

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja

Főszerkesztő: Csehi Zoltán

Szerkesztők: Bodzási Balázs – Tókey Balázs

**Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.
Budapest, 2021**

ISBN 978-615-5710-87-2

Főszerkesztő: Csehi Zoltán

*Szerkesztők:
Bodzási Balázs – Tőkey Balázs*

*Szerzők:
Bán Dániel, Bársony Eszter, Barzó Tímea, Benke József,
Bodzási Balázs, Boros Zsuzsa, Csehi Zoltán, Csöndes Mónika,
Csűri Éva Katalin, Gál Judit, Görög Márta, Horváth Bence,
Jójárt Eszter, Kiss Ferenc Kálmán, Kiss Gábor, Klára Annamária,
Kósa Zsuzsanna, Kralovánszky Lilla, Lajer Zsolt, Leszkoven László,
Lukácsi Péter, Maka Mária,
Menyhárd Attila, Metzinger Péter, Minkó Krisztina,
Miskolczi-Bodnár Péter,
Nemes András, Nemessányi Zoltán,
Nyárádi Gabriella, Pázmándi Kinga,
Ribaritsné Győri Enikő, Sárkány Rita,
Serák István, Szemán Felicitász,
Tóth Ágnes, Tőkey Balázs, Vasady Lóránt*

A kézirat lezárásának dátuma: 2020. október 31.

Kiadja: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.
2021

A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYVRŐL SZÓLÓ 2013. ÉVI V. TÖRVÉNYHEZ KÉSZÜLT KOMMENTÁROK SZERZŐI

Szerző	Kommentált §
Benke József	1:1–1:6.
Boros Zsuzsa	2:1–2:41.
Lukácsi Péter	2:42–2:55.
Pázmándi Kinga	3:1–3:48.
Ribaritsné Győri Enikő	3:49–3:62.
Nyárádi Gabriella	3:63–3:87.
Gál Judit	3:88–3:158.
Metzinger Péter	3:159–3:209.
Ribaritsné Győri Enikő	3:210–3:267.
Sárkány Rita	3:268–3:317.
Ribaritsné Győri Enikő	3:318–3:321.
Sárkány Rita	3:322–3:323.
Ribaritsné Győri Enikő	3:324.
Tóth Ágnes	3:325–3:367.
Ribaritsné Győri Enikő	3:368–3:377.
Nyárádi Gabriella	3:378–3:404.
Bodzási Balázs	3:405–3:406.
Barzó Tímea	4:1–4:19.
Csúri Éva Katalin	4:20–4:28.
Szemán Felicitász	4:29–4:31.
Kósa Zsuzsanna	4:32.
Szemán Felicitász	4:33.
Csúri Éva Katalin	4:34–4:85.
Boros Zsuzsa	4:86–4:95.
Barzó Tímea	4:96–4:118.
Kralovánszky Lilla	4:119–4:145.
Barzó Tímea	4:146–4:193.
Szemán Felicitász	4:194–4:217. § (1) bekezdés
Kósa Zsuzsanna	4:217. § (2) bekezdés
Szemán Felicitász	4:217. § (3) bekezdés – 4:222. §
Kralovánszky Lilla	4:223–4:244.
Maka Mária	5:1–5:12.
Kiss Gábor	5:13–5:85.
Bodzási Balázs és Nemes András	5:86–5:144.
Kiss Gábor	5:145–5:187.

Szerző	Kommentált §
Leszkoven László	6:1–6:57.
Tőkey Balázs	6:58–6:87.
Menyhárd Attila	6:88–6:115.
Tőkey Balázs	6:116–6:120.
Leszkoven László	6:121–6:136.
Bársony Eszter	6:137–6:140.
Csöndes Mónika	6:141–6:148.
Bársony Eszter	6:149–6:184.
Leszkoven László	6:185–6:192.
Lajer Zsolt	6:193–6:201.
Tőkey Balázs	6:202–6:211.
Leszkoven László	6:212–6:214.
Serák István	6:215–6:237.
Klára Annamária	6:238–6:256.
Bán Dániel	6:257–6:271.
Tőkey Balázs	6:272–6:280.
Nemessányi Zoltán	6:281–6:287.
Tőkey Balázs	6:288–6:301.
Bán Dániel	6:302–6:309.
Csehi Zoltán	6:310–6:330.
Görög Márta	6:331–6:359.
Lajer Zsolt	6:360–6:371.
Tőkey Balázs	6:372–6:381.
Lajer Zsolt	6:382–6:404.
Miskolczi-Bodnár Péter	6:405–6:415.
Leszkoven László	6:416–6:438.
Kiss Ferenc Kálmán	6:439–6:490.
Jóárt Eszter	6:491–6:497.
Minkó Krisztina	6:498–6:513.
Boros Zsuzsanna	6:514–6:517.
Menyhárd Attila	6:518–6:564.
Horváth Bence	6:565–6:571.
Vasady Lóránt	6:579–6:586.
Lajer Zsolt	6:587.
Tőkey Balázs	6:588–6:592. 7:1–7:100. 8:1–8:6.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

1952-es Pp.	a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
1959-es Ptk.	a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény
1960-as Ptké.	a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. törvényerejű rendelet
1974-es Csjt. Novella	a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1974. évi I. törvény
1977-es Ptk. Novella	a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény
1980. évi Hágai Egyezmény	a Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában az 1980. évi október 25. napján kelt szerződés (Magyarországon kihirdette az 1986. évi 14. tvr.)
1982-es At.	az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet
1986-os Csjt. Novella	a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 1986. évi IV. törvény
1988-as Gt.	a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény
1990-es Evt.	az egyéni vállalkozásról szóló 1990. évi V. törvény
1993. évi Hágai Egyezmény	a gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény (Magyarországon kihirdette a 2005. évi LXXX. törvény)
1996. évi Hágai Egyezmény	a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19-én kelt Egyezmény (Magyarországon kihirdette a 2005. évi CXL. törvény)
1996-os Hpt.	a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény
1997-es Gt.	a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény
1999/44/EK irányelv	a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999. május 25-ei 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv
2003-as Bit.	a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvény
2006-os Gt.	a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény
AB	(Magyarország) Alkotmánybíróság(a)
ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (az osztrák Polgári Törvénykönyv)
Abtv.	az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény

ADR Egyezmény	a Veszélyes Áruk Nemzetközi Közúti Szállításáról szóló Európai Megállapodás (Magyarországon kihirdette a Veszélyes Áruk Nemzetközi Közúti Szállításáról szóló Európai Megállapodás „A” és „B” Melléklete kihirdetéséről, valamint a belföldi alkalmazásának egyes kérdéseiről szóló 2015. évi LXXXIX. törvény)
Áfa.-tv.	az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény
Áht.	az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény
Ákr.	az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
Alkotmány	A Magyar Köztársaság Alkotmánya (1949. évi XX. törvény)
Ámt.	az árak megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. törvény
At.	az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény
Át.	egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról szóló 2013. évi CLXXXVI. törvény
Ávt.	az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény
Be.	a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
Bécsi Vételi Egyezmény	az Egyesült Nemzeteknek az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló, Bécsben, az 1980. évi április hó 11. napján kelt Egyezménye (Magyarországon kihirdette az 1987. évi 20. törvényerejű rendelet)
Bécsi Szerződési Egyezmény	a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés (Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet)
Bét.	a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (a német Polgári Törvénykönyv)
Bizottsági Javaslat	a Kodifikációs Főbizottság által 2011 decemberében elfogadott Bizottsági Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez
Bit.	a biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény
Brüsszel I. Rendelet	a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 2012. december 12-i 1215/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet
Brüsszel II. Rendelet	a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 2003. november 27-i 2201/2003/EK európai tanácsi rendelet
Bszt.	a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény
bt.	betéti társaság
Bt.	a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény
Btk.	a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
Bvktv.	a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. törvény
CC	Code civil (a francia Polgári Törvénykönyv)

CEDAW Egyezmény	a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott Egyezmény (Magyarországon kihirdette az 1982. évi 10. törvényerejű rendelet)
CESL	Common European Sales Law
CMNI	a belvízi áru fuvarozási szerződésről szóló, Budapesten, 2001. június 22-én kelt Egyezmény (Magyarországon kihirdette a 2005. évi CXLI. törvény)
CMR Egyezmény	a „Nemzetközi Közúti Áru fuvarozási Szerződésről” szóló, Genfben, az 1956. évi május hó 19. napján kelt Egyezmény (Magyarországon kihirdette az 1971. évi 3. törvényerejű rendelet)
Cnytv.	a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény
Cnytv.m.	a civil szervezetek és a cégek nyilvántartásával összefüggő eljárások módosításáról és gyorsításáról szóló 2016. évi CLXXIX. törvény
COTIF – CIM	a Bernben az 1980. évi május hó 9. napján kelt Nemzetközi Vasúti Fuvarozási Egyezmény (Magyarországon kihirdette az 1986. évi 2. számú törvényerejű rendelet)
Ct.	a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény
CSÉB	csoportos életbiztosítás
CSJK	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvénynek a családjogot szabályozó Negyedik Könyve
Csjt.	a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény
Csjt.r.II.	a családjogi törvény végrehajtásáról, valamint módosításáról szóló 1986. évi IV. törvénnyel kapcsolatos átmeneti rendelkezésekről szóló 4/1987. (VI. 14.) IM rendelet
Csr.	csekkjogi szabályok szövegének közzétételéről szóló 2/1965. (I. 24.) IM rendelet
Cstv.	a csődeljárásról és felszámolási eljárásról szóló 1991. évi IL. törvény
Csvt.	a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény
DH1 tv.	a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény
DH2 tv.	a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény
Eat.	az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény
Ebktv.	az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény
Eht.	az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény
Ehtv.	a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény

EJEE	Emberi Jogok Európai Egyezménye (Magyarországon kihirdette az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény)
EJENY	Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948.)
Ektv.	az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény
ENSZ Gyermekjogi Egyezménye	a gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény (Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény)
Épkiv.	az építőipari kivitelezési tevékenységről szóló 191/2009. (IX. 15.) Korm. rendelet
Épt.	az értékpapírok forgalomba hozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapír-tőzsdéről szóló 1996. évi CXI. törvény
Et.	az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény
ETT.	Egészségügyi Tudományos Tanács
Etv.	az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény
Étv.	az épített környezet alakításáról szóló és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény
EUB	az Európai Unió Bírósága és jogelődjei
EUMSz	az Európai Unió működéséről szóló szerződés
Eütv.	egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény
Evc. tv.	az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szóló 2009. évi CXV. törvény
Evt.	az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény
fb.	felügyelőbizottság
FB	Fővárosi Bíróság
Felügyelet	a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével kapcsolatos feladatkörében eljáró Magyar Nemzeti Bank
Fétv.	a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról szóló 2013. évi CCXII. törvény
Fhtv.	a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény
Fmtv.	a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény
Földforgalmi törvény	a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény
Fvt.	a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény
gfb.	kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás
Gfbt.	a kötelező gépjármű-felelősségbiztosításról szóló 2009. évi LXII. törvény

GSZKJNE	Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (Magyarországon kihirdette az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 9. törvényerejű rendelet)
GVH	Gazdasági Versenyhivatal
Gykr.	a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet
Gyvt.	a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény
hatodik gfb. irányelv	a gépjármű-felelősségbiztosításról és a biztosítási kötelezettség ellenőrzéséről szóló 2009. szeptember 16-i 2009/103/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv
Hbnyr.	a hitelbiztosítéki nyilvántartás részletes szabályainak megállapításáról szóló 18/2014. (III. 13.) KIM rendelet
Hbnytv.	a hitelbiztosítéki nyilvántartásról szóló 2013. évi CCXXI. törvény
Hetv.	a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény
HGB	Handelsgesetzbuch (a Német Kereskedelmi Törvénykönyv)
Hhtv.	a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi II. törvény
Hmtv.	a használati minták oltalmáról szóló 1991. évi XXXVIII. törvény
Hnyr.	a holtak nyilvánítási, valamint a halál tényének megállapításával kapcsolatos eljárásról szóló 1/1960. (IV. 13.) IM rendelet
Hpt.	a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény
Hvt.	a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény
ICC	International Chamber of Commerce (Nemzetközi Kereskedelmi Kamara)
Indokolás	a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez fűzött miniszteri indokolás
Infotv.	az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény
Inyvtv.	az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény
Itv.	az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény
Jat.	a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény
KÁSZ	a közúti árutovábbítási szerződésekről szóló 120/2016. (VI. 7.) Korm. rendelet
Kbt.	a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLIII. törvény
Kertv.	a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény
Kerügnytv.	az önálló kereskedelmi ügynöki szerződésről szóló 2000. évi CXVII. törvény
Ket.	a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény
kft.	korlátolt felelősségű társaság
kgfb.	kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás
Kjnp.	az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény

Kjtv.	a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény
kkt.	közkereseti társaság
Kktv.	a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény
korábbi Sztv.	a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény 2014. március 15-ét megelőzően hatályos szövege
KRESZ	a közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet
Krtv.	a közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
Kstv.	a kisajátításról szóló 2007. évi CXXXIII. törvény
Kttv.	a közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCIX. törvény
Kult. tv.	a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény
Kvtv.	a közvetítói tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény
LB	Legfelsőbb Bíróság
Ltv.	a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény
Métv.	a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény
MFB	Magyar Fejlesztési Bank Zrt.
MISZK	Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara
Mjt.	1928-as Magánjogi Törvényjavaslat
MKIK	Magyar Kereskedelmi és Iparkamara
MNB	Magyar Nemzeti Bank
MNB tv.	a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény
MNV	Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt.
MOKK	Magyar Országos Közjegyzői Kamara
Mt.	a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény
Mtj.	1928-as Magánjogi Törvényjavaslat
NAIH	Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság
NAV	Nemzeti Adó- és Vámhivatal
NFH	Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság
NMHH	Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság
Nmjtv.	a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény
Nmtvr.	a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet
Nvt.	nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény
nyrt.	nyilvánosan működő részvénytársaság
OBH	Országos Bírósági Hivatal
OR	Obligationrecht, a svájci Polgári Törvénykönyv (Zivilgesetzbuch, ZGB) kötelmi jogot szabályozó ötödik része
Öotv.	az önálló orvosi tevékenységről szóló 2000. évi II. törvény
PECL	Principles of European Contract Law (az európai szerződési jog alapelvei)

PEICL	Principles of European Insurance Contract Law (az európai biztosítási szerződési jog alapelvei)
PEL CAFDC	Principles of European Law Commercial Agency, Franchise and Distribution Contracts
Pft.	a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény
PKKB	Pesti Központi Kerületi Bíróság
Pp.	a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
Ppék.	a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) hatálybaléptetése folytán szükséges rendelkezések tárgyában hozott 105/1952. (XII. 28.) MT rendelet
PPJNE	Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (Magyarországon kihirdette az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 8. törvényerejű rendelet)
Ptk.	a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
Ptké.	a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény
Ptkm.	egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény
Ptkn.	a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény
PUE	az ipari tulajdon oltalmára az 1883. évi március hó 20-án létesült, Brüsszelben az 1900. évi december hó 14-én, Washingtonban az 1911. évi június hó 2-án, Hágában az 1925. évi november hó 6-án, Londonban az 1934. évi június hó 2-án, Lisszabonban az 1958. évi október hó 31-én és Stockholmban az 1967. évi július hó 14-én felülvizsgált Párizsi Uniós Egyezmény (Magyarországon kihirdette az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről szóló 1970. évi 18. törvényerejű rendelet)
RGZ	Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen
RID Egyezmény	a Nemzetközi Vasúti Fuvarozási Egyezmény (COTIF) módosításáról Vilniusban elfogadott, 1999. június 3-án kelt Jegyzőkönyv C Függeléke (Magyarországon kihirdette a 2015. évi LXXXIII. törvény)
Róma I. rendelet	a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 2008. június 17-i 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet
Róma II. rendelet	a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló 2007. július 11-i 864/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet
rt.	részvénytársaság
Smtv.	a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló a 2010. évi CIV. törvény
Szakgyr.	az építésügyi és az építésüggyel összefüggő szakmagyakorlási tevékenységekről szóló 266/2013. (VII. 11.) Korm. rendelet
Szát.	a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény

Szjt.	a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény
SZMGSZ	Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról szóló Megállapodás [Magyarországon kihirdette a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról szóló Megállapodás (SzMGsZ) és Mellékletei módosításokkal és kiegészítésekkel egységes szerkezetben történő kihirdetéséről szóló 2011. évi XXXVII. törvény]
Szolvencia II. irányelv	a biztosítási és viszontbiztosítási üzleti tevékenység megkezdéséről és gyakorlásáról szóló 2009. november 25-i 2009/138/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv
Szt.	a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény
SZTNH	Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
Sztv.	a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény
Tbtvr.	a takarékbetétről szóló 1989. évi 2. törvényerejű rendelet
tc.	törvénycikk
TEÁOR	Gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere
TEGYESZ	a megyei, fővárosi területi gyermekvédelmi szolgálat
termékfelelősségi irányelv	a hibás termékekért való felelősségre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló, 1985. július 25-i 85/374/EGK tanácsi irányelv
Thtv.	a társasházakról szóló 2003. évi CXXXIII. törvény
Tpt.	a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény
Tpvt.	a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény
TRIPS Megállapodás	a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló TRIPS Megállapodás, ami az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény 1. C) Melléklete [Magyarországon kihirdette az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény]
Tszt.	távhőszolgáltatásról szóló 2005. évi XVIII. törvényt
tvr.	törvényerejű rendelet
Tvt.	a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (Egyesült Nemzetek Nemzetközi Gyermek Gyorssegélyalapja)
UNIDROIT	Institut international pour l'unification du droit privé (Nemzetközi Magánjogegységesítési Intézet)
UNIDROIT Alapelvek	UNIDROIT Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelvei 2010
UNIDROIT Faktoring Egyezmény	a nemzetközi követelés-vételről szóló, Ottawában, 1988. május 28-án kelt UNIDROIT Egyezmény (Magyarországon kihirdette a 1997. évi LXXXV. törvény)

UNIDROIT Lízing Egyezmény	a nemzetközi pénzügyi lízingről szóló, Ottawában, 1988. május 28-án kelt UNIDROIT Egyezmény (Magyarországon kihirdette a 1997. évi LXXXVI. törvény)
utazási irányelv	a szervezett utazási formákról szóló 1990. június 13-i 90/314/EGK tanácsi irányelv
utazási szerződési Kr.	az utazási szolgáltatásokra vonatkozó szerződésekről, különösen az utazási csomagra és az utazási szolgáltatás együttesre vonatkozó szerződésekről szóló 472/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet
Üt.	az ügyvédekéről szóló 1998. évi XI. törvény
Ütv.	az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény
üvegzsebtörvény	a közpénzek felhasználásával, a köztulajdon használatának nyilvánosságával, átláthatóbbá tételével és ellenőrzésének bővítésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XXIV. törvény
VÁSZ	a vasúti áru fuvarozási szerződésekre vonatkozó részletes szabályokról szóló 32/2009. (II. 19.) Korm. rendelet
Vbtv.	a választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény
Ve.	a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény
VersVG	Versicherungsvertragsgesetz (az osztrák biztosítási szerződési törvény)
VET	a villamos energiáról szóló 2007. évi LXXXVI. törvény
Vgtv.	a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény
Vht.	a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény
Vksztv.	a víziközmű-szolgáltatásról szóló 2011. évi CCIX. törvény
Vr.	a váltójogi szabályok szövegének közzétételéről szóló 1/1965. (I. 24.) IM rendelet
Vt.	a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény
Vtv.	a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény
VVG	Versicherungsvertragsgesetz (a német biztosítási szerződési törvény)
ZGB	Zivilgesetzbuch (a Svájci Polgári Törvénykönyv)
zrt.	zártkörűen működő részvénytársaság

TARTALOM

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez készült kommentárok szerzői	III
Rövidítések jegyzéke	V
Tisztelt Olvasó!	1
Módosítás hatálybalépésének időpontja	3
ELSŐ KÖNYV	
BEVEZETŐ RENDELKEZÉSEK	25
1:1. § [A törvény hatálya]	25
1. Bevezetés a Ptk. bevezető rendelkezéseihez	25
2. A magánjog általános elvei	26
3. A Ptk. hatályáról	38
1:2. § [Értelmezési alapelv]	41
1. A Ptk. alapelveiről	41
2. Az értelmezési alapelvről	46
1:3. § [A jóhiszeműség és tisztesség elve]	49
1:4. § [Az elvárható magatartás elve. Felróhatóság]	60
1:5. § [A joggal való visszaélés tilalma]	71
1:6. § [Bírói út]	78
MÁSODIK KÖNYV	
AZ EMBER MINT JOGALANY	81
ELSŐ RÉSZ	
A JOGKÉPESSÉG	81
I. Cím	
A jogképesség kezdete és megszűnése	81
2:1. § [A jogképesség]	81
2:2. § [A jogképesség kezdete]	81
2:3. § [A magzat gyámja]	82
2:4. § [A jogképesség megszűnése]	82
II. Cím	
A holtak nyilvánítás	83
2:5. § [A holtak nyilvánítás]	83
2:6. § [A halál időpontjának meghatározása]	84
2:7. § [Változás a holtak nyilvánítás alapjául vett körülményekben]	84
MÁSODIK RÉSZ	
A CSELEKVŐKÉPESSÉG	86
III. Cím	
A cselekvőképesség általános szabályai	86
2:8. § [A cselekvőképesség]	86
2:9. § [A cselekvőképtelen állapot]	87

IV. Cím

A kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképesség és cselekvőképtelenség	88
2:10. § [A kiskorúság]	88
2:11. § [A korlátozottan cselekvőképes kiskorú]	89
2:12. § [A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozata]	90
1. Kiskorú érvényes jognyilatkozat-tételének lehetséges módjai	90
2. Kiskorú által önállóan megtehető jognyilatkozatok köre	91
3. Kiskorúnak ígért ajándék visszautasítása	91
4. Törvényes képviselő önálló eljárása	92
5. A gyermek véleményének figyelembevétele	92
2:13. § [A cselekvőképtelen kiskorú]	92
2:14. § [A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata]	92
2:15. § [A gyámhatóság jóváhagyása a kiskorú törvényes képviselőjének jognyilatkozatához]	93
2:16. § [A kiskorú ellenérték nélküli kötelezettségvállalása]	95
2:17. § [A kiskorú jognyilatkozatának relatív semmissége]	95
2:18. § [A kiskorú cselekvőképességének korlátozása gondnokság alá helyezéssel]	96
1. Kiskorú cselekvőképességének korlátozása gondnokság alá helyezéssel (Ptk.)	96
2. Átmeneti szabályok, a Ptké. rendelkezései	96

V. Cím

A nagykorú cselekvőképességének korlátozása	97
2:19. § [A cselekvőképesség részleges korlátozása]	97
1. A nagykorúakra irányadó cselekvőképességi szabályok változása és az azt indukáló tényezők	97
2. Lényeges változások a nagykorúakra vonatkozó szabályozásban	99
3. A cselekvőképesség részleges korlátozásának feltételei	99
4. A Ptk. cselekvőképességi rendelkezéseihez kapcsolódó egyéb jogszabályváltozások	102
2:20. § [A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy jognyilatkozata]	103
2:21. § [A cselekvőképesség teljes korlátozása]	104
2:22. § [A cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozata]	105
2:23. § [A gyámhatóság jóváhagyásának szükségessége]	106
2:24. § [A cselekvőképességében részlegesen korlátozott és a cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozatának relatív semmissége]	108

VI. Cím

A gondnokság alá helyezési eljárást megelőző intézkedések	108
2:25. § [A zárlat elrendelése és a zárgondnokrendelés]	108
2:26. § [Az ideiglenes gondnokrendelés]	109
2:27. § [A zárlatra és az ideiglenes gondnokrendelésre vonatkozó közös szabályok]	109

VII. Cím

A gondnokság alá helyezés	110
2:28. § [A gondnokság alá helyezés kezdeményezése]	110
2:29. § [A gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata]	111

2:30. §	[A gondnokság alá helyezés megszüntetése vagy módosítása]	113
1.	Ptk. szabályai a gondnokság alá helyezés megszüntetésére, illetve módosítására	113
2.	Átmeneti rendelkezések a Ptk. 2:19–2:30. §-aihoz (Ptké. szabályai)	114
VIII. Cím		
A gondnokrendelés; a gondnok jogai és kötelezettségei		115
2:31. §	[A gondnokrendelés]	115
2:32. §	[Többes és helyettes gondnokrendelés]	118
2:33. §	[A gondnoki tisztség megszűnése]	118
2:34. §	[A gondnok tevékenysége]	119
2:35. §	[A gondnok vagyonkezelése]	120
2:36. §	[A gondnok tevékenységének felügyelete]	121
2:37. §	[Számadás a gondnok vagyonkezeléséről]	121
IX. Cím		
A cselekvőképességet nem érintő támogatott döntéshozatal		123
2:38. §	[A támogató kirendelése]	123
X. Cím		
Rendelkezés a cselekvőképesség jövőbeli korlátozása esetére		125
2:39. §	[Az előzetes jognyilatkozat]	125
1.	Az előzetes jognyilatkozat előzményei	125
2.	Előzetes jognyilatkozat a Ptk.-ban	126
2:40. §	[Az előzetes jognyilatkozat hatályossá válása]	127
2:41. §	[Az előzetes jognyilatkozat felülvizsgálata]	128
HARMADIK RÉSZ		
SZEMÉLYISÉGI JOGOK		129
XI. Cím		
Általános szabályok és egyes személyiségi jogok		129
2:42. §	[A személyiségi jogok általános védelme]	129
1.	A személyiségi jogok általános védelme	129
2.	A jogellenesség kérdése	130
2:43. §	[Nevesített személyiségi jogok]	131
1.	A nevesített személyiségi jogok áttekintése	132
2.	Az élet, a testi épség és az egészség megsértése	132
3.	A személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése	132
4.	A személy hátrányos megkülönböztetése	133
5.	A becsület és a jóhírnév megsértése	134
6.	A magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése	134
7.	A névviseléshez való jog megsértése	135
8.	A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése	135
2:44. §	[Közéleti szereplő személyiségi jogának védelme]	135
2:45. §	[A becsülethez és jóhírnévhez való jog]	136
1.	Áttekintés	136
2.	A becsülethez való jog	137
3.	A jóhírnévhez való jog	137

2:46. §	[A magántitokhoz való jog]	140
	1. A magántitok védelme	140
	2. A személyes adatok védelme	141
	3. Példák a bírói gyakorlatból	142
2:47. §		143
	1. A Ptk. és az 1959-es Ptk. szabályozása	143
	2. Az üzleti titok oltalma	144
	3. A know-how (védett ismeret) oltalma	145
	4. Kivételek az oltalom alól	147
2:48. §	[A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog]	147
	1. Az oltalom tárgya, valamint a jogosulti engedély	147
	2. Az engedélyezés alóli kivételek	149
	3. A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog érvényesítése iránt indított per	151
2:49. §	[Névviseléshez való jog]	152
	1. A névviselési jog tartalma	153
	2. A névviselési jog és az árujelzők joga	155
2:50. §	[Kegyeleti jog]	157
	1. A kegyeleti jog tartalma	157
	2. A kegyeleti jog érvényesítésére jogosultak és a jogkövetkezmények	159

XII. Cím

A személyiségi jogok megsértésének szankciói	160	
2:51. § [Felróhatóságtól független szankciók]	160	
	1. A személyiségi jogok megsértéséhez fűződő szankciórendszer áttekintése	160
	2. A jogsértés bírósági megállapítása	163
	3. Az abba hagyásra és az eltiltásra való kötelezés	163
	4. Az elégtétel adása iránti igény	163
	5. A sérelmes helyzet megszüntetése, az eredeti állapot helyreállítása	165
	6. A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére kötelezés	165
	7. A közigazgatási, bírósági vagy ügyészségi jogkörben okozott jogsértés	166
2:52. § [Sérelemdíj]	166	
	1. A sérelemdíj a Ptk.-ban	166
	2. A sérelemdíj iránti igény feltételei	167
	3. A hátrány bizonyításának szükségtelensége	168
	4. A sérelemdíj mértéke	169
	5. A sérelemdíj érvényesítésének személyhez kötöttsége	169
	6. A sérelemdíj egyes személyiségi jogok megsértése esetén	170
2:53. § [Kártérítési felelősség]	172	
2:54. § [A személyiségi jogok érvényesítése]	173	
	1. A személyiségi jogok jogérvényesítésének sajátosságai	173
	2. Az ún. „gyűlöletbeszéd” szabályai	174

NEGYEDIK RÉSZ

SZERZŐI JOG ÉS IPARJOGVÉDELEM	176	
2:55. § [Kisegítő alkalmazás]	176	
	1. Változások az 1959-es Ptk.-hoz képest	176
	2. A Ptk. és a szerzői jogi, az iparjogvédelmi, valamint az üzleti titok védelméről szóló törvények kapcsolata	178

HARMADIK KÖNYV**A JOGI SZEMÉLY ..... 183****ELSŐ RÉSZ****A JOGI SZEMÉLY ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI ..... 183****I. Cím****Általános rendelkezések ..... 183****3:1. § [A jogi személy jogképessége] ..... 183****1. A jogi személyek szabályozása a Ptk.-ban ..... 183****2. A jogi személy fogalma, jogképessége ..... 185****3. Típuskényszer ..... 186****4. A jogi személy tevékenysége és célja ..... 186****5. A Ptk. hatálybalépésével kivetett jogi személyek ..... 187****3:2. § [Helytállás a jogi személy tartozásaiért] ..... 188****3:3. § [A jogi személyek általános szabályainak alkalmazása] ..... 189****II. Cím****A jogi személy létesítése ..... 190****I. Fejezet****A létesítés szabadsága ..... 190****3:4. § [A jogi személy létrehozásának szabadsága] ..... 190****II. Fejezet****A létesítő okirat ..... 193****3:5. § [A létesítő okirat tartalma] ..... 193****3:6. § [A jogi személy neve] ..... 195****3:7. § [A jogi személy székhelye] ..... 195****3:8. § [A jogi személy tevékenysége] ..... 196****3:9. § [A vagyoni hozzájárulás kötelezettsége] ..... 197****3:10. § [A vagyoni hozzájárulás tárgya és mértéke] ..... 198****3:11. § [Tagsági jogokról értékpapír kibocsátásának tilalma] ..... 201****III. Fejezet****A jogi személyek nyilvántartása ..... 201****3:12. § [A nyilvántartásba vételi kérelem benyújtása] ..... 201****3:13. § [A jogi személyek nyilvántartásának alapelvei] ..... 202****3:14. § [A jognyilatkozatok közzététele] ..... 204****IV. Fejezet****A jogi személy létesítésének érvénytelensége ..... 205****3:15. § [A jogi személy létesítésének érvénytelensége] ..... 205****III. Cím****A jogi személy szervezete és képviselése ..... 206****V. Fejezet****A jogi személy tagjainak vagy alapítóinak döntéshozatala ..... 206****3:16. § [A döntéshozó szerv] ..... 206****3:17. § [A döntéshozó szerv ülésének összehívása] ..... 207****3:18. § [Határozatképesség] ..... 208****3:19. § [Határozathozatal] ..... 209****3:20. § [Határozathozatal ülés tartása nélkül] 210**

VI. Fejezet	
A jogi személy ügyvezetése	211
3:21. § [Az ügyvezetés fogalma és a vezető tisztségviselői megbízatás keletkezése]	211
3:22. § [A vezető tisztségviselővel szembeni követelmények és kizáró okok]	213
3:23. § [Titoktartási és felvilágosítási kötelezettség]	213
3:24. § [A vezető tisztségviselő felelőssége]	214
3:25. § [A vezető tisztségviselői megbízatás megszűnése]	215
VII. Fejezet	
A jogi személy tulajdonosi ellenőrzése	216
3:26. § [A felügyelőbizottság létrehozása és tagsága]	216
3:27. § [A felügyelőbizottság működése]	217
3:28. § [A felügyelőbizottság tagjainak felelőssége]	218
VIII. Fejezet	
A jogi személy képvisellete	219
3:29. § [A jogi személy törvényes képvisellete]	219
3:30. § [Szervezeti képvisellet]	219
3:31. § [A képviselleti jog korlátozása]	220
IX. Fejezet	
A jogi személy szervezeti egységének jogalanyisága	221
3:32. § [A jogi személy szervezeti egységének jogalanyisága]	221
3:33. § [A szervezeti egység jogalanyiségének megszűnésével kapcsolatos rendelkezések]	222
IV. Cím	
A jogi személy törvényes működésének biztosítékai	223
X. Fejezet	
A jogi személy törvényességi felügyelete	223
3:34. § [A jogi személy törvényességi felügyelete]	223
XI. Fejezet	
A jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálata	224
3:35. § [A felülvizsgálat oka és a kezdeményezésre jogosultak]	224
3:36. § [A határozat hatályon kívül helyezése iránti kereset]	225
3:37. § [A határozat hatályon kívül helyezése]	226
XII. Fejezet	
Állandó könyvvizsgáló	227
3:38. § [Állandó könyvvizsgáló]	227
V. Cím	
A jogi személy átalakulása, egyesülése, szétválása és jogutód nélküli megszűnése	228
XIII. Fejezet	
Átalakulás, egyesülés, szétválás	228
3:39. § [Átalakulás]	228
3:40. § [Korlátozások]	230
3:41. § [Döntés az átalakulás kezdeményezéséről]	231
3:42. § [Az átalakulásban részt nem vevő tagok]	231
3:43. § [Az átalakulás befejezése]	232

3:44. §	[Egyesülés]	234
3:45. §	[Szétválás]	234
3:46. §	[A szétváló jogi személy jogai és kötelezettségei]	235
3:47. §	[Az átalakulás szabályainak alkalmazása]	236
XIV. Fejezet		
A jogi személy jogutód nélküli megszűnése		236
3:48. §	[Jogi személy jogutód nélküli megszűnése]	236
VI. Cím		
Vállalatcsoport		238
3:49. §	[Az elismert vállalatcsoport fogalma]	238
3:50. §	[Az uralmi szerződés]	239
3:51. §	[A vállalatcsoport létrejöttének előkészítése]	239
3:52. §	[Az ellenőrzött társaságok tagjainak és hitelezőinek jogosultságai]	240
3:53. §	[A vállalatcsoport bejegyzésének joghatása]	241
3:54. §	[Egyszemélyes társaság a vállalatcsoportban]	242
3:55. §	[Az uralkodó tag és az ellenőrzött tag ügyvezetése közötti viszony]	242
3:56. §	[Beszámolási kötelezettség]	243
3:57. §	[Kisebbségvédelmi biztosíték]	244
3:58. §	[Munkavállalói részvétel]	245
3:59. §	[Az uralkodó tag helytállása]	245
3:60. §	[A nyilvántartó bíróság intézkedései]	246
3:61. §	[A vállalatcsoport megszűnése]	246
3:62. §	[Tényleges vállalatcsoport]	247
MÁSODIK RÉSZ		
EGYESÜLET		248
VII. Cím		
Az egyesület fogalma, létesítése, tagsága		248
3:63. §	[Az egyesület fogalma]	248
3:64. §	[Létesítés]	250
3:65. §	[Az egyesületi tag jogállása]	251
3:66. §	[A tagok kötelezettsége]	252
3:67. §	[A tagsági jogviszony keletkezése]	253
3:68. §	[A tagsági jogviszony megszűnése]	253
3:69. §	[A tagsági jogviszony felmondása]	254
3:70. §	[A tag kizárása]	254
VIII. Cím		
Az egyesület szervei		255
3:71. §	[Közgyűlés, a közgyűlés hatásköre. A küldöttgyűlés]	255
3:72. §	[A közgyűlés összehívása és napirendje]	257
3:73. §	[A napirend kiegészítése]	258
3:74. §	[A közgyűlés ülésézése]	258
3:75. §	[Jelenléti ív. Jegyzőkönyv]	259
3:76. §	[Határozathozatal, megismételt közgyűlés]	260
3:77. §	[Az ügyvezetés ellátása]	261
3:78. §	[Elnökség]	261
3:79. §	[A vezető tisztségviselői megbízatás]	261

3:80. §	[Az ügyvezetés feladatai]	262
3:81. §	[A közgyűlés összehívása]	263
3:82. §	[A felügyelőbizottság létrehozásának kötelező esetei]	263
IX. Cím		
Az egyesület megszűnése		264
3:83. §	[Jogutódlással történő megszűnés]	264
3:84. §	[A jogutód nélküli megszűnés okai]	265
3:85. §	[Rendelkezés a fennmaradó vagyronról]	266
3:86. §	[A vezető tisztségviselők felelőssége jogutód nélküli megszűnés esetén]	266
3:87. §	[Választottbírósi eljárás kikötése]	267
HARMADIK RÉSZ		
GAZDASÁGI TÁRSASÁG		268
X. Cím		
A gazdasági társaságok közös szabályai		268
XV. Fejezet		
Általános rendelkezések		268
3:88. §	[A gazdasági társaság fogalma]	268
	1. A gazdasági társaság fogalma	268
	2. Vagyoni hozzájárulás teljesítésének kötelezettsége, nyereségfelosztás, veszteségviselés	269
	3. Együttműködési kötelezettség	270
3:89. §	[Formakényszer]	270
3:90. §	[A társaság tagjai]	271
3:91. §	[Jognyilatkozatok megtételének módja és ideje]	272
3:92. §	[A választottbírósi út igénybevétele]	273
3:93. §	[A gazdasági társaságok közös szabályainak alkalmazása]	274
XVI. Fejezet		
A gazdasági társaság alapítása		274
3:94. §	[A gazdasági társaság létesítő okirata]	274
3:95. §	[A létesítő okirat alaki követelményei]	275
3:96. §	[A társaság tevékenységének helye]	276
3:97. §	[A társaság tevékenységi körével kapcsolatos rendelkezések]	277
3:98. §	[A vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztása]	278
3:99. §	[Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás]	279
3:100. §	[A társaság alapításának bírósági bejelentése]	280
3:101. §	[Előtársaság]	280
	1. Az előtársasági lét kezdete	281
	2. Az előtársaság neve	282
	3. Az előtársaság működésével kapcsolatos tilalmak	282
	4. Felelősség az előtársasági működésért	282
	5. A kérelem visszavonása miatt megszűnő előtársaság helyzete	283
XVII. Fejezet		
A létesítő okirat módosítása		284
3:102. §	[A létesítő okirat módosításának esetei]	284

XVIII. Fejezet	
Kisebbségvédelem	285
3:103. § [A legfőbb szerv összehívásának kezdeményezése]	285
3:104. § [Egyedi könyvvizsgálat kezdeményezése]	286
3:105. § [Igényérvényesítés kezdeményezése]	287
3:106. § [Az eltérő szabályozás tilalma]	287
XIX. Fejezet	
A tag kizárása	288
3:107. § [A tag kizárásának feltételei és a kizárás joghatása]	288
3:108. § [A tag kizárására irányuló eljárás]	288
XX. Fejezet	
A gazdasági társaság szervezete	290
1. A gazdasági társaság legfőbb szerve	290
3:109. § [A legfőbb szerv feladat- és hatásköre]	290
3:110. § [Részvétel a legfőbb szerv döntéshozatalában]	291
3:111. § [A legfőbb szerv ülése]	292
2. Ügyvezetés és képviselő	293
3:112. § [A vezető tisztségviselő önállósága]	293
3:113. § [Cégvezető]	294
3:114. § [A vezető tisztségviselői megbíztatás időtartama]	295
3:115. § [Összeférhetetlenség]	295
3:116. § [A társaság képviselője. Cégjegyzés]	296
3:117. § [A vezető tisztségviselő társasággal szembeni kártérítési felelőssége]	296
3:118. § [A vezető tisztségviselő harmadik személyekkel szembeni felelőssége]	297
3. Felügyelőbizottság	298
3:119. § [A felügyelőbizottság létrehozásának kötelező esete]	298
3:120. § [A felügyelőbizottság jogköre]	299
3:121. § [A felügyelőbizottsági tagság]	299
3:122. § [A felügyelőbizottság működése]	300
3:123. § [Ügydöntő felügyelőbizottság]	301
3:124. § [Munkavállalói részvétel feltételei]	302
3:125. § [A munkavállalói küldöttek megválasztása és visszahívása]	303
3:126. § [A munkavállalói küldöttek jogai és kötelezettségei]	303
3:127. § [Az eltérő szabályozás tilalma]	304
3:128. § [A munkavállalói részvétel nem kötelező esete]	304
4. Állandó könyvvizsgáló	305
3:129. § [Az állandó könyvvizsgáló feladata]	305
3:130. § [Az állandó könyvvizsgálói megbíztatás keletkezése és időtartama]	306
3:131. § [Az állandó könyvvizsgálói feladatok teljesítése]	307
5. Egyéb társasági szervek	307
3:132. § [Egyéb társasági szervek]	307
XXI. Fejezet	
A gazdasági társaság átalakulása és egyesülése	308
3:133. § [Az átalakulás esetei és feltételei]	308
3:134. § [Az átalakulás befejezése]	309

3:135. § [Az átalakulással kapcsolatos felelősségi szabályok]	309
3:136. § [A gazdasági társaságok egyesülése]	310
XXII. Fejezet	
A gazdasági társaság jogutód nélküli megszűnése	310
3:137. § [Tagi helytállási kötelezettség jogutód nélküli megszűnés esetén]	310
XI. Cím	
A közkereseti társaság	311
3:138. § [A közkereseti társaság fogalma]	311
3:139. § [A tagok helytállása a társaság kötelezettségeiért]	312
3:140. § [A tag hitelezőjét megillető felmondás joga]	313
3:141. § [A társasági részesedés megszerzése házastársi vagyontöredék alapján]	313
3:142. § [A tagok gyűlésének hatásköre]	313
3:143. § [A tagok gyűlése határozathozatalának szabályai]	314
3:144. § [Ügyvezetés, képviselő]	315
3:145. § [Az ügyvezetők eljárása]	316
3:146. § [A tagsági jogviszony megszűnésének esetei]	316
3:147. § [A tagsági jogviszony felmondása]	317
3:148. § [A társasági részesedés átruházása]	318
3:149. § [A tag halála vagy megszűnése]	318
3:150. § [Elszámolás a tagsági jogviszony megszűnése esetén]	319
3:151. § [A társasági tartozásokért való felelősség a tagsági jogviszony megszűnése esetén]	319
3:152. § [A társaság jogutód nélküli megszűnése]	320
3:153. § [A közkereseti társaság és a betéti társaság közötti átalakulás]	321
XII. Cím	
A betéti társaság	322
3:154. § [A betéti társaság fogalma]	322
3:155. § [Ügyvezetés]	322
3:156. § [Ügyvezetés]	323
3:157. § [A tagi felelősség változása]	324
3:158. § [A társaság jogutód nélküli megszűnése]	324
XIII. Cím	
A korlátolt felelősségű társaság	326
3:159. § [A korlátolt felelősségű társaság fogalma]	326
XXIII. Fejezet	
A társaság alapítása	326
3:160. § [A nyilvános felhívás tilalma]	326
3:161. § [A törzstőke és a törzsbetét fogalma és mértéke]	327
3:162. § [A pénzbeli vagyoni hozzájárulás szolgáltatása]	328
3:163. § [A nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás teljesítése]	328
XXIV. Fejezet	
Az üzletrész	329
3:164. § [Az üzletrész fogalma]	329
3:165. § [Közös tulajdon az üzletrészen]	330
3:166. § [Az üzletrész tagok közötti átruházása]	332
3:167. § [Az üzletrész kívülálló személyre történő átruházása]	332

3:168. § [Az üzletrész átruházásának közös szabályai]	334
3:169. § [Az üzletrész átruházásának joghatásai]	336
3:170. § [Az üzletrész öröklése és átszállása a jogutódra]	336
3:171. § [Jogi személy tag jogutód nélküli megszűnésének hatása az üzletrészre]	337
3:172. § [Üzletrész a házastársi vagyonban]	337
3:173. § [Az üzletrész felosztása]	338
3:174. § [A saját üzletrész megszerzésének feltételei]	339
3:175. § [A saját üzletrész alapján gyakorolható jogok]	340
3:176. § [Az üzletrész bevonása]	341
3:177. § [Az üzletrész értékesítése]	342
3:178. § [Az árverés meghirdetése]	342
3:179. § [Az árverés lebonyolítása]	343
3:180. § [Az értékesítésből befolyt vételár elszámolása]	344
3:181. § [Sikertelen árverés]	344
XXV. Fejezet	
Mellékszolgáltatás és pótbefizetés	345
3:182. § [A mellékszolgáltatás]	345
3:183. § [A pótbefizetés]	346
XXVI. Fejezet	
A társaság által teljesített kifizetések	347
3:184. § [A tag javára történő kifizetések]	347
3:185. § [Az osztalék]	348
3:186. § [Az osztalékelőleg]	350
3:187. § [Az eltérő szabályozás tilalma]	351
XXVII. Fejezet	
A társaság szervezete	352
3:188. § [A taggyűlés]	352
3:189. § [A taggyűlés kötelező összehívása]	353
3:190. § [A napirend]	354
3:191. § [A megismételt taggyűlés]	354
3:192. § [Elektronikus hírközlő eszközök alkalmazása a taggyűlésen]	355
3:193. § [A taggyűlési jegyzőkönyv]	355
3:194. § [A határozatok könyve]	356
3:195. § [A tagok iratbetekintési joga]	356
3:196. § [A társaság ügyvezetése]	357
3:197. § [A tagjegyzék]	357
XXVIII. Fejezet	
A törzstőke felemelése és leszállítása	358
3:198. § [A törzstőke új törzsbetétek teljesítésével történő felemelésének elhatározása] ...	358
3:199. § [A vagyoni hozzájárulások teljesítése és az elsőbbségi jog gyakorlása]	359
3:200. § [A törzstőkeemelés átvezetése a társasági szerződésben]	360
3:201. § [A törzstőke felemelése törzstőkén felüli vagyonból]	360
3:202. § [A törzstőke leszállításáról szóló határozat]	361
3:203. § [A törzstőke leszállításáról hozott határozat közzététele]	362
3:204. § [Biztosíték a hitelezők számára]	362
3:205. § [A törzstőke leszállításának megfiúsulása]	364
3:206. § [A társasági szerződés módosítása és a törzstőke leszállításának bejegyzése] ...	364

XXIX. Fejezet	
A társaság jogutód nélküli megszűnése	365
3:207. § [A vagyon felosztása]	365
XXX. Fejezet	
Az egyszemélyes társaság	366
3:208. § [Az egyszemélyes társaság létrejötte]	366
3:209. § [Egyszemélyes társaság működése]	366
XIV. Cím	
Részvénytársaság	367
XXXI. Fejezet	
Általános rendelkezések	367
3:210. § [A részvénytársaság fogalma]	367
3:211. § [A részvénytársaság működési formája]	368
3:212. § [Alaptőke]	369
XXXII. Fejezet	
A részvény	371
1. Általános szabályok, a részvény előállítási módja	371
3:213. § [A részvény]	371
3:214. § [A részvény előállítási módja]	371
3:215. § [A nyomdai úton előállított és a dematerializált részvény fogalma]	372
3:216. § [A részvény kiadásának és jóváírásának feltételei]	373
3:217. § [Összevont címletű részvény]	374
3:218. § [A részvény forgalomba hozatala]	374
3:219. § [A részvényátruházás korlátozása]	375
3:220. § [Részvényátruházás a társaság beleegyezésével]	375
3:221. § [Részvény jogosultjának megállapítása]	376
2. Saját részvény	376
3:222. § [Saját részvény]	376
3:223. § [Döntéshozatal a saját részvény megszerzéséről]	378
3:224. § [A jogsértéssel megszerzett saját részvény]	379
3:225. § [Részvényesi jogok gyakorlása saját részvénnel]	379
3:226. § [Az eltérő szabályozás tilalma]	380
3. Pénzügyi segítség részvénytársasághoz	380
3:227. § [Pénzügyi segítségnyújtás korlátozása]	380
4. Részvényfajták, részvényosztályok, részvénytársaságok	381
3:228. § [Részvényfajták, részvényosztályok, részvénytársaságok]	381
3:229. § [Törzsrészvény]	383
3:230. § [Elsőbbségi részvény]	383
3:231. § [Osztalékelsőbbségi részvény]	384
3:232. § [Szavazatelsőbbségi részvény]	385
3:233. § [Vezető tisztségviselő, felügyelőbizottsági tag kijelölésére vonatkozó elsőbbségi részvény]	387
3:234. § [Elővásárlási jogot biztosító részvény]	388
3:235. § [Nyilvánosan működő részvénytársaság elsőbbségi részvényei]	389
3:236. § [Dolgozói részvény kibocsátása]	389

3:237. § [A dolgozói részvény átruházása és öröklése]	390
3:238. § [Kamatozó részvény]	391
3:239. § [Visszaváltható részvény]	392
3:240. § [Egyéb részvényfajták]	393
5. Részvényutalvány, ideiglenes részvény	393
3:241. § [Részvényutalvány]	393
3:242. § [Az ideiglenes részvény fogalma]	394
3:243. § [Az ideiglenes részvény előállítása és tartalma]	394
3:244. § [Az ideiglenes részvény alapján gyakorolható jogok]	395
6. Részvénykönyv	396
3:245. § [A részvénykönyv fogalma]	396
3:246. § [A részvénykönyvi bejegyzés és törlés, valamint ezek joghatásai]	397
3:247. § [A részvénykönyvi adatok nyilvánossága]	399
3:248. § [A tulajdonosi megfeleltetés átvezetése a részvénykönyvben]	400
XXXIII. Fejezet	
A részvénytársaság alapítása	400
3:249. § [Az alapítás zártkörűsége]	400
3:250. § [Az alapszabály tartalma]	401
3:251. § [Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás]	403
3:252. § [A nyilvántartásba vétel feltételei]	403
XXXIV. Fejezet	
Részvényesi jogok és kötelezettségek	404
3:253. § [A részvényesek egyenlősége]	404
3:254. § [A részvényesi minőség igazolása]	405
3:255. § [A részvényes képvisellete]	406
3:256. § [A részvényesi meghatalmazott]	407
3:257. § [Közgyűlésen való részvétel joga]	407
3:258. § [Tájékoztatáshoz való jog]	408
3:259. § [Napirend kiegészítésére való jog]	408
3:260. § [Szavazáshoz való jog]	409
3:261. § [Részvényesek részére történő kifizetés feltételei]	411
3:262. § [Osztalék]	413
3:263. § [Osztalékelőleg]	413
3:264. § [A vagyonszerzés feltételei]	414
3:265. § [Az eltérő szabályozás tilalma]	415
3:266. § [Kisebbségi jogok gyakorlása]	415
3:267. § [A részvényes kötelezettségei]	416
XXXV. Fejezet	
A részvénytársaság szervezete	416
1. A közgyűlés	416
3:268. § [A közgyűlés]	416
3:269. § [A közgyűlés összehívásának általános szabályai]	418
3:270. § [A közgyűlés kötelező összehívásának esetei]	419
3:271. § [A közgyűlés összehívásának speciális szabályai zártkörűen működő részvénytársaságnál]	420

3:272. § [A közgyűlés összehívásának speciális szabályai nyilvánosan működő részvénytársaságoknál]	421
3:273. § [Részvétel a közgyűlésen]	422
3:274. § [Jelenléti ív]	423
3:275. § [Határozatképesség]	424
3:276. § [A határozathoz szükséges többség]	425
3:277. § [Közgyűlési határozathoz való hozzájárulás]	425
3:278. § [Jegyzőkönyv]	426
3:279. § [Határozatok nyilvánosságra hozatala]	427
3:280. § [Konferencia-közgyűlés feltételei]	428
3:281. § [Konferencia-közgyűlés lebonyolítása]	429
2. Az ügyvezetés	429
3:282. § [Az igazgatóság összetétele, eljárása]	429
3:283. § [Igazgatóság jogait gyakorló vezérigazgató]	431
3:284. § [Jelentés előterjesztése]	431
3:285. § [Nyilvánosan működő részvénytársaságok egységes irányítási rendszerben] ...	431
3:286. § [Az igazgatótanács összetétele]	432
3:287. § [Az igazgatótanács tagjainak függetlensége]	432
3:288. § [Munkavállalói részvétel az igazgatótanácsban]	433
3:289. § [Felelős társaságirányítási jelentés]	434
3. Felügyelőbizottság, auditbizottság, könyvvizsgáló	434
3:290. § [A részvénytársaság felügyelőbizottsága]	434
3:291. § [Auditbizottság]	435
3:292. § [Könyvvizsgáló]	436
XXXVI. Fejezet	
Az alaptőke felemelése	436
1. Az alaptőke felemelésének közös szabályai	436
3:293. § [Alaptőke-emelésről szóló határozat]	436
3:294. § [Az igazgatóság felhatalmazása alaptőke-emelésre]	437
2. Alaptőke-emelés új részvények forgalomba hozatalával	438
3:295. § [Az alaptőke-emelés előfeltétele]	438
3:296. § [A közgyűlési határozat]	438
3:297. § [Elsőbbségi jog gyakorlása]	440
3:298. § [Alapszabály-módosítás]	441
3:299. § [Alaptőke-emelés megghiúsulása]	441
3. Alaptőke-emelés az alaptőkén felüli vagyron terhére	442
3:300. § [Az alaptőke-emelés előfeltételei]	442
3:301. § [Az alaptőke-emelés végrehajtása]	442
4. Alaptőke-emelés dolgozói részvények forgalomba hozatalával	443
3:302. § [A dolgozói részvény kibocsátásának szabályai]	443
5. Alaptőke-emelés átváltoztatható kötvények részvénné alakításával	443
3:303. § [Feltételes alaptőke-emelés]	443
3:304. § [A kötvénykibocsátás következményei]	445
3:305. § [Kötvény helyett részvény igénylése és a kötvény részvénné történő átváltozása]	445

6. A felemelt alaptőkének megfelelő részvények előállítása	446
3:306. § [Alaptőke-emelés nyomdai úton előállított részvényekkel]	446
3:307. § [Alaptőke-emelés dematerializált részvényekkel]	447
XXXVII. Fejezet	
Az alaptőke leszállítása	448
3:308. § [Az alaptőke-leszállítás esetei és korlátja]	448
3:309. § [A közgyűlési határozat]	448
3:310. § [Az alaptőke-leszállítás módja]	450
3:311. § [Kötelező alaptőke-leszállítás]	450
3:312. § [Az alaptőke-leszállítás közzététele]	451
3:313. § [Biztosíték a hitelezők számára]	451
3:314. § [Az alaptőke-leszállítás meghiúsulása]	453
3:315. § [Alaptőke-leszállítás nyomdai úton előállított részvények esetén]	453
3:316. § [Alaptőke-leszállítás dematerializált részvények esetén]	454
3:317. § [Kifizetés a részvényesek részére]	455
XXXVIII. Fejezet	
A részvénytársaságok átalakulására, egyesülésére és szétválására vonatkozó külön szabályok	455
3:318. § [Átalakulás]	455
3:319. § [Egyesülés]	457
3:320. § [Egyesülési közgyűlések]	459
3:321. § [A részvénytársaság szétválása]	459
XXXIX. Fejezet	
A részvénytársaság jogutód nélküli megszűnése	459
3:322. § [A megszűnés következményei]	459
XL. Fejezet	
Az egyszemélyes részvénytársaság	460
3:323. § [Egyszemélyes részvénytársaság eltérő szabályai]	460
XV. Cím	
Befolyásszerzés	461
3:324. § [A minősített többséggel rendelkező tag többletkötelezettségei]	461
NEGYEDIK RÉSZ	
SZÖVETKEZET	465
XVI. Cím	
Általános rendelkezések	465
3:325. § [A szövetkezet fogalma és főbb tevékenységei]	465
3:326. § [A szövetkezet tagságával kapcsolatos általános rendelkezések]	467
3:327. § [A szövetkezet működésével kapcsolatos általános rendelkezések]	468
3:328. § [A jognyilatkozatok megtétele]	469
3:329. § [A szövetkezet nyilvántartásba vétele]	469
3:330. § [A választottbírói út igénybevétele]	470
3:331. § [A szövetkezet létesítő okirata]	471
3:332. § [A tagok vagyoni hozzájárulása]	473
3:333. § [A vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztása]	475
3:334. § [Közösségi alap]	476

XVII. Cím

A szövetkezet szervezete	476

XLI. Fejezet

A közgyűlés	476

3:335. § [A közgyűlés hatásköre]	476

3:336. § [A közgyűlés összehívása és napirendje]	478

3:337. § [A tag jogai a közgyűlésen]	480

3:338. § [Határozatképesség, döntéshozatal]	480

3:339. § [Megismételt, elnapolt közgyűlés]	482

3:340. § [Jegyzőkönyv]	482

3:341. § [A részközgyűlés]	483

3:342. § [A küldöttgyűlés]	483

XLII. Fejezet

A szövetkezet ügyvezetése	484

3:343. § [Az igazgatóság]	484

3:344. § [Az igazgatóság működése]	484

3:345. § [Igazgató elnök]	485

3:346. § [A szövetkezet vezető tisztségviselői; kizáró és összeférhetetlenségi okok]	486

3:347. § [A vezető tisztségviselő eljárása]	487

3:348. § [A vezető tisztségviselői megbízás megszűnése]	488

XLIII. Fejezet

Felügyelőbizottság	489

3:349. § [A felügyelőbizottság]	489

3:350. § [A felügyelőbizottság működése]	489

XLIV. Fejezet

A könyvvizsgáló	490

3:351. § [A könyvvizsgáló feladata]	490

3:352. § [A könyvvizsgálói megbízatás keletkezése és időtartama]	491

3:353. § [A könyvvizsgálói feladatok teljesítése]	491

XVIII. Cím

A szövetkezeti tagsági jogviszony	492

3:354. § [A tagsági jogviszony létrejötte]	492

3:355. § [Tagnyilvántartás]	493

3:356. § [A tag alapvető jogai]	493

3:357. § [Pótbefizetés]	494

3:358. § [A tagsági jogviszony megszűnése]	495

3:359. § [A tag kilépése]	496

3:360. § [A tag kizárása]	496

3:361. § [Elszámolás a tagsági jogviszony megszűnésekor]	497

XIX. Cím

Kisebbségvédelem	498

3:362. § [A közgyűlés összehívásának kezdeményezése]	498

3:363. § [Egyedi könyvvizsgálat kezdeményezése]	498

3:364. § [Igényérvényesítés kezdeményezése]	499

3:365. § [Az eltérő szabályozás tilalma]	499

XX. Cím	
A szövetkezet átalakulása, egyesülése és szétválása	500
3:366. § [A szövetkezet átalakulása, egyesülése és szétválása]	500
XXI. Cím	
A szövetkezet megszűnése	503
3:367. § [A szövetkezet megszűnése]	503
ÖTÖDIK RÉSZ	
EGYESÜLÉS	504
3:368. § [Az egyesülés fogalma]	504
3:369. § [Az egyesülés társasági szerződése]	504
3:370. § [A társaság és tagjai közötti vagyoni viszonyok]	505
3:371. § [Taggyűlés]	505
3:372. § [A taggyűlés hatásköre és a döntéshozatal szabályai]	505
3:373. § [Az egyesülés ügyvezetése és képvisellete]	506
3:374. § [Csatlakozás]	507
3:375. § [A tagsági jogviszony megszűnése]	507
3:376. § [A kilépő taggal való elszámolási szabályok]	507
3:377. § [Vagyonmegosztás az egyesülés megszűnése esetén]	508
HATODIK RÉSZ	
ALAPÍTVÁNY	509
XXII. Cím	
Az alapítvány fogalma, létesítése, vagyona	509
3:378. § [Az alapítvány fogalma]	509
3:379. § [Az alapítvány tevékenységének korlátai]	510
3:380. § [Alapítvány létesítése több alapító által]	511
3:381. § [Az alapításra vonatkozó jognyilatkozat visszavonása]	512
3:382. § [A vagyoni juttatás teljesítése]	513
3:383. § [Csatlakozás az alapítványhoz]	513
3:384. § [Az alapítvány vagyonának kezelése, védelme]	514
3:385. § [A kedvezményezett]	515
3:386. § [Az alapító és hozzátartozója mint kedvezményezett]	515
3:387. § [A kedvezményezett alapítvánnyal szemben támasztható igényei]	515
XXIII. Cím	
Az alapítvány létesítése végintézkedéssel	516
3:388. § [Alapítvány létesítése végintézkedéssel]	516
3:389. § [Alapítvány létesítése meghagyással]	517
3:390. § [A végintézkedéssel létesített alapítvány megíúsulása]	517
XXIV. Cím	
Az alapító okirat	517
3:391. § [Az alapító okirat tartalmi elemei]	517
3:392. § [Az alapító okirat értelmezése]	520
3:393. § [Az alapító okirat módosítása]	520

XXV. Cím	
Az alapítói jogok gyakorlása	521
3:394. § [Az alapítói jogok gyakorlása az alapító kiesése esetén]	521
3:395. § [Az alapítók gyűlése]	521
3:396. § [Az alapítói jogok és kötelezettségek átruházása]	522
XXVI. Cím	
Az alapítvány szervei	523
3:397. § [A kuratórium]	523
3:398. § [A kuratóriumi tagsággal kapcsolatos előírások]	524
3:399. § [A kuratórium működése]	525
3:400. § [A felügyelőbizottság]	525
3:401. § [Egyéb alapítványi szervek]	526
XXVII. Cím	
Az alapítvány átalakulása és megszűnése	526
3:402. § [Az alapítvány átalakulása]	526
3:403. § [Az alapítvány megszűnése]	527
3:404. § [A jogutód nélkül megszűnő alapítvány vagyona]	528
HETEDIK RÉSZ	
AZ ÁLLAM RÉSZVÉTELE A POLGÁRI JOGI JOGVISZONYOKBAN	529
3:405. § [Az állam jogalanyisága]	529
1. Az állam jogi személyiségének elméleti alapjai, szabályozási előzmények ...	529
2. Az állam jogi személyisége a Ptk. alapján	529
3:406. § [Helytállás az állami kötelezettségekért]	530
NEGYEDIK KÖNYV	
Családjog	533
ELSŐ RÉSZ	
ALAPELVEK	533
4:1. § [A házasság és a család védelme]	533
1. Az alapelvekről általában	533
2. A házasság védelmének elve	535
3. A família védelmének elve	537
4:2. § [A gyermek érdekének védelme]	540
1. A gyermeki jogokat érintő nemzetközi dokumentumok	540
2. A gyermek jogainak hazai szabályozása	543
3. A gyermek érdeke	545
4. A gyermek családban nevelkedéshez fűződő joga	547
5. A gyermek korábbi családi kapcsolatai fenntartásához fűződő joga	548
4:3. § [A házastársak egyenjogúságának elve]	549
4:4. § [A méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve]	551
1. A méltányosság	551
2. A gyengébb fél védelme	555

MÁSODIK RÉSZ

A HÁZASSÁG	556
I. Cím	
A házasságkötés	556
4:5. § [A házasság létrejötte]	556
4:6. § [Házasság létezésének vagy nem létezésének megállapítása]	558
4:7. § [A házasságkötést megelőző eljárás]	559
1. A házasságkötést megelőző eljárás	559
2. A házassági akadályok	560
3. A jegyesség	562
4:8. § [A házasságkötés alaki szabályai]	564
II. Cím	
A házasság érvénytelensége	566
I. Fejezet	
A házasság érvénytelenségének okai	566
4:9. § [A házasságkötési korhatár]	566
1. A házasság érvénytelenségének okairól általában	566
2. A házasságkötési korhatár el nem érése miatti érvénytelenség	568
4:10. § [Gondnokság alá helyezés folytán cselekvőképtelen személy házassága]	569
4:11. § [Cselekvőképtelen állapotban kötött házasság]	570
4:12. § [Rokoni, hozzátartozói kapcsolat]	571
4:13. § [Korábbi házasság fennállása]	573
II. Fejezet	
A házasság érvénytelenségének megállapítása	574
4:14. § [A házasság érvénytelenítése]	574
4:15. § [Érvénytelenítési per indításának jogosultsága]	577
4:16. § [A perindítási jogosultság korlátozása]	578
4:17. § [A perindítási jog személyes gyakorlása]	580
4:18. § [Az érvénytelenítési per alperesei]	580
4:19. § [A házasság érvényességének megállapítása]	581
III. Cím	
A házasság megszűnése	581
4:20. § [A házasság megszűnésének esetei]	581
4:21. § [A házasság felbontása]	584
1. A házasság bíróság általi felbontása	585
2. A magyar bontójogi rendszer fő jellegzetességei	585
3. A feldúltságon alapuló, ún. „tényállásos” bontás	588
4. A megegyezésen alapuló bontás	593
5. Megegyezés a járulékos kérdésekben megegyezésen alapuló bontás esetén ...	594
6. A házasság felbontása és a gyermek érdeke	597
4:22. § [Közvetítői eljárás]	599
4:23. § [A házasság felbontása iránti per megindítása; a bontás hatálya]	603

IV. Cím	
A házastársak személyi viszonyai	604
III. Fejezet	
Általános rendelkezések	604
4:24. § [Együttműködési és támogatási kötelezettség]	604
1. A házassághoz kapcsolódó joghatások köre	604
2. Együttműködési és támogatási kötelezettség	604
4:25. § [Közös és önálló döntési jog]	606
4:26. § [A lakóhely megválasztása]	606
IV. Fejezet	
A házastársak névviselése	607
4:27. § [Névviselés a házasságban]	607
4:28. § [Névviselés a házasság megszűnése vagy érvénytelenségének megállapítása után]	610
V. Cím	
A házastársi tartás	612
4:29. § [A tartásra való jogosultság]	612
1. A házastársi tartás szabályozása a Ptk.-ban	613
2. A házastársi tartásra való jogosultság	613
4:30. § [A tartásra való érdemtelenség]	615
4:31. § [A tartási képesség]	616
4:32. § [Megállapodás a tartás egyszeri juttatással történő szolgáltatásáról]	616
4:33. § [A rokontartás szabályainak alkalmazása]	618
VI. Cím	
Házassági vagyonyjog	618
V. Fejezet	
Általános rendelkezések	618
4:34. § [A házastársak vagyoni viszonyainak rendezése]	618
1. A házassági vagyonyjog szabályozásáról	618
2. A házassági vagyonyjogi igények érvényesítése a Ptk. hatálybalépése után, de a Ptk. hatálybalépése előtt megszűnt házassági életközösség esetén	620
3. A vagyoni viszonyok szerződéses rendezésének elsődlegessége	621
4. A házastársi vagyonközösség mint a szerződésben kikötött és a törvényes vagyonyjogi rendszer érvényesülésének feltétele	623
4:35. § [A vagyonyjogi rendelkezések időbeli hatálya]	626
4:36. § [Az érvénytelen házasság vagyonyjogi hatásai]	629
VI. Fejezet	
A házastársi vagyonközösség	632
1. A házastársi közös vagyon és a különvagyon	632
4:37. § [A házastársi közös vagyon]	632
1. Alvagyonok a vagyonközösségben	632
2. A házastársi közös vagyon	632
4:38. § [A házastárs különvagyona]	640
4:39. § [A különvagyon terhei és tartozásai]	650
4:40. § [A közös vagyonhoz tartozás védelme]	655
4:41. § [A házastársak közötti egyes szerződések]	659

2. A vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyak használata és kezelése	663
4:42. § [A vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyak használata és kezelése]	663
1. A vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyak használatáról és kezeléséről általában	663
2. A vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyak használatának és kezelésének joga az életközösség fennállása alatt	664
3. A vagyontársasághoz tartozó vagyontárgyak használatának és kezelésének joga a vagyontársaság megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben	666
4. A különvagyonhoz tartozó vagyontárgyak használatának és kezelésének joga	666
4:43. § [A foglalkozás gyakorlásához szükséges és az üzleti célú vagyon használata és kezelése]	667
4:44. § [Költségek és kiadások viselése]	671
3. Rendelkezés a közös vagyonnal	673
4:45. § [Rendelkezés a közös vagyonnal a vagyontársaság fennállása alatt]	673
1. A közös vagyonnal való rendelkezésről általában	673
2. Rendelkezés a közös vagyonnal a vagyontársaság fennállása alatt	674
4:46. § [A házastárs hozzájárulásának véelme]	676
1. A házastárs hozzájárulásának véelme	677
2. A hozzájárulás véelmének megdöntése	678
4:47. § [Rendelkezés a közös vagyonnal a házastársi vagyontársaság megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időben]	679
1. A Ptk. előtti szabályozásról és gyakorlatról	680
2. A rendelkezési jog főszabálya a házastársi vagyontársaság megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időben	680
3. A rendelkezési jog kivételes jellegű szabálya a házastársi vagyontársaság megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben	682
4:48. § [A közös lakásra és a társasági vagyoni hozzájárulásra vonatkozó külön szabályok]	684
4. A rendelkezési jog gyakorlásából eredő felelősség	687
4:49. § [Harmadik személyekkel szembeni felelősség szerződés esetén]	687
1. A rendelkezési jog gyakorlásából eredő felelősségről általában	687
2. A szerződést kötő házastárs felelőssége	688
3. A szerződéskötésben részt nem vett (másik) házastárs járulékos jellegű és a szerződő házastárssal egyetemleges felelőssége a házastárs által a közös vagyon terhére, de a hozzájárulásával kötött külön szerződésért a harmadik személlyel szemben	689
4:50. § [A házastárs hozzájárulása nélkül kötött szerződés joghatásai]	691
4:51. § [Harmadik személlyel szembeni helytállás jogalap nélküli gazdagodás alapján]	694
4:52. § [A szerződést kötő házastárs felelőssége házastársával szemben]	696
5. A vagyontársaság megszűnése	697
4:53. § [A vagyontársaság megszűnése]	697
4:54. § [A vagyontársaság bírósági megszüntetése]	699
4:55. § [A vagyontársaság bírósági megszüntetésének jogkövetkezményei]	701
4:56. § [A vagyontársaság bírósági helyreállítása]	701

6. A házastársi közös vagyon megosztása	702
4:57. § [A közös vagyon megosztása]	702
1. A közös vagyon megosztására vonatkozó igény	702
2. A közös vagyon megosztásának módja	703
4:58. § [A közös vagyoni igények rendezése]	705
4:59. § [A közös vagyon és a különvagyon közötti megtérítési igények]	707
1. A megtérítési igény jellege	707
2. A megtérítés módja	709
3. A megtérítés korlátai	709
4. A megtérítési igény és harmadik személyek	710
4:60. § [A közös vagyoni hányad értéke és kiadása]	713
1. A közös vagyoni hányad értékéről és kiadásáról általában	713
2. Az egyes vagyoni elemek megosztásának módja	714
3. A közös tulajdoni tárgyak megosztásáról általában	715
4. A közös tulajdon megszüntetésének korlátai	715
5. A családjogi szempontok figyelembevétele	717
6. A vagyoni értékű jogok és követelések megosztása	718
4:61. § [A vagyontárgyak és a tartozások szétoztása]	720
1. A vagyoni rész kiadásának főszabálya	720
2. Az egyes vagyontárgyakra vonatkozó különös szabályokról	721
3. A foglalkozás gyakorlása és egyéni vállalkozói tevékenység folytatása céljára szolgáló vagyontárgyak megosztásának speciális szabálya	721
4. A vagyonszövetséghez tartozó gazdasági társasági részesedések megosztására vonatkozó általános szabályok	723
5. A társasági részesedések megosztásának speciális házassági vagyoni jogi szabályai	724
6. A társasági részesedések (tagváltozást eredményező) átruházásának speciális polgári (társasági) jogi szabályai	726
7. A személyegyesülésbeli (közkereseti és a betéti társasági) részesedés tagváltozást eredményező megosztása a részesedés nem tag házastársra való átruházására vonatkozó speciális társasági jogi szabályok szerint	726
8. A korlátolt felelősségű társaság üzletrészenek tagváltozást eredményező megosztása az üzletrész nem tag házastársra való átruházására vonatkozó speciális szabályok szerint	728
9. A részvénytársaság részvényének átruházása a nem részvényes házastársra ...	731
10. A Ptké. 27. és 9–18. §-ai átmeneti rendelkezéseinek egymáshoz való viszonya	733
11. Az egyéni cégbeli és a szövetkezetbeli részesedések megosztása	735
12. A tartozások szétoztása	736
4:62. § [A különvagyon kiadása]	738
VII. Fejezet	
A házassági vagyoni jogi szerződés	738
1. Általános rendelkezések	738
4:63. § [A házassági vagyoni jogi szerződés tartalma]	738
1. A házassági vagyoni jogi szerződés Ptk.-beli koncepciójáról	738
2. A Ptk. hatálybalépése előtt kötött házassági vagyoni jogi szerződésekről	739
3. A házassági vagyoni jogi szerződés szűkebb és tágabb értelemben	740
4. A házassági vagyoni jogi szerződés időbeli hatálya	741

5. A házassági vagyoni szerződés tartalma és elhatárolása más szerződésektől	742
6. A szerződési szabadság korlátai	743
4:64. § [A házassági vagyoni szerződés megkötésének feltételei]	747
4:65. § [A házassági vagyoni szerződés alakja és nyilvántartása]	748
1. A házassági vagyoni szerződés alaki érvényessége	748
2. A házassági vagyoni szerződés harmadik személyekkel szembeni hatályossága	748
3. A házassági vagyoni szerződés nyilvántartása	749
4:66. § [A házassági vagyoni szerződés módosítása és megszüntetése]	751
4:67. § [Harmadik személyek védelme]	752
4:68. § [Rendelkezés halál esetére]	753
2. Közszerzeményi rendszer	754
4:69. § [A közszerzeményi rendszer]	754
1. A vagyonközösségi rendszertől eltérő vagyoni rendszerek mintaszabályai	754
2. Közszerzeményi rendszer: az értéktöbbleti elven alapuló szerzeményi közösség fogalma	755
4:70. § [A házastársi közszerzeményi részesedésének védelme]	756
4:71. § [A közszerzemény megosztása]	758
3. Vagyonelkülönítési rendszer	759
4:72. § [A vagyonelkülönítési rendszer]	759
1. A vagyonelkülönítési rendszer lényege	759
2. A vagyonelkülönítés létrejöttének módjai	759
4:73. § [A vagyontárgyak használata és kezelése; tartozások, költségek és kiadások viselése]	759
4. A szerződés megszűnése	760
4:74. § [A szerződés megszűnésének esetei]	760
4:75. § [Elszámolás, vagyonmegosztás]	763
VIII. Fejezet	
A házastársi közös lakás használatának rendezése	763
4:76. § [A házastársi közös lakás]	763
1. A házastársi közös lakás használatának szabályozásáról	763
2. A házastársi közös lakás fogalma	764
3. A lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek	765
4:77. § [A közös lakással való rendelkezés korlátai]	766
4:78. § [A lakáshasználat előzetes szerződéses rendezése]	770
4:79. § [A gyermek lakáshasználati jogának figyelembevétele]	772
4:80. § [A lakáshasználat rendezése az életközösség megszűnése után]	772
1. A lakáshasználat rendezése az életközösség megszűnése után	773
2. A lakáshasználat bírói úton történő rendezése	773
4:81. § [A közös jogcímen lakott lakás használatának megosztása és a megosztás mellőzése]	775
1. A közös jogcímen lakott lakás használatának megosztása	775
2. A közös jogcímen lakott lakás használata megosztásának mellőzése	776
4:82. § [Az egyik házastárs használati jogának megszüntetése]	778

4:83. §	[Az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás használatának rendezése]	780
1.	Az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás fogalma	780
2.	Az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás használata rendezésének főszabálya	782
3.	A másik házastárs feljogosítása az osztott, illetve kizárólagos használatra	782
4:84. §	[A lakáshasználati jog ellenértékének megtérítése]	784
1.	A lakáshasználati jog ellenértékének megtérítése	784
2.	A térítés összege	785
3.	A használati vagy többlethasználati díj	786
4:85. §	[A lakáshasználat újrendezése]	787
HARMADIK RÉSZ		
AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT CSALÁDJOGI HATÁSAI		
		791
VII. Cím		
Az élettársi tartás		
		791
4:86. §	[Az élettársi tartásra való jogosultság]	791
1.	Egyes partnerkapcsolati formák szabályozása	791
2.	Élettársi kapcsolat szabályozása a Ptk.-ban	793
3.	Élettársi tartásra való jogosultság	794
4:87. §	[A tartásra való érdemtelenség]	795
4:88. §	[A tartási képesség]	796
4:89. §	[Megállapodás a tartás egyszeri juttatással történő teljesítéséről]	796
4:90. §	[A tartás sorrendje az élettárs és a házastárs között]	797
4:91. §	[A rokонтartás szabályainak alkalmazása]	797
VIII. Cím		
Az élettársak lakáshasználatának rendezése		
		797
4:92. §	[A lakáshasználat bírói rendezése]	797
4:93. §	[Az élettársak közös jogcíme alapján lakott lakás használatának rendezése]	798
4:94. §	[Az élettárs feljogosítása a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás használatára]	799
4:95. §	[A lakáshasználat újrendezése]	800
NEGYEDIK RÉSZ		
A ROKONSÁG		
		801
IX. Cím		
A rokoni kapcsolat		
		801
4:96. §	[A rokoni kapcsolat]	801
1.	A rokonságról általában	801
2.	A rokonság meghatározása a Ptk.-ban	802
4:97. §	[A rokoni kapcsolatok alapjai]	802
X. Cím		
A leszármazáson alapuló rokoni kapcsolat		
		803
IX. Fejezet		
Az apai jogállás keletkezése		
		803
4:98. §	[Apai jogállást keletkeztető tények]	803
1.	Koncepcionális változások	803
2.	Az apasági vélelmek fajtái	804

4:99. §	[Házassági köteléken alapuló vélelem]	804
1.	A házassági köteléken alapuló vélelem keletkezése	805
2.	Az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárás a házastársak között	806
3.	Az apasági vélelem érvényesülése érvénytelen házasság esetében	807
4.	A vélelmezett fogamzási idő	807
4:100. §	[Reprodukciós eljáráson alapuló vélelem]	808
1.	A reprodukciós eljáráson alapuló apasági vélelem feltételei	808
2.	A házasságon és a reprodukciós eljáráson alapuló apasági vélelmek összeütközése	809
4:101. §	[Apai elismerő nyilatkozaton alapuló vélelem]	810
1.	Az elismerés formái	810
2.	Az elismerési formák szabályainak egységesítése	811
3.	A szívességi apaság	812
4.	Apai elismerő nyilatkozat apasági perben	813
5.	Az apai elismerés feltételei	814
6.	Korlátozottan cselekvőképes és cselekvőképtelen személy nyilatkozatai	815
7.	A hozzájáruló nyilatkozatok	815
4:102. §	[A teljes hatályú elismerés alaki feltételei és hatálya]	816
4:103. §	[Bírósági határozaton alapuló vélelem]	817
1.	A bírósági határozaton alapuló vélelemről általában	818
2.	A kettős bizonyítás követelménye	819
3.	Bizonyítási eszközök a perben	820
4.	Az orvosszakértői vizsgálatok	821
5.	Apai elismerés a per folyamán	822
6.	A névviselés kérdése és az ítélet hatálya	823
4:104. §	[Az apaság megállapítása iránti per indítására jogosultak]	824
4:105. §	[A perindítás személyessége]	824
4:106. §	[Az apaság megállapítása iránti per alperesei]	825
X. Fejezet		
Az apaság vélelmének megtámadása		826
4:107. §	[Az apasági vélelem megtámadásának okai]	826
1.	Az apasági vélelem megtámadásáról általában	826
2.	Megtámadási okok	827
3.	Az apai elismerés megtámadása	829
4.	A reprodukciós eljárás következményeként létrejövő apasági vélelem megtámadása	830
4:108. §	[Az apasági vélelem megtámadásának kizártsága]	831
4:109. §	[Az apasági vélelem megtámadására jogosultak]	832
4:110. §	[A perindítás személyessége]	834
4:111. §	[A megtámadási határidők]	835
1.	Cselekvőképtelen kiskorú személy helyetti perindítás joga	835
2.	A megtámadási határidők	836
4:112. §	[Az apasági vélelem megdöntése iránti per alperesei; az ítélet hatálya]	837
4:113. §	[Névviselés és kapcsolattartás az apasági vélelem megdöntése után]	839
4:114. §	[Az apaság vélelmének megdöntése nemperes eljárásban]	840

XI. Fejezet	
Az anyai jogállás	841
4:115. § [Az anyai jogállás]	841
1. Az anyai jogállás	841
2. Az anyaság elismerése	842
3. Az anyasági per	842
4:116. § [Negatív megállapítási per]	843
4:117. § [A perindítás személyessége]	844
4:118. § [Az anyasági per alperesei és az anyai jogállás változásának joghatása]	844
XI. CÍM	
AZ ÖRÖKBEOFOGADÁS	846
XII. Fejezet	
Az örökbefogadás célja és feltételei	846
4:119. § [Az örökbefogadás célja]	846
4:120. § [Az örökbefogadás általános feltételei]	847
4:121. § [Az örökbefogadó személye]	851
4:122. § [Az örökbefogadásra való alkalmasság megállapítása]	853
4:123. § [Az örökbefogadható gyermek]	857
4:124. § [Az örökbefogadhatónak nyilvánítás]	859
4:125. § [Szülői hozzájárulás a nyílt örökbefogadáshoz]	862
4:126. § [Szülői hozzájárulás a titkos örökbefogadáshoz]	864
4:127. § [Örökbefogadás szülői hozzájárulás nélkül]	865
4:128. § [Örökbefogadás előtti gondozás]	866
4:129. § [Nemzetközi örökbefogadás]	868
4:130. § [A haszonszerzés tilalma]	869
4:131. § [Az örökbefogadás létrejötte és utánkötetése]	869
XIII. Fejezet	
Az örökbefogadás joghatásai	871
4:132. § [Gyermekei jogállás az örökbefogadó családjában; közös gyermekké fogadás]	871
4:133. § [Joghatás a leszármazásból eredő jogokra és kötelezettségekre]	872
4:134. § [Az örökbefogadott neve]	872
4:135. § [Örökbefogadott gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő joga]	874
4:136. § [Tájékoztatás a vér szerinti szülő egészségügyi adatairól]	876
XIV. Fejezet	
Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása	877
4:137. § [Az örökbefogadás hatálytalanná válása]	877
4:138. § [Az örökbefogadás felbontása kölcsönös kérelemre]	878
4:139. § [Az örökbefogadás felbontása egyoldalú kérelemre]	879
4:140. § [Az örökbefogadást felbontó ítélet hatálya]	880
4:141. § [Az örökbefogadást felbontó határozat hatálya több örökbefogadó esetén]	881
4:142. § [Névviselés az örökbefogadás felbontása esetén]	881
4:143. § [A meghalt örökbefogadó után megszerzett jogok védelme]	881
4:144. § [Az örökbefogadás megszűnésének joghatása a leszármazáson alapuló rokonságra]	881

XV. Fejezet	
Az örökbecsevel kapcsolatos jognyilatkozatok	882
4:145. § [Az örökbecsevel kapcsolatos jognyilatkozatok]	882
XII. CÍM	
A SZÜLŐI FELÜGYELET	883
XVI. Fejezet	
A szülői felügyelet általános szabályai	883
4:146. § [A kiskorú jogállása; a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek]	883
1. A szülői felügyelet általános szabályai	883
2. A gyermek fogalma	884
3. A szülői felügyeletből eredő jogok és kötelezettségek	885
4:147. § [A szülői felügyelet gyakorlásának elvei]	886
1. A szülők együttműködési kötelezettsége	886
2. A szülők egyenjogúságának elve	887
4:148. § [A gyermek bevonása a döntésekbe]	888
4:149. § [A szülői felügyelet korlátozásának kivételessége]	890
XVII. Fejezet	
A szülői felügyelet tartalma	891
1. A gyermek nevének meghatározása	891
4:150. § [A gyermek nevének meghatározása]	891
1. A gyermek nevének meghatározása házastárs vagy élettárs szülők esetében	892
2. Képzelt apa nevének bejegyzése	894
4:151. § [Gyámhatósági névmegállapítás]	895
2. A gyermek gondozása és nevelése	896
4:152. § [A gyermek gondozása, lakóhelyének és tartózkodási helyének meghatározása]	896
1. A gyermek gondozása és nevelése	896
2. A gyermek lakóhelye	897
3. A szülői ház elhagyása	898
4. A gyermek kiadása	899
5. A gyermek külföldön tartózkodása	899
4:153. § [A gyermek nevelésének és életpályájának megválasztása]	901
4:154. § [A gyermekekkel tényleges családi kapcsolatban álló személy részvétele a gyermek gondozásában és nevelésében]	902
3. A gyermek vagyonának kezelése	903
4:155. § [A gyermek vagyonának kezelői]	903
1. Fontosabb változások a szülői vagyonkezelés vonatkozásában	903
2. A vagyonkezelés tárgya	904
4:156. § [A szülő egyedüli vagyonkezelői joga]	905
4:157. § [A gyermek vagyonának és jövedelmének felhasználása]	906
4:158. § [A szülő felelőssége a vagyonkezelésért]	907
4:159. § [A szülők vagyonkezelői jogának korlátozása]	908
1. A szülők vagyonkezelői jogának gyámhatósági korlátozása	908
2. A szülők vagyonkezelői jogának törvényi korlátozása	909
4:160. § [A gyermek vagyonának kiadása]	911

4. A gyermek törvényes képvisellete	911
4:161. § [A gyermek törvényes képvisellete]	911
1. A gyermek törvényes képviselétéról általában	911
2. Cselekvőképtelen kiskorú törvényes képvisellete	912
3. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú törvényes képvisellete	913
4:162. § [A szülói törvényes képviselket kizártsága a jognyilatkozat személyessége miatt]	914
4:163. § [A szülói törvényes képviselket kizártsága érdekelletét miatt]	915
XVIII. Fejezet	
A szülói felügyelket gyakorlása	918
1. A szülök megállapodása a szülói felügyelket gyakorlásáról	918
4:164. § [A szülói felügyelket közös gyakorlása]	918
4:165. § [A különélő szülök megállapodása a felügyelketi jogok megosztásáról és a közös szülói felügyelketről]	919
1. Előzmények, a Csjt. közös szülói felügyelketre vonatkozó rendelkezései	919
2. A szülök megállapodása a szülói felügyelketről	920
3. A bíróság döntése a közös szülói felügyelketről	922
4. Az ún. váltott elhelyezés	923
4:166. § [Döntés a közös szülói felügyelket gyakorlásával összefüggő vitában]	926
2. A szülói felügyelket gyakorlásának bírósági rendezése	927
4:167. § [A szülói felügyelket gyakorlásának bírósági rendezése]	927
4:168. § [A különélő szülő feljogosítása egyes szülói felügyelketi jogok gyakorlására]	932
4:169. § [A gyermek elhelyezése harmadik személynél]	933
4:170. § [A szülói felügyelket gyakorlásának és a gyermek elhelyezésének megváltoztatása]	935
1. A szülói felügyelket gyakorlásának és a gyermek elhelyezésének megváltoztatása	935
2. A közös szülói felügyelket megszüntetése	938
4:171. § [A szülói felügyelket gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti per]	939
1. A peres felek meghatározása	939
2. A gyermek meghallgatása	940
4:172. § [Közvetítés a szülói felügyelket gyakorlásának rendezése iránti perben]	945
3. A gyermekétől különélő szülő jogai és kötelezettségei	948
4:173. § [A szülök együttműködési kötelezettsége]	948
4:174. § [A gyermekkel együttélő szülő tájékoztatási kötelezettsége]	950
4:175. § [Közösen gyakorolt szülói felügyelketi jogok]	950
1. Közösen gyakorolt szülói felügyelketi jogokról általában	950
2. A gyermek nevének meghatározása és megváltoztatása	951
3. A szülővel azonos lakóhelyen kívüli tartózkodási hely kijelölése	951
4. A gyermek külföldön tartózkodása	952
5. A gyermek állampolgárságának megváltoztatása	953
6. A gyermek iskolájának, életpályájának megválasztása	954
7. A kiskorú egészségi ellátásával kapcsolatos döntések	955
4:176. § [A különélő szülő tájékoztatási kötelezettsége]	957
4:177. § [Közvetítés a gámhatósági eljárásban]	958

4. A kapcsolattartás	960
4:178. § [A kapcsolattartás joga]	960
1. A kapcsolattartás szabályaiban megvalósuló változások	960
2. A szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás	961
3. A szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás kivételes esetei	962
4:179. § [Kapcsolattartásra jogosult más hozzátartozók]	964
4:180. § [A kapcsolattartási jog tartalma]	966
1. A kapcsolattartási jog tartalma, a kapcsolattartás formái	966
2. A folyamatos kapcsolattartás	967
3. Az időszakos kapcsolattartás	969
4. A felügyelt kapcsolattartás	971
5. A gyermek elvitelével kapcsolatos kiadások viselése	972
4:181. § [A kapcsolattartás rendezése]	972
4:182. § [Tájékoztatási kötelezettség; az elmaradt kapcsolattartás pótlása]	978
4:183. § [Felelősség a kapcsolattartás akadályozásáért, szabályainak megszegéséért]	979
4:184. § [A kapcsolattartási jog korlátozása és megvonása]	980
1. A kapcsolattartás szüneteltetése	980
2. Kapcsolattartás korlátozása, felügyelt kapcsolattartás	981
3. A kapcsolattartás megvonása	982
4. A kapcsolattartás megváltoztatása	983
4:185. § [A kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása]	983
XIX. Fejezet	
A szülői felügyeleti jog szünetelése és megszűnése	985
1. A szülői felügyeleti jog szünetelése	985
4:186. § [A szülői felügyeleti jog szünetelése]	985
1. A szülői felügyeleti jog szünetelése és megszűnése körében bekövetkezett főbb változások	985
2. A szülői felügyeleti jog szünetelése	986
3. A szülői felügyeleti jog feléledése	989
2. A családbafogadás	989
4:187. § [A családbafogadás]	989
4:188. § [A szülő jogai és kötelezettségei családbafogadás esetén]	992
4:189. § [A családbafogadás felülvizsgálata]	993
3. A szülői felügyeleti jog megszűnése, megszüntetése és visszaállítása	994
4:190. § [A szülői felügyeleti jog megszűnése]	994
4:191. § [A szülői felügyeleti jog bírósági megszüntetése]	996
4:192. § [A szülői felügyeleti jog bírósági visszaállítása]	1001
4:193. § [A szülői felügyeleti jog megszüntetése és visszaállítása iránti per indítására jogosultak és a per alperesei]	1001
XIII. CÍM	
A ROKONTARTÁS	1004
XX. Fejezet	
A rokontartás közös szabályai	1004
4:194. § [A rokontartásra való jogosultság]	1004
1. A családjogi tartás a Ptk.-ban	1004
2. A rokontartás jogosultjai és kötelezettjei	1005

3. A rokontartásra való jogosultság feltételei	1005
4. A tartásra való rászorultság	1006
5. Az önhiba hiánya	1007
6. A tartásra kötelezhető házastárs, volt házastárs vagy volt élettárs hiánya	1007
7. Az érdemtelenység	1007
4:195. § [A tartási képesség]	1008
4:196. § [A tartásra kötelezettek köre és a tartási kötelezettség sorrendje]	1008
4:197. § [A testvértartás]	1009
4:198. § [A mostohagyermek tartása]	1010
4:199. § [A mostohaszülő és a nevelőszülő tartása]	1010
4:200. § [A tartásra jogosultság sorrendje a vér szerinti és a tényleges családi kapcsolatokban]	1011
4:201. § [A tartási kötelezettség megoszlása]	1011
4:202. § [A tartásra való jogosultság sorrendje]	1012
4:203. § [Eltérés a sorrendtől]	1012
4:204. § [A tartás mértékének és módjának meghatározása]	1013
4:205. § [A tartás mértéke]	1014
1. Két, a tartás mértéke tekintetében meghatározó jelentőségű szempont	1014
2. A jogosult indokolt szükséglete	1014
3. A kötelezett teljesítőképessége	1015
4:206. § [A tartás módja]	1016
4:207. § [A tartásdíj meghatározása]	1016
4:208. § [Tartással kapcsolatos per]	1017
4:209. § [A tartás időtartama]	1018
4:210. § [A tartás mértékének vagy szolgáltatása módjának módosítása]	1019
4:211. § [A tartási kötelezettség megszüntetése]	1021
4:212. § [A tartáshoz való jog és a tartási kötelezettség megszűnése]	1022
XXI. Fejezet	
A kiskorú gyermek tartása	1022
4:213. § [A rokontartás szabályainak alkalmazása]	1022
4:214. § [A rászorultság véelme]	1023
4:215. § [A szülő tartási kötelezettsége]	1023
4:216. § [A gyermektartás módja]	1023
4:217. § [A szülők megegyezése a gyermektartásról]	1024
1. A szülők megállapodásának bíróság általi jóváhagyásáról	1025
2. Gyermektartás egyszeri juttatással való teljesítése	1025
3. Gyermektartás egyszeri juttatással való teljesítéséről szóló megállapodás bíróság általi korrekciója	1027
4:218. § [A gyermektartásdíj bírósági meghatározása]	1028
1. A gyermektartásdíj mértéke meghatározásának szempontjai	1028
2. Speciális jövedelmek és szempontok a tartásdíj alapjának számítása szempontjából	1030
XXII. Fejezet	
A továbbtanuló nagykorú gyermek tartása	1031
4:219. § [A rokontartásra és a kiskorú gyermek tartására vonatkozó szabályok alkalmazása]	1031
4:220. § [A továbbtanuló nagykorú gyermek tartásra való jogosultsága]	1032

4:221. § [A tartásdíj mértéke]	1035
4:222. § [Tájékoztatási kötelezettség a tanulmányok folytatásáról]	1036
ÖTÖDIK RÉSZ	
A GYÁMSÁG	1037
XIV. CÍM	
A GYÁMRENDELÉS	1037
4:223. § [Gyámság alatt álló kiskorú]	1037
4:224. § [A gyám feladatköre]	1037
4:225. § [A gyámrendelés szükségességének bejelentése]	1038
4:226. § [Nevezett gyám]	1039
4:227. § [Rendelt gyám]	1040
4:228. § [Az ítélőképes gyermek véleményének figyelembevétele]	1041
4:229. § [Kötelező gyámrendelés]	1041
4:230. § [Gyermekvédelmi gyámság]	1043
4:231. § [Többes gyámrendelés]	1044
4:232. § [A gyámság viselésének feltételei]	1045
4:233. § [Kizárás a gyámság viseléséből]	1045
XV. CÍM	
A GYÁMSÁG GYAKORLÁSA	1046
4:234. § [A gyámság gyakorlása]	1046
4:235. § [A gyám jogkörének korlátai]	1047
4:236. § [A gyám vagyonkezeléssel kapcsolatos jogai és kötelezettségei]	1048
4:237. § [Gyámhatósági felügyelet a gyám működése felett]	1048
4:238. § [A gyám költségeinek és kiadásainak megtérítése]	1049
4:239. § [A gyám számadási kötelezettsége]	1050
XVI. CÍM	
A GYÁMSÁGNAK ÉS A GYÁM TISZTSÉGÉNEK MEGSZŰNÉSE	1051
4:240. § [A gyámságnak és a gyám tisztségének megszűnése]	1051
4:241. § [A gyám felmentése]	1052
4:242. § [A gyám elmozdítása]	1052
4:243. § [A gyám kötelezettségei a gyámi tisztség megszűnésekor]	1053
4:244. § [A gyám kártérítési felelőssége]	1054
ÖTÖDIK KÖNYV	
DOLOGI JOG	1055
ELSŐ RÉSZ	
A BIRTOK	1055
I. CÍM	
A BIRTOK ÉS A BIRTOKVÉDELEM	1055
I. Fejezet	
A birtok. A birtok megszerzése és elvesztése	1055
5:1. § [Birtokos]	1055
1. Alapvetés – a birtok fogalma	1055
2. A sajátjakénti birtoklás	1056
3. Az ideiglenes (időleges) birtokos	1056
4. A tényleges hatalomgyakorlás nélküli birtokos	1057

5.	A birtok és a jogképeség	1057
6.	A birtok és a cselekvőképessége; a birtoklásra irányuló tudat és akarat; jó- és rosszhiszemű birtokos	1058
7.	Több személy birtoklása – közös birtok	1058
8.	Főbirtokos – albirtokos (saját birtok – idegen birtok)	1059
5:2. §	[A birtok megszerzése]	1059
5:3. §	[Birtokátruházás]	1060
5:4. §	[A birtok elvesztése]	1063
II. Fejezet		
A birtokvédelem		
5:5. §	[A birtokost megillető birtokvédelem]	1064
1.	A birtokost megillető birtokvédelem	1064
2.	A birtokháborítás fogalma	1065
3.	Birtokvédelem és személyiségi jogsértés	1066
4.	A főbirtokos és az albirtokos közötti birtokvédelem	1066
5.	Közös birtokosok birtokvédelme	1067
6.	A birtokháborítás és a szomszédjogok kapcsolata	1067
7.	A tulajdonvédelem és a birtokvédelem kapcsolata	1068
8.	A birtokvédelemre jogosult személye, a birtokvédelemre való jogsultság ...	1069
9.	A birtoksértő személye	1069
5:6. §	[Önhatalom]	1069
5:7. §	[Birtokper]	1070
5:8. §	[Birtokvédelem a tényleges birtoklási helyzet alapján]	1071
II. CÍM		
JOGALAP NÉLKÜLI BIRTOKLÁS		
5:9. §	[A jogalap nélküli birtokos helyzete és kiadási kötelezettsége]	1073
5:10. §	[A jogalap nélküli birtokos megtérítési igénye és elviteli joga]	1075
5:11. §	[A dolog hasznainak kiadása és a jogalap nélküli birtokos felelőssége]	1076
5:12. §	[A jogalap nélküli birtokos joga a dolog értékesítésére és felhasználására]	1077
MÁSODIK RÉSZ		
A TULAJDONJOG		
III. CÍM		
A TULAJDONJOG ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI		
III. Fejezet		
A tulajdonjog általában		
5:13. §	[A tulajdonjog]	1078
1.	A tulajdonjogról	1078
2.	A tulajdon magánjogi és közjogi korlátai	1078
3.	Osztott tulajdon	1079
IV. Fejezet		
A tulajdonjog tárgyai		
5:14. §	[A dolog]	1079
1.	A dolgokról általában	1079
2.	A dolgok osztályozása	1080
3.	Forgalomképtelen dolgok	1080

5:15. §	[Alkotórész]	1082
5:16. §	[Tartozék]	1082
5:17. §	[Az ingatlanon fennálló tulajdonjog terjedelme]	1083
5:18. §	[Az épület és a föld tulajdonjoga]	1083
5:19. §	[A földhasználat szerződéses szabályozása a föld és az épület tulajdonosa között]	1084
5:20. §	[Elővásárlási jog az épület és a föld elváló tulajdona esetén]	1085
IV. CÍM		
A TULAJDONJOG TARTALMA ÉS VÉDELME		1085
V. Fejezet		
A birtokláshoz való jog		1085
5:21. §	[A birtoklás joga]	1085
VI. Fejezet		
A használat és a hasznok szedésének joga		1085
1. Általános szabályok		
5:22. §	[Használat, hasznok szedése, terhek viselése és veszélyviselés]	1085
5:23. §	[A dolog használatának általános magánjogi korlátja]	1086
2. Egyes szomszédjogok		
5:24. §	[A földtámasz joga]	1088
5:25. §	[A szomszédos telek igénybevétele]	1089
3. A használat különös esetei		
5:26. §	[A szükséghelyzet]	1090
5:27. §	[A közérdekű használat]	1090
4. Túlépítés		
5:28. §	[A jóhiszemű túlépítés]	1091
5:29. §	[A rosszhiszemű túlépítés]	1093
VII. Fejezet		
A rendelkezési jog		1093
1. A rendelkezési jog általános szabályai		
5:30. §	[A rendelkezési jog tartalma]	1093
2. Az elidegenítési és terhelési tilalom		
5:31. §	[Elidegenítési és terhelési tilalom alapítása]	1094
5:32. §	[Az elidegenítési és terhelési tilalom hatása]	1095
5:33. §	[Elidegenítési és terhelési tilalom jogszabály vagy bírósági határozat alapján] ...	1095
5:34. §	[Az elidegenítési és terhelési tilomba ütköző rendelkezés ingatlan-nyilvántartási bejegyezhetősége]	1096
VIII. Fejezet		
A tulajdonjog védelme		1096
5:35. §	[A tulajdoni igények elévülésének kizártsága]	1096
5:36. §	[A tulajdonjog védelme]	1096
5:37. §	[Ingatlan-nyilvántartási igény]	1097

V. CÍM

A TULAJDONJOG MEGSZERZÉSE	1098
IX. Fejezet	
Tulajdonszerzés átruházással	1098
5:38. § [Az átruházás]	1098
5:39. § [Nem tulajdonostól való tulajdonszerzés]	1099
5:40. § [Tulajdonszerzés pénzen és értékpapíron]	1099
X. Fejezet	
Tulajdonszerzés hatósági határozattal és hatósági árverés útján	1100
5:41. § [Tulajdonszerzés hatósági határozattal vagy hatósági árverés útján]	1100
5:42. § [Az állam kártalanítás nélküli tulajdonszerzése hatósági határozattal]	1101
XI. Fejezet	
A kisajátítás	1101
5:43. § [Kisajátítás]	1101
XII. Fejezet	
Az elbirtoklás	1103
5:44. § [Az elbirtoklás feltételei és jogi hatása]	1103
1. Az elbirtoklásról általában	1103
2. Sajátjakénti birtoklás	1103
3. A dolgot terhelő jogok	1105
4. Tulajdoni hányad elbirtoklása	1105
5:45. § [A jogcímes elbirtoklás]	1106
5:46. § [Jogutódlás az elbirtoklásban]	1107
5:47. § [Az elbirtoklás kizártsága]	1107
5:48. § [Az elbirtoklási idő nyugvása]	1108
5:49. § [Az elbirtoklás megszakadása]	1108
XIII. Fejezet	
Tulajdonszerzés terméken, terményen és szaporulaton	1109
5:50. § [Tulajdonszerzés terméken, terményen és szaporulaton]	1109
XIV. Fejezet	
A növedék	1109
5:51. § [Tulajdonszerzés a növedéken]	1109
XV. Fejezet	
Tulajdonszerzés gazdátlan javakon	1110
5:52. § [Tulajdonszerzés gazdátlan javakon]	1110
XVI. Fejezet	
A vadak és a halak tulajdonjogának megszerzése	1110
5:53. § [Tulajdonszerzés vadakon és halakon]	1110
XVII. Fejezet	
A találás	1110
5:54. § [Tulajdonszerzés találással]	1110
5:55. § [A találó kötelezettsége]	1111
5:56. § [A jegyző eljárása]	1111
5:57. § [A találó jogainak korlátai és a dolgot terhelő jogok sorsa]	1111
5:58. § [A talált dolog értékesítése]	1112

5:59. §	[Közönség számára nyitva álló helyen talált dolog]	1112
5:60. §	[A nem eltartható vagy nem megőrizhető dolog esetén követendő eljárás]	1112
5:61. §	[A tulajdonos jogai]	1113
5:62. §	[Találódíj]	1113
5:63. §	[A tulajdonjog és az értékesítés során befolyt vételár sorsa, ha a jogosult nem jelentkezik]	1113
5:64. §	[Kincstalálás]	1114
XVIII. Fejezet		
A feldolgozás, az átalakítás, az egyesülés, a vegyülés, a hozzáépítés, az átépítés, a beépítés és a ráépítés		1114
5:65. §	[Feldolgozás és átalakítás]	1114
5:66. §	[Egyesülés és vegyülés]	1115
5:67. §	[A feldolgozott, átalakított, egyesült vagy összevegyült dolog értékesítése]	1116
5:68. §	[Hozzáépítés]	1116
5:69. §	[Beépítés]	1118
5:70. §	[Ráépítés]	1118
5:71. §	[Rosszhiszemű ráépítés]	1119
5:72. §	[A közös tulajdonra vonatkozó szabályok]	1120
VI. CÍM		
KÖZÖS TULAJDON ÉS TÁRSASHÁZ		1120
XIX. Fejezet		
A közös tulajdon		1120
5:73. §	[A közös tulajdon fogalma]	1120
5:74. §	[A tulajdonostársak joga a birtoklásra és használatra]	1121
5:75. §	[A közös tulajdon hasznainak szedése, költségviselés és veszélyviselés]	1122
5:76. §	[A közös tulajdon állagának megóvása]	1122
5:77. §	[Több dologból létrejövő közös tulajdon anyagain fennálló jogok sorsa]	1122
5:78. §	[Határozathozatal]	1123
5:79. §	[A szótöbbséggel hozott határozat bíróság előtti megtámadása]	1123
5:80. §	[Rendelkezési jog a saját tulajdoni hányaddal]	1125
5:81. §	[Elővásárlási, előbérleti és előhaszonbérleti jog]	1125
5:82. §	[A közös tulajdon védelme]	1126
5:83. §	[A közös tulajdon megszüntetése iránti igény]	1126
5:84. §	[A közös tulajdon megszüntetése]	1126
1.	A közös tulajdon megszüntetéséről általában	1127
2.	A közös tulajdon megszüntetése természetben	1127
3.	Tulajdonba adás megfelelő ellenérték fejében	1128
4.	A közös tulajdon tárgyának értékesítése	1129
5.	A közös tulajdon megszüntetése az ingatlan társasházzá alakításával	1130
XX. Fejezet		
A társasház		1131
5:85. §	[A társasház]	1131

HARMADIK RÉSZ**A KORLÁTOLT DOLOGI JOGOK** 1133

VII. CÍM

A ZÁLOGJOG 1133

XXI. Fejezet

A zálogjog létrejötte 1133

5:86. § [A zálogjog] 1133

1. A zálogjog fogalma 1133

2. A zálogjog tartalma 1134

3. A zálogjog dologi jogi jellegének meghatározása 1136

4. A dologi jelleg megjelenése a bírói gyakorlatban 1138

5. Kielégítési elsőbbség zálogjog alapján 1140

6. A zálogjog járulékoságának jelentése 1141

7. Járulékoság a zálogjog területén 1143

5:87. § [A zálogjog létrejötte] 1146

5:88. § [A zálogjog alapítása] 1149

1. A dologi jogi ügylet tanának megjelenése a Ptk.-ban 1149

2. A zálogjogot alapító ügylet 1150

5:89. § [A zálogszerződés] 1151

1. A zálogszerződés funkciója és jogi jellege 1152

2. A zálogszerződés kötelező tartalmi elemei 1153

3. A zálogtárgy meghatározására vonatkozó sajátosságok 1154

4. A biztosított követelés meghatározásának lehetséges módjai 1156

5. A zálogszerződés létrejöttéhez fűződő joghatások 1156

6. A zálogszerződés lehetséges tartalmi elemei 1157

7. A zálogszerződés alanyai 1158

8. A zálogszerződés és az alapjogviszony közötti kapcsolat 1159

9. A zálogszerződés alakszerűsége 1160

5:90. § [Fogyasztói zálogszerződés] 1160

5:91. § [A zálogszerződés felek közötti hatálya] 1163

5:92. § [Törvényes zálogjog] 1164

5:93. § [A jelzálogjog bejegyzése] 1166

1. A jelzálogjog és a kézizálogjog elhatárolása 1166

2. A nyilvántartási bejegyzés jogi jellege 1167

3. Az ingatlan-jelzálogjog 1168

4. Az ingójelzálogjog 1169

5. A jogon és követelésen fennálló zálogjog 1170

5:94. § [A birtokátruházás kézizálogjog esetén] 1170

5:95. § Az óvadék alapítása] 1172

1. Óvadék az 1959-es Ptk.-ban 1172

2. Az óvadék szabályainak integrálása a zálogjogba 1172

3. Az óvadékkul leköthető vagyontárgyak köre 1173

4. Az óvadékkal biztosítható követelések köre 1175

5. Az óvadék alapítása és létrejötte 1177

6. Értékpapírok megterhelése 1179

7. A befektetési szolgáltatások körében nyújtott óvadéokra vonatkozó

szabályok 1180

	8. A közvetlen kielégítés joga	1181
	9. Óvadék a felszámolási eljárásban	1182
5:96. §	[Zálogjogosulti bizományos]	1183
	1. A zálogjogosulti bizományos intézményének a bevezetése	1184
	2. A zálogjogosulti bizományos kijelölése	1184
	3. A zálogjogosulti bizományos bejegyzése a megfelelő nyilvántartásba	1185
	4. A zálogjogosulti bizományos jogállása és felelőssége	1186
	5. A zálogjogosulthoz kerülő vagyron védettsége	1188
	6. A Ptkmód. módosító rendelkezései	1189
	7. A zálogjogosulti bizományos szerepe a fizetésképtelenségi eljárásokban	1191
XXII. Fejezet		
	A zálogjoggal biztosított követelés	1192
5:97. §	[A zálogjoggal biztosítható követelés]	1192
	1. Zálogjog és biztosított követelés viszonya	1192
	2. A zálogjoggal biztosított követelés a Ptk. alapján	1195
	3. A biztosított követelés meghatározása az alapul fekvő jogviszonyra utalással	1196
5:98. §	[A zálogtárggyal való helytállás terjedelme]	1199
	1. A zálogkötelezett helytállásának mértéke	1199
	2. A biztosított követelés terjedelmének meghatározása felszámolási eljárásban	1200
5:99. §	[A biztosított követelés átruházása és megterhelése]	1202
	1. A követelés és a zálogjog együttes átszállása	1202
	2. A követelés és a zálogjog részleges átszállása	1203
	3. A zálogjog követelés nélküli fennmaradása	1204
	4. A követelés zálogjog nélküli átszállása	1205
	5. Alzálogjog	1206
5:100. §	[Az önálló zálogjog]	1208
	1. Az önálló zálogjog szabályozása a Ptk. előtt	1209
	2. Az önálló zálogjog újraszabályozását meghatározó körülmények	1210
	3. Az újraszabályozott önálló zálogjog fogalma	1211
	4. Az összegszerű meghatározottság követelménye	1213
	5. A zálogszerződés mint a zálogjog alapításának szükségszerű eleme	1215
	6. A zálogszerződés tartalmi elemei	1215
	7. A zálogszerződés alakszerűségi követelményei	1216
	8. Az önálló zálogjogot alapító zálogszerződés tartalmára vonatkozó eltérő rendelkezések	1217
	9. A zálogszerződés hiányának jogkövetkezménye	1219
	10. Önálló zálogjog alapítására irányuló fogyasztói zálogszerződés	1219
	11. A biztosítéki szerződés jellege és a zálogszerződéssel való kapcsolata	1221
	12. A biztosítéki szerződés kötelező tartalmi elemei	1222
	13. A biztosítéki szerződésre vonatkozó egyéb rendelkezések	1225
	14. Az önálló zálogjog átruházása	1227
	15. A törvény erejénél fogva bekövetkező jogutódlás a biztosítéki szerződésben	1228
	16. Az új zálogjogosult általános szerződési feltételeinek alkalmazhatósága	1229
	17. Az önálló zálogjog átruházása mint jogátruházás	1230
	18. A megtérítési igény biztosítása önálló zálogjog esetén	1231

19. A kifogások gyakorlása	1232
20. A személyes adós védelme	1233
21. A kielégítési jog megnyílása – a felmondás	1234
22. Az önálló zálogjog átjegyzése, illetve törlése	1236
23. Az átváltoztatás	1238
24. Az önálló zálogjogra vonatkozó utaló szabály	1241
XXIII. Fejezet	
A zálogjog tárgya	1241
5:101. § [A zálogtárgyak]	1241
1. A lehetséges zálogtárgyak köre	1242
2. Jogon vagy követelésen fennálló zálogjog	1243
3. Az alzálogjog	1245
4. A zálogkötelezettet megillető rendelkezési jog hiánya	1245
5:102. § [A körülírással meghatározott zálogtárgy]	1245
5:103. § [A zálogtárgy alkotórészei, tartozékai és hasznai]	1247
5:104. § [A zálogtárgy helyébe lépő dolog vagy más érték]	1249
5:105. § [Zálogjog több zálogtárgyon]	1251
XXIV. Fejezet	
A felek jogai és kötelezettségei a kielégítési jog megnyílása előtt	1255
5:106. § [A kézzzálogjog tárgyának birtoklása, használata és hasznosítása]	1255
1. Diszpozitív szabályozás	1255
2. A kézzzálogjog tartalma a kielégítési jog megnyílása előtt	1256
5:107. § [A kézzzálogfedezet védelme]	1257
1. A zálogkötelezett és a személyes adós ellenőrzési joga	1258
2. A zálogjogosultat terhelő tájékoztatási, felszólítási kötelezettség	1259
3. Értékesítés a zálogfedezet csökkenése esetén	1260
4. A zálogtárgy, illetve a biztosított követelés értékének változása	1261
5. A zálogkötelezett helyettesítési joga és a zálogtárgy helyébe lépő más érték	1262
5:108. § [A jelzálogjog tárgyának birtoklása, használata és hasznosítása]	1262
5:109. § [A jelzálogfedezet védelme]	1263
5:110. § [Az elzálogosított követelés mint zálogfedezet védelme]	1265
1. A zálogkötelezett rendelkezési jogának korlátozása	1266
2. Kifogások és ellenkövetelések felhozatala	1268
5:111. § [Az elzálogosított követelés kötelezettjének jogai és kötelezettségei]	1269
XXV. Fejezet	
A hitelbiztosítéki nyilvántartás	1271
5:112. § [A hitelbiztosítéki nyilvántartás alapelvei]	1271
5:113. § [A hitelbiztosítéki nyilvántartás tartalmát meghatározó nyilatkozatok]	1273
5:114. § [A zálogjog bejegyzése]	1274
5:115. § [A zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozat tartalma]	1275
5:116. § [A hitelbiztosítéki nyilvántartás tartalma]	1276
5:117. § [A zálogjog törlése]	1278

XXVI. Fejezet

A zálogjogok rangsora	1278
5:118. § [A zálogjog megalapításához kötődő rangsor elve]	1278
5:119. § [A zálogtárgy helyébe lépő vagy a zálogfedezet kiegészítésére adott tárgyon fennálló zálogjog ranghelye]	1281
5:120. § [A hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tárgyainak változása]	1282
5:121. § [A rendelkezési jog korábbi jogosultja által alapított zálogjog]	1282
5:122. § [A zálogtárgy megszerzését biztosító zálogjog elsőbbsége]	1283
5:123. § [Óvadék és jelzálogjog közötti rangsor]	1284
5:124. § [Ranghely-szerződés]	1284
5:125. § [A zálogjog ranghelyének előzetes biztosítása]	1286
A ranghely előzetes biztosítása	1286

XXVII. Fejezet

A zálogjog érvényesítése	1287
1. A kielégítési jog gyakorlásának általános szabályai	1287
5:126. § [A kielégítési jog]	1287
1. A kielégítési jog fogalma és gyakorlásának feltételei	1288
2. Az előtörlesztés lehetősége	1290
3. A sortartási kötelezettség hiánya	1290
4. Kifogások és beszámítás	1291
5. A kielégítési jog gyakorlásának időbeli korlátai	1292
6. A kielégítési jog gyakorlásának módja	1293
7. Fizetésszámla-követelést terhelő zálogjog érvényesítése	1294
2. A zálogjog bírósági végrehajtáson kívüli érvényesítésének közös szabályai	1295
5:127. § [A kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívüli gyakorlásának módjai]	1295
5:128. § [A kielégítési jog gyakorlása fogyasztóval szemben]	1296
5:129. § [A zálogjog érvényesítésének átvételéhez való jog]	1298
5:130. § [A kielégítési jog gyakorlásának felfüggesztése vagy korlátozása]	1298
3. A zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése	1299
5:131. § [Az előzetes értesítés]	1299
1. A zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése	1300
2. Az előzetes értesítés	1300
5:132. § [A zálogtárgy birtoklásához való jog]	1301
5:133. § [A kereskedelmi ésszerűség követelménye]	1302
5:134. § [Az értékesítés]	1303
5:135. § [Elszámolás, az értékesítés bevételeinek felosztása]	1304
4. A zálogtárgy tulajdonjogának a zálogjogosult által történő megszerzése	1306
5:136. § [A zálogtárgy zálogjogosult általi megszerzésének tilos esete]	1306
5:137. § [A zálogtárgy tulajdonjogának a zálogjogosult által történő megszerzése a kielégítési jog megnyílását követően]	1307
5:138. § [A közvetlen kielégítés joga]	1309
5. Az elzálogosított jog vagy követelés érvényesítése	1311
5:139. § [Az elzálogosított jog vagy követelés érvényesítése]	1311
5:140. § [Alzálogjog érvényesítése]	1311
1. Alzálogjog a Ptk.-ban	1312
2. Az elzálogosított követelés lehetséges biztosítékai	1313

3. Az elzálogosított követelést nem biztosítja zálogjog	1313
4. Az elzálogosított követelést zálogjog biztosítja	1314
5. Az elzálogosított követelést zálogjog és kezesség is biztosítja	1315
6. Az elzálogosított követelést zálogjog nem, csak kezesség biztosítja	1315
7. Az alzálogjog érvényesítésére vonatkozó új rendelkezések	1316
5:141. § [Követelést megtestesítő értékpapírok]	1318
XXVIII. Fejezet	
A zálogjog megszűnése	1319
5:142. § [A zálogjog megszűnése]	1319
1. A megszűnéshez kapcsolódó járulékoság	1319
2. Az egyes megszűnési okok	1320
3. Az elévülés	1321
4. A biztosított követelés zálogjog nélküli átruházása	1322
5. Kivételek a zálogjog megszűnéséhez kapcsolódó járulékoság alól	1324
6. A biztosított követelés teljesítése a nem zálogkötelezett személyes adós által	1325
7. A hitelező kielégítése a nem személyes adós dologi kötelezett által	1325
8. A hitelező kielégítése harmadik személy által	1328
9. A tulajdonosi zálogjog	1329
5:143. § [Zálogjogtól mentes tulajdonszerzés]	1330
5:144. § [A zálogjogosult kötelezettsége a zálogjog megszüntekor]	1331
VIII. CÍM	
A HASZNÁLATI JOGOK	1332
XXIX. Fejezet	
A földhasználat	1332
5:145. § [Földhasználati jog a föld és az épület szétváló tulajdonjoga esetén]	1332
1. A használati jogokról	1332
2. A földhasználat	1332
XXX. Fejezet	
A haszonélvezet	1333
5:146. § [A szerződésen alapuló haszonélvezet keletkezése]	1333
5:147. § [A haszonélvezeti jog tartalma]	1334
5:148. § [A haszonélvezet gyakorlásának átengedése]	1335
5:149. § [A haszonélvező jogai és kötelezettségei a haszonélvezet fennállása alatt]	1336
5:150. § [A költségek viselése]	1337
5:151. § [A rendhagyó haszonélvezet]	1337
5:152. § [A tulajdonos jogai a haszonélvezet fennállása alatt]	1338
5:153. § [A haszonélvezet tárgyának elpusztulása]	1339
5:154. § [A haszonélvezet megszűnése]	1339
5:155. § [A haszonélvező kötelezettségei a haszonélvezet megszűnése esetén]	1340
XXXI. Fejezet	
A jog és követelés haszonélvezetére vonatkozó különös szabályok	1340
5:156. § [Haszonélvezet jogokon]	1340
5:157. § [A jog haszonélvezőjének jogállása]	1341
5:158. § [Haszonélvezet követelésen]	1341

XXXII. Fejezet	
A használat	1342
5:159. § [A használat]	1342
IX. CÍM	
SZOLGALOM ÉS KÖZÉRDEKŰ HASZNÁLAT	1343
XXXIII. Fejezet	
A telki szolgálat	1343
5:160. § [A telki szolgálat fogalma]	1343
5:161. § [A telki szolgálat létrejötte szerződéssel és elbirtoklással]	1344
1. A telki szolgálat létrejötte	1344
2. Telki szolgálat elbirtoklása	1345
5:162. § [A telki szolgálat gyakorlása]	1346
5:163. § [A telki szolgálat megszűnése]	1346
XXXIV. Fejezet	
Közérdekű használat	1347
5:164. § [A közérdekű használati jog]	1347
NEGYEDIK RÉSZ	
AZ INGATLAN-NYILVÁNTARTÁS	1348
X. CÍM	
AZ INGATLAN-NYILVÁNTARTÁS ÉS ANNAK ELVEI	1348
5:165. § [Az ingatlan-nyilvántartás]	1348
5:166. § [Az ingatlan-nyilvántartás nyilvánossága]	1348
5:167. § [Az okirati elv]	1349
5:168. § [A bejegyzési elv]	1350
5:169. § [A rangsor elve]	1351
5:170. § [Az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége]	1351
XI. CÍM	
AZ INGATLAN-NYILVÁNTARTÁS KÖZHITELESSÉGE	1351
5:171. § [Az ingatlan-nyilvántartási közhitelesség tartalma]	1351
5:172. § [Az ingatlan-nyilvántartásban bízva jogot szerző jóhiszeműsége]	1352
5:173. § [Az ingatlan-nyilvántartás teljessége]	1353
5:174. § [Jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzők védelme]	1353
5:175. § [Az ingatlan-nyilvántartáson kívül jogot szerző jogállása]	1354
5:176. § [Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés hatályának kiterjesztése]	1354
5:177. § [Az ingatlan-nyilvántartási adatok irányadó jellege]	1355
XII. CÍM	
BEJEGYZÉS, FELJEGYZÉS. RANGSOR ÉS RANGHELY	1355
5:178. § [A bejegyzés]	1355
5:179. § [A feljegyzés]	1357
5:180. § [A rangsor és a ranghely]	1357
5:181. § [A jog tartalmának megváltozása]	1358
XIII. CÍM	
AZ INGATLAN-NYILVÁNTARTÁS HELYESBÍTÉSE; A TÖRLÉSI ÉS A KIIGAZÍTÁSI KERESLET; JOGVÉDELMI HATÁS	1358
5:182. § [Az ingatlan-nyilvántartás helyesbítése]	1358
5:183. § [Bejegyzés törlése]	1360

5:184. § [A törlési és kiigazítási igény]	1361
5:185. § [Bejegyeztetési kötelezettség]	1361
5:186. § [A bejegyzés kijavítása]	1361
5:187. § [Az ingatlan-nyilvántartás jogvédelmi hatása]	1362

HATODIK KÖNYV

KÖTELMI JOG	1365

ELSŐ RÉSZ

A KÖTELMEK KÖZÖS SZABÁLYAI	1365

I. CÍM

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK	1365

I. Fejezet

A kötelelem	1365

6:1. § [A kötelelem]	1365

6:2. § [Kötelelmetkeletkeztető tények]	1367

6:3. § [A kötelelem megszűnése]	1368

1. A kötelelmetszüntető okok nevesítése a Ptk.-ban	1369

2. A szolgáltatás teljesítése	1369

3. Confusio	1370

4. A kötelezett halála vagy jogutód nélküli megszűnése	1370

5. A jogosult halála vagy jogutód nélküli megszűnése	1370

6. A kötelelem megszüntetésére irányuló megállapodás	1370

7. Egyéb ok	1371

II. Fejezet

A jognyilatkozat	1371

6:4. § [A jognyilatkozat]	1371

6:5. § [A jognyilatkozat hatályosulása]	1373

6:6. § [Alakiséghez kötött jognyilatkozat]	1374

6:7. § [Írásbeli alakhoz kötött jognyilatkozat]	1375

6:8. § [A jognyilatkozat értelmezése]	1377

6:9. § [A szerződés szabályainak megfelelő alkalmazása]	1378

6:10. § [A jognyilatkozatra vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazása]	1379

III. Fejezet

A képviselő	1379

1. A képviselő általános szabályai	1379

6:11. § [Képviselő]	1379

6:12. § [A képviselői jog korlátozása]	1380

6:13. § [Érdekellentét]	1380

6:14. § [Álképviselő]	1382

2. Ügyleti képviselő	1383

6:15. § [Meghatalmazás]	1383

6:16. § [Általános meghatalmazás]	1385

6:17. § [A képviselő terjedelme]	1385

3. A képviselő egyes sajátos esetei	1386

6:18. § [Vélelmezett és látszaton alapuló képviselő]	1386

6:19. § [Ügyeinek vitelében akadályozott személy képviselője]	1386

6:20. § [Eseti gondnokság és eseti gyámság]	1387

IV. Fejezet	
Az elévülés	1388
6:21. § [Az időmúlás joghatása]	1388
6:22. § [Elévülés]	1390
6:23. § [Az elévülés joghatásai]	1391
6:24. § [Az elévülés nyugvása]	1392
6:25. § [Az elévülés megszakítása]	1393
1. Az elévülés megszakításáról általában	1393
2. A kötelezett tartozáselismerése	1394
3. A kötelelem megegyezéssel történő módosítása és az egyezség	1395
4. A követelés bírósági eljárásban való érvényesítése	1395
5. Csődeljárás	1396
6. A megszakítás jogkövetkezménye	1396
V. Fejezet	
Tartozáselismerés. Egyezség	1397
6:26. § [Tartozáselismerés]	1397
6:27. § [Egyezség]	1398
II. CÍM	
TÖBBALANYÚ KÖTELMEK	1399
VI. Fejezet	
Több kötelezett a kötelemben	1399
6:28. § [Osztott kötelezettség]	1399
6:29. § [Egyetemleges kötelezettség]	1400
6:30. § [Az egyetemleges kötelezettek egymás közti viszonya]	1402
VII. Fejezet	
Több jogosult a kötelemben	1403
6:31. § [Több jogosult osztható szolgáltatás esetén]	1403
6:32. § [Jogosulti együttség]	1404
6:33. § [A jogosultak egyetemlegessége]	1405
III. CÍM	
A KÖTELEM TELJESÍTÉSE	1406
VIII. Fejezet	
Általános rendelkezések	1406
6:34. § [A teljesítés általános szabálya]	1406
6:35. § [A teljesítés ideje]	1408
6:36. § [Idő előtti teljesítés]	1409
6:37. § [A teljesítés helye]	1410
6:38. § [A teljesítés elismerése]	1411
6:39. § [A teljesítési költségek viselése]	1413
6:40. § [Fajlagos szolgáltatás elosztása]	1413
6:41. § [Elszámolás több tartozás esetén]	1414
IX. Fejezet	
A pénztartozás teljesítése	1415
6:42. § [Fizetés]	1415
6:43. § [Pénztartozás idő előtti teljesítése]	1416
6:44. § [Pénztartozás teljesítésének helye]	1417

6:45. §	[Pénztartozás teljesítésének módja]	1418
6:46. §	[Elszámolás több tartozás esetén]	1420
6:47. §	[Kamat]	1421
6:48. §	[Késedelmi kamat]	1424
X. Fejezet		
Beszámítás		1425
6:49. §	[Pénzkövetelések beszámítása]	1425
6:50. §	[Pénzkövetelések beszámításának korlátai]	1427
6:51. §	[A beszámítás kizártsága]	1428
6:52. §	[A beszámítás szabályainak alkalmazása nem pénzkövetelés esetén]	1428
XI. Fejezet		
A teljesítés sajátos esetei		1429
1. Bírósági és közjegyzői letét		1429
6:53. §	[Bírósági letét útján való teljesítés]	1429
6:54. §	[Visszakövetelés és elévülés]	1430
6:55. §	[A letét kiadása]	1431
6:56. §	[Közjegyzői letét]	1432
2. Harmadik személy részéről történő teljesítés		1432
6:57. §	[Harmadik személy részéről történő teljesítés]	1432
MÁSODIK RÉSZ		
A SZERZŐDÉS ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI		
		1435
IV. CÍM		
A SZERZŐDÉS. A SZERZŐDÉSI JOG ALAPELVEI		
		1435
6:58. §	[A szerződés]	1435
6:59. §	[Szerződési szabadság]	1436
1. A szerződési alapelvekről		1436
2. A szerződési szabadság mint alkotmányos jog		1436
3. A szerződési szabadság szintjei		1437
4. A szerződési szabadság korlátai		1438
6:60. §	[Jogszabály által meghatározott szerződési tartalom]	1438
1. Kógencia és diszpozitivitás a szerződési jogban		1438
2. Szerződések tartalmának jogszabályi rendelkezéssel való visszamenőleges megváltoztatása		1439
6:61. §	[Visszterhesség vélelme]	1440
6:62. §	[Együttműködési és tájékoztatási kötelezettség]	1440
V. CÍM		
A SZERZŐDÉS MEGKÖTÉSE ÉS ÉRTELMEZÉSE		
		1442
XII. Fejezet		
A szerződés létrejötte		1442
6:63. §	[A szerződés létrejötte és tartalma]	1442
1. A szerződés létszakaszai		1442
2. A konszenzus		1443
3. A szerződés további tartalmi elemei		1444
4. A szerződés létrejöttének folyamata		1444
6:64. §	[Ajánlati kötöttség]	1444
6:65. §	[Az ajánlati kötöttség megszűnése]	1445

6:66. §	[Az ajánlat elfogadása]	1447
6:67. §	[Új ajánlat, módosított elfogadás]	1447
	1. Az ajánlat és az elfogadás közötti eltérés lehetséges jogkövetkezményei	1447
	2. A szerződés utólagos írásba foglalása	1449
6:68. §	[Késedelmes elfogadás]	1449
6:69. §	[A szerződés létrejöttének időpontja és helye]	1450
6:70. §	[Írásbeli alakhoz kötött szerződés]	1450
XIII. Fejezet		
	Szerződéskötési kötelezettség	1451
6:71. §	[Szerződéskötési kötelezettség jogszabály alapján]	1451
6:72. §	[Elzárkózás szerződéskötéstől gazdasági erőfölénnyel visszaélve]	1453
6:73. §	[Előszerződés]	1453
XIV. Fejezet		
	Szerződéskötés versenyeztetési eljárás során	1455
6:74. §	[Felhívás ajánlattételre versenyeztetési eljárásban]	1455
	1. A versenyeztetési eljárásról	1455
	2. Szerződéskötési kötelezettség versenyeztetési eljárásban	1456
6:75. §	[Ajánlati kötöttség versenyeztetési eljárásban]	1456
6:76. §	[Árra vonatkozó versenyeztetési eljárás]	1457
XV. Fejezet		
	Szerződéskötés általános szerződési feltételekkel	1458
6:77. §	[Általános szerződési feltétel]	1458
	1. Az általános szerződési feltételek szerepéről	1458
	2. Az általános szerződési feltétel fogalma	1459
6:78. §	[Az általános szerződési feltétel szerződéses tartalomává válása]	1460
	1. Az ÁSZF szerződéses tartalomává válása	1460
	2. Az ÁSZF módosításának szerződéses tartalomává válása	1461
6:79. §	[Fogyasztóval szembeni többletkövetelés szerződéses tartalomává válása]	1462
6:80. §	[Szerződési feltételek ütközése]	1462
6:81. §	[Általános szerződési feltételek ütközése]	1462
XVI. Fejezet		
	Az elektronikus úton történő szerződéskötés különös szabályai	1463
6:82. §	[Tájékoztatás elektronikus úton történő szerződéskötés esetén]	1463
	1. Az elektronikus szerződéskötés szabályozása	1463
	2. Tájékoztatási kötelezettség az elektronikus szerződéskötés kapcsán	1464
6:83. §	[Az adatbeviteli hibák javítása]	1465
6:84. §	[Elektronikus szerződési jognyilatkozat és annak visszaigazolása]	1465
6:85. §	[Az elektronikus szerződéskötési szabályok hatálya és kógeneciája]	1466
XVII. Fejezet		
	A szerződés értelmezése	1467
6:86. §	[A szerződés értelmezése]	1467
6:87. §	[Teljességi záradék]	1468

VI. CÍM	
AZ ÉRVÉNYTELENSÉG	1469
XVIII. Fejezet	
Semmisség és megtámadhatóság	1469
6:88. § [Semmisség]	1469
1. Az érvénytelenségről általában	1469
2. A semmisség hivatalból való észlelése	1470
3. A semmis szerződés átértelmezése	1471
4. Kereshetőségi jog semmisség kapcsán	1471
5. Az ügyész keresetindítási joga a szerződés semmissége alapján	1472
6:89. § [Megtámadás]	1472
1. A megtámadás és a semmisség elhatárolása	1472
2. A megtámadásra jogosultak	1472
3. A megtámadás	1473
4. A megtámadási jog gyakorlása kifogásként	1473
5. A megtámadási jog megszűnése	1473
1. A szerződési akarat hibája	1474
6:90. § [Tévedés]	1474
1. A tévedésről általában	1474
2. A tévedés és a feltűnő értékaránytalanság elhatárolása	1476
3. A tévedés és a megtévesztés elhatárolása	1477
4. A közös tévedés és téves feltevés	1477
5. A tévedésre alapozott megtámadás akadályai	1478
6. Tévedés és szerződésszegés	1479
6:91. § [Megtévesztés és jogellenes fenyegetés]	1480
1. A megtévesztés	1480
2. A fenyegetés	1482
3. Megtévesztés vagy fenyegetés harmadik személy részéről	1484
6:92. § [Titkos fenntartás, színlelt szerződés]	1484
1. A titkos fenntartás	1484
2. A színlelt szerződés	1485
6:93. § [Akarathiba ingyenes szerződés esetén]	1486
2. A szerződési jognyilatkozat hibája	1486
6:94. § [A szerződés alaki hibájának orvoslása]	1486
3. A célzott joghatás hibája	1487
6:95. § [Tilos szerződés]	1487
1. A jogszabályba ütköző szerződés	1487
2. A jogszabály megkerülésével kötött szerződés	1488
6:96. § [Jóerkölcsbe ütköző szerződés]	1488
6:97. § [UzSORÁS szerződés]	1493
6:98. § [Feltűnő értékaránytalanság]	1494
6:99. § [Fiduciárius hitelbiztosítékok semmissége]	1496
6:100. § [Fogyasztói jogot csorbító feltétel]	1497
6:101. § [Fogyasztó joglemondó nyilatkozata]	1498

6:102. § [Tisztességtelen általános szerződési feltétel]	1498
1. Az általános szerződési feltételek tisztességtelensége	1499
2. Az általános szerződési feltétel tisztességtelen voltának megállapításakor vizsgálandó körülmények	1500
3. A tisztességtelenségi kontroll alól kivett esetek	1501
4. A tisztességtelen általános szerződési feltétel megtámadása	1502
6:103. § [Tisztességtelen szerződési feltétel fogyasztói szerződésben]	1502
1. A fogyasztó és vállalkozás közötti szerződési feltételek tisztességtelenségéről	1502
2. Az általános szerződési feltétel egyértelműségének hiánya	1503
3. A fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés tartalmává váló tisztességtelen szerződési feltétel semmissége	1504
6:104. § [Egyes tisztességtelen kikötések fogyasztói szerződésben]	1504
6:105. § [Tisztességtelen általános szerződési feltétellel kapcsolatos közérdekű kereset]	1506
6:106. § [Vállalkozások közötti szerződéssel, valamint szerződő hatóság szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződésével kapcsolatos közérdekű kereset]	1507
6:107. § [Lehetetlen szolgáltatás. Érthetetlen, ellentmondó kikötés]	1508
XIX. Fejezet	
Az érvénytelenség jogkövetkezményei	1509
6:108. § [Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonása]	1509
1. Az érvénytelenség „elsődleges” és további jogkövetkezményei	1509
2. Az érvénytelenség megállapítása egyéb jogkövetkezmények levonása nélkül ...	1510
3. Kérelemhez kötöttség az érvénytelenség következményeinek a levonása körében	1510
6:109. § [A kárveszély átszállása]	1511
6:110. § [Bíróági érvényessé nyilvánítás visszamenő hatállyal]	1511
6:111. § [A szerződés érvényessé válása a felek akaratából]	1513
6:112. § [Eredeti állapot helyreállítása]	1514
6:113. § [Az alaptalan gazdagodás pénzbeni megtérítése]	1517
1. A pénzbeni megtérítés mint érvénytelenségi jogkövetkezmény	1517
2. A kölcsönös megtérítési kötelezettség alóli kivételek	1518
3. Uzsora esetére vonatkozó különös szabályok	1518
6:114. § [Részleges érvénytelenség]	1519
1. A részleges érvénytelenség főszabálya	1519
2. Részleges érvénytelenség fogyasztói szerződésben	1520
6:115. § [Járálekos igények érvénytelen szerződés esetén]	1521
VII. CÍM	
A SZERZŐDÉS HATÁLYA. HATÁLYTALANSÁG	1522
6:116. § [Feltétel és időhatározás]	1522
1. A szerződés hatálya	1523
2. A szerződés időbeli hatálya	1523
3. A felfüggesztő és a bontó feltétel	1524
4. Az érthetetlen, ellentmondó, jogellenes, lehetetlen feltétel	1524
5. Időhatározás	1525
6:117. § [Függőben lévő feltétel]	1525
6:118. § [Beleegyeztől vagy jóváhagyástól függő szerződés]	1526

6:119. § [A hatálytalan szerződés joghatása]	1527
6:120. § [Fedezetelvonó szerződés]	1528
1. A szerződés személyi hatálya: a relatív hatálytalanság	1528
2. A fedezetelvonás mint a relatív hatálytalanság esete	1529
3. A hitelező fedezetelvonásra való hivatkozásának feltételei	1530
4. A fedezetelvonás jogkövetkezményei	1532
5. A szerző fél elesése a vagyoni előnytől	1533
6. A fedezetelvonás kapcsolata az érvénytelenséggel	1534
7. Fedezetelvonó szerződés és felszámolási eljárás	1535
VIII. CÍM	
BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN NEM ÉRVÉNYESÍTHETŐ KÖVETELÉS	1536
6:121. § [Bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés]	1536
IX. CÍM	
A SZERZŐDÉS TELJESÍTÉSE	1538
XX. Fejezet	
Általános rendelkezések	1538
6:122. § [A kárveszély átszállása]	1538
6:123. § [A szolgáltatás minősége]	1539
6:124. § [Dokumentáció átadása]	1541
6:125. § [Többletszolgáltatás]	1542
6:126. § [Akadályközlési kötelezettség]	1542
6:127. § [A szolgáltatás megvizsgálásának kötelezettsége]	1543
6:128. § [Egyidejű teljesítés]	1544
6:129. § [Közreműködő igénybevétele]	1545
6:130. § [Pénztartozás teljesítésének ideje]	1546
1. A szerződéses pénztartozás teljesítésének ideje	1547
2. A teljesítési határidő vállalkozások közötti szerződés esetén	1548
3. A teljesítési határidő pénztartozás fizetésére kötelezett szerződő hatóság szerződéseiben	1548
6:131. § [Pénztartozás idő előtti teljesítése fogyasztói szerződés esetén]	1549
6:132. § [A kikötött kamat mérséklése]	1549
6:133. § [Költség]	1551
XXI. Fejezet	
A teljesítés különös esetei	1551
6:134. § [Teljesítés vagylagos szolgáltatás esetén]	1551
6:135. § [Teljesítés osztható szolgáltatás esetén]	1553
6:136. § [Harmadik személy javára szóló szerződés teljesítése]	1553
X. CÍM	
A SZERZŐDÉSSZEGÉS	1555
XXII. Fejezet	
A szerződésszegés általános szabályai	1555
6:137. § [Szerződésszegés]	1555
1. A szerződésszegésre vonatkozó szabályok helye és szerkezete a Ptk.-ban	1555
2. A szerződés mint kötelem	1557
3. A szerződésszegés	1557
4. A szerződésszegés alapvető jogkövetkezményei	1558

6:138. §	[A teljesítés követeléséhez való jog]	1559
6:139. §	[Visszatartási jog]	1561
6:140. §	[Elállás, felmondás]	1562
6:141. §	[Fedezeti szerződés]	1564
	1. A fedezeti szerződés szabálya	1564
	2. A piaci ár szabálya	1567
6:142. §	[Felelősség szerződésszegéssel okozott károkért]	1568
	1. A szerződésszegésért való felelősség szabályozása az 1959-es Ptk.-ban és a Ptk.-ban	1568
	2. A 6:142. § alkalmazási köre	1569
	3. A 6:142. § tényállási elemei és a felelősség alóli mentesülés feltételei	1571
	4. Az okozatosság és az előreláthatósági korlát	1574
6:143. §	[A kártérítés mértéke]	1576
	1. Amikor az előreláthatósági korlát szabálya nem alkalmazandó	1577
	2. Az előreláthatósági korlát alkalmazási köre: a következménykárok és az elmaradt haszon	1578
	3. A tapadó kár és a következménykár	1578
	4. Az előreláthatósági korlát szabálya	1580
	5. Az előreláthatósági korlát jogpolitikai célja, funkciója, rendeltetése	1582
	6. Az előreláthatósági korlát tényállási elemei	1586
	7. Az előreláthatósági korlát és az esetjog	1591
6:144. §	[A szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályainak kiegészítő alkalmazása]	1595
	1. Bevezetés	1595
	2. A károsult kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettsége	1595
	3. A közös károkozás	1597
	4. A kár fogalma és a kártérítés módja	1597
6:145. §	[Párhuzamos kártérítési igények kizárása]	1598
	1. A párhuzamos kártérítési igények kizárásának szabálya	1598
	2. A 6:145. § szabályának nemkívánatos hatásai	1600
6:146. §	[Felelősség a teljesítés során okozott károkért]	1601
6:147. §	[Kártérítési felelősség ingyenes szerződéseknél]	1602
	1. Az ajándékozás és az ingyenes szerződések	1603
	2. Az alkalmazandó felelősségi szabályok	1604
6:148. §	[A közreműködőért való felelősség]	1605
	1. A kötelezett közreműködőért való felelőssége	1605
	2. A kötelezett visszkereseti (regressz) igénye a közreműködővel szemben	1606
	3. A jogosult igényérvényesítési lehetősége a közreműködővel szemben	1607
6:149. §	[Részleges szerződésszegés]	1608
6:150. §	[Közbenső szerződésszegés]	1609
6:151. §	[Előzetes szerződésszegés]	1610
6:152. §	[A szerződésszegés jogkövetkezményeinek korlátozása és kizárása]	1610
XXIII. Fejezet		
	Késedelem	1611
	1. A kötelezett késedelme	1611
6:153. §	[A kötelezett késedelme]	1611
6:154. §	[A kötelezett késedelmének jogkövetkezményei]	1612
6:155. §	[Fizetési késedelem vállalkozások közötti szerződésben, valamint pénztartozás fizetésére kötelezett hatóság szerződése esetén]	1614

2. A jogosult átvételi késedelme	1616
6:156. § [Átvételi késedelem]	1616
XXIV. Fejezet	
Hibás teljesítés	1617
1. A hibás teljesítés általános szabályai	1617
6:157. § [Hibás teljesítés]	1617
1. A hibás teljesítés szabályairól általában	1617
2. A teljesítés hibája	1618
3. A hiba ismerete, illetve felismerhető volta a szerződéskötéskor	1620
4. Elhatárolási kérdések	1621
6:158. § [Hibás teljesítési vélelem]	1622
2. Kellékszavatosság	1622
6:159. § [Kellékszavatossági jogok]	1622
1. A kellékszavatosság mint a visszterhes szerződések hibás teljesítésének objektív következménye	1623
2. A kellékszavatossági jogok első lépcsője	1624
3. A kellékszavatossági jogok második lépcsője	1625
6:160. § [Áttérés más kellékszavatossági jogra]	1628
6:161. § [Eltérés a jogosult által megjelölt kellékszavatossági jogtól]	1628
6:162. § [A hiba közlése]	1629
6:163. § [A kellékszavatossági igény elévülése]	1629
6:164. § [A szavatossági jogok érvényesítése kifogásként]	1632
6:165. § [Az érvényesített szavatossági igény terjedelme]	1632
6:166. § [Költségviselés]	1632
6:167. § [A kötelezett gazdagodási igénye]	1634
3. Termékszavatosság	1634
6:168. § [Termékszavatossági igény]	1634
6:169. § [Közlési és igényérvényesítési határidők]	1636
6:170. § [Termékszavatosság tulajdonosváltás esetén]	1637
4. Jótállás	1637
6:171. § [Jótállás]	1637
6:172. § [Jótállási jogosultság tulajdonosváltás esetén]	1638
6:173. § [A jótállási igény érvényesítése]	1638
5. Kártérítési igény	1639
6:174. § [Kártérítés kellékhibás teljesítés esetén]	1639
6. Jogszavatosság	1640
6:175. § [Jogszavatosság a jogszerzés akadályá miatt]	1640
6:176. § [Jogszavatosság a jogszerzés korlátozott volta miatt]	1641
7. A hibás teljesítés különös szabályai	1642
6:177. § [Hibás teljesítés eredmény létrehozására irányuló szerződéseknél]	1642
6:178. § [Hibás teljesítés használatra vagy hasznosításra irányuló szerződéseknél]	1643

XXV. Fejezet	
A szerződésszegés egyéb esetei	1643
1. A teljesítés lehetlenné válása	1643
6:179. § [A teljesítés lehetlenné válása]	1643
6:180. § [Felelősség a lehetlenné válásáért]	1644
6:181. § [Vagylagos szolgáltatás lehetlenné válása]	1645
6:182. § [A lehetlenné vált dologszolgáltatás maradványa]	1646
2. A teljesítés megtagadása	1646
6:183. § [A teljesítés megtagadása]	1646
3. Jognyilatkozat tételének elmulasztása	1647
6:184. § [Jognyilatkozat bírói ítélettel történő pótlása]	1647
XI. CÍM	
A SZERZŐDÉS MEGERŐSÍTÉSE ÉS MÓDOSÍTÁSA	1647
XXVI. Fejezet	
A szerződés megerősítése	1647
1. A foglalo	1647
6:185. § [Foglalo]	1647
1. A szerződés megerősítéséről általában	1648
2. A foglalo	1648
2. A kötbér	1650
6:186. § [Kötbér]	1650
6:187. § [Kötbér és egyéb szerződésszegési igények]	1652
6:188. § [A kötbér mérséklése]	1653
6:189. § [Kötbérigény kamata]	1654
3. A jogvesztés kikötése	1654
6:190. § [Jogvesztés kikötése]	1654
XXVII. Fejezet	
A szerződés módosítása	1656
6:191. § [A szerződés felek általi módosítása]	1656
6:192. § [Bírósi szerződésmódosítás]	1658
XII. CÍM	
ENGEDMÉNYEZÉS, JOGÁTRUHÁZÁS, TARTOZÁSÁTVÁLLALÁS ÉS SZERZŐDÉSÁTRUHÁZÁS	1660
XXVIII. Fejezet	
Engedményezés	1660
6:193. § [Engedményezés]	1660
6:194. § [Az engedményezhető követelések]	1669
6:195. § [Engedményezést kizáró kikötés]	1672
6:196. § [Tájékoztatás és az okiratok átadása]	1674
6:197. § [Értesítés az engedményezésről]	1675
6:198. § [Teljesítési utasítás]	1680
6:199. § [Többszöri és utólagos engedményezés]	1682
6:200. § [A kötelezett költségeinek megtérítése]	1684
6:201. § [Követelés átszállása jogszabály rendelkezése alapján]	1685

XXIX. Fejezet	
Jogátruházás	1686
6:202. § [Jogátruházás]	1686
1. A jogok átruházhatósága	1686
2. A jogátruházás modellje a Ptk.-ban	1687
XXX. Fejezet	
Tartozásátvállalás	1688
6:203. § [Tartozásátvállalás]	1688
1. A tartozásátvállalás szabályozása a Ptk.-ban	1689
2. A tartozásátvállalás mint háromoldalú megállapodás	1689
6:204. § [Előzetes hozzájárulás a tartozásátvállaláshoz]	1690
6:205. § [Teljesítésátvállalás]	1691
6:206. § [Tartozáselvállalás]	1692
6:207. § [Tartozás átszállása jogszabály rendelkezése alapján]	1693
XXXI. Fejezet	
Szerződésátruházás	1693
6:208. § [A szerződésátruházás joghatásai]	1693
6:209. § [Előzetes hozzájárulás a szerződésátruházáshoz]	1695
6:210. § [Az engedményezés és a tartozásátvállalás szabályainak alkalmazása]	1696
6:211. § [Szerződésátruházás jogszabály rendelkezése alapján]	1697
XIII. CÍM	
A SZERZŐDÉS MEGSZÜNTETÉSE MEGÁLLAPODÁSSAL ÉS EGYOLDALÚ NYILATKOZATTAL	1697
6:212. § [Megszüntetés a felek megállapodásával]	1697
6:213. § [Megszüntetés egyoldalú jognyilatkozattal]	1698
1. A szerződés megszüntetése egyoldalú jognyilatkozattal	1698
2. Bánatpénz	1699
3. Felmondás joga a tartós jogviszonyok esetében	1699
6:214. § [Bíróság általi megszüntetés]	1700
HARMADIK RÉSZ	
EGYES SZERZŐDÉSEK	1701
XIV. CÍM	
A TULAJDONÁTRUHÁZÓ SZERZŐDÉSEK	1701
XXXII. Fejezet	
Az adásvételi szerződés általános szabályai	1701
6:215. § [Adásvételi szerződés]	1701
1. Bevezetés az adásvételi szerződésekhez	1702
2. Az adásvételi szerződés tárgya	1703
3. Az adásvétel ellenszolgáltatása: a vételár	1705
4. Az adásvételi szerződés alanyai	1706
5. Az adásvételi szerződés alakja	1707
6:216. § [Tulajdonjog-fenntartás]	1708
6:217. § [Hasznok szedése, teher- és kárveszélyviselés ingatlan adásvétele esetén]	1709
6:218. § [Költségek]	1709
6:219. § [Kárveszély átszállása fogyasztói adásvétel esetén]	1710
6:220. § [Az eladó késedelmének jogkövetkezményei fogyasztói adásvétel esetén]	1710

Az adásvétel különös nemei	1711
6:221. § [Elővásárlási jog]	1711
1. Az elővásárlási jogról általában	1711
2. Az elővásárlási jog tárgya	1712
3. Az elővásárlási jog alanyai	1712
6:222. § [A vételi ajánlat közlése az elővásárlásra jogosulttal]	1714
1. Az ajánlat közlése az elővásárlási jog jogosultjával	1715
2. Az elővásárlásra jogosult ajánlatra adott válasza	1716
3. Az ajánlat több elővásárlásra jogosult általi elfogadása	1718
6:223. § [Az elővásárlási jog megszegésével kötött szerződés hatálytalansága]	1718
6:224. § [Visszavásárlási jog]	1719
6:225. § [Vételi és eladási jog]	1720
6:226. § [Az elővásárlási, a visszavásárlási, a vételi és az eladási jog közös szabályai]	1721
6:227. § [Részletvétel]	1723
6:228. § [Megtekintésre vétel]	1724
6:229. § [Próbára vétel]	1724
6:230. § [Minta szerinti vétel]	1725
XXXIV. Fejezet	
Az adásvételi szerződés altípusai	1726
6:231. § [Fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog határidős adásvétele]	1726
6:232. § [Saját termelésű mezőgazdasági áru szolgáltatására kötött adásvételi szerződés]	1727
6:233. § [A vevő közreműködésével előállított mezőgazdasági áru szolgáltatására kötött adásvételi szerződés]	1728
XXXV. Fejezet	
A csereszerződés	1728
6:234. § [Csereszerződés]	1728
XXXVI. Fejezet	
Az ajándékozási szerződés	1729
6:235. § [Ajándékozási szerződés]	1729
6:236. § [A teljesítés megtagadása]	1731
6:237. § [Ajándék visszakövetelése]	1732
1. A visszakövetelési jog és gyakorlása	1733
2. A visszakövetelésre okot adó körülmények	1735
XV. CÍM	
A VÁLLALKOZÁSI TÍPUSÚ SZERZŐDÉSEK	1739
XXXVII. Fejezet	
A vállalkozási szerződés	1739
1. A vállalkozási szerződés általános szabályai	1739
6:238. § [Vállalkozási szerződés]	1739
1. Változások az 1959-es Ptk.-hoz képest	1739
2. A vállalkozási szerződés fogalma	1741
3. Elhatárolási kérdések	1742
4. A vállalkozási szerződés létrejötte	1743

6:239. § [A tevékenység megszervezése]	1745
1. Tevékenység tárgyi és személyi feltételeinek biztosítása	1745
2. Költségek előlegezése	1745
6:240. § [A megrendelő utasítási joga]	1746
1. A megrendelő utasítási joga és annak terjedelme	1746
2. Vállalkozó tájékoztatási kötelezettsége	1746
3. Bértmunkaszerződések	1747
6:241. § [A tevékenység végzésének helye]	1747
1. A tevékenység végzésének helye	1748
2. A tevékenység megkezdésének megtagadása	1748
6:242. § [A megrendelő ellenőrzési joga]	1749
1. A megrendelő ellenőrzési joga	1749
2. Ellenőrzési jog – nem kötelezettség	1749
6:243. § [A munkavégzés összehangolása]	1750
6:244. § [Többletmunka. Pótmunka]	1750
1. Többletmunka–pótmunka az 1959-es Ptk.-hoz, valamint a külön jogszabályhoz képest	1751
2. A többletmunka és a pótmunka elhatárolása	1752
6:245. § [A vállalkozói díj]	1754
1. A vállalkozói díj meghatározásának módja	1755
2. Többletmunka és pótmunka díja	1756
3. A vállalkozói díj esedékessége	1756
6:246. § [Törvényes zálogjog]	1758
6:247. § [A szolgáltatás átadás-átvétele]	1758
1. Az átadás-átvételi eljárás	1759
2. Az átvétel megtagadása és a tényleges birtokbavétel	1760
3. Dolog tulajdonjogának átruházása a vállalkozó által	1761
6:248. § [A szerződés lehetetlenülése]	1762
1. A vállalkozási szerződés objektív lehetetlenülésének speciális szabályai	1762
2. Az objektív lehetetlenülés jogkövetkezményei	1764
6:249. § [Elállás, felmondás]	1765
1. A szerződés egyoldalú megszüntetésének joga	1765
2. A megrendelő kártalanítási kötelezettsége	1766
6:250. § [Ingyenes vállalkozási szerződés]	1767
2. A tervezési szerződés	1767
6:251. § [A tervezési szerződés]	1767
1. A tervezési szerződés fogalma	1767
2. A tervdokumentációval szembeni követelmények	1769
3. A tervezési szerződéssel szembeni tartalmi és alaki követelmények a külön jogszabályokban	1770
4. Szerződésszegésből fakadó jogok érvényesítése a tervezővel szemben	1770
3. A kivitelezési szerződés	1771
6:252. § [A kivitelezési szerződés]	1771
1. A kivitelezési szerződés fogalma	1771
2. Az építőipari kivitelezési tevékenység további szereplői	1772
3. A kivitelezési szerződés alaki és tartalmi követelményei	1773
4. A felek kötelezettségei	1774

5. Felelősség a hibás terv alapján megvalósított műért	1775
6. A kivitelezési tevékenység befejezése, próbaüzem, utó-felülvizsgálat	1777
7. A vállalkozói díjra vonatkozó külön jogszabályi előírások	1778
4. A kutatási szerződés	1779
6:253. § [Kutatási szerződés]	1779
1. A kutatási szerződés fogalma	1779
2. Közreműködő igénybevétele	1780
3. A kutatás eredménye	1780
4. Üzleti titok	1781
5. Jogszavatosság	1782
6. Díjfizetés	1782
5. Az utazási szerződés	1782
6:254. § [Utazási szerződés]	1782
1. Az utazási szerződés fogalma és alanyai	1783
2. A megrendelő jogainak és kötelezettségeinek átruházása	1784
6. A mezőgazdasági vállalkozási szerződés	1784
6:255. § [Mezőgazdasági vállalkozási szerződés]	1784
1. A mezőgazdasági vállalkozási szerződés fogalma	1785
2. A mezőgazdasági vállalkozási szerződés lehetetlenülése	1786
3. Elszámolásra vagy előlegként adott szolgáltatások	1788
7. A közszolgáltatási szerződés	1788
6:256. § [Közszolgáltatási szerződés]	1788
1. A közszolgáltatási szerződés fogalma	1788
2. A közszolgáltatási szerződés tárgya	1790
XXXVIII. Fejezet	
A fuvarozási szerződés	1791
6:257. § [Fuvarozási szerződés]	1791
1. A fuvarozási szerződés fogalma és funkciója	1791
2. A Ptk.-beli szabályozás szubszidiárius jellege	1793
6:258. § [A fuvarlevél]	1794
1. A fuvarlevél funkciója	1794
2. Egyes speciális fuvarlevéltípusok	1795
6:259. § [Csomagolás; okmányok]	1795
1. A küldemény csomagolása és címkézése	1796
2. A kísérőokmányok átadása és felhasználása	1797
3. Jogkövetkezmények	1798
6:260. § [Veszélyes áru fuvarozása]	1799
6:261. § [A fuvarszköz kiállítása és a küldemény berakása]	1800
6:262. § [A feladó elállási joga a fuvarozás megkezdése előtt]	1801
6:263. § [Fuvarozási akadály]	1801
1. A fuvarozási akadály fogalma és jogkövetkezményei	1802
2. Az arányos fuvardíj megtérítése	1802
6:264. § [Rendelkezési jog]	1803
6:265. § [Értesítés a küldemény megérkezéséről]	1805
6:266. § [Fuvardíj]	1806
6:267. § [Törvényes zálogjog]	1807

6:268. § [A fuvarozó felelőssége]	1808
6:269. § [A feladó felelőssége]	1810
6:270. § [Az igények elévülése]	1811
6:271. § [A vállalkozás szabályainak alkalmazása]	1812

XVI. CÍM

A MEGBÍZÁSI TÍPUSÚ SZERZŐDÉSEK	1812

XXXIX. Fejezet

A megbízási szerződés	1812

6:272. § [Megbízási szerződés]	1812
1. A megbízási típusú szerződések mint gondossági kötelmek	1812
2. Az egyes megbízási típusú szerződésekről	1813
3. A kontraktuális felelősségi szabályok alkalmazása megbízási típusú szerződésekre	1814
4. A megbízási szerződés fogalma	1815
6:273. § [Utasítás]	1816
1. A megbízói utasítási joga	1816
2. Eltérés a megbízó utasításától	1817
3. Célszerűtlen, szakszerűtlen vagy jogsértő utasítás	1817
4. Az utasítás okozta többletterhek	1818
6:274. § [Képviselési jog]	1819
6:275. § [Tájékoztatási kötelezettség]	1819
6:276. § [Megbízási díj]	1820
1. A megbízott díjazása és az eredmény bekövetkezése közötti kapcsolat	1821
2. A megbízási szerződés megszűnése és a megbízási díj	1822
3. A megbízással kapcsolatos költségek	1822
6:277. § [Törvényes zálogjog]	1823
6:278. § [Felmondás]	1823
1. A megbízási szerződés megszűnése	1824
2. A megbízási szerződés rendes felmondása	1824
3. A megbízási szerződés rendkívüli felmondása	1825
4. A felmondási jog korlátozása vagy kizárása	1826
6:279. § [Elszámolás]	1826
6:280. § [Ingyenes megbízási szerződés]	1827

XL. Fejezet

A bizományi szerződés	1828
6:281. § [Bizományi szerződés]	1828
1. A bizományi szerződés lényege	1828
2. A bizományos által kötött szerződések köre	1829
6:282. § [A bizományos jogállása]	1831
1. A közvetlen igényérvényesítés kizártsága a megbízó és a harmadik személy között	1832
2. Del credere „felelősség”	1835
3. A bizományos hitelezőinek igénye	1837
6:283. § [Tulajdonszerzés]	1838
6:284. § [Bizományi díj]	1840
6:285. § [Belépési jog]	1840
6:286. § [Eltérés a bizományi szerződés feltételeitől]	1841
6:287. § [A megbízási szerződés szabályainak alkalmazása]	1845

XLI. Fejezet

A közvetítói szerződés	1847
1. A közvetítói szerződés általános szabályai	1847
6:288. § [Közvetítói szerződés]	1847
1. A közvetítói szerződésnek a Ptk. hatálybalépése előtti szabályozása és a Ptk. vonatkozó szabályozásának a koncepciója	1847
2. A közvetítés és a közvetítói szerződés fogalmi elemei	1848
3. A közvetítói szerződés elhelyezése a Ptk. szerződési rendszerében	1848
4. Az eseti és a tartós közvetítés	1849
5. A közvetítés ágazati jogszabályokban való szabályozása	1850
6:289. § [A közvetítő képviseleti jogának terjedelme]	1850
6:290. § [Tájékoztatási kötelezettség]	1852
6:291. § [A közvetítő díjazása]	1853
6:292. § [A megbízás szabályainak alkalmazása]	1854
2. A tartós közvetítói szerződés	1854
6:293. § [Különös szabályok önállóan eljáró közvetítő esetén]	1854
1. A tartós közvetítói szerződés fogalma és elhatárolása az eseti közvetítéstől ...	1855
2. Az okmányba foglalási jog	1858
3. Díjazás tartós közvetítés esetén	1858
6:294. § [A közvetítő képviseleti jogának terjedelme]	1859
6:295. § [A megbízó kötelezettségei]	1861
1. A közvetítő kötelességei	1861
2. A megbízó kötelességei	1862
6:296. § [A szerződés időtartama]	1863
6:297. § [A szerződés felmondása]	1863
1. A határozatlan idejű tartós közvetítói szerződés felmondása	1863
2. A határozott idejű tartós közvetítói szerződés felmondása	1865
3. A felmondás alakja	1865
6:298. § [A közvetítő kártalanítása]	1866
1. A közvetítő kompenzálásának okairól	1866
2. A közvetítő kompenzálása az uniós jog szerint	1866
3. A közvetítő kompenzálása a Kerügyntv. szerint	1868
4. A közvetítő kompenzálása a Ptk.-ban	1870
6:299. § [A kártalanítás kizártsága]	1872
1. A kiegyenlítés kizártsága az uniós jog alapján	1872
2. A kiegyenlítés kizártsága a hazai jog alapján	1873
6:300. § [A kártalanítási szabályok eltérést nem engedő jellege a közvetítő javára]	1873
6:301. § [A szerződés megszűnését követő versenykorlátozás]	1874

XLII. Fejezet

A szállítványozási szerződés	1875
6:302. § [Szállítványozási szerződés]	1875
1. A szállítványozási szerződés fogalma és funkciója	1875
2. A szerződés alanyai	1875
3. A szerződés tárgya: a szállítványozási tevékenység fogalmi keretei	1877
6:303. § [Igényérvényesítés]	1878
1. Igényérvényesítési kötelezettség és perbeli legitimáció	1878
2. Az igényérvényesítési kötelezettség terjedelme	1879

6:304. § [Önszerződés]	1881
6:305. § [Jutalék]	1882
6:306. § [Elévülés]	1883
6:307. § [A szállítványozó felelőssége]	1884
1. Az általános szerződészegési felelősség és a fuvarozói felelősség viszonya ...	1884
2. A gyűjtőtovábbítás miatt keletkezett károkért való felelősség	1885
3. A szállítványozó custodia felelőssége	1885
4. Felelősségkorlátozás kollíziós jogi úton	1886
6:308. § [A megbízó felelőssége]	1886
1. A megbízó szerződészegésért viselt felelőssége	1886
2. A szállítványozó megfelelő biztosítékhoz való joga	1887
6:309. § [A bizomány és a fuvarozás szabályainak alkalmazása]	1888
XLIII. Fejezet	
A bizalmi vagyonkezelési szerződés	1888
6:310. § [Bizalmi vagyonkezelési szerződés]	1888
1. A bizalmi vagyonkezelés megjelenése a magyar jogban	1889
2. A bizalmi vagyonkezelési szerződés	1891
6:311. § [A kedvezményezett meghatározása]	1895
6:312. § [A vagyonekülönítés]	1897
6:313. § [A kezelt vagyon védettsége]	1898
6:314. § [A kedvezményezett és hitelezőinek igénye]	1900
6:315. § [Ellenőrzési jog]	1901
6:316. § [Utasítási jog hiánya]	1902
6:317. § [A vagyonkezelővel szembeni fokozott követelmény]	1903
6:318. § [A vagyonkezelő rendelkezési joga]	1904
6:319. § [Titoktartási kötelezettség]	1906
6:320. § [Tájékoztatási és számadási kötelezettség]	1907
6:321. § [A vagyonkezelő felelőssége a vagyonrendelővel és a kedvezményezettel szemben]	1907
6:322. § [A vagyonkezelő költség- és díjigénye]	1908
6:323. § [A vagyonkezelő felelőssége harmadik személyekkel szemben a vállalt kötelezettségeikért]	1909
6:324. § [Több vagyonkezelő]	1909
6:325. § [Változás a felek személyében]	1910
6:326. § [A bizalmi vagyonkezelés megszűnése]	1911
6:327. § [Elszámolási kötelezettség]	1913
6:328. § [A kezelt vagyon kiadása]	1914
6:329. § [Bizalmi vagyonkezelés létesítése egyoldalú jogüggyel]	1915
6:330. § [A megbízás szabályainak alkalmazása]	1916
XVII. CÍM	
A HASZNÁLATI SZERZŐDÉSEK	1917
XLIV. Fejezet	
A bérleti szerződés	1917
1. A bérleti szerződés általános szabályai	1917
6:331. § [Bérleti szerződés]	1917
6:332. § [A bérbeadó szavatossága]	1918
6:333. § [A dolog használata]	1919

6:334. § [A használat átengedése harmadik személy részére]	1920
6:335. § [Költségviselés]	1921
6:336. § [A bérleti díj]	1922
6:337. § [Törvényes zálogjog]	1923
6:338. § [A határozott idejű bérlet megszűnése és a dolog elpusztulása]	1924
6:339. § [A bérleti jogviszony megszüntetése rendes felmondással]	1924
6:340. § [A bérelt dolog átruházása]	1926
6:341. § [A felek jogai és kötelezettségei a bérlet megszűnésénél]	1927
2. A lakásbérleti szerződés	1928
6:342. § [Lakásbérleti szerződés]	1928
6:343. § [A bérleti díj biztosítéka]	1928
6:344. § [A bérbeadó karbantartási kötelezettsége]	1929
6:345. § [A bérlő elviteli joga]	1929
6:346. § [A bérlő tűrési kötelezettsége]	1930
6:347. § [Rendes felmondás]	1930
6:348. § [Felmondás szerződésszegés miatt]	1931
XLV. Fejezet	
A haszonbérleti szerződés	1932
6:349. § [Haszonbérleti szerződés]	1932
6:350. § [A rendes gazdálkodás követelményeinek érvényesítése]	1933
6:351. § [Költségviselési szabályok]	1933
6:352. § [A haszonbér megfizetése]	1934
6:353. § [Törvényes zálogjog]	1934
6:354. § [A haszonbérlet felmondása]	1935
6:355. § [Dolog visszaadása mezőgazdasági haszonbérlet esetén]	1936
6:356. § [A bérlet szabályainak alkalmazása]	1937
XLVI. Fejezet	
A haszonkölcsön-szerződés	1937
6:357. § [Haszonkölcsön-szerződés]	1937
6:358. § [A haszonkölcsönbe adott dolog használata, hasznainak szedése]	1938
6:359. § [A haszonkölcsön megszűnte]	1939
XVIII. CÍM	
A LETÉTI SZERZŐDÉSEK	1940
XLVII. Fejezet	
A letéti szerződés általános szabályai	1940
6:360. § [Letéti szerződés]	1940
6:361. § [A letett dolog használata, másra bízása, hasznainak szedése, kezelése]	1948
6:362. § [A dolog átvételének megtagadása]	1952
6:363. § [Törvényes zálogjog]	1953
6:364. § [A letét megszűnése]	1955
6:365. § [Ingyenes letét]	1959
XLVIII. Fejezet	
A gyűjtő és a rendhagyó letéti szerződés	1960
6:366. § [Gyűjtő letéti szerződés]	1960
6:367. § [Rendhagyó letéti szerződés]	1964
6:368. § [Számlavezetési kötelezettség gyűjtő és rendhagyó letét esetén]	1966

XLIX. Fejezet	
A szállodai letéti szerződés	1967
6:369. § [Szállodai letéti szerződés]	1967
6:370. § [A szálloda zálogjoga]	1970
6:371. § [A nyilvánosság számára nyitva álló intézmények felelőssége]	1971
XIX. CÍM	
A FORGALMAZÁSI ÉS A JOGBÉRLETI (FRANCHISE) SZERZŐDÉS	1974
L. Fejezet	
A forgalmazási szerződés	1974
6:372. § [Forgalmazási szerződés]	1974
1. A forgalmazás és a forgalmazási szerződés fogalmi elemei	1974
2. A forgalmazási szerződés elhelyezése a Ptk. szerződési rendszerében	1976
6:373. § [A jóhírnév megóvása]	1976
6:374. § [Utasítás és ellenőrzés]	1977
6:375. § [Megfelelő alkalmazás szolgáltatások esetén]	1978
LI. Fejezet	
A jogbérleti (franchise) szerződés	1978
6:376. § [Jogbérleti (franchise) szerződés]	1978
1. A franchise és a jogbérleti szerződés fogalmi elemei	1978
2. A jogbérleti szerződés elhelyezése a Ptk. szerződési rendszerében	1979
6:377. § [Szerzői és iparjogvédelmi jogok és védett ismeret biztosítása]	1980
6:378. § [Ellátási kötelezettség]	1980
6:379. § [A jóhírnév megóvása]	1981
6:380. § [Utasítás és ellenőrzés]	1982
6:381. § [A szerződés megszűnése]	1982
XX. CÍM	
A HITEL- ÉS A SZÁMLASZERZŐDÉSEK	1983
LII. Fejezet	
A hitelszerződés	1983
6:382. § [Hitelszerződés]	1983
LIII. Fejezet	
A kölcsönszerződés	1989
6:383. § [Kölcsönszerződés]	1989
6:384. § [A kölcsön kifizetésének megtagadása]	1997
6:385. § [A kölcsönösszeg igénybevételének elmaradása]	1999
6:386. § [A kölcsön rendelkezésre tartása]	2000
6:387. § [A kölcsönszerződés felmondása]	2001
6:388. § [Szívességi kölcsön]	2005
6:389. § [A kölcsönszerződés szabályainak megfelelő alkalmazása]	2005
LIV. Fejezet	
A betétszerződés	2007
6:390. § [Betétszerződés]	2007

LV. Fejezet

A folyószámla-szerződés	2010
6:391. § [Folyószámla-szerződés]	2010
6:392. § [A folyószámla egyenlegének megállapítása]	2012
6:393. § [A folyószámla egyenlegéhez kapcsolódó joghatások]	2013

LVI. Fejezet

A fizetésszámla-szerződés	2014
6:394. § [Fizetésszámla-szerződés]	2014
6:395. § [A számlavezető kötelezettségei]	2017
6:396. § [A fizetési számla feletti rendelkezés]	2018
6:397. § [Törvényes zálogjog]	2021
6:398. § [A fizetésszámla-szerződés szabályainak kiterjesztése]	2022
6:399. § [A folyószámla szabályainak alkalmazása]	2022

LVII. Fejezet

A fizetési megbízási szerződés	2023
6:400. § [Fizetési megbízási szerződés]	2023
6:401. § [A fizetési megbízási teljesítésének megtagadása]	2026
6:402. § [Díjkövetelés]	2027
6:403. § [Felmondás]	2027
6:404. § [A megbízási szerződés szabályainak alkalmazása]	2027

LVIII. Fejezet

A faktoring szerződés	2028
6:405. § [Faktoring szerződés]	2028
1. A faktoring kialakulásának körülményei és indokai	2028
2. A faktoring elterjedése Magyarországon	2029
3. A faktoring és a kodifikáció	2029
4. A Ptk. szerinti definíció	2029
5. A nemzetközi faktoring definíciója	2029
6. A Ptk. szerinti és az UNIDROIT Faktoring Egyezményben definiált faktoring eltérései	2030
7. A Ptk. szerinti és a gyakorlatban kialakult faktoring különbségei	2030
8. A jogviszony keletkezése	2031
9. A szerződés formája és tartalma	2032
10. A jogviszony alanyai	2033
11. A jogviszony tárgya	2034
12. A jogviszony tartalma a Ptk. alapján	2035
13. A Ptk. engedményezésre vonatkozó normáiból fakadó jogok és kötelezettségek	2040
14. A gyakorlatban kialakult faktoring jogviszony tartalma	2044
6:406. § [Nyilvántartásba vételi kötelezettség]	2048
1. Nyilvántartásba vételi kötelezettség indokoltsága	2049
2. A hitelbiztosítéki nyilvántartás	2050
3. A nyilvántartásba vételi kötelezettség terjedelme	2051
4. A nyilvántartásba vételi kötelezettség időpontja	2051
5. A nyilvántartásba való bejegyzésre kötelezett személye	2051
6. A nyilvántartásba vételi kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményei ...	2051

6:407. § [A szerződés felmondása]	2052
1. A faktoring jogviszony megszűnésének módjai	2052
2. A felmondás	2053
6:408. § [A kölcsönszerződés szabályainak megfelelő alkalmazása]	2055
LIX. Fejezet	
A pénzügyi lízingszerződés	2055
6:409. § [Pénzügyi lízingszerződés]	2055
1. A pénzügyi lízing kialakulása, gazdasági szerepe	2056
2. Egyezmény a nemzetközi lízingről	2056
3. A lízing magyarországi szabályozása	2056
4. Lízing és kodifikáció	2057
5. A lízing további fajtái	2057
6. Korábbi definiálási kísérletek	2058
7. Maradványértéken történő tulajdonszerzés a Ptk.-ban	2059
8. A pénzügyi lízing mint sajátos használati kötelelem	2060
9. A definíció és a szerződési tartalom indokolatlan összekapcsolása	2061
10. Veszélyek	2061
11. A pénzügyi lízing definíciójának és gazdasági funkciójának potenciális ellentmondása	2062
12. A pénzügyi lízingszerződés alanyai	2063
13. A pénzügyi lízingszerződés tárgya	2064
14. A pénzügyi lízingszerződés tárgyának tulajdoni helyzete	2065
15. A jogviszony tartalma a pénzügyi lízing Ptk.-ban rögzített definíciója szerint	2066
16. A pénzügyi lízing további – a Ptk.-ban máshol rögzített – tartalma	2067
17. A pénzügyi lízing további – a Ptk.-ban nem egyértelműen rögzített – tartalma	2068
6:410. § [Nyilvántartásba-vételi kötelezettség]	2069
1. Nyilvántartásba vételi kötelezettség célja	2069
2. A megfelelő nyilvántartás kiválasztása	2071
3. A nyilvántartásba vételi kötelezettség terjedelme	2071
4. A nyilvántartásba vételi kötelezettség időpontja	2071
5. A nyilvántartásba való bejegyzést kezdeményezni kötelezett személye	2072
6. A nyilvántartásba vételi kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményei	2072
6:411. § [Szavatossági igények]	2073
1. Jogszatatosság	2074
2. Kellékszavatosság	2074
6:412. § [Hasznok, terhek, költségek, kárveszély. Használat]	2078
1. Hasznok	2078
2. Terhek, költségek	2078
3. Kárveszély	2079
4. Használat, átruházás	2079
5. A lízingtárgy átruházása esetén irányadó szabályok	2080
6:413. § [A használat és a jogszerzés átengedése harmadik személynek]	2080
1. A lízingtárgy használatának és a rá vonatkozó tulajdonszerzésnek az átengedése	2081
2. A használat átengedésének tipikus esetei	2081
3. A lízingbeadó kockázata	2081

4. A lízingbevevő felelőssége	2082
5. A tulajdonszerzés, megszerzés lehetőségének az átruházása	2082
6:414. § [Lízingdíj]	2083
1. A lízingdíj mértéke	2083
2. A lízingdíj esedékessége	2083
3. Fizetési kötelezettségtől mentes időszak	2083
6:415. § [A szerződés felmondása]	2084
1. A szerződés felmondásának lehetősége	2084
2. Felmondási okok	2084
3. A lízingbeadó által hivatkozható felmondási okok	2085
4. A lízingbevevő által alkalmazható felmondási ok	2085
5. Elszámolás	2086
XXI. CÍM	
A BIZTOSÍTÉKI SZERZŐDÉSEK	2087
LX. Fejezet	
A kezességi szerződés	2087
6:416. § [Kezességi szerződés]	2087
1. A biztosítéki szerződésekről	2087
2. A kezesség fogalma, megközelítése	2087
3. A kezességgel biztosítható követelések	2088
6:417. § [A kezesség járulékosága]	2088
1. A járulékoság fogalmi köre	2089
2. A terhesebbé válás tilalma	2089
3. A kezességvállalás terjedelme	2090
4. A kezes beszámítási joga, a kezest megillető kifogások	2090
5. A kezesség és a bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelések	2091
6. Csőd- és felszámolási eljárás	2091
7. A kezes helytállása a perköltségért és végrehajtási költségért	2092
6:418. § [A jogosultat terhelő tájékoztatási kötelezettség]	2093
6:419. § [A sortartás kifogása]	2094
6:420. § [Készfizető kezesség]	2095
1. A készfizető kezességről általában	2096
2. A készfizető kezességnek a Ptk. kezességi szabályai között nevesített esetei	2096
6:421. § [Kártalanító kezesség]	2097
6:422. § [A kezes teljesítése]	2098
6:423. § [Az alkezes teljesítése]	2100
6:424. § [A határozott időre vállalt kezesség]	2101
6:425. § [A határozatlan időre vállalt kezesség felmondása]	2101
6:426. § [A kezes szabadulása a kötelemből]	2102
6:427. § [Több kezes]	2104
6:428. § [Azonos követelést biztosító kezesség és zálogjog]	2105
6:429. § [A jogszabály alapján fennálló kezesség]	2105
6:430. § [Fogyasztó által vállalt kezesség]	2106

LXI. Fejezet

A garanciaszerződés	2108
6:431. § [Garanciaszerződés]	2108
6:432. § [A járulékoság hiánya]	2109
6:433. § [A lehívási jog személyhez kötöttsége]	2110
6:434. § [Jogutódlás a jogosult személyében]	2111
6:435. § [A garantőr teljesítése]	2111
6:436. § [Nyilvánvalóan visszaélészerű vagy rosszhiszemű fizetési felszólítás]	2112
6:437. § [A határozatlan időre vállalt garancia felmondása]	2114
6:438. § [Fogyasztó által vállalt garancia]	2114

XXII. CÍM

A BIZTOSÍTÁSI SZERZŐDÉSEK	2115

LXII. Fejezet

A biztosítási szerződés általános szabályai	2115
6:439. § [Biztosítási szerződés]	2115
1. A biztosítás és a biztosítási szerződés szabályozásáról általában	2115
2. Fogyasztói biztosítás; kógencia és diszpozitivitás a biztosítási szerződés jogában	2116
3. A különféle biztosítási fajták szabályozásáról	2117
4. A biztosítási szerződések Cím szerkezeti felépítése, jogforrások	2118
5. A biztosítási szerződés tágabb és szűkebb értelemben vett magánjogi környezete	2119
6. A biztosítási szerződések alapelvei	2120
7. A biztosítási szerződés Ptk.-beli fogalma	2121
8. A biztosítási szerződés sajátosságai, sajátos ismérvei	2122
6:440. § [A biztosítási érdek]	2125
6:441. § [Együttbiztosítás]	2127
6:442. § [Csoportos biztosítás]	2128
6:443. § [A szerződés megkötése]	2130
6:444. § [A biztosító ráutaló magatartása fogyasztói szerződésben]	2131
6:445. § [A biztosító kockázatviselésének kezdete]	2133
6:446. § [A biztosítási kockázat jelentős növekedése]	2134
6:447. § [A díjfizetési kötelezettség]	2136
6:448. § [Díjfizetési kötelezettség a szerződés megszűnése esetén]	2138
6:449. § [A díjfizetési kötelezettség elmulasztásának következményei]	2139
6:450. § [A szerződő fél tájékoztatási kötelezettsége]	2141
6:451. § [Belépés a szerződésbe]	2142
6:452. § [Közlési és változásbejelentési kötelezettség]	2143
6:453. § [A biztosítási esemény bekövetkezésére vonatkozó bejelentési kötelezettség] ...	2146
6:454. § [A szerződés lehetetlenülése; érdekmúlás]	2147
6:455. § [A fogyasztói biztosítási szerződés egyoldalúan kógens szabályai]	2148
6:456. § [A fogyasztói összegbiztosítások és az egészségbiztosítási szerződés egyoldalúan kógens szabályozása]	2151
6:457. § [A biztosítási szerződési szabályok hatályának kiterjesztése]	2151

LXIII. Fejezet

A kárbiztosítási szerződés	2151
1. A kárbiztosítási szerződés általános szabályai	2151
6:458. § [A túlbiztosítás tilalma]	2151
1. A kárbiztosításokról	2152
2. Kártérítés és kárbiztosítás	2153
3. A túlbiztosítás tilalma	2154
6:459. § [Többszörös biztosítás]	2155
6:460. § [Alulbiztosítás]	2156
6:461. § [Fedezetfeltöltés]	2157
6:462. § [A biztosító teljesítése]	2158
6:463. § [Kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség]	2159
6:464. § [Mentesülés a szolgáltatási kötelezettség alól]	2160
1. A mentesülés szabályozásáról	2161
2. A súlyos gondatlanság	2161
3. Kármegosztás és biztosított önhiba	2162
4. Mentés és kizárás	2163
5. A „mentesítők” személyi köre	2164
6. Mentés a kármegelőzési kötelezettség megszegése miatt, „kármegosztás”	2165
6:465. § [Állapotmegőrzési kötelezettség]	2166
6:466. § [Rendes felmondás]	2167
6:467. § [Részleges díjfizetés]	2168
6:468. § [Megtérítési igény]	2168
1. A megtérítési igényről	2169
2. Az együttes igényérvényesítés	2171
6:469. § [A biztosított vagyontárgy megkerülése]	2172
2. A felelősségbiztosítási szerződés	2173
6:470. § [Felelősségbiztosítási szerződés]	2173
1. A felelősségbiztosítás jelentősége	2173
2. Kötelező biztosítások	2174
3. Uniós jog és felelősségbiztosítás; további sajátosságok	2175
4. Prevenció és reparáció a felelősségbiztosításban	2175
5. Káronszerzés tilalma, többszörös biztosítás, a biztosítási „kimerülése” és a károkozó felelőssége	2176
6. A felelősségbiztosító szolgáltatása és annak korlátai, felelősségbiztosítási fajták	2177
7. Felelőség- és kárbiztosítás	2178
8. A Ptk.-nak a felelősségbiztosításra vonatkozó fogalmáról	2180
9. A mentesítési igény engedményezése, az engedményes közvetlen igényérvényesítése	2181
10. A biztosított perlése és képvisellete	2182
6:471. § [A biztosítási esemény bejelentése]	2182
6:472. § [A biztosító szolgáltatása]	2184
6:473. § [A károsult igényének érvényesítése]	2185
6:474. § [A biztosított általi elismerés, teljesítés és egyezség hatálya a biztosítóval szemben]	2186

LXIV. Fejezet	
Az összegbiztosítási szerződések	2187
1. Az összegbiztosítási szerződések általános szabályai	2187
6:475. § [A biztosítási érdek összegbiztosítás esetén]	2187
1. Az összegbiztosítás és alapelvei	2188
2. Az összegbiztosítási szerződések általános szabályai	2189
3. A biztosítási érdek összegbiztosítások körében	2189
6:476. § [Többszörös biztosítás]	2190
2. Az életbiztosítási szerződés	2191
6:477. § [Életbiztosítás]	2191
6:478. § [A kedvezményezett]	2192
6:479. § [A szerződéskötés különös szabályai]	2195
6:480. § [Várakozási idő]	2196
6:481. § [A díjfizetés elmulasztásának következménye]	2197
6:482. § [A közlési és változásbejelentési kötelezettség megszegésének következménye]	2197
6:483. § [Rendes felmondás]	2198
6:484. § [Maradékjog]	2199
3. A balesetbiztosítási szerződés	2200
6:485. § [Balesetbiztosítás]	2200
6:486. § [Alkalmazandó szabályok]	2202
LXV. Fejezet	
Az egészségbiztosítási szerződés	2203
6:487. § [Egészségbiztosítási szerződés]	2203
1. Az egészségbiztosításról	2204
2. Az egészségbiztosítás alapelvei	2204
3. Az egészségbiztosítási szerződés fogalma	2205
6:488. § [Alkalmazandó szabályok]	2206
6:489. § [Várakozási idő]	2208
6:490. § [Felmondás egészségbiztosítás esetén]	2209
XXIII. CÍM	
A TARTÁSI ÉS AZ ÉLETJÁRADÉKI SZERZŐDÉS	2209
LXVI. Fejezet	
A tartási szerződés	2209
6:491. § [Tartási szerződés]	2209
1. A szerződés fogalma, célja, meghatározó jegyei, elhatárolása más szerződéstípusoktól	2209
2. A szerződés alanyai	2211
3. A szerződéses szolgáltatás és ellenszolgáltatás	2212
4. A szerződés közvetett tárgya	2214
5. Az alakisági követelmény	2214
6. A szerződés érvénytelensége	2215
7. A szerződés hatálytalansága	2218
6:492. § [A tartásra kötelezett kötelezettsége]	2218
6:493. § [A szerződés megszűnése]	2219
6:494. § [Tartás ellenében ingatlan tulajdonjogának átruházása]	2220

6:495. § [A tartási szerződés módosítása és megszüntetése]	2221
1. A szerződés módosítása	2221
2. A szerződés megszüntetése	2222
6:496. § [Ingyenes tartási szerződés]	2223
LXVII. Fejezet	
Az életjáradéki szerződés	2224
6:497. § [Életjáradéki szerződés]	2224
1. A szerződés fogalma, ismérvei, elhatárolása a tartási szerződéstől	2224
2. Az életjáradék szolgáltatása, a lejárt járadék követelhetősége	2225
3. A tartási szerződés szabályainak mögöttes alkalmazása	2225
XXIV. CÍM	
A POLGÁRI JOGI TÁRSASÁGI SZERZŐDÉS	2226
6:498. § [Polgári jogi társasági szerződés]	2226
6:499. § [Vagyoni hozzájárulás]	2227
6:500. § [A hozzájárulás módja]	2228
6:501. § [Igényérvényesítés a taggal szemben]	2229
6:502. § [Nyeresség és veszteség, tartozások]	2229
6:503. § [Ügyvitel]	2230
6:504. § [Ellentmondás]	2230
6:505. § [Az ügyviteli jog megszűnése]	2231
6:506. § [Képviselő]	2231
6:507. § [A tagok egymás közötti viszonya]	2232
6:508. § [A tag hitelezője]	2232
6:509. § [Rendes felmondás]	2233
6:510. § [Rendkívüli felmondás]	2233
6:511. § [A tag halála vagy megszűnése]	2233
6:512. § [Kizárás]	2234
6:513. § [Elszámolás]	2234
XXV. CÍM	
AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT	2235
6:514. § [Az élettársi kapcsolat létrejötte és megszűnése]	2235
6:515. § [Az élettársi vagyoni jogi szerződés]	2238
6:516. § [Élettársak közötti törvényes vagyoni jogi rendszer]	2239
6:517. § [A lakáshasználat szerződéses rendezése]	2240
NEGYEDIK RÉSZ	
FELELŐSSÉG SZERZŐDÉSEN KÍVÜL OKOZOTT KÁRÉRT	2242
XXVI. CÍM	
A KÁRTÉRÍTÉSI FELELŐSSÉG ÁLTALÁNOS SZABÁLYA	
ÉS KÖZÖS SZABÁLYAI	2242
6:518. § [A károkozás általános tilalma]	2242
6:519. § [A felelősség általános szabálya]	2242
6:520. § [Jogellenesség]	2247
6:521. § [Előreláthatóság]	2249
6:522. § [A kártérítési kötelezettség terjedelme]	2249
6:523. § [A károsodás veszélye]	2251
6:524. § [Többek közös károkozása]	2252
6:525. § [Károsulti közrehatás]	2253

6:526. § [A károkozásért való felelősség korlátozása és kizárása]	2254
6:527. § [A kártérítés módja]	2254
6:528. § [A jövedelempótló járadék]	2255
6:529. § [A tartást pótló járadék]	2257
6:530. § [A járadék megváltoztatása vagy megszüntetése]	2258
6:531. § [Az általános kártérítés]	2258
6:532. § [A kártérítés esedékessége]	2259
6:533. § [Elévülés]	2259
6:534. § [Az értékviszonyok változásának figyelembevétele a kár mértékének meghatározásánál]	2259
XXVII. CÍM	
A FELELŐSSÉG EGYES ESETEI	2260
LXVIII. Fejezet	
Felelősség fokozott veszéllyel járó tevékenységért	2260
6:535. § [A veszélyes üzemi felelősség]	2260
6:536. § [Az üzembentartó]	2262
6:537. § [A károsulti közrehatás szabályai]	2263
6:538. § [Elévülés]	2263
6:539. § [Veszélyes üzemek találkozása és az üzembentartók egymás közötti viszonya közös károkozásnál]	2264
LXIX. Fejezet	
Felelősség más személy által okozott kárért	2265
6:540. § [Felelősség az alkalmazott és a jogi személy tagja károkozásáért]	2265
6:542. § [Felelősség a megbízott károkozásáért]	2266
6:543. § [Felelősség más szerződés kötelezettjének károkozásáért]	2267
LXX. Fejezet	
Felelősség vétőképtelen személy károkozásáért	2267
6:544. § [Felelősség vétőképtelen által okozott kárért]	2267
6:545. § [Kártérítés méltányosság alapján]	2268
6:546. § [Önhiba]	2268
6:547. § [Felelősség vétőképes kiskorú károkozásáért]	2269
LXXI. Fejezet	
Felelősség közhatalom gyakorlásával okozott kárért	2269
6:548. § [Felelősség közigazgatási jogkörben okozott kárért]	2269
6:549. § [Felelősség bírósági, ügyészségi, közjegyzői és végrehajtói jogkörben okozott kárért]	2270
LXXII. Fejezet	
A termékfelelősség	2271
6:550. § [Felelősség a termékkárért]	2271
6:551. § [A termék]	2272
6:552. § [A termékkár]	2272
6:553. § [A gyártó]	2273
6:554. § [A termék hibája]	2273
6:555. § [Mentesülés a felelősség alól]	2274
6:556. § [Harmadik személy közrehatása]	2275
6:557. § [A felelősség korlátozása és kizárása]	2275

6:558. § [Igényérvényesítési határidő]	2275
6:559. § [Vegyes rendelkezések]	2276
LXXIII. Fejezet	
Felelősség az épületkárokért	2276
6:560. § [Az épület tulajdonosának felelőssége]	2276
6:561. § [Felelősség tárgyak kidobásával, kiejtésével vagy kiöntésével okozott kárért]	2277
LXXIV. Fejezet	
Felelősség az állatok károkozásáért	2277
6:562. § [Az állattartás körében okozott kár]	2277
6:563. § [A vadászható állat által okozott kárért való felelősség]	2277
XXVIII. CÍM	
KÁRTALANÍTÁS JOGSZERŰ KÁROKOZÁSOKÉRT	2278
6:564. § [A kártalanítás]	2278
ÖTÖDIK RÉSZ	
AZ ÉRTÉKPAPÍR	2279
XXIX. CÍM	
AZ ÉRTÉKPAPÍR FOGALMA ÉS ALAKI LEGITIMÁCIÓS HATÁSA	2279
6:565. § [Az értékpapír fogalma]	2279
1. A módosítás tartalma	2279
2. Az értékpapír-fogalom újraszabályozásának központi elemei	2280
3. A keretszabály és a nyitott-megközelítés fenntartása	2282
4. Érvényességi összefüggések, forgathatóság és confusio	2282
6:566. § [Az értékpapírok alakai legitimációs hatása és kibocsátásának hibája]	2283
6:567. § [Kifogáskorlátozás]	2284
6:568. § [Az e részben foglalt szabályoktól való eltérés lehetősége]	2285
XXX. CÍM	
AZ ÉRTÉKPAPÍROK ÁTRUHÁZÁSÁNAK MÓDJA ÉS SEMMISSÉ NYILVÁNÍTÁSA	2285
6:569. § [Az értékpapírok átruházásának módja]	2285
6:570. § [Az értékpapírok átruházásának joghatása]	2286
6:571. § [Az értékpapírok semmissé nyilvánítása]	2287
HATODIK RÉSZ	
EGYÉB KÖTELEMKELETKEZTETŐ TÉNYEK	2288
XXXII. CÍM	
A JOGALAP NÉLKÜLI GAZDAGODÁS	2288
6:579. § [Jogalap nélküli gazdagodás]	2288
1. Jogtörténeti előzmények	2288
2. Alapvetés	2289
3. A jogalap nélküli gazdagodás tényállása, az igényérvényesítés feltételei, esetei	2290
4. Elesés a gazdagodástól	2294
6:580. § [Az érték megtérítése]	2294
6:581. § [Az életfenntartás céljára adott juttatás visszakövetelése]	2295
6:582. § [Közös gazdagodók]	2296

XXXIII. CÍM

A MEGBÍZÁS NÉLKÜLI ÜGYVITEL	2297
6:583. § [Megbízás nélküli ügyvitel]	2297
1. Jogtörténeti előzmények, alapvetés	2297
2. Tényállása, az igényérvényesítés feltételei	2298
6:584. § [A beavatkozás helyénvalósága]	2299
6:585. § [Megbízás nélküli ügyvivő]	2301
1. A megbízás nélküli ügyvivő kötelezettségei	2301
2. A megbízás nélküli ügyvivő jogai	2302
6:586. § [Idegen ügy sajátként való ellátása]	2303

XXXIV. CÍM

AZ UTALÓ MAGATARTÁS	2303
6:587. § [Utaló magatartás]	2303

XXXV. CÍM

A DÍJKITŰZÉS	2314
6:588. § [Díjkitűzés]	2314
1. A díjkitűzésről általában	2314
2. A díj több jogosult közötti megosztása	2315
3. A díjkitűzés visszavonása	2316

XXXVI. CÍM

A KÖTELEZETTSÉGVÁLLALÁS KÖZÉRDEKŰ CÉLRA	2316
6:589. § [Kötelezettségvállalás közérdekű célra]	2316
6:590. § [Szerv kijelölése]	2317
6:591. § [Visszavonás]	2319
6:592. § [A kötelezettség megszűnése]	2319

HETEDIK KÖNYV

ÖRÖKLÉSI JOG	2321

ELSŐ RÉSZ

ÁLTALÁNOS SZABÁLYOK	2321

I. CÍM

ÖRÖKLÉS	2321
7:1. § [Öröklés]	2321
1. Az örökléshez való jog és az öröklési jog	2321
2. A Ptk. öröklési jogi szabályainak alkalmazása	2322
3. Az öröklés fogalma és fogalmi elemei	2322
7:2. § [Öröklési igény]	2326
7:3. § [Az öröklés jogcímei]	2326
1. Az öröklés lehetséges jogcímei	2326
2. A végintézkedésen alapuló öröklés elsődlegessége	2327

II. CÍM

KIESÉS AZ ÖRÖKLÉSBŐL	2328
7:4. § [Kiesés az öröklésből]	2328
1. A kiesési okokról általában	2328
2. Kiesés a jogképességnek az örökhagyó halála előtti megszűnése miatt	2329

7:5. §	[Kiesés a haszonélvezeti jogból, a kötelesrészből, továbbá a hagyományból és a meghagyásból]	2330
	1. Kiesés a haszonélvezeti jog örökléséből	2330
	2. Kiesés a kötelesrészből	2331
	3. Kiesés a hagyományból és meghagyásból	2331
7:6. §	[Érdemtelenség]	2332
	1. Az érdemtelenségről általában	2332
	2. Az örökhagyó életére törés	2333
	3. Az örökhagyó végakarata elleni támadás vagy annak kísérlete	2333
	4. A hagyatékából részesülő személy életére törés	2333
	5. Megbocsátás	2334
7:7. §	[Lemondás az öröklésről]	2334
	1. A lemondásról általában	2334
	2. A lemondás felei	2334
	3. A lemondás érvénytelensége	2335
7:8. §	[A lemondás személyi hatása]	2336
	1. A lemondás relatív hatálya	2336
	2. Harmadik személy javára szóló lemondás	2336
7:9. §	[A lemondás terjedelme]	2337

MÁSODIK RÉSZ

VÉGINTÉZKEDÉSEN ALAPULÓ ÖRÖKLÉS	2339

III. CÍM

A VÉGRENDELET FAJTÁI, ÉRVÉNYESSÉGI FELTÉTELEI, ÉRTELMEZÉSE	2339

7:10. §	[Végintézkedési szabadság]	2339
	1. A végintézkedési szabadságról	2339
	2. A végintézkedési szabadság korlátai	2339
7:11. §	[A végrendelet személyes jellege]	2341
7:12. §	[Végrendelet]	2342
	1. A végrendelet fogalmi elemei	2342
	2. A végrendelet vizsgálata	2343
7:13. §	[A végrendelet fajtái]	2343
7:14. §	[Közvégrendelet]	2343
	1. A közvégrendelettről általában	2344
	2. A közvégrendelet összeférhetetlenségből fakadó érvénytelensége	2344
	3. A végintézkedési képességükben korlátozott személyek	2345
7:15. §	[Írásbeli magánvégrendelet]	2346
7:16. §	[Sajátkezűleg és más által írt végrendelet]	2347
7:17. §	[Az írásbeli magánvégrendelet alaki érvényességi feltételei]	2347
	1. Az írásbeli magánvégrendelet fajtái	2348
	2. Az írásbeli magánvégrendelet keltezése	2348
	3. Az írásbeli magánvégrendelet aláírása	2349
	4. A holográf végrendelet érvényességi kellékei	2350
	5. Az allográf végrendelet érvényességi kellékei	2351
	6. A közjegyzőnél letett végrendelet érvényességi kellékei	2352
	7. A több lapból álló végrendelet	2352
7:18. §	[Írásbeli magánvégrendelet tanúja]	2353
7:19. §	[Tanú vagy más közreműködő számára rendelt juttatás]	2354
7:20. §	[A szóbeli végrendelet kivételessége]	2355

7:21. §	[A szóbeli végrendelet érvényességi feltételei]	2356
7:22. §	[Szóbeli végrendelet tanúja]	2357
7:23. §	[Közös végrendelet]	2358
7:24. §	[A végrendelet értelmezése]	2359

IV. CÍM

A VÉGRENDELET TARTALMA	2361	
7:25. §	[Örökösnevezés]	2361
7:26. §	[Az örökrész meghatározása]	2363
7:27. §	[Helyettes örökös nevezése]	2363
7:28. §	[Utóörökös nevezése]	2364
	1. Az utóöröklésről általában	2364
	2. Utóörökös-nevezés megengedett esetei	2366
	3. A házastársnak mint előörökösnek a jogosultságai az utóöröklés alá eső hagyaték felett	2367
	4. A végintézkedési képességgel nem rendelkező leszármazónak mint előörökösnek a jogosultságai az utóöröklés alá eső hagyaték felett	2368
	5. Az utóöröklés szabályának alkalmazása a Ptk. hatálybalépése előtt kelt végrendeletre	2368
7:29. §	[Kizárás az öröklésből]	2368
7:30. §	[A végrendelettel ki nem merített hagyaték]	2369
7:31. §	[Hagyományrendelés]	2370
7:32. §	[Utóhagyomány rendelése]	2371
	1. Az utóhagyomány rendelésének feltételei	2371
	2. Az eredetileg nevezett hagyományos jogosultságai az utóhagyomány tárgya felett	2372
7:33. §	[Meghagyás]	2373
7:34. §	[A végrendeleti öröklés szabályainak alkalmazása a hagyományra és a meghagyásra]	2375
7:35. §	[Növedékjog]	2375
7:36. §	[Növedékjog hagyományon és meghagyáson]	2377

V. CÍM

A VÉGRENDELET ÉRVÉNYTELENSÉGE ÉS HATÁLYTALANSÁGA	2377	
7:37. §	[A végrendelet megtámadása]	2377
	1. Az érvénytelenségről általában	2378
	2. A hatálytalanságról általában	2379
	3. Az érvénytelenség és hatálytalansága vizsgálata	2380
	4. A megtámadásra jogosultak	2381
	5. A megtámadás relatív hatálya	2381
	6. A megtámadás korlátai	2382
	7. A Ptk.-nak a végrendelet érvénytelenségére vonatkozó szabályainak alkalmazása	2383
7:38. §	[Végrendeleti rendelkezések érvénytelensége]	2383
7:39. §	[Gondnokság alatt álló személy végrendeletének érvényessége]	2384
7:40. §	[Az örökhagyó akarati hibája]	2385
7:41. §	[A végrendelet visszavonása]	2386
	1. A visszavonás közös szabályai	2386
	2. A kifejezett visszavonás	2387
	3. A hallgatólagos visszavonás	2388

7:42. §	[Az írásbeli végrendelet megsemmisítése és megsemmisülése]	2388
1.	Az írásbeli végrendelet megsemmisítése	2388
2.	A végrendelet megsemmisülése vagy elveszése	2389
7:43. §	[A közös végrendelet hatálytalansága és visszavonása]	2390
1.	A házastársak és bejegyzett élettársak közös végrendelete	2390
2.	A közös végrendelet hatálytalansága az életközösség megszakadása miatt ...	2391
3.	Gyermek születésének vagy örökbefogadásának hatása a közös végrendelet hatályosságára	2392
4.	Az egyoldalú visszavonás jogkövetkezményei	2392
7:44. §	[A közjegyzőnél letett végrendelet visszavétele]	2393
7:45. §	[Szóbeli végrendelet hatálytalansága]	2394
7:46. §	[Házastárs vagy élettárs javára tett végrendelet hatálytalansága]	2395
7:47. §	[A végrendelet részleges érvénytelensége és részleges hatálytalansága]	2396
VI. CÍM		
ÖRÖKLÉSI SZERZŐDÉS		
7:48. §	[Öröklési szerződés]	2396
1.	Az öröklési szerződés mint sajátos végintézkedés	2397
2.	Az öröklési szerződés felei	2397
3.	Az öröklési szerződés szolgáltatásai	2398
4.	A Ptk. öröklési szerződésre vonatkozó szabályainak alkalmazása	2399
7:49. §	[Az öröklési szerződés érvényességi követelményei]	2400
1.	A végrendeletre vonatkozó érvénytelenségi szabályok alkalmazása az öröklési szerződésre	2400
2.	A szerződésekre vonatkozó érvénytelenségi szabályok alkalmazása az öröklési szerződésre	2401
7:50. §	[Az örökség biztosítása]	2402
1.	Az örökgyónak az öröklési szerződéssel lekötött vagyontárgy feletti rendelkezési jogának korlátozása	2402
2.	A lekötött ingatlanra vonatkozó elidegenítési és terhelési tilalom ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése	2403
7:51. §	[Házastársak közös öröklési szerződése]	2403
7:52. §	[Öröklési szerződés módosítása és megszüntetése]	2404
1.	Az öröklési szerződés módosítása és megszüntetése	2404
2.	Az öröklési szerződés megszűnésének további lehetséges okai	2406
VII. CÍM		
HALÁL ESETÉRE SZÓLÓ AJÁNDÉKOZÁS. RENDELKEZÉS VÁRT ÖRÖKSÉGRŐL		
7:53. §	[Halál esetére szóló ajándékozás]	2407
7:54. §	[Rendelkezés várt örökségről]	2409
HARMADIK RÉSZ		
TÖRVÉNYES ÖRÖKLÉS		
VIII. CÍM		
A TÖRVÉNYES ÖRÖKLÉS ÁLTALÁNOS RENDJE		
7:55. §	[Leszármazók öröklése]	2410
1.	A törvényes öröklés elvei és általános szabályai	2410
2.	A leszármazók öröklése	2411
7:56. §	[Osztályrabocsátási kötelezettség]	2412
7:57. §	[Az osztályrabocsátás fogyanatosítása]	2413

7:58. §	[Házastárs öröklése leszármazó mellett]	2416
	1. A házastárs sajátos helyzete a törvényes öröklés rendjében	2416
	2. A túlélő özvegy öröklési helyzetének megváltozása	2416
	3. Az özvegyi jog és terjedelme	2417
	4. Az özvegyi jog megszűnése	2418
7:59. §	[A házastárs megváltási igénye]	2419
7:60. §	[Házastárs öröklése szülő mellett]	2420
7:61. §	[Házastárs egyedüli öröklése]	2421
7:62. §	[Házastárs kiesése a törvényes öröklésből]	2421
7:63. §	[Szülő és a szülő leszármazójának öröklése]	2423
7:64. §	[Nagyszülő és a nagyszülő leszármazójának öröklése]	2424
7:65. §	[Dédszülő és a dédszülő leszármazójának öröklése]	2424
7:66. §	[Távolabbi felmenők öröklése]	2425
IX. CÍM		
ÁGI ÖRÖKLÉS		
7:67. §	[Ági vagyon]	2426
	1. Az ági öröklés célja és funkciója	2426
	2. Az ági vagyon fogalma	2426
7:68. §	[Ági örökösök]	2427
7:69. §	[Házastárs haszonélvezeti joga ági vagyonon]	2428
7:70. §	[Az ági öröklésből kivont vagyon]	2429
	1. A szokásos mértékű ajándék	2429
	2. Az örökgyógyó halálakor már meg nem lévő ajándék	2429
	3. A szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyak	2430
7:71. §	[Az ági örökség]	2431
X. CÍM		
AZ ÖRÖKBEOFOGADÁSSAL KAPCSOLATOS ÖRÖKLÉSI JOGI SZABÁLYOK		
7:72. §	[Az örökbefogadott öröklése]	2431
	1. Az örökbefogadott öröklése az örökbefogadó szülő és annak rokonai után	2432
	2. Az örökbefogadott öröklése a vér szerinti rokonai után	2432
	3. Az örökbefogadottnak az örökbefogadó szülő és annak rokonai utáni, valamint a vér szerinti rokonai utáni együttes öröklése	2433
	4. A Ptk. örökbefogadással kapcsolatos öröklési jogi rendelkezéseinek alkalmazása	2433
7:73. §	[Öröklés az örökbefogadott után]	2433
	1. Az örökbefogadó szülő és rokonainak öröklése az örökbefogadott után	2434
	2. Az örökbefogadott vér szerinti rokonainak öröklése az örökbefogadott után	2434
XI. CÍM		
AZ ÁLLAM ÖRÖKLÉSE		
7:74. §	[Az állam szükségképpeni törvényes öröklése]	2434

NEGYEDIK RÉSZ**KÖTELESRÉSZ** ..... 2436**XII. CÍM****JOGOSULTSÁG A KÖTELESRÉSZRE** 2436

7:75. § [Kötelesrészre jogosultak] 2436

1. A kötelesrész célja, funkciója és jellege 2436

2. A kötelesrészre jogosultak 2437

7:76. § [A kötelesrészi igény elévülése] 2437

7:77. § [Kitagadás] 2438

7:78. § [Kitagadási okok] 2439

1. A kitagadási okok megváltozásáról 2439

2. Érdemtelenég miatti kitagadás 2440

3. Az örökhatyó sérelmére elkövetett bűncselekmény 2440

4. Az örökhatyó egyenesági rokonának,
házastársának (bejegyzett élettársának)
vagy élettársának sérelmére elkövetett súlyos bűncselekmény ..... 24415. Az örökhatyó irányában fennálló törvényes tartási kötelezettség
súlyos megsértése 2441

6. Erkölcstelen életmód folytatása 2442

7. Végrehajtandó szabadságvesztésre ítélet 2442

8. Az elvárható segítségnyújtás elmaradása 2443

9. Nagykorú leszármazónak az örökhatyóval szemben tanúsított
durva hálátlansága 2443

10. A szülői felügyeleti jog megszüntetésére alapot adó magatartás 2444

11. Házastársi kötelességet durván sértő magatartás 2444

7:79. § [Megbocsátás] 2444

7:80. § [A kötelesrész alapja] 2445

1. A hagyaték tiszta értéke 2445

2. Az örökhatyó által élők között bárkinek juttatott ingyenes adományok
tiszta értéke ..... 24463. Az öröklési, tartási, életjáradéki vagy gondozási szerződéssel elidegenített
vagyon értékének figyelembevétele a kötelesrész alapjának
meghatározásakor ..... 24474. A tartásra tekintettel adott végrendeleti juttatás és az öröklési juttatás ígérete
ellenében nyújtott tartás 2448

5. A bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon 2448

7:81. § [A kötelesrész alapjának kivont adományok] 2450

1. Változások a kötelesrész alapjának kivont adományok tekintetében 2450

2. Az örökhatyó által a halálát megelőző tíz évnél régebben bárkinek juttatott
ingyenes adomány 2451

3. A kötelesrészre jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezésének időpontja ... 2451

4. A szokásos mértékű ajándék 2452

5. Az örökhatyó által nyújtott tartás 2453

6. A betudás elengedésével adott adomány 2453

7. Az özvegyet haszonélvezet alakjában megillető kötelesrész alapja 2453

8. A kötelesrész alapjának alakulása
az egyes kötelesrészre jogosultak tekintetében 2454

7:82. §	[A kötelesrész mértéke]	2454
1.	A kötelesrész mértékének megváltozása	2454
2.	A leszármazók kötelesrészének mértéke özvegy hiányában	2455
3.	A leszármazók és az özvegy egymás melletti kötelesrészének mértéke	2455
4.	A szülők és az özvegy egymás melletti kötelesrészének mértéke	2456
5.	A szülők és az özvegy kötelesrészének mértéke más kötelesrészre jogosult hiányában	2457
6.	Az özvegyet haszonélvezet alakjában megillető kötelesrész mértéke	2457
XIII. CÍM		
A KÖTELESRÉSZ KIELÉGÍTÉSE		2458
7:83. §	[Betudás]	2458
7:84. §	[Felelősség a kötelesrész kielégítéséért]	2459
7:85. §	[A kötelesrészre jogosult és hozzátartozói korlátozott felelőssége]	2461
7:86. §	[A kötelesrész kiadása]	2462
1.	A kötelesrész iránti igény érvényesítése	2462
2.	A kötelesrész kiadásának formája	2463
3.	A kötelesrész teher és korlátozás nélküli kiadása	2463
4.	A kötelesrész iránti igények versengése	2464
ÖTÖDIK RÉSZ		
AZ ÖRÖKLÉS JOGHATÁSAI		2465
XIV. CÍM		
AZ ÖRÖKSÉG MEGSZERZÉSE		2465
7:87. §	[Az öröklés megnyílása]	2465
1.	Az <i>ipso iure</i> öröklés	2465
2.	Az örökös és az álörökös helyzete	2465
3.	A hagyatéki eljárás és az örökség megszerzésének kapcsolata	2466
7:88. §	[Haszonélvezeti joggal terhelt hagyatéki tárgy kiadása]	2468
7:89. §	[Az örökség visszautasítása]	2468
1.	Az öröksége visszautasításának joga	2468
2.	A visszautasításra vonatkozó tartalmi és formai előírások	2468
3.	A visszautasítás terjedelme	2469
4.	A visszautasítás és a lemondás elhatárolása	2470
7:90. §	[Lemondás a visszautasítás jogáról]	2470
7:91. §	[A hagyomány és a meghagyás megszerzése]	2471
XV. CÍM		
AZ ÖRÖKÖS JOGÁLLÁSA		2472
7:92. §	[Az örököstársak jogállása]	2472
7:93. §	[Osztályos egyezség]	2473
XVI. CÍM		
HAGYATÉKI TARTOZÁSOK ÉS KIELÉGÍTÉSÜK		2474
7:94. §	[Hagyatéki tartozások]	2474
1.	A hagyatéki tartozásokról	2474
2.	Az örökhagyó illő eltemetésének költségei	2474
3.	A hagyatéki költségek és a hagyatéki eljárás költségei	2475
4.	Az örökhagyó tartozásai	2476
5.	A kötelesrészen alapuló kötelezettségek	2477
6.	A hagyományon és a meghagyáson alapuló kötelezettségek	2477

7:95. §	[A hagyatéki tartozások kielégítésének sorrendje]	2477
7:96. §	[Felelősség a hagyatéki tartozásokért]	2478
7:97. §	[Az örökösök felelőssége]	2480
7:98. §	[Kielégítés az örökös által]	2481
7:99. §	[A hagyományos felelőssége]	2481
7:100. §	[A hagyatéki hitelezők felhívása]	2482

NYOLCADIK KÖNYV

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK		2485

ELSŐ RÉSZ

ÉRTELMEZŐ RENDELKEZÉSEK		2485

8:1. §	[Értelmező rendelkezések]	2485
1.	Közeli hozzátartozó és hozzátartozó	2485
2.	Fogyasztó	2486
3.	Vállalkozás	2489
4.	Vagyontárgy	2490
5.	Bank	2490
6.	Szerződő hatóság	2491
7.	Jogszabály	2491
8.	Fizetési meghagyás mint bírósági eljárás	2491
9.	Tőzsde	2492
10.	Épület és építmény	2492
8:2. §	[Befolyás]	2493
8:3. §	[A határidők számítása]	2494

MÁSODIK RÉSZ

HATÁLYBALÉPÉS ÉS ÁTMENETI RENDELKEZÉSEK		2496

8:4. §	[Hatálybalépés]	2496
8:5. §	[Átmeneti rendelkezések]	2496

HARMADIK RÉSZ

AZ EURÓPAI UNIÓ JOGÁNAK VALÓ MEGFELELÉS		2497

8:6. §	[Az Európai Unió jogának való megfelelés]	2497

TISZTELT OLVASÓ!

A 2013. évi V. törvény születésétől fogva jogtörténeti jelentőségű alkotásnak tekintendő, Magyarország első demokratikus politikai viszonyok közt elfogadott Polgári Törvénykönyvét tisztelhetjük a kódexben, amely a XXI. század elejének társadalmi viszonyaira készült. A korábbi, 1959-ben megalkotott törvénykönyvhöz képest szabályai a magántulajdonon, a szerződési szabadságon, a polgári egyenlőségen és a személyes önrendelkezésen alapulnak, tárgyi hatálya jelentősen kibővült, kiterjed a családi jogra, teljesen új alapokra helyezi a jogi személyek szabályait, ideértve a korábban külön szabályozott társasági jogot. Az új Kódex alapjaiban megújította a tulajdonjogi, dologi jogi szabályokat, a hitelbiztosítékok rendszerét és szabályait, megfogalmazza a kötelmi jog általános szabályait, egy teljesen új szerződési jogot konstituál és a kártérítési jogban is a legmodernebb megoldásokat tartalmazza, miközben megőrizte a magyar magánjog hagyományainak nemes örökségét. A magánjogi szabályok olyan kompakt, tömör és egységes rendszerbe illesztett együttesét alkotja, amely egyedüli a magyar jogrendben és párját ritkítja a világban. A Kódex a magyar magánjogi kultúra magas szintű szellemi megtestesítője, a magyar jogászai gondolkodás kimagasló és példamutató alkotása. Mindazok, akik a Kódex szabályait olvassák, elemzik, alkalmazzák és tanulják, ne feledjék ezeket a gondolatokat. A Kódex történeti, jogi és társadalmi-gazdasági jelentőségét egy rövid előszóban még felvázolni sem lehetséges, de mivel 2014. május 1-jétől életünk minden egyes jelentős és részletkérdését érinti, személyünket, nevünket, házassági és családi viszonyainkat, tulajdonunk tárgyait és tartalmát, szerződéseinket, öröklési viszonyainkat egyaránt, életünk szerves részét képezi, az együttélésünk személyes viszonyainak és gazdasági kereteinek a hálója, rendje. A Kódex a hatálybalépése óta eltelt időszak alatt kiállta az idő próbáját, a korábbi Kasszandra jóslatokat, amelyek kétségbe vonták egyes új megoldásainak életképességét, hamis váterszé morzsolta az idő. Jóllehet számos kisebb módosítások változtattak egyes részletein, a Kódex struktúrája, szelleme és szabályainak összhangtana érdemben nem változott, sőt, csak erősödött bíróságaink ítéletei, ügyvédek és jogászok napi munkája és a jogtudomány nemes hozzájárulása révén. Ehhez az építményhez kíván a jelen kiadvány érdemben hozzájárulni, a neves szerzői gárda szellemi teljesítményének javát adta a köz szolgálatára, azzal, hogy a Kódex egyes rendelkezéseinek értelmét bontják ki. Az olvasó a kiadvány elején megtalálja a Kódex eddigi módosításának a kronológiai listáját és a módosításokkal érintett paragrafusok szerinti áttekintést is mellékeljük.

A jog egy folyamatos változó szellemi jelenség, melynek valósága bennünk és velünk él, szerződéseinkben, nyilatkozatainkban, közjegyzői döntésekben, bírósági ítéletekben és más állami aktusokban artikulálódik, gyakorlati és elméleti kihívásokra kell naponta válaszolnia. A kommentár szövege túlnyomó részt a 2016–2017-es években elkészült, majd kisebb szünet után a még hiányzó magyarázatok is elnyerték végső megfogalmazásaikat. Eredeti terveink szerint a most közreadott szöveg egy előzetes változat, melyet néhány éven belül egy átfogó hatályosítással, aktualizálással szeretnénk tovább érlelni. Az első szöveg még az emberi alkotások végtelen hibákkal tarkított szövegét tükrözi, reméljük, hogy hosszabb élete során majd a gyermekbetegségeit levetve megfogalmazásai pontosabbak és precízebbek lesznek.

Az új Ptk.-nak számos rendkívül színvonalas és több kiadást is megért sikeres magyarázata mellett a jelen munka a kommentár irodalom sokszínűségéhez kíván hozzájárulni, elismerve az idősebb testvérek eddigi érdemeit. A kommentár az Igazságügyi Minisztérium 2015-re visszanyúló kezdeményezése alapján a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. előkészítésében és gondozásában egyelőre csak digitális úton lesz elérhető.

A főszerkesztő ezúton is szeretne köszönetet kifejezni valamennyi szerzőnek a lelkiismeretes munkájáért és türelmükért, külön köszönet jár a kötet két szerkesztőjének szervező munkájáért, valamint, hogy a szöveget gondozták és az egyes szerzők jogait tiszteletben tartva egységgé kovácsolták.

Reméljük a magyarázat a gyakorlatban is segítségül szolgál a Kódex normáinak az értelmezésében és helyes alkalmazásában, ehhez kívánunk kellemes olvasást és elmét csiszoló gondolkodást.

Csehi Zoltán
főszerkesztő

MÓDOSÍTÁS HATÁLYBALÉPÉSÉNEK IDŐPONTJA

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendelet	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
MÁSODIK KÖNYV			
1.	2:25. § [A zárlat elrendelése és a zárgondnokrendelés]	A fővárosi és megyei kormányhivatalok működésének egyszerűsítése érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi CX. törvény 84. § (3) bekezdés a) pont.	2020. március 1.
2.	2:26. § (1) bekezdés [Az ideiglenes gondnokrendelés]	A fővárosi és megyei kormányhivatalok működésének egyszerűsítése érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi CX. törvény 84. § (3) bekezdés b) pont.	2020. március 1.
3.	2:42. § (1) bekezdés [A személyiségi jogok általános védelme]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 1. §.	2016. július 1.
4.	2:44. § [Közéleti szereplő személyiségi jogának védelme]	A 7/2014. (III. 7.) AB határozat.	2014. március 15.
5.	2:44. § [Közéleti szereplő személyiségi jogának védelme]	A magánélet védelméről szóló 2018. évi LIII. törvény 16. §.	2018. augusztus 1.
6.	2:46. § [A magántitokhoz való jog]	Az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény 35. §.	2018. augusztus 8.
7.	2:47. § [Az üzleti titokhoz való jog. Know-how (védett ismeret)]	Az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény 35. §.	2018. augusztus 8.
8.	2:51. § (3) bekezdés [Felróhatóságtól független szankciók]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 184. §.	2014. március 15.
9.	2:55. § [Kisegítő alkalmazás]	Az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény 35. §.	2018. augusztus 8.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
HARMADIK KÖNYV			
10.	3:24. § [A vezető tisztségviselő felelőssége]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 2. §	2016. július 1.
11.	3:32. § (2) bekezdés [A jogi személy szervezeti egységének jogalanyisága]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (30) bekezdés a) pont.	2014. március 15.
12.	3:63. § (5) bekezdés [Az egyesület fogalma]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (1) bekezdés.	2014. március 15.
13.	3:65. § (4) bekezdés [Az egyesületi tag jogállása]	A civil szervezetek és a cégek nyilvántartásával összefüggő eljárások módosításáról és gyorsításáról szóló 2016. évi CLXXIX. törvény 32. §.	2017. január 1.
14.	3:70. § (1) és (4) bekezdések [A tag kizárása]	Civil szervezetek és a cégek nyilvántartásával összefüggő eljárások módosításáról és gyorsításáról szóló 2016. évi CLXXIX. törvény 33. § (1) és (2) bekezdések.	2017. január 1.
15.	Harmadik Könyv VIII. Cím. 3:71. §–3:82. §	A civil szervezetek és a cégek nyilvántartásával összefüggő eljárások módosításáról és gyorsításáról szóló 2016. évi CLXXIX. törvény 34. § („A Ptk. Harmadik Könyv VIII. Címének helyébe a következő cím lép”).	2017. január 1.
16.	3:83. § [Jogutódlással történő megszűnés]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (3) bekezdés.	2014. március 15.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
17.	3:85. § (1) bekezdés [Rendeletkezés a fennmaradó vagyonról]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (4) bekezdés.	2014. március 15.
18.	3:86. § (2) bekezdés [A vezető tisztségviselők felelőssége jogutód nélküli megszűnés esetén]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (5) bekezdés.	2014. március 15.
19.	3:88. § (2) bekezdés [A gazdasági társaság fogalma]	A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény, valamint egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2015. évi CI. törvény 50. § a) pont.	2016. január 1.
20.	3:95. § (2) bekezdés [A létesítő okirat alaki követelményei]	Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények és egyéb igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2017. évi CXXXVI. törvény 83. § a) pont.	2018. január 1.
21.	3:97. § (1) bekezdés [A társaság tevékenységi körével kapcsolatos rendelkezések]	Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi L. törvény 438. § a) pont.	2018. január 1.
22.	3:100. § (1) bekezdés [A társaság alapításának bírósági bejelentése]	Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények és egyéb igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2017. évi CXXXVI. törvény 83. § b) pont.	2018. január 1.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
23.	3:100. § (2) bekezdés [A társaság alapításának bírósági bejelentése]	Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi L. törvény 438. § b) pont.	2018. január 1.
24.	3:101. § (1) bekezdés [Előtársaság]	Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények és egyéb igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2017. évi CXXXVI. törvény 83. § b) pont.	2018. január 1.
25.	3:102. § (4) bekezdés [A létesítő okirat módosításának esetei]	Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények és egyéb igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2017. évi CXXXVI. törvény 83. § a) pont.	2018. január 1.
26.	3:184. § (1) bekezdés [A tag javára történő kifizetések]	A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény, valamint egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2015. évi CI. törvény 50. § b) pont.	2016. január 1.
27.	3:186. § (1) bekezdés b) pont [Az osztalékelőleg]	A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény, valamint egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2015. évi CI. törvény 50. § c) pont.	2016. január 1.
28.	3:186. § (1) bekezdés b) pont [Az osztalékelőleg]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 23. §.	2016. július 1.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
29.	3:196. § (1) bekezdés [A társaság ügyvezetése]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (6) bekezdés.	2014. március 15.
30.	3:218. § (2) bekezdés [A részvény forgalomba hozatala]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 3. §.	2016. július 1.
31.	3:222. § (1) bekezdés [Saját részvény]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (7) bekezdés.	2014. március 15.
32.	3:223. § (1) és (4) bekezdések [Döntéshozatal a saját részvény megszerzéséről]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (30) bekezdés b) és c) pontok.	2014. március 15.
33.	3:227. § (1) és (2) bekezdések [Pénzügyi segítségnyújtás korlátozása]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (8) bekezdés.	2014. március 15.
34.	3:238. § (2) bekezdés [Kamatkozó részvény]	A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény, valamint egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2015. évi CI. törvény 50. § b) pont.	2016. január 1.
35.	3:250. § (1) bekezdés b) pont [Az alapszabály tartalma]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (30) bekezdés d) pont.	2014. március 15.
36.	3:250. § (2) bekezdés c) pont [Az alapszabály tartalma]	A szövetkezeti hitelintézetek integrációjáról és egyes gazdasági tárgyú jogszabályok módosításáról szóló 2013. évi CXXXV. törvény 40. §.	2014. március 15.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
37.	3:251. § (1) bekezdés [Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (30) bekezdés e) pont.	2014. március 15.
38.	3:259. § (2) bekezdés [Napirend kiegészítésére való jog]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (9) bekezdés.	2014. március 15.
39.	3:261. § (1) bekezdés [Részvényesek részére történő kifizetés feltételei]	A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény, valamint egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2015. évi CI. törvény 50. § b) pont.	2016. január 1.
40.	3:261. § (4) és (5) bekezdések [Részvényesek részére történő kifizetés feltételei]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (10) bekezdés.	2014. március 15.
41.	3:263. § (1) bekezdés b) pont [Osztalékelőleg]	A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény, valamint egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2015. évi CI. törvény 50. § c) pont.	2016. január 1.
42.	3:263. § (1) bekezdés b) pont [Osztalékelőleg]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 23. §.	2016. július 1.
43.	3:268. § [A közgyűlés]	A hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 123. §.	2019. július 17.
44.	3:273. § (5) bekezdés [Részvétel a közgyűlésen]	A hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 124. §.	2020. szeptember 3.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
45.	3:279. § [Határozatok nyilvánosságra hozatala]	A hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 125. §.	2019. július 17.
46.	3:281. § (3) bekezdés [Konferencia-közgyűlés lebonyolítása]	A hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 126. §.	2020. szeptember 3.
47.	3:272. § (1) bekezdés [A közgyűlés összehívásának speciális szabályai nyilvánosan működő részvénytársaságoknál]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (11) bekezdés.	2014. március 15.
48.	3:272. § (3) bekezdés a) és b) pontok [A közgyűlés összehívásának speciális szabályai nyilvánosan működő részvénytársaságoknál]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (12) bekezdés.	2014. március 15.
49.	3:272. § (4) bekezdés [A közgyűlés összehívásának speciális szabályai nyilvánosan működő részvénytársaságoknál]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (13) bekezdés.	2014. március 15.
50.	3:273. § (4) bekezdés [Részvétel a közgyűlésen]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (14) bekezdés.	2014. március 15.
51.	3:278. § (1) bekezdés e) pont [Jegyzőkönyv]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (15) bekezdés.	2014. március 15.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
52.	3:282. § (3) bekezdés [Az igazgatóság összetétele, eljárása]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (16) bekezdés.	2014. március 15.
53.	3:297. § [Elsőbbségi jog gyakorlása]	A szövetkezeti hitelintézetek integrációjáról és egyes gazdasági tárgyú jogszabályok módosításáról szóló 2013. évi CXXXV. törvény 41. §.	2014. március 15.
54.	3:303. § [Feltételes alaptőke-emelés]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (17) bekezdés.	2014. március 15.
55.	3:305. § [Kötvény helyett részvény igénylése és a kötvény részvénné történő átváltozása]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (18) bekezdés.	2014. március 15.
56.	3:319. § [Egyesülés]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (19) bekezdés.	2014. március 15.
57.	3:320. § [Egyesületi közgyűlések]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (20) bekezdés.	2014. március 15.
58.	3:321. § [A részvénytársaság szétválása]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (21) bekezdés.	2014. március 15.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendelet	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
59.	3:329. § (1) bekezdés [A szövetkezet nyilvántartásba vétele]	Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi L. törvény 438. § b) pont.	2018. január 1.
60.	3:329. § (1) bekezdés [A szövetkezet nyilvántartásba vétele]	Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények és egyéb igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2017. évi CXXXVI. törvény 83. § b) pont.	2018. január 1.
61.	3:329. § (2) bekezdés [A szövetkezet nyilvántartásba vétele]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (22) bekezdés.	2014. március 15.
62.	3:329. § [A szövetkezet nyilvántartásba vétele]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (31) bekezdés a) pont.	Nem lép hatályba.
63.	3:331. § (3) bekezdés [A szövetkezet létesítő okirata]	Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények és egyéb igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2017. évi CXXXVI. 83. § c) pont.	2018. január 1.
64.	3:332. § (4) bekezdés [A tagok vagyoni hozzájárulása]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (23) bekezdés.	2014. március 15.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
65.	3:347. § (3) bekezdés [A vezető tisztségviselő eljárása]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (24) bekezdés.	2014. március 15.
66.	3:354. § (4) bekezdés [A tagsági jogviszony létrejötte]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (25) bekezdés.	2014. március 15.
67.	3:361. § (1) és (2) bekezdések [Elszámolás a tagsági jogviszony megszűnésekor]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (26) bekezdés, valamint (30) bekezdés f) pont.	2014. március 15.
68.	3:391. § (3) bekezdés [Az alapító okirat tartalmi elemei]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (27) bekezdés.	2014. március 15.
69.	3:402. § (1) bekezdés [Az alapítvány átalakulása]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (28) bekezdés.	2014. március 15.
70.	3:404. § (3) bekezdés [A jogutód nélkül megszűnő alapítvány vagyona]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (29) bekezdése.	2014. március 15.
71.	3:404. § (4) bekezdés [A jogutód nélkül megszűnő alapítvány vagyona]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 185. § (31) bekezdés b) pont.	Nem lép hatályba.
NEGYEDIK KÖNYV			
72.	4:121. § (3) bekezdés [Az örökbefogadó személye]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 186. § (3) bekezdés a) pont.	2014. március 15.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
73.	4:124. § (1) bekezdés a) pont [Az örökbefogadhatónak nyilvánítás]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 186. § (1) bekezdés.	2014. március 15.
74.	4:124. § (3) bekezdés [Az örökbefogadhatónak nyilvánítás]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 186. § (3) bekezdés b) pont.	2014. március 15.
75.	4:124. § (5) bekezdés [Az örökbefogadhatónak nyilvánítás]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 186. § (3) bekezdés c) pont.	2014. március 15.
76.	4:127. § (1) bekezdés b) pont [Örökbefogadás szülői hozzájárulás nélkül]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 186. § (3) bekezdés d) pont.	2014. március 15.
77.	4:129. § (2) bekezdés [Nemzetközi örökbefogadás]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 186. § (3) bekezdés f) pont.	2014. március 15.
78.	4:131. § (1) és (2) bekezdések [Az örökbefogadás létrejötte és utánkövetése]	Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi L. törvény 438. § c) és d) pontok.	2018. január 1.
79.	4:138. § (3) bekezdése [Az örökbefogadás felbontása kölcsönös kérelemre]	Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi L. törvény 438. § e) pont.	2018. január 1.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
80.	4:178. § (5) bekezdés [A kapcsolattartás joga]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 186. § (3) bekezdés e) pont.	2014. március 15.
81.	4:181. § (4) bekezdés	CXLVII. törvény 37. §.	2021. január 1.
82.	4:183. § [Felelősség a kapcsolattartás akadályozásáért, szabályainak megszegéséért]	Az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény 169. § a) pont.	2020. március 1.
83.	4:185. § [A kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása]	Az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény 169. § b) pont.	2020. március 1.
83.	4:186. § (1) bekezdés g) pont [A szülői felügyeleti jog szünetelése]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 186. § (3) bekezdés g) pont.	2014. március 15.
85.	4:191. § (1) bekezdés b) pont [A szülői felügyeleti jog bírósági megszüntetése]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 186. § (3) bekezdés h) pont.	2014. március 15.
86.	4:196. § (2) bekezdés [A tartásra kötelezettek köre és a tartási kötelezettség sorrendje]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 4. §.	2016. július 1.
87.	4:208. § (1a) bekezdés [Tartással kapcsolatos per]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 5. §.	2016. július 1.
88.	4:230. § a) pont [Gyermekevédelmi gyámság]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 186. § (3) bekezdés i) pont.	2014. március 15.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendelet	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
89.	4:233. § (1) bekezdés c)–f) pontok [Kizárás a gyámság viseléséből]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 186. § (2) bekezdés.	2014. március 15.
ÖTÖDIK KÖNYV			
90.	5:58. § (2) bekezdés [A talált dolog értékesítése]	Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi L. törvény 438. § f) pont.	2018. január 1.
91.	5:89. § (1) bekezdés [A zálogszerződés]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 6. §.	2016. október 1.
92.	5:90. § b) pont [Fogyasztói zálogszerződés]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 7. §.	2016. október 1.
93.	5:95. § (1)–(4) bekezdések [Az óvadék alapítása]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 8. §.	2016. október 1.
94.	5:96. § (1) bekezdés [Zálogjogosulti bizományos]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 9. § (1) bekezdés.	2016. október 1.
95.	5:96. § (3) bekezdés [Zálogjogosulti bizományos]	(Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 187. § (2) bekezdése.) A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 9. § (2) bekezdés.	(2014. január 1.) 2016. október 1.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
96.	5:96. § (6) bekezdés [Zálogjogosulti bizományos]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 9. § (3) bekezdés.	2016. október 1.
97.	5:99. § (3) bekezdés [A biztosított követelés átruházása]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 10. § (1) bekezdés.	2016. október 1.
98.	5:99. § (4) bekezdés [A biztosított követelés átruházása]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 10. § (2) bekezdés.	2016. október 1.
98.	5:99. § [A biztosított követelés átruházása és megterhelése]	A hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 131. §.	2019. július 17.
100.	5:100. § (1)–(10) bekezdések [Az önálló zálogjog]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 11. §.	2016. október 1.
101.	5:100. § (7) bekezdések [Az önálló zálogjog]	A hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 127. §.	2019. július 17.
102.	5:104. § (8) bekezdés [A zálogtárgy helyébe lépő dolog vagy más érték]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 24. § a) pont.	hatálytalan: 2016. október 1.
103.	5:110. § (1)–(2) bekezdések [Az elzálogosított követelés mint zálogfedezet védelme]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 12. §.	2016. október 1.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
104.	5:126. § (2)–(3) [A kielégítési jog]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 13. §.	2016. október 1.
105.	5:128. § a)–c) pontok [A kielégítési jog gyakorlása fogyasztóval szemben]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 14. §.	2016. október 1.
106.	5:131. § (2) bekezdés [Az előzetes értesítés]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 15. §.	2016. október 1.
107.	5:138. § (1)–(2) bekezdések [A közvetlen kielégítés joga]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 187. § (1) bekezdés.	2014. március 15.
108.	5:140. § (1)–(2) bekezdések [Alzálogjog érvényesítése]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 16. §.	2016. október 1.
109.	5:140. § (3) bekezdés [Alzálogjog érvényesítése]	A hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 128. §.	2019. július 17.
110.	5:142. § (1) bekezdés e) pont [A zálogjog megszűnése]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 17. § (1) bekezdés.	2016. október 1.
111.	5:142. § (2) bekezdés [A zálogjog megszűnése]	A hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 129. §.	2019. július 17.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
112.	5:142. § (4) bekezdés [A zálogjog megszűnése]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 17. § (2) bekezdés.	2016. október 1.
113.	5:144. § (3) bekezdés [A zálogjogosult kötelezettsége a zálogjog megszűntekor]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 24. § b) pont.	hatálytalan: 2016. október 1.
HATODIK KÖNYV			
114.	6:7. § (5) bekezdés [Írásbeli alakhoz kötött jognyilatkozat]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 18. §.	2016. július 1.
115.	6:20. § [Eseti gondnokság és eseti gyámság]	A fővárosi és megyei kormányhivatalok működésének egyszerűsítése érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi CX. törvény 84. § (1)–(2) bekezdés.	2021. január 1.
116.	6:55. § (2) bekezdés [A letét kiadása]	Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi L. törvény 438. § g) pont.	2018. január 1.
117.	6:99. § [Fiduciárius hitelbiztosítékok semmissége]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 19. §.	2016. július 1.
118.	6:105. § (1) bekezdés b) pont [Tisztességtelen általános szerződési feltétellel kapcsolatos közérdekű kereset]	A kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény, valamint egyes törvényeknek a kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvénnyel kapcsolatos módosításáról szóló 2019. évi CIX. törvény 194. §.	2019. december 18.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendelet	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
119.	6:106. § (1) bekezdés [Vállalkozások közötti szerződéssel, valamint szerződő hatóság szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződésével kapcsolatos közérdekű kereset]	A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi CXXX. törvény 109. §.	2018. január 1.
120.	6:106. § (2)–(6) bekezdések [Vállalkozások közötti szerződéssel, valamint szerződő hatóság szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződésével kapcsolatos közérdekű kereset]	Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (1) bekezdés.	2014. március 15.
121.	6:130. § (1)–(4) bekezdések [Pénztartozás teljesítésének ideje]	Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (2) bekezdés.	2014. március 15.
122.	6:155. § (1) és (3)–(4) bekezdések [Fizetési késedelem vállalkozások közötti szerződésben, valamint pénztartozás fizetésére kötelezett hatóság szerződése esetén]	Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (3) bekezdés.	2014. március 15.
123.	6:155. § (2) bekezdés [Fizetési késedelem vállalkozások közötti szerződésben, valamint pénztartozás fizetésére kötelezett hatóság szerződése esetén]	A behajtási költségátalányról szóló 2016. évi IX. törvény 8. § a) pont.	hatálytalan: 2016. március 24.
124.	6:194. § (2) bekezdés [Az engedményezhető követelések]	Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (10) bekezdés a) pont.	2014. március 15.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
125.	6:198. § (3) bekezdés [Teljesítési utasítás]	Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (4) bekezdés.	2014. március 15.
126.	6:208. § (3) bekezdés [A szerződésátruházás joghatásai]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 20. §.	2016. július 1.
127.	6:209. § (3)–(4) bekezdések [Előzetes hozzájárulás a szerződésátruházáshoz]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 21. §.	2016. július 1.
128.	6:247. § (2) bekezdés [A szolgáltatás átadás-átvétele]	Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (5) bekezdés.	2014. március 15.
129.	6:254. § (2) bekezdés [Utazási szerződés]	Egyes törvények szervezett utazási tárgyú jogharmonizációjával kapcsolatos módosításáról szóló 2017. évi CXCV. törvény 2. § (1) bekezdés.	2018. július 1.
130.	6:311. § (5) bekezdés [A kedvezményezett meghatározása]	Egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény 22. §.	2017. június 23.
131.	6:325. § (4) bekezdés [Változás a felek személyében]	Egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény 23. §.	2017. június 23.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
132.	6:326. § (1) bekezdés d)–e) pontok [A bizalmi vagyonkezelés megszűnése]	Egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény 24. §.	2017. június 23.
133.	6:329. § (2) bekezdés [Bizalmi vagyonkezelés létesítése egyoldalú jogügylettel]	Egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény 25. §.	2017. június 23.
134.	6:395. § (2) bekezdés [A számlavezető kötelezettségei]	Ez egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (10) bekezdés b) pont	2014. március 15.
135.	6:417. § (4) bekezdés [A kezesség járulékosága]	Ez egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (6) bekezdés.	2014. március 15.
136.	6:426. § [A kezes szabadulása a kötelemből]	Ez egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (7) bekezdés.	2014. március 15.
137.	6:430. § (4) bekezdés [Fogyasztó által vállalt kezesség]	Ez egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (11) bekezdése.	Nem lép hatályba.
138.	6:470. § (1) bekezdés [Felelősségbiztosítási szerződés]	Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (8) bekezdés.	2014. március 15.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendelet	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
139.	6:534. § [Az értékviszonyok változásának figyelembevétele a kár mértékének meghatározásánál]	Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (10) bekezdés c) pont.	2014. március 15.
140.	6:541. § [Felelősség a vezető tisztségviselő károkozásáért]	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 24. § c) pont	hatálytalan: 2016. július 1.
141.	6:548. § (1) bekezdés [Felelősség közigazgatási jogkörben okozott kárért]	Az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi L. törvény 438. § h) pont.	2018. január 1.
142.	6:549. § (1) bekezdés [Felelősség bírósági, ügyészségi, közjegyzői és végrehajtói jogkörben okozott kárért]	Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 188. § (9) bekezdés.	2014. március 15.
143.	6:565. §–6:571. § ötödik rész, értékpapír, XXIX. cím és XXX. cím	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 22. §	2017. január 1.
144.	6:572. §–6:578. §	6:572–578. § korábban szintén az Ötödik Rész alá tartozott, de a jogalkotó az Ötödik Rész ismételt megállapítása során nem rendelkezett róla.	
HETEDIK KÖNYV			
145.	7:43. § (3) bekezdés [A közös végrendelet hatálytalansága és visszavonása]	Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló a 2013. évi CCLII. törvény 189. §.	2014. március 15.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendeletkezés	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
146.	7:80. § (1) bekezdés [A kötelesrész alapja]	Egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény 26. §.	2017. június 23.
147.	7:96. § (5) bekezdés [Felelősség a hagyatéki tartozásokért]	Egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény 27. §.	2017. június 23.
NYOLCADIK KÖNYV			
148.	8:1. § (1) bekezdés 6. és 7. pontok [Értelmező rendelkezések]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 190. § (1) bekezdés.	2014. március 15.
149.	8:1. § (6) bekezdés [Értelmező rendelkezések]	Egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 190. § (2) bekezdés.	2014. március 15.
150.	8:6. § d) pont [Az Európai Unió jogának való megfelelés]	Egyes törvények szervezett utazási tárgyú jogharmonizációjával kapcsolatos módosításáról szóló 2017. évi CXCV. törvény 2. § (2) bekezdés.	2018. július 1.
151.	8:6. § d) pont [Az Európai Unió jogának való megfelelés]	A hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény. 130. § (1) bekezdés.	2019. július 17.

Módosítás száma	Módosítással érintett Ptk.-rendelet	Módosító jogszabály	Módosítás hatálybalépésének időpontja
152.	8:6. § r), s) pont [Az Európai Unió jogának való megfelelés]	A hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 130. § (2) bekezdés.	2019. július 17.
153.	8:6. § a), l), n) és p) pont [Az Európai Unió jogának való megfelelés]	A hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 132. §.	2019. július 17.

ELSŐ KÖNYV

BEVEZETŐ RENDELKEZÉSEK

1:1. §

[A törvény hatálya]

E törvény a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait.

1. Bevezetés a Ptk. bevezető rendelkezéseihez

Minden nemzet, így a magyar életében is történelmi léptékű esemény egy új magánjogi kódex megalkotása és hatálybalépése. Egy polgári törvénykönyv az emberi lét transzcendens teljességét átfogja: legfontosabb életviszonyaink különleges és hétköznapi, egyedi és általános eseményeit fogantatásunktól halálunk utánig átöleli. Ez a grandiózus szerep, amelyet a társadalmak életében e törvénytől betölt, megköveteli, hogy önmagán túlmutatva mintegy az örökkévalósághoz szóljon. Létcélja betöltéséhez, időtállósága biztosításához elengedhetetlen, hogy szellemi alapját az emberiség örök eszményeiből merítse. Ennek folytán a kommentárnak a kódex bevezető rendelkezéseit – és ezzel szoros összefüggésben a magyar magánjog ún. általános elveit – magyarázó fejezete, elődeivel ellentétben, nem mellőzheti a 2013. évi V. törvény legáltalánosabb, elvi jelentőségű rendelkezései eszmei forrásbázisának feltárását. Ennek során a *Code civil des Français* 1804. évi hatálybalépését követően kialakult, a törvény szövegéhez a legnagyobb fokú tisztelettel közelítő *École de l'Exégèse* szövegértelmezési metodikáját tekinti – *mutatis mutandis* – kiindulási pontnak. E módszer a XXI. századi, új magyar Ptk. általános elvi alapjainak feltárása körében azt jelenti, hogy a hazai magánjogtudomány korábbi vívmányait és olykor megkövesedett reflexeit a szövegértelmezés szűrőjén áteresztve engedi továbbhatni. Ezért egyetlen jogtudósi vagy felsőbb bírósági álláspont sem vehető pusztán tekintélyekövetkeztében bizonyítást nem igénylő, helyestételnek. Megkerülhetetlen ugyanakkor, hogy az európai eszmetörténetnek a magánjog alapjait meghatározó elvei, tételei, ideái körében egyeseket mégis axiomatikusnak tekintsünk. Ez azonban szintén nem jelenti azt, hogy a szóban forgó eszme magyar magánjogra gyakorolt tényleges hatása is magától értetődő lenne. *Vékás Lajos* az egész és a részek egymáshoz való viszonya analógiájaként többször idézte munkáiban *Rilke Cézanne* „Madame Cézanne vörös karosszékben” c. portréjáról szóló ítéletét, mely szerint: „Mintha minden egyes részlet ismerné az összes többit.” Ez az elvárás a magánjog általános elvei és a Ptk. bevezető rendelkezései tekintetében értelemszerűen fokozott érvényesülést követel. *Paracelsus* szerint a tudományban makro- és mikrokozmosz egymás tükörképei, amelyek egyes részeit egymásból meg lehet ismerni, illetve lehet megismerni. A Bevezető rendelkezések

e magyarázata egyszerre törekszik szemlélni az óceán, azaz a magánjog eszmei alapjai és a vízcseppek, vagyis az egyes intézmények közös visszfényét.

2. A magánjog általános elvei

A magánjog általános elveinek megállapítása során azt az előzetes kérdést kell megválaszolni: vajon azonosak-e a magánjog általános elvei a Ptk. – bevezető rendelkezései körében szabályozott – alapelveivel? A válasz egyértelmű: nem. A magánjog általános elvei sokkal bővebbek a Ptk. alapelveinél, jóllehet magukban foglalják azokat is. További kérdés: ha a magánjog általános elvei lényegesen bővebbek a Ptk. Első Könyvének Bevezető Rendelkezései körében kodifikált alapelveinél, akkor mi a forrása azoknak az általános elveknek, amelyek nem a törvény szavából fakadnak. Az általános elvek egyéb forrásai nem csupán a jogszabályok, hanem olyan jelenségek is, amelyek normativitásukat nem elsősorban a kihirdetett jogszabály erejéből, hanem a gondolkodó és érző ember mint a polgári jogi normarendszer megalkotója és egyben alanya s végső célja benső világának kivetülésre is képes tényezőiből nyerik. Ezeket a forrásokat a társadalom tagja, az ember belső meggyőződésből követi, és ezt a belső meggyőződést nemcsak az állam által alkotott jogszabály mögött rejlő erő alakítja ki, hanem más megfontolások is.

Mindezek alapján a magánjog általános elveinek forrásai részben egybeesnek a magánjog forrásaival. Az általános elvek forrásai a magyar tételes jogon, a polgári jogi (magánjogi) jogszabályok terjedelmes anyagán túlmenően a következők: az európai szellemi örökség, amelynek forrásai: a görög filozófia, a római jog, a zsidó-keresztény vallási hagyomány, a humanizmus és a felvilágosodás vívmányai; a magyar alkotmányosság, azaz: Magyarország Alaptörvénye és alkotmányos rendje; a Magyarország nemzetközi kapcsolatait meghatározó nemzetközi egyezmények és az Európai Unió jogának bizonyos elemei; a társadalmi közmegegyezésen alapuló, etikai meghatározottságú szokások; az európai magánjogi gondolkodás értékeit kritikai élel szem előtt tartó, magyar magánjogi gondolkodás és tudomány hagyományai. A magánjog általános elvei főbb típusainak közös funkciója, hogy áthassák a magánjog egészét, s kössék részben a jogalkotó kezét, de átfogóan vezessék a jogalkalmazó gondolkodását, értelmezési keretet, zsinórmértéket adva a bíróság, a hatóság, valamint az egyes jogalany kezébe. Ugyanakkor az általános elvek különféle fajtái – az egyes elvek eltérő eredete és különböző hatásmechanizmusa alapján – világosan feloszthatók csoportokra. E csoportok alkotják a magánjog általános elveinek főbb típusait, ezek: az alapintézmények, a vezéreszmék és az alapvető elvek.

Az *alapintézmények* a magánjog alappillérei, a magánjogi szabadságok kifejeződései, amelyek a magánautonómia garanciáit jelentik. Idetartozik: a polgári jogegyenlőség, továbbá az egyén önrendelkezési szabadsága, ezen belül a személyi önrendelkezés (pl. személyiségi jogok), a vagyoni önrendelkezés (tulajdonszabadság, szerződési szabadság, végintézkedési szabadság), illetve a társadalmi önszerveződés szabadsága; végül a jogbiztonság vezérmotívumát szolgáló két elv: a szerzett jogok védelmének elve és a nyilvánosság elve.

A *vezéreszmék* az általános jogrend magánjogban is érvényesülő, a jogalkotót és a jogalkalmazót kötő, a történelmi léptékű jogi közmegegyezés és szokás alapján kialakított főcéljai: az érdepreferencia-képzésen alapuló szabályozás; a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerinti szabályozás; az objektív észszerűség követelménye; a jogbiztonság és garanciái: az igazságosság és a méltányosság mint a jogalkalmazói igazságosság korrekciója.

Az *alapszabály* elveket a Ptk. Bevezető Rendelkezései tartalmazzák, ezek a kódex egészét átható, egyes jogszabályainak értelmezését elősegítő, általános jelentőségű elvek, amelyek funkciójuk, céljuk és módszerük alapján a következő – részben egymást fedő – csoportokba sorolandók: a Ptk. hatályára vonatkozó szabály (1:1. §); a Ptk. alapelvei (az értelmezési alapelvek, a jóhiszeműség és tisztesség elve, az elvárható magatartás elve, a joggal való visszaélés tilalmának elve, az alanyi jogok szabad gyakorlásának elve és a bírói út); az általános jelentőségű, konkrét tényállások, avagy általános magánjogi tilalmak (a saját korábbi magatartással ellentétes joggyakorlás tilalma, a saját felróható magatartásra előny szerzése végett való hivatkozás tilalma, a felróhatóságra való kölcsönös hivatkozás joga, a jogszabály által megkívánt jognyilatkozat visszaélésszerű megtagadásának tilalma); végül a generálklauzulák (az értelmezési alapelvek, a jóhiszeműség és tisztesség elve, az elvárható magatartás elve és a joggal való visszaélés tilalmának elve, valamint az ezeken az alapelveken belül szabályozott általános magánjogi tilalmak).

Az egyes magánjogi alapintézmények között rangbeli különbségek állnak fenn, hiszen egy-egy alapintézmény éppen valamely másik alapintézmény elengedhetetlen feltételének tekinthető (pl. a polgári jogegyenlőség nélkül bármely más alapintézmény torz képet mutatna, illetve tulajdonszabadság nélkül a szerződési stb. szabadság illúzió volna csupán). A magánjog alapintézményeit célszerű funkciójuk, céljuk szerint csoportosítani.

A polgári jogegyenlőség magánjogi fogalmának meghatározásához elengedhetetlen tisztázni, hogy a jog előtti egyenlőség nem jelenti az egyforma jog általi intézményesítését. Logikai úton belátható, hogy az egyenlőség jogrend általi védelmének és intézményesítésének egyetlen feltétele éppen az, hogy az emberek tényszerűen – a születésnél, nemnél, kornál, nemzet(iség)i hovatartozásnál, vallásnál, világnézetnél fogva – különböznek egymástól: ha minden ember egyforma volna, fogalmilag kizárt lenne ember és ember között mind az ún. helyénvaló, mind az ún. helytelen különbségtétel, így fel sem merülhetne az egyenlőség mint érték. A megkülönböztetés fogalmánál felesleges hátrányos és előnyös különbségtételről beszélni, hiszen mindkettő lehet helyénvaló, illetve nem helyénvaló. (Emellett gyakran fennáll az a helyzet is, hogy amelyik az egyik személynek előnyös, az a másik személy szempontjából hátrányos megkülönböztetés.) Ezért csak a helyes és a helytelen – azaz a jogrend által tolerálható és nem tolerálható – megkülönböztetés fogalmával kell foglalkozni. Például a demokratikus jogállamban is létezhet a jogrend által intézményesített, helyénvaló hátrányos különbségtétel (pl. a kiskorú cselekvőképességének szűkebb körben való megvonása), helytelen előnyös különbségtétel (pl. a korábbi polgári jogban a kötelező rokonsági gyermek irányában való szűkítése) és helyes előnyös különbségtétel (pl. fogyasztóvédelem). Ebből az látszik, hogy a megkülönböztetés jogilag helyes célja a releváns különbözőség jogon kívül szükségszerűen bekövetkező hatásának a jog világába történő beemelése avégből, hogy ahol a társadalmat meghatározó irányító eszmék szükségessé teszik: a különbség jogi elismerést (pl. a jogilag releváns képességek területén), vagy – ellenkezőleg – kiküszöbölést (pl. a jogilag nem elfogadható erőfölények esetén) nyerjen.

Az ember önrendelkezési szabadsága az emberi méltóságból fakadó személyes szabadság alapjogi intézményi körébe tartozó kérdés, amelynek köz- és magánjogi vonatkozásai egyaránt vannak. A magánjogi önrendelkezés kétféle: személyi, illetve vagyoni önrendelkezés. Az önrendelkezési szabadság sajátos eleme a társadalmi önszerveződés magánjogi szabadsága, amelyben keverednek a személyi és vagyoni vonatkozások. A személyi önrendelkezési szabadság legfőbb eleme az ember méltóságából fakadó személyiségi jogainak együttese (2:42–50. §) és ezek jogvédelmi eszközei (2:51–54. §). A vagyoni önrendelkezési szabadság elemei: a tulajdonszabadság, a szerződési szabadság és a végintézkedési szabadság.

A tulajdonszabadság része a magántulajdon megszerzésének szabadsága (amely nem alanyi jogosultság, hanem szabadság), a már megszerzett magántulajdon megtartásának joga és a már megszerzett magántulajdonnal történő rendelkezés szabadsága. A magántulajdon egyfelől a személyi szabadság és az emberi magánélet sérthetetlenségének jogi garanciája és tényszerű egzisztenciális alapja, másfelől a magántulajdon szentsége az egyén vagyoni természetű kibontakozásának statikus alapja, míg annak dinamikus feltétele a megszerzett magántulajdonnal való – élők közötti, illetve halál esetére szóló – rendelkezés szabadsága. A tulajdonszabadság sajátos alapjogi védelemben is részesül. Az állam e szabadság garantálásával önmagát szorítja háttérbe, a „magántulajdon szentségének” elismerésével és védelmével egyszersmind azt is elismeri, hogy létezik az emberi életnek egy olyan térbeli és időbeli szférája, amelybe az állam nem vagy csak kivételesen és alkotmányos garanciák mellett hatolhat be. A tulajdonszabadság mértéke történelmi koronként eltérő. Találóaan állapította meg saját korára (liberálkapitalizmus) nézve *Rudolph von Jhering* (1818–1892), hogy a tulajdon szabadságának korlátozhatatlansága az „önzés telhetetlensége”. A modern demokratikus jogállamban a tulajdon szabadsága nem korlátlan és nem korlátozhatatlan, hanem az a szociális piacgazdaság eszményének megfelelően szociális kötöttségekkel jár. Ezek a közjogi és magánjogi kötöttségek, korlátozások a privátautonómia optimalizációjának is a részei. Az állam a tulajdon megszerzését – az öröklés esetét kivéve – nem alapvető jogként, hanem alapvető szabadságként értelmezi, s csak a már megszerzett tulajdont részesíti olyan védelemben, amelyet alapvető jogként garantál. Ennek folytán a tulajdon megszerzése nem alapjog, hanem szabadság, így az egyén a saját vagyoni viszonyainak megalapozása során saját tehetségére és szorgalmára van utalva, amely folytán elért gyarapodásának az állam nem vet ideológiai alapon gátat, de nem is nyújt hozzá olyan értelemben segédkezet, hogy az egyéni gyarapodást jogként garantálja. Ahhoz ugyanis, hogy egy személynek valamely előnnyel kapcsolatban jogilag elismert vagyoni érdeke legyen, egyértelműen több kell, mint a személynek arra irányuló elvont szükséglete vagy kívánsága. Többet kell felmutatnia, mint egyoldalú várakozást vagy reményt az előny megszerzésére. A bárki számára nyitva álló kockázatvállalási szabadsággal a sikertelenség viselésének kényszere áll szemben. Ha a tulajdoni váromány alanyi jogba, megszerzett tulajdonjogba történő átfordulása senkinek fel nem róható okból marad el, nem állapítható meg semmilyen jogsérelem [Alaptörvény XIII. cikk; EU Alapjogi Charta 17. cikk (1) bekezdés; 24/2017. (X. 10.) AB hat. [22] pont; 35/1994. (VI. 24.) AB hat., *Sólyom László* párhuzamos indokolása].

A szerződési szabadság legfőbb jogalkotási garanciája, hogy a magánjogi kódex szerződési jogot szabályozó részeiben a diszpozitivitás uralkodik, és a kógencia csupán kivételesen érvényesül: a szerződő felek egyező akaratnyilvánítással a törvény diszpozitív szabályaitól eltérhetnek, a törvény rendelkezése csak akkor lesz a felek szerződéses jogviszonyának része, ha attól eltérően nem állapodtak meg. Közismert, hogy a szerződési szabadságnak – bizonyos törvényi korlátok és ügyleti önkorlátozások között – négy további szabadság képezi a részét, amelyek keretein belül a személy szabadon eldöntheti: köt-e egyáltalán szerződést (szerződés-kötési szabadság); kivel köt szerződést (partnerválasztás szabadsága); milyen típusú szerződést köt (szerződési típuszabadság); milyen tartalommal köt szerződést (tartalomválasztás szabadsága). A szerződési szabadság alapvető feltétele a természetes személy cselekvőképessége. Ezért e szabadság általános korlátai a cselekvőképességet korlátozó jogszabályok mind a kiskorú, mind a nagykorú természetes személyek esetére.

A végintézkedési szabadság révén az ember a vagyonát a halála esetére szabadon átörökítheti. E szabadság egyben a vagyoni helyzet tulajdonos által kívánatosnak tartott

folytonosságának az örökös rendelkezési szabadsága folytán sajátosan korlátozott hatásfokú „biztosítéka”. A végintézkedési szabadságot korlátozza egyebek mellett az örökös – elsősorban – vérségi kötelékei alapján a kötelesrész intézménye és a kitagadás feltételei.

A *társadalmi önszerveződés szabadsága* az ember magánjogi önrendelkezési szabadságának sajátos eleme is, amelyben keverednek a személyi és vagyoni vonatkozások. Szladits Károly, majd Nizsalovszky Endre nyomán Lábady Tamás ezt a funkcionális, dinamikus alapintézményt „a magánjog szervező elve”-ként emlegeti. A természetjogi eredetű szabadság közjogi fundamentuma az egyesülés szabadsága [Alaptörvény VIII. cikk (2) bekezdés]. A társadalmi önszerveződés szabadsága az ember hatalmává teszi – legalább törvényi szintű garanciák mellett és korlátok között – a szervezetalakítás szabadságát, amely alapján a természetes személy olyan szervezeteket, ún. civil és gazdálkodó szervezeteket hozhat létre, amelyek elsődleges célja nem a közjogi hatalomgyakorlás.

A jogbiztonság vezéreszméjének (lásd alább) garanciája az alapintézmények körében egyfelől a *szerezett jogok védelmének elve*, másfelől a *nyilvánosság elve*, amelyek mindegyike a magánjog alapintézménye, jóllehet utóbbi csupán egyes magánjogi területeken fejt ki hatást, és részben közjogias jogszabályokon alapul.

A *szerezett jogok védelme* számos, már elsajátított közjogi (pl. politikai és társadalombiztosítási jogok) jogosultságot is véd és garantál. A szerzett jogok védelmének magánjogi arca ugyanakkor a vagyoni önrendelkezés eddig vizsgált elemeinek sajátos garanciáját is jelenti, és a jogbiztonság vezérmotívumának egyik fontos eleme a visszaható hatály tilalma [vö. Jat. 2. §; 9/1992. (III. 5.) AB hat.] mellett. Garantálja a magánjog másik nagy értékét: a vagyoni forgalom biztonságát is. Szerzett jog lehet bármely jogcímen létrejött, egyúttal – szükségképpen – megszerzett vagyoni és személyi jogosultság. A szerzett jog védelmének két, az államot terhelő vonatkozása van: az állam tartsa tiszteletben a jogalanyok által megszerzett jogokat és garantálja azok védelmét és érvényesíthetőségét (perjog, végrehajtási jog); illetve az állam sem a befejezett, sem a még fennálló magánjogi viszonyokat utólag, a jogviszonyra irányadó jogszabály visszaható hatállyal történő hatálybaléptetésével nem változtathatja meg.

A *nyilvánosság elve* a vagyoni forgalom biztonsága mint alapvető társadalmi-gazdasági érdek és érték védelmének egyik legfontosabb, praktikus eszköze. A jog- és forgalombiztonság mint érték védelmét olyképpen garantálja, hogy a természetes és jogi személyek személyi és vagyoni viszonyai körében, ahol e viszonyok sajátos jellege miatt ez alól a törvény kivételt nem tesz (pl. titokjogok), transzparenciát, átláthatóságot biztosít. Ez az átláthatóság nem sérthet más alapintézményt vagy magánjogi alapértéket, ezért a *publicitás elve* az ugyancsak védett értékek – így különösen a személyi és vagyoni önrendelkezés – védelméhez fűződő társadalmi érdekhez arányosított módon enged betekintést a személyek egyes vagyoni vagy személyi relevanciájú adataiba. Ez az elv érvényesül tipikusan az ingatlanon vagy lajstromozott ingón fennálló jogosultságok, a hitelbiztosítékok vonatkozásában, az értékpapírjogban, a cégjogban és a civil szervezetek jogában. Érvényesülésének uralkodó módja az, hogy az adott jogtárgy (pl. az új jogi személy), vagy az adott jogtárgyra vonatkozó jog (pl. az adott dologi jogosultság) a közhiteles nyilvántartásban való feltüntetéssel (pl. nyilvántartásba vétel, bejegyzés) jön létre jogi értelemben teljesen (vö. ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonszerzés, előtársaság stb.). A nyilvánosság biztosításának eszköze lehet a közhiteles nyilvántartás, az értékjogot megtestesítő értékpapír, a nyilvánosság elve által védett kereskedelmi forgalom, amely az értékpapírhoz hasonlóan bizonyos feltételekkel [5:39. § (2) bekezdés; 5:40. §] áttöri a *nemo plus iuris* elvét (pl. a nem tulajdonostól való tulajdonszerzés megengedése terén).

A magánjog vezéreszméi az általános jogrend magánjogban (is) érvényesülő, a történelmi léptékű jogi közmegegyezés és szokás alapján kialakított fő céljai, amelyek mint követelmények a jogalkotóra és a jogalkalmazóra egyaránt vonatkoznak. [A *Szladits Károlytól* származó „irányító eszme” kifejezést *Lábady Tamás* a „vezérmotívum” szóval helyettesítette. Míg előbbi már-már atavisztikus, utóbbi germanizmus és zenetudományi eredetű (*Leitmotiv*), ezért célszerűbb a „vezéreszme” kifejezés használata.]

A magánjog egyik vezéreszméje az „*érdekpreferencia-alapú szabályozás*”, amelyet tartalmilag valamennyi további, a jogalkotóra vonatkozó vezéreszme alakít. A kifejezés arra utal, hogy a magánjogi jogszabály a norma címzettjeinek személyi és vagyoni viszonyait a jogalany adott jogviszonyban felmerülő valamennyi, jogilag releváns és védendő érdekének tekintetbevételével és ezen érdekek egymáshoz viszonyított súlyának és az érdekek védelmi igény szintjének értékelésével kialakított, kiegyensúlyozott előnyben részesítés (érdekpreferencia) alkalmazásával szabályozza. Az „érdek” kifejezés a jogalkotói döntés mozgatórugóját jelenti, amely alapján a jogalkotó egy-egy jogszabály megfogalmazása során tekintettel van a felek valós érdekhelyzetére, és annak alapján valamelyik védendő érdeket preferálva alkotja meg a norma szövegét, kialakítva ezzel az állam által kívánatosnak tartott új érdekhelyzetet (jogi helyzet). Az érdekpreferencia tehát belső jogalkotási tényező, működéséhez nem szükséges az „érdek” kifejezésnek technikai értelemben, *expressis verbis* megjelennie a norma szövegében. A normaszöveg egésze maga mutatja ugyanis meg azt a jogalkotó által megcélzott, új érdekhelyzetet, amelyből visszakövetkeztetve pontosan megállapíthatóak a feleknek a szabályozás előtt egymásnak feszült érdekviszonyai. A mechanizmust jól szemlélteti például a kontraktuális és a delkituális kárfelelősség közötti különbségtétel, a veszélyes üzemi kárfelelősség esetében a nehezebb kimentés kombinálása a rövidebb elévülési idővel, a házassági vagyoni jog egésze, a túlépítés esetében a túlépítő és a szomszéd érdekeinek többlépcsős mérlegelése alapján kialakított, kifinomult szankciórendszer, valamint az „érdek” kodifikált fogalmának számos aspektusa [jogi érdek (2:5. §; 4:6. §; 4:15. §; 4:42. §; 5:79. §; 5:130. §; 6:88. sk. §-ok); lényeges jogi érdek (2:49. §; 4:85. §; 4:95. §; 5:74. §; 6:28. §; 6:36. §; 6:57. §; 6:60. §; 6:73. §; 6:113. §; 6:149. §; 6:192. §; 6:345. §); jogilag védett érdek (6:520. §); méltányos érdek (5:84. §; 7:59. §; 7:69. §); szakmai érdek (3:368. §); családi és egyéni érdek (4:1. §); a szerződés teljesítéséhez fűződő érdek (6:140. §; 6:154. §; 6:177. §); kijavításhoz/kicseréléshez fűződő érdek (6:159. §; 6:174. §); biztosítási érdek (6:440. §; 6:454. §; 6:458. sk. §-ok; 6:476. sk. §-ok); érdekellentét (2:31. §); az érdek veszélyeztetése, illetve megsértése (2:31. §; 2:33. §; 2:47. §; 3:120. §; 4:42. §; 5:79. §) stb.].

A *mellérendeltség és egyenjogúság elve* szerinti szabályozással kapcsolatban kiemelendő, hogy az 1959-es Ptk. nem fejezte ki azt a tényt, hogy a polgári jog mint jogág, illetőleg a Ptk. mint e jogág „alaptörvénye” az általa szabályozott személyi és vagyoni viszonyokat a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza (1:1. §). A vezéreszme csak a 2008-as Szakértői Javaslatban jelent meg. *Georg Jellinek* modern államtana szerint a közjog olyan jogviszonyokat szabályoz, amelynek alanyai egymásnak alá-fölé rendelt viszonyban állnak, míg a magánjogi viszonyokban egymás mellé rendelt alanyok vesznek részt [lásd *Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre* (Häring 1914, Berlin) 383. sk.]. A közjog és a magánjog helyes elhatárolása a Kr. u. II–III. században élt *Ulpianus* institúcióinak első könyvében (vö. D. 1,1,1,2) jelenik meg elsőként, eszerint: „közjog az, ami a római állam helyzetével foglalkozik, magánjog, ami az egyes emberre vonatkozik”. A magánjogi viszonyok alanyainak mellérendelt jogi helyzete átsugárzik a közjog legfőbb alanyára, az államra is, amennyiben az „a polgári jogi jogviszonyokban jogi személyként vesz részt” [3:405. § (1) bekezdés]. Az egyenjogúság elve nem szinonimája a polgári jogegyenlőség fogalmának, utóbbi ugyanis nem szabályozási

módszer, hanem a magánjogi szabadságok alapvető kifejeződése és a magánautonómia legfőbb garanciája. A polgári jogegyenlőség az egyenjogúság elve szerinti szabályozás módszerének eszmei alapja, forrása. A mellérendeltség elvének és az egyenjogúság elvének egymáshoz való viszonya egy sajátos kölcsönös függés (interdependencia): a magánjog alanyainak mellérendelt pozíciójából önként következik a személyi és vagyoni viszonyok egyenjogúság elve szerinti szabályozása, hiszen ennek hiánya az alanyok pozícióját *per se* hierarchizálná. Amikor azonban a felek a tényleges (pl. piaci, családi) erőviszonyok alapján *de facto* alá-fölé rendelt viszonyban állnak egymással, az egyenjogúság éppen nem a mellérendeltséget erősítené meg, hanem a jogi hierarchiát. A Ptk. új társadalmi modellje a szociális piacgazdaság. Az egyenjogúság szabályozási módszere az egyoldalú előnyök, illetve egyoldalú hátrányok kiküszöbölését célozza mindazokban a jogi helyzetekben, amelyekben az előny vagy a hátrány jogilag védendő érdek jelenlétével nem támasztható alá. Az előny vagy a hátrány jogilag védendő érdekké pedig akkor válhat, ha az a ténylegesen gyengébb fél védelmét célozza (lásd pl. fogyasztóvédelem), ahol az egyenjogú szabályozás igazságtalansághoz vezetne, hiszen rögzítené, mintegy jogilag garantálná a tényleges erőfölényt. Ekkor tehát a mellérendeltséget az ún. helyénvaló – előnyös vagy hátrányos – megkülönböztetés garantálhatja. Az egyenjogúság szabályozási elvének jelenléte a kódexben kettős: egyfelől az valamennyi jogszabályban közvetetten jelen van [vö. pl. 6:139. § (1) bekezdés, 4:26. §], másfelől egyes rendelkezésekben kifejezetten is megtalálható [ilyen pl. a házastársak egyenjogúsága, illetve az egyenlő jogosultságok (megdönthető) vétele – pl. 5:54. § (2) bekezdés, 3:65. §; 3:370. §, 5:73. § (2) bekezdés, 6:28. skk. §-ok, 6:115. § (3) bekezdés, 6:516. § (3) bekezdés, 6:524. §, 7:26. §, 7:55. §].

Az *objektív észszerűség követelménye* a magánjogi jogalkotásban, jogalkalmazásban és forgalmi életben uralkodó tényező. Az európai jogi gondolkodásban ennek hosszú jogtörténeti és még mélyebb szellemtörténeti múltja van. A kontinentális Európa nemzeti magánjogainak történeti alapját képező római jogot a középkorban (a XII. századtól) működött jogászság ugyanis „írott észszerűség”-ként (*ratio scripta*) definiálta. Arisztotelianus alapon jelenti ki *Aquinói Szent Tamás*: „Az ember cselekedetét az teszi jóvá, hogy követi az ész szabályát.” (*Summa Theologiae* II-II q 58 a 3). Az észszerűség vezéreszméje objektív fokmérő – ebben valamennyi szerző (pl. *Szladits, Lábady*) egyetért. Az objektív észszerűség követelményének funkciója, vagyis e követelmény címzettjei tekintetében ugyancsak egyetértés mutatkozik abban, hogy az kizárólag a jogalkalmazóra vonatkozó kötelezettség (vö. Alaptörvény 28. cikk II. mondat). Érdemes azonban megfontolni: nincs-e a követelménynek a jogalkotóra, illetve az egyes jogalanyra vonatkozó szegmentuma is. Az észszerűség követelménye ugyanis annyira magától értetődően jelen van a világban, hogy fel kell tételeznünk, illetve *a priori* nem szabad kizárnunk, hogy e követelmény „személyi” hatóköre tágabb. Ha az objektív észszerűség követelményének címzettje a jogalkotó, akkor az a jogbiztonság garanciája is egyben. (Pl. a saját vagyon vagyonkezelésbe vételének megengedése észszerűtlen jogalkotás eredményének tekinthető. Az indokolás maga szögezi le, hogy „a visszaélés lehetőségét valószínűleg csökkenthetné” ennek kizárása, azonban a javaslat „ezt a lehetőséget gyakorlati okokból mégsem zárja ki”. Ezeknek a – meg nem nevezett – gyakorlati indokoknak való megfelelés alighanem kevésbé áll a társadalom érdekében, mint a prognosztizálható visszaélésekre lehetőséget adó intézmény kodifikálásának mellőzése. A kisebb érdek preferálása a nagyobb érdekekkel szemben nyilvánvalóan objektíve észszerűtlen.) Ha az objektív észszerűség követelményének címzettje a polgári jogi norma alkalmazója, akkor az egyfelől a jogalkalmazót általában kötelező elv (vö. BH2012.100.), másfelől a nyitott jogi normák (generálklauzulák) tényállásában vagy rendelkezésében

megjelenő releváns körülményként adott mérlegelési felhatalmazás. Az objektív észszerűség követelménye egyszerű magatartási követelményként lehet a jogalany jogi helyzetét meghatározó körülmény is [vö. pl. a célszerűség követelménye: 6:251. §, 6:177. § (2) bekezdés c) pont; 6:240. §, 6:273. §, 6:374. §, 6:380. §, 7:71. §; az okszerű gazdálkodás követelménye: 5:79. §; a kereskedelmi észszerűség követelménye: 5:133. §, 5:134. §, 6:264. §, 6:317. §; észszerű időn belülség: 6:419. §; az észszerű használat hibás termék esetén: 6:554. §]. Az objektív észszerűség vezéreszméje az elvárható magatartás alapelveivel összefüggésben is háttérül szolgál, ugyanis az adott helyzetben általában elvárható magatartás mércéjének meghatározásakor nem tételezhető fel, hogy a személy az objektív észszerűség követelményén túli teherviseléssel, kockázatvállalással stb. tartozik a magatartása tanúsítása során. Ha e tételt elfogadjuk, akkor az észszerűség valamennyi olyan jogszabálynak is háttérül szolgál, melyben a fél felróható magatartása, illetve jó- vagy rosszhiszeműsége a kérdés. A magyar magánjogban olyan elvont emberi eszménykép, avagy ideáltípus, amely az észszerűség követelménye terén objektív mércét, avagy mintaképet jelenthet, a magánjog emberképéből (lásd alább) kiindulva konstruálható (vö. „*bonus et diligens paterfamilias*”, „*l’homme prudent, sage et prévoyant*”, „*reasonable man*”). A magyar magánjogban az általános objektív észszerűség fogalma alapján észszerű az, ami az adott helyzetben általában, az okszerűen gondolkodó átlagember által belátható. Léteznek emellett speciális (fokozott) észszerűségi mércék (pl. a kereskedelmi észszerűség követelménye).

A *jogbiztonság* a jogállam(iság) egyik garanciája. A „jog uralma”, vagyis az a követelmény, hogy az államilag szervezett társadalomban a jog, nem pedig egy-egy személy vagy testület uralkodjék, *Arisztotelészre* megy vissza: „inkább a törvényt kell vezetőül választani, mint bárkit is egymagát a polgárok közül” (Politika III 1287a). A jogbiztonság egyformán jogalkotási és jogalkalmazási követelmény, de annak ugyancsak címzettje – élvezője, de egyben kötelezettje is – a jogalany. A jogalkotással kapcsolatban úgy érvényesül, hogy a jogi normarendszer a megszabott rendben keletkezik, illetve az a jogalanyok által megismerhető és észszerűen kiszámítható (Jat. 2. §). A jogalkalmazás terén a jogalkotó által megszabott rendben a jogalkalmazó által gyakorolt mechanizmust jelenti, amely arra irányul, hogy a normarendszer kiszámíthatósága minden konkrét helyzetben érvényesülhessen a jogalkalmazás egysége és a végrehajtás elkerülhetetlensége révén [vö. Alaptörvény 25. cikk és C) cikk (3) bekezdés]. A jogalany vonatkozásában a jogbiztonság kifejeződése a norma észszerűsége és igazságossága okán történő elfogadásából („*iussum quia iustum*”) vagy a szankciótól való félelemből eredő („*iustum quia iussum*”) belső meggyőződésen alapuló önkéntes jogkövetés. A jogbiztonság a magánjogban vezéreszmeként jelenik meg, amelynek garanciája az igazságosság vezéreszméje, valamint ennek korrekciója, a *méltányosság vezéreszméje*. A három vezéreszme összefüggésének rövid sémája: az igazságosság a homogenitásban, a méltányosság a heterogenitásban érvényesülő jogbiztonság. Ennek megfelelően a jogbiztonság, az igazságosság és a méltányosság között rangsor tételeződik, mely úgy értelmezendő, hogy a jogbiztonság garanciája az igazságosság, s ennek korrekciója a méltányosság, mely maga is igazságosságra vezetvén ugyancsak a jogbiztonságot szolgálja. A jogállamban tehát a három érték közül a legfőbb a jogbiztonság. [Vö. pl. 9/1992. (I. 30.) AB hat. V.4. pont; 11/1992. (III. 5.) AB hat. III.5. pont; lásd még Lábady Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része* (Dialóg Campus 1998, Budapest/Pécs) 130–133.; Bessenyő András: *Római magánjog* (Dialóg Campus 2003, Budapest/Pécs) 30–31.].

Az *igazságosság vezéreszméje* a jogbiztonság garanciája. Az „igaz”, „igazság”, „igazságos”, „igazságosság” szavak egyike sem jelenik meg a hatályos Ptk.-ban. Az Alaptörvény Preambuluma szerint ugyanakkor polgár és állam közös célja – egyebek

mellett – „az igazság kiteljesítése”. Tekintettel az „igazságosság” fogalmának filozófiai, eszmetörténeti jelentőségére, absztraktsága magas fokára, sokrétű jelentésére, valamint a kodifikáció általi érintetlenségére, külső forrást kell keresni a tartalom helyes megragadásához. Ha elfogadjuk, hogy magánjogunk általános elveinek legfőbb eszmei forrása az az európai szellemi örökség, amely a görög filozófia, a római jog, a zsidó-keresztény vallási hagyomány és a felvilágosodás vívmányaiból forrászik, akkor észszerű, hogy az igazságosság (*dikaioszüné*) fogalmát ezek alapján definiáljuk. [Az ehhez felhasznált források: Homérosz: *Íliász* XVI, 541–542.; Platón: *Az állam. Az igazságosságról* 4. könyv; Arisztotelész: *Nikomakhoszi etika* 1160a, 1129 b-1130 a; D. Laertiosz: *Filozófusok életének és tanainak gyűjteményes összefoglalása* 4. könyv; Cicero: *De finibus bonorum et malorum* 5,65; Ulpianus: *Regulae* 2. könyv (D. 1,1,1 pr. és D. 1,1,10 pr.); Szent Ambrus: *De officiis ministrorum* I,24,(115); Szent Ágoston: *Vallomások* XII,4; II,7,2; II,7,4; X,37,2; Szent Ágoston: *De civitate Dei* IV,4; Aquinói Szent Tamás: *Summa Theologiae* II-II: q47 a10, q58 a1 q58 a5; q58 a12, q61 aa1–4; David Hume: *Értekezés az emberi természetről* (Gondolat 1976, Budapest) 662., 665., 673.; Gottfried Wilhelm Leibniz: *Elementa iuris naturalis*. VI/1 433.] Mindezek alapján a magánjogi igazságosság kizárólag erényetikai paradigmában értelmezhető, ezért az univerzális kötöttséget jelent, vagyis az érvényesül mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó, mind a jogalany tekintetében. A jogalkotás igazságos, ha az érdekpreferencia mechanizmusának alkalmazásával megfogalmazott norma révén nem képezi *a priori* annak gátját, hogy ki-ki az erkölcs keretei között, képességei és adottságai szerint részesüljön a vagyoni és szellemi javakból, illetve viselje az egyéni és a közös terheket. A jogalkalmazó igazságos, ha a magánjogi norma egyedi ügyben történő érvényre juttatása során úgy jár el, hogy azt tartja szem előtt: a törvény előtt mindenki egyenlő, a jogszabályt mindenkire nézve egyöntetűen kell alkalmazni, hiszen az mindenkire egyaránt vonatkozik. A jogalany igazságos, ha a törvény által meghatározott tűréshatáron túlmenően más jogalanyt nem okoz kárt, más nem sért, és kinek-kinek megadja legalább mindazt, ami neki a törvény keretei között jár. A magánjog egyik főfunkciója a jogilag nem kellően megalapozott vagyoneltolódások megelőzése, illetve megszüntetése, amelyet számos vagyoni jogi intézmény garantál (pl. érvénytelenség, szerződészegés, a jogalap nélküli gazdagodás, deliktualis kárfelelősség), s amely maga is az igazságosság vezéreszméjén alapul.

A méltányosság vezéreszméje a jogalkalmazói igazságosság korrekciójaként a jogbiztonság garanciája. A méltányosság (*epieikeia*) fogalmának történetileg állandó meghatározása Arisztotelészre megy vissza (Arisztotelész: *Nikomakhoszi etika* 1137b). Az állandóság oka az a tény, hogy a fogalmat a római jog számos, éppen a görög *epieikeia* által átformált, az *aequitas*ról szóló forrása őrizte meg a középkori európai (magán)jogi gondolkodás számára [Földi András: *A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig* (Publicationes Instituti Iuris Romani Budapestinensis, fasc. IX. 2001, Budapest) 19–21.]. Mai gondolkodásunk szerint is megerősíthető, hogy a jogalkalmazói méltányosságnak a törvényi felhatalmazás elengedhetetlen feltétele, hiszen enélkül az jogtalansághoz, jogbizonytalansághoz és igazságtalansághoz vezetne. Ezért a méltányosság forrása a kodifikált magánjog. A jogalkotónak tehát észlelnie kell, hogy melyek azok a tényállások, amelyek esetében elengedhetetlen felhatalmazást adni a jogalkalmazónak a méltányosság gyakorlására, a jogalkalmazónak pedig a magánjogi norma rendelkezésének, jogkövetkezményének alkalmazása során gyakorolnia kell a méltányosságot. A jogalkotó háromféleképp jelenítette meg a méltányos jogalkalmazásra adandó felhatalmazást vagy annak kizárt voltát: átfogó jogterületeken (uralkodik a családjogban, 4:4. §; kizárt a jogi személyek jogában és a dologi jogban);

általános tényállásokban (pl. a joggal való visszaélés tilalma, 1:5. §; a kártérítési kötelezettség terjedelme, 6:522. §, 6:144. §); valamint speciális tényállásokban (4:29. §, 4:86. §, 4:83. §, 5:62. §, 5:84. §, 6:298. §, 6:352. §, 6:516. §, 6:524. §, 6:545. §, 7:57. §, 7:80. §, 7:59. §, 7:69. §). A törvényhozótól kapott felhatalmazás alapján méltányosságot gyakorló bíróság döntéshozatalának a méltányossági szempontok figyelembevételére vonatkozó részében jogot alkalmaz, nem pedig jogot alkot. A méltányosság gyakorlásának kerete ugyanis nem a joghézag, mivel itt éppen nem szabályozási hiányról van szó (vö. kir. Kúria P.VI.6402/1924. sz. ítéletét). Ha a bíró a konkrét ügyben valamely, a jogalkotó által előre nem definiált tényállási elemről vagy jogkövetkezményről dönt méltányossági alapon, azzal csak látszólagosan alkot jogot, hiszen ez az eseti döntés a későbbi analóg tényállások esetén sem lehet az újabb döntések jogi indoka. A méltányosság négy konjunktív fogalmi eleme: a törvényes felhatalmazáson alapuló bírói mérlegelésből fakadó egyoldalú kedvezés. Az egyoldalú kedvezés nem szükségképpen jár együtt a jogviszony másik alanyának hátrányával, jöllehet tipikusan ez a helyzet. E törvényes és igazságos egyoldalúságból fakad, hogy a méltányos jog (*ius aequum*) a nem kedvezményezett fél számára ún. szigorú jog (*ius strictum*). Az egyoldalú kedvezés alapja a bírói mérlegelés, ugyanakkor nem minden, a bírói mérlegelésnek teret engedő norma tartozik a méltányos jog körébe (pl. a halál időpontjának meghatározása, az apaság megállapítása nem méltányos jogon alapul). A mérlegelés csak ott lehet önmagában is a méltányosságra utaló kritérium, ahol a jogalkotó a háttérben általánosságban is rögzítette a méltányos jogalkalmazást [pl. 4:165. § (2) bekezdés]. Nemcsak önmagában a mérlegelés nem tekinthető méltányosságnak, hanem a nem mérlegelésen, hanem a jogalkotó rendelkezésén alapuló egyoldalú kedvezés sem (lásd pl. megdönthető vélelmek, fogyasztóvédelmi magánjog). Ha a mérlegelés továbbá bármelyik, nem csak az egyik, meghatározott pozícióban álló félnek kedvezhet, ugyancsak nincs szó méltányosságról [4:81. § (3) bekezdés, 7:86. § (4) bekezdés]. Egyetlen esetcsoport van, amely anélkül képez méltányos jogot, hogy a törvény kifejezetten utalna rá a „méltányosság” szó használatával, mely a *clausula rebus sic stantibus* Ptk.-ban sporadikusan elhelyezkedő szabályainak anyaga: a bírósági szerződés módosítás (6:192. §), a szerződéskötési kötelezettségtől való mentesülés (6:73. §), a teljesítési kötelezettségtől való mentesülés (6:362. §, 6:236. §, 6:357. §); a szerződés hibátlan teljesítése csökkentett szolgáltatással (6:352. §); a már teljesített szolgáltatás visszakövetelése (6:237. §); a szerződés jogcímének módosítása (6:495. §); a szerződés megszüntetése (6:364. §, 6:382. §, 6:387. §, 6:407. §, 6:415. §, 6:495. §); egyoldalú kötelezettségvállalás visszavonása (6:591. §); közvetítő kártalanítása (6:299. §). A méltányos jogalkalmazásra adott jogalkotói felhatalmazás főmotívuma az igazságosság kiteljesítése azokban az esetekben, amikor az egyenlő jogalkalmazás igazságtalanságra vezetne. E fő motívum háttérében Ujlaki László alapján legújabban Csehi Zoltán szerint az alábbi tények állnak: az oltalomra érdemes jogalanyok és emberi kapcsolatok kedvezményezése (pl. a család); a minimális társadalmi lét garntálása annak megingása esetén (lakhatás, tartás); a személy súlyos helyzetbe kerüléstől, túlzott megterheléstől való megóvása; az általános normától eltérés engedése az eset rendkívüli egyedi vonásai folytán [lásd Ujlaki László: *Méltányosság a polgári jogban* (KJK 1990, Budapest); Csehi Zoltán: *Méltányosság és az új Polgári Törvénykönyv in Keserű Barna Arnold – Köhidi Ákos (szerk.): Tanulmányok a 65 éves Lenkovich Barnabás tiszteletére* (Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt. és SZE DF ÁJK 2015, Budapest – Győr) 24–44.]. A magánjogi méltányosság komplex definíciója ezek szerint: a méltányosság a magánjognak mind a jogalkotóra, mind a jogalkalmazóra vonatkozó olyan vezéreszméje, amely annak révén garntálja a jogbiztonságot, hogy a jogalkalmazói

igazságosság vezéreszméjét a törvényes felhatalmazáson alapuló bírói mérlegelésből fakadó egyoldalú kedvezés révén korrigálja abból a célból, hogy az oltalomra érdemeseket megóvja, s hogy a rendkívüli, egyedi vonásokkal rendelkező esetekben az általános normától szabályozott keretek között eltérést engedjen.

A *magánjog alapvető elveit* a *Ptk. Bevezető Rendelkezései* tartalmazzák, ezek a kódex egészét átható, annak egyes jogszabályai értelmezését elősegítő, általános jelentőségű elvek, amelyek funkciójuk, céljuk és módszerük alapján a következő csoportokba sorolandók: a *Ptk. hatályára vonatkozó szabály* (1:1. §); a *Ptk. alapelvei* (1:2–6. §-ok és az alanyi jogok szabad gyakorlásának elve); az *általános jelentőségű, konkrét tényállások* [1:3. § (2) bekezdés, 1:4. § (2)–(3) bekezdés, 1:5. § (2) bekezdés] és a *generálklauzulák* (1:2–6. §-ok).

A „*magánjog alapvető elvei*” fogalom a „*Ptk. alapelvei*” kifejezésnél tágabb tartalmú, ugyanis az előbbi a magánjog – mint jogág – Ptk. Bevezető Rendelkezései között meghatározott elveit foglalja össze, amely rendelkezések nem mindegyike tekinthető a Ptk. alapelvének is egyszersmind. Nem Ptk.-alapelvek, hanem a magánjog alapvető elvei tehát a Ptk. hatályát meghatározó norma (1:1. §), valamint a Bevezető Rendelkezések ún. általános jelentőségű, konkrét tényállásai [1:3. § (2) bekezdés, 1:4. § (2)–(3) bekezdés, 1:5. § (2) bekezdés]. Egymással átfedésben a *Ptk. Bevezető Rendelkezései* és a *magánjog alapvető elvei* állnak, azaz: egyfelől a Ptk. Bevezető Rendelkezésein kívül nincsenek a magánjognak más, ún. alapvető elvei, másfelől a Ptk. Bevezető Rendelkezései kizárólag a magánjog alapvető elveit tartalmazzák. A fogalmak túlburjánzónak tetsző megkettőzésére tudományos szempont alapján van szükség: tévedés ugyanis azonosítani a norma külső forrását, vagyis a jogszabályt (bevezető rendelkezés) mint formát magával a normával, azaz a jogszabály tartalmával (alapvető elv). Ez olyasfajta tévedés volna, mint az emberi személyt a saját testével, vagy Shakespeare Hamletjét a drámát tartalmazó kötettel azonosítani. Mindez azonban nem csupán elméleti fontolgatás, hanem e tévedésnek praktikus következményei is lehetnek. Ha ugyanis a jogalkalmazó összetéveszti az elvet hordozó jogszabályt magával a jogelvvvel, akkor a törvény „betűinek” értelmezése a norma „szellemének” értelmezését eltorzíthatja. Ezért nem helyes a magánjog általános elvei körében az alapintézmények és a vezéreszmék után – harmadik kategóriaként – pusztán a bevezető rendelkezésekről szólni, másként véli például *Lábady Tamás* korszakos tankönyvében [Lábady Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része* (Dialog Campus 1998, Budapest/Pécs) 139.]. Ugyancsak tisztázást igényel: miképpen lehet az, hogy a Ptk. Bevezető Rendelkezései nem a „polgári” jog, hanem a „magánjog” alapvető elveit tartalmazzák? Tágabb megfogalmazásban: mi a polgári jog és a magánjog fogalmának viszonya a Ptk. hatálybalépését követően? A válasz relatíve egyszerű: a Polgári Törvénykönyv az anyagi magánjog kódexe. Ez a megállapítás két irányból – a magánjog területének jelentős szűkülése és ezzel együtt a Ptk. tárgyi hatályának nagyfokú tágulása felől – nézve is alátámasztható. A *Ptk. alapelvei* (lásd alább) tehát egyfelől – tartalmilag – a magánjog alapvető elvei, másfelől – formailag – a Ptk. Bevezető Rendelkezései közé sorolandó elvek, illetőleg jogszabályok.

A *Ptk. Bevezető Rendelkezéseinek reformja* folytán beszélhetünk kifejezett, immanens és vélt alapelvekről. Az 1959-es Ptk. Bevezető Rendelkezései végleges állapotukban több alapelvet tartalmaztak, mint a hatályos Ptk., amely *expressis verbis* ötöt nevez meg. Az 1959-es Ptk. az alapelvek legális megnevezését lényegében mellőzte, ezért azok számát és elnevezését a jogtudomány alakította ki súlyos ellentmondásokkal terheltten. {Ez nem volt idegen a XX. század első harmadában sem. Míg pl. Raffay Ferenc [Raffay Ferenc: *A magyar magánjog kézikönyve* (Pannonia 1909, Győr) 6–7.] négy alapelvet említ: forgalmi tisztesség, jogegyenlőség, tulajdon- és munkaszabadság,

addig Szladits Károly [Szladits Károly: A magánjog fogalma, fejlődése és tudománya *in* Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog. I. kötet* (Grill 1941, Budapest) 35–37.] szerint öt alapelv létezik: polgári jogegyenlőség, tulajdonszabadság, szerződési szabadság, végrendekezési szabadság és a szerzett jogok tiszteletben tartása}. Az alapelvek számának, mibenlétének az 1959-es Ptk. hatálya alatt is kimutatható zavara természetesen kihatott az ítélkezésre is (pl. BDT2009.2126.). A Ptk. törekszik megszünteti e zavarokat, azonban a bírói gyakorlatról – az egyes alapelvek elemzése körében látható módon – nem állítható, hogy minden esetben észlelte volna a változás elkerülhetetlenségét. A Bevezető Rendelkezések ugyanis a törvény hatályát megállapító szabály mellett – egy kivétellel – az elveket megnevezik, és ez a jogalkalmazót nyilvánvalóan köti. A magánjogi kodifikáció során előfordul, hogy az egyfelől jelentős tartalmi változást úgy idéz elő, hogy a kérdéses normaszöveg nem változik, másfelől az sem ritka, hogy az alapos textuális átdolgozás lényegében mégsem eredményez számottevő tartalmi változást. A Ptk. számos új jogintézményt kodifikált, továbbá magába olvasztotta a társasági jog és a családjog anyagát, ezért a kódex szövegszerűen változatlan alapelveinek értelmezése is újragondolásra szorul, jóllehet az 1959-es Ptk. esetében is tekintettel kellett lenni a nagyobb külön törvények (pl. a Gt.-k, illetve a Csjt.) értelmezése során is a Ptk.-ra, hiszen az értelmezési alapelv ezt kötelezővé tette.

Az 1959-es Ptk.-nak a Ptk. által *fenn nem tartott alapelvei* a következők. A *rendeltetésszerű joggyakorlás elvét*, a szabad joggyakorlás elvének korlátját fenntartani felesleges volt, hiszen az alanyi jogok szabad gyakorlásának korlátai (1:3–5. §-ok) kellően meghatározzák a szabad joggyakorlás kereteit. A *kölcsönös együttműködés elve* nem tekinthető valamennyi személyi és vagyoni viszony körében uralkodónak, ezért azt a jogalkotó áthelyezte oda, ahol töretlenül érvényesül: a szerződés általános szabályainak élére (lásd 6:62. §), illetve konkrét jogszabályok révén érvényesíti a tulajdonközösség, társasház, szomszédok, közös szülői felügyelet stb. körében (vö. Alaptörvény, Nemzeti Hitvallás: „az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki”). Az *utaló magatartás* szabálya nem több mint egy kötelmet keletkeztető tény, ekként a Ptk. változatlan szöveggel a Hatodik Könyv ún. egyéb kötelemléteket keletkeztető tényeket szabályozó részére utalta (6:587. §). A *tulajdon védelmének elve* az Alaptörvény XIII. cikke által védett, annak megisméltése a tulajdonvédelem elvét a konkrét rendelkezések révén megvalósító Ptk.-ban pedig nemcsak felesleges, hanem kifejezetten tilos (vö. Jat. 3. §). *Kecskés László* szerint a kármegelőzés elve, amely az 1959-es Ptk.-ban sem jelent meg kifejezetten kodifikált, immanens módon, mégis a kódex valamennyi rendelkezését és alapelvét átható elv volt, a Ptk.-ban is kimutatható, és miként az 1959-es Ptk.-ban az utaló magatartás szabálya, az új kódexben a *venire contra factum proprium* tilalma [1:3. § (2) bekezdés] az a bevezető rendelkezés, amelyben az „tükröződik” [Kecskés László: A Ptk. újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire *in* Kecskés László (szerk.): *Polgári jogi tanulmányok* (JPTE ÁJK 1995, Pécs) 221.; Kecskés László: Az új Polgári Törvénykönyv alapelvi rendelkezései. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001/1. 3.]. Az kétségtelen, hogy a magánjog (vagyonjog) egyik fő funkciója a jogilag kellően nem megalapozott vagyonejtőlódások megelőzése és megszüntetése mellett a vagyoni és nem vagyoni hátrányok bekövetkezésének megelőzése is. Utóbbi azonban olyan fő funkció, amelyet az öt kifejezett és az egy immanens alapelv maga is véd. Ezért annak külön, jóllehet csupán immanens alapelvvé tétele komoly zavarokat idézne elő az alapelvek viszonyrendszerében. Helyesebb ezért a kármegelőzés elvét a kártalanítás, a kártérítés és az utaló magatartáson alapuló helytállás, illetve felelősség visszatartó ereje által garantált védelmet megalapozó elvnek, semmint alapelvnek tekinteni (funkcionális megközelítés). Hasonló a helyzet például a *neminem laedere* („senkit sem sérteni”) természetjogi

főparancsával kapcsolatban, amelynek kardinális jelentősége az egész magánjogban vitathatatlan, mégsem tekinthető alapelvnek, mert létezését a Bevezető Rendelkezések szövege nem vagy csak nagyon távoli módon támasztja alá, egyidejűleg létezik olyan *expressis verbis* megjelenő, konkrét Ptk.-szabály, nevezetesen a károkozás általános tilalmának szabálya, amely megfelel a főparancs tartalmának (6:518. §).

A generálklauzulák avagy nyitott magánjogi normák (*Generalklauseln, grands principes généraux, standards*) olyan jogszabályok, amelyek hajlékony, félig vagy teljesen nyitott hipotézise a bírót hatalmazza fel a normatív tartalom meghatározására olyan tényállások vonatkozásában, amelyekre a jogalkotó a norma megalkotásakor nem gondolt és nem is gondolhatott [vö. Justus Wilhelm Hedemann: *Die Flucht in die Generalklauseln: eine Gefahr für Recht und Staat* (Mohr 1933, Tübingen) 58.; Günther Teubner: *Standards und Direktiven in Generalklauseln. Möglichkeiten und Grenzen der empirischen Sozialforschung bei der Präzisierung der Gute-Sitten-Klauseln im Privatrecht* (Athenäum 1971, Frankfurt am Main) 60. sk.; Ansgar Ohly: *Generalklausel und Richterrecht. Archiv für die civilistische Praxis*, 2001/201. 6.]. A generálklauzula sajátos jogalkotási technika megnyilvánulása, amely garantálja a statikus, kodifikált magánjogi rend dinamikusan változó életviszonyokhoz történő adaptálhatóságát [*aktív adaptációs elmélet*; vö. Eörsi Gyula: *Összehasonlító polgári jog* (Akadémiai Kiadó 1975, Budapest) 391–463.]. A szükségszerű adaptáció során a bíró generálklauzulák hiányában a fikcióhoz és más, a normát deformáló adaptációs eszközökhöz kénytelen folyamodni, jöllehet „a bíró nem hamisíthatja meg a jogot a jog fejlesztéséért” [„*il n'appartient pas au juge de fausser la loi, fût-ce pour moderniser le droit*”; André Tunc: *Standards juridiques et unification du droit. Revue internationale de droit comparé*, 1970/2. 249.]. Ez az oka annak, hogy az adaptáció feltételeit a jogalkotónak kell biztosítania, melynek leghatékonyabb eszközei a generálklauzulák. A módszer lényege, hogy a jogalkotó a jogalkalmazó számára rugalmasan értelmezhető fogalmakat, ún. általános elemeket épít a norma szövegébe, rendszerint a tényállásba, illetve olykor a rendelkezésbe, és ezzel megnyitja az utat az értelmezés szabadsága számára. Az említett általános elemet ugyanis konkrét tartalommal az ügyben eljáró bíró tölti ki abból a célból, hogy a magánjog változó viszonyainkhoz történő alkalmazkodását elősegítse.

A generálklauzulák a *jogbiztonságot* szolgálják. Azokkal szemben ugyanakkor a leggyakoribb kritika a jogtudományban éppen az volt, hogy esetükben a jogalkalmazói jogbizonytalanság kockázata – az önkény vagy a tévedés szélesebb lehetősége miatt – megnövekszik. Nem a generálklauzulák jelenléte azonban a tényleges veszély, hanem azok túlbujánzása. A generálklauzulák helyes alkalmazása által elérhető előnyök meghaladják a helytelen alkalmazásukból fakadó hátrányokat. Hiányukban a *rigor iuris*, avagy a *summum ius* eluralkodása a jogalkalmazásban az ún. „betűbírászkodás” révén garantáltan elvezet a *summa iniuria* bekövetkezéséhez, amely pedig súlyosabb kockázat, mint a jogrendszer adaptációját fokozó, eseti bírói tévedésekre vagy visszaélésekre valóban lehetőséget adó generálklauzulák jelenléte. *Helmut Coing* szerint a jogbiztonság veszélyeztetésére hivatkozó jogászok túlértékelik az etikai eredetű fogalmak alkalmazásával kapcsolatos nehézségeket [Helmut Coing: *A jogfilozófia alapjai* (Osiris 1996, Budapest) 214.].

A generálklauzulák a magánjog és a Ptk. egészét behálózzák, jelen vannak a vezéreszmék fogalmai (pl. észszerű, méltányos) és a Bevezető Rendelkezések között, de megjelennek számos konkrét normában is a Ptk. valamennyi könyvében. A Ptk.-ban kodifikált általános tényállási elemek például a következő szavak és kifejezések, valamint – ahol ilyen van – azok ellentétei, illetve különféle bővítményei is: „megfelelő”, „észszerű”, „alkalmas”, „helyénvaló”, „jóerkölcs”, „tisztesség”, „méltányos”, „fontos”, „alapos”,

„szükséges”, „okkal”, „rovására”, „általában”, „elvárható”, „visszaélés”, „arányos”, „érdek”, „közösség”, „sajátjaként”, „időleges”, „hatalom”, „szabad”, „magatartás”, „megkerülés”, „feltűnő”, „előny”, „lényeges”, „változás”, „súlyos”, „bizalom”, „tevékenység”, „veszélyeztet”, „befolyásol”, „kockázat”, „megromlás”, „körülmény”, „kellett”, „rendes”, „rendkívüli”, „ügy”, „közérdekű”, „megbocsátás”. A generálklauzulák a Ptk. bevezető rendelkezései körében – már csak jelenlétük arányai miatt is – különösen hangsúlyos szerepet kapnak. Az itt szabályozott, ún. alapelvi generálklauzulák a következők: az értelmezési alapelv, a jóhiszeműség és tisztesség elve, az elvárható magatartás elve és a joggal való visszaélés tilalmának elve.

A sokhelyütt jelen lévő *generálklauzulák kollíziója* kapcsán *Vékás Lajos* felveti: „lehet-e, és ha igen, milyen szempontok szerint, alkalmazási sorrendet felállítani a Ptk. általános alapelvként megfogalmazott generálklauzulái és a kódex egyéb nyitott normái között. Véleményünk szerint ez a döntés nem alapulhat egyedül az általános és a különös logikai viszonyán. Helyesebb tartalmi különbségek alapján meghatározni az elvileg szóba jöhető, »versengő« nyitott normák alkalmazását. Például a jóhiszeműség és tisztesség követelményében nem dominál annyira az etikai elem, mint a jóerkölcsbe ütközés mozzanatában, és ezért egy szerződéses kikötés érvényességének értékelésénél adott esetben az előbbi alkalmazására sor kerülhet a jóerkölcs nyilvánvaló sérelme nélkül is. [...] olyan kivételes esetekre, amelyekben az egyik fél a diszpozitív szabályozás nyújtotta lehetőséget meg nem engedhető módon a maga javára használja ki, és a felek közötti kívánatos egyensúlyi helyzet így létrejött kirívó megbomlását konkrét kógens szabály hiányában nem lehet orvosolni, a Ptk. generálklauzula formájában megfogalmazott elvi tételei adnak beavatkozási lehetőséget a bíróság számára. Ilyen nyitott norma található a szerződés általános rendelkezései között is, mint például a nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütköző szerződés semmisségét kimondó szabály a 6:96. §-ban. A jogrend védelmét szolgálják ezen kívül a szerződések világában is a Ptk. közös alapelvei [...]. Ilyen védelmi jellegű alapelvek: a jóhiszeműség és tisztesség elve [1:3. § (1) bekezdés], az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelménye [1:4. § (1) bekezdés] és a joggal való visszaélés tilalma [1:5. § (1) bekezdés]. [Ezekre ...] támaszkodva lehet gátat szabni a diszpozitív szabályozás lehetőségével való visszaélésnek, ha azt az adott esetben közelebbi jogi eszközzel, [...] nem lehet elérni” (*Vékás Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban. Magyar Jog, 2018/7–8. 387.*).

3. A Ptk. hatályáról

A Ptk. hatályát megállapító szabály a magánjog alapvető elve (nem alapelv; lásd fent), amely a Bevezető Rendelkezések között egyedülálló kategóriát képez, az ugyanis egyfelől vezéreszmét kreál, másfelől – tartalmi összetettsége folytán – több mint alapelv, és – absztraktsága magas foka, valamint funkciói sokszínűsége miatt – több mint generálklauzula, jóllehet mindkettő lényegi jegyeit egyesíti. Az Indokolás szerint mindenekelőtt a bíróságnak ad iránymutatást, egyúttal a jogalanyok számára is kijelöli a polgári jogi jogvédelem határait. E jogszabály egyszerre plakatív és multifunkcionális. Tömörsege ellenére számos funkció betöltésére alkalmas: meghatározza a Ptk. célját, megvonja a kódex tárgyi és személyi hatályát, definiálja a polgári jog (magánjog) fogalmát, meghatározza a magánjogi viszony fogalmát, kijelöli a polgári jogi (magánjogi) jogvédelem határait, továbbá kodifikálja a mellérendeltség és egyenjogúság vezéreszméjét.

A Ptk. célja a szakasz értelmében a magánjogi jogvédelem biztosítása a Ptk. alanyai számára azoknak a Ptk. tárgyi hatálya alá tartozó viszonyaival összefüggésben. Az 1:1. §

szerint a kódex *tárgyi hatálya* a Ptk. alanyainak alapvető polgári jogi (magánjogi) viszonyait foglalja magában. Rögzíti emellett a Ptk. *személyi hatályát*, amely alá azok a személyek és más jogalanyok tartoznak, amelyek alapvető polgári jogi (magánjogi) viszonyait a Ptk. szabályozza, így egyfelől a természetes személy, másfelől az emberen – ideértve magzatát is – kívüli, egyéb jogalanyok, vagyis az abszolút jogképességgel rendelkező jogi személyek (az állam, a gazdálkodó szervezetek, a civil szervezetek és a jogi személyként elismert közjogi jogalanyok) és a relatív jogképességgel rendelkező egyéb jogalanyok (pl. társasház) [vö. 3:3. § (2)–(3) bekezdés]. A Ptk. területi hatálya Magyarország területére terjed ki [Jat. 6. § (1) bekezdés], azonban a kódex „globális léptékű” alkalmazandóságát egyfelől a területi felségjog (az ún. „úszó” és „repülő” államterületen, az állam lobogóját viselő hajókon, az állam felségjelével ellátott, lajstromozott repülőgépeken), másfelől az egyes nemzetközi magánjogok garantálják.

A Ptk. hatályát megállapító szabály alapulvételével meghatározható a polgári jog (magánjog) fogalma: a magánjog az a jogág, amely a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek vagyoni és személyi viszonyait. A polgári jog–magánjog fogalmi viszonyával kapcsolatban megjegyzendő, hogy a Polgári Törvénykönyv az anyagi magánjog kódexe (lásd fent). A Ptk. Konceptiója [lásd Melléklet az 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozathoz, A. I. 1. pont] ugyancsak alátámasztja ezt, mivel az átfogó reform indokai körében a koncepció kifejti, hogy jöllehet a polgári jog normái az „áruviszony” (korrekcióra szorul – lásd alább) elvont kategóriájára vannak szabva, ezért azok az absztraktság oly magas fokán állnak, hogy alkalmasak a mélyebb társadalmi változások túlélésére is. Mégis, az 1990-es évek folyamatai indokoltá tették, hogy a magánjogi viszonyok jogi rendezése egy új Polgári Törvénykönyv megalkotásával történjék meg (lásd Konceptió). Kiemelendő még, hogy az Alaptörvény 25. cikkének (2) bekezdése szerint a rendes bíróságok – a büntetőügyeken és a törvényben meghatározott egyéb ügyeken túl – a „magánjogi jogvitákban” döntenek.

A Ptk. hatályát megállapító szabály definiálja a magánjogi viszony fogalmát. Eszerint a magánjogi viszonyok a Ptk. személyi hatálya alá tartozó jogalanyok vagyoni és személyi viszonyai. A magánjogi viszonyok ugyanakkor három fő csoportra oszthatók.

Az egyik fő csoport a tisztán vagyoni viszonyoké, mely ugyancsak két csoportot fog össze. Vagyoni viszonyok egyfelől – döntően – az ún. piaci viszonyok (az „áruviszony” eredetileg ideologikus fogalmát újra, illetve át kellett értelmezni), másfelől a nem piaci jellegű vagyoni viszonyok. Piaci viszony egyrészt az áruviszony, vagyis az a gazdasági viszony, amelyben az árutulajdonosok az áruikat az egyenértékűség követelménye mellett kölcsönösen kicserélik. Az áruviszony mellett piaci viszonyok másfelől az ún. egyéb csereviszonyok, amelyekben mindkét fél rendelkezik egy-egy olyan vagyoni értékkel bíró vagyontárggyal, vagy szélesebben értelmezve jogtárggyal (legyen az jog, követelés, társasági részesedés, váromány, adat, hozzáférés lehetősége stb.), amely a vagyoni forgalomból nem kizárt, a szükségletkielégítésre alkalmas, iránta tényleges kereslet mutatkozik, általa létrehozható a jogtárgyak olyan cseréje, amelynek hozadéka mindkét fél számára pozitív, de nem feltétlenül matematikailag egyenértékű módon. E fogalmi elemek valamelyikének hiánya a vagyoni viszonyt kivonja a piaci viszony fogalma alól. A vagyoni viszonyok másik csoportja a nem piaci jellegű vagyoni viszonyok, amelyek esetében hiányzik a szolgáltatások kölcsönös kicserélése. Ilyenek az ingyenes ügyletek, így az ajándékozás és a tipikusan visszterhes szerződések nevesített ingyenes alakzatai; illetve a személy státuszán, családi jogállásain alapuló vagyoni viszonyok, így például a különféle tartások és a státusz(változás)ból vagy családi jogállásból *ipso facto* keletkező vagyontársaságok (pl. házastársi, illetve élettársi vagyontársaság). Az egyenértékűség követelményét a kölcsönösen kicserélendő szolgáltatások kisebb fokú értékaránytalansága

ugyanakkor nem sérti. A szolgáltatások értékének egybeesése a legritkább esetben valósul meg. A piaci viszonyokban az érték csupán viszonyítási szerepet tölt be, amelyhez képest mindkét irányban (le- és felfelé is) gyakoriak az eltérések. A kisebb eltérések a piaci viszonyok természetes velejárói, ezek jogi beavatkozást nem igénylenek. Az értékviszonyok jogvédelme csak szélsőséges esetben akkor szükséges, ha az eltérés miatt az egyenértékűség különösen durva sérelmet szenvedne (vö. Szegedi Ítéltábla Gf.III.30.239/2016/4.). A szerződéses szolgáltatás és ellenszolgáltatás ún. feltűnő értékaránytalansága megtámadási jogot keletkeztet, amely az egyenértékűség követelményének egyik jogi garanciája. Az ilyen okból megtámadható szerződés ennél fogva az piaci viszony fogalmi köréből nem lép ki, hiszen a jogrend célja a piaci jelleg fenntartása a megtámadhatóság révén. Az egyenértékűség mint fogalmi elem hiánya csak abban az esetben emeli ki a vagyoni viszonyt a piaci viszonyok köréből, ha az adott vagyoni viszonynak az egyenértékűség teljes hiánya csak esetleges eleme. Nem az egyenértékűség hiánya miatt nem piaci viszony tehát az ingyenes szerződés, jóllehet egyenértékűségről itt sincs – fogalmilag nincs – szó, hanem a csereviszonyjelleg hiánya folytán. Az egyenértékűség hiánya miatt nem piaci jellegű vagyoni viszonyok továbbá az ún. kockázati ügyletek (*contractus aleatorii*), az azaszerencseszerződések, amelyekben a feltűnő értékaránytalanság miatti megtámadás jogát maga a jogszabály vagy a felek előzetesen kizárják. Ugyanilyen módon nem piaci jellegű vagyoni viszonyok az ún. játékügyletek, pl. a szerencsejátékok.

A magánjogi viszonyok másik fő csoportja a tisztán személyi viszonyoké. Ezek egyfelől a családi viszonyok, másfelől a személyek státuszviszonyai és képességei. Utóbbi életviszonyok nem személyközi, így azok nem jogviszonyok, hanem ún. jogi helyzetek. Nem foghatók fel sajátosan absztrakt jogviszonyokként sem, mert például az ember a saját jogképességét ugyanúgy nem érintheti, mint a másik emberét, így a tűrés-tartózkodás kötelezettsége nem értelmezhető elkülönült jogosult és kötelezettek viszonylatában.

A magánjogi viszonyok harmadik fő csoportjába azok a viszonyok tartoznak, amelyek vegyesen vagyoni és személyi természetű magánjogi viszonyok. Gyakori ugyanis, hogy egyes életviszonyokban a vagyoni és személyi karakterjegyek szinte alig elválaszthatóan keverednek egymással. Ennek megfelelően az állapítható meg, hogy túlnyomórészt vagyoni viszonyokat szabályoz a dologi jogi Ötödik Könyv, a kötelmi jogi Hatodik Könyv és az öröklési jogi Hetedik Könyv, míg döntően személyi viszonyokról rendelkezik a személyjogi Második és Harmadik Könyv és a családjogi Negyedik Könyv. A két halmaz azonban gyakorta átfedésbe kerül. Egyfelől a dologi jogban pl. a szomszédjognak, a kötelmi jogban a tartási szerződésnek személyi viszonyt érintő vonatkozásai is vannak, az öröklési jogot pedig átszövik a családi jogállások nagyfokú relevanciája révén a személyi viszonyok. Másfelől a családjogon belül nem árujellegű vagyoni viszonyokat szabályoz pl. a házassági vagyoni jog vagy a rokonság, a személyjogban pedig pl. a sérelemdíj, míg a társasági jogban szinte mindenütt, intézményi szinten felfedezhető a vagyoni jog. Vegyes természetűek a szervezeti, társasági viszonyok is.

Egyes jogilag szabályozott társadalmi viszonyok, jóllehet rendelkeznek a magánjogi viszonyok egy, több, vagy akár összes fogalmi ismérével, nem tekinthetők mégsem magánjogi viszonyoknak. Így pl. valamennyi fogalmi elemmel rendelkezék bár a jogviszony, kivett az ún. világi magánjog szabályai alól, ha annak alkalmazásáról a jogalany sajátos jognyilatkozatával véglegesen lemondott, s ha arra ennél fogva már kizárólag egyházi jogszabály alkalmazandó (pl. az egyes szerzetesrendi tagok vagyoni viszonyai, vagyonnélkülisége). Az egyházi fenntartó által működtetett közintézményekben való foglalkoztatás egyes vitás kérdései munkajogi vitaként világi bíróság elé tartoznak,

s ekként esnek ki a magánjog szférájából. Akkor azonban, ha a „foglalkoztatás” sajátosan vallási alapkérdéseken (tanokon) alapul (pl. a papság szentsége, a papi vagy főpapi hivatás gyakorlásától való egyházfői, egyházi előjárói eltiltás), a kérdés az egyház jogalkalmazási szervezetrendjébe tartozó státútumkérdés.

A magánjog ún. közjogiasodása folytán kiesnek továbbá a magánjogi viszony fogalma alól azok a jogviszonyok, amelyek – jóllehet hordozzák a magánjogi viszony fogalmi elemeinek egyikét-másikat – struktúráját közjogi normák hierarchizálják (pl. közjogi személyjog, egyes munkajogi viszonyok), vagy amelyekben a közjogi (közigazgatási, pénzügyi jogi) tartalom dominál. Ilyen pl. a tőkepiaci jog, amely az értékpapír-magánjog dinamikájának – kibocsátás, forgalmazás, pénzügyi-gazdasági funkciók, a tőkepiac szabályozása – főként közigazgatási és pénzügyi jogi, illetve eljárásjogi szabályait foglalja össze. (Az értékpapírjog és a tőkepiaci jog ugyanannak a gazdasági és jogi jelenségkomplexumnak a két oldala. Az értékpapírjog anyajoga a Ptk. és a kapcsolódó külön jogszabályok, a tőkepiaci jogé pedig a Tpt. A két jogterület, jóllehet más-más irányban, kölcsönösen túlterjeszkedik egymás határain.)

A Ptk. hatályáról rendelkező 1:1. § a polgári jogi (magánjogi) jogvédelem határait ugyancsak meghatározza. A mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint ugyanis egyfelől definiálja a jogvédelem területét, amely a személyek magánjogi viszonyait foglalja magában, másfelől meghatározza a jogvédelem módját, amely a magánjogi vagyoni és személyi jogkövetkezmények – szankciók és más joghatások – rendszerét jelenti, amely praktikusán a „bírói út” szabályában megfogalmazott szervezeti és eljárási rendben érvényesül. A Ptk. hatályáról rendelkező szabály tehát vezéreszmét is kodifikál, amikor a polgári jogi (magánjogi) viszonyok szabályozásának módszerét meghatározza. A mellérendeltség és egyenjogúság elve szerinti szabályozás vezéreszméje a releváns és védendő érdekek jogalkotó általi kiegyensúlyozásának egyik fő iránytűje (lásd fent).

1:2. § [Értelmezési alapelv]

- (1) **E törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni.**
- (2) **A polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat e törvénnyel összhangban kell értelmezni.**

1. A Ptk. alapelveiről

A Ptk. alapelvei a következők: az értelmezési alapelv (1:2. §), az alanyi jogok szabad gyakorlásának elve (immanens, vö. 1:3–5. §-ok), a jóhiszeműség és tisztesség elve (1:3. §), az elvárható magatartás elve (1:4. §), a joggal való visszaélés tilalmának elve (1:5. §) és a bírói út szabálya (1:6. §). *Vékás Lajos* az alapelvek szerepét így foglalja össze: „A törvény elvi jellegű és jelentőségű kiindulópontnak tekinti, hogy a polgári jogi vitákat elsősorban az adott kérdésre vonatkozó konkrét normák alapján kell eldönteni. Az alapelvek ezért az ítélezési gyakorlatban mindenekelőtt a konkrét normák értelmezésénél jutnak szerephez, különösen akkor, ha az adott szabály a bíróság számára kifejezetten mérlegelést enged. Kiemelten fontos az alapelvek szerepe a törvénykönyv – hosszú távra szánt – szabályainak a változó viszonyokhoz történő alkalmassá tételében. Az alapelvek ebben az értelemben a jogfejlesztő értelmezés legjelentősebb eszközei” [*Vékás Lajos: Bevezető rendelkezések in Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal (CompLex 2013, Budapest) 29. sk.*]. A Ptk. alapelvei azonban – az értelmezési alapelv

folytán – nemcsak a jogalkalmazásra fejtenek ki hatást, hanem közvetett módon kihatnak a polgári jogi viszonyokat szabályozó normák megalkotására is. A jogalkotónak ugyanis ezen alapelv következtében tekintettel kell lennie a Ptk. egészére, így annak alapelveire is. A Ptk.-ban foglaltaktól eltérő tényállású, szankciójú jogszabály tehát csak kifejezetten eltérő rendelkezéssel alkotható, amelynek még ekkor is harmonizálnia kell a Ptk. intézményrendszerével. Ez olyannyira igaz, hogy amint az ellenkezője történik, az akár alkotmányossági problémákat is felvethet. [Pl. a mezőgazdasági igazgatási szerv végintézkedésen alapuló földtulajdonszerzésre vonatkozó jóváhagyása megbontja az *ipso iure* öröklés rendjét, és számos más aggályt is felvet – vö. 24/2017. (X. 10.) AB hat.]. Az alapelvek funkciói eltérőek. Az értelmezési alapelv a Ptk. és a magánjogi jogszabályok értelmezését határozza meg, a bírói út szabálya az alanyi magánjogok, ti. „a Ptk.-ban biztosított jogok” érvényesítésére irányul. A többi – három tételezett (1:3–5. §-ok) és egy immanens – alapelv pedig a magánjogi viszonyokban történő eljárás, magatartás mikéntjére, különösen az alanyi magánjogok gyakorlására és a magánjogi alanyi kötelezettségek teljesítésére vonatkozik.

A jogok gyakorlására és a kötelezettségek teljesítésére vonatkozó négy alapelv – vagyis az alanyi jogok szabad gyakorlásának elve, a jóhiszeműség és tisztesség elve, az elvárható magatartás elve és a joggal való visszaélés tilalmának elve – között sajátos, kifejezetten nem tételezett (immanens) hierarchia érzékelhető. Az alapelvek immanens hierarchiájának szerepe az, hogy feloldja az egyes esetekben óhatatlanul felmerülő alapelvi kollíziót és konkurenciát. Az alanyi jogok szabad gyakorlásának – nem tételezett – alapelve a négy alapelv hierarchiájában az első, a másik három, tételezett alapelv ugyanis ennek képezi a korlátját. Helyesen látta Kecskés 1994-ben, hogy az alapelveknek az alanyi jogok szabad gyakorlása mentén kell rendszert alkotniuk, mert ezáltal lesznek kiküszöbölhetőek egyfelől az alapelvek közötti szükségtelen átfedések, másfelől – így Eörsi – a bírósági „túlindokolások”, melynek keretében nemcsak indokolatlanul támaszkodnak alapelvekre, hanem esetenként egyszerre több alapelvre is hivatkoznak a dogmatikai zavar oldása végett [Kecskés László: A Ptk. újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire in Kecskés László: *Polgári jogi tanulmányok* (JPTE ÁJK 1995, Pécs) 226.; Eörsi Gyula: *Összehasonlító polgári jog* (Akadémiai Kiadó 1975, Budapest) 34.]. A másik három, alárendelt alapelv között belső hierarchia nincsen, hiszen funkciójuk annyira eltérő, hogy egymáshoz képest az általános és különös rendje alapján alá-fölé rendeltségi rendszer helyesen nem képezhető ki, szankcióik tekintetében pedig a szigorúbb és enyhébb fogalompár ugyancsak alig értelmezhető, ami szintén arra utal, hogy ezek az alapelvek nem hierarchikus viszonyban állnak egymással. További eklatáns különbségek is kimutathatók. Egyrészt eltér az alapelvek tényállási hatóköre. Míg az elvárható magatartás követelménye a polgári jogi viszonyokban való bármiféle eljárás során érvényesül, addig a jóhiszeműség és tisztesség követelménye csak a joggyakorlás és a kötelezettségteljesítés vonatkozásában alapoz meg korlátokat, a joggal való visszaélés tilalma pedig még szűkebben, csak a joggyakorlás esetén korlátoz. Másrészt az alapelvek elvárási szintje ugyancsak más-más módon tipizálható. Míg a jóhiszeműség és tisztesség követelménye objektív mérce, mely az üzleti, illetve a nem üzleti viszonyok alrendszerében eltérő fokban érvényesül, addig az elvárható magatartás követelménye olyan, a jogalany vétőképességének és szakképzettségének fokozatai szerint megfogalmazott, mégis általános elvárás, mely a védelmi igény szintet beláthatatlanul sokfélévé teszi. Ezekhez képest a joggal való visszaélés tilalma pedig nem a joggyakorló személye, hanem a joggyakorlásnak a gyakorolt jog rendeltetésével való összeférhetősége alapján tipizálható – figyelemmel az alanyi jogok sokféleségére – ugyancsak számtalan módon. Harmadrészt másként alakul az adott alapelvben meghatározott magatartási mérce megsértésének

kimenthetősége. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye objektív zsinórmérték, így annak megsértése nem menthető ki, következésképpen irreleváns, hogy a követelménnyel ellentétes magatartás vagy eredmény a vétkesség hiánya, a felróhatóság hiánya, illetve a szubjektív jóhiszeműség ellenére történt-e, illetve következett-e be. Az elvárható magatartás követelményét sértő magatartás és annak eredménye tekintetében a szankciókat a Ptk. konkrét rendelkezései tartalmazzák, azonban – miként arra már maga az alapelv is utal (ti. „ha e törvény eltérő követelményt nem támaszt”) – e szubjektív jogkövetkezmények alkalmazása alól tipikusan kimentés kereshető. A felróhatóság egyetlen objektív, ki nem menthető szankciója az, hogy általa előny nem szerzhető. A joggal való visszaélés tilalmába ütköző atipikus magatartások – melyek értelemszerűen csak joggyakorlások lehetnek – szankciói pedig ugyancsak nem tűnnek kivételeket.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, az elvárható magatartás elvének, illetve a joggal való visszaélés tilalma megsértésének konkrét törvényi szankció hiányában a közös joghatása – az „*ex iniuria ius non oritur*” („jogtalanságból jog nem fakadhat”) elve alapján – az, hogy az alapelvet sértő magatartást tanúsító fél e magatartásával nem érhet célt, vagyis az ilyen magatartás nem válthatja ki a célzott joghatást. E súlyos szankció általában az eljárásjog támogatásának kiiktatása révén érvényesül. Abban az esetben, ha az alapelvet sértő magatartásra perben hivatkoznak, vagy azt a per folyamán tanúsítják, a vitát a bíróság az ekképp perbe vitt tény, jog, bizonyíték figyelmen kívül hagyásával bírálja el, és ezzel megakadályozza az igényérvényesítést, illetve a védekezést. Peren kívül azonban az alapelvbe ütköző magatartás jogviszonyt, felelősséget vagy helytállást nem keletkeztethet, szüntethet meg vagy módosíthat, hacsak azt konkrét jogszabály kifejezetten jogkövetkezményként el nem rendeli (pl. érvénytelenség, szerződésszegés; vö. BDT2014.3101.; BDT2005.1195.). Az MKIK mellett szervezett Választottbíróság egy, az 1959-es Ptk. hatálya alatt meghozott, napjainkban is – *mutatis mutandis* – figyelemre méltó, közzétett döntése szerint a „Ptk. alapelvei nem azt a célt szolgálják, hogy a gondatlan, az egyik vagy másik fél szempontjából előnytelen (vagy utóbb előnytelené vált) szerződés következményeit enyhítsék, és ezáltal a hátrányos helyzetbe került fél terheit kiküszöböljék vagy csökkentsék. Az alapelvek felhasználása a hátrányt szenvedő fél javára csak akkor jöhet szóba, ha a másik fél a jóhiszeműség, a tisztesség és a kölcsönös együttműködés követelményeit szegi meg, így az alapelvek csak olyan mértékben érinthetik a felek jogviszonyát, amilyen mértékben az előbbi három elvi tétel azt befolyásolta” (1999/6. VB határozat; VB 98088).

A három alárendelt alapelv között egyes tipikus tényállásokban felmerülhet látszólagos összeütközés (kollízió, konkurencia). Ekkor egyazon magatartás egyszerre több alapelvet vagy általános jelentőségű, konkrét tényállást is sértő tényállásnak látszik. Ebben az esetben a kollízió feloldásával a konkuráló alapelvek közül kiválasztható az, amely a magatartás jogilag helyes értékelését egyedül eredményezheti. A konkurens szituációk meglehetősen jól tipizálhatók. A saját korábbi magatartással ellentétes joggyakorlást (*venire contra factum proprium*) pl. mind az elmélet [Az 1959. évi IV. törvény és a törvény Miniszteri Indokolása (1959, Budapest) 174.], mind a gyakorlat (pl. Pécsi Ítéltábla Gf.IV.40.008/2017/4.) több esetben a joggal való visszaélés egyik tipikus megvalósulásának tekintette, és pedig nem előzmények nélkül (a kir. Kúria az Mtj. közreadása után kimondta, hogy a joggal való visszaélést nemcsak a károsító szándék alapján, hanem akkor is meg kell állapítani, ha a joggyakorlás a jóhiszeműség és tisztesség elvébe ütközik). A hatályos Ptk. ugyanakkor az elvet (általános magánjogi tilalmat) kifejezetten a jóhiszeműség és tisztesség követelményét sértő magatartások egy tipikus esetcsoportjaként határozta meg. A jogalkalmazónak nyilvánvalóan ehhez kell tartania magát. Ezen a tipikus, jóllehet téves kollízió túl ugyancsak jellemző, hogy a saját korábbi

magatartással ellentétes joggyakorlás átfedésbe kerül a saját felróható magatartásra előny szerzése végett való hivatkozás tényállásával, amely szintén tévedés, hiszen a kettőt a korábbi magatartás felróhatósága különbözteti meg a legvilágosabban (BH2004.472.; BH2003.90.). Gyakran felmerül a joggal való visszaélés tilalmának és a jóhiszeműség és tisztesség követelményének konkurenciája, pedig a kettő között világos különbség feszül: a jóhiszeműség és tisztesség elvét sértő joggyakorlás onnantól minősülhet joggal való visszaélésnek, ha más törvényes érdekének csorbítására irányul (vö. EBH2010.2133.). Ezekon kívül maga a Ptk. Szakértői Javaslat (71.) szögezte le, hogy az elvárható magatartás elvét a Ptk. fenntartja, jóllehet „az hasonló mércét állít fel a polgári jogi viszonyokban követendő eljáráshoz, mint a jóhiszeműség és tisztesség követelménye”. Végül Eörsi 1981-ben hangsúlyozza, hogy az elvárhatósági formula több más alapelv konkrét érvényesülési körének meghatározásánál is releváns lehet [ezt azonban főként olyan alapelvekkel összefüggésben állítja, amelyek azóta a magyar polgári jog általános alapelveinek köréből kikerültek (ti. a kölcsönös együttműködés elve és az egyéni érdekeknek a társadalmi érdekekkel összhangban történő érvényesítésének elve)]. Kiemeli továbbá, hogy a felróható magatartás a joggal való visszaélés egyik megnyilvánulása, ha az elvárhatósági mércébe ütköző magatartásnak kifejezetten a visszaélésszerű joggyakorlás a célzata. Ennek folytán álláspontja szerint a szándékos és célzatos felróhatóság tényállásköre jelentős mértékben egybeesik a joggal való visszaélés kazuisztikájával, hiszen a visszaélésszerű és a felróható joggyakorlás elhatárolása nem könnyű [Eörsi Gyula: *Bevezető rendelkezések in Eörsi Gyula – Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (JKK 1981, Budapest) 54. és 57. sk.].

Látszólagos kollíziók azonban nemcsak a Bevezető Rendelkezésekben szabályozott alapelvek között, hanem a Bevezető Rendelkezésekben és a másutt szabályozott – másként fogalmazva: az alapelvi és a nem alapelvi – generálklauzulák között is előfordulhatnak. Tipikus eset a jóerkölcsbe ütközés fogalmára alkalmazott generálklauzula – olykor téves – átfedésbe kerülése egyes alapelvekkel [vö. 2004/4. VB határozat VB03559.; lásd még Deli Gergely: *A jó erkölcsökről.* (Medium 2013, Budapest) 150–247. *passim*]. Vékás Lajos szerint „olyan kivételes esetekre, amelyekben az egyik fél a diszpozitív szabályozás nyújtotta lehetőséget meg nem engedhető módon a maga javára használja ki, és a felek közötti kívánatos egyensúlyi helyzet így létrejött kirívó megbomlását konkrét kógens szabályhiányában nem lehet orvosolni, a Ptk. generálklauzula formájában megfogalmazott elvi tételei adnak beavatkozási lehetőséget a bíróság számára. Ilyen nyitott norma található a szerződés általános rendelkezései között is, mint például a nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütköző szerződés semmisségét kimondó szabály a 6:96. §-ban. A jogrend védelmét szolgálják ezen kívül a szerződések világában is a Ptk. közös alapelvei [...]. Ilyen védelmi jellegű alapelvek: a jóhiszeműség és tisztesség elve [1:3. § (1) bekezdés], az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelménye [1:4. § (1) bekezdés] és a joggal való visszaélés tilalma [1:5. § (1) bekezdés]. [Ezekre ...] támaszkodva lehet gátat szabni a diszpozitív szabályozás lehetőségével való visszaélésnek, ha azt az adott esetben közelebbi jogi eszközzel, [...] nem lehet elérni” (Vékás Lajos: *A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban.* *Magyar Jog*, 2018/7–8. 387.). Földi András a generálklauzulák közötti átfedések tekintetében kiemeli, „a jó erkölcsbe ütköző szerződés tilalma az elvárhatósági princípiumhoz képest [...] alacsonyabb [...] szintű követelményt fogalmaz meg. Ha ugyanis valaki nem tanúsítja a tőle (*sic!* – helyesen: »általában«) elvárható gondosságot, az még nem ütközik a jóerkölcsbe” [Földi András: *A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig.* (ELTE ÁJK Római Jogi Tanszék 2001, Budapest) 102.].

Az alapelveket úgy kell meghatározni, hogy a szükségesnél több ne szerepeljen, és közöttük átfedések ne legyenek – a Ptk.-val kapcsolatban ez az igény már a 2000-es évek elején felmerült. Fel kell tenni a kényes kérdést: egybeeshet-e a jóhiszeműség és tisztesség követelményét sértő magatartás, a felróható magatartás és a joggal való visszaélés? Azaz egyfelől megfelel-e a jóhiszeműség és tisztesség követelményének (1:3. §) az adott helyzetben általában elvárható magatartás tanúsítása (1:4. §); illetve aki a jogát nem visszaélészerűen gyakorolja (1:5. §), úgy jár-e el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható (1:4. §)? Másfelől sérti-e egyszersmind a jóhiszeműség és tisztesség követelményét (1:3. §) a felróható magatartás tanúsítása (1:4. §)? Továbbá, aki a jogát visszaélészerűen gyakorolja (1:5. §), az egyszersmind felróhatóan jár-e el (1:4. §)? Eproblémafelvetésreadandó rövidválaszkettős. A fenti kérdések egyfelől koncepcionálisan tévesek, mert abból a nem igazolt premisszából indulnak ki, hogy a jogalkotó által különböző normákban elhelyezett különböző szabályok végső soron felesleges többszörözödései egymásnak. Másfelől elismerendő, hogy e normák rokonsága folytán valóban létezik az a látszat, mely a vélt átfedések nyomán akár a dereguláció szükségességére is utalhat. Ez ugyanakkor csupán látszat, amely abból fakad, hogy mindhárom alapelv ugyanazt a fő célt szolgálja. A közös cél szolgálata azonban eltérő eszközökkel történik, így a cél közös voltán túl más rokonság – helyes jogalkalmazás esetén – nem létezik. Az alapelvek által szolgálta közös fő cél pedig nem más, mint a magánjog társadalmi modelljének és emberképének megvalósítása.

A Ptk. és a *magánjog társadalmi modellje* az Indokolás szerint megegyezik a mai fejlett Európában, mindenekelőtt az Európai Unióban tömörült államokban elfogadott társadalomképpel, amely a *szociális piacgazdaság* társadalmi modelljét tekinti mintának. E célkitűzést kívánja szolgálni a Ptk., amely abból indul ki, hogy egy szociális elemekkel átszőtt, alkotmányosan védett piacgazdaság magánjogi feltételeit kell biztosítani, amely a magántulajdon és a szabad vállalkozás talajára épül. A kiteljesítendő magánautonómia pillérei: a kizárólag a szociális kötöttségek alapján korlátozható magántulajdon teljes körű elismerése és védelme, a szociális igazságosság követelménye érdekében és a piaci verseny szabadságának keretei között korlátozható szerződési szabadság elfogadása, valamint az egyesülés és a társulás szabadságának kiteljesítése.

A Ptk. és a magánjog emberképének vázolására már a XXI. századi magánjogtudomány is több kísérletet tett [Lábady Tamás: Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/2. 13–19.; Csapó Orsolya: Az új Polgári Törvénykönyv tervezete – értékek és építő kritika. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2007/4. 35–42.; Lenkovics Barnabás: A magánjog ember és társadalomképe in Kisfaludi András (szerk.): *Liber Amicorum Studia L. Vékás dedicata* (ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék 2009, Budapest) 179–209.; Landi Balázs: Emberkép, magatartásmérték, felelősség. *Iustum Aequum Salutare*, 2016/1. 49–63.; Landi Balázs: A hetedik könyv – a hetedik pecsét, avagy a polgári törvénykönyv életvégi ember- és családképe. *Iustum Aequum Salutare*, 2016/1. 157–171.]. A Kodifikációs Főbizottság 2000. június 1-jei állásfoglalása (*Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/2. 3.) szerint a Ptk. emberképe az emberi méltóságból vezethető le.

Az állásfoglalás, az Alaptörvény (M. cikk, XIII. cikk) és a Ptk. Bevezető Rendelkezései (1:3–6. §-ok) alapján a magyar magánjog emberképe álláspontom szerint a következő definícióban foglalható össze. Az *ember mint jogalany autonóm személy, akinek mintája az öntudatos, józan, kockázatvállaló polgár, a mindennapi életben felelősen és előrelátó módon cselekvő ember, aki magánautonómiája kiteljesítésére a magánjogi viszonyokban a társadalmi felelősségvállalás és a szociális igazságosság kötöttségei között törekszik, és ennek során megtartja a jóhiszeműség és tisztesség követelményét, megteszi az adott helyzetben általában elvárhatót, jogaival nem él vissza, és igényeit önkényesen nem érvényesíti.*

Az *alanyi jogok szabad gyakorlásának elvét* – mint a Ptk. egyetlen immanens, az 1:3–5. §-ában kodifikált alapelvekhez képest mégis uralkodó alapelvét – érdemes az egyes kodifikált alapelvek kommentárja előtt röviden tisztázni. A Ptk. törvényjavaslatának általános indokolása szerint a kódex elsődleges feladata az alanyi jogok szabad gyakorlásának biztosítása. Az elv ugyanakkor kifejezett megfogalmazást nem nyert: létezésére és tartalmára a korlátaiból lehet következtetni. Ezek a korlátok egyfelől átszövik az egész Ptk.-t, mint olyan speciális szabályok, melyek a joggyakorlás szabadságát befolyásolják, másfelől maguk is a jogok gyakorlására és a kötelezettségek teljesítésére vonatkozó követelményt vagy tilalmat megfogalmazó alapelvek, legyenek azok akár a Bevezető Rendelkezések (1:3–5. §-ok) között, akár a Ptk. egyes könyveinek élén szabályozva. Ha az alanyi jogok szabad gyakorlásának elvét a Bevezető Rendelkezések között szabályozott alapelvek korlátozzák, akkor az ezek által korlátozott elv maga sem lehet kevesebb, mint alapelv. Jóllehet az alanyi magánjog fogalmának, funkcióinak, fajainak kifejtése a magánjogi jogviszonytan feladata, a Ptk. alapelvei körében kizárólag azt kell vizsgálni, mit jelent az alanyi jog gyakorlásának szabadsága. A magánjogi alanyi jogosultság fogalma nem esik egybe a magánjogi szabadság fogalmával. A magánjogi szabadság ugyanis a jogalany tárgyi jog (*norma agendi*) által elismert (deklarált) és védett cselekvési lehetősége (*facultas agendi*). A szabadságok tehát – az alanyi joghoz hasonlóan – maguk is normatív védelem alatt állnak, azonban létük a jogszabálynál magasabb parancsból (Alaptörvény, természetjog) fakad, amely nem igényli a jogszabály általi konstitúciót, hanem csupán a normatív deklarációt (vagy még azt sem). A magánjog alapintézményei – mint láttuk – a magánjogi szabadságok kifejeződései, amelyek a magánautonómia garanciáit jelentik. A magánjogi szabadságok abban térnek el az alanyi jogoktól, hogy gyakorlásuk, illetve nem gyakorlásuk szabadságát az alanyi jogok szabad gyakorlásának korlátai (1:3–5. §-ok) nem érinthetik. Például a bírói gyakorlat helyes megállapítása szerint önmagában a szerződés megkötése vagy meg nem kötése nem lehet joggal való visszaélés, így szerződéskötési kötelezettség hiányában a fél jognyilatkozata a bíróság ítéletével nem pótolható. Aligha képzelhető el továbbá az, hogy a végintézkedés megtétele vagy meg nem tétele az elvárható magatartás vagy a jóhiszeműség és tisztesség követelményével ütközzék. Többlettényállási elem (jogszabályba ütközés) hiányában ugyancsak kizárt, hogy a tulajdonszerzés vagy a tulajdonosi jogállás megszűnése, a tulajdonosi szelvényjogok gyakorlása önmagában az alapelvekbe ütközzék.

2. Az értelmezési alapelvről

Az értelmezési alapelv két elemből áll, amely a magánjogi normák értelmezésének viszonyítási pontjait határozza meg úgy, hogy a magánjogi jogszabályok között sajátos, az alkotmányjogtól eltérő, magánjogi szemléletű hierarchiát képez. E struktúra vertikális centrumában a Ptk. áll. Az alapelv ugyanis egyfelől a Ptk.-t nevezi meg értelmezési zsinórmértékként [1:2. § (2) bekezdés], másfelől definiálja annak értelmezési zsinórmértékét is [1:2. § (1) bekezdés]. Az értelmezési alapelv *generálklauzula*: nem privilegizál egyetlen normaértelmezési módszert – nyelvtani, logikai, rendszertani, hiteles, történeti, teleológiai – sem (vö. Alaptörvény 28. cikk).

A Ptk. értelmezése kapcsán elsőként a Ptk. és az alkotmányos rend viszonya vizsgálendő. Az alkotmányos rend (*ordre constitutionnel*, *Verfassungsordnung*, *constitutional order*) fogalmát, tartalmát, forrásait nem határozza meg sem az Alaptörvény, sem jogszabály. Az Abtv. preambuluma szerint az Alkotmánybíróság az Alaptörvény

védelmének legfőbb szerveként védi Magyarország alkotmányos rendjét. Az alkotmányos rend – mint a büntetőjog által is védett érték – a 2012. évi Btk. indokolása szerint az Alaptörvényt és az abban foglaltakon nyugvó társadalmi viszonyokat foglalja magában.

Az értelmezési alapelv első részének szerepe az, hogy a Ptk. normáinak alkalmazása ne kerülhessen az Alaptörvénnyel összeütközésbe. Az Alkotmánybíróság a 8/2014. (III. 20.) AB határozatában (56. pont) kimondta, hogy a vita ma már csak arról folyik, hogyan van hatással az Alaptörvény a magánjogi viszonyokra; a közvetett hatály tana értelmében az Alaptörvény érvényesülésével együtt a polgári jogviszonyok továbbra is polgáriak maradnak, hiszen az Alaptörvényben foglalt jogok a magánjog generálklauzuláin keresztül képesek beszűrődni a magánjog rendszerébe. Az alapjogok tehát csak ott képesek közvetlenül hatni a magánjogban, ahol generálklauzula alkalmazására lehetőség van.

Az alkotmányos rend tartalma kapcsán pedig azt kell vizsgálni, hogy annak – a Ptk. értelmezési alapelvének hatókörén belül, tehát nem általános, alkotmányjogi értelemben – részei-e a fentiekén túlmenően a következő tényezők: az Alkotmánybíróság gyakorlata, a nemzetközi jog és a közrend (*ordre public*).

A már meghozott AB határozatok tartalma a Ptk. értelmezésére kétféle módon képes közvetett hatást kifejteni. Az értelmezésre kifejtett hatás közvetett jellegének oka az, hogy ezekben a határozatokban az Alkotmánybíróság az Alaptörvénybe vagy a nemzetközi szerződésbe ütköző magánjogi normát (vö. Abtv. 23–26. §-ok és 40–41. §-ok) vagy polgári jogi vitában született bírói döntést (vö. Abtv. 27. § és 43. §) semmisít meg, vagy éppen nem semmisít meg. Mivel e döntéseknek *erga omnes* hatálya van [Abtv. 39. § (1) bekezdés], annak szükségképpen hatással kell lennie a bírói jogértelmezésre.

Az Alaptörvény [Q] cikk (2)–(3) bekezdés] szerint Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, és elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait (általános nemzetközi szokásjog és jogelvek); ugyanakkor a nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel (helyesen: becikkelyezés, *inarticulatio*) válnak a magyar jogrendszer részévé. A nemzetközi jog esetében tehát kétféle normáról beszélhetünk: a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai (szokásjog, általános jogelvek) és a nemzetközi szerződések. Előbbiek külön jogszabályi rendelkezés nélkül is a magyar jogrendszer részét képezik, tehát a Ptk. értelmezési alapelve tekintetében az alkotmányos rendnek szükségképpen a részei, így a Ptk. értelmezésénél azokra figyelemmel kell lenni (más kérdés, hogy tárgyuknál fogva a személyiségi jogok egyes kérdésein túl aligha jöhetnek szóba). A nemzetközi szerződések becikkelyezést követelnek, ekként azok tartalma a magyar jogrendszer részévé kizárólag törvényhozás útján válhat; mivel tehát a nemzetközi szerződés a magyar jogrendszernek törvényként lesz a része, ha e törvény polgári jogi viszonyokat érint, nem a Ptk.-t kell erre tekintettel értelmezni, hanem fordítva, kivéve, ha az adott nemzetközi szerződés tárgykörénél fogva az alkotmányos rend része.

Kérdés végül, hogy az értelmezési alapelv szempontjából hogyan viszonyul egymáshoz az alkotmányos rend és a közrend (*ordre public*) fogalma. E fogalmi kapcsolat röviden úgy foglalható össze, hogy a számottevő tartalmi átfedés folytán az alkotmányos rend nemzetközi magánjogi „arca” a közrend. A Nmjtvt. szerint az irányadó külföldi jog a magyar közrendbe ütközik, ha alkalmazásának eredménye az adott ügyben nyilvánvalóan és súlyosan sértené a magyar jogrendszer alapvető értékeit és alkotmányos elveit [12. § (1) bekezdés]. A tartalmi átfedés mellett is oly nyilvánvaló funkcionális eltérés következtében a magyar közrendnek való megfelelés szempontja csak a Magyarországon alkalmazandó külföldi jogszabály esetén jöhet szóba, hazai jogszabály vonatkozásában a Ptk. értelmezése során a közrend mint viszonyítási szempont alkalmazása tehát szakmai tévedés volna.

Az értelmezési alapelv második részével [1:2. § (2) bekezdés] kapcsolatban az alábbiakat kell rögzíteni. Az elvet az 1959-es Ptk. 1993. évi novellája (a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény 1. §) 1993. november 1-jei hatállyal vezette be a magyar polgári jogba. *Kecskés László* – mint e Ptk.-novella kodifikátora – a kanadai Québec tartomány 1994-ben hatályba lépett, új polgári törvénykönyvében (*Civil Code du Québec*) jelölte meg az új elv ötletének forrását. A rendelkezést ezért *québec-i klauzulaként* is emlegeti a jogi nyelv. A kanadai kódex preambuluma szerint ugyanis „[a Ptk.] ezen [ti. magánjogi, itt: »*droit commun*«] viszonyok körében más jogszabályok alapját képezi, jöllehet azok kiegészíthetik azt, vagy eltérést engedhetnek attól” („... *il constitue le fondement des autres lois qui peuvent elles-mêmes ajouter au code ou y déroger*”). Az 1959-es Ptk. 1. §-a szerint: „Ez a törvény az állampolgárok, valamint az állami, önkormányzati, gazdasági és társadalmi szervezetek, továbbá más személyek vagyoni és egyes személyi viszonyait szabályozza. Az e viszonyokat szabályozó más jogszabályokat – ha eltérően nem rendelkeznek – e törvénnyel összhangban, e törvény rendelkezéseire figyelemmel kell értelmezni.” Az alapelv e része tekintetében elmondható, hogy annak tartalmi megváltozását nem a konkrét normaszöveg módosítása eredményezte, hanem a kódex egészének újraalkotása. A Ptk. 1:2. § (2) bekezdése az 1959-es Ptk. 1. §-ának szövegétől több ponton eltér, az elv lényege mégis változatlan: az a polgári jogi viszonyokat szabályozó más jogszabályok értelmezésére vonatkozik, és e téren a Ptk.-t jelöli ki iránytűül. A norma funkciójának és hatókörének megváltozása tehát nem a szövegszerű eltéréseken alapul. Az alapelv lényeges megváltozásának hátterében az a körülmény áll, hogy a Ptk. a számos kisebb intézményi bővülés mellett egészében inkorporálta a családjogot és a társasági jog gerincét. Ennek folytán a „polgári jogi viszonyok” mint a Ptk.-ra tekintettel értelmezendő más jogszabályok szabályozási tárgyköre jelentősen megváltozott, melynek következtében az értelmezési alapelv második részének hatóköre is jelentősen kitágult. Mindezek alapján az Indokolásban írt, meglehetősen hiányos magyarázat mellett figyelembe kell venni az elvet a magyar magánjogba bevezető 1993. évi Ptk.-novella indokolását is: „[...] a törvénykönyv alapelvei, alapvető intézményei és tételei csak akkor érvényesülhetnek megfelelően, ha nemcsak a kódex keretei között, hanem az azon túli, de tematikailag vele összefüggő szabályozási területeken is kifejthetik hatásukat. [...] Ez az értelmezési szabály a Ptk. értelmezési alapvének új elemeként nemcsak a jogalkalmazás számára ad fontos útmutatást, de bizonyos értelemben kihat a jövőbeli jogalkotás jogdogmatikai módszereire is. Ha ugyanis a jogalkotó az előbbieken említett valamely viszonyt kíván szabályozni, úgy tekintettel kell lennie a Ptk. intézményrendszerére, fogalmi apparátusára, rendelkezéseinek [...] tartalmára és értelmére. Amennyiben a jogszabály egyes fogalmaknak, a hozzájuk tartozó jogi tényeknek a Ptk.-ban foglaltaktól eltérő tartalmat, jelentést, illetőleg értelmezést kíván tulajdonítani, vagy az említett tényekhez, aktusokhoz a Ptk.-ban rögzítettekhez képest más jogkövetkezményt fűz, úgy ezt csak kifejezetten eltérő rendelkezéssel teheti meg. [...] az [itt: Alaptörvény], illetőleg annak a vagyoni és személyi viszonyokat érintő része kivételt képez azon jogszabályok sorában, amelyeket a javasolt új rendelkezés alapján a Ptk.-val összhangban kellene értelmezni [...]”

Annak meghatározásához, hogy melyek azok a polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályok, amelyeket a Ptk.-val összhangban kell értelmezni, két fogalmat kell előzetesen tisztázni: a polgári jogi viszonyok, illetve a jogszabály fogalmát. A polgári jogi viszonyokat a Ptk. hatályáról rendelkező 1:1. §-ra figyelemmel határozhatjuk meg: a természetes és jogi személyek vagyoni és személyi viszonyai. A hatályos Ptk. – elődjétől eltérően – nem határozza meg, mely jogszabálytípusokat tekinti jogszabálynak, ugyanakkor a Ptk.-t az Alaptörvénnyel összhangban kell értelmezni. Ezekből

az következik, hogy a jogszabály meghatározásakor a Ptk.-nak a fogalmat kiegészítőleg értelmező rendelkezése mellett [8:1. § (2) bekezdés] mellett az Alaptörvényre [T) cikk (2), (4) bekezdés] is figyelemmel kell lenni. Ezek alapján a Ptk.-val összhangban értelmezendők a következő, polgári jogi viszonyokat szabályozó jogszabályfajták függetlenül azok alaptörvényi és jogalkotási hierarchiájától: a törvény és az azzal azonos szinten elhelyezkedő sarkalatos törvény; a kormányrendelet; a miniszterelnöki rendelet; a miniszteri rendelet; a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete; az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete [a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény 1. § (3) bekezdés], azaz a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnökének rendelete és a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal elnöke rendelete; továbbá az önkormányzati rendelet s végül az Európai Unió általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa, így kivételesen az elsődleges jog egyes speciális elemei, illetve tipikusan a rendelet (másodlagos jog).

1:3. § [A jóhiszeműség és tisztesség elve]

- (1) A jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kötelesek eljárni.**
- (2) A jóhiszeműség és tisztesség követelményét sérti az is, akinek joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott.**

A jóhiszeműség és tisztesség elve komplex magánjog-tudományi probléma. Tartalmának helyes megragadása nem nélkülözheti sem a romanisztika, sem a jogi komparatiztika eredményeinek vizsgálatát. Ennek ellenére a jogszabály értelmezését a nyelvtani, logikai, rendszertani és autentikus értelmezési módszerrel kell kezdeni. Az elv az Indokolás szerint „etikai megalapozottságú általános és objektív zsinórmértéket fogalmaz meg a polgári jogi viszonyokban követendő eljáráshoz, és egyben a felek kölcsönös bizalmának garanciáját jelenti. Fontos szerepe van [...] a piacgazdaságban érvényesülő magánautonómia szociális szempontokból történő korlátozásánál is. A döntési és cselekvési szabadságot biztosító magánautonómia a kölcsönös bizalom elvével kapja meg kiegyensúlyozott tartalmát”. A jogok gyakorlása, kötelezettségek teljesítése során a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelő magatartás tanúsításának kötelezettségét meghatározó elvi jogtétel a magyar jogrendszer egészét behálózza, és a magánjogban – az üzleti viszonyokat is beleértve – töretlenül érvényesül (vö. újabban Nochta Tibor: A jóhiszeműség és tisztesség elve a társasági jogviszonyokban. *Gazdaság és Jog*, 2017/2. 3–8.). Az elv generálklauzula, azaz olyan jogi norma, amelynek hajlékony, félig vagy teljesen nyitott hipotézise a bírót hatalmazza fel a normatív tartalom meghatározására olyan történeti tényállások vonatkozásában is, amelyekre a jogalkotó a norma megalkotásakor nem gondolhatott. Ennek folytán alkalmazására szubszidiárius módon kerülhet sor, illetve az elv a Ptk. és a magánjogi viszonyokat szabályozó más jogszabályok értelmezésekor jut szerephez, miként ez utóbbira az Indokolás is rámutat.

A jóhiszeműség és tisztesség elve sorrendben az első olyan alapelve a Ptk.-nak, amely közvetlenül a magánjog alanyaira vonatkozik: a „felek” jogainak gyakorlására és kötelezettségeik teljesítésére határoz meg magatartási mércét. Vajon vonatkozik-e az alapelv az egyszemélyes jogi helyzetekben – azaz a nem jogviszonyokban – érvényesülő jogokra, kötelezettségekre? Hiszen „felek”-ről csak – akár relatív, akár abszolút szerkezetű – jogviszonyok esetén lehet szó. Eszerint a státuszviszonyok és jogi képességek – amelyek nem hordoznak jogviszonyt – szabályozása során deklarált vagy konstituált

jogokra és kötelezettségekre nem vonatkozik az alapelv? Sajátos logikai művelettel – amely az állítás helyességére az ellentétének abszurdításából következtet (*reductio ad absurdum*) – arra juthatunk, hogy lehetetlen (abszurd) volna, ha az alapelv nem vonatkozna az egyszemélyes jogi helyzetekből fakadó jogok gyakorlására és kötelezettségek teljesítésére. Ezért a „felek” fogalmat itt kiterjesztően, mégpedig a Ptk. hatályát meghatározó normában (1:1. §) megjelenő „személy(ek)” értelemben kell felfogni. Vonatkozik-e az alapelv a természetes személyeken kívül más jogalanyokra? A kérdés azért vehető fel, mert a „jóhiszeműség és tisztesség” fogalompár mindkét tagja köznyelvi értelemben olyan szubjektív mércére utal, amely csak a tudattal és *de facto* személyiséggel rendelkező embernek lehet a sajátja. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye azonban nem szubjektív, hanem objektív kategória, ezért *a priori* semmi nem zárja ki, hogy a jogi személy joggyakorlására vagy kötelezettségteljesítésére is érvényesüljön.

Melyek azok a jogok és kötelezettségek, amelyek gyakorlására, illetve teljesítésére az alapelv vonatkozik? A Ptk.-ban szabályozott jogokra és kötelezettségekre kivétel nélkül kiterjed, mert az alapelv szövege nem utal lehetséges kivételekre, azaz olyan esetekre, amelyekben más – alacsonyabb vagy magasabb – magatartási mérce érvényesülhetne. A kivételre való *expressis verbis* utalás ugyanakkor elengedhetetlen, mert a törvény az elvárható magatartás alapelvét kifejezett rendelkezés útján szabályozza eltérést engedő elvként [1:4. § (1) bekezdés: „ha e törvény eltérő követelményt nem támaszt”]. A Ptk.-ban szabályozott jogok gyakorlásán és kötelezettségek teljesítésén kívül érvényesül-e az alapelv a „polgári jogi viszonyokra vonatkozó” más jogszabályok által szabályozott jogokra és kötelezettségekre? Az ún. québec-i klauzulára figyelemmel ez aligha vitatható. Az alapelv tehát az egész magánjog tekintetében érvényesül.

A „jóhiszeműség és tisztesség követelménye” keretén belül mi a jóhiszeműség és a tisztesség fogalmi kapcsolata egymással? Anélkül, hogy az eszmetörténet összehasonlító vizsgálatának eredményeit összefoglalnánk, egyszerű nyelvtani-logikai értelmezéssel arra a következtetésre lehet jutni, hogy a két kifejezés itt együtt alkot egyetlen jogi fogalmat: jóhiszeműség és tisztesség a Ptk. 1:3. §-ának (1) bekezdése kapcsán külön-külön nem értelmezhető. Az alapelvet az 1959-es Ptk. Bevezető Rendelkezései közé (a 4. §-ba) beillesztő a Polgári Törvénykönyv módosításáról szóló 1991. évi XIV. törvény 2. §-a 1991. június 9. napi hatállyal még olyan megfogalmazással élt, hogy a felek „a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek” megfelelően kötelesek eljárni, azonban ez a szövegezés utóbb tévesnek bizonyult. A jogalkotó a fiaszkót csak 15 év elteltével, 2006-ban ismerte fel, és módosította az alapelv szövegét az egyetlen közös névelő alkalmazásával egyes számban álló „a jóhiszeműség és tisztesség követelménye” szövegre (a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2006. évi III. törvény 2. §). A 2006. évi Ptk.-novella indokolása szerint a jogszabály azt a téves értelmezést sugallja, hogy két különböző fogalomról van szó; valójában azonban a kettő egy fogalom, amelyet a német „Treu und Glauben”, illetve az angol „good faith and fair dealing” fogalmakhoz hasonlóan állandósult szóösszetétel jelöl.

Az alapelv a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelő magatartást mint kötelezettséget írja elő („kötelesek eljárni”), ugyanakkor a jogkövetkezményről hallgat. Az alapelv által megfogalmazott követelménybe ütköző magatartások szinte végtelenül sokfélék, s közülük a Ptk. szankcióval ellátott magatartásnormái több ezret kifejezetten szabályoznak is. A kérdés tehát az, hogy az alapelv szubszidiárius alkalmazása esetén, vagyis olyan magatartás esetén, amely nem ütközik a Ptk. egyetlen konkrét tényállásába sem, lehet-e szankciót alkalmazni. Az *argumentum ad absurdum* módszere

alapján arra kell jutni, hogy jogkövetkezmény nélkül az alapelvnek kizárólag a jogértelmezésben lenne szerepe (ami különben vitathatatlan), ami ugyanakkor nem indokolná azt, hogy a magánjogi jogviszonyok alanyaira a kódex kifejezett magánjogi kötelezettséget rójon. A követelményt sértő magatartásával tehát a fél nem érhet célt, vagyis az előidézni kívánt jogváltozás sem a saját, sem más jogi helyzetében nem valósulhat meg, illetve az elkerülni kívánt jogváltozás a saját vagy más jogi helyzetében meg kell, hogy valósuljon. Utóbbi esetben azonban általában kizárt, hogy a felek között jogviszony (pl. szerződés, más kötelelem) keletkezzék, módosuljon, vagy szűnjék meg (vö. EBH2009.1972.; EBH2007.1686.), miként az is, hogy valamely jogcímen fizetési, dologkiadási stb. kötelezettség keletkezzék. Arra van ugyanakkor példa, hogy valamely hatalmasság kijátszott jogosultja mégis éljen alakító jogával (elővásárlási jog), és ezzel jogváltozást idézzon elő. Addig lehet általában elmenni, hogy a bíróság ne vegye figyelembe az alapelvet sértő magatartással összefüggő jognyilatkozat tartalmát, ha azt az ellenérdekű fél kifejezetten kéri. Vagyis perben a fél ne hivatkozhatson eredménnyel a jóhiszeműség és tisztesség követelményét sértő magatartására vagy annak következményére hasonlóan a *nemo suam turpitudinem allegans auditur* elvéhez [1:4. § (2) bekezdés]. Ha azonban ezt a jogkövetkezményt a Ptk. az elvárhatóság követelményénél kifejezetten kimondja, mi támasztja alá, hogy a törvény hallgatása ellenére a jóhiszeműség és tisztesség követelményét sértő magatartásnak is hasonló következménye lenne? A válasz az alapelvet sértő magatartások általános szankcióján – vagyis a célzott joghatás kiváltásának kizárásán – túl az eljárási törvényekben is kereshető. A Pp. 5. §-a, az Ákr. 6. §-a és a Vbtv. 3. § (3) bekezdése ugyanis *lex perfecta*-ként elismerik a „jóhiszeműség követelményét”. Azt olyan objektív követelményként tételezik a törvények indokolásai, amelynek megsértése esetére nemcsak eljárásjogi büntetés (pénzbírság) kiszabása lehetséges, hanem a követelményt sértő eljárási cselekmény megakadályozása és elhárítása is a kötelezettsége az eljárást lefolytató szervnek.

Számos olyan norma létezik, amely a jóhiszeműség és tisztesség követelményének speciális, kodifikált esetét tartalmazza. A Ptk.-ban a jóhiszeműség és tisztesség követelményének konkrét esete a saját korábbi magatartással ellentétes joggyakorlás tilalma [1:3. § (2) bekezdés], illetve azok a szabályok, amelyek egyes (általános) szerződési feltételek tisztességtelenségét azok jóhiszeműség és tisztesség követelményét sértő jellegéből vezetik le [6:102. § (1) bekezdés; 6:106. § (1)–(2) bekezdés; 6:130. § (3)–(4) bekezdés; 6:155. § (3) bekezdés; 6:247. § (2) bekezdés]. A magánjogi viszonyokat szabályozó más jogszabályok körében is több konkrét tényállás található sajátos jogkövetkezményekkel (a munkajogi, a médiajogi és az eljárásjogi kérdések itt mellőzendők). Például a nem nyilvános know-how és üzleti információk (üzleti titkok) jogosulatlan megszerzésével, hasznosításával és felfedésével szembeni védelemről szóló 2016. június 8-i (EU) 2016/943 európai parlamenti és tanácsi irányelvet implementáló, az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény szerint nem minősül az üzleti titokhoz fűződő jog megsértésének az üzleti titok megszerzése, amennyiben a jóhiszeműség és tisztesség követelményével összeegyeztethető, az adott helyzetben általában elvárható magatartás útján valósul meg [5. § (1) bekezdés d) pont]. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény szerint tisztességtelen – ezért az azt alkalmazó vállalkozás felelősségét alapozza meg, és polgári jogi igényt keletkeztet – az a kereskedelmi gyakorlat, amelynek alkalmazása során a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója nem a jóhiszeműség és tisztesség alapelvének megfelelően elvárható gondossággal jár el [3. § (2) bekezdés a) pont; 15. §].

Az egyszerű nyelvtani-logikai, illetve a norma jogi rendszertani és autentikus értelmezésen alapuló magyarázatot követően az alapelv egzakt, a jogalkalmazás számára is használható tartalmát kell megvilágítani. Ez azonban nem tehető meg az elv hazai és európai összehasonlító eszmetörténetének vizsgálata nélkül [lásd Thomas Duve – Hans-Peter Haferkamp: §242 Leistung nach Treu und Glauben in Mathias Schmoeckel – Joachim Rückert – Reinhard Zimmermann (Hrsg.): *Historisch-kritischer Kommentar zum BGB*. Band 2 Teilband 1 (Mohr Siebeck 2007, Tübingen) 274–364.]. Az alapelv magyarázatának terjedelmesebb kidolgozása két célt szolgál: egyfelől kimutatni a bírói gyakorlatban önállóan ritkán alkalmazott alapelv jelentőségét, másfelől elősegíteni az elv helyes gyakorlati alkalmazását olyan történeti és külföldi analógiák bemutatásával, amelyek az adott esetben a hatályos tételes joggal is összeférhetnek.

A magyar jogi műnyelvben a „jóhízettség” szó ún. *homoníma*: „a forgalomban uralkodó jóhízettség kívánalma csak szóhangzásban azonos azzal a jóhízettel [...], mely a dologjogban (*sic!*) nyilvánítja hatását” [Meszlény Artúr: *A svájci polgári törvénykönyvről* (1919, Budapest) 264. sk.]. A több jelentés tartalmilag és az alkalmazási kör tekintetében olyannyira eltér, hogy a két kifejezésnek még az ellentétpárjai is különbözőek. A jóhízettség egyfelől az embernek az a tudati állapota, amelyben a látszattal ellentétes valóságról – vagy más, jogszabályban meghatározott körülményről – nem tud, és arról nem is kell tudnia; ez láthatólag szubjektív fogalom, amelynek ellentétpárja a rosszízesség, és döntően a dologi jogban, illetve a kötelmi jogban is főként a tulajdonszerzéssel, illetve a visszterhes szerzéssel összefüggésben érvényesül. A jóhízettség másfelől a „jóhízettség és tisztesség” alapelvének egyik eleme, amelynek a fogalompárjától, a „tisztesség”-től elválasztható, önálló jelentése e fogalmon belül nincsen; ez a fogalom objektív jelentéstartalmat hordoz, amely a forgalmi tisztesség követelményével írható le, amelynek alapja és viszonyítási pontja az erényetika, ellentétpárja pedig nem a rosszízesség, hanem a „jóhízettség és tisztesség követelményébe ütközés”, vagy a „tisztességtelenség”. E fogalmi dualizmus mögött a rómaiak *bona fides* fogalmának szubjektív és objektív jelentésű alakra való szétválása, illetve az objektív alakzat általános kötelmi jogi elvvé alakulása mint évezredes, összetett folyamat húzódik meg.

Földi András összefoglaló értékelése szerint a „rómaiak sok filozófiai elvet vettek át a görögöktől, de az objektív *bona fides* elvét, amely a görög filozófiában nem volt ismeretes, maguk teremtették meg”. A „római jogtudósok gondolkodásában a *bona fides* kategóriájának duplex jellege nem [...] vált tudatossá”. Egyebek mellett a vagyoni forgalom legfontosabb ügyleteiben, így az adásvételi, a dologbérleti, a vállalkozási, a munka- és a társasági szerződésben a feleknek úgy kellett eljárniuk, ahogyan azt a *bona fides* objektív követelményrendszere megkívánta, vagyis „ahogyan egy tisztességes férfi (*bonus vir*) az adott helyzetben eljárna”. Ez a mérce pedig széles körű társadalmi konszenzuson nyugodott, így az elv „alkalmazása az ókori Rómában nem vezetett jogbizonytalansághoz”. „A *bona fides* [...] általában többre kötelez, mint a dolózus vagy különösen mint a jó erkölcsökbe ütköző eljárás tilalma.” A „*bonus vir* modellje [...] nemcsak a jogviszonyokban résztvevő felek magtartásának, hanem a két fél jogvitáját megítélő bíró ítélezésének is zsinórmértékéül szolgált”. A „*bona fides* követelményei [...] a bíró kreatív jellegű mérlegelő tevékenysége révén jutottak érvényre”. Egy idő után a követelménybe ütközött minden olyan magatartás, „amit a *bonus vir* az adott helyzetben nem tanúsított volna”, illetve mulasztás, „amelyet az adott helyzetben kötelességszerűen megtett volna” [Földi András: *A jóhízettség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig* (2001, Budapest) 29–30.].

Az objektív *bona fides* követelményének először csupán valamennyi szerződésre, majd a szerződések jogán túlmenően az egész magánjogra történő kiterjesztése hosszú folyamat eredménye volt, melyben döntő szerep jutott a nagy kommentátor *Baldus*-nak (1327–1400). Ennek ott van jelentősége, hogy a jogalanyokkal szembeni morális alapú, jogi elvárások ezúttal már képesek túlmutatni a kor törvényeinek betűjén. A német gondolkodásban a középkori, vallási eredetű *Treu und Glauben* kifejezés a XIV. századra profanizálódott, és két évszázaddal később már az objektív *bona fides*-t jelentette (a szubjektív jóhiszeműséget jelentő „*guter Glaube*” kifejezéstől eltérően). Az 1620. évi porosz Landrecht (IV,16,4,1) már utalt rá, majd a szász ptk. (sBGB § 858) rögzítette, s innen került a BGB-be, mely által 1900-tól a dualista megközelítés rögzült: *Treu und Glauben* (vö. BGB §§ 157, 242) és *guter Glaube* vagy *gutgläubig* (BGB §§ 932–935, vö. még §§ 955, 720, 1208, 1244). Ki kell ugyanakkor emelni, hogy a német *Treu und Glauben* a BGB híres 242. §-ában kizárólag a kötelmek teljesítésének körében érvényesül, a 157. § pedig a szerződések értelmezésénél írja csupán elő. A bírói gyakorlat (*Reichsgericht*) már az 1910-es években kimondta, hogy a BGB említett §-ai a *Treu und Glauben* magánjogban uralkodó, általános elvének két kifejeződése csupán. Az elv hatókörének tágítása nyomán a német felsőbbbírói gyakorlat az alábbi intézményeket vezette le a jogelvből: tájékoztatási kötelezettség, csomagolási kötelezettség, részteljesítés-elfogadási kötelezettség, az alkalmas időben történő teljesítés kötelezettsége, a *clausula rebus sic stantibus*, a lehetetlenülés veszélyének értékelése, nemvagyoni kártérítés esetén a károkozó vagyoni érdekeinek figyelembevétele, a *culpa in contrahendo*, a károkozó szándékot nem feltételező, meg nem engedett joggyakorlás tilalma (pl. nagy értékű szolgáltatás visszatartása csekély értékű ellenszolgáltatás esetén, indokolatlan formai hibára hivatkozás); a *venire contra factum proprium* tilalma, a *nemo suam turpitudinem allegans auditur* elve [Földi András: *A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig* (ELTE ÁJK Római Jogi Tanszék 2001, Budapest) 46. skk.]. A ZGB ugyanakkor az elv a bevezető rendelkezések között (§ 2 Abs. 1) található, és szövegét tekintve megegyezik a magyar szövegezéssel. A Code civil 2016. évi reformja fenntartotta a „*bonne foi*” elvét, amely a közrend (*ordre public*) részeként a szerződések megtárgyalásának, megkötésének és teljesítésének során is köti a feleket [új Art. 1104 (1)–(2)]. A 2008. évi reform fenntartotta a szubjektív jóhiszeműség tulajdonszerzés során érvényesülő fogalmát és vélelmét (új Art. 2274).

Hazai jogunk történetében az objektív értelmű *bona fides* elve rendkívül régi múltra tekint vissza, annak objektív alakzatát ugyanis már egyes XII. századi forrásaink is ismerték (Szuromi Szabolcs Anzelm: *Az első három Esztergomi Zsinat és a magyarországi egyházfegyelem a XII. században. Magyar Könyvszemle*, 1999/4. 406.). A két alakzat tudatos elkülönítésében a magyar *Husztly István* (?1710–?1772), egri jogakadémiai tanárnak jutott – *Földi* szerint egész Európában – úttörő szerep. Az objektív *bona fides* használata a bírói gyakorlatban ugyanakkor nem gyökeresedett meg, a *Planum tabulare* és *Frank Ignác* „A közigazság törvénye Magyarhonban” c. fő műve (1845, Buda) tanúsága alapján a „*bona fides*” a „jólelkűség” értelemben volt használatos. *Grosschmid Béni* „Fejezetek kötelmi jogunk köréből” c. nagy művében már funkcionálisan – a jelzőket nem használva – világosan elkülöníti a két kategóriát [Földi András: *A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig* (2001, Budapest) 34., 76–79.]. Az objektív alakzat egészen az Mtj.-ig nem vált alapelvvé (az Mtj. 2. §-a a ZGB 2. §-ának tükörfordítása). *Szladits Károly* a jóhiszeműséget a normatanon belül tárgyalta, azt jogon túli forrásnak tekintette: a „forgalmi tisztesség és jóhiszeműség” egy erkölcsi kívánalom és a szokás kombinációja [Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog. I. kötet: Általános rész; Személyi jog* (Grill 1941, Budapest) 147.]. A bírói gyakorlat fősodra

az objektív *bona fides*-t ugyanakkor a méltányossággal azonosította. A szakkifejezést hazai jogunkban Kelemen László „törvényesítette” [Kelemen László: *A jóhiszeműség és tisztesség a magánjogban* (1937, Szeged)]. A jogelvvvel szemben mindvégig egész napjainkig az volt a legfőbb kritika, hogy nehezen meghatározható tartalma miatt alkalmas a bírói önkény és a jogbizonytalanság fokozására. Kelemen rámutat, „a magatartás erkölcsi eredetű mércéje nem okozhat jogbizonytalanságot, mert mindenki, aki a társadalom közfelfogásában élő erkölcsi elvekhez igazodik, e magatartásában nem lesz meglepetéseknek kitéve, továbbá a jóhiszeműség nem vezethet soha visszaéléshez vagy jogmegkerülésre”. Beck Salamon helyesli Kelemen téziseit. Véli, helyes a jogi realizmusra támaszkodó önmérséklet, amely az „erkölcs túlköveteléseivel” (Somló Bódog) szemben a jog önállóságát hirdeti: a tételes jog nem követelhet többet, mint amire az átlagember képes. „Eszmények irányíthatják a jogot, de nem zsarnokoskodnak felette” – így Beck (Beck Salamon könyvismertetője. *Polgári Jog*, 1938. 267.). A kommunista, majd a szocialista magyar polgári jog politikai-ideológiai okokból szakított a „burzsoá”, sőt „imperialista” címkével elítélt jogelv elismerésének hagyományával. Az elvet az 1959-es Ptk.-ban a társadalmi érdekekkel összhangban álló érdekérvényesítés elvének, a kölcsönös együttműködés elvének és a szocialista együttélés követelményének a kombinációja váltotta fel [4. § (1)–(2) bekezdés]. Ezek bírói gyakorlata az 1960-as években a szerződési jogban ugyanakkor a BGB kazuisztikájához hasonló eredményekre vezetett.

Mindezekre is figyelemmel a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelő magatartás jellemzői viszonylag pontosan körülírhatók, jóllehet a szakirodalom ezt mind ez ideig nem tette meg a jogalkalmazás számára is használható módon. Vékás Lajos álláspontja szerint az alapelv által meghatározott magatartási mérce *etikai megalapozottságú*. Ez a megállapítás azonban kiegészítésre és konkretizálásra szorul, enélkül ugyanis – miként arra a bírói gyakorlat nem kevés példát hozott – a három absztrakt magatartásszabályt megfogalmazó alapelv (Ptk. 1:3–5. §-ok) egymás szinonimájává degradálódhat. Az európai jogi gondolkodás vitathatatlan pillérei – mint láttuk – a görög filozófia, a római jog, a zsidó-keresztény vallási hagyomány és a felvilágosodás vívmányai. Ennek megfelelően a jóhiszeműség és tisztesség alapelvének etikai megalapozottsága nem más, mint az *erényetikai fundamentum* a *deontologizmus*ssal és a *konzekvencializmus*ssal karöltve. Az erényetikai paradigma alaptétele, hogy létezik *objektív „jó”*, amely az erényes ember életét kormányozza avégből, hogy az egyéni jó élet a közjával harmóniában valósuljon meg. Ennek az objektív jónak a tartalmát az *arisztoteliánus–tomista* világnézet határozza meg, amely kiemelésének helyes voltát különösen Baldus nagy hatású eredményei is alátámasztják. Az erény értéktana nem semleges, annak mozgatója az az objektív jó, amelyre a *jóra irányuló ész* által kormányzott *emberi természet* alapvetően és általában irányul. Az objektív jóra irányuló lélekből manifesztálódik az ún. *helyes cselekedet*. Itt kapcsolódik össze az arisztoteliánus–tomista erényetika az egymást látszólag kizáró két másik etikai rendszerrel, a deontologizmus-sal és a konzekvencializmus-sal. Míg előbbi, a kötelességetika (Kant, Rawls, Dworkin) a tetteket *belső erkölcsi tulajdonságai* alapján ítéli jónak vagy rossznak, addig utóbbi, a következményetika (Bentham, Mill) a tetteket nem a motívumai szerint, hanem a *konzekvenciáira* tekintettel minősíti. A magánjogtudomány alkalmazott tudomány. Ezért az elmélet igazságát annak gyakorlati működőképessége igazolhatja csupán. A magánjogi szabályozás által lefedett személyi, családi, vagyoni életviszonyok, élethelyzetek tízezreinek a gyakorlatban is működőképes és fenntartható lebonyolításához olyan szabályozás szükséges, amely a magatartásszabályok mércéit és szankcióit oly módon határozza meg, hogy az egyszerre legyen tekintettel a jóra és az észszerűre, melyek forrása az erényetika mellett a *szokás*. Ez a komplexum alkalmas arra, hogy a norma jogalanyok általi *elismerését* és *önkéntes követését* garantálja. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye

tehát a *vezéreszmék* által megadott tartalommal töltendő fel, amelyek meghatározzák egyfelől a *magatartás helyes motívumát és következményét*, másfelől e *követelmények helyes korlátait*. A magánjogi viszonyokban *sem lehet parttalan a jogalkotó elvárása* a jogalanyok jóra törekvése tekintetében. Ezért azt helyesnek látszik *értékalapú korlátok* közé terelni, melyek maguk is az *eszmék* és a *szokások* világából fakadnak. A magánjognak ilyen általános elvei pedig a vezéreszmék. A jóhíszeműség és tisztesség követelménye tartalmának helyes korlátai tehát: a kiegyensúlyozott érdekpreferencia, a mellérendeltség és az egyenjogúság interdependenciája, az objektív észszerűség követelménye, valamint a méltányossággal korrigált igazságosság által garantált jogbiztonság (lásd fent).

Mindezek alapján az a magatartás felel meg a jóhíszeműség és tisztesség követelményének, amely a *forgalom biztonsága* érdekében a *bizalmi elv* érvényesülését akként garantálja, hogy – a *mellérendeltség és egyenjogúság* viszonyával összhangban, *objektíve észszerű* mértékben, a *saját jogi érdek* mellett a *másik fél jogi vagy méltányolható érdekére is* figyelemmel, az *általános és a felek közötti szokásokra* is tekintettel, az *igazságosság és a méltányosság* keretei között – *teszi a jót; kerüli a rosszat; azt teszi mással, amit magának is kívánna; mást nem sért, és megadja a másinak a neki járó*t.

A jóhíszeműség és tisztesség követelménye mind az *üzleti szféra*, mind a *magánszféra* forgalmi ügyletei körében érvényesül. A megvalósítandó értékek ugyanazok, jóllehet az értékmegvalósítással kapcsolatos elvárások eltérőek, hiszen például az üzleti szférában magasabb gondossági követelménnyel és súlyosabb felelősséggel párosuló nagyobb kockázattűrési kötelezettség érvényesül, ezért itt nyilvánvalóan másfajta objektív észszerűségi, illetve érdekpreferencia-korlát működik, és eltérően érvényesül az igazságosság vezéreszméje is, hiszen a méltányosság jószerével kizárt. E paradigmaszerű eltéréseket a bírói gyakorlat is világosan tükrözi. Ezekben az esetekben az 1959-es Ptk. alapján született döntések jogi indokolása fenntartható a hatályos Ptk. alkalmazása során is (vizsgálandók a bírói gyakorlatot orientáló eszközök, így pl. az új Ptk. Tanácsadó Testületének véleményei is).

A Tanácsadó Testület a *bérleti és a lakásbérleti szerződés felmondására* vonatkozó rendelkezések diszpozitív vagy kógens jellegéről szóló véleménye szerint a bérleti szerződésben a szerződési szabadság általános korlátainak a szigorú figyelembevételével akár azonnali hatályú, indokolás nélkül gyakorolható felmondási jog is kiköthető lakásbérleti jogviszony esetén is. Ha a felmondás teljesítéséhez kapcsolódó előnyök és hátrányok kirívóan aránytalanná válnak, az a jóhíszeműség és tisztesség követelményének a megsértését eredményezi. Annak megítélése során, hogy a szerződésből fakadó jog gyakorlása a jóhíszeműség és tisztesség követelményének megfelel-e, figyelembe kell venni, hogy a helyiségbérleti jogviszonyok a szabad vállalkozás körébe tartoznak, a lakásbérleti jogviszonyok azonban nem állami tulajdonú lakások esetében is jellemzően alapvető létszükséglet biztosítása érdekében jönnek létre. Így a felek alkupozíciói is – a piaci viszonyok függvényében – jelentős eltérést mutathatnak, és a lakásbérleti jogviszonyok egyre nagyon számban jönnek létre fogyasztói szerződésként. A Tanácsadó Testület *követelés elévülésének megszakítása* tárgyában megalkotott véleménye szerint, ha a bírói gyakorlat az elévülés megszakadását eredményező körülmények szerződésben való szabad meghatározása mellett foglal állást, a feleknek ez a szabadsága a szerződési szabadság általános korlátai között érvényesül, ideértve a generálklauzulák (mindenekelőtt a jóhíszeműség és tisztesség követelménye), továbbá a szokatlan, valamint a tisztességtelen általános szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések érvényesülését is.

Az *ezredforduló után publikált döntések* kronologikus rendben az alábbiak. A Bírószági Döntések Tára I. évfolyamának első publikált döntése (BDT1999.1.) is e témakörből való. Más kérdés, hogy a szövegezés meglehetősen zavaros és funkciótévesztő. Annyi azonban

fenntartható abból (jóllehet önmagában szükségtelen), hogy a jóhiszeműség és tisztesség követelménye a személyek magatartására etikai mércét állapít meg.

Ha a felek az elállás jogát bánatpénz fizetése ellenében – határidő nélkül – kötik ki, az ilyen elállás jogszerű magatartás, amely szerződésszegésnek nem minősül, így kártérítése nem követelhető. Akkor sem, ha az elállási jogot a teljesítés megkezdésének határideje előtt egy nappal gyakorolják (BH2005.173.).

A szerződési szabadság folytán a tulajdonostárs az elővásárlási joggal terhelt dolgot más, elővásárlási joggal nem terhelt dologgal együtt is értékesítheti, illetve ellenszolgáltatásként a vételáron kívül vagy amellet más ellenszolgáltatást is elfogadhat. E jog gyakorlása azonban a jóhiszeműség és tisztesség követelményébe ütközik és visszaélésszerű, ha az az elővásárlási jog jogosultjának kijátszását célozza. Az ilyen magatartás ezért megalapozhatja, hogy az elővásárlási jog jogosultja mégis gyakorolhassa jogát (EBH2007.1686.; a felróhatóság és a joggal való visszaélés keveredik az indokok közé: EBH2009.1972.).

A jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével kötött szerződés érvénytelenségének megállapítása eredményesen nem követelhető, mert polgári jogi szerződés csak abban az esetben értékelhető jogszabályba ütközőnek, ha ezt valamelyik polgári jogi norma kifejezetten kimondja, vagy a szerződés tárgya tiltott. A jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek megsértéséhez a Ptk. nem fűz kifejezetten semmisségi jogkövetkezményt (EBH2009.1972.). A Ptk. Bevezető Rendelkezései között szabályozott alapelvek, így a jóhiszeműség és tisztesség követelménye nem érvénytelenségi okok, azok esetleges sérelme jogszabályba ütközésre hivatkozással sem eredményezi a szerződés érvénytelenségét (BDT2014.3101.). Ha azonban a jóhiszeműség és tisztesség követelményét a szerződés oly fokban, illetve módon sérti, hogy az egyszersmind a jó erkölcsbe ütközik, az érvénytelenségi kereset teljesíthető (vö. EBH2008.1891.). Nem állapítható meg a szerződés jóerkölcsbe ütközése, ha az a közfelfogásban érvényesülő erkölcsi normarendszert súlyosan nem sérti (BH2009.106.).

A véleménynyilvánításnak határt szab a jóhiszeműség és a tisztesség követelménye. A személyiséget a vélemény, bírálat, értékítélet is sértheti, ha az indokolatlanul és aránytalanul bántó, megalázó, lekicsinylő, illetve olyan, ténytartalom nélküli sértegetést, becsmérítő kijelentést tartalmaz, amely súlyosan sérti a felperes becsületét (BDT2012.2740.).

A jóhiszeműség és tisztesség alapelveivel, továbbá a társaság érdekével ellentétes, és ezért a tag kizárását megalapozza a tag magatartása, ha üzletrésztét színlelt szerződéssel – kizárólag a társaság döntéshozatalának megakadályozása céljából – ruházza át, és felajánlja a társaság munkavállalóinak a hozzátartozója által alapított társasággal munkaviszony létesítését, a szerződéses partnereinek pedig a másik céget üzlettársként (BDT2012.2789.).

A szavatossági jogok gyakorlása során, ha az ún. második lépcsőbe tartozó szavatossági jogok választásának feltételei fennállnak is, a jóhiszeműség és tisztesség követelményének is érvényesülnie kell. A jogosult ezért eredményesen nem érvényesíthet olyan szavatossági igényt, amelynek teljesítése a kötelezett számára más szavatossági igény teljesítéséhez képest méltánytalan hátrányt vagy aránytalan többletköltséget eredményezne. Így nem gyakorolható az elállási jog az adásvételi szerződés teljesítését követő több év elteltével, ha a szerződés teljesítésekor hibás, de lakás céljára alkalmas épület állapota ekkorra jelentős mértékben leromlott, és a jogosult karbantartási kötelezettségét nem teljesítette. Ugyanis a szerződéskötést megelőző állapot visszaállítása a kötelezett számára méltánytalan hátrányt eredményezne, vagyis az elállás nem állna összhangban a jóhiszeműség és tisztesség követelményével (BH2013.122.).

Önmagában amiatt, mert a felek előrehaladott szerződéses tárgyalásokat folytattak, amelyek során nyomatékkal felmerülhetett a szerződéskötés lehetősége, a szerződés létrejöttének elmaradása nem alapozza meg az utaló magatartás miatt a „biztatási kártalanítást” (helyesen: *sui generis* kártérítést). Az a fél tartozik a másik, jóhiszemű fél kárának részben vagy egészben történő megtérítésével, aki a jóhiszeműség és tisztesség követelményével ellentétben bocsátkozik szerződési tárgyalásokba, vagy szakítja meg azokat. Így például szándékosan hozza a másik felet abba a helyzetbe, hogy magas költséggel beszeresse az adásvételi szerződés tárgyát, majd pedig lényegében észszerű indokok nélkül, önkényesen tagadja meg a szerződés megkötését (EBD2013.P.12.).

A károkozó tisztességtelen mértékű (elmaradt) haszon megtérítésére – a jóhiszeműség és tisztesség követelményének polgári jogi alapelveire figyelemmel – a teljes kártérítés elvének szem előtt tartásával sem kötelezhető (BDT2017.3766.).

A felmondás esetére kikötött általános kártalanítás összege akkor felel meg a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, ha figyelemmel van arra, hogy mennyi idő után kerül sor a felmondásra, a felmondásig a fél milyen tevékenységet végzett, s ezzel milyen költségei merültek fel (PJD2018.29.).

A saját korábbi magatartással ellentétes joggyakorlás tilalma, vagyis a „*venire contra factum proprium*” tilalma szerint a jóhiszeműség és tisztesség követelményét sérti az is, akinek joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott [1:3. § (2) bekezdés]. A Ptk. itt egy sajátos magatartást típusként értékelve meghatározza az alapelvben megfogalmazott követelmény megsértésének egy különös esetét. Ez az általános magánjogi tilalom egy ún. általános jelentőségű, konkrét tényállás [hasonlóan 1:4. § (2)–(3) és 1:5. § (2) bekezdés], amely még sem a 2008-as Szakértői Javaslatban, sem a megbukott, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvényben nem jelent meg [a Ptk. 1:3. § (2) bekezdéséhez részletesen lásd Benke József: A „*venire contra factum proprium*” általános magánjogi tilalma. *Állam- és Jogtudomány*, 2018/4. 3–23.].

A saját korábbi magatartással ellentétes joggyakorlás tilalma középkori eredetű jogelv, annak megfogalmazását Azo Portius, bolognai glosszátor (1150 v. 1190 – 1220 v. 1233) *Brocardica aurea* című jogi érvgyűjteményének köszönhetjük. Az elv eredeti szövege szerint: „*venire contra factum proprium nulli conceditur*”, azaz: „senkinek sem megengedett, hogy saját (korábbi) magatartásával ellentétesen járjon el.” Az elvi jogtétel alátámasztására Azo a jusztiniánuszi *Digesta* és *Codex*, illetve a *Decretum Gratiani* összesen mintegy 50–60 forráshelyét induktíve használta fel, és arra következtetett: a későbbi magatartás tanúsítója a saját korábbi magatartásához akkor van kötve, ha az jogszerű volt; a jogellenes korábbi magatartástól azonban a félnek épphogy tartózkodnia kell, ebben az esetben tehát nem érvényesül a *venire contra factum proprium* tilalma.

Kivételesen maga a Ptk. engedi meg, hogy a fél a joggyakorlása során eltérjen olyan korábbi magatartásától, amelyben a másik fél okkal bízhatott. Ilyen törvényi felhatalmazást kap a jogosult a *ius variandi* gyakorlása során: a zálogjogosult a kielégítési jog érvényesítésének választott módjáról [5:127. § (2) bekezdés], illetve a szavatosi jogosult a választott kellékszavatossági jogáról másokra térhet át (6:160. §). Érdekmúlást eredményező szerződésszegés esetén a szerződés egyoldalú megszüntetésére (elállásra, felmondásra) jogosult a fél, ha ez a jog több okból is megilleti, köteles megjelölni azt, azonban az ekképp megjelölt elállási vagy felmondási okról másokra térhet át [6:140. § (2) bekezdés].

A saját korábbi magatartással ellentétes joggyakorlás 1:3. § (2) bekezdésében megfogalmazott tilalma alkalmazásának feltételei a következők. A tényállás

megállapításához két fél szükséges. Az egyik fél tanúsítja mindkét releváns magatartást, vagyis mind a korábbi (*Vorverhalten, Erstverhalten*), mind a későbbi magatartást (*Nachverhalten*). Ez utóbbi a Ptk. szerint kizárólag joggyakorlás lehet, vagyis nem lehet kötelezettségteljesítés. A korábbi magatartás csak jogszerű vagy legalábbis nem jogellenes, nem felróható (BH2004.72.; BH2003.90.) és nem joggal való visszaélésszerű magatartás lehet, a nem jogszerű magatartás fenntartása ugyanis jogi követelmény tárgya nem lehet. A korábbi magatartás ugyancsak lehet joggyakorlás, de ez nem feltétel; ha joggyakorlás, akkor ugyanis felmerülhet, hogy a magatartás a joggyakorlást megalapozó jogviszonyra irányadó szabályok alapján ítélandó meg, és ez az elv alkalmazhatóságát derogálja. Nem feltétel, hogy a joggyakorló fél a korábbi magatartást a másik féllel szemben fennálló viszonyában vagy jogviszonyában tanúsítsa, sőt még az sem, hogy egyáltalán a másik féllel szemben tanúsítsa. A későbbi magatartás, amely során a tilalom érvényesül valamely polgári jogi jogviszonyból fakadó alanyi jog gyakorlása, amellyel összefüggésben nem feltétel, hogy a gyakorolt jog a másik fél személyével vagy tényeivel összefüggő legyen. Nem lehet ugyanakkor kötelezettségteljesítés, holott a jóhiszeműség és tisztesség e magatartással megsérthető alapelvének szélesebb törvényi tényállása ezt lehetővé tenné. Ha e joggyakorlás jogellenes vagy visszaélésszerű, akkor arra akár a gyakorolt jogot megalapozó, akár az e jogot megalapozó jogviszonyra irányadó jogszabály, akár a joggal való visszaélés tilalmának elve lesz alkalmazandó, nem pedig a *venire contra factum proprium* tilalma. A másik fél olyan helyzetben van, hogy megalapozottan, „okkal” bízhat abban, hogy e joggyakorlás nem fog szemben állni, illetve nem áll szemben a korábbi magatartással, hanem harmonizál azzal, mert a joggyakorló a korábbi magatartását hasonló módon – tehát ha nem is feltétlenül teljesen egyezően – folytatja, vagy azt megismétli. A bíróságnak tehát azt kell mérlegelnie, hogy a korábbi magatartást a másik fél bármely ok vagy tény folytán ténylegesen megismerte-e, illetve hogy annak legalább hasonló folytatásában vagy ismétlésében az okszerű és életszerű, logikus gondolkodás mellett kellő alappal bízott-e. Nem feltétel, hogy a felek már jogviszonyban álljanak. Ellenkezőleg: ha mégis jogviszonyban állnak egymással, akkor felmerülhet, hogy a tilalomban foglalt tényállásnak megfelelő magatartásra a felek jogviszonyára irányadó speciális normákat kell alkalmazni, s így az elv önálló alkalmazására nem kerülhet sor.

Számos olyan tényállás van, amelyben megvalósul mind a korábbi, nem jogellenes magatartással ellentétes későbbi magatartás, mind az, hogy a korábbi magatartás hasonló ismétlésében a másik fél okkal bízhatott, ezek jó része ugyanakkor mégis kiesik az elv alkalmazási köre alól. Egyes tipikus többlételemes elemek esetén ugyanis a Ptk.-ban található *leges speciales* zárják ki a szubszidiárius tilalom alkalmazását. Ilyen többlételemes elem lehet az, ha a *venire contra factum proprium* tilalmába ütköző magatartás egyszersmind kárt okoz, vagy annak megvalósítására szerződéses jogviszonnyal, illetve jogszabály által megkívánt jognyilatkozat megtagadásával összefüggésben került sor, vagy a korábbi magatartás felróható volt stb. Ilyenkor ugyanis a Ptk. speciális szabályai, így a *culpa in contrahendo*, a szerződésszegés, a kárfelelősség, a kártalanítás, az utaló magatartás szabálya, vagy az 1:5. § (2) bekezdése alkalmazandó. Ha a korábbi magatartás jogellenes vagy felróható volt, arra senki nem alapíthat jogot (*nemo suam turpitudinem*).

Az 1:3. § (2) bekezdésébe ütköző magatartás szankciója meglehetősen kérdéses, hiszen a jogalkotó e magatartást ún. általános jelentőségű, konkrét tényállásként szabályozta, amelyre konkrét igény alapítható, a törvénysértés jogkövetkezményéről ugyanakkor a kódex hallgat. Léteznek a magánjogban is olyan eszmék, elvek, jogi főparancsok (*praecepta iuris*), amelyek kifejezett kodifikációt magától értetődő voltak, axiomatikus igazságuk vagy „örök” létezésük okán nem igényelnek. Az „*ex iniuria ius non oritur*” elve („a jogellenességből jog nem fakadhat”) ilyen alapvető jogelv, amelynek

alapján az állam intézményei és szervei (bíróóság, végrehajtás) nem nyújthatnak segédkezet ahhoz, hogy az állam jogrendje által megállapított követelményeknek nem megfelelő magatartás célt érjen. Szükségszerű tehát, hogy a viták peres szakba lépése esetén az állam reagáljon az ilyen magatartásra. Ez a reakció ugyancsak szükségképpen külön kifejezett rendelkezést nem feltétlenül igénylő módon az, hogy az ilyen magatartásokkal elérni kívánt cél bekövetkezésének útját állja, illetve az elkerülni kívánt körülmény bekövetkezését elősegíti. A szankció tehát differenciáltan értelmezendő anyagi és eljárási jogi értelemben. Az alapelvet sértő magatartás jogviszonyt *ipso facto* nem keletkeztet, nem szünteti meg, nem módosít, jogot, felelősséget vagy helytállást nem keletkeztet, illetve szünteti meg, mivel ennek feltétele jogszabály kifejezett rendelkezése vagy a felek egybehangzó ügyleti akarata. A jogvita bíróság előtti szakaszában ugyanakkor a tiltott magatartás szükségképpen kihat a felek jogi helyzetére. Ez a hatás úgy érvényesül, hogy a jogvita eldöntése során a bíróság a tiltott magatartást, legyen az jogállítás vagy jogtagadás, figyelmen kívül hagyja, vagyis a felet részben vagy egészben elzárja az ilyen eszközzel történő igényérvényesítés vagy védekezés elől. Ennek folytán a tilalomba ütköző magatartás jogkövetkezménye meglehetősen súlyos, hiszen például a perbeli védekezés elrekesztése megszüntetheti egyes súlyos jogkövetkezmények alkalmazásának akadályait. Esetről esetre kell tehát vizsgálni, hogy a tilalomba ütköző magatartással elkerülni kívánt eredmény beállítása megvalósítható-e törvényesen.

A bírói gyakorlatban a *venire contra factum proprium* tilalmának alkalmazására egyebek mellett például az alábbi esetekben került, illetve – elméletileg – kerülhet sor.

A Pécsi Ítéltábla egyik döntésében (Gf.IV.40.008/2017/4.) először merül fel a Ptk. egyik bevezető rendelkezésének, a *venire contra factum proprium* tilalmának kifejezett alkalmazása a hazai bírói gyakorlatban. A másodfokú bíróság a tilalmat helyesen alkalmazta, az ugyancsak helyesen levont jogkövetkezmény jogi indokolása azonban feleslegesen utalt a joggal való visszaélés tilalmára [1:5. § (1) bekezdés]. Ha ugyanis a fél a perbeli védekezése során az ellenérdekű fél jogainak tagadása körében olyan tartalmú nyilatkozatot tesz, amely szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott, az az 1:3. § (2) bekezdésébe ütközően sérti a jóhízettség és tisztesség követelményét [1:3. § (1) bekezdés], és ennek szankciója az, hogy a bíróság a döntést e védekezés érdemi vizsgálata mellőzésével hozza meg. A Kúria 2018. őszi ítéletében (Pfv.V.21.779/2017/8.) mellőzte a Ptk.-ra történő hivatkozást, és arra utalt, hogy az ekként értékelt magatartás az 1959-es Ptk. *nemo suam turpitudinem*-tilalma [4. § (4) bekezdés II. mondata] alapján ítélandó meg, mert a jogvita egészét az 1959-es Ptk. alapján kellett elbírálni, ahogyan azt különben az alsóbb fokú bíróságok helyesen megtették. Itt kell kiemelni, hogy a Ptké. 1. §-a szerint, ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a Ptk. rendelkezéseit a hatálybalépését követően keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint megtett jognyilatkozatokra kell alkalmazni. Ebben az esetben az alperes perbeli védekezése körében tanúsított magatartása (perbeli jognyilatkozat) a Ptk. hatálybalépése után történt. A Ptké. nem zárja ki a Ptk. alkalmazását a saját korábbi magatartással ellentétes joggyakorlás tilalma tekintetében akkor sem, ha a korábbi magatartások jöllehet még az 1959-es Ptk. hatálya alatt történtek, azonban a későbbi magatartás – amellyel a tényállás teljessé válik – már a Ptk. hatálya alatt következett be (lásd Benke József: A jóhízettség és tisztesség követelményének megsértése joggal való visszaélés? Ítélezés a magánjogi alapelvek határain. *Országos Bíróági Hivatal – Law Working Papers*, 2019).

A Kúria egy 2018. áprilisi ítélete (Mfv.I.10.323/2017/8. szám) szerint, ha a felmondást tartalmazó irat átadásakor és azt követően tanúsított magatartásukból megállapíthatóan a felek úgy tekintették, hogy a felmondás átadás-átvétele nem történt meg, majd a munkavállaló utóbb mégis ezzel szembehelyezkedve a felmondás hatályos közlésére

hivatkozik, az ilyen magatartás a jóhiszemű és tisztességes eljárás követelményét sérti, ezért a bíróság nem állapíthatja meg a felmondás közlését.

A képviseleti úton történt szerződéskötést követően az érvénytelen meghatalmazással eljáró személyt álképviselőnek kell tekinteni. Ha azonban a „képviselt” fél tud arról, hogy az álképviselő a nevében jár el, és csupán formahiba miatt érvénytelen meghatalmazása, akkor az, hogy nem hagyja jóvá a tudtával a nevében érvénytelen meghatalmazás alapján eljáró személy szerződését, a *venire contra factum proprium* tilalmába ütközik [és az 1959-es Ptk. Miniszteri Indokolása szerint (174.) joggal való visszaélésnek minősül].

A Legfelsőbb Bíróság egykori 831. sz. PK állásfoglalása rámutatott, hogy a felek felelősségkizáró megállapodására is állnak a szerződés megtámadására vonatkozó szabályok és a *venire contra factum proprium* tilalma (Vékás Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban. *Magyar Jog*, 2018/7–8. 389.).

Ha az eladó tárgyalni kezd a kellékhibás áru vételárát visszakövetelő vevővel, és a tárgyalás elhúzódása után az eladó közli, hogy az idő közben bekövetkezett elévülésre tekintettel nem hajlandó a szavatossági kötelezettségét teljesíteni, a bíróság az elévülési kifogását nem fogadhatja el (vö. ezzel szemben BH1997.37.).

A Pp. egyes rendelkezéseiben is visszaköszön a tilalom. Figyelemmel kell azonban lenni arra a döntő különbségre, hogy a perjogi jogviszony nem a felek között áll fenn, hanem a peres fél és az állam között. Ebből adódóan az eljárásjogi *venire contra factum proprium* tilalmába ütköző magatartás a Pp. 5. § (1) bekezdésében megfogalmazott *jóhiszeműség elvét* sérti, az tehát nem az anyagi jogi jóhiszeműség és tisztesség elvének az eljárásjogi „leképeződése” csupán. Így szankciója is annyiban van, amennyiben azt a Pp. kifejezetten kimondja. Ilyen eset például a kereset-, viszontkereset-, beszámítás- és ellenkérelem-változtatás, illetve az utólagos bizonyítás tilalma (vö. 185. §, 215. §, 373. §). A Pp. a korábbi magatartással ellentétes joggyakorlást kivételesen meg is engedheti; ilyen eset például az, hogy a jogi képviselővel történő eljárást választó fél egyszer áttérhet a jogi képviselő nélküli eljárásra [perjogi *ius variandi*; Pp. 244. § (2) bekezdés].

A Kvtv. 36. §-a szerint „a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás nem érinti a feleknek azt a jogát, hogy a vitás ügyben igényüket bírósági vagy választottbírói eljárás keretében érvényesítsék”. Továbbá: „ha törvény másként nem rendelkezik és a felek másként nem állapodtak meg, a közvetítői eljárás befejezését követően indult bírósági vagy választottbírói eljárásban a felek nem hivatkozhatnak a másik fél által, a vita lehetséges megoldásával összefüggésben a közvetítői eljárásban kifejtett álláspontra, javaslatra, és a másik félnek a közvetítői eljárásban tett elismerő, joglemondó nyilatkozatára.” Ezzel együtt a Pp. „szükségtelenül okozott”-nak minősíti a perrel az alperesnek okozott költséget, és ekként úgy rendelkezik, hogy annak megtérítésére a megállapodást megkötött, utóbb mégis bírósághoz forduló fél köteles [86. § (3) bekezdés].

1:4. § [Az elvárható magatartás elve. Felróhatóság]

- (1) Ha e törvény eltérő követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.**
- (2) Felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat.**
- (3) A másik fél felróható magatartására hivatkozhat az is, aki maga felróhatóan járt el.**

Az elvárható magatartás elve [1:4. § (1) bekezdés] magánjogi *lex generalissima*. Ez a hipotetikus fogalmi kategória azt a polgári jogi magatartásszabályt jelöli, amely valamennyi jogalany valamennyi magatartására mindig érvényesülést kíván: az elv

az adott helyzetben általában elvárható eljárást követeli meg valamennyi polgári jogi viszonyban. A § címzéséből nyilvánvalóan következik, hogy „felróható” az a magatartás, amely nem felel meg ennek a követelménynek. „Felróhatóság” tehát az, ha a polgári jogi viszony alanya a polgári jogi viszonyban nem úgy jár el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A polgári jogi viszonyokban „az adott helyzetben általában elvárható eljárás” mércéjének új formuláját a kodifikált magyar jogrendszerbe *expressis verbis* csak az 1977-es Ptk. Novella vezette be. A „felróható magatartás” kifejezés azonban már a törvény eredeti szövegében is szerepelt, ott azonban még a *vétkesség szinonimájaként*: „Saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat; a másik fél felróható magatartására azonban az is hivatkozhat, aki maga is vétkes.” [4. § (3) bekezdés – kiem. tőlem.] A mélyebb történeti összehasonlítás lényegében mellőzhető, ugyanis a kir. Kúriának a kárfelelősség objektivizálása terén kifejtett gyakorlata csak látszólagos előzmény, a felróhatóság tilalmának megsértése ugyanis már az 1959-es Ptk. eredeti szövege szerint sem csupán kárfelelősséget alapozhatott meg [másként véli Kecskés László: A Ptk. újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire *in* Kecskés László (szerk.): *Polgári jogi tanulmányok* (JPTE ÁJK 1995, Pécs) 213.]. Érdekes, hogy jóllehet a *vétkesség* – amelynek alapvető alakzatai: a szándékosság, illetve a gondatlanság – és a *felróhatóság* fogalma világosan elkülönül, a felelősségtani munkák némelyikében mégis diffúz karakterűek ezek a fogalmak. „Az adott helyzetben általában elvárható eljárás” 1978. március 1-jétől kezdődően napjainkban is élő formulájának értelmezéséhez elengedhetetlen a hiteles értelmezés igénybevétele, melynek eredményét ugyan nem kötelező figyelembe venni a hatályos kódex értelmezésekor, azonban e kérdések ismerete a hatályos kódex helyes alkalmazását – *eo ipso* – elősegítheti.

Az 1959-es Ptk. miniszteri indokolása (25.) szerint a bevezető rendelkezések 4. §-ának (3) bekezdése a *nemo suam turpitudinem allegans auditur* elvét kodifikálta, amelyben a „*turpitudō*” kifejezést a kódex a „felróható magatartás” fogalmával adta vissza. A római jogi forrásokból merített *turpitudō* kifejezés a bírónak tág mérlegelési lehetőséget biztosított, a szankciót ugyanis nem egy normatív tiltott magatartás tanúsítása idézte elő, hanem az, hogy az érintett személy a közvélemény szemében kétes foglalkozást űzött, erkölcstelen vagy a közvélekedés szerint elítélendő magatartást tanúsított, életmódot folytatott [Benedek Ferenc: *Személy- és családjog* (Kézirat 2004, Pécs) Kézirat. 16.]. Az indokolás szerint a saját felróható magatartásra előnyök szerzése végett történő hivatkozás tilalma (is) objektív erkölcsi megfontolásokon alapul. A szabály mögött a „jog nem fakad jogellenességből” (*ex iniuria ius non oritur*) elve húzódik meg, amely a kódex számos speciális rendelkezésében is visszaköszönt. Ilyen volt például a feltétel bekövetkezésének vagy megghiúsulásának felróható előidézésére történő jogalapítás tilalma [228. § (2) bekezdés; miniszteri indokolás, 177.], illetve a károsult felróható magatartásával összefüggő (önhibás) károsodás kárfelelősséget kizáró szabályai [pl. általában a 340. § (1) bekezdés; miniszteri indokolás, 264.]. A kárfelelősségi generálklauzula (339. §) indokolása kiemeli, a felróhatóság új fogalma nem más, mint az a forgalmi biztonság érdekében objektivizált vétkesség (miniszteri indokolás, 260.), vagyis annak az objektív elváráson alapuló gondosságnak az elmulasztása, amely „az állampolgárok kedvezőtlen értékítélete” (vö. fent „*turpitudō*”) alá esik (miniszteri indokolás, 259.). A felróhatóság – továbbá – az elvárható magatartás követelményének megsértése, az elvárhatóság pedig „a vétkesség elbírálásának társadalmi szempontja”, amelynek konkretizálása a bíróság feladata. „A bíróságnak kell megtalálnia azt a zsinórmértéket, amelyhez a magatartást a mindenkori társadalmi követelményeknek megfelelően méri, és azt is, hogy az adott esetben mennyiben ad helyt a károkozó egyéni

körülményeiben rejlő felelősségcsökkentő tényezőknek. [...] Általános, az egész társadalomra kiterjedő zsinórmértéket [...] természetesen nem lehet megállapítani. Az egyediesítés azonban nem az objektív mérték félretételét, hanem éppen annak teljes értelemben vett felhasználását, az »adott helyzetben általában elvárható« formula konkrét tartalommal való kitöltését jelenti” (Miniszteri indokolás, 262.).

A formulát bevezető 1977-es Ptk. Novella meglehetősen semmitmondó, stilisztikailag lapidáris, értelmezését tekintve zavaros miniszteri indokolása szerint: a „javaslat a felek eljárására vonatkozó szabályok módosításával és kiegészítésével – az együttműködési kötelezettségre, a szocialista együttélés követelményeire történő hivatkozás mellett – csak általános mércét ad a felek eljárására”. A „csak általános mércét ad” fordulat esetében a „csak” határozószó értelme nem világos: „kizárólag” vagy „mindössze”? Utóbbi esetben a norma tartalma ellentmondana az eredeti tartalomnak, amely szerint ez az általános mérce objektivitása folytán súlyosabb, mint a szubjektív vétkességi zsinórmérték. Ez a szabályozási helyzet az 1959-es Ptk. hatályon kívül helyezéséig nem változott.

Az új Ptk. Szerkesztőbizottsága a 2002. évi Konceptió kiadásakor *Zlinszky János* szerint szakítani kívánt a régi paradigmával, és lényegében a *Marton Géza*-féle kárfelelősségi tannak megfelelő kártérítési generálklauzula bevezetését határozta el, amikor *kimentési ok nélkül* fogalmazta meg a jogellenesen okozott kárért való felelősség jogtételét, s csupán a szociális méltányosság indokolta bírói mérséklésnek adott helyt a kárfelelősség megállapításánál. „A Legfelsőbb Bíróságon történt egyeztetés során a Bizottság szövege nem várt határozott ellenállásba ütközött. A bírák, elégedetten a jelenlegi szöveggel s az annak alapján kialakított gyakorlattal, ragaszkodtak a Ptk. kárfelelőssége elvárható magatartás esetén történő korlátozása meghagyásához”. *Zlinszky* szerint a régi szabályok fenntartásának az az üzenete, hogy „elképzelhető [olyan] élethelyzet, amikor nem várható el a jogkövető magatartás a [...] jogalanytól, [és ...] jogállamban bizonyos helyzetekben a jogkövető magatartás nem kötelező, [...] Létezik [...] nem szankcionált jogellenesség!” (Idézetek: *Zlinszky János: Elvárhatóság a magánjogban. Polgári Jogi Kodifikáció, 2003/4. 27.*) A Ptk. 2008-as Szakértői Javaslatának 1:4. §-a azzal a különbséggel egyezik meg a hatályos kódex 1:4. § (1) bekezdésével, hogy a Javaslat szövege a „ha *a* törvény”, a Ptk. *Magyar Közlönyben* megjelent szövege pedig a „ha *e* törvény” fordulattal kezdődik. A hatályba nem lépett, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény 1:4. §-a pedig abban különbözik a hatályos szövegtől, hogy az elvárhatóság mércéjétől való eltérés lehetőségét ahhoz köti, ha a törvény „szigorúbb” követelményt nem támaszt, míg a hatályos szöveg a Ptk. által meghatározható „eltérő” – azaz akár súlyosabb, akár enyhébb – követelményről szól. További, szövegezési és törvényszerkesztési különbség, hogy a hatályos kódex 1:4. § (2)–(3) bekezdése külön szakaszban, az 1:5. §-ban nyert elhelyezést mind a Szakértői Javaslatban, mind a 2009-es szövegváltozatban. A hatályos kódex – helyesen – közös szakaszba (1:4. §) helyezte az összetartozó normákat. A 2009-ig fenntartott, az 1959-es Ptk.-nak az 1977-es Ptk. Novellával bevezetett szövegét, amely tautologikus és kissé avított volt (ti. „*Saját* felróható magatartására...”; „senki *sem*”), a jogalkotó egyszerűsítette és pontosította (ti. „*Felróható* magatartására...”; „senki *nem*”). Figyelemmel arra, hogy a hatályos kódex 1:4. §-ának címzése már magában foglalja a „felróhatóság” kifejezést, szükségtelen a régi szöveg fenntartása az önhiba értékelése körében is, mivel van mód a rövidítésre. („Aki maga *sem* úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, a másik fél felróható magatartására hivatkozhat.” → „A másik fél felróható magatartására hivatkozhat az is, aki maga felróhatóan járt el.”) A különbség nem tartalmi, hanem csupán normaszerkesztési és stilisztikai. A Szakértői Javaslat leszögezi (71.), hogy az adott helyzetben általában elvárható eljárás megegyezik

a fel nem róható magatartással, és rögzíti, hogy a deliktuális kárfelelősség, illetve egyes szerződések esetében a kontraktuális kárfelelősség kimentési klauzulájában megfogalmazott magatartási mérce az alapelvben meghatározott zsinórmérték egy konkrét megjelenése.

Az Indokolás szerint az „adott helyzetben általában elvárható” formulában megfogalmazott tipizált követelményszintet a törvény a felelősségi tényállásokban a felróhatóság fogalmával azonosítja. Felelősséget az egyéb feltételek megvalósulása mellett a magatartás felróhatósága csak azokban az esetekben von maga után, ha ezt a törvény kifejezetten előírja. A kódex ugyanakkor a kárfelelősség kimentési szabályán túlmenően – így az Indokolás – más konkrét szabályokat is tartalmaz, amelyeket ugyancsak a követelményszint tölti ki tartalommal. Ilyenek azok a generálklauzulák, amelyek „elvárható” vagy „megfelelő” magatartást írnak elő. Ugyancsak ez a követelményszint érvényesül a jó- vagy rosszhiszeműség körében, amikor a törvény az adott helyzetben általában elvárható eljárást követeli meg a jogalanytól avégből, hogy magatartása jogilag megalapozott voltának hiányáról, illetve a látszatnak a valósággal ellentétes voltáról tudomást, ismeretet szerezzen (ti. amikor valakinek valamiről „kellett” vagy „nem kellett tudnia”).

Az elvárható magatartás elve „ultragerális” norma (*lex generalissima*). Az alapelv a nyelvtani értelmezés alapján az alábbi öt *konjunkatív fogalmi elem*ből áll: 1. *ha a Ptk. eltérő követelményt nem támaszt*; 2. *a polgári jogi viszonyokban*; 3. *úgy kell eljárni*; 4. *ahogy az az adott helyzetben*; 5. *általában elvárható*.

A magatartási zsinórmértéktől „eltérő” – akár súlyosabb, akár enyhébb – magatartási mércét csak a Ptk. állapíthat meg. *Eörsi Gyula* szerint a magatartási kánon univerzális, így attól eltérő követelményszint valójában nem létezik [Eörsi Gyula: *Bevezető rendelkezések in Eörsi Gyula – Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (KJK 1981, Budapest) 54–56.]. Az adott esetben magasabb (a veszélyes üzemek működtetői) vagy alacsonyabb (ingyenadósok) elvárás ugyanis ténylegesen nem „eltérő” követelményt jelent, hanem az adott helyzetben általában elvárható eljárás egy-egy arca, mely igazodik a szóban forgó „adott helyzethez”, amelyben az „általábani elvárhatóság” hol magasabb, hol alacsonyabb gondossági követelményt támaszt, amikor a kimentést elnehezíti, vagy éppen megkönnyíti. Így az elvárás tekintetében helyesebb a „súlyosabb” vagy „enyhébb” kifejezések helyett a „specifikált”, illetve a „nem specifikált” jelzők használata. A veszélyes üzemi felelősség elvárhatósági mércéje tehát lehet ugyan „súlyosabb”, mint például az ingyenadós felelősségi mércéje, de a generálklauzulában rögzített ultragerális formulához képest az csupán „specifikált” elvárás, hiszen ebben az adott helyzetben ez az elvárási szint az általában elvárható. Az elvárható magatartás mércéje további specifikáció nélkül a szerződésen kívül okozott károkért való, ún. deliktuális kárfelelősség területén uralkodik. Ugyanakkor specifikus követelményszint érvényesül például a jóhiszemű jogszerzők és az ún. ingyenadósok, míg ezekhez képest magasabb a visszatértes szerződéses jogviszonyok körében. Ezek az elvárási specifikációk tehát az elvárhatósági kánon univerzális mércéjén belül értendők. A Ptk. számos szabálya ugyanakkor nem felelősséget állapít meg, tartalmát mégis „az adott helyzetben általában elvárható” magatartás követelménye tölti ki. Ilyenek mindazok a generálklauzulák, amelyek „elvárható” vagy „megfelelő” magatartást (eljárást) írnak elő, és más, konkrétabb („szigorúbb”, „enyhébb”) követelményt nem támasztanak. Ilyen konkrétabb mérték például a fedezeti szerződésben a jogosultat terhelő kárenyhítési kötelezettség, melynek mércéje a fedezeti ügyletben alkalmazott ár „megfelelősége” (6:141. §). Az elvárhatóság nem specifikált mércéje érvényesül a deliktuális kárfelelősségen kívül azokban az esetekben, amikor a rosszhiszeműség körében a bíróság azt vizsgálja, hogy az illető

személynek „tudnia kellett”, hogy magatartásának (eljárásának) nincs jogos alapja [ráépítés, 5:71. § (2) bekezdés; túlépítés, 5:29. §; álképviselő, 6:14. § (2) bekezdés].

Az adott helyzetben általában elvárható eljárás követelménye *valamennyi polgári jogi viszonyra*, azaz a természetes és a jogi személy mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozott valamennyi személyi és vagyoni viszonyára vonatkozik. Ez alátámasztja a fenti „univerzális kánon”-konceptiót, amelyet az „eltérő követelmény” zavaros kategóriája feleslegesen megbont. Az atomkárokért való polgári jogi felelősségre vonatkozó különjogok (az atomkárokért való polgári jogi felelősségről Bécsben 1963. május 21-én kelt nemzetközi egyezmény II. cikke) is nyilvánvalóan az adott helyzetben (nukleáris létesítmény üzemeltetése) általában (a részes államok területén a nukleáris létesítményt üzemben tartókkal szemben) elvárható mércét alkalmazzák, jóllehet a rendkívüli károk kockázatát hordozó, adott helyzetből fakadó általános gondosság itt nyilvánvalóan ultramagas. Az effajta gondosság tanúsítására értelemszerűen az esetlegesen hatalmas mértékű károkért való, relatíve kimenthetetlen felelősség ösztönöz.

A magánjogi viszonyok mindegyike szabályozott – jogok és kötelezettségek összefüggő rendszerével lefedett – társadalmi viszony. Az elvárható magatartás elve azonban nem kizárólag a jogok gyakorlására és a kötelezettségek teljesítésére vonatkozik, hanem kiterjed a magánjogi viszonyokban tanúsított valamennyi „eljárás”-ra. Az „eljárás” tág fogalmi kategóriája kiterjed valamennyi *emberi magatartásra*, azaz tevőleges és nem tevőleges (mulasztásos), szándékos, súlyosan gondatlan, gondatlan, valamint célzatos és nem célzatos magatartásokra; továbbá a jogi és a reálaktusokra (a saját nevében, illetve más természetes vagy jogi személy képviselőjeként vagy érdekében eljárva történő jogszerzés, kötelezettségvállalás, károkozás). Kiterjed továbbá a *jogi személy „eljárására”* is, amely a jogi személy léttani helyzete, vagyis abszolút jogképességével párosuló cselekvőképtelensége folytán a következőket jelenti. A törvény fikció útján az önálló eljárásra képtelen jogi személyt is megterheli az adott helyzetben általában elvárható „eljárás” – szervezeti helytállást, illetve a betudás fikciója folytán kárfelelősséget eredményező – kötelezettségével avégből, hogy ezzel jogilag megalapozza a jogi személy helyett és nevében, illetve érdekében eljáró természetes személy polgári jogi felelősségének mögöttes, kivételesen direkt alakzatát (mögöttes alakzat közvetlen alakzat nélkül fogalmi képtelenség), és ezzel a természetes személyt vagyoni és személyi értelemben is érdekeltté tegye a jogi személy érdekében tanúsított magatartásának az adott helyzetben általában elvárható mércéhez igazításában. Az elvárhatósági mérce jogi személlyel szemben való érvényesítésének ellentmondásos problematikájára utalva felvethető, vajon a deliktuális felelősség körében a jogi személlyel szemben lehet-e az általános deliktuális felelősségi generálklauzula alapján kártérítési igényt érvényesíteni. A törvény szövege és a fent kifejtettek alapján úgy vélem, nem véletlen, hogy a 6:519. § alanya olyan vonatkozó névmással („aki”) van megjelölve, amely az egyszerű nyelvtani értelmezés alapján kizárólag a természetes személyre vonatkozhat. Kárt fogalmilag csak a fizikai világban valamiképp létező entitások (vö. pl. szoftver), így az emberen kívül a természeti tényezők, az élettelen dolgok, az élőlények tudnak okozni. Ezek közül azonban egyedül az ember az, aki ezért jogilag felelőssé tehető attól is függően, hogy a felróható károkozás során a saját nevében, képviselőként (pl. a jogi személy vezetőjeként) vagy más érdekében (jogi személy alkalmazottjaként, más személy megbízottjaként vagy gondozójaként stb.) járt-e el. Utóbbi két esetben jöhet szóba a jogi személy helytállása a kárfelelőssége folytán teljesítendő kötelezettségéért. Ennek alapja a betudás fikciója, amelynek nyomán úgy tekintendő, hogy a „jogi személy cselekszik”, így fiktív „magatartásáért” az adott esetben a kárfelelőssége folytán kártérítéssel tartozik, amely kötelezettségéért helytállni tartozik

[helytállás és felelősség összehasonlításához lásd legújabbán Miskolczi Bodnár Péter: Helytállás a társaság tartozásáért *in* Benke József – Fabó Tibor (szerk.): *A pvro pvra deflvit aqua* (PTE ÁJK 2018, Pécs) 197–209.].

„Az *adott helyzet*” kifejezés jogalkotás-technikai funkciója meglehetősen sajátos. Az a normatív tényállás, amelynek eleme ez a formula, a magánjogi viszonyok alakulása során megvalósuló esetek szinte korlátlan variációjából minden egyes konkrét tényállásra érvényesülést kíván. Az idő elvben végtelen számú, a jogi relevancia mértékéig atomizálható pillanatának megfelelő helyzetek változékonysága alig felfogható mértékű. Az ún. „adott helyzet” a megszámlálhatatlanul sokféle – eleve releváns vagy éppen irreleváns – tényhelyzetből akkor alakul ki, amikor egy korábbi helyzet törvényi tényállást megalapozó módon (jogi relevancia) megváltozik, vagy éppen – ugyancsak tényállást megalapozóan – továbbra sem változik meg – álljon a változás vagy a változatlanosság mögött oksági szempontból akár tevőleges, akár nem tevőleges magatartás. Az „adott helyzet” formula funkciója az, hogy általa a törvény az általános elvárások érvényesülési keretét konkrétan meghatározza. Minél szűkebb esetsoportot érinthet az adott tényállás, annál speciálisabb mércének kell megfelelni. Az általános elvárás konkrét zsinórmértéke lehet akár közismereti, akár szakmai kérdés. Nem kizárt sem a bárkivel, illetve mindenkivel (*casus generalissimus*), sem az egyetlen személlyel (*casus specialissimus*) szemben érvényesülő elvárhatósági szint, ugyanakkor az „általában” kifejezés mindkét szélsőérték esetén értelmezhetetlen: míg az előbbi esetben az „általában”-t a „mindig” fogalma váltja fel, az utóbbi esetben a magatartással kapcsolatos elvárhatóságot analógia útján lehet megítélni. Az „általában elvárhatóság” objektivizált mértékének „az adott helyzet”-hez kötése alapozza meg a magatartás megítélése során az egyes szubjektív körülmények figyelembevételét. Az „adott helyzet” fogalma egyediesít és egyéniesít: az *egyediesítés* a körülmények, az *egyéniesítés* pedig az eljárást tanúsító személy tulajdonságai alapján szubjektivizál. Ez olykor elengedhetetlen, ugyanis előfordul, hogy embertől független körülmények, illetve a személy egyes egyéni – fizikai, szellemi, lelki, tudati, akarati stb. – tulajdonságai olyan tényezőkké válhatnak, amelyek az adott helyzet alapján a tényállás megállapítása során nem hagyhatóak figyelmen kívül. Ellenkező esetben a döntés a jogbiztonságot sértené, mert az méltánytalan vagy akár méltánytalanság hiányában is igazságtalan volna (vö. a vezéreszméknél írtakkal). „[A]z egyéni képességek, tehetség, adottságok, ... a pszichikai elem is tipizáltan és differenciáltan van jelen” [Eörsi Gyula: Bevezető rendelkezések *in* Eörsi Gyula – Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (KJK 1981, Budapest) 54.].

Az „általában elvárható eljárás” zsinórmértékének való megfelelés megítélése során nem a „tőle elvárhatóság” mértékére kell tekintettel lenni, ez ugyanis bizonytalan: míg a magatartás tanúsítójának a saját ügyeiben tanúsított gondossága igen magas (*diligentia quam suis*) elvárási mérce, a személyes képességek vagy körülmények alapján meghatározott elvárhatóság éppenséggel alacsonyabb mértéket is eredményezhet (vö. 1959-es Ptk. miniszteri indokolása, 262.). Az általános elvárás az „adott helyzet” által érintett személy lényeges tulajdonságai által meghatározott hasonló személyi körben konkrétan érvényesülő magánjogi emberképhez igazodik. Ez azonban nem zárja ki, sőt olykor egyenesen megköveteli az *egyéniesítést*. Az Eörsi Gyula által megalapozott, ma is érvényes paradigma szerint az elvárhatóság társadalmi elvárást fejez ki az egyéni és a szervezeti magatartásokkal szemben, amelynek határa a vétőképeség. Az „adott helyzetben általában” formula a „forgalmi viszonyok ruhájára szabott, tipizált és differenciált megfogalmazás”. A „tőle” elvárható formula a *teljes egyéniesítés* eszköze lenne, ha az gyakorlati okokból nem lenne kivitelezhetetlen. Ezért a két formula az általános-különös-egyedi tengelyén helyezkedik el olyképpen, hogy az „adott helyzetben

általában” formula a „különös” szintjét jeleníti meg, a „tőle elvárható” formula pedig az „egyéni” felé közelít anélkül, hogy azt elérhetné. Eörsi nézete szerint: „az »adott helyzetben általában elvárható« formula rendkívül gazdag. A centruma a különös (speciális), s felöleli az egyedit is (vétőképtelenség, az »adott helyzet« esetleg releváns egyedi jellegzetességei) és bizonyos értelemben felöleli az általánosat is (amikor az »adott helyzet«-nek nincs semmiféle értékelhető sajátos jellegzetessége). [...] bizonyos kétséget támaszt a rendelkezést [ti. az »eltérő követelmény«-re utalást] illetően [az, hogy] a magas követelmény [...] ugyanúgy az alapformula megnyilvánulása, mint az [...] alacsonyabb [...] Ezek] végső soron [...] az általános magatartási mérce differenciálásának a jelenségei.” Hangsúlyozza, hogy az „általában” formula mindig *több* mint az „*átlagos*”, ugyanakkor mindig *kevesebb*, mint az *aránytalan áldozatvállalás*. [Idézetek Eörsi Gyula: Bevezető rendelkezések in Eörsi Gyula – Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (KJK 1981, Budapest) 54–56.] Fuglinszky Ádám számos „felróhatósági mércét” diagnosztizál [Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog* (HVG-ORAC 2015, Budapest) 284–294., *passim*]. Ezeket azonban helyesebbnek látszik *eltérő gondossági mércéknek* nevezni, amelyek az *egyetlen elvárhatósági formulán belül* érvényesülnek. Vékás Lajos – Eörsivel összhangban – úgy véli, az elvárhatóság tipizált elvárási szintjének pszichikai határát a természetes személynél a vétőképesség jelenti, a szakképzettség magasabb szintje azonban rendszerint megnövelt elvárással párosul, amely a bírói gyakorlat szerint nem feltétlenül meríti is ki egyszersmind az elvárhatóságot. Jogi személyeknél a szervezettség és a szakosítottság magasabb szintje növelheti a követelményszintet [Vékás Lajos: *Bevezető rendelkezések in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 51. sk.]. Egy-egy kárfelelősségi példa alátámasztja a bírói gyakorlat „hullámszerűségét”: az orvosi tevékenységgel okozott kár esetén a kimentés nehezített, ami azonban nem az objektív felelősséghez közelítést jelenti, hanem abból következik, hogy fokozott elvárás érvényesül a beteg ellátása körében az abban résztvevőkkel szemben (BH2011.282.); az orvos Ptk. 1:4. § (1) bekezdése szerinti általában elvárható magatartására az Eütv.-ben foglalt gondossági mérce az irányadó (PJD2017.17.). Meg kell jegyezni, hogy az elvárhatóság követelményét a szakképzettséghez igazodó, magasabb gondosság tanúsítása nem feltétlenül elégíti ki. Például a kórház kártérítési felelősség alóli mentesülését nem eredményezi önmagában az, hogy meghatározott vizsgálat elvégzésének hiányával szakmai szabályt nem sértett; ha az orvosai a tőlük elvárható legnagyobb gondosságot elmulasztják a beteg vizsgálata során, a kórház kártérítő felelőssége megállapítható (BH2006.400.).

Az analóg tényállásokban az adott helyzetben általában *elvárhatóság tartalmának megítélése* körében a következő elvek, szempontok érvényesülhetnek (az eltérő gondossági zsinórmértékek az eltérő helyzetekben érvényesülő eltérő elvárások alapján egyazon univerzális kánon eltérő megnyilvánulásai). A természetes személynél magasabb gondossággal tartozik a szervezet, azaz a jogi személy. Ennek folytán – kivételt tűrő módon – általában elvárható, hogy gondoskodjanak a munkaszervezésről, a munkaszervezetről, a működésről; így a kárfelelősség kimentése körében nem hivatkozhatnak munkaerő- vagy nyersanyaghiányra, belső adminisztratív okokra, működési okokra, s csak olyan indok vehető figyelembe, amely külső, elháríthatatlan, azaz objektív akadályon alapul (BH2012.14.). A jogi személyek között is számos tényező differenciálja az általános elvárhatóság mértékét (egyéniesítés). Ilyen a professzionalizmus foka, a piaci részvétel módja, a piaci részesedés mértéke, a bel- és külföldi formális jogi kapcsolatrendszer (uralkodás, befolyás), az informális kapcsolatrendszer, a munkavállalók száma, a tagság nagysága, a forgalmi mutatók (nettó árbevétel), a cégforma, a tőkeerő, a szervezeti összetettség, a működés futamideje, a jogi személy

múltja. A természetes személyek közötti egyéniesítésre alkalmas egyik fontos tényező a szakmai elvárhatóság, amely nem minden esetben meríti ki az általában elvárhatóság követelményét, az ugyanis a szakmai szabályoknál olykor még többre, illetve másra is kötelezhet. Világos különbség mutatkozhat az idős és a fiatal, az egészséges és a beteg (fogyatékkal élő) ember között, a laikus és a szakember között, sőt akár a falusi és a városlakó között (az 1960-as évek legfelsőbb bírósági gyakorlatában ez még nyilvánvaló volt), az azonos szakmákon belül pedig az életkor, a gyakorlat, a tapasztalat, a tudományos előmenetel, a kapcsolatrendszer, a beosztás stb. alapján.

Az elvárhatóság tehát univerzális kánon („az adott helyzetben általában elvárható eljárás”) szerint alakul, s ezért felróhatósági mércékről sem lehet beszélni. Az mégis nyilvánvaló, hogy az elvárhatósági követelmény megsértésének súlyossága, avagy a magatartás felróhatóságának súlya alapján lehet differenciálni a *felróhatóság mértéke*, illetve *aránya* között. Helyesen emeli ki azonban *Fuglinszky*, hogy az a körülmény, hogy az alapelv címzettje mennyire, vagyis mely fokban, mértékben tért el az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelményétől, általában irreleváns [Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog* (HVG-ORAC 2015, Budapest) 286.]. A klasszikus értelemben vett *szubjektív vétkesség* – szándékosság, illetve (súlyos) gondatlanság – foka összefüggésbe hozható a felróhatóság fokával akként, hogy a szándékos felróhatóság nyilvánvalóan súlyosabb, mint a súlyosan gondatlan vagy a gondatlan felróhatóság. Ezzel együtt is a felróhatóságnak a szubjektív vétkesség foka alapján ténylegesen eltérő mértéke csak ott releváns jogilag, ahol azt a törvényhozó kifejezetten értékelte. A vétkesség azonban a Ptk.-ban csak kivételesen jut szerephez, a törvény nem differenciál súlyos gondatlanság és gondatlanság között, és a legtöbb esetben a súlyos gondatlanság a szándékossággal áll együtt [vö. 4:39. § (3) bekezdés d) pont; 4:158. § (2) bekezdés; 4:191. § (2) bekezdés; 6:51. § (1) bekezdés b) pont; 6:91. § (1) bekezdés; 6:143. § (3) bekezdés; 6:147. § (1) bekezdés; 6:152. §; 6:268. § (1) bekezdés; 6:270. §; 6:306. §; 6:436. § (2) bekezdés c) pont; 6:464. § (1) bekezdés; 6:484. § (2) bekezdés; 6:526. §; 6:540. § (3) bekezdés; 6:587. §; 7:6. § (1) bekezdés b) pont]. A sérelemdíj mértékét ugyanakkor a bíróság egyebek mellett a felróhatóság mértékére tekintettel határozza meg [2:52. § (3) bekezdés]. Ugyancsak kivételesen nyer jelentőséget a *felróhatóság* egyes személyek közötti *aránya* [6:524. § (2)–(3) bekezdés; 6:525. § (2) bekezdés].

Az Indokolás szerint az adott helyzetben általában elvárható eljárás követelménye megsértésének *szankcióját* nem maga az alapelv határozza meg, hanem azt rábízva azokra a konkrét normákra, amelyek a Ptk. egyéb könyveiben az elvárhatóság követelményének érvényre juttatását célozzák; a *legtípikusabb* – mégis speciális – szankció a *kártérítési felelősség*. A *kizárólag* az 1:4. § (1) bekezdésébe ütköző magatartás *általános szankciói* is levezethetők a bevezető rendelkezésekből. Az általános szankció alapja tehát az, hogy a törvény által meghatározott „kellés” – ti. „úgy kell eljárni” – kötelezettséget alapoz meg, ami szükségképpen magában foglalja a követelménnyel ellentétes magatartás tilalmát. Ebből pedig ugyancsak szükségszerűen az folyik, hogy az alapelvet sértő magatartás szankciója az, hogy a felróhatóság nem érhet célt, azt a jog nem támogathatja, azaz a célzott eredmény nem következhet be, az elkerülni kívánt körülmény viszont bekövetkezik. Ez utóbbi azonban kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányában jogviszonyt – alanyi jogosultságot, alanyi kötelezettséget – nem keletkeztethet, nem szüntethet meg, nem módosíthat, felelősséget vagy helytállást nem keletkeztethet, illetve szüntethet meg. A felróható magatartás *másik általános szankciója* az, hogy arra az ilyen magatartást tanúsított fél előny szerzése végett nem hivatkozhat, míg a *harmadik általános jogkövetkezménye* az, hogy az ilyen magatartásra az ellenérdekű fél akkor is hivatkozhat,

ha maga is felróhatóan járt el, ugyanis az önhibát az anyagi perakadályok közül a Ptk. kizárta [1:4. § (3) bekezdés].

A saját felróható magatartásra előny szerzése végett való hivatkozás tilalma, vagyis a „*nemo suam turpitudinem allegans auditur*” elve szerint: „Felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat” [1:4. § (2) bekezdés]. Ismételten utalni kell arra, hogy e tényállást a saját korábbi magatartással ellentétes joggyakorlás [1:3. § (2) bekezdés] esetétől a korábbi magatartás felróhatósága különbözteti meg (vö. BH2004.472.; BH2003.90.). Az elv *venire contra factum proprium* tilalmához való kapcsolódását tévesen tételezi Asztalos László [Asztalos László: *A polgári jogi szankció* (Akadémiai Kiadó 1966, Budapest) 100.].

Az általános tilalomnak az összehasonlításra alkalmas történeti előzménye van, az ugyanis lényegében megegyezik a „*nemo auditur propriam turpitudinem allegans*” római jogban gyökerező, középkori elvével. A latin jogtétel szövegszerűen nem jelent meg a római forrásokban, a maival rokon kazuisztikája azonban nem jelentéktelen (vö. C. 7,8,5; C. 8,55,4). Jogtétté formálódásában a XIII. századi bolognai magyar *peregrinatio academica* későbbi oktató tagjainak, *Damasus Hungarus*-nak és *Paulus Hungarus*-nak is jutott szerep [Gallai Gergely: Some Observations on Paulus Hungarus and His Notabilia in Manlio Bellomo – Orazio Condorelli (ed.): *Proceedings of the 11. International Congress of Medieval Canon Law* (Biblioteca Apostolica Vaticana 2006, Città del Vaticano) 236.]. Az elvi tétel absztrahálása azonban *Accursius* műve. A fent hivatkozott C. 7,8,5 kódextöredék „*non debet audiri*” (ti. „nem kell meghallgatni”) szövegrészéhez a „*non audiri quem allegantem turpitudinem suam*” glosszémát fűzte, mely szerint: „nem hallgatható meg a saját felróhatóságára [tisztességtelenségére, erkölcstelenségére] hivatkozó” [Eltjo Scharge: *Das Römische Recht im Mittelalter* (Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1987, Darmstadt) 265. sk.].

Mivel a felróható magatartás általános szankciója az, hogy arra az ilyen magatartást tanúsított fél előny szerzése végett nem hivatkozhat, meg kell vizsgálni, hogy csak a maga számára történő előnyszerzés végett nem lehet-e arra hivatkozni, vagy pedig az ilyen hivatkozással másnak sem szerezhető előny; továbbá, hogy a saját felróható magatartásra lehet-e hivatkozni másnak vagy az arra hivatkozónak a hátrányára. Ennek megválaszolásához a hivatkozással célzott „előny” fogalmát kell megvizsgálni. A „*nemo praesumitur gratuito malus*” elve szerint „nem feltételezhető, hogy bárki is ingyen tenné a rosszat” [Detlef Liebs: *Lateinische Rechtsregeln und Rechtssprichwörter* (Beck 2007, München) 127., 143–144.]. Ezért – figyelemmel a tényállásban meghatározott magatartás célzatosságára – előnynek mindazon célok elérése tekintendő, amelyet a saját felróható magatartására hivatkozó fél e hivatkozásával el kívánt érni. Következésképpen ezt a célt, avagy előnyt nem érheti el, legyen az akár saját magának vagy másnak személyi vagy vagyoni előny megszerzése, akár másnak hátrány okozása. Ez az „előny” *sui generis* fogalma, amelynek helyességét a józan ész (*ratio sana*) mellett több axiomatikus helyességű jogi regula is alátámasztja [pl. „*ex iniuria ius non oritur*” („jogellenességből jog nem fakad”); „*nemo cum damno alterius locupletior fieri debet*” („senki sem nyerhet más sérelmére”); „*nemo auditur perire volens*” („senki ne hallgattassék meg, ki ezáltal elveszni akar”)]. Ha a törvény és e jogelvek kizárják, hogy valaki saját felróható magatartására akár a saját, akár más előnyére vagy hátrányára hivatkozzék, felmerül a kérdés, hivatkozhat-e valaki saját felróható magatartására akkor, ha azzal sem előnyt, sem hátrányt nem szerez, illetve okoz sem magának, sem másnak. A fél a perben a saját felróható magatartására hivatkozni nem köteles, annak lehetőségét azonban, hogy ilyen hivatkozásra jogosult volna, semmi nem zárja ki egyértelműen. Ilyen különös, jogvitát eredményező érdekhelyzet fennállása azonban jószerével kizárható.

A saját felróható magatartásra való hivatkozás tilalmának megsértését a törvény azzal *szankcionálja*, hogy egyfelől a hivatkozással elérni kívánt cél nem következik be, másfelől az elkerülni kívánt körülmény bekövetkezik. A szankció azonban differenciáltan értelmezendő anyagi és eljárási jogi értelemben. A tiltott hivatkozás szankciója peren (jogérvényesítő eljárás) kívül, tisztán anyagi jogi értelemben jogviszonyt nem keletkeztethet, nem szüntethet meg, nem módosíthat, felelősséget vagy helytállást nem keletkeztethet, illetve szüntethet meg, hacsak azt konkrét jogszabály kifejezetten jogkövetkezményként el nem rendeli. Erre rendszerint akkor kerül sor, ha a felróható magatartás a másik fél jogilag védett érdekének sérelmét okozta. A tiltott hivatkozás azonban szükségképpen kihat – különben a szankciónak nem lenne értelme – a felek, így a felróható magatartására hivatkozó fél vagy az ellenérdekű fél jogi helyzetére, azaz jogai és kötelezettségei, felelőssége, helytállása fennállására és terjedelmére. Ez a hatás úgy érvényesül, hogy a jogvitát a bíróság a tiltott hivatkozás keretében előadott tény, állított vagy tagadott jog, felhozott bizonyíték figyelmen kívül hagyásával bírálja el. Ezeket a bizonyítási lehetőségeket a bíróság tehát a fél elől a per során elzárja, és ezzel megakadályozza a hivatkozó fél által történő igényérvényesítést, illetve a hivatkozó féllel szembeni igényérvényesítés során a védekezés (vizontkereset, anyagi és perjogi kifogás, egyéb védekezés) lehetőségét.

A tilalom *publikált bírói gyakorlatával* kapcsolatban elmondható, hogy a jogtétel a gyakorlatban bevált, s tipikusan a saját mulasztásra, késedelemre, más szerződésszegésre vagy egyéb felróható magatartásra való hivatkozásokat takar. Szemléltetésképpen néhány publikált határozat – tematikus csoportosításban – érdemes a kiemelésre.

Bérhátralékra alapított lakáskiürítési per újabb felmondás nélkül nem indítható, ha a korábbi azonos jogcímre alapított kiürítés iránti per szünetelés miatt megszűnt (EBH2001.426.). Az ajánlat közlésének elmaradására nem alapíthat jogot az elővásárlásra jogosult, ha a vételi ajánlat közlése a lakcímváltozása bejelentésének elmaradása miatt volt sikertelen, azonban más forrásból tudomást szerezve a szerződésről nem adta jelét vételi szándékának, s csak hosszabb idő eltelte után, a megnövekedett forgalmi érték ismeretében kívánta a jogát gyakorolni (BDT2005.1219.).

Nincs helye ajándék visszakövetelésének, ha az ajándékozó létfenntartása azért nem biztosított, mert ilyen élethelyzetét önhibájából maga idézte elő (BH2018.46.). Ha az ajándékozónak létfenntartása érdekében szüksége van az ajándékra, és annak visszaadása a megajándékozott létfenntartását sem veszélyezteti, az ajándék visszakövetelése iránti igényét felróható magatartására hivatkozással csak akkor lehet elutasítani, ha szándékosan hozta magát a létfenntartását veszélyeztető, illetve annak látszatát keltő helyzetbe (BH2014.367.). Az ajándék visszakövetelésére volt házastársak esetén csak akkor nem kerülhet sor, ha a házasság megromlását kizárólag az ajándékozó házastárs felróható magatartása idézte elő (BH1995.464.). Nem követelhető vissza a házastársnak adott ajándék, illetve a helyébe lépett érték, ha az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés megghiúsulását az ajándékozó házastárs felróható magatartása okozta (BH1982.191.). Ha a házastársak valamelyikének szülei a közös életvitel megkönnyítése érdekében jelentősebb vagyontárgyat ajándékoztak, az ajándékot – a feltevés megghiúsulása címén – hosszabb házassági együttélés után is vissza lehet követelni attól a házastárstól, aki felróható magatartásával kizárólag maga idézte elő a házasság felbomlását (BH1975.307.). Ajándékozási szerződés révén nem juthat vagyoni előnyhöz az a házastárs, aki az ajándékozási szándékot motiváló feltevés megghiúsulását utóbb saját felróható magatartásával maga okozta (BH1976.23.).

Ha az elővásárlási jog jogosultja részére a vételi ajánlat közlése nem szabályszerűen történt, hanem arról más módon szerzett tudomást, ez nem akadályozza annak

megállapítását, hogy nem élt az elővásárlási jogával (EBH2006.1408.). Az adásvétel feltűnően nagy értékkülönbségre alapított megtámadásának határideje nem számítható attól az időponttól, amikor az eladó birtokba adási kötelezettségének a szerződésben foglaltakkal szemben csak a vele szemben indított végrehajtási eljárás következtében tesz eleget (BH2009.45.).

Nem értékelhető a társaság terhére, ha a kft. taggyűlési meghívójának átvétele, a taggyűlésről való tudomásszerzés a tag hibájából maradt el (BDT2010.2302.). A részvénykönyvi bejegyzés hiánya csak akkor jár a keresetindítási jog korlátozásával, ha a bejegyzés elmaradása nem az egyoldalú döntési pozícióban lévő társaság felróható magatartásának következménye (BDT2011.2414.). A jogi személy tevékenységi körében eljáró taggal, alkalmazottal vagy vezető tisztségviselővel szemben közvetlenül a polgári jogi következmények a jogi személlyel szerződéses vagy szerződésen kívüli jogviszonyban álló harmadik személyek (károsultak) részéről – külön jogszabályi rendelkezés hiányában – kivételesen akkor érvényesíthetők, ha a tag, alkalmazott, vezető tisztségviselő többlettényállásként a jogi személy elkülönült felelősségéből származó előnyökkel, szándékos magatartásával súlyosan visszaél (BDT2017.3718.).

Nem szerezhet tulajdonjogot ráépítéssel, aki az állami tulajdonú ingatlanon annak kezelőjével jogszabályba ütköző szerződés alapján építkezett, mert rosszhiszemű, felróható magatartásából vagyoni előnyre nem tehet szert (BH2009.278.). Ha az ingatlan tulajdonosa elfogadja a környék lakosságának csak a szükséges zavarást okozó építési módot, és ennek megvalósítását vállalja, később nem hivatkozhat arra, hogy a megállapodástól eltérő építési mód alkalmazásával létrejött felépítmény sem valósít meg szükségtelen zavarást (BDT2015.3268.).

Vitatható módon törli meg az *animo retinetur possessio* [5:1. § (3) bekezdés és 5:4. § (2) bekezdés] elvét, a birtok átruházásának és elvesztésének szabályait (5:3–4. §-ok), valamint az egyes jognyilatkozat-tételi szabályokat [6:4. § (3)–(4) bekezdés] a bíróság abban az 1959-es Ptk. hatálya alatt publikált eseti döntésében, amely szerint az éjszakai szórakozóhelyen ittasan tartózkodó biztosított a gépjárműve kulcsait tartalmazó kabátja őrizet nélküli elhelyezésével mintegy lemond a kulcsbirtoklásról, ezáltal a jármű ellopását maga idézi elő (BH2009.327.). Ez a gyakorlat tehát átgondolandó. Aligha vitatható azonban a fenntarthatósága ama biztosítási jogi gyakorlatnak, mely szerint annak megítélésénél, hogy a biztosított a szerződés megkötése során az elvárható magatartást tanúsította-e, nem hagyhatók figyelmen kívül a személyes adottságok, képzettségek, szakmai ismeretek (BDT2015.3365.).

A közüzemi szolgáltató, ha saját közüzemi szabályzatát megszegve nem tart helyszíni ellenőrzést a fogyasztóváltozás bejelentésekor, az ebből eredő bizonyítási nehézségek terhét maga viseli (BDT2007.1662.). A bányavállalkozás terhére esik, ha a bizonyítás elnehezülését, a kár összegét érintő bizonytalansági helyzet kialakulását alapvetően az okozza, hogy a bányavállalkozás a kártalanítási eljárással összefüggő kötelezettségei körében nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható (BDT2014.3178.).

A *felróhatóságra való kölcsönös hivatkozás jogát* az 1:4. § (3) bekezdése mondja ki, eszerint: „A másik fél felróható magatartására hivatkozhat az is, aki maga felróhatóan járt el.” Az egyik fél felróható magatartása ennek folytán nyilvánvalóan nem mentesíti a másik felet attól, hogy úgy járjon el, ahogyan az adott helyzetben általában elvárható. Az általános jelentőségű, konkrét tényállás funkciója az, hogy a felróható (tipikusan: önhibás) magatartást kizárja a tipikusan a károkozókval és a szerződésszegőkkel szembeni igények érvényesítése akadályainak köréből. A norma visszatartó ereje tehát két okban keresendő: egyfelől a kölcsönös felróhatóság nem zárja ki a felróhatóság szankcionálását, másfelől a kölcsönös felróhatóság tekintetbevétele is kétoldalú. Egyes felróható

magatartások (pl. az önhiba) ugyanis éppen azt az igényt csökkentik, amelynek érvényesítése elől a norma különben nem zárja el azt a felet, aki a másik fél felróható magatartására hivatkozik, jóllehet maga sem úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható. Az önhiba azon esetei, amelyek felelősségcsökkentő joghatást eredményeznek, nem tartoznak e norma hatókörébe, mert azok jogalapja valamely *lex specialis*. Idetartoznak ugyanakkor a felelősséget megalapozó vagy a polgári jogi igény elvesztését eredményező magatartások (EBH2001.536.; BH1994.660.). Joghatékonysági szempontból felvethető: vajon nem volna-e még hatékonyabb egy ezzel ellentétes tartalmú rendelkezés, amely kölcsönös felróhatóság esetén kizárná bármely fél igényérvényesítésének lehetőségét (vö. BH1984.143.)? E megoldás révén nem terhelné az igazságszolgáltatást a kölcsönösen felróható magatartások ezreinek jogi értékelése, illetve az ilyen magatartással okozott érdekellentét rendezetlenül hagyása még nagyobb kockázatot hagyna a feleken, melynek folytán a felróhatóságban mutatkozó érdek erodálása folytán a jogkövető magatartás fokozható lenne.

1:5. § [A joggal való visszaélés tilalma]

- (1) A törvény tiltja a joggal való visszaélést.**
- (2) Ha a joggal való visszaélés jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadásában áll, és ez a magatartás nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért, a bíróság a nyilatkozatot ítéletével pótolhatja, feltéve, hogy az érdeksérelem másképpen nem hárítható el.**

A joggal való visszaélés tilalma a tételes jogban valamennyi jogágot érintő fogalom, a jogtudományban pedig az általános jogtan (*allgemeine Rechtslehre*) fogalmi körébe tartozik. Ehelyütt ez az általános jogi tilalom szűkebben, a Ptk. által kodifikált (1:5. §) *általános magánjogi tilalomként* vizsgálendő, amely ugyanakkor az e tilalmat nem tételező jogágakra is átsugárzik [vö. ugyanakkor a Mt. 7. § (1)–(2) bekezdését, amely mind az aktív, mind a passzív alakzat fogalmát meghatározza].

A Ptk. – elődjével ellentétben – a joggal való visszaélés fogalmát nem definiálja, hanem általános magánjogi tilalmat alkot [1:5. § (1) bekezdés], amelynek tartalmát és szankcióját a bírói gyakorlatnak a jogtudománnyal karöltve kell kidolgoznia. A Mtj. 2. § (2) bekezdése (vö. ZGB § 2 Abs. 2) kimondta: „A törvény nem nyújt oltalmat a joggal való visszaélésnek.” A hatályos tilalom szerint: „A törvény tiltja a joggal való visszaélést.” A plakatív rendelkezésből a nyelvtani-logikai értelmezés útján kétség nélkül annyit lehet csupán megállapítani, hogy az feltételezi: a visszaélést megvalósító személy a visszaéléskor már szükségképpen rendelkezik valamilyen alanyi jogosultsággal, és a visszaélés ennek az alanyi jogosultságnak a jogrend követelményeinek nem vagy nem teljesen megfelelő gyakorlásában vagy – éppen ellenkezőleg – nem gyakorlásában áll. A jogalkotó tehát normatív erővel nem rendezte, hogy mely alanyi jogosultságok jönnek figyelembe, azaz van-e olyan alanyi jog, amely esetében a joggal való visszaélés kizárt, illetve hogy a jogrendnek nem megfelelő joggyakorlás mikor éri el a joggal való visszaélés határát.

A joggal való visszaélés tilalmának elve az alapelvek köréből azok közé a kivételes esetek közé tartozik, amelyet mind a hazai magánjogtudomány, mind a bírói gyakorlat kellő alapossággal feltárt. A tilalom római jogi gyökerei tekintetében ugyanakkor némi korrekcióra szorulnak a tilalmat elemző munkák. Helytálló, hogy a római jog az „alanyi jog” általános fogalmának hiányában elvszerűen nem fogalmazta meg a *jogi chicane* („sikán”) tilalmát, hanem esetről esetre hozott létre olyan kazuisztikát, amely alkalmas alapul szolgálhatott az évszázadokkal későbbi absztrakció és kodifikáció számára. Helyes

az a megállapítás is, hogy a „sikán” kizárólag a bosszantó, ártó, károkozó célzatú joggyakorlást jelenti, amely a joggal való visszaélés általános magánjogi fogalmánál szűkebb tartalmú. Helyes, hogy a középkorban generalizált *aemulatio* fogalma – a szomszédjogi tilalmak megkerülésével a szomszéd bosszantására irányuló, a tulajdonosnak előnyt rendszerint nem eredményező tulajdonosi joggyakorlás – nem vetíthető vissza a római jogba, ahol az (*Macer D. 50,10,3 pr.*) szűk értelemben a középületek látványával való magánépíttetői „vetélkedést” (*aemulatio*), a közhatalommal konkuráló magatartást jelenti. Mindez azonban kiegészítendő azzal, hogy római jogi forrásainkban a joggal való visszaélés tilalmának sajátos elvi előzménye is van. Több klasszikus forráshely megerősíti, hogy a saját jog gyakorlása (*uti suo iure*) és a kereset előterjesztése nem tekinthető vétkességnek, csalárdságnak, fenyegetésnek, károkozásnak („*nullus videtur dolo, vim, damnum facere*”, *Gaius D. 50,17,55*; *Paulus D. 50,17,155,1*; *Paulus D. 50,17,151*). Ezzel szemben a római juristák kifinomult jogászai gondolkodása felismerte, hogy elkülönítendő ugyan a törvénysértés (*contra legem facere*) és a törvénykerülés (*in fraudem legis agere, avagy fraus legi facta*) fogalma, azonban mindkettőt elítélés alá kell helyezni. *Paulus* híres szentenciája szerint: „aki azt teszi, amit a törvény tilt, megsérti a törvényt, aki azonban betűje sértése nélkül a megkerülésére tör, csalárdságot tesz” (*D. 1,3,29*). Továbbá, így *Ulpianus*, „a törvény ellen elkövetett csalárdság az, ha valami olyat tesznek, amit a törvény nem tételez kívánatosnak, de nem is tilt kifejezetten” (*D. 1,3,30*).

Az Alkotmánybíróság 3241/2015. (XII. 8.) AB végzése szerint: „... valamely jog gyakorlása és kimerítése önmagában nem valósít meg joggal való visszaélést.” Az Indokolás szerint a kódex az alanyi jogok szabad gyakorlásának az egész törvénykönyvön végigható közös elvi korlátjaként fogalmazza meg a joggal való visszaélés tilalmát. Hangsúlyozza, hogy a joggal való visszaélés az alanyi joggyakorlásának a jogelvárásaival szembehelyezkedő módja. Meghaladottnak tekinti a törvény az 1959-es Ptk. joggal való visszaélés fogalmi határaitra vonatkozó tételes, részben példálózó feltételeit [5. § (2) bekezdés], ezért nem határoz meg ilyen fogalmi jegyeket, hanem a bírói gyakorlatra bízta azok kimunkálását. Ennek során azonban arra inti a jogalkalmazót, hogy a joggal való visszaélés megállapításánál az eddig kialakult önmérséklet fenntartandó. A polgári jogi szabályok ugyanis elsősorban védik és támogatják az alanyi jogok érvényesülését, és csak visszaélésszerű esetben gátolják meg azok gyakorlásának konkrét módját. Kiemeli, hogy a bírói gyakorlat már javarészt kidolgozta a visszaélésszerű joggyakorlás tartalmi határait, amelynek szem előtt tartása különösen fontos, hiszen a családjog szabályai is a törvénykönyvbe integrálódtak, és e szabályokkal kapcsolatban a bírói gyakorlat eddig is – helyesen – tartózkodó volt a joggal való visszaélés megállapításával kapcsolatban.

A jövőre nézve a joggal való visszaélés esetcsoportjait a bírói gyakorlat mellett az összehasonlító jog eredményei alapján lehet összegezni.

A joggal való visszaélés rendkívül atipikus tényállás, ezért a jogalkotó a véglegesség igényével képtelen annak esetköreit rögzíteni, ezért szükségképpen a bíróság feladata, hogy – mintegy empirikus úton – rögzítse a norma kazuisztikáját, ezzel inspirálva a jogalkotót, különben a tilalom alkalmazása méltányossági ítélkezéshez vezethet. A joggal való visszaélést megvalósító magatartásnak tipikusan tevőleges (azaz aktív, avagy kommisszív) és nem tevőleges (vagyis passzív, másként omisszív; ezen belül olykor mulasztásos) alakzata van. E két alakzat a szankcióval összefüggésben elvi szintű eltéréseket von maga után. A visszaélésszerű joggyakorlás tevőleges alakzatának szankciója az, hogy a joggal való visszaélés meggátolja az adott alanyi jog érvényesülését, vagyis az ilyen magatartással nem érhető el a kívánt joghatás. Tipikus többlettényállási elemek, így személyiségi, dologi vagy más jog megsértése, károkozás esetén további, a törvény egyéb rendelkezésén alapuló szankcióként jöhet szóba a magatartás

abbahagyására kötelezés és a magatartástól eltiltás, illetve a kártalanítás vagy – további feltételekkel – a deliktuális kártérítés [6:520. § d) pont]. A joggal való nem tevőleges, illetve mulasztásos visszaélés esetén az, hogy a kívánt joghatás a visszaélésszerű magatartással nem érhető el, magyarázatra szorul. A joggal való visszaélés útján elkerülni kívánt eredmény bekövetkezése ugyanis jogi úton csak akkor kikényszeríthető, ha azt a törvény kifejezetten lehetővé teszi. Ha ugyanis a nyilatkozat meg nem tétele vagy valamely magatartás nem tanúsítása a félnek alanyi joga, akkor a magatartásra – pl. pénzfizetésre vagy vagyontárgy átruházására, illetve dolog átadására, birtoka átruházására – kötelezés, illetve a nyilatkozat megtételére kötelezés nem az alapelv rendelkezésén [1:5. § (1) bekezdés] alapul, hanem konkrét jogszabályon, hiszen a kötelezett nyilatkozattétele vagy más magatartása folytán tipikusan új jogi helyzet jön létre, azaz jogviszony keletkezik, módosul vagy szűnik meg. Erre szolgál az 1:5. § (2) bekezdésében szabályozott általános jelentőségű, konkrét tényállás. További jogállami, jogbiztonsági kontrollt jelent, hogy a nyilatkozat ítélettel való pótlására a bíróság van felhatalmazva. Ugyancsak bírósági ítélettel pótolható az a nyilatkozat, amely nem jogszabályon, hanem a felek egybehangzó akaratnyilatkozatán, szerződésén alapuló nyilatkozattételi kötelezettségből fakad [6:184. §; az 1:5. § (2) bekezdés erre az esetre nem alkalmazható; vö. még PJD2016.23.].

A joggal való visszaélés „melegágyaiként” közismert, *tipikus esetcsoportok* a következők: a közös tulajdon megszüntetése, a társasház belső viszonyai, a közös szülői felügyeleti jog gyakorlása, az albérleti viszonyok, a ráépítés, a személyiségi jogi jogsértéssel és közérdekű adatigényléssel összefüggő esetek. Itt sem ezeket, sem a nyilatkozatpótlás eseteit nem vizsgáljuk. Az e csoportokon kívüli bírósági kazuisztika példái a következők.

A *joggal való visszaélést megállapító publikált kazuisztika* a következő. Az ajándék visszakövetelése, illetve a családjogi tartásra való jogosultság két különböző személyes jog, egyikük gyakorlása nem függ a másik érvényesítésének sikerétől, mert e jogok gyakorlásának csak a joggal való visszaélés szab korlátot. Vizsgálni kell például azt, hogy az ajándékozás nem olyan helyzetben történt-e, amikor a feleknek okszerűen számolniuk kellett azzal, hogy az ajándékozó rövidesen tartásra szorulttá válik, továbbá, hogy az ajándékozó részéről nem játszott-e szerepet, hogy az ajándékozás által magát tartásra rászorulttá tegye. Ezek ismeretében lehet meg állapítani, hogy az ajándékozó e jogai gyakorlásával nem valósít-e meg joggal való visszaélést (PK 77.). Visszaél a vadásztársaság a tagsági jogviszony felmondásának jogával, ha a vadászjeggyel és a lőfegyvertartási engedéllyel ideiglenesen nem rendelkező tagjának tagsági jogviszonyát úgy mondja fel, hogy tudomása van arról, a tagsági jogviszony feltételei a felmondás hatályának beállta előtt helyreállnak (BDT2018.3856.). A joggal való visszaélés tilalma miatt nincs helye a taggyűlés összehívása ismételt kezdeményezésének, ha az adott tárgyban és napirendi pontokkal a taggyűlés a kérelmet megelőzően rövid idővel már határozatot hozott (BDT2017.3725.). A feltűnő értékaránytalanság címén való megtámadási jog visszaélésszerű gyakorlását jelenti, ha a vevő a vásárolt ingatlant a vételárat meghaladó mértékben jelzálogjoggal terheli meg, és ezzel az eladót megfosztja attól a lehetőségtől, hogy az eredeti állapot helyreállítása iránt ellenkérelmet terjesszen elő (BH1994.187.).

Joggal való visszaélést *nem állapított meg* a bíróság a következő, közzétett döntésekben. Nem minősül visszaélésnek a képmás vagy hangfelvétel készítése vagy felhasználása, ha arra közvetlenül fenyegető vagy már bekövetkezett jogsértés bizonyítása érdekében közérdekből vagy jogos magánérdekből kerül sor, feltéve, hogy a képmás vagy hangfelvétel készítése vagy felhasználása a bizonyítani kívánt jogsértéshez képest nem okoz aránytalan érdeksérelmet (PJD2016.20.). A Ptké.-nak a bejegyzett társaságok Ptk.-val összhangban történő továbbműködéséről szóló 12. §-a szerinti

szerződésmódosítás betéti társaság esetén a tagok egyhangú döntését igényli. Joggal való visszaélésként nem értékelhető, ha a tag a módosító szerződést nem írja alá, a bíróság a nyilatkozatát nem pótolhatja (BH2017.268.; BDT2016.3515.). A tag iratbetekintési joga garanciális tagi jogosítvány, melynek gyakorlása önmagában arra hivatkozással, hogy azt igen hosszú időszak tekintetében kívánja érvényesíteni a kérelmező, nem minősíthető joggal való visszaélésnek (BDT2018.3867.).

A prognosztizálható *kazuisztika* köréből a következő példák hozhatók a joggal való visszaélés megállapítására. Különös módon maga az Indokolás is elismeri, hogy a joggal való visszaélés lehetőségét rejti magában annak megengedése, hogy a tulajdonos *saját vagyona bizalmi vagyongazdálkodója* lehet. Mivel a nyilvánvalóan aggályos helyzet felismerése ellenére a lehetőséget a törvény bizonyos – sajnálatos módon nem részletezett – „gyakorlati okokból” mégsem zárja ki, jól látható, hogy a pozitív *kazuisztika* bővülni fog. Ugyancsak az Indokolás emeli ki azt is, hogy a *polgári jogi társaság tagjainak rendkívüli felmondási joga* tekintetében joggal való visszaélés, ha azt például egyes üzleti kockázatok elkerülése vagy kedvezőbb egyéni üzleti lehetőség megvalósítása érdekében gyakorolják.

Az összehasonlító magánjogi kutatás [Tercsák Tamás: *A joggal való visszaélés* (HVG-ORAC 2018, Budapest) 236–276. és 310–323.; Tercsák Tamás: *A joggal való visszaélés in* Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (<https://ijoten.hu/> 2018, Budapest) (54)–(58)] alapján az alábbi jelenségek visszaélésszerű joggyakorlásra utalhatnak. Ezek az esetek jóllehet nem feltétlenül alapozzák meg a joggal való visszaélés megállapítását, azonban utalhatnak a visszaélésszerű joggyakorlás tényére, vagy akár valószínűsíthetik is azt: a norma céljával ellentétes joggyakorlás; a túlnyomórészt csak hátrány okozására irányuló, zaklató joggyakorlás; a saját érdek hiányában történő joggyakorlás; más érdekében való irracionális joggyakorlás; az ellenérdekű felet indokolatlanul kímélő joggyakorlás; a haszontalan, előnytelen joggyakorlás; nyomásgyakorlásra irányuló joggyakorlás; a nyilatkozat alaki hibájára való visszaélésszerű hivatkozás (amely a tényállástól függően a *venire contra factum proprium* tilalma alá is eshet); a jogellenesen, felróhatóan, illetve egyébként visszaélésszerűen vagy rosszhiszeműen szerzett jog gyakorlása; végül a durva érdekaránytalanságot eredményező joggyakorlás. Utóbbival összefüggésben azonban ki kell emelni, hogy a Legfelsőbb Bíróság az 1990-es évektől szakított az 1959-es Ptk. kezdeti gyakorlatával, amely a szemben álló érdekek egybevetését és mérlegelését tekintette a joggal való visszaélés megállapítása során a központi kérdésnek. E gyakorlat téves volt, hiszen a szemben álló érdekek egyikét alanyi jog támogatja. Ez persze nem jelenti azt, hogy a durva érdekaránytalanságot eredményező a joggyakorlás ne utalhatna a visszaélésszerűsége.

A joggal való visszaélés szabályozásának jelenlegi módjával kapcsolatban Tercsák Tamás – az alábbiak szerint vitatható módon – úgy véli [Tercsák Tamás: *A joggal való visszaélés in* Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (<https://ijoten.hu/> 2018, Budapest) (50)], hogy a bevezető rendelkezés nem tudja betölteni az alapvető funkciókat, mert a tilalomból további, konkrét törvényi rendelkezések nem fakadnak, a kódex a generálklauzulát nem tölti meg konkrét normák útján tartalommal. Álláspontja szerint az nem alkalmas joghézagkitöltő funkcióra sem, mert a tilalmat nem valódi joghézag esetén kell alkalmazni, hanem akkor, amikor a részletes szabályok valamiről egyértelműen rendelkeznek: ez a tilalom törvényrontó szabály. Egyetlen alapvető feladata az alanyi jogok tartalmának meghatározása szempontjából az értelmező funkció betöltése lehetne, azonban Tercsák szerint a tilalom kodifikálása folytán a törvényben szabályozott jogok gyakorlásának utólagos felülbírálata maga hozza létre a kétséges helyzeteket. Konklúziója szerint a tilalom nélkül lehet, hogy igazságtalan, de a jogbiztonságnak sokkal megfelelőbb helyzet állna elő.

Ez az álláspont azonban – véleményünk szerint – több okból is téves. Vitatható ugyanis, hogy a tilalomból ne fakadna a Ptk. további könyveiben konkrét jogszabály, ilyenek tekinthetjük ugyanis például a társasági jogban a korlátolt felelősséggel való visszaélést, amely súlyos szankciót von maga után [3:2. § (2) bekezdés]. Ez ellen szokás felvetni, hogy a korlátolt felelősség nem alanyi jog, így ebben az esetben „jogintézménnyel” való visszaélésről (*Institutsmissbrauch*) van szó. Ez azonban nem zárja ki, hogy e konkrét jogszabályt a generálklauzula (1:5. §) deduktív gyümölcsének tekintsük, mert az alanyi jogosultság ugyanúgy a tárgyi jog által megalapított és védett előny, miként a korlátolt felelősség. Aki e törvényes előnyével visszaél, megsérti a jogrendet, mégpedig súlyos fokban, mely megfelelő szankciót követel. Ugyancsak a társasági jogban jelentkezik a kisebbségi jogokkal való visszaélés problémája, amelyet a kódex szintén súlyos szankcióval sújt [3:104. § (2) bekezdés és 3:363. § (2) bekezdés]. Ezenkívül a jogaival való visszaélő gyámot a hatóság elmozdítja [4:242. § (1) bekezdés], továbbá a közös tulajdon megszüntetését a bíróság nem rendelheti el, ha a közös tulajdon megszüntetése alkalmatlan időre esik [5:83. § (2) bekezdés]. Eszerint a jogalkotó ezeket az eseteket látta olyan súlyú visszaélésnek, hogy kellően visszatartó, konkrét szankció megalkotása útján kell a társadalmi, illetve a gazdasági életbe beleavatkoznia. Az ezen kívüli, beláthatatlan számú, azonban adott esetben szankciót igénylő, ám a jogalkotó által mégsem szabályozott joggyakorlási visszaélésre *per analogiam legis* a már szabályozott tényállások, *per analogiam iuris* pedig a generálklauzula vehető a bírósági ítélet jogi alapjául. Nem egészen igaz tehát az a megállapítás sem, hogy ne lehetne valódi joghézagot kitöltő szerepe az alapelvnek. Nem tartható álláspontunk szerint az sem, hogy a tilalom normarontó és a jogbiztonságot veszélyeztető volna. Helyesen alkalmazva ugyanis a tilalom éppenséggel az alanyi jogosultságot megalapozó norma célját juttatja érvényre. A jogalkotó célja nyilvánvalóan nem lehetett az, hogy eltérje a jogalanyok – olykor igen leleményes – visszaéléseit. Ezek általános kizárása pedig nem gátja, hanem éppen garanciája a jogbiztonságnak (az igazságosság és a méltányosság vezéreszméjéig nem is kell elmenni).

A jogszabály által megkívánt nyilatkozat visszaélésszerű megtagadásának tilalmát a Ptk. az 1:5. § (2) bekezdésében szabályozta mint ún. általános jelentőségű, konkrét tényállást. Az itt meghatározott tényállás a jog visszaélésszerű gyakorlásának egy olyan tipikus, konkrét, mulasztásos esete, amely általános jelentősége révén a jogalkotó szerint a bevezető rendelkezések közé sorolandó.

A tényállás a következő fogalmi elemekből áll: a nyilatkozattétel a fél alanyi joga, nem kötelezettsége; a nyilatkozattételt jogszabály kívánja meg; a nyilatkozattételt a fél visszaélésszerűen tagadja meg; a fél ezzel nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért; az érdeksérelem másképpen nem hárítható el. A norma joghatása pedig az, hogy a tényállás megvalósulása esetén a bíróság e nyilatkozatot – mérlegelése alapján – ítéletével pótolhatja.

A nyilatkozat jogszabály által megkívánt jellegéből következik, hogy nem amiatt lesz joggal való visszaélés a jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadása, hogy az speciálisan védett érdeket másképpen el nem hárítható módon sért, hanem a nyilatkozat megtagadásának önmagában is visszaélésszerűnek kell lennie, és ehhez járul többlettényállási feltételként a másként el nem hárítható érdeksérelem. A visszaélésszerű jelleg tekintetében érdemes utalni arra, hogy a Ptk. az elődje 5. § (2) bekezdését nem tartotta fenn ugyan, azonban az Indokolás szerint ennek nem az volt az oka, hogy az ott megjelölt, tipikusnak tartott magatartások megnevezését tévesnek tartotta volna, hanem az, hogy nem akarta megkötni a jogalkalmazó kezét egy kimerítő felsorolásba foglalt tipizálással, hanem teljes egészében a jogalkalmazóra bízta a „visszaélés” fogalmának

tartalommal való kitöltését. Ebből az következik, hogy az 1959-es Ptk. felsorolása megtartható azzal, hogy ezek a joggyakorlási módozatok a joggal való visszaélésnek csupán különösen tipikus példái, amelyek akár ki is egészíthetők például a fent írt, a visszaélésszerűség látszatát eredményező magatartásokkal is. Ennek megfelelően a jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadása önmagában visszaélészerű lehet, ha az a nemzetgazdaság megkárosítására, személyek zaklatására, vagy jogaik és törvényes érdekeik csorbítására, illetéktelen előnyök szerzésére vezetne. Ugyancsak felvetheti a visszaélésszerűséget a jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadása, ha az a társadalmi rendeltetésével egyébként össze nem férő célra (pl. nyomásgyakorlás) irányult, továbbá ha saját érdek hiányában ment végbe; irracionális módon más érdekében történt; az ellenérdekű felet indokolatlanul kímélte; teljesen haszontalan, illetve előnytelen volt; durva érdekaránytalanságot eredményezett stb.

Ha nem állapítható meg az, hogy a jogszabály által kívánt *nyilatkozat megtétele alanyi jogosultság*, vagy az, hogy a nyilatkozat *megtagadása visszaélészerű* lett volna, akkor a *további tényállási feltételek vizsgálata szükségtelen*. A kereset elutasítható, ha a nyilatkozattétel jogszabályon vagy szerződésen (6:184. §) alapuló kötelezettség; ha nem jogszabály által megkívánt nyilatkozatról van szó; vagy ha bizonyított, hogy a megtagadás nem volt visszaélészerű, mert az például a fél jogilag védett érdekén alapult. A kereset ezekben az esetekben akkor is sikertelen, ha a per tárgyává tett magatartás különben nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sértett, és ez a sérelem másképpen nem volt elhárítható. A pótlandó nyilatkozat *joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozat* lehet, ezért az ettől eltérő nyilatkozatok ítélettel nem pótolhatók (EBH2003.935.). Ezen túlmenően kizárólag *jogszabály által megkívánt* nyilatkozatról lehet szó (BH1985.56.; BH2012.219.). A jogszabály általában azért kívánja meg valamely nyilatkozat megtételét, hogy a felek egyike ne változtasson a már fennálló jogviszonyon a másik fél hozzájárulása nélkül (tulajdonközösség). Amikor a nyilatkozattétel *nem alanyi jogosultságból* fakad, hanem annak alapja valamely *magánjogi szabadság*, így például a szerződési szabadság, akkor a nyilatkozat (szerződéskötés) *nem pótolható* bírói ítélettel.

A törvény szerint a bíróság a nyilatkozatot ítéletével „*pótolhatja*”, nem pedig „*pótolja*”. Eszerint a *bíróság mérlegelési jogköre teljes* a nyilatkozat ítélettel történő pótlása terén – hasonlóan az utaló magatartás esetén megítélhető *sui generis* kártérítés esetéhez (ti. „kötelezheti”; 6:587. §). A tényállásbeli előfeltételek fennállása esetén sem köteles tehát a bíróság a nyilatkozatot pótolni, ha mérlegelése szerint például a jogszabály által megkívánt nyilatkozat pótlása szükségtelen, vagy az az alperesnek aránytalan érdeksérelemt okozna. Ekkor elutasíthatja a keresetet még abban az esetben is, ha a nyilatkozat megtagadása egyébként visszaélészerű volt, és ez másképpen el nem hárítható módon okozta nyomós közérdek vagy különös méltánylást érdemlő magánérdek sérelmét.

A *bírói gyakorlat* a következő esetekben *nem pótolta* a nyilatkozatokat: szerződéskötés megtagadása (szerződési szabadság); ugyancsak a szerződési szabadság alapján nem pótolható a lakóingatlanra bejegyzett zálogjoggal rendelkező pénzügyi intézmény hozzájárulása ahhoz, hogy a Nemzeti Eszközkezelő az ingatlant megvásárolja; alapító okirat létesítéséhez, módosításához a nyilatkozat megtagadása; végrendelet-készítés elmaradása; házasságkötési szándéknyilatkozat megtagadása; örökbefogadáshoz a szülői hozzájárulás megtagadása (BH1992.28.); politikai közszereplő személyes adatai nyilvánosságra hozatalának megtagadása; társasház fűtési rendszeréről való leváláshoz szükséges nyilatkozat megtagadása, ha az érdeksérelem más módon is elhárítható; az üzletrész elidegenítésének a társasági szerződésen alapuló hozzájárulási jog alapján történő megtagadása; a nyilatkozat pótlása nem alkalmas olyan helyzet rendezéséhez,

amikor a fél önkényesen, jogellenesen a per tárgyát képező nyilatkozat hiányában már el is járt (a perbeli esetben az ingatlan tartozékait önkényesen eltávolította); a társasház közgyűlési jegyzőkönyvének hitelesítése nem jogi hatást kiváltó akaratnyilatkozat, ezért bírósági ítélettel nem pótolható (EBH2003.935.); nem jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadása (pl. kitüntetés adományozása, vagy adott sírba temettetéshez való hozzájárulás megtagadása a sírhely felett szerződés alapján rendelkezni jogosult által); az elhunyt örökgyóg – bizonyos szerződés aláírása időpontjában fennálló – egészségi állapotának megismeréséhez szükséges orvosi titok alóli felmentő nyilatkozat bírói ítélettel nem pótolható, mert nincs olyan jogszabály, amely kötelezővé tenna a hozzájárulás megtagadását; ha a felperes jogvédelme a hatósági eljárásban előterjeszhető jogorvoslat útján biztosított, a nyilatkozat pótlása iránti keresetet el kell utasítani; a Ptk. szabályait és a Cstv. rendelkezéseit együttesen kell értelmezni a felszámolás alatt felmerülő jogviták esetén, a joggal való visszaélésnek minősülő magatartással a felszámolási eljárásban nem érhető el a kívánt joghatás; a tulajdonostárs építkezéséhez történő hozzájáruló nyilatkozat pótlása nem vezethet a használat egyoldalú megváltoztatásához, és nem róhat aránytalan terhet a tulajdonostársakra; az nem járhat a tényleges használati viszony és a jogi állapot közötti egyensúlyi helyzet további romlásával (BH2010.212.; EBH2003.847.); a telekalakítást ellenző tulajdonostárs nyilatkozata nem pótolható a bíróság ítéletével (BH2007.333.); közös tulajdonban levő területen történő toldaléképítkezéshez való hozzájárulás az alapító okirat módosítását eredményezi; e szerződéses nyilatkozatnak a bíróság általi pótlására nincs lehetőség (BH2000.535.); nem minősül joggal való visszaélésnek, ha a bérlőkiválasztási joggal rendelkező alperes nem adja meg a bérlakás elidegenítéséhez a hozzájárulását, mert ezáltal az őt megillető bérlőkiválasztási jogban megnyilvánuló érdeke sérülne, az adott célra szolgáló bérlakások száma csökkenne (BH2017.400). [A nem publikált esetekre nézve lásd Böszörményiné Kovács Katalin: *A joggal való visszaélés tilalmának ítélkezési gyakorlata. A joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló jelentése* (<https://kuria-birosag.hu> 2016, Budapest) 85–91.]

Pótolhatónak ítélte ellenben a *bírói gyakorlat* a nyilatkozatokat a következő esetekben: különös méltánylást érdemlő magánérdek, hogy a fogyasztó a közüzemi szolgáltatóval közvetlen jogviszonyba kerüljön, ezért ha az ezt ellenző főfogyasztó nyilatkozatát visszaélésszerűen tagadta meg (a perbeli esetben illetéktelen előny juttatásától tette függővé), az ítélettel pótolható; pótolható, ha a jogosult oldalán nem merül fel a nyilatkozat megtagadásához fűződő méltányolható vagy jogilag védett érdek (BDT2003.746.); a joggal való visszaélés tilalma általános rendelkezés, ezért a tulajdonosi jogok gyakorlására, így a társasháztulajdonban levő ingatlan közös tulajdoni részével kapcsolatos tulajdonosi jogokra is vonatkozó alapelv; ezért, jöllehet a felperes az építési engedélytől eltérően építette meg az épület alkotórészét, mégis különös méltánylást érdemlő magánérdeke, hogy tulajdonjoga ingatlan-nyilvántartási bejegyzéséhez megkapja a szükséges hatósági engedélyt, amelyhez szükséges az alperesek hozzájárulása; továbbá közös tulajdon esetén is van lehetőség arra, hogy az egyik tulajdonostárs által saját költségén elvégzett bővítési munkálatokhoz a tulajdonostársak által megtagadott hozzájárulást a bíróság ítéletével pótolja; ha azonban az építmény fennmaradásának egyéb jogszabályi akadálya is van, a tulajdonostárs nyilatkozata ítélettel nem pótolható, mert jogszerűen tagadja meg a hozzájárulást; az albérleti szerződés hatályosulásához szükséges bérbeadói nyilatkozat jogszabály által megkívánt, nem szerződéses nyilatkozat, mert a bérbeadó, még ha tulajdoni jogosítványát gyakorolja is, nem válik a jóváhagyandó szerződés alanyává (BH2012.219.); a tulajdonostársak egyhangú határozatához kötött építési tevékenységnél akkor pótolható a tulajdonostársi nyilatkozat, ha a saját előnyére építkező tulajdonostárs magára vállalja a kiadásokat, és ha az átalakítás folytán nem

módosul a közös tulajdon tárgya (BH2006.246.); a törvény, mely a rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokhoz a tulajdonostársak egyhangú szavazatát követeli meg, nem zárja ki a nyilatkozat pótlásának lehetőségét joggal való visszaélés esetén (EBH2006.1501.). [A nem publikált esetekre nézve lásd Böszörményiné Kovács Katalin: *A joggal való visszaélés tilalmának ítélkezési gyakorlata. A joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló jelentése* (<https://kuria-birosag.hu> 2016, Budapest) 85–91.]

1:6. § [Bírói út]

Az e törvényben biztosított jogok érvényesítése – ha törvény eltérően nem rendelkezik – bírói útra tartozik.

A bírói út szabályát a Ptk. nem nevezi „elv”-nek, jóllehet az az egész jogtudomány legérdekesebb és legösszetettebb problémáinak egyikét foglalja össze egyetlen mondatban. A problematika kiemelkedő jelentősége igaz elméleti, történeti, összehasonlító jogi, tételesjogi és joggyakorlati szempontból is: hogyan kapcsolódik össze az anyagi természetű alanyi jogosultság az érvényesítésére és védelmére vonatkozó, alaki (eljárás) természetű alanyi jogosultsággal? E kérdéskörbe tartoznak a következő komplex jogi problémák: az anyagi jogi jogviszony és az alaki jogi jogviszony szerkezete, tartalma, alanyai; a hatalmasságok, jogok és ellenjogok, illetve ezek eljárásjogi tükröképei; a bizonyítás terén a *non ius sed probatio deficit* („nem a jog hiányzik, hanem a bizonyíték”) problémája; a jogfejlődés az ökoljogtól a jogos önhatálon át az állami kényszermonopóliumig, majd a mediációig stb.

Az Alaptörvény szerint a „magánjogi jogvitákban” a rendes bíróságok döntenek, illetve törvény egyes jogvitákban más szervek eljárását is lehetővé teheti [25. cikk (2) és (7) bekezdés]. A Pp. hatályáról rendelkező 1. §-a szerint: „E törvényt kell alkalmazni a bíróság eljárására, ha jogszabály biztosítja a bírói utat, és törvény nem rendel eltérő szabályok alkalmazását.” A Pp. indokolása leszögezi, hogy a bíróság előtti igényérvényesítési jogosultság nem a perjog szabályaiból következik, hanem egyrészt alkotmányos megalapozottságú, másrészt az anyagi jog rendelkezésein alapul: a bírósághoz fordulás joga alkotmányos alapjog [Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdés], a polgári jog területén pedig a Ptk. 1:6. § biztosítja általános érvénnyel a bírói utat. A Pp. hatályára vonatkozó rendelkezésnek – így az Indokolásnak – az a jelentősége, hogy a bírói út megnyitása esetében általánosan, főszabály szerint a polgári perrendtartást teszi a magyar bíróságok eljárására irányadó eljárásjoggá. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a törvényalkotó egyes speciális esetekre külön eljárás szabályokat alkosson (pl. közigazgatási jogvitákra). Eltérő szabály hiányában azonban a bíróságnak a polgári perrendtartást kell alkalmaznia. Az Indokolás kiemeli továbbá, hogy a törvény hatályára vonatkozó rendelkezés terminológiájában tudatosan a Ptk.-hoz, illetve az alkotmányjogi fogalomhasználathoz igazodik, mert így elkerülhető a bírói útra tartozó igények tartalmi körülírása. Ez megkíméli a bíróságot attól a kettős értékeléstől, hogy az anyagi jogi jogosultság fennállása előtt vagy mellett azt is vizsgálja, hogy az érvényesített jog személyi vagy vagyoni jellegű-e.

A joggal való visszaélés tilalmának elvénél az Indokolás leszögezi, hogy a polgári jogi szabályok elsősorban védik és támogatják az alanyi jogok érvényesülését, és csak visszaélésszerű esetben gátolják meg azok gyakorlásának konkrét módját. Az (1:6. §-hoz fűzött) Indokolás kiemeli, hogy a kódex fenntartja azt a szabályt, hogy a polgári jogok érvényesítése elsősorban – azaz a törvény által meghatározott kivételeket tűrő módon – a bíróság előtt történik. Mivel a „polgári jogok” (ti. a magánjogi alanyi jogosultságok) forrása nemcsak a Ptk., hanem „a polgári jogi viszonyokat szabályozó más jogszabályok”

[vö. 1:2. (2) bekezdés] is, a Ptk.-n kívül e kiterjedt jogszabályanyag törvényei között kell keresni azokat a rendelkezéseket, amelyek a bírói út kivételszabályait tartalmazzák (ti. „ha törvény eltérően nem rendelkezik”). Ezek a kivételnormák *három csoportba* oszthatók.

Az *első csoportban* a bírói út azért kizárt, mert az adott követelés *sem bírósági, sem más úton nem érvényesíthető*.

Ennek egyik alcsoportja a *természetes kötelmek* köre. Ezek lényege, hogy a felek között sajátos kötelem áll fenn, amelyben a felek tartoznak egymásnak, de felelősség a tartozás teljesítéséért nem áll fenn (*Schuld ohne Haftung*), vagyis egyfelől nemteljesítés esetén a tartozás felelősség hiányában nem követelhető, másfelől az önkéntes teljesítés nem tartozatlan, az tehát nem követelhető vissza sem. A bírói úton nem érvényesíthető természetes kötelmek kétfélék. Egyik esetben eleve kizárt a bírói út igénybevétele az ügylet természeténél fogva (klasszikus pl. a nem állami játékügyletek, illetve a „korcsmai hitel”). A másik esetben az adott kötelemből eredő vita bírói útra tartozik, azonban valamely később bekövetkezett körülmény folytán a kötelemből eredő követelés bírói úton történő érvényesíthetősége megszűnik. Ilyen körülmény tipikusan az időmúlás, amelynek ugyancsak tipikus jogkövetkezménye az elévülés [6:23. § (1) bekezdés], amely az alperes számára igényszüntető kifogást keletkeztet, vagyis az ügyben érdemi ítélet hozható; a keresetnek helyt kell adni, ha a kifogást nem terjesztik elő [6:24. § (4) bekezdés], vagy az alaptalannak bizonyul, illetve a kereset elutasítandó, ha a kifogás alapos.

A *sem bírósági, sem más úton nem érvényesíthető követelések* másik alcsoportja a természetes kötelmeken kívüli, *vegyes esetek* köre. Egyfelől maga a Ptk. zárja ki a bírói út igénybevételét, ha a származás reprodukciós eljárás következménye, nincs helye az apaság bírói úton történő megállapításának azzal a férfival szemben, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott [4:103. § (5) bekezdés]. Másfelől például a Cstv. zárja ki a bírói út alkalmazását például a csődegyezség vagy más, törvényes (pl. a felszámolásban érvényesülő) fizetési haladék hatálya alatt. Harmadrészt például abban a kivételes esetben, amikor az állam jogalkotási úton dönt el egy társadalmi méretű jogvitát, vagy az ilyen vita bizonyos kérdéseit jogalkotási úton (vö. DH1 tv.) rendezi (pl. a fogyasztói kölcsönszerződések tartalmát az árfolyamrés tekintetében megváltoztatja, illetve rendelkezik a semmis kikötés alapján teljesített fizetések elszámolásáról), ezekben a kérdésekben bírói út nem vehető igénybe, mert a törvény jogalakító hatásaként a felek közti kötelem a jogszabály erejénél fogva módosult (BDT2016.3540.). Negyedszer az egyházak belső vitái a világi jog szempontjából az egyház statútuma, azaz teljes belső jogrendszere által ítélandók meg. Ötödször a jogerősen, mindenkire kiterjedő (*erga omnes*) hatállyal lezárt (pl. tulajdoni) jogviták esetében az ítélettel eldöntött anyagi jogi kérdésben újabb jogvitának nincs helye, mert az ilyen per lefolytatására nincs bírói út, hiszen az *erga omnes* hatályú, jogerős ítélet esetében a perlés nemcsak *res iudicata* („megítélt ügy”) folytán kizárt, de bírói út hiánya miatt is (BDT2017.3789.) – idesorolandó a közérdekű keresetek alapján lefolytatott jogvita is.

A bírói út alól kivett esetek *második csoportjában* azért kizárt a bírói út, mert az adott követelés *nem bírói úton, hanem más úton – közigazgatási vagy büntetőbírói úton, választottbíráskodás útján, vagy pedig hatóság előtt – érvényesíthető*. Maga a Ptk. nevezi meg ilyen kivételként a birtok jegyzői védelmét, illetve az egyes családjogi viszonyok gyámhatósági védelmét. Az 1959-es Ptk. 7. §-a meghatározta a választottbírói út igénybevételének feltételeit, azonban e szabályt a hatályos kódex nem tartotta fenn, mert elegendő a kódexben a törvényi kivételek lehetőségére való utalás, amelyet ebben az esetben külön törvény, a Vbtv. [vö. 1. § (3) bekezdés, 3. § (1) bekezdés 1. és 7. pont, 6–10. §-ok] szabályoz. A közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény

érvényesíthetőségének feltétele, hogy a közigazgatási ügyben eljáró bíróság – ha a közigazgatási bírói út biztosított – a jogsértést jogerősen megállapítsa [Pp. 24. § (3) bekezdés].

A bírói út szabálya kivételeinek *harmadik csoportjába* végül azok a *törvényi szabályozáson alapuló alternatív, illetve permegelőző vitarendezési módok* tartoznak, amelyek a bírói út igénybevételét *nem zárják ki*, legfeljebb bizonyos vonatkozásokban *korlátozzák*. Ilyen peren kívüli, szabályozott vitarendezés a mediáció, avagy közvetítői eljárás (Kvtv.), a békéltető testületek eljárása (Fvt. 18. skk. §-ok), illetve a Pénzügyi Békéltető Testület eljárása (MNB tv. 96. skk. §-ok) stb.

Kérdés, *mi a jogkövetkezménye* annak, ha a jogalany bírói úton nem érvényesíthető igényt kísérel meg bíróság előtt érvényesíteni. A bírói út igénybevételének joga ún. *perelőfeltétel*. Ennek hiányában *alaki jogi szankciók* lépnek életbe, amelyek folytán az ügyben érdemi ítélet (az elévülés kivételével) nem hozható, és nincs helye a keresetlevél ismételt beadásának, s ezáltal a keresetlevél beadásához fűződő jogi hatályok fenntartásának sem (BDT2017.3641.). A jogkövetkezmény a Pp. szerint a (viszont)keresetlevél hiánypótlási felhívás kiadásának mellőzésével történő visszautasítása [176. § (1) bekezdés b) pont], illetve az eljárás hivatalból történő megszüntetése [240. § (1) bekezdés a) pont].

A *bírói gyakorlat* szerint az a jogvita *tartozik bírósági útra*, amelyik a Ptk.-ban vagy más jogszabályban biztosított alanyi jogok érvényesülését szolgálja. Nem ilyen a tisztán ténybeli, illetve a tudományos vagy történelmi-politikai vita (BDT2017.3673.). Adótartozás fedezetének elvonására irányuló szerződés adóhatósággal szembeni hatálytalanságának megállapítása iránti igény érvényesítése bírósági útra tartozik (EBH2010.2145.). Az önálló bírósági végrehajtónak a végrehajtás ügyviteli befejezésekor meg nem térült díja és költsége megfizetése iránt a végrehajtást kérő ellen előterjesztett keresetlevele bírói útra tartozik (BH2004.507.). A bírói út hiánya kizárólag törvény rendelkezésén alapulhat. Ilyen kifejezett törvényi rendelkezés hiányában a bíróság analógia alkalmazásával nem állapíthatja meg a bírói út hiánya folytán hatásköre hiányát (EBH2002.753.). Jóllehet, magától értetődő, mégis problémát okozott a bírói gyakorlatban, ezért itt is kiemelendő, hogy a nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző szerződésből – piramisjáték-szerződésből – eredő igény bírósági úton érvényesíthető követelés (BDT2000.244.). A bíróság szerint nem minősül kocsmai hitelnek, így nem zárható ki a bírósági úton történő jogérvényesítés köréből a jogszabály által megengedett termelői borforgalmazás körében megkötött adásvételi szerződésből fakadó vételár-követelés (BH1983.441.).

A *bírói gyakorlat* szerint *nem tartoznak bírói útra* az alábbi esetek [a jogvita alapját képező jogviszonyok ugyanis – többségükben – nem tartoznak a Ptk. hatálya alá (vö. 1:1. §)]. A jogszabályi rendelkezés alkalmazhatatlanságának és kikényszeríthetlenségének megállapítása iránti kereseti kérelem nem tartozik bírói útra (BH2016.339.). A hitelező a csődeljárás kezdő időpontjában már fennálló vagy az alatt keletkezett, a fizetési haladék (moratórium) hatálya alá eső, határidőben be nem jelentett követelése tekintetében a nem érvényesíthetőség mint joghatás eljárásjogi jellegű, a bírói úton történő érvényesíthetőség tilalmát jelenti (BDT2016.3481.). Lelkészi szolgálati jogviszonyból eredő követelés bírói úton nem érvényesíthető akkor sem, ha a felperes azt megbízási jogviszonyból eredő követelésként érvényesíti (BH2010.89.). Társadalombiztosítási végrehajtási eljárás megszüntetése, illetve korlátozása nem tartozik bírói útra (BH2000.62.). Bírósági úton nem érvényesíthető játékból eredő követelésnek minősül az állami engedély nélkül lebonyolított játékban való részvétel érdekében befizetett összeg visszafizetése, valamint a nyeremény kifizetése iránti igény (BH1998.422.). Játékautomatán elért nyereség bírósági úton nem érvényesíthető (BH1993.29.). Bírósági úton nem érvényesíthető követelések – az elévülés esetét kivéve – érdemben ítélettel nem bírálhatók el (BH1983.441.).

MÁSODIK KÖNYV

AZ EMBER MINT JOGALANY

ELSŐ RÉSZ

A JOGKÉPESSÉG

I. CÍM

A JOGKÉPESSÉG KEZDETE ÉS MEGSZŰNÉSE

2:1. § [A jogképesség]

- (1) Minden ember jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek.
- (2) A jogképességet korlátozó jognyilatkozat semmis.

A jogképességre irányadó rendelkezések lényegében az 1959-es Ptk.-ban foglaltakkal azonosak, a Ptk. nem változtat a jogképesség fogalmára, kezdetére, megszűnésére vonatkozó szabályokon.

A jogképesség kivétel nélkül mindenkit megillet, *feltétlen, általános és egyenlő*. Az 1959-es Ptk. jogképesség definíciójában még szerepelt a negatív diszkrimináció leggyakoribb szempontjaira vonatkozó példálózó felsorolás (életkor, nem, faj, nemzetiséghez tartozás), azonban a Ptk. ezt már elhagyja, figyelemmel arra, hogy a szempontok köre folyamatosan bővül. Az emberek jogképessége minden szempontból egyenlő, erre vonatkozó taxatív törvényi felsorolás nem adható.

A Ptk. 2:1. § (2) bekezdése egy kógens rendelkezést tartalmaz, egyértelművé téve, hogy *a jogképesség semmilyen jognyilatkozattal nem korlátozható*. A törvény – a korábbi szabályozástól eltérően – összefoglalóan rendelkezik a jogképességet korlátozó jognyilatkozat semmisségéről, nem utal külön szerződés és egyoldalú jognyilatkozat semmisségére.

2:2. § [A jogképesség kezdete]

- (1) A jogképesség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától illeti meg.
- (2) A fogamzás időpontjának a születéstől visszafelé számított háromszázadik napot kell tekinteni; bizonyítani lehet, hogy a fogamzás korábbi vagy későbbi időpontban történt. A születés napja a határidőbe beleszámít.

Nem változnak a jogképesség kezdetére irányadó szabályok sem. Az embernek fogantatásától kezdve lehetnek jogai és kötelezettségei. A magzat feltételes jogalany, a jogképesség feltétele az élveszületés. Az Eütv. 179. § (3) bekezdése rendezi azt az esetet, ha a gyermek reprodukciós eljárás (ivarsejt- vagy embrióadományozás) eredményeként fogant. Ebben az esetben a testen kívül létrejött embriót a méhmagzat jogállása a beültetés napjától illeti meg.

A Ptk. sem foglal állást a magzat emberként történő elismerésének kérdésében.

Az embert már születése előtt jogok illethetik meg, így például lehet örökös vagy lehet életbiztosítás kedvezményezettje. Ilyenkor függő jogi helyzet keletkezik születéséig.

A magzat védelméről számos más jogterület is gondoskodik. Az Alaptörvény II. cikke alapján a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. A büntetőjog a magzat érdekeit azzal is védi, hogy a magzatelhajtást bűncselekménynek nyilvánítja (Btk. 163. §). A Csvt. 3. §-ának (1) bekezdése alapján a magzat életét a fogantatásától kezdve tisztelet és védelem, illetve külön törvényben foglaltak szerint támogatás illeti meg. A Métv. pedig a támogatás és védelem eszközeivel, illetve a terhességmegszakítás szabályozásával próbál egyensúlyt teremteni az anya önrendelkezési joga és a magzati élet védelme között [Kőrös András – Makai Katalin: A jogképesség *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata I/VI.* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 89.].

A Ptk.-ban változatlanul jelenik meg a fogamzás időpontjára vonatkozó megdönthető vélelem is. A *jogképesség szempontjából a fogamzás időpontjának a születéstől visszafelé számított háromszázadik napot kell tekinteni.* Ez a vélelem természetesen megdönthető, bizonyítani lehet, hogy a fogamzás más időpontban, korábban vagy később történt.

2:3. § [A magzat gyámja]

- (1) **A gyámhatóság – kérelemre vagy hivatalból – gyámot rendel a magzat részére, ha ez a magzat jogainak megóvása érdekében szükséges.**
- (2) **Gyám rendelését a magzat szülője, nagyszülője, az ügyész és a jegyző kérheti.**

A törvény a korábbi fogalmi pontatlanságot, következetlenséget kiküszöbölve már érvényesíti azt az elvet, hogy a kiskorúnak gyámja, a nagykorúnak gondnoka van, tehát *a méhmagzat törvényes képviselője a gyámhatóság által kirendelt gyám lehet.* Hangsúlyozandó, hogy a terminológiai összhang megteremtésén túl, ez tartalmi változást nem jelent.

A törvényből már *kimaradt a gyámrendelés (korábban gondnokrendelés) tipikus esetére utalás, a születendő gyermek és a szülő (törvényes képviselő) közti érdekellentét.* A Ptk. szerint a magzat részére akkor kell gyámot rendelni, ha a magzat jogainak megóvása érdekében szükséges. Természetesen ennek tipikus esete továbbra is az, ha a szülő és a születendő gyermek érdeke nem azonos. Ebben az esetben a gyámhatóság mérlegeli, hogy valóban érdekellentét áll-e fenn, illetve ki tudja a gyermek érdekében legoptimálisabban ellátni a gyámi feladatokat. Ilyen helyzet állhat elő például, ha a magzatot és a szülőjét is örökösnek nevezték, és a törvényes képviselő nyilatkozatot tesz a gyermek örökségének visszautasítására.

A Családjogi Könyv a szülői felügyeletről szóló szabályok között rendelkezik a szülői törvényes képviselő érdekellentét miatt fennálló kizártságáról a 4:163. §-ban. Ez természetesen a magzat törvényes képviselője esetén is irányadó.

A 2:3. § (2) bekezdése felsorolja a gyámrendelésre jogosult indítványozók körét a korábbi szabályozással megegyező tartalommal. Ezt a szabályt korábban nem az 1959-es Ptk., hanem az 1960-as Ptké. 7. § (2) bekezdése rendezte. A gyámhatóság gyámrendeléssel kapcsolatos feladatai kapcsán a Gykr. 130/A. § (6)–(8) bekezdése az irányadó.

2:4. § [A jogképesség megszűnése]

A jogképesség a halállal szűnik meg.

A jogképesség megszűnéséhez kapcsolódó jogkövetkezmények a halál tényével függenek össze. A halál tényével megszűnik az ember jogalanyiséga, jogokat és kötelezettségeket

többé nem szerezhet. A halál időpontjának meghatározása több szempontból is nagyon fontos. Ettől az időponttól szállnak át az elhunyt személy jogai és kötelezettségei – néhány elsősorban személyhez tapadó jogon és kötelezettségen kívül – jogutódjára. Az öröklés, a jogképesség megszűnése *ipso iure* a halál pillanatában történik, azonban a halál tényét valamilyen módon igazolni szükséges. A halál ténye halotti anyakönyvi kivonattal, a bíróság halál tényét megállapító vagy holtak nyilvánító határozatával bizonyítható. A haláleset anyakönyvezésére vonatkozó szabályok továbbra is az anyakönyvi jogszabályokba és nem a Ptk.-ba kerültek. Továbbra sem a Ptk. szabályozza részleteiben a halál tényének bírósági megállapítására vonatkozó szabályait, ezek a rendelkezések maradtak a holtak nyilváníási, valamint a halál tényének megállapításával kapcsolatos eljárásról szóló 1/1960. (IV. 13.) IM rendeletben, figyelemmel arra, hogy az eljárás célja kizárólag a haláleset anyakönyvezésének lehetővé tétele.

A jogképességet meg kell különböztetni a cselekvőképességtől, illetve az ún. szerzőképességtől. A *szerzőképesség* szűkebb fogalom, mint a jogképesség, mert míg az utóbbi mindenkit megillet, a szerzőképességet jogszabály több esetben korlátozza, ennek megfelelően bizonyos vagyontárgyak tulajdonjogát nem mindenki szerezheti meg, vagy megszerezheti ugyan, de feltételhez kötöten, vagy korlátozott mennyiségben. Így például a lőfegyverekről és lőszerokról szóló 2004. évi XXIV. törvény rendelkezései szerint lőfegyver megszerzésére és tartására vonatkozó engedélyt az a természetes személy kaphat, aki (többek között) a fegyvertartáshoz szükséges elméleti és jártassági követelményeket teljesítette, 18. életévét betöltötte, cselekvőképes, továbbá lényegét tekintve büntetlen előéletű. De hasonlóan korlátozza a szerzőképességet a Földforgalmi törvény 9. § (1) bekezdése szerint „Föld tulajdonjogát nem szerezheti meg:

- a) külföldi természetes személy;
- b) az államon kívüli más állam, illetve annak valamely tartománya, helyhatósága, ezek bármely szerve;
- c) az e törvényben meghatározott esetek kivételével jogi személy”.

II. CÍM

A HOLTAK NYILVÁNÍTÁS

2:5. § [A holtak nyilváníatás]

- (1) **Az eltűnt személyt a bíróság kérelemre holtak nyilváníja, ha eltűnésétől öt év eltelt anélkül, hogy életben léteire utaló bármilyen adat ismert volna.**
- (2) **A holtak nyilvánított személyt az ellenkező bizonyításáig halottnak kell tekinteni.**
- (3) **A holtak nyilváníatást az eltűnt személy közeli hozzátartozója, az ügyész, a gyámhatóság és az kérheti, akinek az eltűnt holtak nyilváníatása jogi érdekét érinti.**

Alapvető különbség a halál tényének megállapítása és a holtá nyilváníatás között, hogy míg az előbbire akkor kerülhet sor, ha a halál ténye, helye és ideje bizonyítható (csak hiányzik erről a közokirat), addig, *ha bármelyik említett körülmény nem bizonyítható, akkor csak holtá nyilváníatás lehetséges.*

Az 1959-es Ptk. holtak nyilváníatásra vonatkozó szabályai érdemi változtatás nélkül kerültek át a Ptk.-ba, a holtak nyilváníatás anyagi jogi feltételei a korábbival egyezöek. Változás, hogy a Ptk. már kifejezetten megjelöli, hogy *holtak nyilváníatásra kérelem esetén van lehetőség*, illetve a Ptk. sorolja fel a kérelem előterjesztésére jogosultak körét is. A holtak nyilváníatás részletszabályait, a *nemperes eljárásra* irányadó rendelkezéseket továbbra is a holtak nyilváníatási, valamint a halál tényének megállapításával kapcsolatos eljárásról

szóló 1/1960. (IV. 13.) IM rendelet szabályozza, amelyet az egyes igazságügyi tárgyú miniszteri rendeleteknek az új Ptk. hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 21/2014. (III. 14.) KIM rendelet sem módosított igazán érdemben.

A Ptk. tételesen határozza meg az *eljárás megindítására jogosultak körét*: az eltűnt személy közeli hozzátartozója, az ügyész, a gyámhatóság és az, akinek az eltűnt holtak nyilváníatása jogi érdekét érinti. A közeli hozzátartozók körét a Ptk. 8:1. § (1) bekezdése nevesíti. Magyarázatra az utóbb említett személyi kör szorulhat. Jogi érdeke lehet a holtak nyilváníatáshoz annak a személynek, akit az elhunyt végrendeletében örökösként vagy hagyományosként megnevezett, akit életbiztosításban kedvezményezettként jelöltek meg, vagy akinek tulajdonán az elhunyt holtig tartó haszonélvezeti joga állt fenn. Tipikus példa lehet erre az élettárs is, aki nem közeli hozzátartozó, de jelentős vagyoni érdeke fűződhet ahhoz, hogy a halotti anyakönyvi kivonatot kiállítsák [At. 73/A. § (5) bekezdése].

2:6. § [A halál időpontjának meghatározása]

- (1) A bíróság a halál időpontját a körülmények mérlegelése alapján határozza meg.**
- (2) Ha a körülmények mérlegelése nem vezet eredményre, a halál időpontja az eltűnést követő hónap tizenötödik napja.**

A bíróságnak határozatában mindenképp *határoznia kell a halál időpontjáról*. A bíróság elsősorban a rendelkezésre álló adatok alapján, mérlegelve a körülményeket, állapítja meg napra pontosan a halál időpontját. Arra az estre, ha ily módon – bírói mérlegelés alapján – nem állapítható meg a halál pontos időpontja, akkor a Ptk. 2:6. § (2) bekezdése a halál időpontjára egy törvényi vélelmet határoz meg, mely szerint ez az időpont az elhunyt eltűnését követő hónap tizenötödik napja. Természetesen ez egy megdönthető vélelem, bizonyítható, hogy a halál korábban vagy később következett be.

Továbbra is helytálló az 1/2014. PJE alapján a PK 1., mely szerint holtak nyilváníatás esetén a halál helyét a bíróság nem állapíthatja meg. Ha a halál helye a bizonyítási eljárás adatai alapján ismertté válik, a halál ténye megállapításának van helye.

2:7. § [Változás a holtak nyilváníatás alapjául vett körülményekben]

- (1) Ha bebizonyosodik, hogy a holtak nyilváníatott a határozatban alapul vett időpontnál korábbi vagy későbbi időpontban tűnt el, de a holtak nyilváníatás feltételei egyébként fennállnak, a bíróság a holtak nyilváníatító határozatot módosítja. A jogkövetkezmények a módosított határozat szerint alakulnak.**
- (2) Ha bebizonyosodik, hogy a holtak nyilváníatott a határozatban alapul vett időpontnál később tűnt el, és ezért a holtak nyilváníatás feltételei nem állnak fenn, a bíróság a holtak nyilváníatító határozatot hatályon kívül helyezi, és az annak alapján beállott jogkövetkezmények semmisek.**
- (3) A holtak nyilváníatító határozat módosítását és hatályon kívül helyezését ugyanazok kérhetik, mint a holtak nyilváníatást.**
- (4) Ha a holtak nyilváníatott előkerül, a holtak nyilváníatító határozat hatálytalan, és az annak alapján beállott jogkövetkezmények semmisek.**

A halál időpontja kapcsán a 2:6. § alapján hozott *döntés megdönthető*. Jelen § (1) bekezdése a módosítás esetéről rendelkezik. Ha bebizonyosodik, hogy a holtak

nyilvánított eltűnt személy a határozatban alapul vett időpontnál korábbi vagy későbbi időpontban tűnt el, de a holtnak nyilvánítás feltételei egyébként fennállnak, a bíróság a holtnak nyilvánító határozatot módosítja. A módosítás nemcsak a halál időpontjára vonatkozhat, hanem bármely egyéb lényeges körülményre, amelynek módosításához jogi érdek fűződik.

Jelen § (2) bekezdése a *határozat hatályon kívül helyezésének esetéről* szól. Erre akkor kerül sor, ha bebizonyosodik, hogy a holtnak nyilvánított a határozatban alapul vett időpontnál később tűnt el, és ezért a holtnak nyilvánítás feltételei nem állnak fenn. Így például a bíróság a határozatot hatályon kívül helyezi, ha valamilyen információ merült fel arra vonatkozóan, hogy az eltűnt személy halála napjának megállapítását követően még élt (pl. kiderül, hogy valaki beszélt vele telefonon három évvel ezelőtt). A hatályon kívül helyezés eredménye, hogy a határozat jogkövetkezményei semmissek lesznek. Bár az 1959-es Ptk.-tól eltérően a Ptk. 2:7. § (4) bekezdése a jogkövetkezmények semmissége kapcsán nem utal jogszabály eltérő rendelkezésének lehetőségére, természetesen ez nem jelenti azt, hogy törvény ne írhatna elő – a semmisségtől – eltérő jogkövetkezményt. Így például a Ptk. Családjogi Könyvében állapít meg ilyen kivételt a házasság megszűnésének szabályai között. A Ptk. 4:20. § (2) bekezdése szerint a holtnak nyilvánított személy házastársának – jóhiszeműen kötött – újabb házassága érvényes, és a korábbi házasság megszűntnek tekintendő, függetlenül a holtnak nyilvánító határozat hatályának megdőlésétől.

A holtnak nyilvánító határozat módosítását, hatályon kívül helyezését ugyanazok kérhetik, mint a holtnak nyilvánítást: az eltűnt személy közeli hozzátartozója, az ügyész, a gyámhatóság és az, akinek az eltűnt holtnak nyilvánítása jogi érdekét érinti (lásd a 2:5. §-nál).

MÁSODIK RÉSZ A CSELEKVŐKÉPESSÉG

III. CÍM A CSELEKVŐKÉPESSÉG ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI

2:8. § [A cselekvőképesség]

- (1) Minden ember cselekvőképes, akinek cselekvőképességét e törvény vagy a bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete nem korlátozza.
- (2) Aki cselekvőképes, maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot.
- (3) A cselekvőképességet korlátozó jognyilatkozat semmis.

A Ptk. Második Könyvében egy önálló részben szabályozza a cselekvőképességre, gondnokságra, gondnokság alá helyezésre irányuló anyagi jogi szabályokat.

A Ptk. fenntartja azt a korábbi, bevált megoldást, hogy a cselekvőképesség szabályozásánál abból az elvből indul ki, hogy a cselekvőképesség minden embert megillet, akinek cselekvőképességét a törvény vagy bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete nem korlátozza. A Ptk. tehát nem a cselekvőképesek, hanem a *cselekvőképességükben korlátozott és cselekvőképességgel nem rendelkező személyek körét* határozza meg.

A cselekvőképesség az embernek – és csak az embernek – az a képessége, hogy saját akaratelhatározásával, saját cselekvéseivel *jogokat szerezhessen és kötelezettségeket vállalhat*. A cselekvőképességet ilyen értelemben szokás megkülönböztetni a jogképességtől: egyrészt a cselekvőképesség csak az ember tulajdonsága lehet, a jogi személyek és más jogalanyok fogalmilag cselekvőképtelenek, azaz a forgalomban való részvételük érdekében képviselőre szorulnak; másrészt szűkebb kategória a cselekvőképesség azért is, mert míg minden ember – még a méhmagzat is feltételelesen – jogképes, addig a cselekvőképesség nem egyformán illet meg minden természetes személyt.

A cselekvőképesség más jogi kategória, mint a kártérítési jogban ismert vétőképesség vagy a családjogban szabályozott ítélőképesség. Ez utóbbiak megléte nem köthető egységes korhatárhoz, a konkrét körülményektől függ, hogy a belátási képességében korlátozott személy a károkozással kapcsolatos magatartása következményeit fel tudja-e mérni. A *vétőképesség* a polgári jogi felelősségre vonhatóság alapja. Vétőképes az, akitől életkora és ehhez igazodó szellemi fejlettsége alapján elvárható, hogy magatartása jogellenességét és annak következményeit felismerje. Mivel a vétőképesség korhatárból nem állapítható meg, így a bíróságnak a konkrét eset alapján kell állást foglalnia a vétőképesség esetleges hiányáról. Az *ítélőképesség* lényege pedig az, hogy a gyermek az őt érintő döntések során az eldöntendő kérdésben tud-e befolyásmentesen véleményt nyilvánítani.

A Ptk. a cselekvőképesség fogalmát az 1959-es Ptk. 11. §-ában foglaltakkal azonosan határozza meg azzal, hogy annak tartalmi összetevőit továbbra sem kívánja definiálni. Ugyanakkor a cselekvőképesség meglétéhez fűződő jogi hatást pontosan rögzíti: „Aki cselekvőképes, maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot.” A cselekvőképesség tehát *érvényes jognyilatkozatok tételére vonatkozó képességet* jelent, amely jognyilatkozatok többsége szerződési nyilatkozat, ilyen értelemben szokás a cselekvőképességet szerződőképességnek is nevezni. A Ptk. szövege maga ugyan nem utal rá, de ismert, hogy a jognyilatkozati képesség aktív oldala mellett megkülönböztetjük az ún. passzív cselekvőképességet is, amely arra ad választ, hogy

az érintett személy mennyiben fogadhatja el a hozzá intézett jognyilatkozatokat. Az aktív és passzív cselekvőképesség szabályai néhány kivételtől eltekintve általában azonosak. A Ptk. 2:8. § (2) bekezdése általában a jognyilatkozatokra utal, hangsúlyozva ezzel, hogy a cselekvőképesség követelményei nem csupán a kötelmi jog területén érvényesülnek: a saját akaratelhatározással, saját cselekvésekkel való jogszerzések, illetve kötelezettségvállalások érvényességének szabályait más magánjogi területeken is alkalmazni kell, így különösen a dologi jogban (pl. birtokátruházás, találás, sajátjakénti birtoklás stb.).

A Ptk. 2:8. §-a a cselekvőképesség általános polgári jogi, tehát ágazati fogalmát határozza meg. Léteznek azonban olyan esetek is, amikor egyes jognyilatkozat megtételére az általánostól eltérő módon különleges jognyilatkozat-képességi szabályok érvényesülnek (pl. végintézkedési képesség az öröklési jogban).

A Ptk. 2:8. § (3) bekezdése rendelkezik a *cselekvőképesség korlátozásának tilalmáról*. Az ember számára alanyi jogként biztosított cselekvőképesség rendeltetésével, funkciójával összeegyeztethetetlen lenne a cselekvőképesség kizárására vagy korlátozására irányuló szerződés vagy egyoldalú jognyilatkozat megengedése. Az érintett ilyen tartalmú rendelkező cselekménye tehát akár szerződés, akár egyoldalú jognyilatkozat formájában semmis.

2:9. § [A cselekvőképtelen állapot]

- (1) Semmis annak a személynek a jognyilatkozata, aki a jognyilatkozat megtételekor olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik.**
- (2) A cselekvőképtelen állapotban tett jognyilatkozat – a végintézkedés kivételével – a cselekvőképtelenség miatt nem semmis, ha tartalmából és megtételének körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a jognyilatkozat megtétele a fél cselekvőképessége esetén is indokolt lett volna.**

Érdemben nem változnak a *cselekvőképtelen állapotban tett jognyilatkozatra* vonatkozó szabályok. Az 1959-es Ptk. szerint gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen az, aki olyan állapotban van, hogy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik. Ilyen személy egyaránt lehet 14–18. életév közötti kiskorú és nagykorú is. A szabályozás annyiban tér el az 1959-es Ptk. rendelkezéseitől, hogy a Ptk. az (1) bekezdésben nem utal a belátási képesség tartós vagy átmeneti hiányára, helyette olyan „*állapotra*” utal, amely miatt a jognyilatkozat megtételekor a személynek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik. Továbbra is helytálló a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata abban a tekintetben, hogy cselekvőképtelen állapotra csak a *belátási képesség teljes hiánya* esetén lehet hivatkozni, a belátási képesség csökkent volta esetén a jognyilatkozat érvényes, a korlátozottan cselekvőképtelen állapotnak jogi hatálya nincs. A nagykorú személy cselekvőképességének korlátozása csak jogerős bírói ítélet alapján történhet (BH1998.590.).

A belátási képesség hiányát előidézhetheti például gyógyszer, kábítószer, alkoholfogyasztás, orvosi beavatkozás következtében előállt átmeneti bódult állapot. Az előidézett állapot időleges jellege miatt azonban a gondnokság alá helyezés szükségtelen. De előfordulhat az is, hogy az állapot tartós, de a gondnokság alá helyezés még nem történt meg. A törvénynek ugyanakkor az említett esetekre is rendelkeznie kell az ilyen állapotban tett jognyilatkozatok jogkövetkezményeit illetően.

Nincs változás abban a tekintetben, hogy a *cselekvőképtelen állapotban tett jognyilatkozat semmis*. Ez alól az a (2) bekezdésben szabályozott eset jelent kivételt, amikor az élők között tett jognyilatkozat tartalmából és körülményeiből arra lehet következtetni, hogy a jognyilatkozatot a fél teljes belátási képessége esetén is megtette volna. A bírói gyakorlat egységes arra vonatkozóan, hogy csak az adott körülmények mérlegelésével, adott helyzet vizsgálatával bírálható el az, hogy a cselekvőképtelen állapotban lévő személy jognyilatkozatát cselekvőképesen is megtette-e volna (BH2010.90.).

Hangsúlyozandó, hogy a (2) bekezdésben foglaltaknak csak élők között tett jognyilatkozat esetén van relevanciája, a *jognyilatkozat érvényessége cselekvőképtelen állapotban tett végintézkedés esetén nem vizsgálható*. A teljesen cselekvőképtelen személy érvényesen ugyanis sem közvégrendeletet, sem magánvégrendeletet nem tehet.

A gondnokság alá helyezés nélkül cselekvőképtelen állapotban tett végrendeletet utóbb nem lehet érvényesnek tekinteni. Ezzel szemben a gondnokság alatt álló személy végrendelete érvényes, ha a gondnokság alá helyezés oka a végrendelet idején már megszűnt (lásd 7:39. §).

IV. CÍM

A KISKORÚSÁG MIATTI KORLÁTOZOTT CSELEKVŐKÉPESSÉG ÉS CSELEKVŐKÉPTELENSÉG

2:10. § [A kiskorúság]

- (1) **Kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá válik.**
- (2) **Ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt érvénytelennek nyilvánítja, a házasságkötéssel szerzett nagykorúság megszűnik.**
- (3) **A házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti.**

A Ptk. továbbra is külön szabályozza az életkor, tehát a kiskorúság miatti cselekvőképtelenekre, illetve korlátozott cselekvőképesekre vonatkozó normákat a bírói ítélettel gondnokság alá helyezettékre vonatkozó rendelkezésektől. Míg a koruk miatt cselekvőképességükben érintettekre vonatkozó rendelkezések alapvetően hasonlóak az 1959-es Ptk.-ban szabályozottakhoz, addig a nagykorú – gondnokság alá helyezett – személyekre irányadó normák érdemben módosulnak a korábbiakhoz képest.

Jelen § – kisebb szövegszerű pontosításokkal – rendelkezik arról, hogy ki minősül kiskorúnak, és mi a cselekvőképesség hiánya vagy a gyámhatósági engedély hiánya miatt kötött házasságkötéssel szerzett nagykorúság jogi sorsa, ha a bíróság az említett okokból a házasságot érvénytelennek nyilvánítja.

Kiskorú változatlanul az, aki *tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött*. A kiskorúság a tizennyolcadik életévig tart, a születésnap 0. órájától már nagykorúnak számít az érintett, függetlenül attól, hogy születése ténylegesen melyik napszakra esett. Az érvényes házasságkötés tényével a tizennyolcadik életévét még be nem töltött kiskorú nagykorúvá válik. A házasságkötéssel megszerezhető nagykorúság cselekvőképességet eredményez a polgári jog szabályai szerint, tehát az ilyen módon nagykorúvá vált személy saját maga köthet szerződéseket, tehet vagy fogadhat el jognyilatkozatokat. A nagykorúsítás csak magánjogi cselekvőképességet eredményez,

és nem jelenti azt, hogy más törvények alkalmazása szempontjából is nagykorúnak kell tekinteni a házasságot kötött kiskorú személyt.

A *házassági életkor* szabályozása – az a kérdés, hogy mikor köthető hatósági engedéllyel és milyen életkortól engedély nélkül házasság – a Csjt. hatálybalépése óta többször változott, de azt 1986 óta a törvény a *nők és a férfiak tekintetében egységesen* állapítja meg. E szabályozáson érdemben a Ptk.-nak a házasságkötés feltételeit megállapító Családjogi Könyve sem változtat. A Ptk. az 1959-es Ptk. megoldásával egyezően szabályozza a házasságkötés nagykorúságot eredményező hatását is. Házasságot nagykorú férfi és nő köthet, de a gyámhatóság a tizenhat év feletti korlátozottan cselekvőképes kiskorúnak a házasságkötésre indokolt esetben engedélyt adhat, feltéve, hogy a házasuló a tizenhatodik életévét már betöltötte.

Megjegyzendő, hogy Magyarország részese a CEDAW Egyezménynek, amely arról rendelkezik, hogy a házassági korhatár nem lehet alacsonyabb 18 évnél. Vagyis a hivatkozott Egyezmény szabályaival az lenne összhangban, ha még gyámhatósági engedéllyel sem lehetne 18 év alatt házasságot kötni. Ugyanakkor a magyar jognak a házasságkötési korhatár előírásánál a helyi igényekre, társadalmi szokásokra is figyelemmel kell lennie, és ennek megfelelően határozza meg a gyámhatósági engedéllyel érvényes házasságkötés korhatárát tizenhat évben.

A kiskorú csak akkor köthet érvényesen nagykorúságot eredményező házasságot, ha ahhoz a gyámhatóság előzetes engedélyét megadja. A házasságkötési korhatárral kapcsolatos rendelkezéseket a Családjogi Könyv 4:9. §-a szabályozza. A 4:9. § (1) bekezdése rögzíti, hogy érvénytelen a kiskorú gyámhatósági engedély nélkül kötött házassága. A (2) bekezdés pedig a korábbi szabályozáshoz hasonlóan utal arra, hogy mikor engedélyezhető kiskorúnak a házasságkötés. Azok a szempontok, amelyek alapján a gyámhatóság az engedélyt megadja vagy megtagadja, továbbra is a külön jogszabályban, a Gykr.-ben szabályozottak.

Új rendelkezést tartalmaz a 2:10. § (3) bekezdése, mely szerint *a házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti*. Így például amennyiben a bíróság a házasságot még a házastárs tizennyolcadik életévének elérése előtt felbontja, vagy a házasságot nem a gyámhatóság engedélyének hiányában, hanem más érvénytelenségi ok alapján nyilvánítja érvénytelenné, annak a házasság nagykorúsító hatására nincs joghatása.

2:11. § [A korlátozottan cselekvőképes kiskorú]
Korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen.

Változatlan a szabályozás abban a tekintetben, hogy a törvény kit tekint *koránál fogva korlátozottan cselekvőképesnek*. Kiskorú személy cselekvőképtelen egyrésztől állapota miatt lehet (lásd 2:9. §), másrésztől a bíróság teljesen korlátozó gondnokság alá helyező ítélete eredményeképpen. A szabályozás abból a szempontból változik, hogy a Ptk. szerint kiskorú személy cselekvőképességének korlátozása bírói ítélettel – az 1959-es Ptk.-ban előírt tizennégy éves korhatár helyett – csak tizenhetedik életévének betöltése után lehetséges (lásd a 2:18. §-nál).

2:12. § [A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozata]

- (1) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatának érvényességéhez – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges. Ha a korlátozottan cselekvőképes kiskorú cselekvőképessé válik, maga dönt függő jognyilatkozatainak érvényességéről.**
- (2) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú a törvényes képviselőjének közreműködése nélkül**
  - a) tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja;**
  - b) megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket;**
  - c) rendelkezhet munkával szerzett jövedelmével, annak erejéig kötelezettséget vállalhat;**
  - d) köthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez; és**
  - e) ajándékozhat a szokásos mértékben.**
- (3) A törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes kiskorúnak ígért vagy adott ingyenes juttatást a gyámhatóság engedélyével visszautasíthatja. Ha a gyámhatóság a törvényes képviselő visszautasító nyilatkozatát nem hagyja jóvá, a határozat a törvényes képviselő elfogadó nyilatkozatát pótolja.**
- (4) A törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében maga is tehet jognyilatkozatot, kivéve azokat, amelyeknél jogszabály a korlátozottan cselekvőképes kiskorú saját nyilatkozatát kívánja meg, vagy amelyek a korlátozottan cselekvőképes kiskorú munkával szerzett jövedelmére vonatkoznak. A törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során a korlátozott cselekvőképességű kiskorú véleményét figyelembe kell vennie.**

1. Kiskorú érvényes jognyilatkozat-tételének lehetséges módjai

Jelen § szabályozza a korlátozottan cselekvőképes *kiskorú jognyilatkozatai megtételének lehetséges módjait*. A főszabály továbbra is az, hogy a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatai általában a törvényes képviselőjének hozzájárulásával vagy utólagos jóváhagyásával érvényesek. Jelen § (2) bekezdése felsorolja azoknak a jognyilatkozatoknak a körét, amelyeket önállóan is megtehet, a (4) bekezdés pedig azokat az eseteket nevesíti, amikor a törvényes képviselő a kiskorú nevében maga is eljárhat. A 2:15. § sorolja fel a gyámhatósági jóváhagyáshoz kötött jognyilatkozatok körét és a 2:16. § szól azokról a jogügyletekről, amelyek még gyámhatósági jóváhagyással sem érvényesek.

Változatlan, hogy a korlátozottan cselekvőképes kiskorú személy önállóan csak nagyon szűk körben járhat el, jognyilatkozatai általában a törvényes képviselőjének hozzájárulásával vagy utólagos jóváhagyásával érvényesek. Az 1959-es Ptk. szabályaihoz képest szigorít a Ptk. a főszabály alóli eltérés lehetőségének körén annyiban, hogy az 1959-es Ptk. „ha jogszabály kivételt nem tesz”, a Ptk. pedig, „ha e törvény eltérően nem rendelkezik” megjelölést tartalmaz, tehát a Ptk. kizárólag törvényi szinten, magában a Ptk.-ban teszi lehetővé a főszabály alóli eltérést.

Ha a korlátozottan cselekvőképes kiskorú tesz egy jognyilatkozatot, a törvényes képviselője hozzájárulásáig *függő jogi helyzet* keletkezik. A Ptk. 6:118. § (1) bekezdése szól a beleegyezéstől vagy jóváhagyástól függő szerződésekről. Eszerint, ha a szerződés hatályosságához jogszabály harmadik személy beleegyezését vagy hatóság jóváhagyását teszi szükségessé, a beleegyezéssel vagy a jóváhagyással a szerződés visszamenőlegesen

válik hatályossá. Ehhez képest speciális szabályt tartalmaz a Ptk. a tárgybeli esetben, mivel, *ha a törvényes képviselő nem adja meg a hozzájárulását, a korlátozottan cselekvőképes kiskorú gyermek jognyilatkozata érvénytelen.*

2. Kiskorú által önállóan megtehető jognyilatkozatok köre

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú azon jognyilatkozatainak köre, amelyeket *önállóan is megtehet*, nagyjából megegyezik az 1959-es Ptk.-ban foglaltakkal. Az első csoportba azok a *személyes jellegű jognyilatkozatok* tartoznak, amelyek megtételére a kiskorút jogszabály jogosítja fel. Így például a korlátozottan cselekvőképes kiskorú a személyiségi jogai védelmében maga is felléphet [lásd a 2:54. § (2) bekezdésnél], elláthatja más személy képviseletét [lásd a 6:15. § (5) bekezdésnél], tehet közbiztonsági intézkedést [lásd a 7:14. § (4) bekezdésnél], valamint tehet olyan – az Eütv.-ben szabályozott – nyilatkozatot, amellyel megtiltja halála után testéből szervei, szövetei átültetés céljára történő eltávolítását [Eütv. 211. § (1) bekezdése], és munkaviszonyt létesíthet. De vannak példák a családjogi jognyilatkozatok körében is: az örökbefogadással kapcsolatos nyilatkozatát személyesen, törvényes képviselője hozzájárulása nélkül teheti meg a korlátozottan cselekvőképes kiskorú [lásd a 4:145. § (1) bekezdésnél]. A 2:12. § (2) bekezdés b) pontja – a *mindennapi életben a leggyakrabban előforduló jognyilatkozat-csoport* – azt jelenti, hogy a korlátozottan cselekvőképes kiskorú önállóan is megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket, így kis összegben bevásárolhat, jegyet válthat a tömegközlekedési eszközökre stb. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú a munkajog szabályai szerint *munkát vállalhat, és a munkával szerzett keresményével szabadon rendelkezhet*, arra kötelezettséget is vállalhat. A negyedik csoportba azok a jognyilatkozatok tartoznak, amelyek olyan szerződés létrehozására irányulnak, amellyel a kiskorú *kizárólag előnyt szerez*. A felsorolás kiegészül egy ötödik elemmel is. Ez a szabály sem új a korábbi szabályokhoz képest, csak ez az eset nem a kiskorú önálló jognyilatkozatai között szerepelt (1959-es Ptk. 12/A. §), hanem az 1959-es Ptk. 13/A. §-a tartalmazta ezt a rendelkezést. A Ptk. nem emel gátat a korlátozottan cselekvőképes kiskorú *szokásos mértékű ajándékozására* vonatkozóan. Ez mindössze annyit jelent, hogy a csekély mértékű ajándékok megvételéhez nem feltétlenül szükséges a törvényes képviselő hozzájárulása. Azt, hogy mi minősül csekély mértékű ajándéknak, azt mindig az egyedi esetben, a gyermek vagyoni helyzetéhez viszonyítva, az eset összes körülményei alapján kell megítélni.

3. Kiskorúnak ígért ajándék visszautasítása

A Ptk. 2:12. § (3) bekezdése az 1959-es Ptk. rendelkezéseivel egyezően kimondja, hogy a *törvényes képviselő a gyermeknek ígért vagy adott ajándékot a gyámhatóság jóváhagyásával visszautasíthatja*. A Ptk. elismeri, hogy a gyermeknek ingyenesen juttatott vagyon a kiskorú fejlődésére hátrányos lehet, ezért lehetővé teszi az ajándék visszautasítását. Mivel azonban a visszautasítás által a kiskorú jelentős vagyoni előnytől eshet el, a szülő visszautasító jognyilatkozatának érvényességéhez gyámhatósági jóváhagyás szükséges. Természetesen előfordulhat olyan helyzet is, hogy a gyámhatóság nem ítéli károsnak a kiskorú szempontjából a neki ígért ajándékot. Ebben az esetben rendelkezhet úgy, hogy a törvényes képviselő visszautasító nyilatkozatát nem hagyja

jóvá. Ha a gyámhatóság a törvényes képviselő visszautasító nyilatkozatát nem hagyja jóvá, a határozat a törvényes képviselő elfogadó nyilatkozatát pótolja.

4. Törvényes képviselő önálló eljárása

A legtöbb jognyilatkozatot a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében *a törvényes képviselője maga is megteheti*. Ez alól változatlanul csak a kiskorú munkával szerzett keresményével való rendelkezés és azok a jognyilatkozatok képeznek kivételt, amelyeknél a jogszabály a korlátozottan cselekvőképes kiskorú saját nyilatkozatát kívánja meg (pl. közzérendelelet).

A törvényes képviselő, aki főszabályként a szülői felügyeletet gyakorló szülő, a gyermek vagyonának kezelésével kapcsolatos jogainak és kötelezettségeinek a 4:155–160. §-okban foglaltak szerint kell eleget tennie.

5. A gyermek véleményének figyelembevétele

Nagyon lényeges garanciális szabály, hogy a törvényes képviselőnek a kiskorút érintő jognyilatkozatok megtétele során minden esetben *figyelembe kell vennie a kiskorú véleményét*. Ez összhangban áll az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 12. cikkében foglaltakkal, amely szerint a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az őt érintő ügyekben szabadon kinyilvánítsa álláspontját, és a gyermek véleményét figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ez a garanciális jellegű szabály a Családjogi Könyv szülői felügyeletre irányadó rendelkezései között a 4:148. §-ban is megjelenik: a szülőknek tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen. A szülőknek a gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venniük. Ennek az elvnek akkor is érvényesülnie kell, ha a gyermek törvényes képviselőjét gyám látja el; így hasonló tartalmú szabályt találunk a gyámság szabályai között is a 4:228. §-ban.

2:13. §

[A cselekvőképtelen kiskorú]

Cselekvőképtelen az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét nem töltötte be.

A Ptk. nem változtat a korlátozottan cselekvőképesé válás törvényi korhatárán; koránál fogva *cselekvőképtelen az a kiskorú* (lásd a 2:10. §-nál), *aki a tizennegyedik életévét nem töltötte be*. Ez megdönthetetlen törvényi vélelem, a törvény nem határoz meg kivételt a szabály alól. Korlátozottan cselekvőképesé csak tizennegyedik életévének betöltését követően válhat valaki.

2:14. §

[A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata]

(1) A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata semmis; nevében a törvényes képviselője jár el.

- (2) A cselekvőképtelenség miatt nem semmis a cselekvőképtelen kiskorú által kötött és teljesített csekély jelentőségű szerződés, amelynek megkötése a mindennapi életben tömegesen fordul elő, és különösebb megfontolást nem igényel.**
- (3) A törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen kiskorú véleményét – korának és érettségének megfelelően – figyelembe kell vennie.**

Változatlan szabály, hogy a *cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata semmis*, nevében a törvényes képviselő jár el. A (2) bekezdés meghatározza a szűk körű *kivételek körét*. A forgalom biztonsága érdekében nem lehet semmisnek tekinteni azokat a *csekély jelentőségű szerződéseket* (pl. bevásárlásokat), amelyeket a *kiskorú megkötött*, és amelyeket már *teljesítettek* is, ha a szerződés a *mindennapi életben tömegesen fordul elő*, és *különösebb megfontolást nem igényel*. E négy törvényi feltétel együttes megléte szükséges ahhoz, hogy a cselekvőképtelen személy önálló jognyilatkozata érvényesnek minősüljön.

A Ptk. nem változtat az 1959-es Ptk. arra vonatkozó célján, hogy biztosítsa azt, hogy a cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképes kiskorú is – olyan mértékben, amennyire ezt belátási képessége, ítélőképessége lehetővé teszi – részt vehessen a személyét, vagyonát érintő kérdések meghozatalában. Ez összhangban áll az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 12. cikkében foglaltakkal, amely szerint a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az őt érintő ügyekben szabadon kinyilvánítsa álláspontját, és a gyermek véleményét figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Az 1959-es Ptk. 12/D. §-ával egybehangzóan a (3) bekezdés ezt az elvet kívánja érvényre juttatni. Ennek megfelelően a törvényes képviselőnek a kiskorút érintő jognyilatkozatok megtétele során *figyelembe kell vennie a kiskorú véleményét*, ha korlátozottan cselekvőképes [2:12. § (4) bekezdés], illetve cselekvőképtelen kiskorú esetében is akkor, ha ítélőképessége birtokában van, vagyis képes arra, hogy a jogügylet lényegét, következményeit átlássa, véleményt formáljon, és azt kifejezésre juttassa.

A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozatára vonatkozó szabályozásnál a (3) bekezdésben a kiskorú véleményének figyelembevételénél „*a korának és érettségének megfelelően*” kitétel új elem az 1959-es Ptk. szabályozáshoz képest, mely a fent hivatkozott ENSZ Gyermekjogi Egyezmény 12. cikkében foglaltakkal van összhangban.

2:15. § [A gyámhatóság jóváhagyása a kiskorú törvényes képviselőjének jognyilatkozatához]

- (1) A kiskorú törvényes képviselőjének jognyilatkozata a gyámhatóság jóváhagyásával érvényes**
- a) a kiskorút megillető tartásról történő lemondás;**
  - b) a kiskorút öröklési jogviszony alapján megillető jogra vagy őt terhelő kötelezettségre vonatkozó jognyilatkozat és a külön is visszautasítható vagyontárgyak öröklésének visszautasítása;**
  - c) a kiskorú nem tehermentes ingatlanszerzése, ingatlana tulajdonjogának átruházása vagy megterhelése;**
  - d) a kiskorú gyámhatóságnak átadott vagyonáról való rendelkezés; vagy**
  - e) a kiskorú jogszabályban meghatározott összeget meghaladó értékű vagyontárgyáról való rendelkezés esetén.**
- (2) Nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására, ha a kiskorú ingatlanvagyonának megterhelésére az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg, az ingyenes juttatást nyújtó személy javára történő haszonélvezet alapításával kerül sor.**

(3) Nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására, ha a jognyilatkozat érvényességét bírósági vagy közjegyzői eljárásban elbírálták.

A törvény a *gyámhatóság jóváhagyásához köti* korlátozottan cselekvőképes, valamint cselekvőképtelen kiskorúak esetén is a nagyobb jelentőségű vagyoni ügyekben a törvényes képviselő jognyilatkozatának érvényességét függetlenül attól, hogy a törvényes képviselő önálló jognyilatkozatáról van-e szó, vagy a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatával kapcsolatos hozzájárulásról vagy jóváhagyásról. Sorba véve a gyámhatósági jóváhagyáshoz kötött jognyilatkozatok körét, megállapítható, hogy ezek alapjaiban nem változtak.

Így például változatlanul gyámhatósági jóváhagyáshoz kötött a törvényes képviselő kiskorút megillető *tartásról történő lemondása*. A tartás rendszerint a kiskorú megélhetését szolgálja, ezért amennyiben arról a törvényes képviselő – akár jelentősebb vagyontárgy fejében – le kíván mondani, a gyámhatóságnak meg kell vizsgálnia, hogy az a gyermek érdekeivel nem ellentétes-e. De változatlan szabály az is, hogy a kiskorúnak az *örökösödési jogviszony alapján megillető jogokra* (pl. a végrendelet érvénytelenségének megállapítása iránti perindítás) és *kötelezettségekre vonatkozó jognyilatkozata* érvényességéhez a gyámhatóság hozzájárulására van szükség.

Az 1959-es Ptk.-hoz képest pontosítást tartalmaz a 2:15. § (1) bekezdés c) pontja és a (2) bekezdése. Ennek értelmében a nem tehermentes ingatlanszerzés esetén *csak akkor nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására, ha a kiskorú ingatlan vagyonának megterhelésére az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg, az ingyenes juttatást nyújtó személy javára történő haszonélvezet alapításával* kerül sor. Ebből következik, hogy bármilyen más jog alapítása (pl. elidegenítési és terhelési tilalom kikötése) a kiskorúnak ingyenesen juttatott ingatlanon olyan megterhelésnek minősül, amely a gyámhatóság engedélyéhez kötött.

Az (1) bekezdés d) pontja a kiskorú *gyámhatóságnak átadott vagyonáról* való rendelkezést tartalmazza. Változnak a törvényi előírások a Ptk. Családjogi Könyvének szülői felügyeletre vonatkozó rendelkezései körében a gyermek gyámhatósághoz beszolgáltatott vagyonát illetően. Újdonság a Csjt. szabályaihoz képest, hogy a Ptk. szerint a szülőknek a gyermek vagyonát már csak szankciós jelleggel kell beszolgáltatni, és nem szükséges a gyermek pénzét minden esetben gyámhatósági fenntartású betétben tartani [lásd a 4:159. § a) pontját]. Abban az esetben, amennyiben a gyámhatóság a gyermek pénzének, értéktárgyainak a gyámhatóság részére történő átadását rendelte el, erről a szülő csak a gyámhatóság jóváhagyásával rendelkezhet. Az erre vonatkozó részletszabályok a Gykr.-ben találhatóak. A Gykr.-ben állapítja meg a jogalkotó azt az összeghatárt is a mindenkori öregségi nyugdíj összegéhez viszonyítottan, amely esetén mindenképp szükséges a gyámhatósági jóváhagyás *a kiskorú vagyonáról való rendelkezést* érintően [lásd az e) pontot]. A Gykr. 26/B. § (3) bekezdése szerint a kiskorú gyámhatóságnak át nem adott vagyonáról való rendelkezést érintő szülői jognyilatkozathoz abban az esetben szükséges a gyámhivatal jóváhagyása, ha a szülői rendelkezéssel érintett vagyon értéke meghaladja az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének tízszeresét.

Változatlan szabály a Ptk.-ban, hogy a 2:15. § (1) bekezdésben felsorolt jognyilatkozatok érvényességéhez természetesen nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására, ha azt *bírósági vagy közjegyzői határozat már elbíráltta*. Így kerülhető el az az eset, hogy esetleg a gyámhatóság a bíróság vagy a közjegyző döntésétől ellentétesen határozná a jognyilatkozat jóváhagyását illetően.

2:16. § [A kiskorú ellenérték nélküli kötelezettségvállalása]

Semmis a kiskorú törvényes képviselőjének olyan jognyilatkozata, amellyel – a kiskorú vagyona terhére – ajándékozik, idegen kötelezettségért megfelelő ellenérték nélkül kötelezettséget vállal, vagy amellyel jogokról ellenérték nélkül lemond. Ezt a rendelkezést megfelelően alkalmazni kell a törvényes képviselőnek a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatához való hozzájárulására is.

A Ptk. akorábbi szabályozással egyezően határozza meg azoknak a jognyilatkozatoknak a körét is, amelyet a *kiskorú törvényes képviselője még a gyámhatóság hozzájárulásával sem tehet meg érvényesen*. Ilyen jognyilatkozat az, amellyel a kiskorú törvényes képviselője a kiskorú vagyona terhére *szokásos mértéket meghaladóan ajándékozik, idegen kötelezettségért megfelelő ellenérték nélkül felelősséget vállal, vagy amellyel jogokról megfelelő ellenérték nélkül lemond*. A szabályozás alapvető szempontja a Ptk.-hoz hasonlóan az, hogy a kiskorú vagyona lehetőleg teljeskörűen álljon rendelkezésre a gyerek nagykorúvá válásakor, amikor már teljes cselekvőképességének birtokában dönthet vagyonának sorsáról.

Az 1959-es Ptk. az érintett kiskorúra vonatkozóan mondta ki, hogy mely típusú nyilatkozatot nem tehet meg érvényesen, még a gyámhatóság jóváhagyásával sem. A jelenlegi szabályozás abból indul ki, hogy főszabályként a törvényes képviselő tesz jognyilatkozatot, így a *megfogalmazás* ennyiben *változott* a korábbiakhoz képest.

Az *ingyenesség semmisségi oknak minősül*. Ezen ajándékozás alól kivétel a szokásos mértékű ajándékozás, melyet a 2:12. § (2) bekezdés e) pontja tartalmaz, és amelyről a korlátozottan cselekvőképes kiskorú törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül is érvényesen jognyilatkozatot tehet. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az ingyenesség mint semmisségi ok nem zárja ki az ingyenességgel vegyes szerződés kötésének lehetőségét.

2:17. § [A kiskorú jognyilatkozatának relatív semmissége]

A kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképességen vagy cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre annak érdekében lehet hivatkozni, akinek cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik.

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan rendelkezik a korlátozottan cselekvőképes és a cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozatainak *relatív semmisségéről*: a semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek a cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik. Az ellenérdekű fél tehát nem hivatkozhat a szerződés érvénytelenségére az alapján, hogy a vele szerződő fél korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen volt. Ha a megkötött szerződés megfelel a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen érdekeinek, akkor érvényes és – ebből a jogalpból kifolyólag – senki sem hivatkozhat az érvénytelenségére.

Változatlan a szabályozás abban a tekintetben, hogy kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképességen vagy cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre *csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik*.

A Ptk. nem szól az 1959-es Ptk. 13/B. §-ában foglaltakról, mely szerint „aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti, ezért felelősséggel tartozik, és felelőssége alapján a szerződés teljesítésére is kötelezhető”. Ezeket az eseteket a kötelmi jog megtévesztésre (lásd 6:91. §), illetve a vétőképtelen személy károkozására vonatkozó szabályok (lásd 6:544–547. §-ok) alapján kell megítélni.

2:18. § [A kiskorú cselekvőképességének korlátozása gondnokság alá helyezéssel]

- (1) A bíróság a kiskorút a tizenhetedik életévének betöltése után a nagykorúakra irányadó szabályok szerint cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezheti.**
- (2) A gondnokság alá helyezést a kiskorú törvényes képviselője is kérheti.**
- (3) Ha a bíróság kiskorút helyez a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá, a gondnokság hatálya a nagykorúság elérésével áll be, de a kiskorú már az ítélet jogerőre emelkedésével cselekvőképtelenné válik.**

1. Kiskorú cselekvőképességének korlátozása gondnokság alá helyezéssel (Ptk.)

Változik a szabályozás kiskorúak esetén abban a tekintetben, hogy *mely életkortól kezdeményezhető* indokolt esetben *az érintett személy gondnokság alá helyezése*. Az 1959-es Ptk. 12/B. §-a már a korlátozottan cselekvőképesség alsó korhatárának elérésétől, vagyis a tizennegyedik életév betöltésétől lehetővé tette, hogy az arra jogosultak kezdeményezzék a kiskorú gondnokság alá helyezését. A Ptk. szerint kiskorú személy cselekvőképességének korlátozása bírói ítélettel csak *tizenhetedik életévének betöltése után* lehetséges. A tizenhét éves korhatár előírása az Indokolás szerint azért szükséges, hogy kellően érettle legyen az érintett személy ahhoz, hogy a cselekvőképességének korlátozásánál az életkorából következő pszichés változásoktól függetlenül hozzon döntést a bíróság a gondnokság alá helyezésről vagy annak mellőzéséről (Indokolás 381.). A tizenhét év az Indokolás szerint abból a szempontból is optimális, hogy egy év a nagykorúság eléréséig megfelelő időtartamot biztosít a bírósági eljárás lefolytatására. Így, ha az érintett személy nagykorúvá válik és bizonyos ügycsoportokban a cselekvőképességének korlátozása feltétlenül szükséges, akkor nagykorúvá válásakor nem marad kellő védelem nélkül. A kiskorú törvényes képviselőjét egyébként is tizennyolc éves koráig szülője vagy gyámja látja el, és csak tizennyolcadik életévének betöltését követően válhat indokoltá gondnok kirendelése, ha feltétlenül szükséges. A gondnokság alá helyezés feltételei ugyanazok, mint a nagykorú személyek tekintetében. Vagyis a bíróság a kiskorú személy cselekvőképességét a nagykorúak esetén előírt szabályozásnak megfelelően a szükségesség és arányosság elvének figyelembevételével részlegesen (lásd 2:19. §), vagy ha – érdekeinek védelme miatt feltétlenül szükséges – teljesen korlátozhatja (lásd 2:21. §).

Nincs változás a gondnokság alá helyezés hatálya tekintetében; ha a bíróság kiskorút helyez cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá, *a gondnokság hatálya a nagykorúság elérésével áll be, de a kiskorú már az ítélet jogerőre emelkedésével cselekvőképtelenné válik*.

2. Átmeneti szabályok, a Ptké. rendelkezései

A gondnokság alá helyezés alsó korhatárának megváltozása miatt a Ptké. több átmeneti szabályt is megállapít: *a Ptké. 2–3. §-a* a Ptk. 2:18. §-ához kapcsolódóan előírja, hogy a tizennégy és tizenhét év közötti kiskorú cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezése iránt a Ptk. hatálybalépése előtt benyújtott keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, a folyamatban levő eljárást pedig meg kell szüntetni. A Ptk.

hatálybalépésekor cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt álló, tizennegyedik életévüket betöltött kiskorúak jognyilatkozataira – beleértve a függő jognyilatkozatokat is – a Ptk. hatálybalépésétől a törvény a korlátozottan cselekvőképes kiskorúak nyilatkozataira vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni. A tizenhetedik életév betöltését követően a bíróság a kiskorút a nagykorúakra vonatkozó szabályok szerint cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezheti. A bíróság ennek érdekében azonban nem automatikusan jár el; a gondnoksági per feltétele, hogy az arra jogosultak ezt ismételten kezdeményezzék (Boros Zsuzsa: A Ptk. cselekvőképességi és családjogi rendelkezéseinek alkalmazását elősegítő átmeneti normákról, *Családjog*, 2014/3. 4.).

V. CÍM

A NAGYKORÚ CSELEKVŐKÉPESSÉGÉNEK KORLÁTOZÁSA

2:19. § *[A cselekvőképesség részleges korlátozása]*

- (1) **Cselekvőképességében részlegesen korlátozott az a nagykorú, akit a bíróság ilyen hatállyal gondnokság alá helyezett.**
- (2) **A bíróság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá azt a nagykorút helyezi, akinek ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – meghatározott ügycsoportban gondnokság alá helyezése indokolt.**
- (3) **A cselekvőképességet részlegesen korlátozó ítéletben a bíróságnak meg kell határoznia azokat a személyi, illetve vagyoni jellegű ügycsoportokat, amelyekben a cselekvőképességet korlátozza.**
- (4) **A cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon biztosítható.**
- (5) **A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy minden olyan ügyben önállóan tehet érvényes jognyilatkozatot, amely nem tartozik abba az ügycsoportba, amelyben cselekvőképességét a bíróság korlátozta.**

1. A nagykorúakra irányadó cselekvőképességi szabályok változása és az azt indukáló tényezők

A jogalkotó a kiskorúakra irányadó normákat követően külön címben rendelkezik a nagykorúak cselekvőképességi szabályairól, vagyis arról, hogy a bíróság milyen feltételek fennállása esetén és hogyan korlátozhatja a cselekvőképességet, ha az az érintett érdekében feltétlenül indokolt. Míg a kiskorúakra vonatkozó rendelkezések alapvetően az 1959-es Ptk. szabályaival egyezők, addig a nagykorúakra irányadó szabályozás mind tartalmában, mind terminológiájában változik. Talán ez az egyik olyan területe a Ptk.-nak, ahol a több mint tízéves jogalkotási folyamat során a normaszöveg a legtöbbet módosult a kodifikáció kezdeti szakaszában megfogalmazottakhoz képest, figyelemmel a hatályba nem lépett, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény rendelkezéseire is.

A módosításokat több tényező is indukálta: a Polgári Törvénykönyvnek ez az a területe, ahol nem lehet figyelmen kívül hagyni a nemzetközi tendenciánkat, illetve a *nemzetközi dokumentumokban* megfogalmazott emberi jogi követelményeket, illetve az ebből eredő kötelezettségeket. A jogalkotó a nagykorúakra irányadó cselekvőképességi szabályok

megalkotása során tekintettel kellett legyen a következőkre. Egyrészről a *Fogyatékossgal élő személyek jogainak gyakorlásáról szóló ENSZ Egyezmény* – Magyarországon kihirdette a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény – 12. cikke szerint a fogyatékossga miatt senkit nem érhet hátrányos megkülönböztetés, és a cselekvőképesség korlátozására az érintett személy akaratának, választásának tiszteletben tartásával, arányosan, személyre szabottan, továbbá a korlátozás rendszeres felülvizsgálata mellett kerülhet sor. Az Egyezmény 5. cikk 4. pontja pedig ezzel összefüggésben arról rendelkezik, hogy a fogyatékkal élő személyek tényleges egyenlőségének előmozdításához szükséges különleges intézkedések az Egyezmény értelmében nem tekinthetők hátrányos megkülönböztetésnek. Másrészről a jogalkotót a nemzetközi ajánlásoknak is motiválnia kellett a Ptk. vonatkozó szabályainak megalkotásakor: az *Európa Tanács R. (99) számú ajánlása* a cselekvőképtelen nagykorúak védelméről, melyet a Tanács 1999. február 23-án fogadott el, illetve az *ET Miniszterek Bizottsága (2009) 11. számú ajánlása*. Az *Európa Tanács R. (99) számú ajánlásának* az volt a célja, hogy a cselekvőképességükben korlátozott személyek személyi autonómiáját és jogi mozgásterét az állam és annak szervei csak a legszükségesebb mértékben és csak szigorú jogi garanciákkal körülbástyázott bírósági eljárás keretében korlátozhatják (arányosság, szükségesség elveinek hangsúlyozása). Az *ET Miniszterek Bizottsága (2009) 11. számú ajánlásának* célja pedig a cselekvőképes felnőttek önrendelkezésének biztosítása volt előzetesen arra az esetre, ha cselekvőképességüket elvesztik (előzetes jognyilatkozat lehetősége).

Hangsúlyozandó, hogy a *mentálisan sérült személyek társadalmi megítélése változott*, illetve folyamatosan változik is az utóbbi években. Egyre inkább hangsúlyossá válik, hogy az érintett személy mentális fogyatékossga miatt csak annyiban legyen korlátozott jognyilatkozatai megtételében, amennyiben az feltétlenül indokolt a védelme érdekében. Számos nyugat-európai országban bevezettek a gondnokság alá helyezés helyett olyan új jogintézményeket, amelyek a cselekvőképesség kizárása, illetve korlátozása nélkül nyújtanak segítséget az érintett személyeknek jognyilatkozataik megtételében. A támogatott döntéshozatal alkalmazása kapcsán élenjáró Kanadában és Svédországban ez a fajta védelmi rendszer tulajdonképpen felváltotta a cselekvőképesség korlátozásával járó gondnokrendelést.

De a változtatást indukáló tényezők között említhetők az *1959-es Ptk. a cselekvőképességgel, gondnoksággal összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2001. évi XV. törvénnyel történő módosításának negatív tapasztalatai* is. Bár hangsúlyozandó, hogy a 2001. november 1-jén hatályba lépett szabályozás egy viszonylag differenciált rendszert vezetett be az érintettek védelme érdekében. Az akkori változások között mindenképp pozitív irányú változásként értékelhető, hogy a törvény szétválasztotta a koruknál fogva cselekvőképességükben korlátozottakra, illetve a cselekvőképességükben bíróság által korlátozott nagykorúakra irányadó rendelkezéseket. A nagykorúak esetén lehetővé vált a cselekvőképesség ügcsoportra való korlátozásának lehetősége azzal, hogy továbbra is mód volt a cselekvőképesség általános korlátozására, illetve azt kizáró gondnokság alá helyezésre. A törvénymódosítás bevezette a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálatát, ez alól csak kizáró gondnokság esetén lehetett kivételt tenni, ha az érintett állapota véglegesnek volt tekinthető. Változtak a gondnokság alá helyezés jogkövetkezményei, módosultak a gondnokolt érdekében a gondnok eljárására, tevékenységére irányadó szabályok. Akkor került a törvénybe, hogy a gondnokolt kívánságának meghatározónak kell lennie a gondnokrendelésnél, illetve a véleménynyilvánításra képes, kizáró gondnokság alatt álló véleményét a gondnoknak figyelembe kell vennie az egyes döntések meghozatalánál.

A törvényi lehetőség ellenére a bíróságok gondnokság alá helyezés esetén az esetek túlnyomó többségében továbbra is kétféleképpen döntöttek: az érintettet vagy kizáró gondnokság alá helyezték, vagy a cselekvőképesség általános korlátozásáról határoztak. A cselekvőképesség ügycsoportra történő korlátozására a gondnokolti nyilvántartás adatainak tanúsága szerint csak nagyon ritkán került sor. Ugyanakkor a legfelsőbb bírósági gyakorlat már mutatott ez irányú elmozdulást (BH2010.6. és BH2008.265.).

2. Lényeges változások a nagykorúakra vonatkozó szabályozásban

A Ptk. nagykorúakat érintő változásait összefoglalva, a törvény az 1959-es Ptk.-hoz képest több új rendelkezést vezet be az érintettek érdekében. Ezek között említendő, hogy a törvény nem ad lehetőséget nagykorú személyek esetén a cselekvőképesség általános korlátozására, *a cselekvőképesség csak a bíróság által meghatározott ügycsoportban korlátozható* (lásd 2:19. §). A bíróság a korlátozandó ügycsoportok számát, struktúráját az adott személy körülményei alapján határozhatja meg; az Indokolás szerint ez garantálná a részleges gondnokság alá helyezés egyénre szabott, az adott helyzethez rugalmasan igazodó jogkövetkezményeinek megállapítását (Indokolás 382.). Ennek megfelelően a Ptk. szerint *a cselekvőképesség korlátozása kétféle lehet: teljes korlátozás* (kizáró gondnokságnak felel meg) és *részleges korlátozás* (az ügycsoportok szerinti korlátozást jelenti). A Ptk. azon túl, hogy érdemben változtat a korlátozás lehetőségein, *a gondnokság alá helyezés típusainak elnevezését is módosítja*, kizáró gondnokság helyett teljesen korlátozó gondnokságról szól (lásd 2:21. §). Fontos törvényi kitétel, hogy a cselekvőképesség teljes korlátozására csak akkor kerülhet sor, ha az érintett személy jogainak védelmére a cselekvőképesség részleges korlátozása nem elégséges. Változnak a gondnokság alá helyezés feltételei, a törvényi feltételek közé bekerül a belátási képesség csökkenése mellett az érintett *„egyéni körülményeire, családi, társadalmi kapcsolataira”* kitétel, vagyis önmagában a belátási képesség csökkenése nem elegendő ok a cselekvőképesség korlátozásához, az egyéni, családi körülményeket is figyelembe kell venni a bírónak a gondnokság alá helyezés szükségességének megállapításánál. Lényeges garanciális szabály, hogy a gondnokság alá helyezés a jövőben minden esetben határozott időre szól, *a bíróságnak kivétel nélkül meg kell határoznia a kötelező felülvizsgálat időpontját* (lásd a 2:29. §-nál). A Ptk. a döntéshozatalukban akadályozott nagykorú személyek számára a cselekvőképesség korlátozásán túl egyéb jogintézményekről is rendelkezik, így – a szükségesség és arányosság elvére figyelemmel – utal a *támogatott döntéshozatal* (2:38. §) lehetőségére, és bevezeti az *előzetes jognyilatkozat* intézményét (2:39–41. §-ok) is.

3. A cselekvőképesség részleges korlátozásának feltételei

Sorba véve a gondnokság alá helyezés feltételeit e §-nál: a bíróság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá azt a nagykorút helyezi, akinek ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – *mentális zavara következtében* – tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent. A törvény az 1959-es Ptk. „pszichés állapota, szellemi fogyatkozása vagy szenvedélybetegsége” megjelölés helyett a *„mentális zavara”* kifejezést használja, figyelemmel arra, hogy ez az átfogó terminológia teljesebb körűen írja le a pszichés elváltozásokat. A gondnokság alá helyezési eljárás során a mentális zavar diagnosztizálásához speciális szakértői vélemény szükséges, tehát ennek

megállapítása igazságügyi orvosszakértői kérdés. Arról viszont, hogy ez az állapot az érintett belátási képességét befolyásolja-e és milyen mértékben, a bíróságnak kell döntenie többek között az alperes meghallgatását, körülményeinek részletes feltárását követően.

Továbbra is irányadóak lehetnek a Legfelsőbb Bíróság korábbi döntései, mely szerint annak elbírálása, hogy *mely ügycsoportokban* indokolt a cselekvőképesség korlátozása, nem az orvosszakértő, hanem *a bíróság feladatköre*. A bíróságnak az ítéletében meg kell indokolnia, hogy az adott ügycsoportokban miért szükséges a gondnokság alá helyezés (BH2008.265., EBH2007.1597.).

A korábbi szabályozástól eltérően a belátási képesség csökkenése önmagában nem elegendő ok a cselekvőképesség korlátozásához. A gondnokság alá helyezés feltételei közé bekerül a belátási képesség csökkenése mellett *az érintett „egyéni körülményeire, családi, társadalmi kapcsolataira” kitétel*. Vagyis az érintett személy egyéni, családi körülményeit is figyelembe kell venni a bírónak a gondnokság alá helyezési eljárás során, és erre figyelemmel kell döntenie arról, hogy feltétlenül szükséges-e a cselekvőképesség korlátozása vagy esetleg egyéb segítség, illetve védelem (pl. támogatott döntéshozatal) is elegendő. Azaz a bíróságnak nemcsak azt kell vizsgálnia, hogy a személy önállóan képes-e saját ügyei megfelelő vitelére, hanem azt is, hogy belátási képességének csökkenése esetén a környezete, családja elegendő segítségnyújtási lehetőséget kínál-e arra, hogy ténylegesen el tudjon járni. Vagyis a Ptk. már túlhaladta azt, hogy a cselekvőképességet korlátozó gondnokság elrendeléséhez csak két ok együttes fennállása szükséges: egyrészt az alperes károsodott egészségi állapotának ténye, másrészt az, hogy ez az állapot az alperes belátási képességére olyan kihatással legyen, ami az alapjogként védett személyes döntési autonómiájának korlátozását indokolja. Mindkét feltételt egyébként annak kell bizonyítania, aki a gondnokság alá helyezést kéri (BH2006.46.).

A Ptk. megszünteti annak lehetőségét, hogy a bíró az alperes cselekvőképességét általánosan korlátozza. *Az általános korlátozás lehetőségének megszüntetésével* a Ptk. a célirányos segítségnyújtásra helyezi a hangsúlyt, így a bíróságnak a cselekvőképesség *ügycsoportonkénti korlátozásáról* személyre szabottan, a gondnokság alá helyezendő személy életkörülményeit vizsgálva kell döntenie. Az 1959-es Ptk.-tól eltérően a Ptk. még példálódzó jelleggel sem sorolja fel azokat az ügycsoportokat, amelyek vonatkozásában a bíróság ítéletében a cselekvőképességet korlátozhatja. Így lehetővé teszi, hogy a gyakorlat az egyéni körülményekhez jobban alkalmazkodjon. Az 1959-es Ptk. 14. § (6) bekezdése a korlátozandó ügycsoportok felsorolását az „így különösen” fordulattal vezette be, ami annyit jelent, hogy egy példálódzó listát tartalmazott a korlátozás tipikus lehetőségeiről. Megjegyzendő, hogy annak ellenére, hogy 2001-től mód lett volna rá, a bíróság nagyon ritkán élt a cselekvőképesség ügycsoportonkénti korlátozásának lehetőségével. A gondnokolti nyilvántartás tanúsága szerint ehelyett inkább a cselekvőképesség kizárása vagy általános korlátozása volt a jellemző. Mivel a Ptk. már nem ad módot az általános korlátozásra, így a bíró kénytelen lesz határozatában ügycsoportot megjelölni, amihez annak ellenére, hogy a Ptk. nem vette át az ügycsoportok példálódzó felsorolásának törvényi meghatározását, a korábbi lista valószínűleg továbbra is iránymutató lesz a bíróság számára. Bár az ügycsoportlista elhagyásának pont az a célja, hogy a bíró lehetőség szerint bármilyen szűk körben dönthessen a korlátozásról.

A Legfelsőbb Bíróság már korábbi ítélezési gyakorlatában is hangsúlyozta, hogy „a cselekvőképesség nemcsak a törvényben felsorolt ügycsoportokban, hanem más területen, így például a peres eljárások tekintetében is korlátozható, ha az érintett személy belátási képessége e vonatkozásban tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent” (BH2008.11.).

Az Indokolásból idézve: a bíróságnak a cselekvőképességet korlátozó határozatában az egyéni körülményeket mérlegelve kell meghatározni azt az ügycsoportot vagy ügycsoportokat, amelyre nézve a korlátozás feltétlenül szükséges (Indokolás 382.). Hangsúlyozandó, hogy a Ptk. alapján nincs lehetőség arra, hogy a bírósági határozat egy negatív felsorolásként azokat a személyi és vagyoni területeket jelölje meg, amelyben a személy cselekvőképességét nem kívánja korlátozni. *A cselekvőképesség korlátozásának szükségességét minden egyes ügycsoport esetén indokolni kell.* Nem elfogadható a cselekvőképesség korlátozása egy ügycsoport vonatkozásában csupán azzal az indokkal, hogy egy másik ügycsoport viszonyában már bebizonyosodott, hogy az érintett személy nem képes jognyilatkozatot tenni.

Előremutató volt a Legfelsőbb Bíróságnak az a döntése is, amelyben azt tette egyértelművé, hogy a bíróságnak mindig konkrétan meg kell indokolnia, hogy az adott ügycsoportban miért szükséges a gondnokság alá helyezés (BH2008.265.). Cselekvőképesség korlátozására a törvényben nem nevesített ügycsoportban, így a bírósági és más hatósági ügyek kezdeményezése és vitele tekintetében is sor kerülhet, az adott ügycsoportot azonban kellő pontossággal kell meghatározni (BH2014.240.). Az 1959-es Ptk. alapján még relevanciája volt, illetve az új normákat alapozta meg az a korábbi legfelsőbb bírósági döntés is, mely szerint a cselekvőképesség általános korlátozása helyett annak meghatározott ügycsoportokra szűkítése indokolt, ha az alperes – pszichés megbetegedése ellenére – más területeken az ügyeit önállóan képes ellátni (BH2010.6.).

Az 1959-es Ptk. 2012. január 1-jétől 2013. június 21-éig hatályos 15/B. §-a szerint a bíróságnak a választójogból való kizárás kérdéséről rendelkeznie kellett a gondnokság alá helyezés iránti pereknél. A Ptk. az 1959-es Ptk.-val ellentétben a *választójogból való kizárás kérdéséről* már nem szól, figyelemmel arra, hogy ez elsősorban közjogi és nem magánjogi kérdés. Ugyanakkor a Ve. 13/A. §-a utal arra, hogy a bíróságnak a gondnokság alá helyezés iránti, valamint a felülvizsgálati eljárásban hozott ítéletében a választójogból való kizárás kérdéséről is rendelkeznie kell. Függetlenül attól, hogy a Ptk. erre nézve kifejezett normát nem tartalmaz, a bírónak a Ve.-re figyelemmel kell lennie, és *a gondnokság alá helyezéssel egyidejűleg az érintett választójogáról* – kérelem hiányában, hivatalból – *is döntenie kell.*

A (4) bekezdés megerősíti a korlátozásnál figyelembe veendő *arányosság elvét*, amely alapján nem korlátozható a személy cselekvőképessége, ha adott esetben kevésbé korlátozó alternatíva is megfelelő védelmet nyújthat számára. A Ptk. tulajdonképpen az új jogintézményként bevezetett támogatott döntéshozatalra utal itt. A Ptk. 2:38. §-ában rendelkezik a cselekvőképesség korlátozásával nem járó támogató kirendelésének lehetőségéről. A támogatott döntéshozatalt bevezető rendelkezés alapján mód van arra, hogy a bíróság a belátási képesség kisebb mértékű csökkenése esetén segítségre szoruló személyre vonatkozó gondnokság alá helyezés iránti keresetet elutasítsa, és javaslatot tegyen a gyámhatóságnak támogató kirendelésére, feltéve, ha ezt az érintett személy is szeretné (lásd a 2:38. §-nál). Figyelemmel arra, hogy a támogató kirendelése a cselekvőképességet nem érinti, a jogintézmény részletszabályairól nem a Ptk., hanem egy külön törvény (a támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény) szól.

Logikailag talán az (5) bekezdés szerinti normáknak kellene követniük a (3) bekezdésben foglaltakat. Ezek szerint az *érintett személy minden olyan ügyben érvényes jognyilatkozatot tehet, amelyben a cselekvőképességét nem korlátozták.*

4. A Ptk. cselekvőképességi rendelkezéseire kapcsolódó egyéb jogszabályváltozások

A Ptk. cselekvőképességre vonatkozó rendelkezéseinek változása egyrészt új törvények megalkotását tette szükségessé, másrészt számos meglévő törvény módosítását is indokolta. A cselekvőképességi szabályokhoz kapcsolódóan vált szükségessé a *gondnokoltak és előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló 2013. évi CLXXV. törvény* (új nyilvántartási törvény) elfogadása. Az új nyilvántartási törvény tartalmazza többek között a gondnokoltak nyilvántartásával összefüggő rendelkezéseket, valamint az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartására irányadó új szabályokat. Korábban a gondnokság alá helyezett személyek nyilvántartására vonatkozóan a gondnokoltak nyilvántartásáról szóló 2010. évi XVIII. törvény tartalmazott szabályokat. Tekintettel arra, hogy a Ptk. új jogintézményként bevezette az előzetes jognyilatkozat tételét, valamint az előzetes jognyilatkozat hatályosulása szorosan kapcsolódik a cselekvőképesség korlátozásához, ezért szükségessé vált a két nyilvántartás összehangolt szabályozása és az új törvényi szabályozás kialakítása. Az új nyilvántartási törvény a gondnokoltak nyilvántartását és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartását egy törvényben szabályozza. A gondnokoltak nyilvántartása deklaratív hatályú, a gondnokság alá helyezés a bíróság határozatának jogerőre emelkedésével következik be.

Az új nyilvántartási törvény szerint a gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok országos nyilvántartásának működtetésére és ennek érdekében adatok kezelésére kijelölt szerv az Országos Bírósági Hivatal elnöke, tekintettel arra, hogy korábban is a Hivatal elnöke működtette a gondnokoltak nyilvántartását. A törvény szerint a nyilvántartásokat elektronikusan kell vezetni. A nyilvántartások vezetésére és abból az adatszolgáltatás teljesítésére szolgáló informatikai alkalmazást a Hivatal elnöke működteti. Az adatkezelési feladatok megoszlanak a Hivatal elnöke és a járásbíróságok között, mivel a járásbíróságok vezetnek be a nyilvántartásokba a törvény által előírt adatokat, a Hivatal elnöke végzi viszont központilag a nyilvántartásokból való adatszolgáltatást.

A Ptk. által bevezetett rendelkezések következtében a cselekvőképesség részleges korlátozásakor az eljáró bíróságnak minden esetben meg kell határoznia az ügyköröket, és ezt természetesen a nyilvántartás adattartalmának is tükröznie kell. Figyelemmel arra, hogy az ügycsoportok elnevezésére jogszabály nem ad iránymutatást, így a nyilvántartásban sem valószínű, hogy azonos elnevezéssel szerepelnek azok az ügykörök, amelyben az érintett cselekvőképességét korlátozták.

Emellett *több tucat törvény módosítását* is szükségessé tette a cselekvőképességi szabályok megváltozása. Ezek nagy részét a gondnokság alá helyezés típusainak terminológiai változása tette indokolttá, másrészt érdemi módosulást is jelentettek. Így például az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyvvel összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CLXXV. törvény részeként módosultak többek között az 1952-es Pp. rendelkezései is. Ennek keretében *módosult a perbeli cselekvőképesség fogalma* is.

Az 1952-es Pp. korábban hatályos 49. §-a alapján a perben az járhatott el, akinek a polgári jog szabályai szerint teljes cselekvőképessége van, illetve, aki a per tárgyáról a polgári jog szabályai szerint érvényesen rendelkezhet. Mindez azt jelentette, hogy bizonyos esetekben azt a nagykorú személyt sem illette meg perbeli cselekvőképesség, akit a bíróság kizárólag egy ügycsoport tekintetében helyezett gondnokság alá, annak ellenére, hogy az adott esetben a per tárgya a korlátozásra okot adó ügycsoporttal egyáltalán nem volt összefüggésbe hozható. A Ptk. normáinál irányadó elvek (szükségesség, arányosság) indokolták – többek között – a *perbeli cselekvőképesség alanyi körének*

tágítását is. Ennek megfelelően a perben mint fél személyesen vagy meghatalmazottja útján az járhat el, aki a polgári jog szabályai szerint teljes cselekvőképességgel rendelkezik, vagy olyan cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú, akinek a polgári jog szabályai szerinti cselekvőképessége a per tárgyára, illetve a perbeli eljárási cselekményekre kiterjedő hatállyal nincs korlátozva, vagy aki a per tárgyról a polgári jog szabályai szerint érvényesen rendelkezhet. A módosított rendelkezés lehetőséget teremt tehát arra, hogy az a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú személy is önállóan léphessen fel perében, akinek a per tárgyára, illetve a perbeli eljárási cselekményekre kiterjedő hatállyal cselekvőképessége nincs korlátozva. E normákkal tartalmilag megegyeznek a Pp. szabályai is.

2:20. § [A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy jognyilatkozata]

- (1) **A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személynek a bíróság ítéletében meghatározott ügycsoportokra vonatkozó jognyilatkozatának érvényességéhez gondnokának hozzájárulása szükséges. Ha a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy cselekvőképessé válik, maga dönt függő jognyilatkozatainak érvényességéről.**
- (2) **A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy és gondnoka közötti vitában a gyámhatóság dönt.**
- (3) **A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy a bíróság ítéletében meghatározott ügycsoportok tekintetében a gondnoka hozzájárulása nélkül**
  - a) **tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja;**
  - b) **megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket;**
  - c) **rendelkezhet jövedelme bíróság által meghatározott hányadával; annak erejéig kötelezettséget is vállalhat;**
  - d) **köthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez; és**
  - e) **ajándékozhat a szokásos mértékben.**
- (4) **Ha a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy érdekeinek védelme, károsodástól való megóvása azonnali intézkedést igényel, a gondnok a hozzájárulását igénylő ügyekben önállóan eljárhat, az érintett személy helyett jognyilatkozatot tehet. Erről a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személyt és a gyámhatóságot késedelem nélkül tájékoztatnia kell.**

Lényegében nem változnak a gondnokság alatt álló jognyilatkozatának érvényességére vonatkozó szabályok. Azokban az ügycsoportokban, amelyben a gondnokság alatt álló személy cselekvőképességét korlátozták, a *gondnokolt gondnoka hozzájárulásával tehet érvényes jognyilatkozatot*. Abban az esetben, ha ezzel kapcsolatban a gondnokolt és a gondnok között vita merül fel, a gyámhatóság döntése szükséges. A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan felsorolja azokat a jognyilatkozatokat, amelyeket a cselekvőképességében részlegesen korlátozott *nagykorú személy önállóan megtehet*. A Ptk. továbbra is csak kivételesen, azonnali intézkedést igénylő esetben, a gondnokolt védelmében teszi lehetővé, hogy a gondnok a gondnokolt helyett eljárjon, illetve önállóan jognyilatkozatot tegyen. A gondnok önálló eljárása esetén a gondnokoltat és a gyámhatóságot is értesíteni kell.

Az 1959-es Ptk.-hoz képest az alábbi kisebb változásokat kell megemlíteni: a gondnokolt által önállóan megtehető jognyilatkozatok körében módosult a (2) bekezdés c) pontja, illetve új normát tartalmaz az e) pont. Az előbbi tekintetében eltérés,

hogyan az 1959-es Ptk. szerint a jövedelme 50%-ával rendelkezhetett a korlátozottan cselekvőképes személy, a Ptk. nem határoz meg konkrét arányt, hanem a bíróságra bízta ennek megállapítását: a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy a *jövedelme azon százalékával rendelkezhet, amelyet a bíróság meghatározott*, és ennek erejéig kötelezettséget is vállalhat. A bíróságnak tehát feladata, hogy ítéletében – amennyiben ezen ügycsoportra tekintettel helyezi az érintett személyt korlátozó gondnokság alá – megállapítsa ezt a hányadot.

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatához [2:12. § (1) bekezdés e) pont] hasonlóan újdonság, hogy a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy a bírósági ítéletben meghatározott ügycsoportok tekintetében a gondnok hozzájárulása nélkül ajándékozhat a szokásos mértékben.

2:21. § [A cselekvőképesség teljes korlátozása]

- (1) Cselekvőképtelen az a nagykorú, akit a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett.**
- (2) A bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá azt a nagykorút helyezi, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – tartósan, teljeskörűen hiányzik, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – gondnokság alá helyezése indokolt.**
- (3) A bíróság a cselekvőképességet abban az esetben korlátozhatja teljesen, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő módon vagy a cselekvőképesség részleges korlátozásával nem biztosítható.**

A Ptk. nem szünteti meg teljesen az 1959-es Ptk. szerinti kizáró gondnokság alá helyezés lehetőségét, de szigorítja annak feltételeit. Maga a terminológia is megváltozik, mivel a Ptk. a kizáró gondnokság intézményét, annak negatív „kicsengése” miatt teljesen korlátozó gondnokságnak nevezi el. Vagyis cselekvőképtelen az a nagykorú, akit a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett.

Sorba véve a teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés feltételeit, ezek a következők:

- a) az érintett személy *mentális zavara*,
- b) a mentális zavar miatt a *belátási képesség tartós és teljes körű hiánya*,
- c) az érintett személy *egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel gondnokság alá helyezése indokolt*,
- d) az érintett személy *jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő módon vagy a cselekvőképesség részleges korlátozásával nem biztosítható*.

A Ptk. a részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezés feltételeihez hasonlóan egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy a *mentális funkciók zavara* és ennek következtében a belátási képesség hiánya önmagában nem eredményezheti a cselekvőképesség teljes kizárását. A bíróságnak az érintett személy belátási képességén kívül egyéb *egyéni körülményeket* is vizsgálnia kell. A Kúria ítélkezési gyakorlata is ebbe az irányba mutat. Az utóbbi években egyre több, a gondnokság alá helyezendő személy egyéni körülményeit is figyelembe vevő döntés született. A cselekvőképesség korlátozásával kapcsolatos döntései kapcsán a Kúria többször hangsúlyozta, hogy az érintett személy károsodott egészségi állapota önmagában nem elegendő a cselekvőképesség korlátozásához. A korlátozó döntés nem alapulhat kizárólag az orvos szakértő véleményén, ez nem

orvosszakértői, hanem jogi kérdés, amelyről a bizonyítási eljárás alapján kizárólag a bíróság dönthet (EBH2007.1597.).

Az egyes szempontok a cselekvőképesség részleges korlátozásánál kerültek részletes kifejtésre (lásd a 2:19. §-nál).

A *szükségesség elve* a teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés során is alapvető szempont. A bíróságnak elsősorban arra kell törekednie, hogy a cselekvőképességet, ha lehetséges, csak részlegesen, meghatározott ügycsoportokban korlátozza. A teljesen korlátozó gondnokság elrendelésére csak kivételesen, abban az esetben kerülhet sor, ha az érintett személy gondnokával együtt sem képes jognyilatkozattételre, és feltétlenül szükséges, hogy helyette valaki eljárjon.

2:22. § [A cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozata]

- (1) A cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozata semmis, nevében gondnoka jár el.**
- (2) A cselekvőképtelenség miatt nem semmis a cselekvőképtelen nagykorú által kötött és teljesített csekély jelentőségű szerződés, amelynek megkötése a mindennapi életben tömegesen fordul elő és különösebb megfontolást nem igényel.**
- (3) A gondnoknak a véleménynyilvánításra képes cselekvőképtelen nagykorú kívánságát az őt érintő jognyilatkozata megtétele előtt meg kell hallgatnia és lehetőség szerint figyelembe kell vennie.**

Változatlanok a cselekvőképtelen nagykorú személy jognyilatkozatára vonatkozó szabályok az 1959-es Ptk.-hoz képest. A cselekvőképtelen nagykorú *jognyilatkozata semmis, nevében gondnoka jár el*, de a gondnok kötelessége a *gondnokolt véleményének meghallgatása és lehetőség szerinti figyelembevétel* az őt érintő döntések során. Ez a rendelkezés a 2001. évi módosítással került az 1959-es Ptk.-ba, amelyet a Ptk. is átvett.

Továbbra sem lehet cselekvőképtelenség miatt semmisnek tekinteni a cselekvőképtelen nagykorú által *kötött és teljesített, csekély jelentőségű szerződéseket*, amelyek megkötése a *mindennapi életben tömegesen fordul elő*, és *különösebb megfontolást nem igényelnek*. Vagyis az említett négy feltételnek együttesen kell érvényesülnie ahhoz, hogy a cselekvőképtelen személy önállóan tett jognyilatkozata elismerhető lehessen.

Hangsúlyozandó, hogy a jognyilatkozat semmisségére kizárólag a cselekvőképtelen nagykorú személy érdekében lehet hivatkozni (lásd a 2:24. §-nál).

Az alapvető jogok biztosa – az Alkotmánybírósághoz 2013. július 12-én érkező indítványában – a Ptk. rendelkezései kapcsán a 2:22. § (1) és (2) bekezdése alaptörvényellenességének és nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítását, illetve a rendelkezések megsemmisítését kérte az Alkotmánybíróságtól. Az alapjogi biztos többek között azt kifogásolta, hogy mind az 1959-es Ptk. szerinti kizáró gondnokság, mind a Ptk. rendszerében szabályozott teljesen korlátozó gondnokság jogintézménye esetén kimondja a törvény, hogy a gondnokolt nevében kizárólag a gondnok tehet érvényes jognyilatkozatot, és mindez még a legbelső privát szférát érintő, legszemélyesebb döntések (házasságkötés, apaság elismerése) esetében is így van. A gondnokság alá helyező eljárás során pedig nincs alkotmányos garancia arra, hogy az eljáró bíróság a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság jogkövetkezményeit illetően mérlegelhesse, és ne automatikusan, hanem az egyedi szempontok figyelembevételével állapítsa meg azokat. Az indítványozó szerint a Ptk. támadott rendelkezései ellentétesek ezért az Alaptörvény emberi méltósághoz való jogot garantáló II. cikkével, illetve a magánszférához való jogról rendelkező VI. cikk (1) bekezdésével, emellett a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény

12. cikkében foglaltakkal, valamint az EJEE 8. cikkében foglaltakkal. Az Alkotmánybíróság nem találta megalapozottnak az indítványt, és 11/2014. (IV. 4.) AB határozatában elutasította az abban foglaltakat. Döntésében arra hivatkozott, hogy tekintettel arra, hogy a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság elrendelése is csak egyedi bírósági döntés eredménye lehet, melynek során a bíróság mérlegeli – a mentális zavar fennállásán túlmenően – az egyén családi és társadalmi kapcsolatait, amelyek pótolhatják a gondnokság alá helyezés szükségszerűségét. S bár a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság valamennyi jognyilatkozatra kiterjed, a határozat szerint „[a] Ptk. szerinti akár teljes cselekvőképesség-korlátozás csak a jogügyletekben korlátozza a gondnokoltat, egyéb – joghatással nem járó – cselekvéseiben, tehát személyes szabadságában nem”.

A határozat indokolásában többek között arra is rámutatott, hogy „a Ptk. differenciált rendszere lehetőséget teremt arra, hogy a cselekvőképesség teljes korlátozására, mint legsúlyosabb eszközre csak szűk körben, kivételesen kerülhet sor olyan mentális állapotban lévő személyeknél, akiknek jogai (érdekei) biztosításához elengedhetetlen gondnok igénybevétele”.

A határozatban foglaltak szerint így tulajdonképpen a cselekvőképességükben részlegesen korlátozott személyek számára a bíróság biztosítja a magánélet védelmét azáltal, hogy egyedileg állapítja meg a korlátozással érintett ügycsoportokat, az Egyezmény 12. cikkének való megfelelést pedig a támogatott döntéshozatal és az előzetes jognyilatkozat lehetővé tétele garantálja.

2:23. § [A gyámhatóság jóváhagyásának szükségessége]

- (1) **A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy és gondnoka jognyilatkozatának, továbbá a cselekvőképtelen nagykorú gondnoka jognyilatkozatának érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges, ha a jognyilatkozat a cselekvőképességében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen nagykorú**
  - a) tartására;
  - b) öröklési jogviszony alapján őt megillető jogára vagy terhelő kötelezettségére;
  - c) nem tehermentes ingatlanszerzésére, ingatlana tulajdonjogának átruházására vagy bármely módon történő megterhelésére;
  - d) gyámhatóságnak átadott vagyonára; vagy
  - e) a gondnokot kirendelő határozatban megállapított összeget meghaladó értékű vagyontárgyára vonatkozik.
- (2) **A cselekvőképességében a vagyoni ügyeit érintően korlátozott személy és a gondnoka közös kérelmére a gyámhatóság kivételesen indokolt esetben hozzájárulhat az érintett személy vagyona terhére**
  - a) az érintett személy leszármazója önálló háztartásának alapításához, fenntartásához vagy más fontos célja eléréséhez, ha a támogatás mértéke a leszármazó – a hozzájárulás időpontjában fennálló állapot és érték szerinti – törvényes örökrészének felét nem haladja meg; vagy
  - b) ingyenes juttatáshoz, jogokról ellenérték nélküli lemondáshoz vagy közcélra történő felajánláshoz, ha a jogügylet az érintett személy megélhetését nem veszélyezteti.
- (3) **A gyámhatóság kivételesen indokolt esetben hozzájárulhat a cselekvőképtelen nagykorú gondnoka kérelmére az érintett személy leszármazója önálló háztartásának alapításához, fenntartásához vagy más fontos célja eléréséhez az érintett személy**

- vagyona terhére, ha a támogatás mértéke a leszármazó – a hozzájárulás időpontjában fennálló állapot és érték szerinti – törvényes örökrészének felét nem haladja meg.**
- (4) Nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására, ha a cselekvőképességében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen nagykorú ingatlan tulajdonának megterhelésére az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg, az ingyenes juttatást nyújtó személy javára történő haszonélvezet alapításával kerül sor.**
- (5) Nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására, ha a jognyilatkozat érvényességét bírósági vagy közjegyzői eljárásban elbírálták.**

A Ptk. 2:23. §-a sorolja fel a gondnokság alá helyezett személyek esetén azoknak a jognyilatkozatoknak a körét, amikor a gondnok jognyilatkozatához a gyámhatóság jóváhagyására is szükség van. A törvény a *gyámhatóság jóváhagyásához köti* a cselekvőképességében részlegesen korlátozott, illetve cselekvőképtelen nagykorúak esetén is a nagyobb jelentőségű vagyoni ügyekben a törvényes képviselő jognyilatkozatának érvényességét. A Ptk. *érdemben nem változtat* azoknak a jognyilatkozatoknak a körén sem, amelyek *érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges*. A korábbi szabályozással megegyezően a tartós jellegű, illetve kiemelt jelentőségű – így például a gondnokolt tartására, örökösödési jogviszony alapján megillető jogára vagy kötelezettségére vonatkozó – *jognyilatkozatok* érvényessége továbbra is gyámhatósági jóváhagyáshoz kötött. Ehhez kapcsolódóan a gyámhatóság eljárására irányadó szabályokat a Gykr. 146. §-a tartalmazza.

A Ptk. annyit módosít a korábbi vonatkozó rendelkezéseken, hogy a *gondnokolt vagyonához igazítva a gyámhatóságra bizza annak az összegnek a meghatározását, amelyet meghaladó értékű vagyontárgy feletti rendelkezés gyámhatósági jóváhagyáshoz kötött* [2:23. § (1) bekezdés e) pontja], vagyis a Ptk. az 1959-es Ptk.-ban megjelölt korábbi minimumösszeget (legalább 50 000 Ft) nem tartalmazza. Ehhez kapcsolódóan állapít meg további részletszabályokat a Gykr. 147. §-a.

A 2:23. § (3) bekezdés – a korábbi szabályozáshoz hasonlóan – szól arról, hogy a gyámhatóság kivételesen indokolt esetben hozzájárulhat ahhoz, hogy *a cselekvőképtelen nagykorú személy leszármazóját saját vagyona terhére támogassa*. Az 1959-es Ptk. ennek a támogatásnak a maximális mértékét úgy határozta meg, hogy az összeg nem haladhatta meg a leszármazó köteleusrészét. A Ptk. erről úgy rendelkezik, hogy a támogatás mértéke a törvényes örökrész felét nem érheti el. Az Országgyűléshez benyújtott törvényjavaslat alapján a köteleusrész mértéke a korábbi szabályozáshoz hasonlóan a törvényes örökrész fele maradt volna, de ez a mérték a törvényjavaslat parlamenti vitájának eredményeképpen megváltozott, a köteleusrész mértéke a Ptk. 7: 82. § (1) bekezdése alapján a törvényes örökrész egyharmada lett. Ugyanakkor annak ellenére, hogy csökkent a köteleusrész mértéke, vagyis módosult a viszonyítási alap, *a támogatás mértékének maximális összeghatára az eredeti javaslathoz képest nem változott, így ezt a Ptk. a törvényes örökrész felében határozza meg*.

Az 1959-es Ptk.-hoz képest pontosítást tartalmaz a 2:23. § (1) bekezdés c) pontja és (4) bekezdése. Ez utóbbi értelmében a nem tehermentes ingatlanszerzés esetén *csak akkor nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására, ha a nagykorú cselekvőképességében korlátozott személy ingatlan vagyonának megterhelésére az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg, az ingyenes juttatást nyújtó személy javára történő haszonélvezet alapításával kerül sor*.

Az (5) bekezdés az 1959-es Ptk.-ban foglaltakkal azonos, a Ptk. a kiskorúakra vonatkozó szabályozással egyezően azt is kimondja, hogy *nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására bírósági vagy közjegyzői határozattal elbírált jognyilatkozatok esetén*.

2:24. § *[A cselekvőképességében részlegesen korlátozott és a cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozatának relatív semmissége]*

A cselekvőképesség részleges korlátozásán és a cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre annak érdekében lehet hivatkozni, aki a cselekvőképességében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen.

Az 1959-es Ptk. 16/A. §-ához hasonlóan fogalmazza meg a Ptk. a relatív semmisség szabályát, amely kivételt képez azon rendelkezés alól, mely szerint a semmis szerződés érvénytelenségére – ha törvény kivételt nem tesz – bárki határidő nélkül hivatkozhat. Tekintve, hogy a Ptk. a cselekvőképességet a teljes cselekvőképességgel nem rendelkező személy védelmében szabályozza, kézenfekvő, hogy az ilyen személyek jognyilatkozatainak a semmisségére csak az ő érdekükben lehet hivatkozni. A szabály azt is jelenti, hogy ha a megkötött szerződés a teljes cselekvőképességgel nem rendelkező személy érdekeinek megfelel, akkor érvényesnek minősül, és senki sem hivatkozhat az érvénytelenségre.

Az új szabályozás mellőzi az 1959-es Ptk.-nak azt a rendelkezését, melynek értelmében „aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti, ezért felelősséggel tartozik, és felelőssége alapján a szerződés teljesítésére is kötelezhető”. Ezeket az eseteket a kötelmi jog megtévesztésre (6:91. §), illetve a vétőképtelen személy károkozására vonatkozó szabályok (6:544–547. §-ok) alapján kell megítélni.

VI. CÍM

A GONDNOKSÁG ALÁ HELYEZÉSI ELJÁRÁST MEGELŐZŐ INTÉZKEDÉSEK

2:25. § *[A zárlat elrendelése és a zárgondnokrendelés]*

Ha cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés látszik indokoltnak, és az érintett személy vagyonának védelme sürgős intézkedést igényel, a gyámhatóság a vagyonra vagy annak egy részére zárlatot rendel el, és ezzel egyidejűleg zárgondnokot rendel ki.

A Ptk. érdemben fenntartja az 1959-es Ptk.-nak a gondnokság alá helyezést megelőző intézkedésekre vonatkozó szabályait, vagyis a gyámhatóságnak továbbra is lehetősége van arra, hogy az érintett személy döntési szabadságát a gondnokság alá helyezés iránti per megindítását megelőzően zárlat elrendelésével, zárgondnok rendelésével, illetve ideiglenes gondnok rendelésével korlátozza, a korábbi szabályozáshoz hasonló feltételek mellett.

A Ptk. érdemben fenntartja az 1959-es Ptk.-nak a zárlat elrendelésével kapcsolatos szabályait. A gyámhatóság által elrendelhető zárlatnak egyik feltétele, hogy az érintett személy cselekvőképességét korlátozó gondnokság alá helyezése iránt a perindítás indokolt, vagyis a perindításra jogosult gyámhatóság szerint a gondnokság alá helyezés törvényi feltételei fennállnak. A zárlat elrendelésének másik feltétele, hogy a gondnokság alá helyezendő személy vagyonának védelme érdekében sürgősen kell intézkedni.

Ha a gyámhatóság elrendelte a zárlatot, vagy ideiglenes gondnokot rendelt, akkor a gondnokság alá helyezési per megindítására egyébként jogosultak legfeljebb a gyámhatóság pertársaként állhatnak felperesi pozícióban (lásd a 2:27. §-nál).

A zárlatnál változás, hogy az már nemcsak a teljes vagyonra, hanem a vagyon egy részére is elrendelhető, illetve a zárlat, zárgondnok működése kapcsán a Ptk. nem utal a Vht. X. fejezetének – biztosítási intézkedés végrehajtása – mögöttes szabályként való alkalmazhatóságára, ettől függetlenül a Vht. szabályai továbbra is támpontul szolgálhatnak a gyámhatóság számára.

2:26. § [Az ideiglenes gondnokrendelés]

- (1) Azonnali intézkedést igénylő esetben a gyámhatóság ideiglenes gondnokot rendelhet annak a nagykorúnak, akinek a cselekvőképességét érintő gondnokság alá helyezése látszik indokoltnak, és személyének vagy vagyonának védelme zárlat elrendelésével vagy más módon nem lehetséges.**
- (2) A gyámhatóság az ideiglenes gondnokot kirendelő határozatában megjelöli, hogy az ideiglenes gondnok mely ügyekben vagy ügycsoportokban jogosult jognyilatkozatot tenni.**
- (3) Az ideiglenes gondnok tevékenységére egyebekben a gondnokra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.**

A Ptk. a korábbi törvényi szöveghez hasonlóan fogalmazza meg, hogy a gyámhatóság ideiglenes gondnokot kivételesen, csak annak a nagykorú személynek rendelhet, akinek cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezése indokolt. A perindítás szükségességét a perindításra jogosult gyámhatóság elmeorvosi szakvéleményre alapíthatja.

Az ideiglenes gondnokrendelés másik feltétele a gondnokság alá helyezendő személy – vagyoni, illetve személyi – érdekeinek védelmét kívánó olyan helyzet, amelyben az érdekvédelem más módon (pl. zárlat elrendelésével) nem lehetséges. További feltétele az ideiglenes gondnokrendelésnek, hogy az érdekvédelem körében halasztást nem tűrő, azonnali intézkedésre van szükség.

Az ideiglenes gondnok rendelésének egyik korábbi feltétele az érintett nagykorú személy belátási képességének hiánya volt, a Ptk. viszont *a cselekvőképességet érintő, bármekkora korlátozást jelentő gondnokság alá helyezés indokoltsága esetén lehetővé teszi az ideiglenes gondnokrendelést* az egyéb feltételek fennállta esetén. Az egyéb feltételek körében változás, hogy a nagykorú személyének és vagyonának védelme más módon ne legyen biztosítható, az 1959-es Ptk. még az érdekek védelméről rendelkezett.

Az ideiglenes gondnok rendelése a gondnokrendelés speciális esete, amelyre – a (2) bekezdés alapján – a gondnokokra vonatkozó szabályok alkalmazandóak azzal, hogy az ideiglenes gondnok jogköre a kirendelő határozatban megjelölt ügycsoportokra terjed ki. Az 1959-es Ptk.-hoz képest további változás, hogy a gyámhatóság a kirendelő határozatban már nemcsak ügycsoportokra, hanem egyes ügyekre is szűkítheti az ideiglenes gondnok eljárási, nyilatkozattételi jogosultságát. Új rendelkezés az is, hogy a törvény az ideiglenes gondnok tevékenységére a gondnokra vonatkozó rendelkezéseket rendeli alkalmazni.

2:27. § [A zárlatra és az ideiglenes gondnokrendelésre vonatkozó közös szabályok]

- (1) A gyámhatóságnak a zárlat elrendelését vagy az ideiglenes gondnokrendelést követő nyolc napon belül a gondnokság alá helyezési pert meg kell indítania. A bíróságnak legkésőbb a keresetindítástól számított harminc napon belül a zárlatot vagy az ideiglenes gondnokrendelést hivatalból felül kell vizsgálnia.**

(2) A zárlat megszüntetéséről és a zárgondnok vagy az ideiglenes gondnok felmentéséről legkésőbb a gondnokot kirendelő határozatban rendelkezni kell.

A zárlat elrendelésénél és az ideiglenes gondnok rendelésénél is garanciális szabály, hogy az csak a legszükségesebb ideig állhat fenn bírói kontroll nélkül. Ezért a Ptk. ebben a §-ban mindkét jogintézmény vonatkozásában kimondja, hogy a gyámhatóságnak az ideiglenes gondnok kirendeléséről, illetve zárlat elrendeléséről szóló határozat meghozatalát követő nyolc napon belül a gondnokság alá helyezési pert meg kell indítania, a bíróságnak pedig – a szükséges bizonyítási eljárás lefolytatását követően – az ideiglenes gondnokrendelést, illetve zárlatot felül kell vizsgálnia, és döntenie kell annak fenntartásáról vagy megszüntetéséről.

Ha a gyámhatóság nem rendelt el zárlatot, illetve nem döntött ideiglenes gondnokrendelésről, ezt – ha az érintett személy védelme indokolja – a bíróság is elrendelheti a Pp. 442. §-a alapján ideiglenes intézkedéssel.

VII. CÍM A GONDNOKSÁG ALÁ HELYEZÉS

2:28. § [A gondnokság alá helyezés kezdeményezése]

- (1) **A gondnokság alá helyezést a bíróságtól**
- a) **a nagykorú együtt élő házastársa, élettársa, egyenesági rokona, testvére;**
  - b) **a kiskorú törvényes képviselője;**
  - c) **a gyámhatóság; és**
  - d) **az ügyész**
kérheti.
- (2) **Ha a gondnokság alá helyezés szükségességéről a gyámhatóság tudomást szerez, a gondnokság alá helyezési eljárást meg kell indítania, ha ezt az (1) bekezdés a) és b) pontjában meghatározott személyek a gyámhatóságnak a keresetindítás szükségességéről való tájékoztatását követő hatvan napon belül nem teszik meg.**

A Ptk. az 1959-es Ptk.-tól eltérően külön cím alatt, *jobban áttekinthető* módon szabályozza a gondnokság alá helyezésre, a kötelező felülvizsgálatra és a gondnokság alá helyezés megszüntetésére, módosítására vonatkozó rendelkezéseket. A Ptk. rendelkezéseit kiegészítik a *Pp. gondnokság alá helyezési perekre irányadó XXXII. fejezetének speciális szabályai*.

A Ptk. 2:28. §-a felsorolja a *gondnokság alá helyezés kezdeményezésére jogosultak* körét. A Ptk. szerinti felsorolás tágabb, mint az 1959-es Ptk. szerinti norma, mert a Ptk. szerint a gondnokság alá helyezést az érintett személy *élettársa*, illetve a 2:18. § szerinti esetben a *kiskorú törvényes képviselője* is kezdeményezheti. Az 1959-es Ptk. külön nevesíti a perindításra jogosultak között a bejegyzett élettársat, erről a Ptk. külön nem szól. De ez nem jelenti azt, hogy adott esetben az érintett bejegyzett élettársa ne indíthatna gondnokság alá helyezési pert. Ez ugyanis következik a Bét. 3. § szerinti sommás szabályból, mely szerint a bejegyzett élettársakra a házastársakra vonatkozó szabályok az irányadók.

A házastárs perindítási jogosultsága kapcsán a Ptk. helyesen szűkíti, illetve pontosítja a meghatározást azáltal, hogy a perindításhoz már nem elegendő pusztán a házassági kötelék fennállása, *csak az együtt élő házastárs jogosult* a keresetlevél benyújtására. A változtatás összefüggésben állhat azzal, hogy a házassági bontóperben a házastársak sajnos hajlamosak minden körülményt felhasználni egymás ellen. A törvény szövegének

pontosítása gátat szabhat annak, hogy a házastársi életközösség megszűnését követően a házastárs a bontóperben, vagy a szülői felügyeleti jogok gyakorlására vonatkozó perben azáltal próbáljon előnyösebb helyzetbe kerülni, hogy a másik házassággal szemben gondnokság alá helyezés iránti pert kezdeményez. Megjegyzendő, hogy a bírói gyakorlat már eddig is próbált ennek gátat szabni: a gondnokság alá helyezési pert a bíróságnak meg kell szüntetni, ha azt a gondnokság alá helyezendő házastársa indította, és a házasságot időközben jogerősen felbontották (BH2001.528.).

A fentieknek megfelelően a Ptk. alapján a gondnokság alá helyezést a bíróságtól az érintett személlyel együtt élő *házastársa, bejegyzett élettársa, érintett személy élettársa, egyenesági rokona, testvére, kiskorú törvényes képviselője, a gyámhatóság és az ügyész* kérheti.

A cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés iránti pert a gondnokság alá helyezendő személlyel mint *alperessel szemben kell megindítani, aki az ilyen perben teljes perbeli cselekvőképességgel rendelkezik*. Érdekes, hogy a többi személyállapoti pernél a felperesi és alperesi kört is a Ptk. határozza meg, a gondnoksági pernél ugyanakkor az alperes meghatározása a Pp.-ben maradt.

A (2) bekezdés – az 1959-es Ptk. 14. § (3) bekezdéséhez hasonlóan – a *gyámhatóság* számára írja elő a gondnoksági per megindításának kötelezettségét arra az esetre is, ha a hozzátartozó felhívás ellenére nem nyújtja be a keresetet. A gyakorlat alapján az esetek túlnyomó többségében még mindig a gyámhatóság szerepel felperesként a gondnokság alá helyezési perben, tekintettel arra, hogy a hozzátartozók nem kívánnak családtagjaikkal felperesi, illetve alperesi pozícióban perben állni, bár az eljárás szükségességét az esetek többségében nem vitatják.

A gyámhatóság perindításának lehetőségeit a Gykr. 144–145. §-ai részletezik.

A Ptk. az 1959-es Ptk.-tól eltérően nem szól arról, hogy a gondnokság alá helyezést kimondó, valamint felülvizsgálati eljárás alapján hozott ítéletben a bíróságnak rendelkeznie kellene a gondnokolt választójogból való kizárásáról, vagy az erre irányuló kereseti kérelem elutasításáról. Ez azonban nem azt jelenti, hogy ez ne lenne a bíróságnak továbbra is feladata, ezek a korábban az 1959-es Ptk.-ban rendezett normák a Ve.-ben le lehetők fel, illetve erre utalnak a Pp. rendelkezései (lásd a 2:19. §-nál).

2:29. § [A gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata]

- (1) A bíróságnak a cselekvőképesség korlátozását elrendelő, azt fenntartó vagy módosító ítéletében rendelkeznie kell a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata iránti eljárás megindításának időpontjáról, amely**
  - a) a cselekvőképesség részleges korlátozása esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év;**
  - b) a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított tíz év.**
- (2) A felülvizsgálati eljárást a gyámhatóságnak hivatalból kell megindítania. A kereseti kérelem a cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés megszüntetésére, annak hatályában való fenntartására, a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokságra változtatására, a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezésre történő módosítására, vagy cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság esetén a korlátozással érintett ügycsoportok módosítására irányulhat.**

Az 1959-es Ptk. 2001. évi módosítása bevezette a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálatát, ez alól csak kizáró gondnokság esetén lehetett kivételt tenni, ha az érintett

állapota véglegesnek volt tekinthető. A gondnokolti nyilvántartás tanúsága szerint ezzel a kivétellel a bíróság gyakran élt, és a kizáró gondnokság alatt állók többségének felülvizsgálatára egyáltalán nem került sor.

A Ptk. egy lényeges garanciális szabályt vezet be azáltal, hogy előírja, hogy *a gondnokság alá helyezés* – kivétel nélkül – *nem határozatlan időre szól*, hanem a bíróságnak minden esetben meg kell határoznia a kötelező felülvizsgálat időpontját. Vagyis a Ptk. – a korábbi szabályozástól eltérően – *nem állapít meg kivételt a kötelező felülvizsgálat alól*. A felülvizsgálat részleges és teljes korlátozás esetén is egyaránt törvényben meghatározott időközönként kötelező. A szabályozásnak ez a módja – az Indokolás szerint – azzal magyarázható, hogy a gondnokolt személy állapota, körülményei az idő múlásával jelentősen változhatnak, és méltánytalan helyzetet teremthet, ha a keresetindításra jogosultak nem indítanak pert a gondnokság alá helyezés megszüntetése iránt (Indokolás 385.).

Ugyanakkor a kötelező felülvizsgálat előírása kapcsán ellenérvként hangzott el a gondnokság alá helyezett hozzátartozói részéről, hogy egy tartósan mentális zavarban lévő személy esetén, aki adott esetben születésétől kezdve olyan állapotban van, hogy ügyei vitelére egyáltalán nem képes, a gyakori felülvizsgálati eljárás újabb indokolatlan megterhelést okozhat. A gondnokolt érdekében ezért lényeges, hogy a felülvizsgálati eljárás lebonyolítására úgy kerüljön sor, hogy az ne okozzon aránytalan sérelmet, megterhelést a gondnokolt, illetve családtagjai életében. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy bizonyos esetekben a gondnokolt állapotára és körülményeire tekintettel például a bíróság az érintetteket saját lakhelyükön hallgatja meg. A Ptk. pedig a kötelező felülvizsgálatra előírt határidő tekintetében – az 1959-es Ptk.-tól eltérően – differenciál a gondnokság alá helyezés típusa szerint. Ennek megfelelően a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata iránti eljárás megindításának időpontja a cselekvőképesség részleges korlátozása esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított *öt év*; a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított *tíz év*.

A felülvizsgálati eljárást a *gyámhatóság indítja meg*. A kötelező felülvizsgálat cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés megszüntetésére, annak hatályában való fenntartására, a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokságra változtatására, a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezésre történő módosítására, vagy cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság esetén a korlátozással érintett ügycsoportok módosítására is irányulhat. A kötelező felülvizsgálat természetesen nem jelenti azt, hogy a gondnokság megszüntetésére irányuló per megindítására jogosult személyek – maga a gondnokolt is – ne kérhetnék bármikor, a kötelező felülvizsgálatra előírt határidőtől függetlenül, a gondnokság megszüntetését vagy módosítását.

A cselekvőképességi kategóriák terminológiai módosulása a felülvizsgálat során előterjeszhető kérelmek körében is szóhasználatbeli változást eredményezett. Kapcsolódva a választójogból való kizárás kapcsán kifejtettekhez, a felülvizsgálati eljárásban a választójogból történő kizárás vagy a kizárás megszüntetése is kérhető, függetlenül attól, hogy ezekre a Ptk. nem utal. Hangsúlyozandó, hogy amíg gondnokság alatt nem álló személlyel szemben nincs lehetőség kizárólag a választójogból történő kizárásra irányuló kereset előterjesztése, addig a felülvizsgálati eljárás már irányulhat ezen egyetlen kérdés vizsgálatára is.

Az egyes ügycsoportok tekintetében cselekvőképességet korlátozó gondnokság felülvizsgálata során a bíróság akkor helyezheti további ügycsoportokban gondnokság alá az alperest, ha kellő és részletes indokát adja annak, hogy a korábbi határozattal szemben a gondnokság alá helyezés módosítása miért szükséges (BH2010.211.).

2:30. § [A gondnokság alá helyezés megszüntetése vagy módosítása]

- (1) **A cselekvőképességet érintő gondnokságot a bíróság megszünteti, ha elrendelésének oka már nem áll fenn.**
- (2) **A gondnokság alá helyezés megszüntetését a bíróságtól**
  - a) **a gondnokolt;**
  - b) **a gondnokolt együtt élő házastársa, élettársa, egyenesági rokona, testvére;**
  - c) **a gondnok;**
  - d) **a gyámhatóság; vagy**
  - e) **az ügyész**
kérheti.
- (3) **A (2) bekezdésben felsoroltak a gondnokság alá helyezés módosítását is kérhetik. Ennek keretében kérhetik a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokságra változtatását, a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezésre történő módosítását vagy a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság esetén a gondnokolt által önállóan nem gyakorolható ügycsoportok módosítását.**
- (4) **A gondnokság alá helyezés megszüntetésére vagy módosítására irányuló per megindításának a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálatának időpontját megelőzően is helye van.**

1. Ptk. szabályai a gondnokság alá helyezés megszüntetésére, illetve módosítására

A gondnokság alá helyezés megszüntetésére, illetve módosítására irányuló rendelkezések lényegében a korábbi szabályozással azonos tartalmúak.

A gondnokság alá helyezés megszüntetését, módosítását ugyanazok kérhetik, mint a gondnokság alá helyezés kezdeményezését, azzal a különbséggel, hogy ebben az esetben már a gondnok is tud eljárást kezdeményezni. A szabályozás – a 2:28. §-ban foglaltakhoz hasonlóan – annyiban tér el az 1959-es Ptk.-ban foglaltaktól, hogy az *élettárs* is jogosult perindításra, illetve csak *az a házastárs kezdeményezheti a gondnokság alá helyezés módosítását, megszüntetését, aki a gondnokolttal együtt él* (lásd a 2:28. §-nál).

Az előterjeszhető kérelmek típusai ebben az esetben is igazodnak a törvényben megjelenő, cselekvőképességi kategóriákat érintő terminológiai változashoz, emellett lehetőség van a választójogból való kizárásra vagy ennek megszüntetésére vonatkozó kereseti kérelem előterjesztésére is. A Pp. 448. § (1) bekezdése alapján a gondnokság alá helyezés megszüntetése, a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokságra változtatása, a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezésre módosítása, a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság esetén a gondnokolt által önállóan nem gyakorolható ügycsoportok módosítása, a választójogból való kizárás, valamint a választójogból való kizárás megszüntetése iránt *a keresetet az ellen kell megindítani, akinek keresete folytán a bíróság a gondnokságot elrendelte, ha pedig a gondnokság megszüntetését vagy módosítását, a választójogból való kizárást vagy a választójogból való kizárás megszüntetését a korábbi felperes kéri a gondnokolt ellen*. Ha az, akinek keresete folytán a bíróság a gondnokságot elrendelte, meghalt vagy ismeretlen helyen, illetve külföldön tartózkodik, a keresetet a bíróság által kirendelt *ügygondnok ellen* kell megindítani.

A gondnokság alá helyezés megszüntetése iránti perben a gondnokság alatt álló, személyesen eljáró felperes részére ügygondnok kirendelése nem mellőzhető (BH2009.211.).

A 2:30. § (4) bekezdés egyértelművé teszi, hogy természetesen *nincs akadálya annak sem, hogy az arra jogosultak a gondnokság alá helyezés módosítását vagy megszüntetését hamarabb kezdeményezzék, mint a kötelező felülvizsgálatra előírt határidő.* Ez a gondnoksági határozatban előírt határidő egyébként is csak a gyámhatóság számára ír elő kötelezettséget (lásd a 2:29. §-nál), a többi perindításra jogosult – maga a gondnokolt is – bármikor, a kötelező felülvizsgálatra előírt határidőtől függetlenül kérheti a gondnokság megszüntetését vagy módosítását.

A gondnokság alá helyezés módosítására irányuló perben a felperes kereseti kérelmére tekintettel a perben a bíróságnak azt kell vizsgálnia, a bizonyítási eljárás arra irányul, hogy a felperes pszichés állapotában és ennek következtében életvitelében a gondnokság alá helyezésre vonatkozó jogerős ítélet meghozatala óta történt-e olyan kedvező változás, amely indokoltá tenné a gondnokság alá helyezés megszüntetését vagy a cselekvőképességet általános jelleggel korlátozó gondnokság egyes ügycsoportokra való korlátozását (BH2011.247.).

2. Átmeneti rendelkezések a Ptk. 2:19–2:30. §-aihoz (Ptké. szabályai)

A Ptk. felülvizsgálatra vonatkozó szabályai kapcsán érdemes szót ejteni a Ptk. cselekvőképességi szabályaihoz kapcsolódó Ptké. által megállapított átmeneti normákról. A Ptké. 4. §-a a Ptk. 2:19–2:30. §-aihoz kapcsolódóan a nagykorú személyek *folyamatban lévő gondnokság alá helyezési eljárására* állapít meg átmeneti szabályt. Bár a Ptk. alkalmazása kapcsán anyagi jogi jogviszonyokhoz rendelt átmeneti normákról van szó, a Második Könyv tárgybeli rendelkezéseinél a szabályok jogbővítő jellegére tekintettel kiemelt relevanciával bírnak a már megindított, de jogerősen le nem zárt gondnokság alá helyezési perek is. E szerint a bírónak a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban lévő eljárásokban is az új rendelkezéseket figyelembe kell vennie, és e szerint kell eljárnia. A Ptké. indokolása szerint az az eljárás van folyamatban, amelyben a Ptk. hatálybalépésének időpontjában a bíróság határozata még nem emelkedett jogerőre. A Ptké. indokolása azt is egyértelművé teszi, hogy abban az esetben, ha a Ptk. hatálybalépésekor olyan eljárás van folyamatban, amely még az 1959-es Ptk. alapján indult, és amelyben még az 1959-es Ptk. alapján született elsőfokú határozat, a jogorvoslati szakaszban eljáró bíróság a Ptk. rendelkezéseit hivatalból köteles figyelembe venni. Ehhez képest a jogorvoslati eljárásban eljáró bíróság akkor is jogszerűen változtatja meg vagy helyezi hatályon kívül új eljárásra kötelezéssel az elsőfokon eljárt bíróság határozatát, ha az elsőfokú ítélet meghozatalának időpontjában még megfelelt az akkor hatályos törvényi rendelkezéseknek, azonban a felülvizsgálat idején a döntés már ellentétes az új, jogbővítő jellegű szabályokkal.

Figyelemmel a Ptk.-ból eredő terminológiai változásra, a Ptké. egyértelművé teszi, hogy a nagykorú személy cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezése iránt a Ptk. hatálybalépése előtt benyújtott keresetlevelet úgy kell tekinteni, mintha az a nagykorú személy cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezésére irányulna. Továbbá a Ptk. hatálybalépésekor cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt álló nagykorú személyre a Ptk. cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt álló nagykorú személyre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.

A jogbővítő szabályok bevezetése miatt rendelkezni kellett azoknak a gondnokoltaknak a helyzetéről is a Ptké.-ben, akiknek *gondnokság alá helyezése a törvény hatálybalépésekor már lezárult*. A Ptk. hatálybalépésekor jogerősen lezárult eljárásokban hozott határozatok kötelező felülvizsgálatára és a határozatoknak az új kódex rendelkezéseihez való igazítására (az általános érvényű korlátozó gondnokság helyett az ügycsoportokhoz kötött korlátozó gondnokság teljes körűvé tételére) a Ptké. a határozat szerinti kötelező felülvizsgálat időszakát biztosítja a jogalkalmazó számára. A korábbi bírósági döntések felülvizsgálata és rendelkezéseiknek a Ptk. szabályaihoz történő hozzáigazítása tehát – a jogszabályban előirányzott tervek szerint – az általános szabályok szerint zajló felülvizsgálat keretében a Ptk. hatálybalépésétől számított öt éven belül megtörténhet.

Speciális a helyzete azoknak, akik esetében az 1959-es Ptk. alapján a *kizáró gondnokság elrendelését véglegesen*, a felülvizsgálati kötelezettséget kizárva határozták meg. Az ő felülvizsgálatuk tekintetében a Ptké. egy konkrét (évekre lebontott) ütemezést ír elő. Amennyiben a korábbi ítéletben a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezésről úgymond „véglegesen”, felülvizsgálati kötelezettség előírása nélkül döntöttek, ott a Ptk. szabályaihoz való igazítást a Ptk. hatálybalépésétől számított öt éven belül a törvény szerinti periódusban kell elvégezni. A törvény elsőbbséget biztosít azok számára, akiknek a gondnokság alá helyezésére a legrégebben került sor oly módon, hogy a gondnokság alá helyezésükről szóló bírósági határozat felülvizsgálati kötelezettséget nem tartalmazott.

Hangsúlyozandó, hogy a Ptké. a gyámhatóság számára írja elő a kötelező felülvizsgálat meghatározott időn belül való kezdeményezését, nem a bíróság számára állapít meg végső határidőt. Vagyis a Ptké.-ben előírt ütemezés azt jelenti, hogy a gyámhatóságnak az előírt határidőn belül meg kell indítania a gondnokság felülvizsgálatára irányuló pereket. Ugyanakkor a Ptké.-ben előírt kötelezettség a bíróságok számára éppúgy jelentős többletterhet jelent, figyelemmel arra, hogy a gondnokság alatt álló nagykorú személyek többségét az Országos Bírósági Hivatal által vezetett gondnokoltak nyilvántartása szerint úgy helyezték 2014. március 15. előtt kizáró gondnokság alá, hogy a bíró – az érintettek állapotára figyelemmel – nem jelölt meg határidőt felülvizsgálatuk kezdeményezése tekintetében. Így a következő években várhatóan megsokszorozódik a gondnoksági perek száma [Boros Zsuzsa: A Ptk. cselekvőképességi és családjogi rendelkezéseinek alkalmazását elősegítő átmeneti normákról. *Családjog*, 2014/3. 4–5.].

VIII. CÍM

A GONDNOKRENDELÉS; A GONDNOK JOGAI ÉS KÖTELEZETTSÉGEI

2:31. § [A gondnokrendelés]

- (1) **A bíróság által gondnokság alá helyezett személy részére a gyámhatóság rendeli ki. Gondnok lehet minden cselekvőképes személy, aki a gondnoki tisztséget vállalja.**
- (2) **Nem lehet gondnokul rendelni azt,**
  - a) **akit a gondnokság alá helyezett személy előzetes jognyilatkozatában kizárt a gondnokul jelölhető személyek közül vagy akinek személye ellen egyéb módon kifejezetten tiltakozik; vagy**
  - b) **akinek gondnokul rendelése a gondnokság alá helyezett személy érdekeivel ellentétes.**

- (3) Gondnokul – ha ez az érdekeivel kifejezetten nem ellentétes – a gondnokság alá helyezett személy által az előzetes jognyilatkozatában megjelölt vagy a gondnok kirendelése iránti eljárásban az érintett által megnevezett személyt kell kirendelni. Ha ez nem lehetséges, elsősorban a gondnokság alá helyezett személlyel együtt élő házastársat, élettársat kell gondnokul kirendelni. Ha az érintettnek nincs ilyen hozzátartozója, vagy a házastárs, az élettárs kirendelése veszélyeztetné a gondnokság alá helyezett személy érdekeit, a gyámhatóság gondnokul olyan személyt rendel ki, aki a gondnokság ellátására az összes körülmény figyelembevételével alkalmas.**
- (4) A gondnok rendelésénél az arra alkalmas személyek közül előnyben kell részesíteni a szülőket vagy a szülők által a haláluk esetére közokiratban vagy végrendeletben megnevezett személyt, ilyenek hiányában azokat a hozzátartozókat, akik szükség esetén a személyes gondoskodást is el tudják látni.**
- (5) Ha a gondnok a (3)–(4) bekezdésben foglaltak alapján nem rendelhető ki, a gondnokság alá helyezett személy számára hivatásos gondnokot kell rendelni. Hivatásos gondnok az a büntetlen előéletű személy lehet, aki a hivatásos gondnokra vonatkozó képesítési előírásoknak megfelel. Hivatásos gondnokul mentális zavarban szenvedő személyekkel foglalkozó jogi személy is kirendelhető; a jogi személy köteles megjelölni azt a személyt, aki a gondnoki teendőket személyében ellátja. A kijelölt személynek meg kell felelnie a hivatásos gondnokra vonatkozó képesítési előírásoknak.**

A Ptk. előkészítése során többször felmerült annak a lehetősége, hogy a gondnokot az európai tendenciákhoz hasonlóan ne a gyámhatóság, hanem a bíróság rendelje ki a gondnokság alá helyezésről szóló határozatával egyidejűleg. A hatályba nem lépett, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény szerint a gondnok személyét a bíróság határozta volna meg, és döntött volna felmentéséről is. A bírói gondnokrendelés mellett érvként merült fel, hogy a gondnok személyének kiválasztásánál lehetősége van a bíróságnak meghallgatni az érintetteket, így a bíróságnak módja van arra, hogy már a gondnokság alá helyezési eljárással egyidejűleg kijelölje a gondnokot. A hatályba nem lépett törvény indokolása további érvként hangsúlyozta, hogy ahhoz, hogy a gondnok tevékenysége felett hatásos ellenőrzés valósuljon meg, célszerű hogy más döntsön a gondnok személyéről és más gondnok tevékenységének az értékeléséről.

A bírói gondnokrendelés ellen szólt, hogy a gondnokolthoz „közelebb álló” gyámhatóság sokkal inkább abban a helyzetben van, hogy a gondnokolt mindennapi életviszonyait, környezetét megismerje, folyamatosan figyelemmel kísérje, és ennek alapján megítélje, hogy a felmerült személyek közül a gondnoki teendők ellátására ki a legalkalmasabb. Továbbá abban az esetben, ha valami miatt a gondnok személyében változás következik be, akkor egyszerűbb az új gondnok személyének kijelölése céljából a gyámhatósághoz fordulni, mint egy bírósági eljárást kezdeményezni [Kőrös András – Makai Katalin: A cselekvőképesség *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata I/VI.* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 145.].

A fentieknek megfelelően a Ptk. szerint a bíróság által gondnokság alá helyezett személy részére gondnokot – az 1959-es Ptk. szabályaihoz hasonlóan – továbbra is a *gyámhatóság rendel*. A gondnok személyének kiválasztásánál a gyámhatóságnak az összes körülmény figyelembevételével mérlegelnie kell, hogy ki lenne a legmegfelelőbb személy a gondnokolt érdekeinek védelmére. Vizsgálnia kell, hogy gondnokul csak olyan személyt jelöljön ki, akinek a kirendelése a gondnokolt érdekeivel nem ellentétes. A gyámhatóságnak elsősorban a gondnokolt által korábban megnevezett személyt kell kijelölnie.

A gondnok személyének, tevékenységének alapvető jelentősége van a gondnokság alá helyezett személyek szempontjából. A gondnok rendelésével, tevékenységével, a tisztség megszüntetésével összefüggő alapvető, garanciális jellegű szabályokat ezért a Ptk., a részletszabályokat pedig továbbra is a Gykr. tartalmazza.

A Ptk. nem változtat azon, hogy általános követelményként fogalmazza meg a gondnok személyével szemben, hogy gondnok lehet *minden cselekvőképes személy, aki a gondnoki tisztséget vállalja*.

A Ptk. széleskörűen rendelkezik arról, hogy *ki nem rendelhető gondnokul*. A gondnokká válás akadályainak köre bővült: nem lehet gondnokul rendelni az érintett által még cselekvőképes állapotban, *előzetes jognyilatkozatban kizárt személyt*, valamint azt sem, *akinek kirendelése ellentétes lenne a gondnokolt érdekeivel*.

A Ptk. meghatározza a *gondnokul rendelhető személyek sorrendjét*. A szabályozásban ezúttal is érvényesül a gondnokolt döntési autonómiája, a Ptk. ugyanis kimondja, hogy *elsősorban az általa még cselekvőképes állapotában előzetes jognyilatkozatban megjelölt vagy a gondnokság alá helyezés során megnevezett személyt* kell gondnokul rendelni, ha ez az érdekeivel nem ellentétes. Figyelemmel arra, hogy az előzetes jognyilatkozat jogintézményét a Ptk. vezette be, az 1959-es Ptk.-ban még közokiratban, illetve gondnokság alá helyezést követően megjelölt személy szerepelt. A Ptk. lehetővé teszi, hogy bármely nagykorú cselekvőképes személy cselekvőképességének jövőbeli részleges vagy teljes korlátozása esetére közokiratban, ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban vagy gyámhatóság előtt személyesen tett előzetes jognyilatkozatban megnevezze azt az egy vagy több személyt, akit gondnokául rendelni javasol, illetve kizárjon egy vagy több személyt a gondnokok köréből (lásd a 2:39. §-nál).

Amennyiben a gondnokolt nem nyilatkozik, vagy nyilatkozatát formai vagy más okból nem lehet figyelembe venni, a gyámhatóság a gondnoki teendők ellátására alkalmas személyek közül rendel gondnokot. Az ilyen személyek között is sorrendet állít fel a törvény. Elsősorban az *együtt élő házastársat, élettársat*, ilyen hiányában a *szülőket* (vagy a szülők által haláluk esetére közokiratban vagy végrendeletben megnevezett személyt) rendelheti gondnokul a bíróság. Anélkül, hogy erre a törvény külön utalna, a gondnokolttal együtt élő bejegyzett élettárs is rendelhető gondnokul. A jogalkotó azért nem nevesítette sehol a bejegyzett élettársat a Ptk.-ban, mert e tekintetben a Bét. 3. §-a szerinti sommás utaló szabályát tartja irányadónak, mely szerint bejegyzett élettársra a házastársra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A gondnokoltnak életkoránál, állapotánál fogva számos esetben személyes gondoskodásra, ellátásra, ápolásra is szüksége van. Ezért a Ptk. kimondja, hogy a gondnokként rendelhető személyek közül előnyben kell részesíteni azt, aki szükség esetén *a személyes gondoskodást is el tudja látni*. Ha az említett személyi körből nem lehet gondnokot rendelni, akkor kerülhet sor *hivatásos gondnok* rendelésére. A Ptk. továbbra is lehetővé teszi, hogy *a mentálisan sérült emberekkel foglalkozó civil szervezetek* is ajánlhassanak tagjaik közül olyan személyt, aki a hivatásos gondnoki teendőket ellátja. Tekintettel arra, hogy a gondnok személyének kiválasztása kiemelkedő jelentőséggel bír a gondnokolt számára, nagyon fontos, hogy abban az esetben, ha a gyámhatóság jogi személyt (civil szervezetet) rendel gondnokul, *a jogi személy köteles megnevezni azt a természetes személyt, aki felelős a gondnoki teendők ellátásáért*.

Nincs érdemi változás a gondnoki tisztség személyi feltételeiben sem, a büntetlen előélet csak hivatásos gondnoknál követelmény. A nagykorúság kihangsúlyozása elmarad, illetve nem utal a törvény külön jogszabályra a gondnokrendelés részletes szabályai vonatkozásában sem.

2:32. § [Többes és helyettes gondnokrendelés]

- (1) A gondnokság alá helyezett személy részére kivételesen több gondnok is rendelhető. Többes gondnokrendelésre kerülhet sor, ha**
- a) a gondnokság alá helyezett személy mindkét szülője vagy két közeli hozzátartozója vállalja a gondnokságot; vagy**
  - b) a gondnokság alá helyezett személy vagyonának vagy vagyona meghatározott részének kezelése vagy egyes más ügyeinek intézése külön szakértelmet igényel.**
- (2) Az (1) bekezdés a) pontja szerinti esetben a gyámhatóság a gondnokok közös kérelmére meghatározza a feladatkörük megosztását. Ennek hiányában a gondnokok jogköre azonos; együttesen és önállóan is eljárhatnak.**
- (3) Az (1) bekezdés b) pontja szerinti esetben a gyámhatóság meghatározza a gondnokok feladatkörének megosztását.**
- (4) A távol levő vagy más okból akadályozott gondnok mellé a gyámhatóság a gondnokolt részére szükség szerint helyettes gondnokot is rendelhet. A helyettes gondnok az azonnali intézkedést igénylő ügyekben járhat el.**

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan lehetőséget biztosít *többes gondnokrendelésre* is, átvéve az erre vonatkozó szabályozást azzal az eltéréssel, hogy az 1959-es Ptk. 19/B. §-ához képest elhagyja a „kivételes” szót a normaszövegből. Ezzel a törvény hangsúlyozni kívánja, hogy több gondnok kirendelésére nem csak rendkívüli esetben kerülhet sor.

Az *a) pont* a többes gondnokrendelésnek arra a tipikus esetére utal, amikor *mindkét szülő vagy az egyik szülő és a testvér látják el együttesen* a gondnoki teendőket. A *b) pont* szabályozza a másik tipikus esetet, amikor a gondnokság alá helyezett egyes ügyeinek intézése *külön szakértelmet igényel*. Ezek tipikus esete a személy vagyonának vagy vagyona meghatározott részének kezelése. De lehetséges például az egyes ügycsoportokra különböző személyek gondnokkénti rendelése.

Ha a gondnoki feladatot hozzátartozók látják el, akkor a több gondnok feladatköreinek megosztását egymás között megállapodva elsősorban maguk a gondnokok határozhatják meg, ha közös kérelmük jóváhagyását kérik a gyámhatóságtól. Ez mindenképp tiszta helyzetet teremt arra az esetre, ha közöttük vita támad, vagy más okból ez szükséges. Ennek hiányában a gondnokok jogköre azonos; együttesen és önállóan is eljárhatnak.

Ha azonban a többes gondnokság elrendelésének oka a *b) pontban* említett külön szakértelem szükségessége, úgy a feladatkör megosztásának a gondnokok között egyben a képviseleti jogkör megosztását is jelenti, tehát a gyámhatóság határozata erről mindenképpen rendelkezik (Gykr. 134/A. §).

A *helyettes gondnokrendelés* olyan helyzetekre jelenthet előre megoldást, amikor már a gondnok kirendelésekor egyértelmű, hogy a gondnok teendőit bizonyos időszakokban vagy időszakonként visszatérően távolléte vagy más akadályoztatás következtében személyesen nem tudja majd ellátni. A gyámhatóságnak a helyettes gondnok kirendelésénél is figyelemmel kell lennie a gondnok kirendelésére irányadó szabályokra. A helyettes gondnok csak a gondnok ügykörében, és csak azonnali intézkedést igénylő esetben járhat el.

2:33. § [A gondnoki tisztség megszűnése]

- (1) A gyámhatóság a gondnokot a tisztségéből felmenti, ha**
- a) a gondnokság alá helyezést a bíróság megszüntette;**
  - b) a gondnokolt meghalt;**

- c) **a gondnok fontos okból a felmentését kéri; vagy**
  - d) **utóbb keletkezik olyan kizáró ok, amely a gondnok kirendelésének akadályát jelentette volna.**
- (2) **A gyámhatóság a gondnokot a tisztségéből elmozdítja, ha a gondnok**
- a) **a kötelezettségét nem teljesíti;**
  - b) **nem az előzetes jognyilatkozatban foglaltak szerint jár el; vagy**
  - c) **egyéb olyan cselekményt követ el, amellyel a gondnokolt érdekeit súlyosan sérti vagy veszélyezteti.**
- (3) **Azonnali intézkedést igénylő esetben a gyámhatóság a gondnokot az elmozdítást megelőzően a tisztségéből felfüggeszti.**

A Ptk. kisebb szerkezeti változtatással, de az 1959-es Ptk. 19/C. §-ával lényegében azonos tartalommal határozza meg, hogy mikor kell a gondnokot tisztségéből felmenteni. A megszűnés két alapvető formája továbbra is a *felmentés* és az *elmozdítás*. A gondnok felmentése céljából általában valamilyen objektív okból kell intézkednie a gyámhatóságnak. A gondnok elmozdítására pedig általában a gondnok valamilyen kötelezettség-szegése miatt kerül sor.

A gondnok elmozdításának lehetőségei bővültek a törvényben megjelenő új jogintézményre, az előzetes jognyilatkozatra tekintettel. A még cselekvőképes nagykorú személy a cselekvőképesség teljes vagy részleges korlátozásának esetére arról is rendelkezhet előzetesen, hogy leendő gondnoka az egyes személyes vagy vagyoni ügyeiben milyen módon járjon el (2:39–41. §-ok). Amennyiben a bíróság elrendelte a nyilatkozat ezen részének alkalmazását, és a nyilatkozat felülvizsgálatára nem került sor, vagy a felülvizsgálat során az érintett rendelkezés nem került mellőzésre és a gondnok nem az előzetes jognyilatkozatban foglaltak szerint jár el, akkor ez a gyámhatóság általi elmozdításához vezet.

2:34. § [A gondnok tevékenysége]

- (1) **A gondnok a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén vagy azon ügycsoportok tekintetében, amelyekben a bíróság a cselekvőképességet részlegesen korlátozta, a gondnokolt törvényes képviselője.**
- (2) **A gondnok a gondnokolt vagyonának kezelésére akkor jogosult, ha a bíróság az érintett személy cselekvőképességét teljesen vagy a jövedelméről vagy a vagyonáról való rendelkezésben korlátozta.**
- (3) **A gondnok indokolt esetben – vállalása szerint – a gondnokolt gondozását is ellátja.**
- (4) **Ha a gondnokolt előzetes jognyilatkozatában meghatározta, hogy a cselekvőképességének korlátozása esetén a gondnoka egyes személyes és vagyoni ügyeiben miként járjon el, a gondnoknak a feladatait ennek figyelembevételével kell ellátnia.**
- (5) **Ha a gondnok a jogkörét túllépve jár el, jognyilatkozata harmadik személlyel szemben hatályos, de köteles a gondnokoltnak okozott kárt a szerződésen kívüli okozott károkért való felelősség szabályai szerint megtéríteni.**

Nem változnak a gondnok tevékenységére vonatkozó szabályok. A gondnok *azon ügycsoportok tekintetében képviseli a gondnokoltat, amelyekre a gyámhatóság kinevezte*. A gondnok *nem kötelezhető a gondnokolt gondozására*, ezt azonban önként *vállalhatja*. Sokszor (családtagok esetén) a gondozás elvállalása a gondnokká való kinevezést időben megelőzi.

A gondnokolt *törvényes képvisellete* továbbra is a gondnok alapvető feladata, az 1959-es Ptk. szabályozásához képest a törvény már csak ezt a funkciót nevesíti általános érvennyel a cselekvőképesség teljes vagy részleges korlátozásának esetére. A *vagyonkezelésre* a gondnok csak a gondnokolt cselekvőképességének teljes korlátozása, vagy a vagyonkezelést, jövedelemkezelést érintő részleges korlátozása esetén jogosult.

Az előzetes jognyilatkozat mint új jogintézmény megjelenésére tekintettel a Ptk. kifejezetten a gondnok kötelezettségévé teszi a gondnokolt még cselekvőképes állapotában tett *előzetes jognyilatkozatában foglalt utasítások követését* [2:39. § (2) bekezdés c) pont]. A leendő gondnok kirendelésekor az előzetes jognyilatkozatban foglaltak tudatában vállalta el a gondnoki tisztség ellátását. A gondnok tehát önhatalmúlag nem dönthet úgy, hogy nem követi a gondnokolt korábban tett jognyilatkozatában foglaltakat. Ha azt észleli, hogy a körülmények megváltozása miatt az előzetes jognyilatkozatban tett instrukciók már nem helytállóak, szemben állnak a gondnokolt érdekeivel, akkor a 2:41. § szerint kell eljárnia és bírósághoz fordulnia. Eszerint, ha a körülmények az előzetes jognyilatkozatot tevő személy cselekvőképességének korlátozását követően úgy változtak meg, hogy az előzetes jognyilatkozatban foglaltak teljesítése a gondnokolt érdekével ellentétes lenne, a bíróságtól a rendelkezés alkalmazásának mellőzését a gondnokolt, a gondnok, a gyámhatóság és az ügyész kérheti (lásd 2:41. §).

Az előzetes jognyilatkozatban foglalt kívánalmak mellőzése, a nem ennek megfelelő eljárás a gondnok elmozdítását vonhatja maga után (2:33. §).

Az 1959-es Ptk. még nem rendelkezett arról, hogy mi a jogkövetkezménye annak, ha a gondnok jogkörét túllépve jár el. A Ptk. 2:34. § (5) bekezdése azonban már szabályozza a *gondnok általi jogkörtúllépés következményét*. A gondnokkal eljáró gondnokolttal szerződő felektől nem várható el annak vizsgálata, hogy a gondnok az adott ügylet kapcsán beszerezte-e a gyámhatóság hozzájárulását vagy sem. Ha a gondnok jogkörét túllépve tesz jognyilatkozatot, nyilatkozata a harmadik személlyel szemben hatályos, azonban ha ezzel a gondnokoltnak kárt okoz, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint tartozik felelősséggel (lásd a 6:518–534. §-oknál).

2:35. § [A gondnok vagyonkezelése]

- (1) A gondnok vagyonkezelésének a gondnokolt érdekeit kell szolgálnia.**
- (2) A cselekvőképesség teljes vagy a vagyoni ügyekre vonatkozó részleges korlátozása esetén a gondnok a gyámhatóság felhívására köteles a gondnokolt vagyontárgyait a gyámhatóságnak átadni, ha azokat a folyó kiadásokra nem kell készen tartania. A gyámhatóságnak átadott vagyonnal való rendelkezéshez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.**

A gondnok vagyonkezelésére irányadó szabályoknak akkor van relevanciája, ha a gondnokolt *teljesen korlátozó gondnokság alatt áll vagy részleges korlátozás alatt áll, de cselekvőképességét a vagyoni ügyeiben is korlátozta* a bíróság. Természetesen a vagyonkezelés során a gondnok tevékenysége függ a cselekvőképesség korlátozottságának fokától, teljes korlátozás esetén a gondnok tesz vagyoni jognyilatkozatot, részleges korlátozás esetén a gondnok a gondnokolt által tett nyilatkozathoz járul hozzá, kivéve, ha azonnali intézkedés szükséges az érdekek védelme vagy azonnali károsodástól való megóvás céljából. Ilyenkor a gondnoknak értesítési kötelezettsége van a gondnokolt és a gyámhatóság felé.

A gondnok vagyonkezelése során változatlanul a gondnokolt érdekeit kell szem előtt tartania, a megfogalmazás annyiban változott, hogy „a gondnokolt jólétének szolgálata” helyére kifejezetten „a gondnokolt érdekeinek szolgálata” került. A gondnokolt érdeke nem azt jelenti, hogy a gondnoknak csak őriznie kell a vagyont, és azt változatlan formában kell fenntartania. A gondnoknak *biztosítania kell a gondnokolt indokolt szükségleteit, illetve a folyó kiadásait*. A gyámhatóság felhívására továbbra is át kell adnia a gondnoknak a folyó kiadások fedezéséhez nem szükséges vagyontárgyakat – itt csak szóhasználatbeli eltérés fedezhető fel az 1959-es Ptk.-hoz képest –, és nincs változás abban sem, hogy az átadott vagyontárgyakkal csak a gyámhatóság jóváhagyásával lehet rendelkezni.

Annak ellenére, hogy a törvény a vagyonkezelés részletszabályai vonatkozásában már nem utal külön jogszabályra, a vagyonkezeléssel kapcsolatban további rendelkezéseket tartalmaznak a Gykr. 146–149. §-ai.

2:36. § [A gondnok tevékenységének felügyelete]

- (1) A gondnok tevékenységét a gyámhatóság felügyeli.**
- (2) A gondnok a működéséről és a gondnokolt állapotáról a gyámhatóság felhívására bármikor, egyébként az éves számadással együtt köteles beszámolni a gyámhatóságnak.**
- (3) A gondnokolt jogosult a gondnok működéséről és a gondnokolt vagyonáról vezetett nyilvántartásokba betekinteni, és azokról másolatot készíteni.**

A gondnok tevékenysége ellenőrzésének eszköze a beszámolási és a számadási kötelezettség. Nincs változás abban a tekintetben, hogy *a gyámhatóság gyakorol felügyeleti jogot a gondnok tevékenysége felett*. A gyámhatósági felügyelet annak vizsgálatára terjed ki, hogy a gondnok a vagyonkezelést és a személyes gondozást megfelelően látja-e el. A vagyonkezelésnek két alapvető célt kell szolgálnia. Egyrészt, hogy megóvja a gondnokság alá helyezett személy vagyont (annak teljes körét és állagát), másrészt pedig, hogy e vagyonból biztosítsa a gondnokolt jólétét. A gondnok a gyámhatóság külön felhívására, eseti jelleggel köteles beszámolót készíteni, felhívás nélkül pedig évente legalább egyszer, az éves számadással egyidejűleg. Az éves vagy eseti beszámolóban a gondnoknak számot kell adnia a megelőző beszámólótól eltelt időszakban végzett tevékenységéről, és annak tartalmaznia kell a gondnokolt állapotára vonatkozó megállapításokat is. Ilyenkor a gyámhivatal olyan információkhoz is juthat, amelyek alapjául szolgálhatnak a gondnokság alá helyezés megszüntetése vagy módosítása iránti per indításának. *Új rendelkezés, hogy a gondnokolt jogosult – ha nem is felügyelni, de – figyelemmel kísérni a gondnok működését, valamint a gyámhatóság köteles lehetővé tenni, a gondnok pedig eltérni, hogy a gondnokolt a gondnok működésre, a vagyonra vonatkozó nyilvántartásokba, dokumentációkba betekintsen, azokról másolatot készítsen.*

2:37. § [Számadás a gondnok vagyonkezeléséről]

- (1) A gondnok a vagyon kezeléséről évente köteles számadást készíteni a gyámhatóságnak. Ha a gondnok a gondnokolt közeli hozzátartozója, a gyámhatóság a rendes számadási kötelezettség alól felmentést adhat, és egyszerűsített számadást engedélyezhet.**
- (2) A hivatásos gondnok kivételével nem köteles a gondnok rendes vagy egyszerűsített éves számadásra, ha a gondnokoltnak nincs vagyona, és jövedelme nem haladja meg a jogszabályban meghatározott mértéket.**

- (3) **A gyámhatóság a gondnokot indokolt esetben eseti számadásra kötelezheti. Eseti számadás előírásának a gondnokolt kérésére is helye lehet.**
- (4) **A gondnok a tisztségének megszűnését követő tizenöt napon belül köteles a gyámhatóságnak az általa kezelt vagyonról végszámadást előterjeszteni. Ha a gondnoki tisztség azért szűnik meg, mert a bíróság a gondnokság alá helyezést vagy a vagyoni ügyek tekintetében a cselekvőképesség korlátozását megszüntette, a gondnok annak tartozik végszámadással, aki a továbbiakban a vagyon felett rendelkezni jogosult.**
- (5) **A gondnokkal szemben számadási kötelezettsége alapján támasztható követelések a gondnokot a vagyonkezelés alól felmentő határozat közlésétől számított egy év alatt évülnek el. Ha a követelés alapjául szolgáló ok később jutott az érdekelt tudomására, a határidőt a tudomásszerzéstől kell számítani, ha a követelés még nem évült el.**

Főszabály a Ptk. szerint, hogy a gondnok legalább évente köteles számadásra. A *törvényi szabályozás azonban differenciált aszerint, hogy ki tölti be a gondnoki tisztséget*, illetve, hogy milyen vagyona van a gondnokoltnak. Ha *közeli hozzátartozók* vállalják a gondnokságot, a Ptk. lehetőséget ad arra, hogy a gyámhatóság indokolt esetben a rendes számadás kötelezettsége alól felmentést adjon, egyszerűsített számadást engedélyezhet figyelemmel arra, hogy feltételezhető, hogy a közeli hozzátartozók mint gondnokok általában megbízhatóan és nagy lelkiismeretességgel töltik be tisztségüket. Az *egyszerűsített számadás* többek között annyit jelent, hogy a bevételeket és a kiadásokat nem kell tételesen feltüntetni és az igazoló iratokat sem kell csatolni a számadáshoz [Gykr. 159/A. § (2) bekezdés].

A Ptk. nem változtat azon sem, hogy bizonyos esetekben lehetővé teszi, hogy ha a gondnokoltnak nincs vagyona, illetve jövedelme kis összegű, a gondnok – a hivatásos gondnok kivételével – nem köteles évente számadásra. Erre tekintettel a közeli hozzátartozók számára – a 2:37. § (3)–(4) bekezdésekben foglaltak kivételével – még az *egyszerűsített számadás sem kötelező, ha a gondnokoltnak nincs vagyona és a munkaviszonyból származó jövedelme, illetve nyugdíja is kisösszegű*. Újdonság ebben a körben, hogy a Ptk. általában utal a jogszabályból származó jövedelemre, nyugdíjra, egyéb járadékra. A jogszabályi mértéket a Gykr. 159/A. § (3) bekezdése határozza meg, amely jelenleg a szülő gondnoki tisztsége esetén a számadási kötelezettség teljesítésének évében irányadó öregségi nyugdíj legkisebb összegének négyszerese, más esetben az öregségi nyugdíj minimum háromszorosa.

A hivatásos gondnokra természetesen ezek a kedvezmények nem alkalmazhatók.

Akár hozzátartozó, akár hivatásos gondnok látja is el a gondnoki teendőket, a gyámhatóság indokolt esetben, különösen, ha a gondnokolt vagyonának veszélyeztetésére utaló körülményeket észlel, *eseti – tehát rendkívüli – számadást* is előírhat. Ezt maga a gondnokolt vagy megbízottja is kezdeményezheti. Erre vonatkozó megbízást adhat a gondnokolt például még cselekvőképes állapotban készített előzetes jognyilatkozatában. Az 1959-es Ptk. 20/D. § (3) bekezdése rendelkezett arról a speciális esetről, hogy hogyan kell eljárnia a gondnoknak, ha a gondnokolt gazdálkodó szervezet tagja, az erre vonatkozó szabályokról a Ptk. már nem szól, de kormányrendeleti szinten a Gykr. 158. §-a tartalmazza az erre vonatkozó szabályokat.

Ugyanakkor bekerült a Ptk.-ba az a korábban a Gykr.-ben szabályozott, a végszámadás előterjesztésének határidejére vonatkozó rendelkezés, illetve az a speciális szabály, mely szerint, ha a gondnoki tisztség a gondnokság alá helyezés megszüntetése vagy a vagyoni ügyek vonatkozásában a cselekvőképesség korlátozásának megszüntetése miatt szűnik meg, a gondnoknak végszámadását a vagyonnal rendelkezni jogosult – általában a korábbi gondnokolt – felé kell benyújtania.

A Gykr. szerint a számadásra kötelezett gondnoknak az általa gondnokoltnak jogellenesen okozott kárt a Ptk. kártérítésre vonatkozó szabályai szerint kell megtérítenie. Új rendelkezésként szabályozza a Ptk. a számadási kötelezettség alapján érvényesíthető követelések elévülési idejét. Az egyéves elévülési idő főszabályként a gondnokot a vagyonkezelés alól felmentő határozat közlésétől kezdődik. Ha az igényérvényesítés oka még az egyéves elévülési időn belül jut az érdekelt tudomására, akkor a tudomásszerzéstől számított egy éven belül van még lehetőség a kártérítési követelés érvényesítésére.

Bár a *gondnok jogai és kötelezettségei* tekintetében nincs jelentős változás a korábbi szabályozáshoz képest, a Ptké. 7. §-a mégis kifejezett szabályt tartalmaz arra vonatkozóan, hogy az ilyen jellegű jogviszonyokban 2014. március 15. után a gondnoknak már az új szabályok szerint kell eljárnia. Az ilyen tartós jellegű jogviszonyokban ugyanis nem lenne értelme annak, hogy a Ptké. 1. § szerinti főszabálya érvényesüljön, és a Ptk. csak a 2014. március 15-e utáni gondnokrendelések esetén realizálódjon.

IX. CÍM

A CSELEKVŐKÉPESSÉGET NEM ÉRINTŐ TÁMOGATOTT DÖNTÉSHOZATAL

2:38. § [A támogató kirendelése]

- (1) **A gyámhatóság az egyes ügyei intézésében, döntései meghozatalában belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szoruló nagykorú számára, annak kérelmére – cselekvőképessége korlátozásának elkerülése érdekében – támogató kirendeléséről határoz.**
- (2) **Ha a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezési perben a bíróság úgy ítéli meg, hogy a cselekvőképesség részleges korlátozása sem indokolt, de az érintett személy meghatározott ügyei intézésében belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szorul, a gondnokság alá helyezés iránti keresetet elutasítja, és határozatát közli a gyámhatósággal. A támogatót a bíróság határozata alapján az érintettel egyetértésben a gyámhatóság rendeli ki.**
- (3) **A támogató kirendelése a nagykorú cselekvőképességét nem érinti.**

A Ptk. a döntéshozatalukban akadályozott nagykorú személyek számára a cselekvőképesség korlátozásán túl egyéb jogintézményekről is szól. A Ptk. a nemzetközi jogi normákkal összhangban utal a támogatott döntéshozatal lehetőségére is. A támogató az érintett személy cselekvőképességének korlátozása nélkül nyújthat segítséget a döntések meghozatalában. Megjegyzendő, hogy annyiban nem a Ptk.-ban jelenik meg először ez a szabály, hogy ennek lehetőségére már a kihirdetett, de hatályba nem lépett, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény is utalt.

A támogatott döntéshozatal bevezetésének célja hosszú távon az, hogy a cselekvőképesség korlátozásával járó helyettes döntéshozatal helyébe lépjen. Több országban nem a gondnoksági rendszer mellett létezik, hanem azt kiváltó jogintézményként terjedt el (pl. Svédország, Kanada).

A támogatott döntéshozatal során egy vagy több – a támogatottal bizalmi viszonyban álló – személy segítséggel látja el az ítélőképességében korlátozott személyt döntései meghozatalában. Az új jogintézmény bevezetésével egyéni szükségleteken alapuló döntési segítség biztosítására kerül sor anélkül, hogy ez az érintett személy cselekvőképességének korlátozásával járna. Vagyis a támogatott döntéshozatal alapján a támogató úgy nyújt

segítséget a támogatottnak, hogy a támogató jognyilatkozata vagy annak elmaradása a támogatott jognyilatkozatának érvényességét nem érinti [2:38. § (3) bekezdés]. A támogatót a gyámhatóság gyámügyi eljárás keretében a támogatott személy egyetértésével rendeli ki a *támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvényben* meghatározott rendelkezések szerint.

Támogató kirendelése a gyámhatóságnál kétféle módon kezdeményezhető. A 2:38. § (1) bekezdése a támogató kirendelésének érintett személy kérelmére való kirendeléséről, a 2:38. § (2) bekezdése pedig arról rendelkezik, amikor a támogatót a bíróság kezdeményezése alapján, az érintett egyetértésével rendeli ki a gyámhatóság.

A 2:38. § (1) bekezdés szerint a gyámhatóság támogatót kérelemre az egyes ügyei intézésében, döntései meghozatalában *belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szoruló nagykorú számára* rendel ki cselekvőképessége korlátozásának elkerülése érdekében. A gyámhatóság támogató kirendeléséről az egyén életkörülményeinek vizsgálata alapján, ha szükséges, szakértői vélemény beszerzésével határoz.

A támogatott döntéshozatal részletszabályait a Ptk. éppen azért nem tartalmazza, mert a támogató kirendelése nem érinti a támogatott személy cselekvőképességét, *a támogatott továbbra is teljesen cselekvőképes marad, és önállóan tehet érvényes jognyilatkozatot.* A támogatott döntéshozatal azáltal mégis kapcsolódik a polgári joghoz, ezen belül a cselekvőképességi szabályokhoz, hogy a gondnokság alá helyezési perben a bíróság is intézkedhet a támogató kirendelése érdekében. Ha a bíróság a gondnokság alá helyezési perben a bizonyítási eljárás lefolytatása alapján úgy ítéli meg, hogy a cselekvőképesség korlátozása egyáltalán nem vagy a kereseti kérelemben felsorolt ügycsoportokban nem indokolt, mert az adott ügycsoportban az érintett belátási képessége kisebb mértékű csökkenése alapján elegendő lenne támogató kirendelése, a cselekvőképesség korlátozására irányuló keresetet elutasítja, és döntését közli a gyámhatósággal. Ebben az esetben is feltétel, hogy a támogatót a gyámhatóság az érintett egyetértésével rendelje ki. A támogatott döntéshozatal jellegével nem áll összhangban az, hogy a gyámhatóság egy teljesen cselekvőképes személy számára hivatalból, az érintett akarata ellenére rendeljen ki támogatót. Erre utal a Ptk. 2:38. § (2) bekezdésében az „érintettel egyetértésben” kitétel. Lényeges fogalmi eleme a támogatott döntéshozatalnak, hogy a támogatott személy támogatójában bizalmi viszonyban álljon, abban lehetőség szerint megbízzon.

A támogatott döntéshozatal részletszabályairól, így különösen a támogató jogairól és kötelezettségeiről, feladatairól, felelősségéről, tisztségének megszűnéséről külön törvény rendelkezik (*a támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény*). Szintén külön törvényi szabályozás biztosítja annak lehetőségét, hogy a támogató a támogatott személyt érintő hivatalos eljárásokban jelen lehessen, a támogatottal konzultálhasson.

Támogató – gyámhatóság általi – kirendelésére a támogatottal egyetértésben kerülhet sor általános jelleggel vagy meghatározott ügycsoportok tekintetében. Támogatóként a gyámhatóság a támogatottal olyan bizalmi viszonyban álló személyt jelölhet ki, akinek kinevezését maga a támogatott kéri. Feltétel, hogy a támogató a feladatok ellátását vállalja, és ne álljon fenn vele szemben a támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvényben megjelölt kizáró ok. Lehetőség van *hivatásos támogató* kirendelésére is azok számára, akik nem tudnak megjelölni olyan személyt, akit bizalmi viszony alapján ki lehetne rendelni.

A gyámhatóság nem rendelhet ki támogatót arra az ügycsoportra, amely tekintetében az érintett személy cselekvőképességet érintő gondnokság alatt áll. A kijelölt támogató a támogatott személy *jognyilatkozatainak megtételekor jelen lehet, és tanácsaival láthatja el a támogatottat, segítheti döntései meghozatalában.* A támogatói minőség a különböző

eljárásokban a támogatót kirendelő gyámhatósági határozattal vagy erre a célra kiállított tanúsítvánnyal is igazolható.

A támogatót döntéshozatal bevezetése több törvény módosítását indokoltta tette, így például az 1952-es Pp. úgy módosult, hogy a *támogató* – feladata teljesítése érdekében – *valamennyi perbeli eljárási cselekménynél jelen lehet*, ideértve a nyilvánosság kizárásával megtartott tárgyalást is. Tekintettel azonban arra, hogy a támogatót személy teljesen cselekvőképés, jognyilatkozatot a támogató nélkül – önállóan – tehet, ezért *a támogató távolléte nem lehet akadály a jognyilatkozatok megtételének*, és nem adhat okot a tárgyalás elhalasztására sem. *A támogató a támogatót személy helyett nyilatkozattételre nem jogosult*, feladata kizárólag a döntés (nyilatkozat) meghozatalának az elősegítésére korlátozódhat, ezért a jelenléten és az eljárás rendjét nem zavaró konzultáción kívül további eljárási jog nem illetheti meg. Jelenléte a tárgyaláson nem szükségszerű, ezért idézéséről sem kell a bíróságnak gondoskodnia. A támogatót a támogatót kérelmére rendeli ki a gyámhatóság, ezért amennyiben a támogatót a támogató segítségét igénybe kívánja venni, úgy magának kell gondoskodnia a támogatót tárgyaláson történő megjelenéséről.

Mivel a *támogatót döntéshozatal* kapcsán speciális átmeneti szabályt sem a Ptk., sem a támogatót döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény nem tartalmaz, ebből arra lehet következtetni, hogy támogatót a gyámhatóság a Ptk. és az említett külön törvény hatálybalépése után rendelhet ki. A Ptk. *az előzetes jognyilatkozatról* sem szól külön, ami annyit jelent, hogy előzetes jognyilatkozat érvényesen 2014. március 15. után tehető.

X. CÍM

RENDELKEZÉS A CSELEKVŐKÉPESSÉG JÖVŐBELI KORLÁTOZÁSA ESETÉRE

2:39. §

[Az előzetes jognyilatkozat]

- (1) **Nagykorú cselekvőképés személy cselekvőképességének jövőbeli részleges vagy teljes korlátozása esetére közokiratban, ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban vagy gyámhatóság előtt személyesen előzetes jognyilatkozatot tehet.**
- (2) **A nyilatkozatot tevő személy az előzetes jognyilatkozatban**
  - a) **megnevezheti azt az egy vagy több személyt, akit gondnokául rendelni javasol;**
  - b) **kizárhat egy vagy több személyt a gondnokok köréből; és**
  - c) **meghatározhatja, hogy egyes személyes és vagyoni ügyeiben a gondnok milyen módon járjon el.**
- (3) **Az előzetes jognyilatkozatot be kell jegyezni az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásába. Az előzetes jognyilatkozat nyilvántartásba való bejegyzésének elmaradása az előzetes jognyilatkozat érvényességét nem érinti.**
- (4) **Az előzetes jognyilatkozat megtételére vonatkozó rendelkezéseket a jognyilatkozat módosítására és visszavonására megfelelően alkalmazni kell. A visszavont előzetes jognyilatkozatot a nyilvántartásból törölni kell.**

1. Az előzetes jognyilatkozat előzményei

Az előzetes jognyilatkozat szabályai szerint bármely cselekvőképés személy rendelkezhet arról, hogy cselekvőképességének esetleges korlátozása esetén ki legyen a gondnoka, illetve meghatározhatja, hogy gondnoka személyes és vagyoni ügyeiben

milyen módon járjon el. A korábban hatályos jogban az előzetes jognyilatkozat előzményeként említhető, hogy az 1959-es Ptk.-ban is lehetőség volt arra, hogy a gondnokrendelésnél a gondnok személye tekintetében a gondnokolt kívánsága érvényesüljön. Az 1959-es Ptk. 19/A. § (1) bekezdése szerint gondnokként elsősorban a gondnokság alá helyezett által még cselekvőképes állapotban, közokiratban vagy a gondnoksági eljárás során szóban megnevezett személyt kellett kirendelni. A *hatályba nem lépett, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény* is részletesen szabályozta volna az előzetes jognyilatkozat intézményét a Ptk.-hoz képest annyiban más tartalommal, hogy a bíróság a cselekvőképesség korlátozása helyett is dönthetett volna az előzetes jognyilatkozat hatálybaléptetéséről. Az *Eütv.* pedig egy hasonló elnevezésű jogintézményben biztosítja jelenleg is annak lehetőségét, hogy a cselekvőképes beteg bizonyos ellátásokat visszautasítson.

Összevetve az *Eütv. szerinti normákat a Ptk.-ban foglaltakkal*, a Ptk. által bevezetett jogintézmény több szempontból más, mint az *Eütv. 22. §-ában* szabályozott, az ellátás visszautasítására vonatkozó speciális egészségügyi nyilatkozat. Az *Eütv. 22. §-a* nagykorú cselekvőképes személyek számára biztosítja önálló nyilatkozatban az ellátás visszautasításának jogát. A nyilatkozatottevő beteg – későbbi esetleges cselekvőképtelensége esetére – közokiratban egyes életmentő, életfenntartó vagy egyéb beavatkozásokat, illetve vizsgálatokat általános jelleggel megtilthat, valamint megnevezheti azt a cselekvőképes személyt, aki cselekvőképtelensége esetén az ellátás visszautasításának jogát helyette gyakorolja. A nyilatkozat érvényességéhez közokirati forma, illetve az alaki kötöttségen túl az is szükséges, hogy pszichiáter szakorvos – egy hónapnál nem régebbi – szakvéleményében igazolja, hogy a beteg nyilatkozatát teljes belátási képességgel, döntése lehetséges következményeinek tudatában tette meg. A nyilatkozat a Ptk. szerinti előzetes jognyilatkozattal szemben csak két évig hatályos, legkésőbb két éven belül meg kell újítani. [Kőrös András – Makai Katalin: A cselekvőképesség *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata I/VI.* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 159.]

2. Előzetes jognyilatkozat a Ptk.-ban

A Ptk. szerinti előzetes jognyilatkozat *különösen időskori mentális változások esetére* válhat a jövőben elterjedt; ez lehetővé teszi, hogy valaki még betegsége kezdeti stádiumában, teljesen cselekvőképes állapotban rendelkezzen arról, hogy ha cselekvőképessége korlátozása válik szükségessé, kit nevezzenek részére gondnokul, illetve mi legyen a vagyonával.

A Ptk. meghatározza az előzetes jognyilatkozat *érvényességi és hatályossági feltételeit*, iránymutatást ad a nyilatkozat tartalmára. Érvényesen a nyilatkozat *közokiratban, ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban vagy gyámhatóság* (Gykr. 126/E. §) *előtt személyesen tehető*. A nyilatkozatot be kell jegyezni – a gondnokoltak és előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló 2013. évi CLXXV. törvényben szabályozottak szerint – az előzetes jognyilatkozatok országos nyilvántartásába, de a bejegyzés nem konstitutív hatályú, a Ptk. *a nyilvántartásba vételt nem írja elő érvényességi feltételként*. A formai előírások betartása mellett az előzetes jognyilatkozat érvényességének nem feltétele semmilyen tartalmi elem megléte, *életbelépéséhez azonban szükséges, hogy a bíróság rendelkezzen a cselekvőképesség korlátozásáról*. Az előzetes jognyilatkozat a végrendelethez hasonlóan bármikor *visszavonható*, illetve *módosítható*, de a visszavonó, illetve módosító jognyilatkozatok érvényességéhez az szükséges, hogy ugyanolyan feltételek közt kerüljön rá sor, mint a jognyilatkozat tételére. Ennek megfelelően közokiratban, ügyvéd által

ellenjegyzett magánokiratban vagy gyámhatóság előtt személyesen lehet megtenni a módosító jognyilatkozatot, valamint a nyilvántartásban is jelezni kell a nyilatkozat megváltozását. A visszavonó, illetve módosító nyilatkozatot is csak cselekvőképesen teheti meg az érintett.

Az *előzetes jognyilatkozatok nyilvántartására* vonatkozó szabályokat a gondnokoltak és előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló 2013. évi CLXXV. törvény, illetve az ahhoz kapcsolódó, a gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartása részletes szabályainak megállapításáról szóló 16/2014. (III. 13.) KIM rendelet tartalmazza.

2:40. § [Az előzetes jognyilatkozat hatályossá válása]

- (1) A bíróság a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyező határozatában elrendeli az előzetes jognyilatkozat alkalmazását, kivéve, ha**
  - a) az előzetes jognyilatkozatban foglaltak teljesítése a gondnokság alá helyezett személy érdekeivel kifejezetten ellentétes; vagy**
  - b) a nagykorú személy által gondnokként megnevezett személy az előzetes jognyilatkozatban foglaltak teljesítését nem vállalja, vagy vele szemben jogszabályban meghatározott kizáró ok áll fenn.**
- (2) Ha az előzetes jognyilatkozat több rendelkezése közül valamelyik nem alkalmazható, ez a többi rendelkezés alkalmazását nem érinti.**
- (3) A gyámhatóság a gondnok kirendelése és tevékenységének meghatározása során az előzetes jognyilatkozatban foglaltak figyelembevételével jár el.**

Az előzetes jognyilatkozat *életbelépéséről a bíróság rendelkezik* a cselekvőképességet korlátozó határozatában. A gondnokság alá helyezésre irányuló eljárás során a bíróságnak az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartása alapján tájékozódnia kell arról, hogy az érintett személy tett-e előzetes jognyilatkozatot.

A bíróságnak az előzetes jognyilatkozat alkalmazásának elrendeléséről erre irányuló kifejezett kereseti kérelem hiányában is határoznia kell. A feltétlen rendelkezési kötelezettség ugyanakkor indokolja annak előírását is, hogy a bíróság az előzetes jognyilatkozatokkal kapcsolatos nyilvántartás adatait közvetlenül tekintse meg, annak ellenőrzése érdekében, hogy az adott per alperese tett-e előzetes jognyilatkozatot, vagy sem. Tekintettel arra, hogy a jognyilatkozat nyilvántartásba történő bejegyzésének elmaradása nem érinti a jognyilatkozat érvényességét, a Pp. azt is előírja, hogy a felperesnek keresetlevelében fel kell tüntetnie az alperes előzetes jognyilatkozatára vonatkozó adatokat, ha arról tudomása van, a szükséges rendelkezés elmaradásának elkerülése érdekében. Természetesen az előzetes jognyilatkozat fennállására maga az érintett személy is hivatkozhat. Az előzetes jognyilatkozat alkalmazásának elrendelése ugyanakkor csak annyiban indokolt, amennyiben a cselekvőképesség korlátozása érinti az előzetes jognyilatkozat tartalmát.

Ha az előzetes jognyilatkozatban foglaltak a nyilatkozattevő érdekeivel kifejezetten nem ellentétesek, és a nyilatkozatban megjelölt személy alkalmas, és vállalja a gondnokság ellátását, a bíróságnak az előzetes jognyilatkozatot hatályba kell léptetnie. A hatályba léptetett előzetes jognyilatkozat a gyámhatóságot is köti (Gykr. 126/F. §), ez alapján a gyámhatóságnak azt a személyt kell gondnokul jelölnie, akit a nyilatkozattevő megjelölt, illetve nem rendelheti gondnokként azt, akit az érintett a 2:39. § (1) bekezdés b) pontja alapján kizárt a gondnokok köréből. A gyámhatóságot a gondnok tevékenységének meghatározása, a gondnokot pedig eljárása során szintén kötik az előzetes jognyilatkozatban foglaltak [2:39. § (1) bekezdés c) pont].

2:41. § [Az előzetes jognyilatkozat felülvizsgálata]

Ha a körülmények az előzetes jognyilatkozatot tevő személy cselekvőképességének korlátozását követően úgy változtak meg, hogy az előzetes jognyilatkozatban foglaltak teljesítése a gondnokolt érdekével ellentétes lenne, a bíróságtól a rendelkezés alkalmazásának mellőzését a gondnokolt, a gondnok, a gyámhatóság és az ügyész kérheti.

Fontos szabály, hogy a *körülmények lényeges megváltozása* esetén, az előzetes nyilatkozat hatályosulását követően is mód van az abban foglaltak felülvizsgálatára. A Ptk. alapján az előzetes jognyilatkozatban foglalt egyes rendelkezések alkalmazásának mellőzését kérheti a bíróságtól a gondnokolt, a gondnok, a gyámhatóság vagy az ügyész. A bíróságnak abban az esetben kell helyt adnia a kérelemnek, ha az előzetes jognyilatkozatot tevő személy körülményei a cselekvőképességének korlátozása óta olyan mértékben megváltoztak, hogy a nyilatkozatban foglaltak teljesítése a gondnokolt érdekeivel ellentétes lenne. Ilyen eset lehet például, ha a gondnokolt az előzetes jognyilatkozatában arról rendelkezett, hogy saját lakásában gondoskodjanak róla élete végéig, ugyanakkor ezt megromlott egészségi állapota nem teszi lehetővé.

HARMADIK RÉSZ SZEMÉLYISÉGI JOGOK

XI. CÍM ÁLTALÁNOS SZABÁLYOK ÉS EGYES SZEMÉLYISÉGI JOGOK

2:42. § *[A személyiségi jogok általános védelme]*

- (1) **Mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét, így különösen a magán- és családi élet, az otthon, a másokkal való – bármilyen módon, illetve eszközzel történő – kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartásához való jogát szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja.**
- (2) **Az emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. A személyiségi jogok e törvény védelme alatt állnak.**
- (3) **Nem sért személyiségi jogot az a magatartás, amelyhez az érintett hozzájárult.**

1. A személyiségi jogok általános védelme

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz képest terminológiai változást vezet be: a „személyhez fűződő jogok” helyett a kifejezőbb „személyiségi jogok” elnevezést alkalmazza az ember – tág értelemben vett – magánszférájának védelmét biztosítani hivatott jogok jelölésére.

A Ptk. ugyanakkor eleget tesz a jogi személyek védelmi igényeinek is: az 1959-es Ptk. által biztosított tartalmi kereteket fenntartva [1959-es Ptk. 75. § (2) bekezdés], a Harmadik Könyvben egy utaló szabállyal rendelkezik a jogi személyek személyhez fűződő jogairól, amikor kimondja, hogy a jogi személy személyhez fűződő jogaira a személyiségi jogokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, kivéve, ha a védelem jellegénél fogva csupán az embert illetheti meg [3:1. § (3) bekezdés].

A személyiségi jog lényegét legtagabban a Ptk. új rendelkezése fogalmazza meg, amely szerint *mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja.*

Az Indokolás szerint a Ptk. két elemből felépítve fogalmazza meg a *személyiségi jogi generálklauzulát*: egyik elemként a 19. század eleji magánjogi kodifikációs tervezetekből ismert, pontos és gördülékeny, a személyiségi jogok lényegét és rendeltetését kifejező általános szabályt fogad el; második elemként – lényegét tekintve – megismétli az 1959-es Ptk. indító szabályát (Második könyv, XI. cím 1. pont).

A két normatív elemből együttesen képzett generálklauzula – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – *általános jelleggel* védi a személyiségi jogokat. A személyiségi jogok a Ptk. védelme alatt állnak. A generálklauzula alapján bármely személyiségi jog – *a Ptk.-ban nem nevesített személyiségi jogok is* – *védelmet nyernek*, és megsértésük esetén a jogérvényesítésre mód nyílik. A védelem általános jellege egyúttal azt is jelenti, hogy a személyiségi jogok mindenféle jellegű, formájú megsértése ellen védelmet nyújt.

A Ptk. 2:42. § (1) bekezdését a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 2. §-a módosította oly módon, hogy a személyiségi jogok általános védelme körében is nyomatékosította az Alaptörvény VI. cikkében megjelenő azon szabályt, amely szerint *mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.*

Az Alkotmánybíróság megfogalmazása szerint az általános személyiségi jog anyajog, azaz olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható [8/1990. (IV. 23.) AB határozat].

Az Indokolás szerint (Második Könyv, XI. cím 1. pont) a Ptk. a személyiség magánjogi védelmének középpontjába *az emberi méltósághoz való jogot* helyezi; ezt tekinti minden nevesített és nem nevesített személyiségi jog „anyajogának”, tehát minden személyiségi jog forrásának, és ezáltal feloldja az 1959-es Ptk. megoldásából adódó ellentmondást is, amelyben a legáltalánosabb fogalom, az emberi méltóság joga csak egy példálózó felsorolásban említett nevesített személyiségi jogként jelent meg (lásd az 1959-es Ptk. 76. §-át).

A Ptk. *a generálklauzula pozíciójának megerősítése és absztrakciós szintjének megemlése* mellett külön rendelkezéseket tartalmaz a jogalkalmazói gyakorlatban kikristályosodott személyiségi jogok védelméről.

A Ptk. *az alkotmányos alapjogok és a polgári jog kapcsolata* körül kialakult elméleti vita kapcsán azt az álláspontot követi, hogy a polgári jogi személyiségvédelem köre nem azonos az alapjogok katalógusával. Kétségtelen, hogy bizonyos alapjogok (pl. a testi épséghez, az egészséghez fűződő jogok) megsértése a személyiségi jogok magánjogi védelme körében is szankcionálható, de ezeknél is eltérőek az érvényesítésüket szolgáló jogi eszközök. Ennek megfelelően a Ptk. el kívánja kerülni, hogy az alkotmányos szabadságok, a nemzetközi egyezményekbe foglalt emberi jogok közül azokat is a magánjogi kódex tartalmazza, amelyeknek érvényesülését az államnak közjogi eszközökkel kell biztosítania, s amelyeknek védelmére a polgári jogi eszközök egyáltalán nem vagy csak kevésbé alkalmasak (Indokolás Második Könyv, XI. cím 2. pont). A Ptk. 2:42. § (2) bekezdése szerint a személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E rendelkezés kifejezi, hogy a személyiségi jogok védelme – a dologi jog rendszeréhez, valamint a szellemi alkotások és az egyéb szellemi javak védelméhez hasonlóan – *abszolút szerkezetű jogviszonyokon* keresztül valósul meg. Az abszolút szerkezetű polgári jogi jogviszonyokra nem a pozitív természetű elvárások megfogalmazása, hanem – normatív és normán kívüli követelmények érvényre juttatásán keresztül – tartózkodási kötelezettség előírása a jellemző. Amennyiben a személyiségi jog megsértésre kerül, úgy a jogsértés a konkrét jogviszonyt relatívvá teszi. A Hatodik Könyv szerint kötelem keletkezhet személyiségi jog megsértéséből [6:2. § (1) bekezdés].

Az abszolút szerkezetű személyiségi jog ugyanakkor nem jelent abszolút, korlátlan jogot. Többek között ezt is érvényre juttatja a Ptk. azon új rendelkezése, amely szerint mindenkinek joga van ahhoz, *hogy törvény és mások jogainak korlátai között* személyiségét szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja.

2. A jogellenesség kérdése

A személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. A Ptk. ezen szabályon keresztül *vélelmet* állít fel arra nézve, hogy *mások személyiségi jogainak bármiféle megsértése jogellenes cselekmény*, amelynek ellenkezőjét a sértő fél köteles bizonyítani. Ennek oly módon tehet eleget, hogy jogsértésre való feljogosítottságot, tehát jogellenességet kizáró okot, körülményt bizonyít.

A jogellenességet kizáró okok közül a Ptk. külön nevesíti *az érintett hozzájárulását* [2:42. § (2) bekezdés]. A Ptk. szerint a jognyilatkozatra vonatkozó szabályokat – ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik – a nem kötetmi jogi jognyilatkozatokra megfelelően alkalmazni kell (6:10. §), így a jognyilatkozatokra vonatkozó szabályok irányadóak a jogosult hozzájáruló nyilatkozatára is. A jognyilatkozat hatályára, érvénytelenségére és hatálytalanságára – ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik – a szerződés általános szabályait kell megfelelően alkalmazni (6:9 §). A fentiek alapján továbbra is irányadó lesz a korábbi bírói gyakorlatban kikristályosult azon követelmény, amely szerint a személyiségi jogok megsértését kizáró hozzájárulásnak kifejezettnek kell lennie; azt a jogosult terhére kiterjesztően értelmezni nem lehet [BH2002.7., 6:8. § (3) bekezdés]. Ezt a Ptk. joggyakorlata már meg is erősítette a BDT2016. 3519. szám alatt közzétett határozat szerint a személyiségi jogok megsértését kizáró hozzájárulásnak kifejezettnek és határozottnak kell lennie, kiterjesztő értelmezésnek nincsen helye.

A gyakorlatban több esetben felmerült a *hozzájárulás visszavonásának* kérdése. E tekintetben is irányadónak tekinthetőek a Ptk. jognyilatkozatokra, illetve a szerződésre vonatkozó szabályai. Speciális kérdésként merül fel az egyoldalú nyilatkozat visszavonásának lehetősége. Álláspontunk szerint a visszavonásnak gátat szab a joggal való visszaélés tilalmának alapelve [1:5. § (1) bekezdés]. Adott esetben a felperes – a jogelődjének alanyi jogát gyakorolva – engedélyezte az elhunyt nevének egy alapítvány nevében történő használatát, majd visszavonta a névhasználatához adott hozzájárulását. A visszavonás indoka elsősorban az volt, hogy a felperes jogelődjének nevét viselő, alperes által működtetett intézmény működésében az ellenőrzések során sorozatosan szabálytalanságokat állapítottak meg, illetve az alperes intézményben folytatott gazdálkodásával összefüggésben büntetőeljárás indult. Mindezek alapján a felperes az intézmény kifogásolt működése miatt az elhunyt személy emlékéhez, társadalmi elismertségéhez és saját családnevéhez is méltatlannak tartotta az alperes által működtetett intézmény névhasználatát. Nem tekinthető ezért a jogelőd nevének használatához adott hozzájárulás visszavonása visszaélésszerű, a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányuló joggyakorlásnak [a (Kúria) Pfv. IV.21.039/2010/4. sz. határozata].

A Ptk. nem tartja fent az 1959-es Ptk. azon rendelkezéseit, amelyek szerint a személyhez fűződő jogok megsértéséhez való hozzájárulásnak feltétele, hogy a hozzájárulás megadása társadalmi érdeket nem sért vagy veszélyeztet, valamint, hogy a személyhez fűződő jogokat egyébként korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis [1959-es Ptk. 75. § (3) bekezdés]. Ugyanakkor ezen szabályok által elérni kívánt jogalkotói célok feltehetőleg a jognyilatkozatokra irányadó érvénytelenségi szabályok alapján megfelelő módon biztosíthatóak.

A *jogellenességet kizáró további lehetséges okok* tekintetében irányadónak tekinthető a deliktuális kárfelelősség körében a jogellenességet kizáró okok listája: a jogos védelem, a szükséghelyzet, valamint a jogszabály által megengedett magatartás (Ptk. 6:520. §).

2:43. §

[Nevesített személyiségi jogok]

A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen

- a) az élet, a testi épség és az egészség megsértése;**
- b) a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése;**
- c) a személy hátrányos megkülönböztetése;**
- d) a becsület és a jóhírnév megsértése;**

- e) a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése;
- f) a névviseléshez való jog megsértése;
- g) a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.

1. A nevesített személyiségi jogok áttekintése

A Ptk. a generálklauzula pozíciójának megerősítése és absztrakciós szintjének megemlése mellett a 2:43. §-ban külön rendelkezéseket tartalmaz *a jogalkalmazói gyakorlatban mára már kikristályosodott személyiségi jogok védelméről*. Ennek a megoldásnak a célja éppen az, hogy továbbra is elsősorban e kategóriák mentén valósulhasson meg a személyiségi jogok védelme. E jogok többsége besorolható a nevesített esetek valamelyikébe, így azok a jövőben is hasznos segítséget nyújthatnak a bírói jogalkalmazás számára. A nevesített személyiségi jogok mellett a bírói gyakorlat további, nem nevesített személyiségi jogok megsértéséhez is a nem vagyoni sérelmek kompenzálását kapcsolta (erről a kérdésről bővebben lásd a 2:50. §-hoz fűzött magyarázat 6. pontját).

Következésképpen, a személyiségi jogok sérelmét jelentik különösen az alábbiak.

2. Az élet, a testi épség és az egészség megsértése

A testi épség és egészség a test integritását és zavartalan működését öleli fel.

Az élethez, testi épséghez, valamint az egészséghez fűződő jog az ember biológiai létéből fakadó alapvető jog. Az élethez és az emberi méltósághoz való jogot az Alaptörvény is alkotmányos alapjogként nevesíti (II. cikk). E jog védelme az egész jogrendszernek feladata, amiben kiemelt szerepet játszik a büntetőjog. A jogvédelemnek azonban lényeges részét képezi a polgári jogi védelem is, amelynek keretében külön kiemelendők az orvosi műhibákkal okozott nem vagyoni sérelmek és hátrányok, valamint a balesetben elszenvedett sérülések révén keletkező nem vagyoni hátrányok (lásd pl. BH1991.314.).

3. A személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése

A személyes szabadságról az 1959-es Ptk. a személyes szabadság jogellenes korlátozásaként beszélt.

A személyes szabadság jelenti különösen egyfelől a tartózkodási hely szabad megválasztását, valamint a gondolati, vallási, politikai meggyőződés választásának és gyakorlásának szabadságát, de idesorolható lehet például a hivatás megválasztásának a szabadsága is (BDT2002.586.).

A személyes szabadság védelme az egész jogrendszert – ideértve különösen a büntetőjogot – áthatja, illetve a személyes szabadság törvényes úton korlátozható is. Ennek megfelelően például a személyes szabadságot a lehető legrövidebb ideig korlátozó, szükségszerű és jogszerűen végrehajtott rendőri intézkedés személyiségi jogvédelmet nem alapol meg (BDT2014.3191.).

Az 1959-es Ptk. csak a magánlakás megsértését nevesítette (1959-es Ptk. 82. §). E rendelkezést a Ptk. fenntartja, az 1959-es Ptk.-nak a jogi személy céljára szolgáló helyiségekhez kapcsolódó joga pedig a Ptk. 3:1. § (3) bekezdésében foglalt utaló szabály

alapján feltehetőleg továbbra is alkalmazandó lesz. Következésképpen, továbbra is irányadónak tekinthető az 1959-es Ptk.-n alapuló korábbi joggyakorlat.

A rendelkezés céljaként jogi személyek esetében a bíróság azt fogalmazta meg, hogy a jogi személy rendeltetésszerű működését jogosulatlan magatartással senki ne háboríthassa, tekintettel arra, hogy jogi személy céljaira szolgáló helyiségekhez való jog a jogi személy autonóm működését oltalmazza (BDT2013.2905.).

A magánlakáshoz fűződő jog megsértésének sajátságos – a képmáshoz és a hangfelvételhez fűződő jogok megsértésével összekapcsolódó – esete az alábbi: a közös tulajdonú nyaraló akár térben, akár időben megosztott zavartalan használatát és az érintett személyiségi jogait sérti az, ha a másik tulajdonostárs az ingatlan egészében folyamatosan működő – felvételt is készítő – kamerákat helyez el, melyeket a jelszóval rendelkezők a videórögzítő kikapcsolása esetén is bármikor működésbe hozhatnak (BDT2015.3311.).

Elvi jelentőségű azon döntés, amely szerint a birtokvédelem és a személyiségi jogi védelem egymással párhuzamosan igénybe vehető jogvédelmi lehetőséget biztosít a sérelmet szenvedett fél számára, nincs akadálya ezért annak, hogy a bíróság az eredményes birtokvédelmi eljárást követően a jogi személy céljaira szolgáló helyiséghez fűződő jog megsértését megállapítsa (EBD2013.P.18.). Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a birtokvédelem hatékonyabb működése miatt ezen az alapon a személyiségi jogi jogérvényesítés a gyakorlatban meglehetősen ritka.

A Ptk. – figyelemmel a nemzetközi egyezményekben megfogalmazott követelményekre is – új szabályként mondja ki a személyiségi jogok körében *a magánszféra tiszteletben tartásának kötelezettségét*. A PPJNE 17. cikkének rendelkezése szerint senkit sem lehet alávetni a magánéletével, családjával kapcsolatban önkényes beavatkozásnak. Az ilyen beavatkozás vagy támadás ellen mindenkinek joga van a törvény védelmére. A magánéletbe való beavatkozás akkor is sérti a személyiségi jogot, ha önkényes, indokolatlan és szükségtelen. Általában akkor kell önkényesnek tekinteni a beavatkozást, ha az az érintett akaratával, szándékával kifejezetten ellentétes, illetve arról az érintettnek nincs tudomása, és a beavatkozást gondosan mérlegelt egyéb körülmények sem indokolják. Különösen ilyennek kell tekinteni a mások intim szférájába való illetéktelen beavatkozást, ha az anyagi előnyszerzés érdekében történik. Ugyancsak védi a magánszférát az EEJE 8. cikke.

Megjegyzendő, hogy a magánélet megsértését az 1959-es Ptk. bírói gyakorlata is ismerte. Példaként felidézhető az alábbi döntés: a személyiségi jogokat a törvény nem tartalmazza kimerítően, hanem csak példálózva sorolja fel. A magánélet zavartalanságához, ezen belül az emlékekhez, azok ápolásához való jog olyan személyhez fűződő jogosultság, amelyet a törvény abszolút hatállyal, mindenkivel szemben védelemben részesít. A házasságkötés eseményét megörökítő pótolhatatlan felvételek végérvényes elvesztése jelentős tárgyi súlyú személyiségi jogsértés (BDT2008.1899.).

4. A személy hátrányos megkülönböztetése

Az 1959-es Ptk. a személyiségi jogokat sértő magatartások példálózó felsorolásának élén említette az „egyenlő bánásmód” követelményének megsértését. Ez a megfogalmazás – a „hátrányos megkülönböztetés” tilalmát kimondó korábbi, már a Ptk. 1959-es szövegében is szereplő szabályt felváltva – a személyek közötti, faji vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló 2000. június 29-ei 2000/43/EK tanácsi irányelv átültetése során az Ebktv.-vel került az 1959-es Ptk.-ba.

A Ptk. visszatér az 1959-es Ptk. eredeti terminológiájához. Ennek két oka van.

Az egyik megfontolás a magánjogi szabályozás lényegével függ össze. Az „egyenlő bánásmód” *terminus technicus* a szó szoros értelmében nem más, mint a „hátrányos megkülönböztetés” inverz fogalma. A polgári jogi szabályozás módszere szempontjából azonban helyesebb a „hátrányos megkülönböztetés” kifejezés alkalmazása. A személyiségi jogok védelme ugyanis – a dologi jog rendszeréhez, valamint a szellemi tulajdon jog védelméhez hasonlóan – abszolút szerkezetű jogviszonyokon keresztül realizálódik. Az abszolút szerkezetű polgári jogi jogviszonyokra – pedig inkább a tartózkodási kötelezettség előírása a jellemző. Ennek felfogásnak tehát nem a pozitív tartalmú „egyenlő bánásmód”, hanem inkább a negatív tartalmú, a „hátrányos megkülönböztetéstől” történő tartózkodás előírása felel meg.

A másik ok az irányelv és az átültető törvény sajátos „egyenlő bánásmód” fogalmával függ össze. Ez a fogalom a hátrányos megkülönböztetés mellett a zaklatást, a jogellenes elkülönítést, a megtorlást és az ezekre adott utasítást is az „egyenlő bánásmód” ernyője alá vonja. Ez már önmagában is sajátos fogalomképzés, hiszen joggal vetődik fel: mitől és miért jelentik az „egyenlő bánásmód” sérelmét az irányelvben és a törvényben felsorolt tényállások. Ami pedig az ezekre a tényállásokra adandó magánjogi választ illeti, a személyiségi jogok polgári jogi védelmének rendszerében ezek közül a fogalmi elemek közül a „hátrányos megkülönböztetésen” kívül valamennyi „elkövetési magatartás” az egyéb személyiségi jogsérelmek szankcionálásával minden további nélkül elérhető.

5. A becsület és a jóhírnév megsértése

E tekintetben részletes szabályokat tartalmaz a Ptk. 2:45. §, lásd az ahhoz fűzött magyarázatokat.

6. A magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése

A magántitok védelme tekintetben részletes szabályokat tartalmaz a Ptk. 2:46. §, lásd az ahhoz fűzött magyarázatokat.

A Ptk. nem tartja fent az 1959-es Ptk.-nak az adatkezeléssel, adatfeldolgozással kapcsolatos szabályait (1959-es Ptk. 83. §). Az 1959-es Ptk. 83. § (1) bekezdése szerint a számítógéppel vagy más módon történő adatkezelés és adatfeldolgozás a személyhez fűződő jogokat nem sértheti. A (2) bekezdés szerint a nyilvántartott adatokról tájékoztatást – az érintett személyen kívül – csak az arra jogosult szervnek vagy személynek lehet adni. A (3) bekezdés szerint, ha a nyilvántartásban szereplő valamely tény vagy adat nem felel meg a valóságnak, az érintett személy a valótlan tény vagy adat helyesbítését külön jogszabályban meghatározott módon követelheti.

A fentiek oka elsősorban az, hogy az adatkezelés, adatfeldolgozás kérdéseit, valamint a közérdekű adatok nyilvánosságának biztosítását külön törvény, az Infotv. szabályozza. A kérdésről lásd bővebben a Ptk. 2:46. §-hoz fűzött magyarázat 2. pontját.

7. A névviseléshez való jog megsértése

E tekintetben részletes szabályokat tartalmaz a Ptk. 2:49. §, lásd az ahhoz fűzött magyarázatokat.

8. A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése

E tekintetben részletes szabályokat tartalmaz a Ptk. 2:48. §, lásd az ahhoz fűzött magyarázatokat.

2:44. §

[Közéleti szereplő személyiségi jogának védelme]

- (1) **A közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelmét szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja; azonban az nem járhat a magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével.**
- (2) **A közéleti szereplőt a közügyek szabad vitatásának körén kívül eső közléssel vagy magatartással szemben a nem közéleti szereplővel azonos védelem illeti meg.**
- (3) **Nem minősül közügynek a közéleti szereplő magán- vagy családi életével kapcsolatos tevékenység, illetve adat.**

Az Indokolás szerint évtizedes elmaradást pótol a Ptk. azzal, hogy a közéleti szereplők személyiségi jogainak alacsonyabb védettségre vonatkozó – a bírói gyakorlat által már kidolgozott – szabályt törvényi szintre emeli, a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok érvényesülése érdekében (Indokolás Második Könyv, XI. cím 2. pont).

A szabály tehát új a Ptk.-ban, de előzményei az 1959-es Ptk. bírói gyakorlatában megtalálhatóak, így indokolt a közéleti szereplők személyiségi jogainak alacsonyabb védettségét kialakító bírói gyakorlat rövid összefoglalása.

A közszereplőről készült, karikatúrának minősülő fényképfelvétel nyilvánosságra hozatala nem sérti a képmáshoz való jogot, és az ezáltal kifejezett vélemény sem sért becsületet vagy emberi méltóságot, ha a véleménynyilvánítás nem indokolatlanul bántó, sértő vagy lealacsonyító (BH2000.293.).

A közszereplőkről alkotott kedvezőtlen véleménynyilvánítás, értékítélet önmagában akkor sem alapoz meg személyiségvédelmet, ha túlzó vagy felfokozott érzelmeket tükröz. A közéletben részt vevő személyeknek ugyanis számolniuk kell azzal, hogy politikai ellenfeleik (különösen választási időszakban) tevékenységüket, szereplésüket kritikával illetik, és erről a közvéleményt tájékoztatják. A közélet szereplőinek pedig el kell viselniük a személyüket kedvezőtlen színben feltüntető és tevékenységüket negatív módon értékelő véleményt, kritikát is (BH2004.104.).

Az egyik közszereplőnek a másik közszereplő tevékenységét elmarasztaló véleménynyilvánítása, értékítélete önmagában nem alapoz meg személyiségvédelmet (BH2001.522.).

Saját személyében kérhet személyiségvédelmet az a közszereplő, akinek a hozzátartozójáról az elektronikus sajtó nagy nyilvánosság előtt oly módon közölt sértő és valótlan tényeket, hogy a hozzátartozó személyét a közszereplőhöz fűződő hozzátartozói kapcsolat által jelenítette meg (EBH2004.1116.).

A Kúria jogegységi tanácsa az 1/2015. számú BKMPJE határozatával hatályon kívül helyezte a 1/2012. BKMPJE számú jogegységi határozatot, azonban helytállónak ítélte az 1/2012. BKMPJE számú jogegységi határozat azon tartalmi megállapítását a közhatalmat gyakorló rendőr képmásának nyilvánosságra hozhatóságával kapcsolatban, hogy a közhatalom birtokában történő feladatteljesítés önmagában nem teszi a rendőrt közszereplővé. Összefoglalóan megállapítható, hogy a közszereplői státusz csak szűkíti a személyiségi jog védelmét, de nem zárja ki az azzal kapcsolatos igényérvényesítés lehetőségét (BDT2014.3130.).

Kiemelendő végül, hogy az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Ptk. eredetileg elfogadott 2:44-ának a „méltányolható közérdekből” szövegrésze alkotmányellenes, mivel alkotmányosan nem indokolható többletfeltételt támasztana a politikai, közéleti véleményszabadság gyakorlása elé, és ezáltal szükségtelenül korlátozná az Alaptörvényben biztosított szólás és sajtószabadságot [7/2014. (III. 7.) AB határozat], ezért a Ptk. végül e szövegrész nélkül lépett hatályba.

A Ptk. 2:44. §-ának normaszövegét 2018. augusztus 1-jei hatálybalépéssel a magánélet védelméről szóló 2018. évi LIII. törvény 16. §-a módosította.

2:45. § [A becsülethez és jóhírnévhez való jog]

- (1) A becsület megsértését jelenti különösen a más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmas, kifejezőmódjában indokolatlanul bántó véleménynyilvánítás.**
- (2) A jóhírnév megsértését jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó és e személyt sértő, valótlan tényt állít vagy híresztel, vagy valós tényt hamis színben tüntet fel.**

1. Áttekintés

A Ptk. és az 1959-es Ptk. szabályozása a jóhírnév sérelme tekintetében azonos. A becsület sérelmével kapcsolatosan részletes szabályozást az 1959-es Ptk. nem tartalmazott, a Ptk. szabálya pedig alapvetően összhangban van az 1959-es Ptk. bírói gyakorlatával. Következésképpen, az 1959-es Ptk. gazdag bírói gyakorlata a Ptk. alapján is alkalmazható.

A becsület alapvetően negatív tartalmú véleménynyilvánítással sérthető meg, míg a jóhírnév sértő, valótlan vagy valós tényt hamis színben feltüntető tényállítással. A jóhírnév és a becsület sérelmének *elhatárolása* tekintetében a bírói gyakorlat különösen az alábbi szempontokat alakította ki.

A vélemény, bírálat vagy értékítélet a jóhírnév megsértésére akkor sem alkalmas, ha téves. Amennyiben a vélemény, bírálat vagy értékítélet indokolatlanul sértő vagy lealázó, a becsület vagy az emberi méltóság megsértésének megállapítását alapozza meg (BDT2006.1466.). A formálisan tényállításként megjelenő sértő közlés adott esetben véleménynyilvánításnak minősülhet. A sértett személy elmebetegként megnevezése látszólag tényállítás, ténylegesen azonban a sértett személyét érintő értékítéletet juttatja kifejezésre. A véleménynyilvánítás is megvalósíthatja a jóhírnévhez fűződő személyiségi jog megsértését, ha megalázó, lealacsonyító, minden ténybeli alapot nélkülöz (BDT2015.3310.). A jóhírnév sérelme szempontjából a tényállítás a múltban vagy a jelenben történt konkrét cselekményre vagy eseményre vonatkozó közlés, amelyet a véleménynyilvánítástól az is elhatárol, hogy míg a tények fennállása elvileg bizonyítható,

addig az értékítéletek valóságtartalma nem bizonyítható (BDT2011.2403.). A véleménynyilvánítás is eredményezheti a jóhírnév sérelmét, ha az közvetve vagy közvetlenül valótlan tényállítást tartalmaz, illetve kifejezőmódjában sértő, bántó vagy megalázó (BDT2007.1701.).

2. A becsülethez való jog

A véleménynyilvánítás gyakorlásának határt szabnak a jóhiszeműség és a tisztesség követelményei; a jóhiszeműség és tisztesség követelményeit sértő véleménynyilvánítás ugyanis a becsület sérelmét jelentheti (BDT2012.2740.).

A becsület sérelmét alapvetően a vélemény, bírálat, értékítélet jelentheti, ha kifejezőmódjában indokolatlanul és aránytalanul bántó, megalázó vagy lekicsinylő (BDT2012.2740.). A műkritika mint vélemény akkor jogsértő, ha kifejezőmódjában indokolatlanul bántó, lekicsinylő vagy megalázó; ugyanakkor az erős töltetű kifejezések a műkritika olyan eszközei, amelyeket a produkciójával nyilvánosság elé lépő művésznek túrníe kell (BDT1999.3.). Ha a sértő, bántó kifejezések használatát az írásmű témája teszi szükségessé, mert a trágár szavak használata írói eszközként egy televízió-műsor kritizált színvonalának szemléltetésére szolgál, a vélemény sérelmezett kifejezőmódja nem indokolatlan és önkényes, így az személyiségvédelmet nem alapoz meg (EBH2011.2408.).

A téves vélemény és értékítélet nem ad alapot a személyiségi jog megsértésének a megállapítására (BH2001.468.). A vélemény, bírálat vagy értékítélet a jóhírnév megsértésére akkor sem alkalmas, ha téves, amennyiben azonban a vélemény, bírálat vagy értékítélet indokolatlanul sértő vagy megalázó, a becsület vagy az emberi méltóság megsértésének megállapítását alapozza meg (BDT2006.1466.).

Már az 1959-es Ptk. gyakorlatában kikristályosodott, hogy míg a hírnév jogi védelme az emberre és a jogi személyre egyaránt vonatkozik, addig a becsület védelme csak az emberre vonatkozatható [Petrik Ferenc (szerk.): *Polgári jog, Kommentár a gyakorlat számára I.* (HVG-ORAC 1998, Budapest) 182/5.]. A polgári jogi gyakorlat tehát a becsület jogát kizárólag a természetes személyekhez köti, az emberi személyiség sajátosságaként azonosítja, ugyanakkor a jogi személyek és más személyösszességek becsülethez való jogát csak a büntetőjogi gyakorlat ismeri el (Koltay András: *Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a magyar médiaszabályozásban. In Medias Res*, 2012/1. 41. o.) A BH1992. 154. szám alatt közzétett, büntetőjogi döntés szerint „A becsületsértés és rágalmozás sértette lehet nemcsak a természetes, hanem a jogi személy, sőt az önálló jogképességgel nem, de kollektív társadalmi kötelezettségekkel rendelkező személyösszesség is”. A jogi személyek jóhírnévhez való jogát azonban a polgári jog is elismeri.

3. A jóhírnévhez való jog

A jóhírnév sérelmének tekintetében elsőként az *alanyi oldalt* vizsgáljuk.

A sérelem megállapításához az szükséges, hogy a *sértett személy* közvetlenül vagy közvetetten felismerhető legyen. Személyiségi jogainak védelme iránti igényt az is előterjeszthet, akit a sajtóközleményben név szerint nem jelöltek meg, de személye a sajtóközlemény tartalmából valamilyen módon felismerhető (BH1998.330.). Nem ad alapot a személyiségi jog megsértésének a megállapítására az, hogy az üzletfelek a sajtóközleményben közzétett tényeket más cégre is vonatkozathatják (BH1997.173.).

A *jogsértői oldalon* a bírói gyakorlat az alábbi szempontokat dolgozta ki. A jogi személy képviseletében nyilatkozó, képviseleti jogkörét túl nem lépő, a szervezet álláspontját kinyilvánító természetes személlyel szemben a jogsértést megvalósító valótlan tényállítás miatt sem az objektív, sem a szubjektív jogkövetkezmények nem alkalmazhatók (BDT2015.3244.). Ugyanakkor, az országgyűlési képviselő úgy is mint a parlamenti vizsgálóbizottság elnöke saját személyében felel az általa, e minőségében elkövetett személyiségi jogot sértő cselekedetért, a képviselő mentelmi joga továbbá nem vonatkozik a polgári jogi felelősségre, és a jogsértést nem menti önmagában az a körülmény, hogy a képviselő hivatalos minőségében járt el (EBH2001.514.). Az interneten hozzáférhető honlap fenntartója (mint az Ektv. szerinti közvetítő szolgáltató) az Ektv.-vel összhangban csak akkor tartozik polgári jogi felelősséggel a honlapra mások által feltöltött ún. kommentek jóhírnevet sértő tartalmáért, ha a tudomásszerzést követően haladéktalanul nem intézkedik a jogsértő tartalom eltávolítása iránt (BDT2013.2904.). A személyiségi jogában megsértett személy választása szerint indíthat pert a kiadó, a lapalapító, a szerkesztő, az újságíró, a nyilatkozattevő vagy az olvasói levelet író személy, illetőleg valamennyiük ellen (BH1997.579. és BH1995.151.).

Másodikként, a jóhírnév sérelmének az *elkövetési magatartásait* vizsgáljuk.

A jóhírnév megsértéséhez szükséges, hogy a valótlan tényállítás, illetve a valós tény hamis színben való feltüntetése a sértettre nézve *sértő* legyen. Az a tényállítás, amelynek az érintett személyre vonatkozóan nincs sértő tartalma, a jóhírnevet akkor sem sérti, ha valótlan (BH2001.469.).

Az egyik elkövetési magatartás a *valótlan tény állítása, illetve híresztelése*.

A jóhírnév megsértése megvalósulhat közvetlen tényállítással. Vélemény, bírálat, értékítélet is csak akkor sérthet jóhírnevet, ha legalábbis burkolt vagy közvetett módon megvalósuló tényállítást tartalmaz. A híresztelés valamely hírnem mint gondolattartalomnak mások számára való továbbítása, másokkal való közlése (BDT2012.2742.). A sajtótól elvárható, hogy ha egy írást közread, az abban foglalt és mások személyét sértő tényállítások hitelességét, igazságtartalmát ellenőrizze, ennek hiányában a valótlan tényállítások közlésével a személyiségi jogi jogsértést megvalósítja (BDT2012.2765.). Jogsértő cikk e-mailben való továbbítása híresztelést jelent, ezáltal megvalósul a jóhírnév megsértése (BH2013.266.).

A tényállítás, illetve a híresztelés valóságtartalma alapvetően objektíven bizonyítható, eldönthető. Így például személyhez fűződő jogot sért annak valótlan állítása, hogy egy gazdálkodó szervezet a jogszabályi kötelezettségét megszegve nem viseli a közterheket (BH2001.110.). Megállapítható továbbá a személyiségi jogok megsértése, ha a pénzügyi intézet anélkül teszi fel az ügyfél adatait az ún. BAR-listára, hogy az ügyfél a tartozás fizetésével késedelembe esett volna (BDT2006.1489.). A szövegkörnyezetében kell vizsgálni és tartalma szerint megítélni, hogy valamely sértő tény állítása vagy híresztelése valótlan-e (BH1998.169.). A való tényekből az érintett által levont tartalmi következtetés, amennyiben az nem okszerűtlen, jóhírnévsértés megállapítására nem ad alapot. Nem sért személyiségi jogot olyan a sajtó által nyilvánosságra hozott és tartalmában nem vitatott hangfelvételen szereplő személyekre vonatkozó, az érintett által tett közlés, mely szerint a hangfelvételen hallható személyek az ügy szereplői, mert ez a valóságnak megfelel, függetlenül attól, hogy a hangfelvétel alapján az érintettek részéről jogellenes cselekmény elkövetése megállapítható-e vagy sem (EBH2011.2396.).

A másik elkövetési magatartás a *valós tények hamis színben való feltüntetése*. Így például egy társadalmi kérdésben folytatott vita során az arra történő utalás, hogy az ügynöknyilvánosságot ellenző személy ezt személyes érintettség miatt teszi, tartalmilag

azt jelenti, hogy az adott személy egykor maga is ügynök lehetett, ez sérti a jóhírnevet (BH2007.151.).

A gyakorlatban gyakran felmerülő kérdés a jóhírnév védelme a jogérvényesítés keretében, *bírósági, illetve hatósági eljárások során, illetve azokkal összefüggésben*. E tekintetben általános jelleggel elmondható, hogy valamely hatóság előtti eljárás kezdeményezése, így személyiségvédelmi per megindítása vagy büntetőfeljelentés megtétele önmagában személyiségvédelmi per megindítására nem ad alapot (EBH2002.624.).

Önmagában az a tény, hogy az alperes a felperest bűncselekmény elkövetésével gyanúsította, és ellene feljelentést tett, személyiségvédelmi igényt nem alapoz meg, és kártérítő felelősség alapjául attól függetlenül nem szolgálhat, hogy a büntetőeljárás nem vezetett a felperes bűnösségének a megállapításához (BH2002.223.). A büntetőfeljelentés önmagában nem jogellenes, és nem valósítja meg a személyiségi jog megsértését, ha nem tartalmaz indokolatlanul sértő, lejárató kijelentéseket, valótlan tényállítást. Nem alapozza meg a feljelentő kártérítési felelősségét az sem, ha azt a személyt, akit a feljelentő – az ügy körülményei alapján – a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, a büntetőeljárás során felmentik (BH2009.214.). Hivatalos eljárás során az eljáró hatóságnak benyújtott, nyilvánosságra nem került beadvány tartalma a jóhírnév sérelmét nem alapozhatja meg (BDT2013.3009.). A büntetőbíróság határozatában a feljelentett személy által tett kijelentések feltüntetése szükségszerű, mivel a bűncselekmény helyes jogi minősítésének alapjául e kijelentések értékelése szolgálhat. A sérelmezett kijelentéseknek a tényállásban való feltüntetése a bíróság részéről személyiségi jogi jogsértést nem valósíthat meg (BDT2010.2229.).

A közérdekű bejelentés, büntető-, szabálysértési vagy más hatósági eljárás kezdeményezése önmagában személyiségvédelmi per megindítására nem ad alapot. A jóhiszemű joggyakorlás követelménye azonban a feljelentőt is terheli, így joggal való visszaélést valósít meg, ha tudatosan tesz valótlan tartalmú bejelentést vagy feljelentést. Ez esetben az immunitás már nem illeti meg, és a sérelmet szenvedett személy alappal tarthat igényt a személyiségvédelmi eszközök alkalmazására (BDT2013.2968.).

A magánjogi jogviszonyokban kialakult érdemi vita, konfliktus kezelésének jogállami eszköze a perindítás, az egyes jogkérdésekben az eltérő nézetek, vélemények kifejtése, ütköztetése a peres eljárásban történik. Nem érhet senkit hátrány amiatt, ha az általa jogosnak vélt, szerződésszegés miatti követelését peres eljárásban rendeltetésszerű joggyakorlás mellett érvényesíti, és logikus levezetés alapján fogalmazza meg a jogkérdésekben a véleményét, még ha az alaptalannak is bizonyul. Az alaptalan perindítás önmagában személyiségvédelmet nem alapoz meg a perben nyertes alperes javára (BDT2013.2967.).

Végül fontos arra rámutatni, hogy a bírói gyakorlat szerint *szakmai vita eldöntése nem lehet a személyiségi jogi per tárgya*. Így például egy történész szakembernek egy történelmi eseménnyel kapcsolatban tartott rendezvényről alkotott véleménye – annak érték- és valóságtartalmától függetlenül – személyiségvédelmet nem alapoz meg. Történelmi, társadalmi, politikai vita eldöntése nem feladata a bíróságnak (EBH2006.1397.).

A jóhírnév médiatartalomban történő megsértése esetén az érintett sajtó-helyreigazítást is követelhet. A sérelemmel szemben alapvetően a személyiségi jogvédelem általános eszközei is megfelelő védelmet nyújthatnak, a sajtó-helyreigazítási jog lehetősége egy többletjogosultságot jelent. Tekintettel arra, hogy a sajtó-helyreigazításra irányuló igény kézhezvételét követően igen rövid határidőn belül kerülhet sor

a helyreigazítás közzétételére, így a sérelmezett közlemény és a helyreigazítás közzététele között csak rövid idő telik el, ami eredendően hatékonyabb jogorvoslatot eredményezhet. A sajtó-helyreigazításra irányuló keresettel párhuzamosan az érintett más polgári jogi igényeket is érvényesíthet. A Kúria egy eseti döntésében úgy foglalt állást, hogy az érvényesített jog különbözősége miatt sem anyagi jogi, sem eljárási jogi akadálya nincs annak, hogy a sajtóban elkövetett jogsértés jellegétől függően a sértett fél a sajtó-helyreigazítással egyidejűleg vagy utóbb, egyéb, személyiségi joga megsértése miatt is jogvédelmet igényeljen. A sajtó-helyreigazításra kötelező ítéletnek – ugyanazon ténybeli alap esetén – legfeljebb az elégtételadás módjának megválasztása körében lehet jelentősége (BH1996.525.).

2:46. § [A magántitokhoz való jog]

- (1) A magántitok védelme kiterjed különösen a levéltitok és hivatásbeli titok oltalmára.**
- (2) A magántitok megsértését jelenti különösen a magántitok jogosulatlan megszerzése és felhasználása, nyilvánosságra hozatala vagy illetéktelen személlyel való közlése.**

1. A magántitok védelme

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz képest a *magántitok fogalmát* kibővítve határozza meg.

Az 1959-es Ptk. értelmében védelemben részesült a magántitok, az üzleti titok, valamint a levéltitok [1959-es Ptk. 81. § (1) bekezdés]. Ezzel szemben a Ptk. a magántitkot *gyűjtőfogalomként* használja, amikor példalódzóan felsorolja, hogy a magántitok védelme a levéltitok, a hivatásbeli titok – a korábban hatályos normaszöveg szerint pedig az üzleti titok – oltalmára terjed ki [2:46. § (1) bekezdés].

Az üzleti titokra való utalást az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény 35. §-a helyezte hatályon kívül (2018. augusztus 8-ai hatállyal), összhangban a külön törvény hatálybalépésével.

Továbbá a Ptk. magántitok-fogalma kifejezetten kiterjed a *hivatásbeli titokra* (lásd pl. Üt. 8. §, Eütv. 25. §). Értelemszerűen a szolgálati titok tartalmát a korábbi bírói gyakorlat is elismerte. Például az orvost és az egészségügyi szakdolgozót az egészségi állapotra vonatkozó személyes adatok tekintetében a beteg gyógykezelésének befejezése után is köti a titoktartási kötelezettség (BH1999.156.).

A Ptk. rendszerében *magántitok* tehát minden olyan adat, információ, amely titokban való tartásához a jogosultnak érdeke fűződik. A bírói gyakorlat szerint magántitok az a kevesek által ismert tény vagy körülmény, amelynek titokként való megőrzéséhez az érintett személynek méltányolandó érdeke fűződik (BDT2015.3264.). Továbbá, magántitoknak a magánszférához tartozó olyan tény, adat minősül, amely nem köztudott, és titokban tartásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződik. Személyiségi jogsértés akkor valósul meg, ha a magántitok sérelmére hivatkozó félnek volt olyan méltányolható magánérdeke, amely a jogsértő ugyancsak méltányolható magánérdekével szemben elsőbbséget élvez (BDT2015.3243.).

A Ptk. a magántitok megsértését is példalódzóan, és más fordulatokkal fejezi ki, mint az 1959-es Ptk. Az 1959-es Ptk. szerint a jogsértés a jogosulatlan nyilvánosságra hozatalban vagy egyéb visszaélésben állhatott. A Ptk. szerint különösen a magántitok jogosulatlan megszerzése és felhasználása, nyilvánosságra hozatala vagy illetéktelen személlyel való közlése lehet a jogsértés *elkövetési magatartása*.

A magántitok megsértésére alapított személyiségvédelmi igény érvényesítésére általában a titok ura jogosult. Aki nem volt a titok ura, sőt tudomása sem volt a mások által titkolni kívánt tényről, ezen a jogcímen nem sérelmezheti, hogy valaki a titkot éppen ő előtte fedte fel, még akkor sem, ha a közlés az ő családjogi helyzetére vonatkozott (BDT2009.1939.).

2. A személyes adatok védelme

A magántitok fogalma *átfedést mutat a személyes adatokkal*, így e körben is célszerű utalni az Infotv.-re.

A magántitkot és a személyes adatokat az Alkotmánybíróság is összekapcsolta, amikor kifejtette, hogy a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog tartalma az, hogy mindenki maga rendelkezik magántitkainak és személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról. Az Alkotmánybíróság kifejtette továbbá, hogy magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog törvényi korlátozása csak abban az esetben minősíthető alkotmányosnak, ha megfelel az Alkotmányban a korlátozásokkal szemben támasztott követelményeknek [20/1990. (X. 4.) AB határozat].

Az Infotv. szerint *személyes adat*: az érintettel kapcsolatba hozható adat – különösen az érintett neve, azonosító jele, valamint egy vagy több fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző ismeret –, valamint az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. Az Infotv. szerint *különleges adat*: a) a faji eredetre, a nemzetiséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdekképviselési szervezeti tagságra, a szexuális életre vonatkozó személyes adat, b) az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre vonatkozó személyes adat, valamint a bűnügyi személyes adat; *bűnügyi személyes adat*: a büntetőeljárás során vagy azt megelőzően a bűncselekménnyel vagy a büntetőeljárással összefüggésben, a büntetőeljárás lefolytatására, illetve a bűncselekmények felderítésére jogosult szerveknél, továbbá a büntetés-végrehajtás szervezeténél keletkezett, az érintettel kapcsolatba hozható, valamint a büntetett előéletre vonatkozó személyes adat (Infotv. 3. § 2–4. pontok).

Az Infotv. *célja* az adatok kezelésére vonatkozó alapvető szabályok meghatározása annak érdekében, hogy a természetes személyek magánszféráját az adatkezelők tiszteletben tartsák, valamint a közügyek átláthatósága a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismeréséhez és terjesztéséhez fűződő jog érvényesítésével megvalósuljon (Infotv. 1. §).

Az Infotv. *hatálya* a Magyarország területén folytatott minden olyan adatkezelésre és adatfeldolgozásra kiterjed, amely természetes személy adataira, valamint közérdekű adataira vagy közérdekből nyilvános adataira vonatkozik. A törvényt a teljesen vagy részben automatizált eszközzel, valamint a manuális módon végzett adatkezelésre és adatfeldolgozásra egyaránt alkalmazni kell (Infotv. 2. §).

Az Infotv. szerint *alapelv*, hogy személyes adat kizárólag meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében kezelhető. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie az adatkezelés céljának, az adatok felvételének és kezelésének tisztességesnek és törvényesnek kell lennie. Csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas. A személyes adat csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig kezelhető (Infotv. 4. §).

Az *adatkezelés jogalapja* lényegében az érintett hozzájárulása vagy a megfelelő jogszabályi felhatalmazás lehet (Infotv. 5. §).

Az érintett kérelmezheti az adatkezelőnél a) tájékoztatását személyes adatai kezeléséről, b) személyes adatainak helyesbítését, valamint c) személyes adatainak – a kötelező adatkezelés kivételével – törlését vagy zárolását (Infotv. 14. §).

Az érintett tiltakozhat személyes adatának kezelése ellen, a) ha a személyes adatok kezelése vagy továbbítása kizárólag az adatkezelőre vonatkozó jogi kötelezettség teljesítéséhez vagy az adatkezelő, adatátvevő vagy harmadik személy jogos érdekének érvényesítéséhez szükséges, kivéve kötelező adatkezelés esetén; b) ha a személyes adat felhasználása vagy továbbítása közvetlen üzletszerzés, közvélemény-kutatás vagy tudományos kutatás céljára történik; valamint c) törvényben meghatározott egyéb esetben (Infotv. 21. §).

Az érintett a jogainak megsértése esetén bírósághoz fordulhat. A bíróság az ügyben soron kívül jár el. Azt, hogy az adatkezelés a jogszabályban foglaltaknak megfelel, az adatkezelő köteles bizonyítani. A per elbírálása a törvényszék hatáskörébe tartozik. A per – az érintett választása szerint – az érintett lakóhelye vagy tartózkodási helye szerinti törvényszék előtt is megindítható. Ha a bíróság a kérelemnek helyt ad, az adatkezelőt a tájékoztatás megadására, az adat helyesbítésére, zárolására, törlésére, az automatizált adatfeldolgozással hozott döntés megsemmisítésére, vagy az érintett tiltakozási jogának figyelembevételére kötelezi. A bíróság elrendelheti ítéletének – az adatkezelő azonosító adatainak közzétételével történő – nyilvánosságra hozatalát, ha azt az adatvédelem érdekei és nagyobb számú érintett e törvényben védett jogai megkövetelik (Infotv. 22. §).

Ha az adatkezelő az érintett adatainak jogellenes kezelésével vagy az adatbiztonság követelményeinek megszegésével másnak kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Ha az adatkezelő az érintett adatainak jogellenes kezelésével vagy az adatbiztonság követelményeinek megszegésével az érintett személyiségi jogát megsérti, az érintett az adatkezelőtől sérelemdíjat követelhet. Az érintettel szemben az adatkezelő felel az adatfeldolgozó által okozott kárért, és az adatkezelő köteles megfizetni az érintettnek az adatfeldolgozó által okozott személyiségi jogsértés esetén járó sérelemdíjat is. Az adatkezelő mentesül az okozott kárért való felelősség és a sérelemdíj megfizetésének kötelezettsége alól, ha bizonyítja, hogy a kárt vagy az érintett személyiségi jogának sérelmét az adatkezelés körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő. Nem kell megtéríteni a kárt és nem követelhető a sérelemdíj annyiban, amennyiben a kár a károsult vagy a személyiségi jog megsértésével okozott jogsérelem az érintett szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásából származott (Infotv. 23. §).

3. Példák a bírói gyakorlatból

A személyes adat, illetve a magántitok sérelmére a bírói gyakorlatban számos példát találhatunk, különösen az alábbi körben.

A banki tartozás tényének a tartozó fél szüleivel való felhatalmazás nélküli közlése – a behajtás eredményességének célja ellenére – jogszerűtlen adatkezelést valósít meg. Egyben sérti a magántitkot is, mivel a félnek méltányolható érdeke fűződik ahhoz, hogy erről a közeli hozzátartozói ne szerezzenek tudomást, titokban maradjon (BDT2014.3150.).

A fél személyes adatának minősül a már megszűnt alkoholbetegsége is, továbbá az, hogy korábban vele szemben a bíróság szabadságvesztés-büntetést szabott ki. Ezeknek a személyes adatoknak a mással történt közlése a védett magántitok, tehát a személyiségi jogok megsértését jelenti (BDT2007.1532.).

A szexuális viselkedés a magántitok körébe tartozó kérdés, ezért meghatározott személy szexuális magatartásáról szóló közlés önmagában személyiségi jogot sért. Ha

pedig a közlés – valótlanul – olyan szexuális magatartást ismertet, amely Magyarországon nem elfogadott, a közlés különösen sértőnek minősül, és a jóhírnév sérelme miatt is személyiségvédelmet alapol meg (BH2004.103.).

A magántitok körébe tartoznak a családjogi kapcsolattal összefüggő személyes adatok (BH2002.89.).

A gyermekelhelyezési perben hozott bírói ítéletnek a felek egészségi állapotára, mentális betegségére utaló pszichológus szakértőtől származó megállapításai magántitoknak minősülnek. Ezek nyilvánosságra hozatala személyiségi jogot sért (BH2002.50.).

2:47. §

Megjegyzés: A Ptk. 2:47. §-át hatályon kívül helyezte az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény 35. § (2) bekezdése. Hatálytalan 2018. augusztus 8-ától. Erre tekintettel az alábbi magyarázat a 2018. augusztus 8-ai előtt hatályos normaszöveghez kapcsolódik.

1. A Ptk. és az 1959-es Ptk. szabályozása

A Ptk. és az 1959-es Ptk. szabályozása tekintetében áttekinthető jelleggel az alábbi megállapítások tehetőek.

Elsőként, az *üzleti titok fogalmának* meghatározása tekintetében megállapítható, hogy a Ptk. szabályozása alaposabb, részletesebb, terminológiájában részben eltérő, azonban koncepcionálisan nem különbözik az 1959-es Ptk. szabályozásától.

Másodikként, fontos változás a *know-how szabályozása*: míg a know-how-t (a Ptk. szóhasználatában: „védett ismeret”) a jogalkotó korábban a szellemi alkotások között helyezte el az 1959-es Ptk. 86. § (4) bekezdésében, addig a Ptk. azt az üzleti titok egyik fajtájaként nevesíti, és az 1959-es Ptk.-hoz képest kibővítve, részletesebben szabályozza. Megjegyezzük, hogy már az 1959-es Ptk. alapján is volt olyan közzétett bírói döntés, amely inkább üzleti titoknak tekintette a know-how-t, mint szellemi alkotásnak (BDT2010.2328.). Fontos továbbá, hogy a relatív titkosság már az 1959-es Ptk. alapján is a know-how oltalmi feltételét képezte, hiszen az 1959-es Ptk.-hoz kapcsolódó 1960-as Ptké. 4. § (1) bekezdése szerint a know-how-oltalom a jogosultat a közkinccsé válásig illette meg. Értelemszerűen, ami közkinccsbe tartozik, az nem titkos. Erre tekintettel állapította meg a bíróság egyedi ügyben, hogy a közkinccs körébe az a külön jogszabályok szerinti oltalom alatt nem álló alkotás tartozik, amely bárki számára hozzáférhető módon nyilvánosságra került, azzal, hogy adott esetben a közkinccsbe egy megsemmisített szabadalom által közzétett megoldás tartozott (BDT2011.2443.). Feltehetően ugyanezen megfontolás motiválta a közösségi jogalkotót, amikor a know-how fogalmi elemei közé emelte ki azt, hogy a know-how nem szabadalmazott ismeret [lásd pl. az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikke (3) bekezdésének vertikális megállapodások és összehangolt magatartások csoportjaira történő alkalmazásáról szóló 2010. április 20-ai 330/2010/EU bizottsági rendelet 1. cikk (1) bekezdés g) pontját]. A know-how és a szabadalmi oltalom ugyanis ugyanazon ismeret tekintetében egymást kölcsönösen kizárja, hiszen a szabadalmi oltalom által megkövetelt nyilvánosságra hozatal a know-how-oltalom alapfeltételét jelentő titkosságot rontja le. Itt jegyezzük meg végül, hogy a műszaki információk oltalmi formájának (szabadalom vagy know-how) megválasztása teljes mértékben a jogosult döntése. Szolgálati találmányok esetén az Szt. kifejezetten számol azzal a lehetőséggel, hogy a munkáltató a találmányt

nem jelenti be szabadalomként, hanem know-how-ként hasznosítja, de ez nem érinti a feltaláló találmányi díjigényét [Szt. 12. § (2) bekezdés]. Az oltalmi forma kiválasztásával kapcsolatos döntést számos szempont motiválhatja: így például a szabadalom abszolút oltalmat biztosít, de nyilvánosságra hozatalt követel meg (amely az oltalom megkerülésének a lehetőségét is megkönnyíti) és költséges. Ezzel szemben a know-how-oltalom nem költséges, nem követeli meg a nyilvánosságra hozatalt, azonban a jogi oltalom nem abszolút jellegű. A gyakorlatban az sem ritka, hogy egy találmányt kitevő ismereteknek csak egy részét, alapvető paramétereit jelenti be a jogosult szabadalmi oltalomra, azonban egy másik részét, leggyakrabban a hatékonyságot növelő ismereteket megtartja titokban know-how-ként.

A fentiek tekintetében lényeges az 1959-es Ptk.-n alapuló, de a Ptk. tekintetében továbbra is irányadónak tekinthető bírói gyakorlat, amely szerint az üzleti titok nem minősül vagyoni értékű jogosítványnak, nem szellemi tulajdon, hanem a jogosult személyhez fűződő joga. *Az üzleti titok nem biztosít kizárólagos, abszolút szerkezetű vagyoni értékű jogot*, hanem csak a titok közlésének, megszerzésének és felhasználásának tisztességtelen módjával szemben biztosít védelmet a jogosult személy számára (BDT2012.2720.).

Harmadikként, a Ptk. nem tartalmazza az 1959-es Ptk. 81. § (3)–(4) bekezdéseit. Ezek a rendelkezések az üvegzsebtörvény alapján kerültek az 1959-es Ptk.-ba, ugyanakkor e szabályok helye az adatvédelemre vonatkozó rendelkezések között és a közérdekű adatok alapstatútumában van, ezért a jogalkotó az Infotv.-be helyezte át azokat. Az 1959-es Ptk. 81. § (3) bekezdése az alábbiak szerint rendelkezett: „Nem minősül üzleti titoknak az állami és a helyi önkormányzati költségvetés, illetve az európai közösségi támogatás felhasználásával, költségvetést érintő juttatással, kedvezményel, az állami és önkormányzati vagyon kezelésével, birtoklásával, használatával, hasznosításával, az azzal való rendelkezéssel, annak megterhelésével, az ilyen vagyont érintő bármilyen jog megszerzésével kapcsolatos adat, valamint az az adat, amelynek megismerését vagy nyilvánosságra hozatalt külön törvény közérdekből elrendeli. A nyilvánosságra hozatal azonban nem eredményezheti az olyan adatokhoz – így különösen a technológiai eljárásokra, a műszaki megoldásokra, a gyártási folyamatokra, a munkaszervezési és logisztikai módszerekre, továbbá a know-how-ra vonatkozó adatokhoz – való hozzáférést, amelyek megismerése az üzleti tevékenység végzése szempontjából aránytalan sérelmet okozna, feltéve, hogy ez nem akadályozza meg a közérdekből nyilvános adat megismerésének lehetőségét.” Az 1959-es Ptk. 81. § (4) bekezdése az alábbiak szerint rendelkezett: „az, aki az államháztartás valamely alrendszerével pénzügyi, illetve üzleti kapcsolatot létesít, kérésre köteles a jogviszonnyal összefüggő és a (3) bekezdés alapján közérdekből nyilvános adatokra vonatkozóan tájékoztatást adni. A felvilágosítás oly módon is történhet, hogy az adatokat a honlapon vagy a hirdetményi lapban teszik közzé. A felvilágosítás megtagadása esetén, vagy ha a felvilágosítást kérő szerint a tájékoztatás nem kielégítő, a törvényességi felügyelet gyakorlására jogosult szerv eljárása kezdeményezhető.”

2. Az üzleti titok oltalma

A Ptk. szabályozásában az üzleti titok védelmének elemei az alábbiak.

Elsőként, az üzletitok-védelem kiterjed minden ún. *ténytitokra*, tehát tényre, tájékoztatásra, egyéb adatra és az azokból készült összeállításra. Az összeállítás fogalma az 1959-es Ptk.-ban nem szerepelt, de a jogalkotó ezzel egyértelművé teszi, hogy akkor is beszélhetünk titokvédelemről, ha a tények, adatok önmagukban nem kielégítő,

összeállításuk viszont az. Megjegyzendő, hogy a know-how-oltalom tárgya nem a ténytitok, hanem az ún. ismerettitok.

Másodikként, a titokvédelem feltétele, hogy a ténytitok *gazdasági tevékenységhez kapcsolódó* legyen, a magántitkok a 2:46. § alapján részesülhetnek oltalomban.

Harmadikként, a 2:47. § alapján az üzlettitok-védelemhez (a magántitok védelmével szemben) elegendő a *relatív titkosság*, tehát oltalomban részesül minden nem közismert vagy az érintett gazdasági tevékenységet végző személyek számára nem könnyen hozzáférhető ténytitok.

Negyedikként, csak az a tény részesülhet üzlettitok-védelemben, amelynek illetéktelenek által történő megszerzése, hasznosítása, másokkal való közlése vagy nyilvánosságra hozatala a jogosult jogos pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekét sértene vagy veszélyeztetné. Ezzel a Ptk. a *lényegesség* feltételét rögzíti, lényegtelen tények ugyanis nem részesülhetnek oltalomban.

Ötödikként, a titokvédelemnek az is feltétele, hogy a *titok megőrzésével kapcsolatban* a vele jogszerűen rendelkező *jogosultat felróhatóság nem terheli*. Következésképpen, a titokvédelemre a jogosult csak akkor hivatkozhat, ha az észszerűen elvárható lépéseket megtette a titok megóvása érdekében, különösen titokvédelmi szerződések, szabályzatok, intézkedések révén.

Megjegyzendő továbbá, hogy az üzleti titok védelméről a *versenyjog* is gondoskodik. A Tpvt. 4. §-a szerint tilos a Ptk.-ban meghatározott üzleti titkot tisztességtelen módon megszerezni vagy felhasználni, valamint jogosulatlanul mással közölni vagy nyilvánosságra hozni. Üzleti titok tisztességtelen módon való megszerzésének minősül az is, ha az üzleti titkot a jogosult hozzájárulása nélkül, a vele üzleti kapcsolatban – ideértve az üzletkötést megelőző olyan tájékoztatást, tárgyalást és ajánlattételt is, amelyet nem követ szerződéskötés – vagy bizalmi viszonyban – így különösen munkaviszonyban, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban vagy tagsági viszonyban – álló személy közreműködésével szereztek meg. Megjegyzendő továbbá, hogy a Tpvt. szankciórendszere (Tpvt. 86–88. §) a szellemi alkotások megsértésének szankciórendszerével lényegében megegyezik, beleértve a jogérvényesítést megkönnyítő intézményeket is (különösen az ideiglenes intézkedést, a biztosítási intézkedést, az előzetes bizonyítást, a bizonyítási teher átfordítását stb.). E szankciórendszer nézetünk szerint a Ptk. személyiségi jogi szankciórendszeréhez (2:51–54. §) képest részletesebb és a jogérvényesítést hatékonyabban szolgálja, amely a jogalap megválasztásának fontos szempontja lehet.

3. A know-how (védett ismeret) oltalma

A Ptk. szerint a know-how- (a Ptk. szóhasználatában: védett ismeret) oltalom tárgya az 1959-es Ptk. szabályozásával összhangban műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása lehet. Tehát az üzleti titok tárgya az ún. ténytitok, míg a *know-how oltalmi tárgya az ún. ismerettitok*. Az ismerettitok jellege körében az 1959-es Ptk., valamint a Tpvt. 4. §-ához kapcsolódó bírói gyakorlat továbbra is irányadó nézetünk szerint. E bírói gyakorlat különösen az alábbi iránymutatásokkal szolgál. Az áru (szolgáltatás) kereskedelmi nevére vonatkozó ötlet, javaslat nem felel meg a know-how ismérvének, és önmagában egyéb szellemi alkotásnak sem minősül (BH2005.209.). Adott esetben hurokgyártó célautomata egyedi kialakításra, az alkatrészekre, valamint az építési kombinációra vonatkozó műszaki ismeretek összessége know-how-nak minősült (BDT2010.2328.). Szintén egyedi esetben megállapításra került, hogy energiatal leírása, receptúrája know-how-oltalom tárgyának minősül (BDT2006.1492.).

A Ptk. kifejezetten előírja, hogy a *know-how az üzleti titokkal azonos védelemben részesül*. E szabály két szempontból is fontos. Egyfelől ez a szabály azt jelenti, hogy az 1959-es Ptk. megoldásával szemben a know-how nem szellemi alkotásnak, hanem üzlettitok-védelem tárgyának minősül. A Ptk.-ban tehát a know-how-oltalom nem abszolút, hanem relatív jellegű. Másfelől, az üzleti titokkal való azonos védelem szabálya azt is jelenti, hogy az üzlettitok-védelem feltételei (lásd a fenti 2. pontot), így különösen: relatív titkosság, lényegesség, titok megőrzésének kötelezettsége a know-how-oltalom tekintetében is alkalmazandóak. A Ptk. know-how-t szabályozó 2:47. § (2) bekezdése a know-how-oltalom további feltételeit, továbbá az oltalom sajátosságos kivételeit tartalmazza.

Az üzlettitok-védelem szabályain túlmenően a know-how-oltalom többletfeltétele elsőként – az 1959-es Ptk. szabályozásával összhangban – a *vagyoni érték*. Megjegyezzük, hogy az ismeret vagyoni értéke a korlátozott hozzáférésekből, a relatív titkosságból önmagában következik. Amint arra a Legfelsőbb Bíróság korábban rámutatott: a know-how értékét a korlátozott hozzáférhetősége adja, tudása másokkal szemben előnyt jelent, azzal, hogy az ismeret lehet titkos, de lehet, hogy nem az, csak az ismeretek speciális szempontok szerinti csoportosítása olyan mennyiségű munkaráfördítást igényel, amely miatt a felhasználni kívánó számára előnyösebb a kész ismeret megszerzése, mint a saját kutatásban való előállítás, és ilyen összefüggésben értéke – a használatól függően – változhat, relatív (BH1992.257.).

A know-how-oltalomnak az üzlettitok-oltalomhoz képesti második pluszfeltétele, hogy a know-how-nak *azonosításra alkalmas módon rögzítettnek* kell lennie. E feltétel az 1959-es Ptk.-ban nem jelent meg, azonban a bírói gyakorlat e követelményt jóval a Ptk. hatálybalépése előtt kialakította (lásd pl. BH1995.111., BH2000.219.).

Harmadikként, az 1959-es Ptk.-val ellentétben a Ptk. alapján a know-how jogosultját nem illeti meg abszolút jellegű védelem. A Ptk. alapján a védelem csak akkor áll fenn, ha a know-how-t *a jóhiszeműség és tisztesség elvét sértő módon szerzik meg, hasznosítják, közlik mással vagy hozzák nyilvánosságra*. E követelményt a bírói gyakorlatnak kell tartalommal kitöltenie, ebben irányadó lehet a Tpv. 4. §-ával kapcsolatos joggyakorlat. Adott esetben a bíróság megállapította, hogy amennyiben többen egy időben, kívülálló gazdasági társaságtól párhuzamosan jutnak olyan műszaki ismeretekhez, amelyeket a későbbi fejlesztéseik során hasznosítanak, az üzleti titok tisztességtelen megszerzése címén egymással szemben igényt nem érvényesíthetnek, mivel nem valósult meg a tisztességtelen megszerzés (BDT2010.2328.).

Megjegyzendő továbbá, hogy a know-how *vagyoni forgalom tárgya lehet*: átruházható, illetve hasznosításba adható. Ennek során azonban tekintettel kell lenni nemcsak a Ptk. kötelmi jogi rendelkezéseire, hanem a szabadalmi jogra és a versenyjogra is. Az Szt. szerint a szabadalmas köteles a hasznosítót a szabadalomra vonatkozó esetleges jogokról és fontos körülményekről tájékoztatni, a találmány megvalósításával kapcsolatos gazdasági, műszaki és szervezési ismereteket és tapasztalatokat (a know-how-t) azonban csak akkor köteles átadni, ha ebben kifejezetten megállapodtak [Szt. 28. § (5) bekezdés]. A versenyjogi szabályok közül pedig különösen a releváns csoportmentességi rendeletek szabályaira kell tekintettel lenni [a magyar jogalkotásban a technológiaátadási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alól történő mentesítéséről szóló 86/1999. (VI. 11.) Korm. rendeletre és a vertikális megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről, valamint a 206/2011. (X. 7.) Korm. rendelet a kutatási és fejlesztési megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről szóló 205/2011. (X. 7.) Korm. rendeletre].

4. Kivételek az oltalom alól

Mind a 2:47. § (1) bekezdés szerinti ténytitok, mind a 2:47. § (2) bekezdés szerinti know-how oltalma alól kivételt képez a *kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző személy*. A 2:47. § (3) bekezdése szerint az üzleti titok megsértésére nem lehet hivatkozni azzal szemben, aki az üzleti titkot vagy a védett ismeretet harmadik személytől kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen és ellenérték fejében szerezte meg. Amennyiben tehát a harmadik személy kereskedelmi forgalomban és ellenérték fejében szerez meg tény- vagy ismerettitkot, úgy ezzel a személlyel szemben a titok jogosultja nem léphet fel akkor sem, ha a harmadik személy a titkot jogsértő személytől szerzi meg, feltéve, ha a harmadik személy jóhiszemű, tehát nem tud, és nem is kellene tudnia arról, hogy a titok jogsértő személytől került rá átruházásra.

Kizárólag a 2:47. § (2) bekezdése szerinti know-how-oltalom alól jelent kivételt az ún. *független fejlesztés*, valamint az ún. *(mérnöki) visszafejtés*. A 2:47. § (2) bekezdése szerint ugyanis a védelemre nem lehet hivatkozni azzal szemben, aki a védett ismerethez vagy az azt lényegében helyettesítő hasonló ismerethez *a) a jogosulttól független fejlesztéssel vagy b) jogszerűen megszerzett termék vagy jogszerűen igénybe vett szolgáltatás vizsgálata és elemzése útján jutott hozzá*. E kivételek is illusztrálják a know-how-oltalom relatív jellegét, hiszen például az abszolút jellegű szabadalmi oltalom körében egyik kivétel sem érvényesül, tehát nem mentesít a szabadalom bitorlása alól. Megjegyezzük, hogy a know-how-oltalom körében a független fejlesztés, illetve a mérnöki visszafejtés kivételeinek előzményei már az 1959-es Ptk. gyakorlatában megjelentek (lásd pl. BH2000.243.).

2:48. § [A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog]

- (1) **Képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges.**
- (2) **Nincs szükség az érintett hozzájárulására a felvétel elkészítéséhez és az elkészített felvétel felhasználásához tömegfelvétel és nyilvános közéleti szereplésről készült felvétel esetén.**

1. Az oltalom tárgya, valamint a jogosulti engedély

A természetes személy külső megnyilvánulását védő képmáshoz, illetve hangfelvételhez való jog személyiségi jog, amelyet a Ptk. védelemben részesít. A képmáshoz fűződő személyiségi jog nem csak az arcképmás védelmét jelenti. Ha a személy felsőtestének és hangjának együttes bemutatása közvetlen kapcsolatot teremt az adott személy és az érintettség mellett zajló büntetőeljárás között, az engedély nélküli felvételkészítéssel és -sugárzással a képmáshoz és hangfelvételhez fűződő személyiségi jog együttes sérelme megvalósul (BDT2015.3359.).

Megjegyezzük, hogy az ember képmását, valamint hangfelvételét egyéb jogterületek is védik (pl. az adatvédelmi jog). A Ptk. az oltalom tárgyát technikától semlegesesen határozza meg, így bármilyen technológiai eljárás tekintetében oltalomban részesül az ember képmása, valamint hangfelvétele.

Képmáshoz, valamint hangfelvételhez fűződő jog jellegénél fogva jogi személyt nem illet meg.

A 2:48. § (1) bekezdése szerint képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges. Az 1959-es Ptk. e tekintetben úgy rendelkezett, hogy a személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a más képmásával vagy hangfelvételével kapcsolatos bármiféle visszaélés, valamint, hogy képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához – a nyilvános közszereplés kivételével – az érintett személy hozzájárulása szükséges (1959-es Ptk. 80. §).

A Ptk. és az 1959-es Ptk. szövege tehát két ponton eltér egymástól, azonban ezen eltérések a joggyakorlatban változást nem fognak okozni, mivel a Ptk. szabályozási megközelítése és módszere lényegében az 1959-es Ptk. bírói gyakorlatának átvételén alapul.

E két szövegezésbeli eltérés, és az 1959-es Ptk. bírói gyakorlata az alábbiak szerint összegezhető.

Elsőként, az 1959-es Ptk. alapvetően tiltó megközelítéssel úgy rendelkezett, hogy tilos a képmással vagy a hangfelvétellel való visszaélés. Ezzel szemben a Ptk. pozitív irányból azt írja elő, hogy a képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges. Álláspontunk szerint a két szabályozási koncepció között ugyanakkor tartalmi eltérés nincsen, hiszen értelemszerűen visszaélést valósít meg az engedély nélküli magatartás, és fordítva, nem valósít meg visszaélést az a magatartás, amihez az érintett hozzájárult. A felhasználás pedig megfelelően tág fogalom, amely mindenféle használatot felölel, beleértve a nyilvánosságra hozatalt is.

Másodikként, az 1959-es Ptk. szóhasználata szerint (a nyilvános közszereplés kivételével) a nyilvánosságra hozatalhoz kellett csak az érintett személy hozzájárulása, a Ptk. szerint pedig tágabb körben, a képmás vagy hangfelvételt elkészítéséhez, valamint bármilyen felhasználásához is. Az 1959-es Ptk. alapján a visszaélés tilalma a képmás vagy hangfelvétel engedély nélküli elkészítését, és bármilyen felhasználását, illetve az engedélyen túlterjeszkedő felhasználását is felölelte, azzal, hogy a bírói gyakorlat világosan különbséget tett az elkészítés és a felhasználás között is, az alábbiaknak megfelelően. A fényképfelvétel készítéséhez való hozzájárulás nem jelenti egyben a felhasználás engedélyezését is, mivel a felhasználásra vonatkozó rendelkezési jog önálló, független a felvételkészítés engedélyezésétől (BDT2009.1962.). A képmással való kizárólagos rendelkezési jog keretében az érintett a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulás megadásában, a felhasználáshoz való engedélyezésben nem korlátozható. Nemcsak a felvétel elkészítéséhez, hanem annak jogszerű felhasználásához is kifejezett és határozott hozzájárulás szükséges az ábrázolt személy részéről (BDT2007.1682.). Hangfelvétel engedély nélküli elkészítése önmagában visszaélésnek minősül, a jogsértőt terheli annak bizonyítása, hogy a hangfelvétel elkészítése nem volt visszaélésszerű (BH2008.266.). A személyiségi jogok körében a képmás felhasználásához a hozzájárulásban megnyilvánuló rendelkezési jogosultság önálló, a felvétel készítésétől független jog. Önmagában tehát a fényképfelvétel elkészítéséhez adott hozzájárulás nem jelenti egyben a felhasználás engedélyezését is. Ez alól kivétel, ha a felvétel készítésére vonatkozó engedély a nyilvánosságra hozatalra is kiterjed, mégpedig akkor, ha a felvételkészítés céljáról, a felhasználásról tudott az érintett személy (BDT2003.823.). Korábban adott hozzájárulás alapján felhasznált fénykép újbóli – hozzájárulás nélküli – felhasználása önmagában is jogsértést valósít meg (BH1995. 632.).

A képmás és a hangfelvétel készítéséhez, valamint bármilyen felhasználásához (illetve az egyes felhasználási módokhoz) tehát szükséges a jogosult engedélye. Nemcsak az engedély nélküli felhasználás jogsértő, hanem az engedély nélküli felvételkészítés,

sőt az engedélyen túlterjeszkedő felhasználás is. Kulcskérdés tehát a *jogosult engedélyének* a kérdése. A bírói gyakorlat szerint a képmás vagy hangfelvétel készítéséhez a hozzájárulás ráutaló magatartással is megadható, ilyen ráutaló magatartásnak minősül, ha az érintett személy tudja, hogy abban a helyiségben, ahová belép, felvétel készül vagy készülhet (BDT2011.2550.). Értelmszerűen az engedélyt szerződésben (szóban vagy írásban) is meg lehet adni. A jogosult engedélyére nézetünk szerint irányadóak a Ptk. Hatodik Könyvének a jognyilatkozatokra vonatkozó szabályai (lásd Ptk. 6:10. §).

A nyilvánosságra hozatal fogalmát az 1959-es Ptk. bírói gyakorlata az alábbiak szerint korlátozta, pontosította. Ha valaki egy hangfelvétel létezéséről a hangfelvétel tartalmának szóbeli ismertetésével, illetve a hangfelvétel leírt anyagának közzétételével tájékoztatja a közvéleményt, az csak tényközlés, ezzel a hangfelvétel nyilvánosságra hozatala nem történik meg, ezért a hangfelvételhez fűződő jog megsértése a jogosulatlan nyilvánosságra hozatal miatt nem állapítható meg. A hangfelvétel tartalmának ismertetése felhasználásnak minősül. Végül a hangfelvétel tartalmi ismertetése adott esetben a magántitok nyilvánosságra hozatalának minősülhet, amikor annak lehet jelentősége, hogy a magántitok nyilvánosságra hozatala jogszerűtlen volt-e. Önmagában tehát a hangfelvétel vagy a képmás létezésének az ismertetése nyilvánosságra hozatalnak nem minősül (EBH2012.P.16.).

A közelmúlt gyakorlatában került rögzítésre, hogy a közös tulajdonú nyaraló akár térben, akár időben megosztott zavartalan használatát és az érintett személyiségi jogait sérti az, ha a másik tulajdonostárs az ingatlan egészében folyamatosan működő – felvételt is készítő – kamerákat helyez el, melyeket a jelszóval rendelkezők a videórögzítő kikapcsolása esetén is bármikor működésbe hozhatnak (BDT2015.3311.).

Végül megjegyzendő, hogy egy védjegybejelentéssel szemben a Vt. 5. § (1) bekezdés a) pontja alapján relatív kizáró okot képez az, ha a bejelentés más képmáshoz fűződő jogát sérti.

2. Az engedélyezés alóli kivételek

A 2:48. § (1) bekezdése tehát a jogosult engedélyét követeli meg a képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez, valamint valamennyi felhasználásához. A főszabály alól azonban számos kivétel ismert.

Elsőként, maga a Ptk. rögzíti, hogy a *tömegfelvétel* elkészítéséhez és felhasználásához nem szükséges a jogosult engedélye.

E tekintetben a mai napig irányadónak tekinthető azon közzétett bírói döntés, amely szerint a képmás nyilvánosságra hozatalának tilalma nem vonatkozik a nyilvános eseményekről, rendezvényekről, táj- és utcarészletekről készült felvételekre, amikor tehát az ábrázolás módja nem egyéni, amikor a felvétel összhatásában örökíti meg a nyilvánosság előtt lezajlott eseményeket. A nyilvánosságra hozatalhoz a felvételen ábrázolt személy hozzájárulására van viszont szükség, ha – az összes körülményre tekintettel – megállapítható a felvétel egyedisége, egyéni „képmás”-jellege (BH1985.17.). Az adott eset tényállása szerint a felvétel elkészítése filmforgatás keretében történt, azonban a felhasználás során a felperesről közelképet nagyították ki, amely kinagyított felvételen a felperes jól felismerhető lett, és amelyet ezért a felperes a perben sikerrel sérelmezett.

Másodikként, maga a Ptk. rögzíti az 1959-es Ptk.-val összhangban, hogy a nyilvános közéleti szereplésről készített felvétel elkészítéséhez és felhasználásához nem szükséges a jogosult engedélye.

A nyilvános közéleti szereplés fogalmát tartalommal a bírói gyakorlat töltötte meg, amely gyakorlat a Ptk. égisze alatt is irányadó. Képmás vagy hangfelvétel készítése szempontjából a nyilvános közszereplés feltételei akkor valósulnak meg, ha a felvétel olyan nyilvános eseményen készül, ahol szokásos a film- és televíziófelvétel készítése, azaz annak, aki részt vesz az eseményen, számolnia kell azzal, hogy személyét – felismerhetően – megörökítik. A rendőrségi fogdában készített felvételen való megjelenés nem minősül nyilvános közszereplésnek, ezért a felvétel nyilvánosságra hozatalához az érintett személy hozzájárulása szükséges (BDT2007.1663.). Nyilvános közszereplésnek minősül az a tájékoztatás, amelyet rendőrségi vezető a sajtó munkatársának ad a rendőrség munkájával kapcsolatban. Nem sért ezért személyiségi jogot, ha a nyilatkozó képmását hozzájárulása nélkül a nyilatkozatot tartalmazó újságcikk mellékleteként nyilvánosságra hozzák (BDT2006.1298.).

Fontos, hogy a nyilvános közéleti szereplőről is kizárólag a nyilvános közszereplés keretében készülhet, illetve kerülhet felhasználásra képmás, illetve hangfelvétel az engedélye nélkül, ezen körön túl azonban engedélye szükséges (BH2006.282.).

A gyakorlatban több esetben felmerült, hogy a nyilvános helyen történő munkavégzés, illetve szolgálatteljesítés nyilvános közszereplésnek minősül-e. A bírói gyakorlat hajlik a nemleges válaszra. Az 1/2012. büntető-közigazgatási-munkaügyi-polgári jogegységi határozat szerint a nyilvános helyen vagy közterületen szolgálati kötelezettséget teljesítő vagy munkát végző személye tevékenységének ellátása során nem minősül közszereplőnek, ezért a személyt beazonosítható módon, egyediesítetten ábrázoló képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához szükséges a hozzájárulása. A Kúria jogegységi tanácsa az 1/2015. számú BKMPJE határozatával hatályon kívül helyezte az 1/2012. BKMPJE számú jogegységi határozatot. A képmáshoz fűződő jog problematikájával kapcsolatban a Kúria az 1/2015. számú BKMPJE határozatában a következőket jegyzi meg: „Amennyiben a közhatalmat gyakorló személy fellépésére a közéletet befolyásoló események során kerül sor, úgy a képmáshoz való személyiségi jogainak gyakorlása, azok korlátozhatósága az általános, azaz a közéleti eseményeken pusztán jelenlévő magánszemélyek jogvédelmének szabályaihoz képest eltérő megítélés alá eshet” (IV. 3. pont). Megjegyzendő, hogy a jogegységi indítvány a Ptk. módosításának igényét is megfogalmazta annak érdekében, hogy a Ptk. 2:48. § (2) bekezdése minősítse a főszabály alóli kivételnek a közhatalmat gyakorló, a bírói jogértelmezés szerint azonban közszereplőnek, „közéleti szereplőnek” nem tekinthető személyről készült képmás nyilvánosságra hozatalát.

Már a Ptk. alapján meghozott és közzétett bírói döntés értelmében a félként eljáró állami szerv képviselőjét ellátó jogtanácsos a polgári per nyilvános tárgyalása során nem tekinthető közhatalmat gyakorló személynek, sem közszereplőnek, tevékenysége nyilvános közéleti tevékenységnek sem minősül. A polgári perben a közhatalmat a bíróság gyakorolja; a felek képviselői eljárási jogaik érvényesítése során nem a közérdek, hanem a képviselt fél érdekei alapján járnak el, ezért nyilvános tárgyaláson róluk kép- és hangfelvétel csak kifejezett hozzájárulásuk esetén készíthető (BDT2016.3441.).

Harmadikként, a gyakorlatban többször felmerült az a kérdés, hogy engedély nélkül készült képmás vagy hangfelvétel felhasználható-e jogsértés bizonyítékként, illetve sért-e személyiségi jogot. E körben a bírói gyakorlat, amelyet az alábbiak szerint összegzünk, hajlik az igenlő válaszra. A hangfelvétel készítése vagy felhasználása akkor nem minősül visszaélésnek, ha arra közvetlenül fenyegető vagy már bekövetkezett jogsértés bizonyítása

érdekében közérdekből vagy jogos magánérdekből kerül sor, feltéve, hogy a hangfelvétel készítése vagy felhasználása a bizonyítani kívánt jogsértéshez képest nem okoz aránytalan sérelmet (BDT2014.3076.). A rejtett kamerával készített videófelvétel a büntetőeljárásban bizonyítási eszközként, illetve bizonyítékként felhasználható; polgári perben dönthető el, hogy a felvétel sérti-e valakinek a személyiségi jogait (EBH2000.296.). A birtokháborító magatartásról készült videófelvétel bizonyítékként való felhasználása nem minősül visszaélésnek, és nem sérti a személyiségi jogokat (BH2000.485.). Megjegyzendő ugyanakkor a szomszédos lakóépületben folytatott tevékenység engedély nélküli filmre vétele jogsértés bizonyítása végett – ha személyiségi jogot nem is sért – birtokháborítást valósíthat meg (EBH2001.519.).

A fentiekén túl megjegyzendő, hogy az 1959-es Ptk. 80. § (3) bekezdése még kitért arra, hogy az eltűnt, valamint a súlyos bűncselekmény miatt büntetőeljárás alatt álló személyről készült képmást (hangfelvételt) nyomós közérdekből vagy méltánylást érdemlő magánérdekből a hatóság engedélyével szabad felhasználni. Eltűnt személyek képmásával gyakran lehet találkozni például internetes felületen, ásványvizes üvegek címkéjén stb. A Ptk.-ba azonban nem került bele az eltűnt, valamint a súlyos bűncselekmény miatt büntetőeljárás alatt álló személyről készült képmásra (hangfelvételre) vonatkozó kivétel, ennek magyarázata pedig az Indokolásból sem derül ki. Így a bírói gyakorlatnak kell majd eldöntenie, hogy jogszerűek maradnak-e a Ptk.-ban már nem szereplő, de alkalmazott felhasználási módok.

3. A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog érvényesítése iránt indított per

A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog érvényesítése iránt indított perre a Pp. speciális eljárási szabályokat tartalmaz, amelyeknek legfontosabb szabályai az alábbiak szerint összegezhetőek.

Akiről hozzájárulása nélkül képmás vagy hangfelvétel készül, illetve kerül felhasználásra, a készítésről, illetve a felhasználásról történt tudomásszerzés időpontjától számított harminc napon belül írásban a sérelem orvoslása iránti kérelmében kérheti a készítőtől, illetve a felhasználótól *a) a jogsértés abbahagyását, b) azt, hogy adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot, c) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását.*

A képmás vagy hangfelvétel készítésének, illetve felhasználásának időpontjától számított hat hónap eltelte után a sérelem orvoslása iránti kérelem előterjesztésének nincs helye. A határidőben előterjesztett, a sérelem orvoslása iránti kérelem teljesítését csak akkor lehet megtagadni, ha a kérelemben előadottak valósága nyomban megcáfolható.

Ha a képmás vagy hangfelvétel készítője, illetve felhasználója a sérelem orvoslása iránti kérelemben foglaltakat nem teljesíti az arra biztosított, napokban megállapított határidőben, a kérelmet előterjesztő fél ellene keresetet indíthat. A keresetben a felperes a Ptk. 2:51. § (1) bekezdés a)–d) pontjában foglaltak alkalmazását kérheti. A személyiségi jogok megsértése egyéb szankcióinak alkalmazása iránt külön per indítható. A keresetet a sérelem orvoslása iránti kérelemben foglaltak teljesítésére rendelkezésre álló határidő utolsó napjától számított tizenöt nap alatt kell megindítani. A határidő elmulasztása esetén igazolásnak van helye. Ha az, aki a képmás vagy hangfelvétel készítőjének, illetve felhasználójának minősül, nem természetes személy, félként jár el akkor is, ha egyébként nincs perbeli jogképessége. A keresetlevélben határozottan meg kell jelölni azt is, hogy

a felperes a Ptk. 2:51. § (1) bekezdés a)–d) pontjában foglalt szankciók közül melynek az alkalmazását kéri, továbbá igazolni kell, hogy a felperes a sérelem orvoslása iránti kérelmet törvényes határidőben igényelte. A keresetlevélhez csatolni kell – amennyiben az rendelkezésre áll – a képmást, illetve a hangfelvételt, felhasználás esetén a megjelenési formától függő okirati vagy tárgyi bizonyítékot.

A bíróság a perben soron kívül jár el. Bizonyítás felvételének csak olyan bizonyítékokra vonatkozóan van helye, amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy azokkal a felperes bizonyítsa, hogy a képmás vagy a hangfelvétel elkészült, illetve azt felhasználták, illetve, hogy azokkal az alperes bizonyítsa, hogy a felperes az elkészítéséhez, illetve a felhasználásához hozzájárult, vagy a felperes hozzájárulására törvény alapján nincs szükség. Bizonyítás felvételének van helye továbbá, ha az az objektív jogkövetkezmények alkalmazása körében szükséges; e tényeket annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valóban fogadja el. Bizonyítás felvételének olyan bizonyítékokra vonatkozóan van helye, amelyek a tárgyaláson rendelkezésre állnak, vagy amelyeket a felek nyomban felajánlanak.

A sérelmet szenvedett fél az általános szabályok szerint személyiségi jogi pert is indíthat. Lényeges azonban, hogy amennyiben a felperes a korábban előterjesztett perben a Ptk. 2:51. § (1) bekezdés a)–d) pontjában foglalt szankciók alkalmazását kéri, a később indított perben (logikusan az általános szabályok szerint indított személyiségi jogi perben) félazonosság, tényazonosság és jogazonosság miatt a Ptk. 2:51. § (1) bekezdés a)–d) pontjában foglalt szankciók alkalmazását már nem kérheti, e szankciók tehát csak az egyik perben érvényesíthetők.

Az, akinek a képmáshoz, hangfelvételhez való jogát megsértették, a polgári igényérvényesítésen belül két, egymással párhuzamosan is kezdeményezhető eljárás mellett dönthet: (i) vagy a Pp. általános eljárási szabályai alapján általános személyiségvédelmi pert indíthat, amelyben a Ptk. 2:51. §-ában rögzített felróhatóságtól független szankciók, illetve a felróhatóság függvényében a Ptk. 2:52. §-ában foglaltak szerint sérelemdíj, vagy a Ptk. 2:53. § kártérítési igény érvényesíthető; (ii) vagy a Pp. szabályai szerint, gyorsított eljárás keretében képmáspert kezdeményezhet, melyben a Ptk. 2:51. §-ában rögzített felróhatóságtól független szankciók közül az (1) bek. a)–d) pontjaiban rögzített igényeket terjesztheti elő. Amennyiben a felperes a korábban kezdeményezett perben (mely praktikusán a képmáspert az esetek túlnyomó többségében) a Ptk. 2:51. § a)–d) pontjaiban rögzített kereseti kérelmet terjeszt elő, ugyanezt a kereseti kérelmet a másik perben (a legtöbb esetben praktikusán a személyiségvédelmi perben) már nem terjesztheti elő, mert a félazonosság, tényazonosság és jogazonosság miatt a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani. A Ptk. 2:51. § a)–d) pontjaiban rögzített objektív szankciók tehát csak az egyik perben érvényesíthetők: vagy a Pp.-ben szabályozott képmáspertben, vagy az általános személyiségvédelmi perben. A választásra a felperes jogosult. Ha az, akiről hozzájárulása nélkül képmás vagy hangfelvétel készül, illetve kerül felhasználásra, a Pp. rendelkezései alapján nem él keresettel, az általános szabályok szerint pert indíthat a személyiségi jog védelme iránt, és kérheti akár a Ptk. 2:51. § (1) bekezdés a)–d) pontjaiban foglalt szankciók alkalmazását is.

2:49. § [Névviseléshez való jog]

- (1) Irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet felvett névvel is lehet folytatni, ha ez nem jár mások lényeges jogi érdekének sérelmével.**

- (2) Ha az irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet folytató személy neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével, az érintett személy kérelmére a név – e tevékenység gyakorlása során – megkülönböztető toldással vagy elhagyással használható.**

1. A névviselési jog tartalma

A névviseléshez való jog alapját a Ptk. 2:43. § f) pontja tartalmazza, amely szerint személyiségi jogok sérelmét jelenti a névviseléshez való jog megsértése.

A Ptk. nem tartja fenn az 1959-es Ptk.-nak a névviselési jog tartalmát alapvetően negatív módon meghatározó azon rendelkezését, amely szerint a névviselési jog sérelmét jelenti különösen, *ha valaki jogtalanul más nevét használja, vagy jogtalanul máséhoz hasonló nevet használ* [1959-es Ptk. 77. § (4) bekezdés]. Ugyanakkor nézetünk szerint az 1959-es Ptk. e rendelkezése a Ptk. joggyakorlatában is irányadó lesz mind természetes, mind jogi személyek esetében, hiszen nehéz elképzelni, hogy egyébként mi jelentené a névviselési jog megsértését.

Feltehetőleg a Ptk. gyakorlatában is irányadóak lesznek az 1959-es Ptk. bírói gyakorlatán alapuló, a névviselési jog tartalmát meghatározó bírói döntések, különösen az alábbiak. A névviselési jog mint személyiségi jog azt a tilalmat testesíti meg, hogy *a névtulajdonostól eltérő személy az adott névhez saját személyiségét jogtalanul vagy megtévesztő módon ne társítsa* (BDT2014.3148.). A névviselési jog nem magát a nevet, hanem a személy egyéniesítéséhez, mástól való megkülönböztetéséhez fűződő jogosultságát védi, következésképpen valós alapokon nyugvó, fikciós elemekkel feldolgozott filmalkotásban valamely személy filmbeli azonosítható karakterének valódi keresztnévvel szerepeltetése nem sérti a névviselési jogot (BDT2015.3326.).

A névviselési jog *pozitív tartalmát magánszemélyeknél* a családjogi szabályozás, valamint az ahhoz kapcsolódó anyakönyvi, továbbá a gyermekvédelmi, gyámügyi szabályozás határozza meg. A Ptk. személyiségi jogi részének szabályai (Ptk. 2:49. §) lényegében csak *az irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet folytató személy nevére* vonatkozó szabályozást tartalmaznak, amely a névviselésre vonatkozó szabályoknak csak egy szűk, speciális részét képezik. E szabályozás alapvetően megfelel az 1959-es Ptk. szabályainak [1959-es Ptk. 77. § (2) és (4) bekezdés]. E szerint a névviselési jog a felvett névre is kiterjed, hiszen irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet felvett névvel is lehet folytatni, ha ez nem jár mások lényeges jogi érdekének sérelmével. A bírói gyakorlat szerint az előadóművészi tevékenységet közös felvett névvel is lehet folytatni, azzal, hogy valamely művészegyüttes személyi összetételének megváltozása önmagában nem jelenti az együttes megszűnését és új együttes alakulását. A művészegyüttes az eredetileg felvett nevét a tagok személyében bekövetkezett változás után is viselheti (BH1979.441.). A Ptk. továbbá előírja, hogy ha az irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet folytató személy neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével, az érintett személy kérelmére a név – e tevékenység gyakorlása során – megkülönböztető toldással vagy elhagyással használható. Míg tehát a természetes személyek névviselésére vonatkozó szabályozás értelemszerűen nem zárja ki azt, hogy két természetes személy neve azonos legyen, az irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet folytató személyek esetében e tevékenység gyakorlása során a névkizárólagosság elve és az egymástól való megkülönböztethetőség követelménye a korábbi jogosult kérelemre érvényesül.

A jogi személyeknél a megkülönböztethetőség követelménye érvényesül. A Ptk. szerint a jogi személy nevének olyan mértékben kell különböznie a korábban nyilvántartásba vett más jogi személy elnevezésétől, hogy azzal ne legyen összetéveszthető, és ha több jogi személy nyilvántartásba vételét kéri azonos vagy összetéveszthető név alatt, a név viselésének joga azt illeti meg, aki kérelmét elsőként nyújtotta be [az ún. *névkizárolagosság* elve – a 3:6. § (1) bekezdés – tartalmilag alapvetően megfelel az 1959-es Ptk. 77. § (2) bekezdésének]. A névkizárolagosság követelményére a rövidített név megválasztásakor is figyelemmel kell lenni. A bírói gyakorlat szerint a társadalmi szervezet elnevezése csak akkor felel meg a névkizárolagosság követelményének, ha ezzel a társadalmi szervezet más szervezettől elhatárolja magát, és kizárja annak lehetőségét, hogy harmadik személyek a tevékenységét más jogi személy tevékenységéhez kapcsolják, s így más szervezettel összetéveszték; a bíróság a sérelmes helyzet megszüntetésére irányuló igény alapján kötelezheti a társadalmi szervezetet a rövidített neve megváltoztatására (BDT2013.2835.).

A cégeknél az ún. vezérszó segíti elő a cég azonosítását, illetve más, azonos vagy hasonló tevékenységű cégtől való megkülönböztetését, a vezérszó a cégnévben az első helyen áll [Ctv. 3. § (2) bekezdés]. A Ctv. a cégkizárolagosság követelményét juttatja érvényre, amikor úgy rendelkezik, hogy cégnévnek (rövidített névnek) az ország területén bejegyzett más cég elnevezésétől egyértelműen különböznie kell [Ctv. 3. § (4) bekezdés].

A Ctv. szerinti „egyértelmű különbözőség” és a Ptk. szerinti „összetéveszthetőség hiánya” a bírói gyakorlatban nem jelent érdemi különbséget. A cégnévvel kapcsolatos bírói gyakorlat szerint a cégnév különbözősége ugyanis akkor állapítható meg, ha közönséges figyelem mellett is kizárt az összetéveszthetőség (KGD2003.30.).

Megjegyezzük, hogy a Ptk. azon követelménye, hogy a későbbi jogi személy neve ne legyen a korábbi jogi személy nevével összetéveszthető, nem a védjegyjogi összetéveszthetőséget [Vt. 4. § (1) bekezdés b) pont, 12. § (2) bekezdés b) pont] jelenti, a védjegyjogi összetéveszthetőség ugyanis egy jóval tágabb kategóriát jelent [pl. magában foglalja az asszociációs kapcsolatot is – Vt. 4. § (2) bekezdés], és a két intézmény jogpolitikai céljai is eltérőek. Más szóval, a jogi személyek neveinek összetéveszthetőségével kapcsolatban a védjegyjogi összetéveszthetőség meglehetősen gazdag joggyakorlata nézetünk szerint nem feltétlenül alkalmazható, annak ellenére, hogy a terminológia azonos.

Fontos, hogy a jogi személyek esetében a névviselési jog sérelmének orvoslására *külön polgári perben* van lehetőség, a névviselési jog sérelmét nem lehet a nyilvántartásba vételi eljárásban orvosolni (BH1999.94.). Önmagában az a körülmény, hogy egy társaság a cégjegyzékbe valamely néven bejegyzésre került, még nem zárja ki azt, hogy e névhasználat a korábban már bejegyzett cég nevével való hasonlóság miatt, annak névviselési jogát sértse (BDT2000.158.). Végül, elvi érveléssel mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság arra, hogy a cégjogi törvényességi felügyeleti hatáskör nem terjed ki olyan ügyekre, amelyekben más bírósági eljárásnak van helye – a személyhez fűződő jog megsértése miatti igény ugyanis polgári peres eljárásban érvényesíthető, emiatt a bejegyzést követő névhasználati jogvita nem a cégbíróság, hanem a perbíróság elé tartozik (BH2004.293.).

A névkizárolagosság elve mellett a Ptk. jogi személyekkel kapcsolatban rögzíti a *névvalódiság* elvét [3:6. § (2) bekezdés] az alábbiak szerint: a jogi személy neve nem kelthet a valósággal ellentétes látszatot. A jogi személy típusára vagy formájára vonatkozó elnevezést a jogi személy nevében fel kell tüntetni. Továbbá, a *névszabatoság* elve [3:6. § (3) bekezdés] szerint a jogi személy nevében a jogi személy típusát, ha a név a jogi személy tevékenységét is tartalmazza, akkor a tevékenységet is magyar nyelven, a magyar helyesírás követelményeinek megfelelően kell feltüntetni.

2. A névviselési jog és az árujelzők joga

A névviselési jog számos ponton érintkezik az árujelzők jogával.

A *kereskedelmi nevet* a PUE is szabályozza, és mint ilyen, az ipari tulajdonnak tárgya [PUE 1. cikk (2) bekezdés]. Továbbá, a TRIPS Megállapodás 16. cikke (1) bekezdésének első mondata alapján megjelölésnek minősülhet (lásd az EUB C-245/02. sz. Anheuser-Busch ügyben 2004. november 16-án hozott ítéletét).

A kereskedelmi név forgalomképes, vagyoni értékkel bír, vagyoni értéket képvisel, különösen, ha hozzá forgalomképes, vagyoni jogként goodwill párosul (BH1990.476.). „Míg a védjegy árujelzőként áruknak, szolgáltatásoknak más áruktól, illetve szolgáltatásoktól való megkülönböztetésére alkalmas, addig a kereskedelmi név közvetlenül a vállalkozás, míg közvetve a vállalkozás által előállított áruk, illetve nyújtott szolgáltatások beazonosítására, megkülönböztetésére alkalmas [...] A kereskedelmi név lehet cégnév is, s ennek fordítottja is igaz, ugyanakkor nem minden cégnév kereskedelmi név. Mindenesetre a kereskedelmi név és cégnév gyakorta keresztezik egymást, nem csupán jogi minőségükben, hanem rendeltetésükben, funkciójukban egyaránt.” [Görög Márta: A kereskedelmi név védelme *in* Faludi Gábor – Lukácsi Péter: *A védjegy törvény magyarázata* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 581–582.]

A bírói gyakorlat szerint kereskedelmi névvé válhat nemcsak egy cégnév, hanem egy családnév is. A családnév rendszeres, gazdasági tevékenység keretében történő használata révén *a név függetlenedhet az eredeti családnévtől*, függetlenül attól, hogy a nevet cégnévként lajstromozzák-e vagy sem. Ennek a magyar joggyakorlat egyik leghíresebb esete az ún. Pick-ügy (BH1997.476.). Az *utónevek ugyanakkor nem sajátíthatók ki*, azt gazdasági tevékenysége körében árujelzőként bárki használhatja; személyhez fűződő jogvédelem csak akkor vehető igénybe, ha a használat valamely konkrét személlyel kapcsolatba hozható (EBH2002.740.). A Pick-ügy tényállása szerint Pick Márk a XIX. században szalámigyártással foglalkozó üzemet alapított, amely Pick Szalámigyár néven működött, később a család egy tagja a családi nevet védjegyként lajstromoztatta, és a gyárban előállított termékeket Pick megjelöléssel forgalmazta. A gyárat államosították, majd 1991. január 1-jével neve Pick Szeged Szalámigyár és Húsüzemre változott. A felperesek, Pick Márk leszármazói megtámadták a vállalatot azzal, hogy a Pick családi név használatával az alperes a személyiségi jogait megsértette. A jogerős ítélet megállapította, hogy a gyár államosításával az alperes jogelődje jogosulttá vált a vállalattal kapcsolatos jogok gyakorlására, ideértve a kereskedelmi név és védjegy használatát is, az államosítással tehát az alperes jogelődje jogosulttá vált a Pick névnek kereskedelmi névként való használatára, és a gyár termékeinek forgalmazásakor az árun a Pick szóvédjegy feltüntetésére. Következésképpen, a jogerős ítélet szerint a felperesek ezért alaptalanul állították, hogy a Pick családi név és az alperes által használt Pick kereskedelmi név egymástól nem különült el, és az alperes névhasználata – hozzájárulás hiányában – a felperesek személyhez fűződő jogait sérti.

A névjog összefügg a *jellegbitorlás* versenyjogi intézményével is.

A Tpv. 6. §-a szerint „tilos valamely forgalomképes ingó dolgot vagy szolgáltatást a versenytárs hozzájárulása nélkül olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, *megjelöléssel* – ideértve az eredetmegjelölést is – vagy elnevezéssel előállítani, forgalmazni vagy reklámozni, továbbá olyan *nevet*, árujelzőt vagy egyéb megjelölést használni, amelyről a versenytársat, illetve annak termékét, szolgáltatását szokták felismerni”.

A jellegbitorlás esetében fontos tényállási elem, hogy a feleknek versenytársaknak kell lenniük. Továbbá, a jogsértést állító fél nevének ismertnek és jellegzetesnek kell lennie. A jogsértés nemcsak azonos, hanem a gyakorlat szerint összetéveszthető névvel (lásd pl. BDT2006.1297.) is elkövethető, amelyet az átlagfogyasztó szemével kell elbírálni, azzal, hogy az nem minősül szakértői kérdésnek (BH2012.72., BDT2002.718.). Végül, értelemszerűen a sértő fél magatartásának engedély nélkülinek kell lennie (BDT2005.1258.).

A jellegbitorlás cégnév használatával is elkövethető. A bíróság egy adott esetben megállapította, hogy jogsértő az olyan cégnév használata, amelyről a versenytársat szokták felismerni, függetlenül attól, hogy a versenytárs a cégnévben használta-e a kifogásolt nevet (BH2001.73.). Továbbá a cégnév sérelmére is elkövetheti a versenytárs a jellegbitorlást, amennyiben a sérelmet szenvedett cégnév jellegzetes és ismert, tehát árujelzőként működik. Ebben az esetben az sem feltétel, hogy a jogsértés cégnévvel történjen, a sérelem megvalósulhat más módon, például terméknévként való használatával is (BDT2002.717.).

A védjegyjog és a névjog számos ponton kapcsolódik egymáshoz.

Elsőként, fontos kiemelni, hogy a névjog alapján a jogosult eltilthat mást attól, hogy a nevével azonos vagy ahhoz hasonló nevet jogtalanul használjon (pl. azonos cégnév használatától való eltiltás). A védjegyjog azonban ennél sokkal tágabb, hiszen a védjegyjogosult jogosult arra, hogy bármilyen gazdasági tevékenység körében (pl. terméknévként való reklámozásban) történő használat esetén eltiltsa a jogsértőt azonos vagy hasonló megjelölés használatától azonos vagy hasonló (jóhírű védjegy esetén akár nem hasonló) áruk vagy szolgáltatások körében való használatától [Vt. 12. § (1)–(2) bekezdés].

Másodikként, tekintettel arra, hogy a védjegyoltalom kizárólagos használati jogot jelent gazdasági tevékenység körében, a védjegyjogosult a védjeggyel ütköző cégnév esetén a céget a névhasználatától eltilthatja. Ugyan a Vt. 12. § (3) bekezdésében foglalt, a védjegybitorlás elkövetési magatartásait példalódzóan felsoroló rendelkezés ilyen tényállást nem tartalmaz, de a bírói gyakorlat következetes abban, hogy más védjegyet cégnévként sem lehet használni (BH1995.397.), illetve, hogy a védjegybitorlás megállapítását önmagában nem zárja ki az, hogy a jogsértés elkövetése bejegyzett cégnév használatával történik (BH1993.92.).

A védjegy és a cégnév ütközésével kapcsolatban az EUB kifejtette, hogy a korábbi védjeggyel azonos cégnévnek, kereskedelmi névnek vagy cégjelzésnek a használatára nem jogosított harmadik személy általi, a korábban lajstromozott védjeggyel azonos áruk forgalmazásának keretében történő használata olyan használatnak minősül, amelyet az említett védjegy jogosultja megtilthat, amennyiben az árukkal kapcsolatos használat sérti vagy sértheti a védjegy funkcióit. A védjegyoltalom korlátai (lásd a Vt. 15. §-át) csak akkor akadályozhatják a használat megtiltását, ha a harmadik személy gazdasági tevékenysége körében, az üzleti tisztesség követelményeivel összhangban használja a cégnévét vagy kereskedelmi nevét (lásd az EUB C-17/06. sz. Céline-ügyben 2007. szeptember 11-én hozott ítéletét).

Harmadikként, fontos, hogy nem részesülhet védjegyoltalomban az a megjelölés, amely másnak személyhez – így például nevéhez – fűződő jogát sértené [Vt. 5. § (1) bekezdés a) pont]. Ennek alapján elutasításra kerültek többek között az alábbi megjelölések: CHAGAL órák tekintetében (BH1993.548.), GORBATCROW italok tekintetében (a Legfelsőbb Bíróság Pkf.IV.22.259/1997/2. sz. határozata), valamint

a ROTSCHILD italok tekintetében (a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának M1000455/37 sz., 2012. április 2-án kelt határozata). A jogi személyek tekintetében megemlíthető, hogy a „Trend-Papír” szóvédjegyet törölték, a bejelentéssel érintett árukkal azonos tevékenységi kört folytató korábbi Trend-Papír Kft. nevére tekintettel (a Fővárosi Ítéltábla 8.Pkf.26.064/2012/4. számú határozata).

Végül, megemlíthető a nevek és a *domain*nevek lehetséges ütközése.

A domainnév az elektronikus szolgáltatások körében azonosítja a szolgáltatást nyújtó természetes vagy jogi személyt, mert annak nevét és elérhetőségét egyaránt meghatározza, ezért a domainnév használata névhasználatnak minősül, így a névviselési jog sérelmét jelenti más nevének az interneten domainnévként való jogtalan használata (BDT2011.2506.). A domainnév az internetes szolgáltatások körében névhasználatot jelent, amely azonosítja a szolgáltatást nyújtó természetes vagy jogi személyt, mert annak nevét és elérhetőségét (címét) egyaránt meghatározza (BDT2008.1740.).

Számos lényeges megállapítást tartalmaz a BDT2010.2216. szám alatt közzétett döntés, amely az alábbiakat rögzíti. A névviselési jog sérelmére nem hivatkozhat az a cég, amely egy korábban már delegált domainnévhez hasonlóra változtatja meg a cégnevét.

A névviseléshez fűződő személyiségi jog sérelmét valósítja meg az a visszaélészerű magatartás, ha gazdasági társaság más személy vezetéknevével egyező, tényleges tartalmat nem hordozó domainnevet úgy tart fenn, hogy az arról való lemondást anyagi ellenszolgáltatáshoz köti (BDT2009.1960.).

Fontos, hogy a domainregisztrációs szabályzat nem jogszabály, hanem olyan, az internetes szolgáltatásban résztvevőkre a rendszerbe történő belépéssel kiterjedő általános szerződési feltételek, amelyek érvényes előírásait a szerződéses viszonyban állóknak alkalmazni kell, és amelyek megszegésének következményeit bírói úton érvényesíteni lehet (BDT2010.2216.).

Ugyanakkor a Domainregisztrációs Szabályzat (<http://www.domain.hu/domain/szabalyzat/szabalyzat.html>) 10.3. pontja maga is kimondja, hogy cégnév sérelmekor bizonyos többletfeltételek esetén fel lehet lépni .hu alá delegált domainnevek ellen a Domainregisztrációs Szabályzat által biztosított eljárásokban [Halász Bálint: A doménnév védelme *in* Faludi Gábor – Lukácsi Péter: *A védjegy törvény magyarázata* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 622–624.].

2:50. § *[Kegyeleti jog]*

- (1) Meghalt ember emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó vagy az, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített.**
- (2) A kegyeleti jogsértéssel elért vagyoni előny átengedését bármelyik örökös kérheti. Több örökös esetén az elvont vagyoni előny az örökösöket a hagyatékából való részesedésük arányában illeti meg.**

1. A kegyeleti jog tartalma

A Ptk. szerint a kegyeleti jog sérelmét a meghalt ember emlékének megsértése jelenti. E tekintetben a Ptk. és az 1959-es Ptk. szabályozása között nincsen különbség.

A Ptk. szerint a természetes személy jogképessége a halálával megszűnik (2:4. §), így megszűnnek személyiségi jogai is. A kegyeleti jogot a Ptk. tehát valójában *az elhunyt személyt túlélők személyiségi jogaként fogja el*, akik az elhunyt személy emlékét őrzik. Erre a Kúria az alábbiak szerint mutatott rá: jogi értelemben a halállal az ember személyisége

(jogképessége) megszűnik, de a halál ténye nem szünteti meg azokat az anyagi és erkölcsi értékeket és azok társadalmi hatásait, melyeket az emberi élet létrehozott és a környezetében kiváltott; ezeknek az értékeknek és társadalmi hatásoknak (a jogszabály szerint: a halott emlékének) sértetlen fennmaradását védi az ún. kegyeleti jog, melyet e jog jogosultjai gyakorolhatnak (BH2005.247.).

Egyetértünk azzal a felfogással, amely szerint a kegyeleti jog sérelme elképzelhető minden olyan magatartással, amely a halott életében az illető személyiségi jogait sértené, feltéve, hogy a konkrét jog a halott vonatkozásában egyáltalán értelmezhető, így például a halott jóhírnevének, becsületének megsértése révén vagy a halott képmásával, személyi adataival való visszaélés miatt [Székely László: A kegyeleti jog *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 164.]. A kérdés azért merülhet fel, mert a Ptk. a kegyeleti jog alatt a meghalt ember emlékének megsértését érti, amely nyelvtani értelmezés alapján lehetőséget adna szűkítő értelmezésre is. Más szóval, a törvényi fogalmazás alapján úgy tűnhet, hogy a kegyeleti jog szűkebb, mint az élők esetén a személyiségi jog, ugyanis a hozzátartozó csak az elhunyt emlékét ért sérelem esetén jogosult fellépni.

A lehetséges értelmezések tekintetében az elhunyt személy nevének használata példáján keresztül mutatjuk be, hogy miért indokolt a tágabb értelmezés, illetve azt, hogy a bírói gyakorlat is a tágabb értelmezés felé hajlik. A nyelvtani értelmezés alapján felmerül tehát az a lehetőség, hogy önmagában a meghalt személy nevének használatához a 2:50. § alapján esetleg nem kell hozzájárulás, kizárólag sérelem esetén van a hozzátartozónak joga fellépni. Ugyanakkor a jogtalan, nem engedélyezett névhasználat önmagában is olyan jogsértésnek minősülhet, amely sérti a meghalt személy emlékét, és ezért önmagában az elnevezés használata is a meghalt személy emlékének megsértésének minősülhet adott esetben. A tágabb értelmezés alátámasztására a bírói gyakorlatban több példát találunk.

Elsőként, felidézendő az ún. Herz-ügy (BH1993.350.). A Herz Ármin és Fiai Részvénytársaságot néhai Herz Ármin alapította a XIX. század végén. Az államosításokat követően 1952-ben az Országos Találmányi Hivatal a Terimpex Állat- és Termékforgalmi Külkereskedelmi Vállalat javára oltalomban részesítette a „Herz-ábrás védjegy”-et. Herz Ármin leszármazottja kérte a bíróságot, hogy tiltsa el az alperest a „Herz” név használatától, többek között azon az alapon, hogy az alperes védjegyhasználatát elhalt nagyapja emlékéhez fűződő jogait sérti. A bíróság megállapította, hogy néhai Herz Ármin a maga termelte húsárukat maga látta el családi nevével, melyből arra a következtetésre jutott, hogy emlékét e gyakorlat későbbi folytatása nem sérti, azt akarataival egyezőnek kell elfogadni. Következésképpen, kegyeleti jog megsértése nem áll fenn.

Szintén a névviselési joggal kapcsolatos a BH1994.21. szám alatt közzétett eset. A felperes édesapja, néhai Rácz K. 1951-től 1974-ben bekövetkezett haláláig nem kifogásolta, hogy az M. Vendéglátó-ipari Vállalat a korábban az ő tulajdonában álló cukrászdával kapcsolatban a „Rácz” nevet üzletjelzőként használja, pedig erre az 1959-es Ptk. 1960 óta hatályos rendelkezései lehetőséget adtak. Rácz K. tehát azzal, hogy több mint két évtizeden át tudomásul vette: a cukrászda a személyére emlékeztető nevet használja, ehhez a névhasználatához ráutaló magatartással hozzájárult. A jogelőd hozzájárulását pedig utóbb – alapos ok nélkül – a jogutód sem vonhatja meg.

Végül adott esetben a felperes – a jogelődjének alanyi jogát gyakorolva – engedélyezte az elhunyt nevének egy alapítvány nevében történő használatát, majd visszavonta a név használatához adott hozzájárulását. A visszavonás indoka elsősorban az volt, hogy a felperes jogelődjének nevét viselő, alperes által működtetett intézmény működésében az ellenőrzések

során sorozatosan szabálytalanságokat állapítottak meg, illetve az alperes intézményben folytatott gazdálkodásával összefüggésben büntetőeljárás indult. Mindezek alapján a felperes az intézmény kifogásolt működése miatt az elhunyt személy emlékéhez, társadalmi elismertségéhez és saját családnevéhez is méltatlannak tartotta az alperes által működtetett intézmény névhasználatát. Nem tekinthető ezért a jogelőd nevének használatához adott hozzájárulás visszavonása visszaélészerű, a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányuló joggyakorlásnak (a Kúria Pfv.IV.21.039/2010/4. sz. határozata).

Fontos, hogy a gyakorlatban a kegyeleti jog égisze alatt kerül védelem alá a jogosultak azon igénye, hogy az elhunyt személy temetésének helyét megválasszák (amennyiben arról az elhunyt személy saját maga nem rendelkezett életében), valamint síremléket tartsanak fenn. A síremlék megsértése kegyeleti jogot sért, a temetés méltatlan körülmények között történő lebonyolítása sérti a hozzátartozók kegyeleti jogait (BH1997.525.). Kegyeleti jogot sért a síremlék jellegének az azt létesítő, illetve örökösei engedélye nélküli megváltoztatása (BH2002.262.). A hozzátartozók kegyeleti joga gyakorlásának módját a személyiségi jogok alapján és nem a temetőkről szóló jogszabályok alapján kell eldönteni (BDT2010.2346.). A sírhelyhasználati jog kegyeleti célt szolgál, ezért gyakorlásánál kegyeleti szempontokat kell érvényesíteni. Aki a sírhelyhasználati jogosultságot megszerezte, az ott levő síremléket nem távolíthatja el, az eltávolítás a meghalt személy emlékének megsértését jelenti (BH1981.356.).

2. A kegyeleti jog érvényesítésére jogosultak és a jogkövetkezmények

A 2:50. § alapján igényérvényesítésre jogosult a hozzátartozó vagy az, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített. A hozzátartozó fogalmát a Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 2. pontja határozza meg, e szerint hozzátartozó: a közeli hozzátartozó, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, és a testvér házastársa. A közeli hozzátartozó fogalmát a Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 1. pontja definiálja, e szerint közeli hozzátartozó: a házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs), az egyeneságbeli rokon, az örökbe fogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér. A végrendeleti juttatásban részesült személy lehet örökös, hagyományos vagy a meghagyás jogosultja.

A kegyeleti jog megsértése esetén érvényesíthetők a 2:51. § (1) bekezdésében foglalt felróhatóságtól független szankciók. A 2:51. § (1) bekezdés e) pontja szerinti vagyoni előny átengedése körében a 2:50. § (2) bekezdése értelmében a kegyeleti jogsértéssel elért vagyoni előny átengedését bármelyik örökös kérheti, azzal, hogy több örökös esetén az elvont vagyoni előny az örökösöket a hagyatékából való részesedésük arányában illeti meg.

A 2:52. § (1) bekezdése szerint a sérelemdíj iránti igény – szemben a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésével és kártérítéssel – csak személyesen érvényesíthető, így sérelemdíjat az elhunyt személy emlékének megsértése esetén nem lehet követelni [Szőkely László: A kegyeleti jog *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 165.].

XII. CÍM

A SZEMÉLYISÉGI JOGOK MEGSÉRTÉSÉNEK SZANKCIÓI

2:51. § [Felróhatóságtól független szankciók]

- (1) Akit személyiségi jogában megsértenek, a jogsértés ténye alapján – az elévülési időn belül – az eset körülményeihez képest követelheti
  - a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
  - b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
  - c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;
  - d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását;
  - e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.
- (2) Ha közigazgatási jogkörben eljáró személy sért személyiségi jogot, az (1) bekezdésben foglalt szankciókat a közhatalmi jogkört gyakorló jogi személlyel szemben kell érvényesíteni. Ha a közhatalmi jogkör gyakorlója nem jogi személy, a szankciókat azzal a jogi személyiséggel rendelkező közigazgatási szervvel szemben kell érvényesíteni, amelynek keretében az eljáró közigazgatási szerv működik.
- (3) Ha bírósági vagy ügyészségi jogkörben eljáró személy sért személyiségi jogot, az (1) bekezdésben foglalt szankciókat bírósági jogkörben eljáró személy esetén a bírósággal, ügyészségi jogkörben eljáró személy esetén a Legfőbb Ügyészséggel szemben kell érvényesíteni. Ha az eljáró bíróság nem jogi személy, az igényt azzal a bírósággal szemben kell érvényesíteni, amelynek elnöke a nem jogi személy bíróság bírái tekintetében az általános munkáltatói jogkört gyakorolja.

1. A személyiségi jogok megsértéséhez fűződő szankciórendszer áttekintése

A Ptk. szerint a személyiségi jogok megsértésekor alkalmazható jogkövetkezmények köre *néhány ponton eltér az 1959-es Ptk.-étól.*

Elsőként, a szankciók köréből a Ptk.-ban *kimaradt a „közérdekű bírság”* jogintézménye [1959-es Ptk. 84. § (2) bekezdés]. Ennek indoka elsősorban az volt, hogy a közérdekű bírság közhatalmi jellegű szankció, amely nem egyeztethető össze a magánjog szellemével, s a bírói gyakorlat is egészen ritkán alkalmazta (Indokolás Második Könyv XII. cím 1. pont).

Másodikként, új megoldása a törvénynek, hogy az objektív szankciók körében lehetőséget biztosít a sértett számára a jogsértőnél *a jogsértéssel előállt vagyoni előny átengedésének követelésére* [Ptk. 2:51. § (1) bekezdés e) pont].

Harmadikként, a Ptk. a személyiségi jogok új szankciójaként határozza meg a *sérelemdíjat*, és egyúttal megszünteti az – elméleti vitáktól kísért és jogalkalmazási nehézségekkel terhelt – nem vagyoni kártérítést (Indokolás Második Könyv XII. cím 2. pont). A sérelemdíj a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése.

Negyedikként, megjegyzendő, hogy a Ptk. nem tartja fenn az 1959-es Ptk. azon szabályát, amely szerint a jogkövetkezményekre vonatkozó szabályok irányadók akkor is, ha a jogsértés tilos reklám közzétételével történt [1959-es Ptk. 84. § (3) bekezdés].

A Ptk. személyiségi jogok megsértésének szankciórendszere *összetett, vegyes* képet mutat. Egyfelől, beszélhetünk alapvetően erkölcsi (pl. jogsértés megállapítása, elégtétel adása), illetve alapvetően vagyoni természetű (pl. kártérítés, sérelemdíj) szankciókról.

Másfelől, a szankciók célja szerint beszélhetünk reparatív, illetve preventív szankciókról.

Végül, a jogalap tekintetében beszélhetünk *objektív*, tehát felróhatóságtól független szankciókról [e körben a jogsértő a jogsértés tényét követően nem mentheti ki magát – lásd a 2:51. § (1) bekezdést], valamint *szubjektív* szankciókról, amelyeknél a jogsértő kimentheti magát, az esetek többségében azzal, hogy bizonyítja, hogy a jogsértés neki nem felróható, vagy például szerződészegés esetén a Ptk. 6:142. §-ban foglalt kimentés révén (a Ptk. rendszerében a szubjektív szankciók: a sérelemdíj és a kártérítés – lásd a 2:52. és 2:53. §-t). A Ptk. értelmében felróhatóan jár el az, aki nem úgy jár el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható [1. § (4) bekezdés].

Fontos, hogy a sértett személy *választhatja meg*, hogy mely jogkövetkezményeket érvényesíti, illetve a különböző jogkövetkezményeket párhuzamosan, egymás mellett is érvényesítheti (pl. egymás mellett több objektív jogkövetkezményt, valamint szubjektív jogkövetkezményeket is). A bíróság a kereseti kérelemhez értelemszerűen kötve van. Fontos, hogy a felperes az objektív jogkövetkezményeket csak az eset körülményeihez képest követelheti, illetve a bíróság az objektív jogkövetkezményeket csak az *eset körülményeihez képest* alkalmazhatja. Például fogalmilag nem kérhető a jogsértés abbahagyására való kötelezés, ha a magatartás már befejezett (eltiltás természetesen kérhető). Továbbá az elégtétel módjáról, idejéről a jogsértés körülményeire tekintettel dönt a bíróság. Végül megítélésünk szerint az eset összes körülményeire tekintettel fordulat azt is kifejezi, hogy a bíróság adott esetben nem alkalmazhat olyan objektív jogkövetkezményt, amely ellen nyomós indok szól.

A 2:51. § (1) bekezdése egyértelművé teszi, hogy az objektív jogkövetkezmények *csak az elévülési időn belül követelhetőek*. Mindez következik abból, hogy a Ptk. a személyiségi jog megsértéséből eredő igényt kötelemként kezeli [6:2. § (1) bekezdés], márpedig a kötelmi igények elévülnek [6:22. § (1) bekezdés].

A 2:51. § (1) bekezdésében felsorolt szankciók megfogalmazásából kiderül, hogy a jogsértéssel elért vagyoni előnyt átengedése kivételével valamennyi jogkövetkezmény csak a jogsértővel szemben alkalmazható. A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedését a Ptk. ugyanis nemcsak a tényleges jogsértővel, hanem jogutódjával szemben is megengedi [2:51. § (1) bekezdés e) pontja]. Ezen túlmenően megjegyzendő, hogy abban az esetben, ha a jogi személy tagja, alkalmazottja, képviselője stb. a jogi személy tevékenységi körében eljárva magatartásával más személyhez fűződő jogát megsérti, a jogsértés objektív jogkövetkezményeiért mind a jogsértést ténylegesen elkövető természetes személy, mind a jogi személy felelősséggel tartozik (lásd pl. EBH2010.2126.).

Végül fontos kitérni a személyiségi jogok megsértésének jogkövetkezményei körében a *végrehajtás szabályaira*, amelynek keretében érdemes kitérni a szellemi alkotások megsértése esetén irányadó jogkövetkezményekre.

A szellemi alkotások megsértésének szankciórendszere nagyfokú hasonlóságot mutat a személyiségi jogok megsértése esetén követelhető jogkövetkezményekkel, azzal, hogy előbbi részletesebb és kiterjedtebb [lásd különösen az Szt. 94. §-át, az Szt. 35. § (2)–(11) bekezdéseit, a Vt. 27. § (2)–(11) bekezdéseit]. A szellemi alkotások megsértése esetén a nem vagyoni marasztalást tartalmazó jogkövetkezmények végrehajthatósága komoly gyakorlati problémát jelentett, hiányzott ugyanis a végrehajtási jog megfelelő szabályozása. Például igen nehéz volt a szabadalom vagy védjegybitorló termék gyártásától, forgalmazásától való eltiltás iránti rendelkezés végrehajtása abban az esetben,

amennyiben azt a jogsértő önként nem hajtotta végre (a szellemi tulajdonjogok területén a jogérvényesítési kérdésekről bővebben, illetve átfogó jelleggel, lásd pl. az alábbi tanulmányokat: Bacher Vilmos: A szellemi alkotások jogvédelme a végrehajtási jogunk zátonyán. *Védjegyvilág*, 1998/1. 33–37.; valamint Bacher Vilmos – Faludi Gábor: Jogérvényesítés a szellemi tulajdon-jogok területén. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2005/4. 24–37.). Hasonló problémák a személyiségi jogok megsértésével kapcsolatos jogkövetkezmények esetén is felmerülhetnek, például ha egy jogsértés abbahagyására vagy eltiltásra vonatkozó rendelkezésnek a jogsértő nem tesz önként eleget. A probléma komoly jelentőséggel bír, hiszen a bírósági végrehajtási rendszer megfelelő működése az egyik kulcsa az anyagi jogi szankciórendszer hatékony alkalmazásának. Megállapítható, hogy a jogalkotó a szellemi tulajdonjogok megsértése miatt indított perben hozott határozat bírósági végrehajtása cím alatt (Vht. 184/A. §) előremutató intézkedéseket vezetett be a hatékony végrehajtás biztosítása érdekében, különösen az önkéntes végrehajtás elmaradása esetén kiszabható napi bíróság révén, amelynek összege 10 000-tól 200 000 forintig terjedhet, és harmincnaponként kétszeresére emelkedik [Vht. 184/A. § (2) bekezdés]. Ezen eszközök ugyanakkor a személyiségi jogok megsértése esetén alkalmazott jogkövetkezmények bírósági végrehajtása során nem alkalmazhatóak, hanem csak a meghatározott cselekmény végrehajtására (Vht. 172–177. §) irányadó, a szellemi tulajdonjogok megsértése miatt indított perben hozott határozat végrehajtásával kapcsolatos szabályokhoz képest kevésbé hatékony szabályok.

Szintén a szellemi alkotások megsértésével kapcsolatos perekkel való összehasonlításban merül fel az egyes jogkövetkezmények *ideiglenes intézkedésként* való alkalmazhatósága (Pp. VIII. fejezet). Megállapítható, hogy a szellemi alkotásokkal kapcsolatos perekkel ellentétben a Ptk. nem tartalmaz az ideiglenes intézkedés elrendelését megkönnyítő vélelmeket. Ettől függetlenül az ideiglenes intézkedés elrendelése személyiségi jogi perekben is lehetséges, azonban adott esetben a bizonyítás terjedelmes volta gyakorlati szempontból elhúzhatja az ideiglenes intézkedés egyik előfeltételét jelentő jogsértés valószínűsítését. Megjegyzendő, hogy egyes jogkövetkezmények, így például az elégtételadás, a megsemmisítés – elsősorban azok irreverzibilis jellege miatt – ideiglenes intézkedés körében nem rendelhetőek el. Ugyanis a Ptk. nem tartotta fenn az 1959-es Ptk. azon szabályát, amely szerint, ha a jogsértést valószínűsítették, és a késedelem jóvá nem tehető kárral járhat, a bíróság ideiglenes intézkedést tehet; ennek során elrendelheti a jogsértés eszközének bírósági zár alá vételét is [1959-es Ptk. 85. § (4) bekezdés].

Végül fontos rámutatni a személyiségi jogok megsértésének szankciórendszerére, valamint a jogérvényesítéssel kapcsolatos szabályokra vonatkozó *átmeneti rendelkezésekre*, amelyeket a Ptk. 8:5. §-a alapján külön törvény állapít meg, jelesül a Ptké. A Ptk. személyiségi jogok megsértésének szankcióira vonatkozó rendelkezéseit a hatálybalépését (a Ptk. 8:4. § értelmében: 2014. március 15.) követően történt jogsértésekre kell alkalmazni [Ptké. 8. § (1) bekezdés]. A Ptk. hatálybalépése előtt megsértett személyhez fűződő jogok alapján érvényesíthető polgári jogi igényekre a jogsértés idején hatályos jogszabályi rendelkezéseket kell alkalmazni. A Ptk. hatálybalépése előtt megkezdődött, folyamatosan tanúsított jogsértő magatartásra – ideértve a mulasztást is – akkor is a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni, ha a jogsértő magatartás befejezése a Ptk. hatálybalépése utáni időpontra esik [Ptké. 8. § (1) bekezdés].

2. A jogsértés bírósági megállapítása

A jogsértés bírósági megállapítása egyfelől minden további jogkövetkezmény megállapításának előfeltétele, másfelől azonban önállóan is alkalmazható, önmagában is erkölcsi elégtételt biztosító szankció. A jogsértés megállapításának az ítélet rendelkező részében kell szerepelnie, és ki kell derülnie belőle, hogy pontosan miben állt a jogsértés. A személyiségi jogi perekben a jogsértés megállapítása esetén tehát elvárás, hogy az ítélet rendelkező része tartalmazza a jogsértő magatartás rövid és szabatos leírását (EBD2015.P.2.).

A jogsértés bírósági megállapítására irányuló kereseti kérelem teljesítésre kötelezés iránti igényt jelent, és nem a Pp. 172. § szerinti megállapítási igényt, amelyre a Pp. kizárólag akkor biztosít lehetőséget, ha a felperes a jogviszony természeténél fogva vagy a kötelezettség lejártának hiányában vagy valamely más okból teljesítést nem követelhet. Továbbá a jogsértés bírósági megállapítása nem a jogok megóvását szolgálja, hanem kifejezett jogérvényesítést jelent (a Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.21.009/2010/8. sz. határozata).

3. Az abbaahagyásra és az eltiltásra való kötelezés

Az abbaahagyásra kötelezés folyamatos jogsértés esetén alkalmazható, célja a jogsértő állapot, cselekmény megszüntetése. Az eltiltásra kötelezés a jövőre nézve kizárja a jogsértő cselekményt. A két jogkövetkezmény tehát különbözik egymástól jellegében és céljában. Természetesen kérhető együtt mindkét jogkövetkezmény alkalmazása, amennyiben azok feltételei fennállnak. Adott esetben a bíróság megállapította, hogy a közös tulajdonban álló ingatlanok a közös használatban lévő területeit is folyamatosan figyelő és az ott mozgó személyekről felvételt készítő kamera működtetése olyan folyamatos jogsértés, amely attól függetlenül megállapítható, hogy a rögzített felvételeket a kamerát működtető nem őrzi meg, így a jogsértők további jogsértéstől való eltiltása kérhető (BH2008.181.).

4. Az elégtétel adása iránti igény

Az elégtételadás lényege, hogy a jogsértő köteles a jogsértő cselekményét elismerni, és annak nyilvánosságot biztosítani. Az elégtételadás alapvetően erkölcsi jellegű reparációt jelent, azonban annak adott esetben anyagilag is mérhető következménye van, amennyiben a jogsértő goodwilljét érinti. Az elégtétel adása a személyiségi jog megsértésének objektív szankciója, amelynek keretében a sérelmet szenvedett személy erkölcsi jóvátételt, olyan tartalmú sajtóközlemény közzétételét követelheti, amely a jogsértés megtörténtét tudatosítja a személyi körrel, amely előtt őt a sérelem érte, azzal, hogy az elégtétel nyújtását szolgáló közleménynek a jogsértő közleménnyel azonos helyen és formában kell megjelennie, tartalmaznia kell a jogsértés tényét, továbbá ki kell tűnnie annak is, hogy a jogsértés milyen magatartással valósult meg (BDT2010.2231.).

Az elégtételadás módját a felperesnek kell keresetében kérnie, és arról a bíróságnak kell megfelelő részletességgel rendelkeznie, elsősorban annak érdekében, hogy a határozat végrehajtható legyen. A bíróságnak a felperes kereseti kérelme alapján tehát pontosan meg kell határoznia az ítélete rendelkező részében különösen az elégtételadás *helyét, mértékét, idejét/időtartamát, módját (pl. betűméret), valamint szövegét* (EBH2005.1315.). Az elégtételadás költségei a jogsértőt terhelik. A költségek mértékéről adott esetben

(pl. ha hirdetésként jelenítik meg az elégtételt) a bíróságnak szintén az ítéletben kell rendelkeznie. Az elégtételadásnak értelemszerűen az *elkövetett jogsértés körülményeihez kell igazodnia*, illetve az elégtételadási igény az eset összes körülményeihez képest követelhető (a Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.21.692/2008/4. sz. határozata).

A bírói gyakorlat több esetben hangsúlyozta, hogy az elégtétel adása olyan *erkölcsi jóvátételt jelent*, amely nem váltja ki a nem vagyoni kártérítés (a Ptk. szerint a sérelemdíj) iránti igényt, illetve *nem alkalmas általában az érintett személyt ért nem vagyoni hátrány kiküszöbölésére* (EBH2006.1398., BH1996.304.).

Kiemelendő, hogy az elégtételadás *nem sajtó-helyreigazítás*. A sajtó-helyreigazítás a sajtó által a jogaiban megsértett fél részére biztosított speciális jogvédelmi eszköz; helyreigazítást a személyiségi jog sértettje – a sajtó-helyreigazításra vonatkozó szigorú anyagi jogi és eljárásjogi feltételek betartásának elmulasztása esetén – elégtétel jogcímén nem kérhet (BDT2011.2441.).

A sajtó-helyreigazítás anyagi jogi szabályait a Smtv. tartalmazza.

A Smtv. 12. §-a szerint: „Ha valakiről bármely médiatartalomban valótlan tény állítanak, híresztelnek vagy vele kapcsolatban való tényeket hamis színben tüntetnek fel, követelheti olyan helyreigazító közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlés mely tényállítása valótlan, illetve megalapozatlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben és ehhez képest melyek a való tények. A helyreigazító közleményt napilap, internetes sajtótermék és hírügynökség esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő öt napon belül a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben, lekérhető médiaszolgáltatás esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő nyolc napon belül a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben, más időszaki lap esetében az igény kézhezvételétől számított nyolc napot követően a legközelebbi számban a közleménysérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben, lineáris médiaszolgáltatás esetében pedig ugyancsak nyolc napon belül, a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és azzal azonos napszakban kell közölni.” Amennyiben a médiaszolgáltató, a sajtótermék szerkesztősége vagy a hírügynökség a helyreigazítás közzétételére irányuló kötelezettségét határidőben nem teljesíti, az azt igénylő fél ellene keresetet indíthat.

A keresetre és az eljárásra a Pp. speciális *eljárási szabályai* irányadóak, ennek fontosabb szabályai az alábbiak szerint összegezhetőek. Helyreigazításának – az Smtv. szerinti – közzétételét az érintett személy vagy szervezet az általa vitatott közlemény közzétételétől számított harminc napon belül írásban kérheti a médiaszolgáltatótól, a sajtótermék szerkesztőségétől vagy a hírügynökségtől. A határidőben kért helyreigazítás közzétételét csak akkor lehet megtagadni, ha a kérelemben előadottak valósága nyomban megcáfolható. Ha a médiaszolgáltató, a sajtótermék szerkesztősége vagy a hírügynökség a helyreigazítás közzétételére irányuló kötelezettségét határidőben nem teljesíti, az azt igénylő fél ellene keresetet indíthat. A keresetet a közlési kötelezettség utolsó napjától számított tizenöt nap alatt kell megindítani. A határidő elmulasztása esetén igazolásnak van helye. A médiaszolgáltató, a sajtótermék szerkesztősége vagy a hírügynökség félként jár el akkor is, ha egyébként nincs perbeli jogképessége. A keresetlevélben határozottan meg kell jelölni az igényelt helyreigazító nyilatkozat tartalmát, igazolni kell, hogy a felperes a helyreigazítást törvényes határidőben igényelte, és napilap, folyóirat, időszaki lap esetében a kifogásolt közleményt tartalmazó lappéldányt, internetes sajtótermék esetében a kifogásolt közlemény kinyomtatott változatát – amennyiben azok rendelkezésre állnak – csatolni kell. A perre az a bíróság illetékes, amelynek területén a sajtótermék szerkesztősége, a hírügynökség vagy a médiaszolgáltató székhelye, illetve lakhelye található. A bíróság illetékességét a médiaszolgáltató helyi stúdiójának székhelye is megalapozza. A bíróság a sajtó-helyreigazítási perben soron kívül jár el. Bizonyítás felvételének csak olyan bizonyítékokra

vonatkozóan van helye, amelyek a tárgyaláson rendelkezésre állnak, és amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy a közlemény kifogásolt tényállításainak valóságát nyomban igazolják, vagy a keresetben előadottakat nyomban megcáfolják. Bizonyítás felvételének helye lehet a felperes által nyomban felajánlott bizonyítékokra is. A tárgyalást – legfeljebb nyolc napra – csak akkor lehet elhalasztani, ha ezt a felperes kéri, vagy a már feltárt bizonyítékok a bizonyítás eredményességét valószínűsítik. Ha a bíróság a keresetnek helyt ad, ítéletében az alperest határidő kitűzésével a bíróság által megállapított szövegű helyreigazító közlemény közlésére és a felmerült költségek viselésére kötelezi.

5. A sérelmes helyzet megszüntetése, az eredeti állapot helyreállítása

A bíróság e jogkövetkezmények keretében a jogsértőt alapvetően egy magatartás elvégzésére kötelezi, például egy jogsértő folyóirat megsemmisítése vagy egy jogsértő plakát jogsértő részének letakarása vagy egy jogsértő hangfelvétel törlése révén. Értelemszerűen érvényesül a fokozatosság elve: amennyiben a jogsértés megszüntethető a jogsértő jellegtől való megfosztással, úgy azt kell alkalmazni, és nem a megsemmisítést (pl. ha a képmás jogellenes felhasználása csak egy könyv borítóján való megjelenéssel történt, és a borító eltávolítható a könyvről, akkor a borító eltávolítása a jogsértő jellegtől való megfosztást jelenti, de nem szükséges a teljes könyv megsemmisítése).

E jogkövetkezményeket a bíróság csak a jogsértővel szemben alkalmazhatja, harmadik személyekkel szemben nem. Megjegyzendő, hogy a szellemi alkotások megsértésével kapcsolatos rendelkezésekkel ellentétben a személyiségi jogsértés esetén nincsen lehetőség a lefoglalás, a meghatározott személynek való átadás, valamint a kereskedelmi forgalomból való visszahívás, illetve onnan való kivonás elrendelésére.

6. A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére kötelezés

A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére kötelezés a *Ptk. által bevezetett új*, objektív alapú jogkövetkezmény, így annak gyakorlatát és pontos kereteit a jövőbeli bírói gyakorlat fogja kialakítani.

Az Indokolás szerint (Második Könyv XII. cím 1. pont) a személyiségi jogok gyakorlása nem egyszer vagyoni javak forrása is lehet, s ezért a jogsértéssel kapcsolatban bekövetkezett vagyoni eltolódás kiküszöbölésére is szükség van. Ilyen esetben indokolt a gazdagodás elvonása is, éspedig a sértett javára. Könnyen belátható, hogy például egy jóhírnevet sértő állítás vagy egy engedély nélkül készített, illetve közölt képmás közlésével egy sajtóterméknek az eladott példányszáma növekedhet, és ezáltal nála adott esetben jelentős vagyoni előny jelentkezik.

Az Indokolás szerint (Második Könyv XII. cím 1. pont) a vagyoni előny elvonására a legalkalmasabb magánjogi eszköz a jogalap nélküli gazdagodás (6:579. §). A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazásával a leginkább érdekelt, a sérelmet szenvedett személy válik az igényérvényesítésre jogosulttá, ezáltal biztosítva a szabályozás céljának megvalósulását, nevezetesen, hogy a jogsértéssel elért vagyoni előnyt a jogsértő személy ne tarthassa meg. Fontos, hogy a vagyoni előny átengedése nem kártérítési igény, és független a sérelemdíjtól is.

A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére kötelezés iránti igény a jogsértővel vagy jogutódjával szemben is támasztható (az egyéb, fentiekben ismertetett objektív szankciók csak a jogsértővel szemben támaszthatóak).

7. A közigazgatási, bírósági vagy ügyészségi jogkörben okozott jogsértés

Amennyiben közigazgatási jogkörben eljáró személy sért személyiségi jogot, úgy az személyiségi jogsértés objektív szankcióit a közhatalmi jogkört gyakorló jogi személlyel szemben kell érvényesíteni. Ha a közhatalmi jogkör gyakorlója nem jogi személy, a szankciókat azzal a jogi személyiséggel rendelkező közigazgatási szervvel szemben kell érvényesíteni, amelynek keretében az eljáró közigazgatási szerv működik. Hasonló szabályok irányadóak abban az esetben, amennyiben bírósági vagy ügyészségi jogkörben eljáró személy sért személyiségi jogot, ebben az esetben a bírósági jogkörben eljáró személy esetén a bírósággal, ügyészségi jogkörben eljáró személy esetén a Legfőbb Ügyészséggel szemben kell érvényesíteni a szankciókat. Ha az eljáró bíróság nem jogi személy, az igényt azzal a bírósággal szemben kell érvényesíteni, amelynek elnöke a nem jogi személy bíróság bírái tekintetében az általános munkáltatói jogkört gyakorolja.

E szabályokat a Ptk. vezette be, az 1959-es Ptk. azokat nem tartalmazta. A Ptk. e szabályai ugyanakkor az 1959-es Ptk. alapján kialakult bírói gyakorlatot kodifikálják. Az 1959-es Ptk. bírói gyakorlata szerint ugyanis bíró által az ítélkezési tevékenysége során az okszerű eljárása keretében elkövetett személyiségi jogsértés esetén az objektív és a szubjektív szankciók érvényesítése iránti keresetet egyaránt a jogi személyiséggel rendelkező bírósággal szemben kell előterjeszteni, és a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül kell elutasítani, ha a munkáltató – a bíróság – helytállási kötelezettsége körébe tartozó személyiségi jogot sértő tevékenység és egyéb károkozás miatt a munkavállaló – a bíró – ellen indították a pert (BDT2015.3338.). A bíró ítélkező tevékenysége során, az okszerű eljárás körében elkövetett személyiségi jogsértés esetén nemcsak a kártérítés, hanem az objektív szankciók iránti keresetet is a jogi személyiséggel rendelkező bírósággal szemben kell előterjeszteni (BDT2008.1861.).

2:52. § [Sérelemdíj]

- (1) **Akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.**
- (2) **A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztenek bizonyítása nem szükséges.**
- (3) **A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására – tekintettel, egy összegben határozza meg.**

1. A sérelemdíj a Ptk.-ban

A Ptk. a személyiségi jogok megsértésének új szankciójaként határozza meg a sérelemdíjat, és egyúttal megszünteti az – elméleti vitáktól kísért és jogalkalmazási nehézségekkel terhelt – nem vagyoni kártérítést (Indokolás Második Könyv XII. cím 1. pont).

A sérelemdíj a nem vagyoni kártérítést felváltó, annak helyébe lépő jogintézmény. Ennek megfelelően a jogalkotó számos jogszabályt módosított oly módon, hogy a nem

vagyoni kártérítés helyébe a sérelemdíjat iktatta be [pl. Szt. 94. § (2) bekezdés második mondata, Gfbt. 3/A. §, valamint Üt. 10. § (1) bekezdés].

Az Indokolás szerint (Indokolás Második Könyv XII. cím 2. pont) a sérelemdíj a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése. A sérelemdíj tehát *kettős funkcióval bír*: egyfelől a személyiségi jogsérelem tekintetében kompenzációs szerepet tölt be, de emellett másfelől magánjogi büntetésnek is tekinthető, e körben elsősorban prevencióss céllal.

A fentiekre tekintettel a Ptk. a sérelemdíjat nem a kártérítési jogban, hanem a személyiségi jogok megsértése esetén alkalmazandó szankciók között helyezi el. Az Indokolás szerint (Indokolás Második Könyv XII. cím 2. pont) a Ptk. szerinti változás – az elméleti és dogmatikai tisztánlátás előmozdítása mellett – hatékonyabb védelmet biztosít a személyiségi jogaiban sértett számára, elsősorban arra tekintettel, hogy a sérelemdíj megállapításához a bíróságnak nem kell a sértett oldalán bekövetkezett hátrányt kutatnia, illetve a sértettnek azt bizonyítania (lásd bővebben a jelen magyarázat 3. pontját).

2. A sérelemdíj iránti igény feltételei

A sérelemdíj érvényesítéséhez elsőként szükséges személyiségi jogsértés, tehát a jogellenes magatartás.

A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni.

A sérelemdíj szubjektív alapú jogkövetkezmény, a jogsértő személy a 2:52. § (2) bekezdés kifejezett utaló szabálya alapján a kártérítési felelősségre irányadó szabályok szerint kimentheti magát a felelősség alól (e kérdésről lásd bővebben a 2:53. §-hoz fűzött magyarázatot).

A sérelemdíjra kötelezendő személy meghatározására szintén a kártérítési felelősségre irányadó szabályokat kell alkalmazni a 2:52. § (2) bekezdésének kifejezett utaló szabálya alapján. A sérelemdíjra kötelezendő személy általában azonos a jogsértővel. A jogsértő és a jogilag felelős személy azonban el is válhat egymástól, ezekben az esetekben a kártérítési felelősség szabályai szerint a sérelemdíj megfizetéséért nem a jogsértés elkövetője felel, hanem az a személy, akit a jogsértésért a Ptk. felelőssé tesz (pl. a veszélyes üzem esetében az üzemtartó, akkor is, ha nem ő okozta a személyiségi jogi sérelmet).

A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire a Ptk. is egyebekben a kártérítési felelősség szabályait rendeli alkalmazni, a 2:52. § (2) bekezdésének kártérítésre utaló szabálya ugyanis csak „különösen” beszél a sérelemdíjra köteles személy meghatározásáról, valamint a kimentés módjáról.

Ennek következtében a kártérítés szabályai alkalmazandóak például a sérelemdíj esedékessége vonatkozásában.

Értelemszerűen nem alkalmazandóak a Ptk. kártérítésre vonatkozó szabályai, amennyiben a Ptk. sérelemdíjra vonatkozó rendelkezései eltérő szabályokat tartalmaznak, így például a sérelemdíj egyösszegű megfizetésére vonatkozó szabály [2:52. § (3) bekezdés] kizárja a kártérítésnek a járadék megfizetésére vonatkozó szabályainak alkalmazását (e kérdésről lásd bővebben jelen magyarázat 4. pontját).

3. A hátrány bizonyításának szükségtelensége

A 2:52. § (2) bekezdés kimondja, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges.

Következésképpen a jogsértés megtörténte esetén a sérelemdíj mint szankció alkalmazható akkor is, ha a sértett hátrányt nem bizonyít, illetve a sértettnek nem is szükséges hátrányt bizonyítania a sérelemdíj alkalmazásához.

E szabály jelentőségének megvilágításához szükséges *a nem vagyoni kártérítés történetének a hátrány vonatkozásában történő rövid bemutatása.*

Az 1959-es Ptk. 1977-es novellája nem vagyoni kártérítés cím alatt az alábbi rendelkezést iktatta be: „a károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja” (1959-es Ptk. 354. §). Az 1959-es Ptk. 354. §-a tehát a nem vagyoni kártérítés feltételeként megkövetelte a hátrány igazolását. Az 1959-es Ptk. rendelkezését az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) határozata alkotmányellenesnek tartotta, amelynek következtében a jogalkotó azt hatályon kívül helyezte [a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény 40. § (4) bekezdés a) pontja]. Ezt követően a nem vagyoni kártérítésre az 1959-es Ptk. 355. § (4) bekezdésének rendelkezése volt irányadó az alábbiak szerint „kártérítés címén a károkozó körülmény folytán a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést és az elmaradt vagyoni előnyt, továbbá azt a kárpótlást vagy költséget kell megtéríteni, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges”. E jogszabályhely alapján a bírói gyakorlat egyik irányvonala továbbra is megkövetelte a hátrány igazolását a nem vagyoni kártérítés megítéléséhez. E körben példaként hozható fel az alábbi elvi határozat: „a jó hírnévhez fűződő jogok megsértése esetén a jogosult nem vagyoni kártérítésre – a törvényben meghatározott egyéb feltételek mellett – akkor tarthat igényt, ha bizonyítja, hogy a jogellenes magatartással okozati összefüggésben olyan hátrány érte, amelynek csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez a nem vagyoni kártérítés megítélése indokolt” (EBH2000.302.).

A bírói gyakorlatban az évek során ugyanakkor egy eltérő megközelítés és felfogás is meggyökeresedett, amelynek egyik kiindulópontjának éppen a már idézett BH1996.304. számon közzétett döntés tekinthető. Ebben a döntésben ugyanis a Legfelsőbb Bíróság azt is rögzítette, hogy „a köztudomású tényeket azonban a bíróság hivatalból is figyelembe veszi”. A bírói gyakorlatnak e második irányvonala a sértett személyt a személyiségi jogsértés révén ért hátrányokat az 1952-es Pp. 163. § (3) bekezdése alapján köztudomásúnak, tehát bizonyításra nem szoruló tényeknek tekintette. Más szóval, a bírói gyakorlat ezen irányvonala eljárási úton jutott el oda, hogy nem szükséges a hátrány bizonyítása. A bírói gyakorlat szerint: „külön bizonyítást nem igénylően megállapítható a nem vagyoni kár bekövetkezése akkor, ha napilap – a róla készült fényképfelvétellel együtt közölt cikkben – azt állítja valótlanul a sérelmet szenvedetről, hogy előre kitervelten, fondorlatos módon eltulajdonította a rá bízott vagyontárgyakat” (BDT2007.1566.). Továbbá: a sértett személy közéleti funkciója alapján köztudomású tényként – külön bizonyítás nélkül – is megállapítható, hogy életkörülményeiben bekövetkeztek-e olyan hátrányok, amelyek nem vagyoni kárigényét megalapozzák (EBH2001.514.). Végül példaként: köztudomásúnak tekinthető, hogy a személyes adatok jogosulatlan felhasználásával a magánszférába történő kirívó beavatkozás, a közösségi oldalon létrehozott felhasználói felületen keresztül a bántó, lealacsonyító, lekicsinylő tartalmú közlések a sérelmet szenvedett személy élethelyzetében,

lelkiállapotában olyan negatív irányú változást okoznak, ami nem vagyoni kártérítéssel kompenzálható (BDT2012.2766.).

A Ptk. sérelemdíjra vonatkozó szabályozása a bírói gyakorlat fentiekben ismertetett ingadozásait, bizonytalanságait megszünteti, amikor kimondja, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges.

A sérelemdíjjal kapcsolatos jövőbeli bírói gyakorlatnak az alábbi kérdésekre is választ kell adnia.

Elsőként, mivel a sérelemdíjra igényt tartó személynek nem kell bizonyítania a hátrányt, a bíróságoknak más módon kell az indokolatlan igények érvényesítését, az ún. bagatell ügyeket kiszűrniük. Különös jelentőségű ezért az, hogy a sérelemdíj követelése iránt indult perekben a bíróságok megkülönböztessék a személyiségi jog megsértésétől az ennek a szintjét el nem érő, szubjektív érzéseken alapuló érdeksérelmeket. A személyiségi jogot nem sértő érdeksérelm ugyanis nem járhat a sérelemdíj mint jogvédelmi eszköz alkalmazásával.

Másodikként, az Európai Unió Bírósága a Leitner-ügyben (EUB C-168/00. sz. Leitner-ügyben 2002. március 12-én hozott ítélete) úgy döntött, hogy a „kár” magában foglalja a nem vagyoni kárt is, abban az esetben, hogyha az utazási csomaggal kapcsolatos szolgáltatások vonatkozásában szerződésszegés vagy a teljesítés elmaradása történik. Korábban a „kár” fogalma nem került ilyen módon konkretizálásra, a tagállamokra maradt a fogalom tartalommal való megtöltése. Az uniós jogban azonban így széles „kár”-fogalom jelenik meg, amely felveti azt a kérdést, hogy a magyar bíróságoknak személyiségi jogsértés körébe nem tartozó esetekben uniós jog alapján miként kell a „nem vagyoni kárt” szenvedett személy igényével kapcsolatban eljárniuk.

4. A sérelemdíj mértéke

A Ptk. 2:52. § (3) bekezdése szerint a sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetre gyakorolt hatására – tekintettel, egy összegben határozza meg. Míg tehát a sérelmet szenvedett félnek önmagában hátrányt nem kell bizonyítania, azonban a hátrány mértéke a sérelemdíj összege szempontjából releváns és jelentős kérdés.

Elsőként, fontos szabály, hogy a sérelemdíjat a bíróság *egy összegben* állapítja meg, nincsen tehát helye a sérelemdíj járadék formájában való megfizetésére való kötelezésnek. Ennek oka elsősorban abban keresendő, hogy a sérelemdíj a nem vagyoni sérelmek kompenzációjára szolgál, míg a járadék alapvetően a vagyoni hátrányokhoz kapcsolódik.

Másodikként, a Ptk. alapján a bíróságnak az *egy összegű* sérelemdíjat *az eset összes körülményei alapján mérlegeléssel* kell megállapítania, a mérlegelés szempontjaira a Ptk. egy nem taxatív jellegű felsorolást ad. Megjegyzendő, hogy már az 1959-es Ptk. alapján is rögzítette a bírói gyakorlat, hogy a nem vagyoni kártérítés mértékének megállapítása körében nem hagyható figyelmen kívül a jogsértés súlya, a felróhatóság mértéke és a jogsértésnek a sértettre gyakorolt hatása (BDT2011.2576.).

5. A sérelemdíj érvényesítésének személyhez kötöttsége

A sérelemdíj iránti igény a Ptk. szerint csak személyesen érvényesíthető: nem átruházható és nem örökölhető. A bírói gyakorlat kivételt tesz abban az esetben, amikor

a jogosult *a pert megindította, majd a per alatt meghalt*, ebben az esetben nem látta akadályát annak, hogy a jogutód igényelje a jogelőd haláláig eltelt időre járó nem vagyoni kártérítés összegét. Ha a károsult a nem vagyoni kárának megtérítése iránt pert indított, de a per tartama alatt meghal, jogutódja követelheti a jogelődöt a haláláig megillető nem vagyoni kártérítés összegét (BH2007.255.).

6. A sérelemdíj egyes személyiségi jogok megsértése esetén

A sérelemdíj a nem vagyoni kártérítést felváltó, annak helyébe lépő jogintézmény. A fentiekben ismertetésre került, hogy a Ptk. sérelemdíjra vonatkozó szabályai a nem vagyoni kártérítés korábbi szabályaihoz képest milyen változásokat eredményeznek, illetve pontosan meghatározzák a sérelemdíj érvényesítésére vonatkozó szabályokat (különösen: egy összegű megtérítés, hátrány igazolása nem szükséges). Az 1959-es Ptk.-nak a nem vagyoni kártérítésre vonatkozó, *a Ptk.-val összeegyeztethető gyakorlata* azonban feltehetőleg továbbra is alkalmazásra kerül, így különösen alkalmazhatóak lehetnek a nem vagyoni kártérítésnek a bírói gyakorlatban kimunkált esetcsoportjai.

A nem vagyoni hátrányok esetcsoportjai a teljesség igénye nélkül az alábbiak. Felidézendő, hogy a Ptk. 2:43. §-a példalódzó jelleggel felsorolja a személyiségi jogokat. Egyfelől, e nevesített személyiségi jogok bármelyikének megsértésével okozott nem vagyoni hátrány kompenzálható sérelemdíjjal, másfelől a Ptk.-ban nem nevesített személyiségi jogok sérelmével okozott nem vagyoni hátrányok. Megjegyezhető ugyanakkor, hogy személyiségi jogsértés hiányában nincsen lehetőség sérelemdíj követelésére. E tekintetben felidézhető az 1959-es Ptk. gyakorlatából, hogy eredménytelen terhességmegszakítás ellenére alaptalan az anya kártérítés iránti keresete, ha az azon alapul, hogy akarata ellenére fennmaradt a terhessége és gyermeke megszületett, tekintettel arra, hogy nincs olyan, a jog által elismert személyiségi joga, amely azáltal sérült volna, hogy az általa kívánt terhességmegszakítás ellenére egészséges gyermeke született (EBH2003.941.).

Elsőként, *az ember testi vagy lelki épségének sérelméből* eredhetnek nem vagyoni hátrányok.

E körben külön kiemelendő az esetleges orvosi műhibákkal okozott nem vagyoni hátrányok (lásd a civilisztikai kollégiumvezetők 2008. január 23–25-i tanácskozásáról szóló készült emlékeztetőt: BH2008.4.). Az orvos diagnosztikai tévedése miatt kialakuló súlyos idegrendszeri, mozgásszervi zavar – kerekesszékhez kötött életmód – miatt a nem vagyoni kártérítés szempontjaival foglalkozott a BDT2004.1046. szám alatt közzétett döntés.

Megjegyzendő, hogy a gyógyulás esélyének elvesztése az 1959-es Ptk. gyakorlatában nem vagyoni kártérítést alapozhatott meg (BDT2010.2319.).

A személyiségi jogvédelem szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a testi épséget, egészséget károsító magatartás milyen gyógytartamú sérülést okozott, súlyos vagy könnyű testi sértésnek minősül, a sérülések maradványtünet nélkül gyógyultak-e. Az egészség, testi épség sérelme nem vagyoni kártérítést megalapoz (BDT2009.1975.).

Továbbá példaként idézhető, hogy a bíróság a büntetőeljárás alaptalan megindítását és lefolytatását súlyos beavatkozásnak minősítette a személy életébe, akinek társadalmi megítélését, a róla kialakított véleményt az eljárás hátrányosan befolyásolta, azzal, hogy az eljárás ténye jelentős lelki terhet rótt az érintettre, akinek ezzel összefüggésben komoly egészségügyi problémái keletkeztek (BH2008.212.). Az újabb bírói gyakorlatból: a felmentéssel zárult büntetőeljárásban az előzetes fogva tartás során az ártatlanul elszenvedett, viszonylag hosszabb tartamú fogva tartás önmagában is megalapozza a nem vagyoni kártalanítás iránti igényt (BDT2015.3282.). Megjegyzendő, hogy ebben

az esetben nem jogellenes cselekmény indokolja a kártalanítást, valamint, hogy a Be. 580. § (1) bekezdésének II.a) pontja kártalanítási kötelezettséget ír elő arra az esetre, ha a bíróság a terheltet felmentette. A Be. 584. § (4) bekezdése szerint a kártalanítást az állam köteles megfizetni, annak módjára és mértékére a Ptk.-nak a szerződésen kívül okozott károkért való felelősségre vonatkozó rendelkezéseit a Be.-ben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni [Be. 582. § (1) bek.]. Az előzetes letartóztatás miatt keletkezett károk megítélése iránt az állammal szemben indított kártalanítási perben csak az előzetes letartóztatással okozati összefüggésben álló károk követelhetők.

A 1959-es Ptk. gyakorlatából felidézhető, hogy személyiségi jogot sért *a magánéletbe való önkényes beavatkozás* (a konkrét ügyben: terhesség megszakítása), azzal, hogy a beavatkozást általában akkor kell önkényesnek tekinteni, ha az érintett akaratával, szándékával kifejezetten ellentétes, és a beavatkozást a gondosan mérlegelt körülmények sem indokolják (BH2001.61.).

A *hátrányos megkülönböztetés tilalmához kapcsolódik* az 1959-es Ptk. gyakorlatából az az eset, amikor a tanuló származása, népcsoporthoz tartozása miatti hátrányos megkülönböztetés miatt ítelt meg a bíróság nem vagyoni kártérítést. Adott ügyben a jogerős ítélet megállapította: az alperes megsértette a felperesek személyiségi jogát azzal, hogy a hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütköző módon az általa fenntartott általános iskolában a felperesek ballagtatása külön történt és általános iskolai tanulói jogviszonyuk fennállása alatt a tornaterem használata számukra nem volt biztosított (EBH2001.515.).

A *becsület, illetve a jóhírnév megsértéséből* eredő nem vagyoni kártérítés az 1959-es Ptk. gyakorlatában meglehetősen gyakori volt (lásd a 2:45. § magyarázatát, illetve az 1959-es Ptk. gyakorlatából példaként BH1997.578., BH2002.352., BH2004.104., BH2008.297.).

Az 1959-es Ptk. alapján a bíróság megállapította, hogy a *személyes adatok jogosulatlan felhasználásával* a magánszférába történő kirívó beavatkozás is adhat alapot nem vagyoni kártérítésre (BDT2012.2766.).

Nem vagyoni kártérítést alapozhat meg a kegyeleti jog megsértése is (BH1997.525.).

A nem nevesített személyiségi jogok közül az 1959-es Ptk. bírói gyakorlatából felidézhető példaként *a hozzátartozóknak az ép, illetve az egészséges családban való éléshez fűződő joga hozzátartozó halála vagy súlyos sérülése folytán* (BDT2010.1755.). A nem vagyoni kártérítést tehát önmagában nem a gyász és a fájdalom, vagy a gyászreakció kóros mivolta alapozta meg, hanem az a tény, hogy sérült a károsultnak a családban éléshez fűződő alapvető személyiségi joga (BDT2010.2237.). Abban az ügyben, amelyben a felperesek hozzátartozója az alperes tulajdonában álló horgásztónál halálos áramütést szenvedett amiatt, hogy a horgászbotjával hozzáért a magasfeszültségű vezetékhez, a bíróság megállapította, hogy az alperest kártérítési felelősség terheli amiatt, hogy a felperesek hozzátartozóját halálos kimenetelű áramütés érte. A bíróság a felperesek részére eltérő mértékű nem vagyoni kártérítést ítelt meg. A másodfokú bíróság úgy ítélte meg ugyanis, hogy a balesetben meghalt személy gyermekeinek ún. hozzátartozói nem vagyoni kártérítési igénye tekintetében az a gyermek, aki az elhalt elvált házastársának családjában él – meghalt édesapjával való rendkívül jó kapcsolata ellenére is – alacsonyabb összegű nem vagyoni kártérítésre tarthat igényt, mint az elhalt második kapcsolatából született és vele egy családban élő gyermekei, mert az apjától külön élő gyermeknek a károkozás folytán nem sérül a teljes családban éléshez fűződő személyiségi joga (BDT2012.2728.).

Szintén nem vagyoni kártérítést eredményezett az 1959-es Ptk. gyakorlatában *a szülő családtervezéshez fűződő jogának*, illetve az anya önrendelkezési jogának sérelme, amennyiben az anya orvosi hiba következtében nem élhetett a terhességmegszakítás

lehetőségével, gyermeke pedig fogyatékkal született (1/2008. PJE, amely az 1/2014. PJE alapján a Ptk.-ra is irányadó). E polgári jogegységi határozat rögzítette viszont azt is, hogy a genetikai, teratológiai ártalom következtében fogyatékossgal született *gyermek a saját jogán nem* igényelhet kártérítést a polgári jog szabályai szerint az egészségügyi szolgáltatótól amiatt, hogy a terhsgondozás során elmaradt vagy hibás orvosi tájékoztatás következtében anyja nem élhetett a terhességmegszakítás jogszabály által biztosított jogával.

Nem vagyoni kártérítést a *szervi jogsértéssel* összefüggően bekövetkezett nem vagyoni hátrány is megalapozhat (EBH1999.100.).

A *sportkarrier esélyeinek elvesztését* az 1959-es Ptk. alapján a bírói gyakorlat nem vagyoni kártérítéssel kompenzálta (BDT.2011.2517.).

Végül szintén külön nem nevesített, bár a személyes szabadságból levezethető személyiségi jog a *hivatal zavartalan gyakorlásához fűződő jog* (BDT2002.586.), valamint nem nevesített jog megsértése a *jogorvoslati jogtól való megfosztás* (BDT2001.374.). Utóbbi esetben a bíróság megállapította, hogy ha az alperes mulasztása elzárta a felperest az alkotmányos alapjoga, az eljárásjogi törvényben is biztosított jogorvoslati lehetőségének gyakorlásától, a felperes személyiségi jogát sértette meg és ez megalapozza az alperes nem vagyoni kártérítési felelősségét.

2:53. §

[Kártérítési felelősség]

Aki személyiségi jogainak megsértéséből eredően kárt szenved, a jogellenesen okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti a jogsértőtől kárának megtérítését.

A személyiségi jogok megsértése esetén a sértett kártérítést követelhet az őt ért *vagyoni károkért* (a nem vagyoni sérelemért sérelemdíj követelhető). A kár, valamint annak mértékének bizonyítására a sértett köteles (szemben a sérelemdíjjal, ahol hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges).

A személyiségi jogok megsértése révén okozott vagyoni károk megtérítésére a Ptk. a jogellenesen okozott károkért való felelősség szabályait rendeli alkalmazni, amely tipikusan a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait jelenti, de jelentheti a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályait is.

A *szerződésen kívüli felelősség szabályaiból* kiemelendő, hogy sem az általános, sem a veszélyes üzemi kimentési ok nem változott az 1959-es Ptk.-hoz képest. Az általános felelősségi alakzat szerint a károkozó továbbra is kimentheti magát, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható [6:519. §, 1:4. § (1) bekezdés]. A veszélyes üzemi felelősségi alakzat szerint a károkozó kimentheti magát, ha bizonyítja, hogy a kárt a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül eső és elháríthatatlan ok idézte elő [6:535. § (1) bekezdés]. Az 1959-es Ptk.-hoz képest módosult viszont az okozati összefüggés a szerződésen kívül okozott károk körében: a Ptk. ugyanis előreláthatósági klauzulát épített be a releváns károk megállapításához (6:521. §). Továbbá a Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz képest szélesebb körben engedi meg a károkozásért való felelősség korlátozását, valamint kizárását, amikor úgy rendelkezik, hogy csupán a szándékosan okozott, továbbá az emberi életet, testi épséget vagy egészséget megkárosító károkozásért való felelősséget korlátozó vagy kizáró szerződési kikötés semmis (6:526. §).

A *szerződésszegéssel okozott felelősség szabályai* több tekintetben jelentősen módosultak az 1959-es Ptk.-hoz képest. A Ptk. rendszerében a visszterhes szerződés megszegésével okozott károkért való felelősség alól a károkozó nem mentheti ki magát

azzal, hogy nem járt el felróhatóan, hanem csak akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa (6:142. §). Változott a kártérítés mértékére vonatkozó szabály is: kártérítés címén meg kell téríteni a szolgáltatás tárgyában keletkezett kárt, a szerződésszegés következményeként a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károkat és az elmaradt vagyoni előnyt ellenben csak olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a jogosult bizonyítja, hogy a kár mint a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt, azzal, hogy szándékos szerződésszegés esetén a jogosult teljes kárát meg kell téríteni (6:143.). A deliktuális felelősségi alakzathoz hasonlóan a szándékosan okozott, továbbá emberi életet, testi épséget vagy egészséget megkárosító szerződésszegésért való felelősséget korlátozó vagy kizáró szerződési kikötés semmis, azonban egyéb körben a felelősség korlátozható, illetve kizárható az ellenszolgáltatás megfelelő csökkentése vagy egyéb előny kikötése nélkül is (6:152. §, vö. az 1959-es Ptk. 314. §-ával).

Megjegyzendő, hogy a Ptk. nem tartotta fenn az 1959-es Ptk. 84. § (2) bekezdésének azon szabályát, amely szerint, ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával, a bíróság a jogsértőre közérdekű célra fordítható bírságot is kiszabhat.

2:54. § [A személyiségi jogok érvényesítése]

- (1) A személyiségi jogokat személyesen lehet érvényesíteni.**
- (2) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőkétségében részlegesen korlátozott személy a személyiségi jogai védelmében önállóan felléphet. A cselekvőképtelen személyiségi jogainak védelmében törvényes képviselője léphet fel.**
- (3) Az ismeretlen helyen távollévő személyiségi jogának védelmében a hozzátartozója vagy gondnoka léphet fel.**
- (4) Ha a személyiségi jog megsértése közérdekbe ütközik, a jogosult hozzájárulásával az ügyész keresetet indíthat, és érvényesítheti a jogsértés felróhatóságtól független szankcióit. Az ügyész keresete alapján a jogsértéssel elért vagyoni előnyt közérdekű célra kell átengedni. E bekezdést az (5) bekezdésben foglalt jogsértés esetén azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy az ügyész a jogosult hozzájárulása nélkül is – az elévülési időn belül – keresetet indíthat.**
- (5) A közösség bármely tagja jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a jogsértés megtörténtétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül személyiségi jogát érvényesíteni. A közösség bármely tagja a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésének kivételével a személyiségi jogok megsértésének valamennyi szankcióját érvényesítheti.**

1. A személyiségi jogok jogérvényesítésének sajátosságai

A Ptk. az 1959-es Ptk.-val összhangban úgy rendelkezik, hogy a személyiségi jogokat személyesen lehet érvényesíteni.

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú (Ptk. 2:11. §) és a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy (2:19. §) a személyiségi jogai védelmében önállóan felléphet.

A cselekvőképtelen (2:13. § és 2:21. §) személyiségi jogainak védelmében törvényes képviselője léphet fel.

Az ismeretlen helyen távollévő személyiségi jogának védelmében a hozzátartozója [8:1. § (1) bekezdés 1–2. pontok] vagy gondnoka léphet fel.

E szabályok alapvetően szintén összhangban vannak az 1959-es Ptk.-val.

Újdonság viszont a Ptk.-ban, hogy amennyiben a jogsértés közérdeket is sért, a személyiségi jogok megsértése miatt a jogosult hozzájárulásával az ügyész is felléphet és érvényesítheti a jogsértés felróhatóságától független szankcióit [2:51. § (1) bekezdés]. Ebben az esetben a jogsértéssel elért és elvont vagyoni előnyt meghatározott közérdekű célra kell átengedni.

Megjegyzendő, hogy az 1959-es Ptk. az ügyész számára a fellépést akkor tette lehetővé, ha a meghalt személy (megszűnt jogi személy) jómírnevét sértő magatartás közérdekbe ütközött [1959-es Ptk. 85. § (3) bekezdés].

2. Az ún. „gyűlöletbeszéd” szabályai

Az Országgyűlés Alkotmányügyi Bizottsága által a Ptk. zárószavazása előtt beterjesztett és az Országgyűlés által elfogadott módosítás alapján új szabályként került be a Ptk.-ba az ún. gyűlöletbeszéd polgári jogi szankcionálása.

A Ptk. 2:54. § (5) bekezdése szerint a közösség bármely tagja jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a személyiségi jogát érvényesíteni, azzal, hogy a közösség bármely tagja a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésének kivételével a személyiségi jogok megsértésének valamennyi szankcióját érvényesítheti.

A módosító javaslat indokolása szerint kollektív személyiségi jogvédelmet csak bizonyos alapjogok esetében indokolt lehetővé tenni, ellenkező esetben a véleménynyilvánítás szabadsága szenvedne sérelmet. Ugyanakkor a Ptk. nem definiálja pontosan, hogy mit kell „jogsérelemnek” tekintetni.

A módosító javaslat indokolása kifejti, hogy a kollektív személyiségi jogvédelmet korlátok közé kell szorítani, vagyis biztosítani kell, hogy csak indokolt és kirívó jogsértés kerüljön szankcionálásra. Ennek eszközei a következők:

a) A „személyisége lényeges vonásának minősülő” jogsértés szöveg beiktatása azért szükséges, hogy csak komoly esetben és csak ténylegesen a közösséghez tartozók kapjanak jogvédelmet.

b) A „nagy nyilvánosság előtt” fordulat alkalmazása azt a célt szolgálja, hogy perszonális kapcsolatok és magánbeszélgetések ezen a címen ne kerüljenek bírósági tárgyalóterembe.

c) A „súlyosan sértő vagy kifejezésmódjában indokolatlanul bántó” jogsérelem szöveg alkalmazása azért szükséges, mert a kritika bizonyos szintjét egy közösségnek is túrnie kell.

d) Harmincnapos jogvesztő határidő közé szükséges szorítani az igényérvényesítést a parttalan perlés veszélye miatt, ugyanis az elévülési időn belül a közösség akár minden tagja ugyanazon a jogcímen számtalan pert indíthatna. A határidő bevezetésével a perek

száma észszerűen korlátozható és a perek egyesíthetőek; tekintettel arra, hogy az érvényesíteni kívánt jog ugyanaz.

A jogsértéssel elért vagyoni előnynek a pert indító közösségi tagnak való átengedését azért indokolt kizárni, mivel méltánytalan eredményre vezetne, ha ebből az előnyből kizárólag a jogsértésük alapján a bíróság előtt időben pert indító tagok részesednének.

A módosító javaslat indokolása szerint az egyén önrendelkezési joga miatt biztosítani kell, hogy – ha maga nem indít pert – az őt ért jogsértés közérdekű jellegére tekintettel az ügyész közérdekű keresetindításához hozzájáruljon. A 2:54. § (5) bekezdése szerinti új igényérvényesítési határidőre tekintettel viszont rendezni kell az ügyész perindítási jogát az (5) bekezdés szerinti eljárásokban.

Ezekben az esetekben indokolt biztosítani, hogy az ügyész – a közérdekre tekintettel – az általános szabályok szerint, elévülési időn belül a harmincnapos határidőn túl is indíthasson pert a sértett egyén hozzájárulása nélkül is. Ezzel azt a jogalkotói célt valósítja meg, hogy a közérdeket sértő kollektív személyiségi jogsérelem akkor se maradjon szankcionálatlanul, ha a közösség egyik tagja sem érvényesít a harmincnapos határidőn belül igényt.

A bírósági jogérvényesítés *eljárási szabályait* a Pp. tartalmazza. A fontosabb szabályok az alábbiak szerint összegezhetőek. A perre az a bíróság illetékes, amelynek területén az alperes belföldi lakóhelye, belföldi lakóhely hiányában belföldi tartózkodási helye, vagy – ha az alperes nem természetes személy – belföldi székhelye található. Ha az illetékes bíróság nem állapítható meg, a perre a Fővárosi Törvényszék illetékes. A keresetet csak ugyanabból a ténybeli alapból származó közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítésére vonatkozó keresettel lehet összekapcsolni. A keresetlevélben meg kell jelölni a jogsértés megtörténtének időpontját, valamint – ha rendelkezésre áll – az azt alátámasztó bizonyítékot is csatolni kell. A keresetlevélben a felperesnek nyilatkoznia kell arról, hogy a jogsérelemmel érintett közösséghez tartozik-e. A bíróság elrendeli az előtte folyamatban lévő olyan perek egyesítését, amelyeknek tárgya a közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése, ha az igények ugyanabból a ténybeli alapból származó jogsérelemmel függenek össze. Azonos ténybeli alap esetén az azonos hatáskörű bíróságok előtt folyamatban lévő pereket is egyesíteni kell azzal, hogy a továbbiakban az a bíróság jár el, amelyhez a legkorábban érkezett keresetlevelet benyújtották. Ha egyesített perben a felperes a közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jogsértésből eredő kár megtérítése iránti követelést is érvényesít, a bíróság elrendeli annak önálló ügyként történő tárgyalását, és azt a per jogerős elbírálásáig felfüggeszti. A bíróság a felfüggesztés megszüntetését követően a pert az általános szabályok szerint tárgyalja. A bíróság a személyiség lényeges vonásának minősülő, a közösséghez tartozással összefüggő személyiségjegy vonatkozásában azt vizsgálja, hogy a közösséget bántó jogsérelem alkalmas lehet-e arra, hogy általában véve a közösséghez tartozó személy személyiségi jogának a sérelmét is okozza. A jogsértés körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértés közösségre gyakorolt hatására – tekintettel megállapított sérelemdíjat egy összegben kell megítélni, ami a sérelemdíj iránti igényt érvényesítő felpereseket egyetemlegesen illeti meg.

NEGYEDIK RÉSZ

SZERZŐI JOG ÉS IPARJOGVÉDELEM

2:55. §

[Kiegészítő alkalmazás]

E törvényt kell alkalmazni a hatálya alá tartozó olyan kérdésekben, amelyeket a szerzői jogról és az iparjogvédelemről, valamint az üzleti titok védelméről rendelkező törvények nem szabályoznak.

1. Változások az 1959-es Ptk.-hoz képest

A Ptk. „Szerzői jog és iparjogvédelem” címet viselő része számos jelentős eltérést mutat az 1959-es Ptk. „Szellemi alkotásokhoz fűződő jogok” címet viselő részéhez (1959-es Ptk. 86–87. §) képest.

Az *első fontos változás magában a terminológiában található*. A Ptk. elhagyja az 1959-es Ptk. szellemi alkotások gyűjtőfogalom használatát, és helyette annak két nagy területét, a szerzői jogot és az iparjogvédelmet nevesíti. Az 1959-es Ptk. „szellemi alkotásokhoz fűződő jogok” fogalma magában foglalta egyfelől a know-how-t (a Ptk. szóhasználatában védett ismeret), amelyet a Ptk. az üzleti titok részeként, a szerzői jogon és az iparjogvédelmen kívül helyez el. Másfelől az 1959-es Ptk. „szellemi alkotásokhoz fűződő jogok” fogalma magában foglalta az egyéb, nem nevesített szellemi alkotások védelmét [1959-es Ptk. 86. § (3) bekezdés], amely védelmet a Ptk. nem tart fenn.

A *második fontos változás*, hogy a Ptk. nem tartja fenn az 1959-es Ptk. szellemi alkotások védelmét deklaráló általános szabályát [1959-es Ptk. 86. § (1) bekezdés], valamint a külön jogszabályokban nem rendezett, de társadalmilag széles körben felhasználható és még közkinccsé nem vált szellemi alkotások védelmét [1959-es Ptk. 86. § (1) bekezdés], amelynek révén a Ptk. lényegében megszünteti az ún. „hézagmentes védelmet”.

Az 1959-es Ptk. 86. § (3) bekezdésének alkalmazhatóságát a Legfelsőbb Bíróság az ún. „Cappuccino”-ügyben oly módon fejtette ki, hogy az ott meghatározott szellemi alkotásra vonatkozó védelem lehetősége csak akkor állt fenn, ha szerzői jogi védelem nem állt fenn; illetve ha a kérelmezők szerzői jogi védelem alatt álló mű szerzőiként jogosultak igényt érvényesíteni, úgy ez az 1959-es Ptk. 86. §-ának (2) bekezdésére tekintettel a 86. § (3) bekezdésének alkalmazását kizárja (BH2003.14.).

Ugyanakkor a bírói gyakorlatban az 1959-es Ptk. 86. § (3) bekezdésében foglalt egyéb szellemi alkotások védelme egyfelől meglehetősen ritkán került alkalmazásra, másfelől pedig az alkalmazás meglehetősen bizonytalan volt, amely magával hordozta a külön jogszabályokban foglalt szellemi alkotásokra vonatkozó védelem elmosódásának veszélyét is. A joggyakorlatban felmerült problémák alátámasztására az alábbi eseteket mutatjuk be.

Elsőként, adott esetben a másodfokú bíróság úgy ítélte meg, hogy az adott marketingkonceptióba ágyazottan megjelenő reklámötlet, az ún. kreatív, az 1959-es Ptk. 86. §-ának (3) bekezdése alapján védelem alatt álló szellemi alkotásként nem értékelhető, mivel szorosan a reklámozott termékhez köthető gondolatisággal bíró reklámötletről lévén szó, és hiányzik a társadalmilag széles körben való felhasználhatóság mint törvényi feltétel (BDT2007.1703.).

Másodikként, az adott esetben a perbeli szabadalom megsemmisítésre került, oltalma a keletkezésére visszaható hatállyal megszűnt, a szabadalmat ugyanakkor a jogvitára irányadó régi szabadalmi törvény (a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló

1969. évi II. tv.) vonatkozó rendelkezései szerint az Országos Találmányi Hivatal közzétette. Következésképpen, a szabadalom által oltalmazott megoldás közkinccsé vált, és így hiányzott az 1959-es Ptk. 86. § (3) bekezdésében foglalt oltalmi feltétel (BDT2011.2443.). Megítélésünk szerint a külön törvényben szabályozott műszaki alkotások védelme elmosódásának veszélyét is magában hordozta az, hogy a perbeli felperes megszűnt szabadalmi oltalma tárgyára megpróbált más úton, az 1959-es Ptk. 86. § (3) bekezdése alapján védelmet igényelni.

Harmadikként, a Legfelsőbb Bíróság az ún. „Valton”-ügyben rámutatott, hogy jogi értelemben vett szellemi alkotásról csak abban az esetben beszélhetünk, ha az meghatározott szellemi tevékenység, alkotási folyamat eredménye, már megformált gondolati tartalmat, azonosítható és egyediesíthető gondolatsort, gondolati szövedéket fejez ki. A bíróság megítélése szerint a perbeli „Valton” névötlet – a konkrét körülményeket értékelve – ezeknek a szellemi alkotást jellemző ismérveknek nem felel meg (BH2005.209.). Megjegyezhető ehhez az esethez, hogy egyfelől az ötletet, elvet, elgondolást a szerzői jog sem részesíti oltalomban [Szt. 1. § (6) bekezdés], másfelől pedig amennyiben megformált egyedi gondolati tartalomról, azonosítható és egyediesíthető gondolatsorról lett volna szó, úgy a szerzői jogi oltalom fennállt volna, feltéve, hogy az egyéni-eredeti jellegű [Szt. 1. § (3) bekezdés]. Következésképpen, megítélésünk szerint a jogvita a szerzői jogi szabályok szerint megfelelő módon elbírálnak lett volna, és az 1959-es Ptk. 86. § (3) bekezdése szerinti egyéb szellemi alkotás védelme további eredményt nem hozott, inkább csak a szerzői jogi védelem elmosódásához vezethetett volna.

A bírói gyakorlatban felmerült, a fentiekben összegzett problémák mellett az 1959-es Ptk. 86. § (3) bekezdésében foglalt egyéb szellemi alkotás oltalma megszüntetésének további oka volt az egyezményes háttér hiánya, valamint a nevesített szerzői jogi és iparjogvédelmi oltalmi formák tárgyainak az utóbbi évtizedekben megfigyelhető folyamatos bővülése, amely az egyéb szellemi alkotások védelmét feleslegessé tette [Faludi Gábor: Szerzői jog és iparjogvédelem in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 186–187.].

A harmadik fontos változás a know-how szabályozása: míg a know-how-t (a Ptk. szóhasználatában: „védett ismeret”) a jogalkotó korábban a szellemi alkotások között helyezte el az 1959-es Ptk. 86. § (4) bekezdésében, addig a Ptk. azt az üzleti titok egyik fajtájaként nevesíti, és az 1959-es Ptk.-hoz képest kibővítve szabályozza. E kérdéskörrel bővebben lásd a 2:47. §-hoz fűzött magyarázatokat.

A negyedik fontos változás a jogsértés esetén érvényesíthető szankciók szabályozása.

Elsőként, hogy a Ptk. nem tartja fenn a szellemi alkotásokhoz fűződő jog megsértése esetére a személyiségi jogsértési szankciók kiegészítő alkalmazását. Az 1959-es Ptk. 87. § (1) bekezdése alapján, akinek szellemi alkotáshoz fűződő jogát megsértették – a külön jogszabályban meghatározott védelmen kívül – a személyhez fűződő jogok megsértése esetén irányadó polgári jogi igényeket támaszthatta. E változás alapvető oka megítélésünk szerint elsősorban az, hogy a szerzői jogi és iparjogvédelmi törvények a személyiségi jogsértési szankciók rendszerén alapulva, de azt jelentősen kibővítve, a vonatkozó európai uniós irányelvet (a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről szóló 2004. április 29-ei 2004/48/EK parlamenti és tanácsi irányelve) megfelelően átültetve, részletesen és egymással tartalmilag lényegében azonos módon szabályozzák, beleértve a polgári jog szabályai szerint a kártérítés iránti igényt [lásd különösen az Szt. 94. §-át, az Szt. 35. § (2)–(11) bekezdéseit és a Vt. 27. § (2)–(11) bekezdéseit] és a szerzői és iparjogvédelmi jogok megsértése esetén érvényesíthető jogkövetkezményeket. A szerzői vagy az iparjogvédelmi személyhez fűződő jogok jogosultja a szerzői jogi és iparjogvédelmi törvényeknek a Ptk.-ra utaló szabályai alapján érvényesíthetnek sérelemdíj iránti igényt

is személyhez fűződő joguk megsértése esetén [pl. Szjt. 3. §, Szt. 43/A. § (2) bekezdés]. Következésképpen az 1959-es Ptk. 87. § (1) bekezdése lényegében felesleges volt a szerzői és iparjogvédelmi külön törvények részletes szabályozásának és utaló normáinak tükrében.

Másodikként, szintén fölösleges, és ezért a Ptk. nem tartja fenn az 1959-es Ptk. 87. § (2) bekezdését, amely úgy rendelkezett, hogy a külön jogszabályok hatálya alá nem tartozó szellemi alkotásokat és a személyek vagyoni értékű gazdasági, műszaki, szervezési ismereteit és tapasztalatait érintő védelem körében a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit elsajátító vagy felhasználó személy részesítse őt az elért vagyoni eredményben. Az 1959-es Ptk. 87. § (2) bekezdése egyfelől azért vált feleslegessé, mert a Ptk. megszüntette a külön jogszabályok hatálya alá nem tartozó szellemi alkotások védelmét, másfelől pedig azért, mert a 2:51. § (1) bekezdés e) pontja valamennyi személyiségi jog (beleértve a know-how-t, a Ptk. szóhasználatában védett ismeret) megsértése esetére lehetővé teszi azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át személyiségi jogában megsértett személy javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint, így a 2:51. § (1) bekezdés e) pontja szerinti általános szabály tükrében feleslegessé vált az 1959-es Ptk. 87. § (2) bekezdésében a know-how körében speciálisan előírt rendelkezés.

Az ötödik fontos változás a Ptk. és a külön törvények kapcsolatát szabályozó norma, amelyet 1959-es Ptk. 86. § (2) bekezdése, valamint a Ptk. 2:55. § tartalmazza, és amelynek részletes magyarázatát a következő 2. pont tartalmazza.

2. A Ptk. és a szerzői jogi, az iparjogvédelmi, valamint az üzleti titok védelméről szóló törvények kapcsolata

Az 1959-es Ptk. 86. § (2) bekezdése szerint a szellemi alkotások védelmét alapvetően az 1959-es Ptk.-n túlmenően az alkotások meghatározott fajtáira, valamint egyes rokon tevékenységekre a szerzői, az iparjogvédelmi (a szabadalmi, a védjegy-, eredetmegjelölés-, származásjelzés- és mintaoltalom), valamint a hangfelvételek előállítóit védő jogszabályok határozták meg. A 2:55. § egy utaló szabállyal kapcsolja össze a magánjogi kódexet a szerzői jogi és az iparjogvédelmi jogviszonyokra vonatkozó külön törvényekkel, amikor úgy rendelkezik, hogy a Ptk.-t kell alkalmazni a hatálya alá tartozó olyan kérdésekben, amelyeket a szerzői jogról és az iparjogvédelemről rendelkező törvények nem szabályoznak.

A két jogszabályhely szerkezeti elhelyezése eltér. Az 1959-es Ptk.-ban a „személyhez és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok” fejezet végén, a Ptk.-ban pedig az ember mint jogalanyról szóló Második Könyvben, de önálló részben (Negyedik Rész: Szerzői jog és iparjogvédelem) találhatóak a releváns normák. Megállapítható ugyanakkor, hogy szerkezetiileg mind az 1959-es Ptk., mind a Ptk. a személyi jog végén helyezte el, illetve helyezi el a szerzői jogra és az iparjogvédelemre vonatkozó szabályokat. Ugyanakkor megítélésünk egyre erősebb és a gyakorlatban egyre inkább jelentősebb a szerzői és iparjogvédelmi jogok vagyoni aspektusa: e jogok ugyanis kizárólagos jellegű jogok, amelyek abszolút szerkezetű jogviszonyt jelentenek. Fontos ugyanakkor, hogy a Ptk. dologfogalma [5:14. § (1) bekezdés, az 1959-es Ptk.-val egyezően] nem öleli fel a szellemi alkotásokat, hiszen a szellemi alkotások nem birtokba vehető testi tárgyak, és így polgári jogi dogmatikai értelemben *a szellemi alkotások tulajdonjog tárgyai nem lehetnek*. Ugyanakkor, egyfelől, a szellemi alkotások vagyoni jogosultjait a tulajdonjoggal számos tekintetben egyező részjogosítványok illeti meg (a szellemi alkotás jogosultját is megilleti

a használat, hasznosítás és a rendelkezés joga), másfelől a szellemi alkotásokat a legtöbb esetben dolgok hordozzák, illetve azok dolgokban testesülnek meg (pl. egy szerzői mű könyv formában, vagy egy ingó dolog hordoz egy védjegyet). Továbbá, fontos, hogy a szellemi alkotásokat az Alkotmánybíróság gyakorlata bevonta az a tulajdonhoz való jogok és kötelezettségek körébe [17/1992. (III. 30.) AB határozat].

A két jogszabályhely összevetéséből megállapítható, hogy a 2:55. § elhagyja az 1959-es Ptk. 86. § (2) bekezdésének az alkotások fajtáira, valamint az egyes rokon tevékenységekre utaló hivatkozásokat, és átfogó jelleggel utal a szerzői jogról és az iparjogvédelemről szóló törvényekre, tehát *a Ptk. nem sorolja fel a külön oltalmi tárgyakat*. Megítélésünk szerint a Ptk. megoldása azért is szerencsésebb, mert az 1959-es Ptk. 86. § (2) bekezdésének a felsorolása hiányos, nem pontos, illetve nem volt összhangban a szellemi alkotásokat szabályozó jogszabályokkal. Példaként megjegyezhető, hogy az 1959-es Ptk. 86. § (2) bekezdése nem választotta külön a használati mintát (lásd a Hmtv.-t) és a formatervezési mintát (lásd az Fmtv.-t) vagy, hogy a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közül mindössze a hangfelvételek előállítóit emelte ki, és nem utalt egyéb szerzői joggal szomszédos jogok védelmére (pl. az előadóművészek védelme, a rádió- és televíziószervezetek védelme, a filmek előállítóinak védelme), valamint az adatbázisok előállítóinak védelmére (lásd az Szt. harmadik részét). A Ptk. megoldása megítélésünk szerint azért is szerencsésebb, mert az oltalmi formák esetleges változásához rugalmasan, változtatás igénye nélkül illeszkedik.

A szerzői jogok védelméről (beleértve a szerzői joghoz kapcsolódó jogokat is) az Sztj. rendelkezik. A Sztj. védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat [Sztj. 1. § (1) bekezdés].

Az iparjogvédelem területe heterogén, felöleli a műszaki alkotások, valamint az árujelzők védelmét. Az iparjogvédelem területén a jelentős törvények az alábbiak.

A Szt. tartalmazza a szabadalmak, a szabadalmazható biotechnológiai találmányok, valamint a növényfajta-oltalom védelmét is. A Szt. értelmében szabadalmazható minden új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható találmány a technika bármely területén [Szt. 1. § (1) bekezdés]. Az oltalmi feltételeknek megfelelő találmány szabadalmazható akkor is, ha biológiai anyagból álló vagy azt tartalmazó termékre vagy olyan eljárásra vonatkozik, amelynek révén biológiai anyagot állítanak elő, dolgoznak fel vagy alkalmaznak (Szt. 5/A. §). Növényfajta-oltalomban részesülhet a növényfajta, ha megkülönböztethető, egynemű, állandó, és új növényfajta-oltalom tárgyát képezheti minden növényrendszertani nemzetséghez és fajhoz tartozó fajta, beleértve a nemzetségek vagy fajok közötti hibrideket is [Szt. 106. § (1)–(2) bekezdés].

A Hmtv. szerint használati mintaoltalomban (ún. kis szabadalomban) részesülhet valamely tárgy kialakítására, szerkezetére vagy részeinek elrendezésére vonatkozó megoldás, ha új, ha feltalálói lépésen alapul és iparilag alkalmazható [Hmtv. 1. § (1) bekezdés].

A Fmtv. szerint mintának minősül valamely termék egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek, illetve a díszítésének a külső jellegzetességei – különösen a rajzolat, a körvonalak, a színek, az alak, a felület, illetve a felhasznált anyagok jellegzetességei – eredményeznek [Fmtv. 1. § (2) bekezdés].

A mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról szóló 1991. évi XXXIX. törvény 1. § (1) bekezdése szerint oltalomban részesülhet a mikroelektronikai félvezető termék topográfiája (a továbbiakban: topográfia), ha eredeti. A törvény 1. § (2) bekezdése szerint topográfia a mikroelektronikai félvezető termék elemeinek, amelyek közül legalább egy aktív elem, és összekötéseinek vagy azok egy részének bármely

formában kifejezett, térbeli elrendezése, vagy egy gyártásra szánt félvezető termékhez készített ilyen térbeli elrendezés.

A Vt. felöleli a védjegyek (beleértve az ún. kollektív védjegyeket, tehát az együttes és a tanúsító védjegyeket), valamint a földrajzi árujelzők (eredetmegjelölések és földrajzi jelzések) védelmét. Védjegyoltalomban részesülhet minden grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól [Vt. 1. § (1) bekezdés]. A földrajzi jelzés valamely táj, helység, kivételes esetben ország neve, amelyet az e helyről származó – a meghatározott földrajzi területen termelt, feldolgozott vagy előállított – olyan termék megjelölésére használnak, amelynek különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője lényegileg ennek a földrajzi származásnak tulajdonítható. Az eredetmegjelölés valamely táj, helység, kivételes esetben ország neve, amelyet az e helyről származó – a meghatározott földrajzi területen termelt, feldolgozott, illetve előállított – olyan termék megjelölésére használnak, amelynek különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője kizárólag vagy lényegében az adott földrajzi környezet, az arra jellemző természeti és emberi tényezők következménye [Vt. 106. § (2)–(3) bekezdés].

Megjegyezzük, hogy a fentiekben megjelölt szerzői jogi és iparjogvédelmi törvények *komplex törvények, amelyeknek szerteágazó rendelkezéseit a közös oltalmi tárgy fogja össze*. Egyfelől e törvények különböző jogágakba tartozó szabályokat tartalmaznak, így különösen polgári anyagi jogi normákat, polgári eljárási jogi normákat (az igényérvényesítésre, a perekre irányadó speciális szabályokat), továbbá közigazgatási eljárási normákat, tekintettel arra, hogy az iparjogvédelmi jogok lajstromozással keletkeznek, a lajstromozási eljárás pedig a SZTNH mint kormányhivatal előtti speciális közigazgatási hatósági eljárás, amelyre bizonyos körben a Ket. alkalmazandó. Másfelől fontos, hogy az iparjogvédelem több területén nemzetközi és uniós oltalmi rendszerek léteznek, amelyekhez történő illeszkedési szabályokat is tartalmaznak a fent megjelölt iparjogvédelmi törvények, feltéve értelemszerűen, hogy ilyen nemzetközi és/vagy uniós oltalmi rendszer az adott oltalmi forma tekintetében létezik.

A Ptk. tehát *fenntartotta azt a kodifikációs megoldást, hogy a szerzői jogot és az iparjogvédelmet szabályozó normákat külön törvények tartalmazzák*, és így a szellemi alkotások joga a családjoggal és a társasági joggal ellentétben nem került be a Ptk.-ba. E kodifikációs megoldást különösen a külön törvények komplex jellege indokolja.

A Ptk. hatálybalépésével *a Ptk. és a szerzői jogról, valamint az iparjogvédelmi jogokról szóló külön törvények kapcsolata* alapvetően változatlan marad. E kapcsolat két irányból közelíthető meg: egyfelől a Ptk. felől, másfelől a külön törvények felől.

A 2:55. § szerint a Ptk.-t kell alkalmazni a hatálya alá tartozó olyan kérdésekben, amelyeket a szerzői jogról és az iparjogvédelemről rendelkező törvények nem szabályoznak. A polgári anyagi jogi kérdésekben tehát az Szjt. és az iparjogvédelemről szóló törvények *háttérjogszabálya a Ptk., a Ptk.-t a külön törvényekben nem szabályozott polgári anyagi jogi kérdésekben kiegészítő jelleggel alkalmazni kell*.

E megközelítést a bíróságok már az 1959-es Ptk. alapján is alkalmazták. E tekintetben kiemelendő az EBH2007.1686. szám alatt közzétett döntés, amely szerint a külön jogszabályok hatálya alá nem tartozó, az 1959-es Ptk. 86. §-ában védett szellemi alkotás jogosultjainak belső jogviszonyában az 1959-es Ptk., ezen belül a dologi jog, illetve a közös tulajdon szabályait az elővásárlási jog gyakorlására vonatkozóan is megfelelően alkalmazni kell. Példaként hivatkozhatunk arra a töretlen bírói gyakorlatra, amely szerint az írásba foglalás elmaradása miatt semmis szerzői jogi felhasználási szerződés jogkövetkezményeinek rendezése tekintetében az ítélethozatalig terjedő időre való hatályossá nyilvánítást [1959-es Ptk. 237. § (2) bekezdése, a Ptk.-ban a hatályossá

nyilvánítás nem szerepel, helyette a 6:113. §-ban foglalt sajátos, gazdagodás megtérítése iránti jogcím alkalmazandó] alkalmazta (lásd pl. a Kúria Pfv.IV.21.725/2010/4. sz. határozatát).

A szerzői jogról és az iparjogvédelemről rendelkező külön törvények mindegyike tartalmaz a Ptk. rendelkezéseinek alkalmazására irányuló szabályt (pl. az Szt. 3. §-a, az Szt. 43/A. §-a, valamint a Vt. 36/A. §-a). E szabályok közös eleme, hogy egyfelől mindegyik szabály – a 2:55. §-t megerősítve – általános jelleggel előírja a Ptk. alkalmazását a külön törvényekben nem szabályozott személyi és vagyoni viszonyokban. Másfelől mindegyik norma külön kiemeli, hogy a Ptk. alkalmazandó háttérjogszabályként az átszállására, átruházására, megterhelésére vonatkozóan. Egyes iparjogvédelmi törvények kiemelnek egyes további területeket is, amelyek tekintetében a Ptk.-t kiegészítő jelleggel alkalmazni kell, például a szabadalomhasznosítási, illetve a találmányi díjhoz kapcsolódó szerződések vagy a védjegyjogi használati szerződés tekintetében. Nézetünk szerint az általános utaló szabályok tükrében e kiemelések gyakorlati szempontból többletet nem jelentenek. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a Ptk. jogátruházási szabálya [6:202. § (4) bekezdés] és az iparjogvédelmi lajstromozási szabályok között úgy tűnik, hogy nincsen összhang: a Ptk. szerint ugyanis a jog átruházásához az engedményezésen felül a jogosult személyében bekövetkezett változásnak a nyilvántartásba való bejegyzése szükséges, míg az az iparjogvédelmi jogszabályok szerint a jogutódlásnak a tudomásulvételét végzi a SZTNH, határozata e körben az iparjogvédelmi szabályok szerint nem konstitutív, hanem deklaratív [pl. Vt. 48. § (2) bekezdés]; a bejegyzés szükségességét lényegében az adja, hogy jóhiszemű és ellenérték fejében jogot szerző harmadik személlyel szemben bármely jogra csak akkor lehet hivatkozni, ha azt a lajstromba bejegyezték [pl. Vt. 47. § (4) bekezdés].

Megjegyzendő végül, hogy a Ptk. nemcsak a magyar szerzői jogi és iparjogvédelmi törvényeinek a háttérjogszabályát képezi, hanem alkalmazandó egyes *uniós jogszabályok révén is*. A közösségi védjegyéről szóló 2009. február 26-i 207/2009/EK tanácsi rendelet 16. cikke szerint ha e rendelet 17–24. cikke másként nem rendelkezik, a közösségi védjegyoltalmat mint a tulajdon tárgyát teljes egészében és a Közösség egész területére nézve úgy kell tekinteni, mint az abban a tagállamban lajstromozott nemzeti védjegyoltalmat, ahol az érintett időpontban a közösségi védjegy lajstrom szerint *a)* a jogosult székhelye vagy lakóhelye van; vagy *b)* a jogosult telephellyel rendelkezik, ha az *a)* pont nem alkalmazható. Ezzel tartalmilag azonos rendelkezést tartalmaz a közösségi formatervezési mintáról szóló 2001. december 12-i 6/2002/EK tanácsi rendelet 27. cikke a közösségi formatervezési minták tekintetében.

Az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény 35. §-a módosította a Ptk. 2:55. §-ában foglalt rendelkezéseket és kiegészítette azokat az üzleti titkok védelméről szóló törvényre való utalással. A módosított rendelkezés 2018. augusztus 8-án lépett hatályba.

HARMADIK KÖNYV

A JOGI SZEMÉLY

ELSŐ RÉSZ

A JOGI SZEMÉLY ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI

I. CÍM

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

3:1. § [A jogi személy jogképessége]

- (1) A jogi személy jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek.
- (2) A jogi személy jogképessége kiterjed minden olyan jogra és kötelezettségre, amely jellegénél fogva nem csupán az emberhez fűződhet.
- (3) A jogi személy személyhez fűződő jogaira a személyiségi jogokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, kivéve, ha a védelem jellegénél fogva csupán az embert illetheti meg.
- (4) A jogi személy törvényben meghatározott típusban, törvény által nem tiltott tevékenység folytatására és cél elérése érdekében alapítható és működtethető; az e rendelkezésbe ütköző létesítő okirat semmis.
- (5) A jogi személynek saját névvel, székhellyel, tagjaitól, illetve alapítójától elkülönített vagyonnal, valamint az ügyvezetését és képviseletét ellátó szervezettel kell rendelkeznie.

1. A jogi személyek szabályozása a Ptk.-ban

A Ptk. Harmadik Könyve a jogi személyekre vonatkozó szabályokat egységes rendszerben tárgyalja. A jogi személyekre vonatkozó *általános szabályokhoz* (3:1–48. §-ok) kapcsolódnak a *vállalatcsoportra* vonatkozó rendelkezések, majd *külön részekben* helyezte el a jogalkotó a *jogi személyek Ptk. által szabályozott formáit*, így az *egyesületet* (II. Rész), a *gazdasági társaságok* általános és különös szabályait (III. Rész), a *szövetkezetet* (IV. Rész), az *egyesülést* (V. Rész) és az *alapítványt* (VI. Rész). A jogalkotó – a korábbi külön törvényi szabályozással (2006-os Gt.) szemben – beemelte tehát a Ptk.-ba a gazdasági társaságok részletes szabályait is, és jelentős további újítása az új kódexnek az is, hogy a Harmadik Könyvben ad absztrakt keretszabályokat a szövetkezetre is. A monista szabályozás alapvető kiindulási alapja az volt, hogy a Ptk. azon jogi személyekre vonatkozó részletszabályokat rögzíti (egyesíti), amelyek polgári jogi jogviszonykeretében, a magánautonómia körében létesülnek és működnek [részletesen lásd Kisfaludi András: A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/7–8., 335.).

A jelzett, lényeges rendszertani változások az alábbiakban összegezhetők.

A *gazdasági társaságok* eddigi külön törvényi szabályozásának, a 2006-os Gt.-nek a helyét – az áthúzódó jogviszonyátmeneti szabályozásának megfelelő fokozatossággal – a Ptk. anyagi jogi szabályai veszik át. Az áthúzódó esetekben (a cégjegyzékbe már bejegyzett, illetve a Ptk. hatálybalépésekor bejegyzés alatt álló olyan társaságoknál,

melyek számára a Ptk. hatálya alá helyezkedésre a jogalkotó haladékos biztositott) a 2006-os Gt. szabályai átmenetileg tovább élnek, de a gazdasági társaságoknak a Ptk. rendelkezései szerint fokozatosan a Ptk. Harmadik Könyvének hatálya alá kell helyezkedniük, és aszerint kell tovább működniük (lásd erről részletesen az egyes társaságokról). A gazdasági társaságokról szóló szabályoknak az új kódexbe való építésének eredménye, hogy jelentősen bővült a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok köre. A deklarált jogalkotói cél az volt, hogy a – jogi személyek mindegyikére irányadó – szabályok ne ismétlődjenek, ezenkívül a Ptk. normáinak háttérjogszabály jellege (amit korábban a 2006-os Gt. külön utaló szabálya rögzített) jogtechnikai módon is evidenssé váljék. A társasági jogi szabályok teljes körű integrálására nemzetközi példák is vannak, korábban a svájci, majd az olasz törvényhozó, legutóbb pedig a holland jogalkotó is az átfogó magánjogi kódexben helyezte el a társasági jogot. Az integrációval kapcsolatosan ellenérvek is megfogalmazódtak. Ilyen érveként hangoztatta a jogirodalom a magánjogi és a közjogi normák keveredését a gazdasági társaságok szabályozásánál, a 2006-os Gt. egységét és annak joggyakorlatban elfogadott stabilitását, a külön jogszabályokkal (érintkező jogterületekkel) való szoros kapcsolatot, a szabályozás diszpozitivitásából eredő, illetve az általános szabályok egyes jogi személyekre való alkalmazásából eredő lehetséges gyakorlati nehézségeket.

A *szövetkezetek* Ptk.-ba emelésének jogalkotói szándéka az volt, hogy ez a megoldás stabil és színvonalas alapját adja az ágazati szabályozásnak a főbb (termelő-, szolgáltató-, hitelintézeti tevékenységet folytató) szövetkezeti típusok tekintetében. A Ptk. a Hatodik Könyv IV. Részében szabályozza a szövetkezetet. A magyar jog nem jogi személy szövetkezetet nem ismer, és a szövetkezeti jog Ptk.-ba integrálásával a szövetkezetekre is érvényesek a Ptk.-nak a jogi személyek általános szabályai között megfogalmazott rendelkezései, így az általános eltérést engedő főszabálya is (3:4. §). Ez gyökeres változás az eddigiekhez képest, hiszen majd 150 éven keresztül a szövetkezeti szabályozás főszabályként kógens volt.

A *vállalatcsoport* szabályozása (Harmadik Könyv I. Rész VI. Cím) szűkebb értelemben a társasági jog kiegészítője, de lévén annak mind uralkodó, mind ellenőrzött tagja immáron szövetkezet és egyesülés is lehet, a jogalkotó a vállalatcsoport szabályozását a jogi személyek általános részéhez kapcsolta. Hasonló a helyzet a kooperációs jellegű, jogi személynek minősülő társasági forma, az egyesülés rendszertani elhelyezésének változásával is. Az egyesülés korábban szintén a szűken vett társasági jogi szabályozás része volt, ami egyben azt jelentette, hogy e körben a szabályozás hatálya kifejezetten a gazdasági társaságokra szűkült. Ez részben megváltozott, a Ptk. az egyesülés szabályait a társaságokról leválasztva külön részben (Harmadik Könyv Ötödik Rész) a jogi személyek általános szabályaihoz kapcsoltan helyezte el.

Az egyesület és alapítvány esetében fontos összefüggés, hogy a Ptk. mellett az Et. is tartalmaz szabályokat az egyesületek és alapítványok működésére, melyekre a felek belső jogviszonyának meghatározására vonatkozó 3:4. § diszpozitív felhatalmazása nem terjed ki, ugyanakkor a Ptk. rendelkezéseinek értelmezésénél – többnyire mint kógens értelmezési keret – ezeket is figyelembe kell venni [lásd pl. Sárközy Tamás: Az új Ptk. egyesületekre és alapítványokra vonatkozó rendelkezéseiről. *Gazdaság és Jog*, 2013/2. 12–15. és Dzsula Mariann: Miért kógens a diszpozitív? V., *Céghírnök*, 2014/10., 8–11.].

2. A jogi személy fogalma, jogképessége

A Ptk. – a korábbi szabályozás hagyományával egyezően – polgári jogi jogviszonyok alanyaiként ismeri el az ember mellett a jogi személyeket. A Ptk. – lényegében a 3:1–2. §-okban – megfogalmazza a *jogi személy általános kritériumait*. Ezek a kritériumok egységes szempontokat adnak a jogi személy típusainak kialakításához, illetve az egyes típusokra vonatkozó szabályok megalkotásához. A jogi személy kritériumaiként olyan követelményeket rögzít a törvény, amelyek a tagoktól vagy alapítóktól elkülönült, önálló megjelenést teszik lehetővé a vagyoni forgalomban. Ezt a célt szolgálja a legitim cél [3:1. § (4) bekezdés], az *önálló név* (lásd még 3:6. §), a *székhely* (lásd 3:7. §), az *elkülönült vagyon* (lásd 3:9–10. §-ok), az *önálló, képviseletet ellátó szervezet* (lásd 3:21. §, 3:26. § és 3:29. §) és a *jogi személy önálló helytállási kötelezettségének követelménye* (3:2. §).

A jogi személyek fogalmi kritériumainak meghatározása [3:1. § (4)–(5) bekezdés] az összes jogi személyre kötelezően irányadó kógens szabály, azaz minden jogi személynek kell rendelkeznie *saját névvel, székhellyel, legitim céllal*, tagjaitól, illetve alapítójától *elkülönített vagyonnal*, valamint az *ügyvezetését és képviseletét ellátó szervezettel*. Az általános kritériumok az egyes jogi személyek esetében kiegészülhetnek [lásd pl. gazdasági társaság (3:88. §), kkt. (3:138. §), bt. (3:154. §), kft. (3:159. §), rt. (3:210–211. §-ok), szövetkezet (3:325. §), egyesülés (3:368. §) és alapítvány (3:378. §)], a formaspecifikus definitív szabályok azonban – lévén azok nem a felek belső jogviszonyába tartozó kérdések, így a 3:4. § hatályán kívül esnek – szintén kógens.

A Ptk. változatlanul a *jogi személyek abszolút jogképességének* elvi alapján áll. A jogi személyek olyan szervezeti jogalanyok vagy vagyontömegek, melyeket – állami elismerésük eredményeként – a polgári jogi jogviszonyokban jogok illethetik meg, és kötelezettségek terhelhetik. A Ptk. szabályozási tárgykörére tekintettel ezek a jogok és kötelezettségek természetesen *polgári jogi* jogosultságok és kötelezettségek. Ha más jogág a polgári jogban jogalanyként elismert jogi személyekre jogokat és kötelezettségeket akar telepíteni, erről külön törvényben kell rendelkezni.

A jogi személy jogképességének csak „természetes” korlátai vannak, azaz a jogi személyt csak azok a jogok nem illethetik meg, és olyan kötelezettségek nem terhelhetik, melyek a természetüknél fogva csak az emberhez kapcsolhatók. Jellemzően sajátos szabályozást igényel a *személyiségi jogok* (2:42–55. §-ok) *jogi személyekre való alkalmazhatóságának* kérdése. Klasszikus értelemben vett személyisége kizárólag az embernek van, ugyanakkor a személyiségi jogok közül van olyan, amely a jogi személyekkel kapcsolatban is értelmezhető. A Ptk. ezért kifejezetten kimondja, hogy meghatározott személyiségi jogok személyhez fűződő jogként jogi személy esetén is érvényesülnek. Alkalmazni kell továbbá jogi személy esetén is a személyiségi jogok érvényesítésére, kikényszerítésére, a jogok megsértése esetén alkalmazható szankciókra vonatkozó rendelkezéseket (2:51–55. §-ok) is. Nyilvánvalóan – jellegénél fogva – az emberhez fűződik az élet, a testi épség és az egészség, valamint a személyes szabadság, a magánélet, a diszkrimináció elleni személyiségi jogi védelem, továbbá a kegyeleti jog [2:43. § a)–c), 2:50. §]. Jellemzően jogi személy esetében érvényesíthetőek a személyiségi jogok közül a jó hírnévhez, az üzleti titokhoz fűződő jogok, valamint a névjog, vagy éppen a székhely integritásának joga is. A jóhírnév speciális alosa az üzleti jóhírnév, melyet a Tpv. speciális szabályai külön védelemben részesítenek. A Tpv. 3. §-a által tilalmazott *hírnévrontás* tényállása a Ptk.-ban meghatározott általános feltételek mellett különös feltételként határozza meg, hogy a jogsértést *versenytárs jó hírnevének* vagy

hitelképességének megsértésével, illetve veszélyeztetésével kell megvalósítani. A Tpv. alapján a hírnévrontás jogsértése ellen az érintett igényeit bírói úton érvényesítheti, a szankciókat a Tpv. 86. §-a rögzíti.

A Ptk. a személyiségi jogokra vonatkozó rendelkezései körében külön kitér az *üzleti titok* védelmére, és ennek egyik – újonnan nevesített – fajtájaként tekint a know-how-ra. Az üzleti titok – az 1959-es Ptk. szabályozása értelmében is – alapvetően a gazdasági tevékenységet végző személy titokkörének egyik részeként, alfajaként fogható fel. Léteznek külön törvényben nevesített titokfajták (banktitok, értékpapírtitok) is, a Ptk. védelme ezeket is átfogja. A védett tárgyak körét a törvény gazdasági tevékenységhez kapcsolódó adatok, információk és ismeretek körében húzza meg, de a titokgazda nem csak elsődlegesen gazdasági tevékenységet végző jogalany lehet, adott esetben alapítvány, egyesület, sőt költségvetési szerv is. Kérdésként merülhet fel, hogy a 2:47. § (1) és (2) bekezdésben foglalt rendelkezéseket egymástól elkülönítetten vagy összefüggésükben kell-e értelmezni. Álláspontunk szerint a két bekezdés nem értelmezhető egymástól függetlenül, azaz a védett ismeretre (know-how) az üzleti titokra vonatkozó szabályokat is alkalmazni kell (lásd a 2:47. §-nál). A Tpv. emellett az üzleti titoknak is szentel – a Ptk. fogalmi apparátusára alapított – külön védelmet (Tpv. 4. §). Az üzleti titok versenyjogi jogsértésének következményeit bíróság előtt lehet érvényesíteni, a szankciókat a Tpv. 86. § (2)–(3) bekezdései tartalmazzák.

3. Típuskényszer

A Ptk. a jogi személyek szabályozásában *típuskényszert* fogalmaz meg, azaz jogi személyt csak törvényben meghatározott formában lehet létrehozni. A Ptk.-ban nevesített típusok a gazdasági társaság (kkt., bt., kft., rt.), az egyesület, az alapítvány, a szövetkezet, valamint az egyesülés. Jogi személyt a Ptk.-n kívül más törvény is nevesíthet (ilyen például a Hpt. 43. §-ában szabályozott bankképviselő vagy az Ehtv. 10. §-a szerint a bevett egyház és annak belső egyházi jogi személye).

A típuskényszer elve garanciális jelentőségű, *a jogi személyek valamennyi formájára* kiterjesztett, *kógens szabály*. A formák vegyítése, új, a törvény által nem ismert formák kialakítására – a korábbi szabályozással egyező módon – továbbra sincs lehetőség. A formák „közelítésére” csak a Ptk. részletes szabályainak keretei közt nyílik mód. A típuskényszer szabályának továbbható elvi jelentősége, hogy a jogi személyek fogalmi (definitív) szabályait kívül helyezi az általános eltérést engedő szabály [3:4. § (2) bekezdés] hatályán, azaz a típuskényszer következtében a jogi személyek fogalmi szabályai nem diszpozitívak, azoktól érvényesen eltérni nem lehet [lásd erről Kisfaludi András: *A jogi személy általános szabályai in Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex 2013, Budapest) 86–87., Sárközy Tamás: *Típuszabadság – típuskényszer a szervezetek jogi megjelenítésénél. Gazdaság és Jog, 2013/7–8. 9–14., Győri Enikő: A társasági jog megújított szabályozásának értelmezési kérdései. Gazdaság és Jog, 2014/9., 3–8. és Dzsula Mariann: Miért kógens a diszpozitív? III. Cég hírnök, 2014/4., 4–8.]*

4. A jogi személy tevékenysége és célja

Jogi személy törvény által nem tiltott tevékenység folytatására és cél elérése érdekében alapítható és működtethető. A szervezeti működés tehát a tevékenység szabadságának

főszabálya elvén alapszik, ami azonban nem jelenti, hogy a tevékenység folytatására előírt külön törvényi rendelkezéseket a szervezeti jogalanyoknak ne kellene betartaniuk. Bizonyos tevékenységek ugyanis alapítási engedélyhez kötöttek, azaz egyes tevékenységek – például a pénzügyi ágazatban – jellemzően meghatározott szervezeti formában végezhetőek. Hitelintézet alapításához például Hpt. 14. § (1) bekezdés a) pontja, pénzügyi vállalkozás alapításához a Hpt. 15. § (1) bekezdésének a) pontja értelmében az MNB engedélye szükséges, biztosító alapításához a Bit. 237–242. §-ai értelmében kell engedélyt benyújtani (*alapítási engedély*). Vannak olyan tevékenységek is, melyek csak *hatósági engedéllyel* végezhetőek, az ilyen tevékenység megkezdéséhez már szükség van az előírt engedélyre (lásd például a Bit. 243–246. §-aiban előírt tevékenységi engedélyre vonatkozó előírást a biztosítási vagy viszontbiztosítási tevékenység megkezdéséhez szükséges MNB-engedélyről). A hatósági engedélyhez kötött tevékenységektől meg kell különböztetni a *képesítési követelményekhez* kötött tevékenységeket. Idetartoznak a *képesítési engedélyhez* kötött tevékenységek is, mint például a személy- vagy áruszállítási tevékenység, a temetkezési szolgáltatáshoz kapcsolódó egyes tevékenységek, vagy a szabadidősporthoz tartozó sport- vagy rekreációs profilhoz kapcsolt egyes tevékenységek. Az ilyen megkötéssel végezhető tevékenységnél speciális szakmai ismeretek szükségeltetnek. A képesítési engedélyhez kötött tevékenységeket a szervezeti jogalanyok csak abban az esetben végezhetik, ha alkalmazottaik, illetve egyéb jogviszonnal alkalmazott személyek rendelkeznek a megfelelő képesítéssel. A tevékenység abban az esetben is végezhető, ha a társaság tagja vagy alkalmazottja ugyan nem rendelkezik a szükséges szakmai végzettséggel, de a társaság javára egy harmadik személy megbízási jogviszony keretében végzi ezt a feladatot. Gazdasági társaságot létre lehet hozni például társasházi közös képviselő ellátására úgy, hogy a társaság alapító tagjai ugyan nem rendelkeznek ingatlankezelési képesítéssel és jogosultsággal, azonban a társaság munkavállalójaként olyan személyt (munkavállalót) alkalmaznak, aki ilyen képesítéssel rendelkezik. A jogi személyek tevékenységére vonatkozó speciális szabályokkal a jogi személyek különös szabályai közt is találkozunk [lásd pl. az egyesületnél (3:63. §), a gazdasági társaságoknál (3:88. § és 3:97. §), a szövetkezetnél (3:325. §), az alapítványnál (3:379. §) stb.]. A hatósági engedélynek, illetve a képesítési előírásoknak való megfelelést a bíróság nem a nyilvántartásba vételkor vizsgálja, azonban a törvényességi felügyeleti eljárás keretében erre sor kerülhet.

5. A Ptk. hatálybalépésével kivezetett jogi személyek

A jogi személyek nyilvántartásában szereplő azon jogi személyek sorsáról, melyeket a szabályozás kivezetett a magyar jogrendszerből, átmeneti szabályok rendelkeznek. A Ptk. 9. § (5) bekezdésében kimondja, hogy az *állami vállalat*, a *tröszt*, az *egyéb állami gazdálkodó szerv*, az egyes jogi személyek *vállalata* és a *leányvállalat* a 2014. március 14-én hatályos, rájuk vonatkozó jogszabályok szerint működhet tovább, azonban ilyen típusú jogi személyek nem alapíthatóak. A *közös vállalat*ra pedig a 2006-os Gt. 2014. március 14-én hatályos 333. § (7) bekezdését kell alkalmazni. (A közösvállalat-formát már a 2006-os Gt. megszüntette, 2015-re a cégnyilvántartásban még szereplő közös vállalatok száma nem érte el az ötöt, ezek az 1997-es Gt. utolsó hatályos időállapota szerint működhetnek megszűnésükig.) Sajátos a helyzet a *nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében*, itt ugyanis nem szűnt meg a forma (az nyrt. fogalmilag rt.), de az alapítás módja a Ptk. értelmében csak zárt lehet, és a működési mód szabályai is változtak. A Ptk. 14. §-a szerint a Ptk. hatálybalépését követően *nyilvánosan működő részvénytársaság már nem alapítható*,

ilyen bejegyzése iránti kérelem nem nyújtható be; a már bejegyzett vagy bejegyzés alatt álló nyrt. 2016. március 15-ig köteles a Ptk. szerinti tőzsdére a részvényeit bevezetni, vagy dönteni működési formájának megváltoztatásáról, illetve átalakulásáról, egyesüléséről. A Ptk. hatálya alá helyezésig a 2006-os Gt. rendelkezései irányadóak rá, és az alapszabály módosításáról nem határozhat.

3:2. § [Helytállás a jogi személy tartozásaiért]

- (1) **A jogi személy kötelezettségeiért saját vagyonával köteles helytállni; a jogi személy tagjai és alapítója a jogi személy tartozásaiért nem felelnek.**
- (2) **Ha a jogi személy tagja vagy alapítója korlátozott felelősségével visszaélt, és emiatt a jogi személy jogutód nélküli megszűnésekor kielégítetlen hitelezői követelések maradtak fenn, e tartozásokért a tag vagy az alapító korlátlanul köteles helytállni.**

A Ptk. előírja, hogy a jogi személy kötelezettségeiért saját vagyonával köteles helytállni. Ebből következő általános modellszabály, hogy a jogi személy tagjai és alapítója a jogi személy tartozásaiért – *főszabályként* – *nem* felelnek. A jogi személy önálló helytállási kötelezettsége szorosan összefügg az *elkülönült vagyoni jogalanyiséggel*, vagyis azzal, hogy a jogi személy saját maga rendelkezik a tagok, alapítók által rendelkezésére bocsátott vagy a tevékenysége során keletkezett vagyonnal [3:1. § (5) bekezdés és 3:9. §]. Ez a vagyon adja a háttérét annak, hogy a jogi személy helytállási kötelezettséggel tartozik az általa vállalt vagy vállalat nélkül is őt terhelő tartozásokért. A jelen §-nak a 3:9. § (2) bekezdésében foglaltakkal való együttes értelmezéséből az következik, hogy a Ptk. mindazon esetekben biztosítja azt a kedvező jogi helyzetet, hogy a jogi személy tartozásaiért, kötelezettségeiért kizárólag a jogi személy és nem annak tagja vagy alapítója tartozik helytállni, ahol az alapító, a tag vagyoni hozzájárulásra kötelezett (lásd erről pl. Török Tamás: Szerződésen kívüli károkozás szervezeti jogi vetülete: az intézményes felelősségátvitel. *Gazdaság és Jog*, 2013/6., 14–20.).

Ezen általános, a tagi mögöttes helytállást korlátozó alapelv alól azonban – jellemzően hitelezővédelmi, illetve forgalombiztonsági okokra visszavezethetően – lehetnek kivételek. Egyrészt a személyegyesítő jegyeket magukon viselő jogi személyek esetén (kkt., bt., és kivételesen a kft.) az adott típusra vonatkozó szabályok írhatják elő a tagok mögöttes helytállási kötelezettségét (lásd a beltág korlátlan helytállását a 3:154. §-ban), de az általános szabályok között is szükséges az alapelvszerű szabály kivételekkel történő kiegészítése (lásd Pázmándi Kinga: A korlátozott felelősségű társaság új Ptk.-beli fogalmáról. *Gazdaság és Jog*, 2014/7–8., 18–23.). E kivételes általános szabályok egyike a „csalárd csódhöz” (vagy másképpen „vállalatkiürítéshez”) kapcsolt „felelősségátörés” (2) bekezdésbe foglalt szabálya. A jogi személy tagjainak (alapítóknak) korlátozott felelősségét áttörő fontos hitelezővédelmi szabályt korábban a 2006-os Gt. 50. §-a tartalmazta, így csak a gazdasági társaságokra vonatkozott. A Ptk. ezzel szemben a felelősség áttörésére vonatkozó szabályt az *összes jogi személyre* kiterjesztette, így az irányadó minden olyan jogi személyre, ahol a Ptk. rögzíti a tag (alapító) „korlátozott” felelősségét, így a gazdasági társaságokon kívül az egyesületre, az alapítványra és a szövetkezetre is. A (2) bekezdésében foglalt szabály lényeges elemei a következők:

- a) a felelősség áttörése csak a jogi személy tagjára vagy alapítójára vonatkozik,
- b) a felelősség áttörésének feltétele, hogy a tag *korlátozott felelősségével visszaélt*, és
- c) emiatt – azaz a visszaéléssel okozati összefüggésben – a jogi személy *jogutód nélküli megszűnésekor* (így alapvetően felszámolás esetében),
- d) kielégítetlen hitelezői követelések maradtak fenn.

A felelősségtörés lényege, hogy a felszámoláskor kielégítetlenül maradt tartozásokért a tag vagy az alapító – korlátozott helytállásra modellezett tagi státusza ellenére – korlátlanul köteles helytállni. A korlátozott felelősséggel való visszaélés lehetősége a gazdasági társaságok körében értelemszerűen a betéti társaság kültagja, a kft. tagja és a rt. részvényese esetén, valamint a szövetkezet tagja esetében jöhet szóba. A többségi jogirodalom és a bírói gyakorlat a felelősségtörési tényállást mögöttes felelősségként sorolja be, azaz kizárólag a társaság vagyonából ki nem elégített követelésekre terjed ki, és miután a felelősség csak a társaság megszűnése után merülhet fel, így a felszámolási eljárás lezárulta után érvényesíthetők. A „csalárd csőd” körülírását a Ptk. – szemben a 2006-os Gt. 50. § (2) bekezdésével – már nem tartalmazza, ugyanakkor feltehetően a felelősség az új szabályok alapján is megállapítható lesz, ha az érintett tag (alapító) a jogi személy vagyonával sajátjaként rendelkezett, a vagyont saját vagy más személyek javára úgy csökkentette, hogy tudta, illetve az általában elvárható gondosság tanúsítása esetén tudnia kellett volna, hogy ezáltal a jogi személy a kötelezettségeit harmadik személyekkel szemben nem fogja tudni teljesíteni. Ugyanígy – a 2006-os Gt. koncepciójával egyezően – idetartoznak azok a visszaélési esetek is, amikor a tag a hitelezők kielégítését az apport felülértékelésével (vagy abban való közreműködéssel) akadályozta. A jogi személy helytállási kötelezettségének megállapításához a felelősségtörésre vonatkozó bírói gyakorlat a tag részéről többlettelemet követel meg: nem elegendő a jogellenes és felróható hátrányokozás, hanem annak szándékos, csalárd és célzatos visszaélésnek is kell minősülnie (BDT2003.840., BDT2008.1802.; lásd ehhez még BH2011.72., ÍH2012.130., BH2012.124., BH+2013.7.297., BH+2013.9.390.).

3:3. § [A jogi személyek általános szabályainak alkalmazása]

- (1) A jogi személy általános szabályait kell alkalmazni, ha e törvény az egyes jogi személy típusokkal kapcsolatban eltérően nem rendelkezik.**
- (2) A jogi személy általános szabályait megfelelően alkalmazni kell az e törvényben nem szabályozott típusú jogi személyre.**
- (3) Ha jogszabály nem jogi személy szervezeteket polgári jogi jogalanyisággal ruház fel, e jogalanyokra a jogi személyek általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A jogi személyek szabályozásának felépítése az „általános – különös” felépítés elvét követi. A Harmadik Könyv az általános rendelkezések között foglalkozik a jogi személyek általános, minden jogi személyre vonatkozó szabályainak hatókörével. Lényegében három irányban határozza meg ezen általános szabályok alkalmazási lehetőségét. Egyrészt a Ptk.-ban szabályozott jogi személyek, másrészt *más törvények* által nevesített jogi személyek vonatkozásában, harmadrészt pedig olyan szervezetek esetén, amelyeket valamely speciális *jogszabály polgári jogi jogalanyisággal* ruház fel anélkül, hogy jogi személynek minősítené azokat. Ez utóbbi esetkörre utal a (3) bekezdés, mely szerint, ha jogszabály nem jogi személy szervezeteket polgári jogi jogalanyisággal ruház fel, e speciális jogalanyokra is a jogi személyek általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A jogi személyek általános szabályait mindhárom esetben akkor kell alkalmazni, ha a speciális normák nem tartalmazzak eltérő rendelkezéseket. A *jogi személyek általános szabályai* (3:1–48. §-ok) között azokat az általános érvényesülésre alkalmas normákat találjuk, melyek a jogi személyek *mindegyike* vagy *azok többsége* esetén alkalmazandók, ideértve mind a Ptk.-ban nevesített, mind a külön törvény alapján létrehozott jogi személyeket. Az általános részi szabályok ugyanakkor nem alkalmazandók minden egyes

jogi személynél és minden esetben. Ilyen kivétel például a 3:9. §, hiszen az egyesület esetében például nem kötelező vagyoni hozzájárulást teljesíteni. Az általános szabályok között kerültek elhelyezésre olyanok is, amelyek csak bizonyos feltételek mellett kerülnek ugyan alkalmazásra, de e feltételek bekövetkeztekor mindegyik jogi személynél vagy azok többségénél azonos tartalommal és azonos módon érvényesülnek (lásd pl. a jogi személy szervezeti egységének jogalanyiségének kérdését a 3:32–3:33. §-oknál, a felügyelőbizottsággal kapcsolatos 3:26–3:28. §-okat vagy az állandó könyvvizsgálóra vonatkozó szabályokat a 3:38. §-nál). Ezek a szabályozási szempontok magyarázzák, hogy a Ptk. a korábbi szabályozáshoz képest jelentősen növelte az általános részi szabályok mennyiségét (a kérdésről lásd Dzsula Marianna: Összefoglaló a „Kógencia és diszpozitivitás az új Ptk. jogi személyekről szóló könyvében” című vitaanyagban felvetett kérdésekben a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2014. május 21–23. napjain tartott tanácskozása által kialakított álláspontokról. *Kúriai Döntések/Bírósági Határozatok*, 2014/9., 989–991.).

II. CÍM

A JOGI SZEMÉLY LÉTESÍTÉSE

I. Fejezet

A létesítés szabadsága

3:4. § [A jogi személy létrehozásának szabadsága]

- (1) A jogi személy létrehozásáról a személyek szerződésben, alapító okiratban vagy alapszabályban (a továbbiakban együtt: létesítő okirat) szabadon rendelkezhetnek, a jogi személy szervezetét és működési szabályait maguk állapíthatják meg.
- (2) A jogi személy tagjai, illetve alapítói az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk, valamint a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása során a létesítő okiratban – a (3) bekezdésben foglaltak kivételével – eltérhetnek a törvénynek a jogi személyekre vonatkozó szabályaitól.
- (3) A jogi személy tagjai, illetve alapítói nem térhetnek el az e törvényben foglaltaktól, ha
  - a) az eltérést e törvény tiltja; vagy
  - b) az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza.
- (4) A jogi személy a jogi személy típusnak megfelelő létesítő okirátán alapuló bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre. A jogi személy nyilvántartásba való bejegyzését a nyilvántartó bíróság jogszabályban meghatározott okból tagadhatja meg.
- (5) A jogi személy határozott vagy határozatlan időre jöhet létre. Ha a létesítő okirat a jogi személy fennállásának időtartamáról nem rendelkezik, a jogi személy határozatlan időre jön létre.

A „jogi személy létrehozásának szabadsága” szakaszcím alatt rögzített 3:4. § (1)–(3) bekezdése a jogi személyekre vonatkozó új szabályozás egyik legjelentősebb, egyben talán a legtöbbet vitatott újdonsága. A Ptk. – a magánjogi szabályozás diszpozitivitásának elvére alapítva – a jogi személyekre vonatkozóan is kimondta az „általános eltérést engedő” főszabályt, a 3:4. § tehát a Harmadik Könyv diszpozitivitásának generálklauzulája. Ennek értelmében a jogi személy létrehozásáról a felek a létesítő

okiratban szabadon rendelkezhetnek, a jogi személy szervezetét és működési szabályait maguk állapíthatják meg (létesítés szabadsága). A tagok (alapítók) ezenfelül az *egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk*, valamint a *jogi személy szervezetének és működésének szabályozása* során a létesítő okiratban eltérhetnek a Ptk. jogi személyekre vonatkozó szabályaitól (általános eltérést engedő főszabály). A Ptk. által kimondott eltérés lehetősége a jogi személyekre vonatkozó szabályozásban azonban nem korlátlan, a törvény a diszpozitivitásnak tételesen meghatározott korlátokat állít, melyeket a (3) bekezdésben találunk.

Az *eltérést engedő új szabályozást* a Ptk. a jogi személyek mindegyikére – így a gazdasági társaságokon kívüli, egyéb szervezeti jogalanyokra, vagyis az egyesületre, az alapítványra, a szövetkezetre és az egyesülésre is – kiterjesztette. A szervezeti jogalanyok szabályozásában ennek következtében – a kötelmi joghoz hasonló – modellszerű szabályozás válik uralkodóvá, melynek kiinduló alapja, hogy a felek egymás közötti szervezeti (társulási) viszonyaikat is – főszabályként – szabadon állapíthatják meg. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ilyen megoldás mellett is irányadó, hogy az eltérés joga nem korlátlan. A szervezeti viszonyokban ugyanis a fent említett közérdekvédelmi célok szükségessé teszik, hogy a jogalkotó az eltérés lehetőségét néhány kérdésben korlátozza. A Ptk. ennek érdekében az általános eltérés lehetőségét biztosító szabály alól [mely hangsúlyozzuk, a társaság belső viszonyai közt érvényesül a (2) bekezdésben rögzítettek szerint] három esetkörben kivételt állapít meg. *Tilos a törvényben meghatározott szabályoktól való eltérés:*

- a) ha az eltérést *maga a Ptk.* – az adott szabálynál kifejezetten – *tiltja*, vagy
- b) enélkül is, ha az eltérés a jogi személy *hitelezőinek, munkavállalóinak* vagy a tagok *kisebbségének* jogait *nyilvánvalóan sérti*, illetve
- c) ugyanígy, ha az eltérés a jogi személyek *törvényes működése feletti felügyelet* érvényesülését *akadályozza*.

Összegzésként megállapítva, a jogi személyekre vonatkozó szabályozás diszpozitivitásának vizsgálatakor többszintű elemzésnek van helye:

- a) a diszpozitivitás felmerül-e vagy sem [az adott kérdés/rendelkezés a (2) bekezdés hatálya alá tartozik vagy sem], azaz a társaság belső jogviszonyába tartozó kérdésről van-e szó,
- b) az eltérést a törvény az adott rendelkezés/szakasz tekintetében tiltja-e vagy sem,
- c) amennyiben tiltó szabály nincs, az eltérés tehát főszabályként lehetséges, úgy a konkrét létesítő okiratbeli rendelkezés a (3) bekezdésben foglalt tilalmi tesztbe ütközik-e vagy sem.

Látható, hogy a kiindulópontjában eltérést engedő (leegyszerűsítve diszpozitív) szabályozás és az ez alóli kivételek megfogalmazása meglehetősen általánosító és tág, ami a Ptk.-hoz kapcsolódó jogalkalmazás kezdeti szakaszában felvethet jogértelmezési nehézségeket. A (3) bekezdés b) pontjában a „jogait nyilvánvalóan sérti” megfogalmazásban a „nyilvánvaló” jogsérelem értelmezése nehézséget okozhat, ugyanígy a c) pontban a „törvényes működése feletti felügyelet” megfogalmazás is, mely tág értelemben a nyilvántartó bíróság törvényességi felügyeletén kívülre mutat, azaz a törvényes működés feletti egyéb (hatósági) felügyeletet is bele lehet érteni. A helyes értelmezés a szűk értelmezés, azaz itt csupán a működés feletti bírósági (ügyészségi) törvényességi felügyeletről van szó. Adott esetben nehezíthet a helyzeten, hogy egy paragrafuson belül egyes bekezdések – néhány esetben egyes mondatok – kógensék, mások diszpozitívak, illetve további árnyalást igényel a szabályozáshelyi (azaz az adott részletszabálynál rögzített) relatív kógenia vagy diszpozitivitás is (pl. az adott rendelkezéstől „lefele” igen, de „felfelé” nem lehet eltérni stb.). Absztrakt

normaértelmezéssel a legtöbb esetben nem adható egyértelmű válasz, az eltérés lehetőségét így a legtöbb esetben a konkrét tényállás részletei határozzák majd meg. A normaértelmezés végső soron természetesen a bírói gyakorlatra marad [a kérdésről lásd Jójárt Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben – Elméleti alapvetés. *Magyar Jog*, 2014/12., 673–685., és Győri Enikő: A társasági jog megújított szabályozásának értelmezési kérdései. *Gazdaság és Jog*, 2014/9., 3–8.].

A létesítő okirat rendelkezéseinek jogszabályba ütközését a gazdasági társaságok és a szövetkezet esetén a bejegyzési eljárásban, illetve a cég működése során a törvényességi felügyeleti eljárásban (Ct. 74. §) az illetékes cégbíróság, a létesítő okirati rendelkezések körében keletkezett vita során a bejegyző végzés hatályon kívül helyezése iránt a Ct. 65–68. §-ok alapján indított per, továbbá a cégalapítás érvénytelenségének megállapítása iránt a Ct. 69. § alapján, illetve a létesítő okirat módosítása érvénytelenségének megállapítása iránt a Ct. 70. § alapján indított per esetében a székhely szerint illetékes törvényszék dönti el, hogy a létesítő okiratban foglalt eltérés megengedett, vagy esetleg a főszabály mellé állított kivételek körébe tartozik, és ezáltal érvénytelen. A civil és egyéb – cégnek nem minősülő – szervezetek esetében a létesítő okirat jogszerűségének kontrolljára a nyilvántartásba vételkor, illetve ezt követően a törvényes működés feletti felügyelet körében a szervezet székhelye szerint illetékes törvényszéknek, továbbá az ügyészségnek van hatásköre a vonatkozó külön törvények és végrehajtási jogszabályok rendelkezései alapján (Et., Cnytv. és Ütv.). Az ügyészség általános közérdekvédelmi feladatot lát el a jogi személyek közhiteles nyilvántartásba vétele és törvényes működése felett, ami az Ütv. vonatkozó előírásai alapján minden jogi személy esetében érvényesül (Ütv. 26–28. §-ok, lásd még a 3:12. §-nál).

Érdemben nem változtak a jogi személyek állami elismerésére, illetve a jogi személy létrehozásának időtartamára vonatkozó általános szabályok. A jogi személy a típusának megfelelő létesítő okiratán alapuló *bírói nyilvántartásba vétellel* jön létre (a nyilvántartásba vételre irányuló kérelemre vonatkozóan lásd még a 3:12. §-nál, a nyilvántartás elveit illetően továbbá a 3:13. §-nál). A bírói nyilvántartás elve érvényesül Magyarországon a jogi személyek minden formájára, így az egyesületre és az alapítványra (civil nyilvántartást vezető bíróság), valamint az egyesülésre, a szövetkezetre és a gazdasági társaságokra is (cégbíróság). A jogi személy nyilvántartásba való bejegyzését a nyilvántartó bíróság kizárólag jogszabályban meghatározott okból tagadhatja meg, azaz a nyilvántartásba vétel *normatív vizsgálat* eredménye (célszerűségi szempontokat a bejegyző bíróság alapvetően nem vizsgál). A nyilvántartásba vétel részletes feltételeit, az eljárási szabályokat, valamint az adatok nyilvános hozzáférésére vonatkozó szabályokat az egyes jogi személyekre irányadó külön szabályok rögzítik. A jogi személy nyilvántartásba vételére vonatkozó szabályokat két alapvető törvény tartalmazza. Egyfelől a Ct., amely a gazdasági társaságokra és a cégekre (egyéb gazdálkodó jogalanyokra, akiket a cégjegyzékbe be kell jegyezni) vonatkozik. Az egyesületekre és az alapítványokra, valamint külön jogszabályokban nevesített speciális szervezetekre a Cnytv. az irányadó. A nevezett eljárási törvények és a kódex fenti rendelkezései közt sokszor eltérés van, melynek feloldása majd a bírói gyakorlatra marad (például a Cnytv. szerint az alapítvány esetében az alapítónak kell eljárnia, míg a Ptk. szerint az alapítvány képviselőjének).

A nyilvántartások közhitelesek és – az előírt szabályok terjedelmében – nyilvánosak. A cégek esetében a *nyilvánosságot* a cégbíróság, a céginformációs szolgálat, valamint a *Cégközlönyben* történő közzététel biztosítja (Ct. 11. §). A cégek (cégjegyzékben nyilvántartott szervezetek) *adatai* (széles körben ingyenesen), illetve a kapcsolódó

cégiratok (ez utóbbiak szolgáltatási díj fejében) a *céginformációs szolgálat honlapjáról, illetve a kormányzati portál útján megismerhetők* (Ct. 13–17. §-ok).

A *civil szervezetek nyilvános adataihoz* az országos névjegyzék útján lehet hozzáférni. Az országos névjegyzék a törvényszéki nyilvántartások adatainak közhiteles gyűjteménye, az OBH által működtetett internetes felületen azonosítás nélkül elérhető, és felépítése alapvetően megegyezik a nyilvántartás felépítésével (Et. 13. és 16. §, Cnytv. 84. §). A civil szervezetekkel kapcsolatos nyilvános, közérdekből nyilvános információk gyűjtése, rendszerezése és közzététele, illetve ezzel összefüggésben a kérelemre történő adatszolgáltatás biztosítása céljából a civil kapcsolatokért felelős miniszter továbbá akadálymentes honlapot is működtet (Civil Információs Portál, Et. 14. §).

A jogi személy határozott vagy határozatlan időre jöhet létre. Határozott időre jön létre az a jogi személy, melynek létesítő okirata a megszűnés pontos időpontját, vagy annak határozott feltételét előírja. Ha a létesítő okirat a jogi személy létesítő okirata fennállásának határozott időtartamáról – sem idő, vagy időpont, sem feltétel meghatározásával – nem rendelkezik, a jogi személy határozatlan időre jön létre.

II. Fejezet

A létesítő okirat

3:5. §

[A létesítő okirat tartalma]

A jogi személy létesítő okiratában a jogi személy létesítésére irányuló akarat kifejezésén túl meg kell határozni

- a) **a jogi személy nevét;**
- b) **a jogi személy székhelyét;**
- c) **a jogi személy célját vagy fő tevékenységét;**
- d) **a jogi személyt létesítő személy vagy személyek nevét, valamint azok lakóhelyét vagy székhelyét;**
- e) **a jogi személy részére teljesítendő vagyoni hozzájárulásokat, azok értékét, továbbá a vagyon rendelkezésre bocsátásának módját és idejét; és**
- f) **a jogi személy első vezető tisztségviselőjét.**

A jogi személy létesítő okiratának kötelező minimális tartalmát jelen § rögzíti.

A kötelező minimális tartalomra előírt szabály lényegében visszavezethető a jogi személy általános kritériumaira (3:1. §), így a kötelező minimális tartalomra vonatkozó szabály közvetett módon definitív szabály, azaz kógens. A felsorolás ugyanakkor nem kimerítő, azaz valóban csak a minimális tartalmi kritériumokat rögzíti.

A jogi személy *névére* vonatkozó részletes rendelkezéseket az általános szabályok, és ezt követően külön törvényi szabályok is tartalmazzák (lásd 3:6. §-nál, továbbá a Ct. 3–6. §-ok).

A jogi személy *székhelye* a jogi személy nyilvántartásba bejegyzett *irodája*. Az iroda fogadja a jogi személyhez intézett jognyilatkozatokat, a jogi személy kereskedelmi forgalomban való, illetve a hatóságok általi elérhetőségét (lásd még a 3:7. §-nál, továbbá a cégek székhelyének, telephelyének, fióktelepének kérdésében a Ct. 7–7/B. §-okat).

A jogi személyek körében az alapvetően kereskedelmi tevékenység végzésére hivatott gazdasági társaságok és a civil szervezetek *a tevékenységük* jellegét, hatókörét – így az ezt érintő szabályozást – illetően is jelentős különbségeket mutatnak. A Ptk. a *tevékenységi kör* tekintetében is biztosítja a személyek magánautonómiáját, amikor kimondja, hogy a jogi személy minden olyan tevékenységet folytathat, amit jogszabály nem tilt, vagy

nem korlátoz. Ezen általános szabályon felül a jogi személyek tevékenységére vonatkozóan további speciális vagy részletező szabályokat is találunk a Ptk.-ban (lásd erről részletesebben a 3:8. §-nál).

A létesítő okiratban a *főtevékenységet* minden jogi személy esetében kötelező megjelölni, de nem szükséges azt a statisztikai alrendszer azonosítója (TEÁOR nómenklatúra) szerint feltüntetni. A nyilvántartásra vonatkozó speciális szabályok (a cégek esetében a Ct., a civil szervezetek esetében a Cnytv.) ugyanakkor rögzítik, hogy a bejegyzési kérelemben (pl. az elektronikus cégbejegyzési nyomtatványon) a jogi személy a főtevékenységét és további tevékenységi köreit már a mindenkor hatályos TEÁOR nómenklatúra szerint köteles megjelölni. A két szabály összeolvasásából az következik, hogy a tevékenység (a főtevékenység és az egyéb tevékenységi körök) a létesítő okiratban szerepelhet(nek) – szabatos – szabad szöveges formában, a nyilvántartásba vételre irányuló kérelemben azonban már csak a TEÁOR szerinti elnevezéssel.

Egyes tevékenységek folytatásához hatósági *engedély* kell, és emellett az ún. képesítési követelményeknek való megfelelés is szükséges lehet [lásd még a 3:8. §-nál, továbbá a hatósági engedély köteles tevékenység közzétételét illetően a Ct. 21/B. §-át, az engedélyköteles tevékenység felügyeletét illetően az Et. 4. § (4) bekezdését].

A jogi személynek *egy vagy több alapítója* van, akik a nem intézménytípusú, hanem a személyegyesítő jogi személyeknek egyben a tagjává is válnak. A létesítő okiratban az alapítókat – azonosításukra alkalmas módon – fel kell sorolni. Az alapítók (tagok) esetében az azonosításra való alkalmasság eltér aszerint, hogy természetes személyről vagy szervezeti jogalanyról van szó, az erre vonatkozó részletes előírásokat rendszerint a végrehajtási jogszabályokban találjuk (a cégek esetében a Ct.).

A jogi személy *vagyon* nélkül nem működhet. Az alapítóknak tehát a jogi személy részére vagyont kell biztosítaniuk, ennek értékét, a rendelkezésre bocsátás módját, időpontját a létesítő okiratnak tartalmaznia kell. Egyes jogi személyeknél – kft. és rt. – a Ptk. a vagyon legkisebb mértékét is meghatározza (lásd a 3:9–10. §-oknál).

A jogi személy *ügyvezetését* – a Ptk. általánosította a társasági jog terminológiáját – *vezető tisztségviselők* látják el egyénileg vagy testületben. A jogi személy működőképességéhez szükséges, hogy az első tisztségviselőket a létesítő okirat kijelölje (lásd a 3:21–25. §-oknál).

A jogi személy önálló jogalany, bizonyos mértékben szükségképp függetlenül alapítóitól, illetve tagjaitól. Ennek a viszonylagos függetlenségnek eredménye a jogi személy önálló vagyoni felelőssége. A főszabályt a 3:2. § (1) bekezdés fogalmazza meg, nevezetesen, hogy a jogi személy kötelezettségeiért saját vagyonával köteles helytállni, a jogi személy tagjai és alapítói a jogi személy tartozásaiért nem felelnek. Ez természetesen csak a főszabály, a törvény pl. a kkt.-nál a 3:138. §-ban (és ennek nyomán a bt. beltágjánál a 3:154. §-ban) előírja a tagok korlátlan – és egymással egyetemleges – mögöttes felelősségét.

A jogi személy önálló felelőssége alól a Ptk. egy általános kivételt tesz. Nevezetesen a társasági jogból absztrahálva a Ptk. minden jogi személyre kiterjeszti az ún. *felelősségátvitel intézményét* (másnéven a korlátolt felelősség áttörése, azaz *felelősségáttörés*, lásd a 3:2. §-nál). Szükséges megjegyezni, hogy a *felelősségátvitelnek* alapvetően az üzleti vállalkozások körében van helye, nonprofit szektorban erre – komoly aggályok nélkül – aligha kerülhet sor.

Természetesen jelen § a létesítő okiratnak csak az általánosan megállapított minimális törvényi kellékeit tartalmazza, és ez az általános szabály kiegészül a jogi személy egyes típusainál az adott típus létesítő okiratával kapcsolatos többletkövetelményekkel (lásd az egyesületnél a 3:71. §-t, alapítványnál a 3:391. §-t,

szövetkezetről a 3:331. §-t, gazdasági társaságoknál 3:94–95. §-okat és az egyes társasági formák szabályait). Az is természetes, hogy a jogi személy alapítói a létesítő okiratba bármilyen további, saját belső viszonyaikra modellezett feltételt is felvehetnek.

A létesítő okiratnak alapvetően csak az első vezető tisztségviselőt kell tartalmaznia, erre a szabályra vezethető vissza, hogy a vezető tisztségviselő személyében bekövetkező változás nem jár a létesítő okirat módosításával. Természetesen miután a képviselőre, a vezető tisztségviselő személyére vonatkozó adatok a közhiteles nyilvántartás részét képezik [Cnytv. 20. § (1) bekezdés e)–f) pont és 90–91. §-ok, Ct. 24. § (1) bekezdés g)–h) pontok], az erre vonatkozó változást meghatározott időn belül a nyilvántartó bíróságnak kötelező bejelenteni (Cnytv. 37. § és Ct. 33–35. §-ok).

3:6. § [A jogi személy neve]

- (1) A jogi személy nevének olyan mértékben kell különböznie a korábban nyilvántartásba vett más jogi személy elnevezésétől, hogy azzal ne legyen összetéveszthető. Ha több jogi személy nyilvántartásba vételét kéri azonos vagy összetéveszthető név alatt, a név viselésének joga azt illeti meg, aki kérelmét elsőként nyújtotta be.**
- (2) A jogi személy neve nem kelthet a valósággal ellentétes látszatot. A jogi személy típusára vagy formájára vonatkozó elnevezést a jogi személy nevében fel kell tüntetni.**
- (3) A jogi személy nevében a jogi személy típusát, ha a név a jogi személy tevékenységét is tartalmazza, akkor a tevékenységet is magyar nyelven, a magyar helyesírás követelményeinek megfelelően kell feltüntetni.**

A jogi személy nevének különböznie kell a már nyilvántartásba vett más jogi személyek nevével – ez a *névkizárólagosság elve*. A névválasztással az időbeli elsődlegesség érvényesül, azé a név, aki *előbb* nyújtotta be e névvel a kérelmét a nyilvántartásba vételre (elsőbbség vagy prioritás elve). A jogi személy neve nem kelthet valósággal ellentétes látszatot – ez a *névvalódiság elve*. Emellett az elnevezésnek a magyar nyelv szabályainak is meg kell felelnie (névszabatoság elve). A jogi személy nevében a jogi személy típusát is fel kell tüntetni.

A cégnevekre vonatkozó külön szabályokat a cégeljárás szabályok közt, a Ct.-ben (Ct. 3–6. §-ok), a civil szervezetek nevére vonatkozó speciális rendelkezéseket a civil szervezetekre vonatkozó eljárási jogszabályokban találjuk (Cnytv. 35–36. §-ok).

3:7. § [A jogi személy székhelye]

A jogi személy székhelye a jogi személy bejegyzett irodája, ahol a jogi személynek biztosítania kell a részére címzett jognyilatkozatok fogadását és a jogi személy jogszabályban meghatározott iratainak elérhetőségét.

A jogi személynek kötelezően rendelkeznie kell – Magyarország területén található – székhellyel, a gazdasági társaság esetleg telephelyekkel és fiókokkal is rendelkezhet (3:1. §). A székhely a jogi személy azonosítására alkalmas egyik legfőbb adat, meghatározza többek közt a nyilvántartó (törvényességi felügyeletet gyakorló) bíróság illetékességét.

A jogi személy székhelye – az általános szabályok szerint – a nyilvántartásba *bejegyzett irodája*, ahol a jogi személynek biztosítania kell a részére címzett jognyilatkozatok fogadását és a jogi személy jogszabályban meghatározott iratainak elérhetőségét. A jognyilatkozatok fogadásának helyes értelmezése természetesen a címzett iratok személyes átvételét és a postai átvételt is magában foglalja.

A cégekre vonatkozó részletes székhelyszabályokat a cégjogban találjuk (Ct. 7. §). A cég székhelye a cég *bejegyzett irodája*. A bejegyzett iroda a cég levelezési címe, az a hely, ahol a cég üzleti és hivatalos iratainak átvétele, érkeztetése, őrzése, rendelkezésre tartása történik. A cég létesítő okirata úgy is rendelkezhet, hogy a cég székhelye egyben a központi ügyintézés (döntéshozatal) helye. Amennyiben a cég székhelye nem azonos a központi ügyintézés helyével, a központi ügyintézés helyét a létesítő okiratában és a cégjegyzékben fel kell tüntetni. A cégeljárás szempontjából székhelynek minősül a külföldi vállalkozás magyarországi fióktelepe, a külföldiek közvetlen kereskedelmi képviselője, valamint az európai gazdasági egyesülés telephelye is. A cégnek a székhelyén kívül bejegyzett telephelye és fióktelepe is lehet (3:96. §, Ct. 7/A–7/B. §-ok). Miután ez utóbbi rendelkezések a gazdasági társaságokra vonatkozó közös szabályok közt találhatóak, hatályuk csak a gazdasági társaságokra terjed ki.

3:8. § [A jogi személy tevékenysége]

A jogi személy minden olyan tevékenységet folytathat, amelyet jogszabály nem tilt vagy nem korlátoz.

A létesítő okiratban meg kell határozni a jogi személy célját vagy fő tevékenységét. A jogi személyek tevékenysége meglehetősen szerteágazó lehet, ezért a törvény nem kívánja meghatározni e tevékenységek körét, csak azt kívánja egyértelművé tenni, hogy minden olyan tevékenység szóba jöhet, amit jogszabály nem tilt, illetve nem korlátoz. Ez a szabály kapcsolódik a jogi személy alapításának szabadságához is, hiszen az ilyen tágran meghatározott tevékenység előfeltétele az alapítás szabadságának. A kereskedelmi forgalom jellemző szervezeti jogalanyai a gazdasági társaságok, a civil szféra jogi személyeinek (civil szervezetek) tevékenysége – így a kapcsolódó részletszabályok is – jelentős eltéréseket mutatnak. A civil szféra tevékenysége alapjogi „bekötésekkel” rendelkezik, a tevékenység céljának, jellegének meghatározása és jogi részletszabályai is sok esetben ezt tükrözik. Így például egyesület elsődlegesen üzletszerű gazdasági tevékenység végzésére nem hozható létre, sajátos, tevékenységgel kapcsolatos összefüggései vannak a civil szervezetek támogatásának is (lásd pl. a közhasznú jogállással kapcsolatos szabályokat Et. 31–46. §-ok stb.).

Jelen § rögzíti, hogy a jogi személy minden olyan tevékenységet folytathat, amelyet jogszabály nem tilt vagy nem korlátoz. Ezen általános szabályt kiegészítik azonban további speciális rendelkezések, mind a jogi személyekre vonatkozó további Ptk.-beli szabályok között [pl. az egyesületnél a 3:63. § (2)–(3) bekezdés, az alapítványnál a 3:379. §, a szövetkezetnél a 3:325. § és az egyesülésnél a 3:368. §], mind a kapcsolódó külön törvényekben, eljárási jogszabályokban (Ct., Et. és Cnytv.).

A civil szervezetek tevékenységére vonatkozóan differenciált fogalmi rendelkezéseket találunk az Et.-ben. Az Et. ugyanis – főként a civil szervezetek közbeveteli státuszával, támogatásával összefüggésben – külön definiálja a befektetési tevékenységet (Et. 2. § 3. pont), a gazdálkodó tevékenységet és a gazdálkodási-vállalkozási tevékenységet (Et. 2. § 10. és 11. pont), a közcélú tevékenységet (Et. 2. § 16. pont) és a közhasznú tevékenységet (Et. 2. § 20. pont). Az egyesülési jog alapján létrehozott szervezet minden olyan tevékenység végzésére alapítható, amely összhangban áll az Alaptörvénnyel, és amelyet törvény nem tilt [Et. 3. § (4) bekezdés]. A civil jogban ugyanakkor jellemző, hogy speciális tevékenységi korlátozásokat is találunk (ahogyan említettük, mind a Ptk. szabályai közt, mind az eljárási jogszabályokban). Az egyesülési jog alapján fegyveres szervezet nem hozható létre, valamint törvény alapján kizárólag állami szerv saját hatáskörében ellátható

közfeladat megvalósítására irányuló tevékenység nem végezhető (Et. 4. §), civil társaság gazdasági-vállalkozási tevékenységet nem végezhet [Et. 5/A. § (4) bekezdés]. A civil szervezet a létesítő okiratában meghatározott cél szerinti tevékenységet – közhasznú tevékenységet is – folytathat (alapcél szerinti tevékenység) és – célja megvalósításának biztosítása érdekében – gazdasági-vállalkozási tevékenységet is végezhet, amennyiben ez az alapcél szerinti tevékenységét nem veszélyezteti. Civil szervezet azonban elsődlegesen gazdasági-vállalkozási tevékenység folytatására nem alapítható (Et. 17. §).

Jelen § általános szabálya a gazdasági társaságokra is irányadó. Főszabályként a cég is szabadon választhatja meg *tevékenységi körét*, egy *főtevékenységet* azonban meg kell jelölnie. A 2006 előtti szabályozásban a társaságok társasági szerződésében kifejezetten és teljeskörűen fel kellett sorolni azokat a tevékenységeket, amelyeket a társaság folytatott, ezen a körülményes szabályozáson azonban a 2006-os Gt. már könnyített. A Ptk. – a 2006-os Gt.-vel egyezően – szintén a tevékenység szabadságának főszabálya alapján áll, ezért a társaságnak elégséges csak a *főtevékenységét* megjelölnie, és emellett önkéntesen bármely más tevékenységet is megjelölhet, amelynek feltüntetését kívánja a cégjegyzékben. A bejegyzéskor a nyilvántartó bíróság elektronikus úton értesíti az állami adóhatóságot a cég főtevékenységéről és további tevékenységi köreiről. A cégek (gazdasági társaságok és szövetkezetek) működése során már csupán a főtevékenység változását szükséges a cégbírósághoz bejelenteni, a további tevékenységek változását az adóhatóság regisztrálja, és a hatóság értesítése alapján automatikus bejegyzéssel válik cégjegyzéki adattá. Ha valamely gazdasági tevékenység effektív végzéséhez jogszabály hatósági engedélyt ír elő (ezt nevezzük *működési engedélynek*), a társaság e tevékenységét ugyan szerepeltetheti tevékenységi körében, de csak akkor kezdheti meg annak folytatását, ha rendelkezik a működési engedéllyel [3:97. § (1) bekezdés].

Önmagában ahhoz, hogy valaki gazdasági társaságban tag legyen, nem kell képesítés. A jogszabályok által képesítéshez kötött tevékenységet azonban a társaság csak akkor folytathat, ha van legalább egy tagja, munkavállalója, megbízottja, aki a képesítési követelménynek megfelel [3:97. § (2) bekezdés]. Sajátos módon a Ptk. a szövetkezet részletszabályainál is tartalmaz a hatósági engedélyhez, illetve képesítési engedélyhez kötött tevékenység folytatására vonatkozó kifejezett rendelkezést (3:327. §).

[A kérdésről lásd pl. Kenesei Judit: A cégeljárás új szabályai a Ptk. után. *Gazdaság és Jog*, 2014/7–8., 3–8.]

3:9. § [A vagyoni hozzájárulás kötelezettsége]

- (1) A jogi személy alapítója vagy tagja a jogi személy alapításakor vagy a tagsági jogok keletkezésének más eseteiben köteles a jogi személy részére vagyoni hozzájárulást teljesíteni. A jogi személy részére teljesített vagyoni hozzájárulást vagy annak értékét nem lehet visszakövetelni.**
- (2) Ha a jogi személy alapítója vagy tagja nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni, a jogi személy tartozásaiért a jogi személy tagja, tagság nélküli jogi személy esetén az alapítói jogok gyakorlója köteles helytállni. Ha a helytállási kötelezettség több személyt terhel, kötelezettségük egyetemleges.**

A jogi személy fogalmi kritériumainak egyik legfontosabb eleme a jogi személy létesítéséhez az alapító, illetve a tagok által biztosítandó *elkülönült vagyon*, az alapítók (tagok) *vagyoni hozzájárulása*. A Ptk. vonatkozó általános szabálya rögzíti, hogy mindenki, aki jogi személy alapításában részt vesz, vagy ahhoz később tagként csatlakozik (pl. tőkeemelés során új törzsbetét szolgáltatásával a társaság tagjává válik), köteles vagyoni

hozzájárulást teljesíteni a jogi személy részére. A jogi személy gazdasági forgalomban való önálló megjelenésének alapfeltétele az elkülönült vagyon, mely – értelemszerűen – csak az alapítóktól, illetve a tagoktól származhat. Ez az elméleti alapja annak, hogy a vagyoni hozzájárulás a legfőbb tagi (alapítói) kötelezettség, melyet főszabályként minden tagra (alapítóra) nézve előír a törvény (a jogi személy vagyonához való hozzájárulás minden tag kötelezettsége, ez alól joghatályosan senki nem mentesíthető).

Egyes jogi személyeknél a speciális szabályok kivételesen mellőzhetik a vagyoni hozzájárulás kötelezettségét. Annak érdekében, hogy ilyenkor is legyen vagyoni fedezet a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvétele mögött, a Ptk. a tagok, illetve alapítók helytállási kötelezettségét mondja ki. A „helytállási kötelezettség” kifejezés használata arra utal, hogy e kötelezettség alanya nem valamilyen elmarasztalható, felróható magatartás szankciójaként köteles teljesíteni a jogi személy által nem teljesített tartozást, hanem fedezetet kíván teremteni a kötelezettség előírásával. Fontos hangsúlyozni, hogy a törvény nem felelősségről, hanem kimentésre módot nem adó *helytállási kötelezettségről* beszél. Ez ugyan a – jogirodalmi álláspontok szerint – a gazdasági társaságokat nem érinti, de komoly aggályokat vethet fel egyesületek esetén (lásd Bodzási Balázs: Főbb változások az új Ptk.-nak a jogi személyekre, valamint a gazdasági társaságokra irányadó közös szabályaiban. *Céghírnök*, 2013/8. 3–7., Sárközy Tamás: Fordulat a magyar kártérítési jogban. *Magyar Jog*, 2013/9. 535–542. és Sárközy Tamás: Az új Ptk. egyesületekre és alapítványokra vonatkozó rendelkezéseiről. *Gazdaság és Jog*, 2013/2., 12–15.).

Garanciális szabály, hogy több személy esetén a helytállási kötelezettség egyetemleges.

A vagyoni hozzájárulás lényeges sajátossága, hogy az *végleges vagyonátengedést* jelent: az, aki a vagyoni hozzájárulást szolgáltatva, általában nem követelheti, hogy a jogi személy a vagyoni hozzájárulást vagy annak értékét részére adja ki. Egyes speciális körülmények ugyanakkor a tag és a társaság közötti elszámolást teszik szükségessé (tag kizárása, társaságtól megváló tag a kkt. és a bt. esetében, társasági részesedés öröklése egyes speciális esetekben), melynek során nincs akadálya annak, hogy az elszámolás keretében a társaság kiadja a tag vagyoni hozzájárulását, főszabályként azonban erre a társaság nem köteles (a kérdéstről lásd pl. Bodzási Balázs: A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre. *Gazdaság és Jog*, 2013/6., 8–13.; Bodzási Balázs: Főbb változások az új Ptk.-nak a jogi személyekre, valamint a gazdasági társaságokra irányadó közös szabályaiban. *Céghírnök*, 2013/8., 3–7.; Jójárt Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben – elméleti alapvetés. *Magyar Jog*, 2014/12., 673–685. és Pázmándi Kinga: A korlátolt felelősségű társaság új Ptk.-beli fogalmáról. *Gazdaság és Jog*, 2014/7–8., 18–23.).

3:10. § [A vagyoni hozzájárulás tárgya és mértéke]

- (1) Az alapító vagy a tag által a jogi személy rendelkezésére bocsátott vagyon pénzből és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásból állhat.**
- (2) Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként az alapító vagy a tag dolog tulajdonjogát vagy vagyoni értékű jogot ruházhat át a jogi személyre.**
- (3) Ha a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás átruházáskor fennálló értéke nem éri el a létesítő okiratban megjelölt értéket, a különbözet megfizetését a jogi személy az átruházástól számított öt éven belül követelheti a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást szolgáltató személytől.**

A Ptk. a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok között rendezi a vagyoni hozzájárulások fajtáira vonatkozó szabályokat is, hiszen mindegyik jogi személynél

elképzelhető, hogy az alapítók vagy tagok pénzzel, illetve nem pénzbeli vagyoni hozzájárulással vesznek részt a jogi személy vagyonának megteremtésében. A pénzbeli hozzájárulás fogalma könnyen értelmezhető, a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás esetében azonban szükséges meghatározni azt is, hogy mi minősülhet ilyen vagyoni hozzájárulásnak (apportnak). A Ptk. általános szabályként *dolog* tulajdonjogának, illetve *vagyoni értékű jognak* az átruházását teszi lehetővé (ez alól – ahogyan később említjük – a szövetkezetnél és a gazdasági társaságoknál kivételt tesz, további részletszabályokat rögzít).

A dolog jogi fogalmát a Ptk. tulajdonjogra vonatkozó szabályai közt, az Ötödik Könyvben rögzíti (5:14. §). Eszerint minden birtokba vehető (emberi hatalom alá hajtható) testi tárgy tulajdonjog tárgya lehet, emellett a dologra vonatkozó szabályok megfelelően irányadók a – pénzen kívül – az *értékpapírokra* (6:565–578. §-ok), valamint a *dolog módjára hasznosítható természeti erőkre*. A dologra vonatkozó szabályokat az *állatokra* a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével kell alkalmazni.

A *vagyoni értékű jog* külön említésének oka, hogy a vagyoni értékű jog nem minősül dolognak, ugyanakkor – vagyoni értékére tekintettel – nem pénzbeli hozzájárulás tárgya lehet. Jellemzően vagyoni értékű jog az üzletrész, illetve a *szellemi tulajdon* vagyoni értékkel bíró *tárgyai*. A jogirodalomban a (2) bekezdés értelmezését illetően – összefüggésben a Ptk. speciális szabályaival is – több kérdés is felmerült. A gazdasági társaságok vonatkozásában jelen § általános szabályát a 3:99. § (1) bekezdése azzal egészíti ki, hogy apportként olyan követelés is szolgáltatható, amelyet az adós elismert, vagy amely jogerős bírósági határozaton alapul. A tag munkavégzésre, személyes közreműködésre vagy szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalása azonban továbbra sem lehet gazdasági társaságok esetén nem vagyoni hozzájárulás tárgya. Kérdésként merülhet fel, hogy gazdasági társaságokon kívül más jogi személyek esetében lehet-e az adós által elismert, vagy jogerős bírósági határozaton alapuló követelés apport tárgya? Ehhez kapcsolódik egy másik kérdés: a (2) bekezdésben nevesített vagyoni értékű jog fogalmába beletartoznak-e a követelések? Érvényesen lehet érvelni amellett, hogy a követelés apportálására körében – a 3:4. §-ban biztosított általános eltérés lehetőségére tekintettel – más jogi személyeknél is van lehetőség, a 3:4. § tilalmi tesztjének korlátai közt. Erre a gazdasági társaságok követelésapport modellszabálya jó iránymutatást adhat (Bodzási Balázs: Főbb változások az új Ptk.-nak a jogi személyekre, valamint a gazdasági társaságokra irányadó közös szabályaiban. *Céghírnök*, 2013/8., 5–6.). A diszpozitivitás értelmezési kereteit fejtegető szerzők közül van, aki határozottan állást foglalt abban, hogy a követelés a gazdasági társaságokon kívül más jogi személyeknél apportként nem szolgáltatható (Jójárt Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben – elméleti alapvetés. *Magyar Jog*, 2014/12., 683.). Álláspontunk szerint – a hitelezővédelmi szempontok (elismert vagy jogerősen megítélt követelés), és a Ptk. egyéb szabályainak figyelembevételével – követelés apportálására más jogi személyek esetében is van lehetőség, erre azonban kétséget kizáró válasz jelenleg nincs. Ennek kapcsán azonban komoly körültekintéssel kell eljárni. Figyelemmel kell lenni arra, hogy gondot okozhat az adós által elismert követelés fogalmi értelmezése, az elismert és a nem vitatott követelések közötti különbségtétel, továbbá a helytállási szabályokra és arra is, hogy a követelések apportálásához kapcsolódóan az engedményezés szabályait [6:193. § (2) bekezdés és 6:202. § (2) bekezdés] is figyelembe kell venni (lásd Bodzási Balázs: Főbb változások az új Ptk.-nak a jogi személyekre, valamint a gazdasági társaságokra irányadó közös szabályaiban. *Céghírnök*, 2013/8., 5–6.).

A nem pénzbeli vagyoni hozzájárulások esetén kulcsfontosságú kérdés a vagyoni hozzájárulás *értékének* meghatározása. A törvény abból indul ki, hogy az apport – főszabályként a tagok által megállapított – értékét a létesítő okiratban kell meghatározni, azonban ha utóbb az derülne ki, hogy a ténylegesen szolgáltatott érték elmarad a létesítő okiratban meghatározottól, a nem pénzbeli hozzájárulást szolgáltató tag vagy alapító köteles pénzben kiegészíteni a szolgáltatott értéket a létesítő okiratban vállalt értékre. Az ezzel kapcsolatos igényt a jogi személy érvényesítheti a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás szolgáltatásától számított ötéves határidőn belül.

A vagyoni hozzájárulással kapcsolatos további szabályokat a jogi személyekre vonatkozó különös szabályok közt is találunk. Az alapítvány esetében a 3:382. § a vagyoni juttatás teljesítésére, a szövetkezet esetében a 3:332–333. §-ok a vagyoni hozzájárulás szolgáltatására, annak összetételére és a nem pénzbeli betétre vonatkozó speciális szabályokat rögzít (a szövetkezetnél pl. – ahogyan a 3:99. § értelmében a gazdasági társaságoknál is – nem pénzbeli betétként bizonyos feltételekkel követelés is szolgáltatható). Az egyesület szabályai ugyanakkor a Ptk.-ban olyan szövegezést nyertek, mely alapján az egyesület tagja nem feltétlenül köteles vagyoni hozzájárulás teljesítésére [3:66. § összefüggésben a 3:9. § (2) bekezdésével].

A szövetkezetre vonatkozó 3:333. §, a gazdasági társaságok általános szabályai közt pedig a 3:98. § tartalmazza a vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztásához fűződő speciális jogkövetkezményeket (tagi jogviszony megszűnése és a mulasztó tag felelősségének előírása). A szövetkezet és a gazdasági társaságok esetében a Ptk. különös rendelkezései a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásra (apportra) alkalmazandó sajátos előírásokat rögzítenek, amennyiben előírják, hogy nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként e formák esetében követelés is szolgáltatható, ha azt az adós a követelést elismerte, vagy az jogerős bírósági határozaton alapul. A tag munkavégzésre, személyes közreműködésre vagy szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalása ugyanakkor azonban nem lehet nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás sem a szövetkezetnél, sem a társaságoknál [3:99. §, 3:332. § (1) bekezdés].

További speciális vagyoni előírások vonatkoznak a kötelező minimumvagyonnal alapítható társasági formákra, így jellemzően a kft.-re (3:161–163. § vagy a tőkeemelésnél a 3:199. §). A 3:40. § az átalakulásra vonatkozó szabályok közt rögzítik, hogy nem kerülhet sor átalakulásra, ha a tagok vagy az alapítók a létesítő okirat szerinti vagyoni hozzájárulásukat nem teljesítették.

Jelen § értelmezésénél felmerül, hogy el lehet-e térni annak rendelkezéseitől. Az első bekezdés definitív szabály, így miután nem tartozik a felek belső viszonyának körébe, így az a 3:4. § alkalmazási körén kívül esik. A (2) bekezdés megítélése kérdésében nincs egységes álláspont, a szűk értelmezés szerint ez a szabály is kógens, azzal, hogy az egyes jogi személyek esetében rögzített speciális szabály (pl. követelés apportálhatósága) érvényesülhet. A (3) bekezdés a tag és a jogi személy viszonyát szabályozza, így a 3:4. § (2) bekezdését figyelembe kell venni, azonban a 3:4. § (3) bekezdésének tilalmi tesztje csak egyoldalú eltérésre enged lehetőséget, hiszen az öt évnél rövidebb helytállási idő kikötése nyilvánvalóan sértene a jogi személy hitelezőinek érdekeit [3:4. § (3) bekezdés b) pont]. Hosszabb helytállási idő viszont álláspontunk szerint kiköthető a létesítő okiratban (még akkor is, ha az előírás szövegezésében a meghatározott öt év elévülési jellegű határidőt sejtet).

3:11. § [Tagsági jogokról értékpapír kibocsátásának tilalma]
A részvénytársaság kivételével tagsági jogokról nem lehet értékpapírt kibocsátani.

A Ptk. jogi személyekre vonatkozó általános szabálya rögzíti azt a rendelkezést, mely szerint a tagsági jogokról kizárólag a részvénytársaság esetében lehet értékpapírt kibocsátani. Az értékpapírokra vonatkozó szűk magánjogi szabályozást hagyományosan részletes értékpapírjogi (tőkepiaci) szabályozás egészíti ki. A különböző értékpapírfajták előállítására, forgalomba hozatalára vonatkozó speciális szabályokat a Tpt.-ben találjuk. A Tpt. fogalmi rendelkezése szerint a tagsági jogokat megtestesítő értékpapír minden értékpapír, amelyben a kibocsátó meghatározott pénzösszeg, illetve pénzben meghatározott nem pénzbeli vagyoni érték tulajdonba vételét elismerve arra kötelezi magát, hogy az értékpapír birtokosának meghatározott szavazati, vagyoni és egyéb jogokat biztosít.

A tagi jogokat megtestesítő értékpapír részletes Ptk.-beli szabályait egyebekben a gazdasági társaságokra vonatkozó különös szabályoknál (a részvénytársaságnál) és az értékpapírokról szóló külön részben találjuk (3:213–248. §-ok, 6:565–578. §-ok).

Az 5:14. § értelmében a *dologra* vonatkozó szabályokat *megfelelően* kell alkalmazni az értékpapírokra is (lásd az átruházást illetően az 5:40. §-nál is).

Az értékpapír kiállítására vonatkozó szabály nem tartozik 3:4. § (2) bekezdésében meghatározott körbe, ezért az eltérésre ebben a körben nincs lehetőség, a szabály kógens.

III. Fejezet

A jogi személyek nyilvántartása

3:12. § [A nyilvántartásba vételi kérelem benyújtása]

- (1) A létesítendő jogi személy nyilvántartásba való bejegyzése iránti kérelmének benyújtására a jogi személy képviselőjére kijelölt személy köteles.**
- (2) A kérelem benyújtásának elmulasztásából vagy késedelméből, valamint a hiányos vagy hibás bejelentésből eredő károkért a képviselő az alapítókkal szemben a szerződészegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel.**

A Ptk. a jogi személyek létesítéséről szóló fejezetben egyértelművé teszi, hogy a jogi személy az állam általi elismeréssel, azaz a nyilvántartásba vétellel jön létre. Jelen § – tartalmánál fogva – kógens, annak rendelkezéseitől a létesítő okiratban érvényesen nem lehet eltérni. Nehéz abban határozottan állást foglalni, hogy itt arról van-e szó, hogy az eltérés a 3:4. § (3) bekezdés b) pontjának utolsó fordulatába ütközne, vagy arról, hogy a rendelkezés – a nyilvántartáshoz kapcsolt tartalma miatt – nem tartozik a 3:4. § hatálya alá (mindkét magyarázat mellett lehet érvelni), de az eredmény mindkét esetben ugyanarra vezet: jelen § rendelkezéseitől érvényesen nem lehet eltérni.

Magyarországon a jogi személyek állami elismerése egységes elvi alapon nyugszik, a jogi személyek nyilvántartásba vétele hagyományosan bírói útra tartozik, legyen szó kereskedelmi vagy civil szervezetről. A bejegyzés *székhely elvű*, azaz a jogi személyek bejegyzését a székhely szerinti törvényszékek végzik mind a cég-, mind a civil nyilvántartásban. Nem egységes ugyanakkor az állami elismerés nyilvántartási rendszere. A cégbírói és civil nyilvántartás különálló bírósági – és technikai – alrendszer, annak ellenére, hogy egyfelől mindkét nyilvántartás (a cégnyilvántartás és a civil nyilvántartás is) törvényszéki szintre van telepítve.

A kereskedelmi, illetve civil szervezetek nyilvántartása jelentős különbözőséget mutat, és – különösen az elektronikus nyilvántartás fejlettségében, kiterjedtségében és az adatszolgáltatás kiszolgáló platformját és volumenét illetően – a cégnyilvántartás lényeges előnyre tett szert. A *cégnyilvántartás* hazánkban *teljeskörűen elektronikus*, a törvényszéki szinten működő cégbíróságok mind a cégadatokat, mind a cégiratokat elektronikusan tartják nyilván, a bejegyzési eljárás kötelezően elektronikus, és a cégadatok nyilvános hozzáféréseinek terjedelme európai viszonylatban is igen széles körű.

A *civil nyilvántartási* eljárásokban is lényeges előretörés figyelhető meg az elektronizálás irányába, 2015. január elsejét követően már nemcsak lehetőség, hanem egyes szervezetekre nézve kötelező a kérelmek elektronikus úton való előterjesztése. A vonatkozó előírások alapján 2015 januárjától *kötelező az elektronikus út* többek közt minden civil szervezet esetében, ha a kérelmező jogi képviselővel jár el, illetve az egyszerűsített – létesítő mintaokirat-alapú – nyilvántartásba vételi (változásbejegyzési) eljárásban. Elektronizálta a jogalkotó a *közhasznú szervezeti jogállás* megszerzésének folyamatát és általában a közhasznú szervezetek civil nyilvántartási beadványait. A civil nyilvántartásba vétel jogi eljárásának elektronizálása ugyanakkor a cégeljárástól jelentősen eltérő technikai feltételekkel és külön elektronikus közvetítő platformon valósult meg, használatával kapcsolatos értékelhető gyakorlati tapasztalatok még nem állnak rendelkezésre.

A jogi személy nyilvántartásba vételének kezdeményezése a jogi személy képviselőjének a kötelezettsége. A jogi személy első képviselője a létesítő okiratban kötelezően megjelölt személy, a jogi személy létesítése (alapítása) során az első vezető tisztségviselő kötelezettsége a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtása. A bejegyzési kérelem benyújtása hibájának, késedelmének, illetve elmulasztásának következményei természetesen a képviselőt terhelik. Tekintettel arra, hogy a bejegyzés elmaradása a jogi személy létrejöttét is akadályozza, így a törvény a felelősségi kereteket a szerződési jogba tereli, azaz a mulasztó képviselő felelőssége az alapítókkal szemben a szerződésszegéssel okozott károk megtérítési szabályai (6:142. §) alapján áll be.

A nyilvántartásba vétel részletes eljárási szabályait hagyományosan külön törvényekben találjuk, így a gazdasági társaságok és a cégnyilvántartásba vételre kötelezett egyéb jogalanyok esetében a *Ct.-ben*, a civil szervezetek (egyesület, alapítvány) esetében *Cnytv.-ben*.

Az Ütv. a jogi személyekkel kapcsolatos közérdekvédelmi ügyészi feladatok körében előírja, hogy az ügyészt jogorvoslati vagy perindítási jog illeti meg törvényben meghatározott jogi személyek közhiteles nyilvántartásba vételét (bejegyzését), törlését elrendelő, valamint a nyilvántartásba bejegyzett adatok változásával kapcsolatban hozott bírósági határozattal szemben. Ha a közhiteles nyilvántartás adata törvénysértő, vagy utóbb törvénysértővé vált, az ügyész – törvényben meghatározott feltételek alapján – az adat törlését, kijavítását, megváltoztatását kezdeményezheti (Ütv. 26–28. §-ok). Ez a rendelkezés nyilvánvalóan irányadó a cégnyilvántartásba való bejegyzésre (gazdasági társaság, szövetkezet, egyesülés, szupranacionális társulási formák) és a civil nyilvántartásba való bejegyzés (alapítvány, egyesület) eseteire is.

3:13. § [A jogi személyek nyilvántartásának alapelvei]

- (1) A nyilvántartásba jogot, tényt vagy adatot bejegyezni jogszabályban meghatározott okirat vagy bírósági, hatósági határozat alapján lehet.**
- (2) A nyilvántartás közhiteles: vélelmezni kell, hogy a nyilvántartott jogok, tények és adatok (a továbbiakban együtt: nyilvántartott adatok) fennállnak és valóságok.**

Senki sem hivatkozhat arra, hogy nyilvántartott adatról nem tudott. A jogi személy jóhiszemű személyekkel szemben nem hivatkozhat arra, hogy valamely általa bejelentett nyilvántartott adat nem felel meg a valóságnak. Az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell annak jóhiszeműségét, aki a nyilvántartásban bízva, ellenérték fejében szerez jogot.

(3) A nyilvántartásba bárki betekinthez, a nyilvántartott adatról feljegyzést készíthet, valamint hiteles másolatot vagy kivonatot kérhet.

A törvény meghatározza a nyilvántartás működésének legfontosabb alapelveit: az *okirati elvet*, a *közhitelességet* és *nyilvánosság elvét*.

Az okiratiság lényege, hogy a közhiteles nyilvántartásokba jog, tény, vagy adat kizárólag a meghatározott okirat vagy bírósági aktus alapján jegyezhető be. A bejegyzés alapjául szolgáló okiratok, okirati mellékletek felsorolását és az erre vonatkozó részletes szabályokat külön törvényekben (Ct. és Cnytv.) találjuk.

A *közhitelesség* lényege, hogy a nyilvántartásba vett (bejegyzett) adatokat és tényeket fennállónak és valósaknak kell tekinteni, azaz törvényben előírt vélelem van arra nézve, hogy a bejegyzett (nyilvántartott) adatok fennállnak, mégpedig úgy, ahogyan az a nyilvántartásban szerepel (az adatok valósak). A jogi személy *jóhiszemű személyekkel szemben* nem hivatkozhat arra, hogy valamely általa bejelentett adat nem felel meg a valóságnak, illetve senki (pl. a jogi személyek hitelezője, üzleti partnere, egyéb érintett piaci szereplő) nem hivatkozhat arra, hogy a nyilvántartásban szereplő adatról (tényről) nem tudott. A közhiteles nyilvántartás adatainak nem ismerete nem mentesíti a piaci szereplőket ezen előírás alól, nem lehet sem arra hivatkozni, hogy a közhiteles nyilvántartásról, vagy az adatok hozzáféréseinek lehetőségéről valaki nem tudott, vagy az abban való tájékozódásban akadályoztatva volt (pl. nem tudott az ingyenes cégjegyzékről, vagy nincs internet-hozzáférése, így nem tudott betekinteni a nyilvános adatokba, vagy az ügylet mielőbbi megkötése miatt nem volt ideje tájékozódni). Másfelől aki jóhiszeműen, a nyilvántartás adataiban bízva, ellenérték fejében szerez jogot, azzal szemben a nyilvántartásban szereplő adatok tényszerűségét, valóságát vitatni nem lehet. A jogi személynek a jóhiszeműség vélelmének megdöntéséhez bizonyítania kell, hogy a jogszerző tudott vagy tudnia kellett volna a nyilvántartásban szereplő adat valótlanosságáról (a szerződés aláírásakor tudatában volt például annak, hogy a szerződést aláíró, a nyilvántartás szerinti ügyvezetőnek már megszűnt a képviselési joga, mert visszahívták, és új vezető tisztségviselőt választottak, akinek bejegyzése már folyamatban van).

A közhitelesség és nyilvánosság alapján – az ellenkező bizonyításig – *vélelmezni* kell, hogy a nyilvántartott jogok, tények és adatok ténylegesen fennállnak, és valósak. Ezzel összefüggésben másfelől a nyilvántartásba bárki betekinthez, a nyilvántartott adatról feljegyzést készíthet, valamint hiteles másolatot vagy kivonatot kérhet (*nyilvánosság*, 3:13–14. §).

A Cnytv. meghatározott szervezeteket, valamint azokat a szervezeteket, amelyek esetében külön törvény bírósági nyilvántartásba vételt rendel, a szervezet *székhelye szerint illetékes törvényszék* veszi nyilvántartásba (székhely elvű nyilvántartás). A nyilvántartást vezető bíróság illetékes a Cnytv.-ben meghatározott polgári nemperes eljárások lefolytatására. A Cnytv. részletes rendelkezései értelmében (Cnytv. 86–88. §) a nyilvántartás közhiteles, a nyilvántartás fennálló, illetve törölt adatai nyilvánosak, azok az *országos névjegyzék* útján az interneten azonosítás nélkül megtekinthetőek. Az alapítvány és az egyesület bírósághoz benyújtott iratai – néhány törvényben meghatározott kivétellel – nyilvánosak, ideértve a még el nem bírált kérelmet és mellékleteit is, azokat bárki

megtekintheti, azokról feljegyzést készíthet. A szervezet és a szervezet jogi személy szervezeti egységének képviselője – alapítvány esetén az alapító is – a szervezet nyilvántartásban szereplő adatairól másolat, kivonat vagy bizonyítvány kiadását kérheti.

A gazdasági társaságokat, egyesülést, a szövetkezetet és az egyéni céget (valamint a vállalatcsoportként való működés tényét) a székhely szerint illetékes *cégbíróság* veszi nyilvántartásba, a Ct. és a kapcsolódó végrehajtási jogszabályok rendelkezései szerint. Ennek megfelelően a Ct. részben a törvényszéki szinten működő cégbíróságok által vezetett *cégjegyzéket teszi közhiteles (Ct. 22. §) és nyilvános (Ct. 10–11. §-ok) nyilvántartássá*, részben elrendeli meghatározott adatoknak a *Cégek Közlöny* elnevezésű hivatalos lapban való közzétételét (Ct. 20–21/B. §-ok), illetve a cégek éves beszámolóinak nyilvánosságra hozatalát (letétbe helyezését, Ct. 18–19. §-ok). A nyilvánosságot szolgálja az Igazságügyi Minisztériumhoz kapcsolatos működő *céginformációs szolgálat*, amely egyre erősebben az elektronikus cégjelzésalapvető közreműködőjévé válik. A közhiteles cégnyilvántartásból a céginformációk jelentős részéhez tájékoztató jelleggel a *céginformációs szolgálat honlapján keresztül ingyenesen is* hozzá lehet férni, a hiteles cégiratokhoz, csoportos céginformációhoz való hozzáférésért díjat kell fizetni.

3:14. §

[A jognyilatkozatok közzététele]

Ha e törvény jogi személyre vonatkozó szabálya közzétételi kötelezettséget ír elő, e kötelezettségnek – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a Cégek Közlönyben történő közzététel útján kell eleget tenni.

A Ptk. általános szabályai közt találjuk a nyilvánosságra vonatkozó főszabályt, melynek értelmében a *jogi személyeket terhelő közzétételi kötelezettséget főszabályként a Cégek Közlönyben történő közzététel útján kell eleget tenni.*

A nyilvánossági előírásoknak ez a főszabálya a *cégnyilvántartásba bejegyzett jogi személyekre* (valamint a vállalatcsoportra) vonatkozó általános modellszabályra épít, utaló szabállyal írva elő, hogy az egyéb jogi személyek esetében külön törvények rendelkeznek a nyilvánossági kötelezettségek teljesítéséről.

A cégekre vonatkozó közlemények közzétételére vonatkozó Ptk.-beli szabályokat a Ct. részletes eljárási rendelkezései egészítik ki (Ct. 20–21/B. §-ok).

A *civil szervezetekre* vonatkozó külön törvényi rendelkezés értelmében, *ha törvény közzétételi kötelezettséget ír elő az egyesület számára, e kötelezettségnek a Cnytv. szerinti módon kell eleget tenni [Cnytv. 4. § (8) bekezdés].*

A közzétételi kötelezettség alapvetően a jogi személyek *főbb adatainak* (és adataik változásának) nyilvánosságra hozatala, illetve tevékenységük (gazdálkodó tevékenységük) *beszámolójának közzététele* körében érvényesül.

Az a cégbíróságon be nem jegyzett szervezet, amely más jogszabály alapján fontosabb adatait köteles nyilvánosságra hozni, továbbá amely beszámolóját saját elhatározásából nyilvánosságra hozza, a közzétételnek – ha jogszabály másként nem rendelkezik – a *Magyar Közlöny Hivatalos Értesítőjében* való megjelentetésével, a *székhelyén történő betekinthezőséggel* vagy *egyéb* más, a számviteli politikájában rögzített módon tehet eleget (pl. saját honlapon való közzététellel is).

A cégnyilvántartásba bejegyzett szervezet – a lakásszövetkezet, a vízitársulat – a beszámolójának a nyilvánosságra hozatalára a *Szát.* rendelkezéseit köteles megfelelően alkalmazni. Az egyesület és az alapítvány a beszámolót – kötelező könyvvizsgálat esetén a könyvvizsgálói jelentéssel együtt az *Et.* szerint hozza nyilvánosságra. E szerint a jelölt szervezet köteles a jóváhagyásra jogosult testület által elfogadott beszámolóját, valamint

közhasznúsági mellékletét – kötelező könyvvizsgálat esetén a könyvvizsgálói jelentéssel együtt – az adott üzleti év mérleg fordulónapját követő ötödik hónap utolsó napjáig letétbe helyezni és közzétenni. E letétbe helyezési és közzétételi kötelezettséget Cnytv. 39–40. §-ai szerint kell teljesíteni, azaz a beszámolót 2014. július elsejétől a bíróság (azaz már nem az OBH) részére kell megküldeni.

IV. Fejezet

A jogi személy létesítésének érvénytelensége

3:15. § [A jogi személy létesítésének érvénytelensége]

- (1) A jogi személy létesítő okiratának érvénytelenségére a jogi személynek a nyilvántartásba való bejegyzését elrendelő határozat jogerőre emelkedéséig a szerződések érvénytelenségének szabályait kell megfelelően alkalmazni.**
- (2) A jogi személynek a nyilvántartásba való jogerős bejegyzését követően a jogi személy létesítő okiratának érvénytelenségére nem lehet hivatkozni a nyilvántartásból való törlés érdekében. Ha a létesítő okirat valamely rendelkezése jogszabályba ütközik, a törvényes működés biztosítására szolgáló eszközöket igénybe lehet venni.**
- (3) Az (1) és a (2) bekezdés rendelkezéseit a létesítő okirat módosítása esetén megfelelően alkalmazni kell.**

A jogi személy létesítésének érvénytelenségét illetően a Ptk. jogi személyekre vonatkozó általános szabályai szétválasztják a bejegyzés előtti, illetve a bejegyzést követő érvénytelenségi eseteket. A létesítő okirat érvénytelenségére a jogerős bejegyzés előtt a szerződések érvénytelenségének Ptk.-beli szabályait, azaz a Hatodik Könyv 6:88–115. §-ok rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

A bejegyzést követően – alapvetően forgalombiztonsági okok miatt – a jogi személy létesítésének érvénytelenségére való hivatkozás nem irányulhat a jogi személy nyilvántartásból való törlésére. A Ptk. szabályai szerint amennyiben tehát a létesítő okirat valamely rendelkezése jogszabályba ütközik, a bejegyzést követően kizárólag a törvényes működés biztosítására szolgáló eszközöket – azaz a törvényességi felügyelet intézményrendszerét – lehet igénybe venni. Bejegyzett jogi személy létesítő okiratának érvénytelenségét alapvetően tehát a bírósági törvényességi felügyelet szabályai szerint lehet orvosolni (3:34. § és Ct. VI. Fejezet). Ilyen esetben a törvényesség helyreállításának előírásai, annak körében az előírt felügyeleti intézkedések (kötelezés, bírság) alkalmazandók (Ct. 81. §), mely csak legvégső esetben vezet a jogi személy nyilvántartásból való kivezetéséhez [3:34. § (2) bekezdés, Ct. 84. §].

Az Et. 11. § értelmében a civil szervezet működése felett az ügyészség – az Et.-ben, valamint a Ptk.-ban meghatározott eltérésekkel – az Ütv. rendelkezései szerint törvényességi ellenőrzést gyakorol. A törvényességi ellenőrzés nem terjed ki az olyan ügyekre, amelyekben egyébként bírósági vagy közigazgatási hatósági eljárásnak van helye.

A cégek létesítő okiratának érvénytelenségére vonatkozó speciális eljárási rendelkezéseket jelenleg a Ct. tartalmazza. A cégbejegyzési (változásbejegyzési) kérelemnek helyt adó cégbírósági végzés ellen fellebbezésnek nincs helye. A végzés vagy az annak meghozatala alapjául szolgáló iratok jogszabályba ütközése miatt az ügyész, valamint az, akire a végzés rendelkezést tartalmaz – a rendelkezés őt érintő részére vonatkozóan – a közzétételtől számított 30 napon belül pert indíthat a cég ellen, melyben a végzés hatályon kívül helyezését kérheti [Ct. 65. § (1) bekezdés]. A pert a cég székhelye

szerint illetékes törvényszék előtt kell indítani. A cég bejegyzését követően a cég alapítása érvénytelenségének megállapítása iránt a cég ellen a cég bejegyzését elrendelő végzés Cégek közlönyében történő közzétételétől számított hat hónapos jogvesztő határidőn belül a cég székhelye szerint illetékes törvényszék előtt indítható per, de kifejezetten csak a Ct.-ben taxatív módon felsorolt okokra alapítva (érvénytelenségi per, Ct. 69. §). Az érvénytelenségi per megindítására az ügyész, illetve az jogosult, aki jogi érdekét valószínűsíti. Arra is lehetőség van, hogy az érvénytelenségi perre vonatkozó Ct.-szabályok megfelelő alkalmazásával a létesítő okirat módosítása érvénytelenségének megállapítását kérjék perben az arra jogosultak (Ct. 70. §). Ennek során a cég bejegyzését követően a létesítő okirat cégjegyzékadattal össze nem függő módosítása érvénytelenségének megállapítása a Ptk.-ban foglalt rendelkezések alapján a Ct. 69. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően kérhető (a kérdésről lásd Sárközy Tamás: Jogalkotásunkról, különös tekintettel az új Polgári Törvénykönyvre. *Gazdaság és Jog*, 2014/1., 3–9.).

III. CÍM

A JOGI SZEMÉLY SZERVEZETE ÉS KÉPVISELETE

V. Fejezet

A jogi személy tagjainak vagy alapítóinak döntéshozatala

3:16. § [A döntéshozó szerv]

- (1) **A tagok vagy az alapítók az e törvény vagy a létesítő okirat alapján őket megillető döntési jogköröket a tagok összességéből vagy a tagok által maguk közül választott küldöttekből álló testületben (a továbbiakban: küldöttgyűlés), vagy az alapítói jogokat gyakorló személyek összességéből álló testületben gyakorolják.**
- (2) **A döntéshozó szerv a döntéseit ülés tartásával vagy ülés tartása nélkül hozza.**

A Ptk. a jogi személy belső szervezetével kapcsolatban négy szervtípust nevesít:

- a) tagi, alapító(i) döntéshozatal,
- b) a vezető tisztségviselők által megtestesített ügyvezetést,
- c) felügyelőbizottságot (az ügyvezetés általános kontrollját), és
- d) az ún. állandó könyvvizsgálót a (az ún. könyvszaki, számviteli ellenőrzését).

A létesítő okirat – a 3:4. § általános eltérést biztosító szabályának értelmében, és annak keretei közt – természetesen egyéb szerveket (pl. tanácsadó testület) is létrehozhat, hiszen a jogi személy tagjai (alapítói) belső viszonyaikban és a jogi személy szervezeti és működési szabályainak megállapításakor szabadon rendelkezhetnek, és főszabályként eltérhetnek a törvény rendelkezéseitől. A fakultatív szervek létrehozása ugyanakkor nem érintheti a törvényben nevesített szervek hatáskörét és felelősségét (tekintettel a 3:4. §-ra).

A személyegyesítő típusú jogi személyek *legfőbb döntéshozó szerve* a jogi személy tagjaiból (alapítóiból) álló *legfőbb szerv* (taggyűlés, tagok gyűlése, közgyűlés stb. – egyes jogi személyeknél küldöttgyűlés is lehetséges). Az intézménytípusú jogi személyeknél ilyen belső szerv nincs, de az alapító, illetve alapítók egyes döntési jogokat kívülről gyakorolják (lásd pl. az alapítói jogokat az alapítványnál). A legfőbb szervet, illetve az alapítók gyűlését jelen § *testületnek*, illetve *döntéshozó szervnek* minősíti. A gazdasági társaságok esetében a legfőbb szerv az alapvető stratégiai döntéseket hozza meg, mégpedig általában ülésen (3:109. §). A 3:20. § azonban módot ad az ülés nélküli döntéshozatalra is (lásd írásbeli döntéshozatal). Hasonló a helyzet a szövetkezet, az egyesület és az egyesülés

legfőbb szervével is. Az alapítványnál az alapítók nem „tagjai” a jogi személynek és az alapítványnak az alapítóktól való elkülönülése folytán az alapvető döntéseket az alapítvánnyal kapcsolatban csak szélsőségesen kivételes esetben hozhatnak.

A Ptk. megtartotta azt a szervezeti főszabályt, hogy a döntéshozó szerv a döntéseit ülés tartásával vagy ülés tartása nélkül hozza. Az ülés tartása nélküli döntéshozatal jellemzően a társasági jogból ismert írásbeli döntéshozatal (lásd a 3:20. §-nál).

A Ptk. 3:16–20. §-ai valamennyi jogi személy fent említett döntéshozó szerve számára nézve a legalapvetőbb általános szabályokat fogalmazza meg. Így az ülésre szóló meghívó tartalmával (napirendi pontok), az ülés helyszínével, a határozatképességgel és a határozathozatallal kapcsolatban.

3:17. § [A döntéshozó szerv ülésének összehívása]

- (1) A döntéshozó szerv ülését a vezető tisztségviselő meghívó küldésével vagy közzétételével hívja össze.**
- (2) A meghívónak tartalmaznia kell**
  - a) a jogi személy nevét és székhelyét;**
  - b) az ülés idejének és helyszínének megjelölését;**
  - c) az ülés napirendjét.**
- (3) A napirendet a meghívóban olyan részletességgel kell feltüntetni, hogy a szavazásra jogosultak a tárgyalni kívánt témakörökben álláspontjukat kialakíthassák.**
- (4) A döntéshozó szerv az ülését a jogi személy székhelyén tartja.**
- (5) Ha a döntéshozó szerv ülését nem szabályszerűen hívták össze, az ülést akkor lehet megtartani, ha az ülésen valamennyi részvételre jogosult jelen van, és egyhangúlag hozzájárul az ülés megtartásához.**
- (6) A döntéshozó szerv ülésén a szabályszerűen közölt napirenden szereplő kérdésben hozható határozat, kivéve, ha valamennyi részvételre jogosult jelen van és a napirenden nem szereplő kérdés megtárgyalásához egyhangúlag hozzájárul.**

A Ptk. a döntéshozó szerv ülésének összehívására vonatkozó részletes szabályok körében rendelkezik arról, hogy az ülés összehívására ki köteles, illetve arra ki jogosult, és hogy az ülés összehívásának milyen további tartalmi feltételei vannak. Jelen § tehát valójában a döntéshozó szerv ülésének szabályos összehívására vonatkozó minimális előírásokat tartalmazza. A döntéshozó szerv ülését a vezető tisztségviselő hívhatja össze, meghívó küldésével vagy annak közzétételével. A közzétételre azok a szabályok irányadóak, amelyek a jogi személy közzétételi kötelezettségére vonatkoznak (lásd még a 3:14. §-nál). A közzétételnek ebben az esetben a jogi személy tagjainak (alapítóinak) való nyilvános eljuttatásra kell alkalmasnak lennie, azaz a közzététel módját eszerint kell megválasztani (pl. országos napilapban, saját honlapon, *Cégközlönyben* való közzététel).

A döntéshozó szerv szabályos összehívásához a meghívónak kötelezően tartalmaznia kell az alábbi adatokat:

- a) a jogi személy nevét és székhelyét;
- b) az ülés idejének és helyszínének pontos megjelölését, mely utóbbi főszabályként a jogi személy székhelye (illetve lehet a létesítő okirat rendelkezésének megfelelő egyéb helyszín);
- c) az ülés napirendjét.

A napirendet a meghívóban olyan részletességgel kell feltüntetni, hogy a szavazásra jogosultak a tárgyalni kívánt témakörökben álláspontjukat kialakíthassák. Ez nem jelenti azt, hogy a napirend meghatározásának a javaslat részletes tartalmára is ki kell

térnie, de megfogalmazásából a tagnak (alapítónak) a napirend tárgyára egyértelműen következtetnie kell tudni. A napirendre vonatkozó előírás jelentősége, hogy a döntéshozó szerv ülésén csak a szabályszerűen közölt napirenden szereplő kérdésben hozható határozat, kivéve, ha valamennyi részvételre jogosult jelen van és a napirenden nem szereplő kérdés megtárgyalásához egyhangúlag hozzájárul.

A döntéshozó szerv az ülést főszabályként a jogi személy székhelyén tartja. Tekintettel a 3:4. § eltérést engedő előírására, ettől a létesítő okiratban eltérően is lehet rendelkezni, ami azt jelenti, hogy az ülés a társaság fióktelepére, telephelyére, illetve egyéb egyértelműen meghatározott helyre is összehívható, feltéve tehát, hogy ennek lehetőségét a létesítő okirat kifejezetten tartalmazza (lásd Dzsula Mariann: Miért kógens a diszpozitív? IV. *Céghírnök*, 2014/6., 11–14.).

A Ptk. változatlanul fenntartja annak lehetőségét, hogy a döntéshozó szerv nem szabályosan összehívott ülésén is lehessen döntést hozni. Amennyiben az ülést nem szabályszerűen hívták össze (meghívó nélkül, a napirendi pontok meghatározása nélkül vagy hiányos napirenddel, nem az előírt helyszínre, a döntéshozó szerv ülésének időközére vonatkozó előírás megsértésével stb.), az ülést akkor lehet megtartani, ha az ülésen *valamennyi részvételre jogosult jelen van*, és egyhangúan hozzájárul az ülés megtartásához, valamint jóváhagyja annak napirendjét. A gazdasági társaságok és a szövetkezet esetében a szabálytalanul összehívott ülésen hozott döntések utólagos jóváhagyására is lehetőség van [lásd 3:111. § (3) bekezdés és 3:336. § (5) bekezdés].

3:18. § *[Határozatképesség]*

- (1) **A döntéshozó szerv ülése akkor határozatképes, ha azon a leadható szavazatok több mint felét képviselő szavazásra jogosult részt vesz. A határozatképességet minden határozathozatalnál vizsgálni kell.**
- (2) **Ha egy tag vagy alapító valamely ügyben nem szavazhat, őt az adott határozat meghozatalánál a határozatképesség megállapítása során figyelmen kívül kell hagyni.**

A Ptk. a tagok, illetve alapítók döntéshozó szervének ülést akkor tekinti döntéshozatalra alkalmasnak, ha azon a *döntésre jogosultak meghatározott hányada részt vesz*. A határozatképességet a *leadható szavazatok* többségének gyakorlására jogosult tagok, illetve alapítók részvételéhez köti azzal, hogy ha valaki nem gyakorolhatja szavazati jogát, akkor őt a határozatképesség számításánál is figyelmen kívül kell hagyni.

A határozatképességhez szükséges többséget tehát nem a jelenlévők száma, hanem az általuk képviselt leadható szavazatok számához igazítja a szabályozás. A leadható szavazatok többségének jelenléte esetén határozatképes az ülés (határozatképesség), ahol azonban a jelenlévők által képviselt szavazatok többségével lehet döntést hozni [többségi szavazati arány: 3:19. § (3) bekezdés]. Ebből az következik, hogy végső soron az összes leadható szavazathoz viszonyított kisebbség is hozhat döntést a jogi személy nevében, de csak úgy, ha a részvétel lehetősége – az ülés szabályos összehívása révén – mindenki számára nyitott volt.

A határozatképességet főszabályként minden egyes döntéshozatal alkalmával ellenőrizni kell, ez természetesen abban az esetben igényel külön figyelmet, ha esetleg a jelenlévők nagy száma mellett előfordul, hogy az ülésről a tagok (alapítók) egy része távozik, és a határozatképesség esetleg átfordul határozatképtelenségbe, vagy olyan esetben, ha egy-egy kérdésben a szavazók személye eltér. Amikortól az ülés határozatképtelen, érvényesen nem lehet döntést hozni. A határozatképesség ellenőrzésére

utaló adatokat az ülés jegyzőkönyvének lehetőség szerint tartalmaznia kell, hiszen ez alapján rekonstruálható a határozathozatal szabályossága egy esetleges vita során.

A határozatképesség a felek belső viszonyának szabályozási körébe tartozik, így a 3:4. § értelmében – a (3) bekezdés tilalmi tesztjének korlátai közt – el lehet térni attól. Ebben a kérdésben azonban körültekintően kell szabályozni a kérdést a létesítő okiratban, mert a határozathozatal eltérő szabályai csak oly módon határozhatók meg, hogy azok ne sértsék a tagok kisebbségének jogait. A határozatképességre így magasabb részvételi arány meghatározásának például nincs akadálya, de az (1) bekezdésben előírtnál alacsonyabb részvételi arány rögzítése adott esetben aggályos lehet.

3:19. § [Határozathozatal]

- (1) A tagok vagy az alapítók a döntéshozó szerv ülésén szavazással hozzák meg határozataikat.**
- (2) A határozat meghozatalakor nem szavazhat az,**
  - a) akit a határozat kötelezettség vagy felelősség alól mentesít vagy a jogi személy terhére másfajta előnyben részesít;**
  - b) akivel a határozat szerint szerződést kell kötni;**
  - c) aki ellen a határozat alapján pert kell indítani;**
  - d) akinek olyan hozzátartozója érdekelt a döntésben, aki a jogi személynek nem tagja vagy alapítója;**
  - e) aki a döntésben érdekelt más szervezettel többségi befolyáson alapuló kapcsolatban áll; vagy**
  - f) aki egyébként személyesen érdekelt a döntésben.**
- (3) A tagok vagy az alapítók határozataikat a határozatképesség megállapításánál figyelembe vett szavazatok többségével hozzák meg. Ha e törvény egyszerű vagy azt meghaladó szótöbbséget ír elő a határozat meghozatalához, a létesítő okirat egyszerű szótöbbségnél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró rendelkezése semmis. Ha e törvény egyhangúságot ír elő a határozat meghozatalához, a létesítő okirat ettől eltérő rendelkezése semmis.**

A döntéshozó szerv határozatait főszabályként ülésen és a határozatképesség megállapításánál figyelembe vett szavazatok *többségével* (legalább 50%+1 szavazat) hozzák meg. Semmis az a rendelkezés, amely ennél alacsonyabb arányt állapít meg, azaz a rendelkezés lefelé kógens. Magasabb szavazati arány a létesítő okiratban természetesen előírható (akár minden döntésre elő lehet írni az egyhangúságot is, ennek célszerűségi szempontjai vannak, illetve a döntéshozatal részletes szabályozása a jogi személy belső viszonyaihoz igazodik). Törvény minősített többséget, illetve egyhangúságot is előírhat, a törvény által előírt egyhangúságtól való eltérés ugyancsak semmis (ez egyben azt is jelenti, hogy amennyiben az egyhangúságot a felek írják elő a létesítő okiratban, az később módosítással megváltoztatható). A Ptk. továbbra is biztosítja a 2006-os Gt.-ből korábban már ismert „levélszavazást” (írásbeli döntéshozatalt), azaz az ülés tartása nélküli határozathozatal lehetőségét is (3:20. §). Azzal, hogy ez a szabály a társasági szabályozásból a jogi személyek általános szabályai közé került, a Ptk. az írásbeli döntéshozatal lehetőségét egyúttal kiterjeszti az összes jogi személyre. Továbbá – természetesen annak részletes lebonyolítási módjának a létesítő okiratban való rögzítése mellett – „konferenciaülésre”, azaz elektronikus hírközlési eszköz útján való „elektronikus” döntéshozatalra is lehetőség van [ennek részletszabályai a részvénytársasági szabályok

közt közvetlenül is felbukkannak, lásd a 3:280–281. §-ok, továbbá külön törvényi rendelkezésként az egyesület esetében is, lásd Et. 4. § (6)–(7) bekezdés].

A Ptk. az általános szabályok közt meghatároz néhány olyan esetet, amikor az egyébként szavazásra jogosult személy nem gyakorolhatja szavazati jogát. Ezek olyan tényállások, amelyek mellett a személyes érdekelttség miatt nem várható az, hogy a tag vagy alapító kizárólag a jogi személy érdekei alapján alakítsa döntését, és ezért a szavazásban való részvétele torzítaná a szavazás eredményét, az ilyen szavazatok nem lennének alkalmasak a jogi személy akaratának megjelenítésére. Értelmezési nehézséget okoz a (2) bekezdés f) pontjában megfogalmazott – szövegesen igen szélesre húzott – feltétel, hiszen a szoros értelmezés szerint az „egyéb személyes érdekelttség” alapján lényegében bárki kizárható lenne a szavazásból. A hivatkozott szakasz valós terjedelmét a gyakorlatnak kell kimunkálnia.

Jelen § megsértésével hozott határozatok jogszabályba ütközőnek minősülnek és a bíróság – erre vonatkozó kereseti kérelem esetében – hatályon kívül helyezheti azokat (lásd a 3:35–37. §-oknál).

Az egyes jogi személyeknél a döntéshozó szervre *további szabályokat találunk* (lásd pl. az egyesületnél 3:76. §, a szövetkezethozóknál a 3:338. §, a kkt.-nél és a bt.-nél 3:143. §, a kft.-nél 3:189–194. §-ok és az rt.-nél 3:275–277. §-ok). Azt is hangsúlyozni kell, hogy ezektől a döntéshozó szervre megállapított szabályoktól a 3:4. § általános rendelkezéseinél fogva a létesítő okiratban el lehet térni (pl. magasabb határozathozatali arányt lehet megállapítani), kivéve, ha az eltérés a 3:4. § „tilalmi tesztjébe” ütközik [3:4. § (3) bekezdés], illetve ha az eltérést a Ptk. kifejezetten tiltja.

3:20. § *[Határozathozatal ülés tartása nélkül]*

- (1) Ha a létesítő okirat a határozathozatalt ülés tartása nélkül is lehetővé teszi, az ilyen határozathozatal az ügyvezetés a határozat tervezetének a tagok vagy alapítók részére történő megküldésével kezdeményezi. A tagok vagy alapítók számára a tervezet kézhezvételétől számított legalább nyolcnapos határidőt kell biztosítani arra, hogy szavazatukat megküldjék az ügyvezetés részére.**
- (2) Az ülés tartása nélküli döntéshozatal során e törvénynek a határozatképességre és szavazásra vonatkozó rendelkezéseit azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a határozathozatali eljárás akkor eredményes, ha legalább annyi szavazatot megküldenek az ügyvezetés részére, amennyi szavazati jogot képviselő tag vagy alapító jelenléte a határozatképességéhez szükséges lenne ülés tartása esetén.**
- (3) Ha bármely tag vagy alapító az ülés megtartását kívánja, a legfőbb szerv ülését az ügyvezetésnek össze kell hívnia.**
- (4) A szavazásra megszabott határidő utolsó napját követő három napon belül – ha valamennyi tag vagy alapító szavazata ezt megelőzően érkezik meg, akkor az utolsó szavazat beérkezésének napjától számított három napon belül – az ügyvezetés megállapítja a szavazás eredményét, és azt további három napon belül közli a tagokkal vagy az alapítókkal. A határozathozatal napja a szavazási határidő utolsó napja, ha valamennyi szavazat korábban beérkezik, akkor az utolsó szavazat beérkezésének napja.**

Az ülésen kívüli határozathozatali eljárás rendjét korábban a 2006-os Gt. szabályozta, azaz az alapvetően a társasági jogból került a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok közé. Jelen §-ban foglaltak alapján az ilyen módon elfogadni javasolt – ülésen kívül, írásbeli szavazásra bocsátott – határozat tervezetét írásban kell közölni a tagokkal.

A tagok számára nyolc napot, vagy a létesítő okiratban megállapított – főszabályként hosszabb – határidőt kell szabni a szavazat leadására. A létesítő okiratban vagy ennek híján jelen §-ban foglalt feltételek közt meghatározott határidőnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy az adott kérdésben a tag – megfelelő tájékozódás eredményeként – észszerű határok közt érdemi döntést tudjon hozni. Szavazni csak írásban lehet, az írásbeli szavazás eredménye megállapításának az írásbeli szavazatok leadása képezik az igazolható alapját.

A határozatképességre az általános szabályokat kell alkalmazni, ilyen esetben a határozatképesség megállapításának számítási alapja a tagok (alapítók) összessége. A határozathozatali eljárás akkor eredményes, ha legalább annyi szavazatot megküldenek az ügyvezetés részére, amennyi szavazati jogot képviselő tag vagy alapító jelenléte a határozatképességéhez szükséges lenne ülés tartása esetén (ez az általános szabály alapján a leadható szavazatok többségét képviselő tagok által leadható szavazatszám), a döntés meghozatalához pedig az – adott kérdésre – előírt szavazati arány megléte szükséges (azaz a leadott szavazatok – egyszerű vagy minősített – többsége).

A javaslat az utolsó szavazat beérkezését követő napon tekinthető elfogadottnak, azaz a határozat ekkor születik meg (ez a határozat kelte, a szükséges határidők – például a változás bejegyzésének bejelentésére nyitva álló határidő – innen kezdődnek). Ebben az esetben a szavazás eredményéről a tagokat – értelemszerűen a tagok összességét, azaz a nem szavazó tagokat is – az utolsó szavazat beérkezését követő három napon belül az ügyvezető írásban tájékoztatja.

Garanciális szabály, hogy amennyiben bármelyik tag vagy alapító az ülés megtartását kívánja (azaz írásbeli döntéshozatal helyett ülésen való döntést szeretne), a döntéshozó szerv ülését az ügyvezetésnek – természetesen az erre vonatkozó szabályok megtartásával, szabályos meghívóval, és megfelelő időköznel, a megfelelő helyszínre stb. – össze kell hívnia.

VI. Fejezet

A jogi személy ügyvezetése

3:21. § [Az ügyvezetés fogalma és a vezető tisztségviselői megbízatás keletkezése]

- (1) **A jogi személy irányításával kapcsolatos olyan döntések meghozatalára, amelyek nem tartoznak a tagok vagy az alapítók hatáskörébe, egy vagy több vezető tisztségviselő vagy a vezető tisztségviselőkből álló testület jogosult.**
- (2) **A vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenységét a jogi személy érdekének megfelelően köteles ellátni.**
- (3) **A jogi személy első vezető tisztségviselőit a jogi személy létesítő okiratában kell kijelölni. A jogi személy létrejöttét követően a vezető tisztségviselőket a jogi személy tagjai, tagság nélküli jogi személyek esetén a jogi személy alapítói választják meg, nevezik ki vagy hívják vissza. A vezető tisztségviselői megbízás a tisztségnek a kijelölt, megválasztott vagy kinevezett személy által történő elfogadásával jön létre.**

Az 1959-es Ptk. nem tartalmazott általános szabályokat a jogi személy ügyvezetésére, az egyes jogi személyek esetében is viszonylag kevés volt a jogszabályi előírás (ideértve a 2006-os Gt. vonatkozó 21–32. §-aiban foglalt szabályokat is). A jogi személy ügyvezetése – amely a 3:29. § szerint a jogi személy törvényes szervezeti képviselőjének feladatait is ellátja – *operatív*an vezeti a jogi személyt, és meghozza mindazon irányítási döntéseket, amely nem tartozik a döntéshozó szerv hatáskörébe. Viszonylag nehéz tétélesen felsorolni mindazon feladatokat, kérdéseket, amelyek az ügyvezetés hatáskörébe tartoznak.

Az egyesületre vonatkozó szabályok ezt részletesebben tételezik (3:80. §), de a Ptk. a gazdasági társaságok esetében is tartalmaz további speciális szabályokat (általános jelleggel pl. a 3:112–118. §-ok vagy rt. esetében a 3:282–289. §-ok stb.).

Jelen § az ügyvezetőket – a társasági jogból átvéve – általános jelleggel *vezető tisztségviselőknek* minősíti. Ebből következik, hogy az eddigi gyakorlattól eltérően az egyesület elnökségének (3:77. §) vagy az alapítvány kuratóriumának tagjai (3:397. §) is vezető tisztségviselőknek minősülnek. A jogi személynek vagy *egy vagy több vezető tisztségviselője* lehet (pl. a kft.-nél), illetve az is lehetséges, hogy az ügyvezetést vezető tisztségviselőkből álló *testület* (pl. rt. igazgatósága, egyesület elnöksége, alapítvány kuratóriuma) gyakorolja.

A jogi személy vezető tisztségviselője főszabályként cselekvőképes nagykorú természetes személy lehet. A Ptk. általános jelleggel megengedi, hogy jogi személy is kijelölhető (megválasztható) legyen vezető tisztségviselőnek, ez esetben a jogi személy képviselője látja el a vezető tisztségviselői feladatokat. A vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenységét a jogi személy érdekének megfelelően köteles ellátni. A vezető tisztségviselői feladatokat személyesen kell ellátni, e minőségében meghatalmazotti képviseletnek helye nincs.

Az első vezető tisztségviselőket a létesítő okiratban jelölik ki, ezt követően a személyegyesítő jogi személyeknél a legfőbb szerv választja, az alapítványnál speciális szabályok érvényesülnek. A vezető tisztségviselő jogviszonya kétoldalú jogviszony, a vezető tisztségviselői megbízást (munkaviszonyban is ellátható) az érintett személynek el kell fogadnia. A vezető tisztségviselőt az őt megválasztó szerv bármikor, indokolás nélkül *visszahívhatja* (ez határozatlan és határozott idejű megbízás esetén is lehetséges). Megbízatásáról a vezető tisztségviselő is bármikor lemondhat a jogi személyhez intézett nyilatkozattal, de ha a jogi személy működőképessége ezt megkívánja, úgy a lemondás csak az új vezető tisztségviselő megválasztásával, de legkésőbb a lemondás bejelentésétől számított hatvanadik napon válik hatályossá.

A Ptk. (lényegében a 2006-os Gt.-ből általánosítva) részletesen meghatározza:

a) a vezető tisztségviselésből kizáró okokat (pl. foglalkozástól eltiltó jogerős bírói ítélet, lásd 3:22. §),

b) a vezető tisztségviselő titoktartási és a jogi személy tagjai (alapítói) részére való felvilágosításadási kötelezettsége tartalmát (3:23. §).

A vezető tisztségviselő jogállása némiképpen eltérő az egyszemélyes társaságoknál, illetve a vállalatcsoportokban. Az egyszemélyes társaság esetében az alapító (egyedüli tag) a vezető tisztségviselőnek utasítást adhat, sőt maga is elláthatja a vezető tisztségviselői feladatokat. A vállalatcsoporton belül az ellenőrzött társaságok vezető tisztségviselői az uralmi szerződésben meghatározott keretekben az uralkodó társaság által szintén utasíthatóak. Nyilvánvaló, hogy e két esetben a vezető tisztségviselői felelősség is másként alakul (terjedelmét tekintve szűkebb, szélesebb körben ad lehetőséget a mentesülésre), mint általában.

Az ügyvezetés látja el a *jogi személy képviseletét*, mégpedig – ha ezt a létesítő okirat nem korlátozza – képviseleti jogát minden vezető tisztségviselő önállóan gyakorolja. (Az írásbeli képviseletet a társasági jog cégjegyzésnek nevezi.) A képviseleti jog esetleges korlátozását a nyilvántartásba be kell jegyezni. Az ügyvezetés az ügyek meghatározott csoportjára nézve (ez tehát nem az általános értelemben vett képviselet) kijelölt munkavállalókat is feljogosíthat képviseleti joggal, de a munkavállaló képviseleti jogát csak más képviseleti joggal felruházott személlyel együttesen gyakorolhatja.

A Ptk. a képviseleti jogra vonatkozó szabályoktól való eltérést nem minősíti semmisnek, ezért a 3:4. § alkalmazhatóságát külön vizsgálni kell (lásd a 3:29–31. §-oknál).

3:22. § *[A vezető tisztségviselővel szembeni követelmények és kizáró okok]*

- (1) **Vezető tisztségviselő az a nagykorú személy lehet, akinek cselekvőképességét a tevékenysége ellátásához szükséges körben nem korlátozták.**
- (2) **Ha a vezető tisztségviselő jogi személy, a jogi személy köteles kijelölni azt a természetes személyt, aki a vezető tisztségviselői feladatokat nevében ellátja. A vezető tisztségviselőkre vonatkozó szabályokat a kijelölt személyre is alkalmazni kell.**
- (3) **A vezető tisztségviselő ügyvezetési feladatait személyesen köteles ellátni.**
- (4) **Nem lehet vezető tisztségviselő az, akit büncselekmény elkövetése miatt jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, amíg a büntetett előlethez fűződő hátrányos következmények alól nem mentesült.**
- (5) **Nem lehet vezető tisztségviselő az, akit a foglalkozástól jogerősen eltiltottak. Akit valamely foglalkozástól jogerős bírói ítélettel eltiltottak, az eltiltás hatálya alatt az ítéletben megjelölt tevékenységet folytató jogi személy vezető tisztségviselője nem lehet.**
- (6) **Az eltiltást kimondó határozatban megszabott időtartamig nem lehet vezető tisztségviselő az, akit eltiltottak a vezető tisztségviselői tevékenységtől.**

A Ptk. közérdekvédelmi céllal meghatároz olyan eseteket, amelyekben kizárt az, hogy valaki vezető tisztségviselői pozíciót töltsön be. Ezek az esetkörök jelentős részben a társasági jogi szabályozás általánosításával kerültek meghatározásra, mert nemcsak gazdasági társaságoknál, hanem minden jogi személynél indokolt kizárni az irányításból olyan személyeket, akik szabadságvesztés büntetés hatálya alatt állnak, vagy akiket büntetőítéletben eltiltottak a vezető tisztségviselői foglalkozástól vagy olyan tevékenységtől, amelyet a jogi személy végez.

Új eleme a szabályozásnak, hogy feltételezi: nemcsak büntetőeljárásban lehet valakit eltiltani a vezető tisztségviselői tevékenységtől, hanem más eljárás keretei között – például felszámolási eljárás vagy egyéb speciális eljárás során – is (pl. jelenleg a Ct.-ben szabályozott kényszertöréssel összefüggésben). A (6) bekezdésében megfogalmazott speciális szabály nem nevesíti azokat az eljárásokat, amelyek az ügyvezetői tevékenységtől tilthatnak el. Ha bevezetésre kerülnek ilyen eljárások, akkor az ezek során eltiltott személyek sem tölthetnek be vezető tisztségviselői pozíciót (a kérdésről lásd Dzsula Mariann: *Miért kógens a diszpozitív? V. Céghírnök*, 2014/10., 8–11., és Csóke Andrea: *Az eltiltás újr szabályozása. Céghírnök*, 2014/4., 8–11.).

3:23. § *[Titoktartási és felvilágosítási kötelezettség]*

- (1) **A vezető tisztségviselő a jogi személy tagjai, tagság nélküli jogi személy esetén a jogi személy alapítói részére köteles a jogi személyre vonatkozóan felvilágosítást adni, és számukra a jogi személyre vonatkozó iratokba és nyilvántartásokba betekintést biztosítani. A felvilágosítást és az iratbetekintést a vezető tisztségviselő a jogosult által tett írásbeli titoktartási nyilatkozat tételéhez kötheti.**
- (2) **A vezető tisztségviselő megtagadhatja a felvilágosítást és az iratokba való betekintést, ha ez a jogi személy üzleti titkát sértené, ha a felvilágosítást kérő a jogát visszaélészerűen gyakorolja, vagy felhívás ellenére nem tesz titoktartási nyilatkozatot. Ha a felvilágosítást kérő a felvilágosítás megtagadását indokolatlannak tartja, a nyilvántartó bíróságtól kérheti a jogi személy kötelezését a felvilágosítás megadására.**

A gyakorlatban is felvetődött sajátos kérdés, hogy a jogi személy tevékenységében végső soron érdekelt tagok, illetve alapítók és a jogi személyt irányító vezető tisztségviselők

között egyfajta információs aszimmetria lép fel. A jogi személy ügyeiről a vezető tisztségviselők rendszeresen hozzájutnak mindenféle információhoz, míg a tagok vagy alapítók – bár a legfontosabb, stratégiai jelentőségű döntések az ő kezükben vannak, továbbá az ügyvezetés ellenőrzését is el kell látniuk – nem szükségszerűen rendelkeznek a szükséges ismeretekkel. Ezt az aszimmetrikus helyzetet a Ptk. az általános szabályok körében úgy kívánta orvosolni, hogy a vezető tisztségviselőket kötelezi a tagok, illetve alapítók által kért információk kiadására. Ezzel párhuzamosan érvényesül a vezető tisztségviselőknek a jogi személy titkai – elsősorban üzleti titkai – megőrzésére vonatkozó általános kötelezettsége. A vezető tisztségviselővel szembeni titoktartás elvárását úgy lehet összesímitani a tagok és alapítók információs igényével, ha a kért információt az ügyvezető csak az üzleti titkok sérelme nélkül, a rendeltetésének megfelelő felhasználás céljára adja ki, egyéb esetekben pedig az információs szolgáltatás megtagadható. Bár a jogi személyre vonatkozó bizalmas információkat a tagoknak és alapítóknak is titkosan kell kezelniük. Annak érdekében, hogy utóbb ne legyen vitatott a kiszolgáltatott információ jellege, a vezető tisztségviselők titoktartási nyilatkozat megtételéhez köthetik a tagok, illetve alapítók információval való ellátását.

3:24. § [A vezető tisztségviselő felelőssége]

- (1) A vezető tisztségviselő az ügyvezetési tevékenysége során a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel a jogi személlyel szemben.**
- (2) A vezető tisztségviselő által e jogkörében eljárva harmadik személynek okozott károkért a jogi személy felel. A vezető tisztségviselő a jogi személlyel egyetemlegesen felel, ha a kárt szándékosan okozta.**

A Ptk. hatálybalépését követően jelentős vita alakult ki a 3:24. § eredeti szövege által rendezett „belső felelősség” szabályával összefüggő „külső felelősségi szabály”, a korábbi 6:541. § értelmezésével összefüggésben. A korábbi 6:541. § ugyanis a vezető tisztségviselő és a jogi személy egyetemleges felelősséget írja elő kívülálló harmadik személyek irányában. Ez az új felelősségi tényállás a gazdasági életben komoly aggodalmat keltett. A vonatkozó szakirodalmi forrásokból pedig az derül ki, hogy a jogalkotó eredeti szándéka nem ilyen normatív tartalmú szabály megalkotása volt. Ennek nyomán a Ptkn. a 6:541. § hatályon kívül helyezésével egyidejűleg a 3:24. §-t egy új (2) bekezdéssel egészítette ki (a módosítás 2016. július 1-jétől hatályos). A módosítás eredményeképpen a 3:24. § a vezető tisztségviselő belső (társaság felé fennálló) és külső (kívülállók felé irányuló) felelősségének egységes szabályává vált. A belső felelősségi szabályt az (1) bekezdés (az eredeti szabállyal azonos szöveggel), a külső felelősséget a (2) bekezdés rögzíti.

A vezető tisztségviselő társasággal szemben fennálló (*belső*) felelősségére vonatkozó szabály lényege, hogy ha a vezető tisztségviselő ügyvezető tevékenységével a jogi személynek kárt okoz, a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség (lásd 6:142. §) szabályai szerint felel a jogi személlyel szemben. A Ptk. ebben a körében megváltoztatta tehát a 2006-os Gt. korábbi felróhatóságon alapuló felelősségi szabályát. A 2006-os Gt. 30. § (2) bekezdése azt mondta ki ugyanis, hogy a „vezető tisztségviselők a polgári jog általános szabályai szerint felelnek a gazdasági társasággal szemben a jogszabályok, a társasági szerződés, illetve a gazdasági társaság legfőbb szerve által hozott határozatok, illetve ügyvezetési kötelezettségeik felróható megszegésével a társaságnak okozott károkért”. A Ptk.-ban átvezetett változás arra alapított,

hogy a vezető tisztségviselő és a társaság között minden esetben szerződés áll fenn, így a kárfelelősség kérdésében is a *Ptk.-nak a szerződésre vonatkozó szabályait kell alkalmazni* (6:137–152. §-ok).

A szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség a Ptk.-ban a szerződéskötéskor előrelátható kárra vonatozik. A 6:142. § ennek körében kimondja, hogy aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni, és csak akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést *ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható* körülmény okozta, és *nem volt elvárható*, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa. Álláspontunk szerint a helyes értelmezés szerint a vezető tisztségviselő által – az ügyvezetési tevékenysége során – a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegésért való felelősség általános szabályai szerint felel azzal, hogy az előreláthatóságot a kötelezettségszegő *ügyvezetési döntés* (cselekmény) időpontjára (és nem a vezető tisztségviselői jogviszony keletkezésének időpontjára) nézve kell vizsgálni.

A *külső felelősséget* rendező szakasz lényege, hogy a vezető tisztségviselő által e jogkörében eljárva harmadik személynek okozott károkért *a jogi személy felel*. Ha azonban kárt a vezető tisztségviselő szándékosan okozta, a jogi személlyel egyetemlegesen felel. Az újonnan beiktatott (2) bekezdés tehát azt a korábban már bevált – és alkalmazott – szabályt rögzíti, amely szerint a vezető tisztségviselő külső károkozásáért a jogi személy felel. Az új bekezdés beépítette ezen felül a vezető tisztségviselők károkozásával összefüggésben a bírói gyakorlatban már kialakult azon tényállást, mely szerint, ha a vezető tisztségviselő a kárt szándékosan okozza, a jogi személy felelőssége mögé bújva nem tud mentesülni, hanem – egyetemleges felelősként – a harmadik személy felé közvetlenül is felel.

A károsulti kárigény kielégítésének alapjául ebben az esetben a jogi személy vagyonán felül a károkozó vezető tisztségviselő vagyona is szolgál, lévén felelősségük egyetemleges. A követelés bármelyikükkel szemben teljes egészében érvényesíthető (lásd az egyetemleges kötelezettséggel összefüggésben a 6:29. §-nál, az egyetemleges kötelezettek egymás közötti viszonyát illetően pedig a 6:30. §-nál). A vezető tisztségviselő felelősségének egységes meghatározása azzal az előnnyel is jár, hogy immár nem merül fel értelmezési kérdésként az, hogy a károsult és a jogi személy között fennállt-e jogviszony vagy sem, hanem annak a kérdésnek van csupán jelentősége, hogy a vezető tisztségviselő a károkozásakor e jogkörében járt-e el, vagy sem.

3:25. § [A vezető tisztségviselői megbízatás megszűnése]

- (1) Megszűnik a vezető tisztségviselői megbízatás**
  - a) határozott idejű megbízatás esetén a megbízás időtartamának lejártával;**
  - b) megszüntető feltételhez kötött megbízatás esetén a feltétel bekövetkezésével;**
  - c) visszahívással;**
  - d) lemondással;**
  - e) a vezető tisztségviselő halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével;**
  - f) a vezető tisztségviselő cselekvőképességének a tevékenysége ellátásához szükséges körben történő korlátozásával;**
  - g) a vezető tisztségviselővel szembeni kizáró vagy összeférhetlenségi ok bekövetkeztével.**
- (2) A jogi személy tagjai, tagság nélküli jogi személy esetén a jogi személy alapítói a vezető tisztségviselőt bármikor, indokolás nélkül visszahívhatják.**

- (3) **A vezető tisztségviselő megbízatásáról a jogi személyhez címzett, a jogi személy másik vezető tisztségviselőjéhez vagy döntéshozó szervéhez intézett nyilatkozattal bármikor lemondhat.**
- (4) **Ha a jogi személy működőképessége ezt megkívánja, a lemondás az új vezető tisztségviselő kijelölésével vagy megválasztásával, ennek hiányában legkésőbb a bejelentéstől számított hatvanadik napon válik hatályossá.**

A törvény rendelkezik a vezető tisztségviselői megbízatás keletkezésének és megszűnésének polgári jogi szabályairól. A vezető tisztségviselői kategória a Ptk. jogi személyekre vonatkozó egységes szabályozása következtében természetesen irányadó a jogi személyek minden formájának ügyvezetésére, a testületi ügyvezetés esetében (pl. rt. igazgatósága, egyesület elnöksége, alapítvány kuratóriuma) pedig annak tagjaira. Mivel a vezető tisztségviselőknek személyesen eljárva kell döntéseket hozniuk, illetve a jogi személyt képviselniük, a Ptk. – a további közvetítések elkerülése érdekében – abból indul ki, hogy a vezető tisztségviselőnek e feladatok ellátására alkalmas, természetes személynek kell lennie. Amennyiben jogi személyt választanak vezető tisztségviselőnek, akkor is ki kell jelölni azt a természetes személyt, aki személyesen eljárva a vezető tisztségviselők feladatait teljesíteni tudja.

Garanciális, forgalombiztonsági szabály, hogy a tisztségviselő lemondásával az új vezető tisztségviselő választásáig esetlegesen keletkező átmeneti helyzetben se maradjon a jogi személy irányítás és képviselet nélkül, így, ha a jogi személy működőképessége ezt megkívánja, a lemondás az új vezető tisztségviselő kijelölésével vagy megválasztásával, ennek hiányában legkésőbb a bejelentéstől számított hatvanadik napon válik hatályossá.

VII. Fejezet

A jogi személy tulajdonosi ellenőrzése

3:26. § [A felügyelőbizottság létrehozása és tagsága]

- (1) **A tagok vagy az alapítók a létesítő okiratban három tagból álló felügyelőbizottság létrehozását rendelhetik el azzal a feladattal, hogy az ügyvezetést a jogi személy érdekeinek megóvása céljából ellenőrizze.**
- (2) **A felügyelőbizottság tagja az a nagykorú személy lehet, akinek cselekvőképességét a tevékenysége ellátásához szükséges körben nem korlátozták. Nem lehet a felügyelőbizottság tagja, akivel szemben a vezető tisztségviselőkre vonatkozó kizáró ok áll fenn, továbbá aki vagy akinek a hozzátartozója a jogi személy vezető tisztségviselője.**
- (3) **A felügyelőbizottság tagjai a felügyelőbizottság munkájában személyesen kötelesek részt venni. A felügyelőbizottság tagjai a jogi személy ügyvezetésétől függetlenek, tevékenységük során nem utasíthatóak.**
- (4) **Az első felügyelőbizottság tagjait a létesítő okiratban kell kijelölni, ezt követően a döntéshozó szerv választja a felügyelőbizottsági tagokat. A felügyelőbizottsági tagsági jogviszony az elfogadással jön létre.**
- (5) **A felügyelőbizottsági tagság megszűnésére a vezető tisztségviselői megbízatás megszűnésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, azzal, hogy a felügyelőbizottsági tag lemondó nyilatkozatát a jogi személy vezető tisztségviselőjéhez intézi.**

A Ptk. a felügyelőbizottság intézményét – általában önkéntes, fakultatív jelleggel – a társasági jogból a jogi személyek általános szabályai közé emeli. Korábban az egyesületi-

alapítványi szabályok ellenőrző bizottságról (testületről) beszéltek – az igazgatási terminológiában a felügyelet több az ellenőrzésnél. (Emellett a VII. Fejezet címe „tulajdonosi ellenőrzésről” beszél – holott az alapítványnál nincs tulajdonos, és az egyesületnél is erőltetettnek hat ez a megfogalmazás.) Jelen § a felügyelőbizottság feladatát abban látja, hogy „az ügyvezetést a jogi személy érdekeinek megóvása céljából ellenőrizze”. Emellett a felügyelőbizottság köteles a jogi személy döntéshozó szerve elé kerülő érdemi előterjesztéseket véleményezni.

A felügyelőbizottság létrehozása főszabályként fakultatív. Egyes speciális esetekben a törvény azonban kötelezően előírja a felügyelő bizottság létesítését, mint például részvénytársaság esetében vagy közérdekből a költségvetés érintettsége miatt a közszférában (Áht. 45. §) vagy az egyesületek esetében, ha a tagok több mint fele nem természetes személy, ugyanígy, ha a tagság létszáma a száz főt meghaladja, valamint a gazdasági társaságoknál a munkavállalói participáció kötelező alkalmazása esetében (3:119. §).

A felügyelőbizottság létszámának felső határát a Ptk. nem határozza meg. Az Indokolás kifejezetten említi, hogy a Ptk. „a tulajdonosi ellenőrzést végző szervet felügyelőbizottsággént nevesíti, és azt háromtagú testületként írja le, azonban az eltérést engedő szabályozásnak megfelelően az ellenőrző szerv létszámát a felek alacsonyabban vagy magasabban is meghatározhatják”. Ennek kapcsán kérdésként merülhet fel a gyakorlatban, hogy a 3:4. § általános eltérést engedő szabálya alapján a felügyelőbizottság létszámának alsó határa hány főben állapítható meg. Ha a szűken vett nyelvtani értelmezésből indulunk ki, a „bizottság” szó azt közvetíti, hogy a felügyelőbizottságnak legalább két tagjának mindenképpen lennie kell. Álláspontunk szerint a tágan értelmezett intézményi szabályértelmezés nem zárja ki, hogy akár egyetlen tagból álló ellenőrző szervet is „bizottságnak” lehessen nevezni, így az is elképzelhető, hogy a létesítő okiratban az alapítók (tagok) egytagú felügyelőbizottságot alapítsanak. További nehézséget okoz ugyanakkor a 3:27. § (3) bekezdésének indokolatlan szigora, mely – fölöslegesen – kógens klauzulával védi a többségi elvet, mely némi ütközést mutat azzal a lehetséges megoldással, hogy szavazategyenlőség esetében mód legyen arra, hogy az elnök szavazata döntsön.

A felügyelőbizottság tagja nagykorú, cselekvőképes személy lehet, aki személyesen köteles eljárni a feladatkörében. A felügyelőbizottság tagja független, nem utasítható. A felügyelőbizottság a jogi személy irataiba korlátozás nélkül betekinthesz, vele szemben az ügyvezetés üzleti titkokra nem hivatkozhat.

A felügyelőbizottsági tagság keletkezésére és megszűnésére, a velük szembeni kizáró okokra a vezető tisztségviselőkre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Ez a szabály az irányadó a felügyelőbizottsági tagok által – ellenőrzési kötelezettségeik nem megfelelő teljesítésével – a jogi személynek okozott károk megtérítésére is. A felügyelőbizottság tagjaira – a felügyelőbizottsági tagokkal szembeni követelményekre, a megbízatás keletkezésére és megszűnésére – a vezető tisztségviselőkre vonatkozó szabályokhoz hasonló rendelkezések érvényesülnek tehát azzal a többlettel, hogy a felügyelőbizottsági tagok esetén biztosítani kell azt, hogy hatékonyan ellássák ellenőrző funkciójukat. Ehhez pedig függetlenségre, mindeneke előtt az ellenőrzötttől való függetlenségre van szükség, hiszen függő helyzetben nem várható el az, hogy feltárják az ellenőrzött tevékenység esetleges hibáit, hiányosságait.

3:27. § [A felügyelőbizottság működése]

- (1) A felügyelőbizottság köteles a tagok vagy az alapítók döntéshozó szerve elé kerülő előterjesztéseket megvizsgálni, és ezekkel kapcsolatos álláspontját a döntéshozó szerv ülésén ismertetni.**

- (2) **A felügyelőbizottság a jogi személy irataiba, számviteli nyilvántartásaiba, könyveibe betekinthesz, a vezető tisztségviselőktől és a jogi személy munkavállalóitól felvilágosítást kérhet, a jogi személy fizetési számláját, pénztárát, értékpapír- és áruállományát, valamint szerződéseit megvizsgálhatja és szakértővel megvizsgáltathatja.**
- (3) **A felügyelőbizottság határozatait a jelenlévők szótöbbségével hozza. A létesítő okirat ennél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró rendelkezése semmis.**

A felügyelőbizottság tevékenységét illetően a Ptk. kifejezetten előírja, hogy a tagok vagy alapítók döntéseinek előkészítése keretében a felügyelőbizottságnak meg kell vizsgálnia a tagok vagy alapítók elé kerülő határozati javaslatokat, előterjesztéseket, és azokkal kapcsolatos álláspontját a döntésre jogosultakkal meg kell ismertetnie. Ezen túlmenően azonban a felügyelőbizottság bármilyen más területen is vizsgálódhat, és a törvény biztosítja az ilyen vizsgálatokhoz szükséges jogosultságokat is a felügyelőbizottság tagjai számára.

A felügyelőbizottság – főszabályként – testületi szerv, döntéseit a jelenlévő felügyelő bizottsági tagok szótöbbségével hozza. A Ptk. ebben a tekintetben relatíve kógens, azaz előírja, hogy a létesítő okirat ennél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró rendelkezése semmis. Sajátos kérdést vet fel ez a szabály azzal a rendelkezéssel „összeolvasva”, hogy a felügyelőbizottság háromnál kevesebb tagból is állhat – különös tekintettel ennek tágran értelmezett változatára, mely szerint a felügyelőbizottságnak ezen az alapon akár egyetlen tagja is lehet. Kérdés, hogy ilyen szélsőséges esetben lehet-e az egyetlen tag egyszemélyi döntését „egyhangú” szavazati aránnyal hozott döntésként értelmezni (ez a nyelvi értelmezésnek többszörös átfordítását eredményezi). A többségi döntést kógens klauzulával védő szabály továbbá ütközik azzal az észszerű gyakorlati megoldással is, hogy a társaság – adott esetben fakultatív módon létrehozott – belső testületi szerve szavazategyenlőség esetében érvényes döntéshozatali módot találjon (például szavazategyenlőség esetén az „elnök szavazata dönt” szabály rögzítésével).

3:28. § [A felügyelőbizottság tagjainak felelőssége]

A felügyelőbizottsági tagok az ellenőrzési kötelezettségük elmulasztásával vagy nem megfelelő teljesítésével a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai szerint felelnek a jogi személlyel szemben.

Mivel a felügyelőbizottság tagjai mások – a tagok és alapítók – számára, mások érdekében végeznek ellenőrzési tevékenységet, indokolt felelősségük kimondása, mert ezen a módon ösztönzést lehet biztosítani számukra a megfelelő eljárásra, illetve biztosítani lehet azt, hogy a felügyelőbizottságban végzett tevékenységük során hozott döntéseik következményeit viselniük kelljen. A felelősség – mivel a felügyelőbizottsági tagok tudatosan vállalt kötelezettségeinek megszegéséről van szó – a szerződésszegésért való felelősség (6:142–152. §-ok) szabályai szerint alakul.

Tekintettel arra, hogy a felügyelőbizottság általában nem ügydöntő (az rt. ügydöntő felügyelőbizottsága kivételével), intézkedésre jogosult szerv, a tevékenységével okozati összefüggésbe hozható károk kimutatása nehézségbe ütközhet, hiszen akár megfelelően végzi tevékenységét, akár nem, a kárt okozó magatartást valaki más, többnyire a vezető tisztségviselő követi el. Ugyanakkor minden olyan esetben, ha a felügyelőbizottság megfelelő ellenőrző tevékenységével a károkozás elhárítható lett volna, a felügyelőbizottsági tagok mulasztását is a bekövetkezett kár okaként lehet felfogni, és akár a vezető tisztségviselővel való közös károkozás is megállapítható lehet.

A felügyelőbizottsági tagok felelősségének Ptk.-beli szabályozása két irányban hozott érdemi változást, mindkettő alapvetően a szabályozás koncepcionális változására vezethető vissza. Egyfelől a felügyelőbizottsági tagok felelősségének általános szabállyá emelésével ez a modell a jogi személyek mindegyikére – így a civil szervezetekre is – kiterjed. Másfelől a szerződésszegéssel okozott károkozás szabályai jelentős változáson estek át, melynek következtében a felelősségi alakzat szigorodott, annak a vezető tisztségviselőkre vonatkozó értelmezése (lásd a 3:24. §-nál) pedig a felügyelőbizottsági tagokra is megfelelően irányadó.

VIII. Fejezet

A jogi személy képviselete

3:29. § [A jogi személy törvényes képviselete]

- (1) A jogi személy törvényes képviseletét a vezető tisztségviselő látja el.**
- (2) A vezető tisztségviselő képviseleti jogát önállóan gyakorolja.**
- (3) A vezető tisztségviselő köteles a jogi személy jogszabályban előírt adatait a nyilvántartó bíróságnak bejelenteni.**

Az ügyvezetés látja el a *jogi személy képviseletét*, mégpedig – ha ezt a létesítő okirat nem korlátozza – minden vezető tisztségviselő képviseleti jogát önállóan gyakorolja. A vezető tisztségviselő képviseleti jogának önállósága független attól, hogy adott esetben több ügyvezető az ügyvezetést önállóan vagy testületként gyakorolja (lásd pl. az egyesület elnökségét, a részvénytársaság igazgatóságát vagy az alapítvány kuratóriumát). Az írásbeli képviseletet a társasági jog cégjegyzésnek nevezi (3:116. §). A képviseleti jog esetleges korlátozását (lásd a 3:31. §-nál) a nyilvántartásba be kell jegyezni (együttes cégjegyzési, illetve képviseleti jogként). Az együttes képviselet lényege, hogy az együttes képviseleti joggal felruházott személyek csak együttesen tehetnek olyan jognyilatkozatot, mely a képviselt jogi személyt közvetlenül kötelezi (jogosítja). A cégjegyzés módja tehát lehet önálló vagy együttes, azonban ennek minden esetben egyeznie kell a képviselet módjával (Ctv. 8. §). Ugyanaz a személy csak egyféle módon – vagy önállóan vagy mással együttesen – jegyezheti a céget. Kettőnél több cégjegyzésre jogosult esetén a cég úgy is rendelkezhet, hogy egyes jogosultakat önálló, más jogosultakat együttes cégjegyzési jog illet meg, vagy hogy az együttes cégjegyzésre jogosultak közül az egyik aláíró mindig egy meghatározott személy legyen. A Ptk. a 3:29–31. §-ok képviseleti jogra vonatkozó szabályaitól való eltérést nem minősíti kifejezetten semmisnek, ezért kérdésként merülhet fel, hogy ezektől a szabályoktól el lehet térni, vagy sem. Álláspontunk szerint az (1) és (3) bekezdés definitív erejű szabály, azaz ennek körében nem érvényesül a 3:4. § eltérést engedő főszabálya. A (2) bekezdéstől – a 3:4. § (3) bekezdés tilalmi tesztjének korlátai közt – el lehet térni.

3:30. § [Szervezeti képviselet]

- (1) Ha a jogi személy létesítő okirata vagy szervezetére és működésére vonatkozó belső szabályzata a jogi személy szervezetén belül képviseleti joggal járó tisztséget határoz meg, e tisztség betöltője a jogi személy önálló képviselője.**
- (2) A jogi személy önálló jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeti egységének vezetője az egység rendeltetésszerű működéséhez szükséges körben a jogi személy önálló képviselője.**

- (3) Az ügyvezetés az ügyek meghatározott csoportjára nézve a jogi személy munkavállalóit írásbeli nyilatkozattal a jogi személy képviseletének jogával ruházhatja fel; a képviseleti jogot a munkavállaló az ügyvezetés írásbeli nyilatkozatában meghatározott, képviseleti joggal rendelkező más személlyel együttesen gyakorolhatja.**

A képviseletnek két fajtáját különbözteti meg a törvény. Törvényes képviseletről van szó akkor, ha a képviseleti jog minden külön, erre irányuló cselekmény, nyilatkozat nélkül illet meg valakit (3:29. §). A törvényes képviselők mellett lehetnek – a jogi személy belső szervezeti struktúrájában meghatározott – pozíciókhoz kapcsolódó képviseleti joggal rendelkező képviselők is. Ezeket a pozíciókat már nem a törvény határozza meg, hanem a kérdés rendezését rábízza a jogi személy létesítő okiratára vagy belső szabályzatára. Ha a jogi személy belső szervezeti szabályait tartalmazó dokumentumok megjelölnék ilyen pozíciót, akkor az ezt betöltő személy külön választás, kijelölés, felhatalmazás nélkül a jogi személy képviselője. A rendelkezés a 3:4. § (3) bekezdésének korlátai közt diszpozitív, azaz (pl. az önálló képviselet kérdésében) attól el lehet térni.

A Ptk. – a korábbi, a 2006-os Gt.-ben található szabályozást szövegesen átemelve – képviseleti joggal ruházza fel a jogi személy önálló jogalanynak nem minősülő szervezeti egységének vezetőjét a szervezeti egység tevékenységéhez szükséges körben.

A jogi személy szervezetén belüli képviseleti jogról van szó akkor is, ha az ügyvezetés a jogi személy munkavállalóit nem a jogi személy munkaszervezetében betöltött – pl. vezető – pozíciójuk alapján, hanem személy szerint jogosítja fel képviseletre. Az ügyvezetés az ügyek meghatározott csoportjára nézve (ez tehát nem általános képviselet) a jogi személy munkáltatóit is feljogosíthatja képviseleti joggal, de a munkavállaló képviseleti jogát csak más képviseleti joggal felruházott személlyel együtt gyakorolhatja. Ez a képviseleti jog tehát nem lehet minden ügyre kiterjedő, hanem csak az ügyek meghatározott csoportjára szólhat, és nem lehet önálló képviseleti jog, hanem meg kell határozni más képviselőt, akivel együttesen gyakorolható. Ez a szabály is diszpozitív, azaz a létesítő okiratban a más munkavállalónak biztosított képviseleti jog lehetősége eleve kizárható, korlátozható, illetve arra is lehetőség van – hogy a 3:4. § (3) bekezdésének korlátai közt – egyéb módon eltérjenek az előírt szabálytól.

3:31. §

[A képviseleti jog korlátozása]

A jogi személynek a jogi személyek nyilvántartásába bejegyzett képviselője képviseleti jogának korlátozása és nyilatkozatának feltételhez vagy jóváhagyáshoz kötése harmadik személyekkel szemben nem hatályos, kivéve, ha a harmadik személy a korlátozásról vagy a feltétel bekövetkeztenek vagy a jóváhagyásnak a szükségességéről és annak hiányáról tudott vagy tudnia kellett volna.

A társaság belső jogviszonyainak szabadságát ellensúlyozza a törvény azzal a hitelezővédelmi és forgalombiztonsági garanciával, mely szerint a jogi személyek – közhiteles – nyilvántartásába bejegyzett képviselőjének képviseleti jogára vonatkozó korlátozás és nyilatkozatának feltételhez vagy jóváhagyáshoz kötése (pl. az olyan belső szervezeti szabály, mely szerint a vezető tisztségviselő egyes szerződéseket egy bizonyos érték fölött csak a legfőbb szerv jóváhagyása alapján köthet meg) a társaság külső kapcsolataiban – azaz harmadik személyekkel szemben – nem hatályos. Ennek terhé a jogalkotó a társaságon belüli jogviszonyokba tereli, azaz a következmények a belső szabályok megsértésével eljáró képviselő és a jogi személy viszonylatában érvényesíthetők,

kifelé a jogi személynek kell helyállnia. Ez alól csak akkor mentesül a jogi személy, ha igazolható, hogy a harmadik személy a korlátozásról vagy a feltétel bekövetkeztének vagy a jóváhagyásnak a szükségességéről és annak hiányáról tudott vagy tudnia kellett volna (az együttes cégjegyzési joggal bejegyzett vezető tisztségviselő által egyedül aláírt szerződése esetében a külső személy nem hivatkozhat arra, hogy a korlátozás vele szemben hatálytalan, hiszen a közhiteles nyilvántartásból ez egyértelműen következik).

A képviseleti jog korlátozására vonatkozó Ptk. szabály garanciális, hitelezővédelmi jellegű szabály, így – bár a felek belső jogviszonyába tartozóként elvileg a 3:4. § hatálya alá tartozik – a tilalmi teszt korlátaira tekintettel [3:4. § (3) bekezdés] a kívülálló harmadik személyek „rovására” attól eltérni nem lehet.

Szükséges jelezni, hogy a kft. esetében a Ptk. speciális, jelen általános szabálynál szigorúbb előírást rögzít (3:196. §).

IX. Fejezet

A jogi személy szervezeti egységének jogalanyisága

3:32. § [A jogi személy szervezeti egységének jogalanyisága]

- (1) Ha e törvény lehetővé teszi, a létesítő okirat rendelkezhet a jogi személy egyes szervezeti egységeinek jogi személlyé nyilvánításáról, feltéve, hogy a szervezeti egység az alapítótól és a jogi személytől elkülöníthető szervezettel és vagyonnal rendelkezik.**
- (2) A jogi személy szervezeti egységére a jogi személy általános szabályait megfelelően alkalmazni kell azzal az eltéréssel, hogy a jogi személy szervezeti egység elkülönített vagyonából ki nem elégíthető hitelezői igényekért a jogi személy a szervezeti egység jogi személyiségének fennállása alatt és ezt követően is köteles helyállni.**

A gyakorlatban az egyes jogi személyek közül több esetében igény mutatkozott arra, hogy a jogi személy egyes szervezeti egységeit (például földrajzi területenként szerveződő egységeit) jogi személlyé lehessen nyilvánítani. A Ptk. ezt ugyanakkor nem általános, minden jogi személyt megillető jogként teszi lehetővé, hanem csak azzal a feltétellel, hogy az adott jogi személyre vonatkozó törvényi szabályozás ezt kifejezetten megengedje. Erre példa 3:63. § (5) bekezdéssel való kiegészítése – a Ptkm. 185. §-ával a Ptk. elfogadását követő, de hatálybalépését megelőző módosítása – mely kimondja, hogy az egyesület valamely szervezeti egységét jogi személlyé nyilváníthatja.

Az önálló jogalanyiság tartalmi feltétele, hogy a szervezeti egység rendelkezzen a jogi személy alapítótól és magától a jogi személytől is elkülöníthető vagyonnal és szervezettel. Ennek hiányában a szervezeti egység nem lenne megkülönböztethető magától a jogi személytől, és önálló jogalanyként való működése sem lenne lehetséges.

Az önálló jogalanyként elismertetni kívánt szervezeti egységekre a jogi személyek általános szabályait alkalmazni kell, ami többek között azt jelenti, hogy a jogi személyek nyilvántartásába való bejegyzéssel jön létre az ilyen jogalany. Azt, hogy a szervezeti egység nem a jogi személyek önálló típusa, jelzi az a körülmény, hogy a szervezeti egység elkülönült vagyonából ki nem elégíthető hitelezői követelésekért a jogi személy köteles helyállni. Ezt erősíti az a szabály is, amely kimondja, hogy a szervezeti egység megszűnése esetén a szervezeti egységet megillető jogok a jogi személyre szállnak át.

3:33. § [A szervezeti egység jogalanyiségének megszűnésével kapcsolatos rendelkezések]

- (1) A szervezeti egység jogi személyiségének megszűnése esetén jogai és kötelezettségei a jogi személyre szállnak át.**
- (2) Ha a jogi személy a szervezeti egység jogi személyiségének megszűnéséről döntött, e döntést köteles közzétenni. Az a hitelező, akinek követelése a döntés közzététele előtt keletkezett, a közzétételtől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül a jogi személytől megfelelő biztosítékot követelhet, ha a szervezeti egység jogi személyiségének megszűnése követelésének kielégítését veszélyezteti. A szervezeti egység törlésére akkor kerülhet sor, ha a jogi személy a jogosult kérésére megfelelő biztosítékot ad.**
- (3) Ha a jogi személy megszüntetésére irányuló eljárás lefolytatását rendelik el, a jogi személy szervezeti egységének jogi személyisége megszűnik.**

A Ptk. újítása a korábbi szabályozáshoz képest, hogy a szervezeti egység jogi személyiségének *megszűnése esetére is meghatároz szabályokat, illetve közzétételi kötelezettséget.* A származtatott jogalany (önálló jogalanyisággal felruházott belső szervezeti egység) jogalanyisége megszűnésének két alapvető esete az, ha csak a származtatott jogalany jogalanyisége szűnik meg, de a jogi személyé nem, illetve ha a jogi személy szűnik meg. Az első esetben a származtatott jogalanyiság jogutódlással szűnik meg (és a jogutód maga a jogi személy lesz), a második esetben a jogi személy megszüntetésére irányuló eljárás *megindulásával – a törvény erejénél fogva – megszűnik a származtatott jogi személy jogalanyisége.*

A szervezeti egység elkülönült vagyona tekintettel a szervezeti egység hitelezői számára hátrányos lehet, ha a szervezeti egység jogalanyiségének megszüntével a kötelezettségeikért az egész jogi személy tartozik helytállni. Ilyen helyzet áll elő akkor, ha egy jól gazdálkodó, szilárd anyagi háttérrel rendelkező, önálló jogalanyiságú szervezeti egység jogalanyisége megszűnik, és kötelezettségeiért a gyenge anyagi helyzetben lévő, fizetési nehézségekkel küszködő jogi személy lesz köteles helytállni. Arra az esetre, ha ilyen változás a jogi személy döntése alapján következne be, a törvény hitelezővédelmi intézkedéseket ír elő. A származtatott jogalany megszüntetéséről szóló döntést a jogi személy *köteles közzétenni.* A cégekre vonatkozó *közlemények közzétételére* vonatkozó szabályokat (lásd a 3:14. §-nál) a cégnyilvántartásban szereplő jogi személyek esetében a Ct. részletes eljárási rendelkezései egészítik ki (Ct. 20–21/B. §-ok). A *civil szervezetekre* vonatkozó külön törvényi rendelkezés értelmében, *ha törvény közzétételi kötelezettséget ír elő,* e kötelezettségnek a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló külön törvény szerinti módon kell eleget tenni [Cnytv. 18/A. § (1) bekezdés]. A Cnytv. civil szervezetekre vonatkozó részletes előírásai szerint a származtatott belső jogalany jogi személyiségének megszűnése esetén a származtatott jogalany törlése iránti kérelmet változásbejegyzési kérelemként kell benyújtani. A kérelemhez csatolni kell a jogi személy szervezeti egysége jogi személyiségének megszűnéséről szóló döntést tartalmazó okiratot is. Ha a kérelem áttételének, hivatalból történő elutasításának vagy hiánypótlásnak nincs helye, a bíróság – külön jogszabályban meghatározott módon – az OBH útján az országos névjegyzék részeként, a bíróságok központi internetes oldalán közzéteszi a megszűnésről szóló döntést és a hitelezői felhívást is. A bíróság a jogi személy szervezeti egységet a nyilvántartásból akkor törli, ha a szervezet a harmincnapos jogvesztő határidő elteltét követően bejelenti, hogy biztosíték adására nem hívták fel, vagy csatolja azt az okiratot, amely szerint a hitelező a felajánlott biztosítékot megfelelőként elfogadta (Cnytv. 24/A. §).

Konfliktust okozhat az, ha olyan jogi személy megszüntetésére irányuló eljárás (felszámolás, végelszámolás) indul, amelynek van önálló jogalanyisággal rendelkező szervezeti egysége. A szervezeti egység ugyanis a jogi személy nélkül nem létezhet, ezért rendelkezik úgy a törvény, hogy ilyen esetben a szervezeti egység jogalanyiséga megszűnik, és a szervezeti egység jogai és kötelezettségei is részévé válnak az egész jogi személy megszüntetésére irányuló eljárásnak.

IV. CÍM

A JOGI SZEMÉLY TÖRVÉNYES MŰKÖDÉSÉNEK BIZTOSÍTÉKAI

X. Fejezet

A jogi személy törvényességi felügyelete

3:34. § [A jogi személy törvényességi felügyelete]

- (1) **A jogi személyek feletti általános törvényességi felügyeletet a jogi személyt nyilvántartó bíróság látja el. A törvényességi felügyeleti jogkör nem terjed ki olyan ügyekre, amelyekben más bírósági vagy közigazgatási hatósági eljárásnak van helye. A törvényességi felügyelet nem irányulhat a jogi személy döntéseinek gazdaságossági, célszerűségi szempontból való felülvizsgálatára.**
- (2) **Ha a törvényes működés helyreállítása érdekében tett intézkedések nem vezetnek eredményre, a nyilvántartó bíróság megszünteti a jogi személyt.**

A jogi személyek működése feletti általános törvényességi felügyeletet a nyilvántartást vezető bíróság látja el. A törvény álláspontja szerint a nyilvántartó bíróság alkalmas a felügyelet ellátására mindegyik jogi személy esetén. A törvény meghatározza a törvényességi felügyelet tartalmát és terjedelmét, illetve jelzi, hogy milyen intézkedésig mehet el a nyilvántartó bíróság törvényességi felügyeleti jogkörében. A törvényességi felügyelet gyakorlásának részletes szabályait, valamint az eljárási szabályokat külön törvényeknek kell rendezniük. A törvényességi felügyeleti eljárás szabályait a cégnyilvántartásba bejegyzett jogi személyek tekintetében a Ct. tartalmazza (Ct. 78–91. §-ok). A civil szervezetek működése felett az ügyészség – az Et.-ben, valamint a Ptk.-ban meghatározott eltérésekkel – az Ütv. rendelkezései szerint törvényességi ellenőrzést gyakorol. A törvényességi ellenőrzés nem terjed ki az olyan ügyekre, amelyekben egyébként bírósági vagy közigazgatási hatósági eljárásnak van helye. Ha a civil szervezet működésének törvényessége másképpen nem biztosítható, az ügyész törvényességi ellenőrzési jogkörében eljárva keresettel a bírósághoz fordulhat, amely az Et. 11. §-ában rögzített intézkedéseket foganatosítja, legvégső soron a civil szervezetet megszünteti vagy felosztatja, illetve megállapítja a megszűnését [Et. 11. § (3)–(6) bekezdések]. A cégnyilvántartásban szereplő jogi személy a cégnyilvántartásból való törléssel, a civil szervezet – felosztatása, megszüntetése vagy megszűnésének megállapítása esetén – a nyilvántartásból való törlésről rendelkező bírósági határozat jogerőre emelkedésének napjával szűnik meg.

A törvényességi felügyeleti jogkör nem terjed ki olyan ügyekre, amelyekben más bírósági vagy közigazgatási hatósági eljárásnak van helye. Nem tartozik a törvényességi felügyelet körébe a jogi személy működésével kapcsolatos olyan jogsértés, melynek elbírálása rendes bírósági útra tartozik (pl. szerződésszegés, kártérítés, a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedés stb.), illetve a más hatóságok

hatáskörébe tartozó jogsértés elbírálása (fogyasztóvédelmi vagy piacfelügyeleti jogsértések esetében az NFH, versenysértő tevékenység esetében a GVH, pénzügyi felügyelet körében az MNB, média- és hírközlési felügyelet körében az NMHH, adóhatósági jogkörben a NAV, információbiztonsági jogsértések esetében a NAIH jár el stb.).

XI. Fejezet

A jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálata

3:35. §

[A felülvizsgálat oka és a kezdeményezésre jogosultak]

A jogi személy tagja, tagság nélküli jogi személy esetén az alapítói jogok gyakorlója, a jogi személy vezető tisztségviselője és felügyelőbizottsági tagja kérheti a bíróságtól a tagok vagy az alapítók és a jogi személy szervei által hozott határozat hatályon kívül helyezését, ha a határozat jogszabálysértő vagy a létesítő okiratba ütközik.

Alapvetően a személyegyesítő jogi személyeknél, elsősorban a gazdasági társaságoknál, illetve az egyesületi jogban korábban jól bevált megoldást általánosítva a Ptk., amikor a 3:35–37. §-aiban – immáron minden jogi személyre kiterjesztve – lehetővé teszi a *jogi személy szervei által hozott határozatok* bírósági felülvizsgálatát, mégpedig a jogi személy tagjai, alapítói, vezető tisztségviselői és felügyelőbizottsági tagjai számára egyaránt. A kereset a felülvizsgálat előterjesztésére jogosult tudomásra jutásától számított 30 napon belüli, ún. szubjektív, valamint a határozat meghozatalától számított egyéves objektív és egyben jogvesztő határidőn belül terjeszthető elő (lásd a 3:36. §-nál). A Ptké. 2015 decemberétől hatályosuló módosításával beiktatott 10/A. §-ának értelmében a 3:35. § alkalmazásában a jogi személy szervei által hozott határozat ellen csak az a tag vagy alapító kérheti a bíróságtól a határozat hatályon kívül helyezését, aki a határozathozatal során szavazati joggal rendelkezett, vagy a határozathozatal tekintetében alapítói jogokat gyakorolhatott. A különleges jogállású, illetve a tagsági, alapítói jogokkal csak részben rendelkező személyek (pl. az egyesület pártoló tagjai) csak az *érintettségük esetén és csak annyiban* kérhetik a sérelmezett határozat hatályon kívül helyezését, amennyiben *az rájuk nézve jogot vagy kötelezettséget állapít meg, ezeket kiterjeszti vagy korlátozza, illetve megszünteti*. Fontos hangsúlyozni, hogy a jogsértő határozat elleni kereseti jog nem a jogi személyek döntéshozatalának bírósági ítélettel való helyettesítését célozza (szemben a 6:184. §-ban szabályozott jognyilatkozat bírósági ítélettel való pótlásának esetével), hanem kizárólag a határozatok jogsértő volta esetén vehető igénybe, célja pedig a jogsértő vagy a létesítő okiratba ütköző határozatok bíróság általi hatályon kívül helyezése (lásd Bodzasi Balázs: Főbb változások az új Ptk.-nak a jogi személyekre, valamint a gazdasági társaságokra irányadó közös szabályaiban. *Céghírnök*, 2013/8., 3–7.).

A keresetnek arra kell irányulnia, hogy a bíróság a jogi személy jogszabálysértő határozatát helyezze *hatályon kívül*. (A határozat ebben az értelemben akkor is jogszabálysértő, ha a létesítő okiratba ütközik.) A bíróság tehát a társasági határozatot nem változtathatja meg, de szükség esetén új határozat meghozatalát rendeli el [3:37. § (1) bekezdés]. Ha a jogszabálysértés csekély jelentőségű, és nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését, a bíróság mindössze a jogsértés tényét állapítja meg [3:37. § (3) bekezdés], nem helyezi azt hatályon kívül. Ez új rendelkezés, a korábbi szabályozásban nem találjuk meg az előzményét, így a kapcsolódó bírói gyakorlat jelenleg még nem áll rendelkezésre ennek értelmezéséhez (lásd a 3:37. §-nál).

A keresetnek a jogi személy határozatának *végrehajtására nincs halasztó hatálya*, de a bíróság a határozat végrehajtását felfüggesztheti. Ha a bíróság megállapítja a jogszabálysértést, akkor a határozatot – a perben nem álló személyekre is kiterjedő hatállyal – hatályon kívül helyezi, és a jogi személy hatáskörrel rendelkező szervét új határozat meghozatalára kötelezheti. Az eddigi jogtól eltérően, ha a jogszabálysértés nem jelentős, a bíróság csak a jogszabálysértés tényét állapítja meg: a jogszabálysértés kiküszöbölése ez esetben magának a jogi személynek, adott esetben a törvényességi felügyeletnek a feladata.

Keresettel a jogi személy döntéshozó szervének és ügyvezető szervének határozatát lehet megtámadni. Elvileg lehet keresetet benyújtani a felügyelőbizottság határozatával szemben is, de mivel a felügyelőbizottság csak ellenőriz, és ügydöntő határozatot nem hoz, ez csak elvi lehetőség. Különleges a helyzet az alapítványnál – elvileg az alapító a kuratórium, a kuratóriumi tag pedig az alapítói döntést az általános jogszabályi rendelkezés miatt megtámadhatja, ugyanakkor ez – főleg az utóbbi – aligha lesz gyakran alkalmazott szabály.

A két eljárás – a törvényességi felügyelet és jogi személy szerve által hozott határozat bírósági felülvizsgálata – párhuzamosan nem gyakorolható. Mindazon esetben, ahol bírósági felülvizsgálat kezdeményezhető, törvényességi felügyeletnek nincs helye.

3:36. § [A határozat hatályon kívül helyezése iránti kereset]

- (1) A határozat hatályon kívül helyezése iránt attól az időponttól számított harminc napon belül lehet keresetet indítani a jogi személy ellen, amikor a jogosult a határozatról tudomást szerzett vagy a határozatról tudomást szerezhetett volna. A határozat meghozatalától számított egyéves, jogvesztő határidő elteltével per nem indítható.**
- (2) Nem jogosult perindításra az, aki a határozat meghozatalához szavazatával hozzájárult, kivéve, ha tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés miatt szavazott a határozat mellett.**
- (3) Ha a határozatot a jogi személy vezető tisztségviselője támadja meg, és a jogi személynek nincs más olyan vezető tisztségviselője, aki a jogi személy képviselőjét elláthatná, a perben a jogi személyt a felügyelőbizottság által kijelölt felügyelőbizottsági tag képviseli. Ha a jogi személynek nincs felügyelőbizottsága, vagy a felügyelőbizottság valamennyi tagja felperesként perben áll, a bíróság a jogi személy perbeli képviselőjére ügygondnokot rendel ki.**
- (4) A határozat hatályon kívül helyezése iránti per megindításának a határozat végrehajtására halasztó hatálya nincs. A bíróság indokolt esetben a felperes kérelmére a határozat végrehajtását felfüggesztheti. A felfüggesztést elrendelő végzés ellen nincs helye fellebbezésnek. A perben bírósági meghagyás nem bocsátható ki.**

Korábban több eltérő szabály is vonatkozott különböző jogi személyek határozatainak bírósági felülvizsgálatára. A törvény álláspontja szerint ezeket a szabályokat egységesíteni lehetett, és a jogi személyek általános szabályai között lehetett rendezni azt, hogy milyen feltételek szerint kérhető a jogi személyek határozatainak bírósági felülvizsgálata. Egyértelművé teszi a törvény, hogy ez az intézmény nem a társasági döntéshozatal bírósági ítélettel való helyettesítését célozza, hanem kizárólag a határozatok jogsértő volta esetén vehető igénybe. A jogsértés fogalmát abban az értelemben tágan értelmezi a szabály, hogy a létesítő okiratba ütköző határozatot is ugyanúgy felülvizsgálhatónak tartja, mint a jogszabállyal ellentétes határozatokat. E körön kívül azonban a bíróság nem szólhat bele a társaság döntéseibe. Nem vizsgálhatja felül azok célszerűségét, gazdaságosságát,

nem mérlegelheti a döntéshozatalban összeütköző érdekeket, csak azt ellenőrizheti, hogy a határozat nem jogsértő-e.

A törvény – anyagi jogszabály lévén – törekszik rá, hogy eljárási rendelkezéseket csak szűk körben tartalmazzon. Ennek körében határozza meg a perindítás szubjektív (elévülési) és objektív (jogvesztő) határidejét – figyelembe véve a jogi személy folyamatos működésének szükségességét –, meghatározza továbbá a perbeli legitimációval rendelkező személyeket, valamint a jogi személy képviselőjére is ad speciális szabályokat, ha a pert a vezető tisztségviselő indítja. A határozat megtámadására irányuló eljárást a törvény a gazdasági társaságokra vonatkozó 2006-os Gt.-beli szabályok alapján modellezte [2006-os Gt. 45. § (3)–(5) bekezdés és 46. § (1) bekezdés]. Az eltérés lényege abban áll, hogy a perindítás szubjektív határidejének kezdő időpontjaként nem kizárólag a tudomásszerzést, hanem azt az időpontot jelöli meg, amikor a kellő körültekintéssel eljáró jogosult tudomást szerezhett volna a határozatról, a jogvesztő határidőt pedig hosszabb időtartamban határozza meg (alapvetően éppen az indokolatlanul késedelmes megtámadásnak korlátot szabó rövid szubjektív határidő kompenzálásaként). Olyan esetekben ugyanis, amikor a kellő körültekintéssel eljáró jogosultnak tudomására sem jut, hogy a jogi személy határozatot hozott, nem indokolt a megtámadási jogot túlzottan rövid idő elteltével megvonni.

A határozat hatályon kívül helyezése iránti perben bírósági meghagyásnak nincs helye. A bírósági meghagyás perjogi lényege, hogy a bíróság – az alperes tárgyalásmulasztásának következményeként – a kereseti kérelemben foglaltak szerint dönt (azaz a keresetnek helyt ad), egyben marasztalja az alperest a felperes költségeiben.

3:37. § [A határozat hatályon kívül helyezése]

- (1) Ha a határozat jogszabályt sért vagy a létesítő okiratba ütközik, a bíróság a határozatot hatályon kívül helyezi és szükség esetén új határozat meghozatalát rendeli el.**
- (2) A határozat hatályon kívül helyezését kimondó bírósági ítélet hatálya a határozat felülvizsgálatának kezdeményezésére jogosult, de perben nem álló más személyekre is kiterjed.**
- (3) Ha a jogszabálysértés vagy a létesítő okiratba ütközés nem jelentős és nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését, a bíróság a jogsértés tényét állapítja meg.**

A bíróság által hozható határozat továbbra sem terjedhet ki a jogi személy határozatának bíróság általi megváltoztatására, azonban arra szükség lehet, hogy a bíróság elrendelje a jogi személy megfelelő szervének újabb határozathozatalát, ezért ezt a lehetőséget a törvény – újdonságként bevezetve – megadja a bíróságnak. A Ptk. e rendelkezésével kapcsolatosan korábbi bírói gyakorlat nincs, a helyes értelmezés szerint azonban új határozat meghozatalára való kötelezésre akkor kerülhet sor, ha a határozatra a jogi személy működéséhez feltétlenül szükség van. Egyéb esetekben nincs indok arra, hogy a bírósága jogi személy működésébe direkt módon beavatkozzon. A határozathozatalra való kötelezés nem terjed ki a határozat tartalmi részleteinek meghatározására sem.

A jogi személy határozatának felülvizsgálata iránti perben hozott ítélet személyi hatályát a törvény csak akkor terjeszti ki a perben nem álló más megtámadásra jogosultra (*erga omnes* hatály), ha a bíróság a határozatot hatályon kívül helyezte. A bírósági ítélet hatálya a perben nem álló azon személyekre terjed ki, akik a határozat felülvizsgálatának kezdeményezésére jogosultak (e személyekre akkor is, ha nem állnak/álltak perben). Nem indokolt a személyi hatály kiterjesztése akkor, ha a bíróság a felperes keresetét elutasítja. Az, hogy egy felperes által felhozott okok alapján a bíróság nem találta

jogsértőnek a jogi személy határozatát, még nem jelenti azt, hogy egy másik okra hivatkozással ne lehetne elérni a hatályon kívül helyezést.

Újdonság a törvénynek az a rendelkezése is, hogy csekély mértékű jogsértés esetén, ha a határozat jogsértő jellege nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését, a bíróság megteheti, hogy csak megállapítja a jogsértés megtörténtét, de mellőzi a határozat hatályon kívül helyezését. Ez lehetővé teszi a rugalmasabb jogalkalmazást, kevésbé avatkozik be a társaság ügyeibe, ugyanakkor mégis kifejezi a jogsértés miatti rosszallást. Kérdés, hogy a jogsértés megállapításának mi a következménye ilyen esetben, hiszen a jogszabálysértő működés felszámolására, a törvényes működés helyreállítására – a törvényességi felügyeleti eljárás keretein belül szankciókkal is súlyosítva – a jogi személy köteles. A jogszabályhely azonban úgy fogalmaz, hogy a jogsértés megállapítására az olyan kis súlyú jogsértés esetében kerül sor, ami „nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését”, ami ellentmondásosan értelmezhető. Álláspontunk szerint a jogsértés megállapítása nem kanonizálja a jogsértést, a jogi személynek – függetlenül attól, hogy a bíróság a határozatot nem helyezte hatályon kívül, – a jogsértő állapotot – akár új határozat meghozatalával – fel kell számolnia, azaz a jogsértést orvosolni kell. A bíróságokra vár a „nem jelentős jogszabálysértés” értelmezési kereteinek kimunkálása is.

XII. Fejezet

Állandó könyvvizsgáló

3:38. § [Állandó könyvvizsgáló]

- (1) Ha a jogi személy a könyvvizsgálat ellátására állandó könyvvizsgálót vesz igénybe, az állandó könyvvizsgáló feladatai ellátása érdekében betekinthez a jogi személy irataiba, számviteli nyilvántartásaiba, könyveibe, a vezető tisztségviselőktől, a felügyelőbizottság tagjaitól és a jogi személy munkavállalóitól felvilágosítást kérhet, a jogi személy fizetési számláját, pénztárát, értékpapír- és áruállományát, valamint szerződéseit megvizsgálhatja.**
- (2) Ha az állandó könyvvizsgáló a jogi személy vagyonának olyan változását észleli, amely veszélyezteti a jogi személlyel szembeni követelések kielégítését, vagy ha olyan körülményt észlel, amely a vezető tisztségviselők vagy a felügyelőbizottsági tagok e minőségükben kifejtett tevékenységükért való felelősségét vonja maga után, kérelem nélkül köteles az ügyvezetésnél kezdeményezni a tagok – tagság nélküli jogi személyek esetén az alapítói jogkör gyakorlójának – döntéshozatalához szükséges intézkedések megtételét. Ha a kezdeményezés nem vezet eredményre, a könyvvizsgáló köteles a feltárt körülményekről a jogi személy törvényességi felügyeletét ellátó nyilvántartó bíróságot értesíteni.**

Jelen § az „állandó” könyvvizsgáló intézményét a jogi személyek általános szabályai közt nevesíti, azaz kiemeli azt a társasági jogból. A könyvvizsgáló intézményesítéséről a létesítő okiratban kell az alapítónak rendelkezniük. A törvény a Harmadik Könyv általános részében az „állandó könyvvizsgáló” ellenőrzési tevékenységének biztosítása céljából fogalmaz meg néhány alapvető rendelkezést, de a részletes szabályokat a könyvvizsgálatra vonatkozó speciális szabályok tartalmazzák (lásd még a gazdasági társaságok közös szabályainál a 3:129–131. §-ok, az nyrt.-nél a kötelező állandó könyvvizsgálóra vonatkozóan a 3:292. §).

Az állandó könyvvizsgáló (azaz a létesítő okiratban megjelölt könyvvizsgáló), a jogi személy működésének ellenőrzésében nem esetileg, hanem tartósan, folyamatosan közreműködik; a jogi személy ügyvezetésének pénzügyi tevékenységet ellenőrzi a Kktv. szabályai szerint. A könyvvizsgálóra és könyvvizsgálatra tehát a Ptk.-n kívül külön jogszabályi rendelkezések is vonatkoznak, amelyek egységes integrációs (uniós) alapokon nyugszanak [lásd az éves és összevont (konszolidált) éves beszámoló jog szerinti könyvvizsgálatairól, a 78/660/EGK és a 83/349/EGK tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 84/253/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2006. május 17-i 2006/43/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet].

A könyvvizsgáló alapfeladata az éves beszámoló auditálása, azaz a jogszabályok és a valódiság szempontjából való felülvizsgálata. A könyvvizsgáló előtt sincs üzleti titok, minden iratba betekinthet, és ha törvénysértés történt, először a jogi személy szerveinél köteles kezdeményezni a törvényes állapot helyreállítását, és ha ez nem történik meg, a törvényességi felügyeletet ellátó bírósághoz kell fordulnia.

A könyvvizsgáló lényegében hármas kötöttségben tevékenykedik:

- a) szolgáltató, aki megbízási szerződés alapján díjazás fejében tevékenykedik;
- b) a társaság szerve;
- c) közérdekvédelmi feladatot is ellátó szerv.

Könyvvizsgáló csak a könyvvizsgálói névjegyzékbe bejegyzett egyéni könyvvizsgáló vagy könyvvizsgáló cég (társaság) lehet. Ha a könyvvizsgálót cég végzi, meg kell jelölnie a könyvvizsgálóért személyében felelős személyt is.

A társaság működése során lehetőség van egyedi könyvvizsgálat igénybevételére (lásd pl. a kisebbségvédelmi eszközök közt biztosított lehetőséget 3:104. § és 3:363. §), egyes esetekben pedig az egyedi – az állandó könyvvizsgálótól független – könyvvizsgálat kötelező (lásd pl. a rt. alapításánál az apport értékelését illetően a 3:251. §-t).

V. CÍM

A JOGI SZEMÉLY ÁTALAKULÁSA, EGYESÜLÉSE, SZÉTVÁLÁSA ÉS JOGUTÓD NÉLKÜLI MEGSZŪNÉSE

XIII. Fejezet

Átalakulás, egyesülés, szétválás

3:39. § [Átalakulás]

- (1) **Jogi személy más típusú jogi személlyé történő átalakulása esetén az átalakuló jogi személy megszűnik, jogai és kötelezettségei az átalakulással keletkező jogi személyre mint általános jogutódra szállnak át.**
- (2) **Átalakulás esetén a jogi személy létesítésére vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.**

Az átalakulás a jogi személy típusának megváltoztatását jelenti egyetemes jogutódlással. Lényegében itt is a tág értelemben vett társasági jog intézményéről van szó, hiszen átalakulás más jogi személyeknél – egyesület, alapítvány, költségvetési szerv – nem jöhet számításba. Átalakulásnál a megszűnő jogi személy összes joga és kötelezettsége (követelések, tartozások, munkáltatói jogok, kollektív szerződés, hatósági engedélyek) a nyilvántartásba való bejegyzéssel az átalakulással keletkező új jogi személyre szállnak át

(például egy kft. átalakul rt.-vé stb.). Az átalakulásra vonatkozó általános részi szabályokat az egyes jogi személyeknél további speciális részletszabályok egészítik ki:

- a) az egyesületnél a 3:83. §,
- b) a gazdasági társaságok közös szabályainál a 3:133–135. §-ok, valamint a további részletszabályoknál a 3:101. § (2) bekezdés e) pont, a 3:108. § (5) bekezdés,
- c) az egyes társasági formák esetében a kkt.-nél és a bt.-nél a 3:143. § (4) bekezdés, valamint a 3:153. §; a kft.-nél a 3:170. § (1) bekezdés, a 3:189. § (2) bekezdés, a 3:205. § (2) bekezdés; a részvénytársaságok átalakulására, egyesülésére és szétválására vonatkozó külön átfogó szabályok (3:318–321. §-ok), valamint az rt. egyéb szabályi közt: a 3:223. § (3) bekezdés, a 3:270. § (2) bekezdés, a 3:276. § (1) bekezdés, a 3:311. § (2) bekezdés és a 3:314. § (2) bekezdés,
- d) a szövetkezet átalakulása, egyesülése és szétválására vonatkozó közvetlen speciális szabály a 3:366. §, valamint további részletszabályok: a 3:334. § (2) bekezdés, a 3:335. § (2) bekezdés f) pont, a 3:338. § (3) bekezdés, a 3:358. § e) pont és a 3:360. § (5) bekezdés,
- e) az egyesülésnél a 3:372. §,
- f) az alapítványnál a 3:402. §.

A legfontosabb szabályokat az alábbiakban röviden összegezzük.

Az alapítvány más jogi személlyé nem alakulhat át, kizárólag alapítvánnyal egyesülhet, illetve alapítványokra válhat szét (lásd még a 3:402. §-nál). Az egyesületeknél a helyzet hasonló: kizárólag egyesülettel egyesülhet, illetve egyesületekre válhat szét (lásd a 3:83. §-nál). Sok esetben nehézséget okoz, hogy az egyesület, illetve alapítvány átalakulásának egyes részletszabályai esetében az Át.-t vagy az Et.-t és a Cnytv.-t kell alkalmazni.

A gazdasági társasági formák és a szövetkezeti forma átjárható: mind a társasági formaváltás, mind az egyesülés, mind a szétválás engedélyezett közöttük (lásd a 3:133–135. §-oknál). A jogi személyek átalakulására, egyesülésére, szétválására a jogi személyek közös szabályait a kapcsolódó külön törvényekben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni (lásd erről később). Nem változott a társasági formaváltás szabályai között az, hogy betéti társaságból közkereseti társaság, illetve közkereseti társaságból betéti társaság az átalakulás szabályainak mellőzésével, csupán a társasági szerződés módosításával létrejöhet. Lényeges tisztázni, hogy a nyilvánosan működő részvénytársaság, a társaság működési módját jelenti, az nyrt. nem önálló altípus. Az új szabályok szerint nyrt. kizárólag oly módon jöhet létre, hogy a zártkörűen alapított (és zártkörűen működő) részvénytársaság az alapszabályát módosítja, és igazolja, hogy a részvényei a Ptk. előírásai szerint a tőzsdére bevezetésre kerültek (a működési mód megváltoztatása tehát nem átalakulás).

Érdemes itt említést tenni a nonprofit gazdasági társaságok speciális helyzetéről, amely szerint bármilyen nonprofit gazdasági társaság más társasági formába csak nonprofit jellegének megtartásával alakulhat át, csak nonprofit gazdasági társasággal egyesülhet, illetve csak nonprofit gazdasági társaságokká válhat szét (Ct. 57/A. §).

Az egyes jogi személyek átalakulására, egyesülésére, és szétválására vonatkozó részletes szabályokat a Ptk. megalkotását követően elfogadott külön törvény, az Át. rögzíti. Rendelkezéseit a Ptk.-val együtt kell alkalmazni a gazdasági társaság, a szövetkezet, valamint az egyesülés átalakulása, egyesülése, szétválása során (lásd erről Gál Judit: Az átalakulási szabályok új Ptk.-val összefüggő változásai. *Céghírnök*, 2014/4. 3–4.).

A civil szervezetek egyesülésére és szétválására az Et.-ben, az alapítvány, egyesület átalakulására, egyesülésére ezenfelül a Cnytv.-ben találunk további speciális alaki szabályokat (Et. 10/C–10/F. §-ok, Cnytv. 58–58/B. §-ok és 68/A. §), melyeket szintén

a Ptk.-val együtt – egyes esetekben az Át. rendelkezéseire figyelemmel – kell alkalmazni. A Ptk.-ban rögzített szabályok a külön törvényi rendelkezésekkel az általános-különös viszonyában állnak, azaz a Ptk. előírásai a külön törvényekben foglalt eltérő szabály hiányában érvényesülnek.

3:40. §

[Korlátozások]

Nem alakulhat át a jogi személy, ha

- a) jogutód nélküli megszűnése iránti eljárás vagy csődeljárás alatt áll;**
- b) vele szemben jogi személy elleni büntetőjogi intézkedés iránti eljárás van folyamatban, vagy jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedés hatálya alatt áll; vagy**
- c) a tagok vagy az alapítók a létesítő okirat szerinti vagyoni hozzájárulásukat nem teljesítették.**

Jelen § a korlátozásokat sorolja fel. Nem alakulhat át a jogi személy, ha végelszámolási, illetve csőd- vagy felszámolási eljárás hatálya alatt áll. Nem alakulhat át az a jogi személy, amely jogutód nélküli megszűnése iránti eljárás (végelszámolás, kényszerítőrlés, felszámolás) vagy csődeljárás alatt áll.

Nem lehet átalakulárról dönteni továbbá abban az esetben sem, ha a jogi személlyel szemben – külön törvény szerint – büntetőjogi intézkedés iránti eljárás van folyamatban, vagy a jogi személy vele szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedés hatálya alatt áll (lásd a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvényt).

Hitelezővédelmi garanciális szabály, hogy nem alakulhat át az olyan jogi személy sem, *melynek tagjai vagy az alapítói* a létesítő okirat szerinti *vagyoni hozzájárulásukat nem* teljesítették (akár alapításkor vállalt, akár a jogi személy működése során – pl. pótbefizetéssel – fizetendő vagyoni hozzájárulásról van szó).

Az Et. több „tükörszabályt” is tartalmaz a korlátozások tekintetében. A csőd- és felszámolási eljárás, illetve a büntetőjogi intézkedés hatálya alatt állásra kimondott tilalom mellett az Et. azt is rögzíti, hogy az egyesület más egyesülettel való egyesülését csak akkor határozhatja el, illetve az alapítvány más alapítvánnyal való egyesítése csak akkor rendelhető el, ha a létesítő okirat szerinti induló tőkét teljes egészében az egyesület, illetve az alapítvány rendelkezésére bocsátották [Et. 10/E. § (3) bekezdés].

Az alapítványok, egyesületek egyesülésének és szétválásának bejegyzése iránti eljárás részletes szabályait a Cnytv. 58–58/B. §-ai és a 68/A. §-a tartalmazza.

A gazdasági társaságok, valamint a szövetkezet átalakulására, egyesülésére, szétválására vonatkozó részletszabályokat a Ptk. vonatkozó speciális rendelkezésein kívül (lásd pl. a 3:101. §-t, a 3:108. §-t, a 3:133. §-t, a 3:143. §-t, a 3:153. §-t és a 3:276. §-t) átfogó külön törvény, az Át. állapítja meg, mely további speciális korlátozásokat rögzít. Gazdasági társaságok esetében az átalakulás során olyan cégformát, gazdasági társasági formát kell választani, amely esetében legalább a törvény által az adott típusra, formára előírt legkisebb mértékű, vagy – ilyen törvényi előírás hiányában – a jogi személy által meghatározott jegyzett tőke követelménynek a jogi személy az átalakulással eleget tud tenni (Át. 22. §).

3:41. § [Döntés az átalakulás kezdeményezéséről]

- (1) A jogi személy átalakulásának kezdeményezéséről – az átalakulás módjának és a jogutód jogi személynek a meghatározásával – a jogi személy tagjai, illetve alapítói döntenek.**
- (2) Az (1) bekezdés szerinti döntést követően a jogi személy ügyvezetése köteles az átalakulási vagyონmérleg-tervezetet is tartalmazó átalakulási tervet készíteni és azt a tagokkal, illetve alapítókkal közölni.**

A Ptk.-nak az átalakulásra vonatkozó modellszabályait az Át.-nek a gazdasági társaságok, valamint a szövetkezet és az egyesülés átalakulására, egyesülésére, szétválására vonatkozó részletes szabályai egészítik ki. A személyegyesüléseknél az átalakulási folyamat a legfőbb szerv határozatával indul. Ezt követően a társaság (szövetkezet, egyesülés) ügyvezetése köteles *átalakulási tervet és vagyónmérleg-tervezetet* készíteni, ezt közzé kell tenni. Az *átalakulási tervre vonatkozó részletes szabályokat* az Át. tartalmazza. Az átalakulási tervre és a vagyónmérleg-, valamint vagyónleltár-tervezetekre vonatkozó külön törvényi szabályokat a gazdasági társaságokra, az egyesülésre és a szövetkezetre *közvetlenül, az egyesületre és alapítványra megfelelően* kell alkalmazni [Át. 1. §, Cnytv. 58/B. § (2) bekezdés]. Az *átalakulási terv* ezek szerint magában foglalja az *átalakuló jogi személy vagyónmérleg-tervezetét és az azt alátámasztó vagyónleltár-tervezetét, a jogutód jogi személy (nyitó) vagyónmérleg-tervezetét és vagyónleltár-tervezetét, a jogutód jogi személy létesítő okiratának tervezetét, illetve a jogutód jogi személyben tagként részt venni nem kívánó személyekkel való elszámolás módjáról szóló tervezetet.* Az átalakulási terv továbbá tartalmazhatja mindazokat a körülményeket, szempontokat, amelyek az átalakulási döntés meghozatalának megkönnyítése, a döntéshozó szerv ülésének jobb előkészítése érdekében szükségesek. A *vagyonmérleg-tervezetet* a Szát. szerinti beszámoló mérlegére vonatkozó módszerekkel és a Szát. által előírt bontásban kell elkészíteni, és annak részleteire (saját tőke átértékelése, jogutód jegyzett tőkéjének megállapítása stb.) is a számviteli szabályok az irányadóak. Az átalakuló jogi személy azonban a Szát. szerinti beszámoló mérlegében kimutatott eszközeit és kötelezettségeit átértékelheti. A jogutód jogi személy vagyónmérleg-tervezete az átalakuló jogi személy vagyónmérleg-tervezetétől eltérhet. Az átalakuló jogi személy vagyónmérleg-tervezeteként a Szát. szerinti beszámoló mérlege is elfogadható abban az esetben, ha annak fordulónapja az átalakulásról való végleges döntés időpontját legfeljebb hat hónappal előzte meg, és ha a jogi személy az átértékelés lehetőségével nem él (Át. 3–4. §-ok).

3:42. § [Az átalakulásban részt nem vevő tagok]

- (1) A tagsággal rendelkező jogi személy tagjai az átalakulási terv közlésétől számított harminc napon belül nyilatkozhatnak arról, hogy nem kívánnak az átalakulással létrejövő jogi személy tagjaivá válni.**
- (2) Az (1) bekezdés szerint jognyilatkozatot tett tagok tagsági jogviszonya az átalakulás időpontjában megszűnik, és az átalakuló jogi személy vagyónából olyan hányadra jogosultak, amelyet a jogi személy jogutód nélküli megszűnése esetén igényelhetnének.**
- (3) Az átalakulási tervet a tagok (1) bekezdés szerinti nyilatkozata alapján szükség szerint módosítani kell.**

Jelen § azt a kérdést érinti, hogy az átalakulás a jogi személyek státuszváltásának azon speciális esete, amikor a tagok, a törvény biztosította jogukkal élve „távoznak” a jogi személy tagjai közül. A szabály értelemszerűen csak azokra a jogi személyekre irányadó, ahol tagságról egyáltalán beszélhetünk (az alapítvány esetében nincs ilyen).

Az átalakulási terv – és az azt kísérő – dokumentumok kézhezvételétől számított 30 napon belül (a törvény hibásan nem ír elő jogvesztő határidőt) a tagoknak nyilatkozniuk kell, ha nem kívánnak az átalakulással létre jövő jogi személy tagjai lenni. A Ptk. általános szabálya emelt rendelkezésének forrása a 2006-os Gt. 74. §-a, melynek indoka, hogy az átalakulási döntésben lehetnek olyan tagok (alapítók), akik a folyamatot nem kívánják, a jogutód társaságban részt venni nem kívánnak. A Ptk. nem tesz különbséget ennek körében az átalakulás ellen szavazó, illetve mellette szavazó tagok közt, azaz olyan tag (alapító) is nyilatkozhat utóbb a távozásról, aki eredetileg az átalakulás mellett szavazott, tartózkodott, vagy a döntésben nem vett részt.

A törvény kifejezetten kimondja, hogy távozni kívánó tagok tagsági jogviszonya az átalakulás időpontjában – a törvény erejénél fogva – megszűnik, és velük a Ptk. szabálya szerint el kell számolni. A távozó tagok az átalakuló jogi személy vagyonából olyan hányadra jogosultak, amelyet a jogi személy jogutód nélküli megszűnése esetén igényelhetnének. A Ptk. nem tartalmaz részletes, az átalakulással összefüggő elszámolási, vagyonkiadási szabályokat, ehelyett a jogi személy jogutód nélküli megszűnésekor irányadó szabály alkalmazására hivatkozik az átalakulásban részt nem vevő tagok által igényelhető vagyonhányad mértéke tekintetében. Természetesen a jogi személy e kötelezettsége az átalakulási tervet – annak számadatait – módosítja, amit az átalakulási terven át is kell vezetni.

3:43. § [Az átalakulás befejezése]

- (1) Az átalakulásról a tagok vagy alapítók az átalakulási terv elfogadásával határoznak; e határozatot a döntéshozó szerv legalább háromnegyedes szótöbbséggel hozza meg.**
- (2) Az elfogadott átalakulási tervet az átalakulásról hozott döntéssel együtt közzé kell tenni. Az a hitelező, akinek követelése a közzététel előtt keletkezett, a közzétételtől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül az átalakuló jogi személytől megfelelő biztosítékot követelhet, ha az átalakulás követelésének kielégítését veszélyezteti.**
- (3) Az átalakulással létrejövő jogi személy nyilvántartásba vételével egyidejűleg az átalakulással megszűnő jogi személyt törölni kell a nyilvántartásból. A létrejövő jogi személy nyilvántartásba vételéig az átalakuló jogi személy a bejegyzett jogi személy típusban folytatja tevékenységét.**
- (4) Ha a nyilvántartó bíróság az átalakulás bejegyzését elutasítja, a jogi személy korábbi formájában működik tovább.**

Az átalakulásról a döntéshozó szerv legalább háromnegyedes többséggel dönthet – álláspontunk szerint e szabálytól a létesítő okirat – „lefelé” érvényesen nem térhet el. (A törvény ezt kifejezetten nem mondja ki, de a 3:4. § tilalmi tesztjének értelmében – a tagok kisebbségének jogainak, illetve adott esetben a munkavállalók jogainak sérelme miatt – alacsonyabb döntési arány előírására feltehetően nincs lehetőség).

Az átalakulásról szóló döntést – két alkalommal – közzé kell tenni. A közzétételre vonatkozó részletszabályokat a külön törvények (az Et. hatálya alá tartozó jogi személyek esetében a Cnytv. 18/A. §-a, a gazdasági társaságok, egyesülés, szövetkezet esetében az Át. 9. §-a) tartalmazzák. A jogi személy a jogutód jogi személy létesítő okiratának aláírását követő nyolc napon belül (azaz a végleges átalakulási döntést követően) köteles a közlemény közzétételét kezdeményezni. A gazdasági társaságok, az egyesülés és a szövetkezet esetében a közleményt a *Cégek Közöny* két egymást követő lapszámban kell közzétenni (ennek igazolása az átalakulási dokumentáció része lesz). Az egyesület,

illetve alapítvány esetében a közlemény közzétételére más szabályok vonatkoznak. A Cnytv. 18/A. §-ának rendelkezése szerint a közleményt, illetve annak kísérő iratait a jogi személy nyilvántartását vezető bíróság részére kell megküldeni. A bíróság – az iratok megfelelőségének vizsgálatát követően – továbbítja a közzétételre szánt dokumentumokat az OBH-nak, amely az országos névjegyzék erre szolgáló felületén a bíróságok központi internetes oldalán teszi azt közzé.

A közleménynek – a speciális előírások szerint – az átalakuló és a jogutód jogi személy vagyonmérleg-tervezetének adatait is tartalmaznia kell (Szát. szerinti bontásban) a végleges vagyonmérleggel együtt, és azok a hitelezők, akiknek le nem járt követelése a közzététel előtt keletkeztek, a közzétételtől számított 30 napos jogvesztő határidőn belül az átalakulással létrejött jogi személytől megfelelő biztosítékot követelhetnek, ha az átalakulás követelésük kielégítését veszélyezteti. Ilyen eset lehet pl., ha kkt. kft.-vé alakul át, hiszen megszűnik a tagok mögöttes felelőssége. A biztosíték (óvadék, zálog) tárgyában esetleg létrejövő jogvitában bíróság dönt.

A Ptk. újítása, hogy az egyesülés és a szétválás esetére az általános szabályokhoz képest meghatározott eltérések között nem szerepel az, hogy egyesülről vagy szétválásról csak két ülésen dönthet a legfőbb szerv, így elméletben lehetséges lenne egy ülésen dönteni mind a más jogi személlyel történő egyesülről, mind a szétválásról. A kapcsolódó külön törvény az „elvi” és „végleges” döntés kettősségének elvi alapján áll (lásd Át. 2. és 6. §), emellett azonban megtartja a korábban a 2006-os Gt.-ből már ismert egy ülésen való döntés lehetőségét is (Át. 8. §), és egyben általánosan kiterjeszti azt a szövetkezetre és az egyesülésre is. A jogi személy tagjai ennek alapján úgy is dönthetnek, hogy ha a vezető tisztségviselők az átalakuláshoz szükséges okiratokat előkészítik, az átalakulási javaslat érdemi elbírálásáról a döntéshozó szerv egy ülésen határoz. Ebben az esetben erre az ülésre el kell készíteni az átalakulási tervet, amelyben az ülés napját legfeljebb hat hónappal megelőző, a vezető tisztségviselők által meghatározott időpontra – mint mérlegfordulónapra – vonatkozó, könyvvizsgáló által ellenőrzött vagyonmérleg-tervezet és vagyonleltár-tervezet szerepelhet. A 2006-os Gt. kógens szabályozása értelmében az egy ülésen elhatározandó átalakulás esetében az ülésen kívüli határozathozatalra nem volt lehetőség, az Át. ezen változtat, rögzítve, hogy amennyiben a létesítő okirat lehetővé teszi az ülés tartása nélküli döntéshozatalt, akkor a döntéshozó szervi ülése alatt az írásbeli döntéshozatalt is érteni kell [Át. 8. § (2) bekezdés].

Az átalakulás *befejezése* az általános szabályok szerint a *végző, átalakulási terv döntéshozó szerv általi elfogadásával* zárul. Az átalakulásról való végző döntést a jogi személy döntéshozó szervének *minősített többséggel kell* meghoznia. Hitelezővédelmi garanciális szabály – így attól a 3:4. § korlátozó rendelkezései fényében nem lehet eltérni –, hogy az elfogadott átalakulási tervet az átalakulásról hozott döntéssel együtt – a jogi személyek külön szabályai szerint – *közzé kell tenni*. Sem a közzététel kötelezettségét illetően, sem annak – külön szabályban írt – részletszabályait illetően nincs mód eltérésre. Az a hitelező, akinek követelése a közzététel előtt keletkezett, a közzétételtől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül az átalakuló jogi személytől megfelelő biztosítékot követelhet, ha az átalakulás követelésének kielégítését veszélyezteti. A hitelezői igényről alapvetően a jogi személy dönt, amit a hitelező természetesen keresettel megtámadhat. A bíróság az átalakuló jogi személyt törli, az átalakulással keletkező jogi személyt egyidejűleg bejegyzi a nyilvántartásba. Ha a bíróság elutasítja az átalakulást, a jogi személy a korábbi formájában működik tovább.

3:44. § [Egyesülés]

- (1) **A jogi személy más jogi személyekkel összeolvadás vagy beolvadás útján egyesülhet. Összeolvadásnál az összeolvadó jogi személyek megszűnnek, és új jogi személy jön létre általános jogutódlás mellett. Beolvadásnál a beolvadó jogi személy szűnik meg, általános jogutódja az egyesülésben részt vevő másik jogi személy.**
- (2) **Ha az egyesülésben részt vevő jogi személyek mindegyike határoz az egyesülés kezdeményezéséről, az ügyvezetések kötelesek az átalakulási tervnek megfelelő tartalommal közös egyesülési tervet készíteni, amelynek tartalmaznia kell valamennyi részt vevő jogi személy vagyonszerkezetét, valamint az egyesüléssel létrejövő jogi személy nyitó vagyonszerkezetét.**
- (3) **Az egyesülésben részt vevő jogi személyek az egyesülési terv elfogadásáról külön-külön döntenek. Az egyesülési tervet akkor kell elfogadottnak tekinteni, ha azt az egyesülésben részt vevő valamennyi jogi személy elfogadta.**

Jelen § szerint a jogi személy más jogi személlyel (személyekkel) összeolvadás vagy beolvadás útján egyesülhet (fúzió). Összeolvadásnál a fúzióban részt vevő minden jogi személy megszűnik, és egy új jogi személy jön létre egyetemes jogutódlással. Beolvadásnál csak a beolvadó jogi személy(ek) szűnik(nek) meg, és valamennyi beolvadó jogi személy általános jogutódja az a megmaradó jogi személy, amelyben a beolvadás történt.

Az egyesülésre az átalakulási terv és a vagyonszerkezet tekintetében az átalakulásra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Közös átalakulási terv készül, amelyet az egyesülésben részt vevő minden jogi személynek el kell fogadnia. A Ptk. az egyesülésben részt vevők által kötött egyesülési szerződésről nem beszél, de ilyen természetesen a résztvevők köthetnek egymással.

Az egyes jogi személyekre vonatkozó szabályok szervesen kiegészítik az egyesülés általános szabályait. Így pl. egyesület, illetve alapítvány csak egyesülettel, illetve alapítvánnyal fuzionálhat. Az alapítványok, egyesületek egyesülésének és szétválásának bejegyzése iránti eljárás részletes szabályait a Cnytv. 58–58/B. §-ai és a 68/A. §-a tartalmazza.

A társaságok egyesülése versenykorlátozó hatással is járhat, így a – versenyjogban rögzített – fúziós küszöbérték (azaz összefonódási volumen) fölötti fúziónál a Tpv. szabályait is figyelembe kell venni. A versenyérintettséget elérő küszöbérték felett a GVH engedélyére van szükség (Tpv. 24. §).

3:45. § [Szétválás]

- (1) **A jogi személy különválás vagy kiválás útján több jogi személlyé szétválhat. Különválás esetén a jogi személy megszűnik, és vagyona a különválással létrejövő több jogi személyre mint jogutódra száll át. Kiválás esetén a jogi személy fennmarad, és vagyonának egy része a kiválással létrejövő jogi személyre mint jogutódra száll át.**
- (2) **A jogi személy kiválással vagy különválással úgy is szétválhat, hogy**
  - a) **a kiváló tag a jogi személy vagyonának egy részével már működő jogi személyhez mint jogutódhoz csatlakozik (beolvadásos kiválás);**
  - b) **a különváló tagok a jogi személy vagyonának rájuk eső részével különböző, már működő jogi személyekhez mint jogutódokhoz csatlakoznak (beolvadásos különválás).**

(3) Beolvadásos kiválás és beolvadásos különválás esetén a döntéshozó szerv szétválásról szóló döntéséhez annak a jogi személynek a hozzájárulása is szükséges, amelybe a kiváló vagy különváló tagok beolvadnak.

A szétválás *különválás* vagy *kiválás* útján történhet, ugyancsak az átalakulás (és a beolvadásos szétválások esetében értelemszerűen az egyesülés) szabályainak alkalmazásával (3:41–44. §-ok), valamint a külön törvények részletes rendelkezései szerint (a gazdasági társaságok, az egyesülés és a szövetkezet esetében az Át. 17–22. §-ai, valamint a 30–33. §-ai; az alapítvány esetében a Cnytv. 58–58/B. §-ai; az egyesület esetében a Cnytv. 68/B. §-a alapján az alapítványi háttérszabályok). A szétválás háttérszabályait az átalakulás (illetve az egyesülés) mögöttes szabályrendszere adja, ezt a Ptk. 3:47. §-ának és az Át. 17. §-ának utaló szabálya kifejezetten ki is mondja.

Kiválás esetén az eddigi jogi személy módosult létesítő okirattal fennmarad, és az eddigi jogi személy vagyonának egy részével új jogi személy alakul, míg a *különválás* következtében a jogelőd jogi személy – a különváló jogi személyek jogutódlásával – megszűnik. A Ptk. ismer *beolvadásos különválást*, illetve *beolvadásos kiválást* is, amikor a különváló jogi személyek (a kiváló jogi személy) a szétválással egyidejűleg már létező más jogi személyhez csatlakoznak.

A szétválásra is speciális előírásokat állapít meg a Ptk. az egyes jogi személyeknél, és a szétválás folyamatát az említett, külön törvényi rendelkezések részletes szabályai határozzák meg. Megjegyezzük, hogy sem az Át.-re, sem a civil szervezetekre vonatkozó Cnytv.-re nem „hat ki” a 3:4. § általános eltérést engedő szabálya, így az ott írtaktól való eltérésre csak abban a körben van lehetőség, ahol az adott kérdésben maga az adott törvény ezt lehetővé teszi. Kérdésként merülhet fel, hogy a jelen § rendelkezése alapján – a 3:402. § (1) bekezdésére is figyelemmel – közalapítvány közalapítványokra történő szétválására van-e jogi lehetőség. Tekintettel arra, hogy új közalapítvány alapítására a hatályos szabályozás már nem ad lehetőséget (az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2006. évi LXV. törvény közalapítvány létrehozását – jogcímtől függetlenül – általánosan tiltja), így a közalapítvány szétválásával sem jöhet létre új közalapítvány, azaz közalapítvány csak alapítványokra válhat szét.

3:46. § [A szétváló jogi személy jogai és kötelezettségei]

- (1) A szétváló jogi személy jogutódjai – ideértve kiválás esetén a megmaradó jogi személyt is – a szétváló jogi személynek a szétválás előtt keletkezett kötelezettségeiért a szétválási terv rendelkezései szerint kötelesek helytállni. Ha az adott kötelezettséget a szétválási tervben nevesített jogutód nem teljesíti, azért valamennyi jogutód egyetemlegesen köteles helytállni.**
- (2) Ha egy kötelezettségről a szétválási tervben nem rendelkeznek, azért a jogutódok egyetemlegesen kötelesek helytállni.**
- (3) A szétváló jogi személy vagyonmegosztás előtt szerzett jogainak érvényesítésére a szétválás után az a jogutód jogosult, amelynek az adott jogot a szétválási terv juttatta. Ha valamely jogról a szétválási tervben nem rendelkeztek, az a jogutódokat a vagyonmegosztás arányában illeti meg.**

A szétváló jogi személyek jogutódjai a szétválás előtti kötelezettségeikért a szétválás előtt elfogadott szétválási terv szerint kötelesek helytállni. Szétválási szerződésről a Ptk. nem beszél, de kimondja, hogy a szétválás mögöttes szabályai az átalakulásra vonatkozó

rendeletek, így itt figyelembe veendő a 3:41. § (2) bekezdése, illetve – a beolvadásos esetekre tekintettel – a 3:44. § (2) bekezdése (lásd erről az átalakulási tervről ott írtakat).

A helytállás rendjét tehát alapvetően a szétválási terv határozza meg, de ha a kötelezettséget (pl. szerződéses kötelezettség) a szétválási tervben kijelölt jogutód nem teljesíti – hitelezővédelmi és forgalombiztonsági okokból – a törvény a helytállási kötelezettséget kiszélesíti, és valamennyi, a szétválással keletkezett jogi személyre telepíti. A jogutódok helytállási kötelezettsége a hitelezővel szemben egyetemleges (6:29–6:30. §-ok). Ugyanez a helyzet az olyan kötelezettségnél is, amelyről a szétválási terv nem rendelkezik. A szétválással megszűnő jogi személy követeléseit a szétválási tervben megjelölt jogutód érvényesíti. Ha valamely követelésről a szétválási terv nem rendelkezik, ezt a jogutódok a köztük fennálló vagyonmegosztás arányában érvényesíthetik.

3:47. § [Az átalakulás szabályainak alkalmazása]
A jogi személy egyesülésére és szétválására az átalakulásra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.

Az egyesülésre és szétválásra – eltérő rendelkezés hiányában – az átalakulás Ptk.-ban rögzített – és az Át.-ben foglalt – szabályokat kell megfelelően alkalmazni, azaz az egyesülésnek és a szétválásnak az átalakulás adja az általános háttérjogot (pl. a két alkalommal való döntéshozó szervi döntés modellszabályát, az átalakulási döntés közzétételi kötelezettségét vagy az átalakulási vagyonmérleg független könyvvizsgálói auditját illetően stb.).

XIV. Fejezet

A jogi személy jogutód nélküli megszűnése

- 3:48. § [Jogi személy jogutód nélküli megszűnése]**
- (1) A jogi személy jogutód nélkül megszűnik, ha**
    - a) határozott időre jött létre és a meghatározott időtartam eltelt;**
    - b) megszűnése meghatározott feltétel bekövetkezéséhez kötött és e feltétel bekövetkezett;**
    - c) a tagok vagy alapítók kimondják megszűnését; vagy**
    - d) az arra jogosult szerv megszünteti**

feltéve mindegyik esetben, hogy a jogi személy vagyoni viszonyainak lezárására irányuló megfelelő eljárás lefolytatását követően a bíróság a jogi személyt a nyilvántartásból törli.
  - (2) A jogutód nélkül megszűnt jogi személynek a hitelezők kielégítése után fennmaradt vagyona a jogi személy tagjait, tagság nélküli jogi személy esetén az alapítói jogok gyakorlóit illeti meg olyan arányban, amilyen arányban ők vagy jogelődjük a jogi személy javára vagyoni hozzájárulást teljesítettek.**
  - (3) A jogutód nélkül megszűnt jogi személy tagjai és alapítója a felosztott vagyonból való részesedésük mértékéig kötelesek helytállni a megszűnt jogi személy ki nem elégített tartozásaiért.**

A jogi személy jogutód nélküli megszűnésének általános okait jelen § állapítja meg azzal, hogy a részletes szabályokat – differenciáltan – az egyes jogi személyekre megállapított rendelkezések tartalmazzák.

A jogi személy jogutód nélküli megszűnik, ha

- a) a létesítő okirat szerint határozott időtartamra jött létre és ez az időtartam eltelt, illetve megszűnése feltételhez volt kötve és a feltétel bekövetkezett;
- b) a tagok (alapítók) határoznak a megszűnéstről (ez a személyegyesítő jogi személyeknél a legfőbb szerv, az alapítvány megszűnésére speciális szabályok vonatkoznak);
- c) törvényességi felügyeleti eljárás eredményeként a bíróság megszünteti.

A gazdasági társaságok (valamint a szövetkezet és az egyesülés) esetében jelenleg a Ct. szerint a bíróság súlyos törvénysértés, illetve a fantomcégként való működés esetén szüntetheti meg a jogi személyt. Alapítvány és egyesület bíróság általi megszüntetésére az Et. előírásai szerint alapvetően súlyos, illetve ismételt törvénysértés esetén kerülhet sor.

A megszűnő jogi személy az előbb felsorolt valamennyi esetben a nyilvántartásból való bírósági törlés eredményeként szűnik meg. A megszűnés (megszüntetés) esetén a törléshez vezető bírósági eljárások részletes szabályait külön törvények (a Ct., illetve a civil szervezetek esetében az Et.) tartalmazzák. A – nem fizetésektelen jogi személyek esetében – törlésre vezető eljárások a cégjegyzékben szereplő jogi személyek esetében jelenleg a Ct.-ben szabályozott végelszámolás és a kényszereltörlés, a civil szervezetek esetében pedig az Et.-ben és a Cnytv.-ben szabályozott *végelszámolás, kényszer végelszámolás, illetve egyszerűsített törlési eljárás* (Et. 9–9/N. §-ok). A fizetésektelen jogi személyek esetében a felszámolási eljárás alapján a bíróság – a Cstv., illetve a civil szervezetekre vonatkozó külön szabályok – alapján szünteti meg a jogi személyt. Az Et. előírásai értelmében a civil szervezet csődeljárására és felszámolási eljárására – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a Cstv.-t az Et.-ben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. A csődeljárás és a felszámolási eljárás lefolytatására a civil szervezetet nyilvántartó bíróság illetékes [Et. 10. § (1) bekezdés]. A felszámolási eljárás nem tévesztendő össze a csődeljárással, bár mindkét eljárást a gyakori módosítás alatt álló Cstv. szabályozza. Csődeljárás esetén a jogi személy fizetési haladékokat kap, és ezalatt eldől, hogy a társaság reorganizációja lehetséges-e, azaz hitelezői kényszerregegyezséggel a jogi személy megmenthető-e, vagy nem. Ez utóbbi esetben a csődeljárás átfordul felszámolási eljárásba. A felszámolási eljárást főszabályként a bíróság által kijelölt felszámoló folytatja le. Felszámolás esetén kielégítetlen hitelezők maradnak, ezért beállhat a jogi személy alapítóinak, illetve tagjainak, valamint vezető tisztségviselőinek helytállási, illetve kártérítési felelőssége.

A megszűnő jogi személy vagyoni viszonyait valamennyi megszűnési esetben teljes értékűen le kell zárni. A hitelezők kielégítése után fennmaradó vagyon sorsáról az egyes jogi személyeknél megállapított szabályok az irányadók. A civil szervezetek esetében az Et. 58. § (1) bekezdés c) pontja kimondja, hogy a civil szervezet (Et. 2. § 6. pont) vagyona jogutód nélküli megszűnése esetén a létesítő okirat eltérő rendelkezése hiányában a Nemzeti Együttműködési Alapot illeti meg. Speciális előírások vonatkoznak ezenfelül a *közhasznú szervezeti jogállású jogi személyekre* (Et. 31–50. §-ok). A Ct.-ben megállapított speciális előírások szerint a közhasznú nonprofit gazdasági társaság jogutód nélkül megszűnése esetén, a tartozások kiegyenlítése után a tagoknak csak a megszűnési időkorlati saját tőke összege adható ki, legfeljebb a tagok vagyoni hányadának teljesítési időkorlati értéke erejéig. Az ezt meghaladó vagyont a cégbíróság a létesítő okirat rendelkezései szerint fordítja közcélokra. Ilyen rendelkezés hiányában a fennmaradt vagyon a Nemzeti Együttműködési Alapot illeti [Ct. 9/F. § (6) bekezdés].

VI. CÍM VÁLLALATCSOPORT

3:49. § *[Az elismert vállalatcsoport fogalma]*

- (1) **Elismert vállalatcsoport az összevont, konszolidált éves beszámoló készítésére kötelezett, legalább egy uralkodó tag és legalább három, az uralkodó tag által ellenőrzött tag által kötött uralmi szerződésben meghatározott, egységes üzletpolitikán alapuló együttműködés.**
- (2) **A vállalatcsoportban tagként részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság, egyesülés és szövetkezet vehet részt.**
- (3) **Ha a vállalatcsoportban uralkodó tagként több jogi személy közösen vesz részt, az egymással kötött szerződésük határozza meg, hogy melyikük gyakorolja az uralmi szerződésben megállapított, az uralkodó tagot megillető jogokat.**

A Ptk. a korábbi társasági szabályokkal egyezően elismert és tényleges vállalatcsoportot ismer. Azon jogi személyek körét, amelyek tagjai lehetnek a vállalatcsoportnak, azonban jelentősen kibővítette, így immár a vállalatcsoport nem sajátos társasági jogi együttműködés, hanem jogi személyek jogában egy sajátos jogintézmény. Erre figyelemmel a vállalatcsoport szabályait a jogi személyek általános szabályainak végén találjuk.

A vállalatcsoportként való működés célját, rendeltetését, vagyis azt, hogy a tagok egységes üzletpolitikán alapuló együttműködést folytathassanak, a Ptk. nem módosítja, azonban a vállalatcsoport fogalmánál más megközelítést alkalmaz. A 2006-os Gt. korábbi fogalma mind az uralkodó tag, mind az ellenőrzött tag meghatározását a Szát. fogalmaihoz rendelte.

A Ptk. ezzel szemben az uralkodó tag pozícióját köti számviteli fogalomhoz, vagyis az elismert vállalatcsoport uralkodó tagja mindig az a tag, amely összevont, konszolidált éves beszámoló készítésére kötelezett. Míg azonban a 2006-os Gt. e körben is a gazdasági társaságokra szűkítette az uralkodó tagi pozíciót, addig a Ptk. már nem utal arra, hogy uralkodó tag csak gazdasági társaság lehet. A Szát. szerint az anyavállalat készít – meghatározott feltételek fennállta esetén – konszolidált beszámolót. Anyavállalat a Szát. 3. § (2) bekezdés 1. pontja szerinti vállalkozó. A vállalkozó fogalmát szinten definiálja a Szát. a 3. § (1) bekezdés 2. pontjában.

A 3:49. § (3) bekezdés rendezi azt a kérdést, ha több uralkodó tag is részt vesz a vállalatcsoporti együttműködésben. Ebben az esetben megállapodásukban rendezik, melyikük gyakorolja az uralkodó tagot megillető jogokat. Nem változtat tehát a Ptk. azon, hogy a vállalatcsoportnak csak egy uralkodó tagja lehet.

A vállalatcsoport alárendelti pozíciójában ellenőrzött tag áll, azonban azt, hogy mit jelent az ellenőrzés, a Ptk. nem határozza meg, és nem is utal a számviteli fogalomra. Míg a konszolidált beszámoló fogalma külön jelzés nélkül is csak a Szát. szerinti beszámoló lehet, addig „az uralkodó tag által ellenőrzött tag” fordulat nem mutat egyértelműen más törvény fogalmára. Éppen ellenkezőleg, álláspontunk szerint e rendelkezést a Ptk. rendszerében kell tudni értelmezni. Az „ellenőrzés” a befolyás fogalmával (8:2. §) azonosítható leginkább. Az ellenőrzött tagi pozícióban a 2006-os Gt. alapján csak korlátolt felelősségű társaság vagy részvénytársaság állhatott.

A Ptk. általános rendelkezéssel határozza meg azokat a jogi személy típusokat, formákat, amelyek a vállalatcsoportban tagként megjelenhetnek. Vállalatcsoport tagja lehet részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság, egyesülés és szövetkezet.

E jogi személyek tehát lehetnek uralkodó tagok és ellenőrzött tagok is, figyelemmel arra, hogy a Ptk. már nem köt az egyes pozíciókhoz taxatív jogi személyi kört.

Fontos kiemelni, hogy a Ptk. nem tartalmazza azt a szabályt, hogy az elismert vállalatcsoportként való működés tényének a cégjegyzékbe való bejegyzése nem hoz létre önálló, a tagoktól elkülönült jogalanyt. Ez azonban a Ptk. rendelkezéseiből továbbra is következik. Egyrészt az (1) bekezdés is a vállalatcsoporti működés lényegét az együttműködésben határozza meg, másrészt a 3:51. § (5) bekezdése a vállalatcsoportként való működés tényének bejegyzéséről rendelkezik, harmadrészt a vállalatcsoportra vonatkozó rendelkezések nem szabályoznak sajátos döntéshozatali, képviseleti rendet, amely alapvető eleme lenne az önálló jogalanyiságnak. A vállalatcsoport továbbra is egy, alapvetően szerződéses alapon álló önkorlátozó elemeket hordozó, egységes működési politikán alapuló együttműködés.

3:50. § [Az uralmi szerződés]

- (1) Az uralmi szerződés határozza meg a vállalatcsoport egészének egységes üzletpolitikáját.**
- (2) Az uralmi szerződésnek tartalmaznia kell**
  - a) az uralkodó tag és az ellenőrzött tagok cégnevét, székhelyét;**
  - b) a vállalatcsoporton belüli együttműködés módját és lényegesebb tartalmi elemeit;**
  - c) azt, hogy a vállalatcsoport határozott vagy határozatlan időre jön-e létre.**
- (3) Az uralmi szerződésben a vállalatcsoporthoz tartozó ellenőrzött tagok önállóságának korlátozására az egységes üzleti cél megvalósításához szükséges módon és mértékben kerülhet sor. Az uralmi szerződésben gondoskodni kell az ellenőrzött tagok tagjai és hitelezői jogainak védelméről is.**
- (4) Az uralmi szerződésre a szerződések általános szabályait megfelelően alkalmazni kell.**

Az uralmi szerződés célját határozza meg az (1) bekezdés. Vagyis egyértelművé teszi, hogy az uralmi szerződés a vállalatcsoport alapidokumentuma, és az a vállalatcsoport egységes üzletpolitikáját jeleníti meg. A (2) és (3) bekezdés az uralmi szerződés tartalmi elemeit a 2006-os Gt.-vel azonos lényegi tartalommal határozza meg, azzal az eltéréssel, hogy míg a 2006-os Gt. példálódzó elemekkel irányítani kívánta a szerződéses tartalmat, addig a Ptk. ezeket az elemeket elhagyja. A Ptk. általában utal arra, hogy az uralmi szerződésre a szerződésekre vonatkozó általános szabályokat is alkalmazni kell, így értelemszerűen elhagyja a 2006-os Gt.-nek például a szerződésszegésre vonatkozó elemét.

3:51. § [A vállalatcsoport létrejöttének előkészítése]

- (1) Az uralmi szerződés tervezetét a résztvevők legfőbb szervének felhatalmazása alapján az uralkodó tag és az ellenőrzött tagok ügyvezetése készíti el. A vállalatcsoport létrehozásának előkészítéséről a csoportban résztvevő tagoknál működő munkavállalói érdekképviselőket megfelelően tájékoztatni kell.**
- (2) Az uralmi szerződés jóváhagyásáról a vállalatcsoportban részt vevő tagok legfőbb szerve legalább háromnegyedes szótöbbséggel dönt.**
- (3) Az uralkodó tag – az uralmi szerződést jóváhagyó utolsó döntésről való tudomásszerzéstől számított nyolc napon belül – köteles két alkalommal, legalább harmincnapos időközzel tájékoztató közleményt közzétenni a vállalatcsoport megalakulásáról.**

- (4) A közleménynek tartalmaznia kell**
- a) az uralmi szerződést; és**
  - b) az ellenőrzött tagok hitelezőinek és részvényeseinek szóló felhívást.**
- (5) Az uralkodó tag ügyvezetésének az utolsó jóváhagyásról való tudomásszerzésétől számított hatvan napon belül a nyilvántartó bíróságnak be kell nyújtani a vállalatcsoportként való működés tényének a bejegyzésére vonatkozó kérelmet.**

A vállalatcsoport cégbírósi bejegyzését megelőzően továbbra is nyilvánosságra kell hozni az uralmi szerződést. A Ptk. már nem az uralmi szerződés tervezetének *Céglőny*-beli közzétételét írja elő, hanem azt, hogy az uralmi szerződés létrejöttét követően kell a közzétételi kötelezettségnek eleget tenni. A közzététel helye a 3:14. § alapján a *Céglőny*. A nyolcnapos közzétételi határidő a közzétételre vonatkozó hatályos Ct.-beli szabályok (21. §) alapján a közzététel kezdeményezésére értelmezhetőek. A közleményt két alkalommal harmincnapos időközzel kell közzétenni, szemben a 2006-os Gt. egymást követő lapszámban való közzétételi kötelezettségével. A (4) bekezdés b) pontja utal a hitelezők és a részvényesek felhívására, de nem adja meg annak tartalmát. A felhívás mögötti jogok a 3:52. §-ban kerültek rögzítésre. [A b) pontban a részvényesekre való utalás hiba; az alatt az ellenőrzött jogi személy tagjait kell érteni.]

A vállalatcsoportként való működés tényének a bejegyzésére vonatkozó kérelmet a cégbíróságnak a vállalatcsoport létrejöttét, vagyis az uralkodó tag ügyvezetésének az utolsó jóváhagyásról való tudomásszerzésétől számított hatvan napon belül kell benyújtani.

A vállalatcsoport uralmi szerződésének a változását (módosítását) csak abban az esetben kell a *Céglőnyben* megjelentetni, ha a vállalatcsoport új jogi személlyel bővül. Ennek oka, hogy a csatlakozó jogi személy tagjainak és hitelezőinek biztosítani kell a 3:52. §-ban foglalt jogokat. A vállalatcsoportban már részt vevő tagok tagjai és hitelezői tekintetében azonban e jogosultságok nem élednek fel.

3:52. § [Az ellenőrzött társaságok tagjainak és hitelezőinek jogosultságai]

- (1) A vállalatcsoportba ellenőrzött tagként belépő jogi személyek tagjai a vállalatcsoport megalakulásáról szóló közlemény második közzétételét követő harmincnapos jogvesztő határidőn belül kérhetik, hogy az uralkodó tag részesedésüket a közlemény közzétételekor fennálló piaci értéken vásárolja meg.**
- (2) Az a hitelező, akinek a vállalatcsoportban részt vevő ellenőrzött taggal szemben a közlemény első közzétételének időpontjában követelése van, a második közzétételtől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül igényelheti, hogy az ellenőrzött tag nyújtson részére megfelelő biztosítékot. Nem jogosult biztosítékra az a hitelező, akinek követelése jogszabály vagy szerződés alapján már megfelelően biztosítva van, vagy ha az ellenőrzött tag gazdasági helyzetére, illetve az uralmi szerződés tartalmára tekintettel a biztosítékadás indokolatlan.**
- (3) A vállalatcsoport bejegyzésére akkor kerülhet sor, ha az ellenőrzött jogi személyek tagjainak és hitelezőinek jogai alapján érvényesített igények kielégítésre kerültek, vagy az ezzel kapcsolatos jogvitában a bíróság a tagok vagy hitelezők keresetét jogerősen elutasította.**

Az ellenőrzött jogi személyek tagjainak és hitelezőinek jogai tekintetében több eltérést is tapasztalhatunk. (A § címében téves a „társaságok” kifejezés.)

A Ptk. továbbra is az ellenőrzött jogi személyek tagjainak biztosít eladási lehetőséget a társasági részesedés tekintetében, az uralkodó tag tagjainak továbbra sem, azonban

nem kizárt, hogy az uralmi szerződés ilyen lehetőséget az uralkodó tag tagjainak is biztosítson. Az ellenőrzött tag tagjának eladási joga az uralkodó tag oldalán vételi kötelezettséget jelent. Az eladásra kínált részesedéseket az uralkodó tagnak piaci értéken kell megvennie; a Ptk. elhagyja a saját tőkéhez viszonyított vételárszámítást, hiszen az uralmi szerződésben egyébként rendezni lehet a vételár meghatározásának módját.

A hitelezők jogai vonatkozásában az uralmi szerződés nem „adhat kevesebbet”, mint amit a Ptk. biztosít, így a (2) bekezdés garanciális rendelkezéseitől az uralmi szerződés nem térhet el úgy, hogy a hitelezők hátrányosabb helyzetbe kerüljenek. Ugyanakkor látni kell, hogy a Ptk. változtatott a hitelezők helyzetén. Az egyik fontos változás, hogy a Ptk. már csak az ellenőrzött tagok hitelezőinek jogát védi, míg a 2006-os Gt. bármely vállalatcsoporti tag hitelezőjének biztosított biztosítékkövetelési jogot. A másik eltérés, hogy míg a 2006-os Gt. nem határozta meg a biztosítékot nyújtó személyt, addig a Ptk. egyértelműen jelzi, hogy az az ellenőrzött tag nyújt biztosítékot, amelynek a hitelezője a biztosítékot kéri. És végezetül a Ptk. bővíti a biztosítékadás alóli mentesülés esetét, kimondva, hogy nem jogosult biztosítékra a hitelező, ha az uralmi szerződés tartalmára tekintettel a biztosítékadás indokolatlan.

A Ptk. egyértelművé teszi – a tőkeleszállítási és az átalakulási szabályokkal egyezően –, hogy a vállalatcsoport bejegyzésére csak azt követően kerülhet sor, hogy a vállalatcsoportba tartozó tagoknak a tagjai és hitelezői igényei kielégítésre kerültek, vagy e vitában a bíróság jogerősen döntött. Eltérés ugyanakkor, hogy míg például korlátozott felelősségű társaság törzstőkéje leszállításához kapcsolódó biztosítékadási vitában a nyilvántartó bírósághoz telepíti az érdemi döntést, addig jelen esetben jogvitáról és keresetről rendelkezik, vagyis peres útra tereli a vitát.

3:53. §

[A vállalatcsoport bejegyzésének joghatása]

A nyilvántartásba való bejegyzést követően a vállalatcsoportra és a vállalatcsoport tagjaira nem alkalmazhatók a minősített többséggel rendelkező tagokra vonatkozó rendelkezések.

A Ptk. lényegét tekintve változatlan tartalommal tartja fenn a vállalatcsoport bejegyzésének joghatását. Ennek lényege, hogy vállalatcsoport esetén a vállalatcsoportként való működésbe kerül beolvastásra minden ellenőrzési jogosítvány, vagyis az minden egyéb, az ellenőrzés magas fokához fűződő joghatást magába szív. Ebből következően, ha az ellenőrzés, a befolyás elérné a minősített többséget, vagyis alkalmazni kellene, lehetne a 3:324. §-t, abban az esetben sem kerülhetnek alkalmazásra már azok a szabályok. A 3:52. § rendelkezései a vállalatcsoport létrehozásakor – a vállalatcsoportban részt vevő jogi személyek egymásban lévő befolyásától függetlenül – biztosítanak mind a jogi személy tagjainak, mind a hitelezőknek jogokat. A vállalatcsoport bejegyzését követően, minősített befolyásszerzés esetén sem élednek fel e jogok ismét, hiszen a hitelezők például már a vállalatcsoport létrejöttével is kellett, hogy kialakítsák szerződéses viszonyukat.

Külön kérdésként merül fel az, ha új jogi személy csatlakozik a vállalatcsoporthoz. Ebben az esetben is a 3:52. § szerinti jogok illetik meg a csatlakozó tagjait és hitelezőit. Vagyis ebben az esetben – függetlenül attól, hogy a csatlakozó jogi személyben az uralkodó tag egyidejűleg minősített befolyást is szerzett – a hitelezők nem az uralkodó tagtól, hanem a csatlakozó ellenőrzött tagtól kérhetnek biztosítékot. A vállalatcsoport fennállta alatt továbbá nem alkalmazható a 3:324. § (3) bekezdés szerinti, az uralkodó tagot terhelő helytállási kötelezettség sem, mert azt a 3:59. §-a szerinti helytállás „helyettesíti”.

3:54. § [Egyszemélyes társaság a vállalatcsoportban]

Ha a vállalatcsoport ellenőrzött tagjában az uralkodó tag egyedül rendelkezik társasági részesedéssel, uralmi szerződést nem kell kötni, hanem az uralmi szerződés kötelező tartalmi elemeiről az uralkodó tag és az ellenőrzött tag létesítő okiratában kell rendelkezni.

A Ptk. fenntartja azt a szabályt, hogy ha az uralkodó tag az ellenőrzött társaság egyszemélyi tulajdonosa, az uralmi szerződés megkötésére nincs szükség, hanem az uralmi szerződés kötelező elemeit (3:50. §) a két tag létesítő okiratában kell rendelkezni. Ehelyütt helyes, hogy a Ptk. a szabályt egyszemélyes ellenőrzött gazdasági társaságra írja elő, hiszen szövetkezet és egyesülés fogalmilag kizárt egy taggal. Ugyanakkor – bár a rendelkezés tartalma helyes – nem túl életszerű, hogy a felek a rendelkezésnek megfelelően rendeznék viszonyukat. Ennek oka az, hogy a vállalatcsoport fogalmilag több tagot jelent, mint az uralkodó tagot és az egyszemélyes ellenőrzött társaságot. Így, ha van is a vállalatcsoportban akár egy olyan tag, amelyben az uralkodó tag egyedüli tag, akkor is célszerűbbnek tűnik az uralmi szerződés megkötése. Már csak azért is, mert a § szerinti esetben az uralmi szerződéses rendelkezések változása – mind az uralkodó tag, mind az ellenőrzött tag esetében – a létesítő okirat módosításával is járna. A létesítő okirat mint cégnyilvántartásbeli cégirat nyilvános irat. Az uralmi szerződést azonban a Ptk. szerint csak a vállalatcsoport létrejöttkor kell nyilvánosságra hozni, a vállalatcsoport fennállta alatt, az uralmi szerződés módosításait (kivéve új tag csatlakozásának esetét) már nem kell közzétenni.

3:55. § [Az uralkodó tag és az ellenőrzött tag ügyvezetése közötti viszony]

- (1) Az uralkodó tag ügyvezetése az uralmi szerződésben meghatározottak szerint az ellenőrzött tag ügyvezetését utasíthatja és az ellenőrzött tag működésére kötelező határozatokat hozhat. Ha az uralkodó tag eljárása megfelel az uralmi szerződésnek, nem alkalmazhatók az ellenőrzött tagnál e törvénynek a legfőbb szerv kizárólagos hatáskörére és az ügyvezetés önállóságára vonatkozó rendelkezései.**
- (2) Ha az uralmi szerződés előírja, hogy az ellenőrzött tag vezető tisztségviselőinek és felügyelőbizottsági tagjainak választására, visszahívására és díjazásuk megállapítására az uralkodó tag jogosult, az ellenőrzött társaság cégvezetőjévé az uralkodó tag munkavállalója is kinevezhető.**
- (3) Az uralkodó tag vezető tisztségviselője és felügyelőbizottsági tagja az ellenőrzött tagnál is elláthat vezető tisztségviselői vagy felügyelőbizottsági feladatot.**
- (4) Az ellenőrzött tag vezető tisztségviselője az ellenőrzött tag ügyvezetését az uralmi szerződésnek megfelelően, az uralkodó tag irányítása alatt, a vállalatcsoport egésze üzletpolitikájának elsődlegessége alapján köteles ellátni. Mentesül a vezető tisztségviselőket a taggal szemben terhelő felelősség alól, ha tevékenysége megfelel a jogszabályoknak és az uralmi szerződésnek.**

E § rendezi azokat a sajátos eltéréseket, amelyek a vállalatcsoporti működéssel függnek össze. Így deklarálja, hogy az uralkodó tag utasíthatja az ellenőrzött tag menedzsmentjét, illetve az ellenőrzött tag működésére kötelező határozatokat hozhat. Ez utóbbinak tipikus esete, ha az uralkodó tag választja az ellenőrzött tag vezető tisztségviselőjét, felügyelőbizottságát. Az uralkodó tag munkavállalója továbbá cégvezető lehet az ellenőrzött tagban. Általános szabályként a rendelkezés továbbá felmentést ad az általános összeférhetetlenségi szabályok alól [3:115. § és 3:346. § (4) bekezdés].

E rendelkezések esetében fontos felhívni a figyelmet arra, hogy ezek az uralmi szerződésen alapuló kérdések, illetve az uralmi szerződés alakíthatja ezeket a szabályokat. Mint az együttműködés alapidokumentuma, az uralmi szerződés határozza meg, milyen mélységig szól, szólhat bele az uralkodó tag az ellenőrzött tag működésébe. Elképzelhető, hogy az uralmi szerződés például kizárja a (2) bekezdés szerinti jogot, vagy nem megválasztási, hanem egyetértési jogot biztosít.

A jogi személyek általános szabályai között a Ptk. rögzíti, hogy a vezető tisztségviselő a jogi személy érdekének megfelelően köteles ellátni feladatát [3:21. § (2) bekezdés]. Vállalatcsoporti működés esetén viszont az ellenőrzött tag vezető tisztségviselői az uralmi szerződésnek megfelelően kötelesek eljárni, vagyis ahol az uralmi szerződés felülírja az ellenőrzött tag egyedi érdekeit, ott az uralmi szerződés szerint kell eljárni, hiszen a vállalatcsoport léte egyben azt is jelenti, hogy a tagok lemondanak a teljes önállóságukról. Ezen alapvetés ezért módosítja az ellenőrzött tag mint jogi személy és vezető tisztségviselője közötti felelősségi szabályokat is. Belső viszonyukban azt kell elsődlegesen vizsgálni, hogy a vezető tisztségviselő tevékenysége megfelelt-e a jogszabályoknak és az uralmi szerződésben foglaltaknak, összességben a vállalatcsoport egésze üzletpolitikájának elsődlegessége volt-e az alapja a vezető tisztségviselő tevékenységének. Egyéb szerződéses kérdésekben (díjazás, felmondás stb.) természetesen a vezető tisztségviselői jogviszonyból folyó, egyébként a felek közötti kötelek érvényesülnek. Vagyis vállalatcsoporti működés esetében az ellenőrzött tag és vezető tisztségviselőjének 3:24. § szerinti szerződéses viszonyára egy további réteg rakódik, az uralmi szerződés, amely a 3:55. § (4) bekezdésnek megfelelően felülírhatja a felek közötti viszonyt. Fontos rámutatni, hogy e rendelkezés a belső felelősségi szabályt határozza meg, így az a 3:118. § és 3:347. § (3) bekezdés szerinti felelősséget nem érinti. Az ellenőrzött tag fizetéseképtelenségével fenyegető helyzet bekövetkeztekor a vezető tisztségviselőnek tehát immár nem az egységes üzletpolitikát, hanem a hitelezői érdekeket kell szem előtt tartania.

3:56. § [Beszámolási kötelezettség]

- (1) Mind az uralkodó, mind az ellenőrzött tag ügyvezetése az uralmi szerződésben meghatározott időközönként, de legalább évente egyszer köteles beszámolni legfőbb szervének az uralmi szerződésben foglaltak teljesítéséről. Az uralmi szerződés ennél ritkább beszámolást előíró rendelkezése semmis.**
- (2) Az ellenőrzött tag azon hitelezője, akinek követelése eléri az ellenőrzött tag jegyzett tőkéjének tíz százalékát, kérheti, hogy az uralkodó tag ügyvezetése adjon részére tájékoztatást az uralmi szerződés végrehajtásáról, illetve az ellenőrzött tag gazdasági helyzetéről. Ha a kérelemnek az uralkodó tag ügyvezetése nem tesz eleget, vagy a tájékoztatás nem megfelelő, a hitelező kérheti a nyilvántartó bíróságtól annak megállapítását, hogy az uralkodó tag megsérti az uralmi szerződésben foglaltakat.**

A Ptk. mind az uralkodó tag, mind az ellenőrzött tag vonatkozásában kötelezővé teszi a beszámolást. A kérdést főszabályként az uralmi szerződésre tartozó elemként kezeli – így nem is határozza meg annak kötelező elemeit –, azonban évi egy beszámolási kötelezettséget előír az ügyvezetés számára.

Fenntartja a Ptk. a hitelezők tájékoztatáskérési jogát azzal a kiegészítéssel, hogy a hitelező az uralkodó tagtól nem csupán az uralmi szerződés végrehajtásáról kérhet tájékoztatást, hanem az ellenőrzött tag helyzetéről is. Természetesen a hitelező azon ellenőrzött tagról kérhet tájékoztatást, amelynek hitelezője. A tájékoztatási kötelezettség nemteljesítéshez, vagy nem megfelelő teljesítéséhez a Ptk. sajátos jogkövetkezményt

kapcsol, ugyanis a hitelező kérheti a cégbíróságtól annak megállapítását, hogy az uralkodó tag megsérti az uralmi szerződésben foglaltakat. Figyelemmel arra, hogy egyrészt a tájékoztatási kötelezettség tartalma nincs körülhatárolva, így kérdéses, mi minősül nem megfelelő tájékoztatásnak, másrészt, hogy az a tény, hogy az uralmi szerződésben nem fél a hitelező, kérdésessé teheti, milyen szerződésszegést tud a bíróság megállapítani. Kérdéses továbbá, milyen jogának érvényesítéséhez lenne szüksége a hitelezőnek arra, hogy az uralmi szerződés megszegését a bíróság megállapítsa. Vélhetően a 3:60. § szerinti intézkedések megalapozását szolgálhatja a megállapítás, bár a „lényeges és ismételt megszegés” fordulatokat a Ptk. nem e rendelkezésnél, hanem a 3:57. §-ban használja.

A fenti bizonytalanságok mellett is kijelenthető annyi, hogy a tájékoztatásnak többet kell tartalmaznia, mint a nyilvánosan is elérhető információk (például a Szát. szerinti éves beszámoló, amelyet akár az uralkodó tag vagy az ellenőrzött tag az elektronikus beszámoló rendszer honlapján közzétesz). A „szerződésszegés” kérdését pedig vélhetően úgy kell értelmezni, hogyha a hitelező igazolja, hogy az uralkodó tag számára a törvény által előírt tájékoztatást nem adta meg, a bíróság azt állapítja meg, hogy a tájékoztatási kötelezettség, mint törvényben meghatározott, az uralmi szerződéshez tapadó kötelezettség került megsértésre.

3:57. §

[Kisebbségvédelmi biztosíték]

Bármely ellenőrzött tagnak a szavazatok legalább öt százalékával rendelkező tagjai, valamint az ellenőrzött tag vezető tisztségviselői kezdeményezhetik az uralkodó tag legfőbb szervének összehívását, ha az uralmi szerződés lényeges vagy ismételt megsértését észlelik. Ha az uralkodó tag ügyvezetése a kérelem kézhezvételétől számított tizenöt napon belül a legfőbb szerv ülésének legkésőbb harminc napon belüli összehívásáról nem gondoskodik, az indítványtevők kérelmére az ülést a nyilvántartó bíróság hívja össze, vagy az ülés összehívására az indítványtevőket jogosítja fel megfelelő határidő tűzésével. Az ülés költségeinek megelőlegezéséről az uralkodó tag köteles gondoskodni, de ha a kérelem alaptalannak bizonyult, a költségek az indítványtevőket terhelik.

Az ellenőrzött tag tagjainak kisebbségi jogai is nehezen értelmezhető változás részesei. Míg a 2006-os Gt. az uralkodó tag tájékoztatási kötelezettségének köré vonta be az ellenőrzött tag tagjainak tájékoztatását is, addig a Ptk. a vállalatcsoporton belül tagonként határozza meg a tájékoztatási jogot, vagyis vállalatcsoporton belül az uralkodó tagot az ellenőrzött tag tagjai felé tájékoztatási kötelezettség főszabályként nem terheli. (Természetesen az uralmi szerződés előírhatja, hogy az uralkodó tag ügyvezetése köteles tájékoztatást adni a vállalatcsoport helyzetéről az ellenőrzött tagok tagjainak.) Ehelyett a Ptk. az ellenőrzött tag kisebbségi joggal rendelkező tagjainak, vagyis legalább a szavazatok öt százalékával rendelkező tagjainak az uralkodó tag legfőbb szervének összehívására vonatkozó jogát rögzíti. Kétséges ugyanakkor, hogy milyen eredményre vezethet e kisebbségi jog. Az első mondat utolsó fordulata alapján nyilvánvalónak tűnik, hogy az összehívásra kerülő legfőbb szervi ülésen napirendre kell tűzni azt a kérdést, hogy az uralkodó tag az uralmi szerződés lényeges vagy ismételt megsértését követte-e el. Az összehívást kezdeményezőknek e legfőbb szervi ülésen ugyanakkor a törvény jogokat nem biztosít. A társasági jog közös szabályai kifejezetten rögzítik, hogy a legfőbb szerv ülése nyilvános, azonban e rendelkezésből nem következik, hogy nyilvánosság körében az egyéb érdeklődőknek akár csak felszólalási joga lenne, másrészt az ellenőrzött tag kisebbségi joggal rendelkező tagjainak meghívót a legfőbb szerv ülésére nem kell küldeni,

illetve – a törvény ilyen rendelkezése hiányában – olyat nem is kapnak. Ebből következően a rendelkezés gyakorlati haszna elenyésző lehet, különös figyelemmel arra, hogy a költségviselés szabályaiban a Ptk. arról rendelkezik, hogy ha a legfőbb szerv összehívására irányuló kérelem alaptalan volt, a költségek az indítványtevőket terhelik. Kérdés, hogy alaptalan volt-e az indítvány, ha az uralkodó tag legfőbb szerve nem tárgyalja, vagy bár tárgyalja a kérdést, alaptalannak minősíti a felvetést.

Jelzéseként utalunk arra, hogy a rendelkezésben a legfőbb szerv fordulat helyett a döntéshozó szerv fordulat alkalmazása lett volna szerencsés, figyelemmel arra, hogy a vállalatcsoportra vonatkozó rendelkezések a jogi személyek általános szabályai között kerültek elhelyezésre. A jogi személyek általános szabályai között a Ptk. a „döntéshozó szerv” kifejezést használja. A „legfőbb szerv” kifejezést a Ptk. csak a társasági jogi részben használja, ugyanakkor a vállalatcsoportnak nem csak gazdasági társaság lehet a tagja.

3:58. § [Munkavállalói részvétel]

- (1) Ha a nyilvántartásba bejegyzett vállalatcsoport legalább három ellenőrzött tagjában kötelező a munkavállalói részvétel a felügyelőbizottságban, az uralkodó tag legfőbb szerve az érintett üzemi tanácsok erre irányuló kérelme alapján lehetővé teheti, hogy az ellenőrzött tagok felügyelőbizottsága helyett az uralkodó tag felügyelőbizottságában vegyenek részt munkavállalói küldöttek. Ez esetben az uralkodó tag létesítő okiratában – ha eddig az adott tagnál ilyen nem működött – a felügyelőbizottság létrehozásáról rendelkezni kell. A munkavállalói küldöttek jelölési módját ez esetben az uralkodó tag ügyvezetése és az érintett ellenőrzött tagok üzemi tanácsai között létrejött megállapodásban kell szabályozni.**
- (2) Az (1) bekezdés alapján létrejött megállapodásra a szerződések általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A rendelkezés a 3:55. §-hoz hasonlóan sajátos működési szabályt állapít meg, amely alapján az uralkodó tag felügyelőbizottságában az ellenőrzött tagok munkavállalói küldöttei kapnak tagságot, az érintett üzemi tanács erre irányuló kérelme alapján. E lehetőséget akkor biztosítja a Ptk., ha a vállalatcsoport legalább három ellenőrzött tagjában kötelező a munkavállalói részvétel a felügyelőbizottságban. A kérdést a Ptk. szerződéses alapra helyezi, így az uralkodó tag (legfőbb szerve) nem köteles e lehetőséget biztosítani az ellenőrzött tag felügyelőbizottságainak munkavállalói küldöttjei részére.

3:59. § [Az uralkodó tag helytállása]

Ha a vállalatcsoport valamely ellenőrzött tagját felszámolják, az uralkodó tag a ki nem elégített hitelezők követelése miatt helytállni tartozik. Mentésül a helytállás alól, ha bizonyítja, hogy az ellenőrzött tag fizetésektelensége nem a vállalatcsoport egységes üzletpolitikája következtében állt be.

Az uralkodó tag helytállására vonatkozó rendelkezés a 3:53. §-ból következik. A Ptk. a vállalatcsoporti működést – függetlenül az uralkodó tag és az ellenőrzött tag közötti befolyás mértékétől – a minősített befolyással egyenértékűnek tekinti mind az ellenőrzött tag tagjai, mind a hitelezők tekintetében. Erre figyelemmel biztosít jogokat a vállalatcsoport létrejöttkor, és erre figyelemmel állít fel sajátos felelősségi szabályt a 3:324. § (3) bekezdésének mintájára. Érdeemes utalni arra, hogy vélhetően hiba, hogy a 3:324. § (3) bekezdése és jelen rendelkezés szövegezése nem egységes, így

különösen, hogy jelen rendelkezés nem általában a jogutód nélküli megszűnésre utal, hanem csak a felszámolásra. Ezzel a kényszertörlési eljárással történő megszűnés esetén nem érvényesül e helytállási szabály, hanem a hitelezőnek a Ct. vonatkozó rendelkezései alapján kell igényét érvényesítenie.

3:60. § [A nyilvántartó bíróság intézkedései]

Az uralmi szerződésben foglaltak lényeges vagy ismételt megszegése esetén a nyilvántartó bíróság bármely jogilag érdekelt indítványára

- a) felhívja az uralkodó tagot az uralmi szerződés szerinti működésre;**
- b) törvényességi felügyeleti intézkedést alkalmaz; vagy**
- c) felosztatja a vállalatcsoportot.**

A rendelkezés célja a vállalatcsoport törvényes működésének kikényszerítése, azonban nehezen modellezhetőek a cégbírósági intézkedést megalapozó körülmények. Ebben a körben utalunk a 3:56. §-nál és 3:57. §-nál kifejtettekre. Hitelezői tájékoztatási jog megsértése esetén értelmezhető a rendelkezés, feltéve, hogy a tájékoztatási kötelezettség megsértését a cégbíróság lényeges elemnek tekinti. Az ellenőrzött tag tagjainak indítványa alapján is esetlegesen elképzelhető az intézkedés, azzal a korlattal, hogy a cégbíróság a Ct. 74. §-a alapján gazdasági-célszerűségi szempontú vizsgálatot nem folytat, így ezen okok alapján törvényességi felügyelet intézkedést sem alkalmaz. A c) pont szerinti felosztatás felváltja a korábbi, a vállalatcsoportként való működéstől való eltiltást. A hatályos intézkedés cégjogi értelemben nem értelmezhető. A felosztatás jellemzően civil eljárásjogi kategória. A cégbíróság felosztatás alatt csak a vállalatcsoportként való működéstől való eltiltást és a vállalatcsoportként való működéshez kapcsolódó cégbejegyzések törlését értheti a jövőben is.

3:61. § [A vállalatcsoport megszűnése]

(1) A vállalatcsoport megszűnik, ha

- a) az uralmi szerződésben meghatározott idő eltelt, illetve megszűnési feltétel bekövetkezett;**
- b) az uralkodó tag legfőbb szerve az összes tagja háromnegyedes többségével így határoz;**
- c) az uralkodó tag már nem készít összevont, konszolidált éves beszámolót; vagy**
- d) a nyilvántartó bíróság a vállalatcsoportot felosztatja.**

(2) Az (1) bekezdés a)–c) pontja szerinti esetekben a nyilvántartó bíróság az uralkodó tag bejelentése alapján törli a nyilvántartásból a vállalatcsoportra vonatkozó bejegyzéseket. A bejelentést a körülmény közzétételétől számított harminc napon belül kell megtenni.

(3) Az uralkodó tag az elismert vállalatcsoportként való működés idején vállalt kötelezettségeinek teljesítéséért a vállalatcsoport megszűnését követően is helytállni tartozik.

A vállalatcsoport megszűnésének eseteit a Ptk. a 2006-os Gt.-től részben eltérő módon határozza meg. Változatlan és értelemszerű szabály, hogy megszűnik a vállalatcsoport, ha az uralmi szerződésben meghatározott idő eltelt, illetve megszűnési ok következett be. Jelentősen módosult ugyanakkor a b) pont szerinti megszűnési ok. A 2006-os Gt. még valamennyi résztvevő legfőbb szervének döntését kívánta meg

a vállalatcsoport megszűnéséhez, vagyis a közös megegyezéssel történő megszűnést tekintette megfelelőnek. A Ptk. ezzel szemben az uralkodó tag megszüntetésre irányuló döntéséhez, kvázi felmondásához köti a megszűnést. Fontos kiemelni, hogy nem egyszerűen a legfőbb szerv (helyesebb szóhasználattal döntéshozó szerv) háromnegyedes döntése kell, hanem az uralkodó tag összes tagjának háromnegyedes döntése. Szintén az uralkodó tagon alapuló megszűnési ok, ha az már nem készít összevont, konszolidált beszámolót. Sajátos megfogalmazással találkozhatunk a kényszermegszűnés esetén. Míg a 2006-os Gt. sajátos felügyeleti intézkedésként szabályozta a 62. § (4) bekezdésben a vállalatcsoportként való működéstől való eltiltást, addig a Ptk. – anélkül, hogy a Ct. szerinti eljárásra utalna – feloszlatastról rendelkezik. A feloszlatast ugyanakkor civil jogi szankció, amely utalva az előző §-nál kifejtettekre, elég szerencsétlen megoldás.

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a Ptk. a megszűnéshez kapcsolódó eljárást is másként szabályozza. Egyrészt bejelentésről rendelkezik, és nem a változás bejelentéséről, mint tette a 2006-os Gt. A 2006-os Gt. megoldása szerencsésebbnek tűnik, hiszen a bejelentés formalizálatlan beadvány, míg a változásról való értesítés, változásbejegyzési eljárást jelent. Mivel a cégjegyzékbe bejegyzett tények törlésére kerül sor, a változásbejegyzési kérelem benyújtása lenne indokolt. Utalunk arra, hogy a cégbírósi bejelentés határideje is módosult. A 2006-os Gt. a megszűnési ok bekövetkeztét követő harminc napon belüli bejelentésről rendelkezett, addig a Ptk. a megszűnésről szóló közzétételt követő harmincnapos határidőt mond ki. Ez a mechanizmus viszont relatívvá teszi a határidőt. A közzétételi kötelezettségnél életszerűen az uralkodó tag tesz eleget, és az előző aggály ellenére az tűnik valószínűnek, hogy az uralkodó tag a közzétételt haladéktalanul kezdeményezi. A közzétételi kötelezettségre csak utal a Ptk., annak sem a határidejét, sem tartalmát nem határozza meg.

A Ptk. fenntartja az uralkodó tag helytállási kötelezettségét a vállalatcsoport működésének idején vállalt kötelezettségeikért.

3:62. § [Tényleges vállalatcsoport]

- (1) Ha az uralmi szerződés megkötésének a feltételei legalább három éven keresztül megszakítás nélkül fennállnak, bármely jogilag érdekelt kérelmére a bíróság kötelezheti a tényleges uralkodó tagot, illetve az ellenőrzött tagokat az uralmi szerződés megkötésére és a vállalatcsoport bírósági nyilvántartásba vételének kezdeményezésére.**
- (2) Legalább hároméves megszakítás nélküli tényleges vállalatcsoportként való működés esetén a bíróság a jogilag érdekelt kérelmére az uralkodó tag és az ellenőrzött tag viszonyában az uralkodó tag és az ellenőrzött tag ügyvezetése közötti viszonyra vonatkozó rendelkezéseket uralmi szerződés és vállalatcsoportként való nyilvántartásba vétel hiányában is alkalmazhatja.**

A Ptk. fenntartja a tényleges vállalatcsoporti működés jogkövetkezményeit, azonban más megközelítést alkalmaz. A 2006-os Gt. ugyanis kimondta azt, hogy alkalmazhatóak az ellenőrzött tag ügyvezetésének utasítására vonatkozó és az ellenőrzött tag működését befolyásoló rendelkezések, ha három évig fennállt az együttműködés. A Ptk. ezt az általános szabályt nem mondja ki, hanem arról rendelkezik, hogy a bíróság alkalmazhatja a vonatkozó rendelkezéseket a jogilag érdekelt fél kérelmére, vagyis valamilyen igényérvényesítési mechanizmust feltételez. A bíróság továbbá kötelezheti a tagokat, hogy uralmi szerződést kössenek, ha a vállalatcsoporti működés feltételei három éven keresztül megszakítás nélkül fennálltak.

MÁSODIK RÉSZ EGYESÜLET

VII. CÍM AZ EGYESÜLET FOGALMA, LÉTESÍTÉSE, TAGSÁGA

3:63. § *[Az egyesület fogalma]*

- (1) **Az egyesület a tagok közös, tartós, alapszabályban meghatározott céljának folyamatos megvalósítására létesített, nyilvántartott tagsággal rendelkező jogi személy.**
- (2) **Egyesület nem alapítható gazdasági tevékenység céljára.**
- (3) **Az egyesület az egyesületi cél megvalósításával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység végzésére jogosult.**
- (4) **Az egyesület vagyonát céljának megfelelően használhatja, vagyonát nem oszthatja fel tagjai között, és a tagok részére nyereséget nem juttathat.**
- (5) **Az egyesület alapszabálya az egyesület valamely szervezeti egységét jogi személlyé nyilváníthatja.**

Az egyesület jogi személy, s mint ilyen bírósági nyilvántartásba-vétellel jön létre (Ptk. 3:4. §). Az egyesület létrehozása a Ptk. alapján nyilvántartásba vételhez kötött, a magyar jog tehát nem ismer be nem jegyzett, így nem jogi személy egyesületet, szemben a például a német joggal [Sárközy Tamás: *Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban. Társasági, egyesületi és alapítványi jog a Ptk. Harmadik Könyve alapján* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 173.]. Az Et. a civil szervezetek, így az egyesületek működésére is kiható több szabályt tartalmaz, emellett egyéb jogszabályok ugyancsak meghatározzák az egyesületek gazdálkodási, adózási s egyéb szabályait. A szabályozásról – elsősorban az Et. szabályairól – elmondható, hogy mind formalizáltabb működést követelnek meg az egyesületektől; fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy a szigorodó szabályozás nem jelenti az egyesülési jog sérelmét – Sárközy is rögzíti, hogy az egyesülési jog nem jelent szervezetalapítási jogot [Sárközy Tamás: *Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban. Társasági, egyesületi és alapítványi jog a Ptk. Harmadik Könyve alapján* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 179.)] –, hiszen az egyesület létrehozásának lehetősége csak az egyik, s nem kizárólagos módja az egyesülési jog gyakorlásának. Az egyesülési jog formátlan keretek között is gyakorolható. Az Et. rögzíti, hogy nem minősül egyesületnek a természetes személyeknek az egyesülési jog alapján létrehozott olyan közössége, amelynek működése nem rendszeres, vagy nincs nyilvántartott tagsága vagy az egyesületre vonatkozó rendelkezésekben meghatározott szervezete (e szabály az Etv.-ből került áttemelésre az Et.-be). Az Et. megalkotásakor az 1959-es Ptk. kiegészült a civil társaság szabályaival is, a polgári jogi társaság mintájára; a civil társaság szabályai jelenleg az Et. 5/A. §-ában találhatóak.

Az egyesület a korábbi szabályozással egyezően személyegyesülés, melynek célja, hogy a tagok által az alapszabályban meghatározott célját megvalósítsa. A korábbi fogalom e körben annyiban változott, hogy a demokratikusságot és az önkormányzatiságot mint feltételt nem rögzíti a törvény szövege. Tekintettel arra, hogy ez változást jelent az 1959-es Ptk. szabályaihoz képest, kérdés lehet, hogy ebből milyen következtetéseket fog levonni a bírósági gyakorlat az egyesületekre vonatkozó egyes rendelkezések értelmezésekor, hiszen korábban több bírósági határozat indokolása is hivatkozott e fogalmakra (pl. BH2012.128., BH1997.95.). Általánosságban megállapítható, hogy a korábbi gyakorlat a demokratikusság és az önkormányzatiság követelményéből alapvetően azt a következtetést vont le, hogy az egyesület belső szabályait (a demokratikusság követelményéből eredő korlátok mellett) szabadon, saját maga határozza meg; tekintettel

arra, hogy a Ptk. teljesen új alapokra helyezte a magánjogi egyesületek szabályozását és jelentős szabadságot biztosít az egyesületek számára belső működésük kialakításához, ennek következtében a korábbi bírósági gyakorlat okafogyottá vált.

A gazdasági tevékenység végzése tekintetében a Ptk. korlátozó szabályt tartalmaz, s rögzíti, hogy e célból egyesület nem hozható létre. E tilalmat az 1959-es Ptk. és az Etv. is tartalmazta. E tilalom alapján mondta ki a bíróság egyebek mellett, hogy olyan egyesület nem hozható létre melynek célja kábeltelevíziós antennarendszer és kábelhálózat kiépítése, annak üzemszerű működtetése és helyi kábeltelevíziós adások megvalósítása (BH1990.154.). Ezzel szemben a bíróság nyilvántartásba vett olyan alapítványt (alapítvány sem hozható létre gazdasági tevékenység céljára), melynek célja a rossz lakáskörülmények megszüntetése volt, részben újszerű házak építésével és régiak renoválásával, részben az otthonteremtés eszméjének elültetésével (BH1997.312., a jogeset részletesebb kifejtését lásd a 3:379. §-nál). A gazdasági tevékenység céljából történő alapítás tilalma ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az egyesület gazdasági tevékenység végzésére egyáltalán nem lenne jogosult, a követelmény azonban az, hogy az egyesület az egyesületi cél megvalósításával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység végezzen. A gazdasági tevékenységgel kapcsolatos szabályt tartalmaz az Et. is (a hivatkozott rendelkezés ugyan az 1959-es Ptk. alatt lépett hatályba, azonban a Ptk. szabályával lényegében egyező szabályozást tartalmazott az 1959-es Ptk. is, így a rendelkezés módosítására nem volt szükség), mely az adóhatóság feladatává tette, hogy törvényességi ellenőrzési eljárást kezdeményezzen, ha bármely évre vonatkozóan megállapítható, hogy a civil szervezet (így az egyesület is) elsődlegesen gazdasági-vállalkozási tevékenységű szervezetnek minősült (Et. 23. §). Az Et. pedig azon szervezetet tekinti elsődlegesen gazdasági-vállalkozási tevékenységű szervezetnek, amelynek éves összes bevétele hatvan százalékát eléri vagy meghaladja a gazdasági-vállalkozási tevékenységből származó éves összes bevétele (Et. 2. § 7. pont).

Az egyesület civil jellegével összefüggésben a Ptk. rögzíti azt is, hogy az egyesület vagyonát csak céljának megfelelően használhatja, s vagyonát nem oszthatja fel a tagok között, illetve a tagok részére nyereséget nem juttathat.

A Ptkm. egészítette ki a 3:63. §-t egy (5) bekezdéssel, rögzítve, hogy az egyesület alapszabálya az egyesület valamely szervezeti egységét jogi személlyé nyilváníthatja. A jogi személy szervezeti egység tekintetében az egyesületekre vonatkozó szabályozás nem tartalmaz rendelkezést. Ennek oka az, hogy a jogi személy szervezeti egységeire vonatkozó szabályok a jogi személyekre vonatkozó általános rendelkezések között kerültek elhelyezésre. Amennyiben az egyesület ilyen szervezeti egységet kíván létrehozni, úgy azt a bíróságnak be kell jelentenie, s meg kell adnia azokat az adatokat, melyeket a Cnytv. előír, azaz: a jogi személyszervezeti egység nevét, székhelyét és ügyintéző és képviselői szervének nevét, és a jogi személy szervezeti egység képviselőjének nevét és anyja születési nevét. Amennyiben pedig a kérelem az egyesület jogi személy szervezeti egysége adószámának, illetve statisztikai számjelenek megállapítása, illetve beszerzése iránti kérelmet is tartalmaz, úgy a kérelem teljesítéséhez szükséges adatokat is meg kell adni [Cnytv. 20. § (3) és (6) bekezdés]. A Cnytv. egyértelművé teszi azt is, hogy a jogi személy szervezeti egységet nem önállóan kell nyilvántartani, hanem a jogi személy nyilvántartásán belül [Cnytv. 92. § (1) bekezdés h) pont], továbbá rögzíti azt is, hogy mely adatokat kell e szervezeti egység esetén nyilvántartani.

A bírósági gyakorlatban kérdésként merült fel, hogy a kérelmezők egy egyesület, azaz egy önálló jogi személy nyilvántartásba vételét kérik-e a bíróságtól, vagy pedig a kérelem egy egyesület jogi személynek minősülő szervezeti egységének nyilvántartásba vételére irányul. A bíróság e döntéseiben kifejtette azt – ami az 1959-es Ptk. és a Ptk. szabályaiból is következik –, hogy a szervezet és a szervezet tagjainak önállósága dönti el,

hogy jogi személynek minősülő szervezeti egységről vagy egyesületről van-e szó. Egy ügyben például az elsőfokú bíróság megtagadta egy olyan egyesület nyilvántartásba vételét, melynek célja a darts játék népszerűsítése és a magyar, valamint a nemzetközi versenysportba történő bekapcsolódás volt, továbbá alapszabályában szerepelt, hogy egy meghatározott szövetség tagjaként kíván működni. A bíróság indokolása szerint a kérelmező a szövetség tagjaként kíván működni így, nem tekinthető önálló társadalmi szervezetnek, ezért nyilvántartásba vételére nincs lehetőség. A másodfokon eljáró bíróság álláspontja ezzel szemben az volt, hogy olyan önálló, autonóm közösséget lehet társadalmi szervezetnek tekinteni, melynek működésében túlnyomórészt saját tagjainak érdeke és akarata jut kifejezésre, a döntéseket a szövetségtől függetlenül hozza meg, annak ellenére, hogy a közös célkitűzéseknek, az összehangolt tevékenységeknek bizonyos körben aláveti saját működését. Mindezek alapján tehát a szervezet és a szervezet tagjainak önállósága dönti el, hogy tageszeületről vagy a szövetség szervezeti egységéről van szó (BH1993.460.).

A 3:63. § kapcsán végezetül fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy szabályai eltérést nem engedő normák, hiszen a 3:4. § (2) bekezdése alapján a jogi személy tagjai, illetve alapítói az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk, valamint a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása során térhetnek el a Ptk. szabályaitól, a 3:63. § azonban nem ilyen szabályokat tartalmaz. A 3:63. § szabályai az egyesület státuszára vonatkozó szabályok, s ezért azoktól eltérni nem lehet.

3:64. §

[Létesítés]

Az egyesület létrehozásához alapszabály elfogadása, az alapszabály elfogadásához legalább tíz személy egybehangzó akaratnyilatkozata szükséges.

A Ptk. az egyesület létesítése feltételeként rögzíti, hogy létrehozásához alapszabály elfogadása, az alapszabály elfogadásához legalább tíz személy egybehangzó akaratnyilatkozata szükséges. A 3:64. § – a 3:63. § szabályaihoz hasonlóan – eltérést nem engedő szabályt tartalmaz, hiszen ez a szabály is az egyesület státuszára vonatkozó rendelkezés. E szabályozás ugyanakkor értelemszerűen a jogi személyekre vonatkozó általános szabályokkal együtt értelmezendő, az egyesületnek tehát saját névvel, székhellyel, tagjaitól, illetve alapítójától elkülönített vagyonnal, valamint az ügyvezetését és képviselését ellátó szervezettel kell rendelkeznie. Az egyesület névválasztása során figyelemmel kell lenni arra is, hogy az Et. 4. §-a rögzíti, hogy az egyesület (különös formájú egyesület) nevében fel kell tüntetni az egyesület típusára vagy formájára vonatkozó elnevezést; egyesület (különös formájú egyesület) létrehozható és működtethető olyan elnevezéssel is, melyben a szövetség vagy az egyesülési jog gyakorlására utaló egyéb kifejezés szerepel.

A névviselés kapcsán fontos szabályokat tartalmaz a Cnytv. is. Egyrészt rögzíti, hogy a nyilvántartásba vételi, változásbejegyzési kérelemhez milyen nyilatkozatokat kell csatolni, ha a szervezet neve jogi személy, más szervezet vagy természetes személy nevét tartalmazza, vagy olyan elnevezést tartalmaz, amelyhez másnak jogi érdeke fűződik (hozzájáruló nyilatkozat), vagy a történelem kiemelkedő személyiségének nevét tartalmazza (névviselési engedély), vagy ha a szervezet magyar nyelvű elnevezésének megfelelő idegen nyelvű elnevezését is kéri nyilvántartásba venni (fordítás) [21. § (3)–(7) bekezdés].

Az 1959-es Ptk. alapján a kialakult bírósági gyakorlat az volt, hogy az egyesület esetében a névviselés elsőbbsége azt az egyesületet (illetve azt a nyilvántartásba vett szervezetet) illeti meg, melyet a kérdéses névvel a nyilvántartásba bejegyeztek. A Ptk. e körben ugyanakkor az egyesületekre speciális szabályt nem tartalmaz, így a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok szerint azt illeti meg a névviselési jog, aki

a kérelmét korábban nyújtotta be. Ezzel összhangban a jogalkotó módosította a Cnytv. szabályait, és létrehozta az ügynevezett névnyilvántartást. A névnyilvántartás tartalmazza a választott nevet és a kérelem benyújtásának időpontját. A jogértelmezési nehézségeket elkerülendő, s egyben a kérelmek megfelelő benyújtására ösztönző szabályként rögzítésre került az is, hogy a Ptk. 3:6. §-ában meghatározott névviselési jog elsőbbsége tekintetében a Pp. 178. §-a nem alkalmazható [Cnytv. 35. § (1) bekezdés]. A névviselés körében lényeges szabályokat tartalmaz a Cnytv. 36. §-a is, mely építve a korábbi bírósági joggyakorlatra rögzíti, hogy mit kell érteni a névkizárólagosság, a névvalódiság és a névszabatosság elve alatt. E körben a névkizárólagosságra vonatkozó szabályoknak van nagyobb jelentőségük, hiszen azok a Ptk. hasonló szabályát szűkítik, mely szabály szerint [3:6. § (1) bekezdés] a jogi személy nevének olyan mértékben kell különböznie a korábban nyilvántartásba vett más jogi személy elnevezésétől, hogy azzal ne legyen összetéveszthető. A Cnytv. azonban azt követeli meg, hogy más szervezet nevével ne legyen összetéveszthető (azaz a civil és egyéb, cégnek nem minősülő szervezetek nyilvántartásában szereplő szervezett nevével); s speciális szabályként e megengedőbb szabályt kell a jogalkalmazónak követnie a civil és egyéb, cégnek nem minősülő szervezetek esetében.

Az elkülönített vagyon meglétének követelményével a Ptk. nem fogalmaz meg olyan új szabályt, melyet a bírósági gyakorlat ne követelt volna meg. Egy ügyben például a másodfokon eljáró bíróság kimondta, hogy a nyilvántartásba vételt meg kell tagadni, ha az alapszabály a vagyoni feltételek biztosításáról, a vagyon forrásairól – így legalább a tagdíj fizetéséről – nem rendelkezik (BH1993.324.). A bíróság rögzítette, hogy a társadalmi szervezet jogi személyiségének elnyeréséhez, de egyébként a működéshez is minimális vagyon elengedhetetlenül szükséges. Amennyiben az alapszabály a vagyoni feltételek biztosításáról, a vagyon forrásairól – így legalább a tagdíj fizetéséről – nem rendelkezik a nyilvántartásba vételt meg kell tagadni [KK 1., az 5/2014. (VI. 23.) KMK vélemény a KK 1. számú állásfoglalást nem tartotta fenn, ennek indoka részben az volt, hogy a társadalmi szervezetek nyilvántartásba vételére vonatkozó jogi szabályozás jelentősen megváltozott, részben pedig az, hogy a társadalmi szervezetek nyilvántartásba vételével kapcsolatos ügyek elbírálásának szakmai illetékessége is megváltozott a Kúrián].

Az egyesület létrejötte kapcsán – ahogyan azt Sárközy is teszi – fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a Ptk. nem szól alakuló közgyűlésről, így akár annak tartása nélkül is elhatározható egyesület létrehozása [Sárközy Tamás: Az egyesület *in* Sárközy Tamás (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 106.]. A Cnytv. szabályai e rendelkezésre is figyelemmel módosultak, s a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásakor csatolandó mellékletek köre igazodott ehhez az új szabályhoz [Cnytv. 63. § b) pont].

3:65. § [Az egyesületi tag jogállása]

- (1) Az egyesület tagja jogosult az egyesület tevékenységében részt venni.**
- (2) Az egyesület tagjait egyenlő jogok illetik meg és egyenlő kötelezettségek terhelik, kivéve, ha az alapszabály különleges jogállású tagságot határoz meg.**
- (3) A tag tagsági jogait személyesen gyakorolhatja. A tag tagsági jogait akkor gyakorolhatja képviselőn keresztül, ha azt az alapszabály lehetővé teszi. A tagsági jogok forgalomképtelenek és nem örökölhetők.**
- (4) Az egyesület tagja nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni. A tag az egyesület tartozásaiért saját vagyonával nem felel.**

A 3:65. § meghatározza a tagok jogait és kötelezettségeit. Az (1) bekezdés rögzíti, hogy a tag jogosult az egyesület tevékenységében részt venni, továbbá a (2) bekezdés

általános szabályként kimondja azt, hogy az egyesület tagjait egyenlő jogok és kötelezettségek illetik meg. E körben kérdésként vehető fel, hogy e szabálytól az alapszabály mennyiben térhet el. A 3:4. § (2) bekezdése alapján az egyesület tagjai az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk szabályozása során – törvényben meghatározott kivétellel – a Ptk.-ban foglalt szabályoktól eltérhetnek, azaz e szabálytól el lehet térni. Azt, hogy a tagok jogai és kötelezettségei eltérőek lehetnek a bíróság korábban a demokratikus öngazgatás elvéből vezette le, megállapítva, hogy a társadalmi szervezet tagjai a törvény keretei között szabadon határozzák meg az egyesület tagjainak jogait és kötelezettségeit. Ekként foglalt állást a bíróság a BH2001.346., és a BH1993.119. ügyekben. Egy másik esetben azonban azt mondta ki, hogy az egyesülési jogban érvényesülő tagegyenlőség elvébe ütközik az alapszabály olyan kikötése, melynek értelmében a fizetendő tagdíj mértékétől függő, azaz arányos szavazati jogot állapítanak meg; a bíróság álláspontja szerint ez a szabályozás sérti a társadalmi szervezet demokratikus működését, és a tagok között törvénysértő megkülönböztetést tesz (BH1996.280.). A Ptk. szabályaiból következően ugyanakkor a bíróság vélhetően már nem látná akadályát egy olyan egyesület nyilvántartásba vételének, melynek alapszabálya ilyen rendelkezést is tartalmaz.

A Ptk. továbbá nevesíti a különleges jogállású tagságot, mellyel kapcsolatban az Et. további szabályokat is tartalmaz. Ugyan a Ptk. alapján egyértelmű, hogy a különleges jogállású tagság tekintetében lényegében bármilyen jogállás meghatározható, két különleges jogállású tagságot az Et. is meghatároz, illetve nevesít. Az Et. rögzíti, hogy a pártoló tag kizárólag vagyoni hozzájárulása útján vesz részt az egyesület tevékenységében, míg a tiszteletbeli tagság jellemzőjét nem határozza meg, mindösszesen arról tesz említést, hogy az ilyen tagot az egyesület tagjai választják meg e tagságra [Et. 4. § (5) bekezdés]. E rendelkezést az egyes civil szervezetekkel kapcsolatos törvényeknek a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő, valamint egyéb célú módosításáról szóló 2013. évi CCXIII. törvény építette az Et. rendelkezései közé.

A 3:9. § (2) bekezdése szerint, ha a jogi személy alapítója vagy tagja nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni, a jogi személy tartozásaiért a jogi személy tagja, tagság nélküli jogi személy esetén az alapítói jogok gyakorlója köteles helytállni. A 3:65. § (4) bekezdése az egyesületek szempontjából garanciális jelentőségű, hiszen rögzíti, hogy a tagok az egyesület tartozásaiért saját vagyonukkal nem állnak helyt. E rendelkezést a Ptkm. építette be a Ptk.-ba, s e rendelkezés jelentőségét az adja, hogy annak hiányában a tagok az egyesület tartozásaiért saját vagyonukkal felelnének. A 3:65. § (4) bekezdését pontosította továbbá a Cnytm. is, egyértelművé téve, hogy az egyesület tagja nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni.

3:66. § [A tagok kötelezettsége]

- (1) Az egyesület tagja köteles az alapszabályban meghatározott tagi kötelezettségeket teljesítésére.**
- (2) Az egyesület tagja nem veszélyeztetheti az egyesület céljának megvalósítását és az egyesület tevékenységét.**

A tagok kötelezettsége körében a Ptk. azokat az általános kereteket rögzíti, melyek a tagok magatartását kell, hogy befolyásolják. Ennek keretében rögzíti a tag kötelezettségét a vállalt (alapításban való részvétellel vagy később a belépéskor) kötelezettségei teljesítésére, továbbá megtiltja számára, hogy az egyesület céljának megvalósítását veszélyeztesse. A tagok kötelezettsége kapcsán fontos arra is felhívni a figyelmet, hogy ahogy a tagok jogai is eltérőek lehetnek – a 3:65. §-nál kifejtetteknek megfelelően –, úgy kötelezettségeik

is. A 3:66. § (2) bekezdésben foglalt kötelezettség megszegése pedig – a megfelelő eljárás lefolytatását követően – akár a tag kizárását is eredményezheti, amennyiben azt az alapszabály, illetve az alapszabály felhatalmazása alapján belső szabályzat rögzíti.

3:67. § [A tagsági jogviszony keletkezése]

- (1) Az egyesületi tagság az alapításkor az egyesület nyilvántartásba vételével, az alapítást követően a belépési kérelemnek a közgyűlés általi elfogadásával keletkezik.**
- (2) A tagok személyére vonatkozó adatok nem nyilvánosak.**

A 3:67. § meghatározza az egyesületi tagság keletkezésének időpontját, s rögzíti, hogy a tagok személyére vonatkozó adatok nem nyilvánosak. Ennek az a jelentősége, hogy így válik biztosítottá az, hogy az egyesület alapítása, az abban való részvétel valóban a magánautonómia körébe tartozzon, s ne legyen akadálya az egyesület létrehozásának, illetve az abba történő belépésnek, hogy ezáltal a tag preferenciái, világnézete széles körben ismertté válik. E rendelkezést ugyanakkor kezelnie kellett a Cnytv.-nek is, hiszen a Ptk. 3:5. § d) pontja szerint a létesítő okirat tartalmazza a jogi személyt létrehozó személyek adatait, az egyesület alapszabálya pedig nyilvános. Speciális szabályozás hiányában a bíróságok számára folyamatos feladatot jelentene az, hogy az alapszabályokat akként tudják hozzáférhetővé tenni, hogy azáltal a tagok neve ne váljon nyilvánossá. A Cnytv. ezért akként rendelkezik, hogy a nyilvántartásba vételi kérelemhez az alapszabály – nem nyilvános részeként elkülönítetten kezelt – mellékletét képező tagjegyzéket kell benyújtani. A Cnytv. a 3:67. § szabálya alól egy kivételt fogalmaz meg: akként rendelkezik, hogy a szövetség egyesület és alapítvány tagjára vonatkozó adatok nyilvánosak, azzal a megszorítással azonban, hogy az egyéb alapítók adatai nem nyilvánosak.

Az (1) bekezdés alapján az alapítást követően az egyesületi tagság a belépési kérelemnek a közgyűlés általi elfogadásával keletkezik. E szabály kapcsán ugyancsak kérdésként merülhet fel, hogy e rendelkezéstől eltérően határozható-e meg az alapszabályban az az egyesületi szerv, mely az elfogadásról jogosult dönteni. Álláspontunk szerint – s hasonlóan foglal állást e kérdésben Sárközy is [Sárközy Tamás: *Az egyesület in Sárközy Tamás (szerk.): Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 109.] – e szabálytól a 3:4. § alapján el lehet térni, hiszen a szabály az egyesület és a tagok egymás közötti viszonyait határozza meg.

3:68. § [A tagsági jogviszony megszűnése]

- (1) A tagsági jogviszony megszűnik**
  - a) a tag kilépésével;**
  - b) a tagsági jogviszony egyesület általi felmondásával;**
  - c) a tag kizárásával;**
  - d) a tag halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével.**
- (2) A tag tagsági jogviszonyát az egyesület képviselőjéhez intézett írásbeli nyilatkozattal bármikor, indokolás nélkül megszüntetheti.**

A tagsági jogviszony megszűnése körében a Ptk. négy esetet nevesít, a kilépést, a tagsági jogviszony egyesület általi felmondást, a kizárást és a tag halálát vagy jogutód nélküli megszűnését. A 3:68. § d) pontjából következik, hogy jogutódlással történő megszűnés esetén a tagsági jogviszony nem szűnik meg. Felmerülhet azonban olyan eset, mikor a jogutód már nem felel meg azoknak a feltételeknek, melyeket a tagtól megkövetel

az egyesület alapszabálya. Ebben az esetben azonban az egyesület a tagsági jogviszonyt írásban felmondhatja [3:69. § (1) bekezdés].

3:69. § [A tagsági jogviszony felmondása]

- (1) Ha az alapszabály a tagságot feltételekhez köti, és a tag nem felel meg ezeknek a feltételeknek, az egyesület a tagsági jogviszonyt harmincnapos határidővel írásban felmondhatja.**
- (2) A felmondásról az egyesület közgyűlése dönt.**

A tagsági jogviszony felmondására akkor van lehetőség, ha az alapszabály a tagságot feltételhez köti, és annak a tag nem felel meg. A felmondás közlése tekintetében a törvény nem tartalmaz speciális rendelkezést, a felmondást a kódex a szerződések egyoldalú megszüntetésénél szabályozza [6:123. § (1) bek.], azonban nem kétséges, hogy azt a tagnak kell címezni, továbbá fontos az is, hogy annak igazolhatónak kell lennie, hiszen ellenkező esetben – jogvita esetén – nem lenne bizonyítható, hogy a felmondásra szabályszerűen sor került-e.

A törvény szerint a felmondásról az egyesület közgyűlése dönt, tekintettel ugyanakkor arra, hogy e szabályozás nem esik abba a körbe, melytől ne lehetne eltérni, az alapszabály e körben eltérő rendelkezést tartalmazhat.

3:70. § [A tag kizárása]

- (1) A tagnak jogszabályt, az egyesület alapszabályát vagy közgyűlési határozatát súlyosan vagy ismételten sértő magatartása esetén – bármely egyesületi tag vagy egyesületi szerv kezdeményezésére – a taggal szemben kizárási eljárás folytatható le, ha az alapszabály a kizárást lefolytató szervet és a tisztességes eljárást biztosító szabályokat meghatározta.**
- (2) A tag kizárását kimondó határozatot írásba kell foglalni és indokolással kell ellátni; az indokolásnak tartalmaznia kell a kizárási alapjául szolgáló tényeket és bizonyítékokat, továbbá a jogorvoslati lehetőségről való tájékoztatást. A kizárási határozatot a taggal közölni kell.**
- (3) Az alapszabály a kizárási határozat ellen fellebbezési lehetőséget biztosíthat, ebben az esetben az alapszabályban rendelkezni kell a fellebbezési eljárásról és a fellebbezést elbíráló egyesületi szervről.**
- (4) Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely az (1)–(3) bekezdésben foglalt szabályoktól eltér.**

Noha az 1959-es Ptk. nem rendelkezett a tag kizárásáról, a gyakorlatban a jogintézmény létezett, így a Ptk. újdonsága az 1959-es Ptk.-hoz képest abban áll, hogy megfelelő törvényi kereteket teremtett a jogintézmény alkalmazásához. Fontos garanciális szabálya a kizárási intézményének az, hogy a kizárási eljárás szabályait az alapszabályban kell meghatározni, méghozzá olyan módon, hogy az biztosítsa a tisztességes eljárás lehetőségét. Azt, hogy mi minősül tisztességes eljárásnak, nem határozza meg a Ptk., így azt az egyesület tagjainak, illetve alapítóinak kell megítélnie (s végső soron a bíróságnak). A Ptk. rögzíti azt is, hogy a kizárást lefolytató egyesületi szervet szintén az alapszabályban kell meghatározni. Fontos arra is felhívni a figyelmet, hogy noha a Ptk. eljárásjogi kifejezéseket alkalmaz (pl. határozat, fellebbezés), a törvénynek értelemszerűen e körben sem háttérjogszabálya egyetlen eljárásjogi törvény sem; így e fogalmakat tartalommal megtöltenie az alapszabálynak kell.

Nincs továbbá akadálya annak, hogy az alapszabály mindösszesen az eljárás Ptk.-ban rögzített minimumszabályait rögzítse, egyébként pedig a részletszabályok tekintetében belső szabályzatra utalja a kérdést. Amennyiben pedig az alapszabály fellebbezést kíván engedni, annak szabályozása tekintetében arra érdemes figyelemmel lenni, hogy ez esetben a fellebbezhető határozatot mely szerv hozza meg, hiszen amennyiben a kizárás tekintetében a közgyűlés dönt, úgy kérdés, hogy indokolt-e a fellebbezés megengedése; álláspontunk szerint ugyanakkor egy ilyen jellegű szabályozás kialakításának sincs akadálya. A bíróság a BH2012.128. ügyben megfelelőnek tartotta egy tag kizárását azon alapszabályi rendelkezés alapján, mely szerint a tagsági viszony kizárással megszüntethető a tagsággal össze nem egyeztethető magatartás tanúsítása esetén. A kizáráshoz az vezetett, hogy a kizárt tag vezetőségi tagja lett egy olyan szervezetnek, mely az egyesület álláspontja szerint tönkretételére és lejáratására törekszik. A bíróság kifejtette, hogy az egyesület mint autonóm, önkormányzattal bíró szervezet elvárhatja a tagjaitól, hogy ők az egyesület érdekeinek szem előtt tartásával tevékenykedjenek, olyan másik szervezetben ne vállaljanak tagságot, mely évek óta az érdekeivel ellentétes, általa kifogásolt megnyilvánulásokat tesz. A bíróság továbbá kifejtette azt is, hogy noha a szervezet alapszabálya nem részletezi egyértelműen azokat a magatartásokat, melyek az egyesület céljaival összeegyeztethetetlenek, azonban az egyesület az alapszabály e rendelkezését jogosult tartalommal kitölteni. A bíróság rögzítette, hogy a tag kizárásáról szóló határozatot, melynek formai okból történő megsemmisítésére nem volt ok, s mely valós indokon alapult, s nem utolsósorban, melyet az autonóm, önkormányzó egyesület hozott a bíróság által nem mérlegelhető felül. A kizárási ok valósága és az alapszabállyal való összhangja esetén a határozat megsemmisítésre nincs mód.

A kizárás kapcsán érdemes arra is felhívni a figyelmet, hogy a civil szervezetek és a sportegyesületek egyszerűsített nyilvántartásba vételi és egyszerűsített változásbejegyzési eljárásaiban alkalmazandó mintaokiratokról szóló 4/2017. (IV. 3.) IM rendelet mellékletében található egyesületi mintaokiratban egy eset kerül rögzítésre kizárási okként, nevezetesen az, ha a tagdíj megfizetésére felhívás ellenére sem kerül sor. Az alapszabályban egy ilyen rendelkezés elhelyezése abban az esetben is indokolt lehet, ha az alapítás nem mintaokirattal történik. Amennyiben a tagdíjfizetés elmaradása kizárási ok, úgy annak elmaradása esetén az egyesület képviselőjében a vezető tisztségviselő azzal tudja felhívni a tagot a tagdíj megfizetésére, hogy szükség esetén kezdeményezni fogja a tag kizárását. Ennek részben az egyesület működőképessége szempontjából van jelentősége, részben pedig amiatt, hogy ezáltal egy esetleges felszámolási eljárás során elkerülhető a vezető tisztségviselők felelősségre vonása abból az okból, hogy az ügyvezetési feladataikat nem a hitelezők érdekeinek figyelembevételével látták el (Cstv. 33/A. §).

A (4) bekezdés akként rendelkezik, hogy semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely a tag kizárására vonatkozó szabálytól [az (1)–(3) bekezdéstől] eltér; e szabállyal a Cnytv. egészítette ki a Ptk.-t, a jogalkotó – az indokolásból kitűnően – ugyanis olyan garanciális jellegű szabálynak tekinti a kizárással kapcsolatos szabályokat, amelyekről az eltérést nem kívánja megengedni.

VIII. CÍM AZ EGYESÜLET SZERVEI

3:71. § [Közgyűlés, a közgyűlés hatásköre. A küldöttgyűlés]

- (1) **Az egyesület döntéshozó szerve a közgyűlés.**
- (2) **A tag jogosult a közgyűlésen részt venni, szavazati jogát gyakorolni, a közgyűlés rendjének megfelelően felszólalni, kérdéseket feltenni, javaslatokat és észrevételeket tenni.**

- (3) A közgyűlés hatáskörébe tartozik az alapszabály módosítása; az alapszabály ettől eltérő rendelkezése semmis.**
- (4) Ha az alapszabály küldöttgyűlés működését írja elő, meg kell határoznia a küldöttek választásának módját. A küldöttgyűlésre egyebekben a közgyűlés szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A Cnytv. lényegesen módosította az egyesület szerveire vonatkozó szabályokat. A Ptk. immár nem tartalmazza az alapszabály tartalmi elemeire vonatkozó rendelkezést. A Ptk. e szabályának köszönhetően (pontosabban a korábbi szabály elhagyásával) az egyesületeknek már nem szükséges olyan kérdéseket rendezniük alapszabályukban, amelyeket a Ptk. egyesületekre vagy jogi személyekre vonatkozó szabályai rendeznek, s amelyektől – amennyiben a szabálytól a Ptk. az eltérést megengedi – nem kívánnak eltérni.

A közgyűlésre vonatkozó szabályoknak az áttekintését a már megszokott módon a jogi személy általános részi szabályainak vizsgálatával kell kezdeni (3:16–20. §-ok). E szerint a döntéshozó szerv (mely az egyesület esetében a közgyűlés) küldöttgyűlés tartásával is gyakorolhatja az őt megillető döntési jogköröket. Lehetőség van továbbá arra is, hogy a döntéshozó szerv határozatait ülés tartásával vagy anélkül hozza meg (3:16. §). Amennyiben az alapszabály küldöttgyűlésről rendelkezik úgy meg kell határoznia a küldöttek megválasztásának módját. E szabály eltérést nem engedő, hiszen az egyesület alapvető szervezetével kapcsolatos szabályt rögzít. A Ptk. rögzíti azt is, hogy a küldöttgyűlésre a közgyűlés szabályait kell megfelelően alkalmazni, ez például okszerűen jelenti azt, hogy amennyiben küldöttgyűlési rendszert alkalmaznak, abban az esetben is jogosult az egyesület tagja azon részt venni, ugyanakkor szavazati joga – s véleményünk szerint hozzászólási joga – csak abban az esetben van, ha azt az alapszabály vagy egy belső szabályzat rögzíti, s annak kereteit meghatározza.

A közgyűlés kapcsán korábban kérdésként merült fel, hogy helye van-e a közgyűlésen képviseletnek, azaz az egyesület tagjának jogait más személy írásbeli meghatalmazás alapján gyakorolhatja-e. A bírói gyakorlat számos határozatban akként foglalt állást, hogy erre nincs mód. A Ptk. szabályai azonban e körben egyértelmű helyzetet teremtettek, immár nem vitás, hogy az egyesület tagja is eljárhat képviselője útján, így a közgyűlésen is van lehetőség ilyen módon történő képviseletre, amennyiben azt az alapszabály lehetővé teszi (3:65. §).

Az új szabályozás kapcsán ugyanakkor kérdésként merülhet fel, hogy az általános szabályok alapján az alapszabálynak mely kérdéseket kell feltétlenül rendeznie. Így annak tartalmaznia kell az egyesület nevét, székhelyét, célját, valamint az egyesületet létesítő személyek adatait és az egyesület első vezető tisztségviselőjének adatait.

A létesítő okirat rendelkezései tekintetében számos kérdés merül fel a gyakorlatban, s azok tartalma gyakori hiánypótlásokra ad okot, illetve az ügyész is több esetben él fellebbezési jogával, mely összességében az eljárások elhúzódásához vezet, s az egyesület alapítói ennek okán túlzóan bürokratikusnak érzik a nyilvántartásba vételi eljárást. Erre is reagálva a jogalkotó még a Ptk. hatálybalépését megelőzően megteremtette a cégeljárásban már ismert egyszerűsített nyilvántartásba vételi eljárást, valamint az egyszerűsített változásbejegyzési eljárást. Az alapítók számára ennek jelentőségét az adja, hogy ezen eljárások alapfeltételeként mintaokiratok kerültek kialakítása. Az alapítóknak 2015. január 1. napjától lehetőségük van arra, hogy az alapítást minta alkalmazásával gyorsítsák meg. A Cnytv. erről ugyan nem rendelkezik, azonban egyértelmű, hogy e körben az ügyész fellebbezési jogával kizárólag abban az esetben élhet, ha a minta szerinti alapítás során az alapszabály valamely olyan hiányosságban szenved, mely tekintetében a feleket terheli mulasztás, s azt a bíróság nem észlelte. Ilyen hiányosság lehet az, ha valamely kötelezően kitöltendő mezőt nem töltöttek ki,

vagy azt nem megfelelően töltötték ki, s így noha az lett volna a bíróság feladata – hiszen ebben az eljárásban hiánypótlásnak nincs helye –, a kérelmet nem utasította vissza. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a kérelemhez nemcsak az alapszabályt kell csatolni, hanem egyéb okiratokat is, e körben is mintaokiratok kerültek kialakításra a leginkább jellemző okiratok vonatkozásában. Az alapszabály alaki kellékei tekintetében, illetve abban a tekintetben, hogy azt milyen módon kell benyújtani a bírósághoz, ugyancsak bizonytalanság jellemezte a joggyakorlatot. A Cnytv. [5. § (6) bekezdés] ezért rögzítette, hogy a beadványra és mellékleteire a Pp. 114. § (3) bekezdését megfelelően alkalmazni kell, azzal, hogy a szervezet által működési körében kiállított, szabályszerűen aláírt okirat is benyújtható.

Az 1959-es Ptk.-hoz képest változás az egyesület esetében, hogy az alapszabályban meg kell jelölni az első vezető tisztségviselő nevét, így erre az alapításkor a jövőben figyelni kell. Ugyanakkor amennyiben a vezető tisztségviselő személye megváltozik, azt elegendő változásbejegyzési eljárás keretében bejelenteni a bíróságnak, az alapszabály módosítása nem szükséges.

Rendelkezni lehet továbbá az egyesület hatóköréről is, mely fogalmat az Et. vezette be, s melynek elsősorban a pályázati eljárások kapcsán lehet jelentősége, valamint a civil jelöltállítási rendszerben, hiszen a hatókör egy adott megyére való szűkítése értelemszerűen nem érinti az egyesület jogalanyiságát, az továbbra is teljes.

3:72. § [A közgyűlés összehívása és napirendje]

- (1) A közgyűlés évente legalább egy alkalommal ülésezik. Az alapszabály négy évnél ritkább ülésezést előíró rendelkezése semmis. A közgyűlési meghívó elküldése és a közgyűlés napja között legalább tizenöt napnak kell eltelnie.**
- (2) A közgyűlési meghívó az általános tartalmi elemeken túl tartalmazza**
  - a) határozatképtelenség esetére a megismételt közgyűlés időpontját, helyét és az eltérő határozatképességi szabályokra vonatkozó figyelemfelhívást; és**
  - b) küldöttgyűlés tartása esetén az erre a körülményre történő utalást.**
- (3) A közgyűlés helyszínét elegendő a meghívóban megjelölni akkor is, ha az eltér az egyesület székhelyétől.**
- (4) A közgyűlés napirendjére tűzött ügyekre vonatkozóan az ügyvezetés a tagnak – kérelmére – köteles felvilágosítást adni.**

A közgyűlés a tagok gyűlése, s mint ilyen a legfontosabb döntéshozó szerv; a Ptk. ezért akként rendelkezik, hogy azt évente egyszer össze kell hívni. Az alapszabály ugyanakkor ennél ritkább ülésezésről is rendelkezhet, de az alapszabály négy évnél ritkább ülésezést előíró rendelkezése semmis. A Ptk. rendelkezik arról is, hogy a közgyűlési meghívó elküldése és a közgyűlés napja között legalább 15 napnak kell eltelnie. A Ptk. rögzíti továbbá, hogy a közgyűlési meghívónak az általános tartalmi elemeken túl mit kell tartalmaznia. Kiemelendő, hogy a Ptk.-ban immár megtalálható az a szabály is, hogy megismételt közgyűlés esetére a közgyűlési meghívónak mit kell tartalmaznia. E szerint határozatképtelenség esetére a megismételt közgyűlés időpontját, helyét és az eltérő határozatképességi szabályokra vonatkozó figyelemfelhívást kell tartalmaznia. E szabályt a Cnytv. illesztette a Ptk. rendelkezései közé, elosztatva azt a bizonytalanságot, hogy egyesület esetében van-e lehetőség megismételt közgyűlés tartására. A Ptk. továbbá akként rendelkezik, hogy a közgyűlés helyszínét elegendő a meghívóban megjelölni akkor is, ha az eltér az egyesület székhelyétől. E szabály speciális szabályt ad a Ptk. 3:4. § (2) bekezdésének szabályához képest, amely szerint ezt a kérdést az alapszabályban kellene rögzíteni. A Ptk. alapján továbbá a közgyűlés napirendjére tűzött ügyekre vonatkozóan a tag részére – kérelmére – felvilágosítást kell adni.

3:73. § [A napirend kiegészítése]

- (1) A közgyűlési meghívó kézbesítésétől vagy közzétételétől számított, az alapszabályban meghatározott időn belül a tagok és az egyesület szervei a közgyűlést összehívó szervtől vagy személytől a napirend kiegészítését kérhetik, a kiegészítés indokolásával.**
- (2) A napirend kiegészítésének tárgyában a közgyűlést összehívó szerv vagy személy jogosult dönteni. Ha a napirend kiegészítése iránti kérelemről a közgyűlést összehívó szerv vagy személy nem dönt vagy azt elutasítja, a közgyűlés a napirend elfogadásáról szóló határozat meghozatalát megelőzően külön dönt a napirend kiegészítésének tárgyában.**

A jogi személyekre vonatkozó általános rendelkezésekből következően a taggyűlési meghívónak tartalmaznia kell az egyesület azonosítására alkalmas adatokon túl az ülés idejét és helyszínét, valamint az ülés napirendjét. E szabályok kiegészítéseként rögzíti az egyesületekre vonatkozó szabályozás azt, hogy az alapszabályban meghatározott időn belül a tagok, illetve az egyesület szervei kérhetik a napirend kiegészítését. A Ptk. szerint tehát e kérdést az alapszabályban kell rendezni, azonban figyelemmel arra, hogy a már ismertetett körtől eltekintve az egyesületi szabályok is eltérést engedő normák, e rendelkezéstől el lehet térni, s álláspontunk szerint elegendő, ha a napirend kiegészítésének szabályairól a közgyűlési meghívóban történik rendelkezés, azaz az alapszabály helyett e kérdésben a közgyűlést összehívó szervezet jogosult dönteni. E jogosultság ugyanakkor nem jelenti azt, hogy ennek során sérülhetnének az egyesületi tagok jogai, hiszen bármely egyesületi határozat megtámadható a bíróság előtt.

3:74. § [A közgyűlés ülésezése]

- (1) A közgyűlés nem nyilvános; azon a tagokon és az ügyvezetésen kívül a közgyűlés összehívására jogosult által meghívottak és az alapszabály vagy a közgyűlés határozata alapján tanácskozási joggal rendelkező személyek vehetnek részt.**
- (2) A tag a közgyűlés ülésén tagsági jogait személyes részvétel helyett elektronikus hírközlő eszközök igénybevételeivel akkor gyakorolhatja, ha az alapszabály az igénybe vehető elektronikus hírközlő eszközöket, valamint azok alkalmazásának feltételeit és módját úgy határozza meg, hogy a tagok azonosítása és a tagok közötti kölcsönös és korlátozásmentes kommunikáció biztosított legyen.**
- (3) Ha a közgyűlést nem szabályszerűen hívták össze, az ülést akkor lehet megtartani, ha az ülésen a részvételre jogosultak legalább háromnegyede jelen van, és egyhangúlag hozzájárul az ülés megtartásához.**
- (4) A szabályszerűen közölt napirenden szereplő kérdésben hozható határozat, kivéve, ha a részvételre jogosultak legalább háromnegyede jelen van és a napirenden nem szereplő kérdés megtárgyalásához egyhangúlag hozzájárul.**
- (5) A (3) és (4) bekezdésekben foglalt esetek körébe nem eső, nem szabályosan összehívott vagy megtartott közgyűlésen elfogadott és ebből az okból érvénytelen határozat az elfogadásának időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé válik, ha a határozatot a közgyűlés napjától számított harminc napon belül valamennyi tag egyhangúlag érvényesnek ismeri el. Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely az egyhangúságra vonatkozó feltételtől eltér.**

A nyilvánosság körében a Ptk. főszabállyá azt teszi, hogy az egyesület közgyűlése kizárólag abban az esetben nyilvános, amennyiben az alapítók, illetve a tagok arról döntenek. Ez ugyanakkor értelemszerűen csak az ülésre értelmezhető, hiszen a bíróságnak benyújtott

közgyűlési jegyzőkönyv nyilvános irat, s mint ilyen a bíróságon megtekinthető. A (2) bekezdés az Et. szabályát áttemelve rögzíti, hogy elektronikus hírközlő eszköz igénybevételével is van mód a közgyűlés ülésén történő részvételre, amennyiben az alapszabály az igénybe vehető elektronikus hírközlő eszközöket, valamint azok alkalmazásának feltételeit és módját úgy határozza meg, hogy a tagok azonosítása és a tagok közötti kölcsönös és korlátozásmentes kommunikáció biztosított legyen. Az ezzel kapcsolatos részletszabályokat továbbra is az Et. tartalmazza. A közgyűlés ülésezése körében a Ptk. szabályainak célja az értelmezési bizonytalanságok, a jogvitás helyzetek elkerülése. Ennek keretében a (3) bekezdés kimondja, hogy amennyiben a közgyűlést nem szabályszerűen hívták össze, az ülést akkor lehet megtartani, ha az ülésen a részvételre jogosultak legalább háromnegyede jelen van, és egyhangúlag hozzájárul az ülés megtartásához. A Ptk. egyértelművé teszi azt is, hogy a szabályszerűen nem közölt napirendi kérdésben kizárólag akkor hozható határozat, ha a részvételre jogosultak legalább háromnegyede jelen van, és a napirenden nem szereplő kérdés megtárgyalásához egyhangúlag hozzájárul. A gyakorlat számára lényeges szabály az, hogy a (3) és (4) bekezdésben foglalt esetek körébe nem eső, nem szabályosan összehívott vagy megtartott közgyűlésen elfogadott és ebből az okból érvénytelen határozat az elfogadásának időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé válik, ha a határozatot a közgyűlés napjától számított harminc napon belül valamennyi tag egyhangúlag érvényesnek ismeri el. Lényeges ugyanakkor, hogy semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely az egyhangúságra vonatkozó feltételtől eltér.

3:75. § [Jelenléti ív. Jegyzőkönyv]

- (1) A közgyűlésen megjelent tagokról jelenléti ívet kell készíteni, amelyen fel kell tüntetni a tag, valamint – ha az alapszabály a képviselő útján történő részvételt lehetővé teszi – képviselője nevét és lakóhelyét vagy székhelyét, és – ha a tagokat nem azonos számú szavazat illeti meg – a tagot megillető szavazatok számát. A jelenléti ívet a közgyűlés levezető elnöke és a jegyzőkönyvvezető aláírásával hitelesíti.**
- (2) A közgyűlésről jegyzőkönyvet kell készíteni, amely tartalmazza**
  - a) az egyesület nevét és székhelyét;**
  - b) a közgyűlés helyét és idejét;**
  - c) a közgyűlés levezető elnökének, a jegyzőkönyvvezetőnek, a jegyzőkönyv hitelesítőjének a nevét;**
  - d) a közgyűlésen lezajlott fontosabb eseményeket, az elhangzott indítványokat;**
  - e) a határozati javaslatokat, a leadott szavazatok és ellenszavazatok, valamint a szavazástól tartózkodók számát.**
- (3) A jegyzőkönyvet a jegyzőkönyvvezető és a közgyűlés levezető elnöke írja alá, és egy erre megválasztott, jelen lévő tag hitelesíti.**
- (4) Az egyesület ügyvezetése köteles a közgyűlési jegyzőkönyvet, valamint a jelenléti ívet az egyesület dokumentumai között elhelyezni és megőrizni.**
- (5) Bármely tag a közgyűlési jegyzőkönyv másolatának vagy a jegyzőkönyv egy részét tartalmazó kivonatának a kiadását kérheti az ügyvezetéstől.**

E § a jelenléti ívre és a jegyzőkönyvre vonatkozó szabályokat tartalmazza. E rendelkezéseket ugyancsak a Cnyvtm. illesztette a Ptk. rendelkezései közé, a módosítás célja ugyancsak a gyakorlatban felmerülő jogértelmezési nehézségek eloszlata volt. Az (1) bekezdés a jelenléti ív készítésére vonatkozó, törvényi szintre tartozó szabályokat határozza meg, míg a (2) bekezdés azt a kérdést rendezzi, hogy a közgyűlési jegyzőkönyvnek mit kell tartalmaznia. A (4) bekezdés előírja, hogy az egyesület ügyvezetése köteles

a közgyűlési jegyzőkönyvet, valamint a jelenléti ívet az egyesület dokumentumai között elhelyezni és megőrizni.

3:76. § [Határozathozatal, megismételt közgyűlés]

- (1) Az egyesület alapszabályának módosításához, az egyesület egyesüléséhez és szétválásához a közgyűlés háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozata szükséges.**
- (2) Az egyesület céljának módosításához és az egyesület megszűnéséről szóló közgyűlési döntéshez a szavazati joggal rendelkező tagok háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozata szükséges.**
- (3) Ha a közgyűlés határozatképtelen, a megismételt közgyűlés az eredeti napirenden szereplő ügyekben a megjelent tagok számára tekintet nélkül határozatképes, ha azt az eredeti időpontot legalább három és legfeljebb tizenöt nappal követő időpontra hívják össze.**

A határozathozatal kapcsán elsőként ugyancsak azt kell megvizsgálni, hogy e rendelkezések eltérést engedő normák-e vagy sem, s megállapítható, hogy a rendelkezésektől el lehet térni. Ennek oka, hogy a jogi személy általános szabályai szerint az alapszabály kizárólag azon rendelkezése semmis, amely az egyszerű szótöbbségnél alacsonyabb határozathozatali arányt ír elő, abban az esetben, ha a törvény egyszerű vagy azt meghaladó szótöbbséget ír elő. Semmis lenne az alapszabály azon rendelkezése is, mely a törvényben előírt egyhangú döntéshozatali követelménytől térne el [3:19. § (3) bekezdés], e szabálynak azonban az egyesületek esetében jelenleg még nincs jelentősége, tekintettel arra, hogy ilyen rendelkezést a Ptk. nem tartalmaz.

A határozathozatal tekintetében vizsgálni szükséges továbbá azt is, hogy milyen módon történhet meg a határozathozatal, s ehhez ugyancsak nem kerülhető meg a jogi személy általános szabályainak az áttekintése sem.

A határozatképesség vizsgálata tekintetében arra szükséges figyelemmel lenni, hogy nem szavazhat, s így a határozatképesség szempontjából figyelembe sem vehető az a tag, aki a döntés mikénti eldöntésében személyében érdekelt (pl. a vele kötendő szerződés vagy a vele szemben indítandó per a határozat tárgya). Ezeket az eseteket részletesen meghatározza a 3:19. § (2) bekezdése.

Az egyesületek számára új szabály, hogy ülés tartása nélkül is határozhatnak. Ennek feltétele, hogy ennek szabályait az alapszabály (s e kérdéseket az alapszabályban szükséges rendezni, noha a részletszabályok, álláspontunk szerint itt is utalhatóak belső szabályzatra) meghatározza. E körben rendelkezni kell arról, hogy ilyen módon is hozható határozathozatal, illetve e döntéshozatali mód lényeges szabályait is meg kell határozni. Amennyiben ilyen módon történik a határozathozatal, úgy értelemszerűen nincs mód az egyébként főszabályként megkövetelt jegyzőkönyv, illetve jelenléti ív benyújtására. A Cnytv. ezért erre az esetre azt írja elő, hogy ha ülés tartására nem került sor, az alapszabályt elfogadó akaratnyilatkozatot tartalmazó okiratot kell csatolni [ezt a Cnytv. 63. § b) pontja írja elő, melyet az utaló szabály folytán a változásbejegyzési eljárásban is megfelelően alkalmazni kell].

Mód van továbbá határozathozatalra ülés tartásával akként is, hogy arra elektronikus távközlési eszközök útján kerül sor.

A gyakorlatban kérdésként merülhet fel, hogy az egyesület kiskorú tagja szavazati joggal rendelkezhet-e, illetve azt lehet-e korlátozni. A Ptk. rögzíti, hogy az egyesület tagja jogosult az egyesület tevékenységében részt venni, valamint azt is, hogy az egyesület tagjait egyenlő jogok illetik meg, és egyenlő kötelezettségek terhelik, kivéve, ha az alapszabály

különleges jogállású tagságot határoz meg (3:65. §), továbbá azt is, hogy a tag jogosult a közgyűlésen részt venni, szavazati jogát gyakorolni (3:72. §). Álláspontunk szerint e rendelkezésekből, a 3:4. § figyelembevételével az következik, hogy a szavazati jog feltételekhez köthető, bizonyos döntések meghozatala során korlátozható, azonban egészében ki nem zárható, s tekintettel arra, hogy az életkor szerinti általános korlátozás bevezetése a szavazati jog teljes kizárását jelentené, így ilyen előírás az alapszabályban nem tehető.

3:77. § [Az ügyvezetés ellátása]

Az egyesület ügyvezetését az egyesület ügyvezetője vagy az elnökség látja el. Az egyesület vezető tisztségviselői az ügyvezető vagy az elnökség tagjai.

Az ügyvezetés feladata az egyesület operatív ügyeinek intézése, s azt egy személy is elláthatja vagy e célra az alapító okirat testületet hozhat létre. A változás e körben ugyancsak alapvetően abból ered, hogy a jogi személyek általános szabályait alkalmazni kell az egyesületek esetében is; így az ügyvezető, illetve az elnökség az egyesület vezető tisztségviselője, illetve tisztségviselői.

3:78. § [Elnökség]

- (1) Az elnökség három tagból áll. Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely háromnál kevesebb tagú elnökség felállítását írja elő.**
- (2) Az elnökség tagjai kötelesek a közgyűlésen részt venni, a közgyűlésen az egyesülettel kapcsolatos kérdésekre válaszolni, az egyesület tevékenységéről és gazdasági helyzetéről beszámolni.**
- (3) Az elnökség határozatait a jelenlévők egyszerű szótöbbségével hozza. Az alapszabály ennél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró rendelkezése semmis.**

A Ptk. szerint az elnökség három tagból áll, továbbá semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely ennél kisebb létszámú elnökség felállítását írja elő. A törvény rögzíti az elnökség alapvető kötelezettségeit, előírja a közgyűlésen való részvételi kötelezettséget, s azon a beszámolási kötelezettséget, válaszadási kötelezettségként nevesítve. A törvény rögzíti, hogy az elnökség határozatait a jelenlévők egyszerű szótöbbségével hozza, ugyanakkor az alapszabály egyes kérdésekben magasabb szavazati arányt is megkövetelhet.

3:79. § [A vezető tisztségviselői megbízás]

- (1) Ha az alapszabályban vagy a választás során a vezető tisztségviselői megbízás időtartamáról a tagok nem rendelkeznek, a vezető tisztségviselő megbízása két évre szól.**
- (2) Az öt évnél hosszabb időre szóló vezető tisztségviselői megbízás az öt évet meghaladó részében semmis.**
- (3) A vezető tisztségviselőket az egyesület tagjai közül kell választani, az alapszabály felhatalmazása alapján a vezető tisztségviselők legfeljebb egyharmada választható az egyesület tagjain kívüli személyekből.**

A vezető tisztségviselői megbízás, ha arról akár az alapszabályban, akár attól függetlenül a vezető tisztségviselő megválasztásakor nem rendelkeznek, két évig tart,

azonban az alapítók, illetve a közgyűlés mozgástere korlátozott, hiszen ha azt öt évnél hosszabb időre állapítják meg, úgy az az öt évet meghaladó részében semmis. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy kizárólag az öt évben meghaladó részében semmis. A (3) bekezdés szerint a vezető tisztségviselőket az egyesület tagjai közül kell választani, azonban a korábbi szabályozástól, illetve gyakorlattól eltérően meg lehet engedni azt is, hogy a vezető tisztségviselők legfeljebb egyharmada ne legyen az egyesület tagja. Kérdésként vehető fel e körben, hogy az egyharmados szabály eltérést engedő norma-e vagy sem. E rendelkezés kapcsán fejt ki Sárközy, hogy álláspontja szerint helytelenül a törvény nem mondja ki, hogy ettől a szabálytól nem lehet eltérni, így törvényi tilalom hiányában elvileg annak sincs akadálya, hogy a teljes ügyvezetés külső személyekből álljon; e körben kifejtésre kerül az is, hogy véleménye szerint egy ilyen konstrukció ellentétben állna az egyesület rendeltetésével [Sárközy Tamás: *Az egyesület in Sárközy Tamás (szerk.): Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 119.]. Álláspontunk szerint a bíróságra vár, hogy e jogértelmezési kérdésben döntést hozzon, amennyiben a bíróság akként fog állást foglalni, hogy e szabály az egyesület belső viszonyaira vonatkozó rendelkezés, úgy engedni fogja, hogy az alapszabály ettől eltérő rendelkezést tartalmazzon, amennyiben pedig az egyesület egyik státusz szabályának fogja tekinteni, akkor az eltérést nem fogja megengedni.

3:80. §

[Az ügyvezetés feladatai]

Az ügyvezetés feladatkörébe tartozik

- a) az egyesület napi ügyeinek vitele, az ügyvezetés hatáskörébe tartozó ügyekben a döntések meghozatala;**
- b) a beszámolók előkészítése és azoknak a közgyűlés elé terjesztése;**
- c) az éves költségvetés elkészítése és annak a közgyűlés elé terjesztése;**
- d) az egyesületi vagyon kezelése, a vagyon felhasználására és befektetésére vonatkozó, a közgyűlés hatáskörébe nem tartozó döntések meghozatala és végrehajtása;**
- e) az egyesület jogszabály és az alapszabály szerinti szervei megalakításának és a tisztségviselők megválasztásának előkészítése;**
- f) a közgyűlés összehívása, a tagság és az egyesület szerveinek értesítése;**
- g) az ügyvezető szerv által összehívott közgyűlés napirendi pontjainak meghatározása;**
- h) részvétel a közgyűlésen és válaszadás az egyesülettel kapcsolatos kérdésekre;**
- i) a tagság nyilvántartása;**
- j) az egyesület határozatainak, szervezeti okiratainak és egyéb könyveinek vezetése;**
- k) az egyesület működésével kapcsolatos iratok megőrzése;**
- l) az egyesületet érintő megszűnési ok fennállásának mindenkori vizsgálata és annak bekövetkezte esetén az e törvényben előírt intézkedések megtétele; és**
- m) az alapszabály felhatalmazása alapján a tag felvételéről való döntés.**

A 3:80. § az ügyvezetés számos, így a gyakorlatban tipikusan jelentkező feladatát felsorolja, figyelemmel ugyanakkor a 3:21. §-ban foglaltakra nem kérdéses, hogy e felsorolás példálódzó jellegű, s mint ilyen tulajdonképpen kerülendő lenne; a jogalkotó célja nyilván az volt, hogy segítse a joggyakorlatot a legfőbb operatív feladatok számbavételében. Tekintettel továbbá arra, hogy az egyesület szabadon határozhatja meg belső szervezetét, az alapszabály egyéb egyesületi szerveket, tisztségeket is létrehozhat, s az itt felsorolt egyes feladatokat e szervre ruházhatja a 3:4. § alapján meghatározott

keretek között. Az egyesületet érintő megszűnési ok fennállásának mindenkori vizsgálata és annak bekövetkezte esetén az e törvényben előírt intézkedések megtétele fontos kötelezettség a hitelezők védelme érdekében, így az ezzel kapcsolatos, az l) pontban foglalt szabálytól nem lehet eltérni; a b)–d) pontban foglalt feladatok álláspontunk szerint ugyanezen okból nem telepíthetők más szerv hatáskörébe.

3:81. § [A közgyűlés összehívása]

- (1) Az ügyvezető szerv köteles a közgyűlést összehívni a szükséges intézkedések megtétele céljából, ha**
  - a) az egyesület vagyona az esedékes tartozásokat nem fedezi;**
  - b) az egyesület előreláthatólag nem lesz képes a tartozásokat esedékességkor teljesíteni; vagy**
  - c) az egyesület céljainak elérése veszélybe került.**
- (2) Az (1) bekezdés alapján összehívott közgyűlésen a tagok kötelesek az összehívásra okot adó körülmény megszüntetése érdekében intézkedést tenni vagy az egyesület megszüntetéséről dönteni.**
- (3) Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely az (1) és a (2) bekezdésben foglalt szabályoknál az egyesületre nézve enyhébb követelményeket ír elő.**

A Ptk. az ügyvezető szerv feladatává teszi a közgyűlés összehívását abban az esetben, ha az egyesület vagyona nem fedezi a tartozásokat, vagy az egyesület előreláthatóan nem lesz képes azokat az esedékességkor megfizetni. E rendelkezések hitelezővédelmi funkciójuk okán eltérést nem engedő normák, a Ptk. 3:80. § (3) bekezdése is értelemszerűen kizárólag az alapszabály azon rendelkezéseit tiltja (és fűzi hozzá a semmisség jogkövetkezményét), melyek az egyesületre nézve e szabályoknál enyhébb követelményeket írnának elő. Lényeges, hogy az egyesület vezető tisztségviselőinek e rendelkezésekre annak okán is kiemelten figyelemmel kell lenniük, hogy az Et. már a Ptk. hatálybalépését megelőzőleg akként rendelkezett, hogy egyesületek esetében is helye van felszámolási eljárásnak, s az eljárás szabályai lehetővé teszik a vezető tisztségviselők vagyoni felelősségének megállapítását arra az esetre, ha a vezető tisztségviselő nem tett a hitelezői érdekek védelmében járt el. Éppen ezért rögzíti a (2) bekezdés, hogy a közgyűlésnek ebben az esetben meg kell tennie azokat az intézkedéseket, melyek a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetet megszüntetik, végső soron pedig el kell határoznia az egyesület megszüntetését.

3:82. § [A felügyelőbizottság létrehozásának kötelező esetei]

- (1) Kötelező felügyelőbizottságot létrehozni, ha a tagok több mint fele nem természetes személy, vagy ha a tagság létszáma a száz főt meghaladja. Az alapszabály ettől eltérő rendelkezése semmis**
- (2) A felügyelőbizottság feladata az egyesületi szervek, valamint a jogszabályok, az alapszabály és az egyesületi határozatok végrehajtásának, betartásának ellenőrzése.**

A 3:82. § rögzíti, hogy kötelező felügyelőbizottságot létrehozni, ha a tagok több mint fele nem természetes személy, vagy ha a tagság létszáma meghaladja a száz főt. E szabályok tekintettel arra, hogy a felügyelőbizottság feladata annak felügyelete, hogy az egyesület törvényesen működik-e, nyilvánvalóan eltérést nem engedő szabályok. Az értelmezési nehézségek elkerülése érdekében ugyanakkor e § rögzíti, hogy az alapszabály e szabályoktól eltérő rendelkezése semmis.

IX. CÍM AZ EGYESÜLET MEGSZŰNÉSE

3:83. §

[Jogutódlással történő megszűnés]

Egyesület más jogi személlyé nem alakulhat át, csak egyesülettel egyesülhet és csak egyesületekre válhat szét.

A szakaszt a jogalkotó a hatálybalépést megelőzően módosította, s rögzítette, hogy az egyesület más jogi személlyé nem alakulhat át. E rendelkezés indoka az volt, hogy megakadályozza, hogy az egyesület más jogi személlyé alakuljon át. A jogutódlással történő megszűnés kapcsán az általános szabályok áttekintése nélkülözhetetlen. Továbbá nem mellőzhető az Et. és a Cnytv. szabályainak áttekintése sem. Az Et. 10/C–10/F. §-ai határozzák meg az egyesületekre (is) vonatkozó szabályokat. A szabályozás jellemzője, hogy a jogutóddal történő megszűnésnél a jogalkotó a gazdasági társaságokra vonatkozó szabályokat tekintette kiindulópontnak, ahogyan tette ezt az Et. megalkotásakor is, a jogutód nélküli megszűnés esetén. S noha az Et. célja nem vitathatóan az, hogy a civil szervezetekre vonatkozó szabályokat egy törvényben fogja össze, kérdés, hogy a normaanyag megduplázása helyes megoldás-e. Szót kell ejteni ugyanakkor az egyesületek (és az alapítványok számára is) egy igen jelentős szabályról. A 10/D. § (2) bekezdése szerint a jogelődöt megillető jogszabályban biztosított jogok és kedvezmények a jogutódot is megilletik, ha annak megszerzésének feltételei a jogutódnál továbbra is fennállnak. A törvény rögzíti azt is, hogy amennyiben a jogok és kedvezmények megszerzésének az feltétele, a jogutód létrejötté időpontjának megállapítása során a jogelőd létrejötté időpontját, a közhasznú jogállás Et. szerinti feltételeinek megítélése során a jogutód létrejöttét megelőző évek vonatkozásában pedig a jogelőd adatait kell figyelembe venni. E rendelkezés tehát biztosítja, hogy az egyesület jogutódlással történő megszűnésének ne legyen akadálya az, hogy a jogutód elveszti a jogelődöt megillető valamely jogosultságot, így tehát biztosítható, hogy a jogutódlással létrejövő egyesület is egyebek mellett közhasznú jogállású legyen.

A jogutódlással történő megszűnésről a döntéshozó szervnek kell határoznia, erről ki kell kérni a felügyelőbizottság véleményét, illetve arról tájékoztatni kell az egyesületnél működő munkavállalói érdekképviseleti szerveket is. A vagyonmérleg-tervezetre, a hitelezőkkel kapcsolatos eljárásra, a végleges vagyonmérlegre az Át. rendelkezéseit rendeli alkalmazni az Et. azzal, hogy a hitelezőkkel kapcsolatos eljárás során a *Cégközlöny*-beli közzététel és a törvényességi felügyeleti eljárás szabályai helyett a Cnytv. rendelkezéseit kell alkalmazni. A 10/E. § rögzíti, hogy az egyesüléssel kapcsolatos döntéshozatal során az egyesülni kívánó egyesületek összevontan is eljárhatnak, azzal, hogy az egyes egyesületeknek a döntéseiket külön-külön kell meghozniuk. Amennyiben az egyesüléssel a közgyűlések egyetértenek, abban az esetben az egyesület vezető tisztségviselőinek feladata, hogy egymással együttműködve elkészítsék az egyesülési szerződés tervezetét. A hitelezői érdekek védelmében a törvény ugyanakkor tiltja az egyesülést abban az esetben, ha az egyesület felszámolás, jogutód nélküli megszüntetési eljárás alatt áll, vagy ha a büntetőügyben eljáró bíróság vagy ügyész az egyesületet vagy a bíróságot arról értesíti, hogy az egyesülettel szemben a külön törvényben meghatározott büntetőjogi intézkedés alkalmazására kerülhet sor (e törvény a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvény). A törvény szerint továbbá az egyesület más egyesülettel való egyesülését csak akkor határozhatja el, ha az alapszabály szerinti induló tőkét teljes egészében az egyesület rendelkezésére bocsátották. E rendelkezés álláspontunk szerint csak megfelelő értelmezéssel alkalmazható bizonyos egyesületek esetében, hiszen az alapszabálynak nem kötelező

eleme az induló tőke meghatározása, a feltétel az egyesület alapítása során az, hogy az egyesület rendelkezzen elkülönült vagyonnal, s hogy a tagok biztosítsák az egyesület számára a célja megvalósításához szükséges vagyont.

Az egyesület szétválása körében az Et. rögzíti, hogy a jogelőd egyesület tagjai bármelyik jogutód egyesületben tagként vehetnek részt. A szétváláshoz szétválási tervet kell készíteni, s a szétválási tervben meg kell határozni a 10/F. § (2) bekezdésében meghatározott adatokat. Rögzítésre kerül továbbá az is, hogy a szétváló egyesület vagyonmegosztás előtt szerzett jogainak érvényesítésére a szétválás után az a jogutód jogosult, amelyhez az adott jogot a szétválási határozat telepítette. Rögzíti továbbá a törvény azt is, hogy hogyan alakulnak a jogutód szervezet jogai, illetve kötelezettségei abban az esetben, ha valamely vagyontárgyról, igényről a szétválási határozatban nem rendelkeztek vagy az csak utóbb vált ismertté, vagy valamely kötelezettségről a szétválási határozatban nem rendelkeztek, vagy az csak utóbb vált ismertté. Rögzítésre kerül továbbá az is, hogy a szétválási határozatban nevesített követelést elsősorban azzal a jogutóddal szemben kell érvényesíteni, amelyhez az adott kötelezettséget a szétválási határozat telepítette, arra az esetre pedig, ha e kötelezettségét a kötelezett nem teljesíti, a jogutódok felelőssége egyetemleges.

A jogutóddal történő megszűnés kapcsán lényeges eljárási szabályokat tartalmaz a Cnytv. is, pontosan meghatározva a kérelmezők kötelezettségeit, a kérelem tartalmi elemeit és a kérelemhez csatolandó iratok körét. A szabályokat az alapítványok vonatkozásában az 58–58/B. § tartalmazza, s a 68/A. § rögzíti, hogy e szabályokat az egyesületek egyesülésének és szétválásának bejegyzése során megfelelően alkalmazni kell. A kérelmek egyszerűbb benyújtása érdekében a jogalkotó a civil szervezetek bírósági eljárásokban alkalmazandó űrlapjairól szóló 11/2012. (II. 29.) KIM rendeletben űrlapadattartalmat is rendszeresített.

3:84. § [A jogutód nélküli megszűnés okai]

A jogi személy jogutód nélküli megszűnésének általános esetein túl az egyesület jogutód nélkül megszűnik, ha

- a) az egyesület megvalósította célját vagy az egyesület céljának megvalósítása lehetetlenné vált, és új célt nem határoztak meg; vagy**
- b) az egyesület tagjainak száma hat hónapon keresztül nem éri el a tíz főt.**

A 3:84. § azokat az eseteket rögzíti, amikor az egyesület megszűnésére nem saját elhatározásából kerül sor. Ezen túlmenően az egyesület megszűnik akkor is, ha az egyesület elhatározza jogutód nélküli megszűnését és a megszűnéshez szükséges eljárásokat lefolytatja, illetve, ha egyéb, a 3:48. §-ban rögzített helyzet következik be. A Ptk. ugyanakkor nem határozza meg, hogy ki jogosult a bíróság eljárásának kezdeményezésére. Tekintettel arra, hogy ez anyagi jogi szabály, a rendelkezés az Et. 11. § (5) bekezdésében került elhelyezésre, s a szabályozás az ügyészt jogosítja fel a keresetindításra. Az ügyész abban az esetben élhet keresetindítási jogával, ha az egyesület határozott időre jött létre, és a meghatározott időtartam eltelt [Ptk. 3:48. § (1) bekezdés a) pont], ha az egyesület megszűnése meghatározott feltétel bekövetkezéséhez kötött, és e feltétel bekövetkezett [Ptk. 3:48. § (1) bekezdés b) pont], ha az egyesület megvalósította célját vagy céljának megvalósítása lehetetlenné vált, és új célt nem határoztak meg [Ptk. 3:84. § a) pont], vagy ha az egyesület tagjainak száma hat hónapon keresztül a Ptk.-ban meghatározott legkisebb létszám alá csökken [Ptk. 3:84. § b) pont]. Az első három esetben e jogával az ügyész abban az esetben élhet, ha az egyesület nem határozott a megszűnéséről.

Lényeges szabályokat tartalmaz továbbá az Et. az egyesületek jogutód nélküli megszűnése kapcsán, amikor akként rendelkezik, hogy az egyesület esetében is le kell folytatni a végelszámolási eljárást, illetve fizetéseképtelenség esetén a felszámolási eljárást, illetve szűk körben bevezette az egyszerűsített törlési eljárást. A jogalkotó ugyanakkor e szabályozást a bevezetését követő mintegy egy év elteltével felülvizsgálta, és a korábbiakhoz képest több esetben rendelte el az egyszerűsített törlési eljárás lefolytatását.

3:85. § [Rendelkezés a fennmaradó vagyronról]

- (1) **Az egyesület jogutód nélküli megszűnése esetén a hitelezők követeléseinek kiegyenlítése után fennmaradó vagyont az alapszabályban meghatározott, az egyesület céljával megegyező vagy hasonló cél megvalósítására létrejött közhasznú szervezetnek kell átadni. A nyilvántartó bíróság jogszabályban meghatározott szervezetnek juttatja a vagyont, ha az alapszabály nem tartalmaz rendelkezést a megszűnő egyesület vagyonáról, vagy ha az alapszabályban megjelölt közhasznú szervezet a vagyont nem fogadja el vagy azt nem szerezheti meg.**
- (2) **A fennmaradó vagyon sorsáról a nyilvántartó bíróság a törlést kimondó határozatában rendelkezik, a vagyonátruházás teljesítésére szükség esetén ügygondnokot rendel ki. A vagyon feletti rendelkezési jog az egyesület törlésével száll át az új jogosultra.**

Az egyesület megszűnésekor ideális esetben rendelkezni szükséges a fennmaradó vagyon sorsáról is. A vagyont elsősorban az alapszabályban meghatározott olyan közhasznú szervezetnek kell átadni, melynek célja megegyezik vagy hasonló a megszűnő egyesület céljával. E szabályoktól eltérni nem lehet, így értelemszerűen nincs mód arra, hogy a megmaradó vagyont a tagok között kerüljön felosztásra.

Amennyiben ilyen rendelkezést az alapszabály nem tartalmaz (vagy a közhasznú szervezet a vagyont nem fogadja el, vagy azt nem szerezheti meg), a vagyont a bíróság köteles a jogszabályban meghatározott szervezetnek juttatni. Az Et. 10/A. §-a pedig akként rendelkezik, hogy a jogutód nélkül megszűnt civil szervezet fennmaradt pénzübeli vagyona ilyen esetben a Nemzeti Együttműködési Alapot illeti meg.

3:86. § [A vezető tisztségviselők felelőssége jogutód nélküli megszűnés esetén]

- (1) **Az egyesület jogutód nélküli megszűnése után a vezető tisztségviselőkkel szemben e minőségükben az egyesületnek okozott károk miatti kártérítési igényt – a jogerős bírósági törléstől számított egy éven belül – az egyesület törlésének időpontjában tagsági jogviszonyban álló tag vagy az érvényesítheti, akinek a részére a megszűnéskor fennmaradó egyesületi vagyont át kellett adni, vagy ha lett volna vagyon, át kellett volna adni.**
- (2) **Ha az egyesület jogutód nélkül megszűnik, a hitelezők kielégítetlen követelésük erejéig kártérítési igényt érvényesíthetnek az egyesület vezető tisztségviselőivel szemben a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint, ha a vezető tisztségviselő az egyesület fizetéseképtelenségével fenyegető helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe. Ez a rendelkezés végelszámolással történő megszűnés esetén nem alkalmazható.**

Az (1) bekezdés rögzíti, hogy a vezető tisztségviselők a jogerős bírósági törléstől számított egy éven belül felelnek az általuk okozott károkért a tagokkal, illetve azokkal

szemben, akinek a részére a megszűnéskor fennmaradó egyesületi vagyont át kellett adni vagy át kellett volna adni.

A jogalkotó még a hatálybalépését megelőzően módosította a Ptk. 3:86. §-át, mely megteremtette volna a vezető tisztségviselők mögöttes felelősségét a hitelezőkkel szemben. Az új szabályozás szerint a hitelezők kártérítési igényt érvényesíthetnek az egyesület vezetőtisztségviselőivel szemben a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint, ha a vezető tisztségviselő az egyesület fizetésképtelenségével fenyegető helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe.

Az egyesület vezető tisztségviselőinek a felelőssége tekintetében további szabályokat, pontosabban az egyesületi résznél írt speciális szabályok mellett az általános szabályokat a 3:24. § tartalmazza.

3:87. §

[Választottbíróági eljárás kikötése]

Az egyesület alapszabálya vagy a jogvitában érintett személyek megállapodása a tagsági jogviszonyból, továbbá az egyesületi szervek és a tagok egymás közti jogviszonyából eredő jogvitákra állandó vagy eseti választottbíróági eljárást kötheti ki.

A 3:87. § rögzíti, hogy az egyesület alapszabálya vagy a jogvitában érintett személyek megállapodása állandó vagy eseti választottbíróági eljárást kötheti ki a tagsági jogviszonyból, továbbá az egyesületi szervek és a tagok egymás közti jogviszonyából eredő jogvitákra. A rendelkezés szerint tehát a tagsági jogviszonyból, továbbá az egyesületi szervek és a tagok egymás közti jogviszonyából eredő jogvitákra köthető ki a választottbíróági eljárás. Kérdés azonban, hogy ez pontosan mely eseteket jelöli. Csehi ennek kapcsán akként foglalt állást, hogy e jogviták fogalma alá sorolhatjuk az egyesületi tagsággal, például a tagot érintő felmondással vagy kizárással kapcsolatos vitát, a vezető tisztségviselővel szembeni kártérítési igény érvényesítését vagy az egyesület szervei által hozott határozatok bírósági felülvizsgálatára irányuló keresetet egyaránt [Csehi Zoltán: Egyesület *in* Vékás Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex 2013, Budapest) 123.]. Amennyiben ezt az értelmezést fogja követni a gyakorlat, úgy a nyilvántartást vezető bíróságnak kell majd irányt mutatnia abban a kérdésben, hogy egy választottbíróági eljárást követően hogyan értelmezendők a Cnytv. szabályai, s annak alapján kinek a feladata az adatváltozások bíróság részére történő szabályszerű bejelentése; hiszen a Cnytv. e körben részletező szabályokat nem tartalmaz.

HARMADIK RÉSZ

GAZDASÁGI TÁRSASÁG

X. CÍM

A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK KÖZÖS SZABÁLYAI

XV. Fejezet

Általános rendelkezések

3:88. § [A gazdasági társaság fogalma]

- (1) A gazdasági társaságok üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására, a tagok vagyoni hozzájárulásával létrehozott, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozások, amelyekben a tagok a nyereségből közösen részesednek, és a veszteséget közösen viselik.**
- (2) A társaság nyeresége a tagokat vagyoni hozzájárulásuk arányában illeti meg, és a veszteséget is ilyen arányban kell viselniük. A társaság a tag részére az előző üzleti évi adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartaléka terhére teljesíthet kifizetést vagy más vagyoni szolgáltatást. Semmis a létesítő okirat azon rendelkezése, amely valamely tagot a nyereségből vagy a veszteség viseléséből teljesen kizár.**
- (3) A tag a többi taggal és a társaság szerveivel köteles együttműködni, nem fejthet ki olyan tevékenységet, amely a társaság céljainak elérését veszélyezteti.**

1. A gazdasági társaság fogalma

A 2006-os Gt.-vel ellentétben a 3:88. § definiálni kívánja a gazdasági társaságokat, megkeresve azokat a közös fogalmi elemeket, melyek valamennyi gazdasági társaság tekintetében meghatározóak lehetnek.

A közös definíciót lehetővé teszi az a körülmény is, hogy a Ptk. valamennyi gazdasági társaságot jogi személynek minősíti azzal, hogy a 2006-os Gt. szerint még jogi személyiség nélküli gazdasági társaságnak tekintett közkereseti és betéti társaságokat is felruhazza jogi személyiséggel. Így mind a négy gazdasági társaságra – a közkereseti társaságra, a betéti társaságra, a korlátolt felelősségű társaságra és a részvénytársaságra is – adható olyan közös meghatározás, melynek egyik fogalmi eleme ezen cégek jogi személyisége.

A jogi személy – főszabály szerinti – általános jogképességének előírását a 3:1. §-ában találjuk.

További fogalmi eleme a gazdasági társaságoknak, hogy vállalkozások, vagyis a Ptk. 8:1. § 4. pontja szerinti üzleti tevékenységi körükben eljáró, a tagok részére is kiosztható vagyon felhalmozására törekvő üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására alakult szerveződések, amely ismerv az új szabályozás szerint most már a Ct. 9/F. §-ában szabályozott nonprofit gazdasági társaságokra is érvényesül, tekintve, hogy ezeknél már nem csak másodlagos, kiegészítő jelleggel végezhető az üzletszerű – nyereségorientált – gazdasági tevékenység, a különbség más gazdasági társaságokhoz képest csupán annyi, hogy a tagok a nyereség felosztását kizárják, és vállalják, hogy azt a társaság közösségi céljára fordítják.

A Ptk. 3:88. § (1) bekezdése nem utal az alapítók lehetséges személyére. Míg a 2006-os Gt. 3. § (1) bekezdése kifejtette, hogy gazdasági társaságot külföldi és belföldi

természetes és jogi személyek, valamint jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok alapíthatnak, működő ilyen társaságba beléphetnek, társasági részesedést szerezhetnek, most ezt a normaszöveget nem találjuk. A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságra történő utalás a fentiek szerint idejét múlt, a többi lehetséges alapító/tag tekintetében azonban nincs változás. A Ptk. 3:4. § (1) bekezdése a létesítés szabadságáról rendelkező szabályában a személyek alapítási jogáról beszél, ezzel pedig egyértelművé válik, hogy az alapítási/társulási jogosultságban az előbbi kivételtől eltekintve nincs változás.

2. Vagyoni hozzájárulás teljesítésének kötelezettsége, nyereségfelosztás, veszteségviselés

A Ptk. a gazdasági társaságok fogalmi elemének tekinti a vagyoni hozzájárulás teljesítésének kötelezettségét, amely szabály a 2006-os Gt.-ben sem volt ismeretlen, de helyeselhető, hogy a Ptk. a társasági jogi szabályozásban kitüntetett, általános jelentőséget tulajdonít ennek. A gazdasági társaság mint üzletszerű, közös vállalkozási tevékenységre létrehozott szervezet saját vagyon nélkül nem lehet eredményes piaci szereplő, s ezt a vagyont értelemszerűen a tagok bocsátják rendelkezésére. Ehhez mérten szintén fogalmi elemként kezeli a Ptk. 3:88. § (2) bekezdése azt az előírást, hogy a tagokat vagyoni hozzájárulásuk arányában illeti a társaság nyeresége és terheli a veszteség viselése, azonban nem téveszthető szem elől, hogy ez a szabály a Ptk. 3:4. § (1)–(4) bekezdése értelmében diszpozitív, eltérést engedő, s e vonatkozásban sincs érdemi változás a Ptk. hatálybalépése előtti társasági jogi szabályozáshoz és az annak talaján kialakult joggyakorlathoz viszonyítva. Nincs tehát akadálya annak, hogy a létesítő okiratban a társaság tagjai úgy rendelkezzenek, hogy egyes tagok vagyoni hozzájárulásuk arányánál nagyobb vagy kisebb mértékben részesüljenek a nyereségből, illetve viseljék a veszteséget, csupán az tilos a 2006-os Gt. 90. § (1) bekezdéséből általános, eltérést nem engedő szabállyá tett Ptk. 3:88. § (2) bekezdésének utolsó mondata szerint, hogy valamely tagot a nyereségből vagy a veszteség viseléséből *teljes mértékben kizárjanak*.

Ebben a témakörben, a gazdasági társaság legalapvetőbb szabályai között rendelkezik a jogalkotó arról is, hogy a társaság által a tag részére teljesítendő kifizetés vagy más vagyoni szolgáltatás forrása csak a társaság előző üzleti évi adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartaléka lehet. A 3:88. § (2) bekezdése ugyan nem deklarálja, hogy ez eltérést nem engedő szabály, azonban – figyelemmel a Ptk. 3:4. § (3) bekezdésében írtakra, és arra, hogy ezen előírás betartása alapvetően tőke- és hitelezővédelmi célokat szolgál –, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy ez is kógens szabály. A részletes szabályokat erre vonatkozóan a Szát. határozza meg változatlanul, noha a Ptk. a 2006-os Gt.-vel ellentétben nem utal vissza erre. A 3:88. § (2) bekezdésének ezen szabálya kissé idegenül hat a gazdasági társaság fogalmi elemei között, noha kétségtelenül fontos általános társasági jogi előírásról van szó. A Ptk. 3:88. § (2) bekezdésének megfogalmazása azonban véleményünk szerint a 2006-os Gt. 131. §-hoz, illetve a 219. §-hoz képest (ahonnan kiemelve általános szabállyá tették ezen előírást) kissé pontatlan. Az új jogszabályi szöveg ugyanis nem utal arra, hogy *csak a tagsági jogviszonyra tekintettel történő kifizetésekre* vonatkozik ez a szabály, nincs akadálya tehát annak, hogy a nem osztalékjellegű kifizetésről (szolgáltatásról), hanem például a társasággal munkaviszonyban is álló tag munkabérééről rendelkezzenek.

Megjegyzendő, hogy a tag részére történő kifizetésekre nézve részletes szabályok találhatóak kft. tekintetében a 3:184. §-ban, rt. vonatkozásában pedig a 3:261. §-ban.

3. Együttműködési kötelezettség

A Ptk. 3:88. § (3) bekezdésében megfogalmazott szabály újdonságot jelent, ugyanis az itt megfogalmazott előírás (burkoltan) csak a kizárással, illetve a tagsági viszony felmondásával kapcsolatos előírások között nyert a 2006-os Gt.-ben említést.

A 2006-os Gt. 47. § (1) bekezdése akkor tette lehetővé a tag kizárását a társaságból, ha a társaságban maradása a társaság céljainak elérését nagymértékben veszélyeztetné. A 100. § (2) bekezdése pedig a kkt. (bt.) tagsági viszony azonnali hatályú felmondásának lehetőségét arra az esetre biztosította, ha a társaság valamely más tagja a társasági szerződést súlyosan megszegte, vagy olyan magatartást tanúsított, amely a vele való további együttműködést, vagy a társaság céljának elérését nagymértékben veszélyeztette.

Az 1959-es Ptk., s így annak 4. § (1) bekezdésében írt jóhiszeműség és tisztesség követelménye, valamint az együttműködési kötelezettség is háttér szabálya volt a 2006-os Gt. 9. § (2) bekezdése értelmében a 2006-os Gt.-nek, azonban dogmatikailag is igen helyes megoldás, hogy a gazdasági társaságok közös szabályai között kitüntetett helyen szerepelteti a jogalkotó a tagnak a többi taggal és a társasággal szemben fennálló együttműködési kötelezettségét és a társaság céljainak elérését veszélyeztető magatartás tanúsításának a tilalmát, megalapozva ezzel a köteleességszegő magatartások szankcionálásának részletszabályait, például a tag kizárását.

3:89. § [Formakényszer]

- (1) **Gazdasági társaság közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság vagy részvénytársaság formájában alapítható.**
- (2) **A gazdasági társaság nevében a gazdasági társaság formájára vonatkozó elnevezést vagy annak e törvényben meghatározott rövidítését kell feltüntetni.**

A jogi személyekre irányadó általános szabályok között a Ptk. 3:1. § (4) bekezdésében már megfogalmazza, hogy a jogi személy csak törvényben meghatározott típusban, törvény által nem tiltott tevékenység folytatására és cél elérése érdekében alapítható és működtethető, és az ettől eltérő létesítő okirat semmis. E rendelkezést tovább konkretizálja a Ptk.-nak a gazdasági társaságok közös szabályozásával foglalkozó XV. Fejezete, amely a jogi személy típuson belül a társasági formákat határozza meg.

A 2006-os Gt. 2. § (1) bekezdése már tartalmazta a formakényszer szabályát, nevezetesen azt, hogy gazdasági társaság csak a törvényi előírásoknak megfelelő formában hozható létre. Ezt a szabályt a Ptk. 3:89. § (1) bekezdése is fenntartja, felsorolva egyúttal a négy társasági formát (kkt., bt., kft., rt.), melyekben csak a kkt. és bt. jogi személlyé válása tekintetében következett be változás. [Megjegyzendő, hogy míg az 1959-es Ptk. 52. § (2) bekezdése a jogi személyiségű gazdasági társaságok között még felsorolta a közös vállalatot, a Ptk. most ettől már eltekint. A közös vállalat – korábbi szabályok szerinti – továbbélését a Ptké. 9. § (5) bekezdése ugyan megengedi, ilyen gazdasági társaság azonban már a 2006-os Gt. 333. § (7) bekezdése értelmében sem volt alapítható a 2006-os Gt. 2006. július 1-jei hatálybalépése óta, így a Ptk. gazdasági társaságokra vonatkozó taxatív felsorolásában sem kellett megjeleníteni.]

Említést érdemel, hogy a gazdasági társaságok „kínálatát” némiképpen bővítik a Ct. 9/F. §-ában szabályozott nonprofit gazdasági társaságok, melyek a Ptk. 3:89. § (1) bekezdése szerinti formában jelennek meg, de működésük speciális a „hagyományos” gazdasági társaságokhoz képest, továbbá az uniós jogalkotás is támogatja a gazdasági

társaságok körét a 2004. évi XLV. törvénnyel szabályozott (a hazai jogba implementált) az európai részvénytársasággal.

A jogalkotás a 3:89. § (2) bekezdésében egy cégjogi szabályt is megfogalmaz, amikor a formakényszer szabályához kapcsolódva azt is deklarálja, hogy a gazdasági társaság nevében a társasági formára vonatkozó elnevezést (vagy annak törvényben meghatározott rövidítését) szerepeltetni kell. Elfogadható cégnév – tehát akár az „XY Korlátolt Felelősségű Társaság”, akár az „XY Kft.”, azonban a két megoldás közül valamelyiket kötelezően igénybe kell venni a gazdasági társaság cégnevének megállapításakor.

3:90. § [A társaság tagjai]

- (1) Természetes személy egyidejűleg egy gazdasági társaságban lehet a társaság korlátlanul felelős tagja. Kiskorú személy gazdasági társaság korlátlanul felelős tagja nem lehet.**
- (2) Közkereseti társaság, betéti társaság és egyéni cég nem lehet gazdasági társaság korlátlanul felelős tagja.**
- (3) Nyilvánosan működő részvénytársaság kivételével nem lehet gazdasági társaság tagja, aki eltiltás hatálya alatt áll.**
- (4) A részvénytársaság tagjai a részvényesek.**

A Ptk. 3:90. § lényegében megfelel a 2006-os Gt. 5. §-ában foglaltaknak, a régi és új rendelkezések egybevetésénél azonban feltűnik néhány eltérés. A (2) bekezdés teljessé teszi a 2006-os Gt. 5. § (3) bekezdésének tilalmát, kiterjesztve azt a közkereseti társaság tagján és a betéti társaság beltagján túl az egyéni cégre is. Nem találjuk a Ptk. 3:90. §-ában a 2006-os Gt. 5. § (4) bekezdésének azon rendelkezését, amely azt deklarálta, hogy egyszemélyes gazdasági társaság (eltérő törvényi rendelkezés hiányában) jogosult újabb egyszemélyes társaság alapítására, illetve gazdasági társaság egyedüli tagja (részvényese) lehet. E szabály hiánya nem jelenti azt, hogy a jogszabályi rendezésben bármi változás állt volna be, egyszerűen a kógensről diszpozitívra vált szabályozás megfogalmazásbeli különbségének tudható be mindez. Míg a kógens 2006-os Gt.-ben a kifejezett jogi felhatalmazást kellett megadni, addig a diszpozitív Ptk.-szabályozásnál erre nem volt szükség, hiszen tiltó (semmisséggel fenyegető) rendelkezés hiányában nincs akadálya a Ptk. hatálybalépése után sem az ilyen társulásnak.

Jelen § előírásai véleményünk szerint alapvetően kógens jellegűek, noha a (3) bekezdésben foglalt szöveg ellentétben áll a Ct. 9/B. §-ának a (3) bekezdésben foglaltaknál enyhébb eltiltási szabályaival, mely kollízió álláspontunk szerint csak jogalkotással oldható fel.

A Ptk. 3:90. §-ból kimaradt a 2006-os Gt. 5. §-ának a tag eltiltásával kapcsolatos részletes szabályozása. Ezek a szabályok a Ct. 9/B–9/E. §-ába kerültek át, ahol számos rendelkezést bővítettek és kiegészítettek, figyelemmel az elmúlt néhány év jogalkalmazói tapasztalataira.

A Ptk. 3:90. § (3) bekezdésében csak egyetlen eltiltással kapcsolatos előírás maradt, amely általánosságban deklarálja, hogy nyilvánosan működő rt. kivételével nem lehet gazdasági társaság tagja, aki eltiltás hatálya alatt áll. Problémát jelent azonban, hogy ez a szabály nincs összhangban a Ct. előbbieken hivatkozott eltiltási előírásaival, ezek ugyanis a Ptk.-ban írtaknál tágabb társulási lehetőségeket biztosítanak az eltiltott személyek számára.

Újdonságnak számít a Ptk. 3:90. § (4) bekezdése is, amely azt mondja ki, hogy a részvénytársaság tagjai a részvényesek. A korábbi szabályozás a részvényest

nem azonosította a gazdasági társaság tagjával, noha a társasághoz fűződő viszonyát megalapozó részvényt tagsági jogokat megtestesítő értékpapírnak tekintette, a részvényest mégis külön kezelte és említette, amikor a gazdasági társaság tagjairól rendelkezett.

A Ptk. a korábbi szabályozásban szereplő megkülönböztetést felszámolta azzal, hogy tagnak minősítette az rt. részvényesét. Ezzel egyszerűsödött a szabályozás is, nem kell számtalan helyen a részvényest is megnevezni a tagokra irányadó előírásoknál, hanem annak tudatában tanulmányozható és alkalmazható a Ptk. gazdasági társaságokra vonatkozó normarendszere, hogy ahol az a tagra vonatkozó előírást tartalmaz, a tag alatt a részvényest is érteni kell.

3:91. § [Jognyilatkozatok megtételének módja és ideje]

- (1) A társasággal kapcsolatos jognyilatkozatot írásban lehet megtenni. Ezt a rendelkezést alkalmazni kell a társaság határozatára, valamint jognyilatkozatnak és határozatnak a címmel való közlésére.**
- (2) A társasággal kapcsolatos jognyilatkozat akkor tehető meg vagy közölhető elektronikus hírközlő eszközök útján, ha ezt a társaság létesítő okirata lehetővé teszi, és meghatározza ennek feltételeit és módját.**
- (3) Ha a gazdasági társasággal kapcsolatos jognyilatkozat megtétele vagy cselekmény elvégzése kötelező, e kötelezettséget késedelem nélkül kell teljesíteni.**
- (4) Ha az írásbeli jognyilatkozatot postán küldik el, azt az ellenkező bizonyításáig a tértivevényen feltüntetett átvételi időpontban, ajánlott küldemény esetén a feladástól számított ötödik munkanapon a belföldi címzetthez megérkezettnek kell tekinteni.**

A Ptk. 3:91. § éppen úgy írásbeliséget ír elő a társasággal kapcsolatos jognyilatkozatokra, mint a 2006-os Gt. 7. § (1) bekezdése. A megfogalmazásban ugyan vannak eltérések, például a Ptk. nem említi az elektronikus okirat készítésének lehetőségét, illetve azt, hogy más bizonyítható módon is sor kerülhet a jognyilatkozat megtételére. Ez véleményünk szerint lényegi különbséget nem jelent, mivel értelemszerűen alkalmazandó a Ptk. 6:10. §-a alapján a 6:7. §, amely kimondja, hogy akkor tekinthető érvényesnek az írásba foglalt nyilatkozat, ha legalább lényeges tartalmát írásba foglalták és azt a nyilatkozó fél aláírta. Annak (3) bekezdése értelmében akkor is írásba foglalt a jognyilatkozat, ha annak közlésére a jognyilatkozatban foglalt tartalom változatlan visszaidézésére, a nyilatkozattévő személyének és a nyilatkozat megtétele időpontjának azonosítására alkalmas formában kerül sor. Ebbe a fogalomba beletartozik egy visszaigazolt fax, vagy a szabályosan (legalább fokozott biztonságú elektronikus aláírással és időbélyegzéssel) készült elektronikus okirat is.

A Ptk. 3:91. § (1) bekezdése azt is deklarálja, hogy a gazdasági társaságokkal kapcsolatos jognyilatkozatok [például a 3:98. § szerinti felszólítás, a 3:146. § b) pontja szerinti felmondás vagy a 3:168. § (2) bekezdése szerinti nyilatkozatok] fenti előírásai a társaság határozataira, valamint a jognyilatkozatok és a határozatok címmel való közlésére is irányadóak.

Olyan esetben, ha a jognyilatkozatok kötelező megtételére, vagy a cselekmények elvégzésére a 2006-os Gt. határidőt nem határozott meg, ennek véghezvitelét haladéktalanul kellett megtenni. A Ptk. 3:91. § (3) bekezdése ugyanezen szabályt fogalmazza meg, kissé eltérően, de lényegét tekintve azonosan. A „haladéktalan” szó helyett a Ptk. a „késedelem nélkül” kifejezést használja, figyelemmel arra is, hogy a Ptk. egyéb szabályainál is ezt a szóhasználatot részesíti előnyben. Tartalmilag mindkét kifejezés azonos, azt jelenti, hogy a cselekményt/jognyilatkozatot a lehető leghamarabb kell

megtenni. Bár a Ptk. 3:91. § (3) bekezdése ezt [a 2006-os Gt. 7. § (1) bekezdésével ellentétben] külön nem írja, e szabály alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a jognyilatkozat megtételére vagy a cselekmény elvégzésére jogszabályi (vagy a felek által előírt) határidő meghatározásra nem került.

A jognyilatkozatok elektronikus megtételére, illetve elektronikus hírközlő eszközzel való közlésére nézve a 2006-os Gt. 7. § (3) bekezdéséhez hasonló szabályt fogalmaz meg a Ptk. 3:91. § (2) bekezdése azzal, hogy előírja: ehhez a létesítő okirat megfelelő, részletes szabályozása szükséges. Nem találjuk a Ptk. 3:91. §-ában a 2006-os Gt. 7. §-ának azon előírását, amely az elektronikus kommunikációs eszközök használatát tiltja akkor, ha az a tagok egy része számára a joggyakorlást megnehezítené vagy ellehetetlenítené. Ennek az előírásnak hiánya azonban nem jelenti azt, hogy a szabályozás érdemben módosult volna. A kisebbségvédelmi eszközök ugyanis biztosítják a jogvédelmet arra az esetre, ha az elektronikus eszközök alkalmazása a tagok egy része számára diszkriminatív módon történne.

A Ptk. 3:91. § (4) bekezdése a postán elküldött jognyilatkozat esetében akár tértivevényes küldeményként, akár ajánlottan kerül továbbításra, megdönthető vélelmet állít fel a kézbesítésre. Ellenkező bizonyításig a tértivevényes küldeménynél a tértivevényen feltüntetett időpontban, ajánlott küldeménynél pedig (belföldi címzett esetében) a feladástól számított ötödik munkanapon kell kézbesítettnek tekinteni azt.

3:92. § [A választottbírói út igénybevétele]

- (1) Társasági jogi jogvitára a létesítő okiratban vagy a jogvitában érintett személyek megállapodásában választottbírói eljárás köthető ki.**
- (2) Társasági jogi jogvitának minősül**
  - a) a gazdasági társaság és a tagja vagy volt tagja közti, a társasági jogviszonyból eredő jogvita, ideértve a társasági szervek által hozott határozatok bírói felülvizsgálatának kezdeményezését;**
  - b) a tagok társasági jogviszonyával kapcsolatos, egymással szemben keletkezett jogvitája; és**
  - c) a gazdasági társaság és a vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag közötti, a vezető tisztségviselői vagy a felügyelőbizottsági tagsági jogviszonyból eredő jogvita.**

A Ptk. 3:92. § (éppen úgy, mint a 2006-os Gt. 10. § tette) szélesebben határozza meg a választottbírói út választására jogosultak körét, mint a Vbt. 3. §-a. A fenti társasági jogi szabályozás alapján ugyanis nem feltétele a választottbírói eljárás alkalmazásának, hogy legalább az egyik fél gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy legyen. A társasági jogi jogvitákra egységesen biztosítja a jogalkotó a választottbírói út kikötésének lehetőségét, a társasági jogviták körét pedig a Ptk. a 2006-os Gt.-hez hasonlóan határozza meg a kissé eltérő fogalmazás ellenére is.

A társasági jogviták körébe tartozik továbbra is a társaság és tagja (volt tagja) közötti, a társasági jogviszonnyal kapcsolatos jogvita, a társasági határozatok felülvizsgálata iránti per, valamint a tagoknak a társasági jogviszonnyal kapcsolatos egymásközti perei. Nem számít többé a Ptk. 3:92. § értelmében társasági jogi jogvitának a tényleges vállalatcsoporttal kapcsolatos jogvita, ugyanakkor kibővíti a Ptk. a társasági jogi jogvita fogalmi körét a vezető tisztségviselő vagy a felügyelőbizottság tagja és a társaság közötti, a vezető tisztségviselői vagy fb-tagi jogviszonyból eredő jogvitákkal.

A választottbíróági út igénybevétele a gazdasági társaság létesítő okiratában vagy az érintett személyek megállapodásában köthető ki a Ptk. 3:92. § (1) bekezdése szerint, illetve a Vbt. szabályai alapján járhat el választottbíróság.

3:93. §

[A gazdasági társaságok közös szabályainak alkalmazása]

A gazdasági társaságok közös szabályait kell alkalmazni, ha e törvény az egyes gazdasági társasági formákkal kapcsolatban eltérően nem rendelkezik.

A gazdasági társaságokra irányadó normákat a legáltalánosabb szinten a jogi személyek általános szabályai (Ptk. 3:1–3:48. §) között találjuk. A 3:93. § rendeli el, hogy a gazdasági társaságok közös szabályait szintén alkalmazni kell a gazdasági társaságok jogviszonyaira, és ezen túlmenően érvényesülnek természetesen az egyes társasági formák speciális előírásai is, tehát a Ptk. Harmadik Könyvének három területéről kell „összerendezni” az egymásnak jellemzően mellérendelt szabályokat. Vizsgálva ezen előírásokat, általában azt tapasztaljuk, hogy a jogi személy általános szabályaira ráépülnek a gazdasági társaságok közös szabályai, s ezeket kiegészítik (olykor felülírják) az adott társasági forma különös szabályai. A Ptk. szabályozási metódusából eredően a gazdasági társaságokra is irányadóak a Ptk. Harmadik Könyvének a jogi személyekről szóló általános szabályai [3:3. § (1) bekezdés], ha tehát a gazdasági társaságok közös szabályai és az egyes gazdasági társaságok speciális normái között valamely (a 2006-os Gt.-ben „megszokott”) előírást nem találunk, célszerű a Ptk. jogi személyekre vonatkozó általános szabályai között keresni a hiányozni látszó rendelkezést, különös tekintettel arra, hogy a 2006-os Gt. számos általános érvényű, más jogi személyre is alkalmazható előírását ide helyezték át.

Természetesen előfordul, hogy a gazdasági társaságok társasági jogi jogviszonyaira más jogszabály (például az Át.) alkalmazására is sor kerül. Az is nyilvánvaló, hogy a Ptk. más szabályai (például a Hatodik Könyv számos előírása – így a 3:24. § alapján a vezető tisztségviselő felelősségénél a szerződésszegéssel okozott károk megtérítésének szabályai) irányadóak a felek társasági jogi ügyeiben.

XVI. Fejezet

A gazdasági társaság alapítása

3:94. §

[A gazdasági társaság létesítő okirata]

A gazdasági társaság létesítő okirata – a részvénytársaság és az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság kivételével – a társasági szerződés. A részvénytársaság létesítő okirata az alapszabály, az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságé az alapító okirat.

A Ptk. 3:94. § a 2006-os Gt. 11. § (1) bekezdésében meghatározottaknak megfelelően határozza meg a gazdasági társaságok alapszabályait. Ennek értelmében részvénytársaságnál (egyszemélyesnél is!) alapszabály, egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságnál alapító okirat, minden más esetben társasági szerződés készítésével alakul meg a társaság. Különbség azonban a Ptk. és a 2006-os Gt. szabályozásában, hogy mindkét törvény más-más gyűjtőfogalmat használ ezek együttes megnevezésére. Míg a 2006-os Gt. a társasági szerződést „rendszeresítette” e célra, addig a Ptk. a cégjog által kimunkált „létesítő okirat” kifejezést alkalmazza akkor, ha a szabályozás során mindegyik típusú alapszabályra kíván utalni. Megjegyzendő, hogy az 1959-es Ptk. 54. § (1) bekezdése

még a 2006-os Gt. szövegének egy korábbi fázisához alkalmazkodott, amikor a részvénytársaság létesítő okirata nem egységesen alapszabály, hanem az egyszemélyes és a zártkörűen működő részvénytársaságnak alapító okirata volt, és csak a nyilvánosan működő részvénytársaság létesítő okiratát nevezték alapszabálynak [az 1997-es Gt. 10. § (1) bek.]. A 2006-os Gt. e tárgyban hozott változtatását az 1959-es Ptk.-n nem vezették át, a Ptk. azonban a 2006-os Gt. szerint meghonosított szabályozást vette át, és csak a gyűjtőfogalom tekintetében hajtotta végre az előbbieken ismertetett módosítást.

3:95. § [A létesítő okirat alaki követelményei]

- (1) A létesítő okiratot valamennyi alapító tagnak alá kell írnia. A tag helyett a társasági szerződést közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt meghatalmazással rendelkező képviselője is aláírhatja.**
- (2) A létesítő okiratot közjegyzői okiratba vagy ügyvéd, illetve valamelyik alapító kamarai jogtanácsosa által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni.**

A gazdasági társaság létesítő okirata lehet szabadon fogalmazott, vagy (kkt., bt., kft. és zrt. esetében) a Ct. 9/A. § szerinti szerződésmintán alapuló létesítő okirat, azonban bármelyik módot válasszák is az alapítók, valamennyire nézve közös előírás, hogy azokat az alapítóknak személyesen vagy képviselőjük útján aláírásukkal el kell látniuk.

A társasági jogban a Ptk. szabályozása szerint is (lásd a 3:91. §-nál) előírás az írásbeliség. Ez védi a tagok, a kisebbség, a hitelezők, a munkavállalók és a forgalombiztonság érdekeit egyaránt. Az írásbeli jognyilatkozatok megtételének, a szerződéskötéshez szükséges konszenzus meglétének bizonyításán túl az abban részt vevő felek egyező akaratnyilvánítását demonstrálja az a körülmény, hogy a jognyilatkozatot/szerződést tartalmazó okiratot egyetértésük jeléül aláírásukkal látják el.

Ez az aláírás történhet személyesen, de képviselő útján is, az arra irányadó szabályok szerint (lásd a 6:11. és 6:15. §-nál). A képviseleti jogot igazoló meghatalmazást közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni. A közokirat és a teljes bizonyító erejű magánokirat szabályait a Pp. 323–325. §-ai tartalmazzák.

Magát a létesítő okiratot is a meghatalmazásra irányadó formai követelmények jellemzik, vagyis azt közjegyzői okiratba vagy ügyvédi vagy valamelyik alapító jogtanácsosa által ellenjegyzett teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni. (Az alaki követelmények megsértésére értelemszerűen a Ptk. 6:6. §–6:7. § előírásai alkalmazandók a 3:15. §-ra is tekintettel.)

A Ptk. 3:95. § csak jelentéktelen kérdésekben mutat eltérést a 2006-os Gt. 11. § (2)–(3a) bekezdésében írtaktól. Nem utal arra a Ptk. 3:95. § (1) bekezdése, hogy a nyilvánosan működő rt. alapszabályát a közgyűlés fogadja el. Ez a szabály sem változott azonban azzal, hogy a Ptk. 3:249. § értelmében 2014. március 15-e óta részvénytársaság csak zártkörűen alapítható, a nyilvánosan működő rt. létesítő okirata alapításnál nem készíthető, arra csak későbbi módosítás kapcsán kerülhet sor. Emiatt a gazdasági társaságok közös alapítási szabályainál az nyrt. létesítő okiratával kapcsolatos szabály ismertetésére nincs szükség.

További eltérés a 2006-os Gt. 11. § előírásaihoz képest, hogy a Ptk. nem veszi át a 2006-os Gt. 11. § (3a) bekezdésében foglaltakat, nevezetesen azt, hogy a létesítő okirat elkészítése és ellenjegyzése során az ügyvéd az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény 27/B. § (1) bekezdése szerinti ellenőrzést (a jogi szakzsargon szerint a „jübölést”) elvégzi. E szabály Ptk.-ból való elmaradása nem jelent tartalmi változást, egyszerűen csak arról van szó, hogy felesleges megjeleníteni a Ptk. 3:95. §-ában azt az ügyvédi – az alapítók

személyét érintő – ellenőrzési kötelezettséget, aminek elvégzését az ügyvédi törvény egyébként is elrendeli.

A szakaszt 2018. január 1-jei hatálybalépéssel az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények és egyéb igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2017. évi CXXXVI. törvény 83. § a) pontja módosította. Ennek alapján a létesítő okiratot közjegyzői okiratba vagy ügyvéd, illetve valamelyik alapító kamarai jogtanácsosa által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni.

3:96. § [A társaság tevékenységének helye]

- (1) Ha a társaság székhelye nem azonos a társaság központi ügyintézésének helyével, a létesítő okiratban a központi ügyintézés helyét is meg kell jelölni.**
- (2) A létesítő okiratban a társaság telephelyét és fióktelepét fel kell tüntetni, ha annak a nyilvántartásba való bejegyzését a társaság kéri.**

A Ptk. 3:96. § a cégjogban kimunkált székhely, telephely és fióktelep fogalmakat használva ad szabályokat arra nézve, hogy ezeket a létesítő okiratban milyen feltételekkel kell szerepeltetni.

A székhely a 3:7. § és a cégekre, köztük a gazdasági társaságokra is irányadó szabályokat megfogalmazó Ct. 7. § (1) bekezdése szerint a cég bejegyzett irodája vagy központi ügyintézésének a helye, de e két lehetőség közül az előbbi jelenti a főszabályt.

A bejegyzett iroda a cég levelezési címe, az a hely, ahol a cég üzleti és hivatalos iratainak átvétele, érkeztetése, őrzése, rendelkezésre tartása megvalósul, valamint ahol a külön jogszabályban meghatározott, a székhellyel összefüggő kötelezettségek teljesítése történik. [A cégnek székhelyét cégtáblával is kötelező megjelölnie a Ct. 7. § (1) bekezdése szerint.]

A cég dönthet úgy is, hogy székhelye azonos a központi ügyintézés helyével, ahol a fenti követelmények értelemszerűen megvalósulnak. Ha azonban székhelyként a bejegyzett irodát határozza meg, akkor az üzleti partnerek és a forgalom biztonsága érdekében fontos céginformáció, hogy a székhelyként használt elérhetőséget biztosító „postaládaszékhely” mellett hol található a valódi döntéshozatali hely. Ezért írja elő a Ct. 7. § (1) bekezdése, hogy ha a székhely „csak” a bejegyzett iroda, akkor a cégjegyzékben a központi ügyintézés helyét is fel kell tüntetni, és ugyanezt a létesítő okiratban is szerepeltetni kell.

A Ptk. 3:5. § b) pontja minden jogi személyre irányadóan előírja, hogy létesítő okiratában a székhelyet meg kell jelölni, s miután ez nemcsak a jogi személy belső szervezeti működése szempontjából bír jogi jelentőséggel, hanem a hitelezők, üzleti partnerek, hatóságok, a törvényességi felügyelet gyakorlásának szempontjából is, ez az előírás véleményünk szerint kógens, eltérést nem engedő, mivel nem tartozik a Ptk. 3:4. § (2) bekezdése által meghatározott körbe.

Nem ilyen egyértelmű a helyzet a telephellyel és a fiókteleppel kapcsolatos előírásoknál.

A Ct. 7. § (2) bekezdése adja meg a telephelyre nézve azt a definíciót, hogy az *a tevékenység gyakorlásának a társasági szerződésben, alapító okiratban, alapszabályban (vagyis a létesítő okiratban) foglalt* olyan tartós, önállósult üzleti (üzemi) letelepedéssel járó helye, amely a cég székhelyétől eltérő helyen található; a fióktelep pedig olyan telephely, amely más településen (esetleg más országban!) van, mint a cég székhelye. A Ct. 7. § (2) bekezdése – kógensen – nemcsak azt mondja ki,

hogy a telephelyet/fióktelepet a létesítő okiratban fel kell tüntetni, de azt is, hogy ha a cég telephellyel vagy fiókteleppel rendelkezik, akkor ezeket a cégjegyzékbe is be kell jegyezni. Ezzel a kógens szabályozással nincs szinkronban a Ptk. 96. § (2) bekezdése, amely – szemben a fentiekkel – nem vesz tudomást a telephely és a fióktelep létesítő okirati kötelező szerepeltetéséről és az ezekre vonatkozó bejelentési kötelezettségről, csupán úgy rendelkezik, hogy a telephely/fióktelep létesítő okiratba való felvétele csak akkor elengedhetetlen, ha azok cégjegyzékbe való felvételét a társaság kéri. Látható, hogy a Ptk. 3:96. § (2) bekezdése a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény, a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény, a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény, továbbá az ezekkel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCVII. törvény 101. § (1) bekezdésével bekövetkezett módosítását megelőző 2012. március 1-je előtti állapotot vett alapul szabályozásához, ez a szabályozás azonban a fenti időponttól megváltozott, már nem a cég döntésén múlik, hogy telephelyét/fióktelepét bejegyezteti-e a cégjegyzékbe, hanem erről minden esetben gondoskodnia kell. Kívánatos továbbá az is, hogy a cégjegyzék és a létesítő okirat tartalma lehetőség szerint összhangban álljon egymással, ezért rendelte el a Ct. a telephely, illetve a fióktelep létesítő okiratban való kötelező feltüntetését. Miután a Ptk. 3:96. § (2) bekezdése a Ct. 7. § (2) bekezdésével ellentétben áll, ezt az anomáliát csak jogalkotással lehet feloldani.

3:97. § [A társaság tevékenységi körével kapcsolatos rendelkezések]

- (1) Ha jogszabály valamely gazdasági tevékenység gyakorlását hatósági engedélyhez köti, a társaság e tevékenységet a véglegessé vált hatósági engedély alapján kezdheti meg.**
- (2) Jogszabály által képesítéshez kötött tevékenységet a gazdasági társaság akkor végezhet, ha az e tevékenységben személyes közreműködést vállaló tagja, vagy a társasággal munkavégzésre irányuló polgári jogi vagy munkajogi jogviszonyban álló legalább egy személy a képesítési követelménynek megfelel.**

A Ptk. 3:97. § (1) bekezdése – szemben a 2006-os Gt. 6. §-ával – általában véve deklarálja, hogy az engedélyköteles tevékenység gyakorlását csak a véglegessé vált hatósági engedély beszerzése után kezdheti meg a gazdasági társaság. Az engedélyköteles tevékenységeket jogszabály határozza meg és a Ptk. – eltérően a 2006-os Gt. hivatkozott szakaszától – nem tesz különbséget attól függően, hogy az engedélyeztetési kötelezettséget milyen szintű jogszabály határozza meg, bármely jogszabály (akár önkormányzati rendelet) ír elő ilyen kötelezettséget, azt be kell tartani, és csak az engedély birtokában lehet jogszerűen működtetni az adott tevékenységet folytató társaságot. Megjegyzendő, hogy a Ptk. nem tesz különbséget az alapítási és a tevékenységi engedélyek között. Az alapítási engedély beszerzésének kötelezettsége néhány, a jogalkotó megítélése szerint kitüntetett figyelmet igénylő, a piaci forgalom vagy a társadalom biztonsága szempontjából különösen fontos (például pénzügyi, biztosítói intézeti, nyomozati és biztonsági vagy temetkezési) tevékenységet végző vállalkozások esetében áll fenn. Ezeket olyan mértékben kívánja ellenőrizni az állam, hogy az ilyen tevékenységet végezni kívánó vállalkozásnál nemcsak a tevékenység megkezdésekor, hanem már a cég megalapításakor is rendelkezésre kell állnia a hatósági engedélynek. Ennek az alapítási engedélynek a birtokában lehet csak benyújtani a nyilvántartó cégbírósághoz a bejegyzési kérelmet, az ezzel kapcsolatos szabályozást, mint nem tipikus, kivételes előírást a Ptk. nem kívánta rendezési körébe

vonni, a 2006-os Gt. 6. § (1) bekezdésének rendelkezését nem vette át, ezt a Ct. 34. § (1) bekezdésére hagyta. [Megjegyzendő ugyanakkor, hogy ha a tevékenységi kör kapcsán nem is tesz említést a Ptk. az alapítási engedélyhez kötött tevékenységről, a társaság alapításhoz fűződő bejelentési kötelezettség kapcsán a Ptk. 3:100. § (2) bekezdése lényegében megismétli a Ct. 34. § (1) bekezdésének alapítási engedéllyel kapcsolatos előírását.]

A Ptk. 3:97. § (2) bekezdése a 2006-os Gt. 6. § (3) bekezdéséhez hasonlóan a képesítéshez kötött tevékenység folytatását feltételhez köti. A társaság akkor végezhet ilyen tevékenységet, ha személyes közreműködést vállaló tagja, vagy a társasággal munkavégzésre irányuló polgári jogi vagy munkajogi jogviszonyban álló legalább egy személy megfelel a képesítési követelményeknek. A 2006-os Gt. fent hivatkozott szabálya némileg eltérően fogalmazott, a tag mellett a társaság munkavállalóját, vagy *a társasággal kötött tartós, polgári jogi szerződéses kapcsolatban álló személyt* követelte meg a képesítéssel rendelkező személyek körében. Véleményünk szerint a Ptk. a korábbi szabályon valószínűleg nem kívánt változtatni, a jelenlegi normaszövegből azonban nem olvasható ki, hogy legalább határozatlan tartamú, vagy hosszabb határozott tartamú munka-, vagy más polgári jogi (pl. megbízási) szerződéses kapcsolat lenne szükséges a képesítéssel rendelkező személy társasághoz kapcsolásához.

3:98. § [A vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztása]

- (1) Ha a tag a létesítő okiratban vállalt vagyoni hozzájárulását az előírt időpontig nem szolgáltatja, az ügyvezetés harmincnapos határidő tűzésével és a jogkövetkezmények feltüntetésével felszólítja a tagot a teljesítésre.**
- (2) A harmincnapos határidő eredménytelen elteltével a vagyoni hozzájárulását nem teljesítő tag tagsági jogviszonya a határidő lejáratát követő nappal megszűnik. A tagsági jogviszony megszűnését az ügyvezetésnek a volt taggal közölnie kell. A vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztásával a gazdasági társaságnak okozott kárért a volt tag a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel.**
- (3) Semmis a létesítő okirat olyan rendelkezése, amely a vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztása esetére az e törvényben meghatározottnál a tagra nézve enyhébb következményeket ír elő.**

A Ptk. 3:98. §-ának rendelkezései csak csekély mértékben térnek el a 2006-os Gt. 14. §-ában írtaktól. Az (1) bekezdés ugyan némileg tömörebb megfogalmazásban, de a régivel azonos szabályt állít fel azzal, hogy kimondja: a létesítő okiratban vállalt vagyoni hozzájárulását (értelemszerűen az abban meghatározott) határidőre nem teljesítő tagot az ügyvezetésnek 30 napos határidő tűzésével és a jogkövetkezményre (a tagsági viszony megszűnésére) történő figyelmeztetéssel kell felszólítania a teljesítésre. A további mulasztás jogkövetkezménye – a tagsági jogviszony *ex lege* történő megszűnése – sem változott, és az sem, hogy erről az ügyvezetésnek a tagot értesítenie kell. A 2006-os Gt. 14. § (2) bekezdése a tag mellett a részvényt is említi, a Ptk. 3:98. § (2) bekezdése ezzel szemben már csak tagról beszél, ennek oka a Ptk. 3:90. § (4) bekezdésének szabályában keresendő, amely kimondja, hogy a részvénytársaság tagjai a részvényesek, a tagokra megfogalmazott előírások ezért a részvényesekre is irányadóak.

A Ptk. 3:98. § (2) bekezdése [a 2006-os Gt. 14. § (2) bekezdésétől eltérően] nem említi, hogy a fenti közlést a taggal írásban kell végezni, de erre nem is volt szükség.

A Ptk. 3:91. § (1) bekezdése minden, a társasággal kapcsolatos jognyilatkozatra általában véve kimondja ezt, e szabály megisméltése a 3:98. §-ban felesleges lenne.

Lényeges különbségnek látszik a 2006-os Gt. szabályozásához képest, hogy a Ptk. 3:98. § (2) bekezdése azt is kimondja, hogy a mulasztó volt tag az ezzel kapcsolatban a társaságnak okozott kárért a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség (Ptk. 6:142–145. §) szabályai szerint felel. Ilyen rendelkezést a 2006-os Gt. nem tartalmazott, noha a tag és a társaság közötti szerződési kapcsolatból és a 2006-os Gt. mögöttes szabályaként létező 1959-es Ptk.-ból ez egyenesen következett. Nem hordozott azonban ez a körülmény különösebb jelentőséget, tekintve, hogy az 1959-es Ptk. a kontraktuális és a deliktuális kártérítés szabályai között csak elenyésző különbséget tett az 1959-es Ptk. 318. §-ában.

A Ptk. ezzel szemben jelentősen eltérő szabályozást ad a 6:142–143. § és a 6:519. §, 6:522. §-ban a kimentési lehetőségek és kártérítés mértéke tekintetében is a két kártérítési tényállásra, ezért különös fontossággal bír az a körülmény, hogy a mulasztó tagot a kontraktuális kártérítési előírások szerint terheli felelősség a társaságnak mulasztásával okozott károkért.

A Ptk. 3:98. § (3) bekezdésének megfogalmazására azért volt szükség, mert a korábban kógens törvényi szabályozást a Ptk. diszpozitívvá tette, így most a jogalkotónak egyértelművé kellett tennie, hogy a fenti előírásoktól a tagra nézve kedvezőbb szabályozás érvényesen nem adható.

3:99. § [Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás]

- (1) Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként követelés is szolgáltatható, ha azt az adós elismerte, vagy az jogerős bírósági határozaton alapul. A tag munkavégzésre, személyes közreműködésre vagy szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalása nem lehet nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás.**
- (2) Azok a tagok, akik valamely tag nem pénzbeli vagyoni hozzájárulását tudomásuk ellenére a szolgáltatáskori értéket meghaladó értékkel fogadták el, az ebből eredő károkért a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást teljesítővel egyetemlegesen felelnek a társasággal szemben a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint.**
- (3) A létesítő okiratnak az (1) és a (2) bekezdésben foglalt szabályokkal ellentétes rendelkezése semmis.**

A 2006-os Gt. 13. § a vagyoni hozzájárulás szolgáltatására, az apportként szolgáltatható vagyontárgyakra, az apportőr felelősségére nézve a Ptk. 3:99. §-ában foglaltaknál bővebb szabályozás adott. Az általános jellegű előírásokat azonban a Ptk. a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok közé helyezte át, így a Ptk. 3:99. §-ból „hiányzó” szabályokat a Ptk. 3:10. § (2)–(3) bekezdésében találjuk.

A Ptk. 3:99. § egyebekben a 2006-os Gt. 13. § szerinti szabályozással lényegében azonos előírásokat fogalmaz meg, eltekintve attól, hogy az apportálással kapcsolatos szabályok megszegésével a tagok által a társaságnak okozott károkért az érintettek (a társasághoz fűződő szerződéses kapcsolatuk folytán) a szerződésszegéssel okozott kár megtérítésének szabályai szerint egyetemlegesen felelnek a társaságnak. (Lásd a kártérítés vonatkozásában az előző pontban írtakat is.)

A Ptk. 3:99. § (3) bekezdésének megfogalmazására itt is, épp úgy, mint a Ptk. 3:98. § esetében, azért volt szükség, mert a 2006-os Gt. hasonló szabályát az akkori kógens megfogalmazásból diszpozitívvá kellett átültetni, ugyanakkor világosan kifejezésre kellett juttatni, hogy a létesítő okirat a Ptk. 3:99. § (1)–(2) bekezdésében meghatározott normaszövegtől érvényesen nem térhet el, az ilyen eltérés a társasági vagyon védelme érdekében a törvény által deklaráltan semmis.

3:100. § [A társaság alapításának bírósági bejelentése]

- (1) Gazdasági társaság alapítását a létesítő okirat közjegyzői okiratba foglalásától vagy ügyvédi vagy kamarai jogtanácsosi ellenjegyzésétől számított harminc napon belül be kell jelenteni a nyilvántartó bíróságnak.**
- (2) Ha a gazdasági társaság alapítása hatósági engedélyhez kötött, a bejelentést a véglegessé vált engedély kézhezvételétől számított tizenöt napon belül kell teljesíteni.**

A Ptk. 3:100. § a 2006-os Gt. 17. §-ában foglaltaknak felel meg, noha az új törvényszöveg néhány apróbb változtatást, pontosítást tartalmaz. A 2006-os Gt. 17. § (1) bekezdése a társasági szerződés megkötésétől számított, legfeljebb 30 napon belüli időszakra írta elő a társaság alapítás bejelentésére rendelkezésre álló időt. A Ptk. 3:100. § (1) bekezdése ezt a meghatározást tovább pontosítja, meghatározva, hogy a harmincnapos bejelentési határidő kezdete a létesítő okirat közjegyzői okiratba foglalásának, illetve ügyvédi (kamarai jogtanácsosi) ellenjegyzésének napjától kezdődik.

A 2006-os Gt. 17. § (1) bekezdésével azonosan rendelkezik arról is a Ptk. 3:100. § (2) bekezdése, hogy alapítási engedélyhez kötött vállalkozás esetében ez a határidő a véglegessé vált engedély kézhezvételétől számított tizenöt napon belüli időszakot jelenti. (Pontosítás az új szabályozásban az is, hogy a jogerős engedélyről, és nem csupán az alapítási engedélyről beszél a törvényszöveg.)

Nem tesz említést a Ptk. 3:100. § arról, hogy a cégbírósághoz intézett bejelentést bejegyzés és közzététel végett kell megtenni. Erre nincs is szükség, tekintve, hogy a társaságok nyilvántartási szabályai között a cégjogi előírásokat a Ct. tartalmazza.

A 2006-os Gt. 17. §-ának a konstitutív cégbejegyzést deklaráló szabályát – mint általános érvényű, más jogi személyekre is irányadó normát – a Ptk. 3:4. § (4) bekezdésében helyezte el a jogalkotó, itt mondja ki a Ptk., hogy a jogi személy (és így a gazdasági társaság is) a típusának megfelelő létesítő okiraton alapuló bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre. Gazdasági társaságok esetében ez a nyilvántartásba vétel a cégbejegyzés aktusával *ex nunc* hatállyal megy végbe.

3:101. § [Előtársaság]

- (1) A gazdasági társaság a létesítő okirat közjegyzői okiratba foglalásától vagy ügyvédi vagy kamarai jogtanácsosi ellenjegyzésétől kezdődően a létrehozni kívánt társaság előtársaságaként működhet. Üzletszerű gazdasági tevékenységet az előtársaság a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtását követően folytathat. Az előtársasági jelleget a társaság iratain és jognyilatkozatain fel kell tüntetni; ennek hiányában az előtársaság által tett jognyilatkozat – ha a nyilvántartó bíróság a társaságot nem jegyzi be – az alapítók által együttesen tett jognyilatkozatnak minősül.**
- (2) Az előtársaságra a létrehozni kívánt gazdasági társaságra irányadó szabályokat kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy**
  - a) a tagok személyében kizárólag jogszabályon alapuló változás következhet be;**
  - b) a létesítő okirat módosítására – a nyilvántartó bíróság, valamint a hatósági engedély kiadására jogosult szerv felhívása teljesítésének kivételével – nem kerülhet sor;**
  - c) az előtársaság gazdasági társaságot nem alapíthat, és abban tagként nem vehet részt;**
  - d) nem kezdeményezhető tag kizárására irányuló per; és**
  - e) nem határozható el átalakulás, egyesülés, szétválás, valamint jogutód nélküli megszűnés.**

- (3) Ha a gazdasági társaságot a bíróság jogerősen bejegyzí, az elótársasági létszakasz megszűnik, és az elótársaságként kötött jogügyletek a gazdasági társaság jogügyleteinek minősülnek.**
- (4) Ha a gazdasági társaság nyilvántartásba vételét jogerősen elutasítják, az erről való tudomásszerzés után az elótársaság a működését késedelem nélkül köteles megszüntetni. E kötelezettség megszegésével okozott károkért az elótársaság vezető tisztségviselői a szerződészegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felelnek.**
- (5) Az elótársaság működésének (4) bekezdés szerinti megszűnése esetén a megszűnésig vállalt kötelezettségeket a létrehozni kívánt társaság rendelkezésére bocsátott vagyonból kell teljesíteni. Az ebből ki nem egyenlíthető követelésekért az alapítók harmadik személyekkel szemben egyetemlegesen kötelesek helytállni. Ha a létrehozni kívánt gazdasági társaságnál a tag felelőssége a társaságot terhelő kötelezettségekért korlátozott volt, és a tag helytállása ellenére ki nem elégített követelések maradtak fenn, e tartozásokért harmadik személyek irányában a létrehozni kívánt gazdasági társaság vezető tisztségviselői korlátlanul és egyetemlegesen kötelesek helytállni.**
- (6) A (4)–(5) bekezdésben foglaltakat megfelelően alkalmazni kell abban az esetben is, ha a társaság a nyilvántartásba vételi kérelmet visszavonja.**

1. Az elótársasági lét kezdete

A Ptk. 3:101. § az elótársaság jogintézményét a 2006-os Gt. 15. §-ában megfogalmazottakhoz hasonló szabályozással tartotta fent. Továbbra is igaz, hogy az elótársaság nem valamely önálló társasági forma, hanem a létrehozni kívánt társasággal azonos, azonban ahhoz képest bizonyos mértékig csökevényes jogalanyisággal rendelkezik.

Az elótársasági lét változatlanul a létesítő okirat ellenjegyzésének/közjegyzői okiratba foglalásának időpontjától kezdődik (bár az elótársasági működés csak lehetőség, nem kötelezettség, az alapító tagok szándékától függ, hogy élnek-e vele).

Az elótársasági lét két szakaszra oszlik, az első az ellenjegyzéstől vagy a közjegyzői okiratba foglalástól a bejegyzési kérelem benyújtásáig tart, akkortól van ugyanis mód arra, hogy már üzletszerű gazdasági tevékenységet is végezzen az elótársaság. [A minőségi változás oka, hogy a cégbejegyzési kérelem (elektronikus) előterjesztésével az alakuló társaság kilép a nyilvánosság elé, ekkortól ugyanis valamennyi bejegyezni kért adata, beadványának mellékletei elérhetővé válnak az üzleti partnerek számára.]

Megjegyzendő, hogy az első komolyabb változást éppen ezen a téren fedezhetjük fel a 2006-os Gt. 15. § (2) bekezdése és a Ptk. 3:101. § (1) bekezdésének második mondata között. A 2006-os Gt.-nek az egyes adótörvények és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi CLVI. törvény 271. §-ával módosított, 2012. január 1-jétől hatályos 15. § (2) bekezdése úgy rendelkezett, hogy az elótársaság csak az adószám megállapításától végezhet üzletszerű gazdasági tevékenységet, ami nem okvetlenül esik egybe a bejegyzési kérelem benyújtásának időpontjával. Kétségtelen, hogy az esetek legnagyobb részében a bejegyzési kérelem elektronikus beérkezését igen rövid, néhány perces időközzel követi az adószám megállapítása, de az adóregisztrációs vizsgálat eredményeképpen olykor hosszabb időbe telik az adószám kiadása, olyannyira, hogy ilyenkor a Ct. 44. § értelmében a cégeljárást fel is kell függeszteni, és az is előfordul, hogy az adószám kiadását véglegesen (és az adóügyi eljárás befejezésével) jogerősen meg is tagadják. Üzletszerű gazdasági tevékenységet viszont csak adószámmal rendelkező

vállalkozás folytathat, így az a körülmény, hogy fentieket a Ptk. 3:101. § (1) bekezdése figyelmen kívül hagyja, és az előtársaság üzletszerű gazdasági tevékenységének megkezdését (visszatérve az adóregisztrációs eljárás bevezetését megelőző 2006-os Gt.-szöveghez) a kérelem benyújtásához, és nem az adószám elnyeréséhez köti, még nagyon sok zavart fog okozni, ha e kérdést a jogalkotó mielőbb nem rendezi megnyugtatóan.

2. Az előtársaság neve

Különbség a Ptk. 3:10. § (1) bekezdése és a 2006-os Gt. 15. § (2) bekezdésének szövege között, hogy a Ptk. csak annyit ír elő (azonos jogkövetkezményt fűzve elmulasztásához), hogy az előtársasági jelleget az előtársasági iratokon, jognyilatkozatokon jelezni kell, nem említi a „b.a.”, „bejegyzés alatt” toldat feltüntetési kötelezettségét. Az ezzel kapcsolatos előírásokat azonban a Ct. 5. § a) pontja tartalmazza, így a Ptk.-ban való megisméltése szükségtelen.

3. Az előtársaság működésével kapcsolatos tilalmak

A 2006-os Gt. 16. § (1) bekezdése állapította meg az előtársaság jogalanyiségának a korlátait. A Ptk. 3:101. § (2) bekezdése kevés különbséggel azonos szabályozást ad. Eltérésként értékelhető, hogy míg a 2006-os Gt. 16. § az előtársaság tagjainak személyében való változást törvényi kivételektől eltekintve tiltotta, a Ptk. ezt jogszabályi kivételekre módosította, ami nyilvánvalóan szélesebb esetkört jelent.

A létesítő okirat módosítására az új szabályozás [Ptk. 3:101. § (2) bekezdés b) pontja] szerint nemcsak akkor van lehetőség, ha a cégbíróság erre nézve hiánypótlást rendel el, hanem a hatósági engedély kiadásához kapcsolódó hiánypótlási eljárás is okot szolgáltathat rá.

Nem találjuk a Ptk.-ban a 2006-os Gt. 15. § (3) bekezdésében írt azon szabályt, amely azt mondta ki, hogy az előtársaság a cégbejegyzés előtt engedélyköteles tevékenységet nem végezhet. A változás indoka vélhetőleg az, hogy az üzletszerű gazdasági tevékenység megkezdéséhez annyi tevékenységi és működési engedély szükséges, hogy ennek a tilalomnak generális elrendelése lényegében az üzletszerű működés megtiltásával egyenértékű. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a hatósági engedélyek általában meghatározzák az engedélyköteles tevékenység megkezdésének feltételeit, így azt nem a Ptk. 3:101. §-ában írt társasági jogi szabálynak kell megtennie.

4. Felelősség az előtársasági működésért

Némiképpen átfogalmazva, de a 2006-os Gt. 16. § (3) bekezdésében írt tartalommal rendelkezik úgy a Ptk. 3:101. § (4) bekezdése, hogy a nyilvántartásba vételi kérelem jogerős elutasításáról való tudomásszerzés után az előtársaság köteles működését késedelem nélkül beszüntetni. Az ezen kötelezettség megszegéséből eredő károkért a vezető tisztségviselők a kontraktuális kártérítési felelősség szabályai szerint felelnek (lásd a 3:98. §-nál és a 6:142–143. §-nál). Érdekessége a szabályozásnak, hogy sem a 2006-os Gt., sem a Ptk. szövege nem teszi világossá, hogy ez a felelősség csak „befelé” vagy „kifelé”, harmadik személyek felé érvényesül-e. Kétségtelen, hogy a kontraktuális

felelősség az előtársaság és a tagtársak belső viszonyában értelmezhető, a harmadik személyek felé megállapítható károkozó magatartás pedig inkább deliktuális jogviszonyt jelenthetne (hiszen a vezető tisztségviselő nem a saját ügyében, hanem az előtársaság nevében járt el, akkor is, ha ezt már nem tehetné volna), a jogalkotó azonban kifejezetten csak a kontraktuális kártérítés szabályaira utalt, az (5) bekezdés szövegét azonban az előbbi okokból úgy kell értenünk, hogy a harmadik személyekkel szembeni felelősség deliktuális.

A Ptk. 3:101. § (5) bekezdése a korábbi [2006-os Gt. 16. § (3) bekezdésében írt] szabályoknál pontosabban határozza meg a jogerősen elutasított bejegyzési kérelem esetére az előtársaságnak a megszűnéséig vállalt kötelezettségeiért való helytállási szabályait.

Elsődlegesen leszögezi a Ptk., hogy a létrehozni kívánt társaság (az előtársaság) rendelkezésére bocsátott vagyonból kell kielégíteni a hitelezőket. Ha ez nem elegendő, akkor az alapítók harmadik személyekkel szemben egyetemlegesen kötelesek helytállni.

A Ptk. 3:101. § (5) bekezdésének további szövegéből arra a következtetésre lehet jutni, hogy ez az egyetemleges helytállási kötelezettség arra az esetre vonatkozik, ha az előtársaság alapító tagjai korlátlan tagi felelősséget vállaltak a létesítő okiratban. Ha azonban a tagi helytállási kötelezettségük korlátozott, csak a beszolgáltatót, vagy szolgáltatni vállalt, de még nem teljesített vagyoni hozzájárulásukkal tartoznak, és helytállási kötelezettségük ily módon eltér az előbbiekből említett módosítottól. [A 2006-os Gt. 16. § (3) bekezdésének utolsó két mondatát álláspontunk szerint a jogalkotó nem kívánta megváltoztatni (erre a miniszteri indoklás legalábbis utalt volna), csak igyekezett a törvényszöveg pontosabban kifejtetni a 2006-os Gt.-ben rögzített szabályozást.]

Amennyiben a korlátozottan felelős tagok helytállása sem feddi le az előtársaság tartozásait, a harmadik személyekkel szemben fennálló tartozásokért a vezető tisztségviselők korlátlanul és egyetemlegesen kötelesek helytállni. Érdekes, hogy a vezető tisztségviselők ezen helytállási kötelezettsége a 2006-os Gt.-ben és a Ptk.-ban írt szabályozás szerint egyaránt csak a korlátozott (előtársasági) tagi helytállás ellenére ki nem elégített, harmadik (kívülálló) személyekkel szembeni kötelezettségekre terjed ki, egyéb esetekre (például ha korlátlanul felelős tagok vagyona nem elég a kielégítésre, vagy ha az igény jogosultja nem kívülálló, hanem valamely másik tag) nem vonatkozik.

5. A kérelem visszavonása miatt megszűnő előtársaság helyzete

A Ptk. kiegészíti a 2006-os Gt.-ben írt szabályozást egy új, eddig nem ismert, de olykor előforduló esetkörrel.

A társaság alapítását célzó bejegyzési kérelem ugyanis az alapító tagok döntése folytán és a társulási szabadság elvének megfelelően visszavonható, és ilyenkor – ha előtársasági működésre került sor – rendezni kell az előtársaság kötelezettségvállalásainak sorsát. Ismereteink szerint kifejezett törvényi rendelkezés hiányában e kérdéseket az érintettek az előtársaság bejegyzési kérelmének elutasítása esetére irányadó szabályok analógiájára oldották meg eddig is, mégis helyeselhető, hogy a Ptk. erre az esetkörre kifejezetten szabályozást ad, kimondva a 3:101. § (6) bekezdésében, hogy a (4)–(5) bekezdés előírásait megfelelően alkalmazni kell azokra az esetekre is, amikor az alapítók az előtársaság bejegyzési kérelmét visszavonják.

XVII. Fejezet

A létesítő okirat módosítása

3:102. § [A létesítő okirat módosításának esetei]

- (1) A létesítő okirat módosításáról – ha az nem szerződéssel történik – a társaság legfőbb szerve legalább háromnegyedes szótöbbséggel dönt.**
- (2) A társaság cégnevének, székhelyének, telephelyeinek, fióktelepeinek, és a társaság – főtevékenységnek nem minősülő – tevékenységi körének megváltoztatásáról a legfőbb szerv egyszerű szótöbbséggel hoz határozatot.**
- (3) Valamennyi tag egyhangú határozatára van szükség, ha a módosítás egyes tagok jogait hátrányosan érintené, vagy helyzetét terhesebbé tenné. Az e kérdésben való szavazásnál azok a tagok is szavazhatnak, akik egyébként szavazati joggal nem rendelkeznek.**
- (4) A létesítő okirat módosítására egyebekben a társaság alapítására vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni, azzal, hogy a módosítást tartalmazó okiratot a tagoknak nem kell aláírniuk, és azt a társaság kamarai jogtanácsosa is ellenjegyezheti.**

A létesítő okirat módosítását tartalmazó Ptk. 3:102. § (1) bekezdése (pontosabban fogalmazva) a 2006-os Gt. 18. § (1) bekezdésével azonosan rendelkezik arról, hogy a létesítő okirat módosítása alapvetően két módon mehet végbe: szerződésmódosítással és a legfőbb szerv határozataként. Az első esetben értelemszerűen a szerződő felek (tagok) kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozataként feltételezi a szerződő felek konszenzusát, alakiságaira pedig a kötelmi jog általános szabályai és a Ptk. 3:102. § (4) bekezdése szerint egyaránt az alapítás formáságai vonatkoznak. Ha a legfőbb szerv határozatával módosítják a létesítő okiratot, akkor ez főszabályként (a határozatképes) legfőbb szerv legalább háromnegyedes szótöbbségű döntésével történik a Ptk. 3:102. § (1) bekezdésébe foglalt új közös szabály szerint.

Szintén új közös szabályként fogalmazza meg a Ptk. 3:102. § (3) bekezdése *a legfőbb szerv egyhangú (mégpedig valamennyi tag egyhangú igenlését feltételező) határozatának szabályát* azokban az esetekben, amikor a módosítás egyes tagok jogait hátrányosan érintené, vagy helyzetét terhesebbé tenné. Ilyen ügyekben azok a tagok is szavazhatnak, akik egyébként szavazati joggal nem rendelkeznek. Azzal, hogy a 2006-os Gt. különös részének szabályozásából közös szabállyá tette a jogalkotó a fentiekben ismertetett előírást, ezzel azt kiterjesztette valamennyi társasági formára, szigorítva egyúttal a 2006-os Gt. 153. § előírásán. (A kft. taggyűlésének egyhangú határozatát kívánta csak meg a 2006-os Gt., és nem *valamennyi tag egyetértését.*)

Megőrzi a Ptk. 3:102. § (2) bekezdése a 2006-os Gt. 18. § (2) bekezdésének azon technikai jellegű, az ügymenetet könnyítő szabályát, hogy a társaság cégnevének, székhelyének, telephelyének, fióktelepének és (főtevékenységnek nem minősülő) tevékenységi körének megváltoztatása esetén a legfőbb szerv egyszerű szótöbbséggel határozhat, nincs szükség a háromnegyedes minősített többségre. Ugyanakkor nem találjuk a 2006-os Gt. 18. § (3) bekezdésének azon előírását, hogy a létesítő okirat felhatalmazhatja az ügyvezetést (főtevékenység változtatása kivételével) a fenti [(2) bekezdés szerinti] módosítások tekintetében a létesítő okirat saját hatáskörben történő módosítására.

E szabály hiánya nem jelenti az ilyen felhatalmazás tilalmát, egyszerűen csak arról van szó, hogy míg a kógens megfogalmazású 2006-os Gt.-ben erről kifejezetten rendelkezni kellett, addig a diszpozitivitás talaján álló Ptk.-ban e szabályról nem kell szólni. Amennyiben a társaság alkalmazni kívánja e felhatalmazást, szabadon beleírhatják

a létesítő okiratba, ez a Ptk. 3:4. §-ában foglalt rendelkezésekre tekintettel autonóm döntésük lehet. [Ezért nincs szükség a 2006-os Gt. 18. § (3) bekezdése szerinti felhatalmazást tartalmazó társasági szerződési rendelkezés módosítására a Ptk. hatálya alá helyezkedést célzó szerződésmódosítás során.]

XVIII. Fejezet

Kisebbségvédelem

3:103. § [A legfőbb szerv összehívásának kezdeményezése]

- (1) A gazdasági társaság azon tagja vagy tagjai, akik együttesen a szavazati jogok legalább öt százalékával rendelkeznek, az ok és a cél megjelölésével bármikor kérhetik a társaság legfőbb szerve ülésének összehívását vagy a legfőbb szerv ülés tartása nélküli döntéshozatalát. Ha az ügyvezetés a kérelem kézhezvételétől számított nyolc napon belül nem intézkedik a legfőbb szerv ülésének a lehető legkorábbi időpontra történő összehívása érdekében, illetve nem kezdeményezi az ülés tartása nélküli döntéshozatalt, az ülést az indítványozók kérelmére a nyilvántartó bíróság hívja össze, vagy a nyilvántartó bíróság felhatalmazza az indítványozókat az ülés összehívására, illetve az ülés tartása nélküli döntéshozatal lebonyolítására.**
- (2) A várható költségeket az indítványozók kötelesek megelőlegezni. A gazdasági társaság legfőbb szerve a kisebbség kérelmére összehívott ülésen vagy az ülés tartása nélküli döntéshozatal során dönt arról, hogy a költségeket az indítványozók vagy a társaság viseli-e.**

A 2006-os Gt. kisebbségvédelmi szabályaihoz képest a Ptk. XVIII. Fejezete kevés újdonságot tartalmaz. A Ptk. 3:103. § változatlanul a szavazati jogok legalább öt százalékával rendelkező tagoknak biztosítja azt a jogot, hogy az általuk fontosnak vélt kérdésekre a legfőbb szerv összehívását kezdeményezhessék – az ok és a cél megjelölésével – a társaság vezető tisztségviselőjétől. Változás ebben csak annyi van, hogy nemcsak a legfőbb szerv hagyományos összehívását kérhetik, hanem ülés tartása nélküli döntéshozatalt (Ptk. 3:20. §) is kezdeményezhetnek.

Különbség a 2006-os Gt.-beli szabályozáshoz képest az is, hogy a 2006-os Gt. 30 napos várakozási időt írt elő, és csak ha ezen időtartam alatt nem intézkedett a vezető tisztségviselő a legfőbb szerv összehívása iránt, akkor fordulhatott a kisebbség a cégbírósághoz jogai megóvásáért, és a cégbíróságnak a 2006-os Gt. 49. § (1) bekezdése szerint a legfőbb szerv összehívására további 30 napja volt. Az új szabályozás ezzel szemben a kérelem kézhezvételétől számítva csak nyolcnapos intézkedési határidőt ad a vezető tisztségviselő(k)nek. [A Ptk. 3:103. § (1) bekezdése egyébként azt is előírja, hogy az ülést a lehető legkorábbi időpontra kell összehívni, természetesen az összehívási szabályok betartásával.] Ha a vezető tisztségviselő a kérelmet nem teljesíti, nem hívja össze a legfőbb szerv ülését, a kisebbség már a cégbíróságtól kérheti ezt. A cégbíróság eljárásának határidejéről a Ptk. 3:103. § nem szól, azonban – mint eljárási szabályt – rövidebb határidővel megtaláljuk a Ct. 80. § (5) bekezdésének törvényességi felügyeleti előírásai között. E szabály szerint a cégbíróság a kérelem beérkezésétől számított tizenöt munkanap alatt köteles azt érdemben elbírálni, a kérelemnek helyt adó végzés ellen pedig nincs helye fellebbezésnek. [Ez a rendelkezés a 2006-os Gt. 49. § (1) bekezdésében is megfogalmazást nyert, a különbség csak annyi, hogy az eredetileg 30 napos (naptári napról és nem munkanapról volt szó!) bírósági ügyintézési idő most tizenöt munkanapra rövidült le.]

Változatlanul megvan a Ptk. 3:103. § (1) bekezdésében az az előírás, hogy a cégbíróság választhat: vagy maga hívja össze az ülést (ennek előfeltétele értelemszerűen a költségek előlegezése), vagy az indítványozót (indítványozókat) hatalmazza fel erre.

A cégbíróságok eddig ez utóbbi megoldást választották többnyire, mivel a legfőbb szerv szabályszerű összehívásának számos részteendője túlzott terheket ró az amúgy is túlterhelt cégbíróságokra. Ezt a tendenciát fogja elősegíteni a Ptk. 3:103. § új szövegezése, amely nem tesz említést arról, hogy a költségek előlegezésén túl az összehívás további feltételét is az indítványozóknak kellene biztosítaniuk. A 2006-os Gt. kötelezte a cégbíróságot arra, hogy a költségek előlegezése és az egyéb feltételek biztosítása esetén maga rendelkezzen a legfőbb szerv összehívásáról. Ez a szabály most hiányzik, a cégbíróság szabadon dönt arról, hogy maga hívja össze az ülést (intézkedik az ülés tartása nélküli határozathozatalról) vagy az indítványtevőket bízta meg ezzel. Vélhetőleg ez utóbbi eset lesz az általános, mert a tizenöt napos bírósági ügyintézési idő ahhoz is kevés, hogy az összehívás feltételeiről (hely, időpont, napirend, költségek felmérése és rendelkezésre bocsátása stb.) tájékozódjon, a tényleges összehívás ebbe már végképp nem fér bele.

Változatlanul megmaradt ezzel szemben az a szabály, amely kimondja: az összehívás költségeinek viseléséről a legfőbb szerv (vagy az ülés nélküli határozathozatal) dönt. Ha a kisebbség ezt a határozatot sérelmesnek tartja – egyéb feltételek fennállta esetén – társasági határozat felülvizsgálata iránti perrel támadhatja meg a döntést (lásd a 3:35–3:37. §-nál.)

A 2006-os Gt. 49. § (1) bekezdése azt is kimondta, hogy a fenti kisebbségi jogokat nemcsak a szavazatok öt százalékával rendelkező tagoknak biztosíthatja a létesítő okirat, hanem a szavazatok ennél kisebb hányadát képviselő kisebbségnek is. Ezt a szabályt most a Ptk. 3:103. §-ában nem találjuk, azonban alkalmazásának továbbra sincs akadálya. A Ptk. 3:106. § ugyan tiltja a kisebbségvédelmi szabályoktól való eltérést, azonban csak akkor, ha ez a kisebbség rovására történik. A kisebbség előnyére szolgáló eltérő rendelkezések szabadon deklarálhatóak a létesítő okiratokban.

3:104. § [Egyedi könyvvizsgálat kezdeményezése]

- (1) Ha a társaság legfőbb szerve elvetette vagy nem bocsátotta határozathozatalra azt az indítványt, amely szerint az utolsó beszámolót, illetve az utolsó két évben az ügyvezetés tevékenységével kapcsolatos valamely gazdasági eseményt vagy kötelezettségvállalást ezzel külön megbízandó könyvvizsgáló vizsgálja meg, ezt a vizsgálatot a szavazati jogok legalább öt százalékával rendelkező tagnak vagy tagoknak a legfőbb szerv ülésétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül benyújtott kérelmére a nyilvántartó bíróság a társaság költségére köteles elrendelni és a könyvvizsgálót kijelölni.**
- (2) A kérelem teljesítését a nyilvántartó bíróság megtagadja, ha a kisebbségi jogokkal a kérelmet előterjesztő tagok visszaélnek.**
- (3) A vizsgálatot a társaság könyvvizsgálója nem bízható meg.**
- (4) A vizsgálat költségeit a társaság előlegezi és viseli. A társaság a költségeket abban az esetben háríthatja át a tagra, ha az a vizsgálatot nyilvánvalóan alaptalanul kezdeményezte.**

Az egyedi könyvvizsgálat kezdeményezésének szabályai az eltérő megfogalmazás ellenére sem mutatnak lényegi különbségeket a 2006-os Gt. 49. § (3)–(4) bekezdésében írtakhoz viszonyítva.

Eltérést jelent a régi normaszöveghez képest, hogy a kisebbség joggyakorlásának korlátját is megszabja a Ptk. azzal, hogy kimondja: a visszaélésszerű joggyakorlást ez esetben sem támogatja a jogalkotó. A Ptk. 1:3. § (1) bekezdésében és 1:5. § (1) bekezdésében írtakkal összhangban ugyanis úgy rendelkezik a 3:104. § (2) bekezdése, hogy a nyilvántartó bíróság (a cégbíróság) a kérelem teljesítését megtagadja, ha a kisebbségi jogokkal a kérelmet előterjesztő tagok visszaélnek.

A 2006-os Gt. a költségek viseléséről még ugyanúgy rendelkezett, mint a legfőbb szerv összehívásánál: arról a legfőbb szerv volt jogosult dönteni.

A Ptk. 104. § (4) bekezdése szerint most a (független!) könyvvizsgáló költségének előlegezésére és viselésére is a társaság köteles, kivéve, ha a kisebbség a könyvvizsgálatot nyilvánvalóan alaptalanul kezdeményezte, ilyenkor ugyanis a könyvvizsgáló költsége (ha a vizsgálatot egyáltalán elrendelték) a társaságra nem hárítható át, az a kisebbséget terheli.

Figyelmet érdemel az a különbség is, hogy a 2006-os Gt. 49. § (3) bekezdése még úgy rendelkezett, hogy a kisebbség által megvizsgáltatható (utolsó két év) számviteli eseményei közé tartozhat a minősített befolyásszerző által érvényesített tartósan hátrányos üzletpolitika is. Ilyen rendelkezést most a Ptk. 104. §-ban nem találunk. Ennek oka egyrészt az lehet, hogy a minősített befolyásszerző által a társaságra kényszerített tartósan hátrányos, a társaság likviditását veszélyeztető üzletpolitika esetén kérhető biztosítékkadás intézményét [a 2006-os Gt. 54. § (1) bekezdését] a Ptk. nem vette át. [A befolyásszerzés szabályai között is csak hátrányos üzletpolitikát említ a 3:324. § (3) bekezdésében, azonban ezt a jogutód nélkül (nem végelszámolással!) megszűnt társaság kielégítetlenül maradt követeléseikért való helytállás kapcsán hozza fel a jogalkotó.] Másrészt az a körülmény is magyarázatul szolgálhat az eltérő szövegezésre, hogy a jogszabály példálózva sem kívánja felsorolni, hogy milyen típusú pénzügyi-gazdasági események megvizsgáltatását kezdeményezheti a kisebbség.

3:105. §

[Igényérvényesítés kezdeményezése]

Ha a társaság legfőbb szerve elvetette vagy nem bocsátotta határozathozatalra azt az indítványt, hogy a társaságnak valamely tag, vezető tisztségviselő, felügyelőbizottsági tag, továbbá a könyvvizsgáló ellen támasztható követelését érvényesítsék, a követelést a szavazati jogok öt százalékával rendelkező tagok a legfőbb szerv ülésétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül a gazdasági társaság képviselőjében a társaság javára maguk is érvényesíthetik.

A Ptk. 3:105. §-ban megfogalmazott kisebbségi jog némi fogalmazásbeli különbséggel ugyan, de a 2006-os Gt. 49. § (5) bekezdésével azonos tartalmú szabályozást határoz meg. Az egyetlen érdemi eltérés, hogy a pontosabb Ptk.-beli szövegezés folytán kétségmentesen megállapítható, hogy az igényérvényesítés iránti eljárásban a felperes (eljárást kezdeményező fél) a társaság, melynek képviselőjeként jár el a kisebbség.

3:106. §

[Az eltérő szabályozás tilalma]

Semmis a létesítő okirat olyan rendelkezése, amely a jelen fejezet rendelkezéseitől a kisebbség hátrányára tér el.

A 3:106. § rendelkezésére azért volt szükség, mert a Ptk. társasági jogi szabályai diszpozitív megfogalmazásúak lettek. A 2006-os Gt. alapvető kógeciája mellett

szükségtelen volt arról rendelkezni, hogy valamely benne megszövegezett szabály eltérést nem engedő, mivel valamennyi 2006-os Gt.-norma kógensnek minősült, melyektől csak kifejezett törvényi felhatalmazással volt helye érvényesen eltérő létesítő okirati rendelkezésnek. Mivel a Ptk. e kógens szabályokat diszpozitív rendelkezésekké tette, azokat a szabályokat, melyektől érvényes eltérést nem akart engedni a jogalkotó, kifejezetten körül kellett bástyázni tiltó rendelkezésekkel. Ez történt a Ptk. 3:106. §-ában, amely a kisebbségvédelmi szabályoktól való eltérést a kisebbség hátrányára tilalmazza, de ez azt is jelenti egyben, hogy a kisebbség számára a Ptk. 3:103–105. §-nál kedvezőbb létesítő okirati rendelkezéseket érvényesen meg lehet fogalmazni.

XIX. Fejezet

A tag kizárása

3:107. § [A tag kizárásának feltételei és a kizárás joghatása]

- (1) A gazdasági társaság tagja a társaságnak az érintett tag ellen indított keresete alapján bírósági határozattal a társaságból kizárható, ha a társaságban való maradása a társaság céljainak elérését nagymértékben veszélyeztetné.**
- (2) Kizárási per kétszemélyes társaságnál nem indítható. Nem zárható ki a társaságból a nyilvánosan működő részvénytársaság részvényese, valamint az a tag, aki a legfőbb szerv ülésén a szavazatok legalább háromnegyedével rendelkezik.**
- (3) Kizárás esetén a tag tagsági jogviszonya megszűnik.**

A tag kizárásával kapcsolatos szabályozást a Ptk. a 2006-os Gt.-től alapvetően átvette, csupán néhány, a gyakorlatban felmerült kérdésre adott attól eltérő megoldást.

Ilyen lényeges különbség a két jogszabályi rendezés között, hogy míg a 2006-os Gt. minden részvénytársaságból tiltja a részvényes (a tag) kizárását, addig a Ptk. 3:107. § (2) bekezdése ezt csak nyilvánosan működő részvénytársaság esetében zárja ki. A változtatás indoka vélhetően az, hogy mára a részvénytársaságok zömét a zártkörűen működő részvénytársaságok teszik ki, ezek pedig többnyire a kft.-hez hasonlóan működnek, és meglehetősen gyakorisággal merül fel körükben a tagkizárás szükségessége.

Ezzel szemben az nyrt.-k a tagjaiktól olyan mértékben elkülönülten funkcionálnak, hogy szorosabb kapcsolat hiányában csak egészen extrém körülmények között vetődhetne fel a kizárás jogintézményének alkalmazása, így a szabályozás e vonatkozásban is kettévált a zrt. és az nyrt. körében.

Újdonság a Ptk. 3:107. §-ának (3) bekezdése a 2006-os Gt.-hez képest, mivel a Ptk. (a 2006-os Gt.-vel ellentétben) rendelkezik a kizárás joghatásáról, kimondja ugyanis, hogy ezzel a tag tagsági jogviszonya megszűnik. Nem kétséges, hogy ez – külön jogszabályi deklaráció nélkül is – magától értetődő volt eddig is, azonban dogmatikailag helyeselhető, hogy a Ptk. ezt most kifejezetten kinyilvánítja.

3:108. § [A tag kizárására irányuló eljárás]

- (1) A tag kizárása iránti kereset megindításához a társaság legfőbb szervének az összes tag legalább háromnegyedes szótöbbségével meghozott, a kizárás okát megjelölő határozata szükséges. Az érintett tag ebben a kérdésben nem szavazhat.**
- (2) Az (1) bekezdés szerinti határozaton alapuló keresetet a legfőbb szerv határozatának meghozatalától számított tizenöt napos jogvesztő határidőn belül kell megindítani.**

- (3) A bíróság az érintett tag tagsági jogait – kérelemre – a bíróság jogerős döntéséig felfüggesztheti, ha a tagsági jogok gyakorlása a társaság súlyos érdeksérelmével járna. A felfüggesztés a tag nyereségre vonatkozó igényét nem érinti.**
- (4) A felfüggesztés ideje alatt keletkezett kötelezettség a felfüggesztés hatálya alatt álló tagot a tagok egymás közötti viszonyában akkor sem terheli, ha a társaság tartozásaiért harmadik személlyel szemben köteles helytállni.**
- (5) A tagsági jog felfüggesztésének időtartama alatt a létesítő okirat nem módosítható, más tag kizárása nem kezdeményezhető és nem hozható döntés a társaság átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról, valamint jogutód nélküli megszűnéséről.**

Lényeges változás a 2006-os Gt. 47–48. §-ában megfogalmazott szabályozáshoz képest, hogy a Ptk.-ba az eljárási természetű szabályok döntő része nem került be. Ezek a normák a Ct. 71/A. §-ában nyertek megfogalmazást. A Ct. 71/A. §-ának a 2006-os Gt. 47–48. §-ának rendelkezései között nincs lényegi eltérés, a legfőbb különbség a címből derül ki: ezek a szabályok ugyanis *a gazdasági társaság és a szövetkezet tagjának kizárása* iránti perre adnak eljárásjogi parancsokat.

A Ptk. 3:108. § (1) bekezdése egy figyelemre méltó változtatást mégis végrehajtott a kizárási határozat meghozatala tekintetében. Míg a 2006-os Gt. 47. § (3) bekezdése a legfőbb szerv háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozatát kívánta meg [és ez a határozatképes legfőbb szerv ülésének háromnegyedes (minősített) többségét jelentette], addig a Ptk. 3:108. § (1) bekezdése az *összes tag legalább háromnegyedes szótöbbségével megszavazott* döntést ír elő a kizárási határozathozatalra.

A határozatban meg kell jelölni a kizárás okát, ez a Ptk. 3:108. § (1) bekezdésében foglalt új szabály összhangban áll azzal a Ct. 71/A. § (6) bekezdésében megfogalmazott elvárással, hogy a per folyamán a társaság kizárási határozatában megjelölt októl különböző, új kizárási okra a perben nem hivatkozhat. Lényegében ez a követelmény is szerepelt a 2006-os Gt. 48. § (2) bekezdésének hasonló tartalmú szövegében, azonban csak sejteni lehetett, hogy emiatt a kizárási határozat szövegében mindenképpen meg kell jelölni a kizárás pontos indokát. Következetesebb azonban a Ptk. új szövegezése, amely most már világosan meghatározza a kizárási per előzményét jelentő legfőbb szervi határozatnak ezt a tartalmi előírását.

Nem változott a 2006-os Gt. 47. § (4) bekezdésében írt azon szabály sem, hogy a perindítást elhatározó társasági határozat bírósági felülvizsgálata iránt külön per nem indítható, annak jogsértő voltára azonban a kizárási perben az alperes hivatkozhat. Ez a szabály azonban a Ptk.-ba nem került be, hanem a Ct. 71/A. § (7) bekezdéseként nyert megfogalmazást, s egyúttal alkalmazását a szövetkezeti határozatra is kiterjesztették.

Változott a Ptk. 3:108. § (3)–(5) bekezdésében írt, a kizárandó tag tagsági jogai felfüggesztésével kapcsolatos szabályozás is. A 2006-os Gt. 48. § nem adott szempontokat arra nézve, hogy milyen okból kerülhet sor a jogintézmény alkalmazására. A Ptk. 3:108. § (3) bekezdése most kimondja, hogy ilyen rendelkezés akkor hozható, ha a tag tagsági jogainak gyakorlása a társaság súlyos érdeksérelmével járna. Az nyilván esetfüggő és bírói mérlegelést igényel, hogy ez a tényállás mikor valósul meg.

A tagsági jogok gyakorlásától való eltiltás a tagra nézve komoly korlátozást jelent, azonban nem minden tagsági jogra vonatkozik. Azon tagsági jogoktól célszerű csak ilyen esetben megfosztani (ideiglenesen, a jogerős bírósági döntés megszületéséig) a tagot, amelyek a társaság működtetésében való részvétellel kapcsolatosak. Így a nyereségben való részesedésből a tag ilyenkor sem zárható ki.

Ugyanakkor rendkívül méltánytalan helyzetet teremt, ha a döntéshozatali folyamatból kizárt tag a társaságnak ezen időszak alatt keletkezett kötelezettségeiért

a többi taggal egy sorban köteles helytállni. Ezért mondja ki a Ptk. 3:108. § (4) bekezdésének új szabálya, hogy a felfüggesztés ideje alatt keletkezett kötelezettség a felfüggesztés hatálya alatt álló tagot a tagok egymásközti, belső viszonyában akkor sem terheli, ha a társaság tartozásaiért harmadik személlyel szemben mégis köteles helytállni. (Belső tagi viszonyukban tehát az így fizetett összeget tagtársaitól teljes mértékben behajthatja.)

XX. Fejezet

A gazdasági társaság szervezete

1. A gazdasági társaság legfőbb szerve

3:109. § [A legfőbb szerv feladat- és hatásköre]

- (1) A gazdasági társaság tagjainak döntéshozó szerve a legfőbb szerv.**
- (2) A gazdasági társaság legfőbb szervének feladata a társaság alapvető üzleti és személyi kérdéseiben való döntéshozatal. A legfőbb szerv hatáskörébe tartozik a számviteli törvény szerinti beszámoló (a továbbiakban: beszámoló) jóváhagyása és a nyereség felosztásáról való döntés.**
- (3) A gazdasági társaság legfőbb szerve dönt a taggal, a vezető tisztségviselővel, a felügyelőbizottsági taggal és a társasági könyvvizsgálóval szembeni kártérítési igény érvényesítéséről.**
- (4) Egyszemélyes társaságnál a legfőbb szerv hatáskörét az alapító vagy az egyedüli tag gyakorolja. A legfőbb szerv hatáskörébe tartozó kérdésekben az alapító vagy az egyedüli tag írásban határoz és a döntés az ügyvezetéssel való közléssel válik hatályossá.**

A Ptk.-nak a gazdasági társaság legfőbb szervére vonatkozó szabályozása szerkesztési módját tekintve (nem tartalmában, mert ott alig van említésre méltó különbség!) nagyon különbözik a 2006-os Gt. hasonló célú normarendszerétől. Eleve lényeges differencia, hogy a legfőbb szervre irányadó előírásokat legalább három törvényhelyről: a jogi személy általános szabályai, a gazdasági társaságok közös szabályai és az adott vizsgálatnak aktuális tárgyát képező gazdasági társasági forma speciális szabályai közül kell összehozni.

Ennek megfelelően a Ptk. XX. fejezetének szabályai között csak a kiegészítő rendelkezéseket találjuk, a legfőbb szerv alapvető működési szabályai (meghatározása, összehívása, határozatképessége, határozathozatalai és az ülés tartása nélküli határozathozatal előírásai) a jogi személy általános szabályai között, a Ptk. 3:16–20. §-oknál találhatóak.

Említést érdemel az is, hogy a Ptk. 3:4. § (1) bekezdése szerint az alapítók (tagok) a jogi személy szervezetét és működési szabályait maguk állapíthatják meg, és ha ez pusztán belső viszonyokat érint, és nem ütközik a 3:4. § (3) bekezdésének tilalmaiba, akkor e téren igen nagy szabadsággal rendelkeznek a társaság szervezeti felépítése vonatkozásában.

A Ptk.-beli szabályozás koncepciójához az is hozzátartozik, hogy a jogalkotó nem kísérli meg felsorolni a legfőbb szerv kizárólagos hatáskörébe tartozó feladatokat, sem a jogi személy általános, sem a gazdasági társaságok közös, sem pedig az egyes társasági formák speciális szabályai között.

Az ezzel kapcsolatos ismereteket az egyes jogintézmények kapcsán említi a Ptk. társasági jogi, illetve jogi személyekre irányadó általános szabályozása, tehát – ha a létesítő okiratban összevontan kívánjuk szerepeltetni – igen sok helyről kell összekeresni

az általunk készíthető összeállítást. Iránytűként annyi leszögezhető, hogy miután a szabályozás tartalmi szempontból gyakorlatilag változatlan, nagyjából a 2006-os Gt.-vel azonos eredményre juthatunk, ha például ezt a munkát egy kft. vonatkozásában végezzük el, megkönnyítendő a kft.-tagok szervezeti feladatainak végzését.

A Ptk. 3:109. § a 2006-os Gt. 19. §-ától néhány további különbséget mutat. Nem nevesíti például a gazdasági társaságok legfőbb szerveinek neveit, miután ezeket az egyes társasági formák egyébként is tartalmazzák.

Csak néhány olyan, rendkívül fontos feladatkört említ meg, melyekre nézve a Ptk. Harmadik Könyvének más részeinél a hatáskör tekintetében iránymutatást nem ad. Ebben a körben a Ptk. 3:109. § (2) bekezdése a Szát. szerinti beszámoló jóváhagyását és a nyereségfelosztásra, továbbá a vezető tisztségviselővel, taggal, a felügyelőbizottsági taggal és a könyvvizsgálóval szembeni kártérítési igény érvényesítésére vonatkozó döntés meghozatalát nevesíti a jogalkotó. Miután ezek a feladatok nem csupán belső viszonyokat, hanem a törvényességi felügyeletet, a hitelezői és a kisebbségi jogokat is érintik/érinthetik, kögensnek tekintjük a 3:109. § szabályozását.

Lényeges (inkább dogmatikai szempontból, nem tartalmilag jelentős) változás a 2006-os Gt. 19. § (5) bekezdéséhez képest, hogy a Ptk. 3:109. § (4) bekezdése az egyszemélyes kft. tekintetében azt is kimondja, hogy a legfőbb szerv hatáskörében eljáró egyedüli tag írásbeli határozata az ügyvezetővel való közléssel hatályosul. Ez nem új szabály, hiszen a 2006-os Gt. szövegéből és a Ptk. szabályainak mögöttes alkalmazási kötelezettségéből eddig is az következett, hogy az egyedüli tag egyoldalú, címzett jognyilatkozatai a címmel (az ügyvezetővel) való közléssel hatályosulnak, kezdenek el kifejtetni joghatásaikat, azonban helyes, hogy erre – összhangban a Ptk. Hatodik Könyvében megfogalmazott szabályokkal – szükség szerint e Harmadik Könyv is az előbbivel egyezően rendelkezik.

3:110. § [Részvétel a legfőbb szerv döntéshozatalában]

- (1) A gazdasági társaság minden tagja jogosult személyesen vagy képviselő útján a legfőbb szerv tevékenységében részt venni. Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, egy tag egy képviselőt bízhat meg, egy képviselő több tagot is képviselhet. A képviseletre szóló meghatalmazást közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni.**
- (2) A társaság legfőbb szervében gyakorolható szavazati jog mértéke a tag vagyoni hozzájárulásához igazodik.**

A Ptk. 3:110. § a 2006-os Gt. 19. §-sal azonosan deklarálja, hogy a társaság tagjai a legfőbb szerv ülésén valamennyien jogosultak részt venni. Egyúttal a Ptk. a 2006-os Gt. által egyes társasági formáknál (például kft.-nél a 2006-os Gt. 142. §-ban) említett, a legfőbb szerv ülésén képviselő útján történő részvétel lehetőségét – igen helyesen – általános társasági jogi szabállyá emeli.

A Ptk. 3:110. § (2) bekezdésében főszabályként kimondja, hogy a tagokat vagyoni hozzájárulásuk arányában illeti meg a legfőbb szerv ülésén gyakorolható szavazati jog, azonban megjegyzendő, hogy ez diszpozitív, eltérést megengedő szabály (a Ptk. 3:4. § szabályaiból következően, és figyelemmel arra a körülményre, hogy a 3:110. §-nál az eltérést semmisnek nyilvánító tiltást nem találunk). A létesítő okiratban tehát – eltérő törvényi rendelkezés hiányában – szabadon rendelkezhetnek az alapítók (tagok) az egyes társasági részesedésekhez fűződő szavazati jog mértékéről.

Kivétel ez alól a kkt. tag szavazati joga, miután a 3:143. § (1) bekezdése értelmében a kkt. tag a szavazati jogtól teljesen nem fosztható meg, és értelemszerűen ez vonatkozik a bt. tagjára is a 3:155. § utaló szabálya folytán.

3:111. § [A legfőbb szerv ülése]

- (1) A legfőbb szerv ülése nem nyilvános. A legfőbb szerv ülésén a társaság vezető tisztségviselői és a felügyelőbizottság tagjai tanácskozási joggal részt vehetnek.**
- (2) A tag a legfőbb szerv ülésén tagsági jogait személyes részvétel helyett elektronikus hírközlő eszközök igénybevételével akkor gyakorolhatja, ha a létesítő okirat az igénybe vehető elektronikus hírközlő eszközöket, valamint azok alkalmazásának feltételeit és módját úgy határozza meg, hogy a tagok azonosítása, és a tagok közötti kölcsönös és korlátozásmentes kommunikáció biztosított legyen.**
- (3) A nem szabályosan összehívott vagy megtartott ülésen elfogadott és ebből az okból érvénytelen határozat az elfogadásának időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé válik, ha a határozatot az ülés napjától számított harminc napon belül valamennyi tag egyhangúlag érvényesnek ismeri el.**

A legfőbb szerv ülésével kapcsolatban a jogalkotó nemcsak a 2006-os Gt. 19. § és 20. § (1) és (3) bekezdésének szabályait vette figyelembe, de a gazdasági társaságok közös szabályaként fogalmazott meg olyan, a kft. és a részvénytársaság normái között szereplő jogintézmény előírásait, mint a 2006-os Gt. 145. §-ában vagy 239. §-ában rendezett konferencia taggyűlés/közgyűlés elektronikus részvétellel kapcsolatos szabályozása.

A 3:111. § (2) bekezdése általában véve, bármely gazdasági társaság részére lehetőséget biztosít arra, hogy az elektronikus hírközlő eszközök igénybevételét (vagyis a tagnak a legfőbb szervi ülésen történő virtuális részvételét) megengedje. Ennek feltétele azonban, hogy a létesítő okirat mindezt előzetesen részletesen szabályozza. A szabályozásnak ki kell terjednie az igénybe vehető technikai eszközökre és használatuk módjára, a jogintézmény alkalmazása nem lehet diszkriminatív, nem zárhat el egyes tagokat jogaik gyakorlásától, továbbá olyannak kell lennie az alkalmazható megoldásnak, amely képes a tag személyének azonosítására, és a kölcsönös és korlátozásmentes kommunikációt biztosítja. A szabályozás tartalmilag megfelel a 2006-os Gt. 145. § és 239. §-ában írtaknak, újdonság viszont, hogy ezt általános, minden gazdasági társaságra érvényes szabályozássá emelte a Ptk.

Új szabály a Ptk. 3:111. § (1) bekezdésében az a (diszpozitív) előírás, hogy a legfőbb szerv ülése nem nyilvános. Az ülésen értelemszerűen a társaság tagjai és meghívott személyek vesznek (vehetnek) részt, különbség azonban, hogy míg a 2006-os Gt. 19. § ezt külön nem említette, a Ptk. 3:111. § (1) bekezdése most kifejezetten kimondja, hogy a legfőbb szerv ülésén a társaság vezető tisztségviselői és felügyelőbizottsági tagjai is (tanácskozási joggal) vesznek részt akkor is, ha a társaságnak nem tagjai. (A vezető tisztségviselőt egyébként is számos, a hivatalából fakadó feladata predestinálja erre, de a felügyelőbizottságnak is vannak a legfőbb szerv ülésén teendői, kötelezettségei.) A tanácskozási jog nyilvánvalóan azt jelenti, hogy javaslatokat, indítványokat, észrevételeket tehetnek, véleményüket a legfőbb szerv ülésének rendje szerint kifejezhetik, de a határozathozatalban nem vehetnek részt.

A Ptk. 3:111. § (3) bekezdése szintén a gazdasági társaságokra vonatkozó közös szabályként fogalmazza meg a szabálytalanul összehívott vagy megtartott legfőbb szervi ülés határozatainak „megmentését” szolgáló, a 2006-os Gt. 20. § (3) bekezdésében 2014. március 15. napja előtt is létezett fenti szabályt.

Említésre méltó különbség legfeljebb az, hogy a Ptk. 3:111. § (3) bekezdése most azt is egyértelműen kimondja, hogy a szabálytalan körülmények között meghozott (és ezért érvénytelen) határozat a fenti utólagos jóváhagyással eredeti meghozatala időpontjára visszamenőleges hatállyal nyeri el érvényességét, továbbá pontosította a határozathozatal szabályát is. A 2006-os Gt. ugyanis – igaz, annak a 20. § (3) bekezdésében tartalmazta

ezt a jogintézményt, amely a szabálytalanul összehívott legfőbb szervei ülés megtartásához *valamennyi tag jelenlétét és igenlését kívánta meg* (s ez a normaszöveg további részeinél orientálhatna) – második fordulatában csak azt rögzítette, hogy a szabálytalanul összehívott, illetve megtartott legfőbb szervei ülés határozatai létesítő okirati felhatalmazás alapján harminc napon belül a tagok egyhangú határozatával utóbb érvényesnek voltak elismerhetők. Ez a törvényszöveg olyan következtetést is megengedett, hogy a határozatképes legfőbb szervei ülés egyhangú határozata elegendő volt ehhez, és nem okvetlenül következett belőle ennél szigorúbb részvételt igénylő elvárás.

A 3:111. § (3) bekezdése ezt a szöveget akként pontosítja, hogy *valamennyi tag* egyhangú igenlése szükséges az ilyen határozathozatalhoz, melynek formáját a Ptk. nem határozza meg. Véleményünk szerint történhet ez az eredeti, érvénytelen határozat meghozatalát harminc napon belül követő legfőbb szervei ülésen (ha azon minden tag jelen van) hozott egyhangú határozattal, de elegendő az is, ha valamennyi tag egybehangozón [a 3:91. § (1)–(2) bekezdése szem előtt tartásával] ilyen tartalmú írásbeli nyilatkozatot tesz.

2. Ügyvezetés és képviselő

3:112. § [A vezető tisztségviselő önállósága]

- (1) **A társaság ügyvezetését a vezető tisztségviselő – a társasággal kötött megállapodása szerint – megbízási jogviszonyban vagy munkaviszonyban láthatja el.**
- (2) **A vezető tisztségviselő a társaság ügyvezetését a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján önállóan látja el. E minőségében a jogszabályoknak, a létesítő okiratnak és a társaság legfőbb szerve határozatainak van alávetve. A vezető tisztségviselőt a társaság tagja nem utasíthatja, és hatáskörét a legfőbb szerv nem vonhatja el.**
- (3) **Egyszemélyes gazdasági társaságnál az egyedüli tag az ügyvezetésnek utasítást adhat, amelyet a vezető tisztségviselő köteles végrehajtani.**

A Ptk. 3:112. §-ának lényeges eltérése a 2006-os Gt. 22. § (2) bekezdésétől, hogy eltűnt a törvényszövegből a „társasági jogi jogviszonyra” történő utalás, a jogalkotó egyértelműen úgy foglalt állást, hogy a vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenységét vagy megbízási, vagy munkaviszonyban látja el, attól függően, hogy a szerződő felek (a társaság és a leendő vezető tisztségviselő) melyik jogviszonyt látják magukra nézve kedvezőbbnek, melyiket választják. Kétségtelen, hogy az adott megállapodásra vonatkozó anyagi jogi (például a megbízás Ptk. 6:272–280. §-aiban szabályozott megbízási szerződés) előírásait bizonyos vonatkozásokban a Ptk. Harmadik Könyvének szabályai helyenként felülírják, ettől függetlenül azonban vitathatatlanul megbízási jogviszonyról van szó a felek között. (Akkor is, ha a Ptk. Hatodik Könyvéből ismert megbízási szerződés valamelyik fél felmondásával szűnik meg, a társasági jog pedig a jogviszonyt megszüntető egyoldalú, címzett jognyilatkozatot lemondásnak, illetve visszahívásnak nevezi. A lényeg ugyanis ettől függetlenül azonos.)

A 2006-os Gt. és a Ptk. szövegezésének különbségei közé tartozik néhány olyan esetkör, amely kifejezetten azért tér el egymástól, mert míg a korábbi kógens szabályozás miatt a jogalkotó kénytelen volt a 2006-os Gt.-be eltérést megengedő szabályokat elhelyezni, addig ezek most az alapvetően diszpozitív rendezés folytán szükségtelenné váltak. Ilyen a 2006-os Gt. 22. § (3) bekezdésének azon előírása, hogy a kkt. és a bt. üzletvezetésre egyedül jogosult tagja, illetve az egyszemélyes társaság tagja

munkaviszonyban csak a társasági szerződés (alapító okirat) felhatalmazása alapján láthat el vezető tisztségviselői tevékenységet, illetve a hatáskörelvonás 2006-os Gt. 22. § (6) bekezdésében írt tilalma, mely szintén csak a létesítő okirat felhatalmazása esetén volt kikerülhető. A Ptk. 3:112. § (2) bekezdésének diszpozitivitása folytán feleslegessé vált az arról történő törvényi rendelkezés, hogy ezen előírásoktól az érintettek a létesítő okiratban eltérő szabályozást adhatnak. A hatáskör szűkítését, az utasíthatóság kereteit a létesítő okiratban lehet rendezni.

További különbség a 2006-os Gt. 22. § (5) bekezdése és a Ptk. 3:112. § (3) bekezdése között, hogy bár mindkét normaszöveg lehetővé teszi az egyszemélyes gazdasági társaság ügyvezetőjének az egyedül tag általi utasítását, és mindkettő kimondja, hogy az ügyvezető ezt az utasítást köteles végrehajtani, a Ptk.-ban nem találjuk a 2006-os Gt. ezzel összefüggő azon előírását, hogy az ügyvezető ilyenkor mentesül a vezető tisztségviselő (2006-os Gt. 30. § szerinti) felelőssége alól.

Ez az előírás véleményünk szerint kifejezetten hiányzik, különösen a vezető tisztségviselő társasággal és harmadik személlyel szembeni megváltozott felelősségi szabályai folytán (lásd a 3:24. és a 3:118. §-nál). Véleményem szerint azonban a megbízási jogviszonyban eljáró vezető tisztségviselő helyzetére a Ptk. 6:273. § rendelkezései irányadóak.

3:113. § [Cégvezető]

- (1) A társaság legfőbb szerve a vezető tisztségviselők munkájának segítése érdekében egy vagy több cégvezetőt nevezhet ki. A cégvezető feladatait munkaviszonyban látja el. A cégvezető olyan munkavállaló, aki a vezető tisztségviselő rendelkezései alapján irányítja a társaság folyamatos működését.**
- (2) A cégvezetőre a vezető tisztségviselőkkel kapcsolatos kizáró és összeférhetlenségi okokat megfelelően alkalmazni kell.**
- (3) Az általános hatáskörű cégvezető mellett a gazdasági társaság legfőbb szerve vagy felhatalmazása alapján az ügyvezetés a társaság telephelyein és fióktelepein tevékenykedő korlátozott hatáskörű cégvezetőket is kinevezhet.**

A Ptk. cégvezetőre vonatkozó szabályai lényegében megfelelnek a 2006-os Gt. 32. §-ában írtaknak. A Ptk. 3:113. §-ból is egyértelműen következik, hogy a cégvezető jogintézményének fogalmi eleme, hogy munkaviszonyban, a társaság alkalmazottjaként, és a vezető tisztségviselő rendelkezései szerint látja el feladatait. (A diszpozitív megfogalmazás ellenére sincs tehát arra törvényes lehetőség, hogy a cégvezetőt például megbízási szerződéssel alkalmazzák, mert a jogintézménynek fogalmi eleme, hogy a cégvezető munkaviszonyban áll.)

A Ptk. 3:113. § (2) bekezdése nem jogszabályi helyek felhívásával, hanem általában véve a vezető tisztségviselők kizárási és összeférhetlenségi szabályaira utalással oldja meg a cégvezető jogállásának ezen kérdéseit, és e szabályok vitathatatlanul kisebb szabályozási kört ölelnek fel, mint a 2006-os Gt. 32. § (3) bekezdésében említett, a 2006-os Gt. 23. §, 25. §, 27. § és 30. § (3) bekezdésének rendelkezései. Ha azonban fontolóra vesszük, hogy a cégvezető munkaszerződésében, munkaköri leírásában nagy valószínűséggel kitérnek a Ptk. 3:11. § (2) bekezdésében nem nevesített feladatkörökre is, továbbá a Ct. 22/A. §-ának (3) bekezdésében foglalt, a bünyügyi nyilvántartással való összevetéssel kapcsolatos eltiltási szabály a cégvezetőre is vonatkozik, arra a következtetésre juthatunk, hogy a két szabályozás között alig van érdemi különbség.

3:114. § [A vezető tisztségviselői megbízatás időtartama]
A vezető tisztségviselői megbízatás öt évre – ha a társaság ennél rövidebb időtartamra jött létre, erre az időtartamra – szól.

A Ptk. 3:114. § látszólag eltérést nem engedő megfogalmazása ellenére olyan belső társasági viszonyokat érintő kérdésről van szó a vezető tisztségviselő mandátuma időtartamának meghatározásakor, amelynek a társaság általi szabad meghatározása nem ütközik a Ptk. 3:4. § (3) bekezdésében megfogalmazott tilalmakba. Ezért leszögezhetjük, hogy itt olyan diszpozitív szabályról van szó, amely a kógens 2006-os Gt. 24. §-ból való átfordítása ellenére tartalmi különbséget nem hozott, ezért 2014. március 15. után is érvényesen beépíthető a létesítő okiratba olyan rendelkezés, vagy hozható olyan legfőbb szervei határozat, melynek értelmében a vezető tisztségviselő megbízatása öt évnél hosszabb időre, vagy éppen határozatlan időtartamra szól.

- 3:115. § [Összeférhetetlenség]**
- (1) A vezető tisztségviselő – a nyilvánosan működő részvénytársaság részvénye kivételével – nem szerezhets társasági részesedést, és nem lehet vezető tisztségviselő olyan gazdasági társaságban, amely főtevékenységként ugyanolyan gazdasági tevékenységet folytat, mint az a társaság, amelyben vezető tisztségviselő. Ha a vezető tisztségviselő új vezető tisztségviselői megbízást fogad el, a tisztség elfogadásától számított tizenöt napon belül köteles e tényről értesíteni azokat a társaságokat, ahol már vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag.**
  - (2) A vezető tisztségviselő és hozzátartozója – a mindennapi élet szokásos ügyletei kivételével – nem köthet saját nevében vagy saját javára a gazdasági társaság főtevékenysége körébe tartozó szerződéseket.**

A Ptk. 3:115. § a 2006-os Gt. 24–25. §-ában írt összeférhetlenségi szabályokhoz képest viszonylag csekély változtatásokat hoz. Ilyen változás, hogy míg a 2006-os Gt. az összeférhetlenséget bármely más gazdálkodó szervezet tekintetében is vizsgálja, addig a Ptk. ezt csak a gazdasági társaságokra szűkíti le. A 2006-os Gt. utal az összeférhetlenség alóli létesítő okiratban, vagy legfőbb szervei határozatban történő felmentés lehetőségére, a Ptk. pedig ilyen utalást nem tartalmaz. A Ptk. 3:115. § (1) bekezdése az összeférhetlenséget csak a társasággal azonos főtevékenységet folytató más gazdasági társaság viszonylatában jeleníti meg, míg a 2006-os Gt. ezt is tágabban határozta meg, felhatalmazva a társaság létesítő okiratát arra, hogy az összeférhetlenségi tényállást a társasággal azonos tevékenységet (tehát nem csak főtevékenységet!) folytató más gazdálkodó szervezet, vagy ilyen tevékenység körébe tartozó ügylet tekintetében állapítsa meg. E vonatkozásban érdemi eltérést az új szabályozás azért nem jelent, mert a Ptk. 3:115. §-ának diszpozitivitása folytán nincs akadálya annak, hogy a társaság létesítő okirata a Ptk. 3:115. §-ánál szigorúbb vagy enyhébb, illetve a 2006-os Gt. szabályozása szerinti követelményeket határozzon meg a vezető tisztségviselő összeférhetlenségére.

A Ptk. 3:115. § (2) bekezdése a vezető tisztségviselő mellett annak hozzátartozója [lásd a 8:1. § (1) bekezdés 2. pontjánál, amely a 2006-os Gt. 25. § (2) bekezdésében foglaltaknál tágabbszemélyi kör] tekintetében is alkalmazni rendeli az összeférhetlenséget.

A 2006-os Gt. 25. § (4) bekezdése szerinti összeférhetlenségi okot a Ptk. 3:115. § nem említi, vagyis nem tiltja a vezető tisztségviselő (illetve a régi szabály szerint: közeli hozzátartozója, élettársa) számára, hogy ugyanannál a társaságnál felügyelőbizottsági tagságot vállaljon. Erre nincs is szükség, mivel a jogi személyek általános szabályai között,

a Ptk. 3:26. § (2) bekezdésében mondja ki a Ptk., hogy nem lehet felügyelőbizottsági tag, aki, vagy akinek a hozzátartozója [Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 2. pontja] a jogi személy vezető tisztségviselője.

Ugyancsak hiányzik a Ptk. 3:115. §-ból az összeférhetlenségi és kizárási szabályok megsértésével a társaságnak kárt okozó vezető tisztségviselővel szemben érvényesíthető igény 2006-os Gt. 25. § (5) bekezdésében írt szabálya. Ezen szabály elmaradása nem jelent tényleges hiányosságot, a vezető tisztségviselő általános felelősségi szabályai (3:117. §) ugyanis az ilyen kötelelességszegéssel a társaságnak okozott károkért való felelősségre is kiterjednek.

3:116. § *[A társaság képvisellete. Cégjegyzés]*

- (1) A gazdasági társaságot vezető tisztségviselői és képviselőre feljogosított munkavállalói írásban cégjegyzés útján képviselik.**
- (2) Az ügyvezetés a cégvezető számára általános képviseleti jogot biztosíthat.**
- (3) A cégvezető és a képviselőre jogosult munkavállaló képviseleti jogát érvényesen nem ruházhatja át másra.**

A képviselet és cégjegyzési jog 2006-os Gt.-beli szabályait (2006-os Gt. 29. §, 32. §) általános érvényük miatt a Ptk. jogi személyek általános szabályai közé helyezte át a jogalkotó, így ezeket a Ptk. 3:29–31. §-nál találjuk meg. A gazdasági társaságok közös szabályainál csak néhány, ezen általános normákat kiegészítő előírást olvashatunk. Ezek között egyetlen újdonságot fedezhetünk fel a 3:116. § (2) bekezdésében. Ennek lényege az, hogy míg a 2006-os Gt. a legfőbb szervet ruházta fel azzal a joggal, hogy a cégvezető számára általános képviseleti jogot biztosítson, addig ezt most az ügyvezetés hatáskörébe utalja a Ptk. Megjegyzendő, hogy e szabály eltérést engedő, nincs ezért akadálya annak, hogy adott társaság e jogosítványt továbbra is a legfőbb szerv hatáskörében tartsa, illetve legfőbb szervi hatáskörként nevesítse létesítő okiratában.

3:117. § *[A vezető tisztségviselő társasággal szembeni kártérítési felelőssége]*

- (1) Ha a társaság legfőbb szerve a vezető tisztségviselő kérésére a beszámoló elfogadásával egyidejűleg az előző üzleti évben kifejtett ügyvezetési tevékenység megfelelőségét megállapító felmentvényt ad, a társaság a vezető tisztségviselő ellen akkor léphet fel az ügyvezetési kötelezettségek megsértésére alapozott kártérítési igénnyel, ha a felmentvény megadásának alapjául szolgáló tények vagy adatok valótlanok vagy hiányosak voltak.**
- (2) Ha a vezető tisztségviselői jogviszony két egymást követő, beszámolóval foglalkozó ülés között megszűnik, a vezető tisztségviselő kérheti, hogy a legfőbb szerv következő ülésén döntsön a felmentvény kiadásáról.**
- (3) A gazdasági társaság jogutód nélküli megszűnése után a társaság vezető tisztségviselőivel szembeni kártérítési igényt – a társaság nyilvántartásból való törlésétől számított egyéves jogvesztő határidőn belül – a törlés időpontjában tagsági jogviszonyban állók érvényesíthetik. A tag a kártérítési igényt a társaság megszűnésekor felosztott vagyonból őt megillető rész arányában érvényesítheti.**

A Ptk. 3:117. § a vezető tisztségviselő társasággal szembeni kártérítési szabályainak csak néhány vonatkozását tárgyalja, miután a vezető tisztségviselő felelősségének főszabályát a Ptk. 3:24. § határozza meg a jogi személyek általános előírásai között.

Ez a szakasz mondja ki minden vezető tisztségviselőre érvényesen, hogy e személyek ügyvezetési tevékenységük során a jogi személynek okozott kárért a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség (6:142–152. §) szabályai szerint felelnek a jogi személlyel szemben.

A Ptk. 3:117. § a fenti felelősségi szabályokhoz néhány kiegészítést tesz a gazdasági társaságok közös szabályai körében. Ezek között említést érdemel az a körülmény, hogy a Ptk. 3:117. § jelentős változtatásokat hozott a felmentvény jogintézményének 2006-os Gt. 30. § (5)–(6) bekezdésében írt szabályaihoz képest.

Lényeges különbség, hogy a felmentvény adásának feltételeit nem a létesítő okirat felhatalmazása határozza meg, hanem azt a vezető tisztségviselő kérésére a Szát. szerinti beszámoló elfogadásakor a legfőbb szerv döntése szabja meg. A jogszabály most bizonyos definíciót is ad a felmentvény fogalmáról („az előző üzleti évben kifejtett ügyvezetési tevékenység megfelelőségét megállapító dokumentum”), másrészt a törvényszövegből az is leszűrhető, hogy bár a vezető tisztségviselő kérheti felmentvény adását, de azt nem kényszerítheti ki. A felmentvény iránti kérelem előterjesztésére a gazdasági év folyamán is sor kerülhet, ha ilyen időszakban szűnik meg a vezető tisztségviselő mandátuma.

Észszerűbb lett a felmentvény ellenére a vezető tisztségviselő ellen fellépő társaság igényérvényesítésének a rendje is. A 2006-os Gt. 30. § (5) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a felmentvény akkor nem fejt ki a vezető tisztségviselőt védő joghatását (hatálytalanná válik), ha bíróság jogerősen megállapítja, hogy a felmentvény megadására szolgáló információk valótlanok vagy hiányosak voltak. Ez közelebről azt jelentette, hogy a társaságnak előbb egy megállapítási perben be kellett bizonyítania, hogy a felmentvény megadására ilyen hamis/hiányos adatok alapján került sor, és csak az ezt kimondó jogerős ítélet birtokában érvényesíthetett kártérítési igényt a vezető tisztségviselővel szemben.

Az új szabályozás ezt a bonyolult és az igényérvényesítést hátráltató megoldást elvetette, a Ptk. 3:117. § (1) bekezdésének új szövege arra ad lehetőséget, hogy a társaság egyetlen – kártérítés megfizetésére irányuló marasztalási keresetben – kérhesse a vezető tisztségviselőtől az általa okozott kár megtérítését, s e perben a jogalap tekintetében kell bizonyítást lefolytatni arra nézve, hogy a felmentvény kiadására alapul szolgáló tények, adatok valótlanok, illetve hiányosak voltak.

A társaság jogutód nélküli megszűnése után a volt tagok által a volt vezető tisztségviselővel szembeni társaságot illető kártérítési igény érvényesítésének szabálya kissé átfogalmazva, de lényegét tekintve megmaradt a Ptk. 3:117. § (3) bekezdésében.

3:118. §

[A vezető tisztségviselő harmadik személyekkel szembeni felelőssége]

Ha a gazdasági társaság jogutód nélkül megszűnik, a hitelezők kielégítetlen követelésük erejéig kártérítési igényt érvényesíthetnek a társaság vezető tisztségviselőivel szemben a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint, ha a vezető tisztségviselő a társaság fizetéseképtelenségével fenyegető helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe. Ez a rendelkezés végelszámolással történő megszűnés esetén nem alkalmazható.

A vezető tisztségviselő harmadik személyekkel szembeni (tehát nem a társasággal szembeni „befelé” irányuló) felelősségének a Ptk. 3:118. §-ában megfogalmazott szabálya néhány jelentős kérdésben eltér a 2006-os Gt. 30. § (3) bekezdésének előírásától.

A 2006-os Gt. 30. § (3) bekezdése még azt írta elő a vezető tisztségviselőnek, hogy a társaság fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetében (amikor már látja, vagy kellő

gondosság mellett látnia kellene, hogy a társaság vagyona a hitelezők kielégítésére nem lesz elegendő) a hitelezői érdekek elsődlegessége alapján kell eljárnia. Ez véleményem szerint túlzott elvárást fogalmazott meg a vezető tisztségviselővel szemben, sokkal logikusabb, elfogadhatóbb követelményt támaszt a Ptk. 3:118. §-ának szövege, amely akkor rendeli el a vezető tisztségviselő felelősségét, ha a társaság fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetének beállta után a hitelezői érdekeket figyelmen kívül hagyta.

Erre az esetre azonban az új szabályozás nemcsak egy külön törvény (a Cstv. 33/A. §) rendelkezéseire utal, hanem kifejezetten kimondja a hitelezők kártérítési követelésének közvetlenül a vezető tisztségviselővel szembeni érvényesíthetőségét.

A hitelezők a társasággal, és nem a vezető tisztségviselővel álltak szerződéses kapcsolatban, illetve egyéb jogcímen a társasággal szemben volt igényük, így a Ptk. felfogásában logikus, hogy az igényt a szerződésen kívüli kártérítés szabályai szerint követelhetik a vezető tisztségviselőtől.

Az igény érvényesítésének feltétele tehát, hogy a jogutód nélkül megszűnő társaság hitelezőinek részben vagy egészben kielégítetlen követelése maradjanak, a vezető tisztségviselő pedig a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetben a hitelezők érdekeit figyelmen kívül hagyja. A Ptk. 3:118. § azt is kimondja, hogy e szabály a végelszámolással megszűnő szervezetre nem vonatkozik, ami azért is érthető, mert a végelszámolással történő jogutód nélküli megszűnés fogalmi eleme, hogy a megszűnő társaságnak van annyi vagyona, ami a tartozások kielégítésére elegendő, tehát nem lehet olyan hitelezője, aki a Ptk. 3:118. § szerint kártérítési igényt érvényesíthetne. (A végelszámoló esetleges kötelességzegése miatt felmerülő hitelezői kárigényt pedig a végelszámolást szabályozó Ct. 99. § szerint lehet érvényesíteni.)

3. Felügyelőbizottság

3:119. §

[A felügyelőbizottság létrehozásának kötelező esete]

Kötelező felügyelőbizottság létrehozása, ha a társaság teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalóinak száma éves átlagban a kétszáz főt meghaladja, és az üzemi tanács nem mondott le a felügyelőbizottságban való munkavállalói részvételről.

A felügyelőbizottság létrehozásának kötelező eseteit – összegyűjtve – a 2006-os Gt. tágabb körben szabályozta. A Ptk. 3:119. §-ban írt eseten túl felsorolta a 2006-os Gt. 33. § (2) bekezdése a nyilvánosan működő rt.-t (ha nem egységes irányítási rendszer szabályai szerint működik); a zrt.-t, ha azt a szavazatok legalább öt százalékával rendelkező alapítók vagy részvényesek így kívánják, illetve bármely társaságot, ha a felügyelőbizottság létesítését számára törvény a köztulajdon védelme érdekében előírja [2006-os Gt. 33. § (2) bekezdés].

A Ptk. 3:119. § most a fenti négy esetből csak a munkavállalói létszámra tekintettel kötelezően rendszeresítendő felügyelőbizottság vonatkozásában deklarálja a kötelezettséget, de nem szól a másik három esetről. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a felügyelőbizottság létrehozatalának kötelező esetei leszűkültek volna, csupán annyit, hogy a három további esetet nem itt, a gazdasági társaságok közös szabályainál, hanem a Ptk. társasági jogi különös részében fogalmazza meg a jogalkotó, a köztulajdon védelmével kapcsolatos normákat pedig külön törvényre hagyja.

Nincs változás a munkavállalók létszámával összefüggésben elrendelt kötelező felügyelőbizottság-létesítés tekintetében sem, és a 2006-os Gt. is ismerte azt a lehetőséget,

hogy az üzemi tanács a társasággal kötött megállapodás alapján „megváltja” a dolgozói participációt: lemond a felügyelőbizottsági dolgozói részvételről, amit nyilvánvalóan valamiféle – a dolgozóknak a társaság által nyújtandó – kedvezmény fejében tesz. A 2006-os Gt. szabályozásához hasonlítva azonban most többlétszabályt találunk a Ptk. 3:124. §-ban. Ez ugyanis most – vélhetőleg az alkalmazottak védelmében – úgy rendelkezik, hogy az üzemi tanács legfeljebb öt évre mondhat le a dolgozói participáció jogáról [3:124. § (2) bekezdés].

3:120. § [A felügyelőbizottság jogköre]

- (1) Ha a felügyelőbizottság ellenőrző tevékenységéhez szakértőket kíván igénybe venni, a felügyelőbizottság erre irányuló kérelmét az ügyvezetés köteles teljesíteni.**
- (2) Ha a társaságnál felügyelőbizottság működik, a beszámolóról a társaság legfőbb szerve a felügyelőbizottság írásbeli jelentésének birtokában dönthet.**
- (3) Ha a felügyelőbizottság szerint az ügyvezetés tevékenysége jogszabályba vagy a létesítő okiratba ütközik, ellentétes a társaság legfőbb szerve határozataival vagy egyébként sérti a gazdasági társaság érdekeit, a felügyelőbizottság jogosult összehívni a társaság legfőbb szervének ülését e kérdés megtárgyalása és a szükséges határozatok meghozatala érdekében.**
- (4) Semmis a létesítő okirat olyan rendelkezése, amely az (1)–(3) bekezdésben foglalt szabályoktól eltér.**

A felügyelőbizottság működésére, hatáskörére vonatkozó szabályok egy részét a Ptk. jogi személyekre vonatkozó általános szabályai között találjuk. A Ptk. 3:27. § (1) bekezdése mondja ki, hogy a felügyelőbizottság köteles a döntéshozó legfőbb szerv elé kerülni előterjesztéseket megvizsgálni, és ezekre vonatkozó álláspontját a legfőbb szerv ülésein ismertetni. A felügyelőbizottság a jogi személy irataiba, számviteli nyilvántartásaiba, könyveibe betekinthez, a vezető tisztségviselőktől és munkavállalóktól felvilágosítást kérhet, a jogi személy fizetési számláját, pénztárát, értékpapír- és áruállományát, szerződéseit megvizsgálhatja és szakértővel megvizsgáltathatja.

A 2006-os Gt. 35. § szabályozása lényegében ugyanazon hatáskört, feladatokat határozta meg a felügyelőbizottság számára, mint a Ptk. 3:27. § és 3:120. § szabályozása, eltérés csak annyiban van, hogy – erősítendő a felügyelőbizottság pozícióját – a Ptk. 3:120. § (1) bekezdése most azt is kimondja: ha a felügyelőbizottság szakértőt kíván igénybe venni, ennek anyagi fedezetét a társaság köteles biztosítani.

Nincs újdonság a Ptk. 3:120. § (2)–(3) bekezdésében megfogalmazott szabályokban sem, csupán a jogalkotónak biztosítania kellett, hogy a tulajdonosi ellenőrzés szerveként funkcionáló felügyelőbizottság hatékony működéséhez szükséges fenti előírások tekintetében vitán felül álljon: e szabályok kógensek, ezektől érvényesen eltérni nem lehet. Ezt mondja ki a Ptk. 3:120. § (4) bekezdése.

3:121. § [A felügyelőbizottsági tagság]

- (1) A felügyelőbizottság három tagból áll. Ha a társaságnál kötelező felügyelőbizottság létrehozása vagy üggyöntő felügyelőbizottság működik, semmis a létesítő okirat azon rendelkezése, amely háromnál kevesebb tagú felügyelőbizottság felállítását írja elő. A felügyelőbizottság testületként működik; az egyes ellenőrzési feladatok elvégzésével bármely tagját megbízhatja, és az ellenőrzési feladatokat megoszthatja tagjai között.**

- (2) A felügyelőbizottsági tag megbízatása öt évre – ha a társaság ennél rövidebb időtartamra jött létre, erre az időtartamra – szól.**
- (3) A felügyelőbizottsági tagsági jogviszonyra a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.**
- (4) A felügyelőbizottságnak – a munkavállalói részvétel szabályain alapuló tagságtól eltekintve – nem lehet tagja a társaság munkavállalója.**

A felügyelőbizottság 2006-os Gt. 34–36. §-ban írt szabályozása jobbra megfelel a Ptk. 3:122. § rendelkezéseinek, néhány ponton azonban tapasztalunk némi eltérést. A 2006-os Gt. 34. § kógensen meghatározta a felügyelőbizottság taglétszámát (3–15 fő), ezzel szemben a Ptk. 3:121. § (1) bekezdése csak három főből álló testületről beszél, viszont ez az előírás diszpozitív, így csak a társaságon múlik, hogy három tagnál kevesebb vagy több – akár egy fő – lesz a felügyelőbizottság tagjainak száma. Erre nézve csak két speciális esetben állapít meg eltérést nem engedő szabályt, nevezetesen akkor, ha a társaságnál kötelező a felügyelőbizottság felállítása, vagy ügydöntő felügyelőbizottság működik.

A felügyelőbizottság tagjainak mandátuma főszabály szerint öt évre szól, azonban ez a szabály is diszpozitív, így ennél hosszabb és rövidebb időre is választható a felügyelőbizottság tagja. A választás határozatlan időre is történhet és ezt – ellentétben a 2006-os Gt. 36. § (1) bekezdésében írtaktól – nem teszi függővé a Ptk. 3:121. § attól a feltételtől, hogy a vezető tisztségviselő mandátuma is határozatlan tartamú-e.

A 2006-os Gt. és a Ptk. szabályozásbeli különbsége alapvetően a kógenca-diszpozitivitás eltéréseiből adódik, azonban az megállapítható, hogy a felügyelőbizottság szervezetének, működésének kérdéseit belső ügynek tekinti a jogalkotó, nem kívánja a társaság tagjainak kezét – még a nem kötelező szervezeti modell részletszabályainak közreadásával sem – megkötni, azt azonban (a 2006-os Gt.-től eltérően) kimondja, hogy a felügyelőbizottság tagjának jogviszonyára – eltérő megállapodás hiányában – a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

3:122. § [A felügyelőbizottság működése]

- (1) A felügyelőbizottság saját tagjai közül választ elnököt.**
- (2) A felügyelőbizottság ülése akkor határozatképes, ha tagjai legalább kétharmada, de legalább három fő az ülésen jelen van.**
- (3) A felügyelőbizottság ügyrendjét maga állapítja meg, és azt a gazdasági társaság legfőbb szerve hagyja jóvá.**
- (4) Ha a felügyelőbizottság tagjainak száma a létesítő okiratban megállapított szám alá csökken, az ügyvezetés a felügyelőbizottság rendeltetésszerű működésének helyreállítása érdekében köteles összehívni a legfőbb szerv ülését, vagy ülés tartása nélküli határozathozatalt kezdeményezni.**

A felügyelőbizottság működésének előírásai – az előző pontban jelzett okból – kevésbé részletesek, mint azt a 2006-os Gt. 34. § (2)–(5) bekezdésében láttuk, noha nem szabad elfelejteni, hogy a Ptk. 3:27. § a jogi személy általános szabályai között még további szabályokat ad.

A Ptk. 3:122. §-ból „hiányzó” rendelkezések nem hoztak tartalmi változást: mindaz felvehető a felügyelőbizottság működési szabályozásába, amit a 2006-os Gt. 34. § (2)–(5) bekezdése (a kógens szabályozás miatt) kifejezetten meg kellett engedjen, sőt mást is, amire a 2006-os Gt. alkotója nem gondolt, de a Ptk. alapján működő

gazdasági társaság alapítói, tagjai fontosnak tartanak. Így például nincs akadálya annak, hogy a felügyelőbizottság elnökhelyettest vagy más tisztségviselőt válasszon, hogy a felügyelőbizottsági tagok személyes ülése helyett vagy mellett konferenciaülést, elektronikus eszköz igénybevételét rendszeresítsenek. (Ehhez azonban részletes szabályozást kell készíteni, miután a Ptk. modellszabályai közül a felügyelőbizottság tekintetében ilyen normákat nem találunk, és a határozatképesség tekintetében is szabadon rendelkezhetnek. Nincs akadálya annak sem, hogy az fb. ügyrendjében meghatározottak alapján akár egyetlen fb.-tag jelenléte biztosítsa a határozatképességet.)

Apróbb eltérésként említhető az is, hogy a Ptk. a felügyelőbizottság taglétszámának a törvényi/létesítő okirati minimum alá történő lecsökkenése esetén kötelező intézkedésként nemcsak a legfőbb szerv tényleges összehívását, hanem a legfőbb szerv ülés tartása nélküli határozathozatalát is választhatja, amennyiben ezt a létesítő okirat a Ptk. 3:20. § értelmében lehetővé teszi.

3:123. § [Ügydöntő felügyelőbizottság]

- (1) Ha a létesítő okirat a legfőbb szerv vagy az ügyvezetés hatáskörébe tartozó egyes döntések meghozatalát vagy azok jóváhagyását a felügyelőbizottság hatáskörébe utalja, a felügyelőbizottság tagjai az e hatáskörükben kifejtett tevékenységgel a társaságnak okozott károkat a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint kötelesek megtéríteni.**
- (2) Ha a létesítő okirat az ügyvezetés hatáskörébe tartozó egyes döntések meghozatalát a felügyelőbizottság előzetes jóváhagyásához köti, és a felügyelőbizottság az ügyvezetés határozati javaslatát nem hagyja jóvá, de az ügyvezetés a javaslatot fenntartja, az ügyvezetés jogosult a társaság legfőbb szervének döntését kérni. Ha a felügyelőbizottság jóváhagyta az ügyvezetés javaslatát, a határozatból eredő károkért az azt megszavazó vezető tisztségviselők és felügyelőbizottsági tagok a társasággal szemben egyetemlegesen felelnek a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint.**
- (3) A felügyelőbizottság tagjaira – ügydöntő tevékenységük tekintetében – megfelelően alkalmazni kell azokat a rendelkezéseket, amelyek az adott kérdésben az e törvény alapján döntésre jogosult személyekre vonatkoznak.**

A Ptk. 3:123. § az ügydöntő felügyelőbizottságnak a 2006-os Gt. 37. §-ából már ismert szabályait bizonyos mértékig továbbfejleszti. Lényeges különbségként értékelhető, hogy az új szabályozás általános társasági jogi szabályként ismerteti e jogintézményt, nem szűkíti le alkalmazási lehetőségeit a kft.-re és a zrt.-re. Miután azonban az nyrt. tekintetében a Ptk. 3:290. § (2) bekezdése a 2006-os Gt.-hez hasonlóan továbbra is tiltja az ügydöntő felügyelőbizottság rendszeresítését, a kkt.-k, bt.-k esetében pedig meglehetősen ritka a felügyelőbizottság rendszeresítése, az alkalmazási kör tágítása inkább csak elméleti jelentőségű.

A Ptk. nem kívánja részletezni, hogy az ügydöntő felügyelőbizottság milyen témakörökben járhat el (ezt a létesítő okiratban kell meghatározni), azonban utal arra, hogy a vezető tisztségviselők vagy akár a legfőbb szerv hatáskörébe tartozó kérdések eldöntése, vagy az elé terjesztett határozati javaslatok jóváhagyása is hatáskörébe utalható.

Az ügydöntő felügyelőbizottság tagjának felelőssége – éppen döntési pozíciója miatt – ezen ügyekben a vezető tisztségviselő felelősségével azonos módon nyer rendezést, erre tekintettel e jogviszonyra a megbízási jogviszony szabályait kell alkalmazni a Ptk. 3:121. § (3) bekezdése szerint. A Ptk. 3:123. § értelmében az ügydöntő tevékenységével

a társaságnak okozott károkért a felügyelőbizottsági tag a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint köteles helytállni. Ha a jóváhagyási jogkör gyakorlásával kapcsolatos a kártérítési felelősség, akkor a károkozó döntést megszavazó vezető tisztségviselők és felügyelőbizottsági tagok egyetemlegesen felelnek a társasággal szemben. (Többek közös károkozásának szabályait a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség körében megfelelően alkalmazza a Ptk. a 6:144. és 6:524. § rendelkezései szerint.)

3:124. § [Munkavállalói részvétel feltételei]

- (1) Ha a gazdasági társaság teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalóinak létszáma éves átlagban a kétszáz főt meghaladja, a felügyelőbizottság egyharmada a munkavállalói küldöttekből áll.**
- (2) Ha a munkavállalói küldöttek jogosultak a felügyelőbizottságban részt venni, a létesítő okirat a felügyelőbizottságban való munkavállalói részvételt legfeljebb öt évre, az üzemi tanács hozzájárulásával zárhatja ki. A létesítő okirat ettől eltérő rendelkezése semmis.**
- (3) A munkavállalói küldötteket először akkor kell megválasztani, amikor a társaság legfőbb szerve annak az üzleti évnek beszámolóját tárgyalja, amelyben az éves átlagos munkavállalói létszám elérte a kétszáz főt.**
- (4) Jogutódlással létrejött társaság esetén annak nyilvántartásba vételétől kell biztosítani a felügyelőbizottságban a munkavállalói részvételt, ha a társaság munkavállalóinak létszáma a kétszáz főt meghaladja, és a munkavállalói részvétel feltételei a jogelőd társaságnál – több jogelőd társaság esetén a társaságok egyikénél – fennálltak.**

A dolgozói participáció feltételeit a Ptk. 3:124. § a 2006-os Gt. 38. §-ával csaknem azonosan határozza meg. Pontosítást találunk ugyanakkor a dolgozói részvételről való lemondás (3:119. §) szabályánál, a Ptk. ugyanis hangsúlyozza, hogy ez a lemondás nem szólhat túl hosszú időre: legfeljebb ötéves időtartamra tekinthetnek el az alkalmazottak (nyilvánvalóan valamely anyagi, jóléti előny biztosítása fejében) a felügyelőbizottság munkájában való részvételtől. [Ez a (kógens!) szabály értelemszerűen kedvező alkupozícióba hozza az érintett társaság alkalmazottait, illetve üzemi bizottságát.]

A 2006-os Gt. 38. § (1) bekezdése kifejezetten rendelkezett arról, hogy hogyan kell eljárni, ha a felügyelőbizottság alkalmazotti mandátumába tartozó egyharmad része törtszámot eredményezne. A 2006-os Gt. erre nézve azt az utasítást adta, hogy ilyenkor a dolgozók javára kell eltolni az arányokat. A Ptk. erre nézve külön rendelkezést nem tartalmaz, a helyzet azonban véleményünk szerint nem változott. Figyelemmel ugyanis arra, hogy a Ptk. 3:127. § a fenti szabályoktól a dolgozók hátrányára való eltérést tiltja, így csak a dolgozók előnyére lehet a felügyelőbizottság dolgozói tagjainak számát megállapítani érvényesen.

A 3:124. § (3)–(4) bekezdése pontosítja a dolgozói részvétel 2006-os Gt. 38. § szerinti szabályait azzal, hogy részletezi a kötelező részvétel feltételeinek beálltát egzakt módon meghatározva, hozzákötve e kötelezettséget az adott üzleti év mérlegelfogadó legfőbb szerve ülésének időpontjához, és a jogutódlással keletkező társaság(ok) tekintetében is ad szabályokat. A Ptk. 3:124. § (4) bekezdése már a jogutód konstitutív cégbejegyzésétől előírja a dolgozói participáció biztosítását, ha

- a) ennek feltételei a jogutódnál (vagy legalább egyik jogelődnél) fennálltak, és
- b) a jogutód munkavállalóinak létszáma a kétszáz főt meghaladja.

A fenti feltételek tehát konjunktívak.

3:125. § [A munkavállalói küldöttek megválasztása és visszahívása]

- (1) A munkavállalói küldötteket az üzemi tanács jelöli a munkavállalók sorából a gazdasági társaságnál működő szakszervezetek véleményének figyelembevételével. A munkavállalói küldött munkaviszonyának megszűnésével felügyelőbizottsági tagsága is megszűnik.**
- (2) Az üzemi tanács által jelölt személyeket a társaság legfőbb szerve köteles a jelölést követő ülésén a felügyelőbizottság tagjává választani, kivéve, ha a jelölttel szemben kizáró ok áll fenn. A jelölés elmaradása – ha a működés egyéb törvényes feltételei fennállnak – a felügyelőbizottság működését nem akadályozza. Ez esetben a munkavállalói küldöttek helyét nem lehet betölteni, de legalább három felügyelőbizottsági tagot ilyenkor is választania kell a legfőbb szervnek.**
- (3) A munkavállalói küldöttet a társaság legfőbb szerve az üzemi tanács javaslatára hívja vissza.**
- (4) Ha a társaság beszámolójának elfogadásakor megállapításra kerül, hogy a munkavállalói létszám az előző üzleti évben kétszáz fő alá csökkent, megszűnik a munkavállalói küldöttek felügyelőbizottságban való részvételi joga.**

A Ptk. 3:125. § szabályai lényegüket tekintve megfelelnek a 2006-os Gt. 39. §-ában foglaltaknak. A megfogalmazásban csekély eltérésekkel találkozunk (például a küldötteket jelölő üzemi tanács a 2006-os Gt. szerint a társaságnál működő szakszervezetek „véleményének meghallgatása után” a Ptk. szerint pedig a „szakszervezetek véleményének figyelembevételével” jár el).

Vélhetőleg az elmúlt években konkrét esetekben felmerült bizonytalanságok kapcsán a Ptk. 3:125. § (2) bekezdése már rendelkezik arról, hogy mit kell tenni olyankor, ha az üzemi tanács jelölési kötelezettségét elmulasztja.

A Ptk. 3:125. § (3) bekezdése szerint a munkavállalói küldöttet a legfőbb szerv az üzemi tanács javaslatára hívja vissza. E szabály alól a Ptk. nem enged kivételt [szemben a 2006-os Gt. 39. § (6) bekezdésével, amely úgy rendelkezett, hogy az üzemi tanács visszahívási kezdeményezése hiányában is megteszi ezt a legfőbb szerv, ha a visszahívás oka valamely törvényi kizáró ok felmerülése].

Véleményünk szerint ez a hiányosság nem jelent problémát, mivel a Ptk. 3:25. § (1) bekezdés g) pontja értelmében a vezető tisztségviselővel szembeni kizáró vagy összeférhetlenségi ok bekövetkeztével a megbízatása (*ex lege*) megszűnik, a Ptk. 3:26. § (5) bekezdése szerint pedig a felügyelőbizottsági tagság megszűnésére vonatkozó szabályok, így a Ptk. 3:125. § (3) bekezdése úgy értendő, hogy a törvényi kizáró ok bekövetkezte az üzemi tanács nyilatkozata nélkül is megszünteti a felügyelőbizottsági tagságot, erre a nyilatkozatra csak akkor van szükség, ha az üzemi tanács más okból kíván új felügyelőbizottsági tagot delegálni a felügyelőbizottságba.

A Ptk. 3:125. § a dolgozói participáció feltételeinek megszüntével kapcsolatban is meghatározza, hogy mikortól hat ki ez a körülmény a dolgozói küldöttek jogviszonyának megszűnésére, és ezt a beszámoló elfogadásának időpontjához köti.

A 2006-os Gt. 39. § (4) bekezdésével ellentétben a Ptk. 3:125. § nem rendelkezik a dolgozói küldöttek munkajogi védelméről. Erre nincs is szükség, miután e kérdéskört az Mt. szabályozza, a Ptk.-ban való említése e körülménynek felesleges.

3:126. § [A munkavállalói küldöttek jogai és kötelezettségei]

- (1) A munkavállalói küldöttet a felügyelőbizottság többi tagjával azonos jogok és kötelezettségek illetik meg. Ha a munkavállalói küldöttek egységes véleménye**

a felügyelőbizottság többségének álláspontjától eltér, a munkavállalók kisebbségi véleményét a társaság legfőbb szervének legközelebbi ülésén ismertetni kell.

(2) A munkavállalói küldött tájékoztatni köteles a munkavállalókat a felügyelőbizottság tevékenységéről.

A Ptk. 3:126. § a 2006-os Gt. 38. § (4) bekezdésében és 39. § (3) bekezdésében foglalt szabályokat némi pontosítással veszi át. Meghatározza ugyanis, hogy a felügyelőbizottsági ülésen kisebbségben maradt dolgozói küldöttek egységes véleményét mikor kell a társaság legfőbb szervével ismertetni. Az új szabályozás kihangsúlyozza, hogy *ezt a legfőbb szerv legközelebbi ülésén* kell megtenni.

A 2006-os Gt.-vel összehasonlítva ugyanakkor általánosabban fogalmaz a Ptk. 3:126. § (2) bekezdése, amikor csak annyit rendel el, hogy a munkavállalói küldött a dolgozókat köteles tájékoztatni a felügyelőbizottság tevékenységéről, de nem mondja ki, hogy ezt az üzemi tanácson keresztül kellene megtenni. Erre a részletességre nincs is szükség, a tájékoztatás módja ugyanis értelemszerűen praktikus megfontolások szem előtt tartásával történik, nagyban függ például attól, hogy az adott társaság mekkora és milyen felépítésű munkaszervezettel rendelkezik. A tájékoztatás módja tehát egyedileg szabályozandó.

Nem tér ki a Ptk. 3:126. § (2) bekezdése arra sem, hogy a munkavállalói küldött tájékoztatása az üzleti titok körére nem terjedhet ki. Ennek külön kimondása szintén felesleges, a felügyelőbizottsági tagoknak egyébként is fennáll az üzleti titok megtartására irányuló kötelezettségük, függetlenül attól, hogy dolgozói participáció keretében váltak-e felügyelőbizottsági taggá, vagy „rendes” választás útján. Az adott társaságnál érvényesülő titokvédelmi előírásokat minden pozícióban lévő tisztségviselőnek és alkalmazottnak be kell tartania, így erre a tájékoztatási kötelezettség teljesítése során is figyelemmel kell lenni.

3:127. § [Az eltérő szabályozás tilalma]

Semmis a létesítő okirat olyan rendelkezése, amely a munkavállalói részvétel szabályait az e törvényben előírt szabályokhoz képest a munkavállalókra nézve hátrányosabban határozza meg.

A Ptk. Harmadik Könyvének alapvetően diszpozitív megfogalmazása folytán bizonyos – főként garanciális jellegű kérdésekben – rendelkeznie kell egyes szabályoktól való eltérés tilalmáról. Erre látunk példát a 3:127. §-ban, amely a munkavállalói részvétel szabályai tekintetében az egyoldalú kógenciáról rendelkezik, kimondva, hogy a Ptk. előírásaitól a dolgozók hátrányára érvényesen eltérni nem lehet. Nincs viszont akadálya annak, hogy olyan szabályozást határozzon meg a társaság (a dolgozókkal egyetértésben), amely a munkavállalóknak a Ptk.-ban biztosítottakhoz képest többletjogokat ad.

3:128. § [A munkavállalói részvétel nem kötelező esete]

Ha a felügyelőbizottságban való munkavállalói részvételt a létesítő okirat írja elő, arra az e törvény munkavállalói részvételre vonatkozó szabályait megfelelően alkalmazni kell.

Nincs akadálya annak, hogy a társaság felügyelőbizottságában a dolgozói részvételt olyankor is biztosítsák, amikor az egyébként a Ptk. rendelkezései értelmében nem volna kötelező. [A 2006-os Gt. erről külön nem rendelkezett, de megvalósítható volt a 2006-os Gt. 9. § (1) bekezdésének megfelelő alkalmazásával.]

Amennyiben a társaság él a Ptk. 3:128. § kifejezett felhatalmazásával, az így biztosítandó dolgozói participáció szabályozásánál is be kell tartani a Ptk. munkavállalói részvételre irányadó előírásait, köztük a Ptk. 3:127. §-ában megfogalmazott egyoldalú, a dolgozók előnyére szolgáló kóenciát.

4. Állandó könyvvizsgáló

3:129. § [Az állandó könyvvizsgáló feladata]

- (1) **A legfőbb szerv által választott állandó könyvvizsgáló feladata, hogy a könyvvizsgálatot szabályszerűen elvégezze, és ennek alapján független könyvvizsgálói jelentésben foglaljon állást arról, hogy a gazdasági társaság beszámolója megfelel-e a jogszabályoknak és megbízható, valós képet ad-e a társaság vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről, működésének gazdasági eredményeiről.**
- (2) **Az állandó könyvvizsgáló a könyvvizsgálói nyilvántartásban szereplő egyéni könyvvizsgáló vagy könyvvizsgáló cég lehet. Ha könyvvizsgáló cég látja el a könyvvizsgálói feladatokat, ki kell jelölnie azt a személyt, aki a könyvvizsgálatot személyében végzi.**
- (3) **Nem lehet állandó könyvvizsgáló a gazdasági társaság tagja, vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja és e személyek hozzátartozója. Nem lehet állandó könyvvizsgáló a társaság munkavállalója e jogviszonya fennállása idején, és annak megszűnése után három évig.**

A Ptk. 3:129. §-ában a 2006-os Gt. 40. § (1) bekezdésében és 41. §-ában foglaltakhoz képest kevés változás van. Pontosabban fogalmaz a Ptk., amikor nem csupán könyvvizsgálóról, hanem a társaság által választott *állandó* könyvvizsgálóról beszél, kifejezésre juttatva, hogy a cég cégjegyzékébe bejegyzendő, a társaságnál állandó könyvvizsgálói feladatokat ellátó személyről van szó, és nem eseti könyvvizsgáló az, akit a társaság szervének tekintünk.

Pontosításnak és a szöveg racionalizálásának jelét láthatjuk abban, hogy a Ptk. 3:129. § elhagyja a Szát.-ra való (felesleges) utalásokat, hiszen e nélkül is tudható, hogy a könyvvizsgálóval kapcsolatos alapvető szabályozást (egyebek mellett) e törvény tartalmazza.

A Ptk. kerülni kívánja a 2006-os Gt. – kóenciával összefüggő – aprólékosabb szabályozását azzal is, hogy elhagyja a helyettes könyvvizsgálóval kapcsolatos rendelkezést.

Erre nincs is szükség, mivel semmi akadálya annak, hogy a létesítő okiratban, illetve a könyvvizsgálóval kötött megállapodásban ezt a felek megfelelően szabályozzák.

Lényegesebbnek tűnő változás, hogy az állandó könyvvizsgálóval kapcsolatos összeférhetlenségi szabályokat a Ptk. a 2006-os Gt. 41. § (5) bekezdésénél tágabban határozza meg. A 2006-os Gt. ugyanis a társaság tagja (alapítója, részvényese), vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja és ezek közeli hozzátartozója, illetve élettársa és munkavállalója, volt munkavállalója esetén még három évig határozott meg összeférhetlenséget. A Ptk. 3:129. § (3) bekezdése ezt a személyi kört tágítja akként, hogy a társaság tagja, vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja mellett *ezek hozzátartozója* [8:1. § (1) bekezdés 2. pont] tekintetében fogalmaz meg tiltást.

3:130. § [Az állandó könyvvizsgálói megbíztatás keletkezése és időtartama]

- (1) Az első állandó könyvvizsgálót a létesítő okiratban kell kijelölni, ezt követően a könyvvizsgálót a társaság legfőbb szerve választja. A könyvvizsgálóval a megbíztási szerződést – a legfőbb szerv által meghatározott feltételekkel és díjazás mellett – az ügyvezetés a kijelölést vagy választást követő kilencven napon belül köti meg. Ha a szerződés megkötésére e határidőn belül nem kerül sor, a legfőbb szerv köteles új könyvvizsgálót választani.**
- (2) Az állandó könyvvizsgálót határozott időre, legfeljebb öt évre lehet megválasztani. Az állandó könyvvizsgáló megbíztásának időtartama nem lehet rövidebb, mint a legfőbb szerv által történt megválasztásától a következő beszámolót elfogadó ülésig terjedő időszak.**
- (3) Semmis a létesítő okirat olyan rendelkezése, amely a (2) bekezdésben foglalt szabályoktól eltér.**

A Ptk. 3:130. § (1) bekezdésében a 2006-os Gt. 12. § (1) bekezdés f) pontjának azon szabályát látjuk viszont, amely a társaság első könyvvizsgálójának kijelölését a létesítő okira bízta, és csak a további könyvvizsgálók működés során történő megválasztása válik a legfőbb szerv döntéshozatalának tárgyává.

A 2006-os Gt. 42. § (3) bekezdésénél pontosabban fogalmazza meg a Ptk. 3:130. § (1) bekezdése, hogy hogyan történik a megválasztott könyvvizsgálóval az ügyvezetés által kötetendő megbíztási szerződés révén a könyvvizsgálói jogviszony létrehozása. A szövegből az is kiderül, hogy a megbíztási szerződést a legfőbb szerv intenciói (első ízben a létesítő okirat kijelölése) alapján kell megkötöni.

Említést érdemel, hogy a Ptk. (a 2006-os Gt.-hez hasonlóan) kógens szabállyal rögzíti, hogy a könyvvizsgáló mandátuma határozott időre, de legfeljebb öt évre szólhat. Ennél hosszabb megbíztatás ugyanis alkalmas lenne a könyvvizsgáló és a cég tagjai, tisztségviselői, munkaszervezete között olyan tartós kapcsolatok kialakulására, amely a könyvvizsgáló függetlenségét, objektív ellenőrző szerepét hátrányosan befolyásolhatná. Nem tesz ugyan említést a Ptk. arról, hogy külön törvény (éppen az előbbi okból) a könyvvizsgáló újraválasztását kizárhatja, azonban ennek továbbra sincs akadálya, a Ptk.-ban felesleges ezt a törvényi lehetőséget külön is deklarálni. (Ilyen szabályokat tartalmaz pl. a pénzügyi intézmények könyvvizsgálójára a Hpt., a nyilvánosan forgalomba hozott értékpapír-kibocsátó, a kockázati tőkealap-kezelő, a tőzsde, az elszámolóházi tevékenységet végző szervezet, illetve a központi értéktár könyvvizsgálásával kapcsolatban a Tpt. 358. §-a, a befektetési vállalkozások és árutőzsdei szolgáltatók könyvvizsgálójára nézve a Bszt. 97. §-a, az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény 64/A. §-a és a magánnyugdijról és magánnyugdijpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvény 46. §-a.)

Nem szerepel a Ptk. 3:130. §-ban a 2006-os Gt. 42. § (1) bekezdésének azon szabálya, amely kimondja: a társaság könyvvizsgálójának visszahívására nem adhatnak alapot a független könyvvizsgálói jelentésben tett megállapítások, vagy a beszámolóhoz kapcsolódó záradék megadásának elutasítása.

A valóságban azonban ez az előírás nem jelenthetett érdemi korlátot a könyvvizsgálóval szembeni visszaélészerű joggyakorlásnál, tekintve, hogy a könyvvizsgálóval kötött megbíztási szerződést a megbíztó társaság bármikor, indokolás nélkül felmondhatta, így az ki sem derülhetett, hogy a felmondásnak mi volt az oka. A 2006-os Gt. hivatkozott szabályának betartása/betartatása, megszegésének bizonyítása gyakorlatilag lehetetlen volt, így fenntartása értelmetlen volt.

3:131. § [Az állandó könyvvizsgálói feladatok teljesítése]

- (1) **Az állandó könyvvizsgáló nem nyújthat a gazdasági társaság részére olyan szolgáltatást és nem alakíthat ki olyan együttműködést az ügyvezetéssel, amely könyvvizsgálói feladatának független és tárgyilagos ellátását veszélyezteti.**
- (2) **Az állandó könyvvizsgálót a társaság legfőbb szervének a társaság beszámolóját tárgyaló ülésére meg kell hívni. A könyvvizsgáló ezen az ülésen köteles részt venni, de távolmaradása az ülés megtartását nem akadályozza.**
- (3) **Ha a gazdasági társaságnál felügyelőbizottság működik, a könyvvizsgáló a felügyelőbizottság ülésén tanácskozási joggal részt vehet, a felügyelőbizottság felhívása esetén a könyvvizsgáló a felügyelőbizottság ülésén köteles részt venni. A felügyelőbizottság köteles napirendre tűzni a könyvvizsgáló által megtárgyalásra javasolt ügyeket.**

A társaság állandó könyvvizsgálójának tevékenységére vonatkozó legfontosabb előírásokat a Ptk. 3:38. § tartalmazza. Ezen szabályokhoz hozzáadódnak a gazdasági társaságok közös szabályai között található 3:129–131. § rendelkezései, de értelemszerűen fontos szabályokat tartalmaznak a Szát. és a könyvvizsgálói tv. és más jogszabályok. Ezen külön jogszabályokra utalni felesleges, ezért ezt a Ptk. (ellentétben a 2006-os Gt.-vel) elhagyja.

Nem rendelkezik a Ptk. 3:131. § a könyvvizsgáló titoktartási kötelezettségéről, de ez sem jelent [a 2006-os Gt. 43. § (4) bekezdéséhez képest] valódi hiányosságot, mivel a könyvvizsgálói tv. 66–67. §-ai ezt részletesen szabályozzák.

A Ptk. néhány vonatkozásban pontosítja a 2006-os Gt. 43–44. §-ainak előírásait. Így például kimondja, hogy a társaság állandó könyvvizsgálóját a beszámolót tárgyaló legfőbb szervi ülésre meg kell hívni, a könyvvizsgálónak azon részt is kell vennie, de ha valamilyen okból mégis távol marad, ez az ülés megtartásának nem akadály. (E szabályra nagy szükség volt, mert a gyakorlatban sok bizonytalanságot okozott a hiánya.)

Pontosabban határozza meg a Ptk. az állandó könyvvizsgáló és a felügyelőbizottság kapcsolatát is. Rögzíti ugyanis, hogy a könyvvizsgáló *tanácskozási joggal részt vehet* a felügyelőbizottsági üléseken (vagyis arról értesíteni kell), ha azonban megjelenését a felügyelőbizottság valamely okból fontosnak tartja, akkor az erről értesített könyvvizsgáló az ülésen köteles megjelenni. Ugyanakkor a Ptk. a könyvvizsgálót is felruházza azzal a joggal, hogy az általa jelentősnek tekintett ügyet – javaslatára – a felügyelőbizottság köteles napirendre tűzni és megtárgyalni.

5. Egyéb társasági szervek

3:132. § [Egyéb társasági szervek]

Ha a létesítő okirat vagy annak felhatalmazása alapján a társaság legfőbb szerve az e törvényben meghatározott szerveken és tisztségviselőkn túl más szervek működését írja elő, az előírás az e törvény által meghatározott szervek és tisztségviselők hatáskörét, valamint felelősségét nem érinti.

A gazdasági társaságok számára a Ptk.-ban megadott szervezeti modell kiegészíthető, mód van egyéb szervek kialakítására is. Ezt a 2006-os Gt. 19. § is megengedte, az ilyen szervek létrehozatalát pedig a legfőbb szerv, illetve az ügyvezetés hatáskörébe utalta.

A Ptk. 3:132. § ezen annyiban változtatott, hogy az ilyen szerv létrehozatalát a létesítő okiratban teszi lehetővé, illetve a létesítő okirat felhatalmazása alapján a legfőbb szervnek engedélyezi. A Ptk. (a 2006-os Gt.-től eltérően) példálózva sem említi, hogy milyen tevékenységre állítható fel ilyen társasági szerv, azonban azt világosan deklarálja, hogy e szerv(ek) a Ptk. által szabályozott szervek és tisztségviselők hatáskörét és felelősségét nem csorbíthatják.

XXI. Fejezet

A gazdasági társaság átalakulása és egyesülése

3:133. § [Az átalakulás esetei és feltételei]

- (1) Gazdasági társaság más társasági formába tartozó gazdasági társasággá, egyesüléssé és szövetkezetté alakulhat át.**
- (2) Ha egymást követő két üzleti évben a társaság saját tőkéje nem éri el az adott társasági formára kötelezően előírt jegyzett tőkét, és a tagok a második év beszámolójának elfogadásától számított három hónapon belül a szükséges saját tőke biztosításáról nem gondoskodnak, e határidő lejártát követő hatvan napon belül a gazdasági társaság köteles elhatározni átalakulását. Átalakulás helyett a gazdasági társaság a jogutód nélküli megszűnést vagy az egyesülést is választhatja.**

A gazdasági társaságok átalakulási, egyesülési, szétválási szabályai közül a legalapvetőbbek találhatóak csak a Ptk.-ban, miután e normarendszer döntő része a 2006-os Gt.-ből külön törvénybe, az Át.-be került át.

A Ptk. a jogi személyek általános szabályaival foglalkozó Harmadik Könyv Első része is tartalmaz átalakulással, egyesüléssel, szétválással kapcsolatos előírásokat a 3:39–47. §-ban. Így az e témakörben tájékozódó jogalkalmazónak a Ptk. jogi személyek általános szabályaiból, a gazdasági társaságok közös szabályaiból és az Át.-ből kell összekeresnie a szükséges ismereteket, továbbá – a célzott átalakulási, egyesülési, szétválási folyamat sajátosságaitól függően – még az adott jogelőd/jogutód cég különös szabályai között is ellenőriznie kell, hogy az tartalmaz-e valamilyen speciális jogutódlással történő megszűnéssel kapcsolatos előírást, és természetesen figyelemmel kell lenni a Szát. előírásaira is.

A Ptk. 3:133. § a 2006-os Gt. 51., 67. és 69. §-ában rögzített szabályoktól néhány fontos vonatkozásban eltér. Így a gazdasági társaság nemcsak más gazdasági társasággá és egyesüléssé, hanem szövetkezetté is átalakulhat (és értelemszerűen egyesülés és szétválás során is választhatja ezt a cégformát). A 2006-os Gt. vonatkozó előírásai ezzel szemben azt megengedték, hogy szövetkezet kft.-vé vagy rt.-vé alakuljon át, de e folyamat ellentettjére nem kerülhetett sor.

A 3:133. § (2) bekezdésében foglalkozik a Ptk. a 2006-os Gt. 51. §-ának „kötelező átalakulási” előírásaival, lényegében a 2006-os Gt.-vel azonos módon. Miután a Ptk. az átalakulást csak a társasági forma (cégforma) váltására érti, azt is deklarálnia kellett, hogy a súlyos vagyronvesztés orvoslására szolgáló technikák közé a más cégformába történő átalakulás mellett az egyesüléssel való tőkebiztosítás is választható lehetőség.

A Ptk. 3:133. §-ban nem találjuk a 2006-os Gt. 51. § (2) és (4) bekezdésének rendelkezéseit, melyek arra nézve adtak instrukciókat, hogy a tőkevesztés miatti átalakulásnál olyan társasági formát kell választani, melyet az érintett társaság vagyoni helyzete még képes kielégíteni; illetve, hogy mentesül az átalakulási kötelezettség alól, ha a második év beszámolójának elfogadásától számított három hónapon belül közbenső

mérleggel igazolni tudja a társaság, hogy a szükséges tőkepótlásról más módon gondoskodott.

Az első [2006-os Gt. 51. § (2) bekezdése szerinti] szabályt az Át. 22. § (3) bekezdésében – minden átalakulásra irányadóan – megtaláljuk, a tőkepótlás 2006-os Gt. 51. § (4) bekezdésében írt előírását pedig véleményünk szerint felesleges külön kimondani, mert azok fennállta, illetve bekövetkezte értelemszerűen szükségtelenné teszi a kötelező átalakulást.

3:134. § [Az átalakulás befejezése]

- (1) Az átalakulás befejezése előtt meg kell határozni a jogutód tagjait a tervezett jegyzett tőkéből megillető hányadot, a jogutód jogi személyben tagként részt venni nem kívánókat megillető vagyonhányadot és ennek kiadási módját.**
- (2) Az átalakulás során a társaságtól megválókat megillető vagyonhányadot a jogutód nyilvántartásba vételét követő hatvan napon belül kell kiadni, kivéve, ha a jogutódnak az érintettekkel kötött megállapodása eltérően rendelkezik.**

A Ptk. 3:134. § az átalakulás befejezésével kapcsolatos szabályokat (a tagok hányadainak meghatározását, a távozó tagok vagyonának kiadását, a 2006-os Gt. 74. §-ában található tőkevédelmi szabályokat) csak fő vonalakban állapítja meg. A szabályozás azonban csaknem szó szerint azonosan az Át. 6. §-ába került át. Az egyetlen érdemleges változás a 2006-os Gt. és a Ptk. (illetve az Át.) előírásai között, hogy míg a 2006-os Gt. az átalakulási folyamatban a társaságtól megváló tagok részére történő vagyonkiadásra (eltérő megállapodás hiányában) az átalakulás bejegyzésétől számított harmincnapos határidőt határozott meg, addig a Ptk. 3:134. § erre ugyanazon kezdő időponttól hatvan napot rendel.

3:135. § [Az átalakulással kapcsolatos felelősségi szabályok]

- (1) Az átalakulás során a társaságtól megváló tag a társaság jogutód nélküli megszűnése esetén irányadó szabályok szerint köteles helytállni az átalakuló gazdasági társaságnak az átalakulással létrejövő jogi személy által nem teljesített kötelezettségeiért.**
- (2) Ha egy korlátlanul felelős tag az átalakulás következtében korlátozottan felelős taggá válik, a jogutód bejegyzésétől számított ötéves jogvesztő határidőn belül – és az átalakulással létrejövő jogi személy más, korlátlanul felelős tagjaival egyetemlegesen – köteles helytállni a jogelőd gazdasági társaság tartozásaiért.**

Az átalakulással kapcsolatos felelősségi szabályok a 2006-os Gt. 70. §-ában megfogalmazottakhoz képest tartalmilag változatlanok maradtak a némileg eltérő szövegezés ellenére is. A Ptk. 3:135. § rendelkezéseit hitelezővédelmi szempontból kiegészítik az Át. 10. §-ában található biztosítéknyújtási szabályok, továbbá az Át. 10. § (5) bekezdésében kimondott azon szabály, hogy a jogelőd jogi személy tagjainak felelőssége csak akkor állapítható meg, ha a jogutód jogi személy helytállási kötelezettségének nem tudott eleget tenni, vagyis a tagi helytállási kötelezettség mögöttes.

3:136. § [A gazdasági társaságok egyesülése]
Gazdasági társaság más gazdasági társasággal, valamint szövetkezettel és egyesüléssel egyesülhet.

A gazdasági társaságok egyesülésére a Ptk. 3:44. § is tartalmaz alapvető előírásokat, a 3:136. § csak azt mondja ki, hogy az egyesülés során választható cégforma (a 2006-os Gt.-vel egyezően) bármely gazdasági társasági forma és az egyesülés, de a 2006-os Gt. szabályozásán túllép a jogalkotó azzal, hogy a szövetkezeti formát is felveszi a lehetőségek közé.

Az egyesülés további, részletes szabályait az Át. 12–16. §-ában, a részvénytársaságok egyesülésének különös szabályait pedig az Át. 23–29. §-ában találjuk meg.

XXII. Fejezet

A gazdasági társaság jogutód nélküli megszűnése

3:137. § [Tagi helytállási kötelezettség jogutód nélküli megszűnés esetén]

- (1) Gazdasági társaság jogutód nélküli megszűnése esetén a megszűnő társaságot terhelő kötelezettségből származó követelés a társaság nyilvántartásból való törlésétől számított ötéves jogvesztő határidőn belül érvényesíthető a társaság volt tagjaival szemben.**
- (2) Ha a tag helytállási kötelezettsége a társaság kötelezettségeiért a társaság fennállása alatt korlátlan volt, helytállási kötelezettsége a megszűnt társaság kötelezettségeiért korlátlan és a többi korlátlan helytállásra köteles taggal egyetemleges. A tagok egymás közti viszonyukban a tartozást a felosztott társasági vagyonból való részesedésük arányában viselik.**

A Ptk. 3:137. § a jogutód nélkül megszűnő gazdasági társaság tagjának a társaság tartozásaiért való helytállási kötelezettségét a 2006-os Gt. 68. §-ában foglaltakkal tartalmilag azonosan szabályozza.

Elhagyja a Ptk. 3:137. § a 2006-os Gt.-nek azon rendelkezését, amely kimondja, hogy a gazdasági társaság jogutód nélküli megszűnése esetén – a felszámolás és a kényszertörlés esetkörét kivéve – végelszámolásnak van helye. Erre a rendelkezésre a Ptk.-ban nincs is szükség, tekintve, hogy a Ct. más cégformákkal együtt ezt a gazdasági társaságok vonatkozásában is elrendeli, és VIII. fejezetében részletesen szabályozza is.

Megjegyzendő, hogy a jogutód nélküli megszűnéssel kapcsolatos alapvető szabályokat (a jogutód nélküli megszűnés eseteit, a maradványvagyon felosztásának szabályait és a korlátozott helytállásra kötelezett tag utófelelősségének szabályát) a Ptk. 3:48. § tartalmazza, de találunk a jogutód nélküli megszűnésre vonatkozó előírásokat a gazdasági társaságok különös szabályai között is. (Így a Ptk. 3:152. § a közkereseti társaság, 3:158. § a betéti társaság, 3:207. § a korlátolt felelősségű társaság és a 3:322. § a részvénytársaság jogutód nélküli megszűnésére nézve ad speciális rendelkezéseket.)

XI. CÍM A KÖZKERESETI TÁRSASÁG

3:138. §

[A közkereseti társaság fogalma]

Közkereseti társaság (kkt.) létesítésére irányuló társasági szerződés megkötésével a társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy a társaság gazdasági tevékenységének céljára a társaság részére vagyoni hozzájárulást teljesítenek, és a társaságnak a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségeiért korlátlanul és egyetemlegesen helytállnak.

A Ptk. 3:138. §-ában közölt szabály apróbb fogalmazásbeli eltéréseken túl tartalmilag a 2006-os Gt. 88. §-ában meghatározottakkal azonos szabályozást ad. Változatlan a szabályozásban, hogy a közkereseti társaság személyegyestől jellegű, a tagok közötti vállalkozásában dominál a bizalmi viszony. Továbbra sem ír elő a Ptk. alapítás esetére tőkeminimumot, de valamelyes jegyzett tőkével a társaságnak rendelkeznie kell, miután a tagoknak legalább minimális vagyoni hozzájárulást teljesíteniük kell. (A társaság alapításához legalább két személy szükséges, és mivel a legkisebb címletű pénzegységünk öt forint, elmondható, hogy tíz forintnál csekélyebb jegyzett tőkével ilyen gazdasági társaság nem alapítható. A rendkívül alacsony jegyzett tőke sem sért azonban hitelezővédelmi érdeket, miután a tagok Ptk. szerint is fennálló mögöttes, de korlátlan és egyetemleges helytállási kötelezettsége elegendő biztosítékot nyújt a társasági vagyon által nem fedezett tartozásokra.)

A 2006-os Gt. szerinti szabályozáshoz képest a Ptk.-ban a legalapvetőbb különbség a Ptk. 3:88. § (1) bekezdésében és 3:89. § (1) bekezdésében nyert megfogalmazást. A 3:88. § (1) bekezdése mondja ki ugyanis, hogy valamennyi gazdasági társaság – így az ezek felsorolását tartalmazó 3:89. § (1) bekezdése szerint a közkereseti és a betéti társaság is – jogi személyiséggel rendelkezik.

A 2006-os Gt. 2. § (2) bekezdése értelmében mindkét társasági forma jogi személyiség nélküli szerveződés volt, noha kétségtelen, hogy olyan széles körű felhatalmazással rendelkeztek a számukra nyitva álló jogviszonyok tekintetében, hogy helyzetük alig különbözött a jogi személyiséggel rendelkező vállalkozásokétól. A 2006-os Gt. 2. § (3) bekezdése szerint a jogi személyiség nélküli gazdasági társaság is jogképes volt saját cégneve alatt, jogokat szerezhetett és kötelezettségeket vállalhatott, tulajdont szerezhetett, szerződést köthetett, pert indíthatott és perelhető volt. Mindez olyan tág mozgásteret biztosított a közkereseti társaságoknak és a betéti társaságoknak, hogy inkább csak tradicionális okból maradt el a 2006-os Gt. módosításai során jogi személlyé nyilvánításuk. A Ptk. 3:88. § (1) bekezdése, amely minden gazdasági társaságot jogi személyiséggel ruház fel, és a 3:89. § (1) bekezdése, amely a gazdasági társaságok között e két cégformát is felsorolja, lényegében érdemi újdonságot nem hozott, csak a nagyon széles körű, csaknem teljes felhatalmazást általános jogképességet biztosító felhatalmazássá változtatta.

A 3:138. § egyebekben ugyanazon előírásokat fogalmazza meg a közkereseti társaság (kkt.) definiálásánál, amelyek a 2006-os Gt. 88. §-ában is szerepeltek. Kinyilvánítja, hogy e társaság gazdasági tevékenység végzésére jön létre, működéséhez a tagok vagyoni hozzájárulást bocsátanak rendelkezésre, és tisztázza, hogy a társaságnak a társasági vagyonnal nem fedezett kötelezettségeiért mögöttesen a tagok korlátlanul és egyetemlegesen állnak helyt. (Megjegyzendő, hogy a Ptk. a 2006-os Gt. által használt „felelnek” kifejezés helyett a „helytállás” szót használja, ez ugyanis jobban rávilágít arra,

hogy a tag mögöttes helytállási kötelezettsége nem hordoz semmiféle pejoratív, felróhatóságtól függő tartalmat, az egy objektív, a kimentésre lehetőséget nem adó helytállási kötelezettség.)

3:139. § *[A tagok helytállása a társaság kötelezettségeiért]*

- (1) A közkereseti társaság tagjai egyetemlegesen kötelesek helytállni a társaságnak a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségeiért.**
- (2) A társaság tagjaival szemben az (1) bekezdés szerinti helytállási kötelezettségük alapján perben állásuk esetén hozható marasztaló ítélet és vezethető végrehajtás.**
- (3) A tagok a társasággal együtt is perelhetők. A bíróság a tagokkal szemben hozott marasztaló ítélet végrehajtását akkor rendelheti el, ha a társasággal szemben a követelés végrehajtása eredménytelen volt.**
- (4) A társaságba belépő tag a belépése előtt keletkezett társasági kötelezettségekért a többi taggal azonos módon köteles helytállni. A tagok ezzel ellentétes megállapodása harmadik személyekkel szemben nem hatályos.**

A Ptk. 3:139. § még világosabban kibontja a 3:138. §-ban már körvonalazott tagi helytállási kötelezettséget, ügyelve arra itt is, hogy ne „felelőségről”, hanem helytállási kötelezettségről essen szó. [Megjegyzendő, hogy a tag helytállási kötelezettsége nem lehet súlyosabb, mint a társaságé. Így például, ha a kkt. felszámolás alá került, és hitelezője követelését a Cstv. 28. § (2) bekezdés f) pontja és a 37. § (3) bekezdése szerinti jogvesztő határidőn belül a felszámolónak nem jelenti be, e követelést – melyet a kkt.-val szemben sem érvényesíthet már – a tagtól sem követelheti többé.]

A helytállás (mögöttes, korlátlan, egyetemleges) módja változatlan, és az is, hogy a tagokkal szemben marasztalás csak perben állásuk esetén történhet, és a 2006-os Gt.-nél precízebben utal arra a Ptk. 3:139. § (2) bekezdése, hogy a taggal szemben a társaság tartozása miatti végrehajtás csak akkor rendelhető el, ha a társaság vagyonára vezetett végrehajtás eredménytelennek bizonyult.

Lényeges változást hoz ezzel szemben a Ptk. 3:139. § – kógens – (4) bekezdése. A 2006-os Gt. 97. § (3) bekezdése ugyanis megengedte, hogy a társaságba belépő tag a belépése előtt keletkezett társasági tartozásokért felelősségét lekorlátozza, mind a tagok belső viszonyaiban, mind pedig a külső, üzleti partnerek tekintetében. Ehhez a társasági szerződés ilyen tartalmú módosítására volt szükség.

A Ptk. 3:139. § (4) bekezdése most ezt többé nem teszi lehetővé, legalábbis a külső, üzleti partnerekhez, kívülállókhöz fűződő jogviszonyban. A Ptk. 3:139. § (4) bekezdés szerint a tag a belépése előtt keletkezett társasági kötelezettségekért a többi taggal azonos módon (mögöttesen, korlátlanul és egyetemlegesen) köteles helytállni. Az ettől eltérő megállapodás harmadik személyekkel szemben nem hatályos. Ez tehát azt jelenti, hogy az ilyen megállapodásra van törvényes lehetőség, azonban e megállapodás csak abban a tudatban köthető meg, hogy az „kifelé” az üzleti partnerek, a kívülállók vonatkozásában relatíve hatálytalan, annak tehát nincs akadálya, hogy a kkt. üzleti partnere a társasági vagyonnal nem fedezett követeléseket a tagoktól követelje, függetlenül attól, hogy mikortól áll fenn tagsági viszonyuk. A később belépett tag tehát a társaság hitelezőjének fizetni köteles, azonban – ha a helytállási kötelezettségének korlátozására belső megállapodásuk született –, az így általa teljesített összegeket tagtársain behajthatja.

3:140. § [A tag hitelezőjét megillető felmondás joga]

A tag hitelezője a társaság vagyonából nem elégítheti ki a követelését. A hitelező követelésének fedezetéül a vagyonhányad szolgálatát, amely a tagot a tagsági jogviszonya megszűnése esetére megilleti. Ha a hitelező e vagyonhányadra végrehajtást vezet, a tagot megillető felmondás jogát gyakorolhatja, és ennek eredményeként a tagnak kiadandó vagyonhányadból elégítheti ki a követelését.

A Ptk. 3:140. § a 2006-os Gt. 98. §-ával összhangban (noha némileg eltérően fogalmazva) rendelkezik. A 2006-os Gt.-nél talán világosabban deklarálja, hogy a tag tartozása miatt a tőle elkülönült jogi személyiséggel rendelkező társaság vagyonából emiatt nem vonhatók ki a tag által eredetileg bevitt, a társaság tulajdonába átment vagyontárgyak. A tag hitelezője csak a tagnak a társaságból való kiválása esetére jutó vagyoni részesedésére tarthat igényt, de csak úgy, hogy a tagot egyébként megillető felmondási jogot gyakorolhatja – és ha a kkt. vagyona pozitív – az ennek kapcsán kiadandó társasági vagyonrészt foglaltathatja le a végrehajtóval. [A 2006-os Gt. a 98. §-ban arról is rendelkezett, hogy a vagyonkiadás természetben nem követelhető, az csak pénzben történhet. A Ptk. 3:140. § most erről nem szól, de a helyzet semmit sem változott. A Ptk. 3:150. § (2) bekezdése a tagsági jogviszony megszűnése esetére pénzbeli vagyonkiadást rendel, deklarálva egyúttal, hogy semmis a társasági szerződés olyan rendelkezése, amely az elszámolási kötelezettséget kizárja, korlátozza, vagy annak szabályait a tagra nézve a Ptk.-ban meghatározottakhoz képest kedvezőtlenebbül állapítja meg. Ez véleményünk szerint nem akadályozza annak, hogy a tag és a társaság pénzbeli helyett természetbeni vagyonkiadásban egyezzen meg, és azt sem tartjuk lehetetlennek, hogy a társaság és a tagsági viszonyt megszüntető hitelező ilyen megállapodást kössön.]

3:141. § [A társasági részesedés megszerzése házastársi vagyonközösség alapján]

A társasági szerződés módosítása szükséges ahhoz, hogy a tag házastársa házastársi vagyonközösség vagy házastársi közös vagyon megosztása jogcímén a társaság tagjává váljon.

A Ptk. 3:141. § szabályát a 2006-os Gt. 101. § a jelenlegivel csaknem szó szerint azonosan fogalmazta meg, és tartalmilag sincs eltérés. A jogalkotó a fenti rendelkezés meghozatalánál nyilván figyelembe vette azt a körülményt, hogy az ilyen társaságok legnagyobb számban családi, baráti ismeretségre, bizalomra épülő vállalkozások, melyeknél célszerű lehetőséget adni arra, hogy a megromlott házastársi kapcsolat miatti vagyonmegosztás révén a társaságba olyan személy ne kerüljön be, akivel nem kívánnak együtt vállalkozni. Ilyen esetben a többi tag megakadályozhatja a társaság zökkenőmentes működését várhatóan veszélyeztető tagváltozás bekövetkeztét azzal, hogy nem hajlandók a társasági szerződés ilyen tartalmú módosítására. (Ekkor értelemszerűen a vagyonközösség megszüntetésének más módját kell választani.)

3:142. § [A tagok gyűlésének hatásköre]

- (1) A közkereseti társaság legfőbb szerve a tagok gyűlése.**
- (2) A tagok gyűlése legalább háromnegyedes szótöbbséggel meghozott határozattal bármely kérdés eldöntését a saját hatáskörébe vonhatja.**

(3) A tagok gyűlése hatáskörébe tartozó kérdésekben a tagok ülés tartása nélkül is határozhatnak.

A tagok gyűlésére vonatkozó szabályok lényegében megfelelnek a 2006-os Gt. 92. § (1) bekezdésében és a 2006-os Gt. 93. §-ában olvasható előírásoknak. Ugyanakkor figyelemmel kell lennünk arra a körülményre, hogy a legfőbb szervre vonatkozó előírások nemcsak itt, hanem a Ptk. Harmadik Könyvének jogi személyekkel foglalkozó általános szabályai között is találhatóak a 3:16–20. §-ban, valamint a gazdasági társaságok közös szabályai (3:109–111. §) közt. A legfőbb szerv hatáskörébe tartozó minden kérdésben mód van arra is (a társasági szerződés felhatalmazása esetén), hogy a tagok ülés tartása nélkül is határozhassanak. Az ülés tartása nélküli határozathozatal tárgyában a Ptk. 3:20. §-ában meglehetősen részletes szabályozást találunk. A határozathozatalnak ez a módja bármely témakörre – akár a Szát. szerinti beszámoló elfogadására is – vonatkozhat. (Nincs persze akadálya annak, hogy a létesítő okiratban bizonyos kérdéseket az ülés tartása nélküli döntéshozatal alól kivonjanak.)

3:143. § [A tagok gyűlése határozathozatalának szabályai]

- (1) A határozathozatal során valamennyi tagnak azonos mértékű szavazata van. Semmis a társasági szerződés olyan rendelkezése, amely a tagot szavazati jogától megfosztja.**
- (2) A tagok gyűlése a leadható összes szavazatszámhoz viszonyított szótöbbséggel hozza meg a határozatát. A társasági szerződés ettől eltérő rendelkezése semmis.**
- (3) A határozathozatal szótöbbséggel történik.**
- (4) Legalább háromnegyedes szótöbbséggel meghozott határozat kell a vezető tisztségviselők visszahívásához. Valamennyi tag szavazatával egyhangúlag meghozott határozat kell a társasági szerződés módosításához, valamint a társaság átalakulásának, egyesülésének, szétválásának és jogutód nélküli megszűnésének az elhatározásához.**
- (5) A társasági szerződés módosítását valamennyi tagnak alá kell írnia.**

A Ptk. 3:143. § a 2006-os Gt. 93. §-ban foglaltakkal alapvetően azonos szabályozást ad, azonban némiképpen pontosít azzal, hogy nemcsak azt deklarálja, hogy legalább egy szavazattal minden tagnak rendelkeznie kell, hanem kifejezetten azt mondja ki: semmis az olyan társasági szerződési rendelkezés, amely a tagot szavazati jogától megfosztja. A kétféle rendelkezés tartalmilag azonos, de egzaktabb, határozottabb a Ptk. 3:143. § (1) bekezdésének szövege.

Azonos a 2006-os Gt. 93. §-ában írtakkal a Ptk. 3:143. § (2) bekezdésének azon szabálya, amely elrendeli, hogy a tagok gyűlése *valamennyi tag szavazataihoz, pontosabban: a leadható összes szavazatszámhoz viszonyított egyszerű szótöbbséggel hozza határozatait.* (Ez pedig kógens szabály.)

A 3:143. § (3) bekezdése (diszpozitívan) mondja ki, hogy – főszabály szerint – egyszerű szótöbbséggel születnek meg a legfőbb szerv határozatai. A (4) bekezdés [hasonlóan a 2006-os Gt. 93. § (5) bekezdéséhez] háromnegyedes, minősített szótöbbséghez köti a vezető tisztségviselő visszahívását, és (szintén valamennyi tag) egyhangú szavazata szükséges a társasági szerződés módosításához, valamint a jogutódlás melletti vagy a jogutód nélküli megszűnés elhatározásához. Kimondja a Ptk. 3:143. § (5) bekezdése azt is, hogy a társasági szerződés módosítását valamennyi tagnak alá kell írnia. Ez a rendezés nagyjából megfelel a 2006-os Gt. 93. § (5)–(6) bekezdésének, kivéve egy – nem lényegtelen – körülményt.

A 2006-os Gt. 93. § (5)–(6) bekezdése ugyanis a társasági szerződés módosításának valamennyi tag egyhangú igenlését, és a társasági szerződés módosításának aláírását megkövetelő szabálya alól egy kivételt ismert, azt az esetet, amit a 2006-os Gt. a 18. § (2)–(3) bekezdésében találunk. A 2006-os Gt. 18. § (2) bekezdése azt mondta ki, hogy a gazdasági társaság cégnevét, székhelyét, fióktelepét és a társaság tevékenységi köreit (a főtevékenység kivételével) a legfőbb szerv egyszerű szótöbbséggel is módosíthatja. A (3) bekezdés még azt is megengedte, hogy ezen módosítások elvégzésére a legfőbb szerv helyett az ügyvezetést jogosítsa fel a társasági szerződés, sőt ebben az esetben az ügyvezető a társasági szerződés (fentiekkel összefüggésben álló) módosítására is jogosult volt.

Most ezt a szabályt a Ptk.-ban sehol sem találjuk, az tehát a kérdés, hogy e vonatkozásban történt-e változás, vagy nem. Tekintve, hogy ezek a létesítő okirat-módosítások igen gyakran válnak szükségessé, és legtöbbször technikai jellegűek, nem valószínű, hogy a jogalkotó csökkenteni kívánta volna a társaságok mozgásterét, erre egyébként az Indokolás sem utal. A fenti módosítások jellemzően a társaság belső működését érintik, így – különös tekintettel arra, hogy az eltérést tiltó szabállyal a Ptk. 3:143. § (4)–(5) bekezdése vonatkozásában nem találkozunk – az eltérésre mód van, tehát a 2006-os Gt. 18. § (2)–(3) bekezdésének fentiekben vázolt szabályai a Ptk. hatálybalépése után is szerepeltethetők a létesítő okiratban.

3:144. § [Ügyvezetés, képviselet]

- (1) A közkereseti társaság ügyvezetését a tagok közül kijelölt vagy megválasztott egy vagy több ügyvezető látja el. Kijelölés vagy választás hiányában valamennyi tag ügyvezető.**
- (2) Semmis a társasági szerződés olyan rendelkezése, amely ügyvezetővé olyan személyt jelöl ki, aki nem tagja a társaságnak, vagy lehetővé teszi ilyen személy ügyvezetővé választását.**

A Ptk. 3:144. § a 2006-os Gt. 94. §-ától eltérően a közkereseti társaság vezető tisztségviselőjét – vélhetőleg az alkalmazott társasági jogi jogintézmények egységesítése jegyében – üzletvezető helyett ügyvezetőnek nevezi. [Megjegyzendő, hogy ez a változás a Ptké. értelmében nem ad okot a létesítő okirat kötelező módosítására. A Ptké. 12. § (3) bekezdésének átmeneti szabálya ugyanis úgy szól, hogy közkereseti társaság és betéti társaság esetében nincs szükség a létesítő okirat módosítására kizárólag annak érdekében, hogy a létesítő okirat a társaság vezető tisztségviselőjét ügyvezetőként nevesítse. Ha azonban a létesítő okirat egyéb okból módosul, akkor a társaság köteles ezt a változást is átvezetni azon.]

A 2006-os Gt. 94. § (1) bekezdésének nagyvonalakban megfelel a Ptk. 3:144. § (1) bekezdése. Ez utóbbi jogszabály is kinyilvánítja, hogy a tagok közül megválasztott vagy kijelölt egy vagy több ügyvezető hiányában valamennyi tag jogosult az ügyvezetésre, s ha a Ptk. nem is írja azt, hogy ez időbeli korlátozás nélkül történhet, a Ptk. társasági jogi szabályainak diszpozitivitása folytán nincs akadálya annak, hogy akár kijelölt (megválasztott), akár valamennyi tagot illető ügyvezetés esetén a társasági szerződés határozatlan tartamú vezető tisztségviselésről rendelkezzen.

A 2006-os Gt. kógens megfogalmazása miatt a 2006-os Gt. 94. § (2) bekezdéséből egyenesen következett, hogy a közkereseti társaság vezető tisztségviselője csak tag lehet. Figyelemmel a Ptk. diszpozitivitására, a Ptk. 3:144. § (2) bekezdésének most kifejezetten meg kellett tiltania, hogy vezető tisztségvelővé kívülálló személyt válasszanak (jelöljenek ki).

Nem találjuk a Ptk. 3:144. §-ában a 2006-os Gt. 94. § (3) bekezdésének azon szabályát, amely a jogi személy tag esetében rendelkezik arról, hogy ilyenkor hogyan látja el vezető tisztségviselői feladatait a jogi személy tag. Lényegi változás azonban nem történt, miután a Ptk. 3:22. § (2) bekezdése – általános előírássá emelve – gyakorlatilag a 2006-os Gt. 94. § (3) bekezdésének szabályát fogalmazza meg. A 2006-os Gt. 94. §-ának megfelelő társasági szerződés módosítására tehát ebből az okból nincs szükség ahhoz, hogy a Ptk.-val összhangba hozzák rendelkezéseit.

3:145. § [Az ügyvezetők eljárása]

- (1) Az ügyvezetők mindegyike önállóan járhat el. Az ügyvezető a másik ügyvezető tervezett vagy már megtett intézkedése ellen tiltakozhat. Ebben az esetben a tagok gyűlése jogosult az intézkedés felülbírálására. A tervezett intézkedés – a halaszthatatlan intézkedés kivételével – mindaddig nem tehető meg, amíg arról a tagok gyűlése nem határoz.**
- (2) Ha a társasági szerződés úgy rendelkezik, hogy több ügyvezető együttesen jár el, és az ügyvezetők között nincs egyetértés, bármelyikük jogosult az adott kérdésben a tagok gyűlésének a döntését kérni. A halaszthatatlan intézkedéseket az ügyvezetők önállóan is megtehetik. Az ilyen intézkedésről a többi ügyvezetőt késedelem nélkül tájékoztatni kell.**

A Ptk. 3:145. § a 2006-os Gt. 95. §-ában foglaltakkal tartalmilag azonos rendelkezéseket tartalmaz. Az egyetlen lényegesebb különbség, hogy a Ptk. az „üzletvezetés” kifejezést a vezető tisztségviselő vonatkozásában „ügyvezetéssé” módosította (lásd a 3:144. §-nál).

3:146. § [A tagsági jogviszony megszűnésének esetei]

A gazdasági társaságok közös szabályai között meghatározott eseteken túl megszűnik a tagsági jogviszony

- a) a tagok közös megegyezésével;**
- b) a tag felmondásával;**
- c) a társasági részesedés átruházásával;**
- d) a tag halálával vagy megszűnésével; vagy**
- e) a taggal szembeni kizáró vagy összeférhetlenségi ok bekövetkeztével.**

A 2006-os Gt. 99. § és a Ptk. 3:146. §-ában szabályozott tagsági jogviszony megszűnési esetek között lényegi eltérés nincs, azonban az okok bizonyos átrendezésére került sor a Ptk.-ban azzal, hogy az általános, nem „cégforma-specifikus” megszűnési okok a gazdasági társaságok közös szabályai közé kerültek. Így a Ptk. 3:98. § adja meg az előírásokat arra az esetre, ha a tag vagyoni hozzájárulását az esedékességkor felhívás, és a jogkövetkezményekre történő figyelmeztetés ellenére sem teljesítette. Ez minden gazdasági társaság tekintetében tagsági jogviszony megszűnésével jár, így észszerűtlen a közkereseti társaság speciális szabályai között szerepeltetni, ott ugyanis csak olyan tagsági viszonyt megszüntető okoknak lehet helyük, melyek az általános előírások között nem nyertek említést.

Ennek megfelelően a Ptk. 3:107. §-ban írt tagkizárás is megszünteti – megfelelő tényállás mellett – a kkt.-tag tagsági viszonyát, megszűnési okként azonban elegendő, ha a gazdasági társaságok közös szabályai között feltüntetik, nincs szükség arra, hogy a Ptk. 3:146. § felsorolásában is megemlítsék.

Nincs változás a tagok közös megegyezésével való tagsági viszony megszűnése tekintetében, ez lényegében a társaság és a távozni kívánó tag megállapodása, e megállapodásban pedig a diszpozitivitás jegyében a felek szabadon rendezhetik egyezők akaratnyilvánításukkal a tagsági viszony megszűnésének és az elszámolásnak a kérdéseit. (A hétköznapi életben egyébként ezt az esetköröt szokták a társaságból való „kilépésnek” nevezni.)

A felmondás mindkét esetkörét (a rendes és rendkívüli felmondást is) együttesen, gyűjtőnéven említi a jogalkotó, egyéb változás azonban a szabályozásban nincsen. Hasonlóképpen változatlanul a tagsági viszony megszűnését eredményezi a tagi részesedés átruházásával, valamint a természetes személy tag halálával, illetve a jogi személy tag megszűnésével kapcsolatos megszűnési ok is.

Különbség, hogy a Ptk. 3:146. § e) pontja kifejezetten kimondja, hogy a taggal szembeni kizáró vagy összeférhetlenségi ok bekövetkeztével a már fennálló tagsági viszonya megszűnik, a 2006-os Gt. 99. § h) pontja e vonatkozásban a jogszabályba ütköző tagsági viszony fenntartásának tilalmára utalt. Noha a bírói gyakorlat a jelenlegi Ptk.-beli szöveg szerint értelmezte a kizárási vagy összeférhetlenségi ok bekövetkeztének eseteit, helyeselhető a Ptk. pontosabb szövegezése.

3:147. § [A tagsági jogviszony felmondása]

- (1) A tag a tagsági jogviszonyát három hónapos felmondási idővel írásban felmondhatja. Határozatlan időre létesített társaság esetén e jog kizárása vagy korlátozása semmis.**
- (2) A tag a társaságban fennálló tagsági jogviszonyát írásban, az ok megjelölésével felmondhatja, ha a társaság másik tagja a társasági szerződést súlyosan megszegi, vagy olyan magatartást tanúsít, amely a vele való további együttműködést vagy a társaság céljainak elérését nagymértékben veszélyezteti.**
- (3) A felmondás érvénytelenségének megállapítása iránt a társaság a felmondás hatályossá válásától számított tizenöt napos jogvesztő határidőn belül indíthat pert a tag ellen.**

A Ptk. Hatodik Könyvében található kötelmi jogi szabályokból megállapítható, hogy a jogalkotó a Ptk.-ban nem használja az azonnali hatályú felmondás fogalmát. Abból kiindulva, hogy a jognyilatkozatok a másik fél tudomásszerzésével nyomban hatályosulnak, a „felmondás” kifejezés – amint azt a Ptk. 3:147. § (2) bekezdése is mutatja –, lényegében az azonnali hatályú (vagy más kifejezéssel élve: rendkívüli) felmondást jelenti. Ha a jogalkotó a rendes, felmondási időhöz kötött felmondást kívánja említeni, akkor mindig utal a felmondási időre is [lásd a 3:147. § (1) bekezdésének szövegét].

A Ptk. 6:213. § értelmében a felmondás egyoldalú, címzett jognyilatkozat, amely *ex nunc* hatállyal, azaz a jövőre nézve szünteti meg a jogviszonyt. A Ptk. 6:213. § (3) bekezdése főszabályként kimondja, hogy eltérő törvényi rendelkezés hiányában a tartós jogviszonyt létrehozó, határozatlan időre kötött szerződést megfelelő felmondási idő alkalmazásával bármelyik fél felmondhatja, a felmondási jog kizárása pedig semmis.

A Ptk. 3:147. § (1) bekezdése a fenti szabállyal összhangban deklarálja, hogy a tag tagsági jogviszonyát három hónapos felmondási idővel írásban felmondhatja, és [ellentétben a 2006-os Gt. 100. § (1) bekezdésével, amely minden kkt.-tagsági viszonyra vonatkozott] a Ptk.-ban csak határozatlan tartamú társaság esetén tilos a tag rendes felmondási jogának kizárása vagy korlátozása. (A felmondási jog egyébként mind a 2006-os Gt.-ben, mind a Ptk.-ban csak a tag privilégiuma, a társaság nem élhet vele.)

Nem találjuk a Ptk. 3:147. §-ában azt a 2006-os Gt. 100. § (1) bekezdésében írt szabályt, amely az alkalmatlan időre eső felmondás esetén a felmondási időt további

három hónappal meghosszabbíthatóvá teszi. Miután ez a társaság belső jogviszonyának kérdése, úgy tűnhet első olvasatban, hogy nem ütközik a Ptk. 3:4. §-ába, ha a társasági szerződésben e kérdéskört a tagok a 2006-os Gt. fenti előírásai szerint szabályozzák a diszpozitivitás jegyében.

Ugyanakkor más eredményre jutunk, ha figyelembe vesszük a Ptk. 3:150 § (3) bekezdésének tiltó szabályát, amely semmisnek minősíti az olyan társasági szerződési rendelkezést, amely a Ptk.-ban írtakhoz képest a tagra nézve hátrányosabban határozza meg az elszámolás feltételeit. Miután a vagyoniadás időpontjának további három hónappal (vagy bármennyi idővel) történő eltolása nyilvánvalóan kedvezőtlenebb a tagra nézve, azt kell mondanunk, hogy a 2006-os Gt. 100. § (1) bekezdése második fordulatának ez a szabálya a Ptk. hatálya alá tartozó gazdasági társaságoknál nem alkalmazható.

Egyéb vonatkozásokban a Ptk. 3:147. § megfelel a 2006-os Gt. 100. § előírásainak. Kisebbségi átvételével találkozhatunk (például a 2006-os Gt. a felmondásról való tudomásszerzéstől számítja a felmondás érvénytelensége iránti per megindítási határidejét, míg a Ptk. a felmondás hatályosulásától számítja ezt az időt. Lényegi eltérés a kettő között nincsen, inkább csak az állapítható meg, hogy a Ptk. 6:5. § értelmében a jognyilatkozat hatályosulása a jelenlévők és távollévők között tett jognyilatkozat hatályosulására is ad szabályokat, ami mindenképpen pontosabb és dogmatikailag helyesebb, mint a 2006-os Gt. „tudomásszerzés” megfogalmazása.

3:148. § [A társasági részesedés átruházása]

A tag a tagsági jogviszonyon alapuló jogokból és kötelezettségekből álló társasági részesedését vagy annak egy hányadát a társaság más tagjára vagy harmadik személyre átruházhatja. Az átruházó szerződést írásba kell foglalni. Az átruházó szerződés akkor válik hatályossá, ha a társaság a társasági szerződést az átruházásnak megfelelően módosítja.

A Ptk. 3:148. § a 2006-os Gt. 101. § (1) bekezdésével egyezően ad lehetőséget a kkt.-tag társasági részesedésének átruházására. Az egyetlen különbség, hogy a Ptk. azt is megemlíti, hogy társasági részesedés hányada is átruházható.

A Ptk. 3:148. § [hasonlóan a felmondásra vonatkozó 3:147. § (1) bekezdéséhez] deklarálja, hogy e jognyilatkozatot írásban kell megtenni. Erre véleményem szerint semmi szükség sem volt, miután a gazdasági társaságok közös szabályai között a 3:91. § (1) bekezdése már kimondta, hogy a társasággal kapcsolatos jognyilatkozatokat írásban lehet megtenni, e körben pedig eligazítással szolgál a Ptk. 6:7. § (3) bekezdése is. Minderre figyelemmel valóban szükségtelennek tűnik a fenti jognyilatkozatok tekintetében az írásbeliség hangsúlyozása, de zavart nem okoz, mert összhangban van a Ptk. 3:91. § (1) bekezdésének előírásával.

3:149. § [A tag halála vagy megszűnése]

A meghalt tag örököse, illetve a megszűnt tag jogutódja a társaság többi tagjával való megegyezés alapján a társaságba tagként beléphet. A taggá váló örökös, illetve jogutód nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni.

A Ptk. 3:149. § a 2006-os Gt. 103. §-ában foglaltakkal azonos szabályozást tartalmaz, amikor deklarálja, hogy a tag örököse, illetve a megszűnt tag jogutódja a társaságba tagként beléphet, melyhez azonban az szükséges, hogy a többi tag hajlandó legyen vele

társulni, és az ezzel kapcsolatos társasági szerződésmódosítást vele megkössék. Logikusan következik ebből, hogy a társaságba ily módon belépő örökös/jogutód külön vagyoni hozzájárulást nem köteles teljesíteni, hiszen a társaság vagyonának belépésekor is részét képezi az a vagyoni részesedés, amely jogelődje révén – ha nem a belépést választotta volna – egyébként őt illetné. (Ettől függetlenül az sem lehetetlen, hogy ezen az értéken felül mégis vállalja további vagyoni hozzájárulás teljesítését.)

A 2006-os Gt. 103. § ezt a körülményt nem említette, noha a joggyakorlat a 2006-os Gt. hatályossága idején is evidenciának tekintette, hogy a belépő örökös/jogutód külön vagyoni hozzájárulásra nem köteles, hiszen járandósága már „bent van” a társaságban.

3:150. § [Elszámolás a tagsági jogviszony megszűnése esetén]

- (1) A tagsági jogviszony megszűnése esetén a volt taggal, örökösével vagy jogutódjával a társaság köteles elszámolni, kivéve, ha a társasági részesedés átruházására került sor, vagy ha a tag örököse, illetve jogutódja a társaságba tagként belépett.**
- (2) Az elszámolás során meg kell állapítani, hogy a tagsági jogviszony megszűnésének időpontjában milyen forgalmi értéket képviselt a társaság vagyona, és abból a tag vagyoni hozzájárulásával arányos részt kell pénzben kifizetni a volt tagnak vagy örökösének, illetve jogutódjának a tagsági viszony megszűnésétől számított három hónapon belül.**
- (3) Semmis a társasági szerződés olyan rendelkezése, amely az elszámolási kötelezettséget kizárja, korlátozza vagy annak szabályait a tagra nézve az e törvényben meghatározottaknál kedvezőtlenebbül állapítja meg.**

A Ptk. 3:150. § tartalmilag a 2006-os Gt. 102–103. §-ban foglaltakkal azonos szabályozást ad a tagsági viszony megszűnésével együtt járó elszámolás kapcsán.

Bizonyos pontosítást észlelünk helyenként a Ptk. szövegében, így például a 2006-os Gt.-vel ellentétben a Ptk. 3:150. § (1) bekezdése a társaságtól megváló taggal, örökösével, jogutódjával való elszámolás alól nemcsak egy kivételt (a vagyoni részesedését átruházó tag esetét) ismeri, hanem azt az esetet is, amikor a tag örököse/jogutóda a társaságba belép.

Az elszámolás körében – ha nem is olyan részletességgel rendelkezik a Ptk., mint azt a 2006-os Gt. tette –, de elveiben azonos elszámolási módszert állít föl. Nem kifogásolható, hogy az elszámolás technikai részleteit a Ptk.-ból a jogalkotó elhagyta. Nincs azonban akadálya annak, hogy ezeket az előírásokat a társaság létesítő okiratában szerepeltessék az érintettek.

A diszpozitív megfogalmazás következtében szükségessé vált, hogy a Ptk. a tag védelmében kógenciát rendeljen el. Ezért volt szükség arra, hogy a Ptk. 3:150. § (3) bekezdése deklarálja: semmis a társasági szerződés olyan rendelkezése, amely az elszámolási kötelezettséget kizárja, korlátozza, vagy annak szabályait a tagra nézve a Ptk.-ban foglaltaknál kedvezőtlenebbül állapítja meg.

3:151. § [A társasági tartozásokért való felelősség a tagsági jogviszony megszűnése esetén]

- (1) A társaság volt tagja és a megszűnt tagnak a társaságba be nem lépett jogutódja a tagsági jogviszony megszűnésétől számított öt éves jogvesztő határidőn belül ugyanúgy köteles helytállni a tagsági jogviszony megszűnése előtt keletkezett társasági tartozásokért, mint a tag a tagsági jogviszonya fennállása alatt.**

- (2) A meghalt tagnak a társaságba be nem lépett örököse a tag halálától számított öt éves jogvesztő határidőn belül a hagyatéki tartozásokért való felelősség szabályai szerint köteles helytállni a tag halála előtt keletkezett társasági tartozásokért.**

A Ptk. 3:151. §-ában foglalt szabályozás tartalmilag azonos a 2006-os Gt. 104. §-ának rendelkezéseivel. A társaságtól megvált, volt tag (függetlenül attól, hogy milyen jogcímen következett be tagsági jogviszonyának megszűnése) tagsági jogviszonyának megszűnésétől számított öt éves jogvesztő határidőn belül a tagsági jogviszonyának megszűnése előtt keletkezett (társasági vagyon által nem fedezett) társasági tartozásokért mögöttesen, korlátlanul és a többi taggal (volt taggal) egyetemlegesen áll helyt. Ugyanez a helyzete a megszűnt tag társaságba be nem lépett jogutódjának is.

A Ptk. 3:151. § (2) bekezdése a meghalt tag társaságba be nem lépett örökösének helytállási kötelezettségét taglalja, tartalmilag a 2006-os Gt. 104. § (2) bekezdésével egyezően, szövegezésében mégis pontosabban, mivel az örökös helytállási kötelezettsége a hagyatéki tartozásokért (lásd a 7:96. §-t), és nem az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint alakul. Érdemben azonban lényegi eltérést a kétféle megfogalmazás ellenére sem találunk.

3:152. § [A társaság jogutód nélküli megszűnése]

- (1) A jogi személy jogutód nélküli megszűnésének általános esetein túl a közkereseti társaság jogutód nélkül megszűnik abban az esetben is, ha tagjainak száma egy főre csökken, és az ettől számított hat hónapos jogvesztő határidőn belül a társaság nem jelenti be a nyilvántartó bíróságnál újabb tagnak a társaságba való belépését.**
- (2) Az új tag belépéséig vagy ennek hiányában a jogutód nélküli megszűnésig vagy a felszámoló kirendeléséig az egyedüli tag jogosult dönteni a tagok gyűlése hatáskörébe tartozó kérdésekben, és őt kell a társaság vezető tisztségviselőjének tekinteni, feltéve, hogy megfelel a vezető tisztségviselőkre vonatkozó törvényi előírásoknak. Ha a társaságnak nem maradt ilyen tagja, a társaság részére a nyilvántartó bíróság felügyelőbiztost rendel ki.**

A Ptk. 3:152. § a 2006-os Gt. 105. §-ához képest lényegesebb eltérést nem tartalmaz. Szövegpontosításként értékelhetjük azt a körülményt, hogy a Ptk. a 2006-os Gt.-nél alaposabban fogalmazza meg, hogy e szabály a jogi személyek általános jogutód nélküli megszűnési esetein túl egy további, csak a közkereseti társaságra vonatkozó, speciális megszűnési okot határoz meg.

A gazdasági társaságok alapvető jellemzője, hogy azok társasvállalkozások, s bár e főszabály alól van kivétel az egyszemélyesként is alakuló/működő kft. és rt. esetében, azért a gazdasági társaságoknak mégis fogalmi eleme, hogy legalább két tagjának mindenkor lennie kell, és a jogalkotó nem akarja megengedni, hogy egy főre csökkent taglétszámmal hosszabb ideig fennmaradhasson gazdasági társaság. Ezért határozza meg a Ptk. 3:152. §, hogy legfeljebb hat hónapig tarthat ez az állapot, de ez úgy értendő, hogy ez alatt már az új tag belépésének cégbírósági bejelentése is meg kell, hogy történjen. Ha a megmaradt tag ezt elmulasztja, a társaság a hat hónap elteltével *ex lege* megszűnik, ez jogvesztő anyagi jogi határidő, igazolásnak nincs helye, elmulasztása semmi módon nem menthető ki. [Például a meghalt tag hagyatéki eljárását, öröklési perét sem szabad kivárni, ha ezek az eljárások hat hónap alatt várhatóan nem fejeződnek be, a társaságba valakit (bárkit) be kell léptetni, ha el akarja kerülni a megmaradt tag annak megszűnését.]

Ha hat hónapon túl – késve – jelentik be az új tagot, akkor a cégbíróság csak a meghalt taggal kapcsolatos változást vezeti át a cégjegyzéken, a változásbejegyzési kérelem további (új tagra vonatkozó) részeit elutasítja, és megállapítva a társaság törvény erejénél fogva bekövetkezett megszűnését, annak kényszertörlését rendeli el, a kényszertörlési eljárás végén pedig eltiltást alkalmaz.

A Ptk. 3:152. § tartalmilag a 2006-os Gt. 105. § rendelkezéseinek megfelel, több vonatkozásban azonban szövegpontosításokat találunk. Így például a korábbival egyezően szabályozza, hogy az egy főre csökkent társaság utolsó tagja az új tag belépéséig, vagy annak elmulasztása esetén az *ex lege* megszűnésig a vezető tisztségviselő pozíciójába jut, azonban erre nézve az eddiginél jobb megfogalmazást használ.

Utal ugyanis arra, hogy (a működőképesség megőrzése érdekében) az egyedüli tag a tagok gyűlésének hatáskörébe tartozó kérdésekben is eljár a kérdéses időszakban, vezető tisztségviselőnek viszont csak akkor tekinthető, ha megfelel a vezető tisztségviselőre irányuló törvényi előírásoknak. Arra is megoldást ad a Ptk. 3:152. § (2) bekezdésének utolsó fordulata, hogy mi a teendő akkor, ha a megmaradt tag ezen kritériumoknak nem felel meg: ilyenkor felügyelőbiztos kirendelését kell kérni a kkt.-t nyilvántartó cégbíróságtól.

Pontosabb a Ptk. megfogalmazása abban is, hogy az utolsó előtti tag (bármilyen jogcímen történő) kiválásától számított hathónapos időszakot nem „a kényszertörlési eljárás megindításáig” számítja, hanem figyelemmel van arra, hogy a hat hónap leteltével a jogutód nélküli megszűnés következik be (ezt a tényt állapítja meg a cégbíróság), ez viszont kényszertörléssel folytatódik mindenképpen (ebben viszont a 2006-os Gt. 105. § pontosabb), noha a kényszertörlés a jogszabályi feltételek fennállása esetén olykor felszámolásba fordulhat át.

3:153. § [A közkereseti társaság és a betéti társaság közötti átalakulás]

- (1) A közkereseti társaság betéti társasággá és a betéti társaság közkereseti társasággá a gazdasági társaságok átalakulására vonatkozó szabályok alkalmazása nélkül, társasági szerződése módosításával alakulhat át.**
- (2) A társaság betéti társasággá való átalakulása során kültaggá váló tag az átalakulástól számított ötéves jogvesztő határidőn belül korlátlanul köteles helytállni a társaságnak az átalakulás előtt keletkezett tartozásaiért.**
- (3) A társasági tevékenység megváltozott formában való továbbfolytatásában részt venni nem kívánó tagokkal a tagsági viszony megszűnése esetén irányadó szabályok megfelelő alkalmazásával kell elszámolni.**

A Ptk. 3:153. § a 2006-os Gt. 107. §-ával egyezően rendelkezik a közkereseti társaság és a betéti társaság közötti átalakulás szabályairól. A Ptk. a 2006-os Gt.-vel tartalmilag azonosan ad felmentést erre az esetre az átalakulás bonyolult és költséges szabályainak alkalmazása alól. Ennek oka, hogy bár a közkereseti társaság és a betéti társaság (az 1988-as Gt. szabályozásától eltérően) a 2006-os Gt.-ben és a Ptk.-ban is önálló társasági formaként szerepel, közöttük azonban annyi a rokon vonás, hogy indokolatlan volna az átalakulás szabályainak alkalmazása, és ezekre a (többnyire) mikrovállalkozásokra feleslegesen súlyos terheket róna az átalakulási procedúra rájuk kényszerítése.

A Ptk. a 2006-os Gt.-vel azonosan határozza meg annak a kkt.-tagnak (illetve bt.-beltagnak) a jogállását, helytállási kötelezettségét, aki az „átalakulási” folyamat során az addigi korlátlan helyett korlátozott helytállásra kötelezett taggá válik, továbbá

változatlan a Ptk. szabályozása az „átalakulási” folyamatban a társaságtól megváló tagnak a tagsági jogviszonyának megszűnése előtt keletkezett társasági tartozásokért való helytállási kötelezettsége vonatkozásában.

XII. CÍM

A BETÉTI TÁRSASÁG

3:154. §

[A betéti társaság fogalma]

A betéti társaság (bt.) létesítésére irányuló társasági szerződés megkötésével a társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy a társaság gazdasági tevékenységének céljára a társaság részére vagyoni hozzájárulást teljesítenek, továbbá legalább az egyik tag (a továbbiakban: beltág) vállalja, hogy a társaságnak a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségeiért a többi beltaggal egyetemlegesen köteles helytállni, míg legalább egy másik tag (a továbbiakban: kültág) a társasági kötelezettségekért – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – nem tartozik helytállási kötelezettséggel.

A Ptk. 3:154. § a betéti társaságot a 2006-os Gt. 108. §-hoz (és az 1959-es Ptk.-hoz) hasonlóan definiálja. A betéti társaság (rövid nevén: bt.) legalapvetőbb jellemzője továbbra is, hogy minimum két tagja közül legalább egy (a beltág) mögöttesen ugyan, de korlátlanul, teljes magánvagyonával, és ha egynél több beltág van, akkor a másik (többi) beltaggal egyetemlegesen köteles helytállni azon társasági tartozásokért, melyekre a bt. vagyona nem nyújt fedezetet.

Pontosít a Ptk. szövege azzal, hogy nem a beltág – enyhén pejoratív jelentésű – „felelősségét” említi, hanem e helyett a „helytállás” szót használja, amely arra utal, hogy felróhatóságtól független, kimentésre lehetőséget nem adó a beltág kötelezettsége, az egyszerűen ténykérdés. A helytállási kötelezettség pusztán azzal a körülménnyel beáll, hogy a társasági vagyon nem elegendő a bt. hitelezőjének kielégítéséhez.

A Ptk. fenti szövege hangsúlyozza azt – a 2006-os Gt. hatálya alá tartozó gazdasági társaságokra, köztük a bt.-re egyaránt irányadó – előírást, hogy minden tag (bt.-nél kültág és beltág) egyaránt köteles vagyoni hozzájárulás teljesítésére.

A bt. kültágja továbbra is korlátozott tagi helytállási kötelezettséggel bír, vagyis, ha vagyoni hozzájárulását (a bt.-nél ezt vagyoni betétnek nevezi a jogalkotó, a 2006-os Gt.-vel egyezően) teljesítette, akkor a társasági tartozásokért – a felelősségtörés, joggal való visszaélés eseteit leszámítva – akkor sem áll helyt, ha a társaság és a beltág (beltagok) vagyona sem elegendő a hitelezők kielégítésére.

3:155. §

[Ügyvezetés]

A kültág nem lehet a társaság vezető tisztségviselője.

Nem változott az, a 2006-os Gt. 108. § (3) bekezdésében deklarált szabály a Ptk. 3:155. § tanúsága szerint, amely kimondja: a betéti társaságra a közkereseti társaság előírásait kell megfelelően alkalmazni, azoknak az eltéréseknek a figyelembevételével, amelyeket a Ptk. 3:154–158. § határoz meg.

Az 1988-as Gt. a közkereseti társaság és a betéti társaság szabályait még közös fejezetben, de azon belül külön 1. és 2. Címben határozta meg. A szabályozás módja azonban akkor is az volt, hogy a kkt. részletes szabályaira a betéti társaságnál csak visszautalt a jogalkotó. A két társasági forma önállóságát a későbbi – az 1997-es Gt.,

valamint a 2006-os Gt. tovább hangsúlyozta azzal, hogy külön-külön fejezetet szentelt a közkereseti társaságnak és a betéti társaságnak. Továbbra is megmaradt azonban az a jogtechnikai szempontból logikus megoldás, hogy a betéti társasági fejezet csupán visszautal a kkt. szabályaira, és a bt.-t szabályozó cím csak a néhány, de meglehetősen jelentős eltérést taglalja. Ezt a szabályozási technikát a Ptk. is átvette, ezt láthatjuk a Ptk. 3:155. §-ában.

3:156. §

[Ügyvezetés]

A kültag nem lehet a társaság vezető tisztségviselője

A 2006-os Gt. 109. § (1)–(2) bekezdése, bár főszabályként szintén kimondta, hogy a kültag a bt. üzletvezetésére és képviselésére nem jogosult, mégis módot adott erre akkor, ha a társasági szerződés így rendelkezett, illetve – ideiglenes jelleggel – abban az esetben, ha a társaságnak nem maradt üzletvezetésre, képviselésre jogosult tagja.

A Ptk. 3:156. § most kógensnek látszó megfogalmazással deklaráálja, hogy a kültag nem lehet a társaság vezető tisztségviselője, ami érthető rendelkezés, ha arra gondolunk, hogy a kültag a társasági tevékenységgel saját magánvagyonát nem kockáztatja, jogosnak látszik ezért, ha a társaság alapvető operatív irányítási, képviselési feladatai sem tartozhatnak hatáskörébe.

Kérdés azonban, hogy az új megfogalmazással változtatni kívánt-e az eddigi rendelkezésen a jogalkotó, vajon eltérést engedő szabályozást látunk-e a Ptk. 3:156. §-ában, vagy sem?

Azt kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy az eltérést kifejezetten semmisnek nyilvánító rendelkezést a Ptk.-ban nem találunk, és az is bizonyos, hogy e vonatkozásban belső szervezeti kérdéssről van szó, ami kívülálló jogviszonyait, a kisebbség, a munkavállalók, a hitelezők jogait nem sérti és a törvényességi felügyelet gyakorlását nem akadályozza. A Ptk. 3:4. §-ával való egybevetés tehát nem vet fel olyan körülményt, amely miatt e rendelkezést kógensnek kellene minősítenünk. Nem értünk ezért egyet Boóc Ádám megállapításaival [Boóc Ádám: *A betéti társaság in Sárközy Tamás (szerk.): Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 181–182.] megállapításaival, melyben arra a következtetésre jut, hogy ugyan elvileg nem kizárt a Ptk. 3:156. §-ban foglaltaktól való eltérés, azonban az megvalósulása esetén súlyos jogbizonytalanságot okozna.

Véleményünk szerint a Ptk. fenti szabályának a 2006-os Gt. 110. § (2) bekezdésétől való eltérése csak abból adódik, hogy az eredeti kógens megfogalmazást diszpozitívrá fordította át a jogalkotó, de a jogi szabályozás tartalmában nincs érdemi változás.

A társaságnak belügye, hogy a vezető tisztségviseléssel kapcsolatos rendelkezéseket a résztvevők teljes egyetértésével hogyan alkotják meg, az ebbe való jogalkotói „beleszólás” a társaság autonómiáját sérti. Vannak – ha nem is túl gyakran – olyan élethelyzetek, amikor a társaság tagjai így oldják meg a bt. működtetésének nehézségeit, ha a tagok között ebben konszenzus van, a jogi szabályozásnak ezt nem kell felülírni. Ilyen indokkal ismereteink szerint a bírói kar – bírói tanácskozásokon kikristályosodott – gyakorlatilag egységes álláspontja szerint a Ptk. 3:156. § szabálya diszpozitív, a helyzet tehát a 2006-os Gt. után is változatlan e téren (Gál Judit: *A közkereseti társaság és a betéti társaság szabályai az új Ptk.-ban II. Céghírnök*, 2014/1.3. és Dzsula Mariann: *Miért kógens a diszpozitív? II. Céghírnök*, 2014/3. 11.).

A Ptk. 3:156. §-ban bizonyos pontosítást is találunk, tekintve, hogy az üzletvezetés és a képviselet fogalmának kettéválasztását nem követte a Ptk., egységesen a vezető tisztségviselőről beszél, ami értelemszerűen mindkét tevékenységet magában foglalja.

Nem veszi át a Ptk. 3:156. § a 2006-os Gt.-nek azon rendelkezését, amely kimondja: ha a bt.-nek csak egyetlen olyan tagja van, aki elláthatja az üzletvezetést és a képviseletet, akkor e tag erre időbeli korlátozás nélkül jogosult.

E szabály átvételére nincs szükség, a diszpozitív szabályozás következtében nincs akadálya ilyen rendelkezés létesítő okirati megjelenítésének, de ugyanakkor (átfogalmazva) a Ptk. 3:158. § (2) bekezdésében találunk olyan előírást, ami e hiányt a szükséges mértékben kitölti (lásd a 3:158. §-nál).

3:157. §

[A tagi felelősség változása]

Ha a társaság beltagja kültaggá válik, a kültaggá válástól számított ötéves jogvesztő határidőn belül a beltagra vonatkozó rendelkezések szerint áll helyt a módosítást megelőzően keletkezett társasági tartozásokért.

A Ptk. 3:157. §-ának rendelkezése lényegében egybeesik a 2006-os Gt. 109. § (4) bekezdésében megfogalmazottakkal, vagyis a – bármilyen okból – kültaggá váló beltag helytállási kötelezettségét határozza meg. A tagi minőségnek ez a változása nem érinti a tag azon helytállási kötelezettségét, amely a beltagi tagsági jogviszonyának megszűnése előtt keletkezett, a társaság vagyonával nem fedezett társasági tartozásokért még ötéves (jogvesztő) határidőig fennáll. Pontosabb a Ptk. szövege ugyanakkor annyiban, hogy a beltagi helytállási kötelezettség rendelkezéseire utal vissza, míg a 2006-os Gt. ezt meglehetősen általánosan határozta meg, és csak a bírói gyakorlat „értette bele” a szövegbe a beltagi helytállási kötelezettség valamennyi szabályát. Mindent egybevetve azonban és a joggyakorlatot is tekintve, érdemi változás nem történt, noha helyeselhető és megnyugtató a Ptk. 3:157. § szövegezése.

3:158. §

[A társaság jogutód nélküli megszűnése]

- (1) **A jogi személy jogutód nélküli megszűnésének általános esetein túl a betéti társaság jogutód nélkül megszűnik abban az esetben is, ha valamennyi beltag vagy valamennyi kültag tagsági jogviszonya megszűnik, és az ettől számított hat hónapos jogvesztő határidőn belül a társaság nem jelenti be a nyilvántartó bíróságnak, hogy a társasági szerződés megfelelő módosításával helyreállította a betéti társaságként való működés feltételeit, vagy azt, hogy a betéti társaságot közkereseti társasággá alakította át.**
- (2) **Ha a beltagok vagy kültagok hiánya vagy a társasági tagok számának egy főre csökkenése következtében a társaságnak nem maradt vezető tisztségviselője, a társasági szerződés módosításáig vagy a szerződés módosításának hiányában a jogutód nélküli megszűnésig vagy a felszámoló kirendeléséig az a tag minősül vezető tisztségviselőnek, aki megfelel a vezető tisztségviselőkre vonatkozó törvényi előírásoknak. Ebben az esetben a társaság vezető tisztségviselője kültag is lehet. Ha a társaságnak nem maradt ilyen tagja, a társaság részére a nyilvántartó bíróság felügyelőbiztost rendel ki.**

A Ptk. 3:158. § a 2006-os Gt. 110. §-ában szabályozott speciálisan bt.-megszűnési oknak tekinthető esetkört szabályoz azzal, hogy a jogi személy jogutód nélküli megszűnésének általános esetei természetesen a bt.-re is vonatkoznak.

A Ptk. 3:158. § szerinti esetkör alapja az, hogy a betéti társaság lényegi vonása, hogy legalább egy beltagnak és legalább egy kültagjának mindenkor lennie kell, ha pedig akár a beltagok, akár a kültagok tagsági viszonya megszűnik, az utolsó ilyen esettől számítottan legfeljebb hat hónapig állhat fenn jogszerűen ez az állapot. *Ha ezen idő alatt a hiányzó beltagok/kültagok helyett be nem jelentenek a cégbíróságra újabb beltagot/kültagot, akkor a betéti társaság a törvény erejénél fogva megszűnik.* A hat hónapos időszak anyagi jogi jellegű, jogvesztő határidő, igazolásnak, kimentésnek nincs helye. Nem lehet megvárni a meghalt beltag vagy kültag pótlásával a hagyatéki eljárás jogvesztő befejezését, a hiányzó beltag, illetve kültag helyére a halál időpontjától számított hat hónapon belül valakit találni kell, és az erre vonatkozó változásbejegyzési kérelemnek a cégbírósághoz a hat hónapos határidő alatt be is kell érkeznie akkor, hogy a társaság *ex lege* megszűnését elkerülhessék.

Nincs jelentősége annak sem, hogy a hiányzó beltag vagy kültag mellett a másik tagfajtaból kettő, vagy akár igen sok maradt (ez legfeljebb arra jó, hogy közülük valaki vállalhassa, hogy a hiányzó tag helyére lép a társasági szerződés megfelelő módosításával, és ebben az esetben a bt. tulajdonosi szerkezete is viszonylag sértetlen marad). A betéti társaságnak olyan mértékben fogalmi eleme, hogy a kétféle tagból legalább egynek-egyenek mindig lennie kell, hogy a jogalkotó ezek hiányát csak aránylag rövid időre tűri el.

A Ptk. 3:156. § (1) bekezdése – kissé átszövegezve – de a 2006-os Gt. 110. § (1) bekezdésében írtakkal azonosan határozza meg, hogy az *ex lege* megszűnés elkerülhető, ha a társasági szerződés megfelelő módosításával a bt.-kenti működés feltételeit helyreállítják, vagy kkt.-vá történő átalakulás mellett döntenek, és az ezzel kapcsolatos változásbejegyzési kérelmet a cégbíróságon előterjesztik a hat hónapos határidő letelte előtt. Sem a Ptk., sem a 2006-os Gt. nem tesz említést arról a kézenfekvő lehetőségről, hogy a hat hónapos határidő letelte előtt a bt. akár az önkéntes jogutód nélküli megszűnés, akár a más gazdasági társasággá (szövetkezetté, egyesületté) való átalakulás vagy egyesülés, szétválás mellett is dönthet, ennek semmi akadálya, a lényeg az, hogy az erre vonatkozó változásbejegyzési kérelmet a cégbíróságon a törvényi hat hónapos határidő alatt előterjesszék. Ennek, illetve a Ptk. 3:158. § (1) bekezdés szerintieknek az elmulasztása értelemszerűen a bt. *ex lege* megszűnésének megállapítását és kényszertörlési eljárás indítását vonja maga után.

A Ptk. 3:158. § (2) bekezdése – a kkt. egy főre csökkenésével kapcsolatos szabályhoz hasonlóan – rendelkezik arról, hogy a beltagok/kültagok hiánya (ami adott esetben egy főre csökkenés is lehet) esetében, ha nem marad vezető tisztségviselő, az a tag minősül vezető tisztségviselőnek, aki a vezető tisztségviselővel szemben támasztott törvényi követelményeknek megfelel. Ilyen tagként a kültag is számításba jöhet. Az így vezető tisztségviselővé vált tag mandátuma a társasági szerződés megfelelő módosításáig, vagy a társaság jogutód nélküli megszűnéséig vagy a felszámoló kirendeléséig áll fenn.

A Ptk. ezen szabálya nyilván abból indult ki, hogy a társasági szerződés megfelelő módosítása egyúttal a vezető tisztségviselés kérdését is rendezi, ha pedig jogutód nélküli megszűnésre vonatkozik a döntés, a végelszámoló kijelölésével megszűnik a probléma. Ha a jogutód nélküli megszűnés felszámolás kezdeményezésével zárul, akkor (gazdasági kérdésekben) a képviselőlet és az ügyvezetés megoldódik a felszámoló kirendelésével, de a szervezeti kérdésekben továbbra sincs vezető tisztségviselő, ami hiányossága a Ptk. 3:158. § (2) bekezdésének. Pontatlan a Ptk. szövege a „jogutód nélküli megszűnésig” megfogalmazással is, tekintve, hogy a helyzet nem a jogutód nélküli megszűnéssel, hanem annak elhatározásával és a végelszámoló kijelölésével rendeződik. Helyeselhető ugyanakkor, hogy megfelelő, vezető tisztségviselőnek minősülő tag hiányában

felügyelőbiztos kirendelésére kerülhet sor, ez azonban a Ct. 82. § szabályából is következik, a Ptk. deklarálása nélkül is.

Nem szabad ugyanakkor elfelejteni, hogy a felügyelőbiztos kirendelése legfeljebb három hónapra lehetséges, tehát a teljes időtartamra nem mindig jelent megoldást, ráadásul tetemes költségekkel jár.

XIII. CÍM A KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG

3:159. § *[A korlátolt felelősségű társaság fogalma]*

A korlátolt felelősségű társaság (kft.) olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével alakul, és amelynél a tag kötelezettsége a társasággal szemben törzsbetéteinek szolgáltatására és a társasági szerződésben megállapított egyéb vagyoni értékű szolgáltatásra terjed ki. A társaság kötelezettségeiért – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a tag nem köteles helytállni.

A hatályos Ptk. a korábbi társasági törvényekkel funkcionálisan azonos módon adja meg a korlátolt felelősségű társaság jogi definícióját: a társaság lényege, hogy az a tagok által a rendelkezésére bocsátott tőke összevonásával alapítható (ennyiben tehát tőkeegyesítő társaságról van szó), és a tag csak a létesítő okiratban (társasági szerződés vagy alapító okirat) vállalt vagyoni szolgáltatások teljesítésére köteles a társasággal szemben. Innen a társaság neve is: a tag a társaság tartozásaiért főszabályként nem felel, pontosabban azért nem köteles helytállni. A korlátolt felelősségű társaság esetében tehát nem maga a társaság korlátozottan felelős, hanem a tagja. A társaság a saját tartozásaiért korlátlanul, teljes vagyonával felel, mely vagyon azonban elkülönül a tagok saját vagyonától.

A 3:159. § nyelvtani értelmezése szerint a tag korlátolt felelősségének (helytállási kötelezettségének) főszabálya alóli kivételeket csak maga a Ptk. határozhatja meg, pl. 3:2. § (2) bekezdés, 3:324. § (3) bekezdése. Vannak ugyanakkor egyéb törvényi rendelkezések is, melyek alkalmazása a kft. tagjának korlátnak helytállási kötelezettségét vonhatja maga után, pl. Cstv. 63/A. §.

XXIII. Fejezet A társaság alapítása

3:160. § *[A nyilvános felhívás tilalma]*

Nem lehet a tagokat nyilvános felhívás útján gyűjteni.

A korlátolt felelősségű társaság nem nyilvános társaság, alapítása is zárt körben történik, ezért a korlátolt felelősségű társaság személyegyesítő társaságnak is tekinthető, és a gyakorlatban így is működik. A tagoknak egymást személyesen – legalább közvetve – ismerniük kell ahhoz, hogy közösen alapíthassanak társaságot, nyilvános felhívásnak, tagtoborzásnak helye nincs. E szabály – belső logikája és funkciója miatt – nyilvánvalóan kógens.

Noha a XXIII. Fejezet címe szerint a társaság alapítására vonatkozik, a nyilvános tagtoborzás tilalma logikusan nemcsak az alapításra vonatkozik, hanem például – már a társaság nyilvántartásba vételét követően – a törzstőke külső forrásokból történő

felemelésére is. Ugyanakkor a tilalom nem terjed ki arra, hogy a tag az üzletrészt nyilvánosan hirdesse meg eladásra, mert ez esetben nem taggyűjtésről van szó.

3:161. § [A törzstőke és a törzsbetét fogalma és mértéke]

- (1) A törzsbetét a tag vagyoni hozzájárulása. A tagok törzsbetétei különböző mértékűek lehetnek; az egyes törzsbetétek mértéke nem lehet kevesebb százezer forintnál.**
- (2) Minden tagnak egy törzsbetéte lehet.**
- (3) Ha egy törzsbetét szolgáltatására több személy közösen vállal kötelezettséget, a kötelezettséget vállaló személyeket a törzsbetét szolgáltatásának kötelezettsége egyetemlegesen terheli.**
- (4) A törzsbetétek összege a törzstőke, amely nem lehet kevesebb hárommillió forintnál.**

A tag által a kft. létesítéséhez biztosított vagyoni hozzájárulást társasági jogilag törzsbetétnek nevezzük, a létesítéshez a tagok által összevont tőkét pedig törzstőkének, aminek számviteli megfelelője (mint gyűjtőfogalom) a jegyzett tőke.

Korlátolt felelősségű társaság alapításakor a vagyoni hozzájárulásnak (a törzsbetétnek) olyan értelemben nincs névértéke, hogy az formálisan megkülönböztethető lenne a tag által a vagyoni részesedésszerzés fejében nyújtott vagyoni értéktől, ugyanakkor nincs kizárva, hogy a tag a létesítő okiratban a törzsbetét szolgáltatásán felül további vagyoni hozzájárulást vállaljon, például a tőketartalékba történő befizetés céljából. Ezzel a számviteli technikával korlátolt felelősségű társaság alapítása esetén is gyakorlatilag elválasztható a törzsbetét névértéke és „bekerülési” értéke, de ezzel a lehetőséggel a tagok általában tőkeemeléskor szoktak élni (ún. ázsioi tőkeemelés, lásd a 3:198. §-nál). Az sincs kizárva, hogy a létesítő okirat aláírásával egyidejűleg a tag – a létesítő okiratban vagy külön szindikátusi szerződésben – további, a jegyzett tőkét nem érintő tőkejuttatásra vállaljon kötelezettséget, például tagi kölcsön nyújtására (mely tagi kölcsön természetesen nem minősül társasági jogilag vagyoni hozzájárulásnak).

Az a (megtartott) rendelkezés, miszerint a törzsbetét minimális mértékének el kell érnie a 100 000 forintot, a társaság személyegyesítő jellegével magyarázható (ha egyáltalán), vagyis azzal a céllal, hogy a társaság tagjai – a kft. magyar piacon szokásos jegyzett tőkéjéhez mérten – érdemi vagyoni részesedéssel rendelkezzenek, hisz a kft.-ben nincs helye „kisbefektetők” tömegének. Ugyanakkor a hitelezők szempontjából teljes mértékben közömbös, hogy az egyes tagok mekkora törzsbetéttel rendelkeznek.

A vagyoni hozzájárulás lehet pénzbeli, illetve megvalósulhat tárgyi apport (nem pénzbeli hozzájárulás) formájában is (lásd lent).

Fontos változás a 2006-os Gt.-hez képest, hogy a Ptk. újra hárommillió forintra emeli az alapításhoz szükséges minimumtőke mértékét. E rendelkezéstől nyilvánvalóan nem térhetnek el a tagok, hiszen az (gyakorlatilag ugyancsak minimális) hitelezővédelmi funkcióval rendelkezik. A Ptké. 13. §-a szerint a Ptk. hatálybalépése előtt alapított kft.-k esetében 2017. március 15-ig kell a jegyzett tőkét a Ptk. szerinti hárommillió forintos minimumösszegre emelni, avagy dönteni az átalakulásról; a tőkeemelésről vonatkozó döntésig e társaságok a 2006-os Gt. alapján működnek.

A Szát. 145–146. §-aira figyelemmel a törzstőke – a nyilvántartásba vételt követően – már nemcsak forintban, hanem euróban és dollárban (vagy más funkcionális pénznemben) is meghatározható. Sőt, arra is van cégbírósi gyakorlat, hogy kft. újonnan is lehet euróban kifejezett jegyzett tőkével alapítani.

A tag vagyoni hozzájárulása (törzsbetéte) az alapítást követően (a társaság jogi létével) absztrahálódik, forgalomképes üzletrész lesz (lásd a 3:164. §-nál).

3:162. § [A pénzbeli vagyoni hozzájárulás szolgáltatása]

- (1) Ha a társasági szerződés úgy rendelkezik, hogy a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig valamelyik tag a pénzbetének felénél kisebb összeget köteles befizetni, vagy a társasági szerződés a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig be nem fizetett pénzbeli vagyoni hozzájárulás szolgáltatására a társaság nyilvántartásba vételétől számított egy évnél hosszabb határidőt állapít meg, a társaság mindaddig nem fizethet osztalékot a tagoknak, amíg a ki nem fizetett és a tagok törzsbetéte az osztalékfizetés szabályai szerint elszámolt nyereség a tagok által teljesített pénzbeli vagyoni hozzájárulással együtt el nem éri a törzstőke mértékét.
- (2) Az (1) bekezdésben meghatározott esetben a tagok a még nem teljesített pénzbeli vagyoni hozzájárulásuk összegének erejéig kötelesek helytállni a társaság tartozásaiért.

A kft. minimumtőke előírása nem jelenti azt, hogy ne lehetne a társaságot hárommillió forintnál „kevesebb pénzzel” is megalapítani: a minimumtőke szolgáltatása nem bejegyzési feltétel. A Ptk. 3:162. § (1) bekezdése a 2006-os Gt.-hez képest e tekintetben tovább lazított a szabályozáson, a törzsbetét teljes befizetésére sem ír elő abszolút határidőt (miként nem ír elő a 3:98. § sem). Ezzel együtt természetesen a létesítő okiratban pontosan meg kell határozni, hogy a tagoknak a vállalt pénzbeli vagyoni hozzájárulásaikat miként és meddig kell teljesíteniük [lásd 3:5. § e) pont], mely kötelezettség esetleges elmulasztása esetén életbe lép a 3:98. §.

Az osztalékfizetés vonatkozó, részleges megtiltása dogmatikai szempontból logikus tőkevédelmi szabály, ugyanakkor azzal a minimumtőke mértékének ötszázezer forintról hárommillió forintra történő „visszaemelése” tovább relativizálódik, hiszen – végső soron – a társaság maga is megtermelheti az alapításához szükséges minimumtőkét. Ha ugyanis a társaság eredményesen működik, minek következtében az eredménytartalék meghaladja a tagok által még be nem fizetett törzsbetétek összegét, akkor a pozitív különbözet már osztalékként kifizethető, amit a tagok – szabad belátásuk szerint – akár arra is felhasználhatnak, hogy végre teljesítik a társasággal szemben a pénzbeli vagyoni hozzájárulás szolgáltatására vonatkozó kötelezettségeiket. Ez a szabályozási megoldás kétségkívül vállalkozásbarát, támogatja a gazdasági kezdeményezést, kifejezetten segíti a tőkeszegény, kezdővállalkozások megindítását.

A kft. törvényi definíciójából következik (lásd a 3:159. §-nál), hogy a tag a társaság javára vagyoni hozzájárulást köteles teljesíteni; amíg ennek nem tesz eleget, a törzsbetéte még nem teljesített értéke erejéig helytállási kötelezettség terheli a társaság hitelezőivel szemben. Erre figyelemmel a társaság hitelezői számára nem feltétlenül kedvezőtlenebb, ha a tag még nem teljesítette vagyoni hozzájárulását: ez esetben ugyanis a hitelező fordulhat a társasággal szemben, majd, szükség szerint a taggal szemben is. Ha viszont a tag a vagyoni hozzájárulását már teljesítette (és azt a társaság felélte), a hitelező csak az üres társasággal szemben próbálkozhat, nyilván hiába.

A pénzbeli hozzájárulás akár a társaság bankszámlájára, akár a házipénztárba is befizethető.

3:163. § [A nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás teljesítése]

- (1) Ha alapításkor a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás értéke eléri vagy meghaladja a törzstőke felét, a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig teljes egészében a társaság rendelkezésére kell bocsátani.

- (2) Ha a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást a társaság alapításakor nem bocsátották teljes egészében a társaság rendelkezésére, a fennmaradó nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást a társasági szerződésben meghatározott időpontig kell szolgáltatni. A társasági szerződésnek a nyilvántartásba vételtől számított három évnél hosszabb határidőt megállapító rendelkezése – a három évet meghaladó részében – semmis.**

A pénzbeli vagyoni hozzájárulás szabályozásához képest a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás (apport) szolgáltatását a Ptk. szigorúbban szabályozza, és annak mértékétől (arányától) függően teljesítési határidőket állapít meg. A 3:163. § (2) bekezdése szerinti hároméves határidő egyértelműen kógens, kérdéses azonban az (1) bekezdés azon szabályának kógenciája, mely szerint az apportot a bejegyzési kérelem benyújtásáig teljes egészében rendelkezésre kell bocsátani, ha az apport értéke nem kisebb a törzstőke felénél. Az indokolás erre nem tér ki, de a 3:162. § logikájából, valamint a 3:163. § (2) bekezdésben és a 3:208. § (1) bekezdésben kifejezetten – és csak ott – rögzített kógenciából *a contrario* arra lehet következtetni, hogy a 3:163. § (1) bekezdése diszpozitív, azzal, hogy a kérdést majd csak a bírói gyakorlat válaszolhatja meg autentikusan.

XXIV. Fejezet

Az üzletrész

3:164. § [Az üzletrész fogalma]

- (1) Az üzletrész a törzsbetéthez kapcsolódó tagsági jogok és kötelezettségek összessége. Az üzletrész a társaság nyilvántartásba vételével keletkezik.**
- (2) Az üzletrész mértéke a tagok törzsbetétéhez igazodik. Azonos mértékű üzletrészhez azonos tagsági jogok fűződnek.**

A korlátolt felelősségű társaság tagjainak befektetése (törzsbetéte) a társaság jogalanyiségének megszerzésével (nyilvántartásba vételével) jogilag absztrahálódik: a befektetésből üzletrész lesz. Az üzletrész vagyoni értékkel bír, forgalomképes, immateriális jószág.

A Ptk.-t megelőző szabályozás kapcsán volt olyan eseti bírósági döntés, mely szerint az üzletrész a Ptk. értelmében nem minősült dolognak (Csongrád Megyei Bíróság 1.Gf.40.015/1999/3. sz. határozat), és olyan is, mely szerint az üzletrész eszmei dolog, amely tekintetében az 1959-es Ptk.-nak a dolog tulajdonának átruházásra vonatkozó szabályai az irányadóak (Legfelsőbb Bíróság Cgf.II.32.228/1992. sz. határozat). Az üzletrész a Ptk. 5:4. §-ának nyelvtani értelmezése szerint nem minősül dolognak, az vagyoni értékű jog, ami sem elektronikus, sem papírformátumban nem állítható elő, nem értékpapír, az a tagi minőségéből következik, amit a cégnyilvántartás és a tagjegyzék igazol (lásd a 3:197. §-nál).

A tag jogilag az üzletrésze, és nem a társaság – mint önálló jogalany – tulajdonosa lesz (ezért csak szociológiailag helyes az a kifejezés, hogy valamely társaság adott személy tulajdonában van). Az üzletrész mértéke főszabályként a törzsbetét mértékéhez igazodik (a korlátolt felelősségű társaság üzletrészenek „névértéke” alatt a törzsbetét nagyságát kell érteni, BH2003.290.), amitől azonban a társasági szerződésben el lehet térni: a tagok dönthetnek úgy is, hogy az azonos mértékű törzsbetétet teljesítő tagok eltérő mértékű üzletrészhez jutnak, ami lényegében azt jelenti, hogy a magasabb üzletrészhez jutó tag „névérték alatt”, míg a törzsbetétjénél alacsonyabb értékű üzletrészt szerző tag a „névérték felett” szerzett üzletrészt.

Az üzletrész névértéke és annak értéke természetesen eltérhet egymástól: a társaság eredményes működése esetén az üzletrész értéke nyilván nőni, veszteséges működés esetén pedig csökkenni fog. Az adott törzsbetét jogi átalakulásával létrejött üzletrész névértéke tehát csak a társaság jegyzett tőkéjének módosítása esetén változhat, az üzletrész piaci értéke viszont a társaság gazdasági eredményessége függvényében folyamatosan változik (az leginkább a saját tőke üzletrészre eső arányos értékéhez köthető).

Az azonos mértékű üzletrészekhez főszabályként azonos társasági jogok fűződnek. Ettől azonban a társasági szerződésben el lehet térni, és – lényegében az elsőbbségi részvények mintájára – ún. különjogos üzletrészeket lehet kialakítani. Semmi akadálya sincs tehát annak, hogy a társasági szerződésben a tagok úgy rendelkezzenek, hogy bizonyos üzletrész tulajdonosa az arányosnál nagyobb mértékű osztalékra jogosult, vagy hogy a felosztható nyereségből először egy bizonyos részt adott üzletrész tulajdonosának kell juttatni, és csak az ezután fennmaradó rész kerül az általános szabályok szerint felosztásra, továbbá adott üzletrészhez az arányosnál akár több szavazat is járulhat stb. A különjogok sem törhetik át azonban a 3:4. § (3) bekezdésben meghúzott korlátokat, így például egyetlen üzletrészhez sem fűzhető a társasági szerződés felmondásának vagy az ügyvezető közvetlen utasításának a joga, mert az előbbi a Ptk. 3:184. § (1) bekezdésébe, az utóbbi pedig a 3:112. § (2) bekezdését sértené (értelemszerűen nem egyszemélyes társaság esetében).

A tagnak csak egy törzsbetéte lehet, amiből nézetünk szerint szükségképpen következik, hogy üzletrésze is csak egy [ezzel szemben lásd Komáromi Gábor: [Ptk. Harmadik Könyv] Harmadik Rész XIII. Cím *in* Sárközy Tamás (szerk.): *Polgári jog. Jogi személy* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 187.]. Ha a tag megszerzi egy másik tag üzletrészt, nem két üzletrésze lesz, hanem továbbra is csak egy, azzal, hogy annak mértéke a két üzletrész mértékének összegéből adódik, amit a tagjegyzékben át kell vezetni. Ha pedig a tag a saját üzletrésze mellett résztulajdont szerez egy másik tag üzletrészeiben, akkor a Ptk. 3:173. § (1) bekezdés a) pontja és (2) bekezdése alapján a taggyűlés határozata szerint ezen utóbbi üzletrész felosztható, és a tag által megszerzett rész-üzletrész már mint önálló üzletrész azon nyomban beolvad a tag eredeti üzletrészébe, annak mértékét megnöveli.

3:165. § [Közös tulajdon az üzletrészen]

- (1) Egy üzletrésznek több jogosultja is lehet. Ezek a személyek a társasággal szemben egy tagnak számítanak, jogaikat közös képviselőjük útján gyakorolhatják, és a tagot terhelő kötelezettségekért egyetemlegesen kötelesek helytállni. A közös képviselőt a jogosultak maguk közül választják meg a tulajdoni hányaduk szerinti szavazati jog gyakorlásával.**
- (2) A közös képviselőnek a jogosultak személyében és tulajdoni hányadában beállt valamennyi változást be kell jelentenie a társaságnak. A képviselő személyének megváltozását az új közös képviselőnek kell bejelentenie.**

Az üzletrész közös tulajdon tárgya is lehet. A közös tulajdon többféle módon is kialakulhat (pl. adásvétel útján közösen szereznek a vevők, az örökösök közösen örökölnék üzletrészt).

Adott üzletrész tulajdonostársai nem önálló tagok, a társasággal szemben egy tagnak minősülnek, lévén, hogy a tagi jogokat az üzletrész testesíti meg: egy üzletrész, egy tag. Akár úgy is fogalmazhatunk, hogy jogilag nem a tagnak van üzletrésze, hanem az üzletrésznek tagja. A többes tulajdonban álló üzletrész kapcsán tehát közös tulajdonról beszélhetünk.

Attól függetlenül, hogy az üzletrész nem dolog (lásd 3:164. §-nál), csak a Ptk. Ötödik Könyvének a közös tulajdonra vonatkozó rendelkezéseit lehet alkalmazni a közös tulajdonban álló üzletrészre vonatkozó azon kérdések esetében, melyeket a Harmadik Könyv kifejezetten nem rendez. A Harmadik Könyv márpedig meglehetősen szűkszavúan, csak a társaság szempontjából szabályozza a több személy közös tulajdonában álló üzletrészt: ennek keretében tételezi azt a speciális szabályt, hogy a közös üzletrészt tulajdonló tagok a társasági jogukat csak közös képviselőjük útján gyakorolhatják, és az üzletrészre eső kötelezettségeikért egyetemlegesen felelnek.

A közös képviselő valamely tulajdonostárs. A közös képviselő funkciója, hogy a társaság és szervei működése szempontjából egyértelmű helyzetet teremtsen, a többi tagnak, illetve az ügyvezetésnek ne a tulajdonostársakkal (adott esetben tucatnyival) kelljen kommunikálniuk a társaság működése során, hanem csak egyetlen személlyel, továbbá a tulajdonostársak közötti esetleges jogviták ne terhelhessék a társaság működését. Nézetünk szerint a Ptk. azon szabálya, miszerint a közös képviselőt a jogosultak maguk közül választják meg, csak mint eltérést engedő főszabály érvényesül, nem tilos, hogy a közös képviselő kívülálló, harmadik személy legyen.

A 3:165. § arról nem rendelkezik, hogy a közös képviselőt a tulajdonostársak milyen arányban meghozott határozatukkal választják meg és utasíthatják (pl. arra, hogy adott napirendi kérdésben miként szavazzon a taggyűlésen). Ebből következően a Ptk. Ötödik Könyvét kell alkalmazni: az 5:78. § pedig kimondja, hogy a közös tulajdont érintő kérdésekben – ha a törvény másként nem rendelkezik, és a kft. üzletrészen fennálló közös tulajdon tárgyában a Ptk. Harmadik Könyve nem rendelkezik másként – a tulajdonostársak szótöbbséggel határoznak. A szavazati jog gyakorlása nyilvánvalóan az üzletrészt – mint közös tulajdont – érintő kérdés, így következik, hogy az üzletrész többségi tulajdonosának saját akarata érvényesülhet az egész üzletrész felett, a kisebbségi tulajdonos akaratának figyelmen kívül hagyásával, hiszen adott napirendi pont keretében a közös képviselőnek úgy kell szavaznia, ahogy azt előzetesen a tulajdonostársak szótöbbséggel meghatározták. Mivel a társaság felé a közös tulajdonban álló üzletrész is egy tag által tulajdonoltnak tekintendő, kizártnak tűnik, hogy az üzletrész társtulajdonosai tulajdoni hányaduk szerint, külön, megosztva gyakorolják az üzletrészre eső szavazati jogokat a taggyűlésen, illetve hogy a közös képviselőjüket erre utasítsák. (*Nota bene* a Harmadik Könyv diszpozitív szabályozásából akár az is következhet, hogy a társasági szerződésben a tagok megengedik, hogy a közös tulajdonban álló üzletrészhez járuló szavazati jogot adott napirendi pont kapcsán a közös képviselő divergáló módon gyakorolja, annak érdekében, hogy így fejezhesse ki a legjobban a tulajdonostársak akaratát.)

Az üzletrészben résztulajdonos személyek (akik önmagukban tehát nem tagok) ugyanakkor csak az üzletrészre eső társasági jogokat nem gyakorolhatja önállóan, de az üzletrészben meglévő résztulajdonuk kapcsán már a Ptk. közös tulajdonra vonatkozó szabályai szerint önállóan, a közös képviselő nélkül járhatnak el. Az 5:73. § (2) bekezdés értelmében kétség esetén a tulajdonostársak tulajdoni hányada egyenlő, ezért ha erre vonatkozóan eltérő bizonyíték nem áll rendelkezésre, az üzletrészt azonos mértékű eszmei hányadokban tulajdonolják a tulajdonostársak, részarányukat azonban a tagjegyzékben nem kell feltüntetni, csak nevüket és közös képviselőjüket [3:197. § (2) bekezdés b) pont], annak ellenére, hogy a társaság felé a tulajdoni hányadok mértékét is be kell jelenteni.

A tulajdonostársat megillető eszmei hányad átruházására nézetünk szerint nem a Harmadik Könyvnek az üzletrész átruházására, hanem az Ötödik Könyvnek a közös tulajdon részét képező saját tulajdoni hányad elidegenítésére vonatkozó szabályait kell alkalmazni, ezért ez nem társasági jogi kérdés, bár volt olyan döntvény, miszerint

a rész-üzletrész értékesítése esetén is érvényesültek a 2006-os Gt.-nek az üzletrész átruházására vonatkozó elővásárlási szabályai (BH2004.374.).

A közös tulajdonban álló üzletrészre vonatkozóan a társaság nem közvetlenül a tulajdonosokkal, hanem az általuk választott közös képviselővel áll kapcsolatban, a közös tulajdonra vonatkozó változásokat is az aktuális közös képviselőnek kell bejelentenie.

3:166. § [Az üzletrész tagok közötti átruházása]

- (1) Az üzletrész a társaság tagjai között szabadon átruházható.**
- (2) Ha a tagok a társasági szerződésben egymás javára az üzletrész pénzszolgáltatás ellenében történő átruházása esetére az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jogot biztosítanak, arra az elővásárlási jogra vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell. E jog a tagokat üzletrészeik egymáshoz viszonyított mértéke szerint, arányosan illeti meg.**

Az üzletrész forgalomképes vagyoni értékű jog, annak átruházására a bírói gyakorlat szerint a dolog tulajdonjogának átruházására vonatkozó szabályokat – természetesen a 2006-os Gt.-ben rögzített eltérésekkel és speciális szabályokkal együtt – kellett alkalmazni (Legfelsőbb Bíróság Cgf.II.32.228/1992. sz. határozat). Mivel a tag a társaságtól csak az üzletrésze elidegenítésével válhat meg (nem beszélve a tag, illetve a társaság jogalanyisága megszűnésének az esetéről), az üzletrész-átruházás szabályozása kardinális jelentőségű a tag és a társaság viszonyában.

Az átruházásnak a társaság tagjai között *a priori* nincs korlátja. A tagok közötti szabad átruházás a társaság személyegyesítő jellegével is összeegyeztethető, hiszen tagok közötti átruházás esetén nem kerülhet új, a többi tag számára esetleg ismeretlen, esetleg nem kívánatos személy a társaságba (de a tulajdoni arányok már felborulhatnak). Nézetünk szerint az üzletrész résztulajdonosa – mivel a 3:165. § (1) bekezdése értelmében önmaga nem minősül tagnak – egy másik üzletrészt a kivállaló harmadik személyekre vonatkozó szabályok szerint szerezhethet meg.

A Ptk. diszpozitivitásából következik, hogy a tagoknak jogában áll a társasági szerződésben az üzletrész tagok közötti átruházását is korlátozni, például valamely (akár csak egyetlen) tag üzletrésze vonatkozásában valamely (akár csak egyetlen) másik tagnak – pl. a törzsbetéte mértékével arányos – elővásárlási jogot biztosíthatnak.

3:167. § [Az üzletrész kívülálló személyre történő átruházása]

- (1) Az üzletrészt kívülálló személyre akkor lehet átruházni, ha a tag a törzsbetétét teljes mértékben szolgáltatva, kivéve, ha az átruházásra azért kerül sor, mert a vagyoni hozzájárulás, illetve a pótbefizetés teljesítésének elmulasztása vagy kizárás miatt a tag tagsági viszonya megszűnt.**
- (2) A pénzszolgáltatás ellenében átruházni kívánt üzletrész megszerzésére a többi tag, a társaság vagy a társaság által kijelölt személy – ebben a sorrendben – az elővásárlási jogra vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával másokat megelőzően jogosult. E jog átruházása semmis. Az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jog a tagokat üzletrészeik egymáshoz viszonyított mértéke szerint, arányosan illeti meg.**
- (3) Az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jognak a társaság általi gyakorlásáról és e jog gyakorlására harmadik személy kijelöléséről a társaság taggyűlése dönt.**

- (4) Az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jog megsértésével kötött szerződés hatálytalanságának megállapítása iránt a szerződéskötéstől számított egyéves jogvesztő határidőn belül lehet pert indítani.**
- (5) Ha a tag az ajánlat közlésétől számított tizenöt napon belül, a társaság vagy a társaság által kijelölt személy az ajánlat közlésétől számított harminc napon belül nem nyilatkozik, úgy kell tekinteni, hogy jogával nem kívánt élni.**
- (6) Ha a társasági szerződés az üzletrész kívülálló személyre történő átruházását a társaság beleegyezéséhez köti, a beleegyezés megadásáról a taggyűlés dönt. Ha a társaság az átruházási szándék bejelentésétől számított harminc napon belül nem nyilatkozik, a beleegyezést megadottnak kell tekinteni. Semmis a társasági szerződés azon rendelkezése, amely ennél hosszabb határidőt biztosít.**
- (7) A társasági szerződésben az üzletrész pénzzolgáltatás ellenében, kívülálló személyre történő átruházása érvényesen nem zárható ki.**
- (8) A (2)–(6) bekezdés rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell az üzletrész végrehajtási eljárás keretében történő értékesítése esetén.**

Az üzletrész harmadik (tehát tagsági jogviszonnal nem rendelkező) személy részére történő átruházása alapvetően tér el a tagok közötti átruházástól, ami a kft. személyegyesítő jellegéből következik, azzal, hogy a harmadik személyre történő átruházás lehetősége – ami az üzletrész mint befektetés likviditását lényegében garantálja – egyben a kft. tőkeegyesítő jellegének is bizonyítéka. A kft. tehát a legtipikusabb vegyes, a személy- és a tőkeegyesítő társaságok jellemzőit is magában foglaló társasági típus.

Az üzletrész harmadik személyre való átruházásnak főszabályként előfeltétele, hogy az üzletrész közgazdasági-jogi fundamentumát képező törzsbetétet a tag már teljes egészében szolgáltatassa. A korábbi – kógens – szabályozás alapján egyértelmű volt, hogy abban az esetben, ha a tag azt megelőzően ruházta át kívülálló személyre az üzletrészét, hogy törzsbetét szolgáltatási kötelezettségének teljes mértékben eleget tett volna, az átruházás – minden egyéb körülménytől függetlenül – jogszabályba ütközött, s így semmis volt. A Ptk. diszpozitív szabályozása alapján viszont már véleményünk szerint a tagok a társasági szerződésben eltérhetnek a 3:167. § (1) bekezdésétől, lévén azt nem akadályozzák a 3:4. §-ban megszabott esetek.

A Ptk. az „elővásárlási jog” kifejezés helyett a „másokat megelőző megszerzésre irányuló jog” kifejezést használja, mely utóbbi jogi tartalma azonban egybe esik az elővásárlási jog tartalmával. A Ptk. szóhasználata dogmatikailag helyes, mert a szóban forgó jog nemcsak adásvétel kapcsán, hanem a pénzzolgáltatás ellenében történő bármely átruházás (pl. *swap*) esetén érvényesíthető, ugyanakkor kissé nehézkesnek tűnik (mert pl. az üzletrész apportálása, cseréje esetén nem pénzzolgáltatás az ellenérték). A kívülálló személyre történő átruházás főszabályként tehát „elővásárlási joggal” terhelt, ha az átruházásra pénzzolgáltatás ellenében kerülne sor. Ez a meghatározás tágabb a 2006-os Gt. adásvétel jogcíménél.

Ezen „elővásárlási jogot” a társasági szerződésben a tagok korlátozhatják és ki is zárhatják, így téve még forgalomképesebbé saját üzletrészüket, és így téve még egy lépést a tőkeegyesítő társaság felé. Az „elővásárlási jog” főszabályként a következő személyeket illeti meg, a következő sorrendben: a többi tagot, a társaságot (mely esetben a társaság saját üzletrészét szerzi meg), végül a taggyűlés által kijelölt személyt. Az azonos ranghelyen „elővásárlásra” jogosult tagokat illetően – arra az esetre, ha többen is élnének vonatkozó jogukkal – a Ptk. kimondja, hogy e tagok üzletrészeik arányában jogosultak

e jogukat gyakorolni (értelemszerűen a társasági szerződés ettől eltérő rendelkezése hiányában).

Ahhoz, hogy az elővásárlásra jogosult személy e jogának gyakorlását a számára nyitva álló határidőn belül érdemben gyakorolni tudja, közölni kell vele az ajánlatot. Ennek keretében minimálisan az alábbi lényeges adatok közlése szükséges: vételár (pontosabb: a pénzszolgáltatás értéke), fizetési határidő, a tulajdonjog átszállásának időpontja, továbbá – a kft. személyegyesítő jellegéből levezethetően – a szerző fél személye, hiszen a többi, maradó tag számára nem közömbös, hogy ki lesz a társaságban az új tagtársuk akkor, ha „elővásárlási” jogukkal nem kívánnak élni. A korábbi bírói gyakorlat szerint az elővásárlásra jogosult kérhette a vételi ajánlat lényeges körülményekkel való kiegészítését, ha az az elfogadó nyilatkozat megtételéhez szükséges volt (Fővárosi Ítéltábla 7.Pf.21.705/2007/4. sz. határozat).

Az elővásárlási jog gyakorlására megszabott határidő anyagi jogi határidő, tehát az elővásárlási jog gyakorlására vonatkozó nyilatkozatnak a határidőben a címzetthez (eladó taghoz) meg is kell érkeznie, a határidő utolsó napján csak postára adott, de a határidő lejártát követően kézbesített nyilatkozat elkésett (Fővárosi Ítéltábla 7.Pf.20.005/2006/4.). A Ptk.-ban e tekintetben megállapított határidőket a tagok a társasági szerződésben módosíthatják, a határidő elmulasztása azzal a megdönthetetlen vélelemmel jár, hogy a jogosult elővásárlási jogát nem kívánja gyakorolni.

Az „elővásárlási jog” megsértésével megkötött szerződés nem érvénytelen, nem semmis: a sérelmet szenvedett tag a vonatkozó jogait úgy érvényesítheti, hogy a szerződő felekkel szemben pert indít a szerződésük hatálytalanságának megállapítása iránt. E per megindítására egyéves jogvesztő határidő áll rendelkezésre, mely határidő azonban a szerződés megkötésének objektív tényétől indul. Kérdés ezért, hogy abban az esetben, amikor valamely tag valamely másik tag „elővásárlási jogát” sértve adja el üzletrészét kívülálló harmadik személy részére, de e szerződéskötésről nem szól a többi tagnak (avagy ezen szerződés hatálybalépését a felek egy évre felfüggesztik), s majd csak a szerződéskötéstől számított egy év elteltével közli a társasággal a szerződéskötés tényét [megsértve így akár a 3:169. § (2) bekezdésébe foglalt nyolcnapos határidőt is], vajon a 3:167. § (4) bekezdése szerint jogvesztő határidő már lejártnak tekintendő-e? Az 1:3. §, 1:4. §, 1:5. § és 3:88. § (3) bekezdés rendelkezéseiből az következik, hogy nem, illetőleg a 3:167. § (5) bekezdésből is az következik, hogy a tag nem fosztható meg egyszerűen az „elővásárlási jogától” egyszerűen azzal, hogy meg sem kínálják.

A kft. tőkeegyesítő jellegét erősíti a szabály, miszerint az üzletrész kívülálló személyre pénzszolgáltatás ellenében történő átruházása érvényesen nem zárható ki (ugyanakkor korlátozható és feltételhez köthető).

A társasági jogban érvényesülő elővásárlási jog egyes kérdéseiről szóló 3/2009. PK vélemény az 1/2014. PJE szerint a Ptk. hatálybalépése óta már nem irányadó (azzal, hogy a Ptk. e PK vélemény több elemét is átvette).

3:168. § *[Az üzletrész átruházásának közös szabályai]*

- (1) Az üzletrész átruházását írásba kell foglalni. Az üzletrész átruházása a társasági szerződés módosítását nem igényli.**
- (2) A jogosultak személyének megváltozását és annak időpontját a tagjegyzékbe való bejegyzés céljából az üzletrész megszerzője a szerzéstől számított nyolc napon belül köteles bejelenteni a társaságnak. A bejelentést közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban kell megtenni, és mellékelni kell hozzá az üzletrész-átruházási**

szereződést. A bejelentésben nyilatkozni kell a megszerzés tényén kívül arról is, hogy az üzletrész megszerzője a társasági szerződés rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek ismeri el.

Az üzletrész átruházására vonatkozó szerződést írásba kell foglalni (formakényszer), szóbeli megállapodás alapján a vevő nem követelheti az ügyvezetőtől, hogy a tagjegyzékben tagként tüntesse fel. A nem minősített írásbeli forma elmaradása ugyanakkor – figyelemmel a 6:94. § (1) bekezdésére – nem feltétlenül akadályozza a tranzakció jogszerű teljesülését.

Az üzletrész – kívülálló személyre történő – átruházása tagváltással jár, a 3:5. § d) pontja szerint azonban a társasági szerződésben csak a társaságot létesítő személyeket (vagyis az első, alapító tagokat) kell feltüntetni. Ezzel összhangban a 3:168. § (1) bekezdése külön is kimondja, hogy az üzletrész átruházása nem igényli a társasági szerződés módosítását. Ennek indoka, hogy a társasági szerződés módosításához a 3:102. § (1) bekezdés főszabálya szerint a taggyűlés háromnegyedes szótöbbséggel meghozott határozatára van szükség, vagyis a több, mint 25% szavazattal rendelkező tagnak – elővásárlási jogán felül – külön egyetértési joga lenne az átruházással kapcsolatban, azt akár blokkolhatná is. Ettől függetlenül természetesen a tagok szabadon átvezethetik a tagváltást a társasági szerződésben, ha azt jónak látják.

A Ptk. 3:168. § (1) bekezdésének második mondatát nem rontja le a Ct. 51. § (2) bekezdése sem, mely szerint az egységes szerkezetbe foglalt létesítő okiratban hatályosítani kell azokat az adatokat is, amelyeket törvény csak alapítás esetén ír elő a létesítő okirat tartalmaként (pl. a kft. tagjainak változása). A Ct. ezen szabályából ugyanis egyértelműen csak az következik, hogy akkor kell a tagváltást átvezetni a kft. egységes szerkezetű létesítő okiratán, ha a létesítő okiratot egyéb változás miatt (akár a tagváltással egyidejűleg, akár utóbb) egyébként módosítani kell, de önmagában a tagváltáskor nem. Mindebből következik, hogy az új tag tagi minősége nem feltétlenül derül ki a létesítő okiratról; ezért a tagi minőség a tagjegyzékkel, illetve az ennek alapján módosított cégjegyzékkel igazolható.

Az üzletrész megszerzője a társaság tagjává válik, ezért az üzletrészhez kapcsolódó, illetve abból fakadó társasági jogok és kötelezettségek rá szállnak át. A jogutódlás időpontját a szerződő felek (a volt és az új tag) szabadon állapíthatják meg. Az új tag kötelessége, hogy az üzletrész megszerzését (értve itt a tulajdonosi jogok átszállását) a társaság ügyvezetőjének nyolc napon belül jelentse be. E határidőt a társasági szerződés nézetünk szerint nem hosszabbíthatja meg, mert eminens hitelezői érdek, hogy a társaság tagságának aktuális összetétele minél gyorsabban nyilvánossá váljék (azzal, hogy a tagváltás cégbírósághoz való bejelentésének 30 napos határideje az üzletrész tulajdonjogának átszállásától, és nem a szerzés társasághoz való bejelentésétől indul). A társaság felé történő bejelentéssel szemben ugyancsak formakényszerrel ír elő a Ptk., azt közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban kell megtenni; ebből következik, hogy – a 6:94. § (1) bekezdés alapján – a bejelentés a formai előírások megsértése esetén joghatás kiváltására alkalmatlan. A bejelentéshez az üzletrész-átruházási szerződést azért kell mellékelni, mert ennek hiányában a társaság nem tudná hitelt érdemlő módon ellenőrizni, hogy pl. az átruházás során az elővásárlási jogokat tiszteletben tartották-e, illetve hogy a tagváltás mely nappal következik/következett be. Az üzletrész-átruházási szerződést a cégbírósághoz nem kell benyújtani, a tagváltást a tagjegyzék igazolja.

Magától értetődik, hogy az üzletrészt megszerző új tagot is kötik a társasági szerződés rendelkezései: ha a szerző fél ezt nem fogadná el, akkor eleve nem is szerződne az üzletrész tárgyában, ezért az új taggal szemben e tekintetben előírt nyilatkozattételi kötelezettség csak az esetleges félreértések elkerülésének szándékával indokolható.

3:169. § *[Az üzletrész átruházásának joghatásai]*

- (1) **Az üzletrész átruházása esetén az átruházónak a tagsági jogviszonyból eredő jogai és kötelezettségei az üzletrész megszerzőjére szállnak át.**
- (2) **Az üzletrész átruházása folytán bekövetkezett tagváltozás a társasággal szemben annak bejelentéstől hatályos; az üzletrész új jogosultját a társasággal szemben a nyilvántartásba vételtől függetlenül a bejelentéstől illetik meg a tagsági jogviszonyból eredő jogosultságok, és terhelik a tagsággal járó kötelezettségek.**

Az üzletrészét átruházó tag tagsági jogviszonya megszűnik, így ő a jogutódlásnak az üzletrész átruházására vonatkozó szerződésben meghatározott időpontja után – feltéve, hogy az átruházást a társaságnak bejelentették – a társaságból már nem zárható ki, pótbefizetésre nem kötelezhető stb. Az átruházással az üzletrészhez kapcsolódó minden jog és kötelezettség átszáll a szerző félre, a társaság a tagi kötelezettségeket csak tőle követelheti, és a tagi jogosultságokat is csak felé teljesítheti. Ez nem zárja ki, hogy a szerződő felek a tagsági jogviszonnyal járó terheket és jogosultságokat maguk között ettől eltérően szabályozzák (pl. a vevő az üzletrész megszerzésének időpontját követően esedékes osztalék felvételére – de nem az osztalék kérdésében való szavazásra – vonatkozó jogát akár át is ruházhatja az eladóra), ugyanakkor a volt és az új tag közötti speciális szabályozás a társaságot mint harmadik személyt nem feltétlenül köti. Az sem kizárt, hogy a tag üzletrészét haszonbérbe adja, vagy azon haszonélvezeti jogot alapítson más személy (akár másik tag) javára.

Annak kimondásával, hogy a szerző tagot a társasággal szemben a bejelentéstől (és nem a változás cégjegyzékbe történő bejegyzésétől) illetik meg a társasági jogok, az is következik, hogy a változásbejegyzési kérelem elutasítása esetén sem tagadhatja meg a társaság (ügyvezetése) az új tagtól a társasági jogokat, és az ügyvezetés ismételen köteles kérni a változás bejegyzését (melynek teljesíthetősége érdekében az új tagot együttműködési kötelezettség terheli, tehát pl., szükség szerint, kézbesítési megbízottat kell megjelölnie). Ha a társaság (ügyvezetése) szerint az üzletrész-átruházási szerződés érvénytelen, úgy a társaságnak kell pert indítania annak megállapítsa végett, és amíg e perben nem születik jogerős ítélet (vagy ideiglenes intézkedés), az új tagot kell tagnak tekinteni.

A cégjegyzék közhitelességére figyelemmel (Ct. 22. §) bonyolultabb a tagváltozás harmadik személyekkel szembeni hatályosságának a kérdése, ha a változás bejegyzésére nem kerül sor vagy az késik. Ez esetben ugyanis a harmadik személyek főszabályként a korábbi – még bejegyzett – tagot tekinthetik tagnak, illetve nem kell tudniuk azt, hogy tagváltozás történt.

3:170. § *[Az üzletrész öröklése és átszállása a jogutódra]*

- (1) **A tag halála esetén örököse, a jogi személy tag átalakulása, egyesülése, szétválása vagy jogszabály alapján az üzletrésze tekintetében bekövetkezett jogutódlása esetén a jogutód – az örökös minőség vagy a jogutódlás igazolása mellett – kérheti az ügyvezetőtől a tagjegyzékbe való bejegyzését.**
- (2) **Az ügyvezető megtagadhatja az örökös vagy a jogutód bejegyzését, ha a társasági szerződés által erre feljogosított személyek a társasági szerződésben meghatározott feltételek szerint az üzletrész magukhoz váltásáról az örökös vagy a jogutód bejegyzési kérelmének hatályossá válásától számított harmincnapos, jogvesztő határidőn belül nyilatkoznak, és az üzletrész forgalmi értékét az örökösnek vagy a jogutódnak kifizetik.**

Semmis a társasági szerződés olyan rendelkezése, amely harminc napnál hosszabb határidőt állapít meg.

Az üzletrész a tulajdonosa vagyonának része, ezért örökölhető, illetve jogalanyisággal bíró szervezet megszűnése esetén is átszáll a jogutódra. A kft. személyegyesítő jellegének újabb jele, hogy halál, illetve megszűnés esetére végső soron kizárható az üzletrész tulajdonjogának átszállása (pontosabban: a jogutódlás tényleges hatályosulása elhárítható), azzal, hogy a jogutóddal természetesen el kell számolni, hiszen különben az üzletrész uratlanná válna, a tag jogutóda pedig indokolatlan vagyoni hátrányt szenvedne el.

A Ptk. az elszámolással (megváltással) kapcsolatban azt a kézenfekvő – de a gyakorlatban sok vitára okot adható – feltételt szabja, hogy az üzletrész forgalmi értékét kell kifizetni a jogutódnak. Abból, hogy a Ptk. csak azt nyilvánítja semmisnek, ha a társasági szerződés a nyilatkozattételre harminc napnál hosszabb határidőt állapít meg, a diszpozitív szabályozási jellegből *a contrario* az következik, hogy egyes esetekben a társasági szerződésben a tag jogutódjával szemben a 3:170. § (2) bekezdéséhez képest, tartalmilag kedvezőtlenebb feltételek is megállapíthatóak, mely esetben a hoppon maradó jogutód legfeljebb a jogalap nélküli gazdagodás szerint léphet fel az üzletrészt magához váltó személlyel szemben. Ugyanakkor, ha az örököst, illetőleg a jogutódot nem tagnak fogjuk fel, hanem kívülálló harmadik személynek, akkor a jelen tényállás a 3:4 § (2) bekezdésének tárgyi hatályán kívül marad, s imígyen a diszpozitivitás nem érvényesül – de ez esetben a 3:170. § (2) bekezdésének utolsó mondata is feleslegesnek tűnik.

3:171. §**[Jogi személy tag jogutód nélküli megszűnésének hatása az üzletrészre]**

Ha a jogi személy tag jogutód nélkül úgy szűnik meg, hogy üzletrészének sem a törlését megelőző, sem az üzletrészre kiterjedően lefolytatott vagyonrendezési eljárás alapján nincs új jogosultja, a társaság az üzletrész bevonásáról vagy az üzletrész tagok közötti – törzsbetétek arányában történő – felosztásáról köteles dönten.

Ha az üzletrész nem természetes személy tag tulajdonában van, majd e tag jogutód nélkül megszűnik, és a vonatkozó vagyonrendezési eljárás eredményeként sem lesz az üzletrésznek (új) tulajdonosa, akkor az üzletrész uratlanná válik. Noha, mint fent írtuk, a kft.-ben inkább az üzletrésznek van tagja, mint a tagnak üzletrésze, a tag nélküli üzletrész jogilag nem értelmezhető, ezért végső soron az uratlanná vált üzletrészt be kell vonni, vagy fel kell osztani a többi tag között.

3:172. §**[Üzletrész a házastársi vagyonban]**

- (1) **Ha a tag az üzletrészét házastársi közös vagyonból szerezte, a bíróság a házassági vagyonjogi perben a nem tag házastárs kérelmére, e törvény és a társasági szerződés üzletrész-átruházásra vonatkozó rendelkezéseinek megfelelő alkalmazásával juttathat társasági üzletrészt vagy üzletrészhányadot; ebben az esetben az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jog, valamint a törzsbetét teljes mértékben történő szolgáltatására vonatkozó feltétel nem érvényesül.**

(2) Az (1) bekezdésben foglaltakat megfelelően alkalmazni kell abban az esetben is, ha a házastársi közös vagyon megosztásáról a házastársak az üzletrész vonatkozásában megállapodtak.

Ha a tag házasságban él, és az üzletrész bekerülési forrása a házastársi közös vagyon, akkor a házassági vagyonjog szabályai szerint az üzletrész a házastársak közös vagyonába tartozik, függetlenül attól, hogy a társasági szerződésben és a tagjegyzékben esetleg csak az egyik házastárs van tagként feltüntetve.

A házastársak közötti vagyoni elszámolás szükségessége megelőzi az üzletrészre vonatkozó speciális, társasági jogi szabályokat, melyek nem kötik a házassági vagyonjogi perben eljáró bíróságot. A tag házastárs és a nem tag házastársa közötti jogviszony nem esik a 3:4. § (1) bekezdés tárgyi hatálya alá, így a 3:172. §-tól a tagok a társasági szerződésben sem térhetnek el (és a házassági vagyonjogi ügyben eljáró bíróságot a társasági szerződés nem korlátozhatja).

A nem tag házastárs vonatkozó tulajdoni igényét házassági vagyonjogi perben érvényesítheti, értelemszerűen úgy, hogy e tekintetben is határozott kereseti kérelmet terjeszt elő. A bíróság a házassági vagyonjogi perben – ha a nem tag vonatkozó igényét alaposnak találja – kétféle döntést hozhat: vagy megállapítja, hogy az üzletrész felett a házastársaknak az ítéletben meghatározott arányok szerint közös tulajdona áll fenn, de akár az egész üzletrészt is a nem tag (volt) házastárs tulajdonába adhatja. Ha az üzletrész felett közös tulajdon jön létre, a Ptk. 3:165. § szabályai az irányadóak, ha pedig az üzletrész egésze a nem tag (volt) házastárs tulajdonába kerül, a nem tag – a jogerős ítélet alapján – kérheti az ügyvezetőtől, hogy őt a tagjegyzékben tagként tüntesse fel, és tagi minőségének bejegyzése végett járjon el a cégbíróság felé.

3:173. § [Az üzletrész felosztása]

(1) Az üzletrész

- a) átruházás;
- b) a jogi személy tag szétválása folytán az üzletrésze tekintetében bekövetkezett jogutódlás;
- c) öröklés;
- d) a házastársi közös vagyon megosztása;
- e) új jogosult hiányában a tag jogutód nélküli megszűnése esetén osztható fel.

(2) Az üzletrész felosztásához a taggyűlés hozzájárulása szükséges.

(3) A társasági szerződésnek az (1) és a (2) bekezdésben foglalt szabályoktól eltérő rendelkezése semmis.

Abból a szabályból, hogy minden tagnak csak egy törzsbetéte, és így egy üzletrésze lehet (lásd a 3:161. és 3:164. §-oknál), következik, hogy az üzletrész csak az üzletrész tulajdonában bekövetkező változás esetén osztható meg. Az üzletrész egysége tehát addig áll fenn, amíg az adott üzletrész egésze feletti tulajdonjog nem változik. Ha a tag üzletrészenek egy részét értékesíteni kívánja, vagy az üzletrészt több személy venné meg, avagy az üzletrészt több személy öröklí vagy szerzi meg jogutódlás útján (pl. ha az üzletrészt tulajdonló társaság több társaságra válik szét), akkor az üzletrész megosztható.

Az üzletrész megosztásának lényege és célja annak megelőzése, hogy az üzletrész felett közös tulajdon keletkezzék. Ennek érdekében egy üzletrészből több üzletrész lesz, az új tulajdonosok száma szerint, amiből következően a társaság tagjainak a száma

megnő. Mivel a (3) bekezdés szerint a 3:173. § kógens, az üzletrész felosztásának csak az (1) bekezdésben felsorolt esetekben van helye, tehát az egyszer már közös tulajdonba került üzletrész utóbb nem osztható fel az érintett tagok között csak azért, hogy megszüntessék a közös tulajdonukat (és ennyiben kizárt a közös tulajdonra vonatkozó szabályok, *in concreto* az 5:83. § alkalmazása).

Az üzletrész felosztásához a taggyűlés hozzájárulása feltétlenül szükséges (ennyiben a Ptk. szigorúbb a 2006-os Gt.-nél). A törzsbetét (üzletrész) legkisebb mértékére (minimum 100 000 forint) vonatkozó szabály alkalmazását ugyan a Ptk. nem írja elő az üzletrész felosztása esetén, de nézetünk szerint a százezer forint „névértékű” üzletrész nem osztható fel több részre. A (3) bekezdésből következően a társasági szerződés az üzletrész felosztását nem zárhatja ki.

Valamely üzletrész esetleges felosztása a kft. összes tagját érinti (hiszen az üzletrész felosztása esetén a tagok száma megnő, vagy – ha a felosztott rész beolvad egy másik tag üzletrészebe – módosítja a meglévő szavazati arányokat, ezért a felosztandó üzletrész tulajdonosa (tulajdonosai) ugyanúgy szavazhatnak a felosztás kérdésében, mint a többi tag. A cégbírói gyakorlat sem kifogásolta még soha, hogy a felosztásról a felosztandó üzletrész tulajdonosa is szavazott.

3:174. § [A saját üzletrész megszerzésének feltételei]

- (1) A korlátolt felelősségű társaság saját üzletrészét átruházással a taggyűlés határozata alapján szerezheti meg.**
- (2) A társaság a saját üzletrészét ellenérték fejében a törzstőkén felüli vagyona terhére szerezheti meg. A társaság saját üzletrészét nem szerezheti meg ellenérték fejében, ha osztalék fizetéséről sem határozhatja. A saját üzletrészért nyújtandó ellenérték fedezetének megállapításával összefüggésben a beszámolóban és a közbenső mérlegben foglaltakat a mérlegfordulónapját követő hat hónapon belül lehet figyelembe venni.**
- (3) A társaság azokat az üzletrészeket szerezheti meg, amelyek esetén a törzsbetétet teljes mértékben szolgáltatották.**
- (4) A társaság saját üzletrészeinek alapjául szolgáló törzsbetétek összege nem haladhatja meg a törzstőke ötven százalékát.**

A társaság mint jogalany szerzőképessége főszabályként nem korlátozott. Mivel pedig a társaságbeli jogokat és kötelezettségeket megtestesítő üzletrész forgalomképes vagyontárgy, elvileg nincs kizárva, hogy a társaság a saját magával szembeni tagsági jogokat megtestesítő üzletrész tulajdonosa legyen. A Ptk. ezért a saját üzletrész tényállását több tekintetben is szabályozza, azzal kapcsolatban bizonyos korlátokat állít fel, elkerülendő a saját üzletrész jelensége mögött meghúzódó közgazdasági és jogi ördögi köröket.

A saját üzletrésszel szembeni elsődleges korlát, hogy a társaság üzletrészt csak a törzstőkén felüli vagyonából szerezhethet, vagyis ha a társaság saját tőkéje meghaladja a jegyzett tőkét. Ennek indoka, hogy amennyiben a társaság a jegyzett tőke terhére venné meg saját üzletrészét, jogi és logikai ellentmondáshoz jutnánk. Az üzletrész ugyanis a törzsbetét megfelelője a társaság cégbejegyzése után, a jegyzett tőke pedig a törzsbetétekből áll; az üzletrész mögött ezért a társaság javára jutatott vagyoni hozzájárulásnak kell állnia. Ha tehát a társaság a jegyzett tőke terhére vásárolná meg az üzletrészét, azzal egyrészt a jegyzett tőkéje a kifizetett vételár értékével csökkenne, másrészt önmagával szemben szerezne követelést (azaz az üzletrészt), ami a társaság vagyonát értelemszerűen

nem növelheti, vagyis ez esetben az üzletrészt a társaságnak átruházó tag javára nettó tőkekivonás történe a társaságból, ami a hitelezői érdekeket természetesen sérti. Másként fogalmazva: ha a társaság jegyzett tőkén felüli vagyon hiányában pl. a jegyzett tőke 50%-a terhére vehetné meg a jegyzett tőke 50%-át kitevő üzletrészt, akkor a társaság jegyzett tőkéjének a fele ugyanezen jegyzett tőke feléből (vagyis önmagából) állna, ami nyilvánvaló nonszensz. Ugyanezen abszurditás elkerülését biztosítja a (2) bekezdés másik – az osztalékfizetési lehetőség hiányára vonatkozó – tilalma is. Ezért – a 3:4. § (3) bekezdés b) pontja alapján – a 3:174. § (2) bekezdésétől a tagok nem térhetnek el. Az osztalékfizetés megengedettsége (részben) számviteli kérdés, ezért a társaság beszámolójával kell alátámasztani a saját üzletrész megvásárlását.

A társaság továbbá nem szerezhethet meg olyan üzletrészt, amely mögött álló törzsbetét még nincs teljes egészében teljesítve, mert ez esetben a tag részben mentesülne a vagyoni hozzájárulás teljesítésére vonatkozó kötelezettsége alól, hiszen az üzletrész átruházását követően már nem lenne tag, és nem kellene a még nyitott törzsbetétfizetési kötelezettségét teljesítenie, sőt, az a társaságra hárulna. A 3:167. § (1) bekezdésének értelmében az üzletrészt harmadik személyre – és a társaság nyilvánvalóan harmadik személy, hiszen nem tag – csak akkor lehet átruházni, ha az adott tag a törzsbetétét már teljes egészében befizette; míg azonban a 3:167. § (1) bekezdése diszpozitív, addig a 3:174. (3) bekezdése már nem, mert ez esetben az effektív hitelezővédelmi célokat szolgál.

A Ptk. a 2006-os Gt.-vel szemben korlátozza a megszerzhető saját üzletrészek mennyiségét: a társaság tulajdonában álló üzletrészek alapjául szolgáló törzsbetét nem haladhatja meg a törzstőke felét. Ez a szabály diszpozitív, mert jogi-közgazdasági szempontból a társaságnak saját üzletrészeinek a százalékos mértéke annyiban nem releváns, amennyiben a saját üzletrész szerzése megengedett, és amennyiben a 100%-os saját üzletrész megszerzése kizárt. Ezért nem kizárt, hogy – a társasági szerződés eltérő, megengedő rendelkezése alapján – a társaság saját üzletrésze meghaladja akár a jegyzett tőke 50%-át is, vagyis a társaság saját többségi tulajdonosa legyen. Az viszont már kizárt, hogy a társaság önmaga egyetlen tagjává váljon, hiszen akkor nem maradna sem szavazati joggal, sem osztalékhoz való joggal rendelkező tag, a társaság jogilag-számvitelileg szublimálódna, önmagáért, önmagában létezne (tulajdonképpen egy jogi szingularitás, fekete lyuk jönne létre). Ezzel összhangban mondja ki a 3:209. § (2) bekezdése, hogy az egyszemélyes társaság a saját üzletrészt nem szerezhetheti meg, ami egyenlő azzal, hogy a társaság összes – vagyis egyetlen – üzletrésze nem kerülhet a társaság tulajdonába.

3:175. § [A saját üzletrész alapján gyakorolható jogok]

- (1) A társaság saját üzletrésze alapján tagsági jogokat nem gyakorolhat, ezen üzletrészt a határozatképesség megállapításánál figyelmen kívül kell hagyni.**
- (2) A társaságot a saját üzletrész után osztalék nem illeti meg. A saját üzletrészre eső osztalékot az osztalékra jogosult tagok között törzsbetéteik arányában kell felosztani.**
- (3) A társaság által ellenérték fejében megszerzett üzletrészt a vásárlástól számított egy éven belül a társaság köteles elidegeníteni, a tagoknak törzsbetéteik arányában térítés nélkül átadni vagy a törzstőke-leszállítás szabályainak alkalmazásával bevonni.**

A társaság a saját üzletrésze alapján szavazati jogot nem gyakorolhat, úgy tekintendő, mintha a társaság tulajdonában álló üzletrészre jutó szavazati jog nem létezne. E szabály oka, hogy a taggyűlés szociológiailag a társaság feletti tulajdonosi jogot gyakorló szerv, mely szerv munkájában a társaság – mint a „tulajdon tárgya” – nyilván nem vehet részt. (Jogilag persze a taggyűlés nem jogalany, a tagok pedig a társaságnak nem tulajdonosai,

szociológiailag azonban mégis egyértelmű, hogy a tagok a taggyűlés keretében a társaság felett abszolút hatalmat gyakorolnak.) E szabály nézetünk szerint kógens, mert ha az ügyvezetés a társaság nevében maga is szavazati joggal rendelkezne a taggyűlésben, azzal megakadályozhatná a tagok társaság feletti ellenőrzési jogának a hatékony gyakorlását is, ami a társaság törvényes működésének egyik záloga.

Mivel az osztalék lényege szerint a társaság eredményes működése alapján a társasági vagyont terhére a tagnak juttatott vagyoni előny, logikus, hogy osztalék a társaságot saját magával szemben nem illeti meg, annak értelme nem lenne, hisz azt a társaság saját magának fizetné (azzal a lényeges számviteli változással, hogy ez esetben a kifizetett osztalék a saját tőkéből a szabadon felhasználható pénzeszközök közé kerülne át). Ez a szabály is kógens. Az a szabály viszont, mely szerint a társaság saját üzletrészeire eső osztalékot a többi tag között kell felosztani, már nem, és jogszerű lehet pl. az olyan szabályozás, miszerint a saját üzletrészre eső osztalék eredménytartalékba kerül (ott marad).

A saját üzletrészt a Ptk. időben is korlátozza, noha attól a társasági szerződés eltérhet, és lehetővé teheti, hogy a társaság a saját üzletrészt az idők végezetéig (a társaság megszűnéséig) megtartsa. Ha azonban ezzel a lehetőséggel a társasági szerződés nem él, akkor a saját üzletrész tényállása megszüntetésének a Ptk. három alternatíváját adja. A legegyszerűbb eset az, hogy a saját üzletrészt a társaság értékesíti, akár tagoknak, akár kívülálló személynek. A másik lehetőség, hogy a társaság a saját üzletrészt a tagoknak törzsbetétek arányában térítés nélkül átadja, minek következtében a tagok törzsbetétei arányosan megnőnek. Végül a törzstőke is leszállítható az üzletrész alapját képező törzsbetét mértékével, az üzletrész bevonásával egyidejűleg: ebben az esetben azt ismerik el a tagok, hogy a társaság azzal, hogy a saját üzletrészt megvásárolta, lényegében vagyont veszített (azzal az üzletrészt értékesítő tag javára tőke kivonás történt), amit a tőke megfelelő leszállításával lehet kifelé is teljesen egyértelművé tenni.

A saját üzletrésszel a társaság nevében az ügyvezetés rendelkezik, értelemszerűen a Ptk., a társasági szerződés és a taggyűlési határozatok adta keretek között.

3:176. § [Az üzletrész bevonása]

- (1) Az üzletrész bevonása a legfőbb szerv döntése, amelynek következtében az üzletrészben foglalt tagsági jogok és kötelezettségek összessége, és az üzletrész jogosultjának tagsági viszonya megszűnik.**
- (2) Üzletrész bevonása esetén az üzletrész alapjául szolgáló törzsbetét összegével a törzstőkét le kell szállítani.**

Az üzletrész bevonása a törzsbetét befizetésével ellentétes, tőke kivonási (vagy a korábbi tőke kivonást jogilag-számvitelileg realizáló) művelet. A törzsbetét teljesítésével – és a társaság bejegyzésével – az üzletrész jogilag megszüntetik. A bevonás célja ezzel szemben az üzletrész megszüntetése, melynek következtében az alapul teljesített törzsbetét megszűnik, és a jegyzett tőke a megszüntetett törzsbetét mértékével csökken.

A Ptk. az üzletrész bevonásának lehetőségét nem korlátozza (de természetesen a minimumtőke a bevonást követően is tiszteletben tartandó). A bevonás az érintett tag tagsági jogait megszünteti (ha nincs üzletrész, nincsenek tagi jogok), tulajdonát elvonja. Alkotmányos követelmény ezért, hogy erre csak az érintett tag egyetértésével kerülhet sor: vagy úgy, hogy az érintett tag a társasági szerződés vonatkozó szabályait korábban már kifejezetten elfogadta (pl. amikor a tag az üzletrészt megszerezte), vagy pedig az üzletrésze bevonásáról rendelkező taggyűlési határozatot maga is megszavazta.

Kizárt tehát, hogy a kft. taggyűlésének a többsége úgy döntsön valamely tag üzletrészenek a bevonásáról, hogy annak feltételeit a tag nem fogadta már el, vagy nem fogadja el (mert ez lényegében a tag kizárása lenne).

A bevont üzletrész korábbi tulajdonosával természetesen el kell számolni, vagy a társasági szerződés szabályai szerint (ha a bevonás a társasági szerződésen alapul), vagy a vonatkozó taggyűlési határozat szerint.

3:177. § *[Az üzletrész értékesítése]*

- (1) Ha a tagot a bíróság kizárja a társaságból, vagy a tag tagsági viszonya a vagyoni hozzájárulás vagy a pótbefizetés teljesítésének elmaradása miatt szűnt meg, a volt tag üzletrésztét értékesíteni kell.**
- (2) Az értékesítés feltételeiről és módjáról a volt tagnak és a társaságnak a tagsági viszony megszűnésétől számított tizenöt napon belül kell megállapodnia. A megállapodásban meg kell határozni az értékesítés határidejét, ami nem lehet hosszabb három hónapnál, továbbá a minimális eladási árat, amelynek el kell érnie a volt tag által nem teljesített vagyoni hozzájárulás vagy pótbefizetés összegét. Ha a határidőn belül nem jön létre megállapodás, vagy a megállapodás szerinti határidőben nem történik meg az értékesítés, az üzletrészt a társaság a megállapodásra vagy az értékesítésre nyitva álló határidő lejártát követő negyvenöt napon belül nyilvános árverésen köteles értékesíteni.**
- (3) A társaság jogosult az értékesítés lebonyolítása érdekében az értékesítéshez szükséges intézkedések és nyilatkozatok megtételére.**

Ha az üzletrészt tulajdonló tag tagsági viszonya – e tag kifejezett akarata ellenére – megszűnik, az üzletrész társasági jogilag uratlanná válik, s ezért új tulajdonosra van szüksége: e célt szolgálja az üzletrész értékesítése.

Az üzletrész értékesítésének feltételeit elsősorban az érdekeltek (a volt tag és a társaság) megállapodásában kell meghatározni. Ha e megállapodás megkötése megghiúsul, vagy az nem megy teljesedésbe a megszabott határidőben, úgy nyilvános árverésen kell megpróbálni értékesíteni az üzletrészt. A nyilvános árverés lehetősége csak látszólag áll ellentétben azon szabállyal, miszerint a kft. tagjait tilos nyilvános felhívás útján toborozni, mert itt nem tagok gyűjtéséről, hanem az egyik tag üzletrészenek eseti értékesítéséről van szó.

Az értékesítést a társaság bonyolítja le, e tekintetben a volt tag érdemi közreműködésére (nyilatkozataira) nincs szükség, tehát a kizárt tag nem tudja szabotálni a kizárása perfektuálódását.

3:178. § *[Az árverés meghirdetése]*

- (1) Ha az üzletrész értékesítésére árverés útján kerül sor, a társaság az árverés napját legalább nyolc nappal megelőzően köteles az árverésről hirdetményt közzétenni.**
- (2) A hirdetménynek tartalmaznia kell**
  - a) a társaság nevét és székhelyét;**
  - b) az árverés helyét és idejét;**
  - c) az értékesítendő üzletrész lényeges adatait;**
  - d) a kikiáltási árat; és**
  - e) a vételár megfizetésének határidejét és módját.**

(3) A kikiáltási ár nem lehet alacsonyabb, mint a társaságnak a volt taggal szemben a törzsbetét vagy pótbefizetés teljesítésének elmulasztása miatti követelése.

A 3:178. §-a az árverésre vonatkozó – a volt tag érdekeit védő – technikai szabályokat határozza meg. E § rendelkezéseitől nézetünk szerint nem lehet eltérni a társasági szerződésben – de az (1) és a (2) bekezdések tekintetében a volt tag és a társaság közötti vonatkozó, 3:177. § (2) bekezdése szerinti megállapodásban már igen –, mert azok egyrészt a volt tag (mint volt tulajdonos) alkotmányos jogait, másrészt a társaság hitelezőinek az érdekeit is biztosítani hivatottak.

A hirdetmény közzétételének helyét a Ptk. nem határozza meg, így a hirdetmény tulajdonképpen bármely, a nagyobb nyilvánosság értesítésére alkalmas helyen (pl. napilapban) megjeleníthető.

3:179. § [Az árverés lebonyolítása]

- (1) Az árverést közjegyző jelenlétében kell lebonyolítani, aki az árverésről készült jegyzőkönyvet közokiratba foglalja.**
- (2) Az árverésen a volt tagon kívül bárki tehet ajánlatot az üzletrész megvásárlására. Az ajánlat szerinti vételárnak a kikiáltási árat el kell érnie. A legmagasabb árajánlatot tevő személy ajánlati kötöttsége addig tart, amíg – az üzletrészre vonatkozó elővásárlási jogokra is tekintettel – az elfogadást rendes körülmények között várhatta.**
- (3) A legmagasabb árajánlat alapján a társaság tagjai, a társaság és a társaság által kijelölt harmadik személy az üzletrész kívülálló személyre történő átruházására vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazásával az üzletrész másokat megelőző megszerzésére vonatkozó jogot gyakorolhatnak. Ha a jogosultak nem élnek e jogukkal, az árverésen tett legmagasabb árajánlatot kell elfogadni.**
- (4) Az üzletrész árverésen való értékesítése esetén a vevő a vételárat a társaságnak fizeti meg és a volt taggal a társaság számol el.**

A Ptk. 3:179. §-a további eljárási szabályokat állapít meg az árverés esetére. Nézetünk szerint a 3:179. § (1) bekezdésétől nem lehet eltérni, ugyanakkor a társasági szerződés, illetőleg a távozó tag és a társaság közötti vonatkozó megállapodás olyan további feltételeket is rögzíthet, melyek nem sértik e § kógens szabályait. Ha az árverésre közjegyzői jelenlét nélkül kerül sor, az árverési vétel érvénytelen.

A (2) bekezdés második mondatának megfogalmazása – az ajánlati kötöttséget illetően – némi bizonytalanságra ad okot. Az „elővásárlási” jogosultak értelemszerűen csak azt követően nyilatkozhatnak e joguk esetleges gyakorlásának szándékáról, ha már ismerik a legmagasabb ajánlatot: ezért az árverés eredményének kihirdetésétől az elővásárlási jog gyakorlására nyitva álló határidő lejártáig függő jogi helyzet alakul ki. Ha viszont az elővásárlási jog gyakorlására nyitva álló határidő anélkül telik el, hogy bárki is szabályszerűen gyakorolta volna elővásárlási jogát, a Ptk. szerint az árverési vevő ajánlatát *kell elfogadni*. Ez a megfogalmazás azt jelenti, hogy az árverési vevő nem *ipso facto* lesz az üzletrész vevője, hanem ahhoz a társaság külön elfogadó nyilatkozata is még szükséges (ezen elfogadás esetleges, alaptalan elmaradása esetén az árverési vevő a társasággal szembeni perben érvényesítheti az elárverezett üzletrész tulajdonjogára vonatkozó igényét).

Logikus technikai szabály, hogy az árverési vevő a társaságnak fizet, és majd a társaság számol el a távozott taggal. Az árverési vevő mint új tag és a távozott tag között tehát nem jön létre polgári jogi jogviszony, már csak azért sem, mert az árverés eredeti szerzőismódnak minősül.

3:180. § [Az értékesítésből befolyt vételár elszámolása]

- (1) A vételárból a társaság igényt tarthat a volt tag által nem teljesített vagyoni hozzájárulás vagy pótbefizetés összegére. Ha a vételár ezt az összeget meghaladja, a többletből a társaság az értékesítés költségeinek megfelelő összegre jogosult; a vételár ezt meghaladó része a volt tagot illeti meg.**
- (2) Ha a befolyt vételár – az (1) bekezdésben foglaltak figyelembevételével – az értékesítés költségeire nem nyújt fedezetet, a vételárból meg nem térülő költségeket a volt tag köteles a társaság részére megtéríteni.**

A Ptk. 3:180. §-a világos elszámolási szabályokat fektet le a távozó tag és a társaság viszonylatában, mely elszámolási szabályoktól nézetünk szerint – a távozó tagot megillető jogok, valamint hitelezővédelmi okok miatt – nem lehet eltérni.

A volt tag azt őt megillető összeget a vételár teljesítését követően azonnal követelheti (az azonnal esedékessé válik), mert a társaságnak a vételárból levonható költségeket ismernie kell. Mivel a volt tag kötelmi követeléséről van szó, az általános elévülési szabályok az irányadóak.

3:181. § [Sikertelen árverés]

- (1) Ha az árverésen senki nem tett legalább a kikiáltási árnak megfelelő ajánlatot, az árverést meghiúsultnak kell tekinteni.**
- (2) A tag kizárásának vagy tagsági viszonya megszűnésének időpontjától számított hat hónapon belül az üzletrészt tetszőleges alkalommal ismételten árverésre lehet bocsátani.**
- (3) Bármelyik sikertelen árverést követő harminc napon belül a társaság az üzletrészt bevonhatja.**
- (4) Ha a tag kizárásának vagy tagsági viszonya megszűnésének időpontjától számított hat hónapon belül a volt tag üzletrésztét nem értékesítették, a társaság köteles bevonni az üzletrészt. Az üzletrész bevonása esetén a volt tag a társaság saját tőkéjéből ráeső részre az üzletrész értékesítéséből befolyt vételár elszámolására irányadó szabályok szerint tarthat igényt.**

Természetesen nem zárható ki, hogy az üzletrészre nem jelentkezik vevő, vagy senki sem ad érvényes ajánlatot. A távozott tag azonban a (4) bekezdés szerint ez esetben sem nyerheti vissza tagi státuszát, üzletrésztét a társaság köteles bevonni, és a tag csak az üzletrészére eső tőkére tarthat igényt. Azt ugyanakkor nem látjuk tilosnak – mert nem jár harmadik személyek érdeksérelmével –, hogy a volt tag és a társaság többi tagja szerződéssel helyreállítsa a volt tag tagi státuszát (szükség szerint természetesen azzal a feltétellel, hogy a tag teljesíti a vagyoni hozzájárulását).

Az üzletrész bevonása és a távozó taggal történő elszámolás a társaságból történő tőke kivonást jelent, ezért a tőkeleszállításra vonatkozó szabályokat is megfelelően alkalmazni kell. Ha a bevonás következtében a társaság saját tőkéje az előírt tőkeminimum alá csökken, akkor a társaságban maradó tagoknak vagy kötelezettséget kell vállalniuk a minimumtőke biztosítására, vagy a társaság átalakulásáról kell dönteniük. A távozó tag kifizetése ugyanakkor nem tehető feltételelessé, tehát a bevonást végre kell hajtani, és ha a maradó tagok nem biztosítják a tőkét, vagy nem döntenek az átalakulásról, törvényességi felügyeleti eljárásnak van helye.

XXV. Fejezet

Mellékszolgáltatás és pótbefizetés

3:182. § [A mellékszolgáltatás]

- (1) Ha a tag erre irányuló külön jogviszony hiányában személyesen közreműködik a társaság tevékenységében, ezzel összefüggésben ellenszolgáltatást a társasági szerződés rendelkezései szerint igényelhet. A társaság a taggal szemben a személyes közreműködés elmulasztására tekintettel akkor érvényesíthet igényt, ha ezt a társasági szerződés lehetővé teszi.**
- (2) Az üzletrész átruházása a mellékszolgáltatási kötelezettséget megszünteti, kivéve, ha azt az üzletrész megszerzője a társaság hozzájárulásával átvállalja.**

A társaság megalapítása érdekében feltétlenül tőkét kell juttatni a társaság javára: ezen tőke a törzsbetétekből áll (lásd a 3:161. §-nál). A Ptk. emellett kifejezetten megengedi, hogy a tagok a létesítő okiratban a törzsbetéten túl további vagyoni értékű – tehát pénzben mérhető – szolgáltatás mint mellékszolgáltatás nyújtását is vállalják. Ilyen vagyoni értékű szolgáltatás munkavégzés is lehet, de csak akkor, ha arra nem munkaviszony vagy polgári jogi jogviszony keretében kerül sor, mert a mellékszolgáltatás esetleges ellenszolgáltatását a társasági szerződésben kell meghatározni; ennek hiányában a tag a mellékszolgáltatást ingyenesen köteles teljesíteni.

A mellékszolgáltatás lényege, hogy az a társaság számára olyan további – humán vagy anyagi – tőkét biztosít, amit a társaság gazdasági tevékenysége körében hasznosítani tud. Ilyen lehet például a tag tulajdonában álló irodahelyiség székhelyként történő rendelkezésre bocsátása, de csak akkor, ha ezt kifejezetten mint mellékszolgáltatást a létesítő okiratban szabályozzák; ha ugyanis az irodát a tag külön bérleti szerződés alapján adja bérbe a társaságnak, már nem mellékszolgáltatásról van szó.

A mellékszolgáltatás tehát olyan, vagyoni értékkel rendelkező, a társaság számára hasznos gazdasági jellegű szolgáltatás, amely megvalósulhat folyamatos vagy egyszeri teljesítéssel, lehet valaminek a tevése, valamitől való tartózkodás, történhet ingyenesen vagy ellenszolgáltatás fejében. A mellékszolgáltatás csak nevében „mellék” szolgáltatás, mert annak jellegétől függően az a társaság számára létfontosságú is lehet.

A mellékszolgáltatás nemteljesítése esetére csak a társasági szerződésben lehet hátrányt kilátásba helyezni. A mellékszolgáltatás egyéb feltételeit ugyanakkor – a 2006-os Gt.-vel szemben – nem kell feltétlenül a társasági szerződésben szabályozni.

A mellékszolgáltatás érvényesítéséről a Ptk. nem rendelkezik. Mivel a mellékszolgáltatás nem minősül vagyoni hozzájárulásnak, az nem épül be a jegyzett tőkébe, főszabályként – a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában – nincs helye a Ptk. 3:98. §-a alkalmazásának sem a mellékszolgáltatás teljesítésének elmulasztása esetén. A díjazás fejében nyújtott mellékszolgáltatás ezért annyiban különbözhet jogilag attól az esettől, amikor a tag ezen szolgáltatás nyújtására külön polgári jogi szerződésben vállal kötelezettséget, hogy ez utóbbi esetben a taggal szemben a társasági jogi szankciók alkalmazása kizárt, míg mellékszolgáltatás esetén arra – a társasági szerződés rendelkezései szerint – lehetőség van. Ezzel összhangban mondta ki a bírói gyakorlat még a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény alapján, hogy ha a tag a társaság részére személyes közreműködést vállal, tisztázni kell, hogy ezt milyen jogviszony alapján teljesíti (BH2004.154.)

Mellékszolgáltatást csak tag vállalhat – és nemcsak a társaság alapításakor, hanem később is, bármikor, a társasági szerződés megfelelő módosításával –, ezért a tagi

minőség megszűnésével, az üzletrész átruházásával a mellékszolgáltatási kötelezettség *ipso iure* megszűnik, kivéve, ha az üzletrész megszerzője azt a társaság hozzájárulásával átvállalja.

3:183. § [A pótbefizetés]

- (1) Ha a társasági szerződés feljogosítja a taggyűlést arra, hogy a veszteségek fedezésére pótbefizetési kötelezettséget írjon elő a tagok számára, meg kell határozni azt a legmagasabb összeget, amelynek befizetésére a tag kötelezhető, továbbá a pótbefizetés elrendelhetőségének gyakoriságát.**
- (2) A pótbefizetés teljesítésének módját, ütemezését és teljesítésének határidejét a pótbefizetés elrendeléséről szóló taggyűlési határozatban kell meghatározni. A pótbefizetés összege a tag törzsbetétjét nem növeli. A pótbefizetés a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásokkal szemben érvényesülő követelményeknek megfelelő nem pénzbeli szolgáltatás útján is teljesíthető.**
- (3) A pótbefizetési kötelezettséget a törzsbetétek arányában kell meghatározni és teljesíteni.**
- (4) A pótbefizetés késedelmes teljesítése vagy teljesítésének elmulasztása esetén a tag vagyoni hozzájárulásának nemteljesítésére vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.**
- (5) A veszteség pótlásához nem szükséges pótbefizetéseket a visszafizetés időpontjában a tagjegyzékben szereplő tagok részére vissza kell fizetni. A visszafizetésre a törzsbetétek teljes befizetése után kerülhet sor. A saját üzletrészre jutó pótbefizetést nem kell visszafizetni.**

Ha a társaság veszteséges, az azzal is járhat, hogy a társaság megfelelő működése, netán fizetőképessége is veszélybe kerül. Ilyen esetben a társaságnak pótlólagos tőkére van szüksége. Ez alapvetően két forrásból biztosítható: külső forrásból (tehát pl. pénzintézettől felvett kölcsönrel, de megjegyezzük, hogy egy veszteséges társaság igen nehezen kaphat csak kölcsönt), vagy belső forrásból, amikor is maguk a tagok nyújtanak további tőkét a társaságnak. Ezen tőkejuttatás megint csak több formában történhet: az lehet kölcsön (tagi kölcsön, amikor a tag időlegesen biztosít forrást a társaságnak, adott esetben kamat ellenében), lehet tőkeemelés (lásd a 3:198–201. §-oknál), és végül lehet pótbefizetés is.

A pótbefizetés egyik sajátossága, hogy a taggyűlés arra a tagot kötelezheti is, de csak akkor, ha a pótbefizetés lehetőségét és annak alapvető feltételeit (összeg és gyakoriság) a társasági szerződés tartalmazza, vagyis, ha ahhoz a tag előzetesen hozzájárult. A pótbefizetés konkrét esetben azonban a pótbefizetésre köteles tag akarata ellenére is jogszerűen írható elő, ha a taggyűlés a kellő többséggel a pótbefizetés mellett határozott. A pótbefizetés másik sajátossága, hogy azt csak a veszteségek fedezése céljából lehet előírni. Kérdés ugyanakkor, hogy adott üzleti év veszteségének fedezésére vajon akkor is előírható-e pótbefizetés, ha a társaság korábbi évekből megmaradt eredménytartaléka vagy tőketartaléka a veszteséget esetleg fedezi? Mivel a Ptk. azt írja elő, hogy a veszteség pótlásához nem szükséges pótbefizetést vissza kell fizetni, álláspontunk szerint az a logikus válasz, hogy nincs helye pótbefizetésnek, ha a veszteséget a társaság mérlegében nyilvántartott tartalékok fedezik. A pótbefizetés a Ptk. szerint nem csak pénzben teljesíthető.

A pótbefizetés (a tőkeemeléssel ellentétben) a tag törzsbetétjét nem növeli, annak teljesítése tehát nem gyarapítja a tag társasági jogait. A pótbefizetés a törzsbetéthez

hasonlóan nem igényel a társaság részéről konkrét ellenszolgáltatást, fontos különbség azonban, hogy a pótbefizetés akár vissza is járhat, tehát vissza is követelhető. Noha a Ptk. meglehetősen nagyvonalúan fogalmaz („A veszteség pótlásához nem szükséges pótbefizetés”), a tagnak visszajár a pótbefizetés, ha a társaság működése – pontosabban annak eredményessége – utóbb maga is fedezetet nyújt a korábban a pótbefizetéssel lefedett veszteségre (ami tulajdonképpen számviteli kérdést jelent). Ha e visszafizetési kötelezettséget a társaság nem teljesíti, a tag vonatkozó igényét polgári perben érvényesítheti a társasággal szemben. E perben azt kell eldönteni, hogy a pótbefizetés a veszteség pótlásához szükséges-e még, s ha igen, mennyiben. A pótbefizetés visszafizetésére a visszafizetéskor a tagjegyzékben szereplő tagok jogosultak, tehát az üzletrész átruházása során az eladónak azzal is számolnia kell, hogy a korábban általa teljesített pótbefizetést a társaságtól már nem kaphatja vissza (a pótbefizetés önmagában ezen mozzanat miatt sem tekinthető kölcsönnek). A társaság által – nyilván a pótbefizetés teljesítését követően – megszerzett saját üzletrészre eső pótbefizetést nem kell visszatéríteni, annak nem lenne értelme (miként annak sem, hogy a társaság a saját üzletrésze után pótbefizetést teljesítsen).

A mellékszolgáltatással szemben a pótbefizetési kötelezettség megszegéséhez a Ptk. maga szankciót is fűz: a pótbefizetési kötelezettségét nem teljesítő taggal szemben a törzsbetétre vonatkozó szolgáltatást nem teljesítő taggal szembeni eljárásnak van helye (lásd a 3:98. §-nál), vagyis a mulasztó tag elveszítheti tagsági jogát is.

XXVI. Fejezet

A társaság által teljesített kifizetések

3:184. § [A tag javára történő kifizetések]

- (1) A társaság saját tőkéjéből a tagok javára, azok tagsági jogviszonyára figyelemmel kifizetést a társaság fennállásakor kizárólag az etörvényben meghatározott esetekben és – a törzstőke leszállításának esetét kivéve – az előző üzleti évi adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartalékból teljesíthet. Nem kerülhet sor kifizetésre, ha a társaság helyesbített saját tőkéje nem éri el vagy a kifizetés következtében nem érné el a társaság törzstőkéjét, továbbá, ha a kifizetés veszélyeztetné a társaság fizetőképességét.**
- (2) A pénzbeli és a nem pénzbeli vagyoni értékű juttatás egyaránt kifizetésnek minősül.**
- (3) Azokat a kifizetéseket, amelyeket az (1) bekezdés rendelkezései ellenére teljesítettek, a társaság részére vissza kell fizetni.**
- (4) Az (1)–(3) bekezdésben foglaltakat megfelelően alkalmazni kell abban az esetben is, ha a tag nem a tagsági jogviszonyára tekintettel részesül kifizetésben.**

A tag a vagyoni hozzájárulását a társaságtól annak fennállása alatt – a tőkeleszállítást kivéve – nem követelheti vissza, még közvetve sem. A tagsági jogviszony alapján a tag javára kifizetésnek csak a Ptk.-ban meghatározott esetekben van helye. A tagsági jogviszony alapján teljesített kifizetés alatt az ellenérték nélküli kifizetést kell érteni (mint pl. az osztalékot), amikor is a tag vagyona a kifizetés értékével a társaság vagyonának rovására nő.

A tag a tagsági jogviszonya alapján csak a társaság eredményes működése esetén tarthat igényt kifizetésre: az eredményes működés bizonyítéka a Szát. előírásai szerint összeállított beszámolóban kimutatott előző üzleti évi adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartalék. E szabály funkciója annak garantálása, hogy a tag javára

teljesített kifizetés ne csökkentse a társaság saját tőkéjét. A tagok ugyanakkor dönthetnek úgy, hogy a társaság jegyzett tőkéjét leszállítják (természetesen nem a törvényes minimum alá), és az ezen felüli összeget egymás között felosztják (tőkekivonás). További tőkevédelmi korlát a kifizetéssel szemben, hogy abban az esetben, ha a társaság saját tőkéje (melynek a jegyzett tőke és az eredménytartalék egy-egy eleme) nem érne el a törzstőkét (jegyzett tőkét), kifizetésnek helye nincs: a tilalom teljesen logikus, hiszen a hitelezők követelésének a fedezetét lényegében a saját tőke jelenti, ezért a saját tőkének mindvégig el kell érnie legalább a jegyzett tőke mértékét.

A (2) bekezdés egyértelművé teszi, hogy a kifizetés alatt nem csak a pénzbeli fizetést kell érteni, mert a társaság tőkéjét nyilván a természetbeni juttatás is csökkenti, és a hitelezők szempontjából közömbös, hogy a társaság vagyona (saját tőkéje) pénzbeli kifizetés vagy természetbeni vagyonvesztés miatt csökken-e.

A (3) bekezdés rögzíti, hogy a kifizetésre vonatkozó szabályok megsértése esetén az eredeti állapot helyreállításának van helye, a jogellenesen kifizetett összegeket vissza kell fizetni. A Ptk. objektív szabálya szigorúbb a 2006-os Gt.-nél, mert az még a tagi rosszhiszeműséget is a visszafizetési kötelezettség feltételéül szabta. A társaság hitelezői a 3:184. § (3) bekezdés alapján ugyanakkor közvetlenül nem perelhetik a jogellenes kifizetésben részesült személyt, a visszafizetés érdekében a társaság aktuális ügyvezetésének (aki lehet a felszámoló is) kell eljárnia.

A (4) bekezdés a 2006-os Gt.-hez képest azt az új szabályt tételezi, miszerint a kifizetésre vonatkozó rendelkezéseket akkor is *megfelelően* alkalmazni kell, ha a tag nem tagsági jogviszonya alapján részesült juttatásban. A tag és a társaság között a tagsági jogviszony mellett egyéb jogviszonyok is fennállhatnak: pl. munkaszerződés, megbízás, kölcsön stb. E szerződések alapján a társaság okszerűen teljesíthet kifizetést akár a tagjának is, azok nem feltétlenül sértik a hitelezői érdekeket, még akkor sem, ha a kifizetés következtében a társaság saját tőkéje a jegyzett tőke vagy a jogszabályban előírt minimumtőke alá süllyed. Így pl. a tagnak munkaszerződés alapján járó munkabér kifizetése nem tartható vissza a Ptk. 3:184. § (4) bekezdése alapján sem, mert a *megfelelő* alkalmazás kötelezettsége nézetünk szerint elsősorban azokra az esetekre vonatkozik, amikor a tag *megfelelő* vagyoni értékű ellenszolgáltatás nélkül részesülne juttatásban a társasági vagyon terhére.

3:185. § [Az osztalék]

- (1) **A tagot a társaságnak a tag javára történő kifizetések céljából felosztható és a taggyűlés által felosztani rendelt saját tőkéjéből a törzsbetétek arányában meghatározott összeg (a továbbiakban: osztalék) illeti meg. Osztalékra az a tag jogosult, aki az osztalékfizetésről szóló döntés meghozatalának időpontjában a társasággal szemben a tagsági jogok gyakorlására jogosult. A tag osztalékra a már teljesített vagyoni hozzájárulása arányában jogosult.**
- (2) **A taggyűlés az osztalékfizetésről a beszámoló elfogadásával egyidejűleg határoz.**

A korlátolt felelősségű társaságban meglévő tagság – illetve az ezen tagsági jogot megtestesítő üzletrész mögötti befektetés – gazdasági lényege, hogy a tag a társaság eredményes tevékenysége következtében befektetését gyümölcsöztethesse. A tagok a társaságot a Ptk. 3:88. § (1) bekezdése szerint üzletszerű gazdasági tevékenység folytatására hozzák létre, cél a profit, mely profit a tagok között felosztható. A tag javára a tagsági jogviszonya alapján kifizetett társasági profitrész az osztalék. A tagok között

osztalékként felosztott eredmény(tartalék) a társaság vagyonát (saját tőkéjét) csökkenti, a tagok külön vagyonát pedig növeli.

Az osztalékra jogosító üzletrész forgalomképes, ezért rendelkezni kell arról, hogy az üzletrész tulajdonosában bekövetkezett személyi változás miként hat ki az üzletrészre eső osztalékhoz való jogra. A Ptk. szerint a főszabály az, hogy az a személy jogosult osztalékra, aki az osztalékfizetésről határozó taggyűlés időpontjában a társasági jogok gyakorlására jogosult, vagyis aki a tagjegyzékben szerepel, illetőleg ott szerepelnie kellene (mert már bejelentette a társaságnak, hogy az üzletrészt megszerezte, lásd a 3:169. §-nál). A tagok a társasági szerződésben, az üzletrész átruházására vonatkozó szerződés felei pedig a szerződésükben ettől eltérhetnek (és például az éves beszámoló fordulónapját is meghatározhatják releváns időpontnak).

Az osztalék lényege szerint a társaság vagyonának rovására külön ellenérték nélkül a tag javára teljesített vagyoni juttatás. Az osztalék sem jogilag, sem közgazdaságilag nem tekinthető a társaság részéről a kapott törzsbetét fejében a tagnak nyújtott ellenszolgáltatásnak, mert: (i) sem a törzsbetét szolgáltatására, sem az osztalék fizetésére nem szerződik a tag és a társaság, hiszen úgy a törzsbetétnek, mint az osztaléknak az alapja a tagok között a társaság nélkül megkötött társasági szerződés; (ii) osztalék fizetésére a társaság csak annyiban köteles, amennyiben a tagok – bizonyos előfeltételek megléte esetén – úgy döntenek, hogy osztalékra tartanak igényt, ezért a társaságot osztalékfizetésre kötelezik; (iii) az osztalék a törzsbetét mint befektetés hozadéka, gyümölcse. A kft. alapításával a tagok tehát arra vállalnak kötelezettséget, hogy bizonyos vagyont egy harmadik személy – a szerződéssel létesített társaság – tulajdonába adnak, mely vagyonnal a társaság a tagok bizonyos ellenőrzése és irányítása mellett maga gazdálkodik, s mely gazdálkodás – megfelelő módon és időben számba vett – eredménye felett a tagok jogosultak rendelkezni, azt a társaságtól elvonhatják.

Osztalék természetben is járhat, nem csak pénzben, mely esetben azonban az osztalék fizetéséről döntő taggyűlési határozatban arról is rendelkezni kell, hogy a tag osztalékigénye konkrétan mely vagyontárgyak, esetleg a társaságot megillető vagyoni értékű jog átengedésével elégitendő ki. Az osztalék természetbeni kifizetésénél is figyelemmel kell lenni a Ptk. 3:184. §-ának korlátozásaira, azzal, hogy a természetben juttatott vagyon a mérleg szerinti értékén csökkenti a társaság vagyonát, ugyanakkor a taggyűlés határozata szerint ennél nagyobb értékben is elszámolható a tag osztalékigényével szemben (ha pl. a juttatott vagyon piaci értéke meghaladja annak könyv szerinti értékét).

A tag csak annyiban jogosult az őt arányosan megillető osztalékra, amennyiben a társaság felé már teljesítette vagyoni hozzájárulását. Ebből külön is következik (a 3:162. §-on túlmenően), hogy a tag vagyoni hozzájárulását részben már maga a társaság is finanszírozhatja, oly módon, hogy a vagyoni hozzájárulását teljes egészében még nem teljesítendő tagnak is – arányos – osztalékot fizet, amit a tag utóbb a vagyoni hozzájárulása teljesítésére is felhasználhat.

Az osztalékfizetés jogszabályi feltételeit a Szát. szerinti éves beszámolóval lehet és kell igazolni, amit az ügyvezető köteles határidőben benyújtani a taggyűlésnek. Ebből – és az osztalékelőleg külön szabályozásából – következően az osztalékfizetésről az éves beszámoló elfogadásával együtt lehet csak dönteni.

Az osztalék a tagokat főszabályként vagyoni hozzájárulásuk arányában illeti meg. Ettől azonban el lehet térni a társasági szerződésben. Az ún. különjogos üzletrészhez (lásd a 3:164. §-nál) az osztalékot illetően is elsőbbségi jogok járulhatnak a társasági szerződés erre vonatkozó, kifejezett rendelkezése szerint. A jogszabály szövege annyiban kritizálható, hogy következetlenül a törzsbetétekhez, és nem az üzletrészek arányához

köti az osztalékban való részesedés arányát, jöllehet a társaság megalapítása után a tagot megillető jogokat – így az osztalékhoz való jogot is – az üzletrész fejezi ki, nem a törzsbetét (lásd a 3:164. §-nál).

A Ptk. nem ír elő határidőt az osztalékfizetés teljesítésére, e kérdésben a taggyűlés dönt. Ha a taggyűlés az osztalék kifizetésére határidőt nem állapít meg, akkor az osztalék a Ptk. 6:35. § (3) bekezdése szerint fizetendő. A taggyűlési határozattal kifizetni rendelt osztalékra a tagnak a társasággal szemben anyagi igénye van. Ha tehát a társaság ügyvezetése a vonatkozó taggyűlési határozatban megállapított határidőben nem intézkedik az osztalék kifizetéséről, a tag pert indíthat a társaság ellen, és a társaságot a bíróság végrehajtható határozatban kötelezi fizetési kötelezettsége teljesítésére.

Mivel a taggyűlés az eredmény(tartalék) felosztásáról a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában egyszerű szótöbbséggel határoz, előfordulhat, hogy a kisebbségben maradó, az osztalékfizetés ellen szavazó tag is osztalékhoz jut (még akkor is, ha adott esetben az osztalékfizetést elhatározó taggyűlési határozat bírósági felülvizsgálatát kéri a Ptk. 3:36. §-a alapján, és a határozat végrehajtását a bíróság nem függeszti fel).

Ha a taggyűlés dönthetne osztalékfizetéséről, de e lehetőséggel nem él, akkor az eredmény az eredménytartalékba kerül, és a társaság vagyonát (saját tőkéjét) növeli, pontosabban a szét nem osztott eredménnyel az nem csökken. A taggyűlés az éves beszámolót fogadja el, melynek része az osztalék összege is, ha tehát a beszámolóban az osztalék soron nulla forint szerepel, és a beszámolót a taggyűlés így fogadja el, akkor ezzel a taggyűlés arról is dönt, hogy a társaság nem fizet osztalékot.

Az osztalékfizetésről (és az osztalékelőlegről) a Ptk. 3:109. § (2) bekezdése értelmében a taggyűlés (egyedüli tag) dönt; fogalmilag kizárt, hogy e szabálytól a létesítő okirat eltérjen. Az osztalékfizetés elrendelése tehát kifejezett taggyűlési döntést igényel. (Ha a korlátolt felelősségű társaság taggyűlése az éves beszámoló elfogadása mellett az osztalék kifizetéséről nem hoz határozatot, a bíróság a felek ráutaló magatartása alapján nem állapíthatja meg, hogy a mérleg elfogadásával az osztalék kifizetéséről is döntés született, BH2007.305.)

3:186. § [Az osztalékelőleg]

- (1) A taggyűlés két, egymást követő beszámoló elfogadása közötti időszakban osztalékelőleg fizetéséről határozhat, ha**
  - a) közbenső mérleg alapján megállapítható, hogy a társaság rendelkezik osztalék fizetéséhez szükséges fedezettel;**
  - b) a kifizetés nem haladja meg a közbenső mérlegben kimutatott adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartalék összegét; és**
  - c) a társaságnak a helyesbített saját tőkéje a kifizetés folytán nem csökken a törzstőke összege alá.**
- (2) Osztalékelőleg fizetésére az ügyvezető tesz javaslatot. Ha a társaságnál felügyelőbizottság működik, az ügyvezető javaslatához a felügyelőbizottság jóváhagyása szükséges.**
- (3) Ha az osztalékelőleg kifizetését követően elkészülő éves beszámolóból az állapítható meg, hogy osztalékfizetésre nincs lehetőség, az osztalékelőleget a tagok kötelesek visszafizetni.**

A Ptk. 3:185. § (2) bekezdése szerint a szabad eredmény(tartalék) felosztásáról az éves beszámoló elfogadásával egyidejűleg lehet dönteni, amire évente egyszer kerül

csak sor. Ha tehát az egyik évben a tagok a beszámoló elfogadásakor nem határozták el kifejezetten az osztalék fizetését, jöllehet annak fedezete rendelkezésre állott, akkor e döntésükhöz a tagok főszabályként egy évig (illetve a következő éves beszámoló elfogadásáig) kötve vannak. E kötöttség alól ad felmentést az osztalékkelőleg intézménye, természetesen csak a társasági tőke védelmére vonatkozó garanciális feltételek megtartása mellett.

Az osztalékkelőleg csak annyiban előleg, amennyiben annak elhatározására nem az éves beszámoló elfogadásával egyidejűleg kerül sor, és amennyiben azzal kapcsolatban a Ptk. kifejezetten előírja a tagok visszafizetési kötelezettségét, ha utóbb – értelemszerűen a soron következő éves beszámoló alapján – az osztalékfizetésnek nem lenne helye. Ha tehát adott éves beszámoló elfogadásakor a taggyűlés egyidejűleg dönt az eredmény(tartalék) felosztásáról is, az ez alapján kifizetett („rendes”) osztalék a következő évi beszámoló alapján nem követelhető vissza, még akkor sem, ha a szétosztott eredmény(tartalék)ra, például a jegyzett tőke integritása érdekében szükség lenne. Azonban, ha a tagok adott éves beszámoló elfogadásakor nem határoznak osztalékfizetésről (noha annak számviteli feltételei fennállnak), majd utóbb – de nyilván még a következő éves beszámoló elfogadása előtt – úgy döntenek, hogy a még rendelkezésre álló és felosztható eredmény(tartalék)ot osztalékként kifizetik, akkor ezt már csak feltételesen tehetik, a következő éves beszámoló majdani tartalmától függően. Az osztalékkelőleg-visszafizetési kötelezettséget a Ptk. objektív feltételekhez köti.

Az osztalékfizetéssel szemben osztalékkelőleg kifizetésének csak az ügyvezető javaslata alapján van helye, a taggyűlés az e tekintetben meglévő kizárólagos hatáskörét csak az ügyvezető kezdeményezésére tudja gyakorolni. Ügyvezetői javaslat – és ha a társaságnál működik felügyelőbizottság, ennek felügyelőbizottság általi jóváhagyása – hiányában a taggyűlés még egyhangúlag sem dönthet osztalékkelőlegről. Az ügyvezetőnek az osztalékkelőleg-fizetésben játszott döntő szerepe a korlátolt felelősségű társaság tőkeegyesítő jellegét erősíti, mert a menedzsment a tulajdonosok akarata ellenére is megakadályozhatja (persze csak addig, amíg hivatalban van), hogy a társaságból a tulajdonosok tőkét vonjanak ki, vagyis a társaság autonóm érdekeit a tagok tulajdonosi érdekeivel szemben is érvényesítheti. E szabály tehát kógens.

3:187. §

[Az eltérő szabályozás tilalma]

Semmis a társasági szerződés olyan kikötése, amely a társaság által teljesített kifizetésekre az e fejezetben foglaltaknál a tagokra nézve kedvezőbb szabályokat állapít meg.

E szabály értelmében a tagi kifizetésekre vonatkozó törvényi szabályozás klaudikálón kógens: attól csak a társaság javára lehet eltérni, érte ezalatt a létesítő okiratnak a tagi kifizetések lehetőségét a törvényi feltételekhez képest szigorító rendelkezéseit.

XXVII. Fejezet

A társaság szervezete

3:188. § [A taggyűlés]

- (1) A korlátolt felelősségű társaság legfőbb szerve a taggyűlés.**
- (2) A taggyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik az olyan szerződés megkötésének jóváhagyása, amelyet a társaság saját tagjával, ügyvezetőjével, felügyelőbizottsági tagjával, választott társasági könyvvizsgálójával vagy azok közeli hozzátartozójával köt.**

A társaságnak a tagok ugyan jogilag nem tulajdonosai, szociológiailag azonban igen: a társaság a tagok jogi hatalma alatt áll. A társaság végső soron a tagok közös akarata mentén létezik jogilag és folytatja gazdasági tevékenységét. A taggyűlés az a jogi forma, amelyet a tagoknak a társaságra vonatkozó közös döntéseik meghozatalával szemben a törvény főszabályként megkövetel.

A taggyűlést a Ptk. bizonyos jogokkal ruházza fel, ez azonban nem jelenti, hogy e jogok a polgári jogi dogmatika szabályai szerint közvetlenül és magát a taggyűlést illetnék meg (hiszen a taggyűlés jogalanyiség híján sem jogokkal, sem kötelezettségekkel nem rendelkezhet), hanem azt, hogy a tagoknak a vonatkozó közös hatalmukat főszabályként a taggyűlés formájában kell és lehet csak gyakorolniuk.

A korlátolt felelősségű társaság legfőbb szerve a taggyűlés. A legfőbb szerv a Ptk. 3:109. § (2) bekezdésének megfelelően a társaság működésének stratégiai kérdéseiben határoz, de joga van bármely kérdésben is dönteni, ami az ügyvezetést köti. A taggyűlést évente legalább egyszer azért kell összehívni, mert a Szát. szerinti beszámolót éves ciklus alapján kell elkészíteni és a legfőbb szerv által elfogadtatni.

A második bekezdés felsorolja azokat a kérdéseket, amelyek a taggyűlés kizárólagos hatáskörébe tartoznak, vagyis amely kérdésekben az ügyvezető a társaság nevében nem cselekedhet – szabályszerűen – a taggyűlés vonatkozó döntése nélkül. Nézetünk szerint a taggyűlés kizárólagos hatáskörét sem a létesítő okirat, sem maga a taggyűlés sem korlátozhatja, mert az a hitelezők védelme és/vagy a törvényes működés kárára válhatna. Ezzel szemben a létesítő okirat a taggyűlés kizárólagos hatáskörét bővítheti.

Az ügyvezető felelőssége, hogy a taggyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozó kérdéseket a kellő időben a taggyűlés elé terjessze, lévén a taggyűlés összehívása főszabályként az ügyvezető kötelessége. Ha a kötelező taggyűlési hatáskörbe tartozó kérdésben az ügyvezető vagy társaság a taggyűlés vonatkozó határozata nélkül jár el, működik, akkor a kívánt joghatás vagy nem állhat be (pl. a cégbíróság nem fogja a törzstőke módosítását a cégjegyzékbe bejegyezni, ha hiányzik a taggyűlés vonatkozó határozata), vagy a társaság ellen törvényességi felügyeleti eljárásra adhat okot (pl. ha nincs választott könyvvizsgáló), vagy érvénytelenségre vezethet (ha pl. a társaság a taggyűlés jóváhagyása nélkül köt saját tagjával szerződést). Ugyanakkor, ha a társasági szerződés bizonyos – független, harmadik személyekkel kötendő – szerződések megkötését is a taggyűlés előzetes jóváhagyásához köti, e jóváhagyás esetleges hiánya már nem jár a szerződés érvénytelenségével. (BH2002.318. A szerződésnek a korlátolt felelősségű társaság taggyűlése általi jóváhagyása a társaság belső ügye, ezért kívülálló harmadik személlyel szemben a taggyűlési jóváhagyás hiányára nem lehet hivatkozni.)

3:189. § [A taggyűlés kötelező összehívása]

- (1) Az ügyvezető késedelem nélkül köteles összehívni a taggyűlést vagy annak ülés tartása nélküli döntéshozatalát kezdeményezni a szükséges intézkedések megtétele céljából, ha tudomására jut, hogy**
  - a) a társaság saját tőkéje veszteség folytán a törzstőke felére csökkent;**
  - b) a társaság saját tőkéje a törzstőke törvényben meghatározott minimális összege alá csökkent;**
  - c) a társaságot fizetéképtelenség fenyegeti vagy fizetéseit megszüntette; vagy**
  - d) ha vagyona tartozásait nem fedezi.**
- (2) Az (1) bekezdésben megjelölt esetekben a tagoknak határozniuk kell pótbefizetés előírásáról, a törzstőke mértékét elérő saját tőke más módon való biztosításáról vagy a törzstőke leszállításáról; mindezek hiányában a társaság átalakulását, egyesülését, szétválását vagy jogutód nélküli megszüntetését kell elhatározni. A taggyűlés ezzel kapcsolatos határozatait három hónapon belül végre kell hajtani.**
- (3) Ha a taggyűlés befejezését követő három hónapon belül az összehívására okot adó, az (1) bekezdés a) pontja szerinti körülmény változatlanul fennáll, a törzstőkét le kell szállítani.**

A taggyűlést annak érdekében, hogy szabályszerű döntést hozhasson, szabályosan össze kell hívni (vagy a döntéshozatalát kezdeményezni kell). A Ptk. 3:189. §-a hitelezővédelmi okokból azokat az eseteket tárgyalja, amikor a taggyűlés döntése feltétlenül szükséges. Ezen sürgős esetekben az összehívás az ügyvezető feladata, mert a sürgősségi helyzettel elsőként az ügyvezető szembesül. A társasági szerződés általánosságban természetesen a tagokat is feljogosíthatja közvetlenül a taggyűlés összehívására, de az ügyvezetőtől nem vonható el a taggyűlés összehívásának joga annyiban, amennyiben az ügyvezető törvény alapján köteles a taggyűlés összehívására.

A 3:189. § (1) bekezdésében megjelölt négy eset mindegyike a társaság akut tőkeproblémáját jelenti, s míg az a) és b) pont elsősorban formai, számviteli oldalról ragadja meg a problematikát a tőkeemfelelőség formális biztosítása érdekében, addig a c) és d) pont már tartalmi, vállalati gondot jelez, amikor is a cél a társaság likviditásának a helyreállítása. Ezen esetek természetesen akár egyszerre is jelentkezhetnek. A társaság megfelelő működéséhez nyilvánvalóan megfelelő vagyona (megfelelő mértékű, rendelkezésre álló tőkére) és likvidításra van szükség (kiadásait úgy kell tudnia fedezni, hogy az ne okozzon problémát a működésben). A két helyzet nem feltétlenül jár együtt, vagyoni probléma fizetőképességi nehézségek nélkül is előállhat (ha pl. a társaság egy önmagához képest nagy üzletet sokat veszített, de egyéb kötelezettségei nincsenek), és felmerülhetnek fizetőképességi nehézségek viszonylag stabil vagyoni helyzetben is (ha pl. a társaság nagy beruházásba kezdett, melynek gyümölcseit még nem tudja learatni, de a szükséges költségeket finanszírozni kell).

A felmerült problémát a tagoknak (a taggyűlésnek) kell megoldania: vagy pótlólagos tőkét nyújtanak a társaságnak (pótbefizetés, tőkeemelés stb.), vagy a társaság jegyzett tőkéjét leszállítják a veszteségek rendezése érdekében (persze csak akkor, ha ezzel a vagyoni probléma a jogszabályi keretek között megoldható, tehát ha a leszállított jegyzett tőke nem fog a törvényi minimum alá esni, ugyanakkor a saját tőke már nem lesz alacsonyabb annál). Ha erre nincs hajlandóság vagy lehetőség, a kft. átalakulhat pl. betéti társasággá (ahol már nincs tőkeminimum-előírás), illetve a taggyűlés dönthet csődeljárás vagy akár felszámolási eljárás megindítása mellett is. Természetesen a döntés nem elegendő, a határozatot végre is kell hajtani (tehát pl. a határozatban vállalt pótbefizetést teljesíteni is kell, a társaságnak végső soron nem döntésre, hanem pénzre, vagyoni juttatásra van szüksége).

A Ptk. szoros, de a gyakorlatban tartható határidőt szab meg a probléma érdemi megoldására, mely határidő nézetünk szerint klauzikálisan kógens, azt a létesítő okirat nem hosszabbíthatja meg. Nem a legszerencsésebb a (3) bekezdés szabályozása, mert egyáltalán nem biztos, hogy a tőkeleszállítás önmagában képes a probléma megoldására, hiszen lehet, hogy a tőkét a törvényes minimum alá kellene leszállítani, mely esetben már csak az átalakulás lehet jogilag kivitelezhető (a felszámolási eljárást és a törzstőke egyidejű felemelését leszámítva).

3:190. § [A napirend]

- (1) A taggyűlésre a tagokat a napirend közlésével kell meghívni. A meghívók elküldése és a taggyűlés napja között legalább tizenöt napnak kell eltelnie. A társasági szerződés három napnál rövidebb időtartamot érvényesen nem határozhat meg.**
- (2) Ha a tag a napirend kiegészítésére a napirend részletezettségére vonatkozó szabályoknak megfelelő javaslatot tesz, az általa megjelölt kérdést napirendre tűzöttnek kell tekinteni, ha javaslatát a taggyűlés előtt legalább három nappal közli a tagokkal és az ügyvezetővel.**

Noha a tagokat általános együttműködési kötelezettség terheli a társaság fennállása alatt [3:88. § (3) bekezdés], ez nem jelent részvételi kötelezettséget a taggyűlésen. A tag szabad belátására van bízva, hogy a taggyűlésen részt kíván-e venni, vagy sem. A tag vonatkozó döntését csak akkor tudja megalapozottan meghozni, és csak akkor tud a taggyűlésen felkészülten részt venni, ha előzetesen tudja, melyek lesznek a taggyűlésen megvitatandó kérdések. E célt szolgálja a napirend előzetes közlésének előírása. A meghívó és a napirend kapcsán lásd még a 3:17. §-nál írottakat.

Mivel a 3:190. § (1) bekezdése a taggyűlési meghívó elküldésének napját veszi figyelembe, nem kizárható (még kézbesítési megbízott – szükség szerint kötelező – közreműködésével sem), hogy a tag azt követően értesül csak a taggyűlésről, hogy azt időközben már meg is tartották. Nézetünk szerint ezért a tagoknak ajánlatos kétszer is megfontolniuk, hogy a 15 napos határidőt lerövidítik-e a társasági szerződésben. A taggyűlést szabályszerű összehívás ellenére elmulasztó tag a taggyűlésen meghozott határozatokat csak és kizárólag azon az alapon vitathatja – és azt is csak a 3:36. § szerinti perben –, hogy a határozat jogszabályt vagy a társasági szerződést sérti. Ha a taggyűlés a tag jelenléte nélkül is határozatképes volt, és ott szabályszerű határozatot hozott, e határozatot a távolmaradó tag azon az alapon nem támadhatja meg, hogy a taggyűlésen nem volt jelen, még akkor sem, ha mulasztása neki nem volt felróható (egyéb okból persze támadhatja a határozatot).

A (2) bekezdés ugyanakkor a napirend kiegészítése kapcsán már nem az elküldést, hanem a közlést rendeli irányadónak. Ezért ha valamely tag a napirendet ki akarja egészíteni, akkor már nem elegendő, hogy javaslatát a taggyűlés előtt három nappal elküldje, annak a címzettekhez ezen határidőn belül meg is kell érkeznie. Ez érthető is, hiszen a taggyűlés előtt három nappal postára adott meghívó könnyen nem érkezhethet meg időben. Erre is figyelemmel nézetünk szerint a (2) bekezdés háromnapos határideje sem rövidíthető le a társasági szerződésben, mert az gátolhatja a társaság törvényes működését.

3:191. § [A megismételt taggyűlés]

- (1) Ha a taggyűlés nem volt határozatképes, a megismételt taggyűlés az eredeti napirenden szereplő ügyekben a jelenlevők által képviselt szavazati jog mértékétől függetlenül**

határozatképes, ha azt az eredeti időpontot legalább három és legfeljebb tizenöt nappal követő időpontra hívják össze. A társasági szerződés három napnál rövidebb összehívási határidőt előíró rendelkezése semmis.

- (2) A határozatképtelenség miatt megismételt taggyűlés összehívása az eredeti taggyűlés meghívójában megjelölt feltételekkel történhet.**

Ha a taggyűlés összehívása szabályszerű volt, de a taggyűlés a jelenlévő (vagy ott szabályszerűen képviselt) tagok számára való figyelemmel nem volt határozatképes, megismételt taggyűlésnek lehet helye. Abban az esetben, ha a taggyűlés összehívása eleve nem volt szabályszerű, megismételt taggyűlés sem tartható jogszerűen.

A megismételt taggyűlést akár az eredeti taggyűlésre vonatkozó meghívóban is össze lehet hívni (a társasági szerződés és a Ptk. szabta időbeli keretek között), és az – a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában – a jelenléttől függetlenül határozatképes lesz (természetesen csak akkor, ha legalább egy tag képviseltetve van).

3:192. § [Elektronikus hírközlő eszközök alkalmazása a taggyűlésen]

Az elektronikus hírközlő eszköz közvetítésével tartott taggyűlésen elhangzottakat és a meghozott határozatokat úgy kell rögzíteni, hogy azok utóbb is ellenőrizhetőek legyenek. Ha a taggyűlésen hozott határozatot be kell nyújtani a nyilvántartó bírósághoz, jegyzőkönyvet kell készíteni, amelyet az ügyvezető aláírásával hitelesít.

A tagok a 3:20. § szerint ülés tartása nélkül is dönthetnek, de a taggyűlés megtartásához sincs feltétlenül szükséges a tagok fizikai jelenléte, ami az informatika aktuális lehetőségei mellett magától értetődik. Mivel azonban a taggyűlés nem nyilvános (3:111. §), és a taggyűlésen csak a tagok (képviseleők) jogosultak szavazati joggal részt venni (3:110. §), a taggyűlést elektronikus hírközlő eszközzel is csak akkor és úgy lehet megtartani, ha annak során garantálható, hogy a tagok (és csak a tagok) vesznek részt a döntéshozatalban, mégpedig érdemi korlátozás nélkül. Ezt a video- vagy telefonkonferencia biztosítani tudja, de a chat például nem. A létesítő okiratban meg kell határozni a taggyűlés megtartásának pontos feltételeit [lásd a 3:111. § (3) bekezdésnél].

Ha a tagok a taggyűlésen fizikailag nincsenek jelen, az arról szükség szerint elkészített jegyzőkönyvet sem kell aláírniuk, ilyen esetben elegendő az ügyvezető aláírása.

3:193. § [A taggyűlési jegyzőkönyv]

- (1) Az ügyvezető köteles gondoskodni arról, hogy a taggyűlésről – az elektronikus hírközlő eszközök alkalmazásával megtartott taggyűlés kivételével – jegyzőkönyv készüljön. A jegyzőkönyv tartalmazza a taggyűlés helyét és idejét, a jelenlévőket és az általuk képviselt szavazati jog mértékét, továbbá a taggyűlésen lezajlott fontosabb eseményeket, nyilatkozatokat és a határozatokat, valamint az azokra leadott szavazatok és ellenszavazatok számát, valamint a szavazástól tartózkodókat vagy az abban részt nem vevőket.**
- (2) A jegyzőkönyvet az ügyvezető és egy – a taggyűlésen jelen levő, hitelesítőnek megválasztott – tag írja alá.**

A nem elektronikus hírközlő eszköz közvetítésével megtartott taggyűlésről az ügyvezető készít jegyzőkönyvet (akkor is, ha a taggyűlést – a társasági szerződés megengedő előírása szerint – nem ő hívta össze, hanem pl. valamelyik tag).

Ebből és a 3:111. § (1) bekezdéséből következik, hogy az ügyvezetőt is értesíteni kell a taggyűlés összehívásáról, ha azon határozatot akarnak hozni (de számára formális meghívót nem kell küldeni).

A jegyzőkönyv kötelező tartalmi elemeit sorolja fel a 3:193. § (1) bekezdése: taggyűlés helye és ideje (célszerű nemcsak a települést, hanem a konkrét címet is megjelölni, a taggyűlés idejeként pedig nemcsak a napot, hanem az időpontot is), a jelenlévők [akik nem csak a tagok és az ügyvezetők lehetnek, figyelemmel a Ptk. 3:111. § (1) bekezdésére is], a szavazati jogok mértékét, a fontosabb (tehát jogilag releváns) eseményeket és nyilatkozatokat (így pl. a taggyűlés szabályszerűségére és határozatképességére vonatkozó utalásokat), a határozatokat, a leadott szavazatok pontos rögzítésével (nem elegendő arra utalni, hogy a határozat pl. a szükséges többséget megkapta vagy nem, hanem fel kell jegyezni a leadott szavazatok pontos megoszlását, a tartózkodókat és a nem szavazókat is külön megemlítve, azzal, hogy a határozat egyhangúságára vonatkozó utalás is elegendő lehet). A határozathozatalt illetően lásd a 3:19. §-nál írottakat.

Az elkészült jegyzőkönyvet az ügyvezető és egy erre megválasztott hitelesítő tag írja alá. A szabályszerű határozat is csak akkor lesz alkalmas joghatás kiváltására harmadik személlyel szemben, ha a határozat szabályszerű jegyzőkönyvvel bizonyítható. Ehhez legalább egy tagra és egy ügyvezetőre szükség van. A tag meghatalmazottja is lehet hitelesítő.

3:194. §

[A határozatok könyve]

Az ügyvezető köteles a tagok által hozott határozatokat a határozatok könyvében nyilvántartani. A tagok által meghozott határozatokat meghozataluk után késedelem nélkül be kell vezetni a határozatok könyvébe.

A taggyűlési határozatok a vonatkozó taggyűlési jegyzőkönyv mellett bekerülnek a határozatok könyvébe is. A jegyzőkönyveket és a határozatok könyvét az ügyvezetés kezeli és őrzi. A határozatok könyve a gyakorlatban jellemzően nem könyv a szó szoros értelmében, hanem a határozatok időrendben lefűzött gyűjteménye. Az ügyvezető esetleges felelősségét kivéve semmi érdemi jogkövetkezésménnyel nem jár, ha nincs határozatok könyve, vagy ha az nem naprakész.

3:195. §

[A tagok iratbetekintési joga]

- (1) **A taggyűlési jegyzőkönyvbe, továbbá az elektronikus hírközlő eszköz alkalmazásával megtartott taggyűlésről készült felvételekbe, valamint a határozatok könyvébe bármelyik tag betekinthez és az azokban foglaltakról másolatot kérhet. A társasági szerződés ettől eltérő rendelkezése semmis.**
- (2) **Az írásos formában kiadott másolatot az ügyvezető aláírásával hitelesíti.**

A tagok elidegeníthetetlen joga, hogy a társaság működésére vonatkozó legalapvetőbb társasági iratokat és adatokat – vagyis a taggyűlések dokumentációját – korlátozás nélkül megismerhessék, azokról másolatot kérhessenek. Az ügyvezetés még akkor sem tagadhatja meg ezen iratok kiadását, ha a tag történetesen a társaság (közvetett vagy közvetlen) konkurensa. Ugyanakkor a tag vonatkozó, korlátozhatatlan joga csak a taggyűlési jegyzőkönyvekre, a taggyűlésről készült felvételekre és a határozatok könyvére terjed ki, de a taggyűlési határozatokat előkészítő anyagokra már nem feltétlenül.

3:196. § *[A társaság ügyvezetése]*

- (1) A társaság ügyvezetését egy vagy több ügyvezető látja el. Az ügyvezető képviseleti jogának korlátozása, megosztása, és nyilatkozatának feltételhez vagy jóváhagyáshoz kötése harmadik személyekkel szemben nem hatályos.**
- (2) Ha a társaságnak több ügyvezetője van, az ügyvezetők önállóan jogosultak az ügyvezetés körében eljárni, azzal, hogy bármelyikük a másik ügyvezető tervezett vagy már megtett intézkedése ellen tiltakozhat. Ebben az esetben a tiltakozást a taggyűlés bírálja el, a taggyűlés döntéséig a tervezett intézkedés nem hajtható végre.**
- (3) Ha a társasági szerződés úgy rendelkezik, hogy valamennyi tag jogosult az ügyintézésre és képviseletre, ügyvezetőnek azokat a tagokat kell tekinteni, akik megfelelnek a vezető tisztségviselőkre vonatkozó rendelkezéseknek.**
- (4) Ha a társaságnak nem maradt ügyvezetője, a taggyűlés összehívására vagy a taggyűlés tartása nélküli döntéshozatal kezdeményezésére bármelyik tag jogosult. Ha erre a változás bekövetkeztétől számított harminc napon belül nem került sor, a taggyűlést bármelyik tag vagy hitelező kérelmére a nyilvántartó bíróság hívja össze vagy a taggyűlés összehívására, illetve a taggyűlés tartása nélküli döntéshozatal lebonyolítására az ezt kezdeményező tagot jogosítja fel.**

A kft. vezető tisztségviselője a természetes személy ügyvezető, aki egyidejűleg a társaság tagja (akár egyedüli tagja is) lehet. A kft.-ben az ügyvezetés és a tagság operatív szempontból egyértelműen (de személyileg nem feltétlenül) elkülönül egymástól, ezért az ügyvezető képviseleti joga harmadik személyekkel szemben nem korlátozható. (Az más kérdés, hogy az ügyvezető a társasággal, illetve a tagokkal szemben felelősségre vonható, ha a képviseleti jogára vonatkozó, a társasági szerződésben vagy a taggyűlési határozatban megállapított korlátozásokat túllépi. Ez azonban főszabályként nem érinti a társaság és a harmadik személy között létrejött ügyletek érvényességét.)

A társaságnak több ügyvezetője is lehet (számuk felülről nem behatárolt, annak csak a józan ész szab határt), sőt, a Ptk. diszpozitív szabályozásából következően a társasági szerződés úgy is rendelkezhet, hogy az ügyvezetők testületi szervet (lényegében igazgatóságot) alkotva működjenek.

Ha a társasági szerződés úgy rendelkezik, hogy valamennyi tag jogosult az ügyintézésre és képviseletre, akkor a tagok személyében utóbb bekövetkező változásokra is figyelemmel mindazon aktuális tagok jogosultak és kötelesek az ügyvezetői feladatok ellátásra, akik megfelelnek a vezető tisztségviselőkkal szemben támasztott mindenkori jogszabályi feltételeknek (lásd 3:22. § és 3:115. §-oknál).

A társaság törvényes működéséhez elengedhetetlen, hogy mindig legyen legalább egy (önálló) képviseleti és cégjegyzési joggal rendelkező ügyvezetője (vagy legalább kettő, együttes cégjegyzési joggal rendelkező ügyvezetője). Ha ez a feltétel nem teljesül, a tagok a társasági szerződés vonatkozó, külön felhatalmazása hiányában is jogosultak (sőt, még inkább kötelesek) a taggyűlés összehívására, elsősorban nyilván a törvényes működés helyreállítása (vagyis új ügyvezető választása) érdekében.

3:197. § *[A tagjegyzék]*

- (1) Az ügyvezető a társaság tagjairól tagjegyzéket vezet.**
- (2) A tagjegyzékben fel kell tüntetni**
  - a) valamennyi tag nevét, lakóhelyét vagy székhelyét és törzsbetétét;**
  - b) a közös tulajdonban lévő üzletrész esetén az egyes jogosultak és a közös képviselő nevét, lakóhelyét, illetve székhelyét, valamint a közös törzsbetét mértékét;**

- c) a törzstőke mértékét;
  - d) a társasági szerződésnek a pótbefizetésekre és mellékszolgáltatásokra, valamint az üzletrész átruházásának korlátozására vagy kizárására vonatkozó esetleges rendelkezéseit.
- (3) A tagjegyzék adataiban bekövetkező változásokat az ügyvezetőnek kell átvezetnie a tagjegyzéken és a módosított tagjegyzéket be kell nyújtania a nyilvántartó bírósághoz is.

A kft. tagjainak személye a cégjegyzékből is kiderül. A cégjegyzék tagokra vonatkozó rovatának alapja a tagjegyzék, amely aktuálisan tartalmazza a társaság tagjait és vonatkozó adataikat.

Aki a társaság üzletrészét megszerzi, e tényről köteles az ügyvezetőnek minősített okiratban bejelenteni [lásd a 3:168. § (2) bekezdésnél], éppen azért, hogy az ügyvezető őt tagként a tagjegyzékbe jegyezze be (vagy, ha a szerző fél már korábban is tag volt, azt jegyezze be, hogy üzletrésze – illetve az ennek alapját képező törzsbetéte – megnőtt). Az ügyvezető a tagjegyzéket köteles módosítani, ha a bejelentés a jogszabályoknak megfelel. A szabályszerű bejelentés és a tagjegyzék ennek megfelelő módosítása jogilag pillanatnyi különbséggel követi egymást, az új tagtól csak azért nem tagadható meg a tagsági jogok gyakorlása, mert a szabályosan megtett bejelentése alapján az ügyvezető a tagjegyzéket formálisan még nem módosította, de a módosításnak jogi akadályja nincs [lásd a 3:169. § (2) bekezdésnél]. A bírói gyakorlat már a korábbi szabályozás alapján is kimondta, hogy üzletrész-áttruházás folytán bekövetkezett tagváltozás a társasággal szemben a bejelentéstől azonnal hatályos, ezért az üzletrész új tulajdonosa a tagsági jogviszonyból eredő jogosultságait a cégjegyzékbe való bejegyzéstől függetlenül gyakorolhatja (BDT2007.1573.).

A tagjegyzék a cégbíróságon bárki számára hozzáférhető, amiből a cégjegyzék adatainak kiderül a tagok törzsbetéteinek pontos mértéke és egyéb információk.

XXVIII. Fejezet

A törzstőke felemelése és leszállítása

3:198. § *[A törzstőke új törzsbetétek teljesítésével történő felemelésének elhatározása]*

- (1) Ha valamennyi tag teljes egészében szolgáltatva a törzsbetétjét, a tagok legalább háromnegyedes szótöbbséggel meghozott határozatukkal elhatározhatják a törzstőke újabb vagyoni hozzájárulás szolgáltatásával történő felemelését.
- (2) A határozatnak tartalmaznia kell
  - a) a törzstőkeemelés mértékét;
  - b) annak meghatározását, hogy milyen összetételű és értékű vagyoni hozzájárulásokkal kell teljesíteni a törzstőkeemelést;
  - c) nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás esetén ennek tárgyát és értékét, továbbá azt, hogy ennek teljesítésére mely személy jogosult;
  - d) azoknak a személyeknek a megjelölését, akik a pénzbeli hozzájárulások teljesítésére jogosultak abban az esetben, ha az elsőbbségi joggal rendelkezők nem vállalják a pénzbeli hozzájárulások teljes összegének szolgáltatását, továbbá a kijelölt személyeknek a törzstőkeemelésben való részvételi arányát; és
  - e) a vagyoni hozzájárulások teljesítési idejét.

(3) A törzstőke vagyoni hozzájárulások teljesítésével való emelése során a vagyoni hozzájárulások teljesítésének módjára, esedékességére, a késedelem jogkövetkezményeire, a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás értékéért viselt felelősségre vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.

A társaság tőkéje módosulhat: a saját tőke a vállalkozási tevékenység eredménye (eredménytelensége) következtében lényegében folyamatosan változik, a (saját tőke egyik elemét képező) jegyzett tőkét (törzstőkét) pedig a tagok módosíthatják (olykor módosítani kötelesek, lásd a 3:189. §-nál). Hitelezővédelmi okokból kifolyólag magától értetődik, hogy a törzstőke felemelése társasági jogilag jóval egyszerűbb művelet, mint annak leszállítása.

A jegyzett tőke felemelésének egyik módja, hogy a tagok (vagy kívülálló, harmadik személyek) – mint amikor annak idején a társaságot megalapították – új vagyoni hozzájárulást bocsátanak a társaság rendelkezésére. A tőkeemelésről a taggyűlés főszabályként háromnegyedes szótöbbséggel dönt. A háromnegyedes szótöbbségre vonatkozó szabály a társasági szerződésben természetesen emelhető (akár egyhangúság is előírható), és nézetünk szerint alacsonyabb szótöbbség is meghatározható (pl. egyszerű többség).

A tőkeemelésre vonatkozó határozatban – a dolog természete szerint – meg kell határozni annak számviteli paramétereit. Ennek keretében lehetőség van arra is, hogy a tőkeemelésben részt vevő (jellemzően a társaságba új tagként belépő) személyek a törzsbetét befizetésére vonatkozó (tehát a törzstőkét gyarapító) kötelezettségükön felül, azzal párhuzamosan a tőketartalékba történő befizetésre is kötelezettséget vállaljanak, jellemzően azért, mert a társaság saját tőkéje a tőkeemelés előtt meghaladta a törzstőkéjét (ún. ázsiai tőkeemelés). Meg kell továbbá határozni azt is, hogy az elsőbbségi jogok gyakorlásának (lásd a következő szakaszt) elmaradása esetén kik és miként jogosultak belépni a tőkeemelés végrehajtásába.

A tőkeemelésre egyebekben megfelelően alkalmazni kell a vagyoni hozzájárulással kapcsolatos, alapításkor irányadó szabályokat is (lásd a XXIII. Fejezetnél).

3:199. § [A vagyoni hozzájárulások teljesítése és az elsőbbségi jog gyakorlása]

- (1) Vagyoni hozzájárulás szolgáltatásával megvalósuló törzstőkeemelés esetén a tagoknak a tőkeemelés elhatározásától számított tizenöt napon belül elsőbbségi joguk van arra, hogy a tőkeemelésben részt vegyenek.**
- (2) Ha a tag nem él a megadott határidőn belül elsőbbségi jogával, helyette további tizenöt napon belül a többi tag gyakorolhatja az elsőbbségi jogot. Ha a tagok nem éltek elsőbbségi jogukkal, a taggyűlés által kijelölt személyek jogosultak a tőkeemelés során vagyoni hozzájárulás szolgáltatására.**
- (3) Az elsőbbségi jog gyakorlására a tagok törzsbetéteik arányában jogosultak.**

A kft. személyegyesítő jellegét bizonyítja a tagokat (illetőleg a taggyűlés által kijelölt személyt) a tőkeemelés során megillető elsőbbségi jog, mert ez biztosítja, hogy a tagok közötti eredeti erőegyensúly fennmaradjon (feltéve persze, hogy ez ehhez szükséges tőkével rendelkeznek). Az elsőbbségi jog természetesen azt a tagot is megilleti, aki a tőkeemelés ellen szavazott.

Míg az üzletrész átruházása esetén a tagokat főszabályként megillető „elővásárlási” jog [lásd a 3:167. § (2) bekezdésnél] a társasági szerződésben érvényesen kizárható, korlátozható, addig a tőkeemelésben való részvételre vonatkozó elsőbbségi jog nem,

mert ez esetben a (kisebbségi) tag részesedése a tag akarata ellenére – ha a tőkeemelésben nem vehet részt – jelentősen lecsökkenhet, adott esetben eljelentéktelenedhet, ami egyben annak elértéktelenedését is maga után vonhatja.

3:200. § *[A törzstőkeemelés átvezetése a társasági szerződésben]*

- (1) **Ha a tőkeemeléssel szülő határozatban meghatározott mértékű és összetételű vagyoni hozzájárulás szolgáltatására vonatkozó kötelezettségvállalásokat tettek az erre jogosultak, akkor a társaság köteles társasági szerződését a felemelt törzstőkének megfelelően módosítani. Ha ezzel a tagok elsőbbségi joga nem sérül, egy taggyűlésen is lehet dönteni a törzstőke felemeléséről és a társasági szerződés módosításáról.**
- (2) **A tőkeemelésben részt vevő új tagoknak közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban kell nyilatkozniuk arról, hogy a társasági szerződés rendelkezéseit magukra nézve kötelezőnek ismerik el.**

A törzstőke a létesítő okirat kötelező eleme [3:5. § e) pont], ezért annak változása esetén a létesítő okiratot is módosítani kell. Ha a tőkeemelés végrehajtásának feltételei a tagok között előzetesen minden tekintetben tisztázottak, akkor a tőkeemeléssel és a társasági szerződés szükséges módosításáról egy taggyűlésen is lehet dönteni.

Ha a tőkeemelésben kívülálló személy is részt vesz, annak természetesen el kell fogadnia a társasági szerződés rendelkezéseit, mert a tőkeemelés következtében a társaság tagjává válik.

3:201. § *[A törzstőke felemelése törzstőkén felüli vagyonból]*

- (1) **A társaság a tagok legalább háromnegyedes szótöbbséggel meghozott határozatával a törzstőkét a törzstőkén felüli vagyonából akkor emelheti fel, ha a felemelt törzstőke nem haladja meg a társaság saját tőkéjét, és a társaság előző üzleti évre vonatkozó beszámolójának mérlege vagy a tárgyévi közbenső mérlege szerint a társaság rendelkezik olyan törzstőkén felüli vagyonnal, amely törzstőkeemelésre fordítható. A törzstőke felemelésének fedezetét a társaság hat hónapnál nem régebbi fordulónappal készült beszámolója vagy közbenső mérlege alapján kell igazolni.**
- (2) **A törzstőkén felüli vagyonból történt törzstőkeemelés a tagok törzsbetéteit a korábbi törzsbetétek arányában növeli.**

A tőkeemelés másik alapvető módja, ha a tagok a társaságban felhalmozott és a tagok között egyelőre fel nem osztott eredmény(tartaléko)t (avagy a saját tőkén felüli tételek egyéb, a Szát. szerint tőkeemelésre felhasználható elemeit) fordítják a jegyzett tőke megemelésére. Ha ugyanis a társaság saját tőkéje magasabb, mint jegyzett tőkéje (törzstőkéje), azaz a társaság számviteli szabályok szerint nyilvántartott vagyona meghaladja a tagok által korábban rendelkezésre bocsátott törzstőkét, akkor a tagok e többletet a jegyzett tőke megemelésére is fordíthatják. Ebben az esetben a társaság jegyzett tőkéje a tagok külön, további vagyoni hozzájárulása nélkül növelhető, annak forrását a társaság eredményes működésével magának megtermelte, vagy azt korábban már a rendelkezésére bocsátották (pl. tőketartalék formájában). A jegyzett tőkén felüli vagyon terhére megvalósított tőkeemelés a társaságnak pluszforrást nem biztosít, hiszen csak a már a társaság rendelkezésére álló forrás számviteli elszámolása változik meg, a tagok üzletrésének névértéke és valós értéke közötti különbség pedig csökken,

továbbá a jegyzett tőke részévé tett vagyon a jövőben osztalékként már nem osztható fel a tagok között.

Vegyünk egy egyszerű példát: ha a kft. tízmillió forint jegyzett tőkével alakult meg, az első évet nulla eredménnyel zárta, majd a második évben már kétmillió forint adózott eredményt ért el, akkor a taggyűlés lényegében három döntést hozhat: (i) az eredménnyel (vagy annak egy részével) kiegészíti a szabad eredménytartalékot, és azt a tagok között osztalékként felosztja; (ii) az eredményt (vagy annak egy részét) „egyszerűen” az eredménytartalékba helyezi, vagyis azt nem vonja el a társaságtól, de nem is zárja ki, hogy utóbb (ha az még rendelkezésre fog állni, és annak egyéb feltételei is teljesülnek), a tagok között mégis felosztásra kerüljön; (iii) a fel nem osztott eredménnyel a társaság jegyzett tőkéjét megemeli, minek következtében az úgy marad továbbra is a társaság rendelkezése alatt, hogy azt később a tagok maguk között már – a tőke kivonással együtt járó tőkeleszállítást kivéve – nem oszthatják fel, ugyanakkor a tagok törzsbetéteinek mértéke a jegyzett tőke felemelésére fordított eredménytartalék értékével megnő. E három lehetőség kombinálható is.

Ha a tőkeemelés a társaság jegyzett tőkén felüli vagyona terhére valósul meg, akkor a tagok törzsbetéte külön évégett teljesítendő vagyoni hozzájárulás nélkül nő meg, főszabályként a törzsbetétek arányában. Ettől eltérni csak úgy lehet, ha az arányoshoz képest hátrányosan érintett tag az igen szavazatával maga is hozzájárul ahhoz, hogy a tőkeemelés folytán az ő törzsbetéte az arányosnál kisebb mértékben nőjön csak meg.

A jegyzett tőkén felüli vagyon terhére megvalósított tőkeemelés során új tag közvetlenül nem léphet be a társaságba, mert ahhoz vagyoni szolgáltatást kellene teljesítenie, a jegyzett tőkén felüli vagyon terhére megvalósított tőkeemelésnél azonban a társaság vagyoni szolgáltatást nem kap. Nem kizárt ugyanakkor, hogy a jegyzett tőke felemelésére részben a törzstőkén felüli vagyon terhére, részben pedig külső forrás bevonásával (s ennek keretében pl. új tag belépésével) egyszerre kerüljön sor.

3:202. § [A törzstőke leszállításáról szóló határozat]

- (1) A társaság tőke kivonás, veszteségrendezés vagy a saját tőke más elemeinek növelése céljából, a tagok legalább háromnegyedes többséggel meghozott határozatával elhatározhatja a törzstőke leszállítását. A törzstőke kötelező leszállítása esetén a határozatot a társaság taggyűlése az e törvényben meghatározott ok bekövetkeztéről való tudomásszerzéstől számított harminc napon belül köteles meghozni.**
- (2) A határozatban meg kell határozni**
  - a) a leszállított törzstőke nagyságát;**
  - b) a tagok törzsbetéteinek a törzstőke-leszállítás utáni mértékét; és**
  - c) a törzstőke-leszállítás indokát.**
- (3) A törzstőke-leszállítás összege az egyes tagok törzsbetéteit törzsbetétek arányában csökkenti.**
- (4) A társaság akkor határozhat a törzstőkének az e törvényben meghatározott minimális összege alá történő leszállításáról, ha a törzstőke leszállításával egyidejűleg elhatározott törzstőkeemelés megtörténik, és így a törzstőke legalább a törzstőkének az e törvényben meghatározott minimális összegét eléri.**

A jegyzett tőke (törzstőke) leszállítása esetén vagy a társaság vagyona (saját tőkéje) csökken, vagy a társaság már lecsökkent, tényleges vagyonához (saját tőkéjéhez) igazítják hozzá a társaság nyilvántartott vagyonán belül a jegyzett tőke elemét. Az előbbi esetben tőke kivonásról van szó, az utóbbiban veszteségrendezésről. Harmadik lehetőség,

ha a társaság saját tőkéjén belül a jegyzett tőke úgy csökken, hogy e csökkenés mértékével a saját tőke más eleme nő, vagyis a saját tőke összességében nem változik (tőkeátrendezés). A tőkeleszállításra vonatkozó szabályok – hitelezővédelmi okokból – természetesen kógensek.

A tőkeleszállítás pontos mértékét az arról döntő taggyűlési határozatban pontosan meg kell határozni, miként a tőkeleszállítás indokát is. A tőkeleszállítás következtében a tagok törzsbetéteinek a mértéke értelemszerűen szintén csökken (mert a törzsbetétek összege adja ki az éppen leszállított jegyzett tőkét), főszabályként arányosan.

Ha a társaság a tőkeleszállítást követően továbbra is korlátolt felelősségű társasági formában kíván működni, akkor természetesen a leszállított jegyzett tőkének is meg kell felelnie a kft.-re vonatkozó szabályoknak, így elsősorban a jegyzett tőke minimális mértékét meghatározó előírásnak (3 000 000 forint). Ha a taggyűlés a jegyzett tőkét a kft. esetében minimálisan megkövetelt mérték alá szállítja le (jellemzően vesztésgrendezés miatt), akkor egyidejűleg a jegyzett tőke (jellemzően új vagyoni hozzájárulások szolgáltatásával történő) felemeléséről is határoznia kell annak érdekében, hogy a jegyzett tőke elérje a minimális összeget.

3:203. § [A törzstőke leszállításáról hozott határozat közzététele]

- (1) Az ügyvezető a törzstőke leszállításáról szóló határozat meghozatalát követő harminc napon belül köteles azt a nyilvántartó bíróságnak bejelenteni és intézkedni a törzstőke leszállításáról hozott döntésnek két alkalommal történő hirdetményi közzétételéről. A két közzététel között legalább harminc napnak kell eltelnie.**
- (2) A hirdetménynek tartalmaznia kell a törzstőke leszállításáról szóló döntés tartalmát, valamint – ha a társaság hitelezőinek biztosíték iránti igényük lehet – a társaság hitelezőinek szóló, a hitelezők biztosíték iránti igényének bejelentésére vonatkozó felhívást.**
- (3) A társaság az ismert hitelezőknek a hirdetmény első közzétételével egyidejűleg közvetlenül is köteles a hirdetménnyel azonos tartalmú értesítést küldeni.**

Míg a társaság jegyzett tőkéjének a felemelése a hitelezők érdekeit nem sértheti, addig a tőkeleszállítás igen, hiszen az vagy azt jelzi, hogy a társaság vagyona csökkent, vagy azt, hogy a társaság vagyonát a tagok úgy rendezik át, hogy azt később csökkenthessék (pl. megnövelik a tartalékot). A társasági vagyon csökkenésével – a korlátozott tagi felelősség miatt – csökken a hitelezők rendelkezésére álló vagyoni fedezet. Hitelezővédelmi okokból ezért a tőkeleszállításra vonatkozó taggyűlési határozatot (a *Cégek közlönyben* vagy a társaság honlapján) kétszer közzé kell tenni, harmincnapos időközzel, ezenkívül az ismert hitelezőket közvetlenül is értesíteni kell.

Ha a társaság a közzétételi kötelezettségét nem teljesíti, a tőkeleszállítás cégbírósi bejegyzésének helye nincs.

3:204. § [Biztosíték a hitelezők számára]

- (1) A társasággal szemben a törzstőke leszállításáról szóló hirdetmény első közzétételét megelőzően keletkezett követelés jogosultja megfelelő biztosítékot igényelhet a társaságtól, kivéve, ha**
  - a) már rendelkezik a törzstőke-leszállításhoz kapcsolódó kockázattal arányos biztosítékkal;**
  - b) a társaság törzstőke-leszállítás utáni pénzügyi, vagyoni helyzetére figyelemmel a biztosítékadás indokolatlan;**

- c) a tőzrstőke leszállítására a társaság tőzrstőkéjén felüli lekötött tartalék javára történő átcsoportosítás céljából kerül sor, és a tőzrstőke-leszállításról hozott határozatot megelőző öt évben a társaság nem hajtott végre tartalékképzési céllal tőzrstőke-leszállítást; vagy
- d) a tőzrstőke leszállítása kötelező.
- (2) Az (1) bekezdés c) pont szerinti esetben a tőzrstőke terhére képzett tartalék nem haladhatja meg a társaság tőzrstőkéjének tíz százalékát. Az így képzett lekötött tartalék a társasági veszteségek csökkentésére vagy utóbb a társaság tőzrstőkéjének a felemelésére fordítható, tilos abból a tagok javára kifizetést teljesíteni.
- (3) A társaság hitelezői a tőzrstőke leszállításáról szóló hirdetmény második közzétételétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül jelenthetik be, ha a társaság tőzrstőkéjének leszállításával összefüggésben megfelelő biztosítékra tartanak igényt.
- (4) A társaság a kérelem előterjesztésére biztosított határidő lejártát követő nyolc napon belül köteles megfelelő biztosítékot nyújtani vagy a kérelem elutasításáról szóló, indokolással ellátott határozatot a hitelezőnek megküldeni. Az elutasító vagy nem megfelelő biztosíték nyújtásáról szóló határozat felülvizsgálatát az érintett hitelező a határozat kézhezvételétől számított nyolcnapos jogvesztő határidőn belül a nyilvántartó bíróságtól kérheti.
- (5) A tőzrstőke leszállítása mindaddig nem jegyezhető be a nyilvántartásba, amíg az arra jogosult hitelező nem kap megfelelő biztosítékot, vagy a hitelező kérelmét elutasító bírósági határozat jogerőre nem emelkedett.

Mivel a tőkeleszállítás a hitelezői érdekeket sértheti, a hitelezők – bizonyos esetekben – biztosítékot kérhetnek a társaságtól annak érdekében, hogy hitelezői pozíciójuk az adós (a társaság) vagyoni helyzetének romlása ellenére ne gyengüljön. A társaság hitelezői ezért a tőkeleszállításra vonatkozó közlemény első megjelenését megelőzően keletkezett követeléseik után biztosítékra tarthatnak igényt, a közlemény második közzétételétől számított harmincnapos, jogvesztő, anyagi jogi határidőn belül. Ha a tőkeleszállítás a hitelezőt *in concreto* nem hozza kedvezőtlenebb helyzetbe (mert pl. a hitelező már elégséges dologi biztosítékkal rendelkezik, vagy a tőkeleszállítás érdemben nem csökkenti a társaság tényleges vagyonát), a hitelező biztosítékot nem kérhet.

Ha a társaság nem kíván biztosítékot nyújtani az azt igénylő hitelezőnek, erről indokolással ellátott, írásos határozattal (polgári jogilag helyesebben: nyilatkozattal) köteles a hitelezőt értesíteni. Az elutasítás oka lehet a hitelezői igénybejelentés elkészttsége, vagy annak anyagi jogi megalapozatlansága a 3:204. § (1) bekezdésében megjelölt valamely okból kifolyólag. Ha a hitelező a társaság álláspontjával nem ért egyet, további nyolcnapos határidőn belül annak felülvizsgálatát kérheti a cégbíróságtól. E nyolcnapos határidő szintén anyagi jogi jellegű, figyelemmel a 4/2003. PJE-re. A cégbírósági eljárás jogerős befejezése – illetőleg, a biztosítéknyújtás tényleges teljesítését megelőzően – a tőkeleszállítás nem perfektuálódhat, azt nem jegyzi be a cégbíróság. A jogvita elbírálására vonatkozó hatáskör cégbírósághoz telepítése annyiban érthető, hogy garantálja a lehető leggyorsabb döntést, kritikája ugyanakkor, hogy a biztosíték szükségessége igen bonyolult üzleti kérdés is lehet, amelynek alapos eldöntése kiterjedt szakértői bizonyítást igényelhet. A cégbíróság végzése ellen természetesen fellebbezésnek van helye az ítéletáblához.

A tőzrstőke leszállításának cégjegyzékbe történő bejegyzése két lépcsőben történik. Először az ügyvezető a taggyűlési határozatról szóló közleményt küldi meg a cégbíróságnak, és egyidejűleg intézkedik a (*Cégek Közönyben* vagy a honlapon történő) közzétételről.

A második közzétételt követően, a hitelezők számára a biztosíték igénylésére rendelkezésre álló jogvesztő határidő lejárt (és a biztosítéknyújtásra vonatkozó, esetleges bírósági eljárás jogerős befejeződése) után kerülhet sor a második lépcsőben a tőkeleszállítás cégbírósági bejegyzésére, feltéve, hogy a társaság teljesítette a biztosítéknyújtási kötelezettségét.

3:205. § *[A törzstőke leszállításának megghiúsulása]*

- (1) **Megghiúsul a törzstőke leszállítása, ha a társaság az erre előírt határidőn belül nem nyújt megfelelő biztosítékot az erre jogosult hitelezőknek. A törzstőke leszállításának megghiúsulását a nyilvántartó bíróságnak be kell jelenteni.**
- (2) **Ha a törzstőke kötelező leszállítását nem lehet végrehajtani, és a megghiúsulástól számított harminc napon belül a társaság a kötelező tőkeleszállítás okát nem szünteti meg, a társaság köteles határozni az átalakulásról, egyesülésről, szétválásról vagy jogutód nélküli megszűnésről.**

Ha a biztosítékra jogosult hitelező nem kap megfelelő biztosítékot, a tőkeleszállítás megghiúsul, a jegyzett tőke nem csökkenthető (tehát a tagok nem vonhatnak ki tőkét a társaságból). E tekintetben problémás lehet, hogy a cégbíróság csak arról dönt, hogy jár-e a hitelezőnek biztosíték, mekkora értékben és meddig, de annak tárgyát nem határozza meg. Ezért nem kizárt, hogy a hitelező és a társaság között még azt követően is fennmarad a jogvita, hogy a biztosítékadási kötelezettséget a cégbíróság egyébként már jogerősen megállapította.

3:206. § *[A társasági szerződés módosítása és a törzstőke leszállításának bejegyzése]*

- (1) **A társaság akkor dönthet a társasági szerződésnek a leszállított törzstőkének megfelelő módosításáról, ha a hitelezői igények bejelentésére szabott határidő alatt nem jelentettek be hitelezői igényt, vagy a társaság a hitelezők megfelelő biztosíték nyújtása iránti igényének eleget tett. A társasági szerződést a törzstőke leszállításáról szóló határozattal akkor lehet módosítani, ha az arra jogosult hitelezők megfelelő biztosíték iránti igényét a társaság kielégíti.**
- (2) **A törzstőke leszállításának a bejegyzésére akkor kerülhet sor, ha a társaság igazolja, hogy a hitelezők felhívása megtörtént, és az erre jogosult hitelezők megfelelő biztosítékot kaptak.**
- (3) **A törzstőke leszállításának eredményeként a tagok részére kifizetést teljesíteni a törzstőke leszállításának bejegyzését követően lehet.**

A tőkeleszállítás művelete annak cégbírósági bejegyzésével perfektuálódik cégjogilag, amihez szükséges a létesítő okirat megfelelő módosítása. A Ptk. szerint már a létesítő okirat e módosításának előfeltétele, hogy a hitelezők biztosíték iránti igényeit a társaság rendezze. Ezt követően nyújthatja csak be az ügyvezető a cégbírósághoz a tőkeleszállításra vonatkozó változásbejegyzési kérelmet, és csak a bejegyzés után lehet kifizetést teljesíteni a tagoknak.

A 3:206. § (2) bekezdése kifejezetten előírja a társaság kötelezettségét a fenti körülmények igazolását illetően. A Ct. szerint ugyanakkor a tőkeleszállítás cégbírósági bejegyzéséhez kft. esetében nem kell a hitelezők arra vonatkozó nyilatkozatát csatolni, miszerint megkapták a megfelelő biztosítékot. (A Ct. csak a részvénytársaság esetében írja elő, hogy a cég csatolja az igazgatóság arra vonatkozó nyilatkozatát, hogy a társaság

eleget tett a hitelezők biztosítékadási kötelezettségének.) Ezért majd a cégbírósi gyakorlat fogja eldönteni, hogy a változásbejegyzési eljárásban a társaság köteles-e (és ha igen, miként) teljesíteni a cégbírósi felé a 3:206. § (2) bekezdése szerinti kötelezettségét.

XXIX. Fejezet

A társaság jogutód nélküli megszűnése

3:207. § [A vagyon felosztása]

- (1) A társaság jogutód nélküli megszűnése esetén a hitelezők kielégítése után fennmaradó vagyonból először a pótbefizetéseket kell visszatéríteni, majd a további részt a törzsbetétek arányában kell felosztani a társaság tagjai között.**
- (2) Ha a megszűnő társaság tulajdonában saját üzletrész volt, az arra eső vagyonhányadot a többi tag között kell felosztani törzsbetétek arányában.**
- (3) Ha a végelszámolás megindításakor vagy a felszámolás elrendelésekor a társaság törzstőkéje még nem került teljes egészében befizetésre, a végelszámoló és a felszámoló jogosult a még nem teljesített befizetésekre vonatkozó kötelezettséget azonnal esedékessé tenni és annak teljesítését a tagoktól megkövetelni, ha arra a társaság tartozásainak kiegyenlítése érdekében szükség van.**

Miként annak alapításáról és átalakulásáról, a társaság megszüntetéséről is alapvetően a tagok dönthetnek. Az alapításhoz képest lényeges eltérés, hogy míg az előbbihez – értelemszerűen – minden alapító tag egyetértése szükséges, a megszüntetéshez elegendő a szótöbbség, tehát a kisebbségi tag akarata ellenére is megszüntethető a társaság (sőt, a társaság a tagok akarata ellenére is megszüntethető jogutód nélkül, felszámolási eljárás során).

A Ct. 94. § (3) bekezdése alapján a taggyűlés döntésére akkor is szükség van, ha a társasági szerződés szerint a társaság eleve határozott időre jött létre, és az letelt, mert ez esetben is végelszámolásnak van helye.

A társaság megszűnése esetén fennmaradó vagyon a tagokat illeti: a tagok ezen igénye az ún. likvidációs hányadra vonatkozó igény. Megszűnés esetén természetesen a társaság vagyonának csak azt a részét lehet felosztani, ami a hitelezők kielégítése után megmarad, ha egyáltalán marad. A tagok a társaság megszűnése esetén sem kötelesek főszabályként a vállalt és már teljesített vagyoni hozzájárulásukon felül finanszírozni a társaság hitelezőinek követeléseit.

Ha a végelszámolásra (felszámolásra) úgy kerül sor, hogy a társaság törzstőkéje még nem teljesen került befizetésre, akkor a végelszámoló (a felszámoló) jogosult (még inkább köteles) a befizetési kötelezettségeket azonnal esedékessé tenni, függetlenül attól, hogy az erre nyitva álló határidő még nem járt le, annyiban, amennyiben a befizetésekre a társaság tartozásának kiegyenlítése érdekében szükség van.

A jogutód nélkül történő megszűnést részleteiben a Ct. (végelszámolás: amikor a társaság vagyona fedezi a hitelezői követeléseket) és a Cstv. (felszámolás: amikor a társaság vagyona nem fedez minden hitelezői követelést) szabályozza, a Ptk. vonatkozó általános szabályain túl (lásd 3:137. §-nál).

XXX. Fejezet

Az egyszemélyes társaság

3:208. § [Az egyszemélyes társaság létrejötte]

- (1) Ha egy személy alapít korlátolt felelősségű társaságot, az alapító köteles a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig teljes egészében a társaság rendelkezésére bocsátani. Az alapító okirat ezzel ellentétes rendelkezése semmis.**
- (2) Egyszemélyes társaság jön létre akkor is, ha egy többszemélyes társaság valamennyi üzletrészét ugyanaz a tag szerzi meg. A társaság egyszemélyessé válásától kezdődően az egyszemélyes társaságra vonatkozó szabályok szerint működik, de társasági szerződés helyett akkor kell alapító okiratot készíteni, ha az egyszemélyessé válástól számított egy éven belül nem jelent be újabb tagot.**
- (3) Az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság tagjának felelősségére a minősített többséget biztosító befolyásra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.**

Megszokott jogi képzavar, hogy az egyszemélyes társaság is társaság. Az egyszemélyes társaság megengedhetősége tekintetében Nyugat-Európában zajlottak korábban komoly elméleti viták, az intézményt ellenző szerzők abból indultak ki, hogy a társaság legalább két személy társulását feltételezi, egy személy egyedül társaságot – a józan ész szerint – nem alkothat. A társasági jog közösségi jogi harmonizációja aztán a jogi szabályozás útján oldotta meg a vitát, az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságokról szóló 1989. december 21-i 89/667/EGK tizenkettedik társasági jogi tanácsi irányelvvel, mely kimondja, hogy korlátozott felelősségű társaság egy taggal is alapítható, illetve az is megengedett, hogy a társaság összes üzletrészét egyetlen tag szerezzze meg.

Az egyszemélyes társaság esetén a létesítő okirat elnevezése nem társasági szerződés, hanem alapító okirat (3:94. §), lévén az egyedüli tag, azaz az alapító nem önmagával szerződik, hanem egyoldalú nyilatkozattal dönt úgy, hogy kft.-t alapít, és ennek érdekében kötelezettséget vállal. Az alapító okiratot formailag és tartalmilag azonban már a társasági szerződésre vonatkozó szabályok mentén kell megszerkeszteni.

Az egyszemélyes társaság alapítása esetén a vagyoni hozzájárulás teljesítésére vonatkozó szabályok némileg eltérnek a több tag által alapított társaság esetében irányadó szabályoktól, aminek dogmatikai oka nehezen határozható meg. Az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság üzletrésze továbbá nem állhat több tag közös tulajdonában (BDT2007.1673.).

A 3:208. § (3) bekezdése új szabályként kimondja, hogy az egyszemélyes társaság tagjára a minősített többséggel rendelkező tagra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni (lásd a 3:324. §-nál). Ennek oka, hogy a korábbi bírói gyakorlat szerint (pl. BDT2009.2072.) az egyedüli tag nem volt minősített befolyással rendelkező tagnak tekinthető (mert nincs taggyűlés, ahol a minősített többséget gyakorolhatná). Ebből következően a jövőben azt a tagot is terhelni fogja a 3:324. § (1) bekezdése szerinti közzétételi kötelezettség, aki a kft. üzletrészeinek 100%-át szerzi meg.

3:209. § [Egyszemélyes társaság működése]

- (1) Az egyszemélyes társaság és annak tagja közötti szerződést közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni.**
- (2) Egyszemélyes társaság a saját üzletrészét nem szerezheti meg.**

(3) Ha az egyszemélyes társaság az üzletrész felosztása vagy a törzstőke felemelése folytán új tagokkal egészül ki és így többszemélyes társasággá válik, a tagok kötelesek az alapító okiratot társasági szerződésre módosítani.

Az egyszemélyes társaság kívülről, partnerei szempontjából ugyanúgy működik, mint egy többszemélyes társaság. E társaság belső működése azonban – részben a dolog természete, részben a vonatkozó jogi szabályozás szerint – már eltér a többszemélyes társaság belső működésétől. Így egyszemélyes társaságnál nem működik taggyűlés: a taggyűlés hatáskörébe tartozó kérdésekben az egyedüli tag dönt [3:109. § (4) bekezdés]. Egyszemélyes társaság a saját (egyetlen) üzletrészét sem szerezheti meg, de az nem tilos, hogy újabb egyszemélyes társaságot alapítson.

Az egyszemélyes társaság az egyedüli tagjához képest elkülönült jogalany, külön vagyonnal, ugyanakkor a társaság működése felett az egyedüli tag döntő befolyást gyakorol (ilyenkor a leghelyesebb azt a kifejezést használni, hogy a társaság a tag tulajdona), különös tekintettel a 3:112. § (3) bekezdésére, miszerint az egyedüli tag az ügyvezetőnek kötelező írásbeli utasítást adhat. Ennélfogva indokolt az az előírás, miszerint a társaság és az egyedüli tagja közötti esetleges szerződéseket nemcsak írásba kell foglalni, hanem annak formája is minősített kell, hogy legyen: közokirat vagy teljes bizonyító erejű magánokirat.

Természetesen nem kizárt, hogy az egyszemélyes társaságba az üzletrész értékesítése, felosztása, netán tőkeemelés folytán több tag kerül be, minek következtében az alapító okiratot társasági szerződésre kell módosítani, és a továbbiakban a társaság a többtagú kft.-re vonatkozó általános szabályok szerint működik tovább.

Véleményünk szerint ezek az egyszemélyes társaságra vonatkozó speciális szabályok – a törvényes működés biztosítása, illetőleg hitelezővédelmi okokból – kőgensék.

XIV. CÍM RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

XXXI. Fejezet Általános rendelkezések

3:210. §

[A részvénytársaság fogalma]

A részvénytársaság olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott számú és névértékű részvényből álló alaptőkével működik, és a részvényes kötelezettsége a részvénytársasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki. A részvénytársaság kötelezettségeiért a részvényes – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – nem köteles helytállni.

A részvénytársasági forma magán hordozza a gazdasági társaságok általános jellemzőjét, hogy üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására jön létre. A Ptk. a részvénytársaság fogalmát a korábbi szabályozással tartalmilag azonos módon határozza meg. A társasági forma lényegi eleme, hogy a részvénytársaság tagjai a részvényesek – a személyegyesítő jellegű, a tagok vagy valamely tag mögöttes helytállási kötelezettségével működő közkereseti társaság és betéti társasággal szemben – magánvagyonukkal nem tartoznak helytállni a társaság tartozásaiért, a kötelezettségük a vállalt vagyoni hozzájárulás teljesítésére terjed ki. Kizárólag a részvénytársasági forma

sajátossága, hogy a részvénytársaság a tagsági jogokról értékpapírt, részvényt bocsát ki. Érdemes utalni arra, hogy a 3:1. § (4) bekezdés, a 3:4. § (4) bekezdés és a 3:89. § alapján a részvénytársaság fogalma körébe vont elemek a formakényszer elve alapján a részvénytársasági forma fogalomalkotó elemei. (Vagyis részvényekből áll az alaptőke, részvényesek vagyoni hozzájárulást teljesítenek stb.) Utalni lehet továbbá arra, hogy a Ptk. e címben következetesen részvényesről rendelkezik, összhangban a 3:90. § (4) bekezdésével. Emlékeztetni lehet továbbá a jogi személyek általános szabályai közül a 3:11. §-ra, amely eltérést nem engedő szabályként, tilalomként rögzíti, hogy a részvénytársaság kivételével tagsági jogokról nem lehet értékpapírt kibocsátani.

3:211. § [A részvénytársaság működési formája]

- (1) Az a részvénytársaság, amelynek részvényeit tőzsdére bevezették, nyilvánosan működő részvénytársaságnak (nyrt.) minősül.**
- (2) Az a részvénytársaság, amelynek részvényei nincsenek bevezetve tőzsdére, zártkörűen működő részvénytársaságnak (zrt.) minősül.**
- (3) A működési forma megváltoztatásához a közgyűlés legalább háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozatára van szükség; e határozat a zártkörűen működő részvénytársaság nyilvánosan működő részvénytársasággá alakulása esetén a részvénytársaság részvényeinek tőzsdére történő bevezetésével, nyilvánosan működő részvénytársaság zártkörűen működő részvénytársasággá alakulása esetén a részvények tőzsdéről történő kivételével válik hatályossá.**

Míg a Ptk. más társasági formák esetében alapvető változásokat nem hoz, addig a részvénytársasági szabályozásban két fontos eltérést is meghatároz. Az egyik a zártkörű működés és a nyilvános működés tartalmának meghatározása, a másik a részvénytársaság alapításának szabályai.

Az a részvénytársaság, amelynek részvényeit a tőzsdére bevezették, nyilvánosan működő részvénytársaságnak minősül. E rendelkezés szűkebb körben vonja meg a nyilvános működés határait, mint a korábbi társasági jogi szabályok, ugyanakkor e rendelkezés természetesen nem zárja ki, hogy a társaságnak tőzsdei kereskedésen kívüli részvényei is legyenek. A tőzsde fogalmát a Ptk. 8:1. § (5) bekezdése határozza meg. A Ptk. alkalmazásában tőzsdének minősül a székhely szerinti állam felügyeleti hatóságának engedélyével rendelkező olyan piac is, amelyen értékpapírokkal kereskednek. E rendelkezés a tőkepiaci fogalmak közül a szabályozott piac fogalmához áll a legközelebb, azonban nem teljesen azonos azzal. Az egyik fontos eltérés, hogy míg a hazai tőkepiaci meghatározás az Európai Unión belüli tőzsdére és tőkepiacra vonatkozik, addig a Ptk. szerinti fogalom ennél sokkal tágabb világméretű fogalmat fed le.

A zártkörű működés körét a Ptk. negatív megközelítéssel határozza meg, és azt mondja, hogy zártkörűen működő részvénytársaságnak minősül az a részvénytársaság, amelynek részvényei nincsenek bevezetve tőzsdére. A Ptk. 3:218. § (2) bekezdése alapján az is kijelenthető, hogy zrt. esetében tőzsdén kívüli nyilvános forgalomba hozatal sem képzelhető el; zártkörűen működő részvénytársaság csak zártkörben hozhat forgalomba részvényt.

A részvénytársaság működési formájának a fentiek szerinti módosulása átmeneti rendelkezések megalkotását is szükségessé tette. A Ptk. 14. § (1) bekezdése rögzítette, hogy a Ptk. hatálybalépésekor, vagyis 2014. március 15-ét követően nyilvánosan működő részvénytársaság nem alapítható, bejegyzése iránt kérelem sem nyújtható be a cégbírósághoz. E rendelkezésnek a lényegi eleme a második fordulata, hiszen

a nyilvánosan működő részvénytársaság vonatkozásában bejegyzési kérelem 2014. március 15-ét követően akkor sem (volt) beadható, ha az alapításra – alakuló közgyűlésre – 2014. március 15-ét megelőzően került sor. A már működő részvénytársaságokra is átmeneti szabályt állapított meg a Ptk. 14. §-a, és kimondta, hogy azoknak a nyilvánosan működő részvénytársaságoknak, amelyeknek a részvényei nem voltak bevezetve a tőzsdére, 2016. március 15-éig kellett megvalósítaniuk a részvények tőzsdei bevezetését, vagy határozniuk működési formájuk megváltoztatásáról, átalakulásukról, egyesülésükről. Természetesen megfelelő döntés lehetett a Ptk. 10. § alapján az is, ha a részvénytársaság jogutód nélküli megszűnéséről határozott 2016. március 15-éig.

A Ptk. a formakényszer szabályában [3:89. § (2) bekezdés] rögzítette közös társasági szabályként, hogy a társaság nevében a gazdasági társaság formájára vonatkozó elnevezést vagy annak e törvényben meghatározott rövidítését kell feltüntetni. Ebből következően a részvénytársasági szabályok között nem mond ki külön névviselési szabályt, ugyanúgy, ahogyan más társasági formák esetében sem, hanem a definícióba ékelten utal a rövidítésre. A részvénytársasági forma annyiban speciális, hogy míg a társasági forma a részvénytársaság, a hosszú elnevezésében mégsem használhatja a társaság csak a részvénytársaság kifejezést, hanem utalnia kell a működési formájára. Erre a Ptk. úgy mutat rá, hogy a részvénytársaság fogalmának meghatározásában nem jelöl rövidítést – ellentétben a többi társasági formával – hanem a működési formáknál jelöli zárójelben a „zrt.”, illetve az „nyrt.” jelölést. Változatlanul érvényesül tehát az a szabály, hogy az adott részvénytársaság nevében a működési formát is fel kell tüntetni, erre vonatkozó kifejezett rendelkezés nélkül is.

A Ptk. a 2006-os Gt.-vel tartalmilag azonos módon rendelkezik arról, hogy a működési forma megváltoztatásához a közgyűlés legalább háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozata szükséges. A 3:4. § alapján lehetőség van arra, hogy a közgyűlés más szervre delegálja az alapszabályban e kérdésben való döntést, illetve lehetőség van az alapszabályban e kérdés vonatkozásában alacsonyabb szótöbbség előírására is, azonban nem tűnik életszerűnek, hogy a részvénytársaságok e kérdésekben el kívánának térni a Ptk.-tól. Új rendelkezésként rögzíti, hogy a közgyűlési döntés a szükséges hatósági, engedélyezési, tőkepiaci eljárások sikeres lefolytatásával válik hatályossá; a zártkörűen működő részvénytársaság nyilvánosan működő részvénytársasággá alakulása esetén a részvénytársaság részvényeinek tőzsdére történő bevezetésével, nyilvánosan működő részvénytársaság zártkörűen működő részvénytársasággá alakulása esetén a részvények tőzsdéről történő kivezetésével. Indokolt rámutatni arra, hogy a működési forma megváltozása nem minősül átalakulásnak, így a vonatkozó eljárást nem kell lefolytatni, hanem társasági jogi értelemben „csupán” a létesítő okirat módosítására kerül sor.

3:212. § *[Alaptőke]*

- (1) Az összes részvény névértékének összege a részvénytársaság alaptőkéje.**
- (2) A zártkörűen működő részvénytársaság alaptőkéje nem lehet kevesebb ötmillió forintnál. A nyilvánosan működő részvénytársaság alaptőkéje nem lehet kevesebb húszmillió forintnál.**
- (3) A pénzbeli hozzájárulás összege alapításkor nem lehet kevesebb az alaptőke harminc százalékánál.**
- (4) A részvény névértéken alul történő kibocsátása semmis. A névértéken aluli kibocsátásból eredő károkért harmadik személyekkel szemben a részvénytársaság nyilvántartásba való bejegyzését megelőzően történt kibocsátás esetén az alapítókat, a nyilvántartásba való bejegyzést követően történt kibocsátás esetén a társaságot**

terheli felelősség a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint. Több alapítót a felelősség egyetemlegesen terheli.

- (5) A részvénynévértéke meghatározható az alaptőke mindenkor összegének hányadában (hányadrészvény). Ilyen esetben a részvényen a részvény által megtestesített hányadot kell feltüntetni, és az alaptőke összegét a részvényen nem kell megadni.**

A Ptk. változatlanul fenntartja az alaptőke fogalmát, amely egyébként a részvénytársaság fogalmából is következik. A részvénytársaság alaptőkéje az összes részvény névértékének összege. A Ptk. változatlanul hagyja a zrt.-re és az nyrt.-re irányadó minimális alaptőkeösszeget. Visszahozza ugyanakkor azt a szabályt, hogy alapításkor a pénzbeli hozzájárulás összegének el kell érnie az alaptőke harminc százalékát. A szabályozás ugyanis abból indul ki, hogy tőkeegyesítő társaság esetében elvárható a tagoktól, hogy valóban rendelkezzenek tőkével, és ezzel is kifejezésre juttassák a társaság alapítására irányuló szándékuk komolyságát. E rendelkezés eltérést nem engedő szabály. Ez a Ptk. 3:4. §-ának megfelelő értelmezéséből vezethető le. A Ptk. 3:4. § (2) bekezdése értelmében a tagokat (részvényeseket) az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk, valamint a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása során illeti meg a törvény rendelkezéseitől való eltérés lehetősége. Minden olyan kérdés, amely az így meghatározott szerződéses szabadság körén kívül esik, eltérést nem engedőnek minősül. Ilyenek elsődlegesen azok a feltételek, amelyeket a Ptk. a jogi személy létrejöttéhez, állam (bíróság) általi elismeréséhez, bejegyzéséhez szükséges feltételként határoz meg. Az alapításkor tehát minden esetben igazolni kell a megfelelő arányú pénzbeli vagyron befizetését. Ugyanakkor a pénzbeli és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás arányát a törvény csak alapításkor határozza meg, vagyis a működés során az alaptőke emelések (esetleges leszállítása) ezt az arányt már nem kell betartani. (Figyelemmel arra, hogy részvénytársaság alapításának előkészítése hosszabb időt is igénybe vehet, a Ptké. 17. §-a úgy rendelkezik, hogy a Ptk. hatálybalépésekor már bejegyzés alatt álló társaságnak a pénzbeli és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás arányára vonatkozó előírásnak nem kell megfelelni. Annak érdekében, hogy a már működő társaságoknak a Ptk. hatálya alá rendeződése során se merülhessen fel kétség, a Ptké. kimondja azt is, hogy a pénzbeli és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás arányára vonatkozó előírást a már működő társaságokra sem kell alkalmazni.) Utalni lehet arra továbbá, hogy a rendelkezés nem az egyes részvényesek hozzájárulásához képest határozza meg az arányt, hanem az alaptőkéhez viszonyítottan, így a szükséges pénzbeli vagyoni hozzájárulást akár egy részvényes is biztosíthatja.

A 2006-os Gt.-hez hasonlóan a Ptk. is tiltja a névérték alatti kibocsátást, hiszen az egyrészt a hitelezők szempontjából lenne visszas, másrészt általában is torzítaná a részvénytársaságról a cégjegyzék adatai alapján kialakítható képet; összességében kiüresítené a tőkekövetelmény mögötti garanciális elemet. A névérték alatti kibocsátásért való felelősség szabályai körében a Ptk. annyiban pontosít, amennyiben azt a Ptk. megújított felelősségi szabályaihoz igazítja. Vagyis a társaság bejegyzése előtt – jogi személy nem lévén – az alapító részvényesek, a bejegyzést követően a társaság felel a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint a harmadik személyekkel szemben az okozott károkért.

A Ptk. fenntartja a hányadrészvényre vonatkozó szabályozást azzal, hogy kimondja, hogy a részvényen az alaptőke összegét nem kell feltüntetni. Ezzel rugalmasabb szabályozást biztosít a hányadrészvényt választó társaságoknak, mert az alaptőke változása immár nem befolyásolja a részvény adatait.

XXXII. Fejezet

A részvény

1. Általános szabályok, a részvény előállítási módja

3:213. § [A részvény]

- (1) A részvény a kibocsátó részvénytársaságban gyakorolható tagsági jogokat megtestesítő, névre szóló, névértékkel rendelkező, forgalomképes értékpapír.**
- (2) Ha a részvénynek több tulajdonosa van, a részvénytársasággal szemben egy részvényesnek számítanak; jogaikat közös képviselőjük útján gyakorolhatják, és a részvényest terhelő kötelezettségeikért egyetemlegesen kötelesek helytállni.**

A Ptk. tartalmilag azonosan határozza meg a részvény fogalmát, vagyis a részvény értékpapír, amely tagsági jogokat testesít meg, névre szól, névértékkel rendelkezik és forgalomképes. A Ptk. a fogalom meghatározás körében értelemszerű pontosítást tesz, vagyis kimondja, hogy a részvény a kibocsátó részvénytársaságban gyakorolható jogokat testesíti meg.

A részvényes a részvény által tudja részvényből folyó jogait gyakorolni [6:565. § (3) bekezdés], a kibocsátó társasággal szembeni joggyakorlásához továbbá az is kell, hogy részvényesi minőségét a részvénykönyvbe bejegyezzék [3:254. § (1) bekezdés].

A részvény névre szóló lehet. A részvény forgalomképes, azonban a részvény átruházása az alapszabályban korlátozható, vagy a társaság beleegyezéséhez köthető (3:219. §). Vannak továbbá olyan sajátos helyzetű részvénytársaságok, amelyek részvénye külön törvény rendelkezése alapján nem forgalomképes (MNB, MFB).

A Ptk. változatlanul ismeri és elismeri a közös tulajdonban álló részvény lehetőségét. Ha a részvénynek több tulajdonosa van, a társasággal szemben egy részvényesnek számítanak, és közös képviselőjükön keresztül élnek jogaikkal. Arra vonatkozóan, hogy a tulajdonosok hogyan dönthetnek egyes kérdésekben, egymáshoz való viszonyukat hogyan szabályozzák, nem társasági jogi kérdés, hanem azt a tulajdonosok a közös tulajdonra vonatkozó szabályok alapján rendezhetik. A tulajdonosok által kialakított belső döntés fog kifele, tipikusan a társaság felé, mint a részvényes nyilatkozata megjelenni, a közös képviselő eljárása révén.

3:214. § [A részvény előállítási módja]

- (1) A zártkörűen működő részvénytársaság részvényei nyomdai úton vagy dematerializált formában állíthatók elő; a nyomdai úton előállított részvény dematerializált részvénné, a dematerializált részvény nyomdai úton előállított részvénné alakítható át.**
- (2) Nyilvánosan működő részvénytársaság részvényei dematerializált formában állíthatók elő.**

A Ptk. fenntartja társasági jogban a nyomdai úton előállított és a dematerializált formában előállított részvény lehetőségét. Fenntartja azt a lehetőséget, hogy a zártkörűen működő részvénytársaság szabadon döntheti el, hogy nyomdai részvényei vagy dematerializált részvényei vannak. Annyiban hoz változást, hogy lehetővé teszi, hogy nemcsak a nyomdai részvény legyen dematerializált formára átalakítható, hanem immár fordítva is lehetséges az átalakítás. Zártkörűen működő részvénytársaság tehát

a dematerializált részvényeit nyomdai részvényekké alakíthatja működése során. Mindkét eljárást a Tpt. szabályozza.

Nyilvánosan működő részvénytársaság részvényei továbbra is csak dematerializált részvények lehetnek.

3:215. § [A nyomdai úton előállított és a dematerializált részvény fogalma]

- (1) Nyomdai úton előállított részvény az erre feljogosított nyomda által előállított okirat, amely tartalmazza legalább**
  - a) a kibocsátó részvénytársaság cégnevét és székhelyét;**
  - b) a részvény sorszámát, sorozatát és névértékét;**
  - c) az első részvényes nevét;**
  - d) a kibocsátás alapjául szolgáló alapszabály, illetve alapszabály-módosítás keltét;**
  - e) az alaptőke nagyságát vagy a részvény által megtestesített alaptőkehányadot, és a kibocsátott részvények számát;**
  - f) a kibocsátó részvénytársaság képviselőinek a cégjegyzés szabályai szerinti aláírását; és**
  - g) az értékpapír kódját.**
- (2) A nyomdai úton előállított részvény szükség szerint tartalmazza**
  - a) a részvényfajta, részvényosztály, illetve részvénytársasághoz fűződő, az alapszabályban meghatározott jogokat;**
  - b) a szavazati jog esetleges korlátozását;**
  - c) a részvény átruházásának korlátozása vagy annak a részvénytársaság beleegyezéséhez kötése esetén a korlátozás tartalmát, vagy a részvénytársaság beleegyezési jogát.**
- (3) A dematerializált részvény olyan dematerializált értékpapír, amely a nyomdai úton előállított részvény tartalmi elemeit foglalja magában azzal az eltéréssel, hogy**
  - a) a részvényes nevét, valamint az azonosításhoz szükséges egyéb adatait az értékpapír-számlavezető által a részvényes javára vezetett értékpapírszámla tartalmazza,**
  - b) nincs sorszáma; és**
  - c) nem tartalmazza a kibocsátó részvénytársaság képviselőinek aláírását.**
- (4) Ha a részvényben rögzített adatok megváltoznak, a társaság köteles a változással érintett nyomdai úton előállított részvényeket – az alaptőke felemelésénél megállapított szabályok megfelelő alkalmazásával – kicserélni vagy felülbélyegezni, dematerializált részvény esetén annak tartalmát módosítani.**

A részvények tartalmi követelményei tekintetében a Ptk. változatlan szabályokat rögzít, csupán pontosító elemekben tér el a 2006-os Gt.-től. Így például nyomdai úton előállított részvénytől rögzíti, hogy azt az erre feljogosított nyomda állítja, állíthatja elő, és hogy a részvényen az első részvényes nevét kell feltüntetni.

Tételes társasági jogi szabályként rögzíti a (4) bekezdés, hogy ha a részvényben rögzített adatok megváltoznak, a társaság köteles az okirati formájú részvényeit felülbélyegezni vagy kicserélni, dematerializált részvény esetén annak tartalmát módosítani. Ilyen kifejezett szabályt a 2006-os Gt. nem tartalmazott, a részvénytársaságoknak a jelenleg is hatályos, az egyes értékpapírok előállításának, kezelésének és fizikai megsemmisítésének biztonsági szabályairól szóló 98/1995. (VIII. 24.) Korm. rendelet rendelkezései szerint kellett eljárniuk. Utalni lehet arra, hogy bár a Ptk. alapján bármely adat változása esetén a részvényt módosítani kell, kizárólag

a részvénytársaság képviselőinek változása értelemszerűen nem érinti a részvény tartalmát. Ennek oka, hogy a részvény mint értékpapír a kibocsátó jognyilatkozatát rögzíti. Ha a részvény tartalma (részvényesi jogok) tekintetében változás nem történik, vagyis nincs új társasági jognyilatkozat, a képviselők személyének változása miatt a részvényt nem kell módosítani. Indokolatlannak tűnik a részvénytársaság névváltoztatása vagy székhelyváltoztatása okán is a társaságokat adminisztratív, azonban – nyomdai részvényeknél – jelentős költséggel járó eljárásra kötelezni, hiszen ugyanúgy, mint a képviselők esetében, a cégadat változása sem érinti valójában a kibocsátáskori nyilatkozat tartalmát. A cégnév és a székhely adataiban bekövetkezett változás részvényen való átvezetésének elmaradása nem veszélyezteti a forgalom biztonságát, hiszen a cégjegyzék olyan közhiteles nyilvántartás, amelyből kétség nélkül megállapítható a hatályos cégadat. Erre figyelemmel álláspontunk szerint célszerűbb lett volna arról rendelkezni, hogy a cégadatokban való változást a részvénytársaságnak akkor kell átvezetnie a részvényen, ha más részvénybeli adat is változik (alaptőke, részvény névértéke stb.).

3:216. § [A részvény kiadásának és jóváírásának feltételei]

- (1) A részvényes a részvénytársaságnak a nyilvántartásba történő bejegyzése és az alaptőke vagy – ha a részvények névértéke és kibocsátási értéke eltérő – a részvények kibocsátási értékének teljes befizetése után igényelheti a neki járó nyomdai úton előállított részvény kiadását vagy a dematerializált részvény értékpapírszámlán történő jóváírását.**
- (2) A részvénytársaság az (1) bekezdésben foglaltak teljesülését követő harminc napon belül akkor is köteles intézkedni a részvények haladéktalan előállításáról, ha ilyen részvényesi igény nem merült fel.**
- (3) Semmis az a részvény, amelyet a részvénytársaságnak a nyilvántartásba történő bejegyzése és az alaptőke vagy a részvények kibocsátási értékének teljes befizetése előtt állítanak ki.**

A Ptk. változatlan tartalommal szabályozza a részvények kiadásának, jóváírásának feltételeit. Fontos hangsúlyozni, hogy továbbra is kettős feltételrendszer érvényesül, vagyis szükséges, hogy a társaságot bejegyezzék, továbbá, hogy az alaptőke (ha a részvények névértéke és kibocsátási értéke eltér, a kibocsátási érték) teljes egészében befizetésre kerüljön. Ebből következik, hogy a részvény kiadása nem az adott részvényes vagyoni hozzájárulásának teljesítésétől függ, hanem akkor lehetséges, amikor minden részvényes valamennyi vagyoni szolgáltatását (pénzbeli és nem pénzbeli) teljesítette.

A Ptk. fenntartja azt a szabályt, amely szerint semmis az a részvény, amelyet a részvénytársaság bejegyzése és az alaptőke rendelkezésre bocsátása előtt állítanak elő.

Figyelemmel arra, hogy új részvényekkel történő alaptőke-emelés esetében a vagyoni hozzájárulás szolgáltatásának esedékességére vonatkozó szabályokat alkalmazni lehet, vagyis lehetséges, hogy az alaptőke-emelés bejegyzéséig a teljes felemelt alaptőke még nincs hiánytalanul rendelkezésre bocsátva, továbbá figyelemmel a semmisségi klauzulára, alaptőke-emelés során sem lehet a felemelt alaptőke teljes rendelkezésre bocsátása előtt az új részvényeket kiadni. A teljes befizetésig ideiglenes részvény kibocsátására van mód.

3:217. § [Összevont címletű részvény]

- (1) **Ha részvények nyomdai úton történő előállításánál több, azonos sorozatba tartozó részvényt – az alapszabály rendelkezése alapján vagy a részvényes kérésére – egy részvényokiratba foglalva állítanak elő, az összevont címletű részvénybe foglalt részvényekhez kapcsolódó jogok a részvényeket önállóan megilletik.**
- (2) **A részvényes kérésére az összevont címletű részvényt kisebb címletű összevont részvényekre, illetve az alapszabályban az adott részvénytársaságra meghatározott névértékű részvényekre kell bontani, ha az átalakítás költségeit a részvényes megtéríti.**

A Ptk. is szabályozza az összevont címletű részvényt. Tételes szabállyal rögzíti, hogy az összevont címlet nyomdai úton előállított részvények esetében értelmezhető. (A 2006-os Gt. erről nem szólt, azonban ez következett a korábbi szabályokból is.)

3:218. § [A részvény forgalomba hozatala]

- (1) **A részvények forgalomba hozatala zártkörűen vagy nyilvánosan történhet.**
- (2) **A zártkörűen működő részvénytársaság részvényei – a részvénytársaság működési formájának megváltoztatásához kapcsolódó forgalomba hozatalt kivéve – olyan módon hozhatók forgalomba, ami a tőkepiacról szóló szabályok szerinti tájékoztató, minimum tájékoztató készítési kötelezettséget nem von maga után és nem jelent tőzsdei bevezetést sem.**

A Ptk. külön is rendelkezik a részvény forgalomba hozatalának módjairól, ugyanakkor a zártkörű és a nyilvános kibocsátás szabályait a Tpt. szabályai határozzák meg. A Tpt. 5. § (1) bekezdés 50. pontja értelmében a kibocsátás az értékpapír tulajdonjogának első ízben való keletkeztetésére irányuló eljárás.

A kibocsátási módra vonatkozó szabálynak két társasági jogi szempontból fontos eleme van. Az egyik, hogy nyilvános kibocsátásról csak a részvénytársaság működése során beszélhetünk. Ennek oka, hogy részvénytársaság csak zárt körben alapítható, és az alapítás során a részvényeseket és az alaptőkét nyilvános felhívás útján nem lehet gyűjteni.

A másik fontos szabály, hogy zártkörűen működő részvénytársaság részvényei nyilvánosan nem hozhatóak forgalomba. Ebből következően a nyilvánosan működő részvénytársaság az, amely bármilyen módon forgalomba hozhatja a részvényeit – nyilvánosan és zártkörben is –, és azok részt vehetnek a tőzsdei kereskedésben, és az azon kívüli nyilvános kereskedésben is. (Ahhoz, hogy a részvénytársaság nyilvánosan működő részvénytársaságnak minősüljön, a tőzsdére a részvényeinek egy részét be kell vezetnie természetesen, hiszen az fogalmi elem, azonban kibocsáthat a tőzsdére bevezetett részvényein túl egyéb részvényfajtákat, részvényosztályokat, részvénytársaságokat is.) A zártkörűen működő részvénytársaságnak azonban csak a Tpt. szabályai szerinti zártkörben lehetnek forgalomban a részvényei. E szabály alól egy kivétel van, ha zártkörűen működő részvénytársaság nyilvánosan működő részvénytársasággá kíván alakulni. Ebben az esetben egymással párhuzamosan zajlanak a részvénytársaság szervezeti változásai és a tőkepiaci folyamatok, a tőzsdei bevezetéshez szükséges nyilvános felhívást még a zártkörűen működő részvénytársaságnak kell megtennie. A (2) bekezdés így – a főszabály alóli kivételként – mondja ki, hogy a zártkörűen működő részvénytársaság részvényei nyilvános forgalomba akkor kerülhetnek, ha az a társaság működési formájának megváltoztatásához szükséges.

3:219. § [A részvényátruházás korlátozása]

- (1) Ha a részvénytársaság a részvény átruházását az alapszabályban korlátozza vagy az átruházást a társaság beleegyezéséhez köti, e korlátozások harmadik személyekkel szemben akkor hatályosak, ha a korlátozás és annak tartalma a részvényből, dematerializált részvény esetén az értékpapírszámla adataiból kitűnik.**
- (2) Ha a részvényre szerződéssel elővásárlási jogot, visszavásárlási jogot, eladási vagy vételi jogot kötöttek ki, az a részvénytársasággal, illetve harmadik személyekkel szemben akkor hatályos, ha az a részvényből, dematerializált részvény esetén az értékpapírszámla adataiból kitűnik.**

A részvénytársaság a részvény átruházását az alapszabályban korlátozhatja, illetve sajátos korlátozásként a társaság beleegyezéséhez kötheti. E korlátozás harmadik személyekkel szemben csak akkor hatályos, ha az a részvényből is kitűnik. Ez egyébként a 3:215. § (2) és (3) bekezdéséből is következik. A Ptk. a korlátozás lehetőségét nem csak a zrt.-nek biztosítja, így ilyen rendelkezést a nyrt. alapszabálya is tartalmazhat azzal, hogy a tőzsdei kereskedésbe vont részvények tekintetében ilyen korlátozás nem érvényesülhet.

A részvényes is köthet olyan szerződést, amely a részvény tekintetében elővásárlási jogot, visszavásárlási jogot, eladási vagy vételi jogot keletkeztet. Ebben az esetben szintén szükséges, hogy a jog a részvényből kitűnjön. Ellenkező esetben az sem a részvénytársasággal, sem a részvényt megszerző harmadik személlyel szemben nem hatályos.

Mindkét rendelkezés a visszavásárlási, az eladási vagy vételi jog harmadik személlyel [ideértve a (2) bekezdés tekintetében a részvénytársaságot is] szembeni hatálytalanságáról rendelkezik, vagyis, ha a részvényből a korlátozás, más megillető jogosultság nem derül ki, a részvény megszerzője tulajdont szerez függetlenül az alapszabályi, szerződési rendelkezésektől.

3:220. § [Részvényátruházás a társaság beleegyezésével]

- (1) Ha a társaság alapszabálya a részvények átruházásához a részvénytársaság beleegyezését írja elő, az alapszabályban meg kell határozni azokat az okokat is, amelyek a beleegyezés megtagadásához vezethetnek. A beleegyezésről való döntés az igazgatóság hatáskörébe tartozik.**
- (2) Ha az igazgatóság a részvényre vonatkozó átruházási szándék bejelentésétől számított harminc napon belül nem nyilatkozik, a beleegyezés megadottnak tekintendő.**

A Ptk. részletezi a részvényátruházás korlátozásának azt az esetét, amikor az alapszabály a társaság beleegyezéséhez köti az átruházási szerződés hatályosságát. A 2006-os Gt.-hez képest a Ptk. más megközelítést alkalmaz. A 2006-os Gt. kimondta, hogy a társaság beleegyezése csak fontos okból tagadható meg, továbbá egy konkrét példát is tartalmazott; ha a részvényt a részvénytársaság versenytársa kívánna megszerezni, a beleegyezés megtagadható volt.

A 2006-os Gt. és a Ptk. szerint is az alapszabályban kell meghatározni azokat az okokat, amelyek a beleegyezés megtagadásának alapját jelenthetik, de a Ptk. már nem kapcsol ezen okokhoz általános elvárását (fontos ok) és példálódzó módon sem irányítja az alapszabályba foglalható okok tartalmát, súlyát. A társaság tehát jelentős szabadságot élvez. A beleegyezésről szóló döntés meghozatalát az igazgatóság hatásköréiként jelöli, azonban a 3:4. § (2) bekezdése alapján ez más társasági szerv hatáskörébe is sorolhatja az alapszabály.

Az igazgatóság eljárására a korábbi szabályokat tartja fenn azzal, hogy arra nem utal, hogy az átruházási szándékról írásban kell a társaságot tájékoztatni. E tekintetben a gazdasági társaságok közös szabályai adnak eligazítást, a jognyilatkozatok megtételének módjáról és idejéről rendelkező §-ban (3:91. §). A döntés meghozatalának határidejére, a döntés elmaradásának jogkövetkezményére vonatkozó rendelkezések álláspontunk szerint a részvénytársaság vonatkozásában kógensenek, attól az alapszabály nem térhet el. E kérdés ugyanis nem szervezeti-működési jellegű, hanem épp ellenkezőleg, a részvényesektől és a részvénytársaságtól elkülönült harmadik személyekkel kapcsolatos rendelkezést rögzít ehelyütt a Ptk. Az igazgatóság döntése társasági határozat. Ennek azért van jelentősége, mert így az igazgatóság határozata a jogi személy határozatának minősül, így a részvényt szerezni kívánónak a jogi személlyel szemben kell igényét érvényesítenie, ha vitatja az igazgatóság döntését.

3:221. § [Részvény jogosultjának megállapítása]

- (1) Nyomdai úton előállított részvény tulajdonjogának nem átruházás jogcímén történő átszállása esetén az új részvényes kérésére az igazgatóság a tulajdonosváltozást a tulajdonszerzést igazoló okiratok alapján a részvény hátoldalán vagy toldatán – a tulajdonosváltozást igazoló okirat megjelölése mellett – átvezeti. A tulajdonosváltozás igazgatóság általi átvezetése a forgatmányi láncolat részét képezi.**
- (2) Dematerializált részvény nem átruházás jogcímén történő megszerzése esetén a korábbi részvényes értékpapírszámlájának megterhelését és a megszerzendő részvényeknek az új részvényes értékpapírszámláján való jóváírását az értékpapírszámlavezető az új részvényes kérelmére, a tulajdonszerzést igazoló okirat alapján hajtja végre.**

A Ptk. a részvény tulajdonjogának a nem átruházás jogcímén történő átszállása körében a 2006-os Gt.-hez képest tartalmi változtatást nem hordoz, a szövegracionalizálás jegyében határozhatóak meg eltérések. Így nem sorolja fel az átruházáson kívüli tulajdonátszállási eseteket (öröklés, közös tulajdon megszüntetése, bírósági határozat, árverés), és nem utal a részvénykönyvi bejegyzésre.

A Ptk. egyértelművé teszi, hogy amikor az igazgatóság a nyomdai úton előállított részvényre – annak hátoldalán vagy toldatán – a tulajdonszerzést igazoló okirat alapján a tulajdonosváltozást átvezeti, nem forgatmányoz, hanem pótolja a forgatmányt a forgatmányi láncolatban.

2. Saját részvény

3:222. § [Saját részvény]

- (1) A részvénytársaság az alaptőke huszonöt százalékát meg nem haladó mértékben megszerezheti az általa kibocsátott részvényeket. A saját részvények mértékének megállapításánál a részvénytársaság tulajdonaként kell figyelembe venni a részvénytársaság többségi befolyása alatt álló jogi személy – ideértve a külföldi székhellyel rendelkező, a rá irányadó jog szerint korlátolt felelősségű társaságnak vagy részvénytársaságnak minősülő gazdasági társaság – tulajdonában álló részvényeket is. A részvénytársaság tulajdonában álló részvényként kell figyelembe venni azokat a részvényeket is, amelyeket tulajdonosuk a részvénytársaság javára**

- szerzett meg vagy tart magánál, továbbá azokat a saját részvényeket, amelyeket a részvénytársaság követelés biztosítékául fogad el.**
- (2) A részvénytársaság az alapítás vagy az alaptőke felemelése során nem szerezheti meg saját részvényeit.**
  - (3) Tilos azoknak a részvényeknek saját részvényként történő megszerzése, amelyek névértékének, illetve kibocsátási értékének teljes befizetése vagy rendelkezésre bocsátása nem történt meg.**
  - (4) A részvénytársaság saját részvényeit ellenérték fejében akkor szerezheti meg, ha az osztalékfizetés feltételei fennállnak. A saját részvények ellenértékét a társaság az osztalékként kifizethető vagyona terhére fizetheti ki.**

A Ptk. is biztosítja a 2006-os Gt.-hez hasonlóan, hogy a részvénytársaság a maga által kibocsátott részvényeket megszerezze. A Ptk. a korábbi – egyébként a biztosítékok egyenértékűvé tétele céljából a részvénytársaságok alapításának, valamint tőkéjük fenntartásának és módosításának tekintetében a tagállamok által a társasági tagok és a harmadik személyek érdekeinek védelmében az Európai Unió működéséről szóló szerződés 54. cikkének második bekezdése szerinti társaságoknak előírt biztosítékok összehangolásáról szóló 2012. október 25-i 2012/30/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvben előírt – szabályokkal egyezően határozza meg azokat a részvényeket, amelyek saját részvénynek minősülnek (részvénytársaság többségi befolyása alatt álló jogi személy; külföldi kft.-nek, rt.-nek minősülő jogi személy, amelyben a társaságnak többségi befolyása fennáll; részvénytársaság javára tartott részvény, követelés biztosítékául szolgáló részvények). A többségi befolyás körében a Ptk. már nem utal annak közvetlen vagy közvetett jellegére, figyelemmel arra, hogy a 8:2. § szerinti fogalom meghatározásban már mindkettő benne foglaltatik.

Utalni lehet arra, hogy a Ptk. az alaptőke felemelésére és leszállítására vonatkozó rendelkezések között mondja ki, hogy nem minősülnek saját részvénynek azok, amelyeket a részvénytársaság a tőkeleszállítás vagy -emelés lebonyolítása érdekében tart birtokában. E részvények nem állnak a részvénytársaság tulajdonában, csupán a törvény értelmében rá háruló adminisztratív eljárásokat folytatja le, szükség esetén a részvényes javára őrizi azokat [lásd 3:315. § (6) bekezdésnél].

A Ptk. ismét korlátot állít fel a saját részvény mértékére vonatkozóan. Eltérő álláspontok ismerhetők meg abban a tekintetben, hogy e mértéktől a részvénytársaság az alapszabályában eltérhet-e, emelve a megszerzhető részvények arányát. E kérdésre a 3:226. § magyarázatánál térünk ki.

A Ptk. egyértelművé teszi, hogy a részvénytársaság saját részvényeit nem szerezheti meg sem az alapítás, sem a működés, sem az alaptőke felemelése során. A (3) bekezdés az ideiglenes részvények megszerzésének tilalmát mondja ki. A Ptk. a korábbi szabályokhoz képest egyértelművé teszi, hogy a saját részvény megszerzésének nem csupán adminisztratív feltétele annak meghatározása, hogy a társaság egyébként fizethetne-e osztalékot, hanem egyrészt garanciális szabály, másrészt e társasági vagyona szolgálhat a részvény megszerzésének fedezetéül is. Nem tartalmazza ugyanakkor azt a 2006-os Gt.-beli rendelkezést, amely szerint az osztalékfizetési feltételek fennálltát a mérlegfordulónapot követő hat hónapon belül lehet figyelembe venni. Az osztalék fogalma, az osztalékfizetés feltételei szoros összefüggésben állnak a társaság Szát. szerinti beszámolójával (mérlegével). A Ptk.-ban az osztalék és az osztalékkelőleg fizetésére vonatkozó szabályokból megállapítható, hogy annak alapja a beszámoló, illetve a közbenső mérleg [3:261. § (1) bekezdés, 3:263. § (1) bekezdés]. A Ptk. 3:261. §-nak az osztalékfizetésre vonatkozó előírása szerint nem kerülhet sor kifizetésre, ha a részvénytársaság saját tőkéje

nem éri el vagy a kifizetés következtében nem érne el a részvénytársaság alaptőkéjét, továbbá ha a kifizetés veszélyeztetné a társaság fizetőképességét. A Szát. 21. § (6) bekezdése alapján, ha jogszabály a vállalkozó saját tőkéjének évközi megállapításáról vagy figyelembevételéről rendelkezik, eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában saját tőke alatt a jogszabály előírásainak megfelelő időpontra, mint mérlegfordulónapra elkészített Szát. szerinti közbenső mérlegben kimutatott saját tőkét kell érteni. A Szát.-tól eltérő jogszabályi rendelkezést nem tartalmaz a saját részvény vonatkozásában a Ptk., így annak megállapítására, hogy a saját részvény megszerzésének feltételei fennállnak-e, az aktuális közbenső mérleg adatai alapján kerülhet sor. Nincs mód tehát korábbi beszámoló- vagy közbenső mérlegfelhasználásra. Az eltérést tiltó klauzulával védett garanciális szabályok esetében fokozottan érvényesülnek a hitelezővédelmi szempontok, a prudens működéshez fűződő elvárások, így nincs arra lehetőség, hogy a Szát.-ból következő közbenső mérleg készítésére vonatkozó kötelezettség a saját részvény megszerzésére irányuló társasági mechanizmusban mellőzhető legyen. Ellenkező esetben ugyanis – két tárgyévi beszámoló közti időszakban – kiüresednének a 3:222. §-ban foglalt, a saját részvény megszerzésének feltételeit meghatározó törvényi kritériumok.

A rendelkezés már nem tartalmazza a szabályozott piacra bevezetett részvények kivezetésekor érvényesülő szabályt. A kivezetés szabályait a Tpt. VI/A. Fejezete tartalmazza.

3:223. § [Döntéshozatal a saját részvény megszerzéséről]

- (1) A saját részvény megszerzésének feltétele, hogy a közgyűlés – a megszerzhető részvények fajtájának, osztályának, számának, névértékének, visszterhes megszerzés esetén az ellenérték legalacsonyabb és legmagasabb összegének meghatározása mellett – előzetesen felhatalmazza az igazgatóságot a saját részvény megszerzésére. A felhatalmazás tizennyolc hónapos időtartamra szól.**
- (2) Nincs szükség a közgyűlés által adott előzetes felhatalmazásra, ha a részvények megszerzésére a részvénytársaságot közvetlenül fenyegető súlyos károsodás elkerülése érdekében kerül sor. Ez a rendelkezés nem alkalmazható a nyilvánosan működő részvénytársaság részvényeinek felvásárlására irányuló nyilvános vételi ajánlattétel esetén.**
- (3) Nincs szükség a saját részvények megszerzéséhez a közgyűlés által adott előzetes felhatalmazásra, ha a részvénytársaság a részvényeket a részvénytársaságot megillető követelés kiegyenlítését célzó bírósági eljárás keretében vagy átalakulás során szerzi meg.**
- (4) Az igazgatóság a soron következő közgyűlésen köteles tájékoztatást adni a saját részvények megszerzésének indokáról és jellegéről, a megszerzett részvények számáról, össznévértékéről, valamint e részvényeknek a részvénytársaság alaptőkéjéhez viszonyított arányáról és a kifizetett ellenértékről.**

A saját részvény megszerzéséről az igazgatóság dönt a közgyűlés felhatalmazása alapján. A közgyűlésnek a saját részvény megszerzésének minden lényeges elemét előzetesen rögzítenie kell, vagyis a megszerzhető részvények fajtáját, osztályát, számát, névértékét, visszterhes megszerzés esetén az ellenérték legalacsonyabb és legmagasabb összegét. A felhatalmazás időtartamát a rendelkezés 18 hónapban határozza meg, azonban a felhatalmazás rövidebb időre is megadható. Hosszabb időtartam megadása már a 3:226. § szerinti klauzulába ütközne. A felhatalmazás ugyanakkor ismételt megadható.

A (2) bekezdés szerint nincs szükség a közgyűlési felhatalmazásra, ha a részvényszerzés célja a részvénytársaságot közvetlenül fenyegető súlyos károsodás elkerülése. Míg a 2006-os Gt. alapszabályi rendelkezés alapján tette lehetővé a közgyűlési felhatalmazás nélküli részvényszerzést, addig a Ptk. ezt már normatív módon biztosítja. Nincs szükség a közgyűlés felhatalmazására akkor sem, ha a részvényt a társaság követelés kiegyenlítése okán bírósági eljárásban szerzi, és – a Ptk. szóhasználata alapján – átalakulás esetén sem. Az átalakulás szó használata hiba a Ptk.-ban ehelyütt, hiszen az egyesülés, szétválás esetére értelmezendő a rendelkezés. A közgyűlési felhatalmazás pedig azért nem szükséges ezen esetekben, mert az egyesülési, szétválási terv részeként dönt e kérdésekről a közgyűlés.

A mentesülés szabálya nyrt. esetében a Tpt. hatálya alá tartozó vételi ajánlatra vonatkozó rendelkezésekre figyelemmel nem alkalmazható.

A 2006-os Gt.-hez képest a Ptk. általános tájékoztatási kötelezettséget ír elő az igazgatóság részére.

3:224. § [A jogsértéssel megszerzett saját részvény]

Ha a részvénytársaság saját részvényének megszerzése során jogszabályba ütköző módon járt el, köteles az így szerzett saját részvényt, vagy ha ezek mennyisége nem állapítható meg, akkor valamennyi saját részvényét a megszerzéstől számított egy éven belül az alaptőke leszállításával bevonni.

A Ptk. fenntartja azt a szabályt, amely a jogszerűtlenül szerzett részvények tekintetében a részvénytársaságot arra kötelezi, hogy e részvények tulajdonlását számolja fel. Míg a 2006-os Gt. kifejezett rendelkezéssel a részvények bevonása mellett a részvények elidegenítését is lehetővé tette, addig a Ptk. csak a bevonásról rendelkezik. Kérdésként merülhet fel, hogy ez a Ptk. azon sajátos szabályozásbeli szemléletének az eredménye-e, hogy tartózkodik a vagylagos szabályok alkalmazásától ott, ahol egyébként a 3:4. § alapján a jogi személyeknek egyébként is lehetőségük van az eltérésre, vagy azért rendelkezik csak a bevonásról, mert más megoldást nem tart elfogadhatónak ebben az esetben. Figyelemmel arra, hogy a 3:226. § szerinti tilalom e kérdésre nem terjed ki, elfogadható az az álláspont, amely szerint lehetőség van arra, hogy a részvénytársaság – ha arra alapszabálya lehetőséget biztosít – a határidőn belül elidegenítse a részvényeket, ezzel is növelve a társaság működési vagyonát.

3:225. § [Részvényesi jogok gyakorlása saját részvennyel]

- (1) A részvénytársaság a saját részvennyel részvényesi jogokat nem gyakorolhat.**
- (2) A közgyűlés határozatképességének megállapításánál, valamint a jegyzési (átvételi) elsőbbségi jog gyakorlásánál a saját részvényt figyelmen kívül kell hagyni.**
- (3) A saját részvényre eső osztalékot az osztalékra jogosult részvényeseket megillető részesedésként kell – részvényeik névértékének arányában – számításba venni.**

A saját részvennyel összefüggő részvényesi jogok gyakorlása kérdésében a rendelkezés célját tekintve azonos szabályt tartalmaz a Ptk., mint a 2006-os Gt. Nem rendezi a kérdést a részvénytársaság megszűnése esetére, azonban ez az általános szabályok [3:48. § (2) bekezdés] alapján szükségtelennek is tűnik.

3:226. § [Az eltérő szabályozás tilalma]

Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely a saját részvény megszerzésének feltételeire vagy a saját részvénnel gyakorolható jogokra vonatkozóan az e törvényben meghatározott szabályoknál a társaságra nézve enyhébb követelményeket ír elő.

A Ptk. a saját részvényre vonatkozó szabályozás egyes kérdéseit a részvénytársaságra nézve enyhébb követelményt meghatározó eltérő szabályozás tilalmával védi. Ezek a saját részvény megszerzésének feltételei és a saját részvénnel gyakorolható jogok.

Vitatott kérdés, hogy akár a klauzula okán, akár más megfontolásokból a 3:222. § (1) bekezdésében meghatározott saját részvény aránya eltérést nem engedő szabály-e. Bár nem vitásan a saját részvény tulajdonlása rendkívüli helyzet, és a részvénytársaság belső működését, erőviszonyait is érinti, azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni azt, hogy ezen érintettség elsődlegesen belső működési jellegű, így a szerződéses szabadság körébe esik. Az Indokolás azt tartalmazta (Indokolás 436.), hogy „a saját részvények korlátozás nélküli megszerzése esetén a társaság belső struktúrája oly mértékben torzulhat, hogy ez a társaság működőképességét veszélyeztetheti. A huszonöt százalékos határ kellő mozgásteret biztosít a társaság részére, de biztosítja azt, hogy a társaság mindenkor a tagok érdekében, a tagok döntéseinek megfelelően működjön”. Ezen indokolás is a saját részvény mértéke meghatározásának indokát a társaság belső struktúrájának torzulásával támasztja alá. Ha viszont a társaság belső jogviszonyainak elemeként határozzuk meg a saját részvény kérdését – és álláspontunk szerint máshogy hiba is lenne –, klauzula nélkül kógenziáról nem beszélhetünk, figyelemmel a 3:4. § (2) és (3) bekezdésekre. Véleményünk szerint tehát egyrészt eltérést engedő szabályként kell értelmezni a társaság által megszerezhető saját részvény arányát, másrészt, mivel a vonatkozó klauzula e kérdést nem érinti, így a klauzula a szerződéses szabadság körében „hagyja” e kérdést. A „szerzés feltételei” fordulat az osztalékfizetésre, a közgyűlési felhatalmazásra stb. vonatkozhatnak. A saját részvények alaptőkéhez viszonyított aránya nem minősülhet „feltétel”-nek. Elkülöníthető kérdés természetesen az, hogy a saját részvény mértékének előírása az alapszabályban meddig emelhető jogszerűen, figyelemmel a 3:4. § (3) bekezdés b) pontjára, azonban az eltérés lehetőségének elvi tilalmát a Ptk. normarendszeréből levezetni a hatályos szöveg mellett nem lehetséges.

A saját részvény mértékének előírása tehát olyan modelljellegű előírásként értelmezhető, amelyet a Ptk. általában elfogadhatónak tart. (Ilyen modelljellegű korlátozással magas számban találkozhatunk a részvénytársasági címen belül.) Amennyiben egyéb szempontok, például általános hitelezővédelmi megfontolások alapján indokolt lenne a saját részvény megszerezhető arányát eltérést nem engedővé tenni, vagyis a minimális aránybeli emelés lehetőségét is kizárni, azt tételes jogilag kellene a Ptk.-ban rendezni.

3. Pénzügyi segítség részvénytársaságokhoz

3:227. § [Pénzügyi segítségnyújtás korlátozása]

- (1) **Nyilvánosan működő részvénytársaság által kibocsátott részvények megszerzéséhez csak piaci feltételek mellett, osztalékfizetésre felhasználható vagyona terhére nyújthat harmadik személynek pénzügyi segítséget, feltéve, hogy ehhez az igazgatóság előterjesztése alapján a közgyűlés legalább háromnegyedes szótöbbséggel meghozott határozatával hozzájárult.**

- (2) Az előterjesztés tartalmazza a pénzügyi segítségnyújtás indokát, a kockázatokat, a lebonyolítás feltételeit, a részvények ellenértékét és a társaság által a pénzügyi segítségnyújtással elérhető előnyöket. Az előterjesztést az igazgatóság köteles a nyilvántartó bíróságnak benyújtani.**

A Ptk. a 2006-os Gt. korábbi szabályától eltérően lehetővé teszi, hogy a részvénytársaság pénzügyi segítséget nyújtson harmadik személyeknek részvényei megszerzéséhez. A 2006-os Gt. e pénzügyi segítségnyújtást semmisség kimondása mellett tiltotta, és e tilalom alól csak azokat az ügyleteket mentesítette, amelyek közvetlenül vagy közvetve a részvénytársaság munkavállalói vagy a munkavállalók e célra alapított szervezetének részvénytulajdonosítását segítették elő.

A Ptk. rendelkezése a biztosítékok egyenértékűvé tétele céljából a részvénytársaságok alapításának, valamint tőkéjük fenntartásának és módosításának tekintetében a tagállamok által a társasági tagok és a harmadik személyek érdekeinek védelmében az Európai Unió működéséről szóló szerződés 54. cikkének második bekezdése szerinti társaságoknak előírt biztosítékok összehangolásáról szóló 2012. október 25-i 2012/30/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv előírásain alapszik, és a korábbi tiltás helyett implementálja az irányelvi előírásokat. Ennek következményeképpen a pénzügyi segítségnyújtás korlátozásának szabályai immár csak a nyilvánosan működő részvénytársaságokra terjednek ki, vagyis a zrt.-k vonatkozásában tételes korlátozó rendelkezés nincs. Zrt. esetében az alapszabály erre vonatkozó rendelkezésének korlátja így a 3:4. § (3) bekezdés b) pontja.

A Ptk. rendszerében a nyrt. tehát biztosíthat pénzügyi segítséget a részvényei megszerzéséhez, azonban annak feltétele, hogy piaci feltételek mellett kerüljön arra sor, és e célra a társaság csak az osztalékfizetés alapjául szolgáló vagyonát használhatja fel. Érvényességi feltétel továbbá, hogy az igazgatóság előterjesztése alapján a segítségnyújtáshoz a közgyűlés minősített többsége hozzájáruljon. [A közgyűlés határozathozatalára a 3:19. § (3) bekezdése elvileg alkalmazható lenne, vagyis az alapszabályban a közgyűlési döntés meghozatalához szükséges többség akár egyszerű többségként is meghatározható lenne, azonban ez az alapszabályi rendelkezés az irányelv szabályába ütközne, mert az minősített többséget ír elő.] Az igazgatóság előterjesztésének tartalmát az irányelvnek megfelelő részletezettséggel határozza meg a (2) bekezdés.

Nem tartalmazza ugyanakkor a Ptk. a banki normál ügymenetre vonatkozó, valamint a munkavállalók részvénytulajdonosítására vonatkozó szabályt, amely egyébként szintén az irányelv rendelkezése. E rendelkezés átültetésének hiánya vélhetően hiba a Ptk.-ban.

4. Részvényfajták, részvényosztályok, részvénytársaságok

3:228. § [Részvényfajták, részvényosztályok, részvénytársaságok]

- (1) A részvénytársaság által kibocsátható részvényfajták:**
- a) törzsrészvény;**
  - b) elsőbbségi részvény;**
  - c) dolgozói részvény;**
  - d) kamatozó részvény;**
  - e) visszaváltható részvény.**

- (2) Az elsőbbségi részvényfajtán belül a részvények az elsőbbséggel érintett részvényesi jogok szerint különböző részvényosztályokba tartozhatnak, egy részvényosztályon belül eltérő tartalmú és mértékű tagsági jogokat megtestesítő részvények kerülhetnek kibocsátásra.**
- (3) Egy részvényfajtán vagy részvényosztályon belül több részvényt sorozat bocsátható ki.**

Jelen § a részvényfajták, részvényosztályok és részvényt sorozatok általános megközelítését tartalmazza. Bár a részvényfajtákat a 2006-os Gt.-vel egyezően határozza meg a Ptk., a két törvényi rezsim mégsem tekinthető azonosnak. A 2006-os Gt. ugyanis taxatív módon tartalmazta a részvényfajtákat [183. § (1) bekezdés], és az adott részvényfajta vonatkozó rendelkezések (részvényben foglalt jog tartalma, mennyiségi korlátja) kőgens voltak. A részvényfajták kibocsátásánál a rugalmasság annyiban érvényesülhetett, amennyiben azt a 2006-os Gt. lehetővé tette [2006-os Gt. 186. § (3) és (4) bekezdés]. Ezzel szemben a részvényfajták, részvényosztályok meghatározása a Ptk.-ban nem taxatív, hiszen a 3:240. § alapján a nevesített részvényfajták és részvényosztályok mellett más részvényfajta és részvényosztály kibocsátására is mód van.

A részvénytársasági jog egyik alapkérdése, hogy a részvényfajtákra vonatkozó mennyiségi korlátok eltérést engedő szabályok-e vagy sem. Álláspontunk szerint eltérést engedő szabályként kell felfogni a Ptk. részvénytársasági jogának részvényfajtákra, részvényosztályokra vonatkozó rendelkezéseit, még akkor is, ha egyes rendelkezések esetében – mint látni fogjuk – nehezen egyeztethető össze a szabály jellege, célja és e jogi alapállás. A részvényesek közötti viszonyt alapvetően tudja befolyásolni az, hogy a részvénytársaság részvénystruktúrája milyen. A Ptk. 3:4. § (2) bekezdése alapján tehát a részvények fajtájának, osztályának, mennyiségének meghatározása a részvényesek szerződéses szabadságának körébe esik. Ennek korlátja csak a Ptk. 3:4. § (3) bekezdése lehet, illetve a józan ész, hiszen nem lehet minden részvényesnek osztalékelsőbbségi részvényt juttatni. Álláspontunk szerint nincs akadálya annak, hogy akár minden részvényes valamilyen elsőbbségi, vagy törzsrészvények nem minősülő részvényfajtát tulajdonló részvényes legyen úgy, hogy a társaságnak törzsrészvénye egyáltalán nincs. Indokolatlannak tűnik ugyanis a részvényfajtákra vonatkozó előírást kőgens jellegűként – vagyis a részvénytársasági forma alapvető, fogalomalkotó elemeként – felfogni akkor, amikor az egyes részvények névértékének csökkentésével a részvénytársaság így is, úgy is ki tudja alakítani a neki megfelelő részvényesi struktúrát. Felesleges adminisztratív teher lenne, ha a részvényfajták kőgens megítélése miatt a részvénytársaságnak dupla mennyiségű részvényt kellene keletkeztetnie csak azért, hogy a részfajtákra vonatkozó aránybeli korlátoknak meg tudjon felelni.

A Ptk. a 2006-os Gt.-vel egyezően sorolja fel a részvényfajtákat, és változatlanul kimondja azt a szabályt, hogy az elsőbbségi részvényfajtán belül részvényosztályokra tagozódhatnak a részvények. A Ptk. nem tartalmazza a részvényt sorozat definitív fogalmát, csupán rögzíti azt, hogy több részvényt sorozat bocsátható ki egy részvényfajtán, részvényosztályon belül. Utolni lehet a Tpt. 5. § (1) bekezdés 45. pontjára, amely szerint „*értékpapír-sorozat*: e törvény eltérő rendelkezése hiányában az azonos előállítású, azonos jogokat megtestesítő értékpapír egy meghatározott időpontban forgalomba hozott teljes mennyisége, illetve az eltérő időpontban forgalomba hozott értékpapírok valamely későbbi időpontban azonos jogokat megtestesítő teljes mennyisége”. Figyelemmel arra, hogy a Tpt. hatálya kiterjed a sorozatban kibocsátott értékpapírok forgalomba hozatalára, és forgalomba hozatal alatt az értékpapír tulajdonjogának első ízben történő keletkeztetésére irányuló eljárást érti, minden részvénytársaság esetében érvényesül a Tpt. előírása.

3:229. § [Törzsrészvény]

- (1) Törzsrészvény az olyan részvény, amely nem tartozik az elsőbbségi, a dolgozói, a kamatozó, a visszaváltható vagy az alapszabályban nevesített egyéb részvényfajtába.**
- (2) A részvénytársaság által kibocsátott törzsrészvények össznévértékének mindenkor meg kell haladnia a részvénytársaság alaptőkéjének a felét.**

A Ptk. negatív módon határozza meg a törzsrészvény fogalmát, vagyis minden törzsrészvény, ami nem tartozik más részvényfajtába. Fenntartja a törzsrészvény és egyéb részvényfajták arányára vonatkozó előírást, vagyis azt, hogy a törzsrészvények névértékének mindenkor meg kell haladnia az alaptőke felét, azonban e rendelkezés az előző §-nál kifejtettek alapján eltérést engedő szabály. Modellszabályként értelmezhető, amelyet a Ptk. általában megfelelőnek tart. A törzsrészvények minimális arányától való eltérés lehetőségének korlátja – mint arra utaltunk – a 3:4. § (3) bekezdés b) pontjában foglalt garanciális korlát, a (3) bekezdés a) pontja szerinti klauzula hiányában.

3:230. § [Elsőbbségi részvény]

- (1) A részvénytársaság alapszabálya az erre vonatkozó feltételek meghatározásával rendelkezhet olyan részvény kibocsátásáról, amely más részvényfajtával szemben a részvényesnek meghatározott előnyt biztosít.**
- (2) Az alapszabály az elsőbbségi részvényfajtaán belül**
  - a) osztalékelsőbbséget;**
  - b) a részvénytársaság jogutód nélkül történő megszűnése esetén a felosztásra kerülő vagyonból történő részesedés elsőbbségét;**
  - c) a szavazati joggal összefüggő elsőbbséget;**
  - d) vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag kijelölésére vonatkozó elsőbbséget;**
  - e) elővásárlási jogot; valamint**
  - f) az a)–e) pontok szerinti elsőbbségi jogosultságok közül egyidejűleg többet is biztosító részvényosztályokat határozhat meg.**
- (3) Az alapszabály a feltételek meghatározása mellett rendelkezhet olyan elsőbbségi részvényosztályba tartozó részvénytársaság kibocsátásáról, amelynek részvényeit a részvényes kérésére a társaság más elsőbbségi részvényosztályba tartozó részvényre vagy törzsrészvényre köteles átcserezni, vagy amelynek részvényeit a részvénytársaság saját döntése alapján cserélheti át más elsőbbségi részvényosztályba tartozó részvényre vagy törzsrészvényre.**

Az elsőbbségi részvényfajta fogalmi meghatározását a Ptk. a 2006-os Gt. rendelkezésével egyezően tartja fenn. Továbbra is az elsőbbségi részvényfajta kibocsátásának egyik lényegi eleme az, hogy az alapszabályban kell az elsőbbségi részvényre vonatkozó feltételeket meghatározni. A részvényosztályok ismertetésekor a Ptk. következetesen utal arra, hogy az alapszabályban kell rendelkezni a részvényosztályról, illetve arról, hogy az elsőbbségi részvényt megillető jog milyen eljárásban gyakorolható. A másik fontos fogalmi elem az előny biztosítása. Nem elsőbbségi részvény tehát az, amely kizárólag valamely részvényesi jogot von meg vagy korlátoz. Bár a Ptk. kifejezetten nem mondja ki, természetesen a jövőben is elképzelhető olyan elsőbbségi részvény kibocsátása, amely az abban foglalt elsőbbségi jog, többletjogosultság biztosítására tekintettel, vagy biztosítása mellett egyes részvényesi jogokat megvon vagy korlátoz. Ilyen jogmegvonás vagy korlátozás tipikus példája a szavazati jog korlátozása, megvonása.

E körben utalni lehet a 3:260. §-ra, amely csupán a többlétszavazati jog előírását teszi semmissé – a Ptk.-ban nevesített eseteken túl –, azonban lehetőség van arra, hogy a részvény ne a névértékével arányos mértékű szavazati jogot biztosítson, hanem annál kevesebbet vagy egyáltalán ne biztosítson szavazati jogot.

Egyéb részvényesi jogkorlátozás is érvényesülhet – valamely konkrét előny biztosítása mellett –, azonban a részvényen, alapszabályban olyan jogosítvány megvonása nem szerepelhet, amelyet a Ptk. semmisségi klauzulával véd. A 3:253–266. §-ok rendelkezéseit tehát az elsőbbségi részvény kibocsátása során is figyelembe kell venni.

A 2006-os Gt.-vel azonos elsőbbségi részvényosztályokat nevesít tételes módon a Ptk. Továbbra is utal rá, hogy több elsőbbségi jog együttesen is biztosítható. Változás ugyanakkor, hogy ebben az esetben részvényosztályról rendelkezik, vagyis e vegyes elsőbbségi részvények osztályként jelennek meg a részvénystruktúrában. Figyelemmel a részvényosztály meghatározására, még ugyanolyan összetételű jogosítványkombináció biztosítása mellett is létrejöhetnek eltérő részvényosztályok, ha az elsőbbségi jogok eltérő mértékű tagsági jogokat biztosítanak. Az elsőbbségi részvényosztályok felsorolása sem taxatív a 3:240. §-ra figyelemmel, így a Ptk.-ban nem nevesített elsőbbségi részvény is kibocsátható.

A Ptk. értelemszerűen elhagyja a külön törvényre utalást az elsőbbségi részvényosztály tekintetében.

A Ptk. fenntartva a 2006-os Gt. szabályát lehetőséget biztosít olyan elsőbbségi részvénytársaság kibocsátására, amelynek részvényeit át kell cserélni más elsőbbségi részvényosztályba tartozó részvényre vagy törzsrészvényre. Az átcserélés történhet a részvényes kérésére vagy a társaság saját döntése alapján. A csere automatizmusát biztosítja az a feltétel, hogy az alapszabályban kell a feltételeket meghatározni. A csere nyilvánvalóan módosítja a társaság részvényeinek összetételét, ugyanakkor mivel a csere lehetőségét a törvény, az alapszabály, továbbá a részvény biztosítja, nem függhet a változás az alapszabály formális, közgyűlés általi módosításától. Így bár a törvény nem utal rá kifejezetten (mint az átváltozó kötvény esetében), álláspontunk szerint ebben az esetben sem kell közgyűlési alapszabály-módosítási döntés a részvény érvényes cseréjéhez. A részvény cseréje nyomdai úton előállított részvény esetében valóban cserét, dematerializált részvény esetében annak tartalmában történő megfelelő módosítást jelent.

3:231. § [Osztalékelsőbbségi részvény]

- (1) Az osztalékelsőbbséget biztosító részvény a részvényesek között felosztható adózott eredményből a más részvényfajtába és részvényosztályba tartozó részvényeknél kedvezőbb mértékben jogosít osztalékra.**
- (2) Ha az osztalékelsőbbségi részvényhez kapcsolódó szavazati jogot az alapszabály korlátozza vagy kizárja, és a részvénytársaság valamely üzleti évben nem fizet osztalékot az osztalékelsőbbségi részvényeseknek, vagy a kifizetett osztalék nem éri el az osztalékelsőbbségi részvény alapján járó osztalék mértékét, az osztalékelsőbbségi részvény alapján a szavazati jog a következő üzleti évre vonatkozó éves beszámoló elfogadásáig korlátozás nélkül gyakorolható.**

Az osztalékelsőbbségi részvény nevében is hordozza azt a lényegi elemet, amit az (1) bekezdés is rögzít, hogy az osztalékból, vagyis a felosztható adózott eredményből biztosít juttatást. A 3:265. § szerinti klauzula ebben az esetben is érvényesül, vagyis a 3:261. § alapján kell megítélni, hogy az osztalékfizetés feltételei fennállnak-e,

az elsőbbségi jogban foglalt kifizetésre mód van-e. A Ptk. az elsőbbségi jog tartalma tekintetében a más részvényfajtába és részvényosztályba tartozó részvényeseknél kedvezőbb mértékű osztalékról rendelkezik, és nem utal arra, hogy az előny időbeli előnyként is jelentkezhet, ugyanakkor a diszpozitív szabályozásból adódóan nem is zárható ki ilyen kikötés. Helyes döntésnek tűnik az, hogy a Ptk. immár nem utal a kifizetés időbeli előnyére, mint osztalékelsőbbségi jogra, hiszen ebben az esetben valójában nem az osztalék mértékében, hanem az osztalék mielőbbi hasznában (kamat) testesül meg az előny. A mérték meghatározását nem „irányítja” a Ptk., így az továbbra is meghatározható arányként vagy konkrét összegként, illetve ezek kombinációjaként.

A Ptk. fenntartja azt – az egyébként eltérést engedő – szabályt, hogyha az osztalékelsőbbségi részvényhez az alapszabály rendelkezése alapján a szavazati jog korlátozása vagy kizárása kapcsolódik, e szavazati jog megilleti a részvényt, ha osztalékot részére nem fizet a társaság, vagy a kapott osztalék nem éri el a részvény alapján járó mértéket. Fontos rámutatni arra, hogy a Ptk. már attól az időponttól biztosítja a szavazati jogot, amikor a fenti körülmények bekövetkeznek, vagyis a közgyűlés az éves beszámolóról határoz, és vagy megállapítja, hogy nem állnak fenn az osztalékfizetés feltételei, vagy bár fennállnak a feltételek, nem fizet osztalékot (mert például tartalékot képez), vagy bár fizet osztalékot, azonban az csak töredéke annak, amit a részvényesnek a részvénye alapján járna. A szavazati jog a következő beszámoló elfogadásáig illeti meg a részvényt. E jog mindaddig fennáll – évről évre – míg a részvényben biztosított elsőbbségi jogot a részvénytársaság nem tudja biztosítani a részvényesnek. A Ptk. kifejezetten rendelkezik arról, hogy a szavazati jog korlátozás nélkül gyakorolható; a 2006-os Gt. „teljes” szavazati jogról rendelkezett. A Ptk. nem utal ebben az esetben más elsőbbségi jogokra, hiszen azok vagy az osztalékelsőbbségtől függetlenül illetik meg a részvényt, vagy a felek szerződéses szabadságába esik, és azért nem kell külön rendelkezni róla. (Jelen esetben nincs akadálya annak, hogy az olyan elsőbbségi részvénynek, amely elsődlegesen osztalékelsőbbségre kibocsátott, de ahhoz az osztalékfizetés elmaradása esetén szavazati jog és más elsőbbségi jog kapcsolódjon, így a 3:240. § alapján „más” elsőbbségi részvényosztályként bocsássák ki. Nincs akadálya annak sem, hogy az osztalékelsőbbségi részvényosztályhoz a szavazati jog feléledésével többletjogok is kapcsolódjanak úgy, hogy a társaság e részvényeket osztalékelsőbbségi részvényosztályként bocsátja ki.)

3:232. § [Szavazatelsőbbségi részvény]

- (1) A szavazatelsőbbségi jogot biztosító részvény alapján a részvényes az alapszabályban meghatározott mértékű többszörös szavazati jogot gyakorolhat. Nyilvánosan működő részvénytársaságnál az egy részvényhez kapcsolódó szavazati jog nem haladhatja meg a részvény névértékéhez igazodó szavazati jog tízszeresét; az alapszabály ettől eltérő rendelkezése semmis.**
- (2) Vétójogot biztosító szavazatelsőbbségi részvény alapján az ilyen részvennyel rendelkező, jelen lévő részvényesek egyszerű szótöbbségének igenlő szavazata mellett – ha a szavazatelsőbbséget biztosító részvényből egy részvény került kibocsátásra, az e részvennyel rendelkező részvényes igenlő szavazatával – hozható meg a közgyűlési határozat.**

A Ptk. szavazatelsőbbségi részvényosztályon belül két részvénytípust ismer: a szavazattöbbszörös és a vétójogot biztosító részvényt.

A szavazattöbbszörös részvény esetében a részvény névértékéhez igazodó szavazat (szavazati jog) többszöröséről beszélünk. Az (1) bekezdés szerint a szavazat

többszörözésének mértékét az alapszabályban kell meghatározni. A szavazat mértéke mellett jelentősége van annak is, hogy a többszörös szavazati jog mire, milyen kérdésekre vonatkozik. A 3:230. § alapján az elsőbbségi részvényre vonatkozó feltételeket az alapszabályban kell meghatározni, így azt is, milyen közgyűlési döntésekre terjed ki a többszörös szavazat. A Ptk. már nem tartalmazza azt a rendelkezést, hogy ha az alapszabály nem sorolja fel azokat a kérdéseket, amelyre az elsőbbségi jog kiterjed, az elsőbbségi jogra vonatkozó alapszabályi rendelkezés semmis. A szavazattöbbszöröző elsőbbségi részvény kibocsátásának kelléke a többszörös szavazati jog mértékének alapszabályi meghatározása, viszont nem érvényességi kelléke annak pontos meghatározása, mely kérdésekre terjed ki az elsőbbségi jog. Ebből viszont az következik, hogyha az alapszabály konkrét rendelkezést nem tartalmaz, a többszörös szavazati jog (nem érvénytelen, hanem) kiterjed minden olyan kérdésre, amelyben a részvényesnek szavazati joga van, így a közgyűlési hatáskörbe tartozó valamennyi kérdésre. Ha a szavazattöbbszörözés csak egyes kérdésekre terjed ki, különös figyelemmel kell lenni a szavazattöbbszörözés és a határozatképeség összefüggésére. A 3:18. § (1) bekezdés szerint a döntéshozó szerv ülése akkor határozatképes, ha azon a leadható szavazatok több mint felét képviselő szavazásra jogosult részt vesz. A határozatképeséget minden határozathozatalnál vizsgálni kell. A határozatképeségre vonatkozó szabályok diszpozitívak, így a társaságoknak lehetőségük van arra, hogy létesítő okiratukban e szabályokat az igényeik szerint alakítsák. Ha a részvénytársaság nem tér el a Ptk. határozatképeségi szabályától a szavazattöbbszöröző részvénytől rendelkező részvényesek a határozatképeséget befolyásolni tudják, hiszen a határozatképeséghez a szavazatok többségének a jelenléte szükséges. Ha a többszörös szavazat nem minden közgyűlési kérdésre terjed ki, előállhat az a helyzet, hogy egyes kérdések tárgyalásakor – azonos számú részvényes jelenléte esetén – más és más lesz a leadható szavazatok mértéke, ezzel a határozatképeség megállapításához szükséges minimális szavazatszám.

Fontos változás, hogy míg a 2006-os Gt. minden részvénytársaság esetében tízszeres mértékben korlátozta a szavazat többszörözését, addig a Ptk. ezt a rendelkezést már csak a nyrt.-kre tartja fenn – kógens módon.

A vétójogot biztosító szavazatsőbbbségi részvény esetében újdonság, hogy a Ptk. immár így is nevezi ezen elsőbbségi részvényt, vagyis a gyakorlatban már elterjedt elnevezést normatív módon is megjeleníti. A vétójogot biztosító szavazatsőbbbségi részvényhez fűződő elsőbbségi jogot a 2006-os Gt.-vel azonosan határozza meg, így az ilyen részvénytől rendelkező részvényesek egyszerű többségének igenlő szavazata, vagy ha egy ilyen részvény került kibocsátásra, e részvényes igenlő szavazata is kell a közgyűlési határozat elfogadásához. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy például olyan döntésnél, amelynek meghozatalához háromnegyedes többség szükséges, és a döntéshez vétójog is kapcsolódik, a határozat akkor születik meg érvényesen, ha a határozatképeség tekintetében figyelembe vett szavazatok háromnegyede megvan, és e szavazatok között van a vétójoggal rendelkező részvényesek legalább felének (vagy vétójoggal rendelkező részvényesnek) is az igenlő szavazata. Megfordítva, hiába szavazott igennel a szavazati joggal rendelkezők több mint háromnegyede, ha a vétójoggal rendelkezőket megillető szavazatoknak legalább a fele nem volt az igen szavazatok között. Annyiban pontosítja a korábbi rendelkezést, hogy utal arra, hogy az elsőbbségi jog akkor gyakorolható, hogyha az elsőbbségi joggal rendelkező részvényes a közgyűlésen megjelenik, így a közgyűlésen megjelent vétójoggal rendelkező részvényesek többségének igenlő szavazata szükséges. Ha egyetlen vétójogot biztosító részvény került kibocsátásra,

és e részvényes nem jelenik meg a közgyűlésen, az a döntéshozatalt nem akadályozza, hiszen őt is csak jelenlétében illeti meg az elsőbbségi jog gyakorlása.

Annak továbbra sem tulajdonít jelentőséget a Ptk., hogyha több vétőjogot biztosító részvény került kibocsátásra, minimálisan hány részvényesnek kell megjelennie a közgyűlésen, így akár elegendő, ha egy vétőjoggal rendelkező részvényes részt vesz a közgyűlésen. Ebben az esetben az ő szavazata minősül az elsőbbségi jog gyakorlásának. A vétőjog esetében bár a vétőjoggal érintett közgyűlési döntések meghatározását itt sem írja elő a Ptk., a 3:230. § (1) bekezdése alapján a társaságnak is az az érdeke, hogy e jogosultság pontos kereteit (vétőjoggal érintett kérdéseket) az alapszabályban meghatározza. Ellenkező esetben minden közgyűlési döntés meghozatalához a vétőjogot biztosító részvényes(ek) hozzájárulása kell.

Fontos rámutatni arra, hogy a szavazatelsőbbbségi joggal rendelkező részvényesek döntése csupán egy eleme a döntéshozatálnak. A határozathozatal szabályszerűségéhez az is kell, hogy a közgyűlés is szabályosan elfogadja a határozatot.

3:233. § [Vezető tisztségviselő, felügyelőbizottsági tag kijelölésére vonatkozó elsőbbségi részvény]

- (1) A vezető tisztségviselő kijelölésére vonatkozó elsőbbségi részvény alapján a részvényesek az alapszabályban meghatározott módon és eljárási rendben jogosultak az igazgatóság egy vagy több tagjának a kijelölésére, akik a kijelölés elfogadásával az igazgatóság tagjává válnak.**
- (2) Ha az elsőbbségi részvényesek az alapszabályban előírt eljárási rendben és az ott meghatározott határidőn belül nem jelölik ki a vezető tisztségviselőt, a vezető tisztségviselő megválasztásának joga az erre egyébként jogosult társasági szervet illeti meg az általános szabályok szerint.**
- (3) Az elsőbbségi részvényesek jogosultak az általuk kijelölt igazgatósági tag visszahívására. Az alapszabályban meghatározott feltételek bekövetkezte esetén az elsőbbségi részvényesek kötelesek az általuk kijelölt igazgatósági tag visszahívására. Ha e kötelezettségüknek az alapszabályban meghatározott határidőn belül nem tesznek eleget, a visszahívás joga a vezető tisztségviselők visszahívására egyébként jogosult társasági szervet illeti meg. A visszahívott vezető tisztségviselő helyett ilyen esetben is az elsőbbségi részvényesek jelölhetnek ki új vezető tisztségviselőt.**
- (4) Vezető tisztségviselő kijelölésére vonatkozó elsőbbségi részvény nem bocsátható ki, ha a részvénytársaságnál az igazgatóság jogkörét vezérigazgató gyakorolja.**
- (5) A felügyelőbizottsági tag kijelölésére vonatkozó elsőbbségi részvény alapján a felügyelőbizottsági tag kijelölésére, illetve visszahívására az (1)–(3) bekezdésben foglalt szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**
- (6) Nyilvánosan működő részvénytársaság nem bocsáthat ki vezető tisztségviselő, illetve felügyelőbizottsági tag kijelölésére vonatkozó elsőbbségi részvényt.**

Elsőbbbségi részvényosztályként jelenik meg a vezető tisztségviselő, felügyelőbizottsági tag kijelölését biztosító részvényosztály. A Ptk., a 2006-os Gt.-hez hasonlóan, a vezető tisztségviselők kinevezésére és visszahívására vonatkozó rendelkezéseket szabályozza részletesen, és utaló szabállyal terjeszti ki azokat a felügyelőbizottsági tagok kijelölésére és visszahívására.

Továbbra is eleme ennek a részvényosztálynak, hogy az elsőbbségi jog gyakorlásának módját és eljárási rendjét az alapszabályban kell lefektetni. Az elsőbbségi jog az igazgatóság egy vagy több tagjának kijelölésére terjed ki úgy, hogy a Ptk. nem tartja fenn azt a korlátot,

hogy az elsőbbségi jog legfeljebb az igazgatósági tagok egyharmadának kijelölésére vonatkozhat. Ebből egyrészt az következik, hogy lehetőség van olyan részvény kibocsátására is, amely akár a teljes igazgatóság összetételét meg tudja határozni, másrészt egyértelmű, hogy a (4) bekezdésben foglalt korlátozás diszpozitív rendelkezés, tehát attól az alapszabály eltérhet. A 3:21. § (4) bekezdésével összhangban rögzíti az (1) bekezdés, hogy az igazgatóság tagjává az válik, aki el is fogadja a jelölést. Mivel a Ptk. kifejezetten rögzíti, hogy az elfogadással létrejön az igazgatósági tagsági jogviszony, a közgyűlés formális döntésére (kijelölés megerősítésére) nincs szükség, azonban az alapszabályban meghatározott eljárási rend nyilvánvalóan ki kell, hogy terjedjen arra, hogy az elsőbbségi joggal rendelkezők milyen módon értesítik a társaságot a változásról. Ilyen szabály híján a 3:91. § rendelkezése irányadó. (A cégbíróság felé a szükséges bejelentést ugyanis meg kell tennie az ügyvezetésnek.)

A Ptk. rendezi azt a gyakorlati kérdést, hogy mi történik abban az esetben, ha az elsőbbségi joggal rendelkezők nem élnek jogukkal. A Ptk. a (2) bekezdésben az eljárási rend mellett emeli ki a határidő kérdését is, vagyis akkor tekinthető szabályosnak a kijelölés, ha az mind időben, mind eljárásában megfelelt az alapszabályban foglaltaknak. Ha az elsőbbségi részvényesek nem jelöltek ki vezető tisztségviselőt, a kijelölés joga az egyébként erre jogosult társasági szervet illeti meg. A Ptk. szervezeti és működési kérdésekben nagyfokú mozgásteret biztosít a társaságoknak, így helyesen jár el a Ptk. akkor, amikor nem mutat rá például a közgyűlésre, hiszen nem kizárt, hogy más szerv, például a felügyelőbizottság rendelkezik egyébként a vezető tisztségviselők kijelölésének jogával az adott társaságban.

Ugyanúgy, mint a kijelölésnél, a visszahívásnál is következetesen rendelkezik arról a Ptk., hogy elsődlegesen az elsőbbségi részvényesek járhatnak el, és csak mulasztásuk esetében kaphat cselekvési jogot más szerv. Ha az elsőbbségi részvényesek nem tettek eleget visszahívási kötelezettségüknek, az nem szünteti meg kijelölési jogukat, így a visszahívott tag helyében ismét az elsőbbségi jogosultak jelölhetnek tagot. Mulasztásuk esetében a (2) bekezdés rendelkezése alkalmazandó.

Utalva a 3:228. §-nál kifejtettekre, diszpozitív szabályként kell értelmezni a (6) bekezdésben foglalt, egyébként tiltó tartalmú rendelkezést. Ha e szabályt azért tartalmazza a Ptk, mert a nyilvános működés elveivel nem tartja összeegyeztethetőnek ezen elsőbbségi jogot, azt klauzula segítségével nyilvánvalóvá kellett volna tennie. Álláspontunk szerint azonban szükségtelen lenne az általános tilalom, hiszen például vétőjogot biztosító részvény nyrt. esetében is kibocsátható, sőt a köztudatba az aranyrészvény intézménye tipikusan nyrt.-ekkel összefüggésben vált ismertté. Ha vezető tisztségviselő megválasztásához kapcsolódhat vétőjog, kérdéses, miért ne fűződhetne nyrt.-nél a kijelöléshez is elsőbbségi jog. Ugyanakkor az értelmezést kétségkívül zavarja, hogy a (6) bekezdés rendelkezése nem tekinthető olyannak, amely ha eltérően nem rendelkeznek, megfelelően érvényesül, hiszen, ha rendelkezik a nyrt. ilyen elsőbbségi jogot biztosító részvény kibocsátásáról, értelemszerűen eltér a rendelkezéstől. Összességében tehát e szabály a jelenlegi szövegezés és rendszertani értelmezés alapján modellszabálynak minősíthető; olyan szabálynak, amelyet a jogalkotó az általa modellezett nyrt. esetében indokoltnak tart.

3:234. § [Elővásárlási jogot biztosító részvény]

- (1) Az ártkörűen működő részvénytársaság alapszabálya rendelkezhet olyan részvényosztály kibocsátásáról, amelynek alapján a részvényest a részvénytársaság által kibocsátott, pénzszolgáltatás ellenében átruházni kívánt részvényekre elővásárlási jog illeti meg.**

- (2) Ha a részvényes az átruházási szándék és a kapott vételi ajánlat feltételeinek közlésétől számított tizenöt napon belül nem nyilatkozik, úgy kell tekinteni, hogy elővásárlási jogával nem kíván élni.**

A Ptk. a zrt.-kre modellezi az elővásárlási jogot biztosító elsőbbségi részvényosztály szabályait. Nem zárható ki ugyanakkor, hogy ilyen részvényosztállyal nyrt. is rendelkezzen, feltéve, hogyha a rá vonatkozó tőkepiaci, tőzsdei szabályok azt megengedik. (Nyrt. esetében is lehetséges ugyanis zárt körben részvénytársaság kibocsátása mind az elsőbbségi jogra, mind a későbbi eladásra vonatkozóan.)

A „pénzszolgáltatás ellenében átruházni kívánt” részvényfordulat a részvény adásvételére vonatkozik. Az értékpapírra – szemben az üzletrésszel – a dologra vonatkozó szabályok megfelelően alkalmazandók, elővásárlási jog is vonatkozhat rá.

Bár a norma tételesen nem utal rá, a 3:230. § alapján sem kizárt, sőt indokolt, hogy amennyiben az elővásárlási jog gyakorlásával összefüggésben a (2) bekezdésen túl további szabályok merülnek fel, azokat az alapszabályban kell rögzíteni.

3:235. § [Nyilvánosan működő részvénytársaság elsőbbségi részvényei]

Ha a zártkörűen működő részvénytársaság nyilvánosan működő részvénytársasággá kíván alakulni, a vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag kijelölésére vonatkozó, illetve az elővásárlási jogot biztosító elsőbbségi részvényeit, valamint az olyan elsőbbségi részvényeit, amelyek osztalékelsőbbségre, illetve likvidációs hányadhoz fűződő elsőbbségre vonatkozó jogosultságon kívül együttesen egyéb elsőbbségi jogokat testesítenek meg, a tőzsdei bevezetést megelőzően át kell alakítani a nyilvánosan működő részvénytársaságok által is kibocsátható elsőbbségi részvénné vagy törzsrészvénné.

A rendelkezés értelemszerű pontosításokkal fenntartja a 2006-os Gt. 286. §-ban foglalt szabályát, azonban a rendelkezés kötelező ereje a fentiekben is kifejtettek alapján relatív. Klauzula hiányában – mint arra utaltunk a 3:228. §, 3:233. §, 3:234. § magyarázatánál – a rendelkezés tilalmi tartalma ellenére eltérést engedő jogi természettel bír a 3:4. § alapján. E tilalom így modelljellegű, zsinórmértékül szolgáló, csak példát jelentő szabályként értelmezhető.

3:236. § [Dolgozói részvény kibocsátása]

- (1) Dolgozói részvény a részvénytársaságnál teljes, illetve részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók számára – ingyenesen vagy a részvény névértékénél alacsonyabb, kedvezményes áron – bocsátható ki.**
- (2) Ha az alapszabály a dolgozói részvényhez osztalékelsőbbségi jogot kapcsol, e jog az osztalékelsőbbséget biztosító részvényosztályba tartozó részvényekkel rendelkező részvényeseket követően gyakorolható.**
- (3) A dolgozói részvényt a részvénytársaság alaptőkéjének felemelésével egyidejűleg, legfeljebb a felemelt alaptőke tizenöt százalékáig lehet forgalomba hozni.**

A dolgozói részvényt a Ptk. lényegét tekintve azonosan határozza meg a korábbi szabályokhoz képest. Annyiban hoz újítást, hogy egyértelművé teszi, hogy a kedvezményes ár a névértéknél alacsonyabb árat jelent. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy névérték

alatti kibocsátásról lehetne szó, csupán azt, hogy a pótlólagos tőkét (ingyenes dolgozói részvény esetében a teljes névértéket) a társaság saját forrásából (alaptőkéen felüli vagyonából) kell, hogy biztosítsa. Mivel a már működő társaságnak lehetnek munkavállalói, az alaptőkének az alapítást követően történő emelésével bocsátható ki dolgozói részvény. A törvényi feltételeken túl az alapszabály természetesen további feltételeket is meghatározhat a dolgozói részvény megszerzhetősége vonatkozásában (pl. többéves munkaviszony), a munkavállalóknak nem alanyi joga, hogy dolgozói részvényt szerezhessenek.

A (2) bekezdés példalódzó jellegű rendelkezésnek értelmezhető. Vélhetően azért emeli ki azt az esetet a Ptk., amikor osztalékelsőbbbségi jog is kapcsolódik a dolgozói részvényhez, mert egyben kifejezésre akarja juttatni, hogy a dolgozói részvényesek és a „normál” osztalékelsőbbbségi részvényesek között az osztalékfizetések sorrendiségnek indokolt fennállnia. Ha az alapszabály ebben a tekintetben nem rendelkezik másként, az osztalékelsőbbbséggel növelt dolgozói részvényekre jutó osztalékot csak a többi osztalékelsőbbbségi részvényt követően lehet kielégíteni.

A (3) bekezdés szerinti mérték álláspontunk szerint – a fentiekben kifejtettek alapján – kógens jelleggel nem bír.

3:237. § [A dolgozói részvény átruházása és öröklése]

- (1) A dolgozói részvény érvényesen a részvénytársaság munkavállalóira és azokra ruházható át, akik számára az alapszabály ezt a jogot a részvénytársasággal fennállt korábbi munkaviszonyukra tekintettel biztosítja.**
- (2) Ha a munkavállaló munkaviszonya megszűnik, és emiatt dolgozói részvény megszerzésére már nem jogosult, dolgozói részvényeit a munkaviszonya megszűnésétől számított hat hónap elteltét követő első közgyűlésig átruházhatja.**
- (3) A dolgozói részvény tulajdonosának halála esetén az örökös**
  - a) ha hagyatéki eljárásra nem került sor, az örökhagyó halálától;**
  - b) hagyatéki eljárás esetén a hagyatéknak teljes hatályú átadásáról rendelkező hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedése napjától;**
  - c) öröklési per esetén a bírósági ítélet jogerőre emelkedése napjától****számított hat hónap elteltét követő első közgyűlésig ruházhatja át a dolgozói részvényt.**
- (4) Ha a volt munkavállaló a (2) bekezdésben foglaltak szerint, illetve az örökös a számára biztosított határidő alatt a dolgozói részvényt nem ruházta át, a részvénytársaság a határidőt lezáró közgyűlésen határozhat a dolgozói részvény bevonásáról vagy arról, hogy a dolgozói részvényt más részvényfajtvá átalakítva értékesíti. Ebben az esetben a volt munkavállalót, illetve örökösét a részvény névértéke illeti meg, amelyet a részvény bevonásától vagy átruházásától számított harminc napon belül kell kifizetni.**

A dolgozói részvény fogalmi elemeit erősíti az a szabály, amely az érvényes átruházást határozza meg. Vagyis bár a 3:236. § a dolgozói részvény kibocsátásáról címet viseli, valójában a dolgozói részvény fogalmi elemeit is meghatározza, hiszen a 3:327. § (1) bekezdése átruházási szabályt állít fel. A dolgozói részvény érvényesen a társaság másik munkavállalójára vagy arra személyre ruházható át, aki számára korábbi munkaviszonyukra tekintettel az alapszabály lehetővé teszi. Az átruházás szabályai tehát részben rugalmasabb rendelkezést jelentenek, hiszen akár megszűnt jogviszony esetében is mód van a részvény megszerzésére. Az (1) bekezdés szabályaiba ütköző részvényátruházásra az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni. Társasági jogi szempontból továbbá az a részvényes,

aki nem a szabályoknak megfelelően szerezte a dolgozói részvényt, a részvénykönyvbe nem jegyezhető be [lásd a 3:246. § (3) bekezdésénél].

A Ptk. fenntartja a munkaviszony megszűnése esetére vonatkozó elidegenítési rendelkezést, illetve pontosítja a munkavállaló halála esetére irányadó, örökösöket terhelő elidegenítési határidőket.

A Ptk. nem rendelkezik arról, hogy a részvénytársaság maga is megszerezhetné a dolgozói részvényt. Az (1) bekezdés alapján ez tudatos jogalkotói döntésnek tűnik. A dolgozói részvényre a saját részvény szerzésének szabályai tehát nem alkalmazhatóak. Ha az elidegenítési határidő a volt munkavállaló vagy az örökös tekintetében eredmény nélkül telt el, a közgyűlésnek kell határoznia a részvény bevonásáról vagy átalakítás utáni értékesítéséről. Álláspontunk szerint a közgyűlési döntés előírása diszpozitív szabály, így a részvénytársaság alapszabálya e döntési jogkört, feladatot más szervre (ügyvezetésre) delegálhatja.

3:238. § [Kamatozó részvény]

- (1) Az alapszabály az alaptőke tíz százalékát meg nem haladó mértékben rendelkezhet előre meghatározott mértékű kamatra jogosító részvény kibocsátásáról.**
- (2) A kamatozó részvény tulajdonosát a részvényhez fűződő egyéb jogokon felül a részvény névértéke után az előző üzleti évi adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartalékból az alapszabályban meghatározott módon számított kamat illeti meg. Nem fizethető a részvényesnek kamat, ha ennek következtében a részvénytársaság saját tőkéje nem érné el a részvénytársaság alaptőkéjét.**

A kamatozó részvény több tekintetben hasonló jellemzőkkel bír, mint az osztalékelsőbbségi részvény, azonban a Ptk. több ponton nem biztosítja azokat a garanciális korlátokat, amiket az osztalékelsőbbségi jognál felállít.

A kamatozó részvény esetében tartalmaz a Ptk. aránybeli korlátozást, azonban az nem tekinthető kógens rendelkezésnek. Kamatozó részvény kibocsátható alapításkor és a működés során is. A részvény után járó kamat meghatározható konkrét %-ban, de a (2) bekezdés szóhasználatával az alapszabályban meghatározott számítási mód szerint is.

A kamatozó részvényre akkor fizethető kamat, ha az osztalékfizetés feltételei fennállnak. A feltételek fennállta keletkezteti a kamatra való jogot, nem szükséges hozzá, hogy a közgyűlés arról formális döntést hozzon. (Osztalék esetében a pénzügyi forrás megléte mellett szükséges, hogy az arra feljogosított szerv döntsön az osztalék keletkeztetéséről, kifizetéséről.) Fontos különbség azonban, hogy míg az osztalékelsőbbségi jog alapján járó juttatás szabályai körébe – a 3:231. § (1) bekezdésében írt „osztalékra” utalással – egyértelműen bevonja a részvényes javára történő kifizetés kógens feltételeit is, addig a kamatozó részvényre vonatkozó rendelkezéseknél már nem ilyen egyértelmű a helyzet. Ugyanis az (1) bekezdés csupán megismétli a 3:261. § kifizetési feltételek egyes fordulatait, de egyértelműen nem utal e szabályokra, vagyis úgy is tekinthető, mintha sajátos kifizetési szabályt alkotna. Álláspontunk szerint azonban a 3:261. § szabályai – amelyet a Ptk. klauzulával véd – olyan erős kötőerővel bírnak, hogy ezeket a szabályokat kifejezett rendelkezés híján jogértelmezéssel nem lehet félretenni. A kifizetés általános szabályai a kamatozó részvény esetében is érvényesülnek.

A Ptk. már nem utal arra, hogy a kamathoz való jog nem érinti a részvényhez fűződő egyéb jogok fennálltát, azonban e rendelkezés szükségtelen is lenne. Egyrészt nem kizárt, hogy a kamatozó részvényhez elsőbbségi jog kapcsolódjon, másrészt az sem kizárt,

hogy a kamat ellentételezéseként valamely részvényesi jog korlátozásra vagy megvonásra kerüljön. Bár a Ptk. külön nem rendelkezik róla, ugyanúgy, mint az osztalékelsőbbbségi jognál, a kamatra való jogosultságnál sem kizárt például a szavazati jog megvonása. Természetesen ebben az esetben az alapszabályban kell rendezni, hogy amennyiben kamat fizetésére nem kerül sor (mert nincs rendelkezésre álló adózott eredmény), milyen jogok illetik meg a részvényt.

3:239. § [Visszaváltható részvény]

- (1) Az alapszabály az alaptőke húsz százalékát meg nem haladó mértékben rendelkezhet olyan részvény kibocsátásáról, amely alapján a részvényre vonatkozóan**
  - a) a részvénytársaságot vételi jog;**
  - b) a részvényt eladási jog; vagy**
  - c) a részvénytársaságot vételi jog és a részvényt eladási jog illeti meg.**
- (2) A részvénytársaság olyan részvény vonatkozásában élhet vételi jogával vagy teljesítheti a részvényes eladási jogából fakadó kötelezettségeit, amelyekre vonatkozóan a részvényes a teljes névértéket, illetve kibocsátási értéket megfizette, és a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást a részvénytársaság rendelkezésére bocsátotta.**
- (3) A részvénytársaság nem gyakorolhatja a vételi jogból fakadó jogait és nem teljesítheti az eladási jogból fakadó kötelezettségeit, ha a részvénytársaság osztalék fizetéséről sem határozhatna. A vételi, illetve eladási jog gyakorlásához a szükséges fedezet megállapításával összefüggésben a beszámolóban, illetve a közbenső mérlegben foglaltakat a mérleg fordulónapját követő hat hónapon belül lehet figyelembe venni.**
- (4) A társaság a visszaváltott részvényeket az alaptőke kötelező leszállításának szabályai szerint bevonja.**

A visszaváltható részvényhez fűződő jogokat a Ptk. a 2006-os Gt.-vel egyezően határozza meg, vagyis az jelentheti a társaság vételi jogát, a részvényes eladási jogát és mindkét jogot egyszerre. A Ptk. nem utal rá, de értelemszerű, hogy a törvényi szabályokat meghaladó, részletező joggyakorlási feltételek az alapszabályban rögzíthetők. A visszaváltható részvények alaptőkéhez viszonyított arányát a 2006-os Gt.-hez képest megemeli a Ptk. a duplájára, 20%-ban határozza meg, ugyanakkor a 3:228. §-nál is kifejtett álláspont alapján kötőereje e rendelkezésnek nincsen.

Fenntartja a Ptk. azt a szabályt, amely szerint a részvénytársaság csak azokat a részvényeket szerezheti meg – akár vételi jogából, akár vételi kötelezettségéből kifolyólag – amelyek esetében már a részvény jogi feltételei fennállnak, vagyis a teljes névérték, kibocsátási érték rendelkezésre lett bocsátva. Ez a szabály a részvényt tekintve egyértelmű, figyelemmel a 3:244. § (1) bekezdésére figyelemmel, vagyis, hogy az ideiglenes részvény csak a törzsrészvényhez fűződő jogokat biztosítja. Bár a visszaváltható részvény nem elsőbbségi részvény, egyértelmű, hogy az abban biztosított elsőbbségi jog nem gyakorolható a teljes vagyoni hozzájárulás teljesítéséig. Mivel a részvény, ideiglenes részvény fogalomalkotó rendelkezések, azoktól való eltérés nem megengedett. A társaság esetében azonban a szabályt eltérést engedőnek tekintjük annyiban, hogy ha nem történik túlzott kifizetés, vagyis a részvényes által teljesített vagyoni hozzájárulást nem haladja meg a vételár, akkor nem látjuk akadályát annak, hogy – erre vonatkozó alapszabályi rendelkezés esetén – a részvénytársaság élhessen vételi jogával.

A társaság vételi jogával nem élhet, ha az osztalék fizetéséről sem határozhatna. A fedezet fennállta hat hónappal nem régebbi beszámoló vagy közbenső mérleg adatai

alapján is igazolható. Ha a részvényes él eladási jogával, a társaság vételi kötelezettségének az osztalékfizetési feltételek fenn nem állása esetén is eleget kell tennie. Ha a kifizetés folytán a közgyűlés kötelező összehívásának esetei állnának elő (3:270. §), a szükséges intézkedéseket az ügyvezetés és a közgyűlés köteles megtenni.

A társaság a visszaváltással megszerzett részvényeket köteles bevonni. Mivel e rendelkezés nem kógens klauzula, lehetőség van arra is, hogy a részvények átalakítására kerüljön sor, bár nyilvánvalóan ez abban az esetben merülhet fel, ha a részvény megvásárlására nem a társaság akarata, hanem a részvényes eladási joga alapján került sor.

A Ptk. elhagyja a vételi jog gyakorlásának cégbírósági bejelentésére, közzétételére vonatkozó rendelkezéseket.

3:240. §

[Egyéb részvényfajták]

A részvénytársaság az e törvényben meghatározottakon kívül más részvényfajta vagy részvényosztály kibocsátását akkor határozhatja el, ha az alapszabályban meghatározza a kibocsátandó részvények által megtestesített tagsági jogok tartalmát és mértékét.

A Ptk. e rendelkezése egyértelművé teszi, hogy a részvényfajták, elsőbbségi részvényosztályok felsorolását nem tekinti taxatívnak, így a részvénytársaságnak lehetősége van a Ptk.-ban külön nem nevesített részvényfajtaról vagy részvényosztályról az alapszabályában rendelkezni, ilyen részvényt kibocsátani.

5. Részvényutalvány, ideiglenes részvény

3:241. §

[Részvényutalvány]

A részvénytársaság alapításának, illetve az alaptőke felemelésének a nyilvántartásba való bejegyzése előtt a vagyoni hozzájárulást teljesítő személy kérésére a társaság olyan okiratot állít ki, amely tartalmazza a jogosult nevét, valamint a teljesített vagyoni hozzájárulás összegét, és az ellenkező bizonyításáig igazolja az okiratban meghatározott személynek a részvénytársasággal szemben fennálló jogait és kötelelességeit.

A 3:216. § értelmében részvény kiadásának, jóváírásának feltétele a társaság nyilvántartásba vétele és az alaptőke vagy a részvények kibocsátási értékének teljes rendelkezésre bocsátása. Ameddig azonban a részvény kiadására nincs mód, a Ptk. alapján is lehetőség van részvényutalvány kiállítására és ideiglenes részvény előállítására.

A részvényutalvány szabályait a Ptk. a 2006-os Gt. szabályaival egyezően tartja fenn. A részvényutalvány a részvényes kérésére kiállított okirat, amely tartalmazza a jogosult nevét, a már teljesített vagyoni hozzájárulás összegét. A részvényutalvány célja, hogy ellenkező bizonyításig igazolja az okiratban nevesített személynek a részvénytársasággal szemben fennálló jogait és kötelezettségeit. Részvényutalványt a társaság cégnyilvántartásba való bejegyzése előtt, illetve az alaptőke felemelésének bejegyzése előtt lehet kiállítani. A részvényutalvány nem értékpapír, így átruházni nem lehet. Az abban foglalt tagsági jog azonban átruházható azzal a megkötéssel, hogy az előtársasági időszakban a társaság tagjainak személyében a 3:101. § (2) bekezdése értelmében csak jogszabályon alapuló változás következhet be, vagyis az átruházás csak a társaság bejegyzését követően történhet meg.

3:242. § *[Az ideiglenes részvény fogalma]*

- (1) A részvénytársaság alapításának, illetve az alaptőke felemelésének a nyilvántartó bíróság által történő bejegyzését követően az alaptőke, a felemelt alaptőke, illetve a részvények kibocsátási értékének teljes befizetéséig terjedő időszakra a részvényes által átvenni vállalt vagy az általa jegyzett részvényre teljesített vagyoni hozzájárulás összegéről ideiglenes részvényt kell előállítani. Semmis az az ideiglenes részvény, amelyet a részvénytársaság nyilvántartásba vételét megelőzően vagy a ténylegesen teljesített vagyoni hozzájárulást meghaladó értékben állítanak ki.**
- (2) Az ideiglenes részvény értékpapír, amelyre a részvényre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, azzal, hogy az ideiglenes részvény átruházása a társasággal szemben az ideiglenes részvény tulajdonosának a részvénykönyvbe történő bejegyzésével válik hatályossá.**

Míg a részvényutalvány kiállítása opcionális, a leendő részvényes kérésére kiállítandó igazolás, addig az ideiglenes részvény előállítása már a társaság részére előírt kötelezettség. Ideiglenes részvényről beszélünk a társaság vagy a tőkeemelés bejegyzése és a teljes (felemelt) alaptőke, illetve a részvények kibocsátási értékének teljes rendelkezésre bocsátásáig terjedő időszakban. Az ideiglenes részvény a részvényes által átvenni vállalt vagy az általa jegyzett részvényre teljesített vagyoni hozzájárulás összegéről szóló értékpapír. Mivel az ideiglenes részvényt már értékpapírnak minősíti a törvény, átruházására is sor kerülhet. Az átruházás tekintetében a (2) bekezdés egyértelművé teszi, hogy az átruházás a társasággal szemben a részvénykönyvbe történő bejegyzésével válik hatályossá. Míg a részvénykönyvre vonatkozó szabályok a részvényesi jogok gyakorlása tekintetében tulajdonítanak jelentőséget a részvénykönyvi bejegyzésnek, addig ideiglenes részvény esetében az átruházás társasággal szembeni hatályosulása szempontjából bír relevanciával a részvénykönyvi bejegyzés. Amíg a részvényes a teljes vagyoni hozzájárulását nem teljesítette, addig a társaságnak vele szemben igénye van, így különösen fontos, hogy a társaság tudja, kitől kell az esedékes vagyoni hozzájárulás rendelkezésre bocsátását várnia.

3:243. § *[Az ideiglenes részvény előállítása és tartalma]*

- (1) Az ideiglenes részvény az alapszabály rendelkezésének megfelelően nyomdai úton vagy dematerializált formában egyaránt előállítható függetlenül attól, hogy a részvény milyen formában kerül előállításra.**
- (2) Ha az ideiglenes részvény dematerializált formában kerül előállításra, a részvényes értékpapírszámláján akkor lehet az ideiglenes részvényt jóváírni, amikor a részvényes az alapszabálynak megfelelően teljesíti vagyoni hozzájárulását vagy annak első részletét.**
- (3) A nyomdai úton előállított ideiglenes részvényen vagy dematerializált ideiglenes részvény esetén az értékpapírszámlán fel kell tüntetni a részvényes által az ideiglenes részvény kibocsátásáig befizetett összeget. Az ideiglenes részvény kibocsátását követően a részvényes által teljesített további vagyoni hozzájárulás összegét a részvényes kérésére az ideiglenes részvényen fel kell tüntetni, vagy az ideiglenes részvény érvénytelenné nyilvánításával egyidejűleg új ideiglenes részvényt kell kibocsátani.**

Ideiglenes részvény a (2) és a (3) bekezdés értelmében annak a részvényesnek bocsátható ki, aki legalább a vagyoni hozzájárulásának első részletét teljesítette.

Az ideiglenes részvény kibocsátási módja eltérhet a későbbi részvényétől. A Ptk. már nem tartalmazza azt a megkötést, hogy nyrt. ideiglenes részvénye is csak dematerializált lehet, így nem zárható ki, hogy nyrt. nyomdai úton állítson elő ideiglenes részvényt.

Az ideiglenes részvényen a részvényes kérésére át kell vezetni az ideiglenes részvény kibocsátását követően teljesített vagyoni szolgáltatások összegét is. Ennek módja a felülbélyegzés lehet, vagy az ideiglenes részvény érvénytelenné nyilvánításával egyidejűleg új ideiglenes részvény kibocsátása. Bár tételes szabályt dematerializált ideiglenes részvény esetében nem tartalmaz a Ptk., az értékpapírszámlán való jóváírással történhet meg az ideiglenes részvény jóváírását követő vagyoni hozzájárulás feltüntetése. A jóváírás iránt a társaságnak kell intézkednie.

3:244. § [Az ideiglenes részvény alapján gyakorolható jogok]

- (1) Az ideiglenes részvénnel a részvényes részvényesi jogait az általa már teljesített vagyoni hozzájárulás mértékével arányosan gyakorolja. Elsőbbségi részvény esetén nem illeti meg elsőbbségi jog a részvényest mindaddig, amíg teljes vagyoni hozzájárulását nem teljesíti. Ilyen esetben az elsőbbségi részvényes a törzsrészvények tulajdonosait megillető részvényesi jogok gyakorlására jogosult.**
- (2) Ha a részvényes az ideiglenes részvényt másra átruházza, a részvénytársasággal szemben az általa átvenni vállalt vagy jegyzett részvényekre teljesítendő vagyoni hozzájárulásából eredő tartozásáért készfizető kezesként felel. Az ideiglenes részvény többszöri átruházása esetén a készfizető kezesi felelősség valamennyi volt részvényest egyetemlegesen terheli.**
- (3) A részvények előállításakor az igazgatóság határidő kitűzésével felszólítja a részvényeseket a nyomdai úton előállított ideiglenes részvényeik benyújtására és a nyomdai úton előállított részvények átvételére. A határidőben be nem nyújtott ideiglenes részvényeket a társaság az igazgatóság határozatával érvénytelenné nyilvánítja. A nyomdai úton előállított részvények kiadására és a dematerializált részvényeknek a részvényes értékpapírszámláján való jóváírására az ideiglenes részvény benyújtása vagy az ideiglenes részvény érvénytelenné nyilvánítása után kerülhet sor.**
- (4) Dematerializált formában előállított ideiglenes részvények esetén a részvények előállításakor az ügyvezetés köteles eljárni az ideiglenes részvényeknek a központi értékpapírszámláról és az értékpapírszámlákról történő törlése érdekében.**

Az ideiglenes részvény alapján gyakorolható jogok tekintetében a Ptk. változást nem hoz. Változatlan szabály, hogy a részvényes a részvényesi jogait az általa már teljesített vagyoni hozzájárulás mértékével arányosan gyakorolhatja. Elsőbbségi részvényes esetében mindaddig, amíg a teljes vagyoni hozzájárulását nem teljesíti, elsőbbségi jogot nem gyakorolhat, hanem azok a részvényesi jogok illetik meg, amelyekkel a törzsrészvényesek rendelkeznek. Ebből következik az, hogy ha az elsőbbségi joghoz valamilyen hátrány is kapcsolódik (szavazati jog korlátozása, kizárása), e hátrányok sem érvényesülnek mindaddig, amíg a részvényes az elsőbbségi jogát nem tudja gyakorolni. Ha az elsőbbségi részvényes az általa vállalt teljes vagyoni hozzájárulást teljesíti, a későbbi elsőbbségi részvényre vonatkozó jogok és esetleges korlátozások lesznek érvényesek. Az elsőbbségi jog gyakorlása tehát nem a részvény előállításához, a teljes alaptőke befizetéséhez kötődik, hanem az adott részvényes vagyoni hozzájárulásának teljesítéséhez.

A Ptk. fenntartja a kezesi felelősség biztosítékát, vagyis az ideiglenes részvényt megszerző új részvényessel szemben gyakorolhatja a jogait a társaság [3:242. § (2) bekezdés], azonban a korábbi tulajdonosok, részvényesek készfizető kezesként felelnek a teljesítésért.

A részvények előállításakor az ideiglenes részvényeket ki kell vonni. Nyomdai úton előállított ideiglenes részvények esetében határidő tűzése mellett a részvényeseket fel kell hívni a benyújtásra és az előállított nyomdai részvények átvételére. A be nem nyújtott részvényeket érvénytelenné nyilvánítja az ügyvezetés. A dematerializált ideiglenes részvény esetében az ügyvezetés köteles intézkedni aziránt, hogy az értékpapírszámláról az ideiglenes részvény törlésre kerüljön. A részvény kiadása és jóváírása körében utalunk a 3:216. §-nál írottakra.

6. Részvénykönyv

3:245. § *[A részvénykönyv fogalma]*

- (1) **A részvénytársaság a részvényesekről – ideértve az ideiglenes részvények tulajdonosait is – részvénykönyvet vezet, amelyben nyilvántartja a részvényes – közös tulajdonban álló részvény esetén a közös képviselő – nevét, lakóhelyét vagy székhelyét, részvénytársaságonként a részvényes részvényeinek vagy ideiglenes részvényeinek darabszámát, tulajdoni részesedésének mértékét.**
- (2) **Ha a kibocsátott részvényben rögzített olyan adat változik meg, amelyet a részvénykönyvben is nyilvántartanak, a részvénykönyv adatait az ügyvezetés módosítja.**
- (3) **A részvénykönyvet a részvénytársaság igazgatósága vezeti. Az igazgatóság a részvénykönyv vezetésére megbízást adhat; nyilvánosan működő részvénytársaság esetén a megbízás tényét és a megbízott személyi adatait közzé kell tenni.**

A részvénytársaság a részvényesekről részvénykönyvet vezet. A részvénykönyv célja, hogy mind a részvénytársaság, mind általában a részvényesek, mind a harmadik személy betekintők megismerhessék azt, kiknek a tulajdonában állnak a részvénytársaság részvényei.

A részvénykönyv azonban nem lehet teljes, ha a részvényes nem kéri magát feltüntetni a részvénykönyvbe. Nyrt. esetében a részvényes jogosult arra is, hogy megtiltsa az értékpapírszámla-vezetőjét, hogy őt a részvénykönyvbe bejelentsen.

A Ptk. és külön jogszabály sem határozza meg a részvénykönyv vezetésének sem a módját (folyamatosan vezetett vagy időszakonként frissülő részvénykönyv), sem a formáját (elektronikus vagy papíralapon vezetett részvénykönyv).

A Ptk. a részvénykönyvben feltüntetésre kerülő minimális adatokat határozza meg. Természetesen nincs akadálya annak, hogy az alapszabály további nyilvántartási adatokat írjon elő, illetve külön jogszabályok rendelkezéseit is köteles a részvénytársaság a részvénykönyv vezetése során alkalmazni. A Ptk. a részvénykönyv szabályai között már nem szól a részvényesi meghatalmazotról, hanem a Tpt. 151–155. §-ai szerinti nominee intézményét a részvényesek jogai között mint a részvényesi meghatalmazott megbízására való jog körében említi (3:256. §). A Tpt. 152. § (1) bekezdése alapján a nominee-t a részvénykönyvbe be kell jegyezni. Kérdésként merülhet fel, hogy a nominee mellett a részvényest is be kell-e jegyezni a részvénykönyvbe, figyelemmel arra, hogy a Ptk. a részvényest említi. Álláspontunk szerint nem. A Ptk. 3:256. §-a kimondja, hogy a részvényesi meghatalmazott a saját nevében jár el, tehát a társaság

és harmadik személyek felé formailag ő viselkedik részvényesként, ő jelenik meg részvényesi joggyakorlóként. A nominee bejegyzése mellett a részvényes feltüntetése a részvénykönyvben azzal a következménnyel járna, hogy a nominee intézménye célját vesztené. A Ptk.-ban nem szabályozott kérdésekben a Tpt. az irányadó. A részvénytársaságot a Tpt. 153. § (3) bekezdés szerinti jog illeti meg, vagyis kérésére a nominee köteles megjelölni az általa képviselt részvényest, azonban e tájékoztatási kötelezettség nem von maga után részvénykönyvi bejegyzést, vagy a részvényes adatainak nyilvánosságát.

Új elemként rögzíti a Ptk., hogyha a részvényben feltüntetett olyan adatok változnak, amelyeket a részvénykönyvben is feltüntetnek, a változásokat az ügyvezetés vezeti át a részvénykönyvben. Ha megbízást adott a részvénykönyv vezetésére az igazgatóság, ezen esetben értelemszerűen intézkedik az adatok részvénykönyvben való átvezetése iránt.

A részvénykönyv Ptk.-beli rendelkezései csak az általános szabályokat fedik le, a kapcsolódó részletszabályok a részvénytársasági részvénykönyv vezetésével összefüggő egyes kérdésekről szóló 67/2014. (III. 13.) Korm. rendeletben kerültek lefektetésre. A kormányrendelet 1. §-a részletezi a részvénykönyv vezetésére vonatkozó megbízás szabályait, így azt, ki bízható meg részvénykönyvvezetéssel, és ki nem. A részvénykönyv vezetésére az elszámolóháznak, központi értéktárnak, befektetési vállalkozásnak, pénzügyi intézménynek, ügyvédnek vagy könyvvizsgálónak adható megbízás. Nem adható megbízás a részvénytársaság állandó könyvvizsgálójának. Továbbra is lehetőség van külföldi illetőségű személy megbízására, de ebben az esetben is biztosítani kell, hogy a részvénytársaság székhelyén, vagy azzal azonos településen (telephelyen, irodában) a részvénykönyv megtekinthető legyen.

A Ptk. elhagyja az általános közzétételi kötelezettséget, és csak nyrt. esetében kell a megbízás tényét a *Cégközlönyben* közzétenni. A kormányrendelet a *Cégközlöny*-beli közzététel mellett nyrt. esetében a társaság honlapján való közzététellel bővíti a szabályt.

3:246. § [A részvénykönyvi bejegyzés és törlés, valamint ezek joghatásai]

- (1) A részvényes a részvénytársasággal szemben részvényesi jogait akkor gyakorolhatja, ha őt a részvénykönyvbe bejegyezték. A részvénykönyvbe történő bejegyzés elmaradása a részvényesnek a részvény feletti tulajdonjogát nem érinti.**
- (2) Az alakilag igazolt részvényest a részvénykönyv vezetőjénél előterjesztett kérelmére be kell jegyezni a részvénykönyvbe. A bejegyzett részvényest kérelme alapján törölni kell a részvénykönyvből.**
- (3) A részvénykönyv vezetője akkor tagadhatja meg az alakilag igazolt részvényes bejegyzési kérelmének teljesítését, ha a részvényes a részvényét jogszabálynak vagy az alapszabálynak a részvény átruházására vonatkozó szabályait sértő módon szerezte meg.**
- (4) A részvénykönyvből törölt adatoknak megállapíthatónak kell maradniuk.**
- (5) A részvénykönyv vezetése során hozott határozatok társasági határozatoknak minősülnek.**

A részvényben megtestesülő jogok lényege, hogy azokkal a részvényes élni kíván, vagyis részvényesként viselkedik. A részvény dologi jellege miatt mint értékpapír ugyanakkor sajátos befektetési eszköz is egyben. A részvénytársaság az a forma, amelynél a tagsági jogviszonyt megtestesítő instrumentum és a tényleges tagsági jog elválhat egymástól, vagyis a részvény tulajdonjoga és a részvényesi jogok gyakorlása egymástól elválasztható, bár összefüggő dolog. Részvény tulajdona nélkül nincs részvényesi

joggyakorlás, ugyanakkor a részvény tulajdona nem jelenti egyben azt is, hogy a részvényes a társasággal szemben részvényesként lép fel, a részvénytársaság látókörébe kerül.

A Ptk. tételes szabállyal fedi le, hogy a részvénykönyvi bejegyzés hiánya a részvényesnek a részvény feletti tulajdonjogát nem érinti. A 2006-os Gt. alapján is ugyanez a jogi helyzet állt fenn. A 2006-os Gt. úgy fogalmazott, hogy a részvény átruházása a társasággal szemben akkor hatályos, ha a részvényest a részvénykönyvbe bejegyezték. Egyezően mondja ki mindkét törvényi rezsím, hogy a részvényes a részvénytársasággal szemben részvényesi jogait akkor gyakorolhatja, ha őt a részvénykönyvbe bejegyezték. A bejegyzésre a részvényes kérelmére kerülhet sor. E rendelkezés látszólag ellentétben áll a részvénykönyv funkciójával, hiszen a kérelem elve alapján csak azok a részvényesek kerülnek a részvénykönyvbe, akik részvényesi jogokat akarnak gyakorolni, vagyis a társasággal szemben részvényesként viselkednek. A kérelem elvéből tehát nem következik a teljes részvénykönyv követelménye. Ugyanakkor a Ptk. rendelkezései mellett a részvénytársasági részvénykönyv vezetésével összefüggő egyes kérdésekről szóló 67/2014. (III. 13.) kormányrendelet rendelkezéseit is figyelembe kell venni. A kormányrendelet számos ponton irányítja mind a részvénytársaság, mind a részvényesek magatartását. Egyrészt a kormányrendelet fenntartja a bejelentési kötelezettséget azáltal, hogy általános szabályként írja elő, hogy a részvényes a részvény tulajdonjogának megszerzését követő két napon belül köteles részvénykönyvbe való bejegyzésére vonatkozó kérelmét benyújtania. Ezzel a kormányrendelet pótolja – szemben a 2006-os Gt. részleges szabályaival – a bejelentési kötelezettség előírását arra az esetre, is, ha a részvény nem dematerializált vagy letétbe adott, vagyis a nyomdai úton előállított részvényt a részvényes magánál tartja. A kormányrendelet a kérelem benyújtásának több formáját nevesíti: személyes, postai vagy elektronikus kérelembenyújtás. Elektronikus eljárásra megadja a minimális formai feltételeket (legalább fokozott elektronikus aláírás, papíralapú irat konverziójának lehetősége). Dematerializált részvény esetében elektronikus bejelentést ír elő.

Fontos rámutatni arra, hogy a kormányrendelet előírásai ellenére – normatív következmény megállapítása híján – az a nyomdai úton előállított részvénnel rendelkező részvényes, aki nem kíván a részvénykönyvbe bekerülni, a jövőben is „rejtőzködhet”. Amennyiben a társaság célja a teljes és áttekinthető részvénykönyv vezetése, lehetőség van a bejelentési, törlési szabályok részletes rendezésére az alapszabályban, a mulasztás (részvényes és a társaság közötti viszonyban érvényesülő) következményének előírásával együtt.

Továbbra is fennáll a nyrt. részvényesének az a joga, hogy kifejezett nyilatkozatával a részvénykönyvbe történő bejegyzés megtiltásáról rendelkezzen az értékpapír-számlavezetője felé. Abban az esetben sem jogosult nyrt. esetében az értékpapír-számlavezető a részvénykönyv-vezető felé bejelentést tenni, ha a részvényes nem jogosította fel a bejelentésre.

A kérelem elvét részben már most is felülírva a Ptk. ismeri, illetve elismeri a tulajdonosi megfeleltetés adatainak átvezetését a részvénykönyvön. A tulajdonosi megfeleltetés szabályait a Tpt. 149. §-a tartalmazza. Tulajdonosi megfeleltetés dematerializált értékpapír esetében a kibocsátó kérésére a központi értéktár folytatja le. A tulajdonosi megfeleltetés esetén az értékpapírszámla-vezető átadja a központi értéktárnak azoknak az értékpapírszámla-tulajdonosoknak az azonosító adatait és értékpapírjaik darabszámát, akik a tulajdonosi megfeleltetésre vonatkozó kibocsátói kérelemben meghatározott időpontban, dematerializált értékpapírral (részvénnel) rendelkeznek. Nyrt. esetében azokról a részvényesekről és részvényeikről adja át

az adatokat a központi értéktár a társaságnak, akik nem rendelkeztek a részvénytársaságban történő bejegyzés megtiltásáról, vagy nem kérték törlésüket.

A kormányrendelet lehetővé teszi, hogy zrt. esetében az alapszabály rendelkezése alapján a részvénytársaság vezetése alapja a tulajdonosi megfeleltetés legyen. Ebben az esetben meg kell határozni az alapszabályban, a részvénytársaságban korábban bejegyzett adatok törlésére vonatkozó szabályokat, illetve a bejegyzés szabályait. A kormányrendelet értelmében ugyanis a tulajdonosi megfeleltetés segítségül szolgálhat a részvénytársaság vezetésehez, így nem szükséges, hogy a korábbi adatok töröljének a részvénytársaságból. Elképzelhető, hogy az alapszabály bizonyos időközönként kezdeményezett tulajdonosi megfeleltetés adatait csupán összehasonlítási alapként tekinti, és felhatalmazza a részvénytársaság vezetőjét (vagy az ügyvezetést), hogy a változásokat vezesse át. Ebben az esetben a korábban bejegyzett, változatlan adatok (részvényesek) a korábbi bejegyzéssel maradnak a részvénytársaságban. Elképzelhető az is, hogy az alapszabály a tulajdonosi megfeleltetés eredményét tekinti a hatályos részvénytársaságnak, és törölni rendeli a korábbi adatokat. Ebben az esetben azonban olyan részvényesek is, akik akár évek óta a részvénytársaság részvénytársaságban bejegyzett részvényesei, időről időre törlésre, majd egyidejűleg bejegyzésre kerülnek.

A tulajdonosi megfeleltetés egy időpillanatra vetítve tudja a részvénytársasági adatokat meghatározni, így lehetővé kell tenni, hogy a tulajdonosi megfeleltetés időpontja utáni részvényátruházások alapján az új részvényesek kérjék bejegyzésüket a részvénytársaságban. Összességében tehát megállapítható, hogy a Ptk. és a vonatkozó rendeleti szabályok folyamatos részvénytársaság-vezetést modelleznek.

A Ptk. kimondja, hogy a részvényes kérheti, hogy őt a részvénytársaságból töröljék. Mivel a Ptk. nem tekinti kötelezőnek, hogy részvényes a részvényesi jogaival élni kívánjon, a törlés nem tagadható meg akkor sem, ha a törlést nem a részvény átruházása miatt kérelmezi a részvényes. Természetesen az alapszabály a törlés szabályaiban eltérhet a Ptk.-tól. A részvénytársaságban a törölt adatoknak megállapíthatónak kell maradniuk.

Új szabályként fekteti le a Ptk., hogy a részvénytársaság vezetése során hozott határozatok társasági határozatnak minősülnek, így azok megtámadására a társasági határozatok megtámadására vonatkozó szabályok szerint kerülhet sor.

3:247. § [A részvénytársasági adatok nyilvánossága]

- (1) A részvénytársaságban bárki betekinthez. A betekintés lehetőségét a részvénytársaság vagy a részvénytársaság vezetésével megbízott személy a székhelyén munkaidőben folyamatosan biztosítani köteles.**
- (2) Akire vonatkozóan a részvénytársaságban fennálló vagy törölt adatot tartalmaz, a részvénytársaságban rá vonatkozó részéről a részvénytársaság vezetőjétől másolatot igényelhet. A másolatot öt napon belül, ingyenesen kell kiadni a jogosultnak.**

A részvénytársaság nyilvános. A betekintést a részvénytársaság székhelyén vagy a részvénytársaság vezetésével megbízott személy székhelyén kell biztosítani. Utaltunk már rá, hogy ha az igazgatóság külföldi illetőségű személyt bíz meg a részvénytársaság vezetésével, akkor is biztosítani kell, hogy a részvénytársaság a társaság székhelyén vagy a székhellyel azonos településen (telephelyen, irodában) megtekinthető legyen.

Figyelemmel arra, hogy a Ptk. és a kormányrendelet alapján többféle módon vezethető a részvénytársaság, a kormányrendelet külön tájékoztatási kötelezettségeket ír elő. Így a részvénytársaságban betekintőt tájékoztatni kell, ha a részvénytársaság (így akár a teljes részvénytársaság) tulajdonosi megfeleltetésen alapul, illetve zrt. esetében arról,

hogyan az alapszabály milyen rendelkezéseket tartalmaz a tulajdonosi megfeleltetéssel összefüggően.

A betekintés szabályai között új törvényi szabályozási elem, hogy a részvényes részére a másolatot ingyenesen kell kiadni.

Mivel a részvénykönyv a részvénytársaságra vonatkozó adatok nyilvánosságát szolgálja, a rendelkezések eltérést nem engedőek.

3:248. § [A tulajdonosi megfeleltetés átvezetése a részvénykönyvben]

A nyilvánosan működő részvénytársaságnál a társaság kezdeményezésére történő tulajdonosi megfeleltetés esetén a részvénykönyv vezetője a részvénykönyvben szereplő, a tulajdonosi megfeleltetés időpontjában hatályos valamennyi adatot törli, és ezzel egyidejűleg a tulajdonosi megfeleltetés eredményének megfelelő adatokat a részvénykönyvbe bejegyzi.

A 3:254. § (6) bekezdése fenntartja azt a szabályt, hogy nyrt. esetében a részvényesi jogok gyakorlásához nincs szükség tulajdonosi igazolásra, ha a jogosultság megállapítására tulajdonosi megfeleltetés útján kerül sor. A 3:254. § (1) bekezdés szerint a részvényes a részvényesi jogok gyakorlására a társasággal szemben tulajdonosi igazolás alapján, a részvénykönyvbe történő bejegyzést követően jogosult. A két rendelkezés együttesen nyrt. esetében azt jelenti, hogy tulajdonosi megfeleltetés esetén a részvényesi jogok külön igazolás, eljárás nélkül gyakorolhatóak.

E következtetésnek a szálát varrja el a 3:248. §, amikor általános szabállyá emeli – és nem csak a közgyűlés megtartásához kapcsolódó tulajdonosi megfeleltetésre alkalmazza – azt, hogy nyrt. esetében a tulajdonosi megfeleltetés esetén a részvénykönyv hatályos adatait törölni kell, és a tulajdonosi megfeleltetés adatai kerülnek a részvénykönyvbe. Vagyis nyrt. esetében a kérelem elvét általános szinten felülírja a társaság mint kibocsátó tulajdonosi megfeleltetési joga. A részvénytársasági részvénykönyv vezetésével összefüggő egyes kérdésekről szóló 67/2014. (III. 13.) Korm. rendelet a részvénykönyvvezetés e módja esetére kiegészítő szabályként rendelkezik arról, hogy a részvénykönyvbe való bejegyzés időpontjának a tulajdonosi megfeleltetés időpontját kell tekinteni. Nyrt. esetében is mód van arra, hogy a részvénytársaság a részvényes a részvénykönyvbe való bejegyzés céljából bejelentse, tehát nem kizárólag a tulajdonosi megfeleltetés lehetséges. A bejelentést nyrt. esetében is az értékpapír-számlavezetők teljesítik.

Mint arra már kitértünk, zrt. esetében is segítséget nyújthat a tulajdonosi megfeleltetés, azonban zrt. esetében az alapszabálynak kell a részletszabályokat meghatároznia.

XXXIII. Fejezet

A részvénytársaság alapítása

3:249. § [Az alapítás zártkörűsége]

Tilos a részvénytársaság alapítása során a részvénytársaság részvényeseit és alaptőkét nyilvános felhívás útján gyűjteni.

A Ptk. már nem teszi lehetővé részvénytársaság nyílt alapítását. A változás részben a nyilvánosan működő részvénytársaság fogalmának megváltozásával van összefüggésben, részben azzal, hogy a nyilvános alapítás korábban is inkább elméleti jellegű lehetőségként

létezett. A nyilvános működési forma alapvető eleme, hogy a társaság részvényeivel (annak egy részével) tőzsdén kereskednek. Be nem jegyzett társaság esetében nincs jogi személy, illetve teljes mértékben rendelkezésre nem bocsátott alaptőke esetében nincs érvényesen részvény.

Nyilvánosan működő részvénytársaság alapítással tehát nem jöhet létre. A 3:321. § (1) bekezdése szerint nyrt. nem válhat szét, tehát kiválás, szétválás útján sem jöhet létre. Ebből következően nyrt. csak egyesülési folyamatban vehet részt. Kérdésként merül fel a beolvadásos kiválás és a beolvadásos különválás kérdése, amely szervezeti formaváltásos eljárásokat a Ptk. a szétválás fogalma (3:45. §) alatt említi. Álláspontunk szerint nyrt. ezen összetett folyamatokban akkor vehet részt, ha ennek a folyamatnak az egyesülési részében vesz részt, vagyis az a jogi személy, amelybe beolvad a kiváló, különváló tag vagy társasági vagyónrészt.

A Ptk. nem határozza meg, hogy a zártkörű alapítást követően mennyi idővel dönthet a társaság működési formájának a 3:211. § (3) bekezdés szerinti változásáról. Erre azonban nincs is szükség, hiszen a működési forma változásához külön eljárás (részvények tőzsdei bevezetése) sikeres lebonyolítása szükséges, így ha e pénzügyi felügyeleti és tőzsdei feltételeknek a társaság megfelel, a társaság alkalmas a nyilvános működésre.

3:250. § [Az alapszabály tartalma]

- (1) Az alapszabálynak – az általánosan kötelező tartalmi elemeken túl – tartalmaznia kell**
  - a) az alapítók nyilatkozatát az összes részvény átvételére vonatkozó kötelezettségvállalásról és a részvényeknek az alapítók közötti megosztásáról;**
  - b) az alaptőke összegét, az alapítás során kibocsátandó részvények számát, névértékét, illetve kibocsátási értékét, valamint a részvények előállításának módját;**
  - c) a közgyűlés összehívásának módját, a szavazati jog gyakorlásának feltételét és módját; és**
  - d) az első könyvvizsgáló személyét.**
- (2) Az alapítók érvényesen az alapszabályban rendelkezhetnek:**
  - a) a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás tárgyáról, értékéről, szolgáltatásának időpontjáról, az ellenében adandó részvények számáról, névértékéről, a hozzájárulást szolgáltató személyről, ideértve nevét, lakóhelyét, illetve székhelyét, továbbá a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásnak az alapszabály szerinti értékét előzetesen felülvizsgáló könyvvizsgáló vagy szakértő személyéről, ideértve nevét, székhelyét, illetve lakóhelyét;**
  - b) az egyes részvényfajtákhoz, részvényosztályokhoz, illetve részvénytársaságokhoz kapcsolódó jogokról és a részvényekhez fűződő egyes jogok esetleges korlátozásáról; a részvények más részvényfajtába, részvényosztályba, illetve részvénytársaságba tartozó részvényre történő átalakításának szabályairól; valamint az egyes részvényfajtához, illetve részvényosztályhoz tartozó részvények számáról, névértékéről, illetve kibocsátási értékéről részvénytársaságonként;**
  - c) az átváltoztatható, jegyzési jogot biztosító vagy átváltozó kötvények sorozatát, számát, névértékét és a kötvényekre vonatkozó szabályokat;**
  - d) a részvények átruházásának korlátozásáról vagy annak a részvénytársaság beleegyezéséhez kötéséről;**
  - e) a részvények kötelező bevonásával kapcsolatban szükséges rendelkezésekről;**

f) az igazgatóság felhatalmazásáról – a visszaváltható részvényhez kapcsolódó jogok gyakorlásával, a saját részvény megszerzésével, osztalékelőleg fizetésével, valamint az alaptőkének az alaptőkén felüli vagyon terhére történő felemelésével kapcsolatban – közbenső mérleg elfogadására.

E § határozza meg az alapszabály kötelező elemeit, illetve azokat a kiemelt elemeket, amelyekről az alapító részvényesek (később a részvényesek) érvényesen csak az alapszabályban rendelkezhetnek. Fontos kiemelni, hogy a társasági formakényszer (3:89. §) és a 3:4. § (4) bekezdése alapján az alapszabály kötelező tartalmi elemei eltérést nem engedő szerződéses tartalmak, azokból nem hagyhat el elemeket a társaság.

Az alapszabály elemei körében figyelembe kell venni a Ptk. Harmadik Könyvének más rendelkezéseit is. Így a jogi személyek általános szabályainak vonatkozó rendelkezéseit, különösen a 3:5. §-ban foglaltakat, amelyhez kapcsolódnak a 3:6–10. §-ai, továbbá kiemelten az ügyvezetésre vonatkozó általános szabályokat (kizáró okok). A gazdasági társaságok közös szabályai szintén tartalmazznak olyan rendelkezéseket, amelyeket figyelembe kell és lehet venni az alapszabály megfogalmazásakor (tagokra vonatkozó korlátozó szabályok, tevékenység végzésének helye, apportszabályok stb.).

Ezen általános szabályokra épül rá, egészíti ki azokat a részvénytársaság alapítása körében az alapszabályra vonatkozó előírás.

Az alapítók a részvénytársaság részvényesei. Nyilatkozniuk kell a részvények átvételéről. E körben utalni lehet a 3:9. §-ra, amelynek (1) bekezdése valamennyi társasági formára értelmezhető, így részvénytársaság esetében is kijelenthető, hogy vagyoni hozzájárulás szolgáltatása nélkül senki sem lehet részvényes a társaságban. Másrész utalni lehet a 3:212. § (4) bekezdésére is, vagyis arra, hogy alapításkor sem lehetséges névérték alatt részvényt szerezni, részvényessé válni.

Az (1) bekezdés d) pontja felesleges rendelkezésnek tekinthető, figyelemmel a 3:130. § (1) bekezdésére, amely már egyértelművé tette, hogy az első könyvvizsgáló személyét kell a létesítő okiratban (alapszabályban) kijelölni, és ezt követően már a legfőbb szerv (a közgyűlés) választja, vagyis nincs szükség új könyvvizsgáló választásánál a létesítő okirat módosítására is. (Ebben az esetben az egységes szerkezetű létesítő okiraton vezeti át a társaság jogi képviselője a változást.)

A (2) bekezdéssel összefüggésben utalni érdemes a 3:212. § (3) bekezdésére, amely az alapításkor megköveteli, hogy a pénzbeli vagyoni hozzájárulás elérje az alaptőke harminc százalékát. Ezen eltérést nem engedő szabály alapján nem lehetséges részvénytársaság alapítása kizárólag apport szolgáltatásával. A (2) bekezdés b) pontja általános jelleggel utal arra, hogy az alapszabály meghatározhatja az egyes részvényfajtákhoz, részvényosztályokhoz, illetve részvénytársaságokhoz kapcsolódó jogokat, továbbá egyes jogok korlátozását. E körben utalunk az elsőbbségi részvényosztályok ismertetésénél kifejtettekre, vagyis arra, hogy a részvénytársaság szabadságot élvez abban, hogy milyen belső erőegyensúlyt alakít ki a részvényfajták, részvényosztályok összetételében. Így különösen, hogy kibocsát-e és ha igen, milyen mértékben bocsát ki elsőbbségi (vagy kamatozó, dolgozói, visszaváltható, egyéb elsőbbségi) részvényt, hogy az egyes többletjogok ellensúlyozására alkalmaz-e a részvényt egyébként megillető jogosultság tekintetében korlátozást, és ha igen, milyen jogosultság tekintetében és mekkora korlátozást alkalmaz.

A (2) bekezdés c) pontja utal első ízben az átváltoztatható, a jegyzési jogot biztosító vagy átváltozó kötvényekre. A 2006-os Gt. a részvényfajták, részvényosztályok ismertetését követően tartalmazta az átváltoztatható és a jegyzési jogot biztosító kötvényre vonatkozó

általános szabályokat (2006-os Gt. 194. §). A Ptk. a kötvényeket ott szabályozza, ahol annak a részvénytársaság működése során jelentősége van, így a tőkeemelésre vonatkozó rendelkezések között foglalkozik a kötvényekkel.

3:251. § *[Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás]*

- (1) **Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás szolgáltatása esetén az alapszabályhoz mellékelni kell könyvvizsgáló vagy az adott vagyontárgy értékeléséhez szükséges szakértelemmel rendelkező szakértő jelentését, amely tartalmazza a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás leírását, értékét, értékelését, az alkalmazott értékelési módszer ismertetését és azt, hogy az értékelést érintő új befolyásoló körülmény nem merült fel. A könyvvizsgálónak vagy szakértőnek a jelentésben nyilatkoznia kell arról, hogy a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásnak az alapítók által előzetesen megállapított értéke egyensúlyban van-e az ellenében adandó részvények számával, névértékével.**
- (2) **Nincs szükség könyvvizsgálói vagy szakértői jelentésre, ha a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást nyújtó részvényes a szolgáltatás időpontjához képest három hónapnál nem régebbi, könyvvizsgáló által ellenőrzött beszámolóval rendelkezik, amely a hozzájárulás tárgyát képező vagyontárgy értékét tartalmazza, vagy ha a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás olyan vagyontárgyakból áll, amelyeknek tőzsdén jegyzett ára van.**

A Ptk. fenntartja, hogy apport szolgáltatása esetén az apport tárgyának értékeléséről és az apport értékének előzetes megállapításának az alapítók részére az apport ellenében adandó részvények számával és névértékével való egyensúlyáról könyvvizsgálói jelentést kell az alapszabályhoz mellékelni. Bár a kérdés inkább elméleti, hiszen nem életszerű, hogy az alapítók olyan könyvvizsgálói jelentést csatoljanak az alapszabályhoz, amely megkérdőjelezi az alapítói szándékot, a 3:99. § (2) bekezdése alapján nem zárható ki az az eset, hogy annak ellenére, hogy a könyvvizsgálói jelentés esetlegesen túlárazottnak tartja az apport értékének az alapítók általi megállapítását, az alapszabály mégis az alapítók által megállapított értéket fogja tartalmazni. A Ptk. elhagyja a könyvvizsgálói jelentésnek a *Céglőnyben* történő közzétételének kötelezettségét, így az már nem eleme a részvénytársaság alapításának.

3:252. § *[A nyilvántartásba vétel feltételei]*

- (1) **A részvénytársaság nyilvántartásba vételére azt követően kerülhet sor, ha a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig**
  - a) **a pénzbeli hozzájárulás teljesítését vállaló alapítók az alapszabályban átvenni vállalt részvény névértékének, illetve kibocsátási értékének legalább huszonöt százalékát befizették; és**
  - b) **a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást – kivéve, ha a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás értéke az alaptőke huszonöt százalékát nem éri el – a részvénytársaság rendelkezésére bocsátották.**
- (2) **A részvényes legkésőbb a részvénytársaság nyilvántartásba vételétől számított egy éven belül köteles a részvények teljes névértékét, illetve kibocsátási értékét a részvénytársaság részére befizetni és a nyilvántartásba vételtől számított három éven belül köteles a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást teljes egészében a részvénytársaság rendelkezésére bocsátani.**

(3) Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely a vagyoni hozzájárulásokkal kapcsolatban az e §-ban meghatározottnál későbbi teljesítési határidőt ír elő.

A kft.-hez hasonlóan a Ptk. az rt. alapításakor is meghatározza azokat a vagyoni hozzájárulás szolgáltatásával kapcsolatos garanciális minimumelvárásokat, amelyek teljesítésének hiányában a társaság nem jegyezhető be a cégjegyzékbe. Bár a § (3) bekezdése valamennyi rendelkezést klauzulával védi, az (1) bekezdés tekintetében szükségtelen, hiszen az tartalmánál fogva sem engedne eltérést. [Azok a rendelkezések tekintetében, amelyek nem vonhatóak a 3:4. § (2) bekezdése alá, a létesítő okiratbeli eltérés lehetősége kizárt. Mivel az (1) bekezdés arra vonatkozik, mely feltételek esetében ismerhető el a részvénytársaság létrejötte, vagyis külső, kényszerítő előírásról van szó, attól egyébként sem lehetne az alapszabályban eltérni. A 3:163. § a kft. esetében helyesen alkalmazza a klauzulát, szemben jelen §-sal.]

A Ptk. változatlanul fenntartja, hogy a társaság nyilvántartási kérelem benyújtásáig nem szolgáltatott pénzbeli vagyoni hozzájárulást (névérték vagy kibocsátási érték) a társaság bejegyzésétől számított egy éven belül be kell fizetni. A nem szolgáltatott apportot pedig a társaság bejegyzésétől számított három éven belül kell rendelkezésre bocsátani; a korábbi ötéves szabállyal szemben. A vagyoni hozzájárulások szolgáltatásának végső határidejét a társaság érvényesen nem tolhatja tovább.

XXXIV. Fejezet

Részvényesi jogok és kötelezettségek

3:253. §

[A részvényesek egyenlősége]

Tilos a részvényesi jogok gyakorlásával összefüggésben az azonos részvénytársaságba tartozó részvényekkel rendelkező részvényesek közötti hátrányos különbségtétel.

A 3:253–266. §-ok a részvényesi jogokat részletezik. E jogok alapeleme általában nem részvénytársaság-specifikus, így például a legfőbb szerv ülésén való részvétel jogát már a 3:110. § deklarálja, mikor kimondja, hogy a társaság minden tagja jogosult személyesen vagy képviselő útján a legfőbb szerv tevékenységében részt venni. A részvényesi jogok az általános tagsági jogok részvénytársasági működés szempontjából kiemelt elemeit részletezik, jelentős részben uniós irányelvi implementáció (az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban szóló 2007. július 11-i 2007/36/EK európai parlamenti és a tanácsi irányelv) okán.

Olyan részvényesi jogosítványt is tartalmaz ugyanakkor a fejezet, amelyet csak részvénytársaság esetében lehet értelmezni (részvényesi minőség igazolása).

A 3:253. § általános tilalmat fogalmaz meg. E garanciális szabály az azonos részvénytársaságba tartozó részvényekkel rendelkező részvényesek közötti hátrányos különbségtételt tiltja. A részvénytársaság, mint arra utaltunk, adott részvényfajtán, részvényosztályon belül is több részvénytársaságot bocsáthat ki, vagyis már a kibocsátás során megvan a lehetősége arra, hogy differenciáljon. Nem lehet a különbségtétel szabályait viszonylagossá tenni és részvénytársaságon belül is eltérő jogokat és kötelezettségeket meghatározni. Ezen elvárás következik egyébként a részvénytársaság Tpt.-beli meghatározásából is. A Tpt. alapján ugyanis értékpapír-sorozat „az azonos előállítású, azonos jogokat megtestesítő értékpapír egy meghatározott időpontban forgalomba hozott teljes mennyisége, illetve az eltérő időpontban forgalomba hozott értékpapírok valamely későbbi időpontban azonos jogokat megtestesítő teljes mennyisége”.

3:254. § [A részvényesi minőség igazolása]

- (1) **A részvényes a részvényesi jogok gyakorlására a társasággal szemben a részvény vagy letéti, illetve tulajdonosi igazolás alapján, a részvénykönyvbe történő bejegyzést követően jogosult.**
- (2) **Értékpapírletétbe helyezett, nyomdai úton előállított részvény esetén az értékpapírletét-kezelő köteles a részvényes kérésére a részvényről letéti igazolást kiállítani.**
- (3) **Dematerializált részvény esetén az értékpapírszámla-vezető köteles a részvényes kérésére a részvényről tulajdonosi igazolást kiállítani.**
- (4) **A letéti és a tulajdonosi igazolásnak tartalmaznia kell a részvénytársaság cégnevét, a részvényfajtát, a részvény darabszámát, az értékpapír-letéti számla vagy értékpapírszámla vezetőjének cégnevét és cégszerű aláírását, a részvényes nevét, valamint lakóhelyét vagy székhelyét. A közgyűlésen való részvételi jog gyakorlásához kiállított letéti és tulajdonosi igazolás a közgyűlés vagy a megismételt közgyűlés napjáig érvényes.**
- (5) **A tulajdonosi igazolás kiállítását követően az értékpapírszámla-vezető az értékpapírszámlán a részvényre vonatkozó változást a tulajdonosi igazolás egyidejű visszavonása mellett vezethet át. A letéti igazolást az értékpapírletét-kezelőnek vissza kell vonnia, ha annak kiállítását követően a részvényt a tulajdonos vagy képviselője rendelkezésére bocsátja.**
- (6) **A nyilvánosan működő részvénytársaságnál a részvényesi jogok gyakorlásához nincs szükség tulajdonosi igazolásra, ha a jogosultság megállapítására tulajdonosi megfeleltetés útján kerül sor.**

Mint azt a 3:246. § (1) bekezdése a részvényes részvénykönyvi bejegyzésének joghatásai körében már kimondta, a részvényes a társasággal szemben részvényesi jogait a részvénykönyvbe való bejegyzését követően gyakorolhatja. Jelen § arra ad részletszabályt, hogy a részvénykönyvi bejegyzéshez hogyan kell a részvényesnek igazolnia részvényesi jogállását. A részvénykönyvbe ugyanis csak az alakilag igazolt részvényes jegyezhető be. A rendelkezés a részvénykönyvi bejegyzést követően is értelmezhető és alkalmazható, hiszen a rendelkezés kettős feltételt állapít meg a részvényesi joggyakorláshoz: a részvény feletti rendelkezést és a részvénykönyvi bejegyzést. A bírói gyakorlat is alátámasztja azt az egyébként észszerű elemet, hogy önmagában a részvénykönyvi bejegyzés nem feltétlenül elegendő a társasággal szembeni joggyakorláshoz. Ha a részvényes a részvénykönyvbe be is jegyzett, a részvényesi jogait nem gyakorolhatja, ha a részvény már nincs a tulajdonában, azt felmutatni, illetve a részvény tulajdonjogára vonatkozó igazolást bemutatni nem tudja (BH2013.309., BH213.250., BH2013.129.).

Az igazolásokra vonatkozó rendelkezésekben a Ptk. nem tér el tartalmilag a 2006-os Gt.-tól. Kiemelhető, hogy például a tulajdonosi igazolás olyan okirat, amelyet a Tpt. nem nevesít, vagyis annak funkcióját, tartalmát és a tulajdonosi igazolás joghatásait a Ptk. tartalmazza teljes egészében.

Az (5) bekezdés szerinti tulajdonosi igazolás, letéti igazolás visszavonására vonatkozó rendelkezés valójában az értékpapír-számlavezető és az értékpapír-letétkezelő jogszerű eljárását igazolhatja, azonban figyelemmel arra, hogy a korábbi igazolás már kiadásra került, ha a visszavonás külön jognyilatkozatban történik, a visszavonás ténye nem tudja megakadályozni, hogy a volt részvényes a korábbi igazolást felhasználja.

A (6) bekezdés – figyelemmel a 3:248. §-ban foglaltakra – a részvényesi minőség igazolását, és a részvénykönyvbe történő bejegyzési kérelmet sem kívánja meg a részvénykönyvbéli bejegyzéshez. Nyrt. esetében tulajdonosi megfeleltetés esetén

a központi értéktár által átadott adatok a részvénykönyv részévé válnak, a korábbi adatok törlése mellett. [Utalni lehet a részvénytársasági részvénykönyv vezetésével összefüggő egyes kérdésekről szóló 67/2014. (III. 13.) Korm. rendelet 2. § (5) bekezdésére, amely nyrt. esetében továbbra is biztosítja, hogy a részvényes rendelkezzen az értékpapír-számlavezetőjénél arról, hogy őt a részvénykönyvbe ne jelentsék be, illetve a részvényes kifejezett rendelkezése híján az értékpapír-számlavezető egyébként nem jogosult a bejelentés megtételére; tulajdonosi megfeleltetés esetén sem. A tulajdonosi megfeleltetés hatályos szabályai értelmében a központi értéktár azoknak a részvényeknek az összdarabszámáról tájékoztatja a társaságot, amelyek esetében e bejelentési tilalom vagy bejelentési rendelkezés hiánya fennállt a megfeleltetés során.]

3:255. § [A részvényes képviselete]

- (1) A részvényes részvényesi jogait képviselő útján is gyakorolhatja. Nem láthatja el a részvényes képviseletét a vezető tisztségviselő, a felügyelőbizottsági tag és a könyvvizsgáló.**
- (2) Ha a részvényest több képviselő képviseli, és ezek egymástól eltérően szavaznak vagy nyilatkoznak, valamennyiük által leadott szavazat, illetve megtett nyilatkozat semmis.**

Mint arra utaltunk, a részvényesi jogok szinte kizárólag az általános szinten már megfogalmazott társasági tagsági jogok kifejtéseként, részletszabályaként értelmezhetőek. Igaz ez a képviseleti jogra is. Általánosan kijelenthető, hogy a társasági tagsági jogok nem személyhez tapadó jogok, így – a létesítő okirat eltérő rendelkezése hiányában – a tag tagsági jogait képviselő útján is gyakorolhatja. A Ptk. ennek megfelelően utal a rendelkezésben arra, hogy nemcsak szavazásra, hanem bármely jognyilatkozatra kiterjedhet a képviselet.

Mivel a tagsági jogok gyakorlásának legtipikusabb formája és színhelye a legfőbb szervi ülés, a Ptk. 3: 110. §-a a társaságok közös szabályai között már általános társasági jogi szabályként megjeleníti, hogy a társaság minden tagja jogosult személyesen vagy képviselő útján a legfőbb szerv tevékenységében részt venni. Egy tag a társaságok közös szabályai szerint egy képviselőt bízhat meg, de egy képviselő több tagot is képviselhet. A meghatalmazást közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni.

Ezen általános szabályokhoz képest állapít meg speciális szabályt részvénytársaságok esetében jelen rendelkezés. Az egyik fontos rendelkezés, hogy lehetőség van arra, hogy több képviselőt bízjon meg a részvényes. [A 2006-os Gt. ezt nem biztosította zrt. esetében, nyrt. esetében több számlavezető esetén merült fel a kérdés, lásd a 213. § (2) bekezdésnél és 298. § (6) bekezdésnél.] Fontos eltérés a 2006-os Gt.-hez képest, hogy a Ptk. – helyesen – nem szól bele a képviselt és a képviselő közti viszonyokba, így nem határozza meg a képviselet egyes elemeit sem (időtartam, utasítási jog). A képviseleti jog vonatkozásában a Ptk. 6:15–17. §-ai, a szerződések általános szabályai veendő figyelembe azzal, hogy a felek természetesen megállapodásukban rendezhetnek minden olyan kérdést, amely szerződéses szabadságuk körébe esik. Így különösen rendezhetik a képviseleti jog időtartamát, terjedelmét, egymással való kapcsolattartásuk módját. A megállapodásból folyó meghatalmazásra a 3:110. § alaki szabályát kell alkalmazniuk.

A felek közti jogviszonyt a Ptk. annyiban befolyásolja, hogy összeférhetlenségi szabályt állapít meg. Az összeférhetetlen személyek között a Ptk. nem említi a cégvezetőt, azonban ő a 3:113. § (2) bekezdése alapján a vezető tisztségviselőre vonatkozó szabály miatt külön rendelkezés nélkül is kizárt. Nem tartalmazza továbbá a Ptk. a társaság vezető állású munkavállalójával szembeni összeférhetlenséget. Fontos kiemelni, hogy ezen

összeférhetlenségi szabály azonos jogi természetű, mint a vezető tisztségviselőkkel szembeni társasági jogi összeférhetlenség (3:115. §), vagyis olyan tilalom, amelyet a részvénytársaság az alapszabályában eltérően is meghatározhat; növelheti az összeférhetlen személyek sorát, illetve el is tekinthet ettől a szabálytól.

Mivel a Ptk. engedi a többes képviseletet, így rendelkezést is tartalmaz arra nézve, hogyan kell megítélni az egymástól eltérő nyilatkozatok, szavazatok sorsát. A Ptk. semmisséget kapcsol az eltérő szavazatokhoz vagy nyilatkozatokhoz. Álláspontunk szerint mivel e kérdés alapvetően szerződéses, és a semmisségi klauzula nem az alapszabályra vonatkozik, vagyis nem társági működést befolyásol, a semmisségi jogkövetkezmény kikerülhet, ha a meghatalmazások egyértelműen rendezik a kérdést. Ha egymástól eltérő nyilatkozatokat tesznek a képviselők, azonban valamelyikük meghatalmazása egyértelműen rögzíti, hogy az ő nyilatkozata tekinthető ebben az esetben a részvényesi nyilatkozatnak, álláspontunk szerint semmisség nem állhat fenn. A legbiztosabb megoldás természetesen, ha e kérdést – vagyis, hogy többes képviselet esetében milyen eljárást kell követni – az alapszabály is rendezzi.

3:256. § [A részvényesi meghatalmazott]

A részvényes jogainak a társasággal szemben való gyakorlására részvényesi meghatalmazottat bízhat meg, aki a részvénytársasággal szemben a részvénykönyvbe való bejegyzést követően a részvényesi jogokat saját nevében, a részvényes javára gyakorolja.

A részvényesi meghatalmazott (nominee) esetében utalunk a 3:245. §-hoz fűzött magyarázatra. Ehelyütt annak kiemelése szükséges, hogy bár a Ptk. elhagyja a részvényesi meghatalmazott körében a külön törvényre való utalást, a részvényesi meghatalmazott fogalma továbbra is a Tpt. szabályaival azonosítható fogalom. Ennek azért van jelentősége, mert a részvényesi meghatalmazott csak a Tpt. szerinti szervezetek lehetnek, illetve a tevékenységgel összefüggő szabályokat is a Tpt. tartalmazza. A képviseleti joggal szemben a részvényesi meghatalmazott esetében a részvény tulajdonosa nem válik ismertté harmadik személyek felé. A társaság azonban a Tpt. 153. § (3) bekezdése értelmében tájékoztatást kérhet a részvényes személyéről, amelynek a nominee köteles eleget tenni.

Utalunk a részvénykönyv tartalmánál írottakra, vagyis arra, hogy nominee esetében ő kerül a részvénykönyvbe bejegyzésre a részvényes helyett.

3:257. § [Közgyűlésen való részvétel joga]

A részvényes jogosult a közgyűlésen részt venni, felvilágosítást kérni, valamint észrevételt és indítványt tenni, szavazati joggal rendelkező részvény birtokában szavazni.

A rendelkezés tartalmilag azonosan veszi át a 2006-os Gt. 214. §-át.

A közgyűlésen való részvétel jogának legfontosabb elemeit emeli ki a rendelkezés. A közgyűlésen való jelenlét joga minden részvényest megillet, függetlenül attól, hogy a közgyűlésen milyen jogok illetik meg. A részvényfajták, elsőbbségi részvényosztályok magyarázata körében kitértünk arra, hogy a társaság rendelkezhet sajátos, a Ptk.-ban nem nevesített részvényfajtákról, illetve hogy az elsőbbségi részvényosztályokban az elsőbbségi jog ellentételezéseként valamely részvényesi jog

korlátozására vagy akár megvonására is sor kerülhet. (Elképzelhető tehát, hogy például az osztaléksőbbbségi részvény nem vonja meg a szavazás jogát a részvényestől, de nem teszi lehetővé, hogy az osztalék elfogadásáról szóló napirendhez hozzászóljon.) A közgyűlésen való részvétel sajátos módja az elektronikus hírközlő eszközök igénybevétele melletti részvétel [3:111. § (2) bekezdés].

A szavazati jog tekintetében a Ptk. utal arra, hogy a szavazati jog nem általános részvényesi jog, hanem az akkor gyakorolható, ha a részvénybe foglalt jogosultság a szavazásra is kiterjed. Utalni lehet arra, hogy egyes esetekben szavazásra jogosító részvény esetében sem illeti meg a részvényest a szavazás joga [lásd a 3:19. § (2) bekezdésnél és a 3:225. §-nál], illetve „szavazási jogot nem biztosító” részvény birtokában is szavazati jog illeti meg a részvényest [lásd a 3:231. § (2) bekezdésnél és a 3:277. § (1) bekezdésnél].

3:258. § [Tájékoztatáshoz való jog]

- (1) A közgyűlés napirendjére tűzött ügyre vonatkozóan az igazgatóság köteles minden részvényesnek a napirendi pont tárgyalásához a szükséges tájékoztatást megadni, úgy, hogy a részvényes – a közgyűlés napja előtt legalább nyolc nappal benyújtott írásbeli kérelmére – a szükséges felvilágosítást legkésőbb a közgyűlés napja előtt három nappal megkapja.**
- (2) Az igazgatóság a beszámolónak és az igazgatóság, valamint a felügyelőbizottság jelentésének lényeges adatait a közgyűlést megelőzően legalább tizenöt nappal köteles a részvényesek tudomására hozni.**
- (3) Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely a részvényesek tájékoztatáshoz való jogát korlátozza vagy kizárja.**

A rendelkezés érdekes viszonyban áll a meghívóra vonatkozó általános szabállyal. A jogi személyek általános szabályai között fekteti le a Ptk. azt, hogy a döntéshozó szerv (közgyűlés) összehívásáról szóló meghívóban a napirendet olyan részletességgel kell feltüntetni, hogy a szavazásra jogosultak a tárgyalni kívánt témakörökben álláspontjukat kialakíthassák [3:17. § (3) bekezdés]. Ebből következően már a meghívóból (vagy csatolt iratokból) is ki kell derülnie a releváns kérdéseknek, a meghívónak a szükséges tájékoztatást biztosítania kell. Ehhez a rendelkezéshez és az általános tájékoztatási joghoz (3:23. §) viszonyítottan határoz meg részletszabályokat a Ptk. a részvénytársaságok tekintetében. A Ptk. általános eljárásrendet kapcsol a közgyűlés napirendjére tűzött ügygel összefüggő tájékoztatáshoz. Fontos kiemelni, hogy a Ptk. ehelyütt is a napirendi pont tárgyalásához szükséges tájékoztatásról beszél, vagyis a meghívó további részletezésére terjedhet ki a tájékoztatás kérése, így e tájékoztatási jog nem korlátlan, hanem célhoz kötött. A szabályozás már nem utal arra, hogy a tájékoztatás megtagadható, ha az sérti a társaság üzleti titkát. Ennek oka, hogy ezt a kérdést a Ptk. 3:23. §-a rendezzi, és ezzel kapcsolatban eltérő szabályt a Ptk. ehelyütt nem tartalmaz, így az általános szabály ebben az esetben is alkalmazandó.

A tájékoztatáshoz való jogot a Ptk. klauzulával védi, vagyis zrt. esetében sem lehet az alapszabályban érvényesen a részvényesek tájékoztatáshoz való jogát korlátozni vagy kizárni.

3:259. § [Napirend kiegészítésére való jog]

- (1) Ha a zártkörűen működő részvénytársaságban együttesen a szavazatok legalább öt százalékaival rendelkező részvényesek a napirend kiegészítésére – a napirend**

részletezettségére vonatkozó szabályoknak megfelelő – javaslatot tesznek, a megjelölt kérdést napirendre tűzöttnek kell tekinteni, ha a javaslatot a közgyűlési meghívó kézhezvételétől számított nyolc napon belül közlik a tagokkal és az igazgatósággal.

- (2) **Ha a nyilvánosan működő részvénytársaságban együttesen a szavazatok legalább egy százalékával rendelkező részvényesek a napirend kiegészítésére vonatkozó – a napirend részletezettségére vonatkozó szabályoknak megfelelő – javaslatot vagy a napirenden szereplő vagy arra felveendő napirendi ponttal kapcsolatos határozattervezetet a közgyűlés összehívásáról szóló hirdetmény megjelenésétől számított nyolc napon belül közlik az igazgatósággal, az igazgatóság a kiegészített napirendről, a részvényesek által előterjesztett határozattervezetekről a javaslat vele való közlését követően hirdetményt tesz közzé. A hirdetményben megjelölt kérdést napirendre tűzöttnek kell tekinteni.**
- (3) **Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely a napirend kiegészítését az e törvényben meghatározottnál nagyobb arányú szavazati joghoz köti vagy amely e jog gyakorlására az e törvényben meghatározottnál rövidebb határidőt szab.**

A közgyűlési napirend kiegészítésére vonatkozó jog irányelvi eredetű. Az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban szóló 2007. július 11-i 2007/36/EK európai parlamenti és a tanácsi irányelv 6. cikke foglalkozik e kérdéssel.

A napirend kiegészítésére vonatkozó jog sajátos részvénytársasági kisebbségi jogként funkcionál, hiszen zrt. esetében a szavazatok legalább öt százalékával, nyrt. esetében egy százalékával rendelkező részvényesek kezdeményezhetik. (Természetesen bármely társasági forma esetében elképzelhető ilyen célt szolgáló létesítő okiratbeli rendelkezés.)

Zrt. és nyrt. esetében részben eltérő szabályok érvényesülnek, figyelemmel arra, hogy az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban szóló 2007. július 11-i 2007/36/EK európai parlamenti és a tanácsi irányelv az nyrt.-kre terjed ki, így az ő esetükben az irányelv nem csupán zsinórmértékként szolgált, hanem pontos implementációra került sor. Így míg zrt. esetében új napirendi pontot kezdeményezhetnek a részvényesek, addig nyrt. esetében nemcsak napirendi pontot, hanem – napirendi ponthoz kapcsolódó vagy felveendő napirendi ponthoz kapcsolódó – határozattervezetet is kezdeményezhetnek.

Eltérés van továbbá az új napirendi elemek közlése vonatkozásában is. Zrt. esetében a kezdeményező részvényeseknek kell gondoskodniuk a szabályos közlésről. A közlés módját a Ptk. külön nem részletezi, így ha az alapszabályból más nem következik, a 3:91. § rendelkezéseit (jognyilatkozatok megtételének módja és ideje) kell alkalmazni. Nyrt. esetében a részvényeseknek az igazgatósággal kell közölniük az indítványukat, és az igazgatóság (honlapon) hirdetmény közzétételével gondoskodik a többi részvényes tájékoztatásáról.

A (3) bekezdés részleges klauzulával védi a napirend kiegészítéséhez fűződő jog körében a kezdeményezésre jogosult szavazati arány mértékét és az eljáráshoz kapcsolódó határidőket; az alapszabály eltérhet a § rendelkezéseitől, de a kezdeményezéshez szükséges mérték feletti mértéket nem határozhat meg, és a határidőket sem csökkentheti.

3:260. § [Szavazáshoz való jog]

- (1) **A részvény a névértékével arányos mértékű szavazati jogot biztosít. Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely az e törvényben meghatározott eseteken kívül egyes részvényekhez többlétszavazati jogot fűz.**

(2) Nem gyakorolhatja szavazati jogát a részvényes, amíg esedékes vagyoni hozzájárulását nem teljesítette.

A 3:110. § (3) bekezdése általános társasági jogi szabályként rögzíti, hogy a társaság legfőbb szervében gyakorolható szavazati jog mértéke a tag vagyoni hozzájárulásához igazodik. E rendelkezést alkalmazza a részvénytárságokra a szavazáshoz való jog mint részvényesi jog körében. A részvénytársaság esetében ugyanis a tényleges vagyoni hozzájárulás és a társasági részesedés (névérték) jellemzően eltérhet egymástól, hiszen a részvény kibocsátási értéke meghaladhatja a névértékét. Erre figyelemmel rögzíti az (1) bekezdés, hogy a szavazati jog mértéke a névértékkel arányos. Törzsrészvények esetében minden esetben érvényesül ez a szabály. Más részvényfajták, az elsőbbségi részvényosztályok tekintetében a kibocsátó részvénytársaság döntésen alapszik, hogy a részvényhez milyen mértékű, arányú szavazati jog kapcsolódik. A többlétszavazati jog kérdésében a Ptk. klauzulával védi a társaság működését. Többlétszavazati jogot a Ptk. a szavazatelsőbbségi részvény egyik formájánál a szavazattöbbszöröző részvény esetében ismer. Figyelemmel arra, hogy a részvényfajtákra, részvényosztályokra vonatkozó szabályozás diszpozitív, tovább figyelemmel a 3:240. § általános felhatalmazó rendelkezésére, amellyel biztosítja a normatív módon meghatározott részvényfajtákon és részvényosztályokon túl is a részvénykibocsátást, a vonatkozó rendelkezést nem indokolt szűkítően értelmezni. Álláspontunk szerint „az e törvényben meghatározott esetek” lefednek minden olyan lehetőséget, amely a részvénytársasági szabályokkal összeegyeztethetőek. A tilalom azokra az esetekre vonatkozatható, amelyek túllépik a részvénybe foglalható jogok határait, így amelyek eseti jellegű, diszkrécionális jellegű, a részvényből nem levezethető esetek. Elfogadható az a jogértelmezés, amely szerint ilyen tilalom alá esik például az, ha a szavazati jog a részvényes személyéhez kötődik, és az megszűnik a részvény átruházásával.

Fontos kiemelni, hogy a szavazati jog tekintetében a Ptk. fenntartja azt a szigorú szabályt, hogy a részvényes nem gyakorolhatja szavazati jogát, ha esedékes vagyoni hozzájárulását nem teljesítette. Vagyis míg az ideiglenes részvény alapján a részvényes a már teljesített vagyoni hozzájárulásával arányos joggyakorlásra jogosult, addig a késedelembe eső részvényestől (pl. alaptőke-emelés esetén) a teljes szavazati jog megvonásra kerül. E szabály megfelelően alkalmazandó tőkefelemelés esetén vállalt vagyoni hozzájárulás teljesítésére.

Külön kérdésként merül fel a többlétszavazat melletti szavazati jog speciális korlátozásának kérdése. A kérdés leginkább nyrt.-k esetében releváns a gyakorlatban, ahol már relatív alacsony befolyás (4-5%) is jelentős erőt tud képviselni a társaság működésében, a közgyűlési döntéshozatalban. A Ptk. nem tartalmazza a 2006-os Gt.-nek azt a rendelkezését, amely nyrt. esetében biztosította a társaság részére, hogy az alapszabályban az egy részvényes vagy részvényesi csoport által gyakorolható szavazati jog legmagasabb mértékét meghatározza, ezzel korlátozta vagy kizárta a részvényekhez egyébként külön-külön fűződő szavazati jogot, arányt.

Mivel a Ptk. csak a szavazattöbbszörözés kérdésével foglalkozik, vélhetően a kérdést úgy kell felfogni, hogy az a 3:4. § (2) bekezdés hatálya alá tartozó, a társaság szerződéses szabadságának körébe eső kérdés. Bár ez igaz, szerencsésebb lett volna, ha a Ptk. e mozgásteret normatív szabályban jeleníti meg. Zrt. esetében szavazatkorlátozó alapszabályi rendelkezés a 3:102. § (3) bekezdés alapján abszolút egyhangú döntéshozatal (minden részvényes igenlő szavazatát) is kíván, amely már önmagában is kétséges teszi a korlátozási javaslat sikeres átvitelét. Nyrt. esetében az egyhangú döntéshozatal nem előírás [3:276. § (3) bekezdés].

Azonban még az egyhangú döntés sem biztos, hogy megfelel a 3:4. § (3) bekezdés b) pontja szerinti elvárásoknak. Ennek oka az, hogy a szavazati jog illetén korlátozása felvetheti a kisebbség jogának nyilvánvaló sérelmét, így önmagában is kétséges, hogy a társaság érvényesen megállapíthat-e ilyen alapszabályi rendelkezést. A 3:4. § (3) bekezdés b) pontja szerinti garanciális korlát ugyanis nemcsak a társaságon belüli, a létesítő okirat elfogadásakor fennálló adott *status quo* vizsgálatát jelenti, hanem általában is vizsgálni lehet a társaság jövőbeli kisebbsége jogainak sérelmét. A szavazati jog maximalizálása ugyanis nem a részvényből megismerhető korlátozás, hiszen a részvényes(ek) tulajdonában álló részvények által biztosított szavazati jog az alapszabályi rendelkezés alapján valamilyen objektív tény bekövetkeztekor kerül megvonásra vagy korlátozásra.

A korábbi, törvényben biztosított lehetőség érvényes megvalósításának szabhat gátat a részvényesek egyenlőségének garanciális tilalma is. Így a korlátozás szintén érvényességi akadályba ütközhet, hiszen az adott részvénytársaság részvényesei között különbség érvényesen nem tehető, így egyes (előre meg nem határozható) részvények vonatkozásában (a részvényes személyére vagy részvényeinek mértékére) tekintettel korlátozás nem írható elő. Ha ráadásul a részvényes részvényei több részvénytársaságból tevődnek össze, a kérdés még színesebb. Minderre figyelemmel, bár az egy részvényes által gyakorolható szavazati mértékének, illetve részvénycsoportok szavazati mértékének korlátozására elméleti alapon továbbra is mód van, a tényleges megvalósítás már kétségesnek tűnik. Jelezni lehet ugyanakkor, hogy amíg a 2006-os Gt. a szavazati jog maximalizálását nyrt. esetben biztosította, a Ptk. rendszerében korlátozás zrt. esetben is lehetséges.

3:261. § [Részvényesek részére történő kifizetés feltételei]

- (1) A részvénytársaság saját tőkéjéből a részvényes javára, annak tagsági jogviszonyára figyelemmel kifizetést a részvénytársaság fennállása során az e törvényben meghatározott esetekben és – az alaptőke leszállításának esetét kivéve – az előző üzleti évi adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartalékból teljesíthet. Nem kerülhet sor kifizetésre, ha a részvénytársaság saját tőkéje nem éri el vagy a kifizetés következtében nem érné el a részvénytársaság alaptőkéjét, továbbá ha a kifizetés veszélyeztetné a társaság fizetőképességét.**
- (2) Az (1) bekezdés alkalmazásában kifizetésnek minősül minden pénzbeli és nem pénzbeli vagyoni juttatás, kivéve az ingyenesen vagy kedvezményesen juttatott dolgozói részvény, valamint az alaptőkéen felüli vagyon alaptőkévé alakításával felemelt alaptőkéből ellenérték nélkül juttatott részvény juttatása.**
- (3) Kamatozó részvény kivételével a részvénytársaság kamatot a részvény után nem fizethet.**
- (4) A zártkörűen működő részvénytársaságnak együttesen a szavazatok legalább öt százalékával rendelkező részvényesei, a nyilvánosan működő részvénytársaságnak együttesen a szavazatok legalább egy százalékával rendelkező részvényesei, valamint a részvénytársaság azon hitelezői, akiknek a kifizetés időpontjában még nem esedékes követelése eléri az alaptőke tíz százalékát, a kifizetéstől számított egy éves jogvesztő határidő lejártáig a költségek megelőlegezésével egyidejűleg kérhetik a nyilvántartó bíróságtól könyvvizsgáló kirendelését a kifizetés jogszerűségének megvizsgálása céljából.**
- (5) Azokat a kifizetéseket, amelyeket az (1) bekezdés rendelkezései ellenére teljesítettek, a részvénytársaság felszólítására a társaság részére vissza kell fizetni, feltéve,**

hogyan a társaság bizonyítja, hogy a részvényes a kifizetés feltételei fennállásának hiányáról tudott vagy tudnia kellett.

- (6) E § rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell a részvényes javára nem tagsági viszonyon alapuló kifizetésekre is, ha azok összegegyeztetetlenek a felelős társasági gazdálkodás követelményeivel.**

A Ptk. – a 2006-os Gt.-hez hasonlóan – továbbra is feltételhez köt, egyes a tag javára történő társasági kifizetéseket. Fontos azonban tisztán látni, hogy e szabályok nem általában, a társaság normál működése, gazdálkodása során felmerülő kifizetéseire vonatkoznak. A rendelkezés ugyanis – a 2006-os Gt.-vel azonosan – egy speciális társasági kifizetésre ad szabályt, mégpedig arra, amikor a társaság a tagnak (akár tagsági jogviszonyára tekintettel, akár a tagsági jogviszonyától független jogviszony alapján) *a saját tőkéje terhére* teljesít kifizetést. Ezek a kifizetések a társaság normál működésétől elkülönülő, valóban speciális kifizetések; ilyen tipikusan az osztalék vagy a kamatozó részvény után járó kamat.

A Ptk. nem változtat azon jogviszonyok körén, amelyre a kifizetés szabályait alkalmazni rendeli. A kifizetési szabályok célja a társaság jegyzett tőkéjének védelme. Azon rendelkezés célja pedig, amely kiterjeszti a társasági kifizetések szabályának alkalmazását azokra a kifizetésekre, amelyekben a tag nem tagsági jogviszonya alapján részesül, az, hogy megakadályozza az osztalékfizetési szabályok kijátszását, és nem pedig az, hogy a társaság működését megnehezítse.

A Ptk. lényegében továbbra is fenntartja azt a szabályt, hogy a „részvénytársaság saját tőkéjéből a részvényes javára, annak tagsági jogviszonyára figyelemmel kifizetést a részvénytársaság fennállása során az e törvényben meghatározott esetekben és – az alaptőke leszállításának esetét kivéve – az előző üzleti évi adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartalékból teljesíthet”. A kifizetés tartalmát a § alkalmazásában tehát egzakt módon meghatározza a Ptk., és nem általában a társaság bármilyen rendelkezésre álló forrásából történő kifizetésekről rendelkezik, hanem a saját tőkéből történő kifizetésekről. Fontos megállapítás tehát, hogy a saját tőkéből történő kifizetések a kérdésesek. Annak megállapítása, mely kifizetések történnek a társaság saját tőkéjéből, a Szát. ad eligazítást.

A társaság a működése során nem a saját tőke terhére gazdálkodik. A Szát.-ból egyértelműen megállapítható, hogy a társaság a szerződéses kötelezettségeiből eredő fizetési kötelezettségeit (így a munkabérek, polgári jogi szerződésből eredő fizetési kötelezettségeit is) a számviteli szabályok szerint a működési bevételei terhére fizeti. A működési bevételek és költségek (ráfordítások) a saját tőkétől számvitelileg elkülönülnek a társaság elszámolásaiban. Ebből következően a saját tőkéből való kifizetés szabályai és a társasággal polgári jogi szerződéses viszonyban álló tagjának pénzkövetelése között semmilyen közvetlen kapcsolat nem áll fenn. Az a tény, hogy a saját tőke részét képező mérleg szerinti eredményt az év közbeni gazdálkodás az üzleti év végén történő elszámolásoknál módosítja, nem jár azzal a következménnyel, hogy minden egyes kifizetésnél ezt a változást közbenső mérleg készítésével kellene kimutatni. Ezt az álláspontot igazolja vissza a Szát. 39. § (3) bekezdése, amely a társasági jogi szabály fordulatának ismétlésével egyértelmű kifizetési szabályt rögzít. Téves ezért azon felvetés, hogy a Ptk. szigorítana a kifizetés szabályain. A Ptk. a nem tagsági jogviszonyra tekintettel történő kifizetésekre továbbá fenntartja a felelős társasági gazdálkodás követelményeire utalást – míg ezt a kft.-nél nem tartotta fenn –, amellyel a részvénytársaság esetében a nem tagsági jogviszonyon alapuló kifizetéseknél függetleníteni tudja e vitát attól, hogy a társaság a saját tőke terhére vagy más társasági vagyontól teljesíti-e a kifizetést.

Az (5) bekezdés fenntartja a szabályoknak meg nem felelő kifizetések visszafizetési kötelezettségét. A rendelkezés a biztosítékok egyenértékűvé tétele céljából a részvénytársaságok alapításának, valamint tőkéjük fenntartásának és módosításának tekintetében a tagállamok által a társasági tagok és a harmadik személyek érdekeinek védelmében az Európai Unió működéséről szóló szerződés 54. cikkének második bekezdése szerinti társaságoknak előírt biztosítékok összehangolásáról szóló 2012. október 25-i 2012/30/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv implementációját biztosítja, így annak átvétele szükséges volt, bár a korábbi gyakorlat rávilágított arra, hogy a visszafizetési kötelezettség ilyen előírása nem szolgálja megfelelően a célt, vagyis a saját tőke védelmét. A rendelkezés eredményét tekintve ugyanis nem a kifizetést tilalmazza, mert lehetővé teszi a kifizetést, csupán annak jogszerűtlensége esetén visszakövetelést biztosít. Ez a megoldás azonban nem lehet hatékony, mert egy esetleges jogszabályba ütköző kifizetés esetén – fizetéseképtelenséget megelőző működés során – nincs olyan személy, aki egyrészt a visszakövetelésben érdekelt, másrészt erre reálisan módja is lenne, mivel a bizonyítási teher jellege (annak bizonyítása, hogy a részvényes miről tudott, miről kellett volna tudnia) kétségessé teszi az eljárás eredményességét.

3:262. § [Osztalék]

- (1) A részvénytársaságnak a felosztható és a közgyűlés által felosztani rendelt eredményéből a részvényest részvénye névértékével arányos osztalék illeti meg. Osztalékra az a részvényes jogosult, aki az osztalékfizetésről döntő közgyűlés időpontjában a részvénykönyvben szerepel. Az osztalék akkor teljesíthető nem pénzbeli juttatás formájában, ha erre az alapszabály lehetőséget ad. A részvényes az osztalékra a már teljesített vagyoni hozzájárulása alapján jogosult.**
- (2) Az (1) bekezdésben foglaltak alkalmazására az alapszabályban az egyes részvényosztályokra meghatározott jogok figyelembevételével kerülhet sor.**

A Ptk. változatlanul tartja fenn az osztalék fogalmát. Fenntartja a részvény névértékére jutó arányos osztalék szabályát, ugyanakkor ez természetesen főszabály. Egyes részvényosztály, részvényfajta eltérhet ettől a szabálytól; külön is nevesíti a Ptk. az osztalékelsőbbbségi részvényt és a dolgozói részvényhez kapcsolható osztalékelsőbbbséget. A (2) bekezdés egyértelművé teszi, hogy az osztalék szabályait az egyes részvényosztályokra meghatározott jogok figyelembevételével kell alkalmazni. Ilyen tételes szabályt találunk például a 3:236. § (2) bekezdésében, ahol sorrendiséget állít fel az osztalékelsőbbbségi részvényesek és az osztalékelsőbbbséggel is rendelkező dolgozói részvényesek között.

3:263. § [Osztalékelőleg]

- (1) A közgyűlés vagy az alapszabály felhatalmazása alapján az igazgatóság két, egymást követő beszámoló elfogadása közötti időszakban osztalékelőleg fizetéséről határozhat, ha**
  - a) a közbenső mérleg alapján megállapítható, hogy a társaság rendelkezik osztalék fizetéséhez szükséges fedezettel;**
  - b) a kifizetés nem haladja meg a közbenső mérlegben kimutatott adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartalék összegét; és**
  - c) a társaságnak a helyesbített saját tőkéje a kifizetés folytán nem csökken az alaptőke összege alá.**

- (2) **Osztalékelőleg fizetéséről az igazgatóság javaslata alapján lehet határozni. Ha a társaságnál felügyelőbizottság működik, az igazgatóság javaslatához a felügyelőbizottság jóváhagyása szükséges.**
- (3) **Ha az osztalékelőleg kifizetését követően elkészülő éves beszámolóból az állapítható meg, hogy osztalékfizetésre nincs lehetőség, az osztalékelőleget a részvényesek a társaság felhívására kötelesek visszafizetni.**

Az osztalékelőleg szabályai közül kiemelhető, hogy az osztalékelőlegről szóló döntés meghozatalához már nincs szükség az alapszabály előzetes felhatalmazására, hanem a közgyűlés arról külön alapszabályi rendelkezés nélkül határozhat, ha az osztalékelőleg-fizetés feltételei fennállnak. Ha később megállapítást nyer, hogy osztalékfizetésre nincs lehetőség, a visszafizetési kötelezettség általános erejű, vagyis nem attól függ, hogy a visszafizetést a részvényesek előzetesen vállalták. Fontos változás, hogy a Ptk. elhagyja a közbenső mérleg hat hónapon belüli felhasználhatóságára vonatkozó szabályt. A Szát. 21. § (6) bekezdése alapján, ha jogszabály a vállalkozó saját tőkéjének évközi megállapításáról, vagy figyelembevételéről rendelkezik, eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában saját tőke alatt a jogszabály előírásainak megfelelő időpontra, mint mérlegfordulónapra elkészített Szát. szerinti közbenső mérlegben kimutatott saját tőkét kell érteni. A Szát.-ban hivatkozott eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában tehát az osztalékelőlegről szóló döntés megalapozására a társaságnak közbenső mérleget kell készítenie. E kérdés nem tekinthető olyannak, amelyet a társaság az alapszabályában „pótol”, hiszen a Szát. eltérést nem engedő törvény.

3:264. § [A vagyonszerzés feltételei]

- (1) **A nyilvánosan működő részvénytársaság nyilvántartásba vételétől számított két éven belül a társaság és a részvényes közötti vagyónátruházási szerződés létrejöttéhez – feltéve, hogy a társaság által teljesítendő ellenszolgáltatás elérné az alaptőke egytizedét – a közgyűlés előzetes jóváhagyó határozatára van szükség. Ennek során a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás szabályait megfelelően kell alkalmazni azzal, hogy a könyvvizsgálói vagy szakértői jelentést közzé kell tenni.**
- (2) **A közgyűlés előzetes jóváhagyó határozatára van szükség abban az esetben is, ha a társasággal a részvényes, illetve közeli hozzátartozója, továbbá olyan személy köt szerződést, amelyben a részvényes többségi befolyással rendelkezik.**
- (3) **Nincs szükség a közgyűlés előzetes jóváhagyására a társaság tevékenységi körébe tartozó szokásos nagyságrendű szerződésekkel, a hatósági határozattal és hatósági árverés útján történő tulajdonszerzéssel, valamint a tőzsdei ügyletekkel kapcsolatban.**
- (4) **E § alkalmazásában részvényesnek minősül, aki a nyilvánosan működő részvénytársasággá alakulásról szóló határozat meghozatalának időpontjában a társaság részvényese, valamint a nyilvánosan működő részvénytársaság bejegyzését követően az a részvényes, aki a szavazati jogok legalább tíz százalékával rendelkezik.**

Az ún. utóalapítás szabályait a Ptk. az nyrt.-kre tartja fenn, figyelemmel arra, hogy a rendelkezés irányelvi előírás alapján alapszik (a biztosítékok egyenértékűvé tétele céljából a részvénytársaságok alapításának, valamint tőkéjük fenntartásának és módosításának tekintetében a tagállamok által a társasági tagok és a harmadik személyek érdekeinek védelmében az Európai Unió működéséről szóló szerződés 54. cikkének második bekezdése szerinti társaságoknak előírt biztosítékok összehangolásáról szóló 2012. október 25-i 2012/30/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv).

3:265. § [Az eltérő szabályozás tilalma]

Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely a társaság által teljesített kifizetésekre az e fejezetben foglaltaknál a részvényesekre nézve kedvezőbb szabályokat állapít meg.

A Ptk. részleges klauzulával védi a részvényes részére történő kifizetés – így az utóalapítás – szabályait is. A klauzula értelmében a kifizetésekre a részvényesekre nézve kedvezőbb szabályt nem állapíthat meg az alapszabály. A klauzula helyes értelmezésénél fontos leszögezni, hogy itt a többes szám használatának normatív jelentése van. Vagyis nem azt kell vizsgálni, hogy egyes részvényesek szempontjából kedvezőbb-e a Ptk. rendelkezésétől való alapszabályi eltérés, hanem azt, hogy a részvényesek mint osztalékban (kifizetésben) részesülők egésze szempontjából megállapítható-e a törvény rendelkezéseitől való kedvezőbb eltérés. Ebből következően a klauzula azokat a szabályokat védi, azokon a garanciális elemeken nem lehet „lazítani”, amelyek az osztalékként kifizethető vagyona, az osztalék elfogadásának alaki és számviteli feltételeire, a kifizetés pénzügyi következményeivel összefüggő tilalomra vonatkoznak.

Eltérést engedőek ugyanakkor azok az elemek, amelyek azt szabályozzák, hogy a jogszerűen meghatározott és felosztani rendelt osztalék a részvényesek között milyen módon, arányban oszlik meg. Maga az osztalékszabály is utal az egyes részvényosztályok eltérő jogaira. Eltérhet továbbá a társaság attól a szabálytól is, hogy mely időpont szerinti részvényesek jogosultak az osztalékra. Nem szükségszerű tehát, hogy az osztalékfizetésről szóló közgyűlési döntés időpontjában a részvénykönyvbe bejegyzett részvényesek részesülhessenek osztalékban. (Részesülhetnek akár az üzleti év fordulónapján bejegyzett részvényesek vagy a kifizetéskor bejegyzett részvényesek.) Ezen elemekre vonatkozó eltérések összességében nem változtatnak az osztalékképzés, -kifizetés egészének jogszerűségén, a részvényesek egészére nézve nem értelmezhető a kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb eltérés, hiszen a társaság összességében „csak” annyi osztalékot fizet ki, amelyet a törvény megenged, és amelyről jogszerűen határoztak. A klauzula szempontjából irreleváns kérdés, hogy egyes részvényes a kifizetésnél „jobban jár-e”. (Ha a részvényes álláspontja szerint az osztalékról szóló döntés, vagy az alapszabály vonatkozó rendelkezése nem jogszerű, a Ptk.-ban biztosított jogérvényesítési eszközöket veheti igénybe.)

Ha az osztalék szabályosan képzett, és a kifizetést akadályozó elemek nem merülnek fel, az, hogy az osztalékot milyen formában (pénzbeli vagy nem pénzbeli vagyoni juttatás, ezek kombinációja), milyen arányban és mely időpontban tagsági jogokat gyakorló részvényesek részére fizetik, olyan, a 3:4. § (2) bekezdése alá tartozó belső elszámolási kérdések, amelyekre az osztalékfizetés jogszerűségét védő klauzula [3:4. § (3) bekezdés a) pont] nem terjed ki. Az osztaléknak a részvényesek közötti felosztására vonatkozó alapszabályi rendelkezések garanciális korlátja a 3:88. § (2) bekezdésében foglalt tilalom.

3:266. § [Kisebbségi jogok gyakorlása]

A nyilvánosan működő részvénytársaságban a kisebbségi jogok gyakorlására együttesen a szavazatok legalább egy százalékával rendelkező részvényesek jogosultak.

A rendelkezés abból kiindulva, hogy nyrt. esetében az vélelmezhető, hogy jelentős számú és egyenként minimális befolyással rendelkező részvényese van a társaságnak, a 3:103–105. §-ok szerinti, a szavazati jogok legalább öt százalékával rendelkező tagok helyett a kisebbségi jogok gyakorlását már a szavazatok legalább egy százalékával rendelkező részvényes részére biztosítja.

3:267. § [A részvényes kötelezettségei]

- (1) A részvényes köteles az általa átvett, illetve jegyzett részvények névértékének, illetve kibocsátási értékének megfelelő pénzbeli és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást a részvénytársaság rendelkezésére bocsátani. A részvényes e kötelezettségek alól – az alaptőke leszállítás esetét kivéve – érvényesen nem mentesíthető.
- (2) A részvényes az alapszabályban meghatározott határidőn belül a részvény névértékének, illetve kibocsátási értékének befizetésére akkor köteles, amikor az igazgatóság az alapszabályban meghatározott feltételek szerint erre felszólítja. A részvényes fizetési kötelezettségének a felszólítást megelőzően is eleget tehet.
- (3) Ha a részvényes részvényesi jogviszonya a vállalt vagyoni hozzájárulás határidőben való teljesítésének elmulasztása miatt szűnt meg, és a részvényes által átvenni vállalt, illetve jegyzett részvényekre jutó vagyoni hozzájárulás teljesítésének kötelezettségét más személy nem vállalja át, az alaptőkét a volt részvényes által vállalt vagyoni hozzájárulás mértékével le kell szállítani.
- (4) A késedelembe esett részvényest az általa teljesített vagyoni hozzájárulás értéke az alaptőke leszállítását követően, illetve akkor illeti meg, amikor a helyébe lépő részvényes vagyoni hozzájárulását a részvénytársasággal szemben teljesíti.

A részvényes kötelezettségei között a Ptk. a vagyoni hozzájárulás teljesítésével összefüggő kérdéseket szabályozza. A részvényesi jogok gyakorlása főszabályként egyben nem kötelezettség is, azonban részvénytársaság esetében is figyelembe kell venni a társasági jog általános szabályait. Így különösen a 3:88. § (3) bekezdésében deklarált együttműködési kötelezettséget. Ezen együttműködési kötelezettség megsértése lefedhet olyan eseteket is, amikor a részvényesi jogok gyakorlásának hiánya, így például a közgyűléstől való távolmaradás, már a társaság működését veszélyezteti, a társaság érdekeivel ellentétes. Példaként hozható az egyhangú döntéshozatal szabálya [3:102. § (3) bekezdés], amely esetében egyetlen részvényes képes a társaság működését akadályozni azáltal, hogy a közgyűlésen nem jelentik meg, és egyébként sem nyilatkozik az alapszabály érintett módosításáról, a társaság számára nem elérhető. Amennyiben a részvényesi jogok gyakorlásának hiánya egyben már a társaság céljainak elérését is veszélyezteti, zrt. esetében a részvényes akár ki is zárható a társaságból.

A részvényesi kötelezettségeket a Ptk. a korábbi szabályokkal lényegileg egyező tartalommal határozza meg.

XXXV. Fejezet**A részvénytársaság szervezete****1. A közgyűlés****3:268. § [A közgyűlés]**

- (1) A részvénytársaság legfőbb szerve a közgyűlés.
- (2) Nyilvánosan működő részvénytársaság esetén a közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik a javadalmazási politikáról való véleménynyilvánító szavazás. A javadalmazási politikát annak jelentős változása esetén, de legalább négyévente a közgyűlés napirendjére kell tűzni.
- (3) Nyilvánosan működő részvénytársaság esetén az előző üzleti évre vonatkozó javadalmazási jelentést véleménynyilvánító szavazás céljából a közgyűlés napirendjére kell tűzni.

(4) Nyilvánosan működő részvénytársaság esetén a közgyűlés hatáskörébe tartozó kérdésekről nem lehet közgyűlés tartása nélkül határozatot hozni.

A Ptk. továbbra is a közgyűlést definiálja a részvénytársaság legfőbb szerveként, azonban a törvény nem itt utal arra, hogy a közgyűlés a részvényesek összességéből áll, ez a 3:16. §-ban kerül általános jelleggel kimondásra. A közgyűlés a részvénytársaság stratégiai kérdéseiben dönt.

A közgyűlés kizárólagos hatáskörét a Ptk. a 2006-os Gt.-től eltérően, amely konkrét felsorolást tartalmazott, nem határozza meg. A Ptk. 3:109. §-a a gazdasági társaságok általános szabályai között csupán annyit rögzít, hogy a gazdasági társaság legfőbb szervének feladata a társaság alapvető üzleti és személyi kérdéseiben való döntéshozatal. A legfőbb szerv hatáskörébe tartozik a Szát. szerinti beszámoló jóváhagyása és a nyereség felosztásáról való döntés. A gazdasági társaság legfőbb szerve dönt a taggal és a társaság szerveivel szembeni kártérítési igény érvényesítéséről. Fontos megemlíteni azt, hogy a 2006-os Gt. 231. §-a a közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozó kérdések tekintetében szintén nem adott kimerítő felsorolást, hiszen a alapszabály egyéb kérdések eldöntését korábban is közgyűlési hatáskörbe rendelhette. Nem kizárt, hogy a közgyűlés a részvénytársaság ügyvezetéséhez rendelt egyes hatásköröket is magához vonjon, ennek tényét és részleteit azonban az alapszabályban pontosan rögzíteni kell. Rá kell mutatni arra is, hogy a „kizárólagos” szó nem jelenti azt, hogy a közgyűlési hatáskört más szerve ne lehetne delegálni. A Ptk. 3:4. §-ának (2) bekezdése ugyanis kimondja, hogy a jogi személy szervezeti és működési szabályozása során – a 3:4. § (3) bekezdésében foglalt kivétellel – eltérhetnek e törvényben a jogi személyek tekintetében meghatározott szabályoktól.

A 3:268. § (2) bekezdése nyilvánosan működő részvénytársaság esetén a közgyűlés kizárólagos hatáskörébe utalja a javadalmazási politikáról való véleménynyilvánító szavazást. A javadalmazási politikát annak jelentős változása esetén, de legalább négyévente a közgyűlés napirendjére kell tűzni.

Fontos kiemelni, hogy ilyen jellegű véleménynyilvánító közgyűlési szavazást – a javadalmazási politikáról, valamint az ahhoz kapcsolódó javadalmazási jelentésről való szavazáson kívül – a Ptk. más esetben nem ismer és erről a 2006-os Gt. sem rendelkezett. A véleménynyilvánító közgyűlési szavazás intézményét a hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény hozta létre, melynek erre vonatkozó rendelkezései 2019. július 17-én léptek hatályba.

A javadalmazási politikáról, annak tartalmáról és közzétételéről is e törvény 16–18. §-ai rendelkeznek részletesebben. Ennek értelmében a javadalmazási politikának hozzá kell járulnia a társaság üzleti stratégiájához, hosszú távú érdekeihez és fenntarthatóságához, és ismertetnie kell, hogy miként teszi ezt. A javadalmazási politikának egyértelműnek és érthetőnek kell lennie. A törvény 16. § (5) bekezdése alapján pedig a társaság az igazgatói részére csak a Ptk. 3:268. § (2) bekezdés szerint közgyűlésen véleménynyilvánító szavazásra előterjesztett javadalmazási politika alapján fizethet ki javadalmazást.

A törvény 16. § (6) bekezdése pedig azt mondja ki, hogy ha a közgyűlés elutasítja a javasolt javadalmazási politikát, akkor a társaságnak az átdolgozott javadalmazási politikát újbóli véleménynyilvánító szavazás céljából a következő közgyűlésen elő kell terjesztenie.

A javadalmazási politika mellett a 3:268. § (3) bekezdése szerint az előző üzleti évről vonatkozó javadalmazási jelentést is az nyrt. közgyűlésének napirendjére kell tűzni. Ehhez azonban a Ptk. azt is hozzáteszi, hogy a javadalmazási jelentésről a közgyűlésen

véleménynyilvánító szavazásra kerül sor. A közgyűlési szavazás véleménynyilvánító jellege ebben az esetben is azt jelenti, hogy a javadalmazási jelentésről szóló közgyűlési határozat az az ügyvezetés (az igazgatóság) számára nem kötelező. Kérdés, hogy ilyen esetben teljesíthet-e az nyrt. kifizetést a javadalmazási jelentéssel érintett személyek számára. A kifizetésnek a közgyűlés elutasító döntése valószínűleg nem képezi akadályát, a törvény 19. § (3) bekezdése alapján azonban a javadalmazási jelentésnek ismertetnie kell, hogy a társaság az előző üzleti évre vonatkozó javadalmazási jelentésre vonatkozó közgyűlési véleménynyilvánító szavazást hogyan vette figyelembe.

A törvény 19. § (1) bekezdése mondja ki azt, hogy a társaságnak (nyrt.) minden évben javadalmazási jelentést kell készítenie, valamint azt is, hogy a jelentésnek világosnak és érthetőnek kell lennie, és alkalmasnak kell lennie arra, hogy átfogó áttekintést adjon a legutóbbi üzleti évben megítélt vagy annak eredményei alapján járó, a javadalmazási politikának megfelelően bármilyen formában az egyes igazgatók részére megállapított összes javadalmazásról, ideértve az üzleti évben újonnan alkalmazott igazgatókat is. A törvény 19. § (2) bekezdése határozza meg a javadalmazási jelentés kötelező tartalmi elemeit. Végül pedig a törvény 19. § (4) bekezdése azt is rögzíti, hogy a társaság állandó könyvvizsgálója ellenőrzi, hogy a javadalmazási jelentésben szerepelnek-e a 19. §-ban meghatározott információk. Ha a társaság állandó könyvvizsgálója azt állapítja meg, hogy a javadalmazási jelentés nem felel meg a 19. §-ban foglaltaknak, felhívja a társaság igazgatóit a szükséges intézkedések megtételére. Ha a javadalmazási jelentés javítására nem kerül sor, a társaság állandó könyvvizsgálója jogosult a részvényeseket a következő közgyűlésen tájékoztatni az észlelt hibáról, hiányosságról és az általa megtett intézkedésről.

A 3:20. § (1) bekezdése – megtartva a 2006-os Gt. e kérdésben tanúsított liberalizációját – a létesítő okirat rendelkezésétől teszi függővé, hogy hozható-e határozat közgyűlés tartása nélkül. Nyrt. esetén azonban a részvényesek nagy száma, valamint arra tekintettel, hogy nyrt. esetén a közgyűlés szinte az egyetlen fórum, ahol a részvényes személyesen is gyakorolhatja részvényesi jogosultságait (felvilágosítás kérése, indítványtételi jog, szavazás) a törvény kizárja, hogy a közgyűlés hatáskörébe tartozó kérdésekről közgyűlés tartása nélkül lehessen határozatot hozni.

3:269. §

[A közgyűlés összehívásának általános szabályai]

A közgyűlésre szóló meghívó az általánosan kötelező tartalmi elemeken túl tartalmazza

- a) a közgyűlés megtartásának módját;**
- b) a szavazati jog gyakorlásához az alapszabályban előírt feltételeket;**
- c) a közgyűlés határozatképtelensége esetén a megismételt közgyűlés helyét és idejét.**

A döntéshozó szerv összehívásának általános szabályait a Ptk. 3:17. §-a tartalmazza, amely főszabályként meghívó kiküldéséről, közzétételéről rendelkezik. A közgyűlés összehívásáról az igazgatóság gondoskodik. Itt szükséges utalni arra, hogy a Ptk. nem tartotta meg a 2006-os Gt. azon szabályát, amely a közgyűlés összehívásának gyakoriságát szabályozta (alapszabály szerinti gyakorisággal, de évente legalább egyszer). Fontos kiemelni azonban, hogy a Ptk. a Szát. szerinti beszámoló elfogadására tekintettel feltételezi azt, hogy a közgyűlés legalább évente egyszer összeül. Az összehívás szabályszerűségének garanciáját jelentheti, ha ennek kérdéseit a tagok az alapszabályban pontosan rendezik.

A Ptk. 3:17. § (2) bekezdése szerint a meghívónak tartalmaznia kell a jogi személy nevét és székhelyét, az ülés idejének és helyszínének megjelölését és az ülés napirendjét. E felsorolást egészíti ki a 3:269. §, amely a közgyűlés megtartásának mikéntjét, a szavazati

jog gyakorlásának feltételeit és egy esetleges megismételt közgyűlés helyét és időpontját is feltüntetni rendeli. A Ptk. 3:258. §-ából következően a meghívóból (vagy csatolt iratokból) a releváns kérdéseknek ki kell derülnie, a meghívónak a szükséges tájékoztatást biztosítania kell.

3:270. § [A közgyűlés kötelező összehívásának esetei]

- (1) Az igazgatóság köteles nyolc napon belül – a felügyelőbizottság egyidejű értesítése mellett – a szükséges intézkedések megtétele céljából a közgyűlést összehívni vagy közgyűlés tartása nélkül történő határozathozatalt kezdeményezni, ha bármely tagjának tudomására jut, hogy**
  - a) a részvénytársaság saját tőkéje veszteség következtében az alaptőke kétharmadára csökkent;**
  - b) a részvénytársaság saját tőkéje az alaptőke törvényben meghatározott minimális összege alá csökkent;**
  - c) a részvénytársaságot fizetéképtelenség fenyegeti vagy fizetéseit megszüntette; vagy**
  - d) a részvénytársaság vagyona a tartozásait nem fedezi.**
- (2) Az (1) bekezdésben meghatározott esetekben a részvényesek kötelesek a közgyűlésen vagy közgyűlés tartása nélkül olyan határozatot hozni, amely alkalmas az (1) bekezdésben megjelölt okok megszüntetésére; vagy dönteniük kell a társaság átalakulásáról, egyesüléséről vagy szétválásáról; ezek hiányában a társaság megszüntetéséről. A közgyűlés ezzel kapcsolatos határozatait három hónapon belül végre kell hajtani.**
- (3) Ha a közgyűlés befejezését követő három hónapon belül az összehívására okot adó, az (1) bekezdés a) pontja szerinti körülmény változatlanul fennáll, az alaptőkét le kell szállítani.**

A korlátolt felelősségű társasághoz hasonló módon a Ptk. a részvénytársaságok esetén is rögzíti a legfőbb szerv összehívásának kötelező eseteit. A közgyűlés kötelező összehívására a társaság anyagi helyzetében bekövetkezett kedvezőtlen változások szolgáltatnak okokat. A 2006-os Gt. 245. § (1) bekezdéséhez képest érdemi változás, hogy a közgyűlés összehívását az igazgatóság bármely tagja kezdeményezheti, ha az összehívásra okot adó körülmény jut tudomására. A Ptk. itt is rögzíti, hogy a döntési kötelezettségének a társaság közgyűlés tartása nélkül történő határozathozatallal is eleget tehet.

Fontos kiemelni, hogy egy jól működő társaság vagyona nem egyenlő a társaság alaptőkéjével, a társaság saját tőkéje tulajdonképpen a vállalkozói tevékenység eredményességének mutatója. A társaság a hitelezők felé a teljes vagyonával felel, ez jelenti a fedezetet a társaságot érintő kötelezettségek tekintetében. Ha veszteséges a társaság működése, a hitelezők felé a társaság nem alaptőkéjével, hanem teljes vagyonával felel. Bár a Ptk. a 2006-os Gt.-nél általánosabb kifejezéseket használ, a részvényesek feladata érdemben nem változott a 2006-os Gt.-hez képest: meg kell szüntetni a közgyűlés összehívását szükségessé tévő okot (utalni kell azonban arra, hogy a Ptk. nem mondja ki azt, hogy tilos veszteséges gazdasági tevékenységet folytatni, illetőleg kötelező a veszteségeket rendezni). A részvényesek a törvényes keretek között szabad kezet kapnak arra, hogy hogyan szüntessék meg a kialakult helyzetet. Az alapszabály vagy annak ez irányú módosítása meghatározhat ilyen esetekben tőkepótló befizetéseket, illetőleg van lehetőség az alaptőke felemelésére is.

A Ptk. 3:270. §-ának (1) bekezdésében megjelölt valamennyi ok orvoslására egy türelmi, három hónapos határidőt ír elő a törvény, ezzel együtt tulajdonképpen a társaság (veszteséges) üzletpolitikájának a megváltoztatására. Ha ennek irányába a közgyűlés megtartását követő három hónapon belül nem tesznek megfelelő lépéseket, a társaság köteles alaptőkéjét csökkenteni, vagy ha a társaság ezt sem kívánja, vagy nem tudja elvégezni, döntést kell hozni a társaság átalakulásáról, végső esetben pedig jogutód nélküli megszűnéséről.

Fontos megemlíteni, hogy a 2006-os Gt.-vel ellentétben a Ptk. nem utal arra, hogy az összehívást szükségessé tevő okokat a közgyűlés időpontját egy hónappal megelőző mérlegfordulónapra összeállított közbenső mérleg alapján kell elbírálni, de nem is zárja azt ki. A felelős vállalatirányítás keretében a társaság ellenőrizheti a közbenső mérleg adatait, de egyéb iratokra is hagyatkozhat, különösen az (1) bekezdés c)–d) pontjait illetően.

3:271. § *[A közgyűlés összehívásának speciális szabályai zártkörűen működő részvénytársaságnál]*

- (1) Zártkörűen működő részvénytársaság esetén a közgyűlést annak kezdőnapját legalább tizenöt nappal megelőzően, a részvényeseknek küldött meghívó útján kell összehívni.**
- (2) Azoknak a részvényeseknek, akik ezt kívánják, a közgyűlésre szóló meghívót elektronikus úton kell megküldeni.**

A Ptk. szabályozási módszere a részvénytársaságok vonatkozásában az, hogy nem választja szét a zrt. és nyrt. szabályait, hanem az adott szabályozási tárgykörön belül jeleníti meg, ha speciális szabályt állít fel valamelyik részvénytársasági forma tekintetében. Általánosságban állapítható meg, hogy a törvény a nyrt.-k tekintetében szigorúbb szabályokat állapít meg.

A Ptk., tekintettel a zrt. és az nyrt. működésének szükségszerű különbségeire, eltérően szabályozza a közgyűlés összehívását a két részvénytársasági forma kapcsán. Nem vitásan, zrt. esetén a Ptk. abból indul ki, hogy a társaság részvényesei szorosabb kapcsolatban vannak egymással. A Ptk. érdemét tekintve a 2006-os Gt. 232. §-ával azonos módon szabályozza a közgyűlés összehívását zrt. esetén, a meghívót a közgyűlés kezdőnapját legalább 15 nappal megelőzően kell kiküldeni. A határidő számítása tekintetében a joggyakorlatban nem lelhető fel egységes álláspont, különösen a határidő kezdete és vége tekintetében. Tény, hogy korlátolt felelősségű társaság esetében, ahol a Ptk. időtartamot jelöl meg (meghívó elküldése és a taggyűlés napja között 15 napnak kell eltelnie), kézzelfoghatóbb a szabályozás. Rá kell mutatni ugyanakkor, hogy az (1) bekezdés rendelkezése diszpozitív, így a részvényesek az alapszabályban a 15 napos időtartamnál rövidebb vagy akár hosszabb időtartamot is meghatározhatnak. Lehetőségük van továbbá arra is, hogy pontosítva a Ptk. rendelkezését, egyértelművé tegyék, hogy a meghívó kiküldése és a közgyűlés napja között kell a meghatározott időtartamnak eltelnie.

Változás, hogy nem utal a törvény arra, hogy az „alapszabályban meghatározott módon” kell a részvényeseket összehívni, azaz nem szükséges az alapszabály rendelkezése ahhoz például, hogy a részvényesek a meghívó elektronikus úton történő megküldését kérik. Az informatika térhódításának köszönhetően valós igény lehet még az is a részvényesek részéről, hogy a meghívó kizárólag elektronikus úton kerüljön kiküldésre. Az elektronikus út a hagyományos kézbesítéséhez képest a meghívó gyors megismerését biztosítja.

3:272. § *[A közgyűlés összehívásának speciális szabályai nyilvánosan működő részvénytársaságoknál]*

- (1) Nyilvánosan működő részvénytársaság esetén a közgyűlésre szóló meghívót a közgyűlés kezdő napját legalább harminc nappal megelőzően, a társaság honlapján kell közzétenni. A közgyűlésre szóló meghívó tartalmazza a napirend kiegészítésére való jog gyakorlásának feltételeit is, továbbá feltünteti a határozattervezetek és a közgyűlés elé terjesztendő dokumentumok eredeti és teljes terjedelmű szövege elérhetőségének helyét.
- (2) Ha a nyilvánosan működő részvénytársaság részvényeire tett nyilvános vételi ajánlattal kapcsolatos részvényesi állásfoglalás miatt vagy az eredményes nyilvános vételi ajánlattételi eljárást követően a befolyásszerző kezdeményezésére rendkívüli közgyűlés összehívására kerül sor, a közgyűlést annak kezdőnapját legalább tizenöt nappal megelőzően kell összehívni.
- (3) A nyilvánosan működő részvénytársaság a társaság honlapján, a közgyűlést megelőzően legalább huszonegy nappal nyilvánosságra hozza:
  - a) az összehívás időpontjában meglévő részvények számára és a szavazati jogok arányára vonatkozó összesített adatokat, ideértve az egyes részvényosztályokra vonatkozó külön összesítéseket;
  - b) a napirenden szereplő ügyekkel kapcsolatos előterjesztéseket, az azokra vonatkozó felügyelőbizottsági jelentéseket, valamint a határozati javaslatokat;
  - c) a képviselő útján, illetve levélben történő szavazáshoz használandó nyomtatványokat, ha azokat közvetlenül nem küldték meg a részvényeseknek.
- (4) Azoknak a részvényeseknek, akik ezt kívánják, a közzétéendő közgyűlési anyagokat a közgyűlési anyagok nyilvánosságra hozatalával egy időben elektronikus úton is meg kell küldeni.

Nyrt. esetén a részvényesek nagy számára tekintettel a részvényesek közötti kommunikációra csak a nyilvánosságon keresztül van lehetőség, ezért a közgyűlés összehívására vonatkozó szabályozás hosszabb határidőt (legalább 30 napot) biztosít, és a társaság honlapját jelöli meg a meghívó megismerésének helyéül. A meghívónak ebben az esetben is biztosítania és rögzítenie kell azokat a garanciális elemeket, amelyek a részvényesi joggyakorlást lehetővé teszik. A határidő számítása tekintetében fennálló polémia azonos a zrt.-nél írtaknál. A Ptk. nem tartalmazza szövegszerűen azt a tényt, hogy a honlapon való közzététel mellett a társaság alapszabályában dönthet úgy, hogy nyomtatott sajtóban vagy elektronikus levélben (is) értesíthetik a részvényeseket. Ettől függetlenül az alapszabály erre továbbra is lehetőséget adhat.

Az nyrt. részvényeire tett nyilvános vételi ajánlat, a részvények felvásárlása jelentős körülmény a társaság életében, ennek részletszabályait a Tpt. állapítja meg. Befolyásszerzés útján az érintett társaság szavazati jogot megtestesítő részvényeinek megszerzésére kerül sor. A Tpt. szerinti céltársaság igazgatósága a vételi ajánlat kézhezvételétől számítva köteles tájékoztatni a részvényeseket, ha pedig szükségesnek tartja, rendkívüli közgyűlést hív össze. A közgyűlést – kezdőnapját legalább 15 nappal megelőzően – kell összehívni.

A Ptk. 3:17. §-a határozza meg a meghívó elemeit, e körben kimondja, hogy a napirendnek milyen ismérveknek kell megfelelnie: az abban foglaltakat a társaság szavazásra jogosult tagjai megismerhessék, és azok tekintetében ki tudják alakítani álláspontjukat. Ezen túlmenő részletezettséget állapít meg a törvény nyrt.-k esetén, ugyanis a napirenden szereplő kérdésekkel kapcsolatos anyagokat a társaság honlapján rendeli közzétenni, mégpedig a közgyűlés napját megelőzően legalább 21 nappal. A közzététel

e módja és a vonatkozó határidő megfelelő felkészülési időt biztosít a részvényesek számára. A rendelkezések az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban szóló 2007. július 11-i 2007/36/EK európai parlamenti és a tanácsi irányelvből erednek.

3:273. § *[Részvétel a közgyűlésen]*

- (1) **A zártkörűen működő részvénytársaság közgyűlésén az a részvényes, illetve részvényesi meghatalmazott vehet részt, akit a közgyűlés megkezdéséig a részvénykönyvbe bejegyeztek. Ha az alapszabály rendelkezik arról az időpontról, ameddig a fenti bejegyzésre sor kerülhet, ezt az időpontot nem lehet a közgyűlés kezdő napját megelőző második munkanapnál korábban meghatározni; semmis az alapszabály ettől eltérő rendelkezése.**
- (2) **Nyilvánosan működő részvénytársaság közgyűlésén az a részvényes, illetve részvényesi meghatalmazott vehet részt, akit legkésőbb a közgyűlés kezdőnapját megelőző második munkanapon bejegyeztek a részvénykönyvbe. Az alapszabály ettől eltérő rendelkezése semmis.**
- (3) **A közgyűlésen a részvényesi jogok gyakorlására az a személy jogosult, akinek nevét – lezárásának időpontjában – a részvénykönyv tartalmazza. A részvénynek a közgyűlés kezdőnapját megelőző átruházása nem érinti a részvénykönyvbe bejegyzett személynek azt a jogát, hogy a közgyűlésen részt vegyen és az őt mint részvényest megillető jogokat gyakorolja.**
- (4) **Ha nyilvánosan működő részvénytársaság alapszabálya megengedi, hogy a részvényes szavazati jogát a közgyűlést megelőzően postai úton gyakorolja, e jog gyakorlását érvényesen csak olyan feltételhez kötheti, amely a részvényes személyazonossága megállapításához szükséges.**
- (5) **A részvényes kérelmére a részvényesnek vagy az általa megjelölt személynek az igazgatóság köteles visszaigazolni, hogy a részvényes szavazatát a közgyűlésen szabályszerűen rögzítették és azt beszámították, kivéve, ha a szükséges tájékoztatás a részvényes rendelkezésére áll.**

A részvénykönyv a Ptk. 3:245. §-a értelmében a részvények tulajdonosainak adatait, valamint a részvényes részvényének darabszámát, a részesedés mértékét tartalmazza. A részvénykönyvet az igazgatóság vagy az általa megbízott más személy vezeti. A részvénykönyv a részvényesi jogosultságot igazolja, a 3:246. § (1) bekezdése alapján az vehet részt a közgyűlésen, gyakorolhatja részvényesi jogait, akinek részvényesi minőségét a részvénykönyvbe bejegyezték. A részvénytársasági részvénykönyv vezetésével összefüggő egyes kérdésekről szóló 67/2014. (III. 13.) Korm. rendelet 1. §-ának (1) bekezdése szerint a részvénykönyv vezetésére a részvénytársaság igazgatósága elszámolóháznak, központi értéktárnak, befektetési vállalkozásnak, pénzügyi intézménynek, ügyvédnek vagy könyvvizsgálónak (kivéve az rt. állandó könyvvizsgálóját) adhat megbízást.

A Ptk. egyértelműen rögzíti, hogy zártkörűen működő részvénytársaság részvényese vagy annak meghatalmazottja csak akkor vehet részt a közgyűlésen, ha őt a részvénykönyvbe bejegyezték. A részvényesi meghatalmazott egy vagy több részvényest is képviselhet, képviseleti jogát közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni. A képviselet időtartamát a 2006-os Gt.-től eltérően a Ptk. nem határozza meg; annak értelemszerűen a meghatalmazó okiratban kell szerepelnie, de vélhetően még annak sem lenne akadálya, ha az alapszabály is foglalkozna a részvényesi képviselet kérdéskörével (esetleg valamennyi részvényes tekintetében azonos képviseleti határidőt szabva).

A Ptk. nyrt. esetén kógens módon rögzíti, hogy a közgyűlésen való részvételi jog abban az esetben gyakorolható, ha a részvénykönyvbe történő bejegyzésre a közgyűlés kezdőnapját megelőző második munkanapig sor került. Ezt pontosítja a fenti Korm. rendelet 4. §-ának (1) bekezdése, amely szerint a közgyűlés kezdőnapját megelőző második munkanapon a részvénykönyv vezetője 18 óráig biztosítani köteles azt, hogy a részvényes a részvénykönyvi bejegyzésére vonatkozó részvényesi jogát gyakorolni tudja.

Változatlanul rögzíti a Ptk., hogy a részvételi korlát nem érinti a részvényes átruházási jogát, az csupán a közgyűlésen való részvételre jogosult személyt határozza meg.

A (3) bekezdés nem a részvényes közgyűlésen való jelenlétéről, hanem a részvényesi joggyakorlásról szól (felvilágosítás kérése, indítványtételi jog, szavazati jog), amely lehet teljes körű, de lehet részleges is. A részvényesi jogok azt a részvényest illetik meg, aki részvényesi minőségét a joggyakorlás időpontjában igazolni tudja, és a részvények tulajdonjogával rendelkezik. Tehát a részvényesi joggyakorlás előfeltétele a részvénykönyvi bejegyzés. Ha a részvény átruházására a közgyűlést megelőző két napon belül kerül sor, a bejegyzett részvényes a közgyűlésen megjelenhet, részvényesi jogot gyakorolhat.

A (4) bekezdés az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban szóló 2007. július 11-i 2007/36/EK európai parlamenti és a tanácsi irányelv rendelkezései alapján egyértelművé teszi, hogy a nyilvánosan működő részvénytársaság közgyűlésére vett kérdésben a részvényes postai úton is szavazhat, feltéve, hogy az alapszabály ezt lehetővé teszi. (E kérdésnél tehát fontos ismét kiemelni, hogy e speciális szavazási mód kizárólag akkor áll a részvényes rendelkezésére, ha az alapszabály azt lehetővé teszi. Alapszabályi rendelkezés nélkül a részvényes postai úton megküldött nyilatkozata hatálytalan.) A rendelkezés előírja, hogy postai úton lebonyolított szavazás esetén e jog gyakorlása csak olyan feltételhez köthető, amely a részvényes személyazonosságának megállapíthatóságához szükséges. Hogy e feltétel pontosan mi lehet, azt a rendelkezés nem határozza meg, így bármely olyan megoldás elfogadható, amely a cél elérését – a részvényes beazonosíthatóságát – biztosítja (pl. jelszó használata).

A 3:273. §-át a hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény egészítette ki egy új (5) bekezdéssel. A 2020. szeptember 3-tól hatályos új (5) bekezdés szerint a részvényes kérelmére a részvényesnek vagy az általa megjelölt személynek az igazgatóság köteles visszaigazolni, hogy a részvényes szavazatát a közgyűlésen szabályszerűen rögzítették és azt beszámították, kivéve, ha a szükséges tájékoztatás a részvényes rendelkezésére áll.

3:274. § *[Jelenléti ív]*

- (1) A közgyűlésen megjelent részvényesekről jelenléti ívet kell készíteni, amelyen fel kell tüntetni a részvényes, illetve képviselője nevét és lakóhelyét vagy székhelyét, részvényei számát és az őt megillető szavazatok számát, valamint a közgyűlés időtartama alatt a jelenlévők személyében bekövetkezett változásokat.**
- (2) A jelenléti ívet a közgyűlés elnöke és a jegyzőkönyvvezető aláírásával hitelesíti.**

A régi 2006-os Gt. rendelkezéseivel azonos szabályokat állapít meg a Ptk. a jelenléti ívvel kapcsolatban. A megjelent részvényesekről készített jelenléti ív dokumentálni hivatott a határozatképességet és a határozathozatal módját. A jelenléti ívet a közgyűlés elnökének és a jegyzőkönyvvezetőnek alá kell írnia. A bírósági eseti jog lefektette,

hogy a jelenléti ívnek elengedhetetlen tartozéka a fenti hitelesítés. A jelenléti ív súlyos alaki hiányossága miatt lehetetlenné válik a közgyűlés szabályszerűségének ellenőrzése, így önmagában megalapozhatja a közgyűlésen hozott határozatok megsemmisítését.

3:275. § [Határozatképesség]

- (1) Ha a közgyűlés nem határozatképes, a megismételt közgyűlés az eredeti napirenden szereplő ügyekben a jelenlévők által képviselt szavazati jog mértékétől függetlenül határozatképes, ha azt az eredeti időpontot zártkörű részvénytársaság esetén legalább három, nyilvánosan működő részvénytársaság esetén legalább tíz nappal és legfeljebb huszonegy nappal követő időpontra hívják össze. Az alapszabály három, illetve tíz napnál rövidebb és huszonegy napnál hosszabb összehívási határidőt előíró rendelkezése semmis.**
- (2) A közgyűlés egy alkalommal, legfeljebb harminc napra felfüggesztheti ülését.**
- (3) A felfüggesztett ülés folytatásaként megtartott közgyűlésen a határozatképességet ugyanúgy kell vizsgálni, mint a közgyűlés megkezdésekor. Nyilvánosan működő részvénytársaságok esetén az alapszabály ettől eltérő rendelkezése semmis.**
- (4) A felfüggesztett ülés folytatásaként megtartott közgyűlés esetén a közgyűlés összehívására és a közgyűlés tisztségviselőinek megválasztására vonatkozó szabályokat nem kell alkalmazni.**

A Ptk. 3:18. §-a értelmében a döntéshozó szerv akkor határozatképes, ha a leadható szavazatok több mint felét képviselő szavazásra jogosult részt vesz. Ez a határozatképességi szabály diszpozitív, attól a részvényesek eltérhetnek. Amennyiben a részvénytársaság tagjainak határozatképességhez szükséges része nem megy el a közgyűlésre, érvényes határozatot hozni nem lehet. Amennyiben a jogalkotó ennek orvoslására csak a közgyűlés ismételt összehívását rendelné el, a társaság elveszítené működőképességét, hiszen nincs garancia arra, hogy egy ismételten, alakisághoz kötött közgyűlésre a tagok nagyobb hányada menne el. A Ptk. a megismételt taggyűlésre vonatkozó kedvezőbb szabályok megalkotása útján kívánja megakadályozni a társasági döntéshozatal lebénulását azzal, hogy kimondja: a megismételt közgyűlés a szavazati jogosultság mértékétől függetlenül határozatképes az eredeti napirendi ügyekben. Ehhez a Ptk., mind zártkörű, mind pedig nyilvánosan működő részvénytársaság esetén kógens módon időtartamot rendel egy olyan gyakorlat megakadályozása érdekében, hogy a megismételt közgyűlést igen rövid idő múlva (akár adott napon) újra megtartsák. Ez esetben ugyanis nem lenne megfelelő idő biztosítva a megalapozott döntéshozatalhoz. Rá kell ugyanakkor mutatni arra is, hogy annak nincs akadálya, hogy a részvénytársaság a törvénynél szigorúbb szabályokat határozzon meg a határozatképesség tekintetében.

A közgyűlés felfüggesztésére vonatkozó szabályok diszpozitív jellegűek. A közgyűlés felfüggesztésére példának okáért akkor kerülhet sor, ha az összes napirendi pontot nem sikerül a részvényeseknek a rendelkezésre álló idő alatt megtárgyalni. A Ptk. korlátot is meghatároz, adott közgyűlést egy ízben lehet felfüggeszteni, a felfüggesztést követően már nem lehet ismételt felfüggesztést elrendelni az alapszabály eltérő rendelkezése hiányában. A felfüggesztett közgyűlésen a szavazati jogot ismét vizsgálni kell, ellentétben a megismételt közgyűléssel, hiszen a megismételt közgyűlés az eredeti közgyűlés folytatása. Felfüggesztés esetén a közgyűlés tisztségviselőit (jegyzőkönyvvezető, elnök stb.) nem kell újraválasztani.

3:276. § *[A határozathoz szükséges többség]*

- (1) **A közgyűlés legalább háromnegyedes szótöbbséggel határozhat az alapszabály módosításáról, a társaság működési formájának megváltoztatásáról, a társaság átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról, jogutód nélküli megszűnéséről, valamint az alaptőke leszállításáról.**
- (2) **Ha az alapszabály módosítására az alaptőke felemeléséről vagy leszállításáról hozott közgyűlési határozat végrehajtásával összefüggésben, az alaptőke nagyságának meghatározása céljából kerül sor, a közgyűlésnek az alapszabály módosítására vonatkozó jóváhagyó határozata az alaptőke felemelésével vagy leszállításával összefüggő közgyűlési határozat elfogadásával megadottnak tekintendő.**
- (3) **A nyilvánosan működő részvénytársaság esetében a létesítő okirat módosításához szükséges egyhangú határozathozatalra vonatkozó rendelkezést nem kell alkalmazni.**

A Ptk. 3:19. §-a deklarálja, hogy a döntéshozó szerv határozatát a határozathozatalnál figyelembe vehető tagok szavazatainak többségével hozza meg. A döntéshozatal általános szabálya tehát az, hogy ahol a Ptk. nem ír elő minősített döntéshozatalt, egyszerű szótöbbséggel kell dönteni. A Ptk. a gazdasági társaságokra vonatkozó közös szabályoknál, a 3:102. § (1) bekezdésben kimondja, hogy a létesítő okirat módosításáról a társaság legfőbb szerve legalább háromnegyedes szótöbbséggel dönt. A Ptk. 3:211. § (3) bekezdése háromnegyedes szótöbbséget kíván meg a részvénytársaság működési formájának megváltoztatásához is. A 3:276. § (1) bekezdése ehhez képest kiegészítő jellegű, hiszen a társaság státuszát érintő legfontosabb kérdések előzetes eldöntéséhez is nagyobb arányú támogatottságot kíván meg. Így a társaság átalakulásáról, jogutód nélküli megszűnéséről, alaptőke-leszállításáról is az összes részvényes háromnegyedes szótöbbséggel hozott határozatára van szükség. Jelzem, hogy a 3:276. § (1) bekezdése a minősített határozathozatal körében ismét utal a létesítő okirat módosítására és a működési formaváltásra.

Egyhangú szavazásra vonatkozó rendelkezést a Ptk. a gazdasági társaságok közös szabályainál, a 3:102. § (3) bekezdésnél tartalmazza, miszerint egyhangú döntésre van szükség akkor, ha a létesítő okirat módosítása egyes tagok jogait hátrányosan érintené, vagy helyzetét terhesebbé tenné. Az e kérdésben való szavazásnál azok a tagok is szavazhatnak, akik egyébként szavazati joggal nem rendelkeznek. Ez alól kivételt a 3:276. § (3) bekezdése ad, hiszen nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében a nagy taglétszám miatt nehezen kivitelezhető az egyhangú szavazás, valamennyi részvényes együttes jelenléte.

Végül a Ptk. nem ír elő (egy újabb) közgyűlés tartására vonatkozó kötelezettséget az alapszabály módosítása tekintetében, ha korábban az alaptőke leszállításáról vagy felemeléséről is született közgyűlési határozat, és az alapszabály módosítására ezen okból kifolyólag kerülne sor. Ebben az esetben az alapszabály módosítása az alaptőke felemeléséről vagy leszállításáról szóló határozat meghozatalával elfogadottnak tekinthető.

3:277. § *[Közgyűlési határozathoz való hozzájárulás]*

- (1) **A közgyűlés olyan határozata, amely valamely részvénytársasághoz kapcsolódó jogot hátrányosan módosít, akkor hozható meg, ha ahhoz az érintett részvénytársaságok részvényesei az alapszabályban meghatározott módon külön is hozzájárulnak.**

Ennek során a részvényhez fűződő szavazati jog esetleges korlátozására vagy kizárására vonatkozó rendelkezések – ide nem értve a saját részvényhez kapcsolódó szavazati jog gyakorlásának tilalmát – nem alkalmazhatók.

- (2) Semmis a nyilvánosan működő részvénytársaság alapszabályának az (1) bekezdésben foglalt szabálytól eltérő rendelkezése.**

Ha a közgyűlés határozata egy-egy részvénytársasághoz tartozó jogot hátrányosan érint (pl. kamatozó részvények esetén a megállapított kamatot csökkenti), az e csoportba tartozóknak külön-külön hozzá kell járulniuk a határozat meghozatalához. A külön szavazásra vonatkozó szabály érvényesülése nyilvánosan működő részvénytársaság esetében kógens, az attól való eltérést a törvény kizárja.

Nem alkalmazhatóak a szavazati jog kizárására vagy korlátozására vonatkozó rendelkezések, tehát az érintett részvénytársaság részvényesei tekintet nélkül az egyéb rendelkezésekre, szavazhatnak. Kivétel a saját részvény, mert ehhez szavazati jog nem kapcsolódik. Hogy milyen módon gyakorolhatja a részvényes a szavazati jogát, azt az alapszabály határozhatja meg. Elképzelhető a közgyűlés kezdete előtt vagy azt követően, de magán a közgyűlésen is, és nem kizárt a hozzájárulás írásban történő megadása. Ha a részvénytársasághoz tartozó részvényesek nem adják meg hozzájárulásukat, nem hozható rájuk nézve hátrányos döntés.

A zártkörűen működő részvénytársaságok vonatkozásában e paragrafus nem állapít meg külön rendelkezést, a Ptk.-nak az előző paragrafus indokolásában említett 3:102. §-ának (3) bekezdése rendezi vonatkozásukban a kérdést. Egyhangú szavazásra van szükség, ha a létesítő okirat módosítása egyes tagok jogait hátrányosan érintené vagy helyzetét terheesebbé tenné. Az e kérdésben való szavazásnál azok a tagok is szavazhatnak, akik egyébként szavazati joggal nem rendelkeznek.

A részvénytársasághoz tartozó részvényesek külön-külön történő hozzájárulása tulajdonképpen az egyhangú döntéshozatalt helyettesíti. Azt a törvény nem írja elő, hogy az érintettek hozzájárulása tekintetében egyhangúságra van szükség.

3:278. § [Jegyzőkönyv]

- (1) A közgyűlésről jegyzőkönyvet kell készíteni, amely tartalmazza**
- a) a részvénytársaság cégnevét és székhelyét;**
  - b) a közgyűlés megtartásának módját, helyét és idejét;**
  - c) a közgyűlés levezető elnökének, a jegyzőkönyvvezetőnek, a jegyzőkönyv hitelesítőjének és a szavazatszámállóknak a nevét;**
  - d) a közgyűlésen lezajlott fontosabb eseményeket, az elhangzott indítványokat;**
  - e) a határozati javaslatokat, minden határozat esetében azon részvények számát, amelyek tekintetében érvényes szavazat leadására került sor, az ezen szavazatok által képviselt alaptőke részesedés mértékét, a leadott szavazatok és ellenszavazatok, valamint a szavazástól tartózkodók számát.**
- (2) A jegyzőkönyvet a jegyzőkönyvvezető és a közgyűlés levezető elnöke írja alá, és egy erre megválasztott, jelen lévő részvényes hitelesíti.**
- (3) A részvénytársaság igazgatósága köteles a közgyűlési jegyzőkönyvet, valamint a jelenléti ívet saját dokumentumai között elhelyezni és megőrizni.**
- (4) A nyilvánosan működő részvénytársaság igazgatósága a közgyűlési jegyzőkönyvet és a jelenléti ívet a közgyűlés befejezését követő harminc napon belül köteles a nyilvántartó bíróságnak benyújtani.**

(5) Bármely részvényes a közgyűlési jegyzőkönyv másolatának vagy a jegyzőkönyv egy részét tartalmazó kivonatának a kiadását kérheti az igazgatóságtól.

Ha a határozathozatalra közgyűlésen kerül sor, a közgyűlésről jegyzőkönyvet kell készíteni. Jegyzőkönyv készítése álláspontunk szerinti kötelező, a Ptk. ezen előírása eltérést nem engedő. A Ptk. ugyanis a jegyzőkönyvhöz mint társasági jogi jognyilatkozathoz meghatározott alakot és tartalmat rendel. Nyrt.-nél a döntéshozatalra közgyűlésen, zrt. esetében közgyűlésen és írásban is sor kerülhet. A Ptk. nézetünk szerint kógens módon határozza meg a jegyzőkönyv tartalmi elemeit, ezek hiányában a jegyzőkönyv nem képes kifejezni a döntéshozatal szabályszerűségét. A jegyzőkönyv alaki fogyatékosága miatt nem tekinthető érvényesnek. Az alapszabály természetesen a kötelező elemeken túl további elemeket is meghatározhat a jegyzőkönyv tartalmát illetően.

A jelenléti ívhez hasonlóan a jegyzőkönyv tekintetében is megfogalmaz a törvény alaki követelményeket, azaz itt is szükséges a hitelesítés, a jegyzőkönyvvezetőnek és az elnöknek, továbbá egy részvényesnek kell aláírnia. A részvényes tekintetében nem állapít meg további feltételt a törvény, de nyilvánvalóan egy olyan részvényes hitelesíthet, aki a közgyűlés ülésén szabályszerűen megjelent és jelen volt.

A jegyzőkönyv és a jelenléti ív nyilvántartását a törvény eltérően szabályozza. Zártkörűen működő részvénytársaság a saját dokumentumai között tartja nyilván (a székhelyén). Az iratkezelés módjára nézve a társaság alapszabályban rendelkezhet. Nyilvánosan működő részvénytársaság viszont köteles mindkét dokumentumot a cégbíróság részére benyújtani abban az esetben is, ha nem változik a társaság cégjegyzékbé bejegyzett adata. A cégbírósághoz való benyújtási kötelezettség mellett a társaság határozatait egyéb módon is nyilvánosságra kell hozni. E szabályok eltérést nem engedőek, mert nem tartoznak a 3:4. § (2) bekezdésének hatálya alá.

3:279. § [Határozatok nyilvánosságra hozatala]

- (1) A nyilvánosan működő részvénytársaság a közgyűlésen hozott határozatokat köteles honlapján nyilvánosságra hozni.**
- (2) A nyilvánosan működő részvénytársaság a javadalmazási politikáját és a javadalmazási jelentést köteles honlapján nyilvánosságra hozni.**

A közgyűlési határozatok nyilvánosságának a kérdése szorosan kapcsolódik az előző szakaszhoz, mely a közgyűlési jegyzőkönyvek és jelenléti ívek nyilvántartásáról rendelkezik. A 3:279. § (1) bekezdése további kötelezettségként rögzíti, hogy az nyrt. a közgyűlésen hozott határozatokat külön is hozza nyilvánosságra. Bár maga a közgyűlés nem nyilvános, a közgyűlési határozatokat cégiratként a cégnylvántartás tartalmazza, nyilvánosak, azokba bárki betekinhet. Ezt a nyilvánossági szintet a Ptk. még inkább kitérítve azzal, hogy a határozatok tartalmáról a részvényeseket, hitelezőket, érdekelteket nagyobb nyilvánosságot biztosító fórumon is tájékoztatja.

A 3:279. § (2) bekezdése emellett külön is kimondja, hogy a nyilvánosan működő részvénytársaság a javadalmazási politikáját és a javadalmazási jelentést köteles honlapján nyilvánosságra hozni.

Ezek a rendelkezések eltérést nem engedőek, mert nem tartoznak a 3:4. § (2) bekezdésének hatálya alá, hiszen a társaságon kívülre, harmadik személyekre ható szabályok.

3:280. § [Konferencia-közgyűlés feltételei]

- (1) Ha az alapszabály lehetővé teszi, hogy a részvényesek személyes megjelenés helyett elektronikus hírközlő eszköz igénybevételével vegyenek részt a közgyűlésen, a részvényesek szabadon döntenek saját részvételük módjáról. Azoknak a részvényeseknek, akik a közgyűlésen történő megjelenéssel vesznek részt, e szándékukat legalább öt nappal a közgyűlés napja előtt be kell jelenteniük a részvénytársaságnak. Azokat a részvényeseket, akik e szándékukról a részvénytársaságot határidőben nem tájékoztatják, úgy kell tekinteni, mint akik a közgyűlésen elektronikus hírközlő eszköz igénybe vételével vesznek részt.**
- (2) Az elektronikus hírközlő eszköz igénybe vételével összefüggésben a részvénytársaságnál felmerülő költségeket a részvénytársaság viseli, azok a részvényesekre nem háríthatók át.**
- (3) Nem tartható konferencia-közgyűlés, ha az ellen a szavazatok legalább öt százalékával együttesen rendelkező részvényesek a közgyűlési meghívó kézhezvételétől vagy a hirdetmény közzétételétől számított öt napon belül – az ok megjelölésével – írásban tiltakoznak, és egyben kérik a közgyűlés hagyományos módon történő megtartását.**

A legfőbb szerv döntéshozatalában való részvételt a gazdasági társaságok közös szabályai, a 3:110–111. §-ok tartalmazzák. A 3:111. § (2) bekezdése akkor teszi lehetővé, hogy a tag a legfőbb szerv ülésén tagsági jogait személyes részvétel helyett elektronikus hírközlő eszközök igénybevételével gyakorolja, ha a létesítő okirat az igénybe vehető elektronikus hírközlő eszközöket, valamint azok alkalmazásának feltételeit és módját úgy határozza meg, hogy a részvényesek azonosíthatóak legyenek, és a részvényesek közötti kölcsönös és korlátozásmentes kommunikáció biztosított legyen.

A Ptk. a 3:192. §-ban korlátolt felelősségű társaságok esetében is lehetőséget biztosít a tagsági jogok elektronikus hírközlő eszközök útján való gyakorlására. Ha a tagok a társasági szerződésben szabályozott feltételekkel és módon elektronikus hírközlő eszköz közvetítésével tartanak taggyűlést, ennek – az utólagos ellenőrizhetőség érdekében – dokumentált módon kell megtörténnie (pl. a video- vagy telefonkonferenciáról felvétel kell készíteni). Ilyen esetben a törvény nem teszi kötelezővé külön jegyzőkönyv készítését, mert a felvétel alapján mind a tagok részvétele, mind a meghozott határozat tartalma bizonyítható. E felvételeket az ügyvezető a jegyzőkönyvvel azonos módon köteles megőrizni. Az ügyvezető aláírásával hitelesített jegyzőkönyvet csak abban az esetben kell készíteni, ha a tagok olyan jellegű határozatot hoztak, amelyet a cégbírósághoz be kell nyújtani.

A részvénytársaságoknál szabályozott úgynevezett konferencia-közgyűlésnél is lényegi elem, hogy a közgyűlési határozat meghozatalában olyan részvényes is részt vehet, aki személyesen ugyan nincs jelen, viszont egy telekommunikációs megoldás révén részvényesi jogait gyakorolni tudja. A konferencia-közgyűlés tartásának feltétele, hogy az alapszabály tegye ezt lehetővé, mégpedig a társaság valamennyi részvényese számára. A konferencia-közgyűlést ugyanakkor az alapszabály nem teheti kötelezővé. Ezt támasztja alá a rendelkezés további része, hiszen a részvényeseknek joguk van arra, hogy részvételük módját szabadon határozzák meg. Sőt, a szavazati joggal rendelkező kisebbségi részvényeseknek joguk van a konferencia-közgyűlés ellen írásban tiltakozni. Erre a Ptk. viszonylag rövid, ötnapos határidőt állapít meg.

A felelős gazdálkodással összefüggésben kell a társaságnak döntenie abban a kérdésben, hogy „megengedheti-e magának” a konferencia-közgyűlést, figyelemmel az annak megtartásával kapcsolatban felmerülő valószínűsíthetően magasabb költségekre.

A konferencia-közgyűlés megtartásával kapcsolatban felmerülő költségeket ugyanis a társaság köteles megtéríteni, azok a részvényesekre nem háríthatóak.

3:281. § [Konferencia-közgyűlés lebonyolítása]

- (1) A konferencia-közgyűlésmegnyitásaelőtt a közgyűlésen közvetlen személyes jelenléttel részt venni kívánó részvényesek részvényesi jogosultságát a részvénykönyv adatai alapján ellenőrizni kell. Alapszabályban vagy annak felhatalmazása alapján közgyűlési határozatban kell rendelkezni arról, hogy a közgyűlésen telekommunikációs kapcsolat útján részt vevő részvényesek személyazonossága miként ellenőrizendő, rendelkezni kell továbbá a szavazás módjáról és eredményének hiteles megállapításáról, a közgyűlés tisztségviselőinek megválasztásáról, valamint a részvényest megillető felszólalási és javaslattevési jog gyakorlásának feltételeiről.**
- (2) A konferencia-közgyűlésen elhangzottakat és a hozott határozatokat hiteles módon úgy kell rögzíteni, hogy azok utóbb is ellenőrizhetőek legyenek. Ha a közgyűlésen elhangzottakról felvétel készült, a felvétel alapján jegyzőkönyvet kell készíteni, amelyet az igazgatóság hitelesít.**
- (3) Ha a konferencia-közgyűlésen elektronikus hírközlő eszközök igénybevételével történő szavazásra kerül sor, biztosítani kell, hogy az elektronikus hírközlő eszközzel szavazó részvényes elektronikus visszaigazolást kapjon a szavazat leadásáról.**

A konferencia-közgyűlésen személyesen részt vevő részvényesek azonosítása normatív szinten megegyezik a hagyományos módon tartott közgyűlésen történő azonosítással, azaz a részvényes részvényesi jogait, így a közgyűlésen való részvételre való jogát akkor gyakorolhatja, ha személye a részvénykönyvbe bejegyzésre került.

Tekintettel arra, hogy a távol lévő részvényes értelemszerűen nem tudja ellenőrzésre átadni részvényesi minőségét igazoló okmányait, a konferencia-közgyűlés keretében személyesen részt nem vevők azonosításának módját az alapszabályban vagy egy külön közgyűlési határozatban kell rendezni; a törvényalkotó teljeskörűen nem is tudta volna az azonosításra vonatkozó technikai feltételeket meghatározni. Mindazonáltal egy konferencia-közgyűlés megtartása komoly informatikai, műszaki háttérrel kíván meg, a részvényesek részéről pedig kellő felkészültséget. Fontos kiemelni, hogy az ezúton tartott közgyűlésnek is meg kell felelnie a törvényben foglalt követelményeknek (részvényesi minőség igazolása, határozatképesség, közgyűlési jegyzőkönyv stb.), ha az elhangzottakról felvétel készült. Felvétel hiányában is előírás, hogy az elhangzottakat és a határozatokat hiteles módon úgy kell rögzíteni, hogy utóbb is ellenőrizhetőek legyenek.

A 3:281. § (3) bekezdése új rendelkezésként azt is kimondja, hogy ha a konferencia-közgyűlésen elektronikus hírközlő eszközök igénybevételével történő szavazásra kerül sor, biztosítani kell, hogy az elektronikus hírközlő eszközzel szavazó részvényes elektronikus visszaigazolást kapjon a szavazat leadásáról. Ez az új (3) bekezdés 2020. szeptember 3-tól hatályos.

2. Az ügyvezetés

3:282. § [Az igazgatóság összetétele, eljárása]

- (1) A részvénytársaság ügyvezetését az igazgatóság látja el. Az igazgatóság három természetes személy tagból áll. Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely háromnál kevesebb tagú igazgatóság felállítását írja elő.**

- (2) Az igazgatóság elnökét maga választja tagjai közül.**
- (3) Az igazgatóság jogait és feladatait testületként gyakorolja. Az igazgatóság tagjai képviseleti jogának korlátozása, megosztása, és nyilatkozatának feltételhez vagy jóváhagyáshoz kötése harmadik személyekkel szemben nem hatályos.**
- (4) Az igazgatóság határozatait a jelenlévők szótöbbségével hozza. Az alapszabály ennél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró rendelkezése semmis.**

Az ügyvezetés tekintetében a 2006-os Gt.-hez képest szignifikáns változás nem történt. Általánosságban, az ügyvezetési feladatokat továbbra is a legalább három tagból álló igazgatóság látja el. Ehhez képest speciális lehetőség zártkörűen működő részvénytársaság esetén a vezérigazgató, nyilvánosan működő részvénytársaság esetében pedig az igazgatótanács megválasztása.

A törvény 3:21. §-a értelmében az ügyvezetés a jogi személy irányításával kapcsolatos mindazon döntések meghozatalára jogosult, amelyek nem tartoznak a tagok vagy az alapítók, így a legfőbb szerv vagy a létesítő okirat hatáskörébe. Az ügyvezetés tehát a társaság operatív döntéshozó szerve. A gazdasági társaságokra vonatkozó közös szabályoknál a törvény megerősíti a jogi személyekre vonatkozó általános szabályoknál is tett azon megállapítást, miszerint a vezető tisztségviselő a társaság ügyvezetését a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján, önállóan látja el. E minőségében a jogszabályoknak, a létesítő okiratnak és a társaság legfőbb szerve határozatainak van alávetve. A vezető tisztségviselőt a társaság tagja nem utasíthatja, és hatáskörét a legfőbb szerv nem vonhatja el.

A törvény a részvénytársaság esetében kógens módon egy küszöböt ír elő az igazgatósági tagok létszáma tekintetében, azaz három tagnál alacsonyabb létszámú igazgatóság nem működhet részvénytársaságnál. A Ptk. felső korlátot viszont nem határoz meg, a tagokra bízta a kérdés eldöntését. Nyilvánvalóan a tagok létszámát és a társaság kvalitását is figyelembe vevő arányos méretű igazgatóságot célszerű létrehozni.

A rendelkezés (1) bekezdéséből az következik, hogy az igazgatóság tagjai természetes személyek. A 3:22. § (2) bekezdése azonban lehetővé teszi, hogy ügyvezetési feladatot jogi személy is elláthasson, ennek okán jogi személy is lehet igazgatósági tag. Ezt a feladatot a jogi személy nyilvánvalóan csak természetes személy útján tudja ellátni, e személyeknek is meg kell felelniük a 3:115. §-ban szabályozott összeférhetlenségi szabálynak.

A 2006-os Gt.-hez képest a Ptk. az igazgatóság ügyrendjétől csupán egy szabály erejéig szól, és már nem ír elő ügyrendkészítési kötelezettséget, és nem határozza meg, hogy az igazgatósági ülések elektronikus hírközlési eszközök útján is megtartásra kerülhetnek. A Ptk. annyit rögzít, hogy az alapszabály sem írhatja felül azt az általános ügyrendi szabályt, és hogy az igazgatóság a jelenlévők szótöbbségével hozza meg határozatát. Egyéb ügyrendi kérdést a Ptk. nem rögzít, az ügyrenddel kapcsolatosan rendelkezést nem tartalmaz. Erre figyelemmel az igazgatóság ügyrendje az alapszabályba is foglalható, vagy a felügyelőbizottsághoz hasonlóan lehetséges, hogy az igazgatóság az ügyrendjét maga állapítsa meg. Az igazgatóság ügyrendjébe természetesen külön törvényi szabály nélkül is bekerülhet az elektronikus hírközlő eszközök igénybevételének lehetősége.

Az igazgatóság testületi szerv, a társaság képviseletét ugyanakkor az igazgatóság tagjai önállóan látják el. A határozathozatal tekintetében az általános, egyszerű szótöbbséget állapítja meg a törvény, az ettől alacsonyabb arányú határozathozatal semmisnek tekinti, ugyanakkor annak nincs akadálya, hogy a döntések magasabb szavazati arány útján szülessenek meg. Itt szükséges megjegyezni, hogy kritikaként

merül fel, a Ptk. miért akadályozza az „elnök szavazata dönt” gyakorlatot a közgyűlésen kívüli döntéshozatal során.

3:283. § [Igazgatóság jogait gyakorló vezérigazgató]
Zártkörűen működő részvénytársaság alapszabályának rendelkezése esetén az igazgatóság jogait vezető tisztségviselőként vezérigazgató gyakorolja.

Zrt. esetében továbbra is lehetőség van arra, hogy ne testület, hanem egyetlen vezető tisztségviselő, a vezérigazgató lássa el az ügyvezetési feladatokat. Ennek lehetőségéről az alapszabályának kell rendelkeznie. A vezérigazgatónak is meg kell felelnie az ügyvezetésre vonatkozó általános szabályoknak (3:21–24. §). A Ptk. 3:115. § szerinti összeférhetlenségi szabályokat vele szemben a társaság szabadon határozhatja meg, növelheti és csökkentheti a Ptk. modellszabályából fakadó tilalmat.

Nyrt. esetében a kivételes szabály az igazgatótanács létrehozásának lehetősége, és nem a vezérigazgató választása. A törvény azonban ezt nem teszi egyértelművé azzal, hogy a vezérigazgató választását a nyrt. esetében nem zárja ki.

3:284. § [Jelentés előterjesztése]
(1) Az igazgatóság az ügyvezetésről, a társaság vagyoni helyzetéről és üzletpolitikájáról legalább évente egyszer a közgyűlés, ha a részvénytársaságnál felügyelőbizottság működik, legalább háromhavonta a felügyelőbizottság részére jelentést készít.
(2) Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely az igazgatóság jelentés előterjesztésére irányuló kötelezettséget kizárja vagy korlátozza.

A rendelkezés célja, hogy a részvényesek megismerhessék a társaság gazdaságpolitikájának irányait, a társaság aktuális gazdasági helyzetét. Ez következik a tagoknak a tájékoztatáshoz fűződő jogosultságából is. Az igazgatóságnak az általa végzett tevékenységről, a társaság gazdasági helyzetéről, vagyonáról, az üzleti stratégiájáról jelentést kell készítenie, legalább évente egyszer (ez célszerűen az éves gyakorisággal előírt rendes közgyűlésre kerül benyújtásra). Ha felügyelőbizottság is működik a társaságnál, háromhavonta kell a fenti jelentést elkészíteni. Az alapszabály érvényesen nem rendelkezhet eltérően a jelentéstételi kötelezettségről.

3:285. § [Nyilvánosan működő részvénytársaságok egységes irányítási rendszerben]
(1) Nyilvánosan működő részvénytársaság alapszabályának rendelkezése esetén igazgatóság és felügyelőbizottság helyett egységes irányítási rendszert megvalósító igazgatótanács működhet. Az igazgatótanács látja el az igazgatóság és a felügyelőbizottság törvényben meghatározott feladatait.
(2) E törvénynek az igazgatóságra vonatkozó szabályait az igazgatótanácsra megfelelően alkalmazni kell.

Nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében a törvény továbbra is lehetőséget biztosít arra, hogy az ügyvezetési és felügyeleti funkciókat egy szerv, az igazgatótanács lássa el. Az igazgatótanáccsal kapcsolatos kérdéseket, a társaság operatív vezetésével és ellenőrzésével kapcsolatos konkrét feladatokat a társaság alapszabálya határozza meg. Zrt. esetében a törvény nem zárja ki az egységes irányítási

rendszert, mivel azonban nem tartja a zrt. esetében modell jellegű, általános szabálynak, ezért csak az nyrt. szabályozása körében rendelkezik róla. Álláspontunk szerint, míg nyrt. esetében erősen megkérdőjelezhető lenne egyszemélyes ügyvezető szerv (vezérigazgató) választása, addig zrt. esetében nem tűnik problémának egységes irányítási rendszer kialakítása. Ennek indoka, hogy az egységes irányítási rendszerben egyesülnek az igazgatósági és felügyelőbizottsági funkciók, továbbá szigorú függetlenségi szabályok érvényesülnek az igazgatótanácsi tagok többségének tekintetében. Az igazgatóságra vonatkozó szabályok egyébként érvényesek az igazgatótanácsra is a törvényben szabályozott speciális eltérésekkel (pl. összetétele tekintetében, függetlenségére vonatkozó szabályok).

3:286. § *[Az igazgatótanács összetétele]*

- (1) Az igazgatótanács öt természetes személy tagból áll. Elnökét maga választja tagjai közül. Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely ötnél kevesebb tagú igazgatótanács felállítását írja elő.**
- (2) Az igazgatótanács tagjai többségének – a (3) bekezdésben foglalt kivétellel – független személynek kell lennie. Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely a független tagok arányát alacsonyabban határozza meg.**
- (3) Ha a részvénytársaság elismert vállalatcsoporthoz tartozó ellenőrzött társaság, az igazgatótanács tagjai többségének függetlenségére vonatkozó előírást nem kell alkalmazni.**

A törvény – hasonlóan az igazgatósághoz – az igazgatótanács tagjai vonatkozásában alsó korlátot állapít meg, a tagok számát öt főben állapítja meg, ettől nem lehet eltérni. A törvény a taglétszám felső határát itt sem állapítja meg. Az alsó határ megállapításánál a jogalkotó figyelembe vette azt a tényt, hogy az igazgatótanács ügyvezetési és ellenőrzési feladatot egyaránt ellát, ezért állapít meg magasabb taglétszámot. A törvény az igazgatótanács tagjainak több mint felénél kógens módon függetlenségi követelményt állapít meg (független tagok közül kell kiválasztani), amelyre vonatkozó ismerveket viszont nem itt, hanem a 3:287. §-ban határozza meg. Az alapszabály a többségi arányhoz képest magasabb függetlenségi arányt is megállapíthat.

3:287. § *[Az igazgatótanács tagjainak függetlensége]*

- (1) Függetlennek minősül az igazgatótanács tagja, ha a részvénytársasággal az igazgatótanácsi tagságán és a társaság szokásos tevékenységébe tartozó, az igazgatótanácsi tag szükségleteit kielégítő ügyleten alapuló jogviszonyon kívül más jogviszonyban nem áll.**
- (2) Nem minősül függetlennek az igazgatótanács tagja, ha**
  - a) a részvénytársaság munkavállalója vagy volt munkavállalója, e jogviszonyának megszűnésétől számított öt évig;**
  - b) a részvénytársaság vagy vezető tisztségviselői számára és javára ellenérték fejében szakértői vagy más megbízási jogviszony alapján tevékenységet folytat;**
  - c) a részvénytársaság olyan részvényese, aki közvetve vagy közvetlenül a leadható szavazatok legalább harminc százalékát birtokolja vagy ilyen személynek közeli hozzátartozója vagy élettársa;**
  - d) közeli hozzátartozója vagy élettársa a részvénytársaság nem független vezető tisztségviselőjének vagy vezető állású munkavállalójának;**

- e) a részvénytársaság eredményes működése esetén igazgatótanácsi tagsága alapján vagyoni juttatásra jogosult, vagy az igazgatótanácsi tagságért járó díjon kívül bármilyen javadalmazásban részesül a részvénytársaságtól, illetve a részvénytársasághoz kapcsolt vállalkozástól;
  - f) az igazgatótanács nem független tagjával egy másik gazdasági társaságban olyan jogviszonyban áll, amely alapján a nem független tagnak irányítási, ellenőrzési joga van;
  - g) a részvénytársaság könyvvizsgálója vagy a könyvvizsgáló társaság tagja, illetve alkalmazottja e jogviszony megszűnésétől számított három évig;
  - h) vezető tisztségviselő vagy vezető állású munkavállaló egy olyan gazdasági társaságban, amelynek független igazgatótanácsi tagja egyben a nyilvánosan működő részvénytársaság vezető tisztségviselője.
- (3) Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely a függetlenség követelményeit az (1)–(2) bekezdésben meghatározottaknál enyhébben határozza meg.

A függetlenségi tényezőket határozza meg kógensen a törvény, ami azért fontos, mert ezek a szabályok biztosítják, hogy az igazgatótanács működése ne legyen visszás, az ellenőrzési és ügyvezetési feladatok ellátása elfogultság nélküli, befolyásmentes legyen. A törvény a jegyzett társaságok nem ügyvezető igazgatói, illetve felügyelőbizottsági tagjai szerepéről és az igazgatóság (felügyelőbizottság) által létrehozott bizottságokról szóló 2005. február 15-i 2005/162/EK európai bizottsági ajánlással összhangban állapítja meg.

E körben a törvény egyetlen ismérv keretében állapítja meg, mikor minősül függetlennek az igazgatótanács. Részletes felsorolást inkább abban a tekintetben állapít meg, hogy mikor nem tartja függetlennek az igazgatóság tagjait. Független az igazgatótanács azon tagja, aki tagságán kívül más jogviszonyban nem áll az rt.-vel, és a társaság szokásos tevékenységébe tartozó, a tag szükségleteit kielégítő jogviszonyon kívül nincs más kapcsolata a társasággal.

Fontos rámutatni, hogy a fenti ismérveknek eleget nem tevő személyek nincsenek elzárva az igazgatótanácsi tagságtól, de esetükben nem beszélhetünk függetlenségről. A törvényi felsorolástól eltérni nem lehet, azonban az alapszabály további esetekről is rendelkezhet, így ennél szigorúbb szabályokat is megállapíthat.

3:288. § *[Munkavállalói részvétel az igazgatótanácsban]*

- (1) **Ha a nyilvánosan működő részvénytársaságnál igazgatótanács működik, az igazgatótanácsnak és az üzemi tanácsnak kell megállapodnia a munkavállalói részvételből eredő jogok gyakorlásának módjáról.**
- (2) **Az (1) bekezdés alapján létrejött megállapodásra a szerződések általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A törvény a későbbiekben rendelkezik a felügyelőbizottság intézményéről, ezért itt előjáróban csak annyit szükséges megjegyezni, hogy nyilvánosan működő részvénytársaságnál minden esetben kötelező felügyelőbizottságot felállítani, zártkörűen működő részvénytársaságnál pedig akkor, ha a kisebbségi részvényesek ezt kérik. A gazdasági társaságok közös szabályainál, a Ptk. 3:124. § (1) bekezdése értelmében, ha a társaság teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalóinak létszáma éves átlagban a 200 főt meghaladja, felügyelőbizottságot kell létrehozni, amelynek egyharmada a munkavállalókból áll. Ha a nyilvánosan működő részvénytársaság igazgatótanácsi ügyvezetést alkalmaz, az az üzemi tanácson múlik, hogy küld-e munkavállalókat

az ellenőrzési funkciót is ellátó szervbe. Amennyiben él a lehetőséggel, ennek kérdéseit megállapodásban kell rögzíteni, amelyre a szerződések általános szabályait rendeli alkalmazni, tehát az nem társasági jogi jellegű megállapodás. A munkavállalók ellenőrzésben való részvételének szabályait körültekintően kell kidolgozni. Példának okáért szükséges rögzíteni a munkavállalók ellenőrzéssel kapcsolatos jogait, kötelezettségeit, létszámát stb. Nem kizárt, hogy a munkavállalói részvételre vonatkozó kérdések – függetlenül a megállapodástól – az alapszabályban is megjelenjenek.

3:289. § [Felelős társaságirányítási jelentés]

- (1) A nyilvánosan működő részvénytársaság igazgatósága köteles az éves rendes közgyűlés elé terjeszteni a részvénytársaság társaságirányítási gyakorlatát bemutató, az adott tőzsde szereplői számára előírt módon elkészített jelentést.**
- (2) A jelentés elfogadásáról a közgyűlés dönt. A közgyűlés határozatát és az elfogadott jelentést a részvénytársaság honlapján közzé kell tenni.**
- (3) Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely e § rendelkezéseitől eltér.**

A Ptk. 3:211. §-ának (1) bekezdése szerint az a részvénytársaság minősül nyilvánosan működő részvénytársaságnak, amelynek részvényeit a tőzsdére bevezették. Tőzsde a felügyeleti hatóság engedélyével működő értékpapírokkal kereskedő piac. A felelős vállalatirányítás (*corporate governance*) elvei a szabályozott piacra bevezetett társaság átláthatóságát biztosítja a felelős társaságirányítási jelentések által, amelyekben az igazgatóság (igazgatótanács) összefoglalja az előző üzleti évben alkalmazott vállalatirányítási gyakorlatot. (A 2006-os Gt. is szabályozta a jelentéstételi kötelezettséget azzal, hogy ott a Budapesti Értéktőzsdére bevezetett társaságok számára tette kötelezővé.) A jelentésben megjelenhetnek olyan kérdések, amelyek a társaság ügyvezető, ellenőrző szervének tevékenységét, a részvényesi jogok és kötelezettségek érvényesülését, a társaság üzletpolitikáját stb. mutatják be.

A felelős társaságirányítási jelentés tekintetében a Budapesti Értéktőzsde honlapján ajánlásokat tesz közzé, elősegítve ezzel az átlátható piaci működést. A Felelős Társaságirányítási Ajánlás szerint a jelentésben be kell mutatni a részvényesi jogok érvényesülését, az igazgatóság és felügyelőbizottság, illetve az igazgatótanács működéséről, az egyéb bizottságok tevékenységéről, a nyilvánosság biztosításáról. Fontos megjegyezni, hogy a honlapon közzétett ajánlások a nyilvánosan működő részvénytársaságokra nézve nem kötelezőek, ha a társaság nem felel meg annak, nem szankcionálható.

A felelős társaságirányítási jelentést a társaság rendes közgyűlése fogadja el. A közgyűlési határozatot és a jelentést a társaság honlapján teszi közzé. Azáltal, hogy a jelentést a társaságnak közzé kell tennie, a nyilvánosság tájékoztatást kap arról, hogy a társaság milyen elvek mentén működik.

3. Felügyelőbizottság, auditbizottság, könyvvizsgáló

3:290. § [A részvénytársaság felügyelőbizottsága]

- (1) Nyilvánosan működő részvénytársaságnál – a gazdasági társaságok közös szabályaiban meghatározott eseteken kívül – felügyelőbizottság választása akkor is kötelező, ha a társaság nem egységes irányítási rendszerben működik. Az igazgatótanács független tagjainak arányára és függetlenségére vonatkozó szabályokat ebben az esetben a felügyelőbizottságra kell alkalmazni.**

- (2) Nyilvánosan működő részvénytársaságnál ügydöntő felügyelőbizottság nem működhet.**
- (3) Zártkörűen működő részvénytársaságnál, ha a szavazati jogok legalább öt százalékaival együttesen rendelkező részvényesek ezt kérik, a felügyelőbizottságot létre kell hozni.**
- (4) Az alapszabály e §-ba ütköző rendelkezése semmis.**

A felügyelőbizottság felállításának célja, hogy a tagok képesek legyenek az ügyvezetést ellenőrizni [3:26. § (1) bekezdés].

A 3:119. § szerint kötelező felügyelőbizottság létrehozása, ha a társaság teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalóinak száma éves átlagban a kétszáz főt meghaladja, és az üzemi tanács nem mondott le a felügyelőbizottságban való munkavállalói részvételről. Ugyancsak kötelező felügyelőbizottságot létrehozni nyilvánosan működő részvénytársaságokban, munkavállalói részvételtől függetlenül, kivéve, ha a társaságnál igazgatótanács működik.

Zártkörűen működő részvénytársaságoknál akkor kötelező felügyelőbizottság létrehozása, ha azt a szavazatok legalább öt százalékaival együttesen rendelkező részvényesek kérik. A felügyelőbizottság kötelező létesítésére vonatkozó szabályoktól a létesítő okiratban nem lehet eltérni.

Felügyelőbizottság felállítását a Ptk. kkt., bt., kft. és általában zártkörűen működő részvénytársaság esetében nem teszi kötelezővé. Ahol kötelező, legalább három személyből álló testületet kell felállítani, a tagok száma azonban nincs maximalizálva. Ahol viszont nem kötelező felügyelőbizottságot felállítani, de a társaság mégis létrehoz ilyet, a felügyelőbizottsági tagok száma a kógens szabálytól eltérhet, lehet ennél alacsonyabb is.

A felügyelőbizottsági tagok többségének is függetlennek kell lennie, az igazgatótanács tagjai tekintetében megállapított függetlenségi követelmények itt is érvényesülnek.

Az ügyvezetés és az ellenőrzési funkció egy szervben való koncentrálása nyilvánosan működő részvénytársaságok esetén egységes irányítási rendben valósul meg. A Ptk. itt nem enged ügydöntő felügyelőbizottságot felállítani, amelynek oka az, hogy a felügyelőbizottság ne kapjon az ügyvezetéshez rendelt operatív kérdésekben döntési jogosultságot.

Zártkörűen működő részvénytársaságok esetében a tagok látják el a tulajdonosi ellenőrzéssel kapcsolatos feladatokat. Ha a kisebbség azonban úgy ítéli meg, hogy érdekeinek védelme miatt szükséges, létre kell hozni felügyelőbizottságot, ettől érvényesen eltérni nem lehet.

3:291. § [Auditbizottság]

- (1) Nyilvánosan működő részvénytársaságnál kötelező auditbizottság létrehozása, amely a felügyelőbizottságot, illetve az igazgatótanácsot a pénzügyi beszámolórendszer ellenőrzésében, a könyvvizsgáló kiválasztásában és a könyvvizsgálóval való együttműködésben segíti.**
- (2) Az auditbizottságot a közgyűlés a felügyelőbizottság vagy az igazgatótanács független tagjai közül választja. Az auditbizottság legalább egy tagjának számviteli vagy könyvvizsgálói szakképesítéssel kell rendelkeznie.**
- (3) Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely az (1) és a (2) bekezdésben foglalt szabályoktól eltér.**

(4) Az auditbizottság három tagból áll. Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely háromnál kevesebb tagú auditbizottság felállítását írja elő.

Az auditbizottság az igazgatótanács működését és a tulajdonosi ellenőrzést segítő szerv, amelyet nyilvánosan működő részvénytársaság esetén kötelező felállítani.

Az auditbizottság felállítását a Tpt. 62. §-a is előírja, figyelemmel arra, hogy a nyilvánosan működő részvénytársaságok mint szabályozott piacra bevezetett értékpapír kibocsátói, közérdeklődésre tartanak számot.

A Ptk. a 2006-os Gt.-től eltérően nem sorolja fel a hatáskörébe tartozó ügyeket, ehelyett annak céljaira, funkciójára vonatkozó feladatokat jelöl meg (részvétel az üzleti beszámoló ellenőrzésében és a könyvvizsgálóval való együttműködés). A társaság alapszabályában további feladatkört is rendelhet az auditbizottság számára. Az auditbizottság a könyvvizsgálóval való kapcsolattartás tekintetében a felügyelőbizottsághoz képeset sokkal hatékonyabb szerv.

Az auditbizottság létszáma továbbra is legalább három fő. A törvény meghatározza az összetételét, a közgyűlés a tagokat az igazgatótanács vagy a felügyelőbizottság független tagjai közül választja, és legalább egy tagnak könyvvizsgálói vagy számviteli képesítéssel kell rendelkeznie.

3:292. §

[Könyvvizsgáló]

Részvénytársaságnál állandó könyvvizsgáló működik; nyilvánosan működő részvénytársaság alapszabályának ettől eltérő rendelkezése semmis.

Nyilvánosan működő részvénytársaságoknál a részvényesi taglétszámra, a társaság jelentőségére, üzleti életben betöltött szerepére tekintettel a törvény kötelezővé teszi az állandó könyvvizsgáló megválasztását. Ezt a törvény zártkörűen működő részvénytársaságnál az alapszabályra bízta. Egyebekben e társasági formánál akkor kötelező állandó könyvvizsgálót megválasztani, ha azt a számviteli szabályok előírják.

Az állandó könyvvizsgáló választott tisztség, feladatát megbízási jogviszony keretében látja el. Az állandó könyvvizsgáló megválasztására, működésére, feladat- és hatáskörére vonatkozó általános szabályokat a Ptk. a 3:38. §-ban és a 3:129–131. §-okban határozza meg. A nyilvánosan működő részvénytársaság alapszabályának e szabályoktól eltérő rendelkezése semmis.

XXXVI. Fejezet

Az alaptőke felemelése

1. Az alaptőke felemelésének közös szabályai

3:293. §

[Alaptőke-emelésről szóló határozat]

- (1) **A részvénytársaság alaptökéjének felemeléséről a közgyűlés határoz. Különböző alaptőke-emelési módok szerinti alaptőke-emelés egyidejűleg is elhatározható.**
- (2) **Az alaptőke felemelését elhatározó közgyűlési határozat érvényességének feltétele, hogy a tőkeemeléssel – az alapszabályban foglaltak szerint – érintettnek minősülő részvényfajta, illetve részvényosztály részvényesei az alapszabályban meghatározott módon az alaptőke felemeléséhez külön hozzájáruljanak. Ennek során a részvényhez**

fűződő szavazati jog esetleges korlátozására vagy kizárására vonatkozó rendelkezések – ide nem értve a saját részvényhez kapcsolódó szavazati jog gyakorlásának tilalmát – nem alkalmazhatók.

(3) Semmis a nyilvánosan működő részvénytársaság alapszabályának a (2) bekezdésbe ütköző rendelkezése.

Az alaptőke felemeléséről a közgyűlés határoz. Amennyiben az alaptőke-felemelést elhatározó közgyűlésen egyidejűleg döntést hoznak az alapszabály módosításáról is, a Ptk. 3:102. § (1) bekezdésére tekintettel a határozatot háromnegyedes szótöbbséggel kell meghozni. Az alaptőke-emelés 2006-os Gt.-ben szabályozott négyféle módja továbbra is megmarad, tehát történhet új részvények forgalomba hozatalával, alaptőkén felüli vagyon alaptőkévé alakításával, dolgozói részvények kibocsátásával, átváltoztatható és átváltozó kötvények részvénné alakításával.

A 2006-os Gt.-től eltérően a Ptk. nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a társaság egyidejűleg többféle emelési módozatról is döntsön.

A törvény az alaptőke felemeléséről szóló közgyűlési határozatot akkor tekinti érvényesnek, ha a tőkeemeléssel érintett részvényfajták, részvényosztályok részvényesei külön hozzájárulnak az emeléshez. Figyelemmel arra, hogy a hozzájárulás módját az alapszabály határozza meg, ennél fogva nem tartjuk kizártnak, hogy az alaptőke-emelésről szóló határozat érvényességéhez elégséges lehet az érintettek egyszerű többségének hozzájárulása is. E megállapításnál azonban kérdésként merül fel, hogy mindez hogyan viszonyul a Ptk. 3:4. § (3) bekezdésének b) pontjához.

Ezekben a kérdésekben a szavazati jogot nem gyakorló részvényesek is szavazhatnak, ellenkező esetben előfordulhatna, hogy érdekeiket nem tudnák érvényesíteni, illetőleg, hogy az ilyen érintettek nagy száma miatt megghiúsul az alaptőke-emelés. A Ptk. ezt a szabályt főként a részvényesi csoport mint kisebbség érdekében vezette be, ezért az ettől való eltérést kifejezetten megtiltja.

3:294. § [Az igazgatóság felhatalmazása alaptőke-emelésre]

- (1) A részvénytársaság közgyűlése felhatalmazhatja az igazgatóságot az alaptőke felemelésére. A felhatalmazásban meg kell határozni a legmagasabb összeget, amelyre az igazgatóság a részvénytársaság alaptőkéjét felemelheti, és azt a legfeljebb ötéves időtartamot, amely alatt az alaptőke-emelésre sor kerülhet.**
- (2) Az igazgatóságnak az alaptőke felemelésére történő felhatalmazása esetén az igazgatóság dönt az alaptőke felemelésével kapcsolatos, e törvény vagy az alapszabály szerint egyébként a közgyűlés hatáskörébe tartozó kérdésekről is.**

Az alaptőke-emelés elhatározására vonatkozó általános szabályoktól való kivételt állapít meg a törvény, amikor a közgyűlés számára megteremti a jogot, hogy felhatalmazza az igazgatóságot az alaptőke felemelésére. Ennek célja, hogy gyorsan és egyszerűen, a közgyűlés nehézkes összehívását kikerülő módon lehessen a tőkeemelést végrehajtani. Az igazgatóság erre vonatkozó jogosultsága azonban nem feltétel nélküli, bizonyos összeghatárig dönthet emelésről, illetőleg e jogát meghatározott ideig gyakorolhatja. Az alapszabály további rendelkezéseket is megállapíthat a feltételeket illetően.

Az alaptőke összegét az alapszabály tartalmazza, így tőkeemelés esetén az arra vonatkozó adatot korrigálni kell az alapszabály megfelelő módosításával. A törvény felhatalmazza az igazgatóságot arra, hogy az emeléssel kapcsolatos, egyébként közgyűlési

hatáskörbe tartozó egyéb kérdések tekintetében is, így az alapszabály módosításáról is döntsön.

Lehetőség van arra is, hogy az alapszabály tartalmazza az igazgatóság felhatalmazását, tehát nem szükséges, hogy a felhatalmazást mindig a közgyűlés adja meg.

2. Alaptőke-emelés új részvények forgalomba hozatalával

3:295. § *[Az alaptőke-emelés előfeltétele]*

A részvénytársaság alaptőkét új részvények forgalomba hozatalával akkor emelheti fel, ha korábban forgalomba hozott valamennyi részvényének névértékét, illetve kibocsátási értékét befizették, és a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást maradéktalanul a részvénytársaság rendelkezésére bocsátották.

A Ptk. a 2006-os Gt.-vel azonos módon szabályozza az új részvények fogalomba hozatalával történő tőkeemelést. A tőkeemelés e formájánál a társaság új vagyoni elemekhez jut azáltal, hogy az új részvények névértékét és kibocsátási értékét a részvényesek, illetve a társaságon kívüli befektetők fizetik meg. A forgalomba hozatal történhet nyrt. esetében nyilvánosan vagy zárt körben is. Ilyen tőkeemelésre csak abban az esetben kerülhet sor, ha a társaság jelenlegi részvényesei a korábban kibocsátott részvények tekintetében teljes egészében megfizették vagyoni hozzájárulásukat.

3:296. § *[A közgyűlési határozat]*

- (1) **Az alaptőkének új részvények forgalomba hozatalával történő felemeléséről szóló közgyűlési határozatban meg kell határozni**
  - a) **az alaptőke-emelés módját;**
  - b) **az alaptőke-emelés összegét vagy legkisebb tervezett összegét;**
  - c) **az alaptőke-emeléshez kapcsolódó alapszabály-módosítás tervezetét, ezen belül a kibocsátandó új részvények számát, sorozatát, illetve a sorozatba tartozó részvények fajtájához, részvényosztályához, részvénytársasághoz kapcsolódó jogokat, a részvények előállításának módját, névértékét, illetve kibocsátási értékét, és a részvények névértéke vagy kibocsátási értéke befizetésének feltételeit;**
  - d) **a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás tárgyát, értékét, az ellenében adandó részvények számát és egyéb jellemzőit, a hozzájárulást szolgáltató nevét (cégét), lakóhelyét, székhelyét és az előzetes értékelést végző könyvvizsgáló nevét, székhelyét (lakóhelyét), a szolgáltatás időpontját;**
  - e) **a részvények átvételére vonatkozó nyilatkozat megtételére rendelkezésre álló időtartamot vagy jegyzési határidőt.**
- (2) **Az új részvények zártkörű forgalomba hozatalával történő alaptőke-emelést elrendelő közgyűlési határozatban meg kell jelölni azokat a személyeket, akiket a közgyűlés feljogosít a részvények átvételére azzal a feltétellel, hogy az arra jogosultak jegyzési elsőbbségükkel nem élnek. A közgyűlési határozatban meg kell jelölni az egyes személyek által átvehető részvények számát.**
- (3) **A részvények átvételére olyan személy jelölhető ki, aki a részvények átvételére és azok ellenértékének szolgáltatására vonatkozó előzetes kötelezettségvállalási nyilatkozatot tett. A részvénytársaság a kötelezettségvállaló nyilatkozatban foglaltaktól nem térhet el.**

- (4) A vagyoni hozzájárulások teljesítésének módjára, esedékességére, a késedelem jogkövetkezményeire, a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás értékelésére és az annak értékéért viselt felelősségére vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.**
- (5) Nyilvánosan működő részvénytársaság esetén a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás értékeléséről szóló könyvvizsgálói vagy szakértői jelentést közzé kell tenni.**

Zártkörűen működő részvénytársaság új részvényeket csak zárt körben bocsáthat ki, addig nyilvánosan működő részvénytársaság, ahogy az a (2) bekezdésből is következik, dönthet mind nyilvános, mind zárt körben való kibocsátásról.

Ha az alaptőke-emelésről a közgyűlés dönt, a közgyűlési határozatban elsőként meg kell határozni az alaptőke-emelés zártkörű vagy nyilvános voltát. Másodsorban dönteni kell az emelés legkisebb összegéről. Célszerűen egy limitet indokolt megjelölni, vagy egy minimumértéket annak elkerülése érdekében, hogy az emelés ne hiúsuljon meg, ha a részvények átvétele elmaradna. A határozatban rendelkezni kell az alapszabály módosításának tervezetéről is, a kibocsátandó részvények jellemzőiről. A törvény lehetővé teszi az apport útján történő vagyoni hozzájárulást is, ennek feltételeit szintén a közgyűlési határozatban kell megjelölni. A határozatnak része zártkörűen működő részvénytársaságok esetében a részvények átvételére vonatkozó nyilatkozat, nyilvánosan működő részvénytársaság esetében pedig az, hogy a részvényjegyzést milyen határidőig lehet megtenni. Itt kell megjegyezni, hogy a Ptk. 212. § (3) bekezdése szerinti mérték, illetőleg a 252. § (2) bekezdésében meghatározott határidők alaptőke-felemelés esetében nem érvényesülnek, tekintettel arra, hogy ezek alapítással összefüggő és nem működési szabályok.

Ha az alaptőke-emelésre a közgyűlés az igazgatóságot hatalmazta fel, annak kell meghoznia a fent leírtakkal kapcsolatos döntéseket.

Zártkörű forgalomba hozatal esetén meg kell határozni azokat a személyeket is, akiket – a jegyzés tekintetében elsőbbségi jogukat nem gyakorló részvényesek helyett – a közgyűlés felhatalmaz a részvények átvételére. A társaságnak az emelést megelőzően meg kell állapodnia azokkal a részvényesekkel, akik az újonnan forgalomba hozott részvényhez kívánnak jutni, arról, hogy hány darab és milyen formájú részvényt akarnak megszerezni (kötelezettségvállaló nyilatkozat). A kötelezettségvállaló nyilatkozat mind a társaságot, mind pedig a részvényjegyzőt köti. A társaság nem kérheti több vagy másfajta részvény megszerzését a kötelezettségvállalótól. Előfordulhat azonban, hogy a kötelezettségvállaló nem tudja a vállalt mértékű részvényt megszerezni, mert az elsőbbségi jog gyakorlása miatt ettől a lehetőségtől elesett.

Az új részvények kibocsátásával történő alaptőke-emeléskor érvényesek az alapításkori körülmények, ennek okán utal a törvény arra, hogy a vagyoni hozzájárulással összefüggő kérdések tekintetében az alapításkori szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

A 2006-os Gt.-vel ellentétben a nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében az alaptőke-emelésére lehetőség van apportszolgáltatás útján is. A nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás nyújtásának feltételeit a közgyűlési határozatban szintén rendezni kell. Nyrt. esetén az apport értékeléséről szóló pénzügyi jelentést pedig a nyilvánosság tájékoztatása végett közzé kell tenni a *Céglőnyben*. Itt jegyezzük meg, hogy az alapítási szabályoknál a Ptk. 3:251. § (1) bekezdése alapján az apport értékeléséről készített könyvvizsgálói vagy más szakértői jelentést (már csak) az alapszabályhoz kell csatolni, ellentétben a 2006-os Gt. 209. § (3) bekezdésével, amely a jelentés *Céglőnyben* való közzétételét rendelte el.

3:297. § [Elsőbbségi jog gyakorlása]

- (1) A közgyűlés az alapszabályban meghatározott feltételek szerint jogosult jegyzési jogot biztosító kötvények kibocsátásáról határozni, amelyek az alaptőke új részvények forgalomba hozatalával történő felemelése esetén a részvények átvételére, illetve jegyzésére vonatkozó elsőbbséget biztosítanak a kötvény jogosultjának.**
- (2) Az alaptőke pénzbeli hozzájárulás ellenében történő felemelése esetén a részvényesek, valamint az átváltoztatható, illetve jegyzési jogot biztosító kötvények tulajdonosai a részvények átvételére elsőbbségi joggal rendelkeznek. Az elsőbbségi jog gyakorlására jogosultak sorrendjét és az elsőbbségi jog gyakorlására rendelkezésre álló időtartamot az alapszabályban kell szabályozni.**
- (3) Az elsőbbségi jog gyakorlására a részvénytársaság legalább tizenöt napos határidőt köteles biztosítani.**
- (4) A részvénytársaság köteles az alapszabályban meghatározott módon tájékoztatni a részvényeseket, továbbá az átváltoztatható és a jegyzési jogot biztosító kötvények tulajdonosait a megszerezhető részvények névértékéről, illetve kibocsátási értékéről, a jog érvényesítésére nyitva álló időszak kezdő- és záró napjáról és a jog gyakorlásának módjáról.**
- (5) Az átváltozó kötvény előre meghatározott objektív ok alapján alakul át részvénné, ennek megfelelően tulajdonosa számára elsőbbségi jogot nem biztosít**

A kötvény névre szóló, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, amely lejáratral rendelkezik, vagy lejárat nélküli. Míg a 2006-os Gt. a részvényfajták és részvényosztályok után szabályozta a kötvényeket, addig a Ptk. ott említi azokat, ahol jelentőséggel bírnak. Így állhat elő az a helyzet, hogy a kötvény kibocsátásának lehetőségét ott említi a Ptk., ahol a kötvényben foglalt jogok érvényesítésére kerülhet sor.

Az (1) bekezdés jegyzési jogot biztosító kötvényről rendelkezik, addig a (2) bekezdés már utal az átváltoztatható kötvényre is. A társaság jegyzési jogot biztosító kötvény kibocsátásával is megvalósíthat alaptőke-emelést, ebben az esetben a társaság hitel formájában von be tőkét a társaságba azzal, hogy a befektető saját döntése alapján vagy másokat megelőzve válhat részvényessé. A kötvény lejegyzői lesznek jogosultak az újonnan forgalomba hozott részvények átvételére.

Az alaptőke pénzbeli hozzájárulással való felemelése esetén elsőbbségi jegyzésre jogosultak a társaság tagjai, illetve azok, akik azzal a feltétellel jegyezték le kötvényt, hogy azok részvénné változtatása esetén a részvények jegyzésére elsőbbséggel bírnak. A társaságnak a tőkeemelés során érvényesülő elsőbbségi jogi kérdéseket alapszabályában kell meghatároznia. Ha a társaság alaptőke-emelést hajt végre, erről az elsőbbségi részvényeseket közvetlenül értesíteni kell, akik számára legalább 15 napos határidőt kell biztosítani jogaik gyakorlására. A társaságnak a részvényeseket, kötvényeseket részletes tájékoztatással kell ellátnia a megszerezhető részvényeket érintően.

Ha az alaptőke-emelés apport útján valósul meg, a jegyzési jogot biztosító kötvény tulajdonosa lehetséges, hogy nem tud elsőbbségi jogával élni, ha az az apportérték tekintetében nem képes azonos értékű nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás nyújtására.

Az (5) bekezdés határozza meg az átváltozó kötvény fogalmát. Az átváltozó kötvényt a szövetkezeti hitelintézetek integrációjáról és egyes gazdasági tárgyú jogszabályok módosításáról szóló 2013. évi CXXXV. törvény vezette be. A törvény indokolása szerint az átváltozó kötvény – szemben az átváltoztatható kötvénnyel – olyan vegyes jellegű jogintézmény, amely pillanatnyi formájában éppen hiteljogviszonyt testesít meg, azonban kellő bizonyossággal feltehető, hogy a jövőben a hiteljogviszony tagsági jogviszonnyá, társasági részesedéssé változik át. A lényege ugyanakkor nemcsak

a tagsági joggá történő átalakulás bizonyossága, hanem az az objektív kritériumrendszer, amelynek meghatározása alapján a feleknek – azaz a kötvény kibocsátójának és a kötvényesnek – a kötvény lejegyzését/átvételét követően nincs ráhatása vagy befolyása arra, hogy a kötvény mikor alakul át társasági részesedéssé. A kötvény tagsági jogviszonnyá történő átalakulása éppen a szubjektív elemet – a felek akaratát – szűri ki a rendszerből, ami lényegesen nagyobb pénzügyi stabilitást és biztonságot jelent a forgalombahozó számára. Fontos kiemelni, hogy az átváltozó kötvény olyan „kvázi kötvény”, amelynél a forgalomba hozatal alapjául szolgáló hiteljogviszony semmilyen esetben sem végződhet a hitel és kamatai visszafizetésével, így garantálható, hogy a hitel összege – akár hitel, akár későbbi alaptőke formájában – a részvénytársaság rendelkezésére fog állni.

3:298. § [Alapszabály-módosítás]

- (1) Ha az alaptőke-emelést elhatározó közgyűlés az alapszabályt az alaptőkeemeléssel összefüggésben – a részvények átvételére vonatkozó kötelezettségvállalások, illetve a részvényjegyzés eredményétől függően – a nyilatkozat megtételére rendelkezésre álló határidő lejártának, illetve a jegyzés lezárásának napján beálló hatállyal módosítja, az alaptőkeemeléssel kapcsolatban újabb közgyűlés tartására nincs szükség.**
- (2) Ha feltételes alapszabály módosításra nem került sor, vagy az alaptőke-emelés során olyan kérdésben kell a közgyűlésnek határoznia, amelyre vonatkozóan a feltételes alapszabály-módosítás nem vagy nem megfelelő rendelkezést tartalmaz, az alapszabály módosításáról a közgyűlésnek a részvények átvételére vonatkozó nyilatkozat megtételére rendelkezésre álló határidő leteltét vagy a jegyzés eredményes lezárását követő hatvan napon belül kell határoznia.**
- (3) Az alaptőke-felemelésével forgalomba hozott új részvény első ízben az alaptőke-emelés bejegyzésének üzleti éve után járó osztalékra jogosít.**

Ha a részvények kibocsátása és jegyzése sikeres volt, a társaság alapszabályát egy soron következő közgyűlésen hozott határozattal módosítani kellene. Az alapszabály módosítására azonban egy újabb közgyűlés megtartása nélkül is sor kerülhet, ha az alaptőke-emelésről szóló határozat már rögzített alapszabály-tervezetet, és ennek megfelelően történt a tőkeemelés, tekintettel arra, hogy az alapszabály-módosítás tervezetével összefüggésben új körülmény nem merül fel, és az abban foglaltak maradéktalanul érvényesülnek; így az alapszabály-tervezet hatályossá válik. Az alapszabály módosításáról külön közgyűlés keretében is dönthetne a társaság, de ez az új részvényesek érdekeit sértheti, mert relatívvá teszi, hogy tényleg bekövetkezik-e tőkeemelés.

Külön közgyűlést kell abban az esetben tartani, ha bár a tervezet az emelést elhatározó közgyűlési határozat részre volt, de az abban foglalt feltételek nem érvényesültek a részvények kibocsátása és jegyzése során. Ebben az esetben a jegyzést, vagy a részvények átvételére rendelkezésre álló határidő lejártát követő 60 napon belül kell a közgyűlést összehívni, és ezen kell döntenie az alapszabály módosításáról.

Az új részvényre első ízben a bejegyzés üzleti éve után jár osztalék.

3:299. § [Alaptőke-emelés meghiúsulása]

- (1) Az alaptőke-emelés meghiúsul, ha az alaptőke-emelés tervezett összegének, illetve legkisebb összegének megfelelő névértékű, illetve kibocsátási értékű részvények átvételére az arra jogosultak nem vállaltak kötelezettséget, illetve a részvényeket nem jegyezték le.**

- (2) Az alaptőke-emelés megghiúsulását a részvény átvételére vonatkozó kötelezettségvállalás teljesítésére előírt határidő (a továbbiakban: jegyzési határidő) lejártát követő harminc napon belül be kell jelenteni a nyilvántartó bíróságnak.**

Az alaptőke-emelés tekintetében meghozott közgyűlési határozatban foglaltak ellenére nem biztos, hogy a gyakorlatban is megvalósul az alaptőke-emelés. Ha a határozatban megjelölt számú részvényt nem vették át vagy nem jegyezték le, az alaptőke-emelés megghiúsul. Arra nincs lehetőség, hogy a társaság a közgyűlési határozaton az előállt körülmények miatt változtasson. Emelésre csak egy új eljárás keretében kerülhet sor.

Az alaptőke-emelés megghiúsulását a társaságot nyilvántartó cégbíróság részére be kell jelenteni az átvételre/jegyzésre jogosító határidő lejártát követő 30 napon belül, annak érdekében, hogy a nyilvánosság is értesüljön az eljárás megghiúsulásáról.

3. Alaptőke-emelés az alaptőkén felüli vagyon terhére

3:300. § [Az alaptőke-emelés előfeltételei]

A részvénytársaság alaptőkéjét alaptőkén felüli vagyonával vagy annak egy részével felemelheti, ha az előző üzleti évre vonatkozó beszámolójának mérlege vagy a tárgyévi közbenső mérlege szerint a társaság rendelkezik olyan alaptőkén felüli vagyonnal, amely alaptőke-emelésre fordítható, és a részvénytársaság alaptőkéje a tőkeemelést követően sem haladja meg a helyesbített saját tőke összegét. Az alaptőkén felüli vagyon mértékét a beszámoló vagy közbenső mérleg a mérleg fordulónapját követő hat hónapon belül igazolja.

Az alaptőkén felüli vagyon alaptőkévé változtatása esetén kiindulópont, hogy a társaság rendelkezzen olyan vagyonnal, amely az emelésre fedezetet nyújt. Az emelés e formája révén a társaság nem jut új vagyonhoz, nem módosul a részvényesek száma sem, kizárólag a társasági vagyon összetétele változik meg. A részvényesek vagyoni hozzájárulást nem biztosítanak. Ebből fakadóan az alaptőke-emelés nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében is zártkörűnek mondható.

Az, hogy van-e és milyen mértékű alaptőkén felüli vagyon, a társaság Szát. szerinti beszámolójának mérlege vagy közbenső mérlege mutatja és igazolja. Az alaptőke-emelés további feltétele, hogy az alaptőke-emelést követően a társaság saját tőkéjének el kell érnie a megemelt alaptőke összegét.

3:301. § [Az alaptőke-emelés végrehajtása]

- (1) Az alaptőke-emelésről szóló közgyűlési határozatban módosítani kell az alapszabályt, és meg kell határozni, hogy az alaptőke-emelés végrehajtása új részvények előállításával, a részvények felülbélyegzésével vagy kicserélésével történik.**
- (2) A felemelt alaptőkét megtestesítő részvények a részvénytársaság részvényeseit ellenérték nélkül, részvényeik névértékének arányában illetik meg.**

Az alaptőkén felüli vagyon terhére történő alaptőke-emelésről a közgyűlés, vagy a 3:294. § (1) bekezdése alapján az igazgatóság dönt. A döntés egylépcsős folyamat, egy lépésben történik annak elhatározása és végrehajtása.

Mivel az a vagyon már rendelkezésre áll, amiből az emelés megvalósulhat, a közgyűlés/igazgatóság az emelés mértéke mellett meghatározhatja az alaptőke-emelés

módozatait. A közgyűlési határozatban rendelkezni kell a tőkeemelés következtében megváltozott részvénytársaságról, arról, hogy új részvények kerülnek-e kibocsátásra (névértékarányosan, ellenérték nélkül kerül a részvényesek tulajdonába), hogy az emelés történhet a részvények felülbélyegzésével is, az új értéknek megfelelően. A régi részvények beszoállításával mellett a törvény lehetőséget ad a részvények kicserélésére is, a részvényesek ezáltal olyan részvényt kapnak, amelyen már a felemelt érték szerinti névérték van feltüntetve.

A közgyűlési/igazgatósági határozatban dönteni kell az alapszabály módosításáról is, tehát e tekintetben újabb közgyűlés megtartására nincs szükség.

4. Alaptőke-emelés dolgozói részvények forgalomba hozatalával

3:302. § *[A dolgozói részvény kibocsátásának szabályai]*

- (1) **Dolgozói részvény kibocsátása esetén a részvénytársaság által fedezendő ellenértéket a részvénytársaság alaptőkének felüli vagyonából kell fedezni.**
- (2) **A dolgozói részvények forgalomba hozatalával történő tőkeemelésre az új részvények zártkörű fogalomba hozatalával kapcsolatos, illetve az alaptőkének felüli vagyon terhére történő tőkeemelés szabályait megfelelően alkalmazni kell.**

Dolgozói részvény kibocsátásának indoka, hogy a társaság munkavállalóit érdekeltté tegye a társaság eredményes működésében azzal, hogy a munkavállalók kedvező feltételekkel részvényessé válhatnak. Dolgozói részvény kibocsátására csak zártkörűen kerülhet sor, figyelemmel arra, hogy a dolgozói részvény korlátozottan forgalomképes, csak a társaság munkavállalóit illeti meg. A dolgozói részvényekhez is kapcsolódhat osztalékelsőbbbségi jog.

A Ptk. 3:302. § (1) bekezdése határozza meg, hogy a dolgozói részvény kibocsátásának mi a forrása, ami értelemszerűen a társaság alaptőkének felüli vagyona. Ennek meglétét a Szát. szerinti beszámoló adatai vagy a közbeeső mérleg adatai bizonyítják.

A Ptk. 3:236. §-a szerint a dolgozói részvénykibocsátás történhet ingyenesen vagy ellenérték fejében. Ha a dolgozói részvény ingyenes kibocsátására kerül sor, a fedezetet teljes mértékben a társaság saját tőkéje biztosítja. Amennyiben viszont azok kedvezményes áron kerülnek kibocsátásra a társaság munkavállalói számára, a névértéket a dolgozók befizetései és a saját tőke együttesen biztosítja.

A dolgozói részvénykibocsátásra az új részvények forgalomba hozatalával, illetve az alaptőkének felüli vagyon terhére történő alaptőke-emeléssel kapcsolatos szabályok irányadóak. Ha a dolgozói részvények ingyenesen kerültek kibocsátásra, a közgyűlés határozattal dönt az alapszabály módosításáról is (elfogadja az alapszabály-tervezetet). Ez kedvezményes áron való kibocsátás esetén nem valósulhat meg, hiszen a dolgozóknak nyilatkozattételi kötelezettségük van, így az alapszabály-módosítás csak a sikeres jegyzést követően válik hatályossá.

5. Alaptőke-emelés átváltoztatható kötvények részvénné alakításával

3:303. § *[Feltételes alaptőke-emelés]*

- (1) **A részvénytársaság feltételes alaptőke-emelést határozhat el átváltoztatható vagy átváltozó kötvények forgalomba hozatalával.**

- (2) **A forgalomba hozott átváltoztatható vagy átváltozó kötvények névértékének összege nem haladhatja meg a részvénytársaság alaptőkéjének felét.**
- (3) **Az átváltoztatható kötvényt az alapszabályban meghatározott feltételek szerint a kötvényes kérésére részvénné kell átalakítani. Az átváltozó kötvény a kötvényben meghatározott feltétel bekövetkezése esetén alakul át részvénné.**
- (4) **A feltételes alaptőke-emelést elhatározó közgyűlési határozatban meg kell határozni**
- a) azt, hogy a kötvény kibocsátása zártkörűen vagy nyilvánosan történik;**
  - b) a kibocsátandó kötvények számát, névértékét, illetve kibocsátási értékét, a kötvények sorozatát, a jegyzés helyét és idejét;**
  - c) a kötvények részvénné történő átalakításának vagy átalakulásának feltételeit, időpontját;**
  - d) a kötvény futamidejét, a kamat vagy egyéb hozam megfizetésének feltételeit;**
  - e) kötvény zártkörű kibocsátása esetén a kötvények átvételére jogosult személyeket és az általuk jegyezhető kötvények számát, névértékét, kibocsátási értékét és sorozatát.**

A feltételes alaptőke-emelés alapját az átváltoztatható, átváltozó kötvénykibocsátásról szóló közgyűlési döntés teremti meg. Amikor tehát a társaság kötvényt bocsát ki, feltételes alaptőke-emelést hajt végre (a felemelés a kötvény átalakításával realizálódik). A kötvény hitelviszonyt megtestesítő névre szóló értékpapír, a kötvény tulajdonosa hitelt nyújt a társaság részére, amit aztán a futamidő lejártát követően visszakövetel. A kötvénykibocsátás történhet zárt körben, de nyilvánosan is.

Az átváltozó kötvény esetében a kötvény utóbb, egy meghatározott feltétel bekövetkeztét követően válik részvénné, míg az átváltoztatható kötvény az, amelyik a kötvényes kérése alapján válik részvénné.

Az átváltozó kötvény sajátos intézmény: hitelviszonyt testesít meg, azzal, hogy egy később bekövetkező feltételt követően a kötvény tulajdonosa a társaság tagjává, részvényessé válik. Arról, hogy milyen feltételek bekövetkeztek esetén kerülhet sor a kötvények átváltoztatására, a kötvényben van meghatározva. Ebben az esetben nincs arról szó, hogy a kötvényes a társaságtól a hitelt és annak kamatait visszakövetelhetné, ellenben követelése lehet; ha a feltétel bekövetkezik, részére részvényt kell juttatni.

Az átváltoztatható kötvény átváltoztatására a kötvényes kérése alapján kerül sor. Ennek feltételeit az alapszabály tartalmazza. A kötvénykibocsátásról szóló közgyűlési határozatnak rendelkeznie kell arról, hogy a kibocsátás milyen körben történhet. Nyilvános forgalomba hozatal esetén a jegyzés körülményeit (hely, idő, futamidő stb.) tartalmaznia kell a határozatnak, zártkörű forgalomba hozatal esetén pedig az átvételre jogosultak nevét és az általuk átvett kötvények számát, névértékét.

A közgyűlési határozat ezek mellett a kötvények ismérveit is tartalmazza (szám, névérték, sorozat, futamidő, kamatok, zártkörű kibocsátás esetén a jegyzésre jogosultak nevét, az általuk jegyezhető kötvények számát, névértékét, sorozatát, a jegyzés helyét és idejét). A közgyűlésnek kell meghatároznia azokat a feltételeket is, amelyek bekövetkeztével a kötvény átváltoztatásra kerülhet. Ha a kötvény tulajdonosa utóbb mégsem tart igényt a ráeső részre, a hitelt számára a futamidő végén vissza kell fizetni. Éppen ezért óvatos a törvény akkor, amikor tőkeemelés e formáját „feltételesnek” nevezi.

A szakasz (2) bekezdése szerint az átváltoztatható, átváltozó kötvény kibocsátása éppen a hitelviszonyt megtestesítő jellegére tekintettel nem lehet korlátlan, névértékük nem haladhatja meg a társaság alaptőkéjének felét. Álláspontunk szerint a rendelkezés kógens, mert nem tartozik a 3:4. § (2) bekezdésének hatálya alá. Ebben az esetben ugyanis nem a tagok közötti belső viszonyról van szó, hiszen a kötvényes jellemzően

nem részvényes, továbbá nem szervezeti vagy működési kérdésről van szó, hanem arról, hogy a törvény sajátos hitelviszonyt megtestesítő értékpapír kibocsátására hatalmazza fel a társaságot. Így a kötvénykibocsátás garanciális szabályai (különös tekintettel a kibocsátás maximális mértékére) nem eltérést engedő szabályok.

3:304. § *[A kötvénykibocsátás következményei]*

- (1) Eredményes kötvénykibocsátás esetén a közgyűlés köteles a kötvényjegyzésre rendelkezésre állt határidő lejártát követő hatvan napon belül módosítani az alapszabályt.**
- (2) Ha a kötvényjegyzés eredménytelen volt, az igazgatóság köteles a kötvényjegyzés lezárásától számított harminc napon belül e tényt a nyilvántartó bíróságnak bejelenteni.**

A feltételes alaptőke-emelés két- vagy háromlépcsős eljárás.

a) Első ízben a közgyűlés az átváltoztatható, átváltozó kötvények forgalomba hozataláról dönt.

b) Ha a forgalomba hozatal sikeresen megtörtént, a részvénytársaság közgyűlésének az alapszabályt – második lépcsőként – külön módosítania kell, de csak abban az esetben, ha a kibocsátást elhatározó közgyűlési határozatban nem került sor erre. Az alapszabály módosítására határidőt rendel a törvény, a sikeres jegyzést követő 60 napon belül a közgyűlésnek el kell fogadnia az aktualizált alapszabályt.

c) Végezetül a feltételes alaptőke-emelés utolsó mozzanata, amikor a kötvény tulajdonosa a közgyűlés által meghatározott feltételek alapján a kötvény részvénné alakítását kéri. Ha a törvényi feltételek fennállnak, ebben az esetben válik a kötvény részvénné, a társaság alaptőkéjében ekkor lesz érzékelhető a növekedés, a „többlet”. A tőkeemelés végső mozzanata, hogy az igazgatóság haladéktalanul kezdeményezi a tőkeemelés cégnyilvántartásba való bejegyzését.

Ha a kötvények lejegyzése nem volt sikeres, a forgalomba hozatal eredménytelen volt, újabb közgyűlést nem kell összehívni. Ebben az esetben is jelzési kötelezettsége van a társaságnak: az igazgatóság a kötvények kibocsátására rendelkezésre álló határidő lezárását követő 30 napon belül e tényt a társaságot nyilvántartó cégbíróságnak köteles bejelenteni. Ha a forgalomba hozatal eredménytelen volt, ennek ténye az alapszabályban nem fog megjelenni.

3:305. § *[Kötvény helyett részvény igénylése és a kötvény részvénné történő átváltozása]*

- (1) Az átváltoztatható kötvény tulajdonosa a kötvény futamidején belül, a közgyűlés által meghatározott időtartam alatt írásban – nyomdai úton előállított kötvények esetén a kötvényeknek az igazgatóság részére történő benyújtásával – kötvényei helyébe részvényt igényelhet.**
- (2) Az átváltoztatható kötvény átváltoztatásáról szóló nyilatkozat megtételével, az átváltozó kötvény átváltozására előírt feltétel bekövetkeztével a kötvénytulajdonos jogosulttá válik részvényutalványra.**
- (3) Az (1) bekezdés szerinti bejelentés megtételére rendelkezésre álló időtartam lejártát vagy az átváltozó kötvény átváltozására előírt feltétel bekövetkeztét követően az igazgatóság – az átváltozó kötvény esetén a feltétel bekövetkeztének megállapítása mellett – haladéktalanul intézkedik az alaptőke-emelés nyilvántartásba történő bejegyzése iránt azzal, hogy az alapszabály módosítására nincs szükség. Az alaptőke-emelés során**

a nyilvántartásba vételre és a részvény kiadására, jóváírására vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.

A közgyűlési határozatban és ennek megfelelően az alapszabályban meghatározott időtartam alatt a kötvényes kötvényei helyett részvényt igényelhet. Az igényt az igazgatóságnál kell bejelenteni írásban. Az adott időtartamon belül akár többször is élhet igényével, de természetesen csak akkor, ha első ízben nem valamennyi kötvényének átváltását kérte. Ha a kötvény nyomdai úton előállított értékpapír, a nyilatkozattal egyidejűleg azt be kell nyújtania. A kötvényes részvényt akkor kaphat, részvényesi jogosultságát onnantól tudja gyakorolni, miután a cégbíróság a tőkeemelést bejegyzí a cégnyilvántartásba. E megállapítás azonban csak akkor igaz, ha a részvények ellenértéke (akár kiegészítő befizetésekkel is) teljesítésre került a tőkeemelés cégbírósági bejegyzéséig. Ha a kötvényesnek még további vagyoni hozzájárulást kell teljesítenie, a bejegyzést követően is csak ideiglenes részvényt kaphat.

6. A felemelt alaptőkének megfelelő részvények előállítása

3:306. § [Alaptőke-emelés nyomdai úton előállított részvényekkel]

- (1) Nyomdai úton előállított részvények esetén, az alaptőke-emelés bejegyzését követő hatvan napon belül az igazgatóságnak az alapszabályban meghatározott módon, erre vonatkozó felhívásban kell tájékoztatnia a részvényeseket – a tőkeemelés végrehajtásának módjától függően – a felülbélyegzendő, illetve kicserélendő részvények átvételének és az új, kicserélt vagy felülbélyegzett részvények átadásának helyéről és kezdő időpontjáról.**
- (2) A részvények részvénytársaságnak történő átadására legalább harminc napot kell biztosítani. A kicserélésre átadott részvényeket az igazgatóság, az értékpapírokra vonatkozó rendelkezések szerint eljárva, a határidő leteltét követően érvényteleníti.**
- (3) Ha a részvényes a felülbélyegzendő vagy kicserélendő részvényeket a felhívásban megjelölt határidőn belül az igazgatóságnak nem adja át, az igazgatóság a részvényeket érvénytelenné nyilvánítja. A részvények érvénytelenítéséről szóló határozatot közzé kell tenni. Az érvénytelenné nyilvánított részvényekkel részvényesi jogok a határozat keltétől kezdve nem gyakorolhatók.**
- (4) Az érvénytelenné nyilvánított részvények helyett a részvénytársaság új részvényeket állít elő, amelyek az érvénytelenné nyilvánított részvények tulajdonosait illetik.**
- (5) Az alaptőke-emelés lebonyolításával összefüggésben a részvénytársaság birtokában lévő részvények nem minősülnek saját részvénynek, azokkal a részvénytársaság részvényesi jogokat nem gyakorolhat.**
- (6) A részvényesnek az e § alapján kiállított, új, kicserélt vagy felülbélyegzett részvény kiadására vonatkozó igénye nem évül el.**

Függetlenül, hogy a tőkeemelést milyen formában hajtották végre, a részvények összesített névértékének a megemelt összegű alaptőkét kell kifejeznie. Nyomdai úton előállított részvények esetében az alaptőke-emelés módja történhet az aktuális részvények változatlanul hagyása mellett új részvények kibocsátásával, a részvények kicserélésével és a részvények felülbélyegzésével.

Új részvények kibocsátása esetén az emelés cégnyilvántartásba való bejegyzésének időpontját követő 60 napon belül az igazgatóságnak tájékoztatnia kell a részvényeseket, hogy hol és mikor vehetik át új részvényeiket. Fontos arra utalni, hogy a 2006-os Gt.-től

eltérően a törvény nem írja elő ennek a *Cégközlönyben* való kötelező közzétételét. Annak nincs akadálya, hogy a részvénytársaság továbbra is a *Cégközlönyben* tegye közzé a tájékoztatást, különös tekintettel arra, hogy sok részvénytársaság alapszabálya a társaság közzétételi lapjának továbbra is a *Cégközlönnyt* tekinti. Figyelemmel arra, hogy a törvény nem teszi kötelezővé a *Cégközlönyben* való közzétételt, e hirdetések a továbbiakban fizetett hirdetésként jelenhetnek meg.

Ha új részvények nem kerülnek kibocsátásra, akkor az igazgatóságnak a részvények cseréjére vagy felülbélyegzésére kell felhívnia a részvényeseket a fent leírt módon. A részvények átadására a társaságnak minimum 30 napot kell biztosítania. Ha az előírt határidőn belül átadták kicserélésre a részvényeket, azokat a társaság érvénytelenre nyilvánítja, helyükbe az igazgatóság által megrendelt részvények lépnek. Felülbélyegzésre való benyújtásnál az igazgatóság azokat a felülbélyegzésre jogosult nyomda részére továbbítja.

Ha a határidőn belül nem adják át a részvényeket, az igazgatóság határozatával érvényteleníti a részvényeket, erről pedig közleményt tesz közzé a *Cégközlönyben*. A határozathozatal napjától az érintett részvények tekintetében részvényesi jogok nem gyakorolhatóak. Itt kell megjegyezni, hogy ugyancsak nem gyakorolhatóak részvényesi jogok azon részvények után, amelyek a társaság birtokába kerültek az emelés technikai lebonyolításával összefüggésben. Az így „szerzett” részvény nem saját részvény.

Ha a társaság új részvényeket bocsát ki az érvénytelenítettek helyébe, az új részvények kiadásának követeléséhez fűződő jog nem évül el, ez új elem a Gt.-hez képest. Az elévülés joghatását rögzítő szabály olyan elvi jelentőségű és érinthetetlen jogtétel, amelyektől az eltérés nem érvényes.

3:307. §

[Alaptőke-emelés dematerializált részvényekkel]

Dematerializált részvények esetén az igazgatóság az alaptőke-emelés bejegyzését követő tizenöt napon belül értesíti a központi értéktárat és a részvényes értékpapírszámla-vezetőjét az alaptőke-emelés következtében a részvényes részvénytulajdonában beállt változásról.

Dematerializált részvények esetén az alaptőke-emelés az értékpapírszámlán nyilvántartott részvények darabszámának vagy tartalmának megváltozását jelenti. A dematerializált értékpapír előállításának és továbbításának módjáról és biztonsági szabályairól, valamint az értékpapírszámla, központi értékpapírszámla és az ügyfélszámla megnyitásának és vezetésének szabályairól szóló 284/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet 19. §-a szerint a kibocsátó köteles értesíteni a központi értéktárat a dematerializált értékpapírban foglalt jogok és kötelezettségek megszűnéséről. A központi értéktár a kibocsátó jelzése alapján értesíti az értékpapírszámla-vezetőket a dematerializált értékpapír érvénytelenítésének (törlésének) napjáról. Az értékpapírszámla-vezető az értesítés alapján a szabályzatban meghatározott módon érvényteleníti (törli) a dematerializált értékpapírt és az érvénytelenítés (törlés) megtörténtéről értesíti a központi értéktárat. Jelen esetben a dematerializált értékpapír több adata is megváltozik, így mind a Korm. rendelet, mind a Ptk. az igazgatóság közvetlen értesítési kötelezettségét állapítja meg az értékpapírszámla-vezetők felé.

Dematerializált részvény esetében tehát a részvényeseknek teendőjük nincs, az igazgatóság feladata, hogy a központi értéktárat vagy az értékpapírszámla-vezetőt értesítse a részvények ismerveiben bekövetkezett változásokról.

XXXVII. Fejezet

Az alaptőke leszállítása

3:308. § [Az alaptőke-leszállítás esetei és korlátja]

- (1) A részvénytársaság az alaptőkét leszállíthatja; az e törvényben meghatározott esetekben az alaptőke leszállítása kötelező.**
- (2) A társaság alaptőkéje nem szállítható le – a (3) bekezdésben szabályozott esetet kivéve – az alaptőke törvényben meghatározott minimális összege alá.**
- (3) A társaság akkor határozhat az alaptőkének az e törvényben meghatározott minimális összege alá történő leszállításáról, ha az alaptőke leszállításával egyidejűleg elhatározott alaptőke-emelés megtörténik, és így az alaptőke legalább az alaptőkének az e törvényben meghatározott minimális összegét eléri.**

Az alaptőke-leszállításával összefüggő szabályok elsődleges célja a hitelezők, befektetők érdekeinek védelme. Az alaptőke leszállítására főszabályként a társasági autonómia körében, a társaság saját döntése nyomán következik be. A leszállítás oka nem feltétlenül a veszteséges gazdálkodás vagy hátrányos üzletpolitikából ered, elképzelhető, hogy a társaság piacát szűkíteni igyekszik, vagy egyéb okból tőkét von ki a társaságból, vagy éppen a saját tőke más elemét kívánja növelni. A főszabály mellett létrejöhettek olyan körülmények, amikor az alaptőkét a társaság köteles leszállítani.

Az alaptőke-leszállítás nem korlátlan, annak mértéke nem eredményezheti, hogy a társaság alaptőkéje a törvényes tőkeminimum alá csökkenjen. Ez alól egyetlen kivétel a feltételes alaptőke-leszállítás, amikor a társaság az alaptőkét a minimális összeg alá csökkentti, azzal, hogy ezzel egyidejűleg a minimumösszeg fölé is emeli. Ebben az esetben a társaság egyidejűleg vonja le egy társaságjogi esemény következményét (saját részvény bevonása, saját tőkevesztés stb.), így leszállítja az alaptőkét, majd annak érdekében, hogy a törvényes működését helyreállítsa, egyben határoz az alaptőke egyidejű felemeléséről.

Az alaptőke-leszállítással összefüggő szabályokat tartalmaz a Ptk. a rendkívüli közgyűlés összehívására vonatkozó rendelkezéseknél is. Az összehívási okok mindegyike a társaság megromlott, válságos vagyoni helyzetét fejezi ki: saját tőke az alaptőke kétharmadára csökkent, a saját tőke a tőkeminimum alá csökkent, a társaság fizetéképtelen, vagy a társasági vagyon a tartozásokat nem fedezi [3:270. § (1) bekezdés]. A Ptk. az utolsó három esetben – amelyek vitán felül a legkedvezőtlenebb vagyoni helyzetet fejezik ki – nem teszi kötelezővé a társaság kedvezőtlen helyzetének tőkeemeléssel való orvoslását, de nem is zárja ki. Itt a törvény számos beavatkozási lehetőséget enged meg; a társaság szabadon dönthet pótbefizetésről, tagi kölcsönről, kötvénykibocsátásról, alaptőke-leszállításról, de dönthet átalakulásáról, megszűnéséről is. A törvény egyedül a kétharmados sajáttőke-csökkenés esetén teszi kötelezővé a tőkeleszállítást.

A Ptk. további kötelező leszállítási okokat is meghatároz, úgy, mint a saját részvények jogszabálysértő megszerzésénél, a dolgozói részvény sikertelen értékesítésénél, visszaváltott részvényeknél, részvényes vagyoni hozzájárulásának elmaradása esetén. Ezekben az esetekben a részvények bevonásával valósul meg az alaptőke-leszállítás.

3:309. § [A közgyűlési határozat]

- (1) Az alaptőke leszállításáról a közgyűlés dönt. Mellőzhető az alaptőke leszállításánál a közgyűlési határozathozatal, ha a részvénytársaság alapszabálya meghatározott feltételek bekövetkeztének esetére a részvények bevonását és az alaptőke leszállítását az érintett részvénytársaságba tartozó részvények kibocsátását megelőzően előírta.**

- (2) Az alaptőke leszállításáról döntő közgyűlést összehívó meghívónak az általánosan kötelező tartalmi elemeken kívül tartalmaznia kell az alaptőke-leszállítás mértékére, okára és végrehajtásának módjára vonatkozó tájékoztatást, továbbá, ha erre sor kerül, az alaptőke feltételes leszállításának tényét.**
- (3) Az alaptőke leszállításáról szóló közgyűlési határozatban meg kell jelölni:**
  - a) azt, hogy az alaptőke leszállítása tőkekivonás vagy veszteségrendezés érdekében vagy a részvénytársaság saját tőkéje más elemének növelése céljából történik;**
  - b) azt az összeget, amellyel az alaptőke csökken, valamint az alaptőke-leszállítással érintett részvényeket; és**
  - c) az alaptőke-leszállítás végrehajtásának módját.**
- (4) Az alaptőke leszállításáról szóló döntés meghozatalával egyidejűleg rendelkezni kell az alapszabálynak a tőkeleszállítás miatt szükségessé váló módosításáról is. Ez a közgyűlési határozat az alaptőke-leszállítás feltételeinek teljesülése esetén válik hatályossá. Ha az alaptőke-leszállításhoz nem szükséges közgyűlési határozat, az alapszabálynak az alaptőke csökkenése miatt szükségessé váló módosítása az igazgatóság hatáskörébe tartozik.**
- (5) Az alaptőke leszállítását elhatározó közgyűlési határozat érvényességéhez az is szükséges, hogy az alaptőke-leszállítással – az alapszabályban foglaltak szerint – érintettnek minősülő részvényfajta vagy részvényosztály részvényesei az alapszabályban meghatározott módon a döntéshez külön hozzájáruljanak. Ennek során a részvényhez fűződő szavazati jog esetleges korlátozására vagy kizárására vonatkozó rendelkezések – ide nem értve a saját részvényhez kapcsolódó szavazati jog gyakorlásának tilalmát – nem alkalmazhatók.**
- (6) Az alaptőke tőkekivonással történő leszállításakor a részvényeseket megillető összeg megállapítása során számításba kell venni – az alaptőke csökkenése arányában – az alaptőkén felüli vagyon összegét is. Ha a saját tőke kevesebb, mint az alaptőke összege, az alaptőke tőkekivonással történő leszállítása előtt először a veszteség rendezése miatti alaptőke-leszállításról kell dönteni.**

Az alaptőke leszállításáról mind a társaság szabadon hozott döntése, mind pedig a kötelező leszállítási esetekben a közgyűlés dönt. Ez alól a törvény kivételt enged, az igazgatóság kompetenciájába vonja az egyszerűbb, a részvények bevonásával történő alaptőke-leszállítást. Ennek azonban szigorú feltétele is van: az alapszabály ezt a lehetőséget már a döntést megelőzően biztosítsa. A részvényesek döntenek arról, hogy az alapszabály milyen részletességgel rendezi a kérdést. Az alapszabályban nem szabályozott kérdések tekintetében a közgyűlés fog dönteni.

A leszállításról döntést hozó közgyűlés szerepét hangsúlyozza a Ptk., amikor a közgyűlési meghívó és a közgyűlési határozat tartalmára vonatkozó részletes rendelkezéseket határoz meg. Ez lényegében megegyezik a 2006-os Gt.-ben szabályozott rendelkezésekkel. A Ptk. nézetünk szerint kógens módon határozza meg a határozat tartalmi elemeit, ezek hiányában az nem képes kifejezni a döntéshozatal szabályszerűségét. A határozat alaki fogyatékoság miatt nem tekinthető érvényesnek. Az alapszabály természetesen a kötelező elemeken túl további elemeket is meghatározhat a leszállításról rendelkező közgyűlési határozatot illetően.

Az alaptőke-leszállításról szóló határozatnak meg kell jelölnie a leszállítás okát. A Ptk. három okot jelöl meg itt, lehetséges az is, hogy a társaság együttes okok miatt szállítja le alaptőkéjét, ilyen például, ha veszteséget rendez, de egyúttal tőkét is kivon. Erre abban az esetben kerülhet sor, ha a társaság saját tőkéje veszteség folytán

az alaptőke mértéke alá csökkent. A társaság keze itt meg van kötve, tőkekivonást csak akkor hajthat végre, ha előtte veszteségét rendezi.

A közgyűlési határozatban meg kell határozni továbbá a leszállítás mértékét, az érintett részvényeket és a leszállítás mikéntjét. Ha az alapszabály megengedi, a tőkeleszállítás végrehajtásához szükséges az érintett részvényfajtába, részvényosztályba tartozó részvényesek külön hozzájárulása. A szavazati jog korlátozása nem érvényes, olyan részvényesek is, akiket egyébként nem illette meg, szavazhatnak.

Fontos rámutatni, hogy az alaptőke-leszállítással összefüggésben meghozott határozattal egy időben a társaság alapszabályának módosítása is megtörténik a (4) bekezdés szerint, de egy későbbi hatállyal.

3:310. § [Az alaptőke-leszállítás módja]

- (1) Az alaptőke leszállítása esetén elsőként a részvénytársaság tulajdonában álló saját részvényeket kell bevonni.**
- (2) Az alaptőke leszállításának végrehajtására a részvények darabszámának vagy névértékének csökkentésével, illetve a két módszer együttes alkalmazásával kerülhet sor.**

A saját részvény mértékét a Ptk. limitálja, a társaság az alaptőke 25%-át meg nem haladó mértékben szerezheti meg az általa kibocsátott részvényeket.

Ha a társaság rendelkezik saját részvénnel, a leszállítás során először azt kell bevonni. Ennek indoka az, hogy ne a társaság legyen önmaga tulajdonosa, és a saját részvény elidegenítésének kötelezettségét a törvény egyébként is előírja. Okként lehet még megjelölni, hogy ez a módszer okozza a legkevesebb kellemetlenséget a részvényesek számára (nem kell a részvényeket benyújtani kicserélés, felülbélyegzés végett) és érdekeik is kevésbé sérülhetnek. Ha a társaság nem rendelkezik saját részvénnel, vagy az nem elégséges fedezete a tőkeleszállításnak, más részvényekre fog irányulni a bevonás.

A részvénytársaság alaptőkéje a részvények névértékének összessége. Erre tekintettel az alaptőke-leszállítást úgy kell végrehajtani, hogy a megmaradó részvényfajtába, részvényosztályba tartozó részvények névértékének összege megegyezzen a leszállított alaptőke összegével.

3:311. § [Kötelező alaptőke-leszállítás]

- (1) Ha az alaptőke leszállítása e törvény szerint kötelező, az alaptőke leszállításáról a társaság közgyűlése a kötelezettséget keletkeztető körülmény bekövetkeztét követő hatvan napon belül köteles dönteni.**
- (2) Ha az alaptőkét az alaptőke törvényben meghatározott minimális összege alá kellene leszállítani, és a részvényesek az alaptőke pótlásáról a kötelezettséget keletkeztető körülmény bekövetkeztét követő három hónapon belül nem gondoskodnak, a részvénytársaság közgyűlése köteles a részvénytársaság átalakulását, egyesülését, szétválását vagy jogutód nélküli megszűnését elhatározni.**

Az alaptőke kötelező leszállításának rendelkezései hitelezővédelmi célt szolgálnak. A Ptk. kötelező tőkeleszállítást ír elő a saját részvény jogellenes megszerzése esetén, a visszaváltható részvény bevonása, a részvényes vagyoni hozzájárulásának nem teljesítése esetén, illetve ha a társaság saját tőkéje veszteség miatt az alaptőke kétharmadára csökkent. A tőkeleszállításról határozó közgyűlés összehívására a Ptk. az ok bekövetkeztétől

számított 60 napos határidőt biztosít. Ha a társaság kötelezettségének nem tenne eleget, törvényességi felügyeleti intézkedéssel kényszeríthető ki az alaptőke-leszállítás.

Ha a társaság oly mértékben veszteséges, hogy alaptőkéje az adott részvénytársaságra vonatkozó kötelező tőkeminimum szintje alá csökkent, a Ptk. a tőkevédelmi követelményeket tartja szem előtt, azaz a részvényeseknek a körülmény bekövetkezésétől számított három hónapon belül kell orvosolni a kialakult helyzetet [a tagok a 3:270. § (1) bekezdésében foglaltak megszüntetésére pótbefizetést és egyéb tőkepótló befizetéseket eszközölhetnek]. Ha három hónapon belül a részvénytársaságnak nem sikerül a helyzetet rendeznie, a törvény nem enged egy ilyen társaságot ebben a formában továbbműködtetni. A törvény kötelezi a társaságot, hogy döntsön átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról vagy jogutód nélküli megszűnéséről. Átalakulás esetében fontos arra rámutatni, hogy olyan társasági formát kell választania, amelyben a törvényi tőkeminimumnak képes megfelelni. A törvény ezekkel a szabályokkal a hitelezők, de a társaság tagjainak védelmét is biztosítja.

3:312. § [Az alaptőke-leszállítás közzététele]

- (1) Az igazgatóság az alaptőke leszállításáról szóló határozat meghozatalát követő harminc napon belül köteles intézkedni a határozatnak két alkalommal történő hirdetményi közzétételéről. A két közzététel között legalább harminc napnak kell eltelnie.**
- (2) A hirdetménynek tartalmaznia kell az alaptőke leszállításáról szóló döntés tartalmát, valamint – ha a társaság hitelezőinek biztosíték iránti igényük lehet – a társaság hitelezőinek szóló, a hitelezők biztosíték iránti igényének bejelentésére vonatkozó felhívást.**
- (3) Az ismert hitelezőknek a társaság a hirdetmény első közzétételével egyidejűleg közvetlenül is köteles a hirdetménnyel azonos tartalmú értesítést küldeni.**

Az alaptőke-leszállításról hozott közgyűlési határozat a *Céglözlönyben* két alkalommal kerül közzétételre a nyilvánosság tájékoztatása, illetőleg a hitelezői érdekérvényesítés végett. A közlemények megjelenése között 30 napnak kell eltelnie. Ezzel a törvényalkotó tag határidőt biztosít, ez időn belül nagy eséllyel minden érdekelt értesülhet arról, hogy a társaság alaptőke-leszállítást kíván végrehajtani, és ennek érdekében a kezdeti lépéseket megtette. A közleménynek kötelező tartalmi eleme a döntés tartalma és a hitelezők felhívása arra, hogy biztosíték iránti igényt jelenthetnek be. Az ismert hitelezőket a társaság köteles közvetlenül is értesíteni. A hitelezői értesítés módját a törvény nem határozza meg, a társaság alapszabályában határozhatja meg a tájékoztatás formáját.

3:313. § [Biztosíték a hitelezők számára]

- (1) A társasággal szemben az alaptőke leszállításáról szóló hirdetmény első közzétételét megelőzően keletkezett követelés jogosultja megfelelő biztosítékot igényelhet a társaságtól, kivéve, ha**
  - a) már rendelkezik az alaptőke-leszállításhoz kapcsolódó kockázattal arányos biztosítékkal;**
  - b) a részvénytársaság alaptőke-leszállítás utáni pénzügyi, vagyoni helyzetére figyelemmel a biztosítékadás indokolatlan;**

- c) az alaptőke leszállítására a részvénytársaság alaptőkéjén felüli lekötött tartalék javára történő átcsoportosítás céljából kerül sor, és az alaptőke-leszállításról hozott határozatot megelőző öt évben a társaság nem hajtott végre tartalékképzési céllal alaptőke-leszállítást; vagy
- d) az alaptőke leszállítása kötelező.
- (2) Az (1) bekezdés c) pont szerinti esetben az alaptőke terhére képzett tartalék nem haladhatja meg a részvénytársaság alaptőkéjének tíz százalékát. Az így képzett lekötött tartalék a társasági veszteségek csökkentésére vagy utóbb a részvénytársaság alaptőkéjének a felemelésére fordítható, tilos abból a részvényesek javára kifizetést teljesíteni.
- (3) A társaság hitelezői az alaptőke leszállításáról szóló hirdetmény második közzétételétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül jelenthetik be, ha a részvénytársaság alaptőkéjének leszállításával összefüggésben biztosítékra tartanak igényt.
- (4) A társaság a kérelem előterjesztésére biztosított határidő lejártát követő nyolc napon belül köteles megfelelő biztosítékot nyújtani vagy a kérelem elutasításáról szóló, indokolással ellátott határozatot a hitelezőnek megküldeni. Az elutasító vagy nem megfelelő biztosíték nyújtásáról szóló határozat felülvizsgálatát az érintett hitelező a határozat kézhezvételétől számított nyolcnapos jogvesztő határidőn belül a nyilvántartó bíróságtól kérheti.
- (5) Az alaptőke leszállítása mindaddig nem jegyezhető be a nyilvántartásba, amíg az arra jogosult hitelező nem kap megfelelő biztosítékot, vagy a hitelező kérelmét elutasító bírósági határozat jogerőre nem emelkedett.

A hitelező biztosíték követelésével a társasággal szemben fennálló igényének kielégítését igyekszik bebiztosítani. A Ptk. a korábbi szabályozással ellentétben valamennyi hitelező részére lehetőséget nyújt biztosíték iránti követelésre, függetlenül annak lejárati időpontjától. Arra, hogy milyen típusú biztosítékot nyújthat a társaság, a törvény nem tér ki.

Nem köteles a társaság biztosítékot nyújtani olyan hitelezők felé, akik már rendelkeznek arányos biztosítékkal. Figyelemmel arra, hogy a felek között szerződéses jogviszony áll fenn, a felek kiköthetnek szerződést biztosító mellékkötelezettségeket, úgymint zálogjogot (óvadékot), kezességet stb. Ezek megléte esetén a hitelező nem követelhet (további) biztosítékot, hiszen már rendelkezik azzal. Szintén nem kell biztosítékot nyújtani, ha a társaság anyagi helyzete az alaptőke-leszállítás ellenére nem sérül, így a hitelezők számára a társaság vagyona kellő garanciát jelent. Végül nem kell biztosítékot nyújtani, ha a társaság vagyona az alaptőke-leszállítást követően nem csökken, a tagok részére nem kerül kiosztásra, a leszállított összeggel a társaság tartaléka növekszik. A tartalék nem haladhatja meg az alaptőke 10%-át, és csak veszteség rendezésére vagy alaptőke felemelésére fordítható, azaz az átcsoportosítás tőke kivonásra nem adhat lehetőséget.

A hitelezők a hirdetmény második megjelenését követő 30 napos jogvesztő határidő alatt igényelhetik a biztosítékot. A határidő ugyan jogvesztő, de nem jelenti egyben azt is, hogy ebből kifolyólag az igény megszűnik; a hitelező ebben a tőkeleszállítási eljárásban már nem igényelhet biztosítékot, de annak nincs akadálya, hogy egy későbbi indult eljárásban viszont igen. A biztosíték összegének meghatározásánál – több hitelező esetén – a társaságnak célszerű az arányosságra törekednie.

A jogvesztő határidő lejártát követő nyolc napon belül a társaságnak döntenie kell a biztosítéknyújtást illetően. Kétféle döntést hozhat a társaság: vagy felajánl biztosítékot vagy elutasítja az igényt, ez utóbbi esetben viszont indokolási kötelezettséggel tartozik.

Ha a hitelező a felajánlott biztosíték mértékét megfelelőnek tartja, a leszállításnak nincs akadálya. Ha azonban a hitelező a felkínált biztosítékot nem fogadja el, vagy a társaság nem is kíván biztosítékot nyújtani, a hitelező az erről való értesítést követő nyolc napon belül cégbírósághoz fordulhat. A tőkeleszállítás csak akkor jegyezhető be, ha a hitelező a biztosíték összegét nem vitatja, illetve a cégbíróság a hitelező kérelmét elutasította, és az erről szóló döntés jogerőre emelkedett (fellebbezéssel megtámadható cégbírósági döntésről van szó).

3:314. § [Az alaptőke-leszállítás meghiúsulása]

- (1) Az alaptőke leszállításának meghiúsulását az igazgatóság köteles a nyilvántartó bíróságnak harminc napon belül bejelenteni.**
- (2) Ha az alaptőke kötelező leszállítása meghiúsult és a meghiúsulástól számított kilencven napon belül a részvénytársaság a kötelező tőkeleszállítás okait nem szünteti meg, a részvénytársaság köteles az átalakulásról, egyesülésről, szétválásról vagy jogutód nélküli megszűnéséről határozni.**

Ha a társaságnál a tőkeleszállítás meghiúsult, azt alaptőke-emeléshez hasonlóan az igazgatóságnak be kell jelentenie ezt a tényt a cégbíróság részére. A meghiúsulás következményei eltérnek abban a tekintetben, hogy az alaptőke-leszállításra milyen okból került sor. Ha a társaság kényszerhelyzet nélkül, szabadon döntött a leszállításról, de az utóbb mégis meghiúsul, ez nem jár negatív következményekkel a társaságra nézve.

Amennyiben kötelező a tőkeleszállítás, a hitelezők nem igényelhetnek biztosítékot [3:313. § (2) bekezdés d) pont], ennél fogva a tőkeleszállítást nem akadályozhatják, így a hitelezők miatt az nem hiúsulhat meg. Meghiúsulási okokat a törvény nem állapít meg. Meghiúsulási oknak számíthatnak olyan körülmények, ha például a társaság a tőkeleszállítás tekintetében a törvény által meghatározott eljárási mozzanatokat nem tartja be (pl. határidőket nem tart be, eljárási szabályt sért), vagy ha a társaság feltételes alaptőke-leszállítás esetén nem tudja értékesíteni a részvényeket, a részvények lejegyzése nem sikeres.

A törvény rugalmas, és további 90 napos határidőt biztosít a tőkeleszállítás meghiúsulásától a társaság részére, hogy a kötelező tőkeleszállítás okait szüntesse meg. Amennyiben ez nem sikerül a társaságnak, átalakulásáról vagy jogutód nélküli megszűnéséről kell döntenie.

3:315. § [Alaptőke-leszállítás nyomdai úton előállított részvények esetén]

- (1) Nyomdai úton előállított részvények esetén a részvények darabszámát részvények bevonásával lehet csökkenteni, míg a névérték csökkentésére a korábban kibocsátott részvények alacsonyabb névértékű új részvényekre történő kicserélésével vagy a korábban kibocsátott részvényeken feltüntetett névérték felülbélyegzéssel történő megváltoztatásával kerülhet sor.**
- (2) Az alaptőke leszállításának bejegyzését követő hatvan napon belül az igazgatóságnak az alapszabályban meghatározott módon, erre vonatkozó felhívásban kell tájékoztatnia a részvényeseket a bevonásra kerülő, felülbélyegzendő, illetve kicserélendő részvények átvételének helyéről, kezdő és záró időpontjáról, továbbá a csere céljára előállított új vagy a felülbélyegzett részvények átadásának helyéről és kezdő időpontjáról. A részvények átadására legalább harminc napot kell biztosítani. A bevonás miatt vagy kicserélésre átadott részvényeket az igazgatóság**

az értékpapírokra vonatkozó rendelkezések szerint eljárva, a záró időpontot követően megsemmisíti.

- (3) Ha a részvényes a bevonandó, felülbélyegzendő vagy kicserélendő részvényeket a felhívásban megjelölt időtartamon belül az igazgatóságnak nem adja át, az igazgatóság az érintett részvényeket érvénytelenné nyilvánítja. A részvények érvénytelenítéséről szóló határozatot közzé kell tenni. Az érvénytelenné nyilvánított részvényekkel részvényesi jogok a határozat keltétől kezdve nem gyakorolhatók.
- (4) Az érvénytelenné nyilvánított részvények helyett – a bevont részvények kivételével – a részvénytársaság új részvényeket állít elő, amelyek az érvénytelenné nyilvánított részvények tulajdonosait illetik.
- (5) Az alaptőke leszállításának lebonyolításával összefüggésben a részvénytársaság birtokában lévő részvények nem minősülnek saját részvénynek, azokkal a részvénytársaság részvényesi jogokat nem gyakorolhat.
- (6) A részvényesnek az e § alapján kiállított, új, kicserélt vagy felülbélyegzett részvény kiadására vonatkozó igénye nem évül el.

Az alaptőke-leszállítás cégnyilvántartásba való bejegyzésével az eljárás még nem fejeződött be, a végrehajtásáról ugyanis az igazgatóságnak a bejegyzést követően gondoskodnia kell. A cél az, hogy a részvények névértéke a leszállított alaptőke összegével legyen majd egyenlő.

A nyomdai úton előállított részvényeket érintő tőkeleszállítási eljárási szabályok alapvetően megegyeznek a tőkeemelésnél megfogalmazott szabályokkal (leszállításnál értelemszerűen új részvényeket nem kell kibocsátani). A nyomdai úton előállított részvények esetén többféle végrehajtási módozat van. Ha a részvények darabszámát kívánja csökkenteni a társaság, részvénybevonásra kell, hogy sor kerüljön. A bevont részvényeket a társaság megsemmisíti, az érintett részvényesek pedig elveszítik részvényesi jogosultságaikat.

Ha a társaság nem a darabszámon, hanem a névértéken kíván változtatni, az történhet a régi részvények kicserélésével vagy a részvények felülbélyegzésével, amikor is az új névértéket tüntetik fel a részvényen.

Az alaptőke-leszállítás bejegyzését követő 60 napon belül az igazgatóság az alapszabályban meghatározottak alapján értesíti a részvényeseket (saját honlapon, országos megjelenésű napilapban, *Cégek közlönyben*) arról, hogy részvényeiket 30 napon belül szolgáltatassák be a társaság részére. Az értesítésnek a beszolgáltatás körülményeire is ki kell térnie, illetőleg az arra vonatkozó tájékoztatást is meg kell valósítania, hogy az új vagy felülbélyegzett részvényeket miként lehet átvenni. Ha a részvényes határidőn belül nem szolgáltatja be részvényeit, az igazgatóság határozatában érvényteleníti azokat, és a részvényes a továbbiakban részvényesi jogait nem gyakorolhatja, kvázi függő jogi helyzetbe kerül. Az igazgatóság határozatát a *Cégek közlönyben* hozza nyilvánosságra. A társaság az érvénytelenített részvények helyett új részvények előállításáról gondoskodik, az érvénytelenített részvény tulajdonosának erre vonatkozó igénye nem évül el.

Hasonlóan az alaptőke-felemelésnél rögzített szabályoknál, a Ptk. itt is rögzíti, hogy amíg a részvények tulajdonosa nem jelentkezik, a társaság birtokába került (új, kicserélt, felülbélyegzett) részvények nem minősülnek saját részvénynek.

3:316. §

[Alaptőke-leszállítás dematerializált részvények esetén]

Dematerializált részvények esetén az igazgatóság az alaptőke leszállításának bejegyzését követő tizenöt napon belül értesíti a központi értéktárat és a részvényes

értékpapírszámla-vezetőjét az alaptőke leszállítása következtében a részvényes részvénytulajdonában beállt változásról.

A dematerializált részvényeket érintő alaptőke-leszállítás szabályai megegyeznek az alaptőke-felemelésre vonatkozó szabályokkal, azaz az igazgatóság a tőkeleszállítás cégbírószági bejegyzését követő 15 napon belül köteles az értékpapírszámla adatainak megváltoztatása iránt intézkedni a központi értéktárnál és az értékpapírszámla-vezetőnél. A központi értéktár az adatok átvezetését követően értesíti az egyes részvényesek értékpapírszámla-vezetőit, akik ugyancsak rögzítik az adatváltozást.

3:317. § [Kifizetés a részvényesek részére]

A részvényesnek az alaptőke-leszállítás nyilvántartásba történő bejegyzése után szabad kifizetést teljesíteni vagy a részvényre vonatkozó, még be nem fizetett pénzbeli, illetve még nem szolgáltatott nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás teljesítését elengedni.

Hitelezővédelmi célból a Ptk. rögzíti, hogy részvényes részére kifizetést csak a tőkeleszállítás cégbírószági kontrollját követően lehet teljesíteni. Természetesen csak akkor kerülhet sor a kifizetésre, ha marad erre a célra felhasználható vagyon (pl. a leszállítás nem veszteség rendezése, hanem tőke kivonás céljából történt). A törvény kifizetésen a részvény tekintetében nem teljesített vagyoni hozzájárulás elengedését is érti.

XXXVIII. Fejezet

A részvénytársaságok átalakulására, egyesülésére és szétválására vonatkozó külön szabályok

3:318. § [Átalakulás]

- (1) Ha részvénytársaság átalakul, a részvények – az átalakulással létrejövő jogi személy nyilvántartásba vételével – érvénytelenné válnak.**
- (2) A bejegyző végzés kézhezvételétől számított harminc napon belül a jogutód vezető tisztségviselői intézkednek az érvénytelenné vált, nyomdai úton előállított részvényeknek a jogutódhoz történő benyújtása, illetve a dematerializált részvényeknek a központi értékpapírszámláról, illetve az értékpapírszámlákról való kivezetése érdekében. A benyújtott nyomdai úton előállított részvényeket a jogutód megsemmisíti. Ezekre az intézkedésekre az alaptőke-leszállítás végrehajtására vonatkozó előírásokat kell megfelelően alkalmazni.**

A részvénytársaság átalakulásának, egyesülésének és szétválásának szabályozásának különböző rétegei vannak. Általában igaz, hogy a jogi személyek szervezeti változásaira többes törvényi szabályozás alakult ki, mert a Ptk. csupán a szabályozás anyagi jog esszenciáját tartalmazza, azonban csak a Ptk. szabályaiból nem lehet meghatározni az átalakulás, egyesülés és szétválás pontos menetét. A civil terület vonatkozásában a jogi személyek általános szabályai között elhelyezett és az egyesületnél és alapítványnál fellelhető alapvetéseken túl a szervezeti változás folyamatát az Et. és a Cnytv. szabályaiból lehet összeállítani.

Gazdasági társaságok esetében a szabályozás még több réteggel bír, hiszen a jogi személyek vonatkozó általános szabályai (3:39–47. §) mellett találunk a gazdasági társaságok közös szabályai (3:133–136. §) között is rendelkezéseket. Részvénytársasági formánál e rétegre rakódik rá e fejezet néhány rendelkezése. Mindezeket a szabályokat viszont külön törvény, az Át. rendelkezéseivel együtt kell alkalmazni. És ha ehhez még hozzátesszük azt is, hogy az Át. – követve a Ptk. rendszerét – általános és különös rendelkezéseket tartalmaz, és a különös rendelkezéseken belül is elkülöníti a részvénytársaságokra vonatkozó szabályokat, megállapíthatjuk, hogy igen összetett a szabályozás. A cégeljárás szabályok továbbra is a Ct.-ből ismerhetők meg.

Mindezen változás azonban inkább formai, mint tartalmi. Az Át.-nek az Országgyűléshez benyújtott miniszteri indokolása kiemeli a következőket: „A jogi személy átalakulásának, egyesülésének, szétválásának szabályai a Ptk. Jogi személy könyvének általános szabályai között a hatályos társasági jogi szabályrendszerben már ismert elveket és szabályozási elemeket emelik a jogi személyek vonatkozásában általánosan érvényesülő normarendszerré. A Ptk. ezen szervezeti változások részletszabályait nem kívánta rendezni, ugyanakkor ezek nélkül nem bonyolítható le az átalakulás, egyesülés, szétválás. A törvény – követve a Ptk. szabályozási logikáját – meghatározza az átalakulásra vonatkozó közös szabályokat, azokat, amelyeket általános jelleggel alkalmazhatónak tekint a jogi személyek vonatkozásában. A közös szabályok között is a »modell-eljárást« az átalakulás szabályai képezik. Ehhez képest határozza meg a többlétszabályokat a törvény az egyesülés és a szétválás esetére. A törvény ezt követően tartalmazza az egyes jogi személy típusokra, formákra irányadó különös szabályokat (gazdasági társaságok; azon belül részvénytársaságok, szövetkezet). [...] Az átalakulás lebonyolításának szabályai érdemben nem változnak a hatályos társasági jogi szabályokhoz képest. A Ptk. átalakulásra, egyesülésre, szétválásra vonatkozó szabályai is – amelyek a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok között kerültek elhelyezésre – a 2006-os Gt. eljárási rendjén alapulnak. Ebből következően nem volt indok a már kiforrott szabályok alapvető felülvizsgálatára. A törvény azokon a pontokon hordoz változást, amelyek a Ptk. szóhasználatából, szabályozási elveiből következnek.”

A fogalomhasználatbeli különbségek közül az átalakulás kapcsán a következőket indokolt kiemelni. A Ptk. változtat a 2006-os Gt.-beli átalakulási terminológián. Átalakulás alatt kizárólag a jogi személy típusának, illetve gazdasági társaság esetén formájának megváltoztatását jelenti, vagyis az ún. formaváltás értendő. Az egyesülés, szétválás önállóan megjelenő szervezeti változások. A Ptk. következetesen igyekszik e fogalmakat külön használni, nem vezet be gyűjtőfogalmat, így az Át. is külön-külön használja ezeket. A kapcsolódó törvények, így különösen a Szát. ugyanakkor a könnyebb kezelhetőség miatt továbbra is az átalakulás fogalma alá vonja az átalakulást, egyesülést és szétválást.

A másik fontos fogalmi eltérés, hogy míg a korábbi társasági jogi szabályozás az átalakulási tervet egy speciális átalakulási iratként jelölte meg, amelyet csak a törvényben meghatározott esetben kellett készíteni (2006-os Gt. 72. §), addig a Ptk. az átalakulás alapidokumentumának nevesíti az átalakulási tervet. Erre figyelemmel az Át. is nevesíti az átalakulási (egyesülési és szétválási) tervet, meghatározva annak tartalmát. Az átalakulási terv ezáltal egy jogi, üzleti, számviteli, döntés-előkészítési gyűjtőfogalommmá válik.

A Ptk. 3:43. § (2) bekezdése az átalakulási terv közzétételéről rendelkezik, ugyanakkor a közzététel továbbra is a hitelezők tájékoztatását szolgálja, így az Át. 9. §-a tartalmazza, hogy az átalakulási terv egyes elemei közül milyen adatok közzétételére van szükség. Vagyis továbbra sem szükséges például a jogutód teljes létesítő okiratának tervezetét, vagy akár a jogutód jogi személyben tagként részt venni nem kívánó személyekkel való

elszámolás módjáról szóló tervezetet közzétenni, hanem a közzététel gyakorlatilag a korábbi társasági szabályok szerinti tartalommal történik. Eltérést annyiban tartalmaz az Át., hogy a vagyonszerzés-tervezeteket a Szát. 1. melléklete szerinti bontásban kell megadni a közleményben. Részvénytársasággá történő átalakulás, illetve egyébként részvénytársaság jogutód esetén a közleménynek nem kötelező tartalmi eleme a részvények összetétele.

Az a hitelező, akinek követelése az első közzététel előtt keletkezett, a második közzétételtől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül biztosítékot követelhet, ha az átalakulás követelésének kielégítését veszélyezteti. A biztosítékadás kötelezettségére vonatkozó szabályokat az Át. 10. §-a tartalmazza. Változatlan szabály, hogy biztosítékadási kötelezettség a tag korlátozott helytállási kötelezettsége mellett működő átalakuló jogi személy esetében csak a törvényben meghatározott esetekben áll fenn. Eltérés van ugyanakkor a 2006-os Gt.-beli esetek és az Át. által szabályozott esetek között. Az Át. fenntartja a 10. § (3) bekezdés a) pontjában a 2006-os Gt. korábbi szabályát, azonban a többi pont tekintetében alkalmazza a Ptk.-nak a társasági jogban előírt biztosítékadási modelljét. Így szigorítja a biztosítékadás alóli mentesüléshez szükséges okokat. A hitelező biztosítékra jogosult, ha nem rendelkezik az átalakuláshoz kapcsolódó kockázattal arányos biztosítékkal, továbbá, ha azt a jogi személy átalakulás utáni pénzügyi, vagyoni helyzete indokolja. A korábbi, a saját tőke mértékéhez igazodó mentesülési szempont [2006-os Gt. 76. § (3) bekezdés b) pont] így beolvad ezen utóbbi feltételbe, ugyanakkor a Ptk. szerinti átalakulásnál már a saját tőke stabilitása, stagnálása nem biztos, hogy elegendő a biztosítékadás alóli mentesüléshez.

Változatlan szabály, hogy a jogutód bejegyzésével egyidejűleg kell a nyilvántartásból törölni a jogelőd jogi személyt. Ennek megfelelően tartja fenn az Át. a gazdasági társaságok vonatkozásában azt, hogy az átalakulással létrejövő jogi személy előtársaságként nem működhet.

Fontos kiemelni a 3:47. § általános rendelkezését, vagyis, hogy az átalakulás szabályait megfelelően alkalmazni kell egyesülés és szétválás esetében is. Vagyis az átalakulás szabályaira épülve kerülnek meghatározásra az egyesülés és a szétválás speciális szabályai.

Utalni lehet még a 3:211. §-nál kifejtettekre, vagyis hogy a részvénytársaság társasági formán belüli működési formájának megváltozása (zártkörű működésből nyilvános működésre, vagy nyilvános működésből zártkörű működésre) nem átalakulás (formaváltás), hanem a létesítő okiratnak a megfelelő tőkepiaci feltétel bekövetkezésével hatályossá váló módosításával érhető el.

3:319. §

[Egyesülés]

Az átváltoztatható vagy átváltozó kötvény esetén az egyesüléssel létrejövő részvénytársaságnak a kötvénytulajdonos számára olyan jogosultságokat kell biztosítania, amelyek legalább egyenértékűek azokkal a jogosultságokkal, amelyekkel a jogelőd gazdasági társaságban rendelkeztek, kivéve, ha a kötvénytulajdonosok mindegyike hozzájárul jogosultsága csökkenéséhez. A tulajdonos az egyesülő társaságok által kibocsátott átváltoztatható, átváltozó vagy jegyzési jogot biztosító kötvény visszavásárlásatis igényelheti a jogutód részvénytársaságtól. Aze bekezdésben foglalt szabályokat nem kell alkalmazni, ha az értékpapír kibocsátásakor előre meghatározták a kötvénytulajdonosok helyzetét egy esetleges egyesülés esetére.

A részvénytársaságok egyesülésére és szétválására vonatkozó speciális rendelkezések gyakorlatilag minden elemükben a vonatkozó uniós irányelvek jogharmonizációját

jelentik. Az Át. 23–29. §-ai a részvénytársaságok egyesüléséről szóló 2011. április 5-i 2011/35/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv, a 30–32. §-ai a részvénytársaságok szétválásáról szóló 1982. december 17-i 82/891/EGK tanácsi irányelv rendelkezéseit ülteti át. A rendelkezések egy jelentős részét már a 2006-os Gt. is tartalmazta, egy részét az Át. ültette át a hazai jogba.

A Ptk. a részvénytársaságok egyesülése tekintetében két garanciális szabályt tartalmaz. Egyéb, a Ptk. kihirdetésekor még a normaanyag részét képező rendelkezések az Át. elfogadásával és az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvénynek a Ptk.-t módosító (az érintett szakaszokat még a Ptk. hatálybalépése előtt felülíró) rendelkezéseivel az Át.-be kerültek át, mert a szabályozás koherenciája, áttekinthetősége így volt megvalósítható. A Ptk. az átváltoztatható vagy átváltozó kötvényekkel összefüggő szabályokat rögzíti. Az egyesülésben részt vevő részvénytársaságok kötvénytulajdonosai is élhetnek a hitelezők részére biztosított jogokkal, figyelemmel arra, hogy a kötvénytulajdonosok is hitelviszonyban állnak a részvénytársasággal.

Az Át. az egyesülési szerződésnek – az átalakulás és az egyesülés általános szabályaihoz képest a részvénytársaságok esetében érvényesülő – további elemeit határozza meg. Ezen elemek a részvényesi jogokhoz kapcsolódnak, továbbá az egyesülési szerződésben kell meghatározni azokat az előnyöket is, amelyek az igazgatóság, a vezető állású munkavállalók és a felügyelőbizottság oldalán jelentkeznek. E rendelkezés azon részvénytársaságok esetében bír különös jelentőséggel, ahol vagy a részvényesek nagy száma, vagy a részvénytársaság által végzett tevékenység nagy volumene a részvényeseket eltávolítja a napi működéstől, így az ő esetükben az egyesülésről való döntésük kialakításának egyik lényeges eleme lehet az arról való információszerezés, hogy a részvénytársaság vezetősége milyen előnyökre számít a szervezeti átalakulással, az egyesülés így mennyiben szolgálja az ő saját érdekeiket.

Részvénytársaság esetében az előbbi indokokra is figyelemmel az egyesülő társaságok igazgatóságára többletkötelezettségek hárulnak: írásbeli beszámolót kell készíteni, fokozott tájékoztatási kötelezettség érvényesül a vagyonban bekövetkező változásokkal összefüggésben. Az eljáró könyvvizsgálónak is részletesebb tájékoztatást kell nyújtania az elvégzett vizsgálatról. A részvényesek egyhangú határozatára van szükség, ha e tájékoztatási jogaikról le kívánják mondani. Az ügyvezetés biztosítja továbbá a részvényes információhoz való jogának érvényesülését, és az egyesülési iratoknak a cégbíróság részére történő benyújtását is (Át. 25. §). A részvényes jogosult az egyesülési terv részét képező iratok megismerésére, azokról másolat igénylésére. A társaság mentesül e kötelezettség alól, ha az iratokat a honlapján vagy a *Cégközlönyben* hozza nyilvánosságra.

A részvénytársaságok vonatkozásában érvényesülnek a kölcsönös részesedések figyelembevételére vonatkozó előírások (Át. 15. §) a részvénytársaságokra érvényesülő többletszabályok mellett (Át. 26. §).

Részvénytársaságok esetében egyszerűsített eljárásra kerülhet sor abban az esetben, ha az átvevő társaság a beolvadó társaság egyedüli tulajdonosa, vagy olyan nagy arányú tulajdonosa, amely gyakorlatilag kizárja, hogy akaratától eltérő határozat szülessen az egyesülés vonatkozásában. A részvénytársaságok egyesüléséről szóló 2011. április 5-i 2011/35/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv rendelkezései alapján az egyszerűsített eljárás lehetősége akkor is fennáll, ha befolyás útján akár harmadik személyen keresztül valósul meg a társasági döntésekre való ráhatás. Az Át. a Ptk. szerinti befolyásra utal, vagyis a Ptk. 8:2. §-ára, amely befolyásnak tekinti mind a többségi befolyást, mind a meghatározó befolyást. Ebből következően e speciális szabályoknál is mindkét formát

figyelembe kell venni. A befolyás továbbá megvalósulhat közvetlen és közvetett módon is.

Fontos garanciális szabály, hogy abban az esetben, ha az egyesülés egyszerűsített módjánál kisebbségi részvényesek is vannak, ezek a részvényesek kérhetik, hogy tőlük az uralkodó tag a részvényeiket vegye meg. Ha a felajánlott árat a kisebbségi részvényes nem fogadja el, az ellenértéket a bíróság perben állapítja meg.

3:320. §**[Egyesülési közgyűlések]**

Ha több részvényfajta, illetve részvényosztály létezik, az egyesülést kimondó határozat meghozatala során a közgyűlési határozathoz való hozzájárulásra vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.

A 3:277. §-ra visszautalva, a Ptk. egyesülés esetén is egyértelművé teszi, hogy a különböző részvényfajták, részvényosztályok részvényeseit önállóan is „nyilatkoztatni kell” az egyesülési kérdésekben.

3:321. §**[A részvénytársaság szétválása]**

- (1) Nyilvánosan működő részvénytársaság nem válhat szét.**
- (2) A részvénytársaság szétválása során a részvénytársaságok egyesülésére vonatkozó szabályokat is alkalmazni kell.**

A Ptk. a részvénytársaságok szétválásánál egyrészt visszautal a részvénytársaságok egyesülésének szabályaira, ezzel mentesítve a normaanyagot a szükségtelen duplikációtól. Másrészt kimondja, hogy nyrt. nem válhat szét. Ebből következően az nyrt. egyesülési folyamatban vehet csak részt. Kérdésként merül fel a beolvadásos kiválás és a beolvadásos különválás kérdése, amely szervezeti formaváltásos eljárásokat a Ptk. a szétválás fogalma (3:45. §) alatt említi. Álláspontunk szerint nyrt. ezen összetett folyamatokban akkor vehet részt, ha ennek a folyamatnak az egyesülési részében vesz részt, vagyis az a jogi személy, amelybe beolvad a kiváló, különváló tag vagy társasági vagyon rész.

A fentiekből következően az Át. a zrt.-k szétválására vonatkozó különös szabályokat tartalmazza. Figyelemmel az egyesülés szabályainak megfelelő alkalmazhatóságára, az Át. a szétválás tekintetében csak azokat a szabályokat rendezi, amelyek – a szétválás jellege miatt – eltérnek az egyesülés során érvényesülő mechanizmusoktól.

XXXIX. Fejezet

A részvénytársaság jogutód nélküli megszűnése

3:322. §**[A megszűnés következményei]**

- (1) Ha a részvénytársaság likvidációs hányadhoz fűződő elsőbbségi részvényt bocsátott ki, a tartozások kiegyenlítése után fennmaradó vagyon felosztásakor az elsőbbségi részvény biztosította jogokat figyelembe kell venni.**
- (2) Ha a végelszámolás megindításának, illetve a felszámolás elrendelésének időpontjáig a részvénytársaság alaptőkéje nem került teljes egészében befizetésre, a végelszámoló, illetve a felszámoló jogosult a még nem teljesített pénzbeli és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásokra vonatkozó kötelezettséget azonnal esedékessé tenni és azok**

teljesítését a részvényesektől követelni, ha arra a részvénytársaság tartozásainak kiegyenlítése érdekében van szükség.

A Ptk. a jogutód nélküli megszűnési okokat a 3:48. §-ban szabályozza. Eszerint megszűnik a társaság, ha határozott időre alapították, és a létesítő okiratban meghatározott időtartam eltelt; megszűnést előidéző körülmény következett be; az alapítók vagy a tagok határozzák el; vagy arra jogosult külső szerv szünteti meg. Ez utóbbiról van szó akkor, ha a társaságot fizetéseképtelensége miatt a felszámolási eljárást lefolytató bíróság szünteti meg, vagy a cégbíróság szünteti meg törvényességi felügyeleti jogkörében, és a társaságot kényszer törlési eljárás lefolytatását követően törlik a cégnyilvántartásból.

A jogutód nélküli megszűnés elhatározásához a tagoknak legalább háromnegyedes szótöbbséggel meghozott határozatára van szükség [Ptk. 3:276. § (1) bekezdés]. Álláspontunk szerint a rendelkezés diszpozitív, erre tekintettel lehetséges egyszerű szótöbbséggel való döntéshozatal is.

A törvény a 3:48. §-ban rendelkezik továbbá a hitelezői igények kielégítését követően a vagyon felosztásáról és a tagok helytállási kötelezettségéről a társasági vagyon által nem fedezett tartozásokért. A megszűnő társaság vagyonának felosztásához kapcsolódó kérdéskör a likvidációs hányadhoz fűződő elsőbbségi jog. Ha a társaság bocsátott ki ilyen részvényt, és a jogutód nélküli megszűnéskor a hitelezői kielégítést követően marad társasági vagyon, abból a likvidációs hányadhoz fűződő elsőbbségi jog jogosultja minden más részvényest megelőzően jogosult a társasági vagyonból részesülni részvénye névértékének, illetőleg az alapszabály rendelkezéseinek megfelelően.

A szakasz második bekezdésének kiindulópontja a Ptk. 3:252. § (2) bekezdése, mely szerint a részvényes a társaság nyilvántartásba vételétől számított egy éven belül köteles a részvényeinek névértékét, kibocsátási értékét megfizetni, három éven belül pedig az apportot szolgáltatni.

Felszámolásra fizetéseképtelen társaság megszűnése esetén kerül sor, végelszámolási eljárás pedig feltételezi, hogy a társaság a tartozások kielégítéséhez kellő mértékű vagyonnal rendelkezik, és saját elhatározása alapján döntött a jogutód nélküli megszűnés mellett. Függetlenül a fizetőképességtől, mindkét esetben a hitelezők érdekének megfelelően köteles a társaság eljárni. A hitelezők védelmét szolgálja a (2) bekezdés szabálya, amely a még be nem fizetett vagyoni hozzájárulások esedékessé tételére vonatkozik. A felszámoló vagy végelszámoló tehát jogosult felszólítani a részvényeseket, hogy vagyoni hozzájárulásukat teljesítsék még abban az esetben is, ha az alapszabály szerint a részvényesnek még lenne ideje a befizetésre. Ha a felszólítás ellenére nem tesz eleget a befizetésnek, a Ptk. 3:98. §-a szerint tagsági jogviszonya megszűnik, és az ezzel összefüggésben okozott kárért felelősséggel tartozik.

XL. Fejezet

Az egyszemélyes részvénytársaság

3:323. § [Egyszemélyes részvénytársaság eltérő szabályai]

- (1) **Ha a részvénytársaság úgy jön létre, hogy alapszabályában egy személy vállal kötelezettséget a társaság valamennyi részvényének átvételére, az alapító köteles nem pénzbeli vagyoni hozzájárulását a nyilvántartásba-vételi kérelem benyújtásáig teljes egészében a társaság rendelkezésére bocsátani. Az alapszabály ezzel ellentétes rendelkezése semmis.**

- (2) Egyszemélyes társaság jön létre akkor is, ha egy többszemélyes részvénytársaság valamennyi részvényét egy személy szerzi meg.**
- (3) Egyszemélyes részvénytársaság saját részvényt nem szerezhetsz.**
- (4) Az egyszemélyes részvénytársaság és annak részvényese közötti szerződést írásba kell foglalni.**
- (5) Az egyszemélyes részvénytársaság részvényesének felelősségére a minősített többséget biztosító befolyásra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.**

Az egyszemélyes társaságnál nem tud ötvöződni a személy- és tőkeegyesítő jelleg, minderre tekintettel speciális szabályozást igényel. Fontos azonban megjegyezni, hogy egyszemélyes társaság esetében a részvényes és a társaság elválik egymástól, a kettő nem egy és ugyanaz.

Egyszemélyes társaság létesítését, működését a törvény csak korlátozott felelősségű társaság és részvénytársaság esetében engedi meg. Kkt., bt. esetén, ha a tagok száma egy főre csökken, és a törvényi határidőn belül új tagot nem jelentenek be, ez a körülmény a társaság megszűnését eredményezi.

Egyszemélyes részvénytársaság csak zárt körben alapítható és így is működtethető, azonban annak sincs akadálya, hogy nyilvánosan működő társaság részvényeit egyetlen tag szerezzék meg, és működési formaváltással a társaság az egyszemélyes részvénytársaságokra vonatkozó szabályok szerint működjön tovább.

Egyszemélyes részvénytársaság alapításakor a törvény nem írja elő kötelezően a pénzügyi hozzájárulás maradéktalan teljesítését, így itt is érvényesül a min. 25%-os befizetési kötelezettség, és az, hogy a bejegyzést követő egy éven belül a fennmaradó részt meg kell fizetni. Apport esetében viszont a bejegyzésig rendelkezésre kell bocsátani az apport tárgyát, ezt a Ptk. kógens módon írja elő.

A társaság szervezeti, működési viszonyait tekintve az egyszemélyes társaságot a következők jellemzik.

Egyszemélyes részvénytársaságnál nyilvánvalóan nem működik a testületi szerv, az egyedüli részvényes dönt írásban. A társaság képviselőjét, az ügyvezetést elláthatja maga a részvényes, de annak sincs akadálya, hogy ezzel más személyt bízjon meg.

Az egyszemélyes részvénytársaság nem szerezhetsz saját részvényt, ezzel ellentétes alapszabályi rendelkezés semmis. Ellenkező esetben egy olyan abszurd helyzet állhatna elő egy esetleges tőke kivonás során, hogy a részvényes úgy vonjon ki tőkét, hogy azt a társaság megveszi tőle.

A részvénytársaság és részvényese közötti szerződést írásba kell foglalni. Amennyiben elmarad az írásbeliség, a szerződés semmis.

XV. CÍM

BEFOLYÁSSZERZÉS

3:324. § [A minősített többséggel rendelkező tag többletkötelezettségei]

- (1) Ha korlátozott felelősségű társaság vagy zártkörűen működő részvénytársaság tagja – közvetlenül vagy közvetve – a szavazatok legalább háromnegyedével rendelkezik, ezen minősített többség megszerzésétől számított tizenöt napon belül köteles ezt bejegyzés és közzététel végett a nyilvántartó bíróságnak bejelenteni.**
- (2) A minősített többség megszerzésének közzétételétől számított hatvannapos jogvesztő határidőn belül a társaság bármely tagja kérheti, hogy a minősített többséggel rendelkező tag társasági részesedését vegye meg. Vételi kötelezettségének a minősített**

többséggel rendelkező tag a kérelem benyújtásakor fennálló piaci értéken, de legalább a társaság saját tőkéjéből a felajánlott részesedésre jutó résznek megfelelő értéken köteles eleget tenni.

- (3) Ha a társaság jogutód nélkül megszűnik, a ki nem elégített követelésekért a hitelező keresete alapján a minősített többséggel rendelkező tag köteles helytállni, feltéve, hogy a jogutód nélküli megszűnésre a minősített többséggel rendelkező tag hátrányos üzletpolitikája miatt került sor. Ez a rendelkezés végelszámolással történő megszűnés esetén nem alkalmazható.**

A befolyásszerzés jogintézményének rendeltetése kettős. Egyrészt a céltársaság kisebbségi helyzetben lévő tagjainak (részvényeseinek) biztosít lehetőséget, hogy a társaság feletti irányítás átvételére figyelemmel szabadon dönthessenek a társaságból való kilépésről úgy, hogy a törvény garantálja a befolyásszerző vételi kötelezettségét, és a részesedésért fizetendő minimális árat is. Másrészt a befolyásszerzés jogintézménye hitelezővédelmi szempontból is lényeges. A minősített befolyás megszerzője képessé válik a társaság tevékenységének irányítására, stratégiai döntések meghozatalára, így ha e jogával visszaélt, a hitelezőkkel szemben a társasági vagyontól ki nem elégíthető hitelezői követelésekért helytállni tartozik, ha a céget kényszerűtörlesztés vagy felszámolás útján törlik a cégjegyzékből. A befolyásszerzés lényegi szabályait a Ptk. a 2006-os Gt.-vel azonos módon határozza meg, ugyanakkor eltérések is megfigyelhetők, amelyek gyakorlati következményekkel járnak.

A Ptk. továbbra is a korlátolt felelősségű társasági és zártkörűen működő részvénytársasági forma esetében ismeri a minősített befolyásszerzés fogalmát, vagyis továbbra is eltérő szabályrendszer érvényesül a nyilvánosan működő részvénytársaságokra. E társaságokban a Tpt. rendelkezéseinek betartásával szerezhető befolyás, minősített befolyás. Utalni lehet továbbá a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről szóló 2009. évi CXXII. törvény 2014. évi módosítására is, amely sajátos kizorítási eljárást biztosít az állam, illetve állami többséggel működő társaságoknak a zártkörűen működő részvénytársaságokban.

A Ptk. a minősített befolyás fennálltát a szavazatok legalább háromnegyedéhez (75 százalékához) köti. A minősített befolyásszerzéshez fűződő szavazat mértéke közvetlenül és közvetett módon is fennállhat. A közvetett befolyás számítását a Ptk. fogalmi elemei között található [8:2. § (4) bekezdés] szabályok szerint kell elvégezni. A Ptk. nem utal arra, hogy a minősített befolyás szabályai az alapítást követően értelmezendők. Ez azonban értelemszerű, hiszen alapításkor a tagok akarategységben vannak, a jogi személy létrehozására irányuló akaratukat létesítő okiratba foglaltan rögzítik. E szándék nyilvánvalóan kiterjed annak elfogadására is, hogy a tagok milyen befolyást gyakorolnak a társaságban, egymással szemben milyen jogaik és kötelezettségeik vannak, és a társaság működését is erre tekintettel határozzák meg a létesítő okiratban. A cégjegyzék alapítás esetén is jelzi, ha többségi vagy minősített többséggel rendelkező tag van a korlátolt felelősségű társaságban, valamint a zártkörűen működő részvénytársaságban.

A Ptk. fenntartja azt a szabályt, hogy a befolyásszerzőnek kell bejelentést tennie. A Ptk. ugyanakkor immár meghatározza a bejelentés célját, amely a befolyásszerzés bejegyzése és közzététele. Ezzel gyakorlatilag felhatalmazza a befolyásszerzőt arra, hogy változásbejegyzési kérelmet nyújtson be. Ez a cégbírói gyakorlatban változást eredményez, hiszen a korábbi szabályok alapján kizárólag az érintett társaság ügyvezetése volt köteles és egyben jogosult változásbejegyzési kérelmet benyújtani, ennek keretében a minősített befolyással rendelkező személy cégjegyzékbe való bejegyzését és a korábbi

tag onnan való törlését kérni. A befolyásszerző csak nyilatkozatot, bejelentést tett. A bírói gyakorlat várhatóan a korábbi eljárási rendet is tudomásul veszi, vagyis, hogy a befolyásszerző csupán bejelentéssel él, és az érintett társaság terjeszti elő a cégjegyzéket érintő kérelmet – akár egyidejűleg, akár a befolyásszerző bejelentését követően. A befolyásszerző a bejelentést a Ct. 36. § (5) bekezdése alapján csak elektronikus úton teheti meg. Álláspontunk szerint a Ptk. szóhasználatának ellenére ezen utóbbi gyakorlat a helyes, hiszen nem lehet elfelejtkezni arról, hogy a befolyásszerzés bejegyzésével együtt törlésre is kerül cégjegyzéki adat, illetve a befolyás egyben azt is jelenti, hogy a társaság felé is bejelentés történik. Korlátolt felelősségű társaság esetében a 3:197. § (3) bekezdése alapján az ügyvezető köteles a tagjegyzéket benyújtani a cégbíróságnak. Részvénytársaság esetében pedig a részvénykönyvbe való bejegyzéssel válik jogosulttá a részvénytulajdonos a részvényesi jogok gyakorlására a társasággal szemben, vagyis a befolyását ténylegesen gyakorolni. Vagyis célszerűnek és életszerűbbnek tűnik, ha az ellenőrzött társaság jár el a cégjegyzékadatok változása érdekében a jövőben is.

A minősített befolyásszerzés cégbírósági közzétételére a változásbejegyzési eljárás folyamánként kerül sor. A gyakorlatban még mindig gondot szokott okozni, hogy mire vonatkozik a § (2) bekezdésében említett közzététel. Sok esetben úgy értelmezik, hogy ez arra utal, hogy a befolyásszerzőnek a *Cégközlönyben* közleményt kellene megjelentetnie a befolyásszerzésről, azonban nem erről van szó, hanem az (1) bekezdés szerinti cégbírósági bejegyzésről és annak közzétételéről.

A Ptk. elhagyja a 2006-os Gt.-nek a bejelentés elmulasztásának jogkövetkezményére vonatkozó kitételét, amely látszólag egy szükségtelen rendelkezés elhagyásának tűnik, vagyis, hogy mulasztás esetén törvényességi felügyeleti intézkedést alkalmaz a cégbíróság a befolyásszerzővel szemben. Ugyanakkor kétséges, hogy e kifejezett rendelkezés nélkül helye lehet-e a befolyásszerzővel szemben törvényességi felügyeleti eljárás lefolytatásának, vele szemben intézkedés alkalmazásának. A kérdésnek abban az esetben van jelentősége, ha a befolyásszerző nem működik együtt az ellenőrzött társasággal, vagy valamely okból érdekében áll, hogy elhúzódjon a bejelentés, a cégnyilvántartásba való bejegyzés. A befolyásszerzőre háruló nyilatkozattételi kötelezettséget – törvényi felhatalmazás hiányában – nem pótolhatja az ellenőrzött társaság, annak vezető tisztségviselője, illetve legfőbb szerve.

A 2006-os Gt. rendelkezése a mulasztás esetén lehetővé tette bármely befolyásszerzővel szemben, vagyis akár céggel, akár természetes személlyel szemben is felügyeleti intézkedés alkalmazását. Bár a 2006-os Gt. formálisan nem minősítette ezen esetet törvényességi felügyeleti eljárásnak, mégis a törvényességi felügyeleti eszközöket rendelte alkalmazni arra, hogy a befolyásszerző a bejelentés megtételére szorítható legyen. A jelenlegi törvényi környezetben e kiegészítő, speciális szabály már nem érvényesül. A törvényességi felügyeletre okot adó körülmények (Ct. 74. §) azonban nehézkesen vagy egyáltalán nem alkalmazhatóak a befolyásszerző cégre, így kétséges, hogy a jogi érdekét valószínűsítő ellenőrzött társaság, kisebbségi tag milyen alapon tudja cégbírósági eljárásban elérni, hogy a befolyásszerző eleget tegyen a jogszabályi kötelezettségének. Mindebből következően a minősített befolyásszerző mulasztása esetén más jogi eszközökhöz kell folyamodni, elsődlegesen peres úton lehet kikényszeríteni a szükséges jognyilatkozat megtételét, vagy perben érvényesíteni a mulasztással okozott károkra vonatkozó igényt.

A Ptk. fenntartja az ellenőrzött társaság tagjainak eladási jogára, a befolyásszerző vételi kötelezettségére vonatkozó rendelkezéseket. Nem tartalmazza ugyanakkor a 2006-os Gt. azon rendelkezését, hogy a tagok egyhangú döntéssel kizárhatják a társasági szerződésben, hogy a kisebbségben maradó tagoknak eladási joga, a befolyásszerzőnek vételi kötelezettsége legyen. Ennek azért van jelentősége, mert bár az általános

megközelítésben ez kérdés a szerződéses szabadság, a diszpozitivitás körébe eső kérdés, és a Ptk. 3:102. § (3) bekezdése alapján az egyhangú döntéshozatal követelménye e döntésre is kiterjedne, kétséges, hogy a 3:4. § (3) bekezdés b) pontja alapján a társasági szerződésben érvényesen felülírható, megszüntethető lenne-e egy ilyen, törvényben garantált kisebbségi jog. Álláspontunk szerint nem. Ennek oka az, hogy a 3:4. § (3) bekezdés b) pontban foglalt „tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti” fordulat még a 3:102. § (3) bekezdésnél is általánosabb és magasabb szintű garanciális védelmet jelent, amely kiterjed a jövőbeli kisebbség jogaira is. Jelen esetben tehát az a létesítő okiratbeli kitétel, amely védtelenné teszi a jövőben esetlegesen kisebbségben maradó tagokat a – jövőbeli – minősített befolyásszerzővel szemben, még egyhangú döntés mellett sem születhet meg érvényesen.

A minősített befolyásszerzés egyik következménye volt a 2006-os Gt.-ben, hogy a társaság hitelezőinek biztosíték követelése iránti joga keletkezett, ha a befolyásszerző tartósan hátrányos üzletpolitikát folytatott, és ezáltal az ellenőrzött társaság kötelezettségeinek teljesítését jelentősen veszélyeztette. E következményt a Ptk. már nem tartalmazza. Ennek az az oka, hogy a korábbi szabályozás már az ellenőrzött társaság működése során, a fizetéseképtelenség bekövetkezte előtt a minősített befolyásszerző korlátozott helytállási kötelezettségének áttöréseként is értelmezhető helytállási kötelezettséget rögzített úgy, hogy a hátrányos üzletpolitika folytatásának megállapítására, annak gazdasági, pénzügyi következményeinek feltárására a cégbíróság nemperes törvényességi felügyeleti eljárásban, már csak a Ct. 74. § (4) bekezdése okán sem lehetett egyébként alkalmas, vagyis a rendelkezés valós hitelezővédelmi funkciót nem tudott betölteni.

Fenntartja ugyanakkor a felszámolás és kényszertörlési eljárást követően indítható peres eljárásban megállapítható felelősségáttörést, ha a jogutód nélküli megszűnésre a befolyásszerző hátrányos üzletpolitikája miatt került sor. A végelszámolást a törvény kiveszi a rendelkezés hatálya alól, hiszen a végelszámolási eljárásban a hitelezők megfelelő eszközökkel rendelkeznek követelésük érvényesítésére, illetve a végelszámolásban a bejelentett és nyilvántartásba vett hitelezői követeléseket a társaság a cégjegyzékből való törlést megelőzően kielégíti. A hátrányos üzletpolitika meghatározását a bírói gyakorlat kimunkálta. Több eseti döntés is lefekteti a tartósan hátrányos üzletpolitika vizsgálati szempontjait. A tartósan hátrányos üzletpolitikát mindig az ellenőrzött társaság nézőpontjából kell megítélni (BH2004.1038.). A magatartásnak huzamos jellegűnek kell lennie; egyszeri magatartás, cselekvés nem valósítja meg a hátrányos üzletpolitika folytatását (BH2008.91.). „A tartósan hátrányos üzletpolitikát nem csak tevéleges magatartással, hanem az egyedüli tag részvényes saját gazdasági céljainak elérése érdekében tanúsított passzív magatartással, megfelelő intézkedések megtételének elmulasztásával is lehet folytatni” (BH2012.295.). Míg a 2006-os Gt. e per vonatkozásában külön törvényre mutatott, addig a Ptk. ezt elhagyja. Ennek oka az, hogy a Ptk. tudatosan nem utal más törvények tartalmára. Ezen utalások nélkül azonban kérdéssé válhat a külön törvényekkel való kapcsolata jelen rendelkezésnek is, hiszen a (3) bekezdés önálló tartalommal is értelmezhető. Megjegyezhető, hogy míg a vezető tisztségviselők azonos célú felelősségáttörési szabályainál [3:86. §, 3:118. §, 3:347. § (3) bekezdés] a Ptk. következetesen utal arra, hogy az igényérvényesítés alapja a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség, addig e rendelkezésnél ezt az elemet elhagyja. Kiemelhető továbbá, hogy ebben a kérdésben a Ptk. nem kívánt eltérni a korábbi szabályoktól, vagyis nem önálló pertípust kívánt szabályozni, csupán az anyagi jogi kapcsolódást biztosítja a Cstv. 63. §-ához és a Ct. 118/A. §-ához.

NEGYEDIK RÉSZ SZÖVETKEZET

XVI. CÍM ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

3:325. § [A szövetkezet fogalma és főbb tevékenységei]

- (1) A szövetkezet a tagok vagyoni hozzájárulásából álló tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok gazdasági és társadalmi szükségleteinek kielégítésére irányuló tevékenységet végző jogi személy, amelynél a tag kötelezettsége a szövetkezettel szemben vagyoni hozzájárulásának szolgáltatására és az alapszabályban meghatározott személyes közreműködésre terjed ki. A szövetkezet kötelezettségeiért a tag nem köteles helytállni.**
- (2) A szövetkezet tevékenysége értékesítésre, beszerzésre, termelésre és szolgáltatásra irányulhat.**

A Ptk. a gazdasági társasági szabályozás integrálása mellett a korábbi Sztv.-t is gyakorlatilag teljes egészében beemeli a Harmadik Könyvébe.

Ez a kodifikációs megoldás a szövetkezet esetében is szabályozásformai és szabályozástartalmi változásokat eredményezett.

A formai következmények abban ragadhatóak meg, hogy a szövetkezeti joganyag teljessége különböző jogszabályokban elhelyezett normák együtteséből áll össze. A Ptk.-n belül a szövetkezeti joganyag nem csupán a Harmadik Könyv Negyedik Részének sajátos rendelkezéseiből áll, hanem az azokat kiegészítő, illetve azok tartalmát befolyásoló általános szabályok (Első Rész) is a szövetkezeti normák részét képezik. Emellett az Sztv. első fejezete is tartalmaz néhány, a Ptk.-val együtt alkalmazandó kiegészítő általános szövetkezeti szabályt, valamint továbbra is ez a törvény ad helyet az egyes sajátos szövetkezetekre vonatkozó – kibővített tartalmú – speciális joganyagoknak is. A szövetkezet átalakulásának, egyesülésének és szétválásának a Ptk. általános és különös rendelkezései kibontó részletes rendjét az Át.-ben találjuk meg. A szövetkezet tagjai, illetve vezető tisztségviselői esetében alkalmazandó eltiltási szabályokat, e személyek bűnügyi adataihoz való hozzáférést, és a tagkizárási per sajátos jellemzőit pedig a Ct. tartalmazza. A módosult szövetkezeti szabályok kezdeti alkalmazásához végül természetesen elengedhetetlen a Ptké. ismerete.

A szövetkezeti szabályozás tartalmi módosulásaihoz kétirányú változás vezetett: egyrészt a Harmadik Könyv egészén átívelő diszpozitív szabályozási szemlélet, valamint a minden jogi személy típusra vonatkozó – alapvetően a 2006-os Gt. szabályait alapul vevő, így a korábbi Sztv.-től több esetben is eltérő – általános szabályok hoztak újat a szövetkezetek életébe. Másrészt a Ptk. a kifejezetten a szövetkezetekre vonatkozó sajátos rendelkezések némelyikén is változtatásokat eszközölt.

Az egész Harmadik Könyvön keresztül érvényesülő diszpozitivitás tehát a szövetkezet esetében is azt jelenti, hogy 3:4. § (2) bekezdése alá tartozó kérdésekben, ahol a Ptk. az eltérést nem tiltja, a szövetkezet alapítói, illetve tagjai a Ptk. rendelkezéseitől eltérhetnek, a 3:4. § (3) bekezdés b) pontjában meghatározott keretek között.

Ez az alaphelyzet egyes esetekben azt eredményezte, hogy a korábbi Sztv. rendelkezéseinek akár szó szerinti átvétele mellett is a diszpozitivitás szemüvegén át nézve a korábbi kógens rendelkezéseket, azok új értelmet nyernek, és csupán olyan

szabályokként kell őket tekinteni, mint amelyek akkor érvényesülnek, ha a szövetkezet alapítói, illetve tagjai nem kívánják azokat a maguk igényei szerint átformálni.

Más esetben a diszpozitív jelleg megkövetelte a korábbi rendelkezés átfogalmazását annak érdekében, hogy az önmagában érvényesülhessen arra az esetre, ha a szövetkezet tagjai nem kívánnak attól eltérni. Ezekben az esetekben leginkább azt figyelhetjük meg, hogy a jogalkotó elhagyta a korábban hatályos szabályozás azon elemeit, amelyek az alapszabály eltérő szabályozásának lehetőségére utaltak.

A szövetkezet sajátossága a gazdasági társaságokhoz képest a tagok közötti gazdasági, szociális, és kulturális együttműködés, mely sokfélesége és személyes jellege folytán a tagok minél nagyobb döntési szabadságát biztosító diszpozitív szabályozási környezetben tud még jobban kiteljesedni.

A szövetkezet olyan gazdálkodó szervezet, melynek jellege kettős: egyrészt a szövetkezet a többi gazdálkodó szervezethez hasonlóan alapvetően profitorientált tevékenységet végez, a gazdasági életben versenyezve igyekszik helytállni. Azonban másrészt ez a kifelé irányuló tevékenység végső soron a tagok gyarapítását szolgálja, azon személyekét, akiknek az összefogása létrehozta a szövetkezetet, és akik a szövetkezet működtetésében is aktívan részt vesznek. A szövetkezetnek nem az a célja, hogy tagjait minél nagyobb profithoz juttassa, hanem az, hogy a tagok gazdasági, kulturális, szociális, oktatási stb., területen felmerülő igényeit kielégítse, a tagok gazdasági és társadalmi boldogulását elősegítse.

A szövetkezet törvényi fogalmi meghatározásában több szövetkezeti alapelv is megjelenik: az önkéntes és nyitott tagság elve, a változó tőke (és ebből következőleg a változó tagság elve), a tagok közötti együttműködés elvéből következő, a tagok gazdasági és társadalmi szükségletei kielégítésének célja, valamint a személyes közreműködés kiemelésével a tagoknak a szövetkezeti közösségért való felelősségének elve.

A szövetkezet lehetséges tevékenységeit a definíció értelemszerűen – a diszpozitivitásból is fakadóan – nem taxatív, hanem példalózó jelleggel sorolja fel (erre utal egyébként a paragrafuscím is – „A szövetkezet [...] főbb tevékenységei”). Ezzel is összefüggésben a Ptk. – eltérően a korábbi Sztv. 68–69. §-ától – nem sorolja fel példalózó jelleggel a szövetkezet lehetséges főtevékenységeit sem, valamint a gazdálkodás szabadsága jegyében azt a korlátozást sem tartja fenn, hogy a szövetkezet csak olyan gazdasági társaság tagja lehet, melyben a felelőssége nem haladja meg a vagyoni hozzájárulás összegét.

A Ptk.-nak – a gazdasági társaságokhoz hasonlóan – a szövetkezet esetében is az általános szabályok megfogalmazása volt a célja. Ezért egyrészt nem kerültek át a Ptk.-ba a korábbi Sztv.-ben helyet kapó szociális szövetkezet (iskolaszövetkezet, foglalkoztatási szövetkezet) külön szabályai, hanem azok továbbra is az Sztv.-ben szerepelnek, az időközi jogszabályi változásokhoz és szakmai igényekhez igazodó módosításokkal. Másrészt a Ptk. – eltérően a korábbi Sztv.-től – nem utal arra, hogy egyes sajátos szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseket más jogszabályok tartalmazzák. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az egyes meghatározott szövetkezeti fajtákra vonatkozó törvények ne térhetnének el a Ptk.-ban foglalt rendelkezésektől, hanem csupán azt, hogy erre a Ptk. feleslegesen nem utal. Ez a szabályozási technika a Ptk. egészében érvényesül, ugyanis a Ptk. megalkotása során a jogalkotó kifejezetten szem előtt kívánta tartani azt az alaptételt, hogy a törvények egyenrangúak, vagyis egy törvény egy másik törvénytől akkor is eltérhet, ha az alaprendelkezést adó törvény erre kifejezetten nem ad lehetőséget. Ez azt is jelenti, hogy az egyes speciális szövetkezeteket szabályozó törvények feladata meghatározni a különös rezsimeket a Ptk.-ban foglalt általános szabályokhoz fűződő viszonyát.

3:326. § [A szövetkezet tagságával kapcsolatos általános rendelkezések]

- (1) A szövetkezet nem természetes személy tagjainak száma nem haladhatja meg a taglétszám húsz százalékát; a szövetkezetnek a szövetkezeti formában működő jogi személy tagjait a nem természetes személy tagok számítása során figyelmen kívül kell hagyni.**
- (2) A szövetkezet személyes közreműködést nem vállaló tagjainak száma nem haladhatja meg a taglétszám negyedét.**
- (3) A szövetkezet egyes tagjainak vagyoni hozzájárulása nem haladhatja meg a tőke tizenöt százalékát; a nem természetes személy tagok vagyoni hozzájárulásának összege nem haladhatja meg a tőke harmadát.**
- (4) Nem lehet a tagokat nyilvános felhívás útján gyűjteni.**

A Ptk. a korábbi Sztv.-hez képest is új, illetve módosított előírásokkal biztosítja a szövetkezeti tagság kiegyensúlyozását. A Ptk. – a korábbi szabályozást némileg tágítva – meghatározza a nem természetes személy tagok maximális számarányát (20%), új előírásként e személyek tőkerészesedésének felső határát (a tőke harmada), a személyes közreműködést nem vállaló tagok maximális számarányát (25%), és ugyancsak új szabályként az egy tag által birtokolható maximális tőkenagyság felső határát (a tőke 15%-a). Ez utóbbi szabályokra tekintettel szükségtelessé válik a korábbi Sztv. azon rendelkezése, mely meghatározta a személyes közreműködést nem vállaló tagok által összesen birtokolható tőkenagyságot [60. § (3) bekezdés], ezért ezt az előírást a Ptk. nem vitte tovább.

A Ptk. e rendelkezéseiből látszik, hogy a törvény a hagyományos szövetkezeti jelleg erősítése érdekében olyan tagsági szerkezetet preferál, melyben a természetes személy tagok többségben vannak.

A Ptk. 3:326. § (1) bekezdése a tagság összetétele kapcsán a jogi személy tagok számarányára 20%-os korlátot állít fel. A korábbi Sztv.-hez képest újnak minősülő rendelkezés alapján a szövetkezeti formában működő jogi személy tagokat a nem természetes személy tagok számítása során figyelmen kívül kell hagyni, ami a gyakorlat nyelvére lefordítva azt jelenti, hogy a jogi személy tagok számába a szövetkezeti formában működő tagok nem számítanak bele.

Vagyis a szövetkezeti formában működő tagokon kívüli tagság számát 100%-nak alapul véve, ezen a „maradék” tagságon belül kell teljesülnie a jogi személyek 20%-os maximális számarányának, vagyis a nem szövetkezeti formában működő tagok 80%-ának természetes személynek kell lennie, és 20%-ban lehetnek tagok a nem szövetkezeti jogi személyek.

A rendelkezés ezzel a szövetkezetek esetében is eleget tesz a jogi személyek részvételére vonatkozó jogalkalmazói igénynek, egyben figyelemmel van a szövetkezeti jellegre is. A jogi személyek részvétele a szövetkezet életében elsődlegesen befektetési, tőkeerősítési célzatú, ugyanakkor a szövetkezetek részvétele más szövetkezetben nem tőkésítési, hanem kooperációs alapú, így annak érdekében, hogy a befektetői tagi lehetőség kiaknázható legyen szövetkezeti taggal rendelkező szövetkezetek esetében is, a tagsági arányok számításába nem vonja be a szövetkezeti tagokat az előírás.

A Ptk. mellett az Sztv. 2. §-a – megőrizve a korábbi Sztv. hasonló rendelkezését – lehetővé teszi azt a formációt is, amelyben egy szövetkezetet kizárólag szövetkezetek alapítanak. Így csak abban az esetben lehetnek egy szövetkezetnek 100%-ban jogi személyek a tagjai, ha azok mind szövetkezetek.

A 3:326. § (3) bekezdés szerint a nem természetes személy tagok vagyoni hozzájárulásának összege nem haladhatja meg a tőke harmadát. Ugyanakkor figyelemmel

arra a fentiekben kifejtett lehetőségre, hogy a Ptk. alapján a szövetkezeti tagok nem számítanak bele a jogi személy tagok közé, továbbá figyelemmel az Sztv. szerinti, kizárólag szövetkezetek részvételével alapítható szövetkezeti formára, ezzel összhangban a nem természetes személy tagok vagyoni hozzájárulása összegének számítása során a szövetkezeteket ugyancsak figyelmen kívül kell hagyni. Az ezzel ellenkező értelmezés ugyanis arra vezetne, hogy annak ellenére, hogy a Ptk. alapján a tagsági arány tekintetében a szövetkezeti tagok nem számítanak jogi személynek, valamint hogy az Sztv. alapján kizárólag szövetkezetek tagságával is alapítható szövetkezet, a jogi személyek vagyoni hozzájárulásának arányára vonatkozó szabály miatt mégsem volna lehetséges bármekkora arányban szövetkezetek részvétele a szövetkezeti tagságban.

A személyes közreműködést nem vállaló tagok – a korábbi Sztv. szóhasználatában: befektető tagok – kapcsán a Ptk. a korábban hatályos szabályozásra épít, mely 2006 óta általános jelleggel – a Ptk.-hoz képest korlátozottabb mértékben (tagok 10%-a) – lehetővé tette a személyes közreműködés vállalása nélküli tagságot [korábbi Sztv. 60. § (3) bekezdés].

Már az Sztv. előtt is, és azt követően is egyértelmű igényként jelentkezett a szövetkezetek tőkésítésének elősegítése érdekében az, hogy a szövetkezetnek lehessenek olyan tagjai, akik ugyan személyes közreműködést nem, azonban vagyoni hozzájárulást tudnak és akarnak vállalni, ily módon némileg ellensúlyozva a változó tőke elve alapján egyébként nem feltétlenül stabil tőkével rendelkező szövetkezetek működését. Ez is az indoka annak, hogy e tagság lehetőségét a Ptk. is fenntartja, sőt a lehetséges arányt kismértékben növeli is.

A Ptk. ugyanakkor továbbra is a személyes közreműködést vállaló tagságot preferálja azzal, hogy megszabja a személyes közreműködést nem vállaló tagok felső határát (a tagság legfeljebb 25%-a), továbbá új szabályként az egy tag által birtokolható maximális tőkenagyságot (15%).

A Ptk. hatálybalépésekor már működő szövetkezet esetében indokolt volt a már megszerzett részesedések tiszteletben tartása, valamint a szövetkezet likviditási stabilitásának megőrzése, ezért a Ptké. nem kötelezi e szövetkezeteket és tagjait arra, hogy esetleg megszabadulni kényszerüljenek a részesedésüktől. Indokolt ugyanakkor elzárni az utat a Ptk. előírásától való további eltérés elől, ezért a Ptké. kimondja, hogy a Ptk. rendelkezéseivel összhangban álló továbbműködés időpontját követően a szövetkezet tagsága, illetve a tagok vagyoni hozzájárulása nem változtatható meg úgy, hogy a tagok számának, illetve vagyoni hozzájárulásának aránya a Ptk. 3:326. §-ában foglaltaktól – a változást megelőző állapothoz képest – nagyobb arányban térjen el (Ptké. 20. §).

Fontos rámutatni arra, hogy a tagság összetételének szabályozása a szövetkezet jellegadó tulajdonságait határozza meg, ezért a jelen §-ban foglalt rendelkezések nem tartoznak a szerződéses szabadság körébe [nem minősülnek a 3:4. § (2) bekezdés szerinti szabályozási kérdéseknek], vagyis a fent ismertetett arányoktól, rendelkezésektől a szövetkezet alapszabálya nem térhet el.

3:327. § *[A szövetkezet működésével kapcsolatos általános rendelkezések]*

- (1) Ha valamely tevékenység folytatását jogszabály hatósági engedélyhez köti, a szövetkezet e tevékenységét az engedély birtokában kezdheti meg, illetve végezheti.**
- (2) Képesítéshez kötött tevékenységet szövetkezet akkor folytathat, ha e tevékenységben személyesen közreműködő tagjai, munkavállalói, illetve a szövetkezettel kötött tartós polgári jogi szerződés alapján a szövetkezet javára tevékenykedők között legalább**

egy olyan személy van, aki a jogszabályban foglalt képesítési követelményeknek megfelel.

A hatósági engedély-köteles tevékenység esetében az engedély beszerzésének kötelezettségére a Ptk. – megegyezően a korábbi Sztv. 15. § (5) és (6) bekezdésével, valamint a Ptk. gazdasági társaságokra vonatkozó rendelkezéseivel (3:97. §) – továbbra is felhívja a figyelmet. E szabálynak normatív tartalma tulajdonképpen nincsen, hiszen a tevékenységi engedély fogalmilag olyan hatósági aktus, mely egy tevékenység megkezdéséhez szükséges. A rendelkezés átmentését feltehetőleg a társaság alapítása körében felmerülő általános rendelkezések teljes körű megtartásának szándéka vezérelte.

Ennél több normatív tartalom kapcsolódik ahhoz a rendelkezéshez, hogy a szövetkezet milyen módon folytathat képesítéshez kötött tevékenységet (hasonló szabályként a gazdasági társaságok általános rendelkezéséhez a 3:97. §-ban). Ugyanakkor indokolt jelezni, hogy ez – ugyancsak a korábbi Sztv.-ből átemelt – rendelkezés olyan generális szabály, mely arra az esetre rendezi a kérdést, ha arról az adott, képesítéshez kötött tevékenység végzésének feltételeit tartalmazó speciális jogszabály nem rendelkezik ettől eltérően.

3:328. § [A jognyilatkozatok megtétele]

- (1) A szövetkezettel kapcsolatos jognyilatkozatokat írásban kell megtenni. Ezt a rendelkezést megfelelően alkalmazni kell a szövetkezet határozatára, valamint a jognyilatkozat és a határozat címzettel való közlésére.**
- (2) Ha a szövetkezettel kapcsolatos jognyilatkozat megtétele vagy cselekmény elvégzése kötelező, e kötelezettséget késedelem nélkül kell teljesíteni.**
- (3) Ha az írásbeli jognyilatkozatot postán küldik el, azt az ellenkező bizonyításáig a tértivevényen feltüntetett átvételi időpontban, ajánlott küldemény esetén a feladástól számított ötödik munkanapon a belföldi címzetthez megérkezettnek kell tekinteni.**
- (4) A szövetkezettel kapcsolatos jognyilatkozat akkor tehető meg vagy közölhető elektronikus hírközlő eszközök útján, ha ezt az alapszabály lehetővé teszi, és meghatározza ennek feltételeit és módját.**

A szövetkezettel kapcsolatos jognyilatkozatok megtételének módja is nagyrészt ismerős a korábbi Sztv.-ből (9. §), illetve a gazdasági társaságok általános szabályaiból (3:91. §). A korábbi Sztv.-hez képest csupán annyi az eltérés, hogy a rendelkezés az írásbeliséget teszi kötelezővé és nem utal az „egyéb bizonyítható módon” történő közlési módra (mely tulajdonképpen az írásbeliség, illetve az elektronikus hírközlő eszköz útján történő közlési mód lehetővé tétele mellett szükségtelen is). A rendelkezés a tértivevényes közlési mód esetén meghatározza azt, hogy mely időpont minősül a jognyilatkozat megérkezésének, mely a 6:10. § alapján a Harmadik Könyvre is alkalmazandó 6:5. § (2) bekezdése szerint a jognyilatkozat hatályosulásának a feltétele, míg ajánlott küldemény esetében tulajdonképpen egy kézbesítési vélelmet állít fel. Mindkét esetben lehetőség van azonban arra, hogy az ettől eltérő megérkezési időpont (vagy a közlés meg nem történte) bizonyítást nyerjen.

3:329. § [A szövetkezet nyilvántartásba vétele]

- (1) A szövetkezet alapítását az alapszabály közjegyzői okiratba foglalásától vagy ügyvédi vagy kamarai jogtanácsosi ellenjegyzésétől számított harminc napon belül be kell**

jelenteni a nyilvántartó bíróságnak. Ha a szövetkezet alapítása hatósági engedélyhez kötött, a bejelentést a véglegessé vált engedély kézhezvételétől számított tizenöt napon belül kell teljesíteni.

- (2) **A szövetkezet esetében az előtársaságra vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.**
- (3)

A szövetkezet cégnyilvántartásba vételére vonatkozó határidő az okirat ellenjegyzésétől vagy közokiratba foglalásától számítandó. Ez a megfogalmazás pontosítja a korábbi Sztv. azon rendelkezését, mely – bár ugyanúgy előírta az alapszabály ellenjegyzését [korábbi Sztv. 13. § (2) bekezdés] –, a bejegyzési kérelem benyújtási határidejét nem az ellenjegyzéstől, hanem az alapszabály elfogadásától számította [korábbi Sztv. 15. § (1) bekezdés].

Új szabályként jelentkezik az az előírás, hogy alapítási engedély esetében mikor kell a bejegyzési kérelmet benyújtani, ezt az esetkört ugyanis a korábbi Sztv. nem rendezte.

A jogi személy általános szabályai szerint a bejegyzési kérelmet a szövetkezet képviselőjére jogosult személy nyújthatja be, mely kötelezettsége kapcsán őt az alapítók felé szigorú felelősség terheli (3:12. §). A szövetkezet képviselője az alapszabályban megjelölt vezető tisztségviselő, vagyis az igazgatóság tagja vagy az igazgató elnök (3:29. §, 3:343. §, 3:345. §).

Azzal, hogy a szövetkezetre az előtársaságra vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kell, a korábbi Sztv.-nél [korábbi Sztv. 15. § (4) bekezdés és 16. §] részletesebben rendeződnek az előtársasági szakaszban álló szövetkezet jogviszonyai. A gazdasági társaságok általános szabályai közötti előtársasági rendelkezések (3:101. §) értelmében az előtársasági szakasz az alapszabályellenjegyzésétől kezdődően áll fenn a cégbejegyzésig vagy annak jogerős elutasításáig. Az üzletszerű tevékenység a bejegyzési kérelem benyújtását követően kezdhető meg, a szövetkezet iratain az előtársasági jelleget fel kell tüntetni. A szövetkezet alapvetően úgy működhet, mintha már bejegyezték volna, de a bejegyzés teljesíthetősége érdekében ebben a létszakaszban bizonyos korlátozások érvényesülnek (tagság rögzített szerkezete, alapszabály és a szövetkezet változatlansága). Ha a bejegyzésre végül nem kerül sor, a vezető tisztségviselőknek gondoskodniuk kell a szövetkezet működésének megszüntetéséről. E körben a korábban vállalt kötelezettségeket a szövetkezet részére rendelkezésre bocsátott vagyonból, ennek elégtelensége esetén az alapítók egyetemleges (de a vállalt vagyoni hozzájárulás mértékéhez igazodó) felelőssége alapján, ezt követően pedig a vezető tisztségviselők egyetemleges és korlátlan felelőssége alapján kell teljesíteni.

3:330. § [A választottbírósági út igénybevétele]

- (1) **Szövetkezeti jogvitára az alapszabályban vagy a jogvitában érintett személyek megállapodásában választottbírósági eljárás köthető ki.**
- (2) **Szövetkezeti jogvitának minősül**
- a) **a szövetkezet és a tagja vagy volt tagja közti, a szövetkezeti tagsági jogviszonyból eredő jogvita, ideértve a szövetkezeti szervek által hozott határozatok bírósági felülvizsgálatának kezdeményezését;**
- b) **a tagok egymás közötti jogviszonyában az alapszabállyal kapcsolatban vagy a szövetkezet működésével összefüggésben keletkezett jogvita; és**

- c) a szövetkezet és a vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag közötti, a vezető tisztségviselői vagy a felügyelőbizottsági tagsági jogviszonyból eredő jogvita.**

A korábbi Sztv. 19. §-ához hasonlóan a Ptk. is meghatározza azon tárgyköröket, melyek olyan szövetkezeti jogvitának minősülnek, melyek választottbíróság elé vihetők. E körbe tartozik a szövetkezet és a tagja (volt tagja) közti vita, valamint a tagok egymás közti vitája. A szövetkezet és a tag közti jogvita esetében a Ptk. pontosítja, hogy idetartozik a szövetkezeti szervek határozata bírósági felülvizsgálatának kezdeményezése is (a gazdasági társaságok esetében ez a 2006-os Gt. alapján eddig is így volt).

A rendelkezés emellett nemcsak az alapszabály, hanem a tagok külön megállapodása alapján is kiköthetővé teszi a választottbíróságot, szemben a korábbi Sztv.-vel, mely ezt csak a tagok egymás közti jogvitájában biztosította, akkor, ha legalább az egyik fél gazdasági társaság volt.

3:331. § [A szövetkezet létesítő okirata]

- (1) A szövetkezet létesítő okirata az alapszabály. Az alapszabály elfogadásához legalább hét személy egybehangzó akaratnyilatkozata szükséges.**
- (2) Az elfogadott alapszabályt minden alapító tagnak alá kell írnia. Az alapszabályt a tag helyett közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt meghatalmazással rendelkező képviselője is aláírhatja.**
- (3) Az alapszabályt közjegyzői okiratba, ügyvéd vagy valamelyik alapító kamarai jogtanácsosa által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni. Ezt a szabályt kell alkalmazni az alapszabály módosítása vagy a jegyzőkönyvbe foglalt alapszabálymódosítás esetén is azzal, hogy azt a tag kamarai jogtanácsosa vagy a szövetkezet kamarai jogtanácsosa is ellenjegyezheti.**
- (4) A jogi személy létesítő okiratának általánosan kötelező tartalmi elemein túl a szövetkezet alapszabályában meg kell határozni**
  - a) a vagyoni hozzájárulás azon mértékét, amelynek teljesítése minden tag számára kötelező;**
  - b) a tag személyes közreműködésének lehetséges módjait;**
  - c) a szövetkezet és a tag gazdasági együttműködésének meghatározását;**
  - d) a közösségi alapra vonatkozó szabályokat;**
  - e) a természetes személy tagok, valamint hozzátartozóik számára nyújtandó szolgáltatások formáit, odaitélésének feltételeit, eljárási rendjét;**
  - f) a szövetkezet szerveit és azok hatáskörét;**
  - g) a tagokra és tisztségviselőkre vonatkozó kizáró és összeférhetlenségi okokat; és**
  - h) a közgyűlés összehívásának módját, a szavazati jog gyakorlásának feltételeit és módját.**
- (5) A jogi személy létesítő okiratának általánosan kötelező tartalmi elemei közül a tag által a szövetkezet részére teljesítendő vagyoni hozzájárulás mértékét a szövetkezet létesítésekor kell az alapszabályban meghatározni.**

A jogi személy létesítő okiratának minimális tartalma, így a szövetkezeti alapszabály kötelező elemei is olyanoknak tekintendők, melyek a szövetkezet alapvető jellegadó vonásait, szerkezetét és működését rögzítik, az adott jogi személyt statuálják. Ezt támasztja alá a 3:4. § (4) bekezdése is, mely a jogi személy nyilvántartásba vételét a jogi személy típusának megfelelő létesítő okiratra utalással szabályozza. Ezért ezek a rendelkezések

nem tartoznak a diszpozitív szabályozási körbe, hanem mint státuszrendelkezések, eltérést nem engedőnek minősülnek mind a létesítő okirat elfogadásának alakiságai, mind tartalmi elemei tekintetében.

A szövetkezet létesítő okirata az alapszabály. A szövetkezet alapszabályában is fel kell tüntetni az általános szabályok közt felsorolt elemeket (3:5. §). Ezek mellé kell felvenni a szövetkezet sajátosságait adó egyes különös előírásokat. A tagok vagyoni hozzájárulásának értéke különböző lehet a szövetkezetben, ugyanakkor a tőkevédelem és a minimális hozzájárulással a tagok között kialakuló alapvető egyenlőség megteremtése érdekében a szövetkezetnek meg kell határoznia, hogy mekkora a tagság létesítéséhez szükséges vagyoni hozzájárulás minimális értéke. Ugyanakkor mivel a szövetkezet működése során a tagok kilépése illetve új tagok felvétele folytán a szövetkezet tőkéje folyamatosan változhat (a szövetkezet egyik jellegadó tulajdonsága a változó tőke), ezért azt, hogy a tagok pontosan mekkora vagyoni hozzájárulást teljesítettek, a szövetkezet működése során bekövetkező tagváltáskor nem kell az alapszabályban feltüntetni, hanem ennek csak egyszer, a szövetkezet alapításakor, a szövetkezet induló tőkéjének a meghatározásakor kell eleget tenni [3:331. § (5) bekezdés]. A szövetkezet e változó tőkéjére tekintettel tartalmaz a Ct. is olyan – a többi társaságtól eltérő – szabályt, hogy a szövetkezetnek a tőkenagyságot évente csak egyszer kell cégbírósághoz bejelentenie [Ct. 24. § (4) bekezdés].

A szövetkezet és a tagok együttműködését, valamint a szövetkezet által a tagok részére teljesítendő szolgáltatások kialakításának rendszerét is alapvető fogalmi ismérvvé és érvényesítendő elemmé teszi a Ptk. azáltal is, hogy az alapszabály kötelezően meghatározandó pontjává teszi a természetes személy tagok, valamint hozzátartozóik számára nyújtandó szolgáltatások formáira, odaítélésének feltételeire, eljárási rendjére, az ezen szolgáltatások anyagi forrását képező közösségi alapra vonatkozó szabályokat, a szövetkezet és a tag gazdasági együttműködésének meghatározását és a tag személyes közreműködésének lehetséges módjait [3:331. § (4) bekezdés]. Emellett a szövetkezet meghatározhatja azt, hogy milyen esetekben tartja eleve kizártnak a tagság létesítését, illetve e körben milyen összeférhetlenségi követelményeknek kell a tagoknak megfelelnie.

Az alapszabályban kell szabályozni a szövetkezet szerveit és azok működését meghatározó rendelkezéseket (szövetkezet szervei, közgyűlés működése, vezető tisztségviselőre vonatkozó szabályok).

A korábbi szabályokkal összhangban az alapszabályban továbbra is csak az első vezető tisztségviselő és – ilyen szerv létrehozása esetén – az első felügyelőbizottsági tagok személyének a feltüntetése kötelező [3:5. § f) pont és 3:26. § (4) bekezdés]. Ezen adatok változását a szövetkezet működése során az ún. egységes szerkezetű létesítő okiratban kell a cégbírósághoz benyújtani (Ct. 51. §).

A szövetkezet tagjai közül is csak az alapító tagok megjelölését kell az alapszabálynak tartalmaznia, a későbbi tagváltások esetén erre nincs szükség (ezzel összhangban a szövetkezeti tagok személye nem is cégadat).

Mindehhez hozzá kell tenni, hogy a cégbejegyzéshez szükséges, a Ct. által előírt további adatokat nem szükséges az alapszabályban meghatározni (pl. főtevékenységen kívüli egyéb tevékenységi körök, e-mail-cím, bankszámlaszám stb.), hanem azokat elegendő a cégbejegyzési kérelemben feltüntetni.

A Ptk. csak az alapszabály minimális (de egyúttal kötelező) tartalmi elemeit határozza meg, ugyanakkor ez természetesen nem akadályozza annak, hogy a létesítő okirat ezenfelül a szövetkezeti tagokkal vagy a szövetkezet működésével összefüggő

egyéb rendelkezéseket is tartalmazzon, különös tekintettel arra, hogy a diszpozitivitás által erre még a korábbinál is jóval nagyobb tér nyílik.

A korábbi szabályozással egyezően a szövetkezet alapításához minimálisan hét tag szükséges. Ugyanakkor a tagság számát és összetételét a tagságra vonatkozó rendelkezések figyelembevételével kell kialakítani (3:326. §).

Új rendelkezésként jelenik meg az alapítás körében, hogy az alapszabályt nemcsak személyesen, hanem képviselő útján is alá lehet írni [3:331. § (2) bekezdés].

Az alapszabály közjegyzői okiratba foglalása, illetve ügyvédi (kamarai jogtanácsosi) ellenjegyzése biztosítja a létesítő okirat, a létesítés jogszerűségét.

A Ptk. hatálybalépésével összefüggő, a már működő jogi személyre vonatkozó rendelkezések körében a Ptké. jogi személyekre vonatkozó része a jogi személy feladatává teszi annak vizsgálatát, hogy az megfelel-e a Ptk.-nak. A jogalkotó nem kívánta a cégeket felesleges adminisztratív teherrel sújtani, ezért a Ptké. úgy rendelkezik, hogy a létesítő okirat egyébként is tervbe vett, a Ptk. hatálybalépését követő első módosításával egyidejűleg köteles a jogi személy a vizsgálatot és a Ptk. alapján szükséges módosításokat a létesítő okiratban elvégezni.

A szövetkezetek terheinek a csökkentése érdekében a Ptké. értelmében az alapszabályt nem kell módosítani, ha annak módosítása csak abból az okból volna szükséges, hogy az alapszabály – általános hivatkozásként – a korábbi Sztv. rendelkezéseire utal, vagy egyéb, szervezeti elnevezése már nem felelne meg a Ptk.-nak [szövetkezet egyszemélyi vezetése és a részjegy elnevezés – Ptké. 18. § (3) bekezdés].

Arra az esetre, ha a szövetkezet időközben nem tervezte volna a létesítő okirat módosítását, a Ptké. egy véghatáridőt (2015. június 15.) is megállapít, mely időpontot követően az adott szövetkezetnek már a Ptk.-t kell a működése során alkalmaznia és alapszabálya sem ütközhet a Ptk.-val (Ptké. 18. §). Ez azt jelenti, hogy a Ptk.-val összhangban nem álló alapszabállyal rendelkező szövetkezetnek e végső időpontig el kellett végeznie a létesítő okirat áttekintését és a Ptk.-val való összhangba hozását.

A fentiek alapján a szövetkezetekre a Ptk. rendelkezéseit a Ptk. rendelkezéseivel összhangban álló továbbműködéséről való döntéstől, illetve az ezzel összefüggő alapszabály-módosítástól, azonban legkésőbb 2015. június 15-étől kell alkalmazni.

3:332. § [A tagok vagyoni hozzájárulása]

- (1) Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként követelés is szolgáltatható, ha azt az adós elismerte, vagy az jogerős bírósági határozaton alapul. A tag munkavégzésre, személyes közreműködésre vagy szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalása nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként nem vehető figyelembe.**
- (2) Minden tag köteles a nyilvántartásba-vételi kérelem benyújtásáig a pénzbeli vagyoni hozzájárulásának legalább harminc százalékát, valamint a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásának egészét szolgáltatni. A szövetkezet működésében személyes közreműködést nem vállaló tag a vagyoni hozzájárulásának egészét köteles a nyilvántartásbavételi kérelem benyújtásáig szolgáltatni.**
- (3) A nyilvántartásba-vételi kérelem benyújtásáig nem szolgáltatott pénzbeli vagyoni hozzájárulásokat a tag a szövetkezet bejegyzésétől számított egy éven belül köteles szolgáltatni.**

(4) A tag a tagsági jogviszonyon alapuló jogokból és kötelezettségekből álló szövetkezeti részesedését vagy annak egy hányadát a szövetkezet más tagjára vagy a szövetkezetbe tagként belépni kívánó személyre átruházhatja. Az átruházó szerződést írásba kell foglalni.

A jogi személy általános szabályai szerint a vagyoni hozzájárulás pénzbeli hozzájárulásból és nem pénzbeli hozzájárulásból (apport) állhat. A jogi személyek általános szabálya alapján apportként dolog tulajdonjoga vagy vagyoni értékű jog ruházható át a jogi személyre [3:10. § (2) bekezdés]. Az apport körét a szövetkezeti szabályozás (hasonlóan a gazdasági társaságokhoz – 3:99. §) kibővíti, és lehetővé teszi az adós által elismert vagy jogerős bírósági határozaton alapuló követelés szolgáltatását is. A tag személyes vállalása azonban nem tartozhat ebbe a körbe.

Az apport túlértékelésének tilalma az általános szabályok között kapott helyet [3:10. § (3) bekezdés, korábbi Sztv. 49. § (4) bekezdés].

A korábbi Sztv.-vel gyakorlatilag egyező a pénzbeli és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás szolgáltatása idejének és módjának előírása. A korábbi Sztv. a befizetést, illetve a teljesítést az alapítástól (az alapszabály aláírásától) számított nyolc napon belülre írta elő, ugyanakkor azt is egyértelművé tette, hogy a pénzbeli vagyoni hozzájárulás 30%-ának, illetve az apport teljes teljesítésének a cégbejegyzésig meg kellett történnie [korábbi Sztv. 15. § (2) bekezdés, és 50. § (2) bekezdés]. Tartalmilag ugyanezt biztosítja a Ptk. is, mivel a befizetési, teljesítési kötelezettséget a cégbejegyzési kérelem benyújtásáig írja elő. Ennek igazolását a Ct. is előírja a cégbejegyzés során [Ct. 1. számú melléklet II/ 3. pont c) pont].

Az alapításkor (belépéskor) nem teljesített pénzfizetés fennmaradó részét a cégbejegyzéstől (tagfelvételtől) számított egy éven belül kell szolgáltatni. Aki a szövetkezetben nem vállal személyes közreműködést, hanem csak a tőkét szolgáltatja, annak a teljes összeget a bejegyzésig (belépéskor) teljesítenie kell [mindehhez lásd még a 3:354. § (3) bekezdést is].

A vagyoni hozzájárulás teljesítésének módja, aránya, határideje a szövetkezet alapításához, illetve a tagsági jogviszony keletkezéséhez kötődik, ezért e rendelkezések is kívül esnek a 3:4. § (2) bekezdésében megfogalmazott szabályozási körön, és mint ilyenek, eltérést nem engedő szabályokként kezelendők.

A szövetkezeti jogviszonyból származó jogok és kötelezettségek jogi egysége a szövetkezeti részesedés. E részesedés a szövetkezet másik tagjára vagy belépő tagra ruházható át [lásd még 3:354. § (4) bekezdés].

A „szövetkezeti részesedés” fogalmát a Ptk. vezeti be. Ennek indoka a következő.

A korábbi Sztv. előírásai alapján úgy tűnhetett, mintha a részjegy értékpapír lett volna: a korábbi Sztv. szerint a részjegynek „névértéke” volt, a részjegyet „jegyezni” lehetett, a részjegy mint okirat adásvétel tárgya lehetett. A részjegy ugyanakkor nem volt több, mint a szövetkezeti vagyoni hozzájárulásról kiállított igazolás.

Ezt a jogi szempontból nehezen értelmezhető szabályozást tisztítja meg, és tereli helyes mederbe a Ptk., amikor a jogi személyekre vonatkozó általános rendelkezések között kifejezetten kimondja, hogy a részvénytársaság kivételével tagsági jogokról nem lehet értékpapírt kibocsátani (3:11. §). A szövetkezet részére a tag által teljesítendő vagyoni hozzájárulással összefüggésben a Ptk. nem nevesíti az erről kiállított okiratot, vagyis nem a részjegyre mint okiratra fűzi fel a szabályozást, hanem az e mögött húzódoó tényleges jogi tartalmat megragadva a vagyoni hozzájárulás, illetve a tagsági jogok és kötelezettségek összességéből álló szövetkezeti részesedés fogalmaival helyettesíti a korábban a részjegyhez kötött normákat.

A Ptk. tehát fogalmi tisztázást végez, anélkül, hogy a fogalmak által lefedett jogviszonyok tartalmát módosítaná. A Ptk. alapján így a taggá váláshoz ugyanúgy köteles a tag vagyoni hozzájárulást teljesíteni a szövetkezet részére, valamint továbbra is lehetőség van a szövetkezeti részesedés egészének vagy részének a más szövetkezeti tagra vagy a szövetkezetbe tagként belépő személyre való átruházására.

Utalni lehet arra, hogy a Ptk.-val összefüggésben elvégzett törvénymódosítások kivezték a jogrendszerből a részjegy fogalmát, ugyanakkor a korábban „részjegy” kifejezést alkalmazó rendelkezések tartalmilag nem módosultak, hanem csupán a „részjegy” helyébe a „vagyoni hozzájárulás”, illetve „szövetkezeti részesedés” fogalma lépett (attól függően, hogy melyik fogalom volt az adott tárgykörben a megfelelőbb). Itt jelzendő, hogy az azt kimondó szabály, hogy a szövetkezeti részesedés nem vonható bírósági végrehajtás alá [korábbi Sztv. 51. § (1) bekezdés], a felesleges duplikáció elkerülése érdekében a Ptk.-ba külön már nem került bele, hanem azt a továbbiakban már csak a Vht. 94. § a) pontja tartalmazza.

De nemcsak a tartalmi változatlanóság, hanem még az elnevezés jogi szinten történő módosulása sem kényszeríti a szövetkezeteket jelentős lépések megtételére. Ugyanis a Ptk. Harmadik Könyvének diszpozitív alapállásából, valamint erre vonatkozó kifejezett tiltó szabály hiányából az is következik, hogy a szövetkezetek a tagsági jogviszony igazolására kiállított, illetve a vállalt vagy teljesített vagyoni hozzájárulásról szóló okiratot továbbra is nevezhetik részjegyeknek.

Ezt a Ptké. 18. § (3) bekezdése kifejezetten ki is mondja, amikor rögzíti, hogy – többek között – nincs szükség az alapszabály módosítására abban az esetben sem, ha az alapszabály a vagyoni hozzájárulásról szóló iratot részjegyként nevesíti.

3:333. § [A vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztása]

- (1) Ha a tag az alapszabályban vagy a tagfelvételi kérelemben vállalt vagyoni hozzájárulását az előírt időpontig nem szolgáltatja, az ügyvezetés harmincnapos határidő tűzésével és a jogkövetkezmények feltüntetésével felszólítja a tagot a teljesítésre.**
- (2) A harmincnapos határidő eredménytelen elteltével a vagyoni hozzájárulását nem teljesítő tag tagsági jogviszonya a határidő lejáratát követő nappal megszűnik. A tagsági jogviszony megszűnését az ügyvezetésnek a volt taggal közölnie kell. A vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztásával a szövetkezetnek okozott kárért a volt tag a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel.**
- (3) Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely a vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztása esetére az e törvényben meghatározottnál a tagra nézve enyhébb következményeket ír elő.**

A vagyoni hozzájárulás bejegyzéskor (belépéskor) nem teljesített része szolgáltatásának elmulasztása esetére a Ptk.-beli és a korábbi szabályozás között kis különbség mutatkozik: a korábbi Sztv. azt mondta ki, hogy ebben az esetben a határidő lejártával automatikusan megszűnik a tagsági jogviszony [korábbi Sztv. 61. § b) pont], ugyanakkor a Ptk. kifejezetten előírja, hogy a teljesítési határidő lejáratát követően még harminc napja van a tagnak a felszólítástól arra, hogy teljesítse a vállaltat, és csak e haladék lejáratát követően szűnik meg a tagsági jogviszony.

A taggá válás immanens része a vagyoni hozzájárulás teljesítése, ezért ennek elmulasztása minden esetben a tagság megszűnéséhez kell, hogy vezessen, ezért a Ptk. e jogkövetkezményt eltérést nem engedő szabályként határozza meg.

3:334. § [Közösségi alap]

- (1) **A közgyűlés által a tagoknak és a hozzátartozóiknak nyújtott juttatások fedezése céljából közösségi alapba helyezett szövetkezeti vagyon nem osztható fel a tagok között.**
- (2) **A szövetkezet gazdasági társasággá való átalakulása vagy jogutód nélküli megszűnése esetén – a hitelezőkkel való elszámolást követően – a közösségi alapot az alapszabály rendelkezése szerinti szervezet részére kell átadni.**
- (3) **A közösségi alap terhére nyújtott szolgáltatás a nyereségből való részesedésként és a tagsági viszony megszűnéséhez kapcsolódó elszámolás során nem vehető figyelembe.**

A közösségi alapra vonatkozó rendelkezés a szövetkezeti forma sajátosságára világít rá. A szövetkezet kettős arculatának egyik része, hogy a szövetkezet kívülről nézve, a többi gazdálkodó szervezethez hasonlóan alapvetően profitorientált tevékenységet végez. Azonban másrésről belső viszonyaiban speciális célokat valósít meg, vagyis tevékenysége a tagjai és azok hozzátartozói szükségleteinek kielégítését szolgálja. Ennek keretében a szövetkezet különböző szolgáltatásokat nyújthat, melynek forrása a közösségi alap.

A Ptk. szemléletében abban is eltér a korábbi Sztv.-től, hogy – diszpozitív szabályozási jellegéből is következően – kerüli a jogszabály adta lehetőségek példálózó ismertetését. Így többek között azt sem részletezi, hogy a közösségi alapból milyen jogcímenek teljesíthető kifizetés [korábbi Sztv. 57. § (2) bekezdés], ez a tagok döntési szabadságába tartozó kérdés, mely körben az adott szövetkezet tevékenységéhez, a tagok és hozzátartozóik gazdasági vagy társadalmi szükségleteihez igazodó szolgáltatások és egyéb segítségnyújtás biztosítható az ezt igénylők számára.

Továbbá a Ptk. nem vette át a korábbi Sztv.-ből azt a szövetkezetek gazdasági önállóságát korlátozó szabályt, hogy a közösségi alapból történő kifizetésről való döntéshez be kellett szerezni egy szövetkezeti szövetség nyilatkozatát [korábbi Sztv. 71. § (3) bekezdés].

Figyelemmel arra, hogy a közösségi alap meghatározott célt szolgál, az sem a szövetkezet életében, sem a szövetkezet vagy a tagsági jogviszony megszűnése esetén nem osztható fel a tagok között. E körben a Ptk. annyiban tágítja a korábbi Sztv. által megszabott mozgásteret, hogy a szövetkezet megszűnése esetére megnevezendő kedvezményezett szervezetet nem szűkíti le a szövetkezetekre, hanem a közösségi alap bármely szervezet részére felajánlható.

A közösségi alap felosztásának tilalmán túl a Ptk.-ban nem volt indokolt a közösségi alap szövetkezeti tőkén belüli elhelyezésének részletkérdéseit meghatározni, ez ugyanis nem társasági jogi, hanem alapvetően számviteli kérdés [korábbi Sztv. 71. § (1), (2) és (4) bekezdés].

XVII. CÍM

A SZÖVETKEZET SZERVEZETE

XLI. Fejezet

A közgyűlés

3:335. § [A közgyűlés hatásköre]

- (1) **A szövetkezet tagjainak döntéshozó szerve a tagok összességéből álló közgyűlés.**
- (2) **A közgyűlés hatáskörébe tartozik**
  - a) **az alapszabály módosítása;**
  - b) **a vezető tisztségviselőknek, valamint a felügyelőbizottság tagjainak megválasztása, visszahívása, díjazásának megállapítása;**

- c) **a könyvvizsgáló megválasztása, visszahívása, díjazásának megállapítása;**
- d) **a szövetkezeti vagyon egy részének közösségi alappá történő minősítése, valamint a közösségi alap felhasználásának főbb elveiről szóló döntés meghozatala;**
- e) **a beszámoló elfogadása és az adózott eredmény felhasználásáról szóló döntés meghozatala;**
- f) **a szövetkezet egyesüléséről, szétválásáról, gazdasági társasággá történő átalakulásáról, valamint jogutód nélküli megszűnéséről szóló döntés meghozatala;**
- g) **a csődeljárás iránti kérelem benyújtásáról, valamint csődegyezség jóváhagyásáról szóló döntés meghozatala;**
- h) **a szövetkezet felszámolásának kezdeményezéséről, valamint a felszámolási eljárás során kötött egyezség jóváhagyásáról szóló döntés meghozatala;**
- i) **a pótbefizetés elrendelése.**

A közgyűlés a szövetkezet legfőbb döntéshozó szerve (3:16. §). A közgyűlés hatáskörei között felsoroltak nagyrészt megegyeznek a korábbi Sztv. 20. § (2) bekezdésében szerepeltetett jogkörökkel.

Ugyanakkor e felsorolás természetesen nem tekinthető taxatívna, hanem a tagok mindazt a közgyűlés hatáskörébe utalhatják, melyekről a legfőbb szerv döntéshozatalát tartják szükségesnek. Erre utal az általános rendelkezés is, mely szerint a legfőbb szerv nemcsak a Ptk.-ban nevesített, hanem a létesítő okiratban szereplő egyéb jogköröket is gyakorolja [3:16. § (1) bekezdés].

A közgyűlési hatáskörök alapszabályban történő bővítésének lehetősége nemcsak a fentiekből, hanem leginkább abból következik, hogy a jogi személy szervezeti és működési kérdései az egyik olyan terület, mely körében a Ptk. a tagoknak széles döntési szabadságot biztosít [3:4. § (2) bekezdés]. Ugyanezt a korábbi Sztv. is hasonlóan szabályozta oly módon, hogy a közgyűlési hatásköröket felsoroló rendelkezés utalt a felsoroláson túli egyéb, a tagok által az alapszabályban meghatározható jogkörök gyakorlásának lehetőségére is [korábbi Sztv. 20. § (2) bekezdés p) pont].

A részjegy helyett a szövetkezeti részesedés fogalmának bevezetésével a korábbi Sztv.-hez képest értelemszerűen nem szerepel a közgyűlési hatáskörök között a részjegyek névértékének megváltoztatása [korábbi Sztv. 20. § (2) bekezdés n) pont].

A korábbi Sztv.-ben a közgyűlési jogkörök közt felsorolt tagkizárás [korábbi Sztv. 20. § (2) bekezdés f) pont] a Ptk. rendszerében – megváltozott tartalommal – átkerült a tagkizárási szabályok közé. A tag kizárásának módját a Ptk. megváltoztatta (nem a tagnak kell a szövetkezet ellen pert indítania a kizáró döntés ellen, hanem a szövetkezetnek kell a tag ellen kizárási pert indítania – 3:360. §), ugyanakkor a kizárás kezdeményezéséről való döntést továbbra is a közgyűlés hatáskörébe utalja.

A szervezeti-működési szabályok diszpozitív jellegéből adódóan azonban a korábbi szabályozáshoz képest egy jelentős változás is bekövetkezik: mégpedig az, hogy a tagok dönthetnek úgy is, hogy a közgyűlés jogkörébe utalt döntéseket nem a közgyűlés, hanem a szövetkezet egy más – akár az alapszabályban létrehozott, a törvényben nem is nevesített – szerv hatáskörébe utalják.

Ugyanakkor ez nem eredményezheti a közgyűlés teljes „kiiktatását” a szövetkezet szervezetéből, mert egyrészt az eleve nem életszerű, hiszen a szövetkezeti tagok fokozott együttműködése és részvétele a szövetkezet működésében indokolja a közös döntéshozatali fórum működtetését. Másrészt a közgyűlés évi egyszeri minimális összehívása, valamint a közgyűlés összehívását biztosító kisebbségi jogok mint kógens előírások fogalmilag megkövetelik közgyűlés működtetését [3:336. § (1) bekezdés, 3:362. § (1) bekezdés].

3:336. § [A közgyűlés összehívása és napirendje]

- (1) A közgyűlést évente legalább egyszer össze kell hívni. Az alapszabály ennél ritkább ülésezést előíró rendelkezése semmis.**
- (2) A közgyűlési meghívó az általánosan kötelező tartalmi elemeken túl tartalmazza**
  - a) küldöttgyűlés vagy részközgyűlések tartása esetén az erre a körülményre történő utalást; és**
  - b) határozatképtelenség esetére a megismételt közgyűlés időpontját, helyét és az eltérő határozatképességi szabályokra vonatkozó figyelemfelhívást.**
- (3) A közgyűlés napirendjére tűzött ügyekre vonatkozóan az igazgatóság a tagnak – kérelmére – köteles felvilágosítást adni.**
- (4) A tagok legalább tíz százalékának írásbeli indítványára bármely ügyet napirendre kell tűzni. Az indítványt legkésőbb a közgyűlés megtartását nyolc nappal megelőzően kell benyújtani az igazgatóságnak. Az így kiegészített napirendet a tagoknak a közgyűlés időpontját legalább három nappal megelőzően meg kell küldeni.**
- (5) A nem szabályosan összehívott vagy megtartott közgyűlésen elfogadott és ebből az okból érvénytelen határozat az elfogadásának időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé válik, ha a határozatot a közgyűlés napjától számított harminc napon belül valamennyi tag egyhangúlag érvényesnek ismeri el.**

A legfőbb szövetet évente legalább egyszer össze kell hívni. A rendelkezés kógens, vagyis évente egyszer minden esetben kell közgyűlést tartani.

A korábbi Sztv. egyes kritikusnak tekintett esetekben az évi egy rendes közgyűlés mellett kötelezővé tette a rendkívüli közgyűlés megtartását is [korábbi Sztv. 20. § (5) bekezdés]. A társaságok Ptk. szerinti rugalmasabb és egyben szabadabb működését célzó szabályozása nem kívánt bábáskodni a társasági működés felett, így a társaság tagjaira bízva azon ügyek, esetkörök, rendkívüli esetek meghatározását, melyek esetében ugyancsak közgyűlés tartása szükséges. Azonban a kisebbség jogait bizonyos esetekben továbbra is kógens módon védeni szükséges, ezért a kisebbségnek az a joga, hogy közgyűlés tartását kezdeményezheti, a Ptk.-ban is továbbél a kisebbségi jogok egyikeként (3:362. §).

A közgyűlés székhelyen történő megtartása [3:17. § (4) bekezdés] is olyan szabály, mely akkor érvényesül, ha a tagok másként nem döntenek, és más helyet nem jelölnek meg az alapszabályban.

A közgyűlési meghívóban a szövetkezet, valamint az ülés helye és ideje mellett meg kell jelölni a napirendet is [3:17. § (2) bekezdés].

Új rendelkezésként jelenik meg a szövetkezetek számára (egyébként a gazdasági társaságok számára is) a meghívó kellő részletezettségére vonatkozó általános előírás [3:17. § (3) bekezdés]. Ezáltal kizárható az olyan meghívók alkalmazása, melyben pl. „Egyéb” napirendi pont alatt érdemi kérdések eldöntését is kezdeményezhetné a vezetés.

A napirend kiegészítésére két esetben is sor kerülhet: vagy a tagok tíz százalékának indítványára a közgyűlés megtartását megelőzően, vagy pedig a közgyűlésen, ha minden tag jelen van, és ahhoz egyhangúlag hozzájárul [3:17. § (6) bekezdés].

A Ptk. – eltérően a korábbi Sztv. 21. § (1) bekezdésétől – nem határozza meg, hogy a meghívót a közgyűlés előtt hány nappal kell a tagoknak megküldeni. Ezért a tagok viszonylagos szabadságot élvezhetnek ennek meghatározásában, figyelembe vehetik az adott szövetkezet tagságát, lakóhelyét, a tagok számát. A határidő meghatározása kapcsán ugyanakkor tekintettel kell lenni arra, hogy a napirend kiegészítését a kisebbség a közgyűlés megtartása előtt legkésőbb nyolc nappal kezdeményezheti, így ha ettől

kifejezetten eltérő szabályt nem állapítanak meg az alapszabályban, akkor olyan határidőt kell a meghívó megküldésére megszabni, mely biztosítja e kisebbségi jog gyakorlását.

Arra az esetre, ha a meghívó kiküldésére vonatkozó határidő be nem tartása, vagy más okból a közgyűlés összehívása nem felelne meg a jogszabályban vagy az alapszabályban előírtaknak, a szövetkezeti jogban újdonságként megjelenő szabály alapján lehetőség van arra, hogy az összes tag egyhangú döntéssel mégis megtarthatónak minősítse az ülést, ily módon korrigálva az összehívási hibát [3:17. § (5) bekezdés].

Ha a szabálytalanul összehívott közgyűlésen a tagok ilyen döntést nem hoznak vagy – az összes részvételre jogosult tag hiányában – ilyen döntést nem hozhatnak, akkor az ilyen közgyűlésen hozott döntés jogszerűtlen lenne. De ha a tagság utóbb a határozatot mégis egyhangúlag elfogadja, a határozat visszamenőleges hatállyal érvényessé tehető. Az egyhangú döntés a határozat utólagos érvényessé nyilvánításához szükséges, tehát értelemszerűen nem változtatja azt az arányt, mellyel a közgyűlési határozatot meghozták. Ugyanakkor mivel ezen érvényessé tételhez a tagság egésze szükséges, egy ilyen jóváhagyásnak nyilvánvalóan azokban az esetekben van realitása, mikor a tagság magával a közgyűlési döntéssel is egyetért.

Ugyanezzel a megoldással lehet utólag jogszerűvé tenni a határozatot, ha nem a közgyűlés összehívása, hanem annak megtartása körében merült fel a szabálytalanság.

A Ptk. nem határozza meg ezen utólagos – a szövetkezeti jogban új elemnek számító – jóváhagyás formai követelményeit, így annak módja meghatározásában a tagok teljes szabadságot élveznek, csak azt a megkötést kell figyelembe venni, hogy a jóváhagyásnak a közgyűlés megtartását követő harminc napon belül kell megtörténnie, és a jóváhagyás igazolható formában történjen meg. A harmincnapos határidő kőgensnek tekintendő, mert mint érvénytelenségi ok kiküszöbölésére szolgáló eljárás, kívül esik a szövetkezet belső ügyén, és ezen eljárásnak garanciális eleme, hogy az utólagos jóváhagyás záros határidőn belül megtörténjen.

Emellett annak sincs akadálya, hogy a tag az ülésen – személyes jelenlét helyett – elektronikus hírközlő eszköz útján vegyen részt, ugyanis e részvételi mód a szövetkezet működésének körébe eső kérdésként megteremthető. Továbbá a közgyűlési nyilatkozat is beletartozik az elektronikus hírközlő eszköz útján tehető nyilatkozatok körébe, mely nyilatkozati módra a szövetkezeti általános rendelkezések között kifejezett utalás is található [3:328. § (4) bekezdés]. Ebben az esetben az alapszabályban ennek technikai részletszabályait is meg kell határozni. [A gazdasági társaságok esetében az erre való külön figyelemfelhívást – 3:111. § (2) bekezdés – a 2006-os Gt. rendelkezésének továbbvitele, valamint a több ezer társaság számára orientáló modellszabály biztosítása indokolja.]

A szövetkezet tagjai nemcsak ülés összehívásával, hanem írásban is hozhatnak döntéseket; ehhez az szükséges, hogy ennek lehetőségét az alapszabály megteremtse. A Ptk. meghatározza az ebben az esetben alkalmazandó eljárás fő elemeit (3:20. §). Ezen szabályok alapvetően diszpozitívak, ugyanakkor az írásban történő szavazás esetében sem lehet eltérni a döntéshozatali minimumaránytól [3:19. § (3) bekezdés].

A Ptk. – eltérően a korábbi Sztv. 26. § (6) bekezdésétől – nem tiltja meg egyes döntési tárgykörök esetében az írásbeli szavazás lehetőségét, ugyanakkor ez természetesen nem zárja el a tagokat attól, hogy ilyen tiltott tárgyköröket az alapszabályban meghatározzanak.

3:337. § *[A tag jogai a közgyűlésen]*

- (1) **A tag jogosult a közgyűlés napirendjére felvett ügyekkel összefüggésben indítványt tenni és az ügyekről szavazni. A közgyűlésen a vagyoni hozzájárulások arányától függetlenül minden tagnak egy szavazata van.**
- (2) **Nem gyakorolhatja szavazati jogát az a tag, aki az alapszabályban előírt, esedékes vagyoni hozzájárulását nem teljesítette.**
- (3) **A tag képviselő útján is gyakorolhatja tagsági jogait. Nem lehet képviselő az igazgatóság és a felügyelőbizottság elnöke vagy tagja, továbbá a könyvvizsgáló. A meghatalmazást közokirattal vagy teljes bizonyító erejű magánokirattal kell igazolni. A képviselő a közgyűlésen több tag képviselőre is jogosult, de az egy képviselő által képviselt tagok száma nem haladhatja meg a szövetkezeti tagok tíz százalékát.**

A korábbi Sztv.-vel egyezően a Ptk. kimondja a szövetkezet egyik alapvető jellemzőjeként ismert szavazási szabályt, melynek értelmében minden tagnak egy szavazata van. Ugyanakkor az, hogy egy tagnak mekkora szavazati aránya van a szövetkezeti döntések meghozatalakor, vitathatatlanul a szövetkezet és a tagság belső jogviszonyának körébe tartozó kérdés. A diszpozitív klauzula (3:4. §) fényében tehát az egy tag egy szavazat szabálya diszpozitív szabályként értelmezendő. Ez jelentős változást hozhat azon szövetkezetek életében, amelyek élve az eltérési lehetőséggel, más arányban határozzák meg az egyes tagok szavazati jogát. E körben elvileg el lehet jutni odáig is, hogy valamely – a szövetkezet belső rendszerében kialakított – tagsági típus esetén egyes tagok egyáltalán nem rendelkeznek szavazati joggal, de ezt nyilvánvalóan valamely megfelelő ellentételezéssel kell ellensúlyozni ahhoz, hogy ez a tagsági típus az adott szövetkezetben bevezethető és működtethető legyen.

A Ptk. – ugyancsak a korábbi Sztv.-hez hasonlóan – kimondja, hogy az esedékes vagyoni hozzájárulást nem teljesítő tag nem gyakorolhatja a szavazati jogát. Emellett az általános szabályok is meghatároznak kizáró eseteket [3:19. § (2) bekezdés], de mivel mindezen előírások a diszpozitív körbe tartoznak, az alapszabályban másképpen is lehet rendelkezni. Ehhez jelzendő, hogy a szövetkezet és tagja közti szoros gazdasági együttműködés folytán az általános szabályok alapján a szavazásból való, érdekeltségen alapuló kizárás alkalmazása feltehetően számos esetben nem lenne kívánatos.

A közgyűlésen való képviselet szabályai csaknem azonosak a korábbi Sztv. rendelkezéseivel, ugyanakkor a tagok maximum 10%-ának képviseletére vonatkozó korlátozás a diszpozitívás folytán csak eltérő alapszabályi rendelkezés hiányában érvényesül.

3:338. § *[Határozatképeség, döntéshozatal]*

- (1) **Ha a közgyűlés határozatképtelen, a megismételt közgyűlés az eredeti napirenden szereplő ügyekben a megjelent tagok számára tekintet nélkül határozatképes, ha azt az eredeti időpontot legalább három és legfeljebb tizenöt nappal követő időpontra hívják össze. Az alapszabály három napnál rövidebb összehívási határidőt előíró rendelkezése semmis.**
- (2) **Az alapszabály módosításához a jelenlévők legalább kétharmadának és valamennyi tag felének a szavazata szükséges.**
- (3) **A szövetkezet egyesülésének, szétválásának, gazdasági társassággá történő átalakulásának és jogutód nélküli megszűnésének elhatározásához az összes tag legalább kétharmadának szavazata szükséges.**

(4) A közgyűlés a határozatokat nyílt szavazással hozza meg; a vezető tisztségviselők és a felügyelőbizottság tagjai megválasztásáról és visszahívásáról titkos szavazással dönt.

A közgyűlési döntéshez szükséges, a leadható szavazatok több mint felére meghatározott határozatképességet az általános rendelkezések között találjuk meg (3:18. §). A döntéshozatalhoz szükséges arány a főszabály szerint a szavazatok többsége. Mindkét előírás diszpozitív, azonban a Ptk. csak a határozathozatali arány esetében szabja meg az eltérés korlátait [3:19. § (3) bekezdés], a határozatképesség meghatározására ezzel szemben a tagoknak még szélesebb mérlegelési jogköre van, annak csak a generálklauzula [3:4. § (3) bekezdés b) pont] szab határt.

Arra az esetre, ha határozatképesség hiánya folytán megismételt közgyűlést kell tartani, a Ptk. egy féloldalasan kógens rendelkezéssel biztosítja, hogy az első és a második – határozatképességi minimumaránytól függetlenül döntésképes – közgyűlés között legalább három napnak el kell telnie.

Sajátos – a korábbi Sztv. 25. § (2) bekezdéséből átvett – kettős határozathozatali szabályt ad a Ptk. az alapszabály módosítására. E kettősség jelentősen behatárolja azt a mozgásteret, melyen belül a diszpozitivitás érvényesülni tud. A Harmadik Könyv határozathozatalra vonatkozó általános rendelkezése szerint az egyes jogi személy típusokra vonatkozó különös rendelkezésekben a szavazatok egyszerű többségénél nagyobb többséget előíró szabálytól való eltérés korlátja a feles többség megkövetelése [3:19. § (3) bekezdés második mondat]. Mindkét, az alapszabály módosítására vonatkozó rendelkezés határozathozatali szabály, ezért az azoktól való eltérés lehetőségét a 19. § (3) bekezdés alapján kell megítélni. Ebből az következik, hogy e kettős rendelkezésnek csak a jelen lévő tagok kétharmadára vonatkozó határozathozatali szabályától lehet eltérni úgy, hogy arra legalább feles többséget ír elő az alapszabály, de attól, hogy ezen szavazatoknak egyben az összes tag felét is ki kell adnia, eltérés nem lehetséges.

A fentiekkel összhangban a szövetkezeti szervezeti változásokhoz szükséges, az összes tag kétharmadának igenlő szavazatát megkövetelő határozathozatali rendelkezéstől való alapszabályi eltérés szabadsága az összes tag felét kitevő szavazati arány meghatározásáig terjed.

A szavazás nyílt vagy titkos voltát ugyan meghatározza a Ptk., de ez is csak eltérő alapszabályi rendelkezés hiányában érvényesül.

Idekívánkozik a szövetkezeti határozatok bírósági felülvizsgálatáról is ejteni néhány szót. A Ptk.-ban ez is az általános rendelkezések között szerepel (3:35–3:37. §). A felülvizsgálat módja nagyrészt egyezik a korábbi Sztv. 18. §-ával, de néhány különbség megemlíthető. E különbségek alapvetően abból fakadnak, hogy e rendelkezéseket a 2006-os Gt.-ből emelte át a Ptk. Így a szövetkezetek szempontjából változás, hogy már nemcsak a tag, hanem a vezető tisztségviselő és a felügyelőbizottsági tag is kezdeményezheti a határozat felülvizsgálatát, és a törvény rendezi a vezető tisztségviselő általi perindítással összefüggésben a szövetkezet képviselét is.

A korábbi Sztv. a megtámadási határidőt a tudomásszerzéstől számította, de egyúttal jogvesztővé tette azt. A Ptk. a tényleges tudomásszerzés mellett a tudomásszerzés lehetőségét is beveszi a határidőt indító jogi tények közé, és a megtámadásra rendelkezésre álló harminc nap mellett egy objektív egyéves jogvesztő határidőt is megszab. Megemlíthető, hogy mindazon döntések vonatkozásában, amelyek cégbíróági eljárás alapját képezik, vagyis amelyek alapján valamely változást a cégbíróság jóváhagy, a tudomásszerzéstől számított harmincnapos határidő érvényesül, hiszen mivel a cégbíróság a végzéseit a nyilvános *Céglátnyban* közzéteszi, a döntés minden érdekelt

számára ismertté válik. Új előírásként jelenik meg továbbá a perindításból kizárt személyek köre is.

A Ptk. változást hoz azzal, hogy kismértékű jogsértés esetén bővíti a bíróság döntési jogkörét, és nemcsak a hatályon kívül helyezést, hanem a megállapító ítélet meghozatalát is lehetővé teszi.

A Ptk. tehát a határozatok megtámadása körében némileg módosított a korábbi Sztv.-n, ezért a Ptk.-ben az alkalmazandó előírások egyértelmű elkülönítése érdekében szükség volt rendelkezni arról, hogy a Ptk. előírásaira való átállást megelőzően hozott szövetkezeti határozatok bírósági felülvizsgálatára még a korábbi Sztv. rendelkezéseit kell alkalmazni [Ptké. 19. § (1) bekezdés].

3:339. § [Megismételt, elnapolt közgyűlés]

- (1) A megismételt közgyűlés az eredeti napirendre felvett kérdésekben hozhat határozatot.**
- (2) Ha a közgyűlési meghívó ezt tartalmazza, a közgyűlés határozhat arról, hogy a napirendre vett kérdésben a közgyűlést későbbi időpontban folytatja. Az így megtartott közgyűlésen más kérdés nem vehető napirendre.**

A megismételt közgyűlés eredeti napirendben való döntési lehetőségére már a 3:338. § (1) bekezdés is utal. Ugyanakkor – eltérően a korábbi Sztv. 24. § (3) bekezdésétől – a Ptk. a tagok döntési szabadságának a tágítását célzó szándékkal összhangban nem korlátozza azt, hogy mely kérdésekben nem lehet a megismételt közgyűlésen dönteni.

Ehhez hozzáteendő, hogy – bár a reális esélye ennek kicsi – elvileg lehetséges az eredeti napirenden túli további napirendet is tárgyalni, akkor, ha az ülésen minden tag jelen van és ebben egyhangú döntést hoznak [3:17. § (6) bekezdés]. Ugyanez vonatkozik az elnapolt közgyűlésen tárgyalandó napirendre is.

3:340. § [Jegyzőkönyv]

- (1) Az ügyvezetés köteles gondoskodni arról, hogy a közgyűlésről jegyzőkönyv készüljön. A jegyzőkönyv tartalmazza a közgyűlés helyét és idejét, a jelenlévőket, továbbá a taggyűlésen lezajlott fontosabb eseményeket, nyilatkozatokat és a határozatokat, valamint az azokra leadott szavazatok és ellenszavazatok számát, a szavazástól tartózkodókat vagy az abban részt nem vevőket.**
- (2) A jegyzőkönyvmellékletét képezik a jelenléti ív, valamint a képviselői meghatalmazásokat tartalmazó okiratok.**
- (3) A jegyzőkönyvet a levezető elnök, a jegyzőkönyvvezető és a jegyzőkönyvet hitelesítő két szövetkezeti tag írja alá.**
- (4) Bármely tag betekinthez a közgyűlés jegyzőkönyvébe és saját költségére kérheti az igazgatóságtól a jegyzőkönyv kivonatának vagy másolatának a kiadását.**

A jegyzőkönyv elkészítésének módja gyakorlatilag megegyezik a korábbi Sztv. rendelkezéseivel, azzal, hogy a Ptk. nem részletezi a jegyzőkönyvben rögzítendő egyes eseményeket, hanem – a határozatok mellett – általában a fontosabb események és nyilatkozatok rögzítését írja elő.

Mivel a jegyzőkönyv a közgyűlés lefolyását, a határozatokat és a szavazati arányokat, valamint az egyes fontosabb hozzászólásokat rögzíti, és ezáltal a közgyűlés szabályszerű

megtartása ellenőrzésének egyik eszköze, ezért annak formai és tartalmi előírásai – figyelemmel a szövetkezet törvényes működése ellenőrzésének a biztosítására – a helyes értelmezés szerint kógensnek tekintendők.

3:341. § [A részközgyűlés]

- (1) Ha az alapszabály közgyűlés megtartása helyett részközgyűlések tartását írja elő, a részközgyűlési körzeteket, valamint a részközgyűlések megtartásának helyét az alapszabályban kell megállapítani.**
- (2) A részközgyűléseket azonos napirenddel kell megtartani; a közgyűlés döntéseit a részközgyűléseken leadott szavazatok összesítésével az igazgatóság állapítja meg.**
- (3) A részközgyűlések által meghozott határozatokat a tagokkal az összesítést követő tizenöt napon belül közölni kell.**
- (4) A részközgyűlésre egyebekben a közgyűlésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.**

A szövetkezetek adott esetben nagyszámú tagsága, illetve a tagok lakóhelyének területi szórtsága indokolhatja részközgyűlések tartását, melynek során ugyanazon kérdésekről a tagság különböző helyen, illetve időpontokban csoportonként ül össze és szavaz. A társaságok működési szabályainak rugalmasságához nem igazodna az, ha a Ptk. követné abban a korábbi Sztv. 27. § (1) bekezdését, hogy a tagság számában vagy egyéb körülményben meghatározza azt, hogy mely esetekben lehet indokolt részközgyűlést tartani, ezért a részközgyűlés tartásának eseteit a tagok szabadon határozhatják meg az alapszabályban.

Mivel a részközgyűlésre egyebekben a közgyűlés szabályait kell alkalmazni, az abban a körben lehetővé tett diszpozitivitással a szövetkezet a részközgyűlések tartása során is élhet. Azonban mivel a részközgyűlés funkciója, hogy a közgyűlést „feldarabolja”, ezért az a szabály, hogy azonos napirenddel kell megtartani az egyes részközgyűléseket, az eltérést engedő előírások körén kívül esik.

3:342. § [A küldöttgyűlés]

- (1) Ha az alapszabály küldöttgyűlés működését írja elő, a küldötteknek a taglétszámhoz viszonyított arányát, megválasztásuk módját és megbízatásuk időtartamát az alapszabályban kell megállapítani.**
- (2) Részközgyűlések rendszeresítésének küldöttgyűlés küldötteit részközgyűlésenként kell megválasztani.**
- (3) A küldöttgyűlésen tanácskozási joggal a szövetkezet bármely nem küldött tagja részt vehet.**
- (4) A küldöttgyűlés hatáskörére és eljárására egyebekben a közgyűlésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a küldöttgyűlés és a megismételt küldöttgyűlés határozatképességhez legalább a küldöttek kétharmadának a jelenléte szükséges.**

A szövetkezet működésének megkönnyítése érdekében – tipikusan nagy taglétszámú szövetkezet esetében – a közgyűlés helyett indokolt lehet a döntéseket küldöttgyűlés által meghozni. A Ptk. itt sem korlátozza azt, hogy mely esetekben lehetséges a szövetkezeti döntéseket ilyen formában meghozni, és azt sem, hogy a küldötteknek egy minimális számot el kell érnie [a korábbi Sztv. 28. § (1) bekezdése

a küldöttgyűlés alkalmazását ötszáz fős tagság felett tette lehetővé, valamint legalább ötven fős küldöttszámot írt elő].

A Ptk. a hatáskör és az eljárás tekintetében a közgyűlésre vonatkozó szabályokra utal, ezért a korábbi Sztv.-ben szereplő, a megismételt küldöttgyűlés tizenöt napon belüli összehívásának követelménye helyébe a 3:338. és 3:339. §-ban foglalt szabályok lépnek, és nincs tiltva az írásbeli szavazás sem [korábbi Sztv. 28. § (4) bekezdés b) és c) pont]. Ezen túl ismét jelezhető, hogy amely szabály a közgyűlés esetében diszpozitívnak tekinthető, az a küldöttgyűlés esetében is az. E körben tehát a határozatképességre előírt kétharmados szabálytól is el lehet térni.

XLII. Fejezet

A szövetkezet ügyvezetése

3:343. § [Az igazgatóság]

- (1) A szövetkezet ügyvezetését háromtagú igazgatóság látja el. Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely háromnál kevesebb tagú igazgatóság felállítását teszi lehetővé.**
- (2) Az igazgatóság elnökét és tagjait a közgyűlés öt évre, ha a szövetkezet ennél rövidebb időtartamra jött létre, erre az időtartamra választja.**

A szövetkezetben – a demokratikus irányítás és ellenőrzés elvéből következően jellemzően a tagokból álló – többszemélyi vezetés az általános (igazgatóság). Csak az alapításkor kell a vezető tisztségviselőket az alapszabályban kijelölni, az azt követően választott új vezető tisztségviselőket már nem kell alapszabály-módosítással az alapszabályban is feltüntetni. [3:21. § (3) bekezdés]. A cégbíróság felé benyújtandó egységes szerkezetű létesítő okirat tartalmazza ezen változásokat is (Ct. 51. §).

Jellemző példája a klaudikálóan kógens szabályoknak az az előírás, hogy az igazgatóság háromtagú, ugyanis a kódex egyértelművé teszi azt is, hogy az ettől való eltérés csak felfelé lehetséges, háromnál kevesebb tagú igazgatóság nem létezhet (az egyszemélyi vezetés az igazgatóság helyett igazgató elnöki tisztség létesítésével lehetséges). Ugyanakkor ettől részben különböző azon – eltérést engedő, tipikus – szabály, hogy a szövetkezet az igazgatóságot öt évre választja. Ugyanis nyilvánvaló, hogy a pont öt évre való megbízatás csak akkor érvényesül, ha az alapszabály ettől különböző, akár rövidebb, akár hosszabb megbízatási időtartamot nem határoz meg.

3:344. § [Az igazgatóság működése]

- (1) Az igazgatóság jogait és feladatait testületként gyakorolja.**
- (2) Az igazgatóság határozatképes, ha legalább a tagok kétharmada jelen van. Határozatait a jelen lévő tagok egyszerű szótöbbségével hozza meg. Az alapszabály ennél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró rendelkezése semmis. Az igazgatóság üléseit az elnök vagy az általa megbízott igazgatósági tag hívja össze. Az igazgatóság ügyrendjét maga állapítja meg.**
- (3) Az igazgatóság hatáskörébe tartozik a döntés mindazokban az ügyekben, amelyeket jogszabály vagy az alapszabály nem utal a közgyűlés vagy a felügyelőbizottság hatáskörébe.**
- (4) Az igazgatóság gondoskodik a közgyűlés összehívásáról, valamint a közgyűlési döntések előkészítéséről és végrehajtásáról.**

- (5) Az igazgatóság köteles a tevékenységéről, a szövetkezet vagyoni helyzetéről, üzletpolitikájáról legalább évente egyszer a közgyűlés, és legalább háromhavonta a felügyelőbizottság részére jelentést készíteni. Az alapszabály ennél ritkább beszámolást előíró rendelkezése semmis.**

A vezető tisztségviselők feladata a szövetkezet operatív vezetése, a közgyűlési döntések előkészítése és végrehajtása.

Az igazgatóság e feladata nem zárja ki azt, hogy az igazgatóság a mindennapi ügyvitel érdekében például munkaviszonyban álló személyt alkalmazzon (a kft. cégvezetőjéhez hasonlóan), de ettől még a feladatok ellátásáért az igazgatóság marad a felelős.

Az igazgatóság képviseleti jogával összefüggő rendelkezéseket az általános rendelkezések között találjuk (3:29–31. §-ok). A képviseleti jog az igazgatóság tagjait a feladatok testületként való ellátásától függetlenül, önállóan illeti meg. E rendelkezések nagyrészt megegyeznek a korábbi Sztv. 41. §-ával, azonban a képviseleti jog korlátozásának harmadik személlyel szembeni teljes hatálytalanságával szemben a Ptk. kivételt állapít meg abban az esetben, ha a harmadik személy a korlátozásról vagy a feltétel bekövetkeztének vagy a jóváhagyásnak a szükségességéről és annak hiányáról tudott vagy tudnia kellett volna (3:31. §).

Azzal, hogy kifejezett tiltó rendelkezést nem mond ki, a Ptk. a közgyűléshez hasonlóan a határozatképességet az igazgatóság esetében is a diszpozitív szabályozás körében hagyja meg. Ugyanakkor a határozathozatali arányt félig kógenssé teszi azáltal, hogy egyszerű szótöbbséget minden esetben megkövetel a döntéshozatalhoz. Ebből az is következik, hogy meghatározott kérdésekben, vagy akár az összes döntés meghozatala tekintetében lehetséges ennél magasabb határozathozatali arányt is előírni az alapszabályban.

A közgyűlés, illetve a felügyelőbizottság részére történő beszámolási kötelezettség eltérést nem engedő minimális számának meghatározásával a Ptk. fenntartja a korábbi Sztv. 36. § (4) bekezdésének hasonló szabályát.

3:345. §

[Igazgató elnök]

Tizenöt főnél kisebb taglétszámú szövetkezetben az alapszabály igazgatóság helyett igazgató elnöki tisztséget rendszeresíthet, aki az igazgatóság hatáskörében jár el.

Bizonyos taglétszám alatt indokolt lehetővé tenni azt, hogy az ügyvezetési feladatokat egy személy is elláthassa. A korábbi Sztv. 35. § (1) bekezdés ezt 49 tagig engedte meg. A Ptk. azonban hangsúlyt fektet a szövetkezet többszemélyi vezetése által jobban biztosítható demokratikus vezetésre, ezért az egyszemélyi vezetést csak 14 főig teszi lehetővé.

Tekintettel ugyanakkor arra, hogy belső szervezeti kérdés az, hogy a szövetkezet hány fő taglétszám alatt lehet egyszemélyi vezetésű, ezért a 14 fős számtól el lehet térni, mely a gyakorlatban alapvetően nem alapszabályi előírással, hanem reálcselekménnyel, vagyis a 14 főt meghaladó taglétszámú szövetkezet esetében is igazgató elnök választásával valósulhat meg. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy az alapszabály eleve azt rögzítse, hogy abban az esetben is, ha a szövetkezet taglétszáma 14 fölé megy, a szövetkezetben ebben az esetben is igazgató elnök működik igazgatóság helyett. Így az is lehetséges, hogy e kérdésben a jövőre nézve már előre rendelkezzen az alapszabály.

Az egyszemélyi vezetőt a korábbi Sztv. „ügyvezető elnök” elnevezéssel illetve, a Ptk. azonban – funkciójához jobban igazodóan – e vezetőt átnevezi igazgató elnöké.

Mivel csak elnevezésbeli változásról van szó, ezzel összefüggésben a Ptk. egyértelművé teszi, hogy csak a megnevezés módosulása miatt nem szükséges az alapszabályt módosítani. Ugyanakkor, ha az alapszabály egyéb okból módosul, a szövetkezet köteles a terminológiai változást is azon átvezetni [Ptké. 18. § (3) bekezdés].

3:346. § [A szövetkezet vezető tisztségviselői; kizáró és összeférhetlenségi okok]

- (1) **A szövetkezet vezető tisztségviselői az igazgatóság elnöke és tagjai vagy az igazgató elnök.**
- (2) **A szövetkezet vezető tisztségviselője a szövetkezet tagja lehet. A szövetkezet jogi személy tagja az ügyvezetést az általa kijelölt természetes személy útján látja el.**
- (3) **A jogi személy vezető tisztségviselőjével szembeni kizáró okokon túl nem lehet szövetkezet vezető tisztségviselője az a személy, akinek közeli hozzátartozója vagy élettársa a szövetkezet vezető tisztségviselője vagy felügyelőbizottsági tagja.**
- (4) **A szövetkezet vezető tisztségviselője – a nyilvánosan működő részvénytársaság részvénye kivételével – nem szerezhethet részesedést, és nem lehet vezető tisztségviselő olyan szövetkezetben és gazdasági társaságban, amely főtevékenységként ugyanolyan gazdasági tevékenységet folytat, mint az a szövetkezet, amelyben vezető tisztségviselő. Ha a vezető tisztségviselő új vezető tisztségviselői megbízást fogad el, a tisztség elfogadásától számított tizenöt napon belül köteles e tényről értesíteni azokat a szövetkezeteket és gazdasági társaságokat, ahol már vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag.**
- (5) **A vezető tisztségviselő és hozzátartozója – a mindennapi élet szokásos ügyletei kivételével – nem köthet saját nevében vagy saját javára a szövetkezet főtevékenysége körébe tartozó szerződéseket.**
- (6) **Az összeférhetlenségre vonatkozó szabályok megsértésével a szövetkezetnek okozott kár megtérítésére vonatkozó igényt a szövetkezet a kár bekövetkeztétől számított egy éven belül érvényesítheti a vezető tisztségviselővel szemben.**

A Ptk. külön meghatározza, hogy szövetkezet esetében kiket kell vezető tisztségviselő alatt érteni.

Attól a rendelkezéstől, hogy az igazgatóság tagjai csak szövetkezeti tagok lehetnek, a korábbi Sztv. 30. § a) pontja is eltérésre adott lehetőséget akkor, ha a szövetkezet főtevékenysége különleges szakértelmet feltételező irányítást igényelt, és nem volt elkülöníthető a demokratikus irányítás és a szövetkezeti tevékenység irányítása.

Az igazgatósági tagsághoz szövetkezeti tagságot is megkövetelő Ptk.-beli szabály azonban már a fenti megkötés nélkül, mint szervezeti diszpozitív szabály alapján nyitja meg az utat arra, hogy a tagok az alapszabályban nem szövetkezeti tagok igazgatósági taggá választását is lehetővé tegyék.

Az igazgatósági tagokra is vonatkoznak a jogi személy általános részében megfogalmazott, kógensnek minősülő feltételek és kizáró okok (nagykorúság, büntetlen előélet, foglalkozástól eltiltás – 3:22. §). E körben némi szigorodást következik be a szövetkezetek számára, ugyanis – eltérően a korábbi Sztv. 30. § d) pontjától – a foglalkozástól eltiltott személy már nemcsak olyan szövetkezetben nem lehet vezető tisztségviselő, amely szövetkezet az eltiltás hatálya alá tartozó tevékenységet főtevékenységként végzi, hanem semelyik olyan szövetkezetnél, mely ezt bármilyen (tehát nem csak fő-) tevékenységként végzi. A 3:346. § (3) bekezdés szövege alapján speciális kizáró okként értelmezhető szövetkezet esetében, hogy mely személyek nem lehetnek vezető tisztségviselők (közeli hozzátartozó, élettárs). Kérdésként merülhet fel ugyanakkor,

hogy ezen okok a gyakorlati érvényesülésüket tekintve valóban – kógens – kizáró okok, vagy összeférhetetlenségi szabályok-e. Életszerűbbnek tűnik e rendelkezéseket összeférhetetlenségi, így eltérést engedő szabályként felfogni, még akkor is, ha a normaszöveg egyértelműen az általános kizáró okok mellé sorolja őket.

A megszüntetési eljárással vagy felszámolással megszünt szövetkezetben vagy gazdasági társaságban viselt vezető tisztségviselői pozícióhoz kötődő eltiltás [korábbi Sztv. 30. § e) és f) pont] némileg módosult tartalommal maradt fenn, de erre az esetkörre a Ptk. csak utal [3:22. § (6) bekezdés], az érdemi rendelkezések a Ct. 9/B–D. §-ában találhatóak.

Az azonos főtevékenységet végző gazdasági társaságban és szövetkezetben történő vezető tisztség betöltésének tilalma mellett (mely már a korábbi Sztv. 32. §-ában is szerepelt) új összeférhetetlenségi szabályként jelentkezik az, hogy a szövetkezet vezető tisztségviselője – a nyilvánosan működő részvénytársaság részvénye kivételével – nem szerezhethet részesedést sem az ilyen társaságban, valamint hogy a vezető tisztségviselő és hozzátartozója – a mindennapi élet szokásos ügyletei kivételével – nem köthet saját nevében vagy saját javára a szövetkezet főtevékenysége körébe tartozó szerződéseket. Mivel ezen összeférhetetlenség a szövetkezetet magát védi, ez a szövetkezet belső ügye, ezért e tiltástól már a korábbi Sztv. is eltérési lehetőséget adott; a szabály diszpozitivitása a Ptk.-ban pedig az általános klauzula [3:4. § (2) bekezdés] alapján áll fenn. A szerződéskötéssel összefüggő tilalom például nyilvánvalóan nem logikus olyan szövetkezeteknél, melyekben a vezető tisztségviselők tagok is egyben, és saját közreműködésükkel vesznek részt a szövetkezet működésében.

Ezzel összefüggésben új szabály az is, hogy az összeférhetetlenségre vonatkozó szabályok megsértésével a szövetkezetnek okozott kár megtérítésére vonatkozó igényt a szövetkezet a kár bekövetkeztétől számított egy éven belül érvényesítheti a vezető tisztségviselővel szemben. Az egyéves határidő nem jogvesztő jellegű, mert ezt a Ptk. nem írja elő. Ugyanakkor mivel a szövetkezet és a vezető tisztségviselő viszonya a szövetkezet belső szervezeti-működési körébe eső kérdés, ezért az összeférhetetlenségi szabályokat megszegő vezető tisztségviselővel szemben indított perre vonatkozó határidő is olyan diszpozitív előírásnak tekintendő, melytől az alapszabályban el lehet térni.

3:347. § [A vezető tisztségviselő eljárása]

- (1) A vezető tisztségviselő a szövetkezet ügyvezetését a szövetkezet érdekeinek elsődlegessége alapján, önállóan látja el. E minőségében a jogszabályoknak, az alapszabálynak és a közgyűlés határozatainak van alávetve. A vezető tisztségviselőt a szövetkezet tagja nem utasíthatja, és hatáskörét a közgyűlés nem vonhatja el.**
- (2) A szövetkezet jogutód nélküli megszűnése után a szövetkezet vezető tisztségviselőjével szemben e minőségükben a szövetkezetnek okozott károk miatti kártérítési igényt – a szövetkezet nyilvántartásból való törlésétől számított egyéves jogvesztő határidőn belül – a törlés időpontjában tagsági jogviszonyban állók érvényesíthetik. A tag a kártérítési igényt a szövetkezet megszűnésekor felosztott vagyomból öt megillető rész arányában érvényesítheti.**
- (3) Ha a szövetkezet jogutód nélkül megszűnik, a hitelezők kielégítetlen követeléseik erejéig kártérítési igényt érvényesíthetnek a szövetkezet vezető tisztségviselőjével szemben a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint, ha a vezető tisztségviselő a szövetkezet fizetési képtelenségével fenyegető**

helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe. Ez a rendelkezés végelszámolással történő megszűnés esetén nem alkalmazható.

A vezető tisztségviselő a szövetkezet érdekeinek megfelelően köteles eljárni [3:21. § (2) bekezdés]. Ugyanakkor a korábbi Sztv. 33. § (3) bekezdéséhez hasonlóan megmarad a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetben a hitelezői érdekek figyelembevételére vonatkozó kötelezettség (kapcsolódva a Cstv. 33/A. §-a szerinti perhez is).

A Ptk. a szövetkezet esetében is bevezeti azt a rendelkezést, hogy a vezető tisztségviselő hatáskörét a közgyűlés nem vonhatja el. E körben utalni érdemes azonban arra, hogy – ugyanúgy, mint a tag általi utasítás – a hatáskörelvonás tilalma is a közgyűlés általi ad hoc jellegű elvonásra vonatkozik. Vagyis arra, hogy a közgyűlés alapszabályi felhatalmazás nélkül nem dönthet ügyvezetési kérdésekben. Nincs azonban annak akadály, hogy egyes ügyvezetési hatásköröket, ügyeket a közgyűlés – alapszabályban foglaltan – magához vonjon. (Jellemzően ilyen rendelkezés, mikor a közgyűlés jóváhagyása szükséges bizonyos értékhatár feletti ügylethez.)

Az általános szabályok közti titoktartási és felvilágosítási kötelezettség körében az írásbeli nyilatkozatkérési jog, valamint a felvilágosítás megtagadásának lehetősége és az azzal kapcsolatos jogorvoslat a vezető tisztségviselők eljárását a korábinál jóval pontosabban részletezik (3:23. §).

Ugyanakkor a jövőben arra is figyelemmel kell lennie a szövetkezeti tagoknak, hogy a vezető tisztségviselővel szembeni kártérítési igényt a törlés időpontjában tagsági jogviszonyban állók és csak a szövetkezet nyilvántartásból való törlésétől számított egyéves jogvesztő határidőn belül érvényesíthetik.

3:348. §

[A vezető tisztségviselői megbízás megszűnése]

A vezető tisztségviselői megbízás megszűnésének a jogi személyek általános szabályai között meghatározott okain túl megszűnik a szövetkezet vezető tisztségviselőjének megbízása a tagsági jogviszony megszűnésével is.

Az igazgatóság tagjai megbízásának megszűnése kapcsán említendő, hogy az erre vonatkozó általános szabályok (3:25. §) közt szereplő, a megbízást megszüntető feltétel bekövetkezésével, valamint a cselekvőképesség korlátozásával összefüggő megszűnési ok kifejezetten nem szerepelt a korábbi szabályozásban megjelenített esetkörök között (korábbi Sztv. 34. §). Eltérés az is, hogy a vezető tisztségviselőnek már nincs harminc napja az összeférhetlenség megszüntetésére [korábbi Sztv. 34. § (2) bekezdés]. Ez ugyanakkor nem zárja ki azt, hogy ha a szövetkezet érdekei azt kívánják, és a vezető tisztségviselő az összeférhetlenségi ok megszüntetését vállalja, akár harmincnapos türelmi időt kapjon a vezető tisztségviselő, így elkerülhetővé váljon, hogy a cégbíróság felé a jogviszony megszűnését, majd annak újbóli fennálltát be kelljen jelenteni.

Nem kerültek be a Ptk.-ba ugyanakkor az azonnali hatályú visszahívás esetei [korábbi Sztv. 34. § (5) bekezdés], ugyanis ez kifejezetten egy olyan belső működési kérdés, melyet a tagok szabadon megállapíthatnak az alapszabályban. Megemlíthető továbbá, hogy a 3:25. § (2) bekezdése általános jelleggel biztosítja az azonnali, indokolás nélküli visszahívás jogát a tagoknak, mely szabályt értelemszerűen a szövetkezetekre is alkalmazni kell.

A tagsági jogviszony megszűnése természetesen csak abban az esetben eredményezi a vezető tisztségviselői jogviszony megszűnését is, ha a szövetkezet nem tért el az igazgatóság számára tagsági követelményt is támastó rendelkezéstől [3:346. § (2) bekezdés].

XLIII. Fejezet

Felügyelőbizottság

3:349. § [A felügyelőbizottság]

- (1) A szövetkezet felügyelőbizottsága háromtagú. Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely háromnál kevesebb tagú felügyelőbizottság létrehozását teszi lehetővé.**
- (2) A felügyelőbizottsági tag megbízatása öt évre – ha a szövetkezet ennél rövidebb időtartamra jött létre, erre az időtartamra – szól.**
- (3) A felügyelőbizottsági tagsági jogviszonyra a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

Újdonság a szövetkezetek számára, hogy a Harmadik Könyv általános rendelkezései [3:26. § (1) bekezdés] alapján már nem kötelező a felügyelőbizottság létrehozása (szemben a korábbi Sztv. 37. §-ával). Ugyanakkor, ha mégis létrehozzák, félig kógens korlátozás alapján annak legalább háromtagúnak kell lennie, ezáltal a Ptk. alapján már nincs mód arra, hogy egy szövetkezeti tag lássa el a felügyelőbizottság feladatait [korábbi Sztv. 37. § (2) bekezdés].

Korábban nem volt kifejezett rendelkezés arra sem, hogy a felügyelőbizottság tagjai függetlenek, és arra sem, hogy rájuk milyen kizáró okok vonatkoznak [3:26. § (2) és (3) bekezdés]. Érdekes módon a korábbi Sztv. nem tért ki a felügyelőbizottság tagsági jogviszonyának a megszűnési eseteire, ugyanakkor az analógia alapján alkalmazhatóak voltak az igazgatósági jogviszony megszűnésének esetei. Ezt a hiányosságot a Ptk. kifejezett rendelkezéssel általános szabályként pótolja [3:26. § (5) bekezdés].

A felügyelőbizottsági tagok öt évre történő megbízatása – hasonlóan az igazgatósági tagokhoz – diszpozitív, vagyis mind felfelé, mind lefelé el lehet tőle térni az alapszabályban.

3:350. § [A felügyelőbizottság működése]

- (1) A felügyelőbizottság határozatképes, ha legalább a tagok kétharmada jelen van.**
- (2) A felügyelőbizottság üléseit az elnök hívja össze.**
- (3) A felügyelőbizottság az ügyrendjét maga állapítja meg.**
- (4) A felügyelőbizottság a tevékenységéről legalább évente egyszer beszámol a közgyűlésnek. Az alapszabály ennél ritkább beszámolást előíró rendelkezése semmis.**

A felügyelőbizottság működésének szabályai között a határozatképességi szabály ugyanúgy diszpozitív, mint a közgyűlés vagy az igazgatóság határozatképességére vonatkozó szabály. Ugyanakkor ezt kiegészíti az általános részben szereplő, a jelenlévők egyszerű többségét megkövetelő, félig kógensként értelmezendő határozathozatali rendelkezés [3:27. § (3) bekezdés].

A korábbi Sztv.-hez képest többletelőírás, hogy a felügyelőbizottság a közgyűlés elé vitt minden előterjesztést köteles megvizsgálni és álláspontját a közgyűlés előtt ismertetni [3:27. § (3) bekezdés], ugyanis a korábbi Sztv. csak a beszámoló kötelező vizsgálatát írta elő [korábbi Sztv. 38. § (1) bekezdés f) pont]. Ugyanakkor, mivel ez belső működési kérdés, a szövetkezet eltérhet e rendelkezéstől, és szűkítheti a kötelezően vizsgálandó iratok körét.

A Ptk. az iratok megismeréséhez és a felvilágosításhoz való jogon [3:27. § (3) bekezdés] túl nem ismerteti a felügyelőbizottság ezen felüli lehetséges jogosultságait

[korábbi Sztv. 38. § (1) bekezdés], így ez belső működési szabályként szabadon meghatározható az alapszabályban.

A Ptk. a korábbi Sztv.-vel szemben nem említi a felügyelőbizottságnak a közgyűlés összehívására vonatkozó jogosultságát sem (figyelemmel arra is, hogy a felügyelőbizottság létrehozása szövetkezet esetében nem is kötelező). Ugyanakkor a Ptk. új kisebbségi jogként lehetővé teszi a tagok általi közgyűlés-összehívást (3:362. §).

XLIV. Fejezet

A könyvvizsgáló

3:351. § [A könyvvizsgáló feladata]

- (1) A könyvvizsgáló feladata, hogy a könyvvizsgálatot szabályszerűen elvégezze, és ennek alapján független könyvvizsgálói jelentésben foglaljon állást arról, hogy a szövetkezet beszámolója megfelel-e a jogszabályoknak, és megbízható, valós képet ad-e a szövetkezet vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről, működésének gazdasági eredményeiről.**
- (2) A szövetkezet könyvvizsgálója a könyvvizsgálói nyilvántartásban szereplő egyéni könyvvizsgáló vagy könyvvizsgáló szervezet lehet. Ha szervezet látja el a könyvvizsgálói feladatokat, ki kell jelölnie azt a személyt, aki a könyvvizsgálatot személyében végzi.**
- (3) Nem lehet a szövetkezet könyvvizsgálója a szövetkezet tagja, vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja és e személyek hozzátartozója. Nem lehet a szövetkezet könyvvizsgálója a szövetkezet munkavállalója e jogviszonya fennállása idején, és annak megszűnése után három évig.**

A könyvvizsgáló alkalmazásának körét nem a kódex, hanem a pénzügyi-számviteli jogszabályok határozzák meg. Ezért a Ptk. a könyvvizsgáló feladataira és jogviszonyának polgári jogi vonatkozásaira fekteti a hangsúlyt.

Az általános rendelkezések között a könyvvizsgáló feladatai ellátásához szükséges jogosítványokat találjuk (iratbetekintési jog, felvilágosításhoz való jog – 3:38. §).

Valamely előírás megsértésekor vagy annak veszélye fennállásakor a könyvvizsgáló által megtehető intézkedésekre okot adó tényállások körében a korábbi Sztv. 40. § (11) bekezdéséhez képest kis módosulás az, hogy a könyvvizsgáló cselekvésének alapjául nem önmagában a szövetkezet vagyonának jelentős várható csökkenése szolgál, hanem csak olyan csökkenés, mely egyben veszélyezteti a szövetkezettel szembeni követelések kielégítését, továbbá nemcsak a vezető tisztségviselők, hanem a felügyelőbizottsági tagok nem megfelelő eljárása is okot adhat a tagoknál intézkedések megtételének kezdeményezésére, illetve ennek sikertelensége esetén a cégbírósághoz fordulásra [3:38. § (2) bekezdés].

A könyvvizsgálóra vonatkozó összeférhetlenségi előírások között a könyvvizsgáló nemcsak nem lehet egyidejűleg a szövetkezet tagja és vezető tisztségviselője, de új – egyébként értelemszerű – előírásként a felügyelőbizottság tagja sem. Továbbá – eltérően a korábbi Sztv. 40. § (3) bekezdésétől – a könyvvizsgáló nemcsak ezen személyek közeli hozzátartozója nem lehet, de a nagyobb kört jelentő hozzátartozója sem. Ugyanakkor a Ptk. enyhít a korábbi előírásokon akkor, amikor a jogviszony fennállását követő három évig történő könyvvizsgálóvá válási tilalmat nem a felsorolt összes pozíció kapcsán, hanem csak a korábbi munkavállalói jogviszony kapcsán tartja fenn. Mivel a könyvvizsgáló összeférhetlenségére vonatkozó előírások a könyvvizsgáló függetlenségét, pártatlan

szakmai véleményének kialakítását biztosítják, ezek mint garanciális, hitelezővédelmi szabályok kógensnek minősülnek.

3:352. § *[A könyvvizsgálói megbíztatás keletkezése és időtartama]*

- (1) **A szövetkezet első könyvvizsgálóját az alapszabályban kell kijelölni, ezt követően a könyvvizsgálót a közgyűlés választja. A könyvvizsgálóval a megbízási szerződést – a közgyűlés által meghatározott feltételekkel és díjazás mellett – az ügyvezetés a kijelölést vagy a választást követő kilencven napon belül köti meg. Ha a szerződés megkötésére e határidőn belül nem kerül sor, a közgyűlés köteles új könyvvizsgálót választani.**
- (2) **A könyvvizsgáló megbíztatása öt évre – ha a szövetkezet ennél rövidebb időtartamra jött létre, erre az időtartamra – szól. A könyvvizsgáló megbíztatásának időtartama nem lehet rövidebb, mint a közgyűlés által történt megválasztásától a következő beszámoló elfogadó közgyűlési ülésig terjedő időszak; az alapszabály ettől eltérő rendelkezése semmis.**

A többi pozícióhoz hasonló rendelkezés, hogy csak az első könyvvizsgálót kell az alapszabályban megjelölni, a szövetkezet működése során az új könyvvizsgáló személyét az egységes szerkezetű létesítő okiraton kell változásként átvezetni, de az alapszabály formális módosítására nincs szükség. A Ptk. alapján a könyvvizsgálóval továbbra is megbízási szerződést kell kötni, de módosult a vonatkozó szabály annyiban, hogy a szövetkezetnek – a korábbi Sztv. 40. § (4) bekezdése szerinti harminc nap helyett – kilencven nap áll rendelkezésére a szerződés megkötésére. A könyvvizsgáló öt évre történő megválasztása – hasonlóan az igazgatósághoz és a felügyelőbizottsághoz – diszpozitív, azonban mivel a könyvvizsgáló feladata a szövetkezet külső, pénzügyi szakmai ellenőrzése, ezért a könyvvizsgáló eredményes működése érdekében eltérést nem engedő rendelkezés az, hogy a megbíztatásnak legalább a megválasztást követő első beszámoló elfogadásáig tartania kell.

3:353. § *[A könyvvizsgálói feladatok teljesítése]*

- (1) **A könyvvizsgáló nem nyújthat a szövetkezet részére olyan szolgáltatást, és nem alakíthat ki olyan együttműködést az ügyvezetéssel, amely könyvvizsgálói feladatának független és tárgyilagos ellátását veszélyezteti.**
- (2) **A könyvvizsgáló köteles a szövetkezet magántitkát megőrizni.**
- (3) **A könyvvizsgálót a közgyűlésnek a szövetkezet beszámolóját tárgyaló ülésére meg kell hívni. A könyvvizsgáló ezen az ülésen köteles részt venni, de távolmaradása az ülés megtartását nem akadályozza. A közgyűlés a beszámolóról a könyvvizsgáló véleményének meghallgatása nélkül nem hozhat döntést.**
- (4) **A könyvvizsgáló az ügyvezetés, valamint – ha a szövetkezetnél felügyelőbizottság működik – a felügyelőbizottság ülésén tanácskozási joggal részt vehet, a felügyelőbizottság felhívása esetén a könyvvizsgáló a felügyelőbizottság ülésén köteles részt venni. A felügyelőbizottság köteles napirendre tűzni a könyvvizsgáló által megtárgyalásra javasolt ügyeket.**

A könyvvizsgáló független és pártatlan működését biztosító előírások jellegüknél fogva kógensnek, mert a szövetkezet törvényes működése biztosításának egyik alapja, hogy a pénzügyi ellenőrzést végző könyvvizsgáló a szövetkezettel szemben objektív

maradjon. Az elfogultságot eredményezhető szolgáltatásnyújtás tilalma mellett [korábbi Sztv. 40. § (6) bekezdés] a Ptk. általában az ilyen hatással járó együttműködést is tiltja.

A könyvvizsgáló működéséhez szükséges feltételeket és jogköröket biztosítja a beszámolót elfogadó közgyűlésen, valamint bármely felügyelőbizottsági ülésen való részvétel joga. A korábbi Sztv.-hez képest további pontosító szabály a felügyelőbizottsági meghívás esetén történő kötelező részvétel, másik oldalról pedig a könyvvizsgáló munkájának eredményességét segítő azon rendelkezés, hogy a könyvvizsgáló javaslatait a felügyelőbizottság köteles megtárgyalni.

XVIII. CÍM

A SZÖVETKEZETI TAGSÁGI JOGVISZONY

3:354. § *[A tagsági jogviszony létrejötte]*

- (1) **A szövetkezeti tagsági jogviszony a szövetkezet alapításakor vagy kérelem alapján, tagfelvétellel keletkezik.**
- (2) **A tagfelvételi kérelemben a tagságra jelentkező személynek nyilatkoznia kell a szövetkezet alapszabályában foglaltak elfogadásáról és a vállalt vagyoni hozzájárulásról. Személyes közreműködés vállalása esetén a tagfelvételi kérelemben annak tartalmát is meg kell határozni.**
- (3) **A vagyoni hozzájárulás teljesítésére a szövetkezet alapításának esetére meghatározott szabályokat kell alkalmazni, azzal, hogy a nyilvántartásba-vételi kérelem benyújtása és a bejegyzés alatt a tagfelvétel időpontját kell érteni.**
- (4) **A szövetkezetbe tagként belépni kívánó személy nem köteles vagyoni hozzájárulás teljesítésére annyiban, amennyiben más tag a szövetkezeti részesedését vagy annak egy hányadát rá átruházza.**

A Ptk. az önkéntes és nyitott tagság elvét a szövetkezet definíciós elemének tekinti (3:325. §), így – összhangban a szövetkezeti nemzetközi elvekkel – a szövetkezet jellegadó tulajdonságának ismeri el.

A szövetkezet tagjává két módon válhat valaki, illetve valamely szervezet: vagy már a szövetkezet alapításában alapító tagként vesz részt, vagy a szövetkezet megalapítását követően a szövetkezethez tagfelvételi kérelmet nyújt be.

A szövetkezeti alapszabály határozza meg – az adott szövetkezet jellegéhez, céljához, tevékenységi területéhez, tevékenység végzésének módjához stb. igazodóan – a tagok és a szövetkezet együttműködésnek alapvető szabályait, a tag és a szövetkezet kapcsolatát, a vagyoni hozzájárulás minimális mértékét, a személyes közreműködéssel nem járó tagság lehetőségét és arányát stb. [lásd az alapszabály kötelező elemeit: 3:331. § (4) bekezdés].

Mivel a szövetkezeti forma egyik sajátossága, hogy – a fentiekből is láthatóan – a tagok a szövetkezet működésében alapvetően aktív szerepet vállalnak, és cserébe részükre is a szövetkezet meghatározott szolgáltatásokat nyújt, ezért a tagfelvétel egyik fontos eleme a tagnak a kifejezett nyilatkozata arról, hogy a szövetkezet működésének főszabályait tartalmazó alapszabály rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek ismeri el, valamint az adott szövetkezet belső szabályaihoz igazodóan vállalja a vagyoni hozzájárulást és a személyes közreműködést.

A vagyoni hozzájárulás teljesítése körében az alapítási szabályok felhívása (3:332. §) és a tagfelvétel időpontjára utalás azt jelenti, hogy a tagfelvétel időpontjáig a vagyoni hozzájárulás 30%-át, valamint a nem vagyoni hozzájárulás egészét (személyes

közreműködést nem vállaló tag esetében a teljes vagyoni hozzájárulást) szolgáltatni kell, továbbá a vagyoni hozzájárulás fennmaradó összegét a tagfelvételtől számított egy éven belül kell szolgáltatni.

A Ptk. – eltérően a korábbi Sztv. 43. §-ától – nem határozza meg, hogy a tagfelvételtől mely szövetkezeti szervnek kell döntenie, ezt a tagok az alapszabályban szabadon határozhatják meg.

A szövetkezetbe történő belépés lehetséges újabb (teljes összegű) vagyoni hozzájárulás teljesítése nélkül, ha a tag más tag szövetkezeti részesedését vagy annak egy részét átruházással szerzi meg. A 3:331. § (4) bekezdés a) pontjával összevetve a belépni kívánó személy csak akkor nem köteles vagyoni hozzájárulás teljesítésére, ha a megvásárolni kívánt részesedés alapján a vagyoni hozzájárulás eléri a tagfelvételhez szükséges mértéket. Ha nem éri el, akkor a megvásárolni kívánt részesedés mellett további vagyoni hozzájárulás teljesítése is szükséges.

Természetesen abban az esetben sem szükséges vagyoni hozzájárulás teljesítése, ha elhunyt (megszűnt) tag örököse (jogutóda) – a vele való elszámolás helyett – kéri felvételét a szövetkezetbe.

Mivel a személyes közreműködés módja nagyon sokféle lehet és annak meghatározása során mind a szövetkezet szükségleteire, tevékenységére, mind a tag teljesítőképességére és igényeire figyelemmel kell lenni, a Ptk. – eltérően a korábbi Sztv. 55. és 56. §-ától – nem sorolja fel példalózó jelleggel a személyes közreműködés, illetve a tag és a szövetkezet gazdasági együttműködésének lehetséges formáit, hanem a Ptk. hatálybalépésével egyidejűleg módosított Sztv. utal arra, hogy a személyes közreműködés konkrét módját a szövetkezettel kötött tagsági megállapodásban lehet meghatározni (Sztv. 3. §).

3:355. §

[Tagnyilvántartás]

A szövetkezet a tagokról nyilvántartást vezet, amely tartalmazza a tag nevét és lakcímét vagy – nem természetes személy tag esetén – székhelyét, a tag által teljesített vagyoni hozzájárulás összegét, valamint a tagsági jogviszony keletkezésének és megszűnésének időpontját. A tagnyilvántartást bárki megtekintheti, ha érdekeltségét igazolja.

Mivel a szövetkezet alapszabályának – és a gyakran változó tagságra is tekintettel a cégjegyzéknek – sem kell tartalmaznia a tagok felsorolását, szükség van egy nyilvántartásra, melyből nyomon követhetőek a tagok személyére, valamint azok tagsági jogviszonyára vonatkozó adatok.

A törvény nem határozza meg, hogy mit kell a tagnyilvántartásba való betekintéshez szükséges érdekeltség alatt érteni – tehát azt, hogy ez milyen esetekben állhat fenn, a korábbi szabályozással egyezően a gyakorlat hivatott eldönteni.

A Ptk. nem veszi át a korábbi Sztv. 45. § (1) bekezdésének azon rendelkezését, hogy a nyilvántartás – az ellenkező bizonyításig – igazolja a tagsági jogviszony keletkezésére, fennállására és megszűnésére vonatkozó adatokat, mert ez ennek külön kimondása nélkül is értelemszerű.

3:356. §

[A tag alapvető jogai]

- (1) A szövetkezet működésének irányítása és ellenőrzése során a tagokat az általuk szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértékére tekintet nélkül, azonos jogok illetik meg.**

- (2) A szövetkezet nyereségét a tagok között fel lehet osztani. A szövetkezet nyereségének a felét a tagok között személyes közreműködésük arányában kell felosztani; semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely a nyereség személyes közreműködés arányában felosztandó részét a nyereség felénél kisebb mértékben határozza meg.**

A szövetkezeti demokratizmus érvényesülését biztosítja azon előírás, hogy a szövetkezet működésének irányítása és ellenőrzése során a tagokat az általuk szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértékére tekintet nélkül, azonos jogok illetik meg. Ugyanakkor, mivel a tagok egymás közti, valamint a tagok és a szövetkezet közti viszony a szövetkezet belső ügye, ezért ezen elv konkrét érvényesülésének módját és mértékét a szövetkezet szabadon határozhatja meg.

A Ptk. a tagsági jogviszony körében – eltérően a korábbi Sztv. 46. és 47. §-ától – nem ismerteti felsorolásszerűen a tag egyes jogait, illetve kötelességeit, mert azok egyébként is következnek az egyes részletes rendelkezésekből.

A tag és a szövetkezet együttműködéséből következik, hogy a tag – eltérően a többi társasági formától – a szövetkezet gazdálkodásának eredményéből nemcsak a vagyoni hozzájárulásának arányában részesedik, hanem e részesedésnél figyelembe kell venni a tag személyes közreműködését, a szövetkezettel folytatott egyéb gazdasági együttműködését is.

A Ptk. a személyes közreműködés támogatása érdekében eltérést nem engedő, a korábbi Sztv.-hez képest új szabályként kimondja azt is, hogy amikor a szövetkezet osztalékról dönt, a nyereség felét a tagok között személyes közreműködésük arányában kell felosztani. Az ezen felüli felosztási szempontokat az adott szövetkezet jellegéhez igazodóan a szövetkezet szabadon határozhatja meg. Ennek folytán a Ptk. nem részletezi a közgyűlés döntési lehetőségeit és módját sem (eltérően attól, ahogy azt a korábbi Sztv. 59. §-a tette).

Fontos jelezni, hogy a helyes értelmezés szerint az eltérést nem engedő felosztási szabály nem a teljes nyereség, hanem annak tagok között felosztandó része tekintetében határozza meg a személyes közreműködést vállaló tagok részére juttatandó minimális arányt. Ugyanis abból, hogy a semmisségi klauzula által a rendelkezés eltérést nem engedő jellegű, nem következik, hogy egyben azt a kötelezettséget is magában foglalná, hogy a szövetkezet csak a teljes nyereség tagok közötti felosztásáról dönthet.

3:357. § [Pótbefizetés]

- (1) Ha az alapszabály feljogosítja a közgyűlést arra, hogy a szövetkezet veszteségének fedezésére pótbefizetési kötelezettséget írjon elő, a tagok vagyoni hozzájárulásuk arányában, évente legfeljebb egy alkalommal kötelezhetőek pótbefizetésre, azzal, hogy a pótbefizetés mértéke alkalmanként nem haladhatja meg a tag vagyoni hozzájárulásának harminc százalékát.**
- (2) A veszteség pótlásához nem szükséges pótbefizetéseket a tagok részére vissza kell fizetni; a visszafizetésre a vállalt vagyoni hozzájárulás szolgáltatása után kerülhet sor.**
- (3) A pótbefizetés elmulasztására a vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**

A szövetkezet veszteségeinek pótlására hatékony eszköz a pótbefizetés elrendelése. Mivel azonban ez a tagok számára fizetési kötelezettséget jelent, a törvény ezen eszköz alkalmazását korlátok közé szorítja. Annak érdekében, hogy a szövetkezetbe belépni

kívánó tagok tisztában legyenek egy esetleges további fizetési kötelezettséggel, a pótbefizetés elrendelésének lehetőségét és eseteit az alapszabálynak kell tartalmaznia.

A pótbefizetésnek arányosnak kell lennie a tag által teljesített vagyoni hozzájárulással, de így sem lehet több, mint a tag által a szövetkezet részére teljesített vagyoni hozzájárulás harminc százaléka. További törvényi korlát, hogy pótbefizetési kötelezettséget évente csak egyszer lehet elrendelni. Mivel azonban a pótbefizetés a tagok és a szövetkezet kapcsolatának körébe tartozik, a 3:4. § (2) bekezdés alapján e korlátozások csak akkor érvényesülnek, ha a tagok ezektől az alapszabályban nem térnek el.

A Ptk. nem vette át azt a rendelkezést a korábbi Sztv. 54. § (3) bekezdéséből, hogy a pótbefizetés a lekötött tartalékot növeli, mert ez nem a polgári jogi kódexre, hanem a számviteli szabályozásra tartozó kérdés.

Ha a tag nem tesz eleget a fizetési kötelezettségének, a fizetésre megjelölt határidő leteltével tagsági jogviszonya a törvény erejénél fogva megszűnik, ettől a jogkövetkezménytől az alapszabályban nem lehet eltérni (3:333. §).

A tag és a szövetkezet közti további pénzmozgást jelent, amikor a tag önkéntes módon bocsát pénzeszközt a szövetkezet részére. A korábbi Sztv. 52–53. §-ai ezt tagi kölcsönként szabályozták, ugyanakkor a Ptk. rendszerében a törvény kifejezett „engedélye” nélkül is van mód ilyen megállapodás megkötésére. Csupán egy rendelkezés utal a tagi kölcsönkötés lehetőségére, mely szabály azonban egyben garanciális jellegű: az Sztv. értelmében a tagi kölcsönről szóló szerződést közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni (Sztv. 4. §).

3:358. §

[A tagsági jogviszony megszűnése]

A tagsági jogviszony megszűnik, ha

- a) a tag a szövetkezetből kilép;**
- b) a tag a vagyoni hozzájárulását vagy pótbefizetési kötelezettségét – az alapszabályban, illetve közgyűlési határozatban meghatározott időpontig – nem teljesítette;**
- c) a tag meghal vagy megszűnik;**
- d) a bíróság a tagot kizárja;**
- e) a szövetkezet átalakulással, egyesüléssel, szétválással vagy jogutód nélkül megszűnik.**

A tagsági jogviszony megszűnésének esetei alapvetően megegyeznek a korábbi Sztv. 61. §-ában foglalt szabályozással.

A Ptk. abban tér el a korábbi Sztv. megoldásától, hogy nem a szövetkezet, hanem a bíróság által teszi lehetővé a tag kizárását.

Ugyanakkor, mivel a tagsági jogviszony a szövetkezet és a tag belső kapcsolatának kérdése, és mint ilyen, alapvetően a szövetkezet szabad szabályozása körébe tartozik [3:4. § (2) bekezdés], nincs akadálya annak, hogy a szövetkezet a tagsági jogviszony megszűnésének egyéb eseteit is megállapítsa. Az ilyen esetek alapszabályi előírása esetén a szövetkezeti taggá válni kívánó személy az alapszabály elfogadásával tudomásul veszi azt, hogy az ott meghatározott feltételek bekövetkezése esetén a tagsági jogviszonya – külön kizárási per nélkül – megszűnik.

Bár erre – eltérően a korábbi Sztv. 51. § (2) bekezdésétől – kifejezetten nem utal a Ptk., de természetesen továbbra sincs akadálya annak, hogy a tag halála vagy megszűnése esetén az örökös vagy a jogutód a vele való elszámolás (3:361. §) helyett kérje felvételét

a szövetkezetbe. Felvétel esetén az örökösnek, jogutódnak természetesen nem kell újabb vagyoni hozzájárulást teljesítenie a tagsági jogviszony létrehozásához.

3:359. § [A tag kilépése]

A kilépési szándékot az igazgatóságnak írásban kell bejelenteni. A kilépési szándék bejelentése és a tagsági viszony megszűnése között három hónapnak kell eltelnie; a három hónapnál hosszabb időtartamot előíró alapszabályi rendelkezés a három hónapot meghaladó részében semmis.

A tagsági jogviszony megszűnik, ha a tag a szövetkezetből kilép. A kilépési szándékot az igazgatóságnak kell írásban bejelenteni. A kilépés a tag és a szövetkezet belső jogviszonyába tartozó kérdés, ezért a kilépés bejelentésének módját ettől eltérően is meg lehet határozni az alapszabályban. A kilépés bejelentése és a tagsági jogviszony megszűnése közötti időtartam nem haladhatja meg a három hónapot (egyezően a korábbi Sztv. 62. §-ában foglalt szabállyal), de ennél rövidebbet az alapszabály meghatározhat.

3:360. § [A tag kizárása]

- (1) A szövetkezet tagja – a szövetkezetnek az érintett tag ellen indított keresete alapján – bírósági határozattal a szövetkezetből kizárható, ha a szövetkezetben való maradása a szövetkezet céljainak elérését nagymértékben veszélyeztetné. Kizárás esetén a tag tagsági jogviszonya megszűnik.**
- (2) A tag kizárása iránti kereset megindításához a közgyűlés az összes tag legalább kétharmados szótöbbségével meghozott határozata szükséges. Az érintett tag ebben a kérdésben nem szavazhat.**
- (3) A kizárás okait megjelölő keresetet a közgyűlés határozatának meghozatalától számított tizenöt napos jogvesztő határidőn belül kell megindítani.**
- (4) A bíróság az érintett tag tagsági jogait – kérelemre – a bíróság jogerős döntéséig felfüggesztheti, ha a tagsági jogok gyakorlása a szövetkezet súlyos érdeksérelmével járna. A felfüggesztés a tag nyereségre vonatkozó igényét nem érinti.**
- (5) A tagsági jog felfüggesztésének időtartama alatt az alapszabály nem módosítható, más tag kizárása nem kezdeményezhető, és nem hozható döntés a szövetkezet átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról, valamint jogutód nélküli megszűnéséről.**

A korábbi Sztv. 63. §-ának rendelkezései alapján a tagot az igazgatóság zárhatta ki a szövetkezetből, amely döntés ellen a tag a közgyűléshez, majd a bírósághoz fordulhatott. Ettől eltérően a Ptk.-ban a tagok kizárása esetében újdonság, hogy a szövetkezet közvetlenül a bírósághoz fordulva tudja kizárni a tagját. A tagkizárás kérdésében a Ptk. a gazdasági társaságok és a szövetkezet esetében egységes szemléletet tartalmaz, melynek lényege – a tag védelme érdekében – az, hogy nem a kizárt tagnak kell bírósági jogorvoslatért bírósághoz fordulnia, hanem eleve a tagkizárásnak kell történnie olyan, garanciákkal körbeábrázolt bírósági eljárásban, amelynek folyamán a tagot kizárni szándékozó szervezetnek kell bizonyítania azt, hogy a tagkizárás feltételei fennállnak. A Ptk. egységes szemlélete folytán ezt az elvet a szövetkezetek esetében is indokolt érvényesíteni. Ettől még azonban a szövetkezeti autonómia nem sérül, mert megmarad a szövetkezet tagkizárási lehetősége, a Ptk. új eleme ebben az, hogy a tag kizárását a bíróságnál kell kezdeményezni.

A szövetkezet esetében a 2006-os Gt.-beli tagkizárási szabályok alkalmazandóak, ugyanis a szövetkezet esetében a Ptk. a gazdasági társaságokra előírt szabályokat ismétli meg. Ez a szabályozás a szövetkezet számára mind a kizárás jogalapja, mind annak eljárási módja tekintetében jelentős változást hoz. Ugyanis míg a korábbi Sztv. alapján akkor lehetett a tagot kizárni a szövetkezetből, ha a tag – neki felróható módon – *a*) a szövetkezet érdekeit sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsított, vagy *b*) a tagsági jogviszonyból eredő kötelezettségeinek – az alapszabályban meghatározott időtartam alatt – felszólítás ellenére sem tett eleget [korábbi Sztv. 63. § (1) bekezdés], addig a Ptk. alapján erre akkor kerülhet sor, ha a tag szövetkezetben való maradása a szövetkezet céljainak elérését nagymértékben veszélyeztetné [3:360. § (1) bekezdés].

Az eljárási szabályok részletezik a kereset megindításának határidejét, a tagsági jogviszony felfüggesztésének lehetőségét, valamint a felfüggesztés idejére vonatkozó, a szövetkezet működésére vonatkozó tilalmakat.

A tagkizárási per – gazdasági társaságra és a szövetkezetekre egyaránt vonatkozó – részletes szabályait a Ct. 71/A. §-a tartalmazza.

Mivel a tagkizárási szabályok a korábbihoz képest jelentősen megváltoztak, a Ptk. ehhez külön átmeneti rendelkezést fűzött, melynek értelmében a Ptk. rendelkezéseivel összhangban álló továbbműködés időpontjának napján folyamatban lévő tagkizárási ügyben akkor kell a Ptk. szövetkezeti tag kizárására vonatkozó szabályait alkalmazni, ha a tag kizárásáról a közgyűlés még nem hozott döntést, és a közgyűléshez fordulásra a korábbi Sztv. alapján biztosított határidő még nem telt el [Ptké. 19. § (2) bekezdés].

3:361. § [Elszámolás a tagsági jogviszony megszűnésekor]

- (1) A tagsági jogviszony megszűnése esetén a tagot vagy jogutódját a vagyoni hozzájárulásának értéke, valamint a tagsági jogviszony időtartama alatt keletkezett, a vagyoni hozzájárulásra jutó saját tőke – lekötött tartalékkal csökkentett – összege illeti meg, abban az esetben, ha az a veszteség fedezésére nem került felhasználásra. Az összeget a tagsági jogviszony megszűnését követő három hónapon belül kell kiadni; a három hónapnál hosszabb időtartamot előíró alapszabályi rendelkezés a nyolc évet meghaladó részében semmis.**
- (2) A tagsági jogviszony megszűnése esetén a volt tag által a szövetkezet használatába adott vagyontárgyat kérelemre a volt tag részére vagy tagsági viszonyt nem létesítő jogutódja részére ki kell adni, ha a használatba adott vagyontárgy még a szövetkezet rendelkezésére áll. A kiadásra az (1) bekezdés szerinti elszámolással egyidejűleg kerül sor. Ha a használatba adott vagyontárgy elhasználódás folytán már nincs a szövetkezet birtokában, a szövetkezet ellenérték fizetésére nem köteles. A vagyontárgynak a tagsági jogviszony megszűnése utáni használata esetén a kiadásig terjedő időre a volt tag, illetve tagsági jogviszonyt nem létesítő jogutódja részére díjat kell fizetni.**

A Ptk. az elszámolás körében nagyrészt a korábbi Sztv. szabályozását tartja fenn.

A tag részére jár egyrészt a vagyoni hozzájárulásának összege, valamint a szabad tőke ezzel arányos, a tagság ideje alatt keletkezett növekménye is.

Ugyanakkor fel kell hívni a figyelmet arra, hogy ez a szabály – mint a tag szövetkezetéhez fűződő viszonyának részét képező kérdés – a 3:4. § (2) bekezdése alapján diszpozitív, tehát csak eltérő alapszabályi rendelkezés hiányában érvényesül. Így van lehetőség arra, hogy a szövetkezet tagjai az alapszabályban ettől eltérő mértékű vagyonkiadásban is megállapodjanak; ennek korlátja csupán az, hogy az nem sértheti nyilvánvalóan a szövetkezet hitelezői, munkavállalói vagy a tagok kisebbségének jogait.

Mind a vagyoni hozzájárulás, mind a tőke tagra jutó része kifizetésének a főszabály szerinti határideje három hónap. Ez a szabály eltérést engedő (diszpozitív) rendelkezés, ami azt jelenti, hogy ennél rövidebb vagy hosszabb határidőt is meg lehet állapítani az alapszabályban, azzal, hogy a hosszabb határidő nem haladhatja meg a nyolc évet. Ez a vagyoni hozzájárulás esetében eltér a korábbi Sztv.-től, ahol a vagyoni hozzájárulást a tagsági jogviszony megszűnését követő beszámoló elfogadásától számított harminc napon belül kötelezően ki kellett adni, és csak a tőke esetében volt lehetőség arra, hogy annak kiadását legfeljebb nyolc évig elhalasszák [korábbi Sztv. 51. § (3) bekezdés és 20. § (2) bekezdés o) pont].

Ha a tag a szövetkezet részére valamely vagyontárgyat használatba adott, akkor az a volt tagnak (örökösének, jogutódjának) természetben visszajár, ha azonban az már nincs a szövetkezet birtokában, vagy azt – rendeltetésszerű használat folytán – elhasználták, a dolog értékét nem kell megtéríteni.

XIX. CÍM

KISEBBSÉGVÉDELEM

3:362. § [A közgyűlés összehívásának kezdeményezése]

- (1) A szövetkezet azon tagja vagy tagjai, akik együttesen a szavazati jogok legalább öt százalékával rendelkeznek, az ok és a cél megjelölésével bármikor kérhetik a közgyűlés összehívását vagy a közgyűlés ülés tartása nélküli döntéshozatalát. Ha az ügyvezetés a kérelem kézhezvételétől számított nyolc napon belül nem intézkedik a közgyűlés lehető legkorábbi időpontra történő összehívása érdekében, illetve nem kezdeményezi az ülés tartása nélküli döntéshozatalt, úgy a közgyűlést az indítványozók kérelmére a nyilvántartó bíróság hívja össze, vagy a nyilvántartó bíróság felhatalmazza az indítványozókat a közgyűlés összehívására, illetve az ülés tartása nélküli döntéshozatal lebonyolítására.**
- (2) A várható költségeket az indítványozók kötelesek megelőlegezni. A közgyűlés a kisebbség kérelmére összehívott ülésen vagy az ülés tartása nélküli döntéshozatal során dönt arról, hogy a költségeket az indítványozók vagy a szövetkezet viseli-e.**

Teljesen új – a 2006-os Gt. 49. §-a alapján korábban a gazdasági társaságok esetében érvényesülő és a gazdasági társaságokra vonatkozó közös szabályokkal egyező – szabályokként kerültek megállapításra a szövetkezet esetében is a kisebbségvédelmi rendelkezések.

A kisebbségnek eszközt ad a Ptk. arra, hogy a kezdeményezésük esetén összehívásra kerülhessen a közgyűlés, illetve írásbeli szavazás történhessen. A közgyűlést a cégbíróság vagy maguk a kisebbségi tagok hívhatják össze.

A kisebbség e jogai érvényesítéséhez legalább a szavazatok 5%-ával rendelkező tagoknak kell összefogniuk. Ugyanakkor ezen aránytól többet nem követelhet meg a szövetkezet, azonban nincs akadálya annak, hogy az alapszabály ennél kisebb szavazattal rendelkezők számára is biztosítsa ezt a jogot.

3:363. § [Egyedi könyvvizsgálat kezdeményezése]

- (1) Ha a közgyűlés elvetette vagy nem bocsátotta határozathozatalra azt az indítványt, amely szerint az utolsó beszámolót, illetve az utolsó két évben az ügyvezetés tevékenységével kapcsolatos valamely gazdasági eseményt vagy kötelezettségvállalást**

ezzel külön megbízandó könyvvizsgáló vizsgálja meg, ezt a vizsgálatot a szavazati jogok legalább öt százalékával rendelkező tagnak vagy tagoknak a közgyűléstől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül benyújtott kérelmére a nyilvántartó bíróság a szövetkezet költségére köteles elrendelni és a könyvvizsgálót kijelölni.

- (2) A kérelem teljesítését a nyilvántartó bíróság megtagadja, ha a kisebbségi jogokkal a kérelmet előterjesztő tagok visszaélnek.**
- (3) A vizsgálattal a szövetkezet könyvvizsgálója nem bízható meg.**
- (4) A vizsgálat költségeit a szövetkezet előlegezi és viseli. A szövetkezet a költségeket abban az esetben háríthatja át a tagra, ha az a vizsgálatot nyilvánvalóan alaptalanul kezdeményezte.**

Ugyancsak 5%-os kisebbség érheti el azt, hogy meghatározott ügyekben könyvvizsgálatra kerülhessen sor. A rendelkezés szerint ez a kisebbségi jog csak akkor áll fenn, ha a vizsgálattal egy külön könyvvizsgálót, tehát nem a szövetkezet saját könyvvizsgálóját kéri fel. A rendelkezés tehát független könyvvizsgálat lefolytatását biztosítja. Tekintettel arra, hogy ez a kisebbségi jog egy külső vizsgálatot, tehát nem a szövetkezet rendes működése körébe tartozó cselekmény kikényszerítését szolgálja (mint a közgyűlés összehívása, valamint a felelősökkel szembeni igényérvényesítés), ezért a Ptk. külön rendelkezik arról, hogy e sajátos jogot a kisebbség nem gyakorolhatja visszaélészerűen.

Itt is megjegyezhető, hogy a szövetkezet az alapszabályban 5%-nál kisebb szavazattal rendelkezők számára is lehetővé teheti e jog gyakorlását.

3:364. § [Igényérvényesítés kezdeményezése]

Ha a közgyűlés elvetette vagy nem bocsátotta határozathozatalra azt az indítványt, hogy a szövetkezetnek valamely tag, vezető tisztségviselő, felügyelőbizottsági tag, továbbá a könyvvizsgáló ellen támasztható követelését érvényesítsék, a követelést a szavazati jogok öt százalékával rendelkező tagok a közgyűléstől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül a szövetkezet képviselőjében a szövetkezet javára maguk is érvényesíthetik.

Az igényérvényesítési joggal összefüggésben a közgyűlés mulasztása vagy negatív döntése esetére a Ptk. magukat a kisebbségi tagokat jogosítja fel közvetlenül a szövetkezet nevében történő eljárásra.

3:365. § [Az eltérő szabályozás tilalma]

Semmis az alapszabály olyan rendelkezése, amely e cím rendelkezéseitől a kisebbség hátrányára tér el.

A Ptk. alapján a szövetkezeti kisebbség jogokat gyakorolhat a közgyűlés összehívása, könyvvizsgálat elvégzése és a tag, vezető tisztségviselő, felügyelőbizottsági tag és a könyvvizsgáló felelősségre vonása tekintetében.

A Ptk.-ban nevesített kisebbségi jogok tehát azok a jogok, melyek a szövetkezetben minden esetben gyakorolhatók, ugyanis a rendelkezés tiltja a kisebbségi szabályoktól való, a kisebbség hátrányára történő eltérést. Ez azonban természetesen nem zárja ki, hogy a szövetkezet egyéb kisebbségi jogokat is biztosítson. Ugyanakkor mivel ez a szövetkezet belső életébe tartozó lehetőség, arra nincs mód, hogy ezek a további

kisebbségi jogok meghatározása körében a szövetkezet valamely külső szerv, így például a cégbíróság bevonását előírja. Ha e belsőleg megteremtett kisebbségi jogok érvényesítése akadályba ütközik, a kisebbség vagy az ezzel összefüggésben hozott határozatot tudja megtámadni (3:35. §), vagy a felügyelőbizottsághoz fordulhat.

XX. CÍM

A SZÖVETKEZET ÁTALAKULÁSA, EGYESÜLÉSE ÉS SZÉTVÁLÁSA

3:366. § *[A szövetkezet átalakulása, egyesülése és szétválása]*

- (1) **Az átalakulást, egyesülést és szétválást a tagok legalább tíz százaléka vagy az igazgatóság kezdeményezheti.**
- (2) **Az átalakulás, egyesülés, szétválás során a szövetkezettől megváló tag a tagsági jogviszony megszűnésekor öt megillető járandóság erejéig ötéves jogvesztő határidőn belül köteles helytállni a szövetkezetnek a tagsági jogviszony megszűnése előtt keletkezett és a létrejövő jogi személy által nem teljesített kötelezettségeiért.**
- (3) **A szövetkezet korlátolt felelősségű társasággá vagy részvénytársasággá alakulhat át.**
- (4) **A szövetkezet átalakulásával létrejövő részvénytársaság zártkörűen alapítható azzal, hogy a részvények felajánlása kizárólag az átalakuló szövetkezet tagjai, illetve üzletrész tulajdonosai részére lehetséges. A részvények átalakulás során történő, nyilvános ajánlattételnek minősülő felajánlása nem jelenti a zártkörűen működő részvénytársaság részvényeinek forgalomba hozatalára vonatkozó e törvény szerinti korlátozás sérelmét.**

A szövetkezet átalakulására, egyesülésére és szétválására viszonylag kevés külön rendelkezés található a Harmadik Könyv szövetkezeteket szabályozó részében, ebből következőleg a szövetkezeti szervezeti változások alapvető szabályait a Harmadik Könyv általános szabályai között, míg részletes eljárásrendjét az általános rendelkezéseket kibontó Át.-ben találjuk.

Az átalakulás, egyesülés és szétválás rendjében a Ptk. és az Át. nem hozott jelentősebb változásokat, az új szabályozás alapvetően továbbvitte a korábbi rezsimet, alapvetően a 2006-os Gt. szabályozását véve alapul.

Néhány részletszabály tekintetében természetesen történtek kisebb változások.

Az egyik ilyen változás az átalakulás fogalmának a módosulása. A 2006-os Gt., a korábbi Sztv. (lásd annak 74–90. §-ait) és az egyéb jogi személyekre vonatkozó korábbi szabályok értelmében az „átalakulás” fogalmába beletartozott a szervezeti formaváltás (más jogi személy formába történő átalakulás), valamint az egyesülés és a szétválás is. A Ptk. ezt a rendszert úgy alakította át, hogy az átalakulás fogalmát már csak a szűken vett szervezeti formaváltás esetére tartotta fenn, és ehhez képest külön kezeli az egyesülés és a szétválás fogalmát (3:39–3:47. §). Ennek alapján az alkalmazandó rendelkezések úgy épülnek fel, hogy a Ptk. az átalakulás esetére írja elő a részletes eljárási és egyéb szabályokat, majd ezt követően az egyesülés és szétválás esetére is ezen előírásokat rendeli alkalmazni a szükséges eltérések meghatározása mellett. Ez a megoldás hasonló szabályozási módszert épít fel, mint a korábban hatályos Sztv., tehát jogalkalmazási szempontból tényleges változást nem hoz.

Fogalmi változás következett be az átalakulás folyamán készítendő dokumentum elnevezésében is. A társasági jog korábban a jogelőd és a jogutód tőkeszerkezetének eltérése esetén elkészített dokumentumot nevezte átalakulási tervnek [szövetkezet esetében lásd a korábbi Sztv. 76. § (6) és (7) bekezdését], a Ptk. azonban e fogalmat

összefoglalóan használja az átalakulás során elkészítendő okiratok elnevezésére, és ennek megfelelően nevesíti az egyesülési tervet és a szétválási tervet is (3:41. §, 3:44. § és 3:46. §).

További, már az Át.-ben megjelenő változás, hogy mód van arra is, hogy az átalakulás (egyesülés, szétválás) folyamatában ne kétszer kerüljön sor a legfőbb szerv ülésére, hanem akár egyetlen ülés is dönthessen az összes felmerülő kérdésben (Át. 8. §).

A szövetkezetek szempontjából az általános szabályok az alábbi további módosulásokat hozták.

A korábbi Sztv. 75. § (1) bekezdése az átalakulás egyik akadályaként a felszámolást, illetve a végelszámolást határozta meg. Ezt a kört a Ptk. bővíti a csődeljárással, valamint a jogi személy elleni büntetőjogi intézkedéssel [3:40. § a) és b) pont].

A korábbi Sztv. 76. § (3) bekezdése szerint azokat a tagokat, akik nem nyilatkoztak arról, hogy kívánnak-e a jogutód jogi személyben részt venni, a szövetkezet kizárta a szövetkezetből. A Ptk. némileg módosít e megközelítésem, és azt szabályozza, hogy az átalakulás során arról kell a tagoknak nyilatkozni, ha nem kívánnak a jogutód tagjaivá válni.

Az Át. a Ptk.-t kiegészítve úgy rendelkezik, hogy ha a tag nem nyilatkozik arról, hogy nem kíván a jogutód tagjává válni, akkor úgy kell tekinteni, hogy a tag a jogutód jogi személy tagjává kíván válni. E körben a különválás esetében nyilvánvalóan elkerülhetetlen a kifejezett nyilatkozat arra is, hogy melyik jogutód tagjává kíván válni a tag. A tag továbbá a jogi személy által pótlólagosan biztosított határidőig, ennek hiányában az átalakulásról véglegesen döntő szavazás megkezdéséig nyilatkozhat úgy, hogy nem kíván a jogutód jogi személy tagjává válni, illetve korábbi nyilatkozatát visszavonhatja [Át. 5. § (2) bekezdés]. Így tehát a szövetkezet esetében már nincs szükség a nem nyilatkozó tag kizárására (és az az új tagkizárási szabályokkal már nem is volna összhangban).

A szövetkezetek számára új szabályként jelenik meg a Ptk. általános rendelkezései között a beolvadásos kiválás és a beolvadásos különválás nevesített esete is [3:45. § (2) bekezdés].

Változásként említendő még annak meghatározása is, hogy az átalakulás során mely esetekben kell a hitelezők számára biztosítékot nyújtani. A korábbi Sztv. 80. § (2) bekezdése értelmében erre csak akkor volt szükség, ha a jogutód szervezet saját tőkéjének összege kevesebb volt, mint a jogelőd szövetkezeté.

Ettől eltérően az Át. értelmében biztosíték akkor követelhető, ha az átalakulás a hitelező követelésének kielégítését veszélyezteti. Korlátozott tagi felelősségű jogi személy, így szövetkezet esetében is e rendelkezést csak akkor kell alkalmazni, ha *a)* az átalakulásról szóló döntés meghozatalakor a jogelőd jogi személynek a saját tőke felénél magasabb összegű köztartozása van, amelyre halasztást, fizetési könnyítést nem kapott; *b)* az átalakulásról szóló döntés meghozatalakor a hitelező egyébként nem rendelkezik az átalakuláshoz kapcsolódó kockázattal arányos biztosítékkal; vagy *c)* a jogi személy átalakulás utáni pénzügyi, vagyoni helyzetére figyelemmel indokolt a biztosítékkadás (Át. 10. §).

A jogi személyek szétválására vonatkozó általános rendelkezésekben a szövetkezet tekintetében kiegészítésre, illetve pontosításra kerültek a szétváló szövetkezetek felelősségére vonatkozó szabályok is. A korábbi Sztv. 84. § (1) bekezdése csak arról rendelkezett, hogy a szétválással létrejövő szövetkezetek a szétválás előtt keletkezett kötelezettségeikért – valamennyi hitelező hozzájárulásával kötött megállapodás hiányában – az egymás közötti vagyonmegosztás arányában feleltek. Ha a kötelezettség a szétválást követően merült fel, a jogutód szövetkezetek felelőssége egyetemleges volt.

Ehhez képest a Ptk. egyrészt főszabályként nem a vagyonmegosztás aránya szerinti, hanem a szétválási terv rendelkezései szerinti felelősséget mondja ki, mely azonban

alapvetően nem testesít meg érdemi eltérést, mert a szétválási terv is a vagyonmegosztást veszi alapul [erre utal az Át. 21. § (4) bekezdése is].

Új rendelkezésként jelenik meg a szövetkezetek számára az a kiegészítő szabály, hogyha az adott kötelezettséget a szétválási tervben nevesített jogutód nem teljesíti, azért valamennyi jogutód egyetemlegesen köteles helytállni [3:46. § (1) bekezdés].

A szétválást követően felmerülő kötelezettségért való – a korábbi Sztv.-vel egyező – egyetemleges felelősséget az Át. tartalmazza [Át. 21. § (3) bekezdés].

Ugyancsak nem volt korábban szabályozva a szövetkezeti jogban az, hogy ha egy kötelezettségről a szétválási tervben nem rendelkeznek, azért a jogutódok egyetemlegesen kötelesek helytállni [3:46. § (2) bekezdés].

A jogutód jogi személyek által a fenti szabályok szerint nem teljesített kötelezettségeikért való, a szövetkezettől megváló tagok öt évig tartó, a kiadott vagyonrész erejéig érvényesíthető – és a korábbi Sztv. 75. § (6) bekezdésével egyező – felelősségét nem az általános rendelkezések, hanem külön a szövetkezeti szabályok között találjuk. E rendelkezés természetesen nemcsak a szétválás esetkörüire, hanem átalakulás és egyesülés esetén is alkalmazandó.

Nem volt korábban kifejezetten rendezett a szövetkezeti jogban az sem, hogy a szétválás esetén kit illetnek meg a jogok, ezt pótolja a Ptk. általános szabálya, melynek értelmében a szétváló jogi személy vagyonmegosztás előtt szerzett jogainak érvényesítésére a szétválás után az a jogutód jogosult, amelynek az adott jogot a szétválási terv juttatta, ha pedig valamely jogról a szétválási tervben nem rendelkeztek, az a jogutódokat a vagyonmegosztás arányában illeti meg [3:46. § (3) bekezdés].

Megmarad az a jellegénél fogva kógensnek minősülő szabály, hogy szövetkezet a gazdasági társaságok közül csak korlátolt felelősségű társasággá vagy részvénytársasággá alakulhat át. Ugyanakkor a gazdasági társaságok egységességének érdekében a Ptk. már nem tartalmazza azt a sajátos rendelkezést, hogy ha a szövetkezet gazdasági társasággá alakul át, az átalakulás során a gazdasági társaságokról szóló szabályoknak a pénzübeli hozzájárulás arányára és összegére vonatkozó előírásai nem alkalmazhatók (korábbi Sztv. 88. §), vagyis a Ptk. alapján a szövetkezetnek is olyan módon kell kft.-vé vagy rt.-vé alakulnia, hogy teljes mértékben megfeleljen az adott társasági formára előírt feltételeknek. Ez összhangban van azzal az általános rendelkezéssel, hogy átalakulás esetén a jogi személy létesítésére vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell [3:39. § (2) bekezdés].

Abból az általános szabályból, hogy a jogi személy egyesülésére és szétválására az átalakulásra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell (3:47. §), az vezethető le, hogy a szövetkezet nemcsak szövetkezettel, hanem korlátolt felelősségű társasággal és részvénytársasággal is egyesülhet, illetve korlátolt felelősségű társasággá, illetve részvénytársasággá szétválhat [azzal, hogy beolvadás esetén az átvevő gazdasági társaság, kiválás esetén pedig az a szövetkezet, melyből a jogi személy kiválik, változatlan típusban működik tovább – lásd Át. 14. § (3) bekezdés, és 18. § (3) bekezdés].

Végül megemlítendő, hogy az a rendelkezés, hogy az átalakulást, egyesülést és szétválást a tagok legalább tíz százaléka vagy az igazgatóság kezdeményezheti, a Ptk. rendszerében diszpozitívnek tekintendő, vagyis az alapszabály kezdeményezésre jogosult szervként más szervet is megjelölhet, illetve a kezdeményezés jogát a tagok 10%-ánál kisebb vagy nagyobb számarányához is kötheti.

Jelzendő ezenfelül még, hogy a Ptk. – eltérően a 2006-os Gt.-től – lehetővé teszi a gazdasági társaság szövetkezetté alakulását is (3:133. §). Annak, hogy ez korábban nem volt járható út, nincs gazdasági vagy dogmatikai indoka, különös tekintettel arra, hogy szövetkezet ugyanakkor már korábban is átalakulhatott gazdasági társasággá.

XXI. CÍM

A SZÖVETKEZET MEGSZŪNÉSE

3:367. §

[A szövetkezet megszűnése]

A jogi személy jogutód nélküli megszűnésének általános esetein túl a szövetkezet jogutód nélkül megszűnik abban az esetben is, ha tagjainak száma hét fő alá csökken, és az ettől számított hathónapos jogvesztő határidőn belül nem jelentenek be megfelelő számú új tagot a nyilvántartó bíróságnál.

A szövetkezet jogutód nélküli megszűnésének minden jogi személy esetében fennálló esetköreit az általános szabályok közt találjuk [3:48. § (1) bekezdés]. Ezen esetkörök magukban foglalják a korábbi Sztv. 92. § (1) bekezdésében felsorolt esetköröket, valamint ezenfelül a feltételtől függő megszűnés új, kifejezett megszűnési okként is szerepel. A szövetkezet sajátos megszűnési okaként pedig továbbra is szerepel az alapításhoz szükséges minimális hét tag hat hónapos hiánya is (3:367. §).

Ugyanakkor a Ptk. – összhangban a cégbejegyzés konstitutív jellegével [3:4. § (4) bekezdés] – azt is egyértelművé teszi, hogy a jogi személy nem a megszűnési feltétel bekövetkezésével szűnik meg, hanem amikor annak alapján az adott jogi személyt, így a szövetkezetet a cégbíróság törli a cégjegyzékből [3:48. § (1) bekezdés].

A korábbi Sztv. 94. § (1) bekezdésével egyezően rendelkezik a Ptk. a megszűnés után fennmaradó vagyonnak a vagyoni hozzájárulások arányában történő felosztásáról [3:48. § (2) bekezdés].

Ugyanakkor új felelősségi rendelkezésként jelenik meg a szövetkezet tekintetében, hogy a jogutód nélkül megszűnt jogi személy tagjai a felosztott vagyonból való részesedésük mértékéig kötelesek helytállni a megszűnt jogi személy ki nem elégített tartozásaiért [3:48. § (3) bekezdés].

ÖTÖDIK RÉSZ EGYESÜLÉS

3:368. § *[Az egyesülés fogalma]*

- (1) Az egyesülés a tagok által gazdálkodásuk eredményességének előmozdítására és gazdasági tevékenységük összehangolására, valamint szakmai érdekeik képviselésére alapított, jogi személyiséggel rendelkező kooperációs társaság. Az egyesülés saját nyereségre nem törekszik; vagyonát meghaladó tartozásaiért a tagok egyetemlegesen kötelesek helytállni.
- (2) Az egyesülés az összehangolási feladatok teljesítését segítő egyéb szolgáltatási és közös gazdálkodási tevékenységet (kiegészítő gazdálkodási tevékenység) is végezhet.
- (3) Az egyesülésre a gazdasági társaságok közös szabályait – az e Részben foglalt eltérésekkel – megfelelően alkalmazni kell.

Az egyesülés fogalmi elemeit a Ptk. változatlanul fenntartja. A Ptk. elhagyja a névviselési szabályt, miszerint „az »egyesülés« elnevezést a kooperációs társaság cégnevében fel kell tüntetni”, mivel az a Ptk. 3:6. § (2) bekezdésére figyelemmel szükségtelen is lenne.

3:369. § *[Az egyesülés társasági szerződése]*

- (1) Az egyesülés társasági szerződésében – a létesítő okirat általánosan kötelező tartalmi elemein kívül – meg kell határozni
  - a) a tagok gazdálkodásának előmozdítására, illetve összehangolására irányuló, valamint az ezzel kapcsolatos szakmai érdekképviselési feladatokat;
  - b) a működési költség viselésének tagok közötti megoszlását, az egyes tagokra eső befizetések összegét és az elszámolás módját;
  - c) a tag kilépése esetén az őt megillető vagyoni hányad kiadásának feltételeit;
  - d) az egyesülés megszűnését követően fennmaradó vagyon felosztásának rendjét.
- (2) Szükség szerint rendelkezik a társasági szerződés
  - a) a kiegészítő gazdálkodási tevékenységről;
  - b) a kiegészítő gazdálkodási tevékenységhez szükséges társasági vagyon mértékéről;
  - c) a kiegészítő gazdálkodási tevékenység keretében az egyes tagokat megillető szavazati jog mértékéről, gyakorlásának módjáról;
  - d) a kiegészítő gazdálkodási tevékenység bevételeinek, költségeinek, ráfordításainak elkülönített nyilvántartásáról, valamint az ez alapján megállapított adózott eredményből való részesedés szabályairól;
  - e) az egyes tagokat terhelő egyéb vagyoni értékű szolgáltatások (a továbbiakban: mellékszolgáltatás) feltételeiről.

A Ptk. tartalmát tekintve változatlanul hagyja az egyesülés társasági szerződésének kötelező és esetleges elemeit. Amely elem a 2006-os Gt. szövegéhez képest, úgy tűnik, hogy kiesik, valójában nem válik szükségtelenné, csupán az már a jogi személyek általános szabályaiból is következő elem (3:5. §). Fontos kiemelni azt, hogy a létesítő okiratra vonatkozó rendelkezések – bármely jogi személy típus esetében – nem eltérést engedő elemek, vagyis a jogi személy a kötelező elemek közül nem válogathat, hogy melyeket szabályoz és melyeket nem. Ennek oka a típuskényszer elve, vagyis, hogy a jogi személy a jogi személy típusának megfelelő létesítő okiraton alapuló

bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre [3:4. § (4) bekezdés]. Ahhoz, hogy jelen esetben egyesülést alapítsanak a tagok, az kell, hogy a 3:5. §-ban (illetve tág értelemben a 3:5–11. §-okban) foglalt feltételeknek, és e §-ban foglalt kötelező elemeknek megfeleljen a társasági szerződés.

3:370. § *[A társaság és tagjai közötti vagyoni viszonyok]*

- (1) **A tagok ellenszolgáltatás nélkül jogosultak az egyesülés által nyújtott szolgáltatások igénybevételére; a más részére végzett gazdálkodási tevékenység adózott eredményéből részesülnek.**
- (2) **A mellékszolgáltatásért a tagokat külön díjazás illetheti meg.**
- (3) **A gazdálkodási tevékenység során keletkezett adózott eredmény felosztása a vagyoni hozzájárulás arányában történik; egyébként a nyereség a tagok között egyenlő arányban oszlik meg.**

Tartalmilag változatlanok maradtak az egyesülés és tagjai közötti vagyoni viszonyokra vonatkozó szabályok. Jelezhető, hogy a § címében a „társaság” szót kooperációs társaságként lehet csak értelmezni.

3:371. § *[Taggyűlés]*

- (1) **Az egyesülés tagjainak döntéshozó szerve a taggyűlés. A taggyűlésen a tag képviselője nem lehet az igazgató, a felügyelőbizottság tagja és a könyvvizsgáló.**
- (2) **A taggyűlés szükség szerint, de évente legalább egyszer tart ülést. Az alapszabály ennél ritkább ülésezést előíró rendelkezése semmis.**
- (3) **A taggyűlés akkor határozatképes, ha a szavazatok legalább háromnegyed részét képviselő tagok jelen vannak.**

A taggyűlésre, megtartására vonatkozó szabályok tartalmilag azonosak maradtak a 2006-os Gt.-beli szabályozással.

3:372. § *[A taggyűlés hatásköre és a döntéshozatal szabályai]*

- (1) **A taggyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik**
  - a) **az egyesülés belső szervezetének irányítási és ellenőrzési rendjének kialakítása;**
  - b) **az összehangoló és az érdekképviselői, valamint a kiegészítő gazdálkodási tevékenység stratégiájának meghatározása;**
  - c) **az egyesülés beszámolójának elfogadása;**
  - d) **döntés a kiegészítő gazdálkodási tevékenységből származó adózott eredmény felhasználásáról;**
  - e) **olyan határozat hozatala, amely a tagok saját gazdálkodásában végrehajtandó feladatot határoz meg;**
  - f) **az egyesülés jogutód nélküli megszűnésének átalakulásának, egyesülésének, szétválásának elhatározása;**
  - g) **az egyesüléshez való csatlakozás elfogadása, illetve a csatlakozó tag felelőssége korlátozásának elfogadása;**
  - h) **az igazgató megválasztása és visszahívása, valamint az igazgatóval kapcsolatos munkáltatói jogok gyakorlása;**

- i) ha az egyesülésnél felügyelői bizottság működik, annak megválasztása, tagjainak visszahívása és díjazásuk megállapítása;
  - j) ha az egyesülésnél könyvvizsgáló működik, annak kijelölése, a megbízás visszavonása és a díjazás megállapítása;
  - k) a társasági szerződés módosítása;
  - l) a tag kizárásának kezdeményezése;
  - m) döntés olyan szerződés megkötéséről vagy módosításáról, amelynek értéke a társasági szerződésben meghatározott mértéket meghaladja, továbbá amit az egyesülés – a szokásos tevékenységén kívül – a saját tagjával köt;
  - n) döntés minden olyan kérdésben, amelyet e törvény vagy a társasági szerződés a taggyűlés hatáskörébe utal.
- (2) Az összehangoló és az érdekképviselői tevékenység körében minden tagnak egy szavazata van. A társasági szerződés azonban egyes tagok javára többszavazati jogot állapíthat meg, azzal a korlátozással, hogy egyetlen tag sem juthat egyedül ötven százalékot meghaladó szótöbbséghez.
- (3) A kiegészítő gazdálkodási tevékenység körében, valamint az (1) bekezdés f)–g) és l)–m) pontjaiban felsorolt ügyekben a szavazati jog mértékét a vagyoni hozzájárulás arányában, ennek hiányában egyenlő mértékben kell megállapítani.
- (4) A tagok egyhangúlag határoznak
- a) az egyesülés tevékenységének;
  - b) az egyes tagok szavazati arányának;
  - c) a határozathozatal feltételeinek megváltoztatásáról.
- (5) Legalább háromnegyedes szótöbbség szükséges az egyesülés jogutód nélküli megszűnésének, átalakulásának, egyesülésének, szétválásának elhatározásához, továbbá az új tagcsatlakozásának elfogadásához, a tagkizárásának kezdeményezéséhez, valamint a társasági szerződés más okból történő módosításához, ha a módosítás nem esik a (3) bekezdés hatálya alá.
- (6) A taggyűlés a tagok saját gazdálkodásában végrehajtandó kötelezettségének megállapítására irányuló határozatának meghozatalához legalább háromnegyedes szótöbbség kell. Ilyen határozat az érintett tag hozzájárulásával hozható.

A taggyűlés hatásköre tekintetében kiemelhető, hogy az (1) bekezdés szerinti „kizárólagos hatáskör” fordulat elég szerencsétlen szövegezés, figyelemmel a 3:4. § (2) bekezdésére. Az, hogy a jogi személy mely döntéshozó szervi hatásköröket hagyja a döntéshozó szervnél, és esetlegesen mely kérdéseket delegál például az ügyvezetés hatáskörébe, olyan, a szerződéses szabadság körébe eső kérdés, amelyet kizárólagosságra utaló rendelkezéssel nem szerencsés megzavarni.

A (4) bekezdés szerinti határozathozatali szabályok kapcsán fontos visszautalni a 3:19. § (3) bekezdésére, vagyis arra, hogy az egyhangúsági szabályoktól a társasági szerződés nem térhet el érvényesen. Az (5) bekezdésben a (3) bekezdésre utalás téves, az helyesen a (4) bekezdésre vonatkozó utalás lenne.

3:373. § [Az egyesülés ügyvezetése és képviselete]

- (1) Az egyesülés ügyvezetését és képviseletét – a taggyűlés határozatainak keretei között – az igazgató látja el.
- (2) A társasági szerződésben az ügyvezetésre három tagból álló igazgatóságot is létre lehet hozni. Ez esetben az igazgatóság tagjai minősülnek igazgatónak.

Az igazgatóság tagjainak megválasztásáról, megbízásuk időtartamairól, díjazásukról és esetleges visszahívásukról, valamint az igazgatóság ügyrendjének jóváhagyásáról a taggyűlés dönt.

Az ügyvezetés és képviselő kérdésében a Ptk. érdemi változtatást nem hoz.

3:374. § [Csatlakozás]

- (1) A társasági szerződésben foglalt feltételek szerint az egyesülésbe bárki beléphet.**
- (2) A csatlakozás elfogadásáról a taggyűlés határoz, egyúttal megállapíthatja a csatlakozás időpontját, az azzal járó kötelezettségek esedékességét, valamint a kiegészítő gazdálkodási tevékenység körében a csatlakozó tag szavazati jogának mértékét.**
- (3) A csatlakozó tag helytáll az egyesülésnek a csatlakozás előtt keletkezett tartozásaiért, kivéve, ha a helytállás alól a csatlakozást elfogadó határozat előzetesen mentesíti.**
- (4) A csatlakozás tényét, időpontját és a helytállás alóli esetleges mentesítést be kell jegyezni a nyilvántartásba; a mentesítés harmadik személlyel szemben a bejegyzéstől kezdődően hatályos.**

Az egyesüléshez való csatlakozást a 2006-os Gt.-vel tartalmilag azonosan szabályozza a Ptk. Utalni lehet arra, hogy a (3) bekezdés szerinti nyilvántartás, értelemszerűen a cégnyilvántartást jelenti.

3:375. § [A tagsági jogviszony megszűnése]

- (1) Megszűnik a tagsági viszony**
  - a) ha a tag a társasági szerződésben meghatározott vagyoni hozzájárulást felhívás ellenére nem teljesítette, a felhívásban meghatározott – tizenöt napnál nem rövidebb – időpontban;**
  - b) a tag kilépésével;**
  - c) a tag kizárásával;**
  - d) a tag halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével;**
  - e) ha annak fenntartása jogszabályba ütközik;**
  - f) a tagsági jog átruházásával.**
- (2) A tagsági jog átruházására a csatlakozás szabályait megfelelően alkalmazni kell.**
- (3) A tag az egyesülésből az év végén kiléphet. A kilépésre vonatkozó szándékot legalább három hónappal az év vége előtt be kell jelenteni.**

A tagsági jogviszony megszűnésére vonatkozó szabályok érdemben nem változtak. A 2006-os Gt.-hez képest pusztán annyi kiegészítés történt, hogy a Ptk. meghatározza azt az időpontot, amikor a tag jogviszonya megszűnik, ha a társasági szerződésben meghatározott vagyoni hozzájárulást felhívás ellenére nem teljesíti. Ennek az időpontnak egyébként a felhívásban kell szerepelnie, és nem lehet tizenöt napnál rövidebb.

3:376. § [A kilépő taggal való elszámolási szabályok]

- (1) A kilépő taggal a kilépés időpontjában fennálló állapot szerint kell elszámolni. A taggyűlés határozza meg, hogy az egyesülés a kilépő tag vagyonyát mikor és milyen részletekben adja ki. A kiadás időpontját úgy kell meghatározni,**

hogy az ne veszélyeztesse az egyesülés további működését, de a vagyon kiadása befejeződjék egy éven belül.

- (2) Ha a kiadás nem a kilépéskor történik, a kilépett tag részére a még ki nem adott vagyonhányad után – az adózott eredmény felosztása esetén – arányos értékű részesedés jár.
- (3) A tag megszűnése vagy halála esetén a tag jogutódjával vagy örökösével való elszámolásra az (1)–(2) bekezdés rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni. Ha azonban a jogutód vagy az örökös folytatni kívánja a tag tevékenységét, a taggyűlés hozzájárulásával az egyesülés tagjává válhat. Ebben az esetben a jogelőd tagsági jogviszonyának megszűnése előtti tartozásokért a tagsági jogviszonyt folytató felel.

Az elszámolás szabályai érdemi változást nem hordoznak.

3:377. § *[Vagyonmegosztás az egyesülés megszűnése esetén]*

Az egyesülés jogutód nélküli megszűnése esetén a tartozások kiegyenlítése után fennmaradó vagyont egyenlő arányban; ha vagyoni hozzájárulást teljesítettek, a tagok vagyoni hozzájárulása arányában kell felosztani.

A jogutód nélküli megszűnés szabályai tartalmilag változatlanok, ugyan nehezen értelmezhető az utolsó fordulat, hiszen a jogi személyek általános szabályaiból és az egyesülés szabályaiból is az következik, hogy a tagok vagyoni hozzájárulást teljesítenek.

HATODIK RÉSZ ALAPÍTVÁNY

XXII. CÍM AZ ALAPÍTVÁNY FOGALMA, LÉTESÍTÉSE, VAGYONA

3:378. §

[Az alapítvány fogalma]

Az alapítvány az alapító által az alapító okiratban meghatározott tartós cél folyamatos megvalósítására létrehozott jogi személy. Az alapító az alapító okiratban meghatározza az alapítványnak juttatott vagyont és az alapítvány szervezetét.

A 3:378. § rögzíti, hogy az alapítvány az alapító által az alapító okiratban meghatározott tartós cél folyamatos megvalósítására létrehozott jogi személy. Az alapítónak a Ptk. szerint feladata, hogy az alapítás során meghatározza az alapítványnak juttatott vagyont és az alapítvány szervezetét. Az alapítvány alapításában többen is részt vehetnek, ebben az esetben az alapításról egyhangúlag kell dönteniük.

Az 1959-es Ptk.-hoz képest talán az a legfontosabb változás, hogy a Ptk. nem követeli meg a közérdekű célt az alapítvány létrehozásához. A változás ugyanakkor okszerű is, valamint tulajdonképpen a bírósági gyakorlat folytatásaként és egyben a hagyományokhoz történő visszatérésként is felfogható. A bírósági gyakorlat folyamatosan mind szélesebben értelmezte a közérdekű fogalmat, így például megengedte, hogy egy gyermek gyógyíttatása érdekében hozzanak létre alapítványt, mely a gyermek és családja számára nem vitathatóan elsőrendű fontosságú, azonban önmagában szűken értelmezve közfeladatnak csak gyermekek gyógyíttatása minősül, s nem egy konkrét gyermek gyógyulása. A KK 2. szerint a súlyos betegségben szenvedő egyén gyógyulásának elősegítésére létesült alapítvány is közérdekűnek tekinthető, vagy a tehetséges pályakezdő művész, tudományos kutató képzését elősegítő ösztöndíj alapítása is közérdekű célt szolgál végső soron [az 5/2014. (VI. 23.) KMK vélemény a KK 2. számú állásfoglalást nem tartotta fenn, ennek indoka részben az volt, hogy a társadalmi szervezetek nyilvántartásba vételére vonatkozó jogi szabályozás jelentősen megváltozott, részben pedig az, hogy a társadalmi szervezetek nyilvántartásba vételével kapcsolatos ügyek elbírálásának szakmai illetékessége is megváltozott a Kúrián]. A szabályozás tehát lehetővé teszi, hogy az alapítvány nem közérdekű, azaz magáncélnak is létrejöhessen, azonban az a feltétel megmaradt, miszerint a célnak tartósnak kell lennie. A tartósság fogalmát a gyakorlat már korábban kimunkálta, s e körben változásra önmagában a Ptk. szabályai okán nem kell számítani. Sárközy kifejti, hogy a tartósságot a bíróság szorosabban értelmezi, mint az egyesületnél, például egy évre szóló alapítványrendeletet eddig nem fogadott el; álláspontja szerint ugyanakkor a tartósságot nem szabad túlhajtani, néhány évre szóló alapítványrendelet megengedhető lehet. [Sárközy Tamás: Az alapítvány *in* Sárközy Tamás (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 420.]

Az alapítványnak juttatandó vagyon tekintetében a Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan nem határoz meg minimumösszeget. Ennek indoka az lehet, hogy egészen más nagyságrendű vagyon fogadható el az egyes megvalósítani tervezett célok függvényében. A bírósági gyakorlat korábban egységesnek volt mondható abban a kérdésben, hogy százezer forint alatti vagyonrendelet nem elégséges, de az ilyen mértékű vagyonrendelet sem feltétlenül elegendő.

Az alapítványnak juttatandó vagyon tekintetében lényeges szabályt tartalmaz a Cnytv., a joggyakorlat bizonytalan volt ugyanis abban a kérdésben, hogy a vagyont hogyan lehet az alapítvány részére juttatni, hiszen a nyilvántartásba vételt megelőzően az alapítvány még nem létezik. A Cnytv. 49. §-a alapján a pénzüsszeget fizetési vagy pénzforgalmi számlán kell elhelyezni, vagy pedig ügyvédi vagy bírósági letétbe kell helyezni, illetve lehetőség van arra is, hogy az alapítvány céljára rendelt vagyon a közjegyző részére bizalmi őrzésbe kerüljön, noha ez utóbbi lehetőség csak akkor vehető igénybe, ha egyébként a bizalmi őrzésbe adás feltételei fennállnak. A nem pénzbeli vagyonrendelés esetén pedig az alapítónak nyilatkozatot kell tennie. További fontos szabályt tartalmaz a 49. §, amikor az egyéb vagyonrendelés körében rögzíti, hogy az ilyen vagyonrendelésre a működés megkezdéséhez szükséges pénzbeli vagyonrendelésen túlmenően van lehetőség. E szabály értelmében a vagyonrendelésnek legalább részben pénzbeli vagyonrendelésnek kell lennie, mégpedig olyan mértékben, hogy az elegendő legyen az alapítvány tevékenységének megkezdéséhez. Hiányossága ugyanakkor a szabályzásnak, ezért a bírósági gyakorlatra vár annak kimunkálása, hogy a nem pénzbeli vagyonrendelés esetében hogyan, milyen módon kell az egyes vagyontárgyak értékét meghatározni. Ugyancsak kérdéses, hogy a nyilvántartásba vétel során a bíróságnak feladata-e, hogy az állított érték megfelelőségét vizsgálja. Álláspontunk szerint a bíróság erre irányuló szabály hiányában nem vizsgálhatja a vagyon értékét. Fontos azonban felhívni a figyelmet arra is, hogy noha e szabályozási bizonytalanság elnehezítheti a bírósági jogalkalmazást, azonban nem változtat azon, hogy a Ptk. szabályainak megfelelően a vagyon értékéért az felel, aki azt juttatta, akár ellenőrizte a bíróság a vagyontárgy értékét, akár nem. Ennek jelentősége abban áll, hogy immár az alapítványokra is alkalmazandóak a végelszámolás, illetve a felszámolás szabályai.

3:379. § [Az alapítvány tevékenységének korlátai]

- (1) Alapítvány nem alapítható gazdasági tevékenység folytatására.**
- (2) Az alapítvány az alapítványi cél megvalósításával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység végzésére jogosult.**
- (3) Alapítvány nem lehet korlátlan felelősségű tagja más jogalanynak, nem létesíthet alapítványt és nem csatlakozhat alapítványhoz.**
- (4) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, alapítvány nem hozható létre az alapító, a csatlakozó, az alapítványi tisztségviselő, az alapítványi szervek tagja, valamint ezek hozzátartozói érdekében. Nem sérti e rendelkezést az alapítvány tisztségviselőinek szerződés szerint járó díjazása.**

A korábbi szabályozással egyezően rögzíti a Ptk., hogy alapítvány gazdasági tevékenység folytatására nem alapítható, s gazdasági tevékenységként kizárólag az alapítványi cél megvalósításával közvetlenül összefüggő tevékenységet végezhet. A változás e körben abban áll, hogy az alapítvány céljával közvetlenül összefüggő, s nem általában a célja elérése érdekében végezhet gazdasági tevékenységet. Kérdés ezért, hogy e terminológiai változást hogyan fogja értelmezni a gyakorlat.

Az Et. is tartalmaz a gazdasági tevékenységgel összefüggő szabályokat, mely szabályok a 3:63. §-nál kerültek kifejtésre, s melyek a már bemutatottak mellett kimondják, hogy a civil szervezet, s így az alapítvány is gazdasági-vállalkozási tevékenységet abban az esetben végezhet, ha ez az alapcél szerinti tevékenységét nem veszélyezteti, valamint csak olyan módon vehet fel hitelt és vállalhat kötelezettséget,

amely nem veszélyezteti az alapcél szerinti (közhasznú) tevékenységének ellátását és működésének fenntartását (Et. 17. §). A bírósági gyakorlat is foglalkozott a gazdasági tevékenység fogalmával. Egy esetben a bejegyezni kívánt alapítvány célja az volt, hogy tevékenységet fejtsen ki a rossz lakáskörülmények megszüntetése érdekében; egyrészt tisztos lakóközrtekben újszerű házak építésével és a régiek renoválásával; másrészt az otthonteremtés eszméjének elültetésével az emberek szívében és elméjében azért, hogy a minőségen aluli lakásviszonyok és a hajléktalanság mind erkölcsi, szociális és politikai, mind pedig vallási szempontból elfogadhatatlanná váljanak. Az elsőfokon eljáró bíróság akként foglalt állást, hogy a házak építése és felújítása elsősorban vállalkozási tevékenység, a másodfokon eljáró bíróság ezzel szemben akként foglalt állást, hogy nincs akadálya annak, hogy házak építése és felújítása céljából alapítványt hozzanak létre, feltéve, hogy e tevékenység az alapítvány közérdekű céljainak megvalósítását célozza (BH1997.312.).

A (3) bekezdés tilalmazza, hogy az alapítvány korlátlan felelősségű tagja legyen más jogalany (így pl. nem lehet betéti társaság belftagja), továbbá azt is, hogy alapítványt létesítsen vagy alapítványhoz csatlakozzon. Ezt a jogirodalom az alapítványi lánc tilalmának nevezi és indokát abban látja, hogy a hatályos szabályozás szerint az alapítványnak céljait közvetlenül kell megvalósítania [Csehi Zoltán: *Alapítvány in Vékás Lajos (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatá magyarázatokkal* (CompLex 2012, Budapest) 179.].

A Ptk. 3:4. §-ának rendelkezése okán kérdéses, hogy a § rendelkezései eltérést engedő normák-e vagy sem. A 3:4. §-a alapján az eltérésnek akár helye is lehetne, ugyanakkor a jogi személyek esetében típuskényyszer érvényesül, azaz jogi személy csak törvényben meghatározott típusban létesíthető [3:1. § (4) bekezdés], s álláspontunk szerint e rendelkezések olyan alapvető rendelkezésnek tekinthetők, melyek az alapítvány lényegi jellemzőit rögzítik, így eltérést nem engedő normák. Ugyancsak eltérést nem engedő normának tekinti e rendelkezéseket Sárközy is [Sárközy Tamás: *Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban. Társasági, egyesületi és alapítványi jog a Ptk. Harmadik Könyve alapján* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 219.]. A kérdés végleges eldöntése ugyanakkor a bíróságra vár. E körben értelmezési kérdést biztosan nem vet fel az a szabály, mely szerint az alapítvány nem lehet más jogalany korlátlan felelősségű tagja, hiszen ez egyben hitelezővédelmi szabálynak is tekintendő, így a 3:4. §-a alapján attól eltérni nem lehet.

3:380. § [Alapítvány létesítése több alapító által]

- (1) Több személy együttesen is létesíthet alapítványt.**
- (2) Ha több alapító létesít alapítványt, az alapítói jogokat az alapítók együttesen gyakorolják.**

A korábbi szabályozással egyezően mód van arra, hogy több személy is létesítsen alapítványt, ebben az esetben az alapítók az alapítói jogokat együttesen gyakorolják. Az együttség a korábbi bírósági gyakorlat alapján egyértelműen egyhangúságot jelentett. Egy ügyben a bíróság – egyéb okok mellett – abból az okból is törvénysértőnek találta az alapító okirat módosítását, mert azt nem írta alá minden alapító (BH2000.470.). Egy másikban a bíróság ugyancsak úgy foglalt állást, hogy az alapító okirat módosítása nem felel meg az 1959-es Ptk. követelményeinek, mert azt három alapítóból csak ketten írták alá (BH2003.522.). Az alapító okirat módosításához valamennyi alapító hozzájárulására szükség volt, ami számos alapítvány működését ellehetetlenítette.

A Ptk. – a már említett magánalapítványt engedő szabálya mellett – talán egyik legnagyobb horderejű újítása az, hogy az együttség követelményét feloldja, s lehetővé teszi, hogy az alapítók testületként hozzák meg döntéseiket. Kérdés ugyanakkor, hogy amennyiben az alapító okirat nem hozza létre az alapítók gyűlését, akkor is érvényesül-e a jogi személyekre vonatkozó azon általános szabályozás, mely megengedi a többségi döntéshozatalt (Ptk. 3:16–20. §-ok). Sárközy álláspontja szerint az új Ptk. szabályai a többségi döntést megengedik [Sárközy Tamás: *Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban. Társasági, egyesületi és alapítványi jog a Ptk. Harmadik Könyve alapján* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 220.]. Nem zárható ki ugyanakkor az sem, hogy a gyakorlat a Ptk. azon szabályát, mely lehetővé teszi alapítók gyűlésének létrehozását, akként fogja értelmezni – s álláspontunk szerint ez a Ptk. rendelkezéseinek megfelelőbb értelmezése –, hogy nem alkalmazandóak a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok, hiszen speciális szabályként értelmezendők az alapítók gyűlése létrehozását engedő rendelkezések. Ezért amennyiben az alapítók nem élnek ezzel a lehetőséggel, úgy az továbbra is azt jelenti, hogy az alapítók jogaikat együttesen, azaz egyhangúlag gyakorolhatják.

3:381. §

[Az alapításra vonatkozó jognyilatkozat visszavonása]

Az alapító a nyilvántartásba történő bejegyzés jogerőre emelkedéséig vonhatja vissza az alapításra vonatkozó jognyilatkozatát.

A Ptk. tiltja az alapítvány visszavonását, ugyanakkor – ugyancsak a korábbi szabályozással egyezően – rögzíti, hogy az alapítvány nyilvántartásba való bejegyzéséig, azaz az alapítvány létrejöttéig az alapítvány alapítására vonatkozó nyilatkozat visszavonható. A visszavonásnak a nyilvántartásba vételről szóló végzés jogerőre emelkedését megelőzőleg van helye, így a bíróság olyan alapítvány visszavonását is engedte, mely esetében a nyilvántartásba vételét elrendelő végzés az ügyészség fellebbezése miatt nem emelkedett jogerőre (BH2002.508.). Amennyiben az alapítvány létrehozását többen határozzák el, úgy lehetőség van arra is, hogy csak egy vagy két alapító vonja vissza a nyilatkozatát. Az alapításra vonatkozó jognyilatkozat visszavonása tekintetében Csehi akként foglal állást, hogy az alapítványt létesítő jogügylet visszavonására több alapító esetén szintén csak együttesen kerülhet sor [Csehi Zoltán: *Alapítvány in Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex Kiadó 2013, Budapest) 226.]. Álláspontunk szerint azonban megfelelőbb az az értelmezés, melyet Sárközy is képvisel, mely szerint minden alapító a maga jognyilatkozatát vonhatja vissza [Sárközy Tamás: *Az alapítvány in Sárközy Tamás (szerk.): Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 422.]. Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy álláspontunk szerint, amennyiben bármelyik alapító visszavonja nyilatkozatát, úgy az alapítvány létrejöttének nincs helye, így a nyilvántartásba vételi kérelmet vissza kell vonni, illetve amennyiben erre bármely okból nem kerül sor, úgy a bíróságnak a kérelmet el kell utasítania. Álláspontunk indoka, hogy az alapítók együttesen, egyhangúlag határozzák el az alapítvány létrejöttét, s ezért amennyiben akár egy alapító is visszalép, az alapítvány rendelése megghiúsul. Ezzel szemben Sárközy álláspontja az, hogy valamely alapító visszalépése nem akadályozza az alapítvány bejegyzését [Sárközy Tamás: *Az alapítvány in Sárközy Tamás (szerk.): Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 422.].

3:382. § [A vagyoni juttatás teljesítése]

- (1) **Az alapító köteles az alapítványi cél megvalósításához szükséges, az alapító okiratban vállalt vagyoni juttatást teljesíteni.**
- (2) **Az alapítónak legalább az alapítvány működésének megkezdéséhez szükséges vagyont a nyilvántartásba-vételi kérelem benyújtásáig át kell ruháznia az alapítványra.**
- (3) **Az alapítónak a teljes juttatott vagyont legkésőbb az alapítvány nyilvántartásba vételétől számított egy éven belül kell átruháznia az alapítványra.**
- (4) **Ha az alapító az alapító okiratban meghatározott határidőn belül a teljes juttatott vagyont nem ruházza át az alapítványra, a kuratórium az alapítót megfelelő határidő tűzésével felszólítja kötelezettségének teljesítésére. A határidő eredménytelen elteltét követően a nyilvántartó bíróság – a kuratórium bejelentése alapján – az alapítói jogok gyakorlását felfüggeszti. A felfüggesztés időtartama alatt az alapítói jogokat a nyilvántartó bíróság gyakorolja.**
- (5) **Az alapítói jogok felfüggesztése nem mentesíti az alapítót az alapító okiratban vállalt kötelezettségei alól.**

A Ptk. az alapítók kötelezettségévé teszi a vállalt vagyoni juttatást teljesítését, és a teljesítés az alapítvány, illetve adott esetben a hitelezők által követelhető. A Ptk. az alapítványok alapításának megkönnyítése érdekében lehetővé teszi, hogy az alapítványok részére juttatandó vagyont több részletben adják át az alapítványnak, azonban a működés megkezdéséhez szükséges vagyont a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig kell átruházni az alapítványra, míg a vagyon fennmaradó részének szolgáltatására egy éve van az alapítónak.

A (4) bekezdés rögzíti a követendő eljárást arra az esetre, ha az alapító az alapító okiratban meghatározott vagyont nem ruházza az alapítványra. Ebben az esetben a Ptk. a kuratórium (álláspontunk szerint megfelelőbb lenne az alapítvány kifejezés alkalmazása, s annak rögzítése, hogy ebben az esetben ki jogosult az alapítvány képviselőjére, hiszen az alapítványi vagyon követelésére a jogi személy jogosult, illetve köteles) feladatává teszi, hogy felszólítsa az alapítót a vagyon átruházására. Amennyiben pedig a felszólítás nem vezet eredményre, úgy bírósághoz kell fordulnia, amely eljárásában a bíróság az alapító alapítói jogainak gyakorlását felfüggeszti. Az anyagi jogi szabályok megfelelő érvényesítésére a Cnytv. egy speciális *sui generis* eljárást is létrehoz, melynek keretein belül a bejelentés megtehető. A kérelemhez értelemszerűen csatolni kell a felszólítást tartalmazó iratot és az annak közlését, de legalább az alapító lakóhelyére (székhelyére) történő kézbesítés megkísérlését igazoló iratot. Az eljárás a bíróság döntésével véget ér. Amennyiben az alapító a vagyon juttatása iránti kötelezettségnek eleget tett, úgy – noha erről nem szól a Ptk., de abból értelemszerűen következik – újra jogosult az alapítói jogok gyakorlására. Ezt ugyancsak nempereles eljárás keretében kell bejelentenie a kuratóriumnak vagy a kurátornak (Cnytv. 52/A. §).

3:383. § [Csatlakozás az alapítványhoz]

- (1) **Nyilvántartásba vett alapítványhoz csatlakozni vagyoni juttatás teljesítésével, az alapító okiratban meghatározott feltételekkel lehet.**

- (2) Ha a csatlakozó az alapító okirat alapján alapítói jogok gyakorlására jogosult, a csatlakozást követően az alapítói jogokat az azok gyakorlására jogosult más személyekkel együttesen gyakorolhatja.**

A Ptk. továbbra is lehetővé teszi az alapítványhoz való csatlakozást, mely vagyoni juttatás teljesítésével történhet. A csatlakozást ugyanakkor a létesítő okirat feltételhez kötheti, illetve ki is zárhatja (ebben az esetben zárt alapítványról lehet beszélni, míg előző esetben nyílt alapítványról). A Ptk. továbbá változtat a korábbi szabályozáson azzal is, hogy egyértelművé teszi, hogy a csatlakozó státuszát az alapító okiratban lehet meghatározni, melynek során alapítói jogok is biztosíthatóak a csatlakozó számára.

A Ptk. nem szól arról, hogy a főszabály a nyílt vagy a zárt alapítvány lenne, azaz az alapító okirat rendelkezése hiányában van-e mód az alapítványhoz történő csatlakozásra. Tekintettel azonban arra, hogy a szabályozás nem rögzíti kifejezetten azt, hogy kizárólag abban az esetben lehetséges a csatlakozás (azaz az alapítvány csak abban az esetben tekinthető nyílt alapítványnak), ha azt az alapító okirat kifejezetten tartalmazza, egyes álláspontok szerint megengedett a csatlakozás ennek hiányában is azzal, hogy ebben az esetben az alapító okiratban meghatározott feltételeket az alapítónak és a csatlakozónak a megegyezése kell hogy pótolja [Sárközy Tamás: *Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban. Társasági, egyesületi és alapítványi jog a Ptk. Harmadik Könyve alapján* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 221.]. A szabály azonban értelmezhető akként is – s a bírósági gyakorlat feladata lesz állást foglalni e kérdésben –, hogy a létesítő okirat rendelkezése hiányában nem megengedhető a csatlakozás, hiszen a csatlakozás feltételeinek az alapító okiratban rögzítettnek kell lennie (ezt az értelmezést indokolná az is, hogy ennek hiányában nem lennének harmadik személyek számára megállapíthatóak a csatlakozó jogai és kötelezettségei). Természetesen e megszorító értelmezés esetén sem lenne akadálya annak, hogy az alapítók az alapító okiratot módosítsák annak érdekében, hogy azt a szükséges szabályokkal kiegészítsék. Végezetül fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy az (1) bekezdés megfogalmazásából, mely szerint alapítványhoz csatlakozni az alapító okiratban meghatározott feltételekkel lehet, az is következhet – s a bíróság feladata lesz ezt megítélni –, hogy a létesítő okirat e kérdésben nem hallgathat, hanem e kérdést mindenképpen rendeznie kell, azaz mind a csatlakozás lehetőségéről, mind annak kizárásáról kötelező rendelkezni az alapító okiratban, és ilyen rendelkezés hiányában az alapítvány nyilvántartásba vételének nincs helye.

3:384. § [Az alapítvány vagyonának kezelése, védelme]

- (1) Az alapítvány vagyonát céljának megfelelően, az alapító okiratban meghatározott módon kell kezelni és felhasználni.**
- (2) Az alapító és a csatlakozó az alapítvány részére juttatott vagyont nem vonhatja el és nem követelheti vissza; az alapító okirat ettől eltérő rendelkezése semmis. Ezt a rendelkezést megfelelően alkalmazni kell az alapító és a csatlakozó jogutódjára is.**

Az alapítványi vagyon védelme érdekében a Ptk. rögzíti, hogy az alapító okiratban kell meghatározni a vagyon kezelésének és felhasználásának módját. Ugyanakkor mód van arra, hogy az ezzel kapcsolatos részletes szabályokat belső szabályzatban, úgynevezett vagyonfelhasználási szabályzatban rögzítsék. A belső szabályzat előnye, hogy rugalmasan módosítható, annak módosításához nem szükséges az alapító okirat módosítása; az ugyanakkor értelemszerűen szükséges, hogy erről a belső szabályzatról az alapító okirat rendelkezzen.

3:385. § *[A kedvezményezett]*

Az alapítvány vagyona terhére az alapítvány céljának megvalósításával összefüggésben annak a személynek juttatható vagyoni szolgáltatás, akit az alapító okirat vagy – az alapító okirat rendelkezése hiányában – az erre jogosult alapítványi szerv kedvezményezettként megjelöl.

A Ptk. lehetővé teszi, hogy akár az alapító okirat, akár az alapító okiratban erre feljogosított szerv kedvezményezettet jelöljön, azaz részére az alapítvány céljának megvalósításával összefüggésben vagyoni szolgáltatást juttasson. E rendelkezés – tekintettel arra, hogy az alapítványi vagyon kezelésével összefüggő szabályt rögzít – eltérést nem engedő normának tekinthető, így kedvezményezett kizárólag a megjelölt módokon jelölhető, egyéb módon nem.

3:386. § *[Az alapító és hozzátartozója mint kedvezményezett]*

- (1) Az alapító és a csatlakozó abban az esetben lehet az alapítvány kedvezményezettje, ha az alapítvány célja az alapító tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotásainak gondozása.**
- (2) Az alapító és a csatlakozó hozzátartozója abban az esetben lehet az alapítvány kedvezményezettje, ha az alapítvány célja a hozzátartozó tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotásainak gondozása, a hozzátartozó ápolása, gondozása, tartása, egészségügyi ellátási költségeinek viselése, iskolai tanulmányainak ösztöndíjjal vagy egyéb módon történő támogatása.**

A kedvezményezett jelölésének szabadságát korlátozza a 3:386. § az alapító és a hozzátartozója tekintetében, s azt főszabály szerint tiltja. E szabály ugyancsak eltérést nem engedő normának tekintendő.

Az alapító, a csatlakozó akkor lehet az alapítvány kedvezményezettje, ha az alapítvány célja az alapító tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotásainak gondozása. A hozzátartozók esetében a kivételek köre szélesebb, abban az esetben is lehetséges a hozzátartozó kedvezményezettként történő megjelölése, ha az alapítvány célja a hozzátartozó ápolása, gondozása, tartása, egészségügyi ellátási költségeinek viselése, iskolai tanulmányainak ösztöndíjjal vagy egyéb módon történő támogatása. E szabály is összhangban van azzal a szabályozási céllal, mely ösztönözni kívánta a magán-, illetve a családi alapítványok terjedését, illetve figyelemmel van arra is, hogy a bírósági joggyakorlat is mind szélesebben értelmezte a közérdekű cél fogalmát, s engedte olyan alapítvány létrehozását, melynek célja a hozzátartozó egészségügyi ellátási költségeinek viselése volt.

3:387. § *[A kedvezményezett alapítvánnyal szemben támasztható igényei]*

A kedvezményezettként megjelölt személy nem támaszthat igényt az alapítvánnyal szemben, kivéve, ha

- a) az alapító okirat a kedvezményezett személyt, a neki járó szolgáltatást és a teljesítés időpontját a teljesítéshez szükséges módon meghatározza; vagy**
- b) a kuratórium a kedvezményezett részére szóló juttatásról döntött, döntését a kedvezményezettel közölte, és a jogosult a juttatás feltételeit elfogadta.**

A rendelkezés egyértelműen szabályozza azt, hogy mely esetekben jogosult a kedvezményezett a vagyoni juttatás követelésére. A kedvezményezett ugyan főszabály

szerint nem jogosult az alapítvánnyal szembeni igényérvényesítésre, az a) és b) pont ugyanakkor e főszabályt feloldja. Lehetővé teszi az igényérvényesítést, ha az alapító okirat mind a kedvezményezett személyt, mind a neki járó szolgáltatást, illetve annak időpontját, valamint a teljesítés módját meghatározta; ugyancsak követelhető a teljesítés akkor, ha a kuratórium a juttatásról döntött, s azt a kedvezményezettal közölte, melyet az elfogadott.

XXIII. CÍM AZ ALAPÍTVÁNY LÉTESÍTÉSE VÉGINTÉZKEDÉSSEL

3:388. § *[Alapítvány létesítése végintézkedéssel]*

- (1) Alapítvány írásbeli végrendeletben vagy öröklési szerződésben is létesíthető. Ilyen esetben a végintézkedésnek tartalmaznia kell az alapító okirat tartalmi elemeit.
- (2) Írásbeli végrendeletben vagy öröklési szerződésben létesített alapítvány esetén az alapítvány nyilvántartásba vétele iránt a kuratórium tagjának kijelölt személy köteles eljárni. Ha a nyilvántartásba vétel iránt egyik kuratóriumi tagnak kijelölt személy sem intézkedik, a nyilvántartó bíróság által kijelölt ügygondnok jár el.
- (3) A végrendeletben vagy öröklési szerződésben létesített alapítvány a nyilvántartásba vétellel az alapító halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre.
- (4) Az alapítvány nyilvántartásba vétele ügyében eljáró személy jogosult a vagyon érdekében eljárni és köteles annak megóvása érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni.

A Ptk. lehetővé teszi az alapítvány létesítését végintézkedéssel is, ami nem újdonság az 1959-es Ptk.-hoz képest, hiszen annak lehetőségét a korábbi magánjogi kódex is biztosította. A változás ugyanakkor mégis jelentősnek tekintendő, hiszen a Ptk. a joganyagot megújította, s ennek során reflektált azokra a gyakorlatban jelentkező problémákra, melyek elnehezítették az alapítvány ilyen módon történő létrehozását.

Alapítvány végrendeletben vagy öröklési szerződésben is létesíthető, s ilyen esetben azoknak tartalmaznia kell az alapító okirat tartalmi elemeit. A Ptk. rögzíti, hogy az alapítvány nyilvántartásba vétele iránt a kuratórium tagjának kijelölt személy köteles eljárni, illetve mód van ügygondnok eljárására is. A Ptk. rögzíti azt is, hogy az alapítvány a nyilvántartásba vétellel az alapító halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre. E szabály jelentősége abban áll, hogy ezáltal nem merül fel kérdésként az, hogy az örökség megnyíltakor még nem létező alapítvány hogyan fogadhat el végrendeleti juttatást [A végintézkedéssel kapcsolatos kérdéskör részletesebb bemutatását lásd Csehi Zoltán: *Diké kísértésére Magánjogi és kultúrtörténeti hagyományok* (Gondolat 2005, Budapest) 90–110.].

Kérdésként merülhet fel továbbá az is, hogy a harmadik végintézkedési ügylettel, a halál esetére szóló ajándékozással létrehozható-e alapítvány. E kérdésben Csehi akként foglal állást, hogy halál esetére szóló ajándékozásban alapítvány nem tehető. A halál esetére szóló ajándékozás szabályai ugyanis annyiban különböznek az ajándékozás szabályaitól, hogy az ajándékozás azzal a feltétellel történik, hogy a megajándékozott az ajándékozót túléli. (Fontos az is, hogy kizárólag az tekinthető halál esetére szóló ajándékozásnak, ha az ajándék tárgya közvetlenül a megajándékozottra száll.) Az alapítványi ügyletnek a vagyoni juttatást képező része azért nem lehet halál esetére szóló ajándékozás, mert ahhoz elfogadó nyilatkozatra is szükség lenne [Csehi Zoltán: *Diké kísértésére Magánjogi és kultúrtörténeti hagyományok* (Gondolat 2005, Budapest) 97–98.].

Az alapítványi vagyon védelme érdekében a (4) bekezdés rögzíti, hogy a nyilvántartásba vétel ügyében eljáró személy jogosult a vagyon érdekében eljárni, és köteles annak megóvása érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni.

3:389. § *[Alapítvány létesítése meghagyással]*

- (1) **Alapítvány létesítését az örökhagyó meghagyásban is elrendelheti. A meghagyásban meg kell határozni a létesítendő alapítvány célját és vagyonát, valamint ki kell jelölni azt a személyt, aki az alapítvány létrehozását követelheti.**
- (2) **Ha a meghagyást annak kötelezettje felszólítás ellenére nem teljesíti, az alapítvány létrehozásának követelésére jogosult személy a bíróságtól kérheti az alapítvány alapító okiratának ítélettel történő pótlását és az örökös vagy a hagyományos kötelezését az alapítványi vagyon szolgáltatására. Az alapítvány létrehozásának követelésére jogosult személy a bíróság határozata alapján kérheti a nyilvántartó bíróságtól az alapítvány nyilvántartásba vételét.**

Alapítvány meghagyással is létesíthető, ennek feltétele, hogy a meghagyásban megjelöljék az alapítvány célját és vagyonát, valamint kijelöljék azt a személyt, aki az alapítvány létrehozását követelheti. Amennyiben a kötelezett nem tesz eleget kötelezettségének, az alapítvány létrehozásának követelésére jogosult személy bírósághoz fordulhat, s a bíróság határozatát követően kérheti a bíróságtól az alapítvány nyilvántartásba vételét.

3:390. § *[A végintézkedéssel létesített alapítvány meghiúsulása]*

- (1) **Ha végrendeletben vagy öröklési szerződésben tett közérdekű célú alapítvány nem jön létre, az örökhagyó juttatása közérdekű meghagyásnak minősül, és az alapítványnak szánt vagyont a meghiúsult alapítvány céljának megvalósítása érdekében kell kezelni.**
- (2) **Ha végrendeletben vagy öröklési szerződésben nem közérdekű célra tett alapítvány nem jön létre, az így érintett vagyon a hagyaték részét képezi.**

A 3:388. § és 3:389. § számos olyan szabályt tartalmaz, melynek célja, hogy a végintézkedéssel létesített alapítvány ne hiúsuljon meg, azonban a Ptk. szabályokat ad arra az esetre is, ha az bármely okból meghiúsulna. A közérdekű célra létrehozni szándékozott alapítvány esetén az örökhagyó juttatása közérdekű meghagyásnak minősül, és az alapítványnak szánt vagyont a meghiúsult alapítvány céljának megvalósítása érdekében kell kezelni. Míg ha a cél magánalapítvány létrehozása volt, úgy az érintett vagyon a hagyaték részét képezi.

XXIV. CÍM

AZ ALAPÍTÓ OKIRAT

3:391. § *[Az alapító okirat tartalmi elemei]*

- (1) **A jogi személy létesítő okiratának általános kötelező tartalmi elemein kívül az alapítvány alapító okiratában meg kell határozni**
  - a) **az alapítvány határozott vagy határozatlan időre történő létesítését, határozott időre történő létesítésnél a határozott időtartamot;**
  - b) **az alapítványi vagyon kezelésének és felhasználásának szabályait;**

- c) a kuratóriumi tagság keletkezésére és megszűnésére vonatkozó szabályokat, a kuratóriumi tagság határozott vagy határozatlan időre szóló voltát, határozott idejű kuratóriumi tagság esetén a határozott időtartamot, továbbá a kuratórium tagjaira vonatkozó kizáró és összeférhetetlenségi szabályokat; és
  - d) a kuratóriumi tagsági díjazás megállapításának szabályait.
- (2) Az alapító okirat szükség szerint rendelkezik
- a) az alapító jogainak meghatározott alapítványi szerv hatáskörébe utalásáról;
  - b) az alapítói jogok átruházásának szabályairól;
  - c) az alapítványhoz való csatlakozásnak vagyoni juttatás fejében történő megengedéséről, annak feltételeiről és a csatlakozót megillető alapítói vagy egyéb jogokról;
  - d) gazdasági tevékenység folytatásáról és ennek kereteiről;
  - e) az alapítványi szervek hatásköréről és eljárási szabályairól;
  - f) az alapítók gyűlésének létesítéséről és e gyűlés működési szabályairól;
  - g) az e törvényben nem nevesített alapítványi szervek létesítéséről, eljárási szabályainak meghatározásáról, tagjainak kinevezéséről, visszahívásáról és javadalmazásáról;
  - h) az alapítvány képviselőjének részletes szabályairól, ideértve az alapítvány munkavállalóival szemben a munkáltatói jogok gyakorlásának a meghatározását;
  - i) a kedvezményezettek körének meghatározásáról, illetve a kedvezményezett személyek megjelöléséről, továbbá a kedvezményezetteket megillető szolgáltatásról és jogokról;
  - j) az alapítvány jogutód nélküli megszűnése esetére az alapítvány fennmaradó vagyona jogosultjának megnevezéséről.
- (3) Az alapító az alapító okiratban az alapítvány szervezeti egységét jogi személynek nyilváníthatja.

A 3:391. § meghatározza az alapító okirat tartalmi kellékeit, részben kötelező elemeket meghatározva az (1) bekezdésben, részben pedig szükség szerint kötelező elemeket meghatározva a (2) bekezdésben.

Az alapító okiratnak továbbá tartalmaznia kell azokat az adatokat, melyeket valamennyi jogi személynél meg kell határozni (Ptk. 3:5–10. §-ok), így például az alapítvány nevét. Az alapítvány elnevezésével kapcsolatos követelmény, hogy meg kell felelnie a névvalódiság, a névkizárólagosság és a névszabatosság követelményének a 3:6. § alapján. E követelményeket az 1959-es Ptk. nem rögzítette, azonban a bírósági gyakorlat megkövetelte [KK 1., az 5/2014. (VI. 23.) KMK vélemény a KK 1. számú állásfoglalást nem tartotta fenn], továbbá a névszabatosság követelményét is rögzítette. Ezen elveket a bírósági gyakorlatra építve törvényi szintre emelte a Cnytv. 36. §-a, melynek részletesebb kifejtését lásd a 3:64. §-nál.

Az alapító okiratban rögzíteni kell, hogy az alapítvány határozott vagy határozatlan időre jön-e létre, határozott időre történő létesítésnél meg kell határozni a határozott időtartamot. A törvény tehát egyértelművé teszi, hogy határozott időre is lehet létesíteni alapítványt, az azonban fontos kritérium, hogy az alapítványnak meg kell felelnie a tartósság kritériumának. A határozott időre alapított alapítvány esetében a tartósság kritériumát Sárközy is lényegesnek tartja [Sárközy Tamás: *Az alapítvány in Sárközy Tamás (szerk.): Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 430.].

Lényegi kritérium az is, hogy meg kell határozni az alapítványi vagyon kezelésének és felhasználásának szabályait. Bár e szabályok egy része utalható belső szabályzatra is, ennek lehetőségét ugyancsak az alapító okiratnak kell tartalmaznia.

Az alapító okiratban ugyancsak szabályozni szükséges a következőket is:

- a kuratóriumi tagság keletkezésére és megszűnésére vonatkozó szabályokat,
- azt, hogy a kuratóriumi tagság határozott vagy határozatlan időre szól-e, illetve határozott idejű kuratóriumi tagság esetén a határozott időtartamot,
- a kuratórium tagjaira vonatkozó kizáró és összeférhetlenségi szabályokat,
- a kuratóriumi tagság díjazásának, illetve költségterítésének megállapítása.

Fontos, hogy az alapítók e szabályok megalkotásánál körültekintően járjanak el.

A Ptk. ezen túlmenően felsorol olyan kötelező elemeket is, melyek abban az esetben szükségesek, ha az alapítók döntése alapján azok az alapítvány megfelelő működéséhez szükségesek. Amennyiben például az alapítók az alapítói jogokat vagy azok egy részét meghatározott alapítványi szerv hatáskörébe kívánják utalni, úgy arról rendelkezniük kell. Ebben az esetben továbbá rendelkezni kell arról is, hogy az alapítói jogok átruházására miként kerülhet sor. Az alapítványhoz való csatlakozásnak vagyoni juttatás fejében történő megengedéséről, annak feltételeiről és a csatlakozót megillető alapítói vagy egyéb jogokról az alapító okirat ugyancsak rendelkezhet, e körben kérdéses, hogy amennyiben az alapítvány alapító okirata erről nem rendelkezik, úgy lehet-e az alapítványhoz csatlakozni (nyílt alapítvány) vagy nem (zárt alapítvány), az ezzel kapcsolatos álláspontot lásd a 3:383. §-nál.

Az alapítvány esetében a gazdasági tevékenység ugyanolyan szabályok szerint végezhető, mint egyesület esetében, ennek megfelelően az alapító okiratnak részét képezheti a gazdasági tevékenység folytatásáról és ennek kereteiről szóló rendelkezés is. Az alapítóknak továbbá az alapítványi szervek hatásköréről és eljárási szabályairól is rendelkezniük kell.

Lényeges új szabály, hogy alapítók gyűlése esetén az alapítók gyűlésének létesítéséről és e gyűlés működési szabályairól is rendelkezni kell. Amennyiben az alapítók nem nevesített alapítványi szerveket kívánnak létrehozni, úgy rendelkezniük kell e szervek létesítéséről, eljárási szabályainak meghatározásáról, tagjainak kinevezéséről, visszahívásáról és javadalmazásáról. Értelemszerűen nem maradhat el az alapítvány képviselőjének részletes szabályainak rendezése, ideértve az alapítvány munkavállalóival szemben a munkáltatói jogok gyakorlójának a meghatározását. Rendelkezni lehet továbbá a kedvezményezettek körének meghatározásáról, illetve a kedvezményezett személyek megjelöléséről, továbbá a kedvezményezetteket megillető szolgáltatásokról és jogokról, valamint az alapítvány jogutód nélküli megszűnése esetére az alapítvány fennmaradó vagyona jogosultjának megnevezéséről. A bírósági gyakorlat több ügyben is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az alapítvány megszűnése esetén az alapítvány vagyona visszakerülhet-e az alapítóhoz. Egy esetben az alapítvány alapító okirata úgy rendelkezett, hogy az alapítvány megszűnése esetén az alapítói vagyon az alapítót, vagy annak jogutódját illeti meg. A bíróság az alapítványt nyilvántartásba vette. A döntéssel szemben az ügyészség törvényességi óvást nyújtott be, álláspontja szerint az olyan kikötés, mely szerint a vagyon visszaszáll az alapítóra, az alapítvány burkolt visszavonásának tekinthető. A Legfelsőbb Bíróság akként foglalt állást, hogy a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy az alapító okiratnak az alapítvány megszűnése esetére a vagyon felhasználásáról szóló rendelkezése nem valósít-e meg joggal való visszaélést. Általában nem minősíthető visszaélésnek, ha az alapító zárt alapítvány megszűnése esetére rendelkezik úgy, hogy a megmaradt vagyont vissza kell juttatni az alapítóhoz. Nyílt alapítvány esetében a joggal való visszaélés megállapítható, és ezért törvénysértő, ha az alapító okirat úgy rendelkezik, hogy az alapítvány megszűnése esetén a csatlakozásokkal növelt vagyont az alapítónak kell átadni. Az alapító ebben az esetben is csak az általa nyújtott vagyoni hozzájárulásra tarthat igényt, jóhiszemű joggyakorlás esetén (BH1993.259.).

A rendelkezés rögzíti továbbá azt is, hogy az alapító az alapító okiratban az alapítvány szervezeti egységét jogi személynek nyilváníthatja. E szabályt eredetileg a Ptk. nem tartalmazta, s ennek hiányában nem lett volna helye annak, hogy az alapító az alapító okiratban az alapítvány szervezeti egységét jogi személynek nyilváníthassa. Az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény ezért a Ptk.-t a szükséges mértékben kiegészítette.

3:392. § [Az alapító okirat értelmezése]

Az alapító okiratot az alapító akarata szerint kell értelmezni, úgy, hogy az alapítvány célja megvalósuljon.

E rendelkezés célja, hogy kétség esetén segítse az alapító okirat valamely rendelkezésének értelmezését. A szabályozás értelmében az alapító okiratot az alapító akarata szerint kell értelmezni, úgy, hogy az alapítvány célja megvalósuljon. Ez az úgynevezett akarat elv, amely a végintézkedések körében volt eddig ismert az írott jogban [Sárközy Tamás: Az alapítvány *in* Sárközy Tamás (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 431.].

3:393. § [Az alapító okirat módosítása]

- (1) Semmis az alapító okiratban az alapítvány céljának módosítása, kivéve, ha az alapítvány a célját megvalósította, vagy a cél elérése lehetetlenné vált, és az új cél megvalósítására az alapítvány elegendő vagyonnal rendelkezik.**
- (2) Semmis az alapító okirat olyan módosítása, amely az alapítvány vagyonának csökkentésére irányul, vagy – ha az alapítványhoz csatlakozás történt – az alapítvány jogutód nélküli megszűnése esetére kijelölt kedvezményezett személyét megváltoztatja.**

Összhangban azzal az elvvel is, miszerint az alapító az alapítványt nem vonhatja vissza, a törvény szigorú követelményeket ír elő az alapító okirat módosításához. E rendelkezés szerint semmis az alapító okiratban az alapítvány céljának módosítása, kivéve, ha az alapítvány a célját megvalósította, vagy a cél elérése lehetetlenné vált, és az új cél megvalósítására az alapítvány elegendő vagyonnal rendelkezik. Ugyancsak semmis az alapító okirat olyan módosítása, amely az alapítvány vagyonának csökkentésére irányul, vagy – ha az alapítványhoz csatlakozás történt – az alapítvány jogutód nélküli megszűnése esetére kijelölt kedvezményezett személyét megváltoztatja. A bírósági gyakorlat az 1959-es Ptk. szabályai alapján szűk keretek között engedte az alapítványi cél módosítását, s nem várható, hogy e gyakorlat a jövőben lényegesen változna. A korábbi gyakorlatból példaként említhető egy jogeset, melyben egy alapítvány célja a nyugdíjasok és a családok érdekeit szolgáló társadalmi szervezetek és tömegkommunikációs eszközök létrehozásának, működésének és igénybevételének támogatása volt, ezt kívánták az alapítók kiegészíteni a következő célokkal: részvétel a környezet- és természetvédelem, valamint az ár- és belvízvédelem, továbbá az öntözés fejlesztését szolgáló műszaki feladatok felmérésében, kezdeményezésében és gyakorlati megvalósításában, valamint mindezek népszerűsítése. A bíróság a célok tervezett módosítását elutasította, arra az álláspontra helyezkedve, hogy az alapítvány céljainak bővítése az alapító okiratban meghatározott eredeti cél sérelmével járna (BH2003.522.).

XXV. CÍM AZ ALAPÍTÓI JOGOK GYAKORLÁSA

3:394. § *[Az alapítói jogok gyakorlása az alapító kiesése esetén]*

- (1) Ha az alapító meghalt, jogutód nélkül megszűnt vagy más okból az alapítói jogait véglegesen nem gyakorolja, az alapítói jogokat az alapító által az alapító okiratban kijelölt személy vagy alapítványi szerv, kijelölés hiányában a kuratórium gyakorolja.
- (2) Ha az alapítvány alapítói jogait nem az alapító gyakorolja, e törvénynek az alapítóra vonatkozó rendelkezéseit az alapítói jogok gyakorlására kell alkalmazni.
- (3) Ha az alapítvány valamely szerve jogosult az alapítói jogok gyakorlására, a feljogosított alapítványi szerv saját tagjaival és vezetőjével, valamint a szerv ellenőrzésére szolgáló személyekkel kapcsolatos alapítói jogokat nem gyakorolhat.
- (4) Ha nincs az alapítói jogok gyakorlására az (1)–(3) bekezdés alapján jogosult személy vagy szerv, az alapítói jogokat a nyilvántartó bíróság gyakorolja.

A 3:394. § igen lényeges szabályokat tartalmaz, melyek álláspontunk szerint jelentősen megkönnyítik a jövőben az alapítványok életét abban az esetben, ha az alapító kiesne. E rendelkezések szerint, amennyiben az alapító meghalt, jogutód nélkül megszűnt vagy más okból az alapítói jogait véglegesen nem gyakorolja, az alapítói jogokat az alapító által az alapító okiratban kijelölt személy vagy alapítványi szerv, kijelölés hiányában a kuratórium gyakorolja. Ez utóbbi fordulat az, amely az alapítványok működőképességét biztosítja arra az esetre is, ha az alapítók e kérdést nem rendezték volna a létesítő okiratban. Amennyiben az alapítvány alapítói jogait nem az alapító gyakorolja, e törvénynek az alapítóra vonatkozó rendelkezéseit az alapítói jogok gyakorlására kell alkalmazni.

Az alapítvány működésének törvényessége érdekében rögzíti a rendelkezés azt is, hogy amennyiben az alapítvány valamely szerve jogosult az alapítói jogok gyakorlására, a feljogosított alapítványi szerv saját tagjaival és vezetőjével, valamint a szerv ellenőrzésére szolgáló személyekkel kapcsolatos alapítói jogokat nem gyakorolhat. Csehi álláspontja szerint ezért célszerű az alapítói jogokat (az irányító, az ellenőrző és az információs jogokat) szétosztani az alapító okiratban az egyes alapítványi szervek között [Csehi Zoltán: *Alapítvány in Vékás Lajos (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatok magyarázatokkal* (CompLex Kiadó 2012, Budapest) 184.].

Amennyiben egy alapítványnak sem alapítója nincs, sem kuratóriuma, illetve a kijelölt alapítványi szerv az alapítói jogot egy konkrét ügyben, például összeférhetetlenség okán nem gyakorolhatja, úgy az alapítói jogokat a nyilvántartó bíróság gyakorolja.

3:395. § *[Az alapítók gyűlése]*

- (1) Ha több személy együttesen úgy létesít alapítványt, hogy az alapítói jogokat testületben látják el, az alapítók gyűlésére az alapító okiratban nem rendezett kérdésekben az egyesület közgyűlésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.
- (2) Az alapítói jogoknak az alapítók gyűlése általi gyakorlása során figyelmen kívül kell hagyni azt az alapítót, aki ismeretlen helyen tartózkodik és alapítói jogai gyakorlásának az erre irányuló felhívás hirdményi kézbesítése alapján sem tesz eleget.
- (3) A (2) bekezdésben foglaltakat megfelelően alkalmazni kell abban az esetben is, ha az alapítói jogokat az alapítvány kijelölt szerve testületként gyakorolja.

Az alapítók gyűlésére vonatkozó szabályokat e szakasz szabályozza. Lehetővé téve, hogy több személy együttesen úgy létesítsen alapítványt, hogy az alapítói jogokat

testületben lássák el. Ebben az esetben az alapítók gyűlésére az alapító okiratban nem rendezett kérdésekben az egyesület közgyűlésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. A szabályozás célja annak elősegítése volt, hogy az alapítvány abban az esetben is működőképes legyen, amennyiben az alapítvány alapítását követően már nem venne valamennyi alapító aktívan részt az alapítvánnyal kapcsolatos alapítói döntések meghozatalában. A szabályozási céllal tehát maximálisan egyet lehet érteni. A jogalkotó az alapítók passzivitásából eredő nehézséget már korábban felismerte, s olyan szabályokat alkotott, melyek még nem csorbítják az alapítók jogait. Ugyanakkor már az 1959-es Ptk. keretei között lehetővé tették, hogy az alapítvány az alapító nélkül járhasson el, így például a Cnytv. 44. §-a lehetővé tette, teszi, hogy a bíróság az alapítvány kérelmére döntsön a szervezet közhasznúvá minősítéséről és a közhasznú jogállás nyilvántartásba történő bejegyzéséről, ha ehhez az alapító okirat módosítására nincs szükség. Kérdéses azonban, hogy a bírósági gyakorlat hogyan fogja értelmezni azt az előírást, hogy az alapítók gyűlésére az alapító okiratban nem rendezett kérdésekben az egyesület közgyűlésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, hiszen e szabályok nem igazán látszanak alkalmazhatónak az alapítók gyűlése esetében. Sárközy álláspontja szerint a szabályozás nem megfelelő, helyesebb lett volna a polgári jogi társasági szerződés szabályainak alkalmazása [Sárközy Tamás: *Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban. Társasági, egyesületi és alapítványi jog a Ptk. Harmadik Könyve alapján* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 220.]. Tekintettel tehát arra, hogy mögöttes szabályként az egyesület közgyűlésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, indokolt, hogy az alapítók az alapító okiratban részletesen meghatározzák az alapítók gyűlésére vonatkozó szabályokat. Ezzel kapcsolatban Csehi felveti, hogy az alapítók választhatják a kft. taggyűlési szabályainak alkalmazását is, a szavazati jog mértékét szabadon állapítva meg [Csehi Zoltán: *Alapítvány in Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex Kiadó 2013, Budapest) 232.].

A működőképesség szem előtt tartásának határozott jogalkotói célja olvasható ki továbbá abból a rendelkezésből is, mely szerint az alapítói jogoknak az alapítók gyűlése általi gyakorlása során figyelmen kívül kell hagyni azt az alapítót, aki ismeretlen helyen tartózkodik, és alapítói jogai gyakorlásának az erre irányuló felhívás hirdetményi kézbesítése alapján sem tesz eleget. Továbbá e szabályt (megfelelően) alkalmazni kell abban az esetben is, ha az alapítói jogokat az alapítvány kijelölt szerve testületként gyakorolja.

3:396. §

[Az alapítói jogok és kötelezettségek átruházása]

Az alapítói jogokat és kötelezettségeket az alapító átruházhatja, ha az alapító okiratban vállalt vagyoni hozzájárulását teljesítette.

A Ptk. rögzíti, hogy az alapítói jogokat és kötelezettségeket az alapító átruházhatja, ha az alapító okiratban vállalt vagyoni hozzájárulását teljesítette. E szabály ugyancsak változást jelent az 1959-es Ptk. szabályaihoz, mely szabályok alapján a bírósági gyakorlat nem engedte az alapítói jogok átruházását [Sárközy Tamás: *Az alapítvány in Sárközy Tamás (szerk.): Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 433.].

XXVI. CÍM AZ ALAPÍTVÁNY SZERVEI

3:397. §

[A kuratórium]

- (1) **A kuratórium az alapítvány ügyvezető szerve. A kuratórium tagjai az alapítvány vezető tisztségviselői.**
- (2) **A kuratórium három természetes személyből áll, akik közül legalább kettőnek állandó belföldi lakóhellyel kell rendelkeznie.**
- (3) **Az alapítvány kedvezményezettje és annak közeli hozzátartozója nem lehet a kuratórium tagja. Az alapító okirat eltérő rendelkezése semmis.**
- (4) **Az alapító és közeli hozzátartozói nem lehetnek többségben a kuratóriumban. Az alapító okirat eltérő rendelkezése semmis.**
- (5) **Az alapító az alapítvány egyszemélyes ügyvezető szervéül kurátort nevezhet. A kurátorra a kuratóriumra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.**

A kuratórium az alapítvány ügyvezető szerve. A kuratórium tagjai az alapítvány vezető tisztségviselői.

A Ptk. szerint a kuratórium három természetes személyből áll, akik közül legalább kettőnek állandó belföldi lakóhellyel kell rendelkeznie. Adódik a kérdés, hogy e szabálytól el lehet-e térni. Álláspontunk szerint a Ptk. 3:4. §-a alapján – illetve annak okán, hogy az a tény, hogy a kuratórium tagjai természetes személyek-e vagy sem, nem tekinthető olyan rendelkezésnek, amely az alapítvány mint jogi személy lényegi jogi jellemzőit adná meg – e rendelkezéstől is el lehet térni, így nemcsak természetes személy választható a kuratórium tagjává vagy kurátorrá, hanem jogi személy is. Ezzel ellentétesen foglal állást azonban Sárközy, aki szerint a kurátorok az eddigi gyakorlattal szemben csak természetes személyek lehetnek, és személyesen kötelesek az ügyvezetést ellátni [Sárközy Tamás: *Az alapítvány in Sárközy Tamás (szerk.): Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 435.]. Noha Sárközy álláspontját alátámasztani látszik az, hogy nehezen érthető, hogy a Ptk. a jogi személy általános szabályai között már rendezett kérdést miért szabályoz eltérő módon az alapítványnál, ha a jogalkotói cél a speciális szabály esetében is az volt, hogy attól el lehessen térni, ennek ellenére a 3:4. §-ra tekintettel – mely alapján nincs akadálya az e rendelkezéstől való eltérésnek – álláspontunk szerint helyesebb azon jogértelmezés elfogadása, mely szerint e normáktól el lehet térni.

A gyakorlatban korábban kérdéses volt, hogy az alapítvány kurátora megbízhat-e más t helyettesítésével. Erre a kérdésre a bírósági gyakorlat nemleges választ adott, s tekintettel arra, hogy e tekintetben nincs változás az 1959-es Ptk. és a Ptk. szabályai között, a bírósági gyakorlat megváltozása nem várható. A bíróság egy ügyben kifejtette ugyanis, hogy az alapító az alapítványi cél megvalósításához hozza létre a kezelő szervet, olyan szervezetet hoz létre, amely meggyőződése szerint megfelelően szolgálja az alapítványi célok megvalósítását. Ha a kezelő szerv vagy annak tagja nem személyesen jár el, az alapító szándékával ellentétes helyzet keletkezhet, veszélyeztetve az alapítványi cél megvalósítását (BH1997.457.). A 3:22. § (3) bekezdése a személyes eljárási kötelezettséget egyértelműen kimondja.

Eltérést nem engedő szabály az, mely szerint az alapítvány kedvezményezettje és annak közeli hozzátartozója nem lehet a kuratórium tagja, s ugyancsak eltérést nem engedő szabály az, mely szerint az alapító és közeli hozzátartozói nem lehetnek többségben a kuratóriumban; így e rendelkezésektől való eltérés semmisséget eredményez. A törvényi rendelkezésektől való eltérés már csak azért sem lehetséges, mert e szabályok hitelezővédelmi szabályoknak tekintendők, így álláspontunk szerint a semmisség kimondása hiányában sem lenne mód az e rendelkezésektől való eltérésre.

A 3:397. § (4) bekezdése eltérő szabályokat tartalmaz, mint az 1959-es Ptk. hasonló szabálya. Az 1959-es Ptk. 74/C. § (3) bekezdése szerint nem volt kijelölhető, illetve nem volt létrehozható olyan kezelő szerv (szervezet), amelyben az alapító – közvetlenül vagy közvetve – az alapítványvagyonának felhasználására meghatározó befolyást gyakorolhatott. Kérdéses ezért, hogy az új szabályozás célja a korábbi szabályozás lazítása volt-e, illetve, hogy a bíróság a korábbi gyakorlatát követve továbbra is tiltani fogja-e a közvetett befolyás lehetőségét. Álláspontunk szerint a szabály céljából következően a bíróság eddigi joggyakorlatára és a döntésekben kifejtett indokokra figyelemmel a közvetett befolyást a jövőben sem fogja engedni.

Az alapító az alapítvány egyszemélyes ügyvezető szervéül kurátort nevezhet. A kurátorra a kuratóriumra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell.

Lényeges új szabály a vezető tisztségviselők esetében (3:25. §), hogy a bíróság részére bejelenthetik, ha lemondtak. E szabálynak különösen azon alapítványok esetében van jelentősége, melyek az 1959-es Ptk. alatt kerültek létrehozásra, hiszen a korábbi szabályozás szerint a kuratórium tagjait szerepeltetni kellett a létesítő okiratban. Így hacsak egyetlen alapító nem tette meg a szükséges intézkedéseket az alapító okirat módosítása és annak bíróság részére történő benyújtása érdekében, úgy az érintett kuratóriumi tag vagy kurátor hosszú ideig bejegyezve maradhatott a nyilvántartásban, s kizárólag az ügyészséghez fordulhatott annak érdekében, hogy az kezdeményezzen törvényességi ellenőrzési (korábban törvényességi felügyeleti) eljárást az alapítvánnyal szemben. Ugyanakkor a szabályozás természetesen az új alapítású alapítványok esetében is jelenőséggel bír majd. A Cnytv. e vezető tisztségviselői jogok gyakorlására létre is hozott egy nemperes eljárást. A Cnytv. szerint a szervezet volt vezető tisztségviselője kérheti a bíróságtól annak nyilvántartásba való bejegyzését, hogy vezető tisztségviselői megbízásáról való lemondása a Ptk. 3:25. § (4) bekezdésében meghatározott hatvan nap elteltével hatályossá vált, ha az adat módosítása iránt változásbejegyzési eljárás nincs folyamatban. A kérelemről a szervezet nyilvántartását vezető bíróság nemperes eljárásban határoz. A kérelemhez csatolni kell a kérelmet alátámasztó iratokat, melyek körét a törvény rögzíti. Lényeges szabály, hogy a bíróság a szabályszerűen előterjesztett kérelemről haladéktalanul értesíti az ügyészséget vagy – ha a szervezet felett nem az ügyészség lát el törvényességi ellenőrzést, hanem más szervezet lát el törvényességi felügyeletet – a törvényességi felügyeletet ellátó szervet.

3:398. § [A kuratóriumi tagsággal kapcsolatos előírások]

- (1) A kuratóriumi tagokat határozott vagy határozatlan időre lehet kijelölni vagy megválasztani.**
- (2) A kuratórium tagját megbízásának lejártá előtt az alapítványi cél megvalósításának közvetlen veszélyeztetése esetén az alapítói jogok gyakorlója hívhatja vissza.**

A törvény a kuratóriumi tagok esetében is lehetővé teszi, hogy határozott vagy határozatlan időre kerüljenek kijelölésre, illetve megválasztásra. Lényeges ugyanakkor, hogy az érintetteknek el kell fogadniuk a kijelölést.

A változás a korábbi szabályozáshoz képest abban áll, hogy a kuratórium tagját megbízásának lejártá előtt az alapítványi cél megvalósításának közvetlen veszélyeztetése esetén az alapítói jogok gyakorlója visszahívhatja, ez korábban csak a kuratórium egésze esetében volt lehetséges. A visszahívás esetén követendő eljárási szabályokat a Cnytv. részletesen szabályozza, elsőként nemperes eljárásban van rá lehetőség, azonban amennyiben a felek, azaz az alapítók és az alapítvány között vita van, úgy peres eljárásban kell a kérdésben dönteni.

3:399. § *[A kuratórium működése]*

- (1) Ha az alapító nem tartja fenn magának a kuratórium elnöke kijelölésének jogát és nem ruházta át ezt a jogot más, alapítványi tisztséget betöltő személyre vagy más alapítványi szervre, a kuratórium tagjai maguk közül választanak elnököt.**
- (2) A kuratórium évente legalább egyszer ülést tart, amelyet az elnök hív össze. Az alapító okirat ennél ritkább ülésezést előíró rendelkezése semmis.**
- (3) Bármely kuratóriumi tag kérheti kuratóriumi ülés összehívását a cél és az ok megjelölésével. Ilyen kérelem esetén a kuratórium elnöke köteles a kérelem beérkezésétől számított nyolc napon belül intézkedni az ülés összehívásáról. Ha ennek a kötelezettségének a kuratórium elnöke nem tesz eleget, a kuratórium ülését a kérelmet előterjesztő tag is összehívhatja.**

A kuratórium működése kapcsán a Ptk. elsőként azt rögzíti, hogy amennyiben az alapító nem tartja fenn magának a kuratórium elnöke kijelölésének jogát, és nem ruházta át ezt a jogot más alapítványi tisztséget betöltő személyre vagy más alapítványi szervre, a kuratórium tagjai maguk közül választanak elnököt.

A kuratóriumnak legalább évente egyszer kell ülést tartania, amelyet az elnök hív össze. Az alapító okirat ennél ritkább ülésezést előíró rendelkezése semmis.

Garanciális szabályként a törvény rögzíti azt is, hogy bármely kuratóriumi tag kérheti kuratóriumi ülés összehívását a cél és az ok megjelölésével. Ilyen kérelem esetén a kuratórium elnöke köteles a kérelem beérkezésétől számított nyolc napon belül intézkedni az ülés összehívásáról. Ha ennek a kötelezettségének a kuratórium elnöke nem tesz eleget, a kuratórium ülését a kérelmet előterjesztő tag is összehívhatja.

A kuratórium működése kapcsán a Ptk. nem szabályozza azt a kérdést, hogy az ülés tartására milyen módon kerülhet sor, ez azonban nem akadályozza annak, hogy ülés tartására elektronikus távközlési eszközök útján kerüljön sor. E kérdéskör részletesebb kifejtését lásd a 3:76. §-nál.

Kérdéses lehet továbbá, hogy az (1) és a (3) bekezdésben foglalt szabályoktól el lehet-e térni, álláspontunk szerint igen, s ekként foglal állást Sárközy is [Sárközy Tamás: Az alapítvány *in* Sárközy Tamás (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 435.].

3:400. § *[A felügyelőbizottság]*

- (1) Ha az alapítványnál felügyelőbizottság működik, a tevékenységét az alapító részére végzi, tevékenységéről évente az alapítói jogok gyakorlójának számol be.**
- (2) A felügyelőbizottság tagjaira a kuratórium tagjaira vonatkozó kizáró és összeférhetlenségi szabályokat alkalmazni kell.**

A felügyelőbizottság kapcsán írt szabályokat együtt kell vizsgálni a 3:26–28. §-okban foglaltakkal, mely szabályokat a 3:400. §-ban foglaltak kiegészítik. A Ptk. nem teszi kötelezővé felügyelőbizottság létrehozását az alapítvány esetében, azonban ilyen kötelezettséget más törvények előírnak. Így például az Et. alapján kötelező felügyelőbizottság létrehozása abban az esetben, ha a közhasznú szervezet éves bevétele meghaladja az ötvenmillió forintot (Et. 40. §).

Amennyiben az alapítványnál felügyelőbizottság működik, úgy arra az e paragrafusban szabályozott, eltérést nem engedő normák vonatkoznak. Álláspontunk szerint ugyanis a felügyelőbizottság egyik fontos feladata óvni az alapítvány fizetőképességét, így a hitelezői érdekeket, ezért e szabályoktól a 3:4. § alapján eltérni nem lehet. Ezzel ellentétes álláspontot

fogalmaz meg ugyanakkor Sárközy [Sárközy Tamás: Az alapítvány *in* Sárközy Tamás (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 436.]. Kérdéses ezért, hogy a jövőben a bírósági gyakorlat e szabályokat hogyan fogja értelmezni.

A felügyelőbizottság a törvény értelmében tevékenységét az alapító részére végzi, tevékenységéről évente az alapítói jogok gyakorlójának számol be. A felügyelőbizottság tagjaira a kuratórium tagjaira vonatkozó kizáró és összeférhetlenségi szabályokat alkalmazni kell.

3:401. § [Egyéb alapítványi szervek]

Az alapítványnál létesített egyéb alapítványi szervek nem csorbíthatják a kuratórium, a felügyelőbizottság és a könyvvizsgáló jogait.

A 3:401. § szűkszavúan csak annyit szól az egyéb alapítványi szervekről, hogy az alapítványnál létesített egyéb alapítványi szervek nem csorbíthatják a kuratórium, a felügyelőbizottság és a könyvvizsgáló jogait. E rendelkezés jelentősége ugyanakkor az, hogy e rendelkezéstől eltérni nem lehet. E szervek ugyanakkor ezen alapvető alapítványi szervek munkáját segíthetik, döntéseikhez a szükséges háttérmunkát értelemszerűen elvégezhetik.

XXVII. CÍM

AZ ALAPÍTVÁNY ÁTALAKULÁSA ÉS MEGSZŪNÉSE

3:402. § [Az alapítvány átalakulása]

- (1) Az alapítvány más jogi személlyé nem alakulhat át. Alapítvány csak alapítvánnyal egyesülhet és csak alapítványokra válhat szét.**
- (2) Az alapítvány más alapítvánnyal történő egyesüléséről vagy az alapítvány szétválásáról az alapító akkor hozhat döntést, ha az alapító okiratban meghatározott vagyron juttatását teljesítette.**
- (3) Az egyesülés vagy a szétválás nem járhat az alapítványi vagyron csorbításával és az alapítványi cél veszélyeztetésével.**

A 3:402. §-t a jogalkotó a Ptk. hatálybalépését megelőzően módosította, s rögzítette, hogy az alapítvány más jogi személlyé nem alakulhat át. E rendelkezés indoka az volt, hogy megakadályozza, hogy az alapítvány más jogi személlyé alakuljon át. A jogirodalom álláspontja szerint alapítvány átalakulására egyébként sincs lehetőség, hiszen az átalakulás egyik jogi személy típusból a másik jogi személy típusba való, egyetemes jogutódlással történő átmenetet jelenti. Intézmény típusú jogi személynél, mint az alapítvány pedig a formaváltás nem jöhet szóba [Sárközy Tamás: Az alapítvány *in* Sárközy Tamás (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata II/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 437.]. Tekintettel ugyanakkor arra, hogy a szakasz az alapítvány átalakulása címet viseli, álláspontunk szerint megfelelőbb volt, hogy a törvény kifejezetten is rögzítse az átalakulás tilalmát.

A jogutódlással történő megszűnés kapcsán az általános szabályok áttekintése nélkülözhetetlen. Továbbá nem mellőzhető az Et. és a Cnytv. szabályainak áttekintése sem. Az Et. 10/C–10/F. §-a határozza meg az alapítvány egyesülésére és szétválására vonatkozó egyes anyagi jogi szabályokat, melyek a 3:83. §-nál kerültek bemutatásra, azonban e helyen is indokolt szót ejteni a 10/D. § (2) bekezdéséről, mely szerint a jogelődöt megillető jogszabályban biztosított jogok és kedvezmények a jogutódot is megilletik, ha annak

megszerzésének feltételei a jogutódnál továbbra is fennállnak. A törvény rögzíti azt is, hogy amennyiben a jogok és kedvezmények megszerzésének az feltétele, a jogutód létrejötte időpontjának megállapítása során a jogelőd létrejötte időpontját, a közhasznú jogállás Et. szerinti feltételeinek megítélése során a jogutód létrejöttét megelőző évek vonatkozásában pedig a jogelőd adatait kell figyelembe venni. E rendelkezés a már kifejtettek szerint biztosítja, hogy az alapítvány jogutódlással történő megszűnésének ne legyen akadálya az, hogy a jogelőd elveszti a jogelődöt megillető valamely jogosultságot.

A jogutóddal történő megszűnés kapcsán lényeges eljárási szabályokat tartalmaz a Cnytv. is, pontosan meghatározva a kérelmezők kötelezettségeit, a kérelem tartalmi elemeit és a kérelemhez csatolandó iratok körét. A szabályokat az alapítványok vonatkozásában az 58–58/B. §-ok tartalmazzák. E körben azt szükséges kiemelni, hogy az alapítványok esetében a bíróságnak azt is vizsgálnia kell, hogy az alapítványok egyesülése vagy szétválása nem jár-e az alapítványi célok sérelmével, ebben az esetben ugyanis az egyesülést vagy a szétválást meg kell tagadnia. A Cnytv. 58/B. § (6) bekezdése szerint az alapítvány egyesülésének vagy szétválásának bejegyzése iránti kérelmet a bíróság akkor is elutasítja, ha az egyesülés vagy szétválás az egyesülő vagy szétváló alapítvány alapítványi vagyonának csorbításával vagy alapítványi céljának veszélyeztetésével jár.

A kérelmek egyszerűbb benyújtása érdekében a jogalkotó a civil szervezetek bírósági eljárásokban alkalmazandó űrlapjairól szóló 11/2012. (II. 29.) KIM rendeletben űrlap-adattartalmat is rendszeresített.

3:403. § [Az alapítvány megszűnése]

- (1) Az alapítvány megszűnik, ha**
  - a) az alapítvány a célját megvalósította, és az alapító új célt nem határozott meg;**
  - b) az alapítvány céljának megvalósítása lehetetlenné vált, és a cél módosítására vagy más alapítvánnyal való egyesülésre nincs mód; vagy**
  - c) az alapítvány három éven át a célja megvalósítása érdekében nem folytat tevékenységet.**
- (2) Az alapító nem szüntetheti meg az alapítványt.**
- (3) Ha valamelyik megszűnési ok bekövetkezik, a kuratórium értesíti az alapítói jogokat gyakorló személyt vagy szervet a szükséges intézkedések megtétele érdekében, és a megszűnési ok bekövetkeztét közli a felügyelőbizottsággal és a könyvvizsgálóval is.**
- (4) Ha az alapítói jogokat gyakorló személy vagy szerv a megszűnési ok alapján harminc napon belül érdemi intézkedést nem hoz, a kuratórium ezt követően köteles a nyilvántartó bírósághoz bejelenteni a megszűnési okot. A bejelentési kötelezettség késedelmes voltából vagy elmulasztásából eredő károkért az alapítvánnyal és harmadik személyekkel szemben a kuratórium tagjai egyetemlegesen felelnek.**
- (5) A jogutód nélkül megszűnő alapítványnak a hitelezői igények kielégítése után megmaradó vagyonáról a törlését elrendelő határozatban kell rendelkezni.**

A Ptk. szerint az alapítvány megszűnik, ha az alapítvány a célját megvalósította, és az alapító új célt nem határozott meg; az alapítvány céljának megvalósítása lehetetlenné vált, és a cél módosítására vagy más alapítvánnyal való egyesülésre nincs mód; vagy az alapítvány három éven át a célja megvalósítása érdekében nem folytat tevékenységet. Az alapító nem szüntetheti meg az alapítványt.

Amennyiben valamelyik megszűnési ok bekövetkezik, a kuratórium értesíti az alapítói jogokat gyakorló személyt vagy szervet a szükséges intézkedések megtétele

érdekében, és a megszűnési ok bekövetkeztét közli a felügyelőbizottsággal és a könyvvizsgálóval is.

Amennyiben pedig az alapítói jogokat gyakorló személy vagy szerv a megszűnési ok alapján harminc napon belül érdemi intézkedést nem hoz, a kuratórium ezt követően köteles a nyilvántartó bírósághoz bejelenteni a megszűnési okot. A bejelentési kötelezettség késedelmes voltából vagy elmulasztásából eredő károkért az alapítvánnyal és harmadik személyekkel szemben a kuratórium tagjai egyetemlegesen felelnek.

Lényeges, hogy a jogutód nélkül megszűnő alapítványnak a hitelezői igények kielégítése után megmaradó vagyonáról a törlését elrendelő határozatban kell rendelkezni.

3:404. § [A jogutód nélkül megszűnő alapítvány vagyona]

- (1) Az alapítvány jogutód nélküli megszűnése esetén a hitelezők kielégítése után megmaradó vagyon az alapító okiratban megjelölt személyt illeti, azzal, hogy az alapítót, a csatlakozót és az egyéb adományozót, továbbá ezek hozzátartozóit megillető vagyon nem haladhatja meg az alapító, a csatlakozó és az egyéb adományozó által az alapítványnak juttatott vagyont.**
- (2) Az alapító az általa juttatott vagyonról az alapítvány jogutód nélküli megszűnésekor az alapítvány céljával azonos vagy hasonló célú alapítvány vagy egyesület számára rendelkezhet, ha az alapító okirat ilyen esetre a vagyonról nem rendelkezik vagy a rendelkezés teljesítése lehetetlen.**
- (3) A nyilvántartó bíróság jogszabályban meghatározott szervezetnek juttatja a vagyont, ha az alapító okirat, vagy az alapító nem rendelkezik a megszűnő alapítvány vagyonáról, vagy ha az alapító okirat által megjelölt személy, vagy az alapító által megjelölt alapítvány, egyesület a vagyont nem fogadja el vagy azt nem szerezheti meg.**
- (4)**

Az alapítvány jogutód nélküli megszűnése esetén a hitelezők kielégítése után megmaradó vagyon az alapító okiratban megjelölt személyt illeti azzal, hogy az alapítót, a csatlakozót és az egyéb adományozót, továbbá ezek hozzátartozóit megillető vagyon nem haladhatja meg az alapító, a csatlakozó és az egyéb adományozó által az alapítványnak juttatott vagyont.

Az alapító az általa juttatott vagyonról az alapítvány jogutód nélküli megszűnésekor az alapítvány céljával azonos vagy hasonló célú alapítvány vagy egyesület számára rendelkezhet, ha az alapító okirat ilyen esetre a vagyonról nem rendelkezik vagy a rendelkezés teljesítése lehetetlen.

A nyilvántartó bíróság jogszabályban meghatározott szervezetnek juttatja a vagyont, ha az alapító okirat, vagy az alapító nem rendelkezik a megszűnő alapítvány vagyonáról, vagy ha az alapító okirat által megjelölt személy vagy az alapító által megjelölt alapítvány, egyesület a vagyont nem fogadja el, vagy azt nem szerezheti meg.

HETEDIK RÉSZ

AZ ÁLLAM RÉSZVÉTELE A POLGÁRI JOGI JOGVISZONYOKBAN

3:405. § [Az állam jogalanyisága]

- (1) Az állam a polgári jogi jogviszonyokban jogi személyként vesz részt.
- (2) Az államot a polgári jogi jogviszonyokban az állami vagyon felügyeletéért felelős miniszter képviseli.

1. Az állam jogi személyiségének elméleti alapjai, szabályozási előzmények

Az állam magánjogi jogviszonyok alanyaként fennálló jogi személyiségének az elméletét a 19. századi német pandektista jogtudomány dolgozta ki. A jogi személyiség *Puchta* és *Savigny* által kidolgozott konstrukciójának az átvételével, valamint jogpozitivisták hatására az államot jogi személlyé nyilvánították. A magánjogi jogviszonyokban ezt a jogi személyiséget az államkincstárral azonosították (ún. *fiscus*-elmélet). A 20. század elején a svájci jogtudományban *Burckhard* az állam magánjogi jogi személyiségét szintén a *fiscus*-ra korlátozta, amelyet élesen elválasztott az állam közjogi tevékenységétől. E mögött a felfogás mögött a francia jogtudományban már korábban kialakult vagyoni megkülönböztetés is meghúzódott, amely elkülönítette egymástól a közvagyonot és az állam saját vagyonát. Mindez azt is tükrözi, hogy a jogalanyisági kérdések – így az állam jogalanyisága is – végső fokon tulajdoni kérdésekre vezethetők vissza [lásd Sárközy Tamás: *A jogi személy elméletének átalakulása. Vizsgálódás a szervezetek komplex jogalanyiságáról* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1985, Budapest) 176–192.].

Az állam közjogi és magánjogi jogalanyiságának a megkülönböztetése a II. világháború előtti magyar jogtudományban is megjelent. A magyar jog is a *fiscus*-elméletet fogadta el, vagyis az államot mint egészét a vagyoni viszonyokban az államkincstár képviselte. Ezáltal a közhatalmat gyakorló állam elvált a magánjogi viszonyokban fellépő államtól. Az állam mint egész azonban csak kivételes esetekben vált magánjogi jogviszonyok alanyává, ehelyett az esetek többségében valamely állami szerv mint önálló jogi személy jelent meg a vagyoni viszonyokban.

A szocialista magyar jog szakított az államkincstártannal. Az 1959-es Ptk. az államot mint különleges jogalanyt határozta meg. Ez a különleges jogalanyiság a szovjet jogelméletből került át a magyar jogba, és lényegében az állam polgári jogi többletjogait kívánta megalapozni. A rendszerváltás után az 1959-es Ptk. 1991-es módosítása megszüntette az állam különleges jogalanyiságát. Az 1959-es Ptk. módosított szövege kimondta, hogy az állam mint a vagyoni viszonyok alanya jogi személy. A Ptk.-módosítás ugyanakkor nem élesztette fel a *fiscus*-tant, enélkül minősítette az államot jogi személynek [Sárközy Tamás: *Az állam részvétele a polgári jogi jogviszonyokban* in Sárközy Tamás (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata II/VI. A jogi személy* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 441.].

2. Az állam jogi személyisége a Ptk. alapján

A Ptk. a Harmadik Könyvben, a jogi személy típusai között utolsóként rendelkezik az államnak a polgári jogi jogviszonyokban való részvételéről. Ennek oka, hogy az állam

mint egész csak ritkán válik polgári jogi jogviszonyok alanyává. Ilyenkor azonban az államot sem illetik meg többletjogok más jogi személyekhez képest.

A Ptk. kimondja, hogy az állam a polgári jogi jogviszonyokban jogi személyként vesz részt. Az állam azonban több szempontból is sajátos jogi személy, amelyre a jogi személyek általános szabályai közül számos nem vonatkoztatható [pl. a megszűnés vagy az átalakulás szabályai, lásd Sárközy Tamás: Az állam részvétele a polgári jogi jogviszonyokban in Sárközy Tamás (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata II/VI. A jogi személy (HVG-ORAC 2013, Budapest) 441.*].

A Ptk. alapján az állam valójában nem önálló jogi személy típus, azonban – amennyiben mint egész jelenik meg a polgári jogi jogviszonyokban – jogi személynek kell tekinteni [Pázmándi Kinga: Az állam részvétele a polgári jogi jogviszonyokban in Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. I. kötet (Opten 2014, Budapest) 1055.].

Az állam mint egész jelenik meg a szükségképpeni törvényes öröklés esetében. A Ptk. 7:74. § (1) bekezdése szerint más örökös hiányában az állam a törvényes örökös. A (2) bekezdés szerint pedig az államot mint törvényes örököst az örökség visszautasításának joga nem illeti meg.

Az államnak jogi személyként tulajdona is lehet, ehhez kapcsolódik az állam szükségképpeni törvényes öröklésének a szabálya is. Az állami tulajdonról külön törvények rendelkeznek. A rendszerváltás óta az állami tulajdon hagyományosan két részből áll: az állam kizárólagos tulajdonában lévő vagyonból (kincstári vagyok), valamint az állam üzleti (vállalkozói) vagyonából.

Az állam mint egész mellett természetesen az egyes állami szervek is polgári jogi jogviszonyok alanyaivá válhatnak. Az állami szervek egy része költségvetési szerv és így önálló jogi személy. Önálló jogi személyiséggel rendelkeznek a települési önkormányzatok is. Ugyancsak önálló jogi személynek minősülnek a köztestületek és a közalapítványok is.

A Ptk. alapján az államot a polgári jogi jogviszonyokban az állami vagyon felügyeletéért felelős miniszter képviseli. A Ptk. ennél részletesebben nem rendelkezik az állam képviseléről, arra más törvényekben, így például az Áht.-ben, valamint a Nvt.-ben kerül sor.

A rendszerváltás után a számvitelről szóló 1991. évi XVIII. törvény egy külön szervezetre, a Kincstári Jogügyi Igazgatóságra bízta volna az állam képviselését. Ezt a szervezetet azonban nem hozták létre. A 2014–2018 közötti kormányzati ciklusban az Igazságügyi Minisztérium egy új törvényjavaslatot dolgozott ki a Kincstári Jogügyi Igazgatóságról, amely azonban nem került benyújtásra az Országgyűlés elé.

3:406. §

[Helytállás az állami kötelezettségekért]

Az államot és az államháztartás részét képező jogi személyt a polgári jogi jogviszonyból fakadó kötelezettsége költségvetési fedezet hiányában is terheli.

A Ptk. külön is rendelkezik arról, hogy az államot és az államháztartás részét képező jogi személyt a polgári jogi jogviszonyból fakadó kötelezettsége költségvetési fedezet hiányában is terheli. Ez azt jelenti, hogy a polgári jogi kötelezettségek fennállta és mértéke szempontjából közömbös az, hogy a kötelezett rendelkezik-e a kötelezettség teljesítéséhez szükséges forrásokkal, illetve hogy ezeket a forrásokat hogyan fogja

megteremteni [lásd Kisfaludi András: Az állam részvétele a polgári jogi jogviszonyokban in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. 1. kötet (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 624.].

Ez az államot terhelő kötelezettségek pénzügyi teljesítésére vonatkozó garanciális szabály azonban nem érinti azokat az egyéb jogszabályi rendelkezéseket, amelyek adott esetben az állam számára is lehetővé teszik a polgári jogi jogviszonyból fakadó kötelezettségek alóli mentesülést. Ez a rendelkezés tehát nem jelent objektív jellegű helytállási kötelezettséget, vagyis az állam bizonyos esetekben mentesülhet e kötelezettségek teljesítése alól. Amennyiben például az államot terhelő kötelezettség szerződésből fakad, a szerződések teljesítésére és a szerződésszegésre vonatkozó általános szabályokat is figyelembe kell venni. Ennek alapján pedig – más jogalanyokhoz hasonlóan – az állam is mentesülhet az őt terhelő szerződéses kötelezettségek alól.

A polgári jogi jogviszonyból fakadó kötelezettség fogalmát szélesen kell értelmezni. Ebbe a körbe tehát nem csak az 1959-es Ptk. 28. § (2) bekezdése szerinti kártérítési, megtérítési és kártalanítási kötelezettségek, valamint a jóhiszemű személyek irányában vállalt szerződéses kötelezettségek tartoznak. A Ptk. egyrészt elhagyta ezt a felsorolást, másrészt az Áht. ezt kiegészítette a sérelemdíjjal.

Az államot terhelő polgári jogi kötelezettségek teljesítése alapvetően költségvetési gazdálkodási, államháztartási kérdés. A fedezet biztosításáról ennek megfelelően az Áht. rendelkezik.

NEGYEDIK KÖNYV

CSALÁDJOG

ELSŐ RÉSZ

ALAPELVEK

4:1. § [A házasság és a család védelme]

- (1) A törvény védi a házasságot és a családot.
- (2) E törvény alkalmazása során a családi és az egyéni érdekek összhangját biztosítva kell eljárni.

1. Az alapelvekről általában

Alapelvek alatt általában valamely jogterület irányító eszméit értjük, amelyek nemcsak jellemzőek az adott jogterület (jogág) által átfogott jogszabályok tartalmára, de meg is határozzák azok alapvonalait. *Pap Tibor* szerint tehát az alapelvek – mert változó társadalmi viszonyokban gyökereznek – a társadalom adott fejlődési szakaszától meghatározottan, annak függvényében szabják meg a kérdéses jogágazat intézményeit és intézményeinek tartalmát. Aláhúzza az alapelvek gyakorlati jelentőségét, hogy „az élet kimeríthetetlen változatossága által” felvetett esetekben csak az alapelveket figyelembe véve található meg a helyes megoldás. Az alapelvek ebben az összefüggésben „*megteremtik azt a légkört, amelyben a törvényt értelmezni, létrehozzák azt a szellemet, amelyben a törvényt alkalmazni kell*”. [Papp Tibor: *Magyar Családjog* (Tankönyvkiadó 1982, Budapest) 22–24.]

Nizsalovszky Endre hangsúlyozta ki, hogy az alapelveknek a gyakorlati jelentősége abban van, hogy a jogalkalmazónak a törvény értelmezésében mint meghatározott jogpolitikai törekvések kifejeződésai nyújtanak segítséget. Amennyiben azonban a jogalkotók a jogszabályokból tudományos elemzés alapján kiemelt vagy a jogalkalmazás során kitisztult elveket kiemelnek, és azok egy részét szövegezetten foglalják össze, ezeknek a család rendjére gyakorolt hatása már közvetlenül normatív erejű, amely erejét a jogalkotótól nyeri. [Nizsalovszky Endre: *A család jogi rendjének alapjai* (Akadémiai Kiadó 1963, Budapest) 110.]

Ilyen normatív erejű alapelveket olvashatunk a Ptk. Első Könyvében is, melyek értelemszerűen valamennyi polgári jogi jogviszony – így természetesen a családjogi jogviszonyok – tekintetében is irányadók és követendők. A családjogi jogviszonyokból eredő jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése során a feleknek a *jóhiszeműség és tisztesség* követelményének megfelelően kell eljárni (1:2. §). Bár a jogalkotó az 1959-es Ptk.-val ellentétben a jóhiszeműség és tisztesség követelménye mellett már nem tartja általános polgári jogi alapelvnek a felek együttműködési kötelezettségét, szükségessé vált annak külön rögzítése nemcsak a szerződési jogban, de a családi jogban is. A szülői

felügyeleti jog körében elengedhetetlen követelmény ugyanis a *szülők közötti együttműködés* a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének elősegítése érdekében, független attól, hogy a szülők együtt vagy különváltan élnek (4:149. §). A szülői felügyeletet gyakorló szülőnek és a gyermekétől különélő szülőnek a gyermek kiegyensúlyozott fejlődése érdekében – egymás családi életét, nyugalmát tiszteletben tartva – együtt kell működniük (4:173. §). A személyes ellentétek, véleménykülbségek, esetleg a szülők egymással szemben érzett sértettségének háttérbe szorításával kell a gyermekkel foglalkozni, illetve a közös kiskorú gyermekkel kapcsolatos döntéseket megbeszélni, meghozni.

Az *adott helyzetben általában elvárható magatartás* tanúsítását normatív szintre emelő általános polgári jogi alapelvnek nemcsak a házassági vagyoni jogban, de a szülői felügyeleti jog gyakorlása, valamint a rokonsági körben is maradéktalanul érvényesülnie kell. A szülőknél a gyermekkel szemben tanúsított felróható magatartása miatt harmadik személynél (nagyszülőnél) elhelyezett gyermek és a szülő között a kapcsolattartás csak fokozatosan, a kezdeti időszakban ellenőrzött formában állítható helyre (BH2010.299.). A gyermekelhelyezés megváltoztatásának van helye, ha a szülő a másik szülőnek a gyermekkel való kapcsolattartását hosszabb időn át, hatósági intézkedések ellenére megghiúsítja, a különélő szülőt alaptalanul a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekménnyel vádolja, és lejárataiba a gyermeket is bevonja (EBH2008.1776.).

Ennek az alapelvnek a speciális megnyilvánulása az a családjogi rendelkezés, miszerint nem kérheti a szülői felügyelet gyakorlásának vagy a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésének megváltoztatását a bíróságtól az a szülő, aki az általa hivatkozott körülményekben bekövetkezett lényeges változást *felróható magatartásával maga idézte elő*, így különösen, ha a gyermeket jogosulatlanul vette magához vagy tartja magánál [4:170. § (1) bekezdés].

A gyakorlatban felmerült, hogy a bíróság a családjogi jogviszonyokban *joggal való visszaélés* címén pótolhat-e ítélettel családjogi jognyilatkozatot. A Legfelsőbb Bíróság mind a szülői felügyelet gyakorlásával, mind az örökbefogadás engedélyezéséhez szükséges szülői hozzájárulással kapcsolatban *elvi alapon kizárta a jognyilatkozat pótlásának lehetőségét*.

Az örökbefogadás engedélyezéséhez szükséges nyilatkozat ugyanis, amely a gyermekkel való családi kapcsolat megszűnését eredményezi, a szülő legszemélyesebb joga. A családjogi rendelkezések ezért olyan szabályt, amely lehetővé tenné, hogy a szülői hozzájárulást a bíróság az ítéletével pótolja, nem tartalmaz. Az örökbefogadás engedélyezéséhez szükséges szülői hozzájárulás ítélettel nem pótolható (BH1992.28.). A kiskorú törvényes képviselője által kötött adásvételi szerződés érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. A jóváhagyás megtagadása csak közigazgatási perben támadható (BH2000.98.).

A fél jognyilatkozatának ítélettel való pótlására *jogszabály által megkívánt nyilatkozat* megtagadása esetén kerülhet sor. A felek között a házastársi vagyoni közösség megosztása tárgyában létrejött megállapodásban vállalt, gazdasági társaságból történő kilépésre és részesedés átruházására vonatkozó szerződéses nyilatkozat megtagadása ítélettel nem pótolható (BH2013.70.).

A felek között – elsősorban az alperes magatartása miatt – elmérgesedett rossz viszony a lakás osztott használatát szubjektíve is kizárja, annak elrendelése a kiskorú gyermekek érdekeinek súlyos sérelmével járna. Alaptalanul hivatkozik az alperes arra, hogy a lakáshasználat tárgyában hozott döntés ellentétben áll a házasság megromlásának okaira vonatkozó ítéleti indokolással, mert mindkét fokú bíróság azt állapította meg, hogy a felek házasságának megromlásához elsődlegesen az alperes italozó magatartása és az ebből eredő viták és veszekedések vezettek (BH1997.30.).

A családjog szabályainak a Ptk.-ba való beépítése szükségessé tette a CSJK elején néhány olyan *alapelv* megfogalmazását, amelyek kifejezésre juttatják a családi viszonyoknak az üzleti élet viszonyaitól való különbözőségeit. Ennek megfelelően a CSJK *négy fő elvet* emel ki, amelyek a családjog vezérlő eszméit fogalmazzák meg tömören. Ezek: a házasság és család védelme, a gyermek érdekének védelme, a házastársak egyenjogúságának elve, valamint a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve.

2. A házasság védelmének elve

Az *EJENY* (1948) 16. cikkelye értelmében „mind a férfinak, mind a nőnek a házasságra érett kor elérésétől kezdve joga van fajon, nemzetiségen vagy valláson alapuló korlátozás nélkül *házasságot* kötni és családot alapítani. A házasság tekintetében a férfinak és a nőnek mind a házasság tartama alatt, mind a házasság felbontása tekintetében egyenlő jogai vannak. Házasságot csak a jövőbeni házastársak szabad és teljes beleegyezésével lehet kötni.”

Az *EJEE* 12. cikke értelmében a házasságkötési korhatárt elért férfiaknak és nőknek joguk van a házasságkötésre és a családalapításra, az e jog gyakorlását szabályozó hazai törvények szerint. Az Európai Unió Alapjogi Chartája szintén rögzíti a házasságkötéshez és családalapításhoz való jogot (9. cikk).

Az *Alaptörvény L. cikke* rögzíti, hogy Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget és a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. Az Alaptörvény hivatkozott cikkelye kifejezésre juttatja, hogy a családi kapcsolat alapjának a *házasságot* és a szülő–gyermek viszonyt tekinti. Az Alaptörvényben foglaltakkal összhangban tehát a *házasság kiemelt védelmet élvez* a többi együttélési formához képest. A házasság intézménye mind hagyományainkban, mind pedig jogunkban egy férfi és egy nő életközössége, mely egyrészt közös gyermekek születését és családban történő felnevelését célozza, másrészt feltételezi a házastársak kölcsönös támogatását és egymásról történő szeretetteljes gondoskodását. A gyermekek tervezése és születése természetesen nem feltétele egy házasságnak, de a házastársak különeműsége igen. Mivel a házasság intézménye az Alaptörvényben külön, nevesített védelmet élvez, és általánosan elismert jogi fogalma szerint a házasság férfi és nő életközössége, ez nem foglalja magában az azonos neműek házasodásának jogi lehetőségét [14/1995. (III. 13.) számú AB határozat].

A *Csvt.* szintén alapvető szinten mondja ki, hogy az állam – önmagukban vett méltóságuk és értékük miatt is – védi a családot és a házasság intézményét [1. § (1) bekezdés].

A házasság védelme az *önkéntes, befolyásmentes és szabad párválasztás* jogát is magában foglalja, melyet a jog eszközei – a házasságkötési akadályok és a házasságkötési eljárás szabályaival – csak negatív oldalról biztosíthatnak.

A CSJK a házasságkötés komolyságát kívánja elősegíteni a már a Csjt.-ben is szereplő rendelkezéssel, ami szerint a házasságkötést megelőző eljárásban a házasságkötést az anyakönyvvezető csak a házasságkötési szándék bejelentését követő *harminc nap utáni időpontra tűzheti ki*. A jegyző e határidő alól indokolt esetben felmentést adhat (4:7. §). A CSJK a közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségével pedig a válságba jutott házasságok megmentését, illetve a vitás kérdések békés, megegyezésen alapuló rendezését tűzte ki célul (4:22. §).

A házasság védelmének elvéből következik, hogy a *jogalkotó ezt a kapcsolatot favorizálja*, olyan jogokat és kötelezettségeket fűz hozzá, amelyeket a *bejegyzett élettársi kapcsolat*, a *de facto élettársi kapcsolat* és más együttélési forma nem létesít.

Bár a Bizottsági Javaslattal még a CSJK-ben rögzítette a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttének, megszűnésének és családjogi következményeinek legfontosabb szabályait, a *bejegyzett élettársi kapcsolatra* vonatkozó szabályozás mégsem került a CSJK-be, hanem arról továbbra is egy külön jogszabály, a *Bét.* rendelkezik. A jogintézmény a *házassággal azonos* módon jön létre, és azonos vagyoni és öröklési jogi joghatásokkal is bír, azonban több tekintetben a bejegyzett élettársak mégsem rendelkeznek minden területen a házastársakkal azonos jogokkal. *Az eltérés a következőkben foglalható össze:*

a) gyermeket együttesen nem fogadhatnak örökbe, és arra sincs lehetőség, hogy egyikük a partnerük gyermekét fogadja örökbe,

b) a bejegyzett élettársakra nem vonatkoznak a házastársakra irányadó névviselési szabályok sem,

c) a bejegyzett élettársi kapcsolat nem keletkeztet apasági vélelmet, és arra sincs lehetőség, hogy bejegyzett élettársak humán reprodukciós eljárás útján vállaljanak gyermeket,

d) végül, a bejegyzett élettársi kapcsolatot – szemben a házassággal – törvényben meghatározott esetben közjegyző is megszüntetheti [3. § (3)–(4) bekezdés].

A Bizottsági Javaslattal a tényleges együttélésen alapuló *de facto élettársi kapcsolat* fogalmát, annak létrejöttét és megszűnését, annak nyilvántartását és jogkövetkezményeit a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályanyagot követően külön részben helyezte el. Az élettársi kapcsolat megszűnését követően az élettársat megillető tartási és lakáshasználati jogot és a közszerzeményi vagyoni rendszerhez leginkább hasonló vagyoni jogkövetkezményeket a Bizottsági Javaslattal legalább *tízéves élettársi kapcsolat vagy egyéves kapcsolat és közös gyermek* esetén biztosította volna a volt élettársak számára.

Ennek ellenére az *élettársi kapcsolat* fogalma nem került a CSJK-be, hanem a Hatodik Könyvben (6:514.) nyert elhelyezést, mely gyengíteni kívánja a jogintézmény családjogi jellegét. Érthetetlen módon az élettársi kapcsolat az egyes szerződéstípusok után a polgári jogi társasági szerződést követően található, mely azt sugallja, hogy az élettársi kapcsolat egy „szerződéses kötelelem”, melynek családjogi hatásai csak két körben és csak akkor érvényesülnek, ha az élettársak életközössége *legalább egy évig fennállt* és élettársi kapcsolatukból *gyermek született*. Az említett két családjogi hatás pedig az *élettársi tartás* és az *élettársi lakáshasználat* speciális rendelkezéseit jelenti, melyek viszont a CSJK-ben olvashatók. Egy szerződéses kapcsolatnak tehát családjogi hatásai vannak, de nem a felek szándéka, együttélésük módja teszi családjogi kapcsolattá az életközösségüket, hanem az, hogy az élettársaknak a kapcsolatából született-e gyermek vagy sem. Az élettársi kapcsolat megszűnését követően a rászoruló élettárs tartási követelésének vagy lakáshasználati igényének megalapozottsága szempontjából teljesen érdektelen, hogy az élettársak akár évtizedekig éltek együtt, és nevelték egyikük vagy mindkettőjük gyermekeit, vezettek közösen háztartást, működtek közre a másik vállalkozásában, ha nem született közös gyermekük. [Kőrös András: Az új Ptk. Családjogi könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslattal összevetése Első rész: Alapelvek, Házasság, Élettársi kapcsolat. *Családi Jog* 2013/3., 7–8.]

A *de facto* élettársak hátrányosabb jogállása az alábbiakban foglalható össze:

a) Az élettársak közötti vagyoni viszonyokra nem az egyenlő arányú szerzést vélelmező vagyonközösségre, hanem a közszerzeményre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, ahol a szerzésben való közreműködés mértéke határozza meg az arányokat.

b) Az élettársaknak nincs törvényes öröklési joga, élettárs csak végintézkedés útján örökölhet.

c) Az élettársi kapcsolat nem keletkeztet automatikusan apasági vélelmet. Kivételesen apasági vélelmet keletkeztetett 2010. január 1. és 2010. december 31. között az a körülmény, hogy az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig, vagy

annak egy része alatt a közjegyző által vezetett Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása által igazolt élettársi kapcsolatban élt. Ilyenkor ugyanis az anya élettársát kellett a gyermek apjának tekinteni. Ezt a szabályt azonban nem lehetett alkalmazni, ha az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő alatt több férfival élt az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása által igazolt élettársi kapcsolatban (Ptké. 30. §).

d) Az élettársak nem fogadhatnak gyermeket közösen örökbe. Különnemű és házassági kötelékben nem élő élettársak esetén azonban elvégezhető a reprodukciós eljárás [Eütv. 167. § (1) bekezdés].

A bejegyzett élettársakra nem vonatkoznak a házastársakra irányadó névviselési szabályok sem.

A házastársak és az élettársak vagyoni viszonyainak „hierarchiáját” erősítette a Legfelsőbb Bíróság abban a döntésében, melyben kimondta, hogy ha a felek egyike házastársi élet- és vagyonközösségben él, annak a ténye az élettársi vagyonközösség fennállásának a lehetőségét kizárja. Ilyen esetben a kereseti kérelemhez kötöttség nem zárja ki egyes vagyontárgyakra, illetve követelésekre nézve a felek közti, más jogcímen alapuló elszámolást (BH2004.504.).

3. A família védelmének elve

A *család védelméről* az EJENY-1948) szintén 16. cikkelye rendelkezik: „a család a társadalom természetes és alapvető alkotó eleme és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére.”

A GSZKJNE (1966) 10. cikke tartalmaz családjogi vonatkozású rendelkezéseket, melyek szerint a lehető legszélesebb körű védelmet és segítséget kell nyújtani a családnak, különösen a családalapítás tekintetében, és addig, amíg a család felelős az eltartott gyermekek gondozásáért és neveléséért.

A családot az *Alaptörvény* L) cikkelye a *nemzet fennmaradásának alapjaként* definiálja, majd kimondja, hogy a családi kapcsolat alapjának a házasságot és a szülő–gyermek viszonyt tekinti. A szülő–gyermek rokoni kapcsolat leggyakrabban a leszármazás alapján jön létre, ilyen kapcsolatot keletkeztet azonban a vér szerinti leszármazáson felül az örökbefogadás is. „Szülő–gyermek közötti szoros érzelmi kapcsolat” alakulhat ki azonban egy, a gyermek életében csecsemőkora óta jelen lévő, nevelésében és gondozásában aktívan szerepet vállaló mostoha-, illetve nevelőszülő és gyermek között is. Ezt erősíti a CSJK azon új szabálya is, mely biztosítja a kapcsolattartáshoz való jogot a volt mostohaszülő, nevelőszülő, gyám és azon személy számára is, akinek a gyermeke vonatkozó apasági vélelmét a bíróság megdöntötte, feltéve, hogy a gyermek hosszabb időn keresztül az érintett háztartásában nevelkedett [4:179. § (3) bekezdés].

Az Alaptörvény tehát a társadalmi alapintézménynek minősülő család alaptörvényi szintű védelmét erősíti a történelmi hagyományoknak megfelelően. Az Alaptörvény ugyanebben a cikkelyében rögzíti továbbá a gyermekvállalás támogatásának kötelezettségét és azt is, hogy a családok védelmének szabályait *sarkalatos törvény* határozza meg. Ez a sarkalatos törvény pedig a *Csvt.*, melynek preambuluma szemléletesen foglalja össze a család szerepét és jelentőségét a társadalomban az alábbiak szerint:

„A család az emberi történelemben már a jog és az állam kialakulását megelőzően létrejött önálló közösség, amely erkölcsi alapokon nyugszik.

A család Magyarország legfontosabb nemzeti erőforrása. A társadalom alapegységeként a család a nemzet fennmaradásának biztosítója és az emberi személyiség kibontakozásának természetes közege, amit az államnak tiszteletben kell tartania.

A családban történő nevelkedés biztonságosabb minden más lehetőséghez képest. A család létrejöttének biztos alapja a házasság, amely az egymás szeretetén és tiszteletén alapuló életközösség, ezért az mindenkor megkülönböztetett megbecsülést érdemel. A család akkor tölti be szerepét, ha az anya és az apa tartós és szilárd kapcsolata a gyermekek iránti felelősségben teljeseedik ki.”

A Csvt. 7. § (1) bekezdése azonban eredetileg úgy fogalmazott, hogy a család alapja kizárólagosan egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokoni kapcsolat, vagy a családba fogadó gyámság lehet. A 43/2012. (XII. 20.) AB határozat azonban megállapította, hogy a törvény e pontja Alaptörvénybe ütközik. A normakontrollra irányuló indítványt az alapvető jogok biztosa azért terjesztette elő, mivel álláspontja szerint a család fogalmának oly módon történő meghatározása, amely kizárólag a férfi és nő házassága vonatkozásában tekinti családnak a párokat, sérti az emberi méltósághoz való jogot és az egyenlő bánásmód követelményét, valamint nemzetközi egyezményekbe ütközik. A testület megítélése szerint a törvényhozó a Csvt.-ben úgy élt egy Alaptörvényben nevesített intézmény – alacsonyabb jogforrási szinten történő – újra-definiálásának lehetőségével, hogy az ilyen szűken meghatározott családdefiníció mellett még ettől elkülönítve, esetleg más elnevezéssel sem törekedett felsorolni azokat a törvény által elismert *egyéb társas együttélési formákat*, amelyeket az állami intézményvédelmi kötelezettségből fakadóan ugyanazoknak a támogatásoknak kell megilletniük, ami a családokat illeti. Ha a törvényhozó azt a megoldást is választja, hogy absztrakt jogszabályi fogalom meghatározással egy általa választott életközösségi formát ki kíván emelni és mintául állítani, az intézményvédelmi kötelezettségből fakadóan akkor is *köteles a törvény által elismert egyéb társas együttélési formáknak is megegyező szintű védelmet garantálni*. Az Alaptörvény L) cikkéből ugyanis nem következett az, hogy például az egymás gyermekeiről gondoskodó, és őket felnevelő élettársak, a közös gyermeket nem vállaló, vagy olyan különmű élettársak, akiknek egyéb körülmények miatt közös gyermeke nem lehet (így például az idősebb vagy meddő, egymással életközösségben élő személyek), az özvegyek, a testvérükről vagy testvérük, esetleg más rokonuk gyermekéről gondoskodó személyek, az unokájukat felnevelő nagyszülők, a nem egyenesági idősebb rokonaikról gondoskodó személyek, és számos más, a tágabb, dinamikusabb szociológiai családfogalomba beletartozó, azonos célra irányuló, kölcsönös gondoskodáson alapuló, tartós érzelmi és gazdasági életközösségekre ne vonatkozna ugyanúgy az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége, nevezze ezeket bárhogyan is a törvényhozó. A más jogági normákban kifejeződő jogvédelmi (intézményvédelmi) szintet a jogalkotó nem szállíthatja le (burkoltan sem) olyan módon, hogy megadja az Alaptörvényben is szereplő család általános, ez esetben erősen leszűkített fogalmát.

Az Alkotmánybíróság döntése értelmében az Alaptörvény L) cikkében szereplő, a családhoz mint a nemzet fennmaradásának alapjához kapcsolódó állami intézményvédelmi kötelezettségből, valamint a VI. cikk (1) bekezdésében szereplő magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogból fakad az a követelmény, hogy ha a jogalkotó a családokra nézve kíván jogokat és köteleességeket megállapítani, akkor azoktól a személyektől, akik a családalapítást a házasságkötést megelőző vagy mellőző más – a jogalkotó által legalább egyes elemeiben szabályozott és elismert – tartós érzelmi és gazdasági életközösségben kívánják megvalósítani, a már megadottakhoz *képest jogokat nem vonhat vissza, a társ kapcsolati forma meglévő védelmi szintjét nem csökkentheti*, és különösen a gyermekek mindenekfelett álló érdeke szempontjából az intézményvédelmi kötelezettségét azonos módon kell érvényre juttatnia. Ezzel összefüggésben az Alaptörvényből fakadó követelmény az is, hogy a házasságot és a családot érintő intézményvédelmi kötelezettség nem eredményezheti a gyermekek

bármilyen, közvetlen vagy közvetett jellegű hátrányos megkülönböztetését azon az alapon, hogy szülei házasságban vagy más típusú életközösségben nevelik őket.

Tehát a család fogalmába – a negyedik Alaptörvény-módosítás előtti szövegezés szerint – beletartozott a védelem szempontjából a házasságon alapuló család mellett a szociológiai értelemben vett család is. A grémium elsősorban a jogforrási szintet figyelembe véve állapította meg 2012. év végén a Csvt. családot definiáló szakaszainak az Alaptörvény-ellenességét, hiszen a 2012. év végén csupán a Csvt.-ben, tehát alacsonyabb jogforrási szinten szerepelt a család házasságon alapuló kapcsolatának meghatározása. Az ellentétet az Alaptörvény negyedik módosítása oldotta fel, mely szerint az Alaptörvény idézett L cikk (1) bekezdése kiegészült azzal a mondattal, miszerint a „családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő–gyermek viszony”.

A CSJK a család védelmének alapvető szintű szabályozásával szintén azt juttatja kifejezésre, hogy a családjogi szabályok elsősorban a *családot mint közösséget* (az egyes családtagok közötti kapcsolatokat) védik. Ez kiterjed mind a *törvény alapján létrejött családi kapcsolatokra* (például házasság, leszármazás, örökbefogadás, gyámság), mind – az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának megfelelően – a törvény által szabályozott *más együttélési formákra* is. Így pl.

a) az élettársi kapcsolatnak van vagyoni jogi jogkövetkezménye (Ptk. Hatodik Könyv XXV. Cím), egyéves együttélés és közös gyermek esetén pedig még családjogi hatása is (4:86–4:95. §-ok),

b) a mostohaszülő és a mostohagyermek, valamint a nevelőszülő és nevelt gyermek esetén a CSJK rendelkezik kölcsönös tartási jogosultságokról és kötelezettségekről (4:198–200. §-ok),

c) a CSJK biztosítja a kapcsolattartáshoz való jogot a volt mostohaszülő, nevelőszülő, gyám és azon személy számára is, akinek a gyermekre vonatkozó apasági vélemét a bíróság megdöntötte, feltéve hogy a gyermek hosszabb időn keresztül az érintett háztartásában nevelkedett [4:179. § (3) bekezdés],

d) a gyermekkel tényleges családi kapcsolatban álló személy (pl. mostohaszülő) részt vehet a gyermek gondozásában és nevelésében a szülői felügyeletet gyakorló szülő hozzájárulásával (4:154. §) [Hegedűs Andrea: *Polgári jog Családjog* (R.I.M.Á.K Bt. 2014, Szeged) 28.].

A *bejegyzett élettársi kapcsolat* teljesen kikerült a magánjogi jogviszonyok egységes szabályozására hivatott Ptk.-ból olyan szinten, hogy a bejegyzett élettársat a törvény sem a „hozzátartozó” [8:1. § (1) bekezdés 2. pont] fogalomkörében, sem pedig a házassági akadályok között nem említi. Egyedül a tényleges élettársi kapcsolat fennállását kizáró körülmények között szerepel, ha az egyik élettársnak mással bejegyzett élettársi életközössége áll fenn [6:514. § (1) bekezdés]. Ez a fajta szabályozás azonban mindezek ellenére nem eredményezi azt, hogy a bejegyzett élettársak kimaradtak volna a Ptk. „védelmi zónájából”. Hatályban van továbbra is a Bét. azon rendelkezése, miszerint a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra – a korábban körülírt kivételekkel – alkalmazni kell. A bejegyzett élettársakat egymással szemben megilletik azok a jogok és kötelezettségek, amelyeket a Ptk. a házassághoz fűz. Ezzel a Ptk. a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályok mögöttes jogként funkcionál [Körös András: *Az új Ptk. Családjogi könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése* Első rész: Alapelvek, Házasság, Élettársi kapcsolat. *Családi Jog* 2013/3., 7.].

A családnak mint közösségnek a védelmével szorosan összefügg a *családi és az egyéni érdek összhangjának elve*, amely a Csjt.-ben életre hívott „társadalmi és egyéni érdek” összhangjának követelményét váltja fel. Az elv lényege, hogy a család egyes tagjainak érdeke a család mint egység érdekétől elkülönülve, attól függetlenül és önállóan, a családi

szempontok figyelembevétele nélkül nem érvényesülhet hatékonyan, mert az egy öncélú érdekérvényesítést jelentene, ami ellentétes a családjog funkciójával. Az érdekek összhangjának megteremtése érdekében tartalmaz a CSJK számos olyan rendelkezést, amely ezen összhang megteremtését hivatott elősegíteni. Így a házastársak hűséggel tartoznak egymásnak; kötelesek közös céljaik érdekében együttműködni és egymást támogatni. A támogatási kötelezettség törvényben meghatározott esetben a házasság felbontását követően is fennáll. A házastársak a házasetlet és a család ügyeiben közösen, *a személyüket érintő ügyekben önállóan, de a család érdekére figyelemmel döntenek*. Döntéseik során figyelembe kell venniük gyermekük és egymás érdekeit is (4:24–25. §-ok).

A foglalkozás gyakorlásához szükséges és az üzleti célú vagyon használata és kezelése – különösen a tagsági vagy részvényesi jogok gyakorlása – során az egyik házastársnak a *másik házastárs érdekeit megfelelően figyelembe kell vennie*. A kötelezettség elmulasztásából eredő kárért a házastárs – a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség általános szabályai szerint – felel (4:43. §). Amennyiben pedig a szülői felügyeletet gyakorló szülők gyermekük vagyonának kezelése tekintetében kötelességüket a *gyermek érdekeit súlyosan sértő módon nem teljesítik*, a gyámhatóság indokolt esetben korlátozhatja a szülők vagyonkezelői jogát (4:159. §).

A Legfelsőbb Bíróság egy konkrét ügyben hozott döntésének indokolásában kifejtette, hogy a *szülői felügyelet megszüntetésének jogintézményében az egyéni és a társadalmi érdek szoros kölcsönhatása mutatkozik meg*. A gyermek érdeke egyben a társadalomét is jelenti. Ha a szülő megsérti kötelességei teljesítését vagy az őt illető jogok gyakorlását elhanyagolja, a gyermek érdeke szenved csorbát, de érdeksérelem éri a társadalomnak az egészséges ifjúság felneveléséhez fűződő érdekét is. A szülői felügyelet megszüntetése, amely rendkívül súlyos jogkövetkezménnyel jár, nemcsak a gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlásának a megakadályozását célozza, hanem a szülői jogkör gyakorlására való alkalmatlanság negatív társadalmi értékítéletét is kifejezésre juttatja, az egyénnel szemben tehát súlyosan elmarasztaló. Mindebből következik, hogy a szülői felügyelet megszüntetése tehát csak a fenti tartalmú rendeltetés betöltése céljából alkalmazható. Így nem szüntethető meg annak a szülőnek a szülői felügyeleti joga, akinek a gyermekével szembeni – egyébként súlyosan kifogásolható – magatartása nem felróható, mert pszichés megbetegedésére vezethető vissza (BH2010.249.).

4:2. § [A gyermek érdekének védelme]

- (1) A családi jogviszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek.**
- (2) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy saját családjában nevelkedjék.**
- (3) Ha a gyermek nem nevelkedhet saját családjában, akkor is biztosítani kell számára, hogy lehetőleg családi környezetben nőjön fel és korábbi családi kapcsolatait megtarthassa.**
- (4) A gyermeknek a saját családjában, illetve a családi környezetben nevelkedéséhez és a korábbi családi kapcsolatai fenntartásához fűződő jogát törvényben meghatározott esetben, kivételesen és a gyermek érdekében lehet korlátozni.**

1. A gyermeki jogokat érintő nemzetközi dokumentumok

A gyermeki jogokat érintő nemzetközi dokumentumok közül az *EJENY* (1948) deklarálja az anyaság és a gyermekkor támogatásához való jogot, kibővítve ezzel az emberi jogok klasszikus katalógusát.

A *PPJNE* (1966) is rendelkezik arról, hogy a házasság felbontása esetén milyen intézkedéseket kell tenni a gyermekek védelme érdekében (23. cikk). A *GSZKJNE-nak* (1966) 10. cikke tartalmaz családjogi vonatkozású rendelkezéseket, mely szerint a lehető legszélesebb körű védelmet és segítséget kell nyújtani a családnak, különösen a családalapítás tekintetében és addig, amíg a család felelős az eltartott gyermekek gondozásáért és neveléséért.

Az ENSZ *Gyermekjogi Egyezménye* (1989) az első átfogó nemzetközi egyezmény, amelyek a gyermekek jogaival és védelmével foglalkozik. Magyarország az egyezményt 1990. március 14-én írta alá, és az Országgyűlés a 46/1991. (IX. 15.) országgyűlési határozat alapján 1991. október 7-én megerősítette. November 22-én az egyezmény kihirdetésre került. Az egyezmény célja különleges védelem és támogatás biztosítása a gyermek szellemi és fizikai érettségének hiánya miatt, továbbá annak elősegítése, hogy a gyermek felkészüljön az önálló élet vitelére. Az egyezmény három fontos pillérré épült: gondoskodás-ellátás; a védelem és a részvétel joga. Az egyezmény az alábbi csoportosításban tartalmazza a gyermek jogait:

- a) *A polgári és politikai jogok.* Idetartoznak többek között az alábbiak:
  - Minden gyermeknek veleszületett joga van az *életre*.
  - A gyermeket születésekor anyakönyvezik és ettől kezdve joga van ahhoz, hogy nevet kapjon, állampolgárságot szerezzen, és lehetőség szerint ismerje szüleit, valamint ahhoz, hogy ezek neveljék.
  - Az egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy törvénysértő beavatkozás nélkül tiszteletben tartják a gyermeknek saját személyazonossága – ideértve állampolgársága, neve, családi kapcsolatai – megtartásához fűződő, a törvényben elismert jogát.
  - Az egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a *gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére, ne válasszák el*, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenekfelett álló érdekében szükséges.
  - Tiszteletben kell tartani a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy *személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével*, kivéve, ha ez a gyermek mindenekfelett álló érdekeivel ellenkezik.
  - Az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítani kell azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben *szabadon kinyilváníthassa véleményét*, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.
  - A gyermeknek joga van a *véleménynyilvánítás szabadságára*. Ez a jog magában foglalja mindenfajta tájékoztatás és eszme határokra tekintet nélküli kérésének, megismerésének és terjesztésének szabadságát, nyilvánuljon meg az szóban, írásban, nyomtatásban, művészi vagy bármilyen más, a gyermek választásának megfelelő formában.
  - Tiszteletben kell tartani a gyermek jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra.
- b) *A gazdasági, szociális és kulturális jogok.* Ilyenek különösen:
  - A szülőknek közös a felelősségük a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért.
  - A gyermeknek a lehető *legjobb egészségi állapothoz* való joga, valamint, hogy orvosi ellátásban és gyógyító-nevelésben részesülhessen. Meg kell tenni

minden alkalmas, hatékony intézkedést annak érdekében, hogy megszüntessék a gyermekek egészségére káros hagyományos szokásokat.

- Minden gyermeknek joga van a *szociális biztonság*hoz, így a társadalombiztosítás juttatásaihoz is.
- Minden gyermeknek joga van olyan *életszínvonalhoz*, amely lehetővé teszi a kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését.
- Az egyezményben részes államok kötelesek megtenni minden alkalmas intézkedést arra, hogy a gyermektartásdíjat behajtsák a szülőktől vagy a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó bármely más személytől, saját területükön és külföldön egyaránt.
- A gyermeknek joga van az oktatáshoz, a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a korának megfelelő játékhöz és szórakoztató tevékenységekhez, valamint ahhoz, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.

c) *A gyermek speciális védelme a családban és a társadalomban.* Itt kerültek szabályozásra – többek között – az alábbi jogok.

- Meg kell akadályozni a gyermekek *törvényellenes külföldre utaztatását* és ott-tartását.
- A gyermekeket meg kell védeni az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától.
- A gyermeknek joga van arra, hogy védelemben részesüljön *a gazdasági kizsákmányolás ellen*, és ne legyen kényszeríthető semmiféle kockázattal járó, iskoláztatását veszélyeztető, egészségére, fizikai, szellemi, lelki, erkölcsi vagy társadalmi fejlődésére ártalmas munkára.
- Az egyezményben részes államoknak meg kell tenni minden alkalmas intézkedést arra, hogy megvédjék a gyermekeket az erre vonatkozó nemzetközi egyezményekben meghatározott *kábító- és pszichotróp szerek tiltott fogyasztásától*, és hogy megakadályozzák a gyermekeknek e szerek tiltott előállításában és kereskedelmében való felhasználását.
- Meg kell védeni a gyermeket a *nemi kizsákmányolás* és a nemi erőszak minden formájától.
- Az egyezményben részes államok kötelesek meghozni minden alkalmas intézkedést arra, hogy megakadályozzák a gyermekek bármilyen formában történő *elrablását*, eladását vagy a velük való kereskedelmet.
- A gyermeket nem lehet sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. A gyermeket nem szabad törvénytelenül vagy önkényesen szabadságától megfosztani.

d) *Gyermekvédelem a gyermekek speciális csoportjai tekintetében.* E rendelkezések tartalmazzák az állam beavatkozását a szülői felügyelet gyakorlásába, továbbá az örökbefogadott, a fogyatékos és a kisebbséghez tartozó gyermekekre vonatkozó szabályokat és elveket.

e) *Gyermekvédelem rendkívüli helyzetekben.* Ezek a pontok a fegyveres konfliktus során szükséges védelemről és a menekült gyermekek helyzetéről szólnak.

Az egyezmény szól az ellenőrző szerv – *Gyermek Jogainak Bizottsága* – felállításáról, mely a kormányok kötelezően benyújtott jelentéseit vizsgálja. Magyarország először 1996-ban nyújtott be jelentést. A részes államok egyébként az első jelentést követően ötévente kötelesek ismét jelentéssel szolgálni az egyezményben elismert jogok érvényesüléséről.

Az egyezmény érvényesülését segíti az UNICEF is. Az egyezmény új fakultatív jegyzőkönyve a gyermekek panasztételi eljárásáról szól, amely jegyzőkönyv 2014 áprilisában lépett hatályba [Filó Erika: A gyermeki jogokról általában *in* Sáriné Simkó Ágnes (szerk.): *Gyermeki jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem* (HVG-ORAC 2015, Budapest) 25–26.].

Az 1993. évi *Hágai Egyezmény* szabályozza az örökbefogadások során követendő együttműködés rendjét, a nemzetközi örökbefogadással kapcsolatos követelményeket, az eljárási szabályokat stb., melyet Magyarországon 2005-ben hirdettek ki.

Az 1996. évi *Hágai Egyezmény* – melyet Magyarországon szintén 2005-ben hirdettek ki – szerint a gyermekek személyével és vagyonával kapcsolatos intézkedések meghozatalára alapvetően a gyermek szokásos tartózkodási helye szerinti államnak van joghatósága. Emellett az egyezmény lehetővé teszi a szülői felelősség (felügyelet) tárgyában hozott határozatok s egyéb intézkedések kölcsönös elismerését és végrehajtását is, ha nem áll fenn kizáró ok.

Az *Európai Unió Alapjogi Chartája* értelmében a gyermekeknek joguk van a jólétükhöz szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A gyermekek véleményüket szabadon kifejezhetik, az őket érintő ügyekben véleményüket életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe kell venni. A hatóságokat és a magánintézményeket a gyermekekkel kapcsolatos tevékenységük során a gyermek mindenekfölött álló érdeke kell, hogy vezérelje elsődlegesen. Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn, kivéve, ha ez az érdekeivel ellentétes [24. cikk (1)–(3) bekezdés].

Az Európai Bizottság 2011 februárjában elfogadta az *Európai Unió gyermekjogi ütemtervét*, mely tartalmazza a *gyermekbarát igazságszolgáltatás* rendszerét, melynek garanciáit hazánkban a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény iktatta a büntetőeljárás és a polgári perrendtartás szabályaiba.

2. A gyermek jogainak hazai szabályozása

A gyermek érdekének elsődlegessége korántsem csupán családi jogi alapelv. Az *Alaptörvény* maga is kimondja, hogy minden gyermeknek joga van a *megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz*. A szülőknek pedig joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést. A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni, mely magában foglalja gyermekük taníttatását is [XVI. cikk].

Több *alkotmánybíróági határozat* is született az Alaptörvényben is biztosított gyermeki jogok érvényesülése érdekében. Ilyen pl. 14/2014. (V. 13.) *AB határozat*, mely kimondta, hogy a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvénynek a családi pótlékról szóló szabályaiban nem alakította ki a jogalkotó annak a lehetőségét, hogy a közös háztartásban, együtt nevelt gyermekek után azonos mértékű családi pótlék járjon akkor is, ha az őket nevelő szülők házasságban, és akkor is, ha élettársi kapcsolatban élnek egymással.

Egy másik döntésében az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a gyermek ember, akit minden olyan alkotmányos alapvető jog megillet, mint mindenki más, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt felnőtté válásához. A tartásra vonatkozó szabályokat nem elsősorban

a tartásra kötelezettek jogai, hanem a tartásra jogosultak, elsődlegesen a gyermek alapvető alkotmányos jogaiból kiindulva kell vizsgálni (995/B/1990. AB határozat).

A kötelező védőoltások kérdésével is foglalkozott az Alkotmánybíróság a 39/2007. (VI. 20.) AB határozatban. Megállapította, hogy a kötelező védőoltásokat intézményesítő és annak feltételeit meghatározó jogi szabályozás a testi integritáshoz való jog korlátozását jelenti, mégsem minősíthető szükségtelen alapjog-korlátozásnak. A kötelező védőoltások alkalmas és szükséges eszköznek minősülnek egyfelől a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének biztosításához, másfelől az egész társadalom fertőző betegségekkel, járványokkal szembeni védelméhez.

A kiskorú gyermek érdekének védelme 1995 óta a Csjt. alapvető céljai között is szerepelt. A Csjt.-nek ez az 1995-ös módosítása több más lényeges változást is hozott annak érdekében, hogy a gyermek mint autonóm személyiség számára biztosítsa az *aktív részvétel lehetőségét a sorsát érintő kérdések eldöntésében* (véleménynyilvánítás joga a mindennapok problémáitól a pályaválasztásig vagy akár a szülői ház elhagyásáig, valamint a szülői felügyelettel kapcsolatban). Az 1995-ös módosítás valamennyi, a gyermekkel összefüggő jogviszony elsődleges rendező elvévé a gyermeket tette akkor, amikor kimondta, hogy a törvény alkalmazása során mindenkor a gyermek érdekére figyelemmel, jogait biztosítva kell eljárni. A módosítás előzménye, hogy hazánk 1991-ben iktatta a magyar jogrendbe a Gyermek jogairól szóló New York-i Egyezményt, melynek 3. cikke fogalmazza meg az egész dokumentumot átható jogalkotási és eljárásjogi követelményt és alapelvet, a gyermek „mindenekfelett álló érdekének elvét”. A Csjt. rendelkezései alapvetően megfeleltek ugyan az egyezménynek, de a gyermeki jogok szabályozása és az ezzel összefüggő jogi garanciák azonban hiányosak voltak.

Az egyezmény hatása azonban nemcsak a Csjt. módosításában mutatkozott meg a hazai jogalkotásban, hanem abban is, hogy a Parlament 1997 augusztusában elfogadta a Gyvt.-t. A Gyvt. II. Fejezete foglalja csokorba a gyermek és a szülő jogait és kötelezettségeit. A gyermeki jogok közül kiemelésre érdemesek az alábbiak:

a) A gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító *saját családi környezetében történő nevelkedéshez* és ahhoz, hogy ennek érdekében segítséget kapjon. A gyermeknek joga van személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.

b) A *hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű* gyermeknek joga van ahhoz, hogy fokozott segítséget kapjon a fejlődését hátráltató körülmények leküzdéséhez és esélyeinek növeléséhez.

c) A *fogyatékos, tartósan beteg* gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz.

d) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a fejlődésére *ártalmas környezeti és társadalmi hatások*, valamint az egészségére káros szerek ellen védelemben részesüljön.

e) A gyermeknek joga van *emberi méltósága* tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.

f) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a *médiában fejlettségének megfelelő*, ismeretei bővítését segítő, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző műsorokhoz hozzáférjen, továbbá hogy védelmet élvezzen az olyan káros hatásokkal szemben, mint a gyűlöletkeltés, az erőszak és a pornográfia.

g) A gyermeknek joga van a *szabad véleménynyilvánításhoz* és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy az őt érintő ügyekben az e törvényben meghatározott fórumoknál panasszal éljen, illetve alapvető jogai megsértése esetén bíróságnál és törvényben meghatározott más szerveknél eljárást kezdeményezzen.

A Gyvt. külön pontban (9. §) rögzíti a *nevelésbe vett gyermek* speciális körülményeire tekintettel megillető jogait.

A 2012. január 1-jén hatályba lépett Csvt. értelmében a családban történő nevelkedés biztonságosabb minden más lehetőséghez képest. A család azonban akkor tölti be szerepét, ha az anya és az apa tartós és szilárd kapcsolata a gyermekek iránti felelősségben teljesedik ki. Gyermekek születése és a családok gyarapodása nélkül nincs fenntartható fejlődés és gazdasági növekedés. A gyermekvállalás azonban nem eredményezheti a család szegénységbe süllyedését. Az állam – annak érdekében, hogy minden gyermek családban nevelkedhessen fel – támogatja az örökbefogadást, és gyors, méltányos határidőn belüli, a gyermek érdekeit szem előtt tartó örökbefogadási eljárás kialakítására törekszik. A törvény fontos része a szülők és a gyermekek jogainak és kötelezettségeinek deklarálása. A kiskorú gyermek szülőjének kötelezettségei között külön is nevesítésre kerül a gyermek emberi méltóságának tiszteletben tartása, a gyermekkel történő együttműködés kötelezettsége, a gyermek tájékoztatása az őt érintő ügyekről és kötelezettségekről.

3. A gyermek érdeke

A Gyermekek jogairól szóló New York-i Egyezmény 3. cikke az egész dokumentumot meghatározó alapvető szemléletet fogalmaz meg: mi szolgálja a gyermek érdekét a legjobban (the child's best interest). Azt, hogy mit is jelent ez az elvárás, az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága által 2013-ban elfogadott 14. számú Átfogó Kommentár tölti ki tartalommal [Filó Erika: A gyermeki jogokról általában *in* Sáriné Simkó Ágnes (szerk.): *Gyermeki jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem* (HVG-ORAC 2015, Budapest) 35.]. Eszerint a gyermek „legfőbb érdeke” három elemből áll.

a) Egyrészt a gyermek *alanyi joga arra*, hogy eltérő érdekek esetében az ő legfőbb érdekét elsődleges szempontként értékeljék és vegyék figyelembe az őt érintő valamennyi konkrét ügy elbírálásakor. Ez a jog a részes államokra vonatkozó kötelezettséget tartalmaz, amely közvetlenül alkalmazandó és a bíróságon is számonkérhető.

b) Másodszor *alapvető értelmezési alapelv*, azaz, ha egy jogi rendelkezés többféleképpen is értelmezhető, akkor azt a jogértelmezést kell alapul venni, amely a leghatékonyabban és várhatóan a legsikeresebben szolgálja majd a gyermek legfőbb érdekét.

c) Végül *eljárési szabály* is, mivel amikor egy gyermeket érintő döntést kell hozni, a döntéshozatali folyamatban értékelni kell a döntésnek az érintett gyermekekre gyakorolt lehetséges hatásait is, melyet az erről szóló határozat indoklásában részletezni szükséges.

A gyermek jogainak és érdekének fokozott védelmét kimondó alapelv kifejezésre juttatja, hogy *valamennyi, a gyermekkel összefüggő jogviszony elsődleges rendezési szempontja a gyermek érdeke*. A CSJK-ban rögzített családjogi alapelv azonban

nem a gyermek „mindenekfelett álló érdekét” fogalmazza meg, hanem a gyermek érdekének és jogainak fokozott védelméről szól, ami Kőrös András szerint is pontosabban adja vissza a „the child’s best interest” kifejezés által takart fogalmat. A gyermek ugyanis a családi közösség tagja, így nem lehetséges mindig és minden esetben csak és kizárólag az ő érdekeit figyelembe venni, hanem sok esetben a család többi tagjának az érdekeit és viszonyait is mérlegelni kell [Kőrös András: *Alapelvek in Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári Jog Családjog (HVG-ORAC 2013, Budapest) 28.*]. Például a gyermektartásdíj összegének megállapításánál a gyermek érdekeinek (indokolt szükségleteinek) messzemenő figyelembevétele mellett a szülők személyes és vagyoni viszonyainak a vizsgálata is elengedhetetlen.

Az alapelv részét képezi a *házasságon kívül született gyermek egyenjogúságának* a követelménye is. Ez a nemzetközileg is érvényesülő alapelv a magyar jogban a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikkben jelent meg először és részletesen, beleértve a nem kívánt apaság bírói úton való kikényszerítésének a lehetőségét is. Azért is fontos ez a dátum, mert az EJENY a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek azonos szociális védelemhez való jogát csak 1948. december 10-én fogadta el [25. cikk (2) bekezdés].

A gyermeki jogokat több területen is igyekszik biztosítani a CSJK:

a) A 16. évet betöltött gyermek a gyámhivatal engedélyével *elhagyhatja a szülői házat* [4:148. § (4) bekezdés], illetve *házasságot köthet* (4:9. §).

b) A törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során az *ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen, valamint a korlátozott cselekvőképességű kiskorú véleményét figyelembe kell vennie* [2:12. § (1)–(4) bekezdés; 2:14. § (1) és (3) bekezdés].

c) A 4:148. § a szülő kötelezettségét fogalmazza meg arra vonatkozóan, hogy gyermekét az őt érintő *döntésekről tájékoztassa*, illetve hogy az *ítélőképessége birtokában lévő gyermeke véleményét ne csak kikérje, de azt – a gyermek korára, érettségére tekintettel – figyelembe is vegye.*

d) A 4:171. § (4) bekezdés a *bíróság számára írja elő*, hogy indokolt esetben, vagy ha azt a gyermek maga kéri, hallgassa meg őt akár közvetlenül, akár pedig szakértő útján. A tizennegyedik életévét betöltött gyermek esetében szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés pedig – főszabály szerint – csak egyetértésével hozható. (Kivétel természetesen, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.)

e) A *gyermeknek joga*, hogy különélő szülőjével személyes és közvetlen *kapcsolatot tartson fenn* (4:178. §).

f) A nem megfelelő szülői magatartást szankcionálja a törvény a *szülői felügyelet megszüntetésének* pontosan meghatározott eseteiben stb.

A Kúria egy eseti döntésében kifejtette, hogy az alapelvi rendelkezéseket, így többek között a „mindenekfelett” álló gyermeki érdeket a családjog részletszabályai valósítják meg. Az *alapelvi rendelkezések közvetlen alkalmazására csak akkor kerülhet sor*, ha a jogvita elbírálását szolgáló részletszabály egyedüli alkalmazásán alapuló döntés a gyermeki érdekekkel ellentétes eredményre vezetne. Miután a gyermeki érdeket elsősorban önmagukban a részletszabályok és ezek alkalmazása biztosítja, azt is a részletszabályok teszik lehetővé, hogy a gyermeki érdekekkel ellentétes szülői magatartás a polgári jog és ezen belül a családjog keretei között is megfelelő értékelést nyerjen. A gyermeki érdeket sértő szülői magatartás legsúlyosabb családjogi szankciója a szülői felügyelet megszüntetésének a jogintézménye, amely jogintézmény keretein belül magával a szülői magatartás szankcionálásával érvényesül a gyermeki érdek.

A gyermek személye ellen elkövetett bűncselekmény esetén a szülő felügyeleti jogát akkor is meg kell szüntetni, ha a szülő a szabadságvesztés-büntetés kiszabását indokoló magatartásán (magatartás-sorozatán) utóbb a gyermek szempontjából pozitív irányban változtat. Ez utóbbi magatartásváltozás legfeljebb ahhoz nyitja meg az utat, hogy a szülő a felügyeleti joga jövőre nézve történő visszaállítását kérje (BH2013.17.).

4. A gyermek családban nevelkedéshez fűződő joga

A gyermek családban nevelkedéséhez fűződő joga megjelenik mind a *Csvt.*, mind pedig a *Gyvt.* rendelkezései között. A *Csvt.* elvi éllel rögzíti, hogy a kiskorú gyermeknek joga van a testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító *saját családi környezetében* történő nevelkedéshez. A kiskorú gyermeknek joga van továbbá ahhoz, hogy segítséget kapjon a családban történő nevelkedéséhez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez. A törvény szerint a kiskorú gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját testi, lelki és szellemi fejlődése érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. A kiskorú gyermeket *kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség* miatt nem szabad családjától elválasztani. Az állam kötelessége, hogy ilyen esetben a kiskorú gyermek családon belüli ellátásának feltételeit szükség szerint biztosítsa. A családjától elválasztott kiskorú gyermeknek a *legrövidebb időn belül vissza kell kerülnie családjához*, ha ennek törvényben meghatározott feltételei teljesülnek. Ennek érdekében az állam minden szükséges intézkedést köteles megtenni (13. §).

A *Gyvt.* is kihangsúlyozza, hogy a gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. A gyermeket *kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség* miatt nem szabad családjától elválasztani [7. (1) bekezdés].

Ezek a szabályok azonban a magánjogban (is) elvi jelentőségű tételek. Ezért a CSJK – annak kiemelése mellett, hogy a családi viszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek – a gyermeknek a *saját családjában* való nevelkedéséhez, illetve, ha ez nem valósítható meg, lehetőleg *családi környezetben* való felnövekedéséhez és ebben az esetben is *korábbi kapcsolatai megtartásához való jogát* szükségesnek látja a CSJK elején rögzíteni.

Ezen alapelv szellemében gyermeket *harmadik személynél elhelyezni* és ezzel megszokott családi környezetéből kiemelni csak akkor lehet, ha a szülői felügyeletnek a szülők által történő gyakorlása a *gyermek érdekét veszélyezteti*, feltéve, hogy ez a személy a nála történő elhelyezést maga is kéri. Ilyen esetben is azonban a bíróság a gyermeket elsősorban olyan személynél helyezi el, aki a gyermek gondozásában, nevelésében, a gyermek érdekeinek megfelelően már korábban részt vett. Ezzel is biztosítani kívánja a jogalkotó a családi környezet részbeni meglétét.

Szintén az alapelvek maradéktalan biztosítása érdekében a gyámhatóság a gyermeket csak *akkor emelheti ki a családból és veheti nevelésbe*, ha a gyermek számára családba fogadó gyám rendelésére nem kerülhet sor, és

a) a gyermek fejlődését családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembé vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható, vagy

b) a szülő vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogának megszüntetése iránt a gyámhatóság pert indított, illetve a szülő vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy

c) a szülő vagy mindkét szülő elhalálozott, vagy

d) a gyermeknek más okból nincs szülői felügyeletet gyakorló szülője.

A nevelésbe vétel másik esetköre, amikor a gyermek ideiglenes hatállyal nem helyezhető el a leendő örökbefogadó szülőnél, és a gyermek ismeretlen szülőktől származik, vagy a szülő gyermeke örökbefogadásához az örökbefogadó személyének és személyi adatainak ismerete nélkül tett hozzájáruló nyilatkozatot [Gyvt. 78. § (1) bekezdés].

5. A gyermek korábbi családi kapcsolatai fenntartásához fűződő joga

A CSJK szintén alapelveként rögzíti a gyermek *korábbi családi kapcsolatai fenntartásához fűződő jogát*, melyet csak törvényben meghatározott esetben, a gyermek érdekében és kivételesen lehet korlátozni.

A gyermekkel való kapcsolattartásra – a *szülőn* kívül – elsősorban a *nagyszülő* és a *testvér* jogosult. A szülő és a gyermek között fennálló érzelmi kapcsolathoz hasonló kötelék állhat fenn a nagyszülő és az unoka között is. A szülők házasságának felbomlásával rendszerint a különélő szülő családjában merül fel a különélő szülő kapcsolattartási jogával párhuzamosan a nagyszülő kapcsolattartási igénye. Az alkalmas nagyszülővel fennálló normális kapcsolat ápolása és fenntartása a gyermekre nézve hasznos, hiszen érzelmvilágát tágítja, egyéniségét a nagyszülői gondoskodás és szeretet csak pozitívan befolyásolja. Amennyiben a gyermek tekintetében a nagyszülői kapcsolattartás nem zaklatásszerű, úgy annak biztosítására mindenképpen törekedni kell. A gyermek *szülőjének testvére* és *szülőjének házastársa* azonban már csak akkor jogosult kapcsolattartásra, ha a szülő és a nagyszülő nem él vagy a kapcsolattartásban tartósan akadályozva van, vagy a kapcsolattartási jogát önhibájából nem gyakorolja. Gyakran előfordul azonban, hogy a szülők házassága valamelyik szülő halálával megszűnik, majd a túlélő szülő későbbi házassága alatt az új házastárs örökbe fogadja a gyermeket. Az új örökbefogadás mindenképpen a gyermek érdekét szolgálja, hiszen így újra esélye lesz a gyermeknek a teljes családban nevelkedésre. Az elhalt szülők rokonaival azonban a rokon kapcsolat az új örökbefogadással megszűnik, ami érzelmileg károsan érintheti a kiskorút. Másrészt a hozzátartozókkal szemben is rendkívül méltánytalan lenne, ha az elhalt szülő halálát követően az örökbefogadás joghatásaként a gyermeket is „elveszítenék”. Ezért mondja ki a CSJK a Csjt. rendelkezéseivel egyezően, hogy az *örökbe fogadott gyermek és az elhunyt házastárs (szülő) rokonai között a kapcsolattartási jog az örökbefogadást követően is fennmaradjon*. A CSJK egyértelművé teszi továbbá, hogy a vér szerinti szülők halála esetén, ha az egyik szülő rokonai fogadják a gyermeket örökbe, abban az esetben a másik szülő rokonainak kapcsolattartási jogát az örökbefogadás nem érinti.

A kapcsolattartásra jogosultak körét a CSJK – a nevezett alapelv mind teljesebb érvényesülése érdekében – kibővíti a *mostohaszülővel* (szülő házastársa), a *nevelőszülővel* (szülő élettársa), a *korábbi gyámmal* és azzal a szülővel, akinek a gyermekre vonatkozó apasági vélelmét a bíróság megdöntötte, feltéve, hogy a gyermek hosszabb időn keresztül a háztartásukban nevelkedett. A gyermek és az apaként szeretett férfi között kialakult bensőséges kapcsolat egyik napról a másikra történő megszakítása súlyosan károsíthatja a gyermek lelki fejlődését, érzelmi biztonságát. Különösen fontos lehet ez olyan esetekben,

ha az apai vélelem megdőltét követően más férfi nem tölti be az apa helyét a gyermek életében [4:113. § (1) bekezdés b) pont].

A gyermek *korábbi családi kapcsolatainak fenntartásához fűződő jogát* csak törvényben meghatározott esetben, a gyermek érdekében és kivételesen lehet korlátozni:

a) A szülő kapcsolattartási jogának szüneteltetését kell elrendelni abban az esetben, ha a szülő a *gyermeket súlyosan bántalmazta* [Gykr. 30/E. § (2) bekezdés].

b) A gyámhatóság – kérelemre – meghatározott időre a kapcsolattartási jog szüneteltetését rendeli el, ha a jogosított a jogával a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére *súlyosan visszaél*. A szünetelés leghosszabb időtartama 6 hónap, különösen súlyos visszaélés esetén egy év [Gykr. 31. § (4) bekezdés].

A *kapcsolattartási jog korlátozása* során a gyámhatóság a kapcsolattartás már megállapított formájának, gyakoriságának vagy időtartamának megváltoztatásáról dönthet, valamint *felügyelt kapcsolattartást* [Gykr. 27. § (4a)–(4c) bekezdés] rendelhet el. A kapcsolattartás korlátozására irányuló eljárásban a pszichológusnak – szükség esetén – arról kell a gyermek vizsgálatát követően véleményt alkotnia, hogy a különélő szülő kapcsolattartások alkalmával tanúsított magatartása a gyermek személyiségfejlődésére kihatással van-e, illetve a fennálló állapot mennyiben befolyásolja a gyermek érzelmi és értelmi fejlődését. Egy konkrét esetben a szakértői vélemény például egyértelműen azt támasztotta alá, hogy a szülők kapcsolattartással összefüggő konfliktusa, az alperesi szülő gyámhatóság által szankcionált magatartása – miszerint csak több nappal később vitte vissza a gyermeket a gyermeket gondozó szülőhöz – nem zavarta meg az alperesi szülő és a kislány kapcsolatát. A gyermek a kapcsolattartások alatt az alperesnél jól érezte magát, a kapcsolattartási időszakok a gyermekre terhelő hatást nem jelentettek. *A kapcsolattartás korlátozása tehát a kiskorú gyermek szempontjából nem volt indokolt* (BH2009.77.).

Egy másik ügyben a Kúria hatályában fenntartotta azt a döntést, mely az anyai szüneteltetés iránti kérelemmel ellentétben mégis szabályozta a felperes kapcsolattartását, ugyanakkor ennek során figyelembe vette a kapcsolattartás során tanúsított korábbi felperesi magatartásokat, és önálló kapcsolattartási mód helyébe *felügyelt kapcsolattartási módot állapított meg*, intézményi keretek közötti megvalósulással. Az alperesi határozat indokolásából kitűnően a döntés meghozatalakor figyelembevételre került a kapcsolattartási szabályok felperes által több alkalommal való megszegése és az eljárási bírságok kiszabásának sokasága, a becsatolt pszichológusi szakértői vélemény, ugyanakkor a kiskorúnak a felpereshez való kötődése és a felperes kiskorúhoz való ragaszkodása is (KGD2014.95.).

A gyámhivatal a határozatában megállapított *kapcsolattartási jogot* – kérelemre – *megvonja*, ha a jogosított a jogával a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére *súlyosan visszaél*, és e felróható magatartásával a gyermek nevelését és fejlődését súlyosan veszélyezteti [Gykr. 31. § (5) bek.]. A gyakorlatban erre szerencsére kevés alkalommal kerül sor.

4:3. § [A házastársak egyenjogúságának elve]

A házastársak a házasélet és a család ügyeiben egyenjogúak; jogaik és kötelezettségeik egyenlők.

A házastársak egyenjogúságának elvét több nemzetközi dokumentum is tartalmazza.

Az *EJENY* (1948) már a Preambulumában alapvető szinten rögzíti a férfiak és nők egyenjogúságát, majd a 16. cikk 1. pontja megerősíti, hogy a házasság tekintetében

a férfinak és a nőnek mind a házasság tartalma alatt, mind pedig a házasság felbontása tekintetében egyenlő jogai vannak.

A *PPJNE* (1966) is rendelkezik arról, hogy a házastársak jogai és kötelességei a házasság fennállása alatt és felbontása esetén egyenlők [23. cikk].

Az *Európai Unió Alapjogi Chartája* is kimondja a nők és a férfiak közötti egyenlőséget minden területen, különösen a foglalkoztatás, a munkavégzés és a díjazás területén is.

Az *EJEE* Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyvének 5. cikke értelmében a házastársaknak polgári jogi kérdésekben egyenlő jogaik vannak, és felelősségük is egyenlő az egymás közötti, illetve a gyermekeikkel való kapcsolataikban nemcsak a házasság tartama alatt, hanem annak felbontása esetén is.

Az alapelv szoros összhangban van az Alaptörvény XV. cikkének (3) bekezdésében foglaltakkal, a nők és férfiak egyenjogúságának alapelvével.

A Csvt. a szülők egyenjogúságát hangsúlyozza, amikor kimondja, hogy a családban az *anya és az apa* a szülői felelősség alapján – külön törvényben foglalt eltéréssel – *azonos kötelezettségekkel és jogokkal bír* [9. § (1) bekezdés].

Az elv egyrészt a jogok és kötelezettségek egyenlőségét, másrészt a család ügyeiben való közös döntés jogát foglalja magában, és áthatja a házastársak személyi, továbbá vagyoni viszonyaira vonatkozó rendelkezéseket éppúgy, ahogy a házastársakra mint szülőkre vonatkozó szabályokat.

A házastársak mellérendeltségét biztosító egyenjogúság *két irányban is biztosított*: egyfelől a házastársi kapcsolatban, másfelől a családi életben. Alapvető tartalma, hogy *egyik házastársnak sincs hatalma* a másik személye és vagyona felett, és *nem élvezhet előjogokat* a szülői felügyeleti jogok területén a másikkal szemben sem a házasság fennállása alatt, sem annak megszűnésekor.

A házastársak *személyes kapcsolataiban két követelménynek* kell egyszerre megjelennie: egyrészt a házastársak *autonómiájának*, másrészt pedig a *kölcsönös alkalmazkodásnak és támogatásnak*. Ezt a kettősséget fejezi ki CSJK a házastársak személyi viszonyait részletező fejezetében:

a) *Együttműködési és támogatási kötelezettség*: a házastársak hűséggel tartoznak egymásnak, és egyben kötelesek közös céljaik érdekében együttműködni és egymást támogatni. A támogatási kötelezettség törvényben meghatározott esetben a házasság felbontását követően is fennáll (4:24. §).

b) *Közös és önálló döntési jog*: a házastársak a házaselet és a család ügyeiben *közösen*, a személyüket érintő ügyekben *önállóan*, de a család érdekében figyelemmel döntenek. Döntéseik során figyelembe kell venniük gyermekük és egymás érdekeit is (4:25. §).

c) *A lakóhely megválasztása*: a házastársak a lakóhelyüket egymással egyetértésben választják meg (4:26. §).

A házastársak egyenjogúságából levezethető jogok és kötelezettségek alapján döntött a Legfelsőbb Bíróság úgy, hogy a vétkességi elv hiánya nem jelenti azt, hogy a bíróság a házasságot felbontó ítélet indokolásában ne állapíthatná meg bármelyik házastársnak a házaselet megromlásában közreható – a családjogi szempontból felróható – magatartását. A házastársak jogai és kötelességei egyenlők: a házaselet ügyeiben közösen kell dönteniük, a házastársak hűséggel tartoznak egymásnak, és egymást támogatni kötelesek. Az alperes magatartása azonban nem csupán a házastársnak a házasság tartalmából folyó erkölcsi, hanem – az utóbb idézett törvényhelyek által meghatározott – jogi kötelezettségeit is sértette, hiszen az a házastársak egyenjogúságának elvével és egymással szemben fennálló támogatási kötelezettségével egyaránt ellentétben állott (BH2012.39.).

Egy másik ügyben a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a házastárs részére tíz éven át folyamatosan nyújtott, súlyos fizikai és lelki megterheléssel járó, más segítségét nélkülöző ápolás és gondozás a házastárs törvényes támogatási kötelezettségét túlhaladja, ezért annak értéke hagyatéki teherként elszámolható. A törvény értelmében a házastársakat terhelő kölcsönös támogatási kötelezettségnek részben személyes, részben vagyoni összetevői vannak. Személyes, de bizonyos mértékig vagyoni elemmel is vegyülő feladat a másik házastárs gondozása, ellátása betegsége alatt. Ebből következik a házastárs tartásának a kötelezettsége is akár természetben, akár pénzbeli járadék formájában (BH2004.467.).

A házastársak egyenjogúsága megkívánja, hogy a *konfliktusok megoldásában* is érvényesüljön az *esélyegyenlőség* (pl. a házastársak lakáshasználata, a szülői felügyeleti jog gyakorlása, a különélő szülők jogainak biztosítása stb.). Más kérdés azonban az, hogy jogon kívüli körülmények miatt a tényleges esélyegyenlőség a konfliktushelyzetekben korántsem valósul meg törésmentesen. Az egyik ilyen vitapont, hogy a CSJK a szülők életközösségének megszűnése esetén a közös kiskorú gyermek feletti közös szülői felügyeleti jogot kizárólag a szülők egyezsége, megállapodása esetén teszi lehetővé, a bíróságot azonban nem jogosítja fel arra, hogy valamelyik szülő – s legtöbbször ez a gyermek édesanyja – indokolatlan tiltakozása ellenére is elrendelhesse azt.

Az elv egyebekben túlmutat a családi jog keretein, a *közigazgatási* jogban, *munkajogban*, a *szociális jogban* és más jogterületen egyaránt követelmény.

A *közigazgatási hatósági eljárásban* például tilos minden olyan különbségtétel, kizárás vagy korlátozás, amelynek célja vagy következménye a törvény előtti egyenlő bánásmód megsértése, az ügyfél és az eljárás egyéb résztvevője e törvényben biztosított jogának csorbítása. Az eljárás során az egyenlő bánásmód követelményét meg kell tartani [Ket. 2. § (2) bekezdés]. A *szociális szolgáltatások biztosítása során* is meg kell tartani az egyenlő bánásmód követelményét [a szociális igazgatásról és szociális ellátásról szóló 1993. évi III. törvény 94/E. § (2) bekezdés].

4:4. § [A méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve] A családi jogviszonyokat méltányosan és az érdekei érvényesítésében gyengébb fél védelmét figyelembe véve kell rendezni.

1. A méltányosság

A jog gyakran nem tud megbirkózni „az életviszonyok végtelen gazdagságával”. Ilyenkor a jogalkotó a társadalomban érvényesülő más, nem jogi (metajurisztikus) normatív zsinórmértékre utal segítségképpen akár a tényállás megállapítása, akár pedig valamely határozott tényállás joghatásainak esetenkénti megszüntetése (individualizálása) érdekében. A jogrendezés egyik zsinórmértékül szolgálhat *Szladits* szerint a *méltányosság*, mely az érdek-összeütközések kiegyenlítésének egyéniesítő módszere, azaz maga az „egyénesítő igazságosság”. A méltányosság alkalmazása során tehát az adott eset összes körülményeinek feltárása mellett a szembenálló felek érdekeit jóakarattal, engedékenységgel és emberséggel kell mérlegelni. A méltányosság szempontjából megkülönböztethető egymástól a *szigorú jog* (*jus strictum*) és a *méltányos jog* (*jus aequum*). A szigorú jog alá tartozó jogtételek esetében egyszerű tényállásokhoz kivétel nélkül beálló, határozott joghatások kapcsolódnak, mely jogszabályok elsősorban a jogbiztonságot szolgálják, azonban merevségük miatt esetleg méltánytalansághoz

vezethetnek. Ezzel szemben a méltányos jog lehetőleg egyediesítő jogszabály, mely „kipuhatolni igyekszik a felek valódi akaratát, s ily módon simulékonyabb, de egyúttal bizonytalanabb is a szigorú jognál” [Szladits Károly: *A magyar magánjog vázlata* (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata 1937, Budapest) 42–44.].

Kőrös András azonban azt is hangsúlyozza, hogy a méltányosság alkalmazásának is megvannak a maga határai:

- a) a méltányosság csak *kivétel* lehet a „szigorú jog” alkalmazása alól;
- b) a méltányosság alkalmazása során az *eset összes egyedi körülményeit* a maguk teljességében kell értékelni, mert az egyik fél javára gyakorolt méltányosság nem vezethet a másik féllel szemben méltánytalansághoz (mivel ez ellentmondana a méltányosság érdekeket kiegyenlítő funkciójának);
- c) a méltányosság alkalmazhatóságára a *jogszabálynak kell felhatalmazást adnia*;
- d) a méltányosságnak a *bíró kezébe adott eszköznek* kell lennie, aki hivatásánál és az eljárásjog által biztosított lehetőségeinél fogva képes az alkalmazáshoz szükséges tényállás felderítésére és a szembenálló érdekek mérlegelésére [Kőrös András: *A méltányosság a házassági vagyoni jogban. Bírák Lapja 1999/3., 13–14.*].

A családjogi rendelkezések körében a Csjt. a házastársak vagyoni viszonyainak rendezése körében tartalmazott szabályt a méltányosságra az alábbiak szerint: „a bíróságnak gondoskodnia kell arról, hogy a vagyoni igények rendezésénél egyik házastárs se jusson méltánytalan vagyoni előnyhöz” [Csjt. 31. § (5) bekezdés].

A méltányosság szabályainak alkalmazása azonban Kőrös András szerint eltérően jelentkezik attól függően, hogy a felek vagyoni viszonyaikat *szerződésben* (házassági vagyoni szerződés, közös vagyoni megosztása vagy megtérítési igényekről való rendelkezés) rendezték-e vagy sem. A szerződéses rendezés esetén ugyanis – érvénytelenségi ok vagy a szerződés bírói módosítására alapot adó körülmény megvalósulása nélkül – *csak kivételes* esetben és csak akkor kerülhet sor méltányossági szabály alkalmazására, ha a szerződés valamely kérdést nem egyértelműen vagy nem teljesszerűen rendez, és a bíróságnak kell a szerződés értelmezésével, illetve a hiányosságok pótlásával a jogvita rendezésének módját megtalálnia (BDT2010.2269.). A méltányossági szempontok figyelembevételének ilyenkor is a *szerződés teljesítését kell szolgálnia*, tehát annak határt szab a felek szerződéses akarata és a szerződés rendeltetése [Kőrös András: *A méltányosság a házassági vagyoni jogban. 1999/3., 16–17.*].

A *házassági vagyoni szerződésben foglaltaktól* a bíróság méltányossági alapon általában nem térhet el. Miután a házassági vagyoni szerződés lényege, hogy a felek részben vagy egészben eltérnek az 1/2–1/2 arányú házastársi közös szerzés vélelmétől, a bírói gyakorlat értelmében a házassági vagyoni szerződés körében a méltányossági szabály alkalmazására csak egészen kivételes esetben kerülhet sor (BH2011.337.).

A házastársi *vagyoni közösséget megszüntető szerződés* érvénytelensége – egyéb érvénytelenségi ok hiányában – nem állapítható meg azon az alapon, hogy a közös vagyoni megosztása során az egyik házastárs sem juthat méltánytalan vagyoni előnyhöz. Ez azonban a felek érvényes szerződésével szemben a bíróságot nem kötelezi arra, hogy érvénytelenségi ok hiányában a szerződés érvénytelenségének megállapításával biztosítsa az arányosságot és a méltányosságot. A méltányossági szabály alkalmazására tehát csak kivételesen, így akkor kerülhet sor, ha a szerződés valamilyen kérdést nem egyértelműen vagy nem teljesszerűen rendez (BH2001.278. és EBH2001.530.).

Az, hogy a *házastársi közös vagyoni megosztása* a Ptk. rendelkezéseinek alkalmazása esetén méltánytalan vagyoni előnnyel, illetve hátránnyal jár-e, és hogy ennek kiküszöbölése miként történjék, valamennyi vagyontárgy számbavétele, a kölcsönös térítési

igények tisztázása és a felek vagyoni illetőségének megállapítása alapján dönthető el (BH1994.254.).

A szerződésen kívüli házassági vagyoni kérdések méltányos elbírálásának, a méltányosság *alkalmazásának elvei* az alábbiakban foglalhatók össze:

a) A vagyoni jellegű szempontokon belül az *egyéniesség elve* nyert értelmezést akkor, amikor a közös vagyon megszerzésében a házastársak nem egyenlő arányban vettek részt. A Legfelsőbb Bíróság gyakorlata mindvégig következetes volt abban, hogy a vagyoni igények elbírálása során – *méltányossági alapon* – *főszabály szerint nem lehet eltérni a vagyonszaporulat egyenlő arányú megosztásától*, hiszen ez a házasság elsődleges vagyoni jogkövetkezménye az élettársi vagyonszerzéssel szemben. Emiatt nincs érdemi jelentősége annak, hogy a házassági életközösség alatt csak az egyik házastárs végzett kereső tevékenységet, és hogy jobban kivette a részét az anyagi és egzisztenciális biztonság megteremtésében, mint a másik. Természetesen azonban előfordulhatnak olyan rendkívüli esetek, amikor a vagyonszaporulat az általánostól eltérően alakulhat. A méltányosság alkalmazása fontos szempont a *megtérítési igények* elbírálása területén is, valamint olyankor, amikor *mindkét házastársnak van jelentősebb értékű különvagyon*, amelyet a házastársak az együttélésük alatt felhasználnak vagy hasznosítanak. Ebben az esetben a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a házastársi vagyonszaporulat időszakában a különvagyon ingatlanok hasznosítása szempontjából azonos megítélés alá esik a bérbeadás, amely tényleges vagyonszaporulatot eredményez, valamint a házastársak alapvető lakásszükségletének kielégítésére szolgáló közös használat, ami a bérleti díjjal azonos értékű, a közös vagyont gyarapító megtakarítást jelent. Ez az értelmezés felel meg azon jogszabályi követelménynek is, amely szerint a bíróságnak gondoskodnia kell arról, hogy a vagyoni igények rendezésénél egyik házastárs se jusson méltánytalan vagyoni előnyhöz (BH1994.599.). A méltányosság alkalmazása azonban nem vezethet a különvagyon ráfordítás mellőzéséhez sem [Csüri Éva Katalin: A házastársak jogai és kötelességei in Sári Péterné Vass Margit (szerk.): *A Családjogi Törvény magyarázata* (JKK-Kerszöv 2002, Budapest) 652–654.].

b) A méltányosság alkalmazásának másik területe – amennyiben az időközben bekövetkezett indokolatlan arányeltolódások megakadályozására szolgál – *a felek (házastársak) vagyoni és egyéb életviszonyainak a megváltozása*. Különösen igaz ez az értéküket folyamatosan veszítő vagyontárgyakra, valamint a különadósság közös-, vagy közös adósságnak az egyik házastárs által történő egyedüli törlesztésével kapcsolatban felmerülő értékváltozásokra. Az adósságok törlesztéséből eredő követelés egyértelműen kötelmi igényként jelentkezik, ezért ha a házasságkötést megelőzően az egyik házastárs által megvásárolt ingatlan vételárának egy részét már a házasság fennállása alatt közösen törlesztik, a másik házastárs javára nem keletkeztet dologi jogi igényt, azaz ingatlan-nyilvántartáson kívül szerzett tulajdonjog megállapítása helyett kizárólag kötelmi igény érvényesítésére ad lehetőséget (BH2012.222.). A törlesztésből eredő megtérítési igény elbírálása során azonban a bíróságnak a felek méltányos érdekeire tekintettel van arra lehetősége, hogy a kötelmi jogcímen fennálló követelés a törlesztett összegnél magasabb mértékben kerüljön kielégítésre (BH1998.178.; BH1998.232.). Az ingatlan terhelő közös tartozások huzamosabb időn át történő egyedüli teljesítése esetén a bíróság a törlesztő házastárs javára a törlesztett összegnek a Ptk.-ban meghatározott összegű törvényes kamatát is elszámolhatja (BH1997.74.).

c) Különösen fontos méltányossági szempont a *közös kiskorú gyermek érdekének* közvetlen, illetve közvetett figyelembevétel az ítékezés során. Ebbe a körbe tartozik, hogy a gyermeknek vásárolt, illetve a gyermek személyes használatára szolgáló tárgyait, bútorait indokolt a vagyonszaporulatnál a vagyoneletről kihagyni, illetve figyelmen

kívül hagyni. A gyermek megfelelő neveléséhez, tartásához szükséges egyéb vagyontárgyak tekintetében pedig fokozottan szükséges a méltányosság alkalmazása. Szintén a közös kiskorú gyermekre tekintettel indokolt a volt közös lakáson fennálló közös tulajdon megszüntetése esetén a megváltási ár megállapításánál a bentlakás forgalmi értéket csökkentő hatását nem kizárólagosan a közös kiskorú gyermekkel a lakásban maradó volt házastársra terhelni [Kőrös András: A házastársak jogai és kötelezettségei *in* Kőrös András (szerk.): *A családjog kézikönyve 2007 I. kötet* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 303–307.].

Annak ellenére, hogy a méltányosság a CSJK általánosan érvényesülő alapelvévé nőtte ki magát, a CSJK továbbra nevesít olyan esetköröket, ahol az adott esetben a törvényben megjelölt enyhébb és engedékenyebb jogkövetkezmények alkalmazását kizárólag *különös méltánylást érdemlő körülményeinek megvalósulása során* lehet.

a) Ha a házastárs vagy a volt házastárs a tartásra a házassági *életközösség megszűnését követő öt év eltelte után válik rászorulttá*, tartást különös méltánylást érdemlő esetben követelhet. Ha a házastársak között az életközösség egy évnél rövidebb ideig állt fenn és a házasságból gyermek nem született, a volt házastársat rászorultsága esetén az életközösség időtartamával egyező időre illeti meg a tartás. A bíróság különös méltánylást érdemlő esetben a tartást ennél hosszabb időre is elrendelheti [4:29. § (2)–(3) bekezdés].

b) *Az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás használatának rendezése során* a bíróság az adottságainál fogva arra alkalmas lakás osztott használatát akkor rendelheti el, ha a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermekek legalább egyike feletti szülői felügyeleti jog gyakorlását a másik házastársnak biztosította, vagy a lakás elhagyása a másik házastársra nézve – a házasság időtartama és e házastárs körülményei alapján – súlyosan méltánytalan lenne (4:83. §).

c) Ha a volt élettárs a tartásra az életközösség megszűnését követő egy év eltelte után válik rászorulttá, volt élettársától tartást különös méltánylást érdemlő esetben követelhet [4:86. § (2) bekezdés].

d) *Az élettársak közötti törvényes vagyoni jogi rendszer érvényesülése során*, ha a szerzésben való közreműködés aránya nem állapítható meg, azt egyenlőnek kell tekinteni, kivéve, ha ez bármelyik élettársra nézve méltánytalan vagyoni hátrányt jelentene [6:516. § (3) bekezdés].

A méltányos rendezés elvének azonban a CSJK értelmében *valamennyi családjogi jogviszonyban* érvényesülnie kell, hiszen a családi viszonyok rendezése során fordulhat elő leginkább, hogy a jog betűjéhez való szigorú ragaszkodás méltánytalansághoz vezethet. A méltányosság érvényesítése természetesen nem a jogszabállyal szemben történik, hanem annak az eset egyedi körülményeihez mért, a felek méltányos érdekeit kölcsönösen mérlegre tevő alkalmazásában valósul meg. „A méltányosság alkalmazása lehetőséget biztosít a bíró számára, hogy erkölcsi tartalommal töltsen meg az ítéletét, és a jogszabály szigorú rendelkezéseinek alkalmazásától az igazságtalan eredmény kiküszöbölésével eltérjen. A családjogi ítélezés fontos kiegészítő elve.” Alkalmazása azonban nem vezethet elfogult döntéshez, mert a bírónak az ítélet indoklásában részletesen fel kell sorolni a méltányosság alkalmazásánál irányadó tényállási elemeket [Sebestény Tamás: A méltányosság a családjogban. *Családi Jog* 2003/3–4., 30–31.].

2. A gyengébb fél védelme

Külön alapelvként nevesíti a CSJK a méltányosság mellett a gyengébb fél védelmének elvét, ugyanakkor szorosan összefügg a méltányossággal az *érdekei érvényesítésében gyengébb fél védelme*.

A magánjog utolsó félszázados fejlődésének egyik legfontosabb eszmei áramlatát kétségkívül az ún. „gyengébb fél” védelme körüli viták képezik. A probléma magját az a felismerés jelenti, hogy a *magánjogi szabályozás* alapvető módszertani kiindulópontjában és részleteiben is *egyenlőnek tekinti* a – gazdasági, szociális, képzettségi stb. szempontból – *gyakran távolról sem egyenlő társadalmi lehetőségekkel rendelkező jogalanyokat*. A magánjog etikai és szociális szempontokkal történő átítatódásának – Szladits Károly szavaival: „átszellemülésének” – követelése ugyan már a huszadik század első felében felmerült, de ezen irányzatnak igazi térnyerésére az elmúlt ötven évben került sor. A fogyasztóvédelem, a szociálisan rászorult fél védelme és más hasonló jelszó alatt fellépő és ható nézetek az elmúlt évtizedekben hódítottak a világ gazdaságilag fejlettebb felében; és – a szokásos késéssel – a ’70-es években hozzánk is eljutottak. Megkísértették nemcsak a jogtudományt, hanem a jogalkotást és a bírói gyakorlatot is. Vékás Lajos szerint a magánjognak kevés eszköze van a szociális egyenlőtlenségek kiigazítására. Túl a jogi szabályozás közös problémáján, a jog általános érvénye és az eldöntendő eset egyedi konkrétsága közötti ellentmondáson a magánjogban azért nehéz a szociális szempontú korrekcióra módot találni, mert „a magántulajdonosok viszonyainak rendezésénél a kiinduló elv csak az egyenjogúság és a mellérendeltség lehet”. Másrészt magának az ún. gyengébb fél – bármely definíció szerint megmaradó – fogalmának pontatlansága és erősen viszonylagos volta miatt is igen körültekintően kell eljárni az elv érvényesülése érdekében (Vékás Lajos: Új irányok a magánjogtudományban. *Magyar Tudomány* 2007. december <http://www.matud.iif.hu/07dec.html>).

Mint vélelmezhetően „gyengébb fél” részesül fokozottabb védelemben a munkavállaló a munkaviszonyban vagy a fogyasztó a fogyasztói szerződések körében, de hasonló módon érvényesül a „gyengébb fél” védelme az általános szerződési feltételekkel kötött ügyletek esetén is (Vékás Lajos: Az új magyar Polgári Törvénykönyv: gazdasági-társadalmi változások tükré. http://www.vmtt.org.rs/mtn2013/007_023_Vekas_A.pdf 15).

Ez az elvárás a családjogban inkább a koránál, egészségi állapotánál, lehetőségeinél fogva segítségre szoruló, kiszolgáltatott fél helyzetének megfelelő figyelembevételét jelenti. Amennyiben azonban a felek – különösen családjogi jellegű vagyoni – viszonyaikat szerződéssel (házassági vagyoni szerződés, közös vagyon megosztása körében kötött szerződés, tartásdíj megváltásáról szóló megállapodás stb.) rendezték, akkor a szerződési szabadságot, mint a magánjog egyik alapvető pillérét csak abban az esetben és csak annyiban indokolt korlátozni akár a gyengébb fél érdekében is, ahol és amennyiben ez a „szociális igazságosság” követelménye érdekében elengedhetetlenül szükséges.

Lényegében mind a méltányosság, mind a gyengébb fél védelme, mint egymással szorosan összetartozó alapelvek azt kívánják kifejezésre juttatni, hogy a családjogi jogvitákban a jogalkalmazónak törekednie kell a viták kulturált, lehetőség szerint minden érintett félnek megbékélést hozó rendezésére.

MÁSODIK RÉSZ A HÁZASSÁG

I. CÍM A HÁZASSÁGKÖTÉS

4:5. § [A házasság létrejötte]

- (1) **Házasság akkor jön létre, ha az együttesen jelen lévő férfi és nő az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelenti, hogy egymással házasságot köt. A nyilatkozat feltételhez vagy határidőhöz nem köthető.**
- (2) **A kijelentés kölcsönös megtörténte után az anyakönyvvezető a házasság létrejöttét megállapítja és a házasságkötés tényét a házassági anyakönyvbe bejegyzi.**
- (3) **A házasság az (1) bekezdésben foglalt feltételek hiányában nem jön létre. A nemlétező házasságot úgy kell tekinteni, mintha meg sem kötötték volna.**

A házasságkötésről szóló cím a Csjt.-hez képest csak kisebb szerkezeti és szövegezésbeli változtatásokat tartalmaz, amelyeknek azonban elvi jelentősége is van. A szabályozás a házasság létrejöttére vonatkozó rendelkezésekkel kezdődik, amelyet a házasság megkötésére irányadó szabályok követnek (a házasságkötési folyamat rövid leírása, a magánjogi kapcsolat szempontjából legfontosabb, garanciális eljárési szabályok rögzítése azzal, hogy a részletes eljárési szabályokat külön törvény tartalmazza). A CSJK a házasság létrejöttének feltételeit – azokat a tényezőket, amelyek nélkül a házasság nem jön létre – együtt rögzíti. Ez a megoldás – a Csjt.-beli szabályozással szemben – markánsan elkülöníti egymástól a *nemlétező* (matrimonium non existens) és az *érvénytelen házasságot*, ami gyakorlati szempontból az eltérő jogkövetkezmények miatt fontos: az érvénytelen házassághoz ugyanis számos ún. maradék-joghatás fűződik, míg a nemlétező házasság semmiféle joghatás kiváltására nem alkalmas.

A házasság létrejöttének feltételeinél a CSJK az alábbi kellékeket rögzíti.

a) A hazánkban 1895. október 1. óta érvényesülő jogszabályi rendelkezések (a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk) által bevezetett *kötelező polgári házasság elvéből* következik, hogy csak az állam illetékes szerve, azaz az anyakönyvvezető jogosult a házasságkötésnél közreműködni. A *polgármester* az anyakönyvvezető által előkészített házasság megkötésében az anyakönyvvezetőre megállapított képesítési feltételek hiányában is közreműködhet, az anyakönyvbe azonban adatot nem rögzíthet [At. 4. § (2) és (4) bekezdés]. A házasságkötést az az anyakönyvvezető jegyzi be az anyakönyvbe, akinek illetékességi területén azt megkötötték [At. 7. § (1) bekezdés]. A házasság megkötésére, valamint a házasság anyakönyvezésére az az anyakönyvvezető illetékes, aki előtt a felek a szándékukat bejelentik (At. 9. §). A magyar állampolgárok lelkiismereti és vallásszabadságának tiszteletben tartása érdekében lehetőség van a házasság egyházi megkötésére, azonban kizárólag valamely egyházi személy jelenlétében és az egyház által előírt eljárési rendben megkötött házasság polgári jogi szempontból nem jön létre, ahhoz tehát nem fűződik semmilyen joghatás.

b) A házasság – összhangban az Alaptörvény L. cikkében foglaltakkal – egyértelműen kifejezésre juttatja azt, hogy *házasság csak férfi és nő között* jöhet létre. A házasság intézménye mind hagyományainkban, mind pedig jogunkban egy férfi és egy nő életközössége, mely egyrészt közös gyermekek születését és családban történő felnevelését célozza, másrészt feltételezi a házastársak kölcsönös támogatását és egymásról történő szeretetteljes gondoskodását. A gyermekek tervezése és születése természetesen

nem feltétele egy házasságnak, de a házastársak különemúsége igen. Mivel a házasság intézménye az Alaptörvényben külön, nevesített védelmet élvez, és általánosan elismert jogi fogalma szerint a házasság férfi és nő életközössége, ez nem foglalja magában az azonos neműek házasodásának jogi lehetőségét [14/1995. (III. 13.) számú AB határozat].

c) A házasság megkötését eredményező nyilatkozatokat a házasulóknak *személyesen* kell megtenniük. További fontos követelmény még a *szabadság* és az *önkéntesség*. A házasságkötési eljárásban a házasság megkötésekor a házasulók képviselőjének nincs helye. A házasság megkötésekor a korlátozottan cselekvőképes tizenhatodik életévét betöltött kiskorú személynek is saját magának kell házassági szándékát nyilatkozatával kifejeznie. A törvényes képviselő nyilatkozata nemlétező házasságot eredményez.

d) A házasulandóknak továbbá *együttesen* kell jelen lenniük a házasságkötésre irányuló nyilatkozat megtételekor, melyet a CSJK – szemben a Csjt. rendelkezéseivel – a házasság *létezési feltételeként* állapítja meg. További követelmény azonban, hogy *ugyanannak az anyakönyvvezetőnek* a folyamatos jelenlétében kell elhangoznia a házasságkötésre irányuló mindkét nyilatkozatnak.

e) A házasságkötésre irányuló *kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozat*. Az együttesen és személyesen jelen lévő házasulóknak nyilatkozni kell az anyakönyvvezető és a két tanú előtt, hogy egymással házasságot kötnek. Az anyakönyvvezető előbb az egyik, majd a másik házasulónak külön-külön név szerint felteszi a kérdést: kijelenti-e, hogy a jelen lévő másik féllel házasságot köt? Ha a feltett kérdésre mindkét házasuló igennel válaszol, az anyakönyvvezető *kijelenti és megállapítja*, hogy a házasságkötés utáni nevükön megnevezett felek a Polgári Törvénykönyvről szóló törvény értelmében házastársak, azaz a házasság létrejött, és a házasságkötés tényét a házassági *anyakönyvbe bejegyzi*. Ha valamelyik házasuló a kérdésre nem igennel válaszol, a nyilatkozatot feltételhez vagy időhöz köti, a házasság nem jön létre. E tény az anyakönyvvezető a jelenlévők előtt kijelenti [At. 28. § (1)–(3) bekezdés és 30. § (2) bekezdés]. A két tanú hiánya azonban a házasság létrejöttét nem érinti, a két tanú jelenléte a házasság létrejöttét nem érintő alaki kellék.

f) A törvénybe került az a rendelkezés, hogy ha a házasulók vagy azok egyike *„a nyilatkozatot feltételhez vagy időhöz köti”*, közöttük a házasság nem jön létre. Ilyenkor az anyakönyvvezető nem állapíthatja meg a házasság létrejöttét sem. Az tehát, hogy ilyen megkötés ne történjék – a házasságkötésre irányuló együttes és személyes kijelentés mellett – létezési feltétel, s mint ilyennek (más külföldi kódexekhez hasonlóan) szintén a magánjogban van a helye (lásd a Negyedik Könyv Második Rész Első Címhez tartozó Indokolást).

A nemlétező házasságra vonatkozó jogkövetkezményeket tartalmazza a § (3) bekezdése, amikor kimondja, hogy a nemlétező házasságot úgy kell tekinteni, mintha „meg sem kötötték volna”, azaz semmilyen joghatás kiváltására nem alkalmas. Ennek megfelelően a nemlétező házasság nem jár sem személyi, sem pedig vagyoni jogkövetkezményekkel. Előfordulhat azonban, hogy a házasság létét megkérdőjelező alakiságok hiányában kötöttek a felek házasságot, melyet tartós együttélés, érzelmi és gazdasági közösség – azaz életközösség – követ. Ilyenkor a nemlétező házasságban élő felek viszonyaira a de facto élettársi kapcsolat szabályait lehet esetlegesen alkalmazni. A nemlétező házasság tehát „a házasságnak még a látszatát sem idézi elő; jogkövetkezménye semmi sincs, jogi védelemben nem részesül” [Kolosváry Bálint: *MAGÁNJOG A magyar magánjogból tartott egyetemi előadások rövid foglalata* (A „STUDIUM” Kiadása 1930, Budapest) 461.].

Ha a házasság nem jön létre, a jegyzőkönyvet és a házasságkötést megelőző eljárás során rögzített egyéb adatokat az anyakönyvvezető haladéktalanul törli [At. 30. § (3) bekezdés].

4:6. § [Házasság létezésének vagy nem létezésének megállapítása]

- (1) **Ha a házasság létezése vagy nemlétezése közigazgatási hatósági eljárásban nem tisztázható, a házasság létezésének vagy nemlétezésének megállapítása iránt bármelyik házastárs, az ügyész vagy a jogosult pert indítani, akinek a megállapításhoz jogi érdeke fűződik.**
- (2) **A pert a házastársnak a másik házastárs ellen, az ügyésznek vagy a per megindítására jogosult más személynek mindkét házastárs ellen kell indítania. Ha az a fél, aki ellen a pert meg kellene indítani, már nem él, a keresetet a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell indítani.**
- (3) **A házasság létezését vagy nemlétezését megállapító ítélet mindenkiel szemben hatályos.**

A CSJK által rögzített létezési feltételek hiányában a házasság nem jön létre akkor sem, ha az valamilyen okból anyakönyvezésre került. Bármennyire csekély is az ilyen esetek előfordulásának valószínűsége, a törvénynek választ kell adnia arra, hogy ha a házasság – a közokiratban foglaltak ellenére – nem áll fenn, vagy annak ellenére, hogy nincs róla közokirat, fennáll, milyen hatóság, kinek a kérelmére állapíthatja ezt meg. Annak megállapításához, hogy nemlétező házasságról van szó, nincs szükség bírósági ítéletre, de még az sem szükséges, hogy a nemlétező házasságra vonatkozó bejegyzést az anyakönyvből töröljék. A nemlétező házasságot úgy kell tekinteni, mintha meg sem kötötték volna, vagyis ahhoz semmiféle jogkövetkezmény nem fűződik.

A CSJK szerint a házasság létezésével vagy nemlétezésével kapcsolatban szóba jöhető esetek egy része *igazgatási úton*: a hiányzó anyakönyvi bejegyzés utólagos megtörténtével az anyakönyvi jogszabályok szerint az anyakönyvezett adatok kijavításával, kiegészítésével rendezhető. A nemlétező házasság joghatástalanságának” megnyilatkozása tehát, hogy amennyiben ilyen házasság mégis anyakönyvi bejegyzésre kerül, a tévesen házasságkötést tanúsító anyakönyvi bejegyzést igazgatási úton törölni lehet. Ha erre nincs mód, *bírósági úton*: státuszperben is lehetőség van a házasság létrejöttével kapcsolatos vita rendezésére. Nizsalovszky Endre ezt úgy fogalmazza meg, hogy a nemlétező házasság egyetlen joghatása, hogy tárgya lehet házasság létezésének vagy nemlétezésének megállapítására irányuló személyállapotot „tárgyazo” pernek. Az ilyen per az érvénytelenítési pertől abban különbözik, hogy az érvénytelen házasságot nem lehet mindaddig érvénytelennek tekinteni, amíg azt jogerős bírói ítélet érvénytelennek nem nyilvánította. Ezzel szemben a házasság létezésének vagy nemlétezésének megállapítása iránti perben a bíróság éppen csak „avégből tekinti a házasságot létezőnek, hogy a létezése felől dönthessen” [Nizsalovszky Endre: A házasság érvénytelensége *in* Vas Tibor – Papp Tibor (szerk.): *A magyar családjogi főbb kérdései* (Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó 1953, Budapest) 52–53.].

A házasság létezésének megállapítása iránti per célja annak kimondása, hogy a házasság a törvényben előírt feltételek fennállása folytán létrejött. A *nemlétezés iránti per* annak megállapítása iránt folyik, hogy a házasság a törvényben előírt feltételek hiányában egyáltalán létre sem jött. A kérelem előterjesztése, illetve a per megindítása – szemben a házasság érvénytelenségének megállapításával – *nincs határidőhöz kötve* (lásd a Negyedik Könyv Második Rész Első Címhez tartozó Indokolást).

A házasság létezésének vagy nemlétezésének megállapítására irányuló per alanyai az alábbiakban foglalhatók össze:

Felperes	Alperes
házas társ	másik házas társ
ügyész	mindkét házas társ
akinek jogi érdeke fűződik hozzá	mindkét házas társ

Ha az alperes már nem él, akkor a pert a bíróság által kirendelt *ügygondnok* ellen kell megindítani.

A § (3) bekezdése a házasság létezése vagy nemlétezése iránti perben hozott ítélet „contra omnes” hatályát rögzíti, mely szerint az ilyen ítélet hatálya a felek más jogviszonyára is kihat.

4:7. § [A házasságkötést megelőző eljárás]

- (1) **A házasságkötést megelőzően a házasulóknak az anyakönyvvezető előtt ki kell jelenteniük, hogy házasságuknak nincs jogi akadálya, és igazolniuk kell, hogy házasságkötésük jogi feltételei fennállnak.**
- (2) **A házasságkötést az anyakönyvvezető csak a házasságkötési szándék bejelentését követő harminc nap utáni időpontra tűzheti ki. A jegyző e határidő alól indokolt esetben felmentést adhat.**
- (3) **A házasulók valamelyikének közeli halállal fenyegető egészségi állapota esetén a házasulók nyilatkozata a házasságkötés összes jogi feltételének igazolását pótolja, és a házasságot a bejelentés után nyomban meg lehet kötni.**

1. A házasságkötést megelőző eljárás

A CSJK értelmében a *házasságkötés folyamatának két szakasza van*: a házasságkötést megelőző eljárás és maga a házasságkötés.

A házasságkötést megelőző eljárást az anyakönyvi jogszabályok részletesen szabályozzák. A házasságkötési eljárás a házasságkötési *szándék bejelentésével* veszi kezdetét. A bejelentkezésnél a házasulókat nem köti jogszabály annak megválasztásában, hogy az ország területén belül mely város vagy község önkormányzatának anyakönyvvezetőjénél kötelesek házasságot kötni. A házasságkötésre viszont az az anyakönyvvezető az *illetékes*, ahol a házasulók bejelentették a házasságkötési szándékukat, és a házasságkötés előfeltételeit igazolták. A házasságkötési szándék tehát bármely anyakönyvvezetőnél bejelenthető. A házasulók a házasságkötési szándékukat *együttesen, személyesen* kötelesek bejelenteni, amelyről az anyakönyvvezető a törvényben meghatározott adattartalmú *jegyzőkönyvet* vesz fel, és amelyet a házasulók, az anyakönyvvezető és szükség esetén a tolmács ír alá. (A tolmácsról – hacsak a házasulók eltérően nem rendelkeznek – az anyakönyvvezető gondoskodik.) A magyarországi lakcímmel nem rendelkező házasuló vagy – ha a házasulók egyike sem rendelkezik magyarországi lakcímmel – az egyikük a házassági szándékát személyesen hivatásos konzuli tisztviselőnél is bejelentheti, amelyről a konzuli tisztviselő jegyzőkönyvet vesz fel, és azt a házasságkötés tervezett helye szerinti anyakönyvvezetőnek továbbítja.

A házasságkötést megelőző eljárásban végzendő teendők:

a) *A személyazonosság igazolása.* Az anyakönyvi eljárásban a bejegyzendő adatokat, illetve a házasság megkötésének törvényes feltételeit közokirattal vagy teljes bizonyító erejű magánokirattal kell bizonyítani [At. 14. (1) bekezdés].

b) *Családi állapot igazolása.* A személyiadat- és lakcímnnyilvántartás hatálya alá nem tartozó személynek, valamint annak, akinek családi állapotát ez a nyilvántartás nem tartalmazza, nőtlen vagy hajadon családi állapotát igazolnia kell [32/2014. (V. 19.) KIM rendelet 32. § (1) bekezdés]. Ez történhet halotti anyakönyvi kivonattal, házasság felbontását vagy érvénytelenné nyilvánítását bizonyító jogerős bírósági határozattal stb.

c) *Gyámhatóság előzetes engedélye.* A 16. évét betöltött kiskorú személynek be kell szereznie, és a házasságkötés irataihoz csatolnia kell a gyámhatóság előzetes engedélyét. A kiskorú számára a gyámhatóság által kiadott előzetes házasságkötési engedély a kiadástól számított hat hónapig érvényes [At. 17. § (4) bekezdés; 18. § (2) bekezdés].

d) *A jegyző engedélye.* A jegyző a 30 napos várakozási idő alól, a meghatározott rokoni, hozzátartozói körre vonatkozó elhárítható házassági akadály (testvér vér szerinti leszármazójával kötendő házasság) alól felmentést adhat. Ez utóbbi esetben a házasságkötés helye szerint illetékes jegyző a kérelem benyújtásától számított harminc napon belül dönt a házassági akadály alóli felmentésről. A jegyző engedélyezheti továbbá, hogy a házasság hivatalos helysége és hivatalos munkaidőn kívül kerüljön megkötésre. A kérelmet a házasságkötési szándék bejelentésének helye szerint jegyzőhöz kell címezni [At. 22. § (4) bekezdés].

e) *Házassági név megválasztása.* A házasulók a házassági szándék bejelentésekor nyilatkozhatnak arról, hogy a házasságkötés után milyen házassági nevet kívánnak viselni. A házasság megkötéséig a korábbi nyilatkozat megváltoztatható (At. 20. §).

f) *Megállapodás a gyermek családi nevééről.* Ha a szülők a házasságkötés után nem viselnek közös házassági nevet, a házasságkötést megelőző eljárás során megállapodhatnak a – házasságukból – születendő gyermekek családi nevééről. A megállapodást a házassági anyakönyvbe be kell jegyezni. A gyermekek nevére vonatkozó megállapodás legkésőbb az első közös gyermek születésének anyakönyvezéséig módosítható. A felek kérelmére a megállapodást az anyakönyvből törölni kell, kivéve, ha a felek házasságából gyermek született (At. 21. §).

Amennyiben a házasulók a fentiek szerint igazolták, hogy házasságkötésük jogi feltételei fennállnak, és kijelentik, hogy tudomásuk szerint *nem áll fenn házassági akadály*, az anyakönyvvezető a házasságkötési szándék bejelentésére irányuló eljárásban megállapítja, hogy a házasságkötés törvényes feltételei fennállnak. Ilyenkor az anyakönyvvezető határozat meghozatalát mellőzi [At. 17. § (1)–(5) bekezdés].

2. A házassági akadályok

A *házassági akadályok* lényegében olyan, törvényben megállapított *tilalmi körülmények*, amelyek fennállása esetén a törvény tiltja a házasság megkötését. A tilalom ellenére kötött házasságot a bíróság *érvénytelenné* nyilvánítja.

A házassági akadályok között vannak olyanok, amelyek a bárkivel való házasságkötést tiltják (*abszolút házassági akadályok*), és vannak olyanok, amelyek csak meghatározott személyek vonatkozásában gátolják a házasságkötés lehetőségét, azaz egyébként külön-külön a házasulók egyikének házasságkötése sem ütközik törvényi tilalomba (*relatív házassági akadályok*). Így abszolút házassági akadályok körébe tartozik pl. a házasulandók egyikének esetében fennálló a korábbi házasság, bejegyzett élettársi

kapcsolat; cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság, a kiskorúság, a teljes cselekvőképtelenség állapota stb. Relatív házassági akadály pl. a testvérek házassága vagy az egyenesági rokonok közötti házasság.

Az egyes házassági akadályokat azonban *elháríthatóság* szempontjából is lehet csoportosítani.

El nem hárítható házassági akadályok. Az állam illetékes szerve által adott felmentés vagy engedély esetén sem köthető meg a házasság érvényesen.

a) *Korábbi házasság, bejegyzett élettársi kapcsolat.* A fennálló házasság, illetve bejegyzett élettársi kapcsolat akkor is házassági akadály, ha *érvénytelen* addig az időpontig, amíg a bíróság jogerős határozattal érvénytelennek nem nyilvánítja.

b) *Egyenesági rokonság.* A házassági akadályt ebben az esetben az az egyeneságbeli rokonság hordozza, amely apasági elismeréssel, illetőleg az apaságot vagy anyaságot megállapító bírósági határozattal is létrejehet.

c) *Testvérek, féltestvérek házassága.* Fontos a tényleges vérségi kapcsolat. Az örökbe fogadott gyermek és vér szerinti testvére között a rokonság az örökbefogadásra tekintettel is fennmarad.

d) *Cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság.* A házasság még akkor is érvénytelen, ha egyébként bizonyítani lehet, hogy a gondnokság alá helyezés feltételei a házasságkötéskor már nem álltak fenn.

e) *A 16. életévét be nem töltött kiskorú házassága.* Kiskorú csak a gyámhatóság előzetes engedélyével, köthet házasságot. Erre is csak akkor van lehetőség, ha a házasuló a 16. életévét betöltötte.

f) *Teljes cselekvőképtelenség állapota.* Azt, hogy a házasuló az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel rendelkezik-e, azt az anyakönyvvezető vizsgálja a házasságkötéskor.

g) *Örökbefogadónak az örökbefogadottal kötött házassága.* Az örökbefogadás egyeneságbeli rokoni kapcsolatot létesít, az egyeneságbeli rokonok házassága pedig érvénytelen.

Elhárítható házassági akadályok. Ezekben az esetekben az arra felhatalmazott hatóság, az önkormányzat jegyzője, illetve a gyámhatóság előzetesen felmentést, engedélyt adhat.

a) *Testvérnek testvére vér szerinti leszármazójával kötött házassága.* Nem köthetnek egymással házasságot a nagybácsi és az unokahúga, nagynéni és az unokaöccse. A házassági akadály alól a *jegyző* adhat felmentést. Hiányzik azonban a szabály arra nézve, hogy milyen szempontok figyelembevételével adhatja, illetve tagadhatja meg a jegyző a felmentést. Feltehetően a jegyző azt vizsgálja, hogy milyen eséllyel születhet a kérelmezők házasságából gyermek. A jegyző anyakönyvi igazgatási ügyekben hozott, a házasulók kérelmét elutasító határozatai – mint a felmentés a házassági akadály alól – ellen benyújtott fellebbezéseket a megyei Kormányhivatal bírálja el másodfokon. Határozata ellen további fellebbezésre nincs lehetőség, de jogszabálysértésre hivatkozva a közigazgatási ügyekben illetékes megyei bíróságtól lehet kérni annak felülvizsgálatát.

b) *A 16. életévet betöltött kiskorú házassága.* A házasságkötéséhez itt a gyámhatóság engedélye kell. A gyámhatósági eljárás részleteit lásd a házasság érvénytelensége című fejezetben.

Az anyakönyvvezető a *házasságkötés időpontját* a házasulókkal folytatott egyeztetést követően tűzi ki, azonban ennek az időpontnak a házasságkötési szándék bejelentését követő *harminc nap utáni időpontra* kell esnie, mely határidő alól a jegyző indokolt esetben felmentést adhat. Nem köthető azonban házasság munkaszüneti napon.

A kötelező várakozási idő elvi indoka a „pillanatnyi hangulat hatása alatti, meggondolatlan házasságkötések” megakadályozása lenne. Az elmúlt évek statisztikai adatai azonban pont ennek ellenkezőjét bizonyítják, azaz azt, hogy egyre kevesebben kötnek házasságot és választják a párkapcsolatok más formáját, vagy magát az egyedülálló életmódot. Másrészt a kötelező 30 napos várakozási idő jelentőségét csökkenti az is, hogy a házasulandók a kötelező várakozási idő hiányában sem tudnának gyorsan házasságot kötni, mivel a kialakult gyakorlat szerint már hónapokkal korábban be kell jelentkezni az anyakönyvvezetőhöz, ha a felek ragaszkodnak az általuk kiválasztott időponthoz.

Ha a házasságkötést megelőző eljárásról készített *jegyzőkönyv felvétele óta egy év eltelt*, a házasságot nem kötötték meg, és a házasságkötési szándék továbbra is fennáll, a házasságkötési szándék bejelentésére irányuló *eljárást meg kell ismételni*. Ha a házasság a házasságkötési szándék bejelentéséről szóló jegyzőkönyv felvételétől számított egy éven belül nem jött létre és a házasságkötést megelőző eljárást nem ismételték meg, a jegyzőkönyvet és az eljárás során rögzített egyéb adatokat haladéktalanul törölni kell [At. 27. § (1)–(3) bekezdés].

A § (3) bekezdése értelmében a házasulók valamelyikének közeli *halállal fenyegető egészségi állapota* esetén a házasulók nyilatkozata a házasságkötés összes jogi feltételének igazolását pótolja, és a házasságot a bejelentés után nyomban – azaz a 30 napos kötelező várakozási idő alóli felmentés beszerzése nélkül – meg lehet kötni. Azt, hogy ez a rendkívüli eset fennáll-e, az anyakönyvvezetőnek kell eldöntenie. Ha a házasulók valamelyikének egészségi állapota közeli halállal fenyeget, és ez a fél nyilatkozik arról, hogy a házassági akadály alól felmentést kapott, a felmentést nem kell okirattal igazolni. Ha a felek valamelyikének egészségi állapota közeli halállal fenyeget, és orvos van jelen, vagy késedelem nélkül hívható, az anyakönyvvezető kikéri a véleményét a fél állapotáról. Az írásban adott orvosi véleményt csatolni kell a jegyzőkönyvhöz. Orvosi vélemény hiányában az anyakönyvvezető feltünteti a jegyzőkönyvben, hogy a közeli halállal fenyegető veszélyt mi alapján állapította meg [32/2014. (V. 19.) KIM rendelet 4. § (4) bekezdés és 15. § (2)–(3) bekezdés].

Fontos szabály azonban, hogy az *anyakönyvvezető valamelyik házasuló közeli halállal fenyegető állapota esetén sem adhat felmentést házassági akadály alól* [At. 22. § (3) bekezdés].

3. A jegyesség

A házasságkötést megelőző eljárással összefüggő családjogi jogintézmény a *jegyesség*, melyet már a Csjt. is mellőzött a szabályozási köréből azzal az indokkal, hogy egy ilyen rendelkezés kimondása természetes volt a kapitalista rend jogában, de arra semmi szükség nincs a szocialista jellegű családjogi törvényben. Ennek ellenére Nizsalovszky Endre 1963-ban csak részben értett egyet azzal a családjogi felfogással, mely a jegyességet száműzte a „jog világából”. Véleménye szerint „az, ami családjogi kötelezettség volt benne, valóban legfeljebb erkölcsi kötelezettségként maradhatott meg, de mint jogok és kötelezettségek keletkezésének polgári jogi kerete, a jogon belül álló tényállás”. Hangsúlyozta, hogy a jegyesek házasságkötés reményében létrejött kapcsolatát a polgári jog szabályai szerint kell megítélni. Megengedhetőnek tartotta, hogy amennyiben a felek jegyességét házasságkötés követi, akkor a közös célra a jegyesség idején megszerzett vagyontárgyakat a jegyesek a közös vagyonba utalják. Kiemelte, hogy a kötendő házasságra tekintettel nyújtott ajándékok visszakövetelésének csak szűkebb köre fogadható el, mert ellenkező esetben a visszaszolgáltatási kötelezettség

a megajándékozott részéről – anyagi okból – egy már nem kívánt házasság megkötéséhez vezethet. Nizsalovszky Endre vetette fel a biztatási kár (6:587. §) alkalmazásának lehetőségét – Eörsi Gyulára hivatkozva – arra az esetre, ha az eljegyzésből és annak felbontásából valakit önhibáján kívül kár ér, mert például a jegyesével egy városba kerülése érdekében állást változtatott, vagy éppen hogy a vőlegény korábbi házasságából született gyermekének gondozását el tudja látni, és emiatt a munkaviszonyát megszüntette, és csak lényegesen kedvezőtlenebb feltételek mellett tudott újból munkát vállalni [Nizsalovszky Endre: *A család jogi rendjének alapjai* (Akadémiai Kiadó 1963, Budapest) 73–75.].

Bár Pap Tibor szerint a hatályos családjogi szabályozás szerint a jegyesség csak „az erkölcs intézménye”, mégis elismeri a polgári jog területére tartozó bizonyos rendelkezések érvényesülését a jegyesség ideje alatt adott ajándék megghiúsult feltevés jogcímén történő visszakövetelésének lehetőségében, illetve az „utaló magatartás” alkalmazhatóságának elfogadásában [Pap Tibor: *Magyar családjog* (Tankönyvkiadó 1982, Budapest) 79–81.].

Jobbágyi Gábor szerint azonban mindezek ellenére az eljegyzés intézménye „visszalopakodott a törvényeink közé”. Ezt egyrészt arra alapozza, hogy a házasságkötést az anyakönyvvezető csak a házassági szándék bejelentését követő harminc nap utáni időpontra tűzheti ki, mely időszak – véleménye szerint – ún. quasi jegyességnek tekinthető. Annyiban lát különbséget a hagyományos értelemben vett eljegyzés intézményétől, hogy a törvény szerinti „várakozási idő” intézménye egy kötelező, hatóság előtt tett aktus, amely feltétele a házasság megkötésének, míg az eljegyzés a felek önkéntesen kötött, nem kötelező erejű jogviszonya. Továbbá, hogy a „várakozási idő” alatt a jogalkotó teljesen nyitva hagyta a vagyoni jognyilatkozatok sorsát, míg a jegyesség korábbi szabályanyaga részletes rendelkezéseket tartalmazott a jegyesek vagyoni viszonyai tekintetében is. Másrészt Jobbágyi Gábor szerint még egy másik vonatkozásban is beszélhetünk törvényeinkben a quasi törvényes jegyesség intézményéről. Mind a korábbi Csjt. 27. § (2) bekezdése, mind pedig 4:63. § ugyanis lehetővé teszi, hogy a „házasulók a házasságkötés előtt” egymás közötti vagyoni viszonyaikat a házassági életközösség tartamára házassági vagyoni jogi szerződésben rendezzék a törvény szabályaitól eltérően. Ez is bizonyítja, hogy a „házasulók között” a törvény rendelkezéseiből adódóan már létezik családjogi kapcsolat [Jobbágyi Gábor: Oktalanul eltüntetett jogintézmények, eljegyzés és hozomány. *Jogtudományi Közlöny* 1996/6., 247.].

Már a korábbi kommentárirodalom is megállapította, hogy a jegyességhez kapcsolódó nyilatkozatok, szerződések jogkövetkezményeire a jegyesség felbontása kihatással lehet. Így téves feltevés címén *visszakövetelhető* az a – szokásos mértéket meghaladó – *jegyajándék* pl. ékszer, melyet az egyik fél – vagy akár harmadik személy pl. szülő – kifejezetten a tervezett házasságkötésre figyelemmel adott a másik félnek, és a házasságkötés később megghiúsult. A visszakövetelés feltétele azonban, hogy a házasságkötés ne az ajándékozó felróható magatartása miatt hiúsuljon meg, mert saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat [6:237. § (3)–(5) bekezdések].

A házasságkötés megghiúsulása alapot adhat a *biztatási kár megtérítésére* is olyan esetben, amikor a másik fél ígéretében alappal bízó jóhiszemű házasuló a közeli házasságkötés reményében költekezik pl. esküvői ebéd, vacsora megrendelése, ruhavásárlás stb., és az esküvő elmaradásából kára származik [Kőrös András: A házastársak jogai és kötelezettségei in Kőrös András (szerk.): *A családjog kézikönyve 2007 I. kötet* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 21.].

Az eljegyzés fogalmára vonatkozó hiányos szabályozás arra készítette a Legfelsőbb Bíróságot, hogy a hatályos rendelkezések ismeretében próbálja körülírni azt az időintervallumot, ami alatt a házasságkötési szándékkal rendelkező különemű személyek jegyesnek minősülnek. Így került meghatározásra, hogy jogilag azok a házasulók tekinthetők jegyeseknek, akik házasságkötési szándékukat az anyakönyvvezetőnél bejelentették [Pfv.II.20.103/2008/4.]. Ennek minimális időtartama a már ismertetett rendelkezések szerint 30 nap, ami alól a jegyző bizonyos kivételes esetekben felmentést adhat. Ez a meghatározás azonban hamis következtetésre adhat alapot. Kizárja ugyanis jogi értelemben az eljegyzés létezését a házasságkötési szándék anyakönyvvezetőnek történő bejelentését megelőzően. Ez pedig teljesen ellentétes a kialakult szokásjogi szabályokkal és a jegyességre vonatkozó hagyományos rendelkezésekkel. A jegyesség fogalma ugyanis nem más, mint két különemű személy kölcsönös ígérete arra vonatkozóan, hogy a későbbiekben egymással házasságot kötnek. Tehát az eljegyzés az összetartozás, a végleges közös jövőben gondolkodás, a családalapítási szándék megerősítése nemcsak egymás, hanem a kívülállók felé egyaránt. A jegyváltással azonban nemcsak a jegyesek, hanem azok családtagjai is közelebbi ismeretségbe, a házassággal pedig rokon kapcsolatba kerülnek. Így a jegyesség az elkötelezettség kimondásával, a kölcsönös ígéret megtételével és nem kizárólag az anyakönyvvezetőhöz történő bejelentkezéssel veszi kezdetét. [Barzó Tímea: A házasulók egyben jegyesek is? A jegyesség, mint családjogi jogintézmény helyének és szerepének újragondolása *in* Tattay Levente – Pogácsás Anett – Molnár Sarolta (szerk.): *Pro Vita et Scientia. Ünnepi kötet Jobbágyi Gábor 65. születésnapja alkalmából* (Szent István Társulat 2012, Budapest) 13–22.].

4:8. § [A házasságkötés alaki szabályai]

- (1) A házasságkötés két tanú jelenlétében nyilvánosan, az önkormányzat hivatali helyiségében történik.**
- (2) A házasulók kérelmére a házasság a nyilvánosság mellőzésével, illetve – a jegyző engedélye alapján – a hivatalos helyiségen kívül más, erre megfelelő helyen is megköthető.**

A CSJK rendelkezik a házasságkötés *ún. alaki szabályairól*. A CSJK a házasságkötési eljárás több lényeges elemét emeli ki: a *két tanú jelenlétét, az önkormányzat hivatali helyiségét* és a *nyilvánosságot*.

Két tanú jelenléte. Házassági tanúk nagykorú és cselekvőképes személyek lehetnek, akiknek a jelenlétéről a házasulók kötelesek gondoskodni. Ha a tanú a *magyar nyelvet nem beszéli*, és az anyakönyvvezető a tanú által beszélt idegen nyelvet nem érti, tolmácsot kell alkalmazni. A tolmácsról a házasulók gondoskodnak. Ha a tanú vagy a tolmács a házasságkötési lap aláírását megtagadja, de a házasság a törvényben előírtaknak megfelelően létrejött, az anyakönyvvezető a házasságkötési lapra e tényt feljegyzí [At. 29. § (2)–(3) bekezdés; 30. § (3)–(4) bekezdés]. A tanúknak *személyazonosságukat* igazolniuk kell, és ismerniük kell a házasulandókat is, hiszen a jogszabályi előírás szerint a házassági tanúkról a házasulandók kötelesek gondoskodni [At. 30. § (5) bekezdés]. A házassági tanúknál különösebb korlátozás nincs, így tanúként közreműködhetnek a házasulók *rokonai, hozzátartozói* egyaránt. A tanúk közreműködésének az a *célja*, hogy tanúsítsák, illetve bizonyítsák a házasság létrejöttét, vagy azt, hogy kik voltak a házasuló felek, ha az valamilyen okból utólag kétségessé válik.

Az önkormányzat hivatalos helyisége. A települési önkormányzat térítésmentesen biztosítja a házasságkötésre alkalmas hivatali helyiséget. Amennyiben azonban

a házasulók a házasságukat *hivatalos helyiségen, illetve hivatali munkaidőn kívül* szeretnék megkötni pl. egy szép étterem, kastélypark vagy kastélyszálló parkjában, akkor ahhoz engedélyt kell kérni a házasságkötési szándék bejelentésének helye szerinti jegyzőtől, aki a kérelem benyújtásától számított nyolc napon belül dönt. A házasság hivatali helyiségen kívüli megkötését a *jegyző akkor engedélyezheti*, ha a felek nyilatkoznak arról, hogy

- a) a tanúk és – ha szükséges – a tolmács jelenlétét biztosítják,
- b) gondoskodnak az anyakönyvvezető helyszínre és a hivatali helyiségbe való utazásáról, és
- c) a hivatali helyiségen kívüli helyszínen történő lebonyolítást lehetetlenné tevő körülmények bekövetkezése esetére a házasságkötésre alkalmas helyiséget jelölnek meg.

A települési önkormányzat a házasság hivatali helyiségen kívüli megkötése, továbbá munkaidőn kívül történő házasságkötés esetén a többlétszolgáltatás ellentételezéseként *díjat számíthat fel*, melynek pontos összegét az önkormányzatnak rendeletben kell meghatározni.

Az anyakönyvvezető kizárólag akkor működik közre a házasság hivatali helyiségen kívüli megkötésénél, ha a jegyző a szükséges engedélyt megadta, a felek a vállalt feltételeket teljesítik, valamint a többlétszolgáltatás ellentételezéseként esetlegesen megállapított díjat megfizették.

Ha a házasság hivatali helyiségen, illetve hivatali munkaidőn kívüli megkötését a jegyző nem engedélyezi, e határozata ellen benyújtott fellebbezés elbírálásának határideje nyolc nap.

A hivatali munkaidőn kívül történő házasságkötésben közreműködő anyakönyvvezetőt választása szerint a Kttv.-ben meghatározott szabadidő helyett az önkormányzati rendeletben meghatározott mértékű díjazás illeti meg (At. 18–19. §).

Nyilvánosság. A házasságkötés idején az arra rendelt helyiségben *bárki jelen lehet*. A házasságkötés nyilvánosságától, ünnepélyességétől *akkor lehet eltérni*, ha a házasulók ezt kifejezetten kérik, vagy ha a házasuló állapota közeli halállal fenyeget. Pl. idős korban vagy nem első alkalommal történő házasságkötés esetén.

Házasságkötési lap aláírása. A házastársak, a házassági tanúk, az anyakönyvvezető, továbbá – ha a házasságkötésnél közreműködik – a tolmács a házasságkötési lapot aláírják. A házasságkötési lap anyakönyvi alapirat. Az *elektronikus anyakönyv* működésének megkezdését követően a papíralapú anyakönyvek nem vezethetők tovább, a házassági bejegyzést a házasfelek, a tanúk és az anyakönyvvezető nem tudja aláírni. A házassági lap, amely alapirat, ennek az aktusnak a pótlását teszi lehetővé (At. 30. §). A házasságkötést azonban az anyakönyvvezető jegyzi be az anyakönyvbe, akinek az illetékességi területén a házasságkötés történt [At. 7. § (1) bekezdés].

A fent részletesen kifejtett alaki kellékeknek azonban *sem a házasság létezésére, sem pedig annak érvényességére semmilyen hatása nincs*. Ezen alaki kellékek hiánya esetén tehát sem a házasság „nemlétezésének”, sem pedig érvénytelenségének megállapítására nincs törvényes lehetőség, legfeljebb az anyakönyvvezető, mint köztisztviselő vonható a mulasztásért felelősségre.

Az At. rendelkezik arról, hogy az anyakönyvvezető a házasságkötésnél való közreműködést mikor tagadhatja meg. Ezek az esetek a következők:

- a) a közreműködésre nem illetékes,
- b) az eljárásból ki van zárva,
- c) a házasságkötésnek jogi akadálya van,
- d) a házasulók a házasságkötés törvényes feltételeit nem igazolták,

e) a házasulók a házasságkötésükhöz a jogszabályban előírt felmentést vagy engedélyt nem mutatták be,

f) a bíróság valamelyik házasulót cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezte, vagy a házasuló a házasság megkötésekor cselekvőképtelen állapotban van,

g) a gyámhatóság a kiskorú házasságkötésére engedélyt nem adott vagy a hat hónapos érvényességi idő lejárt [At. 22. § (2) bekezdés].

Ptké. 23. § értelmében az új családjogi szabályokat a Ptk. hatálybalépésekor fennálló családjogi jogviszonyokra, valamint az e jogviszonyokkal kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra kell alkalmazni.

II. CÍM A HÁZASSÁG ÉRVÉNYTELENSÉGE

I. Fejezet

A házasság érvénytelenségének okai

4:9. § [A házasságkötési korhatár]

- (1) Érvénytelen a kiskorú házassága, ha azt a gyámhatóság előzetes engedélye nélkül kötötte.
- (2) A gyámhatóság a tizenhatodik életévét betöltött korlátozottan cselekvőképes kiskorúnak a házasságkötésre jogszabályban meghatározott esetben engedélyt adhat.
- (3) Az engedély megadásáról vagy megtagadásáról a gyámhatóság a szülő vagy gyám meghallgatása után határoz. Nincs szükség annak a szülőnek a meghallgatására, aki a szülői felügyeleti jogát a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben sem gyakorolhatja, ismeretlen helyen tartózkodik vagy meghallgatása más elháríthatatlan akadályba ütközik.
- (4) A gyámhatóság engedélye nélkül vagy a tizenhatodik életév betöltése előtt kötött házasság a házastárs nagykorúságának elérését követő hat hónap elteltével a megkötésének időpontjára visszamenőleg érvényessé válik, ha az érintett házastárs a fennálló házasságot e jogvesztő határidő alatt nem támadja meg, vagy kérelmére a bíróság a más jogosult által korábban ebből az okból megindított pert megszünteti.

1. A házasság érvénytelenségének okairól általában

Magyarországon a házasság érvénytelenségének mint jogintézménynek a csökkenő gyakorlati jelentőségét mutatja, hogy a házassági bontóperek nagy száma mellett érvénytelenítési per az elmúlt évtizedekben csak elvétve fordult elő. Sem a gyakorlat igényei, sem elvi okok nem indokolták tehát az érvénytelenségre vonatkozó szabályok lényeges módosítását.

A CSJK a Csjt.-hez képest a házasságkötés akadályait illetően további *szűkítést tartalmaz a nem vérrokon hozzátartozói körben*. A Polgári Törvénykönyvhez 2008-ban kiadott Szakértői Javaslat [Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex Kiadó 2008, Budapest)] – elhárítható házassági akadályként – fenntartotta a házastársnak volt házastársa egyenes ági rokonával kötött

házasságát, leszűkítve azt a volt házastárs olyan leszármazójával kötött házasságra, akit tartósan a saját háztartásában nevelt. Ezt olyan erkölcsi indokkal – a családon belüli olyan nem kívánt kapcsolatoknak (mostohaszülő–mostohagyermek) a megakadályozásával – indokolta, amely a gyermek szülője és szülője házastársa házasságának felbomlásához vezethet. A CSJK azonban ezt az érvénytelenségi okot már nem tartalmazza, melynek valószínűleg az is az oka, hogy a jegyző számára nem volt semmilyen támpont arra vonatkozóan, hogy mikor és milyen szempontok alapján adhasson felmentést. Az ilyen házasság ugyanis – szemben a testvér vér szerinti leszármazójával kötendő házassággal – a születendő gyermek egészségét nyilvánvalóan nem veszélyezteti [Kőrös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése Első rész: Alapelvek, Házasság, Élettársi kapcsolat. *Családi Jog* 2013/3. 2–3.].

Mellőzi továbbá a CSJK az érvénytelenségi okok közül a *házasságkötés alakiságainak megsértését*, hiszen a törvényben megjelölt alaki kellékek megsértése a házasság létrejöttét zárják ki. A hatályos szabályok kisebb mértékben módosultak az érvénytelenségi okok sorrendje, az érvénytelenségi ok elhárítása (elhárulása) vonatkozásában, és egyes hiányos rendelkezések kiegészítésére, valamint fogalmazásbeli pontosításokra is sor került.

Az érvénytelenségről szóló szabályozás a Csjt. szerkezetéhez képest annyiban változott, hogy a CSJK először meghatározza az *érvénytelenségi okokat* (házassági akadályokat), majd – azoknál az érvénytelenségi okoknál, amelyeknél az lehetséges – az érvénytelenség elhárításának módját is megjelöli. Az érvénytelenség orvoslására természetesen csak a házasság fennállása alatt kerülhet sor, az érvénytelenségi ok elhárulásával azonban a házasság – a CSJK-ban foglalt kivétellel – a megkötésének időpontjától érvényessé válik. A törvény rendelkezik még az érvénytelenség megállapításának menetéről, joghatásáról, az érvénytelenítési per indítására jogosultak köréről és az érvénytelenítésre nyitva álló határidőkről. A szabályozás kiegészül azzal, hogy kik ellen kell a jogosultaknak a keresetet megindítani, azaz kik lesznek az érvénytelenítési per alperesei (lásd a Negyedik Könyv Második Rész Második Cím I. Fejezetéhez tartozó Indokolást).

A házasság érvénytelenségét a Csjt. hatályossága idején *kétféle tényállás* is eredményezhette. Egyrészt, ha a házasságot valamely *fennálló házassági akadály* ellenére kötötték meg, másrészt, ha a házasság a szükséges *alaki szabályok megsértésével* került megkötésre. Az alaki szabályok közül a korábban érvénytelenségi körben értelmezést nyerő, a „házasulandók együttes jelenlétét” megkövetelő alaki kellék a CSJK-ban már a házasság létezésének egyik feltétele, míg az anyakönyvvezető „hivatalos minőségét” már nem szükséges vizsgálni, mert az a mai anyakönyvi szabályok mellett a házasfelek számára is felismerhető módon, megfelelően nem értelmezhető.

A CSJK értelmében a házasságot *csak akkor lehet érvénytelennek tekinteni*, ha azt erre irányuló perben a bíróság jogerősen érvénytelennek nyilvánította. A házasság érvénytelensége *egységes szabály*. Sajátosság, hogy a jelenleg hatályos családjogi szabályok – szemben a Ht.-vel – nem ismerik a „semmis” és „megtámadható” házasság megkülönböztetését.

A fennálló házassági akadály ellenére megkötött házasság érvénytelennek nyilvánítható, így a házasságkötés előtt figyelembe veendő *házassági akadályok* utóbb, a házasságkötés után *érvénytelenségi oknak* minősülnek. Ki kell azonban emelnünk azt is, hogy a házassági akadályok elháríthatósága és az érvénytelenség orvoslása merőben eltérő kategóriák. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy *számos el nem hárítható házassági akadály a házasságkötés után mint érvénytelenségi ok orvosolható*.

2. A házasságkötési korhatár el nem érése miatti érvénytelenség

A tizenhatodik életévét betöltött kiskorú házasságkötéséhez a *gyámhatóság engedélye* szükséges.

A tizenhatodik évét betöltött házasuló a házasságkötés engedélyezése iránti kérelmet a *gyámhivatalnál* vagy az *anyakönyvvezetőnél* személyesen terjesztheti elő. A házasságkötéshez szükséges előzetes engedély megadása iránti kérelemhez csatolni kell az alábbi mellékleteket:

a) a *házi orvos* arra vonatkozó igazolása, hogy a kiskorú gyermek a házasságkötéshez szükséges testi és értelmi fejlettséggel rendelkezik,

b) a házasulandó *felek jövedelemigazolása* vagy a házasulók által bemutatott nyilatkozat, amelyből megállapítható, hogy a tizenhatodik életévét betöltött házasuló, illetve a meglévő, vagy a tizennyolcadik életévének elérése előtt születendő gyermekének megélhetése és lakhatása a házasságkötés után biztosítva van, és

c) szükség esetén a családvédelmi szolgálat tanácsadásán való részvételt tanúsító igazolás.

A gyámhivatal a határozathozatal előtt *meghallgatja a házasulókat*, a kiskorú házasuló *törvényes képviselőjét*, valamint a házasulandó felek leendő közös lakóhelyén *környezettanulmányt* készít. A meghallgatásnak ki kell terjednie azokra a körülményekre is, amelyek az engedély megadását indokolják, továbbá arra is, hogy nem áll-e fenn házassági akadály.

Nincs szükség annak a szülőnek a meghallgatására, aki

a) a szülői felügyeleti jogát a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben sem gyakorolhatja,

b) ismeretlen helyen tartózkodik, vagy

c) meghallgatása más elháríthatatlan akadályba ütközik.

A szabályozás tehát egyértelművé teszi, hogy a különélő, a kiskorú gyermeke felett szülői felügyeleti jogot nem gyakorló szülőt is meg kell hallgatni a 16. életévét betöltött gyermeke tervezett házasságkötése tekintetében. A CSJK az említett rendelkezésekkel *a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések szintjére emeli* a különélő szülőnek azt a jogát, hogy gyermeke házasságkötési szándéka és tervei tekintetében legalább véleményt nyilváníthasson. Természetesen ez a jog csak akkor illeti meg a szülőt, ha eddig is gyakorolta és gyakorolhatta a törvény által neki biztosított jogosítványokat. Amennyiben azonban e jogosítványoktól a szülő meg lett fosztva, még véleményt sem nyilváníthat.

A gyámhivatal ügyintézési határideje 20 nap akkor, ha a házasulandó feleknek nem kell részt venniük a családvédelmi szolgálat tanácsadásán.

A gyámhatóságot a szülők véleménye, esetleges hozzájáruló vagy tiltakozó nyilatkozata nem köti. A gyámhatóság a rendelkezésére álló adatok és információk, nyilatkozatok alapján, egyedi mérlegeléssel hozza meg döntését. A gyámhivatal a házasságkötésre vonatkozó előzetes *engedélyt akkor adja meg*, ha

a) a házasságkötés a kiskorú gyermek érdekét szolgálja,

b) az engedély megadása iránti kérelmet a kiskorú gyermek szabad akaratából, befolyástól mentesen nyújtotta be,

c) a kiskorú gyermek a házasságkötéshez szükséges testi és értelmi fejlettséggel rendelkezik, és

d) mind a tizenhatodik életévét betöltött házasuló, mind pedig a meglévő, vagy a tizennyolcadik életévének elérése előtt születendő gyermekének megélhetése és lakhatása a házasságkötés után is biztosítva van és lesz.

Önmagában az a tény, hogy a kiskorú *várandós* – az egyéb körülmények gondos vizsgálata és mérlegelése nélkül – nem alapozza meg a házasságkötés engedélyezését. A házasságkötési engedély a gyámhivatali határozat jogerőre emelkedését követő hat hónapig hatályos. A házasságkötés engedélyezéséről szóló határozatot a gyámhivatal közli a családtámogatási ellátást folyósító szervvel (Gykr. 34–36. §).

A kiskorúnak gyámhatósági engedéllyel kötött házasságkötése *nagykorúságot eredményez*, mellyel kikerül a szülői felügyelet vagy a gyámság hatálya alól, és maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot. A házasságkötéssel szerzett nagykorúságot a házasság érvénytelennek nyilvánítása, illetve megszűnése – az egyik házastárs halála, illetőleg a házasság felbontása mint megszűnési ok esetén – nem érinti. A házasságkötés azonban *nem jár a nagykorúság megszerzésével*, ha a bíróság jogerős ítélettel a házasságot az alábbi okokból nyilvánítja érvénytelenné:

a) a házaspár *cselekvőképességének hiánya* (pl. a házasuló 16 év alatti volt, vagy cselekvőképtelen állapotban volt a házasság megkötésekor),

b) a házasságkötéshez szükséges *gyámhatósági engedély hiánya*.

Amennyiben azonban a bíróság a házasságot más – törvényben meghatározott egyéb okból – nyilvánítja érvénytelenné, akkor az a házasság nagykorúsító hatását nem érinti [2:10. §, Barzó Tímea: Az ember, mint jogalany in Bíró György (szerk.): *Új Magyar Polgári Jog Tankönyv (I–VIII.) I. kötet. Általános Tanok és Személyek Joga* (Novotni Alapítvány 2014, Miskolc) 180.].

A gyámhatóság engedélye nélkül vagy a tizenhatodik életév betöltése előtt kötött házasság *egyetlen orvoslási lehetősége* az, ha a házasságkötési *korhatárt* (azaz a 18. életévet) *elért házaspár a korhatár elérésétől számított hat hónapon belül nem indította*, illetve indítja meg az érvénytelenítési pert, vagy kérelmére a bíróság a *más* jogosult által korábban ebből az okból megindított pert megszünteti. Ebben az esetben ugyanis a házastárs nagykorúságának elérését követő hat hónap elteltével a házasság a megkötésének időpontjára visszamenőleg érvényessé válik. Az érvénytelenítési per megindítására egyébként csak az a házastárs jogosult, akinek személyében az érvénytelenség oka fennáll.

4:10. § [Gondnokság alá helyezés folytán cselekvőképtelen személy házassága]

- (1) Érvénytelen annak a házassága, aki a házasság megkötésekor cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt állt.**
- (2) A gondnokság alá helyezett házassága a gondnokság alá helyezés megszüntetését követő hat hónap elteltével a megkötésének időpontjára visszamenőleg érvényessé válik, ha az a házastárs, akinek személyében az érvénytelenség oka megvalósult, a fennálló házasságot e jogvesztő határidő alatt nem támadja meg, vagy kérelmére a bíróság a más jogosult által korábban ebből az okból megindított pert megszünteti.**

A cselekvőképesség a természetes személy olyan fokú belátási képességét feltételezi, amely képessé teszi őt arra, hogy saját akaratelhatározásával és saját nevében maga kössön szerződést vagy tegyen egyéb jognyilatkozatot. Cselekvőképes mindenki, akinek cselekvőképességét a Ptk. vagy a bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete nem korlátozza (2:8. §).

A házasságkötési képesség és a cselekvőképesség szabályai csak részben fedik egymást. *Cselekvőképtelenné* minősül az, aki a tizennegyedik életévét még nem töltötte be, akit a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett, illetve aki olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen

hiányzik (2:9. §; 2:13. §; 2:21. §). A polgári jogi cselekvőképességgel egyáltalán nem rendelkező személyek házasságot sem köthetnek érvényesen, tehát házassághelyesítési képességgel sem rendelkeznek.

Korlátozottan cselekvőképésnek minősül a 14. életévét betöltött kiskorú és a bíróság által meghatározott konkrét ügycsoportok tekintetében az a személy, akit a bíróság ezen ügycsoportokra nézve cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett (2:11. §; 2:19. §). A tizenhatodik életévét betöltött kiskorú bár korlátozottan cselekvőképés, mégis gyámhatósági engedéllyel köthet házasságot, tehát feltételes házassághelyesítési képességgel rendelkezik. Ugyanígy házassághelyesítési képességgel rendelkezik az a nagykorú személy is, akinek a cselekvőképességét a bíróság nem a házassághelyesítésre vonatkozó jognyilatkozatra is kiterjedő hatállyal korlátozta részlegesen.

A házasság érvénytelenségét állapítja meg tehát a bíróság, ha a házasuló a házasság megkötésekor cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt állt. Érvényes házasság megkötéséhez tehát legalább olyan szintű belátási képességgel kell rendelkezni, ami lehetővé teszi jogilag értékelhető, házassághelyesítésre irányuló akaratnyilatkozat megtételét és azt, hogy az érintett fel tudja fogni a házassághelyesítés jelentőségét és az abból eredő jogokat és kötelezettségeket. Akit azonban a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyez, annak az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – tartósan, teljesen hiányzik, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint társadalmi és családi kapcsolataira is tekintettel – gondnokság alá helyezése indokolt (2:21. §).

A § (2) bekezdése a Csjt.-ben foglaltakkal egyezően szabályozza az érvénytelenség orvoslását. A gondnokság alá helyezés okán fennálló cselekvőképtelenség a gondnokság jogerős ítélettel történő megszüntetéséig tart. Amíg a gondnokság fennáll, a házasság érvénytelensége nem orvosolható. Amikor a cselekvőképtelen személy jogerős bírói ítélettel visszanyeri cselekvőképességét, megnyílik számára a lehetőség arra, hogy a gondnokság hatálya alatt kötött házasságát bíróság előtt megtámadja. A perindításra ekkor már csak a korábbi gondnokoltak és csak a gondnokság alá helyezést megszüntető ítélet jogerőre emelkedésétől számított hat hónapos határidőn belül van lehetősége. Ha ez alatt a határidő alatt nem indítja meg a pert, akkor a házasság a megkötésétől kezdve véglegesen érvényes marad.

Előfordulhat azonban, hogy a házasság érvénytelenné nyilvánítása iránt nem az a személy indított pert, akinek a személyében az érvénytelenség oka fennállt, hanem az ügyész vagy más jogi érdekelt, és a per alatt nyeri vissza cselekvőképességét a házastárs. Az erre az esetre bevezetett új szabályozás szerint a gondnokság alá helyezés jogerős megszüntetése után a korábbi gondnokolt jogosult az ilyen – más által indított – per folytatását megakadályozni. Kérélmére ugyanis a bíróság a pert megszünteti, és ezzel a korábbi gondnokolt házassága a megkötésére visszamenőleges hatállyal végleg érvényes marad.

4:11. § [Cselekvőképtelen állapotban kötött házasság]

- (1) Érvénytelen annak a házassága, aki a házasság megkötésekor cselekvőképtelen állapotban volt.**
- (2) A házasság a házastárs cselekvőképességének visszanyerésétől számított hat hónap elteltével a megkötésének időpontjára visszamenőleg érvényessé válik, ha az a házastárs, akinek személyében az érvénytelenségi ok megvalósult, a fennálló házasságot e jogvesztő határidő alatt nem támadja meg.**

Cselekvőképtelenség esetén a (természetes) személy egyáltalán nem rendelkezik a szükséges belátási képességgel. Ennek oka különböző lehet, de a döntő az, hogy

megállapítható legyen az eset összes körülményeiből, hogy a jognyilatkozat megtételekor a nyilatkozattevő az említett állapotban volt.

A belátási képesség hiányát okozhatja tartósan *valamilyen betegség* (pl. agyér-elmeszesedés, időskori elbutulás stb.). Többször azonban csak *átmeneti jellegű* a gondnokság alá nem helyezett személynek az az állapota, amikor hiányzik az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége. Ennek okai lehetnek alkoholos befolyásoltság, kábítószer-fogyasztás miatti bódult állapot, altatás vagy egyéb orvosi beavatkozás utáni állapot. Érvénytelenítési per esetében ilyenkor a bíróságnak részletes bizonyítást kell lefolytatnia, és szükség esetén igazságügyi orvosszakértő véleményét kell beszereznie.

Az életkorától és a gondnokság alá helyezéstől függetlenül tehát cselekvőképtelen az a személy, aki a jognyilatkozat megtételekor volt olyan állapotban, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzott. Az ilyen állapotban tett bármilyen jognyilatkozat semmis, így az ilyen állapotban kötött házasság is érvénytelennek nyilvánítható [Barzó Tímea: *Az ember, mint jogalany in* Bíró György (szerk.): *Új Magyar Polgári Jog Tankönyv (I–VIII.) I. kötet. Általános Tanok és Személyek Joga* (Novotni Alapítvány 2014, Miskolc) 184–185.].

A § (2) bekezdése a Csjt.-ben foglaltakkal egyezően szabályozza *az érvénytelenség orvoslását*. A belátási képesség hiányát előidéző állapot miatti cselekvőképtelenség az érintett ügyei viteléhez szükséges belátási képesség – és ezzel a cselekvőképesség – visszanyeréséig tart. Amíg a cselekvőképtelen állapot fennáll, a házasság érvénytelensége nem orvosolható. Amikor a cselekvőképtelen személy – pl. bódult állapot elmúltával – visszanyeri cselekvőképességét, megnyílik számára a lehetőség arra, hogy a belátási képesség teljes hiánya alatt kötött házasságát bíróság előtt megtámadja. Ilyen per megindítására csak a házasságkötésekor cselekvőképtelen állapotban lévő házastársnak és csak a cselekvőképtelen állapot megszűnésétől számított 6 hónapos határidőn belül van lehetősége. Ha ez alatt a határidő alatt nem indítja meg a pert, akkor a házasság a megkötésétől kezdve véglegesen érvényes marad.

4:12. § [Rokoni, hozzátartozói kapcsolat]

(1) Érvénytelen

- a) az egyenesági rokonok házassága;**
- b) a testvérek egymással kötött házassága;**
- c) a testvérnek testvére vér szerinti leszármazójával kötött házassága; és**
- d) az örökbefogadónak az örökbefogadottal az örökbefogadás fennállása alatt kötött házassága.**

- (2) A testvérnek testvére vér szerinti leszármazójával kötött házassága nem érvénytelen, ha a jegyző e házassági akadály alól a házasságkötés előtt vagy a házasság fennállása alatt felmentést ad. Felmentés akkor adható, ha a házassággal létrejövő kapcsolat a születendő gyermekek egészségét nem veszélyezteti.**

A CSJK a Csjt.-ben foglaltakkal lényegében azonos tartalommal rögzíti a rokoni kapcsolatokon alapuló érvénytelenségi okokat (házassági akadályokat). Egyetlen változás, hogy a CSJK már nem tekinti a jegyző engedélyével elhárítható házassági akadálynak, és egyben érvénytelenségi oknak a *volt házastárs egyenesági leszármazójával kötendő házasságot*. Ennek valószínűleg az is az oka, hogy a jegyző számára nem volt semmilyen támpont arra vonatkozóan, hogy mikor és milyen szempontok alapján adhasson felmentést. Az ilyen házasság ugyanis – szemben a testvér vér szerinti leszármazójával kötendő házassággal – a születendő gyermek egészségét nyilvánvalóan nem veszélyezteti.

Az ide vonatkozó átmeneti rendelkezésként a Ptké. 24. § kimondja, hogy a házastársnak volt házastársa egyenes ági rokonával kötött házassága érvénytelenítése iránt indított és folyamatban lévő eljárásban már az új Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni. A házasság érvénytelenítése iránt a Ptk. hatálybalépése előtt ebből az okból benyújtott keresetlevelet a Ptk. hatálybalépése után idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, a folyamatban levő eljárást – ideértve a jogorvoslati eljárási szakaszt is – pedig meg kell szüntetni.

A CSJK a rokonság fogalmát nem határozza meg, továbbra is csak az egyenesági, illetve az oldalági rokonság definícióját rögzíti. A rokonság fokának bővebb meghatározására a törvény nem vállalkozik. Ennek ellenére megkülönböztetünk vérrokonokat, mely a leszármazáson alapul.

Egyenesági rokonok azok, akik közül az egyik a másiktól származik [4:96. § (1) bekezdés].

Felmenői rokonság: 1. fok a szülő, 2. fok a nagyszülő, 3. fok a dédszülő, 4. fok ükszülő, 5. fok a szépszülő stb.

Lemenői rokonság: 1. fok a gyermek, 2. fok az unoka, 3. fok a dédunoka, 4. fok az ükunoka, 5. fok a szépunoka stb.

Oldalági rokonok azok, akiknek legalább egy közös felmenő rokonuk van, ők maguk azonban egyeneságon nem rokonok. Oldalági rokonok pl.:

- a) testvér,
- b) unokahúg és unokaöcs: a testvér fia vagy lánya,
- c) unokatestvér: a szülők testvéreinek gyermeke,
- d) nagybácsi: a szülő fiútestvére,
- e) nagynéni: a szülő lánytestvére.

A *testvérek* a legközelebbi oldalági rokonok, a vérrokoni kapcsolatban a szülő-gyermek kapcsolat után közöttük áll fenn a legközelebbi vérrokonság. A testvéreken a *féltestvérek is* értendők [8:1. § (4) bekezdés], akiknél csak az anya vagy csak az apa közös.

Az egyenesági rokonok és a testvérek között tilos a házasságkötés (elháríthatatlan házassági akadály), és ezen érvénytelenségi okok orvoslására a törvény semmilyen lehetőséget sem ad.

Az egyenesági rokonok és a testvérek közötti házasság tilalma két okból is indokolt. Egyrészt erkölcsi alapon, másrészt büntetőjogi szempontból, hiszen évszázados hagyományként az ilyen személyek közötti szexuális kapcsolat megalapozza a vérfertőzés bűncselekmény elkövetését (Btk. 199. §). Másrészt az egészséges utódnemzés esélye ilyen közeli rokoni kapcsolatban álló személyek tekintetében igen alacsony.

Vérrokoni kapcsolat hiányában *nem vonatkozik* viszont a testvérek közötti házassági akadály

- a) az örökbefogadás útján keletkezett testvéri kapcsolatra,
- b) az olyan *mostohatestvérekre, akik között féltestvéri kapcsolat sincs.*

A törvény tiltja a *testvér vér szerinti leszármazójával* kötendő házasságot is. Ilyen a nagybácsi és vér szerinti unokahúga, valamint a nagynéni és a vér szerinti unokaöccse között kötött házasság. Ez az akadály értelemszerűen fennáll *testvér és féltestvére egyeneságbeli* leszármazója között is. Ugyanakkor nem házassági akadály, és utólag nem érvényteleníthető az *unokatestvérek közötti* házasság.

Érvénytelen az *örökbefogadónak az örökbefogadottal* az örökbefogadás fennállása alatt kötött házassága. Ez a kapcsolat csak az örökbefogadó és az örökbefogadott között minősül érvénytelenségi oknak, *más rokoni kapcsolatra nem terjed ki.* Az örökbefogadás ellenére is fennmarad továbbá a korábbi, vér szerinti rokonsági kapcsolat házassági akadályként.

Az örökbefogadó és az örökbefogadott közötti házassági akadály az *örökbefogadás felbontásával megszüntethető*.

A § (2) bekezdése részletezi a testvér vér szerinti leszármazójával kötött házasság érvénytelenségének orvoslására vonatkozó szabályokat. A nevezett házassági akadály alól a házasságkötés helye szerint illetékes jegyző felmentést adhat, a kérelem benyújtásától számított harminc napon belül dönt a házassági akadály alóli felmentésről. A házasságkötést követően pedig ez a körülmény mint érvénytelenségi ok a jegyző engedélyével utólagosan orvosolható. Korábban a jogszabály nem határozta meg egyértelműen, hogy milyen szempontokra tekintettel adhatja meg vagy utasíthatja el a jegyző a felmentést. Ezt pótolja most a CSJK akkor, amikor rögzíti, hogy felmentés csak akkor adható, ha a házassággal létrejövő kapcsolat a *születendő gyermekek egészségét nem veszélyezteti*. Ez a körülmény adott akkor, ha valamelyik házasulandónak egészségügyi okból nem születhet gyermeke, de akkor is adható felmentés, ha a házasulandók már olyan korban vannak, ami kizárja a gyermekvállalást. Esetleg genetikai tanácsadason adott szakvélemény is meggyőzheti a jegyzőt a felmentés megadásának szükségességéről és indokoltságáról.

4:13. § [Korábbi házasság fennállása]

- (1) Érvénytelen a házasság, ha a házasulók valamelyikének korábbi házassága fennáll.**
- (2) Az újabb házasság a korábbi házasság megszűnésének időpontjától érvényessé válik. Ha a bíróság a korábbi házasság érvénytelenségét állapította meg, az újabb házasság a megkötésének időpontjára visszamenőleg válik érvényessé.**

A házasság megkötésekor *fennálló házasság* el nem hárítható házassági akadály. Családjogunk a monogámia elvéből indul ki, így a monogám házasság büntetőjogi védelem alatt is áll: aki házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt, vagy aki házas személlyel házasságot köt, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő (Btk. 214. §).

[Mivel ebből nem következik, hogy a jogalkotónak a házassággal azonos módon kell védenie a bejegyzett élettársi kapcsolatot, a kettős házasság tradicionális tényállása a továbbiakban csak a házasság vonatkozásában követhető el. E bűncselekmény szükségszerű eszközcselekménye az ún. *materiális közokirat-hamisítás*, amely a bejegyzett élettársi kapcsolat mellett létesített házasság vagy újabb bejegyzett élettársi kapcsolat viszonylatában is megvalósulhat, ennyiben tehát továbbra is büntetendő ez a csalárd magatartás, ha pl. az elkövető hamis okirattal igazolja, hogy a házasságkötés vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttének törvényes akadályja nincsen (CompLex Jogtár Kommentár a Btk. 214. §-hoz).]

A Polgári Törvénykönyvhez 2008-ban kiadott Szakértői Javaslat [Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest)] a házasság érvénytelenségét nemcsak a korábbi házasság, hanem a házasulók valamelyikének *más személlyel bejegyzett élettársi kapcsolata* fennállása esetére is kimondta. A CSJK azonban ez utóbbi fordulatot már nem tartalmazza. Nem kétséges ugyanakkor, hogy a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat egyidejű fennállása éppúgy érvénytelenséget eredményez a később létesített kapcsolat vonatkozásában, mint a kettős házasság. Kőrös András szerint ugyanis ez a Bét. 3. § (1) bekezdéséből – miszerint a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra is alkalmazni kell – értelemszerűen levezethető. Amennyiben az egyik fél házasságának fennállása alatt kerül sor bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére, az utóbbi érvénytelensége vitathatatlan.

A fordított helyzetre – azaz, ha valaki a bejegyzett élettársi kapcsolata fennállása alatt köt házasságot – azonban a CSJK-nek ki kellett volna mondania az érvénytelenséget [Körös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése Első rész: Alapelvek, Házasság, Élettársi kapcsolat. *Családi Jog* 2013/3., 3.].

Csak valamelyik fél olyan korábban megkötött, létező házassága képez házassági akadályt, amelyet még nem szüntettek meg, és a bíróság nem nyilvánította érvénytelenné.

A házasság az egyik házastárs *halálával* vagy *bírósági felbontással* szűnik meg. A *megszűnés időpontja* a házastárs halála esetén az a nap, amelyet a halotti anyakönyvi bejegyzés, illetve a holtak nyilvánító vagy halál tényét megállapító bírósági határozat a halál napjaként feltüntet. A házasság felbontása esetén pedig házassági bontóper ítélet jogerőre emelkedésének napja. A házasságot a másik házastárs újabb házasságkötése esetén akkor is megszűntnek kell tekinteni, ha a házastárs halálára vonatkozó anyakönyvi bejegyzés, a halál tényét megállapító vagy a holtak nyilvánító bírósági határozat hatálya az újabb házasságkötést követően megdől, feltéve, hogy az újabb házasságkötéskor egyik házastárs sem tudta, hogy a halál nem következett be (4:20. §).

A § (2) bekezdése rendezi a kettős házasság mint érvénytelenségi ok orvoslásának esetét. A kettős házasság utóbb *orvosolható*, ha a korábbi házasság megszűnik. Felmerül azonban a kérdés, hogy a második házasság mely időpontban és milyen hatállyal („*ex nunc*” vagy „*ex tunc*”) válik érvényessé.

a) A korábbi (első) házasságbeli *házastárs halála* esetén a második házasság a halál napján, de csak „*ex nunc*” hatállyal válik érvényessé, hiszen az első házasság is csak „*ex nunc*” hatállyal szűnt meg. Ezért adott esetben a bíróságnak a második házasság érvénytelenségét eddig az időpontig meg kell állapítania.

b) Ugyanez a helyzet a *korábbi házasság felbontása során* is, mert ilyenkor a második házasság az első házasságot felbontó ítélet jogerőre emelkedésének napján, de szintén „*ex nunc*” hatállyal lesz érvényes.

c) Amennyiben azonban a bíróság az *első házasságot érvénytelennek nyilvánítja*, akkor a második házasság a korábbi házasságot érvénytelenné nyilvánító ítélet jogerőre emelkedésének napján, de az újabb házasság megkötésének időpontjára visszamenőleges („*ex tunc*”) hatállyal válik érvényessé. Ennek oka, hogy az első házasság is „*ex tunc*” hatállyal, a megkötésének napjára visszamenőlegesen válik érvénytelenné.

II. Fejezet

A házasság érvénytelenségének megállapítása

4:14. § [A házasság érvénytelenítése]

- (1) **A házasságot akkor lehet érvénytelennek tekinteni, ha érvénytelenségét a bíróság az erre irányuló perben (a továbbiakban: érvénytelenítési per) megállapította.**
- (2) **A házasság érvénytelenségét megállapító ítélet mindenkiel szemben hatályos.**
- (3) **Az érvénytelen házassághoz az e törvényben meghatározott jogkövetkezmények fűződnek.**

A házasság érvénytelensége a CSJK rendszerében nem különleges válfaja a polgári jogi érvénytelenségnek, hanem bár fogalmilag – a polgári jogi semmisséggel és megtámadhatósággal szemben – egységes kategóriaként jelentkezik, mégis az orvosolhatóság lehetőségei és eszközei, valamint az érvénytelenség jogkövetkezményei tekintetében egy sajátos és változatos jogintézményről van szó.

Megítélésem szerint ezért ezekben az esetekben nem alkalmazhatók egy az egyben a kötelmi jog érvénytelenségi szabályai.

Nincs változás a Csjt.-hez képest abban a tekintetben, hogy a házasság az érvénytelenségi ok fennállása esetén is *csak akkor érvénytelen*, ha a bíróság azt az arra jogosult keresete alapján megállapítja. Az érvénytelenítési per megindításának feltétele annak létezése, azaz hogy a törvényben előírt alakiságok betartásával jogszerűen létrejött. A Csjt.-ben még szerepeltek olyan alakisági előírások, melyek megszegése a házasságot alaki okból tették érvénytelenné (pl. az anyakönyvvezető hivatalos minőségben történő eljárása, a házastársak ugyanazon anyakönyvvezető előtti együttes jelenléte), azonban a CSJK-ban az előírt alaki kellékek be nem tartása már nem eredményezhet érvénytelenséget, hanem a házasság létrejöttét akadályozza meg. A törvényben felsorolt egyéb érvénytelenségi ok bármelyikének fennállása sem teszi önmagában érvénytelenné a házasságot, ahhoz továbbra is arra van szükség, hogy a házasság érvénytelenségét a bíróság a házasság érvénytelenítése iránt indított külön perben hozott jogerős ítéletével megállapítsa. A házasság érvénytelenségére ilyen *jogerős bírói döntés hiányában senki sem hivatkozhat* sem hatósági, sem pedig más bírósági eljárásban (pl. öröklési vagy más jogvitában). A bíróság azonban csak megállapítja (deklarálja) a házasság érvénytelenségét, melyet a házasságkötés időpontjában fennálló érvénytelenségi ok idéz elő. Ezért állapítja meg a bíróság a házasság érvénytelenségét a házasság megkötésének időpontjára visszamenőleges – azaz „*ex tunc*” – hatállyal.

Ha egy másik per eldöntése a házasság érvényességétől függ, és a házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló per már folyamatban van, a tárgyalást annak jogerős eldöntéséig fel kell függeszteni. Ha a per eldöntése házasság érvényességétől függ, a tárgyalást akkor is fel kell függeszteni, ha az érvénytelenítési per még nincs folyamatban, de annak megindítására a felek valamelyike jogosult; ebben az esetben a tárgyalás felfüggesztésével egyidejűleg az érvénytelenítési per megindítására megfelelő határidőt kell kitűzni, annak sikertelen letelte után azonban a felfüggesztett tárgyalást folytatni kell (Pp. 125. §). A házasság érvénytelensége tehát csak és kizárólag a házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló külön perben bírálható el, nem bírálható el más – pl. házassági vagyoni jogi – perben, annak előkérdéseként.

A házasság érvénytelenítése esetében a bíróságnak a közös kiskorú gyermek tartása, a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése vagy a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése felől – szükség esetén – erre irányuló kereseti kérelem hiányában is határoznia kell. Az elsőfokú bíróságnak a házasság érvénytelenítése iránt indított perben hozott ítéletét az *ügyésszel akkor is közölni kell*, ha a perben nem vesz részt, és az ügyész az ítélet ellen ilyenkor is fellebbezhet [Pp. 459. § (1) és 460. § (2) bekezdés]. A házasságot érvénytelenítő vagy felbontó ítélet ellen az érvénytelenítés vagy felbontás kérdésében perújításnak és felülvizsgálatnak helye nincs (Pp. 461. §).

A házastársak vagyoni viszonyaival összefüggő kereset – a házastársi tartás és a házastársi közös lakás használatának rendezése iránti kereset kivételével – a házassági perrel nem kapcsolható össze (Pp. 462. §).

A házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló perek további szabályait részben a CSJK, részben pedig a Pp. általános, illetve a házassági perekre vonatkozó különös szabályai tartalmazzák (Pp. XXXIII. Fejezet).

A § (2) bekezdése mondja ki, hogy a házasság érvénytelenségét megállapító határozat *mindenkivel szemben hatályos*. Ez azt jelenti, hogy amennyiben valamilyen más jog érvényesítése a vizsgált házasság érvényességétől függ, az érvénytelenséget kimondó határozat erre a jogra, illetve jogvitára is kihat.

A házasság érvénytelenítése körében hiányzott a Csjt.-ből annak kimondása, hogy mi az általános jogkövetkezménye annak, ha a házasság – bírói ítélet megállapítása szerint – érvénytelen. Ennek a tartózkodásnak alapja lehetett, hogy az érvénytelen házassághoz *számos ún. maradékjoghatás fűződik*. Az érvénytelen házasság tehát egyáltalán nem jogkövetkezmények nélküli házasság. Mindez azonban nem változtat azon, hogy a házasság érvénytelenségének megállapítása a házastársakat a *házasságkötés előtti személyi állapotába* helyezi vissza; a főszabály tehát az, hogy az érvénytelen házassághoz a házasságból eredő jogok és kötelezettségek nem fűződnek. A CSJK azonban kivételként nevesít olyan *ún. maradék-jogkövetkezményeket*, amelyek az érvénytelenség ellenére fennmaradnak.

a) A 18. életévét még be nem töltött személy megtartja a *házasságkötéssel szerzett nagykorúságot* akkor is, ha a bíróság a házasságot érvénytelennek nyilvánítja. Ez alól csak az jelent kivételt, ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt nyilvánította érvénytelennek [2:10. § (2) bekezdés].

b) A házasság megszűnése vagy érvénytelenségének megállapítása után a volt házastársak a *házasság fennállása alatt viselt nevet viselik tovább*. Ha ettől valamelyikük el kíván térni, a házasság felbontása vagy érvénytelenségének megállapítása után az anyakönyvvezetőnek bejelentheti. Ebben az esetben sem viselheti a volt feleség a volt férje nevét a házasságra utaló toldással, ha azt a házasság fennállása alatt nem viselte [4:28. § (1) bekezdés].

c) Az *érvénytelen házasság vagyoni jogi hatásai* tekintetében a törvény aszerint különböztet, hogy a házasulandók a házasság megkötésekor jóhiszeműek voltak-e vagy sem. Ha az érvénytelen házasság megkötésekor *mindkét házastárs jóhiszemű* volt, akkor a jogkövetkezmények megegyeznek az érvényes házasság vagyoni jogi következményeivel. A házastársak akkor tekinthetők jóhiszeműnek, ha a házasságuk megkötésének időpontjában nem tudták, és kellő körültekintés mellett sem kellett tudniuk a látszattal ellentétes valóságról, azaz arról, hogy házasságuk valamilyen házassági akadály miatt érvénytelenné nyilvánítható. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a felek házasságát a bíróság érvénytelennek nyilvánítja, akkor az ebből fakadó vagyoni jogi igényeit mindkét házastárs ugyanúgy érvényesítheti, mintha a házasságukat az érvénytelenség megállapításának időpontjában a bíróság felbontotta volna. A CSJK egyértelműsíti továbbá azt is, hogy a házassági vagyoni jogi igények körébe a közös lakás használatára vonatkozó családjogi szabályokat is bele kell érteni. Másrészt pontosan rendezi azt az esetet is, amikor a házasság érvénytelenségének megállapítására az egyik házastárs halálát követően kerül csak sor: ilyenkor ugyanis az életben maradó házastárs vagyoni jogi igényét úgy érvényesítheti, mintha a házasság a házastárs halálával szűnt volna meg. A jóhiszemű házastárs vagyoni jogi követeléseit azonban az örököse is érvényesítheti. Amennyiben azonban a házasság megkötésekor *csak az egyik házastárs volt jóhiszemű*, akkor a házasság felbontásakor érvényesülő vagyoni jogi rendelkezéseket csak a jóhiszemű házastárs kérésére lehet alkalmazni. A forgalom biztonsága és harmadik személyek védelme érdekében mondja ki a § utolsó bekezdése, hogy a házasság érvénytelenné nyilvánítása nem érinti annak a szerződésnek a törvény szerinti hatályát, melyet bármelyik házastárs külön-külön, illetve a házastársak közösen kötöttek jóhiszemű harmadik féllel, személlyel. A szerződést kötő házastárs, illetve házastársak tehát a házasság érvénytelenségének megállapítása ellenére is kötelezhető(k) a megkötött szerződés(ek) teljesítésére. Így érvényesül adott esetben a házastárs vélelmezett beleegyezésén alapuló felelőssége is az így megkötött szerződésekért (4:36. §).

d) A gyermek apjának – főszabály szerint – azt a férfit kell tekinteni, akivel az anya a gyermek fogamzási idejének kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak legalább egy része alatt házassági kötelékben állt. A házasság *érvénytelensége az apaság vélelmét nem érinti* [4:99. § (1) bekezdés].

Ezen az elvi alapon lehet egyébként az érvénytelen házasságot a nemlétező házasságtól elhatárolni: a nemlétező házassághoz ugyanis semmiféle jogkövetkezmény nem fűződik, az ilyen „házasságban” élés legfeljebb élettársi kapcsolatnak minősülhet (lásd a Negyedik Könyv Második Rész Második Cím II. Fejezetéhez tartozó Indokolást).

4:15. § [Érvénytelenítési per indításának jogosultsága]

- (1) Az érvénytelenítési pert a házasság fennállása alatt és a házasság megszűnése után is meg lehet indítani.**
- (2) Érvénytelenítési per indítására – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – bármelyik házastárs, az ügyész vagy a jogosult, akinek a házasság érvénytelenségének megállapításához jogi érdeke fűződik.**
- (3) Ha az a jogosult, aki a pert megindította, meghal, a perben helyére bármelyik másik jogosult beléphet.**

A házasság érvénytelenségének megállapítása iránti per – főszabály szerint – bármikor, tehát a házasság fennállása alatt és megszűnése után is, *határidő nélkül* megindítható. A CSJK három esetben *korlátozza* a keresetindítás határidejét:

a) A pert a *cselekvőképtelen állapot* megszűnése után hat hónapon belül lehet megindítani attól a naptól kezdődően, amikor a házastárs a cselekvőképességét visszanyerte [4:16. § (2) bekezdés].

b) A *kiskorúság miatti érvénytelenség* megállapítása iránti pert a nagykorúság elérésétől számított hat hónapon belül lehet megindítani [4:16. (1) bekezdés].

c) A gondnokság alatt állás miatti érvénytelenség megállapítása iránti per pedig a gondnokság megszüntetésétől számított hat hónap alatt indítható csak meg [4:16. § (1) bekezdés].

Mindegyik esetben a határidő elmulasztása *jogvesztéssel* jár.

A *perindításra jogosultak* körében a Csjt. szabályaihoz képest nincs változás. Az érvénytelenség megállapítása iránti pert a *házastársak bármelyike* jogosult megindítani. Ez alól kivételt jelentek az alábbi esetek:

a) A nagykorúság elérése után a házasságkötési engedély hiányában a kiskorúság miatt és a gondnokság megszüntetése után a gondnokság alatt állás miatt azonban kizárólag az a házastárs jogosult érvénytelenítési per indítására, akinek *személyében az érvénytelenség oka megvalósult*.

b) A házasságkötéskor fennállt cselekvőképtelen állapot miatt az állapot megszűnése után pedig kizárólag az a házastárs jogosult érvénytelenítési per indítására, aki a házasságkötéskor *cselekvőképtelen állapotban volt* [4:16. § (1)–(2) bekezdés].

Az *ügyész* továbbra is jogosult a házasság érvénytelenségének megállapítása iránti per megindítására az érvénytelen házasság megkötésére vonatkozó tilalom közérdekű jellege miatt. Olyankor hangsúlyos az ügyész perindítási jogosultsága, amikor a házastársaknak valamilyen személyes okból nem érdeke a perindítás. Ilyen lehet az egyenesági rokonok vagy testvérek közötti házasság, mely felveti a vérfertőzés bűncselekményének elkövetését is, vagy a kettős házasság, mely szintén büntetőjogi kategória is. Az ügyész perindítási jogosultságát az előző pontban is felsorolt három eset [4:16. § (1)–(2) bekezdés] korlátozza. Ez a korlátozás is azonban csak részleges, mert

a kiskorúság, a gondnokság és a cselekvőképtelen állapot ideje alatt az ügyésznek van perindítási jogosultsága. Amennyiben azonban a házasságkötéskor cselekvőképtelen állapotban lévő házastárs a cselekvőképességének visszanyerése előtt meghalt, a házastárs halálától számított hat hónapon belül a házasság érvénytelenségének megállapítása iránt már kizárólag csak az ügyész indíthat pert.

A pert az is megindíthatja, akinek *jogi érdeke fűződik* a házasság érvénytelenségének megállapítására. E személyek köre természetesen taxatív nem sorolható fel, hiszen az adott személy perindítási jogosultságát mindig az adott helyzetben kell vizsgálni. Klasszikus példa erre az a személy, aki a házasság érvénytelenné nyilvánítása esetén, mint soron következő örökös örökölné a kiesett házastárs helyén. A gyámhatóság és az anyakönyvvezető azonban nem minősül a perindításra egyéb okból jogosult személynek, ezért ha valamilyen érvénytelenségi okot észlelnek, akkor az ügyészhez kell fordulniuk a szükséges intézkedés megtétele érdekében.

A § (3) bekezdése szól arról az esetről, amikor az érvénytelenség megállapítása iránti *per megindítására jogosult személy meghal*. Ilyenkor nemcsak a felperes jogutódja (örököse) léphet be az elhunyt helyére a perbe, hanem bármelyik egyéb okból jogosult személy. A jogutódlásnak a 4:16. §-ban szabályozott azon esetekben van jelentősége, amikor olyan jogosultak kapnak jogi lehetőséget a már megindított perbe történő belépésre, akiknek önálló perindítási joguk egyébként nem lett volna [Sebestyén Tamás: A házasságkötés érvénytelensége *in* Sári Péterné Vass Margit (szerk.): *A Családjogi Törvény magyarázata* (KJK-Kerszöv 2002, Budapest) 91–92.].

4:16. § [A perindítási jogosultság korlátozása]

- (1) A nagykorúság elérése után a házasságkötési engedély hiányában a kiskorúság miatt és a gondnokság megszüntetése után a gondnokság alatt állás miatt az a házastárs jogosult érvénytelenítési per indítására, akinek személyében az érvénytelenség oka megvalósult. A pert a jogosult a nagykorúság elérésétől, illetve a gondnokság megszüntetésétől számított hat hónapon belül indíthatja meg.**
- (2) A házasságkötéskor fennállt cselekvőképtelen állapot miatt az a házastárs jogosult érvénytelenítési per indítására, aki a házasságkötéskor cselekvőképtelen állapotban volt. A pert a cselekvőképtelen állapot megszűnése után hat hónapon belül lehet megindítani attól a naptól kezdődően, amikor a házastárs a cselekvőképességét visszanyerte. Ha a házastárs a cselekvőképességének visszanyerése előtt meghalt, a házastárs halálától számított hat hónapon belül a házasság érvénytelenségének megállapítása iránt az ügyész indíthat pert.**
- (3) Az (1)–(2) bekezdésben megjelölt határidők elmulasztása jogvesztéssel jár.**
- (4) Ha az (1)–(2) bekezdések szerint a perindításra kizárólagosan jogosult házastárs meghal, az általa megindított perben helyébe bárki beléphet, aki érvénytelenítési per indítására jogosult.**

A 4:16. § szűkíti le a házasság érvénytelenségének megállapítása iránti per megindítására *jogosultak körét* és a *perindításra nyitva álló határidőt*, és állapít meg korlátozó rendelkezéseket.

a) A nagykorúság elérése után a házasságkötési engedély hiányában a kiskorúság miatt, és a gondnokság megszüntetése után a gondnokság alatt állás miatt azonban *kizárólag az a házastárs jogosult érvénytelenítési per indítására, akinek személyében az érvénytelenség oka megvalósult*. A kiskorúság miatti érvénytelenség megállapítása iránti pert a nagykorúság elérésétől, a gondnokság alatt állás miatti érvénytelenség

megállapítása iránti pert pedig a gondnokság megszüntetésétől számított *hat hónapon belül lehet* megindítani. A kiskorúság miatti érvénytelenné nyilvánítás esetében a hat hónapos határidő kezdő időpontjaként a nagykorúvá válást jelöli meg a törvény. Nem számol azonban a jogalkotó azzal a lehetőséggel, amikor a bíróság kiskorút helyez cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá. Ennek ugyanis az a következménye, hogy a nagykorúság korhatárának elérése a cselekvőképesség szempontjából semmi változást nem idéz elő. Az ilyen esetek többségében megállapítható lesz, hogy a házasságkötés nem csupán kiskorúság, hanem cselekvőképtelenség okából is érvénytelen. Lehetséges azonban, hogy a gondnokság alá helyezés oka (pl. valamilyen agysérülést előidéző baleset) a házasságkötés után merült fel. Ebben az esetben kétféle nézetről számol be Nizsalovszky Endre. Az egyik szerint az érvénytelenség megállapítására irányuló per megindításának határideje a nagykorúvá válást követően elkezdődik úgy, hogy a keresetindítási jog gyakorlására a cselekvőképtelen gondnoka válik jogosulttá. Amennyiben a gondnokság alatt állás hat hónapnál hosszabb ideig tart, és a gondnok a keresetindítási jogosítvánnyal nem él, a gondnokság megszüntetése után már a kiskorúság miatt érvénytelen házasság érvénytelenítését maga a házastárs nem kérheti, mert az ehhez való joga elenyészett. A Nizsalovszky Endre által is helyesnek tartott másik nézet szerint azonban a nagykorúság korhatárának elérésével a keresetindítási határidő nem indul meg. Ez nem jelenti azt, hogy a gondnok a gyámhatóság engedélyével ne indíthatna a cselekvőképtelenné vált házastárs nevében érvénytelenítési keresetet. Viszont a gondnokság megszüntetésével és nem a nagykorúság elérésével veszi kezdetét az a hathónapos határidő, amely alatt a keresetet már csak és kizárólagosan a kiskorúságában házasságot kötő indíthat [Nizsalovszky Endre: *A család jogi rendjének alapjai* (Akadémiai Kiadó 1963, Budapest) 441–442.].

b) A házasságkötéskor fennállt cselekvőképtelen állapot miatt az állapot megszűnése után szintén kizárólag az a házastárs jogosult érvénytelenítési per indítására, aki a házasságkötéskor *cselekvőképtelen állapotban volt*. A pert a *cselekvőképtelen állapot* megszűnése után *hat hónapon belül lehet* megindítani attól a naptól kezdődően, amikor a házastárs a cselekvőképességét visszanyerte. Amennyiben azonban a házasságkötéskor cselekvőképtelen állapotban lévő házastárs a cselekvőképességének visszanyerése előtt meghalt, a házastárs halálától számított hat hónapon belül a házasság érvénytelenségének megállapítása iránt már kizárólag *csak az ügyész* indíthat pert. Nizsalovszky Endre szerint a cselekvőképtelen állapotban kötött házasság esetében az említett határidő kezdetének időpontja sokkal bizonytalanabb, mint a nagykorúság korhatárának elérése vagy a gondnokság megszüntetése. Amennyiben a házasságkötés után a házasságkötéskor cselekvőképtelen állapotban lévő személy egy ideig, esetleg csak néhány napig belátási képességének teljes birtokába jut, majd ezt a képességét hosszú hónapokra elveszíti, akkor vajon elkezdődött-e a kizárólagos keresetindításra nyitva álló hathónapos határidő függetlenül attól, hogy az érintett újra cselekvőképtelen állapotba került, vagy sem. A válasz elsősorban orvosszakértői kérdés. Ugyanis a rövid időn belüli visszaesés prognózisa nélküli gyógyulást lehet csak a cselekvőképtelenség megszűnéseként értelmezni. A tünetmentes időszak nem jelenti a cselekvőképtelenséget eredményező betegség hiányát. Ha tehát a házasságkötéskor fennálló cselekvőképtelen állapotot tartós betegség okozta, a határidőt kizárólagosan csak a gyógyulástól lehet számítani. Ez a kétség nem merül fel olyankor, amikor a cselekvőképtelen állapotnak nem valamilyen tartós betegség, hanem múló, időleges állapot (pl. túlzott alkoholfogyasztás, kábítószer stb.) az oka. Ilyenkor ugyanis a cselekvőképtelen állapot elmúlásának az ideje legfeljebb egy-két napra terjedő bizonytalansággal tisztázható. A bódult állapot ismételt fellépésének

már nem lesz jogi jelentősége [Nizsalovszky Endre: *A család jogi rendjének alapjai* (Akadémiai Kiadó 1963, Budapest) 443.].

A hat hónapos perindítási határidő mind a házasság fennállása alatt, mind pedig megszűnését követően *jogvesztő* határidő.

A § (4) bekezdése szól arról az esetről, amikor az érvénytelenség megállapítása iránti *per megindítására kizárólagosan jogosult házastárs a per alatt meghal*. Ilyenkor nemcsak a felperes jogutódja (örököse) léphet be az elhunyt helyére a perbe, hanem bármelyik egyéb okból jogosult személy (pl. a másik házastárs, ügyész, jogi érdekét valószínűsítő más személy) is. Ilyenkor olyan jogosultak kapnak jogi lehetőséget a már megindított perbe történő belépésre, akiknek önálló perindítási joguk egyébként nem volt.

4:17. § [A perindítási jog személyes gyakorlása]

- (1) A házasság érvénytelenítése iránt a pert a jogosultnak személyesen kell megindítania.**
- (2) Törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül indíthat pert az a házastárs, aki cselekvőképességében a perindítás tekintetében részlegesen korlátozott.**
- (3) Ha a jogosult cselekvőképtelen, a pert nevében a gyámhatóság hozzájárulásával törvényes képviselője indíthatja meg.**

A házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló igény a házastársak, illetve az arra jogosultak legszemélyesebb joga, ezért az kizárólag *személyesen* indítható csak meg. Annak azonban nincs akadálya, hogy a perben meghatalmazottként a Pp. 65. §-ában felsorolt személyek eljárjanak.

Amennyiben a házastársat a perindítás ügycsoport tekintetében helyezte a bíróság *cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá*, akkor törvényes képviselőjének (gondnok) hozzájárulása nélkül, személyesen terjeszthet elő keresetet. A házassági perekre irányadó szabályozás szerint ugyanis a perben a korlátozottan cselekvőképes házastárs teljes perbeli cselekvőképességgel rendelkezik [Pp. 431. § (2) bekezdés]. Korlátozottan cselekvőképes házastárs csak gondnokolt lehet, mivel a tizenhatodik életévének elérése előtt házasságot kötött házastárs csak nagykorúvá válását követően kezdeményezheti a házasság érvénytelenségének megállapítását, míg a tizenhatodik életét betöltött kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá és egyben cselekvőképesé is vált. Előfordulhat azonban, hogy olyan *jogi érdekeltiségét valószínűsítő egyéb személy* kíván pert indítani, aki koránál fogva vagy a perindításra vonatkozó ügycsoport tekintetében gondnokság alá helyezése folytán korlátozottan cselekvőképes. Ő is csak személyesen indíthat pert, azonban ilyenkor szükséges a törvényes képviselő hozzájárulásának a beszerzése.

Amennyiben a perindításra jogosult házastárs vagy más személy *cselekvőképességét teljesen korlátozó gondnokság* alatt áll, vagy koránál fogva cselekvőképtelen, akkor a házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló pert a jogosult nevében a gyámhatóság engedélyével a törvényes képviselő indíthatja el.

4:18. § [Az érvénytelenítési per alperesei]

Az érvénytelenítési pert a házastársnak a másik házastárs ellen, az ügyésznek és a per megindítására jogosult más személynek mindkét házastárs ellen kell indítania. Ha az a fél, aki ellen a pert meg kellene indítani, már nem él, a keresetet a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell indítani.

A házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló per alanyai az alábbiakban foglalhatók össze:

Felperes	Alperes
házas társ	másik házas társ
ügyész	mindkét házas társ
akinek jogi érdeke fűződik hozzá	mindkét házas társ

Ha az alperes már nem él, akkor a pert a bíróság által kirendelt *ügygondnok* ellen kell megindítani.

4:19. §

[A házasság érvényességének megállapítása]

A házasság érvényességének megállapítása iránti perre a házasság érvénytelenségének megállapítása iránti perre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.

A házasság érvényességének bírói megállapítására olyan esetben lehet szükség, ha valamilyen oknál fogva a házastársaknak bizonyítani szükséges, hogy házasságuk megkötésekor nem álltak fenn házassági akadálynak minősülő körülmények, tények, vagy ha fenn is álltak, akkor a jogszabályban előírt módon – a szükséges engedélyek beszerzésével – ezek elhárításra kerültek. A CSJK az anyagi jogi szabályok között ismétli meg a Pp. 453. § (2) bekezdésében foglaltakat. A CSJK és a Pp. említett szabályai szerint a házasság érvényességének megállapítása iránt indított perekben az érvénytelenítési perre vonatkozó anyagi jogi és eljárásjogi szabályokat kell megfelelően alkalmazni. A megfelelő alkalmazás értelemszerűen azt jelenti, hogy a házasság érvényességének megállapítása iránti pert annak a félnek kell megindítani, aki a házasság érvényes létrejöttének megerősítését kéri, és természetesen ezen a félén van a bizonyítás terhe is.

III. CÍM

A HÁZASSÁG MEGSZŰNÉSE

4:20. §

[A házasság megszűnésének esetei]

- (1) **A házasság megszűnik**
  - a) az egyik házas társ halálával;
  - b) bírósági felbontással.
- (2) **A házasságot a másik házas társ újabb házasságkötése esetén akkor is megszüntnek kell tekinteni, ha a házas társ halálára vonatkozó anyakönyvi bejegyzés, a halál tényét megállapító vagy a holtnak nyilvánító bírósági határozat hatálya az újabb házasságkötést követően megdől, feltéve, hogy az újabb házasságkötéskor egyik házastárs sem tudta, hogy a halál nem következett be.**
- (3) **A házasság megszűnése időpontjának az (1) bekezdés a) pontja és a (2) bekezdés esetén azt a napot kell tekinteni, amelyet a halotti anyakönyvi bejegyzés vagy a bírósági**

határozat a halál napjaként feltüntet. A házasság az (1) bekezdés b) pontja esetén a házasságot felbontó ítélet jogerőre emelkedésének napján szűnik meg.

A Ptk. a házasság megszűnésének – a Csjt. 17. § (1) bekezdésének szabályozásával egyezően – két esetét különbözteti meg, ennek megfelelően a házasság megszűnik:

- a) az egyik házastárs halálával és
- b) a házasság bírósági felbontásával.

A Ptk.-nak a Magyar Közlöny 2003. évi különszámában közzétett koncepciója, valamint az új Polgári Törvénykönyv tervezete Szakértői Javaslatának 3: 21. § (1) bekezdésének c) pontja a házasság megszűnésének harmadik eseteként határozta meg az egyik házastárs nemének megváltozását azzal az indokolással, hogy a 3:5. § (1) bekezdése a házasságot férfi és nő közötti kötelékként határozza meg [Kőrös András – Makai Katalin: *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest)]. A Ptk. a házasság nemváltoztatás útján való megszűnéséről és az ezzel összefüggő járulékos kérdések rendezéséről ennek ellenére nem rendelkezik – az Indokolás szerint – azért, mert az 1982-es At. 32. § (3) bekezdésének 2009. július 1-jétől hatályos szövege szerint „a nem megváltoztatásának születési anyakönyvbe való bejegyzését meg kell tagadni, ha az érintett személy házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata fennáll”. Ezzel azonos rendelkezést tartalmaz At. – az egyes törvényeknek az elektronikus anyakönyv kialakításával összefüggésben szükséges módosításáról szóló 2013. évi LXXVI. törvény 25. §-ával beiktatott és 2014. június 1-jétől hatályos – 69/B. §-ának (4) bekezdése, amely kimondja, hogy: „A nem megváltozásának anyakönyvbe való bejegyzését meg kell tagadni, ha az érintett személy házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata fennáll.”

„A nemváltoztatás házasságban élő embernek nem engedélyezhető, ha házas ember szeretné megváltoztatni a nemét, akkor előbb el kell válnia. Így a házasság felbontásának szabályai alapján a Ptk. rendezi azokat a járulékos kérdéseket, amelyeket a házasság megszűnése ebben az esetben is felvet” [Boros Zsuzsa: *A házasság megszűnése in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 63.].

Az (1) bekezdés a) pontja szerint a házasság megszűnik: az egyik házastárs halálával.

A házasság halállal való megszűnése esetén a halál tényét orvosi bizonyítvány alapján a halotti anyakönyv mint hatósági nyilvántartás, valamint az annak alapján kiállított másolat, kivonat és értesítés – az ellenkező bizonyításáig – közokirat erejével tanúsítja a benne feljegyzett adatokat. Orvosi bizonyítvány kiállíthatóságának hiányában a Hnyr. alapján a bíróság nemperes eljárás keretében hozott végzéssel megállapítja a halál tényét akkor, ha a halál ténye, annak időpontja és helye ismert, az eltűnt személyt pedig – az 1959-es Ptk. 23–25. §-ainak szabályozásához hasonló tartalmú – a Ptk. 2:5–7. §-ai által meghatározott anyagi jogi feltételek fennállása esetén holtnak nyilvánítja.

A Hnyr. a holtnak nyilvánításra vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazását rendeli a halál tényének megállapítására vonatkozó eljárásra. A két eljárás között azonban lényegi különbség áll fenn. A holtnak nyilvánító bírósági határozat vélelmezi az eltűnt halálát, ha az illető személy eltűnt és eltűnését követően öt év úgy telt el, hogy életben létére utaló semmiféle adat nem ismeretes (2:5. §). Ezzel szemben a halál tényének megállapítására akkor kerülhet sor, ha mind a halál ténye, mind annak helye és ideje kétséget kizáróan bizonyítható, de erről közokirat nem áll rendelkezésre.

A házasság azonban nem a halál közokirat által tanúsított tényével és időpontjával, hanem a halál objektív bekövetkezéssel szűnik meg, ezért lehetőséget nyújt a jogi

szabályozás a téves anyakönyvi bejegyzés kiigazítására, valamint a halál tényét megállapító vagy a holtak nyilvánító bírósági végzéssel létrehozott vélelem megdöntésére is.

A Pp. 323. § (6) bekezdése alapján ellenbizonyításnak a közokirattal szemben is helye van, az anyakönyvi bejegyzés, valamint az említett tartalmú bírósági határozatok adatai azonban csak az erre a célra szolgáló igazgatási, illetve nemperes eljárásban módosíthatók. Az ilyen eljárás eredményeként a halál tényét megállapító határozatot a bíróság hatályon kívül helyezheti, ha az eljárás megindítására jogosult bármelyik személy olyan újabb tényekre vagy bizonyítékokra hivatkozik, amelyeknek a korábbi bizonyítékokkal való együttes értékelése alapján a halál ténye megállapításának feltételei nem állnak fenn (BH2007.150.). Nincs jogi lehetőség azonban arra, hogy a halál időpontjának a holtak nyilvánító végzésben megjelölt időponttól eltérő megállapítására közigazgatási per keretében kerüljön sor (BH2001.554.).

A jogerős holtak nyilvánító bírósági határozat az érintett személy halálának a *megdönthető vélelmét* állítja fel, ezért a végzésben meghatározott időponttól kezdve beállnak mindazok a fent részletezett joghatások, amelyek a halál mint jogi tény bekövetkezéséhez fűződnek. E *jogkövetkezmények* között a legfontosabb az, hogy a holtak nyilvánított jogképessége megszűnik, jogai és kötelezettségei a továbbiakban nem lehetnek, a vagyonának azon részére, amely hagyatékként jogutódlás tárgya lehet, megnyílik az öröklés, a túlélő házastársa pedig visszanyeri házasságkötési szabadságát [Lenkovics Barnabás: A holtak nyilvánítás *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1. kötet 69.].

A holtak nyilvánítás nemcsak az elhalálozás tényére, hanem időpontjára nézve is vélelmet teremt. Az eltűnés időpontjára vonatkozó utóbb tudomásra jutott adatok a holtak nyilvánító végzés módosítását eredményezhetik. Ennek hiányában a halál időpontjának eltérő megállapítására a más hatóság által kiállított igazolás nem szolgálhat megfelelő alapul (BH2002.165.).

A holtak nyilvánítás időpontjának és a fogamzás időpontjának megállapítása vélelem segítségével történik. Ha a vélelem szerinti fogamzás napja a vélelem szerinti holtak nyilvánítás napját követő későbbi időpont, úgy házasságon kívül születettnek kell tekinteni a gyermeket, de megnyílik az apaság megállapítása iránti per lehetősége. Ennek során bármelyik vélelem megdönthető (BH1983.157.).

A (2) bekezdés a házasság *megszűnésének speciális eseteként* – a Csjt. 17. § (2) bekezdésében foglaltaktól részben eltérő, részben pedig azzal egyező módon – rendelkezik arról, amikor valaki *annak tudatában, hogy házastársa meghalt, jóhiszeműen újabb házasságot köt*, utóbb azonban bebizonyosodik, hogy a korábbi házastárs életben van. *Mellőzi* viszont a Ptk. a Csjt. hasonló tartalmú szabályának azt az első mondatát, amely szerint: „Arra, hogy a házasság a házastárs halála folytán megszűnt, halotti anyakönyvi bejegyzés vagy a bíróságnak a halál tényét megállapító, illetőleg holtak nyilvánító jogerős határozata alapján lehet hivatkozni.” Ennek indoka az, hogy a holtak nyilvánítás anyagi jogi szabályait a Ptk. Második Könyve II. Címének 2:5–7. §-ai tartalmazzák ugyan, a halál ténye bizonyításának a módjára vonatkozó szabályozás azonban nem a Ptk., hanem a bejegyzés igazgatási szabályairól rendelkező anyakönyvi jogszabályok, az eljárásjogi kérdések, valamint a halál tényének bírói megállapítására vonatkozó rendelkezések pedig – az 1960-as Ptk. 15. §-ának felhatalmazása alapján kiadott – Hnyr. szabályozási körébe tartoznak [Boros Zsuzsa: A házasság megszűnése *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 63.].

A Csjt. hasonló tartalmú szabályával *egyezően* mondja ki viszont a (2) bekezdés azt, hogy a házasságot a *másik házastárs újabb házasságkötése* esetén akkor is megszűntnek

kell tekinteni, ha a házastárs halálára vonatkozó anyakönyvi bejegyzés, a halál tényét megállapító vagy a holtak nyilvánító bírósági határozat hatálya az újabb házasságkötést követően megdől, feltéve, hogy az újabb házasságkötéskor *mindkét házасuló jóhiszemű volt*, tehát egyik házасuló sem tudta, hogy a halál nem következett be. Ilyen esetben ugyanis a korábbi házasság az egyik házastárs halálával nem szűnhetett meg, ezért a monogám házasság elvéből következően és a Btk. 214. §-ába ütköző kettős házasság büntetének elkerülése érdekében is szükséges annak a helyzetnek a jogi rendezése, amikor a holtak tekintett házastársról csak az „özvegye” újabb házasságkötését követően derül ki, hogy életben van. *Különbözik* azonban a Csjt. és a Ptk. szabályozása annyiban, hogy egyfelől a Ptk. *elhagyja* a Csjt. 17. § (2) bekezdésének a halál bizonyítására vonatkozó első mondatát, másfelől a szabály alkalmazhatóságát – a Csjt.-től eltérően – nem a házасulók újabb házasságkötéskori rosszhiszeműsége esetére zárja ki, hanem a szabály alkalmazhatóságának a feltételeként, pozitíve követeli meg mindkét házасuló újabb házasságkötéskori jóhiszeműségét.

A házassági kötelék megszűnése számos személyi és vagyoni jellegű jogkövetkezmény (joghatás) megszűnését és beálltát eredményezi, ezért a megszűnés időpontjának különös jogi jelentősége van. Erre tekintettel a (3) bekezdés – a Csjt. 17. § alapján csupán értelmezés útján megállapítható – joghézagot pótolva úgy rendelkezik, hogy a házasság megszűnése időpontjának az egyik házastárs halála esetén azt a napot kell tekinteni, amelyet a halotti anyakönyvi bejegyzés vagy a bírósági határozat a halál napjaként feltüntet. Ez a szabály az irányadó arra az esetre is, ha a házasság a (2) bekezdésben foglalt okból szűnik meg, „ilyenkor nem az újabb házasságkötés, hanem az utóbb megdőlt és jóhiszeműen valósnak hitt halálozási nap a megszűnés időpontja” [Boros Zsuzsa: A házasság megszűnése *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 62–63.].

A házasság bírósági felbontással való megszűnését a Ptk. nem a 4:20. §-ban, hanem a 4:21–23. §-okban szabályozza ugyan, a megszűnés időpontját azonban a megszűnés mindkét esetére vonatkozóan egy helyen, a 4:20. § (3) bekezdésében határozza meg. Ennek megfelelően rendelkezik úgy, hogy a házasság bírósági felbontása esetén a házasság a házasságot felbontó ítélet jogerőre emelkedésének napján szűnik meg.

4:21. § [A házasság felbontása]

- (1) **A bíróság a házasságot bármelyik házastárs kérelmére felbontja, ha az teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. A házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlása állapítható meg különösen abban az esetben, ha a házastársak között az életközösség megszűnt, és annak helyreállítására – az életközösség megszűnéséhez vezető folyamat, illetve a különélés időtartama alapján – nincs kilátás.**
- (2) **A bíróság a házasságot az (1) bekezdésben foglalt körülmények vizsgálata nélkül bontja fel, ha azt a házastársak végleges elhatározáson alapuló, befolyásmentes megegyezésük alapján közösen kérik.**
- (3) **A házasságnak a (2) bekezdés szerinti felbontására akkor van lehetőség, ha a házastársak a közös gyermek tekintetében a szülői felügyelet gyakorlása, a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás, a gyermek tartása, a házastársi közös lakás használata, valamint – ez iránti igény esetén – a házastársi tartás kérdésében megegyeztek, és perbeli egyezségüket a bíróság jóváhagyta.**
- (4) **Ha a házastársak közös szülői felügyeletben állapodnak meg, a kapcsolattartás kérdésében nem kell megegyezniük, a gyermek lakóhelyét azonban meg kell határozniuk.**

- (5) **A házasság felbontásánál a közös gyermek érdekét figyelembe kell venni.**
- (6) **A szülői felügyelet gyakorlásának, a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartásnak és a gyermek tartásának rendezése során a gyermek érdekének kell elsődlegesen érvényesülnie.**

1. A házasság bíróság általi felbontása

Az európai országok jogi szabályozása ma már kivétel nélkül lehetővé teszi ugyan a házasságnak mint önként vállalt kapcsolatnak az együttélés működésképtelensége esetén önkéntes alapon történő megszüntetését: felbontását; az egyes jogrendszerek bontójogának az alapjául szolgáló elvek azonban lényegesen eltérnek egymástól. Ennek megfelelően egyes jogrendszerek az ún. *szubjektív, vétkességi elvet* követik, amely szerint a házasság felbontására csak valamelyik vagy mindkét házastárs családjogi szempontból felróható magatartása ad alapot, és a házasság felbontását csak a vétkes fél kérheti a törvény által tételesen felsorolt bontó okok valamelyikére hivatkozással. Más jogrendszerek az ún. *objektív (feldúltsági) bontójogi elven* alapulnak, amely a „vétkesség” vizsgálata nélkül a házasság, illetve az életközösség megromlása esetén teszi lehetővé a bontást, és részben ennek keretei között, részben ettől elkülönülten, kiegészítő elvként módot ad az ún. *közös megegyezésen alapuló* bontásra, amely vagy a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának bizonyítékeként, vagy *absztrakt bontási okként* képezi a kötelék feloldásának alapját, végül vannak olyan jogrendszerek is, amelyek az egyik fél egyoldalú kérése alapján, de csak *bizonyos várakozási idő mellett* adnak lehetőséget a házasság felbontására.

2. A magyar bontójogi rendszer fő jellegzetességei

A magyar bontójog 1945 óta elismerte a nem vétkességi alapú bontás lehetőségét, az 1952. június 6. napján kihirdetett Csjt. pedig az *objektív, ún. „feldúltsági” elvet* kizárólagossá tette azáltal, hogy az 1953. január 1-jén történt hatálybalépésétől kezdődően „alapos és komoly ok”, az 1974. július 1. napjától hatályos 1974-es Csjt. Novellával módosított szövege szerint pedig annak a bizonyítottsága eredményezhette a házasság felbontását, hogy az „teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott”, és ezen a keretjellegű megfogalmazáson a Ptk. sem változtatott.

A házasság felbontásának anyagi jogi szabályait részletesen tartalmazó 4:21. § törvényi konstrukciója szerint a *magyar házassági bontójog alapvető jellegzetessége* az, hogy:

a) a házasság felbontásának a törvényes feltételeként csupán ún. *kerettényállást* tartalmaz, amelyet továbbra is a bírói gyakorlat tölthet ki tartalommal,

b) az 1953. január 1-jén hatályba lépett Csjt. 18. §-ának szabályaihoz hasonlóan nem a házastársak valamelyikének a vétkességén alapul, hanem az *objektív bontójogi elvet* követi, ezért az a házastárs is kérheti a házasság felbontását, aki a házasság megromlását a házastársi kötelezettségeit sértő magatartásával maga idézte elő,

c) *nem kazuisztikus*, mert – a megegyezésen alapuló bontástól mint egyetlen kivételtől eltekintve – sem példálózó, sem taxatív felsorolást nem tartalmaz az olyan, ún. egyedi bontó okokra vonatkozóan, amelyek alapján a bíróságnak a házasságot a körülmények további mérlegelése nélkül fel kellene, vagy lehetne bontania,

d) a kerettényállás mellett ún. *tényállás-tipizáló rendelkezéseket* tartalmaz a megromlás folyamatának és az annak következtében kialakult objektív helyzetnek (az életközösség esetleges megszűnésének és a helyreállítás kilátástalanságának) a mikénti megítélésére vonatkozóan,

e) meghatározott feltételek esetén lehetővé teszi a megegyezésen alapuló bontást,

f) a házastársak egyező akaratnyilvánításán alapuló („közös megegyezéses”, helyesen: megegyezéses) és a nem megegyezésen, hanem a feldúltságon alapuló, tehát ún. „tényállásos” bontás szabályait a Csjt.-nél élesebben határozza meg,

g) a bontás mindkét tényállása mellett változatlanul előírja a *közös kiskorú gyermek érdekének* a házasság felbontásánál, valamint az ahhoz kapcsolódó és a gyermeket érintő járulékos kérdések rendezésénél – az 1953. január 1-je óta folyamatosan kötelező – figyelembevételét,

h) a házasság felbontására *csak bírói úton, házassági perben* kerülhet sor, a bontás anyakönyvi bejegyzése csak regisztratív jellegű. A házassági perek *személyállapoti perek*. A személyi állapot (status) jogilag jelentős olyan körülményeknek az összessége, amelyek az embernek államjogi, polgári jogi és családjogi szabályokon alapuló személyi minőségét és személyi kapcsolatait határozzák meg.

A feldúltságon és a megegyezésen alapuló bontás elhatárolását illetően megegyeznek egymással a Ptk. és a Csjt. házasság felbontására vonatkozó anyagi jogi szabályai abban, hogy mindkét szabályozás

a) az ún. objektív bontójogi elven alapul,

b) mellőzi a kazuisztikát, tehát az ún. bontóokok akár példálózó, akár taxatív (tétéles) felsorolását, és

c) egyaránt módot ad a feldúltságon alapuló (ún. „tényállásos”), valamint a megegyezésen alapuló bontásra is. Ennek az a következménye, hogy a bíróság a házasságot mindkét jogszabály alapján *bármelyik házastárs kérelmére* felbontja, ha az *teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott*, még akkor is, ha a házasság megromlását a bontást kezdeményező fél saját felróható magatartásával maga idézte elő.

Különbözik viszont a Ptk. és a Csjt. szabályozása annyiban, hogy:

a) a Csjt.-nek a feldúltság elvén alapuló bontás kerettényállását szabályozó 18. § (1) bekezdése semmiféle utalást sem tartalmaz arra nézve, hogy „a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának” megállapítása körében milyen tényezőknek lehet jelentősége, a Ptk. 4:21. § (1) bekezdésének a kerettényállást kiegészítő ún. tényállás-tipizáló szabályozása azonban kifejezett utalást tartalmaz arra vonatkozóan, hogy ez a tény állapítható meg különösen abban az esetben, ha a házastársak között az életközösség megszűnt, és annak helyreállítására – az életközösség megszűnéséhez vezető folyamat, illetve a különélés időtartama alapján – nincs kilátás,

b) a Csjt. 18. § (2) bekezdése tehát a „megegyezésen” alapuló bontást – a „tényállásos” bontáshoz hasonlóan – valójában a feldúltság elvén alapuló bontóokként kezeli, és azt a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának bizonyítékaként értékeli, a Ptk. 4:21. § (2) és (3) bekezdése viszont a „megegyezésen” alapuló bontást valójában feltétlen és önálló bontó oknak minősíti azáltal, hogy az ott meghatározott együttes törvényi feltételek megléte esetére a házasság – a Ptk. 4:21. § (1) bekezdésében foglalt – körülmények vizsgálata nélküli felbontásáról rendelkezik, és ezáltal a kétféle jogintézmény szabályait élesebben határozza meg egymástól,

c) a Csjt. 18. § (2) bekezdésének b) pontja alapot ad a „megegyezésen” alapuló bontásra a házastársak legalább három éven át tartó, ún. tartós különélése és a gyermek

sorsát érintő lényeges kérdések rendezésének igazolása esetén is, a Ptk. 4:21. §-a azonban ezt a tényállást mellőzi.

A Kúria jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság előbb 3. számú, majd 5. számú – már hatályon kívül helyezett – Irányelvében részletezett elveken alapuló bírói gyakorlat a nem egyező akaratnyilvánításon alapuló és a „megegyezéssel” bontóper lefolytatására vonatkozóan „megfelelő perkonstrukciókat alakított ki, amelyek az 1974-es és 1986-os Csjt. Novellával az anyagi és eljárásjogi szabályokba egyaránt beépültek” [Boros Zsuzsa: *A házasság megszűnése in Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel (HVG-ORAC 2014, Budapest) 66.*].

„A jogalkalmazás a kétfajta bontást évtizedek óta eltérő szempontok alapján folytatja le. Mégis a Csjt.-nek a bontásra vonatkozó szabályai [Csjt. 18. § (1)–(2) bekezdés] nem adnak teljesen világos választ a kétfajta bontás közti különbségre: a törvény szövegében a házastársak megegyezése csupán, mint a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának bizonyítéka, a járulékos kérdésekben való egyezség pedig, mint az egyező akaratnyilvánítás véglegességét igazoló tény jelenik meg. A nem megegyezéssel bontásnál a törvény még példálózva sem említi meg, hogy a házasság „teljes és helyrehozhatatlan megromlásának” megállapítása körében mely tényezőknek lehet szerepe” [CompLex Jotár Plusz – Ptk. 4:21. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázat].

A Ptk. 4:21. § (1) bekezdése ezzel szemben a bontás keretjellegű, ún. alaptényállásának a kiegészítéseként tartalmazza annak a kiemelését, hogy a bontás konjunktív (együttes) törvényi feltételeinek a fennállására „különösen” milyen objektív tények alapján vonható le okszerű következtetés, míg a (2) bekezdése a házastársaknak a végleges elhatározáson alapuló, befolyásmentes megegyezésére alapított bontásra irányuló közös kérelmet valójában az alaptényállástól független, feltétlen (abszolút) és önálló bontóokként szabályozza azáltal, hogy e feltételek fennállása esetére kifejezetten rendelkezik az (1) bekezdésben részletezett körülmények vizsgálatának mellőzéséről.

A kétféle bontás ilyen elhatárolása azonban nem változtat azon, hogy a megegyezésre alapított bontást a bíróság a közös kérelem vagy az egyezség létrejöttének a hiánya esetén a tényállásos bontás szabályai szerint folytatja le, a tényállásra alapított bontás pedig a közös kérelem előterjesztése és az egyezség létrejötte esetén megegyezésen alapulóvá válhat.

A házassági bontóperrek egy része megszüntetésre kerül anélkül, hogy a bíróság a házasságot felbontaná. Ennek oka sok esetben az, hogy a pert megindító fél valójában nem kívánja a házasság felbontását, hanem a pert csupán „nevelő céllal” indítja meg és a későbbiekben a keresetétől eláll, és viszonylag gyakran előfordul az is, hogy a felek a per tartama alatt kibékülnek, és az életközösséget is helyreállítják (vagy az esetleg meg sem szűnt közöttük).

A Pp. házassági perekre vonatkozó különleges eljárásjogi szabályai szerint a bontóper első tárgyalása már nem minősül ugyan ún. „békítő tárgyalásnak”, a Pp. 456. § (2) bekezdése azonban változatlanul úgy rendelkezik, hogy a bíróság a per bármely szakában megkísérelheti a felek kibékítését, ami, ha a békítés eredményre vezet, a bíróság a pert megszünteti, a perköltségben való marasztalást azonban mellőzi. Ez a szabály a tényállásos és a megegyezésen alapuló bontásra egyaránt irányadó.

3. A feldúltságon alapuló, ún. „tényállásos” bontás

Nem megegyezéssel, hanem feldúltságon alapuló a bontás akkor, ha:

a) a házasság felbontását csak az egyik házaspár kéri, a másik pedig ellenzi,
 b) ha a bontást mindketten kéri ugyan, vagy csak az egyik házaspár kéri, a másik pedig nem ellenzi, de:

- ba) valamelyikük nem kívánja mellőzni a házasság megromlására vezető okok és körülmények vizsgálatát, vagy
- bb) a házaspárok nem tudnak megállapodni mindazokban a járulékos kérdésekben, amelyekben megegyezésük az egyező akaratnyilvánításon alapuló bontás feltétele, vagy
- bc) a feleknek a járulékos kérdések tárgyában létrejött egyezségét a bíróság nem hagyja jóvá.

A feldúltság elvét illetően a 4:21. § (1) bekezdése a Csjt. 18. § (1) bekezdésében foglalt ún. kerettényállással egyezően rendelkezik úgy, hogy a bíróság a házasságot bármelyik házaspár kérelmére akkor bontja fel, ha az teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. A Csjt.-től eltérően egyrészt mellőzi viszont a házaspárok „közös kérelmére” való utalást, mert a „bármelyik házaspár” kifejezés valójában magában foglalja azt, hogy a bontásra akár az egyik házaspár, akár a házaspárok külön-külön vagy együttesen előterjesztett kérelmére egyaránt sor kerülhet, másrészt az objektív bontás elvét hangsúlyozva új, ún. tényállás-tipizáló jellegű rendelkezést tartalmaz arra nézve, hogy a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlása „különösen” abban az esetben állapítható meg, ha a házaspárok között az életközösség megszűnt, és annak helyreállítására – az életközösség megszűnéséhez vezető folyamat, illetve a különélés időtartama alapján – nincs kilátás.

A bontójogi anyagi jogi szabályai tehát kisebb mértékben módosultak ugyan, a 4:21. § (1) bekezdésében foglaltakból azonban az következik, hogy a Ptk. az 1952 óta folyamatosan érvényesülő objektív jellegű, ún. feldúltsági elvet változatlanul fenntartja. Erre utal egyrészt a hivatkozott törvényhely szövegének az ún. vétkességéről, felróhatóságról való hallgatása, másrészt az a megfogalmazása, hogy – az egyéb feltételek meglétében – „bármelyik” házaspár, tehát az is kérheti a házasság felbontását, aki a házasság megromlását a kötelességsértő magatartásával döntően vagy kizárólagosan maga idézte elő, végül pedig az is, hogy a törvény nem követeli meg annak a bíróság által az ítélet rendelkező részében történő megállapítását sem, hogy a házasság melyik házaspár felróható (vétkes) magatartására visszavezethető okból került felbontásra.

A Ptk. sem példálózó, sem taxatív módon *nem sorolja fel az ún. bontóokokat*, ezért változatlanul irányadó a Legfelsőbb Bíróság – már hatályon kívül helyezett – 9. számú Irányelvének 1. pontján alapuló bírói gyakorlat, amely szerint: *„Olyan egyedi ok nincs, amelynek fennállása esetén a bíróságnak a házasságot minden további vizsgálat nélkül fel kellene bontania.”* Erre tekintettel a bíróság főszabályként annak – a házaspárok egymással összefüggő, kölcsönös magatartásának az értékelése alapján történő – vizsgálatára szorítkozhat, hogy a házasság valóban teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott-e, feldúlta vált-e, és ezért *bekövetkezett-e az a helyzet*, amely miatt a *kötélék fenntartására reális lehetőség nincs.*

A bontás két törvényi feltétele közül a „teljesen” szóhasználat a megromlásnak a házasság valamennyi elemére való kihatásának, a „helyrehozhatatlanul” kifejezés pedig a visszafordíthatatlanságának, véglegességének az objektív tényére utal, a szubjektív és egyéni tényezők számbavétele nélkül. *„A bírói gyakorlatban felmerült tipikus esetekben*

az életközösség megszűnése (végleges megszakadása) és az életközösség helyreállításának kilátástalansága az, ami a nem vétkességen alapuló bontási rendszerben ebből a szempontból elsődleges jelentőségű. Az életközösség visszaállításának kilátástalanságát pedig a bíróság az életközösség megszűnésére vezető folyamat és a különélés időtartama alapján állapíthatja meg, természetesen nemcsak ezeket a kiemelt tényezőket, hanem az eset összes körülményeit vizsgálva” [*CompLex Jogtár Plusz – Ptk. 4:21. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázat*].

Ennek során a bíróság a házastársak – tipikusan gazdasági közösségben megvalósuló – kapcsolatának a szellemi (kommunikációs), testi (szexuális) és a lelki-érzelmi (érzések, emóciók) síkon való működőképessége megszűntének és ezen állapot végleges jellegének az objektív tényét vizsgálja.

Mínthogy a házasságnak mint pusztán köteléknek tényleges tartalmát csak a házassági életközösség létrejötte és folyamatos fennállása ad, a Ptk.-nak a kerettényállást kiegészítő új szabálya a *házassági életközösség végleges megszűnésének (nem pedig az átmeneti jellegű megszakadásának!)* és a *helyreállítás kilátástalanságának objektív tényét* minősíti olyan feltételeknek, amelyek együttes fennállása alapján „különösen” okszerű következtetés vonható le arra vonatkozóan, hogy a házasság teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. Az életközösség helyreállításának kilátástalanságát a Ptk. új szabálya ugyancsak objektív tények alapján rendeli megítélni azáltal, hogy ebből a szempontból az életközösség megszűnéséhez vezető folyamatnak, valamint a különélés időtartamának tulajdonít jelentőséget.

Ezáltal pedig egyes szerzők szerint a „Ptk. egy lépéssel közelebb jutott ahhoz, hogy a feldúltságot objektív módon ítéljék meg” [Szeibert Orsolya: *A házasság megszűnése in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1. kötet 657.].

Más szerzők ezzel szemben arra utalnak, hogy a „Ptk. házasság felbontására vonatkozó anyagi jogi szabályai – a Csjt.-hez hasonlóan – továbbra is az *objektív bontójogi elv*en alapulnak, amelyet a törvényt magyarázó és a jogirodalom helytelenül »feldúltsági« *elvnek* nevez. A *szubjektív bontójogi elvvel*, a *vétkességgel állítja szembe* a feldúltság elvét, amely azonban legalább annyira szubjektív terminológia, mint a vétkesség maga. Sőt, a Magyar Nyelv Értelmező Szótára szerint a *feldúltság* a *dúlva*, azaz kíméletlenül rombolva pusztítást, felforgatást jelent, amely – szerencsére – a házasságok megromlásának csak egy elenyésző tényálláskörére jellemző. Az *objektív bontójogi elv* lényege, hogy a házastársak házassági kapcsolatának *teljes és helyrehozhatatlan* – azaz a házassági kapcsolat minden vonatkozásra kiterjedő és már javíthatatlan – megromlása mellett a házasság fenntartása értelmetlen volna, mert az már nem tudja betölteni egymás iránti, a család irányában fennálló és társadalmi célját és rendeltetését, így azt a házastársak kérelmére fel kell bontani, meg kell szüntetni” [Lábady Tamás: *A házasság megszűnése in Csehi Zoltán (szerk.): A 2013. évi V. törvény alapján – Az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata – Ideiglenes jegyzet* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 21.].

Nem vitás viszont a kommentárirodalomban az, hogy a törvény „különösen” szóhasználata arra utal, hogy a bontás törvényes feltételeinek vizsgálatára változatlanul irányadó a Legfelsőbb Bíróság – már hatályon kívül helyezett – 9. számú Irányelve 1. pontjának indokolásában kifejtett az az elv, amely szerint: „*Valamely magatartást vagy valamely körülményt önmagában véve nem lehet szükségképpen a házasság felbontására alapul szolgáló oknak tekinteni. Csak a különböző, egymással összefüggő körülmények és ezeknek a házastársakban kiváltott hatásai vezetnek végeredményben olyan helyzetre, hogy a házasság teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott.*”

A *felróható magatartások értékelését* illetően a kommentárirodalom szerint az „életközösség megszűnéséhez vezető folyamat teljes feltárása során az objektív bontójogi elv nem ritkán *szubjektív – vétkességi – elemekkel* telítődik” [Lábady Tamás: *A házasság megszűnése in Csehi Zoltán (szerk.): A 2013. évi V. törvény alapján – Az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata – Ideiglenes jegyzet* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 22.]. Ennek a következménye az, hogy a házassági bontóperben bármelyik házastársnak joga van feltárni és bizonyítani a másik házastárs kötelességszegtő, vétkes magatartását, és nincs jogi akadálya annak sem, hogy bármelyik házastárs a saját felróható magatartására is hivatkozhatson.

Önmagában a vétkességi elvnek mint bontójogi elvnek az elvetése nem ad alapot olyan következtetésre sem, hogy a bíróság az ítéletének indokolásában nem állapíthatná meg azt, hogy milyen „dominánsan súlyos, erkölcsileg egyértelműen kifogásolható, kötelességsértő” magatartás vezetett a házaselet teljes és helyrehozhatatlan megromlásához (BH2012.39.). Abból ugyanis hogy a bíróság a házasságot nem a szubjektív bontójogi elv, a vétkesség alapján bontja fel, és ezért magában a bontásban a vétkességnek nincs jogi jelentősége, nem következik az, hogy bármelyik fél erre irányuló kérelme esetén a felek valamelyikének felróható magatartását ne lenne szükséges figyelembe venni. Egyrészt ugyanis egységes az *ítélkezési gyakorlat* abban, hogy az erkölcsileg súlyosan kifogásolható magatartás elviselése az azt alappal sérelmező házastárstól nem várható el, másrészt a *Ptk. szabályozása* magának a házasságnak a felbontása körében ugyan nem, az ahhoz kapcsolódó járulékos kérdések mikénti elbírálása körében azonban a házastársi kötelezettséget súlyosan sértő magatartásoknak maga is nyomatékos, sőt esetenként döntő jelentőséget tulajdonít. Ennek megfelelően jogi jelentőséget tulajdonít a 4:29–33. §-ok szerinti házastársi tartásra való érdemtelenség megítélése körében mindkét házastárs, a 4:76–85. §-ok szerinti közös lakás használatának rendezése során az osztott használatra egyébként objektíve alkalmas lakás szubjektív oszthatatlanságának a megállapítása, valamint a 4:167–170. §-ok szerinti szülői felügyelet bírósági rendezése körében pedig a kifogásolt magatartást tanúsító házastárs gyermeknevelésre való alkalmasságának a megállapítása során is.

A bizonyítás során a bíróságnak nem csupán az egyik házastársnak a családjogilag elítélendő, *felróható magatartására*, hanem annak a *másik házastársra gyakorolt lélektani hatására* és – ezzel összefüggésben – a házaselet megromlásában való tényleges vagy csupán látszólagos kihatására, tehát arra is figyelemmel kell lennie, hogy valóban a hivatkozott felróható magatartások idézték-e elő a kapcsolat tarthatatlanná válását, hiszen a házastársak sok esetben vétkesség nélküli magatartás hiányában is elhidegülnek egymástól. Dominánsan kötelességsértő magatartás esetén is vizsgálnia és értékelnie kell a bíróságnak a *házaselet megromlásának teljes folyamatát* – egyebek mellett a kifogásolt magatartás előzményeit és körülményeit, továbbá a „sérelmet szenvedett” házastárs esetleges provokatív magatartását is.

A bírói gyakorlat *dominánsan kötelességsértő magatartásnak* tekinti – többek között – az egyik házastárs szexuális hűtlenségét, alkoholista életmódját vagy a másik házastárs durva tetteles bántalmazását, ezért az ilyen magatartás a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának megállapítására ad alapot akkor, *ha azt a másik fél nem képes tolerálni, megbocsátani* [Bencze Lászlóné – Csánitzné Csiky Ilona – Csiky Ottó: *A házasság megkötése, felbontása. A házastársi tartás* (HVG-ORAC 1998, Budapest) 76.].

Az *alkoholizmust* az orvostudomány és a bírói gyakorlat egyaránt betegségnek tekinti, ezért annak mikénti megítélésénél, hogy a házasság teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott-e, jelentőséget tulajdonít a bírói gyakorlat annak is, hogy van-e reális mód az alkoholbeteg meggyógyítására, és az addig kialakult helyzet alapján a másik házastárs

hajlandó-e őt ebben segíteni, de nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy ha az alkoholizáló életmód további folytatása a házastársak közötti konfliktusokat tovább súlyosbíthatja.

Az őszinte megbocsátás tényének értékelése nem mellőzhető a dominánsan kötelességsértő magatartások mikénti megítélése körében. Nem értékelhető ugyanis a házastárs terhére a dominánsan kötelességsértő magatartás akkor, ha azt a másik házafél megbocsátotta. Ha a házastárs a bontást kérő *másik házastárs kötelességsértő magatartását megbocsátja, a házasság fenntartásához ragaszkodik, és még van is remény a házasság megmentésére, akkor a keresetet – a már hatályon kívül helyezett 9. számú Irányelv 3. pontjában foglaltak szerint – el kell utasítani.*

A házastársnak a házasság fenntartásához való ragaszkodása esetén azonban körültekintően vizsgálni kell a nyilatkozata őszinteségét. Ebben a körben jelentőséget kell tulajdonítani annak is, hogy a házastárs házassághoz való ragaszkodását a másik házastársa iránt érzett érzelmek vagy egyéb okok – egyebek mellett a magányosságtól és a megszokott életviszonyokkal történő szakítástól való félelem vagy esetleg a közös lakásban való bennmaradás, illetőleg a házastárs újabb házasságkötése megakadályozásának szándéka – motiválják.

Különülésnek a házassági életközösségnek a kapcsolat felszámolásának szándékával, de a házasság kötelék felbontása nélkül történő megszakítása minősül, függetlenül attól, hogy a felek külön lakásban, vagy életvitelüket elkülönítve, érzelmi és anyagi kapcsolataikat megszakítva továbbra is egy lakásban élnek. Nem minősíthető viszont különülésnek az egyik házastársnak a kapcsolat megszakítására irányuló szándék nélkül történő távolléte, megfelelő közös lakás hiányában vagy munkavállalás, tartós kiküldetés okából [Csiky Ottó: A házasság felbontása in Kőrös András: *A családjog kézikönyve 2007. I. kötet* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 67–68.].

A Csjt. a különülés tényének bizonyítását mint a házasság felbontásának törvényes feltételét főszabályként egyáltalán nem, kivételesen pedig csak a megegyezésen alapuló bontásnak a Csjt. 18. § (2) bekezdése b) pontjában írt fordulatában követelte meg, az erre alapított bontáshoz azonban nem volt elegendő a különülés pusztá ténye, hanem – egyéb feltételek mellett – szükséges annak a bizonyítottsága is, hogy a házastársak között legalább három éve megszakadt az életközösség úgy, hogy külön lakásban élnek.

A Kúria jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság – már hatályon kívül helyezett – 9. számú Irányelvében alapuló bírói gyakorlat azonban a különülés tényét a házaselet teljes és helyrehozhatatlan megromlásának a bizonyítékeként fogja fel. E vonatkozásban viszont nem csupán a különülés *időtartamának, hanem a házaspárok különülés tartama alatt tanúsított magatartásának is* jelentőséget tulajdonít.

Valójában tehát 9. számú Irányelv 5. pontján és annak indokolásán alapuló ítélkezési gyakorlatot emelte törvényerőre a Ptk. 4:21. § (1) bekezdése azáltal, hogy a bontás alapesetét szabályozó kerettényállást kiegészítő rendelkezés szerint a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlása „különösen” abban az esetben állapítható meg, ha a házastársak között az életközösség megszűnt, és annak helyreállítására – az életközösség megszűnéséhez vezető folyamat, illetve a különülés időtartama alapján – nincs kilátás.

Ennek az a következménye, hogy a 9. számú Irányelvben és annak indoklásában az alább kifejtettek a Ptk. hivatkozott alkalmazása során is irányadók. „A tartós különülés rendszerint annak a jele, hogy a házasság teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott, függetlenül attól, hogy mi idézte elő. E vonatkozásban azonban a különülés időtartama mellett jelentősége van annak is, hogy a különülés tényéből, tartalmából, a kísérő körülményekből kétségtelenül következtetni lehet-e arra, hogy nincs többé remény az életközösség helyreállítására. Általában értékelni kell a ténylegesen kialakult helyzetet,

például azt, hogy a felek új életre rendezkedtek be, más élettársat választottak maguknak, és az új életközösségből gyermek is származott.

Hosszú különélés esetén az életközösség megszakadásának okát nem feltétlenül kell vizsgálni, de azt igen, hogy a felek ez idő alatt milyen magatartást tanúsítottak, egyik vagy másik fél megkísérelte-e az együttélés helyreállítását, volt-e közöttük a különélés alatt családi életre utaló kapcsolat. [... a] különélés körülményeit fokozott gondossággal kell vizsgálni akkor, ha a felek még közös lakásban laknak ugyan, de állításuk szerint már hosszabb idő óta megszakadt közöttük a családi kapcsolat.

A *különélés tartósságának* meghatározásánál mindenekelőtt a különélés időtartamát kell figyelembe venni. A néhány hónapi különélést nem lehet tartósnak tekinteni. De a különélés időtartama mellett számításba kell venni a korábbi együttélés időtartamát és a különélés alatti magatartást is. A hosszabb idő sem jelent feltétlenül „tartós különélést”, így különösen akkor, ha a házastársak több éven át zavartalanul együtt éltek, a házasságukból gyermek származott, vagy ha a különélés az egyik félnek – a körülményekből következtethetően – nem végleges jellegű érzelmváltozásából ered. Az időtartam mellett tehát a házastársak közötti viszony minden jelentős mozzanatát vizsgálni kell.

Rövid tartamú különélés esetén a bíróságnak a bontóperben fokozottan kell vizsgálnia a házastársak közötti viszony minden jelentős mozzanatát (BH.1982.466.).

Változatlanul bizonyítási nehézséget okozhat tehát az, ha a házastársak egymástól elkülönülten ugyan, de továbbra is mindketten a közös lakásban élnek.

Jelentőséget tulajdonít végül a bírói gyakorlat a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának az értékelése körében az *olyan egyéb, gyakran szubjektív tényezőknek és körülményeknek* is, amelyek a feleknek nem felróhatóak ugyan, az egymástól való elhidegülésben azonban jelentős szerepet játszanak.

Három vagy több generáció együttélése számos pozitív vonást tartalmazhat ugyan, de nem megfelelő együttműködés esetén az ún. *nemzedéki viták* súlyos konfliktusokat is előidézhetnek. Gyakran eredményezi a házasság megromlását az egyik vagy mindkét házastárs *tartós munkanélküliségére* és az ebből eredő anyagi problémákra, valamint a *túlzott anyagi és fizikai terhek vállalására* visszavezethető feszült légkör is.

A Csjt. alkalmazásához kapcsolódó jogirodalom rámutat arra is, hogy a Csjt. az ún. *akarathibák: a kényszer, megtévesztés vagy tévedés* okából sem a házasság érvénytelenné nyilvánítására, sem a felbontására – feltehetően annak rendkívül ritka előfordulása folytán – nem ad alapot. Ilyen esetben ezért különbséget kell tenni aszerint, hogy a házastársak között az életközösség létrejött-e vagy sem. „Ha az életközösség a házastársak között létre sem jött, akkor ez és az akarathiba együttesen idézik elő azt a helyzetet, amely a kapcsolat helyrehozhatatlan és teljes megromlását bizonyítja. Ha azonban az akarathibával kötött házasság esetén az életközösség mégis létrejön, annak lesz szerepe, hogy a másik házastársra e körülmény milyen hatást gyakorolt, illetőleg milyen egyéb körülmények hatottak közre a házasság feldúlta válásában. A házastársnak azt a magatartását, hogy a házasságkötés előtt *elhallgatta fertőző tbc-betegségét*, a másik megtévesztéseként értékelte a Legfelsőbb Bíróság, és ennek olyan elhidegítő hatást tulajdonított, amelynek következtében a békés házasság helyreállítására remény nem mutatkozott” (LB P.törv.Eln.Tan.21.497/1958., BH2196., 1959/2/PJD I. 401.) – [Csiky Ottó: A házasság felbontása in Körös András: *A családjog kézikönyve 2007. I. kötet* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 72–73.].

Figyelemmel arra, hogy a házasság akarathibák okából történő érvénytelenségének megállapítását vagy felbontását a Ptk. sem teszi lehetővé, a fent kifejtett elvek a házasság Ptk. alapján történő felbontása során is változatlanul alkalmazhatók.

4. A megegyezésen alapuló bontás

A („közös”) megegyezésen alapuló bontás törvényes feltételeit illetően a Csjt. 18. § (2) bekezdésének a) és b) pontja a házastársak bontásra irányuló *egyező akaratnyilatkozatát* nem önálló, hanem olyan bontóokként kezelte, amely mögött – az ún. „tényállásos” bontáshoz hasonlóan – ugyancsak a feldúltság elve állt, és ezért azt csupán a házasság *teljes és helyrehozhatatlan megromlásának a bizonyítékaként* értékelte. Úgy rendelkezett ugyanis, hogy a házaselet teljes és helyrehozhatatlan megromlására utal a házastársaknak a házasság felbontására irányuló végleges elhatározáson alapuló, befolyásmentes, egyező akaratnyilvánítása, azzal, hogy véglegesnek lehet tekinteni az elhatározást akkor, ha a házastársak a Csjt. 18. § (2) bekezdés a) pontjában tételesen felsorolt járulékos kérdésekben megegyeztek, és az egyezségüket a bíróság jóváhagyta, vagy ha a b) pontban foglaltak szerint közöttük több mint három éve megszakadt az életközösség úgy, hogy külön lakásban élnek, és igazolják azt is, hogy a közös gyermek elhelyezését, valamint tartását a gyermek érdekeinek megfelelően rendezték.

Ezzel szemben a Ptk. 4:21. § (2)–(4) bekezdése – az (1) bekezdés szerinti feldúltság kerettényállásán alapuló bontás mellett, a Csjt. 18. § (2) bekezdés a) pontjához hasonlóan – *változtatlanul* biztosítja a házastársak *egyező akaratnyilvánításán alapuló* (ún. megegyezéses) bontás lehetőségét, de azt – a Csjt.-től a *szerkezetét és a tartalmát tekintve is eltérően* – a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásától független, *önálló és feltétlen bontóokként* szabályozza. Kifejezetten úgy rendelkezik ugyanis, hogy ilyen esetben a bíróság a házasságot az (1) bekezdésben foglalt, tehát a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlására utaló *körülmények vizsgálata nélkül bontja fel*, és ennek *feltételeként* csupán

- a) a házastársak erre irányuló közös kérelmét,
- b) a közös kérelem végleges elhatározáson alapuló, befolyásmentes megegyezésen alapuló voltát,
- c) a feleknek a 4:21. § (3) és (4) bekezdésében tételesen felsorolt járulékos kérdésekben való megegyezését, valamint
- d) a perbeli egyezségük bíróság általi jóváhagyását követeli meg.

A két egybehangzó akaratnyilatkozat (a „megegyezés”) véglegességéről és befolyásmentességéről a bíróságnak a felek személyes meghallgatása útján, egyéb bizonyítás lefolytatása nélkül kell állást foglalnia.

Mellőzi viszont a Csjt. 18. § (2) bekezdés b) pontjában foglalt, az ún. *tartós különélésen*, tehát a több mint három éve külön lakásban élésen és a gyermekkel kapcsolatos alapvető kérdések rendezésének igazolásán *alapuló megegyezéses bontási forma szabályozását*. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy a gyakorlatban ennek alkalmazására meglehetősen ritkán került sor, részben azért, mert a külön lakásban élés az esetek túlnyomó részében nehezen valósítható meg, és a bontóperek tapasztalatai arra is utalnak, hogy ha a felek valóban fel akarják bontani a házasságukat, úgy a bontópert három évnél lényegesen rövidebb időn belül megindítják.

A házasság felbontására irányuló egyező akaratnyilvánítást a törvény alakszerűséghez nem köti. A nyilatkozatnak azonban kifejezettnek és egyértelműnek kell lennie. Az alperesnek az a nyilatkozata, hogy a házasság felbontásához „hozzájárul”, ilyenek nem tekinthető. A házassági perben a felek személyes meghallgatásának nemcsak a békítés megkísérlése végett van jelentősége, hanem azért is, mert az egyező akaratnyilvánítás őszinteségéről, véglegességéről, megfontoltságáról és befolyásmentességéről a bíróság elsősorban a házastársak személyes nyilatkozata alapján győződhet meg (BH1985.63.).

5. Megegyezés a járulékos kérdésekben megegyezésen alapuló bontás esetén

A Csjt. 18. § (2) bekezdése szerint a házastársaknak a házasság felbontására irányuló végleges elhatározáson alapuló, befolyásmentes, egyező akaratnyilvánítása akkor utalt a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlására, és akkor tükrözte az elhatározás véglegességét, ha a házastársak megállapodtak a közös gyermek elhelyezése, tartása, a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás, a házastársi tartás, a közös lakás használata, valamint – az ingatlanon fennálló közös tulajdon kivételével – a házastársi közös vagyon kérdésében, és egyezségüket a bíróság jóváhagyta.

A Ptk. az *egyezség körébe tartozó járulékos kérdések vonatkozásában több változást is tartalmaz*, amelyek részben a gyermek elhelyezésére vonatkozó szabályozás fogalomrendszerének a megváltozására, részben a vagyoni jogi kérdésekkel összefüggő egyéb jogalkotói megfontolásokra vezethetők vissza.

A Ptk. 4:21. § (3) bekezdése szerint a házasság megegyezésen alapuló felbontására akkor van lehetőség, ha a házastársak a közös gyermek tekintetében a szülői felügyelet gyakorlása, a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás, a gyermek tartása, a házastársi közös lakás használata, valamint – ez iránti igény esetén – a házastársi tartás kérdésében megegyeztek, és perbeli egyezségüket a bíróság jóváhagyta, azzal, hogy *ha a házastársak közös szülői felügyeletben állapodnak meg*, a kapcsolattartás kérdésében nem kell megegyezniük, a gyermek lakóhelyét azonban meg kell határozniuk.

A Csjt. „A szülői felügyelet és a kiskorúakról való állami gondoskodás” című VIII. fejezetének 72/A. §-a szerint a *gyermek elhelyezése és elhelyezésének megváltoztatása* fogalomkörébe tartozott az az eset, amikor elsődlegesen a különélő szülők, ennek hiányában – másodlagosan – pedig a bíróság dönt arról, hogy a továbbiakban a gyermeküket melyikük nevelje.

Ezzel szemben a Ptk. *szabályozási struktúrájában és fogalomrendszerében* a gyermek elhelyezése és elhelyezésének megváltoztatása *kifejezés, illetve szóhasználat* alatt kizárólag a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése értendő, míg a gyermek szülők általi nevelésével kapcsolatos kérdések rendezése a szülői felügyeleti jog a szülők általi közös, a szülők közötti megosztott vagy az egyik szülő általi kizárólagos gyakorlásának fogalmi körébe tartozik.

A Ptk. XII. Címének „A szülői felügyelet”-re vonatkozó szabályai alapján ugyanis ilyen esetben a *különélő szülők* – a korábbi terminológiát megváltoztatva – az *egyikük által gyakorolt szülői felügyeletről, a közös szülői felügyeletről vagy a szülői felügyeleti jogok megosztásáról (esetlegesen a váltott gondoskodásról)* állapodhatnak meg (4:165. §), azzal, hogy „a közös szülői felügyelet jogi megoldást jelent, a váltott gondoskodás fizikailag is megvalósítja az osztott szülői felügyeletet” [Szeibert Orsolya: A szülői felügyelet *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer Budapest, 2014.) 1. kötet 818.]. Megállapodás hiányában pedig – „A szülői felügyelet gyakorlásának bírósági rendezése” körében – a bíróság arról dönt, hogy *melyik szülő gyakorolja teljes körűen a szülői felügyeletet*, és módja van arra is, hogy *a másik szülő az együttdöntési jogon túl egyes további szülői felügyeleti részjogosítványok gyakorlására jogosítsa fel* (4:167–168. §-ok), a *gyermeket másnál helyezhesse el* akkor, ha a szülői felügyeletnek a szülők által történő gyakorlása a gyermek érdekét veszélyezteti, *feltéve, hogy ez a személy a nála történő elhelyezést maga is kéri* (4:169. §), *a szülői felügyelet gyakorlását és a gyermek harmadik személynél való elhelyezését megváltoztassa* [4:170. § (1) bekezdés], vagy *a közös szülői felügyeletet megszüntesse* [4:170. § (2) bekezdés].

A megváltozott szabályozásnak megfelelően *különböztet* a Ptk. 4:21. § (3) és (4) bekezdése az *egyezség tárgyát képező járulékos kérdések* vonatkozásában aszerint, hogy a szülői felügyeletet a későbbiekben mindkét szülő közösen vagy kizárólag az egyik szülő teljeskörűen gyakorolja-e.

A *szülői felügyeleti jog* – Ptk. által előtérbe helyezett – *közös gyakorlása* esetén – a Csjt.-től eltérően – *értelemszerűen nem kell megegyezniük* a gyermek elhelyezése tárgyában, *a Ptk. kifejezett rendelkezése szerint pedig a kapcsolattartás* kérdésében sem, *a gyermek lakóhelyét azonban meg kell határozniuk*, mert annak igazgatási szempontból – így például az iskoláztatása és egészségügyi ellátása szempontjából – a gyermek életét alapvetően érintő jelentősége van. A Kúria elnöke által létrehozott Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye szerint a közös szülői felügyelet és a kapcsolattartás jogintézménye elvileg kizárja ugyan egymást, a Ptk. szabályozása azonban nem várja el, de nem is tiltja azt, hogy a felek a kapcsolattartás kérdésében ilyen esetben is megállapodjanak, ezért az ilyen tartalmú egyezség jóváhagyható.

Közös szülői felügyelet esetén a szülők nem csupán a gyermek sorsát érintő lényeges, hanem valamennyi egyéb kérdésben is közösen döntenek, ezért az ilyen tartalmú egyezség működőképessége a szülők együttműködési készségét és képességét feltételezi. A közös szülői felügyeletet azonban a szülők nem csupán a gyermek érdekében, hanem sok esetben kompromisszumos megoldásként választják. Az utóbbi esetekben a bíróság feladata – a Ptk. 4:21. § (5) bekezdése alapján – annak a mérlegelése, hogy a tervezett egyezség a gyermek érdekében áll-e, és ennek eredményétől függően kell az egyezség jóváhagyása vagy a jóváhagyás megtagadása tárgyában határoznia, figyelemmel arra is, hogy a szülőknek a tervezett egyezség hatályosulásához szükséges együttműködési készsége – a per adatai és a perbeli magatartásuk alapján – feltételezhetően fennáll-e vagy sem.

A házastársak a közös szülői felügyeletet úgy is gyakorolhatják, hogy *a gyermek váltva az egyik vagy a másik szülőnél van elhelyezve*, és megállapodhatnak abban is, hogy *a gyermek állandóan az egyik szülőnél lakik, a másik szülővel rendszeres kapcsolatot tart*. Ilyen esetben a gyermek lakóhelye és tartása tárgyában történő megállapodás elengedhetetlen. Nyilvánvalóan hosszabb életű lehet ugyanis a szülői felügyelet közös gyakorlása, ha az említett kérdések tárgyában a szülők már a házasságuk felbontásakor meg tudnak állapodni, a gyermeket ténylegesen gondozó szülőnek pedig a napi szükségletek biztosítása mellett lényegesen több váratlan kiadása merülhet fel a gyermek iskoláztatásával és betegségében való ápolásával összefüggésben, mint a tőle külön élő másik szülőnek, aki csak a kapcsolattartások alkalmával találkozik a gyermekkel. A Kúria elnöke mellett működő Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye szerint gyermekvédelmi szempontból is lényeges kérdés a gyermek lakóhelyének a meghatározása, ezért a szülőknek akkor is meg kell állapodniuk abban, hogy kettejük közül melyikük lakóhelye szolgál a gyermeklakóhelyéül, ha a váltott gondoskodás kéthetenkénti vagy többhavonkénti váltásban valósul meg, és ezért a gyermek gyakorlatilag két helyen lakik.

A *szülői felügyeleti jog egyik szülő általi gyakorlása* esetén perbeli egyezségben kell megállapodniuk a feleknek a szülői felügyeleti jog gyakorlására jogosult szülő személyében, a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás, valamint a gyermek tartása tárgyában is. Nem kell azonban megállapodniuk a gyermek lakóhelyében, mert az ilyen esetben – a szülői felügyeletet gyakorló szülő lakóhelyével azonos, hiszen a gyermek lakóhelye a Ptk. 4:152. § (2) bekezdése szerint a szülői felügyelet tartalmához tartozik.

Függetlenül attól, hogy a szülői felügyeleti jogot a szülők közösen vagy csak az egyikük gyakorolja-e, feltétlenül meg kell állapodniuk a gyermek tartása tárgyában.

A gyermek sorsát érintő lényeges kérdések mikénti rendezésétől függetlenül meg kell állapodniuk a feleknek a *házastársi közös lakás használata* tárgyában, amelynek megváltozott szabályait a Ptk. VIII. Fejezetének 4:76–85. §-ai szabályai tartalmazzák.

A házasság megegyezésen alapuló felbontása – ez iránti igény esetén – feltételezi a feleknek a *házastársi tartás* kérdésében való megegyezését is, amelynek az ugyancsak módosult szabályait a Ptk. 4:29–33. §-ai határozzák meg.

Nem feltétele azonban az egyező akaratnyilvánításon alapuló bontásnak – a Csjt. szabályozásával ellentétben – a házastársaknak – az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése kivételével – a *házastársi közös vagyon megosztása kérdésében való megegyezése*. Ennek oka az Indokolás és a Ptk.-hoz kapcsolódó törvénymagyarázatok szerint az, hogy egyrészt a vagyoni kérdések egységes rendezésének a követelménye nem érvényesült teljeskörűen azáltal, hogy a Csjt. 18. § (2) bekezdésének a) pontja az egyező akaratnyilvánításon alapuló bontás feltételeként az ingatlan közös tulajdonának megszüntetésében való megállapodást nem követelte meg, másrészt a Csjt.-nek az 1986-os Csjt. Novellával való módosítása során a törvényhozó feltehetően csak ingó és ingatlanvagyonban gondolkodott, nem volt azonban figyelemmel arra, hogy „az utóbbi években a vagyoni viszonyok sokkal összetettebbé váltak, üzletrészek, tagsági viszonyok, más vagyoni értékű jogosultságok és az ezekkel járó vagyoni természetű kötelezettségek is jelentős elemei a házastársak vagyonának, amelyek a közös vagyon megosztása során a megosztás nehézségi fokát illetően inkább az ingatlanokéhoz közelítenek, semmint az ingókéhoz esnének egy kategóriába. Nem indokolt a házastársaktól a sokkal bonyolultabbá és időigényesebbé vált vagyoni kérdésekben való megegyezést megkövetelni ahhoz, hogy egyszerűbben elválhassanak, különösen akkor, amikor a házasság megromlására vezető okok és körülmények között a vagyonmegosztás mikéntjének nincs jelentősége”, és a vagyoni viszonyok rendezése a bontóperek szükségtelen elhúzódását vagy – gyors és átgondolatlan egyezségkötés esetén – az utólagos vagyoni viták emelkedését eredményezi [Boros Zsuzsa: A házastársak személyi viszonyai in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári Jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 69.].

Nincs azonban sem anyagi jogi, sem eljárásjogi akadálya annak, hogy a házassági bontóperben a felek akár a közös vagyonuk teljes körű, akár a közös ingóságokra kiterjedő megosztása tárgyában is egyezséget kössenek.

Bár „a jogalkotó továbbra is egyetért azzal az elvvel, hogy az ilyen egyezség megváltoztatásának csak nagyon indokolt esetekben legyen helye” [Boros Zsuzsa: A házastársak személyi viszonyai in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári Jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 71.], a megegyezéssel bontás szabályozásánál azonban a Ptk. ennek ellenére *mellőzi* a Csjt. 18. § (3) bekezdésében foglalt azon rendelkezést, amely szerint a felek tartós jogviszonyát rendező egyezség megváltoztatását az egyezség jóváhagyásáról számított két éven belül a bíróságtól – az egyéb feltételek megléte esetén is – csak akkor lehet kérni, ha az a felek kiskorú gyermekének érdekét szolgálja, illetve ha a körülmények változása folytán a megállapodás valamelyik fél érdekét súlyosan sérti. A Ptk. ugyanis a szülői felügyelet gyakorlásának rendezésére, a gyermek tartására és a kapcsolattartásra vonatkozó szabályok körében kifejezett rendelkezést tartalmaz arra nézve, hogy megváltoztatásnak csak akkor van helye, ha az a felek kiskorú gyermekének érdekét szolgálja (4:170., 4:181. és 4:210. §-ok), az egyezség közös lakás használatának rendezésére, valamint a házastársi tartásra vonatkozó részének a megtámadására pedig az egyezség mint szerződés bíróság általi módosítására vonatkozó speciális szabályok, valamint

a kötelmi jog általános szabályai az irányadók. Ilyen körülmények mellett a Csjt. idézett rendelkezésének a változatlan fenntartása valójában az említett szabályoknak a bontójogban való szükségtelen megismétlését jelentené.

A Pp. ma hatályos 459. § (3) bekezdése szerint: A bíróság a házasság felbontása felől – ha a felek a házasság felbontását a Ptk. 4:21. § (2) és (3) bekezdése alapján egyező akaratnyilatkozattal kérték – azt követően dönthet, ha az ott meghatározott valamennyi kérdésben a felek között egyezség jött létre és azt a bíróság jogerős végzésével jóváhagyta. Ha a házassági perben a névviseléstől való eltiltás iránti kérelmet is előterjesztettek, arról a bíróság a házasság felbontásával vagy érvénytelenné nyilvánításával egyidejűleg dönt.

A házasság egyező akaratnyilvánításon alapuló felbontásának törvényi feltétele a Csjt. alapján az volt, hogy a felek a Csjt. 18. § (2) bekezdés a) pontjában felsorolt valamennyi kérdésben – ideértve a közös gyermek tartását is – megegyezzenek, és egyezségüket a bíróság jóváhagyja. Nincs ugyan jogszabályi akadálya annak, hogy a gyermeket illető tartásdíjra vonatkozó fizetési kötelezettséget, illetőleg annak mértékét a felek egymással szembeni egyéb kötelezettségeikből eredő igényekkel egybevetve határozzák meg, ideértve a vagyoni elszámolásból eredő vagy a lakásból távozó félnek járó lakáshasználati jog ellenértékének összegszerűségét is, megállapodásuknak azonban a tartásra jogosult gyermek érdekeivel összhangban kell állnia, és ennek az egyezség szövegéből ki kell tűnnie. Enélkül a bíróság nincs abban a helyzetben, hogy az egyező akaratnyilvánításon alapuló, a házasságot felbontó ítélet meghozatalához megkívánt egyezség jóváhagyásáról, illetőleg annak megtagadásáról megalapozottan döntsön (BH1992.586.).

A bíróság a házasság felbontása iránt indított perben nem hagyhatja jóvá azt az egyezséget, amely az egyik félre nyilvánvalóan hátrányos (BH1981.68.).

A Ptk. hatálybalépését követően indult ügyekben is *változatlanul alkalmazható* a Kúria jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság egyes eseti döntéseinek az a része, amely kimondta, hogy ha a felek a házasság felbontását egyező akaratnyilvánítással kérték, a bíróság addig nem dönthet a házasság felbontása felől, amíg a Csjt. 18. §-ának (1) bekezdésében említett valamennyi kérdésben nem jött létre egyezség, és azt a bíróság nem hagyta jóvá. Nem a Csjt. 1987. július 1-jén hatályba lépett 1986-os Csjt. Novellával módosított, hanem az azt megelőzően hatályos szövegéhez kapcsolódik, és ezért értelemszerűen *nem alkalmazható* viszont az ilyen tárgyú eseti döntéseknek az arra utaló része, amely a házasság felbontása tárgyában való döntés meghozatalát nem a felek közötti egyezség létrejöttétől és annak a bíróság általi jóváhagyásától, hanem – vagylagosan – attól teszi függővé, hogy ezek a kérdések döntésre nem váltak alkalmassá, azzal, hogy az utóbbi esetben a házasság felbontásával együtt kell döntenet az említett kérdésekben (BH1978.30., BH1976.260.).

6. A házasság felbontása és a gyermek érdeke

A Csjt. 18. § (1) bekezdése az európai gyakorlattal összhangban rendelkezett úgy, hogy a házasság felbontásánál a közös kiskorú gyermek érdekeit megfelelően figyelembe kell venni. Ezt a szabályt a Ptk. 4:21. § (5) bekezdése – a „kiskorú” jelző elhagyásával – a bontás mindkét, tehát az (1) bekezdés szerinti objektív bontási elven alapuló ún. „tényállásos” és a (2)–(4) bekezdés szerinti megegyezésen alapuló formájára egyaránt irányadó követelményként rögzíti, a 4:21. § (6) bekezdése pedig kimondja azt is, hogy a szülői felügyelet gyakorlásának, a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartásnak és a gyermek tartásának rendezése során a gyermek érdekének kell elsődlegesen

érvényesülnie – összhangban azzal, hogy a 4:2. § a CSJK-re irányadó speciális alapelvként szabályozza a gyermek érdekének védelmét. „Ezt egyébként a Ptk. valamennyi, a gyermeket érintő joghatás tekintetében külön is megállapítja. A lakáshasználat vonatkozásában önálló § szól a gyermek lakáshasználati jogának figyelembevételéről (4:79. §), de a lakáshasználattal kapcsolatos konkrét rendelkezéseket is áthatja az a cél, hogy a gyermek lakáshasználatáról gondoskodni kell. Megjelenik ez a szülői felügyelet tekintetében, különösen ami a különélő szülő és a gyermek kapcsolatát, a különélő szülő jogait és kötelezettségeit illeti” [Szeibert Orsolya: *A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 660.].

A gyermek érdeke szükségképpen másként érvényesül a házasság felbontása és a gyermeket közvetlenül érintő járulékos kérdések rendezése során [Boros Zsuzsa: *A házastársak személyi viszonyai in Körös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári Jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 69.].

Az (5) bekezdés alapján a *házasság felbontásánál* a gyermek érdeke csupán a mérlegelés tárgyát képező számos tényező egyikének minősül, ezért az elsősorban a bíróság békítő tevékenysége körében, ennek eredménytelensége esetén pedig azáltal érvényesülhet, hogy a házasság a gyermek számára minél kisebb megrázkódtatással szűnjön meg. A házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának bizonyítottsága vagy a megegyezésen alapuló bontás törvényes feltételeinek a fennállása esetén azonban a bontás iránti keresetet a bíróság nyilvánvalóan nem utasíthatja el önmagában arra való hivatkozással, hogy gyermeknek a harmonikus családi környezetben való nevelkedéshez fűződnek leginkább érdeke.

Ezzel szemben *a gyermeket közvetlenül érintő*, a (6) bekezdésben meghatározott *járulékos kérdések rendezése során* a gyermek érdeke nem csupán az egyik, hanem – az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 3. cikkének 1. pontjában foglaltakkal összhangban – olyan tényezőnek minősül, amelynek elsődlegesen kell érvényesülnie.

A gyermek számára általában az a kedvezőbb, ha a bontás megegyezésen alapul, mert ilyen esetben az őt közvetlenül érintő járulékos kérdéseket a szülők békésen, egyezséggel rendezik. Az egyezés jóváhagyását azonban a bíróságnak meg kell tagadnia, és hivatalból kell bizonyítást elrendelnie akkor, ha az a gyermek érdekeivel ellentétes. A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében is rámutatott már arra, hogy az egyezés jóváhagyásához szükséges feltételek fennállását a bíróságnak különös gonddal kell vizsgálnia akkor, ha a felek megállapodása közös kiskorú gyermekeik sorsát is érinti (BH1989.18.).

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 12. cikkének 1. pontja szerint „[a]z Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni”, a 2. pontja értelmében pedig „[e]bből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák”. Ezzel összhangban rendelkezett a gyermekelhelyezés körében a Csjt. 74. §-a úgy, hogy ha a gyermek a 14. életévét betöltötte, az elhelyezésére vonatkozó döntés csak egyetértésével hozható, kivéve, ha az általa választott elhelyezés fejlődését veszélyezteti.

Ezzel azonos tartalommal rendelkezik a szülői felügyelet szabályai körében a Ptk. 4:171. § (4) bekezdése, amely szerint ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte,

szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása fejlődését veszélyezteti. A Legfelsőbb Bíróság a 2049. számú Elvi határozatában ennek megfelelően fejtette ki, hogy a 14. életévét betöltött gyermek elhelyezésének megváltoztatásánál a gyermek véleménye akkor is a döntés elsődleges szempontja, ha a pert a különélő szülő a gyermekelhelyezés tárgyában kötött egyezség jóváhagyásától számított két éven belül indítja meg (EBH2009.2049.).

A Ptk. nem tartalmaz a Csjt. 74. § harmadik mondatának megfelelő tartalmú olyan szabályt, hogy a bíróság a gyermeknek az elhelyezésével kapcsolatos álláspontjáról a szülők erre vonatkozó nyilatkozata alapján tájékozódhat. Ilyen rendelkezés hiányában sem lehet azonban kétséges az, hogy a szülők egyező nyilatkozata esetén a bíróságnak a gyermeket az egyezség jóváhagyása előtt – közvetlenül vagy szakértő útján – nem feltétlenül, hanem csak akkor kell meghallgatnia, ha a gyermek kívánságát illetően a per adatai alapján kétsége merül fel. Ha azonban a szülők között vitás a szülői felügyelet gyakorlása, és abban a bíróságnak kell döntenie, úgy a 4:141. § (4) bekezdésében felsorolt esetekben, tehát akkor, ha a gyermek a 14. életévét betöltötte, a meghallgatását maga kéri, vagy azt a bíróság egyébként indokoltnak tartja, a gyermek meghallgatása nem mellőzhető. Ezzel azonos tartalmú álláspontot foglalt el a Kúria elnöke mellett működő Új Ptk. Tanácsadó Testület is.

Végül megjegyezzük, hogy a Ptké. 25. §-a szerint a Ptk. házasság felbontására vonatkozó rendelkezéseit akkor kell alkalmazni, ha a házassági bontóper a Ptk. hatálybalépését követően indították. Ebből következik, hogy a már folyamatban lévő válóperekre a Csjt. szabályai az irányadók. A Ptk. hatálybalépése előtt a Csjt. 18. § (2) bekezdésének b) pontja szerinti ún. tartós különélésre alapítottan megindított per megszüntetésének tehát nincs helye azon az alapon, hogy a jogszabály megváltozott.

4:22. § [Közvetítői eljárás]

A házastársak a házassági bontóper megindítása előtt vagy a bontóper alatt – saját elhatározásukból vagy a bíróság kezdeményezésére – kapcsolatuk, illetve a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében közvetítői eljárást vehetnek igénybe. A közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodásukat perbeli egyezségbe foglalhatják.

A Ptk. új szabályai lehetőséget nyújtanak a feleknek arra, hogy a házasság felbontásával, illetőleg a szülői felügyelet gyakorlásával kapcsolatos vitás kérdések rendezése érdekében – az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a családi közvetítésről szóló R (98) 1. számú Ajánlásában a tagállamok által bevezetni javasolt mediációs eljárást, ún. *közvetítői eljárást vegyenek igénybe*.

Az *Indokolás* szerint a »külföldi tapasztalatok alapján a bírósági eljárástól független, a felek önkéntes részvételén és aktív közreműködésén alapuló mediáció alkalmasabbnak tűnik a konfliktusok felelős, egyetértő – és a későbbi jogvitákat inkább kizáró – megoldására. A mediációs eljárásnak a családjogi hatósági eljárásokba való bekapcsolása miatt részben az anyagi jogi, részben az eljárásjogi szabályok módosítására, kiegészítésére van szükség. Ebből az anyagi jogi szabályok között a mediációt két nagy területen indokolt megjeleníteni: a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések lehetséges rendezési útjaként, valamint a szülői felügyelet körébe tartozó, a bontóper követően felmerülő (elsősorban a gyermeket érintő) vitás ügyekben, esetleg kötelezően. (Az utóbbiról a törvény „A szülői felügyelet” szabályainál rendelkezik).«

Magyarországon a közvetítői működést és közvetítői eljárást a *Kvtv.* szabályozta, majd azt előbb a 2012. július 24-ei hatállyal az igazságügyi és közigazgatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2012. évi CXVII. törvény „A bírósági közvetítés”-ről szóló IV/A. Fejzetrel, ezt követően pedig 2014. március 15-ei hatállyal a Ptkm. „A kötelező közvetítői eljárás”-ról szóló IV/B. Fejzetrel kibővítette. Előbbi módosítás a bírósági közvetítő személyére és a bírósági közvetítésre vonatkozó különös rendelkezéseket, az utóbbi pedig a közvetítői eljárás igénybevételére vonatkozó kötelezésre, továbbá a felekre és a közvetítőre vonatkozó különös szabályokat tartalmazza. A Gykr.-nek a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet módosításáról szóló 14/2003. (II. 12.) Korm. rendelet 11. §-ával beiktatott 30/A–30/D. §-ai pedig a *gyermekvédelmi közvetítői eljárás* jogintézményét is bevezették.

A 4:22. § a házasság felbontása körében úgy rendelkezik, hogy a házastársak a házassági bontóper megindulása előtt vagy a bontóper alatt – saját elhatározásukból vagy a bíróság kezdeményezésére – kapcsolatuk, illetve a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében közvetítői eljárást vehetnek igénybe, azzal, hogy a közvetítői eljárás *eredményeként létrejött megállapodásukat perbeli egyezségbe foglalhatják*. A 4:172. § a szülői felügyelet gyakorlásának bírósági rendezése körében kimondja, hogy a bíróság indokolt esetben kötelezheti a szülőket, hogy a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködésük biztosítása érdekében – *ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást* – közvetítői eljárást vegyenek igénybe, míg a 4:177. § szerint a gyámhatóság kérelemre, vagy a gyermek érdekében hivatalból, a szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől különélő szülő közötti megfelelő együttműködés kialakítása, a különélő szülő jogainak biztosítása – *ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást* – érdekében a szülők számára közvetítői eljárás igénybevételét rendelheti el.

A *gyámhatóság által elrendelhető közvetítői eljáráshoz* kapcsolódóan a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendeletnek, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendeletnek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő és egyéb módosításáról szóló 70/2014. (III. 13.) Korm. rendelet módosította a Gykr. közvetítői eljárásra vonatkozó szabályait is akként, hogy – többek között – a szülői felügyelet szabályai körében bevezette az ún. *támogatott közvetítői eljárás* jogintézményét.

A közvetítői eljárással kapcsolatban a Pp. legfontosabb általános szabályai a következők: a közvetítői eljáráshoz kapcsolódóan szükségtelenül okozott perköltség vagy perköltségrész viselése [86. § (3)–(6) bekezdés], felfüggesztés közvetítői eljárásra kötelezés esetén (124. §), közvetítői eljáráshoz kapcsolódó egyezségi kísérlet (167. §), egyezség létrehozásának megkísérlése a perfelvételi tárgyaláson és közvetítői eljárás útján (195. §), egyezségi kísérlet a perben és tájékoztatás a közvetítői eljárásról (238. §). A házassági perekre vonatkozó szabályok között pedig a Pp. úgy rendelkezik, hogy a perfelvételi tárgyaláson a bíróság köteles a felek figyelmét felhívni a közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségére és előnyeire [456. § (3) bekezdés].

Megjegyezzük, hogy a *Ptké.* 37. §-a értelmében a Ptk. 4:172. §-a, illetve a 4:177. §-a szerinti szabályokat a közvetítői eljárás kötelező igénybevételének elrendelésére vonatkozóan a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban lévő eljárásokban is alkalmazni kell.

A házassági bontóperhez kapcsolódó 4:22. § szerinti közvetítői eljárás vonatkozásában *nem egységes a kommentárirodalom* annak a mikénti megítélésében, hogy „a házastársak kapcsolatának rendezésére” utaló normaszöveg a felek közvetítő általi *békítésének* a lehetőségére utal-e vagy sem.

Az *igenlő álláspontot* valló egyes szerzők szerint a házastársak a közvetítést „a megromlott kapcsolatuk helyrehozatala (a »békítés«)” érdekében is igénybe vehetik [Boros Zsuzsa: A házasság megszűnése in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 69.], „a mediációra korántsem csak a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében kerülhet sor. [...] Sőt, a mediáció legnagyobb haszna a házastársak kapcsolata szilárdságának a helyreállítása, de legalábbis annak segítése lehet. [...] A mediátor – ha felkészült, elkötelezett és hiteles [...] hamar észreveszi, [...] hol és hogyan javítható a házastársak kommunikációja, nem indokolt-e pszichológushoz vagy szexuál-terapeutához irányítani, mi az oka az érzelmi elsvárosodásnak stb. A bíróság kezdeményező szerepe arra nézve, hogy a felek forduljanak mediátorhoz, éppenúgy vonatkozhat tehát a kapcsolat helyreállítására, mint a bontással összefüggő vitás kérdések rendezésére.” Ez utóbbi álláspont egyes képviselői viszont rámutatnak arra is, hogy a „mediációnak a családjogi viszonyokba való bekapcsolása mind az anyagi magánjog, mind az alaki perjog további szabályozását teszi szükségessé. [...] A] házastársak kapcsolatuk rendezése érdekében is igénybe vehetnek közvetítői eljárást. Az ennek során létrejött megegyezést pedig aligha lehet perbeli egyezségbe foglalni” [Lábady Tamás: A házasság megszűnése in Csehi Zoltán (szerk.): *Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján – Az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata – Ideiglenes jegyzet* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 24–25.].

A *nemleges álláspontot* képviselő más szerzők szerint a „mediációnak az a célja, hogy a vitás kérdéseket a felek mindkettejük legalább viszonylagos megegyezésére legyenek *maguk* képesek rendezni. Noha a Ptk. a felek kapcsolatának a rendezésére is utal, *a közvetítés nem a partnerek békítését szolgálja*, hanem azt, hogy a vitás kérdéseket mindkettejük számára vállalható módon rendezzék. A mediátor nem rendelkezik semminemű döntéshozatali jogosultsággal, feladata a felek közötti tárgyalások megfelelő mederben tartása, az alternatív vitarendezés eszközeinek segítségével. A mediációs tárgyalások alkalmat nyújtanak arra, hogy a házastársak a közöttük felmerülő és jogi rendezést is igénylő kérdések kapcsán egymásnak kifejthessék álláspontjukat, és olyan megállapodást hozzanak létre, amelyben nem, vagy nem feltétlenül a jogi érdekek dominálnak, hanem emberi motivációik, tényleges szándékaik” [Szeibert Orsolya: A házasság megszűnése in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1. kötet 660.].

Az *nem vitás, hogy a Kvtv. célja* – az 1. §-ának (1) bekezdése szerint – az, hogy *elősegítse* a természetes személyek és más személyek személyi és vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült *azon polgári jogi viták rendezését*, amelyekben a felek rendelkezési jogát törvény nem korlátozza. *A közvetítés fogalmát* a Kvtv. 2. §-a úgy határozza meg, hogy az a Kvtv. alapján lefolytatott *olyan sajátos permegelőző vagy bírósági, illetve hatósági eljárás befejezését elősegítő, egyeztető, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás*, amelynek célja – összhangban a Kvtv. 1. § (1) bekezdésében foglaltakkal – a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett, harmadik személy (azaz közvetítő) bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozása. *A közvetítő feladata* pedig – a Kvtv. 3. §-a szerint – az, hogy a közvetítés során pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint *közreműködjön a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában*.

E vonatkozásban az általánostól eltérő, speciális szabályokat a Kvtv. *bírósági közvetítésről szóló* – az igazságügyi és közigazgatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2012. évi CXVII. törvénnyel kiegészített – IV/A. Fejezete sem tartalmaz. A Pp. – fent már idézett – általános szabályai körében a bíróság polgári perbeli feladataira, az eljárás

szünetelésére, a jogvita egészben vagy részben egyezséggel való rendezésére, valamint a per felfüggesztésére vonatkozó rendelkezések pedig kifejezetten lehetővé teszik a bíróság számára a feleknek a közvetítói eljárás lényegéről és igénybevételének lehetőségéről való tájékoztatását vagy akár az erre való kötelezését is. A házassági perek különleges eljárási szabályai körében viszont a Pp. 456. § (2) bekezdése a felek kibékítésének a megkísérlését továbbra is a bíróság kizárólagos hatáskörébe utalja. Mindezek – véleményünk szerint – nem az előbbi, hanem az utóbbi jogirodalmi álláspont helyességét, nevezetesen azt támasztják alá, hogy egyfelől a bíróságnak a Pp. 456. § (2) bekezdésén alapuló, a *felek kibékítésének megkísérlésére* irányuló tevékenységének, másfelől a felek által „*a kapcsolatuk rendezése érdekében*”, a 4:22. § alapján közvetítói eljárás igénybevételének célja és tartalma nem egymással azonos, hanem egymástól lényegesen *eltérő fogalmakat* takar. A felek bíróság általi kibékítése kétségkívül az életközösség helyreállítását és a bontóper erre tekintettel történő megszüntetését, míg a felek kapcsolatának közvetítói eljárásban történő rendezése valójában a vitás kérdésekben való megállapodás létrejötte érdekében az egymással való tárgyalóképességük helyreállítását célozza.

Ezt támasztja alá az is, hogy a mediációval kapcsolatos szakirodalom szerint „[n]em szabad, hogy megtévesszen bárkit is az a körülmény, hogy a családi viszonyok szabályozása kapcsán többször találkozunk az »egyezség«, »közös megegyezés« kifejezésekkel, mint általában az eljárásjogi szabályokban. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a felek békés eszközökhöz folyamodnak. Nem ad több eszközt a bíró számára sem a felek megfelelő ösztönzésére. Teljesen egyetértünk azzal az állásponttal, hogy még a részbeni etimológiai azonosság sem jelent tartalmi egyezést a fenti két fogalom között. Elég, ha arra utalunk, hogy »a közös megegyezés«-nél nem a békítés sikeréről, hanem épp ellenkezőleg, a házasságban maradást kizáró engesztelhetetlenség melletti kitartás megszilárdításának »siker«-éről, a szakadék véglegessé tételéről van szó” [Újlaki László: Fogalmi és terminológiai tisztázás igénye a békítés, kiegyeztetés, és a közvetítés témakörében. *Jogtudományi Közlöny* 2001/1. 17.]

Kitér a szakirodalom arra is, hogy: „[n]em vitatva azt, hogy a bírósági eljárás során is törvényi lehetőséget kell adni – elsősorban az eljárási szabályokban – a békítésre, a békés válás elősegítésére, a külföldi tapasztalatok alapján a bírósági eljárástól független, a felek önkéntes részvételén és aktív közreműködésén alapuló mediáció alkalmasabbnak tűnik a konfliktusok felelős, egyetértő – és későbbi jogvitákat inkább kizáró – megoldására”. Nem tesz viszont említést az új Polgári Törvénykönyvnek a Kormány 1003/2003. (I. 25.) Korm. Határozatával elfogadott koncepciója a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések rendezési útjaként a Ptk. anyagi jogi szabályaiba beépített családi mediációval összefüggésben sem arra, hogy a közvetítói eljárás nem csupán azt szolgálná, hogy annak eredményeként a felek között olyan megállapodás jöhessen létre, amely a későbbiekben perbeli egyezségbe foglalható, annak bíróság általi jóváhagyása esetén pedig végrehajtható is, és amely az egyező akaratnyilvánításon alapuló bontás alapjává is válhat, hanem célja lenne az is, hogy a közvetítő a bíróság békítő szerepét részben vagy egészben átvegye [Nagy Márta: *Bírósági mediáció* (Bába 2011, Szeged) 201–202.]

A *közvetítói eljárásnak a „kapcsolat rendezése érdekében”* történő igénybevétele tehát a Ptk. és a bírósági közvetítésre vonatkozó szabályok szerint egyaránt csak a vitás kérdéseknek a mindkét fél számára vállalható módon való rendezését szolgálja, és ennek megfelelően egyfelől a válni szándékozókot segíti a kulturált válásban és a vitás kérdések megegyezéssel rendezésében, másfelől a gyermek érdekében nyújt segítséget a feleknek a gyermekkel kapcsolatos kérdések békés rendezésében. A *felek kibékítésének a bíróság általi megkísérlése* pedig a kifejezetten és egyértelműen a felek életközösségének a helyreállítását és a bontóper erre tekintettel való megszüntetését célozza, ezen eljárásbeli

jogának és kötelezettségének a közvetítői eljárásra való áthárítását pedig a bíróság – erre irányuló jogszabályi felhatalmazás hiányában – nem kezdeményezheti.

Nem tartalmaz a közvetítői eljárással összefüggő speciális szabályt a Pp. ideiglenes intézkedésről rendelkező VIII. Fejezete sem, annak azonban nincs jogi akadálya, hogy ha a törvényben meghatározott jogkörében eljáró bíróság a vitás feleket közvetítői eljárás igénybevételére kötelezi, úgy – az egyéb törvényes feltételek meglétében – ideiglenes intézkedéssel rendelje el a kereseti kérelemben (vizontkeresetben), illetve az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben foglaltak teljesítését.

4:23. § [A házasság felbontása iránti per megindítása; a bontás hatálya]

- (1) A házasság felbontása iránt a pert a házastársnak a másik házastárs ellen, személyesen kell megindítania.**
- (2) Törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül indíthat pert az a házastárs is, aki cselekvőképességében a perindítás tekintetében részlegesen korlátozott.**
- (3) Ha a házastárs cselekvőképtelen, a pert nevében a gyámhatóság hozzájárulásával törvényes képviselője indíthatja meg.**
- (4) A házasságot felbontó ítélet mindenkiel szemben hatályos.**

A házasság felbontása a *személyi állapot (státus) megváltozását* eredményezi, ezért arra csak az egyik házastárs által a másik házastárs ellen, személyesen megindított perben hozott bírósági ítélettel kerülhet sor.

Az (1) bekezdés a házasság felbontása iránti per felperesének a személyét a Csjt. 19. §-ában foglaltakkal azonos módon határozza ugyan meg, rendelkezik azonban a per alperesének a személyéről is, amelyet a Csjt. nem határozott meg.

A (2) és (3) bekezdés a tartalmát tekintve a Csjt.-vel ugyancsak azonos módon, a szóhasználatát tekintve azonban – a cselekvőképességre vonatkozó szabályok módosulásának megfelelően – nem a „korlátozottan cselekvőképes”, illetőleg „a cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt álló”, hanem a „cselekvőképességében a perindítás tekintetében részlegesen korlátozott”, illetőleg „cselekvőképtelen” házastárs perindítási jogáról rendelkezik.

A (4) bekezdés a házasságot felbontó ítélet – személyállapot rendező voltára figyelemmel – mondja ki, hogy a házasságot felbontó ítélet mindenkiel szemben hatályos.

A kommentárirodalom rámutat ugyanakkor arra, hogy a Ptk. 4:23. § (2) és (3) bekezdése az érvénytelenítési perre vonatkozó 4:17. § (2) és (3) bekezdésében, a (4) bekezdése pedig az érvénytelenítési perre vonatkozó 4:14. § (2) bekezdésében foglaltakkal azonos szövegű szabályokat tartalmaz, amelyeket a kódex szerkesztési elveinek megfelelően egyetlen rendelkezésbe kellett volna összevonni. A tautológia a törvény hátrányára van [Lábady Tamás: *A házasság megszűnése in Csehi Zoltán (szerk.) Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján – Az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata – Ideiglenes jegyzet* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 25.].

IV. CÍM

A HÁZASTÁRSOK SZEMÉLYI VISZONYAI

III. Fejezet

Általános rendelkezések

4:24. § [Együttműködési és támogatási kötelezettség]

- (1) **A házastársak hűséggel tartoznak egymásnak; kötelesek közös céljaik érdekében együttműködni és egymást támogatni.**
- (2) **A támogatási kötelezettség törvényben meghatározott esetben a házasság felbontását követően is fennáll.**

1. A házassághoz kapcsolódó joghatások köre

A házasság az a partnerkapcsolat, amelyet az Alaptörvény az L) cikkében, valamint a Csvt. preambulumban egyaránt védelemben részesít. Mindezek miatt a házasság a *legtöbb joghatást* maga után vonó partnerkapcsolatnak minősül, amelyek részben *személyi*, részben pedig *vagyoni jellegűek*, és amelyek beállásához részben csak a *házassági kötelék*, részben pedig a *házassági életközösség* létrejötte és fennállása is szükséges. A Ptk. a házassági jogban a házastársak vagyoni jogait és kötelezettségeit részletesen rendezi, a személyi viszonyokat azonban – a magánélettel való szoros összefüggésük miatt – csak szűkkörűen szabályozza, a házastársak kiskorú gyermekére vonatkozóan pedig számos utalást tartalmaz ugyan, ezek a szabályok azonban nem a felek házastársi, hanem a szülőtársi kapcsolatát rendezik [Szeibert Orsolya: *A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 663.].

A 4:3. §-nak speciális alapvető szintű rendelkezéseként szabályozott *házastársak egyenjogúságának elvére figyelemmel* a házastársak jogai a személyi és vagyoni viszonyaikban is egyenlőek. A személyi viszonyok kereteit a törvény három §-ban szabályozza: a házastársak együttműködési és támogatási kötelezettségéről rendelkező 4:24. §-ban, a döntési jogkörökre irányadó 4:25. §-ban, valamint az utóbbi jogkörök részét képező, de a jelentőségénél fogva kiemelt, lakóhely megválasztására vonatkozó 4:26. §-ban foglalt szabályokban.

2. Együttműködési és támogatási kötelezettség

A Csjt. 24. §-a a házastársi hűségről és a támogatási kötelezettségről rendelkezett ugyan, az együttműködési kötelezettségről azonban nem. A Ptk. szabályozásában a *hűség és együttműködési kötelezettség* előírásával a házastársak mindenre kiterjedő összetartozását és szolidaritását juttatja kifejezésre. A Csjt. alkalmazásához kapcsolódó ítélkezési gyakorlat a házastársi *hűség* fogalmának kezdettől fogva olyan szélesebb értelmet tulajdonított, amely szerint az nem csupán a szexuális hűség követelményét, hanem valamennyi, *a házastárs érdekeit sértő magatartás tilalmát* magában foglalja. Mindezek miatt a kodifikációs munkálatok során a hűség követelménye törvénybe iktatásának a szükségtelen volta is felmerült [Kőrös András – Makai Katalin: *A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv*

tervezetéhez (CompLex 2008, Budapest) 419.], a kodifikáció későbbi fázisában azonban a hagyományok fenntartása, valamint a házasság különleges védelme érdekében annak a változatlan fenntartása iránti igény fogalmazódott meg.

Az ítélkezési gyakorlat szerint a házastársi hűség követelménye speciális családjogi szabálynak minősül, nem általános polgári jogi kötelezettség. A házastársi hűség követelményének a megsértése ezért nem minősíthető olyan személyiségi jog megsértésének, amely szubjektív szankciót (a Ptk. alapján sérelemdíjat) vonna maga után (BDT2011.2554.).

Az egymás támogatásának kötelezettsége olyan részben személyes, illetve morális, részben vagyoni jellegű kötelezettségnek minősül, amely a másik házastárs személyiségfejlődésének, továbbtanulásának elősegítésére, gondozásának és ápolásának az ellátására való személyes és vagyoni jellegű támogatására irányuló kötelezettséget egyaránt magában foglalja. Az életközösség ideje alatt e rendelkezésből vezethető le a másik házastárs akár természetbeni, akár pénzbeni eltartásának a kötelezettsége is, mert a Ptk.-nak „A házastársi tartás”-ról rendelkező 4:29–33. §-ai kizárólag a különélő és a volt házastársnak az életközösség és a házasság megszűnése után fennálló tartási kötelezettségét rendezik. Erre utal a 4:24. § (2) bekezdésének az rendelkezése is, hogy a támogatási kötelezettség törvényben meghatározott esetben a házasság felbontását követően is fennáll.

A bírói gyakorlat szerint a házastársak együttműködési és egymás irányában fennálló támogatási kötelezettsége a gondos ellátási és gondozási kötelezettséget is magában foglalja. (BDT2012.2633.).

A házastárs részére tíz éven át folyamatosan nyújtott, súlyos fizikai és lelki megterheléssel járó, más segítségét nélkülöző ápolás és gondozás azonban a házastárs törvényes támogatási kötelezettségének mértékét meghaladja (BH2004.467.).

A házastársak kölcsönös támogatási kötelezettsége a házasság felbontása után sem szűnik meg teljesen: ez az alapja a volt házastárssal szembeni tartási kötelezettségnek (BH2014.49.).

A házastársi tartás erkölcsi és jogi alapját a házasfeleknek a házasság fennállása alatti kölcsönös támogatási kötelezettsége teremti meg, amely a házassági életközösség megszűnésével is – korlátozottan – kiterjed az egymás sorsáért való felelősségre (BH2008.216.).

Megjegyezzük, hogy a Ptké. 23. §-a szerint – ha az eltérően nem rendelkezik – a Ptk. hatálybalépésekor már fennálló (tartós) családjogi jogviszonyokra, valamint az e jogviszonyokkal kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépést követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.

„A házasság olyan tartós családjogi jogviszonynak minősül, ahol a házastársra előírt jogok és kötelezettségek kismértékű változása további konkrét átmeneti szabályok előírását nem indokolta, az átmenet az említett Családjogi Könyvre előírt általános szabály alapján kezelhető. A Ptk. hatálybalépését követően a házastárs jogaira kötelezettségeire egyértelmű, hogy a Ptk. szabályai már alkalmazandók. Vagyis a házastársak együttműködési kötelezettségére, közös, illetve önálló döntési jogára vagy lakhely megválasztására irányuló Ptk. szerinti szabály nemcsak a 2014. március 15-e után kötött házasságok esetén bír relevanciával, hanem a folyamatban lévő házasságok esetén is irányadó” [Boros Zsuzsa: A házastársak személyi viszonyai in Körös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári Jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 77.].

4:25. § [Közös és önálló döntési jog]

A házastársak a házasélet és a család ügyeiben közösen, a személyüket érintő ügyekben önállóan, de a család érdekére figyelemmel döntenek. Döntéseik során figyelembe kell venniük gyermekük és egymás érdekeit is.

A Csjt. 23. §-a a házastársak jogainak és kötelezettségeinek egyenlőségéről, valamint a személyüket érintő ügyekben való önálló, de a család érdekeit szem előtt tartó döntési jogokról rendelkezett.

A Ptk. ezzel szemben a házastársak egyenjogúságának elvét a CSJK alapelvei között, a 4:3. §-ában fogalmazza meg, az önálló és közös döntési jogokról pedig – a hivatkozott alapelvvel összhangban – a 4:25. §-ában szabályozza.

A házastársak egyenjogúságának alapvető rendelkezéséből következik, hogy egyiküknek sincs hatalma a másik személye és vagyona felett, ezért a házasélet és a család ügyeiben közösen, a személyüket érintő ügyekben pedig önállóan döntenek ugyan, de döntéseikben kölcsönösen figyelembe kell venniük egymás érdekeit, és a döntési joguknak mindkét esetben korlátja a kiskorú gyermekük érdeke is. A kommentárirodalom szerint „[e]z utóbbi fordulatból következik, hogy a közös döntési jog nemcsak a házastársak egymás közötti kapcsolatára vonatkozik, hanem a gyermek nevelése során is irányadó kell legyen” [Boros Zsuzsa: A házastársak személyi viszonyai *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári Jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 77.].

4:26. § [A lakóhely megválasztása]

A házastársak a lakóhelyüket egymással egyetértésben választják meg.

A 1953. január 1-jén hatályba lépett Csjt. 25. §-ának eredeti szövege úgy rendelkezett, hogy a házastársak lakásukat egyetértve választhatták meg, és a lakás helyére vonatkozó megállapodástól a másik házastárs beleegyezése nélkül csak alapos okból lehetett eltérni. Ezt a szabályt az 1986-os Csjt. Novella 1987. július 1. napjától annak ellenére hatályon kívül helyezte, hogy a lakóhely közös megválasztásáról valamennyi európai családjogi törvény kifejezetten rendelkezik, és az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága R(78)37. számú Határozatának II/5. pontja is azt mondja, hogy mindkét házastársnak egyenlő joga van ahhoz, hogy a család közös lakóhelyét kiválassza, vagy a másik házastársétól különálló lakóhelyet válasszon.

Lakóhely alatt mind az állandó, mind az ún. szokásos tartózkodási helyet érteni kell. A „szokásos tartózkodási helynek” viszont a nemzetközi elemet tartalmazó családjogi jogviszonyokban kiemelt jelentősége van – így például a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 2003. november 27-ei 2201/2003/EK tanácsi rendeletnek az alkalmazásában is.

A Csjt. 25. §-ában foglalt rendelkezést – annak a „lakás” szóhasználata miatt – a jogirodalom az akkori lakáshelyzetre tekintettel bírálta. Erre is figyelemmel a Ptk. nem a „lakás”, hanem – a nemzetközi egyezményekkel összhangban – a „lakóhely” kifejezést használja. „A közös lakás a család hajléka, a házastársak (és gyermekeik) együttélésének színtere,” ezért a lakóhely megválasztásának a közös lakás használatára vonatkozó szabályok alkalmazása körében is jelentősége van. Mindezek miatt kiemelt jelentősége van annak, hogy a közös döntési jog mellett a lakóhely közös megválasztása is szerepeljen a Ptk. szabályaiban [Boros Zsuzsa: A házastársak személyi viszonyai

in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 78.].

Egyes szerzők ugyanakkor „a házasság liberalizásának egy jelét” látják abban, hogy egyfelől a Ptk. nem a lakás, hanem a lakóhely megválasztásáról rendelkezik, másfelől annak a közös megválasztása nemcsak a közös, hanem különálló lakhelyre is vonatkozik. „A házasság, mint életközösség ugyanis az egy közös lakásban való együttélést feltételezi, amelyről a házastársak közösen, egyetértésben döntenek. S ha ebben nem tudnak közös egyetértésre jutni, akkor egy kompromisszumos megoldásra kell törekedniük anélkül, hogy felhagynának a közös lakás életterével. Ilyenkor a két lakás a megoldás (pl. az egyik városi, a másik elővárosi, az eltérő akaratok szerint), de mindkettő a család közös otthona (pl. szezonálisan élnek itt és ott – de együtt)” [Lábady Tamás: *A házastársak személyi viszonyai* in Csehi Zoltán (szerk.): *Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján – Az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata – Ideiglenes jegyzet* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 27.].

IV. Fejezet

A házastársak névviselése

4:27. §

[Névviselés a házasságban]

- (1) A feleség a házasságkötés után, választása szerint viseli**
  - a) a születési nevét vagy a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét;**
  - b) a férje teljes nevét a házasságra utaló toldással, amelyhez hozzákapcsolhatja a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét;**
  - c) a férje családi nevét a házasságra utaló toldással és ehhez a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét hozzákapcsolja; vagy**
  - d) a férje családi nevét, hozzákapcsolva saját utónevét.**
- (2) A férj a házasságkötés után, választása szerint viseli**
  - a) a születési nevét vagy a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét; vagy**
  - b) a felesége családi nevét, hozzákapcsolva saját utónevét.**
- (3) A férj, illetve a feleség a házasságkötés után házassági névként kettőjük családi nevét is összekapcsolhatja, hozzáfűzve a saját utónevét. Az összekapcsolt házassági név családi nevekből képzett része legfeljebb kétféleképpen lehet.**
- (4) Az (1) bekezdés b–d) pontjában, a (2) bekezdés b) pontjában, valamint a (3) bekezdésben meghatározott esetben a házastársak közös házassági nevet viselnek.**
- (5) A (3) bekezdésben foglalt kivétellel csak az egyik házasuló veheti fel házassági névként a másik családi nevét.**
- (6) A házasulók az (1)–(3) bekezdés szerinti névviselésről megegyezhetnek. Megegyezés hiányában a házastársak a házasságkötést megelőzően viselt nevet viselik tovább, kivéve, ha a feleség az (1) bekezdés b) vagy c) pontjában foglalt házassági nevet viseli.**

A házasságban való névviselés jogát a Ptk. a Csjt.-vel azonos módon szabályozza.

A Csjt. 26. §-a már az 1953. január 1. napján történt hatályba lépésekor – a régi joggal ellentétben – *választási lehetőséget biztosított a feleségnek* abban, hogy vagy férje nevét viseli a házassági viszonyra utaló toldással, amelyhez a maga nevét hozzákapcsolhatja, vagy kizárólag a maga nevét, azzal, hogy ha kizárólag a maga nevét kívánja viselni, erre irányuló szándékát a házasságkötést megelőzően az anyakönyvvezetőnek be kellett

jelentenie, majd az *1974-es Csjt. Novellával való* módosítása a *névhasználat* módjait jelentősen kibővítette, a férjet azonban hasonló jog ezt követően sem illette meg.

Az *Alkotmánybíróság* már rámutatott arra, hogy az ember neve arra szolgál, hogy őt mástól megkülönböztesse. A név egyben hordozója lehet a családi kapcsolatnak (leszármazás, családba tartozás, vagy azon kívüli lét), a társadalmi helyzetnek (korábban a nemesi, nagycsaládi hovatartozás, előjogok), a nemiségnek és a nemzeti hovatartozásnak. Anyakönyvezése után a személy ezt a nevet jogosult, de köteles is viselni, mert ez identitásának egyik meghatározója. „A név megválasztásának, viselésének a joga nem az Alkotmányban nevesített formában szabályozott önálló alapjog, hanem az ember olyan joga, amely bizonyos kapcsolatban áll az Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdésében szabályozott emberi méltósággal, illetőleg az 59. § (1) bekezdésében szabályozott jó hírnévhez való joggal. Ez a kapcsolat azonban nem annyira szoros, hogy a névviselési jog önálló alapjogi státuszát megalapozná. Ilyen értelmezés mellett megengedett – hogy éppen mások és a társadalom egészének érdekében – a név megválasztásával, viselésével és az anyakönyvezett név megválasztásával kapcsolatosan törvény korlátozásokat állapítson meg” (995/B/1990. AB határozat).

Az *Alkotmánybíróság a 58/2001. (XII. 7.) AB határozat* 1. pontjában *megállapította*, hogy a *névjog* az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében foglalt emberi méltóságból levezethető *alapvető jog*. Minden embernek elidegeníthetetlen joga van az (ön)azonosságát kifejező saját névhez és annak viseléséhez. Ez a jog az állam által nem korlátozható. A névjog egyéb elemei – így különösen a névválasztás, a névváltoztatás, a névmódosítás – a jogalkotó által alkotmányosan korlátozhatók. A határozatának *indokolásában* – többek között – azt fejtette ki az Alkotmánybíróság, hogy [e]bben az esetben [...] olyan alapjogról van szó, amelynél a kizárólagosságot, a mindenki mástól való megkülönböztetés esélyét kell biztosítani. A saját névhez való jog az önazonossághoz való jog alapvető eleme, így olyan alapvető jog, amely a születéssel keletkezik, az állam által elvonhatatlan és – lényeges tartalmát tekintve – korlátozhatatlan. „Ugyanilyen megítélést és védelmet kaphat a saját név viseléséhez való jog is, amely a saját névhez való jognak kifelé, mások felé való megjelenítése.” Rámutatott az indoklás arra is, hogy az emberi jogok különböző katalógusai emberi jogként nevesítik a saját névhez való jogot. Így pl. a PPJNE 24. cikkének 2. pontja szerint minden gyermeket közvetlenül születése után anyakönyvezni kell, nevet kell neki adni.

Az ENSZ Gyermekjogi *Egyezménye* 7. cikkének 1. pontja értelmében a gyermeket születésekor anyakönyvezik, és ettől kezdve joga van ahhoz, hogy nevet kapjon, állampolgárságot szerezzen, és lehetőség szerint ismerje szüleit, valamint ahhoz, hogy ezek neveljék. Az *EEJE*-hez kapcsolódó *bírói gyakorlat* az *EEJE* 8. cikke (a magánszféra tisztelete) alá vonta a saját névhez való jogot.

Az AB a fent idézett határozatának 5. pontjában *megállapította* azt is, hogy mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenes helyzet jött létre annak következtében, hogy az Országgyűlés a Csjt. 26. §-ában nem tette lehetővé, hogy a házasságkötés követően a férj is viselhesse felesége családi nevét. Az AB felhívta az Országgyűlést, hogy szabályozási feladatának 2002. december 15-éig tegyen eleget. *Diszkriminatívnak tartotta* ugyanis az AB – a határozatának *indokolása* szerint – azt, hogy a Csjt. biztosította a nő számára a házasságkötés utáni névváltoztatási jogot, nem adott viszont lehetőséget a férfi számára, hogy ugyanezt megtehesse. Az AB azonban nem semmisítette meg a törvény vonatkozó rendelkezéseit, hanem mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet állapított meg.

Ezt a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányos helyzetet szüntette meg a *Csjt. 2004. január 1. napjától hatályos*, a házasságról, a családról és a gyámságról szóló

1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 2002. évi XLIV. törvénnyel módosított 25. §-a azáltal, hogy a *férfiak számára is lehetővé tette* a házasságkötéssel összefüggő névváltoztatás jogát, és biztosította *mindkét házastárs* számára az ún. házassági név választásának jogát is. Ezt a megoldást a *Ptk. változatlan tartalommal átvette*.

Míg a Csjt. 25. § (1) bekezdésének a szövege arra adott módot, hogy *a feleség a házasságkötés után* választása szerint *változatlanul* „kizárólag a maga teljes nevét viselje”, addig a Ptk. 4:27. § (1) bekezdése a) pontjának az azonos tartalmú, de szóhasználatában pontosított szövege egyértelművé teszi, hogy ez a név a születési név, ha pedig a házasuló nő korábban házasságban élt és ezzel összefüggésben nevet változtatott, akkor az előző házasságkötéssel szerzett nevet az újabb házasságban is viselheti, sőt azt házassági névként az új házastársa is felveheti. Kivételt képez ez alól – a 4:28. § (3) bekezdése szerint – az, hogy újabb házasságkötés esetén a feleség a volt (előző) férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti, és ez a joga akkor sem éled fel, ha újabb házassága megszűnt.

A házastársával való összetartozását azonban *névváltoztatással* is kifejezheti és az utóbbi esetben az (1) bekezdés b)–d) pontjai szerint viselheti a férje teljes nevét a házasságra utaló toldással vagy a férje családi nevét a házasságra utaló toldással, és mindkettőhöz hozzákapcsolhatja a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét, vagy viselheti a férje családi nevét, hozzákapcsolva a saját utónevét.

A Csjt. 25. § (2) bekezdésének és a Ptk. 4:27. § (2) bekezdésének a tartalmában egymással azonos, de szóhasználatában ugyancsak pontosított szövege szerint a *férj a házasságkötés után* választása szerint *változatlanul* a születési nevét, vagy ha a házasuló férfi korábban házasságban élt és ezzel összefüggésben nevet változtatott, úgy a házasságkötéssel szerzett nevét is viselheti tovább. A házastársával való összetartozását azonban maga is kifejezheti *névváltoztatással* akként, hogy a felesége családi nevét viseli, hozzákapcsolva saját utónevét.

A Csjt. 2004. január 1. napjától hatályos szabályával egyező tartalommal rendelkezik a Ptk. 4:27. § (3) bekezdése úgy, hogy *a férj, illetve a feleség* a házasságkötés után *házassági névként* kettőjük családi nevét is összekapcsolhatja, hozzáfűzve a saját utónevét, azzal, hogy az összekapcsolt házassági név családi nevekből képzett része legfeljebb kéttagú lehet. Ilyen esetben tehát a kettős családi név lesz a közös házassági nevük. Lehetőséget biztosít azonban a Ptk. arra is, hogy *csak az egyik házasuló válassza a kettős házassági nevet*. A 4:27. § (4) bekezdése *közös házassági névnek minősíti* – az összekapcsolt családi név mellett – azt a névviselési formát is, amikor a feleség vagy a férj a házasságkötés után valamilyen formában házastársának teljes vagy családi nevét viseli, az (5) bekezdés pedig kimondja, hogy a (3) bekezdése szerinti összekapcsolt családi nevekből álló házassági név kivételével csak az egyik házasuló veheti fel házassági névként a másik családi nevét.

Míntehogy jelenleg már *mindkét nemre vonatkozó lehetőség* a házasságkötéssel történő névváltoztatás, a házasulóknak meg kell egyezniük abban, hogy kívánna-e élni a névváltoztatás lehetőségével, és igenlő esetben melyikük veszi fel házastársa családi nevét, illetőleg – kettős házassági név esetén – a családi nevüket milyen sorrendben kapcsolják össze. *Közös házassági név* választása esetén a megállapodásuk előzetes megállapodásnak minősül a *közös gyermekük névviseléséről* is.

Megegyezés hiányában mindkét házaspár a házasságkötést megelőzően viselt nevet viseli tovább, kivéve, ha a feleség házassági névként a férje teljes nevét a házasságra utaló toldással vagy férje családi nevét a házasságra utaló toldással viseli, mert ilyen esetben a feleség az újabb házasságban csak a születési nevét viselheti [4:28. § (3) bekezdés].

A házassági névre irányadó anyakönyvi szabályokról 2014. július 1-jétől az At. 47–48. §-ai rendelkeznek, az At. 20. §-a pedig kimondja, hogy a házasulók a házassági

szándék bejelentésekor nyilatkoznak arról, hogy a házasságkötés után milyen házassági nevet kívánnak viselni, ez a nyilatkozatuk azonban a házasság megkötéséig megváltoztatható.

4:28. § [Névviselés a házasság megszűnése vagy érvénytelenségének megállapítása után]

- (1) A házasság megszűnése vagy érvénytelenségének megállapítása után a volt házastársaka házasság fennállása alatt viselt nevet viselik tovább. Ha ettől valamelyikük el kíván térni, a házasság felbontása vagy érvénytelenségének megállapítása után az anyakönyvvezetőnek bejelentheti. Ebben az esetben sem viselheti a volt feleség a volt férje nevét a házasságra utaló toldással, ha azt a házasság fennállása alatt nem viselte.**
- (2) A bíróság a volt férj kérelmére eltilthatja a volt feleséget a házasságra utaló toldást tartalmazó névviselésétől, ha a feleséget szándékos bűncselekmény miatt jogerősen szabadságvesztésre ítélték.**
- (3) Újabb házasságkötés esetén a feleség, illetve a férj a korábbi házasság alatt viselt közös házassági nevet tovább viselheti, azzal az eltéréssel, hogy a feleség a volt férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti, és ez a joga akkor sem éled fel, ha újabb házassága megszűnt.**

Nem változtat a Ptk. a Csjt.-nek a házasság megszűnése vagy érvénytelenségének megállapítása utáni névviselésre vonatkozó szabályain sem.

Az (1) bekezdés a Csjt. 26. §-ában foglaltakkal azonos módon rendelkezik úgy, hogy *a házasság megszűnése vagy érvénytelenné nyilvánítása esetén* a házastársak *főszabályként* a házasság fennállása alatt viselt nevet viselik tovább, mert önmagában a házasság felbontása vagy érvénytelenné nyilvánítása a házasság megkötésével megszerzett névviselés jogát nem érinti, ha azonban ettől bármelyik házastárs el kíván térni, úgy a házasság felbontása vagy érvénytelenné nyilvánítása után az anyakönyvvezetőnek bejelentheti azzal a korlátozással, hogy ebben az esetben sem viselheti a volt feleség a volt férj nevét a házasságra utaló toldással, ha azt a házasság fennállása alatt nem viselte. A bejelentés nincs határidőhöz kötve. Az ilyen tartalmú szabályozás magyarázata – amint arra az 58/2001. (XII. 7.) AB határozat indokolása maga is utal – az, hogy a házasuló szabadon mérlegelheti, hogy felveszi-e házastársa nevét, ezért a házasság megszűnése vagy érvénytelenné nyilvánítása esetén is szabadon dönthet abban, hogy a házasságkötéssel felvett névtől el kíván-e térni. Minthogy a házasságkötéssel választott név az érintett személy saját nevévé válik, annak a változatlan további viselése bejelentést nem igényel, ha azonban ettől el kíván térni, ezt az anyakönyvvezetőnek bejelentheti.

Mindezekből következően nincs jogi akadály annak, hogy a házasság felbontása vagy érvénytelenné nyilvánítása esetén bármelyik házaspár bejelenthesse az anyakönyvvezetőnek azt, hogy a jövőben volt házastársa családi nevét kívánja viselni, még akkor is, ha a házasság fennállása alatt mindketten a születési nevüket vagy a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevüket használták.

„Figyelemmel arra, hogy az 58/2001. (XII. 7.) AB határozat alkotmányértőnek találta, hogy az anyakönyvvezető az utónevet – bizonyos esetekben – csak egy alkalommal módosíthatja, már nincsen olyan korlátozás, hogy ezzel a jogával az elvált személy csak egy alkalommal élhetne és ezt követően a házasságkötéssel felvett név újabb módosítására már csak belügyminiszteri engedéllyel lenne mód. A házassági név anyakönyvvezető általi módosításának csupán egyszeri lehetősége is túlzott mértékben korlátozta a névváltoztatás jogát, ezért ebben az esetben is felmerülhetett, hogy „az állam ilyen

mélységű beavatkozása a magánszférába kellő alkotmányos indokkal már nem támasztható alá” [Boros Zsuzsa: A házastársak személyi viszonyai *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári Jog – Családjog a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 81.].

A (2) bekezdés – az Alkotmánybíróság 995/B/1990. AB határozata által alkotmányosnak ítélt Csjt. 26. § (2) bekezdésében foglaltakkal azonos törvényi feltételek fennállása esetén, tehát változatlanul – csak kivételesen ad módot a *névviseléstől való eltiltásra*. A volt feleséget a névviseléstől a bíróság *eltilthatja akkor, ha:*

- a) a házasság megszűnése vagy érvénytelenné nyilvánítása után,
- b) a volt férj erre irányuló kérelmet terjeszt elő,
- c) a volt feleség a házasság alatt férje teljes nevét vagy férje családi nevét viselte a házasságra utaló „né” toldással és
- d) a volt feleséget szándékos bűncselekmény miatt jogerősen szabadságvesztésre ítélték.

Nem tiltható el tehát a volt feleség a házasság alatt viselt név viselésétől akkor, ha

- a) a házasság változatlanul fennáll, és annak felbontása vagy érvénytelenségének megállapítása iránt keresetet nem terjesztettek elő,
- b) erre irányuló kérelmet a volt férj nem terjeszt elő,
- c) a volt feleség a házasság alatt nem a 4:27. § (1) bekezdésének b) vagy c) pontjában meghatározott, tehát a házasságra utaló „-né” toldatos névviselési formában, hanem valamely más formában viselte volt férje nevét [4:27. § (1) bekezdés d) pont és (3) bekezdés], és akkor sem, ha
- d) a volt feleséget jogerősen nem szándékos, hanem gondatlan bűncselekmény miatt vagy szándékos bűncselekmény miatt nem szabadságvesztésre, hanem más büntetési nemre ítélik.

Az eltiltásnak a házasságra utaló „-né” toldatos névviselési formára való korlátozását az indokolja, hogy kizárólag ez a névviselési forma alkalmas az elvált házastárs azonosítására és a korábbi szoros kötelék tanúsítására. Értelemszerűen nem terjedhet ki az eltiltás a feleség születési vagy a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevére [4:27. § (1) bekezdés a) pont]. Nincs jogi lehetőség a férj családi nevéhez kapcsolt saját utónevéből álló név használatától való eltiltásra sem [4:27. § (1) bekezdés d) pontja], mert ezek a névviselési formák nem utalnak közvetlenül a volt férj és volt feleség házasságára, és ezért ezeket a Ptk. – a házasság megszűnéséhez és az újabb házasságkötéshez kapcsolódó rendelkezésekhez hasonlóan – ilyen módon sem kívánja védelemben részesíteni.

Nem feltétele a névviseléstől való eltiltásnak az, hogy a jogerősen kiszabott szabadságvesztés végrehajtható legyen, ezért nem ad alapot a keresetnek a törvényes feltételek hiánya miatt történő elutasítására önmagában az, ha a szándékos bűncselekmény miatt jogerősen kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtását a bíróság felfüggesztette. A bíróság belátásától függ tehát ilyen esetben az, hogy a büntetés végrehajtásának felfüggesztését miként értékeli.

A Pp. ma hatályos 459. § (3) bekezdése szerint a bíróság a házasság felbontása felől – ha a felek a házasság felbontását a Ptk. 4:21. § (2) és (3) bekezdése alapján egyező akaratnyilatkozattal kérték – azt követően dönthet, ha az ott meghatározott valamennyi kérdésben a felek között egyezség jött létre és azt a bíróság jogerős végzésével jóváhagyta. Ha a házassági perben a névviseléstől való eltiltás iránti kérelmet is előterjesztettek, arról a bíróság a házasság felbontásával vagy érvénytelenné nyilvánításával egyidejűleg dönt.

Fogalmilag kizárt viszont a volt férj névviseléstől való eltiltása akkor is, ha a házasság alatt a felesége családi nevét viselte, hozzákapcsolva a saját utónevét vagy házassági névként a saját és a felesége családi nevét összekapcsolva viselte, hozzáfűzve ahhoz saját utónevét.

A bírói gyakorlat szerint a volt feleséget a bíróság férje nevének viselésétől – a törvényi feltételek hiányában – egymagában azon az alapon nem tilthatja el, hogy a volt feleség a kereseti kérelemmel szemben nem védekezett (BH1982.7.).

A házasság felbontása iránt indított perben a bíróság csak akkor határoz a névviselés kérdésében, ha a férj (volt férj) a „-né” toldatos névviselési formától való eltiltást kéri (BH1977.150.).

Kizárólag a konkrétan a házasságra utaló „-né” toldatos névviselési formáktól tiltható el a volt feleség (BH1977.151.).

Megegyezik a Csjt. 26. § (3) bekezdésében foglaltakkal a Ptk. 4:28. § (3) bekezdésének a volt házastársak *névviselésének az újabb házasságkötés esetére* irányadó szabályozása is. Eszerint újabb házasságkötés esetén a feleség, illetve a férj a *házasság alatt viselt közös házassági nevet tovább viselheti, azzal az eltéréssel*, hogy a feleség a volt férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti, és ez a joga akkor sem éled fel, ha újabb házassága megszűnt. Az Alkotmánybíróság határozata szerint ugyanis a házasság megszűnésével és új házasságkötéssel a korábbi házasságra tekintettel viselt származékos név elveszíti a keletkezési alapját, és az csak újabb, a megelőző férjjel kötött ismételt házasság révén szerezhető vissza. Új házasságkötés esetén a feleségnek újból nyilatkoznia kell arról, hogy az új házasságkötése után a 4:27. §-ban meghatározott lehetőségek közül milyen névviselési formát választ.

Minthogy a Ptk. 4:27. § (4) bekezdése szerint *közös házassági névnek* az (1) bekezdés b)–d) pontjában, a (2) bekezdés b) pontjában és a (3) bekezdésben meghatározott névviselési formák minősülnek, nincs jogi akadálya annak, hogy újabb házasságkötése esetén a feleség a volt férje, a férj pedig a volt felesége családi nevét viselje tovább, ahhoz a saját utónevét hozzákapcsolva, vagy változatlanul összekapcsolva viseljék mindkettejük családi nevét, hozzákapcsolva ahhoz a saját utónevüket.

V. CÍM

A HÁZASTÁRSI TARTÁS

4:29. § [A tartásra való jogosultság]

- (1) **A házassági életközösség megszűnése esetén házastársától, a házasság felbontása esetén volt házastársától tartást követelhet az, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani.**
- (2) **Ha a házastárs vagy a volt házastárs a tartásra a házassági életközösség megszűnését követő öt év eltelte után válik rászorulttá, tartást különös méltánylást érdemlő esetben követelhet.**
- (3) **Ha a házastársak között az életközösség egy évnél rövidebb ideig állt fenn és a házasságból gyermek nem született, a volt házastársat rászorultsága esetén az életközösség időtartamával egyező időre illeti meg a tartás. A bíróság különös méltánylást érdemlő esetben a tartást ennél hosszabb időre is elrendelheti.**

1. A házastársi tartás szabályozása a Ptk.-ban

A házastársi tartás részletes szabályainak áttekintése szempontjából különös jelentősége van a szabályozás rendszerének. Ugyan a házastárs a 4:96. § szerint nem minősül rokonnak, de a házastárs tartásának szabályozási rendszere szorosan kapcsolódik rokонтartás XX. Fejezetben foglalt közös szabályaihoz.

Az V. cím csak a házastárs

- a) tartásra való jogosultságának,
- b) érdemtelenségének,
- c) a kötelezett tartási képességének,
- d) a tartás egyszeri juttatással történő szolgáltatásának,
- e) a megszüntetés speciális eseteinek szabályait tartalmazza,

a 4:33. § utaló szabálya szerint pedig az V. Fejezetben nem szabályozott egyéb kérdésekben a rokонтartás közös szabályait kell alkalmazni.

A szabályozás tartalmát tekintve a Ptk. néhány jelentősebb változtatás mellett alapvetően megőrizte a korábbi Csjt. szabályozásának tartalmi súlypontjait. Változatlanul fenntartotta azt az elvet, hogy az elvileg hosszú távra – életre szólóan – vállalt házastársi köteleklből szintén hosszú távra származik kölcsönös támogatási kötelezettség. Ugyanakkor a társadalom erkölcsi elvárásainak változásához igazodva bevezette a házastárs tartása iránti felelősség időbeli korlátait, értékelve az életközösség megszűnése és a rászorultság keletkezése óta eltelt idő hosszát, valamint kizárva a megszüntetett tartási kötelezettség feléledésének lehetőségét. Nem változtatott az új szabályozás azon a jogalkalmazási szemléleten sem, hogy a házastársi tartás célja nem a házastársak együttélése alatt meglévő – esetenként kiemelkedően magas – életszínvonal fenntartása és a jövedelemcsökkenés kompenzálása, hanem a jogosult indokolt szükségletei kielégítésének biztosítása.

Az új szabályozás alkalmazhatósága szempontjából fontos szabályt tartalmaz a Ptké. 26. §-a, mely szerint a 4:29. § (3) bekezdésének rendelkezését a Ptk. hatálybalépését követően megszűnt házassági életközösségekre kell alkalmazni.

2. A házastársi tartásra való jogosultság

A házastársi tartásra jogosultság feltétele:

- a) a házassági életközösség megszűnését követően,
- b) a házastárs önhibáján kívüli okból,
- c) ne legyen képes önmagát eltartani.

A Ptk. szövegezéséből egyértelmű, hogy csak a házassági életközösség megszűnését követően van lehetőség házastársi tartás iránti igény érvényesítésére, de nem feltétel a házasság felbontása. A házassági életközösség fennállása alatt házastársi tartás iránti igény nem érvényesíthető. A házasság ugyanis érzelmi és gazdasági közösség, melynek fogalmi eleme az, hogy fennállása alatt a házastársak kötelesek egymást támogatni, ami értelemszerűen kiterjed a közös életvitel és a házastársak egyéni életvitelének költségeinek fedezésére is. A házassági életközösség megszűnését követően azonban a házastárs attól függetlenül lehet jogosult tartásra, hogy a házasság felbontására egyáltalán sor kerül-e bármikor.

A házastárs tartásra rászorultságát megalapozó első – objektív – feltétel az, hogy önmaga eltartására ne legyen képes. Az *eltartási képesség hiányát* a bírói gyakorlat a konkrét eset összes körülményeinek mérlegelésével állapítja meg, erre általános definíciót a jogi szabályozás nem ad. A bíróság a per során részletes bizonyítást folytat le az önmaga eltartására képtelenségre, melyet előidézhet a házastárs életkora, egészségi állapota, munkaképessége, a képzettsége, a munkavégzési tapasztalatai és gyakorlata, a munkaerőpiacon a konkrét fél releváns paramétereivel rendelkező álláskereső elhelyezkedési lehetőségei és egyéb konkrét szempontok.

A bíróság bizonyítást folytat le arra is, hogy milyen kísérleteket tett a házastársi tartás iránti igényt érvényesítő személy a munkaképessége mértékének megfelelő folyamatos foglalkoztatása, a munkavégzésből származó rendszeres jövedelem szerzése iránt.

A bizonyítás kiterjed a jogosult vagyoni viszonyainak feltárására, valamint a létfenntartásával szükségképpen együtt járó kiadások megállapítására. A szükséges tartás nem jelenthet szűkös tartást, és nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a házastársak az együttélésük alatt milyen életszínvonalon éltek. Mindez nem jelenti azt, hogy az életközösség megszűnése után a kötelezett házastársnak ugyanolyan életkörülményeket kellene biztosítania a jogosult házastárs számára, mint az együttélés alatt (BH2008.216.).

A jövedelemszerzési képesség és a feltétlenül szükséges, indokolt kiadások egybevetésével állapítható meg, hogy képes-e önmagát eltartani a házastársi tartás iránti igényt érvényesítő házastárs.

Az eltartási képesség hiánya – a rászorultság – körében foglalkozni kell a tartást igénylő személy vagyoni helyzetével is. Ez nemcsak a rendszeres jövedelmeinek feltárását igényli, hanem vagyoni helyzetének teljes körű vizsgálatát, különös tekintettel az esetleges jövedelmet nyújtó megtakarításokra, társasági üzletrészekre és hasznosítható ingatlantulajdonra.

A következő vizsgálandó feltétel az *önhiba hiánya*. Az önhiba hiánya a tartásra való jogosultság szubjektív előfeltétele, a tartásra való rászorultság ugyanis önmagában nem alapozza meg a házastársi tartásra való jogosultságot. Az önhiba nem azonos a felróhatósággal vagy vétkességgel. Az önhiba hiánya azt jelenti, hogy a házastársi tartás iránti igényt érvényesítő személy a megélhetésének biztosítása céljából minden tőle elvárhatót megtett. Saját létfenntartásának biztosításáért ugyanis minden cselekvőképes személy önálló felelősséggel tartozik. Nem mulaszthatja el azokat az intézkedéseket, melyek a megélhetése alapját képező jövedelem – a szociális ellátást is beleértve – megszerzéséhez szükségesek (LB Pfv.II.20.489/1997., BH1999.407.).

A házastársi tartásnál azonban az önhiba fennállását árnyaltabban kell vizsgálni. Jelentősége van annak is, hogy a házastársak által az együttélésük alatt közös elhatározással kialakított életkörülményeknek mekkora szerepük van abban, hogy a tartást igénylő házastárs önmaga eltartására nem képes. Az ugyanis rendszerint tipikusan a házastársak közös döntése, hogy valamelyikük – rendszerint a feleség – abbahagyja az önálló jövedelemszerző tevékenységet, és a gyermekek nevelésével, valamint a család működési hátterének biztosításával és megszervezésével foglalkozik. Az is közös döntés, ha az egyik házastárs a közös gazdasági társasághoz részmunkaidőben és minimálbérre bejelentett foglalkoztatottként részesül jövedelemben, ez után fizet járulékokat, és emiatt öregségi nyugdíja igen alacsony összegű lesz, amely nem fedezi minimális szükségleteit sem. A házassági életközösség alatt közösen hozott, és a különválás idejére is kiható döntésekért a házastársak közös felelősséggel tartoznak, ami meghatározó jelentőségű az önhiba értékelése szempontjából.

Az igényérvényesítés fontos eleme a *bizonyítási teher*. A rászorultságot a jogosultnak, a jogosult önhibáját pedig az arra hivatkozó kötelezettnek kell bizonyítania (BH2014.181.).

A házastársi tartási igény időbeli korlátait a (2) és a (3) bekezdés tartalmazza. Az életközösség megszűnését követően keletkezett rászorultság az idő múlásával nehezebben érvényesíthető. Ha a tartási igényt érvényesítő házastárs az életközösség megszűnését követő öt év eltelte után válik rászorulttá, csak különös méltányolást érdemlő esetben követelhet házastársi tartást.

Hasonló korlátozást fogalmaz meg a törvény a házassági életközösség időtartamával összefüggésben. Ha a házassági életközösség egy évnél rövidebb ideig állt fenn, és a feleknek nem született közös gyermekük, akkor főszabályként az életközösség időtartamával egyező időre lehet jogosult házastársi tartásra a volt házastárs (illetve az életközösség megszűnése után a kötelék fennállása esetén a házastárs).

A bírói gyakorlat egyre többször alkalmazza a házastársi közös vagyon megosztásának és a házastársi tartásnak az összekapcsolását. Erre elsősorban akkor kerül sor, amikor a felek között folyamatban van a házastársi közös vagyon megosztása iránti per, melynek tényállása bonyolult, bizonyítási igénye jelentős, a házastársak egyike van a közös vagyon birtokában, a másik házastárs pedig önállóan nem, vagy csak részlegesen képes a megélhetésével kapcsolatos alapszükségletek fedezésére. Ilyen esetben lehetőség van arra, hogy a közös vagyont birtokában tartó házastársat a közös vagyon megosztásáig kötelezze a bíróság házastársi tartásdíj fizetésére.

4:30. § [A tartásra való érdemtelenség]

(1) Érdemtelen a tartásra az a házastárs vagy volt házastárs:

- a) akinek súlyosan kifogásolható magatartása vagy életvitele járult hozzá alapvetően a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásához; vagy**
- b) aki a házassági életközösség megszűnését követően házastársának, volt házastársának vagy vele együtt élő hozzátartozójának érdekeit durván sértő magatartást tanúsított.**

(2) Az érdemtelenség elbírálásánál az arra hivatkozó házastárs vagy volt házastárs magatartását figyelembe kell venni.

A törvényhely rendelkezései az V. PED legfontosabb iránymutatásait emelték a jogi szabályozás szintjére. Az érdemtelenség szabályai következetes logikai rendszerbe foglalva teszik értékelhetővé a házasság megromlásához vezető magatartásért való felelősséget, és az életközösség megszűnését követően tanúsított magatartást azzal, hogy mindkét esetben figyelembe kell venni az érdemtelenségre hivatkozó házastárs magatartását is.

Az életközösség végleges megromlásához vezető súlyosan kifogásolható magatartás, valamint a házastárs vagy vele együtt élő hozzátartozó érdekeit durván sértő magatartás megvalósulása a konkrét eset összes körülményének felderítését követően, bírói mérlegeléssel állapítható meg. Ebben a körben egységesen alkalmazható zsinórmértéket nem lehet felállítani, a mérlegelésnél a társadalom folyamatosan változó erkölcsi értékítélete mellett meghatározó szerepük van a konkrét házastársak együttélését általánosan jellemző körülményeknek, kapcsolatuk megszokott érzelmi, verbális és fizikális jellemzőinek, valamint mindkét házastárs személyiségének.

A házasság megromlásához vezető magatartás érdemtelenségi okként való értékelése esetén mindig a házasság egészét kell mérlegre tenni. Hosszú évekig tartó házasság esetében a végleges megromlást előidéző okok és a krízishelyzet értékelésekor nem hagyható figyelmen kívül, ha a házasság megromlását közvetlenül előidéző házastárs

az együttélés jelentős részében a családja érdekében minden tőle telhetőt megtett, és házastársát támogatta (BH2007.17.).

A házastárs vagy vele együtt élő hozzátartozója érdekeit durván sértő magatartás személyi és vagyoni érdekeket egyaránt érinthet. A társadalmi együttélés szabályainak olyan súlyú és olyan módon megnyilvánuló sérelmét kell megvalósítania, melyre figyelemmel a társadalom általános értékítélete szerint súlyosan méltánytalan lenne a házastárs kötelezése tartásdíj fizetésére.

4:31. §

[A tartási képesség]

Nem köteles házastársát eltartani az, aki ezáltal a saját szükséges tartását vagy gyermekének tartását veszélyeztetné.

A tartásra való jogosultság és kötelezettség, valamint a tartási képesség vonatkozásában a rokontartás közös szabályaival összhangban álló rendelkezést tartalmaz a házastársi tartásra való képesség törvényi szabályozása.

A házastársi tartás teljesítőképességi korlátja a kötelezett saját szükséges tartásának veszélyeztetése. A kötelezett házastárs – kiskorú és tartásra rászoruló nagykorú – gyermeke a jogosultság sorrendjében megelőzi a házastársi tartás jogosultját.

4:32. §

[Megállapodás a tartás egyszeri juttatással történő szolgáltatásáról]

A házastársak közokiratban vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban megállapodhatnak abban, hogy a tartásra köteles házastárs tartási kötelezettségének megfelelő vagyontárgy vagy pénzösszeg egyszeri juttatásával tesz eleget. Ebben az esetben a juttatásban részesített házastárs a jövőben tartási követeléssel akkor sem léphet fel, ha arra e törvény alapján jogosulttá válna.

A házastársi tartás egyszeri juttatással történő megváltása új jogszabályi rendelkezés, amely a szerződési szabadság Ptk.-beli alapelvéből kiindulva lehetőséget teremt a házastársak részére az irányadó 4:206. § általános szabályától (a havonta fizetendő határozott összegű tartástól) eltérő szerződéses megállapodásra. A jogintézmény célja, hogy a házastársak – lehetőség szerint – vagyoni viszonyaik rendezésével egyidejűleg, vagy akár attól eltérő időpontban megállapodhatnak a tartási kötelezettség meghatározott vagyontárggyal, illetve pénzösszeggel történő végleges rendezésében. A megállapodás végleges jellege azt jelenti, hogy a jogosult a későbbiekben akkor sem érvényesíthet ilyen igényt, ha annak jogszabályi feltételei fennállnak, azaz később rászorulttá válna.

A bírói gyakorlatban korábban is volt arra lehetőség, hogy a házastársak peren kívüli szerződésben, vagy a peres eljárás keretében megállapodásuk bírói egyezségbe foglalásával rendezzék a jogosult részére fizetendő tartásdíj összegét, fizetési módját. A megállapodásnak nem volt feltétele a Csjt. 21. § szerinti önhibán kívüli rászorultság fennállása, a PK 113. alapján ugyanis a házastársi tartásdíj-fizetési kötelezettség önkéntes vállalása érvényes volt olyan házastárs javára is, aki a tartásra – a jogszabály szerint – nem volt rászorulva, vagy arra érdemtelen volt. A házastársi tartás szerződéses rendezése is a havi – rendszeres – házastársi tartás fizetésére való kötelezettségvállalást jelentette. A Ptk. új szabálya a felekre bízta az egyszeri juttatás értékének meghatározását, garanciát ad a kötelezettnek a végleges rendezésre, és függetleníti a kötelezetti teljesítőképesség jövőbeni változásától a tartás teljesítését, mert a juttatás egyszeri voltára figyelemmel az értelemszerűen fel sem merülhet.

A szerződés kötelező alaki előírása, hogy azt a felek közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalják. Ennek hiánya a szerződés érvénytelenségét vonja maga után, amelyre a Ptk. kötelmi jogi általános szabályai az irányadóak.

A tartás vagyontárggyal történő megváltása – a készpénzzel történő megváltás ugyanis egyösszegű teljesítőképességet feltételez – a gyakorlatban várhatóan főként a házastársi közös vagyon megosztása során a jogosult házastárs által fizetendő értékkülönbözlet összegének csökkentésére fog szolgálni. Ebben az esetben a közös vagyont megosztó szerződésben meg kell határozni a házastársi tartás összegét, a vagyontárgy értékét, hogy egyértelmű legyen az ezen a jogcímen történő juttatás.

Meghatározott vagyontárgy lehet a kötelezett házastárs különvagyonát képező vagyontárgy, vagy a házastársak közös vagyonát képező – ezáltal a megosztás körébe eső – vagyontárgy pl. személygépkocsi, egyéb ingóság, vagy akár olyan közös vagyont képező társasági részesedés, amelyben a jogosult házastárs végez tevékenységet. Jogilag nincs akadálya annak sem, hogy a kötelezett házastárs a házastársak közös tulajdonát képező ingatlanon fennálló, saját – különvagyoni, vagy közös vagyoni eszmei – tulajdoni hányadát ruházza át a jogosult házastársra, aminek eredményeként a felek egyben meg is szüntetik a közös tulajdont. A jogosultnak ezáltal a megváltási ár és az egyösszegű házastársi tartás különbözeteiként a csökkentett megváltási árat kell teljesítenie.

Az ingatlan tulajdonjogában történő változás esetén a szerződés meg kell, hogy feleljen a XXV. PED-nek, azaz pontosan tartalmaznia kell az ingatlan adatait, és a Ptk. alapján a feleknek nyilatkoznuk kell a birtokátruházásra is. Egyidejű teljesítés esetén ezt a szerződésben rögzíthetik, függetlenül attól, hogy a házastársi tartás egyösszegű megváltása miatt esetlegesen nincs tényleges teljesítés (a megváltási ár összege és a házastársi tartás összege azonos), vagy csak a csökkentett megváltási ár kerül a szerződéskötéskor kifizetésre. Amennyiben azonban a fentiek szerint meghatározott megváltási ár fizetése időben eltolódik, a birtokátruházásról szóló nyilatkozatról – az általános szabályok szerint – külön okirat szükséges. Hangsúlyozottan figyelembe veendő ingatlanátruházás esetén, hogy a szerződésnek tartalmaznia kell a Ptk. 5:178. § (2) bekezdése szerint az ingatlan-nyilvántartásban szereplő egyéb jogosultak hozzájárulását is, amely önmagában a szerződés érvénytelenségét nem vonja maga után, de ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre a szerződést alkalmatlanná teszi.

Az az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény végrehajtásáról szóló 109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 6. § (3) bekezdése szerint a szerződésben meg kell határozni a tulajdonátruházás jogcímét. A jogszabály nem zárja ki a meghatározott vagyontárgy köréből az ingatlant, tehát ezen a jogcímen a tulajdonszerzést lehetővé teszi. Az átruházás jogcíme a kötelezett kizárólagos tulajdonában levő ingatlan esetén: tartás egy vagyontárggyal történő megváltása, közös tulajdon esetében a közös tulajdon megszűntetése.

Meghatározott vagyontárgy lehet az ingatlant terhelő haszonélvezet. A haszonélvezet mint vagyoni értékkel bíró jog a házastársak egymás közötti belső viszonyában a közös vagyon megosztása során az elszámolás tárgyát képezi. Előfordulhat ugyanis olyan eset, hogy az ingatlan a tartásra jogosult házastárs nevében szerepel az ingatlan-nyilvántartásban, míg a tartásra kötelezett házastárs az ingatlan haszonélvezeti jogának jogosultja. Mindkét fél érdeke a szerződéses rendezés, a tulajdonos házastárs haszonélvezeti joggal mentes ingatlant kap, a kötelezett házastársnak pedig nem kell tartást fizetnie. Ez a megállapodás annyiban tér el a tulajdonátruházástól, hogy a haszonélvezeti jog jogosultja egyben a házastársi tartás kötelezettje, aki a tartás megváltása fejében járul hozzá haszonélvezeti jogának ingatlan-nyilvántartásból való törléséhez. A szerződésben meg kell határozni

a haszonélvezeti jognak mint vagyoni értékű jognak az értékét és a házastársi tartás összegét. A szerződés alakiságára a tulajdonátruházási szerződésre vonatkozó szabályok az irányadók.

4:33. § [A rokontartás szabályainak alkalmazása]

A tartás mértékére, szolgáltatásának módjára, időtartamára és ezek megváltoztatására, a tartási igény visszamenőleges érvényesítésére, a tartáshoz való jog megszűnésére és a tartás megszüntetésére a rokontartás közös szabályait kell megfelelően alkalmazni, azzal, hogy a házastársi tartáshoz való jog megszűnik akkor is, ha az arra jogosult újabb házasságot köt, vagy élettársi kapcsolatot létesít.

A törvény ezen a ponton a tartás több alapkérdésében visszautal a rokontartás közös szabályaira, ami jelentősen megkönnyíti a jogalkalmazás egységességét.

A tartásra való jogosultság megszűnésének a 4:212. § (1) bekezdésében közös szabályként megfogalmazott eseteit kiegészíti azzal, hogy a házastársi tartásra jogosultság megszűnik, ha a jogosult újabb házasságot köt, vagy élettársi kapcsolatot létesít. A tartásra való jogosultság pedig ezekben az esetekben utóbb már nem éled fel.

VI. CÍM HÁZASSÁGI VAGYONJOG

V. Fejezet Általános rendelkezések

4:34. § [A házastársak vagyoni viszonyainak rendezése]

- (1) A házasulók és a házastársak egymás közötti vagyoni viszonyukat a házassági életközösség időtartamára házassági vagyoni szerződéssel rendezhetik.**
- (2) Ha a házassági vagyoni szerződés eltérően nem rendelkezik, a házastársak között a házassági életközösség időtartama alatt házastársi vagyoni közösség (törvényes vagyoni rendszer) áll fenn.**

1. A házassági vagyonjog szabályozásáról

„A házassági vagyonjog szabályozása az elmúlt évtizedekben *Európa valamennyi országában* részben a családi viszonyok változása – így különösen a házastársak egyenjogúságának elismerése, a kétkeresős családmodell általánossá válása, a nőknek a gazdasági életben való fokozottabb részvétele – folytán, részben a vagyonok összetételében bekövetkezett változások eredményeként *jelentős módosuláson* esett át. Ez egyrészt a *házastársak autonómiájának* elismerését, annak lehetővé tételét jelenti, hogy maguk határozhassák meg együttélésük vagyoni kereteit. Másrészt, ha különböző úton, különböző házassági vagyoni módszereket követve érik is el, minden európai jogrendszerben megtalálható a törekvés arra, hogy a *házasélet alatt bekövetkezett vagyonszaporulatból*, még ha az csak az egyik fél tevékenységére vezethető is vissza, *mind a két házasfelet részesítsék*” [Körös András: A házassági vagyonjog *in* Körös András

(szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 92–93.].

Magyarországon 1946 előtt többféle házassági vagyoni jogi rendszer érvényesült. A volt rendi megkülönböztetésekből eredő egyes házassági vagyoni jogi és öröklési jogi szabályok hatályának megszüntetéséről szóló 1946. évi XII. törvénycikk egységesítette a szabályozást akként, hogy az *értéktöbbleti elven alapuló szerzeményi közösségi rendszert* tette általánossá, ez a szabályozás azonban *diszpozitív* jellegű volt, tehát a törvény rendelkezéseitől a felek szerződéssel eltérhettek.

Az 1953. január 1-jén hatályba lépett Csjt. házassági vagyoni jogi rendszere változatlanul a közszerzeményi rendszeren alapult ugyan, de annak jogi természetét tekintve – nem az értéktöbbleti, hanem az ún. „*dologi hatályú*”, vagy „*reálszerzés elvén alapuló közszerzeményi*”, az ún. *vagyonközösségi rendszert* vezette be. A Csjt. vagyonközösségi rendszere bevezetésének a jogalkotói célja, és egyben annak *maradandó értéke* is a házastársak egyenjogúságának, valamint annak biztosítása volt, hogy a házasság ideje alatt bekövetkezett vagyonszaporulatból a házastársak – a szerzéshez való hozzájárulásuk arányától függetlenül – azonos mértékben részesüljenek, és ezáltal a kizárólag a háztartásban, illetőleg a gyermekek nevelése terén végzett tevékenység vagyoni értéként is elismerést nyerjen, a férfiakénál lényegesen gyengébben fizetett női munka pedig a feleség számára ne eredményezzen hátrányos vagyoni következményeket.

A Csjt. vagyonközösségi szabályai az 1953. január 1-jén történt hatálybalépésétől a Csjt. II. Novellájának 1987. július 1-jén történt hatálybalépéséig *kógens* jellegűek voltak, ami alól az *egyetlen kivételt* a vagyonközösségnek az életközösség fennállása alatt a bíróság által fontos okból bármelyik házastárs kérelmére a Csjt. 31. § (1) bekezdése alapján a jövőre vonatkozóan történő megszüntetése jelentette. E szabályok azonban „egy olyan korszakban keletkeztek, amikor az uralkodó felfogás a házastársak vagyoni viszonyainak csekély jelentőséget tulajdonított: a családot elsősorban fogyasztási közösségnek tekintette, amelyben a személyi tulajdon tárgyai játszanak döntő, az esetek túlnyomó részében kizárólagos szerepet, míg az egyéni gazdálkodás fejlesztésére szolgáló értékek és eszközök teljesen visszaszorultak” [Kőrös András: *A házassági vagyoni jog in Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 92–93.]. Erre tekintettel a Csjt. a házassági vagyoni jogot mindössze öt szakaszban szabályozta, ezért a *joghézagok pótlása a bírói jogalkalmazásra* hárult, majd a bírói gyakorlatban kialakult egyes részletmegoldásokat előbb a Csjt. I., majd a II. novellája a törvény szövegébe is beépítette.

A Csjt. II. Novellája – annak miniszteri indokolása szerint – éppen a gazdasági és tulajdoni viszonyokban már megkezdődött változások hatására vezette be újból a magyar házassági vagyoni jog által 1952 előtt ismert és elismert *házassági vagyoni jogi szerződés jogintézményét*, és ezáltal a Csjt. házassági vagyoni jogi szabályai *diszpozitív (szerződést pótló)* jellegűekké váltak. A házassági vagyoni jogi szerződés *alaki érvényességi* szabályait a Csjt. II. Novellája részletesen szabályozta ugyan, annak *tartalmi* kellékeit és a házastársi vagyonközösség szabályait azonban változatlanul csak hiányosan és nem is egyértelműen rendezte.

Az 1989-től lezajlott társadalmi-gazdasági átalakulás, az állami tulajdon ezzel összefüggő – előbb spontán, majd jogilag is szabályozott – privatizációja, a gazdasági társaságok alapítása, a kárpótlás jogintézménye, a szövetkezeti vagyon nevesítése és felosztása ugyanakkor *jelentősen megváltoztatta a magánvagyon és ebből következően a házastársi közös vagyon körét és annak összetételét is*. Ennek folytán a házastársak vagyonában ma már sok esetben két, gazdasági szempontból jól elkülöníthető vagyoni rész

különböztethető meg: az üzleti (befektetési-vállalkozási) célú, valamint a házastársak (család) fogyasztási célját szolgáló vagyon. Az üzleti (vállalkozási) és a fogyasztási (családi) célú vagyon „működtetési elvei eltérőek: az üzleti vagyon a piac törvényeinek van alávetve, nyereség elérésére törekszik, a családi vagyon pedig elsősorban fogyasztási és használati jellegű és a mindennapi élet szükségleteihez igazodik (más kérdés, hogy sok esetben a két vagyonrész keveredik a gyakorlatban pl. az üzleti vagyonhoz tartozó vagyontárgy magáncélú használatával). A gazdaság átalakulásának logikájából következő fenti különbség azonban a jogi szabályozásban nem tükröződött: a házastársak közös vagyonának használata, kezelése, az azzal való rendelkezés, valamint a vagyonmegosztás tekintetében az üzleti (vállalkozói) célú vagyon rendeltetése által megkívánt különbségek nem jelentek meg” [Kőrös András: A házassági vagyonyjog *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 93.].

A 2014. március 15. napján hatályba lépett Ptk. Negyedik – Családjogi – Könyvének a „Házassági vagyonyjog”-ra vonatkozó VI. Címe – a Csjt.-től rendszerbelileg eltérően – nem csupán az ún. *szűkebb értelemben vett* házassági vagyonyjog, hanem – a lakáshasználat vagyoni értékére figyelemmel – az ún. *tágabb értelemben vett házassági vagyonyjog* körébe tartozó házastársi közös lakás használatának rendezésére vonatkozó szabályokat is magában foglalja. A tágabb értelemben vett házassági vagyonyjogot ötvenegy §-ban szabályozza, amelyen belül negyvenegy §-t szentel – a Csjt. által mindössze öt §-t tartalmazó – *szűkebb értelemben vett házassági vagyonyjog* szabályaira.

A Ptk. szabályozása – az *új Polgári Törvénykönyvnek* a Magyar Közlöny 2002. évi 15. száma II. kötetében közzétett *konceptiójában* foglaltaknak megfelelően „nem törekszik mindenáron való újításra.” *Törvényes házassági vagyonyjogi rendszerként* változatlanul fenntartja az elmúlt hatvan évben megszokottá és elfogadottá vált *házastársi vagyonyközösség* rendszerét, de azt – a lényegéből eredő szabályok módosítása nélkül – a Csjt.-nél lényegesen *részletesebb, pontosabb és szerkezetileg is tisztább rendszerben* szabályozza. A *joghézagok pótlását szolgáló, kiegészítő jellegű* szabályokat a bírói gyakorlatban évtizedeken át kialakult elvekre építi, ezért a normaszöveg mennyiségi változása részben a bírói gyakorlatnak a törvény szövegébe való beépítésére vezethető vissza. Más szabályok a *nem egységes vagy vitatható jogalkalmazás helyes irányba fordítása* érdekében kerültek megfogalmazásra, míg egyes *új szabályok megalkotását* – az *új Polgári Törvénykönyvnek az 1003/2003. (II. 25.) Kormányhatározattal jóváhagyott konceptiójában* foglalt – az a követelmény indokolta, hogy a házassági vagyonyjog a megváltozott társadalmi-gazdasági viszonyokhoz igazodóan és részletesebben kerüljön szabályozásra, mert „a jogalkotó nem indulhat ki abból, hogy a jogszabályban nem szabályozott kérdéseket a házastársak szerződéssel rendezik, vagy majd azt a bírói gyakorlat megoldja” [Az új Ptk. Családjogi Könyvének a Szakértői Javaslat, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2006/1. 3–20.].

2. A házassági vagyonyjogi igények érvényesítése a Ptk. hatálybalépése után, de a Ptk. hatálybalépése előtt megszűnt házassági életközösség esetén

A Ptké. 27. §-a a CSJK VI. Címében szabályozott házassági vagyonyjogi szabályok alkalmazhatóságára vonatkozóan – a Ptké. 23. §-ának a CSJK-re *irányadó általános szabályától eltérően* – úgy rendelkezik, hogy ha a házassági életközösség a Ptk. hatálybalépése előtt szűnt meg, és az ezzel kapcsolatos vagyonyjogi igényt a Ptk.

hatálybalépése után érvényesítik, úgy a vagyonyjogi igényekre az életközösség megszűnésekor hatályos rendelkezéseket kell alkalmazni. Ennek a következménye az, hogy ha a házassági életközösség a Ptk. hatálybalépése előtt megszűnt, a vagyonyjogi igények érdemi elbírálására – a Ptké.-nek a Ptk. egyes könyveinek időbeli hatályára vonatkozó szabályainak az együttes alkalmazásából adódó (ide nem tartozó) kivételektől eltekintve – nem a Ptk., hanem a Csjt., valamint a Csjt. 31. § (5) bekezdése alapján annak háttérjogaként alkalmazandó 1959-es Ptk. és az ahhoz kapcsolódó egyéb magánjogi szabályok (Gt., az Épt., Tpt. stb.) az irányadók akkor is, ha azok érvényesítésére csak évekkal a Ptk. hatálybalépése után kerül sor [lásd pl. 4:61. § (3) bekezdésénél].

Figyelemmel arra, hogy a házassági kötelék fennállása vélelmet létesít amellet, hogy a házastársak között az életközösség is fennáll, vitás esetben az életközösség megszűnésének időpontját annak a házastársnak kell bizonyítania, aki a házassági kötelék fennállása alatt az életközösség megszűnésének a korábbi időpontját állítja.

Nincs jogi akadály azonban annak sem, hogy a felek az átmeneti rendelkezéstől eltérjenek és pl. a házassági vagyonyjogi szerződésüket – szükség esetén azt a megfelelő érvényességi és hatályosságai feltételeknek megfelelően kiegészítve – a Ptk. hatálya alá helyezték [Ptké. 50. § (2) bekezdés; Kőrös András: *A házassági vagyonyjog in Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog (HVG-ORAC 2014, Budapest)*].

3. A vagyoni viszonyok szerződéses rendezésének elsődlegessége

Az Általános rendelkezések egyrészt meghatározzák *a törvényes és a szerződéssel kikötött vagyonyjogi rendszer egymáshoz való viszonyát*, másrészt *valamennyi vagyonyjogi rendszerre irányadó szabályokkal rendelkeznek a vagyonyjogi szabályok időbeli hatályáról*, valamint az érvénytelen házasság vagyonyjogi következményeiről.

A Ptk. az általános vagyonyjogi rendelkezések körében – a Csjt. hatályos szabályaival egyezően – a törvény általi szabályozás *diszpozitív (szerződést pótló) jellegéről*, és ennek megfelelően *a házassági vagyonyjogi szerződés és a törvényes házassági vagyonyjogi rendszer egymáshoz való viszonyát illetően a házassági vagyoni viszonyok szerződéses rendezésének elsődlegességéről* rendelkezik. Az önkéntes és szabad párválasztás elvéből kiindulva biztosítja a felek számára azt, hogy a házasságuk vagyoni jellegű *jogkövetkezményeit* is elsősorban a saját akaratuknak megfelelő tartalmú házassági vagyonyjogi szerződéssel rendezzék.

A házassági vagyonyjogi szerződés *fogalmát* a Ptk. *kétféle értelemben* használja: egyrészt a 4:34. §-hoz kapcsolódó magyarázat szerint „Házassági vagyonyjogi szerződésen azt a szerződést érti, amelyben a házasulók és a házastársak a jövőre nézve meghatározzák, hogy milyen vagyonyjogi rendszer az irányadó számukra az együttélés alatt, másrészt a házassági vagyonyjogi szerződés részletes definícióját a 4:63. § tartalmazza” [Kőrös András: *A házassági vagyonyjog in Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog (HVG-ORAC 2014, Budapest) 92–93.*].

Az V. Fejezet *Általános rendelkezései* körében tehát a 4:34. § házassági vagyonyjogi szerződés alatt kizárólag azt a szerződést érti, amelyben a felek a vagyoni viszonyaikra a Ptk. *vagyonközösségi rendszerétől eltérő vagyonyjogi rendszert*, tehát alternatív vagyonyjogi rendszerként a Ptk. által is meghatározott közszerzeményi (4:69–4:71. §) vagy vagyonekülönítési rendszert (4:72. §) vagy akár a Ptk. által nem említett bármely más vagyonyjogi rendszert kötnek ki. „Elvi jelentősége van azonban a lehetőség hangsúlyozásának: *a házastársak önrendelkezési jogát, autonómiáját ilyen módon jelezi*

a Ptk.” [Szeibert Orsolya: A házassági vagyoni jog *in* Vékás Lajos és Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (CompLex 2014, Budapest) 1. kötet 676.]

A VII. Fejezetnek A házassági vagyoni jogi szerződés Általános rendelkezései körében a házassági vagyoni jogi szerződés részletes *definícióját* tartalmazó 4:63. § a házassági vagyoni jogi szerződést *önálló szerződéstípusként*, a Csjt. 27. § (2)–(4) bekezdései alapján az ítélkezési gyakorlatban az 1986-ban történő bevezetése óta kialakult *tartalommal* szabályozza [lásd a 4:63. §-nál].

A 4:63. § ugyanis – a 4:34. §-szal összhangban – a házassági vagyoni jogi szerződés részletes definícióját tartalmazza, és annak (1) bekezdése – a 4:34. § (2) bekezdéséhez hasonlóan – lehetőséget biztosít a házastársak számára a vagyoni viszonyaikra vonatkozóan a házastársi vagyoni közösség (törvényes vagyoni jogi rendszer) helyett más vagyoni jogi rendszer kikötésére, a (2) bekezdése pedig a 4:34. § (1) bekezdése által meghatározott kereteket tölti ki tartalommal akként, hogy módot ad a vagyoni jogi szerződésben a vagyoni meghatározott részei tekintetében különböző vagyoni jogi rendszerek kikötésére, valamint a törvényes vagy a választott vagyoni jogi rendszerek szabályaitól való eltérésre is, feltéve, hogy az eltérést a Ptk. nem tiltja.

A 4:34. és 4:63. § szerinti házassági vagyoni jogi szerződés *alanyai* – a Csjt.-vel egyezően – a házasulók és a házastársak lehetnek. A „házasulók” fogalmát a Ptk. – a Csjt.-hez hasonlóan – nem határozza meg, a kommentárirodalom azonban egységesnek mondható abban, hogy a „házasulók” fogalmi köre a házasságot kötni szándékozókra terjed ki, nem korlátozható tehát – a Ptk. által nem szabályozott és az 1959-es Ptk.-val ellentétben már közeli hozzátartozónak sem minősített „jegyesekre”. Ennek a következménye pedig – véleményünk szerint – az, hogy a kommentárirodalom a jegyeseket „házasulóknak” tekinti. Azt pedig a Kúria jogelődje: a Legfelsőbb Bíróság a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó egyik eseti döntésében már kifejtette, hogy abból, hogy a jegyeség fogalma a közfelfogás szerint a házasságkötésre irányuló kölcsönös ígéretet, erkölcsi jellegű kötelezettséget jelent, az következik, hogy jegyesnek, és – ebből következően – az 1959-es Ptk. szerinti hozzátartozónak minősül az a „házasuló”, aki a házasságkötési szándékát az anyakönyvvezetőnek bejelentette (LB Pfv. II.20.103/2008/4.).

Változatlanul „házasulónak” minősül tehát az a férfi és nő is, akik eljegyzés hiányában „jegyeseknek” nem tekinthetők ugyan, de a Ptk. 4:7. § (2) bekezdése alapján a házasságkötési szándékukat az anyakönyvvezetőnek bejelentették. Önmagában a házasságkötési szándék bejelentése azonban – az eljegyzéshez hasonlóan – az ezt követő házasságkötésre vonatkozóan nem jogi, hanem csupán erkölcsi jellegű kötelezettségvállalással párosul, ezért a házassági vagyoni jogi szerződés megkötésére való jogosultság vonatkozásában az eljegyzés és a bejelentés eltérő kezelése sem lehet indokolt.

A házastársak a házasság fennállása alatt bármikor és több esetben is köthetnek házassági vagyoni jogi szerződést. A házassági vagyoni jogi szerződés csak az *életközösség időtartamára terjed ki*, az életközösség megszűnésével annak *időbeli hatálya* ipso iure megszűnik, ami azonban nem jelenti azt, hogy a házassági vagyoni jogi szerződés nem tartalmazhatja az életközösség megkezdése előtt megszerzett vagyontárgyak jogi sorsára, valamint a vagyoni későbbi megosztására vonatkozó rendelkezéseket is.

A Ptk. házassági vagyoni jogi szabályai – a Csjt.-hez hasonlóan – a házastársak egymással és harmadik személyekkel kötött szerződéseire vonatkozó szabályokat egyaránt tartalmaznak, ezért a házassági vagyoni jogi szerződést *el kell határolni a házastársak egymással kötött egyéb szerződéseitől*. Nem minősülnek házassági vagyoni jogi szerződésnek – a Ptk. által a házastársi vagyoni közösség körében szabályozott – a házastársaknak a) az életközösség fennállása alatt egymással kötött ún. *egyes szerződése*i, tehát az adásvételi,

csere, ajándékozási és kölcsönszerződése, valamint – a Ptk. új rendelkezése szerint – a tartozáselismerés (4:41. §), *b*) a házassági életközösség megszűnése után a házastársi közös vagyoni megosztása tárgyában kötött szerződése (4:57. §), valamint *c*) – a Csjt. és a Ptk. által külön nem nevesített és a 4:65. § szerinti minősített alakisághoz sem kötött – ún. „állapotrögzítő okirat” sem, amely utóbbi változatlanul csupán a jövőben esetleg szükségessé váló bizonyítás megkönnyítését szolgálhatja (LB Pfv.II.21.799/1998.).

A vagyoni viszonyok szerződéses rendezése elsődlegességének a következménye – a Csjt. szabályaihoz hasonlóan – az, hogy a házastársak vagyoni viszonyaira a házastársi vagyoni közösség (törvényes vagyoni rendszer) Ptk.-beli szabályai csak diszpozitív (szerződést pótló) jelleggel, tehát csak akkor és annyiban alkalmazhatók, ha közöttük:

- a) házassági vagyoni szerződés nem jött létre,
- b) házassági vagyoni szerződés létrejött ugyan, de a szerződésben
  - ba) nem kötöttek ki más vagyoni rendszert,
  - bb) a szerződésben más vagyoni rendszert nem a teljes vagyoniukra, hanem csak meghatározott rendeltetésű vagy egyes konkrét vagyontárgyakra vonatkozóan kötöttek ki,
  - bc) a törvényes vagyoni (vagyoni közösségi) rendszer fenntartása mellett bizonyos kérdésekben – például a közös és különvagyoni meghatározása körében – a törvényben foglaltaktól eltérően rendelkeztek, vagy
- c) a fentebb részletezett bármely tartalommal létrejött házassági vagyoni szerződés érvénytelen.

Házassági vagyoni szerződés hiányában, vagy ha a házassági vagyoni szerződés eltérően nem rendelkezik, a házastársak között a házassági életközösség időtartama alatt házastársi vagyoni közösség (törvényes vagyoni rendszer) áll fenn. Ez a törvényes vagyoni rendszer kizárólag a házastársak, valamint a Bét. alapján a bejegyzett élettársak vagyoni viszonyaira irányadó. Nem alkalmazható viszont az – akár nyilvántartott, akár de facto – élettársakra, mert az élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozóan a kötelmi jogi szabályok körében a 6:515–516. §-ok elsődlegesen az élettársi vagyoni szerződés, másodlagosan (törvényes vagyoni rendszerként) pedig a házastársak között szerződéssel kiköthető közszerzeményi rendszer szabályainak a megfelelő alkalmazását rendeli.

4. A házastársi vagyoni közösség mint a szerződésben kikötött és a törvényes vagyoni rendszer érvényesülésének feltétele

A Ptk. 4:34. § (2) bekezdésben foglalt rendelkezésből az következik, hogy a házastársi vagyoni közösség vagy bármely más vagyoni rendszer létrejöttének és fennállásának főszabály szerint két konjunktív (együttes) feltétele van: *a*) egyrészt az érvényes házasság (házassági kötelék), *b*) másrészt – ettől eltérő tartalmú házassági vagyoni szerződés hiányában – a házassági életközösség létrejöttének és fennállásának ténye. A Ptk. a házasság érvényessége mint főszabály és az életközösség házasság keretei között történő megvalósulása alól egyaránt ismer kivételt, amelyet a további általános rendelkezések körében szabályoz.

Az érvényes és valós házasság (házassági kötelék) főszabály szerint szükséges, de nem elégséges feltétele a házastársi vagyoni közösség létrejöttének.

Színleges házasságról, tehát ún. „névházasságról” beszélünk akkor, ha annak megkötésével a felek valójában nem a házasságkötés jogi hatásait, hanem valamely más

joghatást vagy célt kívánnak elérni. Ennek megfelelően névházasság azoknak a házassága, akik a házasságon kívül fogant gyermek házasságból való születését kívánják elérni vagy a felek valamelyikének más országba való áttelepülését akarják kieszközölni, a szándékuk azonban már eredetileg sem irányul arra, hogy egymással házassági életközösségre lépjenek, illetőleg az egymás közti viszonyukra a házasság jogi hatásai legyenek irányadók.

Nem színleges, hanem valós a házasság akkor, ha a felek eredeti szándéka a házasságkötés jogi hatásaira irányul ugyan, az életközösség tényleges megkezdésére azonban – a házasságkötést követően nyomban megromlott viszonyuk miatt vagy valamely más okból – már nem kerül sor közöttük.

A házastársi vagyonközösség (*törvényes vagyonyjogi rendszer*) – a Ptk. szóhasználata szerint a házastársak között *csak a házassági életközösség időtartama alatt áll fenn*. Önmagában a házasságkötés ténye tehát házastársi vagyonközösség létrejöttét nem eredményezi ugyan, a Ptk. 4:35. § (1) bekezdésének szövegébe beépített ítélkezési gyakorlat szerint viszont *törvényes vélelmet létesít* amellet, hogy a házastársak között a házassági kötelék létrejöttével a házassági életközösség, és – ebből következően – a házastársi vagyonközösség is létrejött. E vélelem azonban az ellenkező tényállítás bizonyításával *megdönthető* (BH1992.398.). Az életközösség hiányát állító fél tehát bizonyíthatja, hogy az életközösség nem jött létre, vagy megszűnt, illetve korábbi időpontban szűnt meg, mint ahogyan azt az erre hivatkozó fél állítja.

Önmagában az életközösség fennállásának ténye sem eredményez ugyanakkor házastársi vagyonközösséget házasságkötés hiányában. A Ptk. 6:514. §-a szerint ugyanis *élettársi kapcsolat* áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (*a továbbiakban: életközösség*) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban. Az élettársak vagyoni viszonyainak a rendezésére viszont a házassági vagyonyjogi szabályok csak akkor alkalmazhatók, ha a felek utóbb házasságot kötöttek. Ilyen esetben ugyanis a házasságkötést közvetlenül megelőző, és ezért a házassági életközösségbe vagyonyjogi szempontból beolvadó közös gazdálkodás egysége és folyamatossága az egész jogviszony felszámolására a házastársi vagyonközösség szabályainak az alkalmazását indokolja. Ha ez az eset nem áll fenn, az élettársi viszony nem családi jogi, hanem olyan polgári jogi jogviszonynak: kötelemnek minősül, amely a CSJK 4:86–95. §-ai által meghatározott többletfeltételek mellett családjogi joghatásokat is eredményez: családjogi tartási és lakáshasználati igényt alapozhat meg (lásd VII. Cím Az élettársi tartás és VIII. Cím Az élettársak lakáshasználatának rendezése).

A *házassági életközösség fogalmát* sem a Csjt., sem a Ptk. nem definiálja, maga a kifejezés pedig csupán arra utal, hogy a házastársak közösségben élnek együtt. A Csjt.-hez kapcsolódó ítélkezési gyakorlat szerint a *házassági életközösség* lélektani, erkölcsi és vagyoni összetevőkből áll, annak rendszerinti *tartalmi elemei*: a közös háztartás (együttlakás), a közös gazdálkodás és a bensőséges személyes viszony (érzelmi, lelki közösség, szellemi, kulturális kapcsolat, rendszeres nemi élet) a házastársak között (LB Pf.II.20.847/1981.). A közös lakás a felek tényleges együttlakását, életvitelszerű közös életét (együttes étkezés, pihenés, háztartásvezetés stb.) jelenti. A közös gazdálkodás a házastársak által együttesen kitűzött célok érdekében való közös vagyoni együttműködés. A belső személyes viszony elemei külső tényekből nehezebben ítélhetők meg, azokra rendszerint csak következtetni lehet. *Ezeknek a tényezőknek az együttes értékelése alapján* lehet általában az *életközösség fennállását megállapítani* (LB P.törv. II.20.399/1986., BH1988.358., PJD XI. 276.).

A házassági életközösség tartalmának tehát *külső és belső megnyilvánulási* elemei egyaránt vannak, a bírói gyakorlat azonban az életközösség létrejöttének és fennállásának megállapításához *az említett elemek együttes fennállását nem követeli meg*, elismeri azt, hogy azok közül egyik vagy másik hiányozhat, illetőleg az általánostól eltérően jelentkezhet (BH2003.323.). Jelentőséget tulajdonít viszont a házassági életközösség létesítése, fenntartása és megszakítása szempontjából az olyan *tudati és akaratú mozzanatoknak*, mint a házastársi összetartozás, „együvé tartozás” érzése, szolidaritás és a *házastársi kapcsolat fenntartására vagy annak megszakítására, felszámolására irányuló szándék*. Ennek megfelelően *nem érinti az életközösség fennállását*, ha a házastársak *kényszerű okok* miatt külön laknak – így pl. lakáshelyzetük vagy munkahelyváltozás megoldásáig, egyikük külföldről való áttelepüléséig (BH2003.323.), vagy együttes elhatározásuk alapján közös céljaik elérése érdekében azért, mert pl. egyikük külföldön vagy más településen vállal munkát. *Nem szakítja meg az életközösséget* önmagában az, ha a házastársak *egyikük akadályoztatása* miatt nem élnek átmenetileg együtt (pl. az egyik házastárs szabadságvesztés büntetésének töltése – BH1978.268., bármelyik házastárs elmeorvosi intézeti elhelyezése, akár hosszú ideig tartó klinikai kezelése vagy szociális betegotthoni ápolása, ha közöttük az együvé tartozás érzése, az érzelmi és gazdasági kapcsolat fennmarad – BH1976.449., PJD VII.259.). Az életközösség fenntartására irányuló *kölcsönös szándék*, az együvé tartozás érzése ugyanis az életközösség hiányzó elemeit pótolja. Az ilyen szándékre irányuló következtetés levonására a házastársak egymással szemben tanúsított magatartása ad alapot (levelezés, látogatás, csomagküldés, pénzügyi támogatás nyújtása, közös lakás szerzése vagy építése érdekében tett lépések stb.).

Házassági vagyonyjogi szempontból az életközösség legfontosabb eleme a házastársak közötti *gazdasági kapcsolat*, amely – körülményeiktől és felfogásuktól függően – *szorosabb vagy lazább* is lehet. Nincs jelentősége a *törvényes vagyonyjogi rendszerben* az életközösség létrejötte és fennállása szempontjából a pénzügyi módjának (LB Pf.II.20.847/1981.), a közös vagy külön bankszámla fenntartásának, vagy annak, hogy anyagi ügyekben a kezdeményezést, az irányítást, sőt az ügyintézkedést az egyik fél ragadja magához, a másik pedig ezt elfogadja, vagy legalábbis eltúri a család együvé tartozásának fenntartása érdekében (LB Pf.II.21.458/1980.). Ha pedig a felek házassági vagyonyjogi szerződésben *vagyonelkülönítést kötöttek ki*, a gazdasági együttműködésük az általánosnál is szűkebb körre korlátozódik, a közös háztartás fenntartásával és a közös háztartásban nevelt gyermekek megélhetéséhez és neveléséhez szükséges kiadásokat azonban ilyen esetben is közösen viselik [4:73. § (2) bekezdés].

Annak vizsgálatánál, hogy a házastársak között *megszűnt-e az életközösség*, azt kell figyelembe venni, hogy az életközösség közös háztartást, közös gazdálkodást és bensős házasságot jelent a házastársak között, megszűnése pedig csak akkor állapítható meg, ha *valamennyi vonatkozásban megszűnik a felek együvé tartozása* (BH1976.450.).

Az életközösség belső, személyes elemei közül *egymagában a nemi kapcsolat hiánya* nem befolyásolja az életközösség változatlan fennállását akkor, ha a házastársak között a közös háztartás és a gazdasági együttműködés – gyermekeik érdekében vagy más okból – fennmarad, vagy a nemi kapcsolat megszűnése hosszabb, zavartalan házasság után következett be, amelyből gyermek is született, illetőleg azt valamelyikük betegsége idézte elő (BH1976.450., PJD. VII. 260.). Nem eredményezi az életközösség megszűnését a házastársaknak az *egymástól való érzelmi elhidegülése* (LB Pf.II.23.723/1997) és az sem, ha az egyik házastárs házasságon kívüli viszonyt folytat (BH2009.181.) de közöttük – a gyermekeik érdekében vagy más megfontolásból – a közös háztartás és a gazdasági együttműködés fennmarad.

Az életközösség megszakítására irányuló szándék kinyilvánítása (pl. nemi kapcsolat végleges megtagadása, közös programok abbahagyása) viszont akár egyik házastárs részéről is az életközösség megszűnését jelenti még akkor is, ha a házastársak kényszerűségből továbbra is együtt laknak, a lakás fenntartási költségeivel elészámolnak, és ezzel összefüggésben bizonyos gazdasági együttműködés is van közöttük. Megszűnik az életközösség akkor is, ha a különéléshez legalább az egyik házastárs részéről a házastársi összetartozás és a kapcsolat megszakításának elhatározott szándéka is járul, annak kifejezésre juttatása, hogy a másik házastárssal tovább együtt élni nem hajlandó.

A bírói gyakorlat szerint amennyiben a felek egyike *házastársi élet- és vagyonközösségben él*, annak ténye az *élettársi vagyonközösség fennállásának a lehetőségét kizárja*. Ilyen esetben a kereseti kérelemhez kötöttség nem zárja ki egyes vagyontárgyakra, illetve követelésekre nézve a felek közti más jogcímen alapuló elszámolást (LB Pfv.II.21.375/1999/4., BH2004.504. – LB Pfv.II.25.710/2002.). Ez az ítélkezési gyakorlat épült be előbb az 1959-es Ptk. 685/A. § élettársi kapcsolat fogalmát meghatározó értelmező rendelkezésének a 2009. július 1. napjától hatályos – a Bét.-tel – módosított szövegébe, majd a Ptk. *élettársi kapcsolat fogalmát* meghatározó 6:514. § (1) bekezdésébe is, amelyek egyaránt az *élettársi kapcsolat létrejöttének és fennállásának törvényi feltételeként* határozzák meg – többek között – azt, hogy az egymással érzelmi és gazdasági közösségben élő két személy közül *egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata*. A (2) bekezdés szerint pedig az élettársi kapcsolat megszűnik – egyebek mellett – akkor, ha az élettársak egymással házasságot kötnek vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesítenek.

A Kúria az egyik eseti döntésében rámutatott arra is, hogy *nem zárja ki az élettársi kapcsolat fennállását, ha a felek egyikének a házassági köteleke mással fennáll*. Az élettársi közös vagyon megosztásáról a felek szerződésben rendelkezhetnek, e szerződéstől eltérni csak annak eredményes megtámadása esetén lehet (Kúria Pfv.II.20.479/2013/7.).

4:35. § [A vagyonyjogi rendelkezések időbeli hatálya]

- (1) A törvényes vagyonyjogi rendszer az életközösség kezdetétől hatályosul akkor is, ha a házastársak a házasságkötés előtt élettársakként éltek együtt. A házasság megkötésével az életközösség létrejöttét vélelmezni kell.**
- (2) Az életközösség átmeneti megszakadása a törvényes vagy a szerződésben kikötött vagyonyjogi rendszer folyamatosságát nem érinti, kivéve, ha a felek között vagyonymegosztásra került sor.**

A 4:35. § a bírói gyakorlatból két lényeges jogtételt épít be a törvény szövegébe.

A *törvényes vagyonyjogi rendszer időbeli hatályát* a Ptk. akként határozza meg, hogy beemeli a törvény szövegébe – a Legfelsőbb Bíróság már hatályon kívül helyezett 10. számú irányelvének 2. pontja alapján kialakult ítélkezési gyakorlat azon jogtételét, mely szerint a törvényes vagyonyjogi rendszer az *életközösség kezdetétől* hatályosul akkor is, ha a házastársak a házasságkötés előtt élettársakként éltek együtt, azzal, hogy a házasság megkötésével az életközösség létrejöttét vélelmezni kell bekezdés (BH1992.398.).

Az *élettársi kapcsolat fogalmát* a Ptk. Hatodik – Kötelmi jogi – Könyvének 6:514. § határozza meg. Az élettársi jogviszony házasságkötést megelőző *fennállásának tényét és kezdő időpontját* a közjegyző által – a Bét., valamint a Kjnp. 36/E–36/G. §-ai alapján – vezetett Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásába való bejegyzés igazolja, ennek hiányában pedig azt az arra hivatkozó félnek kell bizonyítania. A házasság megkötésével azonban

a bizonyítási teher megfordul, mert ettől kezdve az életközösség létrejötte mellett megdönthető törvényes vélelem szól (BH1992.398.).

A házasságkötést közvetlenül megelőző és a Ptk. 6:514. § fogalmi elemeinek megfelelő élettársi életközösség a házassági életközösséggel egységbe olvad, ezért az életközösség megszűnésekor – a vagyoni viszonyok méltányos rendezése érdekében – a házassági vagyoni jogi hatásait az életközösség tényleges kezdetének időpontjától kell számítani. Az élettársi jogviszony kezdete és a házassági életközösség létrejötte közötti időszakban szerzett vagyon tehát – ha az nem minősül a 4:38–39. §-ok szerinti különvagyonnak – nem az élettársakra irányadó szerzésben való közreműködés arányában, hanem egyenlő arányban illeti meg a feleket, kivéve, ha a házastársak ettől eltérően állapodtak meg, vagy eltérő akaratuk a körülményekből kétséget kizáróan felismerhető. Önmagában a házasságkötés előtti jegyesség időszaka azonban – élettársi kapcsolat hiányában – nem minősül a házassági életközösséggel vagyoni szempontból egybeolvadó időszaknak akkor sem, ha a közös életükre készülő házaspárok között közös gazdálkodásnak nem minősülő vagyoni együttműködés valósul meg (Kúria – Pfv.II.20.456/2013/13.).

Továbbra sem alkalmazható a hivatkozott szabály egyrészt a házasság felbontása ellenére folyamatosan fennálló együttélés esetén, másrészt a házasság felbontása után a felek között újból létrejött élettársi jogviszonyra, mert a házasság felbontása a házassági élet- és vagyoni közösséget végleg megszünteti (BH1993.502. és CDT 46.). Ebből a szempontból nincs jogi jelentősége annak sem, hogy a házasság felbontására a felek valós vagy színleges elhatározása alapján került sor, ezért nem alapozza meg a szabály alkalmazhatóságát az ún. látszatválás esete, tehát az sem, ha a feleket kizárólag vagyoni, adójogi vagy más megfontolások indították arra, hogy a házasság felbontását kérjék. Ha ilyen esetben a házastársi közös vagyon megosztására nem a házasság felbontásával egyidejűleg, hanem csak a házasság felbontását követő élettársi kapcsolat megszakadása után kerül sor, úgy a házassági életközösség idején szerzett közös vagyon megosztására a Ptk. 4:37–75. §-ai, az élettársi kapcsolat tartama alatt szerzett vagyon megosztására pedig a 6:514–517. §-ai az irányadók.

A házassági vagyoni szerződés időbeli hatályát ezzel szemben a – fentebb idézett – 4:34. § (1) bekezdése szerint a házassági életközösség időtartama határozza meg akkor is, ha azt élettársi kapcsolat előzte meg, ezért – a felek eltérő rendelkezésének hiányában – annak hatálya az életközösség létrejöttével kezdődik és annak megszűnésével ipso iure szűnik meg.

Amennyiben a felek a vagyoni viszonyaik időbeli hatályát a 4:34. § szabályától eltérően kívánják rendezni, lehetőségük van arra, hogy a házassági vagyoni szerződésben – annak a jövőre vonatkozó hatálya ellenére – kifejezetten rendelkezzenek a vagyoni jogi rendelkezések időbeli hatályáról, valamint a házasságkötést megelőző élettársi kapcsolatuk ideje alatt szerzett vagyonuk jogi sorsáról, vagy a szerződésük hatályát az életközösségük egész tartamára – *visszamenőlegesen* – kiterjesszék. Különösen fontos az erre vonatkozó rendelkezés akkor, ha a felek között létrejött házassági vagyoni szerződés a *vagyonközösségi rendszertől eltérő, más vagyoni jogi rendszer kikötésével* tartalmazza, mert a házasságkötést megelőző élettársi jogviszony vagyoni szempontból csak az ezt követően létrejött házassági vagyoni közösségbe, tehát a törvényes vagyoni rendszerbe olvad be. Nincs akadálya annak sem, hogy egyes vagyontárgyak közös vagyonná válását jövőbeli bizonytalan esemény mint felfüggesztő feltétel bekövetkeztéhez kössék – függetlenül attól, hogy a feltétel az életközösség ideje alatt vagy annak megszűnése után következik be (Kúria – Pfv.II.21.174/2013/11.).

A Legfelsőbb Bíróság – már hatályon kívül helyezett – 10. számú irányelvének a 3. pontján alapuló bírói gyakorlattal részben egyezően, részben pedig attól eltérően épült be a törvény szövegébe az a jogtétel is, amely szerint az *életközösség átmeneti jellegű megszakadása a törvényes vagy a szerződésben kikötött vagyonyjogi rendszer folyamatoságát nem érinti, kivéve, ha a felek között vagyonymegosztásra került sorbekezdés.*

A Csjt.-hez kapcsolódó ítélkezési gyakorlattal *megegyezik* a Ptk. – a törvényes és a házassági vagyonyjogi szerződéssel kikötött vagyonyjogi rendszerre egyaránt irányadó – *főszabálya* abban, hogy amennyiben a házassági életközösség átmeneti, ideiglenes jellegű megszakadásakor *vagyonymegosztásra nem került sor*, az átmeneti különélés ténye sem a törvényes, sem a szerződésben kikötött vagyonyjogi rendszer *folyamatosságát* nem érinti. Ennek a következménye az, hogy az átmeneti különélés tartama alatt szerzett vagyontárgyak – az egyéb feltételek meglétében – a közös vagyonhoz tartoznak. „Az életközösség *megszakadása* annak ideiglenes megszűnését jelenti akkor is, ha eredetileg azt a házastársak véglegesnek gondolják, és nem a különélés időtartamának rövidségére, hanem annak átmenetiségére utal” [Kőrös András: A házassági vagyonyjog *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 98.]. A különélés átmenetiségét – az egyes konkrét ügyek egyedi sajátosságaira tekintettel – mérlegelés útján kell meghatározni. Ha a házastársi életközösség mintegy kétéves különélést követően rövid időre helyreáll, a bírói gyakorlat szerint a vagyonközösséget a különélés ideje alatt nem lehet egységesnek és folyamatosnak tekinteni (BH2008.303.).

Különbözik viszont a Ptk. szabályozása a Csjt.-hez kapcsolódó bírói gyakorlattól abban, hogy a főszabály alól *kivételt* létesít a Ptk. arra az esetre, ha az életközösség megszakadásakor *vagyonymegosztásra került sor*. Ilyen esetben ugyanis az átmeneti különélés alatt a házastársak által külön szerzett vagyontárgy nem tartozik a felek közös vagyonába, és *nem válik automatikusan a közös vagyonba utalt vagyonná a már megosztott, de valamelyik házastárs által „visszavitt” közös vagyontárgy sem*. Nincs jogi akadálya azonban egyrészt annak, hogy az általa megszerzett valamennyi, vagy akár egyes vagyontárgyakat a felek bármelyike a közös vagyonba utalja, másrészt annak sem, hogy amennyiben ezen elvek alkalmazása *méltánytalan* eredményre vezetne, úgy – eltérő tartalmú vagyonyjogi szerződés hiányában – a bíróság a sérelmet a 4:4. § szerinti méltányosság elve alapján orvosolja, vagy az említett vagyontárgyak jogi sorsát a felek házassági vagyonyjogi szerződésben rendezzék [Kőrös András – Makai Katalin: A házassági vagyonyjog *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 430.].

Megszűnnek a házasság vagyonyjog hatásai:

- a) magának a házasságnak a megszűnésével, tehát
  - aa) bármelyik házastárs halála esetén (a halál bekövetkezésének napján, illetőleg a holtak nyilvánítás időpontjában);
  - ab) a házasság felbontása vagy érvénytelenné nyilvánítása esetén (a bírósági ítélet jogerőre emelkedésének napján), függetlenül attól, hogy a házastársak között az életközösség változatlanul fennáll-e vagy sem. Ennek a következménye az, hogy ha a volt házastársak a házasság felbontását vagy érvénytelenné nyilvánítását követően folyamatosan vagy akár kisebb megszakítás után élettársakként továbbra is együtt élnek (pl. ún. *látszatválás* esetén adózási vagy egyéb megfontolásból), úgy a vagyoni viszonyaikra a házassági vagyonyjogi szabályok már nem irányadók (BH1993.502.);

b) a házastársak közötti házassági életközösség végleges megszűnésének napján, függetlenül attól, hogy a házasságuk változatlanul fennáll-e vagy sem; valamint

c) a vagyonközösségnek az életközösség fennállása alatt a házastársak bármelyikének fontos okból előterjesztett kérelme alapján a bíróság általi megszüntetése esetén a bíróság által meghatározott időpontban vagy – a bíróság eltérő rendelkezésének hiányában – a megszüntetést kimondó határozat jogerőre emelkedését követő hónap utolsó napján [4:54. § (2) bekezdés].

A házasság, a házassági életközösség és – ebből következően – a házastársi vagyonközösség megszűnésének időpontja azért lényeges, mert ez határozza meg a megosztandó házastársi közös vagyon körét, illetve értékét és – érvényes vagyonyjogi szerződés vagy a vagyonközösség életközösség fennállása alatt történt bíróság általi megszüntetésének hiányában – csak a vagyonközösség megszűnése jogosítja fel a házastársakat a közös vagyon megosztása iránti igény érvényesítésére. Nem feltétele viszont a közös vagyon megosztásának magának a házasságnak az előzetes vagy legalább ezzel egyidejű felbontása, nincs helye ezért a közös vagyon megosztására irányuló viszontkereset elutasításának azon az alapon, hogy a házasság felbontására irányuló kereseti kérelem tárgyában a bíróság a pert felperesi elállás miatt vagy valamely más okból megszüntette.

4:36. § [Az érvénytelen házasság vagyonyjogi hatásai]

- (1) Ha az érvénytelen házasság megkötésekor mindkét házastárs jóhiszemű volt, a házasság vagyonyjogi joghatása – a közös lakás használatát beleértve – azonos az érvényes házasság vagyonyjogi joghatásával. Ebben az esetben a házasság érvénytelenné nyilvánítása esetén a vagyonyjogi követeléseket mindegyik házastárs oly módon érvényesítheti, mintha a házasságot az érvénytelenség megállapításának időpontjában a bíróság felbontotta volna, vagy – ha az érvénytelenség megállapítására egyikük halála után kerül sor – a házasság ennek a házastársnak a halálával szűnt volna meg.**
- (2) Ha az érvénytelen házasság megkötésekor az egyik házastárs volt jóhiszemű, az (1) bekezdés rendelkezéseit a jóhiszemű házastárs kérelmére lehet alkalmazni.**
- (3) A jóhiszemű házastárs (1) bekezdés szerinti vagyonyjogi követeléseit örököse is érvényesítheti.**
- (4) A házasság érvénytelensége nem érinti a házastársak vagy bármelyikük által jóhiszemű harmadik személlyel kötött szerződés hatályát.**

A Ptk „az érvénytelen házasság vagyonyjogi hatásai” című §-ában – a Csjt. 33. §-ának a „vélt házasság vagyonyjogi hatásai” című szabályozásának lényegét megtartva – e szabályokat részben kiegészíti, részben pontosítja is.

Kiegészíti annyiban, hogy:

a) a Csjt.-től eltérően nem az érvénytelen házasság egyik fajtájának: az ún. vélt házasságnak, hanem az érvénytelen házasságnak a vagyonyjogi hatásairól rendelkezik,

b) az érvénytelen házasságon belül az ún. vélt házassághoz a Csjt.-vel azonos jogkövetkezményeket fűz attól függően, hogy az kétoldalú vagy egyoldalú vélt házasságnak minősül.

Pontosítja viszont akként, hogy:

a) egyfelől egyértelművé teszi, hogy a házasság vagyonyjogi joghatásai közé a közös lakás használata is beletartozik (a házastársi tartásra és öröklésre nézve ez magától értendő),

b) másfelől kifejezetten kimondja, hogy ha az érvénytelenség megállapítására az egyik házastárs halála után került sor, a vagyoni jogi követeléseket a másik házastárs úgy érvényesítheti, mintha a házasság ennek a házastársnak a halálával szűnt volna meg, továbbá, hogy

c) a jóhiszemű házastárs vagyoni jogi követeléseit örököse is érvényesítheti,

d) végül pedig – a forgalom biztonsága és *harmadik személyek védelme érdekében* – úgy rendelkezik, hogy a házasság érvénytelensége – függetlenül attól, hogy az vélt házasságnak minősül-e vagy sem – nem érinti a házastársak vagy bármelyikük által jóhiszemű (az érvénytelenségről nem tudó) harmadik személlyel kötött szerződés hatályát.

Minthogy a házastársi vagyoni közösség létrejötte a házassági kötelék és a házassági életközösség létrejöttét egyaránt feltételezi, a Ptk. főszabálya szerint *teljes jogi hatás* tehát házastársi vagyoni közösség, illetőleg a házassági kötelék egyéb vagyoni jogi hatásai (házastársi tartás, házastársi lakáshasználat, túlélő házastárs öröklési joga stb.) csak a *létező és érvényes házassághoz* fűződnek. A vagyoni közösség bármelyik feltételének a hiányától függően a házasság a Ptk. alkalmazásában minősülhet: érvényes vagy érvénytelen, illetőleg létező vagy nemlétező (*non existens*) házasságnak, amelyek mellett a bírói gyakorlat különbséget tesz a valós és a színleges, ún. névházasság között is.

Érvénytelennek a házasságot csak akkor lehet tekinteni, ha érvénytelenségét a bíróság (érvénytelenségi ok: alaki hiba vagy házassági akadály miatt) az erre irányuló perben megállapította [4:14. § (1) bekezdés]. A házasság azonban – az érvényességétől vagy érvénytelenségétől függetlenül – az esetek többségében olyan *tartós jogviszonyt hoz létre*, amelynek teljes felszámolása nem lehetséges, de családvédelmi szempontból ez kívánatos sem lenne. Erre tekintettel rendelkezik a 4:14. § (3) bekezdés úgy, hogy az *érvénytelen házassághoz az e törvényben meghatározott jogkövetkezmények (ún. maradék joghatások) fűződnek*. Ebbe a körbe tartoznak az érvénytelen házasságok közül az ún. vélt házasság vagyoni jogi hatásai is.

Az érvénytelen házasságon belül az ún. *vélt házasság* érvényes házassággal azonos jogkövetkezményeit a Ptk. a Csjt.-vel *lényegében azonos módon, de részben új szabályokkal kiegészítve, részben pontosítva* határozza meg.

E § alkalmazásában *vélt házasságnak* – a Csjt. 33. §-ához hasonlóan – az érvénytelen házasság minősül akkor, ha annak megkötésekor mindkét házastárs, vagy legalább az egyik házastárs jóhiszemű volt, tehát az érvénytelenségi ok fennállásáról a felek egyike sem tudott vagy legalább egyikük nem tudott, és kellő gondosság mellett nem is kellett tudnia, azzal, hogy az érvénytelenség okáról történő későbbi tudomásszerzés a jóhiszeműséget nem befolyásolja. Ennek megfelelően a vélt házasság *kétoldalú vagy egyoldalú vélt házasság* lehet. A *vélt házasság vagyoni jogi hatásai* vonatkozásában *változatlanul fenntartja* a Ptk. a Csjt. 33. § azon szabályozását, mely szerint a felek házasság megkötés kori jó- vagy rosszhiszeműségétől függően kell állást foglalni abban, hogy az érvénytelen házassághoz az érvényes házasság vagyoni jogi hatásai fűződnek-e vagy sem. A Csjt. szabályozását *kiegészíti* a Ptk. annyiban, hogy a jóhiszemű házastárs vagyoni jogi követeléseit az *örököse* is érvényesítheti. Az érvénytelen házasság joghatásaira alkalmazandó szabályok körét a Csjt. által alkalmazni rendelt ún. szűkebb értelemben vett házassági vagyoni jogi szabályokon felül – a házastársi közös lakás használatára vonatkozó szabályoknak a házassági vagyoni jogi szabályok körében való elhelyezésére tekintettel – *kiterjeszti a házastársi közös lakás használatát is magában foglaló, ún. tágabb értelemben vett házassági vagyoni jogi szabályokra*, a CSJK magyarázata szerint pedig a *házastársi tartásra és az öröklésre* nézve ez magától értetődő [Kőrös András:

A házassági vagyoni jog *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 92–93.].

Ennek megfelelően e § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy *ha az érvénytelen házasság megkötésekor mindkét házastárs jóhiszemű volt*, a házasság vagyoni joghatása – a közös lakás használatát beleértve – azonos az érvényes házasság joghatásával. Ebben az esetben a házasság érvénytelenné nyilvánítása esetén a vagyoni jogi követeléseket mindegyik házastárs oly módon érvényesítheti, mintha a házasságot érvénytelenné nyilvánításának időpontjában a bíróság felbontotta volna, vagy – ha az érvénytelenség megállapítására egyikük halála után kerül sor – a házasság ennek a házastársnak a halálával szűnt volna meg. E § (2) bekezdése pedig kimondja, hogy *ha az érvénytelen házasság megkötésekor az egyik házastárs volt jóhiszemű*, az (1) bekezdés rendelkezéseit a jóhiszemű házastárs kérelmére lehet alkalmazni. A *vélt házasság* tehát *szűkebb fogalom az érvénytelen házasságnál*, mert *mindkét fél rosszhiszeműsége* esetén a vélt házasság szabályai nem alkalmazhatók, az *egyik fél rosszhiszeműsége* esetén pedig a vélt házasságra vonatkozó szabályok csak a jóhiszemű házastárs kérelmére alkalmazhatók, vélelmezett hozzájárulásán alapuló szerződésért való *felelősségét*.

A *nemlétező (non existens) házasság* [Ptk. 4:5. § (3) bekezdés] – az érvénytelen és ezen belül a vélt házasságtól eltérően – semmiféle vonatkozásban nem tekinthető házasságnak, annak jogkövetkezményeként tehát házastársi vagyoni közösség a felek kölcsönös jóhiszeműsége esetén sem keletkezhet, még akkor sem, ha az esetleg huzamos életközösséggel párosul. Más kérdés az, hogy a felek közötti *életközösség tényleges megvalósulása* esetén a nemlétező házasság [4:5. § (3) bekezdés] vagyoni jogi hatásának a hiányán nem a bármiféle, hanem a házassági vagyoni jogi hatás hiánya értendő. Ilyen esetben ugyanis a nemlétező házasságban együtt élő felek közötti vagyoni viszonyokra – az egyéb törvényes feltételektől függően – a házasságkötés nélkül együtt élő élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozó 6:514–517. és 4:92–93. §-ainak, családjogi joghatásokat is eredményező élettársi kapcsolat esetén pedig ezen felül a Ptk. 4:86–91. és 4:94–95. §-ainak a szabályai az irányadók.

A *színlelt házasság (az ún. névházasság)* – az érvénytelen házasságtól ugyancsak eltérően – akkor jön létre, amikor a felek szándéka eredetileg sem irányul házassági együttélésre, hanem annak célja kizárólag egyikük más országból való áttelepülésének a lehetővé tétele, házasságon kívül fogant gyermek családi jogállásának rendezése, vagy valamely más előny elérése. Önmagában a házassági kötelék érvényes létrejötte sem a házastársi vagyoni közösség, sem más vagyoni jogi rendszer keletkezéséhez nem elegendő, mert ahhoz a *házassági életközösség létrejötte és folyamatos fennállása* is szükséges. A színleges házasságnak (névházasságnak) ezért semmiféle vagyoni jogi hatása nincs, mert az életközösség tényleges létrejöttének a hiánya miatt sem a törvényes vagyoni jogi rendszer: a házastársi vagyoni közösség, sem más vagyoni jogi rendszer szabályai nem érvényesülhetnek.

Nem színleges, hanem valós a házasság azonban akkor, ha a felek eredeti szándéka a házasságkötés jogi hatásaira irányul, az életközösség tényleges megkezdésére azonban – a házasságkötést követően azonnal megromlott viszonyuk miatt vagy más okból – nem kerül sor, ezért a kapcsolatukban az életközösség egyetlen tartalmi eleme sem valósul meg.

VI. Fejezet

A házastársi vagyonközösség

1. A házastársi közös vagyon és a különvagyon

4:37. § [A házastársi közös vagyon]

- (1) Házastársi vagyonközösség esetén a házastársak közös vagyonába tartoznak azok a vagyontárgyak, amelyeket a házastársak a vagyonközösség fennállása alatt együtt vagy külön szereznek.
- (2) A házastársak közös vagyonába tartoznak a közös vagyontárgyak terhei és – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – közösen viselik a bármelyik házastárs által a vagyonközösség fennállása alatt vállalt kötelezettségből eredő tartozásokat.
- (3) A házastársi közös vagyon a házastársakat osztatlanul, egyenlő arányban illeti meg.
- (4) Nem tartoznak a közös vagyonba azok a vagyontárgyak, terhek és tartozások, amelyek különvagyonnak minősülnek.

1. Alvagyonok a vagyonközösségben

A Csjt. reálszerzés elvén alapuló szerzeményi közösségi (vagyonközösségi) rendszerének lényege az, hogy a házastársak vagyona *három egymástól dologi jogilag is elkülönített vagyontömegre, alvagyonra* oszlik: a férj, illetőleg a feleség különvagyonára, valamint a közös vagyonra. Az egyes alvagyonok között természetesen kapcsolatok jönnek létre, amelynek nyomán *megettérítési igények* keletkezhetnek [Hartai László – Kovács László: A házastársak jogai és kötelességei in Petrik Ferenc (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata I. kötet* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1986., Budapest) 289.]. A házastársi vagyonközösség közös tulajdont keletkeztető hatása tehát korlátozott annyiban, hogy *vagyonösszesítést nem eredményez*: a vagyonközösség mellett a házastársaknak az életközösség kezdetekor meglévő és az életközösség ideje alatt bizonyos jogcímenek vagy meghatározott forrásból szerzett vagyona a különállását megtartja.

A reálszerzés elvén alapuló *vagyonközösségi rendszert* a Ptk. törvényes vagyonyjogi rendszerként *változtatlanul átvette* ugyan, lényegesen *módosította* viszont a vagyon és az egyes *alvagyonok fogalmának, általános tárgyának és körének* a törvényi szintű meghatározását azáltal, hogy a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria házassági vagyonyjogi *ítélkezési gyakorlatát* a CSJK 4:37–39. §-aiba *beépítette*, a Ptk. valamennyi könyvére irányadó 8:1. § (1) bekezdése 5. pontjának értelmező rendelkezése pedig a vagyontárgy fogalmát – kizárólag az aktív vagyoni elemek vonatkozásában – ezzel azonos módon határozza meg.

2. A házastársi közös vagyon

A Csjt. 27. § (1) bekezdése szerint a házastársak között a házassági életközösség idejére házastársi vagyonközösség keletkezett, és ennek megfelelően a házastársak osztatlan közös tulajdona volt mindaz, amit a házassági életközösség ideje alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek. Ezt a megfogalmazást a *Csjt. hatálybalépését követő időszakban* a jogalkalmazás és a jogirodalom még egyaránt úgy értelmezte, hogy „a vagyonközösség

tárgyai nemcsak dolgok (ingóságok, ingatlanok) lehetnek, hanem egyéb olyan vagyontárgyak (jogok és követelések) is, amelyekben tulajdonjog voltaképpen nem is állhat fenn, így a közös vagyon ilyen elemeit illetően csak képletesen, a közös rendelkezési jog kifejezésére értendő a közös tulajdon” [Szigligeti Viktor: *Házassági vagyonyjog* (KJK 1959, Budapest) 49.]. A későbbiekben ezt az értelmezést a „dologi jogias” szemléletmód váltotta fel, ezért a bírói gyakorlat a vagyoni értékű jogok közös vagyoni jellegét évtizedeken át nem ismerte el. A Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria ítélkezési gyakorlata azonban csaknem húsz éve egységes abban, hogy a „vagyon” és „a házastársi vagyonyközösség” szélesebb körű fogalom a dologi jogi értelemben vett – Ptk. szerinti – közös tulajdonnal. [...] A házastársak reálszerzés elvén alapuló – házassági vagyonyjogi értelemben vett – osztatlan közös tulajdonszerzése kiterjed mindarra, ami polgári jogi értelemben a vagyon fogalmi körébe tartozik. Ennek megfelelően közös vagyon mindaz az aktív és passzív vagyontárgy, a) ami polgári jogi értelemben tulajdonjog tárgya, tehát ingó vagy ingatlan dolog [1959-es Ptk. 94. § (1) bekezdés], b) amelyre a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell, tehát ún. „rendhagyó dolog”: pénz, értékpapír, dolog módjára hasznosítható természeti erő [1959-es Ptk. 94. § (2) bekezdés], továbbá c) amely polgári jogi értelemben kötelmi jellegű igénynek, tehát vagyoni értékű jognak, illetve követelésnek vagy vagyoni tárgyú kötelezettségnek minősül [pl. EBH2000.209., BH1998.233., BH2000.395., LB Pfv.II.20.029/1997., Pfv.II.21.130/1998., Pfv.II.23.064/1998., BDT2012.146., – lásd részletesen Csúri Éva: *Értékpapírok és társasági részesedések a házassági vagyonyjogban* (HVG-ORAC 2000, Budapest) 35–59.].

A házastársi közös vagyon fogalmának a Ptk.-beli meghatározása a Csjt. szabályozásától szerkezetében és részben tartalmában is eltér, a Csjt.-hez kapcsolódó ítélkezési gyakorlattal azonban lényegében megegyezik.

A szerkezetét tekintve a Ptk. 4:37–39. §-ai a közös és különvagyont – a Csjt. 27–28. §-aiban foglaltakhoz hasonlóan – pozitív és negatív módon határolják el egymástól. „A házastársi közös vagyon” alcímű 4:37. § pozitív elhatárolást tartalmazó főszabályának a vagyon aktív oldalát meghatározó (1) bekezdése közös vagyonnak minősíti a házastársak által a vagyonyközösség fennállása alatt együtt vagy külön szerzett (aktív) vagyontárgyakat, a „vagyontárgy” fogalmát azonban az aktív vagyoni elemekkel azonosítja, és azt csak általánosságban, az aktív vagyoni elemek felsorolása nélkül határozza meg, mert a vagyontárgy fogalmát értelmező rendelkezést a Ptk. egészére irányadó, de kizárólag az aktív vagyontárgyra korlátozott módon a 8:1. § (1) bekezdés 5. pontja tartalmazza.

E §-nak a vagyon passzív oldalát meghatározó (2) bekezdése – régi hiányt pótolva – új szabályként iktatja be a közös vagyon negatív elemeinek meghatározását akként, hogy közös vagyonnak minősíti a közös vagyontárgyak terheit és a házastársak vagyoni tárgyú kötelezettségeit.

A (4) bekezdés – negatív módon – a közös vagyoni jelleg alól létesít kivételt azon (aktív) vagyontárgyak, terhek és tartozások vonatkozásában, amelyek különvagyonnak minősülnek.

A Ptk. által külön nevesített módon közös vagyonnak minősített konkrét vagyontárgyakat ugyanakkor nem a főszabály szerinti közös vagyonról rendelkező 4:37. §, hanem – a főszabály alóli kivételként – a különvagyont meghatározó 4:38–39. §-ai (lényegében „alkivételként”) tartalmazzák.

Az aktív különvagyon alóli kivételként közös vagyontárgynak minősíti a Ptk.

a) a házastárs különvagyonához tartozó szellemi alkotásnak a vagyonyközösség fennállása alatt esedékes díját [4:38. § (1) bekezdésének c) pontja],

b) a különvagyonnak az ún. tiszta hasznát [4:38. § (2) bekezdés], valamint

c) ötévi házassági életközösség után a különvagyonhoz tartozó, a mindennapi közös életvitelt szolgáló, szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lépő vagyontárgyat [4:38. § (3) bekezdés]

a passzív különvagyon alóli kivételként pedig közös tartozásnak az életközösség fennállása alatt keletkezett olyan különvagyonhoz tartozó tartozásnak a másik házastárs gazdagodását meg nem haladó részét, amelyet a házastárs jogellenes és szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásával okozott [4:39. § (3) bekezdés d) pontja].

Mindezeknek az a következménye, hogy vagyonközösség esetén *a közös vagyon tárgya és köre* egymagában „A házastársi közös vagyon” alcímű 4:37. § alapján nem, hanem csak annak „A házastárs különvagyona”, „A különvagyon terhei és tartozásai” alcímű 4:38–39. §-okban, valamint a Ptk. valamennyi könyvére irányadó 8:1. § (1) bekezdés 5. pontjában foglalt „Értelmező rendelkezés”-ével *együttes alkalmazása alapján* határozható meg.

A tartalmát tekintve az (1) bekezdés a közös vagyon aktív oldalát határozza meg akként, hogy házastársi vagyonközösség esetén a házastársak közös vagyonába tartoznak azok a vagyontárgyak, amelyeket a házastársak a vagyonközösség fennállása alatt együtt vagy külön szereznek.

Az idézett törvényhely szövegének a „*házastársi vagyonközösség esetére*” való utalásából az következik, hogy ez a definíció – a szabályozás diszpozitív (szerződést pótló) jellegével összhangban – *csak a törvényes vagyonyjogi rendszer, tehát házastársi vagyonközösség esetén alkalmazható. Nem alkalmazhatók* viszont az említett szabályok akkor, ha a házastársak között létrejött Ptk. 4:63. § szerinti házassági vagyonyjogi szerződés más vagyonyjogi rendszer kikötéséről vagy az egyes alvagyonok Ptk. szabályaitól eltérő meghatározásáról rendelkezik, és akkor sem, ha a 4:41. § szerinti ún. egyes szerződések egyes konkrét vagyontárgyak közös vagy különvagyonhoz tartozását, illetőleg annak módosítását vagy e vagyonok arányát határozzák meg.

Házastársi vagyonközösség esetére a Ptk. a közös vagyon fogalmát, tárgyát és körét – a Csjt. 27. § (1) bekezdésének a házastársak „osztatlan közös tulajdonára” való utalása mellőzésével – a vagyonközösség ideje alatt megszerzett, illetve keletkezett *aktív és passzív vagyoni elemek összességével* azonosítja, és ezáltal a törvény szövegébe építi be azt az utóbbi több mint másfél évtizedes bírói gyakorlatot, amely szerint a *vagyon szélesebb körű fogalom a tulajdonnál*, mert abba az ingó és ingatlan dolgokon felül a vagyoni értékű jogok, követelések és a tartozások is beletartoznak.

A házastársi *közös szerzés időtartamát* a Ptk. a Csjt.-től eltérően nem az „életközösség”, hanem a „*vagyonközösség*” fennállására korlátozza – figyelemmel arra, hogy a vagyonközösség – a Csjt. 31. § (1) bekezdésében foglaltakhoz hasonlóan – a Ptk. 4: 53. § a) és b) pontja szerint az életközösség ideje alatt is megszűnhet. „Ez egyébként csak *pontosítást* jelent a Csjt. felfogásával összevetve, hiszen a korábbi házassági vagyonyjogi rendelkezések is jogi lehetőséget nyújtottak az életközösség és vagyonközösség elválására. A házastársi vagyonközösség csak a házassági életközösség alatt állhat fenn, ugyanakkor a házassági életközösség alatt más vagyonyjogi rendszer keretei között is élhetnek a házastársak” [Szeibert Orsolya: A házastársak személyi viszonyai *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 681.].

Megegyezik a Ptk. szabályozása a Csjt.-vel abban, hogy *bármelyik házastárs szerzése kiható a másikra*, mert a Ptk. alkalmazásában is közös vagyonnak minősül mindaz a vagyonközösség fennállása alatt megszerzett vagyontárgy, amelyet a házastársak *együtt vagy külön szereznek*, kivéve a 4:37. § által taxatív felsorolt *különvagyonhoz tartozó vagyontárgyakat*. A házastársi közös szerzés szempontjából tehát – ha az adott vagyontárgy

a Ptk. 4:38–39. § szerinti különvagyonnak nem tekinthető – nincs jogi jelentősége annak, hogy a megszerzésére a házastársak által együtt vagy bármelyikük által külön-külön megtett jognyilatkozat, megkötött szerződés (jogügylet), illetve a mindkettejük vagy valamelyikük személyében megvalósult egyéb jogi tény alapján került sor, és nem befolyásolja a közös szerzés tényét az sem, hogy a szerzés közös vagyoni aktívumok vagy közös vagyoni passzívumok (kölcsonök) felhasználásával történt (BH1992.641.), sőt – a különvagyonszerzést eredményező Ptk. 6:235. §-a szerinti ajándékozás vagy 7:1. § szerinti öröklés kivételével – az sem, hogy a szerzésre milyen jogcímen került sor.

Az (1) bekezdés a közös vagyon fogalmát, tárgyát és körét *csak a vagyon aktív (pozitív) elemeire korlátozottan és csak általánosságban, a vagyon egyes fogalmi összetevőire való utalással* határozza meg akként, hogy a házastársak által együtt vagy külön megszerzett „*vagyontárgyak*” közös vagyoni jellegéről rendelkezik anélkül, hogy annak fogalmi elemeit tételesen felsorolná. A Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 5. pontjának *értelmező rendelkezése* ugyanis a vagyontárgy fogalmát a Ptk. valamennyi könyvére egyaránt irányadó módon tartalmazza, amelyet a hivatkozott törvényhely – annak indokolása szerint – nem ismételi meg, *egyek konkrét vagyontárgyakat* pedig nem „A házastársi közös vagyon” című 4:37. §, hanem „A házastárs különvagyona” című 4:38–39. §-ok a *különvagyon alóli kivételként minősítenek közös vagyonná*. A 8:1. § (1) bekezdésének 5. pontja azonban a „*vagyontárgy*” fogalmát a „*dolog, jog, követelés*” összességéként definiálja, és ezáltal azt a vagyon aktív elemeire korlátozza. A fogalommeghatározás a vagyon aktív elemeit illetően is *hiányos annyiban*, hogy az utóbbi törvényhely a „*vagyontárgy*”-nak minősülő „*jog*” vonatkozásában *nem utal a vagyoni értékűség követelményére*, és ezt a hiányt (ellentétben pl. a Ptk. jogi személyek, gazdasági társaságok és szövetkezet alapítói, illetve tagjai által szolgáltatható vagyoni hozzájárulás tárgyáról rendelkező 3:10., 3:99. és 3:332. §-aival) a Ptk. 4:37. § sem pótolja, holott a CSJK és a Ptk. egyéb könyvei is számos olyan jogot tartalmaznak, amelyek vagyoni értékkel nem rendelkeznek. Erre tekintettel az aktív közös vagyontárgyak fogalmi körébe tartozó *jogok* vonatkozásában a Ptk. szövege ugyan nem, a magyarázata viszont kifejezetten utal arra, hogy a házassági vagyonyjogi szabályok „*értelemszerűen*” *kizárólag a vagyoni értékű jogokra* alkalmazhatók [Kőrös András: A házassági vagyonyjog in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 100.], a közös passzív (negatív) vagyon elemeiről pedig a 4:37. § (2) bekezdése – a 8:1. § (1) bekezdés 5. pontjában foglalt értelmező rendelkezést kiegészítve – külön rendelkezik.

Mindezekből az következik, hogy – az egyéb feltételek meglétében – a házastársak közös vagyonába tartoznak mindazok az *aktív (pozitív) vagyontárgyak*, amelyek a Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 5. pontja szerint a „*vagyon*” fogalmi körébe tartoznak:

a) A *dolog*, azaz a birtokba vehető testi tárgy (ingó és ingatlan), amely tulajdonjog tárgya lehet [5:14. § (1) bekezdés]. A *bankszámlapénz* nem minősül dolognak és tulajdonjog tárgyának, így arra tulajdoni igény nem érvényesíthető (BH1997.87.).

b) Az ún. „*rendhagyó dolgok*”, amelyekre a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell, tehát a *pénz, az értékpapírok, a dolog módjára hasznosítható természeti erők*, valamint – a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével – *az állatok* [Ptk. 5:14. § (2) és (3) bekezdés].

Az *értékpapír* a jogi jellegét tekintve forgalomképes jognak minősül ugyan, de arra a Ptk. tulajdonjog szabályainak a megfelelő alkalmazását rendeli [5:14. § (2) bekezdés].

Az értékpapír általános szabályait a Hatodik – Kötelmi Jogi – Könyv Ötödik Része tartalmazza, és annak fogalmát a Ptk. 6:565. § határozza meg. Az értékpapír lehet: a) okirati formában előállított, ezen belül pedig *aa)* bemutatóra szóló és *ab)* névre szóló,

valamint *b*) dematerializált, és *e* csoportosítástól függően határozza meg a Ptk. 6:569. és 6:577. §-a – az 1959-es Ptk. szabályaitól egyes részletek vonatkozásában ugyan különböző, a tartalmát tekintve azonban azzal azonos módon – az egyes értékpapírok *átruházásának módjára vonatkozó speciális szabályokat*, amelyek a közös vagyon megosztása körében kiemelt jelentőséggel bírnak.

Közös vagyonnak minősül az életközösség ideje alatt az értékpapír-forgalomban közösen megvásárolt *kárpótlási jegy*, valamint az annak felhasználásával megszerzett termőföld (Kúria – Pfv.II.21.822/2013., LB Pfv.II.22.313/1997.)

A dolgokra vonatkozó szabályoknak az *állatokra csak a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével történő alkalmazhatóságára utal* a Legfelsőbb Bíróságnak a Csjt. és az 1959-es Ptk. alkalmazásához kapcsolódó az az eseti döntése, amelyben – többek között – az alábbiakat fejtette ki:

„Az *állatok*, mint érezni, szenvedni és örülni képes élőlények ugyanakkor a *tulajdonjognak olyan speciális tárgyai*, amelyeknek a tiszteletben tartása, jó közérzetük biztosítása minden ember erkölcsi kötelessége, az állatokkal összefüggő jogi kötelezettségekről pedig az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény rendelkezik. E törvény hatálya – a 2. §-a (1) bekezdésének a), d) és h) pontja szerint – kiterjed többek között a *gazdasági haszon céljából tartott, igénybe vett állatokra*, a pásztoreberekre, az őrző-, védő-, mentő-, jelző-, vakvezető, rokkantsegítő és terápiás kutyákra, valamint a *kedvtelésből tartott állatokra* is, és a törvény alkalmazásában – a 3. § 1. pontja szerint – állattartónak az állat tulajdonosa, illetve az minősül, aki az állatot vagy az állatállományt gondozza, felügyeli. [...] A 8. §-a pedig úgy rendelkezik, hogy az ember környezetében tartott állat, valamint a veszélyes állat tulajdonjogával, tartásával felhagyni nem szabad, az állat elűzése, elhagyása vagy kitétele tilos.

Az idézett rendelkezéseknek a [z 1959-es] Ptk. 94. és 139–148. §-aiban, valamint a Csjt. 27. §-ának (1), 28. §-ának (1) és 31. §-ának (2) bekezdésében foglaltakkal való egybevetéséből az következik, hogy a házassági vagyonközösséghez tartozó állat vonatkozásában a vagyonközösség fennállása alatt az állattartónak az állat tartására és kíméletére vonatkozó fentebb részletezett kötelezettségei mindkét házastárs egyaránt terheli, az életközösség megszűnése után pedig bármelyik házastárs követelheti az állat felek közötti megosztását is, nevezetesen: az állatnak valamelyik házastárs kizárólagos tulajdonába adását, valamint az általa képviselt aktív és passzív vagyoni értéknek a felek közötti kötelmi jellegű elszámolását. Nem igényelheti viszont jogszerűen egyik házastárs sem a közös tulajdonú állat elhelyezését és a vele való kapcsolattartás szabályozását, mert ilyen jogról sem az állatok védelméről és kíméletéről szóló törvény, sem egyéb jogszabály nem rendelkezik. [...] A felek óriás schnauzer kutyájának a felek egyező előadása szerint – a viszonylag idős kora és a betegsége miatt – tényleges forgalmi értéke valójában nincs, hanem csupán ún. »előszereteti értéket« képvisel, és – az állatok védelméről és kíméletéről szóló törvény fentebb idézett rendelkezései szerint – nem (tenyésztési vagy egyéb célú) haszonállatnak, hanem kisebb részben őrző-, illetve jelző-, döntően pedig kedvtelésből tartott kutyának minősül. A »kedvtelésből tartott« *kutya* vagy más állat pusztán birtokolásának ténye viszont lényegében mindannak az elsősorban nem vagyoni jellegű előnynek: az állat gazdájához való ragaszkodásának, szeretetének és hűségének a kizárólagos realizálásával is együtt jár, amelyek miatt az ember az ilyen állat tartásában »kedvét leli«. Az említett nem vagyoni jellegű előnyök ellentételezéseként pedig a közös tulajdonú kutyát ténylegesen birtokában tartó és gondozó társtulajdonostól a kutya tartásával és gondozásával kapcsolatos költségek egyedüli viselése is elvárható, mert az említett költségeknek a másik, illetve többi

társtulajdonosra való áthárítása nem csupán a nevezettek jogait és a kedvtelésből tartott kutyához fűződő törvényes érdekeit sértené, hanem – az alperes érvelésével ellentétben – a kutyát ténylegesen gondozó házastársat a másik házastárs terhére méltánytalan vagyoni előnyhöz is juttatná” (LB Pfv.II.20.685/2007/5.).

- c) A Ptk. szabályai szerint *vagyoni értékű jognak* minősülő vagyontárgyak, tehát:
- ca) a korlátozott dologi jogok, amelyek egyaránt minősülhetnek az egyes alvagyonokhoz tartozó *aktív (pozitív)* vagyoni értékű jogoknak vagy *passzív (negatív)* vagyoni elemeknek: terheknek attól függően, hogy azok
    - caa) harmadik személy tulajdonában álló dolgon vagy jogon egyik vagy mindkét házastársat illetik meg,
    - cab) a közös vagyonhoz tartozó dolgot vagy jogot az egyik házastárssal vagy harmadik személlyel szemben terhelik,
    - cac) az egyik házastárs különvagyonához tartozó dolgot vagy jogot a közös vagyonnal vagy harmadik személlyel szemben terhelik.Ilyennek minősül például: a haszonélvezeti jog (LB Pfv.II.21.432/2001., Pfv.II.21.768/2001., Pfv.II.22.430/2001., Pfv.II.21.768/2001., Pfv.II.21.361/2003.), amely fennállhat más személy tulajdonában álló dolgon (5:147. §), hasznot hajtó jogon vagy követelésen (5:156–158. §-ok) vagy természetüknél fogva elhasználható dolgokon, gazdasági felszerelésen és állatállományon (5:151. §), a használati jog (5:159. § – LB Pfv.II.21.168/2004.), valamint a telki szolgálat (5:160–163. §-ok).
  - cb) *Kötelmi jogi jellegű vagyoni értékű jogok és követelések*, amelyek – többek között – keletkezhetnek:
    - cba) kötelemből (6:1–2. §), tehát különösen: szerződésből (6:58. §), károkozásból (6:519. §), személyiségi, dologi vagy más jog megsértéséből, egyoldalú jognyilatkozatból, értékpapírból, jogalap nélküli gazdagodásból (6:579. §), megbízás nélküli ügyvitelből (6:583. §), utaló magatartásból (6:587. §) és jognyilatkozatból (6:4. §) vagy
    - cbb) alapulhatnak kötelmi jogi szerződésnek minősülő polgári jogi társaság (6:498. §) és jogi személynek minősülő gazdasági társaság (3:88. §) vagy szövetkezet (3:325. §) tagsági jogviszonyán azzal, hogy a polgári jogi és gazdasági társaságbeli, valamint a szövetkezetbeli részesedés a tagsági jogviszonyon alapuló jogok és kötelezettségek összességével azonos (pl. 3:138–153. §-ok szerinti közkereseti társaságbeli és 3:154–158. §-ok szerinti betéti társaságbeli részesedés, 3:164–165. §-ok szerinti kft.-beli üzletrész vagy közös tulajdonú üzletrészhányad, 3:213. § szerinti részvény, közös tulajdonú részvényhányad, 3:325–367. §-ok szerinti szövetkezetbeli részesedés stb.). Az említett társas vállalkozások és azok tagsági jogviszonya egyaránt szerződéses alapon keletkezik azzal, hogy a polgári jogi társaság és annak tagsági jogviszonya a szerződés létrejöttével, a jogi személy és annak tagsági jogviszonya pedig az alapításkor a jogi személy típusának megfelelő létesítő okiraton alapuló bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre [3:4. § (4) bekezdés]. A cégbejegyzést követő működés során pedig a tagsági jogviszony (az annak létrejöttével egyidejűleg keletkező) legalább korlátozottan forgalomképes gazdasági társasági, illetve szövetkezeti részesedésnek

az – adott típusú jogi személybeli részesedésre irányadó speciális szabályoknak megfelelő – átruházásával keletkezik.

Ebbe a körbe tartozik pl. az állami, illetve önkormányzati lakáson fennálló bérleti jog (EBH1999.20.), az önkormányzati bérlakás vagyoni értékének felhasználásával szerzett közös tulajdonú ingatlan (EBH1999.23., EBH2000.208., EBH2000.1., BH2000.545.) az önkormányzati tulajdonú üzlethelyiség bérleti jogának értéke (Pfv.II.23.304/1998.), a meghatározott időre szóló üzemeltetési jog (pl. disco – Pfv.II.20.336/1999.), a tartós földhasználati jog és az annak helyébe lépett érték (Pfv.II.23.399/1997.), a telefonvonal belépési díja (Pfv.II.20.823/1998. – BH2000.395.), az orvosi praxisjog (Pfv.II.21.014/2000). stb. [lásd részletesen Csúri Éva Katalin: *A házassági vagyonyjog in Túri Edit (szerk.): A családjogi törvény magyarázata* (KJK-Kerszöv 2002, Budapest) 241–259. és 265–269. és Csúri Éva Katalin: *A házassági vagyonyjog gyakorlati kérdései in Túri Edit (szerk.): A családjogi törvény magyarázata* (KJK-Kerszöv 2006, Budapest) 113–141.].

A házassági életközösség fennállása alatt kötött *pénzügyi (finanszírozási) lízingszerződés* alapján *lízingelt gép* – az életközösség megszűnéséig kifizetett lízingdíjak arányában – akkor is a *közös vagyonhoz* tartozik, ha az ún. maradványértéket már a különélés idején kizárólag az egyik házastárs fizeti ki. A lízingdíj ugyanis valójában nem más, mint valamely dolog meghatározott időre szóló használatának, majd a maradványérték ellenében a tulajdonjogának az átengedése fejében együttesen járó ellenérték (BH1996.257.).

A házastársi vagyonközösséghez tartozik az a *kft.-üzletrész*, amelyet az életközösség alatt az egyik házastárs megvásárolt. Az életközösség megszűnésekor meglevő üzletrész értékével a házastársak között el kell számolni (BH2002.438.).

Ha végelszámolás folytán megszűnik az a *kft.*, amelynek nem egyenlő arányú, de a házastársi közös vagyonba tartozó üzletrészekkel a házastársak tagjai voltak, a házastársaknak mint volt *kft.-tagoknak* a pótbefizetések visszatérítésére és az ún. likvidációs hányadra vonatkozó igénye házastársi közös vagyon. Ez az igény a házastársakat a házassági vagyonyjogi szabályok szerint egymás közt egyenlő arányban illeti meg (BH2007.373.).

Az egyik házastárs *egyéni vállalkozása céljára* az életközösség fennállása alatt szerzett eszközök (vagyontárgyak) a házastársi közös vagyonba tartoznak (EBH2001.424. – LB Pfv.II.22.077/1999.), és közös vagyon az e tevékenység folytatása céljára szolgáló bármely egyéb vagyontárgy, tehát vagyoni értékű jog, követelés, illetve tartozás, valamint a tevékenységből származó (nettó) jövedelem is (EBH2002.658.).

A § (2) bekezdése a *közös vagyon passzív oldalát* határozza meg akként, hogy a közös vagyonba tartoznak a közös vagyontárgyak *terhei*, és – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – közösen viselik bármelyik házastárs által a vagyonközösség fennállása alatt vállalt kötelezettségből eredő *tartozásokat*. A *közös vagyontárgyak terhei* körébe tartozik – többek között – pl. a közös vagyontárgyat terhelő 5:86. § szerinti zálogjog, 5:32. § szerinti elidegenítési és terhelési tilalom, 5:147. § szerinti haszonélvezeti jog, 5:159. § szerinti használati jog, 160. § szerinti telki szolgálat stb. A Csjt.-hez kapcsolódó bírói gyakorlatban általánosan elfogadott „adósság” szóhasználat helyett a Ptk. a vagyon negatív elemeinek a felsorolásakor – a Szakértői Javaslat indoklása szerint – a valamennyi kötelelemre vonatkozóan egyaránt alkalmazható, legátfogóbb „*tartozás*” szót alkalmazza [Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás (Budapest, 2006. március 31.) 68., Kőrös András – Makai Katalin: *A házassági vagyonyjog in Vékás Lajos: Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*

(CompLex Kiadó Budapest, 2008.) 431. és Kőrös András: A házassági vagyoni jog in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 100.].

A 4:37. § (4) bekezdésében foglaltakból az következik, hogy a házastársi közös vagyonhoz tartozás 4:40. § szerinti (megdönthető) *törvényes vélelme* nem csupán az aktív vagyontárgyakra, hanem a passzív vagyontárgyakra, tehát a terhekre és tartozásokra is egyaránt kiterjed, ezért vita esetén a különvagyoni jelleg az arra hivatkozó házastársnak kell bizonyítania.

A házastársak közös tulajdonában lévő ingatlan után az adójogszabályok szerint kifizetőnek minősülő *bérlő által fizetett bruttó bérlési díjat* a vagyonmérleg aktív oldalán, a bérlési díjból jogszerűen *levont személyi jövedelemadó* annak passzív oldalán kell feltüntetni. (Pfv.II.20.868/2007.).

A házassági életközösség fennállása alatt szerzett, és a vagyonközösséghez tartozó vagyontárgy vételárának a kifizetéséhez felvett kölcsön – annak ügyleti kamataival és egyéb terheivel – közös adósságnak minősül. Az a jövedelemadó, amely az életközösség fennállása alatt szerzett jövedelmet terhelte, közös adósság akkor is, ha a teljesítése az életközösség megszűnése után válik esedékessé (Pfv.II.20.551/2001.).

Kivételt létesít a vagyonközösség fennállása alatt vállalt kötelezettségből eredő *tartozások közös viselése alól* a 4:50. §, amely kimondja, hogy ha a házastárs a másik házastársnak a közös vagyonra kötött szerződéséhez nem járult hozzá, és hozzájárulását vélelmezni sem lehet, vagy a vélelem megdőlt, a szerződésből eredő kötelezettségért nem felel, ezért ilyen esetben az adott tartozást a közös vagyon mérlegéből ki kell hagyni. Ha az életközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időszakban a vagyontárgy birtokában lévő fél azt elidegeníti, ez a megosztás a felek egymás közötti viszonyában a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint bírálható el (Pfv.II.20.551/2001.).

A § (3) bekezdése azt a Csjt.-ből hiányzó, de a bírói gyakorlatban következetesen érvényesülő elvet iktatja be a törvény szövegébe, amely szerint a házastársakat a közös vagyon osztatlanul és egyenlő arányban illeti meg. A közös vagyon *osztatlansága* abban nyilvánul meg, hogy a 4:45. § (1) bekezdése szerint a vagyonközösség fennállása alatt a házastársak a közös vagyonra vonatkozó rendelkezést együttesen vagy a másik házastárs hozzájárulásával tehetnek. Ennek a további következménye az, hogy a vagyonközösség fennállása alatt a házastársak saját eszmei tulajdoni hányadukkal sem rendelkezhetnek önállóan. A házastársi vagyonközösség tehát szorosabb kötelék az általános polgári jogi közös tulajdonnál, ahol a tulajdonostársakat – meghatározott korlátozásokkal ugyan – de megilleti a saját tulajdoni hányadukkal való rendelkezés joga. Az a szabály pedig, hogy a közös vagyon a házastársakat „*egyenlő arányban*” illeti meg, *egyfelől* arra utal, hogy a Ptk. szerinti házastársi vagyonközösség változatlanul a közös vagyonszerzés sajátos alakzata abban az értelemben, hogy bármelyik házastárs szerzése kihat a másikra, mert bármelyikük akár együttes, akár külön megkötött szerződése vagy bármely más kötelelemkeletkeztető jogi ténye a másik házastárs személyére nézve is olyan kötelelemkeletkeztető ténynek minősül, amelynek alapján a házastárs által megszerzett – aktív vagy passzív – vagyon fele részét törvény rendelkezése alapján (*ipso iure*) maga is megszerzi. *Másfelől* elhatárolja a házastársak és az élettársak törvényes vagyoni jogi rendszerét is annyiban, hogy az élettársat – az ide nem tartozó egyéb lényeges különbségektől eltekintve – a 6:516. § (2) bekezdése alapján a vagyonszaporulatból csak a szerzésben való közreműködése arányában, elsősorban természetben illeti meg részesedés, a (3) bekezdése szerint pedig a szerzésben való közreműködés arányát csak

akkor kell egyenlőnek tekinteni, ha az nem állapítható meg, kivéve, ha ez bármelyik élettársra nézve méltánytalan terhet jelentene.

A § (4) bekezdése – a Csjt. 27. § (1) bekezdésének utolsó mondatához hasonlóan – *kivételt létesít* a közös aktív és passzív vagyon tárgyai közül mindazon vagyontárgyak, terhek és tartozások vonatkozásában, amelyek *különvagyonnak* minősülnek.

4:38. § [A házastárs különvagyona]

- (1) A házastárs különvagyonához tartozik**
  - a) a házastársi vagyonközösség létrejöttékor meglévő vagyontárgy;**
  - b) a házastársi vagyonközösség fennállása alatt általa örökölt vagy részére ajándékozott vagyontárgy és részére nyújtott ingyenes juttatás;**
  - c) a házastársat mint a szellemi tulajdon létrehozóját megillető vagyoni jog, kivéve a vagyonközösség fennállása alatt esedékes díjat;**
  - d) a személyét ért sérelemért kapott juttatás;**
  - e) a személyes használatára szolgáló szokásos mértékű vagyontárgy; továbbá**
  - f) a különvagyona értékén szerzett vagyontárgy és a különvagyona helyébe lépő érték.**
- (2) A különvagyonnak az a haszna, amely a házassági életközösség fennállása alatt a kezelési, fenntartási költségek és a terhek levonása után fennmarad, közös vagyon.**
- (3) Az a különvagyonhoz tartozó vagyontárgy, amely a mindennapi közös életvitelt szolgáló, szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lép, ötévi házassági életközösség után közös vagyonná válik.**

A házastárs – közös vagyontól dologi jogilag is elkülönült alvagyonnak minősülő – különvagyonának körét a 4:38–39. §-ok határozzák meg akként, hogy az előbbi törvényhely az *aktív (pozitív) különvagyonhoz* tartozó [a 8:1. § (1) bekezdés 5. pont szerinti] vagyontárgyakat, az utóbbi pedig a *passzív (negatív) különvagyonhoz* tartozó terheket és tartozásokat a Csjt. 27–28. §-aiban foglaltakkal lényegében *egyezően, taxatívén sorolja fel*, és – részben ezáltal, részben pedig egyes vagyontárgyak, illetve tartozások közös vagyoni jellegéről való kifejezett rendelkezéssel – a felsorolásban nem szereplő vagyontárgyak, illetve terhek és tartozások vonatkozásában *kivételt létesít a közös vagyoni jelleg alól*.

A különvagyonra vonatkozó szabályok természetesen – a közös vagyon fogalmára és tárgyára vonatkozó szabályokhoz hasonlóan – ugyancsak kizárólag *házastársi vagyonközösség* (törvényes vagyonyjogi rendszer) esetén és – a szabályozás *diszpozitív* jellegéből következően – csak akkor érvényesülhetnek, ha attól a felek a 4:63. § szerinti házassági vagyonyjogi vagy a 4:41. § szerinti egyes szerződésekkel nem tértek el.

A különvagyon tárgya és köre ugyanakkor – a közös vagyonnál kifejtettekből is következően – *szerkezetében és részben tartalmában is eltér*.

A Ptk. – a Csjt.-hez hasonlóan – a házastárs különvagyonához tartozó vagyontárgyak körét a *szerzés időpontja, jogcíme, vagy forrása* alapján minősíti különvagyonnak. Nincs tehát jogi jelentősége a különvagyoni jelleg vonatkozásában sem az adott vagyontárgy

a) aktív (pozitív) vagy passzív (negatív),

b) dolognak, a dologra vonatkozó szabályok szerint megítélendő egyéb vagyontárgynak, vagyoni értékű jognak, követelésnek vagy tehernek, tartozásnak minősülő, illetve

c) személyes, családi, vagy háztartási, illetve befektetési vagy vállalkozói (üzleti) célokra szolgáló jellegének.

A vagyontárgy különvagyoni jellegének megállapításához az arra hivatkozó házastársnak azt kell bizonyítania, hogy az a szerzés időpontja, jogcíme, vagy megszerzésének forrása alapján a különvagyonba tartozik. Nem alkalmas tehát a különvagyoni jelleg bizonyítására önmagában az a tény, hogy a külföldön történt házasságkötés után külföldön megvásárolt ingóságokat – a vámáru-nyilatkozat adatai szerint – a külföldi állampolgárságú házastárs több mint fél évvel a házasságkötést követő Magyarországra való áttelepülésekor hozta magával (BH2003.323. – Pfv.II.20.860/2000.).

A házastárs különvagyónának aktív (pozitív) elemeit meghatározó 4:38. § a Csjt. 27–28. §-ától az alábbiakban tér el:

Az (1) bekezdés a) pontja annyiban tér el a Csjt. 28. § (1) bekezdés a) pontjától, hogy a házasságkötéskor megvált vagyontárgy helyett a házassági életközösség létrejöttékor meglévő vagyontárgyat minősíti különvagyonnak. Ez a megfogalmazás összhangban áll azzal, hogy a vagyonközösség létrejöttének időpontja nem feltétlenül esik egybe a házasságkötés időpontjával. A 4:35. § értelmében ugyanis a vagyonközösség létrejöttének időpontja a) a házasságkötést megelőző élettársi együttélés esetén az életközösség kezdetének, b) az ennek hiányában érvényesülő megdönthető törvényes vélelem szerint a házasság megkötésének, c) a vélelemnek az arra hivatkozó házastárs általi megdöntése és az életközösség házasságkötést követő, későbbi időpontban történt létrejöttének a bizonyítottsága esetén pedig az említett időpontnak felel meg. Amennyiben a tulajdonszerzés időpontja és az annak alapjául szolgáló jogcím keletkezése elválik egymástól, úgy a vagyontárgy alvagyoni jellegének meghatározására – a Csjt.-hez kapcsolódó bírói gyakorlatnak megfelelően – változatlanul a jogcím keletkezésének az időpontja az irányadó. Ennek az időpontnak az alapulvételével pedig a házassági életközösség létrejöttét megelőzően keletkezett jogcímen szerzett vagyontárgy különvagyonnak, a házassági életközösség fennállása alatt keletkezett jogcímen szerzett vagyontárgy közös, az életközösség megszűnése után keletkezett jogcímen szerzett vagyontárgy pedig – a polgári jog általános szabályai szerint – a különváltan élő vagy volt házastársak közös, vagy valamelyikük kizárólagos tulajdonának minősül, mert az egyes alvagyonok fogalma csak a házassági életközösség fennállása alatt értelmezhető.

Ennek megfelelően különvagyonnak minősül az egyik házastárs által a vagyonközösség létrejötte előtt megkötött adásvételi vagy tartási-életjáradéki szerződés alapján megszerzett ingatlan akkor, ha a házastárs tulajdonjogának bejegyzésére csak a vagyonközösség fennállása alatt került sor. Nem befolyásolja az ingatlan alvagyoni jellegét az sem, ha az ingatlan vételárát, illetőleg az annak kifizetéséhez felvett kölcsöntartozást a házastársak a vagyonközösség fennállása alatt túlnyomó részben közösen egyenlítik ki, vagy a tartást, illetve életjáradékot részben közösen teljesítik, mert a bírói gyakorlat szerint az egyik házastárs által a házasságkötés, illetőleg az azt megelőző élettársi kapcsolat kezdete előtt megszerzett ingatlant terhelő különadósság közös törlesztése a másik házastárs javára tulajdonjogot nem keletkeztet, hanem csak a közös vagyon megosztása során a 4:59. § alapján a közös vagyon javára érvényesíthető kötelmi jogi megtérítési igényt alapoz meg (EBH1999.24., BH2012.222., BH2002.312.). Nincs azonban elvi akadálya annak, hogy a huzamosan teljesített közös törlesztéseket a bíróság a közös vagyon megosztásakor – a CSJK alapelvei körében szabályozott méltányosság elvének alkalmazásával – az ingatlan értékemelkedésének figyelembevételével vagy – az eset körülményeitől függően – a törvényes kamatokkal növelten számolja el.

Az (1) bekezdés b) pontja – a Csjt. 28. § (1) bekezdésének b) pontjával egyezően – különvagyonnak minősíti a házastárs által a vagyonközösség fennállása alatt a törvényben

meghatározott jogcímenen megszerzett vagyontárgyakat és ingyenes juttatásokat, a korábbi szabályozást azonban részben pontosítja, részben pedig kiegészíti.

Az (1) bekezdés b) pontja *pontosítja* a korábbi szabályozást annyiban, hogy egyértelművé teszi azt, hogy *kizárólag az egyik házastárs által megörökölt vagy részére ajándékozott vagyontárgy minősül különvagyonnak*.

Az *örökölt* vagyontárgy vonatkozásában a Ptk. „megszövegezése egyértelműen kiemeli, hogy a különvagyoni jelleg szempontjából az *örökhagyó, illetve az ajándékozó akarata a meghatározó* („általa örökölt”, „részére ajándékozott, nyújtott”). Ezzel tudatosan *eltér attól a bírói gyakorlattól*, amely az öröklési szerződéssel az egyik házastárs által örökölt vagyontárgyat a közös vagyonba sorolta – ami természetesen nem érinti a másik házastársnak azt a jogát, hogy az ellenszolgáltatás esetleges közös teljesítése alapján megtérítési igényt érvényesítsen [Kőrös András: A házassági vagyonyjog *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 102–103.]. A Ptk. alkalmazásában tehát a különvagyoni szerzés vonatkozásában *nincs jogi jelentősége* annak, hogy az öröklés ingyenes jellegű, tehát végrendeleti vagy törvényes öröklésnek vagy visszterhes jellegű szerződéses öröklésnek minősül. Változatlanul alkalmazható viszont az a bírói gyakorlat, amely az *öröklés fogalmát kiterjesztően értelmezi*. Továbbra is *különvagyonnak minősülnek tehát* mindazok a vagyontárgyak, amelyek egyfelől az örökhagyó hagyatékában való általános jogutódlás: ún. szűkebb értelemben vett öröklés, másfelől a hagyatékából bármely más jogcímen alapuló részesedés: hagyomány, kötelekrész, halál esetére szóló ajándékozás stb. folytán kerültek a házastársak valamelyikének a tulajdonába. Mindezekből pedig az következik, hogy a Ptk. hatálya alá tartozó ügyekben is alkalmazható az – a Csjt. és az 1959-es Ptk. együttes alkalmazásához kapcsolódó – bírói gyakorlat is, amely szerint az özvegyi jog vagy a holtig tartó haszonélvezeti jog öröklése is öröklésnek, az említett vagyoni értékű jogok pedig különvagyonnak minősülnek ugyan, az e jogok gyakorlása során beszédett termék, termés, szaporulat vagy más haszon viszont már a közös vagyont gazdagítja.

Nincs akadálya annak, hogy ugyanazon *örökhagyó a végrendeletében mindkét házastársat örökösévé nevezze*. A Csjt. és az 1959-es Ptk. alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlat szerint ilyen esetben az öröklés útján átszállott vagyontárgyak attól függetlenül kerülnek a házastársak közös vagy mindkét házastárs különvagyonába, hogy az örökhagyó a végrendeletében a hagyatékát megosztás nélkül mindkét házastársnak juttatja, vagy azt megosztva hagyja a házastársakra akként, hogy kifejezetten megjelöli, hogy a házastársak milyen arányban örököljenek utána, illetve a hagyatékából külön-külön mely vagyontárgyakat hagyja egyik vagy másik házastársra. Az utóbbi esetben az ilyen módon létrejött közös tulajdonra nem a Csjt. házassági vagyonyjogi, hanem az 1959-es Ptk. szabályai az irányadók ugyan, azokkal a korlátozásokkal azonban, amelyeket a Csjt. 29. § (3) és 32. § (2) bekezdése a különvagyon felhasználására vonatkozóan előír [Csúri Éva Katalin: A házassági vagyonyjog *in* Túri Edit (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata* (KJK-Kerszöv 2002, Budapest) 353. bekezdés]. Ez a bírói gyakorlat a Ptk. hatálya alá tartozó ügyekben is változatlanul alkalmazható.

Különvagyon az ún. *saját jogon megszerzett kárpótlási jegy* akkor, ha az a közvetlen kárt szenvedett felmenő halála folytán a számára részlegesen visszajuttatni kívánt magántulajdonból a kárpótlás jogosultjaként jogszabályi rendelkezés folytán és ellenszolgáltatás nélkül áramlik a leszármazóra (Pfv.II.23.866/1998. – BH2002.312.). Ilyen esetben a különvagyoni jelleg a Csjt. – a 4:38. § (1) bekezdésének b) pontjával egyező tartalmú – 28. § (1) bekezdése b) pontjának az analóg alkalmazásán alapul (Pfv. II.22.313/1997., Pfv.II.21.031/2000.).

Az *ajándékozás* fogalmának a módosítása indokolta a b) pont – a Csjt. 28. § (1) bekezdése b) pontjának lényegi tartalmával megegyező, de pontosított – felsorolásának a házastárs részére *nyújtott ingyenes juttatással* történő *kiegészítését*.

Ajándékozási szerződés alapján ugyanis az 1959-es Ptk. 579. § (1) bekezdése szerint az egyik fél saját vagyona rovására a másiknak ingyenes vagyoni előny juttatására volt köteles, a Ptk. 6:235. § (1) bekezdése értelmében pedig az ajándékozó *dolog* tulajdonjogának ingyenes átruházására, a megajándékozott a dolog átvételére köteles, míg a (3) bekezdése alapján a dolog ajándékozására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni *jog vagy követelés* ingyenes átruházására történő kötelezettségvállalás esetén.

A hivatkozott törvényhely azonban továbbra is *csak azokra az ingyenes juttatásokra vonatkozik*, amikor *egy meghatározott személy a saját vagyona terhére* részesíti vagyoni előnyben a megadományozott házastársat (pénzt ad ingatlanvásárlásra, kölcsöntartozását elengedi stb.)

Nem minősülnek ajándékozásnak és ezért nem a különvagyonhoz, hanem a közös vagyonhoz tartoznak azok a vagyontárgyak, amelyeket az egyik házastárs *ellenérték nélkül, de nem ajándékozás, hanem egyéb jogcímen* szerzett meg (pl. nyeremény, fogadás útján szerzett vagy ingyenesen kisorsolt dolog, tudományos vagy művészeti díj, kitüntetéssel, címmel járó pénzbeli vagy tárgyi juttatás). Közös vagyonnak minősül a *kedvezményes kamatozása, vagy az egyik házastárs munkáltatója által nyújtott kölcsön és az egyik házastárs ifjúsági takaréketétje* alapján járó ún. *többletkölcsön* (BH1994.541.), valamint az annak felhasználásával megszerzett vagyontárgy, ezért a kölcsön *visszafizetésével járó kedvezmények* mindkét házastársat egyaránt megilletik még akkor is, ha csak egyikük egyösszegű teljesítésére tekintettel került sor a kölcsöntartozás egy részének elengedésére. A kölcsönt az életközösség megszakadása után egymaga kiegyenlítő házastárs a közös vagyon megosztása során csak az általa ténylegesen kifizetett összeg arányos részének a megtérítését követelheti (BH1992.695.). Közös vagyonnak minősülnek, és ezért egymás közt egyenlő arányban illetik meg a házastársakat *a vissza nem térítendő támogatások*, így többek között a *vissza nem térítendő szociálpolitikai kedvezmény* – függetlenül attól, hogy a válást követően a szociálpolitikai kedvezményre jogosító gyermekek gondozását melyikük látja el (BH1997.26.).

Nem minősül ajándékozásnak az, ha az állami, illetve önkormányzati tulajdonú lakás bérlője nem él vételi jogával, hanem arról egyoldalú jognyilatkozattal más személy – többnyire a gyermeke – javára lemond (BH2000.489. – LB Pfv.II.20.974/1998.). *Nem* valósul meg *ajándékozás* akkor sem, ha a bérlő az önkormányzati bérlakását a leszármazója részére úgy vásárolja meg, hogy holtig tartó haszonélvezeti jogát fenntartja, és a kedvezményes vételárat a leszármazó fizeti ki. Az állami, illetve önkormányzati tulajdonú lakás bérlőjének a leszármazója ugyanis nem a bérlőnek az opciós jogáról való lemondása folytán, hanem – a bérlőt követő sorrendben – a saját – jogszabály által biztosított – alanyi jogosultsága alapján jogosult a lakás egyedüli, vagy a bérlővel közös megvásárlására (BH1996.318.).

Az állami és önkormányzati tulajdonú lakásnak – az állami tulajdonban álló lakóházingatlanok elidegenítésének a szabályozásáról szóló 32/1969. (IX. 30.) Korm. rendelet (a továbbiakban: R.) 5. §-ának (2) bekezdése és a R. végrehajtására kiadott 1/1969. (IX. 30.) ÉVM-MÉM-PM számú együttes rendelet (a továbbiakban: Vhr.) alapján *történő megvásárlása kizárólag akkor* minősülhet *ajándékozásnak*, ha az ingatlan vételárát *a) a bennlakó bérlő, vagy b) a bérlőnek az ingatlan tulajdonjogát megszerző leszármazója, de a bérlő pénzeszközeinek a felhasználásával egyenlíti ki, vagy c) ha a vételár kifizetéséhez a leszármazó a saját pénzeszközeit használja ugyan fel, a bérlő azonban a vétellel egyidejűleg az ingatlanra vonatkozó bérleti és az ebből eredő*

lakáshasználati jogáról végleges jelleggel lemond, és haszonélvezeti vagy a használatot biztosító egyéb jog kikötése útján sem biztosítja a maga számára a változatlan bennlakás lehetőségét. Az előbbi esetben az ingatlan beköltözhető, vagy bérleti, illetőleg haszonélvezeti vagy használati joggal terhelt értéke minősül ajándéknak attól függően, hogy a vásárlásra jogosult bérlő a leszármazója részére a lakást tehermentesen vagy az említett jogok valamelyikével terhelten vásárolja meg, míg az utóbbi esetben az ajándék tárgyát a vásárlásra jogosult bérlő megszűnő bérleti jogának a vagyoni értéke képezi [EBH1999.20. – Pfv.II.21.892/1997., Pfv.II.20.081/2000/3.], lásd Csjt. 28. § (1) bekezdés b) pont, 1959-es Ptk. 579. § (1) bekezdés és Ptk. 4:38. § (1) bekezdés b) pont, 6:235. § (1) és (3) bekezdés].

Az ajándékozás ingyenes jellegéből következően nem minősül különvagyonnak az egyik házastárs szülőjének a pénzzuttatása akkor, ha arra nem a saját vagyona rovására, hanem *ellenszolgáltatás kikötése* mellett – így például a szülő ellátása, gondozása fejében – került sor (LB Pfv.II.20.185/1997.).

Míg az öröklés jogcímén alapuló juttatások esetén *a juttatott személye* a végintézkedés, illetve hagyatékátadó végzés tartalma alapján mindig pontosan megállapítható, addig az ajándékozási szerződés nem csupán írásban, hanem szóban és ráutaló magatartással is érvényesen létrejöhet. Az *ajándékozás jogcímén megszerzett vagyontárgyak* tekintetében gyakran vitás ezért egyrészt a megajándékozottnak a személye, tehát az, hogy az ajándékozó az ajándékot csak valamelyik vagy mindkét házastársnak szánta-e, másrészt az is, hogy a tartós házasság reményében adott ajándékot az életközösség megszűnése után az ajándékozó jogosult-e visszakövetelni vagy az ajándék elszámolására a házastársak egymás közötti viszonyában, a megajándékozott házastárs különvagyonaként kerülhet sor.

Az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazása körében is irányadónak tekintett PK 281. szerint: „A házastársaknak a házasságkötésre tekintettel vagy később, kedvezőbb életkörülményeik biztosítása érdekében adott ajándék – beleértve az ún. menyasszonytáncpénzt is – általában a házastársi közös vagyonba tartozik. A szülő vagy más rokon által adott jelentősebb értékű ajándékot viszont rendszerint az ő gyermeke vagy rokona részére szóló juttatásnak kell tekinteni.” Az állásfoglalás indokolása szerint „(házassági vagyonyjogi) szerződés eltérő rendelkezése hiányában a házasságkötés alkalmával adott ajándék: az ún. *nászajándék* esetén abból kell kiindulni, hogy annak célja a jövőbeni házaselet terheinek megkönnyítése, a házastársak közös boldogulásának elősegítése. Ezért a nászajándék ... rendszerint a közös vagyonba tartozik. Bizonyítható azonban, hogy az ajándékozó az ajándékot csak az egyik házastársnak kívánta juttatni. A bizonyítás sikere esetében a nászajándékot ... a megajándékozott házastárs különvagyonának kell tekinteni.” A megajándékozott személyére elsősorban az ajándékozó nyilatkozatából, ennek hiányában az ajándéktárgy jellegéből, illetve az alkalomból lehet következtetni, de jelentősége lehet az ajándék értékének, valamint az ajándékozónak a megajándékozotthoz fűződő kapcsolatának is. „Abban az esetben ugyanis, ha a szülő vagy más rokon ad jelentősebb értékű ajándékot, ezt ... általában saját gyermekének vagy rokonának szánja. Ilyenkor is jelentősége van természetesen az ajándékozáskor elhangzott nyilatkozatnak, de a vagyonyjogi igények eldöntésénél a bíróságnak fokozott gondot kell a nyilatkozat valódi tartalmát vizsgálnia. Sok esetben ugyanis a szülő, illetve rokon eredetileg nem csupán gyermekét (rokonát), hanem annak *családalapítását kívánja támogatni* – közvetve tehát a másik házastársat is –, *szándéka azonban nem irányul arra, hogy az együttélés végleges meghiúsulása esetén az ajándék értéke ne gyermekét (rokonát) illesse meg*, hanem az a másik házastársat gazdagítsa, és közös vagyontárgyként megosztásra kerüljön. Ilyen esetben az ajándékot, illetve a helyébe lépett értéket annak a házastársnak a *különvagyonához* tartozónak kell tekinteni, akinek a szülője, rokona azt

adta. Ez a megoldás elejét veheti annak, hogy utóbb az ajándékozó a másik házastárssal szemben az *ajándék visszakövetelése* iránt külön per megindítására kényszerüljön.”

Más a helyzet akkor, ha a *mindkét házastárs részére történt ajándékozás tényét okirat bizonyítja* (pl. ingatlan ajándékozása esetén). Ilyen esetben – az egyéb feltételek meglétében – csak maga az ajándékozó érvényesíthet igényt bármelyik házastárssal szemben az ajándék visszakövetelése érdekében.

Az (1) bekezdés c) pontja a Csjt. 27. § (1) bekezdésének utolsó mondatához hasonló tartalmú rendelkezést tartalmaz azzal az *eltéréssel*, hogy egyrészt a Csjt. a szellemi alkotás, a Ptk. a *szellemi tulajdon* kifejezést használja, másrészt a Csjt. a feltalálót, újítót, a szerzőt, és más szellemi alkotást létrehozó személyt a házassági életközösség fennállása alatt megillető esedékes díj közös vagyoni, a Ptk. pedig a házastársat mint a *szellemi tulajdon létrehozóját megillető vagyoni jog* (felhasználói szerződés megkötésére, találmány szabadalmaztatására irányuló jog stb.) *különvagyoni jellegét* hangsúlyozza, és csupán *kivétekként minősíti közös vagyonnak* a vagyoni jogok közül a vagyonközösség fennállása alatt esedékes díjat. Továbbra sem rendelkezik a Ptk. a szellemi tulajdon létrehozóját megillető és általa – azok forgalomképtelen volta folytán – kizárólagosan gyakorolható személyhez fűződő jogokról (névjog, nyilvánosságra hozatal joga stb.).

A házassági vagyonközösség fennállása alatt *esedékessé váló díj* – ettől eltérő tartalmú házassági vagyonyjogi szerződés hiányában – a közös vagyonhoz tartozik. *Nincs jogi jelentősége* tehát a közös vagyoni jelleg vonatkozásában a szellemi tulajdon megalkotása, nyilvánosságra hozatala, a szabadalmi bejelentés megtétele, illetve elnyerése és a díjazás alapjául szolgáló szerződés megkötése időpontjának, sőt annak sem, hogy a vagyonközösség fennállása alatt *esedékessé vált díj kifizetésére ténylegesen mikor került sor*.

Az (1) bekezdés d) pontja új rendelkezést tartalmaz, amely szerint a házastárs különvagyonához tartozik a *személyét ért sérelemért kapott juttatás*, amelyet a Csjt. 28. § (1) bekezdése nem nevesített ugyan különvagyonként, az ott eredetileg taxatív felsorolt különvagyontárgyak körét azonban az ítélezési gyakorlat egyes kivételes esetekben kiterjesztette. A Csjt. 28. § (1) bekezdése c) és d) pontjának az analóg alkalmazása alapján különvagyonnak tekintette – többek között – a személyt ért sérelemért kapott juttatást, és a Ptk. 4:38. § (1) bekezdésének d) pontjába ez a bírói gyakorlat épült be.

Ennek megfelelően különvagyonnak minősítette a Legfelsőbb Bíróság – egyebek mellett – a hátrányt szenvedett házastárs személyét ért súlyos testi sérülésért kapott biztosítási összeget, valamint a vagyoni vagy nem vagyoni kártérítést is (BH1976.159., LB P.törv.II.20.483/1989.).

Az életközösség ideje alatt elszenvedett *rokkantságot eredményező közlekedési balesetből* eredő kárának megtérítéseként az életközösség megszűnése után a biztosítóval megkötött egyezség alapján felvett *nem vagyoni kártérítés egésze* a sérelmet szenvedett házastárs *különvagyonának* minősül. A baleset bekövetkeztétől az öregségi nyugdíjkorhatárának az eléréséig terjedő időszakra járó *keresetpótló támogatásnak* mint a kereső tevékenységből eredő nettó jövedelem helyébe lépő vagyoni kártérítésnek pedig csak az életközösség ideje alatt elért, illetőleg annak az életközösség tartamára eső időarányos része tartozik a *közös vagyonba* akkor is, ha ahhoz nem havi járadék formájában, hanem az egész hátralévő életére egy összegben jutott hozzá, a *költségpótló támogatás* (baleseti kártérítés) pedig csak akkor és annyiban minősíthető közös vagyonnak, ha és amennyiben az az életközösség ideje alatt ténylegesen felmerülő és ezért legalább közvetve a másik házastársat is terhelő többletköltségek pótlására szolgál (Kúria – Pfv.II.20.199/2014.).

A különvagyonhoz tartozik az életközösség ideje alatt megszerzett *kárpótlási jegy* akkor, ha az kizárólag a személyiségben bekövetkezett, a testi vagy szellemi fogyatékból, illetőleg károsodásból eredő hátrányt van hivatva pótolni (LB Pfv.II.21.031/2000.). A *hadifogság elszívódása miatt juttatott kárpótlási jegy* főszabály szerint különvagyonnak minősül, és az nem tekinthető közös vagyonnak akkor sem, ha a hadifogsággal összefüggésben elszívódott jogfosztottság anyagi és egyéb hátrányokban megnyilvánuló következményei közvetve a másik házastársat, illetve a családot is sújtották ugyan, az említett közvetett jogsérelmet azonban a volt első házastárs és a vele közös gyermekek szenvedték el, a kárpótlási jegy juttatására pedig a második házasság tartama alatt került sor (Pfv.II.21.031/2000.).

Nem a közös vagyonba, hanem a volt állami gondozott házastárs – Csjt. 28. § (1) bekezdés c) pontjának analóg alkalmazásán alapuló – különvagyonába tartozik a részére *mint volt állami gondozott részére nyújtott életkezdési, illetve otthonteremtési támogatásból vásárolt lakás* (EBH2005.1310. és BH2006.83. – Pfv. II.21.044/2005.).

A házastárs személyét ért sérelemért kapott juttatásnak minősül – többek között – *a személyiségi jogok megsértése esetén a nem vagyoni sérelemért* az 1959-es Ptk. 84. § (1) bekezdésének e) pontja és 355. § (1)–(2) bekezdése alapján követelhető nem vagyoni kártérítés helyett a Ptk. 2:52. § által bevezetett *sérelemdíj*, amelyet az őt ért nem vagyoni sérelemért követelhet az, akit személyiségi jogában megsértenek, és amelyre a kártérítési felelősség szabályait kell ugyan alkalmazni, de azzal az eltéréssel, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges.

A személyt ért sérelemért kapott juttatás azonban a Ptk. Szakértői Javaslatára szerint *szűkebb fogalom a személyhez kapcsolódó juttatásnál*, mert az utóbbiba beletartozik pl. a kapott tartásdíj is, amely viszont az előbbieket közé tartozó juttatásnak nem tekinthető, és az a vagyonszövetség fennállása alatt különvagyonnak más jogcímen sem minősíthető [Körös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 433.].

Az (1) bekezdés e) pontja a rendeltetésére tekintettel minősíti különvagyonnak a személyes használatra szolgáló és szokásos mértékű, illetőleg mennyiségű vagyontárgyat. Önmagában a vagyontárgyak ilyen rendeltetése viszont nem tághatja túlságosan szélesre a különvagyontárgyak körét, ezért e tekintetben mindenképpen *kétirányú korlátozásnak* kell érvényesülnie:

Különvagyonnak csak az olyan vagyontárgyak minősülnek, amelyek a tipikusnak tekinthető háztartásban *rendeltetésük szerint csak a házastársak valamelyikének a személyes használatára szolgálnak*. Ilyennek minősülnek – egyebek mellett – a ruhaneműk, egészségügyi cikkek, valamint a nem kiemelkedően magas értékű ékszerek (P.törv.II.21.478/1976. – CDT 70.).

A vagyontárgy *személyes használatra szolgáló voltát az általános felfogás szerint* kell megítélni. Nem tekinthetők ezért különvagyonnak azok a vagyontárgyak,

a) amelyek nem személyes jellegű használatra szolgálnak, még akkor sem, ha azokat kizárólag az egyik házastárs használja (pl. nagy értékű hangszer, számítógép, sportfelszerelés),

b) amelyek használata személyhez tapad ugyan, de amelyek értéke, illetve mennyisége a felek jövedelmi és életviszonyaihoz, vagyoni helyzetéhez, a vagyonuk köréhez és értékéhez képest kiemelkedően magas [pl. nercbunda, nagyobb értékű, illetve mennyiségű ékszer (Pf.II.20.358/1976/1.)],

c) amelyek személyes használatra szolgálnak ugyan, de amelyeket a házastársak nem erre a célra, hanem befektetés, vagy vállalkozási tevékenység folytatásának céljával vásároltak meg [pl. briliáns fülbevaló, nagyobb mennyiségű aranyékszer (P.törv.II.21.478/1976/3.)], sőt azok sem,

d) amelyek a rendeltetésüknél fogva kizárólag az egyik házastárs foglalkozásának a gyakorlásához [pl. kisiparosi műhely gépei, orvosi rendelő műszerei (Pfv.II.20.357/1993/12.)], hobbijának, kedvtelésének a folytatásához (pl. bélyeg- vagy porcelángyűjtemény stb.), sport-vagy szabadidős tevékenységének végzéséhez (pl. horgász- vagy sportfelszerelés stb.) szükségesek, illetőleg amelyek megszerzésére az említett tevékenységekkel összefüggésben került sor.

Ennek megfelelően közös vagyonnak minősülnek a vadász trófeái (BH1980.214., PJD IX. 204.), valamint a versenyző által nyert díjak és ajándéktárgyak is. Az ilyen jellegű foglalkozás vagy tevékenység folytatásához szükséges, illetőleg az azok által szerzett vagyontárgyakat azonban a közös vagyon megosztása során a lehetőség szerint annak a házastársnak a kizárólagos tulajdonába kell adni, amelyik az említett tevékenységet ténylegesen folytatja (LB Pf.22.330/1993).

A személyes használatra szolgáló vagyontárgyak *szokásos mennyiségét, illetve értékét nem a közfelfogás, hanem a felek jövedelmi és életviszonyai alapján* kell megítélni. A személyes használatra szolgáló és szokásos mennyiségű, illetve értékű vagyontárgyak csak annyiban minősülhetnek különvagyonnak, amennyiben *a férj és a feleség által használt dolgok értéke és mennyisége megközelítőleg azonos*. A közös vagyonba tartoznak ezért a házastársak személyes használatára rendelt vagyontárgyak is akkor, ha a két házastárs ilyen rendeltetésű vagyontárgyainak a köre és értéke olyan nagymértékben eltér egymástól, amelyre tekintettel a különvagyonná minősítésük a házastársak valamelyikére nézve méltánytalan anyagi hátrányt jelentene. Az egyes vagyontárgyak alvagyoni jellegének a meghatározása során tehát *a méltányosság és arányosság szempontjai* akkor sem hagyhatók figyelmen kívül, ha a felek jövedelmi és vagyoni viszonyai, illetve életkörülményei az átlagot lényegesen meghaladják.

Az (1) bekezdés f) pontja második fordulatának *új szabálya* nem jelent nehézséget az *újonnan megszerzett vagyontárgy* különvagyoni jellegének a megállapítása akkor, ha annak megszerzésére különvagyoni készpénz felhasználásával került sor, és megőrzi a különvagyoni jellegét a különvagyon értékesítéséből befolyt pénzen vásárolt dolog is, hacsak azt a közös vagyonba nem utalja az azzal rendelkező fél (BH1981.321., PJD IX. 211.).

Kérdéses lehet viszont az újonnan megszerzett vagyontárgy alvagyoni jellege akkor, ha az eladott különvagyontárgy helyébe lépő értékesebb vagyontárgy megszerzéséhez a különvagyontárgy eladási árán felül közös vagyoni pénzeszközök is felhasználást nyernek, úgyszintén akkor is, ha a különvagyontárgy eladási árát a felek valamilyen hasznot hajtó tevékenység, pl. vállalkozás megkezdésére fordítják, és ezért az *egyes alvagyonok vegyülnek egymással*. Ilyen esetben az ítélezési gyakorlat az alvagyoni jelleg meghatározása során nem az újonnan megszerzett vagyontárgy jellegét, hanem annak az értékét tekinti irányadónak: *a vegyülés folytán a különvagyoni jelleg nem enyészik el*, az újabb vagyontárgy viszont attól függően kerül a közös, illetve a különvagyonba, hogy a megszerzésére fordított érték nagyobb része honnan származik. A közös vagyon megosztása során ennek megfelelően

a) az adott vagyontárgy értékét a szerzéshez való hozzájárulás arányában kell elszámolni az egyes alvagyonok között vagy

b) a nagyobb mértékben felhasznált alvagyon a ráfordítás értékét – a különváláskori, illetőleg a közös vagyon megosztásakor forgalmi érték alapulvételével – köteles a kisebb

mértékben felhasznált alvagyon javára megtéríteni [P.törv.II.21.035/1968., BH1969.5., PJD IV. 280.]. A vagyongyarapítás érdekében beruházott különvagyon az életközösség megszűnésekor – határozott és kifejezett joglemondás hiányában – el kell számolni (BH1991.150.). Nem minősül a közös vagyon különvagyonba utalásának önmagában az, hogy az egyik házastárs hozzájárul a bérlakásuk helyébe lépő lakás tulajdonjogának egyedül a másik házastárs javára történő bejegyzéséhez (BH2014.209.).

Az egyik házastárs által a házassági életközösség megkezdése előtt megszerzett önkormányzati bérlakásnak a vagyonközösség ideje alatt közös vagyomból és a felek közös tulajdonként történő megvásárlása esetén a *bérleti jog* mint vagyoni értékű jog helyébe lépett érték (a vételkori forgalmi érték és a vételár közötti különbözet) az ő különvagyonához tartozik, ezért a lakás *részben közös, részben különvagyonnak* minősül (BH2014.148., BH2001.18.). Erre tekintettel a közös vagyonhoz tartozó *lakás vételárhátralékának* az életközösség megszűnése után az egyik házastárs által teljesített része a felek *közös tartozása* (BDT2009.2016.).

A (2) bekezdés kivonja a különvagyon köréből, és közös vagyonnak minősíti a különvagyonnak a házassági életközösség fennállása alatt keletkezett ún. *tiszta hasznát*, tehát azt, amely a kezelési, fenntartási költségek és a terhek levonása után fennmarad.

A különvagyon hasznát a Csjt. a közös vagyonról rendelkező 27. § (1) bekezdésének második mondatával, a Ptk. pedig a különvagyon aktív elemeinek tételes felsorolását tartalmazó 38. § (2) bekezdésével – a különvagyon alóli kivételként – *sorolja a közös vagyon körébe*, azzal a *módosítással* azonban, hogy a közös vagyonnak minősített ún. „*tiszta (nettó) haszon*” meghatározása során a Csjt. által is levonni rendelt *kezelési és fenntartási költségeken felül a terhek levonásáról is* kifejezetten rendelkezik.

A bírói gyakorlat szerint *polgári jogi értelemben a dolog (ingó vagy ingatlan) haszna*, tehát „gyümölcse” *kétféle* lehet:

a) *természetes gyümölcs*, tehát termék, termény vagy szaporulat, amely a dologtól való elválást megelőzően alkotórésznek, azt követően pedig tartozéknak minősül,

b) *jogi gyümölcs*, tehát bármiféle olyan egyéb vagyoni előny, amely a dolog rendeltetésszerű hasznosítása folytán kapott ellenértéknek, a dolog használata gazdasági eredményének, a dolog használatával kielégített szükségletnek vagy elért megtakarításnak minősül.

Házassági vagyonyjogi értelemben – ezzel szemben – *nem minősül haszonnak* – az (1) bekezdése f) pontjában kifejtettek szerint – az adott vagyontárgy *helyébe lépett érték vagy az annak értékén szerzett vagyon* és a vagyontárgynak a felek tevékenységétől független, ún. *konjunkturális értékelkedése*. Az egyes alvagyonokhoz tartozó vagyontárgyak értékén szerzett vagyon alvagyoni jellegét viszont az adott vagyontárgy alvagyoni jellege határozza meg, ezért a különvagyon tárgy helyébe lépett érték vagy az annak értékén szerzett vagyon nem a közös, hanem a különvagyonhoz tartozik.

A *különvagyon ingatlanként hasznosítása* szempontjából azonos megítélés alá esik a *bérbeadás*, amely tényleges vagyonszaporulatot eredményez, valamint a házastársak alapvető lakásszükségletének kielégítésére szolgáló *közös használat*, ami a bérleti díjjal azonos értékű, a közös vagyont gyarapító megtakarítást jelenti (BH1994.599.).

A bírói gyakorlat szerint „haszon a dolognak az az időszakos vagy rendszeres hozadéka, amely a dologból rendeltetéséhez képest ered, illetve a dolog hasznosításának az eredménye”, és „a haszon lehet ingatlan vagy ingó dologból származó termék, termény, szaporulat (általában gyümölcs), de egyéb jövedelem is, mint pl. a dolog hasznosításából eredő *haszonbérleti díj*” (BH1998.432.) vagy *bérleti díj*, valamint a készpénz, takaréketét, kötvény, kárpótlási jegy, letéti jegy és kamatozó részvény *kamata*, a részvény és kft.-üzletrész *osztaléka*.

A különvagyoni kft.-üzletrésznek az életközösség fennállása alatt keletkezett osztaléka a *különvagyon hasznának* minősül, és ezért a közös vagyonba tartozik. A haszon keletkezésének időpontja – házassági vagyonyjogi szempontból – az osztalékfizetésről döntő taggyűlési határozat kelte [BH2006.213. – LB Pfv.II.21.858/2005. – lásd részletesen Csúri Éva: *A társasági részesedések a házassági vagyonyjogban* (HVG-ORAC 2006, Budapest) 222–226.]. Közös vagyon a *különvagyoni részvény* életközösség ideje alatt esedékessé vált *osztaléka*, különvagyonnak minősül viszont a különvagyonba tartozó *részvény árfolyamnyeresége* [LB Pfv.II.21.031/2000. – lásd részletesen Csúri Éva: *A társasági részesedések a házassági vagyonyjogban* (HVG-ORAC 2006, Budapest) 219–229. és 357–359.].

Nem a különvagyon hasznának, hanem a *különvagyon értékén szerzett vagyonnak* minősül, és ezért nem tartozik a közös vagyonba az egyik házastárs különvagyonában lévő kft.-üzletrésznek az életközösség ideje alatt kizárólag annak működtetésére visszavezethető értékelkedése [BH2008.150. – LB Pfv.II.21.840/2006. – lásd részletesen Csúri Éva: A „haszon” fogalma a házassági vagyonyjogban különös tekintettel a gazdasági társasági részesedésekre. *Családi Jog* 2007/3., 21–24.].

Nem a különvagyon hasznának, hanem *különvagyonnak* minősül az egyik házastárs személyéhez kötődő olyan kedvezmény (*termőföldutalvány*), melyhez a jogosult csak törvényben meghatározott többletkövetelmény személyes teljesítése révén juthat hozzá (BH2008.39.).

Az egyik házastárs „önálló bérletének” minősülő lakásingatlan másik bérlakásra való elcserelése, majd az utóbbi lakás közös megvásárlása esetén a bérleti jog megszűnésére tekintettel kapott vételárkedvezmény (a lakás vételkori forgalmi értéke és a kedvezményes vételár közötti különbözet) összege mint a bérleti jog helyébe lépett érték az önálló bérlő házastárs különvagyonának minősül (BH2014.148., BH2009.360.).

Az állattartás körében érvényesülő speciális szabályok szerint a különvagyonhoz tartozó *állat szaporulata* a közös vagyonba kerül ugyan, de a kiesett (kiöregedett, elhullott, illetve eladott) állat pótlására beállított egyed különvagyon marad (BH1981.408., PJD IX. 212.), nagyszámú, gyakran cserélgetett állatok tenyésztése (pl. sertéshizlalás, baromfitenyésztés) esetén pedig a kezdő állomány értékét különvagyonként kell elszámolni, míg az életközösség megszűnésekor meglévő állományt a közös vagyon mérlegébe kell beállítani (P.törv.II.21.076/1982.). A házastárs különvagyonának az a szaporulata, amely az ezzel összefüggésben felhasznált különvagyon pótlásán felül jelentkezik, a házastársak közös vagyonába tartozik (P.törv.II.20.001/1981., BH1981.408. és CDT 69.).

Nem tekinthető közös vagyonnak a különvagyontárgy *hasznának* az a része, amely annak a kezeléséhez, fenntartásához, valamint az azt terhelő közterhek és a hasznosítás egyéb költségeinek a viseléséhez szükséges. A kezelés és fenntartás költségeit, valamint a terheket meghaladó és a különvagyontárgy értékét emelő *ráfordítás folytán előállott értékelkedés* azonban közös vagyon akkor is, ha a költségek (pl. telek beépítésére, épület bővítésére, korszerűsítésére, föld betelepítésére stb.) a különvagyon hasznának felhasználásával került sor [Hartai László – Kovács László: A házastársak jogai és kötelességei in Petrik Ferenc (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata I. kötet* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1986., Budapest) 291.] a különvagyon hasznának a megszerzésével, szedésével összefüggő költségek ugyanakkor a közös vagyont terhelik (pl. a föld megműveléséhez szükséges vetőmag és trágya vagy az állatok tartásával felmerülő takarmány és gondozás költsége).

A különvagyon haszna akkor tartozik a közös vagyonba, ha az *esedékességének időpontja* az életközösség idejére esik. Az 1959-es Ptk. 125. § (1) és a Ptk. 5:50. §

(1) bekezdése szerint, akinek más dolgán olyan joga van, amely őt a termékek, a termények vagy a szaporulat tulajdonba vételére jogosítja – ha ezek tulajdonjogát korábban nem szerezte meg – az *elválással* tulajdonjogot szerez, ha pedig a jogosultnak nincs birtokában az a dolog, amelyből a termék, a termény vagy a szaporulat származik, a *birtokbavétellel* válik tulajdonossá.

A (3) bekezdés a Csjt. 28. § (2) bekezdésének a szabályát annyiban *változtatja meg*, hogy azt a különvagyonhoz tartozó vagyontárgyat, amely a mindennapi közös életvitelt szolgáló, szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lép – és amely az (1) bekezdés f) pontja alapján egyébként különvagyonnak minősülne – *ötévi házassági életközösség után közös vagyonnak minősíti*. Ezáltal a Csjt. által meghatározott tizenöt éves időtartamot – figyelemmel az életviszonyok általános, valamint a dolgok (berendezési és felszerelési tárgyak) használhatóságának az időközbeni változására – lényegesen *lerövidíti*.

A Ptké. 28. §-ának az átmeneti rendelkezése szerint az ötévi időtartamot a *házasság megkötésétől kell számítani*, függetlenül attól, hogy a házasságot a Ptk. hatálybalépése előtt vagy után kötötték meg.

4:39. § [A különvagyon terhei és tartozásai]

- (1) A házastárs különvagyonát terheli a törvényen alapuló tartás kivételével az a tartozás, amely a házassági életközösség megkezdése előtt keletkezett jogcímen alapul.**
- (2) A különvagyonhoz tartozik a különvagyoni vagyontárgy terhe és a külön adósságnak minősülő tartozás kamata.**
- (3) A különvagyonhoz tartozik az életközösség fennállása alatt keletkezett olyan tartozás,**
  - a) amely a különvagyon megszerzésével vagy fenntartásával jár együtt, kivéve a különvagyon hasznának megszerzésével és a házastársak által közösen használt vagy hasznosított vagyontárgy fenntartásával összefüggő kiadást;**
  - b) amely a házastársnak különvagyonára vonatkozó rendelkezéséből eredő kötelezettségen alapul;**
  - c) amelyet a házastárs a közös vagyon terhére a másik házastárs egyetértése nélkül ingyenesen vállalt; és**
  - d) amelyet a házastárs jogellenes és szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásával okozott, ha a tartozás a másik házastárs gazdagodását meghaladja.**
- (4) A tartozás különvagyoni jellege nem érinti a másik házastárs felelősségét harmadik személlyel szemben.**

Régi hiányosságot pótol a Ptk. azáltal, hogy nem csupán az aktív, hanem a passzív különvagyon körét is meghatározza, segítve ezzel a több tekintetben bizonytalan gyakorlatot. A *házastárs különvagyonának terheit és tartozásait (passzív különvagyonát)* a Ptk. 4:39. §-a teljes egészében új rendelkezésként, de a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlat által kialakított elveknek megfelelően tartalmazza, és a különvagyoni tartozásokat *két csoportba* sorolja attól függően, hogy:

a) azok a házassági életközösség megkezdése előtt keletkezett jogcímen alapulnak, vagy

b) az életközösség fennállása alatt keletkezett, a törvény által taxatívén felsorolt tartozásnak minősülnek.

Az (1) bekezdés a jogcím keletkezésének időpontjától függően határozza meg a tartozás közös vagy különvagyoni jellegét azáltal, hogy *főszabály* szerint az egyik házastárs által az életközösség megkezdése előtt keletkezett jogcímen alapuló tartozást a házastárs

különvagyónába tartozónak minősíti. Nem tulajdonít viszont jogi jelentőséget az alvagyoni jelleg vonatkozásában annak, hogy a tartozásból eredő kötelezettség teljesítése mikor vált esedékessé és annak sem, hogy a teljesítésre ténylegesen mikor került sor. Ennek megfelelően változatlanul irányadó a Legfelsőbb Bíróság 24. számú Elvi határozatában kifejtett azon álláspont, amely szerint az egyik házastárs által a házasságkötés előtt megszerzett ingatlant terhelő különadósság közös törlesztése nem keletkeztet a másik házastárs javára tulajdonjogot. A közös törlesztésből eredő megtérítési igény elbírálása során a bíróságnak gondoskodnia kell arról, hogy egyik fél se jusson méltánytalan vagyoni előnyhöz (EBH1999.24. – LB Pfv.II.23.537/1996.).

Kivételt létesít ugyanakkor a különvagyoni jelleg főszabálya alól az *életközösség megkezdése előtt keletkezett törvényen alapuló tartási kötelezettség* vonatkozásában – összhangban azzal, hogy a Ptk. 4:38. §-a a személyhez kapcsolódó juttatásokat, többek között tehát a kapott tartásdíjat sem minősíti különvagyonnak [Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 433.]. Ez a szabályozás a tartalmát tekintve általánossá teszi azt a Csjt.-hez kapcsolódó bírói gyakorlatot, amely a törvényen alapuló tartást bizonyos esetekben közös adósságnak ismerte el – ilyennek minősítette például az előző házasságból származó gyermek után fizetett gyermektartásdíjat (P.törv.III.21.003/1965., BH1966.484. és CDT 73.), valamint a mostohagyermek tartására a közös háztartáson belül fordított költségek megtérítését (BH 1967.5223. és CDT 72.).

A 4:35. § (2) bekezdésének azon rendelkezéséből, mely szerint az életközösség átmeneti megszakadása a törvényes vagy a szerződéses vagyonyjogi rendszer folyamatosságát nem érinti, kivéve, ha a felek között vagyonmegosztásra került sor, az következik, hogy az *életközösség átmeneti megszakadását* követő különélés időszakát úgy kell tekinteni, mintha az életközösség folyamatosan fennállott volna. Ennek a további következménye az, hogy a házastársak említett időszakban keletkezett jogcímen alapuló tartozásainak közös, illetve különvagyoni jellegét *főszabály szerint* a vagyonközösség fennállása alatt keletkezett tartozásokéval azonos szabályok szerint kell megítélni. *Kivételt* képeznek ez alól az átmeneti különélés ideje alatt keletkezett olyan tartozások, amelyek a házastárs által a *közös háztartásba vissza nem vitt vagyontárgyakkal* kapcsolatban keletkeztek, illetőleg amelyeket a házastárs az említett időszakban felélt vagy eladott. „Ellenkező esetben az életközösség megszakadása és a vagyonmegosztás után, az életközösség helyreállítása előtt keletkezett tartozások különadósságok lesznek” [Barzó Tímea: A házassági vagyonyjog in dr. Csehi Zoltán (szerk.): *Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata* (Menedzser Praxis Szakkiadó és Gazdasági Tanácsadó Kft. 2014, Budapest) 52.].

Az *életközösség fennállása alatt* keletkezett tartozások *főszabály szerint* a közös vagyonhoz tartoznak, ezért a (2) és (3) bekezdés lényegében azokat a főszabály alóli *kivételeket* sorolja fel, amelyek – a házastárs különvagyónához tartozó valamely vagyontárggyal, a házastárs különvagyónára vonatkozó vagy ingyenes rendelkezésével vagy jogellenes magatartásával összefüggésben keletkeztek, és amelyek folytán a közös vagyon nem is gazdagodott.

A (2) bekezdés a *különvagyoni vagyontárgy terheit*, valamint a *külön adósságnak minősülő tartozás kamatait* minősíti különvagyonnak, és ezáltal azon az alapon határozza meg egy adott teher vagy tartozás közös vagy különvagyoni jellegét, hogy az milyen alvagyoni jellegű aktív vagyontárgyhoz kapcsolódik. A különvagyonhoz tartozó vagyontárgyak terheit és a külön adósságnak minősülő tartozás kamatait ugyanis a közös vagyon nem tartozik viselni önmagában amiatt, hogy az életközösség ideje alatt merültek

fel, illetve váltak esedékessé. Ennek megfelelően a különvagyonhoz tartozik pl. a különvagyontárgyat terhelő öröklési, vagyonszerzési illeték, adók, közterhek, biztosítási díj stb. A különvagyonnak nem minősíthető hasonló jellegű terhek és tartozások viszont – a főszabálynak megfelelően – a közös vagyont terhelik.

A (3) bekezdés megfogalmazásából az következik, hogy az életközösség fennállása alatt keletkezett tartozások általában a közös vagyonhoz tartoznak, ezért a (3) bekezdés a)–d) pontjai – a Csjt.-hez kapcsolódó bírói gyakorlattal egyezően – az életközösség fennállása alatt keletkezett olyan tartozásokat minősítik különvagyonnak, amelyek kivételesen nem a közös, hanem az egyik házastárs különvagyonához tartozó valamely vagyontárggyal, a házastárs különvagyonára vonatkozó vagy ingyenes rendelkezésével vagy jogellenes magatartásával összefüggésben keletkeztek, és amelyek folytán a közös vagyon nem is gazdagodott. Az ilyen tartozások alvagyoni jellegének meghatározása körében tehát annak van döntő jelentősége, hogy az adott tartozás fejében kikötött ellenszolgáltatás a közös vagy a különvagyon érdekét szolgálta, illetve gazdagította.

Az a) pont főszabálya szerint különadósság a különvagyon megszerzésével vagy fenntartásával együtt járó tartozás. A különvagyontárgyak megszerzésével összefüggésben felmerülő költségek körébe tartozik pl. a szerződéskötés vagy peres eljárás ügyvédi munkadíja, vagyónátruházási és öröklési illeték, hagyatéki terhek: örökhagyó illő eltemtetésének költsége, a hagyatéki költségek és a hagyatéki eljárás költsége, az örökhagyó tartozásainak kiegyenlítése, kötelekrész kiadása, hagyomány vagy meghagyás teljesítése; özvegyi jog megváltása, különvagyoni ingatlan jelzálogjog vagy egyéb teher alóli mentesítése stb. A különvagyontárgyak fenntartásával, kezelésével és állagának megóvásával, az abban keletkezett károk helyreállításával kapcsolatos egyéb terheknek minősül pl. a különvagyoni ingatlant terhelő adó vagy más közteher, biztosítási díj, valamint a szokásos fenntartás költsége, ha azt a különvagyontárgy jövedelme nem fedezi. A főszabály alóli kivételként közös adósságnak minősíti viszont a Ptk. a különvagyon hasznának megszerzésével és a házastársak által közösen használt vagy hasznosított vagyontárgy fenntartásával összefüggő kiadást, mert ez áll összhangban azzal, hogy a 4:38. § (2) bekezdése szerint közös vagyon a különvagyonnak az a haszna, amely a házassági életközösség fennállása alatt a kezelési, fenntartási költségek és a terhek levonása után fennmarad.

Az ítélezési gyakorlat szerint a különvagyoni ingatlanok hasznosításának szempontjából azonos megítélés alá esik a bérbeadás, amely tényleges vagyonszaporulatot eredményez, valamint a házastársak alapvető szükségleteinek a kielégítésére szolgáló közös használat, ami a bérleti díjjal azonos értékű, a közös vagyont gyarapító megtakarítást jelenti (BH1994.599.).

A b) pont a különvagyonhoz tartozónak minősíti az olyan tartozást, amely a házastársnak különvagyonára vonatkozó rendelkezéséből eredő kötelezettségen alapul. Különadósságnak minősül tehát az egyik házastárs által a különvagyonába tartozó valamely vagyontárgy eladása során vállalt kellekzsavatosságból, illetve jogszatavosságból eredő tartozás, illetve a szerződés megszegéséből eredő kártérítési kötelezettség.

Közös adósság azonban az egyik házastárs foglalkozásából vagy más kereső tevékenységéből eredő jövedelmet terhelő jövedelemadó, egészségbiztosítási, nyugdíj- és munkavállalói járulék, mert az életközösség ideje alatt elért kereső tevékenységből eredő (bruttó) jövedelem és annak közterhe egyaránt a vagyonközösséghez tartozik (LB Pfv.II.22.475/1999., Pfv.II.20.190/1995.), és az ilyen tartozás egyébként sem a házastárs „rendelkezéséből eredő kötelezettségvállaláson”, hanem törvény rendelkezéséből eredő kötelezettségen alapul.

Az egyéni vállalkozói tevékenységből eredő nettó jövedelemnek az életközösség ideje alatt elért, illetőleg annak az életközösség tartamára eső időarányos része a közös vagyonba tartozik. Ennek megfelelően közös adósság az életközösség megszűnése után bevallott vagy adóhatósági határozattal megállapított személyi jövedelemadó- és társadalombiztosítási vagy egyéb járulék-tartozásnak az életközösség fennállása alatt keletkezett és a közös vagyonba befolyt bruttó jövedelmet terhelő időarányos része és közös követelés az életközösség megszűnése után visszaigényelt vagy visszafizetett adónak, illetve társadalombiztosítási vagy egyéb járuléknak az életközösség tartama alatt elért jövedelemmel arányos, illetőleg az életközösség ideje alatt túlfizetett része is (Pfv.II.22.806/1999.). Az a jövedelemadó, amely az életközösség fennállása alatt szerzett jövedelmet terhelte, közös adósság akkor is, ha a teljesítése az életközösség megszűnése után válik esedékessé (Pfv.II.20.551/2001-III.).

A házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában közös adósság az egyik házastárs által egyedüli adósként felvett kölcsöntartozás akkor, ha az a vagyontársasághoz tartozó ingatlan, gazdasági társasági részesedés vagy más vagyontárgy megszerzéséhez nyert felhasználást, illetőleg azt a házaspár közösen élte fel, azzal, hogy e vonatkozásban nincs jogi jelentősége annak, hogy a házastársak és a hitelező harmadik személy közötti külső jogviszonyban a kölcsönszerződés megkötésében részt nem vett (másik) házastárs felelőssége a kölcsöntartozás megfizetésért fennáll-e vagy sem. A házassági életközösség fennállása alatt szerzett és a vagyontársasághoz tartozó vagyontárgy vételárának a kifizetéséhez felvett kölcsön – annak ügyleti kamataival és egyéb terheivel – közös adósságnak minősül (Pfv.II.20.551/2001-I.). Különadósság viszont a házastársak egyetemleges kötelezettségvállalása vagy az egyikük kezességvállalása mellett a másikuk egyedüli adósi kötelezettségvállalásával felvett kölcsöntartozás akkor, ha azt a házastársak valamelyikük különvagyonához tartozó vagyontárgyra vagy a különvagyonára vonatkozó rendelkezéssel összefüggésben keletkezett kiadásokra fordítják [LB Pfv.II.22.475/1999. – lásd részletesen Csúri Éva Katalin: *A házassági vagyoni jog gyakorlati kérdései* (CompLex 2006, Budapest) 299–320.]. E vonatkozásban természetesen jelentőséget kell tulajdonítani annak is, hogy a tartozás hovaforrásától, mikénti felhasználásától és a felek – akár kifejezett, akár hallgatóságos – megállapodásától függően az egyes alvagyoni között megtérítési igény érvényesíthető-e vagy sem. Az egyes tartozások alvagyoni jellegének a meghatározása ugyanis nem eredményezhet kétszeres elszámolást egyik fél javára, illetve a másik fél terhére azáltal, hogy a közösen felvett, de az egyik alvagyoni fordított tartozás különadóssági jellegének megállapítása mellett nem csupán a tartozás visszafizetésére felhasznált összegek, hanem az annak felhasználásával létrehozott érték is a közös, illetve a másik különvagyon javára nyerjen elszámolást.

A c) pont a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyára irányadó módon különadósságának minősíti az olyan tartozást, amelyet a házastárs a közös vagyon terhére a másik házastárs egyetértése nélkül vagy ingyenesen vállalt.

Ez a szabály összefügg a 4:45. § (1) bekezdésének azon rendelkezésével, mely szerint a vagyontársaság fennállása alatt a házastársak a közös vagyonra vonatkozó rendelkezést együttesen vagy a másik házastárs hozzájárulásával tehetnek, a 4:52. § alapján pedig aki a házastársát is terhelő szerződést annak hozzájárulása nélkül köti meg, köteles házastársának az ebből eredő kárát a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint megtéríteni, azzal, hogy a felelősség alól akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a szerződés megfelelt a másik házastárs érdekének és feltehető akaratának, különösen, ha a szerződés a közös vagyont károsodástól óvta meg.

„A Ptk. 4:46. § (1) bekezdés értelmében – ide nem tartozó lényeges kivételektől eltekintve – csak a házastársnak a vagyontársaság fennállása alatt a közös vagyonra kötött

visszterhes szerződése esetében lehet vélelmezni a másik házastárs hozzájárulásának meglétét, ingyenes kötelezettségvállalásokat viszont a házastársak a közös vagyon terhére kizárólag csak együttesen, közös egyetértésben tehetnek. A 4:50. § értelmében pedig, ha a házastárs a másik házastársnak a közös vagyonra kötött szerződéséhez nem járult hozzá, és hozzájárulását vélelmezni sem lehet vagy a vélelem megdőlt, *a szerződésből eredő kötelezettségért nem felel*. Így nemcsak a 4:39. § (3) bekezdés c) pontja alapján, hanem a fent kifejtettek értelmében is az ingyenes kötelezettségvállalást a közös vagyon terhére tevő házastárs különvagyonát fogja terhelni a tartozás, illetve az abból eredő fizetési kötelezettség” [Barzó Tímea: A házassági vagyonyjog in Csehi Zoltán (szerk.): *Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 53.]

Bármelyik házastárs egyedüli *kezeségvállalása* a közös vagyont érintő szerződésnek minősül ugyan, kivéve, ha a kezesi szerződés a helyállási kötelezettséget a szerződő házastárs különvagyontárgyaira korlátozza. A kezesi szerződés azonban *tipikusan ingyenes szerződés*, ezért a másik házastárs ahhoz való hozzájárulása nem vélelmezhető (4:46. §). A kezesi szerződés visszterhes jellegének vagy a másik házastárs tényleges hozzájárulása bizonyítottságának a hiányában – a szerződő házastárs ingyenes jellegű, tehát a közös vagyont nem gyarapító helyállási kötelezettségvállalásán alapuló tartozás a házastársak belső jogviszonyában a szerződő házastárs különadósságának minősül, a külső jogviszonyban pedig a tartozásért a másik házastársnak a hitelezővel szembeni felelőssége sem állapítható meg (Pfv.II.22.968/1999., Pfv.II.22.941/1999.)

A *d) pont* alapján a különvagyonhoz tartozik az életközösség fennállása alatt keletkezett olyan tartozás, amelyet *a házastárs jogellenes és szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásával okozott, ha a tartozás a másik házastárs gazdagodását meghaladja*. Ez a szabály az ítélkezési gyakorlatból épült be a törvény szövegébe, és összefüggésben áll a 4:51. § azon rendelkezésével, amely szerint, aki házastársának szerződése vagy más kötelemekeletkeztető magatartása folytán gazdagodott, harmadik személlyel szemben a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint akkor is köteles helytállni, ha a tartozásért egyébként nem felel.

Az elkövető házastárs *különvagyonához* tartozik tehát *főszabály* szerint pl. a *súlyos gondatlansággal vagy szándékosan elkövetett szabálysértés vagy bűncselekmény* miatt kiszabott pénzbírság, illetve pénzbüntetés egésze, valamint az említett cselekményekkel okozott kárért való felelősségből eredő tartozásnak a másik házastárs gazdagodását, tehát a közös vagyon ráeső részének, illetve a saját különvagyonának a gyarapodását *meghaladó része*. Nem különvagyonnak, hanem *közös vagyonnak* minősül a bűncselekménnyel okozott kár akkor, ha a bűncselekménnyel szerzett haszon a közös vagyonba kerül, vagy azt a házastársak közösen élték fel (P.törv.20.591/1961. – BH1961.2937., PJD I.483.).

Ennek megfelelően közös adósságnak minősítette a Legfelsőbb Bíróság a folytatólagosan elkövetett sikkasztás büntetével a munkáltatónak okozott kár összegét akkor, amikor a bűncselekmény elkövetési idejének a tartama alatt a házastársak a korábbi kétszobás panellakásukat eladva nagy alapterületű, kétszintes társasházingatlant építettek fel (Pfv.II.23.111/1998. – BH2000.546.), és akkor is, amikor az elkövetési magatartás úgy valósult meg, hogy az egyéni vállalkozó házastárs nevében üzemeltetett vegyesboltban a nem vállalkozó házastárs családtagként tevékenykedett, és a házaspár a család fenntartásához szükséges élelmiszereket a boltból fizetés nélkül vitték el, az ilyen módon keletkezett hiány visszafizetéséhez felvett hiteleket pedig a bolt árbevételéből fedezték (Pfv.II.22.514/1997/5.). Közös adósság az az egyik házastárs által elsikkasztott készpénz, amelyet a munkáltatójának a hozzájárulása nélkül bérelt, és kizárólag a munkakörének az ellátásához használt gépkocsi bérleti díjának a kiegyenlítésére

fordított, mert a közös vagyonhoz tartozó munkabér megszerzésével összefüggésben felmerülő bármilyen költség, kiadás vagy tartozás közös adósságnak minősül (Pfv. II.23.111/1998. – BH2000.546.).

A jövedelmet terhelő adó késedelmes teljesítése miatt a kötelezett házastársra kivetett *késedelmi pótlék* azonban már nem közös, hanem az adó-, illetve járulékfizetésre kötelezett házastárs különadósságának minősül (LB Pfv.II.20.190/1995.). *Különadósság* az egyéni vállalkozó házastársat terhelő *adó tartozásnak* az életközösség megszűnése után keletkezett *késedelmi pótléka*, valamint az *adó bírság* akkor, ha annak keletkezése az egyéni vállalkozó házastárs mulasztására – egyebek mellett az APEH felé fennálló rendelkező nyilatkozata megtételének az elmulasztására – vezethető vissza (Csongrád Megyei Bíróság 4.Pf.20.216/2002/4.).

Ezt az elvet követve foglalt állást a Kúria úgy, hogy a házastársi életközösség fennállása alatt vásárolt vagyontárgyat a *vétellel összefüggésben terhelő kölcsöntartozás és közteher* a házastársak közös adóssága. Az egyik házastárs *jogellenes magatartásával okozott többletkiadás (késedelmi kamat, adópótlék)* azonban azt a házastársat terheli, akinek felróható magatartására visszavezethetően keletkezett (BH2013.154.).

Nem alkalmazható azonban az idézett törvényhely második fordulata a *jogellenes, de enyhe gondatlanságból eredő kártérítésre (pl. parkolási bírság, közlekedési baleset)*, mert az a házastársak közötti kölcsönös együttműködési és támogatási kötelezettséggel, tehát a szolidaritás elvével nem lenne összeegyeztethető.

A (4) bekezdés a Legfelsőbb Bíróság, illetve a Kúria gyakorlatát építi be a Ptk. szövegébe, amikor úgy rendelkezik, hogy a tartozás különvagyoni jellege nem érinti a másik házastárs felelősségét harmadik személlyel szemben.

A Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria ugyanis számos eseti döntésében rámutatott már arra, hogy: „A közös- és a különadósság megkülönböztetésének a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában abból a szempontból van jelentősége, hogy amennyiben az adósság kiegyenlítése nem abból az alvagyonból történik, amelyiknek terhére keletkezett, a közös vagyon megosztásakor az alvagyonok között megtérítésnek lesz helye. A közös adósság és a külön adósság viselésének a házastársak egymás közti viszonyában érvényesülő szabályaitól el kell különíteni azt a kérdést, hogy a házastársak kifelé – harmadik személlyel szemben – akár egyikük különvagyona, akár kettőjük közös vagyona körében keletkezett tartozásokért miként és milyen vagyonukkal felelnek. Ebben a körben ugyanis már kötelmi jogi szempontok is érvényesülnek” [Hartai László – Kovács László: A házastársak jogai és kötelességei in Petrik Ferenc (szerk.): A családjogi törvény magyarázata I. kötet (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1986, Budapest) 338.]. A házastársaknak a harmadik személyekkel szemben fennálló külső jogviszonybeli felelősségének törvényes feltételeit és annak a közös vagyoni hányadaikra korlátozott vagy a különvagyonaikra is kiterjedő mértékét viszont nem a 4:37–39. §-ai, hanem a 4:49–51. §-ai, valamint a Ptk. kötelmi jogi szabályai határozzák meg.

4:40. § [A közös vagyonhoz tartozás vélelme]

- (1) **Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a vagyonközösség fennállása alatt a házastársak vagyonában meglévő vagyontárgyokról azt kell vélelmezni, hogy azok a közös vagyonhoz tartoznak.**

(2) A vagyonközösség fennállása alatt a közös vagyonra vagy valamelyik házastárs különvagyonára vonatkozó kötelezettség teljesítéséről azt kell vélelmezni, hogy a teljesítés a közös vagyonból történt.

A Ptk. 4:40. § szövegébe az a Legfelsőbb Bíróság – már hatályon kívül helyezett – 5. számú Irányelvének 1. pontján alapuló, egységes *bírói gyakorlat épült be*, amely szerint a Csjt. 27. § (1) bekezdése alapján – a közös vagyon elsőbbségének elismerése és védelme érdekében – *megdönthető törvényes vélelem* szól amellett, hogy:

a) egyrészt az életközösség megszűnésekor meglévő *vagyontárgyak*, tehát ingó és ingatlan dolgok, vagyoni értékű jogok és követelések *szerezése, illetve létrejötte az életközösség fennállása alatt történt*,

b) másrészt a vagyonközösség tartama alatt *szerzett vagyontárgyak a közös vagyonhoz tartoznak*,

c) végül pedig az is, hogy a vagyonközösség tartama alatt akár *közös vagyontárgyra, akár külön vagyontárgyra teljesített kötelezettségek*, viselt költségek és kiadások, valamint megvalósított beruházások és egyéb vagyoni értékű ráfordítások *a közös vagyonból származnak* (beruházás, felújítás, karbantartás, javítás stb.).

A közös vagyonhoz tartozás (megdönthető) törvényes vélelmének a Csjt.-beli és Ptk.-beli rendszerbeli elhelyezéséből egyaránt az következik, hogy a vélelem *személyi hatálya csak a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyára terjed ki*, ezért az a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyokban harmadik személyek terhére, illetve hátrányára nem alkalmazható.

A házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában a vélelem *időbeli hatálya* csak a vagyonközösség fennállásának időtartamára irányadó, a *tárgyi hatálya* azonban nem csupán az aktív vagyontárgyakra, tehát a dolgokra (beleértve az ún. „rendhagyó dolgokat” is), vagyoni értékű jogokra és követelésekre, hanem a passzív vagyontárgyakra, tehát a terhekre és tartozásokra, valamint az alvagyonok bármelyikére vonatkozó kötelezettségek teljesítésére is egyaránt kiterjed. Nincs jogi jelentősége a közös vagyon véelme szempontjából az egyes konkrét vagyontárgyak személyes, családi vagy háztartási, illetve üzleti (befektetési és vállalkozási célokat szolgáló) jellegének sem. Vita esetén ezért a *különvagyoni jelleget* az arra hivatkozó házastársnak *kell bizonyítania*.

A Ptk. hatálya alá tartozó ügyekben is változatlanul irányadó tehát az a Csjt. alkalmazásához kapcsolódóan kialakult bírói gyakorlat, amely szerint a házastársi vagyonközösség jogcímén történő tulajdonszerzés nem a bíróság ítéletével vagy az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzéssel jön létre, hanem a törvény rendelkezése alapján (BH1983.282., PJD. X. 313. és BH1988.101., PJD XI. 272., CDT 47.). A házastársi *közös vagyon véelme* ezért – a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában – *az ingatlan-nyilvántartás közhitelességének az elvével szemben is érvényesül*, és a közös vagyoni jelleg mellett szól akkor is, ha az egyik házastársnak az életközösség tartama alatt megszerzett tulajdonjogát közhiteles nyilvántartás – pl. ingatlan-nyilvántartás vagy cégjegyzék – tanúsítja, sőt akkor is, ha az együttélés alatt megvásárolt ingatlanon az egyik házastárs tulajdonjogot, a másik pedig csupán haszonélvezeti jogot szerzett. Az utóbbi esetben nem állapítható meg a haszonélvezeti jogosult házastársnak a tulajdoni részesedésről való lemondása sem önmagában abból, hogy a házastársak ilyen módon kérték az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzést (BH1991.21., BH1994.487.). Jelentőséget lehet tulajdonítani ezzel szemben a tulajdonjog eltérő arányú ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének akkor, ha nem bizonyított az, hogy

a házastársak az ingatlan megvételéhez a különvagyonaikból milyen arányban járultak hozzá (BH1996.97.).

Az adásvételi szerződés megkötésében részt nem vevő, és ezért az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett házastársnak a törvény alapján, az ingatlan-nyilvántartáson kívül megszerzett tulajdonjogát az ítélkezési gyakorlat védelemben részesíti. Ennek megfelelően a házastárs az életközösség fennállása alatt és annak megszakadása után – az egyéb közös vagyon érintése nélkül is – pert indíthat házastársa ellen a vagyonszövetséghez tartozó ingatlan vagy ingatlanhányad fele részére vonatkozóan az ingatlan-nyilvántartáson kívül megszerzett *tulajdonjogának* az 1959-es Ptk. 116. § (1) bekezdésével azonos tartalmú 5:37. § alapján az *ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése* végett.

A közös vagyon véelme – az ellenkező bizonyításáig – akkor is érvényesül, ha a vagyonszövetség fennállása alatt az *egyik házastárs a saját különvagyonaára hitel felvétele mellett ruházott be*. Önmagában az említett tényekből ugyanis nem következik az, hogy a költségek a saját különvagyonaára a felhasználásával kerültek sor. Ezen nem változtat az sem, ha nem bizonyított az, hogy az építkezés időszakában a felek a beruházáshoz szükséges mértékű közös vagyonnal rendelkeztek volna, mert a közös vagyon véelmével szemben a különvagyona hivatkozása terhel a különvagyona meglétének és a beruházáshoz való felhasználása tényének a bizonyítása is.

A házastársi közös szerzés jogcímén történő *tulajdonszerzési igény* azonban az 1959-es Ptk. 115. § (1) bekezdése és a Ptk. 5:35. §-a szerint *nem évül* ugyan el, de az kizárólag a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában, tehát a másik házastársal, illetőleg annak örökösével szemben, és csupán addig érvényesíthető, amíg a másik házastársnak, illetőleg a házastárs jogutódának a tulajdonjoga fennáll. A házastárs tulajdonjogának a jóhiszemű harmadik személy általi visszterhes megszerzésével azonban annak *érvényesíthetősége megszűnik*, és a házastársal szembeni *kötelmi jellegű elszámolási igényre korlátozódik*, mert a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyra már nem a Csjt., hanem az adott vagyontárgyra irányadó más jogág (Inyvt., Ptk., Gt. stb.) szabályai vonatkoznak (Pfv.II.21.092/2001.). Ennek megfelelően mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a 2010/2137. számú Elvi határozatában arra, hogy nem hivatkozhat a házastársi közös szerzés véelmére az ingatlan-nyilvántartásban bízva, jóhiszeműen és visszterhesen szerző harmadik személlyel szemben az a házastárs, aki az ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyeztette (EBH2010.2137.).

Ha az egyik vagy mindkét házastárs *egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet tagja*, a tagsági jogviszonya fennállásának, valamint az említett vállalkozásokról szóló törvény szerinti részesezésre való jogosultságának tényét és mértékét a házastársak és a harmadik személyek közötti *külső jogviszonyokra* irányadó módon *hiteles cég-, illetve tagnyilvántartás vagy részvénykönyv* – ide nem tartozó kivételektől eltekintve – tanúsítja ugyan, a házastársak egymás közötti, *belső jogviszonyában* azonban a közös vagyon véelme az említett hiteles nyilvántartások adataival szemben is érvényesül, mert a befektetési és vállalkozói célokra szolgáló vagyontárgyakat – e rendeltetésüknél fogva – sem a Csjt., sem a Ptk. házassági vagyoni jogi szabályai nem minősítik különvagyonnak.

A Kúria jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság 2001/209. számú Elvi határozata szerint házastársi közös vagyonnak minősül az az érték, amely a közkereseti tag házastársat a tagsági viszonyának vagy magának a társaságnak az életközösség megszakadásának időpontjában történő megszűnése esetén megilletné (EBH2001.209. – BH1999.553. – Pfv.II.20.384/1998.), és több eseti döntés alapján házastársi közös vagyonnak minősül

az az érték is, amely a korlátolt felelősségű társasági tag házastársat a tagsági viszonyának vagy magának a társaságnak az életközösség megszakadásának az időpontjában történő megszűnése esetén megilletné (BDT2001.196. – Pfv.II.22.338/2000/3.).

Más kérdés az, hogy önmagában a közös vagyon vélelmének elve – az egyéb törvényes feltételek hiányában – nem ad alapot a nem tag vagy az ugyancsak tag másik házastárs számára annak a követelésére, hogy a cég-, illetve tagnyilvántartáson vagy részvénykönyvön kívül megszerzett vagyoni értékű jogának az említett nyilvántartásokban való feltüntetését kérje, mert annak teljesítése nem csupán a tag házastárs jogait érintené, hanem az érintett cégnek, valamint annak tagjainak és hitelezőinek az érdekeit is sértené. Nincs azonban jogi akadály annak, hogy a nem tag házastárs a házastársi közös szerzés megállapítása vagy a házastársi közös vagyon megosztása iránti igényét a házastársával szemben az egyéni cégbeli, gazdasági társaságbeli vagy szövetkezeti részesedés vonatkozásában is előterjeszthesse és ennek során a 4:61. § (1)–(3) bekezdésének házassági vagyonyjogi szabályai által meghatározott korlátok között, és csak a Ptk. „A jogi személy” című Harmadik Könyvének az egyes jogi személyekre vonatkozó, illetőleg az Evt.-nek az egyéni cégbeli részesedés megszerzésére irányadó szabályai szerint érvényesíthesse. Nincs viszont jogi lehetőség arra, hogy házastársi közös szerzés jogcímén – a közös vagyon vélelmére való hivatkozással – a nem tag házastárs a vele semmiféle jogviszonyban nem álló egyéni céggel, gazdasági társasággal vagy szövetkezettel, illetőleg azok tagjaival szemben bármiféle igénnyel lépjen fel.

A közös vagyon vélelme megdönthető a vitás vagyontárgy különvagyoni jellegének, tehát annak a bizonyításával, hogy:

a) a szerzésre nem a házassági életközösség ideje alatt, hanem az életközösség, illetőleg a házasságkötést közvetlenül megelőző élettársi kapcsolat kezdete előtt vagy az életközösség megszűnése után került sor, vagy

b) olyan jogcímen, illetőleg olyan vagyon felhasználásával került sor a szerzésre, amelyre tekintettel az adott vagyontárgy az arra hivatkozó házastárs Csjt. 28. § (1) bekezdésnek a)–d) pontjai, illetve a Ptk. 4:38. §-a szerinti különvagyonához tartozik, vagy

c) a szerzésre tekintettel közös vagyonnak minősülő vagyontárgy a megtérítés igényéről való végleges lemondás szándékával a házastársak valamelyikének a különvagyonába nyert beutalást [4:59. § (3) bekezdés], vagy

d) a szerzésre vegyült alvagyonok: részben közös, részben pedig különvagyonok felhasználásával került sor, és erre tekintettel a közös szerzés nem egyenlő arányú.

A közös vagyonhoz tartozás vélelmének a Ptk.-beli rendszerbeli elhelyezéséből, a 4:40. § szövegének a nyelvtani értelmezéséből, valamint a külső jogviszonyokra való alkalmazhatóságra történő utalásának a hiányából az következik, hogy *nem alkalmazható a vélelem:*

a) *a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában sem aa) ettől eltérő tartalmú házassági vagyonyjogi szerződés esetén [4:34. § (1) bekezdés és 4:63. §], valamint ab) a vagyonközösségnek a bíróság által az életközösség fennállása alatt történő megszüntetését követően, mert ilyen esetben a felek vagyoni viszonyaira nem a házastársi vagyonközösségi, hanem a vagyon elkülönítési rendszer az irányadó (4:54–56. §-ok),*

b) *a házastársak és a harmadik személyek közötti, külső jogviszonyban pedig – az ítélkezési gyakorlat szerint – harmadik személyekkel szemben, azok hátrányára.*

4:41. § [A házastársak közötti egyes szerződések]

- (1) **A házastársaknak az életközösség fennállása alatt egymással kötött adásvételi, csere, ajándékozási és kölcsönszerződése és a házastársak közötti tartozáselismerés akkor érvényes, ha közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalták. Ez a rendelkezés nem vonatkozik ingók szokásos mértékű ajándékozására, ha az ajándék átadása megtörtént.**
- (2) **Ha a házastársak szerződése valamely vagyontárgynak, tehernek vagy tartozásnak a közös vagyonhoz vagy a különvagyonhoz tartozását érinti, vagy e vagyonok arányát módosítja, a szerződés harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett arról, hogy a vagyontárgy a szerződés alapján a közös vagy a különvagyonhoz tartozik.**

A házastársak által köthető szerződések alapvetően két csoportba sorolhatók – lehetnek

- a) *egymással kötött és*
- b) *harmadik személyekkel kötött szerződések* (lásd 4:45. § magyarázatánál).

A házastársak egymással kötött szerződéseinek közül

- a) *a szűkebb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződést* – a kétféle értelmezésének megfelelően – a Ptk.:
  - aa) *a házassági vagyoni jogi szerződés törvényes vagyoni jogi rendszerrel szembeni elsődlegességéről rendelkező „Általános rendelkezések” körében [4:34. § (1) bekezdés],*
  - ab) *a házassági vagyoni jogi szerződés definíciójáról és részletes szabályairól pedig „A házassági vagyoni jogi szerződés”-ről szóló Fejezetben (4:63–75. §-ok) rendelkezik, míg*
- b) *„A házastársi vagyoni közösség” körében szabályozza a Csjt.-hez kapcsolódó gyakorlatban ún. tágabb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződésnek nevezett*
  - ba) *a házastársak közötti ún. egyes (egyszeri szolgáltatásra irányuló) szerződések, tehát az adásvétel, csere, ajándékozási és kölcsönszerződés, valamint a tartozásátvállalás alaki érvényességi kellékeit, továbbá az egyes vagyontárgyak, terhek vagy tartozások közös vagyont érintő vagy e vagyonok arányát módosító rendelkezéseinek a harmadik személyekkel szembeni hatályosságát (4:41. §), valamint*
  - bb) *a házastársi közös vagyon megosztása tárgyában kötött szerződéseik alaki érvényességi feltételeit [4:57. § (2) bekezdés],*
- c) *a házastársi közös lakás használatának rendezése tárgyában létrejött szerződés speciális szabályait pedig az e címet viselő Fejezet rendezi (4:76–85. §-ok).*

A házastársak ún. *egyszeri szolgáltatásra irányuló egyes szerződéseinek* lényegesen befolyásolhatják a házastársak közös és különvagyonainak a Ptk. által meghatározott körét, ezért a Ptk. a *hitelezők védelme érdekében szigorítja a házastársak egymással kötött szerződéseire vonatkozó szabályokat egyrészt az életközösség fennállása alatt létrejött és minősített alaki érvényességi követelményekhez: közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglaláshoz kötött egyes szerződések körének kiterjesztésével, másrészt a szerződések harmadik személyekkel szembeni hatályának korlátozásával.*

Az (1) bekezdés – a házastárs (az életközösségen belül a „gyengébb fél”) és a házastársak hitelezőinek a védelme érdekében – *egyrészt kiterjeszti a minősített alaki érvényességi követelményeket a házastársak egymással kötött adásvételi, csere, ajándékozási*

és kölcsönszerződésen kívül a *tartozáselismerésre* is, amelynek *fogalmát* a 6:26. § határozza meg. Másrészt az ingók ajándékozását *szigorítja* annyiban, hogy a minősített alaktság alól csak a *szokásos mértékű* ajándékot mentesíti akkor is, ha az ajándék átadása megtörtént.

Ugyancsak *minősített alakiságot* ír elő a Ptk. a házastársak egymással kötött szerződéseik közül

a) a házastársi közös vagyon megosztása tárgyában létrejött szerződésre (4:57. §), valamint

b) a házassági vagyonyjogi szerződésre (4:65. §).

Nem köti azonban *alaki érvényességi követelményekhez* a Ptk. a házastársak között létrejött egyes szerződések közül

a) az ingók ajándékozására vonatkozó szerződést, ha *aa)* az ajándék átadása megtörtént és – a Csjt.-től eltérően! – *ab)* az ajándék szokásos mértékű [4:41. § (1) bekezdés],

b) a házastársi közös vagyonhoz tartozó ingóság megosztására vonatkozó szerződést, ha a megosztást végrehajtották [4:57. § (2) bekezdés], valamint

c) a házastársak bármelyikének az alvagyoni ráfordítás megtérítéséről való lemondását, tehát az ún. közös vagyonba vagy különvagyonba való utalását sem [4:59. § (3) bekezdés].

A (2) bekezdés a Csjt. 27. § (4) bekezdésének a *hiányzó szankcióját pótolja*, egyben a szabályozást – forgalombiztonsági és hitelezővédelmi okokból – *szigorítja* is annak a bírói gyakorlatnak a törvény szövegébe való beiktatásával, hogy ha a házastársak szerződése valamely vagyontárgynak, tehernek vagy tartozásnak a közös vagy a különvagyonhoz tartozását érinti, vagy e vagyonok arányát módosítja, a szerződés *harmadik személlyel szemben akkor hatályos*, ha a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett arról, hogy a vagyontárgy a szerződés alapján a közös vagy a különvagyonhoz tartozik.

Ezzel a szabállyal összhangban áll a Ptk. 4: 65. §-ának (2) bekezdése, amely szerint az (ún. szűkebb értelemben vett) *házassági vagyonyjogi szerződés* harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha a szerződést a házassági vagyonyjogi szerződések országos nyilvántartásába bevezették, vagy ha a házastársak bizonyítják, hogy a harmadik személy a szerződés fennállásáról és annak tartalmáról tudott vagy tudnia kellett. Házassági vagyonyjogi szerződés esetén tehát a Ptk. a harmadik személy tudomását a szerződés nyilvántartásba vétele esetén vélelmezi.

A 41. § (2) bekezdésének indokaként a Szakértői Javaslat indokolásának 1. pontja arra hivatkozik, hogy az eredeti Csjt. 28. § (2) bekezdése úgy rendelkezett, hogy „a házastársaknak olyan megállapodása, amellyel a vagyonközösséghez tartozó egyes vagyontárgyakat valamelyikük különvagyonába utalnak, harmadik személyekkel szemben hatálytalan. Ekkor még a házastársak között kötelezően előírt vagyonközösségi rendszer érvényesült, a házastársak közötti szerződésekre a Csjt. 8. §-a általában közokirati formát írt elő, és nem voltak hatályban az 1959-es Ptk. 203. §-ának a fedezetelvonó szerződésekre vonatkozó szabályai. Az 1986-os Csjt. Novellával ennek a rendelkezésnek a helyébe lépett a Csjt. 27. § (4) bekezdése, amely csupán „tájékoztatási kötelezettséget” ír elő a harmadik személlyel szemben, ha a vele kötött szerződéssel érintett vagyontárgy valamelyik házastárs különvagyonára [Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás (Budapest, 2006. március 31.) 74. és Körös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (CompLex 2008, Budapest) 435.].

Erre tekintettel a Csjt. 27. § (4) bekezdésében foglalt tájékoztatási kötelezettséget a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria több mint 15 éves ítélkezési gyakorlata nem csupán a Csjt. 27. § (2) és (3) bekezdése által szabályozott házassági vagyoni szerződéssel, hanem a Csjt. 28. § (1) bekezdésében foglalt törvényi rendelkezéssel különvagyonnak minősített vagyontárgyak vonatkozásában egyaránt megkövetelte, és annak elmulasztásához – speciális házassági vagyoni szabály hiányában – a Csjt. 31. § (5) bekezdése alapján alkalmazott 1959-es Ptk. 203. § (1) és (2) bekezdése szerinti fedezetelvonó szerződés harmadik személy hitelezővel szembeni relatív hatálytalanságának a jogkövetkezményét fűzte.

Ezzel összhangban az utóbbi törvényhely alapján ítélte meg a bírói gyakorlat a Csjté. 8. §-ának (1) bekezdése által taxatívén felsorolt – és a Ptk. 4:41. §-ának (1) bekezdése szerinti, „A házastársak közötti egyes szerződések” körével részben megegyező típusú – ún. „egyszeri szolgáltatásra irányuló” érvényes szerződések, tehát a házastársak egymás közötti adásvételi, csere-, ajándékozási és kölcsönszerződésének, tartozáselismerésének, a Csjt. 31. §-ának (1) bekezdése alapján megszüntetett házastársi vagyoni közösség visszaállításáról és a házastársi közös vagyon megosztásáról rendelkező szerződésének a (hitelező) harmadik személyekkel szembeni, valamint az egyik házastársnak az életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben a másik házastárs hozzájárulása nélkül harmadik személlyel kötött szerződésének a relatív (viszonylagos) hatálytalanságát is (lásd 4:50. §-nál).

A Csjt. 28. § (2) bekezdésének a „házastársak különvagyonba való beutalásra vonatkozó” megállapodásának a jogkövetkezményével és az ismertett bírói gyakorlattal egyaránt összhangban áll tehát a Ptk. 4:41. § (2) bekezdésének az a megoldása, amely szerint „A házastársak egymással kötött olyan szerződései, amelyek a közös vagyon és a különvagyon körének a megváltozásával járnak, érvényességük ellenére harmadik személlyel szemben csak akkor hatályosak, ha a harmadik személy tudott vagy a körülményekből tudnia kellett arról, hogy a vagyontárgy melyik vagyonhoz tartozik. Az a harmadik személy, akit nem tájékoztattak például arról, hogy a vagyontárgy nem közös vagyon, bár a törvény alapján az lenne, hanem a házastársak szerződése értelmében az egyik házastárs különvagyon, és erről az elvárható gondosság mellett más módon sem szerezhetett tudomást, úgy léphet fel mindkét házastárssal szemben, mintha ők a szerződést meg sem kötötték volna. A harmadik személy tudomásához köti a házastársak ügyleteinek vele szembeni hatályát több külföldi jog is (például Holland Ptk. Első Könyv 92. cikk). Házassági vagyoni szerződés esetén a Javaslat a harmadik személy tudomását a szerződés nyilvántartásba vétele esetén vélelmezi. [Vö. 65. § (2) bekezdés]” [Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás (Budapest, 2006. március 31.) 74. és [Körös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (CompLex 2008, Budapest) 435.]

A (2) bekezdés szövegének a nyelvtani értelmezéséből és a Szakértői Javaslat indokolásából az következik, hogy a harmadik személynek a követelése keletkezésének időpontjában kell tudomással bírnia arról, hogy a vagyontárgy a szerződés alapján a közös vagy a különvagyonhoz tartozik. Nem következik viszont – véleményünk szerint – a törvény szövegéből egyben az is, hogy a házastársak között az életközösség ideje alatt létrejött és az (1) bekezdésben taxatívén felsorolt típusú egyes szerződések harmadik személlyel szembeni hatálytalanságának megállapíthatósága feltételezné azt is, hogy a szerződés létrejötté a harmadik személy követelésének a létrejöttét időben megelőzze. Erre való kifejezett utalást ugyanis a törvény szövege nem tartalmaz, ezért nem zárja ki annak a lehetőségét sem, hogy a harmadik személy rosszhiszeműsége éppen

a szerződés keltének a későbbi időpontja miatt nem állapítható meg. Ezt az értelmezést támasztja alá – a személyes véleményem szerint – az, hogy a Csjt. 28. § eredeti szövegének a (2), az 1986-os Csjt. Novellával módosított szövegének pedig a (3) bekezdéséhez kapcsolódó kommentárirodalom szerint a hatálytalansági szankció az életközösség fennállásának időtartamán belül további időbeli korláthoz nem kötött, ezért az ilyen vagyontárgynak a harmadik személy követelésért a Csjt. 30. § keretei között akkor is helyt kell állnia, ha a házastárs azt az ügyletet, amelyből a követelés keletkezett, nem a vagyontárgynak a különvagyonba utalása előtt, hanem azt követően kötötte meg [Szigligeti Viktor: *A házastársak jogai és kötelességei in Szigligeti Viktor – Bacsó Jenő (szerk.): A családjogi törvény magyarázata I. kötet* (KJK 1971, Budapest) 351–352.].

Az ilyen értelmezés elfogadása – az (1) és (2) bekezdésben foglalt feltételek meglétében – módot adna egyfelől arra, hogy a harmadik személy a vele szemben hatálytalan szerződés érvényes létrejötte ellenére ne csupán a követelésének létrejötte után megkötött 6:120. § szerinti fedezetelvonó szerződésre alapított kötelmi jogi (megtérítési), hanem – ha ennek feltételei fennállnak – az adott külső jogviszonyra irányadó jogszabályon alapuló esetleges dologi jogi igényt is érvényesíthessen a házastársakkal szemben (pl. az 1959-es Ptk. hatálya alá tartozó korábbi volt élettársi jogviszony, ráépítés stb. alapján).

Másfelől lehetővé tenné a harmadik személy igényérvényesítését az egyik házastársnak a 4:59. § (3) bekezdése alapján a közös vagyonnal vagy a másik házastárs különvagyonával szemben fennálló megtérítési igényéről az életközösség fennállása alatt történő, és alakszerűséghez nem kötött, ezért akár szóban, akár ráutaló magatartással kifejezésre juttatható egyoldalú jognyilatkozattal történő (többnyire ingyenes) lemondása esetén is. Az ilyen egyoldalú joglemondás ugyanis a bírói gyakorlat szerint a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában szerződésnek nem tekinthető, hanem csak annak az egyik házastárs általi egyoldalú kifejezésre juttatása, hogy a valamely másik alvagyonba beruházott különvagyonának vagy közös vagyoni jutójának a megtérítésére nem tart igényt.

Az egyoldalú jognyilatkozat hatályára, érvénytelenségére és hatálytalanságára azonban a 6:9. § szerint – ha e törvény másként nem rendelkezik – a szerződés általános szabályait kell megfelelően alkalmazni, a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyban pedig az egyik alvagyonból valamely másik alvagyonba történő ilyen beutalás pedig – a tartalmától függően – egyébként is minősülhet az (1) bekezdésben tételesen felsorolt szerződések valamelyikének.

A 4:41. § (2) bekezdése szerinti hatálytalanság, illetőleg az 1959-es Ptk. 203. §-a és a Ptk. 6:120. § szerinti fedezetelvonó szerződés hatálytalansága ugyanis egyaránt relatív (viszonylagos) jellegű ugyan, azok alkalmazhatóságának a törvényes feltételei és a hatálytalanság jogkövetkezményei azonban egymástól lényegesen eltérnek.

Az 1959-es Ptk. 203. § (1) bekezdése és a Ptk. 6:120. § (1) bekezdése ugyanis azt mondja ki, hogy az a szerződés, amellyel harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan, ha a szerző fél rosszhiszemű volt vagy rá nézve a szerződésből ingyenes előny származott, az 1959-es Ptk. alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlat [lásd az 1/2011. (V. 15.) PK véleményt, amelynek 1–7. és 9–12. pontjai az 1/2014. *PJE alapján a Ptk. alkalmazásában is irányad*], valamint a Ptk. 6:120. §-ának a (3) és (4) bekezdése szerint pedig a hatálytalanság jogkövetkezménye az, hogy a harmadik személy kérelmére a szerző fél a megszerzett vagyontárgyból való kielégítést és a vagyontárgyra vezetett végrehajtást tűrni köteles, ha pedig a megszerzett vagyontárgyat rosszhiszeműen átruházta vagy attól rosszhiszeműen elesett, a harmadik személlyel szemben a megszerzett vagyontárgy értékéig helytállni

köteles. A 4:41. § (2) bekezdésében megfogalmazott hatálytalansági szabály azonban ilyen tartalmú korlátozó rendelkezést nem tartalmaz, ezért annak a jogkövetkezménye – véleményünk szerint a 4:50. § magyarázatánál kifejtettekhez hasonlóan – az, hogy a szerződést úgy kell tekinteni, mintha nem jött volna létre, ezért a harmadik személy az igényét a házastársakkal szemben a szerződés tartalmára való tekintet nélkül érvényesítheti.

A (2) bekezdésnek ez a szabályozása nem csupán a Csjt. 1987. július 1. napját megelőző szabályával, hanem a Csjt. említett időpontot követően hatályos szövegéhez kapcsolódó azon bírói gyakorlattal is megegyezik, amely a hitelező harmadik személyek fedezetének a házastársak között létrejött egyes szerződésekkel történt elvonása esetén a harmadik személy érdekeinek védelmét a Csjt. 31. § (5) bekezdése alapján alkalmazott 1959-es Ptk.-nak a szerződés érvénytelenségére és hatálytalanságára vonatkozó szabályai alapján ítéli meg (BH2000.546., BDT2005.1123. és a Kúria Pfv.II.21.661/2013. számú ítélete).

2. A vagyoni közösséghez tartozó vagyontárgyak használata és kezelése

4:42. § [A vagyoni közösséghez tartozó vagyontárgyak használata és kezelése]

- (1) **A vagyoni közösséghez tartozó vagyontárgyakat a rendeltetésüknek megfelelően bármelyik házastárs használhatja. Ezt a jogot egyik házastárs sem gyakorolhatja a másik házastárs jogai és jogi érdekei sérelmére.**
- (2) **A vagyoni közösséghez tartozó vagyontárgyakat a házastársak közösen jogosultak kezelni. Bármelyik házastárs igényelheti, hogy a másik házastárs járuljon hozzá azokhoz az intézkedésekhez, amelyek a vagyoni közösséghez tartozó tárgy megóvásához vagy fenntartásához szükségesek. Az állag megóvásához szükséges intézkedéseket a házastárs a másik házastárs hozzájárulása nélkül is megteheti, de köteles erről házastársát késedelem nélkül értesíteni.**
- (3) **Az életközösség megszűnésétől a közös vagyoni megosztásáig terjedő időben a vagyoni közösséghez tartozó tárgyak használatára és kezelésére – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a közös tulajdon szabályait kell alkalmazni.**

1. A vagyoni közösséghez tartozó vagyontárgyak használatáról és kezeléséről általában

A Ptk. 4:42–44. §-ai a vagyoni közösséghez tartozó vagyontárgyak használatának és kezelésének jogát, valamint a költségek és kiadások viselésének kötelezettségét a Csjt. rendelkezéseinél *részletesebben és differenciáltabban* szabályozza.

A 4:42. § (1) és (2) bekezdésének *általános szabálya* a vagyoni közösséghez tartozó vagyontárgyak használatának és kezelésének jogára – a Csjt.-vel egyezően – mindkét házastársat időbeli korlátozás nélkül egyaránt feljogosítja. A (3) bekezdés azonban – a Csjt.-től eltérően – kifejezett utaló szabályt tartalmaz arra nézve, hogy *az életközösség megszűnésétől a közös vagyoni megosztásáig terjedő időben* az említett jogok gyakorlására már a polgári jogi közös tulajdon szabályai az irányadók, ezáltal pedig az (1) és (2) bekezdés *időbeli hatályát az életközösség fennállásának időtartamára korlátozza*.

Az (1) és (2) bekezdés *tárgyi hatálya* – a szövege szerint – csak a *vagyoni közösséghez tartozó vagyontárgyra* terjed ki, *nem terjed ki* azonban

a) egyrészt a házastársak különvagyonaihoz tartozó vagyontárgyakra, mert azokra a Ptk. Dologi Jogi Ötödik Könyvének a polgári jogi tulajdonjogra vonatkozó 5:21–22. és 5:30. §-ainak az általános szabályai az irányadók,

b) másrészt az egyik házastárs foglalkozásának gyakorlásához és egyéni vállalkozói tevékenységének folytatásához szükséges vagyontárgyakra, valamint a vagyonközösséghez tartozó egyéni cégbeli, gazdasági társasági és szövetkezetbeli részesedéshez kapcsolódó tagsági jogok gyakorlására, mert az említett vagyontárgyak vonatkozásában a 4:43. § *speciális rendelkezéseket tartalmaz*, és ezáltal az általános szabályok alkalmazhatóságát kizárja,

c) végül pedig – a házassági vagyonyjogi szabályok diszpozitív jellegéből következően – arra az esetre sem, ha a házastársak között létrejött házassági vagyonyjogi szerződés a vagyonközösség fenntartása mellett a használat és kezelés jogát, valamint a költségek és kiadások viselését – a vagyon egésze, annak meghatározott része vagy egyes vagyontárgyak vonatkozásában – a Ptk.-tól eltérően határozta meg, vagy a vagyonközösségtől eltérő, más vagyonyjogi rendszer kikötéséről rendelkezett.

A használat és kezelés jogának *tartalmát* a Ptk. házassági vagyonyjogi szabályai nem határozzák meg, ezért arra a Ptk. Dologi Jogi Ötödik Könyvének a szabályai az irányadók, *kivéve a házastársi közös lakás használatát*, amelyre vonatkozóan a Ptk. 4:76–77. §-ai – a családi otthon védelme és a gyermek lakáshasználatának biztosítása érdekében – bizonyos *korlátozó rendelkezéseket* tartalmaznak akkor is, ha a használat az egyik házastárs kizárólagos jogcímén, tehát tulajdonjogán, bérleti, vagy a használat lehetőségét biztosító más jogán alapul.

2. A vagyonközösséghez tartozó vagyontárgyak használatának és kezelésének joga az életközösség fennállása alatt

Az (1) bekezdés általános szabálya a vagyonközösséghez tartozó vagyontárgyak használatára – a Csjt. szabályaival egyezően – mindkét házastársat egyaránt feljogosítja, azzal – a kettős – *korlátozással* azonban, hogy ez a jogosultság egyfelől csak a közös vagyontárgyak *rendeltetésüknek megfelelő* használatra terjed ki, másfelől ezt a jogot *egyik házastárs sem gyakorolhatja a másik házastárs jogai és érdekei sérelmére*.

A használat és kezelés joga a házastársakat *akár együttesen, akár külön-külön* is megilleti, nincs azonban jogi akadály annak, hogy az egyik házastárs *általános meghatalmazással* jogosítsa fel a másik házastársat a közös vagyonnal, annak meghatározott részével vagy egyes vagyontárgyakkal kapcsolatban a használattal és kezeléssel együtt járó intézkedések megtételére.

A vagyonközösség fennállása alatt a házastársak általában nem különítik el a közös-, illetve különvagyonukat, hanem azokat tipikusan közösen használják és kezelik. „A házastársak közös használati és kezelési joga – szemben más tulajdonostársakkal – *elvileg oszthatatlan*, a saját tulajdoni hányadát meghaladó használatáért egyiküknek sincs joga a másiktól többlethasználati díjat vagy a kezelésért megbízási díjat kérni” [Kőrös András: A házassági vagyonyjog in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 111.].

A Csjt. vagyonközösséghez tartozó tárgyak használatára és kezelésére vonatkozó szabályai *alapvető tartalmukat* illetően lényegében megegyeznek a polgári jogi közös

tulajdon használatára és kezelésére irányadó rendelkezésekkel [1959-es Ptk. 140. § (1) bekezdés és Ptk. 5:74. §]. A birtokolás és használat jogának a 4:42. § (1) bekezdése által meghatározott – fent idézett – *korlátja* tehát *pontosítja és kiegészíti ugyan a Csjt. szabályait*, érdemi változást azonban nem jelent.

A Ptk. házassági vagyoni jogi szabályai továbbra *sem tartalmazzak ugyan rendelkezéseket* arra nézve, hogy mikor van szükség a házastársak egyhangú, illetve szótöbbséggel hozott határozatára, a fele-fele arányú tulajdonszerzésük folytán azonban nyilvánvaló az, hogy véleményeltérés esetén szavazategyenlőség következik be, az esetleges vitát tehát csak a bíróság döntheti el.

A *használat kettős korlátja* viszont az, hogy e jog gyakorlása csak *a) a vagyontárgy rendeltetésének megfelelően és b) a másik házastárs jogainak és jogi érdekeinek sérelme nélkül* történhet. Nincs jogi akadály ezért annak, hogy a házastársi közös vagyon megosztása során bármelyik házastárs érvényesíthesse a közös vagy a saját különvagyonához tartozó vagyontárgyban a másik házastárs *rendeltetésellenes használatával* vagy a saját jogainak a másik házastárs *jogainak és érdekeinek sérelmére történő gyakorlásával jogellenesen okozott kár* vagy a javítási költség összegének, illetőleg a különvagyonból a közös vagyonra fordított kezelési és fenntartási költségeknek a megtérítése iránti igényét.

A (2) bekezdés a Csjt. hasonló tartalmú szabályával azonos módon jogosítja fel bármelyik házastársat arra, hogy a másik házastárstól azokhoz az intézkedésekhez való hozzájárulást igényelje, amelyek a vagyonszövetséghez tartozó tárgy *állagának megóvásához vagy fenntartásához szükségesek*, de sem a Csjt., sem a Ptk. nem határozza meg a használat, a kezelés, az állagmegóvás és fenntartás fogalmát, ezért azokat a *bírói gyakorlat* alakította ki. A *megóvás* a vagyontárgy megrongálódásának, elhasználódásának megelőzése, a *fenntartás* a dolog elhasználódott, illetve megrongálódott részeinek kijavítása, felújítása, kicserélése, míg a *kezelés* a dolog fenntartásával, használatával együttjáró intézkedések megtételét jelenti [Kőrös András: A házassági vagyoni jog *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 111.].

Az állag megóvására vonatkozó halaszthatatlan intézkedéseket azonban a házastárs a másik házastárs hozzájárulása nélkül is megteheti, de *köteles* erről házastársát *késedelem nélkül értesíteni*. *Halaszthatatlannak* a munkálatok akkor minősíthetők, ha a késedelem veszéllyel jár vagy a körülmények miatt nem remélhető, hogy a másik házastárs válasza kellő időben megérkezzék.

E munkálatoknak a házastárs általi elvégzéséhez, illetve intézkedések megtételéhez azonban a másik házastárs hozzájárulásának a beszerzése szükséges, *kivéve* a halaszthatatlan intézkedések megtételét, amelyekre a 4:43. § (2) bekezdése alapján előzetes hozzájárulás hiányában is jogosult ugyan, de *köteles* erről a házastársát *késedelem nélkül értesíteni*.

Ugyancsak önállóan is jogosult mindkét házastárs az állag megóvásához és fenntartásához ugyan nem szükséges, de *a vagyon kezelésének a körébe tartozó egyéb* intézkedések megtételére is, míg a *közös vagyontárgyak hasznosításával*, valamint a fenntartás, a kezelés és az ún. *rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokkal* (felújítás, korszerűsítés stb.), illetve költségekkel kapcsolatos intézkedések megtételére a 4:25. és 4:45. § értelmében csak a házastársak közös egyetértésével kerülhet sor. Közös egyetértés hiányában pedig *az egyoldalú intézkedés jogszerűségét* és annak *jogkövetkezményeit* a 4:45–52. §-ok közös vagyonnal való rendelkezésre vonatkozó szabályai alapján kell megítélni.

3. A vagyonközösséghez tartozó vagyontárgyak használatának és kezelésének joga a vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben

A közös vagyontárgyak használatának és kezelésének jogát a Csjt. kizárólag az életközösség fennállásának idejére szabályozta, nem rendelkezett viszont az említett jogok gyakorlásának módjáról az életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időre vonatkozóan, ezért erre az időszakra vonatkozóan a bírói gyakorlat a Csjt. 31. § (5) bekezdése szerint alkalmazandó 1959-es Ptk. 140–144. §-oknak a közös tulajdon használatára, kezelésére, valamint a dolog fenntartásával kapcsolatos költségek viselésére vonatkozó rendelkezéseit alkalmazta.

A (3) bekezdésnek az életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időre vonatkozó utaló szabálya a Csjt. hiányzó szabályát pótolja annak a kimondásával, hogy a vagyonközösséghez tartozó tárgyak használatára és kezelésére – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a közös tulajdon szabályait rendeli alkalmazni [lásd Ötödik Könyv VI. Cím]. Ez a szabály sem alkalmazható azonban egyfelől a foglalkozás gyakorlására szolgáló és az üzleti célú vagyontárgyakra, másfelől a házastársi közös lakás használatára, mert az előbbiekre a 4:43. §, az utóbbira pedig a 4:76–77. §-ok speciális rendelkezéseket tartalmaznak.

A házastársak közösen létesített vállalkozásához tartozó gépek és felszerelések vonatkozásában a társtulajdonos házastársat az életközösség megszűnését követően csupán ezeknek a haszna illeti meg, amely az adott esetben a bérbeadásuk esetén elérhető vagyoni ellenszolgáltatással azonos. A közös tulajdonú gépek és felszerelések vállalkozói tevékenység körében történő működtetése útján az életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben elért jövedelem azonban nem minősül közös vagyonnak (BH2000.448.)

4. A különvagyonhoz tartozó vagyontárgyak használatának és kezelésének joga

A különvagyonhoz tartozó vagyontárgyak használatára és kezelésére, valamint az azzal való rendelkezésre a különvagyonnal rendelkező házastárs az életközösség fennállása alatt is a másik házastárs hozzájárulása nélkül, kizárólagosan jogosult ugyan, a különvagyon házassági életközösség fennállása alatt keletkezett hasznának a kezelési, fenntartási költségek és terhek levonása után fennmaradó része azonban a 4:38. § (2) bekezdése alapján a közös vagyonhoz tartozik.

Egységes a bírói gyakorlat abban, hogy a különvagyonos ingatlanok hasznosítása szempontjából azonos megítélés alá esik a bérbeadás, amely tényleges vagyonszaporulatot eredményez, valamint a házastársak alapvető lakásszükségletének kielégítésére szolgáló közös használat, ami a bérleti díjjal azonos értékű, a közös vagyont gyarapító megtakarítást jelenti (BH1994.599.). Erre tekintettel nyilvánvalóan nem érvényesíthet utóbb díjazás vagy megtérítés iránti igényt a különvagyonnal rendelkező házastárs a másik házastárssal szemben a saját különvagyonához tartozó más vagyontárgy közös használatára vagy hasznára való hivatkozással sem.

A különvagyonos tárgyak önálló használati és kezelési jogának korlátja viszont az, hogy az életközösségnek fogalmi eleme a közös lakás és közös háztartás fenntartása. Ezzel összhangban rendelkezik

a) egyrészt a 4:38. § (3) bekezdése a *különvagyoni vagyontárgy alvagyoni jellegét is érintő* módon úgy, hogy az a különvagyonhoz tartozó vagyontárgy, amely a mindennapi közös életvitelt szolgáló berendezési és felszerelési tárgy helyébe lép, ötévi házassági életközösség után közös vagyonná válik,

b) másrészt a 4:77. § (3) bekezdése az *egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakással való rendelkezési jogot korlátozó* módon úgy, hogy a házastárs az életközösség fennállása alatt és annak megszűnésétől a lakáshasználat rendezéséig a kizárólagos jogcíme alapján használt lakással sem rendelkezhet házastársa hozzájárulása nélkül oly módon, amely házastársának vagy a lakásban lakó kiskorú gyermeknek a lakáshasználatát hátrányosan érintené [Szeibert Orsolya: A házassági vagyonyjog *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1. kötet 688.].

4:43. § [A foglalkozás gyakorlásához szükséges és az üzleti célú vagyon használata és kezelése]

- (1) **A vagyonközösséghez tartozó, de az egyik házastárs foglalkozásának gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenysége folytatásának céljára szolgáló vagyontárgyak használatának és kezelésének joga azt a házastársat illeti meg, aki a foglalkozást gyakorolja vagy a vállalkozói tevékenységet folytatja, feltéve hogy a másik házastárs a jogok kizárólagos gyakorlásához hozzájárult. Hozzájárulásnak minősül, ha a másik házastárs tud vagy tudnia kell a foglalkozás gyakorlásáról vagy a vállalkozói tevékenység folytatásáról, és azt nem kifogásolja.**
- (2) **Ha a házastárs egyéni cég, szövetkezet vagy gazdasági társaság tagja vagy részvényese, tagsági vagy részvényesi jogait önállóan, házastársa hozzájárulása nélkül gyakorolhatja abban az esetben is, ha vagyoni hozzájárulását a házastársi közös vagyonból biztosították; az egyéni cég, szövetkezet vagy gazdasági társaság működésének eredményességéről házastársát rendszeresen tájékoztatnia kell.**
- (3) **A házastársnak az (1)–(2) bekezdésben meghatározott használat és kezelés és a tagsági vagy részvényesi jogok gyakorlása során a másik házastárs érdekeit megfelelően figyelembe kell vennie. A kötelezettség elmulasztásából eredő kárért a házastárs – a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség általános szabályai szerint – felel.**

A 8:1. § (1) bekezdés 3. és 4. pontjának értelmező rendelkezése szerint a Ptk. alkalmazásában *fogyasztónak* a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy, *vállalkozásnak* pedig a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy minősül.

A foglalkozás gyakorlásához szükséges és az üzleti célú vagyon használatára és kezelésére vonatkozó speciális szabályok körében az (1) és (2) bekezdés *kétféle esetkört* szabályoz, amelyek között aszerint különböztet, hogy a speciális szabályozás körébe tartozó és egyaránt üzleti célokat szolgáló vagyontárgyak a házastársak egyéb célokra szolgáló „*magánvagyonával egybeesnek, vagy attól elkülönülnek*”.

Az (1) bekezdés hatálya alá azok a *foglalkozás gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenység folytatása körében használt konkrét közös vagyontárgyak* tartoznak, amelyek „*meghatározott célra szolgálnak ugyan, de ugyanúgy a házastársi közös vagyon részei, mint bármilyen más vagyontárgy: a házastársak magánvagyonra és üzleti célú (vállalkozói) vagyona tehát egybeesik*” [Kőrös András: A házassági vagyonyjog *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 112.]. Ennek az alapja

a Legfelsőbb Bíróságnak, illetőleg a Kúriának a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó azon ítélezési gyakorlata, amely szerint a házastársi közös vagyonba tartozik az egyéni vállalkozó házastárs ún. *egyéni vállalkozói vagyona* körébe tartozó valamennyi aktív és passzív vagyontárgy: ingó, ingatlan, vagyoni értékű jog és vagyoni tárgyú kötelezettség, mert az egyéni vállalkozó vagyontát a Csjt. nem minősíti különvagyonnak, az 1959-es Ptk. 685/C. §-a szerint pedig az egyéni vállalkozó gazdálkodó szervezetnek minősül ugyan, az 1959-es Ptk. és az Evt. szabályai értelmében viszont maga az „egyéni vállalkozás” – a gazdasági társaságokkal ellentétben – az e tevékenységet folytató magánszemélytől független, önálló jogalanyisággal és elkülönült vagyonnal nem rendelkezik, még akkor sem, ha – kérelmére – egyéni céggként a cégjegyzékbe is bejegyzést nyer (EBH2001.424., EBH2002.658., Pfv.II.22.077/1999., Pfv.II.21.861/1999., Pfv.II.20.720/1999., Pfv.II.21.191/2001.). Ezt a gyakorlatot a Legfelsőbb Bíróság az 1990-es Evt. hatálya alá tartozó egyéni vállalkozóval (egyéni vállalkozással) és egyéni céggel összefüggésben alakította ki, és az változatlanul irányadó – az ide nem tartozó kivételektől eltekintve – a 2010. január 1-jén hatályba lépett Evt. hatálya alá tartozó egyéni vállalkozóra, nem alkalmazható viszont az Evt. hatálya alá tartozó egyéni cégre, amely a tagjától elkülönült jogalanyisággal és vagyonnal rendelkezik (Kúria – Pfv.II.22.292/2011.).

Házassági vagyonyjogi szempontból tehát az egyéni vállalkozói tevékenység folytatásának céljára szolgáló vagyon nem különül el az egyéni vállalkozó házastárs magánvagyonától, ezért azt „a családjogi szabályozásban külön nevesíteni kell. [...] *A tevékenység folytatását bénítaná meg az, ha az ilyen vagyontárgyakkal kapcsolatban a törvény a 4:42. § szerinti használati és kezelési jogot biztosítana a másik házastársnak (aki erre feltehetően nem is tartana igényt), vagy megkívánná a hozzájárulását e jogok gyakorlásához. Ezért a Ptk. – a külföldi jogrendszerek többségéhez hasonlóan – az ilyen rendeltetésű vagyontárgyakat kiveszi a közös használat és kezelés alól, a foglalkozást gyakorló, illetve az egyéni vállalkozást folytató házastárs számára biztosít kizárólagos használati és kezelési jogot azzal a feltétellel, hogy a másik házastárs e vagyontárgyak tekintetében a használati és kezelési jog kizárólagos gyakorlásához hozzájárul. A másik házastárs hozzájárulásának megléte mellett azonban törvényes vélelmet létesít, feltéve, hogy a másik házastárs tud a foglalkozás gyakorlásáról, egyéni vállalkozói tevékenység folytatásáról, vagy arról kellő gondosság mellett tudnia kell, és azt nem kifogásolja (4:43. § (1) bekezdés). Utal a Javaslat indokolása arra is, hogy. „A házastársi vagyonközösség Csjt.-beli szabályait az évtizedek során a bírói gyakorlat töltötte meg tartalommal, és számos kérdésben olyan időtálló jogtételekkel gazdagította, amelyeket célszerű a törvény rendelkezései közé iktatni. Más kérdésekben viszont éppen a bírói jogalkalmazás helyes irányba terelése miatt szükséges a jogszabály kiegészítése. Végül nem mellőzhető a törvényes házassági vagyonyjog kérdéseinek a mai gazdasági viszonyokhoz igazodó, előremutató szabályozása. A törvényhozás ugyanis nem indulhat ki abból, hogy a törvényben nem rendezett kérdéseket, esetleg joghézagokat a házastársak majd házassági vagyonyjogi szerződésben rendezik, vagy azokat a bírói gyakorlat megoldja” [Körös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (CompLex 2008, Budapest) 431.]*

Az egyik házastárs foglalkozásának vagy egyéni vállalkozásának gyakorlása céljára szolgáló vagyontárgyak *kizárólagos használatának és kezelésének jogát* tehát az (1) bekezdés szerint nem az említett vagyontárgyak rendeltetésének a pusztá ténye, hanem – a ZGB 229. cikkének a megoldásához hasonlóan – *kizárólag a másik házastárs ehhez való*

hozzájárulása alapozhatja meg, és ez a megoldás összhangban áll azzal is, hogy – az 1959-es Ptk. 140. § (1) bekezdésének, illetőleg a Ptk. Dologi Jogi Ötödik Könyve 4:87. §-ának az analóg alkalmazása szerint – a birtokolás és használat jogát egyik házastárs mint tulajdonostárs sem gyakorolhatja a másik jogainak és a dologhoz fűződő törvényes érdekeinek sérelmére [Csúri Éva – Szabó Julia: Észrevételek az új Ptk. Családjogi Könyve Javaslatának a házassági vagyoni jogra vonatkozó rendelkezéseihez – I. Polgári Jogi Kodifikáció 2007/5.]. Hasonló szabályozást tartalmaz a BGB 1431. § (2) bekezdése és a holland Polgári Törvénykönyv Első Könyv 96. cikk (2) bekezdése is.

*A (2) bekezdés tárgyi hatálya ezzel szemben azokra a vagyonközösséghez tartozó egyéni cégbeli, gazdasági társaságbeli vagy szövetkezetbeli részesedésekre terjed ki, amelyek vonatkozásában a házastársak magánvagyonának és a Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 4. pontja szerinti „vállalkozás” vagyonának a konkrét tárgya egymástól elkülönül. Az egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet alapítása vagy az említett cégekbe azok működése során történő belépés esetén ugyanis „a vagyon sajátos megkettőződését” eredményezi abban az értelemben, hogy a tag házastárs által a közös vagyontól rendelkezésére bocsátott vagyoni (pénzbeli vagy nem pénzbeli) hozzájárulás, valamint az említett cégek által a működésük során szerzett vagyon a természetes személy tag házastársától elkülönült jogi személyiséggel (gazdasági társaságok, szövetkezetek) vagy legalább a jogi személyiség szintjét el nem érő önálló jogalanyisággal (egyéni cég) és a tagok vagyonától elkülönült vagyonnal rendelkező cég tulajdonába, az ennek „quasi ellenértékéért” a tag házastárs által megszerzett adott cégbeli részesedés mint vagyoni értékű jog pedig a tag házastárs magánvagyonába és ezáltal a közös vagyontba kerül [LB EBH2000.209., BH1999.553. és lásd 1990-es Evt., Evt., Gt., Ptk. Harmadik Könyv Harmadik és Negyedik részének szabályai, valamint Csúri Éva: *Értékpapírtok és társasági részesedések a házassági vagyoni jogban* (HVG-ORAC 2000, Budapest), Csúri Éva: *A társasági részesedések a házassági vagyoni jogban* (HVG-ORAC 2006, Budapest) és Csúri Éva: *A vagyoni értékű jogok és a gazdasági jog egyes kérdései a házassági vagyoni jogban* (HVG-ORAC 2007, Budapest)].*

Az egyéni cégbeli, szövetkezetbeli és gazdasági társaságbeli részesedés(ek)hez kapcsolódó tagsági (részvényesi) jogok és kötelezettségek összessége mint vagyoni értékű jog a vagyonközösséghez tartozik akkor, ha az annak alapjául szolgáló vagyoni hozzájárulást a házastársak a közös vagyontól biztosították, *a tagsági jogok gyakorlására* azonban az Evt. és a Ptk. Harmadik Könyvének a jogi személyekre, valamint a gazdasági társaságokra vonatkozó *szabályai szerint* a társasággal szemben kizárólag a tag házastárs jogosult. E vonatkozásban tehát valójában az a Csjt. és a Gt. együttes alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlat épült be a Ptk. szövegébe, amely szerint a kft.-üzletrész a házastársak belső viszonyában a házastársi közös vagyontól tartozik. A társasággal szembeni külső viszonyban azonban a kft.-tag házastárs gyakorolhatja a tagsági jogokat, és rendelkezhet érvényesen – a másik házastárs hozzájárulása nélkül – az üzletrész átruházásáról (BDT2005.1124.).

A Ptk. Szakértői Javaslatának *indokolása* szerint: „A gazdálkodó szervezetek működésére vonatkozó jogszabályok nincsenek tekintettel arra, hogy az egyéni cég, gazdasági társaság, szövetkezet, közhasznú társaság tagja házasságban él-e vagy sem és nem engednek beleszólást a másik házastársnak az ezzel kapcsolatos gazdasági döntésekbe. A külföldi jogokhoz hasonlóan csupán a házastársak belső jogviszonyában állítható korlát: a nem tag (részvényes) házastárs információhoz való joga (ezt a jogot biztosítja például a holland Ptk. Első Könyvének 98. §-a a vagyont kezelő házastársal szemben).”

A Ptk. „a családjog és a gazdasági jog közötti összeütközést a gazdasági jog javára oldja fel” azon speciális szabályával, amely úgy rendelkezik, hogy ha az egyik házastárs egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet tagja vagy részvényese, a tagsági jogait önállóan, házastársa hozzájárulása nélkül gyakorolhatja abban az esetben is, ha vagyoni hozzájárulását a házastársi közös vagyonból biztosították. E jogok gyakorlásával összefüggésben a Ptk. a házastársak és az adott vállalkozás, annak tagjai, illetve más harmadik személyek közötti külső jogviszonyokra vonatkozó korlátot nem tartalmaz és nem is tartalmazhatna, a házastársak belső jogviszonyára irányadó korlát azonban a nem tag (nem részvényes) házastárs információhoz való joga, amely a tag (részvényes) házastársra azt a kötelezettséget rója, hogy az egyéni cég, szövetkezet vagy gazdasági társaság működésének eredményességéről házastársát rendszeresen tájékoztatnia kell [4:43. § (2) bekezdés]. A tagsági (részvényesi) jogok önálló gyakorlásának mint többletjogosultságnak a feltételeként nem elégszik meg a Ptk. a nem tag (nem részvényes) házastárs hallgatolagos hozzájárulásával, hanem annak az ellentételezéseként a tag (részvényes) házastársra egyértelmű és határozott többletkötelezettségeket ró.

A (3) bekezdés egyrészt az (1)–(2) bekezdés szerinti kizárólagos használati és kezelési jog, valamint a tagsági jogok önálló, tehát a házastárs hozzájárulása nélküli gyakorlásához kapcsolódóan a többletjogokat gyakorló házastársra azt a többletkötelezettséget rója, hogy az említett jogainak gyakorlása során a másik házastárs érdekeit megfelelően figyelembe kell vennie, másrészt e kötelezettsége megsértésének a szankciójaként úgy rendelkezik, hogy az annak elmulasztásából eredő kárért a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség általános szabályai szerint felel. A házastárs ugyanis – a Szakértői Javaslat indokolása szerint – „foglalkozását, üzleti tevékenységét sem folytathatja oly módon, hogy nincs tekintettel a másik házastárs érdekeire, nem teheti kockára családja életfeltételeit.” [Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás (Budapest, 2006. március 31.) 77–78. és [Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (CompLex 2008, Budapest) 437.].

Ezért a 4:43. § (3) bekezdése alapján a házastársnak az (1)–(2) bekezdésben meghatározott használat, kezelés és a tagsági (részvényesi) jogok gyakorlása során a másik házastárs érdekeit megfelelően figyelembe kell venni; az e kötelezettség elmulasztásából eredő kárért a házastárs – a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség általános szabályai szerint – felel.

Nem tér ki a kommentárirodalom arra, hogy a (3) bekezdésben foglalt kártérítési felelősség kiterjed-e a házastársnak a tagsági vagy részvényesi jogok „önálló gyakorlásához” kapcsolódó azon (2) bekezdésben foglalt többletkötelezettségére, amely szerint az egyéni cég, szövetkezet vagy gazdasági társaság működésének eredményességéről házastársát rendszeresen tájékoztatnia kell. A (3) bekezdés szövegének a nyelvtani értelmezése azonban arra utal, hogy a tag házastárs kárfelelőssége a tájékoztatási kötelezettség elmulasztására is kiterjed.

A szerződésen kívül okozott kárért való felelősség általános szabályait a Ptk. Hatodik Könyve tartalmazza. A károkozás általános tilalmáról rendelkező 6:518. § szerint a törvény tiltja a jogellenes károkozást, a felelősség általános szabályaként a 6:519. § úgy rendelkezik, hogy aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni, de mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felröhátó. A jogellenesség fogalmát meghatározó 6:520 § kimondja, hogy – ide nem tartozó kivételektől eltekintve – minden károkozás jogellenes.

E szabályok szerint tehát – az 1959-es Ptk. 339. § (1) bekezdésében foglaltakhoz hasonlóan – a károkozó magatartás jogellenességét a Ptk. vélelmezi, ezért az bizonyításra

nem szorul. A károsult házastársat terheli azonban a kár tényének, valamint a foglalkozást gyakorló, egyéni vállalkozást folytató, illetve a tag házastárs jogellenes magatartása és a bekövetkezett kár közötti okozati összefüggés fennállásának, a foglalkozást gyakorló, egyéni vállalkozó, illetve a tag házastársat pedig a felelősség alóli kimentésnek, tehát annak a bizonyítása, hogy magatartása nem volt felróható.

A 6:521. § értelmében azonban – az 1959-es Ptk.-tól eltérően – nem állapítható meg az okozati összefüggés azzal a kárral kapcsolatban, amelyet a károkozó nem látott előre, és nem is kellett előre látnia. *A kártérítési kötelezettség terjedelmét* illetően a 6:522. § – ide nem tartozó kivételektől (károsult károkozásból származó előnye, méltánylást érdemlő körülmények, károsulti közrehatás stb.) eltekintve – a károsult teljes kára (a károsult vagyonyában beállott értékcsökkenés, az elmaradt vagyoni előny és a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségek) károkozó általi megtérítésének a kötelezettségéről rendelkezik.

Súlyosabb esetekben pedig a bíróság a vagyonközösséget bármelyik házastárs kérelmére a házassági életközösség fennállása alatt megszüntetheti, ha:

a) a másik házastárs a kérelmet előterjesztő házastárs hozzájárulása nélkül megkötött szerződéssel vagy szerződésen kívüli károkozásával *olyan mértékű adósságot halmozott fel, amely a közös vagyonyból őt megillető részesedést veszélyezteti, vagy*

b) az egyéni vállalkozói tevékenységet folytató másik házastárssal szemben *végrehajtási eljárás* vagy azzal az egyéni céggel, szövetkezettel, gazdasági társasággal szemben, amelynek a másik házastárs korlátlanul felelős tagja, *végrehajtási eljárás vagy felszámolási eljárás indult*, és az eljárás a házastársi közös vagyonyból őt megillető részesedést veszélyeztetheti. A vagyonközösség megszüntetésének a *jogkövetkezménye* az, hogy a házastársak között a *jövőre nézve a vagyonkülönítés szabályai* az irányadók.

Ezzel függ össze a Ptk. házassági vagyonyjogi szerződéssel kikötött *közszerzeményi rendszer* mintaszabályai körében a 4:70. § (1)–(4) bekezdéseinek az a rendelkezése, amely szerint

a) a házastárs az életközösség fennállása alatt is igényelheti a *közszerzeményből reá eső rész megállapítását és annak erejéig megfelelő biztosíték nyújtását* akkor, ha a másik házastárs a tudomása nélkül megkötött szerződésekkel olyan mértékű adósságot halmozott fel, amely a közszerzeménynek minősülő vagyontárgyakból őt megillető részesedést meghaladja [4:70. § (1) bekezdés]; a közszerzeménynek a biztosítása nem sértheti annak a harmadik személynek a jogát, akinek korábban keletkezett követelése áll fenn a másik házastárssal szemben [4:70. § (1) bekezdés],

b) ha pedig a másik házastárs a közszerzemény biztosítása és megfelelő biztosíték adása elől, felhívás ellenére elzárkózik, vagy azt megghiúsítja, a házastárs a bírósághoz fordulhat [4:70. § (3) bekezdés], és a bíróság a perben bármelyik házastárs kérelmére *a szerződést az (1) bekezdésben foglalt okból megszünteti és a felek között a jövőre nézve vagyonkülönítést rendel el.*

4:44. § [Költségek és kiadások viselése]

(1) A vagyonközösséghez tartozó tárgyak fenntartásával és kezelésével járó költségeket, a közös háztartás költségeit, a házastársak és a közös gyermek megélhetéséhez és felneveléséhez szükséges kiadásokat elsősorban a közös vagyonyból kell fedezni.

(2) Ha a közös vagyony az (1) bekezdésben megjelölt költségeket és kiadásokat nem fedezi, azokhoz a házastársak különvagyonyukból, azok arányában kötelesek hozzájárulni.

Ha csak az egyik házastársnak van különvagyona, a költségek kiegészítéséhez szükséges összeget neki kell rendelkezésre bocsátania.

Az (1) és (2) bekezdés a költségek és kiadások viseléséről továbbra is a Ptk. közös tulajdonra vonatkozó szabályaitól eltérően, a Csjt. szabályainál pedig *egyszerűbben rendelkezik* úgy, hogy a Csjt. 29. § (3) és 32. § (1)–(2) bekezdésében külön-külön és egymástól eltérő tartalommal szabályozott – a vagyontársasághoz tartozó tárgyak fenntartásával és kezelésével járó, valamint a közös háztartás fenntartásával felmerülő – költségeket az abban még nem szabályozottakkal *kiegészítve, egymással összevontan és azonos módon* rendezi. Eszerint a vagyontársasághoz tartozó tárgyak fenntartásával és kezelésével járó költségeket, a közös háztartás költségeit és a házastársak, valamint – a Csjt. által egyáltalán nem szabályozott – közös gyermek megélhetéséhez és felneveléséhez szükséges kiadásokat elsősorban a *közös vagyontársaságból* kell fedezni. Ha a közös vagyontársaság az (1) bekezdésben megjelölt költségeket és kiadásokat nem fedezi, azokhoz a házastársak *különvagyonaikból, azok arányában* kötelesek hozzájárulni. *Ha csak az egyik házastársnak van különvagyona, a költségek kiegészítéséhez szükséges összeget neki kell rendelkezésre bocsátania.*

A költségek viselésével kapcsolatos jogviták jellemzően az életközösség megszűnése után válnak vitássá, az ezzel összefüggő *megtérítési igények* érvényesíthetősége pedig tipikusan a közös vagyontársaság megosztása során merül fel. E vonatkozásban a Csjt. és a Ptk. szabályozása megegyezik egymással abban, hogy egyrészt a közös életvitel körében elhasznált vagy felért különvagyont *megtérítésének csak kivételesen van helye* [Csjt. 31. § (2) bekezdés utolsó mondata és Ptk. 4:59. § (2) bekezdés], míg a hiányzó közös, illetve különvagyont *megtérítésének nincs helye*, ha nincs közös vagyontársaság, és a megtérítésre köteles félnek különvagyont sincs [Csjt. 31. § (4) bekezdés és Ptk. 4:59. § (5) bekezdés].

A *vagyontársasági rendszernek* a közös gyermek megélhetéséhez és felneveléséhez szükséges kiadások viselésére vonatkozó szabálya *összhangban áll a vagyontársasági rendszer* mintaszabályai körében foglalt azon rendelkezéssel, amely szerint a házastársak a közös háztartás költségeit, valamint a közös gyermek és az egyik házastárs hozzájárulásával a másik házastárs közös háztartásában nevelt gyermeke megélhetéséhez, továbbá felneveléséhez szükséges kiadásokat közösen viselik akkor is, ha vagyontársaságban élnek. *Semmis az a kikötés*, amely e költségek és kiadások alól bármelyik házastársat teljesen vagy túlnyomó részben mentesíti. A háztartásban és a gyermeknevelésben végzett munka a költségviselésben való részvételnek minősül [4:73. § (2) bekezdés].

A rokonság körében a 4:198. § (1) bekezdés kifejezett rendelkezést tartalmaz arra, hogy a házastárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának olyan, tartásra szoruló kiskorú gyermekét (*mostohagyermek*) akit házastársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba, a vagyontársasági rendszernek a költségek viselésére vonatkozó szabályai viszont – a vagyontársasági rendszer mintaszabályaival ellentétben – erre vonatkozó utalást nem tartalmaznak.

A Ptk. kifejezett tiltó rendelkezésének hiánya folytán nincs jogi akadály annak, hogy a házastársak, illetve a házastársak a közöttük létrejött *házassági vagyonyjogi szerződésben* a 4:44. § által meghatározott költségek és kiadások viselésének módját a teljes közös vagyontársaság, a közös vagyontársaság meghatározott része vagy egyes konkrét vagyontársaságok vonatkozásában a *törvénytől eltérően határozzák meg*.

3. Rendelkezés a közös vagyonnal

4:45. § [Rendelkezés a közös vagyonnal a vagyonközösség fennállása alatt]

- (1) A vagyonközösség fennállása alatt a házastársak a közös vagyonra vonatkozó rendelkezést együttesen vagy a másik házastárs hozzájárulásával tehetnek.
- (2) Az egyik házastárs által a vagyonközösség fennállása alatt kötött szerződéshez a másik házastárs által megkívánt hozzájárulás nincs alakszerűséghez kötve.

1. A közös vagyonnal való rendelkezésről általában

A VI. Fejezet 3. pontja a közös vagyonnal való rendelkezés jogát a Csjt.-nél differenciáltabban és – ennek megfelelően – attól eltérő szerkezetben szabályozza akként, hogy különbséget tesz:

- a) a vagyonközösség fennállása alatti, valamint
- b) a vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időszakban történő rendelkezés között, és
- c) mindkét időszak vonatkozásában speciális szabályokat iktat be a közös lakást magában foglaló ingatlannal való rendelkezés és közös vagyontárgynak vagyoni hozzájárulásként egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet rendelkezésére bocsátása tekintetében. Rendelkezés alatt a VI. Fejezet 3. pontja a tulajdonos rendelkezési részjogosítványainak gyakorlását érti. (Ennél szűkebb fogalmat jelöl a házastársi közös lakás használatával való rendelkezés). A rendelkezési jog gyakorlásából, illetőleg annak megsértéséből eredő felelősség szabályait a VI. Fejezet 4. pontja tartalmazza.

A rendelkezési jog fogalmát sem a Csjt., sem a Ptk. házassági vagyonyjogi szabályai nem határozzák meg, ezért azt a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlat a Csjt. 31. § (5) bekezdése alapján alkalmazott 1959-es Ptk. szabályainak az alapulvételével alakította ki. A rendelkezési jog polgári jogi fogalmát a Ptk. Dologi jogi Ötödik Könyvének 5:30. § (1) bekezdése – az 1959-es Ptk.-val lényegében azonos módon – határozza meg akként, hogy a tulajdonost megilleti az a jog, hogy a dolog birtokát, használatát, hasznai szedésének jogát másnak átengedje, azt biztosítékul adja vagy más módon megterhelje, továbbá, hogy a tulajdonjogát másra átruházza vagy azzal felhagyjon. E szabály alól a (2) bekezdés kivételt létesít annyiban, hogy ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet. Közös tulajdon esetén az 5:80. § alapján saját tulajdoni hányadával a tulajdonostárs – ide nem tartozó korlátozásoktól (pl. elővásárlási, előbérleti jog stb.) eltekintve – jogosult rendelkezni.

A vagyonközösségi rendszer lényegéből következően azonban a házastársak vagyonában három alvagyon különíthető el, ezért eltérő szabályok vonatkoznak a házastársak egymás közt egyenlő arányú és osztatlan közös tulajdonát képező házastársi közös, valamint a kizárólagos tulajdonukat képező különvagyonaikkal való rendelkezés jogára.

A különvagyon a házastársak valamelyikének a kizárólagos tulajdonát képezi, ezért az azzal való rendelkezés joga a különvagyonnal rendelkező házastársat főszabály szerint a vagyonközösség fennállása alatt is önállóan illeti meg, a másik házastárs, illetőleg a család védelme azonban bizonyos kivételek, korlátok meghatározását követeli meg, amelyeket a házassági vagyonyjogi szabályoknak kell tartalmaznia. Ennek az a következménye, hogy a különvagyonnal való rendelkezés jogára a Ptk.-nak a tulajdonos, illetőleg a tulajdonostárs rendelkezési jogára vonatkozó 5:30. és 5:80. §-ai az irányadók ugyan, azokkal a kivételekkel, illetve korlátozásokkal azonban, amelyeket a Ptk. a költségek és kiadások viselése, valamint az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás vonatkozásában a házassági

vagyonjogi szabályai körében kötelező jelleggel előír [lásd 4:44. § (2) és 4:77. § (3) bekezdésnél].

2. Rendelkezés a közös vagyonnal a vagyonközösség fennállása alatt

A házastársi közös vagyon ezzel szemben a házastársak egymás közt egyenlő arányú osztatlan közös tulajdona, ezért az azzal való rendelkezési jog a házastársakat elvileg minden esetben közösen illetné csak meg. A harmadik személy hitelezők, illetőleg a másik házastárs védelme és a forgalom biztonsága azonban a rendelkezési jog gyakorlásának módja és a rendelkezési jog gyakorlásából eredő felelősség vonatkozásában egyaránt speciális házassági vagyonyjogi szabályozást tesz szükségessé.

A rendelkezési jog házassági vagyonyjogi fogalma azonban annak polgári jogi fogalmától két irányban is eltér:

a) Házassági vagyonyjogi értelemben a rendelkezési jog szélesebb körű fogalom a dolgokkal, illetve a dolgokkal azonos dologi jogi megítélés alá eső vagyontárgyakkal való, az 5:30. § (1)–(2) bekezdései szerinti rendelkezésnél, mert a házastársak közös és különvagyonokkal való rendelkezési joga körébe – az egyes alvagyonok aktív és passzív fogalmi elemeire figyelemmel – a dolgokon és az azokkal azonos jogi megítélés alá eső más vagyontárgyakon kívül egyaránt beletartozik a vagyoni értékű jogokkal és követelésekkel, valamint a tartozásokkal és terhekkel való rendelkezés is [lásd részletesen 3:37. §-nál és 4:60. § (3) bekezdésnél].

b) A házastársak rendelkezési jogát azonban a CSJK-nek a házassági vagyonyjogi szabályai körében a 4:45. § lényegesen szűkebb körre korlátozza a polgári jogi tulajdonos, illetve tulajdonostárs rendelkezési jogánál. A hivatkozott törvényhely szövegéből ugyanis az következik, hogy a közös vagyont vagy annak egyes elemeit illetően a házastárs önállóan még saját eszmei tulajdoni hányadával sem rendelkezhet, mert a házastársi vagyonközösség – a később kifejtendők szerint – ebből a szempontból szorosabb kötelék a polgári jogi közös tulajdonnal [Hartai László – Kovács László: Házassági vagyonyjog in Petrik Ferenc (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1988, Budapest) 344.].

A házastársi közös vagyonnal való rendelkezési jog gyakorlására tipikusan a 6:4. § szerinti jognyilatkozat, tehát – szóban, írásban vagy ráutaló magatartással tehető – joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozat alapján kerül sor, amely lehet kétoldalú jognyilatkozat: a házastársak által egymással vagy harmadik személyekkel kötött – 6:58. § szerinti – szerződés is, tehát a felek olyan kölcsönös és egybehangzó nyilatkozata, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére. A jognyilatkozat fogalmát a Csjt. szóhasználata a „jogügylet”, illetve „ügylet” fogalmával illette, ezt a fogalmat azonban a Ptk. nem használja, hanem helyette a „szerződés” szót alkalmazza, amely alatt azonban – a Szakértői Javaslat indokolása szerint – a „kötelemkeletkeztető egyoldalú jognyilatkozatokat” is érteni kell [Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás (Budapest, 2006. március 31.) 79. és Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 438.].

Nem érvényesül a rendelkezési jog korlátozása akkor, ha:

a) a felek között – életközösség hiányában – vagyonközösség nem jött létre,

- b) a közös vagyon megosztását követően létrejött ügylet a már megosztott közös vagyontárgyakkal való rendelkezést tartalmaz,
- c) az akár a vagyonközösség fennállása alatt, akár az életközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időszakban létrejött ügylet – a házastárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakással való rendelkezést kivéve [4:77. § (3) bekezdés] – bármelyik házastársnak a saját különvagyonával való rendelkezésre irányul, vagy
- d) a felek a rendelkezési jog közös egyetértéssel történő gyakorlásának a követelményét érvényes vagyoni jogi szerződéssel kizárták.

A házastársak által köthető szerződések – a közös vagyonnal való rendelkezési jogra is figyelemmel – az alábbiak lehetnek:

- a) egymással kötött szerződések (lásd 4:41. §-nál), valamint
- b) *a házastársak és harmadik személyek között létrejött szerződések*, amely utóbbiak a házastársak Ptk. által korlátozott rendelkezési jogára és a harmadik személlyel szembeni felelősségére is figyelemmel létrejöhetnek:
  - ba) mindkét házastárs együttes részvételével (közös szerződés),
  - bb) csak az egyik házastárs részvételével (külön szerződés), ez utóbbi vonatkozásában
    - bba) a házastársak közös egyetértésével és
      - bbaa) a másik házastárs tényleges hozzájárulásával, vagy
      - bbab) a másik házastárs vélelmezett hozzájárulásával, kivéve:
        - bbaba) a házastársak közös tulajdonában lévő, a házastársi közös lakást magában foglaló ingatlannal való rendelkezést és
        - bbabb) a közös vagyontárgynak vagyoni hozzájárulásként egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet rendelkezésére bocsátását,
    - bbb) a másik házastárs tényleges vagy vélelmezett hozzájárulása nélkül, vagy
    - bbc) a másik házastárs tiltakozása ellenére, és az utóbbi esetben irányulhat
      - bbca) a mindennapi élet szokásos szükségleteinek a fedezésére, vagy
      - bbcb) a házastárs foglalkozásának gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenysége körében.

A közös vagyonnal való rendelkezéshez azonban a Ptk. a *vagyonközösség fennállása alatt* – a Csjt. szabályozásához hasonlóan – a *házastársak együttes, vagy a másik házastárs – alakszerűséghez nem kötött – hozzájárulásával* megvalósuló rendelkezését kívánja meg. Az *együttes vagy a másik házastárs hozzájárulásával megvalósuló rendelkezés* történhet egyrészt ún. *közös szerződéssel*, tehát úgy, hogy a házastársak a közös vagyonnal való rendelkezést megvalósító jognyilatkozatot közösen teszik meg, illetőleg a szerződést mindkettejük részvételével közösen kötik meg (*közös szerződés*), másrészt úgy, hogy a jognyilatkozat megtételére, illetve a szerződés megkötésére csak az egyik házastárs egyedüli részvételével kerül sor, de a másik házastárs ahhoz – *akár előzetesen, akár utólag – hozzájárul (külön szerződés)*. Ez a két esetkör lényegében a Csjt. 30. § (1) bekezdésében meghatározott „közös egyetértés” fogalmának felel meg, tehát mindkét eset a *másik házastárs tényleges, valós hozzájárulásának* a meglétét feltételezi, amely azonban a *vagyonközösség fennállása alatt* szóban, írásban és ráutaló magatartással egyaránt megvalósulhat, és pedig akár a másik szerződő félhez, akár a házastársához címzetten.

A jognyilatkozat megtételében, illetve szerződés megkötésében részt nem vevő (másik) házastárs *tényleges (valós) hozzájárulása megadásának az alakszerűségi követelményei különböznek* egymástól aszerint, hogy az adott jognyilatkozat megtételére vagy szerződés megkötésére a vagyonközösség fennállása alatt vagy annak megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben került sor.

A vagyonközösség fennállása alatt az ilyen hozzájárulás megadása *nincs alakszerűséghez kötve*, az tehát a 6:4. § (2) bekezdése alapján szóban, írásban vagy ráutaló magatartással egyaránt megtehető, és annak *időbeli korlátja sincs*, hiszen az akár előzetesen, akár utólag, az arról való tudomásszerzést követően is megadható. A bírói gyakorlat szerint a *közös egyetértés kifejezésre juttatásának minősül* pl. a házastárs szóbeli vagy írásbeli nyilatkozata, amellyel kijelenti, hogy az ügylet megkötésével egyetért, azt helyesnek tartja, nem ellenzi, a házastárs a szerződés megkötésében – noha ő maga nem szerződő fél – meghatalmazottként vagy képviselőként közreműködik, a szerződés megkötését megelőző tárgyalásokon részt vesz, ezzel kapcsolatos üzenetet közvetít, vagy az írásba foglalásban *segédkezik* (P.törv.II.21.004/1963., BH1964.3864., PJD II. 385.), a házastárs a szerződést megerősítő kötelezettséget – kezességet, jótállást, zálogkötelezettséget – vállal, a házastárs jelen van ugyan az ügylet megkötésénél, vagy legalábbis tudomást szerez róla, észrevételt azonban nem tesz, nem tiltakozik, és egyéb módon sem fejezi ki ellenkezését a szerződés megkötésével szemben (P.törv.III.20.1999/1966. – BH1966.5085., PJD III.270.), a házastárs közreműködik a teljesítésben akár a kötelezett, akár a jogosult oldalán, illetve a teljesítést elfogadja (P.törv.II.20.687/1979.), a házastárs magatartásából arra a következtetésre lehet jutni, hogy a szerződést ismerte, azt érdekében állónak tartotta, vagy legalábbis a tudomásszerzés után közömbösségét fejezte ki [Hartai László – Kovács László: A házastársak jogai és kötelezései *in* Petrik Ferenc (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata I. kötet* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1986, Budapest) 345.].

A hozzájárulás hiányára *utalnak* a házastársak közös érdekeivel, illetve a házastársi közös vagyon rendeltetésével ellentétes célok (pl. *könnyelmű életmód költségeinek a fedezése céljából felvett kölcsön* – P.törv.I.20.276/1965.). E feltétel meglétében a felelősség jogalapja szempontjából az ügylet visszterhes vagy ingyenes jellegének nincs jelentősége.

Nem minősül a házastársak közös egyetértésével létrejött ügyletnek a szerződés akkor, ha a tervezett szerződés megkötéséhez a nem szerződő (másik) házastárs előzetesen hozzájárult ugyan, a hozzájárulása azonban nem olyan tartalmú szerződés megkötésére vonatkozott, mint amilyen feltételekkel az ügylet ténylegesen létrejött (LB Pfv.II.22.733/2001.).

4:46. § [A házastárs hozzájárulásának védelme]

- (1) A házastársnak a vagyonközösség fennállása alatt a közös vagyonra kötött visszterhes szerződését – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – a másik házastárs hozzájárulásával kötött szerződésnek kell tekinteni, kivéve, ha a szerződést kötő harmadik személy tudott vagy tudnia kellett arról, hogy a másik házastárs a szerződéshez nem járult hozzá.**
- (2) Ha a házastárs a szerződést a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése, foglalkozásának gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenysége körében kötötte, a másik házastárs akkor hivatkozhat hozzájárulásának hiányára, ha a szerződést kötő harmadik személynél a szerződés ellen, annak megkötése előtt kifejezetten tiltakozott.**

1. A házastárs hozzájárulásának vélelme

A 4:46. § a *vagyonközösség fennállása idejére* rendelkezik arról, hogy az egyik házastárs által kötött külön szerződés vonatkozásában a nem szerződő (másik) házastárs hozzájárulását mikor kell vélelmezni és ez a vélelem miként dönthető meg. „A *vélelmek és a vélelmek megdöntése rendszerét* olyan módon építette ki a Csjt. és építi ki a Ptk., amely gondos egyensúlyozást jelent a *hitelezők érdeke és a szerződésben részt nem vevő házastárs érdeke között*” [Szeibert Orsolya: *A házassági vagyonyjog in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1. kötet 692.].

Az (1) bekezdés a házastárs hozzájárulása vélelmének főszabályát tartalmazza, amely – a Csjt. 30. § (2) bekezdésében foglaltakkal lényegében azonos tartalmú – *megdönthető törvényes vélelmet létesít* arra vonatkozóan, hogy a házastársnak a *vagyonközösség fennállása alatt a közös vagyonra kötött visszterhes szerződéséhez* – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – *a másik házastárs* (akár ráutaló magatartással kinyilvánított módon) – *hozzájárult, kivéve, ha a szerződést kötő harmadik személy rosszhiszemű volt*, tehát tudott vagy tudnia kellett arról, hogy a másik házastárs a szerződéshez nem járult hozzá.

Ez a vélelem tehát csak azokra az ún. *külön szerződésekre* terjed ki, amelyeket az egyik házastárs egyedül kötött meg, hiszen a házastársak által együttesen, mindkettejük részvételével megkötött ún. *közös szerződések* vonatkozásában „a másik házastárs hozzájárulása”, illetőleg „a hozzájárulás vélelme” – mindkét házastárs szerződő féli minősége folytán – fogalmilag nem kerülhet szóba. A külön szerződés megkötésében részt nem vevő házastárs hozzájárulása vélelmezésének szükségességét a forgalom biztonsága, a szerződésekbe vetett bizalom fenntartása, valamint az egyik házastárssal szerződő harmadik személy és a szerződés megkötésében ténylegesen részt nem vevő házastárs jogi érdekeinek a védelme egyaránt indokolja. Ennek hiányában ugyanis az egyik házastárssal (külön) szerződést kötő harmadik személynek vizsgálnia kellene azt, hogy a vele szerződő fél házasságban él-e, igenlő esetben a vagyoni viszonyaira házassági vagyonyjogi szerződés vagy a törvényes vagyonyjogi rendszer irányadó-e, mindezekről függően a szerződés megkötéséhez a másik házastárs hozzájárulása szükséges-e, és igenlő esetben a tényleges (valós) hozzájárulása fennáll-e vagy sem.

Az egyik házastárssal szerződő *harmadik személy védelme* érdekében tehát a házastárs ún. *külön szerződéséhez* a másik házastárs hozzájárulását a *hozzájárulás vélelme alapján* akkor is megadottnak kell tekinteni, ha a (kifejezett vagy hallgatóságos) hozzájárulás ténye a 4:45. § (2) bekezdése alapján egyébként nem állapítható meg. A nem szerződő (másik) házastárs *védelme* érdekében ugyanakkor a hozzájárulásának vélelmezésére kizárólag a 4:46. § (1) bekezdése által meghatározott *együttes (konjunktív) feltételek meglétében*, akkor van mód, ha a házastárs által kötött külön szerződés: *a) a vagyonközösség fennállása alatt kötött, b) közös vagyonra vonatkozó és c) visszterhes jellegű szerződésnek* minősül.

»A hozzájárulás vélelmezésére kizárólag a *vagyonközösség fennállása alatt* van mód. Ha tehát akár a felek közötti házassági vagyonyjogi szerződés eltérő rendelkezése, akár az életközösség megszűnése vagy a bíróság döntése értelmében (4:53. §) nincs a felek között *vagyonközösség*, a szerződés tekintetében az abban részt nem vett házastárs hozzájárulását vélelmezni nem lehet. A vélelem alkalmazásának másik feltétele, hogy az kizárólag a *közös vagyon körében kötött szerződésekre* vonatkozik, hiszen a különvagyonával mindkét házastárs önállóan rendelkezik. A vélelem alkalmazhatósága szempontjából elengedhetetlen követelmény a megkötött *szerződés visszterhes* jellege is.

A törvény által vélelmezetten a felek szolgáltatást azért nyújtanak, hogy annak ellenében maguk is ellenszolgáltatáshoz jussanak. A visszerhesség véelme természetesen a felek akaratszabadságából kiindulva megdönthető. »A szerződéssel kikötött szolgáltatásért – ha a szerződésből vagy a körülményekből más nem következik – ellenszolgáltatás jár.« (6:61. §) [Barzó Tímea: A házassági vagyonyjog *in* Csehi Zoltán (szerk.): A 2013. évi V. törvény alapján az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata – (Menedzser Praxis Szakkiadó 2014, Budapest) 63–64.].

A hozzájárulás véelmének az alkalmazhatóságát *kizárja* azonban:

a) a 4:46. § (1) bekezdésében meghatározott *konjunktív feltételek bármelyikének a hiánya*, tehát:

aa) a házastárs külön szerződése vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben való megkötésének ténye,

ab) a külön szerződés különvagyonra vonatkozó rendelkezése,

ac) a szerződés ingyenes jellege,

b) a Ptk. 4:46. § (1) bekezdésének *főszabálya alóli kivétel folytán* a Ptk. házassági vagyonyjogi szabályainak *eltérő tartalmú rendelkezése* esetén, tehát:

ba) a házastársak közötti *vagyonközösség létrejöttének vagy fennállásának a hiánya* esetén, függetlenül attól, hogy

baa) az a házastársak magatartására visszavezethető okból nem jött létre, illetve szűnt meg,

bab) a vagyonközösséget az életközösség fennállása alatt a 4:54. § alapján a bíróság szüntette meg, vagy azt

bac) a házastársak között a vagyonközösség létrejöttét a 4:34. § (1) bekezdésében és 4:63. §-ban meghatározott tartalmú *házassági vagyonyjogi szerződés rendelkezése* zárta ki,

bb) a 4:48. §-nak a *másik házastárs hozzájárulásának vélelmezhetőségét kizáró szabálya* alapján a külön szerződésnek a házastársak közös tulajdonában lévő, a házastársi közös lakást magában foglaló ingatlannal való rendelkezését vagy közös vagyontárgynak vagyoni hozzájárulásként egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet rendelkezésére bocsátását tartalmazó rendelkezése vonatkozásában.

A hozzájárulás véelme alkalmazhatóságának a kizárt volta esetén ugyanakkor a nem szerződő (*másik*) házastársat a házastársa által kötött külön ügyletért a vele szerződő harmadik személlyel szemben a 4:49–51. §-ok alapján *felelősség sem terheli*.

2. A hozzájárulás véelmének megdöntése

Az (1) bekezdésben foglalt *általános szabály* alapján a házastárs hozzájárulásának a véelme természetesen *megdönthető* annak a kétséget kizáró bizonyításával, hogy *egyrészt* a házastársa által kötött külön szerződéshez nem járult hozzá, *másrészt* a hozzájárulásának hiányáról a házastársával szerződő harmadik személy tudott vagy tudnia kellett. Önmagában a hozzájárulás hiányának a bizonyítása tehát nem elegendő (EBH2005.1311.).

A Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria több eseti döntésében is rámutatott már arra, hogy a *harmadik személynek akkor kell tudnia a hozzájárulás hiányáról*, ha a körülmények arra mutatnak, hogy az ügylet nyilvánvalóan ellentétes a házastársak közös érdekeivel. A harmadik személy a felek vagyoni helyzetét ismerve a szerződés tárgyát képező dolog értékéből vagy rendeltetéséből (a házastársak közös lakásául szolgáló ingatlan) is következtethet arra, hogy az ügylet az a másik házastárs nem járulhatott hozzá

(BH1996.98.). *Megjegyzést igényel* ugyanakkor az utóbbi eseti döntéssel összefüggésben az, hogy a Ptk. 4:48. §-a a közös lakásul szolgáló ingatlan vonatkozásában a hozzájárulás vélelmének az alkalmazhatóságát – a Csjt.-től eltérően – már kifejezetten kizárja.

A kölcsönszerződések az ítélkezési gyakorlat szerint visszterhes ügyletnek minősülnek, ezért ezeket a másik fél hozzájárulásával kötöttnek kell tekinteni (BH1978.524.). A közös tulajdonú ingatlan vételárának a részbeni kifizetéséhez a vagyonközösség fennállása alatt az egyik házastárs által felvett kölcsön a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában közös adósságnak, a házastársak és a harmadik személy közötti külső jogviszonyban olyan visszterhes ügyleten alapuló kötelezettségnek minősül, amelynek megkötéséhez a másik házastárs hozzájárulását vélelmezni kell, és amelynek megfizetéséért a közös vagyomból reá eső rész erejéig a másik házastárs felelőssége is fennáll (BH2006.361.).

A (2) bekezdés változatlanul fenntartja a Ptk. a Csjt. 30. § (2) bekezdésének azon rendelkezését, amely a házastárs hozzájárulása vélelmének a megdöntését az általánosnál szigorúbb, speciális feltételekhez köti

a) a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körében kötött szerződések vonatkozásában, sőt

b) a speciális feltételek hatályát kiterjeszti a házastárs foglalkozásának gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenysége folytatása körében kötött szerződésekre is, és ezáltal a vélelem megdöntésének feltételeit az utóbbi szerződések vonatkozásában is nehezíti. Az általánosnál szigorúbb, speciális szabályhatálya alá tartozó szerződések vonatkozásában ugyanis a másik házastárs csak akkor hivatkozhat a hozzájárulásának hiányára, ha a szerződést kötő harmadik személynél a szerződés ellen, annak megkötése előtt kifejezetten tiltakozott. A Szakértői Javaslat szerint „ezt a módosítást a foglalkozásnak, illetve a vállalkozásnak az üzleti élet szabályaihoz igazodó, függő jogi helyzetet nehezen viselő gyakorlása indokolja” [Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás (Budapest, 2006. március 31.) 80. és Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (CompLex 2008, Budapest) 438–439.].

4:47. § [Rendelkezés a közös vagyonnal a házastársi vagyonközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időben]

- (1) A házastársi vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben a közös vagyonnal való rendelkezés tekintetében a közös vagyonnal a vagyonközösség alatt történő rendelkezésre vonatkozó szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a házastárs a rendes gazdálkodás szabályai szerint a másik házastárs hozzájárulása nélkül is**
  - a) rendelkezhet a foglalkozásának gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenysége körében használt, illetve ezek céljára lekötött vagyontárgyakkal;**
  - b) rendelkezhet azokkal az ingó dolgokkal, amelyek a vagyonközösség megszűnését követően a házastársának egyetértésével kerültek a kizárólagos birtokába;**
  - c) vállalhat olyan kötelezettséget, amelyek a közös vagyontárgy megóvását, fenntartását, helyreállítását és értékállóságának biztosítását szolgálják; és**
  - d) teljesítheti a közös vagyont terhelő tartozásokat oly módon, hogy a tartozás a közös vagyon számára nem válhat terhesebbé.**
- (2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés nem érinti a közös vagyon megosztásakor fennálló megtérítési kötelezettséget.**

1. A Ptk. előtti szabályozásról és gyakorlatról

A Legfelsőbb Bíróság – a Ptk. 4:57. § (1) bekezdésével lényegében azonos tartalmú – Csjt. 30. § (2) bekezdésében foglaltakkal összefüggésben rámutatott arra, hogy az utóbb hivatkozott törvényhely szövegéből az következett, hogy *az életközösség megszűnése és a házastársi közös vagyon megosztása közötti időszakban a házastársak között olyan, ún. vagyonfüggőség, tehát függő jogi helyzet állt fenn*, amely csak a közös vagyon – szerződéssel vagy bírósági ítélettel való – megosztásával szűnt meg, és amelynek a lényege az volt, hogy:

- a) mindkét házastárs javára várományt keletkeztetett a közös vagyon reá eső része erejéig a vagyonközösséghez tartozó bármely vagyontárgy egészének a tulajdonjogára és
- b) mindkét házastárs terhére kötelezettséget keletkeztetett a közös adósságok reá eső részének viselésére.

E jogviszony a jellegét tekintve a polgári jogi közös tulajdonhoz állt ugyan a legközelebb, de arra az 1959-es Ptk. közös tulajdonra vonatkozó szabályai csak a Csjt., illetőleg az esetleges vagyonyjogi szerződés rendelkezéseivel összhangban és a Csjt. 29. §-ában, valamint a 30. §-ának (1) bekezdésében írt korlátozásokkal voltak irányadók.

Egységes volt ezért a bírói gyakorlat abban, hogy az említett időszakban is *csak a házastársak közös egyetértésével* lehetett a vagyonközösséghez tartozó tárgyakat elidegeníteni, vagy általában olyan vagyonyjogi rendelkezést tenni, amely nem a házastársak különvagyonára vonatkozott (LB Pfv.II.22.439/2000.). Egyik fél sem tehetett tehát semmit, ami a másiknak a jogát vagy jogi érdekét a vagyon megosztásának idejére csorbította volna (vagyontárgyat nem idegeníthette el és nem terhelhette meg, a közös vagyon terhére kötelezettséget nem vállalhatott stb.).

A Csjt. 30. § (1) bekezdése a házassági életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időszakra vonatkozóan *„a házastársak közös vagyonnal való rendelkezési jogának gyakorlása elé ugyanazt a korlátot állította, mint a vagyonközösség fennállása alatt. Ennek a szabálynak a merevségét azonban a jogirodalom már régóta bírálta, és annak életszerűtlenségét a bírói gyakorlat is igyekezett oldani, lényegében az egyes konkrét vagyontárgyakra korlátozódó igénymegtérítési igényné váló átfordulásának elismerésével”* [Kőrös András: A házassági vagyonyjog in *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 117.].

2. A rendelkezési jog főszabálya a házastársi vagyonközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időben

A 4:47. § (1) bekezdésének főszabálya a rendelkezési jogot a 4:45. §-ban foglaltakkal azonos módon korlátozza ugyan, *azzal az eltéréssel* azonban, hogy az a)–d) pontjaiban *taxatív*e felsorolt olyan esetekben, amelyekben a Csjt.-hez kapcsolódó bírói gyakorlat a másik házastárs hozzájárulása nélküli (egyoldalú) rendelkezést csupán megtérítési igényvel szankcionálta, *a házastárs számára kivételes jellegű önálló* („a házastárs hozzájárulása nélküli”) *rendelkezési jogot biztosít a rendes gazdálkodás szabályai szerint* azzal a (2) bekezdésben foglalt korlátozással, hogy az önálló rendelkezési jog nem érinti a közös vagyon megosztásakor fennálló *megtérítési kötelezettségét*.

A Ptk. a házastársak korlátozott rendelkezési jogát külön szabályozza ugyan a vagyonközösség alatti, valamint a *vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időszakra* vonatkozóan, az utóbbi időszakra vonatkozó 4:47. § (1) bekezdésének „*főszabálya azonban – a § számának megjelölése nélkül – visszaautal a vagyonközösség alatti rendelkezésre, és ehhez képest jelöl meg a)–d) pont alatt bizonyos kivételeket.*

A közös vagyonnal a vagyonközösség alatt történő rendelkezésre vonatkozó 4:45–46. §-ok általános szabályainak – a 4:47. § (1) bekezdésének utaló szabálya alapján – a vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben való rendelkezési jogra történő alkalmazásából az következik, hogy a házastársak a közös vagyonnal való rendelkezést az utóbbi időszakban is *csak együttesen vagy a másik házastárs hozzájárulásával* tehetnek, azzal

a) *a törvény szövegéből ugyan ki nem tűnő de értelemszerű eltéréssel, hogy az ezen időszakban megkötött szerződések vonatkozásában a vagyonközösség fennállásának a hiánya miatt a másik házastárs hozzájárulása*

aa) *alakszerűséghez kötött és*

ab) *nem vélelmezhető, valamint*

b) *a törvény szövegéből is kifejezetten kitűnő eltéréssel, hogy a házastárs a rendes gazdálkodás szabályai szerint a másik házastárs hozzájárulása nélkül is rendelkezhet a 4:47. § (1) bekezdésének a)–d) pontjaiban tételesen felsorolt vagyontárgyakkal, és vállalhat az ott megjelölt kötelezettségeket, illetve teljesíthet a közös vagyont terhelő tartozásokat, mindez azonban – a (2) bekezdés szerint – nem érinti a közös vagyon megosztásakor fennálló megtérítési kötelezettségét.*

A „Rendelkezés a közös vagyonnal a vagyonközösség fennállása alatt” című 4:45. § (1) bekezdése ugyanis azt mondja ki, hogy a *vagyonközösség fennállása alatt* a házastársak a közös vagyonra vonatkozó rendelkezést együttesen vagy a másik házastárs hozzájárulásával tehetnek, a hozzájárulás alakszerűséghez nem kötött voltáról rendelkező 4:45. § (2) bekezdése és „A házastárs hozzájárulásának vélelme” című 4:46. § pedig – annak szövege szerint – kizárólag a vagyonközösség fennállása alatt alkalmazható. Ebből pedig *értelemszerűen* az következik, hogy a 4:47. § (1) bekezdésében foglalt utaló szabálynak a 4:45. § (2) bekezdésére és 4:46. §-ra kiterjesztő értelmezése sem eredményezhetné az utóbbi törvényhelyeknek az életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időszakra vonatkozó tényleges alkalmazását.

A Csjt. és a Ptk. szabályozása megegyezik abban, hogy az egyik házastárs által a vagyonközösség fennállása alatt kötött ún. külön szerződéshez a másik házastárs által megkívánt *hozzájárulás nincs alakszerűséghez kötve*, sem a Csjt., sem a Ptk. nem rendelkezik viszont arról, hogy a vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben milyen alakszerűségek szükségesek.

A Legfelsőbb Bíróság a Pfv.II.22.733/2001. számú eseti döntésében már rámutatott arra, hogy a Csjt. 30. §-ának (1) bekezdése a házastársak rendelkezési jogának a gyakorlását a vagyonközösséghez tartozó tárgyak tekintetében mind a vagyonközösség fennállása alatt, mind pedig az életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben a házastársak „közös egyetértéséhez” köti, a (2) és (5) bekezdése viszont kizárólag a házastársak bármelyikének a vagyonközösség fennállása alatt kötött ügylete tekintetében létesít törvényes vélelmet arra vonatkozóan, hogy ahhoz a másik házastárs hozzájárult, és csak az ilyen (a vagyonközösség fennállása alatt kötött) ügyletek vonatkozásában

mentesíti az ügyletkötésben részt nem vett (másik) házastársat a *hozzájárulás megadásának az alakszerűséghez való kötöttségei* alól.

A Csjt. 30. § (5) bekezdésének a Ptk. 4:45. § (2) bekezdésével tartalmilag azonos szabályával összefüggésben kifejtette a Legfelsőbb Bíróság, hogy: „Bár az ítélkezési gyakorlatban etekintetben ezzel ellentétes felfogás is érvényesül [Hartai László – Kovács László: A házastársak jogai és kötelességei *in* Petrik Ferenc (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata I. kötet* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1986, Budapest) 345.] a hivatkozott törvényhelyek nyelvtani értelmezéséből – *a contrario* – az következik, hogy az *életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben* a házastársak bármelyikének az egyedüli (külön) ügyletéhez a másik házastárs részéről megkívánt *hozzájárulás alakszerűséghez van kötve*. Az említett időszakban tehát az ügyletkötésben részt nem vett (másik) házastárs a házastársa által megkötött ún. külön ügyletkez való hozzájárulását csak a szükséges alakszerűségek megtartása mellett adhatja meg. Minthogy azonban a házastárs hozzájárulásának az alakszerűségi követelményeiről sem a hivatkozott törvényhely, sem a Csjt. más szabálya nem rendelkezik, arra a Csjt. 31. §-ának (5) bekezdése alapján alkalmazandó Ptk. rendelkezései, elsődlegesen tehát a Ptk. 216. és 218. §-ai az irányadók, miért is a hozzájárulás megadására olyan alakiságok vonatkoznak, amelyeket a Ptk. az ügyletkötő házastárs harmadik személlyel megkötendő szerződésére, illetőleg annak megszüntetésére vagy felbontására vonatkozóan előír” (Pfv.II.22.733/2001/4.).

Kiemelt jelentősége van az alakszerűségi követelményeknek a 4:48. § közös lakással és a társasági vagyoni hozzájárulással való rendelkezésre vonatkozó speciális szabályainak alkalmazása körében.

3. A rendelkezési jog kivételes jellegű szabálya a házastársi vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben

Az (1) bekezdés kivételes szabálya az a)–d) pontjaiban taxatíve sorolja fel azokat az eseteket, amelyekben a Csjt.-hez kapcsolódó bírói gyakorlat a másik házastárs hozzájárulása nélküli (egyoldalú) rendelkezést csupán megtérítési igénnyel szankcionálta. Így a Ptk. a házastárs számára kivételes jellegű önálló („a házastárs hozzájárulása nélküli”) rendelkezési jogot biztosít a rendes gazdálkodás szabályai szerint azzal a (2) bekezdésben foglalt korlátozással, hogy az önálló rendelkezési jog nem érinti a közös vagyon megosztásakor fennálló megtérítési kötelezettségét.

Az a) pont szerint a házastárs a rendes gazdálkodás szabályai szerint rendelkezhet a foglalkozásának gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenysége körében használt, illetőleg ezek céljára lekötött vagyontárgyakkal.

Ez a rendelkezés *összefüggésben* áll a 4:43. § (1) bekezdésének a foglalkozás gyakorlásához szükséges és az üzleti célú vagyon *használatára és kezelésére*, az önálló használati és kezelési joggal rendelkező házastársat a hivatkozott § (3) bekezdése alapján terhelő többletkötelezettségekre, valamint a 4:46. § (2) bekezdésének a házastárs *hozzájárulása vélelmének megdöntésére* vonatkozó – általánosnál *szigorúbb* – törvényi feltételével is.

A b) pont alapján a házastárs *önállóan rendelkezhet azokkal az ingó dolgokkal*, amelyek a vagyonközösség megszűnését követően a házastársának egyetértésével kerültek a kizárólagos birtokába.

A közös ingóságoknak a vagyonközösség megszűnését követően a házastársak egyetértésével való „használati megosztása” tipikusan megfelel a házastársak tényleges

szükségleteinek és a közös ingó vagyon esetleges jövőbeni megosztására vonatkozó kölcsönös elképzelésüknek is. Indokolatlan ezért a használat folytán rendszerint értéküket veszítő ingóságokkal való rendelkezési jog önálló gyakorlásának (eladásának, biztosítékul adásának vagy az elhasználódott ingóság lecserélésének) a korlátozása. Az életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig sok esetben hosszabb idő telik el, ez a tény pedig a már elhasználódott, elértéktelenedett ingóságok tényleges birtokállapottól eltérő természetbeni megosztásának a lehetőségét az esetek többségében már önmagában is kizárja. Annak viszont nincs akadálya, hogy a felek által birtokolt ingóságok vagyonközösség megszűnéskori tényleges forgalmi értéke mindkettejük terhére elszámolást nyerjen.

Nem alkalmazható ez a kivételes szabály az egyéni cégbeli, szövetkezetbeli és gazdasági társaságbeli részesedésekkel való rendelkezési jogra, mert azok nem ingó dolgoknak, hanem vagyoni értékű jogoknak minősülnek, továbbá közös vagyontárgynak vagyoni hozzájárulásként egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet rendelkezésére bocsátására sem, mert ennek a lehetőségét a 4:48. § vagyonközösség fennállása alatt és annak megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben is a másik házastárs – nem vélelmezhető – hozzájárulásához köti.

A c) pont szerint a házastárs önállóan *vállalhat olyan kötelezettséget*, amelyek a közös vagyontárgy megóvását, fenntartását, helyreállítását és értékállandóságának biztosítását szolgálják.

Ez a szabály – a tartalmát tekintve – megfelel a közös tulajdon állagának megóvásáról szóló 5:76. § tartalmának, amely szerint az állag megóvásához és fenntartásához szükséges munkálatokat bármelyik tulajdonostárs jogosult elvégezni, és az ilyen kiadások ráeső részét mindegyik tulajdonostárs köteles viselni, az ilyen kiadások előtt azonban a tulajdonostársakat a lehetőség szerint értesíteni kell.

Az életközösség megszűnése és az egyik házastársnak a közös lakásból való elköltözése esetén gyakori az, hogy a lakásban bennmaradó házastárs a közös ingatlan vagy a birtokában maradt értékesebb ingóságok állagának megóvásával, fenntartásával, helyreállításával és értékállandóságának biztosításával kapcsolatos költségeknek egyedüli viselésére kényszerül. Az ilyen indokolt kötelezettségvállalás a rendes gazdálkodás körébe tartozik, ezért azok arányos részének a megtérítésére a közös vagyon megosztása során igényt tarthat akkor is, ha a másik házastárs a szükséges munkálatok elvégzéséhez nem járult hozzá.

Mindezekből viszont nem következik az, hogy a vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időszakban az egyik házastárs által a közös vagyontárgy megóvásának, fenntartásának, helyreállításának és értékállandóságának biztosítása érdekében esetleg felvett kölcsön a házastársak közös adósságává válhatnék, hiszen a 4:37–39. §-ok szerint házastársi közös aktív és passzív vagyon egyaránt csak a vagyonközösség fennállása alatt keletkezhet, a tulajdonost terhelő ilyen kötelezettségvállalással kapcsolatos megtérítési igény pedig a tényleges ráfordítást meghaladó mértékben csak a rendes gazdálkodás keretei között érvényesíthető.

A d) pont alapján a házastárs *önállóan teljesítheti a közös vagyont terhelő tartozásokat oly módon*, hogy a tartozás a közös vagyon számára nem válhat terhesebbé.

A házastársak által a vagyonközösség fennállása alatt közösen vagy valamelyikük által közös vagyontárgyak megszerzése céljára felvett kölcsön változatlan feltételek mellett történő egyedüli törlesztése egyértelműen megalapozza a házastársnak a másik házastársal szemben a közös vagyon megosztása során érvényesíthető megtérítési igényét.

A Ptk. e szabálya megegyezik a közös vagyont terhelő tartozások egyedüli teljesítésével összefüggésben a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlattal, ezért ez a gyakorlat a Ptk. hatálya alá tartozó ügyekben is változatlanul alkalmazható.

Ennek megfelelően *alaposnak találta* a Kúria a *volt házastársak által az az életközösség ideje alatt közösen felvett* és a vagyonközösséghez tartozó H. utcai ingatlan vételárának a kifizetéséhez felhasznált, és az ugyancsak a vagyonközösséghez tartozó V. utcai ingatlanra bejegyzett jelzálogjoggal, valamint elidegenítési és terhelési tilalommal biztosított 10 000 000 HUF alapú hitel életközösség megszűnésekor még fennálló részének az egyedüli visszafizetésével kapcsolatos megtérítési igényét (Pfv.II.21.342/2013.).

A Ptk. szerint azonban a vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időszakban a *közös vagyonnal a másik házastárs hozzájárulása nélküli rendelkezés lehetőségének* a 4:47. § (1) bekezdésének a)–d) pontjai által taxatív felsorolt esetekben is *három törvényi korlátja* van:

a) egyrészt a 4:47. § (1) bekezdése alapján az önálló rendelkezési jog csak a rendes gazdálkodás keretei között gyakorolható,

b) másrészt a házastárs hozzájárulása nélküli rendelkezés a 4:47. § (2) bekezdése szerint nem érinti a közös vagyon megosztásakor fennálló értéktérítési kötelezettséget,

c) végül pedig az, hogy az önálló rendelkezési jog a 4:48. és 4:77. § értelmében ilyen esetben sem terjedhet ki a házastársak közös tulajdonában lévő, a közös lakást magában foglaló ingatlannal való rendelkezésre és közös vagyontárgynak vagyoni hozzájárulásként egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet rendelkezésére bocsátására sem.

A (2) bekezdés úgy rendelkezik, hogy az önálló (egyedüli) rendelkezési jog nem érinti a rendelkezés *jogkövetkezményeként* a közös vagyon megosztásakor értelemszerűen fennálló *megtérítési kötelezettséget*.

4:48. § [A közös lakásra és a társasági vagyoni hozzájárulásra vonatkozó külön szabályok]

A házastárs a vagyonközösség fennállása alatt és annak megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben a házastársa hozzájárulása nélkül nem rendelkezhet a házastársak közös tulajdonában lévő, a házastársi közös lakást magában foglaló ingatlannal, és nem bocsáthat közös vagyontárgyat vagyoni hozzájárulásként egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet rendelkezésére. A másik házastárs hozzájárulását ezekben az esetekben nem lehet vélelmezni.

Az általánosnál szigorúbb szabályokat tartalmaz a közös vagyonnal való rendelkezés körében a 4:48. § a közös lakásra és a társasági vagyoni hozzájárulásra vonatkozóan. Ebben a két esetben ugyanis – az általános szabályoktól eltérően – a házastárs rendelkezési joga a *vagyonközösség fennállása alatt és annak megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben* egyaránt *korlátozott*: ilyen tartalmú rendelkezést

a) csak a másik házastárs *hozzájárulásával* tehet, és

b) a másik házastárs *hozzájárulását nem lehet vélelmezni*, tehát a rendelkezés tényleges (valós) hozzájárulást feltételez.

A Szakértői Javaslat szerint az említett esetekben a rendelkezési jog általánosnál szigorúbb korlátozását „egyrészt a család otthonául szolgáló közös lakás védelme, másrészt annak megakadályozása *indokolja*, hogy a *közös vagyontárgy* az egyik házastárs egyoldalú rendelkezése folytán, a másik házastárs hozzájárulása nélkül valamely egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet vagyónak részévé váljon, ahonnan azt már

kivonni, azzal rendelkezni csak az adott társaságra vonatkozó jogszabály alapján – a tagsági jogok gyakorlásának keretei között – lehet, amelybe a nem tag házastársnak semmiféle beleszólása nincs.” A Ptk.-ra vonatkozó Javaslat 2006. március 31. napján kelt normaszövege ugyan nem, az indokolása azonban kifejezett utalást tartalmazott arra, hogy: „A bírói gyakorlatban előfordultak olyan esetek, amikor az egyik házastárs a másik közös vagyoni igényének alapját oly módon vonta el, hogy az életközösség megszűnése után egy, a közös vagyonhoz tartozó nagyobb értékű vagyontárgyat (például magát a közös lakást!) nem pénzbeli hozzájárulásként (apportként) gazdasági társaság rendelkezésére bocsátotta (lásd például a Komárom-Esztergom Megyei Bíróság Polgári Kollégiuma 1999. június 14-i ülésének jegyzőkönyvében említett eseteket). Ennek megakadályozása a családjogi szabályok feladata” [*Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás* (Budapest, 2006. március 31.) 83. és Kőrös András – Makai Katalin: *A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 440.].

A 4:48. §-hoz kapcsolódó *kommentárirodalom* egységes abban, hogy a társasági vagyoni hozzájárulásra vonatkozó külön szabály csak a „közös vagyontárgynak” a házastársak vagyonától elkülönült vagyonnal rendelkező *vállalkozásba való „bevitel”* (közös vagyontárgy apportálása), illetve „a közös vagyoni vagyontárgy nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként az egyéni cég, gazdasági társaság, szövetkezet rendelkezésre bocsátása” vonatkozásában tartalmaz az általánosnál szigorúbb rendelkezést [Kőrös András: *A házassági vagyonyjog in Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 117.; Szeibert Orsolya: *A házassági vagyonyjog in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1. kötet 694.; Jobbágyi Gábor: *A házassági vagyonyjog in Osztovics András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja* (Opten 2014, Budapest) II. kötet 76.].

Ez az álláspont azonban – véleményünk szerint – téves vagy legalábbis félreérthető, mert azt a látszatot kelti, mintha a szigorúbb rendelkezés kizárólag az apportra, tehát a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásra vonatkozik, ami azonban egyrészt nem felel meg a szöveg nyelvtani értelmezésének, mert nem áll összhangban sem a „vagyontárgy” (dolog, jog vagy követelés) Nyolcadik Könyv 8:1. § (1) bekezdés 5. pontja szerinti általános polgári jogi, illetőleg a „közös vagyontárgy” Negyedik Könyv szerinti házassági vagyonyjogi, sem a „vagyoni hozzájárulás”, illetőleg az „apport” Harmadik Könyv szerinti fogalmával.

Az „apportként” szóhasználatot ugyanis sem a Ptk. Javaslatának a 2006. március 31.-én kelt – fentebb hivatkozott – normaszövege, illetőleg a Polgári Törvénykönyvről szóló – hatályba nem lépett – 2009. évi CXX. törvény szövegének a 3:50. §-a, sem a – hatályba lépett – Ptk. 4:48. §-a nem tartalmazza.

A Ptk.-nak „A Jogi Személy” című Harmadik Könyve [3:9. § (1) bekezdés, 3:10. § (1)–(2) bekezdés, 3:99. § (1) bekezdés és 3:332. § (1) bekezdés] és az Evt. [26. § (2) és (3) bekezdés] a „vagyoni hozzájárulás” kifejezést – a Gt. 13. §-ában foglaltakhoz hasonlóan – olyan *gyűjtőfogalomként* használja, amelybe a *pénzbeli és a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás* egyaránt beletartozik. Ennek a következménye pedig az, hogy a 4:48. §-nak – a fentiektől eltérő rendelkezésének hiánya folytán – „a közös vagyontárgy vagyoni hozzájárulásként egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet rendelkezésére bocsátására” vonatkozó megfogalmazása valamennyi vagyoni, tehát a pénzbeli vagy a nem pénzbeli hozzájárulásra egyaránt kiterjed.

Nem indokolja ugyanakkor a pénzbeli és a nem pénzbeli hozzájárulás (apport) házassági vagyoni szempontból egymástól eltérő módon való kezelését az sem, hogy a közös vagyontárgy egyéni cég, gazdasági társaság, illetve szövetkezet rendelkezésére bocsátását követően az adott vagyontárgy az említett cégek vagyónak részévé válik, ezért azt onnan kivonni vagy azzal rendelkezni csak a társasági jog szabályai szerint lehet.

Önmagában a nem pénzbeli hozzájárulás (apport) ugyanis egyfelől nem feltétlenül, hanem csak esetlegesen képvisel magasabb értéket a pénzbeli hozzájárulás összegénél, másfelől a vagyonközösség fennállása alatt a viszonylag jelentéktelen összegű pénzbeli hozzájárulás rendelkezésre bocsátása is lényegesen súlyosabb következményekkel járhat a nem tag (másik) házastársra nézve, mint egy értékesebb vagyontárgy apportálása attól függően, hogy a tag házastárs tagsági jogviszonya korlátozott vagy korlátlan helytállási kötelezettséggel párosul.

A közös lakásul szolgáló ingatlan apportálásával szemben ugyanakkor nem csupán a 4:48. § szabálya, hanem a hozzájárulás hiányának általános jogkövetkezményeként a 4:50. § által meghatározott hatálytalanság is kellő védelmet nyújt.

Nem tartalmaz speciális szabályt a Ptk. arra vonatkozóan, hogy az egyik házastársnak a házastársak közös tulajdonában lévő, a házastársi közös lakást magában foglaló ingatlannal való rendelkezéséhez és közös vagyontárgynak vagyoni hozzájárulásként egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet rendelkezésére bocsátásához *a másik házastárs részéről szükséges hozzájárulás alakszerűséghez kötött-e vagy sem.* Ennek a következménye az, hogy a *vayonközösség fennállása alatt* a hozzájárulás a 4:45. § (2) szerint nincs alakszerűséghez kötve, a *vayonközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időben* azonban ez a szabály már nem alkalmazható.

Ha ilyen esetben a *társasági tag házastárs* a másik házastárs hozzájárulásának hiánya miatt a *létesítő okiratban vállalt vagyoni hozzájárulását az előírt időpontig nem szolgáltatja*, az ügyvezetés a 3:98. § (1) bekezdése alapján harmincnapos határidő tűzésével és a jogkövetkezmények feltüntetésével felszólítja őt a teljesítésre, és e határidő eredménytelen elteltével a vagyoni hozzájárulását nem teljesítő tag házastárs *tagsági jogviszonya* a határidő lejártát követő nappal – a hivatkozott § (2) bekezdése alapján – *megszűnik*. A tagsági jogviszony megszűnését az ügyvezetésnek a volt taggal közölnie kell. A *vayoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztásával a gazdasági társaságnak okozott kárért a volt tag a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel*.

Ha azonban a társasági tag házastárs az általa vállalt *vayoni hozzájárulást már az egyéni cég, gazdasági társaság vagy szövetkezet rendelkezésre bocsátotta*, a nem tag (másik) házastárs a társasági szerződés teljesítésért a 4:50. § alapján nem felel, a hozzájárulása nélkül kötött társasági szerződés pedig vele szemben – az egyéb törvényes feltételek meglétében – hatálytalan. Ilyen esetben a nem tag házastárs a hatálytalanság megállapítása, valamint a jogkövetkezményeinek levonása, többek között tehát az apport kiadása iránti igényét is érvényesítheti. Az *1/2014. PJE* szerint a Ptk. alkalmazása körében is irányadó *1/2002. PJE* alapján ugyanis „a cégbejegyzés megtörténte, a társaság létrejötte nem jogi akadály annak, hogy a társaság tagjának (részvényesének) hitelezője a(z 1959-es) Ptk. 203. §-ában írt jogcímen keresettel kérhesse a társasági szerződés (alapító okirat), illetve ennek módosítása alapján nyújtott vagyoni hozzájárulás relatív hatálytalanságának megállapítását. [...] A társasági szerződés visszterhes szerződés [...] A vagyoni hozzájárulást megszerző társaság, amely a társaság tagjaiból (részvényeseiből) áll, rosszhiszeműsége esetén köteles túrni, hogy a tag hitelezője – a végrehajtás útján be nem hajtható – jogerős ítéleten alapuló követelését a tag által átruházott vagyoni hozzájárulásból elégítse ki”.

4. A rendelkezési jog gyakorlásából eredő felelősség

4:49. § [Harmadik személyekkel szembeni felelősség szerződés esetén]

- (1) A közös vagyon terhére szerződést kötő házastárs a harmadik személlyel kötött szerződésből eredő tartozásért a különvagyonával és a közös vagyon ráeső részével felel.
- (2) A szerződéskötésben részt nem vett házastárs felelőssége a házastársa által a hozzájárulásával kötött szerződésért a harmadik személlyel szemben a közös vagyonból a tartozás esedékességekor rá eső vagyoni hányad erejéig áll fenn.

1. A rendelkezési jog gyakorlásából eredő felelősségről általában

A Csjt. és az 1959-es Ptk., illetőleg a Ptk. alkalmazásában a *polgári jogi (kötelmi jogi) felelősség alapja a kötelem*, amely – a Ptk. 6:2. § (1) bekezdése szerint – *keletkezhet* különösen szerződésből, károkozásból, személyiségi, dologi vagy más jog megsértéséből, egyoldalú jognyilatkozatból, értékpapírból, jogalap nélküli gazdagodásból, megbízás nélküli ügyvitelből és utaló magatartásból, a (3) bekezdése értelmében pedig jogszabályból, bírósági vagy hatósági határozatból is. Ennek megfelelően a *polgári jogi felelősség* – az 1959-es Ptk. és a Ptk. szabályai szerint – egyaránt két fő területre osztható:

a) a *kontraktuális (szerződésszegési) felelősségre*, amely egyrészt érvényes kötelem, tehát egyoldalú jognyilatkozat, szerződés vagy értékpapírban foglalt kötelezettség létrejöttét, másrészt az említett kötelmekben foglalt valamely kötelezettség megszegését feltételezi, és valójában a szerződésszegő magatartást szankcionálja; valamint

b) a *deliktuális (szerződésen kívüli) felelősségre*, amelyet különösen károkozás, személyiségi, dologi vagy más jog megsértése, jogalap nélküli gazdagodás, megbízás nélküli ügyvitel és utaló magatartás alapozhat meg (6:1–2. §-ok).

A Ptk. a *rendelkezési jog gyakorlásából eredő felelősséget* a Csjt. szabályaitól szerkezetében, szóhasználatában és a szabályozás módjában is némileg eltérően, a *tartalmát tekintve* azonban a Legfelsőbb Bíróságnak, illetőleg a Kúriának a – Csjt. szabályaihoz kapcsolódó – túlnyomó részben kontraktuális, kisebb részben pedig deliktuális jellegű felelősséggel kapcsolatos *ítélkezési gyakorlatát a törvény szövegébe beépítve* rendelkezik:

a) a házastársaknak a velük, illetve valamelyikükkel szerződő harmadik személy közötti *külső jogviszonybeli felelősségről*, és ezen belül

aa) a szerződő és a nem szerződő (másik) házastárs kontraktuális felelősségének mértékéről,

ab) a házastárs hozzájárulása nélkül kötött szerződés joghatásairól, valamint

ac) a harmadik személlyel szemben jogalap nélküli gazdagodás alapján fennálló deliktuális jellegű felelősségről, továbbá

b) a házastársak egymás közötti, *belső jogviszonyára* irányadó módon a szerződést kötő házastársnak a házastársával szemben fennálló deliktuális felelősségéről.

A *rendelkezési jog gyakorlásából eredő felelősség* szabályai körében a Ptk. a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria – Csjt. szabályaihoz kapcsolódó – *ítélkezési gyakorlatától* a szóhasználatában és a szabályozás módjában ugyan némileg eltérő, a *tartalmát tekintve* azonban azzal lényegében *azonos módon rendelkezik*, a Csjt. hiányos szabályozását azonban – a jogalkalmazás egységesítése érdekében – *pontosítja* annyiban,

hogyan azt a házastársnak a *tartozás esedékessége* kori közös vagyoni hányadában maximálja (4:49. §).

2. A szerződést kötő házastárs felelőssége

Az (1) bekezdés szerint közös vagyon terhére szerződést kötő házastárs felelőssége – függetlenül attól, hogy a szerződés visszterhes vagy részéről ingyenes juttatást tartalmaz – a vele szerződő harmadik személlyel szemben a – különvagyont és a közös vagyont reá eső részét (a közös vagyoni hányadát) egyaránt magában foglaló – *teljes vagyona*ra korlátlanul kiterjed. Ez a felelősség valójában nem a Ptk. 4:49. § (1) bekezdésén, hanem magán a Ptk. 6:58. § szerinti szerződéses kötelezettségvállalás tényén alapul, és az előbb hivatkozott törvényhely házassági vagyonyjogi szabálya csupán azt határozza meg, hogy a szerződés megkötésében részt vett házastárs a harmadik személlyel szemben a vagyonának milyen elemeivel köteles helytállni. Nem ad választ azonban arra, hogy a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában a szerződés tárgyát képező tartozás a házastársak közös vagy valamelyikük különadósságának minősül.

A közös vagyonra kötött szerződés *minősülhet közös vagy külön szerződésnek* attól függően, hogy annak megkötésében mindkét házastárs vagy csak egyikük vett részt szerződő félként.

A mindkét házastárs szerződő félként való részvételével megkötött *közös szerződés a házastársak és a velük szerződő harmadik személy közötti külső jogviszonyban* az 1959-es Ptk. 334–338. §-aiban, illetőleg a Ptk. „Több kötelezett a kötelemben” és „Több jogosult a kötelemben” című 6:28–30. és 6:31–33. §-aiban meghatározott ún. *többalanyú szerződésnek* minősül, amely – a szerződés tartalmától függően – akár ingyenes, akár visszterhes jellegű is lehet. A házastársak szerződéses kötelezettsége és jogosultsága pedig egymással azonos vagy egymástól eltérő tartalmú is lehet, előfordulhat, hogy egyiküket *dare* vagy *facere*, másikat pedig *praestare* típusú kötelezettség terheli, és ettől függően a felelősségük terjedelme és mértéke egymással azonos vagy egymástól eltérő is lehet.

Ha a közös szerződésben a házaspár *egymással azonos tartalmú közös jogosultságokat* szereznek, *illetve közös kötelezettségeket vállalnak* (pl. közösen vásárolnak vagy adnak el ingatlant, egyetemleges adósként közösen vesznek fel kölcsönt), úgy a velük szerződő harmadik személlyel szemben mindketten a teljes magánvagyonukra kiterjedő felelősséggel tartoznak, és a közös szerződésen alapuló jogosultságuk, illetve kötelezettségük a harmadik személlyel szemben *hitelezői, illetve adósi egyetemlegességet* jelent [1959-es Ptk. 335. és 337. §-ai és a Ptk. 6:28–33. §-ai].

Ha viszont a közös vagyonra vonatkozó szerződéses *kötelezettségvállalásuk tartalma egymástól eltérő* (pl. a közösen megkötött szerződésben az egyikük egyedüli adósi, a másikat pedig jelzálogkötelezetti vagy kezési kötelezettséget vállal), úgy a velük szerződő harmadik személlyel szemben – az egyéb feltételek meglétében – nem csupán a 4:58. § alapján, *szerződő félként kötelesek külön-külön a saját szerződéses kötelezettségeikért* a teljes magánvagyonukkal korlátlanul helytállni, hanem a Csjt. 30. § (2)–(3) bekezdése, illetőleg a Ptk. 4:49. § (2) bekezdése alapján *házastársként is mindkettejüket kölcsönösen a közös vagyoni hányada erejéig terjedő járulékos jellegű felelősség terheli a másik házastárs szerződéses kötelezettségeiért*. Ilyen esetben ugyanis nem lehet kétséges az, hogy a másik házastárs szerződéses kötelezettségvállalásához mindketten kölcsönösen hozzájárultak, ezért nincs helye a hozzájárulás törvényes vélelme megdöntésének sem [BH2006.82. – Pfv.II.20.593/2005., lásd részletesen Csúri Éva Katalin: *A házassági vagyonyjog gyakorlati kérdései* (CompLex 2006, Budapest) 407–414.].

A mindkét házastárs részvételével működő betéti társaság esetén a kültag házastársat a Csjt. 30. §-án [és a Ptk. 4:49. § (2) bekezdésén] alapuló felelősség terheli a beltág házastársnak – a betéti társaság vagyonával nem fedezett – tartozásáért való helytállási kötelezettsége alapján (BH2006.82. – Pfv.II.20.593/2005., BH2012.9.).

3. A szerződéskötésben részt nem vett (másik) házastárs járulékos jellegű és a szerződő házastárssal egyetemleges felelőssége a házastársa által a közös vagyon terhére, de a hozzájárulásával kötött külön szerződésért a harmadik személlyel szemben

A (2) bekezdés a szerződéskötésben részt nem vett (másik) házastársnak a házastársa által a közös vagyon terhére külön, de az ő hozzájárulásával megkötött (ún. külön) szerződésért a házastársával szerződő harmadik személlyel szemben fennálló járulékos jellegű, tehát – a tárgyát, tartalmát és mennyiségét tekintve – a szerződő házastárs kötelezettségéhez igazodó felelősségét állapítja meg (pl. a vagyonszövetséghez tartozó, de a szerződő házastárs kizárólagos tulajdonként nyilvántartott ingatlan megvétele vagy eladása, közös vagyoni célokra felhasználni kívánt kölcsön egyedüli felvétele stb.). Ilyen esetben a szerződéskötésben részt nem vett (másik) házastárs a *polgári jog általános kötelmi jogi szabályai szerint* a külön szerződésért szerződő félként egyáltalán *nem felel*. A házassági vagyoni jogi szabályok alapján azonban a szerződő féllel vagyonszövetségben együtt élő házastársként őt is *felelősség terheli* a házastársával szerződő harmadik személlyel szemben, e felelőssége fennállásának törvényes feltételeire viszont nem a 4:49. § (1) bekezdése, hanem a szerződéskötésben részt nem vett házastárs felelősségére vonatkozó (2) bekezdés házassági vagyoni jogi szabályok az irányadók.

Az ügyletkötésben részt nem vett (másik) házastárs felelőssége – ide nem tartozó kivételtől eltekintve – kizárólag az *ügyletkötő házastárs szerződéses (kontraktuális) jellegű tartozásaira terjed ki*, és a *felelősségének alapja* valójában az, hogy a házastársi vagyonszövetség a közös tulajdon olyan sajátos alakzata, amelynek folytán a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában bármelyikük külön szerződéskötése vagy más kötelemkeletkeztető ténye a másik házastárs személyére nézve is kötelemkeletkeztető ténynek minősül. A házastársak bármelyikének a külön szerződése folytán ugyanis a nem szerződő (másik) házastárs az ügyletkötő harmadik személy szolgáltatásának a reá eső fele részét maga is megszerzi, függetlenül attól, hogy a szerződés megkötésében közvetlenül nem vett részt. Indokolt ezért az is, hogy az ügyletkötő házastársat terhelő ellenszolgáltatásért a szolgáltatás általa megszerzett fele részével mind a házastársak egymás közötti belső, mind pedig a házastársak és a harmadik személy szerződő fél közötti külső jogviszonyban maga is felelősséggel tartozzék.

A nem szerződő házastárs *felelősségének* a Csjt. és a Ptk. által egyezően meghatározott *konjunktív (együttes) törvényi feltételei különböznek* egymástól aszerint, hogy a házastársa által kötött ún. külön ügylet a *másik házastárs tényleges (valós) vagy a vélelmezett hozzájárulásával* jött létre [lásd részletesen Csúri Éva Katalin: *A házassági vagyoni jog gyakorlati kérdései* (CompLex 2006, Budapest) 371–399.].

A házastársak és a hitelező harmadik személy közötti külső jogviszonyban az egyik házastárs által a másik hozzájárulásával a vagyonszövetség fennállása alatt a nem szerződő házastársnak a harmadik személlyel kötött visszerthes jellegű külön ügyletért való felelősségét az adott ügylet irányadó jogág, valamint a családjogi szabályok együttesen határozzák meg (BH2013.305.).

A betéti társaság beltagjának a társaság tartozásáért megállapított mögöttes felelőssége – a beltaggal szembeni eredménytelen végrehajtás esetén – a kültag házastárs családjogi törvényen alapuló felelősségét eredményezi abban az esetben, ha a betéti társaságba a vagyoni betét szolgáltatása nem a beltag különvagyonyából, hanem a házastársi közös vagyonyból történt (BDT2005.1143.).

A nem szerződő házastárs a házastársa által a *mindennapi élet szokásos szükségleteinek a fedezése* körében kötött külön szerződésért való felelősség alól csak akkor mentesül, ha a szerződés megkötése ellen az ügyletkötő harmadik személynél a szerződés megkötése előtt kifejezetten tiltakozott (P.törv.V.20.385/1976., BH1977.152., PJD VII. 266.). „A felelősség elhárításához nem elegendő az általában tett vagy nyilvánosságra hozott tiltakozó nyilatkozat. A tiltakozásnak a megkötni szándékozott konkrét ügylet ellen az ügyletkötő harmadik személyhez intézett nyilatkozattal kell megtörténnie” [Hartai László – Kovács László: A házastársak jogai és kötelességei in Petrik Ferenc (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata I. kötet* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1986, Budapest) 349.]. Ez a bírói gyakorlat a Ptk. hatálya alá tartozó ügyekben a házastárs foglalkozásának gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenységének folytatása körében kötött szerződésekre is irányadó.

A nem szerződő (másik) házastárs hozzájárulását megalapozó törvényes vélelem megdöntésének a jogkövetkezménye az, hogy a házastársa által kötött külön ügyletért a másik házastárs a házastársával szerződő harmadik személlyel szemben nem felel.

A kifejtetteknek megfelelően mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság az egyik eseti döntésében arra, hogy a *kölcsönszerződés* visszterhes szerződésnek minősül, a hozzájárulás véelme erre is kiterjed, így a véelmet megdönteni nem tudó házastárs felelőssége is fennáll (BH1977.2., PJD VII. 264. – P.törv.V.20.032/1976.). Egy másik eseti döntésében kifejtette azt is, hogy bármelyik házastárs egyedüli *kezeségvállalása* a közös vagyont érintő ügyletnek minősül, kivéve, ha a kezesi szerződés a helytállási kötelezettséget az ügyletkötő házastárs különvagyontárgyaira korlátozza (Pfv.II.22.968/1999/3.). A kezeségvállalás azonban – az ellenkező bizonyításáig – nem visszterhes szerződés, ezért ahhoz a másik házastárs hozzájárulása a Csjt. 30. § (2) bekezdés alapján nem vélelmezhető. Az ügyletkötéssel való egyetértését azonban a másik házastárs utólag és ráutaló magatartással is kifejezésre juttathatja [Pfv.II.22.941/1999/3., lásd részletesen Csúri Éva Katalin: *A házassági vagyonyjog gyakorlati kérdései* (CompLex 2006, Budapest) 380–384.].

A Csjt. 30. § (3) és a Ptk. 4:49. § (2) bekezdése által az *egyik házastárs külön ügyletéért a nem szerződő (másik) házastársra rótt felelősség járulékos jellegű kötelezettség*, ezért az bármelyik törvényhely alapján csak akkor állapítható meg, ha az egyik házastárs külön szerződése alapján kötelezettség (*főkötelezettség*) jött létre. E feltétel meglétében a nem szerződő (másik) házastárs kötelezettségének tárgya, tartalma és mennyisége – annak járulékos jellege folytán – a szerződő házastárs kötelezettségéhez igazodik.

A nem szerződő (másik) házastárs felelősségének mértéke nem azonos a szerződő házastársával, mert azt a Csjt. 30. § (3) bekezdése a közös vagyonyból reá eső rész erejéig, a Ptk. 4:49. § (2) bekezdése pedig – a Csjt. rendelkezését pontosítva – a közös vagyonyból a tartozás esedékességekor rá eső vagyoni hányad erejéig terjedő mértékre korlátozza.

A nem szerződő (másik) házastársnak a házastársa által kötött ügyletért való felelőssége sem a ténybeli alapját, sem a mértékét tekintve nem azonos a szerződő házastárs felelősségével. A házastárs a másik házastárs által az életközösség alatt külön megkötött ügyletért tényleges hozzájárulása esetén is csupán a közös vagyonyból reá eső rész erejéig felel az ügyletkötő harmadik személlyel szemben, a különvagyonyával nem (BH2013.305.).

A gyakorlatban hosszú időn át *vitás volt* – többek között – az, hogy a szerződés megkötésében részt nem vett házastárs felelőssége *cum viribus* vagy *pro viribus* jellegű felelősségnek minősül-e, annak mértéke a közös vagyonnak milyen időpontbeli (a szerződés létrejötte, a tartozás esedékessége, a követelés érvényesítése vagy annak behajtása) állapotához kötődik, és hogyan alakul a felelősség akkor, ha a tartozás kiegyenlítése előtt a közös vagyon megosztása megtörtént.

A Ptk. a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria azon álláspontját fogadta el, amely szerint a nem szerződő házastárs felelőssége *olyan jogszabályon alapuló speciális felelősségi forma, amely elsősorban a közös vagyonra (annak tárgyaira) korlátozott felelősséget* jelent, de a közös vagyon megosztása esetén, tehát *másodsorban* a tartozás fedezetéért a házastársat akkor is helytállási kötelezettség terheli, ha már nincs a 4:37. § értelmében vett közös vagyon.

Kiegészítette, illetve pontosította ugyanakkor a Ptk. a Csjt. hasonló tartalmú szabályát annyiban, hogy a másik házastárs felelősségét a közös vagyomból a *tartozás esedékességekor rá eső vagyoni hányad erejéig korlátozta*. Ennek a következménye az, hogy a másik házastárs felelősségének mértékét elsősorban a tartozás, illetve járuléki esedékességének időpontjában meglévő vagyontömeg, illetőleg annak értéke határozza meg, a közös vagyon későbbi változása pedig a felelősség mértékét nem, hanem csak annak tárgyát, tehát azt befolyásolja, hogy a másik házastárs a követelés végrehajtásakor meglévő vagyontárgyaival köteles – a tartozás esedékességekor rá eső vagyon értéke erejéig – helytállni.

A Legfelsőbb Bíróság 2005/1311. számú *Elvi határozata* szerint törvényes vélelem alapján a házastársak bármelyike által a vagyonközösség fennállása alatt kötött visszterhes ügylet a másik házastárs hozzájárulásával jött létre, ezért az ügyletkötésben részt nem vett másik házastárs hozzájárulásának tényét az ellenkező bizonyításig valónak kell tekinteni. A házastárs a másik házastárs ügyletéhez történő hozzájárulásnak vélelmét csak annak kétséget kizáró bizonyításával döntheti meg, hogy az ügyletkötő harmadik személy a hozzájárulásának hiányáról tudott vagy arról a körülményekből tudnia kellett. Az ügyletkötésben részt nem vett másik házastársal szemben hozott ítéletben a felperes jogszerű követelését teljes összegben meg kell ítélni, függetlenül attól, hogy a házastársi közös vagyomból reá eső rész fedezi-e ezt az összeget. Ilyen jogértelmezés mellett a másik házastárs marasztalásának nem feltétele természetesen az sem, hogy van-e közös vagyon (EBH2005.1311. – Pfv.II.21.329/2005/6.).

A nem szerződő házastársnak a házastársa által kötött külön szerződésért a szerződő harmadik személlyel szemben fennálló *felelőssége* – az erre vonatkozó szabályoknak a Ptk.-beli rendszerbeli elhelyezéséből következően – a *vagyonközösségi rendszerhez kapcsolódnak*. Nem alkalmazhatók tehát a házassági vagyoni jogi szerződéssel kikötött közszerzeményi vagy vagyonekülönítési rendszer esetén.

A házastársi vagyonközösséget kizáró vagyoni jogi szerződés a házastárs korlátozott helytállási kötelezettségét kizárja. A házassági vagyoni jogi szerződéssel a házastársak megszüntették a vagyonközösséget, erre tekintettel a Csjt. szerinti vélelem nem állt fenn az ügyletkötő házastársnak a harmadik személlyel történő ügyletkötésekor (BH2002.57.).

4:50. §

[A házastárs hozzájárulása nélkül kötött szerződés joghatásai]

Ha a házastárs a másik házastársnak a közös vagyonra kötött szerződéséhez nem járult hozzá, és hozzájárulását vélelmezni sem lehet vagy a vélelem megdőlt, a szerződésből eredő kötelezettségért nem felel. A hozzájárulása nélkül kötött szerződés vele szemben hatálytalan, ha a szerző fél rosszhiszemű volt vagy rá nézve a szerződésből ingyenes

előny származott. Ha a másik házastárs a szerződést hozzátartozójával kötötte, a rosszhiszeműséget és az ingyenességet vélelmezni kell.

A Ptk. 4:50–52. §ai a Csjt. hiányos szabályozását egészítik ki akként, hogy „A házastárs hozzájárulása nélkül kötött szerződés joghatásai”, „Harmadik személlyel szembeni helyállás jogalap nélküli gazdagodás alapján” és „A szerződést kötő házastárs felelőssége házastársával szemben” címek alatt a házastársaknak a Legfelsőbb Bíróság Csjt. 30. § (1) bekezdésén alapuló kontraktuális (szerződésszegési) és az 1959-es Ptk. szabályaihoz kapcsolódó deliktuális (szerződésen kívüli károkozás) jellegű felelősségével összefüggő ítélkezési gyakorlatát építik be a törvény szövegébe [Csúri Éva Katalin: A házassági vagyonyjog in Túri Edit (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata* (KJK-Kerszöv 2002., Budapest) 420., BH1993.739., BH2000.449., Pfv. II.21.744/1999., Pfv.II.22.717/1999., Pfv.II.22.519/1999.].

A Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria – az ítélkezési gyakorlat egységesítése és a jogbizonytalanság kiküszöbölése érdekében – az utóbbi több mint másfél évtizedben azt a következetes *ítélkezési gyakorlatot* alakította ki, mely szerint

a) a házastársak és harmadik személyek közötti külső jogviszonyban a nem szerződő házastárs rendelkezési jogának a megsértésével kötött szerződés önmagában a Csjt. szerinti korlátozott rendelkezési jog megsértése miatt nem tekinthető érvénytelennek, az ilyen szerződés érvényességét és a nem szerződő házastárssal szembeni hatályosságát egyaránt az e magánjogi jogviszonyra irányadó érvénytelenségi okok és a fedezetelvonás szabályainak *analóg alkalmazása alapján*,

b) a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában pedig az egyoldalú rendelkezésnek (nem pedig magának a szerződésnek!) az érvényességét a Csjt. 30. § (1) és (2) bekezdése és 31. § (5) bekezdése szerint alkalmazandó 1959-es Ptk. 114. § (1) bekezdése, annak jogkövetkezményeit pedig a Csjt. 31. § (5) bekezdése alapján *analóg módon* alkalmazandó 1959-es Ptk. 484–487. §-aiban szabályozott megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint kell megítélni.

E jogviszonyban tehát a hozzájárulás hiánya esetén a másik házastárssal szemben *érvényes az egyoldalú rendelkezés* akkor, ha a beavatkozás helyénvaló volt, mert az megfelelt a másik házastárs érdekeinek és feltehető akarátának, *érvénytelen* viszont akkor, ha a beavatkozás nem volt helyénvaló, és ennek jogkövetkezménye az, hogy az ügyletkötő házastárs a másik házastárssal szemben felelős mindazért a kárért, amely a beavatkozása nélkül nem következett volna be [BH1993.739., BH2000.449., Pfv.II.21.744/1999., Pfv.II.22.717/1999., Pfv.II.22.519/1999.; lásd részletesen Csúri Éva Katalin: *A házassági vagyonyjog gyakorlati kérdései* (CompLex 2006, Budapest) 331–371.].

Ennek megfelelően mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a 2010/2137. számú Elvi határozatában arra, hogy nem hivatkozhat a házastársi közös szerzés vélelmére az ingatlan-nyilvántartásban bízva, jóhiszeműen és visszterhesen szerző harmadik személlyel szemben az a házastárs, aki az ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba nem jegyeztette be (EBH2010.2137.).

Kifejtette ugyanakkor a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria több eseti döntésében azt is, hogy más kérdés természetesen az, hogy a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyokban is *érvénytelen (semmiss)* az egyik házastárs egyoldalú rendelkezése alapján létrejött szerződés akkor, ha annak az 1959-es Ptk. által taxatív meg határozott, de az 1959-es Ptk. 114. §-a körén kívül eső valamely egyéb oka is fennáll (Pfv.II.22.122/2010/4.).

A 4:50. § a házastárs hozzájárulása nélkül kötött szerződés joghatásairól a külső jogviszonyra irányadó módon úgy rendelkezik, hogy ha a házastárs a másik házastársnak a közös vagyonra kötött szerződéséhez nem járult hozzá, és hozzájárulását vélelmezni sem lehet vagy a vélelem megdőlt,

- a) a szerződésből eredő kötelezettségért *nem felel*,
- b) a hozzájárulása nélkül kötött szerződés *vele szemben hatálytalan, ha:*
  - ba) a szerző fél rosszhiszemű volt vagy
  - bb) rá nézve a szerződésből ingyenes előny származott, azzal, hogy ha a másik házastárs a szerződést hozzátartozójával kötötte, a rosszhiszeműséget és az ingyenességet vélelmezni kell (BH1991/349., Pfv.II.21.981/2000., LB 1/2002. PJE).

Ez a szabály a *tartalmát* tekintve megegyezik a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria – fentebb ismertetett – ítélezési gyakorlatával, a *szabályozás módja* vonatkozásában pedig attól mindössze annyiban tér el, hogy a bírói gyakorlat a hatálytalanságot – a jogi szabályozás hiánya miatt – az 1959-es Ptk. 203. § szerinti fedezetelvonás szabályának az analóg alkalmazása alapján állapította meg, a Ptk. pedig ezzel azonos tartalmú *sui generis hatálytalansági tényállást* fogalmaz meg. Mellőzi viszont – a Szakértői Javaslat eredeti szövegétől eltérően – a Hatodik Könyv 6:120. §-a által szabályozott fedezetelvonó szerződés megfelelő alkalmazására való utaló szabály alkalmazását [Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 441. és *Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás* (Budapest, 2006. március 31.) 83–84.].

A Bizottsági Javaslat ezzel szemben már a *sui generis* szabály 4:50. §-ba való beiktatását tartalmazza ugyan, a módosított szöveghez azonban magyarázatot nem fűz [Kőrös András – Makai Katalin: A házassági vagyonjog in Vékás Lajos (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslata magyarázatokkal* (CompLex 2012, Budapest) 212–213.]. Ennek a szabályozási módnak az indoka azonban nyilvánvalóan nem lehet más, mint az, hogy a fedezetelvonó szerződés hatálytalansága (az 1959-es Ptk. 203. §-a és a Ptk. Hatodik Könyve 6:120. §-ának e vonatkozásban egyező szabályozása szerint) olyan kötelmi jogi jogintézmény, amely csak kötelmi igény kielégítési alapjának a védelmét biztosítja azzal, hogy a szerző fél a megszerzett vagyontárgyból való kielégítést és a vagyontárgyra vezetett végrehajtást túrni köteles. Ezzel szemben a *házastársnak ipso iure dologi igénye van a házastársával és ezen keresztül a vele szerződő harmadik személlyel szemben is a szerződés tárgyát képező konkrét vagyontárgy tulajdonjogára*, a *sui generis* hatálytalansági szabály pedig – a házassági vagyonjogi bírói gyakorlatnak megfelelően (LB Pfv.II.21.278/1996. és Pfv.II.22.134/1997.) – a dologi jogi igény érvényesítésére is kifejezett jogszabályi alapot ad. A harmadik személy tehát nem mentesülhet a felelősség alól azon az alapon, hogy a házastársi közös vagyon más részéből (más vagyontárgykból) az ügyletben részt nem vett házastárs igénye kielégíthető és ezáltal az igény fedezete biztosított.

Az ilyen tartalmú szabályozással a Ptk. kiküszöböli a Csjt. hiányos szabályozásából adódó – egymástól eltérő, de a bírói gyakorlatban egymással párhuzamosan érvényesülő jogi megoldásokból eredő – jogalkalmazási bizonytalanságot, egyszersmind egyensúlyt teremt a házastársi vagyonközösségből eredő igény fedezetének védelme, másrészt a jóhiszeműen és visszterhesen szerző harmadik személy érdekeinek védelme között is [Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest)

441. és Kőrös András: A házassági vagyonyjog in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 119.]

A dologi jogi igény ugyanakkor – mint több a kevesebet – magában foglalja a kötelmi jogi igény érvényesíthetőségét is, ezért e törvényhely alapján a harmadik személy terhére nyilvánvalóan alkalmazhatók mindazok az egyéb, kötelmi jellegű jogkövetkezmények is, amelyek érvényesítésére a 6:120. § (3) és (4) bekezdése egyébként alapot ad (a vagyontárgyból való kielégítés és a vagyontárgyra vezetett végrehajtás tülésére való kötelezés, a vagyontárgy értékéig való helytállási kötelezettség).

A házastárs hozzájárulása nélkül kötött szerződés *külső jogviszonybeli hatálytalanságának a jogkövetkezménye* ugyanis az, hogy a rosszhiszemű vagy ingyenesen szerző fél a házastárs vagyonközösségi (tulajdoni – dologi) igényének a szerződés tárgyát képező konkrét vagyontárgyból való kielégítését és a vagyontárgyra vezetett végrehajtást – érvényes szerzése ellenére – tűrni köteles (LB Pf.II.21.278/1996., Pfv.II.22.134/1997.), mert a házastárssal szemben az ingyenes szerző nem szorul védelemre, a rosszhiszemű pedig a jogvédelemre nem méltó, ezért azt nem érdemli meg.

A 4:50. § szabálya – a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria Csjt.-hez kapcsolódó ítélezési gyakorlatához hasonlóan – a közös vagyontárgy *fedezetelvonó apportálására* is változatlanul alkalmazható. Az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazása körében is irányadó 1/2000. PJE egyértelműen rendelkezik azzal kapcsolatban, hogy: „A cégbejegyzés megtörténte, a társaság létrejötte [...] nem lehet jogi akadálya annak, hogy a társaság tagjának (részvényesének) hitelezője a[z 1959-es] Ptk. 203. §-ában [a Ptk. 6:120. §-ában] írt jogcímen keresettel kérhesse a társasági szerződés (alapító okirat), illetve ennek módosítása alapján nyújtott vagyoni hozzájárulás relatív hatálytalanságának megállapítását [...] A társasági szerződés visszterhes szerződés. [...] A vagyoni hozzájárulást megszerző társaság, amely a társaság tagjaiból (részvényeseiből) áll, rosszhiszeműség esetén köteles tűrni, hogy a tag hitelezője – a végrehajtás útján be nem hajtható – jogerős ítéleten alapuló követelését a tag által átruházott vagyoni hozzájárulásból elégítse ki.”

Más kérdés természetesen az, hogy érvénytelennek (semmisnek vagy megtámadhatónak) minősülhet a házastárssal szemben egyébként hatálytalan szerződés is akkor, ha – a szerződési akarat, a szerződési nyilatkozat vagy a célzott jogi hatás hibája miatt a Ptk. 6:90–107. §-aiban taxatívén felsorolt – érvénytelenségi okok valamelyike fennáll.

4:51. §

[Harmadik személlyel szembeni helytállás jogalap nélküli gazdagodás alapján]

Aki házastársának szerződése vagy más kötelemkeletkeztető magatartása folytán gazdagodott, harmadik személlyel szemben a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint akkor is köteles helytállni, ha a tartozásért egyébként nem felel.

Kötelem és ebből eredő tartozás nem csupán szerződésből, hanem – a Ptk. 6:2. § (1) bekezdésének az 1959-es Ptk. 6. §-ában, 361–364. §-aiban, 339. § (1) bekezdése és 484–487. §-aiban foglaltakkal lényegében azonos tartalmú szabálya szerint – szerződésből, károkozásból, személyiségi, dologi vagy más jog megsértéséből, egyoldalú jognyilatkozatból, értékpapírból, jogalap nélküli gazdagodásból, megbízás nélküli ügyvitelből és utaló magatartásból egyaránt *keletkezhet*.

A 4:49. § azonban a házastársaknak a harmadik személyekkel szembeni külső jogviszonybeli felelősségéről – a Csjt. 30. § (2)–(5) bekezdésében foglaltakkal azonos módon – csak az általuk kötött szerződések vonatkozásában rendelkezik, ezért e szabályok

hatálya csak a házastársak *kontraktuális (szerződészegési) jellegű felelősségre* terjed ki. Nem alkalmazható viszont az egyik házastárs bűncselekménye vagy más kötelemkeletkeztető ténye alapján keletkezett tartozásokért való *deliktuális jellegű (szerződésen kívül okozott károkért való) felelősségre*, és a házastársak közjogi – munkajogi vagy más jogágak – szabályai alapján keletkezett kötelezettségeire sem, mert azokra nem a házassági szabályok, hanem az előbbiekre a Ptk. kötelmi jogi, az utóbbiakra pedig az adott külső jogviszonyra irányadó jogágak (adó-, munka-, szabálysértési jog stb.) szabályai irányadók.

A házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyban a házastárs deliktuális jellegű kárfelelőssége esetén nem a Csjt. 30. § (3), illetőleg a Ptk. 4:49. § (2) bekezdése, hanem az adott külső jogviszonyra irányadó jogág szabályai alapján kell megítélni azt, hogy a másik házastárs felelőssége megállapításának a jogalapja a harmadik személy károsulttal szemben fennáll-e, és igenlő esetben meddig terjed annak mértéke (BH2000546. – LB Pfv.II.23.111/1998.).

Megállapítható azonban a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria ítélezési gyakorlata szerint a házastársnak egyetemleges deliktuális jellegű kárfelelőssége a Ptk. magánjogi szabályai, többek között tehát az 1959-es Ptk. 339. és 341. § alapján akkor, ha a harmadik személy károsult *kárát jogellenesen közösen okozták*, a jogellenes magatartást nem tanúsító másik házastárs pedig a károkozó házastárssal egyetemlegesen marasztalható az 1959-es Ptk. 361. § (1) bekezdése alapján akkor is, ha az *adós házastárs által elkövetett bűncselekményből származó haszon a felek közös vagyonát gazdagította*. Az utóbbi esetben ugyanis a gazdagodás fele részét – a házastársak egymás közötti jogviszonyára irányadó Csjt. szabályai szerint – a másik (nem adós) házastárs szerezte meg, köteles ezért ezt az előnyt a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint a károsultnak visszatéríteni. Az 1959-es Ptk. hivatkozott magánjogi szabályai értelmében az előny visszatérítéséért való felelősség mértéke sem korlátozható a Csjt. 30. § (3) bekezdés szerinti mértékre, tehát az nemcsak a házastársat a közös vagyonból megillető rész erejéig, hanem az a – a közös vagyon öt megillető részéből és a különvagyonából álló – teljes vagyonára korlátlanul kiterjed (BH2000.546. – LB Pfv.II.23.111/1998.).

Ez a bírói gyakorlatot épült be a Ptk. 4:51. § szövegébe, amely kimondja, hogy aki *házastársának szerződése vagy más kötelemkeletkeztető ténye folytán gazdagodott*, harmadik személlyel szemben a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján akkor is köteles helytállni, ha a tartozásért egyébként nem felel.

A házastársak a Csjt. 27–28. §-ai szerinti *közös és különadósságainak*, illetőleg az egymással összefüggő különadósságainak, az ún. „közös különadósságoknak” (pl. egymással azonos vagy eltérő arányú közös károkozásból, öröklésből stb.-ből eredő tartozások) a *belső jogviszonybeli elhatárolása*, valamint a házastársaknak a tartozásaikért a harmadik személyekkel szemben a Csjt. 30. § alapján fennálló *külső jogviszonybeli felelőssége* egymással kétségkívül összefügg ugyan, de a tartozás belső jogviszonybeli tényleges viselőjének és a külső jogviszonybeli felelősének a személye nem feltétlenül esik egybe, mert a külső jogviszonyban kötelmi jellegű szempontok is érvényesülnek [Szigligeti Viktor: A házastársak jogai és kötelesei *in* Szigligeti Viktor – Bacsó Jenő (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata I. kötet* (KJK 1971, Budapest) 338.].

A Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria Csjt. alkalmazásához kapcsolódó ítélezési gyakorlata egységes abban, hogy a *házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában* a házastársak valamelyikének a bűncselekményével okozott kár megtérítése *főszabály szerint* a bűncselekményt elkövető házastárs különadósságának minősül ugyan, *kivételesen* viszont közös adósság akkor, ha a bűncselekménnyel szerzett haszon a közös vagyonba került, vagy azt a házastársak közösen élték fel [Pfv.II.22 514/1997/5., Pfv.II.23.111/1998. – BH2000.546.; lásd a 4:39. § (3) bekezdés d) pontjánál].

Ez a bírói gyakorlat a Ptk. hatálya alá tartozó ügyekre is változatlanul irányadó, mert az egyes tartozások alvagyoni jellege vonatkozásában a Ptk. 4:37. § (2) és 4:39. § (3) bekezdése alapján hasonló elvi alapon kell állást foglalni, a Ptk. 4:39. § (4) bekezdése pedig kifejezetten kimondja azt, hogy a tartozás különvagyoni jellege nem érinti a másik házastárs felelősségét harmadik személlyel szemben.

4:52. §

[A szerződést kötő házastárs felelőssége házastársával szemben]

Aki a házastársát is terhelő szerződést annak hozzájárulása nélkül köti meg, köteles házastársának az ebből eredő kárát a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint megtéríteni, azzal, hogy a felelősség alól akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a szerződés megfelelt a másik házastárs érdekének és feltehető akarátának, különösen, ha a szerződés a közös vagyont károsodástól óvta meg.

A Csjt. 1953. január 1-jén hatályba lépett 30. § (4) bekezdésének az eredeti szövege úgy rendelkezett, hogy: „aki a házastársát is terhelő ügyletet annak hozzájárulása nélkül köti meg, köteles házastársának ebből eredő kárát megtéríteni”. Ezt a szabályt az 1974-es Csjt. Novella hatályon kívül helyezte anélkül, hogy az egyoldalú rendelkezés belső jogviszonybeli jogkövetkezményeiről más módon rendelkezett volna.

A hiányzó szabályozás folytán keletkezett joghézagot a bírói gyakorlat kezdetben – a Csjt. 31. § (5) bekezdése alapján alkalmazott 1959-es Ptk.-nak a 339. § (1) bekezdése szerinti – kártérítési igény elszámolásával pótolta, amely a közös vagyon Csjt. 31. § (2) bekezdése alapján történő megosztása során megtérítési igényként volt érvényesíthető.

A mindkét házastársat terhelő szerződésnek a másik házastárs hozzájárulása nélküli megkötésével okozati összefüggésben *a nem szerződő házastársnak kétféle, egymástól eltérő alapon keletkezhet kára.*

Egyrészt abból adódóan, hogy a szerződés tárgyát képező *vagyontárgy kikerül a közös vagyomból*, és nincs jogcím annak a harmadik személytől való visszakövetelésére. Ilyen esetben a felek jogvitájára nem a 4:52. §, hanem a 4:60. § az irányadó, amely szerint az egyoldalúan értékesített vagyontárgy értékét a jogellenesen rendelkező házastárs terhére kell a vagyonmérlegbe beállítani és elszámolni, azzal, hogy ezen elszámolási kötelezettség alól a szerződő házastárs nem mentesíthető (pl. a vagyonközösséghez tartozó, de a szerződő házastárs kizárólagos tulajdonaként nyilvántartott ingatlan jóhiszemű és visszterhesen szerző harmadik személy részére történő értékesítése reális összegű vételár ellenében).

Másrészt keletkezhet kára a nem szerződő házastársnak az egyoldalú rendelkezéssel összefüggésben *a szerződés tárgyát képező vagyontárgy értékét meghaladó mértékben* is abból eredően, hogy a szerződés alapján a közös vagyomból teljesített szolgáltatás fejében annál alacsonyabb értékű ellenszolgáltatás került a közös vagyonba, vagy a szerződés folytán olyan kötelezettségek hárultak a közös vagyonra, amelyek annak állományát vagy értékét csökkentették. Az utóbbi eseteket a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria – a 4:50. § magyarázatánál ismertetett – több mint tizenöt éve egységes ítélezési gyakorlata a megbízás nélküli ügyvitel szabályainak az analóg alkalmazásával bírálta el, ezért annak tulajdonított döntő jelentőséget, hogy a házastárs egyoldalú rendelkezése helyénvaló volt-e, tehát megfelelt-e a másik házastárs érdekeinek és feltehető akarátának, vagy a közös vagyont károsodástól óvta-e meg.

A tartalmát tekintve lényegében ez a bírói gyakorlat épült be a Ptk. „A szerződést kötő házastárs felelőssége házastársával szemben” című 4:52. §-ának a szövegébe, amely a házastársak egymás közötti, *belső jogviszonyára irányadó* módon rendezi az egyoldalú

rendelkezés jogkövetkezményeit akként, hogy aki a házastársát is terhelő szerződést annak hozzájárulása nélkül köti meg, köteles házastársának az ebből eredő kárát a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint megtéríteni, azzal, hogy a felelősség alól akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a szerződés megfelelt a másik fél érdekeinek és feltehető akaratának, különösen, ha a szerződés a közös vagyont károsodástól óvta meg.

Az idézett törvényhely tehát kifejezett utalást tartalmaz a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályaira, mellőzi viszont a megbízás nélküli ügyvitel szabályaira való utaló szabály alkalmazását, és ehelyett a megbízás nélküli ügyvitel szabályainak megfelelő tartalmú, *sui generis kárfelelősségi alakzatot konstruál* – kifejezésre juttatva ezáltal azt, hogy az egyik házastárs egyoldalú rendelkezése valójában nem azonos a megbízás nélküli ügyvitellel. Ilyen esetekben ugyanis a szerződő házastárs tipikusan nem a másik házastárs, hanem a saját vagy mindkét házastárs érdekében jár el, és az egyoldalú rendelkezésére a megbízás nélküli ügyvitel szabályait a bírói gyakorlat is csupán a joghézag kitöltése végett, analógia útján alkalmazta.

Az ilyen módon megfogalmazott *felelősség alóli mentesüléshez* – a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlatnak megfelelően – nem elegendő annak a bizonyítása, hogy az 1959-es Ptk. 339. § (1) bekezdése szerint úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, vagy a Ptk. 6:519. §-a szerint a magatartása nem volt felróható, hanem azt kell bizonyítania, hogy a szerződés megfelelt a másik házastárs érdekeinek és feltehető akaratának, különösen, ha a szerződés a közös vagyont károsodástól óvta meg (LB Pfv.II.22.519/1999.).

Ennek megfelelően helyénvalónak ítélte a Legfelsőbb Bíróság a munkáltatói kölcsön felhasználásával megszerzett közös gépkocsi hitelező részére történt egyoldalú értékesítést akkor, amikor a szerződő házastárs a befolyt vételárat a gépkocsit terhelő közös adósság visszafizetésére fordította (Pfv.II.20.673/2006., Pfv.II.22.519/1999.). Egy másik ügyben azt fejtette ki, hogy a vagyonközösséghez tartozó kft. üzletrésznek a nem tag házastárs hozzájárulása nélküli átruházása esetén a házastársak közötti elszámolás alapját nem az adásvételi szerződésben kikötött vételár, hanem az üzletrész tényleges piaci értéke képezi (Pfv.II.21.078/2008.). Nem találta ellentétesnek a másik házastárs érdekeivel és feltehető akaratával önmagában azt, hogy a kültag házastárs a személyegyesülésbeli tagsági jogviszonyát az életközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása közötti időszakban a másik házastárs hozzájárulása nélkül megszüntette, szükségesnek tartotta viszont a volt tag házastársat a társasággal való elszámolás folytán megillető összeg felek közötti elszámolását (Pfv.II.21.445/2000.).

Minthogy az 1959-es Ptk. 339. és 484–487. §-ai, illetőleg a Ptk. 6:519. és 6:583–585. §-ai a szerződésen kívül okozott kárfelelősségről és a megbízás nélküli ügyvivő felelősségéről rendelkező szabályai a lényeges tartalmukat tekintve egymással azonosak, a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlat a Ptk. hatálya alá tartozó ügyekben is változatlanul alkalmazható.

5. A vagyonközösség megszűnése

4:53. §

[A vagyonközösség megszűnése]

A vagyonközösség megszűnik, ha

- a) **a házastársak házassági vagyonjogi szerződésben a vagyonközösséget a jövőre nézve kizárják;**

- b) a bíróság azt a házassági életközösség fennállása alatt megszünteti; vagy**
c) a házassági életközösség megszűnik.

A Ptk. 4:53. §-a a Csjt.-nek a 27. § (1) és 31. § (1)–(2) bekezdésében foglalt „normaanyagát és a kialakult ítélkezési gyakorlat tartalmát figyelembe véve szinte egyező módon tételesen sorolja fel a vagyonközösség megszűnésének eseteit” [Barzó Tímea: *A házassági vagyonyjog in Csehi Zoltán (szerk.): Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 75.].

A Ptk. 4:63. § (1) bekezdése szerint a házastársak házassági vagyonyjogi szerződést az életközösség fennállása alatt is bármikor köthetnek. Ennek a következménye az, hogy megszűnik a vagyonközösség, ha a házastársak *házassági vagyonyjogi szerződésben a vagyonközösséget a jövőre nézve kizárják*, azzal, hogy erre a vagyon egésze vagy annak egy pontosan körülhatárolható része vonatkozásában is lehetőségük van. A 4:67. § szerint azonban a házassági vagyonyjogi szerződés nem tartalmazhat olyan visszamenőleges hatályú rendelkezést, amely bármelyik házastársnak harmadik személlyel szemben a szerződés megkötése előtt keletkezett kötelezettségét a harmadik személy terhére változtatja meg.

A *vagyonközösséget a bíróság* bármelyik házastárs kérelmére a 4:54. § által meghatározott „indokolt esetben” a házassági életközösség fennállása alatt megszüntetheti. A bíróság vagyonközösséget megszüntető határozatának jogkövetkezménye, hogy a házastársak vagyoni viszonyaira az életközösség fennállása alatt a vagyonkülönítés szabályai vonatkoznak. Ebből az is következik, hogy a bíróság más vagyonyjogi rendszer érvényesülését (például közszerzeményt) a vagyonközösség megszüntetése esetén nem rendelhet el.

A házastársi vagyonközösség a törvény értelmében a házassági életközösség idejére keletkezik. Ebből következik, hogy a vagyonközösség megszűnésének leggyakoribb, a törvény alapján bekövetkező módja az *életközösség megszűnése*. Az életközösség megszűnésének a jogkövetkezménye az, hogy a házastársak között a *vagyonközösség – a törvény erejénél fogva – véget ér*. Az életközösség megszűnésétől a szóhasználatát tekintve is megkülönbözteti a Ptk. annak a nem végleges, hanem csupán *átmeneti jellegű megszakadását*, amely a 4:35. § (2) bekezdése szerint a törvényes vagy a szerződésben kikötött vagyonyjogi rendszer folyamatoságát nem érinti, kivéve, ha a felek között vagyonmegosztásra került sor. A vagyonmegosztás következménye tehát az, hogy az életközösség átmeneti jellegű megszakadásának az idejére a vagyonközösség akkor is megszűnik, ha a későbbiekben az életközösség helyreáll.

A *vagyonközösség megszűnéséhez* a 4:53. § a)–c) pontjaiban tételesen felsorolt mindhárom esetben számos *a jogkövetkezmény* fűződik:

a) megszűnik a közös szerzés vélelme:

aa) a házastársak által ezt követően közösen szerzett vagyontárgyak a polgári jogi közös tulajdonukba, a külön-külön szerzett vagyontárgyak pedig a polgári jogi kizárólagos tulajdonukba, nem pedig a különvagyonukba (!) kerülnek, hiszen az egyes alvagyonok: a közös és különvagyonok fogalma valójában csak a vagyonközösség fennállása alatt értelmezhető,

ab) az életközösség megszűnését követően keletkezett tartozások, ha nem a közös vagyont gyarapító tevékenységhez kapcsolódnak, azt a házastársat terhelik, aki az adósság alapjául szolgáló kötelezettséget vállalta,

b) a felek – a meg nem osztott házastársi közös vagyon kivételével – a másik fél hozzájárulása nélkül, szabadon köthetnek szerződéseket,

c) az egyik házastárs a másik által kötött visszerthes szerződésért a 4:46. § alapján nem felel, az ahhoz való hozzájárulását vélelmezni nem lehet,

d) bármelyik házastársnak megnyílik az igénye arra, hogy – a házasság felbontását megelőzően is – a közös vagyon megosztását kérje, és ennek során a másik házastársal szembeni megtérítési igényét is érvényesítse.

Az életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben bekövetkezett *értékváltozásoknak* azonban a 4:60. § szerint a közös vagyon megosztása során – a vagyoni közösség megszűnése ellenére is – jelentősége lehet.

4:54. § [A vagyoni közösség bírósági megszüntetése]

- (1) **A bíróság a vagyoni közösséget bármelyik házastárs kérelmére a házassági életközösség fennállása alatt indokolt esetben megszüntetheti. Ilyen esetnek minősül különösen, ha**
- a) **a másik házastárs a kérelmet előterjesztő házastárs hozzájárulása nélkül megkötött szerződéssel vagy szerződésen kívüli károkozásával olyan mértékű adósságot halmozott fel, amely a közös vagyonból őt megillető részesedést veszélyeztetheti;**
  - b) **az egyéni vállalkozói tevékenységet folytató másik házastársal szemben végrehajtási eljárás vagy azzal az egyéni céggel, szövetkezettel, gazdasági társasággal szemben, amelynek a másik házastárs korlátlanul felelős tagja, végrehajtási eljárás vagy felszámolási eljárás indult, és az eljárás a házastársi közös vagyonból őt megillető részesedést veszélyeztetheti; vagy**
  - c) **a másik házastársat cselekvőképességet teljesen vagy a vagyoni ügyeiben részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezték, és gondnokául nem a házastársát rendelték ki.**
- (2) **A vagyoni közösség – a bíróság eltérő rendelkezésének hiányában – a megszüntetését kimondó határozat jogerőre emelkedését követő hónap utolsó napján szűnik meg.**

A Ptk. változatlanul fenntartja annak a lehetőségét, hogy a vagyoni közösséget a házassági életközösség fennállása alatt a bíróság bármelyik fél kérelmére megszüntethesse.

A vagyoni közösségnek az életközösség ideje alatt történő bíróság általi megszüntetésére vonatkozó Ptk.-beli szabályok a szóhasználatukat tekintve ugyan nem, tartalmilag viszont *megegyeznek* a Csjt. 31. § (1) bekezdésének szabályaival abban, hogy arra *két konjunktív (együttes) törvényi feltétel meglétében*, nevezetesen: a) csak bármelyik fél erre irányuló kérelmére és b) csak indokolt esetben (a Csjt. 31. §-a szerint „fontos okból”) kerülhet sor. Az eljárás a vagyoni közösség megszüntetésére irányul, ezért annak nem vagy *nem feltétlenül tárgya az addig keletkezett közös vagyon megosztása*, a vagyoni közösség megszüntetésének a *jogkövetkezménye* mindkét törvény szerint az, hogy egyrészt a vagyoni közösség – a bíróság eltérő rendelkezésének hiányában – a megszüntetését kimondó *határozat jogerőre emelkedését követő hónap utolsó napján szűnik meg*, és a házastársak vagyoni viszonyaira az életközösség fennállása alatt a továbbiakban a *vagyonelkülönítés* szabályai az irányadók (4:55. §).

Különbözik viszont a két szabályozás annyiban, hogy a Csjt a „fontos ok” fogalmát nem részletezte és a Csjt. alapján ilyen tartalmú kérelem előterjesztése a gyakorlatban csak elvétve fordult elő. A Ptk. *példálózó felsorolást* tartalmaz arra vonatkozóan, hogy „*indokolt esetnek*” tekinti „*különösen*” azt, ha:

a) a másik házastárs a kérelmet előterjesztő házastárs hozzájárulása nélkül megkötött szerződéssel vagy szerződésen kívüli károkozásával olyan mértékű adósságot halmozott fel, amely a közös vagyonból őt megillető részesedést veszélyeztetheti;

b) az egyéni vállalkozói tevékenységet folytató másik házastárssal szemben végrehajtási eljárás vagy azzal az egyéni céggel, szövetkezettel, gazdasági társasággal szemben, amelynek a másik házastárs korlátlanul felelős tagja, végrehajtási eljárás vagy felszámolási eljárás indult, és az eljárás a házastársi közös vagyomból őt megillető részesedést veszélyeztetheti; vagy

c) a másik házastársat cselekvőképességet teljesen vagy a vagyoni ügyeiben részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezték, és gondnokául nem a házastársát rendelték ki.

Ez a példálózó felsorolás – a Szakértői Javaslati indokolása és az ahhoz kapcsolódó kommentárium szerint – lényegében arra utal, hogy a vagyontársaság megszüntetésének a lehetőségét a Ptk. egyrészt annak érdekében biztosítja, hogy a házastárs a másik házastárs vállalkozói tevékenységének kockázatát, felelőtlen, az észszerűnél nagyobb kockázatot vállaló magatartásának következményeit elháríthassa, másrészt azért, mert a másik házastárs gondnokság alá helyezése esetén a gondnokság alá nem helyezett házastárs és a gondnok a vagyontársaság során megoldhatatlan konfliktusokba kerülhetne, és a gondnokság alá nem helyezett házastársnak megfelelő rálátása a gondnokolt házastársának vagyontársára nem is lenne [Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 443.].

A vagyontársaság megszüntetéséről a bíróság a Ppék. 7–9. §-ában szabályozott nemperes eljárásban határoz. Az eljárás lényege:

a) a házastárs a kérelmet a házassági perre hatáskörrel bíró és bármelyik házastárs lakóhelye szerint illetékes helyi, azaz járási (városi, kerületi) bírósághoz nyújthatja be (a kérelmet „kérvény”-ben kell előterjeszteni),

b) a kérvényben meg kell jelölni a házastársak nevét, foglalkozását, lakóhelyét és a házasságkötésük idejét, fel kell sorolni a házastársi vagyontársasághoz, valamint mindegyik házastárs különvagyontársasághoz tartozó vagyontárgyakat (értékeket), a közös és a különvagyontársaságok esedékességük idejének feltüntetésével, végül elő kell adni azt az okot, amely miatt a házastársi vagyontársaság megszüntetését kéri (Ppék. 7. §),

c) a bíróság a kérelmen felül a házastársakat személyesen meghallgatja,

d) ha a kérelmező házastárs a meghallgatáson igazolatlanul nem jelenik meg, úgy kell tekinteni, hogy kérelmét visszavonta és az eljárást meg kell szüntetni,

e) a meghallgatás során a házastársaknak a kérvényben előadott adatok közül azokat, amelyek valósága felől a bíróságnak kételye van, bizonyítaniuk kell,

f) szükség esetén bizonyítaniuk kell azt az okot is, amely miatt a házastárs a vagyontársaság megszüntetését kéri,

g) a bizonyítás során a bíróság tanúkat és szakértőket hallgathat ki, és természetesen igénybe veheti a bizonyítás más eszközeit is, pl. okiratokat tekinthet meg, szemlét tarthat stb. (Ppék. 8. §).

A bíróság a kérelem felől végzéssel határoz. Ha a kérelemnek helyt ad, a házassági vagyontársaságot a végzés jogerőre emelkedését követő hónap utolsó napját követő időre nézve megszünteti (Ppék. 9. §).

„A kérvénynek helyt adó végzésben a bíróság meghatározza, hogy a megszüntetés időpontjában mely vagyontárgyak tartoznak a felek különvagyontársasághoz, és miből áll a közös vagyontársaság”, és – erre irányuló kérelem esetén – a közös vagyontársaságot meg is osztja. „Nem szükségszerű következménye viszont a vagyontársaság megszüntetésének a közös vagyontársaság megosztása is, a felektől függ, hogy erre sor kerül-e egyáltalán és mikor. A vagyontársaság

megosztása iránti jog a rendelet 9. §-ában meghatározott időponttól érvényesíthető, a házastársak tehát a bíróságtól csak ezt követően kérhetik a közös vagyon megosztását” (P.törv.II.21164/ 1981.).

A végzést a házastársak ismert közös hitelezőinek is kézbesíteni kell. (Tehát ezt az eljárás során fel kell deríteni.) „Minderre azért van szükség, mert fennállhat a veszélye annak, hogy a vagyonelkülönítést a házastársak a hitelezők kijátszása érdekében, fedezetelvonás [1959-es Ptk. 203. §] céljából kérik. Ennek megakadályozására az eljárás során a bíróságnak fokozott figyelmet kell fordítania, és – szükség esetén – a felek tartozásaira a bizonyítást hivatalból is le kell folytatnia” (P.törv.II.21.164/1981., – CDT 97.).

A házastársi vagyonközösség megszüntetésének az a következménye, hogy a végzés jogerőre emelkedését követő hónap utolsó napját követően a házastársak között már nem a közszerzeményen alapuló vagyonközösség szabályai, hanem a vagyonelkülönítés elve érvényesül. Ennek megfelelően a saját tevékenységével (munkavégzésével vagy különvagyona alapján) szerzett vagyontárgy mindkét házastársnak az elkülönült tulajdonába kerül, saját vagyonukat mindketten önállóan kezelik és önállóan is rendelkeznek róla, a saját tartozásaikért pedig mindketten maguk felelnek. „Megszűnik tehát az ügylet megkötésében részt nem vett házastárs hozzájárulásának vélelmezése [4:46. §], továbbá a házastársaknak a 4:45. §-on alapuló korlátozott felelőssége egymás ügyleteiért. Abban az esetben viszont, ha a házastársak közös háztartást tartanak fenn, annak költségeihez a vagyonelkülönítés ellenére kötelesek mindketten hozzájárulni [4:73. § (2) bekezdés]” [Kőrös András: A házassági vagyonyjog in Kőrös András (szerk.): A családjog kézikönyve 1. kötet (HVG-ORAC 2007, Budapest) 229.].

A Ptk. 4:54. § (2) bekezdése szerint a vagyonközösség – a bíróság eltérő rendelkezésének hiányában – a megszüntetését kimondó határozat jogerőre emelkedését követő hónap utolsó napján szűnik meg.

4:55. § [A vagyonközösség bírósági megszüntetésének jogkövetkezményei]

Ha a bíróság a vagyonközösséget megszünteti, a házastársak vagyoni viszonyaira az életközösség fennállása alatt a továbbiakban a vagyonelkülönítés szabályai az irányadók.

A bíróság vagyonközösséget megszüntető határozatának a jogkövetkezménye az, hogy a házastársak vagyoni viszonyaira az életközösség fennállása alatt a 4:72. § szerinti vagyonelkülönítés szabályai vonatkoznak. Ebből pedig az következik, hogy a bíróság más vagyonyjogi rendszer, így pl. közszerzeményi rendszer érvényesülését a vagyonközösség megszüntetése esetén nem rendelheti el.

4:56. § [A vagyonközösség bírósági helyreállítása]

Ha az ok, amelynek alapján a bíróság a vagyonközösséget megszüntette, már nem áll fenn, a bíróság az életközösség fennállása alatt – a házastársak közös kérelmére – a vagyonközösséget a jövőre nézve helyreállítja.

Ha az életközösség fennállása alatt *megszűnik az az ok*, amelynek alapján a bíróság a vagyonközösséget megszüntette, a vagyonközösség nem állhat automatikusan helyre, és – a megszüntetés harmadik személyek érdekeinek a figyelembevételét is érintő volta miatt – *nincs jogi lehetőség* arra sem, hogy azt a házastársak *szerződéssel helyreállíthassák*.

Ennek a következménye az, hogy a bíróság által megszüntetett vagyonközösséget *csak a bíróság állíthatja helyre a házastársak közös kérelme alapján* akkor, ha megszűnt az az ok, amelynek alapján a bíróság a vagyonközösséget megszüntette. A vagyonközösség bíróság általi helyreállítására az említett feltételek meglétében is csak a *jövőre nézve, a bíróság határozatában megállapított időponttól kezdve* kerülhet sor, visszamenőleges hatályú határozat hozatalának tehát nincs helye. A bíróságnak a határozatról *mindazokat értesítenie kell, akik a vagyonközösséget megszüntető határozatról értesültek.*

6. A házastársi közös vagyon megosztása

4:57. § [A közös vagyon megosztása]

- (1) **A vagyonközösség megszűnése esetén bármelyik házastárs igényelheti a közös vagyon megosztását. Ha a házasság a házastárs halálával szűnt meg, ez a jog az örökös is megilleti.**
- (2) **Ha a házastársak a házastársi közös vagyont szerződéssel osztják meg, a szerződés akkor érvényes, ha közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalták. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a közös vagyonhoz tartozó ingók megosztására, ha a megosztást végrehajtották.**
- (3) **Ha a házastársak között nem jött létre szerződés a közös vagyon megosztása tárgyában, vagy az nem terjed ki a vagyonközösség megszűnéséhez kapcsolódó valamennyi igényre, a házastársi közös vagyon megosztását és a rendezetlenül maradt igények elbírálását a bíróságtól lehet kérni.**

1. A közös vagyon megosztására vonatkozó igény

A házastársi közös vagyon megosztását a Ptk. a hatályos Csjt.-vel lényegében azonos tartalommal, de részletesebben szabályozza úgy, hogy abba részben a Legfelsőbb Bíróság – már hatályon kívül helyezett – 10. számú irányelvén alapuló, részben az azt követő ítélkezési gyakorlatban már kialakult elveket építi be.

A házastársi közös vagyon megosztására vonatkozó igény a *vayonközösség megszűnésével nyílik meg* (4:53. §), és ez a jog – a Csjt. 31. § (2) bekezdésének alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlatnak megfelelően – nemcsak a házastársakat, hanem az *örökösöket* is megilleti, *feltéve*, hogy a vagyon megosztására a házastársak valamelyikének a halála előtt – a 4:53. § a) vagy b) pontja alapján a vagyonközösséget kizáró házassági vagyonyjogi szerződés vagy a vagyonközösségnek a házassági életközösség alatt a bíróság általi megszüntetése folytán – még nem került sor. A bírói gyakorlat szerint a közös vagyon megosztása – az örökös 7:96. § szerinti hagyaték tárgyaira és azok hasznaira korlátozott felelősségének a keretei között – ugyanolyan szabályok szerint és módon történik akkor is, ha arra az egyik házastárs és a másik örökösei, illetőleg mindkettőjük örökösei vagy közvetlenül a házastársak között kerül sor (BH1984.105.). Házastársi *vayonközösség esetén* a házastársaknak és örökösöknek a közös vagyon megosztására irányuló igénye *tulajdoni igény*, ezért az – az 1959-es Ptk. 115. § (1) bekezdése és a Ptk. 5:35. § azonos tartalmú szabálya szerint – *nem évül el*. A házastársak közös vagyona megosztásának elsődleges módja az, hogy a házastársak vagyonrészét a házassági életközösség megszűnésekor természetben kell kiadni. Ezen nem változtat az a körülmény, hogy a jogviszonyban jogutódlás történt, és ennek folytán az eredeti peres felek helyébe jogutódaik léptek a perbe (BH1984.105.). A házassági vagyonyjogi

szerződésben kikötött *közszerzeményi rendszer esetén* ezzel szemben a közszerzemény megosztását az életközösség megszűnésekor meglévő vagyomból a törvényes vagyoni jogi rendszernek a közös vagyoni megosztására vonatkozó rendelkezéseinek megfelelő alkalmazásával lehet ugyan követelni [4: 71. § (1) bekezdés], a vagyonszaporulat megosztására irányuló igény azonban nem tulajdoni, hanem *kötelmi jellegű*, ezért az a kötelmi jog általános szabálya szerint *elévül* (6:22. §).

2. A közös vagyoni megosztásának módja

A közös vagyoni megosztása *szűkebb értelemben* csak a vagyoni közösséghez tartozó (aktív) vagyontárgyak (dolgok, vagyoni értékű jogok és követelések) szétosztását, valamint a passzív vagyontárgyak, tehát terhek és tartozások viselési módjának a meghatározását, *tágabb értelemben* pedig az egyes alvagyoni közötti megtérítési igények rendezését, a hiányzó vagyontárgyak értékbeni pótlását, a természetben meglévő különvagyoni kiadását, valamint a közös adósságok törlesztéséből eredő követelések elszámolását is magában foglalja.

A házastársi közös vagyoni megosztása történhet egyrészt a *házastársak erre irányuló megállapodásával* és ezen belül peren kívüli szerződéssel vagy a bíróság által jóváhagyott perbeli egyezséggel, másrészt a bíróságnak a perben hozott ítéletével.

A közös vagyoni megosztása tárgyában létrejött peren kívüli szerződés érvényességéhez a Ptk. 4:57. § (2) bekezdése – a Csjt. 27. § (3) bekezdésében foglaltakkal egyező – *minősített alakíságot*: közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalást követel meg azzal a változtatással, hogy az nem csupán az *életközösség alatt*, hanem az *életközösség megszűnése után kötött szerződésre is* vonatkozik. Ezen alaki érvényességi követelmény alól a Ptk. a közös vagyonihoz tartozó *ingóságok megosztására* vonatkozó szerződés esetében is csak arra az esetre enged *eltérést*, ha a megosztás fogantatba ment. Az utóbbi esetben a szerződés alaki érvényességére a kötelmi jog általános szabályai az irányadók.

A szerződésben a házastársak – a Ptk. 6:59. § szerinti (az 1959-es Ptk. 200. §-ához hasonló tartalmú) *szerződéses szabadság* általános érvényességi keretei között – szabadon határoznak vagyoni megosztásának módjáról, ezért annak *tartalmára* a Ptk. 4:58–61. §-ai szerinti *megosztási elvek nem irányadók*. Ennek a következménye ugyanis – a Ptk. szabályainak a diszpozitív jellege folytán – az, hogy utóbb *nem vitatható a szerződés érvényessége és nem tagadható meg annak a teljesítése sem* önmagában arra való hivatkozással, hogy a megosztás módja a Ptk. házassági vagyoni jogi szabályainak nem felel meg. Érvényes szerződés esetén tehát egy későbbi jogvitában a bíróság *sem térhet el a szerződés rendelkezéseitől* még a 4:4. § szerinti méltányosság elvére való hivatkozással sem. A Ptk. – a Csjt.-hez hasonlóan – *nem határozza meg sem a szerződés kötelező, sem a minimális tartalmi elemeit*. Nem feltétele ezért az érvényességének az, hogy maga a szerződési okirat tételes vagyoni mérleget tartalmazzon, hanem változatlanul elegendő az is, ha a felek csak a *megosztás végeredményét*, tehát a megosztásból eredő jogokat és kötelezettségeket foglalják írásba. Önmagában az a körülmény tehát, hogy egyes vagyontárgyakat a szerződés tételesen nem sorol fel, nem ad alapot olyan következtetésre, hogy azokat a felek nem vették figyelembe, ha a szerződésben rögzítették, hogy a vagyoni közösségből eredő valamennyi igényüket rendezték és egymással szemben további követelésük nincs (BH1997.583.).

Utólagos jogviták keletkezhetnek viszont a felek között egyrészt a szerződés létrejöttével és érvényességével, másrészt a szerződésből kihagyott vagyontárgyak megosztásával, végül pedig a szerződés teljesítésével összefüggésben is. Az ilyen tárgyú

keresethalmazat elbírálása során a bíróságnak – az esetleg szükségtelen bizonyítás elkerülése érdekében – előbb a szerződés létrejöttének, majd az érvényességének, végül pedig a közös vagyon megosztásának a tárgyában kell a bizonyítást lefolytatnia és állást foglalnia.

A szerződés létrejöttével összefüggő vita esetén a 6:4. § és 6:58. § általános szabályainak az alkalmazásával kell állást foglalni abban, hogy a szerződés – a szerződéses akarat szóban, írásban vagy ráutaló magatartással való kölcsönös és egybehangzó kinyilvánításával – létrejött-e a felek között. A *konszenzus hiánya* a szerződés létrejöttének a lehetőségét *fogalmilag kizárja*, a nemlétező szerződésből pedig olyan joghatások sem származhatnak, amelyek a közös vagyon megosztására irányuló perindítás lehetőségét kizárják (Pfv.II.22.134/1997.).

A szerződés tényleges létrejötte esetén a 4:57. § (2) bekezdésében foglalt *alaki érvényességi*, valamint a Kötelmi jogi Hatodik Könyv 6:88–107. §-ai által taxatív meghatározott *semmisségi és megtámadhatósági okok* alapján kell elbírálni azt, hogy a szerződés érvényes-e vagy sem.

A szerződés *érvényes létrejöttének az a jogkövetkezménye*, hogy attól utóbb egyoldalúan egyik házastárs sem térhet el (Pfv.II.20.150/1994.), az abban szereplő egyes vagyontárgyak alvagyoni jellege és értéke, az egyik alvagyonból a másikra eszközölt ráfordítások ténye vitássá nem tehető. Ilyen esetben tehát a közös vagyon megosztása iránti igény már sikerrel nem érvényesíthető, annak viszont nincs jogi akadálya, hogy ha valamelyik fél a szerződéses kötelezettségeinek részben vagy egészben nem tett eleget, úgy a másik fél az elmulasztott *szerződéses kötelezettségek teljesítése* (pl. pénzfizetési kötelezettség, ingók kiadása, bejegyzés tûrése, birtokba adás, jognyilatkozat adása stb.) iránti igényét – a Legfelsőbb Bíróság már hatályon kívül helyezett 10. számú irányelvén alapuló ítélkezési gyakorlatnak megfelelően – per útján érvényesíthesse. Az ilyen tárgyú perben – a szerződés eredményes megtámadásának vagy semmisségi ok fennállásának a hiányában – a vagyonmérleg felállítása, a vagyoni igények teljes körű ismételt számbavétele egyaránt szükségtelen.

Ha viszont a ténylegesen létrejött szerződés akár *alaki okból*, akár a Ptk. által meghatározott valamely *semmisségi vagy megtámadhatósági okból* (a szerződési akarat, illetve jognyilatkozat vagy a célzott jogi hatás hibája miatt) érvénytelen, az *érvénytelenség jogkövetkezménye általában az*, hogy a bíróság a szerződés rendelkezéseit figyelmen kívül hagyva, a Ptk., valamint a bírói gyakorlatban kialakult általános elvek alapján dönt a közös vagyon teljes körű megosztása tárgyában. Ha azonban a szerződés érvénytelenségével kapcsolatos *vita csak a közös vagyon kisebb részével vagy egy-egy tételével összefüggésben* merül fel, úgy a bíróságnak a *felek szerződési akaratához legközelebb eső módon* kell a közös vagyont megosztania. Olyan esetben viszont, ha az érvénytelenség miatt felmerülő *érdeksérelem a szerződés módosításával* – így például feltűnő értékaránytalanság esetén – *kiküszöbölhető*, nincs akadálya annak, hogy a bíróság a szerződést a 6:110. § (1) bekezdés a) pontja alapján érvényessé nyilvánítsa.

Az *érvénytelenségi okok* vonatkozásában egységes a bírói gyakorlat abban, hogy a *méltányosság és arányosság elve* a felek érvényes szerződésével szemben a bíróságot nem kötelezi arra, hogy – egyéb érvénytelenségi ok hiányában – a szerződés érvénytelenségének megállapításával biztosítsa az arányosságot és a méltányosságot, tekintve, hogy az eset egyedi szempontjait a felek a szerződési akaratuk kialakításánál már figyelembe vették [Csjt. 31. § (5) bekezdés és Ptk. 4:4. § – EBH2001.530.]. A szerződő felek valamelyikének az erre irányuló keresete alapján a *színlelttség* megállapításának a lehetőségét nem zárja ki önmagában az, hogy a harmadik személy hitelezőnek minősülő betéti társaság a felek ellen általa indított perben a szerződés vele szembeni (relatív)

hatálytalanságának a megállapítását és a feleknek a követelése tárgyát képező ingatlanból való kielégítésének a túrésére történő kötelezése iránti igényét érvényesíthetné arra való hivatkozással, hogy a szerződés a követelésének a kielégítési alapját részben vagy egészben elvonta [1959-es Ptk. 203. § és 207. § (6) bekezdés, Ptk. 6:120. § és 6:92. § (2) bekezdés – Kúria Pfv.II.21.661/2013.]. Alapot ad a közös vagyon megosztása tárgyában létrejött perbeli egyezség kölcsönös téves feltevés jogcímén történő megtámadására az, ha annak *megkötésekor a felek ugyanabban a lényeges körülményre vonatkozó téves feltevésben* voltak, hogy a maradandó testi fogyatékoságot okozó közúti balesetet szenvedett felperes életközösség megszűnésekor fennálló kereset-és költségpótló támogatásból álló kártérítési követelése a Csjt. 27. § (1) bekezdése szerint a házastársi közös vagyonukhoz tartozik [1959-es Ptk. 210. § (3) bekezdés és Ptk. 6:91. § (2) bekezdés – Kúria Pfv.II.20.199/2014.]. A házastársak között a vagyoni viszonyaik rendezésére vonatkozó szerződésnek *feltűnő értékaránytalanságára* alapított megtámadásánál az általános szempontok mellett a családjogi viszonyok sajátosságait is figyelembe kell venni, mert az utóbbiak a felek szerződési akaratát az esetek túlnyomó részében nagyobb mértékben befolyásolhatják, mint a szoroson vett arányosság követelménye [1959-es Ptk. 201. § (2) bekezdés és Ptk. 6:98. § – BH 1994.537., BH1994.663.].

A „jó erkölcs” olyan jogi kategória, amely a társadalom általános erkölcsi értékítéletét fejezi ki. A szerződés „jó erkölcsbe” ütközésének megállapítása során nem a szerződő fél érdeksérelmét, hanem azt kell vizsgálni, hogy maga a jogügylet társadalmilag elítélendő-e. Az általános társadalmi felfogással nem áll szemben, ha az egyik fél a saját vagyona rovására a másiknak ingyenes vagyoni előnyt juttat, azaz az 1959-es Ptk. 579. §-ának (1) bekezdése szerint ajándékoz, és az sem, ha közös vagyonát házastársa különvagyonába utalja [1959-es Ptk. 200. § (2) bekezdés és Ptk. 6:96. § – BH1999.409.].

Amennyiben a ténylegesen létrejött és érvényes szerződés a közös vagyon egészének a megosztására, illetve egyes megtérítési vagy egyéb igények elszámolására bizonyítottan nem terjedt ki, úgy a *kihagyott vagyontárgyak megosztása és a rendezetlenül maradt igények elszámolása iránti igény a szerződés (feltűnő értékaránytalanság, tévedés vagy más jogcímre alapított) megtámadása nélkül is bírósági per útján érvényesíthető* (BH1995.26.).

A közös vagyon megosztása tárgyában létrejött szerződések vonatkozásában is fontos követelmény a *hitelezők védelme*. Ha a házastársak közös vagyon megosztása tárgyában létrejött szerződése az egyik házastárs harmadik személlyel szemben fennálló követelésének a behajtását megghiúsítja, a hitelező harmadik személynek – az egyéb törvényes feltételek meglétében – változatlanul lehetősége van arra, hogy a *szerződés (kétoldalú) színleltségének és ezen okból semmisségének* [1959-es Ptk. 207. § (6) bekezdés és Ptk. 6:92. §] vagy – a szerződés érvényessége esetén – a *fedezetelvonó jellegének* (actio Pauliana) és a vele szembeni *relatív hatálytalanságának* a megállapítását kérje (1959-es Ptk. 203. § és Ptk. 6:120. § – BH2001.62.).

4:58. §

[A közös vagyoni igények rendezése]

A házastársi vagyonközösségből eredő igényeket egységesen kell rendezni.

A bíróságtól akkor lehet kérni a házastársi közös vagyon megosztását és a rendezetlenül maradt igények elbírálását, ha a házastársak között nem jött létre szerződés a közös vagyon megosztása tárgyában, vagy az nem terjed ki a vagyonközösség megszűnéséhez kapcsolódó valamennyi igényre.

A közös vagyon bíróság általi megosztásával kapcsolatban a Csjt. csak néhány rendelkezést tartalmaz, amelyeket a Ptk. részben pontosít, részben a bírói gyakorlatban

érvényes jogelveknek megfelelően több kérdésben *kibővít és kiegészít*. A törvény a vagyonmegosztásnál kiemeli a házastársi *vagyonközösségből eredő igények egységes rendezésének elvét*, amely mellett változatlanul irányadó a *méltányos rendezés* követelménye, amely a CSJK 4:4. §-ának *alapelvi szintű rendelkezéséből* következik. A Ptk. szabályozása ugyanakkor továbbra sem kazuisztikus, mert lényegében csupán a Legfelsőbb Bíróság már hatályon kívül helyezett, de a bírói gyakorlatban változatlanul érvényesülő *jogelveket* építi be a törvény szövegébe, és ezáltal a *rendezés jogi kereteit határozza meg* úgy, hogy számos kérdés megoldását változatlanul a *bírói gyakorlatra bízta* – lehetőséget adva ezáltal az egyes konkrét esetek egyedi körülményeinek értékelésére.

A vagyonmegosztás egyik legfontosabb alapelve a *közös vagyoni igények egységes rendezésének elve* (teljes körű vagyoni rendezés elve), mert a házastársi közös vagyon megosztása az egyes alvagyonok állagának és értékének megállapítását, valamint a megtérítési igények rendezését egyaránt fogalmilag feltételezi. Ebből következően a közös vagyon megosztása iránt indított perben a bíróság határozatának a közös vagyon egészére ki kell terjednie és az ilyen perben rendszerint valamennyi vagyonyogi igényt egységesen és véglegesen kell elbírálnia (P.törv.II.20.253/1977. – BH1978.26., PJD VIII. 248.). A házassági vagyonyogi igények egységes rendezésének elve tehát változatlanul a valamennyi, a *felek életközösségét érintő vagyoni kérdés együttes, összefüggő és végleges* elbírálását feltételezi (BH1994.140.), ami azonban nem jelenti azt, hogy a bíróság hivatalból folytathat le bizonyítást, hanem a felek által rendelkezésre bocsátott peradatok alapján kell valamennyi igényről dönteni (Pfv.II.21.441/1999. – BH2003.157.). A bíróságnak tehát a vagyonyogi igényeket csak a felek által szolgáltatott peradatok keretei között kell egységesen elbírálnia (BH2003.157., Pfv.II.21.873/1999.).

A házastársi közös vagyon megosztásának nélkülözhetetlen feltétele a *vagyonmérleg felállítása*, amely a vagyonyogi igények teljes körű és végleges rendezésének elvét szolgálja, és amelyet az ítélet indokolásának is minden esetben tartalmaznia kell. Nem mellőzhető a vagyonmérleg felállítása azon az alapon sem, hogy a felek között csak egyes tételek tekintetében van vita, a többi tételről pedig megegyeztek, mert a közös vagyon teljes terjedelmének felderítése és számbavétele nélkül a közös vagyon teljes körű megosztása fogalmilag nem lehetséges (P.törv.II.21.575/1976., BH1977.494. – PJD VII. 270.). Más kérdés természetesen az, hogy amennyiben a felek a vagyonmérleg egyes tételeinek a megosztása tárgyában kétséget kizáróan megállapodtak, és e megállapodásuk foganatba ment, úgy a bíróság döntésének az ilyen tételekre már nem, hanem csupán a vitás tételekre kell kiterjednie, és ilyen esetben a vagyonmérleget a döntésnek, valamint a felek megállapodásának az együttes eredményeként kell felállítani.

A vagyonmérleg nem azonosítható az egyszerű vagyonleltárral. Az előbbi ugyanis nem csupán a házastársak vagyonának a tételek számbavételét, hanem a közös vagyon és a különvagyonok aktív és passzív tárgyainak (ingó és ingatlan dolgoknak, vagyoni értékű jogoknak és követeléseknek, vagyoni tárgyú kötelezettségeknek), valamint az egyes alvagyonok vegyülésével összefüggésben az egyik alvagyon javára, illetőleg a másik terhére jelentkező megtérítési igényeknek a teljes és az életközösség megszűnésekor meglévő vagyontömegben belül az egyes alvagyonok egymástól elkülönített számbavételét és összértékét, a közös aktív és passzív vagyon különbözetének egyenlegét, tehát a közös vagyon ún. tiszta értékének és a feleket személyenként megillető közös vagyoni jutó összegének a meghatározását, valamint azt is *tartalmazza*, hogy az egyes alvagyonokhoz tartozó vagyontárgyak az életközösség megszűnésekor melyik fél birtokába kerültek.

A Ptk. – a Csjt.-től eltérően – nem a házassági vagyonyogi szabályok, hanem a CSJK-re irányadó speciális *alapelvek* körében tartalmazza a *méltányosság és az érdekei érvényesítésében gyengébb fél védelmének elvét*, amelynek figyelembevételét nem

csupán a vagyoni, hanem általánosságban a családi jogviszonyokra rendeli alkalmazni (4:4. §). A házassági vagyoni viszonyok méltányos rendezésének elve alapján a bíróságnak – a Csjt. 31. § (2) bekezdésében foglaltakkal egyezően – változatlanul gondoskodnia kell arról, hogy a vagyoni igények rendezésénél egyik házastárs se szenvedjen méltánytalan hátrányt. A házastársak ugyanis egymással nem csupán vagyoni, hanem elsősorban érzelmi kapcsolatban élő személyek, akik nem tartoznak egymásnak pontos elszámolási kötelezettséggel.

4:59. § [A közös vagyon és a különvagyon közötti megtérítési igények]

- (1) A közös vagyon megosztása során igényelni lehet a közös vagyonból a különvagyonra, a különvagyonból a közös vagyonra és az egyik házastárs különvagyonából a másik házastárs különvagyonára történő ráfordítások és a másik vagyonból teljesített tartozások megtérítését. A megtérítési igények elszámolására a vagyoni hányad értékének megállapítására vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.**
- (2) A közös életvitel körében elhasznált vagy felélt különvagyon megtérítésének kivételesen van helye.**
- (3) Nincs helye megtérítésnek, ha arról a házastárs lemondott. A lemondás nincs alakszerűséghez kötve, de ezt annak a házastársnak kell bizonyítania, aki a lemondásra hivatkozik.**
- (4) Ingatlan jelentős és tartós értéknövekedését eredményező ráfordítás ellenében a megtérítésre jogosult házastárs az ingatlan értéknövekedésének megfelelő tulajdoni hányadra is igényt tarthat.**
- (5) A hiányzó közös vagyon, illetve különvagyon megtérítésének nincs helye, ha a vagyonközösség megszűnésekor nincs közös vagyon és a megtérítésre köteles félnek különvagyona sincs.**

1. A megtérítési igény jellege

A Csjt. reálszerzés elvén alapuló törvényes vagyonközösségi rendszerében a *közös vagyon és a házastársak különvagyonai* a szerzés pillanatától kezdve dologi jogilag is elkülönülnek egymástól, ezért az egyes alvagyonok – ténylegesen – gyakran *vegyülnek egymással*. Ennek a következménye az, hogy vagyonközösségi rendszer esetén a jogi szabályozásnak gondoskodnia kell az egyes alvagyonok közötti *megtérítési igények* rendezéséről.

A Csjt. 30. § (2) bekezdése kizárólag a közös vagyonból a különvagyonba, illetőleg a különvagyonból a közös vagyonba történt beruházások, továbbá a kezelési és fenntartási költségek megtérítéséről rendelkezett ugyan, e szabályok hatályát azonban a Legfelsőbb Bíróság – már hatályon kívül helyezett – 10. számú Irányelvének 5. pontján alapuló *bírói gyakorlat kibővítette* akként, hogy lehetőséget nyújtott az *egyik különvagyonból a másik különvagyonba* eszközölt ráfordítások megtérítésére is.

Az egyes alvagyonok közötti megtérítési igényekről rendelkező Csjt. 30. § (2) bekezdéséhez kapcsolódó jogalkalmazói gyakorlatban hosszú időn át vitás volt az, hogy az egyik alvagyonnak a másik alvagyonnal szemben keletkezett megtérítési igénye *kötelmi vagy dologi jellegű-e*, és ennek megfelelően az igényt érvényesítő házastárs (a közös vagy különvagyoni jellegű) ráfordítása összegének elszámolására vagy a vagyontárgy tulajdoni hányadának a ráfordításával arányos részére tarthat-e igényt. Ennek a mikénti

megítélése különösen ingatlanok esetében kiemelt jelentőségű, mert a közös lakás használata mikénti rendezésének a lehetséges módját alapvetően annak a közös vagy kizárólagos tulajdona határozza meg.

A Ptk. a közös és a különvagyonok közötti megtérítési igények rendezését a Csjt.-vel lényegében azonos módon szabályozza, e szabályokat azonban részben kibővíti, részben pedig módosítja is akként, hogy a két szabályozás közötti *jelentős eltérések* teljes egészében a bírói gyakorlatnak a törvény szövegébe való beépítéséből adódnak.

Az (1) bekezdés *főszabálya* szerint a megtérítési igény nem csupán a közös és a különvagyonok, hanem a *két különvagyon között is* felmerülhet, és az olyan *kötelmi jellegű* igénynek minősül, amelynek alapján a ráfordítás folytán gyarapodó alvagyon tulajdonosa a ráfordításhoz felhasznált másik alvagyon részére meghatározott pénzüsszeget térít meg, vagy természetben annak megfelelő értékű más vagyontárgyakat (kompenzációt) juttat.

A (4) bekezdésnek a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyára irányadó *kivételes szabálya* azonban a Csjt.-hez kapcsolódó bírói gyakorlattal egyezően rendelkezik úgy, hogy *ingatlan jelentős és tartós értékelkedését eredményező ráfordítás* ellenében a megtérítésre jogosult házastárs az ingatlan értéknövekedésének megfelelő *tulajdoni hányadra is* igényt tarthat.

Ha tehát a házastársak az egyik alvagyonhoz tartozó ingatlanra valamely másik alvagyonból ráfordítást eszközölnek, a fentebb részletezett törvényes feltételek meglétében a megtérítést igénylő házastárs – saját választásától függően – nemcsak pénzben vagy megfelelő kompenzációval történő megtérítésre (elszámolásra), hanem az ingatlan arányos *tulajdoni hányadára* is jogot formálhat – függetlenül attól, hogy a ráfordítás egyébként megfelel-e a Ptk. Ötödik Könyve által szabályozott hozzáépítés (5:68. §) vagy ráépítés (5:70. §) jogcímén történő tulajdonszerzés törvényes feltételeinek.

A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében is rámutatott már arra, hogy a házastársaknak az egyikük különvagyoni ingatlanára fordított közös beruházása, amely *tartós jelleggel új értéket hoz létre*, a házastárs *tulajdoni igényét akkor is megalapozza*, ha a beruházás mértéke és jellege nem felel meg azoknak a követelményeknek, amelyeket a Ptk. a ráépítésen alapuló tulajdonszerzéshez megkíván: vagyis nem jár az épület szerkezeti átépítésével, bővítésével, nem hozzáépítés, vagy új épület létesítése. Az értéknövekedést nem jelentő karbantartási, javítási, kisebb felújítási munkák a házastársak vagyoni viszonyai körében sem eredményezhetnek tulajdonjogot. Az ingatlan forgalmi értékét jelentősen emelő közös beruházás rá eső részének megtérítésére azonban a *házastárs tulajdoni hányadban tarthat igényt* (BH1997.72.). Ha az ingatlanon csak tartós értékelkedést nem jelentő, *kiseb építési és korszerűsítési munkálatok közös elvégzésére* került sor, az ilyen munkák a házastársak vagyoni viszonyai körében nem eredményeznek tulajdonjogot, hanem csupán a *közös beruházás arányos részének megtérítésére vezető kötelmi jellegű igényt* alapoznak meg (BH2001.19. – Pfv.II.23.784/1998.).

„A megtérítési igény főszabályától eltér a 4:62. § is, amely szerint a vagyonközösség megszűnésekor meglévő különvagyont lehetőleg természetben kell kiadni” [Kőrös András: A házassági vagyonyjog in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 128.].

A Ptk. hatálya alá tartozó ügyekben is változatlanul irányadó az a Csjt. alkalmazásához kapcsolódón kialakult bírói gyakorlat, amely szerint a *közös adósságnak az egyik házastárs különvagyonából történő részbeni visszafizetése* nem eredményez az életközösség tartama alatt közösen megszerzett ingatlanra vonatkozóan a másik házastársénál nagyobb arányú tulajdonjogot (BH2006.361.).

Különböző különvagyoni jellegű és közös vagyoni ráfordításokkal kialakított – s eredetileg az egyik házastárs nevén álló – ingatlanilletőségnek a másik házastársra való átruházása a megjelöléstől függetlenül nem ajándékozásnak, hanem házastársi közös vagyoni igény rendezésének minősül (BH2001.69.).

2. A megtérítés módja

A 4:59. § (1) bekezdésének második mondata szerint a *megtérítési igények elszámolására a vagyoni hányad értékének megállapítására vonatkozó rendelkezéseket* megfelelően alkalmazni kell. E szabálynak a közös vagyoni hányad értékéről és kiadásáról rendelkező 4:60. § (1) bekezdésében foglaltakkal való együttes alkalmazásából pedig az következik, hogy a megtérítési igény elszámolása során a vagyonközösség megszűnésekor fennálló állapotból és értékből kell ugyan kiindulni, a vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben bekövetkezett értékváltozást azonban figyelembe kell venni, kivéve, ha az az egyik házastárs magatartásának eredménye. Ez az elszámolási mód viszont megegyezik a Legfelsőbb Bíróság – már hatályon kívül helyezett – 10. számú Irányelvének 5. pontján alapuló bírói gyakorlat által alkalmazott elszámolási móddal.

A Csjt. 31. § (2) bekezdése csak az egyik alvagyonból a másik alvagyonba történt beruházások, továbbá kezelési és fenntartási költségek megtérítéséről rendelkezett. A Ptk. 4:59. § (1) bekezdése a Csjt. által felsorolt költségeket a „*ráfordítás*” *gyűjtőfogalma* alá vonja, és ezen felül külön kiemeli a „*másik vagyonból*” (értelemszerűen: másik alvagyonból) *teljesített tartozások* megtérítésének a lehetőségét is. Abban a kérdésben, hogy melyik alvagyonból történt a ráfordítás, illetve a tartozás kifizetése, és annak folytán melyik alvagyon gyarapodott, a közös vagyon és a különvagyonok körének a 4:37–39. §-ok alapján történő megállapítása után lehet állást foglalni.

Ha a közös ingatlan szerzésére felhasznált különvagyoni hozzájárulások *mértéke pontosan nem bizonyítható*, de azok megközelítőleg azonos mértékűek voltak, a valóságos tulajdoni arányokat az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett 1/2–1/2 hányaddal egyezőnek kell elfogadni (BH2001.578.).

3. A megtérítés korlátai

Nincs helye megtérítésnek a Csjt. 31. § (2) bekezdése alapján akkor, ha a kiadás a *lemondás szándékával történt*, a Ptk. 4:59. § (3) bekezdésének a pontosított szabálya szerint pedig akkor, ha arról a *házastárs lemondott*, azzal, hogy a lemondás *nincs alakszerűséghez kötve*, de ezt annak a házastársnak kell *bizonyítania*, aki a lemondásra hivatkozik.

A Ptk. tehát – a Csjt.-től eltérően – nem a lemondás szándéka, hanem a *lemondás ténye* alapján mentesíti a házastársat a megtérítési igény alól, a lemondás tényét azonban továbbra sem köti alakszerűséghez, ezért az a 6:4. § (2) bekezdése alapján szóban, írásban és ráutaló magatartással egyaránt megtehető, és ez a tény nem csupán a vagyonok vegyülésekor, hanem azt követően is megvalósulhat, de azt az arra hivatkozó házastársnak bizonyítania kell. „A törvény tehát egyértelműen *szakít azzal a korábbi bírói gyakorlattal*, amely mintegy vélelmezte a közös vagyon javára történő lemondást. Ez eltérést jelent a 4:41. §-ban foglalt általános szabálytól, amely a házastársak közötti tulajdon átruházáshoz minősített alakiséget ír elő” [Kőrös András: A házassági vagyoni jog *in* Kőrös András

(szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 128.]

A bírói gyakorlat szerint *nagy értékű ingatlan tulajdonjoga közös vagyonba utalással nem szerezhető meg*. Önmagában abból, hogy az ingatlan-nyilvántartás a felek házasságára tekintettel a tulajdonjogot a tényleges tulajdonszerzéstől eltérően tartalmazza, nem vonható le olyan következtetés, hogy az egyik fél a különvagyonáról lemondott (BH1994.137.).

A közös életvitel körében *elhasznált vagy felélt különvagyon* megtérítésének a Csjt. 31. § (2) szerint csak különösen indokolt esetben, a Ptk. 4:59. § (2) bekezdése alapján pedig csak *kivételesen van helye*, míg a *hiányzó közös, illetőleg különvagyon* megtérítésének sem a Csjt. 31. § (4) bekezdése, sem a Ptk. 4:59. § (5) bekezdése értelmében *nincs helye* akkor, ha a vagyonközösség megszűnésekor nincs közös vagyon és a megtérítésre köteles félnek különvagyona sincs.

A megtérítési igényről történő lemondás szándékával a különvagyonból a közös vagyon, a közös vagyonból az egyik különvagyon vagy az egyik különvagyonból a másik különvagyon javára szolgáló juttatást az ítélkezési gyakorlat az egyik alvagyonból a másik alvagyonba „utalt” vagyonnak tekinti. Az ilyen beutalás tipikusan ingyenes juttatás ugyan, azt azonban a bírói gyakorlat *a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában* nem ajándékozási szerződésnek, hanem az egyik *házastárs részéről annak az egyoldalú kifejezésre juttatásának* minősíti, hogy az egyes alvagyonok vegyülése során felhasznált különvagyónak vagy közös vagyoni hányadának a megtérítésére nem tart igényt. Az ilyen lemondás kifejezésre juttatása történhet akár a ráfordításkor, akár azt követően is és – kötelező alakiség hiányában – a 6:4. § (2) bekezdése alapján írásban, szóban vagy ráutaló magatartással is kifejezésre juttatható. Figyelemmel arra, hogy a beutalás joglemondásnak minősül, azt a 6:8. §-ának (3) bekezdése alapján nem lehet kiterjesztően értelmezni, és kifejezettnek kell lennie. Mindez viszont – véleményünk szerint – nem változtat azon a tényen, hogy az egyik alvagyonból valamely másik alvagyonba való beutalás *a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyban* – az e jogviszonyra irányadó általános kötelmi jogi szabályok szerint – egyfelől a Ptk. 6:58. § (1) bekezdése szerinti – tartalmától függő típusú – *szerződésnek* minősül, másfelől az egyoldalú jognyilatkozat értelmezésére a Ptk. 6:8. §-a az irányadó, annak hatályára, érvénytelenségére és hatálytalanságára pedig a 6:9. §-a alapján – ha e törvény másként nem rendelkezik – a szerződés általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.

4. A megtérítési igény és harmadik személyek

A Ptk. házassági vagyonyjogi szabályai – a Csjt.-hez hasonlóan – a megtérítési igényeket valamennyi vagyontárgyra eszközölt ráfordítás és teljesített tartozás vonatkozásában csak a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyára irányadó módon szabályozzák, ezért a *házastársak és a harmadik személyek közötti, külső jogviszonyokat* továbbra is az adott jogviszonyra vonatkozó jogág szabályai alapján kell elbírálni.

Ha a házastársak *az egyik házastárs hozzátartozójának vagy más harmadik személynek* a kizárólagos, illetőleg a házastársakkal vagy legalább az egyik házastárssal közös tulajdonában álló *ingatlanon építkeznek*, jogviszonyba kerülnek a telek tulajdonosával is. Ilyenkor *két jogviszony keletkezik*: egyrészt a házastársak és az ingatlan tulajdonosa(i) közötti *külső, polgári jogi*, másrészt a házastársak közötti *belső, házassági vagyonyjogi jogviszony*. Ilyen esetben az egyik házastárs által indított perben mindkét jogviszonyt el kell bírálni, és pedig először mindig a külső polgári jogi jogviszonyt, mert csak ennek

eredményétől függően lehet állást foglalni abban, hogy a házastársak belső jogviszonyában a megterítést igénylő házastárs érvényesíthet-e és igenlő esetben tulajdoni vagy kötelmi jellegű (megterítési) igényt a házastársával szemben (P.törv.II.21.368/1975., BH1976.451. – CDT 53., BH1993.359).

A házastársak és az ingatlan tulajdonosa(i) közötti (külső) jogviszony elbírálása körében elsődlegesen azt kell megállapítani, hogy az építkező házastársak a föld (telek) tulajdonosának a hozzájárulásával építkeztek-e, és igenlő esetben abból kell kiindulni, hogy a Ptk. Dologi Jogi Ötödik Könyvének az e jogviszonyra irányadó szabályai – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – *diszpozitív jellegűek*, ezért azok alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha az építkezés jogkövetkezményeire vonatkozóan az építkező és az ingatlantulajdonos között a Ptk. szabályaitól eltérő tartalmú megállapodás nem jött létre vagy – a Ptk. új szabálya szerint – az ingatlan tulajdonosa egyoldalúan nem rendelkezett a saját ingatlanára vonatkozóan az épület és a föld elváló tulajdonjogáról (5:18. §).

Ha az építkezés jogkövetkezményeire vonatkozóan a házastársak és a földtulajdonos között megállapodás jött létre, úgy a felek közötti jogviszonyra ez az irányadó, mert az 5:18. § alapján az épület tulajdonjoga a földtulajdonost (az aedificium solo cedit elvének megfelelően) csak akkor illeti meg, ha az épület és a föld tulajdonosa eltérően nem állapodnak meg. Az ilyen megállapodás megkötését a Ptk. – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – *nem köti alakszerűséghez*, az tehát a Ptk. 6:4. § (2) bekezdése szerint szóban, írásban vagy ráutaló magatartással egyaránt létrejöhet, és annak megkötésére a Ptk. új szabálya időbeli korlát nélkül, akár az építkezés befejezése előtt, akár azt követően lehetőséget biztosít.

Az építkezés jogkövetkezményeire vonatkozó megállapodás létrejöttének hiányában vizsgálni kell azt is, hogy az ingatlan tulajdonosa a Ptk. Dologi Jogi Ötödik Könyve 5:18. § (2) bekezdésének új szabálya alapján nem rendelkezett-e úgy, hogy a földet és a rajta álló épületet önálló ingatlanokként jegyezzék be az ingatlan-nyilvántartásba. E szabály alapján ugyanis a tulajdonos az épület és a föld elváló tulajdonjogát (a gyakorlat szerint pontatlan ún. „osztott tulajdonát”) a saját ingatlanán saját nyilatkozatával maga hozhatja létre [Menyhárd Attila: A tulajdonjog általános szabályai in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (CompLex 2014, Budapest) 944–945.].

A házasfeleknek a szülők telkére történő építkezése esetén tehát „a szülők rendelkezhetnek úgy is, hogy az építkező házastársak által emelt épület és a szülők tulajdonában lévő földterület külön önálló ingatlanként kerüljön bejegyzésre a földhivatalnál. Ebben az esetben azonban – főszabályként – a földtulajdonos szülők nevére kerül az építmény is, mint önálló ingatlan, melyről külön rendelkezni szükséges az építkező házastársak javára” [Barzó Tímea: A házassági vagyonyjog in Csehi Zoltán (szerk.): *Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 85–86.].

A felek közötti megállapodás létrejötte vagy az ingatlantulajdonos egyoldalú rendelkezése esetén a külső jogviszony elbírálására annak tartalma az irányadó, feltéve, hogy az ehhez szükséges ingatlanjogi, közigazgatási és egyéb feltételek fennállnak.

A forgalomképtelen ingatlan felszínén, felszíne alatti vagy feletti részén emelt épület tulajdonjogát kizárólag a földtulajdonos szerezheti meg, következésképpen: forgalomképtelen ingatlan esetén osztott tulajdon keletkezése kizárt (EBH2008.1861., BH2009.175.). Az építkező az épület tulajdonjogát a földtulajdonossal kötött írásbeli megállapodás és annak ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésének hiányában nem szerzi meg (EBH2005.1301.). A ráépítéssel való tulajdonszerzésnek az a feltétele, hogy

az építmény tartós fennmaradásra alkalmas legyen, és az építető az építmény létesítéséhez szükséges engedélyeket beszerezze (BH2000.256.).

Ha az építkezés jogkövetkezményeire vonatkozó felek között megállapodás nem jött létre, és a Ptk. hatálya alá tartozó ügyekben a tulajdonos az épület és a föld elváló tulajdonjogáról egyoldalúan sem rendelkezett, úgy a felek jogviszonyára – az építkezés befejezésének időpontjától függően – az 1959-es Ptk. vagy a Ptk., egymástól részben eltérő – szabályai az irányadók.

A Kúria 1/2014. PJE határozata ugyanis a ráépítés, bővítés kérdéseiről szóló PK 7. számú állásfoglalást a Ptk. alkalmazása körében nem tekinti irányadónak. A Ptké. 48. § pedig úgy rendelkezik, hogy a hozzáépítéssel, átépítéssel, beépítéssel és ráépítéssel történő tulajdonszerzésre a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni, ha az építkezés a Ptk. hatálybalépését követően fejeződött be.

A 2014. március 15. napját megelőzően befejeződött építkezésekre tehát az 1959-es Ptk. 137. §-a és Legfelsőbb Bíróság PK 7. számú állásfoglalása, az említett időpontot követően befejeződött építkezésekre pedig a Ptk. Dologi Jogi Ötödik Könyvének 5:68–72. §-ai az irányadók, az utóbbi szabályok tartalma azonban lényegesen különbözik a ráépítés 1959-es Ptk. 137. § szerinti szabályozásától.

A Ptk. ugyanis az 1959-es Ptk. 137. § (3) bekezdése által a ráépítés egyik eseteként meghatározott tényállást a „Hozzáépítés” című 5:68. §-ában külön szabályozza akként, hogy az említett jogcímen alapuló közös tulajdonszerzéshez az épület szerkezetét érintő változás bekövetkezését nem, hanem csak azt követeli meg, hogy az építkezés saját anyagból jóhiszeműen a más tulajdonában levő épülethez való hozzáépítésnek minősüljön, és az – amely felújítás, bővítés vagy átépítés is lehet – az ingatlan értékét jelentősen növelje. E feltételek meglétében az egyes tulajdoni hányadok mértékét az egész ingatlan és a hozzáépített rész értékének a hozzáépítés befejezésének időpontja szerint meghatározott arányában kell megállapítani, míg a hozzáépítésnek nem minősülő építési munka ellenértéke a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhető.

Ennek megfelelően az 5:70. § „Ráépítés” címmel már csak azt az esetet szabályozza, ha az építkező saját anyaggal idegen földre épít, ebbe a körbe viszont értelemszerűen nem tartozik bele a más tulajdonában lévő épületen végzett olyan beruházás, amely az 5:68. § szerinti hozzáépítésnek minősül. Ráépítés esetén – főszabály szerint – az épület tulajdonjogát a földtulajdonos szerzi meg, köteles azonban gazdagodását a ráépítőnek megfizetni, a bíróság azonban a földtulajdonos kérelmére a ráépítőt kötelezheti a földnek vagy – ha a föld megosztható – a föld megfelelő részének megvásárlására. A ráépítő szerzi meg a földnek vagy a föld megfelelő részének tulajdonjogát kivételesen, akkor, ha az épület értéke a földnek vagy a föld megfelelő részének értékét lényegesen meghaladja, a bíróság azonban a földtulajdonos kérelmére azt is megállapíthatja, hogy a ráépítő az épület tulajdonjogát szerezte meg: ebben az esetben a ráépítőt a földre használati jog illeti meg.

A Dologi Jogi Ötödik Könyv „A feldolgozás, az átalakítás, az egyesülés, a vegyülés, a hozzáépítés, az átépítés, a beépítés és a ráépítés” című XVIII. Fejezetének 5:72. §-a külön szakaszban rendezi a közös tulajdonra vonatkozó szabályokat akként, hogy e fejezet szabályait kell megfelelően alkalmazni abban az esetben is, ha a tulajdonostárs a közös tulajdonban lévő dolgot dolgozza fel vagy alakítja át, a közös tulajdonban lévő épületet bővíti, építi át vagy ahhoz hozzáépít, illetve ha a közös tulajdonban lévő ingatlanra a tulajdonostárs épít rá.

A fent ismertetett szabályok megfelelően irányadók tehát a házastársak és a szülők vagy más harmadik személyek közötti külső jogviszonyokra akkor is, ha a házastársak nem a harmadik személy(ek) kizárólagos tulajdonában, hanem az egyik vagy akár mindkét

házasárs harmadik személlyel közös tulajdonában álló ingatlanra építenek rá, vagy az azon álló épülethez építenek hozzá.

A házastársak és az ingatlantulajdonos harmadik személyek közötti külső jogviszony érdemi elbírálását követően, és annak eredményétől (így döntően a házastársak harmadik személlyel szembeni jogszerű igényének a dologi jogi vagy kötelmi jogi jellegétől és a tulajdoni hányad mértékétől, illetve a pénzbeli marasztalás összegétől) függően lehet a *házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában* – a közös és különvagyoni ráfordítások arányára is figyelemmel – a közös vagyoni megosztása és a megtérítési igények tulajdoni vagy kötelmi jellegű elszámolásának módja, valamint a tulajdoni hányadok megállapítása vagy a pénzbeli marasztalás összegének meghatározása tárgyában dönteni.

4:60. § [A közös vagyoni hányad értéke és kiadása]

- (1) A közös vagyomból a házastársat megillető hányadot a vagyonközösség megszűnésekor fennállt állapot és érték szerint kell megállapítani. A vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyoni megosztásáig terjedő időben bekövetkezett értékváltozást figyelembe kell venni, kivéve, ha az az egyik házastárs magatartásának az eredménye.**
- (2) A vagyonközösséghez tartozó közös tulajdoni tárgyak megosztására a közös tulajdon megszűntetésének szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy természetbeni megosztásnak akkor sincs helye, ha azt bármelyik házastárs kellő indokkal ellenzi.**
- (3) A vagyonközösségben lévő jogok és követelések megosztására a (2) bekezdésben foglalt szabályokat megfelelően alkalmazni kell.**

1. A közös vagyoni hányad értékéről és kiadásáról általában

A Csjt. alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlat – a jogi szabályozás hiánya miatt – a Legfelsőbb Bíróság – már hatályon kívül helyezett – 10. számú Irányelvének 5. pontján alapult, amely szerint a házastársi közös vagyoni megosztása során általában az életközösség megszűnésekor vagyoni helyzetből kell kiindulni, a közös vagyoni megosztásáig terjedő időben történt értékváltozást azonban figyelembe kell venni, ha az nem vezethető vissza a felek tevékenységére. Ennek megfelelően a vagyonmérleg felállítása főszabály szerint az egyes vagyontárgyak *életközösség megszűnésekor állapotának és értékének* az alapulvételével történik. *Az életközösség megszűnése és a közös vagyoni megosztása közötti időszakban bekövetkezett értékváltozást (emelkedést vagy csökkenést)* azonban mindkét fél javára, illetve terhére kell értékelni akkor, ha az nem a felek valamelyikének a magatartására (tevékenységére vagy mulasztására) vezethető vissza, hanem objektív okok (pl. konjunkturális forgalmi értékváltozás) következménye (P.törv.II.21.113/1969., BH1971.6633. és CDT 131.), vagy ha azt mindkét fél tevékenysége vagy mulasztása idézte elő. Ilyen esetben tehát a közös vagyoni megosztásakor állapota és értéke képezi a felek közötti elszámolás alapját. Azt az – akár pozitív, akár negatív irányú – értékváltozást azonban, amely valamelyik házastárs tevékenységének vagy mulasztásának a következménye, kizárólag ennek a házastársnak a javára vagy terhére kell elszámolni.

Ez a bírói gyakorlat épül be a törvény szövegébe azáltal, hogy a Ptk. – *a Csjt. hiányzó szabályozását kiegészítve* – a közös vagyomból a házastársat megillető hányadnak a *vayonközösség megszűnésekor fennállt állapot és érték szerinti megállapításáról* rendelkezik, és kimondja azt is, hogy a vagyonközösség megszűnésétől a közös vagyoni

megosztásáig terjedő időben bekövetkezett értékváltozást figyelembe kell venni, kivéve, ha az az egyik házastárs magatartásának az eredménye.

A Ptk. hatálya alá tartozó ügyekben is változatlanul alkalmazható a Legfelsőbb Bíróságnak az az Elvi határozata, amely szerint a tag házastárs, illetve a többi tag által az életközösség megszűnését követően a gazdasági társaságban végzett személyes tevékenység díja mint kereső tevékenységből eredő jövedelem a tag házastárs különvagyona, az életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időszakban keletkezett nyereségnek a vagyoni hozzájárulás értékemelkedésére visszavezethető arányos részét azonban a közös vagyon megosztása során a nem tag házastárs javára is el kell számolni (EBH2000.209. – Pfv.II.20.348/1998.).

A közös vagyon megosztása során az *értékelés alapját* az egyes vagyontárgyak *tényleges forgalmi értéke* képezi. Valamely ingatlan vagy más dolog, illetve szolgáltatás forgalmi értéke alatt azt a vételárat, illetve ellenértéket kell érteni, amely az adott vagyontárgy szabadforgalomban történő átruházása esetén a kereslet-kínálat alakulásától függően elérhető, illetve elérhető lenne. Ezt az értéket az ugyanolyan fajtájú vagyontárgyaknak a szabadpiaci forgalomban kialakult árához viszonyítva, összehasonlítással kell megállapítani. Ez az érték csak szakértői vélemény alapján állapítható meg akkor, ha az adott vagyontárgy tényleges átruházására nem kerül sor, a valós vételár vagy más ellenszolgáltatás értékét kell irányadónak tekinteni viszont minden olyan esetben, ha a szabadpiacon való értékesítés ténylegesen megtörténik, és annak az esetlegesen aggályos volta vagy egyéb körülmények a forgalmi érték szakértői vélemény, tehát becslés alapján való meghatározását nem indokolják (EBH2001.424.). A tényleges forgalmi érték a személyes, családi, illetve háztartási, valamint az ún. üzleti, tehát befektetési és a vállalkozási célokra szolgáló vagyontárgyak megosztása során egyaránt irányadó. Ennek megfelelően nem a könyv szerinti, hanem a tényleges forgalmi érték az alapja az *egyéni vállalkozói* tevékenység körében használt vagyontárgyak házastársak közötti megosztásának is (EBH2001.424.). Az egyik házastársat mint a *betéti társaság tagját* megillető részesedést a házastársi közös vagyon megosztása során nem a könyv szerinti, hanem a tényleges forgalmi értéken kell a vagyonmérlegbe beállítani (BH2006.16.). Nem jogszabálysértő azonban a házastársi közös vagyonhoz tartozó *gazdasági társasági részesedés értékének* a vállalkozás könyv szerinti értéke alapján történő elszámolása akkor, ha a reális piaci érték megállapításához szükséges eszközérték a megfelelő adatok hiánya miatt nem határozható meg (BH2010.216.).

2. Az egyes vagyoni elemek megosztásának módja

A 4:60–61. §-ok a közös vagyontárgyak *megosztásának módját* a Csjt., az 1959-es Ptk., a 2006-os Gt., az Épt., az Sztv., az Evt. és más magánjogi szabályok együttes alkalmazásához kapcsolódó *bírói gyakorlattal megegyező módon* szabályozzák. E gyakorlat szerint házastársi közös vagyonnak mint vagyontömegnek, illetőleg a közös vagyonhoz tartozó egyes vagyontárgyaknak a házastársak közötti megosztása tehát csak olyan módon történhet meg, amely alkalmas arra, hogy a közös vagyonból a házastársak különvagyonába (kizárólagos tulajdonába) kerülő vagyontárgyak tulajdonjoga vagy kötelmi, illetve egyéb jellegű jogosultsága érvényes megszerzésének és fennállásának a tényét a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyban az adott vagyontárgyra irányadó jogág szabályai szerint mindkét házastárs hitelt érdemlően igazolni tudja [Pfv.II.23.316/1997., lásd részletesen Csúri Éva: *Értékpapírok és társasági*

részesedések a házassági vagyoni jogban (HVG-ORAC 2000, Budapest) 60–63., Csúri Éva Katalin: *A házassági vagyoni jog in Túri Edit (szerk.): A családjogi törvény magyarázata* (KJK-Kerszöv 2002, Budapest) 472–475.].

Ennek megfelelően *különbözteti meg* a Ptk. a megosztás módját aszerint, hogy az egyes vagyoni elemek a Ptk. Dologi Jogi Ötödik Könyvének hatálya alá tartozó (ingó és ingatlan) dolgoknak, a Kötelmi Jogi Hatodik Könyvének hatálya alá tartozó vagyoni értékű jogoknak, követelésnek, illetve tartozásnak vagy a Jogi Személy című Harmadik Könyvének a hatálya alá tartozó egyéni cégbeli, gazdasági társaságbeli, illetve szövetkezeti részesedésnek minősülnek.

A (2) *bekezdés* a vagyontárgyak megosztásának módjáról – annak tartalmát tekintve – a Csjt. és az 1959-es Ptk. alkalmazásához kapcsoló bírói gyakorlattal azonos módon rendelkezik. Ennek megfelelően *különbözteti meg a megosztás módozatait* attól függően, hogy az egyes konkrét vagyontárgyak a Ptk. Dologi Jogi Ötödik, Kötelmi Jogi Hatodik vagy A Jogi Személy című Harmadik Könyvének hatálya alá tartoznak.

3. A közös tulajdoni tárgyak megosztásáról általában

A vagyoni közösséghez tartozó közös tulajdonú tárgyak megosztására a *közös tulajdon megszüntetésének szabályait* rendeli alkalmazni, ezért azokat a Ptk. 5:84. § (1)–(5) bekezdése szerint elsősorban *természetben* kell megosztani, másodsorban egyes vagyontárgyakat vagy azok egy részét megfelelő ellenérték fejében *valamelyik házastárs tulajdonába lehet adni*, harmadsorban pedig egyes vagyontárgyakat *értékesíteni* kell, és a vételárat kell a házastársak között megfelelően felosztani. Az ingatlanon fennálló közös tulajdon – az egyéb feltételek meglétében – az ingatlan *társasházzá való alakításával* továbbra is megszüntethető és abban az esetben az alapító okiratot a bíróság ítélete pótolja.

4. A közös tulajdon megszüntetésének korlátai

A közös tulajdon megszüntetését – a Ptk. 5:83. § és az 1959-es Ptk. 147. § azonos szabálya alapján – bármelyik tulajdonostárs követelheti, és az e jogról való lemondás semmis. Ezt a jogot azonban egyfelől a Dologi Jogi Ötödik Könyv, másfelől a CSJK házassági vagyoni jogi szabályai is *korlátozzák* annyiban, hogy: *a) a dologi jogi szabályok körében aa)* az 5:83. § (2) bekezdése szerint a közös tulajdon megszüntetését a bíróság nem rendelheti el, ha a közös tulajdon megszüntetése alkalmatlan időre esik, *ab)* az 5:84. § (6) bekezdése értelmében a bíróság nem alkalmazhatja a közös tulajdon megszüntetésének olyan módját, amely ellen valamennyi tulajdonostárs tiltakozik, *b) a házassági vagyoni jogi szabályok körében pedig a 4:60. § (2) bekezdése rendelkezik úgy, hogy természetbeni megosztásnak* akkor sincs helye, ha azt *bármelyik házastárs kellő indokkal ellenzi*. (Az utóbbi körben kellő indoknak minősülhet pl. valamely dologösszesség indokolatlan megbontása vagy az egyik házastárs számára előszereteti értékkel rendelkező valamely vagyontárgynak a másik házastárs tulajdonába adása).

A *Kúria 1/2014. PJE határozata* a Ptk. alkalmazása körében *nem tartotta irányadónak* a Legfelsőbb Bíróság PK 10. számú állásfoglalás meghaladottá nyilvánításáról és a közös tulajdon megszüntetésének egyes kérdéseiről szóló *1/2008. PK véleménynek* az anyagi jogi kérdéseket rendező I–VII. pontjaiban foglaltakat, *változatlanul alkalmazandónak* tartotta viszont az eljárásjogi kérdésekről szóló VIII. pontját. „Ennek indoka, hogy a Ptk. 5:84. §-a a PK véleményben foglalt kérdések túlnyomó részét – bizonyos tekintetben

az abban foglaltaktól eltérően – rendezi” [Kőrös András: A házassági vagyoni jog *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 130.].

Az 1/2014. PJE indokolása ugyanakkor kiemelte azt is, hogy a Ptk.-ba beépültek tekintett iránymutatások indokolásában foglalt – a Ptk. szabályai szellemével nem ellentétes – jogi okfejtések, érvek, elvi megállapítások a továbbiakban is figyelembe vehetők, idézhetők, tehát a Ptk. normaszövegének értelmezésében, a jogi érvelés alátámasztásában felhasználhatók.

Az 1/2008. PK vélemény *anyagi jogi kérdéseket rendező I–VII. pontjaiban foglalt elveknek a változatlan alkalmazhatóságát* illetően azonban a kommentárirodalom nem tűnik egységesnek.

A Ptk. – fentebb már hivatkozott – 5:84. §-a ugyanis a kereset elutasítására csak akkor ad módot, ha a közös tulajdon megszüntetése *alkalmatlan időre esik*, az 1/2008. PK vélemény VII. pontja szerint viszont a kereset elutasítására akkor is sor kerülhet, ha a tulajdonostárs *e jogát visszaélészerűen gyakorolja*, továbbá, ha a közös tulajdon megszüntetése az adott körülmények között a *másik (többi) tulajdonostárs méltányos érdekeit sérti*.

A HVG-ORAC és a CompLex Kiadó második kiadású – 2014-ben megjelent – kommentárja egyaránt utal arra, hogy a közös tulajdon megszüntetése kapcsán a Legfelsőbb Bíróság a gyakorlatot már a Ptk. előkészítése során összhangba hozta a készülő törvényi szabályozással.

A HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. kommentárja kifejezett utalást tartalmaz ugyan arra, hogy az 5:84. § az 1/2008. PK vélemény I–VII. pontjaiban részletezett anyagi jogi kérdéseket *bizonyos tekintetben az abban foglaltaktól eltérően rendezi*. A *Kommentár III/VI. kötetében* közzétett „Áttekinthető táblázat az 1/2014. PJE határozathoz” cím alatt azonban az 1/2008. PK véleményt ennek ellenére „megfelelően irányadó”-ént tünteti fel anélkül, hogy a I–VII. pontok vonatkozásában bármiféle eltérésre utalna [Kőrös András: A házassági vagyoni jog *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 130–131.].

A Wolters Kluwer kommentárja ezzel szemben a tulajdonostársnak a közös tulajdon megszüntetése iránti igényéről azt fejt ki, hogy: „Továbbra is igaz, hogy *ez a jog az alanyi jogok gyakorlásának az általános korlátai között gyakorolható*. Ha a közös tulajdon megszüntetése iránti igény érvényesítése *joggal való visszaélést valószínűsítena meg*, vagy ellentétes lenne a *jóhiszemű és tisztességes joggyakorlás* követelményével, a bíróság a közös tulajdon megszüntetése iránti keresetet elutasítja, azonban *a Ptk.* ennek kapcsán *normatív korlátként a megszüntetés alkalmatlan időre esését fogalmazza meg*.

Ez a korábbi gyakorlathoz képest *szűkebb körre szorítja a joggyakorlás generálklauzulákban megfogalmazott általános korlátainak* (joggal való visszaélés, jóhiszeműség és tisztesség követelménye) *a közös tulajdon megszüntetése iránti kérelem kapcsán való alkalmazhatóságát*. Ez szükségessé teszi a közös tulajdon megszüntetése iránti kereset elutasítása kapcsán kialakult gyakorlat felülvizsgálatát. [...]

Az alkalmatlan idő azonban csak olyan körülmény lehet, amely időlegesen áll fenn, így olyan tényezők, amelyeknek a fennállásával tartósan kell számolni, a közös tulajdon megszüntetése iránti alanyi jog gyakorlásának nem képezhetik az akadályát és a kereset elutasítására nem vezethetnek. *Továbbra is alkalmazható az a szempont*, hogy a közös tulajdon megszüntetésének (a szerződéses korlátozáson kívül) akadály lehet az is, ha a megszüntetést *olyan időben kérik, amikor a közös tulajdon megszüntetése az egyes tulajdonostársak érdekeit súlyosan sérti*. Alapot adhat a kereset elutasítására, ha az *objektív*

körülmények (például a forgalmi értékviszonyok, az infláció) *a közös tulajdon egészének átmeneti és jelentős értékcsökkenését eredményezik*. Nem támogatható ugyanakkor, hogy akár az alkalmatlan idő kifogása, akár generálklauzulák alkalmazása messzebb menjen a joggal való visszaélés és a jóhiszemű és tisztességes eljárás követelménye által megadott joggyakorlási korlátoknál. Az olyan *nyílt érdekmérlegelésre alapított gyakorlat*, amely a közös tulajdon megszüntetését kérő felperes tulajdonostársnak a közös tulajdon megszüntetéséhez fűződő érdekeit a kereset elutasítását kérő tulajdonostársaknak a közös tulajdon fennmaradásához fűződő érdekeivel méri össze, *mindenképpen újra gondolásra szorul*” [Menyhárd Attila: *Közös tulajdon és társasház in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1. kötet 1048–1049.].

A Kúria egyik eseti döntése szerint nem adnak alapot a kereset elutasítására az olyan körülmények, amelyek – az 1/2008. (V. 19.) PK vélemény VII. pontjában foglaltaktól eltérően – nem átmeneti, hanem tartós jellegűek, és nem értékelhető az ingatlanban bennlakó, de magához váltásra nem képes és nem is hajlandó társtulajdonos javára az ingatlan haszonélvezettel terhelt állapota sem akkor, ha azt az általa – a társtulajdonos megkérdezése és hozzájárulása nélkül – megkötött tartási szerződéssel maga hozta létre (Pfv.II.20.366/2013.).

5. A családjogi szempontok figyelembevétele

„Változatlanul irányadónak tekinthetők azonban – véleményünk szerint – azok a *jogelvek*, amelyeket a PK-vélemény indokolása is rögzített, és amelyben a családjogi szempontok figyelembevételére hívta fel a figyelmet a *házastársi közös lakáson fennálló közös tulajdon megszüntetésével kapcsolatban*.” Ezek „az elvek elsősorban a bennlakó tulajdonostárs kiköltözésre kötelezésének feltételeiben és a bennlakás értékcsökkentő hatásának megállapításában jelentenek elsősorban eltéréseket az általános szabályokhoz képest” [Kőrös András: *A házassági vagyonjog in Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 130.].

Az 1/2008. PK vélemény indokolása szerint: „*Lehetségesek azonban olyan élethelyzetek, amikor a bennlakó tulajdonostárs nem kötelezhető a lakásból való kiköltözésre*. Az egyik ilyen esetkör, amikor a lakás volt házastársak közös tulajdonában áll, és a lakás használatát a felek megállapodása vagy bírói ítélet az 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) 31/A–31/B. §-ában foglaltak szerint rendezte. Ilyen esetekben a felek megállapodása vagy az ítélet szerint a használatra családjogi szempontok alapján feljogosított házastárs csak akkor kötelezhető – vállalása nélkül – a lakás elhagyására, ha a *használat újrendezésének a feltételei fennállnak* és ennek következtében a lakásból való távozásra kötelezése indokolt (Ptk. 241. §, PK 279. állásfoglalás III. pontja). [...]

A bennlakás értékcsökkentő hatása mértékének megállapításánál azonban nem hagyhatók figyelmen kívül a tulajdonostársak közötti kapcsolatból eredő jogszabály rendelkezésén vagy a felek megállapodásán alapuló *közös kötelezettségek*. Így pl. a *bennlakás értékcsökkentő hatásának meghatározásakor* megfelelően értékelni kell, ha bennmaradó külön élő vagy volt házastárs (élettárs) az ingatlanban a közös kiskorú gyermekeknek, illetőleg a volt tulajdonostárs más közös hozzátartozó lakhatását is biztosítja. Ezekben az esetekben a bennlakás által okozott értékcsökkenés következményei csak korlátozott mértékben terhelik a bennlakó tulajdonostársat” (1/2008. PK vélemény indokolása).

A kommentárirodalom szerint ilyen esetekben megoldás lehet a közös tulajdon megszüntetése során a bennlakó volt házastárs részére – ha az ingatlan elhagyására kötelezés a méltányos érdekeit sérti – a tulajdoni hányadával arányos *használati jog alapítása*.

Kiemelt jelentősége van a hivatkozott elveknek akkor, ha valamelyik házastárs – házassági bontóperben vagy a házastársi közös vagyon megosztása iránti perben – a lakáson fennálló közös tulajdon megszüntetését kéri, mert ilyen esetben a bíróság a 4:80. § (3) bekezdése alapján a *házastársi közös lakás használatát a közös tulajdon megszüntetésével együtt rendezi*. A lakáshasználat rendezése körében azonban a *családvédelmi szempontoknak* elsődleges jelentősége van, ezért azoknak a közös tulajdon megszüntetése során is érvényesülniük kell. Ennek a következménye viszont az, hogy – bár a közös tulajdon megszüntetése iránti igény olyan alanyi jogosultság, amelyről a tulajdonostárs az 5:83. (1) bekezdése szerint érvényesen le sem mondhat, azonban a családvédelmi szempontokra tekintettel – a bíróság az erre irányuló keresetet kivételes esetben elutasíthatja [Kőrös András: *A házassági vagyonyjog in Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 131.].

A Kúria az egyik eseti döntésében ennek megfelelően mutatott rá arra, hogy mellőzni kell a volt házastársak lakásán fennálló közös tulajdon megszüntetését, ha a bontóperben kötött egyezség alapján bennlakó volt házastárs a másik volt házastárs hányadának megváltására nem képes, a lakottan történő árverési értékesítésre a lakás adottságai folytán nincs kilátás, a bennlakót pedig – mindkét fél méltányos érdekeinek mérlegelésével – a lakás elhagyására nem lehet kötelezni (BH2013.42.).

6. A vagyoni értékű jogok és követelések megosztása

A vagyonközösséghez tartozó (aktív) vagyontárgyak közül az 5:14. § (1) bekezdése szerint csak a birtokba vehető testi tárgyak (az ingó és ingatlan dolgok) minősülnek tulajdonjog tárgyának, a (2) bekezdése pedig a tulajdonjog szabályainak a megfelelő alkalmazását csak az ott tételesen felsorolt ún. „rendhagyó dolgokra” rendeli el, a közös vagyon megosztásának azonban a vagyon egészére ki kell terjednie. Erre tekintettel a 4:60. § (3) bekezdése a vagyonközösségben lévő jogok és követelések megosztására a (2) bekezdésben foglalt, tehát a *közös tulajdoni tárgyak megosztására vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazását* rendeli. E szabályok azonban az egyes vagyoni értékű jogok és követelések megosztására csak áttételesen, az egyes konkrét jogokra és követelésekre vonatkozó jogszabályok keretei között alkalmazhatók.

Más kérdés ugyanakkor az, hogy a 4:60. § (2) bekezdésének a közös tulajdoni tárgyak megosztásáról rendelkező szabályai az ún. *rendhagyó dolgok* közül az *értékpapírok* megosztására is csak áttételesen alkalmazhatók, mert azok értékpapírjogi hatályú tulajdonjoga csak az adott értékpapírra irányadó speciális szabályok szerint szerezhető meg.

A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának 2006. május 10-én tartott tanácselnöki értekezletén kialakult többségi vélemény szerint a *házastársakat együttesen megillető haszonélvezeti jog* esetén a bíróság – hozzájárulása nélkül – egyik házastárs haszonélvezeti jogát sem szüntetheti meg, hanem csak annak mikénti gyakorlásáról rendelkezhet.

A *jogok és követelések átruházására* vonatkozó 1959-es Ptk.-beli szabályokat a Ptk. szabályozása lényegesen módosította és kibővítette azáltal, hogy a *követelés átruházással való megszerzésének általános feltételeként* – a dolgok tulajdonjogának átruházáshoz

hasonlóan – egyfelől az átruházásra irányuló szerződés vagy más *jogcím* megjelölését, másfelől – az eladónak vagy az ajándékozónak a dolog adásvétel vagy ajándékozás jogcímén történő átruházásához szükséges birtokátruházási kötelezettségéhez (5:38. §) hasonlóan – a követelés engedményezését, tehát a *rendelkező ügylet* létrejöttét követeli meg, amely utóbbinak a szabályai ugyancsak jelentősen módosultak (6:193–201. §-ok).

A követelés átruházásának lehetséges jogcímei közül a Ptk. *egyes jogcímeiket kifejezetten nevesít:*

– egyrészt a dolog tulajdonjogának *adásvételére* [6:215. § (3) bekezdés] és *ajándékozására* [6:235. § (3) bekezdés] vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazását rendeli el a jog vagy követelés visszterhes vagy ingyenes átruházására irányuló szerződésekre, a *csereszerződés* (6:234. §) fogalmát meghatározó szabálya nem csupán a dolgok tulajdonjogának, hanem más jogoknak vagy követeléseknek a kölcsönös átruházásáról is kifejezetten rendelkezik, és ezáltal az említett szerződések tárgyat a követelésekre és jogokra is kiterjeszti, a jogi személy alapítója vagy tagja által a jogi személy rendelkezésére bocsátandó nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás (apport) tárgya dolog tulajdonjoga mellett vagyoni értékű jog [3:10. § (2) bekezdés], a gazdasági társasági tag apportjának tárgya pedig ezen felül az adós által elismert vagy jogerős bírósági határozaton alapuló követelés (3:99. § (1) bekezdés] is lehet stb.

– másrészt a korábban nem nevesített *factoring szerződés* (6:405. §) szabályozásával módot adott a követelések e jogcímen történő átruházására.

A *jogcím* vonatkozásában nincs akadálya annak, hogy a jog vagy követelés átruházása az új Ptk. által nevesített más jogcímen, vagy akár a nevesített jogcímek körén kívül eső, más jogcímen történjék.

Más a helyzet a *rendelkező ügylet* vonatkozásában, mert a jog vagy követelés átruházása, tehát a *rendelkezés kizárólag a követelés engedményezése útján történhet*.

A 6:202. § külön szabályozza a *jogátruházást*, a 6:208. § pedig a *szerződésátruházást* azzal, hogy a külön nem szabályozott kérdésekre vonatkozóan az előbbi § az engedményezés, az utóbbi pedig a jogok és követelések vonatkozásában az engedményezés, a kötelezettségek tekintetében pedig a tartozásátvállalás szabályait rendeli megfelelően alkalmazni.

Ennek a következménye az, hogy a vagyonközösséghez tartozó vagyoni értékű jogok és követelések alanyváltozást eredményező módon történő megosztására csak az említett jogszabályok tartalmára figyelemmel kerülhet sor.

Továbbra sincs jogi akadálya azonban – véleményünk szerint – annak, hogy egyrészt a házassági bontóperben bármelyik fél a saját nevében érvényesíthesse a szüleinek vagy más harmadik személynek a felekkel szemben fennálló követelését, feltéve, hogy az engedményezés megfelel a házastársak és a harmadik személyek közötti *külső jogviszonyokra irányadó* Ptk.-beli szabályoknak. Másrészt annak sem, hogy a közös vagyon megosztásáról rendelkező szerződés vagy bírósági ítélet csak a házastársak egymás közötti, *belső jogviszonyára irányadó*, tehát a jogosulttal, illetve kötelezettel szemben nem hatályos módon tartalmazzon olyan – Pp. 172. § szerinti – *megállapító rendelkezést*, hogy egyes konkrétan meghatározott követelések harmadik személyekkel szembeni érvényesítésére vagy tartozások harmadik személynek történő teljesítésére valamelyik vagy mindkét házastárs egymás közt egyenlő vagy egymástól – konkrétan meghatározott – eltérő arányban jogosult vagy köteles. Az ilyen tartalmú megállapítás esetén ugyanis az esetleges utólagos vita tárgyát már legfeljebb a követelés megállapítástól eltérő érvényesítéséből, illetve a kötelezettség megállapítástól eltérő teljesítéséből eredő elszámolás képezheti.

4:61. § [A vagyontárgyak és a tartozások szétoztása]

- (1) **Annak meghatározásánál, hogy a vagyonmegosztás során egyes vagyontárgyak melyik házastárs tulajdonába kerüljenek, a bíróság elsősorban a házastársak egyező nyilatkozatát veszi figyelembe.**
- (2) **Az egyik házastárs foglalkozásának gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenysége folytatásának céljára szolgáló vagyontárgyak elsősorban az adott foglalkozást gyakorló vagy egyéni vállalkozói tevékenységet folytató házastársat illetik meg.**
- (3) **Ha az egyik házastárs olyan gazdasági társaság tagja vagy részvényese, amelyben e házastárs vagyoni hozzájárulását a közös vagyonból biztosították, a bíróság a másik házastársnak – kérelmére – a társasági tagsági jogok átruházására vonatkozó szabályok szerint akkor juttathat a gazdasági társaságban vagyoni hányadot, ha részesedése a házastársi közös vagyonból a közös vagyoni hányad kiadására vonatkozó szabályok és az (1) bekezdésben foglaltak figyelembevételével más módon nem adható ki.**
- (4) **Ha a vagyontárgyat tartozás terheli, azt a házastársak egymás közti viszonyában az a házastárs viseli, aki a megosztást követően a vagyontárgy tulajdonosa lett. A tartozások megosztása a jogosulttal szemben a tartozásátvállalás szabályai szerint hatályos.**

1. A vagyoni rész kiadásának főszabálya

A bírói gyakorlat tapasztalatai szerint a házastársak általában meg tudnak állapodni abban, hogy melyik közös vagyontárgy melyikük kizárólagos tulajdonába kerüljön, illetőleg az egyes követelések érvényesítésének joga, illetve tartozások viselésének kötelezettsége a továbbiakban a feleket egymással azonos vagy egymástól eltérő arányban illesse, illetve terhelje.

Erre tekintettel rendelkezik a Ptk. úgy, hogy a vagyontárgyak és a tartozások szétoztását illetően annak meghatározásánál, hogy a vagyonmegosztás során egyes vagyontárgyak melyik házastárs tulajdonába kerüljenek, a bíróság – a jelenlegi ítélkezési gyakorlatnak megfelelően – *elsősorban a házastársak egyező nyilatkozatát veszi figyelembe* [4:61. § (1) bekezdés].

A 4:60. § (2) bekezdésének a közös tulajdon megszüntetésére való utalásából az következik ugyan, hogy a közös vagyontárgyakat elsődlegesen természetben kell megosztani, ilyen tartalmú rendelkezést azonban a Ptk. nem tartalmaz, és nem rendelkezik arról sem, hogy a házastársak megállapodásának hiányában a bíróság az egyes közös vagyontárgyakat miként, illetőleg milyen elvek alapulvételével ossza meg.

A Ptk. hatálya alá tartozó ügyekre is irányadó ezért az a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó *gyakorlat*, amely a házastársak egyező nyilatkozatának hiányában a közös vagyon megosztása során a bíróságnak a *célszerűség* (okszerű gazdálkodás, lehetőségek), az *arányosság* (mindkét házastárshoz lehetőleg egyaránt kerüljenek értékálló és elhasználódó dolgok is), valamint a – CSJK alapvető szintű rendelkezései körében szabályozott, és ezért annak egészére irányadó – *méltányosság* (4:4. §) szempontjaira kell elsődlegesen figyelemmel lennie.

Amennyiben az életközösség megszűnése és a közös vagyon megosztása között hosszabb idő telt el, úgy a bírói gyakorlat szerint az ingóságokat a *kialakult birtokhelyzetnek megfelelően célszerű megosztani*, és ilyen esetben mellőzhető is a természetbeni megosztás akkor, ha az ingatlanhoz tartozó ingóságokat kizárólag az egyik házastárs használta, mert az elhasználódott berendezési és felszerelési tárgyaknak a másik házastárs tulajdonába adása nyilvánvalóan méltánytalan lenne a számára (Pfv.II.20.273/1978.).

A házassági vagyoni jogi szerződésben foglaltaktól a bíróság méltányossági alapon általában nem térhet el. Miután a házassági vagyoni jogi szerződés lényege, hogy a felek részben vagy egészben eltérnek az 1/2–1/2 arányú házastársi közös szerzés vélelmétől, a bírói gyakorlat értelmében a házassági vagyoni jogi szerződés körében a méltányossági szabály alkalmazására csak egészen kivételes esetben kerülhet sor (BH2011/337.).

A törvény a felek érvényes szerződésével szemben a bíróságot arra nem kötelezi, hogy *a szerződés érvénytelenségének megállapításával biztosítsa az arányosságot és a méltányosságot*, tekintve, hogy az eset egyedi szempontjait a felek a szerződési akaratuk kialakításánál már figyelembe vették. A méltányossági szabály alkalmazására tehát csak kivételesen, így akkor kerülhet sor, ha a szerződés valamilyen kérdést nem egyértelműen vagy nem teljeskörűen rendez (BH2001.278.).

2. Az egyes vagyontárgyakra vonatkozó különös szabályokról

A megosztás elveit tartalmazó *főszabálytól eltérő, speciális szabályokat* tartalmaz a Ptk. a *foglalkozás gyakorlása, valamint az egyéni és társas vállalkozói tevékenység folytatása* céljára szolgáló vagyontárgyak megosztására vonatkozóan, mert – a Szakértői Javaslat indokolása szerint – „azok sorsát nem lehet a bíró egyedi mérlegelésére bízni” [Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (CompLex 2008, Budapest) 447.].

A 4:61. § (2) és (3) bekezdése *megegyezik egymással* abban, hogy a foglalkozás gyakorlása és egyéni vállalkozói tevékenység folytatása céljára szolgáló vagyontárgyak, illetőleg a gazdasági társasági részesedések vonatkozásában egyaránt *a foglalkozást gyakorló, illetve az egyéni vagy társas vállalkozói tevékenységet folytató (tag, részvényes) házastárs általi magához váltás (kizárólagos tulajdonába adás) elsőbbségéről rendelkezik.*

Ez a megosztási mód a házastársak egymás közötti, *belső jogviszonyában* csupán kötelmi jellegű elszámolást eredményez, amely *a)* megfelelő kompenzációval, tehát a másik házastárs részére hasonló értékű más vagyontárgy juttatásával, *b)* pénzügyi értékkülönbség fizetésével, *c)* a fenti két megoldás kombinációjával vagy *d)* a társasági jogi értelemben is közös tulajdonú társaságbeli részesedésnek a házastársak társasági jogi közös tulajdonában való meghagyásával történhet. A házastársak és a harmadik személyek közötti *külső jogviszonyban* pedig ún. alanyváltozást (tagváltozást) nem eredményező megosztási módnak minősül, mert az adott vagyontárgy *külső jogviszonybeli tulajdonosának, jogosultjának, illetve kötelezettjének* a személyében nem eredményez változást és a *külső jogviszonyokat* egyáltalán nem is érinti, ezért az a *legcélszerűbb és valamennyi társasági forma (cégforma) bármely létszakában egyaránt alkalmazható megosztási módnak minősül.*

3. A foglalkozás gyakorlása és egyéni vállalkozói tevékenység folytatása céljára szolgáló vagyontárgyak megosztásának speciális szabálya

A 4:61. § (2) bekezdése szerint az *egyik házastárs foglalkozásának gyakorlása vagy egyéni vállalkozói tevékenysége folytatásának céljára szolgáló vagyontárgyak* elsősorban, az adott foglalkozást gyakorló vagy egyéni vállalkozói tevékenységet folytató házastársat illetik meg.

A speciális szabályozás indokai szerint az érintett házastárs „*egyébként a foglalkozást nem tudná folytatni, vagy az üzlete csődbe menne.* Nem szólva arról, hogy bizonyos

esetekben a foglalkozás gyakorlásának a joga jogszabály rendelkezése következtében nem is adható át a másik házastársnak (például az orvosi praxisjog mint vagyoni értékű jog a házastársi közös vagyonba tartozik, de az önálló orvosi tevékenységről szóló 2000. évi II. törvény rendelkezései alapján annak gyakorlása személyhez kötött). Az egyéni vállalkozás gépsorai, árukészlete sem »vonható ki« jelentős anyagi veszteség és adófizetési kötelezettség nélkül a vállalkozásból. Ezért ezek a vagyontárgyak csak kivételesen, akkor adhatók a másik házastársnak a vagyonmegosztás során, ha a foglalkozás vagy a vállalkozás folytatásának jogi előfeltételeivel ő is rendelkezik és azt egyéb körülmények is nyomatékosan indokolják (például a vállalkozást a házastársak az együttélés alatt közösen folytatták, vagy abban ő is aktívan részt vett és a felek körülményei indokolják, hogy a továbbiakban egyedül ő folytassa ezt a tevékenységet, és annak anyagi konzekvenciáit is vállalja) [Polgári Törvénykönyv Családjog – Javaslat – normaszöveg és indokolás (2006. március 31., Budapest) 94. és Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (CompLex 2008, Budapest) 447.].

Ez a szabályozási mód – a tartalmát tekintve – megegyezik a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria által a Csjt., valamint az 1990-es Evt. együttes alkalmazásával összefüggésben kialakított ítélkezési gyakorlattal is. A Legfelsőbb Bíróság az 1990-es Evt.-hez kapcsolódó Elvi határozatában rámutatott arra, hogy nem minősül az áfatörvény szerinti értékesítésnek, és a vállalkozásba befektetett tárgyi eszközök vállalkozásból való kivonásának az, ha e vagyontárgyakat a bíróság az egyéni vállalkozó házastárs tulajdonába adja, ezért a vagyonmérlegben a vagyontárgyak értékét az áfa-val csökkenteni nem lehet (EBH2001.424. – Pfv.II.22.077/1999.).

Ez az ítélkezési gyakorlat nem csupán az egyéni vállalkozóra, hanem az 1990-es Evt. hatálya alá tartozó egyéni cégre is alkalmazható volt. A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében és elvi határozatában is kifejtette azt, hogy az egyéni vállalkozás a tevékenységet folytató magánszemély vagyontól akkor sem különül el, ha az egyéni vállalkozást a cégbíróság egyéni céggé nyilvántartásba vette. A házassági életközösség alatt megkezdett, illetve folytatott egyéni vállalkozói tevékenység esetén tehát a tevékenységből származó jövedelem és a tevékenység folytatására szolgáló vagyontárgyak, vagyoni értékű jogok és követelések házastársi közös vagyonnak minősülnek (EBH2002.658. – Cgf.II.33.116/1999.). Ennek a következménye az, hogy az ebbe a körbe tartozó vagyon megosztásának a módját az egyes konkrét vagyontárgyak és terhek, illetve tartozások dologi, illetve kötelmi jogi jellege határozza meg.

Az 1990-es Evt. szabályait lényegesen megváltoztatta az Evt., amely határozottan elválasztotta egymástól az egyéni vállalkozót és az egyéni céget, az „egyéni vállalkozás” fogalmát pedig már egyáltalán nem is ismeri. Az Evt. 19. § (1) bekezdésének b) pontja szerint az egyéni vállalkozói tevékenységre való jogosultság megszűnik, ha az egyéni vállalkozó – akár eredeti alapítással, akár származékos módon – egyéni céggé alakul. Ennek a következménye pedig az, hogy az Evt. értelmezésében az egyéni vállalkozó és az egyéni cég sohasem eshet egybe. *Egyéni cégnek* az egyéni vállalkozói nyilvántartásban szereplő természetes személy által alapított, jogi személyiséggel nem rendelkező (*önálló*) *jogalany* minősül, amely a cégnyilvántartásba való bejegyzésével, a bejegyzés napján jön létre, az egyéni cég jogképes, cégneve alatt jogokat szerzhet, és kötelezettségeket vállalhat, így különösen tulajdont szerzhet, szerződést köthet, pert indíthat és perelhető [Evt. 20. § (1) bekezdés és 24. § (1) bekezdés].

Erre tekintettel fejtette ki a Kúria a Pfv.II. Pfv.II.22.292/2011. számú eseti döntésében azt, hogy: a Legfelsőbb Bíróság EBH2001.424. számú Elvi határozatában foglaltak a 2010. január 1-jétől hatályos Evt. hatálya alá tartozó és továbbra is természetes

személynek minősülő *egyéni vállalkozóra* is változatlanul *alkalmazhatók*. Nem alkalmazhatók viszont a jogi személyiség szintjét el nem érő önálló jogalanyisággal és elkülönült vagyonnal rendelkező *egyéni cégre*, amely utóbbi vagyoni betétjének a megosztásával összefüggő házassági vagyoni jogi ítélezési gyakorlatról még nem, hanem csupán jogirodalmi álláspontokról beszélhetünk [Csúri Éva: Az egyéni vállalkozó és az egyéni cég a házassági vagyoni jogban in Szeibert Orsolya (szerk.): *Család – Gyermek – Vagyon – A joggyakorlat kihívásai* (HVG-ORAC 2012, Budapest) 75–97.].

A *működtetési („praxis”) jog* tulajdonképpen egy engedély, licenc az orvos számára, és az olyan személyhez kapcsolódó vagyoni értékű jognak minősül, amely jogszabályban meghatározott feltételek fennállása esetén elidegeníthető és folytatható, de nem örökölhető (Öotv. 2. § – LB Pfv.II.21.014/2000., Pfv.II.20.864/2008.).

Az önálló orvosi tevékenység egyéni vállalkozóként történő folytatása esetén „a praxisjog is ebbe a kategóriába tartozik, ami az egészségügyi alapellátásban dolgozó orvos személyéhez kötött vagyoni értékű jog” [Barzó Tímea: A házassági vagyoni jog in Csehi Zoltán (szerk.): *Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 923. (lásd részletesen Barzó Tímea: Az orvosi praxisjog a házassági vagyoni jogban. *Családi Jog* 2004/3.]. Az önálló házi orvosi tevékenységhez való jog olyan személyhez kapcsolódó vagyoni értékű jogosultság, amely külön működtetési engedély birtokában gyakorolható. A működtetési jog jogosultja csak egy házi orvosi körzetben végezhet önálló orvosi tevékenységet (BDT2005.1106.).

4. A vagyoni közösséghez tartozó gazdasági társasági részesedések megosztására vonatkozó általános szabályok

A Ptk. a gazdasági társasági részesedések megosztására vonatkozó

a) *speciális házassági vagyoni jogi szabályai* körében az egyik házastárs tagsági (részvényesi) viszonya mellett működő gazdasági társaságban a bíróság által a másik (nem tag) házastárs részére vagyoni hányad juttatásának a konjunktív (együttes) törvényi feltételeit akként határozza meg, hogy ilyen megosztási mód alkalmazására

aa) csak a közös vagyonhoz tartozó gazdasági társasági részesedés esetén,

ab) csak a nem tag házastárs kérelmére,

ac) csak az adott cégformájú társasági részesedés átruházásának speciális módjára vonatkozó társasági jogi szabályok szerint és

ad) csak *kivételesen*, akkor kerülhet sor, ha részesedése a házastársi közös vagyonból a közös vagyoni hányad kiadására vonatkozó szabályok és az (1) bekezdésben foglaltak figyelembevételével (tehát a felek egyező nyilatkozata alapján) *más módon nem adható ki*,

b) a *társasági jogi szabályok* körében

ba) az egyes cégformájú társasági részesedések forgalomképességét, átruházásának, illetve megszerzésének módját, a szerzés speciális személyi feltételeit, valamint azt is szabályozza, hogy

bb) egyes cégformájú társasági részesedések vonatkozásában a *létesítő okirat* – a Ptk. szabályainak a diszpozitív (szerződést pótló) jellegére figyelemmel – az átruházás lehetőségét milyen módon korlátozhatja.

Mindezeknek az a következménye, hogy a gazdasági társasági részesedések tagváltozást eredményező módon történő megosztása során a CSJK házassági vagyoni jogi, a Harmadik Könyvnek a jogi személyekre és a gazdasági társaságokra vonatkozó közös, továbbá az egyes gazdasági társaságokra vonatkozó speciális szabályaira és a létesítő okirat rendelkezéseire egyaránt figyelemmel kell lenni.

5. A társasági részesedések megosztásának speciális házassági vagyoni szabályai

A 4:61. § (3) bekezdésében foglalt speciális házassági vagyoni szabály a gazdasági társasági részesedéseknek a nem tag házastárs által a közös vagyon bíróság általi megosztása során történő – egészbeni vagy részbeni – megszerzésének a lehetőségét kifejezetten ugyan nem, a tartalma szerint azonban ténylegesen szűkebb körre korlátozza a részesedés kívülálló általi megszerzhetőségének a Ptk. Harmadik Könyve által az egyes gazdasági társaságok részesedésének a megszerzhetőségére vonatkozó speciális szabályoknál. A hivatkozott törvényhely nyelvtani értelmezéséből ugyanis az következik, hogy nem juttathat a bíróság a nem tag (nem részvényes) házastársnak a társaságból vagyoni hányadot akkor, ha a tag (részvényes) házastárs tagsági viszonyának az alapjául szolgáló vagyoni hozzájárulást bármelyik házastárs különvagyonából biztosították, és akkor sem, ha azt a közös vagyonból biztosították ugyan, de a nem tag házastárs részesedése a házastársi közös vagyonból más módon kiadható.

A (3) bekezdés első mondatában foglalt szabály lényege megegyezik a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria által a Csjt. és az 1988-as Gt., illetőleg az 1997-es Gt. együttes alkalmazása során kialakított, és előbb a 2006-os Gt., majd a Ptk. Jogi Személyek című Harmadik Könyve gazdasági társaságokról szóló Harmadik Részének az egyes gazdasági társaságok speciális szabályait tartalmazó XI–XIV. Címébe is beépített azon bírói gyakorlattal, amely szerint a közös vagyon megosztása során a nem tag házastárs csak a társasági jogok (adásvételi szerződésen kívüli) átruházására vonatkozó szabályok szerint szerezhethet a társaságban vagyoni hányadot.

Különbözik viszont a Ptk. szabályozása a Csjt. és a 2006-os Gt. együttes alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlattól abban, hogy a Ptk. hatálybalépését megelőzően a bíróság a társasági részesedések tagváltozást, tehát a nem tag házastárs taggá válását eredményező módon történő megosztását elvileg nem csupán az idézett törvényhely második mondatában foglalt korlátozó rendelkezés keretei között, hanem minden olyan egyéb esetben is alkalmazhatta, amikor annak az adott gazdasági társasági részesedésre vonatkozó speciális 2006-os Gt.-beli szabályok szerint nem volt akadálya. A bírói gyakorlat azonban a tagváltozást eredményező megosztási módot a Ptk. hatálybalépése előtt is csupán kivételesen alkalmazta akkor, ha a nem tag házastárs részesedése más módon nem volt kiadható, annak pedig a Ptk. házassági vagyoni jogi szabályai szerint sincs akadálya, hogy tagváltozást eredményező megosztási mód alkalmazására a felek szerződéses megállapodása vagy az egyező perbeli nyilatkozata alapján kerüljön sor.

A Ptk. alkalmazása körében is változatlanul alkalmazandó az a bírói gyakorlat, amely szerint a bíróság a nem tag házastársnak kizárólag az erre irányuló kérelme alapján és csak az adott cégformájú gazdasági társaság részesedésének az átruházására irányadó szabályok szerint juttathat a gazdasági társaságban vagyoni hányadot. E szabályok mellett továbbra is figyelemmel kell lenni az adott gazdasági társaság életközösség megszűnésekor, illetőleg a közös vagyon megosztásakor létszakaszára (alapítás, működés, megszűnés) is. Az egyes társasági részesedések átruházására vonatkozó rendelkezések ugyanis

– főszabály szerint – csak a társaságok működésének létszakaszaiban alkalmazhatók [lásd részletesen Csúri Éva: A társasági részesedések a házassági vagyoni jogban (HVG-ORAC 2006, Budapest) és Csúri Éva Katalin: *Házassági vagyoni jog – Tematikus bírósági határozatok* (CompLex 2009, Budapest)].

A bírói gyakorlat szerint nem minősül ajándékozásnak, ha a házassági vagyoni jogi szerződésben az egyik házastárs az életközösség megszűnése esetére a *másiknak lakás vásárlását vállalja*, ugyanakkor a szerződés értelmében *jelentős ingatlan és társasági vagyoni részesedés a különvagyonra marad* (BH2013.190.).

Az életközösség megszűnésekor meglévő üzletrész értékét a házastársak között el kell számolni. A házastársi vagyoni közösséghez tartozik az az üzletrész, amelyet az életközösség alatt az egyik házastárs megvásárolt. A perben eljáró bíróságok az üzletrész 1/2 része értékének megfizetésére kötelezték az alperest a felperes javára, és marasztalták őt a tőkeösszeg után járó késedelmi kamatban is, mert az üzletrész ellenértékét az alperes az okirat tanúsága szerint az adásvételi szerződés megkötésekor felvette (BH2002.438.).

Amennyiben *mindkét házastárs ugyanazon kft.-nek önálló üzletrésszel rendelkező teljes jogú tagja, de üzletrészeik törzsbetétarányos névértéke különböző*, a vagyoni közösséghez tartozó üzletrészek házastársak közötti megosztásának elsődleges módja az *üzletrészek felosztása útján két azonos névértékű önálló üzletrész kialakítása* és az újonnan kialakított két üzletrésznek a volt házaspár külön-külön tulajdonába adása útján történő természetbeni megosztása (EBH2009.2051.).

A korlátolt felelősségű társaságban tag házastárs a házassági vagyoni közösséghez tartozó üzletrészt annak megosztásával – a taggyűlés hozzájárulásával – a nem tag házastársra átruházhatja (BH2002.657.).

A teljes körű vagyoni rendezés elve lehetővé teszi, hogy a bíróság a kéttagú házaspár üzletrészeinek az arányos megosztása helyett az egyik házastárs üzletrészét vagy annak meghatározott hányadát a másik házastárs tulajdonába adja akkor is, ha utóbbi ahhoz nem járul hozzá (LB Pfv.II.20.828/2010.).

Nincs helye a vagyoni közösséghez tartozó egyszemélyes kft. üzletrésze felosztás útján történő természetbeni megosztásának és a tag házastárs értékkülönbötésére való kötelezése mellőzésének akkor, ha a nem tag házastárs erre irányuló kérelmet nem terjeszt elő, sőt a tag házastárs természetbeni megosztás iránti fellebbezési, illetve felülvizsgálati kérelmének a teljesítését is kifejezetten ellenzi. Az ilyen megosztási mód azonban a nem tag házastárs erre irányuló kifejezett kérelme esetén sem lenne alkalmazható akkor, ha az őt megillető üzletrész hányad kielégítési alapjának a túlnyomó részét a tag házastárs – az üzletrész egyoldalú felosztása és a 2/3 részének egyoldalú elidegenítése (átruházása) útján – elvonta, és ezáltal a természetbeni megosztás lehetőségét maga hiúsította meg (Pfv.II.20.821/2009.).

Ha végelszámolás folytán megszűnik az a kft., amelynek nem egyenlő arányú, de a házastársi közös vagyoni közösséghez tartozó üzletrészekkel mindkét házastárs a tagja volt, a házastársaknak mint volt tagoknak a pótbefizetések visszatérítésére és az ún. likvidációs hányadra vonatkozó igénye közös vagyoni. Ez az igény a házastársakat a házassági vagyoni jogi szabályok szerint egymás közt egyenlő arányban illeti meg (BH2007.373.).

6. A társasági részesedések (tagváltozást eredményező) átruházásának speciális polgári (társasági) jogi szabályai

A gazdasági társasági tagsági jogok átruházására vonatkozó társasági jogi szabályok a Ptk. hatálybalépésével egyidejűleg a 2006-os Gt.-ből a Ptk. „A Jogi Személyek” című Harmadik Könyve „Gazdasági társaság” alcímű Harmadik Részének az egyes cégformájú gazdasági társaságokra vonatkozó speciális szabályai körébe épültek be, ezzel egyidejűleg azonban a korábbi szabályozáshoz képest *jelentősen módosultak* is.

A vagyontársasághoz tartozó társasági részesedések tagváltozást, tehát a nem tag házastárs taggá válását eredményező módon történő megosztása a házastársak és a társaság, annak tagjai, illetőleg más harmadik személyek közötti *külső jogviszonyokban* a részesedés egészbeni vagy részbeni átruházásának megfelelő jogi helyzetet hoz létre, ezért arra értelemszerűen csak a társasági részesedésnek a bármely más – a nem tag házastársához hasonlóan – kívülálló harmadik személyre történő átruházására irányadó szabályok szerint kerülhet sor.

Míg az 1959-es Ptk. és a 2006-os Gt. szabályai szerint a személyegyesülések (közkereseti és betéti társaság) a jogi személyiség szintjét el nem érő korlátozott jogalanyisággal rendelkeznek, a tőketársaságok (korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság) pedig jogi személynek minősülnek, addig a Ptk. 3:88. § (1) bekezdése a gazdasági társaságokat kivétel nélkül jogi személyiséggel rendelkező vállalkozásoknak minősíti. A Ptk. alkalmazásában a gazdasági társasági részesedések – az 1959-es Ptk. és a 2006-os Gt. szabályozásához kapcsolódó bírói gyakorlathoz hasonlóan – a jogi természetüket tekintve változatlanul vagyoni értékű jognak minősülnek, azzal a lényeges különbséggel azonban, hogy ezt a jogi jellegüket a definíciójuk szövege is kifejezésre juttatja. A részvényre mint értékpapírra azonban a Ptk. Dologi Jogi Ötödik Könyvének 5:14. § (2) bekezdése alapján továbbra is a dologra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. A személyegyesületekbeli (közkereseti és betéti társasági) részesedések a Ptk. szabályozása szerint is csupán korlátozottan forgalomképesek, a tőketársaságokbeli (korlátolt felelősségű társaság- és részvénytársaságbeli) részesedések pedig – főszabály szerint – forgalomképesek.

7. A személyegyesülésbeli (közkereseti és a betéti társasági) részesedés tagváltozást eredményező megosztása a részesedés nem tag házastársra való átruházására vonatkozó speciális társasági jogi szabályok szerint

A *közkereseti társaság* speciális szabályairól rendelkező XI. Cím alatti „A közkereseti társasági részesedés házastársi vagyontársaság alapján történő megszerzése” alcímű 3:141. § szerint a *társasági szerződés módosítása* szükséges ahhoz, hogy a tag házastárs házastársi vagyontársaság vagy házastársi közös vagyoni megosztása jogcímén a társaság tagjává váljon. A *betéti társaság* című XII. Cím alatti 3:155. § pedig – a 2006-os Gt.-vel azonos módon – úgy rendelkezik, hogy a betéti társaságra – az e címben foglalt eltérésekkel – a közkereseti társaságra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni, és a 3:141. §-ban foglaltaktól eltérő rendelkezést a XII. cím nem tartalmaz.

Az idézett törvényhely – annak tartalmát tekintve – lényegében megegyezik ugyan a 2006-os Gt. 99. § f) pontjával és 101. § (1)–(2) bekezdésében foglaltakkal, annak *rendszerbeli elhelyezése és szövege* azonban attól több lényeges ponton is eltér.

A Ptk. – a 2006-os Gt.-től eltérően – a nem tag házastárs taggá válására vonatkozó rendelkezést nem a tagsági viszony megszűnésére, hanem annak a létrejöttére vonatkozó szabályok között helyezi el, a szövege pedig nem tartalmaz utalást arra, hogy a nem tag házastárs taggá válására „akár ítélet, akár a másik házastárssal való megállapodás alapján” sor kerülhet. A *rendszerbeli elhelyezés* módosításának oka valószínűsíthetően az, hogy a Ptk. 3:148. §-a továbbra is lehetőséget nyújt arra, hogy a tag a tagsági jogviszonyon alapuló jogokból és kötelezettségekből álló *társasági részesedését vagy annak egy hányadát* a társaság más tagjára vagy harmadik személyre ruházhassa át. Ebből pedig az következik, hogy a részesedés meghatározott hányada átruházásnak nyilvánvalóan nem lehet akadálya az sem, ha azt harmadik személyként a tag házastársa szerzi meg akként, hogy a közös vagyonhoz tartozó társasági részesedés alapjául szolgáló vagyoni (pénzbeli vagy nem pénzbeli) hozzájárulást, illetve vagyoni betétet a házastársak egymás közt egyenlő vagy más konkrétan meghatározott arányban természetben megosztják egymás között, és ennek következtében a nem tag házastárs csak a vagyoni hozzájárulás (vagyoni betét) reá eső részének megfelelő, de egyébként önálló részesedés (vagyoni betét) megszerzésével válik a társaság tagjává, a tag házastárs részesedésének (vagyoni betétjének) mértéke pedig a nem tag házastárs által megszerzett részesedés (vagyoni betét) arányában csökken. A tag házastárs részesedése egészének a nem tag házastársra való átruházása esetén tehát a tag házastárs tagsági jogviszonya a 3:146. § c) pontja alapján változatlanul megszűnik ugyan, a részesedés egy hányadának az átruházása esetén azonban az eredeti tag házastárs tagsági jogviszonya a nem tag házastárs tagsági jogviszonyának a létrejötte ellenére is változatlanul fennmarad. Fogalmilag kizárt ugyanakkor annak a lehetősége, hogy a nem tag házastárs az említett gazdasági társaságokban a tag házastárssal „közös tulajdonú részesedést” szerezhesen, mert a személyegyesülésbeli részesedések közös tulajdonát a társasági jogi szabályok nem ismerik (LB Pfv.II.21.077/2010.).

A 2006-os Gt. 101. § (1) és (2) bekezdése csak a társasági részesedés átruházására vonatkozó szabályok szerint tette lehetővé a nem tag házastárs taggá válását, az átruházás pedig a társasággal szemben csak a társasági szerződés módosításával vált hatályossá – függetlenül attól, hogy a nem tag házastárs taggá válására a társasági szerződés módosításától mint felfüggesztő feltételtől függő hatályú ítélet vagy a másik házastárssal való megállapodás alapján került sor. A Ptk. 3:141. § tehát a 2006-os Gt. szövegezésétől eltérően ugyan, a tartalmát tekintve azonban azzal lényegében megegyezően rendelkezik úgy, hogy a *társasági szerződés módosítása* szükséges ahhoz, hogy a tag házastárs házastársi vagyonközösség vagy házastársi közös vagyon megosztása jogcímén a társaság tagjává váljon. Ez a szövegezésbeli eltérés ugyanis nem változtat azon a tényen, hogy a társasági részesedés vagy a részesedés egy hányada *átruházásának a módja továbbra is a társasági szerződés módosítása*.

Ennek a magyarázata nyilvánvalóan az, hogy a közkereseti, illetve betéti társaság személyegyesítő jellege, valamint a közkereseti társasági tagok, illetve a betéti társasági beltágok társaság vagyonával nem fedezett tartozásaiért való mögöttes jellegű, korlátlan és a többi taggal, illetve többi beltaggal egyetemleges felelőssége folytán a tagok személyében bekövetkező változás a társaság valamennyi tagjának jogi érdekeit szükségképpen érinti.

A törvény szövege „bíróági ítéletre” való utalásának a hiánya ellenére sem zárható ezért ki – a véleményünk szerint – a Legfelsőbb Bíróság Pfv.II.21.077/2010. számú eseti döntésében alkalmazott olyan tartalmú bíróági ítélet hozatalának az *elvi lehetősége*, amely a vagyonközösséghez tartozó két kéttagú (házaspári) betéti társaságok részesedéseit – a felek erre irányuló egyező kérelme alapján – akként osztja meg, hogy mindkét betéti társaság kültagi részesedését ugyanazon betéti társaság beltagjának a kizárólagos

„tulajdonába” adja és ezáltal mindkét házastárs kizárólagos „tulajdonosává” válik azon betéti társaság mindkét (beltagi és kültagi) részesedésének, amely korábban a beltagi részvételével működött.

Kéttagú betéti társaságok esetében a külső jogviszonybeli tagváltozást eredményező megosztási mód alkalmazásának (tehát az egyik társaság mindkét részesedésének az egyik, a másik társaság mindkét részesedésének pedig a másik házastárs általi megszerzésének) a következményeként mindkét betéti társaság tagjainak száma egy főre csökken ugyan, ez a tény azonban nem szükségképpen eredményezi az érintett társaságok 2006-os Gt. 66. § c) pontja alapján történő megszűnését, mert a – Ptk. 3:152. és 3:158. §-aival azonos tartalmú – 105. § (1) és 110. § (1) bekezdése – a 66. § (1) pontjában írt jogszabályi felhatalmazással élve – módot ad arra, hogy hat hónapos jogvesztő határidőn belül a közkereseti társaság a cégbíróságnál új tagot jelentsen be, a betéti társaság pedig e határidőn belül a társasági szerződése módosításával a betéti társaságként vagy közkereseti társaságként való működés törvényes feltételeit megteremtse, és ezt a változást a cégbíróságnak bejelentse.

A kifejtettekből az következik, hogy a társasági részesedés átruházását eredményező megosztási mód alkalmazásának feltétele a házastársak erre irányuló közös kérelme vagy legalább a nem tag házastárs erre irányuló kifejezett kérelme és a tag házastárs ehhez való kifejezett hozzájárulása. A bíróságnak az ítéletében meg kell állapítania azt, hogy az ítéletnek a társasági részesedés megosztására vonatkozó rendelkezése csak a társasági szerződés – meghatározott időn belül történő – módosításával válik hatályossá. A bíróság az ítéletében feljogosíthatja a nem tag házastársat arra, hogy a társasági szerződés meghatározott időn belül történő módosítását kezdeményezze, az arra nyitva álló határidő eredménytelen eltelte esetén pedig a társasági részesedés más módon történő megosztását kérje. Nincs akadálya annak sem, hogy a társasági szerződés módosítására megszabott határidő eredménytelen eltelte esetére a bíróság az ítéletében a társasági részesedés más módon (pl. a tag házastárs általi magához váltással) történő – másodlagos – megosztási módjáról rendelkezzen (Pfv.II.21.077/2010.).

8. A korlátolt felelősségű társaság üzletrészenek tagváltozást eredményező megosztása az üzletrész nem tag házastársra való átruházására vonatkozó speciális szabályok szerint

A korlátolt felelősségű társaság című XIII. Fejezetében található, „*Üzletrész a házastársi vagyonban*” alcímű 3:172. § (1) bekezdése szerint ha a tag az üzletrészt házastársi közös vagyonból szerezte, a bíróság a házassági vagyoni jogi perben *a nem tag házastárs részére az ő kérelmére*, e törvény és a társasági szerződés *üzletrész-átruházásra vonatkozó rendelkezéseinek megfelelő alkalmazásával* juttathat társasági üzletrészt vagy üzletrészhányadot; ebben az esetben az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jog, valamint a törzsbetét teljes mértékben történő szolgáltatására vonatkozó feltétel *nem érvényesül*, a (2) bekezdése értelmében pedig az (1) bekezdésben foglaltakat megfelelően alkalmazni kell abban az esetben is, ha a házastársi közös vagyon megosztásáról a házastársak az üzletrész vonatkozásában megállapodtak. A 3:173. § (1) bekezdésének a) és d) pontja továbbra is módot ad az *üzletrész* – többek között – átruházás és házastársi közös vagyon megosztása esetén történő *felosztására*, amelyhez azonban – a hivatkozott § (2) bekezdése értelmében – minden esetben

a taggyűlés hozzájárulása szükséges, míg a (3) bekezdés szerint a társasági szerződésnek az (1) és a (2) bekezdésben foglalt szabályoktól eltérő rendelkezése semmis. A 3:165. § alapján *egy üzletrésznek több jogosultja is lehet*, azzal, hogy ezek a személyek a társasággal szemben egy tagnak számítanak, jogaikat közös képviselőjük útján gyakorolhatják, és a tagot terhelő kötelezettségekért egyetemlegesen kötelesek helytállni, a közös képviselőt a jogosultak maguk közül választják meg a tulajdoni hányaduk szerinti szavazati jog gyakorlásával.

Az üzletrész „több jogosultjára” utaló szabály a tartalmát tekintve megegyezik a 2006-os Gt. 122. § szerinti „közös tulajdonú” üzletrésszel, az elnevezésbeli különbözőség tehát nem tartalmi változást jelent, hanem – nyilvánvalóan – azt juttatja kifejezésre, hogy az üzletrész a jogi jellegét tekintve nem dolognak, hanem vagyoni értékű jognak minősül, ezért az 5:14. § (1) bekezdése szerint tulajdonjog tárgya nem lehet, és arra a dologra vonatkozó szabályok az 5:14. § (2) bekezdésének a kifejezett ilyen tartalmú rendelkezése hiányában „megfelelően” sem alkalmazhatók.

A tag házastárs vagyoni közösséghez tartozó *üzletrészét, illetve közös tulajdonú üzletrészhányadát* tehát *a nem tag házastárs erre irányuló kérelme* esetén – a 2006-os Gt. 129. §-ában foglaltakkal azonos módon – akár bírósági határozat, akár a házastársak megállapodása alapján – a Ptk. szabályai alapján is változatlanul – megszerezheti, és nincs akadálya annak sem, hogy – a házastársi közös vagyon megosztása esetén – a tag házastárs önálló üzletrészének a taggyűlés hozzájárulásával történő *felosztása útján kialakítandó két önálló üzletrész közül* az egyiknek a tag, a másiknak pedig a nem tag házastárs váljék a jogosultjává. Az üzletrész, illetve üzletrészhányad nem tag házastárs általi megszerzésére változatlanul az üzletrész (adásvételi szerződésen kívüli) átruházására vonatkozó szabályok az irányadók ugyan, azzal – a 2006-os Gt. 130. § (1) bekezdésében foglaltaktól való jelentős eltéréssel azonban –, hogy egyrészt az üzletrész felosztásához házastársi közös vagyon megosztása esetén is a taggyűlés hozzájárulása szükséges, másrészt ilyen esetben az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jog, valamint a törzsbetét teljes mértékben való szolgáltatására vonatkozó feltétel nem érvényesül.

A taggyűlés *üzletrész felosztásához való hozzájárulásának a szükségességét* az indokolja, hogy a korlátolt felelősségű társaság valójában sajátos átmenetet képez a tisztán személyegyesítő jellegű közkereseti és betéti társaság, illetőleg a tisztán tőkeegyesítő jellegű részvénytársaság között, az üzletrészek meghatározásával pedig a társaság tagjai lényegében rögzítik a társaság tulajdonosi struktúráját, ezért ennek megváltoztatását csak a társaság döntése alapján lehet végrehajtani. Mindezek miatt a többi tag jogi érdekeinek védelme szükségessé teszi azt, hogy a tag – kívülállóan minősülő – házastársa csak a bármely más kívülálló harmadik személyekkel azonos feltételek mellett válhasson a tag üzletrészének a felosztás útján kialakított önálló üzletrésszel a társaság tagjává.

Nincs akadálya viszont annak, hogy a nem tag házastárs a tag házastárs *önálló üzletrészének valamely hányadát* a társaság üzletrész felosztásához való hozzájárulásának a hiányában is megszerezhesse, és ezáltal az önálló üzletrész *közös tulajdonú üzletrésszé* váljék, és annak sem, hogy a közös tulajdonú üzletrészhányad-tulajdonos házastárs üzletrészhányadának valamely hányadát szerezzék meg. Ilyen esetekben a nem tag házastárs által megszerezni kívánt üzletrészre vagy üzletrészhányadra a többi tag *elővásárlási jogot nem gyakorolhat*, és nem kell a *törzsbetét befizetésének előfeltételét sem érvényesíteni*. „Ezeknek az eltéréseknek az oka az lehet, hogy a házastárs a házassági vagyoni jogi szabályok értelmében már jogosultja lehet a közös tulajdonba tartozó üzletrésznek, és ehhez képest mégsem teljes mértékben tekinthető kívülállóan” [Kisfaludi

András: A korlátolt felelősségű társaság *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1. kötet 385.]

Az üzletrész átruházásának speciális módját a Ptk. 3:168. § (2) bekezdése akként szabályozza, hogy a jogosultak személyének megváltozását és annak időpontját a tagjegyzékbe való bejegyzés céljából az üzletrész megszerzője a szerzéstől számított nyolc napon belül köteles bejelenteni a társaságnak. A bejelentést közokiratban vagy teljes bizonyító okiratban kell megtenni, és mellékelni kell hozzá az üzletrész-áttruházási szerződést. *A bejelentésben nyilatkozni kell a megszerzés tényén kívül arról is, hogy az üzletrész megszerzője a társasági szerződés rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek ismeri el. Nem kell viszont nyilatkoznia* – a 2006-os Gt.-től eltérően – arról, hogy a társasági szerződés rendelkezéseit ismeri, mivel ez benne van abban, hogy magára nézve kötelezőnek ismeri el.

A tag házastárs üzletrésze vagy üzletrészhányada nem tag házastárs általi megszerzése esetére is alkalmazni kell a Ptk. 3:167. § (6) bekezdésének azt a korlátozó rendelkezését, amely kimondja, hogy ha a társasági szerződés az üzletrész kívülálló személyre történő átruházását a társaság beleegyezéséhez köti, a beleegyezés megadásáról a taggyűlés dönt. Ha a társaság az átruházási szándék bejelentésétől számított harminc napon belül nem nyilatkozik, a beleegyezést megadottnak kell tekinteni. Semmis a társasági szerződés azon rendelkezése, amely ennél hosszabb határidőt biztosít.

A Ptk. Harmadik Részének „A gazdasági társaságok közös szabályai”-ról szóló X. Címe az egyes cégformájú gazdasági társaságok részesedéseinek az átruházhatóságáról és az átruházás speciális módjáról nem rendelkezik. „A közkereseti társaság” speciális szabályait tartalmazó XI. Címében a 3:141. § kizárólag a közkereseti és – „A betéti társaság” speciális szabályait tartalmazó XII. Cím 3:155. §-ának utaló szabálya folytán – a betéti társasági részesedésre irányadó módon rendelkezik úgy, hogy a társasági szerződés módosítása szükséges ahhoz, hogy a tag házastársa házastársi vagyonközösség vagy házastársi közös vagyon megosztása jogcímén a társaság tagjává váljon, a 3:148. § pedig kizárólag a közkereseti és betéti társasági részesedés átruházására vonatkozóan mondja ki, hogy az átruházó szerződés akkor válik hatályossá, ha a társaság a társasági szerződést az átruházásnak megfelelően módosítja. A korlátolt felelősségű társaság speciális szabályairól rendelkező XIII. Cím 3:168. § (1) bekezdésének – az 1988-as Gt. 174. § (2), az 1997-es Gt. 138. § (2) és a 2006-os Gt. 127. § (3) bekezdésében foglaltakkal megegyező szövegű – szabálya szerint az üzletrész átruházása a társasági szerződés módosítását nem igényli.

Részben téves, részben pedig – a megfogalmazástól függően – legalábbis félreérthető ezért az a Ptk. 3:172. §-ához kapcsolódóan több kommentárban is kifejtett, egymással megegyező jogirodalmi álláspont, amely szerint: „A Ptk. jogi személyek könyve már az általános szabályok között is érinti, hogy a házassági vagyonközösségre (illetve a vagyon megosztására) tekintettel a nem tag házastárs hogyan válhat a társaság tagjává (3:141. §). Ezt az általános szabályt specializálja a 3:172. § kifejezetten a kft. esetére” [Komáromi Gábor – Pázmándi Kinga: *Az üzletrész in* Sárközy Tamás (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata a Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel II/VI.* (HVG-ORAC., 2014. Budapest) 216–217. és Pázmándi Kinga: *Az üzletrész in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok Nagykommentárja* (Opten 2014., Budapest) I. kötet 638. és Gadó Gábor – Gál Judit – Pázmándi Kinga – Sándor Tamás – Sárközy Tamás – Vezekényi Ursula – Wellmann György: *Üzletrész a házastársi vagyonban in* Sárközy Tamás (szerk.): *Gazdasági társaságok – Cégtörvény* (HVG-ORAC Budapest, 2014. 119.).

Az egyik kommentár a 4:61. § (3) bekezdéséhez kapcsolódóan is kifejti azt, hogy: „de szóba kerülhet [...] a társasági szerződés módosítása, s ekkor üzletrészt (részvényt) szerezhetsz a házastárs” [Jobbágyi Gábor: A házassági vagyoni jog *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok Nagykommentárja* (Opten Informatikai Kft. 2014., Budapest) II. kötet 89.].

Más kérdés természetesen az, hogy a társasági szerződés módosításának szükségessége önmagában az üzletrész átruházásával összefüggésben ugyan nem, az üzletrész egy részének az önálló üzletrészként történő átruházása érdekében történő felosztásával összefüggésben már felmerülhet azért, mert a felosztás folytán megváltozik az üzletrészek egymáshoz viszonyított aránya (törzsbetét-arányos névértéke) és emiatt a szavazati arány is [3:173. § (1) bekezdés d) pont].

9. A részvénytársaság részvényének átruházása a nem részvényes házastársra

A *részvénytársaság* című XIV. Fejezet „Részvény jogosultjának megállapítása” alcímű 3:221. § (1) bekezdése szerint *nyomdai úton előállított részvény* tulajdonjogának nem átruházás jogcímén történő átszállása esetén az új részvényes kérésére az igazgatóság a tulajdonosváltást a tulajdonszerzést igazoló okiratok alapján a részvény hátoldalán vagy toldatán – a tulajdonosváltást igazoló okirat megjelölése mellett – átvezeti. A tulajdonosváltás igazgatóság általi átvezetése a forgatmányi láncolat részét képezi. A (2) bekezdése szerint *dematerializált részvény* nem átruházás jogcímén történő megszerzése esetén a korábbi részvényes értékpapírszámlájának megterhelését és a megszerzendő részvényeknek az új részvényes értékpapírszámláján való jóváírását az értékpapír-számlavezető az új részvényes kérelmére, a tulajdonszerzést igazoló okirat alapján hajtja végre.

A 2006-os Gt. 181. § (1) és (2) bekezdése a nyomdai úton előállított és a dematerializált részvény *alaki legitimációs hatása biztosításának módját* a részvény tulajdonjogának öröklés, a részvényes jogutódlással történő megszűnése vagy *házastársi közös vagyoni jogcímén történő átszállása*, továbbá jogerős bírósági határozattal vagy hatósági árverésen történő megszerzése esetére rendezte, és kifejezetten rendelkezett a jogosultnak – ha az eltérően nem rendelkezik – a nyomdai úton előállított részvény forgatmányi láncolatának pótlását, illetőleg a dematerializált részvény értékpapírszámlán történő jóváírását követően az igazgatóság által a részvénykönyvbe történő bejegyzéséről is.

A Ptk. 3:221. §-a a korábbi szabályozásnál általánosabb megközelítésben foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy miként lehet a részvény *alaki legitimációs hatását biztosítani* olyan esetekben, amikor a tulajdonszerzés nem a felek konszenzusán, nem átruházáson alapul, hanem például öröklésen vagy végrehajtási árverésen.

Nyomdai úton előállított részvények esetén az igazgatóságot jogosítja föl arra, hogy a tulajdonszerzést igazoló okirat alapján a tulajdonszerzést magára a részvényokiratra rávezesse, míg dematerializált részvényeknél a tulajdonosváltást a számlavezetőknek kell lebonyolítaniuk – ugyancsak a tulajdonszerzést igazoló okiratok alapján. Rendelkezik arról is a törvény, hogy nyomdai úton előállított részvények esetén az igazgatóságnak a részvényre vezetett feljegyzése a forgatmányi láncolat részeként kezelendő, azaz a forgatmányi láncolat megszakítatlanná tehető ilyen módon, és ezzel biztosítható az alaki legitimációs hatás [Kisfaludi András: A részvénytársaság *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter

(szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1. kötet 432.].

Ennek a következménye – véleményünk szerint – az, hogy a részvény jogosultjának megállapítására vonatkozó szabályok a vagyonszösséghez tartozó *részvény tulajdonjogának a nem részvényes házastárs által, házastársi közös vagyon megosztása jogcímén* történő megszerzésére is

a) *változatlanul alkalmazhatók* akkor, ha a tagváltozást, tehát a részvényes személyének megváltozását eredményező megosztási mód bírósági határozaton alapul,

b) *nem alkalmazhatók* viszont akkor, ha tulajdonszerzés a felek szerződésén alapul, mert ilyen esetben a házastársi közös vagyon megosztása jogcímén történő tulajdonszerzés a házastársak konszenzusán, tehát átruházáson alapul, ezért a részvény átforgatásáról, illetve az értékpapírszámla megterheléséről és jóváírásáról magában a szerződésben kell rendelkezni.

A teljes vagy legalább üres forgatmánnyal ellátott (tehát legalább a volt részvényes saját aláírását hátíratként tartalmazó) névre szóló részvény kiadása a részvényes házastárs általi *önkéntes teljesítése esetén* az eredetileg nem részvényes házastársat az általa magához váltott részvény tulajdonosaként legitimálja, a legalább üres forgatmánnyal ellátott névre szóló részvény birtokban tartása pedig feljogosítja arra, hogy a részvénytársaságtól az általa magához váltott részvény tekintetében a részvénykönyvbe történő bejegyzését kérje.

Önkéntes teljesítés hiányában a nem részvényes házastárs – választása szerint – a bíróságtól kérheti a tag (részvényes) házastársnak a szerződés teljesítésére, tehát a legalább üres forgatmánnyal ellátott részvény kiadására vagy értékének megfizetésére való kötelezését, érvényes szerződés létrejöttének a hiányában pedig a vagyonszösséghez tartozó részvény megosztását. Mindkét esetben lehetősége van arra is, hogy a részvényes házastárs által szerződés vagy bírósági ítélet alapján kiadott, de legalább üres forgatmánnyal el nem látott részvény vonatkozásában a hiányzó forgatmánynak mint teljesítést pótló jognyilatkozatnak a bíróság által történő pótlását kérje (1959-es Ptk. 295. § és Ptk. 6:184. §).

Az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására is irányadó *1/2000. PJE* szerint ugyanis „a nyomdai úton előállított névre szóló részvény csak forgatmány útján ruházható át, a forgatmány viszont nem érvényességi kelléke a részvényátruházás jogcíméül szolgáló szerződésnek (előszerződésnek).

Az átruházás jogcíme tekintetében a részvényre vonatkozóan nincs olyan speciális törvényi rendelkezés, amely kivételt jelentene a dolog átruházás – [1959-es] Ptk. 94. § (2) bekezdése értelmében megfelelően alkalmazandó — szabályai alól. Eltérő rendelkezés csak a tulajdonátzállást eredményező rendelkező ügylet, a szerzésmód tekintetében van. A[z 1959-es] Ptk. 338/B. §-nak (1) bekezdése ugyanis csak magához a rendelkezéshez, vagyis a forgatáshoz kívánja meg a részvény birtoklását, a[z 1997-es] Gt. 180. § (3) bekezdése, valamint a[z 1959-es] Ptk. 338/B. § (2) bekezdése pedig szintén csak a szerzésmód, az átruházás módja tekintetében tartalmaznak speciális rendelkezéseket. [...] Abból, hogy a részvény átruházásának jogcímében való megállapodás forgatmány hiányában is érvényes, következik, hogy a jogosult perben is követelheti a szerződés teljesítését, vagyis a részvény kiadását akár úgy, hogy a bíróság kötelezi az alperest a forgatmány részvényre való rávezetésére, akár úgy, hogy a[z 1959-es] Ptk. 295. §-a alapján a bíróság ítélete pótolja a hiányzó forgatmányt.” Ezt követően a részvénytársaság igazgatósága elnökének a jogerős ítélet alapján „a[z 1997-es] Gt. 180. § (4) bekezdése szerinti – öröklés esetére irányadó – megoldás analóg alkalmazásával” kell pótolnia, illetve kiegészítenie a hiányzó forgatmányt. A forgatmányi láncolat kiegészítését követően

pedig már nincs akadálya annak, hogy a részvény tulajdonjogát megszerző házastársat az erre irányuló kérelme alapján az igazgatóság elnöke a részvénykönyvbe a részvény új tulajdonosaként bejegyezze [1997-es Gt. 198. § (4) bekezdés].

Mellőzi a Ptk. 3:221. §-a a 2006-os Gt. 181. §-ának azon rendelkezését, amely szerint az igazgatóság a részvény jogosultjának megállapítását követően a jogosultat – ha az eltérően nem rendelkezik – a részvénykönyvbe bejegyzeti. A *részvénykönyvi bejegyzés és törlés, valamint ezek joghatásai* című 3:246. § (1)–(2) bekezdése azonban változatlanul úgy rendelkezik, hogy a részvényes a részvénytársasággal szemben részvényesi jogait akkor gyakorolhatja, ha őt a *részvénykönyvbe* bejegyezték. A részvénykönyvbe történő bejegyzés elmaradása a részvényesnek a részvény feletti tulajdonjogát nem érinti. Az alakilag igazolt részvényest a részvénykönyv vezetőjénél előterjesztett kérelmére be kell jegyezni a részvénykönyvbe. A bejegyzett részvényest kérelme alapján törölni kell a részvénykönyvből.

Mindezekből az következik, hogy a részvény jogosultjának a 3:221. § alapján történő megállapítása a *részvény tulajdonjogának csak az ún. értékpapírjogi hatályú megszerzését eredményezi*, amely azonban a részvényesi jogainak a részvénytársasággal szembeni gyakorlására nem, hanem csak arra jogosítja fel, hogy a részvény átruházása útján árfolyamnyereséget realizálhasson. A részvényesi jogok gyakorlásához ugyanis a *részvény tulajdonjogának ún. társasági jogi hatályú megszerzése is szükséges*, amely csak azáltal következik be, hogy az alakilag igazolt részvénytulajdonost a részvénykönyv vezetőjénél előterjesztett kérelmére a részvénykönyvbe is bejegyezzük.

10. A Ptké. 27. és 9–18. §-ai átmeneti rendelkezéseinek egymáshoz való viszonya

A Ptké. 27. §-a a CSJK VI. Címében szabályozott házassági vagyoni jogi szabályok alkalmazhatóságára vonatkozóan – a Ptké. 23. §-ának a *CSJK-re irányadó általános szabályától eltérően* – úgy rendelkezik, hogy ha a házassági életközösség a Ptk. hatálybalépése előtt szűnt meg és az ezzel kapcsolatos vagyoni jogi igényt a Ptk. hatálybalépése után érvényesítik, úgy a vagyoni jogi igényekre az életközösség megszűnésekor hatályos rendelkezéseket kell alkalmazni. Ennek a *látszólagos következménye* az, hogy ha a házassági életközösség a Ptk. hatálybalépése előtt megszűnt, a vagyoni jogi igények érdemi elbírálására nem a Ptk., hanem a Csjt., valamint a Csjt. 31. § (5) bekezdésének utaló szabálya alapján az annak háttérjogaként alkalmazandó 1959-es Ptk., valamint – az 1959-es Ptk. továbbutaló szabályai szerint – az ahhoz kapcsolódó egyéb magánjogi szabályok – többek között tehát az 1959-es Ptk., a 2006-os Gt., az Épt., Tpt., és az Sztv. szabályai – az irányadók akkor is, ha azok érvényesítésére csak évekkel a Ptk. hatálybalépése után kerül sor.

A Ptké. – fent idézett – 27. §-ának átmeneti rendelkezése ugyanakkor a Ptk. házassági vagyoni jogi szabályainak az időbeli hatályáról csupán a Csjt. IV. Fejezet 2. pontjára és a Ptk. 4:34–85. §-aira kiterjedően rendelkezik.

Nem ad választ tehát arra, hogy az 1959-es Ptk., Gt., Ct., Sztv. vagy a Ptk. szabályai az irányadók-e olyan esetekben, ha azok alkalmazásáról a Csjt. 31. § (5) bekezdésének utaló szabálya alapján az 1959-es Ptk., illetőleg – a Csjt. házassági vagyoni jogi szabályaihoz kapcsolódó ítélkezési gyakorlat szerint – az 1959-es Ptk. továbbutaló szabályai alapján valamely más magánjogi szabály, vagy – a Ptk. CSJK-e V. Fejezetében foglalt házassági vagyoni jogi szabályok valamely utaló rendelkezése alapján – a Ptk. valamely más könyvének a szabályai alkalmazandók.

Ilyen utaló szabályt tartalmaz a Ptk. házastársi közös vagyon megosztására vonatkozó szabályai körében – többek között – a 4:61. § (3) bekezdése, amely kimondja, hogy: „Ha az egyik házastárs olyan gazdasági társaság tagja vagy részvényese, amelyben e házastárs vagyoni hozzájárulását a közös vagyomból biztosították, a bíróság a másik házastársnak – kérelmére – a társasági tagsági jogok átruházására vonatkozó szabályok szerint akkor juttathat a gazdasági társaságban vagyoni hányadot, ha részesedése a házastársi közös vagyomból a közös vagyoni hányad kiadására vonatkozó szabályok és az (1) bekezdésben foglaltak figyelembevételével más módon nem adható ki.”

A 2006-os Gt.-nek a társasági tagsági jogok házastársi közös szerzés, illetőleg házastársi közös vagyon megosztása jogcímén történő átruházására vonatkozó 99. § f) pontjában, 101. § (2) bekezdésében, 129–130. §-aiban és 181. § (1)–(3) bekezdéseiben, illetőleg a Ptk. 3:141. §-ában, 3:172. § (1)–(2) bekezdésében és 173. § (1) bekezdésének d) pontjában, valamint a 3:221. § (1)–(2) bekezdésében foglalt szabályok alkalmazhatóságát azonban nem a Ptké. 27. §-a, hanem annak a 9–18. §-ai határozzák meg. A Ptké. 12. § (1) bekezdése szerint pedig a Ptk. hatálybalépésekor a cégjegyzékbe bejegyzett, valamint a Ptké. 9. § (1) bekezdése szerint bejegyzés alatt álló gazdasági társaság a Ptk. hatálybalépését követő első létesítő okirat módosításával egyidejűleg köteles a Ptk. rendelkezéseivel összhangban álló továbbműködéséről dönteni, és a legfőbb szervi határozatot a cégbírósághoz benyújtani. A (2) bekezdésének a) és b) pontja kimondja azt is, hogy a gazdasági társaságnak a Ptk. rendelkezéseit az (1) bekezdés szerinti döntés időpontjától, ennek hiányában közkereseti és betéti társaság esetén 2015. március 15-étől, korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság esetén 2016. március 15-étől kell alkalmaznia.

A Ptk. hatálybalépést megelőzően megszűnt házassági vagyonközösségre alapított vagyoni jogi igénynek a Ptk. hatálybalépése után történő érvényesítése nyilvánvalóan nem változtat azon a tényen, hogy a *vagyonközösséghez tartozó gazdasági társasági részesedések tárgyának és értékének* a meghatározására – ide nem tartozó kivételektől eltekintve – az élet- és vagyonközösség megszűnésének időpontjában hatályos társasági törvény szabályai az irányadók.

A vagyonközösséghez tartozó *gazdasági társasági részesedések házastársak közötti megosztása a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában* szükségképpen alanyváltozást eredményez, mert a megosztás eredményeként az adott gazdasági társasági részesedés vonatkozásában a házassági vagyoni jogi értelemben vett közös tulajdon, illetve együttes jogosultság megszűnik, az egyik – rendszerint a tag házastárs, kivételesen pedig a nem tag házastárs – társasági jogi értelemben vett kizárólagos vagy mindkét házastárs társasági jogi értelemben vett közös tulajdona, illetve jogosultsága pedig létrejön.

A *házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyban* azonban a megosztás tagváltozást nem eredményező vagy – az egyéb feltételek meglétében – tagváltozást eredményező módon egyaránt történhet attól függően, hogy az adott gazdasági társasági részesedés kizárólagos vagy közös jogosultságát („tulajdonát”) a külső jogviszonybeli jogosult, tehát a tag házastárs vagy a nem tag házastárs szerzi meg.

A *tagváltozást nem eredményező megosztási mód* alkalmazása (kompenzációs megoldás, értékkülönbözlet vagy a kettő kombinációja) valójában a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyára korlátozott kötelmi jellegű elszámolást eredményez, a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyokat azonban egyáltalán nem érinti, ezért ilyen megosztási mód alkalmazása esetén nincs jogi jelentősége annak, hogy az adott gazdasági társaságbeli részesedéshez kapcsolódó társasági tagsági jogok – Ptk. 4:61. § (3) bekezdése alapján történő – átruházására egyébként milyen szabályok vonatkoznak.

A *tagváltozást eredményező megosztási mód* alkalmazása ezzel szemben a házastársak és a harmadik személyek, így többek között a házastársak és a gazdasági társaság, illetve annak tagjai közötti külső jogviszonyokat is érinti, ezért az ilyen megosztási mód – az egyéb feltételek meglétében is – csak akkor alkalmazható, ha:

- a) az adott gazdasági társasági részesedés forgalomképes,
- b) az azt egészben vagy részben megszerezni kívánó nem tag házastárs megfelel a szerzés speciális személyi feltételeinek és
- c) a társasági részesedés nem tag házastársra történő átruházására – az adott gazdasági társaság cégformájától és a közös vagyon megosztásának időpontjaktól függően – speciális szerzőmódra vonatkozó jogszabályi előírások megtartása mellett kerül sor.

Mindezekből viszont – véleményünk szerint – az következik, hogy amennyiben a Ptk. hatálybalépése előtt megszűnt házassági vagyoni közösségen alapuló házastársi közös vagyon megosztása iránti igény érvényesítésére a Ptk. hatálybalépése után kerül sor, úgy

a) a vagyoni közösséghez tartozó gazdasági társasági részesedés tárgyának és értékének a meghatározására – ide nem tartozó kivételektől eltekintve – a Ptk. 27. § alapján a Csjt., az 1959-es Ptk., a 2006-os Gt., valamint az 1959-es Ptk.-hoz kapcsolódó egyéb magánjogi szabályok,

b) a gazdasági társasági részesedés megosztására pedig a Ptk. 12. §-a alapján alkalmazandó

ba) fenti a) pontbeli szabályok, vagy

bb) a Ptk. szabályai az irányadók attól függően, hogy az adott gazdasági társaság a közös vagyon megosztásának, és – ebből következően – a társasági részesedés nem tag házastárs általi megszerzésének időpontjában a 2006-os Gt., vagy a Ptk. szabályainak hatálya alá tartozik.

11. Az egyéni cégbeli és a szövetkezetbeli részesedések megosztása

A Ptk. az *egyéni cégbeli és a szövetkezetbeli részesedés* megosztására vonatkozó speciális szabályokat *nem tartalmaz*. Figyelemmel azonban arra, hogy az említett vagyontárgyakat az üzleti célú vagyon használatára és kezelésére, valamint az azokkal való rendelkezésre vonatkozó speciális szabályok körében a 4:43. § (2)–(3) bekezdései és 4:48. § kifejezetten nevesítik, a megosztásra vonatkozó speciális szabályok *analógia útján való alkalmazásának a lehetősége* – véleményünk szerint – nem zárható ki.

Nyilvánvaló ugyanis az, hogy a közös vagyon megosztása során a vagyoni közösséghez tartozó egyéni cégbeli és szövetkezetbeli részesedést – a gazdasági társaságbeli részesedésekhez hasonlóan – *elsődlegesen* tagváltozást nem eredményező megosztási mód alkalmazásával a tag házastársnak kell juttatni, és a nem tag házastárs az erre irányuló kifejezett kérelmének a hiányában az egyéni cég vagyoni betétjének vagy a szövetkezetbeli részesedésnek a magához váltására akkor sem lenne kötelezhető, ha a szerzés speciális személyi feltételeinek egyébként megfelel. Ha azonban a nem tag házastárs részesedése a házastársi közös vagyonból – a közös vagyoni hányad kiadására vonatkozó szabályok és a házastársak egyező nyilatkozatának a figyelembevételével más módon nem lenne kiadható – úgy jogi akadály sem lenne annak, hogy a bíróság az egyéni cégbeli vagy szövetkezetbeli részesedést *másodlagosan* tagváltozást eredményező megosztási mód alkalmazásával – kérelmére – a nem tag házastársnak juttassa. Az utóbbi megosztási

mód alkalmazása viszont fogalmilag csak az egyéni cég vagyoni betétjének, illetve a szövetkezetbeli részesedésnek az átruházására az Evt.-ben, illetve a Ptk. Jogi Személyekről szóló Harmadik Könyve „Szövetkezet” című Negyedik Részében foglalt speciális szabályok szerint kerülhet sor [lásd részletesen Csúri Éva: Az egyéni vállalkozó és az egyéni cég a házassági vagyoni jogban *in* Szeibert Orsolya (szerk.): *Család – Gyermek – Vagyon – A joggyakorlat kihívásai* (HVG-ORAC 2012, Budapest)].

12. A tartozások szétoztása

Általános szabályként írja elő a Ptk. 4:61. § (4) bekezdése – az ítélkezési gyakorlattal összhangban – azt, hogy *ha a vagyontárgyat tartozás terheli, azt a házastársak egymás közti viszonyában az a házastárs viseli, aki a megosztást követően a vagyontárgy tulajdonosa lett, a házastársak és a jogosult közötti külső jogviszonyban azonban a tartozások megosztása a jogosulttal szemben a tartozásátvállalás szabályai szerint hatályos*. E szabályok szerint viszont a közös tartozásoknak a kötelezett (adós) személyében változást eredményező megosztásához (tehát a közös tartozásnak az egyik házastárs általi átvállalásához) a (volt) házastársaknak a *jogosulttal való (háromoldalú) megállapodása szükséges* (6:203. §). Ilyen megállapodás létrejöttének hiányában a felek megállapodása vagy a bíróság rendelkezése csak *teljesítésátvállalásnak* minősül (6:205. §), amely szerint az átvállaló köteles a tartozást teljesíteni vagy a kötelezettet (másik házastársat) olyan helyzetbe hozni, hogy az a lejáratkor teljesíthessen, a jogosulttal szemben azonban a tartozás alóli mentesülésére nem hivatkozhat.

A Ptk. – az 1959-es Ptk.-tól eltérően – lényegesen módosította az 1959-es Ptk. tartozásátvállalásra vonatkozó szabályait azáltal, hogy azt háromoldalú szerződésként definiálta, és e szerződés mellett külön nevesítette a régi magyar magánjogban ismert két jogintézményt: a teljesítésátvállalást és a tartozáselvállalást is. A tartozásátvállalás létrejöttének dogmatikai korrekciója azonban nem érinti a tartozásátvállalás gyakorlatát, mivel a jogviszonyban a gazdasági racionalitás alapján az 1959-es Ptk. szabályozása szerint is mindhárom fél közreműködése szükséges volt.

Ennek a következménye az, hogy a tartozásátvállalás szabályainak megváltozása nem érinti a közös tartozások házastársak közötti megosztásának a módját sem. Változatlanul alkalmazható tehát az a megoldás, hogy a bíróság az ítéletének rendelkező részében – a házaspár jogainak az egymással szemben való megóvása végett – a Pp. 172. § alapján megállapítja, hogy az adott közös tartozás viselése (az ítélet rendelkező részéből is kitűnően) – kizárólag a felek egymás közötti, belső vagy a házaspár és a harmadik személy hitelező közötti külső jogviszonyra is kiterjedően – mindkét felet egymás közt egyenlő, illetve más meghatározott arányban, vagy teljes egészében kizárólag az egyik felet terheli, azzal, hogy a megállapító rendelkezés hatályának az ítélet rendelkező részéből is kifejezetten ki kell tűnnie, a belső jogviszonyra korlátozódó vagy a külső jogviszonyra is kiterjedő hatály jogkövetkezményeire (tehát a tartozásnak a hitelező által az egyik vagy mindkét házassággal szembeni érvényesíthetőségére) azonban csak az ítélet indokolásának kell utalnia. Ennek megfelelően:

a) amennyiben a házastársak és a hitelező között a 6:203. § szerinti tartozásátvállalásnak megfelelő *háromoldalú szerződés jött létre*, úgy a megállapítást tartalmazó ítéleti rendelkezés – függetlenül attól, hogy a jogosulttal szembeni kötelezettségvállalást tartalmazó szerződésben mindkét házastárs vagy csak az egyikük szerepelt szerződő félként – a házastársak egymás közötti, *belső*, valamint a házastársak és a jogosult (hitelező) harmadik személy közötti *külső jogviszonyban egyaránt hatályos*,

és ebben az esetben a jogosult a tartozást kizárólag az azt átvállaló házastárstól követelheti,

b) amennyiben a házastársak és a hitelező harmadik személy között a tartozásátvállalásnak megfelelő tartalmú *háromoldalú szerződés nem jött létre*, úgy az ilyen megállapítást tartalmazó ítéleti rendelkezés hatálya csupán a 6:205. § szerinti teljesítésátvállalással azonos, és ezért kizárólag a házastársak egymás közötti *belső jogviszonyában hatályos*, ennek a következménye pedig az, hogy: amennyiben a jogosulttal szembeni kötelezettségvállalást tartalmazó szerződés

ba) *mindkét házastárs részvételével jött létre*, úgy a jogosult – a vele szemben nem hatályos teljesítésátvállalástól függetlenül – a szerződés tartalmának megfelelően mindkét féllel szemben érvényesítheti a követelését,

bb) *csak az egyik házastárs részvételével jött létre*, úgy a jogosult a követelését bba) a vele szerződő (kötelezett/adós) házastárssal szemben a szerződés alapján a különvagyonából és a közös vagyoni jutójából álló teljes vagyona,

bbb) a vele nem szerződő (másik) házastárssal szemben pedig – ha ennek törvényes feltételei fennállnak – a 4:49. § (2) bekezdése és 4:46. § alapján a házastárs tartozásért fennálló felelősség szabályai szerint a tartozás esedékességekor reá eső közös vagyoni hányada erejéig

mindkét házastárssal szemben egyaránt érvényesítheti,

c) ha viszont a házastársak a közöttük létrejött teljesítésátvállalásról a jogosultat értesítik, úgy a 6:206. § szerinti tartozásátvállalásnak megfelelően a jogosulttal szemben mindkét házastárs *egyetemleges kötelezettsége jön létre*.

Az ingatlanon való közös tulajdon megszüntetését, a vagyontárgyak megosztásába való bevonását önmagában azon az alapon nem lehet mellőzni, hogy azt nagy összegű kölcsöntartozás (hiteltartozás) terheli. Nem akadály a házastársak ingatlanán fennálló közös tulajdon megszüntetésének, ha a jelzálogjogos hitelező pénzintézet az egyik házastárs által történő magához váltsához csak a kölcsönkötelem érintetlenül hagyása mellett járul hozzá. Ilyen esetben a bíróság az ítélet rendelkező részében megállapítja, hogy a tartozást a házastársak egymás közötti jogviszonyában a magához váltó fél tartozik viselni. Ez a megoldás nem alkalmazható, ha az ingatlant terhelő tartozás az ingatlan forgalmi értékét meghaladja (EBH 2011.2404.).

A házastársak valamelyikének a kizárólagos tulajdonába adott vagyontárgyat terhelő tartozás viselésének a 4:61. § (4) bekezdés által meghatározott módja lehetőséget nyújt arra, hogy az adott vagyontárgyat terhelő tartozás a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában már a közös vagyon megosztása során elszámolásra kerüljön.

Nem alkalmazható viszont a 4:61. § (4) bekezdése az olyan közös tartozások vonatkozásában, amelyek nem a házastársak valamelyike által a közös vagyon megosztása folytán kizárólagos tulajdonul megszerzett vagyontárgyakat terhelik. Az ilyen tartozások vonatkozásában mindössze annak az ítélettel történő megállapítására kell szorítkozni, hogy az egyes, konkrétan meghatározott tartozások viselése a felek egymás közötti, belső jogviszonyában – azok alvagyoni jellegétől függően – teljes egészében kizárólag az egyik, vagy egymás közt egyenlő arányban mindkét házastársat egyaránt terhelik.

Nincs helye – véleményünk szerint – annak sem, hogy amennyiben a *közös vagyon mérlege negatív*, a bíróság a közös tartozások „megosztásáról” – az (aktív) vagyontárgyak megosztásához hasonlóan – rendelkezzen akként, hogy megközelítőleg mindkét házastárs azonos összegű tartozás egyedüli viselésére legyen köteles. A tartozások ilyen „megosztása” ugyanis nemcsak a házastársak harmadik személy hitelezőkkel szemben fennálló külső

jogviszonybeli felelősségét nem befolyásolhatja, hanem a házastársak egymás közötti első jogviszonyában sem eredményezhet végleges jellegű elszámolást.

4:62. § [A különvagyon kiadása]

A vagyonközösség megszűnésekor meglévő különvagyont természetben kell kiadni, kivéve, ha az a vagyonok vegyülése folytán nem lehetséges vagy a szétválasztás a közös vagyon vagy a különvagyon jelentős értékcsökkenésével járna.

A vagyonközösség megszűnésekor meglévő különvagyont – a tulajdonjog Alaptörvényben is rögzített védelmével összhangban – *főszabályként* természetben kell kiadni, *kivéve, ha az* a különböző alvagyonok vegyülése folytán nem lehetséges, vagy a szétválasztás a közös vagyon vagy a különvagyon jelentős értékcsökkenésével járna. Az utóbb említett kivételes esetekben a bíróság a természetbeni kiadás helyett értéktérítésről is dönthet.

VII. Fejezet

A házassági vagyonyjogi szerződés

1. Általános rendelkezések

4:63. § [A házassági vagyonyjogi szerződés tartalma]

- (1) Házassági vagyonyjogi szerződésben a házasulók és a házastársak maguk határozhatják meg azt a vagyonyjogi rendszert, amelyet a házastársi vagyonközösség helyett a szerződésben meghatározott időponttól életközösségük időtartama alatt a vagyoni viszonyaikra alkalmazni kell.**
- (2) A felek a házassági vagyonyjogi szerződésben vagyonuk meghatározott részei tekintetében különböző vagyonyjogi rendszereket köthetnek ki, és eltérhetnek a törvényes vagy a választott vagyonyjogi rendszerek szabályaitól is, ha az eltérést e törvény nem tiltja.**

1. A házassági vagyonyjogi szerződés Ptk.-beli koncepciójáról

A Csjt. házassági vagyonyjogi szabályai eredetileg *kógens* jellegűek voltak, 1987. július 1-jétől azonban *diszpozitív* jellegűekké váltak azáltal, hogy az *1986-os Csjt. Novella által* módosított 27. §-a ismét bevezette a házassági vagyonyjogi szerződés – régi magyar jog által már ismert – jogintézményét. A Csjt. 27. § (3) bekezdése a házassági vagyonyjogi szerződés alakításait elegendő részletességgel szabályozta ugyan, a (2) bekezdése viszont a tartalmáról csak hiányosan rendelkezett akként, hogy: „a szerződésben (a házasulók és a házastársak) a törvény rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyon kerül a közös-, illetőleg a különvagyonba.” Nem tért ki azonban a meghatározás a házassági vagyonyjogi szerződés lényegére és – bár ennek a lehetőségét nem zárta ki – semmiféle utalást sem tartalmazott a törvényes vagyonyjogi rendszerből való kilépés lehetőségére, az esetleges kilépés módjára, valamint a vagyonközösségi rendszer helyett választható más vagyonyjogi rendszerek lényegének ismertetésére sem. A Szakértői Javaslat indokolása szerint feltehetően ez is oka lehet annak, hogy a házassági vagyonyjogi szerződés jogintézménye az újbóli bevezetése óta eltelt több mint 25 évben a gyakorlatban

a társadalmi-gazdasági viszonyok megváltozása által indokolt mértékben sem terjedt el [Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás (Budapest, 2006. március 31.) 97., Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 449. és Kőrös András: A házassági vagyoni jog in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 135.]

A Ptk. VII. Fejezete „ezeket a hiányokat kívánja – a gyakorlat igényeiből kiindulva – pótolni és keretszabályokat adni ahhoz, hogy ez a szerződéstípus betölthesse a társadalmi rendeltetését: egyrészt a házastársak autonómiájának biztosítását, másrészt – bizonyos korlátok felállításával – a család védelmét, végül megfelelő védelmet adjon a házastársak hitelezői számára is” [Kőrös András: A házassági vagyoni jog in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 135.]. Ennek érdekében meghatározza a házassági vagyoni jogi szerződés részletes definícióját, alakját, tartalmát és nyilvántartását, rendelkezik a harmadik személyek érdekeinek védelméről és *keretjellegű mintaszabályokat* tartalmaz a vagyoni közösségi rendszertől eltérő, *alternatív jelleggel kiköthető* vagyoni jogi rendszerek közül a közszerzeményi és a vagyoni elkülönítési rendszer szerződéssel való kikötésére vonatkozóan.

A házassági vagyoni jogi szerződés jogintézményének a CSJK-ben való elhelyezése nem változtat azon a tényen, hogy a házassági vagyoni jogi szerződés a jogi jellegét tekintve szerződésnek minősül, ezért arra a *házassági vagyoni jog speciális szabályai által* nem rendezett kérdésekben a Ptk. Kötelmi Jogi Hatodik Könyve *általános kötelmi és szerződési részének a szabályai* az irányadók azzal, hogy a Ptk. szabályainak a *diszpozitív jellege* folytán a házassági vagyoni jogi szerződésben a felek a speciális házassági vagyoni jogi és az általános polgári jogi szabályoktól egyaránt eltérhetnek.

2. A Ptk. hatálybalépése előtt kötött házassági vagyoni jogi szerződésekről

A Ptké. 23. és 50. §-ok szabályainak a nyelvtani értelmezéséből az következik, hogy ha a felek között a házassági vagyoni jogi szerződés a *Ptk. hatálybalépése előtt* jött létre, arra a Ptké. 23. § alapján a Csjt. házassági vagyoni jogi szabályai, valamint a Csjt. 31. § (5) bekezdése szerint alkalmazandó 1959-es Ptk. általános kötelmi jogi szabályai az irányadók. A Ptké. 50. § (2) bekezdése alapján azonban lehetőséget biztosít a feleknek arra, hogy a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződésüket teljes egészében a Ptk. hatálya alá helyezték. Az ilyen tartalmú megállapodás létrejötté a szerződés *alaki érvényességét* – a Csjt. 27. § (3) és a Ptk. 4:65. § (1) bekezdésének egymással azonos szabályozása folytán – nem érinti ugyan, a *harmadik személlyel szembeni hatályossága* azonban a Ptk. 4:65. § (2) bekezdése szerint feltételezi azt, hogy a szerződést a házassági vagyoni jogi szerződések országos nyilvántartásába bevezették, vagy a házastársak bizonyítják, hogy a harmadik személy a szerződés fennállásáról és annak tartalmáról tudott vagy tudnia kellett. A *Ptk. hatálybalépése után* megkötött házassági vagyoni jogi szerződésekre a Ptk. Negyedik Könyvének a házassági vagyoni jogi és a Hatodik Könyvének az általános kötelmi jogi szabályai vonatkoznak.

3. A házassági vagyonyjogi szerződés szűkebb és tágabb értelemben

A házassági vagyonyjog változatlanul megtartott diszpozitív jellegű szabályozása – a Csjt. szabályaihoz hasonlóan – továbbra is kitér a házastársak egymással és harmadik személyekkel kötött szerződéseire (4:45–52. §-nál).

A házastársak egymással kötött szerződéseit – a Csjt. alkalmazásához kapcsolódóan kialakult elnevezése szerint – a Ptk. az alábbiak szerint csoportosítja:

a) a szűkebb értelemben vett házassági vagyonyjogi szerződésről – a kétféle értelmezésének megfelelően – a Ptk.

aa) a házassági vagyonyjogi szerződés törvényes vagyonyjogi rendszerrel szembeni elsődlegességéről rendelkező „Általános rendelkezések” körében [4:34. § (1) bekezdés],

ab) a házassági vagyonyjogi szerződés definíciójáról és részletes szabályairól pedig „A házassági vagyonyjogi szerződés”-ről szóló Fejezetben (4:63–4:75. §) rendelkezik, míg

b) „A házastársi vagyonyközösség” körében szabályozza a Csjt.-hez kapcsolódó gyakorlatban ún. tágabb értelemben vett házassági vagyonyjogi szerződésnek nevezett

ba) a házastársak közötti ún. egyes (egyszeri szolgáltatásra irányuló) szerződések – tehát az adásvétel, csere, ajándékozási és kölcsönszerződés, valamint a tartozásátvállalás – alaki érvényességi kellékeit, továbbá az egyes vagyontárgyak, terhek vagy tartozások közös vagyont érintő vagy e vagyonok arányát módosító rendelkezéseinek a harmadik személyekkel szembeni hatályosságát (lásd a 4:41. § magyarázatánál), valamint

bb) a házastársi közös vagyon megosztása tárgyában kötött szerződések alaki érvényességi feltételeit [lásd a 4:57. § (2) bekezdés magyarázatánál],

c) a házastársi közös lakás használatának rendezése tárgyában létrejött szerződés speciális szabályait pedig az e címet viselő Fejezet rendezi (4:76–85. §-ok).

A házassági vagyonyjogi szerződésről szóló VII. Fejezet a házastársak egymás közötti szerződéseit közül csak az ún. szűkebb értelemben vett házassági vagyonyjogi szerződést szabályozza, ezen belül azonban nem csupán a) a törvényes vagyonyjogi (vagyonyközösségi) rendszertől eltérő, más vagyonyjogi rendszer kikötésére (4:43. §), hanem b) a vagyon meghatározott rendeltetésű részeire vonatkozóan egymástól eltérő vagyonyjogi rendszerek kikötésére, tehát a törvényben szabályozott vagyonyjogi rendszerek vegyítésére, valamint c) a választott vagyonyjogi rendszer szabályaitól egészben vagy részben való eltérésre is lehetőséget biztosít, ha ezt a törvény nem tiltja.

A szerződés *alanyai* – a Csjt. szabályaival egyezően – csak házasulók, tehát házasságot kötni szándékozók vagy házastársak lehetnek. Előbbiek köre – a Szakértői Javaslat indokolása szerint – nem szűkíthető le a Ptk. által továbbra sem szabályozott „jegyesekre” [Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás (Budapest, 2006. március 31.) 64. és Körös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (CompLex 2008, Budapest) 429.], figyelemmel arra is, hogy a Ptk. alkalmazásában a „jegyes” már jogi kategóriának sem minősül, hiszen annak fogalmát a Ptk. egyáltalán nem ismeri, a 8:1. § (1) bekezdése 1. és 2. pontjának értelmező rendelkezése pedig a jegyest – az 1959-es Ptk. 685. § b) pontjában foglaltaktól eltérően – már hozzátartozónak sem minősíti. A „jegyeség”, illetve „eljegyzés” a régi magánjog

megfogalmazása szerint két különmű személy kölcsönös ígérete arra, hogy egymással házasságra fognak lépni (*Magyar Magánjog II. évfolyam, Családi Jog, Budapest, 1940*). A Legfelsőbb Bíróság mint a Kúria jogelődje pedig az egyik eseti döntésében rmutatott arra, hogy az „általános társadalmi felfogás szerint a jegyesség [...] „kölcsönös ígéretet, elkötelezettséget jelent arra, hogy a fiatalok egymással házasságra lépnek. [...] Az ígéretnek törvény szerint ugyan nem volt kötelező ereje, de faluhelyen az erkölcsön és a szokásjogon alapuló közvélemény megőrizte azt, aki különösebb indok nélkül elállt adott szavától.” (*Tárkány Szűcs Ernő: Magyar jogi népszokások 329. old. – Gondolat Kiadó 1981, Budapest*) A jegyes fogalmát a Csjt. egyáltalán nem ismeri, az e fogalom közfelfogás szerinti tartalmának megfelelő, és csupán erkölcsi jellegű kötelezettségekkel párosuló „házasságkötésre irányuló kölcsönös ígéretet, elkötelezettséget” azonban lényegében a „házasságkötési szándékát bejelentő személlyel”, illetőleg a „házasuló” fogalmával azonosítja” (LB Pfv.II.20.103/2008/4.).

Változatlanul *nem köthetnek* házassági vagyoni jogi szerződést a házasulók, illetve házastársak helyett pl. a szüleik még akkor sem, ha a szerződés tárgyát képező vagyont ők maguk juttatják valamelyik vagy mindkét házastárs részére. A Ptk. 6:59. § szerinti *szerződési szabadság és szerződési típuszabadság* elvéből következően viszont továbbra sincs jogi akadály annak, hogy a felek az ilyen tartalmú megállapodásukat más típusú jogügylettel közös okiratba foglalják. Az ilyen – ajándékozással, lakáshasználat rendezésével vagy *más jogügylettel kombinált – ún. vegyes vagyoni jogi szerződések* megkötésében ugyanis a házasulókon, illetve házastársakon kívül más harmadik személyek is részt vehetnek, és a *vegyült ügylet alaki érvényességére* a házassági vagyoni viszonyokat érintő rendelkezések vonatkozásában a Ptk. 4:65. § minősített alakiségre vonatkozó előírásai, az egyéb jogügyletekkel kapcsolatos, valamint a házastársak és a harmadik személyek közötti jogviszonyokra vonatkozó rendelkezéseket illetően pedig a Ptk. kötelmi jogi szabályai az irányadók (BH1997.23., LB Pfv.II.22.918/1994.).

A házastársakhoz hasonló tartalommal, de eltérő elnevezéssel köthetnek *bejegyzett élettársi vagyoni jogi szerződést* a bejegyzett élettársi kapcsolatot létesíteni szándékozók és a bejegyzett élettársak is. Nem lehetnek viszont házassági vagyoni jogi szerződés alanyai a Ptk. 6:514. § (1) bekezdése szerinti – akár nyilvántartott, akár de facto – élettársak, mert az ő vagyoni viszonyaiknak a Ptk. szerinti törvényes vagyoni jogi rendszertől (közszerzeményi rendszer) eltérő tartalmú rendezésére a Ptk. 6:515. § kötelmi jogi szabálya által meghatározott *élettársi vagyoni jogi szerződés* szolgál.

4. A házassági vagyoni jogi szerződés időbeli hatálya

Házassági vagyoni jogi szerződést *a szerződésben meghatározott időponttól az életközösség időtartamára* vonatkozóan lehet kötni, ezért a szerződés *időbeli hatályát* – a törvényes vagyoni jogi rendszerével azonos módon – a házassági életközösség fennállása határozza meg, *kivéve*, ha annak időbeli hatályáról maga a szerződés másként rendelkezik. A szerződés hatálya – attól függően, hogy a szerződés házasulók vagy házastársak között jött létre – *a törvény rendelkezése* alapján az életközösség létrejöttével vagy a szerződés megkötésével kezdődik, és az életközösség megszűnésével *ipso iure* szűnik meg.

Ha tehát a felek a házasságkötés és a házassági vagyoni jogi szerződés létrejötte előtt már együtt éltek, és a szerződés hatályát az életközösségük egész tartama alatt szerzett vagyoni jogukra visszamenőlegesen ki akarják terjeszteni, úgy erről a szerződésben kifejezetten rendelkezniük kell. Az *életközösség átmeneti jellegű megszakadása* ezzel szemben a Ptk. 4:35. § (2) bekezdése szerint nem csupán a törvényes, hanem a szerződésben

kikötött vagyonyjogi rendszer folyamatosságát sem érinti, *kivéve*, ha a felek között vagyonymegosztásra került sor.

A felek akaratából a szerződés időbeli hatálya a szerződésben meghatározott időpontban áll be, így kiterjedhet a házassági életközösséget megelőző élettársi kapcsolat ideje alatt vagy akár életközösség hiányában közösen szerzett vagyontárgyak további sorsára, illetőleg a vagyonyuk későbbi megosztásának módjára is. Ilyen esetben a szerződés előbbi rendelkezéseinek időbeli hatálya a házassági életközösség kezdete előtti, az utóbbiaké pedig a megszűnése utáni időszakra is kiterjed.

Megszűnhet a szerződés időbeli hatálya a szerződés újabb szerződéssel történő módosításával vagy annak a megkötésére visszamenőleges hatályú felbontásával és a jövőre vonatkozó megszüntetésével is.

A bírói gyakorlat szerint nem ütközik jogszabályba, ezért érvényes az a házassági vagyonyjogi szerződés, amely szerint az egyik házastárs tulajdonában álló, de közösen működtetett kft. üzletrészenek az 50%-át a másik házastárs megszerzi, ha munkaviszonyát a tulajdonos házastárs egyoldalúan megszünteti (Pfv.II.20.024/2010/4.). A kft.-beli tag házastárs üzletrész tulajdonának mint vagyoni értékű jog értékének elszámolására a házassági vagyonyjogi szerződés rendelkezései az irányadók akkor is, ha az elszámolási igény – házassági vagyonyjogi szerződésben meghatározott – jogalapja a nem tag házastárs kft.-beli munkaviszonyának a tag házastárs általi jogellenes felmondásával történő esetleges megszüntetése, amely azonban csak az életközösség megszűnése után következik be (Kúria Pfv.II.21.174/2013/11.).

5. A házassági vagyonyjogi szerződés tartalma és elhatárolása más szerződésektől

A házassági vagyonyjogi szerződés tartalmáról rendelkező 4:63. § (1) és (2) bekezdése szerint házassági vagyonyjogi szerződésben a házasulók és a házastársak

a) maguk határozhatják meg azt a vagyonyjogi rendszert, amelyet a házastársi vagyonyközösség helyett a szerződésben meghatározott időponttól életközösségük időtartama alatt a vagyoni viszonyaikra alkalmazni kell,

b) vagyonyuk meghatározott rendeltetésű részeire vonatkozóan különböző vagyonyjogi rendszereket köthetnek ki, és

c) eltérhetnek a törvényes vagy a választott vagyonyjogi rendszerek szabályaitól is, ha az eltérést e törvény nem tiltja.

Az idézett törvényhely a házassági vagyonyjogi szerződés *lényeges tartalmi elemeinek* kiemelésével lényegében annak *definióját* határozza meg. *Elhatárolja* ugyanis e szerződéstípust *a házastársak egymással kötött más szerződéseitől*, tehát – a házastársi vagyonyközösségről szóló Fejezetben szabályozott – a házastársak közötti egyes szerződésektől (4:41. §), valamint a házastársak egymással szembeni vagyoni igényeinek rendezése (a közös vagyony megosztása) tárgyában kötött szerződésektől [4:57. § (2) bekezdés], és – a Ptk. által nem szabályozott – ún. állapotrögzítő okiratoktól, amelyben a felek csupán azt rögzítik, hogy a házasságkötéskor melyikük milyen különvagyonyval rendelkezett.

Az utóbbi szerződésekkel szemben a házassági vagyonyjogi szerződés *alapvető jellegzetessége* az, hogy abban a házasulók vagy a házastársak *a házasság vagyonyjogi hatásait a törvénytől eltérően* szabályozhatják. Ez a meghatározás a Csjt. szabályozásához

kapcsolódó jogirodalom és jogalkalmazás szerinti – szűkebb értelemben vett” házassági vagyoni szerződés fogalmának felel meg, mert a hatályos joghoz kapcsolódó – tágabb értelemben vett” meghatározás a házastársak között létrejött – fent említett – egyéb szerződéseket is magában foglalja.

A vagyonekülönítésre irányuló házassági vagyoni szerződés nem zárja ki a házastársak közötti ajándék visszakövetelésének lehetőségét. Nincs mód azonban visszakövetelésre, ha a konkrét szerződésből az állapítható meg, hogy a felek az egymásnak juttatott vagyoni értékek megtérítéséről kölcsönösen lemondtak (BH2009.13.).

A választható vagyoni rendszerek közül a Ptk. mintaszabályokat tartalmaz a közszerzeményi és vagyonekülönítési rendszerre vonatkozóan, azonban úgy, hogy csupán keretjellel szabályozást ad, amelyet a feleknek – egyedi körülményeikhez igazodva – kell tartalommal kitölteniük. Az említett két vagyoni rendszer valamelyikének a szerződésben történő kikötése esetén – a felek eltérő rendelkezésének hiányában – a Ptk. 4:69–73. §-ainak a szabályai érvényesülnek, mert a házassági vagyoni szerződésre is irányadó Ptk. általános szerződési rendelkezései körében a 6:63. § (4) bekezdése – az 1959-es Ptk. 205. § (2) bekezdésével azonos módon – úgy rendelkezik, hogy a szerződésben nem kell a feleknek megállapodniuk olyan kérdésben, amelyet jogszabály rendez.

6. A szerződési szabadság korlátai

A házassági vagyoni szerződés „*kettős természetű*” jogintézmény abban az értelemben, hogy egyfelől a szerződési jog 6:58. § általános szabálya szerinti szerződés, amelyre a 6:59. § szerinti szerződési szabadság általános szabálya, illetőleg annak az általános korlátai irányadók, másfelől a házassági vagyoni jog diszpozitív jellegű szabályaitól való eltérés lehetőségét biztosító olyan speciális családjogi jogintézmény is, amelyre egyrészt a CSJK alapelvi szintű rendelkezései, többek között tehát a házasság és a család védelmének elve (4:1. §), valamint a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve (4:1. §), másrészt a házastársak hitelezőinek a védelmére vonatkozó házassági vagyoni szabályok további korlátai is kiterjednek.

Házassági vagyoni szerződés megkötésére a gyakorlatban többnyire vállalkozás folytatásával kapcsolatos kockázatok minimalizálása vagy újbóli házasságkötéssel összefüggő bonyolultabb vagyoni viszonyok rendezése érdekében kerül sor, ezért a szerződés az esetek többségében teljes vagy legalább részleges vagyonekülönítési rendszer kikötésére irányul. A vagyoni közösség teljes vagy részleges kirázásának a következményeként azonban sok esetben teljesen kiszolgáltatott helyzetbe kerül az a házastárs, aki saját vagyonnal egyáltalán nem, vagy csak alig rendelkezik, de a gyermekek gondozása és nevelése, vagy éppen a másik házastárs vállalkozásával kapcsolatos ügyek intézése miatt soha nem folytatott kereső tevékenységet sem.

A házassági vagyoni szerződés tartalmi korlátairól a Ptk. külön nem rendelkezik ugyan, kifejezett ilyen tartalmú rendelkezés hiányában is általános tartalmi korlátnak minősül azonban egyrészt a 4:1. § és 4:4. § által a családjogi viszonyok egészére irányadó alapelveként meghatározott házasság és a család védelmének elve, valamint a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve, másrészt – a Csjt.-hez kapcsolódó bírói gyakorlattal azonos módon – a Ptk. szerződésekre vonatkozó általános szabályai is.

A hivatkozott családjogi alapelvekből az következik, hogy „a vagyoni közösség szélesebb kizárása esetén sem szabad értékelés nélkül hagyni az egyik házastársnak a család érdekében, illetve a másik házastárs zavartalanabb munkakörülményeinek megteremtésében

való tevékenységét” [Weiss Emilia: A Családjogi törvény tervezett módosításához. *Jogtudományi Közöny* 1986/3.], és „a megállapodási szabadság a családjogban nem lehet teljes körű, a jogviszony sajátosságainál fogva szükség van a gyengébb fél védelmére” [Szeibert Orsolya: A házastársak vagyoni jogi megállapodásai – különös tekintettel a családvédelmi érdek érvényesülésére. *JogOK*, 2005/december 28–37.].

Mindezek miatt a *felek szerződési szabadsága csak bizonyos korlátok között érvényesülhet*. „A házassági vagyoni jogi szerződés ugyanis

- a) nem sérthet alapvető családvédelmi érdeket,
- b) nem vezethet a másik házastárs anyagi kisémmizéséhez,
- c) valamelyik házastárs hitelezőjének megkárosításához, valamint

d) nem rendelkezhet önállóan a CSJK 4:49. § (2) bekezdésén alapuló vélelemből eredő korlátozott házastársi felelősség kizárására. Azaz a házastársak önmagában nem zárhatják ki a vagyonközösség körében kötött visszterhes ügyletben részt nem vevő házastárs felelősségét” [Barzó Tímea: A házassági vagyoni jog *in* Csehi Zoltán (szerk.): *Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 98.].

A d) pontban foglaltak pontosítást igényelnek annyiban, hogy – a véleményünk szerint – annak nincs ugyan jogi akadálya, hogy a házassági vagyoni jogi szerződésben a felek a törvényes vagyoni jogi rendszernek a rendelkezési jog gyakorlásából eredő felelősségre vonatkozó szabályaitól eltérjenek, és ezen belül annak sem, hogy a nem szerződő házastársnak a házastársa által külön megkötött visszterhes szerződésért a harmadik személlyel szemben fennálló felelősségét kizárják. Az ilyen tartalmú szerződés a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában érvényes és hatályos is, a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyban azonban csak azáltal válhat hatályossá, ha a házastársak a harmadik személyt a közöttük létrejött szerződés tartalmáról tájékoztatják, és a harmadik személy a szerződést ennek tudatában köti meg úgy, hogy az a vele kötött szerződésnek is a részévé válik. Nyilvánvalóan erre utal az idézett jogirodalmi álláspontnak az a kitétele is, hogy a nem szerződő házastársnak a hozzájárulás vélelméből eredő felelőssége kizárásáról a házassági vagyoni jogi szerződés „nem rendelkezhet önállóan”.

„Az első két pontban megfogalmazott követelményt megszegő szerződés esetén a bírói gyakorlatban két eszköz alkalmazása jöhet szóba. Egyrészt a CSJK 4:4. §-ában megfogalmazott *méltányosság és a gyengébb fél védelmének alapelve* lehetőséget ad a bíróságnak a szerződésben foglaltaktól való részbeni eltérésre. A másik megoldás a Ptk. *kötelmi jogi rendelkezésein alapuló érvénytelenségi szabályok vizsgálata*” [Barzó Tímea: A házassági vagyoni jog *in* Csehi Zoltán (szerk.): *Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 98.].

„A házassági vagyoni jogi szerződés tartalmára vonatkozóan irányadók a Legfelsőbb Bíróság eseti döntései is” [Barzó Tímea: A házassági vagyoni jogi szerződés múltja, jelene és jövője *in* Somfai Balázs (szerk.): *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata* 148. *Ünnepi tanulmánykötet Filó Erika kandidátus egyetemi docens 70. születésnapjára* (2010, Pécs) 24–26.].

A Ptk. valamennyi könyvére irányadó *általános* és a CSJK kizárólag családjogi jogviszonyokra alkalmazható *speciális alapelvi szintű rendelkezései* – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – jogi norma szintjén kerülnek ugyan megfogalmazásra, önmagában az alapelvek [1959-es Ptk. 1–5. §-ai és a Ptk. 1:1–4. §-ai, a Csjt. 1. §-a és 31. § (5) bekezdése, valamint a CSJK 4:1–4. §-ai] megsértése azonban – a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria évtizedek óta egységes ítélkezési gyakorlata szerint bizonyos kivételektől eltekintve –

általában nem eredményezheti a szerződés és – ebből következően – a házassági vagyonjogi szerződés érvénytelenségének (semmisségének) megállapítását jogszabályba ütközés miatt az 1959-es Ptk. 200. § (2) bekezdése és a Ptk. 6:95. §-a alapján. A Ptk. alapelvei ugyanis „tömören [...] a törvény egészének eszmei alapját, szellemiségét” fejezik ki „és közvetlen segítséget adnak a jogalkalmazás számára. A Ptk. ugyanakkor elvi jellegű és alapvető jelentőségű kiindulópontnak tekinti, hogy a polgári jogi vitákat elsősorban az adott kérdésre vonatkozó konkrét normák alapján kell eldönteni.” Ennek a következménye változatlanul az, hogy az alapelvek az ítélkezési gyakorlatban elsősorban – jogértelmezési kétely esetén – *jogértelmezési* szerepet, valamint – a jogi szabályozás hiánya esetén – (az analógia mellett) *hézagpótló* szerepet töltenek be. Mindenekelőtt tehát „a konkrét normák értelmezésénél jutnak szerephez, különösen akkor, ha az adott szabály a bíróság számára kifejezett mérlegelést enged. Emellett az alapelvek segítségével lehet *korrigálni* a jogviszony megítélését, ha a konkrét szabály alkalmazása az adott esetben igazságtalan eredményre vezetne. Kiemelten fontos az alapelvek szerepe a törvénykönyv – hosszú távra szánt – szabályainak a változó viszonyokhoz történő alkalmazásá tételeiben, az alapelvek ebben az értelemben a *jogfejlesztő értelmezés* legjelentősebb eszközei.”

[Vékás Lajos: Bevezető rendelkezések *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 43–45.].

Ezzel összhangban mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság arra, hogy a méltányosság elve alapján a bíróságnak csak azt a méltánytalanságot kell kiküszöbölnie, amelyet a Csjt. általános szabályainak az alkalmazása az egyedi eset konkrét sajátosságaira tekintettel jelenthet. Nem kötelezi azonban a felek érvényes szerződésével szemben a bíróságot – egyéb érvénytelenségi ok hiányában – arra, hogy a szerződés érvénytelenségének megállapításával biztosítsa az arányosságot és méltányosságot, tekintve, hogy az eset egyedi szempontjait a felek a szerződési akaratuk kialakításánál már figyelembe vették (EBH2001.530.).

A Ptk.-nak a szerződésekre vonatkozó általános szabályai körében található 6:90., 6:91. és 6:93. §-a az 1959-es Ptk. 210. §-ban foglaltakkal azonos módon változatlanul biztosítja a szerződés akarathibák (tévedés, kölcsönös téves feltevés, megtévesztés, jogellenes fenyegetés) okából történő megtámadásának lehetőségét, a 6:96. §-a pedig az 1959-es Ptk. 200. § (2) bekezdésével egyezően továbbra is semmisnek minősíti azt a szerződést, amely nyilvánvalóan a jó erkölcsbe ütközik. E törvényhelyek tehát változatlanul lehetőséget adnak arra, hogy a bíróság – a Csjt.-hez kapcsolódó ítélkezési gyakorlatának megfelelően – a családvédelmi érdeket súlyosan sértő házassági vagyonjogi szerződések érvénytelenségét állapítsa meg (BH1999.409., BH2000.539.).

Nincs törvényi akadály annak, hogy a házastársak házassági vagyonjogi szerződésben az egyikük különvagyoni ingatlanának a másikuk különvagyonából törlesztett vételárrészeleire tekintettel annak tulajdoni hányadban történő megtérítéséről rendelkezzenek (EBH2011.2403.).

A *bírói gyakorlat* szerint nem ütközik a jóerkölcsbe a házassági vagyonjogi szerződés amiatt, hogy a közös vagyon, illetve a különvagyon körét a törvénytől eltérően határozza meg (BH2011.337.), és önmagában amiatt sem, hogy ingyenes juttatást tartalmaz. „A szerződés jóerkölcsbe ütközésének a megállapítása során ugyanis, nem a szerződő fél érdeksérelmét, hanem azt kell vizsgálni, hogy maga a jogügylet társadalmilag elítélendő-e. Az általános társadalmi felfogással nem áll szemben az, ha az egyik fél saját vagyona rovására a másiknak ingyenes vagyoni előnyt juttat, és az sem, ha a közös vagyonat a házastársa különvagyonába utalja” (BH2000.539.). Nem ingyenes juttatás viszont az, ha a házassági vagyonjogi szerződésben az egyik házastárs a másiknak lakás vásárlását

vállalja, ugyanakkor a szerződés értelmében jelentős értékű ingatlan és társasági vagyoni részesedés az együttélés alatt a különvagyona marad (BH2013.190.). Nem ütközik a jóerkölcsbe a felek házassági vagyoni szerződése akkor sem, ha a szerződés megkötésekor azt a társadalmi megítélés nem minősíti tisztességtelennek. Utóbb bekövetkezett változások a szerződés jóerkölcsbe ütközésének megítélésakor nem értékelhetők (BDT2010.2269.).

A jóerkölcsbe ütközik, és ezért semmis viszont az a házassági vagyoni szerződés, amely az egyik házastárs csaknem teljes különvagyont és a közös vagyon egészét valós ellentételezés nélkül a másik házastársnak juttatja (BH1999.409. – LB Pfv.II.23.332/1997.)

A Legfelsőbb Bíróság az utóbbi eseti döntés indoklásában rámutatott arra, hogy: „A magánautonómiának a társadalom általános erkölcsi felfogása által meghatározott korlátaiba ütközik viszont az, ha a házastársak valamelyike a közös vagyonnak vagy a másik házastárs különvagyonának az egészét vagy annak túlnyomó részét házassági vagyoni szerződés alapján anélkül szerzi meg, hogy a másik házastársat e tekintetben valós ajándékozási, illetve joglemondási szándék vezetné.

A volt házastársak a vitás vagyoni szerződésben a felperes közös vagyoni jutója és csaknem a teljes különvagyona I. r. alperes általi megszerzésének a jogcímeként előbb ajándékozási tüntettek fel, azt azonban később akként módosították, hogy az I. r. alperes »javára szóló juttatás jogcíme nem ajándékozás, hanem házastársak közötti vagyoni elszámolás«. Az I. r. alperes általi szerzés jogcíme az ilyen megváltoztatása mellett már nem lehet vélelmezni azt, hogy a felperest a különvagyonának az I. r. alperes kizárólagos tulajdonába adásakor az ingyenes juttatás, illetve az ellenszolgáltatás nélküli joglemondás szándéka vezérelte volna, hiszen ennek a lehetőségét a szerződéses nyilatkozatának a tartalma kifejezetten kizárja.

A szerződés megkötésének az előzményei és körülményei – a jogerős ítélet helyes okfejtése szerint – egyértelműen arra utalnak, hogy az I. r. alperes célja már a szerződés megkötésekor és ezt megelőzően is a felperes vagyonának az ellentételezés nélküli teljes elvonására, valamint a saját szerződéses kötelezettségei teljesíthetőségének a végleges megghiúsítására irányult, a szerződés megkötését követően tanúsított magatartása pedig bizonyítja is azt, hogy az őt terhelő szerződéses kötelezettségek teljesítése valójában már a szerződés megkötésekor sem állt a szándékában. Ha ugyanis az I. r. alperes a felperes általa megszerzett különvagyont valóban a közös adósságok kiegyenlítésére kívánta volna felhasználni, így e lehetőséget nyilvánvalóan nem maga hiúsította volna meg azáltal, hogy a fedezetül szolgáló vagyont részint már annak megszerzése előtt, részint pedig rövidebb idővel azt követően, ingyenesen a kiskorú II. r. alperesre ruházta át” (Legf. Bír. Pfv.II.23.332/1997.).

Az ítélezési gyakorlat tapasztalatai arra utalnak, hogy a házastársak által kötött szerződések közül

- a) a vagyoni közösség fennállása alatt egymással kötött szerződések nemegyszer harmadik személyek,
- b) a vagyoni közösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben az egyik házastárs által harmadik személlyel kötött szerződések pedig a másik házastárs jogszerű igényei fedezetének az elvonását célozzák.

Ilyen esetekben a másik házastárs vagy a harmadik személy érdekeinek védelme – az egyéb törvényes feltételek meglétében – a szerződés színlelt okából fennálló semmisségének vagy – a sérelmet szenvedett fél személyétől függően – a szerződés harmadik személlyel, illetve a nem szerződő (másik) házastársal szembeni relatív (viszonylagos) hatálytalanságának a megállapítása útján orvosolható.

Ennek megfelelően mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság az egyik eseti döntésében arra, hogy „*színlelt az a szerződés, amelyben az egyik házastárs a kizárólagos tulajdonaként nyilvántartott ingatlan 1/2 tulajdoni hányadát valós átruházási szándék nélkül az ellene folyó büntetőeljárás lehetséges vagyoni következményeinek elkerülése érdekében adja a másik házastárs tulajdonába*” (BH2012.195.).

Egy másik eseti döntésében kifejtette azt is, hogy fedezetelvonó jellegű és ezért a hitelező harmadik személyekkel szemben hatálytalan az a házassági vagyoni szerződés, amelyet a házastárs az adós házastárs vállalkozásának folytatása céljára felvett kölcsöntartozás lejártát és az annak behajtása végett vele szemben kezdeményezett eredménytelen végrehajtási eljárás megindítását követően, a házasságkötési szándékuk bejelentése után kötöttek meg, és amelyben a nem adós házastárs kizárólagos tulajdonában álló ingatlanra a vagyonközösséget kizárták, majd a szerződést módosítva megállapodtak abban is, hogy az ingatlanon a házassági életközösség ideje alatt részben kölcsön, részben pedig a négy közös gyermek után folyósított szociálpolitikai kedvezmény felhasználásával közösen folytatott építkezéssel összefüggésben az adós házastárs semmilyen arányban nem szerez tulajdonjogot és ilyen követeléssel sem élhet (LB Pfv.II.20.103/2008/4.).

4:64. § [A házassági vagyoni szerződés megkötésének feltételei]

- (1) Házassági vagyoni szerződést a házastársak és a házastársak személyesen köthetnek.**
- (2) A házassági vagyoni szerződés érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges, ha a házastárs a tizennyolcadik életévét nem töltötte be vagy cselekvőképességében a vagyoni jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott.**

A házassági vagyoni szerződés *megkötésének feltételeit* a Ptk. akként határozza meg, hogy azt az arra jogosult házastársak és házastársak *csak személyesen* köthetik meg. *Nincs jogi lehetőség* tehát arra, hogy a szerződést bármelyik fél a *képviselője útján* kösse meg, mert a szerződés a házastársak legbensőbb vagyoni viszonyait szabályozza.

A szerződés *érvényességéhez* – függetlenül attól, hogy azt ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba vagy közokiratba foglalták – a *gyámhatóság jóváhagyása* szükséges, ha a házastárs a tizennyolcadik életévét nem töltötte be (de a házasságkötés ténye folytán nagykorúvá vált) vagy cselekvőképességében a vagyoni jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott [4:64. § (1)–(2) bekezdés]. Nem szükséges viszont a szerződés érvényességéhez ilyen esetekben a törvényes képviselő hozzájárulása. A cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt álló, továbbá a cselekvőképtelen állapotban lévő személy azonban sem érvényes házasságot (4:10–11. §) sem *házassági vagyoni szerződést nem köthet*.

A gyámhivatali engedéllyel házasságot kötött kiskorú által néhány nappal a házasságkötés előtt megkötött házassági vagyoni szerződés nem minősül érvénytelennek a kiskorúság okából akkor, ha azt a házasságkötés ténye folytán nagykorúvá és cselekvőképessé vált házastárs – aki ennek folytán maga dönt a törvényes képviselőjének közreműködése nélkül kötött ún. függő szerződéses jognyilatkozatainak érvényességéről – a szerződés érvényességét a felek 1998. június 13-tól 2004. április 10-ig fennálló házassági életközösség ideje alatt sem perben, sem peren kívül nem vitatta. Az igényérvényesítésnek a házasság felbontása iránti per megindításáig eltelt hat éven át történő elmulasztása olyan jelentős időmúlás, amely a szerződés létrejöttének megerősítésére szolgáló ráutaló magatartásnak minősül, ezért a felperes a vagyoni szerződés érvénytelenségére alappal nem hivatkozhat (Pfv.II.21.373/2008/3.).

4:65. § [A házassági vagyonyjogi szerződés alakja és nyilvántartása]

- (1) **A házassági vagyonyjogi szerződés akkor érvényes, ha közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalták.**
- (2) **A szerződés harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha a szerződést a házassági vagyonyjogi szerződések országos nyilvántartásába bevezették, vagy ha a házastársak bizonyítják, hogy a harmadik személy a szerződés fennállásáról és annak tartalmáról tudott vagy tudnia kellett.**

1. A házassági vagyonyjogi szerződés alaki érvényessége

A Ptk. a házassági vagyonyjogi szerződés *alaki érvényességét* – a Csjt. szabályozásával egyezően – *közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglaláshoz* köti bekezdés. A házastársak egymás közötti jogviszonyában előírt minősített alakiség azt a célt szolgálja, hogy egyfelől a házassági vagyonyjogi szerződést a felek megfelelő tájékoztatás után, a jogaik és a jogkövetkezmények ismeretében kössék meg, másfelől a szerződés tartalma vita esetén pontosan megállapítható legyen. Nem felel meg a minősített alakiség követelményeinek, és ezért nem érvényes a szerződés az Eat. 3. § (2) bekezdése alapján akkor, ha azt a felek kizárólag az Eat. szerinti elektronikus aláírást felhasználva, illetve elektronikusan dokumentumba foglaltan kötik meg. A bírói gyakorlat szerint pedig *semmis* az a házassági vagyonyjogi szerződés, amelynek ügyvédi ellenjegyzése a törvénynek nem felel meg, például azért, mert az Üt. 27. § (1) bekezdésében foglaltakkal ellentétben, az okiratban megjelölt fél az iratot nem a szerződést készítő ügyvéd vagy helyettese előtt írta alá, vagy ismerte el az aláírását saját kezű aláírásnak (BH2009.181).

2. A házassági vagyonyjogi szerződés harmadik személyekkel szembeni hatályossága

A harmadik személy hitelezők védelme érdekében ugyanakkor a Ptk. azt is kimondja, hogy a szerződés velük szemben csak akkor *hatályos, ha*

- a) *azt a vagyonyjogi szerződések országos nyilvántartásába bevezették* (lásd később), vagy
- b) *a házastársak bizonyítják, hogy a mindkettejükkel vagy egyikükkel szerződött harmadik személy a szerződés fennállásáról és annak tartalmáról tudott vagy tudnia kellett* [4:67. § (2) bekezdés].

A forgalom biztonsága, a házastársakkal szerződő harmadik személyek, valamint a nem szerződő házastárs érdeke ugyanis egyaránt megköveteli, hogy a házastársakkal vagy valamelyik házastárssal szerződő harmadik személyek a szerződés tárgyát képező vagyontárgy alvagyoni jellegéről tudomással bírjanak. A 4:45. § (2) bekezdése ugyanis a nem szerződő házastársnak a házastársával szerződő harmadik személlyel szembeni – közös vagyoni jutóra korlátozott – felelősségét állapítja meg a vagyonközösség fennállása alatt kötött olyan szerződésért, amelynek megkötéséhez hozzájárult, a 4:46. § pedig – ide nem tartozó kivételektől eltekintve – törvényes vélelmet létesít amellyel, hogy a házastársnak a vagyonközösség fennállása alatt a közös vagyonra kötött visszerthes szerződéséhez a nem szerződő (másik) házastárs hozzájárult. Nem alkalmazható viszont a hozzájárulás vélelme, és nem állapítható meg a nem szerződő házastárs járulékos jellegű korlátozott felelőssége sem a házastársával szerződő harmadik személlyel szemben akkor,

ha a házastársak vagyoni viszonyaira a közöttük létrejött házassági vagyoni szerződés szerint a *vagyonelkülönítési rendszer* az irányadó.

A Csjt. – Ptk. fentebb hivatkozott törvényhelyekkel lényegében azonos tartalmú – 30. § (2)–(5) bekezdésének alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlat ugyanis egységes abban, hogy a *házastársi vagyoni közösséget kizáró vagyoni szerződés a házastárs korlátozott helytállási kötelezettségét kizárja*. A házastársak a közöttük létrejött házassági vagyoni szerződéssel a házassági életközösség tartamára megszüntették a vagyoni közösséget, ennek a következményeként megszűnt a nem szerződő házastárs hozzájárulása vélelmének az alkalmazhatósága, és ezáltal a házastárs korlátozott felelőssége is a házastárs által kötött ügyletért (BH2002.57.).

A Csjt. 1987. június 30. napjáig hatályos 28. § (3) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a házastársak olyan megállapodása, amellyel a vagyoni közösségbe tartozó egyes vagyontárgyakat valamelyikük különvagyonába utaltak, harmadik személlyel szemben hatálytalan volt. Ezt a rendelkezést 1987. július 1-jével az 1986-os Csjt. Novella hatályon kívül helyezte, az ezzel egyidejűleg hatályba lépett 27. § (4) bekezdése pedig csupán azt írta elő, hogy a házastársak a harmadik személlyel kötött ügyleteik során kötelesek tájékoztatást adni arról, ha a szerződéssel érintett vagyontárgy valamelyikük különvagyonába tartozik, e kötelezettség elmulasztásának szankcióját azonban nem határozta meg. Erre tekintettel a bírói gyakorlat a joghézagot a Csjt. 31. § (5) bekezdése szerint alkalmazott 1959-es Ptk. szabályai alapján ítélte meg.

Ennek megfelelően az 1959-es Ptk. 203. § (1) bekezdésének alkalmazásával a szerződés fedezetelvonó jellegének és a hitelező harmadik személlyel szembeni relatív (viszonylagos) hatálytalanságának megállapításáról (pl. Pfv.II.20.103/2008.), az 1959-es Ptk. 318. § szerint alkalmazott 339. § (1) bekezdése alapján a házastársak kártérítési kötelezettségéről, ha pedig a harmadik személy tájékoztatásának a házastárs általi elmulasztása a szerződő harmadik személy tudatos megtévesztésével is párosult, a szerződés e jogcímen történő megtámadása esetén az 1959-es Ptk. 210. § (4) bekezdése alapján a szerződés érvénytelenségének megállapításáról és az eredeti állapot helyreállításáról rendelkezett.

Ezt a jogalkalmazási bizonytalanságot a Ptk. 4:65. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés végleg kiküszöböli.

3. A házassági vagyoni szerződés nyilvántartása

A 4:65. § (2) bekezdése szerint a házassági vagyoni szerződés *harmadik személyekkel szemben csak akkor hatályos*, ha

a) a szerződést a házassági vagyoni szerződések országos nyilvántartásába bevezették, vagy

b) ha a házastársak bizonyítják, hogy a harmadik személy a szerződés fennállásáról és annak tartalmáról tudott vagy tudnia kellett (lásd korábban).

Jelentős újítása a Ptk.-nak a mindkét vagy az egyik házastárssal szerződő harmadik személy *hitelezők védelmét* szolgáló előbbi szabály, amely lényegesen nagyobb garanciát nyújt a hitelezők számára a Csjt. 27. § (4) bekezdésének azon rendelkezésénél, mely szerint a házastársak a harmadik személlyel kötött ügyleteik során kötelesek tájékoztatást adni arról, ha a szerződéssel érintett vagyontárgy valamelyikük különvagyonába tartozik.

A Ptkm. kiegészítette Kjnp.-t „A házassági és élettársi vagyoni szerződések elektronikus nyilvántartása alcímmel, valamint az ezt követő 36/H–36/K. §-okkal”

[Kőrös András: A házassági vagyonyjog in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog (HVG-ORAC 2014, Budapest) 135.*].

A szabályozás lényege az, hogy az elektronikus nyilvántartásra szolgáló informatikai alkalmazást a MOKK működteti. „A nyilvántartást *a*) a vagyonyjogi szerződést közokiratba foglaló közjegyző, *b*) a vagyonyjogi szerződésnek a nyilvántartásba történő bejegyzése iránti, továbbá a szerződése megszüntetése vagy megszűnése tényének bejegyzése iránti eljárást lefolytató közjegyző, valamint *c*) az országos kamara vezeti, a nyilvántartás vezetésére és az abból történő adatszolgáltatásra vonatkozó rendeletben meghatározott részletes szabályok szerint a nyilvántartás – ellenkező bizonyításig – *közhitelesen* tanúsítja a vagyonyjogi szerződés *fennállását* [Kjnp. 36/H. § (1)–(3) bekezdés].

A vagyonyjogi szerződésnek a nyilvántartásba történő bejegyzése iránti, továbbá a vagyonyjogi szerződés módosítása, törlése, megszüntetése vagy megszűnése tényének bejegyzése iránti *kérelmet* a vagyonyjogi szerződést megkötő felek személyesen közösen, bármelyikük lakóhelye vagy tartózkodási helye szerinti közjegyzőnél terjeszthetik elő. A kérelemhez csatolni kell a vagyonyjogi szerződést, illetve az annak módosításáról, törléséről, megszüntetéséről vagy megszűnéséről szóló okiratot (Kjnp. 36/I. §).

Ha a közjegyző vagyonyjogi szerződést foglal közjegyzői okiratba, ennek tényét a közjegyzői okirat elkészítésével egyidejűleg csak a szerződést kötő *felek közös kérelmére jegyzi be* a nyilvántartásba, a jelen alcím szerinti eljárásban. A közjegyző – alakszerű határozat hozatala és a jogorvoslati jogra vonatkozó tájékoztatás nélkül – bejegyzi a nyilvántartásba a vagyonyjogi szerződés fennállásának tényét, *feltéve*, hogy az tartalmazza a feleknek a nyilvántartásban feltüntetendő adatait, az a törvényben meghatározott alaki szabályok szerint jött létre, azt a szerződést kötő felek személyesen kötötték meg, és a tizennyolcadik életévét be nem töltött vagy a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú szerződő fél esetében azt a gyámhatóság jóváhagyta. A nyilvántartásba történő bejegyzés a jogorvoslat szempontjából a közjegyző határozatának minősül. A közjegyző a szerződő feleknek a bejegyzés tényéről a nyilvántartás adatait tartalmazó tanúsítványt állít ki (Kjnp. 36/J. §).

A *nyilvántartás tartalmazza* a Kjnp. 36/K. § (1) bekezdésében tételesen felsorolt adatokat:

- a) a vagyonyjogi szerződés fennállásának tényét,
- b) a szerződő felek jogszabályban megjelölt személyes adatait,
- c) a vagyonyjogi szerződést tartalmazó közokirat *ügyszámát és keltét, az ügyvéd által ellenjegyzett magánokirat keltét,*
- d) a közjegyző nevét, székhelyét és a bejegyzés *ügyszámát, továbbá a bejegyzés időpontját* és
- e) a szerződés megszüntetése vagy megszűnése esetén ennek tényét és a bejegyző közjegyző nevét, székhelyét és a bejegyzés *ügyszámát, a bejegyzés időpontját.*

Ezen *adatokról* a MOKK egyrészt – az egyes adatok kezelésére való jogosultságuk igazolása mellett – a törvényben felsorolt hatóságok (pl. közigazgatási hatóság, közigazgatási szerv, bíróság, bírósági végrehajtó, ügyész, nyomozó hatóság stb.) részére adatszolgáltatást teljesít, másrészt a *vagyonjogi szerződés fennállásának tényére vonatkozóan* a nyilvántartásba bárki bármely közjegyzőnél díj megfizetése ellenében *betekinthet*, és annak alapján saját céljára *feljegyzést készíthet*. A betekintés a vagyonyjogi szerződést megkötő felek valamelyikének a nyilvántartásban szereplő személyi adatainak megadása és az ehhez *fűződő jogi érdek igazolása alapján* történhet. A jogi érdek igazolása során meg kell jelölni azt a jogügyletet, illetve egyéb okot, amely az adatfelhasználás jogszerű célját és jogalapját

megalapozza. A lekérdezés eredményéről a közjegyző – kérelemre – *tanúsítványt* állít ki. A közjegyzői tanúsítvány a lekérdezéstől függően valamennyi bejegyzést hitelesen igazolja.

A közjegyző kérelemre *tanúsítványt* állít ki a nyilvántartásban szereplő személy számára a nyilvántartásban szereplő adatainak igazolása céljából, illetve a nyilvántartásban nem szereplő személy számára annak igazolására, hogy a nyilvántartásban nem szerepel. A vagyoni jogi szerződés tartalmáról felvilágosítás csak valamelyik szerződő fél írásbeli felhatalmazása alapján adható. A nyilvántartás adatait az országos kamara a vagyoni jogi szerződés bejegyzésének időpontjától számított 100 évig kezeli. A nyilvántartásban szereplő adatok kezelésével kapcsolatban az informatikai alkalmazás működtetője napló vezetésére köteles (Kjnp. 36/K. §).

A nyilvántartás további részletes szabályait a Házassági és Élettársi Vagyonjogi Szerződések Országos Nyilvántartásának vezetéséről és az abból történő adatszolgáltatás részletes szabályairól szóló 17/2014. (III. 14.) KIM rendelet tartalmazza.

4:66. § [A házassági vagyoni jogi szerződés módosítása és megszüntetése]

- (1) A házassági életközösség fennállása alatt a házastársak a szerződést módosíthatják és megszüntethetik.**
- (2) A szerződés módosítására és megszüntetésére a szerződés létrejöttére vonatkozó érvényességi és hatályossági szabályokat megfelelően alkalmazni kell.**

A házassági vagyoni jogi szerződést a házastársak a házassági életközösség fennállása alatt *módosíthatják vagy megszüntethetik*.

A szerződés *módosítása* kétféleképpen történhet:

a) a szerződés felek általi módosításával, tehát a házastársak közös megegyezésével, amely a 6:191. § (1) bekezdésének általános szerződési szabálya alapján létrejött *újabb szerződésnek* minősül azzal, hogy ilyen esetben a szerződésnek a módosítással nem érintett része változatlan marad [6:191. § (2) bekezdés] vagy

b) bírósági szerződésmódosítással, mert a házassági vagyoni jogi szerződés a felek között tartós jogviszonyt hoz létre, ezért a 6:192. § (1) bekezdésének általános szerződési szabálya alapján *bármelyik fél a szerződés bírósági módosítását kérheti, ha:*

ba) a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené,

bb) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható,

bc) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő, és

bd) a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe.

E konjunktív (együttes) törvényi feltételek meglétében a bíróság a szerződést az általa meghatározott időponttól, de legkorábban a szerződésmódosításra irányuló igény bíróság előtti érvényesítésének *időpontjától* kezdődően *módosíthatja* akként, hogy a *körülmények megváltozása miatt egyik fél lényeges jogi érdeke se sérüljön* [6:192. § (2) bekezdés].

Az 1959-es Ptk. 241. §-a [és a Ptk. 6:192. §-a] alapján ugyanakkor a bíróság a szerződést csak akkor módosíthatja, ha *egy adott jogviszony alanyainak körülményeiben* következik be valamelyik fél lényeges, jogos érdekét sértő változás. A gazdasági élet egészét vagy egy-egy szerződéstípusba tartozó szerződések minden alanyát érintő változások esetén azonban a bíróságok az egyes szerződéseket e jogszabályi rendelkezés alapján nem módosíthatják (BH1992.123.).

A felek valamelyikének az ún. rendes üzleti kockázata körébe tartozó és ezért a szerződés bíróság általi módosításának lehetőségét kizáró körülményváltozások körébe a speciális házassági vagyonyjogi szabályozás hiánya folytán – véleményünk szerint – magának a házassági vagyonyjogi szerződés megkötésének az „üzleti (ügyleti) kockázatát” kell érteni, ebbe a körbe pedig nem csupán az üzleti (befektetési-vállalkozási) célú, hanem a család lakhatását és mindennapi életvitelét szolgáló vagyontárgyak értékének a szerződés megkötésekor előre nem látható megváltozása egyaránt beletartozik. Ilyennek minősíti az 1959-es Ptk. alkalmazásához kapcsolódó polgári (kötelmi) jogi bírói gyakorlat pl. a kereslet-kínálat viszonyainak változását (BH1988.80.), a társadalmi-gazdasági változások széles körben jelentkező következményeit és az inflációt is [BH1996.145., BH1992.123., Kemenes István: A szerződés módosítása és megerősítése *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1640.].

Egy konkrét esetben az LB a törvényes vagyonyjogi rendszer (házastársi vagyonközösség) körében az egyik házastárs egyéni vállalkozásaként működtetett „idősek otthona” részére a gondozottak által befizetett egyszeri hozzájárulásnak az életközösség megszűnése utáni időszakra eső, feltételes visszafizetésére vonatkozó kötelezettségének a felek közös adósságaként a vagyonmérlegbe történő beállítására nem látott alapot (Pfv.II.20.832/2007/11.).

A szerződésnek a bíróság általi módosítását nem kérheti az a fél, amelyiknek számolnia kellett a körülmények megváltozásával, vagy a változás bekövetkezéséért maga felel (BH1988.80.).

A házassági vagyonyjogi szerződést a házastársak közös megegyezéssel

- a) az életközösség fennállása alatt a jövőre nézve megszüntethetik,
- b) az életközösség fennállása alatt valamelyik házastársnak a szerződésben biztosított felmondási joga gyakorlásának folytán megszűnhet,
- c) az életközösség megkezdése előtt pedig felbonthatják, vagy attól
- d) az életközösség megkezdése előtt bármelyikük elállhat (4:74. és 6:2121. §).

Ilyen esetekben az együtt élő házastársak vagyoni viszonyaira – eltérő rendelkezésük hiányában – értelemszerűen a törvényes vagyonyjogi rendszer: a házastársi vagyonközösség lép életbe [4:34. § (2) bekezdés]. Ez a lehetőség a Csjt., illetőleg az annak háttérjogát képező 1959-es Ptk. kötelmi jogi szabályai alapján korábban is fennállt.

A szerződés módosítására és megszüntetésére egyébként a szerződés létrejöttére vonatkozó érvényességi és hatályossági szabályokat kell megfelelően alkalmazni [4:66. § (2) bekezdés].

4:67. § [Harmadik személyek védelme]

- (1) A házassági vagyonyjogi szerződés nem tartalmazhat olyan visszamenőleges hatályú rendelkezést, amely bármelyik házastársnak harmadik személlyel szemben a szerződés megkötése előtt keletkezett kötelezettségét a harmadik személy terhére változtatja meg.**
- (2) A házastársak olyan szerződése, amely valamely vagyontárgynak a közös vagyonhoz vagy a különvagyonhoz tartozását a házassági vagyonyjogi szerződésben kikötött rendelkezésektől eltérően változtatja meg, harmadik személlyel szemben akkor**

hatályos, ha a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett arról, hogy a vagyontárgy a szerződés rendelkezése szerint a közös vagy a különvagyonhoz tartozik.

A (1) bekezdés a házastársak azon hitelezőinek az érdekeit védi, akiknek követelése a házassági vagyoni jogi szerződés megkötését, illetve módosítását megelőzően keletkezett. A (2) bekezdés hitelezővédelmi szabálya a 4:41. § (2) bekezdésének azzal a rendelkezésével függ össze, amely a vagyonközösségi rendszer szerinti közös vagyon és a különvagyon közötti változtatások hatályát korlátozza harmadik személyekkel szemben. A két rendelkezés között az az eltérés, hogy míg a 4:41. § (2) bekezdése a törvényes vagyoni jogi rendszer szabályaihoz képest történő változtatásokat korlátozza, e rendelkezés a (nyilvántartott) házassági vagyoni jogi szerződésben kikötött rendelkezésektől való eltérés hatályát teszi függővé attól, hogy a harmadik személy tudott-e vagy a körülményekből tudnia kellett-e arról, hogy a vagyontárgy a közös, illetve a különvagyonhoz tartozik [Kőrös András: *A házassági vagyoni jog in Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog (HVG-ORAC 2014, Budapest) 135.*]

4:68. §

[Rendelkezés halál esetére]

Ha a házastársak vagyoni jogi szerződésben vagyonukról haláluk esetére rendelkeznek, e rendelkezésre a közös végrendelet szabályait kell alkalmazni.

Azt is kiemelik az általános szabályok, hogy ha a házastársak vagyoni jogi szerződésben vagyonukról haláluk esetére rendelkeznek, e rendelkezésre a közös végrendelet szabályait kell alkalmazni. A Ptk. Öröklési jogcímet viselő Hetedik Könyvének a közös végrendeletről rendelkező 7:23. § (1) bekezdése változatlanul úgy rendelkezik ugyan, hogy két vagy több személynek bármilyen alakban ugyanabba az okiratba foglalt végrendelettel rendelkező érvénytelen. E főszabály alól azonban a (2) bekezdés kivételt létesít annyiban, hogy házastársaknak az életközösség fennállása alatt készített, ugyanabba az okiratba foglalt írásbeli végrendelettel rendelkező érvényes, ha:

a) sajátkezűleg írt végrendelet esetén az okiratot az egyik végrendelettel rendelkező elejétől végig maga írja és aláírja, a másik végrendelettel rendelkező ugyanabban az okiratban sajátkezűleg írt nyilatkozatban kijelenti, hogy az okirat az ő végakarátát is magában foglalja, és nyilatkozatát aláírja,

b) más által írt végrendelet esetén a végrendelettel rendelkezők egymás és a tanúk együttes jelenlétében írják alá az okiratot, vagy mindkét végrendelettel rendelkező egymás és a tanúk együttes jelenlétében külön nyilatkozik arról, hogy az okiraton szereplő aláírás a sajátja, vagy

c) a házastársak közvégrendeletet tettek.

A Ptk. kifejezetten ugyan nem mondja ki, de a házassági vagyoni jogi szerződés jogi jellegéből az következik, hogy az arra vonatkozó szabályok Ptk.-ban való elhelyezésének ténye természetesen nem változtat azon, hogy arra – a CSJK speciális szabályozásának hiányában – a Ptk. Kötelmi jogi Hatodik Könyvének a szerződésekre vonatkozó általános szabályai is irányadók, a házassági vagyoni jogi szabályok diszpozitív jellegéből fakadóan pedig azon sem, hogy – törvényi tilalom hiányában – a felek a speciális és az általános rendelkezésektől egyaránt eltérhetnek.

2. Közszerzeményi rendszer

4:69. § [A közszerzeményi rendszer]

- (1) Ha a házaspár vagy a házastársak a házassági vagyonyjogi szerződésben közszerzeményi rendszer kikötésében állapodtak meg, a házassági életközösség fennállása alatt önálló vagyonszerzők, ennek megfelelően közöttük a vagyonekülönítés szabályai érvényesülnek. Az életközösség megszűnése után bármelyik házastárs követelheti a másiktól annak a vagyonszaporulatnak a megosztását, ami a vagyonyban közszerzemény.
- (2) Közszerzemény az a tiszta vagyoni érték, amely a házastársnak az életközösség megszűnésekor meglévő vagyonyában a házastársakat terhelő adósság ráeső részének és a különvagyonyának a levonása után fennmarad.
- (3) A házastársak vagyonyában a házassági életközösség megszűnésekor meglévő vagyonyról azt kell vélelmezni, hogy az közszerzemény.
- (4) A törvényes vagyonyjogi rendszer különvagyonyra vonatkozó rendelkezései alapján kell megállapítani azt, hogy mely vagyontárgyakat, terheket és tartozásokat kell különvagyonyként figyelembe venni. A különvagyonyhoz kell számítani a meglévő különvagyony mellett annak különvagyonyának az értékét, amit a házastársi életközösség alatt a házastársak a közszerzeményi vagyonyra vagy a másik házastárs különvagyonyára fordítottak; a hiányzó különvagyony megtérítésének erre irányuló kifejezett kikötés esetén van helye.

1. A vagyonyközösségi rendszertől eltérő vagyonyjogi rendszerek mintaszabályai

A Ptk. a hatályos szabályozás hiányait „kívánja – a gyakorlati igényekből kiindulva – pótolni és keretszabályokat adni ahhoz, hogy ez a szerződéstípus betölthesse a társadalmi rendeltetését: egyrészt a házastársak autonómiájának biztosítását, másrészt – bizonyos korlátok felállításával – a család védelmét. A szabályok kialakításának fontos szempontja emellett, hogy megfelelő védelmet adjon a házastársak hitelezői számára is” [Kőrös András – Makai Katalin: A házassági vagyonyjog *in* Vékás Lajos (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatok magyarázatokkal* (CompLex 2012, Budapest) 218.]. A törvényes vagyonyközösségi rendszertől való szerződéses eltérés lehetőségének a megkönnyítése érdekében a CSJK a választható vagyonyjogi rendszerek közül részletesen szabályozza a közszerzeményi rendszert (szerzeményi közösséget) és a vagyonekülönítési rendszert akként, hogy – diszpozitív jelleggel – az említett vagyonyjogi rendszerek leglényegesebb rendelkezéseit határozza meg. „A közszerzeményi rendszer lényege, hogy a házastársak az életközösség alatt lényegében *vagyonekülönítésben élnek*, önálló vagyonszerzők (ami persze nem zárja ki, hogy a polgári jog általános szabályai szerint – adásvétel, ajándékozás, tartási szerződés, öröklés stb. útján – közös tulajdont szerezzenek), az életközösség megszűnése (vagy a szerződés korábbi megszűnése) után azonban bármelyikük követelheti a másiktól annak a vagyonszaporulatnak a megosztását, ami a vagyonyból közszerzemény” [Kőrös András – Makai Katalin: A házassági vagyonyjog *in* Vékás Lajos (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatok magyarázatokkal* (CompLex 2012, Budapest) 219.].

2. Közszerzeményi rendszer: az értéktöbbleti elven alapuló szerzeményi közösség fogalma

A közszerzeményi rendszert a Ptk. – a reálszerzés elvén alapuló törvényes vagyontársasági rendszertől eltérően – ún. *értéktöbbleti elven alapuló szerzeményi közösségként*, tehát olyan vagyonyjogi rendszerként szabályozza, amely a házastársnak az életközösség alatt keletkezett vagyongyarapodás arányos részére a másik házastársal szemben *kötelmi jellegű, és ezért a Ptk. 6:22. § általános szabálya szerint elévülő igényt biztosít*. Ennek az igénynek a kielégítése azonban nem csak pénzbeli értékkülönbözlet megfizetése, hanem a vagyonszaporulathoz tartozó egyes vagyontárgyak kiadása útján is történhet. Ezt támasztja alá az is, hogy a 4:71. § (1) bekezdésének utaló szabálya szerint a közszerzemény megosztását a törvényes vagyonyjogi rendszernek a közös vagyon megosztására vonatkozó rendelkezései megfelelő alkalmazásával lehet követelni, azzal az *eltéréssel*, hogy a házastárs nem tarthat igényt a másik házastárs foglalkozásának vagy egyéni vállalkozásának gyakorlásához szükséges vagyontárgyakra és a másik házastárs gazdasági társaságbeli részesedésére akkor sem, ha azok anyagi fedezetének biztosításában részt vett.

Az értéktöbbleti elven alapuló szerzeményi közösségi rendszerben tehát a házastársak egymás közötti, *belső jogviszonyában* a közszerzeményre nézve *dologi hatályú igény nem keletkezik*, hanem a közös szerzemény vonatkozásában a házastárs tulajdonszerzésére csak – főszabály szerint – az életközösség megszűnésével a közszerzemény megosztásával kerül sor, és ekkor válik külön valójában a házastársak közös és különvagyona is. A kötelmi jogosultság arra irányul, hogy a közszerzemény fele részét a házastársak *kölcsönösen bocsássák egymás elkülönített tulajdonába*. Kifelé, a házastársak és harmadik személyek *külső jogviszonyában* azonban mind a férj, mind pedig a feleség vagyona mint két különálló vagyontömeg jelenik meg mindaddig, amíg a közszerzemény megosztására nem kerül sor, függetlenül attól, hogy ezen vagyontömegek egyes elemei különvagyoni vagy közszerzeményi jellegűek-e. A házastársak ennek megfelelően egyaránt *szabadon rendelkezhetnek* akár a különvagyonukhoz tartozó, akár a szerzeményi vagyontárgyaikkal, és harmadik személyekkel szembeni kötelezettségeikért egyaránt felelnek nemcsak a különvagyonukkal, hanem a szerzeményükkel is [Csúri Éva – Szabó Julia: Észrevételek az új Ptk. Családjogi Könyve Javaslatának a házassági vagyonyjogra vonatkozó rendelkezéseire (I. rész). *Polgári Jogi Kodifikáció* 2007/6. 12.].

Közszerzeménynek a 4:69. § (2) bekezdése szerint az a *tiszta vagyoni érték* minősül, amely a házastársnak az életközösség megszűnésekor meglévő vagyonában a házastársakat terhelő adósság ráeső részének és a különvagyonának a levonása után fennmarad. Az így kiszámításra kerülő tiszta vagyoni érték a közszerzemény, amelynek – a házassági vagyonyjogi szerződés eltérő rendelkezésének hiányában – a fele illeti meg a másik házastársat [4:71. § (2) bekezdés].

A hivatkozott § (3) bekezdése *törvényes vélelmet* létesít arra vonatkozóan, hogy a házastársak vagyonában az életközösség megszűnésekor meglévő vagyon közszerzemény, ez a vélelem azonban *megdönthető* annak az arra hivatkozó házastárs általi bizonyításával, hogy a vitás vagyontárgy az ő különvagyonához tartozik. Az életközösség ideje alatt bekövetkezett *vagyongyarapodás meghatározása* során tehát az életközösség megszűnésekor meglévő aktív és passzív vagyontárgyakat – törvényes vélelem alapján – közszerzeménynek kell tekinteni, hacsak annak – a törvényes vagyonyjogi rendszer különvagyonra vonatkozó 4:38–39. §-ok szabályai szerinti különvagyoni jellegét az arra hivatkozó házastárs nem bizonyítja. Az esetleg szükséges különvagyoni jelleg bizonyíthatósága érdekében

különösen indokolt a közszerzeményi rendszer kikötésére vonatkozó házassági vagyonyjogi szerződésben vagy az annak mellékletét képező ún. állapotrögzítő okiratban a házasfelek életközösség megkezdésekor meglévő különvagyonainak a tételes felsorolása.

A (4) bekezdés a *különvagyon meghatározásának a módjáról* rendelkezik akként, hogy

a) egyrészt a törvényes vagyonyjogi rendszer különvagyonra vonatkozó 4:38–39. §-ok rendelkezései alapján kell megállapítani azt, hogy mely vagyontárgyakat, terheket és tartozásokat kell különvagyonként figyelembe venni,

b) másrészt a különvagyonhoz hozzá kell számítani a *meglévő különvagyon* mellett annak a különvagyonnak az értékét, amit a házastársi életközösség alatt a házastársak a *közszerzeményi vagyonra vagy a másik házastárs különvagyonára fordítottak*,

c) végül a *hiányzó különvagyon* megtérítésének erre irányuló kifejezett kikötés esetén van helye.

A *közszerzeményi érték meghatározása* során a közszerzemény bruttó értékét csökkenteni kell

a) a házastársakat együttesen terhelő adósságoknak, valamint

b) a különvagyonok ún. „tiszta értékének” (tehát a házastársak aktív különvagyontárgyainak együttes értéke külön tartozásokkal csökkentett részének) az összegével,

c) a hiányzó (felélt vagy eltékozolt) különvagyonból azonban csak annak a különvagyonnak az értékét lehet számításba venni (redintegráció),

ca) amelyet az együttélés alatt a közszerzeményi vagyonra vagy a másik házastárs különvagyonára fordítottak, vagy

cb) amelyek a megtérítését kifejezetten kikötötték.

4:70. § [A házastárs közszerzeményi részesedésének védelme]

- (1) A házastárs az életközösség fennállása alatt is igényelheti a közszerzeményből rá eső rész megállapítását és annak erejéig megfelelő biztosíték nyújtását vagy a vagyonyjogi szerződés megszüntetését akkor, ha a másik házastárs a tudomása nélkül megkötött szerződésekkel olyan mértékű adósságot halmozott fel, amely a közszerzeménynek minősülő vagyontárgyakból öt megillető részesedést meghaladja.**
- (2) A közszerzeménynek az (1) bekezdés szerinti biztosítása nem sértheti annak a harmadik személynek a jogát, akinek korábban keletkezett követelése áll fenn a másik házastárssal szemben.**
- (3) Ha a másik házastárs a közszerzemény megállapítása és megfelelő biztosíték adása elől felhívás ellenére elzárkózik, vagy azt megghiúsítja, a házastárs a bírósághoz fordulhat.**
- (4) A bíróság a perben bármelyik házastárs kérelmére a szerződést az (1) bekezdésben foglalt okból megszüntetheti és a felek között a jövőre nézve vagyon elkülönítést rendelhet el.**

Mivel a közszerzeményi rendszerben a házastársak az életközösség ideje alatt teljes vagyon elkülönítésben élnek és önálló vagyonszerzőnek minősülnek, ezért mindkettejüket önálló rendelkezési jog illeti meg, a közszerzeményi igényük azonban csak az életközösség vagy a szerződés ezt megelőző megszűnése esetén nyílik meg. Előfordulhat ezért az, hogy kockázatos szerződéseikkel olyan mértékű adósságot halmoznak fel, amely a másik házastárs közszerzeményi részesedésének az igénye megnyíltát követő kielégítését veszélyezteti. Az ilyen jogsérelmek elkerülése érdekében a Ptk. a közszerzeményi rendszer

mintaszabályaiba a házastárs érdekeit és – ezzel összefüggésben – a harmadik személyek jogait védő rendelkezéseket is beépít.

A házastárs közszerzeményi részesedésének védelmét szolgálja a 4:70. §, amely lehetőséget nyújt arra, hogy a házastárs az életközösség fennállása alatt igényelhesse

- a) a közszerzeményi igényének az életközösség ideje alatt elsősorban peren kívül, másodsorban pedig bírósági peres eljárásban történő biztosítását, vagy
- b) a házassági vagyoni szerződés megszüntetését és a jövőre nézve vagyonekülönítés elrendelését.

A házastárs az életközösség fennállása alatt a közszerzeményből rá eső rész megállapítását és a megállapított érték erejéig a házastársa által megfelelő biztosíték nyújtását (pl. pénzösszeg letétbe helyezését, ingó dolog vagy jog zálogba adását, ingatlanra jelzálogjog alapítását, kezes állítását, óvadék nyújtását stb.) az (1) bekezdésben meghatározott konjunktív (együttes) feltételek meglétében akkor igényelheti, ha:

- a) a másik házastárs a tudta nélkül megkötött szerződésekkel
- b) olyan mértékű adósságot halmozott fel,
- c) amely a közszerzeménynek minősülő vagyontárgyakból őt (a másik házastársat) megillető részesedést meghaladja,
- d) azzal a (2) bekezdésben foglalt hitelezővédelmi korlátozással azonban, hogy a közszerzeménynek a biztosítása nem sértheti annak a harmadik személynek a jogát, akinek korábban keletkezett követelése áll fenn a másik házastárssal szemben.

A házastárs a fent részletezett igényeinek érvényesítése végett a bírósághoz fordulhat akkor, ha:

- a) a másik házastárs a közszerzemény megállapítása és megfelelő biztosíték adása elöl felhívás ellenére elzárkózik, vagy
- b) azt megghiúsítja.

Az anyagi jogi szabályokra alapított igényeit – a vagyonközösség 4:54. § szerinti bírósági megszüntetésétől eltérően – nem peren kívüli eljárásban, hanem polgári per útján érvényesítheti és a keresete irányulhat:

- a) kizárólag a közszerzeményi részesedésének megállapítására, vagy ezen felül
- b) az őt megillető részesedés biztosításának elrendelésére, vagy
- c) a szerződés megszüntetésére és a felek között a jövőre nézve vagyonekülönítés elrendelésére.

A bíróság – a kereseti és esetleges viszontkereseti kérelemtől vagy ellenkérelemtől függően – az ítéletével

- a) megállapíthatja a közszerzeményből a kérelmező házastársra eső részt, és elrendelheti annak biztosítását, vagy

b) az (1) bekezdésben foglalt okok együttes fennállása esetén bármelyik házastárs kérelmére – az eset körülményeit mérlegelve – megszüntetheti a házassági vagyoni szerződést és a felek között a jövőre nézve vagyonekülönítést rendelhet el. Nem rendelkezhet viszont vagyonközösség elrendeléséről, mert az ilyen tartalmú döntés célja – a vagyonközösség 4:54. § szerinti bírósági megszüntetéséhez hasonlóan – éppen az, hogy nyomós okból még az életközösség alatt vagyoniilag függetlenítse az egyik házastársat a másiktól, és a jövőre vonatkozóan mentesítse a kockázatos döntéseinek vagyoni következményeitől.

4:71. § [A közszerzemény megosztása]

- (1) A közszerzemény megosztását az életközösség megszűnésekor meglévő vagyonból a törvényes vagyonyjogi rendszernek a közös vagyon megosztására vonatkozó rendelkezései megfelelő alkalmazásával lehet követelni. A házastárs nem tarthat igényt a másik házastárs foglalkozásának vagy egyéni vállalkozásának gyakorlásához szükséges vagyontárgyakra és a másik házastárs gazdasági társaságbeli részesedésére akkor sem, ha azok anyagi fedezetének biztosításában részt vett.**
- (2) A házastársat a közszerzeményi vagyon fele illeti meg.**

Az életközösség megszűnésével a közszerzeményi rendszer – a vagyonközösségi rendszerhez hasonlóan – véget ér, és követelni lehet a *közszerzemény megosztását* az életközösség megszűnésekor meglévő vagyonból a törvényes vagyonyjogi rendszer közös vagyon megosztására vonatkozó rendelkezéseinek megfelelő alkalmazásával.

A *közszerzemény megosztása* tehát ugyanolyan szabályok szerint történik, mint a vagyonközösséghez tartozó vagyontárgyaké. Ennek megfelelően a vagyongyarapodás megosztásának elsődleges módja a *szerezés*, a vagyongyarapodás egészére vagy annak egyes tételeire vonatkozó megállapodás létrejöttének a hiányában pedig a rendezetlenül maradt igényeit bármelyik fél *bírósági úton* érvényesítheti. A közszerzemény megosztása során is érvényesülnek a *vayonközösségi rendszernek* a természetbeni megosztás elsődlegességére, a megtérítési igények rendezésére, az életközösség megszűnése után bekövetkezett értékváltozások figyelembevételére, a közös vagy a közszerzeményi vagyontárgyakhoz kapcsolódó tartozások elszámolására vonatkozó 4:57–61. §-okban foglalt szabályai.

E szabályok *megfelelő alkalmazása* azonban csak a közszerzeményi rendszernek a vagyonközösségi rendszertől eltérő, speciális szabályaira és sajátosságaira figyelemmel történhet. Ennek megfelelően a *közös és különvayon közötti megtérítési igények* elszámolása során a vagyonközösségi rendszerre irányadó 4:59. § csak *azzal az eltéréssel* alkalmazható, hogy a közszerzeményi rendszerben csak annak a különvayonnak a közös vagyonból való pótlását (redintegrálását) lehet kérni, amelyet a házastársak az életközösség alatt a közszerzeményi vagyonra vagy a másik házastárs különvayonára fordítottak, mert a *hiányzó* (pl. felélt, szórakozásra, utazásra felhasznált, eltékozolt) *különvayon* megtérítésének a 4:69. § (4) bekezdésében foglalt *speciális szabály* szerint csak akkor van helye, ha azt a házastársak a vagyonyjogi szerződésben kifejezetten kikötötték. A másik házastárs *foglalkozásának vagy egyéni vállalkozásának gyakorlásához szükséges vagyontárgyak* és a másik házastárs *gazdasági társaságbeli részesedése* vonatkozásában a 4:71. § (1) bekezdése kifejezetten *kizárja* annak a lehetőségét, hogy az említett vagyontárgyakra a házastárs igényt tarthasson, még akkor is, ha azok anyagi fedezetének biztosításában részt vett. Ez azonban természetesen nem akadály a házastárs ezzel összefüggő megtérítési igénye érvényesítésének és annak sem, hogy az említett vagyontárgyak bármelyikét a felek erre irányuló megállapodása vagy egyező nyilatkozata alapján szerezzék meg.

A házastársat a közszerzeményből megillető hányad mértékét, illetve hányadát vagy egymáshoz viszonyított arányát a felek a házassági vagyonyjogi szerződésben maguk határozhatják meg. Eltérő tartalmú szerződéses megállapodás hiányában a házastársat a 4:71. § (2) bekezdése alapján a *közszerzeményi vagyon fele* illeti meg.

3. Vagyonelkülönítési rendszer

4:72. § [A vagyonelkülönítési rendszer]

Ha a házastársak a házassági vagyonyjogi szerződésben a házastársi vagyonyközösséget a jövőre nézve teljesen vagy meghatározott vagyonszerzések, vagyontárgyak, terhek és tartozások tekintetében kizárták, a vagyonnak abban a részében, amelyre a kizárás vonatkozik, közöttük a vagyonelkülönítés rendszerét kell alkalmazni.

1. A vagyonelkülönítési rendszer lényege

A *vagyonelkülönítési rendszer* lényege a házastársi vagyonyközösségnek a jövőre nézve teljesen vagy egyes, konkrétan meghatározott vagyonszerzések, vagyontárgyak, terhek, tartozások vonatkozásában történő teljes kizárása, amelynek az a következménye, hogy a felek jogviszonyára – a szerződés tartalmától függően – vagy a teljes aktív és passzív vagyonyra vagy a szerződésben konkrétan meghatározott egyes vagyontárgyakra, terhekre, illetve tartozásokra vonatkozóan a vagyonelkülönítés az irányadó. Amennyiben a *felek már vagyonyközösségi rendszerben élnek*, úgy az ilyen tartalmú szerződés megkötése – a vagyonyközösségnek bármelyik fél kérelmére a bíróság által a 4:54–55. §-ok alapján történő megszüntetéséhez hasonlóan – egyszerűsre mind a *vagyonközösség megszűnését* is jelenti. A vagyonyközösséget kizáró rendelkezés következménye – ha a szerződés más vagyonyjogi rendszer kikötéséről kifejezetten nem rendelkezik – az, hogy a felek jogviszonyára a jövőre vonatkozóan a vagyonelkülönítés lesz az irányadó.

2. A vagyonelkülönítés létrejöttének módjai

Vagyonelkülönítés nemcsak házassági vagyonyjogi szerződésbe foglalt megállapodással, hanem törvény rendelkezése és a bíróság döntése következtében is létrejöhet úgy, hogy a bíróság

a) a vagyonyközösséget bármelyik házastárs kérelmére a házassági életközösség fennállása alatt indokolt esetben megszünteti, és ennek jogkövetkezményeként a házastársak vagyoni viszonyaira az életközösség fennállása alatt a továbbiakban a vagyonelkülönítés szabályai az irányadók [4:54. § (1) bekezdés és 4:55. §], vagy

b) közszerzeményi rendszer házassági vagyonyjogi szerződésben való kikötése esetén a szerződést bármelyik házastárs kérelmére megszüntetheti, és a felek között a jövőre nézve vagyonelkülönítést rendelhet el, ha a másik házastárs a tudomása nélkül megkötött szerződésekkel olyan mértékű adósságot halmazott fel, amely a közszerzeménynek minősülő vagyontárgyakból őt megillető részesedést meghaladja [4:70. § (1) és (4) bekezdés, lásd Szeibert Orsolya: A házassági vagyonyjog *in* Vékás Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex 2013, Budapest) 284.].

4:73. § [A vagyontárgyak használata és kezelése; tartozások, költségek és kiadások viselése]

- (1) **Ha a házasulók vagy a házastársak között szerződés vagy a bíróság határozata alapján vagyonelkülönítés jön létre, a házassági életközösség fennállása alatt a vagyonyukat önállóan használják és kezelik, azzal önállóan rendelkeznek, és tartozásukért önállóan felelnek.**

- (2) A házastársak a közös háztartás költségeit, a közös gyermek és az egyik házastárs hozzájárulásával a másik házastárs közös háztartásban nevelt gyermeke megélhetéséhez, felneveléséhez szükséges kiadásokat közösen viselik akkor is, ha vagyonekülönítésben élnek. Semmis az a kikötés, amely e költségek és kiadások alól bármelyik házastársat teljesen vagy túlnyomó részben mentesíti. A háztartásban és a gyermeknevelésben végzett munka a költségviselésben való részvételnek minősül.**

A vagyonekülönítési rendszer mintaszabályai körében részletesen szabályozza a törvény a vagyontárgyak használatának és kezelésének, valamint a költségek és kiadások viselésének módját.

A vagyonekülönítés *lényege* az, hogy a házastársak egyikének vagyonszerzése sem hat ki a másik házastársra, mindketten önálló vagyonszerzőknek minősülnek, és egyiküknek sem keletkezik semmiféle dologi vagy kötelmi jellegű vagyoni igénye a másik házastárssal szemben.

Az (1) bekezdés ezzel összhangban rendelkezik úgy, hogy ha a házastársak között szerződés vagy a bíróság határozata alapján vagyonekülönítés jön létre, az életközösség fennállása alatt *a vagyonukat önállóan használják és kezelik, azzal önállóan rendelkeznek*, és egymás tartozásáért a házassági vagyonyjog szabályai alapján *nem felelnek*. Annak azonban *nincs jogi akadály*, hogy a vagyonekülönítésben élő házastársak egyes vagyontárgyakra vonatkozóan – az adott vagyontárgyra irányadó szabályok szerint – közös tulajdont vagy együttes jogosultságot szerezhessenek, vagy közös kötelezettséget vállalhassanak, és ilyen esetben a szerződésben vállalt kötelezettségért mindkettejük felelőssége egyaránt fennáll, ez a felelősség azonban nem a házassági vagyonyjog szabályain, hanem az adott szerződés tartalmán alapul. *Nem zárja ki* a vagyonekülönítés azt sem, hogy a házastársak közös károkozóként, örökösársakként, kezesként vagy bármely más jogcímen közös kötelezettekkel válhassanak az adott kötelezettségre vonatkozó magánjogi szabályok alapján.

A (2) bekezdés a *családvédelmi szempontokra* figyelemmel *korlátozza* a vagyonekülönítést annyiban, hogy a házastársak a közös háztartás költségeit, a közös gyermek és az egyik házastárs hozzájárulásával a másik házastárs közös háztartásban nevelt gyermeke megélhetéséhez, felneveléséhez szükséges kiadásokat *közösen viselik* akkor is, ha vagyonekülönítésben élnek. A közös gyermek és a mostohagyermek természetbeni eltartásához szükséges kiadások közös viselése összhangban áll a rokontartás körében a mostohagyermek tartásáról szóló és a Csjt. 62. § (1) bekezdésében foglaltakkal azonos tartalmú 4:198. § azon rendelkezésével, amely szerint a házastárs köteles háztartásában eltartani a vele együttélő házastársának olyan, tartásra szoruló kiskorú gyermekét (*mostohagyermek*), akit házastársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba. Ettől a szabálytól *érvényesen nem lehet eltérni*, mert *semmis* az a megállapodás, amely e költségek és kiadások alól bármelyik házastársat teljesen vagy túlnyomó részben mentesíti. A *költségviselésben való részvételnek* minősíti viszont a törvény a háztartásban és a gyermeknevelésben végzett munkát is.

4. A szerződés megszűnése

4:74. § [A szerződés megszűnésének esetei]

- (1) A házassági vagyonyjogi szerződést az életközösség megkezdése előtt a felek felbonthatják, vagy attól bármelyikük elállhat. A házassági életközösség fennállása alatt a felek a szerződést a jövőre nézve szüntethetik meg.**

- (2) A házassági vagyonyjogi szerződés megszűnik akkor is, ha**
  - a) a bíróság az e törvényben meghatározott esetben megszünteti; vagy**
  - b) megszűnik a házassági életközösség, kivéve, ha arra valamelyik házastárs halála folytán kerül sor, és a szerződés a házastársak közös végrendeletként hatályosulhat.**
- (3) Ha a szerződés a felek közös megegyezése vagy egyiküknek a szerződésben biztosított felmondási joga folytán szűnik meg, a megszűnés időpontjától az életközösség fennállása alatt a házastársak vagyoni viszonyaira a házastársi vagyonyközösség szabályait kell alkalmazni.**
- (4) A szerződés megszűnése harmadik személlyel szemben attól az időponttól hatályos, amikor a szerződést a nyilvántartásból törlik vagy a harmadik személy a szerződés megszűnéséről tudomást szerez.**

A házassági vagyonyjogi szerződés *megszűnhet* a felek akaratából vagy törvény rendelkezése alapján (*ipso iure*). A szerződés *felek akaratából* való megszűnésének a – törvény eltérő rendelkezésének hiányában – valamennyi szerződésre irányadó eseteit a Ptk. Kötelmi Jogi Hatodik Könyve általános szerződési részének 6:212–213. §-ai szabályozzák, a házassági vagyonyjogi szerződés *törvény rendelkezése alapján* történő megszűnésének a speciális eseteit pedig a CSJK tartalmazza.

A 4:74. § a házassági vagyonyjogi szerződés *felek akaratából* való megszűnésének csak azokat a szabályait tartalmazza, amelyek a *szerződés megszűnésének az általános rendelkezéseitől eltérést jelentenek*, és ezen eseteket egymástól eltérő módon szabályozza attól függően, hogy a szerződés megszűnésére az életközösség megkezdése előtt vagy annak fennállása alatt kerül sor.

Az *életközösség megkezdése előtt* az (1) bekezdés lehetővé teszi a szerződés megkötésének időpontjára visszamenő (*ex tunc*) hatályú közös megegyezéssel történő felbontását [6:212. § (1) bekezdés 2. fordulata] és bármelyik félnek a szerződéstől való egyoldalú *elállását* [6:213. § (1) bekezdés]. Ennek az a magyarázata, hogy a házassági életközösség megkezdése előtt a vagyonyjogi szerződés nem lép hatályba, ezért annak a visszamenőleges hatályú megszüntetése sem a házastársak valamelyikének, sem a hitelező harmadik személyeknek a jogait és törvényes érdekeit nem sértheti.

Az *életközösség fennállása alatt* azonban a felek a szerződést csak a jövőre nézve (*ex nunc*) *szüntethetik meg* vagy *közös megegyezéssel* [6:212. § (1) bekezdés 1. fordulata] vagy valamelyik házastárs szerződésben biztosított joga alapján gyakorolt *felmondásával* [6:213. § (1) bekezdés]. A szerződés tartós jogviszonyt létrehozó jellege miatt és a harmadik személyek védelme érdekében azonban nincs jogi lehetőség arra, hogy a szerződés az életközösség fennállása alatt a megkötésének időpontjára visszamenő (*ex tunc*) hatállyal szűnjön meg, és nem alkalmazható a már hatályba lépett házassági vagyonyjogi szerződésre a 6:213. § (3) bekezdésének a tartós jogviszonyt létrehozó, határozatlan időre kötött szerződés felmondásának a speciális szabálya sem.

A szerződés egyoldalú megszüntetéséről rendelkező 6:213. § (1) bekezdése szerint ugyanis a másik félhez intézett egyoldalú nyilatkozattal csak az *szüntetheti meg* a szerződést, *aki jogszabálynál vagy a szerződésnél fogva felmondásra vagy elállásra jogosult*, a (2) bekezdése pedig a tartós jogviszonyt létrehozó, határozatlan időre kötött szerződés megfelelő felmondási idő alkalmazásával bármelyik fél általi *felmondásának a lehetőségét* csak arra az esetre biztosítja, *ha e törvény (a Ptk.) másként nem rendelkezik*.

Másként rendelkezik viszont a tartós jogviszonyt létrehozó házassági vagyoni szerződés megszűnésének az eseteiről a 4:47. § (1) bekezdése, amely a szerződés megszűnésének a lehetőségét – *annak jellegére tekintettel* –

a) *az életközösség megkezdése előtt* a szerződés megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal

aa) a felek megállapodásán alapuló – a Ptk. 6:212. § (1) bekezdésének második fordulata szerinti – felbontása vagy

ab) bármelyik fél jogszabálynál – tehát a 4:47. § (1) bekezdésénél – fogva fennálló – a Ptk. 6:213. § (1) bekezdése szerinti – jogosultságán alapuló elállása,

b) *a házassági életközösség fennállása alatt* pedig csak a jövőre vonatkozóan és csak

ba) a felek közös megegyezése, tehát – a Ptk. 6:212. § (1) bekezdésének első fordulata szerinti – megszüntetése vagy

bb) az egyiküknek a *szerződésben biztosított* – a Ptk. 6:213. § (1) bekezdése szerinti *felmondási jogának* a gyakorlása esetére biztosítja.

A (2) bekezdés szerint a kötelmi jog általános szabályai által meghatározott eseteken kívül a házassági vagyoni szerződés megszűnik a *házassági vagyoni jog speciális szabályai alapján* is akkor, ha:

a) azt a bíróság az e törvényben meghatározott esetben *megszünteti*, és a felek között a jövőre nézve vagyonekülönítést rendel el. Erre a 4:70. § (4) bekezdése alapján kerülhet sor akkor, ha közszerzeményi rendszer kikötése esetén a másik házastárs a közszerzemény megállapítása és megfelelő biztosíték adása elől a házastársa felhívása ellenére elzárkózik, vagy azt megghiúsítja, s ezért a házastárs az igénye érvényesítése végett bírósághoz fordul, és a perben bármelyik fél a szerződés megszüntetését is kéri.

b) Törvény erejénél fogva (*ipso iure*) szűnik meg a szerződés, ha a felek között *megszűnik az életközösség*, kivéve azt az esetet, ha arra valamelyik házastárs halála folytán kerül sor, és a szerződés a házastársak közös végrendeleteként hatályosulhat.

A szerződés közös megegyezésen vagy felmondáson alapuló megszűnése esetén a megszűnés időpontjától az életközösség fennállása alatt a házastársak vagyoni viszonyaira a törvényes vagyoni jogi rendszer: a házastársi vagyoni közösség szabályait kell alkalmazni akkor, ha a szerződés megszüntetésének időpontjában a felek között *az életközösség továbbra is fennáll*.

Végül kiemeljük, hogy a házassági (élettársi) vagyoni szerződés létrejötte harmadik személyekkel szembeni hatályossá válásának vagylagos feltétele a 4:65. § (2) bekezdése szerint az, hogy a szerződést a Házassági és Élettársi Vagyoni Szerződések Országos Nyilvántartásába bevezették, vagy ha a házastársak bizonyítják, hogy a harmadik személy a szerződés fennállásáról és annak tartalmáról tudott vagy tudnia kellett. A nyilvántartás közhitelességének elvéből pedig az következik, hogy *harmadik személyekkel szemben a szerződés megszűnése is attól az időponttól hatályos*, amikor a szerződést a nyilvántartásból törlik, vagy a harmadik személy a szerződés megszűnéséről tudomást szerez [4:74. § (3)–(4) bekezdés].

4:75. § [Elszámolás, vagyonmegosztás]

A szerződés megszűnése esetén a házastárs igényelheti a szerződésben kikötött vagyonyjogi rendszernek megfelelő elszámolást és a közös vagyon megosztását.

A szerződés megszűnésének a jogkövetkezménye az, hogy bármelyik házastársnak megnyílik az igénye a szerződésben kikötött vagyonyjogi rendszernek megfelelő elszámolásra, illetőleg – ha a szerződésben a vagyon egészében vagy annak egy részében vagyonközösséget vagy közszerzeményt kötöttek ki – a közös vagyon 4:57–4:61. §-ok, vagy a közszerzeményi vagyongyarapodás 4:71. § alapján történő megosztására (lásd részletesen a hivatkozott §-ok magyarázatánál). Vagyonelkülönítési rendszer kikötése esetén ezzel szemben vagyonmegosztás – értelemszerűen – nem jöhet szóba. Helye lehet azonban – az egyéb törvényes feltételek meglétében – a 4:73. § (2) bekezdésében meghatározott költségek és kiadások (a közös háztartás költségei, a közös gyermek és az egyik házastárs hozzájárulásával a másik házastárs közös háztartásban nevelt gyermeke megélhetéséhez és felneveléséhez szükséges kiadások, valamint a házastársak közötti esetleges egyéb, polgári – tulajdon- vagy kötelmi – jogi jogcímen alapuló igények elszámolásának).

Ha a szerződés az életközösség megszűnése miatt szűnik meg, ezzel a házastársak családjogi kapcsolata véget ér [Kőrös András – Makai Katalin: A házassági vagyonyjog in Vékás Lajos (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatok magyarázatokkal* (CompLex 2012, Budapest) 147.].

VIII. Fejezet

A házastársi közös lakás használatának rendezése

4:76. § [A házastársi közös lakás]

- (1) Házastársi közös lakás az a lakás, amelyben a házastársak egyikük vagy mindkettőjük tulajdonjoga, hasznélvezeti joga vagy bérleti joga alapján együtt laknak.**
- (2) A házastársak kiskorú gyermekének lakáshasználatát a házastársi közös lakásban kell biztosítani.**
- (3) E fejezet alkalmazásában lakáshasználatra jogosult a lakásra kizárólagos jogcímmel rendelkező házastárs kiskorú gyermeke is.**

1. A házastársi közös lakás használatának szabályozásáról

A házastársi közös lakás használatára, a használattal való rendelkezésre, végül a lakáshasználat rendezésére speciális szabályok kidolgozását az teszi szükségessé, hogy ez a lakás az, ami az esetek többségében a család számára az otthont jelenti, s mint ilyen, a családi élet, a gyermekek felnevelésének színtere. Ez a magyarázata annak, hogy a *családi otthon védelme* a nemzetközi dokumentumokban, így többek között az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának a házastársaknak a lakás birtokbavételére és a háztartási eszközök használatára vonatkozó jogáról szóló R (81) 15. számú Ajánlásában is kifejezésre jut, az egyes jogrendszerek pedig a házastársaknak és gyermekeiknek a lakás használatához fűződő jogát attól függetlenül részesítik védelemben, hogy a lakás mint „vagyontárgy” melyikük tulajdona vagy bérlete.

Ezeknek a nemzetközi tendenciáknak a Csjt. közös lakás használatának rendezésére vonatkozó 31/A–31/D. §-ai is alapvetően megfeleltek, a polgári jog más szabályai

(például az Ltv.) azonban kevésbé. Ezért a Ptk. a családjogi szabályozáson csak kisebb, az élethez közelebb álló, nagyrészt egyszerűsítést tartalmazó változtatásokat hajtott végre.

A házastársi közös lakás használatára vonatkozó rendelkezések *rendszerbeli elhelyezését* illetően a Csjt. e szabályokat nem a házassági vagyonyjogban, hanem azt követően, külön pontban, a Ptk. pedig a házassági vagyonyjog címen belül, külön Fejezetben helyezi el. Mindkét rendszerbeli elhelyezés mellett egyaránt hozhatók fel érvek és ellenérvek is. A Ptk. azonban a szabályozás azon elemeit kívánja erősíteni, amelyek a *lakáshasználati jog vagyoni jellegét* és a *vagyonmegosztás, illetve a lakáshasználat rendezése közötti összefüggést* fejezik ki. Ezek valósulnak meg egyrészt a használati jog önálló forgalmi értékének elismerésében, és a lakáshasználati jog ellenértéke bonyolult számítási módjának mellőzésében, másrészt a kényszerű együttlakás elkerülhetősége érdekében a használat többféle rendezési lehetőségének a szabályozásában, valamint a lakáshasználat rendezésének – lehetőség szerint – a vagyonmegosztás keretei közé terelésében. További változtatásokat a családvédelmi érdekek a lakásbérlet jogi szabályozásában történő hatékonyabb érvényesítése indokolt [Kőrös András – Makai Katalin: A házassági vagyonyjog *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 456.].

2. A házastársi közös lakás fogalma

A Csjt. házastársi közös lakás használatának rendezésére vonatkozó szabályai csak azt a lakást minősítették házastársi közös lakásnak, amelyben a házastársak egyikükük vagy mindkettőjük tulajdonjoga vagy bérleti joga alapján laknak [Csjt. 31/B. § (1) bekezdés]. E szabályok alkalmazhatóságát a bírói gyakorlat a házastárs(ak) által *önálló jogcímen használt* valamennyi lakásra kiterjesztette, és ennek megfelelően rendezi a házastárs(ak) hasznélvezeti, hasznbérleti vagy használati joga alapján használt lakás használatát is (*PK 299. számú állásfoglalás indokolása*). Mellőzi viszont a használat rendezését akkor, ha a házastársak lakáshasználata (vagy lakásrész használata) más személy használati jogához kapcsolódó, attól függő hatályú, ún. *járuvékos jellegű jogcímen*, tehát albérleten vagy szívésségi használaton alapult. Nincs lehetőség a házastársak közös tulajdonában álló ingatlan használatának a rendezésére sem akkor, ha azt az egyik házastárs nagyszülőjének (vagy más harmadik személynek) a hasznélvezeti joga terheli, és a hasznélvező a lakás használatát ellenszolgáltatás nélkül, *szívésségből biztosította* a házastársaknak, ezért annak a megvonására bármikor jogosult (BH1989.403., BH1994.81., BH1998.479.). Ilyen esetben a bírói gyakorlat szerint csak a lakás használatával rendelkezni jogosult tulajdonos, hasznélvező vagy bérlő jogosult egyik vagy mindkét házastárssal szemben a lakás elhagyása érdekében pert indítani, ezért a házastársakat a lakáshasználat rendezése iránti keresetindítási jog nem illeti meg (BH1997.75.). *Önálló jogcímen használt lakásnak* minősül viszont az a házastársak *közös gyermekének a tulajdonában álló* lakás, amelyben a házastársak használati joga a *vagyonközösséghez tartozó, de csak az egyikük nevén nyilvántartott holtig tartó hasznélvezeti jogon* alapul (BH2008.241.).

A *tulajdonost*, illetve – a törvényben meghatározott keretek között – a tulajdoni hányada arányában a *tulajdonostársat* a Ptk. – az 1959-es Ptk.-val lényegében azonos tartalmú – szabályai alapján, változatlanul megilleti a birtoklás joga és a birtokvédelem, a rendelkezési joga körében pedig jogosult arra is, hogy a dolog birtokát, használatát vagy hasznai szedésének jogát másnak átengedje, azt biztosítékul adja vagy más módon

megterhelje, továbbá, hogy a tulajdonjogát másra átruházza és – ingatlan tulajdonjogának kivételével – azzal felhagyjon [1959-es Ptk. 99., 112., 140. és 141. §, Ptk. 5:21., 5:30., 5:74–75. §-ok]. A *haszonélvező* e jogát másra sem az 1959-es Ptk., sem a Ptk. szabályai szerint nem ruházhatja át, de a birtokolás, használat és hasznok szedése jogának gyakorlását – akár a tulajdonosnak (tulajdonosoknak) akár harmadik személy(ek)nek is – átengedheti, azzal a korlátozással azonban, hogy ellenérték fejében a haszonélvezeti jog gyakorlását akkor engedheti át, ha a tulajdonos – azonos feltételek mellett a dolog használatára, hasznosítására vagy a dolog hasznainak szedésére nem tart igényt [1959-es Ptk. 159. § (2) bekezdés és Ptk. 5:148. § (1)–(2) bekezdés]. Ilyenkor a haszonélvező és a tulajdonos (tulajdonostársak) közötti szerződés tartalma dönti el, hogy az átengedett használati jogot a tulajdonos milyen feltétellel gyakorolhatja. A *haszonélvezet gyakorlásának az ingyenes átengedése* viszont a haszonélvezeti jogból eredő szívességi lakáshasználatnak minősül, amelynek megvonására a haszonélvező bármikor jogosult. Tehát az ingyenesen átengedett használatot (a haszonélvezőtől a tulajdonos javára) nem lehet a használathasznosítás jogával való rendelkezésként értelmezni. Ezen az sem változtat, ha a haszonélvező a tulajdonosnak bizonyos karbantartási, korszerűsítési munkákra felhatalmazást ad. Nincs jogi akadálya azonban annak, hogy a haszonélvező az e jogából eredő használati jogát *ellenérték fejében engedje át*, azzal, hogy a lakás használatával rendelkezni jogosult haszonélvező részére nyújtott bármilyen ellenszolgáltatás visszerhessé teszi a házastársak lakáshasználatát. Ilyen esetben tehát a házastársak lakáshasználata *nem járulékos jellegű*, ezért a *használat egymás közötti rendezésére is jogosultak* [Csjt. 31/B. § (1) bekezdés és Ptk. 4:76. § (1) bekezdés]. A használati jogosultságnak a házastársak (egyiket vagy mindkettőt) megillető önálló volta a fentiek szerint – lévén a bírói rendezés feltétele – olyan fontos tény, amelyet a perben okirattal kell bizonyítani már a keresetlevélhez csatoltan.

A házastársi közös lakás fogalma tehát *három konjunktív (együttes) feltétel* fennállását feltételezi: *a)* a házassági kötelék vagy legalább a 4:36. § (1) bekezdése szerinti érvénytelen házasság fennállását, *b)* a házastársak olyan lakásban való együttlakásának tényét, amelynek használata *c)* egyik vagy mindkét házastárs tulajdonjoga, haszonélvezeti vagy bérleti joga alapján valósul meg.

A lakáshasználat rendezése szempontjából az minősül házastársi közös lakásnak, amelyet a felek ténylegesen, lakás céljára használnak. Ha ennek a lakásnak a megosztott használatát sem objektív, sem szubjektív tényezők nem zárják ki, a tulajdonostárs házastársat gyermekvédelmi szempontok alapján sem lehet az ugyanazon az ingatlanon lévő, raktár céljára szolgáló külön épületbe való költözésre kötelezni (BH2013.306.).

3. A lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek

A (2) bekezdés – a Csjt.-vel egyezően – úgy rendelkezik, hogy a *házastársak kiskorú gyermekének lakáshasználatát* a házastársi közös lakásban kell biztosítani. Ez a rendelkezés szorosan összefügg azzal, hogy a szülői felügyeleti jog szabályai körében a 4:152. § (2) bekezdésének – a Csjt. 77. §-ában foglaltakkal lényegében megegyező – szabálya szerint a szülők a saját háztartásukban kötelesek a gyermekük lakhatását biztosítani, és a gyermek lakóhelye – ha a bíróság vagy a gyámhatóság eltérően nem rendelkezik – a szülei lakása akkor is, ha a gyermek átmenetileg máshol tartózkodik.

A (3) bekezdés lényegében azt a bírói gyakorlatot építette be a törvény szövegébe, amely szerint a házastársi közös lakás használatának rendezésére vonatkozó szabályok

alkalmazásában a házastársak közös kiskorú gyermekén kívül lakáshasználatra jogosult a lakásra kizárólagos jogcímmel rendelkező házastárs kiskorú gyermeke is.

Nem minősül viszont lakáshasználatra jogosultnak e szabályok alkalmazása szempontjából a másik házastárs kiskorú gyermeke. A gyermeknek ugyanis a házastársakkal csak mint saját szüleivel szemben van jogosultsága arra, hogy a közös lakásban az elhelyezését az életkörülményeinek megfelelően biztosítsák. Ezt a jogosultságot azonban a gyermek érdekében sem lehet kiterjeszteni a nem szülő házastársra, aki a gyermek lakhatását csak járulékosan, a másik szülővel kötött házasságára tekintettel tette lehetővé (BH1992.764.).

A Ptk. nem tér ki arra, hogy a *nagykorúság elérése* a gyermek lakáshasználati jogát nem feltétlenül szünteti meg, mert a szülőket a továbbtanuló nagykorú gyermekükkel szemben is tartási kötelezettség terheli, amelybe a lakhatás saját háztartásban való biztosítása vagy az ezzel kapcsolatos költségek viselése is beletartozik (4:216. és 4:219. §). Önmagában a nagykorúság elérése azonban továbbtanulás hiányában sem szünteti meg a gyermek lakáshasználati jogát mindaddig, amíg azt tőle a szülők meg nem vonják.

A 4:80. § (4) bekezdése – a Csjt. 31/B. § (2) bekezdésével azonos tartalmú rendelkezése – az *életközösség megszűnése esetére is* védelemben részesíti a lakáshasználatra jogosult gyermek lakáshasználati jogát azáltal, hogy azt – életkörülményeinek megfelelően – a volt közös lakásban kell biztosítani, kivéve, ha megfelelő lakhatása máshol megoldott.

4:77. § [A közös lakással való rendelkezés korlátai]

- (1) A házastársak közös jogcíme alapján lakott lakás használatáról az életközösség fennállása alatt, és annak megszűnésétől a lakáshasználat rendezéséig a házastárs a házastársával együttesen vagy házastársa hozzájárulásával rendelkezhet. A hozzájárulást vélelmezni nem lehet.**
- (2) A házasság felbontása vagy a házassági életközösség megszűnése önmagában nem szünteti meg annak a házastársnak a használati jogát, aki a lakást a másik házastárs jogcíme folytán használja.**
- (3) A házastárs az életközösség fennállása alatt, és annak megszűnésétől a lakáshasználat rendezéséig a kizárólagos jogcíme alapján használt lakással sem rendelkezhet házastársa hozzájárulása nélkül olyan módon, amely házastársának vagy a lakásban lakó kiskorú gyermeknek a lakáshasználatát hátrányosan érintené.**

Az európai jogrendszerek a család otthonául szolgáló közösen lakott lakás használatának védelmét általános szabályokkal biztosítják. A Csjt. a házastársi közös lakás használatának az életközösség megszűnését követő rendezését lényegében megfelelően szabályozta ugyan, nem tartalmazott azonban speciális szabályozást az életközösség fennállása alatt a közös lakással való rendelkezésre. Ezt a hiányt pótolta a 4:77. §, amely a házassági életközösség idejére, valamint a házassági életközösség megszűnése és a lakáshasználat rendezése közötti időre vonatkozóan egyaránt korlátozza a lakás használatával való rendelkezés jogát annak érdekében, hogy a házastársak *egymás lakáshasználati jogát, illetve az ott lakó kiskorú gyermek lakáshasználati jogát* ne csorbíthassák.

Az (1) bekezdés – a családi otthon védelme érdekében – a házastársak *közös jogcíme alapján lakott lakással való rendelkezés jogát* akként korlátozza, hogy az ilyen lakás használatáról az életközösség fennállása alatt és annak megszűnésétől a lakáshasználat – megállapodással vagy bírói döntéssel való – rendezéséig a házastárs csak a házastársával *együttesen vagy házastársa hozzájárulásával rendelkezhet, és a hozzájárulást vélelmezni*

nem lehet. E korlátozás lényege *megegyezik* a házassági vagyoni jogi szabályok körében a 4:48. § által meghatározott korlátozással, azzal a *lényeges különbséggel* azonban, hogy a *vagyonjogi szabály tartalma* a házastársak közös tulajdonában lévő, a házastársi közös lakást magában foglaló ingatlanról való tulajdonoskénti rendelkezésre, tehát a tulajdonos rendelkezési jogosítványaira terjed ki, a *lakásjogi szabály tartalma* pedig a lakás *használatának a jogcíméhez igazodik*, és minden olyan jogcselekményre vonatkozik, amelyre a házastársak rendelkezési joga a használatuk jogcímétől (pl. bérlet, haszonélvezet) függően kiterjed (pl. a bérlő nem idegenítheti el és nem terhelheti meg a lakást, de jogosult annak elcserélésére, albérletbe adására, a lakásba más személy befogadására vagy arra vonatkozó tartási szerződés megkötésére is a bérbeadó írásbeli hozzájárulásával).

A (2) bekezdés beépíti a törvény szövegébe azt a *bírói gyakorlatot*, amely szerint *a házasság felbontása vagy a házassági életközösség megszűnése önmagában nem szünteti meg* annak a házastársnak a használati jogát, aki a lakást a másik házastárs jogcíme folytán használja, mert a használati jog megszűnéséhez a felek ilyen tartalmú szerződése vagy a bíróság döntése szükséges, ezért a használat rendezéséig a házastársat a birtokvédelem is megilleti (BH1992.634.). Szerződés alatt egyrészt a házastársak által a házasságkötéskor vagy azt követően, az életközösség fennállása alatt a lakáshasználat előzetes rendezése tárgyában a 4:78. § által meghatározott alakiságokkal megkötött, másrészt az életközösség megszűnése után a 4:80. § (1) bekezdése szerint alakszerűséghez már nem kötött megállapodását kell érteni, amely utóbbi a 6:4. § (2) és (3) bekezdése értelemben nemcsak szóban vagy írásban, hanem ráutaló magatartással is kifejezhető akként, hogy a használatra jogosult házastárs a lakást önként, a visszatérés szándéka nélkül elhagyja [Kőrös András: *A házassági vagyoni jog in: Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog (HVG-ORAC 2014, Budapest) 150.*].

A (3) bekezdés az életközösség fennállása alatt és annak megszűnésétől a lakáshasználat rendezéséig terjedő időszakban egyaránt *korlátozza annak a házastársnak a rendelkezési jogát, amelyiknek a kizárólagos jogcímén a házastársak lakáshasználata alapul.* Ez a korlátozás azonban a tartalmát tekintve lényegesen *szűkebb körű* a házastársak közös jogcíme alapján használt lakással való rendelkezés korlátozásánál, mert nem bármilyen, hanem *csak a házastárs hozzájárulása nélküli olyan módon való egyoldalú rendelkezés tilalmára terjed ki, amelyek a másik házastársnak vagy a bennlakó kiskorú gyermeknek a lakáshasználatát hátrányosan érintenék.* Nem vonatkozik tehát ez a korlátozás a közös lakás használatával olyan módon való egyoldalú rendelkezésekre, amelyek a házastárs vagy a bennlakó kiskorú gyermek lakáshasználati jogát nem érintenék hátrányosan, tehát egyiküket sem kényszerítenék lényegesen kedvezőtlenebb lakás- és életkörülmények közé. Ennek megfelelően nincs jogi akadály annak, hogy a kizárólagos jogcíme alapján használt lakás a tulajdonos vagy egyedüli bérlő (haszonélvező stb.) házastárs a másik házastárs hozzájárulása nélkül elcserélje vagy albérletbe adja, az egyoldalú rendelkezése során *azonban figyelemmel kell lennie a házastársa és a bennlakó kiskorú gyermek érdekeire.* Ennek hiányában a házastárs hozzájárulása nélküli szerződést úgy kell tekinteni, hogy ahhoz a másik házastárs nem járult hozzá, a hozzájárulása nélkül kötött szerződés jogkövetkezménye pedig a 4:50. § szerint az, hogy a szerződés vele szemben hatálytalan, ha a házastársával szerződő harmadik személy rosszhiszemű volt, vagy rá nézve a szerződésből ingyenes előny származott, ezért a szerződésből eredő kötelezettség teljesítéséért nem felel.

E § a házastársak közös jogcíme alapján lakott, illetőleg az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás használatával való rendelkezési jogot korlátozó (1) és (3) bekezdésének a szövege a korlátozott rendelkezési jog megsértésének

a jogkövetkezményeit nem határozza ugyan meg, és nem tartalmaz semmiféle utalást a közös vagyonnal [4:45–46. §-ok], illetőleg ezen belül a házastársak közös tulajdonában lévő, a házastársi közös lakást magában foglaló ingatlannal való korlátozott (tulajdonosi) rendelkezési jog (4:48. §) megsértésének a jogkövetkezményeiről rendelkező 4:50. § alkalmazására vonatkozóan sem.

„A házastársi közös lakás használatának rendezése” alcímű VIII. Fejezet szabályainak a Ptk.-beli rendszerbeli, tehát a „Házassági vagyonyjog” szabályait tartalmazó VI. Címbe helyezésétől azonban – a kifejezett utaló szabály hiánya ellenére – már önmagában is az következik, hogy a közös lakás használatával való korlátozott rendelkezési jog megsértésének a jogkövetkezményeire *nem a kötelmi jog általános szabályai*, hanem az egyik házastárs által a másik házastárs hozzájárulása nélkül a közös vagyonra harmadik személlyel kötött ún. külön szerződésnek a nem szerződő házastárssal szembeni (külső jogviszonybeli) hatálytalanságáról rendelkező 4:50. §-nak a *speciális házassági vagyonyjogi szabálya* az irányadó, illetve „megfelelően irányadó” attól függően, hogy a használat a házastársak közös vagy az egyik házastárs kizárólagos jogcímén alapul.

A speciális házassági vagyonyjogi szankciós szabály alkalmazhatósága ugyanis egyrészt megelőzi az általános kötelmi jogi szankciós szabályok alkalmazhatóságát, másrészt pedig az elvileg szóba jöhető kötelmi jogi szabályok tényleges alkalmazására egyébként sem lenne mód.

A *Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria* ítélkezési gyakorlata ugyanis – a 4:50. § magyarázatánál kifejtettek szerint – csaknem húsz éve egységes abban, hogy önmagában az egyik házastársnak a kizárólag *a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyára irányadó* [a 4:45. § (1) bekezdésében foglaltakkal azonos tartalmú] Csjt. 30. § (1) bekezdése által korlátozott rendelkezési jogát sértő ún. egyoldalú rendelkezése nem azonos a tulajdonos rendelkezési jogának – 1959-es Ptk. 114. § (1) bekezdése szerinti – jogszabály vagy bírósági határozat általi kizárásával és korlátozásával. Ennek a következménye az, hogy:

a) *a házastársak és harmadik személyek közötti külső jogviszonyban* a nem szerződő házastárs rendelkezési jogának a megsértésével kötött szerződés önmagában a Csjt. szerinti korlátozott rendelkezési jog megsértése miatt nem tekinthető érvénytelennek, az ilyen szerződés érvényességét és a nem szerződő házastárssal szembeni hatályosságát egyaránt az e magánjogi jogviszonyra irányadó érvénytelenségi okok és a fedezetelvonás szabályainak *analóg alkalmazása alapján*,

b) *a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában* pedig az egyoldalú rendelkezésnek (nem pedig magának a szerződésnek!) az érvényességét a Csjt. 30. § (1) és (2) bekezdése és 31. § (5) bekezdése szerint alkalmazandó 1959-es Ptk. 114. § (1) bekezdése, annak jogkövetkezményeit pedig a Csjt. 31. § (5) bekezdése alapján *analóg módon* alkalmazandó 1959-es Ptk. 484–487. §-aiban szabályozott megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint kell megítélni.

Ez az ítélkezési gyakorlat pedig a Ptk. 4:41., 4:50. és 4:65. §-ainak a sui generis jellegű szabályaiba egyaránt beépült.

Az általános kötelmi jogi szabályok körében – a célzott joghatás hibája miatt – a 6:95. § [Tilos szerződés] szerinti jogszabályba ütközés okából a szerződés semmissége csak akkor állapítható meg, ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt nem fűz. Az egyik házastárs közös vagyonnal való egyoldalú rendelkezésnek a jogkövetkezménye azonban a házassági vagyonyjogi szabályok körében nem a kötelmi jogi érvénytelenség (semmisség vagy megtámadhatóság), hanem a harmadik személlyel kötött érvényes szerződésnek a nem szerződő (másik) házastárssal szembeni relatív (viszonylagos) hatálytalansága (4:50. §).

Önmagában az egyik házastársnak a nem szerződő (másik) házastárs hozzájárulása nélkül történő (egyoldalú) rendelkezése tehát nem ad alapot az általa harmadik személlyel megkötött (ún. külön) szerződés *érvénytelenségének (semmisségének)* sem az 1959-es Ptk. 200. § (1) bekezdésének első fordulata szerinti jogszabályba ütközés (Ptk. 6:95. §), sem pedig az 1959-es Ptk. 114. § (1) bekezdése szerinti korlátozott rendelkezési jog megsértésének megállapítására.

Nem alkalmazhatók az ilyen szerződésre a *harmadik személy beleegyezésétől (vagy hatósági jóváhagyástól) függő szerződés* 1959-es Ptk. 215. §-a, illetőleg a Ptk. 6:118. §-a által meghatározott jogkövetkezmények sem.

Egyrészt e törvényhelyek tárgyi hatálya csak azokra a szerződésekre terjed ki, amelyek – a szerződő felek családi állapotától függetlenül – az általános polgári jogi (dologi, kötelmi, társasági jogi stb.) szabályok szerint csak harmadik személy beleegyezésétől függő hatállyal jöhetnek létre, illetve válhatnak hatályossá azért, mert e harmadik személyek jogait és törvényes érdekeit érintik (pl. elidegenítési és terhelési tilalom jogosultjának, korlátozottan cselekvőképes személy törvényes képviselőjének hozzájárulása stb.). Ilyen „beleegyezésnek” azonban a nem szerződő házastársnak a házastársa által megkötött szerződéshez a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyára irányadó házassági vagyonjogi szabályok által megkövetelt „hozzájárulása” nem minősíthető még akkor sem, ha a szerződő felek valamelyike házasságban él.

Másrészt e szabályok a beleegyezés hiányának a jogkövetkezményéről nem kívülálló harmadik személy javára („egyoldalúan”), hanem a *szerződő felek egymás közötti, kötelmi jogi jogviszonyára* és mindkét szerződő fél terhére („kétoldalúan”) irányadó módon rendelkeznek úgy, hogy a beleegyezés megtörténteig a szerződés az előbbi törvényhely (1) bekezdése szerint nem jön létre (non existens), az utóbbi törvényhely (1) bekezdése alapján pedig csak az említett időpontban válik hatályossá, mindkét szabályozás egységes viszont abban, hogy a függő feltétel bekövetkeztével a szerződés a megkötésének időpontjára visszamenőleg jön létre, illetve válik hatályossá.

A nem szerződő házastársnak a szerződő házastárssal és a vele szerződő harmadik személlyel szembeni, illetőleg a harmadik személynek az egymással szerződő házastársakkal szembeni jogi érdekeinek védelmét azonban – a Csjt. és az 1959-es Ptk. együttes alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlatnak a törvény szövegébe történt beépítése folytán – a Ptk. 4:50. §, valamint a 4:41. §-ának (2) bekezdése és 4:65. §-ának (2) bekezdése egyaránt [az 1959-es Ptk. 203. §-a és a Ptk. 6:120. §-a szerinti fedezetelvonó szerződéshez hasonló módon] a szerződésnek a házastárssal, illetőleg a harmadik személlyel szembeni önálló (sui generis jellegű) relatív (viszonylagos) hatálytalansági szabállyal biztosítja.

A harmadik személy igényének a kielégítési alapját részben vagy egészben elvonó *fedezetelvonó szerződnek a harmadik személy irányában való, tehát: relatív (viszonylagos) hatálytalanságának* azonban az 1959-es Ptk. 203. §-ához kapcsolódó bírói gyakorlat, valamint a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma 1/2011. (VI. 15.) PK véleményének 6. pontja és a Ptk. 6:120. §-ának (3) bekezdése szerint egyaránt az a jogkövetkezménye, hogy a harmadik személy kérelmére a szerző fél a megszerzett vagyontárgyból való kielégítést és a vagyontárgyra vezetett végrehajtást túrni köteles. „A jogosult igénye nem irányulhat a kötelezett és a szerző fél közötti szerződésben kikötött szolgáltatás visszaadására, hanem csak a követelése kielégítésére, annak fedezete megteremtésére. A szerződés jogosulttal szemben való hatálytalanságának megállapítása nem vezethet oda, hogy a szerző fél és a kötelezett közötti jogviszonyban a szerződéskötést megelőző helyzet visszaállítására kerüljön sor. A jogosult megalapozott kereseti kérelme alapján a szerződő fél túrni köteles, hogy a jogosult az igényét a szerződéssel átruházott vagyontárgyból kielégíthesse” [1/2011. (VI. 15.) PK vélemény 6. pont].

Annak természetesen nincs jogi akadálya, hogy a megszerzett vagyontárgy elleni végrehajtás elkerülése érdekében a vagyontárgy értéke erejéig a követelést a szerző fél a saját vagyonából kielégíthesse.

Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy a házastársak közös jogcímén vagy az egyik házastárs kizárólagos jogcímén alapuló lakás használatával való egyoldalú rendelkezésére a fedezetelvonó szerződés Ptk.-beli szabályai – az 1959-es Ptk. szabályaihoz hasonlóan – legfeljebb analógia útján lennének alkalmazhatók.

Az analógia mint jogértelmezési módszer segítségével a jogi szabályozás hiánya, ún. joghézag esetén hasonló tényállásokból, hasonló jogszabályi rendelkezésekből, hasonló jogintézményekből, illetve jogalkalmazási gyakorlatból vonhatók le következtetések az alkalmazandó rendelkezésre alapul vehető tényállásra vagy egyéb körülményre vonatkozóan.

Az analógia ennek megfelelően *törvényi analógia (analogia legis)* és *jogi analógia (analogia iuris)* egyaránt lehet. A joghézag pótlására az előbbi esetben egy hasonló jogviszonyra megalkotott konkrét jogszabályi rendelkezés, az utóbbi esetben pedig a jogrendszer vagy a jogintézmény egészéből, rendszeréből, szelleméből levont következtetés, ún. „irányeszme” (tendencia, intentio), mint a jogból merített „hasonszerűség” (hasonlóság) szolgál alapul.

„A bírói analógia alkalmazásának alapvető feltétele az, hogy a szabályozott tényállás és a nem szabályozott tényállás között a *lényegi ponton álljon fenn hasonlóság*” [Vékás Lajos: Bevezető rendelkezések in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 43–45.].

Az egyik házastársnak a közös lakás használatával a házastársának hozzájárulása nélküli rendelkezése esetén azonban – a Csjt. és az 1959-es Ptk. együttes alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlatnak a Ptk. *sui generis* jellegű házassági vagyonyjogi szabályaiba történt beépítése (és ezáltal a joghézag pótlása) folytán – a lényegi ponton a hasonlóság már nem a kötelmi jogi fedezetelvonás, hanem a házastársi közös vagyonnal való egyoldalú tulajdonosi rendelkezés között áll fenn.

A kötelmi jogi fedezetelvonás szabályainak az analóg alkalmazása ugyanis – a kifejtettek miatt – a lakásnak a sérelmet szenvedett házastárs és a kiskorú gyermek általi tényleges használatát nem biztosíthatná. A 4:50. § szerinti relatív hatálytalanság szankciója ezzel szemben az, hogy a szerződő felek a szerződés létrejöttére – annak érvényessége és a szerződő felek egymás közötti hatályossága ellenére – alappal nem hivatkozhatnak, az joghatást a sérelmet szenvedett féllel szemben nem vált ki. Ennek a további következménye pedig – a véleményünk szerint – az, hogy a nem szerződő házastárs a szerződés (vagy a másik házastárs egyoldalú jognyilatkozata) alapján a lakásba beköltöző harmadik személlyel szemben – a 4:77. § szerinti törvényes feltételek meglétében – a lakás elhagyására való kötelezés iránti igényt is alappal érvényesíthet. Annak pedig nyilvánvalóan nincs jogi akadálya, hogy amennyiben a saját vagy a kiskorú gyermek érdekeinek sérelme miatt akár átmenetileg albérletbe kényszerül, úgy az ezzel összefüggő kárának a megtérítését igényelhesse.

4:78. § [A lakáshasználat előzetes szerződéses rendezése]

- (1) A házasulók vagy a házastársak a házastársi közös lakás használatát a házasság felbontása vagy az életközösség megszűnése esetére előzetesen szerződéssel rendezhetik. A szerződés akkor érvényes, ha közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalták.**

- (2) A szerződés hatálya az annak megkötésekor meglévő lakás helyébe lépett közös lakásra akkor terjed ki, ha a szerződés így rendelkezik.**
- (3) A felek a közös lakás használatáról házassági vagyonjogi szerződésben is rendelkezhetnek.**

Az (1) bekezdés – Csjt. 31/A. § szabályozásához hasonlóan – lehetőséget biztosít a házastársak számára a közös lakás használatának akár az előzetes, akár a házassági életközösség megszűnése után történő rendezésére.

A lakáshasználat – a házasság vagy az életközösség megszűnése esetére történő – előzetes rendezésére akár kifejezetten erre irányuló szerződésben, akár – a (3) bekezdés kifejezett rendelkezése alapján – házassági vagyonjogi szerződésben sor kerülhet azzal, hogy a szerződésnek – a házassági vagyonjogi szerződéshez hasonlóan – változatlanul *alaki érvényességi kelleke* a közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalás. Nem szükséges viszont az ilyen tartalmú szerződés nyilvántartásba vétele, mert az – a házassági vagyonjogi szerződéstől eltérően – kizárólag a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyát rendezi, nem érinti azonban a házastársaknak a harmadik személyekkel szembeni külső jogviszonyokbeli jogait és kötelezettségeit. A szerződés a közös lakás használatának egyfelől – a Csjt.-hez hasonlóan – a házasság felbontása esetére, másfelől – a Csjt.-től eltérően – az életközösség megszűnése esetére történő rendezésére irányulhat. Megállapodhatnak tehát a felek a használat házastársak közötti megosztásában vagy – az egyik házastárs lakáshasználati jogának a megszüntetése mellett – a másik házastárs kizárólagos használatra való feljogosításában, és ezzel összefüggésben kötelezettséget vállalhat a használatra nem jogosult házastárs a lakás életközösség megszűnését vagy a házasság felbontását követő meghatározott időn belüli elhagyására, a kizárólagos használatra jogosult házastársnak pedig – amennyiben erre a távozó házastárs igényt tart – a távozó házastársat megillető lakáshasználati jog ellenérték, illetve más pénzbeli térítés megfizetésére vagy megfelelő cserelakás felajánlására. A lakáshasználatot előzetesen rendező szerződésben a felek maguk határozhatják meg azt is, hogy a lakáshasználatra jogosult gyermekeik lakhatását a házasság felbontása vagy az életközösség megszűnése esetére milyen módon biztosítják. A felek *szerződési szabadságát korlátozza* azonban a 4:79. § (2) bekezdése annyiban, hogy amennyiben a használatot rendező szerződés a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek megfelelő lakáshoz fűződő jogát súlyosan sérti, a bíróság a házasság felbontása vagy az életközösség megszűnése esetén a gyermek érdekében a házastársi közös lakás használatát a szerződésben foglaltaktól eltérően rendezheti.

Az ilyen tartalmú szerződés érvényes létrejötté esetén az életközösség megszűnése vagy a házasság felbontása esetén – önkéntes teljesítés hiányában – bármelyik fél *per indíthat a szerződés egészének vagy a foganatba nem ment rendelkezéseinek a teljesítése iránt*, a lakás használatának a szerződéstől eltérő, a Ptk. házastársi közös lakás használatára vonatkozó szabályai alapján történő rendezésére irányuló igényt azonban – főszabály szerint – csak a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek megfelelő lakáshoz fűződő jogának súlyos sérelmére való hivatkozással érvényesíthet. Ez a szabályozási mód összhangban áll a Csjt. 31/A. §-ához kapcsolódó azon ítélkezési gyakorlattal, amely szerint a volt házastársi közös lakás használatának módját elsősorban a szerződés határozza meg, s attól csak a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek érdekeinek körülmekintő vizsgálata alapján lehet eltérni (BH1997.291.).

A (2) bekezdés *új rendelkezése* szerint az ilyen szerződés hatálya az annak megkötésekor meglévő lakás helyébe lépett közös lakásra (tehát az eladási árából megvásárolt vagy elcserélt lakásra) csak akkor terjed ki, ha a szerződés kifejezetten így rendelkezik (4:78. §).

4:79. § [A gyermek lakáshasználati jogának figyelembevétele]

- (1) **Ha a használatot előzetesen rendező szerződésben a felek megállapodnak abban, hogy a lakáshasználatra jogosult gyermekeik további lakhatását a házasság felbontása vagy az életközösség megszűnése esetére milyen módon biztosítják, a szerződés az annak megkötését követően született gyermekükre is kiterjed.**
- (2) **Ha a szerződés az (1) bekezdésben foglalt rendelkezést nem tartalmaz, vagy a rendelkezés a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek megfelelő lakáshoz fűződő jogát súlyosan sérti, a bíróság a házasság felbontása vagy az életközösség megszűnése esetén a gyermek érdekében a házastársi közös lakás használatát a szerződésben foglaltaktól eltérően rendezheti.**

A házastársak szerződéses szabadságát a gyermek lakáshasználati joga figyelembevételének követelménye a gyermek további lakhatásának biztosítása érdekében két vonatkozásban is korlátozza.

Az (1) bekezdés szerint ugyanis a használatot előzetesen rendező szerződésben a felek megállapodhatnak abban, hogy a lakáshasználatra jogosult gyermekeik további lakhatását a házasság felbontása vagy az életközösség megszűnése esetére milyen módon biztosítják, és az ilyen tartalmú szerződés hatálya az annak megkötését követően született gyermekükre is kiterjed.

A (2) bekezdés pedig kimondja, hogy a bíróság a házasság felbontása vagy az életközösség megszűnése esetén a gyermek érdekében a házastársi közös lakás használatát a szerződésben foglaltaktól eltérően rendezheti akkor, ha a szerződés a kiskorú gyermek további lakhatása biztosításának módjáról nem rendelkezik, vagy a rendelkezés a lakáshasználatra jogosult gyermek megfelelő lakáshoz fűződő jogát súlyosan sérti. Ez a szabály – a Szakértői Javaslat indokolása szerint – a felek szerződési szabadságának erősítése céljából *szűkítést jelent* a Csjt. 31/A. § (1) bekezdésében foglaltakhoz képest, amely a lakás használatának a szerződéstől eltérő bíróság általi rendezésére „csak a kiskorú gyermek érdekeire figyelemmel”, de a gyermek megfelelő lakáshoz fűződő joga „súlyos sérelmének” a hiányában is lehetőséget nyújtott [Körös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 458. és *Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás* (Budapest, 2006. március 31.) 114.].

A Csjt. alkalmazásához kapcsolódó *bírói gyakorlat* tehát e vonatkozásban csak a két szabályozás közötti eltérés figyelembevételével alkalmazható. Ennek megfelelően a gyermek érdekének súlyos sérelme akkor valósul meg, ha a szerződés szerinti rendezés őt lényegesen rosszabb élet- és lakáskörülmények közé kényszerítené. Nem térhet el azonban a bíróság a volt házastársi közös lakás használatára vonatkozó szerződéstől önmagában azon az alapon, hogy a kiskorú gyermeknek ugyanabban a városban kisebb, de megfelelő életteret nyújtó másik lakásban kell tovább élnie (EBH2007.1698.).

4:80. § [A lakáshasználat rendezése az életközösség megszűnése után]

- (1) **Az életközösség megszűnése után a házastársak megállapodhatnak a házastársi közös lakás további használatáról. A megállapodás nincs alakszerűséghez kötve.**
- (2) **A használatot előzetesen rendező szerződés vagy az életközösség megszűnése után kötött egyéb megállapodás hiányában a házasság felbontása vagy az életközösség megszűnése esetén a házastársi közös lakás további használatáról – bármelyik házastárs kérelmére – a bíróság dönt.**

- (3) **Ha valamelyik házastárs – házassági bontóperben vagy a házastársi közös vagyon megosztása iránti perben – a lakáson fennálló közös tulajdon megszüntetését kéri, a bíróság a házastársi közös lakás használatát a közös tulajdon megszüntetésével együtt rendezi.**
- (4) **A lakáshasználatra jogosult gyermek lakáshasználati jogát – életkörülményeinek megfelelően – a volt közös lakásban kell biztosítani, kivéve, ha megfelelő lakhatása máshol megoldott.**

1. A lakáshasználat rendezése az életközösség megszűnése után

Az (1) bekezdés szerint a házastársak az *életközösség megszűnése után a házastársi közös lakás további használatáról szabadon megállapodhatnak*, és az ilyen megállapodás – a 4:78. § által szabályozott, a lakáshasználat előzetes rendezésére vonatkozó szerződéstől eltérően – *nincs alakszerűséghez kötve*, ezért a 6:4. § alapján írásban, szóban vagy ráutaló magatartással egyaránt létrejöhet. Ilyen ráutaló magatartásnak minősülhet pl. az egyik házastársnak a lakásból való önkéntes, a visszatérés szándéka nélkül történő elköltözése is. Ha a megállapodás harmadik személy (pl. a bérbeadó) jogait érinti, az a 6:118. § szerint a *harmadik személlyel szemben csak az ő beleegyezésével, de a megkötésének időpontjára visszamenőleg válik hatályossá*.

2. A lakáshasználat bírói úton történő rendezése

A (2) bekezdés alapján – a használatot előzetesen rendező szerződés vagy az életközösség megszűnése után kötött egyéb megállapodás létrejöttének hiányában – bármelyik házastárs kérelmére – a bíróság dönt a házastársi közös lakás további használatáról.

A házasság 4:21. (2)–(4) bekezdése szerinti megegyezésen alapuló felbontása – a Csjt. 18. § (2) bekezdés a) pontjában foglaltakkal egyezően – feltételezi azt, hogy a házastársak az ún. járulékos kérdésekben, így – többek között – a közös lakás használata kérdésében megegyeztek, és perbeli egyezségüket a bíróság jóváhagyta.

Míg a Csjt. 31/B. § (1) bekezdése alapján ilyen kérelem csak a házasság felbontása iránti kereseti kérelemmel egyidejűleg volt előterjeszhető, a (2) bekezdés azonban ezt a lehetőséget – a gyakorlat igényeiből kiindulva – *az életközösség megszűnésének esetére is kiterjeszti* akkor is, ha a házasság felbontására még nem került sor [Benkő Csilla: *A házastársi és az élettársi lakáshasználat családjogi és polgári jogi kérdései* (kézirat, 2000) 24.].

A bíróság a közös lakás használatának rendezéséről csak a házastársak bármelyikének az erre irányuló kérelme alapján dönthet, hivatalból nem. A *Kúria 1/2014. PJE határozata a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadónak tekinti a PK 298. I. és III. pontját, nem tartotta fenn azonban annak II. pontját*. Az állásfoglalás I. pontja szerint a házastársak közös lakásának használatával kapcsolatos jogvitában a *lakáshasználat rendezését kell kereseti kérelemnek tekinteni*, amelyen belül a rendezés módjának meghatározása a bíróság feladata. Ennek a következménye az, hogy a bíróság a Ptk. által meghatározott keretek között megoszthatja a lakás használatát, bármelyik házastárs erre irányuló kérelme alapján feljogosíthatja egyiküket az egész lakás kizárólagos használatára vagy lakáscserét rendelhet el. Nincs tehát jogi akadálya annak, hogy pl. az alapterületénél, alaprajzi beosztásánál és helyiségeinek számánál fogva arra alkalmas lakás osztott

használatát rendelje el akkor is, ha mindkét házastárs a lakás kizárólagos használatára való feljogosítása iránti kereseti, illetve viszontkereseti kérelmet terjeszt elő, és a használat megosztásának a lehetőségét egyikük magatartása és a kiskorú gyermek(ek) érdeke sem zárja ki. A PK 298. – Kúria által ugyancsak irányadónak tekintett – III. pontja szerint kivételes esetben a bíróság *elutasíthatja a lakáshasználat rendezése iránti keresetet* azzal, hogy az adott helyzetben és időpontban a lakáshasználat megnyugtatóan nem rendezhető. A kereset elutasítására természetesen csak akkor kerülhet sor, ha – a lakás műszaki adottságaira, a lakásban maradó házastárs anyagi helyzetére, a helyi lakásviszonyokra vagy egyéb körülményekre tekintettel – a lakáshasználat rendezését a jogszabályok szerinti megoldási lehetőségek egyike sem biztosítja, mert nincs a rendezésnek olyan módja, amely a házastársak és a lakáshasználatra jogosult gyermek érdekeinek sérelme nélkül kivitelezhető lenne. A keresetet elutasító ítélet jogereje nem zárja el a feleket attól, hogy utóbb – amikor a körülmények változása az ésszerű és méltányos megoldást lehetővé teszi – újabb perben kérhessék a lakáshasználat rendezését (Pp. 260. §).

A PK 298. II. pontja úgy rendelkezett, hogy a házastársak közös lakásának használatával kapcsolatos döntésnél a bíróság a rendezés módját a bérbeadó jogait is szem előtt tartva határozza meg. Az állásfoglalás II. pontja azonban meghaladottá vált azáltal, hogy a közös lakás használatának a bíróság általi rendezése a Ptk. szabályozása szerint a *bérbeadó jogait egyáltalán nem érintheti*, ezért azt a Kúria 1/2014. PJE számú határozata a Ptk. alkalmazása körében már nem tartotta irányadónak [lásd a 4:81. § (1) és 4:83. § (3) bekezdésnél].

A (3) bekezdés *új szabálya* alapján a bíróság a házastársi közös lakás használatát a közös tulajdon megszüntetésével együtt rendezi akkor, ha valamelyik házastárs – házassági bontóperben vagy a házastársi közös vagyon megosztása iránti perben – a lakáson fennálló közös tulajdon megszüntetését kéri. A Szakértői Javaslat indokolása szerint ez a szabály „a lakáshasználat rendezésének a vagyonmegosztással való összefüggését és a felek közötti valamennyi vitás kérdés lehetőleg egy perben való rendezését, a későbbi elszámolási viták megakadályozását szolgálja. Ez szakítás azzal a bírói gyakorlattal, amely szinte feltétel nélkül mindig a lakáshasználat rendezésének tulajdonít elsőbbséget a közös tulajdon megszüntetésével szemben, azzal az indokkal, hogy ettől függően határozható meg, ki tekinthető »bennlakó tulajdonostársnak« [BH1982.483., CDT. 161., BH1992.692.]. A Javaslat – nem vitatva, hogy a rendezésnek továbbra is fontos szempontja a bennlakók, különösen a bennlakó kiskorú gyermek védelme – a felek körülményeinek szélesebb körű mérlegelését teszi lehetővé a bíróság részére, amikor a két kereseti kérelemről – azok együttes mérlegelésével – *együttes döntést* ír elő. Ha viszont a közös tulajdon megszüntetése iránti kereset elutasításra kerül, ami nem gyakran fordul elő, a bíróság a lakáshasználatról a 4:81–82. §-ai szerint önállóan határoz” [A Polgári Törvénykönyv – Családjog – Javaslat – normaszöveg és indokolás (Budapest, 2006. március 31.) 115. és Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (CompLex 2008, Budapest) 459.].

Lényeges változás tehát a Csjt.-hez kapcsolódó ítélkezési gyakorlattal szemben az, hogy a Ptk. hatálya alá tartozó ügyekben a közös tulajdon megszüntetése során a lakáshasználat rendezése nem minősül előzetes kérdésnek, hanem az említett vitás kérdéseket a lehetőség szerint egy perben és egymással egyidejűleg kell rendezni.

A (4) bekezdés megegyezik a Csj. 31/B. § (2) bekezdésében foglaltakkal abban, hogy a lakáshasználatra jogosult gyermek lakáshasználati jogát – életkörülményeinek megfelelően – a volt közös lakásban kell biztosítani. Különbözik viszont a Csjt. szabályozásától annyiban, hogy a használatnak a kiskorú gyermek lakáshasználati joga megszűnését eredményező rendezésére – *kivételesen* – nem akkor van mód, ha „más

állandó lakása van”, hanem akkor, *ha megfelelő lakhatása máshol megoldott*. Ez a szövegezésbeli eltérés valójában arra a helyzetre utal, amikor a gyermek lakhatása – rendszerint az egyik szülőjével – már más lakásban megfelelően biztosított [Kőrös András: A házassági vagyoni jog *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 154.].

4:81. § *[A közös jogcímen lakott lakás használatának megosztása és a megosztás mellőzése]*

- (1) Ha a lakás használata a házastársakat közös jogcím alapján illeti meg, a bíróság közöttük a lakás használatát megosztja, ha ez a lakás adottságai alapján lehetséges. A lakás használata akkor is megosztható, ha a lakás kisebb átalakítással az osztott használatra alkalmassá tehető, feltéve, hogy egyik vagy mindkét házastárs az átalakításra vonatkozó jogosultságát, az átalakítás műszaki előfeltételeit igazolja, és az átalakítás költségeinek megelőlegezését vállalja. Vita esetén az átalakítás költségeinek viseléséről a bíróság dönt.**
- (2) A lakáshasználat megosztása esetén a házastársak a lakás meghatározott lakószobáit és helyiségeit kizárólagosan, más helyiségeit közösen használják. A lakáshasználat megosztása a házastársak harmadik személlyel szemben fennálló jogait és kötelezettségeit nem érinti.**
- (3) A bíróság a lakás használatának megosztását – a felek körülményeinek mérlegelésével – mellőzheti, ha**
  - a) a házastársaknak vagy egyiküknek ugyanabban a helységben más beköltözhető lakása van, vagy ez a lakás egyoldalú nyilatkozattal beköltözhetővé tehető; vagy**
  - b) az egyik házastárs a lakásból önként és a visszatérés szándéka nélkül elköltözött és – ha a szülői felügyeletet ő gyakorolja – a kiskorú gyermek lakáshasználati jogát megfelelően biztosította.**
- (4) Nem osztható meg az adottságainál fogva arra alkalmas lakás használata, ha az egyik házastárs olyan felróható magatartást tanúsít, amely miatt a közös használat a másik házastárs vagy a kiskorú gyermek érdekeinek súlyos sérelmével járna.**

1. A közös jogcímen lakott lakás használatának megosztása

A használat rendezésének a lehetséges módjait a Ptk. – a Csjt.-hez hasonlóan – attól függően határozza meg, hogy a közös lakás használata a házastársak közös jogcímen (mint tulajdonostársak, együttes haszonélvezők, bérlőtársak stb.) vagy valamelyikük kizárólagos jogcímen alapult.

Közös jogcímen használt lakás esetén változatlanul *főszabály a használat megosztása*, annak feltételrendszerét azonban a Ptk. a Csjt.-nél részletesebben szabályozza.

Az (1) bekezdés szerint a házastársak által közös jogcím alapján használt *lakás használatát* a bíróság *két esetben osztja meg*: egyrészt akkor, ha ez a lakás adottságai alapján lehetséges [ezen adottságokat (tehát az alapterülete, alaprajzi beosztása, helyiségeinek száma és egyéb objektív szempontok) azonban – a Csjt. 31/B. § (4) bekezdésében foglalt felsorolással szemben – a Ptk. nem részletezi], és azt a (4) bekezdésben meghatározott szubjektív okok valamelyike (az egyik házastárs olyan felróható magatartása, amely miatt a közös használat a másik házastárs vagy a kiskorú gyermek érdekeinek súlyos sérelmével járna) nem zárja ki. Változatlanul irányadó tehát az a bírói gyakorlat, amely szerint a házastársak közös tulajdonában álló lakás használatát

meg kell osztani, ha azt sem objektív, sem szubjektív körülmények nem zárják ki (BH2010.42.).

Másrészt *megosztható* a lakás használata akkor is, ha ez a lakás adottságai alapján nem lehetséges ugyan, de a lakás kisebb átalakítással az *osztott használatra alkalmassá tehető, feltéve*, hogy egyik vagy mindkét házastárs az átalakításra vonatkozó jogosultságát, az átalakítás műszaki feltételeit igazolja, és az átalakítás költségeinek a megelőlegezését vállalja, vita esetén pedig az átalakítás költségeinek viseléséről – a felek körülményeinek és az átalakításhoz fűződő érdekeinek a mérlegelésével – a bíróság dönt. Ez a szabály lényegében a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó ítélkezési gyakorlatban kialakult azon megoldásnak a törvény szövegébe való beépítését jelenti, amely szerint: *ha a házastársak a lakást közös jogcímen használták, a használati megosztás objektív és szubjektív feltételeinek fennállása vagy az osztott használat kisebb átalakítással történő lehetővé tétele esetén* (BH1992.399., BH1994.246.) a használatot *főszabály* szerint meg kell osztani (BH1979.268., CDT 214., BH1992.399., CDT 213., PJD VIII. 193.).

A (2) bekezdés azt a bírói gyakorlatot emeli a jogi norma szintjére, amely szerint a lakáshasználat megosztása esetén a házastársak – az Ltv. 5. § (1) bekezdésében meghatározott társbérleti jogviszonynak megfelelően – *a lakás meghatározott lakószobáit és helyiségeit kizárólagosan, más helyiségeit közösen* használják. A lakáshasználat megosztása ugyanis nem azonosítható az ingatlan – közös tulajdon megszüntetésének egyik módjaként alkalmazható – természetbeni megosztásával, ezért az nemcsak akkor alkalmazható, ha a megosztás folytán a házastársak két külön bejárattal rendelkező és teljes elkülönülést biztosító önálló lakrészek kizárólagos használatára válnak jogosulttá, hanem akkor is, ha a használati megosztás csupán az Ltv. 5. § (1) bekezdése szerinti társbérleti jogviszonynak megfelelő helyzetet hoz létre a házastársak között, hiszen tipikus esetekben csak ez a megoldás alkalmazható. Rendelkezik a (2) bekezdés arról is, hogy a lakáshasználat megosztása *a házastársak harmadik személlyel szemben fennálló jogait és kötelezettségeit nem érinti*. Ennek a következménye az, hogy a lakással kapcsolatos tartozások – a használat megosztásától függetlenül – változatlanul mindkettejüket egyetemlegesen terhelik a bérbeadóval vagy más harmadik személlyel szemben.

2. A közös jogcímen lakott lakás használata megosztásának mellőzése

A Ptk. a Csjt. szabályainál szélesebb körben biztosít lehetőséget a közös jogcímen használt lakás használata megosztásának a mellőzésére – a Szakértői Javaslat indokolása szerint – azzal a céllal, hogy „az elvált házastársak quasi »együttélésre kötelezése« a lehetőség szerint mellőzhető legyen, ami családvédelmi szempontból is kívánatosabb, mint a társbérletszerű további együttlakás” [A Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás (Budapest, 2006. március 31.) 117.].

A (3) bekezdés azokat az eseteket határozza meg, amelyek fennállása csupán *mérlegelésen alapuló lehetőséget* biztosít a bíróságnak arra, hogy a használat *megosztását mellőzhesse*, a (4) bekezdés pedig azokat a feltételeket rögzíti, amelyek fennállása esetén a bíróság a használatot *nem oszthatja meg*.

Mellőzhető az egyébként arra alkalmas lakás *használatának megosztása* a körülmények mérlegelése alapján *kivételesen*, de a jelenleginél szélesebb körben egyrészt a (3) bekezdés a) pontja alapján akkor, ha a házastársaknak vagy egyiküknek *ugyanabban a helységben más beköltözhető lakása van*, vagy ez a lakás *egyoldalú nyilatkozattal* (pl. a lakás használatával rendelkezni jogosult házastárs felmondásával vagy szívésségi használat megvonásával) *beköltözhetővé tehető*. „(Ez az utóbbi fordulat

megakadályozza a rendelkezni jogosult házastársat abban, hogy üresen álló lakását a házastársi közös lakás használatának rendezése iránti per befejezéséig, rosszhiszeműen lakottá tegye.)” [Kőrös András – Makai Katalin: A házastársak személyi viszonyai *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 460.]

A (3) bekezdés b) pontja arra az esetre biztosít – mérlegelésen alapuló – lehetőséget a bíróság számára a használat megosztásának a mellőzésére, ha az *egyik házastárs a lakásból önként és a visszatérés szándéka nélkül elköltözött* és – ha a szülői felügyeletet ő gyakorolja – a kiskorú gyermek lakáshasználati jogát megfelelően biztosította. Ez a szabály valójában a Csjt. 31/D. § bérlakás elhagyására vonatkozó szabályának a házastársak által bármilyen közös jogcímen használt lakásra való kiterjesztését jelenti, azzal a lényeges különbséggel azonban, hogy a lakás elhagyása a házastársak közös bérletében lévő lakás esetén magát a bérlőtársi jogviszonyt, a közös tulajdonában vagy közös használatában álló lakás esetén pedig értelemszerűen nem a társtulajdonosi, illetve közös használati jogviszonyt, hanem csak a lakást elhagyó házastársnak a tulajdonostársi jogviszonyán alapuló birtoklási és használati részjogosítványa, illetőleg a közös használatban alapuló használati joga gyakorlásának a lehetőségét szünteti meg. Ennek viszont az a következménye, hogy ilyen esetben a körülmények utólagos megváltozása esetén a használat újrendezése iránti igény érvényesítésének van helye, a társtulajdonos házastársnak pedig lehetősége van arra is, hogy a 4:80. § (3) bekezdése alapján a közös tulajdon megszüntetését és annak a közös lakás használatával együttes rendezését kérje. A visszatérés szándéka nélküli elhagyás alapján azonban *nem mellőzheti a bíróság a használat megosztását* akkor, ha a kiskorú gyermek lakáshasználatát máshol nem látja megfelelően biztosítottnak.

A fenti két eseten kívül *mellőzhető* viszont az arra egyébként alkalmas lakás *osztott használatának az elrendelése* is a 4:82. § (2) bekezdése alapján akkor, ha a másik házastárs *megfelelő cserelakást ajánl fel* és a rendezésnek ez a módja nem sérti a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek érdekeit.

A (4) bekezdés a házastársak közös jogcíme alapján használt lakás *osztott használatának a kötelező mellőzéséről rendelkezik* akként, hogy: *nem osztható meg az adottságainál fogva arra alkalmas lakás használata* akkor sem, ha az egyik házastárs olyan felróható magatartást tanúsít, amely miatt a közös használat a másik házastárs vagy a kiskorú gyermek súlyos sérelmével járna.

Egységes az ítélkezési gyakorlat abban, hogy általában az *olyan magatartások* minősülnek a házastársra és a gyermekre *súlyosan sérelmesnek*, amelyek a *további együttlakást lehetetlenné teszik* – így pl. a házastárs botrányos, garázda, a másik házastársat és a gyermeket súlyosan zavaró magatartása (BH1978.205.), állandó feszült légkör teremtése, amely a kiskorú gyermek zavartalan fejlődését gátolja, személyiségét eltorzíthatja (BH1994.542.). Súlyosan felróható magatartásnak minősül az, ha a házastárs a másik házastársat a lakásból kizárja, és visszaköltözését megakadályozza (BH1996.315.). Ittas állapotban agresszív, kritikátlan magatartást tanúsító, tettelegességet is elkövető házastársnak az osztott használatra egyébként alkalmas közös tulajdonban lévő lakás elhagyására kötelezése indokolt, ha a lakás közös használata a másik házastárs és a nála elhelyezett kiskorú gyermek részére elviselhetetlen terhet jelent (BH1995.35.). A *szubjektív oszthatatlanságot* a bíróságnak mindig a *házastársak magatartásának kölcsönös értékelésével* kell vizsgálnia: fel kell deríteni, hogy mi volt a konfliktusok kiváltó oka, és a felek magatartását folyamatában, összefüggésében kell értékelni (BH2002.313.). A házastársak közös tulajdonában lévő és az osztott használatra objektíve alkalmas

használatának megosztását szubjektíve kizáró körülményeket annak a házastársnak kell bizonyítania, aki azokra hivatkozik (BH2001.478.).

Az a házastárs kötelezhető az adottságainál fogva az osztott használatra egyébként objektíve alkalmas lakás elhagyására, amelyiknek az egyoldalú felróható magatartása a vele való további együttlakást lehetetlenné teszi. Önmagában a házastársnak a házasság fennállása alatt tanúsított helytelen, sőt felelőtlen (pl. a házastársi hűséget sértő), a házasság megromlását is előidéző magatartása azonban nem ad alapot olyan következtetés levonására, hogy ezáltal a vele való együttlakás is lehetetlenné vált volna, ezért ilyen esetben az arra objektíve alkalmas lakás használatának megosztása nem mellőzhető (BH1977.329.). Nem szüntethető meg a házastárs lakáshasználati joga az ehhez szükséges „többlettényállási elemek” hiánya esetén önmagában azon az alapon sem, hogy a lakás fenntartásával kapcsolatos közös költség, lakbér vagy rezsiköltségek viseléséhez nem járul hozzá, hanem ezt a tényt az eset egyéb körülményeivel összefüggésben kell értékelni (LB Pfv.II.23.956/1997.).

4:82. § [Az egyik házastárs használati jogának megszüntetése]

- (1) Ha a házastársak közös jogcíme alapján használt lakás használatának megosztására nem kerül sor, a bíróság az egyik házastársnak a lakás használatára vonatkozó jogát megszünteti és őt – az egyik házastársnak a lakásból önként és a visszatérés szándéka nélküli elköltözése esetét kivéve – a lakás elhagyására kötelezi.**
- (2) A bíróság az egyik házastársnak a lakás használatára vonatkozó jogát megszüntetheti és őt a lakás elhagyására kötelezheti akkor is, ha a lakás egyébként alkalmas lenne az osztott használatra, de e házastárs részére a másik házastárs megfelelő cserelakást ajánl fel, és a lakáshasználat rendezésének ez a módja a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek érdekeit nem sérti.**

A bíróság az egyik házastársnak a közös jogcímen használt lakás használatára vonatkozó jogát megszünteti, és őt – az egyik házastársnak a lakásból önként és a visszatérés szándéka nélküli elköltözése esetét kivéve – a lakás elhagyására kötelezi akkor, ha

a) a lakás használatának megosztására nem kerül sor azért, mert a lakás az adottságainál fogva az osztott használatra nem alkalmas, és arra alkalmassá sem tehető, vagy a bíróság a használat megosztására – a törvényben meghatározott okok valamelyike miatt – nem lát alapot,

b) a lakás egyébként alkalmas lenne az osztott használatra, de a házastárs részére a másik házastárs megfelelő cserelakást ajánl fel, és a lakáshasználat rendezésének ez a módja a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek érdekeit nem sérti. A használati jog megszüntetése esetén a házastársnak a lakás elhagyására való kötelezését – kivételesen – akkor mellőzi, ha az szükségtelen azért, mert a házastárs a lakásból már korábban önként, a visszatérés szándéka nélkül elköltözött.

A közös jogcímen használt lakás használata megosztásának mellőzése esetén a bíróság az alábbiak szerint szüntetheti meg az egyik házastársnak a lakáshasználati jogát:

a) Szubjektív megoszthatatlanság esetén annak a házastársnak a lakáshasználati joga szüntethető meg, amelyiknek a magatartása miatt az osztott használatra objektíve alkalmas lakás használatának a megosztását a bíróság mellőzte – figyelemmel a polgári jog azon alapvető szintű rendelkezésére is, amely szerint felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat [1:4. § (2) bekezdés].

b) Ha a használat megosztásának mellőzésére azért került sor, mert az egyik házastársnak ugyanabban a helységben más beköltözhető vagy egyoldalú nyilatkozattal

beköltözhetővé tehető lakása van, a bíróság – családvédelmi érdekekre is figyelemmel – az ilyen lakással rendelkező házastársat kötelezheti a lakás elhagyására.

c) Lényeges szempont az is, hogy főszabály szerint az a házastárs jogosítható fel a közös lakás kizárólagos használatára, amelyik a *kiskorú gyermekek legalább egyike feletti szülői felügyeleti jog gyakorlására jogosult*, mert a 4:80. § (4) bekezdése értelmében a lakáshasználatra jogosult gyermek lakáshasználati jogát – életkörülményeinek megfelelően – a volt közös lakásban kell biztosítani, kivéve, ha lakhatása máshol megoldott [Barzó Tímea: A házassági vagyoni jog *in* Csehi Zoltán (szerk.): *Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 124.].

A lakás elhagyására kötelezett házastárs – a használati joga megszüntetésének okától függetlenül – *elhelyezésre sem a másik házastárssal, sem mással szemben nem tarthat igényt*.

A Csjt. 31/B. § (6) bekezdése szerint a bíróság – a házastársak egyikének kérelmére – a bérlőtársi jogviszonyt akkor is megszüntethette, ha a *közös lakást két másik lakásra el lehetett cserélni* és a lakáscsere folytán mindkét házastárs megfelelő lakáshoz jutott. Ilyen esetben a bíróság meghatározta, hogy melyik lakásba melyik volt házastárs költözzék. Ilyen kérelemnek akkor is helye volt, ha a bíróság a lakás használatáról már egyéb módon döntött. ACsjt. 18. § (3) bekezdését ilyen kérelemre nem kellett alkalmazni. Ez a rendelkezés azonban a gyakorlatban lényegében nem volt alkalmazható, mert sem két megfelelő cserelakást, sem olyan cserepartnereket nem lehetett találni, akik a csereszerződés megkötésével a házastársak lakáshasználati jogvitájának a végleges lezárásáig hajlandók lettek volna várni.

Életszerű megoldást teremt azonban a 4:82. § (2) bekezdésének – a Csjt. hivatkozott szabályától lényegesen eltérő – az a rendelkezése, amely szerint a bíróság az egyik házastársnak a lakás használatára vonatkozó jogát megszüntetheti, és őt a lakás elhagyására kötelezheti akkor is, ha a lakás egyébként alkalmas lenne az osztott használatra, de a *házastárs részére a másik házastárs megfelelő cserelakást ajánl fel*. Az ilyen megoldás alkalmazhatóságának két együttes feltétele van: egyfelől a cserelakás *megfelelősége*, amelyet a konkrét eset körülményeinek, a házastársak korábbi lakáshelyzetének, a kiköltözésre köteles házastárs munkahelyi, családi viszonyainak és kapcsolatainak, valamint az egészségi állapotának a figyelembevételével kell megítélni. Másfelől az, hogy a lakáshasználat rendezésének ez a módja a lakáshasználatra jogosult *kiskorú gyermek érdekeit nem sérti*. Ha tehát a kiskorú gyermek feletti szülői felügyeleti jogot gyakorló házastárs számára ajánl fel cserelakást a másik szülő (házastárs), úgy a megfelelőség mikénti elbírálása körében mérlegelni kell azt is, hogy a felajánlott cserelakásba való költözés a gyermek további életét mennyiben és milyen irányban befolyásolná, az általa megszokott és állandó környezetből való kimozdítása mennyiben jelentene az életében hátrányos változást.

Az egyik házastárs lakáshasználatára vonatkozó jogának megszüntetése és a lakás elhagyására való kötelezése esetén az ítélet rendelkező részének tartalmát és az ítéleti rendelkezés *jogkövetkezményeit* az határozza meg, hogy a házastársak lakáshasználatát milyen *közös jogcímen* alapult. Közös *bérlés* esetén a bíróság a lakás elhagyására köteles házastárs *bérlőtársi jogviszonyát szünteti meg*, ennek a jogkövetkezménye pedig az, hogy a távozásra kötelezett házastárs bérlőtársi jogviszonya az ítélet jogerőre emelkedésével megszűnik, a továbbiakban a bérlőtárs jogai nem illetik meg, a kötelezettségei pedig nem terheli, és az 5:9. § (1) bekezdése alapján köteles a lakást a kizárólagos használatra feljogosított házastárs birtokába adni. *Közös tulajdonú* és a házastársak *közös hasznélvezetében lévő lakás* esetén ezzel szemben a használati jog bíróság általi

megszüntetése kizárólag a közös tulajdonosi vagy közös hasznélvezői jogosulti minőségen alapuló birtoklás és használat részjogosítványának a megszüntetésére korlátozódik, a tulajdonjog, illetőleg a hasznélvezeti jog tehát változatlanul fennmarad, ezért a lakásból távozni kényszerülő házastárs a kizárólagos használatra feljogosított házastársától egyrészt *többlethasználati díjat* igényelhet, másrészt a körülmények utólagos megváltozása esetén – az egyéb feltételek meglétében – a 4:85. § alapján a használat *újrarendezése* iránti igényt is érvényesíthet.

- 4:83. §** *[Az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás használatának rendezése]*
- (1) **Ha a házastársi közös lakást a házastársak egyikük jogcíme alapján használják, a házasság felbontása vagy az életközösség megszűnése esetén a bíróság ezt a házastársat jogosítja fel a lakás további használatára.**
  - (2) **A bíróság az adottságainál fogva arra alkalmas lakás osztott használatát akkor rendelheti el, ha a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermekek legalább egyike feletti szülői felügyeleti jog gyakorlását a másik házastársnak biztosította, vagy a lakás elhagyása a másik házastársra nézve – a házasság időtartama és e házastárs körülményei alapján – súlyosan méltánytalan lenne.**
  - (3) **Kivételesen indokolt esetben a bíróság a házastársat a másik házastárs kizárólagos tulajdonában vagy hasznélvezetében álló lakás kizárólagos használatára is feljogosíthatja, ha a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlása ezt a szülőt illeti meg és a kiskorú gyermek lakhatása másként nem biztosítható. Ebben az esetben a házastársat a bérlő jogállása illeti meg, azzal, hogy lakáshasználati joga rendes felmondással megfelelő cserelakás felajánlásával szüntethető meg.**
  - (4) **A bíróság a (2)–(3) bekezdés szerinti osztott vagy kizárólagos lakáshasználatot meghatározott időre vagy feltétel bekövetkezéséig is biztosíthatja.**

1. Az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás fogalma

A házastársi közös lakás használatának rendezésére vonatkozó szabályok alkalmazása körében csak az olyan lakás minősül az egyik házastárs *kizárólagos jogcíme* alapján lakott lakásnak, amely a házastársak egymás közötti, *belső jogviszonyára irányadó házassági vagyonyjogi szabályok* szerint az egyik házastárs *különvagyonához tartozik* azért, mert annak kizárólagos tulajdonjogát, egyedüli hasznélvezeti jogát vagy egyedüli bérleti jogát (a Csjt. szerint önálló bérletét) a 4:38. § által meghatározott olyan időpontban vagy jogcímen szerezte meg, amely különvagyoni szerzést eredményezett.

Nem kizárólagos, hanem *közös jogcímen használt lakásnak* minősül tehát az a lakás, amely a házastársak és a harmadik személyek közötti *külső jogviszonyokra irányadó* dologi, kötelmi, illetve lakásjogi szabályok szerint az egyik házastárs *kizárólagos tulajdonaként* vagy *egyedüli hasznélvezetében lévőként* került bejegyzésre az ingatlan-nyilvántartásba,

a) annak megszerzésére azonban az életközösség fennállása alatt, olyan jogcímen került sor, amelynek alapján a lakás tulajdonjoga, illetve vagyoni értékű jognak minősülő hasznélvezeti joga a 4:37. § alapján a *vagyonközösséghez tartozik*, vagy

b) annak megszerzésére az életközösség megkezdése előtt, vagy annak fennállása alatt, de különvagyoni szerzést eredményező jogcímen került ugyan sor, a szerzést követően azonban a házastársaknak a *különvagyoni ingatlanra fordított közös beruházása tartós jelleggel olyan új értéket hozott létre*, amely a nem tulajdonos (másik) házastárs

tulajdoni igényét – a 4:59. § (4) bekezdésének a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlaton alapuló – rendelkezése szerint akkor is megalapozza, ha a beruházás mértéke és jellege nem felel meg a ráépítés vagy a hozzáépítés követelményeinek (BH1997.72.). Ha ilyen esetben az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett házastárs a másik házastárs tulajdonszerzésének a tényét vitatja, a bíróságnak – akár ugyanabban a perben, akár külön perben – először az ingatlan tulajdoni viszonyai tárgyában kell állást foglalnia, és csak ezt követően, ennek eredményétől függően lehet a házastársi közös lakás használatának rendezése iránti igényeket – a házastársak közös vagy az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás használatának rendezésére vonatkozó szabályok szerint – érdemben elbírálni. Ha azonban a kizárólagos tulajdonosként nyilvántartott házastárs az értéknövelő közös beruházások vagy vagyoni ráfordítások tényét nem vitatja és azok a másik házastárs tulajdonszerzésének tényét megalapozzák, úgy a bírói gyakorlat szerint a közös lakás használata a megfelelő adatok birtokában a – sokszor évekig elhúzódó – vagyoni jogi per befejezése előtt is rendezhető olyan módon, mintha a lakás a házastársak közös tulajdona lenne (BH2004.468.).

Az *önálló bérlet* fogalmát jogszabály nem határozza meg, ezért annak tartalmi elemeit a bírói gyakorlat alakította ki. A Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Kúria ítélezési gyakorlata szerint az önálló bérlet olyan sajátos családjogi kategória, amely a házastársak egymás közötti jogviszonyában juttatja kifejezésre a lakáshoz fűződő jogi helyzetüket, függetlenül attól, hogy a bérbeadóval szemben bérlőtársaknak minősülnek-e vagy sem (BH2000.545.). Erre tekintettel a házastársak egymás közötti, *belső jogviszonyában* nemcsak az a lakás minősül *az egyik házastárs kizárólagos* (Csjt. szerinti önálló) *bérletének* és a 4:38. § szerinti *különvagyónának*, amelynek a házastársak és a harmadik személyek közötti külső, bérleti jogviszonyra irányadó lakásjogi szabályok és a lakásbérleti szerződés szerint ő az egyedüli bérlője, hanem az is,

a) amelyre az egyik házastárs a házasság megkötése előtt szerzett bérleti jogot (BH1991.317. – CDT 209.),

b) amelyet bár a házasság fennállása alatt, de kizárólag egyikőjük személyéhez kapcsolódóan, illetve csak az egyik félnek nyújtott vagyoni juttatásként szereztek meg, így például azt a lakást, amelyhez a bérlő halála vagy lemondása folytán az egyik fél hozzátartozói kapcsolatára tekintettel jutottak hozzá (BH1991.66. – CDT 211., BH.1991.351. és BH1999.351.), valamint

c) amelynek a külső jogviszonyban a bérlőtársai voltak ugyan, de a házasságkötést megelőzően a lakás az egyik házastárs önálló bérlete volt, a másik házastársnak az arra vonatkozó bérlőtársi jogviszonya pedig csak az 1994. január 1. napját megelőzően hatályos, a lakások elosztásáról és a lakásbérletről szóló 1/1971. (II. 8.) Korm. rendelet 47. § (2) bekezdése alapján, a lakásba való beköltözésének tényével keletkezett (BH2014.148.).

Nem önálló, hanem *közös bérletnek* minősül viszont az önkormányzati bérlakás – *kivételesen* – akkor, ha azt a lakásügyi hatóság csak az egyik házastársnak utalta ugyan ki, de a kiutalásra a bérlő házasságára tekintettel, a család elhelyezése érdekében került sor [BH1996.427., lásd részletesen Csúri Éva: A bérleti jog, mint az egyes alvagyonok tárgya in Szabó Júlia (szerk.): *A vagyoni értékű jogok és a gazdasági jog egyes kérdései a házassági vagyoni jogban* (HVG-ORAC 2008, Budapest) 83–137.].

2. Az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás használata rendezésének főszabálya

Az egyik házastárs kizárólagos jogcíme (tulajdonjoga, hasznélvezeti joga vagy bérleti joga) alapján használt lakás használatának a rendezése során ütközhet egymással a kizárólagos jogcímmel rendelkező házastársnak a használati joga gyakorlásához fűző érdeke a családvédelmi érdekekkel. Ennek az ellentétnek a feloldása érdekében az (1) bekezdés *főszabálya* úgy rendelkezik, hogy *az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás esetén a bíróság ezt a házastársat jogosítja fel a lakás további használatára*, e főszabály alól azonban a (2) és (3) bekezdés az ott tételesen felsorolt esetekben *kivételeket* létesít.

3. A másik házastárs feljogosítása az osztott, illetve kizárólagos használatra

A (2) bekezdés az *egyik házastárs bármilyen kizárólagos jogcímén*, tehát kizárólagos tulajdona, hasznélvezeti joga vagy bérleti joga alapján használt, az adottságainál fogva arra alkalmas lakás *osztott használatát csak kivételesen* rendelheti el, akkor, ha a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermekek legalább egyike feletti szülői felügyeleti jog gyakorlása a másik házastársat illeti meg, vagy a lakás elhagyása a másik házastársra nézve a házasság időtartama és e házastárs körülményei alapján – súlyosan méltánytalan lenne.

A (3) bekezdés alapján kivételesen indokolt esetben a bíróság a házastársat a másik házastárs kizárólagos tulajdonában vagy hasznélvezetében álló lakás kizárólagos használatára is feljogosíthatja, ha a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlása ezt a szülőt illeti meg, és a kiskorú gyermek lakhatása másként nem biztosítható. Ebben az esetben a házastársat a bérlő jogállása illeti meg azzal a különbséggel, hogy lakáshasználati joga rendes felmondással – nem állami és nem önkormányzati lakás esetén is – csak megfelelő cserelakás felajánlása esetén szüntethető meg [Szeibert Orsolya: A házassági vagyonyjog in Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal (CompLex 2013, Budapest) 290–291.]. Az Alkotmánybíróság a tulajdonjognak családvédelmi alapon, a gyermek érdekében történő korlátozását a 2299/B/1991. számú határozatában nem találta alkotmányellenesnek, és ezt a lehetőséget nemzetközi dokumentum is tartalmazza [lásd az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának a házastársaknak a lakás birtokbavételére és a háztartási eszközök használatára vonatkozó jogáról szóló R (81) 15. számú Ajánlásának 3. Alapelvét [Kőrös András: A házassági vagyonyjog in Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog (HVG-ORAC 2014, Budapest) 160.*].

A kiskorú gyermek érdekein túlmenően azonban a Ptk. semmiféle más olyan okot nem határoz meg, amelynek alapján a bíróság a használatra kizárólagos jogcímmel rendelkező házastárs lakáshasználati jogát megszüntethetné, ezért arra nem adhat alapot még e házastárs által a másik házastárssal szemben tanúsított súlyosan felróható (durva, tettleges, agresszív) magatartás sem.

Lényeges különbség ugyanakkor a (2) és (3) bekezdés alkalmazhatósága között az, hogy a (2) bekezdés alapján a *lakás osztott használatát* az egyik házastárs *bármilyen kizárólagos jogcímén használt lakás* esetében elrendelhető, a (3) bekezdés alapján azonban – a Csjt. szabályaitól eltérően – a *másik házastárs kizárólagos használatra való*

feljogosítására csak a házastárs kizárólagos tulajdonában vagy hasznélvezetében lévő lakás esetében lehet helye. *Nincs jogi lehetőség* viszont arra, hogy a bíróság a *lakásra kizárólagos bérleti joggal rendelkező házastárs lakáshasználati jogát – akár csak átmenetileg is – megszüntesse*. Az ilyen tartalmú rendelkezés ugyanis szükségképpen érintené a bérbeadó jogait is, ezért ilyen döntés csak a bérbeadó hozzájárulásával lenne hozható.

A Kúria 1/2014. számú PJE határozata meghaladottnak tekintette a PK 279. I. pontját, amely úgy rendelkezett, hogy ha a nem tulajdonos házastárs a házasság felbontását követően – a felek megállapodása vagy a bíróság határozata alapján a másik fél különvagyonában lévő ingatlant használta, a lakás használatával kapcsolatos jogok és kötelezettségek tekintetében a *lakásbérlet szabályai csak annyiban alkalmazhatók, amennyiben azt a jogviszony sajátos természete nem zárta ki*. A Ptk. ezzel szemben kifejezetten úgy rendelkezik, hogy a lakáshasználatra feljogosított házastársat a *bérlő jogállása illeti meg* azzal a lényeges eltéréssel, hogy a lakáshasználati joga *rendes felmondással* csak akkor szüntethető meg, ha a bérbeadó házastárs *megfelelő cserelakást ajánl fel* ellentételezéseként. „Ellenkező esetben a bíróság hiába rendezné – akár családvédelmi szempontokat is figyelembe véve – a lakáshasználatot, ha a bérbeadó másik házastárs azt *rendes felmondással megszüntethetné* [Ltv. 23. § (1) bekezdés]. Annak azonban nincs semmi akadálya, hogy a lakást használó házastárs és a bérbeadó (tulajdonos vagy hasznélvező) házastárs a cserelakás felajánlása helyett *pénzbeli térítés fizetésében* állapodjanak meg. Ezt lehetővé teszi az Ltv. 27. § (1) bekezdése is” [Barzó Tímea: A házassági vagyonyjog in Csehi Zoltán (szerk.): *Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 128.].

Nincs jogi lehetőség arra, hogy a bíróság

a) az egyik házastárs kizárólagos tulajdonában vagy hasznélvezetében lévő lakás osztott vagy a másik házastárs általi lakás kizárólagos használatát a fent részletezett feltételek hiányában, bármilyen egyéb okból rendelje el, vagy

b) az egyik házastárs kizárólagos bérletében lévő lakás másik házastárs általi kizárólagos használatáról és a bérlő házastárs bérleti jogviszonyának megszüntetéséről rendelkezzen.

Az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás osztott használatát, valamint az egyik házastárs kizárólagos tulajdonában vagy hasznélvezetében álló lakás másik házastárs általi kizárólagos használatát a bíróság *meghatározott időre vagy feltétel bekövetkezéséig is biztosíthatja*. Ilyen ok lehet az, ha a megosztott vagy kizárólagos használat elrendelésének az oka csak meghatározott ideig vagy feltétel bekövetkezéséig, így pl. a gyermek nagykorúságának eléréséig vagy tanulmányainak befejezéséig áll fenn.

Ez a szabályozás – a fent részletezett eltérésekkel – lényegében megfelel a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlatnak, amely szerint, ha a házastársak volt közös lakása *valamelyik házastárs kizárólagos tulajdona*, a lakáshasználat általában a tulajdonost illeti meg. Fontos családvédelmi érdekből azonban a bíróság a nem tulajdonos házastársat is feljogosíthatja a lakás megosztott vagy kizárólagos használatára. Ennek körében a mostohagyermek szükségleteit is megfelelően mérlegelni kell (BH1979.268.).

Az egyik házastárs hasznélvezetében állóként nyilvántartott volt házastársi közös lakás esetén a bíróság kivételesen, amennyiben az osztott lakáshasználat a másik házastársra súlyos méltánytalanságot jelentene, ezt a házastársat a lakás kizárólagos használatára jogosíthatja fel akkor, ha az önálló jogcímmel rendelkező házastárs az életviszonyainak alakulása folytán a hasznélvezeti jogával terhelt lakást nem kívánja használni, és a használati jogát csak formai okokból tartaná fenn (BH2008.241.).

4:84. § [A lakáshasználati jog ellenértékének megtérítése]

- (1) **Az a házastárs, aki szerződés vagy a bíróság döntése alapján a lakás elhagyására köteles, a korábbi használati joga vagyoni értékének megfelelő térítésre tarthat igényt.**
- (2) **Nem tarthat igényt térítésre az a házastárs,**
  - a) **aki szerződésben a lakás elhagyását elhelyezési és térítési igény nélkül vállalta; vagy**
  - b) **akitől a bíróság a lakáshasználati jogot meghatározott időre vagy feltétel bekövetkeztéig vonta meg.**
- (3) **A térítés összegének meghatározásánál a gyermek lakáshasználati jogának értékét annak a házastársnak a javára kell figyelembe venni, aki a lakáshasználatot szülői felügyeleti joga alapján a gyermek részére a továbbiakban biztosítja.**
- (4) **A térítés a lakás elhagyásakor esedékes, kivéve, ha**
  - a) **a bíróság a házastársat felróható magatartása miatt kötelezte a lakás elhagyására, és az egyidejű teljesítés a bent maradó házastárs és a kiskorú gyermek érdekét súlyosan sértené; vagy**
  - b) **a lakás használatának rendezésére a házastársi közös vagyon megosztása iránti perben kerül sor, és a használati jog vagyoni értékét a bíróság a vagyonmegosztás során számolja el.**
- (5) **A lakásban maradó házastárs a térítés helyett a távozó házastárs részére megfelelő cserelakást ajánlhat fel.**

1. A lakáshasználati jog ellenértékének megtérítése

A Ptk. *Szakértői Javaslatának indokolása* szerint a Ptk. „gyökeresen változtat a lakáshasználati jog ellenértékének jelenlegi rendszerén, amelynek alapja bérlakás esetén az önkormányzati bérlakás »leadása« esetén járó térítés mértéke, tulajdoni lakás esetén a beköltözhető és a lakott forgalmi érték különbözete [Csjt. 31/C. § (2) bekezdés]. E szabályok kidolgozásakor, az 1980-as évek közepén a családok nagy része önkormányzati bérlakásban lakott, és a Csjt. 1986-os módosítása ennek alapulvételével építette fel a lakás elhagyásáért járó térítés számításának módozatait. A Ptk. a mai, ettől jelentősen eltérő helyzetben abból indul ki, hogy – a gyakorlat tapasztalatai szerint – *a lakás használatára vonatkozó jognak vagyoni értéke van*, amelyet nem elméleti számítások alapján, hanem *a forgalmi viszonyoknak megfelelően, esetenként kell meghatározni*. A használati jog vagyoni értéke ugyanúgy a házastársak vagyonának része, mint más vagyontárgy” (tehát dolog, vagyoni értékű jog vagy követelés). „A házastársi közös vagyon megosztása során a vagyontárgy értékének meghatározása egyedileg, a felek egyező előadásának hiányában szakértő kirendelése útján történik. A lakásból távozó házastársnak is ahhoz az összeghez kell hozzájutnia, amennyi elvesztett használati jogának az értéke, ez pedig ugyancsak a forgalmi adatok alapján, a konkrét lakásra nézve állapítható meg reálisan. Ilyen módon illeszthető be a térítés összege ellentmondásmentesen a házastársak közötti vagyoni elszámolásba is” [A *Polgári Törvénykönyv – Harmadik Könyv – Családjog – Javaslat – Normaszöveg és indokolás* (Budapest, 2006. március 31.) 122–123.].

Az (1) bekezdés szerint – a fent kifejtett elvekre tekintettel – az a házastárs, aki szerződés vagy a bíróság döntése alapján a lakás elhagyására köteles – a Csjt. szabályaihoz hasonlóan – *főszabály szerint* a § címének megfelelően változatlanul a *lakáshasználati jog ellenértékének megtérítésére tarthat igényt, amelynek mértéke a korábbi használati joga vagyoni értékének felel meg* bekezdés. Ebből következik, hogy a használati jog vagyoni értékét – az egyéb vagyontárgyakhoz hasonlóan – a *használat alapjául szolgáló jogcímtől*

függően, a felek egyező előadása vagy – ennek hiányában – a vagyoni értékű jognak minősülő használati jog szakértő által meghatározott forgalmi értékének az alapulvételével kell megállapítani és azt a felek közötti vagyoni elszámolásba megfelelően beilleszteni.

A lakáshasználati jog ellenértékére való igény elismerése tehát változatlanul a lakást elhagyó házastárs vagyoni hátrányának csökkentését, a házastársak között a lakáshelyzetüket illetően bekövetkező vagyoni aránytalanság mérséklését célozza. Ennek megfelelően mellőzi a Ptk. a Csjt.-nek a lakáshasználati jog ellenértéke távozó házastársra eső részének a meghatározására vonatkozó szabályait, és csak annyit állapít meg, hogy a lakásból távozó házastársnak olyan összeghez kell hozzájutnia, amely megfelel az őt korábban megillető, de a bíróság döntéssel megszüntetett használati joga vagyoni értékének.

A (2) bekezdés az (1) bekezdés *főszabálya alóli kivételként* úgy rendelkezik, hogy *nem tarthat igényt térítésre az a házastárs,*

a) aki szerződésben a lakás elhagyását elhelyezési és térítési igény nélkül vállalta, vagy

b) akitől a bíróság a lakáshasználati jogot meghatározott időre vagy feltétel bekövetkezéséig, tehát csupán ideiglenes jelleggel vonta megbekezdés. Az előbbi kivétel tehát a házastárs saját szerződéses kötelezettségvállalásán, az utóbbi pedig azon a tényen alapul, hogy a használati jog ideiglenes jellegű megvonása nem eredményezi annak a végleges jellegű megszűnését, és ezáltal a távozó házastárs említett vagyoni értékű joga értékének a végleges jellegű elvesztését sem. A használati jog átmeneti jellegű elvesztése pedig nem indokolhatja az említett vagyoni értékű jog tényleges forgalmi értékének a távozó házastárs javára történő elszámolását, mert ez a hátrány kompenzálható azáltal, hogy a használati jogától megfosztott házastárs a lakásban bent maradó házastárssal szemben – az egyéb feltételek meglétében – használati, illetve többlehasználati díj iránti igényt érvényesíthet mindaddig, amíg a használati jogát nem gyakorolhatja.

A fent részletezett jogszabályváltozásra tekintettel a *Kúria az 1/2014. PJE* határozatával a lakáshasználati jog ellenértékével kapcsolatos PK 299.-t a Ptk. alkalmazási körében nem tekinti irányadónak.

2. A térítés összege

A Ptk. a lakásból távozó házastársat megillető térítés összegét – a fent kifejtettek szerint – a Csjt. által meghatározott bonyolult számítás mellőzésével, a lakáshasználati jog mint vagyoni értékű jog forgalmi értékétől függően határozza ugyan meg, ettől azonban a (3) bekezdés *eltérést enged a térítés összegének a meghatározása körében* annyiban, hogy *a gyermek lakáshasználati jogának értékét* annak a házastársnak a javára rendeli figyelembe venni, aki a lakáshasználatot szülői felügyeleti joga alapján a gyermek részére a továbbiakban biztosítja [4:84. § (1) és (3) bekezdés]. *Különbözik* tehát a Ptk. szabályozása a Csjt. alkalmazásához kapcsolódó *bírói gyakorlattól* abban, hogy a Ptk. nemcsak a gyermekkel együtt a lakásban maradó házastárs fizetési kötelezettségét csökkenti, hanem *növelheti is a térítés mértékét annak a házastársnak a javára, aki a lakást a nála elhelyezett gyermekkel együtt hagyja el.*

A (4) bekezdés a *térítés összegének esedékességét* – a Csjt.-hez hasonlóan – *főszabály* szerint a lakás elhagyásának időpontjában határozza meg, amely alól azonban az a) és b) pontokban a családvédelmet és a vagyoni viták egyszerűbb rendezését szolgáló *kivételeket* létesít arra az esetre, ha: egyrészt a bíróság a házastársat *felróható magatartása* miatt kötelezte a lakás elhagyására, és az egyidejű teljesítés a bent maradó házastárs

és a kiskorú gyermek érdekét súlyosan sértené, másrészt a lakás használatának rendezésére a házastársi *közös vagyon megosztása iránti perben* kerül sor, és a használati jog vagyoni értékét a bíróság a vagyonmegosztás során számolja el. Amennyiben az utóbbi esetben a közös vagyon megosztásának a közös lakást magában foglaló ingatlan *közös tulajdonának megszüntetése is tárgya*, úgy a lakásból távozó volt tulajdonostárs házastárs természetesen nem a használati jogának megfelelő térítésre, hanem a tulajdoni hányadának megfelelő megváltási árra tarthat igényt.

A lakásból távozó házastárs lakáshelyzetének a megoldását szolgálja az (5) bekezdésnek az a rendelkezése, amely lehetőséget nyújt arra is, hogy a lakásban maradó házastárs a térítés helyett a távozó házastárs részére *megfelelő cserelakást ajánljon fel*.

3. A használati vagy többlehasználati díj

A *Kúria 1/2014. PJE* számú határozata értelmében a Ptk. alkalmazásában is változatlanul irányadó a *PK 279. II. pontja*, amely szerint használati díjra az a volt házastárs is igényt tarthat, aki a közös tulajdonban vagy a kizárólagos tulajdonában levő lakásból elköltözött, és a lakáshasználati jog ellenértékének ráeső részét felvette.

Ennek az a magyarázata, hogy – az 1959-es Ptk.-val azonos tartalmú – Ptk. 5:22. § a tulajdonost – a dologgal járó terhek és a másra nem hárítható kár viselésének a kötelezettsége mellett – a dologból folyó *hasznok szedésére is feljogosítja*, és ez a jogosultság közös tulajdon esetén a 5:75. § szerint – a tulajdoni hányada arányában – a *tulajdonostársat* is megilleti azzal, hogy ebben az arányban őt is terhelik a dologgal kapcsolatos *kiadások*, a közös tulajdoni viszonyból eredő *kötelezettségek*, és viseli a dologban beállott *kárt* is. A lakásból távozó házastárs *használati jogának megszűnése a hasznokban való részesedés tényén, illetve a részesedés arányán nem változtat*, ezért az elköltözését követően a lakásban maradó házastársától a kizárólagos, illetőleg a tulajdoni hányadát meghaladó használatért *pénzbeli ellenértéket* (használati díjat, többlehasználati díjat) követelhet.

Használati díjra az a volt házastárs is igényt tarthat, aki a közös tulajdonban vagy a kizárólagos tulajdonában levő lakásból elköltözött és a *lakáshasználati jog ellenértékének rá eső részét felvette* (*PK 279. II. pontja*). A *lakáshasználati jog ellenértéke* ugyanis – a rendeltetését tekintve – a lakás elhagyásáért járó (a másik fél oldaláról: a lakás kizárólagos használatáért fizetendő) térítés, amely mind az összegszerűségének megállapításánál irányadó szempontokat (forgalmi érték, kiskorú gyermekek száma, vagyoni helyzet stb.), mind esedékességét illetően a *távozó házastárs elköltözésének az időpontjához kötődik*. Ezzel szemben a *használati díj* a birtoklási és használati jogától megfosztott volt házastárs hasznosítási jogán alapuló időszakos pénzbeli kiegyenlítés, amely őt tulajdonjogának fennállása alatt *folyamatosan* illeti meg.

A Ptk. hatálya alá tartozó perekben is változatlanul alkalmazható bírói gyakorlat egységes abban, hogy használati (többlehasználati) díj nemcsak akkor jár, ha a házastársat a *bíróság kötelezte* a lakás elhagyására, hanem akkor is, ha a *bennmaradó házastárs* összeférhetetlen magatartásával vagy más módon (pl. zárcserével) *lehetetlenné teszi számára a közös lakáshasználatot*.

Nem jár többlehasználati díj viszont annak a házastársnak, aki a lakáshasználati jogával önként hagyott fel, és az ingatlan terheit sem viseli, mert a Ptk. szövegéből az következik, hogy a tulajdonostárs elsősorban a hányadának megfelelő mértékű használat biztosítását követelheti, és csak akkor léphet fel használati (többlehasználati) díj iránti igénytel a tulajdonostársával szemben, ha a hányadának megfelelő használatot

a felek eltérő megállapodása, a bíróság határozata vagy egyéb körülmények nem teszik lehetővé (BH1994.247.). Nem háríthatja ezért a másik házastársra a saját magatartásának anyagi következményeit az a házastárs, aki a közös tulajdonú ingatlanból minden kényszerítő körülmény nélkül, önként távozott el, az elköltözésének döntő oka az volt, hogy harmadik személlyel kívánt élettársi kapcsolatot létesíteni, és az elköltözését követően az ingatlan birtoklására és használatára vonatkozó jogát saját elhatározásából nem gyakorolta (BH1992.313.). Nem követelhet többlehasználati díjat az a házastárs, aki a közös tulajdonú ingatlanból minden kényszerítő körülmény nélkül, önként költözött el – a saját nyilatkozata szerint – azért, mert a házastársától elhidegült, és a későbbiekben oda nem is kívánt visszaköltözni (BH2003.408).

A *többlehasználati díj fizetési kötelezettség kezdő időpontja* az a nap, amikor a házastárs a közös lakásnak a tulajdoni hányadát meghaladó részét birtokba vette (BH1993.553.). A lakás használatára és térítésre korábban igényt nem tartó házastárs azonban *nem követelhet az elévülési időn belül sem* visszamenőlegesen használati díjat a bentlakótól, hanem csak attól az időponttól kezdődően léphet fel ilyen igénnyel, amikor a volt házastársát *arra kifejezetten felszólította*, illetőleg – felszólítás hiányában – *igényét keresettel érvényesítette* (LB Pfv.II.23.781/1997.). Ha viszont a bennlakó házastárs felróható magatartása tette lehetetlenné a használatot, a többlehasználati díj attól az időponttól esedékes, amikor a bennmaradó házastárs a *használat másik házastárs általi gyakorlását megakadályozta* (LB Pfv.II.20.334/1994.). Nem jár többlehasználati díj a ténylegesen nem használt, de lezárt és ezáltal birtokban tartott helyiségek után sem.

A *többlehasználati díj mértéke* az esetek többségében csak szakértői bizonyítással határozható meg, és annak megállapításakor a helyben szokásos lakbéreket és a lakrészek, kiegészítő létesítmények, valamint beépítetlen telekrészek használati viszonyait, jövedelmezőségét is figyelembe kell venni (LB Pfv.II.20.987/1998.). A díj mértékének meghatározása során értékelés körébe kell vonni azt is, ha a házastárs a *nála elhelyezett kiskorú gyermekre tekintettel kapott többlehasználatot* (BH1992.237.). Ha a kis alapterületű, illetve szobaszámú házastársi közös lakáson a társtulajdonos *szülő túlhasználata a közös kiskorú gyermek lakhatásának a biztosításában merül ki*, a használattól megfosztott szülő többlehasználati díjat alappal nem követelhet (BDT2003.870.). Ugyanez vonatkozik a nagykorú, de tartósan beteg gyermek lakáshasználatának biztosítására is.

4:85. § [A lakáshasználat újrendezése]

- (1) Ha a bíróság a lakás osztott használatát rendelte el, vagy a tulajdonos vagy hasznélvező házastársat kötelezte a lakás elhagyására, bármelyik házastárs kérheti a lakáshasználat újrendezését arra hivatkozással, hogy a rendezés alapjául szolgáló körülményekben bekövetkezett változás folytán a használat módjának változatlan fenntartása lényeges jogi érdekét vagy a közös kiskorú gyermek érdekét sérti.**
- (2) Az (1) bekezdésben foglaltak nem érintik a volt házastársnak azt a jogát, hogy a használat megosztását követően a volt házastárs a bérlőtársi jogviszonyának megszüntetését e törvénynek a bérlőtársakra vonatkozó rendelkezései alapján kérje.**

A Ptk. *speciális szabálya alapján a lakáshasználat újrendezését* – túlnyomó részben a 6:192. § (2) bekezdés általános kötelmi jogi szabályának analógiájára – bármelyik házastárs csak az alábbi *konjunktív (együttes) feltételek meglétében* kérheti, tehát akkor, ha:

a) A lakáshasználat újrendezésének feltétele, hogy a *lakáshasználatot* nem a felek szerződése, hanem *a bíróság rendezte*. Az (1) bekezdés szövegének a nyelvtani értelmezése

szerint a lakáshasználat újrarendezésének nem feltétele az, hogy a lakáshasználatot korábban a bíróság az ítéletével rendezte, ezért a lakáshasználat újrarendezésére sor kerülhet akkor is, ha a házastársak a közös lakás használatát a bontóperben a bíróság végzésével jóváhagyott egyezséggel rendezték (BH2000.16.).

Nincs helye azonban a lakáshasználat 4:85. § alapján történő bíróság általi újrarendezésének akkor, ha azt a házastársak *szerződésben rendezték*. A *szerződés módosításának* ugyanis csak a Ptk. Kötelmi Jogi Hatodik Könyve bírósági szerződésmódosítás című 6:192. § általános szabálya alapján, az abban meghatározott együttes feltételek fennállása esetén van helye.

b) Feltétele a használat újrarendezésének az is, hogy a *használat rendezése nem járt együtt a felek közötti jogviszony végleges lezárásával*, tehát az a felek között valójában tartós jogviszonyt hozott létre azért, mert

- ba) a bíróság a lakás osztott használatát *rendelte el*, függetlenül attól, hogy
  - baa) a használat az egyik, vagy mindkét házastárs jogcímén alapult, és attól is, hogy
  - bab) a használat alapjául szolgáló jogcím tulajdonjog, bérleti, vagy haszonélvezeti jog volt-e, illetőleg
- bb) az egyik házastárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás esetén a *tulajdonos vagy a haszonélvező házastársat kötelezte a lakás elhagyására*. Ilyen esetben ugyanis a tulajdonos, illetve a haszonélvező házastársnak a használatra az 5:13. § (2) és 5:147. § (1) bekezdése szerint alapot adó tulajdonjoga, illetve haszonélvezeti joga a bíróság döntése ellenére változatlanul fennmarad.

Nincs jogi lehetősége azonban a használat újrarendezése iránti igény érvényesítésére az egyik házastárs kizárólagos tulajdonjoga, haszonélvezeti joga vagy bérleti joga alapján használt lakás esetében a nem tulajdonos, illetve nem haszonélvező vagy nem bérlő házastársnak, továbbá a házastársak közös bérleti joga alapján használt esetében annak a házastársnak sem, akinek a bérlőtársi jogviszonyát a bíróság megszüntette, mert ilyen esetben a lakás elhagyására kötelezett házastársnak nincs olyan jogcíme, amely a lakáshasználati jogát megalapozhatná.

A Csjt. alkalmazásához kapcsolódó bírói gyakorlat a Legfelsőbb Bíróság PK 279. III. pontja alapján módot adott arra, hogy az önálló bérlő házastárs a volt közös lakás használatát szabályozó egyezség megváltoztatását kérhesse akkor, ha azok a körülmények, amelyekre tekintettel volt házastársát a lakás kizárólagos használatára feljogosították, lényegesen megváltoztak, és a használat változatlan fenntartása lényeges jogos érdekét sérti (BH2013.116.). A Ptk. 4:83. § (3) bekezdése azonban már nem teszi lehetővé azt, hogy a bíróság a kizárólagos bérlő házastársat a lakás kiürítésére kötelezze, a Kúria 1/2014. PJE számú határozata pedig a PK 279. I. és III. pontjait a Ptk. eltérő tartalmú rendelkezése miatt már nem tartja irányadónak [Barzó Tímea: A házassági vagyonyjog *in* Csehi Zoltán (szerk.): *Családjog – A 2013. évi V. törvény alapján az új Polgári Törvénykönyv szövegének rövid magyarázata* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 132–133.].

c) Az újrarendezés törvényes feltételei *megegyeznek* a bírósági szerződésmódosítás 6:192. § (1) bekezdésében foglalt általános szerződési jogi szabályban meghatározott feltételeivel annyiban, hogy újrarendezésnek csak a rendezés alapjául szolgáló körülményekben bekövetkezett lényeges változás esetén van helye.

d) *Különböznek* viszont egyrészt abban, hogy a bírósági szerződésmódosításnak a 6:192. § (1) bekezdés a)–c) pontjai szerint további többletfeltétele – egyebek mellett – az, hogy a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában *nem volt előrelátható*, másrészt abban is, hogy az ilyen lényeges változás

– a bírósági szerződésmódosítástól eltérően – nemcsak akkor ad alapot a használat újrendezésére, ha ennek folytán a használat módjának változatlan fenntartása a *másik fél lényeges jogi érdekét sérti*, hanem akkor is, ha az a *közös kiskorú gyermek érdekét sérti*.

A bírói gyakorlat szerint a *körülmények megváltozásának minősülhet* pl. a közös kiskorú gyermek nagykorúvá válása és a volt közös lakásból való elköltözése, a volt házastársak egészségi állapotának, életkörülményeinek vagy anyagi helyzetének módosulása is [Kőrös András: A házassági vagyoni jog *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 164.]. Lényeges körülményváltozás az, hogy a lakás kizárólagos használatára feljogosított alperes a lakást életvitelszerűen nem használja, arra nincs szüksége, és lakhatása – ha csak átmenetileg is – másutt megoldott, különös tekintettel arra is, hogy a felperes a gyermekével a neki biztosított lakrészben rendkívül szűkösön lakik, ami a serdülőkorban lévő közös leánygyermek érdekeit is hátrányosan érinti (BH1992.101.).

A (2) bekezdés kapcsolatot teremt a CSJK, illetőleg a Ltv. szabályai között annak a kimondásával, hogy az (1) bekezdésben foglaltak nem érintik a volt házastársnak azt a jogát, hogy a használat megosztását követően a *volt házastársa bérlőtársi jogviszonyának megszüntetését „e törvénynek” a bérlőtársakra vonatkozó rendelkezései alapján kérje*. „A jogszabálynak az *e törvényre* való utalása azonban nyilvánvalóan téves, a Ptk. lakásbérletre vonatkozó szabályai ugyanis nem tartalmazzak rendelkezést a bérlőtársi jogviszony megszüntetésére” [Kőrös András: A házassági vagyoni jog *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. – A Ptk. módosításaival, kapcsolódó és átmeneti rendelkezéseivel – Családjog* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 164.].

Nem a Ptk., hanem az Ltv. 30. § (1) bekezdése szerint kérheti ugyanis a bíróságtól a bérlőtárs és a társbérlő a lakásban lakó másik bérlőtárs, illetőleg a társbérlő lakásbérleti jogviszonyának megszüntetését, ha az, illetőleg a vele együttlakó személy

- a) a lakással kapcsolatos *közös költségek őt terhelő részét nem fizeti meg*;
- b) a közös használatú helyiségeket *szándékosan rongálja*, beszennyezi vagy a tisztántartásukra vonatkozó rendelkezéseket megszegi;
- c) a lakásban lakó személyek nyugalmát zavarja, vagy velük szemben az együttélés követelményeit durván sértő, *botrányos magatartást tanúsít*;
- d) a lakásrészbe a törvénytől eltérően *ellenére más személyt befogad*.

A (2) bekezdés szerint azonban az (1) bekezdés rendelkezéseit házastársak és volt házastársak esetében akkor lehet alkalmazni, ha lakásbérleti jogviszonyukat a házasság felbontását, illetőleg a házassági életközösség megszűnését követően bírósági eljárás nélkül megállapodással rendezték, vagy azt a bíróság közöttük szabályozta.

Az igényérvényesítés feltételeit az Ltv. 30. § (3) és (4) bekezdése akként határozza meg, hogy a kereset megindítása előtt a bérlőtársat, illetőleg a társbérlőt fel kell hívni a költség megfizetésére, illetőleg a kifogásolt magatartás megszüntetésére. Nincs szükség előzetes felszólításra, ha a magatartás olyan súlyos, hogy a sérelmet szenvedett féltől a bérlőtársi (társbérleti) jogviszony további fenntartása nem várható elbekezdés. Ha a felszólítás eredménytelen volt, a keresetet a felhívásban a költség megfizetésére megszabott határidő elteltétől, illetőleg a sérelmes magatartás folytatásától vagy megismétlődésétől, ha pedig a felszólításra nincs szükség, a tudomásra jutástól számított harminc nap alatt kell megindítani. E határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.

Az Ltv. 30. § (5) bekezdés kimondja azt is, hogy ha valamelyik bérlőtárs a lakást a visszatérés szándéka nélkül elhagyta, a bíróság – a visszamaradt bérlőtárs kérelmére – az eltávozott bérlőtárs bérlőtársi jogviszonyát megszüntetheti.

A bírói gyakorlat szerint a lakás elhagyásához fűződő jogkövetkezmények akkor alkalmazhatók, ha a távozás önkéntesen, saját elhatározásból, a visszatérés szándéka nélkül történt (EBH2003.945.).

A lakás visszatérés szándéka nélküli elhagyására alapítottnan nem kérheti a bérlőtárs apa az eltávozott kiskorú gyermeke bérlőtársi jogviszonyának megszüntetését, ha a gyermek eltávazása azért történt, mert a bíróság őt az anyánál helyezte el, aki az elköltözésekor a gyermeket magával vitte (BH2008.187.).

HARMADIK RÉSZ AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT CSALÁDJOGI HATÁSAI

VII. CÍM AZ ÉLETTÁRSI TARTÁS

4:86. § [Az élettársi tartásra való jogosultság]

- (1) **Az életközösség megszűnése esetén volt élettársától tartást követelhet az, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani, feltéve, hogy az életközösség legalább egy évig fennállt és az élettársak kapcsolatából gyermek született.**
- (2) **Ha a volt élettárs a tartásra az életközösség megszűnését követő egy év eltelte után válik rászorulttá, volt élettársától tartást különös méltánylást érdemlő esetben követelhet.**

1. Egyes partnerkapcsolati formák szabályozása

A CSJK kidolgozása során széles körű vita tárgya volt az élettárs számára családjogi jogcímen biztosítandó bármiféle jogoknak a bővítése, tekintettel arra a gyakran felmerülő indokra, hogy az ilyen jogok erősítése a család, a házasság intézményének további gyengítéséhez vezet. Az elmúlt évtizedekben azonban Európa szinte valamennyi államában és más földrészeken is szembesülni kellett a társadalmi ténnyel, hogy a házasságon alapuló családmoddelt, amelyre a családjogi rendszer épül, egyre kevesebben választják követendő példaként. Az élettársi kapcsolatok növekedése a házasság rovására társadalmi tendencia, amire a jogalkotásnak is figyelemmel kell lennie.

Európán belül is nagyon színes az egyes partnerkapcsolatok jogi elismerésének palettája. A nyugat-európai jogrendszerek többsége az élettársakat már nem „jogon kívüliekként” kezeli, hanem az országok többségében bizonyos társadalombiztosítási juttatásokat, a magánjogban pedig elsősorban vagyoni, de van, ahol tartási, lakáshasználati jogosultságokat biztosítanak az élettársak számára. Számos országban felismerte a jogalkotó, hogy ma már nem feltétlenül azért választják az együtt élők ezt az életformát, hogy kapcsolatukhoz – különösen annak megszűnése és a jogi rendezésre szoruló kérdések felmerülése esetén – semmiféle joghatás ne fűződjék. Ez a szabályozási igény leginkább „a gyengébb fél”: a kisebb keresettel rendelkező, a háztartásban és a közös gyermek nevelésében tevékenykedő élettárs oldaláról merül fel, aki a kapcsolat felbomlása esetén megfelelő jogi védelem nélkül teljesen kiszolgáltatottá válna. Néhány európai ország vonatkozó szabályozását sorba véve megállapítható, hogy az életközösségben élőkre vonatkozó normák kialakításánál nagyon sok a megoldásra váró kérdés: milyen rendszerben szabályozza az adott ország a különböző együttélési formákat, miként helyezi el jogrendszerében az adott országakülönneműek, illetve az azonosneműek partnerkapcsolatát, és az ezekre vonatkozó szabályozás milyen viszonyban áll egymással, mennyiben fűz eltérő jogkövetkezményeket az állam a valamilyen módon nyilvántartott, illetve az informális élettársi kapcsolathoz stb. A megoldásokat illetően a jogrendszerek nagyon sokfélék mind az elismert élettársi kapcsolat létrejöttének formája, mind a jogviszony tartalma tekintetében.

Az európai jogrendszerekben különböző jellegű, elnevezésű és különböző joghatásokkal járó intézmények élnek egymás mellett, melyek nehezen csoportosíthatók. Ebből az is következik, hogy noha a házasságon kívüli együttélések száma Európában nő, az a rendszer, ami nálunk megtalálható, nem, vagy nem így található meg más országokban. Ugyanakkor – Szeibert Orsolyát idézve – „szó sincs arról, hogy egyes európai

jogrendszerek a házasságon kívüli együttélések rendezésének és rendezése mikéntjének kérdését remekül megoldották volna, és mi ehhez felzárkóznánk. Minthogy nincs ideális rendszer, így nincs hova felzárkózni, s különösen igaz ez a de facto élettársi szabályozásra, hiszen számos európai ország (tegyük hozzá: nyugat európai, észak-európai ország) a miénknél lényegesen kevesebb jogot garantál és tesz érvényesíthetővé a „hagyományos” élettársak számára” [Szeibert Orsolya: Az élettársi kapcsolat fogalma – itthon és Európában különös tekintettel a de facto élettársi viszonyokra, *Magyar Jog*, 2011/5. 295–303.].

A KSH 2011-es népszámlálási adatai szerint *Magyarországon* akkor 405 ezer volt az élettársi kapcsolatok száma, ami azóta is növekedett. Ez annyit jelent, hogy ma már közel 900 000 ember él élettársi kapcsolatban.

A magyar jog a párkapcsolatok három különböző formájához – házassághoz, bejegyzett élettársi kapcsolathoz, élettársi kapcsolathoz – fűz jogkövetkezményt. A különböző neműek választhatják a házasságot vagy élhetnek a kevesebb kötöttséggel járó élettársi kapcsolatban, addig az azonos neműek párkapcsolatának jogi elismerése kétféle lehet: bejegyzett élettársi kapcsolat vagy *de facto* élettársi kapcsolat. A bejegyzett élettársi kapcsolatról nem a Ptk. rendelkezik. A *bejegyzett élettársi kapcsolat* 2009 óta egy külön törvény (a Bét.) által szabályozott partnerkapcsolati forma, amely a házassághoz hasonlóan egy hatósági aktussal jön létre, eltérően az élettársi kapcsolattól, melynél az együttélés ténye alapozza meg a jogi elismerést. A bejegyzett élettársi kapcsolat jogkövetkezményei – néhány Bét.-ben szabályozott kivétellel (például gyermek közös örökbefogadása, névviselés, bejegyzett élettársi kapcsolat egyszerűsített megszüntetése) – a házassággal azonosak. Ennek megfelelően a bejegyzett élettársi kapcsolat a házassághoz hasonlóan jön létre, a partnereknek az anyakönyvvezető előtt együttesen kell megjeleníteniük, és személyesen kell kijelenteniük, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot létesítenek. A jogintézmény a házassággal azonos vagyoni, öröklési jogi joghatásokkal jár. Az életközösség létrejötte – eltérő szerződési rendelkezés hiányában – a bejegyzett élettársak között is vagyontársaságot keletkeztet, a közös- és a különvagyon megszerzésére, a vagyontárgyak használatára, kezelésére és az azokkal való rendelkezésre, a vagyon megosztására és a harmadik személyekkel szemben fennálló felelősségükre is a házastársakra előírt szabályok az irányadóak. Természetesen a bejegyzett élettársak is megállapodhatnak a törvényes vagyoni rendszertől eltérően, köthetnek egymás között vagyoni jogi szerződést, amelynek érvényességéhez ugyanúgy közokirat vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokirati forma szükséges. A felek tartási és lakáshasználati jogai és kötelezettségei is a házastársakéval azonosak.

A Ptk. hatálybalépése előtt a három párkapcsolati formát három különböző jogszabályban szabályozta a jogalkotó. A házasságról lényegében a Csjt., a bejegyzett élettársi kapcsolatról a Bét., az élettársi kapcsolatról pedig az 1959-es Ptk. rendelkezett. Az 1959-es Ptk. az élettársi kapcsolat fogalmát a törvény végén az értelmező rendelkezések között határozta meg, a vagyoni viszonyokra irányadó rendelkezések pedig a Kötelmi jogi résznek a társaságokról szóló fejezetében voltak. A Ptk. hatálybalépése előtt a jog az élettársi kapcsolatot semmilyen formában nem kezelte családjogi kapcsolatként, arra vonatkozóan a Csjt. egyáltalán nem tartalmazott normát.

A Ptk. kodifikációja során a partnerkapcsolati formák szabályozása, konkrétan az élettársi kapcsolathoz fűződő jogkövetkezmények törvényi rendezése tekintetében többféle szabályozási elképzelés merült fel. A hatályba nem lépett Polgári törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatot követően az élettársi kapcsolatról is a Családjogi Könyvben rendelkezett, illetve az élettárs törvényes öröklési jogi státuszt is kapott volna annyiban, hogy az örökhagyó élettársát az örökhagyóval közösen lakott lakáson és az ahhoz tartozó szokásos berendezési és felszerelési tárgyakon

holtig tartó használati jog illette volna meg, ha az életközösség közötté és az örökösök között – annak haláláig – legalább tíz évig folyamatosan fennállt.

Az Országgyűléshez 2012-ben benyújtott *T/7971. számú törvényjavaslat szabályozása* is hasonlóan következetes volt, családjogi kapcsolatként kezelte az élettársakat, illetve a tízéves élettársi együttélés szintén törvényes öröklési jogi státust biztosított a túlélő élettárs számára. A Ptk. Családjogi Könyve rendelkezett volna az élettársi kapcsolat fogalmáról, az élettársak személyi viszonyairól (ezen belül az együttműködési kötelezettségről), a kapcsolat vagyoni és családjogi hatásairól. A Ptk. Öröklési jogi Könyve szerint tíz év együttélés esetén törvényes örökrészként holtig tartó használati jog illette volna meg a túlélő élettársat. A törvényjavaslat szövege a parlamenti tárgyalások során megváltozott; az élettársi kapcsolat fogalma és vagyoni jogkövetkezményei visszakerültek a kötelmi jogi szabályok közé, illetve az élettársi viszonyhoz csak abban az esetben fűződhetnek családjogi hatások, ha a kapcsolat legalább egy évig fennállt, és az élettársaknak közös gyermeke született. Az Országgyűlés által 2013. február 11-én elfogadott törvény szerint *az élettárs nem törvényes örökös*, de természetesen arra mód van, hogy az örökös társát végrendeletében örökösévé nevezze. Vagyis, ha az örökös azt szeretné, hogy utána a vele adott esetben élete nagy részében együtt élő élettársa örököljön, illetve tovább élhessen abban a lakásban, amelyben korábban több évtizedig együtt laktak, akkor erre vonatkozóan végrendeletet kell készítenie. Végintézkedés hiányában ugyanis az élettárs a Ptk. alapján nem örököl, hanem az esetenként az örökösökkel életében semmilyen kapcsolatot nem tartó rokonok örökölnének mindent.

Az élettársakra irányadó normák kapcsán fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a Ptk. az élettársakat továbbra *sem tekinti közeli hozzátartozónak*. A Ptk. Nyolcadik Könyvének 8:1. § (1) bekezdés 2. pontja szerint az élettárs csak „hozzátartozónak” minősül.

2. Élettársi kapcsolat szabályozása a Ptk.-ban

A fentieknek megfelelően a 2014. március 15-én hatályba lépett Ptk. kötelmi jogi és családjogi normái is tartalmazzák az élettársakra irányadó szabályokat, vagyis a Ptk. két könyvét kell fellelőznünk az élettársak jogai, kötelezettségei tekintetében. A Kötelmi jogi Könyv az élettársi kapcsolat fogalmát, annak törvényes vagyoni jogkövetkezményeit tartalmazza, lehetővé téve a vagyoni helyzet, illetve élettársi lakáshasználat szerződéssel való rendezését. A Ptk. Családjogi Könyvének harmadik része pedig – bizonyos feltételek fennállása esetén – az élettársi kapcsolat családjogi jogkövetkezményeivel foglalkozik. Az élettársi viszonyhoz abban az esetben fűződhetnek családjogi hatások, ha a kapcsolat legalább egy évig fennállt, és az élettársaknak közös gyermeke született. A Negyedik Könyv a családjogi jogkövetkezmények körében szól egyrészt a családjogi tartásról, másrészt a családjogi lakáshasználat bírói rendezéséről. Az a szabályozási javaslat, amely az élettársi kapcsolatra irányadó normákat egységesen a Családjogi Könyvben helyezte volna el, külön szót a élettársak személyi viszonyai körében azok kölcsönös támogatási, illetve együttműködési kötelezettségéről is. Ugyanakkor a hatályba lépett Ptk.-ban az élettársak személyi viszonyairól egyik Könyv sem rendelkezik. Ennek nyilván az az egyszerű oka, hogy a vagyoni viszonyokat szabályozó Kötelmi jogi Könyvben nem igazán van helye ilyen típusú normának, a CSJK pedig csak az élettársak egy bizonyos részére állapít meg szabályokat. Ugyanakkor az ítélkezési gyakorlat egyértelmű a tekintetben, hogy az élettársak között van szolidaritási kötelezettség (BH2013.217., BH2005.141.).

Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az élettársi viszonyok részben a családjogi, részben a kötelmi jogi szabályok között történő elhelyezése számos jogalkalmazói kérdést

vethet majd fel, a felemás szabályozásból úgy tűnhet, mintha csak a gyermek viszonylatában beszéljünk családjogi jogviszonyról, az élettársak egymás közötti helyzetét illetően pedig kötelmi viszony jönne létre.

A Ptk. a CSJK-ben tehát nem az élettársi kapcsolatot, hanem azt szabályozza, hogy ahhoz milyen feltételek fennállása esetén fűződnek családjogi jogkövetkezmények, illetve mik ezek a családjogi jogkövetkezmények. A Kötelmi jogi Könyvben meghatározott élettársi kapcsolat csak abban az esetben jár családjogi joghatásokkal (tartás, lakáshasználat), ha az együtt élő személyeknek van *közös gyermeke, és legalább egy éve együtt élnek*.

Az *egyéves együttlét* feltételeinél a Ptk. 6:514. § (1) bekezdésében meghatározott élettársi kapcsolat fogalmi elemei vizsgálандók. Természetesen az életközösség fennállásának bizonyítását megkönnyíti az, ha a felek kérték élettársi kapcsolatuk fennállásáról szóló nyilatkozatuk nyilvántartásba vételét a MOKK által vezetett Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásába (lásd 6:514. §-hoz fűzött magyarázatnál). De mivel az élettársi kapcsolat tényhelyzet, fennállása más módon is bizonyítható. Ha az élettársak nem szerepelnek a MOKK által vezetett nyilvántartásban, és vitatható kapcsolatuk fennállásnak időtartama, akkor az erre jogot alapító élettársat terheli az élettársi kapcsolat fennállásának más módon való bizonyítása.

Az egy éves együttlét kapcsán a Ptk. egy speciális átmeneti normát határoz meg. A Ptk. 29. §-a szerint az élettársi tartásra való jogosultságra vonatkozó Ptk. 4:86. § (1) bekezdés és az élettársi lakáshasználatra vonatkozó 4:94. § (1) bekezdés szerinti legalább egyéves életközösség időtartamának számításánál figyelembe kell venni a Ptk. hatálybalépése előtt megszakadás nélkül fennállt életközösség időtartamát is.

Másik feltétele a családjogi jogkövetkezményeknek, hogy a *kapcsolatból gyermek született*. Hangsúlyozandó, hogy a törvény által előírt feltételekből nem következik az, hogy az élettársi kapcsolat a gyermek születésének időpontjában is még fenn kell álljon, ha a felek korábban már legalább egy évig együtt éltek. Ugyanakkor többször érte kritika a törvényt szöveg megfogalmazását tekintetben, hogy miért csak az élettársi kapcsolatból „született” gyermek jöhet szóba feltételként. Mi a helyzet az örökbefogadott vagy közösen nevelt gyermekkel? A Ptk. jelenlegi szabályai szerint élettársaknak nincs módja arra, hogy gyermeket közösen fogadjanak örökbe, az viszont gyakori, hogy az egyikük vér szerinti gyermekét vagy az egyikük által örökbefogadott gyermeket közösen nevelik. Ezekre a párokra azonban nem irányadók a CSJK élettársakra vonatkozó normái. A Ptk. ezen kívül azokat a párokat is kizárja a CSJK alkalmazásából, akiknek koruk, vagy valamely egészségügyi ok miatt nem lehet gyermekük. Vagyis a gyermektelen élettársak családtként nem részesülnek védelemben, rájuk csak a Kötelmi jogi Könyv vonatkozó normái lehetnek irányadók.

3. Élettársi tartásra való jogosultság

Az említett családjogi joghatások kapcsán először a tartásról szólva megjegyzendő, hogy a Ptk. a magyar jogban teljesen új jogintézményként szabályozza az élettársaknak egymással szemben fennálló *tartási kötelezettségét* a kapcsolat megszűnése esetén. A tartáshoz való jognak az a kiindulópontja, hogy hosszabb időn át fennállott élettársi kapcsolat megszűnésekor valamiféle védelemet kell biztosítani az arra rászoruló élettársnak. Mivel a „gyengébb fél”, a kisebb keresettel rendelkező, a háztartásban és a közös gyermek nevelésében tevékenykedő élettárs a kapcsolat felbomlása esetén megfelelő jogi védelem nélkül teljesen kiszolgáltatottá válhat.

Az *élettársi tartás* – a házastársi tartástól eltérően – csak a *volt élettársat* illeti meg. Hangsúlyozandó, hogy természetesen a volt élettársaknak is módja van arra, hogy a törvénytől eltérően, megállapodással rendezzék a tartást. Figyelemmel arra, hogy ez a családjogi tartás minden esetre helytálló, így erre vonatkozó rendelkezések a rokонтartás körében található. Ebben az esetben is irányadóak a Ptk. 4:204. §-ában foglaltak, mely szerint a tartás mértékére és módjára elsősorban a jogosult és a kötelezett megállapodása az irányadó.

Az élettársi tartás egyéb jogi feltételei (önhibán kívüli rászorultság, megfelelő teljesítőképesség, megállapodás lehetősége a tartás egyszeri juttatással való teljesítéséről) a házastársi tartással egyezően rendezett. Eltérő szabályozás érvényesül viszont abban, hogy az életközösség megszűnésétől számítva mennyi időn belül kell a rászorultságnak bekövetkeznie ahhoz, hogy az élettárs volt élettársától tartást igényelhessen: a házastársaknál öt év, az élettársaknál csupán egy év ez az időtartam, de attól a bíróság különös méltánylást érdemlő esetben élettársaknál is eltérhet.

A családjogi tartás rendelkezései szerint a tartásra jogosultság sorrendjében a volt élettárs a házastárssal, az elvált házastárssal egy sorba kerül. Ezzel összhangban mondja ki a Ptk. azt is, hogy nemcsak a saját szükséges tartás, hanem az – akár kiskorú, akár nagykorú – gyermek tartásának veszélyeztetettsége is mentesíti a másik élettársat az élettársi tartás kötelezettsége alól.

4:87. § [A tartásra való érdemtelenség]

- (1) Érdemtelensége miatt nem jogosult tartásra az a volt élettárs,**
  - a) akinek súlyosan kifogásolható életvitele, illetve magatartása járult hozzá alapvetően az élettársi kapcsolat megszűnéséhez;**
  - b) aki az életközösség megszűnését követően volt élettársának vagy vele együtt élő hozzátartozójának érdekeit durván sértő magatartást tanúsított.**
- (2) Az érdemtelenség elbírálásánál figyelembe kell venni az arra hivatkozó volt élettárs magatartását is.**

Figyelemmel arra, hogy az élettársi tartást a Ptk. vezeti be, így az élettársi tartásra való *érdemtelenség* is új jogi kategória; a tartást igénylő élettárssal szemben volt élettársra hivatkozhat arra, hogy magatartása, életvitele súlyosan kifogásolható volt. Az élettárs érdemtelensége esetén még akkor sem jogosult tartásra, ha egyébként rászorult és a kötelezett teljesítésre képes lenne. Megjegyzendő, hogy a Legfelsőbb Bíróság az V. számú Polgári Elvi Döntésében alakította ki a tartás kapcsán az érdemtelenség szempontrendszerét, melyet az 1/2014. PJE szerint a Kúria a Ptk.-ba beépültnek tekint, és ezért annak alkalmazása körében már nem tart irányadónak.

A Csjt. azontúl, hogy a tartás kötelezettsége alóli mentesülésnél utalt a jogosult érdemtelenségére, annak fogalmát sem a rokонтartás, sem a házastársi tartás körében nem definiálta egyértelműen. A bírói gyakorlat alakította ki mind a rokонтartásra, mind a házastársi tartásra irányadó érdemtelenség fogalmát, amit a Ptk. ebből vesz át.

Az élettárs érdemtelenségére vonatkozó szabályok követik a házastárs érdemtelenségére irányadó 4:30. § szerinti normákat. A házastársi tartásnál kimunkált ítélkezési gyakorlat ebben az esetben is releváns. Az élettárs érdemtelenségre esetlegesen okot adó magatartását a társadalmi közfelfogás alapján kell értékelni. Másként ítélhető meg ez a magatartás az életközösség fennállása alatt, illetve azt követően. Az élettárs egyrésztől érdemtelen lesz a tartásra, ha az életközösség fennállása alatt tanúsított súlyosan kifogásolható életvitelt, illetve magatartást, és kifejezetten ez a magatartása

eredményezte az életközösség megszűnését. Másrészről az életközösség megszűnését követő magatartás is érdemtelenséget eredményezhet, ha ez a magatartás a tartásra kötelezett volt élettárs vagy vele együtt élő hozzátartozója érdekeit durván sérti.

A 4:87. § (2) bekezdésében előírt szabály szintén a házastársakra is irányadó normát tartalmaz [lásd 4:30. § (2) bekezdése]. Az élettársi érdemtelenség elbírálásánál is mérlegelendő szempont, hogy az érdemtelenségre hivatkozó élettárs milyen magatartást tanúsított. *Vagyis a kötelezett és a jogosult magatartását is vizsgálni és értékelni kell az érdemtelenséghez vezető körülmények kapcsán.* A vizsgálat a két fél kapcsolatának egészére kiterjedő értékelést kell jelentsen.

4:88. §

[A tartási képesség]

Nem köteles volt élettársát eltartani, aki ezáltal saját szükséges tartását vagy gyermekének tartását veszélyeztetné.

A 4:88. § a *kötelezett mentesülésére* fogalmaz meg szabályt. A rokонтartás rendelkezései alapján nagykorú személy a saját tartásának veszélyeztetése árán csak kiskorút köteles eltartani (ebben az esetben is elsősorban csak szülő–gyermek viszonyban). A rokонтartásra vonatkozó rendelkezések meghatározzák a tartásra jogosultak sorrendjét is (4:202. §), mely szerint a kötelezett kiskorú gyermeke áll első helyen a tartásra jogosultak között. Őt követi a tanulmányait folytató nagykorú gyermek tartása, és csak ezt követően köteles a kötelezett házastársát, volt házastársát, illetve volt élettársát eltartani. A Ptk. – a Csjt.-től eltérően – egyértelműen rendelkezik arról, hogy a volt élettárs tartásra, a házastárssal, a volt házastárssal egysorban jogosult. Az élettárs a tartásra jogosultak sorrendjében megelőzi a szülőt és – a gyermekeken kívül – a többi rokont.

4:89. §

[Megállapodás a tartás egyszeri juttatással történő teljesítéséről]

Az élettársak közokiratban vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban megállapodhatnak abban, hogy a tartásra köteles élettárs tartási kötelezettségének meghatározott vagyontárgy vagy pénzösszeg egyszeri juttatásával tesz eleget. Ebben az esetben a juttatásban részesített élettárs a jövőben tartási követeléssel akkor sem léphet fel, ha arra e törvény alapján jogosulttá válik.

A Ptk. 4:204. §-ára figyelemmel a tartás mértékére és módjára elsősorban a *jogosult és kötelezett megállapodása az irányadó.* Továbbá szintén figyelembe kell venni élettársak esetén is azt a rokонтartás körében előírt, a tartásdíjfizetés módjára vonatkozó szabályt, mely szerint a tartásdíjat a kötelezett *elsősorban pénzben* szolgáltatja.

Ugyanakkor emellett a Ptk. élettársak esetén is lehetőséget biztosít arra – a házastársakra vonatkozó szabályokhoz hasonlóan (4:32. §) –, hogy az élettárs tartási kötelezettségének *meghatározott vagyontárgy vagy pénzösszeg egyszeri juttatásával* tegyen eleget. Lényeges garanciális követelmény, hogy az élettársaknak nem elég erről egymás között megegyezniük, hanem erre irányuló szerződésüket *ügyvéd előtt kell megtenniük vagy közokiratba kell foglalniuk.* Ez jelent garanciát arra nézve, hogy a tartásra jogosult élettárs később tartásdíj iránti igényt ne érvényesíthessen volt partnerével szemben más módon.

4:90. § *[A tartás sorrendje az élettárs és a házastárs között]*
A tartásra a volt élettárs a különélő házastárssal és a volt házastárssal egy sorban jogosult.

Ez a rendelkezés tartalmában tulajdonképpen azonos a rokонтartás sorrendjéről rendelkező 4:202. § c) pontja szerinti szabállyal, amelyből szintén kiderül, hogy a volt élettárs a tartás sorrendjében azonos helyen áll a házastárssal és a volt házastárssal. Vagyis csak azért, mert valaki a tartásra kötelezendő személlyel házassági kötelékben állt, nem kerül a tartás szempontjából előnyösebb helyzetbe annál, mint aki az érintettel csak élettársi életközösségben élt. Természetesen ez a szabály is csak akkor irányadó, ha az élettársaknak gyermeke született és legalább egy évig együtt éltek.

4:91. § *[A rokонтartás szabályainak alkalmazása]*
A tartás mértékére, szolgáltatásának módjára, időtartamára és ezek megváltoztatására, a tartási igény visszamenőleges érvényesítésére, a tartáshoz való jog megszűnésére és a tartás megszüntetésére a rokонтartás közös szabályait kell megfelelően alkalmazni, azzal, hogy az élettársi tartáshoz való jog megszűnik akkor is, ha az arra jogosult újabb élettársi kapcsolatot létesít vagy házasságot köt.

A Ptk. egy utaló szabállyal teszi egyértelművé, hogy *a rokонтartásra vonatkozó normák az élettársi tartásra is irányadók.* Ennek megfelelően a tartás mértékére, szolgáltatásának módjára, időtartamára és ezek megváltoztatására, a tartási igény visszamenőleges érvényesítésére, a tartáshoz való jog megszűnésére és a tartás megszüntetésére a rokонтartás közös szabályai megfelelően alkalmazandók.

Az élettársi tartás megszűnési okainál külön kiemeli a törvény azt az esetet, ha a tartásra jogosult újabb élettársi kapcsolatot létesít vagy házasságot köt. A házasságkötéssel esik azonos megítélés alá a Bét. 3. §-a alapján az az eset is, ha az érintett bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít. Vagyis, *ha a tartásra jogosult mással bármilyen jogilag szabályozott partnerkapcsolati formát létesít, abban az esetben a korábbi kapcsolatából származó tartásra jogosultsága megszűnik* és korábbi partnere mentesül törvényi kötelezettsége alól. Természetesen ez utóbbi kapcsolat megszűnése nem jár együtt a tartásra való jogosultság feleledésével.

VIII. CÍM

AZ ÉLETTÁRSOK LAKÁSHASZNÁLATÁNAK RENDEZÉSE

4:92. § *[A lakáshasználat bírói rendezése]*
A közösen használt lakásnak az életközösség megszűnését követő további használatát előzetesen rendező szerződés vagy az életközösség megszűnése után kötött egyéb megállapodás hiányában az életközösség megszűnése esetén bármelyik élettárs kérheti a bíróságtól az élettársak által közösen használt lakás további használatának rendezését.

A Ptk. speciális szabályokat állapít meg az élettársi jogviszony megszűnése esetén a lakáshasználat rendezésére. *Elsődleges elv e szabályok körében is a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek érdeke.*

Bár az élettársakra irányadó rendelkezések két könyvben való kettéválasztásának indoka az, hogy a CSJK rendelkezései csak azokra az élettársakra legyenek irányadók, akiknek közös gyermeke van, illetve egy évnél hosszabb ideig éltek együtt, a 4:92. § szerinti szabály valamennyi élettársi kapcsolatra vonatkozik. Következésképp lakáshasználatuk bírósági rendezését azok az élettársak is kérhetik, akik egy évnél rövidebb ideig éltek együtt és nincs gyermekük.

A korábbi jogszabályok szerint az élettárs e minőségében nem részesült védelemben az élettársi kapcsolat megszűnésekor az élettársával közösen használt lakás tekintetében. Amennyiben tulajdonostárs vagy bérlőtárs volt, jogcímének megfelelő jogosultságok illették meg, illetve kötelezettségek terhelték. Abban az esetben azonban, ha csupán „szívességi” lakáshasználó volt élettársa lakásában, az élettársi kapcsolat befejezésével ez a jogcíme megszűnt és – bármilyen hosszú élettársi együttélést követően – köteles volt az addig közösen használt lakást elhagyni. Ez a jogi helyzet azonban ma már nem felel meg az élettársi kapcsolat családjogi jellegének, és ellentétben áll az élettársak gyermekének (különösen a közös kiskorú gyermeknek) a lakás használatához fűződő, védendő érdekével. A Ptk. ezért az élettársi jogviszony megszűnése esetén a lakáshasználat rendezésére speciális szabályokat állapít meg.

Az élettársak lakáshasználatára vonatkozó szabályok részben hasonlítanak a házastársi lakáshasználat szabályaihoz (elsősorban a közös jogcímen használt lakás esetén), részben eltérnek attól (az egyik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás tekintetében). Elsődleges elv azonban e szabályok körében is a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek védelme, amely mindkét esetben döntő tényező a további használat szempontjából.

A Kötelmi jogi Könyv 6:517. §-a szól arról a szerződéses szabályok körében, hogy a házastársakhoz hasonlóan az élettársaknak is lehetőségük van arra, hogy az élettársi jogviszony létrejöttékor vagy annak fennállása alatt az életközösség megszűnése esetére *szerződéssel rendezzék a közösen lakott lakás használatát*. Ennek tartalmát szabadon állapítják meg, és a bíróság a szerződéstől – a házastársakéhoz hasonlóan – csak a közös kiskorú gyermek lakáshasználati jogának biztosítása érdekében térhet el. A lakáshasználatot előzetesen rendező fontos jogkövetkezményekkel járó szerződés ugyanúgy közokirati vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokirati formához kötött, mint a házastársaknál, ezáltal az ügyvéd vagy közjegyző tájékoztatási kötelezettsége biztosítja, hogy a felek jogai és kötelezettségeik teljes tudatában rendelkezzenek [6:517. § (1) bekezdés]. De az élettársaknak arra is módja van, hogy az életközösség megszűnése után formai kötöttségek nélkül állapodjanak meg a lakás további használatáról [6:517. § (3) bekezdés]. Bármelyik élettársat megilleti az a jog, hogy megállapodás hiányában bíróságtól kérje a közös lakás használatának rendezését. Tulajdonképpen a CSJK 4:92. §-a a Kötelmi jogi Könyv 6:517. §-ával együtt értelmezendő.

4:93. § [Az élettársak közös jogcíme alapján lakott lakás használatának rendezése]

- (1) Az élettársak közös jogcíme alapján használt lakás további használatáról a bíróság a házastársak közös jogcíme alapján használt lakás használatának rendezésére vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával dönt.**
- (2) A bíróság a lakáshasználatra jogosult közös kiskorú gyermek megfelelő lakáshoz fűződő jogát is figyelembe veszi, ha az élettársi kapcsolat megszűnése esetén az élettársak közös jogcíme alapján használt lakás további használatáról dönt.**

Az élettársak közös jogcíme (közös tulajdona, haszonélvezeti joga, bérlőtársi jogviszonya) alapján használt lakás további használatáról *a bíróság a lakáshasználatra*

jogosult kiskorú gyermek megfelelő lakáshoz fűződő jogának a figyelembevételével dönt. Ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy a gyermek lakáshasználati jogát a közös lakásban kell biztosítani, hanem csak annyit, hogy a bíróságnak olyan megoldást kell választania, hogy a közös gyermek ne váljon hajléktalanná.

A bíróság *mindazokat a megoldásokat alkalmazhatja az élettársak között, amelyeket a házastársak közös jogcíme alapján használt lakás esetében* (a használat megosztása, használat megosztásának mellőzése, az egyik élettárs feljogosítása a kizárólagos használatra), és lakáshasználati jog ellenértéke fejében pénzbeli térítést ítélhet meg a lakásból távozó élettárs javára (lásd a 4:76–85. §-oknál).

Hangsúlyozandó, hogy a 4:93. §-ban foglaltak alkalmazásánál sem követelmény az, amit a törvény az élettársi tartásra való jogosultságnál előír.

4:94. § *[Az élettárs feljogosítása a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás használatára]*

- (1) Az élettársi kapcsolat megszűnése esetén a bíróság a volt élettársat – kérelmére – feljogosíthatja a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján közösen használt lakás további használatára, ha az életközösség legalább egy évig fennállt, és az élettársak kapcsolatából származó kiskorú gyermek lakáshasználati jogának biztosítása érdekében ez indokolt.**
- (2) A bíróság az (1) bekezdésben meghatározott esetekben az adottságainál fogva arra alkalmas lakásnak elsősorban az osztott használatát rendelheti el.**
- (3) Kivételesen indokolt esetben a bíróság a volt élettársat a másik élettárs kizárólagos tulajdonjoga vagy haszonélvezeti joga alapján használt lakás kizárólagos használatára is feljogosíthatja, ha a lakáshasználatra jogosult közös kiskorú gyermekek legalább egyike feletti szülői felügyeleti jog gyakorlása ezt a volt élettársat illeti meg, és a kiskorú gyermek lakáshasználata másként nem biztosítható.**
- (4) A bíróság a (2)–(3) bekezdés szerinti osztott vagy kizárólagos használatot meghatározott időre vagy feltétel bekövetkezéséig is biztosíthatja.**
- (5) A kizárólagos használatra feljogosított volt élettársat a bérlő jogállása illeti meg, azzal, hogy lakáshasználati joga rendes felmondással megfelelő cserelakás felajánlása esetén szüntethető meg.**
- (6) Nem tarthat igényt a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás osztott vagy kizárólagos használatára az a volt élettárs, akinek más beköltözhető vagy egyoldalú nyilatkozatával beköltözhetővé tehető lakása van.**

Míg az élettársak közös jogcím alapján használt lakáshasználatának szabályozása a házastársakéhoz hasonló, addig az egyik élettárs által kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás használatának rendezésére irányadó szabályok eltérnek a házastársakétól.

A volt élettárs használati joga a *másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakásban* megszűnik, amikor az élettársi kapcsolat véget ér. *Kivételes esetben* azonban a bíróság a volt élettársat – kérelmére – feljogosíthatja a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás további használatára is. Ennek feltétele, hogy az életközösség legalább egy évig fennállt, és az élettársak kapcsolatából származó kiskorú gyermek lakáshasználati jogának biztosítása érdekében ez indokolt. Ez utóbbi rendelkezést az indokolja, hogy a lakás használatának biztosítása a gyermek számára elemi létfeltétel, amelyhez egy bizonyos – minimális – idejű együttélés szükséges ugyan, hogy egyáltalán megállapíthatóak legyenek az élettársi kapcsolat elemei, hosszabb időtartam előírása azonban már a gyermek alapvető érdekeit sértheti. Hangsúlyozandó, hogy ha

az élettársaknak nincs közös gyermeke, akkor a bíróság semmiképp sem jogosíthatja fel a volt élettársat a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján lakott lakás további használatára.

A bíróság a volt élettárs ilyen irányú kérelme esetén elsősorban a *lakás osztott használatáról* dönt, ha ennek fennállnak a feltételei. Ebben az esetben a házastársakra irányadó 4:81. §-ban meghatározott szempontok az irányadók.

Kivételesen indokolt esetben arra is mód van, hogy a bíróság a volt élettársat a másik élettárs kizárólagos tulajdonjoga vagy hasznélvezeti joga alapján használt lakás *kizárólagos használatára jogosítsa fel*. Ennek szigorú feltétele, hogy a lakáshasználatra jogosult közös *kiskorú gyermekek legalább egyike feletti szülői felügyeleti jog gyakorlása ezt a volt élettársat illeti meg, és a kiskorú gyermek lakáshasználata másként nem biztosítható*. Hangsúlyozandó, hogy kizárólagos használatára nem jogosítható fel a volt élettárs, ha a másik élettárs csak bérleti jog alapján lakik a lakásban.

A (4) bekezdés egyértelművé teszi, hogy mind az osztott használat, mind a kizárólagos használat elrendelése esetén van mód arra, hogy *a bíróság ezt csak meghatározott időtartamra vagy feltétel bekövetkezéséig rendelje el*.

Az (5) bekezdés a házastársakra vonatkozó szabályhoz hasonló, de az ő esetükben is a Ptk. által bevezetett rendelkezést tartalmaz, mely szerint a kizárólagos használatra feljogosított volt élettársat a bérelő jogállása illeti meg, azzal, hogy lakáshasználati joga rendes felmondással megfelelő cserelakás felajánlása esetén szüntethető meg.

Mivel nincs olyan családvédelmi érdek, ami ezt indokolná, ezért nem tarthat igényt a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás osztott vagy kizárólagos használatára az a volt élettárs, akinek más beköltözhető vagy egyoldalú nyilatkozatával beköltözhetővé tehető lakása van.

4:95. § [A lakáshasználat újrarendezése]

- (1) Ha a bíróság a lakás osztott használatát rendelte el, vagy a tulajdonos vagy hasznélvező élettársat kötelezte a lakás elhagyására, bármelyik volt élettárs kérheti a lakáshasználat újrarendezését arra hivatkozással, hogy a rendezés alapjául szolgáló körülményekben bekövetkezett változás folytán a használat módjának változatlan fenntartása lényeges jogi érdekét vagy a közös kiskorú gyermek érdekét sérti.**
- (2) Az (1) bekezdésben foglaltak nem érintik a volt élettársnak azt a jogát, hogy a használat megosztását követően volt élettársa bérletársi jogviszonyának megszüntetését e törvénynek a bérletársakra vonatkozó rendelkezései alapján kérje.**

A lakáshasználat újrarendezésére vonatkozó normáknál a Ptk. tulajdonképpen megismétli a 4:85. §-ban foglaltakat, ahelyett, hogy a házastársak lakáshasználatának újrarendezésére irányadó normákra utalna. Ha a lakáshasználat rendezése idején fennálló körülmények megváltoznak, bármelyik élettárs újra bírósághoz fordulhat és kérheti a lakáshasználat újrarendezését arra hivatkozással, hogy a rendezés alapjául szolgáló körülményekben bekövetkezett változás folytán a használat módjának változatlan fenntartása lényeges jogi érdekét vagy a közös kiskorú gyermek érdekét sérti. A 4:92–93. §-okban szabályozott esetekhez hasonlóan a lakáshasználat rendezésére sem csak akkor van mód, ha az életközösség legalább egy évig fennállt, és az élettársaknak a kapcsolatból közös gyermeke származott [Szeibert Orsolya: *Az élettársi kapcsolat családjogi joghatásai in Körös András (szerk.): Polgári Jog Családjog Az új Ptk. magyarázata. III/VI. (HVG-ORAC 2013, Budapest) 158.*].

NEGYEDIK RÉSZ A ROKONSÁG

IX. CÍM A ROKONI KAPCSOLAT

4:96. § [A rokoni kapcsolat]

- (1) Egyenesági a rokonság azok között, akik közül az egyik a másiktól származik.
- (2) Oldalágon rokonok azok a nem egyenesági rokonok, akiknek legalább egy közös felmenő rokonuk van.

1. A rokonságról általában

A CSJK a rokonság fogalmát nem határozza meg, továbbra is csak az *egyenesági*, illetve az *oldalági rokonság* definícióját rögzíti. A rokonság fokának bővebb meghatározására a törvény nem vállalkozik. Ennek ellenére megkülönböztetünk *vérrokonokat*, mely a leszármazáson alapul.

Egyenesági rokonok azok, akik közül az egyik a másiktól származik.

Felmenői rokonság: 1. fok a szülő, 2. fok a nagyszülő, 3. fok a dédszülő, 4. fok ükszülő, 5. fok a szépszülő stb.

Lemenői rokonság: 1. fok a gyermek, 2. fok az unoka, 3. fok a dédunoka, 4. fok az ükunoka, 5. fok a szépunoka stb.

Oldalági rokonok azok, akiknek legalább egy közös felmenő rokonuk van, ők maguk azonban egyeneságon nem rokonok. Oldalági rokonok pl.

- a) testvér,
- b) unokahúg és unokaöcs: a testvér fia vagy lánya,
- c) unokatestvér: a szülők testvéreinek gyermeke,
- d) nagybácsi: a szülő fiútestvére,
- e) nagynéni: a szülő lánytestvére.

A *házassági rokonság* körével a CSJK nem foglalkozik. Idetartozik a férj, a feleség, a sógor (testvér férje, illetve a házastárs fiú testvére), a sógornő (a testvér felesége, illetve a házastárs lánytestvére), az após (a házastárs apja), az anyós (a házastárs anyja), nász (a gyermek apósa és anyósa), meny (a fiúgyermek felesége), a vő (a lánygyermek férje) stb.

A rokonság mind egyenes-, mind oldalágon egyaránt lehet *közelebbi* és *távolabbi* kapcsolat. Egyeneságon a rokonok annyiadik *ízben* rokonai egymásnak, amennyi a rokonságukat közvetítő nemzés. A tartási kötelezettség sorrendjének meghatározásánál a tartásra jogosulthoz a leszármazás rendjében *közelebb álló rokon tartási kötelezettsége a távolabbi rokonét megelőzi* [4:196. § (5) bekezdés]. A tartásra jogosultság esetében pedig végső soron a leszármazó a felmenőt, a leszármazás sorrendjében pedig a közelebbi rokon a távolabbat megelőzi (4:202. § e) pont).

Oldalági rokonság körében a rokonság foka aszerint állapítható meg, ahányadik *ízben* egyikük rokona a közös törzselődnek. Ezen belül közelebbi rokonok azok, akiket kevesebb nemzés kapcsol a közös elődhöz. Így az unokatestvérek, és egymás között az unokaöcs és a nagybácsi is másodfokú oldalági rokonok, de az utóbbiak a közelebbiek.

2. A rokonság meghatározása a Ptk.-ban

A Ptk. a rokonság meghatározása helyett továbbra is a hozzátartozók, illetve a közeli hozzátartozó körét határozza meg pontosan az alábbiak szerint [8:1. § (1) bekezdés]:

Közeli hozzátartozó: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér;

Hozzátartozó: a közeli hozzátartozó, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, és a testvér házastársa.

A Ptk. nem sorolja fel a hozzátartozók között sem a jegyest, sem pedig a bejegyzett élettársat. Ettől függetlenül a bejegyzett élettárs közeli hozzátartozó, mert a Bét. 3. § (1) bekezdés a) pontja értelmében a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra is megfelelően alkalmazni kell.

4:97. § [A rokoni kapcsolatok alapjai]

- (1) **A szülő és a gyermek közötti egyenesági rokoni kapcsolat leszármazással vagy örökbefogadással jön létre.**
- (2) **A gyermek leszármazásával vagy örökbefogadásával szülőjének teljes rokonságával is rokoni kapcsolatba kerül.**

Bár a CSJK magát a „rokonság” fogalmát nem határozza meg, de a rokonság két egyenértékű fogalmát – a *vér szerinti leszármazást* és az *örökbefogadást* – az egyenesági rokonság kapcsán együtt említi.

A CSJK már a rokonságra vonatkozó bevezető rendelkezéseknél elvi éllel rögzíti, hogy az örökbefogadott mind az örökbefogadóval, mind annak rokonaival szemben az *örökbefogadó gyermekének jogállásába lép*. A jogalkotó ezt a tényt két területen is kihangsúlyozza. Egyrészt az örökbefogadás céljánál, ahol kimondja, hogy az örökbefogadás az örökbefogadó, annak rokoni és az örökbe fogadott gyermek között rokoni kapcsolatot létesít az örökbefogadott gyermek családban történő nevelkedése érdekében [4:119. § (1) bekezdés]. Másrészt az örökbefogadás joghatásainál kerül kihangsúlyozásra, hogy az örökbefogadott az örökbefogadó és annak rokoni tekintetében az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép [4:132. § (1) bekezdés]. A gyermek szempontjából tehát nem lehet különbséget tenni az alapján, hogy a leszármazás vérségi köteléken vagy örökbefogadáson alapszik.

Semmilyen hátrányos megkülönböztetés nem érheti a gyermeket azáltal sem, hogy a szülői jogállás betöltésére vele kapcsolatban milyen módon került sor: házasságból, élettársi kapcsolatból vagy házasságon kívüli eseti nemi érintkezésből született, vér szerinti vagy örökbefogadó szülők nevelik és gondozzák. Ez nem csupán a szülő–gyermek jogviszony családjogi jogkövetkezményeire, hanem annak más jogi hatásaira is vonatkozik (például a gyermek nem csupán az apjának nyilvánított férfinak, hanem apja rokonának is törvényes örököse).

A gyermek szempontjából elvi jelentőségű annak a jogtételnek a rögzítése, hogy a gyermek leszármazásával, illetve örökbefogadásával szülőjének *teljes rokonságával* is rokoni kapcsolatba kerül. A *leszármazáson* alapuló szülő–gyermek viszonyban a családi jogállásnak ez a teljessége értelemszerű. A leszármazáson alapuló rokoni kapcsolatot a törvény által megjelölt jogi tények – mint pl. a házassági kötelék, reprodukciós eljárás, elismerő nyilatkozat – hozzák létre, melyek nem feltétlenül esnek egybe a vér szerinti

leszármazás biológiai tényével. A leszármazáson alapuló rokoni kapcsolat mint „jogi anyaság és apaság” (*legal parentage*) elsődlegesen vélelmeken alapszik. A jognak azonban törekednie kell arra, hogy az egyenesági rokoni kapcsolatot – azaz az anyaságot vagy apaságot – megalapozó jogi tények és körülmények „minél közelebb kerüljenek a valóságos, vér szerinti leszármazáshoz”. A *szülő és a gyermek közötti jogi kapcsolatot* azonban nem a biológiai származás, hanem a származás keletkezésének törvény által elismert formája hozhatja csak létre. Így pl. a házassági köteléken alapuló apasági vélelem létrejöhet egyébként vérségi kapcsolatban nem lévő apa és gyermek között is.

X. CÍM

A LESZÁRMAZÁSON ALAPULÓ ROKONI KAPCSOLAT

IX. Fejezet

Az apai jogállás keletkezése

4:98. §

[*Apai jogállást keletkeztető tények*]

Apai jogállást

- a) **házassági kötelék;**
- b) **élettársak esetén emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárás (a továbbiakban: reprodukciós eljárás);**
- c) **apai elismerő nyilatkozat; vagy**
- d) **bírósági határozat keletkeztet.**

1. Koncepcionális változások

A Csjt. rendelkezéseihez képest a leszármazáson alapuló rokoni kapcsolatok körében érvényesülő *alapvető koncepcionális változások* az alábbiakban foglalhatók össze:

a) A Ptk. a Csjt.-től eltérően nem külön pontban, hanem szorosan az anyagi joghoz kapcsolódva rendelkezik a családi jogállás megállapítására irányuló *perek egyes szabályairól* (perindításra jogosultak – alperesek, képviselő). Ezt a megoldást az is indokolja, hogy az apai jogállás betöltésére irányuló más eljárások (például az elismerésen alapuló apaságnál a gyámhatósági, anyakönyvezési eljárás) alapvető szabályai is az anyagi jogi rendelkezések között vannak elhelyezve, mivel elválaszthatatlanok azoktól.

b) További szerkezeti változás, hogy *a gyermek névviselésének szabályai* átkerültek „A szülői felügyelet” címbe, a *képzelt szülők bejegyzésére* vonatkozó rendelkezések pedig a gyámhatósági, illetve az anyakönyvi jogszabályokba, mivel egyik szabálycsoport sem tartozik a családi státuszkérdései közé. Korábban a *képzelt szülők bejegyzésének* a családjogi tényállások körében történő szabályozása azt a látszatot keltette, mintha a fiktív apai név bejegyzése egyben valamiféle rokoni kapcsolatot is létrehozott volna a gyermek és az adott személy között. Valójában azonban nem keletkeztet apasági vélelmet, ha az anyával utólagosan házasságot kötő férfi a képzelt apai név bejegyzése során csupán ahhoz járult hozzá, hogy a gyermek az ő családi nevét viselje, de a többi adat képzelt legyen (BH1981.103.).

c) Lényeges változást jelent azonban, hogy *az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljáráson alapuló származást* beilleszti a Csjt. vélelmi rendszerébe.

d) Megszűnik a teljes hatályú és a házasságkötést megelőzően tett apai elismerő nyilatkozat – azaz az utólagos házasságkötéssel keletkező apasági vélelem – különállása, azokat a törvény az elismerés azonos formájaként kezeli, szabályaikat egységesíti.

e) Nem engedi meg továbbá a CSJK az apaság megtámadását akkor, ha az bírói határozaton alapul, így az *apaság bírósági megállapítását megdönthetetlen vélelemmé* emeli.

f) A törvény megadja a jogot az *anyának* arra, hogy az apaság megállapítása iránti perben *fél lehessen*, illetve a gyermek családi jogállását érintő eljárásokban *a gyermekét képviselhesse*.

g) A CSJK új szabályként – szigorú feltételek mellett – lehetővé teszi az *apaság nemperes eljárásban történő megdöntését*. Változnak továbbá az apaság megtámadására nyitva álló határidők is.

h) Új megtámadási okként kerül bevezetésre, ha az apai elismerő nyilatkozat *akarathibában szenved*, illetve ha a nyilatkozatot feltehetően *jogszabály megkerülése céljából* tették.

2. Az apasági vélelmek fajtái

A CSJK a következtelenségek kiküszöbölésére tesz kísérletet azáltal, hogy beilleszti az apasági vélelmek sorrendjébe az élettársak közötti reprodukciós eljáráson alapuló apasági vélelmet, illetve egységesíti a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat és az utólagos házasságkötésen alapuló apaság vélelmére vonatkozó rendelkezéseket. Mindezek alapján a CSJK tételesen sorolja fel az *apai jogállást keletkeztető jogi tényeket abban a sorrendben, ahogy azokat alkalmazni kell*:

- a) az anya házassági köteléke,
- b) élettársak esetén emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárás,
- c) apai elismerő nyilatkozat és
- d) az apaság bírósági határozattal történő megállapítása.

Amíg az apaság a sorrendben előbb szereplő vélelem alapján megállapítható, addig a sorrendben későbbi apasági vélelem alkalmazására nem kerülhet sor. Kivételt jelent a sorrendiség betartásának főszabálya alól, ha az anya korábbi házasságának megszűnésétől a reprodukciós eljárás során született gyermek világra jöttéig a vélelmezett fogamzási idő – azaz a 300 nap – még nem telt el. Ilyenkor ugyanis nem a sorrend első helyén szereplő házastársat, hanem az anya *élettársát* kell a gyermek apjának tekinteni. Ugyanez a helyzet áll elő akkor is, amikor az anya az eredményes reprodukciós eljárás lefolytatását követően a gyermek születéséig terjedő időszakban más férfival köt házasságot. Ez a házasság a férj vonatkozásában apasági vélelmet szintén nem keletkeztet [4:100. § (2)–(3) bekezdés].

Az apasági vélelmek sorrendjének felállítása nem jelent sem pozitív, sem pedig negatív diszkriminációt a vélelmek között. Az apasági vélelmek rendszere *egységes*, azaz *ugyanazon jogkövetkezmények fűződnek hozzájuk* függetlenül attól, hogy a gyermek házasságból vagy házasságon kívüli kapcsolatból született.

4:99. § [Házassági köteléken alapuló vélelem]

- (1) **A gyermek apjának – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – azt a férfit kell tekinteni, akivel az anya a gyermek fogamzási idejének kezdetétől a gyermek születéséig**

eltelt idő vagy annak legalább egy része alatt házassági kötelékben állt. A házasság érvénytelensége az apaság vélelmét nem érinti.

- (2) A vélelmezett fogamzási idő a gyermek születésének napjától visszafelé számított száznyolcvankettedik és háromszázadik nap között eltelt idő, mind a két határnap hozzászámításával. Bizonyítani lehet, hogy a gyermek fogamzása a vélelmezett fogamzási idő előtt vagy után történt.**
- (3) Ha a nő házasságának megszűnése után újból házasságot kötött, az újabb házasságának fennállása alatt született gyermeke apjának akkor is az újabb férjet kell tekinteni, ha a korábbi házasság megszűnése és a gyermek születése közt háromszáz nap nem telt el. Ha ez a vélelem megdől, a gyermek apjának a korábbi férjet kell tekinteni.**

1. A házassági köteléken alapuló vélelem keletkezése

A házasság alapján az apasági vélelem *automatikusan* jön létre. A gyermek apjának azt a férfit kell tekinteni, akivel az anya a gyermek fogamzási idejének kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő – azaz a gyermek születésétől visszafelé számított 300 napon belül – vagy annak legalább egy része alatt házassági kötelékben állt.

A házasságon alapuló apasági vélelem szempontjából a törvény a *házasság megkötésének* ad joghatályt, a vélelem beállása szempontjából *nem tulajdonít annak jelentőséget*, hogy valóban volt-e a házastársak között együttélés, illetőleg valóban csak a férjjel folytatott-e az anya nemi kapcsolatot vagy sem.

Így az anya férjét kell a gyermek apjának tekinteni abban az esetben is, ha az anya már – a házasság felbontása nélkül – más férfival él együtt és a gyermek valójában ezzel a másik férfival létesített nemi kapcsolatból származik. A már „elhagyott” férj apaságának ipso iure megállapítása nehéz helyzetbe hozza a biológiai apát, hiszen az ő apai elismerő nyilatkozatának jogi akadályát képezi az apai jogállás betöltöttsége. Korábban ilyen esetben az apaság vélelmének peres eljárásban történő bírói megdöntése adott csak lehetőséget arra, hogy az anyával együtt élő férfi egy másik eljárásban magáénak ismerje el a gyermeket. A CSJK azonban már megengedi, hogy a bíróság nemperes eljárásban a vélelmezett apa, az anya és a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magáénak elismerni kívánó férfi közös kérelmére megállapítsa, hogy a gyermeknek nem az anya férje vagy volt férje az apja. Az apaság kérdését azonban ugyanebben az eljárásban teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal rendezni kell (4:114. §).

Ugyanígy *de jure* az anya férje lesz a gyermek apja akkor is, ha *a férj egy másik férfitől állapotos nőt vesz feleségül*. Ez utóbbi esetben annak sincs jelentősége, hogy a férj tudott-e arról, hogy a gyermek nem tőle származik vagy sem.

Az apasági vélelem létrejön az ún. *névházasság* esetében is, amikor a házasságkötést tényleges együttélés, életközösség nem követi.

A korábbi családjogi rendelkezésekkel megegyező lényeges szabály, hogy az apasági vélelem keletkezéséhez nem szükséges, hogy a házasság a gyermek fogamzásától a megszületéséig eltelt egész idő alatt fennálljon, *elegendő*, ha az anya az apával a *gyermek fogamzási idejének kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő legalább egy része alatt házasságban állt*. Így apasági vélelem keletkezik akkor is, ha

a) a gyermek vélelmezett fogamzási ideje és a születés között az anya és a férj házassága megszűnik, illetve

b) a házasságot már a fogamzási idő után, de még a gyermek megszületése előtt kötik meg.

A törvény alapján az anyával házasságot kötő férj akkor is a gyermek apjává válik, ha a születendő gyermekről a házasságkötéskor nem is tudott, mert pl. az anya elhallgatta a férj előtt, hogy állapotos.

Ezt erősíti meg a PK 97. is, miszerint az anya férjének a gyermek fogamzási idejét megelőző időponttal történt holtnak nyilvánítása esetében a gyermeket házasságon kívül születettnek kell tekinteni.

2. Az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárás a házastársak között

Emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárás (a továbbiakban: reprodukciós eljárás) párkapcsolatban élő személyek esetében *házastársi* vagy különneműek közötti *élettársi* kapcsolatban álló személyeknél végezhető el, amennyiben bármely félnél fennálló egészségi ok (meddőség) következtében a kapcsolatból természetes úton nagy valószínűséggel egészséges gyermek nem származhat. Élettársak esetén reprodukciós eljárás azonban csak abban az esetben végezhető, amennyiben *az élettársak egyike sem áll házastársi kapcsolatban*. Ennek oka, hogy a házastársak közötti reprodukciós eljárás során született gyermek apai jogállását az anya házassága alapozza meg, a reprodukciós eljárás önmagában tehát csak élettársak esetén keletkeztet apai jogállást. Így amennyiben a házassága felbontása nélkül létesített élettársi kapcsolata alatt születne az anyának az élettársával közösen elvégzett reprodukciós eljárás során gyermeke, akkor a törvény alapján a gyermeknek nem az eljárásban részt vevő férfi élettárs, hanem az anya házastársa lenne *de jure* az apja. Ezért hangsúlyozza ki *az Eütv.*, hogy reprodukciós eljárás során az egyik élettárs sem állhat házastársi kapcsolatban. Így aki mesterséges úton kíván gyermeket vállalni, annak előbb – *időben* – rendeznie kell a személyi viszonyait. Bekövetkezhet ugyanis olyan helyzet, amikor az anya házasságának megszűnésétől az élettársal közösen végrehajtott reprodukciós eljárásból származó gyermek megszületéséig a vélelmezett fogamzási idő – azaz a 300 nap – nem telt el. A két vélelem összeütközése során a jogalkotó a reprodukciós eljárásnak ad prioritást azzal, hogy ilyen esetben a reprodukciós eljárásban részt vevő férfi élettársat tekinti apának. Ez az egyik eset, amikor „*e törvény eltérően rendelkezik*”. A másik pedig, amikor a sikeres reprodukciós eljárást követően, de még a gyermek megszületése előtt köt az anya más férfivel házasságot. Ez utóbbi körben is – a törvény értelmében – a reprodukciós eljárásban részt vevő férfi élettársat kell apának tekinteni.

Előfordulhat azonban olyan eset, amikor a felek házassága a női ivarsejt megtermékenyítését követően a reprodukciós eljárás alatt szűnik meg pl. a férj halálával. A testen kívül létrejött embriót a méhmagzat jogállása *a beültetés napjától illeti meg* [Eütv. 179. § (3) bekezdés]. Mindezek figyelembevételével az apai jogállás megállapítása nem mindig egyértelmű.

a) Ha a *megtermékenyítés nem testen kívül történt* (pl. mesterséges ondóbevitel), és ezt követte a házasság megszűnése, akkor a gyermek apaságának jogi tényét az anya házassága megalapozza, hiszen a gyermek fogamzásának időpontja a házasság fennállásának idejére esett.

b) Ha a *megtermékenyítés testen kívül történt, és az embrió beültetésére már sor került* a házasság megszűnésének időpontjában, akkor a helyzet megegyezik az előző pontban foglaltakkal, hiszen a fogamzás (beültetés) időpontja ebben az esetben is a házasság fennállásának idejére esett.

c) Ha a *megtermékenyítés testen kívül történt, és az embrió beültetésére azonban még nem került sor*, akkor a „házastársi kapcsolat megszűnése” után a reprodukciós

eljárás az *egyedülállóvá vált nő írásbeli kérelmére tovább folytatható*. Ennek azonban az a feltétele, hogy a házastársak a reprodukciós eljárás megkezdése előtt közös kérelmükben erre az esetre nézve az eljárás folytatását előzetesen kifejezetten nem zárták ki [Eütv. 167. § (1)–(2) bekezdés]. Ilyenkor az embrió beültetésének napján az anya házassága már nem áll fenn, így nem keletkeztethet a gyermek tekintetében apaságot még akkor sem, ha a férj biológiai apasága egyértelmű. Hiába eshet a házasság megszűnésének napja a gyermek születésétől visszafele számított 300 napon belüli időpontra, az Eütv. fent idézett rendelkezései értelmében az embriót a méhmagzat jogállása csak a beültetés időpontjától illeti meg, amikor viszont már nem állt fenn a felek házassága. A fogamzás időpontjának vélelme egyébként is megdönthető vélelem. Ebben az esetben tehát a házasságon alapuló apasági vélelem szabályai szerint az időközben elhunyt, vagy elvált férj apasága nem lesz megállapítható. Esetleg az apaság bíró megállapítása nyújthat jogi segítséget a gyermek családi jogállásának rendezéséhez.

3. Az apasági vélelem érvényesülése érvénytelen házasság esetében

Az *érvénytelen házasság* alapján is keletkezik apasági vélelem. A gyermek nem szenvedhet hátrányt abból, hogy a szüleinek a házasságát a bíróság érvénytelenné nyilvánította. Közömbös az is, hogy a házasságot milyen házassági akadály megszegése miatt nyilvánítja a bíróság érvénytelenné. Az érvénytelen házassághoz ugyanis a CSJK-ben meghatározott jogkövetkezmények fűződnek, melyek közül az egyik éppen az, hogy a házasság érvénytelensége az apaság vélelmét nem érinti.

4. A vélelmezett fogamzási idő

A CSJK a korábbi szabályokkal egyezően *vélelmezett fogamzási időről* beszél, tekintettel arra, hogy az orvostudomány mai állása szerint is a gyermek fogamzásának teljesen pontos időpontja nem állapítható meg tudományosan. Az orvosi tapasztalatok szerint azonban legfeljebb 300 és legalább 182 nappal megelőzi a gyermek születését. Bizonyítani lehet természetesen, hogy a gyermek fogamzása a vélelmezett fogamzási idő előtt, vagy után történt. Ha az anyának a gyermek megszületésekor nincs férje, akkor azt a férfit kell a gyermek apjának tekinteni, akinek a gyermek születésétől visszafele számított 300 napon belül az anyával érvényes vagy érvénytelen házassági köteléke állt fenn.

A törvény nemcsak a gyermek érdekében engedi meg a fogamzási időre vonatkozó vélelem megdöntését, azaz az ellenbizonyítást.

A gyermek vélelmezett fogamzási ideje és születése közötti időben fennálló *két házasság alapján ütköző apasági vélelmekre* is ad megoldást a törvény. Az apasági vélelem az újabb házasság megkötéséhez fűződik, és az előző érvényes vagy érvénytelen házasság alapján csak *mögöttes apasági vélelem* jöhet létre. A törvény az újabb, a második házasság megkötéséhez fűz joghatásokat, mellyel *feloldja a kettős apaság egyidejű fennállásának a lehetőségét*. A megoldás szerint a gyermek származása szempontjából mindig az újabb házasságból való születés az irányadó. Ha az anya második házassága érvénytelen is, a gyermek apaságának vélelmét elsődlegesen az újabb házasság alapozza meg, és az előző férj csak az utóbbi férj apaságának megdöntése után válhat a gyermek apjává. Az új férjjel szemben keletkezett apasági vélelem megdőlté esetén azonban a gyermek családi jogállása nem marad rendezetlenül, mert *feléled az előző férjjel szemben az addig vele szemben mögöttesen fennálló apasági vélelem*.

4:100. § [Reprodukciós eljáráson alapuló vélelem]

- (1) Ha az apaság az anya házassági kötelékén alapuló vélelem alapján nem állapítható meg, a gyermek apjának kell tekinteni azt a férfit, aki az anyával – élettársi kapcsolatuk fennállása alatt – reprodukciós eljárásban vett részt és a származás a reprodukciós eljárás következménye.**
- (2) Az anyának az eredményes reprodukciós eljárás lefolytatását követően a gyermek születéséig terjedő időszakban más férfival létrejött házassága a férj vonatkozásában apasági vélelmet nem keletkeztet.**
- (3) Az anya élettársát kell az (1) bekezdésben foglaltak szerint a gyermek apjának tekinteni akkor is, ha az anya korábbi házasságának megszűnésétől a reprodukciós eljárásból származó gyermek megszületéséig a vélelmezett fogamzási idő nem telt el.**

1. A reprodukciós eljáráson alapuló apasági vélelem feltételei

Az *Eütv.* értelmében az alábbi reprodukciós eljárások alkalmazhatók:

- a) testen kívüli megtermékenyítés és embrióbeültetés,
- b) a házastárs, illetve élettárs ivarsejtjeivel vagy adományozott ivarsejttel végzett mesterséges ondóbevitel,
- c) ivarsejt adományozásával történő testen kívüli megtermékenyítés és embrióbeültetés,
- d) embrióadományozással végzett embrióbeültetés,
- e) a női ivarsejt megtermékenyülését, illetőleg megtermékenyíthetőségét, valamint a megtermékenyített ivarsejt megtapadását, fejlődését elősegítő egyéb módszer [*Eütv.* 166. § (1) bekezdés].

Reprodukciós eljárás párkapcsolatban élő személyek esetében házastársak vagy különemű élettársak esetén végezhető el, amennyiben bármely félnél fennálló egészségi ok (meddőség) következtében a kapcsolatból természetes úton nagy valószínűséggel egészséges gyermek nem származhat. A reprodukciós eljárás további feltétele, hogy a meddőség egyéb kezelési módszerei eredménytelennek bizonyultak, és az alkalmazott eljárással orvosilag megalapozott esélye van egészséges gyermek fogamzásának és megszületésének.

A reprodukciós eljárás apasági vélelmet csak abban az esetben keletkeztet, ha

- a) a kérelmezők *különnemű élettársak*,
- b) a kérelmezők egyike *sem áll házastársi kapcsolatban*,
- c) az élettársak férfi tagja *részt vesz* a reprodukciós eljárásban,
- d) a gyermek *származása reprodukciós eljárás következménye*.

ad a) A korábbi szabályozással megegyező módon hangsúlyozza a törvény a házasságon alapuló apasági vélelem elsődlegességét. Tehát a *házastársak* közötti reprodukciós eljárás során fogant gyermek apai jogállását az anya házassága keletkezteti és nem a reprodukciós eljárás maga. Reprodukciós eljárás tehát csak különemű élettársak esetén keletkeztethet apasági vélelmet.

ad b) Élettársak esetén reprodukciós eljárás csak abban az esetben végezhető, amennyiben az élettársak *egyike sem áll házastársi kapcsolatban*, hiszen ebben az esetben nem a reprodukciós eljárásban részt vevő élettársat, hanem a házastársat kellene az apasági vélelmek sorrendjének betartása alapján a gyermek apjának tekinteni. Ez pedig ellentétes lenne nemcsak a kérelmezők, hanem a megszületett gyermek feltehető akaratával és

méltányolható érdekével, miszerint a reprodukciós eljárásban részt vevő – sok esetben biológiai értelemben is apaként szereplő – férfi legyen a gyermek törvényes édesapja.

ad c) Reprodukciós eljárás a házastársak, illetőleg élettársak részletes szóbeli és írásbeli tájékoztatása után, azok *együttes írásbeli kérelmére* végezhető. A kérelmet *teljes bizonyító erejű magánokiratba* kell foglalni. Az élettársi kapcsolat fennállásáról az élettársak *közokiratban* kötelesek nyilatkozni. A reprodukciós eljárás csak a kérelmezők – tájékoztatásukat követően tett – *együttes írásbeli beleegyező nyilatkozata* alapján kezdhető meg, illetve folytatható [Eütv. 168. § (1)–(2) és (4) bekezdés]. Az élettárs férfi a reprodukciós eljárás során, illetve azzal összefüggésben tehát három alkalommal is nyilatkozik – különböző alakítások mellett – a részvételi szándékáról.

Elvi lehetőségként merült fel a kodifikációs eljárás során, hogy az élettárs részéről a reprodukciós eljárás lefolytatására irányuló *kérelmet a törvény tekintse apai elismerő nyilatkozatnak*. Erre végül azért nem került sor, mert a fent részletezett valamennyi nyilatkozat megelőzi a fogamzás időpontját, s ez a megoldás áttörte volna azt az elvet, miszerint az elismerő nyilatkozatot legalább megfogant személyre lehet csak tenni. A jogképesség az élve születés feltételétől függően a fogamzás pillanatától illeti meg az embert, csak ettől az időponttól lehet az adott személy polgári jogok és kötelezettségek alanya. A jövőben esetlegesen megfogadó magzat tekintetében tehát nem tehető elismerő nyilatkozat. Annak törvényi előírása pedig, hogy a fogamzást követően tegyen az élettárs elismerő nyilatkozatot, az elismerés önkéntességével került volna szembe. Másrészt az ilyen nyilatkozat kikényszeríthetősége is megkérdőjelezhető [Kőrös András: Fontolva haladás – a Ptk. Családjogi Könyv e 10. Rész: A Rokonság I. *Családi Jog* 2007/3. 5.].

ad d) A törvény további feltételként határozza meg azt a körülményt, hogy *a gyermek reprodukciós eljárás következménye*. Előfordulhat ugyanis, hogy a gyermektelenséget okozó egészségügyi ok az élettársak férfi tagjánál merül fel, s a reprodukciós eljárás alatt az anya nem a reprodukciós eljárás, hanem más férfival létesített nemi érintkezés következményeként esik teherbe. Ilyenkor a reprodukciós eljárás álláspontunk szerint nem keletkeztet apasági vélelmet, hiszen a származás nem a reprodukciós eljárás következménye. Az apasági vélelem megtámadására pedig az általános szabályok lesznek az irányadók.

2. A házasságon és a reprodukciós eljáráson alapuló apasági vélelmek összeütközése

A házasságon és a reprodukciós eljáráson alapuló *apasági vélelmek összeütközését* feloldó rendelkezéseket tartalmaznak a törvény 4:100. §-ának (2) és (3) bekezdései. Előfordulhat ugyanis, hogy

a) az élettárs nő a sikeres reprodukciós eljárást, azaz a teherbeesést követően, de még a gyermek megszületése előtt nem a reprodukciós eljárásban részt vevő élettársával, hanem egy másik férfival köt házasságot, vagy

b) az élettárs anya korábbi házasságának megszűnésétől az élettársával közösen kérelmezett reprodukciós eljárásból származó gyermek megszületéséig a vélelmezett fogamzási idő nem telt el.

A törvény mindkét esetben az észszerűség és igazságosság elvét követve nem a házasságnak, hanem a *reprodukciós eljárásnak ad prioritást* a férj apaságának kizárásával. Ennek oka, hogy mind az anya, mind az élettársa közös gyermekvállalás céljából vetették magukat alá a különleges eljárásnak, valószínűsíthetően az élettárs férfi

számít a gyermek biológiai apjának is, amit jelen esetben nem célszerű és nem is indokolt felülírni a házasságon alapuló apasági vélelem elsődlegességének érvényre juttatásával. A törvény a 4:99. § (1) bekezdésében a házasságon alapuló vélelem szabályozásánál ezekre a kivételekre utal.

A reprodukciós eljáráson és az apai elismerő nyilatkozaton alapuló apasági vélelem már ismertetett ütközését pedig azzal a szabállyal oldja fel a jogalkotó, hogy ilyen nyilatkozattételét nem teszi lehetővé olyan esetben sem, amikor az anya a gyermek fogamzási idejének kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak része alatt apasági vélelmet keletkeztető reprodukciós eljárásban vett részt [4:101. § (1) bekezdés].

4:101. § [Apai elismerő nyilatkozaton alapuló vélelem]

- (1) **Ha az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt nem állott házassági kötelékben, és apasági vélelmet keletkeztető reprodukciós eljárásban sem vett részt, vagy ha az apaság vélelme megdőlt, a gyermek apjának kell tekinteni azt a férfit, aki a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal a magáénak ismerte el.**
- (2) **Apai elismerő nyilatkozatot a gyermeknél legalább tizenhat évvel idősebb férfi tehet.**
- (3) **Apai elismerő nyilatkozat a gyermek fogamzási idejének kezdetétől tehető. Ha az apai elismerő nyilatkozat megtételére a gyermek születése előtt kerül sor, a nyilatkozat a gyermek megszületésekor válik teljes hatályúvá.**
- (4) **Az apai elismerő nyilatkozatot személyesen lehet megtenni. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú vagy a cselekvőképességében a származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy apai elismerő nyilatkozata akkor érvényes, ha ahhoz törvényes képviselője hozzájárult. Ha a törvényes képviselő a nyilatkozattételben tartósan akadályozott, vagy a hozzájárulást nem adja meg, azt a gyámhatóság hozzájárulása pótolhatja.**
- (5) **Az apai elismerő nyilatkozat teljes hatályához szükséges az anyának, a kiskorú gyermek törvényes képviselőjének és – ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte – a gyermeknek a hozzájárulása. Ha az anya a gyermek törvényes képviselője, a hozzájárulást e minőségében is megadhatja, kivéve, ha az anya és a gyermek között érdekellentét áll fenn. Ebben az esetben a gyámhatóság a kiskorú gyermek törvényes képviselőjére eseti gyámot rendel. Ha az anya vagy a gyermek nem él vagy nyilatkozatában tartósan gátolva van, a hozzájárulást a gyámhatóság adja meg.**
- (6) **Ha az apai elismerő nyilatkozat megtételekor más férfi apaságának megállapítása iránt per van folyamatban, az apai elismerő nyilatkozat – az (5) bekezdésben meghatározott hozzájáruló nyilatkozatok megléte esetén is – akkor válik teljes hatályúvá, ha a per jogerős befejezésére az apaság megállapítása nélkül kerül sor.**
- (7) **Ha a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat megtételére nagykorú gyermek esetében kerül sor, a gyermek nyilatkozhat, hogy a vér szerinti apa családi nevét kívánja-e a továbbiakban viselni vagy az addig viselt családi nevét viseli tovább. Nyilatkozat hiányában a gyermek nevét az apaság vélelme nem érinti.**

1. Az elismerés formái

A Csjt. az apai elismerés két formáját ismerte: a *teljes hatályú apai elismerést* (Csjt. 37. §) és az *utólagos házasságkötésen alapuló apai elismerést* (Csjt. 39. §), a kettő közé iktatva az apaság bírói megállapításának szabályait (Csjt. 38. §).

A teljes hatályú elismerő nyilatkozat a Csjt. szerint az apaságot – minden további feltétel nélkül – egymagában megállapította, míg az utólagos házasságkötéssel keletkező apasági vélelem esetén a házasságkötést megelőző eljárásban az anyakönyvvezető előtt tett elismerő nyilatkozat hatályosulásához a házasság hat hónapon belüli megkötése volt szükséges. Teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot a férfi a gyermek fogamzási idejétől kezdve tehetett, míg az utólagos házasságkötéssel keletkező vélelemhez szükséges elismerő nyilatkozat csak megszületett gyermekre vonatkozhatott. Mindkét esetben elismerő nyilatkozat csak olyan gyermek tekintetében volt adható, akinek az apai jogállása betöltetlen, az utólagos házasságkötéssel keletkező vélelem létrejöttét azonban az is kizárta, ha más férfivel szemben apaság bírói megállapítása iránti per volt folyamatban. Ilyen per alatt azonban teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot lehetett tenni.

Egy konkrét ügyben kimondta a bíróság, hogy *az apaság megállapítása iránti per folyamatban léte alatt – a per jogerős befejezése előtt – nincs akadály annak, hogy a gyermeket az alperesként perbe vont férfin kívül más férfi teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal a magáénak ismerje el.* Ilyen esetben a perbe vont férfival szemben apaság megállapítása iránt indított per okafogyottá válik, és a kereset elutasításának van helye (BH1993.30.).

A CSJK azonban az elismerő nyilatkozat teljes hatályúvá válását ilyen esetben csak akkor teszi lehetővé, ha a per jogerős befejezésére az apaság megállapítása nélkül kerül sor.

Formai különbséget jelent, hogy a kizárólag házasságkötést megelőző eljárásban értelmezhető apai elismerő nyilatkozat csak anyakönyvvezető előtt, míg teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat több helyen – anyakönyvvezető, bíróság, gyámhatóság, közjegyző, konzuli tisztviselő és integrált ügyfélszolgálat előtt – is tehető. Az elismerés teljes hatályához szükséges hozzájáruló nyilatkozatot bizonyító konzuli tanúsítvány kiállításához elfogadható a felhatalmazott tiszteletbeli konzul eljárása is. Említésre érdemes, hogy bár a törvény értelmében teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot csak olyan férfi tehet, akitől a gyermek származik, a hatóságok ezt mégsem vizsgálják. A PK 272.-vel hatályon kívül helyezett PK 100. is kimondta, hogy az apai elismerés egyéb szükséges feltételek megvalósulása esetén akkor is teljes hatályú, ha a férfi annak tudatában tesz elismerő nyilatkozatot, hogy a gyermek nem tőle származik (*szívességi apaság*).

A Csjt.-ben szabályozott kétféle nyilatkozat és a Ptk. szabályozása tekintetében több hasonlóság is megállapítható. Így mindkét esetben csak személyesen tehető jognyilatkozat, szükséges a 16 év korkülönbség, a 14. életévét betöltött gyermek és az anya hozzájárulása, illetve a hozzájáruló nyilatkozatok egyéb jellemzői tekintetében is sok az azonosság.

2. Az elismerési formák szabályainak egységesítése

Az indokolás értelmében a két elismerés rendszerbeli elhelyezése zavart keltő, és az elismerés két formájának fenntartása is indokolatlan. A törvény a kétféle elismerés szabályainak egységesítése és a szabályozásban mutatkozó különbségek további szűkítése, illetve megszüntetése mellett foglalt állást. Ennek megfelelően az egységesítés főbb pontjai az alábbiakban foglalhatók össze:

a) Az utólagos házasságkötésen alapuló elismerésnek az a feltétele, hogy a nyilatkozat az anyának már megszületett gyermekére vonatkozhat, és annak megtételére anyakönyvvezető előtt kerülhet sor, az egységes szabályok mellett is értelemszerűen fennmarad. A törvény tehát a házasságkötés létesítése előtti elismerő nyilatkozatot is a teljes hatályú apai elismerés szabályainak körébe vonja. *Nem teszi azonban az elismerés*

hatályosulását attól függővé, hogy a házasságot hat hónapon belül megkötik-e vagy sem. Amennyiben a férfi az elismerő nyilatkozatot kifejezetten a megkötendő házasságra tekintettel tette meg, és az végül elmarad, akkor a nyilatkozat végső soron „tévedés” címén megtámadható lehet.

b) Nem indokolt annak a különbségnek a fenntartása sem, hogy a házasságkötés létesítése előtt tett nyilatkozat ne legyen megtámadható a nyilatkozat jogi feltételeinek hiányában, hiszen így az elismerés és a hozzájárulások alaki (anyagi) feltételeinek elmaradásához indokolatlanul nem fűződnének továbbra sem magánjogi jogkövetkezmények.

c) Amennyiben az *apaság bírói megállapítása iránt más férfival szemben per van* folyamatban, ez egységesen nem akadályozza apai elismerő nyilatkozat megtételének.

d) A *szabályok egységesítése* mellett szól az is, hogy a gyakorlatban csak elenyésző számban érvényesül az utólagos házasságkötésen alapuló apasági vélelem. Ennek oka, hogy az élettársi kapcsolatban született gyermek családi jogállását az apa általában a születést követően rendezi teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattételével, s ha esetleg az élettársak később házasságot kötnek, már nincs olyan gyermek, akinek a vonatkozásában érvényesülhetne az utólagos házasságkötésen alapuló vélelem. Az az eset pedig igen ritka, amikor a vőlegény a menyasszonya más férfitől született és rendezetlen családi jogállású gyermekét ismeri el magáénak a házasságkötést megelőző eljárásban. Erre azonban a jövőben is lehetőséget ad az egységesített szabályozás.

A Ptké. kapcsolódó átmeneti rendelkezése szerint ha a Ptk. hatálybalépését megelőzően a házasuló férfi a házasuló nő rendezetlen családi jogállású gyermekére a házasságkötést megelőző eljárásban apai elismerő nyilatkozatot tett, a *férjet akkor lehet a gyermek apjának tekinteni, ha a házasságot a nyilatkozattételtől számított egy éven belül megkötötték* (Ptké. 31. §).

A CSJK tehát *egységesen rendezi* a házasságkötés előtt, illetve az arra tekintet nélkül tett apai elismerő nyilatkozatok szabályait. Éppen ezért – Kőrös András szerint – az anyakönyvi szabályokban kellene rendezni, hogy amennyiben a menyasszonynak rendezetlen apai jogállású gyermeke van, az anyakönyvvezető hívja fel a felek figyelmét arra, hogy a vőlegény a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magáénak ismerheti el [Kőrös András: Fontolva haladás – a Ptk. Családjogi Könyve 10. Rész: A Rokonság I. *Családi Jog* 2007/3., 7.].

A teljes hatályú apai elismerés *részlet szabályaiban* a CSJK a Csjt.-hez képest kisebb változásokat és fogalmazásbeli *pontosításokat* tartalmaz.

3. A szívességi apaság

A CSJK *elhagyja* a törvény szövegéből azt – a gyakorlatban ma sem érvényesített – feltételt, miszerint elismerő nyilatkozatot *az a férfi tehet, akitől a gyermek származik*, hiszen ezt a körülményt egyetlen olyan hatóság sem jogosult vizsgálni, amely előtt a nyilatkozat megtehető, és arra felhatalmazni őket a jövőben sem kívánatos. Az apai elismerés egyéb szükséges feltételek megvalósulása esetén tehát akkor is teljes hatályú, ha a férfi annak tudatában tesz elismerő nyilatkozatot, hogy a gyermek nem tőle származik, pl. szívességi alapon, vagy örökbefogadás helyett tesz apai elismerést. A ténybeli alap nélkül tett elismerésen alapuló vélelmet azonban akkor sem lehet megdönthetetlennek tekinteni, ha az elismerő nyilatkozat megtételekor a férfi tudatában volt annak, hogy a gyermeknek a tőle való származása lehetetlen. Az elismerés ilyenkor sem

tekinthető a megtámadás jogáról való lemondásnak, de a megtámadásnak csak a törvényben meghatározott esetekben és határidőben lehet helye. A szívességi apaság esetén a megtámadásra nyitva álló határidő – a vélelmezett apa számára – igen rövid: mégpedig *az apasági vélelem keletkezésétől számított egy év*. Hiába ad ugyanis a törvény lehetőséget a határidő kezdetének kitolására olyankor, amikor a jogosult a megtámadás alapjául szolgáló tényről a rá megállapított határidő kezdete után szerez tudomást. A szívességi apaságnál ugyanis a vélelmezett apa már a nyilatkozattételnél tudatában van a megtámadás okának, azaz annak a ténynek, hogy a teljes hatályú apai nyilatkozattal magáénak elismert gyermek nem tőle származik. Mindebből az következik, hogy amennyiben egy férfi annak teljes tudatában tesz apai elismerő nyilatkozatot, hogy a gyermek nem tőle származik, akkor lehetősége van a törvényben előírt okokból az apasági vélelmet megtámadni. A számára nyitva álló határidő azonban igen rövid, azaz az apasági vélelem keletkezésétől számított egy év. A gyermek azonban természetesen attól a naptól számított egy éven belül indíthat pert, ahogy a megtámadás okáról tudomást szerzett (pl. az édesanyja elmondja a halálos ágyán vagy egy egészségügyi vizsgálat során válik egyértelművé, hogy a vélelmezett apa nem az „igazi” apa stb.).

Előfordulhat, hogy az apa az *örökbefogadási szabályok megkerülése* érdekében tesz olyan gyermekre elismerő nyilatkozatot, akiről tudja, hogy nem tőle származik. Ebben a helyzetben azonban a törvény új megtámadási okként jelöli meg azt a körülményt, amikor a vélelmezett apa a teljes hatályú elismerő nyilatkozatot a jogszabály – jelen esetben az örökbefogadás engedélyezésére irányuló rendelkezések – megkerülése céljából tette.

4. Apai elismerő nyilatkozat apasági perben

Nincs helye elismerő nyilatkozatnak, ha valamely más férfival szemben az apasági vélelmek bármelyik fordulata alapján már fennáll apasági vélelem. Elismerő nyilatkozat tehát csak akkor tehető, ha az *apai hely a gyermek családi jogállásában még vagy már üres*.

Nem akadályozza azonban a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatnak, ha esetleg *az apaság bírói megállapítása iránt más férfi ellen vagy más férfi által indított per van folyamatban*. Ilyen kizáró feltételt csupán az utólagos házasságkötés során tett elismerés esetében tartalmazott a Csjt., mert ilyenkor az apaság bírói megállapítása tárgytalanná vált, és a pert meg kellett szüntetni. Módosul azonban az idevonatkozó szabályozás annyiban, hogy a per alatt más férfi által tett teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat csak *akkor válik teljes hatályúvá, ha a per jogerős befejezésére az apaság megállapítása nélkül kerül sor*. Ez a rendelkezés kizárja annak – a Csjt. szabályai szerint fennálló – lehetőségét, hogy a perben lefolytatott bizonyítás eredményeképpen megállapított apaság ellenére a per jogerős befejezése előtt teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tett férfi legyen jogilag a gyermek apja. Az új szabály biztosítja azt a jogpolitikai célkitűzést, hogy a gyermek lehetőleg a vér szerinti szülőjével kerüljön szülő-gyermek kapcsolatba.

A CSJK jogi lehetőséget ad arra is, hogy *az örökbe fogadó apa* tegyen teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot az örökbefogadott gyermek tekintetében. Az örökbefogadás azonban hatálytalanná válik, ha az örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírói ítélet következtében az örökbefogadott apjának vagy anyjának kell tekinteni.

5. Az apai elismerés feltételei

Az elismerő nyilatkozatot *nem lehet feltételtől függővé tenni*. Így a férfi pl. a méhmagzat elismerését nem kötheti a megszületendő gyermek neméhez vagy ahhoz, hogy csak egészséges gyermeket fogad el magáénak. Nem lehet érvényesen kikötni a vállalás feltételeként a gyermektartásdíj fizetésének kizárását sem.

A törvény nem zárja ki, hogy az elismerést tevő férfi *más alapon rokona lehessen* a gyermeknek, így elvileg a nagyszülő vagy a testvér is elismerheti a gyermek apaságát.

A Csjt. 37. § (2) bekezdésének – a Bét. 17. § (2) bekezdésének c) pontjával történő módosítása alapján – 2010. január 1-jétől hatályos megfogalmazása értelmében „*a gyermek legalább tizenhat évvel fiatalabb, mint a tizenhatodik életévét betöltött nyilatkozó*” szövegrész félreértésre adott okot. A feltételt ugyanis úgy is lehet értelmezni, miszerint a tizenhatodik életévét be nem töltött férfi esetén nem szükséges a tizenhat év korkülönbség. A CSJK újra egyértelműen fogalmaz, amikor kimondja, hogy teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot *a gyermeknél legalább tizenhat évvel idősebb férfi tehet*. A korkülönbség megkívánása az apaság vállalásának komolyságát szolgálja, és összhangban van családjogunknak azzal a megoldásával is, hogy tizenhat évesnél fiatalabb korban a férfi érvényes házasságot még gyámhatósági engedéllyel sem köthet. Ugyanakkor a korkülönbség előírása adott esetben elzárhatja az apát az olyan gyermekének elismerésétől, akit tizenhat éves kora előtt nemzett, még akkor is, ha az elismerő nyilatkozatát később – tehát cselekvőképessége megszerzése után – kívánná megtenni. Ilyen esetben nyitva áll az apaság bírói megállapítása mint apasági vélelem.

Teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot a gyermek *fogamzási idejének kezdetétől* bármikor lehet tenni, ami azt célozza, hogy a gyermek megszületésének időpontjára a családi jogállása már rendezett legyen. Ha tehát az apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozatot a gyermek születése előtt teszik, a szülés feltételezett időpontját, és ha ez lehetséges, a fogamzás feltételezett időpontját *szakorvosi bizonyítvánnyal* kell igazolni. Szakorvosi bizonyítványként terhesgondozási könyv is elfogadható, amennyiben tartalmazza a születés feltételezett időpontját, és ha ez lehetséges, a fogamzás feltételezett időpontját. *Ha a születendő gyermek anyja korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen*, a gyámhivatal a méhmagzat részére – az elismerés teljes hatályához szükséges hozzájáruló nyilatkozat megtételére – gyámot rendel. A gyámrendelés akkor is szükséges, ha az anya a gyermek születése idején előreláthatóan már nagykorú lesz (Gykr. 59. §). Az apai elismerő nyilatkozat *a gyermek születésével válik teljes hatályúvá*, tehát a nyilatkozat jogi hatálya elenyészik, ha a gyermek anyja elvetél, illetve halva születik.

Sor kerülhet a megszületett, illetve a nagykorúságát betöltött gyermek apaságának az elismerésére is.

A Csjt. szerint az apaságot el lehetett ismerni a *gyermek halála után is*, amin a CSJK nem változtatott. Ezt támasztja alá az a rendelkezés is, miszerint, ha a gyermek már nem él, akkor az apai elismerő nyilatkozat teljes hatályúvá válásához elengedhetetlenül szükséges hozzájáruló nyilatkozatot a gyámhatóság adja meg.

Az elismerő nyilatkozatot a férfinak *személyesen* kell megtennie, ami azt jelenti, hogy a nyilatkozó férfi a hatóságok előtt személyazonosságát igazolva személyesen köteles eljárni, illetve nyilatkozatát személyesen köteles jegyzőkönyvbe foglaltatni. Nyilatkozatát tehát nem terjesztheti elő írásban, még végrendeletben sem, és meghatalmazott útján sem tehet elismerő nyilatkozatot. Arra azonban természetesen van lehetőség, hogy a férfi az apaság megállapítása iránt indult perben tegye meg személyesen apai elismerő nyilatkozatát, erről őt a perben tájékoztatni is kell.

6. Korlátozottan cselekvőképes és cselekvőképtelen személy nyilatkozatai

A korlátozottan cselekvőképes személyekre vonatkozó szabályozás lényeges változáson ment keresztül a Ptk.-ban, melyhez a családjogi szabályoknak is igazodni kellett. Így a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattétele szempontjából is meg kell különböztetni a koránál fogva korlátozottan cselekvőképes – tizennegyedik életévüket betöltött kiskorú – személyt attól a nagykorú személytől, akit a bíróság cselekvőképességében a származás megállapításával összefüggő nyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett. Megszűnt ugyanis annak jogi lehetősége, hogy a bíróság nagykorú személyt általános jelleggel, valamennyi jognyilatkozata tekintetében helyezze cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá. Ennek megfelelően korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a származás megállapításával összefüggő nyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett személy apai elismerő nyilatkozatának érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása szükséges. Így a más jellegű – pl. ingatlannal kapcsolatos – ügyletek vonatkozásában részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett személy nyilatkozati képessége ebben a tekintetben nincs korlátozva.

A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint a cselekvőképességében korlátozott személy csak a törvényes képviselője hozzájárulásával tehet apaságot elismerő nyilatkozatot. Ha az apaságot elismerni kívánó kiskorú gyermek szülői nem élnek együtt, és a gyermek valamelyikükénél van elhelyezve, és a felügyeletet ez utóbbi szülő gyakorolja, akkor mint törvényes képviselő ő jogosult a hozzájáruló nyilatkozat adására (BH1977.495.).

Ezzel szemben a bármilyen okból cselekvőképtelen személy továbbra sem tehet érvényesen teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot. Vonatkozik ez tehát nemcsak a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorúra, hanem arra a személyre is, akit a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett, vagy aki valamilyen oknál fogva cselekvőképtelen állapotban van a nyilatkozattétel időpontjában. Az ő esetükben kizárólag az apaság bírói megállapításával rendezhető az így született gyermek apai jogállása.

7. A hozzájáruló nyilatkozatok

Az apai elismerő nyilatkozat teljes hatályához szükséges a törvényben meghatározott alábbi személyek hozzájáruló nyilatkozata:

- a) az anya,
- b) a kiskorú gyermek törvényes képviselője, és
- c) ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, akkor maga a gyermek.

Az anya és a nagyobb gyermek hozzájárulása azért fontos, hogy ne tölthesse be bárki az apai jogállást, így ez az intézmény a kontroll szerepét tölti be a gyermek érdekében. Ha az anya kiskorú, a szükséges hozzájárulást akkor is maga teszi.

A CSJK egyszerűsít a Csjt. korábbi rendelkezésein annyiban, hogy amennyiben az anya a kiskorú törvényes képviselője, akkor a hozzájárulást ebben a minőségben is megadhatja. Természetesen kivételt jelent ez alól, ha az anya és a gyermek között érdekellentét áll fenn, mert ilyenkor a gyámhatóság a kiskorú részére eseti gyámot rendel. Ilyenkor a törvényes képviselő helyett az eseti gyám dönti el, hogy megadja-e

a hozzájárulást, vagy sem. Olyankor válhat el a törvényes képviselő és az anyaság, amikor az anya kiskorú. Ilyenkor a gyermeknek gyámot kell rendelni, aki egyben a törvényes képviselő feladatát is ellátja. A törvény a *gyámhatóságot* jogosítja fel a szükséges beleegyezés megadására az alábbi esetekben:

- a) az anya vagy a gyermek már nem él,
- b) az anya vagy a gyermek a nyilatkozattételben tartósan akadályoztatva van.

A cselekvőképességében a származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy elismerő nyilatkozatának érvényességéhez szükséges törvényes képviselői nyilatkozat pótlását az elismerő nyilatkozatot tevő *férfi* vagy a *gyermek* kérheti. A nyilatkozat teljes hatályához szükséges

- a) *anyai hozzájárulás pótlását* a nyilatkozatot tevő férfi, a gyermek és a törvényes képviselő,
- b) *gyermeki hozzájárulás pótlását* a nyilatkozatot tevő férfi és az anya kérheti.

Ha a törvényes képviselő a hozzájárulás megadásában gátolva van, továbbá, ha az anya, illetőleg a gyermek nem él, vagy nyilatkozatának megtételében tartósan gátolva van, *ennek tényét igazolni kell*. Azt a tényt, hogy a törvényes képviselő a hozzájárulást nem adja meg, jegyzőkönyvben kell rögzíteni (*Gykr. 57. §*).

A törvényben előírt hozzájáruló nyilatkozatok hiányában *a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat nem válik hatályossá*, azaz a megtett nyilatkozathoz jogkövetkezmények nem fűződnek. Ilyenkor az apaság bírói megállapítása lehet a megoldás. Mindaddig azonban, amíg a hozzájárulás megadása tekintetében a törvényben előírt személyek nem nyilatkoznak, az apaságát elismerő személy a nyilatkozatához *még akkor is kötve van*, ha időközben olyan körülményről szerzett tudomást (pl. hogy a gyermek nem fiú, vagy esetleg nem egészséges, vagy mégsem tőle származik), amelynek következtében elismerő nyilatkozatot már nem kívánna tenni. Másrészt a hozzájárulás *sem tehető feltételtől függővé*, például attól, hogy a gyermeket elismerő férfi ne éljen szülői jogaival, ne igényeljen kapcsolattartást stb. Ha az anya ilyen feltétellel kívánna az apai elismeréshez hozzájárulni, tájékoztatni kell arról, hogy ilyen feltétel érvényesen nem köthető ki.

Előfordulhat olyan eset, amikor valaki felnőttkorában tudja meg, hogy nem az a férfi az apja, akit addig annak tartott, és egyben megleli a vér szerinti édesapját is, aki hajlandó rendezni a nagykorú gyermek családi jogállását. Pl. a súlyos beteg édesanya elárulja felnőtt gyermekének valódi származása körülményeit, aki megteszi a szükséges jogi lépéseket is a helyzet tisztázására. Ha tizennyolcadik életévét betöltött személy vonatkozásában kerül sor teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat megtételére, akkor ilyenkor a gyermek joga eldönteni, hogy milyen családi nevet visel a továbbiakban: addigi saját családi nevét, vagy a nyilatkozatot tevő vér szerinti apa családi nevét. Amennyiben a nagykorú gyermek ebben a tekintetben nem nyilatkozik, akkor a teljes hatályú apai elismerés mint apasági vélelem a gyermek névviselését nem érinti.

4:102. § [A teljes hatályú elismerés alaki feltételei és hatálya]

- (1) **Az elismerést és a hozzájárulást az anyakönyvvezetőnél, a bíróságnál, a gyámhatóságnál vagy hivatásos konzuli tisztviselőnél kell jegyzőkönyvbe venni vagy közjegyzői okiratba kell foglalni. A hozzájárulást a konzuli tanúsítvány kiállítására felhatalmazott tiszteletbeli konzulnál is meg lehet tenni. A jegyzőkönyv vagy az okirat aláírását követően az apai elismerő nyilatkozat nem vonható vissza.**

(2) A teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat mindenkivel szemben hatályos.

A nyilatkozat érvényességi feltétele a *közokirati forma*. Az elismerést és a hozzájárulást az alábbi szerveknél lehet jegyzőkönyvbe venni:

- a) az anyakönyvvezető,
- b) bíróság,
- c) gyámhatóság,
- d) hivatásos konzuli tisztviselő.

Az elismerést és a hozzájárulást *közjegyzőnél* közjegyzői okiratba is lehet foglalni.

Az ügyfél számára az eljárás egyszerűsítését célozta a Csjt. 2013. január 1. napjától hatályos – és a CSJK-ben is szereplő – azon rendelkezése, amely szerint a hozzájáruló nyilatkozatokat *tiszteletbeli konzulok előtt* is meg lehet tenni. Így ugyanis a külföldön tartózkodó, de ilyen nyilatkozatot tenni kívánó ügyfeleknek adott esetben csupán a tartózkodási helyükhöz jóval közelebb eső tiszteletbeli konzulhoz kell elmenniük a nyilatkozat megtétele érdekében. A Csjt.-ben még szereplő „integrált ügyfélszolgálat” azonban már nem szerepel a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat megtételére alkalmas helyek felsorolásában.

Az apai elismerő nyilatkozat és az azzal összefüggő hozzájárulások részletes szabályait továbbra sem a Ptk., hanem a nyilatkozattétel helyétől függően egyéb jogszabályok tartalmazzák. Ennek megfelelően a gyámhatóság eljárása során a Gykr.56. §-a, az anyakönyvvezető közreműködése esetén az At.17. §-a, a bíróság előtt tett nyilatkozatokra pedig a Pp. 468. §-a tartalmaz rendelkezéseket.

Az elkészített jegyzőkönyv, illetve a kiállított közjegyzői okirat *aláírását követően az apai elismerő nyilatkozat már nem vonható vissza*. A CSJK ezt az eddig csak az anyakönyvvezetőnél tett apai elismerő nyilatkozatra alkalmazandó előírást általánossá és kötelező érvényűvé teszi valamennyi elismerési formára. Ezt követően az apa már csak az apasági vélelem megtámadására vonatkozó szabályok alapján kérheti az apaság vélelmének megdöntését.

A teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat a Csjt. rendelkezéseivel egyezően mindenkivel szemben hatályos, ami persze nem jelenti azt, hogy az ilyen okiratot – a gyermek apai jogállásának bejegyzése érdekében – ne kellene megküldeni az anyakönyvvezetőnek.

Az *anyakönyvi bejegyzés* bármilyen oknál fogva történt késedelmessége vagy elmaradása az apaság elismerésének hatályát, ha annak törvényes feltételei fennállnak, nem befolyásolhatja, azt már e tények létrehozzák. Az anyakönyvi bejegyzés elmaradása esetén sem állhat be más tényállás alapján mással szemben hatályos apasági vélelem, az anyakönyv hiányossága csupán az elismerés bizonyítottságát nehezíti, de maga a bejegyzés csupán regisztrálja (deklarálja), és nem keletkezteti a teljes hatályú elismerést. Ezt támasztják alá a PK 97. iránymutatásai is.

4:103. § [Bírósági határozaton alapuló vélelem]

- (1) **Ha a gyermek apja sem az anya házassági köteléke, sem reprodukciós eljárás, sem teljes hatályú apai elismerés alapján nem állapítható meg, az apaságot bírósági úton lehet megállapítani.**
- (2) **A bíróság a gyermek apjának nyilvánítja azt a férfit, aki az anyával a fogamzási időben nemileg érintkezett, és az összes körülmény gondos mérlegelése alapján alaposan következtethető, hogy a gyermek ebből az érintkezésből származik.**

- (3) Ha az apaság bírósági megállapítására nagykorú gyermek esetén került sor, a gyermek nyilatkozhat, hogy a vér szerinti apa családi nevét kívánja-e viselni vagy az addig viselt családi nevét viseli-e tovább. Nyilatkozat hiányában a gyermek nevét az apaság vélelme nem érinti.
- (4) Az apaságot megállapító ítélet mindenkiel szemben hatályos.
- (5) Ha a származás reprodukciós eljárás következménye, nincs helye az apaság bírói úton történő megállapításának azzal a férfival szemben, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott.

1. A bírósági határozaton alapuló vélelemről általában

A törvény az apaság bírói megállapításának lényegi szabályain nem változtat, de azt szinte *megdönthetetlen vélelemként* kezeli. Még a lehetőségét is *elveti* tehát annak, hogy miután a bíróság „az összes körülmény gondos mérlegelése alapján” alaposan következtetett az apaságra, újabb per induljon annak bizonyítására, hogy „lehetetlen”, hogy a gyermek a vélelmezett apától származik. Kizárólag a Pp. szabályai alapján kezdeményezhető perújítás az apaság bírói megállapítását kimondó jogerős ítélet ellen (Pp. 471. §).

Az apaság bírói megállapítása iránt per *csak akkor indítható*, ha a gyermek apja

- a) sem az anya házassági köteléke,
- b) sem reprodukciós eljárás,
- c) sem teljes hatályú apai elismerés alapján nem állapítható meg.

Bár a CSJK erre nem tér ki, apaság bírói megállapításának akkor sincs helye, ha az apasági vélelem 2010. január 1. és 2010. december 31. között keletkezett azon az alapon, hogy az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig, vagy annak egy része alatt a közjegyző által vezetett *Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása által igazolt élettársi kapcsolatban* élt. Ilyenkor ugyanis az anya élettársát kell a gyermek apjának tekinteni. Ezt a szabályt azonban nem lehet alkalmazni, ha az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő alatt több férfival élt az *Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása által igazolt élettársi kapcsolatban (a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény 30. §)*.

A házasságból származás alapján az apaság vélelme mindaddig fennáll, amíg az arra jogosult keresete folytán bírósági ítélet ezt a vélelmet meg nem döntötte. Csak az ilyen tartalmú ítélet jogerőre emelkedése után állhat elő az a helyzet, hogy más személy apaságának a megállapítása iránt peres eljárás indulhasson (BH1983.236.; BH2002.231.; BH1981.278.).

Ez a kérdés olyankor merül fel a gyakorlatban, amikor a házasságban élő anyával a gyermek fogamzási idejében rendszeres nemi kapcsolatot létesítő férfi kívánja a bíróság által „megállapíttatni” az apaságát a férjjel szemben. A magát apának tartó férfi azonban apaság bírói megállapítása iránti pert csak akkor kezdeményezhet, ha az apaság vélelmét – az arra jogosultak kezdeményezésére – a bíróság megdönti, és a gyermek apai jogállása betöltetlenné válik. (Az apaság vélelmének megdöntése iránti per kezdeményezésére sem jogosult azonban az a férfi, aki magát a gyermek vér szerinti apjának tartja. Így az ő apaságának jogi „megalapozása” az apasági vélelem megdöntésére jogosultak kezében van.)

A CSJK idevonatkozó rendelkezései körében is alkalmazni kell a PK 97. azon iránymutatásait, miszerint, ha a bíróság az anya férjét olyan időponttal nyilvánította holtnak, amely az anya gyermekének fogamzási idejét megelőzi, a gyermeket a születési anyakönyvben feltüntetett adataira való tekintet nélkül *házasságon kívül születettnek kell tekinteni*. Ez pedig azt jelenti, hogy a gyermek az apaság megállapítása iránt pert indíthat, amin az anyakönyv kijavításának elmaradása vagy késedelme nem változtat.

Nincs helye az apaság bírói megállapításának az ivarsejtet, illetve embriónt adományozó ún. *donor férfival szemben sem*, ha az anya reprodukciós eljárás útján lett terhes.

Mind a Csjt., mind pedig a CSJK jogi lehetőséget ad arra is, hogy *az örökbefogadó apával szemben induljon apasági per*. Az örökbefogadás azonban hatálytalanná válik, ha az örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírói ítélet következtében az örökbefogadott apjának vagy anyjának kell tekinteni.

Az apaság bírói megállapítására a gyakorlatban az alábbi esetekben kerül sor:

a) Kényszerből, a gyermeket nemző, de az *apaságot vállalni nem kívánó férfi apaságának megállapítása érdekében*.

b) Szintén kényszerből indíthat az a férfi is apaság megállapítása iránt pert, aki azt állítja, hogy ő a gyermek apja, azonban az *anya valamilyen oknál fogva ellenzi az apai jogállás rendezését* és nem adja hozzájárulását az apa teljes hatályú elismerő nyilatkozatához. Ilyen pl. amikor az anya a teherbeesés lehetősége tekintetében tudatosan félrevezeti a férfit, és gyermeket szeretne, de apát a gyermekének nem.

c) Szintén csak az apaság bírói megállapítása jöhet szóba, ha *nincs meg az apai elismeréshez megkívánt legalább 16 évi korkülönbség* a gyermek és az apajelölt férfi között.

d) *Az apa cselekvőképtelensége* esetén sincs más mód az apaság elismerésére, illetve más módon történő megállapítására.

2. A kettős bizonyítás követelménye

Az apaság bírói megállapításának tényállása kettős bizonyítást kíván: bizonyítani kell azt, hogy az apaként megjelölt férfi és az anya között a vélelmezett fogamzási időben volt nemi érintkezés, és ez esetben egyéb bizonyítékokkal, így elsősorban élettani vizsgálatokkal kell alátámasztani azt, hogy a gyermek származása abból a kapcsolatból alaposan következtethető (BH.1992.765.).

A CSJK értelmében tehát a bíróság a gyermek apjának azt a férfit nyilvánítja, aki

a) az anyával a fogamzási időben *nemileg érintkezett*, és

b) az összes körülmény gondos mérlegelésével alaposan következtethető, hogy *a gyermek ebből a nemi érintkezésből származik*.

Önmagában tehát a nemi kapcsolat bizonyítotttsága az apaság bírói megállapítását nem teszi lehetővé.

Az „alaposan következtethető” kifejezés alapján a bíróságnak az apaság megállapítása során a *lehető legnagyobb fokú bizonyosságra* kell törekednie, s azt az esetek rendkívül magas százalékában el is lehet érni.

3. Bizonyítási eszközök a perben

Okirati bizonyíték. Az egyik lényeges bizonyítási eszköz a perben az *okirati bizonyíték*. Okirati bizonyíték a terhesség alatt és a szülés során készült teljes egészségügyi dokumentáció, melyből a szakértő tudja viszonylag pontosan megállapítani, illetve meghatározott időintervallumra leszűkíteni a fogamzás valószínű időpontját. Másrészt fontos adatok szerepelhetnek az anya, illetve az apa levelezésében, illetve naplójában is.

Az anya vallomása. Az ítélezési gyakorlat kiemelkedő jelentőséget tulajdonít az *anya előadásának*, hiszen elsősorban ő tud közvetlenül nyilatkozni a fogamzási időre eső nemi kapcsolatról, annak eseti vagy folyamatosan jellegéről, a megszakadás időpontjáról, mindenekelőtt akkor, ha a perbe vont apa tagad. Emellett azonban kellő súllyal kell értékelni a kapcsolat valamennyi körülményét és az objektív, tudományosan alátámasztott, élettani vizsgálatoknak a származás valószínűségére nyújtott bizonyító erejét is (BH1998.85.). Ugyanakkor a származást kizáró vércsoportvizsgálat eredménye az anya vallomásával szemben is döntő bizonyíték (BH2000.18.). Az anya kihallgatása csak akkor mellőzhető, ha cselekvőképtelen vagy kihallgatásának más elháríthatatlan akadály van [Pp. 469. § (2) bekezdés]. A kihallgatás során igen fontos az *anya szavahihetőségének* megállapítása. Ebben a tekintetben a Legfelsőbb Bíróság egy konkrét ügyben kihangsúlyozta, hogy az anya vallomásának az értékelésénél – az egyébként kétségtelenül megállapítható – ellentmondásoknak nem szabad túlzott jelentőséget tulajdonítani és azok miatt az anya szavahihetőségét a lényeges körülmény – azaz a nemi érintkezés ténye tekintetében – is kétségbe vonni. A vallomásban mutatkozó ellentmondások ugyanis csak akkor rontják le az anya szavahihetőségét, ha azok lényegesek (BH1983.196.). Az anya szavahihetőségét nagymértékben fokozhatja a vallomás részlegessége, ellentmondás-mentessége, életszerűsége. Vallomásának őszinteségét mutathatja, ha számára kedvezőtlen tényeket is feltár. Lényeges továbbá, hogy a perben milyen más adatok támasztják alá az anya vallomását, vagy esetleg cáfolják azt. Apasági (tartási) perben, ha közvetlen bizonyítékként egyedül az anya vallomása áll rendelkezésre, a bíróságnak azt kell vizsgálnia, megállapíthatók-e olyan tények, illetve fennállnak-e olyan körülmények, amelyek az anya vallomását hitelt érdemlővé, elfogadhatóvá teszik (BH1984.453., BH1989.360.).

A perbe vont férfi és más vallomása. Az apaság bírói megállapítása iránti perben az *alperesként perbe vont férfit* kivételes esetektől eltekintve *személyesen meg kell hallgatni* (BH1980.95.). Ennek érdekében vele szemben a Pp. 272. §-ban előírt kényszerítő eszközök teljes körét elrendelheti a bíróság. Az alperesként perbe vont férfi személyes meghallgatása azért is fontos, mert ez alkalmat nyújt számára részletes védekezésnek előterjesztésére, saját álláspontjának kifejtésére. Az apaként megjelölt férfi védekezése kétféle lehet: egyrészt tagadja már a nemi érintkezés tényét is, vagy azt elismeri, de állítása szerint a gyermek tőle való származása kizárt.

Azoknak a *tanúknak* a kihallgatása is indokolt lehet, akik esetleg csak közvetett adatot szolgáltathatnak. Szükségessé válhat a rokonok tanúkénti kihallgatása is, akik ezekben az ügyekben a tanúvallomás alól nem mentesülnek. Az apasági perben az orvos sem tagadhatja meg a tanúságtételt az orvosi titoktartásra tekintettel.

4. Az orvosszakértői vizsgálatok

Az apasági és a származás megállapítása iránti egyéb perekben jelentős egyéni és társadalmi érdek fűződik ahhoz, hogy a *gyermek a vér szerinti apával jusson jogilag is szülő-gyermeki kapcsolatba*. Erre figyelemmel az ítélkezési gyakorlat kiemelkedő jelentőséget tulajdonít annak, hogy a származás (apaság) megállapítása kellően bizonyított tényeken, nem utolsósorban pedig *természettudományos vizsgálatok* eredményén alapuljon. A bíróságnak hivatalból is kötelessége az igazság kiderítése, valamint az, hogy a perre vonatkozó valamennyi bizonyítékot feltárja, és a bizonyítási eljárás során elrendelt szakértői vizsgálatok elvégztetését foganatosítsa (BH1993.233., BH1981.24.). Az apaság megállapítása iránt indult perben a bíróságnak a *teljes tényállás felderítésére hivatalból messzemenően törekednie kell*. Néhány alkalommal történt nemi érintkezés nem vonható a huzamos nemi viszony fogalma alá (BH1985.106.).

Az 1/2014. PJE határozat értelmében a Ptk.-ba beépültek tekinthető a *PK 183., mely* megállapította, hogy *„eseti nemi érintkezés alapján* akkor lehet az apaságot megállapítani, ha az összes körülmények gondos mérlegelése mellett alaposan következtethető, hogy a gyermek ebből az érintkezésből származik. E vonatkozásban a bíróságnak a teljes tényállás felderítésére hivatalból is messzemenően törekednie kell. A perbeli bizonyítékoknak, adatoknak és körülményeknek a maguk összességében való értékelése és mérlegelése útján kell állást foglalni a tekintetben: következtethető-e alaposan, hogy a gyermek a megállapított nemi érintkezésből származik.”

A leghatásosabb bizonyítási eszközök a bíróság által elrendelt *orvosszakértői vizsgálatok*. Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 1978-ban kibocsátott 3. számú *módszertani levele* tartalmazta elsőként azokat a vizsgálati eljárásokat, és azok sorrendjét, amelyeket a származás megállapítása érdekében a szakértők elvégezhettek. Ezt módosította, korszerűsítette 1998-ban az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 17. számú *módszertani levele származás-megállapítási perekben végzendő szakértői vizsgálatokról és a véleményadásról*, melynek kiadásával a 3. számú módszertani levél hatályát veszítette. Jelenleg az orvosszakértők az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet által *polgári perekben és büntetőügyekben végzett DNS-vizsgálatokhoz és szakvéleményadáshoz 2005-ben kiadott 22. számú módszertani levele* alapján járnak el. A módszertani levél már kizárólag DNS-vizsgálatok elvégzését tartja indokoltnak az apasági és származás megállapítási perekben.

A vizsgálatok már újszülött kortól teljes biztonsággal végezhetőek. A személyi mintavétel alkalmával a mintaadónak igazolnia kell személyazonosságát, melyet köteles a mintavevő ellenőrizni, illetve elhunyt személy esetén a mintavevő igazolása szükséges. A mintavételről mintavételi jegyzőkönyvet kell kiállítani, melyet a mintát adó és a mintát vevő személy is aláír.

A mintát adó nemcsak a saját mintavételét igazolja, hanem az ellenérdekű fél jegyzőkönyvének aláírásával annak mintavételét is, ezért származásmegállapítási ügyekben lehetőség szerint az összes érintett személy mintavételét egymás jelenlétében kell elvégezni. A levett mintát, annak maradékát, illetve származékát a laboratóriumnak legalább öt évig meg kell őriznie. A laboratórium maga választhatja ki, hogy melyik mintavételi eljárást alkalmazza, aszerint, hogy számára melyik a legjobb, és a legalkalmazhatóbb. A mintákat oly módon kell tárolni, hogy illetéktelen személy azokhoz ne férjen hozzá. A laboratóriumnak minden vizsgálati üggyel kapcsolatban *jegyzőkönyvet* kell készítenie, illetve a készített és kapott dokumentációt meg kell őriznie és visszakereshető formában kell tárolnia.

A szakértői véleményben fel kell tüntetni a vizsgált személyek és minták DNS-profiljait, valamint nyilatkozni kell arra nézve, hogy a vizsgált személyek, illetve minták között van-e vagy nincs az adott ügyben tisztázni kívánt származás. A származás bizonyítása esetén a bizonyítóerő számításának a *valószínűségszámítás* Bayes-elvén kell alapulnia. Annak esélye, hogy két ember DNS-profilja megegyezzen olyan csekély (1:10 000 000 000), hogy ma a Földön – az egypetéjű ikreket kivéve – nagy valószínűséggel nem található két azonos DNS-profilú ember [<http://www.genoid.net/lakosság/tudomanyos-hatter1/>].

A szakértői véleményben tehát nyilatkozni kell arra nézve, hogy a perbe vont férfi apasága kizárt-e vagy sem. Kizárt apaság esetében a teljes vizsgálatot meg kell ismételni, kizáró eredmény csak két azonos vizsgálati lelet alapján adható ki.

A Pp. 470. § (1) bekezdése értelmében, ha a bíróság a származás megállapításához szükséges orvosszakértői vizsgálatot rendel el, a vizsgálat tülésére bármelyik felet kötelezheti.

Ha az érdekelt a kijelölt szakértőnél (orvosnál) vizsgálat vagy vérvétel céljából *nem jelenik meg*, illetőleg a vizsgálatot vagy a vérvételt nem engedi meg, vele szemben a Pp. 272. § rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni, azzal az eltéréssel, hogy elővezetésnek helye nincs. Ugyanez a rendelkezés irányadó a kiskorú gyermek törvényes képviselőjével szemben is, ha a gyermeket vizsgálat vagy vérvétel végett nem állítja elő, vagy a vizsgálatot, illetve a vérvételt ő nem engedi meg.

A származás megállapításához szükséges *orvosszakértői vizsgálatok költségeinek előlegezésével* összefüggésben említeni szükséges, hogy az apaság és származás megállapítása iránti perek a költségmentesség alkalmazásáról a bírósági eljárásban szóló 6/1986. (VI. 26.) IM rendelet 3. § (1) bekezdés a) pontja értelmében tárgyi költségfeljegyzési jog kedvezményében részesülnek, azonban a *tárgyi költségfeljegyzési jogavértulajdonosság-vizsgálat és a származás megállapításához szükséges más orvosszakértői (élettani) vizsgálat költségének előlegezése alól nem mentesít* [3. § (3) bekezdés]. A bíróság tehát addig nem rendeli el a szükségesnek ítélt vizsgálatokat, míg azok várható költségeit az érdekelt letétbe nem helyezte. Ez alól csak a személyes költségmentességben részesülők kapnak mentességet. A Pp. főszabálya szerint a bizonyítási eljárással járó költségeket a bizonyító fél köteles előlegezni, és csak kivételesen lehet ezzel az ellenérdekű felét terhelni. A bírói gyakorlat is eltérő abban a tekintetben, hogy kit kötelez a költségek előlegezésére. Van, hogy az alperes férfit, tekintettel arra, hogy a férfi azon állítását, hogy nem ő a gyermek apja, az orvosszakértői vizsgálatok eredményével tudja alátámasztani, azaz ebben a tekintetben *bizonyító féllé válik*, vagyis megoszlik a bizonyítási teher. A felperesnek kell azonban bizonyítani a fogamzási időre eső nemi kapcsolat tényét, míg az alperesnek azt kell bizonyítania, a gyermek nem abból a nemi érintkezésből származik, azaz nem ő a gyermek apja. Ha a fél a költségeket nem előlegezi meg, azt a bíróság úgy értékeli, hogy a fél ezzel a számára kedvezőtlen vizsgálati eredményt kívánta megakadályozni [Wopera Zsuzsa: *Különleges eljárások in Wopera Zsuzsa (főszerk.): Polgári eljárásjog II. Perorvoslatok, Különleges eljárások, Egyes nemperes eljárások* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 116.].

5. Apai elismerés a per folyamán

A törvény továbbra is lehetőséget ad arra, hogy az apasági *per alatt* a perben érdekelt férfi a gyermeket *teljes hatályú apai nyilatkozattal magáénak ismerje el* (Pp. 468. §). Erre őt az első tárgyaláson és a bizonyítási eljárás lefolytatása után is figyelmeztetni kell. Ha az apa az első tárgyalást követően tesz ilyen nyilatkozatot, akkor jelentős perköltséget

spórolhat meg. Természetesen az apai elismerés feltételeinek – mint pl. a legalább tizenhat éves korkülönbség – ebben az esetben is teljesülniük kell, az apai elismerés teljes hatályához szükséges hozzájáruló nyilatkozatokat a tárgyaláson személyesen is jelen lévő érintettek szóban is megadhatják. Az apa elismerő nyilatkozatát és az egyes hozzájáruló nyilatkozatokat *külön jegyzőkönyvbe* kell foglalni, és azt velük is alá kell írni. Ezt követően a jegyzőkönyvet a per tárgyalásának egyidejű felfüggesztése mellett át kell tenni az illetékes anyakönyvvezetőhöz. Amennyiben az apát a gyermek születési anyakönyvébe bejegyezték, akkor a pert meg kell szüntetni. Ellenkező esetben a bíróság a per felfüggesztését megszünteti, és a tárgyalást folytatja [Wopera Zsuzsa: Különleges eljárások *in* Wopera Zsuzsa (főszerk.): *Polgári eljárásjog II. Perorvoslatok, Különleges eljárások, Egyes nemperes eljárások* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 114.].

Az anya perindítási joga. Lényeges változás, hogy a Csjt. szabályaitól eltérően a CSJK már lehetőséget ad arra, hogy az *anya az apaság megállapítása iránt pert indítson* – azaz a perben félként vegyen részt – vagy a perben a gyermek törvényes képviselőjeként eljárjon.

6. A névviselés kérdése és az ítélet hatálya

Az apaság bírói megállapítása iránti perben vita merülhet fel abban a tekintetben, hogy *a gyermek melyik szülő nevét viselje tovább* (pl. az anya kéri, hogy a gyermek az ő nevét viselje, az apa azonban ehhez nem járul hozzá). Ennek a kérdésnek a megválaszolásához nyújt segítséget a *PK 217.*, amikor kimondja, hogy a bíróságnak – az ügy befejezése után – a névviselés kérdésének eldöntése érdekében az illetékes gyámhatóságot kell megkeresnie. Az állásfoglalás tehát kizárja annak lehetőségét, hogy a gyermek további névviseléséről a bíróság döntsön. Abban az esetben azonban, ha a *gyermek már nagykorú*, akkor saját maga dönt arról, hogy a jövőben kinek a családi nevét választja: a vér szerinti apa családi nevét, vagy az addig viselt családi nevet viseli tovább. Konkrét nyilatkozat hiányában sem marad azonban függőben a CSJK rendelkezései értelmében a nagykorú gyermek névviselése, mert ilyenkor az apasági vélelem keletkezése a gyermek további névviselését nem érinti, azaz a nagykorú gyermek korábbi családi nevét viseli tovább. Erről a Csjt. nem tartalmazott rendelkezést.

A § (4) bekezdése a Csjt. korábbi rendelkezéseivel egyezően mondja ki, hogy az apaságot kimondó ítélet *mindenkivel szemben hatályos*. Amennyiben a bíróság az apaság megállapítása iránti keresetnek helyt ad, akkor az erről szóló ítélet rendelkező részének tartalmaznia kell minden olyan adatot, amely szükséges a gyermek születési anyakönyvi adatainak módosításához, családi jogállása anyakönyvi rendezéséhez. Erre azért van szükség, mert az anyakönyvvezető a jogerős ítélet alapján jár el, és módosítja az érintett adatait az anyakönyvben.

A § (5) bekezdése mondja ki, hogy nincs helye az apaság bírói megállapításának az ivarsejtet, illetve embriót adományozó ún. *donor férfival szemben sem*, ha az anya reprodukciós eljárás útján lett terhes. Erre semmilyen körülmények között sem kerülhet sor, még akkor sem, ha a reprodukciós eljáráson alapuló apasági vélelem bármilyen okból megdőlné. Ez a rendelkezés a Csjt. 38. § (1) bekezdésében is szerepelt.

Végül ki kell emelni azt a – korábbi családjogi szabályozástól eltérő, a CSJK 4:108. § b) pontja által bevezetett – változást, miszerint nincs lehetőség az apasági vélelem megdöntésére abban az esetben, ha az apaságot bíróság állapította meg. Ezzel *az apaság bírói megállapítása megdönthetetlen vélelem lesz*. Eddig is nehezen volt értelmezhető, hogy ha a bíróság jogerősen a gyermek apjának nyilvánította azt a férfit, aki az anyával

a fogamzási időben nemileg érintkezett, és az összes körülmény gondos mérlegelése alapján alaposan következtethető volt, hogy a gyermek ebből az érintkezésből származik [Csjt. 38. § (2) bekezdés], akkor a származás kizártsága alapján ez a vélelem milyen alapon lett volna megdönthető. Az apaság megállapítása iránti perekben előirt követelmény minden szükséges bizonyítás lefolytatása annak érdekében, hogy a gyermek a vér szerinti apjával kerüljön szülő–gyermek kapcsolatba. A bizonyítás során alkalmazott DNS-vizsgálat eredménye pedig közel százszázalékos valószínűséggel határozza meg az apaságot, így komolytalan lenne jogi lehetőséget biztosítani az így megállapított apaság megdöntésére. Amennyiben a későbbiekben mégis felmerül olyan új bizonyíték, amely a bíróság által apának nyilvánított férfi apaságát mégis megkérdőjelezi, csak perújításnak van helye.

4:104. § [Az apaság megállapítása iránti per indítására jogosultak]

- (1) Az apaság bírósági megállapítását az anya, a gyermek, a gyermek halála után leszármazója és az apa kérheti.**
- (2) A kiskorú gyermek a perben a gyámhatóság hozzájárulásával az anya pertársaként vehet részt.**
- (3) Ha a gyermek reprodukciós eljárásból származott, nem jogosult perindításra az a férfi, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott.**

A CSJK előkészítésében részt vett munkacsoport indokolatlannak tartotta, hogy az anya ne indíthasson pert az apaság megállapítása iránt, illetve hogy még a gyermek törvényes képviselőjeként se járhatson el a perben annak ellenére, hogy ő is nagyban érdekelt a gyermeke apai jogállásának betöltésében. Ennek megfelelően a CSJK az apasági per indítására a Csjt. szerint jogosultak mellett *az anya részére is lehetőséget ad*. Annak érdekében, hogy a gyermek – akinek érdekeltsége az esetek nagy részében az anyáéval azonos – az anya perindítása esetén ne váljon alperessé, megengedi, hogy az ilyen perben *a gyermek a gyámhatóság hozzájárulásával az anya pertársaként vehessen részt*. A gyámhatóság mérlegelési jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy az apaság bírói megállapítása iránti per megindítása a gyermek érdekében áll-e vagy sem.

a) Ha *igen*, akkor a per megindításához az anyának is segítséget tud nyújtani a gyámhatóság tanácsokkal, megfelelő tájékoztatással stb.

b) Ha a gyámhatóság *nem támogatja* a per megindítását, az anya akkor is kezdeményezheti a pert a saját nevében. Ilyenkor azonban a gyermek alperes lesz, akinek a perbeli képviseletére az érdekellentét miatt a gyámhatóság eseti gyámot rendel ki.

Új rendelkezés a CSJK-ben, hogy a perben az anya a gyermeke – és egyben akár pertársa – törvényes képviselőjeként is eljárhat. Kivételt jelent ez alól, ha az anya maga is kiskorú, mert ilyenkor a gyermek törvényes képviselője a gyámja lesz.

A Csjt. csak a donor férfival szemben zárta ki az apaság megállapítása iránti per megindításának lehetőségét, ennek fordítottjára (azaz, hogy a donor indíthat-e ilyen pert) nincs szabály. A Ptk. ezt pótolja, amikor kimondja, hogy ha a gyermek reprodukciós eljárásból származott, *nem jogosult perindításra az a férfi*, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott.

4:105. § [A perindítás személyessége]

- (1) Az apaság megállapítása iránt a pert a jogosultnak személyesen kell megindítania.**

- (2) **A korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében a származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy a pert törvényes képviselője hozzájárulásával indíthatja meg. Ha a törvényes képviselő a hozzájárulás megadásában tartósan akadályozott vagy a hozzájárulást nem adja meg, azt a gyámhatóság hozzájárulása pótolja.**
- (3) **Ha a jogosult cselekvőképtelen, a pert nevében a gyámhatóság hozzájárulásával törvényes képviselője indíthatja meg.**
- (4) **Az anya a perben gyermeke törvényes képviselőjeként eljárhat.**

A korábbihoz képest változatlan tartalommal maradt fenn az a rendelkezés, miszerint a pert a *jogosultnak személyesen kell megindítania*. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a Pp. 65. § szabályai szerint a perben bármelyik fél ne vehetné igénybe meghatalmazott jogi képviselő, vagy más segítségét, közreműködését.

A *korlátozottan cselekvőképes személyekre* vonatkozó szabályozás lényeges változáson ment keresztül a Ptk.-ban, melyhez a családjogi szabályoknak is igazodni kellett. Így az apaság bírói megállapítása iránti per szempontjából is meg kell különböztetni a koránál fogva korlátozottan cselekvőképes – tizennegyedik életévüket betöltő kiskorú – személyt attól a nagykorú személytől, akit a bíróság cselekvőképességében a *származás megállapításával összefüggő nyilatkozatok tekintetében* részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett. Megszűnt ugyanis annak a jogi lehetősége, hogy a bíróság nagykorú személyt általános jelleggel, valamennyi jognyilatkozata tekintetében helyezzen cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá. Ennek megfelelően a § (2) bekezdése értelmében a *korlátozottan cselekvőképes* kiskorú és a származás megállapításával összefüggő nyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett személy a pert a *törvényes képviselője hozzájárulásával indíthatja meg*. Így a más jellegű – pl. munkával szerzett keresményével kapcsolatos – ügyletek vonatkozásában részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett személy nyilatkozati képessége nincs korlátozva.

A Csjt. szabályaival egyezően biztosítja a CSJK, hogy amennyiben a törvényes képviselő a hozzájárulás megadásában tartósan akadályozott vagy a hozzájárulást nem adja meg, azt a *gyámhatóság hozzájárulása pótolja*.

A § (3) bekezdése rendelkezik arról az esetről, ha a per megindítására jogosult *cselekvőképtelen*. Ilyenkor a pert a gyámhatóság hozzájárulásával a törvényes képviselő indíthatja meg.

Új rendelkezés a CSJK-ben, hogy a perben az anya a gyermeke törvényes képviselőjeként eljárhat. Kivételt jelent ez alól, ha az anya maga is kiskorú, vagy egyéb okból nem ő a gyermek törvényes képviselője, mert ilyenkor a gyermek a gyámja lesz a gyermek képviselőjére jogosult.

4:106. § [Az apaság megállapítása iránti per alperesei]

- (1) **Az apaság megállapítása iránti pert az apa ellen, az apának a gyermek ellen kell megindítania.**
- (2) **Ha az anya által indított perben a gyermek nem az anya pertársa, a pert az anyának a gyermek ellen is meg kell indítania. Ebben az esetben a gyermek képviselőjére a gyámhatóság eseti gyámot rendel.**
- (3) **Ha az a személy, aki ellen a pert meg kellene indítani, nem él vagy ismeretlen helyen tartózkodik, a keresetet a bíróság által kirendelt üggyondnok ellen kell indítani.**

A § (2) bekezdése arra az esetre határoz meg szabályokat, ha az anya által kezdeményezett perben az anya nem a gyermek pertársa, mert ilyenkor a pert az anyának

a gyermek ellen is meg kell indítania. Ebben az esetben a gyermeknek az anya nem lehet a törvényes képviselője, ezért a gyámhatóság a gyermeknek eseti gyámot (4:163. §) rendel. A Csjt. szerint az anyának nem volt perindítási joga, azonban a perbe beavatkozóként bármelyik félhez csatlakozhatott, ezért őt a tárgyalás kitűzéséről a keresetlevél egy példányának megküldésével értesíteni kellett a beavatkozás jogára történő figyelmeztetéssel együtt.

X. Fejezet

Az apaság vélelmének megtámadása

4:107. § [Az apasági vélelem megtámadásának okai]

- (1) **Az apaság vélelmét azon az alapon lehet megtámadni, hogy az, akit a vélelem alapján apának kell tekinteni, a gyermek anyjával a fogamzás idejében nemileg nem érintkezett vagy a körülmények szerint egyébként lehetetlen, hogy a gyermek tőle származik.**
- (2) **Ha az apaság vélelme teljes hatályú apai elismerő nyilatkozaton alapul, a vélelmet azon az alapon is meg lehet támadni, hogy**
  - a) **a nyilatkozatnak a jogi feltételek hiányában nincs teljes hatálya;**
  - b) **az apai elismerő nyilatkozatot tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés hatása alatt tették meg; vagy**
  - c) **az apai elismerő nyilatkozatot jogszabály megkerülése céljából tették.**
- (3) **Ha a származás reprodukciós eljárás következménye, az apaság vélelme akkor támadható meg, ha az anya férje vagy élettársa az eljáráshoz nem járult hozzá.**

1. Az apasági vélelem megtámadásáról általában

A Csjt. 43. § rendelkezett az apaság vélelmének megdöntéséről, mely szerint az apaság vélelmét akkor lehetett megtámadni, ha

- a) az, akit a vélelem alapján apának kell tekinteni, a gyermek anyjával a fogamzás idejében *nemileg nem érintkezett*, vagy
- b) a körülmények szerint egyébként *lehetetlen, hogy a gyermek tőle származik*, illetőleg
- c) a származás *reprodukciós* eljárás következménye, és az anya férje, illetve élettársa *az eljáráshoz nem járult hozzá*.

Ha pedig az apaság vélelme *teljes hatályú apai elismerésen* alapult, a vélelmet a Csjt. szerint azon az alapon is meg lehetett támadni, hogy a nyilatkozatnak a törvényes feltételek hiányában nincs teljes hatálya. A megtámadás joga tehát a Csjt. szerint akkor sem volt kizárt, ha az apaság bírói határozaton alapult. Másrészt a Csjt. alapján nem volt mód arra, hogy a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozaton alapuló apaságot a jognyilatkozat akarati hibából eredő érvénytelensége miatt meg támadják.

A vélelem megtámadása a CSJK-ben a *megtámadási okok*, a *megtámadásra jogosultak köre* és a megtámadási *határidők* kérdésében *szorult rendezésre*, illetve módosításra.

A CSJK a Csjt.-vel azonosan rendelkezik az apasági vélelem tartalmi okból való megtámadásának lehetőségéről, mely szerint az apaság vélelme természetes úton történő fogamzás esetén azon az alapon támadható meg, hogy a vélelmezett apa *nem a gyermek biológiai szülője*.

A CSJK és a Csjt. egyaránt rendelkezik arról is, hogy a teljes hatályú elismerésen alapuló apaság esetén a vélelem formai okból is megtámadható: a Csjt. szerint azon az alapon, hogy az elismerő nyilatkozatnak a jogi feltételek hiányában nincs teljes hatálya. A Csjt. azonban nem részletezte, hogy a „*jogi feltételek hiánya*” alatt mit kell érteni: csak a Csjt. 37. §-ában felsorolt feltételek (hozzájáruló nyilatkozatok, korkülönbség) hiányát, vagy például azt is, ha az elismerő nyilatkozat akarathibában szenved (azt tévedés, megtévesztés vagy kényszer hatása alatt tették). Az egységes polgári kódexen belül nincs észszerű indoka annak, hogy a jogalkotó éppen az ilyen, az elismerő egész életére kiható jognyilatkozat megtámadását zárja ki akkor, ha az akarathiányos. Ezért a Ptk. az elismerésen alapuló apaság megtámadását *akarathiba esetén is lehetővé teszi*.

A törvény a megtámadási okok körét kiegészítve, nevesíti azt az esetet, amikor az apai elismerő nyilatkozatot *jogszabályi rendelkezések megkerülése céljából* tették.

Fontos változás továbbá, hogy az *apaság bírói megállapítása mint megdönthetetlen vélelem* kizárja az így keletkezett apasági vélelem megtámadásának lehetőségét. Kizárólag a Pp. szabályai alapján kezdeményezhető perújítás az apaság bírói megállapítását kimondó jogerős ítélet ellen (Pp. 471. §).

Szintén említésre méltó újdonság a Csjt. szabályaihoz képest, hogy a CSJK taxatív feltételek megvalósulása esetén, kivételesen *nemperes eljárásban* is lehetőséget biztosít az apasági vélelem megdöntésére.

Az apasági vélelem természetéből következik annak megtámadhatósága. Az apaság vélelmének megtámadására azonban változatlanul *csak bíróság előtt* kerülhet sor.

2. Megtámadási okok

A CSJK – egy kivétellel – *nem tesz különbséget* abban a vonatkozásban, hogy az apasági vélelem milyen alapon áll fenn: egyformán megtámadható akár a házasság, akár az elismerés, akár a reprodukciós eljárás alapján keletkezett apasági vélelem. Abban az esetben azonban, ha az apaságot a bíróság állapította meg, az apasági vélelem megtámadása kizárt.

A CSJK említett § (1) bekezdése a Csjt. szabályaival egyezően határozza meg az apasági vélelem megdöntésének első két esetét.

Távolság. A vélelmezett apa a gyermek anyjával a fogamzás idejében *nemileg nem érintkezett*. A bírói gyakorlat és a jogirodalom a nemi érintkezés hiányának okait a *fizikai*, illetve az *érzelmi távolság* eseteiben jelöli meg.

Fizikai távolság. A nemi érintkezés a vélelmezett apa és a gyermek anyja között kizártnak tekinthető minden olyan esetben, amikor egymástól *olyan fizikai távolságban vannak*, amely a találkozás lehetőségét kizárta. Ilyen körülmény, ha a vélelmezett fogamzási időben a vélelmezett apa és a gyermek édesanyja *még nem ismerték egymást*, vagy az apa a fogamzás idején bizonyíthatóan olyan távoli országban tartózkodott, ahonnan kétséget kizáróan hosszabb ideig nem tért haza, és ugyanilyen biztonsággal állítható, hogy ott a gyermek anyja sem látogatta meg. A mai utazási lehetőségek mellett ennek bizonyítása rendkívül nehéz, s belföldi tartózkodás esetében szinte teljesen kizárt. Önmagában az a tény ugyanis, hogy a férfi a fogamzás idejében az ország más városában, akár több száz kilométerre is tartózkodott vagy lakott az anyától, még nem lehet akadálya annak, hogy találkozhassanak. Ilyen esetben a nemi érintkezés kizártságát erősíti olyan

érzelmi távolság bizonyítása, amely miatt az érintettek közötti nemi érintkezés nem képzelhető el.

A fizikai távolság másik esete az, amikor az apa és az anya földrajzilag nem voltak egymástól távol, de *találkozásuk valamilyen objektív oknál fogva mégsem volt lehetséges*. Pl. a vélelmezett apa a gyermek fogamzási ideje alatt kötelező pszichiátriai intézeti gyógykezelés alatt állt, vagy szabadságvesztés büntetését töltötte. Ha az apa egészségi állapota miatt bizonyíthatóan nem élhetett nemi életet, a tőle való származás ismét lehetetlennek nyilvánítható. Ha a vélelmezett apa és a gyermek anyja a fogamzási időben nem voltak egymástól olyan fizikai értelemben vett távolságban, amely találkozásukat – s egyben nemi érintkezésüket – is lehetetlenné tette, a bizonyítást a származás kizártsága tekintetében kell lefolytatni.

Előfordulhat, hogy a vélelmezett apa és a gyermek anyja *érzelmileg voltak egymástól olyan távolságban*, aminek a következtében köztük nemi érintkezés nem volt. Pl. akár az anya, akár az apa, vagy már mindketten a különélés időszakára eső fogamzás idejében mással éltek életközösségben, élettársi kapcsolatban és erkölcsi értékrendjük és egyéniségük kizárja, hogy mással fennálló érzelmi elkötelezettségük mellett egymással nemi kapcsolatot létesítettek volna. Ez a körülmény azonban egymagában nem elegendő a vélelem megdöntéséhez, az érzelmi távolság mellett a találkozás kizártságát alátámasztó egyéb körülmények bizonyítása is szükséges.

Van olyan álláspont is, miszerint helytelen gyakorlat önmagában csupán a vélelmet megtámadó apa és az azt nem ellenző anya egyező nyilatkozata alapján a nemi kapcsolat lehetetlenségét (az anya és a vélelmezett apa között a fogamzás idejére) megállapítani. A vélemény szerint ilyen esetben általában még az sem elegendő, ha a gyermeket magáénak elismerni kívánó férfi az apa és az anya nyilatkozatával egybecsengő vallomást is tesz. Valamilyen objektív kísérő körülmény az érintett személyek nyilatkozatát, vallomását alá kell, hogy támassza. Ki kell zárni ugyanis, hogy az anya, a vélelem szerinti apa és az apaságot vállalni kívánó férfi egyetértésben – fiktív tényállás alapján – rendezze az apaságot, mivel az érintettek célja ilyenkor más, tisztességes úton (örökbefogadás) is elérhető [*CompLex Jogtár Kommentár a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 43. § (1) bekezdéséhez*].

Ha nem sikerül bizonyítani az érdekeltek közötti nemi érintkezés hiányát, a vélelem megdöntése csak a származás lehetetlensége okából lehet sikeres.

A származás kizártsága. A körülmények szerint lehetetlen, hogy a gyermek a vélelmezett apától származik. A származás kizártságának bizonyítására egyrészt akkor kerül sor, ha a vélelmezett apa bár határozottan állítja, hogy nem történt a gyermek fogamzási idejében közte és az anya között nemi érintkezés, ennek bizonyítása nem kellően megalapozott.

A másik típuseset az, amikor a vélelmezett apa elismeri, hogy közte és az anya között történt a gyermek fogamzási idejében nemi érintkezés, azonban állítása szerint a gyermek mégsem tőle származik. Pl. az anya a vélelmezett apával való nemi érintkezés idején már más férfitől volt terhes, vagy ha a vélelmezett apával való nemi érintkezés időpontjától a szülésig eltelt idő olyan rövid, vagy hosszú, hogy a magzat születéskori fejlettsége alapján a gyermek abból a nemi érintkezésből nem származhatott. A fogamzásgátló szer vagy eszköz használatának bizonyított ténye azonban a származás kizártságának megállapításához nem elegendő.

Míg az *apaság bírói megállapításához elegendő, hogy az összes körülmény gondos mérlegelése alapján alaposan következtethető legyen, hogy a gyermek a bizonyított nemi érintkezésből származik*, addig az apasági vélelem megtámadása csak akkor lehet sikeres, ha a bizonyított körülmények szerint *lehetetlen, hogy a gyermek a vélelmezett apától származik*. Mind a nemi érintkezés hiányára, mind a származás más okból való

kizártságára alapozott megtámadásra vonatkozik, hogy a már fennálló apai vélelem *csak teljes bizonyosság esetén dönthető meg*. A vélelem megdöntése iránti perben továbbá nem a más férfitől való esetleges származás lehetősége vizsgálendő, tehát nem az, hogy a gyermek kitől származik, hanem az, hogy a vélelmezett apától való származás – akár a nemi kapcsolat hiánya, akár más okból – lehetetlen-e.

Ha a házastársak között a gyermek fogamzása idején a nemi kapcsolat fennállott, a férj az apaság vélelmének megdöntését csak akkor kérheti sikerrel, ha bizonyítani tudja, hogy a gyermek tőle való származása lehetetlen. Ilyen esetben a természettudományos értékű bizonyítékot szolgáltató vércsoportvizsgálat általában nem mellőzhető (BH1983.21.). Az apasági vélelem megtámadása iránt indított perben annak bírói megállapítása, hogy a gyermek származása a körülmények szerint a vélelmezett apától lehetetlen, objektív, igaz tényeket, teljes bizonyosságot kíván (BH1981.64.).

Éppen ezért az apasági vélelem megtámadása iránti perekben – ha a nemi érintkezés kizártsága nem bizonyítható –, el kell rendelni azokat az orvosszakértői vizsgálatokat, amelyek természettudományos értékű bizonyítékát szolgáltatathatják a származás kizártságának.

3. Az apai elismerés megtámadása

A § (2) bekezdése azokat a megtámadási okokat foglalja egybe, melyek bizonyítására kizárólag a *teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal keletkező apasági vélelem* esetén kerülhet sor.

Jogi feltételek hiánya. A nyilatkozatnak a jogi feltételek hiányában nincs teljes hatálya. Ez a pont megegyezik a Csjt. idevonatkozó rendelkezéseivel. A Csjt. azonban nem tisztázta pontosan, hogy mit is jelent a „jogi feltételek hiánya”: a törvényben előírt feltételek hiányát, vagy esetleg azt is, ha az elismerő nyilatkozat valamilyen akarathibában szenved, mert azt tévedés, fenyegetés vagy megtévesztés hatása alatt tette a vélelmezett apa. A CSJK már egyértelműen rendezi a kérdést akkor, amikor mindkét körülményt a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal keletkező apasági vélelem megdöntésének önálló eseteként határozza meg.

Jogi feltételek hiányában a megtámadás sikeres lehet akkor is, ha a gyermeknek a vélelmezett apa a biológiai apja. Ennek oka, hogy a megtámadás ezen esetében nem szükséges a származás kizártságának a bizonyítása. A jogvita tárgya ugyanis egyedül az, hogy valamely törvényes előfeltétel hiányában az apasági elismerésére tett nyilatkozatnak nem lehet teljes a hatálya. A „jogi feltételek hiányában” kifejezés értelmében a megtámadásra akkor van lehetőség, ha a CSJK 4:101. §-ban előírt bármely feltétel hiányzik. Ilyen pl. ha cselekvőképtelen állapotban tette az apa az elismerő nyilatkozatot, vagy a nyilatkozathoz az anya nem járult hozzá, vagy nincs meg a vélelmezett apa és a gyermek között a legalább 16 évnyi korkülönbség.

A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint a cselekvőképességében korlátozott személy csak a törvényes képviselője hozzájárulásával tehet apaságot elismerő nyilatkozatot. Ha az apaságot elismerni kívánó *kiskorú gyermek szülői nem élnek együtt és a gyermek valamelyiküknél van elhelyezve, és a felügyeletet ez utóbbi szülő gyakorolja, akkor mint törvényes képviselő ő jogosult a hozzájáruló nyilatkozat adására* (BH1977.495.).

Tévedés, megtévesztés, jogellenes fenyegetés. Megtámadási ok, ha az apai elismerő nyilatkozatot tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés hatása alatt tették meg. Amíg a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. tc. 11. § (2) bekezdése az apasági vélelem megtámadását e jogcímenen kifejezetten lehetővé

tette, addig a Csjt. ezeket az akarathibákat már a jogszabályi szövegből kihagyta. A Csjt. hatálybalépését követően kialakult joggyakorlat pedig egyértelműen elvetette annak lehetőségét, hogy a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat akarathiba címén megtámadható legyen. (Ugyanígy mellőzte az akarathibák jogi hatásának kimondását a Csjt. a házasságkötés és az örökbefogadás esetében is.) A Legfelsőbb Bíróság döntése értelmében az 1959-es Ptk. 199. §-át a családi státuszt érintő nyilatkozatokra háttérjogszabályként sem lehetett alkalmazni, tehát az 1959-es Ptk. 210. §-ában írt fenyegetés, tévedés és megtévesztés a Csjt. 43. §-ának (2) bekezdésében írt megtámadási okként nem volt érvényesíthető (BH.2003.70.). Mivel nincs észszerű indoka annak, hogy a jogalkotó egy ilyen kardinális kérdésben, mint az apaság végérvényesen kizárja a jognyilatkozat megtámadásának lehetőségét akarathibára történő hivatkozással, ezért a CSJK a teljes hatályú apai elismerésen nyugodó apaság vélelmét akarathiba esetén is megtámadhatóvá teszi.

Jogszabály megkerülésének céljából tett apai elismerés. Szintén megtámadható az apai elismerés, ha a nyilatkozatot jogszabály megkerülése céljából tették. Ilyen eset lehet például, ha az apai elismerő nyilatkozat célja az idegenrendészeti szabályok megkerülése vagy az apai elismerő nyilatkozatot az örökbefogadási szabályok kijátszása céljából tették. Az utóbbi években elterjedt, hogy az örökbe fogadni szándékozó – de örökbefogadásra alkalmasságot igazoló gyámhatósági határozatot szerezni nem tudó – férfi apai elismerő nyilatkozatot tett a rendezetlen családi jogállású gyermekre, majd felesége házastársi örökbefogadás engedélyezését kérte. Így az örökbefogadás eljárás megkerülésével, ellenőrizetlen körülmények közé kerülhetett a gyermek. Ilyenkor a hatóságoknak jogszabályi felhatalmazás hiányában nem volt lehetősége beleszólni, vagy esetleg megakadályozni, hogy a gyermek az örökbefogadásra vonatkozó részletes garanciális szabályok megkerülésével kerüljön egy – esetleg nem az érdekeinek megfelelő – családba.

Természetesen ilyen esetben is *szűk határidőn belül* és csak akkor van mód az apai elismerő nyilatkozat ügyész vagy gyámhatóság általi megtámadására, ha *az a gyermek érdekeivel nem áll ellentétben*. Így hiába kerül egy gyermek akár a jogszabályok kijátszásával egy családba, ha ott szerető szülők és rokonok gyűrűjében a család a gyermek testi, erkölcsi és értelmi fejlődését megfelelően biztosítja. A jogalkalmazó feladata lesz minden esetben annak mérlegelése és eldöntése, hogy az apaság vélelmének megdöntése a gyermek valós érdekében áll-e vagy sem. Amennyiben a gyerek egy kiegyensúlyozott, szerető és harmonikus család tagjává válik, a jogalkotónak továbbra sem célja a gyermek rendezett családi jogállásának megbontása.

4. A reprodukciós eljárás következményeként létrejövő apasági vélelem megtámadása

A § (3) bekezdése rendelkezik arról az esetről, ha *a származás reprodukciós eljárás következménye*. Ilyenkor az apasági vélelem kizárólag csak formai okból és akkor támadható meg, ha *az anya férje vagy élettársa az eljáráshoz nem járult hozzá*. Ennek oka, hogy a reprodukciós eljárások egy bizonyos körénél nem a vélelmezett apa a gyermek biológiai apja, akinek a felkutatására a jogszabályok – főszabály szerint – nem tartalmaznak felhatalmazást. Éppen ezért a jogalkotó nem adhat arra jogi lehetőséget, hogy a vélelmezett apa azon az alapon támadja meg az apasági vélelmet, hogy a gyermek nem tőle származik. Erre csak akkor van esélye, ha utólag bizonyítja, hogy a humán reprodukciós eljárást

a feleségénél, illetve élettársánál az ő hozzájárulása nélkül végezték el, vagy hogy a művi megtermékenyítéshez adott beleegyezése a donor ivarsejtjeinek felhasználására nem terjedt ki. Amennyiben a vélelem megdöntése eredményeképpen a gyermek apai jogállása üressé válik, azt csak teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal töltheti be a feltételeknek megfelelő, és a szükséges hozzájáruló nyilatkozatokat bíró férfi. Az apaság bírói megállapítására ilyenkor senkivel szemben sem kerülhet sor.

4:108. §**[Az apasági vélelem megtámadásának kizártsága]****Nem lehet az apaság vélelmét megtámadni, ha**

- a) a származás reprodukciós eljárás következménye, kivéve, ha az anya férje vagy élettársa az eljáráshoz nem járult hozzá; vagy**
- b) az apaságot bíróság állapította meg.**

A törvény kifejezetten rendelkezik a vélelem megtámadása kizártságának eseteiről. A törvény két esetben nem engedi meg az apaság vélelmének megtámadását.

a) Az első – a Csjt.-ben is ismert – eset, ha a származás reprodukciós eljárás következménye. Ilyenkor ugyanis a leszármazáson alapuló rokoni kapcsolat létrejöttének nem (vagy nem elsősorban) a biológiai származás az alapja, hanem *a férfinak a reprodukciós eljárásban való részvétele*. A reprodukciós eljárásból való származás kifejezetten (a házastárs, élettárs egyetértésével) az apává válásnak – az ismeretlen és fel nem kutatható biológiai származástól független – erre irányuló célzatos, határozott szándékának az eredménye. Azaz amennyiben a házastárs vagy élettárs férfi hozzájárul ahhoz, hogy a párja ismeretlen donor férfi spermájával kerüljön megtermékenyítésre, utólag nem hivatkozhat arra, hogy az így született gyermek nem tőle származik. Márpedig, ha törvényi lehetőség van ilyen módon szülővé válni, és valaki ezzel a lehetőségével él, utóbb a gyermeket a családi (apai) jogállásától nem foszthatja meg, hiszen az eljárás sajátosságából adódóan a biológiai apa feltárása is, de különösen a megállapítása kizárt. A vér szerinti származás felkutatásának és megállapításának a kizárt volta az, ami az apai hozzájárulással lefolytatott reprodukciós eljárásból való származás vélelmének a biológiai származás lehetetlensége miatti megtámadását kizárja. (Az elismerésen alapuló apaságok esetén is jelentős a tudati elem. Ám az elismerésen alapuló vélelmek eredményes megtámadása után mód van a vér szerinti származás megállapítására. Tehát ekkor az apai jogállás nem marad üres.) Amennyiben azonban a vélelmezett apa az eljáráshoz nem járult hozzá (nem kívánt az ismeretlen és fel nem kutatható férfitől biológiailag származott gyermek apjává válni), az ő akaratától függetlenül beálló vélelem nem tartható fent [*CompLex Jogtár Kommentár a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 43. § (1) bekezdéséhez*].

b) Második esetként a megtámadást indokolt kizárni akkor is, ha az apaságot bíróság állapította meg, mivel *a bírói ítélettel* megállapított apaságot a törvény megdönthetetlen vélelemként kezeli. Hiszen, ha a bíróság mindenre kiterjedő, részletes bizonyítást köteles lefolytatni annak érdekében, hogy a származás (apaság) megállapítása kellően bizonyított tényeken, nem utolsósorban pedig *természettudományos vizsgálatok* eredményén alapuljon, akkor értelmetlen lenne jogi lehetőséget adni az így megállapított apaság vélelmének szintén bíróság előtti megtámadására. Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet által polgári perekben és büntetőügyekben végzett DNS-vizsgálatokhoz és szakvéleményadáshoz 2005-ben kiadott 22. számú módszertani levél által javasolt DNS-vizsgálat pedig már közel 100%-os valószínűséggel bizonyítani tudja az apaságot. A vélelem megdönthetlensége azonban természetesen nem jelenti azt, hogy ha

valamilyen olyan új bizonyíték lát napvilágot, amely megkérdőjelezi az apaságot megállapító ítélet megalapozottságát, akkor ne lehetne az így felmerülő sérelmet perújítással orvosolni.

Bár az 1/2014. számú PJE határozat hatályon kívül helyezte a *PK 100-t*, a hatályos jogszabályi rendelkezések értelmében az apaság vélelmét az a vélelmezett apa is megtámadhatja, aki annak tudatában tett az apaságot elismerő nyilatkozatot, illetőleg a gyermek anyjával való házasságkötése esetén, annak tudatában tett az apaság vélelmének beállítását eredményező nyilatkozatot, hogy a gyermek nem tőle származik (*szívességi apaság*).

4:109. § [Az apasági vélelem megtámadására jogosultak]

- (1) Az apaság vélelmének megtámadására a vélelmezett apa, az anya, a gyermek, a gyermek halála után leszármazója jogosult.**
- (2) Az apaság vélelmét azon az alapon, hogy az apai elismerő nyilatkozatot tévedés, megtevesztés vagy jogellenes fenyegetés hatása alatt tették meg, csak a vélelmezett apa támadhatja meg.**
- (3) Az anya a gyámhatóság jóváhagyásával, kiskorú gyermekével együttesen indíthat pert.**
- (4) Az anya volt férje akkor jogosult az apaság vélelmének megtámadására, ha a vélelem alapján az anya újabb házasságbeli férje az apa, de ennek a vélelemnek a megdőlte esetén a volt férjet kellene apának tekinteni.**
- (5) Azon az alapon, hogy az apai elismerő nyilatkozatot jogszabály megkerülése céljából tették, az ügyész és a gyámhatóság jogosult az apai elismerő nyilatkozat megtámadására.**

A megtámadásra jogosult személyek köre csak részben egyezik meg a Csjt.-ben foglaltakkal. A törvény a Csjt.-től eltérően törvényi korlátok között (gyámhatósági jóváhagyás, gyermekével együttes perindítás) az *anya perindítási jogát is elismeri* ugyanazon okok miatt, amiért lehetősége van apaság megállapítása iránt is pert indítani. További változásokat indokolt a megtámadási okok bővülése is.

Az apaság megállapítása iránti perben a CSJK elismeri mind az anya perindítási jogát, mind pedig azt, hogy az anya a perben gyermekét képviselhesse. Ebből azonban nem következik, hogy ugyanezen jogosítványokat a jogalkotónak az apasági vélelem megtámadására irányuló perekben is biztosítania kellene az anya számára. A CSJK azonban ezt mégis megteszi. A megtámadásra a Csjt.-vel egyezően jogosult még a *gyermek és a vélelmezett apa*.

A CSJK már nem jogosítja fel az ügyészt a perindításra. A Csjt. az ügyészt két esetben ruházta fel perindítási joggal. Egyrészt akkor, ha a gyermek meghalt, és nem maradt utána leszármazó, illetve akkor, ha a vélelmezett apa a megtámadási határidőt elmulasztotta. A Ptk. fontos elve azonban, hogy az ügyésznek a magánjogi viszonyokban csak kivételes esetekben és csak akkor legyen biztosítva az önálló fellépés joga, ha azt a közérdek indokolja. Másrészt a CSJK a megtámadási határidőket elévülési jellegű határidőként szabályozza, ahol érvényesek az elévülés megszakadására és nyugvására vonatkozó rendelkezések. Ez utóbbi szabály a megtámadásra jogosultak számára olyan könnyebbséget jelent, amely mellett a jogalkotó szerint már nincs szükség arra, hogy az ügyészt a törvény önálló perindítási joggal ruházza fel (Kőrös András: Fontolva haladás – a Ptk. Családjogi Könyv e 11. Rész: A Rokonság II. *Családi Jog* 2007/4. 3.). Abban

az esetben azonban, ha az apasági vélelem megtámadására annak gyanúja ad alapot, hogy az apai elismerő nyilatkozatot *jogszabály megkerülése céljából tették*, a CSJK értelmében a gyámhatóság mellett az *ügyész önállóan* is jogosult az apai elismerő nyilatkozat megtámadására. Az ügyész számára azonban jogosultság és nem kötelezettség a per megindítása.

A § (2) bekezdése *kizárólag a vélelmezett apának* biztosítja azt a jogot, hogy az általa tett apai elismerő nyilatkozatot akarathiba miatt megtámadja. A CSJK tehát csak annak a személynek biztosítja az apaság vélelemének megtámadására vonatkozó perindítási jogot, akinek személyében a megtámadás oka – azaz a tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés – fennáll. Ha az érintett meghal, akkor pedig ezen az alapon az apasági vélelmet már nem lehet megtámadni. A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. tc. 11. § (2) bekezdése, mely az apasági vélelem megtámadását a fenti jogcímenek kifejezetten lehetővé tette, szintén csak és kizárólag a nyilatkozatot tevő apa számára tette lehetővé a vélelem ily módon történő megdöntését.

A § (3) bekezdése rendelkezik *az anya perindítási jogáról és annak korlátairól*. A CSJK a Csjt. szabályanyagától eltérően lehetőséget ad az anyának az apaság vélelmének megdöntésére, azonban a gyermek jogainak és a családi jogállás megalapozottságának, a családi kapcsolatok biztonságának védelme érdekében az anya ezt a jogát csak a törvényben meghatározott korlátozással gyakorolhatja. Az anya ugyanis az apasági vélelem megdöntésére irányuló pert csak a *gyámhatóság jóváhagyásával* és csak a *kiskorú gyermekével együttesen* indíthatja.

Véleményünk szerint az anya perindítása során a gyámhatóságnak mindenkor a kiskorú érdekeinek vizsgálata mellett kell döntenie arról, hogy jóváhagyja-e az anya kérelmét vagy sem.

A Gykr. 64. § (4) bekezdése értelmében a gyámhivatal annak eldöntésénél, hogy a családi jogállás megállapítására irányuló per megindításához a hozzájárulást megadja-e, azt vizsgálja, hogy a *származás kiderítése és a családi jogállás rendezése a gyermek érdekében áll-e*. A gyámhatóságnak mérlegelnie kell, hogy a származásmegállapítási per megindítása a kiskorú érdekében áll-e (KGD1992.198.).

Bizonyos esetben a gyermeket akár őszintén szerető, a gyermekhez ragaszkodó apa is kieshet a családi jogállásból, és az apához szorosan kötődő gyermek is elveszítheti jogi értelemben az édesapját. A gyámhatóságnak van mérlegelési jogköre az eseti gyám kirendelése iránti kérelem elbírálása során, ha az eseti gyámrendelést a családi jogállás rendezése érdekében kérték, de megítélése szerint a per nem áll a kiskorú érdekében. Ha azonban az apai jogállás más férfi által, aki ugyancsak szívesen vállalja a gyermek nevelését, nyomban betölthető, akkor még ilyen esetben sem lehet az ilyen irányú kérés teljesítésétől elzárkózni, annál is inkább, mert később a nagykorú gyermek, a valódi apával való jogi kapcsolat megteremtésének biztosítéka nélkül, maga is megtámadhatja az apasági vélelmet a nem valódi apával szemben.

Szintén fontos változás, hogy az anya a CSJK értelmében az apaság vélelmének megdöntése iránti perben a gyermeke törvényes képviselőjeként eljárhat.

A § (4) bekezdése *a mögöttes apaság* esetén rendezi az apasági vélelem megtámadására jogosultak körét. A gyermek vélelmezett fogamzási ideje és születése közötti időben fennálló két házasság alapján ütköző apasági vélelmek esetén a CSJK az újabb, a második házasság megkötéséhez fűz joghatásokat. Az új férjjel szemben keletkezett apasági vélelem megdőlté esetén azonban a gyermek családi jogállása nem marad rendezetlenül, mert feleled az *előző férjjel szemben az addig vele szemben mögöttesen fennálló apasági vélelem*. Ilyen helyzetben az előző férjnek nem kell megvárnia azt, hogy az új férjjel szemben megdőljön az apaság vélelme, hanem már azt megelőzően is megindíthatja az ő apaságát

tisztázó pert. Ez a rendelkezés a Csjt.-vel egyezően biztosítja az előző férjnek azt a jogát, hogy az apaság vélelmének vele szemben történő feleledését megelőzően tegyen lépéseket az apasági vélelem elhárítása érdekében.

A § (5) bekezdése értelmében, ha felmerül annak gyanúja, hogy az apai elismerő nyilatkozatot a vélelmezett apa a jogszabályok megkerülése érdekében – pl. az örökbefogadás garanciális szabályainak a vizsgálata nélkül – tette, és a megtámadás a gyermek érdekében áll, akkor az *ügyésznek és a gyámhatóságnak van önálló perindítási joga*, de csak az apasági vélelem keletkezésétől számított egy évig.

Továbbra sem lesz jogosult az apasági vélelem megtámadására az a férfi, *aki magát a gyermek apjának tekinti*, illetve akitől esetleg a gyermek valójában származik. A gyermek feltételezett nemző apja a CSJK fent ismertetett taxatív felsorolásában nem szerepel, így perlési jogosultsága (aktorátusa) sincs (BH1985.189.).

4:110. § [A perindítás személyessége]

- (1) A pert a jogosultnak személyesen kell megindítania.**
- (2) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú vagy a cselekvőképességében a származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy a pert törvényes képviselője hozzájárulásával indíthatja meg. Ha a törvényes képviselő a hozzájárulás megadásában tartósan akadályozott vagy a hozzájárulást nem adja meg, azt a gyámhatóság hozzájárulása pótolja.**
- (3) Ha a jogosult cselekvőképtelen, a pert nevében a gyámhatóság hozzájárulásával a törvényes képviselő indíthatja meg.**
- (4) Az anya a perben gyermeke törvényes képviselőjeként eljárhat.**

A pert a jogosultnak *személyesen* kell megindítania. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a felek akár jogi képviselő segítségét ne kérhetnék az igényérvényesítés során.

A § (2) bekezdése a Csjt. rendelkezéseihez képest értelemszerűen igazodik a cselekvőképesség szabályaiban bekövetkezett változásokhoz. A Ptk. hatálybalépésével ugyanis megszűnik annak lehetősége, hogy a bíróság a nagykorú személy általános jelleggel helyezze cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá. Fontos új rendelkezése a törvénynek, hogy *az anya a gyermeke törvényes képviselőjeként eljárhat*.

Így a *korlátozottan cselekvőképes kiskorú*, illetve a cselekvőképességében a származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében *részlegesen korlátozott személy* a pert törvényes képviselője (édesanyja, gyámja vagy gondnoka) hozzájárulásával indíthatja meg. Amennyiben azonban a törvényes képviselő a hozzájárulás megadásában tartósan akadályozva van vagy a hozzájárulást nem adja meg, akkor azt a gyámhatóság hozzájárulása pótolja.

Ha a perindításra jogosult bármilyen oknál fogva *cselekvőképtelen*, akkor a pert a cselekvőképtelen nevében és képviselőjében a törvényes képviselő (anya, gyám vagy gondnok) indíthatja meg.

Az apaság vélelmének megdöntésére jogosult cselekvőképtelen gyermek részére a gyámhatóság akkor rendelhet ki a törvényes képviselő ellátására eseti gondnokot (gyámot) perindítás céljából, ha a származás kiderítése és a családi jogállás rendezése a *kiskorú érdekében áll* (BH2006.419.).

4:111. § [A megtámadási határidők]

- (1) Az apaság vélelmének megdöntése iránti pert a kiskorú gyermek és az anya a gyámhatóság hozzájárulásával a kiskorú gyermek hároméves koráig indíthatja meg. A többi jogosult az apasági vélelem keletkezésétől számított egy év alatt támadhatja meg az apaság vélelmét.**
- (2) Ha a vélelmezett apa a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés hatása alatt tette meg, a vélelem megdöntése iránt a tévedés, megtévesztés felismerésétől, jogellenes fenyegetés esetén a kényszerhelyzet megszűnésétől számított egy éven belül indíthat pert.**
- (3) Ha az (1)–(2) bekezdés alapján a perindításra a gyermek a nagykorúvá válásáig nem került sor, az ezt követő egy éven belül a gyermek önállóan jogosult a perindításra.**
- (4) Az a jogosult, aki a megtámadás alapjául szolgáló tényről a rá megállapított határidő kezdete után szerzett tudomást, a tudomásszerzéstől számított egy év alatt támadhatja meg az apaság vélelmét.**

1. Cselekvőképtelen kiskorú személy helyetti perindítás joga

Mind a perindításra jogosultsággal, mind pedig a megtámadásra nyitva álló határidőkkel összefüggő igény kapcsán felmerült olyan jogi környezet kialakítása iránti kíváncsóság, melyben egyszerre érvényesül a gyermek vérségi származásának kiderítéséhez fűződő joga és az ahhoz fűződő érdeke, hogy a kiskorúsága alatt a törvényes képviselőjének perindítása a gyermeket ne fossza meg e joga saját döntésén alapuló gyakorlásától. Az Alkotmánybíróság döntése ugyanis megsemmisítette a Csjt. akkor hatályos 44. § (1) bekezdésének azt a rendelkezését, amely értelmében az apaság vélelmének megdöntése iránti perben a teljesen cselekvőképtelen jogosult helyett – a gyámhatóság hozzájárulásával – a törvényes képviselő járhatott el. Az Alkotmánybíróság szerint ez a szabály lehetőséget adott arra, hogy a bíróság határozata végérvényesen megfossza a gyermeket attól a jogától, hogy vérségi származásának kiderítéséről maga rendelkezék [57/1991. (XI. 8.) AB határozat].

Az a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 1992. évi XVI. törvény módosította a fenti §-t úgy [Csjt. 44. § (4) bekezdés], hogy a cselekvőképtelen személy helyett továbbra is a törvényes képviselőt jogosította fel gyámhatósági engedéllyel a perindításra az alábbi korlátozásokkal:

- a) a per megindítása előtt az anyát és a vélelmezett apát a gyámhatóságnak személyesen meg kell hallgatnia,
- b) a perindításhoz a gyámhatóság csak akkor járulhat hozzá, ha a származás kiderítése a gyermek érdekében áll,
- c) amennyiben pedig az anya és a vélelmezett apa között a gyermek elhelyezése vitás, akkor a gyámhatóság a hozzájárulását csak kivételesen indokolt esetben adhatja meg.

Az Alkotmánybíróság a kérdést ismételten megvizsgálta, és megállapította, hogy a fenti korlátozások már elegendő garanciát jelentenek a gyermek számára önrendelkezési joga érvényesüléséhez (879/B/1992. AB határozat).

A CSJK a kérdésben tovább kívánt lépni azzal az indokkal, hogy az első AB határozat alapján módosított jogszabály is túlságosan általános, és nem tartalmaz igazán újabb garanciákat (Kőrös András: Fontolva haladás – a Ptk. Családjogi Könyve 11. Rész: A Rokonság II. *Családi Jog* 2007/4. 4.).

A Csjt. szerint a gyámhatóság a cselekvőképtelen kiskorú helyett indított perhez csak akkor járulhat hozzá, ha a származás kiderítése és a családi jogállás rendezése a kiskorú érdekében áll. Ez a két feltétel ritkán esik egybe, sőt természete szerint ellentmond egymásnak. A gyermek érdeke elsősorban az, hogy szilárd és rendezett családban nevelkedjék. A gyermek rendezett családi jogállásának azonban nem feltétlenül eleme a *vérségi kötelék*; sőt a feladatát betöltő családi viszonyokat a megbolygatástól *óvni kell*. Ilyen családban a gyermek vérségi származás kiderítéséhez való joga bizonyosan nem indokolja, hogy a 14 éven aluli gyermek helyett pert indítsanak.

A törvény szerint azoknak a konkrét eseteknek a normatív módon való rögzítése, hogy mikor indokolt és mikor nem a cselekvőképtelen kiskorú helyett a perindítás, nem lehetséges. Tartalmi korlátozást a törvényes képviselő számára csak esetenként, jogalkalmazói (gyámhatósági, illetve a gyámhatóság határozatának felülvizsgálata során bírói) *kontrollal* lehet elérni. A CSJK ezért a megoldást nem a formális szigorításban, nem a konkrét esetek felsorolásában, hanem más úton például szigorú határidők megjelölésében kereste.

2. A megtámadási határidők

A Csjt. szerint az apaság véelmét a gyermek a nagykorúsága elérése után egy évig, a többi jogosult pedig a gyermek születéséről szerzett értesülésének időpontjától számított egy év alatt támadhatta meg. Abban az esetben azonban, ha a jogosult a megtámadás alapjául szolgáló tényről a reá nézve megállapított határidő kezdete után értesült, az egyéves határidőt az értesüléstől kellett számítani.

A CSJK szintén szigorú határidők közé szorítja az apaság véelmének megtámadását. Abból kiindulva, hogy a kiskorú gyermek érdeke elsősorban családi kapcsolatainak stabilitása, és ha ezek a kapcsolatok már kialakultak, azokat a gyermek nagykorúságáig lehetőleg ne lehessen megbolygatni, az apaság véelmének megdöntése iránti per megindítására a gyermek érdekében a gyámhatóságnak, illetve – a gyámhatóság jóváhagyásával – az anyának a *gyermek hároméves koráig* biztosít lehetőséget. A többi jogosult az apasági vélelem keletkezésétől számított *egy év alatt* támadhatja meg az apaság véelmét.

Az apasági vélelem keletkezésének időpontja a házassági köteléken és reprodukciós eljáráson alapuló vélelem esetén a gyermek születése, míg apai elismerés esetén az elismerő nyilatkozat teljes hatályúvá válása.

A bírósági határozaton alapuló vélelmet a törvény szerint nem lehet megtámadni.

A vélelem keletkezésétől számított egy év áll rendelkezésre az ügyész és a gyámhatóság keresetindítására is akkor, ha az apai elismerő nyilatkozat *jogszabály megkerülésére irányul* és az egyéves határidő vonatkozik az akarathibán alapuló megtámadásra is. Az akarathiba esetén a tévedés, megtévesztés felismerésétől, míg a jogellenes fenyegetés esetén a kényszerhelyzet megszűnésétől kell számítani az egyéves határidőt.

A gyermek hároméves korának betöltése, illetve az egyéves megtámadási *határidő eltelte után* viszont már *csak maga a gyermek jogosult* – nagykorúvá válását követően – dönteni arról, hogy megindítja-e a pert vagy sem.

A fent ismertetett rövid határidők próbálnak egyensúlyt teremteni a gyermek kiskorúsága idején a *származásának kiderítéséhez fűződő érdek* és *családi kapcsolatainak stabilitásának érdeke között*. A származás kiderítésének érdekét a CSJK csak a gyermek olyan fiatal – pontosan hároméves – koráig részesíti előnyben, amikor a vélelmezett apával bensőségesebb, tartósabb kapcsolata még nem alakulhatott ki. Amikor már

ilyen kapcsolat kialakulása létrejöhett, a CSJK nem teszi lehetővé a gyermek helyetti perindítást. Az apasági vélelem megdöntésére ebben az esetben már csak a gyermek nagykorúságának elérése után van lehetőség, amikor a gyermek felnőttként már maga döntheti el, melyik érdeket részesíti előnyben. Ezzel a megoldással szándékozik a CSJK megkímélni a gyermeket attól, hogy az édesanyja és a vélelmezett apa életközösségének megszűnése esetén a szülői bosszú esetleges eszközévé váljon a szülők egymás közötti vitájában. A rövid határidők arra igyekeznek ösztönözni a szülőket, hogy a gyermek családi jogállását minél előbb, még a gyermek kisedkorában rendezzék, „mert egyébként a vérségi származásának kiderítéséhez fűződő legszemélyesebb jogát már csak a gyermek maga érvényesítheti” (Kőrös András: Fontolva haladás – a Ptk. Családjogi Könyve 11. Rész: A Rokonság II. *Családi Jog* 2007/4. 5.).

A megtámadási határidők *elévülési jellegűek*, ami azt jelenti, hogy alkalmazni kell az elévülés nyugvására és megszakadására vonatkozó szabályokat. Így ha a jogosult megtámadási jogát menthető okból nem tudja érvényesíteni, akkor az akadály megszűnésétől számított egy éven, illetve három hónapon belül a jogosult akkor is indíthat pert az apasági vélelem megdöntése iránt, ha a megtámadási határidő már eltelt, vagy abból három hónapnál kevesebb van hátra.

A CSJK a Csjt.-vel egyező módon tolja ki a határidő kezdetét abban az esetben, ha a megtámadásra jogosult *a megtámadás alapjául szolgáló tényről a rá megállapított határidő kezdete után szerzett csak tudomást*. Ilyenkor ugyanis a megtámadásra nyitva álló egyéves határidő a tudomásszerzéssel kezdődik.

Az ítélezési gyakorlat szerint akkor, amikor a megtámadásra jogosult személy a keresetindítás alapjául szolgáló tényt megtudja, a megtámadás határideje megkezdődik, függetlenül attól, hogy ebben az időpontban már maradéktalanul rendelkezésére álltak-e a szükséges bizonyítékai vagy sem, mert az egyéves relatív határidő a még szükséges bizonyítékok beszerzésére elégséges időt biztosít (BH1998.594., BH1996.535.).

Fontos szabály, hogy amennyiben az apaság vélelmének megdöntésére és az apaság teljes hatályú elismerő nyilatkozattal történő elismerésére *nemperes eljárásban* kerül sor, akkor az apaság vélelmének megdöntésére irányuló per megindítására vonatkozó *határidőket* nemcsak nem kell, de *nem is lehet alkalmazni*.

Ha az apai státusz a Ptk. hatálybalépése előtt lett betöltve, az apaság vélelmének megtámadására a Csjt. által előírt határidőket kell alkalmazni 2017. március 14-ig (Ptké. 33. §).

4:112. § [Az apasági vélelem megdöntése iránti per alperesei; az ítélet hatálya]

- (1) Az apaság vélelmének megdöntése iránti keresetet a gyermeknek és az anyának az apa ellen, az apának a gyermek ellen, más jogosultnak a gyermek és az apa ellen kell megindítania. A keresetet – a gyermek által indított kereset kivételével – az anya ellen is meg kell indítani, kivéve, ha ez halála folytán nem lehetséges.**
- (2) Ha a gyermek az anya újabb házasságának fennállása alatt, de az anya korábbi házasságának megszűnésétől számított háromszáz napon belül született, a keresetet az anya korábbi férje ellen is meg kell indítani.**
- (3) Ha az a személy, aki ellen a keresetet meg kellene indítani, nem él vagy ismeretlen helyen tartózkodik, a keresetet a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell indítani.**

(4) Az apaság vélelmét megdőntő ítélet mindenkivel szemben hatályos.

A CSJK annyit módosít a Csjt. rendszerén, hogy mivel *az anya is jogosulttá válik a perindításra*, meghatározza azt, hogy az anyának a gyermekkel az apa mint alperes ellen kell a pert megindítania.

Felperes	Alperes
Gyermek (ha nincs perbeli cselekvőképessége, akkor eseti gyám)	Apa
Apa	Gyermek (ha nincs perbeli cselekvőképessége, akkor ügygondnok) Anya (kivéve, ha meghalt)
Anya + Gyermek	Apa
Ügyész	Apa Anya (kivéve, ha meghalt) Gyermek
Volt férj (mögöttes apa)	Apa Anya (kivéve, ha meghalt) Gyermek

A § (2) bekezdése az 1952-es Pp. 295. § (2) bekezdésben foglaltakkal egyezően határozza meg, hogy ha a gyermek az anya újabb házasságának fennállása alatt, de az anya korábbi házasságának megszűnésétől számított 300 napon belül született, a keresetet *az anya korábbi férje ellen is meg kell indítani*. A § (3) bekezdéséhez kapcsolódva szintén az 1952-es Pp. 295. § (3) bekezdésében olvasható eljárásjogi szabályok kerültek a CSJK anyagi jogi rendelkezései közé. Eszerint ha az apa, illetőleg a korábbi férj vagy az a személy, aki ellen a keresetet meg kellene indítani, nem él, vagy ismeretlen helyen tartózkodik, a keresetet a bíróság által kirendelt *ügygondnok* ellen kell indítani.

Az a szabály, miszerint az apaság vélelmét megdőntő ítélet *mindenkivel szemben hatályos*, a bírósági ítélet „*erga omnes*” hatályát jelenti. Ez többek között azt jelenti, hogy egy gyermek családi jogállásával összefüggő vitás kérdések csak származási perben ítélték meg.

Megemlítendő, hogy a családi jogállás akkor is ilyen hatályú, ha nem bírói ítéleten, hanem egyéb vélelmen alapul az apaság. A családi jogállás csak a származási perben, és csak az erre aktorátussal bírók által tehető vitássá. A státuszperekben hozott ítéletek követelménye, hogy mindazokat az adatokat tartalmaznia kell a rendelkező résznek, amelyek az anyakönyvezéshez szükségesek. A jogerőre emelkedés után a keresetnek helyt adó ítéletet a Pp. 460. § (3) bekezdése alapján az illetékes anyakönyvvezetőnek is meg kell küldeni (*CompLex Jogtár Kommentár a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 45. §-ához*).

Az ítélet „*erga omnes*” hatályát hangsúlyozza a PK 102. is az alábbiak szerint: „A Csjt. 35. §-ának (1) bekezdésében meghatározott törvényi vélelmet csak arra jogosított által indított perben hozott bírósági határozattal lehet megdőnteni. Ezért a feleség által a férj ellen indított gyermektartási perben az alperes nem hivatkozhat kifogásként arra, hogy a gyermek nem tőle származik. A[z 1952-es] Pp. 153. §-ában foglalt rendelkezések ilyen esetben is irányadók.”

4:113. § [Névviselés és kapcsolattartás az apasági vélelem megdöntése után]

- (1) **Ha a bíróság az apasági vélelem megdöntése iránti keresetnek helyt ad, indokolt esetben, kérelemre**
- a) **a gyermeket feljogosíthatja családi nevének további viselésére; és**
  - b) **azt a férfit, aki a gyermeket hosszabb időn keresztül a családjában a sajátjaként nevelte, feljogosíthatja a gyermekkel való kapcsolattartásra.**
- (2) **Az (1) bekezdés a) pontja szerinti családi nevet a gyermek tovább viselheti akkor is, ha az apai jogállást már más tölti be.**

Az apaság vélelmének megdöntésével a gyermek addigi apai családi jogállása megszűnik, jogi értelemben az addig apaként kezelt férfi már nem lesz a gyermekkel egyenesági rokoni kapcsolatban. A rokoni kötelék felbontásával azonban a két személy között esetleg fennálló szoros érzelmi szálát nem lehet elszakítani, és a gyermek érdeke is azt kívánja, hogy biztonságos, nyugodt, stabil körülmények között nevelkedjen, fejlődjön. Ezt szolgálják az *ún. továbbélő jogok*.

Ilyen továbbélő jogként rendezi a CSJK – a Csjt.-vel egyezően – az apasági vélelem megdöntésének egyik olyan joghatását, miszerint ha a bíróság az apasági vélelmét megdöntő keresetnek helyt ad, indokolt esetben, kérelemre *a gyermeket feljogosíthatja családi nevének további viselésére*. Ezt a szabályt eredetileg a Csjt.-nek a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 1986. évi IV. törvénnyel történt módosítása vezette be azzal a céllal, hogy adott körülmények között *a gyermek személyiségfejlődését lehetőleg ne befolyásolja hátrányosan a családi jogállásában bekövetkezett változás*, a gyermek ne kényszerüljön a családi neve megváltoztatásának okáról, a származása körüli vitáról beszámolni. A vélelmezett apa tiltakozása esetén a bíróságnak *az érdekek egybevetése* alapján kell eldöntenie, hogy mely esetben indokolt a fenti szempontok előtérbe helyezése és a gyermek feljogosítása a családi nevének további viselésére.

A 14 éves gyermek életében a környezete által ismert családi nevének elvesztése – az apai jogállás betöltetlensége mellett – a gyermek közösségi életében olyan törést okozna, és ez a gyermeknek olyan súlyos hátrányt jelentene, mellyel szemben az az alperesi érdek, hogy a családi összetartozással együtt járó valamennyi kötelezettség megszűnése mellett a gyermek formálisan se viselhesse a családi nevét, nem azonos súlyú. Így az ellentétes szempontok egybevetése során a kiskorú gyermek érdekét kellett előnyben részesíteni (BH1999.411.).

Felmerül a kérdés, hogy a családi név továbbviselésére vonatkozó kérelmet mikor lehet előterjeszteni. Csak az apasági vélelem megdöntésére irányuló perben, vagy azt követően is? Sem a Csjt. korábbi rendelkezései [43. § (7) bekezdése], sem pedig a CSJK nem írja elő feltételként, hogy az ilyen tartalmú kérelmet a származási perben kell érvényesíteni, és ilyen korlátozást más jogszabály sem tartalmaz. Ezért a kérelem származási perben történő előterjesztésének hiánya önmagában a külön perben előterjesztett ilyen kereseti kérelem érdemi elutasítását nem eredményezheti. A nem vér szerinti apa nevének viselésére azonban a bíróság utólagosan csak kivételes esetekben jogosíthatja fel a gyermeket, és kétségtelen, hogy az apaság vélelmét *megdöntő ítélet meghozatala és a kérelem előterjesztése között eltelt időnek jelentősége van*. Ha a gyermek családi nevének megtartása érdekében az adott körülmények között indokolatlanul késedelmesen lép fel, azt a szembenálló érdekek mérlegelése során a gyermek terhére kell értékelni (BH1999.411.).

Amennyiben a bíróság a családi név továbbviseléséről valamilyen okból – pl. erre irányuló kérelem hiányában – nem rendelkezett, és a gyermek betöltötte a nagykorúságot, akkor a gyermek kérheti, hogy a születési anyakönyvbe *apjaként képzelt személyt* jegyezzenek be, és kezdeményezheti a korábban bejegyzett képzelt apa nevének törlését

is. Ebben az esetben arról is nyilatkozhat, hogy a továbbiakban viselni kívánja-e a képzelt apa családi nevét vagy sem.

A CSJK kiegészíti a Csjt. rendelkezéseit annyiban, hogy *továbbélő jogként* biztosítja, hogy a vélelmezett apa, aki a gyermeket hosszabb időn keresztül a családjában sajátjaként nevelte, indokolt esetben a *gyermekkel való kapcsolattartásra* is feljogosítható. A gyermek és az apaként szeretett férfi között kialakult bensőséges kapcsolat egyik napról a másikra történő megszakítása súlyosan károsíthatja a gyermek lelki fejlődését, érzelmi biztonságát. Különösen fontos lehet ez olyan esetekben, ha az apai vélelem megdőltét követően más férfi nem tölti be az apa helyét a gyermek életében.

A § (2) bekezdése megerősítést ad arra az esetre, ha időközben a gyermek apai jogállását már más férfi tölti be. Ez nem jár ugyanis automatikusan azzal a következménnyel, hogy a gyermek rögtön az „új apa” családi nevét kell, hogy viselje. A CSJK tehát lehetőséget biztosít arra, hogy a gyermek a korábban apaként megjelölt férfi családi nevét viselje tovább annak ellenére, hogy időközben az apai jogállást már más férfi tölti be.

4:114. § *[Az apaság vélelmének megdöntése nemperes eljárásban]*

- (1) **Nincs szükség az apaság vélelmének megdöntése iránti perindításra, ha az apaság vélelme az anya házassága alapján áll fenn, a házastársak életközössége legalább háromszáz napja megszűnt, és az a férfi, akitől a gyermek ténylegesen származik, a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal a magáénak kívánja elismerni.**
- (2) **Az (1) bekezdésben meghatározott esetben a bíróság nemperes eljárásban a vélelmezett apa, az anya és a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magáénak elismerni kívánó férfi közös kérelmére megállapítja, hogy a gyermeknek nem az anya férje vagy volt férje az apja. Az apaság kérdését ugyanebben az eljárásban teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal kell rendezni.**
- (3) **A (2) bekezdésben foglalt eljárás megindítására az apaság vélelmének megdöntésére irányuló per megindítására vonatkozó határidőket nem lehet alkalmazni.**

A Csjt. rendelkezései értelmében az apaság vélelmének megdöntésére irányuló igény az apaság megállapítására irányuló igénnyel egy keresetben nem volt érvényesíthető. A Csjt. 38. §-a szerint az apaságot ugyanis bírói úton csak akkor lehetett megállapítani, ha a gyermek apja a házassági kötelék, utólagos házasság vagy teljes hatályú apai elismerés alapján nem volt megállapítható. A házasságból származás alapján az apaság vélelme mindaddig fennállt, amíg az arra jogosult keresete folytán bírósági ítélet ezt a vélelmet meg nem döntötte. Csak az ilyen ítélet jogerőre emelkedése után állhatott elő az a helyzet, hogy más személy apaságának megállapítása iránt peres eljárás indulhasson.

Az apasági vélelem megtámadása a jogrendszerek jelentős többségében *bírósági hatáskörbe* tartozik. A házassági köteléken alapuló vélelem esetében azonban a peres eljárás bizonyos esetekben mellőzhető. *Egyszerűsítést* követel a gyakorlat akkor, ha

- a) az anya házassági köteléke már nyilvánvalóan csak *de jure* áll fenn,
- b) a házasfelek életközössége legalább 300 napja megszűnt, esetleg nem is egy országban vagy kontinensen élnek, és
- c) a gyermek nemző apja – rendszerint az anya élettársa – kész is volna a gyermek elismerésére, amit viszont az anya férjére vonatkozó apasági vélelem fennállása, amíg ez megdöntésre nem kerül, megakadályoz.

Az ilyen jellegű esetekben – a Csjt. és a fent említett állásfoglalás értelmében – csak hosszadalmas, apai jogállás megdöntésére irányuló per befejeződése után kerülhetett

a biológiai apa abba a jogi helyzetbe, hogy magáénak ismerje el a gyakran tartós élettársi kapcsolatából született gyermekét.

Ezek a tényállások az érintettek között jogvitát lényegében nem jelentenek, az ilyen perekben a bíróság – a vélelmezett apa, az anya és a gyermeket magáénak elismerni kívánó férfi meghallgatásán túlmenően – nem folytat le bizonyítást. Az ilyen és ehhez hasonló esetek egyszerűbb, peren kívüli rendezését biztosítja a CSJK: *nemperes eljárásban* teszi lehetővé az apaság vélelmének megdöntését, feltéve, hogy a határozat meghozatalával egyidejűleg a megüresedő apai státusz elismeréssel betölthető. A vélelem megdöntését kimondó határozat meghozatalát a *vélelmezett apának, az anyának és a gyermek vér szerinti apjaként fellépő férfinak közösen kell kérnie*, és az elismerésre a teljes hatályú elismerés szabályait kell alkalmazni. A kérelemnek megfelelően a bíróság nemperes eljárásban először megállapítja, hogy a gyermeknek nem az anya férje az apja, majd ezt követően ugyanabban az eljárásban a kérelmező apa megteszi a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot. Erre azonban természetesen csak akkor van mód, ha a teljes hatályú apai elismerésnek fennállnak a törvényi előfeltételei (pl. a legalább 16 éves korkülönbség, a 14. életévet betöltő gyermek hozzájárulása stb.).

A § (3) bekezdésében részletezett fontos szabály, hogy amennyiben az apaság vélelmének megdöntésére és az apaság teljes hatályú elismerő nyilatkozattal történő elismerésére *nemperes eljárásban* kerül sor, akkor az apaság vélelmének megdöntésére irányuló per megindítására vonatkozó *határidőket* nemcsak nem kell, de *nem is lehet alkalmazni*.

A Ptk. apaság megtámadására vonatkozó rendelkezéseit akkor kell alkalmazni, ha az apaság megtámadására irányuló keresetet a Ptk. hatálybalépése után nyújtották be (Ptké. 32. §).

XI. Fejezet

Az anyai jogállás

4:115. § [Az anyai jogállás]

- (1) A gyermek anyja az a nő, aki megszülte.**
- (2) Ha az anya személye nem állapítható meg, a gyermek kérheti annak bírósági megállapítását, hogy az anyja az általa megjelölt személy. Ha a gyermek meghalt, ez a jog a leszármazóját illeti meg.**
- (3) Az anyaság bírósági megállapítását az is kérheti, aki azt állítja, hogy ő a gyermek anyja.**
- (4) Ha a gyermek reprodukciós eljárásból származott, nem jogosult perindításra az a nő, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott.**

1. Az anyai jogállás

Az anyai jogállás hosszú időn keresztül nem képezte vita tárgyát: a jog az anyaságot – a római jogra visszanyúlóan („*mater semper certa est*”) – *tényként és nem vélelemként* kezelte. A Csjt. nem is tartalmazott ezért arra vonatkozó szabályt, hogy kit kell a gyermek anyjának tekinteni, hanem – vitás esetben – az anyaság megállapítása iránti per indítására jogosultakat sorolta fel [Csjt. 40. § (1)–(2) bekezdés]. Továbbá reprodukciós eljárás útján bekövetkezett fogamzás esetén kizárta az ilyen per indítását azzal a nővel szemben, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott [Csjt. 40. § (3) bekezdés]. Ez utóbbi rendelkezés már utal arra, hogy az orvostudomány fejlődése következtében a genetikai anya és a gyermeket megszülő anya személye nem feltétlenül esik egybe. A szülői státus és a gyermek vérségi származásának átértékelődését jelenti, hogy

a genetikai és nevelőanyaság (szülőség) a reprodukciós eljárások során több esetben – donor ivarsejtek használata vagy embrióadományozás során – elválíik egymástól. A CSJK a szülőanya, illetve a genetikai anya közötti választást a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően úgy dönti el, hogy *a gyermek anyjának azt a nőt tekinti, aki megszülte*. Ennek az új szabálynak nemcsak a hatályos jogban engedélyezhető reprodukciós eljárások szempontjából van jelentősége, hanem az döntő az *ún. pótanycsáság szempontjából* is, mert e rendelkezés folytán nem lehet anyának tekinteni azt a nőt, aki más nőt kért fel arra, hogy a petesejtjéből származó embriót kihordja.

Az anya személye rendszerint jóval biztosabban tisztázható, mint a valódi apa megállapítása, mert az anyai jogállás keletkezése a *szülés tényében rögzíthető*. Az anyai státusz betöltetlenségének törvényes lehetőségét teremtette meg a Csjt.-nek az egészségügyi intézmény által működtetett inkubátorban elhelyezett újszülöttek érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2005. évi XXII. törvénnyel történt módosítása, amely legalizálta azt, hogy az anya a gyermekéről az örökbefogadás céljából való lemondás szándékával a kórházakban erre a célra kihelyezett inkubátorban helyezhesse el – ismeretlenségének megőrzésével – a gyermekét. A CSJK értelmében, ha hat héten belül a szülő a gyermekért nem jelentkezik, akkor a gyermek a szülő hozzájárulása nélkül is örökbe fogadható [Csjt. 48. § (5) bekezdés c) pont].

2. Az anyaság elismerése

Bár sem a Csjt., sem pedig a CSJK az anyaság elismerését nem veszi fel szabályai közé, az anyai elismerésnek az anyai jogállás üressége (pl. kitett, talált gyermek édesanyja jelentkezik a gyermekért) esetén esetleg lehet helye, amennyiben hat héten belül jelentkezik a gyermekért, és kétséget kizáróan igazolni tudja, hogy ő a gyermek valóságos, vér szerinti édesanyja. Ha az anya azonossága aggálytalanul megállapítható, és azt más sem vitatja, az anyakönyvi bejegyzésnek anyasági per nélkül is helye lehet. Az a korábban uralkodó álláspont, miszerint *nem lehet* azonban az *anyakönyvbe bejegyzett anyát igazgatási úton törölni* az anyakönyvből, még akkor sem, ha más anya nyomban bejegyezhető volna, és az anyák között a kérdésben teljes a konszenzus, megdőlni látszik. A joggyakorlatban többször is előfordult olyan eset, amikor az anya lopott személyi igazolvánnyal szülte meg gyermekét, akinek édesanyjaként a lopott igazolványban szereplő nő került az anyakönyvbe bejegyzésre. A CSJK a negatív megállapítási per (4:116. §) szabályainál utal azonban arra, hogy az anyakönyv módosítása ilyenkor igazgatási úton is kérhető. Ellenkező esetben anyasági perben tisztázható a kérdés [Csiky Ottó: A családi jogállás *in* Kőrös András (főszerk.): *A családjog kézikönyve 2007 I. kötet* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 406–407.].

3. Az anyasági per

Amennyiben vitás, hogy a gyermeknek ki az anyja, illetve az anya személye egyáltalán nem állapítható meg, akkor már a CSJK alapján mindenkivel szemben hatályos anyasági perben tisztázható csak a kérdés.

Az anyasági per célja annak megállapítása, hogy a gyermek anyja az általa megjelölt személy, illetve – az anya által indított perben – hogy a felperes a gyermek anyja. Az ilyen kérelem előterjesztésének két indoka lehet:

a) egyrészt, ha az *anyai státusz betöltetlen* (pl. inkubátorban elhelyezett vagy talált gyermekért jelentkezik mégis az anya),

b) másrészt, amikor a felperes annak a megállapítását kéri, hogy az anyakönyvbe anyaként bejegyzett személy nem a gyermek anyja (*negatív megállapítási per* 4:116. §), és ezzel együtt kéri annak megállapítását, hogy az anya az általa megjelölt személy (*pozitív megállapítás*).

A CSJK lehetőséget ad az „anyaság megdöntése iránti per” önálló megindítására is „negatív megállapítási per” elnevezéssel.

Az új családjogi rendelkezések mellett is alkalmazható bírói gyakorlat szerint: „Az anyaság mellett a törvény nem vélelmet állít fel, hanem azt ténynek tekinti. [...] abban az esetben, ha a születési anyakönyvben a gyermek anyját feltüntették, más személy anyasága megállapításának (pozitív megállapítás) szükségszerű előkérdése az a negatív megállapítási kereset, mely a betöltött anyai státust megüresíti. Ilyenkor a két kérdés elkülönített vizsgálata, különösen pedig a pozitív megállapítás logikailag lehetetlen, a bejegyzett és a vér szerinti anyaként megjelölt nők együttes perben állása elkerülhetetlen, mert a per mikénti elbírálása mindkettőjük személyes jogát érinti” (BH1998.234.).

Az anyai jogállás tekintetében tehát a CSJK a Csjt. rendelkezéseit követi, megszüntetve az abban fellelhető joghézagokat.

A § (4) bekezdése kihangsúlyozza azt a már eddig is elfogadott elvet, miszerint *reprodukciós eljárásból származó gyermek esetén* nem jogosult a perindításra az a nő, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott (*donor*). Ugyanez fordítva is igaz, hiszen a CSJK nemcsak az adományozó nőt tiltja el az anyasági per megindításától ivarsejt, illetve embrió donációja esetén, hanem mindenki mást is. Ez utóbbi esetben általános tilalmat tartalmaz a törvény az anyasági per donor nővel szembeni megindítására is [4:118. § (2) bekezdés].

4:116. §

[Negatív megállapítási per]

A gyermek, a gyermek halála után leszármazója vagy a vér szerinti anya kérheti annak bírósági megállapítását, hogy a születési anyakönyvbe anyaként bejegyzett személy nem az a nő, aki a gyermeket megszülte, feltéve, hogy az anyaságra vonatkozó téves bejegyzés közigazgatási úton nem orvosolható.

Az anyaság megállapítására nemcsak akkor kerülhet sor, amikor az anyai jogállás betöltetlen, hanem akkor is, ha van olyan személy, akit anyakönyv szerint a gyermek anyjának kell tekinteni. Ennek előfeltétele a negatív megállapítási per lefolytatása, mely per felperesének azt kell bizonyítania, hogy *nem a bejegyzett anya szülte a gyermeket*. (Korábban a bizonyítás tárgya az volt, hogy nem a bejegyzett nő a gyermek vér szerinti anyja. A CSJK azonban már nem a vér szerinti származásra, hanem a szülés tényére helyezi a hangsúlyt.) Ilyenkor tehát a pozitív irányú megállapítás előkérdése egy negatív megállapítás, mégpedig az, hogy nem az anyakönyvbe bejegyzett anya szülte a gyermeket. Az *anyakönyvbe történő téves bejegyzés* esetén (pl. lopott személyi igazolvány alapján került az anya bejegyzésre vagy elcserélték a kórházban a gyermekeket) a CSJK a negatív megállapítási pert csak *másodlagos eszköznek* tekinti, amikor kimondja, hogy a jogvitát először közigazgatási úton kíséreljék meg rendezni a felek. Ennek sikertelensége esetén van csak mód perindításra.

4:117. § *[A perindítás személyessége]*

- (1) Az anyasági pert a jogosultnak személyesen kell megindítania.**
- (2) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú vagy a cselekvőképességében a származás megállapításával összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy a pert törvényes képviselője hozzájárulásával indíthatja meg. Ha a törvényes képviselő a hozzájárulás megadásában tartósan akadályozott vagy a hozzájárulást nem adja meg, azt a gyámhatóság hozzájárulása pótolja.**
- (3) Ha a jogosult cselekvőképtelen, a pert nevében a gyámhatóság hozzájárulásával a törvényes képviselője indíthatja meg.**

Az anyasági pert a jogosultnak – a családi jogállás megállapítására irányuló perekkel egyezően – *személyesen* kell megindítania.

A *korlátozottan cselekvőképes személyekre* vonatkozó szabályozás lényeges változáson ment keresztül a Ptk.-ban, melyhez a családjogi szabályoknak is igazodniuk kellett. Így a perindítás szempontjából is meg kell különböztetni a koránál fogva korlátozottan cselekvőképes – tizennegyedik életévét betöltött kiskorú – személyt attól a nagykorú személytől, akit a bíróság cselekvőképességében *a származás megállapításával összefüggő nyilatkozatok tekintetében* részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett. Megszűnt ugyanis annak jogi lehetősége, hogy a bíróság nagykorú személyt általános jelleggel, valamennyi jognyilatkozata tekintetében helyezzen cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá. Ennek megfelelően *korlátozottan cselekvőképes* kiskorú és a származás megállapításával összefüggő nyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett személy perindításához *a törvényes képviselő hozzájárulása szükséges*. Amennyiben pedig a törvényes képviselő a hozzájárulás megadásában tartósan akadályozott, vagy a hozzájárulást megtagadja, azt a gyámhatóság hozzájárulása pótolja.

Az akár kiskorúsága, akár a cselekvőképességének teljes korlátozása miatt *cselekvőképtelen személy nevében* a pert – a gyámhatóság hozzájárulásával – a *törvényes képviselő* indíthatja meg.

4:118. § *[Az anyasági per alperesei és az anyai jogállás változásának joghatása]*

- (1) A pert a gyermeknek vagy leszármazójának az anya vagy a születési anyakönyvbe anyaként bejegyzett személy ellen, az anyának a gyermek vagy a születési anyakönyvbe anyaként bejegyzett személy ellen kell megindítania.**
- (2) Ha a származás reprodukációs eljárás következménye, nincs helye az anyaság bírósági úton történő megállapításának azzal a nővel szemben, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott.**
- (3) Ha az anyaság bírósági megállapítása iránti perben az anyai jogállás változása a nő házassága folytán az apaság vélelmére kihat, a pert a férj ellen is meg kell indítani, akit házassági köteléken alapuló vélelem alapján a gyermek apjának kell tekinteni.**
- (4) Ha az a személy, aki ellen a pert meg kellene indítani, nem él, a pert a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani.**
- (5) Az anyai jogállás változása esetén a nagykorú gyermek nyilatkozhat, hogy a vér szerinti anyja családi nevét kívánja-e viselni vagy az addig viselt családi nevét viseli tovább. A bíróság indokolt esetben kérelemre a gyermeket feljogosíthatja családi nevének további viselésére.**

(6) Az anyasági perben hozott ítélet mindenkivel szemben hatályos.

A gyermek kérheti annak bírósági megállapítását, hogy az anyja az általa megjelölt személy. Amennyiben a gyermek meghalt, ez a jog leszármazóját illeti meg. Az anyasági per az is kezdeményezheti, aki azt állítja, hogy ő a gyermek anyja [Wopera Zsuzsa: Különleges eljárások *in* Wopera Zsuzsa (főszerk.): *Polgári eljárásjog II. Perorvoslatok, Különleges eljárások, Egyes nemperes eljárások* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 123.].

Felperes	Alperes
Gyermek (ha nincs perbeli cselekvőképessége, akkor eseti gyám)	Anya vagy Anyakönyvbe bejegyzett anya
Anya	Gyermek (ha nincs perbeli cselekvőképessége, akkor ügygondnok) vagy az Anyakönyvbe bejegyzett anya
Gyermek halála esetén leszármazó	Anya vagy Anyakönyvbe bejegyzett anya

Az anyaság megállapítására a CSJK nem állapít meg határidőket, *a per megindításának időbeli korlátja nincs.*

A § (2) bekezdése kihangsúlyozza azt a már eddig is elfogadott elvet, miszerint ha a gyermek *reprodukciós eljárásból származik*, akkor nincs helye anyasági per indításának azzal a nővel szemben, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott. Ugyanez fordítva is igaz, hiszen *reprodukciós eljárásból származó gyermek esetén* nem jogosult a perindításra az a nő sem, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott (*donor*).

A § (3) bekezdése az *anyai jogállásnak az apaság vélelmére gyakorolt hatásáról* rendelkezik. Adott esetben ugyanis az anyaság megállapítása kihatással lehet az apasági vélelmekre is, hiszen az apa jogállása igazodik az anyáéhoz a *házasság vélelem* esetében. Ha az anya személye megváltozik, a korábbi apasági vélelem is megdőlhét, és új apasági vélelem keletkezhet. Például, ha a volt anya férje házasságkötés alapján volt a gyermek vélelmezett apja, és az új anyának nem házastársa, akkor ennek a vélelemnek az alapja megdől. Egyúttal vélelem keletkezik a bírói *ítéletben megállapított anya esetleges férjével szemben*. Tehát adott esetben az anyaságot megállapító ítélet két férfi családi jogállását is érintheti. Éppen ezért ilyenkor az anyasági per azon férjjel szemben is meg kell indítani, akit a házassági köteléken alapuló vélelem alapján a gyermek apjának kell tekinteni.

A § (4) bekezdése rendezi a korábbiakhoz hasonlóan azt a körülményt, ha az a személy, *aki ellen a per meg kellene indítani már nem él*. Ilyenkor a bíróság által kirendelt ügygondnok lép az elhunyt helyére, azaz az alperesi pozícióba.

Az anyai jogállás változása esetén – azaz ha a per eredményeképpen az addig anyaként bejegyzett nő anyai jogállása megszűnik, és egy másik nő válik jogi értelemben a gyermek édesanyjává –, akkor a *nagykorú gyermeknek* joga van eldönteni, hogy a vér szerinti anyaként anyakönyvezett nő családi nevét veszi fel, vagy az addigi családi nevét viseli tovább. Amennyiben az érintett *gyermek még kiskorú*, és ebben a kérdésben vita merül fel az érintettek között, akkor a bíróság indokolt esetben a gyermeket feljogosíthatja korábbi családi nevének további viselésére. A rendelkezés célja, hogy adott körülmények

között a gyermek személyiségfejlődését lehetőleg ne befolyásolja hátrányosan a családi jogállásában bekövetkezett változás, a gyermek ne kényszerüljön a családi neve megváltoztatásának okáról, a származása körüli vitáról beszámolni. A korábbi anya tiltakozása esetén a bíróságnak az érdekek egybevetése alapján kell eldöntenie, hogy mely esetben indokolt a fenti szempontok előtérbe helyezése és a gyermek feljogosítása a családi nevének további viselésére.

A § (6) bekezdés az anyasági perekben hozott ítélet *erga omnes* hatályát mondja ki a többi családi jogállásra vonatkozó perekben hozott ítélethez hasonlóan.

XI. CÍM AZ ÖRÖKBEOFODÁS

XII. Fejezet Az örökbefogadás célja és feltételei

4:119. § [Az örökbefogadás célja]

- (1) **Az örökbefogadás az örökbefogadó, annak rokonai és az örökbe fogadott gyermek között rokoni kapcsolatot létesít az örökbefogadott gyermek családban történő nevelkedése érdekében.**
- (2) **Örökbe fogadni kiskorú gyermeket lehet.**

A Ptk. a Csjt.-vel egyezően határozza meg az örökbefogadás fő célját, nevezetesen a kiskorúak családban való nevelkedésének biztosítását oly módon, hogy egyúttal az örökbefogadó, annak rokonai és az örökbefogadott gyermek között rokoni kapcsolatot keletkeztet. A Ptk. ugyanakkor a Csjt.-től eltérően az örökbefogadás céljának meghatározásánál nem említi az annak alapjául szolgáló, a vér szerinti szülőket érintő okokat, hanem azokat dogmatikailag helyesebben a gyermek örökbefogadhatóságának feltételeit rögzítő rendelkezések körében tárgyalja [4:123. § (1) bekezdés]. Az örökbefogadás céljának tehát két fő aspektusa van. Egyrészt, hogy – az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében lefektetett azon követelménynek is eleget téve, mely szerint a gyermeknek joga van arra, hogy szülei neveljék, azonban ennek hiányában a különleges helyettesítő védelem biztosításának is elérhetőnek kell lennie számára – a saját családjukban felnevelkedni nem tudó gyermekek számára lehetővé tegye a családban való nevelkedést. A család egyik legfőbb funkciója, hogy az abban nevelkedő gyermek szeretetteljes gondozását, nevelését, helyes irányú fejlődését, az önálló életre való felkészítését megvalósítsa. Alapvető erkölcsi igény, hogy a család biztonságára, az abban történő nevelkedésre ne csak a vér szerinti leszármazónak legyen lehetősége, hanem abban részesülhessen az a gyermek is, akinek szülei erre nem alkalmasak, képesek; az örökbefogadás lényege, hogy az ilyen sorsú gyermekek az örökbe fogadó szülők szeretetét és gondoskodását élvezve, minél teljesebb életet élhessenek. Másrészt ezt az örökbefogadott gyermek és az örökbe fogadó szülő közötti családi közösségi köteleket hivatott a jog eszközeivel tovább erősíteni az a rendelkezés, amely a vérségi kapcsolattal azonos értékű köteleket keletkeztet az örökbefogadó és az örökbefogadott között, annak minden családjogi és öröklési jogi konzekvenciájával együtt.

Az örökbefogadás jogintézményének fentiekben kifejtett céljából logikusan következik a szakasz második bekezdésében szereplő kikötés, melynek értelmében *örökbe fogadni csak kiskorú személyt lehet*. Ennek oka, hogy a családban való nevelkedés mint

az örökbefogadás elsődleges rendeltetése nagykorú személyek esetében nem tud megvalósulni.

Az örökbefogadás rendeltetéséből következik, hogy az örökbefogadásnak mindenekelőtt *a kiskorú érdekeit kell szolgálnia*. Ezt hangsúlyozza a 4:120. § (5) bekezdése is, mely szerint a törvényi feltételek fennállása esetén sem lehet engedélyezni az örökbefogadást, ha az a kiskorú érdekével ellentétben áll. Az örökbefogadás céljának több szempontból is jelentősége van. Egyrészt a gyámhatóság az örökbefogadást kizárólag akkor engedélyezheti, ha az örökbefogadás a gyermek érdekében áll, tehát az örökbefogadás célja megvalósul, másik oldalról a gyámhatóság kiskorú örökbefogadott esetében az örökbefogadást akkor bontja fel, ha a bontás a gyermek érdekében áll, vagyis ha az örökbefogadás a célját már nem tölti be.

A Csjt. szabályaitól eltérően ugyanakkor, sem az örökbefogadás engedélyezésekor, sem annak felbontásánál *már nem szempont a „közérdek sérelme”, illetve annak vizsgálata*, figyelemmel arra, hogy a közérdeket és a gyermek érdekét nem indokolt így különválasztani; az örökbefogadásnál a közérdeknek tulajdonképpen a kiskorú gyermek érdekének érvényesülése tekinthető.

4:120. § [Az örökbefogadás általános feltételei]

- (1) Az örökbefogadáshoz az örökbe fogadni szándékozó személynek, a gyermek törvényes képviselőjének egyező kérelme és a gyermek szüleinek, valamint a házasságban élő örökbefogadó házastársának a hozzájárulása szükséges.**
- (2) A tizennegyedik életévét betöltött, korlátozottan cselekvőképes kiskorú a beleegyezésével fogadható örökbe. A tizennegyedik életévét be nem töltött, de ítélőképessége birtokában lévő kiskorú véleményét örökbefogadására vonatkozóan megfelelő súllyal figyelembe kell venni.**
- (3) Az örökbefogadás során törekedni kell a gyermek nevelésében kívánatos folyamatosságra, különös tekintettel a gyermek családi kapcsolataira, nemzetiségére, vallására, anyanyelvére és kulturális gyökereire.**
- (4) Az örökbefogadást a gyámhatóság engedélyezi.**
- (5) A gyámhatóság az örökbefogadást az e törvényben meghatározott feltételek megléte esetén is akkor engedélyezi, ha az a kiskorú gyermek érdekében áll. A kiskorú gyermek érdekében a gyámhatóság elsősorban a házasságban élő örökbefogadók általi örökbefogadást engedélyezi.**

Az örökbefogadás általános feltételei terén a Ptk. tartalmilag nem hoz lényeges változást a Csjt. szabályaihoz képest. Az örökbefogadást továbbra is a gyámhatóság engedélyezi erre irányuló közigazgatási hatósági eljárásban, amelyre a Gyvt. a Gykr., valamint háttérjogszabályként a Ket. előírásai irányadóak. A Gyvt. értelmező rendelkezései szerint gyámhatóság alatt a fővárosi és megyei kormányhivatal, a fővárosi és megyei kormányhivatal járási (fővárosi kerületi) hivatalát, a települési önkormányzat jegyzőjét, valamint a fővárosi önkormányzat által közvetlenül igazgatott terület tekintetében a fővárosi főjegyzőt kell érteni. Az örökbefogadási ügyekben a felsorolt szervek közül a gyámhivatal [Gykr. 2. § g) pont], valamint az ún. örökbefogadási ügyben kijelölt gyámhivatal [a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet 7. § (2) bekezdés] folytatja le az érdemi eljárásokat; előbbi dönt a gyermeket örökbe fogadni szándékozók alkalmasságáról, és kérelemre elrendeli az örökbefogadásra alkalmas személyek nyilvántartásba való felvételét, valamint felveszi a szülőnek azon

jognyilatkozatát, amelyben hozzájárul gyermeke ismeretlen személy általi örökbefogadásához. Míg utóbbi jár el szinte az összes többi örökbefogadással kapcsolatos ügyben. Az örökbefogadás során a jegyző szerepe korlátozott: a gyámhivatal megkeresésére környezettanulmányt készít.

Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás – amelyet főszabályként megelőző az örökbe fogadni szándékozó szülő(k) örökbefogadásra való alkalmasságának megítélését célzó gyámhatósági eljárás (lásd a 4:122. §-nál) – az örökbe fogadni szándékozó személy és a gyermek törvényes képviselőjének személyesen előterjesztett, egyező kérelmére indul [Gykr. 40. § (1) bekezdés]. Az örökbefogadási eljárás *hivatalból nem indítható*, és ha az eljárás során a felek a kérelmüket visszavonják, úgy a gyámhatóság az eljárást hivatalból nem folytathatja.

Lényeges, hogy az örökbefogadás létrejöttéhez szükséges nyilatkozatokat a feleknek *személyesen* kell megtenniük, és képviseletnek csak annyiban van helye, amennyiben azt a CSJK kifejezetten lehetővé teszi (előírja) a következők szerint. Az örökbefogadó oldalán törvényes képviselet eleve nem jöhet szóba, hiszen örökbefogadó – egyebek mellett – csak 25. életévét betöltött, cselekvőképes személy lehet. Az örökbe fogadandó gyermek vonatkozásában a törvényes képviselő vagy a törvényes képviselő is nyilatkozik attól függően, hogy az örökbe fogadandó gyermek cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes-e. Az örökbe fogadandó gyermek szülője tekintetében is szerepe van a cselekvőképességnek a szülői hozzájáruló nyilatkozat megtételére való jogosultság szempontjából; ha a vér szerinti szülő például cselekvőképtelen kiskorú, az örökbefogadással összefüggő jognyilatkozatát törvényes képviselője teszi meg [lásd Gykr. 40. § (2) bekezdés]. A törvényben rögzített képviselet mellett természetesen jogi képviseletnek is helye van az örökbefogadási eljárás során azzal, hogy magát az örökbefogadási szándéknyilatkozatot ez esetben sem teheti meg a jogi képviselő a képviselt fél helyett és nevében; az csak személyesen történhet.

Az örökbefogadáshoz *elengedhetetlen jognyilatkozatok* tehát az örökbe fogadni szándékozó személy és a gyermek törvényes képviselőjének egybehangzó nyilatkozata az örökbefogadásra vonatkozóan, míg *szükség szerinti jognyilatkozatok* azok a beleegyező, hozzájáruló nyilatkozatok, amelyeket csak a törvény által meghatározott esetekben kell beszerezni. Ez utóbbiak a 14. életévét betöltött, korlátozottan cselekvőképes kiskorú beleegyező nyilatkozata, valamint a gyermek szüleinek és az örökbefogadó házastársának hozzájáruló nyilatkozata. A gyermek *törvényes képviselőjének nyilatkozata* kettős tartalommal is bírhat annak függvényében, hogy a gyermek vér szerinti szülője a törvényes képviselője vagy sem. Előbbi esetben a szülő nyilatkozata egyszerre minősül a törvényes képviselői nyilatkozatnak és egyúttal szülői hozzájáruló nyilatkozatnak. A gyermek szülője akkor törvényes képviselő, ha gyakorolja a szülői felügyeletet, azaz a gyermek nem áll gyámság alatt a 4:146. § (1) bekezdésben foglaltakra is figyelemmel. Eszerint a gyermek vagy szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll. Előbbi esetben a 4:146. § (2) bekezdése alapján a szülő szülői felügyeleti joga – többek között – a kiskorú gyermek törvényes képvisellete, míg utóbbi helyzetben a 4:224. § értelmében a gyám lesz a gyermek törvényes képviselője.

Ha a *vér szerinti szülő* nem törvényes képviselője a gyermeknek, az örökbefogadáshoz *hozzájáruló nyilatkozatát* – néhány kivételtől eltekintve – akkor is be kell szerezni, hiszen a szülőnek alapvető joga, hogy a gyermeket gondozza, nevelje, vele kapcsolatban legyen, amely jogok az örökbefogadás engedélyezése után őt már nem illetik meg. Így például, ha a szülő szülői felügyeleti jogát a bíróság jogerősen megszüntette, akkor hozzájáruló nyilatkozatának beszerzésére nincs szükség, ugyanakkor a szülői felügyeleti jog szünetelése nem minden esetben jár ilyen joghatással. [Megjegyzendő, hogy a szülői

felügyeleti jog megszüntetése/szünetelése nemcsak az örökbeadó, hanem az örökbefogadó oldalán is relevanciával bír (lásd a 4:121. §-nál.) Könnyen belátható például, hogy önmagában az a körülmény, hogy a bíróság a gyermeket az egyik szülő felügyelete alá helyezte (ezáltal a másik szülő szülői felügyeleti joga szünetel), nem lehet indok arra, hogy a másik szülő nyilatkozata olyan jelentőségű kérdésben, mint az örökbefogadás, mellőzhető legyen. Ugyancsak szükséges a szülő hozzájárulása abban az esetben, ha a szülő felügyelete azért szünetel, mert annak gyakorlásában ténylegesen akadályozva van. Ennek oka lehet a hosszabb kórházi kezelés vagy külföldi távollét. Ilyenkor a szülő feladatainak mindennapos ellátásában akadályozott, de ez nem eredményezheti azt, hogy beleegyezése nélkül a gyermekét örökbe adják. Ezen indokok alapján szükséges a szülő nyilatkozata akkor is, ha szülői felügyeleti joga azért szünetel, mert gyermekét családbafogadták, harmadik személynél helyezték el, nevelésbe vették, vagy a bíróság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezte. Utóbbi esetben a szülő nyilatkozatának érvényességéhez a gondnok (törvényes képviselő) hozzájárulása is szükséges [lásd 4:145. § (2) bekezdés]. A szülői hozzájárulás kötelezettsége alóli *kivételeket* a CSJK külön nevesíti (lásd 4:127. §); eszerint a gyámhatóságnak – többek között – nem kell beszereznie annak a szülőnek a hozzájárulását az örökbefogadáshoz, aki nem kiskorúsága miatt cselekvőképtelen, akinek személye ismeretlen, aki gyermekét egészségügyi intézmény inkubátorában helyezte el, és érte hat héten belül nem jelentkezik, akinek nevelésbe vett gyermekét örökbe fogadhatónak nyilvánították. A CSJK továbbra sem tartalmaz olyan rendelkezést, amely lehetővé tenné, hogy azokban az esetekben, amikor a törvény értelmében nem mellőzhető a szülői hozzájáruló nyilatkozat beszerzése, a gyámhatóság a gyermek érdekében a szülő hozzájárulása nélkül, mérlegeléssel döntsön az örökbefogadás engedélyezéséről [Katonáné Pehr Erika: Az örökbefogadás célja és feltételei *in* Petrik Ferenc – Kőrös András (szerk.): *Polgári Jog Családjog* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 199.]. A CSJK nem teszi lehetővé továbbá, hogy a vér szerinti szülő hozzájáruló nyilatkozatát a bíróság vagy gyámhatóság határozata pótolja. Említést érdemel még, hogy ha a gyermek a hatodik életévét betöltötte vagy egészségileg károsodott, a hozzájáruló nyilatkozat érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges [4:126. § (3) bekezdés].

Ha az örökbefogadó házastárs, és nem a házastársával közösen kívánják a gyermeket örökbe fogadni, úgy a *házastárs hozzájáruló nyilatkozatát is be kell szerezni*. Könnyű belátni, hogy az örökbefogadás célja aligha valósítható meg akkor, ha az örökbefogadóval egy háztartásban és vele házastársi közösségben élő másik személy részéről nincs meg az egyetértés a másik fél örökbefogadási szándékát illetően. Ha a házastárs nem szeretettel és gondoskodással fordul az új családtaghoz, az könnyen családon belüli feszültségekhez, konfliktusokhoz vezethet, amelyek az örökbe fogadott gyermek veszélyeztetettségét idézhetik elő.

A 14. életévét betöltött, korlátozottan cselekvőképes kiskorú örökbefogadásához a kiskorú *beleegyező nyilatkozata* is szükséges. Az örökbefogadott nyilatkozata arra irányul, hogy az örökbefogadó családjának tagja kíván lenni. Az örökbefogadás olyan sorsdöntő kérdés, amely a 14. életévét betöltött gyermek beleegyezése, egyetértése nélkül nem rendezhető, ezért kell garantálni – az ENSZ Gyermekjogi Egyezményével összhangban – a gyermek aktív részvételét [Katonáné Pehr Erika: Az örökbefogadás *in* Kőrös András (szerk.): *A családjog kézikönyve* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 490.]. Azzal, hogy a CSJK kimondja, hogy a *tizennegyedik életévét be nem töltött, de ítélőképessége birtokában lévő kiskorú véleményét* örökbefogadására vonatkozóan megfelelő súllyal *figyelembe kell venni*, a Csjt.-hez képest még hangsúlyosabbá teszi a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogát. A CSJK-nak a szülő és gyermek kapcsolatát,

a gyermek családjogi helyzetét meghatározó rendelkezései lépést tartanak az európai tendenciákkal. A gyermek szerepe, véleményének, álláspontjának súlya évek óta elfogadottan növekszik az európai jogrendszerekben, s ez részben visszavezethető az ENSZ Gyermekjogi Egyezményére is. A Ptk. hivatkozott rendelkezése is jelzi, hogy nemcsak a tizennegyedik évét betöltött, korlátozottan cselekvőképes gyermek meghallgatása fontos, hanem a kisebb korú, de ítélőképes gyermekeké is. Az ítélőképesség nem köthető életkorhoz, az adott gyermeknél adott szituációban, az adott kérdéskör, konkrét kérdés tekintetében kell esetről esetre mérlegeléssel megállapítani, hogy a gyermek érti-e a kérdést, és fel tudja-e mérni annak, valamint válaszában jelentőségét (Szeibert Orsolya: Az új Ptk. Családjogi Könyvének rendelkezései. *Jegyző és Közigazgatás*, 2013/5. 30–32.).

A nyilatkozatot tevő nyilatkozatát nem köteles indokolni, és *a nyilatkozattételt feltételhez kötni nem lehet*. Amennyiben ez mégis megtörténik, ezt úgy kell tekinteni, mintha a nyilatkozatot megtagadták volna, vagy az örökbefogadáshoz nem járultak volna hozzá.

A törvény külön kiemeli, hogy az örökbefogadás során törekedni kell *a gyermek nevelésében kívánatos folyamatosságra*, különös tekintettel a gyermek családi kapcsolataira, nemzetiségére, vallására, anyanyelvére és kulturális gyökereire. A vallást és kultúrát illetően két fenntartást kell megemlíteni. Először is a gyermek legjobb érdekét nem feltétlenül szolgálja a vallás vagy a kultúra folytonosságának biztosítása, ha a gyermeket a szülőktől ártalmas vallási vagy kulturális gyakorlat miatt választották el. Másodszor, ha a gyerekek rendelkeznek megfelelő képességgel, tiszteletben kell tartani a vallásuk megválasztásához és a szabad véleménynyilvánításhoz és egyesüléshez való jogukat [Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához (Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület 2009, Budapest) 209.].

Az örökbefogadást a gyámhatóság engedélyezi. Az engedélyezést megelőző eljárása során a gyámhatóság beszerzi, illetve megvizsgálja az engedélyezéshez szükséges dokumentumokat, meghallgatja az örökbefogadással érintetteket, a meghallgatásokról jegyzőkönyvet vesz fel, majd – ha az összes, az örökbefogadás engedélyezéséhez előírt jogszabályi feltétel adott – a kötelező gondozási idő (lásd a 4:128. §-nál) eredményes leteltét követően meghozza engedélyező határozatát.

Az örökbefogadás jogi feltételei körében a Ptk. is kiemelkedő szerepet szán a kiskorú érdekének. *A szükséges feltételek megléte esetén sem engedélyezhető az örökbefogadás, ha az nem áll a kiskorú érdekében*. A gyermek érdeke mindig az adott konkrét eset kapcsán, az összes körülmény figyelembevételével állapítható meg. Így például a törvényi feltételek fennállása esetén sem áll érdekében a kiskorúnak az örökbefogadás, például ha elszakad testvéreitől, és ez reá nézve káros hatással jár; ha olyan környezetbe kerül, amely nem teszi lehetővé, hogy addigi tanulmányait folytassa (pl. középiskolai tanulmányokat folytat, megvolt a lehetősége arra, hogy képességeit továbbfejlessze, és ettől az örökbefogadás folytán elesne). A kiskorú érdekében a CSJK a házastársak általi örökbefogadást preferálja a családban való nevelkedés maradéktalan megvalósulása miatt, amikor rögzíti, hogy a gyámhatóság *elsősorban a házasságban élő örökbefogadók* általi örökbefogadást engedélyezi. Ez nem jelenti azt, hogy egyedülálló nevelők ne fogadhatnának örökbe: ha nincs olyan házaspár, de van olyan egyedülálló örökbefogadó, aki a gyermekkel előreláthatóan ki tud alakítani egy szoros, jól működő szülő–gyermek kapcsolatot, úgy örökbefogadása – természetesen az egyéb feltételek megléte esetén – engedélyezhető. Az élettársi kapcsolatban élők számára azonban nem teremti meg az együttes örökbefogadás lehetőségét a törvény.

A bejegyzett élettársakra főszabályként a házastársakra irányadó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, azonban a bejegyzett élettársak örökbefogadása tekintetében a Bét. 3. §-ának (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a bejegyzett élettársakra a házastársak által történő közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak.

4:121. § [Az örökbefogadó személye]

- (1) Örökbefogadó az a huszonötödik életévét betöltött, cselekvőképes személy lehet, aki a gyermeknél legalább tizenhat évvel, legfeljebb negyvenöt évvel idősebb, és személyisége, körülményei alapján alkalmas a gyermek örökbefogadására. Három év feletti gyermek örökbefogadása iránti kérelem benyújtása esetén az örökbefogadás a gyermek érdekében abban az esetben is engedélyezhető, ha az örökbefogadó szülő és a gyermek között legfeljebb ötven év a korkülönbség. Rokoni vagy házastársi örökbefogadás esetén a korkülönbségtől el kell tekinteni.**
- (2) Közös gyermekként történő örökbefogadás esetén az (1) bekezdésben meghatározott életkornak és korkülönbségnek az egyik örökbefogadó tekintetében kell fennállnia. Ha testvéreket fogadnak örökbe, az idősebb gyermek életkorát kell alapul venni.**
- (3) Nem fogadhat örökbe az, aki a szülői felügyelet megszüntetését vagy a közügyektől való eltiltást kimondó jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll, és az, akinek gyermekét nevelésbe vették.**

A CSJK a Csjt.-vel egyezően az örökbefogadó oldalán több együttes feltétel fennállását követeli meg, hiszen az örökbefogadó a vér szerinti szülővel azonos jogosultságokkal és kötelezettségekkel rendelkezik, így az örökbefogadás is csak abban az esetben jöhet létre, ha az örökbefogadó a szülői szerepre mind személyét, mind körülményeit illetően maradéktalanul alkalmas. *Az örökbefogadó személyével kapcsolatos törvényben rögzített feltételrendszer tekintetében a CSJK a Csjt.-től részben eltér.* Az örökbefogadó nagykorúsága és cselekvőképessége, valamint személyiségéhez és körülményeihez mért alkalmassága változatlan kritériumok, az örökbefogadó és az örökbefogadott között megkövetelt minimális és maximális korkülönbséghez hasonlóan. Az örökbefogadó és örökbefogadott között megkövetelt 16 év minimális és 45 év maximális korkülönbség mellett ugyanakkor *a CSJK az örökbefogadási korhatárt felemeli: örökbefogadó csak 25. életévét betöltött személy lehet.*

Az egyes törvényeknek az örökbefogadások elősegítésével összefüggő módosításáról szóló 2020. évi LXV. törvény 20. §-a a következő mondattal egészítette ki a Ptk. 4:121. § (1) bekezdését: „*Három év feletti gyermek örökbefogadása iránti kérelem benyújtása esetén az örökbefogadás a gyermek érdekében abban az esetben is engedélyezhető, ha az örökbefogadó szülő és a gyermek között legfeljebb ötven év a korkülönbség.*” Az új rendelkezés 2020. szeptember 1-jén lépett hatályba.

Ezen rendelkezések indoka, hogy az örökbefogadó minél nagyobb eséllyel rendelkezzen azzal az érettséggel, felelősségtudattal, ami elengedhetetlen a gyermek, különösen a „nem saját” gyermek neveléséhez, a róla való gondoskodáshoz, ezáltal az örökbefogadás minél nagyobb biztonsággal elérhesse célját: az örökbefogadó és az örökbefogadott között kialakuljon egy egészséges szülő–gyermek kapcsolat. Ugyanezen okból támaszt számos egyéb követelményt a törvény az örökbefogadó személyével és körülményeivel összefüggésben, megelőzendő, hogy a nem kellő körülményekkel és alapossággal előkészített örökbefogadás következményeképpen a gyermek lelkileg, pszichésen még inkább sérüljön.

Azt, hogy az örökbefogadó személyisége és körülményei alapján alkalmas-e az örökbefogadásra, a gyámhatóság az örökbefogadás engedélyezését – főszabályként – megelőző eljárásban vizsgálja és dönti el (lásd a 4:122. §-nál).

A CSJK a Csjt. szabályait követi akkor is, amikor kimondja, hogy a törvényben megkövetelt korkülönbség megléte a házastársi és a rokon örökbefogadás esetén nem releváns, hozzátevé, hogy a CSJK-val bevezetett alsó életkori korláttól ilyenkor sem lehet eltérni. Ez szintén az örökbefogadás eredményességét hivatott előmozdítani. Közös gyermekként történő örökbefogadásnál a törvény csak az egyik örökbefogadó tekintetében követeli meg az alsó korhatár, valamint a korkülönbség meglétét.

A törvény szövegéből megállapítható továbbá, hogy az örökbefogadó vonatkozásában *nem előírás sem az, hogy gyermektelen legyen, sem a magyar állampolgárság*. Ugyanakkor cselekvőképtelen vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy nem lehet örökbefogadó. Örökbefogadó *férfi és nő egyaránt lehet*, ha az örökbefogadás feltételeinek megfelel, és nincs akadálya, hogy olyan személy fogadjon örökbe, akinek már van örökbe fogadott gyermeke.

A Csjt.-vel egyezően a CSJK *sem tiltja az örökbefogadást olyan esetben, ha az örökbefogadó és az örökbefogadott rokonok*. Vannak azonban olyan rokon kapcsolatok, amelyeknél az örökbefogadás lehetőségét a CSJK rendelkezése kizárja. Így nincs lehetőség a saját vér szerinti gyermek örökbefogadására. A jogilag fennálló szülő–gyermek kapcsolat kizárja, egyúttal szükségtelenné teszi az örökbefogadást, mivel a leszármazás alapján fennállnak mindazok a joghatások, melyeknek megteremtésére egyébként az örökbefogadás lenne hivatott. Ezt erősíti meg a 4:137. § (1) bekezdése is, mely szerint az örökbefogadás hatálytalanná válik, ha az örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírósági ítélet következtében az örökbefogadott apjának vagy anyjának kell tekinteni. Érdemes még rámutatni, hogy a rokon örökbefogadások igen bonyolult kapcsolatokat keletkeztethetnek: nagyszülői örökbefogadás esetén például a gyermek az anyjának vagy apjának testvére, a testvérének nagybátyja, nagynénje, unokatestvére lesz.

Együttesen csak házastársak fogadhatnak örökbe, tehát az élettársak közösen nem fogadhatnak örökbe gyermeket; esetükben valamelyikük egyedülálló örökbefogadóként való örökbefogadása vagy a házasságkötés jelenthet megoldást. Ha a gyermeket mindkét házastárs örökbe fogadta, és később házasságukat a bíróság felbontotta, az új házastárs csak akkor fogadhatja örökbe a gyermeket, ha a korábbi házastárssal szemben az örökbefogadás felbontásra került. Ha az örökbe fogadó házastársak közül az egyik meghal, a másik örökbefogadó új házastársa örökbe fogadhatja a gyermeket. *Egyedülálló személy által történő örökbefogadás* esetén más személy a gyermeket nem fogadhatja örökbe, eltekintve attól az esettől, mikor a gyermeket az örökbefogadó házastársa fogadja örökbe (közös gyermekké fogadás).

Nem fogadhat örökbe ugyanakkor az, *aki a szülői felügyelet megszüntetését kimondó jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll*. A szülői felügyelet megszüntetése nemcsak a saját gyermek feletti szülői felügyeletet zárja ki: a 4:191. § (3) bekezdése alapján, aki szülői felügyeletet megszüntető jogerős ítélet hatálya alatt áll, nem fogadhat örökbe, nem viselhet gyámságot, gyermek nála nem helyezhető el. A szülői felügyeletet megszüntető ítélet hátterében olyan felróható szülői magatartás áll, mely miatt indokolt a szülőnek a gyermekével kapcsolatos alapvető jogait megvonni. Az a szülő, aki méltatlan arra, hogy saját gyermeke felett a szülői felügyeletet gyakorolja, nyilvánvalóan ezt nem teheti más, akár örökbe fogadott gyermekkel kapcsolatosan sem. Mindebből ugyanakkor az is következik, hogy szemben a szülői felügyeleti jog megszüntetésével, *a szülői felügyelet szünetelése önmagában nem kizáró ok* az örökbefogadásnál, azonban a szülői felügyeleti

jog szünetelését kiváltó esetek (4:186. §) egy részében az örökbefogadás egyéb jogszabályi rendelkezés miatt (pl. cselekvőképtelenség, szülői felügyeleti jogok tekintetében részlegesen korlátozott cselekvőképesség) vagy fogalmilag (pl. ismeretlen helyen távol lévő szülő) kizárt.

Nem lehet örökbefogadó az a személy sem, akit a bíróság a közügyektől eltiltott. A közügyektől eltiltást (Btk. 61–62. §-ok) a bíróság azzal szemben alkalmazza, akit szándékos bűncselekmény miatt végrehajtható szabadságvesztésre ítélt, mert az eset összes körülményeit figyelembe véve a közügyekben való részvételre méltatlannak mutatkozik. Az eltiltás egy évtől tíz évig terjedhet, időtartamát a bíróság ítéletében határozza meg.

Az sem fogadhat örökbe, akinek gyermekét nevelésbe vették figyelemmel arra, hogy a nevelésbe vétel elrendelésére – többek között – olyan esetekben kerül sor, amikor a szülő/család a gyermek fejlődését veszélyezteti, vagy ha a szülő gyermeke titkos örökbefogadásához hozzájáruló nyilatkozatot tett.

A CSJK az örökbefogadást kizáró okokat jelöli meg. Ezek mellett azonban felmerülhetnek olyan *körülmények* is, *melyek* végeredményben *a kizáró okok bekövetkezéséhez vezetnek*. Ilyen lehet a gondnokság alá helyezési eljárás, szülői felügyeleti jog megszüntetésére irányuló eljárás, illetve büntetőeljárás megindítása vagy folyamatban léte. Következésképpen a gyámhatóságnak azt is vizsgálnia kell, hogy a szülővel szemben indult-e valamilyen, és ha igen, milyen eljárás. Amennyiben az adott eljárás az érintett személynek az örökbefogadással kapcsolatos jogaira is kihatással lehet, úgy a célszerűség azt kívánja, hogy az örökbefogadás ügyében a hatóság az eljárás eredményének ismeretében döntsön.

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy ha az örökbefogadást kizáró okok megszűnnek (a szülői felügyeleti jogot visszaállították, a közügyektől eltiltás hatálya megszűnt), az örökbefogadásnak elvileg nincs akadálya. A gyámhatóságnak azonban ilyen esetekben is vizsgálnia kell az örökbefogadó magatartását, életvitelét.

4:122. § [Az örökbefogadásra való alkalmasság megállapítása]

- (1) Az örökbefogadásra való alkalmasságot – jogszabályban meghatározott előzetes eljárás és felkészítés lefolytatását követően – a gyámhatóság állapítja meg.**
- (2) A rokonok, a szülő házastársa, a gyermeket a szülő hozzájárulásával legalább egy éve folyamatosan a saját háztartásában nevelő örökbe fogadni szándékozó személy és nemzetközi örökbefogadás esetén az örökbefogadni szándékozó személy alkalmasságát a gyámhatóság az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás során állapítja meg. Ezt a szabályt kell alkalmazni azon személy alkalmasságának megállapítására is, aki a gyámhatóság határozata alapján nála elhelyezett gyermeket ellenszolgáltatás ellenében saját háztartásában neveli (a továbbiakban: gyermekvédelmi nevelőszülő).**

Az örökbefogadásra való alkalmasság megállapítására irányuló eljárás – néhány kivételtől eltekintve – elvileg az örökbefogadás engedélyezésére irányuló eljárástól, lényegében annak előzetes eljárása. A Ptk. nem szünteti meg az alkalmasság vizsgálatának a korábbi jogszabályokkal kialakított és a gyakorlatban jól bevált rendjét, az alkalmasság megállapításához szükséges előzetes eljárás és felkészítés módja, annak kötelező jellege tekintetében azonban nyitva kívánja hagyni a jövőbeli változtatás lehetőségét az időközben felhalmozott gyakorlati tapasztalatok tükrében. Ezért annak rögzítése mellett, hogy az örökbefogadásra való alkalmasságot a gyámhatóság állapítja meg, az előzetes eljárásnak és a felkészítés módjának szabályozását külön jogszabályra utalja.

Az örökbefogadás előtti eljárás lefolytatásának célja annak megállapítása, hogy az örökbefogadó személyisége és körülményei alapján alkalmas-e gyermek örökbefogadására. Az eljárás során az örökbe fogadni szándékozó személy örökbefogadással kapcsolatos széleskörű tájékoztatása mellett sor kerül pszichikai, egészségügyi, valamint jövedelmi viszonyai, családi és lakáskörülményei vizsgálatára is. Az örökbefogadásra való alkalmasságra irányuló szakvéleményezés messzemenően gyermekvédelmi funkciót tölt be, hiszen az örökbefogadó személyiségének megismerésén keresztül lehet következtetni az örökbefogadás várható tartósságára [Katonáné Pehr Erika: Az örökbefogadás célja és feltételei in Petrik Ferenc – Kőrös András (szerk.): *Polgári Jog Családjog* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 202.].

Az örökbefogadás előtti eljárást az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmére a lakóhelye, tartózkodási helye szerint illetékes gyermekvédelmi szakszolgálat készíti elő [Gykr. 38. § (2) bekezdés]. A gyermekvédelmi szakszolgálatnál előterjesztett kérelemben az örökbe fogadni szándékozó személy nyilatkozik az örökbefogadási szándéka indokairól, valamint az örökbe fogadandó gyermekre, gyermekekre vonatkozó elképzeléseiről. Az örökbe fogadandó gyermekre, gyermekekre vonatkozó elképzelések körében a jogalkotó külön kiemeli az örökbe fogadni szándékozott gyermekek számát, életkorát, azt, hogy az örökbe fogadni szándékozó vállalja-e testvérek örökbefogadását, illetve egészségi problémával küzdő gyermek örökbefogadását. Bár a jogszabály ezt nem írja kötelezően elő, az örökbe fogadni szándékozó személyt többnyire az örökbe fogadandó gyermek nemére nézve is nyilatkoztatják a későbbi sikeres kiejánlások érdekében, illetve a pszichológiai tanácsadáson való megbeszélés céljából.

A gyermekvédelmi szakszolgálat a kérelem előterjesztésével egyidejűleg, de legkésőbb tizenöt napon belül, írásban tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozót az örökbefogadás feltételeiről és arról, hogy alkalmasságának megállapítása érdekében az általa meghatározott helyen és időpontban vizsgálaton, illetve tanácsadáson és felkészítő tanfolyamon kell megjelennie, valamint arról, hogy családi és lakáskörülményeiről a helyszínen győződik meg. Megjegyzendő, hogy a gyakorlatban az örökbe fogadni szándékozók tájékoztatása az örökbefogadás céljáról, feltételeiről, joghatásáról, az örökbefogadó személyével szemben támasztott követelményekről, illetve magáról az örökbefogadási eljárás menetéről általában a szakszolgálattal való első személyes kapcsolatfelvétel alkalmával megtörténik oly módon, hogy az örökbe fogadni szándékozóknak lehetőségük van a kapott információk birtokában még a kérelem benyújtását megelőzően ismételten átgondolni szándékukat.

Az örökbe fogadni szándékozó személyét érintő alkalmasságának megállapítása egyrészt egészségügyi alkalmasságának, másrészt pszichológiai alkalmasságának felmérésével történik. Az egészségügyi alkalmasság megítélése érdekében a gyermekvédelmi szakszolgálat házi orvosi – szükség esetén szakorvosi – véleményt szerez be, amely annak feltárására irányul, hogy az örökbe fogadni szándékozó nem szenved-e a gyermek ellátását, a róla való gondoskodást korlátozó, akadályozó testi, érzékszervi, értelmi fogyatékosságban, valamilyen kóros szenvedélyben, egyéb betegségben. A *pszichológiai alkalmasság* felméréséhez szükséges, pszichológus által végzett szűrővizsgálat – amely elemző lélektani interjú(k)ból és tesztekből áll – célja kettős: egyrészt az örökbefogadásra pszichológiai szempontból alkalmatlannak tekinthető személyek kiszűrése, másrészt annak a feltérképezése, hogy az örökbe fogadni szándékozó várhatóan mennyire képes biztosítani az örökbe fogadandó gyermek harmonikus testi-lelki-szellemi fejlődését. Ennek feltárásához a pszichológus – akár többszöri – feltáró beszélgetések során alapvetően négy területet vizsgál: az örökbe fogadni szándékozó motivációját,

személyiségét, a család élethelyzetét, valamint az örökbe fogadni szándékozó leendő gyermekével kapcsolatos nevelési elképzeléseit.

A pszichológiai vizsgálattal funkcionális egységet alkot a pszichológiai *tanácsadás*, amelyre általában „a vizsgálat” végén kerül sor, és amely szorosan kapcsolódik az interjú során gyűjtött élethelyzeti és életútbeli információhoz. A pszichológiai tanácsadás célja az örökbe fogadó szülői szerepre való komplex ráhangolás és a szülő által örökbe fogadni szándékoló gyermek életkori sajátosságaira való minél sokrétűbb felkészítés, az, hogy az örökbe fogadni szándékozó szülő a pszichológus segítségével megalapozott döntést tudjon hozni arról, alkalmas-e örökbefogadónak. Ennek érdekében a tanácsadás arra fókuszál, hogy az örökbe fogadni szándékozó szülő megismerje azokat a nehézségeket, amelyekkel a személyisége, motivációi, családstruktúrája alapján az örökbefogadás során várhatóan szembesülni fog, felmérje, hogy a családjában, környezetében feltehetően milyen konfliktusokat fog okozni a gyermek odakerülése, és hogy ezeket miként lehet kezelni, illetőleg probléma esetén kihez lehet fordulni. Másik célkitűzése, hogy a pszichológus megismerje az örökbe fogadni szándékozó motivációit, valamint éppen meglévő és virtuális családstruktúráját. Ha az örökbe fogadni szándékozó szülő házasságban él, házastársa is részt vesz a tanácsadáson, illetve ha a pszichológus indokoltnak tartja, a tanácsadáson jelen lehet az örökbe fogadni szándékozó szülő saját gyermeke, valamint házastárs, rokon által történő örökbefogadás esetén az örökbe fogadandó gyermek.

Az örökbe fogadni szándékozó körülményeit illető alkalmassága megismerésének érdekében *környezettanulmány* készül. A környezettanulmány célja az örökbe fogadni szándékozó személy lakás- és életkörülményeinek vizsgálata annak megállapításhoz, hogy a leendő gyermek gondozására, nevelésére, egészséges fejlődésének biztosítására a lakáskörülményei és anyagi helyzete megfelelő-e. A környezettanulmány az örökbe fogadni szándékozó bejelentett lakóhelyén vagy tartózkodási helyén készül; azon jelen vannak az örökbe fogadni szándékozó(k) és az együtt élő hozzátartozók: szülők, házastárs, élettárs, gyermek, rokon. A környezettanulmány készítése során fel kell térképezni, hogy az örökbefogadónak előző kapcsolatából van(nak)-e gyermeke(i), vele/velük milyen kapcsolatot ápol, tájékoztatta-e őt/őket szándékáról. Fel kell mérni az örökbe fogadandó gyermekelhelyezésével kapcsolatos elképzeléseket, alakókönyezetben a gyermekintézmények (bölcsőde, óvoda, iskola) távolságát, azt, hogy az örökbe fogadni szándékozók mivel töltik szabadidejüket. Fel kell hívni továbbá a figyelmet, hogy a nem közös háztartásban élő hozzátartozóknak is időben tudomást kell szerezniük a leendő örökbefogadásról, hiszen az örökbe fogadott gyermek velük is rokonságba fog kerülni.

Az örökbe fogadni szándékozóknak a fentiekén túl *örökbefogadói felkészítő tanfolyamon* kell részt venniük; a tanfolyam célja a résztvevők megismertetése az örökbefogadás társadalmi és jogi hátterével, az örökbe fogadható gyermekek speciális helyzetével és az örökbefogadással együtt járó konfliktusok kezelésének módjaival. A tanfolyam rendeltetése szerint hozzájárul ahhoz, hogy az örökbe fogadni szándékozók teljes képet kapjanak arról, milyen változásokat jelent majd a saját és családjuk életében az örökbefogadás, az ott megszerzett ismeretek, készségek, tapasztalatok birtokában képesek legyenek harmonikus, nyugodt és biztonságos családi hátteret biztosítani a gyermeknek, illetve a felkészítő tanfolyam segíti azt is, hogy a résztvevők olyan kapcsolatokat is kialakíthassanak a csoportban, melyek később is fontosak lehetnek számukra. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a felkészítő tanfolyamokon részt vevők rendszeresen felkeresik egymást, másrészt a tanfolyamot vezető szakembereket, ennél fogva az nemcsak felkészíti őket a várható helyzetekre, esetleges nehézségekre, hanem olyan kapcsolatokat is biztosít számukra, melyek erős támaszként, segítségként

állhatnak mögöttük a problémás időszakokban. Az örökbefogadói tanfolyamon részt vevők a tanfolyam sikeres elvégzéséről tanúsítványt kapnak.

Ha az örökbe fogadni szándékozó személy az alkalmassági vizsgálaton, illetve a tanácsadáson és a felkészítő tanfolyamon nem jelenik meg és távolmaradását nem menti ki, vagy a környezettanulmány elkészítését nem teszi lehetővé, a gyermekvédelmi szakszolgálat visszavontnak tekinti az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmét, és nem folytatja le az alkalmassági vizsgálatot.

A gyermekvédelmi szakszolgálat a kérelem beadásától számított 60 napon belül tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozó személyt az alkalmassági vizsgálat eredményéről, amelynek alapján a *gyermekvédelmi szakszolgálat* az örökbe fogadni szándékozó személy örökbefogadásra való alkalmasságának megállapítására vagy éppen ellenkezőleg az örökbe fogadni szándékozó személy örökbefogadásra való alkalmatlanságának megállapítására *tesz javaslatot a gyámhivatalnak*. Ezt követően a *gyámhivatal* a részére megküldött dokumentumok, a jövedelemre vonatkozó igazolás, az örökbe fogadni szándékozó személy és házastársa meghallgatása, valamint szükség szerint egyéb bizonyítékok alapján az alkalmasságról határozattal *dönt*. Az örökbefogadásra való alkalmasságot megállapító határozat – egyebek mellett – azt is tartalmazza, hogy az örökbe fogadni szándékozó személy hány és milyen korú gyermek örökbefogadására alkalmas, alkalmas-e testvérek, illetve egészségi problémával küzdő gyermek örökbefogadására, emellett az ő tájékoztatását arról, hogy a gyermekvédelmi szakszolgálatot értesítenie kell a lakóhelyében, a családi állapotában, a személyi és életkörülményeiben, valamint az örökbe fogadandó gyermekre vonatkozó elképzeléseiben bekövetkezett változásokról.

Alkalmasság megállapítása esetén a gyámhivatal jogerős határozata alapján a gyermekvédelmi szakszolgálat felveszi az örökbe fogadni szándékozó személyt az egységes örökbefogadási nyilvántartásába, és – az örökbe fogadni szándékozó személy hozzájárulása esetén – hozzáférhetővé teszi az adatokat az országos örökbefogadást elősegítő szerv számára. A gyámhivatalnak az örökbefogadásra való alkalmasságot megállapító határozata annak jogerőre emelkedésétől számított *három évig hatályos*. Ha három éven belül az örökbefogadási eljárás jogerősen befejeződik, a határozat az örökbefogadás tárgyában hozott határozat jogerőre emelkedésének napjával hatályát veszti. Ha az örökbe fogadni szándékozó személy testvérek örökbefogadásra való alkalmasságát állapították meg, és a hatályvesztést megelőzően a testvér is örökbe fogadhatóvá válik, a határozat hatálya meghosszabbodik a testvér örökbefogadási eljárásának jogerős befejezéséig. A határozat hatálya – a hatályvesztést megelőzően benyújtott kérelemre és a gyermekvédelmi szakszolgálat javaslatára – legfeljebb *egy évvel meghosszabbítható*, amennyiben három éven belül nem kerül sor örökbefogadásra, és azok a körülmények, amelyekre tekintettel az alkalmasságot megállapították, nem változtak. Ha a hatályvesztéskor folyamatban van az örökbefogadási eljárás, annak jogerős befejezéséig a határozat hatálya meghosszabbodik. Ha a meghosszabbított hatály lejártáig sem került sor örökbefogadásra, az örökbefogadás előtti eljárást – az örökbefogadás előtti tanácsadáson és felkészítő tanfolyamon való részvétel kivételével – az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmére meg kell ismételni.

Alkalmatlanság megállapítása esetén *új eljárás* a határozat jogerőre emelkedésétől számított *egy éven belül nem indítható*.

Ha a gyámhivatal tudomására jut (akár a gyermekvédelmi szakszolgálat értesítése, akár más személy, szerv bejelentése alapján), hogy az örökbe fogadni szándékozó alkalmasságát érintő körülményekben (lakóhely, családi állapot, személyi és életkörülmények, örökbe fogadandó gyermekre vonatkozó elképzelések) változás

következett be, a gyámhivatal az örökbe fogadni szándékozó személy alkalmasságát haladéktalanul felülvizsgálja. A *felülvizsgálat* eredményeképpen a gyámhivatal az alkalmasság fenntartásáról vagy az örökbefogadásra való alkalmatlanságról határoz.

Az örökbefogadásra alkalmasnak nyilvánító eljárás és a konkrét gyermek örökbefogadásának engedélyezésére irányuló eljárás általában időben is elkülönül egymástól. Abban az esetben azonban, ha rokonok, a szülő házastársa, illetve a gyermeket a szülő hozzájárulásával legalább egy éve folyamatosan a saját háztartásában nevelő személy kívánja örökbe fogadni, illetőleg nemzetközi örökbefogadás esetén, *az alkalmasságot az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás keretében állapítja meg* a gyámhatóság. A CSJK ugyanezen jogalanyi körbe vonja a gyermekvédelmi nevelőszülőt is, mivel helyzete a többi leendő örökbe fogadó szülőhöz képest speciális, a rá mint nevelőszülőre irányadó Gyvt.-ben rögzített előírások okán. Az örökbefogadás folyamata többnyire azzal indul, hogy az örökbefogadásra alkalmasnak nyilvánított személy számára kell örökbe adható gyermeket találni. A rokonok, hozzátartozók viszont a gyermeket már ismerik, illetőleg nevelik, így teljesen formális lenne előbb az alkalmasnak nyilvánítás kérdésében, majd a részben azonos bizonyítékok alapján az örökbefogadási kérelemben dönteni. A külföldi örökbefogadónak pedig már az örökbefogadó nyilvántartásába történő felvétele iránti kérelemhez csatolnia kell mindazokat a bizonyítékokat, amelyek az örökbefogadásra alkalmasságát bizonyítják. A gyermekvédelmi nevelőszülő tekintetében a nevelőszülővé válás törvényben rögzített feltételrendszere tartalmaz olyan garanciális előírásokat, amelyek az örökbefogadásra való alkalmasság biztosítékául szolgálnak. E szerint nevelőszülő az lehet, aki huszonegyedik életévét betöltötte, nem áll cselekvőképességet érintő gondnokság és támogatott döntéshozatal hatálya alatt, büntetlen előéletű, a gondozásába helyezett gyermeknél legalább tizennyolc, de legfeljebb ötven évvel idősebb, személyisége, egészségi állapota és körülményei alapján alkalmas a nála elhelyezett gyermek kiegyensúlyozott fejlődésének biztosítására és a családjába történő visszakörülésének vagy örökbefogadásának támogatására, a gyermek, fiatal felnőtt életkori szükségleteiből adódó feladatoknak az ellátására. Ezenfelül külön jogszabályban meghatározott képzésen eredményesen részt vett.

4:123. § [Az örökbefogadható gyermek]

- (1) Örökbe fogadni – a házastárs kiskorú gyermekének örökbefogadása kivételével – olyan gyermeket lehet, akinek a szülei nem élnek, vagy akit a szülei megfelelően nevelni nem képesek.**
- (2) Az örökbefogadott gyermeket az örökbefogadás fennállása alatt az örökbefogadó házastársa fogadhatja örökbe, az örökbefogadó halála után más személy is. Ha az örökbefogadott gyermeket az örökbefogadó halála után fogadják örökbe, a korábbi örökbefogadás megszűnik.**

Az örökbefogadott oldalán a Ptk. a korábbi szabályozással egyezően állapítja meg az örökbefogadás feltételeit. A Ptk. az örökbefogadhatóság főszabályain sem változtat, csak annak megfogalmazását teszi egyértelművé. A CSJK a Csjt.-vel egyezően az örökbefogadott tekintetében univerzálisan mindössze egyetlen feltételt szab, azt, hogy *kiskorúnak kell lennie*. A házastársi örökbefogadás kivételével azonban további feltételként jelenik meg a *megfelelő gondoskodás hiánya*, vagyis az, hogy örökbe fogadni csak olyan gyermeket lehet, akinek szülei nem élnek, vagy akit a szülei megfelelően nevelni nem képesek. Ez áll összhangban az örökbefogadásnak a törvényben meghatározott céljával, azaz, hogy a gyermek részére a családi nevelést biztosítsa. A 2:10. § (1) bekezdése

értelmében kiskorú az, aki 18. életévét még nem töltötte be, illetőleg 18. életének betöltése előtt nem kötött házasságot.

A kiskorúság ideje alatt a gyermek bármikor örökbe fogadható, de a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy jellemzően csecsemőkorú vagy egészen fiatal (döntően hároméves kor alatti), teljesen egészséges gyermekek örökbefogadására van példa, csak kivételesen kerül sor szellemi vagy testi fogyatékoságban szenvedő vagy idősebb (hatéves kor feletti) gyermek örökbefogadására.

A gyámhatóság a gyakorlatban az örökbefogadási kérelem elbírálása előtt szerzi be a gyermek személyiségére vonatkozó *szakvéleményt* is, melynek egyik alapvető célja a gyermek szükségleteinek felmérése, pszichés státuszának, identitástudatának, betegségeinek, vér szerinti családjával való kapcsolatának stb. feltérképezése révén. Ha a gyermek személyiségével összefüggésben jelentős tény vagy körülmény megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, a gyámhatóságnak szakértőként nevelési tanácsadót, szakértő és rehabilitációs bizottságot, pszichiátriai szakellátó intézményt, családvédelemmel foglalkozó szervet, illetve szakértői névjegyzékbe felvett személyt kell megkeresnie [Katonáné Pehr Erika: Az örökbefogadás célja és feltételei in Petrik Ferenc – Kőrös András (szerk.): *Polgári Jog Családjog* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 207.].

A *szülők nevelésre való képtelensége* több okból eredhet, amelyek alapvetően két fő kategóriába sorolhatók aszerint, hogy azok a szülőknek felróhatóan, vagy önhibájukon kívül álltak elő. A Gyvt. értelmében a gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység. E védelmet az állami és önkormányzati szervek a Gyvt. szerinti pénzbeli, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások, illetve gyermekvédelmi szakellátások, valamint hatósági intézkedések útján biztosítják. Érdemes rámutatni, hogy az alkalmazott gyermekvédelmi intézkedéseknél figyelemmel kell lenni arra, hogy a gyermeket lehetőleg csak „legvégső esetben” emeljék ki családjából azaz, ha a gyermek veszélyeztetettsége az alapellátások keretében nyújtott szolgáltatásokkal nem szüntethető meg, vagy attól eredmény nem várható. A Gyvt. külön rögzíti is a gyermekek azon jogát, hogy megfelelő testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésükről, jólétükről elsősorban családjuk gondoskodik az állam és az önkormányzat által biztosított támogatások segítségével. A Gyvt. arról is rendelkezik, hogy *a gyermeket csak törvényben meghatározott esetekben lehet a családjából kiemelni, és csak anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatti kiemelésre nem kerülhet sor*. Ennek megfelelően az olyan *szülők* esetében, akik *önhibájukon kívüli ok miatt nem képesek gyermeküket családjukban nevelni*, a gyermekvédelem rendszere – az egyéb gyermekvédelmi intézkedések, lehetőségek révén – széles körben igyekszik segítséget nyújtani annak érdekében, hogy a gyermeket ne kelljen családjából kiemelni, illetve amennyiben az elkerülhetetlen, úgy mielőbb megszűnjön az a veszélyhelyzet, ami miatt a kiskorúnak a családból történő kiemeléséről kellett dönteni.

Az említett szervek és személyek *a gyermek szülőknek felróható okból előállt veszélyeztetettsége* megszüntetésének érdekében ugyancsak erőfeszítéseket tesznek, azonban bizonyos szülők magatartásukkal ezt tartósan elhárítják, aminek következménye, hogy a gyermek vér szerinti családjába történő visszahelyezésére gyakorlatilag nincs remény. Az ilyen helyzetben lévő kiskorú családban történő nevelkedésének legkedvezőbb formája az örökbefogadás különös tekintettel arra, hogy a Gyvt. szerint a családból való kiemelést követően is olyan körülményeket kell a gyermekek számára nyújtani, amelyek leginkább közelítenek a családi neveléshez, és amelyeknek keretében a gyermek egészséges személyiségfejlődése a legjobban biztosítható. A szülőnek lehetősége van arra is, hogy

hozzájáruljon ahhoz, hogy gyermekét általa nem ismert személy örökbe fogadja [4:126. § (1) bekezdés]; ekkor a gyámhatóság a gyermeket ugyancsak nevelésbe veszi, és az örökbefogadás elősegítése iránt intézkedik. A szülők egy része azonban e nyilatkozatot nem teszi meg, annak ellenére, hogy gyermekük érdeke ezt kívánná. A hozzájáruló nyilatkozat hiánya is több okból állhat elő. Előfordul, hogy a szülő a hozzájárulást azért tagadja meg, mert nem hajlandó belátni, hogy életvitele, magatartása a gyermekre nézve veszélyeztető, s emiatt nem csupán az örökbefogadást kívánja megakadályozni, hanem azt sem fogadja el, hogy gyermekét nem nevelheti. Más esetekben a veszélyeztetés tényét a szülő elismeri, azonban – bár életvitelén, magatartásán huzamos időn keresztül nem változtatott – még mindig abban a hiú reményben él, hogy minden jóra fordul, és egyszer majd példás szülővé válik. A szülők egy csoportja pedig olyan mértékben érzéketlen gyermeke sorsa iránt, hogy annak jobbra fordulása érdekében még annyit sem hajlandó megtenni, hogy örökbeadásához a nyilatkozatot egyáltalán megtegye.

A CSJK sem változtat azon, hogy sem az örökbe fogadó, sem az örökbe fogadott személynél nem feltétel a magyar állampolgárság, illetve továbbra sem tartalmaz olyan tiltó rendelkezéseket, amelyek megakadályoznák, hogy magyar állampolgárságú személy külföldi állampolgár kiskorút, vagy külföldi állampolgár személy magyar állampolgárságú kiskorút fogadjon örökbe az erre irányadó szabályok betartása mellett (lásd a 4:129. §-nál).

Az örökbefogadás fennállása alatt az örökbefogadott újabb örökbefogadására – az örökbefogadás céljából, joghatásaiból is következően – csak az örökbefogadó házastársa részéről kerülhet sor. Az örökbefogadó halála után azonban más személy is örökbe fogadhatja a kiskorút; az újabb örökbefogadással a korábbi örökbefogadás megszűnik.

4:124. § [Az örökbefogadhatónak nyilvánítás]

- (1) A gyámhatóság a nevelésbe vett gyermeket legfeljebb négy évre örökbefogadhatónak nyilvánítja, ha a szülőjének szülői felügyeleti joga nem szűnt meg és a szülő önhibájából**
  - a) gyermekével nyolc hónapja nem tart rendszeres kapcsolatot vagy három hónapon át semmilyen formában nem tart kapcsolatot, illetve életvitelén, körülményein nem változtat, és emiatt a nevelésbe vétel nem szüntethető meg; vagy**
  - b) lakó- és tartózkodási helyét az új lakó- és tartózkodási helyének hátrahagyása nélkül megváltoztatja, és az annak felderítésére irányuló intézkedések három hónapon belül nem vezetnek eredményre.**
- (2) Az (1) bekezdésben meghatározott határidő indokolt esetben legfeljebb két évvel meghosszabbítható.**
- (3) Az (1) bekezdés a) pontja esetén az örökbefogadhatóvá nyilvánítás jogkövetkezményére a szülőt az ideiglenes hatályú elhelyezést és a nevelésbe vételt elrendelő határozatban figyelmeztetni kell.**
- (4) A gyámhatóság a gyermek örökbefogadása érdekében az örökbefogadhatónak nyilvánítással egyidejűleg a szülő kapcsolattartási jogát szünetelteti.**
- (5) Ha a kiskorú örökbefogadására nem került sor, és utóbb a gyámhatóság a nevelésbe vételt megszünteti, az örökbefogadhatónak nyilvánító határozat hatályát veszti.**

A védelembé vétel, családbafogadás, ideiglenes hatályú elhelyezés stb. mellett *a nevelésbe vétel* is egy gyermekvédelmi hatósági intézkedés. Nevelésbe vételre akkor kerül sor, ha a gyermek fejlődését családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembé vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá, ha a gyermek

megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható. Az ilyen okból történő nevelésbe vétel előtt éppen ezért meg kell kísérelni a gyermek családból való kiemelésének megelőzését, egyrészt az alapellátási szolgáltatásokkal, másrészt ennek eredménytelensége esetén a védelembe vétellel. Ugyancsak a nevelésbe vétel iránt intézkedik a gyámhatóság, ha a gyermeknek nincs szülői felügyeletet gyakorló szülője, mert például szülője vagy mindkét szülője elhalálozott vagy a szülő vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogának megszüntetése iránt a gyámhatóság pert indított, vagy a szülő vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette. Az említett esetekben is csak akkor van helye a nevelésbe vételnek, ha a gyermek számára nem rendeltek családbafogadó gyámot. Nevelésbe veszik a gyermeket akkor is, ha a gyermek ismeretlen szülőtől származik vagy vér szerinti szülője titkos örökbefogadásához tett hozzájáruló nyilatkozatot, azonban a gyermek nem helyezhető el ideiglenes hatállyal a leendő örökbe fogadó szülőnél. A nevelésbe vétel célja a gyermek otthont nyújtó ellátásának és törvényes képviselőjének biztosítása, amíg – a körülményektől és a nevelésbe vétel okától függően – a gyermek családjá képpé válik a gyermek visszafogadására, vagy számára családbafogadó gyám rendelésére kerülhet sor, vagy örökbe fogadják vagy – ha az előbbiek teljesülésére nincs lehetőség – eléri nagykorúságát. Utóbbi esetben a nevelésbe vétel célja a törvényes képviselő és az otthont nyújtó ellátás biztosítása mellett a gyermek felkészítése az önálló életre. *Nevelésbe vételre nem kerülhet sor*, ha a veszélyeztettség megszüntetése és a gyermek gondozása megfelelően biztosítható a külön élő másik szülőnél vagy harmadik személynél történő ideiglenes elhelyezéssel, családbafogadással, a gyermek átmeneti gondozásával, valamint fogyatékosok vagy pszichiátriai betegek otthonában történő elhelyezése útján. Látható, hogy a nevelésbe vételre okot adó körülmények közül egyesek olyanok, hogy azok miatt a gyermek már eleve egyéb törvényi rendelkezések folytán örökbe fogadható (pl. vér szerinti szülője titkos örökbefogadásához tett hozzájáruló nyilatkozatot, vagy nincs szülői felügyeletet gyakorló szülője). Ilyenkor a gyámhatóság már a nevelésbe vételi eljárás során vagy azt követően – a gyermek gondozási helyének meghatározásairányuló eljárás keretében – megállapítja a gyermek örökbefogadhatóságát. Azokban az esetekben ugyanakkor, amikor a nevelésbe vett gyermek szülőjének szülői felügyeleti joga nem szűnt meg – hanem csak szünetel –, és kapcsolattartási joga él, a gyermek főszabály szerint nem fogadható örökbe. A jogalkotó azonban bizonyos szülői magatartásokat akként értékeli, amelyek megalapozzák, hogy az ilyen szülő gyermekét a gyámhatóság örökbe fogadhatónak nyilvánítsa.

A gyámhatóság a nevelésbe vett gyermek és a kapcsolattartásra jogosult szülő kapcsolatát, a szülőnek a nevelőszülővel, a gyermekotthonnal való együttműködését, továbbá a szülő magatartásában, életvitelében és körülményeiben beálló változásokat folyamatosan figyelemmel kíséri. Ha a nevelésbe vett gyermek szülője a gyámhatósági határozatban biztosított kapcsolattartási jogával a gyermek vagy a gyermeket gondozó személy sérelmére visszaél, és magatartásával a gyermek nevelését, testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését veszélyezteti, a gyermeket gondozó személy, illetve a gyermekvédelmi gyám kezdeményezheti a gyámhatóságnál, illetve a bíróságnál a kapcsolattartási jog korlátozását, a felügyelt kapcsolattartás elrendelését, a kapcsolattartás szüneteltetését vagy megvonását. *Ha a szülő neki felróhatóan*, a gyermek érdekét súlyosan sértő módon nem működik együtt a gyermeket gondozó nevelőszülővel vagy intézménnyel, *a gyermekével nem tart kapcsolatot, továbbá magatartásán, életvitelén, körülményein a gyermek nevelésbe vételének megszüntetése céljából nem változtat*, illetőleg, ha a szülői felügyelet megszüntetésének egyéb oka valósul meg, *a gyámhatóság pert indít a szülő ellen szülői felügyeleti jogának megszüntetése iránt, vagy a 4:124. §-ban foglalt feltételek fennállása esetén örökbe fogadhatóvá nyilvánítja a gyermeket* [Gyvt. 80. § (4) bekezdés].

Bár a CSJK szövegéből úgy tűnik, hogy a gyámhatóság hivatalból vagy legalábbis bejelentésre és mérlegelés nélkül nyilvánítja a gyermeket örökbe fogadhatónak, ha az (1) bekezdés szerinti feltételek fennállnak, azonban a Gykr. kapcsolódó rendelkezései eszabályokat jobban kibontják. A Gykr. egyrészről kimondja, hogy az örökbe fogadhatónak nyilvánítás iránti eljárás során a gyámhivatal a nevelésbe vett gyermek örökbefogadását akkor segíti elő, *ha a gyermek életkora, egészségi állapota és egyéb körülményei alapján örökbefogadására – a gyermekvédelmi szakszolgálatnak és az országos örökbefogadást elősegítő szervnek a tájékoztatása alapján – reális esély van.* Másrészről azt is rögzíti, hogy az örökbe fogadhatónak nyilvánítás és az annak meghosszabbítása iránti eljárás a nevelésbe vett gyermek gyermekvédelmi gyámjának kérelmére vagy hivatalból indul azzal, hogy a hivatalból induló eljárást a gyermekvédelmi szakszolgálat, a gyermeket gondozó intézmény vagy a gyermekjogi képviselő is kezdeményezheti.

Az örökbe fogadhatónak nyilvánításra irányuló eljárásban a *gyámhatóság* lényegében azt vizsgálja, hogy egyrészt *mi az oka* annak, *hogy a szülő a gyermekkel nem tartott kapcsolatot, illetve hogy életkörülményein nem változtatott,* másrészt, hogy ezen okok *visszavezethetőek-e a szülő önhibájára.* Ennek eldöntéséhez a gyámhatóságnak – a szülő ismeretlen helyre való távozásának esetét leszámítva – részletes környezettanulmányt kell készítenie, meg kell hallgatnia a szülőt, a gyermeket, ki kell kérnie a gyermekjóléti szolgálat véleményét a gyermek szüleinek életkörülményeiről, a szülő-gyermek kapcsolat alakulásáról, a gyermekvédelmi szakszolgálat véleményét a gyermek elhelyezési tervében foglaltak teljesüléséről, a gyermek gondozójának véleményét a szülő-gyermek kapcsolat alakulásáról. A körülmények tisztázása és a felróhatóság vizsgálata a gyámhatóság feladata.

Az örökbe fogadhatónak nyilvánítás szempontjából *nem tekinthető rendszeres kapcsolattartásnak a levélírás, a telefonhívás, a csomagküldés és a gyámhatóság határozatában szabályozottól jelentősen eltérő évenkénti egy-két látogatás* [Gyvt. 34. § (7) bekezdés]. A gyámhivatal határozatában szabályozottól jelentősen eltér a kapcsolattartás, ha a vizsgált időszakban a kapcsolattartásra jogosult szülő önhibájából több alkalommal két hónapnál hosszabb ideig nem látogatja meg a gyermeket, kapcsolattartási jogát nem a gyámhivatal határozatában előírt helyszínen és időpontban gyakorolja, illetve kapcsolattartási jogát a gyermeket veszélyeztető módon gyakorolja.

A Ptk. az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás szabályozásában változást hoz, amikor úgy rendelkezik, hogy a gyámhatóság *csak határozott időre (legfeljebb négy évre)* nyilváníthatja örökbe fogadhatónak a gyermeket, szemben a korábbi, Csjt.-beli rendelkezéssel, amely nem állított fel ilyen hatályossági időt. Ha az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás időtartama a gyermek örökbefogadásának engedélyezése iránti eljárás során telik le, akkor az örökbe fogadhatónak nyilvánító határozat hatálya meghosszabbodik az eljárás jogerős befejezéséig. Az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás időtartama *további legfeljebb két évvel meghosszabbítható,* ha a gyermek örökbefogadása nem történt meg, nincs folyamatban örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás, és a gyermek örökbefogadására reális esély van. A gyámhatóság az örökbe fogadhatóvá nyilvánítással és annak meghosszabbításával egyidejűleg a gyermek érdekében a szülő kapcsolattartási jogát szünetelteti. Amennyiben az örökbe fogadhatónak nyilvánított nevelésbe vett gyermek örökbefogadásának előkészítése vagy örökbefogadásának engedélyezésére irányuló eljárás során telik le a szülő kapcsolattartási jogának szünetelésére megállapított időtartam, a kijelölt gyámhivatal jogosult a szülő kapcsolattartási jogát az örökbefogadási eljárás jogerős befejezéséig tovább szüneteltetni.

Az ideiglenes hatályú elhelyezést és a nevelésbe vételt elrendelő határozat – egyebek mellett – tartalmazza a szülő figyelmeztetését, hogy ha a gyermekével a kapcsolattartást

neki felrhatóan elmulasztja, a gyermek veszélyeztettségét előidézı életkörülményein önhibájából nem változtat, úgy e magatartásának jogkövetkezményeként a gyámhatóság örökbe fogadhatóvá nyilváníthatja a kiskorút.

4:125. § [Szülői hozzájárulás a nyílt örökbefogadáshoz]

- (1) **Nyílt az örökbefogadás, ha a vér szerinti szülő meghatározott, általa ismert örökbefogadó tekintetében járul hozzá az örökbefogadáshoz.**
- (2) **A szülő a hozzájáruló nyilatkozatát a gyermek születésétől számított hat héten belül – a gyermeknek a szülő vagy a gyermek más hozzátartozója által történı nevelése érdekében – visszavonhatja. A visszavonás lehetőségére a szülőt figyelmeztetni kell.**
- (3) **Az örökbefogadáshoz történt hozzájárulás esetén a szülő felügyeleti joga a gyermek hathetes életkorának betöltésével megszűnik. A szülői felügyelet megszűnését a gyámhatóság állapítja meg.**
- (4) **Nyílt örökbefogadás – a rokonok és a szülő házastársa által történı örökbefogadás kivételével – szülői hozzájárulás esetén is a területi gyermekvédelmi szakszolgálat vagy örökbefogadást elősegítı szervezet közreműködésével jöhet létre.**

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan különbséget tesz nyílt és titkos örökbefogadás között aszerint, hogy a vér szerinti szülő (szülők) és az örökbe fogadó szülő (szülők) ismerik-e egymást vagy sem. Változást annyiban hoz, hogy *egyértelmű definíciót ad mindkét típusú örökbefogadásra*. Nyílt örökbefogadás az, amikor az örökbe fogadni szándékozó személy és a vér szerinti szülő ismeri egymást, és a vér szerinti szülő e meghatározott személy tekintetében járul hozzá gyermeke örökbefogadásához. Az örökbe fogadni szándékozó és a vér szerinti szülő(k), illetve a törvényes képviselő tehát egymásra tekintettel teszik meg jognyilatkozataikat. Attól, hogy a vér szerinti szülő számára ismert az örökbe fogadni szándékozó szülő – a gyermek érdekének érvényesülése miatt – természetesen nem mellőzhető az alkalmasság vizsgálata; az örökbe fogadni szándékozó szülőnek nyílt örökbefogadás esetén is rendelkeznie kell az örökbefogadásra való alkalmasságát igazoló gyámhatósági határozattal.

A szülő bármikor tehet gyermeke nyílt örökbefogadásához *hozzájáruló nyilatkozatot*, akár a *gyermek születését megelőzően is*. Új viszont az a rendelkezés, mely szerint a szülő a hathetesnél fiatalabb gyermek esetében a *nyílt örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozatot is visszavonhatja* (a Csjt. kizárólag a titkos örökbefogadásnál adott lehetőséget a visszavonásra); erre a gyermek születésétől számított hat hét áll rendelkezésére. A nyilatkozat visszavonása azzal a céllal történhet, hogy ő maga vagy a gyermek más hozzátartozója kívánja a gyermeket nevelni. A Ptk. tehát – a Csjt. rendelkezéseitől eltérően – *a visszavonást feltételhez köti: a szülő abban az esetben gondolhatja meg magát, és vonhatja vissza nyilatkozatát, ha ő maga vagy a gyermek más hozzátartozója vállalja a gyermek nevelését*. A gyermek hathetes életkoráig történő visszavonás lehetőségével a jogalkotó arra igyekszik tekintettel lenni, hogy az anya a szülést közvetlenül megelőzően, illetve a gyermeke születésekor más lelkiállapotban van, nem feltétlenül tud olyan racionálisan dönteni, mint egyébként. Hozzáteve, hogy több örökbefogadással foglalkozó szakember ezt a hat hetes bizonytalan időszakot is sérelmesnek tartja mind az örökbeadó szülő, mind az örökbe fogadó szülő számára. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az esetleges visszaélészerű visszavonások megelőzését, illetve kiszűrését szolgálja a visszavonás korábban hivatkozott feltételhez kötése, amelynek fennállását a gyámhatóság ellenőrizni köteles. Figyelemmel arra, hogy a gyermekről való lemondás hátterében sokszor súlyos anyagi, párkapcsolati, családi problémák állnak,

amelyeket a visszavonó nyilatkozatot tevő szülő nem biztos, hogy ténylegesen rendezett, ezért a gyámhatóságnak nagyon körültekintően kell eljárnia a visszavonó nyilatkozat nyomán. A gyámhatóság a szülő visszavonó nyilatkozata alapján haladéktalanul tájékozódik a gyermek nevelésének körülményeiről és a szülőnek vagy más hozzátartozónak a gyermek nevelésére irányuló vállalásának megalapozottságáról, környezettanulmányt készít vagy szerez be a szülő vagy más hozzátartozó tartózkodási helyéről, valamint meghallgathatja tanúként az örökbefogadás előkészítésében közreműködő, örökbefogadást elősegítő közhasznú szervezet vagy gyermekvédelmi szakszolgálat szakemberét. Ha eljárása során a gyámhatóság azt állapítja meg, hogy a szülő a hozzájáruló nyilatkozatát nem azért kívánja visszavonni, hogy a gyermeket saját maga vagy a gyermek más hozzátartozója nevelje, hanem más célból, így különösen, hogy más örökbe fogadni szándékozó személy általi örökbefogadást tegyen lehetővé, a gyámhivatal tájékoztatja arról, hogy az örökbefogadáshoz tett hozzájáruló nyilatkozata visszavonásának nincs helye. A gyámhivatal ebben az esetben az örökbefogadást a feltételek fennállása esetén a gyermek érdekében engedélyezi (Gykr. 44/B. §).

Az örökbefogadáshoz történt hozzájárulás esetén *a szülő felügyeleti joga a gyermek hathetes életkorának betöltésével megszűnik*. A szülői felügyelet megszűnését a gyámhatóság az örökbefogadást engedélyező határozatban állapítja meg akkor, ha a gyermek hathetes életkorát betöltötte, és mindkét vér szerinti szülő hozzájárult gyermekük örökbefogadásához, vagy a vér szerinti szülő hozzájárult gyermeke örökbefogadásához, és a másik szülő hozzájárulására a törvény erejénél fogva nincs szükség, vagy a gyermek családi jogállása rendezetlen, valamint nincs per folyamatban az apaság, anyaság megállapítása iránt (Gykr. 44/A. §).

Nyílt örökbefogadáshoz való – a rokonok és a szülő házastársa által történő örökbefogadás kivételével – szülői hozzájárulás esetén is *az örökbefogadás a Gyvt. szerinti területi gyermekvédelmi szakszolgálat vagy örökbefogadást elősegítő magánszervezet közreműködésével jöhet létre*. Ez az új szabály mindenképpen az örökbefogadások átláthatóságát szolgálja, vagyis az alkalmassá nyilvánított örökbe fogadni szándékozók fel kell keresniük vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot, vagy a működési engedéllyel rendelkező magánszervezetet, mert a közvetítők igénybevétele kötelezővé vált [Katonáné Pehr Erika: Az örökbefogadás célja és feltételei in Petrik Ferenc – Kőrös András (szerk.): *Polgári Jog Családjog* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 212.]. A nyílt örökbefogadások előmozdítása érdekében a gyermekvédelmi szakszolgálaton kívül a működési engedéllyel rendelkező közhasznú szervezetek folytathatnak örökbefogadást elősegítő tevékenységet. Az ilyen közhasznú szervezetek (alapítványok, egyesületek) számos szolgáltatást nyújtanak, így – többek között – tanácsot adnak, és segítséget nyújtanak a szociális válsághelyzetben lévő várandós anya számára, az örökbe fogadni szándékozót felkészítik az örökbefogadásra, előkészítik a vér szerinti szülő és az örökbe fogadni szándékozó kapcsolatfelvételét, kérelemre segítséget nyújtanak az örökbefogadás engedélyezését követően a vér szerinti szülőnek és az örökbefogadónak. A szolgáltatás nem terjedhet ki a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő nevelésbe vett gyermek örökbefogadásának elősegítésére, az örökbe fogadható gyermek vagy az örökbe fogadni szándékozó személy személyazonosító adatainak, képmásának hirdetés útján történő közzétételére, valamint az örökbefogadás engedélyezése és felbontása iránti eljárásban való közreműködésre, kivéve a tanúként való közreműködést. Továbbá a szolgáltatás körében olyan tevékenység nem végezhető, amely sérti a gyermeki jogokat, illetve a gyermekvédelem jogszabályban meghatározott céljaival összeegyeztethetetlen [Gyvt. 69. § (2) és (3) bekezdés].

A szolgáltatás kizárólag Magyarországon élő, magyar állampolgárságú vér szerinti szülő és örökbe fogadni szándékozó személy közötti kapcsolat létrehozására irányulhat

azzal, hogy az örökbe fogadni szándékozó viseli az általa igénybe vett szolgáltatással összefüggésben felmerült költségeket.

4:126. § [Szülői hozzájárulás a titkos örökbefogadáshoz]

- (1) **Titkos az örökbefogadás, ha a vér szerinti szülő olyan módon járul hozzá gyermeke örökbefogadásához, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri, vagy ha a szülő hozzájárulására e törvény szerint nincs szükség. A hozzájáruló nyilatkozatot a gyermek születése előtt is meg lehet tenni.**
- (2) **A szülő a hozzájáruló nyilatkozatát a gyermek születésétől számított hat héten belül – a gyermeknek a szülő vagy a gyermek más hozzátartozója által történő nevelése érdekében – visszavonhatja. A visszavonás lehetőségére a szülőt figyelmeztetni kell.**
- (3) **Ha a gyermek a hatodik életévét betöltötte vagy egészségileg károsodott, a hozzájáruló nyilatkozat érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.**
- (4) **A (2) bekezdésben meghatározott esetben a szülő felügyeleti joga a gyermek hathetes életkorának betöltésével szűnik meg. A szülői felügyeleti jog megszűnését a gyámhatóság állapítja meg.**
- (5) **Titkos örökbefogadás esetén a szülő az örökbefogadásról nem kap értesítést és az örökbefogadásról hozott határozat ellen jogorvoslattal nem élhet.**
- (6) **Titkos örökbefogadás esetén a vér szerinti szülő és az örökbefogadó szülő egymás természetes személyazonosító adatairól nem kap tájékoztatást.**

Titkos az örökbefogadás, ha a vér szerinti szülő olyan módon járul hozzá gyermeke örökbefogadásához, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri, továbbá, ha a szülő hozzájárulására a törvény értelmében nincs szükség. Titkos az örökbe fogadhatónak nyilvánított, nevelésbe vett gyermek örökbefogadása, illetve amikor a vér szerinti szülő úgy adja meg a hozzájárulását, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri, ideértve az inkubátorba helyezést is. A titkosság azt jelenti, hogy a szülő az örökbefogadásról nem kap értesítést, és azt jogorvoslattal sem támadhatja meg, továbbá a vér szerinti szülő és az örökbe fogadó szülő egymás természetes személyazonosító adatairól sem kap tájékoztatást. A titkos örökbefogadásnak két fő típusát különböztethetjük meg: az egyik *esetkör*, amikor a szülő tesz hozzájáruló nyilatkozatot gyermeke titkos örökbefogadásához, míg a másik, amikor *a szülő hozzájáruló nyilatkozatára nincs szükség*. Ez utóbbira természetesen csak törvényben pontosan meghatározott tények bekövetkezése esetén kerülhet sor, hiszen az örökbefogadáshoz való hozzájárulás a szülő olyan alapvető joga, amelytől megfosztani csak kivételesen, törvényben szabályozott okból és módon lehet (lásd a 4:127. §-nál).

Amennyiben a *titkos örökbefogadás a szülő hozzájárulásával* történik – a nyílt örökbefogadásnál megismert szabályozással egyezően – a nyilatkozat visszavonhatóságát itt is hat hétben szabja meg a CSJK, amelyet a gyermek születésétől kell számítani; a visszavonás feltétele ugyanúgy annak kinyilvánítása, hogy maga a szülő vagy a gyermek más hozzátartozója vállalja a gyermek nevelését. A nyílt örökbefogadáshoz való hozzájárulással azonosan a nyilatkozatot a szülő ugyanúgy megteheti a gyermek születését megelőzően is. *A titkos örökbefogadás előkészítése a gyermekvédelmi szakszolgálat feladata*, ennek során kiválasztja a gyermek számára a legmegfelelőbb, hatályos alkalmassági határozattal rendelkező örökbe fogadó szülőt, felkészíti a gyermeket, a gyermek gondozási helyét és az örökbe fogadni szándékozó személyt az örökbefogadásra. Segíti a szülő–gyermek kapcsolat kialakulását; ennek érdekében javaslatot tesz a gyermeket örökbe fogadni

szándékozó szülőhöz történő kötelező gondozásba történő kihelyezésére, és azt figyelemmel is kíséri, majd a tapasztaltak alapján tesz javaslatot az örökbefogadás engedélyezésére.

A hatodik életévét betöltött vagy egészségileg károsodott gyermeknél a hozzájáruló nyilatkozat érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. A gyámhatóság a szülő titkos örökbefogadáshoz való hozzájárulásához szükséges jóváhagyását a hozzájáruló nyilatkozat megtételének napját követő két hónapon belül megtagadhatja. Ha a szülő a hozzájáruló nyilatkozatát a gyermek születését megelőzően tette meg, a jóváhagyás megtagadására irányadó határidő egészségileg károsodott gyermek esetén a gyermek születésekor kezdődik. Két hónap elteltével – ha a gyámhatóság nem foglal állást – a nyilatkozatot jóváhagyottnak kell tekinteni [Gyvt. 128/B. § (3) bekezdés]. A jóváhagyás akkor tagadható meg, ha a gyermek örökbefogadására életkora, egészségi károsodása vagy egyéb körülmény, így különösen a másik szülő örökbefogadáshoz való hozzájárulásának hiánya miatt nagy valószínűséggel nem fog sor kerülni. A gyámhatóság a gyermek örökbefogadásának valószínűsége kérdésében a gyermekvédelmi szakszolgálattól kér tájékoztatást.

A CSJK a szülői felügyeleti jog megszűnése vonatkozásában is azonos rendelkezéseket ír elő a nyílt és a titkos örökbefogadáshoz való hozzájárulás esetére, vagyis a szülő szülői felügyeleti joga, ha nyilatkozata hathetesnél idősebb gyermekekre vonatkozik, a nyilatkozattételkor, a hathetesnél fiatalabb gyermekekre tett nyilatkozat esetén pedig a gyermek hathetes korában szűnik meg.

4:127. § [Örökbefogadás szülői hozzájárulás nélkül]

- (1) **Nincs szükség az örökbefogadáshoz annak a szülőnek a hozzájárulására,**
  - a) aki a szülői felügyeletet megszüntető jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll;
  - b) akinek nevelésbe vett gyermekét a gyámhatóság örökbefogadhatónak nyilvánította;
  - c) aki nem kiskorúság miatt cselekvőképtelen;
  - d) akinek személye ismeretlen, vagy aki ismeretlen helyen tartózkodik, és a felkutatására tett intézkedések nem vezettek eredményre; vagy
  - e) aki gyermekét annak érdekében, hogy más nevelje fel – személyazonosságának feltárása nélkül – egészségügyi intézmény által arra kijelölt helyen hagyja és hat héten belül a gyermekért nem jelentkezik.
- (2) **Nincs szükség az örökbefogadáshoz az örökbefogadó házastársának hozzájárulására, ha**
  - a) a házastárs cselekvőképtelen vagy ismeretlen helyen tartózkodik; vagy
  - b) a házastársak között az életközösség megszűnt.

A Ptk. az örökbefogadáshoz szükséges hozzájáruló nyilatkozatok mellőzhetőségének eseteit nem teljesen a Csjt.-ben foglaltakkal azonosan sorolja fel.

A korábbi szabályozással egyezően szerepel a felsorolásban, hogy nincs szükség annak a szülőnek a hozzájárulására, aki a szülői felügyeletet megszüntető jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll; ennek indoka, hogy a szülői felügyelet megszüntetésére a szülő olyan felróható magatartása miatt kerül sor, ami érdemtelenné teszi őt arra, hogy gyermeke örökbefogadása kérdésében rendelkezzen.

A Csjt. az „intézeti nevelt gyermek”, míg a CSJK a „nevelésbe vett gyermek” megjelölést alkalmazza, amikor a nevelésbe vétel gyermekvédelmi hatósági intézkedés hatálya alatt álló gyermek örökbe fogadhatóvá nyilvánítása (lásd a 4:124. §-nál) okán szükségtelen szülői hozzájárulásról rendelkezik.

Kimarad ugyanakkor a felsorolásból a *kiskorúak cselekvőképtelenségére utalás*, mivel nem gyakran, de előfordul, hogy 14 év alatti leányanyák is szülnék gyermeket. Az ilyen anyától, aki emellett minden bizonnyal rövidesen eléri a korlátozottan cselekvőképes életkort, amikor is már szükséges a gyermeke örökbefogadásához való hozzájárulása, akarata ellenére elvenni a gyermeket, akit feltehetőleg családi segítséggel fel kíván nevelni, ellentétes lenne az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 9. cikkében foglaltakkal (a gyermeket vér szerinti szüleitől lehetőleg ne válasszák el). Hozzáteve, hogy a nem kiskorúság miatti cselekvőképtelenséget természetesen mint a szülői, illetve házastársi hozzájárulás nélküli örökbefogadás egyik esetét nevesíti a törvény; *cselekvőképtelen személytől* nem lehet elvárni a felelősségteljes nyilatkozatot.

Nincs szükség továbbá a *szülő hozzájárulására*, ha *személye ismeretlen*. Az olyan *szülő*, illetve *házastárs* esetében, aki *ismeretlen helyen tartózkodik* a hozzájáruló nyilatkozatra a CSJK értelmében csak akkor nincs szükség, ha a szülő (házastárs) *felkutatására tett intézkedések észszerű időn belül nem vezettek eredményre*. E szabály beiktatásával a Ptk. – egyebek mellett – annak a nemzetközi szinten megfogalmazott igénynek kíván eleget tenni, amely a másik vér szerinti szülő (legtöbbször a külön élő apa) jogainak is jelentőséget tulajdonít az örökbefogadási eljárás során. Az ismeretlen helyen való távollét megállapításának kritériumait a Gykr. 12. §-a tartalmazza.

Nincs szükség fentiekén túl az örökbefogadáshoz annak a szülőnek a hozzájárulására, aki *gyermekét* annak érdekében, hogy más nevelje fel – *személyazonosságának feltárása nélkül* – *egészségügyi intézmény által arra kijelölt helyen hagyja*, és hat héten belül a gyermekért nem jelentkezik. Ez a szabály megegyezik a korábbi Csjt.-beli szabállyal, amelynek célja arra irányult, hogy rendezzék az újszülött gyermeküket a kórház előtti inkubátorban elhelyező anyák, továbbá az inkubátort működtető egészségügyi szolgáltató alkalmazottai jogi helyzetét. Ehhez kapcsolódóan egészült ki a Ptk. a szülői felügyelet fenti esetben bekövetkező megszűnését rögzítő szabállyal [4:190. § (1) bekezdés d) pont].

A házastárs hozzájárulására vonatkozó szabályok a Csjt.-hez képest változást nem hoznak. A fent már említett esetek (cselekvőképtelenség, ismeretlen helyen tartózkodás) mellett nincs szükség a házastárs hozzájárulására, ha a *házastársak között az életközösség megszűnt*. Érdemes felhívni ehelyütt a figyelmet arra, hogy a különélés önmagában még nem feltétlenül jelenti a házassági életközösség megszűnését. Az életközösség megszűnése csak akkor következik be, ha a különéléshez legalább az egyik házastárs részéről a házastársi összetartozás és kapcsolat megszakításának elhatározott szándéka is járul, és annak kifejezésre juttatása is, hogy a másik házastárssal tovább együtt élni nem hajlandó [Katonáné Pehr Erika: Az örökbefogadás *in* Kőrös András (szerk.): *A családjog kézikönyve* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 495.].

4:128. § [Örökbefogadás előtti gondozás]

- (1) Az örökbefogadás iránti kérelem előterjesztését és az érdekeltek hozzájárulását követően az örökbe fogadni szándékozó személynek a gyermeket legalább egy hónapig a saját háztartásában kell gondoznia. Az örökbefogadás a gondozási idő eredményes eltelte után engedélyezhető.**
- (2) Az örökbefogadás az (1) bekezdés szerinti gondozási idő mellőzésével engedélyezhető, ha**
  - a) az örökbefogadó és a vér szerinti szülő házastársak;**
  - b) az örökbefogadó a vér szerinti szülő hozzájárulásával a gyermeket már legalább egy éve saját háztartásában gondozza; vagy**

c) a nevelésbe vett gyermeket a gyermekvédelmi nevelőszülője fogadja örökbe, aki a gyermek gondozásáról és neveléséről legalább egy éve gondoskodik.

A Ptk. az örökbefogadás előtti *kötelező gondozási időre* vonatkozó szabályokat is a Csjt.-ben foglaltakkal azonosan határozza meg. Az alkalmasság kérdéséhez kapcsolódik az is, hogy a már alkalmasnak nyilvánított örökbe fogadni szándékozó személy és az általa örökbe fogadandó gyermek között milyen kapcsolat alakult ki, milyen módon sikerült a gyermeknek az örökbefogadó családjába beilleszkednie. Ezért az örökbe fogadni szándékozó személynek a gyermeket *legalább egy hónapig* kötelezően gondoznia kell. A gyámhatóságnak az örökbefogadás engedélyezése előtt *meg kell győződnie a gyermeknek a kötelező gondozási idő alatti családba történő beilleszkedéséről*. A gyámhatóság az örökbe fogadni szándékozó személy és a gyermek szülőjének – gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermek esetén a gyermekvédelmi szakszolgálat (a továbbiakban: szakszolgálat) javaslata és a gyermekvédelmi gyám – kérelme alapján tizenöt napon belül, hathetesnél fiatalabb gyermek esetén nyolc napon belül dönt a kötelező gondozásba történő kihelyezésről; a gondozási idő számításánál figyelembe veszi a tényleges gondozás kezdő időpontját. A kihelyezéshez a gyámhivatalnak környezettanulmányt kell készítenie az örökbefogadók otthonában, de erre felkérheti a szakszolgálatot is. Megjegyzendő, hogy a gyakorlatban a kötelező gondozásba való kihelyezésére vonatkozó javaslat elkészítését megelőzi egy szakember bevonásával zajló kapcsolatépítési, „barátkozási” szakasz, amelynek célja, hogy a gyermek és leendő szülei annyira megismerhessék egymást, hogy kölcsönös elfogadással, szimpátiával megalapozhassák a jövőbeli szülő-gyermek kapcsolatot.

A *kötelező gondozásba történő kihelyezés célja a leendő szülő és a gyermek kapcsolatának mélyítése*. A gyámhatóság az örökbefogadás engedélyezése előtt a *szakszolgálat örökbefogadásra vonatkozó javaslata* alapján meggyőződik a gyermeknek a kötelező gondozási idő alatt a családba történő beilleszkedéséről. Nyílt és titkos örökbefogadásnál egyaránt a szakszolgálat családgondozója kíséri figyelemmel a leendő szülő és a gyermek kapcsolatának alakulását. A családgondozó első látogatása többnyire a kihelyezést követő 10 napon belül megtörténik; házások esetén mindkét örökbe fogadó szülő jelenléte szükséges. A családgondozónak figyelnie kell a gyermek és a leendő szülők kapcsolatának alakulását, fejlődését vagy megtorpanását, észrevéve a ki nem mondott problémákat is. A kötelező gondozási idő alatt az örökbe fogadó szülőknek jelentkezniük kell a választott gyermekorvosnál, védőnőnél. Amennyiben egyéb vizsgálatot tartának indokoltnak, azt csak a gyám hozzájárulása alapján végezteshetik el. Az örökbe fogadni szándékozó személy a hozzá örökbefogadási szándékkal kihelyezett gyermek gondozásáról, tartásáról saját költségén köteles gondoskodni, azonban a kihelyezés napjától jogosult a gyermek után jogszabály alapján járó családtámogatási ellátások igénybevételére. Szükség esetén a gyámhatóságnál kezdeményezni kell a kötelező gondozási idő meghosszabbítását vagy megszakítását, melyet az örökbefogadó kezdeményezhet. Amennyiben a kapcsolat jól alakul a kötelező gondozási idő elteltével a szakszolgálat az örökbefogadás engedélyezésére tesz javaslatot. A szakszolgálat javaslatának a legfontosabb kérdésre kell választ adnia, nevezetesen, hogy az örökbefogadás a gyermek érdekében áll-e. A javaslatnak célszerű tartalmaznia a kötelező gondozási idő eseményeit, be kell mutatnia a kapcsolat fejlődésének folyamatát.

A gyámhatóság *a kötelező gondozási idő letelte után nyilatkoztatja az örökbe fogadni szándékozó személyt az örökbefogadási szándéka fenntartásáról*. Az ismételt meghallgatásnak kiemelkedő jelentősége van, hiszen a kötelező gondozási idő alatt szembesül a leendő szülő a gyermek gondozásával, nevelésével, ellátásával kapcsolatos

tényleges feladatokkal, ez idő alatt tapasztalja meg azt, hogy mivel jár örökbe fogadó szülőnek lenni. A gyámhatóság emellett – egyebek között – nyilatkoztatja a korlátozottan cselekvőképes örökbe fogadandó gyermeket, illetve beszerzi a gyermekvédelmi szakszolgálat családgondozójának vonatkozó szakvéleményét és javaslatát is.

A CSJK a Csjt.-vel egyezően tartalmazza a minimum 30 napos kötelező *gondozási idő mellőzésével történő engedélyezés* eseteit. Így nincs szükség a gyermek kötelező gondozásba kihelyezésére, ha az örökbefogadó és a vér szerinti szülő házastársak, ha az örökbefogadó a vér szerinti szülő hozzájárulásával a gyermeket már legalább egy éve saját háztartásában gondozza, vagy a nevelésbe vett gyermeket a gyermekvédelmi nevelőszülője fogadja örökbe, aki a gyermek gondozásáról és neveléséről legalább egy éve gondoskodik. Látható, hogy a jogalkotó olyan leendő szülők vonatkozásában tekint el a kötelező gondozástól mint feltételtől, akik már eleve jóval hosszabb ideje gondozzák a gyermeket saját háztartásukban, így esetükben az örökbefogadó családjába való beilleszkedés mint a kötelező gondozás jogintézményével elérendő célkitűzés, már eleve adott.

4:129. § *[Nemzetközi örökbefogadás]*

- (1) **Nemzetközi örökbefogadásnak minősül, ha az örökbefogadás következtében a gyermek végleges jelleggel más országba kerül, függetlenül az örökbefogadó állampolgárságától és attól, hogy a gyermek állampolgársága megváltozik-e.**
- (2) **A gyermek külföldre történő örökbeadása – a rokonok és a szülő házastársa által történő örökbefogadás kivételével – örökbefogadhatóvá nyilvánított, nevelésbe vett gyermek esetén engedélyezhető, feltéve, hogy a nevelésbe vett, örökbefogadható gyermeket belföldön azért nem fogadták örökbe, mert az örökbefogadása érdekében tett intézkedések nem vezettek eredményre.**

A Ptk. nemzetközi egyezmények szóhasználatának megfelelően definiálja a nemzetközi örökbefogadás fogalmát, de annak tartalmi elemeit nem szabályozza a Csjt.-nél részletesebben. A definíciónak az a lényege, hogy a külföldre történő örökbeadás szempontjából sem az örökbefogadó, sem az örökbefogadott állampolgárságnak, sem az állandó lakóhelynek nincs jelentősége, hanem *a gyermek szokásos tartózkodási helye változik meg (más országban lesz)*. A CSJK szóhasználata szerint: *nemzetközi örökbefogadás az, ha a gyermek az örökbefogadás következtében végleges jelleggel más országba kerül, függetlenül az örökbefogadó állampolgárságától és attól, hogy a gyermek állampolgársága megváltozik-e*. Ez egybevág azzal, hogy a CSJK értelmében sem az örökbefogadó, sem az örökbe fogadható gyermek személyénél nem feltétel a magyar állampolgárság, és nincs olyan tiltó rendelkezés sem, amiből az következne, hogy magyar állampolgárságú örökbefogadó ne fogadhatna örökbe külföldi állampolgárságú gyermeket, vagy fordítva: magyar állampolgárságú gyermeket külföldi állampolgárságú örökbefogadó. A CSJK azonban a nemzetközi örökbefogadás kapcsán szintén *korlátozást* tartalmaz, amikor kimondja, hogy *kizárólag örökbe fogadhatóvá nyilvánított* (lásd a 4:124. §-nál), *nevelésbe vett olyan gyermek esetén engedélyezhető a külföldre történő örökbeadás, akinek a belföldi örökbefogadása érdekében tett intézkedések nem vezettek eredményre*. A törvény egyedül *a rokoni, házastársi örökbefogadás* vonatkozásában tesz érthető okokból *kivételt* e korlátozás alól.

4:130. § [A haszonszerzés tilalma]

Az örökbefogadást nem lehet engedélyezni, ha az örökbefogadás a felek vagy az örökbefogadásban közreműködő személyek vagy szervezetek részére indokolt költségeiket meghaladó vagyoni előny jár.

Az örökbefogadás tekintetében meghatározó jelentőségű generálklauzulát mond ki a CSJK, amikor úgy rendelkezik, hogy – az egyéb feltételek fennállásától függetlenül – a gyámhatóságnak el kell utasítania az örökbefogadásra irányuló kérelmet, amennyiben az a felek vagy az örökbefogadásnál közreműködők részére haszonszerzéssel jár. A Ptk. a korábbi szabályozáshoz képest pontosítja a haszonszerzés fogalmát, amikor egyértelművé teszi, hogy *a feleknek, illetve a közreműködő személyeknek, szervezeteknek az örökbefogadással felmerült bizonyos költségei megtérítésére sor kerülhet, azonban nem teszi lehetővé, hogy akár költség jogcímén jelentős jövedelemre tegyenek szert.* Annak eldöntése, hogy az adott költség indokoltnak tekinthető vagy azt meghaladó mértékű, a gyámhatóság hatáskörébe tartozik.

A haszonszerzés tilalmának rögzítése egybecseng a vonatkozó nemzetközi egyezmények előírásaival. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye az örökbefogadással összefüggésben a jogtalan haszonszerzést tiltja, míg az 1993. évi Hágai Egyezmény úgy fogalmaz, hogy a nemzetközi örökbefogadáshoz kapcsolódó tevékenységből senki sem tehet szert jogtalan anyagi vagy egyéb haszonra, kizárólag költségeket és kiadásokat lehet felszámítani vagy kifizetni.

A nyílt örökbefogadást a Gyvt. 69/A. §-ban foglaltak szerint előmozdító szervezetek által az örökbefogadás elősegítése érdekében nyújtott szolgáltatás költségeinek viseléséről jogszabály külön rendelkezik. Eszerint: a nyílt örökbefogadást elősegítő tevékenység körébe tartozó szolgáltatások igénybevételéért a vér szerinti szülő, illetve a várandós anya részére – az átmeneti gondozásért a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások és gyermekvédelmi szakellátások térítési díjáról és az igénylésükhöz felhasználható bizonyítékokról szóló 328/2011. (XII. 29.) Korm. rendelet alapján megállapított térítési díj kivételével – költséget nem lehet felszámítani. A nyílt örökbefogadást elősegítő tevékenység körébe tartozó szolgáltatással összefüggésben a telefonhasználat, a postaköltség, a gépjárműhasználat és az utazási költség számolható el költségként.

4:131. § [Az örökbefogadás létrejötte és utánkövetése]

- (1) Az örökbefogadás az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válásával lép hatályba. Ha az örökbefogadó az eljárás folyamán meghal, az örökbefogadás engedélyezése esetén annak joghatásai az örökbefogadó halálával beállnak.**
- (2) Az örökbefogadást követően a gyermek helyzetét, életkörülményeinek alakulását jogszabályban meghatározott szervezet vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálat az örökbefogadást engedélyező határozat véglegessé válásától számított legfeljebb öt évig figyelemmel kíséri és segíti.**

A gyámhatóság az örökbefogadás engedélyezéséről szóló határozatát főszabályként a kötelező gondozási idő leteltét követően hozza meg; e határozat jogerőre emelkedésével lép hatályba az örökbefogadás. A határozat indokolásának – egyebek mellett – tartalmaznia kell a kötelező gondozási idő eredményes leteltére vonatkozó, az örökbefogadás utánkövetése szempontjából is jelentőséggel bíró részletes megállapításokat. A gyámhatóság az örökbefogadást engedélyező nem jogerős határozatát kizárólag

az örökbe fogadó szülővel és az örökbe fogadott gyermek törvényes képviselőjével, továbbá nyílt örökbefogadás esetén a vér szerinti szülővel, illetve a kiskorú vér szerinti szülő törvényes képviselőjével közli, míg a jogerőre emelkedés tényét az örökbe fogadó szülővel és nyílt örökbefogadás esetén a vér szerinti szülővel. Az *örökbefogadás hatályát nem érinti, ha az engedélyező határozat az örökbefogadott nagykorúvá válását követően válik jogerőssé, valamint az sem, ha az örökbefogadó az eljárás során meghal; utóbbi esetben az örökbefogadás engedélyezése esetén annak joghatásai az örökbefogadó halálával állnak be.*

A Ptk. az *örökbefogadás utánkövetésének* meghonosítása érdekében új jogintézményként nevesíti annak lehetőségét, hogy erre jogosult szervezet vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálat a gyermek helyzetét, életkörülményeinek alakulását figyelemmel kísérje és segítse. Az örökbefogadás utánkövetése a nemzetközi gyakorlatban már elterjedt metódus, célszerű volt azt a hazai szabályozásnak is részévé tenni. Fontos hangsúlyozni, hogy az utánkövetés *célja* nem a család életébe való indokolatlan beavatkozás, hanem *a gyermek új környezetébe történő beilleszkedésének figyelemmel kísérése, és a nevelésével kapcsolatos személyes tanácsadás lehetőségének biztosítása* annak érdekében, hogy az örökbe fogadó szülő és az utánkövetést végző szervezet szakemberei között – optimális esetben – kialakuló bizalmi kapcsolatra alapozva megelőzhetőek legyenek a családon belül kialakuló válsághelyzetek. Az örökbefogadást követően a gyermek helyzetét, életkörülményeinek alakulását utánkövetésre működési engedéllyel rendelkező közhasznú szervezet vagy a területi gyermekvédelmi szakszolgálat az örökbefogadás engedélyezését követően *legfeljebb öt évig* figyelemmel kíséri és segíti. Az utánkövetés során főszabály szerint *az örökbefogadók választják az utánkövetést végző szervezetet*, amelyet a gyámhivatal az örökbefogadást engedélyező határozatában kér fel a szolgáltatás biztosítására. Ha az örökbe fogadó szülő nem nevezett meg az utánkövetésre szervezetet, vagy a megnevezett szervezetek nem vállalták az utánkövetést, a gyámhivatal az illetékes gyermekvédelmi szakszolgálatot kéri fel az utánkövetés biztosítására. A gyámhivatal még az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás során tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozó személyt arról, hogy az örökbefogadást engedélyező határozat jogerőre emelkedését követően személyesen találkoznia kell az utánkövetést végző szervezet szakemberével, és vele együtt kell működnie. Ha az örökbe fogadó szülő a felhívás ellenére nem lép személyes kapcsolatba az utánkövetést végző szervezettel, a szervezet ezt jelzi az utánkövetést elrendelő gyámhivatalnak. Amennyiben az együttműködés – ismételt gyámhatósági felhívás ellenére – elmarad, úgy a gyámhivatal tájékoztatást kér a család- és gyermekjóléti szolgálattól az örökbe fogadott gyermek fejlődéséről, körülményeiről és a családba való beilleszkedéséről.

Az utánkövetést végző szervezet az örökbefogadás utánkövetése körébe tartozó szolgáltatást kizárólag Magyarországon élő, magyar állampolgárságú örökbe fogadó szülő és örökbe fogadott gyermek számára nyújthat azzal, hogy az örökbefogadás utánkövetése körébe tartozó szolgáltatásért a szolgáltatás igénybe vevőjétől szolgáltatási díjat nem kérhet, más költségek viselésére a szolgáltatás igénybe vevőjét nem kötelezheti, és tőle díjazást nem fogadhat el. Az utánkövetést végző szervezet *személyes tanácsadással segíti a gyermek családjába történő beilleszkedését, a családdá válás folyamatát, az örökbefogadással kapcsolatos kommunikációt, a gyermek identitásának egészséges fejlődését, valamint a gyermek óvodai, iskolai beilleszkedését, illetve a beilleszkedés során a problémák megelőzését vagy az esetlegesen felmerült problémák megoldását.* Az utánkövetést végző szervezet az utánkövetés megtörténtéről és annak tapasztalatairól *utánkövetési jelentést* küld a gyámhatóság számára. Az örökbefogadás utánkövetésének a gyámhatóság által meghatározott kötelező időtartamát követően az örökbe fogadó szülő

kérelmére az utánkövetést végző szervezet vállalhatja az örökbefogadás önkéntes utánkövetését, amit a szervezet az örökbe fogadó szülővel kötött megállapodás alapján biztosít.

XIII. Fejezet

Az örökbefogadás joghatásai

4:132. § [Gyermei jogállás az örökbefogadó családjában; közös gyermekké fogadás]

- (1) Az örökbefogadott az örökbefogadó és annak rokonai tekintetében az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép.**
- (2) A házastársak közös gyermekének kell tekinteni azt, akit mindkét házastárs együttesen vagy külön örökbefogadott. Közös gyermekké fogadás az is, ha az egyik házastárs a másik házastárs gyermekét fogadja örökbe.**
- (3) Az örökbefogadás kihat az örökbefogadott leszármazóira.**

Aszerint, hogy kik között jön létre az örökbefogadás, a jogirodalom megkülönböztet egyszerű (korlátozott) és teljes örökbefogadást. Egyszerű az örökbefogadás, ha az örökbefogadással az örökbe fogadott gyermek csak az örökbe fogadó szülőkkel kerül jogilag is értékelt kapcsolatba. Teljes az örökbefogadás, ha az örökbefogadással az örökbe fogadott gyermek az örökbefogadói család egészében nyer családi jogokat, és rendszerint minden vagy majdnem minden jogi kapcsolatot megszakít az örökbefogadott vér szerinti családjával úgy, hogy ez alól legfeljebb az öröklési, illetve a kapcsolattartási jogi hatások képezhetnek kivételt [Katonáné Pehr Erika: Az örökbefogadás *in* Kőrös András (szerk.): *A családjog kézikönyve* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 520.]. Látható, hogy a Ptk. a Csjt.-vel egyezően a teljes örökbefogadásról rendelkezik: az örökbefogadó, az örökbefogadó rokonsága és az örökbefogadott, valamint annak leszármazói között rokoni kapcsolat jön létre, az örökbefogadott az örökbefogadó gyermekének vér szerinti jogállásába lép. Az örökbefogadó az örökbefogadott kiskorúságának tartama alatt felette szülői felügyeletet gyakorol az azzal járó jogokkal és kötelezettségekkel együtt. Az örökbe fogadott gyermek ugyanazon jogokkal és kötelezettségekkel bír, mint a saját gyermek. Az örökbefogadott az örökbefogadó vér szerinti gyermekével testvéri viszonyba kerül. Az örökbefogadással járó rokoni kapcsolat a vér szerinti gyermekével azonos törvényes öröklési kapcsolatot is létrehoz.

A teljes örökbefogadással járó gyermeki jogállás speciális esete a közös gyermeki jogállás, amely közös gyermekké fogadás esetén valósul meg. A közös gyermekké fogadás két módon lehetséges: vagy házastársak fogadnak együtt vagy akár külön-külön örökbe gyermeket, vagy az egyik házastárs vér szerinti gyermekét fogadja örökbe a másik házastárs. A szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek ilyenkor az örökbefogadókat együttesen illetik meg, illetve terhelik, mint a vár szerinti szülők esetében, illetve a közös gyermekké fogadásnak a névviselés tekintetében van jelentősége. A törvény a közös gyermekké fogadást csak házastársak számára teszi lehetővé; élettársak, bejegyzett élettársak sem közösen nem fogadhatnak örökbe, sem a másik vér szerinti gyermekének örökbefogadására nem jogosultak.

Az örökbefogadás által létrehozott rokoni kapcsolat az örökbefogadott leszármazóira is kihat függetlenül attól, hogy az örökbefogadás engedélyezésekor a leszármazó létezik-e vagy sem. Az így létrejött rokoni kapcsolatból következik a névviselés, a rokонтartás, valamint a törvényes öröklés.

4:133. § *[Joghatás a leszármazásból eredő jogokra és kötelezettségekre]*

- (1) **Az örökbefogadás folytán a leszármazáson alapuló rokonságból származó szülői felügyeleti és rokontartási jogok és kötelezettségek megszűnnek, kivéve, ha az egyik házastárs a másik házastárs gyermekét fogadta örökbe.**
- (2) **Ha az egyik házastárs a másik házastárs gyermekét fogadja örökbe, és az a házasság, amelyből a gyermek származik, a házastárs halála folytán szűnt meg, a meghalt házastárs rokonainak kapcsolattartási jogát az örökbefogadás nem érinti.**
- (3) **Ha mindkét szülő halála folytán a gyermeket az egyik szülő rokona fogadja örökbe, a másik szülő rokonainak kapcsolattartási jogát az örökbefogadás nem érinti.**
- (4) **Kivételesen indokolt esetben a gyámhatóság nyílt örökbefogadás esetén azt a vér szerinti szülőt is feljogosíthatja a kapcsolattartásra, aki hozzájárult gyermekének a másik szülő házastársa által történő örökbefogadásához.**

A CSJK a Csjt.-vel egyezően úgy rendelkezik, hogy az örökbefogadás folytán a leszármazáson alapuló rokonságból eredő szülői felügyeleti és rokontartási jogok és kötelezettségek megszűnnek, kivéve, ha az egyik házastárs a másik házastárs gyermekét fogadta örökbe.

A Ptk. a Csjt.-hez képest *új rendelkezéseket tartalmaz a vér szerinti szülők, illetve a vér szerinti szülők halála esetén a rokonok kapcsolattartását illetően.* A Ptk. egyértelművé teszi, hogy a vér szerinti szülők halála esetén, ha az egyik szülő rokonai fogadják a gyermeket örökbe, abban az esetben a másik szülő rokonainak kapcsolattartási jogát az örökbefogadás nem érinti. Így például, ha a szülők halála esetén az anyai nagyszülők fogadják örökbe a gyermeket, attól még az apai nagyszülők kapcsolattartási joga a törvény erejénél fogva nem szakad meg. Szintén változás a Csjt.-hez képest, hogy nyílt örökbefogadás esetén a törvény kivételesen lehetővé teszi, hogy a gyámhatóság azt a szülőt is feljogosíthassa a kapcsolattartásra, aki hozzájárult a másik szülő házastársa által történő örökbefogadáshoz. Nem indokolt ugyanis ilyen esetekben általánosan – kivételt nem engedően – megszüntetni a vér szerinti szülő és a gyermek közötti kapcsolatot.

4:134. § *[Az örökbefogadott neve]*

- (1) **Az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó születési vagy házasságkötéssel szerzett családi nevét viseli, kivéve, ha az örökbefogadó házastársa teljes nevét vagy családi nevét a házasságkötésre utaló toldással viseli. Ha az örökbefogadó házassági nevéként a házasságra utaló toldás nélkül házastársa, volt házastársa nevét vagy kettőjük összekapcsolt családi nevét viseli, az örökbefogadott új családi neve – az örökbefogadó választása szerint – a házastárs, volt házastárs családi neve, az összekapcsolt családi név vagy az örökbefogadó születési neve. Ugyanazon örökbefogadó által örökbefogadott több gyermek azonos családi nevet viselhet.**
- (2) **Közös gyermekké fogadás esetén az örökbefogadóknak az örökbefogadás iránti kérelemben nyilatkozniuk kell arról, hogy az örökbefogadott melyik örökbefogadó családi nevét viselje. Az örökbefogadók megállapodása alapján az örökbefogadott az örökbefogadók családi nevétegyütt viselheti abban az esetben is, ha az örökbefogadók a családi nevüket nem kapcsolták össze. Ha a házastársak a gyermeket nem együtt fogadták örökbe, megegyezésük hiányában a gyermek a korábbi örökbefogadó családi nevét viseli.**
- (3) **A gyámhatóság kivételesen megengedheti, hogy az örökbefogadott megtarthassa addigi családi nevét.**

- (4) A gyámhatóság kivételesen indokolt esetben engedélyezheti az örökbefogadott utónevének a megváltoztatását. Az utónevet az örökbefogadók határozzák meg.**
- (5) Az örökbefogadott családi nevét és utónevét az örökbefogadás engedélyezésével egyidejűleg kell megállapítani.**

Figyelemmel az örökbefogadás nyomán létrejövő gyermeki jogállás sajátosságaira, a Ptk. az örökbefogadott névviselését mint speciális rendezést igénylő kérdést nem a gyermek névviselésére vonatkozó általános rendelkezések (szülői felügyelet), hanem az örökbefogadás joghatásai körében taglalja. A Ptk. az örökbefogadott gyermek névviselésére vonatkozóan a Csjt. 53. § (1), (3), (4) és (5) bekezdésével szó szerint egyező rendelkezéseket tartalmaz. A gyermek képzelt nevének megállapítására irányuló szabályok megváltozására tekintettel azonban elhagyja a Csjt. 53. § (2) bekezdésében foglaltakat az egyedülálló által történő örökbefogadás esetében képzelt másik szülő bejegyzésére nézve, továbbá a Csjt. 53. § (6) bekezdését, amely bizonyos esetekben az örökbe fogadó szülők vér szerinti szülőkként történő bejegyzésére vonatkozott; ez utóbbi rendelkezések ugyanis tartalmukat tekintve az örökbefogadás anyakönyvezésére irányadó szabályok közé illenek.

Az örökbefogadás céljának megvalósulását – a gyermeknek az örökbe fogadó családjába történő beilleszkedését, a családhoz tartozást – hivatott elősegíteni az az örökbe fogadott gyermek névviselésére vonatkozó rendelkezés is, mely szerint *az örökbe fogadott gyermek – főszabály szerint – az örökbe fogadó családi nevét viseli.*

Az örökbe fogadott családi nevét és utónevét az örökbe fogadás engedélyezésével egyidejűleg kell megállapítani. A névviselés alábbi lehetséges eseteinek mindegyike tekintetében érvényesül az a szabály, hogy az attól történő eltérés, vagyis az örökbe fogadott gyermek korábbi családi nevének megtartása kivételesen, a gyámhivatal engedélyével történhet. *Az örökbe fogadott gyermek névviselése attól függően alakul, hogy egyedülálló személy fogadja-e örökbe, vagy házaspár általi közös gyermekként fogadja-e örökbe.*

Egyedülálló örökbe fogadó általi örökbe fogadás esetén a névviselés szempontjából a házas vagy volt házas örökbe fogadó házasságkötéskor felvett, illetve a házasság megszűnését követően viselt neve bír relevanciával, azzal, hogy akár nő, akár férfi az örökbe fogadó, a saját születési családnevét minden esetben átruházhatja az örökbe fogadottra. Ennek megfelelően a következők szerint alakulhat az örökbe fogadott neve. Ha az örökbe fogadó nem volt házas, vagy házas, elvált, illetve özvegy, de nem viseli házastársa (volt házastársa) nevét, az örökbe fogadott új családi neve csak az örökbe fogadó születési családi neve lehet. Ha az örökbe fogadó házas, elvált, illetve özvegy és házastársa (volt házastársa) családi nevét vagy a saját és házastársa összekapcsolt családi nevét viseli, úgy – az örökbe fogadó választása szerint – az örökbe fogadott új családi neve a házastárs (volt házastárs) családi neve, az összekapcsolt családi név vagy az örökbe fogadó születési családi neve lehet. Ha az örökbe fogadó nő férje (volt férje) teljes nevét vagy családi nevét a házasságkötésre utaló toldással viseli, úgy az örökbe fogadott új családi nevének az örökbe fogadó házasságkötéssel szerzett családi neve nem választható.

Közös gyermekként fogadás esetén az örökbe fogadónak az örökbe fogadás engedélyezése iránti kérelemben kell arról nyilatkoznia, hogy az örökbe fogadott melyikük családi nevét viselje. A gyermek az örökbe fogadók bármelyikének családi nevét viselheti, illetve akár az örökbe fogadók összekapcsolt családi nevét is, függetlenül attól, hogy az örökbe fogadók családi nevüket összekapcsolták vagy sem. Abban az esetben, ha a házastársak nem együtt, hanem külön-külön fogadták örökbe, a gyermek családi neve az örökbe fogadók

megegyezésétől függ. Megállapodásuk hiányában a gyermek a korábbi örökbefogadás útján nyert családi nevét tartja meg.

A CSJK arra az esetre, ha *ugyanazon örökbefogadó több gyermeket fogad örökbe*, úgy rendelkezik, hogy *e gyermekek csak azonos családi nevet viselhetnek*. Arról azonban nem tesz említést, ha az örökbefogadó családjában vér szerinti és örökbe fogadott gyermeket is nevel. A család egységessége szempontjából mindenképpen az a célszerű, ha mindegyik örökbe fogadott, illetve vér szerinti gyermek azonos családi nevet visel.

A *gyámhatóság kivételesen megengedheti, hogy az örökbefogadott megtarthassa korábbi családi nevét* az örökbefogadás engedélyezését követően is. Erre leginkább akkor kerül sor, ha idősebb életkorban történik az örökbefogadás, mikor a gyermek már hosszabb ideje viseli családi nevét, családja, barátai, környezete így ismerik, okmányai erre a névre szólnak. Indok lehet a rokonok által történő örökbefogadás esetén is a korábbi név fenntartása (esetleg kegyeleti okból), mivel az ilyen kapcsolat esetén a gyermek feltételezhetően névazonosság nélkül is beilleszkedik az örökbefogadó családjába.

A *gyámhatóság kivételesen indokolt esetben engedélyezheti az örökbefogadott utónevének a megváltoztatását*. A gyermeknek az örökbefogadással – a főszabály szerint – családi neve változik meg. Az örökbefogadók emellett sokszor kéri a gyermek utónevének megváltoztatását is, abból az érzelmi megfontolásból, hogy a korábbi családhoz való kötődésnek még ezt a formáját is megszüntessék. Más örökbefogadók csak még egy utónév bejegyzését kéri azzal az indokkal, hogy ez a név kedves számukra (esetleg ha saját gyermekük született volna, így nevezték volna el). Az utónév teljes megváltoztatásának lehetőségével a szakemberek egy része nem ért egyet, tekintve, hogy az utónév a gyermek önazonosságának alapvető komponense. Ennélfogva az utónév örökbefogadók általi megváltoztatása még egy csecsemőkorú gyermeknél sem feltétlenül kívánatos, de egy idősebb korú gyermek esetében (aki esetleg évekig azonosult utónevével) személyiségfejlődésében komoly zavart is okozhat.

Az örökbefogadással kapott családi és utónév – a vér szerinti gyermekéhez hasonlóan – névváltoztatással a későbbiekben módosítható. Ha pedig az örökbefogadó családi neve változik – feltéve, hogy a gyermek az ő családi nevét viseli –, az kihat a gyermek családi nevére is.

4:135. § [Örökbefogadott gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő joga]

- (1) Az örökbefogadott felvilágosítást kérhet a gyámhatóságtól arról, hogy őt örökbefogadták-e, él-e a vér szerinti szülője, van-e testvére, és – ha a tizennegyedik életévét betöltötte – vér szerinti szülőjének, testvérének természetes személyazonosító adatairól is. A tizennegyedik életévét betöltött gyermek a kérelmet törvényes képviselője hozzájárulása nélkül is előterjesztheti. Erről az örökbefogadási eljárás során a feleket tájékoztatni kell.**
- (2) A felvilágosítás megadásához a vér szerinti szülő és a testvér meghallgatása szükséges. Ha az örökbefogadott kiskorú, az örökbefogadót vagy más törvényes képviselőt is meg kell hallgatni. A kiskorú testvér meghallgatásához törvényes képviselőjének előzetes hozzájárulása szükséges. Ha a vér szerinti szülő vagy testvér cselekvőképtelen, törvényes képviselőjének meghallgatása is szükséges.**
- (3) Nincs szükség a vér szerinti szülő, a testvér, az örökbefogadó vagy más törvényes képviselő meghallgatására, ha ismeretlen helyen távol van vagy meghallgatása elháríthatatlan akadályba ütközik.**

- (4) A vér szerinti szülő, a testvér természetes személyazonosító adatai az örökbefogadottal nem közölhetők, ha**
- a) a vér szerinti szülő, a testvér, az örökbefogadó vagy más törvényes képviselő meghallgatása ismeretlen helyen való távollét vagy elháríthatatlan akadály miatt nem volt lehetséges;**
  - b) a vér szerinti szülő, a testvér úgy nyilatkozik, hogy a természetes személyazonosító adatai nem közölhetők; vagy**
  - c) a kiskorú gyermek érdekeivel ellentétben áll, így különösen, ha a vér szerinti szülő felügyeleti jogát a bíróság azért szüntette meg, mert a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sértette vagy veszélyeztette.**
- (5) Ha a vér szerinti szülő az (1) bekezdés szerinti kérelem előterjesztésének időpontjában már nem él, természetes személyazonosító adatai az örökbefogadott gyermekkel közölhetők, kivéve, ha korábbi eljárás során már úgy nyilatkozott, hogy adatai közléséhez nem járul hozzá.**

A származás megismeréséhez való jogot a Gyvt. külön deklarálja, kimondva, hogy törvény eltérő rendelkezése hiányában a gyermeknek a szülő szülői felügyeleti jogának megszűnése esetén is joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez és – a vér szerinti család beleegyezése mellett – a kapcsolattartáshoz. A vonatkozó szakmai vélemények rámutatnak, hogy a gyermek előtt nem szabad titkolni a múltját: gyermekpszichiáterek álláspontja szerint ötéves korig kell felfedni a származást érintő titkot, a halogatás ugyanis később érzelmi sérülésekhez vezethet. A származás megismeréséhez való jog minden örökbefogadottat megillet, függetlenül attól, hogy titkos vagy nyílt örökbefogadással fogadták örökbe.

A Ptk. differenciáltabban szabályozza a gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő jogát a Csjt. 2013. január 1-jei rendelkezéseihez képest. A magyar jogban a származás megismerésének lehetősége – más országok jogi szabályozásától eltérően – nem az eredeti anyakönyvbe való betekintés megengedésével, hanem *a gyámhivaltaltól kérhető tájékoztatással történik*. A Csjt. – a 2013. január 1-jén hatályba lépett módosítást megelőzően – nem rendelkezett arról, hogy milyen életkortól kérhet az örökbefogadott a gyámhatóságtól vér szerinti szüleinek adatairól felvilágosítást, és arra nézve sem adott útmutatást, hogy hogyan kerüljön a vér szerinti szülő nyilatkozata értékelésre akkor, ha ő a meghallgatása során adatainak kiadását ellenzi. A Ptk. részletesen rendelkezik arról, hogy az örökbefogadott a gyámhatóságtól miről és milyen idős korában kérhet felvilágosítást, valamint – a 2013. január 1-jétől hatályos Csjt.-hez hasonlóan – biztosítja a testvér, féltestvér adatainak megismerhetőségét is. Az örökbe fogadott gyermeknek kiemelt érdeke fűződik ahhoz, hogy a származás megismerése körében a testvére, féltestvére adatait is megismerhesse; ezért a Ptk. lehetőséget biztosít arra, hogy ezt önállóan, a vér szerinti szülő felkutatása, megismerése nélkül megtehesse. Ennek megfelelően *az örökbefogadott az örökbefogadás tényéről, illetve arról, hogy vér szerinti szülője él-e, és van-e testvére, életkorbeli korlát nélkül, míg vér szerinti szülőjének és testvérének természetes személyazonosító adatairól 14. életévének betöltésétől juthat* – utóbbi esetben törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül – *információhoz*. Ennek lehetőségéről már az örökbefogadási eljárás során tájékoztatni kell a feleket.

A korábbi – 2013. január 1-je előtti – Csjt.-beli szabályozás alapján az a gyakorlat alakult ki, hogy a jogszabály értelmében csak a vér szerinti szülő meghallgatása kötelező, de a nyilatkozat tartalma nem volt akadálya annak, hogy a gyámhivatal a szükséges adatokat közölje, akkor sem, ha a szülő a származás feltárását nem kívánta. Ez viszont

nem állt összhangban az adatvédelmi jogszabályok rendelkezéseivel, amelyek szerint személyes adat csak akkor kezelhető – és e fogalomkörbe tartozik az adattovábbítás is –, ha ahhoz az érintett hozzájárul, vagy azt törvény elrendeli. Tulajdonképpen két alapvető érdek ütközött össze: a gyermek származásának megállapításához fűződő joga áll szemben a vér szerinti hozzátartozók (szülők, testvérek, féltestvérek) személyes adatainak védelméhez fűződő joggal. A CSJK a hivatkozott érdekkonfliktust úgy orvosolja, hogy *az örökbefogadás tényéről a gyámhatóság a vér szerinti hozzátartozó nyilatkozatától függetlenül felvilágosítást ad, de a vér szerinti szülő, testvér, féltestvér személyes adatai az örökbe fogadott gyermekkel csak kifejezett hozzájárulásuk esetén közölhetőek.*

A származás megismerése iránti kérelmet személyesen az erre illetékes gyámhivatalnál kell előterjeszteni. Amennyiben a kérelem nem kizárólag a származással kapcsolatos tények, hanem a vér szerinti hozzátartozók adatainak megismerésére is irányul, úgy a gyámhivatalnak az érintett vér szerinti hozzátartozót vagy hozzátartozókat meg kell hallgatnia a következők szerint. *A vér szerinti szülő adatairól kért tájékoztatás megadásához a gyámhivatal meghallgatja a vér szerinti szülőt vagy törvényes képviselőjét, ha a vér szerinti szülő cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes kiskorú, vagy cselekvőképtelen nagykorú, vagy cselekvőképességében a származás megismerésével összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy, továbbá ha kiskorú az örökbefogadott, a kiskorú örökbefogadott örökbe fogadó szülőjét vagy más törvényes képviselőjét. A testvérré, féltestvérré vonatkozó adatokról kért tájékoztatás megadásához a testvér, féltestvér meghallgatása szükséges. A kiskorú testvér és féltestvér meghallgatásához törvényes képviselőjének előzetes hozzájárulása szükséges; ennek hiányában nem adható tájékoztatás a kért adatokról. Ha az érintettek úgy nyilatkoznak, hogy a személyes adataik közléséhez hozzájárulnak, és egyéb kizáró ok sem áll fenn [lásd 4:135. § (4) bekezdés c) pont] a gyámhivatal tájékoztatást nyújt a kért adatokról.*

Nincs szükség a vér szerinti szülő, a testvér, az örökbefogadó vagy más törvényes képviselő meghallgatására, ha ismeretlen helyen távol van, vagy meghallgatása elháríthatatlan akadályba ütközik.

Az eljáró gyámhivatal elutasítja a vér szerinti hozzátartozó személyes adatairól való tájékoztatás megadását, amennyiben a 4:135. § (4) bekezdésében foglalt valamely esetkör fennáll. Nem közölhetőek tehát az örökbefogadottal a vér szerinti szülő, a testvér természetes személyazonosító adatai, ha a vér szerinti szülő, a testvér, az örökbefogadó vagy más törvényes képviselő meghallgatása ismeretlen helyen való távollét vagy elháríthatatlan akadály miatt nem volt lehetséges, vagy a vér szerinti szülő, a testvér a természetes személyazonosító adatai közléséhez nem járult hozzá. Nem közölhetőek ezenfelül a kiskorú örökbefogadottal a kért adatok akkor sem, ha az a kiskorú gyermek érdekeivel ellentétben áll, így különösen, ha a vér szerinti szülő felügyeleti jogát a bíróság azért szüntette meg, mert a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sértette vagy veszélyeztette.

A törvény ezenfelül kimondja, hogy ha az érintett vér szerinti hozzátartozó a kérelem előterjesztésének időpontjában már nem él, úgy az örökbefogadottal a kért adatok annak ellenére közölhetőek, hogy az érintett vér szerinti hozzátartozó meghallgatására nem került sor.

4:136. §

[Tájékoztatás a vér szerinti szülő egészségügyi adatairól]

A gyámhatóság

- a) a tizennegyedik életévét be nem töltött örökbefogadott gyermek törvényes képviselője;**

- b) a tizennegyedik életévét betöltött örökbefogadott gyermek, illetve törvényes képviselője; vagy**
- c) a nagykorú örökbefogadott kérelmére – a vér szerinti szülőre vonatkozó természetes személyazonosító adatok közlése nélkül – tájékoztatást ad az örökbefogadott egészsége szempontjából jelentős, a vér szerinti szülőre vonatkozó egészségügyi adatokról. A tizennegyedik életévét betöltött örökbe fogadott gyermek által kérelmezett adatokról a törvényes képviselőt is tájékoztatni kell.**

A Ptk. – a Csjt.-től eltérően – külön szakaszban, a gyermek vérségi származás megismeréséhez való jogától függetlenül szól a *vér szerinti szülő egészségügyi adatai* megismerésének lehetőségéről. A gyermek érdekében nem tagadható meg anonimizált formában a vér szerinti szülő egészségügyi adatairól való tájékoztatás. A gyermek egészségügyi jóléte szempontjából kiemelt jelentősége van ugyanis annak, hogy megfelelő ismerettel rendelkezzen arról, hogy vér szerinti szülője nem szenvedett-e valamilyen örökölhető betegségben. A *kérelem előterjesztésére* a vérségi származás megismeréséhez fűződő jogra vonatkozó rendelkezésekhez hasonlóan a tizennegyedik életévét be nem töltött örökbe fogadott gyermek törvényes képviselője, a tizennegyedik életévét betöltött örökbe fogadott gyermek önállóan is, továbbá a tizennegyedik életévét betöltött örökbe fogadott gyermek törvényes képviselője és a nagykorú örökbefogadott *jogosult*.

Ha a gyámhivatal úgy ítéli meg, hogy *a kérelem alapján valószínűsíthető, hogy a kért adatok az örökbefogadott egészsége szempontjából jelentőséggel bírnak*, megkeresi az Országos Egészségbiztosítási Pénztárat a kért adatok közlése iránt majd az így beszerzett adatok alapján – a vér szerinti szülőre vonatkozó természetes személyazonosító adatok közlése nélkül – *tájékoztatja a kérelmezőt* a vér szerinti szülő egészségügyi adatairól.

A *gyámhivatal elutasítja* az egészségügyi adatokról való tájékoztatás iránti *kérelmet*, ha az alapján nem valószínűsíthető, hogy a kért adatok az örökbefogadott egészsége szempontjából jelentőséggel bírnak.

XIV. Fejezet

Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása

4:137. § [Az örökbefogadás hatálytalanná válása]

- (1) Az örökbefogadás hatálytalanná válik, ha az örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírósági ítélet következtében az örökbefogadott apjának vagy anyjának kell tekinteni.**
- (2) Ha az örökbefogadás hatálytalanná válik, ezt úgy kell tekinteni, mintha az örökbefogadásra nem került volna sor.**

A Ptk. egy fejezetbe vonja össze az örökbefogadás hatálytalanná válásának és megszűnésének szabályozását. Mindkét eset az örökbefogadás joghatásainak megszűnését jelenti; a hatálytalanná válás *ex tunc*, a megszűnés pedig *ex nunc* hatályú. Az itt tárgyalt hatálytalanná válás a *törvény erejénél fogva* következik be, míg a megszűnésre a felek kölcsönös vagy egyoldalú kérelme alapján hatósági/bírósági határozattal kerül sor.

Az örökbefogadás céljából logikusan következik, hogy ha az örökbefogadó valamilyen oknál fogva vér szerinti szülőnek minősül, úgy az örökbefogadás okafogyottá válik: a szülőt ugyanis e vér szerinti kapcsolat alapján megilletik mindazok a jogok és kötelezettségek,

melyeknek alapítására az örökbefogadás szolgál. Erre figyelemmel hatálytalanná válik az örökbefogadás, ha az örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el (lásd a 4:101. §-nál), vagy ha az örökbefogadót jogerős bírósági ítélet következtében az örökbefogadott apjának vagy anyjának kell tekinteni (lásd a 4:103. §-nál és a 4:115. §-nál). Látható tehát, hogy az örökbefogadás fennállása alatt is helye van az örökbe fogadott gyermekkel kapcsolatos apasági és származás megállapítása iránti egyéb per megindításának és határozat hozatalának. Az így hozott határozat azonban csak akkor érinti az örökbefogadást, ha annak eredményeképpen az örökbefogadót kell a gyermek szülőjének tekinteni, egyébként az örökbefogadás változatlanul hatályban marad.

Az örökbefogadás hatálytalanná válását tulajdonképpen úgy kell tekinteni, *mintha az örökbefogadás létre sem jött volna*, hiszen a vér szerinti származás megállapításával az abból eredő jogok és kötelezettségek a gyermek születésének idejére visszaható hatállyal létrejönnek, és a jövőben is fennállnak, s ebből a szempontból közömbös, hogy közben ugyanezen felek között örökbefogadási kapcsolat is fennállt.

4:138. § [Az örökbefogadás felbontása kölcsönös kérelemre]

- (1) Az örökbefogadást a felek kölcsönös kérelme alapján a gyámhatóság felbonthatja.**
- (2) Ha az örökbefogadott még kiskorú, az örökbefogadás csak a kiskorú érdekében bontható fel. Az eljárás során a gyámhatóság – elháríthatatlan akadály kivételével – az örökbefogadott vér szerinti szüleit is meghallgatja.**
- (3) Az örökbefogadás a gyámhatósági határozat véglegessé válásával szűnik meg. Ha bármelyik fél az eljárás folyamán meghal, az örökbefogadás joghatásai – a felbontás engedélyezése esetén – a kérelem beadásának napjára visszamenő hatállyal szűnnek meg.**
- (4) A felbontás kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira, az örökbefogadottra és az örökbefogadott leszármazóira.**

Az örökbefogadás kölcsönös kérelemre történő felbontásánál a Ptk. a Csjt. 2013. január 1-jétől hatályos módosítását tekintve nem tér el a Csjt. rendelkezéseitől. A hivatkozott módosítás vezette ki a szabályozásból *az örökbefogadás felbontásának akadályaként a közérdek sérelmét* azzal az indokkal, hogy ha az örökbefogadott már nagykorú, a felek önrendelkezési jogának körébe esik annak eldöntése, hogy kívánják-e az örökbefogadás fenntartását vagy azt kölcsönösen meg akarják szüntetni. A törvény szövegéből következően egyrészt a felbontás előfeltétele a *közös kérelem megléte*, következésképpen, ha csak az egyik fél indítványozza az örökbefogadás felbontását, úgy arra a gyámhatóságnak nincs hatásköre; kölcsönös kérelem hiányában csak a bíróság bonthatja fel az örökbefogadást. Itt kell rámutatni, hogy hasonlóan értékeli a jogalkotó, ha az örökbefogadott nyilatkozatában az egyik – már elhunyt – örökbefogadó, vagy mindkét örökbefogadó – akik közül csak az egyik él – vonatkozásában kéri a bontást; a kölcsönösség hiánya miatt az elhunyt örökbefogadó tekintetében csak a bírósághoz fordulhatnak a felek. Amennyiben a közös kérelem az örökbefogadott és az egyik (nem elhunyt) örökbefogadó között létrejött örökbefogadás felbontását célozza, úgy emiatt nincs akadálya annak, hogy a gyámhatóság a két kérelmező fél közötti örökbefogadást felbontsa. Másrészt a kölcsönös kérelem sem vezet feltétlenül az örökbefogadás felbontására: a gyámhatóságnak több szempontot is értékelnie kell döntése meghozatala előtt. Kiskorú örökbefogadottnál elsősorban azt, hogy a felbontás a gyermek érdekében áll-e.

Ha az örökbefogadott kiskorú, a felbontásra irányuló kérelem elbírálásánál a gyámhatóságnak az ő érdekét kell elsődlegesen szem előtt tartania. Ennek megítélése meglehetősen összetett, hiszen egyfelől a kiskorú számára sokszor traumatikus, nehezen feldolgozható életesemény, ha az örökbefogadó nem kívánja tovább nevelni, míg másfelől kérdéses, hogy mennyiben szolgálja a gyermek érdekét egy olyan „családi környezetben” való nevelkedés mesterséges fenntartása, amely valamelyik vagy mindkét fél számára egyértelműen nem kívánt. Ha kiskorú az érintett, a gyámhatóság az eljárás során – elháríthatatlan akadály kivételével – az örökbefogadott vér szerinti szüleit is meghallgatja.

A nyilatkozatok megtételére a 4:145. §-ában foglaltak irányadóak: azt csak személyesen lehet megtenni. Az eljárásban az örökbefogadó – a fennálló érdekellentétén túl – a CSJK kizáró szabálya miatt sem képviselheti a cselekvőképtelen örökbefogadottat; részére eseti gyámot kell rendelni [4:145. § (4) bekezdés]. A korlátozottan cselekvőképes gyermek a nyilatkozatot maga teszi meg.

Szemben a korábban tárgyalt hatálytalanná válással az örökbefogadás gyámhatósági felbontása esetén az *örökbefogadás joghatásai ex nunc hatállyal szűnnek meg*, főszabály szerint a gyámhatósági határozat jogerőre emelkedésének napjától. Ha *az eljárás folyamán valamelyik fél meghal* – az örökbefogadás felbontásának jogerős engedélyezése esetén – az örökbefogadás joghatásai *a kérelem beadásának napjára visszamenő hatállyal szűnnek meg*, ami – egyebek mellett – azzal a jogkövetkezménnyel jár, hogy a kérelem beadásának napját követően a felek már nem örökölhettek egymás után.

A felbontás kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira, az örökbefogadottra és az örökbefogadott leszármazóira.

4:139. § [Az örökbefogadás felbontása egyoldalú kérelemre]

- (1) Az örökbefogadást a bíróság felbontja, ha akár az örökbefogadó, akár az örökbefogadott olyan magatartást tanúsított, amely miatt az örökbefogadás fenntartása a másik fél számára elviselhetetlenné vált. Ha az örökbefogadott kiskorú, az örökbefogadás az örökbefogadó kérelmére kivételesen indokolt esetben bontható fel.**
- (2) Az örökbefogadó halála után az örökbefogadást annak érdekében is fel lehet bontani, hogy az örökbefogadott leszármazáson alapuló családi jogállását visszanyerje.**
- (3) Az örökbefogadás bírósági felbontását bármelyik fél kérheti. Kiskorú örökbefogadott érdekében az örökbefogadás bírósági felbontása iránt a gyámhatóság is indíthat pert. Ha az a fél, aki ellen a pert meg kellene indítani nem él, a pert a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani. Ha az örökbefogadó az eljárás során meghal, a pert a bíróság által kirendelt ügygondnokkal szemben kell folytatni.**
- (4) Ha több örökbefogadó közül a keresetindításkor az egyik örökbefogadó él, az örökbefogadás felbontását az élő örökbefogadó a meghalt örökbefogadó vonatkozásában is kérheti. Erre bármelyik örökbefogadóval szemben tanúsított magatartás okot adhat.**
- (5) Kiskorú örökbefogadott esetén a bíróság a vér szerinti szülőket is meghallgatja, kivéve, ha az elháríthatatlan akadályba ütközik.**

A CSJK-nak az örökbefogadás bírósági felbontásával összefüggő szabályai – figyelemmel a Csjt. 2013. január 1-jétől hatályos szövegére – szinte teljesen megegyeznek a Csjt. szabályaival. A CSJK is elegendőnek tartja az örökbefogadás felbontásának okaként, ha a *felek valamelyikének magatartása miatt az örökbefogadás fenntartása a másik félre elviselhetetlen*. A bírói gyakorlat az örökbefogadás felbontásának indokoltsága kérdésében az örökbefogadás céljából és rendeltetéséből indul ki,

és azt vizsgálja, hogy az örökbefogadás teljes időszakára nézve ez a cél, illetve rendeltetés megghiúsult-e. A szülő személyével összefüggésben a felkészületlenség, esetleges alkalmatlanság, az életkorból eredő rugalmatlanság, a szaksegítség visszautasítása vezethetnek az örökbefogadás felbontásának kezdeményezéséhez, vagy az, hogy a közös gyermeké fogadásnál csak az egyik szülő tudja ténylegesen elfogadni a gyermeket. A családi helyzetre visszavezethető okok között említhető az egyik örökbe fogadó szülő halála, az örökbefogadás után vér szerinti gyermek(ek) születése. A gyermek oldalán jelentkező leggyakoribb felbontási kérelmet indukáló tényezők a kötődési problémák, magatartási, tanulási, egészségi gondok, súlyos, feldolgozatlan mentális, pszichés sérülések. A bíróság gondosan mérlegeli a felhozott indokokat, és többnyire csak akkor bontja fel az örökbefogadást, ha nem kiküszöbölhető nevelési nehézségek, átmeneti jellegű konfliktusok, hanem tartós, a megfelelő szülő-gyerek kapcsolat kialakulását vagy fenntartását megghiúsító, ellehetetlenítő körülmények, problémák fennállását tapasztalja. Miután *a kiskorú örökbefogadott esetében* az örökbefogadás az örökbefogadó kérelmére *csak kivételesen* indokolt esetben *bontható fel*, a bíróság ilyen ügyekben fokozott gondossággal és szigorúan vizsgálja a felbontási feltételek meglétét, valamint a vér szerinti szülőket is meghallgatja, kivéve, ha az elháríthatatlan akadályba ütközik.

Az örökbefogadó halála után az örökbefogadást annak érdekében is fel lehet bontani, hogy az örökbefogadott leszármazáson alapuló családi jogállását visszanyerje.

Az örökbefogadás bírósági felbontását *bármelyik fél kérheti*. *Kiskorú örökbefogadott érdekében* az örökbefogadás bírósági felbontása iránt *a gyámhatóság is indíthat pert*. Ehelyütt a Ptk. részben eltér a Csjt.-től, mivel *az ügyészt nem nevesíti* mint olyan személyt, aki a kiskorú örökbefogadott érdekében az örökbefogadás bírósági felbontása iránt pert indíthat. Ha az a fél, aki ellen a pert meg kellene indítani, nem él, a pert a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani. Ha az örökbefogadó az eljárás során meghal, a pert a bíróság által kirendelt ügygondnokkal szemben kell folytatni.

A CSJK új rendelkezése az, hogy ha *több örökbefogadó közül a keresetindításkor az egyik örökbefogadó él, az örökbefogadás felbontását a meghalt örökbefogadó vonatkozásában is kérheti*, és erre bármelyik örökbefogadóval szemben tanúsított magatartás okot adhat.

4:140. § [Az örökbefogadást felbontó ítélet hatálya]

- (1) Az örökbefogadás az azt felbontó ítélet jogerőre emelkedésének napján szűnik meg. Ha bármelyik fél az eljárás folyamán meghal, az örökbefogadás joghatásai – az örökbefogadás felbontása esetén – a kereset megindításának napjára visszamenő hatállyal szűnnek meg.**
- (2) Az örökbefogadást felbontó ítélet kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira, az örökbefogadottra és az örökbefogadott leszármazóira.**
- (3) Az örökbefogadást felbontó ítélet mindenkivel szemben hatályos.**

A Csjt.-vel azonos szabályokat foglal magában a Ptk. az örökbefogadást felbontó ítélet hatálya kapcsán. *Az örökbefogadás az azt felbontó ítélet jogerőre emelkedésének napján szűnik meg*. A szabályozás a gyámhatósági felbontással analóg módon mondja ki továbbá, hogy ha *bármelyik fél az eljárás folyamán meghal* – és a bíróság az örökbefogadást jogerősen felbontja –, az örökbefogadás joghatásai a *kereset megindításának napjára visszamenő hatállyal* szűnnek meg. Az örökbefogadást *felbontó ítélet mindenkivel szemben hatályos*; az kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira, az örökbefogadottra és az örökbefogadott leszármazóira.

4:141. § *[Az örökbefogadást felbontó határozat hatálya több örökbefogadó esetén]*
Ha az örökbefogadást az egyik örökbefogadó tekintetében bontották fel – a gyámhatóság vagy a bíróság eltérő rendelkezése hiányában – az örökbefogadás az ő és az ő rokonai vonatkozásában szűnik meg.

A Csjt.-vel egyezően a CSJK is kiemeli, hogy *ha az örökbefogadást csak az egyik örökbefogadó tekintetében bontották fel* – a gyámhatóság vagy a bíróság eltérő rendelkezése hiányában –, *az örökbefogadás az ő és az ő rokonai vonatkozásában szűnik meg*. Mivel a CSJK is lehetőséget ad arra, hogy közös gyermeké fogadásnál a gyámhatóság/bíróság csak az egyik örökbefogadó vonatkozásában bontsa fel az örökbefogadást, így természetesen az örökbefogadás annak minden joghatásával egyetemben a másik örökbefogadó tekintetében továbbra is hatályban marad.

4:142. § *[Névviselés az örökbefogadás felbontása esetén]*
Az örökbefogadás felbontása után az örökbefogadott és leszármazói az örökbefogadással felvett családi nevet nem viselhetik. A gyámhatóság vagy a bíróság indokolt esetben kérelemre feljogosíthatja az érintetteket az örökbefogadással felvett családi név további viselésére.

A Csjt.-vel azonosan rendelkezik a CSJK az örökbefogadás felbontása utáni névviselésről is: főszabály szerint *az örökbefogadott és leszármazói az örökbefogadással felvett családi nevet nem viselhetik*. Kivételesen, erre irányuló kérelemre, *indokolt esetben* (pl. a hosszú időn át fennállt névviselés alapozhatja meg) *a gyámhatóság vagy a bíróság feljogosíthatja* az érintetteket az örökbefogadással felvett családi név további viselésére.

4:143. § *[A meghalt örökbefogadó után megszerzett jogok védelme]*
Az örökbefogadás megszűnése nem érinti a gyámhatósági eljárás vagy a per megindítása előtt meghalt örökbefogadó után megszerzett jogokat. A már átszállt örökséget ebben az esetben visszakövetelni nem lehet.

A Ptk. új rendelkezésként tartalmazza a meghalt örökbefogadó után megszerzett jogok védelmének szabályait. Eszerint *az örökbefogadás megszűnése nem érinti a gyámhatósági eljárás vagy a per megindítása előtt meghalt örökbefogadó után megszerzett jogokat*. A már átszállt örökséget ebben az esetben visszakövetelni nem lehet.

4:144. § *[Az örökbefogadás megszűnésének joghatása a leszármazáson alapuló rokonságra]*
Az örökbefogadás felbontásával felélednek a leszármazáson alapuló rokonságból származó azon jogok és kötelezettségek, amelyek az örökbefogadással megszűntek, de a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek nem állnak helyre.

A Ptk. az Csjt.-vel egyezően az örökbefogadás joghatásainál szükségesnek tartja annak a törvényben történő rögzítését, hogy az örökbefogadás megszűnésével *felélednek a leszármazáson alapuló rokonságból származó azon jogok és kötelezettségek*, amelyek az örökbefogadással megszűntek (így pl. rokontartás, öröklés), de a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek nem állnak helyre.

XV. Fejezet

Az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatok

4:145. § [Az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatok]

- (1) Az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatokat a (2)–(3) bekezdésben foglalt kivétellel személyesen lehet megtenni. Személyesen, törvényes képviselője hozzájárulása nélkül teheti meg a jognyilatkozatát a korlátozottan cselekvőképes kiskorú is.**
- (2) A cselekvőképességében a családjogi jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személynek az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatához törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges.**
- (3) A cselekvőképtelen személy helyett az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatokat törvényes képviselője teheti meg, a tizennegyedik életévét be nem töltött, de ítélőképessége birtokában lévő kiskorút a gyámhatóságnak meg kell hallgatnia.**
- (4) Az örökbefogadás felbontásával kapcsolatban az örökbefogadó nem járhat el az örökbefogadott törvényes képviselőjeként. Ebben az esetben a kiskorú örökbefogadott részére a gyámhatóság eseti gyámot rendel.**

A CSJK az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatokra – a Csjt. 59. §-ához hasonlóan – egy §-ba foglaltan tartalmaz szabályokat. Nem jelent változást a szabályozásban annak előírása, hogy – néhány kivételtől eltekintve – *az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatokat csak személyesen lehet megtenni*. Személyesen, törvényes képviselője hozzájárulása nélkül teheti meg a jognyilatkozatát *a korlátozottan cselekvőképes kiskorú is*. Nagykorú, cselekvőképes, valamint a korlátozottan cselekvőképes kiskorú személy nyilatkozatát tehát korlátozás nélkül, személyesen teheti meg; a nyilatkozat helyette történő megtételére meghatalmazást más részére nem adhat.

A Csjt.-hez képest a CSJK a *kivételek* körén egyrészt annyiban változtat, hogy a törvényes képviselő hozzájárulásával együtt érvényes jognyilatkozatoknál – a cselekvőképességi szabályok változására figyelemmel – *a cselekvőképességében a családjogi jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatáról rendelkezik a Csjt. 59. § (3) bekezdésében meghatározott korlátozottan cselekvőképes nagykorú jognyilatkozata helyett, törvényes képviselő lehet a szülő, gyám, eseti gyám, gondnok, ügygondnok*.

Másrészt annak rögzítésén túl, hogy a cselekvőképtelen személy helyett az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatokat törvényes képviselője teheti meg, a CSJK *a cselekvőképtelen, de ítélőképessége birtokában lévő kiskorúnak a vélemény nyilvánítására is lehetőséget ad*, összhangban az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 12. cikkében foglaltakkal.

A szülő az örökbefogadással kapcsolatos valamennyi nyilatkozatot megteheti (hozzájárulás az örökbefogadáshoz, nyilatkozat az örökbefogadás felbontásával kapcsolatosan). Ezzel szemben *az örökbefogadó az örökbefogadás felbontásával kapcsolatos eljárásban nem járhat el az örökbefogadott törvényes képviselőjeként*, csupán a saját nevében tehet nyilatkozatot. Az örökbefogadó még abban az esetben sem képviselheti az örökbefogadottat, ha a felbontás iránti kérelem csak a másik örökbefogadóval kapcsolatosan került előterjesztésre. Ebben az esetben a kiskorú örökbefogadott részére a gyámhatóság eseti gyámot rendel.

XII. CÍM A SZÜLŐI FELÜGYELET

XVI. Fejezet A szülői felügyelet általános szabályai

4:146. § [A kiskorú jogállása; a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek]

- (1) A kiskorú gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll.
- (2) A szülői felügyelet a kiskorú gyermek neve meghatározásának, gondozásának, nevelésének, tartózkodási helye meghatározásának, vagyona kezelésének, törvényes képviselőnek jogát és köteletségét, a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak a jogát foglalja magában.

1. A szülői felügyelet általános szabályai

A szülői felügyeleti jog hagyományos értelemben vett tartalmi elemei az elmúlt évtizedekben érdemben nem változtak. A szülői felügyeleti jog gyakorlásával kapcsolatos kérdések és jogviták azonban sokasodtak, sokszínűvé váltak, mely tendencia nemzetközi szinten is komoly változásokhoz, új szemlélet kialakulásához vezetett. A kezdetben még „atyai hatalom”, illetve „szülői hatalom” fejlődött a Csjt.-ben „szülői felügyeletté”, míg a nemzetközi dokumentumok már nem is a szülői „felügyelet” (*custody*), hanem a szülői „felelősség” (*responsibility*) kifejezést használják a szülőket kiskorú gyermekükkel kapcsolatos jogaik és kötelezéseik összefoglaló megjelölésére. Hazánkban is felmerült a kodifikációs munkálatok során, hogy más megfogalmazás – mint pl. szülői gondviselés, szülői felelősség, szülő-gyermek jogviszony – lenne kívánatos a szülői „felügyelet” kifejezés helyett, azonban a jogalkotó szerint egyik sem fejezi ki a „szülői felügyelet”-nél jobban azt, ami a szülőkre ebben a minőségükben hárul. A Magyar Értelmező Kéziszótár „felügyel” szó jelentését segítségül hívva ugyanis a „felügyeletet” gyakorló szülőnek vigyáznia kell a gyermekére, hogy „baj ne érje” őt. Ez a fajta megfogalmazás pedig a szülőnek a gyermekéhez fűződő valamennyi viszonyára igaz (Kőrös András: Fontolva haladás – az új Ptk. Családjogi Könyve 6. Rész: A szülői felügyelet I. és II. fejezet *Családi Jog* 2006/3. 1.).

A CSJK a szülői felügyeletre vonatkozó rendelkezésekben terjedelmileg és tartalmilag is lényeges változásokat hoz. Ez a kérdéskör ugyanis az a terület, amellyel kapcsolatban a gyámhatósági és a bírói gyakorlat tapasztalatai szerint alapvető gondok jelentkeztek. A külön élő, a saját sérelmeiken túllépni nem tudó, válófélben lévő, illetve a már elvált szülők között folyamatossá váló jogviták, a jogvitákat eldöntő határozatokat végrehajtani nem akaró szülői magatartás gyermeket pusztító ereje mindenki számára köztudott. Ennek ellenére a korábbi jogi szabályozás nem volt elegendő a gyermekek védelmének biztosítására. Annak tudatában, hogy a jogi eszközök egymagukban elégtelenek, próbál a CSJK megfelelő jogi háttérrel szolgálni a problémamegoldás hatékonyabb eszközeinek kialakításával és bevezetésével.

A CSJK – a Csjt. szabályaival egyezően – továbbra sem tesz különbséget a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek tekintetében attól függően, hogy a szülők házasságban vagy élettársi kapcsolatban élnek, illetve éltek, vagy hogy egyáltalán volt-e közöttük életközösség avagy sem.

A törvény szerkezetileg először a szülői felügyelet néhány általános szabályát rögzíti, majd a szülői felügyelet tartalmi elemeit szabályozza. Ezt követi a szülői felügyelet gyakorlásáról szóló fejezet (megállapodás, illetve bírói döntés alapján, e fejezetbe illesztve a kapcsolattartásra vonatkozó – nem csak a szülőket érintő – rendelkezéseket), és külön fejezetbe kerülnek a szülői felügyeleti jog szünetelésének és megszűnésének – törvényen, illetve bírói határozaton alapuló – szabályai. Ezzel a szerkezet logikusabbá és áttekinthetőbbé válik, mint amilyen az a Csjt.-ben volt.

A legfontosabb tartalmi változások, röviden összefoglalva a következők:

a) a törvény a *szülő–gyermek kapcsolat alapvető elveit* összefoglaltan kiemeli, minden részletrendelkezést ezeknek az elveknek alávétve kell értelmezni (4:147–4:149. §);

b) ha a szülői felügyeleti jogokat a szülők akár egészben, akár részben *közösen gyakorolják*, ezzel kapcsolatos *vitájukban a gyámhatóság dönt*, akár együtt élő, akár külön élő szülőkről van szó, a Csjt. szerinti bírói hatáskör ebben a vonatkozásban megszűnik (4:166. §);

c) a törvény *mellőzi a szülő–gyermek viszonyban az indok nélküli állami beavatkozást*, például a szülőknek a gyermek értéktárgyaira vonatkozó „beszolgáltatási” (a törvényben „átadási”) kötelezettségét csak a vagyonkezelési kötelezettség megsértése esetén, szankciós jellegű rendelkezésként tartja fenn [4:159. § a) pont];

d) a szülői felügyelet gyakorlása területén a *szülők felelősségét helyezi középpontba*, elsődleges szerepet szán a szülők megállapodásának (és a megállapodás betartásának!), ennek elsődleges korlátja „csupán” a *gyermek kiegyensúlyozott életvitelének biztosítása* [4:164. § (2) bekezdés];

e) ha a bíróságnak kell döntenie a szülői felügyelet gyakorlásáról, a szülők egymás közötti viszonyában *elhagyja a „gyermek elhelyezése” kifejezést*, és azt – a külföldi jogrendszerek többségéhez és a nemzetközi dokumentumokhoz hasonlóan – arra az esetre tartja fenn, ha a gyermek harmadik személyhez, vagy a nevelkedését biztosító intézetbe kerül; gyermekelhelyezés helyett a *„szülők között a szülői felügyeleti jogok rendezéséről”* szól (4:167–172. §-ok);

f) külön pontban rögzíti a *gyermekétől külön élő szülő jogait és kötelezettségeit* (4:173–177. §-ok), ehhez fűzi a *kapcsolattartás* (4:178–185. §-ok) szabályait;

g) korábbanál *differenciáltabb szabályozást alakít ki a szülői felügyeleti jog szünetelése és megszüntetése körében*, az előbbinek a szabályai között helyezi el a családbafogadást, az utóbbival kapcsolatban tágabb teret ad az eset egyedi körülményeinek bírói mérlegelésére (XIX. Fejezet);

h) mind a gyámhatósági, mind a bírósági eljárás során lehetőséget ad a *közvetítői eljárás igénybe vételére*, ami a gyermek érdekében *hivatalból is elrendelhető* (4:172. § és 4:177. §).

2. A gyermek fogalma

Gyermek az a személy, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri (ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 1. cikk). A Ptk. értelmében is kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú azonban a házasságkötéssel nagykorúvá válik. A gyámhatóság a tizenhatodik életévét betöltött korlátozottan cselekvőképes kiskorúnak a házasságkötésre jogszabályban meghatározott esetben engedélyt adhat [4:9. § (2) bekezdés]. Ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt

érvénytelennek nyilvánítja, a házasságkötéssel szerzett nagykorúság megszűnik. A házasságkötéssel szerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti [2:10. § (1)–(3) bekezdés].

A CSJK a Csjt. rendelkezéseivel egyezően mondja ki azt az alaptételt, miszerint a *kiskorú gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll*. Ebből egyértelműen következik, hogy jogilag nem értelmezhető az olyan gyermek, akinek se szülői felügyeleti jogot gyakorló szülei nincsenek, sem pedig gyámja. A szülői felügyelet házasságban született gyermek esetén mind az apai, mind az anyai pozícióban a születéssel – a törvény erejénél fogva „*ipso iure*” – jön létre. Főszabály szerint a gyermek anyja az a nő, aki a gyermeket megszülte (4:115. §), a gyermek apjának pedig azt a férfit kell tekinteni, aki az apai jogállást házassági kötelék, reprodukciós eljárás, apai elismerő nyilatkozat vagy bírósági határozat alapján megszerezte (4:98. §). Kivételt jelentenek azok a törvényben felsorolt esetkörök, amikor egyik vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogai szünetelnek például a szülő kiskorú, vagy egyéb okból akadályozott szülői felügyeleti jogai gyakorlásában (4:186. §). A szülői felügyelettel felhagyni, arról lemondani – az örökbefogadásra vonatkozó kivételes szabályoktól eltekintve – nem lehet, a kiskorú gyermek feletti szülői felügyelet megszüntetésére pedig csak törvényben meghatározott esetekben és csak a bíróságnak van jogköre.

Ha a gyermeknek bármilyen oknál fogva nincs egyetlen szülői felügyeleti jogot gyakorló szülője sem, akkor a gyámhatóság bevonásával azonnal intézkedni kell a gyermek további sorsáról, szükség esetén gyámság alá helyezéséről. Minden gyermek esetében kiskorúsága teljes időtartama alatt lennie kell egy olyan személynek (szülő vagy gyám), aki „felügyel” rá. A „gyámság” mint szóhasználat következetesen érvényesül az egész Ptk.-ban mindenhol, ahol a képviselő kiskorút érint: konkrét ügyre nézve a kiskorúnak „*eseti gyámot*” vagy „*vagyonkezelő gyámot*” kell kirendelni „*eseti gondnok*”, illetve „*vagyonkezelő gondnok*” helyett.

3. A szülői felügyeletből eredő jogok és kötelezettségek

A (2) bekezdés tételesen sorolja fel a *szülői felügyeletből eredő jogokat és kötelezettségeket*, melyek az alábbiak: a kiskorú gyermek nevének meghatározása, a kiskorú gondozása és nevelése, tartózkodási helyének kijelölése, vagyonának kezelésével, törvényes képviselővel járó jogok és kötelezettségek, valamint a gyámnevezés és a gyámságból való kizárás joga. A Csjt. idevonatkozó rendelkezései kibővülnek a *gyermek nevének meghatározásával* mint szülői felügyeleti joggal, amely a korábbi szabályozással ellentétben itt nyer részletes kifejtést és elhelyezést. A részjogosítványokra vonatkozó részletes kifejtést a Szülői Felügyelet tartalmához fűződő magyarázat tartalmazza, kivéve a gyámnevezést és a gyámságból való kizárást, amely a gyámságról szóló rész szerves részét képezi.

A Csvt. a szülői felügyeleten túlmenően, azt kibővítve, az alábbiak szerint határozza meg a szülő jogait és kötelezettségeit. A családban *az anya és az apa* a szülői felelősség alapján – külön törvényben foglalt eltéréssel – *azonos kötelezettségekkel és jogokkal bír*. A szülő köteles és egyben jogosult is arra, hogy kiskorú gyermekét családban gondozza, felelősen nevelje, és a gyermeke testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájutását biztosítsa. *A kiskorú gyermek szülőjének kötelessége különösen*

- a) a gyermeke emberi méltóságát tiszteletben tartani,
- b) gyermekével együttműködni,

- c) gyermekét az őt érintő kérdésekről – korának és fejlettségének megfelelően – tájékoztatni, véleményét figyelembe venni,
- d) gyermekének jogai gyakorlásához iránymutatást, tanácsot és segítséget adni,
- e) gyermeke jogainak érvényesítése érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni,
- f) a gyermeke ellátásában közreműködő személyekkel és szervezetekkel, továbbá a hatóságokkal együttműködni,
- g) gyermeke felügyeletéről külön jogszabályban foglaltak szerint gondoskodni, amikor a gyermek éjszaka közterületen, szórakozóhelyen tartózkodik.

A szülő köteles a *gyermekre tekintettel kapott támogatást a gyermek gondozására, nevelésére fordítani*. A kiskorú gyermek szülője jogosult arra, hogy a gyermeke felelős nevelését segítő ellátásokról tájékoztatást, neveléséhez segítséget kapjon. A szülő jogszabályban meghatározott módon és kivételekkel – kiskorú gyermek esetén a saját szükségessé tartásának korlátozásával is – köteles a gyermeke tartására (Csvt. 9–10. §-ok).

A CSJK rendelkezéseit a Ptké. 23. §-a alapján a 2014. március hó 15. napján fennálló családjogi viszonyokra, valamint az ezt követően keletkezett tényekre, megtett nyilatkozatokra kell alkalmazni.

4:147. § [A szülői felügyelet gyakorlásának elvei]

- (1) A szülői felügyeletet a szülők a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének érdekében, egymással együttműködve kötelesek gyakorolni.**
- (2) A szülői felügyelet közös gyakorlása során a szülők jogai és kötelezettségei egyenlők.**

1. A szülők együttműködési kötelezettsége

A CSJK a kiskorú érdekeinek elsődlegességét szem előtt tartva határozza meg a szülő–gyermek kapcsolat szempontjából meghatározó, a szülők szülői felügyeleti jogainak gyakorlása során érvényesülő alapelveket, melyek közül elsőként a szülők együttműködési kötelezettségét említi.

Tekintettel arra, hogy a jogalkotó az 1959-es Ptk.-val ellentétben a jóhiszeműség és tisztesség követelménye mellett már nem tartja általános polgári jogi alapelvnek a felek együttműködési kötelezettségét, szükségessé vált annak külön rögzítése nemcsak a szerződési jogban, de a családi jogban is. A szülői felügyeleti jog körében elengedhetetlen követelmény a *szülők közötti együttműködés* a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének elősegítése érdekében, függetlenül attól, hogy a szülők együtt vagy különváltan élnek. A személyes ellentétek, véleménykülönbségek, esetleg a szülők egymással szemben érzett sértettségének háttérbe szorításával kell a gyermekkel foglalkozni, illetve a közös kiskorú gyermekkel kapcsolatos döntéseket megbeszélni, meghozni. Ha az együtt vagy külön élő szülők közösen gyakorolják a kiskorú felett a szülői felügyeleti jogot, akkor ez egyben közös döntési joggal párosul. Az együttműködési kötelezettség azonban *nem jelent mindig és mindenben egyetértési, illetve közös döntési jogot* akkor, ha a szülők különválását követően csak az egyik szülő gyakorolja a közös kiskorú gyermek(ek) feletti szülői felügyeleti jogokat. Ilyenkor ugyanis a külön élő szülőt csak a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben (4:175. §) illeti meg a másik szülővel közös döntési jog. Egyebekben a *gyermeket nevelő szülőt csak tájékoztatási kötelezettség terheli* a külön élő szülő felé a gyermek fejlődéséről, egészségi állapotáról, tanulmányairól (4:174. §). A CSJK azonban arra is lehetőséget ad, hogy a bíróság a gyermekétől külön élő

szülőt jogosítsa fel a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő *egyres feladatok ellátására* – pl. a gyermek sporttevékenységével összefüggő teendők – vagy a vagyonkezelés és a gyermek vagyoni ügyeiben a törvényes képviselő gyakorlására. Ezekben az ügyekben a bíróság által feljogosított szülő gyakorolja kizárólagosan a szülői felügyeleti jogot, azonban *tevékenységéről őt is tájékoztatási kötelezettség terheli* a szülői felügyeletet egyébként általánosan gyakorló szülő felé (4:176. §).

Ki kell azonban hangsúlyozni, hogy a szülők általános együttműködési kötelezettsége mellett a gyermek kiegyensúlyozott fejlődése érdekében a CSJK külön is kiemeli a *szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől külön élő szülő* fokozott, egymás családi életének és nyugalmanak tiszteletben tartásával megvalósuló *együttműködési kötelezettségét* (4:173. §).

A szülők együttműködési kötelezettségének alapvető szabályozása azért is fontos, mert annak megsértése fontos tényező lehet, és értékelést nyerhet a szülői felügyelet rendezése iránti perekben.

A nevelőszülő házastársát is terheli a nevelőszülőre bízott és velük közös háztartásban élő kiskorúak nevelésének, felügyeletének és gondozásának kötelezettsége. Az együtt élő házastársak, élettársak, nevelőszülők e kötelezettsége oszthatatlan (BH2008.177.).

2. A szülők egyenjogúságának elve

A családjog általános alapvető között szerepel a *házastársak egyenjogúságának elve*, mely magában foglalja – többek között – azt is, hogy egyik fél sem élvezhet előjogokat sem a házasság fennállása alatt, sem pedig annak felbontása esetén a járulékos kérdések elbírálása során (4:3. §). Az alapvető érvényesülése feltételezi a *felek közötti esélyegyenlőséget* a vitás kérdések bírósági vagy gyámhatósági rendezése során is. Az egyenjogúság követelményének – annak ellenére, hogy a törvény kifejezetten a házastársakról beszél – érvényesülnie kell az egyéb tényleges családi kapcsolatokban, így az élettársak között is.

A jogalkotó azonban lényegesnek tartotta az egyenjogúság követelményének külön kiemelését a szülők vonatkozásában is. További fontos alaptétel ugyanis, hogy *a szülői felügyelet közös gyakorlása során a szülők jogai és kötelezettségei egyenlők*, így nem tehető a szülők között semmilyen megkülönböztetés ezen a téren. Azaz egyik szülőnek sincs nagyobb „hatalma” vagy „beleszólása” a gyermeket érintő kérdésekbe, ügyekbe, mint a szintén szülői felügyeleti jogot gyakorló másikkal. Ez persze nem jelenti azt, hogy ne oszthatnák meg a szülők egymás között a közös szülői felügyeleti jog gyakorlásából felmerülő feladatokat, teendőket.

Milyen esetköröket is foglal magában a *szülői felügyelet közös gyakorlása*, tehát mikor alapvető követelmény a szülői egyenjogúság?

a) Egyrészt, amikor az együtt élő, vagy külön élő szülők a szülői felügyeleti jogokat a törvény erejénél fogva együtt gyakorolják.

b) Másrészt akkor, ha a külön élő szülők a bíróság döntése – egyezséget jóváhagyó végzése – értelmében továbbra is közösen gyakorolják a közös kiskorú gyermekük feletti szülői felügyeleti jogokat.

c) A gyermek sorsát érintő lényeges kérdések tekintetében, illetve a bíróság által esetleg megjelölt egyéb körben közös a szülői felügyeleti jog akkor is, ha egyébként a bíróság döntése – egyezséget jóváhagyó végzése – alapján csak az egyik szülő a szülői felügyeleti jogok kizárólagos gyakorlója.

A szülők egyenjogúságát azonban nemcsak a CSJK, hanem a *Csvt.* is kifejezésre juttatja, amikor kimondja, hogy a *családban az anya és az apa* a szülői felelősség alapján

– külön törvényben foglalt eltéréssel – azonos kötelezettségekkel és jogokkal bír [Csvt. 9. § (1) bekezdés].

4:148. §

[A gyermek bevonása a döntésekbe]

A szülőknek tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen. A szülőknek a gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venniük.

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 12. cikke írja elő, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítani kell a jogot arra, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét. A gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe is kell venni. E jogosítvány érvényesülése érdekében lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

A Brüsszel II. Rendelet 11. cikkének második bekezdése is úgy rendelkezik, hogy „az 1980. évi Hágai Egyezmény 12. és 13. cikkének alkalmazásakor biztosítani kell, hogy a gyermek lehetőséget kapjon az eljárások során történő meghallgatásra, kivéve, ha ez a gyermek életkora vagy érettségi szintje miatt nem tűnik célszerűnek”. A Brüsszel II. Rendelet nem definiálja a gyermek fogalmát, mivel azonban az 1980. évi Hágai Egyezmény 4. cikke alapján az Egyezmény nem alkalmazható, ha a gyermek betölti a 16. életévét, a Brüsszel II. Rendelet 11. cikke is csak a 16 éven aluliakra vonatkozik. A Brüsszel II. Rendelet 23. cikke szankcionálja is az erre irányuló kötelezettség megszegését, amikor kimondja, hogy „a szülői felelősségre vonatkozó határozat nem ismerhető el, amennyiben [...] – sürgős eseteket kivéve – a határozatot úgy hozták meg, hogy nem adtak lehetőséget a gyermek meghallgatására, megsértve ezzel annak a tagállamnak az eljárási alapelveit, ahol az elismerést kérik” (Bucsi Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban I. rész *Családi Jog* 2011/2. 19.).

A hazai jogi szabályozásban a *Csvt.* előírása szerint köteles a szülő gyermekét az őt érintő kérdésekről – korának és fejlettségének megfelelően – tájékoztatni és véleményét figyelembe venni [Csvt. 9. § (3) bekezdés c) pont].

A *Gyvt.* szintén alaptételként rögzíti, hogy a gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, valamint, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon *meghallgassák*, és *véleményét* korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel *figyelembe vegyék* [Gyvt. 8. § (1) bekezdés és 12. § (4) bekezdés b) pont].

Míg a Ptk. 4:148. §-a a *szülő kötelezettségét* fogalmazza meg arra vonatkozóan, hogy gyermekét az őt érintő döntésekről tájékoztassa, illetve hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermeke véleményét ne csak kikérje, de azt – a gyermek korára, érettségére tekintettel – figyelembe is vegye, addig a 4:171. § (4) bekezdés a *bíróság számára írja elő*, hogy indokolt esetben, vagy ha azt a gyermek maga kéri, hallgassa meg őt akár közvetlenül, akár pedig szakértő útján. A tizennegyedik életévét betöltött gyermek esetében szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés pedig – főszabály szerint – csak

egyértelműsége hozható. (Kivétel természetesen, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.)

A vizsgált szakasz a szülőnek a gyermekével fennálló „partneri viszony” különböző fokozatait nevesíti.

Egyrészt *tájékoztatási kötelezettséget* ír elő minden gyermeket érintő döntésről. A szülő köteles lenne bevonni a gyermeket például egy költözést megelőző döntési folyamatba, ami sokszor nemcsak új lakáskörülményeket jelent, hanem akár egy új óvodát, iskolát is. Ugyanígy arról is joga van tudni és egyben véleményt nyilvánítani a gyermeknek, ha a szülők kapcsolata oly mértékben megromlott, hogy valószínűsíthetően „szétválik” a család, illetve hogy ez milyen változásokat hozhat az ő gyermeki életébe. Vagy ha a gyermek valamilyen sportot szeretne űzni, akkor a szülőnek nem a gyermek „feje felett” kell döntenie, hanem a gyermekkel is meg kell értetnie azokat a körülményeket, amelyek esetleg nem teszik lehetővé a szülőnek azt, hogy a gyermeke kérését támogatni tudja. (Pl. rendkívül költséges lenne, vagy az edzések helyszíne, gyakorisága vagy időpontja nem teszi lehetővé, hogy a szülő rendszeresen meg tudja oldani a gyermek edzésekre történő eljuttatását stb.) Természetesen észszerű keretek között a gyermeknek is lehetőséget kell adni arra, hogy véleményét kifejtse a kérdésben.

Másrészt vannak olyan döntések, melyeket a szülő csak a gyermekkel közösen hozhat meg: a gyermek képességeinek figyelembevételével a *szülők és a gyermek közösen döntik el*, hogy a gyermek milyen életpályára készüljön. Az életpálya kijelölésével és ezzel összefüggésben a gyermek taníttatásával, iskolájának megválasztásával kapcsolatban a szülő és a gyermek között felmerülő vitában a gyámhatóság dönt [4:153. § (1)–(2) bekezdés].

Bizonyos kérdésekben pedig a Ptk. a 14. életévét betöltött gyermeknek *önálló döntési jogosultságot biztosít*. Idetartoznak a jogszabály által meghatározott személyes jellegű jognyilatkozatok (pl. apai elismerésével, örökbefogadásával, esetleges házasságkötésével kapcsolatos nyilatkozatok), a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződések, a munkával szerzett keresménye feletti rendelkezési jog, a szokásos mértékű ajándékozás stb. [2:12. § (2) bekezdés]. Az egészségügyben pedig a 16. életévét betöltött kiskorú jogosult arra, hogy megnevezze azt a személyt, aki helyette a tájékozott beleegyezés, illetve az egészségügyi ellátás visszautasításához való jogát gyakorolja [Eütv. 16. § (6) bekezdés].

Megjegyezzük, hogy *jogszabály megkerülésével kötött semmis szerződésnek minősítette a bíróság a 17 éves kiskorú akarata ellenére a szülei által aláírt azt a szerződést, amely a kiskorút a nagykorúsága után is a szerződés személyes teljesítésére kötelezte* (EBH2004.1019.).

A Ptk. a szülői felügyelet gyakorlásának elvein túl több helyen is rendelkezik még az *ítélőképessége birtokában lévő kiskorú személy* véleményének figyelembevételéről:

a) a törvényes képviselő az *ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen kiskorú véleményét* – korának és érettségének megfelelően – köteles figyelembe kell venni a kiskorú gyermek személyét és vagyonát érintő jognyilatkozat megtétele során [2:14. § (3) bekezdés];

b) a tizennegyedik életévét be nem töltött, de *ítélőképessége birtokában lévő kiskorú véleményét örökbefogadására* vonatkozóan megfelelő súllyal figyelembe kell venni [4:120. § (2) bekezdés];

c) a cselekvőképtelen személy helyett az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatokat törvényes képviselője teheti meg, a tizennegyedik életévét be nem

töltött, de ítélőképessége birtokában lévő kiskorút a gyámhatóságnak meg kell hallgatnia [4:145. § (3) bekezdés];

d) amennyiben a *kapcsolattartásról* a gyámhatóság dönt, a döntés előtt az érdekelteket és az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket meg kell hallgatnia. A kapcsolattartásról a bíróság vagy a gyámhatóság a gyermek korának, egészségi állapotának, életkörülményeinek, a szülők személyes körülményeinek és az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembevételével rendelkezik [4:181. § (1)–(2) bekezdés];

e) a *gyámrendelés során* az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venni. Nem rendelhető a tizennegyedik életévét betöltött gyermek gyámjává az, aki ellen a gyermek alapos okból, kifejezetten tiltakozik (4:228. §);

f) a gyámnak is a tevékenysége során biztosítania kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú az őt érintő döntések előkészítésében részt vehessen, véleményt nyilváníthasson [4:234. § (1) bekezdés].

Annak megítélése, hogy egy gyermek rendelkezik-e ítélőképességgel, egy rendkívül összetett kérdés: köthető-e meghatározott életkorhoz, s ha nem, akkor vajon létezik-e olyan például pszichológiai módszer, mellyel az ítélőképesség megléte vagy hiánya meghatározható. A Gykr. szerint *az ítélőképessége birtokában lévő gyermek* az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni. A fogalom meghatározás ellenére a gyakorlatban komoly problémát jelent az eljárásban érintett gyermek ítélőképességének megítélése, mely képességgel a bíróság, illetve az eljáró gyámhatóság gyakran nem rendelkezik. Konkrét bírósági és gyámhatósági ügyek elemzése során állapította meg Bucsi Ágnes, hogy a bíróság szinte minden esetben a tizennegyedik életévét betöltött gyermeket hallgatja meg kötelező erővel, minden más esetben szakemberre – igazságügyi pszichológus szakértőre – bízta ezt a feladatot (Bucsi Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban I. rész *Családi Jog* 2011/2. 20.). Pszichológiai ismeretek nélkül is nyilvánvaló azonban, hogy vannak olyan kérdések, melyek tekintetében a kiskorú tizennegyedik életévének betöltése előtt – akár hat- vagy hétévesen – is érdemben tud véleményt nyilvánítani, és vannak olyanok is, melyek körében a kiskorú később sem tekinthető kompetensnek.

4:149. §

[A szülői felügyelet korlátozásának kivételelessége]

A szülő felügyeleti jogának gyakorlását a bíróság vagy más hatóság törvényben meghatározott, kivételesen indokolt esetben, olyan mértékben korlátozhatja vagy vonhatja el, amely a gyermek érdekének biztosításához szükséges.

Az EJEE 8. cikkelye mondja ki, hogy mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. E jog gyakorlásába a *hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be*, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges. Természetesen ez azonban nem jelentheti azt, hogy a törvény ne írhatna elő a gyermekek védelme érdekében gyors beavatkozási lehetőséget konkrét, azonnali intézkedést igénylő

esetben. A gyermek(ek) védelmében alkalmazott szülői felügyeleti jog korlátozásnak azonban mindig arányban kell állnia a veszélyhelyzet, illetve a bizonyított sérelem nagyságával.

Erre tekintettel mondja ki a hivatkozott paragrafus, hogy a szülői felügyeleti jogok gyakorlását a bíróság vagy más hatóság csak törvényben pontosan meghatározott, kivételesen indokolt esetben korlátozhatja vagy vonhatja el, és csak a gyermek(ek) érdekének biztosításához feltétlenül szükséges mértékben. Ilyen szükséges és arányos állami beavatkozást határoz meg a Ptk. a kiskorúak vagyonának védelme érdekében akkor, amikor *gyámhatósági hozzájárulással teszi csak érvényessé* a törvényes képviselő jognyilatkozatát akkor, ha annak tartalma például a kiskorút megillető tartásról történő lemondás, vagy a kiskorú nem tehermentes ingatlanszerzése, ingatlana tulajdonjogának átruházása vagy megterhelése [2:15. § (1) bekezdés]. Gyámhatósági engedéllyel sem érvényes azonban a kiskorú törvényes képviselőjének olyan jognyilatkozata, amellyel – a kiskorú vagyona terhére – ajándékozik, idegen kötelezettségért megfelelő ellenérték nélkül kötelezettséget vállal, vagy amellyel jogokról ellenérték nélkül lemond (2:16. §).

A gyermekvédelem egyik legfontosabb törvényben biztosított cselekvési lehetősége *a gyermek nevelésbe vétele*, melyre a gyámhatóság intézkedéseként különösen akkor kerülhet sor, ha a gyermek fejlődését családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembé vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható [Gyvt. 78. § (1) bekezdés a) pont].

Végül feltétlenül említést érdemel, hogy végső esetben a Ptk. lehetővé teszi a *szülői felügyeleti jog bíróság általi megszüntetését is* például a gyermek testi, erkölcsi és értelmi fejlődésének a szülőnek felróható súlyos sértése vagy veszélyeztetése során, vagy ha a szülő a bíróság valamelyik gyermeke személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte [4:191. § (1)–(2) bekezdés].

XVII. Fejezet

A szülői felügyelet tartalma

1. A gyermek nevének meghatározása

4:150. §

[A gyermek nevének meghatározása]

- (1) A gyermek – szüleinek megállapodása szerint – apjának vagy anyjának születési vagy házasságkötéssel szerzett családi nevét viseli. Ha a szülők nem kötöttek házasságot, a gyermek nem viselheti az anyja más személlyel kötött házassága folytán viselt nevét, ha azt az anya a házasságra utaló toldással viseli. A gyermek családi névként szüleinek összekapcsolt családi nevét is viselheti, akkor is, ha a szülők a házasságkötés után családi nevüket nem kapcsolták össze vagy a szülők nem kötöttek házasságot. A gyermek családi neve legfeljebb kéttagú lehet.**
- (2) A házasságban élő szülők valamennyi, a házasság fennállása alatt született közös gyermekének kizárólag azonos családi neve lehet, kivéve, ha a szülők a házasság fennállása alatt családi nevüket módosították. Közös házassági nevet viselő házastársak gyermeke a szülők közös házassági nevét viselheti. Ha a szülők egyike viseli házassági névként kettőjük összekapcsolt családi nevét, a gyermek – a szülők megállapodása alapján – a másik szülő házasságra utaló toldást nem tartalmazó nevét vagy a szülők összekapcsolt családi nevét viseli.**

- (3) **Ha nincs olyan személy, akit a gyermek apjának kell tekinteni, a gyermek az anyja születési vagy házasságkötéssel szerzett családi nevét viseli, kivéve, ha az anya a férje teljes nevét vagy családi nevét a házasságra utaló toldással viseli.**
- (4) **Az anya a gyámhatóságnál kezdeményezheti, hogy a születési anyakönyvbe kiskorú gyermeke apjaként képzelt személyt jegyezzenek be. Az anya a képzelt személy apaként való bejegyzésére irányuló eljárás során dönthet arról, hogy a gyermek a továbbiakban a képzelt apa családi nevét viseli. Erre vonatkozó nyilatkozata hiányában a gyermek az anya családi nevét viseli tovább.**
- (5) **Ha nincs olyan személy, akit a gyermek apjának kell tekinteni, a gyermek a nagykorúvá válását követően kérheti, hogy a születési anyakönyvbe – ha arra korábban nem került sor – apjaként képzelt személyt jegyezzenek be, és kezdeményezheti a korábban bejegyzett képzelt apa nevének törlését is. Ebben az esetben arról is nyilatkozhat, hogy a továbbiakban viselni kívánja-e a képzelt apa családi nevét.**
- (6) **A gyermek utónevét a szülők határozzák meg.**

1. A gyermek nevének meghatározása házastárs vagy élettárs szülők esetében

A gyermek nevének meghatározása a szülői felügyeleti jogok körébe tartozó olyan jogosultság, amely – a törvény eltérő rendelkezése hiányában – akkor is megilleti mindkét szülőt, ha már nem gyakorolják közösen a szülői felügyeleti jogokat. A külön élő szülők a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben ugyanis közösen gyakorolják jogukat akkor is, ha a szülői felügyeletet a szülők megállapodása vagy a bíróság döntése alapján az egyik szülő gyakorolja. A kiskorú gyermek nevének meghatározása és megváltoztatása pedig a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésnek tekintendő, mely kérdésben, ha a szülők nem tudnak megállapodni, akkor a gyámhatóság dönt (4:175. §).

A CSJK a gyermek nevének meghatározásával és megváltoztatásával kapcsolatos szabályokat a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 2002. évi XLIV. törvénnyel módosított Csjt. szabályaihoz hasonlóan tartalmazza, mely már tekintettel van a házastársak névviselésének az Alkotmánybíróság döntésével összhangban álló módosításával [58/2001. (XII. 7.) AB határozat] is. Emellett azonban a szabályozás megfogalmazása a korábbiakhoz képest nemcsak világosabb szerkezetű, hanem pontosabb és árnyaltabb is.

A CSJK a Csjt.-vel egyezően mondja ki, hogy a gyermek – szüleinek megállapodása szerint – *apjának vagy anyjának születési vagy házasságkötéssel szerzett családi nevét* viseli. A paragrafus a továbbiakban azokat a közös szabályokat tartalmazza, amelyek egyaránt irányadóak a házasságból született gyermekre és arra az esetre is, ha a szülők nem kötöttek házasságot. Míg a Csjt. csak a házasságban élő szülők gyermeke tekintetében biztosította, hogy a gyermek családi névként szüleinek összekapcsolt családi nevét viselhesse akkor is, ha a szülők a házasságkötés után a családi nevüket nem kapcsolták össze, addig a CSJK ezt a rendelkezést a szülők és a gyermek érdekében kiterjeszti. Kimondja ugyanis, hogy ez a lehetőség a szülők számára abban az esetben is nyitva áll, ha nem kötöttek házasságot és ezért – értelemszerűen – nem lehet összekapcsolt családi (házassági) nevük. Változatlan az a rendelkezés, miszerint a gyermek családi neve legfeljebb kétféle lehet.

Így például Tóth Tihamér és Kiss Irma *házastársak* István utónevű gyermekének családi neve tekintetében a CSJK a következő lehetőségeket biztosítja:

a) Ha a házastársak *házasságkötésük után a születési nevüket vagy a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevüket* – azaz Kiss Irma és Tóth Tihamér – megtartják,

akkor a gyermek családi neve a szülők választása szerint „Tóth” és „Kiss” egyaránt lehet. Választható továbbá a „Tóth-Kiss” vagy a „Kiss-Tóth” összekapcsolt családi név is.

b) Ha a feleség a házasságkötést követően a férje teljes nevét viseli vagy csak a házasságra utaló toldással vagy hozzákapcsolva a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét (pl. Tóth Tihamérné vagy Tóth Tihamérné Kiss Irma) vagy a férje családi nevét a házasságra utaló toldással, és ehhez kapcsolja hozzá a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét (pl. Tóthné Kiss Irma), vagy a férje családi nevét viseli hozzákapcsolva saját utónevét (pl. Tóth Irma), akkor a gyermek családi neve csak a férj családi neve lehet. A példa szerint a gyermek neve *Tóth István* lesz. Fontos szabály ugyanis, hogy csak az egyik házasuló veheti fel házassági névként a másik családi nevét (4:27. §). Tehát nem lehet kölcsönösen a másik családi nevét választani.

c) Az előző pont rendelkezési alól az jelenti az egyetlen kivételt, ha *mindkét házasulandó ugyanazt az összekapcsolt házassági nevet* („Tóth-Kiss” vagy „Kiss-Tóth”) választja. Mivel a közös házassági nevet viselő házastársak gyermeke a szülők közös házassági nevét viselheti csak, jelen esetben a gyermek neve Tóth-Kiss István vagy Kiss-Tóth István lehet.

d) Ha a feleség házasságkötésük után a születési nevét vagy a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét – azaz Kiss Irma – megtartja, a férje azonban felveszi a felesége családi nevét például Kiss Tihamér, akkor a már ismertetett szabályok értelmében a gyermek családi neve csak a feleség családi neve lehet. A példa szerinti gyermek neve tehát Kiss István lesz.

e) Amennyiben csak a szülők egyike viseli a házasságkötést követően házassági névként kettejük összekapcsolt családi nevét (pl. a feleség „Kiss-Tóth Irma”), a gyermek – a szülők megállapodása alapján – a másik szülő házasságra utaló toldást nem tartalmazó nevét vagy a szülők összekapcsolt családi nevét viselheti. A gyermek neve tehát lehet Kiss-Tóth István vagy Tóth István.

Ha a szülők – a példánál maradva Tóth Tihamér és Kiss Irma – *nem kötöttek házasságot*, akkor István utónevű gyermekük családi neve tekintetében a CSJK a következő lehetőségeket biztosítja:

a) A gyermek szüleinek megállapodása szerint apjának vagy anyjának születési vagy házasságkötéssel szerzett családi nevét viseli. A gyermek családi neve lehet tehát „Tóth” és „Kiss” egyaránt.

b) Abban az esetben azonban, ha az élettárs nő korábbi férje (pl. Molnár Tibor) nevét a házasságra utaló toldással viseli (Molnár Tiborné, Molnár Tiborné Kiss Irma, Molnárné Kiss Irma), akkor a gyermek családi neve nem lehet „Molnár”. Amennyiben az anya a volt férje nevét nem a házasságra utaló toldással viseli (pl. Molnár Irma), akkor viszont a gyermek családi neve lehet akár „Molnár” is.

c) A gyermek családi névként szüleinek összekapcsolt családi nevét is viselheti. Például „Tóth-Kiss István”, illetve a „Kiss-Tóth István” összekapcsolt családi név is lehet a neve. Az előbbi pont alapján nem zárható ki a „Molnár-Tóth István” vagy a „Tóth-Molnár István” elnevezés sem. A gyermek családi neve azonban legfeljebb kéttagú lehet!

A § (2) bekezdése már kizárólagosan a házasságban élő szülők gyermekének névviselésére állapít meg alapvető szabályokat. A Csjt.-vel egyező rendelkezés, hogy a házasságban élő szülők valamennyi, a házasság fennállása alatt született gyermekének *csak azonos családi neve lehet*. Tekintettel azonban arra, hogy a szülők a házasságuk

fennállása alatta családi nevüket módosíthatják, kivételesen előfordulhat, hogy a névváltozást megelőzően született és a névváltozást követően született gyermekek családi neve különböző lesz. A szülő névváltoztatása ugyanis nem feltétlenül jár együtt a már megszületett gyermekek családi nevének egyidejű módosításával.

2. Képzelt apa nevének bejegyzése

A Csjt. értelmében, ha a gyermek mindkét szülője ismeretlen volt, születése után nyomban, ha pedig apjának kiléte nem volt megállapítható, a *gyermek harmadik életévének betöltése után hivatalból kellett intézkedni az iránt*, hogy a születési anyakönyvbe a gyermek szülőiként, illetőleg apjaként képzelt személyt jegyezzenek be. Az intézkedésre a gyámhatóság volt hivatott. Ilyen esetben az apa családi nevéül, ha az anya ismert volt, az anya legközelebbi ismert anyai ági férfi felmenőjének családi nevét kellett megállapítani. Az anya kérelmére azonban a gyámhatóság az apa családi nevéül megállapíthatta az anya családi nevét, vagy az anya által megjelölt más családi nevet is, feltéve, hogy az más jogos érdekét nem sértette [Csjt. 41. § (1)–(2) bekezdés].

A CSJK szakít ezzel a szigorú szabállyal és az anya, illetve a nagykorú gyermek döntési autonómiáját helyezi előtérbe.

A § (3) bekezdése mondja ki főszabályként, hogy amennyiben *nincs olyan személy, akit a gyermek apjának* kell tekinteni, akkor a gyermek az anyja születési vagy házasságkötéssel szerzett családi nevét viseli. Nem választható a gyermek családi nevéül a házasságkötéssel szerzett családi név akkor, ha az anya a férje teljes nevét vagy családi nevét a házasságra utaló toldással viseli. Ezzel a bírói gyakorlat került beemelésre, hiszen a Legfelsőbb Bíróság is kimondta egy korábbi ítéletében, hogy a házasságon kívül született gyermek nem viselheti anyja elvált férjének nevét, ez a név képzelt személy nevéként sem jegyezhető be (BH1996.339.).

Az *anyának* lehetősége van azonban arra is, hogy a gyámhatóságnál kezdeményezze az apa adatai nélkül anyakönyvezett kiskorú gyermeke részére *képzelt személy apaként történő megállapítását*. Erre azonban csak abban az esetben van lehetőség, ha sem az apaság megállapítása iránti per, sem pedig a gyermek örökbefogadásának engedélyezése iránt eljárás nincs folyamatban [Gykr. 60. § (1) bekezdés].

A képzelt apa adatainak megállapítására irányuló eljárásban az anya kérelméről a gyámhatóság *jegyzőkönyvet* vesz fel. A gyámhatóság lehetőség szerint az anyával egyetértésben állapítja meg a *képzelt személy családi és utónevét*, születési helyét és idejét, lakóhelyét, és azt, hogy a gyermek a továbbiakban a képzelt apa családi nevét viseli, vagy az anya családi nevét viseli tovább. Az anya kérheti, hogy a képzelt személy családi neve a legközelebbi ismert anyai ági férfi felmenőjének családi neve legyen, saját családi neve legyen, vagy más, általa megjelölt családi név legyen, feltéve, hogy az más jogos érdekét nem sérti és a gyermekre nézve sem sérelmes. Ebben az eljárásban tehát az anya maga dönthet arról, hogy a gyermek a továbbiakban képzelt apa családi nevét viselje, vagy sem. Ha nem nyilatkozik, akkor a gyermek az anya családi nevét viseli tovább.

Ha az anya azért nem hallgatható meg, mert ismeretlen helyen tartózkodik, vagy a meghallgatáson a szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg, a gyámhatóság nem állapít meg képzelt apát a gyermek részére, és a gyermek az anya családi nevét viseli tovább. Nem állapítható meg családi névként annak a férfinak a neve, akinek az apasága megállapítása iránt per volt folyamatban, és a keresetet a bíróság jogerős ítéletével elutasította (Gykr. 61. §).

Javasolt azonban ezen eljárást a gyermek minél kisebb korában elvégezni, hiszen a névváltoztatás egy idősebb gyermek esetén sérelmes lehet a számára. A gyermek önazonosság-tudatának ugyanis alapvető kifejezője a neve, így mindenképpen el kell kerülni, hogy ez a név a gyermek olyan korában változzon, amikor már őt a társai, barátai, környezete a korábbi születési nevén ismeri és azonosítja [Makai Katalin: A szülői felügyelet *in* Kőrös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári Jog Családjog* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 240.]. Ezért ha a gyermek családi jogállása egyéves korában még mindig rendezetlen, a gyámhatóság megkeresi az anyát, és ismételten tájékoztatja a családi jogállás rendezésének lehetőségeiről.

A CSJK a Gykr. szabályaival egyezően rögzíti, hogy a *gyermek a nagykorúvá válását követően* bármikor kérheti a gyámhatóságtól, hogy számára képzelt személyt állapítsanak meg apaként, feltéve hogy nincs olyan személy, akit apának kell tekinteni. A gyermek a nagykorúvá válását követően bármikor kérheti a gyámhatóságtól a korábban bejegyzett képzelt apa nevének és adatainak törlését is, valamint nyilatkozhat arról, hogy a továbbiakban viselni kívánja-e a képzelt apa családi nevét vagy sem [Gykr. 60. § (2)–(3) bekezdés].

A § (6) bekezdése mind a házasságból, mind pedig házasságon kívül született gyermek vonatkozásában rögzíti, hogy a gyermek utónevét a szülei közösen határozzák meg.

A Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadó a *PK 217.*, mely szerint apaság megállapítása iránt indított perben a bíróság nem dönthet abban a kérdésben, hogy a gyermek melyik szülő nevét viselje (1/2014. PJE).

4:151. § [Gyámhatósági névmegállapítás]

- (1) A gyámhatóság állapítja meg a gyermek nevét, ha**
  - a) a szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők a gyermek családi és utónevének meghatározásával kapcsolatos megállapodásukat a gyámhatóság felhívásától számítva harminc napon belül nem jelentik be; vagy**
  - b) a gyermek mindkét szülője ismeretlen.**
- (2) A gyámhatóság állapítja meg a gyermek utónevét, ha a szülői felügyeleti jogot az a szülő gyakorolja, aki az anyakönyvvezető vagy a gyámhatóság felhívása ellenére a gyermek utónevét – a felhívás közlésétől számított harminc napon belül – nem határozza meg.**

Ha a közös szülői felügyelet gyakorlása során a szülők valamely kérdésben – és ilyen a közös kiskorú gyermek nevének meghatározása is – nem tudnak megállapodni, a CSJK 4:166. § értelmében a gyámhatóság dönt.

A *gyámhatóság* több esetben jut szerephez a kiskorú gyermek nevének megállapítása tekintetében.

Egyrészt akkor, ha a szülői felügyeletet közösen gyakorló együtt élő vagy külön élő szülők a gyermek családi és utónevének meghatározásával kapcsolatos megállapodásukat a gyámhatóság felhívásától számítva harminc napon belül nem jelentik be. Ebben az esetben a gyámhatóság tárgyalást tart a szülők megállapodásának elősegítése érdekében. Amennyiben a tárgyalás eredményes, akkor a gyámhatóság a szülők döntése alapján határozza meg a gyermek nevét. Ha a tárgyalás sem vezet eredményre, akkor határozattal dönt a gyermek családi és utónevéről. A harmincnapos határidővel próbálja a jogalkotó minél hamarabb döntésre bírni a szülőket, hiszen az újszülött emberi méltósága megköveteli, hogy mielőbb rendelkezzen családi és utónévvel.

Ha a gyermek mindkét szülője ismeretlen, akkor a gyámhatóság szintén határozattal dönt a gyermek családi és utónevének meghatározásáról, és ezzel egy időben megállapítja a gyermek képzelt szüleinek adatait is.

Végül a gyámhatóság állapítja meg a gyermek utónevét, ha a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő az anyakönyvvezető vagy a gyámhatóság felhívása ellenére a gyermek utónevét – a felhívás közlésétől számított harminc napon belül – nem határozza meg. Ebben az esetben a gyámhatóság meghallgatja a szülői felügyeleti jogát egyedül gyakorló szülőt, amely ha eredményre vezet, akkor a gyámhatóság a szülő döntése alapján határozza meg a gyermek utónevét. Ellenkező esetben a gyámhatóság határozatban dönt a gyermek utónevéről. A részletesebb eljárási szabályokat a Gykr. 21. §-a tartalmazza.

2. A gyermek gondozása és nevelése

4:152. § *[A gyermek gondozása, lakóhelyének és tartózkodási helyének meghatározása]*

- (1) **A szülők joga és kötelezettsége, hogy a gyermeket gondozzák, a gyermek megélhetéséhez és felnevelkedéséhez szükséges feltételeket biztosítsák.**
- (2) **A szülők a saját háztartásukban kötelesek a gyermekük lakhatását biztosítani. A gyermek lakóhelye – ha a bíróság vagy a gyámhatóság eltérően nem rendelkezik – a szülei lakása akkor is, ha a gyermek átmenetileg máshol tartózkodik.**
- (3) **A szülő vagy a gyámhatóság a gyermek kiadását követelheti attól, aki a gyermeket jogtalanul tartja magánál.**
- (4) **A tizenhatodik életévét betöltött gyermek a szülők lakóhelyét vagy a szülők által kijelölt más tartózkodási helyet a gyámhatóság jóváhagyásával a szülők beleegyezése nélkül elhagyhatja, ha az az érdekeivel nem ellentétes. A szülők lakóhelyének vagy a szülők által kijelölt más tartózkodási hely elhagyása önmagában a szülői felügyeletet – a személyes gondozás és nevelés kivételével – nem érinti.**
- (5) **A gyermek huzamos időn át – így tanulmányok folytatása, munkavállalás vagy más hasonló célból – önállóan vagy egyik szülőjével mindkét szülő egyetértésével tartózkodhat külföldön.**
- (6) **A gyermek letelepedés céljából történő külföldre távozásához erre vonatkozó szülői engedély szükséges.**

1. A gyermek gondozása és nevelése

Az *Alaptörvény* XVI. cikk (1) és (3) bekezdései értelmében minden gyermeknek alkotmányos joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A szülők pedig kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni, mely kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását is.

A *Csvt.* 9. § (2) bekezdése alapján a szülő nemcsak köteles, de jogosult is arra, hogy kiskorú gyermekét családban gondozza, felelősen nevelje, és a gyermeke testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájutását biztosítsa.

A szülői felügyelet részjogosítványai közül a gondozás, nevelés szabályai nem változnak lényegesen a *Csjt.*-hez képest. Vannak azonban új rendelkezések is például a gyermek külföldre távozását illetően, és több helyen találkozhatunk a normaszöveg pontosításával. A szülői felügyelet legfontosabb eleme, hogy a szülők a gyermek megélhetését és ellátását, nevelkedését biztosítsák, ennek érdekében mindig a gyermekük

javát tartásuk szem előtt, és a maguk részéről mindent tegyenek meg annak érdekében, hogy a gyermekük felnőtté válva képes legyen nemcsak az önálló életre, hanem a társadalomba történő beilleszkedésre is.

A Legfelsőbb Bíróság egyik eseti döntése értelmében a szülő felelőssége és kötelezettsége túlmegy a gyermek eltartásán és iskoláztatásán. A *szülőnek nevelési kötelezettsége körében* a kiskorú gyermeknek át kell adnia az általános erkölcsi normákat, a kiskorú jellemét, értékrendjét és szokásait a társadalom által elfogadott erkölcsi kívánalmakkal összhangban kell alakítania. Az élet és az emberi méltóság feltétlen tisztelete az erkölcsi nevelés centrális eleme, a kiskorú gyermek szocializálásának, érzelmi intelligenciája kialakulásának központi magja. A helyes erkölcsi és családi nevelés e legfontosabb szempontjai sérülnek akkor, ha a kiskorú gondviselője nem tesz meg mindent azért, hogy ezeket az értékeket a kiskorúnak átadja, és ezáltal elmulasztja a kiskorú gyermek érzelmi stabilitásának, lelki kiegyensúlyozottságának és mentális egészségének a legmegfelelőbb alakítását (BDT2010.2364.). A *kiskorú nevelése, gondozása magában foglalja* a kiskorú életkörülményeinek rendszeres figyelemmel kísérését, ellenőrzését, a pszichés testi veszélyek lehetséges elhárítását, kiküszöbölését is (BH2008.177.).

A szülői felelősség ezzel kapcsolatosan tehát *folymatos jelenlétet, odafigyelést feltételez*, illetve olyan magatartásmintát, *példát* jelent, amely biztosítja a gyermek megfelelő testi, értelmi és erkölcsi fejlődését.

A szülők feladata és felelőssége kiemelkedő a kiskorú gyermek nevelése és gondozása területén. Éppen ezért a szülőnek felróható, a kiskorú gyermek testi, lelki, értelmi és erkölcsi fejlődését súlyosan sértő vagy veszélyeztető szülői magatartás akár a szülői felügyeleti jog bírósági megszüntetésének szankcióját is maga után vonhatja (4:191. §).

Bár a gyermek eltartása alapvető szülői feladat, a CSJK a gyermek tartását nem a szülői felügyeleti jogok körében helyezi el, hanem „A rokонтartás” cím alatt szabályozza. Hiszen a tartási kötelezettség nem a szülői felügyeleti jogból és a szülői kötelezettségekből ered, hanem azt a rokoni kapcsolat keletkezteti. Így hiába szünetel egy szülő szülői felügyeleti joga, ha a tartás feltételei egyébként fennállnak, ez nem érinti a szülő tartási kötelezettségét.

2. A gyermek lakóhelye

A gyermek gondozásának és nevelésének helyszíne elsődlegesen *a szülői ház, a közös otthon*. Ezt fejezi ki a § (2) bekezdése is a Csjt. szabályaival egyező módon akkor, amikor kimondja, hogy a szülők a *saját háztartásukban* kötelesek a gyermekük lakhatását biztosítani. A CSJK azonban a polgárok lakcímének és adatainak nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény szóhasználatát átvéve állandó és ideiglenes lakás helyett a lakóhely és tartózkodási hely fogalmakkal írja körül a – tartalmilag a Csjt.-vel megegyező – szabályt. A *gyermek lakóhelyének* főszabályként a *szülei lakását* kell tekinteni akkor is, ha a gyermek ideiglenesen máshol (pl. kollégiumban, bentlakásos iskolában stb.) tartózkodik. A gyermek a szülők lakását – nem bérlőtársként, tulajdonosként vagy haszonélvezőként, hanem – saját jogon használhatja, amit a CSJK úgy fogalmaz meg a lakáshasználat körében, hogy „a házastársak kiskorú gyermekének lakáshasználatát a házastársi közös lakásban kell biztosítani. E fejezet alkalmazásában lakáshasználatra jogosult a lakásra kizárólagos jogcímmel rendelkező házastárs kiskorú gyermeke is” [4:76. § (2)–(3) bekezdés].

A gyermek lakáshasználati jogának *vagyonjogi következménye*, hogy a házastársaknak a lakás használatára vonatkozó szerződésétől a gyermek e jogára figyelemmel a bíróság eltérhet (4:79. §), továbbá a lakáshasználati jog ellenértékének megállapításakor a térítés összegének meghatározásánál a gyermek lakáshasználati jogának értékét annak a házastársnak a javára kell figyelembe venni, aki a lakáshasználatot szülői felügyeleti joga alapján a gyermek részére a továbbiakban biztosítja [4:84. § (3) bekezdés].

3. A szülői ház elhagyása

A szülői házban való tartózkodás azonban a gyermeknek nemcsak a joga, hanem a *kötelessége* is. Előfordulhat azonban olyan eset, amikor a tizenhatodik életévét betöltött kiskorú a továbbiakban nem kíván élni a szülői ház nyújtotta biztonság lehetőségével, és a szülői házat, a szülő(k) lakóhelyét el kívánja hagyni. Ezzel természetesen a szülő(k) közvetlen gondozási tevékenysége és felelőssége is a háttérbe szorul. A CSJK a Csjt.-vel egyező módon továbbra is lehetőséget ad arra, hogy a *tizenhatodik évét betöltött gyermek* a szülői házat vagy a szülők által kijelölt más tartózkodási helyet a *szülők beleegyezése nélkül is elhagyja*. A Csjt. idevonatkozó rendelkezéseihez képest azonban fontos pontosítás, hogy ha a tizenhatodik életévét betöltött gyermek a szülői házat el akarja hagyni, a gyámhatóságnak nem azt kell vizsgálnia, hogy az „fontos okból a gyermek érdekében áll-e”, hanem, hogy „*az a gyermek érdekében nem ellentétes*”-e. Ez nyilván szűkíti a gyámhatósági engedély megtagadásának lehetőségét.

Számos ok motiválhatja a gyermek e szándékát: a kiskorú továbbtanulása, továbbképzése vagy munkába lépése, esetleges élettársi kapcsolat létesítése, vagy a szülő(k)től való érzelmi eltávolodás. Előfordulhat az is, hogy a gyermek az együtt élő szülők otthonából kíván a nagyszüleikhez költözni, de arra is van példa, hogy a gyermek a szülői felügyeletet gyakorló szülő otthonából költözik a külön élő másik szülőhöz. A gyámhatóságnak az engedélye megadása előtt természetesen vizsgálnia kell, hogy kihez, hová és milyen körülmények közé kíván költözni a kiskorú. Éppen ezért szükséges környezettanulmány készítése és a tizenhatodik évét betöltött kiskorú mellett a lakhatást biztosító nagykorú személy személyes meghallgatása is. Ha a gyámhatóság úgy ítéli meg, hogy az új környezet és lakóhely nem felel meg az alapvető feltételeknek, illetve a lakóhely megváltoztatása nem áll a kiskorú érdekében, akkor a lakóhely elhagyását nem engedélyezi. Tisztában kell azonban lenni azzal a körülménnyel is, hogy egy tizenhatodik életévét betöltött gyermek – akarata ellenére – már nehezen kényszeríthető az általa nem kívánt környezetben való tartózkodásra.

Fontos megjegyezni azonban, hogy a gyámhatóság engedélye a szülői ház elhagyásával kapcsolatban *nem jelenti a gyermek elhelyezését, vagy annak megváltoztatását, és nem érinti a szülői felügyeletet sem*. Ezt rögzíti a § (4) bekezdése is, amikor kimondja, hogy a szülők lakóhelyének vagy a szülők által kijelölt más tartózkodási hely elhagyása önmagában a szülői felügyeletet – a személyes gondozás és nevelés kivételével – nem érinti. A gyermektartásdíj fizetésével, végrehajtásával kapcsolatos bírósági döntés megváltoztatása ugyanakkor esetenként szükséges lehet [Makai Katalin: A gyermek gondozása és nevelése in Kőrös András (szerk.): *A családjog kézikönyve 2007 I. kötet* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 694–695.].

4. A gyermek kiadása

A szülő vagy a gyámhatóság a *gyermek kiadását követelheti* attól, aki a gyermeket jogtalanul tartja magánál. Ennek a rendelkezésnek a gyermekelhelyezésre vonatkozó részből történő szerkezeti elszakítása tudatos volt. A bírói gyakorlatban ugyanis előfordult, hogy a döntést előkészítő bizonyítás iránya – tévesen – arra hajlott, hogy a gyermek kiadása iránti követelés esetén is az elhelyezés (valójában a jogalap nélküli gondozás) megfelelőségét, a gyermeket jogtalanul magánál tartó személy alkalmasságát vizsgálta, ami az említett tárgyú perekben *nem képezhetette a bizonyítás tárgyát*. A CSJK a különbséget a szabályok elhelyezésével is egyértelművé tette: nem a gyermek feletti szülői felügyeleti jog megváltoztatására okot adó körülmények vizsgálatáról van szó, hanem a kiskorú gyermek lakóhelyének vagy tartózkodási helyének erőszakos, a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő tudta és beleegyezése nélküli, sőt akarata ellenére történő jogellenes és önkényes megváltoztatásáról, illetve annak akadályozásáról, hogy a gyermek a szülői felügyeleti jogokat gyakorló szülő otthonába, lakóhelyére visszakerülhessen.

A *gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlásának megváltoztatását* a szülő kérheti, függetlenül attól, hogy ténylegesen gyakorolja-e a szülői felügyeletet vagy sem. (Természetesen, akinek a bíróság a szülői felügyeletét megszüntette, az egyáltalán nem jogosult perindításra.) A *gyermek kiadása iránti pert* viszont az a szülő indíthatja meg, aki a felügyeletet ténylegesen is gyakorolja, feltéve természetesen, hogy az, aki ellen a pert meg kívánja indítani, a gyermeket *jogtalanul* tartja magánál. *Jogtalan* minősül annak a magatartásnak, aki a *szülők megegyezése vagy a bíróság határozata ellenére* veszi a gyermeket magához. Nem minősül azonban jogtalan, ha valaki mindkét szülő tudtával és beleegyezésével neveli a gyermeket. A döntést előkészítő bizonyítás tárgya nem lehet annak vizsgálata, hogy melyik szülő alkalmasabb a szülői felügyeleti jogok gyakorlására.

Amennyiben a kiskorú nem áll szülői felügyelet alatt, a *gyámhatóság* jogosult a gyermek kiadása iránti pert megindítani.

A gyermek kiadása iránti eljárásra vonatkozó rendelkezések összhangban állnak a Brüsszel II. Rendeletben foglaltakkal, valamint az 1980. évi Hágai Egyezményvel egyaránt.

5. A gyermek külföldön tartózkodása

A gyermek külföldre utazása tekintetében – annak időtartama, huzamosága szerint – különböző esetkörök és szabályok kerültek kialakításra.

A kiskorú gyermek – szülői felügyeleti jogot gyakorló szülővel történő – *eseti, néhány napos vagy hetes, külföldi nyaralás*, városnézés, családlátogatás stb. célú külföldre utazásához nem kell a szülői felügyeleti jogot nem gyakorló, külön élő szülő egyetértése, hozzájárulása. A külön élő szülő ugyanígy jogosult kiskorú gyermekét a kapcsolattartás ideje alatt a lakóhelyéről vagy a tartózkodási helyéről rendszeresen, meghatározott időtartamra akár külföldre is elvinni, a gyermekkel időszakonként, elsősorban az oktatási szünetek és a többnapos ünnepek időszakában külföldön nyaralni vagy síelni stb. A kapcsolattartás joga ugyanis – ha a bíróság vagy a gyámhatóság a gyermek érdekében eltérően nem rendelkezik – kiterjed a *gyermek meghatározott időtartamú külföldre vitelére is* [4:180. § (1)–(2) bekezdés].

Abban az esetben azonban, ha a *gyermek huzamosabb idejű külföldön tartózkodása* válik szükségessé akár a gyermek, akár a szülő külföldi tanulmányainak folytatása, vagy

a szülő munkavállalása vagy más *hasonló okból, célból*, akkor attól függetlenül be kell szerezni a *másik szülő hozzájáruló nyilatkozatát*, hogy a gyermek külföldön tartózkodására önállóan vagy a szülővel együtt kerül sor. A korábbi szabályozás csak az egy évet meghaladó, tartós külföldön tartózkodás esetére írta elő mindkét szülő hozzájárulását, amit úgy próbáltak az érintettek megkerülni, hogy az egy év letelte előtt a gyermek hazautazott (egyedül vagy a szülővel) egy rövid időre, majd ismét folytatta a külföldi tartózkodását, vagy a külföldön tartózkodás idejét 365 napnál pár nappal rövidebb időszakban jelölte meg a szülő. Tekintettel arra, hogy a huzamosabb idő a külföldön tartózkodás céljához igazodik, ez lehet pár hónap (pl. ösztöndíj elnyerése), de lehet esetleg több év is (pl. munkavállalás esetén). Tehát a gyermek önállóan vagy egyik szülőjével csak mindkét szülő egyetértése esetén utazhat hosszabb időre külföldre. Az, hogy mi minősül hosszabb időnek, majd a gyakorlatban fog kikristályosodni. Megítélésünk szerint hosszabb időnek minősülhet már 5-6 hónap is.

Végül előfordulhat az is, hogy a *gyermek véglegesen, letelepedési szándékkal költözik külföldre*. Ennek tipikus esete, amikor a gyermek feletti szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő egy másik államban élő személlyel házasodik össze, ahová ki szeretné vinni gyermekét is. A CSJK sem a gyermek huzamosabb idejű, sem pedig a „végleges” külföldre távozásához *nem kívánja meg a gyámhatóság hozzájárulását*. Abban az esetben, ha gyermek letelepedés céljából, véglegesen kívánja elhagyni az országot, akkor az „otthonmaradó” szülőt erről tájékoztatni kell, hogy ennek tudatában legyen lehetősége arra, hogy gyermeke külföldre távozásához beleegyezését adja, vagy éljen azzal a lehetőségével, hogy ehhez nem járul hozzá. Ugyanis a gyermek külföldre távozása a vele való kapcsolattartást lényegesen megnehezíti, vagy akár teljesen el is lehetetleníti a külön élő szülő számára.

A konkrét időtartam – azaz a Csjt.-ben megjelölt egy év – elhagyásának és a két esetkör szétválasztásának azért van jelentősége, hogy *nyilvánvaló legyen, mely esetekben jogos és melyekben jogellenes a gyermek Magyarországról történő elvitele*, mikor indíthat a jogaiban sértett szülő – önállóan vagy a Központi Hatóságom keresztül – eljárást külföldi államban a gyermek hazahozatala érdekében. A korábbi gyakorlat szerint sokszor erre már csak az egy év letelte után volt lehetőség, amikor a gyermek visszaadására – az 1980. évi Hágai Egyezmény szerint – csak sokkal szigorúbb feltételek mellett kerülhetett sor. A kiutazás célja és nem az időtartam az a szempont, amiből a jogellenesség vagy annak hiánya megállapítható. Így a huzamos időre nem nyaralási, rokonlátogatási célú, hanem a szokásos tartózkodási hely megváltoztatásával járó, illetve a letelepedési célú külföldre vitel a szülő egyoldalú döntése alapján jogellenesnek minősül (Körös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése Második rész: Rokonság, szülői felügyelet, tartás, gyámság. *Családi Jog* 2013/4. 5.).

Tekintettel arra, hogy a gyermek huzamosabb idejű vagy letelepedési szándékkal történő külföldi tartózkodási helyének kijelölése a *gyermek sorsát érintő lényeges kérdések* körébe tartozik, a külön élő szülőt is megilleti az egyetértési jog. Amennyiben pedig nem tudnak egyezsége jutni, akkor az ő jogvitájukat is a gyámhatóság hivatott eldönteni (4:175. §).

A *szülők közötti vita esetén* bármelyik szülő kérheti a *gyámhatóság döntését* a gyermek huzamos időtartamú vagy a letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási helyének kijelöléséről. A külföldi tartózkodási hely kijelölését kérő szülőnek a kérelméhez *csatolnia kell* azokat az okiratokat, amelyekből megállapítható, hogy a gyermek nevelése, tartása, ellátása és tanulmányainak folytatása külföldön biztosítva van. Ilyen bizonyító erejű okiratok lehetnek különösen a külföldi hatóság által kiállított környezettanulmány, iskolalátogatási igazolás, a szülő jövedelemigazolása stb. A környezettanulmány

beszerzéséről a szülő kérelmére a gyámhatóság gondoskodik. Ha a szülő még nem kezdte meg külföldön a munkavégzést, a gyámhatóság a jövedelemigazolás helyett elfogadhatja a szülő nyilatkozatát a várható jövedelméről is. A vita elbírálása során a gyámhatóság mérlegeli, hogy a gyermeknek a külön élő szülőjével való kapcsolattartását rendező bírósági vagy gyámhatósági határozat végrehajtása nemzetközi szerződés vagy viszonyosság hiányában biztosítható-e. Ha a szülők a gyermek külföldi tartózkodási helyének kijelölésében nem tudnak egyezsége jutni, a gyámhatóság tájékoztatja a feleket a szülői felügyeleti jog gyakorlásának rendezése iránti bírósági eljárás megindításának lehetőségéről. Az eljárásra vonatkozó részletes szabályokat a Gykr. 24. §-a tartalmazza.

A Ptké. 35. §-a alapján ha a Ptk. hatálybalépésekor a Csjt. 77. § (3) bekezdése alapján a gyermek végleges külföldre távozásához szükséges gyámhatósági eljárás van folyamatban, az eljárást – ideértve a jogorvoslati eljárási szakaszt is – meg kell szüntetni.

A Ptké. 39. §-a értelmében az 1980. évi Hágai Egyezmény alkalmazása szempontjából a Ptk. rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépését követően külföldre vitt vagy ott visszatartott gyermekek tekintetében kell alkalmazni.

4:153. § [A gyermek nevelésének és életpályájának megválasztása]

- (1) A szülők jogosultak a gyermek nevelésének módját megválasztani.**
- (2) A gyermek képességei figyelembevételével a szülők és a gyermek közösen döntenek el, hogy a gyermek milyen életpályára készüljön.**
- (3) Az életpálya kijelölésével és ezzel összefüggésben a gyermek taníttatásával, iskolájának megválasztásával kapcsolatban a szülő és a gyermek között felmerülő vitában a gyámhatóság dönt.**

Az Alaptörvény XVI. cikke (2) bekezdése szerint a szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó *nevelést*. A nevelés a világnézet, a vallás, az erkölcs, a viselkedés mellett számos felsorolhatatlan és jogilag szabályozhatatlan elemet tartalmaz.

A *szülőnek nevelési kötelezettsége körében* a kiskorú gyermeknek át kell adnia az általános erkölcsi normákat, a kiskorú jellemét, értékrendjét és szokásait a társadalom által elfogadott erkölcsi kívánalmakkal összhangban kell alakítania. Az élet és az emberi méltóság feltétlen tisztelete az erkölcsi nevelés centrális eleme, a kiskorú gyermek szocializálásának, érzelmi intelligenciája kialakulásának központi magja. A helyes erkölcsi és családi nevelés e legfontosabb szempontjai sérülnek akkor, ha a kiskorú gondviselője nem tesz meg mindent azért, hogy ezeket az értékeket a kiskorúnak átadja, észálmulasztja a kiskorú gyermek érzelmistabilitásának, lelkiegyensúlyozottságának és mentális egészségének a legmegfelelőbb alakítását (BDT2010.2364.). A *kiskorú nevelése, gondozása magában foglalja* a kiskorú életkörülményeinek rendszeres figyelemmel kísérését, ellenőrzését, a pszichés testi veszélyek lehetséges elhárítását, kiküszöbölését is (BH2008.177.).

A gyermek nevelésével összefüggő *lelkiismereti és vallásszabadság* körébe tartozó kérdések olyan érzékeny és a személyes jellegű területeket érinthetnek, melybe külső személy, hatóság még akkor sem szólhat bele, ha a szülők között nincs egyetértés. Így ha a közös szülői felügyeletet gyakorló szülők valamely, a lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdés tekintetében nem tudnak megállapodni, a vitában a gyámhatóságnak sincs döntési jogköre (4:166. §). A Legfelsőbb Bíróság is kimondta egy konkrét esetben, hogy a szülők világnézete, az általuk gyakorolt vallás tanai, hitelvei nem tartoznak a (gyermekelhelyezési) perre, azok a jogvita elbírálása során nem vonhatóak a bírói mérlegelés körébe (BH2001.479.).

Szabályozásra szorul azonban az a kérdés, hogy a *gyermek életpályáját ki jogosult kijelölni*. Erre vonatkozóan a CSJK a Csjt. szabályaival egyező rendelkezéseket tartalmaz, amikor kimondja, hogy a gyermek képességei figyelembevételével a *szülők és a gyermek közösen döntenek el*, hogy a gyermek milyen életpályára készüljön. A szülők gondozási-nevelési kötelezettsége magában foglalja a gyermek taníttatásának, megfelelő életpályára állításának kötelezettségét is. Az életpálya kijelölésére általában a gyermeknek olyan életkorában kerül sor, amikor esetleg már kialakult az érdeklődési köre, és egyébként is már olyan érettséggel rendelkeznek, ami lehetővé teszi, hogy életpályájának megválasztásáról határozott véleménye legyen, erről ne a feje felett, nélküle döntsenek. Ezért a törvény a szülők és a gyermek közös döntésévé teszi az életpálya kijelölését. A döntéshozatalnál feltétlenül figyelembe kell venni azonban a gyermek adottságait, testi és értelmi képességét, érdeklődési körét, fejlettségét, teherbírását. Egyéb körülmények is befolyásolhatják a döntést, így például nyilván szerepet játszik, hogy a gyermek érdeklődésének megfelelő tárgyú képzést nyújtó intézménytípus igénybevételére egyáltalán van-e lehetőség, valamint az is, hogy a szülő milyen anyagi terhek vállalására képes.

Ha az életpálya kijelölését illetően az együtt élő szülők között volt vita, akkor a Csjt. szerint a gyámhatóság döntött, míg a külön élő szülők közötti vita eldöntése a bíróság hatáskörébe tartozott. A CSJK a *gyámhatóságot jelöli ki* az életpálya kijelölésével, a gyermek taníttatásával és iskolájának megválasztásával kapcsolatban a szülői felügyeleti jogokat közösen gyakorló szülők közötti, illetve a szülő és a gyermek között felmerülő vitában (4:153. §). Tekintettel arra, hogy a gyermek iskolájának, életpályájának megválasztása a *gyermek sorsát érintő lényeges kérdések* körébe tartozik, a külön élő szülőt is megilleti az egyetértési jog. Amennyiben pedig nem tudnak egyezsége jutni, akkor az ő jogvitájukat is a gyámhatóság hivatott eldönteni (4:175. §).

Az eljárást a szülő vagy a gyermek kezdeményezheti. Ha a nevelési-oktatási intézmény jelzi a gyámhatóságnak a gyermek taníttatásával, iskolájának megválasztásával kapcsolatban felmerült vitát, a gyámhatóság tájékoztatja a szülőket és a gyermeket a kérelem benyújtásának lehetőségéről. A gyámhatóságnak az eljárás során elsősorban a *szülők és a gyermek közötti megegyezésre kell törekednie*. Az eljárás során a gyámhatóság vizsgálja és mérlegeli a gyermek képességeit, eddigi tanulmányait és eredményeit, valamint egészségi állapotát. Ennek során ki kell kérni a nevelési tanácsadó vagy a gyermek nevelési-oktatási intézményének véleményét, továbbá – szükség esetén – a gyermek- és ifjúságpszichiátriai gondozó vagy a gyermek egészségi állapotának megítélésére jogosult egészségügyi szolgáltató szakvéleményét is (Gykr. 26. §).

A gyermek iskolájának kijelölésénél fontos szempont, hogy az iskola a *külön élő szülő anyanyelvét* magas színvonalon, jelentős óraszámokban oktatja, és a gyermekkel a szülő származása szerinti országgal kultúráját, hagyományait is megismerteti (BH2013.246.).

4:154. §

[A gyermekekkel tényleges családi kapcsolatban álló személy részvétele a gyermek gondozásában és nevelésében]

A gyermek gondozása, nevelése során egyes jogok és kötelezettségek gyakorlásában – a felügyeletet gyakorló szülő hozzájárulásával – részt vehet az a személy, akinek saját vagy a szülővel közös háztartásában a gyermek huzamos időn át nevelkedik.

A törvény a jelenleginél nagyobb jelentőséget tulajdonít a gyermek „*tényleges családi kapcsolatainak*”, a vérségi kötelék hiányában is jogokat kíván biztosítani azoknak a személyeknek, akik a gyermek gondozásában, nevelésében de facto részt vesznek, és számára a személyi és környezeti állandóságot biztosítják. Ezt juttatja kifejezésre

az a szabály, amely a gyermek mostoha- vagy nevelőszülőjét – a felügyeletet gyakorló szülő hozzájárulásával – feljogosítja a *gondozás és nevelés körében egyes szülői felügyeleti jogok gyakorlására*.

A gyermekkel tényleges családi kapcsolatban álló személy általában a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő új házastársa (mostohaszülő) vagy élettársa (nevelőszülő), akik gyakran aktív részesei a gyermek nevelésének, gondozásának. Ezért teszi lehetővé a CSJK a jövőben, hogy e személyek – természetesen a szülői felügyeletet ténylegesen gyakorló szülő hozzájárulásával – törvény által is elismerten részt vehessenek a gyermek életében, és gyakorolhassanak bizonyos jogokat és teljesíthessenek kötelezettségeket. Például részt vehessenek a gyermek iskolájában tartott fogadóórán, vagy szülői értekezleten, elmehessenek a gyermekért az óvodába, iskolába, elvihessék őket különböző iskolai rendezvényekre, különórákra, sporteseményekre, vagy éppen a másik szülő átmeneti kiesése esetén a gondozás, a felügyelet és nevelés feladatát és felelősségét is átvehessék. A gyermekkel tényleges kapcsolatban álló személy azonban nemcsak az új házastárs, vagy élettárs lehet, hanem más – a gyermek életében aktívan részt vevő, a gyermeket a saját vagy a szülővel közös háztartásában nevelő – nagyszülő, nagynéni, szülő testvére vagy keresztszülő is.

A szülői hozzájárulásra vonatkozóan a CSJK nem ír elő semmilyen alaki követelményt, az engedély megadása történhet informálisan, ráutaló magatartással is. Az adott oktatási intézménynek azonban kötelessége meggyőződni arról, hogy az adott gyermekkel érkező, illetve gyermekért jövő, vagy a gyermek érdekében jelen lévő személy a szülői felügyelettel rendelkező szülő tudtával és beleegyezésével jár el. Ennek hitelt érdemlő bizonyítására azonban csak írásbeliség alkalmas. Természetesen a feladatok és szerepek megosztása nem érinti a szülői felügyeleti jogok megosztását.

3. A gyermek vagyonának kezelése

4:155. § [A gyermek vagyonának kezelői]

- (1) **A szülői felügyeletet gyakorló szülők joga és kötelezettsége, hogy gyermekük minden olyan vagyonát kezeljék, amely e törvény szerint nincs kivéve a kezelésük alól.**
- (2) **Ha a gyermek azzal a kikötéssel kapott vagyont, hogy azt szülei nem kezelhetik, a gyámhatóság – a vagyont juttató személy javaslatának figyelembevételével – a vagyon kezelésére gyámot rendel ki (a továbbiakban: vagyonkezelő gyám). Ha a vagyont juttató harmadik személy a vagyon kezeléséből az egyik szülőt kizárta, a vagyont a vagyonkezelésre egyébként jogosult másik szülő kezeli.**

1. Fontosabb változások a szülői vagyonkezelés vonatkozásában

A szülői felügyelet egyik legfontosabb részjogosítványa a *kiskorú gyermek vagyonának kezelése*. Az elmúlt évtizedekben a szülők ez irányú feladatai – a családi vagyon összetettebbé és komplexebbé válása miatt – még inkább középpontba került. A vagyonkezelés kérdése, nehézsége és felelőssége a gyakorlatban legtöbbször akkor merül fel, ha a gyermek ajándékozás vagy öröklés jogcímén válik értékesebb vagyon (ingó, ingatlan, társasági részesedés, üzletrész, értékpapír stb.) tulajdonosává, kedvezményezettjévé. A CSJK a gyermek vagyonának kezelése körében a korábbiakhoz képest nagyobb önállóságot ad a szülőknek, melyre tekintettel a szülői vagyonkezelés *Csjt.-beli szabályai több ponton is módosultak*.

Megszűnt a szülők számadási kötelezettsége a vagyon állagáról a kezelés megszűnésekor, mert ez a szabály a gyakorlatban nem élt, és túlzott mértékű beavatkozást jelentett a magánszférába.

Megszűnt a szülőknek az az általános kötelezettsége is, hogy a gyermek pénzét és értéktárgyait „beszolgáltassák” a gyámhatóságnak, ezeknek a vagyontárgyaknak a gyámhatóság részére történő átadására szankciós jelleggel, akkor kerülhet sor, ha a szülők gyermekük vagyonának kezelésére vonatkozó kötelezettségüket – a gyermek érdekeit súlyosan sértő módon – nem teljesítik. A Ptké. 36. §-a értelmében még a Csjt. 82. § (2) bekezdése alapján a gyermek gyámhatósághoz beszolgáltatót vagyonát a Ptk. hatálybalépését követő hat hónapon belül, azaz 2014. szeptember hó 15. előtt a szülőknek ki kellett adni.

A törvényes képviselőnek a vagyonkezeléssel szorosan összefüggő szabályai pedig a vagyonkezelésről szóló pontba kerültek át.

2. A vagyonkezelés tárgya

A szülők vagyonkezelői joga és kötelessége a gyermek minden olyan vagyona kiterjed, amely a CSJK szerint nincs kivéve kezelésük alól. Nem tartoznak a szülői vagyonkezelés körébe a következők:

a) *Az a jövedelem, amelyet a gyermek munkájával maga szerzett. A 16. életévét betöltött korlátozottan cselekvőképes kiskorú is létesíthet munkaviszonyt [Mt. 34. § (2) bekezdés]. Az iskolai szünet alatt pedig már a 15 éves, nappali rendszerben tanulmányokat folytató gyermek is vállalhat munkát a törvényes képviselő hozzájárulásával. A munkával szerzett jövedelem lehet munkabér, bérjellegű juttatás, jutalom vagy szerzői jogdíj is. Nem minősül azonban a kiskorú munkával szerzett keresményének a tagságával működő gazdasági társaság által kiosztott hozam, osztalék, ha a gyermek személyesen nem működik közre a társaságban. A jövedelemmel való rendelkezéshez – amely lehet ingyenes és visszatérő egyaránt – nincs szükség a szülő beleegyezésére, sem pedig utólagos jóváhagyására. Sőt, a korlátozottan cselekvőképes tizenegyedik életévét betöltött kiskorú a munkával szerzett jövedelme erejéig még kötelezettséget is vállalhat [2:12. § (2) bekezdés c) pont]. Például ajándékozhat, vásárolhat, vagy lehet kezes. A korlátozott felelősségvállalás azonban azt jelenti, hogy a kötelezettségvállalás a jogszabály által megszabott keretben – azaz a kiskorú keresményének mértékét – nem lépheti túl. Amennyiben azonban a gyermek a szülei háztartásában él, a szabad rendelkezése alatt álló saját keresetéből is megfelelő mértékben hozzá kell járulnia a háztartás költségeihez [4:157. § (3) bekezdés]. A nem személyes munkavégzésből eredő jövedelem (pl. a kiskorút megillető pénzbetét kamata, a kiskorú tulajdonában álló ingatlan hasznosításából származó tiszta haszon) nem kerül a gyermek rendelkezése alá, továbbá a tizenegyedik életév alatti gyermeknél sem alkalmazhatók az előbb ismertetett rendelkezések.*

b) *Az a vagyon sem tartozik a szülői vagyonkezelés körébe, amelyet a gyermek azzal a kikötéssel kapott, hogy azt szülei nem kezelhetik. A szerzés jogcíme ebben a vonatkozásban közömbös: az lehet akár ajándékozás vagy végintézkedésen alapuló öröklés is. Ha ilyen vagyontárgy helyébe később más vagyontárgy lép, a szülők vagyonkezelési joga erre sem terjed ki. Miután a kiskorú gyermeknek juttatott ilyen vagyon tekintetében a szülők nem járhatnak el, a gyámhatóságnak a vagyon kezelésére vagyonkezelő gyámot kell kirendelni. A vagyonkezelő gyám kirendelését megelőzően a gyámhatóság megvizsgálja a vagyont juttató személy javaslatát. Ha a vagyont juttató*

harmadik személy a vagyon kezeléséből az egyik szülőt zárta csak ki, a vagyont a vagyonkezelésre egyébként jogosult másik szülő kezeli. Ezért ha a vagyonkezelés kizárása a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülőt érinti, a vagyonkezelő gyám kirendelésének feltétele, hogy a *másik szülő a vagyonkezelésre bármilyen okból szintén ne legyen jogosult*, vagy vagyonkezelése a gyermek érdekében ellentétes legyen. Az eljárás részletes szabályait a Gykr. 26/A. §-a tartalmazza.

c) A szülő nem kezelheti azt a vagyont sem szabadon, amely tekintetében a *gyámhatóság a szülő vagyonkezelői jogát szankciós jelleggel korlátozta* (4:159. §).

d) Szintén nem kezelheti a szülő azt a vagyont sem, amit akár *érdemtelenségéből*, akár *kitagadásból* eredő kiesése folytán a gyermeke örököl meg. Ellenkező esetben az öröklésjogi jogintézmény nem érné célját, hiszen a szülő annak ellenére rendelkezhet a gyermeke által megörökölt vagyonról, hogy jogilag is szankcionált magatartása miatt – ami lehetett akár az örökhagyó életének szándékos kioltása – kiesett a törvényes öröklésből [7:6. § (4) bekezdés és 7:78. § (5) bekezdés].

4:156. § [A szülő egyedüli vagyonkezelői joga]

- (1) A szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők kölcsönösen vagy külön-külön meghatalmazást adhatnak egymásnak arra vonatkozóan, hogy a gyermek vagyont az egyik szülő a másik helyett kezelje. A meghatalmazás akkor érvényes, ha közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalták.**
- (2) A gyermek nevében eljáró szülőt a kisebb jelentőségű vagyoni jogi szerződések megkötésénél jóhiszemű harmadik személyek olyannak tekinthetik, mint aki a másik szülő meghatalmazottjaként is eljár.**
- (3) Ha azt a gyermek érdekei indokolják, a gyámhatóság a szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők közül kijelölheti azt a szülőt, aki a gyermek vagyonának kezelője.**

A *szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők* esetén a vagyonkezelői jogokat és kötelezéseket a szülőknek együttesen kell gyakorolniuk. Előfordulhat azonban, hogy a folyamatos együttes eljárás nehezen megvalósítható. Ilyenkor a szülők kölcsönösen, vagy külön-külön közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt *meghatalmazást* adhatnak egymásnak. A meghatalmazás kiterjedhet a gyermek teljes vagyonának kezelésére, de adható meghatalmazás csak a gyermek egy meghatározott vagyonelemének – például társasági részesedés, értékpapírok, különböző befektetések stb. – kezelésére is. Meghatalmazásra azonban *csak a gyermek vagyoni ügyeiben* kerülhet sor, a gyermek személyét érintő ügyekben a szülők csak együttesen járhatnak el.

A mindennapi életben előforduló *kisebbségi jelentőségű vagyoni jogi szerződések*nél a gyermek nevében fellépő szülőt *jóhiszemű harmadik személyek* olyannak tekinthetik, mint aki a másik szülő meghatalmazottjaként is eljár. Ilyen lehet például, amikor a szülő a gyermek vagyonából a gyermeknek kerékpárt, ruhaneműt vásárol.

A külön élő és a *szülői felügyeletet nem közösen gyakorló szülők* esetén a vagyonkezelői jogokat és kötelezéseket főszabály szerint a szülői felügyeleti jogokat kizárólagosan gyakorló szülő gyakorolja. A CSJK azonban lehetőséget ad arra, hogy a *bíróság* a gyermekétől külön élő szülőt *kivételesen feljogosítsa* a vagyonkezelés és a gyermek vagyoni ügyeiben a törvényes képviselő teljes körű vagy részleges gyakorlására [4:168. § (2) bekezdés]. Különösen olyankor lehet indokolt ilyen döntés meghozatala, ha a gyermek vagyonának vagy bizonyos vagyonelemeknek a kezelése különleges szakértelmet igényel.

Ugyanilyen okból – a gyermek érdekében – kerülhet sor arra is, hogy a *közös szülői felügyelet alatt jelölje ki a gyámhatóság csak az egyik szülőt* a gyermek vagyonának

kezelésére. Ilyenkor értelemszerűen a másik szülő vagyonkezelői joga szünetel. Például az egyik szülő akadályoztatása, tartós betegsége, külföldi munkavállalása esetén, vagy ha a kijelölt szülő járatosabb, gyakorlottabb a vagyoni ügyek intézésében, illetve a gyermek vagyonának kezelése esetlegesen különleges szakértelmet, gyakorlatot igényel, amivel azonban csak az egyik szülő rendelkezik. Másrészt olyankor is kérheti az egyik szülő a gyámhatóságtól a vagyonkezelői jog gyakorlására történő kizárólagos feljogosítását, ha a másik szülő akadályozza a gyermek érdekében történő szakszerű vagyonkezelést. Ebben az eljárásban a gyámhatóság a szülőket lehetőség szerint *tárgyalás keretében* hallgatja meg, és a gyermek érdekében azt vizsgálja, hogy a másik szülő eddigi vagyonkezelői feladatait milyen módon teljesítette, illetve hogy eddigi vagyonkezelése során a gyermek gondozásának, nevelésének körülményeit nehezítette, feltételeit elvonta-e.

4:157. § [A gyermek vagyonának és jövedelmének felhasználása]

- (1) A szülők a gyermek vagyonából eredő jövedelemnek azt a részét, amely a vagyon terheinek kifizetése után fennmarad, a gyermek indokolt szükségleteire kötelesek fordítani.**
- (2) A szülők a gyermek eltartásának fedezése céljából a gyermek vagyonának állagát e törvénynek a gyermek tartására vonatkozó rendelkezései szerint vehetik igénybe.**
- (3) Ha a gyermek szülője háztartásában nevelkedik és keresménnyel rendelkezik, a szülő igényelheti, hogy a háztartás költségeihez megfelelő mértékben járuljon hozzá.**

A szülők gyermekük *tiszta jövedelmét* a gyermek indokolt szükségleteire kötelesek fordítani. Természetesen a tiszta jövedelem felhasználása nem áll a gyámhatóság közvetlen és rendszeres felügyelete alatt.

Jövedelem alatt itt nem a kiskorú keresetét kell érteni (mivel ez ki van véve a szülői vagyonkezeléséből), hanem *vagyonának jövedelmét* (pl. az ingatlan bérét, a kötvény hozamát, a készpénz után járó kamatokat). A CSJK a Csjt. rendelkezéseihez képest pontosít, és a gyermeknek csak azon jövedelme tekintetében rendelkezik, mely a gyermek tulajdonában lévő hasznot hajtó vagyon(tárgy) terheinek a kifizetése után *tisztán megmarad*. Így például a gyermek tulajdonában lévő ingatlan bérleti díjából le kell vonni a bérleti díjat terhelő adót és esetleges egyéb járulékokat, valamint az ingatlan fenntartási, állagmegóvási költségeit stb.

Fontos kiemelni továbbá, hogy a gyermek tiszta jövedelme is csak és kizárólag a gyermek indokolt szükségleteire fordítható. Ebbe a körbe értelemszerűen beletartoznak a megélhetéshez szükséges étkezési kiadások, a megfelelő ruházatra fordított összegek, a közüzemi költségek, az oktatási-nevelési intézménybe járással felmerülő terhek. Elgondolkodtató azonban, hogy a legújabb típusú mobiltelefon és egyéb számítástechnikai eszközök, sportfelszerelések stb. beszerzése milyen mértékben tekinthetők a kiskorú indokolt szükségleteinek körébe. Megítélésünk szerint például egy 14 év alatti gyermek esetében általában nem tekinthető indokolt szükségletnek egy százezer forint feletti mobiltelefon, vagy olyan komoly hardware-kiépítésű számítástechnikai eszköz vásárlása, amire tanulmányai folytatásához a gyermeknek nincs feltétlenül szüksége. A gyermek rendszeres mozgását segítő sportfelszerelés azonban – különösen egy kiemelt tehetségű gyermek esetén – sokkal inkább indokolt lehet.

Bár a CSJK értelmében a kiskorú gyermek tartására a szülő a saját szükséges tartásának korlátozásával is köteles, ezt a rendelkezést nem kell alkalmazni, ha a gyermek indokolt szükségleteit munkával szerzett keresménye vagy *vagyonának jövedelme fedezi* [4:215. § (1)–(2) bekezdés]. Amennyiben tehát a szülő saját tartásának a veszélyeztetése

nélkül nem tud gondoskodni gyermekéről, a gyermek vagyonának tiszta jövedelme szabadon felhasználható.

Sajnos azonban előfordulhat olyan eset is, amikor a gyermek tartása még a gyermek vagyonának tiszta jövedelme felhasználása alapján sem biztosítható. Ilyenkor a szülők a *gyámhatóság engedélyével* az eltartás költségeinek fedezésére a *gyermek vagyonának állagát* meghatározott részletekben igénybe vehetik. Fontos feltétel azonban, hogy a szülők saját tartásuk veszélyeztetése nélkül nem képesek a gyermekről gondoskodni [4:215. § (2) bekezdés].

A § (3) bekezdése a Csjt.-ben szabályozottakhoz hasonlóan mondja ki, hogy amennyiben a kiskorú saját *keresménnyel rendelkezik*, és még a szülei vagy legalább egyik szülője háztartásában nevelkedik, akkor a szülő választása szerint köteles keresményéből *a háztartás költségeihez megfelelő mértékben hozzájárulni*. Egy keresőképes gyermektől ugyanis elvárható, hogy ha munkával szerzett jövedelmével önállóan rendelkezik, de még nem önfenntartó, akkor – ha csak részben is – de osztozzon a háztartás kiadásaiban. Ez a rendelkezés szükség esetén ki is kényszeríthető, azonban az ilyen ügyek értelemszerűen csak elvétve jutnak el a bíróságokra.

4:158. § [A szülő felelőssége a vagyonkezelésért]

- (1) A szülők gyermekük vagyonát biztosítékadás és számadás kötelezettsége nélkül kezelik.**
- (2) A szülők gyermekük vagyonának kezelése során a rendes vagyonkezelés szabályai szerint, ugyanazzal a gondossággal kötelesek eljárni, mint saját ügyekben. Ha e kötelezettségüket szándékosan vagy súlyos gondatlanságból megszegik, az ezzel okozott kárt a szerződésen kívül okozott károk megtérítéséért való felelősség szabályai szerint kötelesek megtéríteni.**

A szülők gyermekük vagyonát főszabály szerint *biztosítékadási, beszolgáltatási és számadási kötelezettség nélkül* kezelik. Ennek oka, hogy gyakran vegyülnek a szülő és a gyermek tulajdonában lévő vagyontárgyak, nem ritka a gyermek(ek)kel fennálló közös tulajdon esete is, különösen az egyik szülő halála utáni öröklés jogkövetkezményeként. A szülők vagyonkezelői tevékenységük körében a *rendes vagyonkezelés* szabályai szerint kötelesek eljárni, mely során ugyanolyan fokú gondosságra kötelesek, mint amelyet *saját ügyekben tanúsítanak*. Ezt a gondossági mértéket az *adott eset körülményeinek megfelelően* kell megítélni, tehát nem várható el a szülőtől olyan fokozott igénybevétellel járó eljárás a vagyoni ügyekben, amelyet személyi adottságaira és körülményeire figyelemmel a maga vagyoni ügyeiben sem tanúsít. A törvény tehát ebben az esetben „a szülőtől elvárható magatartás” szintjéhez mérten enged kimentési lehetőséget, a polgári jogra inkább jellemző és alapelvi követelményként is megfogalmazott „adott helyzetben általában elvárható magatartás”-hoz képest. Ez a gondossági mérték sem mentesíti azonban a szülőt a gyermekének *szándékosan vagy súlyos gondatlansággal okozott kárért* való felelősség alól. Ez utóbbi esetben a szülő a szerződésen kívül okozott károk megtérítéséért való felelősség szabályai szerint felel (6:519. §).

Ha a szülői felügyeletet gyakorló szülők gyermekük vagyonának kezelése tekintetében *kötelességüket a gyermek érdekeit súlyosan sértő módon nem teljesítik*, a gyámhatóság indokolt esetben a szülők vagyonkezelői jogát a törvényben meghatározott eszközök alkalmazásával korlátozhatja, vagy végső esetben akár meg is vonhatja (4:159. §).

4:159. § [A szülők vagyonekezelői jogának korlátozása]

Ha a szülői felügyeletet gyakorló szülők gyermekük vagyonának kezelése tekintetében kötelességüket a gyermek érdekeit súlyosan sértő módon nem teljesítik, a gyámhatóság indokolt esetben

- a) elrendelheti a gyermek pénzének és értéktárgyainak a gyámhatóság részére történő átadását, ha azokat a rendes vagyonekezelés szabályai szerint készen tartani nem kell;**
- b) a szülőket biztosítékadásra kötelezheti;**
- c) a vagyonekezelést rendszeres felügyelete alá vonhatja;**
- d) kötelezheti a szülőket, hogy a vagyonekezelésről úgy adjanak számot, mint a gyám; illetve**
- e) a szülőktől a vagyonekezelés és a vagyoni ügyekben való képviselő jogát egyes vagyoni ügyekre vagy az ügyek meghatározott csoportjára nézve korlátozhatja vagy megvonhatja.**

1. A szülők vagyonekezelői jogának gyámhatósági korlátozása

Mint ahogyan arról már volt szó, a CSJK nemcsak a szülők vagyonekezelés megszűnésekor esedékes számadási kötelezettségét szüntette meg, hanem a gyermek pénzének és értéktárgyainak a beszolgáltatási kötelezettségét is. Ezeknek a korlátoknak az alkalmazására ugyanis a CSJK szabályai szerint *már csak szankciós jelleggel* és csak akkor kerülhet sor, ha a szülők a gyermekük vagyonának kezelése tekintetében kötelezettségüket a gyermek érdekeit súlyosan sértő módon nem teljesítik.

Ha a gyámhatóságnak a gyermekjóléti szolgálat jelzése, a gyermek hozzátartozójának vagy más személynek a bejelentése alapján tudomására jut a szülői vagyonekezelés körében elkövetett súlyos kötelezettségszegés, *az alábbi intézkedések közül* azt alkalmazza, amellyel legnagyobb biztonsággal megóvható a gyermek vagyona.

a) Elrendelheti a gyermek pénzének és értéktárgyainak a gyámhatóság részére történő átadását, ha azokat a rendes vagyonekezelés szabályai szerint készen tartani nem kell. A Gykr. az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének háromszorosát meghaladó összeget tekinti úgy, hogy azt a rendes vagyonekezelés szabályai szerint készen tartani nem kell. Ebben az esetben az átadott vagyonról való szülői nyilatkozathoz szükséges a gyámhatóság hozzájárulása [Gykr. 26/B. § (2) bekezdés].

b) A szülőket *biztosítékadásra kötelezheti*. Ennek során az ingatlant vagy vagyontárgyat értékbécselés alapján fogadja el biztosítékként.

c) A vagyonekezelést *rendszeres felügyelete alá vonhatja*. Ezen intézkedés alkalmazása során a gyámhatóság elrendeli a gyermeknek az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegét meghaladó pénzének és értéktárgyainak a gyámhatóság részére történő átadását.

d) Kötelezheti a szülőket arra, hogy a vagyonekezelésről *úgy adjanak számot, mint a gyám* (4:239. §).

e) A szülőktől a vagyonekezelés és a vagyoni ügyekben való képviselő jogát egyes vagyoni ügyekre vagy az ügyek meghatározott csoportjára nézve *korlátozhatja vagy megvonhatja*. Ezzel egy időben *vagyonekezelő gyámot* rendel a gyermeknek.

A gyámhatóság a fenti intézkedések közül egyidejűleg többet is alkalmazhat.

2. A szülők vagyongazdálkodási jogának törvényi korlátozása

Míg a Ptk. 4:159. §-a alapján a gyámhatóság csak szankciós jelleggel, a szülő súlyos kötelezettségzegése esetén korlátozhatja a szülő mint törvényes képviselő vagyongazdálkodási jogát, addig a Ptk. *további rendelkezései* a szülő általános vagyongazdálkodási jogának gyakorlása esetére fogalmaz meg a gyermek vagyonának védelme érdekében szigorításokat.

Idetartozik, hogy bár a cselekvőképtelen kiskorú nevében a törvényes képviselője jár el, addig a tizenegyedik életévét betöltött korlátozottan cselekvőképes kiskorú *önállóan is tehet jognyilatkozatot*, csak jognyilatkozatának érvényességéhez szükséges – főszabály szerint – törvényes képviselőjének *hozzájárulása*. A szülő mint törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében bár *önállóan is eljárhat*, ezt nem teheti meg korlátlanul. Vannak ugyanis olyan esetek, amelyeknél a jogszabály a korlátozottan cselekvőképes kiskorú saját személyes nyilatkozatát kívánja meg (pl. közzérendelelet), illetve nem tehet a törvényes képviselő szülő olyan jognyilatkozatokat sem, amelyek a korlátozottan cselekvőképes kiskorú munkával szerzett jövedelmére vonatkoznak.

A törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen, valamint a korlátozott cselekvőképességű kiskorú *véleményét figyelembe kell vennie* [2:12. § (1)–(4) bekezdés és 2:14. § (1) és (3) bekezdés].

A fentiekén túlmenően több olyan esetet is nevesít a Ptk., ahol mind a korlátozottan cselekvőképes, mind pedig a cselekvőképtelen kiskorú esetében a szülő mint törvényes képviselő nyilatkozatának érvényességéhez a *gyámhatóság jóváhagyására is szükség van* (2:15. §).

a) *A kiskorút megillető tartásról történő lemondás.* Értelemszerűen nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyó nyilatkozatára, ha a kiskorú gyermek tartásáról a szülők közötti bontóper során vagy az erre irányuló külön perben a bíróság dönt. Előfordul azonban, amikor a tartásra kötelezett szülő és a gyermeket ténylegesen gondozó szülő megállapodnak abban, hogy a kötelezett a tartási kötelezettségének kiegyenlítéséül megfelelő vagyontárgyat (pénzösszeget) ad a jogosultnak. Például A szülők válását követően a tartásra kötelezett és a lakást elhagyó szülő lemond az ingatlanban megtestesülő tulajdoni hányadáról, ezzel mintegy teljesítettnek tekintve a nagykorúságig (illetve a szükséges tanulmányok befejezéséig) a tartásdíjfizetési kötelezettséget [4:217. § (2) bekezdés]. Az ilyen megállapodás bírói egyezségbe foglalható, de létrejöhet peren kívül is. Ha a megállapodás peren kívül jön létre, érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

b) *Ha a jognyilatkozat a kiskorút öröklési jogviszony alapján megillető jogra vagy öt terhelő kötelezettségre vonatkozik.* Így például a korlátozottan cselekvőképes kiskorú mint örökös által kötött öröklési szerződés érvényességéhez is szükséges a gyámhatóság jóváhagyása a törvényes képviselő hozzájárulása mellett [7:49. § (2) bekezdés]. Ugyancsak gyámhatósági jóváhagyásra szorul a kiskorút megillető, külön is visszautasítható vagyontárgyak öröklésének visszautasítása. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú azonban közzérendelelet önállóan, bármilyen hozzájárulás és engedély nélkül szabadon megtehet [7:14. § (4) bekezdés].

c) *A kiskorú nem tehermentes ingatlanszerzése, ingatlana tulajdonának átruházása vagy bármely módon történő megterhelése is gyámhatósági jóváhagyáshoz kötött.* Átruházásnak minősül minden olyan jognyilatkozat, amely folytán a kiskorú ingatlanának tulajdona akár részben, akár egészében más személy tulajdonába kerül. Így például a gyermek ingatlantulajdonát érintő közös tulajdon átruházással történő megszüntetése is. Fontos szabály, hogy a gyámhatóság a gyermek ingatlanra vonatkozó tulajdonjogának átruházására irányuló törvényes képviselői jognyilatkozat jóváhagyása esetén, valamint

szankciós jelleggel, a szülő vagyonkezelői jogának korlátozása esetén rendeli el a vételár gyámhatósági fenntartásos betétben való elhelyezését [Gyer. 26/B. § (5) bekezdés]. Általános esetben már nem. *Megterhelésről* pedig akkor beszélhetünk, ha a kiskorú tulajdonjogából eredő bármely jogosítvány valamilyen módon korlátozásra kerül. Ilyen lehet például az ingatlan zálogjoggal megterhelése vagy azon használati jog engedése vagy szolgalmi jog alapítása stb.

A *kiskorú ingatlanára (ingatlanhányadára) alapított haszonélvezeti jog* ugyancsak a megterhelés fogalma alá tartozik. Még sincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására abban az esetben, ha a kiskorú ingatlanvagyonának megterhelésére az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg, az ingyenes juttatást nyújtó személy javára történő haszonélvezet alapításával kerül sor. Ebből következik, hogy bármilyen jog (pl. elidegenítési és terhelési tilalom, zálogjog) alapítása a kiskorúnak ingyenesen juttatott ingatlanon olyan megterhelésnek minősül, amely a gyámhatóság engedélyéhez kötött. Egyébként a korlátozottan cselekvőképes, vagy cselekvőképtelen kiskorú ingatlan tulajdonát érintő valamennyi jogügylet a gyámhatóság jóváhagyásának szükségessége független az ingatlan (ingatlanhányad) értékétől. Az adásvételi előszerződés azonban a gyámhatóság hozzájárulásának hiányában is érvényesen létrejön (BH2007.153.).

d) *A kiskorú gyámhatóságnak átadott vagyonáról való rendelkezés.* A CSJK megszünteti a gyermek vagyonára vonatkozó általános beszolgáltatási kötelezettséget, mellyel el kívánja ismerni, hogy a szülők a gyermekük vagyonát főszabályként a legjobb tudásuk szerint, kellő alaposággal és gondossággal kezelik. A törvény ezért csak szankciós jelleggel írja elő a gyermek pénzének és értéktárgyainak gyámhatóság által elrendelt átadását. Az átadott vagyonnal történő rendelkezéshez írja elő a törvény a gyámhatóság jóváhagyásának szükségességét.

e) *A kiskorú jogszabályban meghatározott összeget meghaladó értékű vagyontárgyáról való rendelkezés.* A kiskorú gyámhatóságnak át nem adott vagyonáról való rendelkezést érintő szülői jognyilatkozathoz abban az esetben szükséges a gyámhatóság jóváhagyása, ha a szülői rendelkezéssel érintett vagyon értéke meghaladja az *öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének hétszeresét*. Ebbe a körbe a gyermek személyes tulajdonát képező, a fent megjelölt értékhatárt meghaladó mértékű ingó- és készpénzvagyonát, illetve vagyoni értékű jogát (pl. értékpapír, üzletrész, részvény stb.) érintő jogügyletek tartoznak.

A gyámhatóság – kérelemre – dönt a szülő fenti jognyilatkozatainak jóváhagyásáról. Ennek feltétele, hogy a gyermek vagyonáról való jognyilatkozat megtétele a gyermek érdekében áll. A gyámhatóság a Ptk. 2:15. § (1) bekezdésében felsorolt jognyilatkozat jóváhagyását elutasítja, ha a jognyilatkozatot tartalmazó okirat alaki szempontból érvénytelen. A jognyilatkozat gyámhatósági jóváhagyása a jognyilatkozat érvényességéhez szükséges – jogszabályban előírt – egyéb feltételeket nem pótolja (lásd részletesebben a Gykr. 26/B. §-ban).

A gyámhatósági jóváhagyással összefüggésben mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy együttesen gyakorolt szülői felügyelet esetén a kiskorú vagyonáról rendelkező társasági szerződést a kiskorú nevében mindkét szülőnek alá kell írnia, *ingatlanapportról rendelkező szerződés esetén a gyámhatóság hozzájárulására is szükség van*. Ellenkező esetben a társasági szerződés érvénytelen (BH2000.22.).

Végül említést kell tenni azokról a szülői jognyilatkozatokról is, amelyek még *a gyámhatóság jóváhagyásával sem lesznek érvényesek*.

a) *Ajándékozás.* Idetartozik minden olyan jognyilatkozat, amellyel a korlátozottan cselekvőképes, illetőleg cselekvőképtelen kiskorú személyesen vagy törvényes képviselője útján a saját vagyona rovására a másíknak ingyenes vagyoni előny juttatására köteles. A kiskorú üzletrész tulajdonos még a gyámhatóság engedélyével sem tehet az üzletrésre

ajándékozására irányuló érvényes jognyilatkozatot (BH2011.230.). Kivételt jelent azonban a szokásos mértékű ajándék. A szokásos mérték minősítésénél mérlegelni kell az ajándék értékét, az ajándékozás tárgyát, az ajándékozó vagyoni helyzetét, az ajándékozással elérni kívánt célt és – hozzátartozók közötti ajándékozásnál – a családban uralkodó felfogást.

b) *Idegen kötelezettségért megfelelő ellenérték nélküli felelősségvállalás.* Az ilyen megállapodás szintén ingyenes szerződésnek minősül, ezért még gyámhatósági jóváhagyással sem érvényes.

c) *Jogokról ellenérték nélküli lemondás.* Az ellenérték nélküli joglemondás vagy elengedés megítélése körében a Ptk. 6:8. § (3) bekezdésének rendelkezése az irányadó. Eszerint a jognyilatkozatot nem lehet kiterjesztően értelmezni, az ellenérték nélküli joglemondásnak, elengedésnek határozottnak és kifejezettnek kell lennie. Amennyiben a joglemondásra ellenérték fejében került sor, a jognyilatkozat tartalmától függ, hogy a törvényes képviselő jognyilatkozatának érvényességéhez mennyiben szükséges a gyámhatósági jóváhagyás.

4:160. § [A gyermek vagyonának kiadása]

Ha a szülők vagyongazdálkodói joga megszűnik, kötelesek gyermekük vagyonát kiadni a nagykorú gyermeknek vagy annak, akinek kezelése alá a vagyon kerül.

A vagyongazdálkodó szülő a gyermek vagyonát

- a) ha a vagyongazdálkodói jog a gyermek *nagykorúsága* miatt szűnt meg: a *gyermeknek*,
- b) ha az egyik szülő vagyongazdálkodói joga azért szűnt meg, mert a továbbiakban a szülői felügyeletet és ezzel együtt a vagyongazdálkodói jogot a *másik szülő gyakorolja: a felügyeletet gyakorló szülőnek*,
- c) a *kiskorú halála* esetén: az *örökösöknek*,
- d) egyéb esetben pedig a *gyámnak* köteles kiadni.

A Csjt. még a szülő számadási kötelezettségét írta elő a nagykorú gyermek felé. A CSJK azonban már csak a vagyon kiadása felől rendelkezik. Annak azonban nincs akadálya, hogy a nagykorú gyermek végső esetben perben érvényesítse igényét a ki nem adott vagyonával, illetve a szülő súlyosan kötelezettségszegő vagyongazdálkodói tevékenységével neki okozott kárral kapcsolatban.

4. A gyermek törvényes képvisellete

4:161. § [A gyermek törvényes képvisellete]

- (1) **A szülői felügyeletet gyakorló szülők joga és kötelezettsége, hogy gyermeküket személyi és vagyoni ügyeiben képviseljék.**
- (2) **A vagyongazdálkodói joggal nem rendelkező szülő a gyermek vagyoni ügyeiben törvényes képviselőként nem járhat el.**

1. A gyermek törvényes képviseléről általában

A szülőknek a gyermek törvényes képviselétével kapcsolatos jogain és kötelezettségein a CSJK alapvetően nem változtatott. Tartalmi kiegészítést, illetve módosítást jelent a Csjt.-hez képest azonban, hogy a CSJK a szülő élettársának ellentétes érdekeltsége

esetén is kizárja, hogy a szülő az adott ügyben a gyermekét képviselje [4:163. § (1) bekezdés]. A képviselet tilalma azonban – a korábbi szabályokkal ellentétben – nem vonatkozik a gyermek családi jogállásának megállapításával kapcsolatos jognyilatkozatokra (beleértve a gyermek örökbefogadásával kapcsolatos jognyilatkozatot is) és a gyermek perbeli képviseletére – a származás megállapítása valamint a gyermektartási perek tekintetében – sem. A Csjt. szerint a szülő ezekben az ügyekben nem képviselhetette gyermekét.

A kiskorú gyermek *szülői felügyelet* vagy gyámság alatt áll, ami azt jelenti, hogy az életben a kiskorú helyett és nevében főszabályként törvényes képviselője – szülője vagy gyámja – jár el, és tesz jognyilatkozatokat (4:146. §).

Kivételt jelent ez alól a *házasságkötés*, melynek nagykorúsító hatása van (4:9. § és a Gykr. 36. §). A 16. életévét betöltött kiskorú személy a gyámhatóság engedélyével házasságot köthet. Az érvényes házasságkötéssel a kiskorú nagykorúvá válik, így kikerül a szülői felügyelet vagy gyámság hatálya alól, és maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot.

2. Cselekvőképtelen kiskorú törvényes képviselete

A Ptk. idevonatkozó rendelkezései értelmében is a *tizennegyedik életévét be nem töltött cselekvőképtelen kiskorú* főszabály szerint saját maga nevében, önállóan nem járhat el. Helyette a – gyámság alatt álló kiskorú kivételével – a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő járhat el, és tehet érvényes jognyilatkozatot.

Az ilyen személyeknél sem lehet azonban a *mindennapi forgalmi élettel* együtt járó, annak lebonyolítását, végrehajtását elősegítő mindennapi jognyilatkozatokat semmisnek tekinteni. Több feltétel együttes fennállása szükséges a *cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozatának érvényességéhez* [2:14. § (2) bekezdés].

a) A cselekvőképtelen személy *közvetlenül kösse és teljesítse* a szerződést.

b) E szerződések a *mindennapi élet szokásos szükségleteinek* a kielégítését szolgálják. Ilyenek az apróbb vásárlások, a fogyasztási cikkek és csekély értékű javak beszerzése, mint például amikor a 14 év alatti gyermek a szülő kérésére, a szülő által adott pénzből kisebb bevásárlást – tej, kenyér stb. – végez a közelben lévő élelmiszerboltban.

c) Kitétel még a szerződés *csékély jelentősége*, ami mindig a szerződést kötő felek gazdasági-társadalmi helyzetétől, vagyoni viszonyaitól, illetve a helyi körülményektől függ.

d) További feltétel, hogy az ilyen szerződések megkötése a *mindennapi életben tömegesen forduljon elő*. Nem tekinthető tehát a mindennapi életben tömegesen előforduló csekély jelentőségű szerződésnek például az autóvásárlás, vagy a mobiltelefon, illetve az iPad megvétele.

e) Az ilyen szerződések *különösebb megfontolást nem igényelnek*. Például a cselekvőképtelen kiskorú buszjegyet vásárol, korcsolyapályára belépőt vesz, vagy elhelyezi kabátját a ruhatárban.

Már a cselekvőképességgel, gondnoksággal összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2001. évi XV. törvény egyik alapvető célkitűzése annak biztosítása volt, hogy a cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképes kiskorú is – olyan mértékben, amennyire ezt belátási képessége, ítélőképessége lehetővé teszi – *részt vehessen a személyét, vagyonát érintő kérdések meghozatalában*. Ez összhangban áll az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének már idézett 12. cikkében foglaltakkal, amely szerint a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek

az őt érintő ügyekben szabadon kinyilvánítsa véleményét, és a gyermek véleményét – figyelemmel korára és érettségi fokára – kellően tekintetbe kell venni.

Amennyiben a kiskorú *cselekvőképtelen*, de ítélőképessége birtokában van – vagyis képes arra, hogy a jogügylet lényegét, következményeit átlássa, arról véleményt formáljon, és e véleményt kifejezésre juttassa –, a törvényes képviselő a *kiskorú véleményét korának és érettségének megfelelően köteles figyelembe venni* (2:14. §).

3. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú törvényes képvisellete

A *korlátozottan cselekvőképes*, tizennegyedik életévüket betöltött kiskorú személyek *jognyilatkozatai* több csoportba oszthatók:

- a) azok a jognyilatkozatok, amelyeket a korlátozottan cselekvőképes kiskorú *maga tehet meg*, de *érvényességükhöz a törvényes képviselő hozzájárulása* szükséges,
- b) azok a jognyilatkozatok, melyeket a korlátozottan cselekvőképes kiskorú *önállóan*, a törvényes képviselő hozzájárulása nélkül is megtehet, illetve csak ő tehet meg, illetve
- c) azok a jognyilatkozatok, amelyeket a korlátozottan cselekvőképes kiskorú *helyett a törvényes képviselő maga tesz meg* (2:12. §).

Függő jogi helyzet áll elő a korlátozottan cselekvőképes olyan jognyilatkozatánál, melyhez a szülő mint *törvényes képviselő beleegyezése, utólagos jóváhagyása szükséges*. Ha viszont a korlátozottan cselekvőképes maga válik cselekvőképpé a nagykorúság betöltésével, minden esetben maga dönt függő jognyilatkozatainak érvényessége felől.

Vannak olyan jognyilatkozatok is, melyet a tizennegyedik életévét betöltött kiskorú *önállóan is* megtehet. Például a korlátozottan cselekvőképes kiskorú személyiségi jogai védelmében önállóan felléphet [2:54. § (2) bekezdés]. Továbbá megkötheti a *mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket*. Ez az ún. „zsebpénz szabály”, ami azt teszi lehetővé, hogy egy 14. életévét betöltött kiskorú is érvényesen végezhesen kisebb bevásárlásokat, köthessen egyszerűbb ügyleteket.

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú törvényes képviselő szülője beleegyezése nélkül is megkötheti azokat a szerződéseket, amelyekkel *kizárólag előnyt szerez*. A kizárólagos előnszerzés csak ajándékozásként, ezen belül megajándékozottként, vagy olyan juttatásként jelentkezik, mely kizárólag ingyenes (pl. haszonkölcsön). Lehetséges azonban, hogy ennek a vagyoni előnynek „ára” van, ami a gyermek megfelelő fejlődése szempontjából hátrányos lehet, azt veszélyeztetheti, kialakíthatja az ajándékozó káros befolyását. Korlátozottan cselekvőképes kiskorú esetében az is előfordulhat, hogy őt egy idősebb ajándékozó vagy a külön élő szülő ígérettel vagy konkrét ajándékkal olyan tevékenységre, nyilatkozatra veszi rá, csábítja, illetve befolyásolja, amely a későbbiek során a korlátozottan cselekvőképes személy érdekeinek sérelmével járnak. Ezért a törvényes képviselő az ilyen, kiskorúnak ígért vagy adott ajándékot a gyámhatóság engedélyével visszautasíthatja. A gyámhatóság feladata ebben a körben annak a felülbírálata, hogy az ígért vagy adott ajándék mennyiben befolyásolhatja hátrányosan, illetve sértheti a jövőre nézve a korlátozottan cselekvőképes kiskorú érdekeit és jogait.

A Ptk. a korlátozottan cselekvőképes kiskorú önállóan is megtehető jognyilatkozatai között külön nevesíti a *szokásos mértékű ajándékozás* esetét. Erre azonban – értelemszerűen – csak akkor kerülhet sor, ha a kiskorú olyan pénzeszközzel (pl. zsebpénz), illetve vagyontárggyal – kisebb értékű ingóság – rendelkezik, ami a szabad felhasználás körébe tartozik. Azt, hogy mi tekinthető szokásos mértékű ajándéknak, mindig csak a kiskorú

gyermek társadalmi helyzetétől, vagyoni viszonyaitól függően értékelhető. Szokásos mértékű ajándék lehet például az édesség mellett akár kisebb értékű ékszer is.

Végül a *munkájával szerzett keresményével* (munkabér, vagy egyéb bér jellegű juttatás) a korlátozottan cselekvőképes kiskorú teljesen önállóan rendelkezik, sőt annak erejéig akár kötelezettséget (pl. kezességet) is vállalhat. A korlátozott felelősségvállalás lényegében azt jelenti, hogy a kötelezettségvállalás a jogszabály által megszabott keretet – azaz a kiskorú keresményének mértékét – nem lépheti túl.

Bár a törvény elsősorban a törvényes képviselő hozzájárulási kötelezettségét írja elő a korlátozottan cselekvőképes kiskorú önállóan tett jognyilatkozatainak érvényességéhez, a gyakorlatban azonban legtöbb esetben a 14 év feletti kiskorú jognyilatkozatát *törvényes képviselője* – azaz *szülője, gyámja* – *önállóan teszi meg*. Kivételt jelent ez alól azonban az az eset, amikor a jogszabály a korlátozottan cselekvőképes kiskorú saját nyilatkozatát kívánja meg, azaz a kiskorú kizárólag maga, személyhez kötötten tehet nyilatkozatot (lásd a 4:162. §-hoz nyújtott magyarázatot).

A gyakorlatban a kiskorú vagyoni ügyeiben hoz általában önálló döntéseket a vagyonkezelői joggal rendelkező szülő. Fontos korlát azonban, hogy amennyiben a szülő a gyermek vagyonkezelése során a kötelezettségét a gyermek érdekeit súlyosan sértő módon nem teljesíti, a gyámhatóság a vagyonkezelői jogát korlátozhatja (4:159. §).

Fontos garanciális szabály, hogy amennyiben a szülő a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében maga tesz jognyilatkozatot, akkor a *gyermek véleményét figyelembe kell vennie*. Ez a szabály biztosítja, hogy a már megfelelő ítélőképességgel rendelkező, korlátozottan cselekvőképes kiskorú részt vehessen a személyét, vagyonát érintő döntések meghozatalában. A szülői felügyelet általános szabályai között a Ptk. is rögzíti, hogy a szülőknek tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen. A szülőknek a gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venniük (4:148. §).

Léteznek végül olyan jognyilatkozatok, amelyek érvényességéhez a törvény minden kiskorú esetén a törvényes képviselő hozzájárulásán kívül a gyámhatóság jóváhagyását is megkívánja, illetve amelyek a gyámhatóság jóváhagyásával sem lesznek érvényesek. Ezek a jognyilatkozatok a 4:159. § magyarázatánál kerültek részletesen kifejtésre [Barzó Tímea: *Az ember, mint jogalany in* Bíró György (szerk.): *Új Magyar Polgári Jog Tankönyv (I–VIII.) I. kötet. Általános Tanok és Személyek Joga* (Novotni Alapítvány 2014, Miskolc) 180–194.].

Változatlan szabály, hogy ha a gyermek vagyoni ügyeiben a szülő nem járhat el, mert például a gyermek azzal a kikötéssel kapta a vagyont, hogy azt a szülő nem kezelheti, akkor a vagyonkezeléssel kapcsolatos kérdésekben törvényes képviselőként sem járhat el.

4:162. § **[A szülői törvényes képviselő kizártsága a jognyilatkozat személyessége miatt]**
A szülő képviselői joga nem terjed ki a gyermeknek azokra a jognyilatkozataira, amelyeket jogszabály szerint kizárólag személyesen lehet megtenni.

A Ptk. és más jogszabályi rendelkezés is nevesít olyan ügyeket, ahol a szülő azért nem járhat el a gyermeke törvényes képviselőjeként, mert ezen ügyek az érintett – főszabály szerint korlátozottan cselekvőképes – kiskorú *személyes nyilatkozatát* követelik meg.

Korlátozottan cselekvőképes kiskorú személy érvényesen végrendelkezhet, de kizárólag *közvégrendeletet* tehet [7:14. § (4) bekezdés]. Végrendelkezni *kizárólag* személyesen lehet.

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú, ha betöltötte a 16. életévét, akkor gyámhatósági engedéllyel házasságot köthet. A *házasságkötési* nyilatkozatot azonban *kizárólag* személyesen teheti meg [4:5. § (1) bekezdés].

Az apaságot elismerő nyilatkozat teljes hatályához – ha a gyermek betöltötte a tizennegyedik életévét – a törvény megkívánja többek között a gyermek személyes hozzájárulását is [4:101. § (5) bekezdés].

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú önállóan tett nyilatkozattal *megtilthatja*, hogy halála után testéből *szerveit vagy szöveteit átültetés céljára eltávolítsák* [Eütv. 211. § (1) bekezdés].

A 16. életévét betöltött kiskorú közokiratban, teljes bizonyító erejű magánokiratban vagy – írásképtelensége esetén – két tanú együttes jelenlétében megtett nyilatkozattal megnevezheti azt a cselekvőképes személyt, aki jogosult helyette *az egészségügyi – akár invazív – ellátásába történő beleegyezés, illetve a visszautasítás jogát gyakorolni*, illetve, akit ilyen esetben tájékoztatni kell [Eütv. 16. § (1) és (6) bekezdés].

Rendhagyóan ugyan, de ideilleszthető a képviselő egy speciális esete is [6:15. § (5) bekezdés]. Saját ügyeinek ellátása céljából *meghatalmazással* korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott személyt is fel lehet jogosítani arra, hogy a képviselt nevében jognyilatkozatot tegyen, részére jogokat szerezzen és kötelezettségeket vállaljon. Így az a sajátos helyzet áll elő, hogy míg a korlátozottan cselekvőképes személy önállóan ritkán járhat el, addig cselekvőképes személyt – személyesen, megkötés nélkül – képviselhet.

4:163. § [A szülői törvényes képviselő kizártsága érdekellentét miatt]

- (1) A szülő – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – nem képviselheti a gyermekét olyan ügyben, amelyben ő maga, házastársa, élettársa, egyenesági rokona vagy az ő törvényes képviselője alatt álló más személy a gyermekkel szemben ellenérdekű fél.**
- (2) Ha a gyermek ügyében a törvényes képviselőt gyakorló szülő törvény vagy a gyámhatóság rendelkezése, érdekellentét vagy más tényleges akadály miatt nem járhat el, a gyámhatóság a gyermeknek eseti gyámot rendel.**
- (3) Eseti gyám kirendelését bármely érdekelt, bármely hatóság kérheti, és annak hivatalból is helye van. A szülő eseti gyám kirendelése céljából köteles a gyámhatóságnak kérelem nélkül bejelenteni, ha a (2) bekezdésben megjelölt okból az ügyben nem járhat el.**
- (4) Az eseti gyám az ügyben olyan jogkörrel jár el, mint a gyám.**

A Csjt. 87. § (1) bekezdése értelmében a *szülő nem képviselhet*e gyermekét olyan ügyben, amelyben ő maga vagy házastársa, egyenesági rokona, avagy az ő törvényes képviselője alatt álló más személy a gyermekkel szemben ellenérdekű félként szerepelt, vagy amelynek tárgya a gyermek családi jogállásának megállapítása volt. Ez a rendelkezés nem vonatkozott a gyermek örökbefogadásával kapcsolatos nyilatkozatra, továbbá nem akadályozta, hogy a szülő a nála elhelyezett gyermek tartása iránt a másik szülő ellen indított eljárásban gyermekét képviselje. Az 1959-es Ptk. 225. § (1) bekezdése pedig kimondta, hogy ha a szülő, a gyám vagy a gondnok akár jogszabály vagy a gyámhatóság rendelkezése folytán, akár érdekellentét vagy más tényleges akadály miatt nem járhatott el, a gyámhatóság *eseti gondnokot* rendelt.

A CSJK a „családi” kört kibővítette az *élettárs* személyével, és a jövőben már nem zárja ki főszabályként azt, hogy a szülő a családi jogállás megállapítása iránti eljárásban törvényes képviselői minőségben jognyilatkozatot tehesen. Másrészt, ha a gyermek ügyében a törvényes képviselőt gyakorló szülő törvény vagy a gyámhatóság rendelkezése, érdekellentét vagy más tényleges akadály miatt nem járhat el, a gyámhatóság a gyermeknek *eseti gyámot* rendel.

Jogszabály írja elő eseti gyám kirendelését – többek között – az alábbi esetekben:

a) Ha az örökbe fogadandó gyermeknek nincs törvényes képviselője, a kijelölt gyámhatóság eseti gyám kirendelésével gondoskodik a törvényes képviselőt ellátásáról [Gykr. 40. § (3) bekezdés].

b) Az örökbefogadás felbontására irányuló eljárás során, ha az örökbefogadó nem járhat el az örökbefogadott törvényes képviselőjeként [4:145. § (4) bekezdés].

c) A családi jogállás rendezése iránti per megindításához a gyámhatóság a gyermek törvényes képviselőjének ellátására eseti gyámot rendel ki, ha a perben gyermeke törvényes képviselőjeként az anya nem járhat el, vagy nem kíván eljárni. Az eseti gyám kirendelését a szülő, a gyermek gyámja és a tizennegyedik életévét betöltött gyermek kérheti, de a kirendelésről a gyámhatóság hivatalból is dönthet [Gykr. 64. § (1) bekezdés].

d) Az apaság megállapítása iránti perben [4:106. § (2) bekezdés].

e) Az apai elismerő nyilatkozathoz szükséges törvényes képviselői hozzájárulás megadása érdekében [4:101. § (5) bekezdés].

f) A bíróság megkeresése alapján, ha a kiskorú tanú és a törvényes képviselője között érdekellentét van [Pp. 298. § (4) bekezdés].

g) A családi pótlék természetbeni formában történő nyújtására irányuló eljárásban (Gykr. 91/A. §).

A szülő és a gyermek közötti érdekellentét számos esetben előfordulhat. Ilyen, ha a szülő abban az ügyben, amelyben gyermekét képviselni kellene, vagyoni vagy egyéb előnyhöz jutna a kiskorú rovására. Például az a vitás, hogy az örökhatóság biztosítási szerződésének ki a kedvezményezettje: az örökhatóság törvényes örököse (kiskorú) vagy az örökhatóság házastársa. Az állandóan követett ítélezési gyakorlat (Kfv.IV.37.090/200/4., Kfv.III.37.143/2004/3., Kfv.II.39.278/2005/7.) alapján érdekellentét fennállását akkor lehet megállapítani, ha a szülő abban az ügyben, amelyben gyermekét képviselnie kellene, a kiskorú rovására vagyoni, vagy nem vagyoni előnyhöz juthat. Mindezek alapján a bírói gyakorlat különösen az alábbi esetekben állapította meg érdekellentét fennállását.

A Legfelsőbb Bíróság szerint *érdekellentét állt fenn* az adósok és az adósok ingatlanát az árverésen megvásárolni kívánó kiskorú gyermekek között, ezért a végrehajtási eljárásban adósi pozícióban részt vevő szülők nem képviselhetik az árverési vevőként jelentkező kiskorú gyermekeiket, és jogi képviselőnek (ügyvédnek) sem adhatnak joghatályos meghatalmazást a kiskorú gyermekek képviselőjére (BH2013.20.).

Egy másik ügyben az édesapa a tulajdonát képező *ingatlanra kötött ajándékozási szerződést* három kiskorú cselekvőképtelen gyermekével – mint megajándékozottakkal – úgy, hogy a gyermekek törvényes képviselőiként a szerződést ő és a gyermekek édesanyja írták alá. A szerződéssel az édesapa – mint ajándékozó – a tulajdonát képező perbeli ingatlant a megajándékozottaknak azzal a kikötéssel ajándékozta oda, hogy a megajándékozottakat terhelő *holtig tartó hasznélvezeti jogot tartott fenn* magának, továbbá a gyermekek édesanyja javára holtig tartó hasznélvezeti jogot alapított. Leszögezte a Legfelsőbb Bíróság, hogy a kiskorúak által megszerzendő ingatlanon a törvényes képviselők hasznélvezeti jogának alapítása az ingatlan olyan megterhelésének, a tulajdonosi részjogosultságok átengedésének minősül, amely érdekellentétet

keletkeztetett az adott szerződés tekintetében a kiskorúak, és törvényes képviselőik között. A haszonélvezetre jogosultak a kiskorúak rovására jutottak vagyoni előnyhöz, így eseti (gondnok) kirendelésének szükségesség fennállt (Legfelsőbb Bíróság Kfv. IV.37.202/2011/6.).

Ha a korlátolt felelősségű társaság tagjai között olyan kiskorúak is vannak, akik felett a szülői felügyeletet a társaság más tagjai látják el, a közöttük lehetséges érdekellentétnek a gyámhatóság útján való tisztázása nélkül a cégbejegyzési kérelem nem teljesíthető (BH1998.438.). törvénysértően jár el a cégbíróság, ha az olyan betéti társaság cégbejegyzés iránti kérelmét, amelynek beltágjai a szülők és kültagja a kiskorú gyermekük, a közöttük fennálló esetleges érdekellentét feloldásával kapcsolatos hiánypótlási eljárás mellőzésével elutasítja (BH1995.243.). Kiskorúak tagsági viszonyból eredő jogait – a szülők egymás közötti érdekellentéte, illetve a szülők és a kiskorúak közötti érdekellentét esetén – a taggyűlésen a kiskorúakat képviselő egyik szülő sem gyakorolhatja (EBH2001.452.). Született nemrégiben azonban ezzel a felfogással és joggyakorlattal teljesen ellentétes döntés is az alábbi magyarázattal: önmagában az a körülmény azonban, hogy a *kiskorú természetes személyek ugyanannak a gazdasági társaságnak* a tagjai, mint amelyben a szülői felügyeletet gyakorló egyetlen szülő is üzletrész tulajdonos és vezető tisztségviselő is, még nem jelenti a kiskorú gyermekek és a szülő között az érdekellentét fennállását. Így pusztán az a jogi tény, hogy a kiskorú gyermekek és a szülői jogot gyakorló szülő ugyanannak a korlátolt felelősségű társaságnak a tagjai, továbbá a tag szülő ügyvezetői tisztséget is ellát, még nem teszi szükségessé a kiskorú tagok részére eseti (gondnok) gyám kirendelését a tagsági jogok gyakorlása érdekében (BDT2013.2999.). Lásd részletesebben Barzó Tímea: Cselekvőképtelen, illetve korlátozottan cselekvőképes személyek részvétele a gazdasági társaságokban *in* Gondosné Pusztahelyi Réka (szerk.): *Jogi személyek az új Polgári Törvénykönyvben. Miskolci konferenciák 2012 Tanulmánykötet* (Novotni Alapítvány 2013, Miskolc) 23–33.

A bántalmazott szülő azon nyilatkozata, hogy nem kéri az ügyész által indítványozott távoltartás elrendelését, önmagában nem jelenti azt, hogy érdekellentét állna fenn közte és a kiskorú gyermekei között (BH2014.275.).

A kiskorú bérlő lakásbérleti jogviszonyának a bér nem fizetése miatti felmondása folytán keletkező perben nem lehet képviselő az a személy, aki mint a kiskorú törvényes képviselője vagyonnevelési kötelezettségeinek megszegésével nem gondoskodott a kiskorút terhelő lakbér kifizetéséről (BH1989.313.).

A túlélő házastárs érdekellentét miatt a kiskorú örökös képviselőjére ügyvédi meghatalmazást nem adhat (BH1987.206.).

A § (3)–(4) bekezdése értelmében eseti gyám kirendelését *bármely érdekelt, bármely hatóság kérheti*, és annak *hivatalból* is helye van. A szülő eseti gyám kirendelése céljából köteles a gyámhatóságnak késedelem nélkül bejelenteni, ha a törvényben megjelölt okból az ügyben nem járhat el. Az eseti gyám az ügyben olyan jogkörrel jár el, mint a gyám.

Ha a gyermek érdekében több eljárásban vagy ismétlődő vagy folyamatos eljárási cselekmények során merül fel az eseti gyám kirendelésének szükségessége, a gyermek számára lehetőség szerint ugyanazt a személyt kell eseti gyámként kirendelni.

Az eseti gyám köteles az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményét megismerni és azt a gyermek korára és érettségére tekintettel figyelembe venni tevékenysége ellátása során. Az eseti gyám rendelésének részletes szabályait a Gykr. 130/A. § tartalmazza.

XVIII. Fejezet

A szülői felügyelet gyakorlása

1. A szülők megállapodása a szülői felügyelet gyakorlásáról

4:164. § [A szülői felügyelet közös gyakorlása]

- (1) A szülői felügyeletet a szülők – megállapodásuk vagy a gyámhatóság vagy a bíróság eltérő rendelkezése hiányában – közösen gyakorolják akkor is, ha már nem élnek együtt.**
- (2) A különélő szülőknek a közös szülői felügyelet gyakorlása során biztosítaniuk kell gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét.**
- (3) Azonnali intézkedést igénylő esetben a szülő a gyermek érdekében – a másik szülő késedelem nélkül történő értesítése mellett – közös szülői felügyelet esetén is önállóan dönthet.**

A szülők gyermekük iránt tanúsított magatartása, a gyermekük gondozása és nevelése a szülők és a családok belső ügye, ami nem szabályozható és nem is szükséges szabályozni a „jog eszközeivel”. A CSJK is csak a döntési jogköröket kívánja a szabályozás körébe vonni, valamint a gyermeki jogok érvényesülésének elsődlegességét szem előtt tartva néhány garanciális szabályt kíván rögzíteni.

A szülők alapvető közös ügye és felelőssége a *közös kiskorú gyermek gondozása és nevelése*, ezért a szülői felügyeletet a *szülők együttesen* gyakorolják. Ez vonatkozik az együtt élő szülőkre akkor is, ha nyilvánvaló, hogy a hétköznapiakban a felügyelet gyakorlása ténylegesen megoszlik közöttük. Hiszen a közös szülői felügyelet nem jelenti azt, hogy mindkét szülő egyenlő hangsúllyal és szerepvállalással vesz részt a gyermek életében, gondozásában és nevelésében. Van, hogy az együtt élő szülők közül is az egyik szülő a család biztonságát szolgáló egzisztencia megteremtése érdekében sokkal kevesebb időt tud gyermekével tölteni, és csak a hétvégék vagy ünnepnapok adnak neki igazán lehetőséget arra, hogy a családi programokban, beszélgetésekben aktívan közreműködjön. Ez azonban nem jelenti a szülői felügyeleti jog hallgatóságos „csökkenését”, vagy korlátozott gyakorlását, mivel a szülői felügyeleti jogok gyakorlása során is érvényesülhet egyfajta „munkamegosztás”.

A szülők együttesen gyakorolják a szülői felügyeletet abban az esetben is, ha *már nem élnek együtt*. A *külön élő szülők* esetében a közösen gyakorolt szülői felügyelet vélelme alól csak az képez kivételt, ha a felek ettől eltérően állapodtak meg, illetve a gyámhatóság vagy a bíróság eltérően rendezte a külön élő szülők szülői felügyeleti jogának gyakorlására vonatkozó szabályokat.

Így elvben akkor is közösen gyakorolják a gyermek feletti szülői felügyeleti jogokat a szülők, ha az apai jogállást – a szülők különélése mellett – az *apa elismerő nyilatkozata* vagy *bírói ítélet* keletkezteti. A valóságban azonban ilyenkor a szülők ténylegesen nem együtt gondoskodnak a gyermekről, azaz csak az egyik szülő gyakorolja a szülői felügyeleti jogok összességét. Ez a fajta joggyakorlás felfogható úgy is, mint a szülők hallgatóságos megállapodása a szülői felügyeleti jogok jövőbeni gyakorlásáról, azonban vannak olyan esetek, ahol a jogszabály eltérő jogkövetkezményt fűz ahhoz, hogy közös szülői felügyeletről van-e szó vagy sem. A külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény végrehajtásáról szóló 101/1998. (V. 22.) Korm. rendelet 17. § (1) és (3) bekezdése értelmében az úti okmány (útleveél stb.) iránti kérelmet a kiskorú törvényes képviselője nyújtja be és írja alá. A kiskorú kérelméhez azonban csatolni kell *a szülőknek (törvényes*

képviselőnek) a közjegyző, a járási (fővárosi kerületi) gyámhatóság, a büntetés-végrehajtási intézet vezetője, a konzuli tisztviselő, az útlevélhatóság vagy a járási hivatal előtt tett, vagy a szülő által kiállított, teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt, *az úti okmány kiadásához hozzájáruló nyilatkozatát vagy a szülői felügyelet megszűnését, illetőleg szünetelését igazoló okiratot*. A szülői felügyelet „hallgatólagos” nem gyakorlása tehát ebben az esetben nem vehető figyelembe.

A szülői felügyelet tehát a külön élő szülők esetében „magánügy” marad, ami azt jelenti, hogy a szülők a felügyeleti jogok gyakorlását illetően – akár kifejezett megállapodással, akár hallgatólagosan – *olyan rendszert és életvitelt* alakítanak ki a gyermekük számára, amelyet jónak látnak. Nem egyszer fordul elő ugyanis, hogy a szülők életközösségük megszűnése ellenére továbbra is ugyanabban az ingatlanban laknak, és továbbra is közösen viselik a gyermek(ek) nevelésével és gondozásával felmerülő anyagi és egyéb terheket, felelősséget.

A szülők – kifejezett vagy hallgatólagos – megállapodásának azonban *két nagyon fontos korlátját* határozza meg a törvény:

a) az egyik, hogy a külön élő szülőknek a közös szülői felügyelet gyakorlása során is biztosítaniuk kell a *gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét*;

b) a másik pedig, hogy a közös szülői felügyelet ellenére az *azonnali intézkedést igénylő esetben* az egyik szülő a gyermek érdekében azonnal is dönthessen a másik szülő haladéktalan értesítése mellett. Ez utóbbi esetre leginkább a gyermek hirtelen fellépő betegsége, sérülése esetén felmerülő nyilatkozatok megtétele, döntések meghozatala a legjobb példa.

4:165. § [A különélő szülők megállapodása a felügyeleti jogok megosztásáról és a közös szülői felügyeletről]

- (1) A különélő szülők a szülői felügyelettel kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket egymás között megoszthatják, és megállapodhatnak abban is, hogy a szülői felügyeletet az egyikük gyakorolja. A szülők erre irányuló megállapodására utal, ha a gyermek hosszabb ideje háborítatlanul egyikük háztartásában nevelkedik.**
- (2) A házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben a szülők közös kérelmére a bíróság – a gyermek érdekét mérlegelve – a szülők közös szülői felügyeletre és ezzel összefüggésben a gyermek lakóhelyére vagy a szülői felügyelet (1) bekezdés szerinti rendezésére vonatkozó egyezségét jóváhagyja, vagy arról ítélettel határoz.**

1. Előzmények, a Csjt. közös szülői felügyeletre vonatkozó rendelkezései

A Csjt. szabályai szerint sokáig mind a házastársak, mind pedig az élettársak közös szülői felügyelete csak addig tarthatott, amíg akár a bíróság döntése alapján, akár pedig a felek perben, vagy peren kívüli megállapodása alapján a közös kiskorú gyermek *valamelyik szülőnél elhelyezésre nem került*. Az elhelyezés határozta meg egyértelműen, hogy melyik szülő gyakorolta a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek teljes palettáját. Ez a jog természetesen 1986-tól nem volt kizárólagos, mivel a szülők a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések tekintetében – az elhelyezéstől függetlenül – közösen kellett, hogy döntsenek. A gyermekelhelyezésre vonatkozó döntés minden közös kiskorút érintő házassági per része volt, hiszen az 1952-es Pp. kimondta, hogy a házasság érvénytelenítése

vagy felbontása esetében a bíróságnak a közös kiskorú gyermek tartása és a gyermek elhelyezése felől erre irányuló konkrét kereseti kérelem hiányában is határoznia kellett. A szülői felügyeleti jogok jövőbeni gyakorlásáról a gyermekelhelyezéssel kapcsolatos döntéssel összefüggésben nem kellett határozni, hiszen az „*ipso iure*” azt a szülőt illette meg, akinél a gyermek elhelyezést nyert, a másik szülő szülői felügyeleti joga ettől kezdődően – a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések kivételével – szünetelt. Az akkor hatályos jogszabályi rendelkezések tehát nem tették lehetővé a gyermek elhelyezését követően a közös szülői felügyeletet még akkor sem, ha azt a szülők együttes akarata, hajlandósága, együttműködése és körülményei lehetővé tették volna. A Csjt. 1995-ben bekövetkezett módosítása azonban a bíróságok számára megadta a lehetőséget arra, hogy a *szülők közös kérelmére közös szülői felügyeletet rendeljen el*, vagy a szülőknek a közös szülői felügyeletre vonatkozó egyezségét jóváhagyja, amennyiben az a gyermek érdekét nem sértette. A Legfelsőbb Bíróság 24. számú Irányelvvel módosított 17. számú Irányelve azonban kimondta, hogy a közös szülői felügyelet gyakorlása csak a szülők közötti teljes egyetértés, maximális együttműködési készség esetén volt lehetséges. A közös szülői felügyelet ugyanis olyan fokú együttműködési készséget feltételez, amely az egyik szülő tiltakozása, elzárkózása esetén nem valósítható meg, nem kényszeríthető ki. A közös szülői felügyeletről hozott döntés mellett azonban rendelkezni kellett a gyermek elhelyezéséről, a tartásdíj minimális mértékéről és a kapcsolattartásról is, mert csak az ilyen tartalmú egyezség vagy bírói ítélet állt akkor összhangban az 1952-es Pp. azon kógens rendelkezésével, miszerint a házasság felbontására egyező akaratnyilvánítással csak akkor kerülhetett sor, ha a felek – többek között – a fent említett kérdésekről megegyeztek, és egyezségüket a bíróság jóváhagyta [Makai Katalin: A szülői felügyelet általában *in* Kőrös András (szerk.): *A családjog kézikönyve 2007 I. kötet* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 632–636.].

2. A szülők megállapodása a szülői felügyeletről

A CSJK hatályos rendelkezései értelmében a különélő szülők közötti megállapodásnak a szülői felügyeleti jogok közös gyakorlásán túlmenően többféle tartalma lehet:

a) A szülők megállapodhatnak a szülői felügyeleti jogok általános közös gyakorlásában. Ez azt jelenti, hogy annak ellenére, hogy már nem élnek együtt, továbbra is mindketten részt vesznek a gyermekkel kapcsolatos döntések meghozatalában. Mind az apa, mind pedig az anya rendelkezik szülői felelősséggel, illetve a szülői felügyeleti jogokkal, és mindkettőjüket terhelik az ezzel járó kötelezettségek is. Éppen ezért, ha a szülők a közös szülői felügyeleti jogban meg tudnak állapodni, akkor *nem szükséges* rendezniük a *kapcsolattartás* minimális mértékét és módját. Ezt azonban semmilyen jogszabályi rendelkezés nem tiltja. Tehát ha a szülők szeretnék egyezségbe foglalni a közös szülői felügyelet mellett a kapcsolattartás idejét és módját, arra van jogi lehetőség. A közös szülői felügyelet szabályainak alkalmazása esetén is szükséges továbbá megjelölni a *gyermek lakóhelyét* és a megállapodásban rendezni szükséges a *gyermek tartását* is [4:21. § (4)–(6) bekezdés]. Bár a CSJK szabályai szerint a közös szülői felügyeletben való megállapodásnak már nem előkérdése, hogy a gyermek „melyik szülőnél kerül elhelyezésre”, a gyermek lakóhelyének megjelölésére vonatkozó utalás azonban hasonló érzetet kelt. A CSJK alapján tehát nincs arra jogi lehetőség, hogy a közös szülői felügyelet a szülők házasságának felbontását követően annak ellenére fennmaradjon, hogy azt valamelyik szülő ellenzi, illetve ha nincs a szülők között együttműködési készség.

b) A szülők megoszthatják egymás között a szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket bármilyen felosztásban. Ez lehet úgy is, hogy az egyik szülő inkább a gyermek gondozásában, ellátásában, a vele való foglalkozásban vesz részt aktívan, míg a másik inkább csak a törvényes képviselő, ügyintézés, vagy kezelési körében jár el. A feladatok megosztása azonban járhat egy konkrét jog – pl. gondozás, nevelés – gyakorlása körébe tartozó munka megosztásával is. Például az egyik szülő a hétköznapi ellátás és gondozás mellett tanul a gyermekkel, eljár az oktatási-nevelési intézménybe, tartja a kapcsolatot a pedagógusokkal stb., míg a másik szülő a gyermek iskolán kívüli tevékenységét segíti elő azzal, hogy sportol a gyermekkel, nyelvet tanul és tanít, vagy ilyen irányú külön foglalkozásokra hordja el, esténként „mesét olvas” stb.

c) A szülők megállapodhatnak abban is, hogy a szülői felügyeleti jogokat teljeskörűen csak az egyikük gyakorolja. Ez utóbbi azt jelenti – hogy a szülők a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben továbbra is közösen döntenek (4:175. §), azonban e kérdéskörökön kívül a szülői felügyelet körébe tartozó jogok és kötelezettségek kizárólag csak az egyiküket illetik meg, illetve terhelik. A szülői felügyeleti jogok „teljes körű gyakorlása” (egy jogot kizárólagosan, másokat a másik szülővel közösen gyakorol az erre feljogosított szülő) lép a „gyermek elhelyezése” fogalom helyébe.

A gyakorlatban azonban a szülők maguk alakítják úgy a helyzetet, hogy a közös kiskorú gyermekek a különválásukat követően (pl. az egyik házastárs közös családi otthonból történő elköltözése után) csak az egyik szülő háztartásában, gondozásában maradnak és nevelkednek tovább, melyhez a másik külön költöző szülő vagy csak anyagilag, vagy anyagilag és szülőként tevőlegesen is hozzájárul. Ha az így kialakult gyakorlatot a másik szülő nem ellenzi, hanem azt elfogadja és tudomásul veszi, akkor ennek a magatartásnak a jövőre nézve is kiemelt jelentősége van. A bírói gyakorlat által kialakított, a Legfelsőbb Bíróság 212. Elvi Határozatában megfogalmazott fontos elvi tételt emel a CSJK rendelkezései közé a jogalkotó akkor, amikor a szülők ezen „ráutaló magatartását” a szülői felügyelet körében a szerződés hatályával ruházza fel. A § (1) bekezdés második mondata ugyanis kimondja, hogy a szülők erre irányuló megállapodására utal, ha a gyermek hosszabb ideje háborítatlanul egyikük háztartásában nevelkedik. Ebből pedig az következik, hogy a felek hallgatóságos megállapodása alapján a gyermek feletti szülői felügyeleti jogokat kizárólagosan az a szülő gyakorolja ilyen helyzetben, akinek a háztartásában a gyermek – mindkettőjük egyetértésével – háborítatlanul él és nevelkedik. Utóbb tehát a másik szülőnek nem azt kell bizonyítania, hogy nála biztosított kedvezőbb a gyermek fejlődése [4:167. § (2) bekezdés], hanem azt, hogy a körülmények lényeges módosulása következtében a szülői felügyeleti jogok gyakorlása tekintetében a kért módosítás a gyermek érdekében áll [4:170. § (1) bekezdés, lásd Kőrös András: Fontolva haladás – az új Ptk. Családjogi Könyve 6. Rész: A szülői felügyelet III. fejezet. *Családi Jog* 2006/4. 2.].

Mindezek alapján megállapítható, hogy továbbra is alkalmazhatóak a Legfelsőbb Bíróság alábbi ügyben hozott megállapításai. Az alapul szolgáló ügyben kezdettől fogva külön élő szülők ráutaló magatartásukkal azt a megállapodásukat juttatták kifejezésre, hogy gyermekük az anya gondozásában fog felnőni, ebben a helyzetben pedig az apa is biztosította a szükséges segítséget az anya részére, egyben a szülői felügyeletből eredő jogait is teljes körűen gyakorolhatta. Életüket ennek megfelelően alakították, amikor az anya családfenntartóként a korábbi hivatásával járó elfoglaltságát folytatta, a gyermek az ő háztartásában élt, ahol az anyai nagymama aktív segítséget jelentett, de az apa figyelemmel kísérte a gyermek igényeit, áldozatkészen elősegítette a gyermek optimális körülményeinek megteremtését. A megállapodás szerinti együttműködés az anya távollétében, előzetes jelzés nélkül az apa egyoldalú és önkényes elhatározásával szűnt meg, ami egyben a felek kölcsönös bizalmatlanságát, viszonyuk teljes megromlását

eredményezte. A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint a gyermek további gondozásával felmerülő jogvitát ezért a „gyermek elhelyezésének megváltoztatására” vonatkozó szabályok szerint kellett elbírálni, mely során az apát terhelte annak bizonyítása, hogy az anyánál állandósult körülmények lényegesen megváltoztak, és ennek következtében az elhelyezés megváltoztatása a gyermek érdekében áll (EBH2000.212.).

3. A bíróság döntése a közös szülői felügyeletről

A § (2) bekezdése utal arra, hogy a szülői felügyelet rendezése iránti perben a szülőknek a közös szülői felügyeletre vagy a szülői felügyelet megosztására vonatkozó *egyezségét* – a gyermek elsődleges érdekét is szem előtt tartva – *jóváhagyhatja*, de arra is van lehetőség, hogy a felek közös kérelmére *ebben a kérdésben ítélettel határozzon*.

Mint ahogyan arról már volt szó, a szülők különválása nem érinti automatikusan a közös kiskorú gyermekük feletti szülői felügyeleti joguk gyakorlásának megváltozását. Amennyiben továbbra is együtt tudnak működni a gyermekek gondozásában, nevelésében, törvényes képviselőként, vagyonának kezelésében stb., akkor ennek törvényi akadálya nincs. Természetesen a szülők dönthetnek másképpen is, azaz megoszthatják egymás között a szülői felügyeleti jogokat, kötelezettségeket vagy azok körébe tartozó egyes feladatokat, részjogosítványokat. És hozhatnak olyan döntést is, hogy a – gyermek sorsát érintő lényeges kérdések kivételével – a jövőben kizárólag az egyikük gyakorolja a szülői felügyeleti jogokat a közös kiskorú(ak) felett. A felek határozott döntését tartalmazó kifejezett, vagy hallgatólagos megállapodás léte önmagában azonban sok esetben nem elég. Különösen így van ez akkor, ha a szülők *egyező akarattal kérik házasságuk felbontását*, melynek egyik lényeges feltétele, hogy a házastársak a szülői felügyeleti jog gyakorlásában is bíróság által jóváhagyott egyezséget kössenek. Annak sincs azonban akadálya, hogy a szülői felügyeletre, annak további fenntartására vagy önálló gyakorlására vonatkozó közös döntés bírói egyezséggel történő rendezésére ne bontóperben, hanem *kifejezetten szülői felügyelet rendezése vagy annak megváltoztatása iránti perben* kerüljön sor. A szülői felügyeletről történő megállapodás hatósági megerősítése, bírói egyezségbe foglalása mellett szól annak bizonyító ereje, mely elősegíti a későbbi jogviták elkerülését.

Nem kétséges, hogy a gyermek számára az a legkedvezőbb megoldás, ha a szülők a különválásuk után is felelős, gondoskodó, egymás szülői minőségét tiszteletben tartó szülők tudnak maradni, akik képesek a hétköznapi nehézségei közepette is a gyermekek érdekét előtérbe helyezni. Ha a közös szülői felügyelet jogintézménye ezt elő tudja segíteni, akkor mindenképpen támogatásra érdemes intézményként képes betölteni szerepét. Erre azonban csak akkor van esély, ha a közös szülői felügyelet gyakorlásának részleteiben, a megvalósítás főbb pontjaiban a szülők – egymásra gyakorolt nyomás nélkül – egyezségre tudnak jutni. *A bíróság a szülők egyező akarata ellenére nem állapíthatja meg a szülői felügyeleti jogok közös gyakorlását még akkor sem, ha a gyermek érdekében a közös szülői felelősség fennmaradása nem lenne ellentétes, mert akkor fennállhat az esélye annak, hogy olyan szülők, illetve szülő-gyermek vonatkozásában lenne „elrendelve” a közös szülői felügyelet, akik semmilyen együttműködési hajlandóságot egymás felé egyébként nem mutatnak.* Ez pedig magának a jogintézménynek a működését lehetetlenítené el, hiszen ahhoz, hogy a gyermek számára előnyös legyen a közös szülői felügyelet, a szülőknek nemcsak a gyermekükkel külön-külön szükséges megfelelő kapcsolatot kiépíteniük, hanem egymással is. Ezért a közös szülői felügyelet gyakorlására vonatkozó kérelem esetén a szülőknek a perben, illetve a megállapodásukban *részletesen*

elő kell adniuk, hogy esetükben hogyan fog működni a gyakorlatban a közös szülői felügyelet, illetve a gyermek(ek) esetleges váltott elhelyezése. A bíróság erre vonatkozóan – szükség esetén – még bizonyítást is elrendelhet, sőt sor kerülhet a gyermek(ek) személyes meghallgatására is a 4:171. § (4) bekezdése alapján a Pp. 473. §-ában foglalt eljárás szerint. Tehát a bíróságnak meg kell vizsgálnia, hogy a szülők alkalmasak-e a szülői felügyelet közös gyakorlására és a megállapodásukban foglaltak betartása az életben reális kötelezettségvállalást jelent-e. Fontos szempont továbbá, hogy a szülők egyezsége a gyermek érdekét szolgálja-e, illetve hogy az *mennyiben biztosítja a gyermek jövőbeni kiegyensúlyozott életvitelét*, különösen, ha a szülők a gyermek esetleges „váltott elhelyezésében” állapodnak meg.

Mint ahogyan arról már volt szó, ha a szülők a közös szülői felügyeleti jogban meg tudnak állapodni, akkor *nem szükséges* rendezniük a *kapcsolattartás* minimális mértékét és módját. Annak azonban nincs jogszabályi akadálya, hogy ezt mégis megtegyék. A közös szülői felügyelet szabályainak alkalmazása esetén is szükséges továbbá megjelölni a *gyermek lakóhelyét* és a megállapodásban rendezni szükséges a *gyermek tartását* is [4:21. § (4)–(6) bekezdés]. Önmagában a feleknek a közös szülői felügyeletben történő megállapodása nem zárja ki a külön élő szülő gyermektartásdíj fizetésére kötelezését, ha az a kiskorú gyermek érdekében szükséges (BH2013.191.).

Bár a CSJK szabályai szerint a közös szülői felügyeletben való megállapodásnak már nem előkérdése, hogy a gyermek „melyik szülőnél kerül elhelyezésre”, a gyermek lakóhelyének megjelölése nélkülözhetetlen. A közös szülői felügyelet elrendelése esetén is a gyermek lakóhelye az egyik szülő otthona. Akkor jelenthet ez problémát, amikor a szülők a „váltott elhelyezés” azon formáját választják, mely esetében a gyermek váltakozva egyenlő időt tölt mindkét szülőnél. Például kéthetente, vagy havonta költözik a gyermek az egyik szülőtől a másikhoz. Ilyenkor a bíróság által jóváhagyott egyezség tartalmazhatja mindkét szülő lakóhelyét a gyermek lakóhelyeként és otthonaként annak ellenére, hogy igazgatási szempontból az ezt igazoló hatósági igazolványon csak egy állandó lakóhely jelölhető meg. A kommentárirodalom szerint az ítéletben vagy a felek egyezségében nem feltétlenül kell konkrét lakcímet feltüntetni a gyermek lakóhelyeként, hiszen az gyakran változhat, és ennek folytán felmerülhetne az egyezség, illetve az ítélet módosításának szükségessége. Ezért inkább azt célszerű rögzíteni, hogy a gyermek lakóhelye az apa vagy az anya, vagy mindkettőjük otthonát képező lakás, illetve ingatlan [Makai Katalin: A szülői felügyelet *in* Körös András (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata III/VI. Polgári Jog Családjog* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 259–260.].

4. Az ún. váltott elhelyezés

A szülők különválását követően is fennmaradó közös szülői felügyelet jogilag mindkét szülőnek egyenlő jogokat és kötelezettségeket jelent a közös kiskorú gyermekük vonatkozásában. Ez azonban legtöbbször nem jár azzal a következménnyel, hogy a gyermek mindkét szülő háztartásában él, hanem gyakran csak az egyik szülő otthona van megjelölve a gyermek lakóhelyeként, míg a másik szülővel kevésbé szoros a gyermek kapcsolata. A szülők különválását, házasságuk felbontását követően a közös szülői felügyeletben megegyező szülők köthetnek olyan megállapodást, illetve a bíróság jóváhagyhatja a szülők olyan tartalmú megállapodását, ami szerint a *gyermek felváltva lakik azonos vagy megközelítőleg azonos időtartamban az anyánál, majd az apánál*. Ilyenkor mindkét szülő érdemben gyakorlatilag teljesen azonos időt tölt a gyermekkel, és mindkét szülő akkor gondoskodik teljes mértékben a gyermekről, amikor nála

tartózkodik. Nem ritka egyes európai országokban a három-négy napos váltás, illetve az, hogy a gyermek egy hetet tölt az egyik, majd ugyanannyi időt a másik szülőnél, de vannak olyan országok is, ahol inkább a kéthetente történő váltás vált gyakorlattá. A váltott elhelyezés módját ad arra is, hogy mindkét szülő otthona – felváltva – a gyermek otthonául, lakóhelyéül szolgáljon (Szeibert Orsolya: Együtt a házasság felbontása után is? A közös szülői felügyelet és a váltott elhelyezés európai tendenciái. *Családi Jog* 2012/4. 2–7.).

Elsődleges feltétele a váltott elhelyezésnek, hogy *mindkét szülő* nemcsak alkalmas a gyermeknevelésre, de hajlandó is a jövőben ugyanannyi, vagy még több időt és energiát fordítani a gyermekeire, mint korábban. Azaz nem csak „vasárnapi” vagy „hétvégi” szülők kívánnak maradni a gyermek életében. Nem javasolt a váltott elhelyezés abban az esetben, ha a szülők valamelyike képtelen időt szakítani a gyermekkel való foglalkozásra a nála eltöltött idő alatt. Fontos elem lehet a mérlegelésnél, hogy mindkét szülő képes-e nagyjából azonos szinten követni a gyermek iskolai tanulmányait, és ebben segítséget is tud nyújtani a számára.

A *gyermek alkalmassága* is egy jelentős tényező. A szakértők egy része úgy ítéli meg, hogy a kisgyermek számára hosszú távon kiegyensúlyozatlansághoz vezethet a gyakori elhelyezésváltogatás. Gyengéné Nagy Márta tanulmányában arról számol be, hogy a pszichológusok és pszichiáterek többsége kifejezetten ellenzi csecsemőkorban e lehetőség alkalmazását, de nem kevés szakember hatéves korig is tiltaná. A konkrét esetben dől el, hogy egy adott gyermek esetében szükséges-e az egyenlő súlyú apai és anyai jelenlét, vagy a gyermek érzelmi labilitása kifejezetten már nem bírná el a váltott elhelyezéssel járó állandó környezeti változást. Nyilvánvalóan a megfelelő életkor a szakemberek adott helyzetre vetített véleményének függvényében dönthető el (Gyengéné Nagy Márta: Arany középút? – a váltott elhelyezés első tapasztalatai Franciaországban. *Családi Jog* 2006/2. 34–35.). Ehhez kapcsolódó nagyon fontos kérdés a *közös kiskorú gyermekek véleményének* megismerése, hiszen a döntésnek meghatározó jelentősége és hatása lehet a gyermek további életére. Éppen ezért a váltott elhelyezés kérdésében a döntést a szülőknek és a gyermeknek célszerű közösen, vagy legalább a gyermek véleményének, szempontjainak, kérésének figyelembevételével meghoznia.

A *gyermek környezeti állandóságának, biztonságérzetének a megőrzése* mint egyik lényeges szempont szintén érvényre kell jutnia a váltott elhelyezés jóváhagyásakor is. Nem mellőzhető ezért annak vizsgálata, hogy a szülők és a gyermek adaptációs képessége megfelelő-e az új helyzet nyújtotta kihívásokhoz. A Code Civil ezért arra ad lehetőséget a bíró számára, hogy *ideiglenes intézkedés* formájában elrendelje a váltott elhelyezés gyakorlását, majd néhány (általában 3–6) hónapos kísérleti időszakot követően dönt az intézmény végleges bevezethetőségéről vagy az elutasításról. Amennyiben a szülők nem tudnak megfelelően, a gyermek érdekében együttműködni az átmeneti időszakban, a bíróság elutasítja az ez irányú kereseti kérelmet.

Volt erre példa hazánkban is, amikor a Debreceni Járásbíróság akként döntött, hogy *„a gyermekekről a szülők heti váltásban közösen kötelesek gondoskodni akként, hogy a naptári számozás szerinti minden páratlan héten a felperesi édesanya, a naptári számozás szerinti minden páros héten az alperesi édesapa köteles gondoskodni a gyermekekről. A gyermeket minden vasárnap este 19 órakor az a szülő köteles átvinni, akivel a gyermek a következő hetet együtt tölti, attól a szülőtől, akinél a gyermek adott héten tartózkodott. A szülők kötelesek egymást a gyermek életét érintő kérdésekben tájékoztatni, a gyermekkel kapcsolatos információkat egymással megosztani. A gyermek minden héten hétfőn, szerdán és szombaton telefonon, skype-on 19–20 óra között a tőle távol lévő szülőjével kapcsolatot tarthat. A gyermeket érintő szülői felügyeleti jogokat az a szülő gyakorolja, aki az adott időszakban a gyermekekről gondoskodik. A peres felek közösen gyakorolják a gyermek oktatási*

intézményének (bölcsőde, óvoda) kiválasztását, az orvosi kezelés, gyógyintézmény megválasztásával összefüggő kérdésekben való döntést, törvényes képviselével felmerülő szülői felügyeleti jogokat.” A döntés indokolása szerint a gyermek legjobb érdeke az, hogy mindkét szülőjével kiegyensúlyozott kapcsolata legyen. A szülők esetében pedig elengedhetetlen feltétel, hogy gyermekük iránti felelősségüket egyforma mértékben éljék meg akkor is, ha már nem közös háztartásban élnek. A döntés szerint a váltott elhelyezéssel megvalósuló kapcsolattartás tartja egyensúlyban a peres felek között a gyermekük nevelésével kapcsolatos feladatok ellátását, s készíteti őket a „kommunikációs csatornáik egymás irányába történő megnyitására”. A Debreceni Törvényszék az első fokú bíróság végzését megváltoztatva a gyermeket az édesanyjánál helyezte el, a gyermek és az édesapa közötti, az elvitel jogát is magában foglaló kapcsolattartást pedig minden páros hét szombatjának 9 órájától vasárnap 18 óráig, illetve minden páratlan hét szerdájának 16 órájától aznap 19 óráig biztosította. A másodfokú határozat indokolása többek között arra hivatkozott, hogy „a gyermeknek mindenképpen érdeke, hogy egy állandó, biztos környezetben nevelkedjen, amit a heti váltással történő gondoskodás nem biztosíthat számára. Az állandó költözés bizonytalanságot, kiszámíthatatlanságot okozhat, ami pszichés fejlődésére kihatással lehet negatív irányba.” A két döntéssel összefüggésben Pál Szilvia kifejtette, hogy az ideiglenes intézkedésben szabályozott váltott elhelyezés vagy a kiterjesztett kapcsolattartás tapasztalatai a szülők gyermeknevelési képességének a feltárásához a perben beszerzendő egyéb bizonyítékok mellett talán a legértékesebbek lehetnének a per érdemi elbírálása – a gyermek legjobb érdekét szolgáló döntés meghozatala – szempontjából, ugyanis a szülő–gyermek kapcsolatot működés közben engedi láttatni, mindamellett a tapasztalat a felek számára is kiválóan alkalmas önismereti tréning lehetne. Előfordult ugyanis, hogy a per kezdetén külön élő szülő átgondolatlanul, a gyermeket természetben gondozó szülővel szembeni tartásdíjharcban bevethetőnek vélt fegyverként kérte a gyermek magánál történő elhelyezését, s amikor a bíróság ideiglenes intézkedésében váltott elhelyezéssel konstrukciót vagy kiterjesztett kapcsolattartást alkalmazott, akkor időközben meggondolta magát, mert rájött, hogy ő maga nem képes és nem is akar hosszabb távon, életvitelszerűen gondoskodni a közös gyermekükről (Pál Szilvia: Az otthontalanság otthona – szófelhők a váltott gyermekelhelyezésről és a kapcsolattartásról. *Családi Jog* 2014/1. 10–18.).

Szintén nagyon fontos követelmény a *szülők lakóhelyének közelsége*, hiszen nyilvánvalóan elképzelhetetlen egy gyermek állandó utaztatása akár azért, mert még nagyon kicsi, akár az iskolai kötelezettségei miatt.

Ajánlott a megfelelő környezet és körülmények objektív vizsgálata szempontjából fontos bizonyító erővel bíró *környezettanulmány* beszerzése is. Nem biztos ugyanis, hogy egy válást követően mindkét szülő azonnal meg tudja oldani lakhatását, és hogy mindkét szülő azonnal tökéletesen be tud rendezkedni egy a gyermekei kényelmének is mindenben megfelelő lakásban.

A váltott elhelyezésnél is gondolni kell a *gyermek szokásos költségeinek szülők közötti megosztásáról*. Érdeemes az egyezségben pontosan felsorolni, hogy mely kiadást kötelesek a szülők külön-külön vállalni, mely leginkább az étkezés, a ruházkodás, az egészségügyi kiadások és a különórák díjait foglalja magában. Amennyiben a váltott elhelyezéssel utazási költségek is felmerülnek, annak viseléséről is dönteni szükséges. Természetesen a háztartási költségeket mindig az a szülő viseli, akinél a gyermek éppen tartózkodik. Fontos lehet e körben a precíz megállapodás, mert a szülők között e téren kialakuló új konfliktusok a váltott elhelyezés működésének sikerességét veszélyeztethetik. Ha pedig a szülők jövedelme lényeges eltérést mutat, kiegészítő tartásdíj fizetésével vagy a költségek egyik szülő általi vállalásával hidalható át a különbség.

A váltott elhelyezés felveti még azt a kérdést is, hogy *ki a felelős a gyermek által okozott károkért*. Ezzel összefüggésben két álláspont alakult ki. Az egyik szerint a felelősség is, mint az elhelyezés módja, alternatív, tehát mindegyik szülő a nála töltött idő alatt bekövetkező károkozásért felelős. A másik vélemény szerint azonban a felelősség közös marad, így az anyagi felelősség is egyenlő arányban oszlik meg, hiszen a gyermek károkozása legtöbb esetben a szülők súlyos hanyagsága miatt következik be. A szülők viszont kölcsönösen felelősséggel tartoznak egymásnak a gyermek felügyelete körében elkövetett mulasztások következményeinek viselésében (Gyengéné Nagy Márta: Arany középút? – a váltott elhelyezés első tapasztalatai Franciaországban. *Családi Jog* 2006/2. 36.). Tekintettel azonban arra, hogy a magyar Ptk. szerint a több gondozó felelősségére a többek közös károkozására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, a két szülő felelőssége a károsult irányában egyetemleges lesz [6:544. § (4) bekezdés, 6:524. § (1) bekezdés].

4:166. §

[Döntés a közös szülői felügyelet gyakorlásával összefüggő vitában]

Ha a közös szülői felügyelet gyakorlása során a szülők valamely kérdésben nem tudnak megállapodni – a lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdés kivételével – a gyámhatóság dönt.

A közös szülői felügyelet gyakorlása során – akár együtt élő, akár külön élő szülőkről van szó – egyes kérdésekben előfordulhatnak olyan viták, amelyeket hatósági úton kell rendezni. A Csjt. az ezzel kapcsolatos jogköröket úgy *osztotta meg a gyámhatóság és a bíróság között*, hogy azokban a kérdésekben, amelyekben a szülői felügyeletet együttesen gyakorló szülők nem tudtak egyetértésre jutni – a lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdések kivételével –, a gyámhatóság döntött. Míg ha a külön élő szülők a közösen gyakorolt szülői felügyeleti jog tekintetében nem tudtak megegyezni, a döntés – a tizenhatodik életévét betöltött kiskorú tartózkodási helyének kijelölése kivételével – a bíróság hatáskörébe tartozott. Az elhatárolás ismérvei azonban nem voltak pontosak, ezért több esetben is hatásköri vitát eredményeztek, amit a Legfelsőbb Bíróság az EBH2000.319. számú határozatával igyekezett rendezni.

A CSJK a hatásköri megosztását több okból sem tartotta fenn. A közös szülői felügyelet körében tipikusan eldöntendő kérdések, mint a gyermek nevének megválasztása, vagy az iskola, vagy más életpálya kijelölése stb. a családhoz közel lévő, gyors és gyermekvédelmi szempontú elbírálást igényeltek, amelyre a felektől esetleg távol lévő, lassúbb és nem a gyermekvédelemre szakosodott bírósági eljárás kevésbé volt alkalmas. Előfordult olyan eset is, amikor az iskola (életpálya) megválasztásával összefüggésben felmerült jogvita a bíróság előtt – a bírósági eljárás természetéből fakadó időigényesség miatt – a továbbtanulásra nyitva álló határidő elteltét követően zárult le jogerősen. Az iskola megválasztására vonatkozó jogerős döntés így nem születhetett meg időben. A CSJK tehát a bírósági hatáskört teljesen megszünteti. Változatlanul fennmarad azonban a bírói hatáskör a szülői felügyeleti jog általános jellegű korlátozását és megvonását illetően.

A CSJK azonban továbbra sem teszi lehetővé, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdésben felmerülő szülői vita esetén a gyámhatóság dönthessen.

Az Alaptörvény XVI. cikk (2) bekezdése deklarálja a *szülőknek azon jogát*, amely szerint joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést. A törvény a szülőknek és a gyámnak az Alaptörvényben meghatározott e jogát bontja ki, amikor deklarálja a kiskorú gyermek erkölcsi, vallási neveléséről, vallásos oktatásáról szóló szülői döntés lehetőségét. Ez összefügg az Ehtv. 2. §-ával, miszerint a szülőnek, gyámnak joga van ahhoz, hogy a kiskorú gyermek erkölcsi, vallási neveléséről, vallásos oktatásáról döntsön,

és arról megfelelően gondoskodják. A törvényi rendelkezéssel nem egyeztethető össze, hogy vita esetén hatóság döntsön az ilyen jellegű jogvitákban. Sokkal nehezebb azonban annak a kérdésnek a megítélése, amikor a vita a szülők „más szülői felügyeleti jogának burkában” jelentkezik. Tipikus megjelenési formája ennek a problémának az, amikor a szülők abban a kérdésben nem tudnak dönteni, hogy egyházi vagy nem egyházi jellegű nevelési-oktatási intézményre bízzák a továbbiakban gyermekükről való részbeni gondoskodást, vagy, hogy melyik egyház (vallási felekezet) fenntartásában működő óvoda, iskola legyen az az intézmény. Ezen a roppant kényes területen azonban a jogalkotó egyelőre nem látta érettnek az időt, hogy a Csjt. szabályain változtasson (Kőrös András: Fontolva haladás – az új Ptk. Családjogi Könyve 6. Rész: A szülői felügyelet III. fejezet. *Családi Jog* 2006/4. 3.). A gyámhatóság pusztán abban a kérdésben dönthet, hogy a szülők által preferált iskolák közül az egyes – vallástól független – szempontok alapján melyik oktatási intézmény felel meg jobban a kiskorú érdekeinek. (Ilyenek lehetnek pl. az oktatási intézmény közelsége, megközelíthetősége, a gyermek különleges tehetsége, adottságai szempontjából az oktatási intézmény nyújtotta lehetőségek stb.)

2. A szülői felügyelet gyakorlásának bírósági rendezése

4:167. § [A szülői felügyelet gyakorlásának bírósági rendezése]

- (1) **A különélő szülők megállapodásának hiányában – kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból – a bíróság dönt arról, hogy a szülői felügyeletet melyik szülő gyakorolja.**
- (2) **A bíróság a döntés során azt mérlegeli, hogy a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődése miként biztosítható a legkedvezőbbben.**

Abban az esetben, ha a külön élő szülők a szülői felügyelet közös gyakorlásában vagy azzal kapcsolatos jogok és kötelezettségek gyakorlásában *nem tudnak megállapodni*, a szülői felügyelet rendezéséről a bíróság dönt. A bíróság kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból jár el. A Pp. 459. § (1) bekezdése ugyanis kimondja, hogy a házasság érvénytelenítése vagy felbontása esetében a bíróságnak a közös kiskorú gyermek tartása, *a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése* vagy a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése felől – szükség esetén – erre irányuló kereseti kérelem hiányában is határoznia kell.

A bíróság döntésének tartalma kétféle lehet:

- a) a szülői felügyeleti jog *teljes körű gyakorlását az egyik szülőnek adja*, vagy
- b) meghatározza, hogy egyes szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket melyik szülő milyen módon gyakorol.

Ez az eset körülményeinek a jelenleginél rugalmasabb mérlegelését, a felek életviszonyainak, igényeinek, lehetőségeinek fokozottabb figyelembevételét teszi lehetővé. A bíróság azonban – a szülők erre vonatkozó megállapodásának hiányában – *közös szülői felügyeletet nem rendelhet el*, mert az az együttműködésnek olyan fokát kívánja meg a szülőktől, amely csak a szülők egyetértése esetén valósítható meg. A bíróság döntésének elsődleges szempontja a gyermek elsődleges érdeke.

A bíróság döntésének jogkövetkezményeit a törvény akként rendezi, hogy *megszünteti a „gyermekelhelyezés” kifejezést*, mert ezt ebben a vonatkozásban egyetlen nyugat-európai jogrendszer és az Európa Tanács dokumentumai sem használják. A törvény szerint a bíróság a gyermek elhelyezése helyett a szülői felügyelet „teljes körű gyakorlására” jogosíthatja fel az egyik szülőt, aminek az a következménye, hogy a másik szülő a szülői

felügyeleti jogokat nem gyakorolhatja, törvény alapján megilleti azonban – a bíróság eltérő rendelkezésének hiányában – a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésében az együttdöntés joga (Indokolás Negyedik Könyv XII. cím XVIII. Fejezet 2. pont).

Sem a jogok, sem a kötelességek területén nem illeti meg előjog egyik szülőt sem. Az egyenjogúság jegyében mindkettőn *egyaránt felelősek a gyermekért*. A család egységének megbomlása a gyermek életét megzavarja, bizonytalanságot, válságot idézhet elő, egész életére kiható módon befolyásolhatja a gyermek személyiségfejlődését. A bíróságnak ezért mind a *házassági bontóperben*, mind pedig a külön élő élettársak, házastársak között *indult szülői felügyeleti jog gyakorlásának rendezése iránti per során vizsgálnia kell*, hogy van-e remény a család egységének helyreállítására. Ha a kapcsolat véglegesen és helyrehozhatatlanul megromlott, s már a gyermek érdekében sem áll a család egységének fenntartása, a szülők kötelesek a házasetük, illetve az együttélésük megromlásának a gyermeknél jelentkező káros hatásait a lehető legkisebb mértékre csökkenteni. Az életközösség megszakítása, a házassági kötelék felbontása *ne járjon* azzal a következménnyel, hogy a gyermek bármely szülőjétől érzelmileg elszakad.

A külön élő szülők megegyezésének hiányában tehát a *bíróság* határoz arról, hogy a szülői felügyeletet a jövőben melyik szülő gyakorolja. A bíróság a döntés során azt mérlegeli, hogy a gyermek *testi, szellemi és erkölcsi fejlődése miként biztosítható a gyermek számára a legkedvezőbben*. Amennyiben azonban szülői felügyeletnek a szülők által történő gyakorlása *a gyermek érdekét veszélyezteti*, a bíróság a gyermeket *másnál* is elhelyezheti, feltéve, ha ez a személy a nála való elhelyezést *maga is kéri*. A gyermek elhelyezésének alapvető szempontja: a gyermek érdeke. Éppen ezért a bíróságnak széles körű bizonyítási eljárást kell lefolytatnia annak megítélése érdekében, hogy melyik szülőnél van a gyermek testi, erkölcsi és szellemi fejlődése kedvezőbben biztosítva. Az 1/2014. PJE értelmében a 24. számú Irányelvvel módosított 17. számú Irányelv teljes terjedelmében nem alkalmazható a továbbiakban, mivel a CSJK idevonatkozó rendelkezései tekintetében eltérő szabályokat tartalmaz. Az irányelv ugyanis javarészt az egyik szülőnél történő gyermekelhelyezés tekintetében határoz meg a bíróság számára szempontokat, mely jogintézményt felváltotta a szülői felügyeleti jog gyakorlásáról hozott döntés. Az irányelvben összefoglalt egyes útmutatásokat azonban értelemszerűen alkalmazni lehet és kell a bíróságoknak annak eldöntésénél, hogy a külön élő szülők közötti vita esetén melyiküknél biztosítható legkedvezőbben a gyermek teljes körű fejlődése.

Továbbra is igaz, hogy a szülői felügyelet gyakorlásáról hozott döntés alapvető szempontja: a *gyermek érdeke*. Ezért a bíróságnak a gyermek életét érintő *minden körülmény feltárásával és együttes mérlegelésével* kell határoznia. Egyes kiragadott körülmények túlértékelése, más szempontoknak pedig a figyelmen kívül hagyása akadályozhatja, hogy a döntésnél a gyermek érdeke megfelelően érvényesüljön. A bíróságnak gondosan vizsgálnia kell, hogy a szülőket az egyéniségük, életmódjuk, erkölcsi tulajdonságaik, alkalmassá teszik-e a gyermek nevelésére. Figyelembe kell vennie a *gyermekhez való ragaszkodás őszinteségét*, a gyermeknek a szülő iránt táplált érzelmeit, a gyermeknek az egyik vagy másik szülőhöz való kötődését, a szülő nevelési képességét, az iskoláztatási lehetőségeket.

Vizsgálni kell továbbá a felek anyagi és lakáshelyzetének alakulását, azt, hogy a gyermek tartása, gondozása, egészségügyi ellátottsága melyik szülő környezetében van jobban biztosítva. Ennek érdekében továbbra is értékes adatokat szolgáltathat a döntéshez a *környezettanulmány*, a *bölcsőde*, *óvoda*, *iskola véleménye*. Visontai-Szabó Katalin tanulmányában rámutat, hogy a statisztikai adatok tanúsága szerint – ha a szülők nem kötnek egyezséget a perben – a bíróság kiemelkedő jelentőséget tulajdonít a *környezettanulmányoknak*, melyek különösen nehéz anyagi körülmények között élő

szülők esetén jutnak szerephez. Fontos információ ugyanis a gyermek jövőbeni fejlődése szempontjából, ha az egyik szülő nem rendelkezik a gyermek(ek) fogadására alkalmas lakással. Ez a körülmény még a kapcsolattartás szabad érvényesülését is veszélyeztetheti, hiszen a gyermekek ott-tartózkodására alkalmatlan, dohos, hideg, koszos és bútorozatlan lakhely mellett a kapcsolattartás is csak a gondozó szülő lakásán vagy a gyámhatóság hivatalos helyiségében valósulhat meg (Visontai-Szabó Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben. *Családi Jog* 2015/1. 35.).

A *pszichológiai szakvélemény* beszerzése különösen akkor indokolt, ha a kellő alapossággal felderített tényállás alapján – az eset sajátos körülményeire (a gyermek egyénisége, érzésvilága, a családban kialakult légkör stb.) is figyelemmel – várható, hogy a pszichológiai szakvélemény elősegíti a gyermek érdekét szolgáló helyes döntést. A gyermeknevelésre való alkalmasság az átlagos értelmi színvonalon felül az érzelmi stabilitás és gazdagság, valamint a pozitív jellemvonások valamilyen megkövetelhető minimumát jelenti. A szakértői véleményben a nevelési alkalmasság szintjét is meg kell határozni, amely ennek megfelelően lehet: átlagos, átlagosnál jobb, átlagosnál gyengébb vagy alkalmatlan. *Nevelési alkalmatlanságot* akkor véleményezhet a szakértő, ha a szülői személyiség vizsgálata súlyos devianciák jelenlétére utal, ha a gyermek személyiségében súlyos fejlődési zavarok, speciális indokú traumatizáció, vagy veszélyeztetettség együttese jelenik meg, és ez kapcsolatba hozható a kérdéses szülő személyiségjellemzőiből következő magatartással, vagy ha a szülő korábban bűncselekményt követett el. Ha mindkét szülő egyaránt alkalmas a gyermek nevelésére, az érzelmi kötődés mintázatai alapján dönthető el a kérdés (Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 20. számú Módszertani Levele az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről). Ezt lásd részletesebben a 4:171. §-hoz fűzött magyarázatban.

A szülői felügyelet rendezése iránti perekben a szülők gyakran érzik úgy, hogy a *tanúvallomásoknak* kiemelkedő jelentőségük lehet a pernyertességük előmozdításában. A szülők által javasolt megidézendő tanúk többsége azonban nem tekinthető elfogulatlanak az ügyben, ezért vallomásaikat többször csak fenntartásokkal lehet elfogadni, vagy bizonyító erővel felruházni. Különösen jellemző ez a családtagok esetében, akik hajlamosak egyoldalúan szemlélni a történéseket. Hasznosabb lehet azonban a gyermeket nevelő pedagógus vagy óvónő meghallgatása, akik azonban nem szívesen vesznek részt a tárgyaláson.

A fenti irányelvben foglaltakat is figyelembe véve az alábbi körülményeknek, szempontoknak lehet jelentősége egy konkrét eset vizsgálata kapcsán.

Az a szülő – akár férfi, akár nő –, aki *háztartási teendőknek, a gyermek gondozásával* kapcsolatos feladatoknak a teljesítésével bizonyította, hogy alkalmas a gyermek körüli teendők ellátására, a gyermek életkorától és nemétől függetlenül, egyenlő feltételekkel igényelheti a gyermek nála való elhelyezését.

A *szülők egyénisége, világnézete*. Az adott szülő életmódja, érzésvilága, megbízhatósága, következetessége, szorgalma és kitartása fontos szempontok a gyermeknevelésre való alkalmasság megítélésében. Önmagában az, hogy a szülők között világnézeti különbségek vannak, egyik szülőre nézve sem járhat hátrányos következményekkel és nem értékelhető sem a javára, sem a terhére. A szülők világnézete, az általuk gyakorolt vallás tanai, hitelvei a jogvita elbírálása során nem vonhatóak a bírói mérlegelés körébe (BH2001.479.).

Érzelmi kötődés. Az egyik szülőhöz való érzelmi kapcsolat sérülése – ha ez nem külső befolyás eredménye – a szülő nevelési alkalmassága esetén önmagában is indokoltá teszi a gyermek más személynél történő elhelyezését.

A *nem és életkor*. Önmagában a gyermek nemének és életkorának *nem lehet komoly jelentősége a szülői felügyelet gyakorlása tekintetében hozott döntések során*. A Csjt. korábbi

– 1974 előtti – szabályai szerint a 6. évét betöltött fiúgyermeket rendszerint az apánál, a leánygyermeket és a 6. évét be nem töltött fiúgyermeket az anyánál kellett elhelyezni. Az elmúlt évtizedek bírósági gyakorlata azonban csak akkor tulajdonított jelentőséget a gyermek életkorának és nemének, amikor ennek figyelembevételét a *gyermek érdekei indokolták*. Hangsúlyozottan kell azonban kiemelni itt is, hogy a serdülőkorban lévő, 14. életévét betöltött gyermek szülői felügyeletére és az elhelyezésére vonatkozó *döntés csak egyetértésével hozható* [4:171. § (4) bekezdés].

Az elhelyezés állandósága. A gyermek egészséges személyiségfejlődését az segíti elő, ha megszokott környezetében, őt szeretettel körülvevő személyek gondozásában élhet. Esetenként mégis meg kell változtatni a gyermek érdekében környezetét. A gyermek nevelésére való alkalmatlanságra vonható következtetés abból, ha a *szülő el akarja a gyermeket idegeníteni* a másik szülőtől, és a befolyásolt gyermek érzelmeire hivatkozással kívánja megakadályozni, hogy a bíróság által a szülői felügyeleti jogok gyakorlásával felruházott szülő jogával gyakorlatilag is élni tudjon. A szülőnek kötelessége felkészíteni a gyermeket arra, ha a bírósági döntés értelmében a jövőben a másik szülő lakóhelye lesz az otthona, a fogadó szülőnek pedig kötelessége elősegíteni, hogy a gyermek szokja meg új otthonát. Semmiképpen sem szolgálja a gyermek érdekét, *ha a szülői felügyeleti jogok gyakorlásával fel nem ruházott szülő különböző eszközökkel (pl. új perek ismétlődő indításával) akarja megakadályozni vagy késleltetni* a gyermeknek a másik szülő otthonába kerülését, abban bízva, hogy – az állandóság szempontjára tekintettel – a gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlására végül is ő lesz feljogosítva. Az állandóság nem vehető figyelembe annak a szülőnek a javára, aki azt önkényes, erőszakos magatartásával, a másik szülőnek a gyermek életéből való kirekesztés szándékával teremti meg (BH1998.180.).

Testvérek együtt nevelése. A család szétesése rendszerint súlyos válságot idéz elő a gyermekeknél. Ennek hátrányos következményei fokozottan hatnak, ha az egymást szerető testvéreknek is el kell szakadniuk egymástól. A szülői felügyeleti jog gyakorlására irányuló döntés meghozatalánál ezért arra is kell törekedni, *hogy a gyermekek felett a szülők elválása után is ugyanaz a szülő gyakorolja a szülői felügyeleti jogokat*. A korábbi perekben szerzett tapasztalatok azonban azt is jelezték, hogy nem minden családban egyformán erős a gyermekek egymáshoz kötődése. Ilyen például, amikor jelentős korkülönbség van a gyermekek között, vagy adottságaik, érdeklődési körük, igényeik térnek el jelentősen. Előfordulhat az is, hogy az egyik gyermeket valamelyik szülőhöz olyan mély érzelmi kötődés fűzheti, amely erősebb a testvéri szeretetnél. Ilyen esetben a szülőknak azt a megállapodását, miszerint a gyermekek felett megosztva gyakorolják a szülői felügyeleti jogokat, és az egyik gyermek lakóhelye az egyik szülőnél, míg a másik szülő lakóhelye a másik szülőnél legyen kijelölve, a bíróság jóváhagyhatja, vagy megállapodás hiányában a bíróság maga is hozhat ilyen döntést. Továbbra is fontos körülmény azonban, hogy ez ne járjon a gyermekek végleges szétválásával, a gyermekek egymással való rendszeres érintkezése biztosítva legyen. Nem jogszabálysértő a testvéreknek az egyik, illetve a másik szülőnél történő külön „elhelyezése”, ha ez a több éve kialakult helyzetnek és a gyermekek kívánságának megfelelően, a gyermekek érdekével megegyezően történik (BH2000.451.).

A házasságért való felelősség. A házastársak hűséggel tartoznak egymásnak, és kötelesek közös céljaik érdekében együttműködni és egymást támogatni [4:24. § (1) bekezdés]. A házastársi hűséget sértő magatartás akkor értékelhető a gyermek elhelyezése körében, ha az a családdal szembeni felelőtlenséget, önzést, közömbösséget juttatja kifejezésre. A bíróságnak törekednie kell annak felderítésére, hogy milyen előzmények vezettek az életközösség megszakadására. Ha ugyanis a visszamaradó házastárs szeretet nélküli, túrheterlen magatartásával, netán tettelegességgel vagy esetleg a házastárs számára

elviselhetetlen más magatartással (pl. sorozatos megaláztatás, megszegényítés, kíméletlen önzés) maga idézte elő a házasság megromlását, a másik házastárs távozását, ez éppen ennek a szülőnek a nevelésre való alkalmatlanságára szolgálhat – az összes körülmény körében terhére mérlegelendő – bizonyítékkal. A családi élet *felelőtlen megbontása, a házastárs indokolatlan megszegényítése* és ennek rendszeres ismétlődése olyan magatartás, amelynek megállapítása esetén kétségteljesen tehető, hogy az adott szülő rendelkezik-e a gyermek neveléséhez szükséges személyi, erkölcsi tulajdonságokkal (BH1999.72.).

Pál Szilvia szerint a *„kapcsolattartás pert megelőző, s per alatti működésének a minőségét is bizonyításra szoruló releváns tényként”* kellene kezelni úgy, hogy arról a feleket előzetesen tájékoztatni lenne szükséges. Továbbá ha pszichológus szakértői bizonyításra kerülne sor, akkor a kirendelt szakértőhöz intézett kérdések körét javasolt lenne kibővíteni „a kapcsolattartás lélektani szempontú, kifejezetten a gyermekre fókuszáló” vizsgálatával is (Pál Szilvia: A bíróság tájékoztatási kötelezettsége a szülői felügyelet rendezése iránti perben avagy „filmben ülés és szólás”. *Családi Jog* 2015/1. 24.).

A Legfelsőbb Bíróság egyik ítéletének indokolásában mutatott rá arra, hogy *a gyermekek hosszú távú érdekei egyértelműen megelőzik a rövid távú érdekeiket*. A felek jogvitájának az elbírálása során a gyermekeknek a szeretetteljes anya-gyermek kapcsolat fennmaradásához, valamint a későbbi párkapcsolataik, illetve szülői működésük zavartalanságához fűződő, és ezért az egész életüket döntő súllyal érintő hosszú távú érdekeit vetette egybe azzal az átmeneti zavarral, amelyet az elköltözés, az iskolaváltás, és a gyermeknek az ítélethozatalkor gondozó személyektől való elszakadás okozhat. Az ítélet szerint ugyanis a gyermekek hosszú távú érdekeinek nem az idős nagyszülőknek a szülőket a gyermek életéből kirekesztő, és a bennük élő anya-képet romboló, hanem a fiatal szülők valamelyike általi olyan nevelés felel meg, amely egyrészt nem eredményezi a külön élő szülőjük elvesztését, másrészt biztosítja a számukra a kiegyensúlyozott, boldog felnőtté válás lehetőségét is. Ilyen körülmények mellett a Legfelsőbb Bíróság szerint *„nem lehet döntő jelentőséget tulajdonítani az alperesi szülők által befolyásolt, és ezért ítélőképességük nem tekinthető gyermekek alpereshez és alperesi szülőkhöz való erősebb érzelmi kötődésének és az alperesnél való elhelyezésükre vonatkozóan kinyilvánított kívánságuknak, az állandóság követelményének, valamint annak sem, hogy az életközösség megszűnését követően a felperes a gyermekeket hosszabb ideig nem látogatta. A gyermekek hosszú távú érdekeit meghatározó előbbi körülményeknek a figyelmen kívül hagyása és a csupán a rövid távú érdekeiket befolyásoló – az alperes által hivatkozott – utóbbi körülmények túlértékelése ugyanis már nem a perbeli gyermekek valós, hanem az alperes vélt érdekeit szolgálná”* (BH2004.114.).

A gyermek külföldre vitelével a kapcsolattartás megnehezítése olyan körülmény, amelyet a bíróság a gyermek elhelyezése során más szempontokkal együtt értékel. A vizsgált esetben azonban az alperest nem a kapcsolattartás megfiúsításának célja vezette akkor, amikor Romániába, a szüleihez költözött, hanem az itteni egzisztenciális nehézségek, és az a körülmény, hogy a felperessel fenntartott kapcsolatának megromlása után nem volt olyan kötődése vagy egyéb szempontja, amely idegen országban való végleges tartózkodását indokolta volna. Az elköltözésével járó körülményváltozás ezért az alperesnek nem róható fel olyan magatartásként, hogy ezáltal a másik szülővel való kapcsolattartást kívánta megnehezíteni vagy meggátolni (BH2003.324.).

A gyermek nem helyezhető el annál a szülőnél, aki *egészségi állapota miatt* az önálló nevelésére nem képes, és a gyermeket valójában a nagyszülők gondozzák (BH2001.124.).

4:168. § [A különélő szülő feljogosítása egyes szülői felügyeleti jogok gyakorlására]

- (1) **Ha a bíróság a szülői felügyelet gyakorlására az egyik szülőt jogosítja fel, a gyermekétől különélő szülő a szülői felügyeleti jogokat a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések kivételével nem gyakorolhatja.**
- (2) **A bíróság a gyermekétől különélő szülőt feljogosíthatja a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő egyes feladatok ellátására, és kivételesen a vagyonkezelés és a gyermek vagyoni ügyeiben a törvényes képviselő teljes körű vagy részleges gyakorlására. Ha a gyermek érdekei megkívánják, a gyermek sorsát érintő valamely lényeges kérdésben való döntés jogát a bíróság korlátozhatja vagy megvonhatja.**

A CSJK értelmében a bíróság a „gyermek elhelyezése” helyett a *szülői felügyelet teljes körű gyakorlására jogosíthatja fel az egyik szülőt*, melynek értelemszerűen az a következménye, hogy a másik szülő a szülői felügyeleti jogokat – főszabály szerint – nem gyakorolhatja. A bíróság ettől eltérő rendelkezése hiányában azonban ilyenkor is megilleti a szülőt a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben való közös döntés joga (4:175. §). A CSJK idevonatkozó rendelkezései – egy fontos kivételtől eltekintve – megegyeznek a Csjt. 72/B. § (3) bekezdésében foglaltakkal. A CSJK azonban nem tartja fenn a Csjt.-nek azt a rendelkezését, miszerint a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben való döntés kivételével *szünetel a szülői felügyelete annak a szülőnek, akinek gyermeke a külön élő másik szülőnél van elhelyezve, de szülői felügyeleti jogát a bíróság nem szüntette meg* [Csjt. 91. § (3) bekezdés]. A szülői felügyeleti jog szünetelése a jövőben már csak olyan, a külön élő szülő személyével, körülményeivel kapcsolatos esetekre vonatkozik, amikor a szülő a szülő felügyeleti jogokból eredő részjogosítványokat és kötelezettségeket tőle kívülálló okból nem tudja, vagy egyszerűen nem kívánja gyakorolni. Például a szülő cselekvőképtelen, ismeretlen helyentávolvan, vagy a gyermekét a bíróság harmadik személynél helyezte el stb. [4:186. § (1) bekezdés]. Így nem képezi a szülői felügyeleti jogok szünetelésének esetkörét, ha az egyik szülő csak azért nem tudja gyakorolni szülői felügyeleti jogát, mert azok kizárólagos gyakorlására a bíróság a másik szülőt jogosította fel.

A gyakorlatban nem ritka az olyan eset, amikor mindkét szülő alkalmas a gyermek nevelésére, gondozására, azonban a szülői felügyeleti jogok jövőbeni gyakorlása tekintetében megállapodni nem tudnak, ezért a döntés joga és kötelezettsége a bíróságra marad. A bírónak döntenie kell, ami azonban nem járhat a gyermekét ugyanúgy szerető, ahhoz ugyanúgy ragaszkodó szülő kirekesztésével és kizárólagosan csak a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben való döntés jogára szorításával. A legideálisabb megoldás elérése érdekében teszi lehetővé a jogalkotó a § (2) bekezdésében foglalt alkalmazásával azt, hogy a szülői felügyeleti jogokat a gyermeke felett általánosságban nem gyakorló szülő *aktívan részt vehessen a gyermeke gondozásának, nevelésének hétköznapi feladataiban*. Például bizonyos napokon ez a szülő vihesse óvodába vagy iskolába a gyermeket, vagy éppen gondoskodjon a gyermek hazajutásáról, illetve heti rendszerességgel az ő feladata lehessen a gyermek által választott sportfoglalkozásra vagy zenei különórára történő felkészítés, gyakorlás, eljutás. A bíróság ítéletében feljogosíthatja például a külön élő szülőt arra is, hogy a gyermek óvodájában, iskolájában – az intézmény által előírt formában és módon – a pedagógusoktól kérhessen tájékoztatást a gyermek óvodai és iskolai munkájáról. Feljogosíthatja továbbá arra is, hogy a gyermekük betegsége esetén az őt kezelő egészségügyi szolgáltató alkalmazottaitól tájékoztatást kérhessen a gyermek egészségi állapotáról, és hogy az egészségügyi dokumentációját megismerhesse (Pál Szilvia: A bíróság tájékoztatási kötelezettsége a szülői felügyelet rendezése iránti perben avagy „filmben ülés és szólás”. *Családi Jog* 2015/1. 23.).

Előfordulhat továbbá, hogy a szülői felügyeleti jogok általános gyakorlásával fel nem ruházott szülő az alkalmasabb a *gyermek vagyonának kezelésére, vagy azzal összefüggő speciális szakértelmet igénylő ügyben való képviselétére*. Ilyenkor – kivételesen – a bíróság ezt a szülőt általános jelleggel vagy csak egy konkrét ügy vonatkozásában felruházhatja a gyermek vagyonának kezelésével összefüggő törvényes képviselő jogával. Ilyen lehet például, ha a gyermek valamilyen társasági részesedéshez jut (pl. ajándékozás vagy öröklés útján), azonban a gyermeket nevelő szülő nem, a külön élő szülő viszont rendelkezik gazdasági jogi ismeretekkel és tapasztalattal. Ebben az esetben indokolt lehet, hogy a szülői felügyeleti jogok gyakorlására általánosan fel nem jogosított szülő e konkrét vagyoni kört illetően a gyermeke törvényes képviselője lehessen.

Sajnálatos módon van olyan szülő is, aki a gyermeke sorsát érintő lényeges kérdésekben való közös döntés jogát nem a gyermeke, hanem csak és kizárólag a saját érdekében, a másik szülő rovására kívánja gyakorolni. A *visszaélészerű joggyakorlás* szankciójaként tartalmazza a § (2) bekezdése, hogy amennyiben a gyermek érdekei azt megkívánják, a bíróság a szülőnek a gyermeke sorsát érintő *valamely lényeges kérdésben* való döntési jogát korlátozhatja vagy meg is vonhatja.

4:169. § [A gyermek elhelyezése harmadik személynél]

- (1) Ha a szülői felügyeletnek a szülők által történő gyakorlása a gyermek érdekét veszélyezteti, a bíróság a gyermeket másnál is elhelyezheti, feltéve, hogy ez a személy a nála történő elhelyezést maga is kéri. Ebben az esetben ezt a személyt gyámul kell kirendelni, és a szülő felügyeleti joga szünetel.**
- (2) Az (1) bekezdésben meghatározott esetben a bíróság a gyermeket elsősorban olyan személynél helyezi el, aki a gyermek gondozásában, nevelésében, a gyermek érdekeinek megfelelően már korábban részt vett.**

Mint ahogyan arról volt már szó, a CSJK a „gyermekelhelyezés” kifejezést – a Csjt. szabályaival ellentétben – már csak arra az esetre használja, ha a gyermek nem a szülők egyikénél kerül elhelyezésre, hanem harmadik személynél. A törvény a harmadik személynél történő elhelyezést azonban a következő két konjunktív feltételekhez köti.

a) *A szülői felügyelet bármelyik szülő általi gyakorlása a gyermek érdekét veszélyezteti.* Egymagában az a körülmény, hogy a szülők egyike sem alkalmas a gyermek nevelésére „veszélyeztetés” fennállása nélkül nem elegendő. A bírói officialitás nem terjedhet tehát odáig, hogy csak azért, mert a harmadik személynél „jobb” elhelyezés remélhető, ilyen döntést hozzanak.

b) *A harmadik személy maga is kéri a nála történő elhelyezést.*

Ilyen elhelyezés esetén a *szülők szülői felügyeleti joga szünetel*, és azt a személyt, akinél a bíróság a gyermeket elhelyezte, a kiskorú *gyámjául kell kirendelni*. Ebben az esetben is alkalmazni kell azt a már sokat említett szabályt, hogy a *gyermek állásfoglalásának*, különösen 14 évesnél idősebb gyermek esetében, megfelelő súlyt kell tulajdonítani.

Amennyiben a gyermek harmadik személynél való elhelyezése válik szükségessé, ilyenkor leginkább a *közeli rokonok* közül választható ki a gyermek gondozására alkalmas személy. Ez esetben, *előnyben kell részesíteni azt a nagyszülőt, rokont vagy más személyt*, aki eddig is bizonyította, hogy alkalmas a gyermek nevelésére, abban korábban is aktívan részt vett, és továbbra is szívesen vállalja a gyermek gondozását. Például ilyen személy

lehet még a gyermek szülőjének volt házastársa, élettársa, illetve kivételesen a gyermekkel hozzátartozói kapcsolatban nem álló személy is.

Egy konkrét ügyben hozott döntés során jutott a Legfelsőbb Bíróság arra a következtetésre, hogy amennyiben a gyermek *idegen – harmadik – személy gondozásába adásának kérdésében* kell dönteni, kiemelkedő körütekintéssel, együttesen kell vizsgálni azokat a körülményeket, amelyek a gyermek valóságos érdekének érvényre juttatásában közrehatnak. Az állandóság, a gyermek határozott állásfoglalása, kedvező életkörülményei és érzelemváltoztatása indokoltá teszik a harmadik személynél történő elhelyezést akkor is, ha az őt gondozó személyek ennek a helyzetnek a kialakításában közvetett befolyásolásukkal a vér szerinti szülő jogait csorbító módon közrehatottak. Ebben a körben azt is értékelni kellett, hogy a gondozó személyek a gyermek életvezetésében, életpályájára való felkészülésében meghatározó, pozitív szerepet töltöttek be. Az ügy alperesének a 15 éves leánygyermek visszakerülésének esetére nem voltak meg a gyermek beilleszkedését elősegítő tervei, így a tőle minden vonatkozásban eltávolodott gyermek nevelésében, jövőjére vonatkozó terveiben a szükséges támogatás és irányítás nyújtására nem volt képes, ezáltal a gyermek általa történő további gondozása a gyermek jövőbeni érdekeit az ítélethozatal idején már veszélyeztette volna (BH1996.154.).

Az 1/2014. PJE értelmében a 24. számú Irányelvvel módosított 17. számú Irányelv teljes terjedelmében nem alkalmazható a továbbiakban, mivel a CSJK idevonatkozó rendelkezései tekintetében eltérő szabályokat is tartalmaz. A gyermek harmadik személynél történő elhelyezése tárgyában azonban olyan körülmények vizsgálatára hívja fel a bíróságok figyelmét, melyek a CSJK rendelkezéseinek alkalmazása során sem hagyhatók figyelmen kívül.

Így továbbra is igaz, hogy a nagyszülőnek vagy más személynek arra való hivatkozása, hogy *jobb anyagi körülmények között él, jobb nevelési feltételeket tud biztosítani*, mint a szülő, egymagában nem szolgálhat alapul a gyermeknek nála történő elhelyezéséhez. Az önzetlenül végzett, kizárólag a gyermek iránti szeretetből fakadó többletmunka értékes segítséget nyújt a gyermek egészséges, gondos neveléséhez, a rokoni szeretet gazdagítja a gyermek életét, amiért a gyermek és szülei is hálával tartoznak. A segítségnyújtás nem járhat azonban azzal a következménnyel, hogy a gyermeket valamelyik szülőjétől elidegenítsék, hogy egymagában ezen a címen a gyermeknek a gondozásában eddig részt vett személynél történő elhelyezését kellő alappal lehessen kérni. Abban az esetben azonban, ha – akár körülményeinél, akár személyi tulajdonságainál fogva – a szülők egyike sem alkalmas a gyermek nevelésére, a gyermeknek harmadik személynél történő elhelyezése válik szükségessé.

A Legfelsőbb Bíróság egy konkrét ügyben hozott ítéletének indokolásában erősítette meg, hogy a gyermek harmadik személynél (így pl. nagyszülőnél) való elhelyezésének lehetősége csak és kizárólagosan akkor merülhet fel, *ha a szülőnél történő elhelyezés a gyermek érdekét veszélyezteti*. Az alapvető szempont ebben az esetben is a gyermek érdeke, a bíróságnak azonban ezt az érdeket a veszélyeztetettség oldaláról kell vizsgálnia, s annak hiányában a szülőtől nem veheti el a gyermeket. Abban az esetben tehát, ha csak egy olyan szülő van, aki a szülői felügyeletre jogosult, ő tarthat igényt arra, hogy a gyermeke felett a szülői felügyeleti jogokat gyakorolja. E jogot elvonni tőle csupán a gyermek érdekében, akkor lehet, ha a szülői felügyeletnek a szülő által történő gyakorlása a gyermek érdekét veszélyezteti. A Legfelsőbb Bíróság kiemelte a gyermek nevelésében az anyai nagyszülők áldozatos és szeretetteljes segítségét, különösen abban az időszakban, amikor a gyermek az anyával élt együtt, és az anya a betegsége miatt a gondozási kötelezettségének csak hiányosan tudott eleget tenni. Az anya halálát megelőző segítségnyújtás azonban nem járhat azzal a következménnyel, hogy ezen

a címen a gyermeknek a gondozásában addig részt vett harmadik személynél történő elhelyezését kellő alappal lehessen kérni (BH1993.172.).

Egy másik ügyben azonban a Legfelsőbb Bíróság hatályában fenntartotta azt az ítéletet, mely *a 11 és 14 éves fiúgyermekeket az apai nagymamánál helyezte el*. A bíróság a gyermekek elhelyezésének alapjául szolgáló tárgyi és személyi körülmények feltárását követően állapította meg, hogy a felperes anya erőfeszítései olyannyira az önálló egzisztencia megteremtésére összpontosultak, hogy ez háttérbe szorította a serdülőkor elején álló fiúgyermekkel való törődést és figyelmet. A felperes a gyermekek nevelésében és gondozásában közvetlenül alig vett részt, és ahhoz anyagilag sem járult hozzá, ami azonban olyan eredményre vezetett, hogy a fiúgyermek a különélés időszakában az anyától szinte teljesen elfordultak, sőt a pszichológiai tesztvizsgálatok tanúsága szerint őt érzelmileg elutasították. A gyermekek számára a nyugalmat teremtő biztonságot az évek óta fennálló helyzet, a valóban gondos és körültekintő nagyanyai környezet jelentette, melyet az apával való rendszeres találkozás és az apai támogatás erősített meg. Másrészt ezt a döntést erősítették meg a gyermekek is nyilatkozatukkal, melyet a bíróságnak megfelelően figyelembe kellett venni (BH1995.161.).

Előfordul azonban, hogy a gyermeket azért nem lehet egyik szülőnél sem elhelyezni, mert *a szülők közötti gyűlölködés miatt* egyikük sem képes a gyermeket anélkül nevelni, hogy szembe ne fordítsa a másik szülővel. Ilyen kivételes esetben is indokolt lehet a gyermek harmadik személynél való elhelyezése. A döntésnél tekintettel kell lenni arra is, hogy a harmadik személy pártatlan tud-e maradni a szülők vitájában, képes-e elősegíteni, hogy a gyermekkel mindkét szülő kapcsolata élő maradjon.

Ha a szülők egyike sem alkalmas a gyermek nevelésére, harmadik személy pedig nincs, akinél a gyermek elhelyezhető, és a kiskorú érdekében *gyermekvédelmi gondoskodás* látszik indokoltnak, a bíróság haladéktalanul megkeresi a gyámhatóságot a szükséges intézkedések megtétele iránt. Ha a szülői felügyelet megszüntetése is indokolt, a bíróság hivatalból is dönthet erről.

4:170. § [A szülői felügyelet gyakorlásának és a gyermek elhelyezésének megváltoztatása]

- (1) A szülői felügyelet gyakorlásának és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésének megváltoztatása a bíróságtól akkor kérhető, ha azok a körülmények, amelyeken a szülők megállapodása vagy a bíróság döntése alapult, utóbb lényegesen módosultak, és ennek következtében a megváltoztatás a gyermek érdekében áll. Nem hivatkozhat a körülmények megváltozása folytán a gyermek érdekére az a szülő, aki a változást felróható magatartásával maga idézte elő, így különösen, ha a gyermeket jogosulatlanul vette magához vagy tartja magánál.**
- (2) Ha a közös szülői felügyelet gyakorlása során a szülők már nem tudnak együttműködni, a közös szülői felügyeletet a bíróság bármelyik szülő kérelmére megszünteti.**

1. A szülői felügyelet gyakorlásának és a gyermek elhelyezésének megváltoztatása

A § (1) bekezdés első mondata megegyezik a Csjt. 72/A. § (2) bekezdésével, amely a körülmények lényeges módosulását és a gyermek érdekét írja elő a szülői felügyelet gyakorlásának és a gyermekelhelyezés megváltoztatásának feltételeként. A Csjt.-ben foglaltak azonban a CSJK-ban kiegészültek azzal a bírói gyakorlat által kialakított, fontos

elvi tétellel, amely az *ex iniuria non oritur elve* alapján tiltja a szülő jogellenes magatartásával kialakított „állandóság” figyelembevételét annak a szülőnek a javára, aki a gyermeket jogtalanul vette magához, vagy tartja magánál. Az új szabályokban a polgári jog azon általános érvényű alapelve is érvényesül, miszerint felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat (1:4. §). Változás továbbá, hogy a Csjt. 18. § (3) bekezdése értelmében a felek tartós jogviszonyát rendező egyezség megváltoztatását az egyezség jóváhagyásától számított két éven belül a bíróságtól – az egyéb törvényes feltételek megléte esetén is – csak akkor lehetett kérni, ha az a felek kiskorú gyermekének érdekét szolgálta, illetve, ha a körülmények változása folytán a megállapodás valamelyik fél érdekét súlyosan sértette. A CSJK ezt a rendelkezést már nem tartalmazza, mivel a fenti időbeli megszorítás nem tartotta vissza a szülőket a gyermekelhelyezés megváltoztatása iránti perek sorozatos indításától. Másrészt, ha a korábbi döntés megváltoztatása a gyermek érdekében áll, akkor a perindításra indokolatlan időbeli korlátot szabni.

A szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatása alatt mind a szülők megegyezésén, mind a bírói ítéleten alapuló szülői felügyeleti jog gyakorlásának megváltoztatását értjük. A szülői felügyelet gyakorlása, illetve a gyermek elhelyezése iránti perben hozott ítélet jogereje nem akadályozza annak, hogy a szülői felügyeleti jog gyakorlásának, illetve a gyermek elhelyezésének megváltoztatása iránt újabb pert indítsanak, az *nem jelent ítélt dolgot*. A szülői felügyelet gyakorlásának és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésének megváltoztatását azonban csak abban az esetben lehet kérni, ha azok a *körülmények*, amelyek alapján a szülők megállapodtak, vagy amelyekre a bíróság a döntését alapozta, *utóbb lényegesen módosultak*, olyannyira, hogy a feljogosított szülő esetében a gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlása a továbbiakban már nem biztosítható megfelelően. Azaz a változás miatt, azzal okozati összefüggésben a szülői felügyeleti jogok gyakorlásának vagy a gyermek elhelyezésének megváltoztatása *gyermek érdekében áll*. Ki kell emelni, hogy a körülmények megváltozása (pl. a házastárs új házasságkötése, új élettársi kapcsolat létesítése, a másik házastárs lakáshelyzetének vagy anyagi körülményeinek javulása stb.) egyedül nem elegendő a korábbi döntés felülvizsgálathoz. Önmagában az, hogy a külön élő szülő helyzetében pozitív változások következtek be, vagy hogy a szülői felügyeleti jogot egyedül gyakorló szülő más lakóhelyre költözik, nem indokolja a korábbi döntés megváltoztatását (BH2000.205.; BH2003.504.).

Az 1/2014. PJE értelmében a 24. számú Irányelvvel módosított 17. számú Irányelv teljes terjedelmében nem alkalmazható a továbbiakban, mivel a CSJK idevonatkozó rendelkezései tekintetében eltérő szabályokat is tartalmaz. A továbbiakban értelemszerűen alkalmazhatók azonban az irányelvben a „gyermekelhelyezés megváltoztatása” esetére megjelölt egyes szempontok. Így ha a szülők az életközösség megszakadása után peren kívül megállapodtak a szülői felügyeleti jogok gyakorlásában, és a megállapodásnak megfelelően a gyermeket a szülő huzamosan gondozta, az ellene indított – szülői felügyeleti jog gyakorlásának megváltoztatása iránti pernek minősülő – per csak akkor vezethet sikerre, ha a jogszabály által megkívánt kettős feltétel fennáll. Mindennek azért van nagy jelentősége, mert előfordul, hogy az a szülő, aki közvetlenül nem maga neveli a gyermeket, a *másik fél zaklatására használja fel* a szülői felügyeleti jog gyakorlásának megváltoztatása iránti per indításának lehetőségét. A szülő gyakran éppen azzal bizonyítja a gyermek nevelésére való *alkalmatlanságát*, hogy a szülői felügyeleti jog gyakorlása iránt sorozatosan – nemegyszer rövid időközökkel – egymás után indított perekkel nyugtalanítja a gyermeket megfelelően gondozó szülőt, és zavarja a gyermek neveléséhez elengedhetetlenül szükséges nyugodt légkört. Az ilyen törekvés nincs tekintettel a gyermek érdekeire, ezért bírósági védelmet nem kaphat. Ugyanígy kell megítélni azt a szülőt, aki *tartási kötelezettségét nem*

teljesítette, vagy az alól kibújni igyekezett, s aki csak a másik szülő által ellene indított tartási perben támaszt igényt arra, hogy a bíróság a gyermek feletti szülői felügyeletet neki ítélje.

Már a fenti irányelv is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy miként kell értékelni annak a szülőnek *az új házasságkötését*, akit a bíróság feljogosított a gyermek feletti szülői felügyeleti jogok egyedüli gyakorlására. Ha *az új házastárs, élettárs* a gyermek nevelésére képes és alkalmas olyan személy, akitől kellő erkölcsi, anyagi támogatásban részesülhet, s aki a közös otthonban nyugodt légkört képes biztosítani, az a gyermek érdekeivel nem lehet ellentétes. Az új házastárs, élettárs gyermeknevelésre alkalmatlansága, a gyermekkel szembeni ellenszenv, a környezet olyan alakulása, melyben a gyermek nyugodt, egészséges fejlődésének feltételei nincsenek biztosítva, már eredményezheti a szülői felügyeleti jogok körében hozott döntés megváltoztatását. A szülő új társa tehát önmagában nem elegendő ok a korábbi döntés megváltoztatására. Erre akkor kerülhet sor, ha megállapítható, hogy a szülő új kapcsolatának létesítésével kialakult új környezetre tekintettel az elhelyezés megváltoztatása a gyermek érdekében áll. A gyermeket nevelő szülő elköltözése a volt házastársi közös lakásból és részéről élettársi kapcsolat létesítése önmagában nem ad alapot a gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlása körében hozott döntés (az ítélet szerint a gyermekelhelyezés) megváltoztatására, ha az nem áll a gyermek érdekében (BH2001.280.).

Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha az új házasság, élettársi kapcsolat következtében a családban *mostohagyermek*ek nevelkednek együtt. Ez a körülmény sem okaszülői felügyeletkörében hozott döntés megváltoztatására, hiszen a mostohagyermekek között kialakuló egészséges kapcsolat még kedvező is lehet a gyermekek számára. A szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatása válhat viszont szükségessé akkor, ha a mostohatestvérek között olyan tartósan rossz kapcsolat alakul ki, amelyre tekintettel ez az intézkedés szolgálja a gyermek érdekét.

Az egyik szülőnek a gyermek feletti szülői felügyeleti jogok kizárólagos gyakorlására történő feljogosítása nem érinti a másik szülőnek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermeket rendszeresen látogassa, szeretetét kinyilvánítsa, a gyermekével való meghitt viszonyt fenntartsa. *A gyermek érdekét súlyosan sértő módon jár el az a szülő*, aki a gyermeket a *másik szülővel való érintkezéstől indokolatlanul elzárja, és ellene hangolja*. A gyermek érzésvilágára ez károsan és kiszámíthatatlanul hat, s az is bekövetkezhet, hogy a gyermek szembefordul mindkét szülőjével. Mindez alapot ad arra a következtetésre, hogy ez a szülő nem alkalmas a gyermek nevelésére. Végső soron az ilyen szülői magatartás *a gyermek elhelyezésének a megváltoztatására is vezethet*.

A szülői felügyeleti jog gyakorlásának (korábban gyermekelhelyezésnek) a megváltoztatását vonhatja maga után, ha a szülő a másik szülőnek a gyermekkel való kapcsolattartását hosszabb időn át, hatósági intézkedések ellenére megghiúsítja, a külön élő szülőt alaptalanul a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekménnyel vádolja és lejáratazába a gyermeket is bevonja (BH2009.112.; EBH2008.1776.). A kapcsolattartás akadályozása csak akkor indokolja a szülői felügyelet gyakorlása körében hozott döntés megváltoztatását, ha a megváltoztatás – az egyéb körülményeket is értékelve – a gyermek érdekében áll (BH2005.178.).

Ugyanez igaz fordítva is. Az a szülő pedig, akinél nincs a gyermek elhelyezve, *a gyermekkel való kapcsolattartást nem használhatja fel a gyermeket tartó szülő vagy vele lakó hozzátartozó (pl. új házastárs) elleni hangulatkeltésre*, olyan remények táplálására, hogy nála történő elhelyezés esetén a gyermek kedvezőbb helyzetben lenne.

Mint ahogyan az már említésre került, a CSJK vonatkozó §-a tiltja a *szülő jogellenes magatartásával kialakított „állandóság” figyelembevételét* annak a szülőnek a javára, aki

a gyermeket jogtalanul vette magához, vagy tartja magánál. A normaszöveg a korábbi években kialakult bírói gyakorlat figyelembevételével került kialakításra.

Egy konkrét ügyben elutasította a bíróság a felperes – akkor gyermek elhelyezésének megváltoztatására irányuló – keresetét arra hivatkozással, hogy a körülmények lényeges megváltozását a gyermek érdeke szempontjából kell vizsgálni. A tényállás szerint a gyermekek már hosszabb időn át éltek ténylegesen a felperessel, az ottani életvitelre berendezkedtek, és a felperesi környezetben kiegyensúlyozottan fejlődtek. Az állandó környezet kialakulása és az időmúlás azonban a *felperes jogellenes magatartására volt visszavezethető*. A felperes ugyanis a gyermekeket a közös szülői felügyelet alól, a másik szülő hozzájárulása nélkül, indokolatlanul kivonta, és azóta – a bírósági határozatokkal sorozatosan szembeszegülve – következetesen megtett mindent, hogy ezt a jogellenesen előállított helyzetet a maga javára használja fel. Ennek érdekében az alperes részére a rendszeres és zavartalan kapcsolattartást sem biztosította, a gyermekeket az alperes ellen hangolta. A felperes a gyermekelhelyezés körében korábban hozott döntés megváltoztatása iránt egymás után, sorozatosan indított perekkel is a gyermekek érdekei ellen cselekedett (BH1995.524.).

Egy másik ügyben alappal kérdőjelezte meg a bíróság a felperes gyermeknevelésre való alkalmasságát amiatt, hogy a felperes szükségtelenül és minden indok nélkül cselekedett akkor, amikor a *gyermekeket úgy vette magához, és a közös lakásból úgy távozott el, hogy hollétét az apával nem közölte*, ezért az alperes hatósági eljárásokat is kényszerült igénybe venni gyermekei felkutatásához, és végül az ellene indított gyermektartásdíj iránti perből szerzett azok tartózkodási helyéről tudomást. Helyesen értékelte a bíróság a felperes terhére azt is, hogy az alperes és a gyermekek közötti kapcsolattartási jog gyakorlását azt követően is hosszú időn keresztül megakadályozta, hogy az alperes a gyermekek hollétéről tudomást szerzett, és a gyermekeket az apa ellen befolyásolni próbálta, őt negatív személyként igyekezett beállítani. *Az állandóság annak a szülőnek a javára nem vehető figyelembe*, aki azt önkényes, erőszakos magatartással, a másik szülőnek a gyermek életéből való kirekesztése szándékával teremti meg. A gyermek egészséges érzelmi és erkölcsi fejlődését gátolja ugyanis az, ha az őt nevelő szülő a másik ellen hangolja, a kapcsolattartást indokolatlanul megtagadja. Emiatt az állandóságra hivatkozással sem lehet őt az ilyen magatartást tanúsító szülőnél elhelyezni (BH1998.180.).

2. A közös szülői felügyelet megszüntetése

A CSJK 4:165. § értelmében a külön élő szülők a szülői felügyelettel kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket egymás között megoszthatják, illetve a házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben *közösen kérhetik*, hogy a bíróság – a gyermek érdekét mérlegelve – a szülők közös szülői felügyeletre és ezzel összefüggésben a gyermek lakóhelyére vagy a szülői felügyelet rendezésére vonatkozó *egyezségüket hagyja jóvá*, vagy arról *ítélettel határozzon*.

A közös szülői felügyelet gyakorlására azonban csak a szülők közötti teljes egyetértés, maximális együttműködési készség esetén van lehetőség. A közös szülői felügyelet éppen emiatt csak addig tartható fenn, amíg rendeltetésének betöltésére képes. Ezért az bármelyik szülő kérelmére megszüntethető, ha a szülők már nem tudnak együttműködni, feltéve, hogy a megszüntetés a gyermek fejlődése szempontjából is indokolt. Ilyen kérelem előterjesztése esetén a közös szülői felügyelet fenntartása aligha szolgálhatja a gyermek érdekét. A korábbi szabályok értelmében a közös szülői felügyelet megszüntetése esetén a szülői felügyeletet a továbbiakban az a szülő gyakorolta, akinél a gyermek – a közös felügyelet elrendelésével egyidejűleg – elhelyezésre került. Tekintettel

arra, hogy a CSJK megszüntette a gyermek valamelyik szülőnél történő „elhelyezésének” intézményét, a bíróság a közös szülői felügyelet megszüntetésével egy időben dönteni kénytelen arról, hogy a jövőben melyik szülő fogja gyakorolni a gyermek feletti szülői felügyeleti jogokat. Ebben a tekintetben segítséget jelenthet az a körülmény, hogy a közös szülői felügyelet elrendelése során melyik szülő lakóhelye volt a gyermek lakóhelyként is megjelölve, azaz a gyermek melyik szülő háztartásában nevelkedett. Természetesen ez csak egy szempont a szülői felügyeleti jog gyakorlásának meghatározására irányuló bizonyítási eljárásban.

- 4:171. §** *[A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti per]*
- (1) A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a felügyelet, az egyes felügyeleti jogok gyakorlásának megváltoztatása, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése és az elhelyezés megváltoztatása iránt a szülő és a gyámhatóság indíthat pert.**
  - (2) A pert – a (3) bekezdésben foglalt kivétellel – a szülőnek a másik szülő ellen, a gyámhatóságnak mindkét szülő ellen meg kell indítania.**
  - (3) A harmadik személynél történt elhelyezés megváltoztatása iránti pert az ellen a személy ellen kell megindítani, akinél a gyermeket elhelyezték.**
  - (4) A bíróságnak az eljárása során – elháríthatatlan akadály esetét kivéve – mindkét szülőt meg kell hallgatnia. Indokolt esetben, vagy ha azt a gyermek maga kéri, közvetlenül vagy szakértő útján meg kell hallgatnia a gyermeket is. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.**

1. A peres felek meghatározása

A Csjt. 72/A. § (3) bekezdése csak a felperesi pozíciót határozta meg úgy, hogy a gyermek elhelyezése, valamint az elhelyezés megváltoztatása iránt a szülő, a gyámhatóság és az ügyész indíthatott pert.

A CSJK a szülői felügyeleti jog rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, illetve annak megváltoztatása iránti per alanyi körét részletesebben körülírja. Felperesi pozícióban a *szülő* vagy a *gyámhatóság* szerepelhet. A szülő elsősorban a másik szülő ellen, a gyámhatóság pedig mindkét szülővel szemben kell, hogy eljárjon. A gyámhatóság perindítási joga azért is fontos a gyakorlatban, mert feladatkörében eljárva gyakran találkozik olyan kiskorúval, akinek nevelése, gondozása, testi, szellemi vagy erkölcsi fejlődése bármilyen oknál fogva gondozójánál nincs biztosítva.

Amennyiben a per tárgya a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésének a megváltoztatása, akkor az eljárást az ellen a személy ellen kell megindítani, akinél a gyermek korábban elhelyezésre került. A gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti perben azonban az érintett harmadik személy nem lesz a perben fél. Őt csak tanúként hallgatja meg a bíróság arra vonatkozóan, hogy maga is kéri-e a gyermek nála történő elhelyezését, illetve, hogy tisztában van-e azzal, hogy a gyermek nála történő elhelyezése egyben azt is jelenti, hogy ő lesz a gyermek gyámja. Erre tekintettel nyilatkoztatni kell a személyt arról is, hogy vállalja-e a gyámi tisztséggel járó feladatokat.

A bírói gyakorlat ma már egységes abban, hogy a gyermekelhelyezési perben a *nagyszülőknek nincs keresetindítási joguk*. A gyermek elhelyezésének kérdése a *szülői felügyelettel függ össze*, és ezért elsősorban a szülői felügyelet gyakorlására jogosított

szülők határozhatnak a gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlása tekintetében. Ha a nagyszülők azt észlelik, hogy a szülői felügyeleti jog gyakorlása a gyermek érdekeinek nem felel meg, a *gyámhatósághoz fordulhatnak* és kérhetik, hogy a gyámhatóság lépjen fel felperesként a gyermek náluk mint harmadik személyeknél történő elhelyezése érdekében.

A lehetséges felperesek közül a CSJK-ban kimaradt az ügyész, mellyel a jogalkotó a szülők autonómiáját kívánta tiszteletben tartani és elfogadni. Az ügyész perindítási joga azonban továbbra is fennmarad a szülői felügyelet megszüntetése iránti per vonatkozásában [4:193. § (1) bekezdés].

2. A gyermek meghallgatása

A Csjt. 74. § szerint a bíróságnak és a gyámhatóságnak a szülői felügyelettel, illetve a gyermek elhelyezésével, valamint az elhelyezés megváltoztatásával kapcsolatos eljárása során – elháríthatatlan akadály esetét kivéve – *mindkét szülőt meg kellett hallgatnia*. Indokolt esetben, így akkor is, ha azt a gyermek maga kérte, közvetlenül vagy szakértő útján meg kellett hallgatni a *gyermeket is*. Ha a gyermek a *tizennegyedik életévét betöltötte*, az elhelyezésére vonatkozó döntés csak egyetértésével volt hozható, kivéve, ha az általa választott elhelyezés fejlődését veszélyeztette. A bíróság a gyermeknek az elhelyezésével kapcsolatos álláspontjáról a szülők erre vonatkozó egyező nyilatkozata útján is tájékozódhatott.

A CSJK a Csjt.-ben foglaltakkal azonos módon rendelkezik a szülő és a gyermek perbeli meghallgatásáról. Egyetlen kivételt jelent, hogy – a gyermek jogainak maradéktalan biztosítása érdekében – már nem tartalmazza azt a lehetőséget, hogy a bíróság a gyermeknek az elhelyezésével kapcsolatos álláspontjáról a szülők erre vonatkozó egyező nyilatkozata útján is tájékozódhasson. Elengedhetetlen ugyanis, hogy a gyermeknek lehetősége legyen véleményét, akaratát és kívánságát személyesen is előadni akár a bíróság előtt személyesen, akár pszichológus szakértő bevonásával.

Az ENSZ *Gyermekjogi Egyezményének 12. cikke* előírja, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítani kell a jogot arra, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét. A gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe is kell venni. E jogosítvány érvényesülése érdekében lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy *bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban*, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

A Brüsszel II. Rendelet 11. cikkének második bekezdése is úgy rendelkezik, hogy *„az 1980. évi Hágai Egyezmény 12. és 13. cikkének alkalmazásakor biztosítani kell, hogy a gyermek lehetőséget kapjon az eljárások során történő meghallgatásra, kivéve, ha ez a gyermek életkora vagy érettségi szintje miatt nem tűnik célszerűnek”*. A Brüsszel II. Rendelet nem definiálja a gyermek fogalmát, mivel azonban az 1980. évi Hágai Egyezmény 4. cikke alapján az egyezmény nem alkalmazható, ha a gyermek betölti a 16. életévét, a Brüsszel II. Rendelet 11. cikke is csak a 16 éven aluliakra vonatkozik. A Brüsszel II. Rendelet 23. cikke szankcionálja is az erre irányuló kötelezettség megszegését, amikor kimondja, hogy *„a szülői felelősségre vonatkozó határozat nem ismerhető el, amennyiben [...] – sürgős eseteket kivéve – a határozatot úgy hozták meg, hogy nem adtak lehetőséget a gyermek meghallgatására, megsértve ezzel annak a tagállamnak az eljárási alapelveit, ahol az elismerést kérik”* (Bucsi Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban I. rész. *Családi Jog* 2011/2. 19.).

A hazai jogi szabályozásban a *Csvt.* előírása szerint köteles a szülő gyermekét az őt érintő kérdésekről – korának és fejlettségének megfelelően – tájékoztatni és véleményét figyelembe venni [*Csvt.* 9. § (3) bekezdés c) pont].

A *Gyvt.* szintén alaptételként rögzíti, hogy a gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, valamint hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon *meghallgassák*, és *véleményét* korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel *figyelembe vegyék* [*Gyvt.* 8. § (1) bekezdés és 12. § (4) bekezdés b) pont].

Már a 24. számú Irányelvvel módosított 17. számú *Irányelv* is – a Csjt. rendelkezéseivel összhangban – állapította meg, hogy a szülők hangsúlyozott kötelezettsége az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük részére annak biztosítása, hogy az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson. Ezt a véleményt – a gyermek korára, érettségére figyelemmel – tekintetbe kell venni. A gyermek akkor tekinthető az ítélőképessége birtokában levőnek, ha koránál és helyzeténél fogva képes önállóan és befolyásmentesen kialakítani véleményét. Megjegyezzük, hogy az 1/2014. PJE értelmében az irányelv teljes terjedelmében nem alkalmazható a továbbiakban, mivel a CSJK idevonatkozó rendelkezései tekintetében eltérő szabályokat is tartalmaz.

A CSJK részletesen szabályozza a gyermek meghallgatását is a szülői felügyelettel, a gyermek elhelyezésével, valamint az elhelyezés megváltoztatásával kapcsolatos perekben. Általános szabály, hogy indokolt esetben – vagy ha azt a gyermek maga kéri – meg kell hallgatni a gyermeket is, amely meghallgatás *közvetlenül vagy szakértő útján* történhet. Ezt a bíróság jogosult eldönteni.

Nem kell azonban a gyermeket minden áron meghallgatni, amit az Alkotmánybíróság az 1143/B/1998. AB határozatban is kifejtett: nem jelenti a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való alapjogának aránytalan korlátozását, ha az „elhelyezésére” vonatkozó jogvitában nem hallgatja meg minden esetben a bíróság. Bírói mérlegelés tárgya, hogy az adott ügyben várható-e a gyermektől a per kimenetelét befolyásoló információ. Amennyiben a gyermek kora vagy érettsége folytán nem várható tőle értékelhető nyilatkozat, illetve a bíróság egyéb körülmények alapján egyértelmű következtetésre tud jutni a perben, a gyermek meghallgatása nem szükséges.

A *gyermek közvetlen meghallgatásáról* való döntése során a bíróságnak a gyermek életkorára, illetve – amennyiben arra a per adataiból következtetni lehet – érettségére figyelemmel kell lennie. Visontai-Szabó Katalin szerint egy 10–12 évesnél idősebb gyermek meghallgatása során, egy kellő rutinnal rendelkező bíró már nagy biztonsággal képes döntést hozni abban a tekintetben, hogy a gyermek mennyire van ítélőképessége birtokában. Ezen életkor alatt azonban szükséges lehet szakértő bevonása (Visontai-Szabó Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben. *Családi Jog* 2015/1. 31–32.).

A *gyermek bíróság általi meghallgatását* – különösen alacsonyabb életkorban – sokan azért nem támogatják, mert szerintük az a válás, illetve a szülők közötti jogvita miatt egyébként is megviselt gyermeket pszichológiai szempontból túlságosan megterheli. Természetesen problematikus és a gyermek számára kétségkívül megterhelő lehet, ha a meghallgatására nem megfelelő módon kerül sor. A gyermek személyes meghallgatásának eredménye és sikere a bíróságtól függ. Attól, hogy a bíró mennyire képes a gyermek sajátos pszichológiai helyzetét átérezni, és sikerül-e a gyermekkel valódi párbeszédet kialakítani (Kozák Henriette: A gyermekek bíróság által történő meghallgatásának gyakorlata. *Családi Jog* 2011/3. 25.).

Ha a bíró a gyermek közvetlen meghallgatása mellett dönt, Bucsi Ágnes szerint érdemes lenne fontolóra vennie – a hazai lehetőségek adta keretek között – bizonyos alapvető szabályokat és kommunikációs technikákat, melyek két csoportba sorolhatók.

Az első csoportba azok a javaslatok tartoznak, melyek a *hivatalos személy (a bíró) és a gyermek közötti megfelelő párbeszédet* segíthetik elő. Idesorolhatók – a teljesség igénye nélkül – az alábbiak.

A gyermeket megfelelően *tájékoztatni* kell arról, hogy őt egy hivatalos személy (bíró) fogja meghallgatni, aki döntést fog hozni egy olyan kérdésben, amely az ő életére is kihatással lesz. El kell magyarázni továbbá a gyermeknek, hogy a *meghallgatása milyen jelentőséggel bír*, és hogy az általa elmondottakat a döntéshozatal során mindenképpen figyelembe veszi a bíróság.

Amennyiben az lehetséges, a meghallgatásra *megfelelő környezetben kerüljön sor*: vidám, színes, játékokkal teli szobában, ahol a gyermek és a bíró nem egy íróasztalnál ülnek egymással szemben. Ha erre nincs mód, akkor a bíró lehetőleg a saját szobájában hallgassa meg a gyermeket úgy, hogy ültesse maga mellé.

A meghallgatáson a *bírón és a gyermekén kívül más ne legyen jelen*, még akkor is, ha ez látszólag ütközik az ügyféli jogokkal. Mindez azonban áthidalható azzal, hogy a gyermek meghallgatásáról készült jegyzőkönyvet utóbb a felek megismerhetik.

Fontos, hogy a bíró már az első perctől kezdve *megfelelő légkört teremtsen* a meghallgatáshoz. Helytelen például, ha a bíró anélkül kezdi el a meghallgatást, hogy bemutatkozna, hiszen ez rögtön nem leplezett alá-fölé rendeltségi viszonyt teremt, ami akadályozza a megfelelő kommunikációt.

A bíró a meghallgatás során *forduljon érdeklődéssel a gyermek felé*, mert ha a gyermek nem érzi azt, hogy odafigyelnek rá, akkor nem nyílik meg, bezárkózik és a meghallgatás kudarcba fullad. A bírónak kellő időt kell hagyni a gyermeknek arra, hogy elmondhassa, amit akar, még ha nem csak az ügyre vonatkozó dolgokról esik is szó.

A *bíró legyen őszinte a gyermekkel*. Nem tévesztheti meg a gyermeket azzal, hogy amit a meghallgatás során elmond, az köztük marad.

A bírónak el kell sajátítania azt a *nyelvezetet*, amely alkalmas a gyermekkel való kommunikációra.

A második csoportba tartozó javaslatok a bíró megfelelő érzelmi ráhangolódását hivatottak elősegíteni.

Számolnia kell a bírónak azzal, hogy a meghallgatás *lelkileg őt is megterheli*, s hogy a gyermek esetleg olyan élményekről fog beszélni, amelyek nem várt fordulatot idézhetnek elő.

Fel kell készülnie a bírónak arra, hogy a gyermek a meghallgatása okozta feszültséget, illetve a szülők válásával kapcsolatos lelki terhet *arrogáns, szembehelyezkedő viselkedéssel kompenzálja*. Különösen jellemző ez a kamaszkorú gyermekek esetén. Ilyenkor teljesen hasztalan a bíró nyugalomra és helyes viselkedésre intő utasítása, érdemesebb inkább megértéssel fordulni a gyermek felé és megfelelő környezetet teremteni a párbeszédhez.

A bírónak segítenie kell a gyermeket abban, hogy *leküzdje a gyermek abbéli szorongását és félelmét*, hogy egy bíróval kell kommunikálnia. A bíró feladata egy olyan „szimmetrikus” viszony kialakítása, amely a gyermek kiszolgáltatottság érzését csökkenti.

A bírónak *fokozott érzelmi intelligenciával* kell a gyermek felé fordulnia, nem pedig rutinszerűen.

A bírónak készen kell állnia a gyermektől kapott információk befogadására. Helytelen, ha már a meghallgatás előtt előre kialakítja az elképzeléseit az ügyben, és nem kellően nyitott az új körülmények okozta változtatásra.

A bírónak nem szabad érzelmileg bármilyen módon befolyásolni vagy manipulálni a gyermeket, illetve azt a látszatot kelteni, miszerint a bíró majd megvédi őt.

Természetesen a bírónak nagyfokú empátiával kell rendelkeznie, valamint megértéssel és jóindulattal kell viszonyulnia a meghallgatott gyermekhez.

Az említett tanácsok egy része viszonylag csekély erőfeszítéssel a hazai gyakorlatban is felhasználhatók, bár Bucsi Ágnes szerint is a kérdés jóval összetettebb annál, mintsem hogy „pontokba szedett általános recept” lenne adható minden meghallgatást végző bíró számára (Bucsi Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban II. rész. *Családi Jog* 2011/3. 13–15.).

Amennyiben a bíró a *gyermek közvetett módon, szakértő útján történő meghallgatása* mellett dönt, pszichológus szakértői vélemény beszerzése válik szükségessé. Magyarországon az működhet igazságügyi pszichológus szakértőként, akit az Igazságügyi Minisztérium kifejezetten ebből a célból létrehozott névjegyzékbe felvettek. A szakértői vizsgálatok elvégzése tekintetében fontos útmutatásokat tartalmaz a MISZK által kibocsátott – korábban a 10. számú, jelenleg a 20. számú – *módszertani útmutató*.

Maguk a vizsgálatok családjogi ügyekben általában úgy valósulnak meg, hogy a szakértő beidézi a feleket, és azt a felet hívja fel a gyermek elhozatalára, aki őt neveli. Ez azzal a problémával jár, hogy a gyermek gyakran heteken, néha hónapokon keresztül nem találkozik a vizsgálatot megelőzően a másik féllel, ami önmagában is megkérdőjelezi a vizsgálatok objektivitását. Értelemszerűen egyébként is előnyösebb helyzetben van az a fél, aki a gyermeket hónapok, néha évek óta saját háztartásában gondozza, amit csak fokoz, ha a gyermek a másik féllel előzőleg hosszabb időn át még csak nem is találkozhatott. Éppen ezért a szakértők akkor járnak el helyesen, ha a feleket akként hívják be, hogy legalább a másik fél is tudjon találkozni a vizsgálat megkezdése előtt a gyermekkel (Grád András – Nisztor Mária: Objektív vagy szubjektív? Kérdőjelek az igazságügyi pszichológus szakértői vélemények megbízhatósága terén a hazai családjogban. *Családi Jog* 2013/1. 19–21.).

A szülői felügyeleti jog gyakorlása, illetve a gyermek elhelyezésére irányuló perekben a pszichológus szakértőnek *szokványosan az alábbi kérdéseket teszi fel a bíróság*:

- a) Alkalmas(ak)-e, alkalmatlan(ok)-e valamelyik vagy mind két szülő(k) a gyermek(ek) nevelésére?
- b) Melyik szülő alkalmasabb pszichológiai szempontból a gyermek nevelésére?
- c) Befolyásolják-e a szülők meg nem engedett eszközökkel a gyermeket egymás ellen?
- d) Melyik szülőhöz kötődik a gyermek erősebb érzelmmel?
- e) Milyen a testvérek kapcsolata egymáshoz? (Esetleg: szétválasztásuk pszichológiai szempontokból lehetséges-e, indokolt-e?)
- f) Milyen a gyermekek fejlettségi szintje?
- g) Milyen az esetleges élettárs jelenlétekor az élettárshoz fűződő érzelmi viszony?
- h) Az esetleges magatartásproblémák milyen okokra vezethetők vissza?

A szakértők a feltett kérdésekre próbálnak választ adni a szakvélemény elkészítése során. Azt, hogy a feltett kérdésekre *milyen vizsgálati módszereket* alkalmaznak, a módszertani útmutató segítségével teljesen önállóan határozzák meg. Ezek azonban csak standardizált eljárások, illetve pszichodiagnosztikai eljárások lehetnek. Ez utóbbi körbe három fontos eljárás tartozik: a kikérdezés (exploráció), a személyiségvizsgálati módszerek és a megfigyelés.

Nagyon fontos azonban, hogy a kirendelt szakértő a szakvéleményt csak az összes érintett személlyel felvett pszichológiai vizsgálat elvégzése után alkossa meg. Mindaddig, amíg nem vizsgált meg minden érdekelt felet, függetlenül kell maradnia, nem formálhat

előzetes véleményt, nem állhat az érzelmek által vezérelten egyik fél pártjára sem. A szakértő személyenként és módszerenként ismerteti az eredményeket, majd azokat a családnak mint csoportnak a vonatkozásában, a kirendelő végzésben feltett kérdéseknek megfelelően összegzi (Pszichológiai vizsgálati módszerek és azok hatékony alkalmazása a gyermekelhelyezési perek során. Dr. Hajnal Ágnes egyetemi adjunktussal, a pszichológiai tudományok kandidátusával Jánoskúti Gyöngyvér végzős joghallgató, harmadéves pszichológus hallgató beszélget. *Családi Jog* 2005/4. 30–32.).

A szakértői vizsgálat módszereivel kell feltárni a felek személyiségjegyeit, a gyermekhez fűződő érzelmeik mélységét és őszinteségét, magatartásuk valós motívumait és mindazt, amiből okszerűen lehet következtetni a nevelési készségükre, a gyermek pozitív irányítására való alkalmasságukra (BH2000.204.).

Függetlenül attól, hogy közvetlenül, vagy szakértő útján kerül-e sor a gyermek meghallgatására, hamar kiderül, hogy a gyermek valamelyik szülő befolyása alatt tesz nyilatkozatot. Ez gyakran kitűnik a gyermek megfogalmazásából, az általa használt szavakból és kifejezésekből. A bíróságnak ilyenkor nehéz eldönteni, hogy mekkora jelentőséget tulajdoníthat a gyermek vallomásának.

A felnőtt élet küszöbén álló, *tizennegyedik életévét betöltött gyermek szülői felügyeletére és elhelyezésére* vonatkozó döntés csak a gyermek beleegyezésével hozható, kivéve, ha a gyermek által választott elhelyezés a fejlődését veszélyezteti. Ilyen lehet például, amikor a gyermek az érdekeivel nyilvánvalóan szembenálló befolyás hatására vagy kizárólag azért választja a nevelésre kevésbé alkalmas szülőt, mert az jobb anyagi körülményeket biztosít, vagy eltűri a gyermek szabados életvitelét. Arra is tekintettel kell azonban lenni, hogy a *tizenhatodik életévét betöltött gyermek* a szülők lakóhelyét vagy a szülők által kijelölt más tartózkodási helyet a gyámhatóság jóváhagyásával a szülők beleegyezése nélkül is elhagyhatja, ha az az érdekeivel nem ellentétes [4:152. § (4) bekezdés]. A Legfelsőbb Bíróság több döntésében is hangsúlyozta a tizennegyedik életévét betöltött kiskorú véleményének ügydöntő jellegét. Ennek megfelelően mondta ki egy konkrét ügyben, hogy döntő súllyal értékelendő a tizennegyedik életévét betöltött gyermek véleménye akkor is, ha szülője – évekkal korábban – jogellenesen vette magához (BH2009.245.). A 14. életévét betöltött gyermek elhelyezésére vonatkozó döntés általában csak az egyetértésével hozható. Önmagukban a korábbi elhelyezés végrehajtásával kapcsolatos események a kivételes megoldást nem indokolják (BH2002.439.). A gyermekek elhelyezésének megváltoztatása indokolt, ha a nagyszülőjüknél elhelyezett, 14. életévüket betöltött gyermekek érdeke és kívánsága, hogy a továbbiakban a nevelésükre alkalmas anyjuknál nevelkedjenek (BH2001.432.).

A Pp. szabályi szerint a *kiskorú mint érdekelt* vesz részt a perben. Ha a bíróság a perben a kiskorú gyermek mint érdekelt meghallgatásáról döntött, indokolt esetben egyidejűleg a kiskorú részére ügygondnokot rendelhet. A bíróság úgy is határozhat, hogy a kiskorút a felek és a felek képviselői *távollétében hallgatja meg*.

A kiskorú meghallgatásának *megfelelő légkörben, a gyermek számára érthető módon* kell megtörténnie. A meghallgatás kezdetén a kiskorútól – a korától és érettségétől függően – meg kell kérdezni a nevét, születési helyét, idejét, anyja nevét, lakóhelyét, majd tájékoztatni kell arról, hogy a meghallgatás során a bíróságnak megfelelő előadásokat kell tenni és arról, hogy a nyilatkozattételt, illetve az egyes kérdésekre a válaszadást megtagadhatja. Ha a bíróság a kiskorú részére ügygondnokot rendelt, tájékoztatást ad a kiskorúnak az ügygondnok eljárásban betöltött szerepéről, jogairól, kötelezettségeiről. A tájékoztatásokat és figyelmeztetéseket a kiskorú korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell közölni.

A kiskorút *az elnök hallgatja meg*. A felek, illetve az ügygondnok a meghallgatást megelőzően indítványozhatnak kérdéseket akkor is, ha a kiskorú meghallgatására a felek távollétében kerül sor. Az elnök engedélyezheti, hogy az ügygondnok a kiskorúhoz közvetlenül is intézhessen kérdést. Az indítványozott vagy a kiskorúhoz közvetlenül intézett kérdések megengedhetősége felől az elnök határoz.

A meghallgatás végén, még a *kiskorú jelenlétében a jegyzőkönyvbe vett vallomást fel kell olvasni* vagy, ha a jegyzőkönyv hangfelvétel útján készül, azt a kiskorú jelenlétében kell hangszalagra rögzíteni. Természetesen a felolvasáskor, illetve a rögzítéskor a kiskorú az általa elmondottakat kiigazíthatja vagy kiegészítheti. Ha a kiskorú meghallgatására a felek távollétében kerül sor, az elnök a felekkel ismerteti a meghallgatásról készült jegyzőkönyvet (lásd részletesebben a Pp. 473. §-ában).

A Pp. fenti paragrafusai rögzítik a „*gyermekbarát eljárás*” részletes szabályait. A „*gyermekbarát eljárás*” azoknak a jogoknak, eljárási metódusoknak, protokolloknak és szakmai működéseknek, együttműködéseknek az összességét jelenti, amelyek révén egy eljárás az abban érintett gyermek számára nem traumatizáló, hanem jogait és szükségleteit szem előtt tartó és azt érvényesítő. A gyermekbarát működés követelménye nemcsak az igazságszolgáltatás rendszerében kell, hogy érvényesüljön, hanem minden olyan eljárásban, amelyben – bármilyen eljárási pozícióban – szerepel gyermek. Egy eljárásban a gyermek többféle szerepben is megjelenhet például félként, tanúként, érintettként stb., azonban *a gyermekbarát eljárás követelményei* minden eljárásban ugyanazok. Ezek az alapvető elvárások a következők:

- a) a gyermek *megfelelő tájékoztatása* az eljárásról, az abban szereplő személyekről, az őt megillető jogokról és kötelezettségekről;
- b) a *részvétel joga* a gyermeket érintő eljárásban;
- c) a gyermek *meghallgatásának* lehetővé tétele;
- d) a gyermek *joga a szabad véleménynyilvánításhoz*;
- e) a gyermek véleményének és *akaratainak figyelembevétele* – a gyermek életkorának szem előtt tartásával;
- f) *képviselés és segítségnyújtás* a jogok érvényesítésében;
- g) a gyermek életkorához (és ebből adódó szükségleteihez) igazodó *eljárási rend*.

Gyurkó Szilvia megítélése szerint valamennyi, a fentiekben felsorolt gyermekbarát eljárási minimum követelmény megfogalmazásra kerül a jogszabályokban, az érvényesítés azonban problematikus vagy a szakmai szervezetek felkészületlensége és a hiányzó protokoll miatt, vagy azért, mert nem állnak rendelkezésre a megfelelő anyagi, tárgyi, személyi erőforrások (Gyurkó Szilvia: Kihívások az igazságszolgáltatási rendszerben – gyermekbarát eljárás a gyermekek szemével. *Családi Jog* 2011/3. 1–3.).

4:172. §

[Közvetítés a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perben]

A bíróság indokolt esetben kötelezheti a szülőket, hogy a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködésük biztosítása érdekében – ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást – közvetítői eljárást vegyenek igénybe.

A CSJK a 4:22. § alatt szabályozza annak lehetőségét, hogy a házastársak a *házassági bontóper* megindítása előtt vagy a bontóper alatt – saját elhatározásukból vagy a bíróság kezdeményezésére – kapcsolatuk, illetve a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében közvetítői eljárást vegyenek

igénybe. A közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodásukat akár perbeli egyezségbe is foglalhatják. A közvetítői eljárás azonban ebben a körben csak *lehetőségként* ajánlható fel a feleknek, kötelező elrendelésére nincs lehetőség.

A CSJK megteremti az anyagi jogi alapját a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása, a külön élő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás, valamint az ehhez szükséges együttműködés megteremtése érdekében a bíróság vagy a gyámhatóság számára a *kötelező mediáció elrendelésének lehetőségét*. A 4:172. § a mediáció bírósági eljárásban történő kötelező elrendelését fogalmazza meg, mely szabályokat a Ptké. 37. §-a értelmében már a 2014. március 15. napján folyamatban lévő ügyekre is alkalmazni kellett és kell a gyermek fokozott védelme érdekében.

A Gykr. korábbi rendelkezései csak a kapcsolattartás körében felmerült jogviták rendezése körében szabályozták a gyermekvédelmi mediáció igénybevételének lehetőségét, melyet a gyámhatóság rendelhetett el a felek kérelmére vagy egyetértésével. A CSJK szelleme szerint mind az együtt élő, mind pedig a külön élő szülőket a gyermekeik tekintetében fokozott együttműködési kötelezettség terheli. Különösen az utóbbi esetben azonban a szülők sokszor még a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben sem tudnak, vagy akarnak megállapodni, illetve valós vagy vélt sérelmeiket a gyermekeik érdekében háttérbe szorítani, ami végeláthatatlan pereskedésbe torkollik. Ilyenkor a bíróság a CSJK szerint már nemcsak javasolhatja, hanem akár *kötelezővé is teheti* az érintettek számára a közvetítői eljárás igénybevételét. Lényeges szempont, hogy a közvetítés igénybevétele nem a felek elhatározásán, hanem a bíróság döntésén alapul, melynek célja a felek konszenzuson alapuló vitarendezésének elősegítése.

Kötelező közvetítői eljárás esetén a bíróság arra kötelezi a feleket, hogy vitájuk – részben vagy egészben – megállapodással történő lezárása céljából *legalább egy közvetítővel együttműködjenek*.

A rendelkezésre álló időszak alatt együttműködési kötelezettségük keretében a felek kötelesek közösen közvetítőhöz fordulni (felkérés vagy kérelem) és az első közvetítői megbeszélésen részt venni. A felek a közvetítő eljárását felkéréssel, kérelemmel vagy jogszabályban meghatározott módon a kötelezést tartalmazó határozat közlését követő *15 napon belül kötelesek közösen kezdeményezni*. A közvetítő felkérésének vagy a bírósági közvetítői eljárás iránti kérelemnek tartalmaznia kell a bíróságnak a közvetítői eljárás igénybevételére kötelező határozatának másolatát is.

Tekintettel arra, hogy a kötelező közvetítői eljárás pénzügyi terhet is jelenthet a felek számára, ezért a mediáció három „formája” közül választhatnak:

- a) felkérnek egy az igazságügyért felelős miniszter által vezetett névjegyzékbe bejegyzett és kötelező közvetítés esetében az eljárás lefolytatását előzetesen elvállaló (alávetési nyilatkozatot tett) közvetítőt,
- b) az *ingyenes bírósági közvetítést* veszik igénybe, vagy
- c) olyan közvetítőhöz fordulnak, aki nem tett alávetési nyilatkozatot.

Különálló eset a gyermekvédelmi közvetítés (Gykr. 30/A. §).

A bírósági közvetítőknek, valamint annak a közvetítőnek, aki alávetési nyilatkozatot tett (a névjegyzékben nyilvánosan is megjelenő, illetve kereshető adat), a Kvtv. kötelező mediáció esetére megjelölt különös szabályait kell alkalmaznia: például a felek együttműködéséről szóló igazolások kiadása, nem bírósági közvetítő esetén maximált óradíj alkalmazása. Az alapvetően szabadáras szolgáltatás miatt azonban ilyen alávetést a jogalkotó nem vár el az összes, már névjegyzékben lévő közvetítőtől (lásd az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CCLII. törvény 105. §-ának indokolását).

A közvetítő az *első közvetítői megbeszélés időpontját* a felekkel egyeztetve úgy határozza meg, hogy a felek a kötelezésnek eleget tehesse. Ha a kötelező közvetítői eljárás igénybevételének igazolására jogszabály határidőt határoz meg, az első közvetítői megbeszélés közvetítő által javasolt időpontjának a határidő lejártát legalább 15 nappal meg kell előznie.

A feleknek *meg kell jelenniük az első közvetítői megbeszélésen*, ahol a közvetítő tájékoztatja a feleket az eljárás lényegéről, menetéről, költségeiről. Ezt követően, amennyiben a felek kérik az eljárás folytatását, indul meg maga az érdemi eljárás.

A kötelező közvetítői eljárás ideális esetben megállapodással zárul, de a kötelezés erre már nem terjed ki. Mindegyik fél az első megbeszélést követően szabadon dönthet úgy is, hogy a továbbiakban nem kíván részt venni az eljárásban. A mediáció során azonban mindegyik vitás fél köteles fokozottan együttműködni a közvetítővel (kommunikáció telefonon vagy elektronikus levélben, személyes megjelenés a tájékoztató jellegű első közvetítői megbeszélésen).

Szükség esetén a közvetítő *írásbeli igazolást* ad a feleknek arról, hogy:

- a) a közvetítői eljárás már megindult, de még nem fejeződött be,
- b) az első közvetítői megbeszélésen részt vettek, vagy
- c) a fél jelezte részére a közvetítői eljárás igénybevételére vonatkozó kötelezettségét,

de az első közvetítői megbeszélés elmaradásának oka nem e fél közvetítővel való együttműködésének hiánya.

A közvetítői eljárás igénybevételére kötelezett fél e kötelezettsége teljesítését a közvetítő által kiállított *igazolásnak* a bíróság részére történő benyújtásával igazolja. A kötelező közvetítői eljárás során megkötött megállapodásból külön is írásba foglalható az a rész, amely nem tárgya a bírósági eljárásnak. A kötelező közvetítői eljárás további részletes szabályai Kvtv. 38/C–38/H. §-ában találhatók.

A közvetítői eljárás lefolytatásának időtartamára a bíróságnak a *tárgyalást fel kell függesztenie*, amit a közvetítői eljárás eredménytelensége vagy eredményessége esetén is – megszabott határidőn belül – folytatni kell.

Eredményes eljárást követően a bíróság a felek perbeli igényeket érintő megállapodását – a felek erre irányuló együttes szándéka esetén – egyezségként jóváhagyja, ezzel válik végrehajthatóvá a felek közvetítői eljárásban kötött megállapodása. Tehát a felek a megállapodásukat (vagy csak a peresített igényeket érintő részét) benyújthatják a bíróságnak, mivel egy már megindított per került felfüggesztésre a kötelező közvetítői eljárás „sikerében” bízva. Előfordulhat azonban, hogy a felek nem kívánják megállapodásukat sem egészben, sem részben a bíró elé vinni, illetve jóváhagyatni. Ilyenkor lehetőségük van arra, hogy a bíróságtól a per megszüntetését kérjék a Pp. 240. §-a alapján.

Eredménytelen közvetítés esetén a bíróság az eljárást folytatja és a felek jogvitáját elbírálja.

Az eljárás elhúzódásának megakadályozását célzó rendelkezés, hogy a bírósági eljárást a közvetítői eljárás igénybevételére kötelező határozat közlésétől számított *két hónap elteltével folytatni kell*, ha a felek nem igazolják az eljárás igénybevételét vagy annak sikertelenségét. A szabályozás ugyanakkor – a közvetítői eljárásban történő önkéntes megállapodás elősegítése érdekében – arra is lehetőséget biztosít, hogy a felek közös kérelme alapján *e határidő meghosszabbítására is sor kerülhessen*, ha a felek igazolják annak tényét, hogy a közvetítői eljárás már folyamatban van, de a két hónapos határidő lejártát megelőzően az várhatóan nem fejezhető be (Pp. 124. §).

Továbbá a fél a per eldöntésére való tekintet nélkül kötelezhető az *ellenfél perköltségének megtérítésére*, ha az ellenfél igazolja, hogy közvetítő felkérését kezdeményezte, vagy az első közvetítői megbeszélésen megjelent, és a közvetítő felkérése vagy a közvetítői eljárás megindítása a fél önhibából eredő mulasztása miatt hiúsult meg. Az önhiba hiányát a mulasztó félnek kell valószínűsítene [Pp. 86. § (5) bekezdés].

Ha a közvetítői eljárásban *létrejött megállapodás ellenére* a megállapodással rendezett jogvita tárgyában a megállapodást megkötő felek bármelyike a *bírósághoz fordul*, a pert indító fél a per eldöntésére való tekintet nélkül *kötelezhető a perben felmerült valamennyi költség megfizetésére*.

A perköltségviselés általános szabályai irányadók, ha a felperes kizárólag *a megállapodásban foglaltak iránt, annak nem teljesítése miatt indít pert*. A közvetítői eljárásban létrejött megállapodás ellenére perlekedő fél – a per eldöntésére való tekintet nélkül – a közvetítői eljárásban a másik fél által fizetett költségeknek (a közvetítő díjának és igazolt költségeinek, a szakértői díjnak és költségtérítésnek stb.) a másik fél részére történő megtérítésére is kötelezhető. A megállapodás nem teljesítése miatt indított perben a perköltségviselés általános szabályai alkalmazandók, azonban a bíróság a megállapodás teljesítését elmulasztó felet ilyenkor is kötelezheti a közvetítői eljárásban a másik fél részéről felmerült költségek megtérítésére.

Ha a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás ellenére a megállapodással rendezett jogvita tárgyában a megállapodást megkötő felek bármelyike a bírósághoz fordul, az alperes perköltségét a felperes téríti meg. A perköltségviselés általános szabályai irányadóak, ha a felperes kizárólag a megállapodásban foglaltak iránt, annak nem teljesítése miatt indít pert. Ha a kötelező közvetítői eljárásban létrejött megállapodás a jogszabályoknak megfelel, és a fél e körülmény ellenére a perben nem köt egyezséget, az ellenfél perköltségének a közvetítői eljárásban felmerült részét a per eredményére tekintet nélkül a fél téríti meg. Ha a kötelező közvetítői eljárásban létrejött megállapodás a jogszabályoknak nem felel meg és egyezségkötés hiányában a peres eljárást érdemben folytatni kell, az ellenfél perköltsége közvetítői eljárásban felmerült részének a felét a per eredményére tekintet nélkül a fél téríti meg [Pp. 86. § (3)–(4) bekezdés].

A CSJK azonban nemcsak a bíróságok, hanem a gyámhatóságok számára is biztosítja annak lehetőségét, hogy a gyermek érdekében hivatalból, a szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől külön élő szülő közötti megfelelő együttműködés kialakítása, a külön élő szülő jogainak biztosítása – ideértve a külön élő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást is – érdekében a szülők számára közvetítői eljárás igénybe vételét rendelje el (4:177. §).

3. A gyermekétől különélő szülő jogai és kötelezettségei

4:173. §

[A szülők együttműködési kötelezettsége]

A szülői felügyeletet gyakorló szülőnek és a gyermekétől különélő szülőnek a gyermek kiegyensúlyozott fejlődése érdekében – egymás családi életét, nyugalmát tiszteletben tartva – együtt kell működniük.

Amennyiben a felek – különélésük ellenére is – *közösen gyakorolják* a gyermekük feletti szülői felügyeleti jogokat, joggal feltételezhető, hogy fokozott együttműködésre képesek és képesek a gyermek életével összefüggő hétköznapi, valamint a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben egyaránt. A közös szülői felügyelet ugyanis napi kapcsolatot feltételez, melyben rendszeresen, a gyermek érdekét és véleményét is szem előtt tartva

szervezik meg a szülők a gyermekük felügyeletét, a vele való rendszeres tanulást vagy egyéb foglalkozást, a különórákra való eljuttatását, szükség esetén az ápolását. Speciális esete a közös szülői felügyeleti jogok gyakorlásának az ún. váltott elhelyezés, mely szintén csak akkor működhet gördülékenyen, ha az nem veszélyezteti a gyermek kiegyensúlyozott fejlődését.

Előfordulhat azonban, hogy a külön élő szülő a közös szülői felügyeletet kizárólag a saját érdekének megfelelően kívánja gyakorolni, akkor és ott, amikor és ahol ő ráér. Az ilyen igényekhez hosszú távon sem a gyermek, sem pedig a gyermeket nevelő szülő nem tud alkalmazkodni, melyet a külön élő szülő úgy értelmez, hogy nincs biztosítva számára a gyermek feletti közös szülői felügyeleti jog gyakorlásának lehetősége. Az ilyen helyzetekre is alkalmazhatóan alapvető tételeként fogalmazza meg a CSJK, hogy a szülői felügyeleti jog gyakorlása nem öncélú, hogy ebben a körben a feleknek azért kell együttműködniük, hogy a különélésük minél kevésbé akadályozza a gyermek kiegyensúlyozott fejlődését. Éppen ezért a közös szülői felügyeleti jog gyakorlása nem jelentheti azt, hogy a külön élő szülő állandóan és folyamatosan ott legyen a gyermek otthonában, hogy minden nap tájékoztatást kérjen a pedagógusoktól, hogy rendszeresen felkeresse a gyermek házi gyermekorvosát stb., és szinte zaklatásszerűen ellenőrizze nemcsak a gyermeket nevelő szülőt, de a gyermeket is. A külön élő szülőknek ugyanis még közös szülői felügyeleti jog gyakorlása esetén is *tiszteletben kell tartaniuk egymás családi életét és nyugalma*t.

Amennyiben a szülői felügyeleti jogot a gyermek felett *csak az egyik szülő gyakorolja*, a külön élő szülő joggal várhatja el, hogy megfelelő időközönként kielégítő tájékoztatást kapjon a gyermeke fejlődéséről, egészségi állapotáról, tanulmányairól, továbbá joga van a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések körében a közös döntésre is. A külön élő szülő azonban ezen alanyi jogait azok rendeltetésének megfelelően köteles gyakorolni. A tájékoztatási kötelezettség ugyanis nem jelent egy „napi beszámolási kötelezettséget”, vagy közvetlen hozzáférési jogot az iskolai „e-naplóhoz”.

A külön élő szülő és a gyermek *kapcsolattartásának* gördülékeny működéséhez elengedhetetlen a szülők közötti folyamatos párbeszéd. Az ideális kapcsolattartás megvalósulása érdekében a feleknek tekintettel kell lenniük mind a gyermek iskolai és egyéb elfoglaltságaira, mind pedig egymás családi programjaira. A kapcsolattartást szabályozó megállapodáshoz, jogerős bírói ítélethez szó szerint ragaszkodó felek között előbb-utóbb vita kerekedik, hiszen az élet hozhat olyan alkalmasszerű változásokat az érintettek életében, ami az adott esetben lehetetlenné teszi a megállapodás pontos betartását, és ahol nélkülözhetetlen a felek együttműködése. Például a gyermeknek rendszeresen vannak sportversenyei a hétvégén, vagy a kapcsolattartásra eső hétvégén kötelező iskolai program kerül megszervezésre. Ki kell hangsúlyozni, hogy nemcsak a külön élő szülő köteles a gyermek és az őt nevelő szülő családi életét és nyugalma tiszteletben tartani, hanem a gyermeket nevelő szülő is ugyanerre köteles a külön élő szülő vonatkozásában. Így amikor a gyermek a külön élő szülőnél tölti például a hétvégét vagy a szünidőt, a gyermeket ne zaklassa folyamatos telefonálással, sms-ekkel és egyéb üzenetekkel, ne írja elő kötelező erővel, hogy a gyermek naponta jelentkezzen, és számoljon be az aznap történetéről, és lehetőleg tegye lehetővé, hogy a gyermek szintén nyugodt légkörben töltsen el a másik szülővel és esetleg annak családjával a kapcsolattartás idejét.

Az együttműködési kötelezettség folyamatos és durva megszegése a szülői felügyeleti jogok gyakorlásának korlátozását vagy végső esetben egyes jogosítványok megvonását eredményezheti.

4:174. § [A gyermekkel együttélő szülő tájékoztatási kötelezettsége]

A szülői felügyeletet gyakorló szülőnek a gyermek fejlődéséről, egészségi állapotáról, tanulmányairól a különélő szülőt megfelelő időközönként tájékoztatnia kell, és a különélő szülő érdeklődése esetén a gyermekkel kapcsolatos felvilágosítást meg kell adnia.

A külön élő szülő legfontosabb jogát és egyben kötelezettségét jelentő kapcsolattartást a CSJK külön pontban szabályozza. A kapcsolattartásról részletesen a 4:178–185. §-ok rendelkeznek. Ehhez kapcsolódó szabály azonban, hogy a külön élő szülőnek joga van ahhoz, hogy rendszeres tájékoztatást kapjon a *gyermek tanulmányairól, egészségi állapotáról és általában a fejlődéséről*. A rendszeres tájékoztatás a gyermeket nevelő és gondozó szülő törvényben előírt kötelezettsége, azt külön kérés nélkül, a külön élő szülő érdeklődésére minden esetben köteles megadni. Ez megkönnyíti a gyermekkel való kapcsolattartást, és azt is célozza, hogy a külön élő szülő a gyermekkel kapcsolatos gondokban és nehézségekben is osztozzon a felügyeletet ellátó szülővel. Fontos azonban, hogy a külön élő szülő érdeklődése ne legyen zaklatásszerű, és ne a gyermeket nevelő szülő folyamatos „ellenőrzésére” irányuljon. Előfordul ugyanis, hogy a külön élő szülő folyamatos tájékoztatás iránti igényét nem annyira a gyermeke iránti érdeklődése ösztönzi, hanem az, hogy a gyermeket nevelő szülő alkalmassága tekintetében olyan „hibát” találjon, ami lehetőséget adhat számára a szülői felügyeleti jogok gyakorlásának megváltoztatására. A CSJK jelen §-a nem az ilyen vagy hasonló, visszaélásszerű joggyakorlást van hivatva szolgálni.

Sőt, amennyiben azt a gyermek érdekei megkívánják, *a gyermek sorsát érintő valamely lényeges kérdésben való döntés jogát a bíróság korlátozhatja vagy meg is vonhatja* [4:168. § (2) bekezdés].

4:175. § [Közösen gyakorolt szülői felügyeleti jogok]

- (1) **A különélő szülők a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben közösen gyakorolják jogaikat akkor is, ha a szülői felügyeletet a szülők megállapodása vagy a bíróság döntése alapján az egyik szülő gyakorolja, kivéve, ha a gyermekétől különélő szülő felügyeleti jogát a bíróság e tekintetben korlátozta vagy megvonta.**
- (2) **A gyermek sorsát érintő lényeges kérdésnek tekintendő a kiskorú gyermek nevének meghatározása és megváltoztatása, a szülőjével azonos lakóhelyén kívüli tartózkodási helyének, huzamos időtartamú vagy letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási helyének kijelölése, állampolgárságának megváltoztatása és iskolájának, életpályájának megválasztása.**
- (3) **Ha a különélő szülők egyes, a (2) bekezdésben meghatározott, közösen gyakorolt felügyeleti jogosítványok tekintetében nem tudnak megegyezni, erről a gyámhatóság dönt.**

1. Közösen gyakorolt szülői felügyeleti jogokról általában

Régi igénynek tesz eleget a törvény, amikor egy külön pontban foglalva meghatározza a *gyermekétől külön élő, szülői felügyeleti jogától meg nem fosztott szülő jogait és kötelezettségeit*. Ennek körében a külön élő szülőnek törvényen alapuló jogot ad arra, hogy a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben együtt döntsön a gyermeket gondozó szülővel, de ez egyben a külön élő szülőnek kötelezettsége is. A gyermek sorsát érintő lényeges kérdéseket, illetve a jogok bővítése esetén a további együttdöntést igénylő

kérdéseket, kisebb eltérésekkel – így az állampolgárság megváltoztatásával és a huzamosabb időtartamú, illetve letelepedési célú külföldi tartózkodási hely kijelölésével – a CSJK a Csjt. 72/B. § (1)–(3) bekezdéseivel azonos tartalommal szabályozza.

2. A gyermek nevének meghatározása és megváltoztatása

A gyermek nevének meghatározása a szülői felügyeleti jogok körébe tartozó olyan jogosultság, amely – a törvény eltérő rendelkezése hiányában – akkor is megilleti mindkét szülőt, ha már nem gyakorolják közösen a szülői felügyeleti jogokat. A kiskorú gyermek nevének meghatározása és megváltoztatása ugyanis a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésnek tekintendő, mely kérdésben, ha a szülők nem tudnak megállapodni, akkor a gyámhatóság dönt.

A CSJK a gyermek nevének meghatározásával és megváltoztatásával kapcsolatos szabályokat a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 2002. évi XLIV. törvénnyel módosított Csjt. szabályaihoz hasonlóan tartalmazza, mely így tekintettel van a házastársak névviselésével kapcsolatban hozott 58/2001. (XII. 7.) AB határozatra is.

3. A szülővel azonos lakóhelyen kívüli tartózkodási hely kijelölése

A gyermek tartózkodási helyének kijelölésével kapcsolatban *közös döntésre akkor kerülhet sor*, ha a szülői felügyeletet gyakorló szülő a gyermeket tartósan állandó lakásán kívül, más személynél, intézményben (pl. kollégiumban) vagy tartósan, huzamosabb ideig külföldön kívánja elhelyezni. A gyermek családon kívüli elhelyezése, még akkor is, ha ez csak ideiglenes jellegű, olyan horderejű kérdés, amely a szülők együttes döntését igényli.

A közös döntés nem terjed ki azonban arra az esetre, amikor a szülő, aki a gyermek feletti szülői felügyeleti jogokat gyakorolja, *gyermekével új belföldi lakóhelyre*, esetleg a korábbi lakóhelyétől földrajzilag messze eső másik városba *költözik*, vagy gyermekével együtt huzamosabb időre az állandó lakóhelyén kívül tartózkodik. Ehhez a másik szülő egyetértésére nincs szükség, mert a gyermek nem kerül ki annak a szülőnek a közvetlen felügyelete és gondozása alól, akinél elhelyezést nyert. Ezért a kérdés nem tartozik a szülők közös döntési jogkörébe, és önmagában nem lehet indoka a szülői felügyeleti jog gyakorlása körében érvényesülő korábbi döntés megváltoztatásának sem, ha az új lakóhely megválasztása a gyermek érdekeivel nem ellentétes (BH2003.504.).

A szülők közötti vita esetén bármelyik szülő kérheti a *gyámhatóság döntését* a gyermeknek a szülőjével azonos lakóhelyén kívüli tartózkodási helyének kijelöléséről. A gyámhatóság a kijelölés során azt vizsgálja, hogy a gyermek törvényes képviselője, gondozója, nevelése és tartása a kérelemben megjelölt helyen, a megjelölt személy közreműködésével miképpen biztosítható. Ha a külön élő szülő nem ért egyet a gyermek tartózkodási helyének a szülői felügyeleti jogát gyakorló másik szülő lakóhelyén kívül történő kijelölésével, kérelmére a gyámhatóság eljárása során megvizsgálja, hogy kapcsolattartási jogát milyen módon tudja gyakorolni. A gyámhatóság ezzel egyidejűleg tájékoztatja a külön élő szülőt arról, hogy bírósághoz fordulhat a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése vagy az egyes szülői felügyeleti jogok gyakorlásának megváltoztatása érdekében. A gyámhatóság indokolt esetben pert indít a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránt (Gykr. 23. §).

4. A gyermek külföldön tartózkodása

A gyermek külföldre utazása tekintetében – annak időtartama, huzamosága szerint – különböző esetkörök és szabályok kerültek kialakításra.

A kiskorú gyermek – szülői felügyeleti jogot gyakorló szülővel történő – *eseti, néhány napos vagy hetes, külföldi nyaralás*, városnézés, családlátogatás stb. célú külföldre utazásához nem kell a szülői felügyeleti jogot nem gyakorló, külön élő szülő egyetértése, hozzájárulása. A külön élő szülő ugyanígy jogosult kiskorú gyermekét a kapcsolattartás ideje alatt a lakóhelyéről vagy a tartózkodási helyéről rendszeresen, meghatározott időtartamra akár külföldre is elvinni, a gyermekkel időszakonként, elsősorban az oktatási szünetek és a többnapos ünnepek időszakában külföldön nyaralni vagy síelni. A kapcsolattartás joga ugyanis – ha a bíróság vagy a gyámhatóság a gyermek érdekében eltérően nem rendelkezik – kiterjed a *gyermek meghatározott időtartamú külföldre vitelére is* [4:180. § (1)–(2) bekezdés].

Abban az esetben azonban, ha a *gyermek huzamosabb idejű külföldön tartózkodása* válik szükségessé akár a gyermek, akár a szülő külföldi tanulmányainak folytatása, vagy a szülő munkavállalása vagy más *hasonló okból, célból*, akkor attól függetlenül be kell szerezni a *másik szülő hozzájáruló nyilatkozatát*, hogy a gyermek külföldön tartózkodására önállóan vagy a szülővel együtt kerül sor. A korábbi szabályozás csak az egy évet meghaladó, tartós külföldön tartózkodás esetére írta elő mindkét szülő hozzájárulását, amit úgy próbáltak az érintettek megkerülni, hogy az egy év letelte előtt a gyermek hazautazott (egyedül vagy a szülővel) egy rövid időre, majd ismét folytatta a külföldi tartózkodását, vagy a külföldön tartózkodás idejét 365 napnál pár nappal rövidebb időszakban jelölte meg a szülő. Tekintettel arra, hogy a huzamosabb idő a külföldön tartózkodás céljához igazodik, ez lehet pár hónap (pl. ösztöndíj elnyerése), de lehet esetleg több év is (pl. munkavállalás esetén). Tehát a gyermek önállóan vagy egyik szülőjével csak mindkét szülő egyetértése esetén utazhat hosszabb ideig külföldre.

Végül előfordulhat az is, hogy a *gyermek véglegesen, letelepedési szándékkal költözik külföldre*. Ennek tipikus esete, amikor a gyermek feletti szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő egy másik államban élő személlyel házasodik össze, ahová ki szeretné vinni gyermekét is. A CSJK sem a gyermek huzamosabb idejű, sem pedig a „végleges” külföldre távozásához *nem kívánja meg a gyámhatóság hozzájárulását*. Abban az esetben, ha gyermek letelepedés céljából, véglegesen kívánja elhagyni az országot, akkor az „otthonmaradó” szülőt erről tájékoztatni kell, hogy ennek tudatában legyen lehetősége arra, hogy gyermeke külföldre távozásához beleegyezését adja, vagy éljen azzal a lehetőségével, hogy ehhez nem járul hozzá. Ugyanis a gyermek külföldre távozása a vele való kapcsolattartást lényegesen megnehezíti, vagy akár teljesen el is lehetetleníti.

A konkrét időtartam – azaz a Csjt.-ben megjelölt egy év – elhagyásának és a két esetkör szétválasztásának azért van jelentősége, hogy *nyilvánvaló legyen, mely esetekben jogszerű és melyekben jogellenes a gyermek Magyarországról történő elvitele*, mikor indíthat a jogaiban sértett szülő – önállóan vagy a Központi Hatóságom keresztül – eljárást külföldi államban a gyermek hazahozatala érdekében. A korábbi gyakorlat szerint sokszor erre már csak az egy év letelte után volt lehetőség, amikor a gyermek visszaadására – az 1980. évi Hágai Egyezmény szerint – csak sokkal szigorúbb feltételek mellett kerülhetett sor. A kiutazás célja és nem az időtartam az a szempont, amiből a jogellenesség vagy annak hiánya megállapítható. Így a huzamos időre nem nyaralási, rokonlátogatási célú, hanem a szokásos tartózkodási hely megváltoztatásával járó, illetve a letelepedési célú külföldre vitel a szülő egyoldalú döntése alapján jogellenesnek minősül (Kőrös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői

Javaslat összevetése Második rész: Rokonság, szülői felügyelet, tartás, gyámság. *Családi Jog* 2013/4. 5.).

A *szülők közötti vita esetén* bármelyik szülő kérheti a *gyámhatóság döntését* a gyermek huzamos időtartamú vagy a letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási helyének kijelöléséről. A külföldi tartózkodási hely kijelölését kérő szülőnek a kérelméhez *csatolnia kell* azokat az okiratokat, amelyekből megállapítható, hogy a gyermek nevelése, tartása, ellátása és tanulmányainak folytatása külföldön biztosítva van. Ilyen bizonyító erejű okiratok lehetnek különösen a külföldi hatóság által kiállított környezettanulmány, iskolalátogatási igazolás, a szülő jövedelemigazolása stb. A környezettanulmány beszerzéséről a szülő kérelmére a gyámhatóság gondoskodik. Ha a szülő még nem kezdte meg külföldön a munkavégzést, a gyámhatóság a jövedelemigazolás helyett elfogadhatja a szülő nyilatkozatát a várható jövedelméről is. A vita elbírálása során a gyámhatóság mérlegeli, hogy a gyermeknek a külön élő szülőjével való kapcsolattartását rendező bírósági vagy gyámhatósági határozat végrehajtása nemzetközi szerződés vagy viszonyosság hiányában biztosítható-e. Ha a szülők a gyermek külföldi tartózkodási helyének kijelölésében nem tudnak egyezsége jutni, a gyámhatóság tájékoztatja a feleket a szülői felügyeleti jog gyakorlásának rendezése iránti bírósági eljárás megindításának lehetőségéről. Az eljárásra vonatkozó részletes szabályokat a Gykr. 24. §-a tartalmazza.

A Ptké. 35. §-a alapján ha a Ptk. hatálybalépésekor a Csjt. 77. § (3) bekezdése alapján a gyermek végleges külföldre távozásához szükséges gyámhatósági eljárás van folyamatban, az eljárást – ideértve a jogorvoslati eljárási szakaszt is – meg kell szüntetni tekintettel arra, hogy a CSJK alapján ehhez már nincs szükség a gyámhatóság hozzájárulására.

5. A gyermek állampolgárságának megváltoztatása

A Csjt. nem tartalmazott ilyen rendelkezést, ezt a kérdéskört a CSJK vezette be a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések közé. Előfordulhat ugyanis, hogy a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő maga is külföldi állampolgár, vagy gyermekével külföldön telepedett le, illetve huzamosabb ideig külföldön kíván dolgozni, és közben felmerül a gyermeke állampolgárságának a megváltoztatása iránti igény. Ehhez azonban szükség van a külön élő szülő hozzájárulására is. A gyermek állampolgársága megváltoztatásának kérdésében a *szülők közötti vita esetén bármelyik szülő kérheti a gyámhatóság döntését*. A gyermek állampolgárságát megváltoztatni kívánó, külföldön letelepedett szülő a kérelméhez csatolja

- a) a hontalanság elkerülése érdekében azt az okiratot, amely valószínűsíti a gyermek számára a másik állampolgárság megszerzését, és
- b) a külföldön történt letelepedését, jövedelmét igazoló okiratot.

A vita elbírálása során a gyámhatóság azt mérlegeli, hogy a gyermeknek a külön élő szülőjével való kapcsolattartását rendező bírósági vagy gyámhatósági határozat végrehajtása nemzetközi szerződés vagy viszonyosság hiányában biztosítható-e, és hogy a gyermek tanulmányainak külföldön történő folytatása, egészségügyi, szociális ellátásokhoz való hozzájárása vagy egyéb körülmények miatt érdekében áll-e állampolgárságának megváltoztatása (Gykr. 25. §).

6. A gyermek iskolájának, életpályájának megválasztása

A CSJK értelmében a gyermek képességei figyelembevételével a *szülők és a gyermek közösen döntenek el*, hogy a gyermek milyen életpályára készüljön. A szülők gondozási-nevelési kötelezettsége magában foglalja a gyermek taníttatásának, megfelelő életpályára állításának kötelezettségét is. Az életpálya kijelölésére általában a gyermeknek olyan életkorában kerül sor, amikor esetleg már kialakult az érdeklődési köre, és egyébként is már olyan érettséggel rendelkezik, ami lehetővé teszi, hogy életpályájának megválasztásáról határozott véleménye legyen, erről ne a feje felett, nélküle döntsenek. Ezért a törvény a szülők és a gyermek közös döntésévé teszi az életpálya kijelölését. A döntéshozatalnál feltétlenül figyelembe kell venni azonban a gyermek adottságait, testi és értelmi képességét, érdeklődési körét, fejlettségét, teherbírását. Egyéb körülmények is befolyásolhatják a döntést, így például nyilván szerepet játszik, hogy a gyermek érdeklődésének megfelelő tárgyú képzést nyújtó intézménytípus igénybevételére egyáltalán van-e lehetőség, valamint az is, hogy a szülő milyen anyagi terhek vállalására képes.

Ha az életpálya kijelölését illetően az együtt élő szülők között volt vita, akkor a Csjt. szerint a gyámhatóság döntött, míg a külön élő szülők közötti vita eldöntése a bíróság hatáskörébe tartozott. A CSJK a *gyámhatóságot jelöli ki* az életpálya kijelölésével, a gyermek taníttatásával és iskolájának megválasztásával kapcsolatban a szülői felügyeleti jogokat közösen gyakorló szülők közötti, illetve a szülő és a gyermek között felmerülő vitában (4:153–166. §-ok). Tekintettel arra, hogy a gyermek iskolájának, életpályájának megválasztása a *gyermek sorsát érintő lényeges kérdések* körébe tartozik, a külön élő szülőt is megilleti az egyetértési jog. Amennyiben pedig nem tudnak egyezsége jutni, akkor az ő jogvitájukat is a gyámhatóság hivatott eldönteni (4:175. §).

Az eljárást a szülő vagy a gyermek kezdeményezheti. Ha a nevelési-oktatási intézmény jelzi a gyámhatóságnak a gyermek taníttatásával, iskolájának megválasztásával kapcsolatban felmerült vitát, a gyámhatóság tájékoztatja a szülőket és a gyermeket a kérelem benyújtásának lehetőségéről. A gyámhatóságnak az eljárás során elsősorban a *szülők és a gyermek közötti megegyezésre kell törekednie*. Az eljárás során a gyámhatóság vizsgálja és mérlegeli a gyermek képességeit, eddigi tanulmányait és eredményeit, valamint egészségi állapotát. Ennek során ki kell kérni a nevelési tanácsadó vagy a gyermek nevelési-oktatási intézményének véleményét, továbbá – szükség esetén – a gyermek- és ifjúságpszichiátriai gondozó vagy a gyermek egészségi állapotának megítélésére jogosult egészségügyi szolgáltató szakvéleményét is (Gykr. 26. §).

A gyermek iskolájának kijelölésénél fontos szempont, hogy az iskola a *külön élő szülő anyanyelvét* magas színvonalon, jelentős óraszámokban oktatja, és a gyermekkel a szülő származása szerinti ország kultúráját, hagyományait is megismerteti (BH2013.246.).

A gyámhivatal ilyenkor megvizsgálja, hogy a bíróság korlátozta vagy megvonta-e a szülő szülői felügyeleti jogát a vita tárgyát képező kérdésben vagy sem. Egyébként a gyámhatóság az eljárása során a felek együttműködésének előmozdítására és a gyermek érdekének érvényesítésére törekszik. Ennek érdekében a kérelem előterjesztését követően személyesen meghallgatja az érintett személyeket és a vita eldöntése céljából felajánlja vagy a gyermek érdekében – a szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől külön élő szülő közötti megfelelő együttműködés kialakítása céljából – elrendeli mediáció igénybevételét (Gykr. 20. §). Ezt lásd részletesebben a 4:177. §-hoz tartozó magyarázatban.

Fontos szabály azonban, hogy amennyiben azt a gyermek érdekei megkívánják, *a gyermek sorsát érintő valamely lényeges kérdésben való döntés jogát a bíróság korlátozhatja vagy meg is vonhatja* [4:168. § (2) bekezdés].

7. A kiskorú egészségi ellátásával kapcsolatos döntések

Gyakran felmerülő kérdés, hogy a kiskorú gyermekén végzendő műtéti beavatkozáshoz szükséges beleegyezéshez elegendő-e az *egyik szülő jognyilatkozata, vagy mindkét szülő hozzájárulása szükséges?*

Közös szülői felügyelet gyakorlása esetén a Ptk. csak *azonnali intézkedést igénylő esetben* teszi lehetővé, hogy *a szülő* a gyermek érdekében – a másik szülő késedelem nélkül történő értesítése mellett – *önállóan döntsön* [4:164. § (3) bekezdés]. Ebből arra lehet következtetni, hogy például a kiskorú gyermekén végzett invazív beavatkozáshoz mindkét szülő hozzájáruló nyilatkozatára szükség van, melytől csak az azonnali intézkedést igénylő esetben lehet eltekinteni. Megjegyezzük azonban, hogy az azonnali intézkedést igénylő eset már kimerítheti az Eütv.-ben pontosan megjelölt közvetlen életveszély fogalmát, mikor már beleegyezésre nincs is szükség, illetve a sürgős szükség esetkörét, ahol a beleegyezést vélelmezni kell [Eütv. 3. § i) pont; 17. § (1) bekezdés b) pont és (2) bekezdés b) pont]. Természetesen azonban azonnali intézkedést igénylő eset nem csak a gyermek egészségügyi ellátása során merülhet fel.

Ha a *szülők különélnek*, és nem rendezték még egymás között a közös kiskorú gyermek feletti szülői felügyeleti jogok gyakorlásnak kérdését, akkor azt továbbra is *közösen gyakorolják*. Ilyen esetben, ha a szülők között nincs harmonikus kapcsolat, együttműködés, akkor előfordulhat, hogy a közös kiskorú gyermekük érdekét jelentősen érintő műtéti beavatkozás tekintetében vitatkoznak össze a külön élő szülők, mely késleltetheti az adott beavatkozás elvégzését, és egyben csökkentheti a gyógyulás esélyét. A szülő (törvényes képviselő) nyilatkozata azonban *nem érintheti hátrányosan a beteg gyermek egészségi állapotát*, ilyenkor a gyermek érdekében a szükséges műtéti beavatkozás a szülők között fennálló vita ellenére is elvégezhető [Eütv. 16. § (4) bekezdés]. Ugyanez a helyzet akkor is, ha a házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben a külön élő szülők közös kérelmére a bíróság – a gyermek érdekét mérlegelve – a szülők *közös szülői felügyeletre vonatkozó egyezségét jóváhagyja*, vagy arról ítélettel határoz [4:165. § (2) bekezdés].

A külön élő szülők megállapodhatnak abban is, hogy a szülői felügyelettel kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket *egymás között megosztják*. Ebben a megállapodásban elvileg a szülők rendezhetik azt is, hogy a közös kiskorú gyermekük, illetve gyermekeik egészségügyi ellátása tekintetében szükséges szülői felügyeleti (törvényes képviselői) jogokat csak az egyik – például egészségügyi végzettségű – szülő gyakorolja [4:165. § (1) bekezdés].

A külön élő szülők ilyen tartalmú megállapodása esetén, illetve ha a bíróság *csak az egyik szülőt jogosítja fel a szülői felügyeleti jogok kizárólagos gyakorlására*, értelemszerűen csak a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő beleegyező nyilatkozata szükséges a kiskorú gyermekén végzendő invazív beavatkozáshoz [Lantai Csilla: A szülői felügyelet *in* Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. II. kötet (Opten 2014, Budapest) 303–309.]. A külön élő szülőt csak a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések tekintetében illeti meg döntési jog, ebbe viszont nem tartozik bele a gyermekén végzendő invazív egészségügyi beavatkozáshoz való hozzájárulás joga. A CSJK kizárólag a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő *tájékoztatási kötelezettségét* írja elő a külön élő másik szülő felé a közös kiskorú gyermek fejlődéséről, egészségi állapotáról, illetve tanulmányairól (4:174. §). Ez érdekes helyzetet eredményezhet olyankor, amikor a külön élő szülőnél tartózkodó kiskorú gyermeket baleset éri (pl. leesik a hintáról vagy elesik a biciklivel, korcsolyával

stb. és műtéti beavatkozást igénylő végtagsérülést szenved), és a szülői felügyeletet gyakorló szülő nem elérhető, illetve személyes megjelenése aránytalan késsedelemmel járna. Bár a törvény a törvényes képviselő hiányában a sorrendiség betartásával lehetővé teszi a gyermekkel egyháztartásban élő cselekvőképes testvér és nagyszülő nyilatkozattételi jogát, illetve nevezett személyek hiányában elfogadja *az egy háztartásban nem élő szülő jognyilatkozati képességét* is [Eütv. 16. § (5) bekezdés], azonban ez a szabály teljesen életszerűtlen, és súlyosan sérti a kapcsolattartásra jogosult, de szülői felügyeleti jogot nem gyakorló külön élő szülő jogát. Az Eütv. és a CSJK szigorú betartása esetén ugyanis a kórházban jelen lévő külön élő szülő csak akkor tehet műtéti beleegyező nyilatkozatot, ha a „sorban előtte álló” más hozzátartozók ezt nem tették meg, vagy ők nem voltak időben elérhetőek. Így előállhat például az az eset, hogy ha a kapcsolattartás során sérült kiskorú gyermeket a kórházba kíséri a szülő mellett a kiskorúval egyébként egy háztartásban élő egyetemista testvére is, akkor nem a szülő lesz kompetens a kiskorú invazív egészségügyi ellátásával összefüggő döntések tekintetében, hanem a testvére. Ez a joghelyzet pedig súlyosan sértheti a külön élő szülő jogát.

Ugyanezzel a kérdéssel szorosan összefügg a kiskorút megillető orvosi titoktartáshoz való jog és a kiskorú beteg *egészségügyi dokumentációjának megismeréséhez fűződő jog gyakorlása is*, hiszen a műtéti beleegyező nyilatkozat érvényességének legfontosabb feltétele az azt megelőző, törvényi feltételeknek megfelelő – orvosi titoknak minősülő – részletes tájékoztatás, illetve a készült egészségügyi dokumentációban (felvételek, leletek stb.) szereplő adatok megismerése.

Az *egészségügyi dokumentációba való betekintési jog* esetében azonban egy kicsit árnyaltabb a szabályozás. *Cselekvőképtelen kiskorú* esetében a törvényes képviselő hiányában a már említett hozzátartozókat illeti meg ez a jogosultság az előírt sorrendben. *Korlátozottan cselekvőképes kiskorú* személy egészségügyi dokumentációjába való betekintési jog azonban a gyermeket *önállóan* is megilleti, ebből a szempontból a 14 és 18 év közötti kiskorúak a cselekvőképes felnőttekkel egy tekintet alá esnek. A 16. életévét betöltött „érett” kiskorú pedig megjelölhet e jog gyakorlására is egy személyt, azonban ennek hiányában törvényes képviselői joggal rendelkező szülője lesz jogosult még hozzáférni egészségügyi dokumentációjához [Eütv. 24. § (6) bekezdés].

Mindezek alapján megállapítható, hogy amikor a *házasság felbontását követően* gyermekétől külön élő, szülői felügyeleti jogok gyakorlására fel nem jogosított szülő, vagy akár nagyszülő szeretne tájékozódni közvetlenül a gyermeke (unokája) egészségügyi ellátásával kapcsolatos adatokról, a gyermeke (unokája) állapotáról, sokszor felháborodva tapasztalja, hogy erre csak a törvényes képviselői jogot gyakorló személy, illetve szülő jogosult. A külön élő szülőt – közös szülői felügyeleti jog hiányában – ilyenkor is csak *a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések tekintetében* illeti meg a törvényes képviselői joggal felruházott személlyel (gyermeket nevelő szülővel) azonos jog, azonban a *gyermek egészségügyi ellátásával kapcsolatos jogok gyakorlása nem tartozik ebbe a körbe*. Közös szülői felügyeleti jogot biztosító döntés hiányában tehát a gyermekétől külön élő szülővel, illetve minden más rokonnal szemben is köti az orvost az orvosi titoktartás, ami alól csak akkor szabadul, ha a jogosult szülő (törvényes képviselő) a tájékoztatáshoz hozzájárul. Természetesen, ha konkrét invazív beavatkozáshoz szükséges beleegyező nyilatkozatot megelőző tájékoztatásról van szó, és a gyermek törvényes képviselője nem elérhető, akkor a már korábban ismertetett *sorrend szerint* alakul a „tájékozott beleegyezése” kérése.

Véleményünk szerint azonban egy szülői felügyeleti jogok gyakorlására fel nem jogosított külön élő szülőnek, esetleg nagyszülőnek is biztosítani kellene a jogot ahhoz, hogy kiskorú gyermeke (unokája) egészségi állapotáról, ellátásáról érdeklődhessen, tájékozódhasson az adott egészségügyi szolgáltatónál, illetve orvosnál.

Mint ahogyan arra már utaltunk, a törvény a 16. életévét betöltött kiskorúnak jogot ad arra, hogy közokiratban, teljes bizonyító erejű magánokiratban – vagy írásképtelensége esetén – két tanú együttes jelenlétében megtett nyilatkozattal megnevezze azt a cselekvőképes személyt, akit a törvény előírásai szerint részletesen és teljes körűen tájékoztatni kell, és aki jogosult lesz nemcsak az egészségügyi dokumentációjába betekinteni, hanem helyette a beleegyezés és visszautasítás jogának gyakorlására is [Eütv. 16. § (6) bekezdés]. Életszerűtlen azonban, hogy egy gyermeknek kelljen a külön élő szülőjét szigorú alaki követelmények betartásával írásban feljogosítani arra, hogy helyette a „tájékozott beleegyezés”, valamint az egészségügyi dokumentációjába történő betekintés jogát gyakorolja pusztán azért, hogy a külön élő szülő egyszerűen csak tájékoztatást kérhessen egy orvostól vagy nővértől. Másrészt ez a lehetőség csak a 16. életévét betöltött gyermek esetén jöhet szóba, míg a külön élő szülőt akár csecsemő gyermeke orvosi titoknak minősülő egészségügyi adatai tekintetében is fel kellene jogosítani annak megismerésre (Barzó Tímea: A kiskorú egészségügyi önrendelkezési joga kapcsán felmerülő anomáliák. *Családi Jog* 2015/1. 12–14.).

Ugyanakkor a külön élő szülő a bíróságtól kérheti, hogy a 4:168. § (2) bekezdése értelmében ítéletében jogosítsa fel arra, hogy a gyermeke betegsége esetén az őt kezelő egészségügyi szolgáltató alkalmazottaitól tájékoztatást kérhessen a gyermek egészségi állapotáról, és hogy az egészségügyi dokumentációját megismerhesse. Ennek eredményeképpen – megítélésem szerint – a bíróság dönthet úgy, hogy a külön élő szülőt is feljogosítja a gyermeke egészségügyi ellátásával összefüggő jogok gyakorlására, és dönthet úgy is, hogy e jogokkal csak a külön élő szülőt ruházza fel, mert például ő rendelkezik speciális egészségügyi ismeretekkel és kapcsolatokkal. Egyre gyakrabban fordul elő azonban, hogy a szülők a házasságuk felbontása során egyezségben rendezik a törvénytől eltérően, azt kibővítve a külön élő szülőt egyaránt megillető, a szülői felügyeleti jog körébe tartozó jogosítványokat, így a gyermek egészségügyi ellátásával kapcsolatos jogok gyakorlását is.

4:176. §

[A különélő szülő tájékoztatási kötelezettsége]

Ha a bíróság a gyermekétől különélő szülőt feljogosítja a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő egyes feladatok ellátására, a vagyonnevelés és a gyermek vagyoni ügyeiben a törvényes képviselőt gyakorlására, a szülői felügyeletet e tekintetben a különélő szülő gyakorolja. A különélő szülő tevékenységéről a szülői felügyeletet egyébként gyakorló szülőt tájékoztatni köteles.

A gyakorlatban nem ritka az olyan eset, amikor mindkét szülő alkalmas a gyermek nevelésére, gondozására, azonban a szülői felügyeleti jogok jövőbeni gyakorlása tekintetében megállapodni nem tudnak, ezért a döntés joga és kötelezettsége a bíróságra marad. A bírónak döntenie kell, ami azonban nem járhat a gyermekét ugyanúgy szerető, ahhoz ugyanúgy ragaszkodó szülő kirekesztésével és kizárólagosan csak a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben való döntés jogára szorításával. A legideálisabb megoldás elérése érdekében teszi lehetővé a jogalkotó a 4:168. § (2) bekezdésében foglalt alkalmazásával azt, hogy a szülői felügyeleti jogokat a gyermeke felett általánosságban nem gyakorló szülő *aktívan részt vehessen a gyermeke gondozásának, nevelésének hétköznapi feladataiban*. Például bizonyos napokon ez a szülő vihesse óvodába, vagy iskolába a gyermeket, vagy éppen gondoskodik a gyermek hazajutásáról, illetve heti rendszerességgel az ő feladata lehessen a gyermek által választott sportfoglalkozásra vagy zenei különóra történő felkészítés, gyakorlás, eljutás stb.

Előfordulhat továbbá, hogy a szülői felügyeleti jogok általános gyakorlásával fel nem ruházott szülő az alkalmasabb a *gyermek vagyonának kezelésére, vagy azzal összefüggő speciális szakértelmet igénylő ügyben való képviselésére*. Ilyenkor – kivételesen – a bíróság ezt a szülőt általános jelleggel, vagy csak egy konkrét ügy vonatkozásában felruházhatja a gyermek vagyonának kezelésével összefüggő törvényes képviselő jogával. Ilyen lehet például, ha a gyermek valamilyen társasági részesedéshez jut (pl. ajándékozás vagy öröklés útján), azonban a gyermeket nevelő szülő nem, a külön élő szülő viszont rendelkezik gazdasági jogi ismeretekkel és tapasztalattal. Ebben az esetben indokolt lehet, hogy a szülői felügyeleti jogok gyakorlására általánosan fel nem jogosított szülő e konkrét vagyoni kört illetően a gyermeke törvényes képviselője lehessen.

A fent megjelölt esetekben azonban a *tájékoztatási és együttműködési kötelezettség* – természetesen – ezt a szülőt is terheli a gyermek feletti szülői felügyeletet gyakorló és a gyermeket általánosságban gondozó és nevelő szülővel szemben.

4:177. §

[Közvetítés a gyámhatósági eljárásban]

A gyámhatóság, kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból, a szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől külön élő szülő közötti megfelelő együttműködés kialakítása, a külön élő szülő jogainak biztosítása – ideértve a külön élő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást – érdekében a szülők számára közvetítői eljárás igénybevételét rendelheti el.

Nemcsak a bíróság, hanem a *gyámhatóság is elrendelheti* a hatáskörébe tartozó ügyekben a mediációt minden olyan ügyben, ahol a szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől külön élő szülő közötti megfelelő együttműködés kialakítása, a külön élő szülő jogainak biztosítása érdekében szükségesnek tartja. Fontos változás, hogy erre már nemcsak a szülők közös kérelmére, hanem a gyermek érdekében hivatalból is sor kerülhet.

A Gykr. 2014. március 15-ével hatályba lépő szabályai rendelkeznek részletesen a gyámhatósági eljárásban igénybe vehető és kötelezően elrendelhető közvetítői eljárás speciális szabályairól. A kapcsolattartás rendezésével, a kapcsolattartás végrehajtásával és a szülői felügyeleti jog gyakorlásával összefüggő *gyámhatósági eljárásban* a Kvtv. rendelkezései szerinti közvetítői eljárás folytatható le. A közvetítői eljárásban a közvetítő a *gyermek érdekének megfelelően* működik közre a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában.

A gyámhatósági eljárásban alkalmazott közvetítői eljárás lehet

a) a felek együttes kérelmére vagy a gyámhatóság kezdeményezésére a felek beleegyezésével igénybe vehető *gyermekvédelmi közvetítői eljárás*, vagy *támogatott közvetítői eljárás*, vagy

b) a Ptk. 4:177. §-ában meghatározottak szerint a gyámhatóság által elrendelt *kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás*, vagy *kötelező támogatott közvetítői eljárás*.

A gyermekvédelmi közvetítői eljárás és a kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás során a felek választása alapján a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal Országos Gyermekvédelmi Szakértői Névjegyzékébe vagy a közvetítői *névjegyzékbe felvett közvetítő* nyújt közvetítői szolgáltatást a felek számára. A támogatott közvetítői eljárás és a kötelező támogatott közvetítői eljárás során a *felek lakóhelye szerinti területi gyermekvédelmi szakszolgálat közvetítője* nyújt közvetítői szolgáltatást a felek számára. A közvetítő jogszabályban meghatározott díjazás mellett biztosítja a közvetítői eljárás lefolytatását.

A gyermekvédelmi közvetítói eljárást vagy támogatott közvetítói eljárást a szülők vagy a kapcsolattartásra jogosult más személyek vehetik igénybe. A gyámhatóság kötelező gyermekvédelmi közvetítói eljárás vagy kötelező támogatott közvetítói eljárás igénybevételét *kizárólag a szülők számára* rendelheti el.

A közvetítói eljárás *helyszíne*

a) gyermekvédelmi közvetítói eljárás vagy kötelező gyermekvédelmi közvetítói eljárás esetén a közvetítő által a *felek igényei alapján meghatározott helyszínen*,

b) támogatott közvetítói eljárás vagy kötelező támogatott közvetítói eljárás esetén a területi gyermekvédelmi *szakszolgálat, a gyámhatóság vagy a gyermekjóléti szolgálat székhelye.*

A felek szabadon döntenek, és döntésüknek megfelelően a gyámhatóság előtt nyilatkoznak arról, hogy gyermekvédelmi közvetítói eljárás vagy támogatott közvetítói eljárás lefolytatását maguk kéri közösen, vagy hogy a gyámhatóság kötelező gyermekvédelmi közvetítói eljárás vagy kötelező támogatott közvetítói eljárás igénybevételét rendelje el. Ezzel egy időben nyilatkoznak arról is, hogy gyermekvédelmi közvetítói eljárás vagy kötelező gyermekvédelmi közvetítói eljárás igénybevétele esetén melyik névjegyzékből, melyik közvetítőt választják. Ha a felek nem nyilatkoznak, a gyámhatóság kötelező támogatott közvetítói eljárás igénybevételét rendeli el, és kiválasztja a közvetítőt.

A közvetítói eljárás lefolytatása érdekében a gyámhatóság az előtte folyamatban lévő gyámhatósági eljárást felfüggeszti, és – a fél kérelmére vagy a közvetítő jelzése alapján – a közvetítói eljárás befejeződésekor, de legkésőbb két hónap vagy – kivételesen – négy hónap múlva folytatja. A közvetítő a felkérés elfogadásáról szóló nyilatkozatában a felkérés elfogadásától számított tizenöt napon belül a feleket meghívja az *első közvetítói megbeszélésre*. A közvetítő annak érdekében, hogy a *gyermek az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson* a korlátozottan cselekvőképes gyermeket kérelmére, az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen gyermeket a felek kérelmére vagy a gyámhatóság javaslatára bevonhatja a közvetítói eljárásba, feltéve, hogy ez a gyermek számára nem jelent túl nagy megterhelést, valamint érzelmi fejlődését a felek által elmondottak, illetve a felek magatartása várhatóan nem veszélyezteti.

A közvetítő írásban jelzi a gyámhatóság részére

a) a közvetítói megbeszélés elmaradásától számított nyolc napon belül, hogy a *közvetítói eljárás nem indult meg*, mert az első közvetítói megbeszélésen egyik fél sem vagy az egyik fél nem vett részt, továbbá nem mentette ki magát, és nem kért újabb időpontot,

b) haladéktalanul, hogy megítélése szerint a gyermek érdekében *sürgős intézkedés megtétele indokolt*, különösen, ha bármelyik szülővel szemben felmerül a gyermek bántalmazásának vagy súlyos elhanyagolásának gyanúja, és

c) a közvetítói eljárás megindításától számított két hónapon belül, hogy sikerült-e megállapodást, részmegállapodást kötni, vagy a közvetítói eljárás megállapodás, részmegállapodás nélkül zárult, illetve hogy a közvetítói eljárás már megindult, de még nem fejeződött be, és további legfeljebb két hónap szükséges a megállapodás, részmegállapodás létrehozásához.

Ha a felek között megállapodás vagy részmegállapodás jön létre, azt a közvetítő írásba foglalja, és azt nyolc napon belül megküldi a gyámhatóságnak. A gyámhatóság a felek kérelmére – szükség esetén tárgyalás megtartásával – a megállapodást, részmegállapodást mint a felek közötti egyezséget, részegyezséget jóváhagyja.

Részmegállapodás esetén a fennmaradt kérdésekről a gyámhatóság döntést hoz. Ha a megállapodás, részmegállapodás a jogszabályoknak megfelel, és a fél e körülmény ellenére a gyámhatósági eljárás során nem köt egyezséget, a gyámhatóság kötelezi a közvetítői eljárás díjának megfizetésére. A gyámhatóság kérelemre akkor biztosít a Gyvt. 133/A. § (3a) bekezdés b) pontja szerinti költségmentességet a támogatott közvetítői eljárást vagy kötelező támogatott közvetítői eljárást igénybe vevő félnek, ha az a közvetítői eljárással összefüggő együttműködési kötelezettségének eleget tett, és jövedelme nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének négyszeresét.

A Ptké. 37. § értelmében a közvetítői eljárás kötelező igénybevételenek elrendelésére vonatkozó szabályokat a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban lévő eljárásokban is alkalmazni kell.

4. A kapcsolattartás

4:178. § [A kapcsolattartás joga]

- (1) **A gyermeknek joga, hogy különélő szülőjével személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn. A gyermeket nevelő szülő vagy más személy köteles a zavartalan kapcsolattartást biztosítani.**
- (2) **A gyermekétől különélő szülő – ha a bíróság vagy a gyámhatóság eltérően nem rendelkezik – jogosult és köteles gyermekével kapcsolatot tartani.**
- (3) **A szülőnek joga van gyermekével kapcsolatot tartani akkor is, ha a szülői felügyeleti joga szünetel, kivéve, ha a gyermek vagy a gyermekkel közös háztartásban élő hozzátartozója sérelmére elkövetett cselekmény miatt elrendelt távoltartó határozat hatálya alatt áll.**
- (4) **Kivételesen indokolt esetben, a gyermek érdekében azt a szülőt is fel lehet jogosítani a gyermekkel való kapcsolattartásra,**
  - a) **akinek a szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette;**
  - b) **aki hozzájárult gyermekének a másik szülő házastársa által történő örökbefogadásához; vagy**
  - c) **akinek szülői felügyeleti joga a gyermek ismeretlen személy által történő örökbefogadásához adott hozzájárulásával vagy azért szűnt meg, mert a szülő a gyermeket – annak érdekében, hogy más nevelje fel, személyazonosságának feltárása nélkül – egészségügyi intézményben, arra kijelölt helyen hagyja, a gyermekért hat héten belül nem jelentkezik, és a gyermek örökbefogadására nem került sor.**
- (5) **A (4) bekezdés szerinti esetben a szülőnek a gyermekkel való kapcsolattartásra való feljogosításáról a szülői felügyeletet megszüntető bíróság vagy – ha a gyermeket nevelésbe vették – a gyámhatóság dönt.**

1. A kapcsolattartás szabályaiban megvalósuló változások

A kapcsolattartás anyagi jogi szabályaiban a CSJK lényeges változást nem hoz, de a kapcsolattartás joga alóli kivételek körét pontosítja. A Csjt. 92. § (2) bekezdésében foglalt korlátozást annyival egészíti ki, hogy a külön élő szülő kapcsolattartási joga abban az esetben is korlátozva van, ha a szülő a gyermeket nevelő másikat bántalmazza. A korábbi szabályozás alapján ugyanis problematikus volt, hogy a bántalmazó szülő

a bántalmazott szülőtől távol tartózkodni köteles, míg az ugyanabban a háztartásban gondozott gyermekével változatlanul tarthatta a kapcsolatot.

A CSJK a *kapcsolattartásra jogosultak körét* átemeli a gyermekvédelmi jogszabályokból, valamint törvényi szintre emeli a *kapcsolattartást akadályozó körülményekről való tájékoztatási kötelezettséget* és az elmaradt kapcsolattartás pótlásának szabályait a gyakorlatban előforduló vitás esetek alapján kiegészítve azokat a pótlás határidejére vonatkozó rendelkezéssel.

A CSJK a Legfelsőbb Bíróság által kimondott jogtételt általánosítva a kapcsolattartást akadályozó személy felelősségét állapítja meg a felróható magatartásával megakadályozott vagy megghiúsított kapcsolattartás elmaradásával okozott *károkért*, amelyekbe mind a feleslegesen felmerült kiadások (pl. utazási költség), mind az egyéb vagyoni és nem vagyoni jellegű hátrányok megtérítésének kötelezettsége beletartozik.

2. A szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás

Az ENSZ *Gyermekjogi Egyezménye* értelmében a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől külön élő gyermeknek joga van személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést fenntartani mindkét szülőjével, mely jog csak a gyermek „mindenek felett álló érdekében” korlátozható (9. cikk 3. pont). Az *EJEE*-nek a 8. cikkelye rögzíti, hogy mind az apának, mind az anyának joga a gyermekeikkel való kapcsolattartás. Ez a szabály az egyezmény alapján még akkor is irányadó, ha a gyermek születése a szülők életközösségének a megszakadása utáni időszakra esik.

A Csjt. 1986. évi módosítása során került a Csjt.-be a „*kapcsolattartás*” szóhasználat, mely sokkal bensőségesebben fejezi ki ennek a jogintézménynek a tartalmát, összetevőit, mint a „láthatás” kifejezés. Külön kiemelendő, hogy ez a novella nemcsak jogává, hanem *kötelességévé is tette a külön élő szülőnek* a gyermekével való rendszeres kapcsolattartást, mely a gyermeket nevelő szülőre is közvetlen feladatot rótt a zavartalan kapcsolattartás biztosítása tekintetében. A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 1995. évi XXXI. törvény tovább bővítette a kapcsolattartás tartalmát azzal, hogy kimondta: „*a gyermeknek joga, hogy külön élő szülőjével személyes és közvetlen kapcsolatot tartson*”.

A CSJK tovább erősíti a külön élő szülő kapcsolattartási jogának tartalmát, kihangsúlyozva egyben a gyermeket nevelő szülő felelősségét is.

Az 1/2014. PJE határozat értelmében a 24. számú Irányelvvel módosított 17. számú Irányelv teljes terjedelmében nem alkalmazható a továbbiakban, mivel a CSJK rendelkezéseivel némely tekintetben eltérő szabályokat tartalmaz. Az irányelv VI. pontjában összefoglalt alábbi szempontok azonban jelenleg is iránymutatóak a kapcsolattartás szabályozásánál. A házasság felbontásával továbbra sem szűnik meg a szülők közös felelőssége a gyermek sorsáért. A CSJK 4:178. §-ának (1) bekezdése szerint a gyermeknek joga, hogy külön élő szülőjével személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn, a külön élő szülő joga és kötelezettsége a kapcsolattartás és a gyermekével való rendszeres érintkezés, míg a gyermeket nevelő szülő vagy más személy köteles a zavartalan kapcsolattartást biztosítani. A házasság felbontása ennél fogva nem járhat azzal a következménnyel, hogy szüleinek egyikét a gyermek elveszítse. Mind a szülőnek, mind a gyermeknek törekednie kell a szülő-gyermeki kapcsolat fenntartására, mert a gyermek érdekében az áll, ha továbbra is maga mellett tudja mindkét szülőjét, és különösen az élet sorsfordulóinál, tanulmányai megválasztásában, az életre való felkészülésében számíthat segítségükre.

Az a körülmény, hogy a gyermek feletti szülői felügyeleti jogokat kizárólag csak az egyik szülő gyakorolja, nem érinti a másik szülőnek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermeket rendszeresen látogassa, szeretetét kinyilvánítsa, a gyermekével való meghitt viszonyt fenntartsa. *A gyermek érdekét súlyosan sértő módon jár el az a szülő*, aki a gyermeket a másik szülővel való érintkezéstől indokolatlanul elzárja, és ellene hangolja. A gyermek érzésvilágára ez károsan és kiszámíthatatlanul hat, s az is bekövetkezhet, hogy a gyermek szembefordul mindkét szülőjével. A szülőnek az említett mélyen elítélendő magatartása károsan befolyásolja a gyermek fejlődését, és alapot ad arra a következtetésre, hogy ez a szülő nem alkalmas a gyermek nevelésére. Végző soron az ilyen szülői magatartás akár a szülői felügyeleti jog gyakorlásának a megváltoztatására is vezethet.

A külön élő szülő pedig a gyermekkel való kapcsolattartást nem használhatja fel a gyermeket tartó szülő vagy a vele lakó hozzátartozó (pl. új házastárs) elleni hangulatkeltésre, olyan remények táplálására, hogy a gyermek az ő gondozásában és nevelkedésében kedvezőbb helyzetben lenne. Csak a szülők kölcsönös és együttműködő magatartása szolgálja a gyermek érdekét.

Nemegyszer mindkét szülő egyaránt képes és alkalmas a gyermek nevelésére, körülményeik, személyi tulajdonságaik erre megfelelőek.

A szülőknek természetesen tekintettel kell lenniük arra is, hogy a gyermek önálló személyiség, akinek elképzelései, vágyai, érzései vannak. E személyiség kedvező irányba való fejlődése pedig nagymértékben függ a szülők magatartásától.

3. A szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás kivételes esetei

A szülőnek joga van a gyermekével kapcsolatot tartani akkor is, amikor a *szülői felügyeleti joga szünetel*. Hiszen attól, hogy a szülő tizennegyedik életévét betöltött kiskorú, vagy, hogy a gyermeke neveléséről átmenetileg – például súlyos betegsége miatt – nem tud gondoskodni, és ezért a gyermek családbafogadására kerül sor, még nem jelenti azt, hogy a szülőnek teljesen el kellene szakadnia a gyermekétől. A szülői felügyeleti jog szünetelésének tehát vannak olyan esetkörei, ahol egyenesen javasolt és támogatott a gyermekkel való minél szorosabb és bensőségesebb viszony kialakítása. Amikor azonban a szülő szülői felügyeleti joga azért szünetel, mert akár a gyermek, akár a gyermekkel közös háztartásban élő hozzátartozója sérelmére elkövetett cselekmény miatt elrendelt *távoltartó határozat hatálya alatt* áll, nem áll a gyermek érdekében az ilyen szülővel történő bármely kapcsolat fenntartása. Az új szabályozás bevezetéséig az az ellentmondásos helyzet alakulhatott ki, hogy a bántalmazó szülő a bántalmazott szülőtől távol tartózkodni volt köteles, míg az ugyanabban a háztartásban gondozott gyermekével változatlan formában tarthatta a kapcsolatot. Másrészt az ilyen szülő folyamatos megjelenése a gyermek életében komoly félelmet, szorongást válthat ki, ami ellentétes nemcsak a kapcsolattartás, de a gyermek megfelelő lelki fejlődésének céljával is. Szünetel a szülői felügyeleti joga annak a szülőnek is, aki – pl. szabadságvesztés büntetése vagy előzetes letartóztatása miatt – *ténylegesen akadályozva* van a szülői felügyelet ellátásában. A gyámhatóság azonban indokolt esetben előmozdítja a szabadságvesztésben vagy előzetes letartóztatásban lévő szülő gyermekével való kapcsolatának fenntartását, ha ez a gyermeket nem veszélyezteti. Ennek érdekében a gyámhatóság a szülő kérelmére, illetve a büntetés-végrehajtási intézet megkeresésére a gyermekkel kapcsolatos információkat kiadhat [Gykr. 28. § (5) bekezdés].

Kivételesen indokolt esetben – a gyermek érdekében – azt a szülőt is fel lehet jogosítani a gyermekkel való kapcsolattartásra, akinek a *szülői felügyeleti jogát a bíróság*

megszüntette. A gyámhatóság – kérelemre – akkor jogosíthatja fel a gyermek szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőjét a kapcsolattartásra, ha a gyermek érzelmi fejlődését a szülőtől való teljes elszakadása veszélyeztetné, vagy ha a gyermek sorsa örökbefogadás útján nem rendezhető [Gykr. 29. § (3) bekezdés].

Új szabály a kapcsolattartás rendelkezései között, hogy *a gyermeke örökbefogadásához hozzájáruló és ezáltal szülői felügyeleti joggal már nem rendelkező szülőnek* is biztosít kapcsolattartási jogot. Előfordul, hogy a gyermeket akár már csecsemőkortól az anya új házastársa gondozza és neveli a közös háztartásukban, a külön élő szülő pedig egyáltalán nem vesz részt a gyermek életében. Ilyenkor merül fel a gyakorlatban, hogy a mostohaapa örökbe kívánja fogadni a felesége korábbi kapcsolatából született gyermekét, azonban az édesapa ahhoz nem járul hozzá. Az édesapa örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozata hiányában pedig az örökbefogadás nem jöhet létre. Azáltal, hogy a CSJK új rendelkezése továbbra is lehetővé teszi a gyermeke örökbefogadáshoz történő hozzájárulást követően szülői felügyeleti joggal már egyáltalán nem rendelkező szülő számára is a kapcsolattartást, elősegíti az ilyenfajta örökbefogadások megvalósulásának esélyeit. Az örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozat ugyanis így nem jár automatikusan a gyermekkel való kapcsolat teljes megszakadásával, ami a gyermek érzelmi fejlődésére is negatív hatással lenne. Ugyanezt a lehetőséget biztosítja a CSJK 4:133. § (4) bekezdése is.

A másik eset a *gyermeke titkos örökbefogadásához adott kifejezett vagy hallgatólagos szülői hozzájáruló nyilatkozat ellenére teszi lehetővé a kapcsolattartást.* „Hallgatólagos beleegyezésnek” minősül ugyanis, ha a szülő gyermekét – annak érdekében, hogy más nevelje fel, személyazonosságának feltárása nélkül – egészségügyi intézményben hagyja a szülést követően, vagy az egészségügyi intézmény arra kijelölt inkubátorában helyezi el, és a gyermekért *hat héten belül nem jelentkezik.* A kapcsolattartás feltétele, hogy a gyermek örökbefogadására ne kerüljön sor, hiszen ellenkező esetben a vér szerinti szülő folyamatos megjelenése esetleg nehezítheti a gyermek és az örökbe fogadó szülők közötti bensőséges család kapcsolat mielőbbi kialakulását. A gyermek hathetes koráig azonban csak szünetel a szülő szülői felügyeleti joga, ami a 4:178. § (4) bekezdése értelmében nem akadályozza a kapcsolattartásának.

Somfai Balázs szerint ritkán és attól függően, hogy milyen jellegű az örökbefogadás – a gyermek érdekét messzemenően figyelembe véve – sor kerülhet az örökbefogadott gyermek és a vér szerinti szülők közötti kapcsolattartási jog biztosítására. A gyermeknek ugyanis a szülő felügyeleti joga megszűnése esetén is joga van származása, vér szerinti családjá megismeréséhez és – a vér szerinti család beleegyezése mellett – a kapcsolattartáshoz [Gyvt. 7. § (4) bekezdés, lásd Somfai Balázs: *Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga* (HVG-ORAC 2008, Budapest) 83–85.].

A CSJK továbbelő jogként biztosítja továbbá, hogy a *vélelmezett apa, aki a gyermeket hosszabb időn keresztül a családjában sajátjaként nevelte,* indokolt esetben a vélelmezett apaságának megdöntése után a gyermekkel való kapcsolattartásra is feljogosítható legyen. A gyermek és az apaként szeretett férfi között kialakult bensőséges kapcsolat egyik napról a másikra történő megszakítása súlyosan károsíthatja a gyermek lelki fejlődését, érzelmi biztonságát. Különösen fontos lehet ez olyan esetekben, ha az apai vélelem megdőlését követően más férfi nem tölti be az apa helyét a gyermek életében [4:113. § (1) bekezdés b) pont].

A § (4) bekezdésében meghatározott esetekben azonban a kapcsolattartásra való feljogosításról a *gyámhatóságnak vagy a bíróságnak kifejezetten rendelkeznie kell.* A bíróság akkor dönt a kérdésben, ha a szülő szülői felügyeleti jogát megszüntette, a gyámhatóság pedig akkor határoz erről, ha a gyermeket nevelésbe vették. A gyámhatóság döntése során

azt vizsgálja, hogy a kapcsolattartás a gyermek fejlődését és családba való beilleszkedését nem veszélyezteti-e, és az a gyermek érdekében áll-e [Gykr. 29. § (4) bekezdés].

4:179. § [Kapcsolattartásra jogosult más hozzátartozók]

- (1) A kapcsolattartásra a nagyszülő, a testvér és – ha a szülő és a nagyszülő nem él vagy a kapcsolattartásban tartósan akadályozva van, vagy a kapcsolattartási jogát önhibájából nem gyakorolja – a gyermek szülőjének testvére és szülőjének házastársa is jogosult.**
- (2) Az (1) bekezdésben meghatározott személyek kapcsolattartási jogát nem érinti az, ha az a házasság, amelyből az örökbe fogadott gyermek származik, a gyermek szülőjének halála folytán szűnt meg, és a házastárs a másik házastárs korábbi házasságából származó gyermekét fogadja örökbe.**
- (3) A kapcsolattartásra – ha a gyermek hosszabb időn keresztül a háztartásában nevelkedett – kérelmére feljogosítható a volt mostohaszülő, nevelőszülő, gyám és az is, akinek a gyermekre vonatkozó apasági vélemét a bíróság megdöntötte.**

A kapcsolattartásra jogosultak személyek körét a CSJK a Gykr. 28. § (1) bekezdésének a törvénybe emelésével szabályozza.

A gyermekkel való kapcsolattartásra – a szülőn kívül – elsősorban a *nagyszülő* és a *testvér* jogosult. A nagyszülők számára már a CSJK-t megelőző jogi szabályozás is lehetőséget adott arra, hogy „láthatási” jogukat gyakorolhassák. A szülő és a gyermek között fennálló érzelmi kapcsolathoz hasonló kötelék állhat fenn a nagyszülő és az unoka között is. Mindaddig, amíg a szülők együtt élnek, és a gondozás, nevelés jogát együtt gyakorolják, addig az unoka–nagyszülő közötti kapcsolat is automatikusan és természetesen alakul ki az érintettek között, ezért annak szabályozása általában nem indokolt. Sajnálatos módon azonban előfordul a szülők házasságának, életközösségének fennállása alatt is *nagyszülői kapcsolattartási eljárás*. A szülők a valós vagy vélt sérelmeiket gyakran úgy torolják meg a nagyszülő(k) felé, hogy eltiltják őt (őket) az unoká(k)tól. Az ilyen magatartás a gyermek lelki, érzelmi fejlődésére negatívan hathat, ami érdekeivel ellentétes. A szülők házasságának felbomlásával rendszerint a külön élő szülő családjában merül fel a külön élő szülő kapcsolattartási jogával párhuzamosan a nagyszülő kapcsolattartási igénye. Az alkalmas nagyszülővel fennálló normális kapcsolat ápolása és fenntartása a gyermekre nézve hasznos, hiszen érzelmvilágát tágítja, egyéniségét a nagyszülői gondoskodás és szeretet csak pozitívan befolyásolja. Amennyiben a gyermek tekintetében a nagyszülői kapcsolattartás nem zaklatásszerű, úgy annak biztosítására mindenképpen törekedni kell.

Egy konkrét ügyben az anyai nagyszülők kérték H. F. nevű unokájukkal való kapcsolattartás szabályozását arra figyelemmel, hogy az unokájuk édesanyja, a felperesek lánya elhunyt, volt házastársával, unokái édesapjával pedig a kapcsolatuk megromlott. Az eljárásban az apai nagyszülők is előterjesztettek kapcsolattartás szabályozása iránti kérelmet, mely alapján az első fokú hatóság az ügyeket egyesítette és határozatában az anyai nagyszülők unokájukkal való kapcsolattartását akként szabályozta, hogy folyamatos kapcsolattartás körében minden páros hétvégén szombaton 9 órától szombat délután 18 óráig tart a kapcsolattartás. Az apai nagyszülők tekintetében a kapcsolattartást úgy szabályozta, hogy minden páros hétvégén vasárnap délelőtt 9 órától vasárnap délután 18 óráig tartó időtartamban rendelkezett. Mindkét esetben rendezte továbbá az időszakos kapcsolattartást is. A döntést végső soron a Kúria is hatályában fenntartotta (KGD2014.96.). Egy másik ügyben a Legfelsőbb Bíróság által kifejtettek szerint a nagyszülőt megilleti

a kapcsolattartás joga, ezt azonban *csak a gyermek érdekeivel összhangban* gyakorolhatja. Egyezség hiányában a gyámhatóság is csak a gyermek érdekében dönthet a kapcsolattartásról, melynek során figyelemmel kell lenni annak céljára. A kapcsolattartás célja többek között az, hogy az annak jogával rendelkező szülő vagy nagyszülő tőle telhetően elősegítse a szülő és gyermek, valamint a testvérek közötti családi kapcsolat fenntartását. Az a körülmény, hogy a gyermek anyja és a felperes nagyszülő közötti rossz viszony miatt nem áll fenn kapcsolat az unoka és a nagyszülő között, nem teszi indokolttá a kapcsolat hatóság általi szabályozását (BH1996.60.). A nagyszülő és az unoka közötti kapcsolattartást a gyermek érdekeire figyelemmel kell szabályozni (KGD2009.147.). A gyermeknek a nagyszülőkkel való kapcsolattartása önálló jog, a szülőkkel való rossz viszony miatt nem, csak a gyermek érdekében korlátozható (EBH2007.1735.).

A nagyszülők mellett a kiskorú és a nagykorú *testvér* egyaránt kérheti a kapcsolattartás szabályozását, hiszen a gyermek érzelmi életében a testvéri közösség fontos szerepet játszhat.

A gyermek *szülőjének testvére* és *szülőjének házastársa* azonban már csak akkor jogosult kapcsolattartásra, ha a szülő és a nagyszülő nem él vagy a kapcsolattartásban tartósan akadályozva van, vagy a kapcsolattartási jogát önhibájából nem gyakorolja.

A § (2) bekezdése – a 4:133. § (2) bekezdésében foglaltakkal egyezően – az örökbefogadott gyermek és a vér szerinti hozzátartozók kapcsolattartásával összefüggő speciális kérdéseket rendez. Általános szabály, hogy az örökbefogadás esetén a vér szerinti szülőnek, illetve rokonainak a vérségi kapcsolatból származó, örökbefogadással szemben fennálló jogai és kötelezettségei – így a kapcsolattartás lehetősége is – megszűnnek. Gyakran előfordul azonban, hogy a szülők házassága valamelyik szülő halálával megszűnik, majd a túlélő szülő későbbi házassága alatt az új házastárs örökbe fogadja a gyermeket. Az új örökbefogadás mindenképpen a gyermek érdekét szolgálja, hiszen így újra esélye lesz a gyermeknek a teljes családban nevelkedésre. Az elhalt szülők rokonaival azonban a rokoni kapcsolat az új örökbefogadással megszűnik, ami érzelmileg károsan érintheti a kiskorút. Másrészt a hozzátartozókkal szemben is rendkívül méltánytalan lenne, ha az elhalt szülő halálát követően az örökbefogadás joghatásaként a gyermeket is „elveszítenék”. Ezért mondja ki a CSJK a Csjt. rendelkezéseivel egyezően, hogy az örökbefogadott gyermek és az elhunyt házastárs (szülő) rokonai között a kapcsolattartási jog az örökbefogadást követően is fennmarad. Tehát a kapcsolattartásra jogosult közeli hozzátartozók kapcsolattartását nem érinti a közös gyermekké fogadás, ha az a házasság, amelyből az örökbefogadott gyermek származik, a gyermek szülőjének elhalálása folytán szűnt meg [Gykr. 28. § (4) bekezdés]. A 4:133. § (3) bekezdése a Csjt.-hez képest új rendelkezéseket tartalmaz a vér szerinti szülők, illetve a vér szerinti szülők halála esetén a rokonok kapcsolattartását illetően. A CSJK egyértelművé teszi, hogy a vér szerinti szülők halála esetén, ha az egyik szülő rokonai fogadják a gyermeket örökbe, abban az esetben a másik szülő rokonainak kapcsolattartási jogát az örökbefogadás nem érinti. Így például, ha a szülők halála esetén az anyai nagyszülők fogadják örökbe a gyermeket, attól még az apai nagyszülők kapcsolattartási joga a törvény erejénél fogva nem szakad meg [Barzó Tímea: Az örökbefogadás *in* Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. II. kötet (Opten 2014, Budapest) 242–243.].

A § (3) bekezdésében a kapcsolattartásra jogosultak körét a CSJK kibővíti a *mostohaszülővel* (szülő házastársa), a *nevelőszülővel* (szülő élettársa), a korábbi *gyámmal* és azzal a szülővel, akinek a gyermekre vonatkozó *apasági vélelmét a bíróság megdöntötte*, feltéve, hogy a gyermek hosszabb időn keresztül a háztartásukban nevelkedett. A gyermek és az apaként szeretett férfi között kialakult bensőséges kapcsolat egyik napról a másikra

történő megszakítása súlyosan károsíthatja a gyermek lelki fejlődését, érzelmi biztonságát. Különösen fontos lehet ez olyan esetekben, ha az apai vélelem megdőltét követően más férfi nem tölti be az apa helyét a gyermek életében [4:113. § (1) bekezdés b) pont]. Ezzel az új rendelkezéssel egyúttal elejét veszi a törvény az olyan apaság vélelmének megdöntésére irányuló perindításnak, melynek fő célja az volt, hogy a házasság vagy élettársi kapcsolat megromlása esetén az egyik szülő a másikat a gyermek életéből teljesen „kiiktassa” (Kőrös András: Fontolva haladás – az új Ptk. Családjogi Könyve 6. Rész: A szülői felügyelet III. fejezet. *Családi Jog* 2006/4. 7.).

4:180. § [A kapcsolattartási jog tartalma]

- (1) A kapcsolattartási jog magában foglalja a gyermekkel való személyes találkozást, a gyermeknek a lakóhelyéről vagy a tartózkodási helyéről rendszeresen, meghatározott időtartamra történő elvitelét, a gyermekkel időszakonként, elsősorban az oktatási szünetek és a többnapos ünnepek időszakában való huzamos együttlétet, és kiterjed a kapcsolat személyes találkozás nélküli fenntartására.**
- (2) A kapcsolattartás joga – ha a bíróság vagy a gyámhatóság a gyermek érdekében eltérően nem rendelkezik – az (1) bekezdésben foglalt keretek között kiterjed a gyermek meghatározott időtartamú külföldre vitelére is.**
- (3) A gyermek elvitelével felmerülő kiadások – ha a bíróság vagy a gyámhatóság eltérően nem rendelkezik – a kapcsolattartásra jogosultat terhelik.**

1. A kapcsolattartási jog tartalma, a kapcsolattartás formái

A CSJK a Csjt. 92. §-hoz viszonyítva sokkal részletesebben határozza meg a kapcsolattartás tartalmát kitevő jogosítványok körét.

A Polgári Törvénykönyvhöz 2008-ban kiadott Szakértői Javaslat [Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (CompLex Kiadó 2008, Budapest)] tudatosan próbált szakítani a Csjt. és a kapcsolódó rendelkezések kazuisztikus szabályanyagával, és nem kívánta a kapcsolattartást a „folyamatos” és „időszakos” vagy ehhez hasonló kategóriákba szorítani. A szakértők indokként az életviszonyok sokszínűségét és a felelős szülői magatartás jelentőségét hangsúlyozták ebben a körben is. Ezért csak egy általános megfogalmazást tartottak szükségesnek a kapcsolattartás tartalmáról. A bíróság és a gyámhatóság pedig e rendelkezés alapján döntött volna a konkrét esetben a gyermek korának, egészségi állapotának, életkörülményeinek, a szülők személyes körülményeinek és az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembevételével a kapcsolattartás mikéntjéről.

A CSJK azonban továbbra is fenntartja a kapcsolattartás korábbi formáinak megjelenítését a törvényben, hiszen a 4:181. § (3) bekezdés értelmében a kapcsolattartásra vonatkozó határozatban rendelkezni kell – többek között – a kapcsolattartás gyakoriságáról, időtartamáról, *folyamatos* vagy *időszakos voltáról* is (Kőrös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése Második rész: Rokonság, szülői felügyelet, tartás, gyámság. *Családi Jog* 2013/4. 6.).

2. A folyamatos kapcsolattartás

Folyamatos a kapcsolattartás, amikor a kapcsolattartás visszatérően, rendszeres időközönként ismétlődik. Több formáját is nevesíti a jogszabály [Gykr. 27. § (3) bekezdés].

a) A gyermekkel a gyermek szokásos tartózkodási helyén való személyes találkozás (*meglátogatás*). Ez a kapcsolattartási forma megvalósulhat egyrészt – a fokozatosság elvének figyelembevételével – azzal a céllal, hogy a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult között alakuljon ki olyan bensőséges viszony, ami majd a későbbiekben megalapozhatja az elvitel jogát is. Másrészt a látogatás alkalmazható más kapcsolattartási forma mellett, vagy egy tartósan beteg vagy egyébként különleges ellátást, odafigyelést igénylő csecsemő esetén akár önállóan is a családi kapcsolat fenntartása, a gyermek fejlődésének folyamatos figyelemmel kísérése céljából.

b) A gyermeknek a szokásos tartózkodási helyéről rendszeresen, meghatározott időtartamra, a visszaadás kötelezettségével történő *elvitele*. A folyamatos kapcsolattartás legfontosabb fajtája a gyermek szokásos tartózkodási helyéről történő elvitele, amely a jogosult és a gyermek közötti érzelmi kapcsolat fennállását feltételezi, vagy éppen a szülő és a gyermek szorosabb kapcsolatának a kialakítására szolgál. Időtartamát sem a CSJK, sem pedig a Gykr. nem korlátozza. E kapcsolattartási forma jelentőségét hangsúlyozza az a jogszabályi rendelkezés is, miszerint a gyermek érdekét veszélyeztető körülmény vagy felróható magatartás hiányában a kapcsolattartásra jogosulttól az elvitel, és – különösen, ha a kapcsolattartásra jogosult szülő szokásos tartózkodási helye külföldön van – a meghatározott időtartamú külföldre vitel jogát is magában foglaló kapcsolattartás nem vonható meg [Gykr. 27. § (6) bekezdés]. Egyezség hiányában a gyámhatóság, illetve a bíróság a kapcsolattartás céljának megfelelően a gyermek korának, egészségi állapotának, életkörülményeinek, a szülők személyes körülményeinek és az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembevételével dönt a kapcsolattartás szabályozásáról. A Legfelsőbb Bíróság egy konkrét ügyben hozott döntésének indoklása szerint akár a *gyermek hároméves kora alatt is indokolt lehet a gyermek elvitelének engedélyezése*. Az adott ügyben a szülők viszonyának megromlása mellett indokolt volt, hogy a gyermekeket őszintén és áldozatkészen szerető, ellátásukban a születésük óta részt vevő felperes az általában szokásosnál fiatalabb korban lévő gyermekeket is a kapcsolattartás alkalmával elvigye, mert ez a gyermekek érdekeivel is összhangban állt (BH2002.273.). Nem alapozza meg az elvitel jogára is kiterjedő kapcsolattartás korlátozását önmagában az, hogy a gyermek a szülők életközösségének megszűnése után született (BH2002.145.). A gyermek érdekét veszélyeztető, felróható magatartás hiányában a külön élő szülőtől az elvitel jogát is magában foglaló kapcsolattartás nem vonható meg (BH2001.125.).

c) A gyermek meghatározott időtartamú *külföldre vitele*. A kiskorú gyermek – szülői felügyeleti jogot gyakorló szülővel történő – *eseti, néhány napos vagy hetes, külföldi nyaralás, városnézés, családlátogatás* stb. célú külföldre utazásához nem kell a szülői felügyeleti jogot nem gyakorló, külön élő szülő egyetértése, hozzájárulása. A külön élő szülő ugyanígy jogosult kiskorú gyermekét a kapcsolattartás ideje alatt a lakóhelyéről vagy a tartózkodási helyéről rendszeresen, meghatározott időtartamra akár külföldre is elvinni, a gyermekkel időszakonként, elsősorban az oktatási szünetek és a többnapos ünnepek időszakában külföldön nyaralni vagy síelni. A kapcsolattartás joga ugyanis – ha a bíróság vagy a gyámhatóság a gyermek érdekében eltérően nem rendelkezik – kiterjed *a gyermek meghatározott időtartamú külföldre vitelére is*. Erre tekintettel a kapcsolattartást megállapító határozatban nem kell kifejezetten rendelkezni a gyermek eseti külföldre

vitelének jogáról. Más azonban a helyzet akkor, ha a gyermeknek a külön élő szülővel történő külföldre utazását a gyámhatóság vagy a bíróság a gyermek érdekében ellentétesnek ítéli meg, mert például a külön élő szülő már jogellenesen külföldre vitte a gyermeket, aki csak az idevonatkozó nemzetközi egyezményeknek köszönhetően térhetett vissza Magyarországra. Ilyen esetben természetesen a kapcsolattartást szabályozó határozatban vagy ítéletben kell rendelkezni arról, hogy a külön élő szülő a gyermeket nem viheti külföldre. A § (2) bekezdésében foglaltakat kell alkalmazni arra az esetre is, ha a gyermek és szülei különböző államokban laknak, illetve rendelkeznek állandó lakóhellyel. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 10. cikkelye alapján az egyezményben részes államok gondoskodnak továbbá arról is, hogy az ilyen kérelem előterjesztése ne járjon hátrányos következményekkel a kérelem előterjesztői és családtagjaik számára. Annak a gyermeknek, akinek szülei különböző államokban bírnak állandó lakóhellyel, joga van, kivételes körülményektől eltekintve, *mindkét szülőjével rendszeresen személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést fenntartani*. Ennek megvalósítására a részes államok tiszteletben tartják a gyermeknek és szüleinek azt a jogát, hogy bármely országot, beleértve a sajátjukat is, elhagyják és visszatérjenek saját országukba. Bármely ország elhagyásának joga csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak vethető alá, amelyek az állam biztonságának, a közrendnek, a közegészségügynek, a közérkölcnek, valamint mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek, és amelyek összhangban vannak az egyezményben elismert egyéb jogokkal. Az 1980. évi Hágai Egyezmény 5. cikke értelmében a „láthatási jog” magában foglalja a gyermeknek a szokásos tartózkodási helyéről egy másik helyre – korlátozott időtartamra – történő elvitelének jogát is, ami lehet egy másik ország területén is. A Magyarországon élő szülőnél elhelyezett gyermek és a külföldön élő szülő közötti kapcsolattartás – ha kivételes körülmények a gyermek érdekében nem indokolják – nem korlátozható az ország területére (BH2007.412.). A szülők megállapodásának hiányában a bíróság dönthet úgy, hogy a külön élő szülő az időszakos kapcsolattartás alatt gyermekét a gondozó szülő hozzájárulása nélkül is külföldre vigye (EBH2008.1775.). A Magyarországon élő szülőnél elhelyezett gyermek és a külföldön élő szülő közötti kapcsolattartás – ha kivételes körülmények a gyermek érdekében nem indokolják – nem korlátozható az ország területére (EBH2007.1610.).

d) A gyermekkel *személyes találkozás nélkül történő rendszeres kapcsolattartás* – így különösen a levelezés, a telefonkapcsolat, illetve az informatikai eszköz útján való kapcsolat –, az ajándékozás és a csomagküldés. A levelezés, a telefonkapcsolat vagy más informatikai eszköz (pl. IP-telefon, közösségi oldalak) útján megvalósuló kapcsolattartás esetén a gyermeket gondozó szülő a gyermek levéltitokhoz, magántitokhoz fűződő személyiségi jogainak tiszteletben tartásával köteles eljárni. A gyermekek a csomagküldést, az ajándékozást számon tartják, számukra ez a szülői gondoskodás megjelenésének egy formája, érzelmvilágukra, fejlődésükre pozitív hatással lehet, ezért Somfai Balázs szerint ez nevezhető az indirekt kommunikáció egyik formájának is.

A *folyamatos kapcsolattartás időtartamát* a törvény nem korlátozza. Az eddigi általános jogalkalmazási gyakorlat szerint ennek mértéke kéthetente egy hétvége, de egyre inkább szabályozzák úgy is, hogy a kétheti láthatást megtoldják egy-egy közbelső hétköznapi kapcsolattartással is. Ez utóbbira természetesen csak akkor van mód, ha mindkét szülő ugyanabban a városban, településen lakik, vagy legalábbis a földrajzi távolság nem képezi ennek akadályát. Ennél a gyermek érdekében többet és kevesebbet is megállapíthat a gyámhatóság (pl. abban az esetben, ha az érintkezési joggal élő szülő kifogásolható életmódot folytat). Azonban a 48 óránál *lényegesen hosszabb* láthatási idő biztosítása már zaklatássá válhat, és nem szolgálja a gyermek érdekeit. Viszont az alap

48 óránál *lényegesen kevesebbet* csak rendkívül indokolt esetben állapíthat meg folyamatos kapcsolattartási időként a bíróság vagy gyámhatóság.

A kapcsolattartási idő *felosztható* kéthetenkénti, hetenkénti, sőt hétközi találkozásokra is. A gyakorlatban *leginkább bevált kapcsolattartási idő* kéthetenkénti, péntek délutántól vagy szombat reggeltől vasárnap délutánig tartó együttlét, amennyiben a külön élő szülő körülményei, lakáshelyzete a gyermek fogadására, huzamosabb ellátására alkalmasak. Akkor indokolt csak az együttléteket havi egy alkalomra korlátozni, ha a *szülők lakhelye távol van egymástól*, a kiskorú életkora alacsony, vagy éppen idősebb a gyermek és a *középiszkolai tanulmányaival túrterhelt*, s a havi kétszeri utazás terhessé válna [Somfai Balázs: *Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga* (HVG-ORAC 2008, Budapest) 86–91.].

3. Az időszakos kapcsolattartás

Az időszakos kapcsolattartás magában foglalja a gyermekkel a tanítási szünetek és a többnapos ünnepek időszakában való huzamos együttlétet, a külföldre vitel lehetőségével vagy annak a gyermek érdekében való kizárásával [Gykr. 27. § (4) bekezdés]. Az időszakos kapcsolattartás *időtartama* a gyakorlat szerint *naptári évenként általában körülbelül egy hónap*, amely a folyamatos kapcsolattartás mellett biztosítható a külön élő másik szülő számára. Az időszakos kapcsolattartás többhetes időtartamban megszakítva vagy folyamatosan gyakorolható. Ennek *idejét és mértékét* az iskolai szünetekben – nyári, tavaszi, őszi és téli szünet –, valamint a többnapos ünnepek idején a gondozó szülő szabadságával összhangban kell meghatározni.

A gyakorlatban többször is előfordul az iskolai, óvodai tanítási szünetek fele-fele arányban történő megosztása. Fontos kiemelni azonban, hogy ilyenkor a megosztott oktatási szünet teljes időtartam alatt a folyamatos kapcsolattartásnak (rendszeres elvitelnek vagy látogatásnak) nincs helye. A kapcsolattartást biztosító és egyben a gyermeket nevelő, gondozó szülő indokolatlan zaklatását jelentheti, ha a szünidő első felét (pl. hat napból három napot, a nyári tíz hét szünetből négy vagy öt hetet) a külön élő szülőnél töltő gyermek és a kapcsolattartásra jogosult részére a szünet második felére is – tévesen – biztosítja a folyamatos kapcsolattartást. Ez a gyakorlat akár a korábban jól működő szülői kapcsolat megromlását is előidézheti, hiszen amennyiben a gondozó szülő biztosítaná a folyamatos kapcsolattartást a szünet „ráeső” részében, akkor éppen ő nem tudna gyermekével elutazni több hétre nyaralni, mert az a folyamatos kapcsolattartás akadályozását jelentené. Ez a gyakorlat egy rövidebb oktatási szünet esetén azt is eredményezheti például, hogy a gyermek a szünet első felét a külön élő szülővel tölti, majd a középső napot otthon, míg az ezt követő hétvégét újra a külön élő szülőnél, mint a folyamatos kapcsolattartás soron következő hétvégéjét. Ilyenkor bár a szünidő fele-fele arányban történő megosztásáról állapodtak meg a felek, vagy szól a határozat, mégis az ötnapos szünetből a gyermek csak egy estét töltene otthon. Tehát a meghatározott időszak (oktatási szünet, többnapos ünnep stb.) megosztása mellett a párhuzamosan két jogcímen folyó kapcsolattartás jelentős hátrányt okozhat a gyermek és az öt gondozó szülő családi életében. A szünidők, többnapos ünnepek fele részének gyermekkel való zavartalan eltöltése mindkét szülő jogos igénye. Erre tekintettel mondja ki a jogszabály, hogy *nincs helye folyamatos kapcsolattartásnak az időszakos kapcsolattartás ideje alatt*,

valamint a gyermeket gondozó szülőt megillető, a gyermekkel folyamatosan együtt tölthető időtartam alatt. Ez utóbbi mértéke azonban nem haladhatja meg

a) a kapcsolattartásra jogosultat a kapcsolattartást rendező egyezség, illetve a kapcsolattartás engedélyezése tárgyában hozott határozat szerint megillető *időszakos kapcsolattartás időtartamát*,

b) ha a kapcsolattartást rendező egyezség, illetve a kapcsolattartás engedélyezése tárgyában hozott határozat nem rendelkezik a kapcsolattartásra jogosultat megillető időszakos kapcsolattartás időtartamáról, akkor pedig *a két hetet* [Gykr. 27. § (5) bekezdés].

Az arányosság, méltányosság valamint a családi élet tiszteletben tartásának követelménye Somfai Balázs szerint jelen esetben azt jelenti, hogy – ha a felek másként nem rendelkeznek – az oktatási szünetek, többnapos ünnepek legfeljebb fele részében van időszakos és/vagy folyamatos kapcsolattartásnak helye. Amikor tehát fele-fele arányban osztoznak a szülők a szünidők időszakán, vagy a gyámhatóság, illetve bíróság hoz ilyen tartalmú határozatot, akkor csak időszakos kapcsolattartás van, folyamatos nincsen. Amennyiben pedig kevesebb az időszakos kapcsolattartás aránya ezekben az esetekben, mint a szünidők 50%-a (de több mint két hét), akkor a kapcsolattartásra jogosult a szünet arányosan rá eső részében folyamatos kapcsolattartásra is jogosult. Például a tízhetes nyári szünetből csak négy hetet tölt a külön élő szülő a gyermekkel időszakos kapcsolattartás jogcímén, akkor négy hét illeti meg a gyermeket gondozó szülőt is és a további két hétben kell csak a folyamatos kapcsolattartást biztosítani. Amennyiben a kapcsolattartásra jogosult a gyermek elvitelére bármely okból még nem jogosult, akkor a jogszabály helyes értelmezésével két hét kivételével jogosult a folyamatos kapcsolattartás gyakorlására [Somfai Balázs: A kapcsolattartás *in* Kőrös András (szerk.): *A családjog kézikönyve 2007 I. kötet* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 763–764.].

Megjegyzendő, hogy iskolai, óvodai, tanítási szünetek, többnapos ünnepek fele-fele arányban történő megosztása során rendelkezni kell a páratlan napból álló szünetek és ünnepek esetén felmerülő *ún. középső napról*. Az erről szóló konkrét rendelkezés és a felek közötti együttműködés hiányában komoly vita alakulhat ki a kérdésben a szülők között, ezért is javasolt erre is gondolni az egyezség vagy a döntés megfogalmazása során.

A Legfelsőbb Bíróság szerint a hagyományokhoz kapcsolódó két vagy többnapos ünnepek esetén az időszakos kapcsolattartás biztosításának elsődleges célja, hogy a szülők a munkaszüneti napokon megközelítően azonos időt tölthessenek a gyermekükkel, ami független a vallási hovatartozásuktól (BH2004.184.).

Az *időszakos kapcsolattartás szabályozásának tárgya* lehet még a születés- és névnapok tartása, illetve a kiemelt ünnepek, például karácsony „megosztása”: az egyik évben a jogosult családi körében, a másik évben a gondozói szülő családi körében tölti a gyermek.

Az *időszakos kapcsolattartás időtartamát* a gyermek életkorának és fejlettségének megfelelően kell meghatározni. Tanköteles gyermek esetén a tanítási szünetek időpontjára és tartamára az oktatásért felelős miniszternek a tanév rendjét meghatározó rendeletében foglaltak az irányadók [Gykr. 29/A. § (4) bekezdés].

A szülők közötti egyezség létrehozására irányuló kísérlet megtételére vonatkozó kötelezettségből, valamint az időszakos kapcsolattartás minimális időtartamára vonatkozó jogszabályi előírás hiányából az következik, hogy a kapcsolattartás szabályozása során elsősorban nem az „általában szokásos mértéknek”, hanem a *szülők egyező kérelmének és az eset egyedi jellegzetességeinek kell döntő jelentőséget tulajdonítani*, azzal, hogy az említett elveknek megfelelő szabályozás csak a gyermek érdekében figyelemmel, jogait biztosítva történhet. A nyáron háromszor egy hétre, valamint a téli és tavaszi

szünetek felére és a páros ünnepek másnapjára biztosított időszakos kapcsolattartás nem csupán a felek egyező nyilatkozatából kitűnő érdekének és akaratának, hanem az anyagi jogi szabályok fentebb részletezett követelményeinek is minden tekintetben megfelel (BH2001.378.).

A bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy a kapcsolattartást a külön élő szülő részére a jogszabályi keretek között milyen időtartamban biztosítja (BH2001.324.).

A gyermek nemzetközi egyezményekben deklarált, alkotmányos joga, hogy külön élő szülőjével kapcsolatot tarthasson akkor is, ha más országban él (BH2001.230.).

4. A felügyelt kapcsolattartás

Felügyelt kapcsolattartásnak akkor van helye, ha a gyerek és a kapcsolattartásra jogosult szülő közt nincs vagy megromlott a családi kapcsolat. A felügyelt kapcsolattartás elrendelésével a gyámhatóság arra törekszik, hogy a gyermek számára *biztonságos körülmények között segítse elő* a kapcsolattartásra jogosulttal a családi kapcsolat felépítését vagy helyreállítását. A felügyelt kapcsolattartás esetén a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult találkozására a – szakmai programja alapján kapcsolattartási ügyeletet biztosító – gyermekjóléti szolgálat vagy gyermekjóléti központ *kapcsolattartási ügyeletén*, vagy más, kapcsolattartással összefüggő tevékenységet nyújtó szolgáltató által biztosított helyszínen, a kapcsolattartást *felügyelő szakember jelenlétében és tanácsadása* mellett kerül sor. A későbbiekben, a felügyelt kapcsolattartás eredményeként – a felügyelt kapcsolattartást biztosító szolgáltató javaslatára – a felügyelt kapcsolattartás helyszínén megvalósulhat a szakember jelenléte nélküli találkozás is a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult között, kivéve, ha ezt a lehetőséget a gyámhivatal döntése kizárta.

A gyámhatóság a felügyelt kapcsolattartást biztosító szolgáltató javaslatára *felülvizsgálja a felügyelt kapcsolattartást*, melynek eredményeként – ha a kapcsolattartásra jogosult és a kapcsolattartásra kötelezett között nem jött létre egyezség – a gyámhivatal dönt a gyermek érdekében

- a) a kapcsolattartás elvitel vagy meglátogatás formájában való gyakorlásáról,
- b) a kapcsolattartás korlátozásáról, megvonásáról, vagy
- c) a felügyelt kapcsolattartás fenntartásáról [Gykr. 27. § (4a)–(4c) bekezdés].

Egy konkrét ügyben a Kúria hatályában fenntartotta azt a döntést, mely az anyai szüneteltetés iránti kérelemmel ellentétben mégis szabályozta a felperes kapcsolattartását, ugyanakkor ennek során figyelembe vette a kapcsolattartás során tanúsított korábbi felperesi magatartásokat, és önálló kapcsolattartási mód helyébe *felügyelt kapcsolattartási módot állapított meg*, intézményi keretek közötti megvalósulással. Semmiképp sem volt figyelmen kívül hagyható, hogy a felperessel szemben több esetben indult végrehajtás a gyermek egészségét, testi épségét veszélyeztető magatartása miatt, kötelezték ennek megszüntetésére, a kapcsolattartás során a megfelelő körülmények, valamint a gyermek feletti felügyelet biztosítására is. A sorozatos szabályszegések miatt eljárási bírságokkal is sújtották a felperest. Az alperesi határozat indokolásából kitűnően a döntés meghozatalakor figyelembevételre került a kapcsolattartási szabályok felperes által több alkalommal való megszegése és az eljárási bírságok kiszabásának sokasága, a becsatolt pszichológusi szakértői vélemény, ugyanakkor a kiskorúnak a felpereshez való kötődése és a felperes kiskorúhoz való ragaszkodása is (KGD2014.95.).

Ha az átmeneti gondozásban lévő gyermek és a kapcsolattartásra jogosult hozzátartozója külön élnek, a gyámhatóság vagy a bíróság felügyelt kapcsolattartást rendel el akkor is, ha az átmeneti gondozásban lévő gyermeket a kapcsolattartásra jogosult személy bántalmazta vagy elhanyagolta [Gykr. 30/F. § (1) bekezdés].

5. A gyermek elvitelével kapcsolatos kiadások viselése

A § (3) bekezdése a *gyermek elvitelével kapcsolatos kiadások viselését* – főszabály szerint – a kapcsolattartásra jogosult kötelezettségévé teszi. Ez azt jelenti, hogy a gyermek elvitelével és visszavitelével felmerülő költségek (pl. benzinköltség, menetjegy ára, a gyermek szülőnél való tartózkodásával felmerülő kiadások, mint az ételmezés stb.) a kapcsolattartásra jogosult személyt terhelik. De ettől a bíróság vagy a gyámhatóság a felek anyagi helyzetére, a lakóhelyük közötti távolságra és egyéb körülményekre tekintettel a kapcsolattartást szabályozó határozatában eltérhet. Abban az esetben azonban, ha a gyermekeket gondozó szülő indokoltan, a megfelelő életkörülmények megteremtése érdekében költözik a külön élő szülőtől távolabbi helységbe, a kapcsolattartás során így jelentkező többletterhek nem háríthatók át rá (BH2004.281.).

Azokat a kiadásokat, amelyeket a gyermeket gondozó szülő felróható magatartásával – a kapcsolattartás akadályozásával vagy akár megghiúsításával – okoz, ez a szülő köteles viselni, illetve megtéríteni [4:183. § (2) bekezdés].

4:181. § [A kapcsolattartás rendezése]

- (1) **A kapcsolattartásról a házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben a szülők egyezsége köthetnek; egyezségük hiányában a kapcsolattartásról – kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból – a bíróság dönt. Ha házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti per nincs folyamatban, a kapcsolattartásról a szülők megegyezésének hiányában a gyámhatóság dönt. A döntés előtt az érdekeltet és az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket meg kell hallgatni.**
- (2) **A kapcsolattartásról a bíróság vagy a gyámhatóság a gyermek korának, egészségi állapotának, életkörülményeinek, a szülők személyes körülményeinek és az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembevételével rendelkezik.**
- (3) **A kapcsolattartásra vonatkozó határozatban rendelkezni kell a kapcsolattartás gyakoriságáról, időtartamáról, folyamatos vagy időszakos voltáról, arról, hogy felügyelt kapcsolattartásra kerül-e sor, továbbá a gyermek átadásának és visszaadásának helyéről, idejéről és módjáról, a kapcsolattartás elmaradására vonatkozó értesítési kötelezettségről és az elmaradt kapcsolattartás pótlásáról.**
- (4) **Ha a kapcsolattartás kérdésében a bíróság döntött, a kapcsolattartás megváltoztatását is a bíróságtól lehet kérni.**

Közös szülői felügyelet esetében a kapcsolattartásról nem kell a szülőknek megállapodnia. Amennyiben azonban a gyermek feletti *szülői felügyeleti jogot csak az egyik szülő gyakorolja*, úgy a külön élő szülővel való kapcsolattartást egyezség, ennek hiányában a bíróság vagy a gyámhatóság döntése alapján rendezni kell. Külön élő szülők közötti kapcsolattartás iránti kérelem elbírálása előtt tehát mindenképpen szükséges annak tisztázása, hogy a gyermek felett a szülők a jövőben is közösen gyakorolják a szülői felügyeleti jogokat, vagy ennek hiányában melyik szülő lesz a szülői felügyeleti jogok

gyakorlása tekintetében a kizárólagos jogosult. A bíróságnak természetesen a szülői felügyeleti jogok gyakorlásának kérdésében való döntését megelőzően, a tárgyalás elhalasztása esetében hivatalból is lehetősége van határozni ideiglenesen a kiskorú és a szülő közötti kapcsolattartás kérdésében [Pp. 457. § c) pont]. Az ideiglenes intézkedés iránti kérelemről a bíróság végzésben határoz, amely ellen külön fellebbezésnek van helye.

A kapcsolattartás főbb eljárási szabályait a CSJK lényegében a Csjt. szabályaival egyezően tartalmazza.

A *gyámhatóság* akkor jár el, ha *nincs folyamatban* házassági vagy szülői felügyelet rendezése iránti per, és a kapcsolattartásról a szülők, illetve az arra jogosultak nem tudnak megegyezni. A gyámhatóság dönt továbbá akkor is, ha a kapcsolattartás kérdésében eredetileg a bíróság döntött, de a határozat jogerőre emelkedésétől számított *két év elteltével kéri* bármelyik szülő, vagy a kapcsolattartásra jogosult más személy a kapcsolattartás megváltoztatását.

A *házassági vagy a szülői felügyelet gyakorlását rendező perben* azonban a kapcsolattartásról egyezség hiányában is a *bíróság* dönt, feltéve hogy azt a felek valamelyike kéri, vagy a bíróság azt a gyermek érdekében *hivatalból* szükségesnek tartja (Pp. 457. §). Ha a kapcsolattartás kérdésében eredetileg is a bíróság döntött, akkor a döntést követő *két éven belül* a kapcsolattartás megváltoztatását is csak a bíróságtól lehet kérni. Amennyiben a szülők a házasság felbontását a házasság megromlására vezető körülmények feltárása nélkül kérik, a 4:21. § (3) bekezdésének megfelelően a járulékos kérdések között a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás szabályozásában is meg kell állapodniuk.

A bírósági hatáskör megmaradásának változatlanul az az indoka, hogy a szóban forgó perekben a bíróság rendelkezésére áll valamennyi adat, ami a kapcsolattartás rendezésére vonatkozó döntéshez szükséges, és a feleknek nem kell külön a gyámhatósághoz fordulniuk, ha igény van ennek a járulékos kérdésnek az elbírálására.

A § (2) bekezdése keretjellegű szabályt tartalmaz arra vonatkozóan, hogy miként kell a gyámhatóságnak és a bíróságnak a kapcsolattartást rendezni.

A gyámhatóság, illetve a bíróság a kapcsolattartást elsősorban *tárgyalás megtartása során*, a gyermeket gondozó szülő vagy más személy mint kapcsolattartásra kötelezett és a kapcsolattartásra jogosult *egyezségével* törekszik rendezni. Az egyezségben rendelkezni kell:

a) a folyamatos, az időszakos, a felügyelt kapcsolattartás gyakoriságáról, időtartamáról, a gyermek meghatározott időtartamú külföldre viteléről,

b) a gyermek, valamint személyes okmányai, ruházata és a kapcsolattartás során szükséges egyéb tárgyai átadásának és visszaadásának helyéről, idejéről, módjáról,

c) amennyiben szükséges, a gyermek kapcsolattartásra történő átadásában és átvételében közreműködő személy megnevezéséről,

d) a kapcsolattartást akadályozó körülményekről való kölcsönös tájékoztatási kötelezettségről,

e) az elmaradt kapcsolattartás pótlásának rendjéről, a jogosultnak fel nem róható okból elmaradt kapcsolattartásnak a legközelebbi megfelelő időpontban, de legkésőbb hat hónapon belül történő pótlásának kötelezettségéről,

f) a kapcsolat személyes találkozás nélküli fenntartásának módjáról, szükség esetén gyakoriságáról és időtartamáról, valamint

g) a gyermek elvitelével felmerülő kiadások viseléséről, külön rögzítve, ha a kiadások részben vagy egészben a kapcsolattartásra kötelezettet terhelik.

Mind a gyámhatóságnak, mid pedig a bíróságnak az egyezség létrehozása során törekednie kell a felek és a *korlátozottan cselekvőképes gyermek közötti megegyezésre*. Nem lehet az egyezséget jóváhagyni, ha az ellen az ítélőképessége birtokában lévő gyermek kifejezetten tiltakozik.

A kapcsolattartás rendezésének önkéntes, békés módja az, amely igazán a felek érdekében álló tartós és kiegyensúlyozott kapcsolattartást biztosítja. Meg kell próbálni a szülőket meggyőzni arról, hogy az egyezség létrehozása nyugtatóan hat a család felbomlása miatt egyébként is zaklatott lelkületű gyermekre és szülőkre egyaránt.

Az egyezséget a bíróság végzésével jóváhagyja, a gyámhivatal pedig a jóváhagyást követően a megállapodást határozatba foglalja, ha az megfelel a gyermek érdekének, véleményének és a kapcsolattartás céljának [Gykr. 29/A. § (1)–(3) bekezdés].

A *felek megállapodását* a gyermekkel való kapcsolattartás formáját és mértékét illetően a jogszabály nem korlátozza. Ennek oka, hogy a külön élő szülő jogosult lehessen minél szélesebb lehetőségek között tartani a kapcsolatot gyermekével. Természetesen a körülményektől – különösen a gyermek életkorától, a szülők lakóhelye közötti földrajzi távolságtól – függően a kapcsolattartás tartalma és gyakorisága változó lehet.

A kapcsolattartás rendezését nagyban segítheti, hogy a CSJK lehetőséget ad a *mediációra* és annak a gyermek érdekében történő kötelező elrendelésére, mind a gyámhatósági (4:177. §), mind pedig a bírósági (4:172. §) eljárás során.

A CSJK a 4:22. § alatt szabályozza annak lehetőségét, hogy a házastársak a *házassági bontóper* megindítása előtt vagy a bontóper alatt – saját elhatározásukból vagy a bíróság kezdeményezésére – kapcsolatuk, illetve a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében közvetítói eljárást vegyenek igénybe. A közvetítói eljárás eredményeként létrejött megállapodásukat akár perbeli egyezségbe is foglalhatják. A közvetítói eljárás azonban ebben a körben csak *lehetőségként* ajánlható fel a feleknek, kötelező elrendelésére nincs lehetőség.

A CSJK megteremti azonban az anyagi jogi alapját a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása, a *külön élő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás*, valamint az ehhez szükséges együttműködés létrehozása érdekében a bíróság vagy a gyámhatóság számára a *kötelező mediáció elrendelésének*. A CSJK 4:172. §-a a mediáció bírósági eljárásban történő kötelező elrendelését fogalmazza meg, míg a 4:177. § a gyámhatósági eljárásra vonatkozó kötelező mediáció elrendelését részletezi. Ezeket a szabályokat a Ptké. 37. §-a értelmében már a 2014. március 15. napján folyamatban lévő ügyekre is alkalmazni kellett és kell a gyermek fokozott védelme érdekében.

Egyezség hiányában a gyámhatóság vagy a bíróság – a kapcsolattartás céljának megfelelően – a gyermek kora, egészségi állapota, életkörülményei, a szülők személyes körülményei alapján, a kapcsolattartásra jogosult és a kapcsolattartásra kötelezett méltányos érdekére, tanulmányi előmenetelére tekintettel, az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembevételével, a gyermek érdekében dönt. Figyelembe kell venni a kapcsolattartási joggal élni kívánó szülő erkölcsi magatartását, anyagi és egészségügyi körülményeit, a kérelmező szülőnek és a környezetének a gyermekre gyakorolt hatását is. A *szakértői vélemény* a kapcsolattartás szabályozásánál az egyik legfontosabb bizonyítási eszköz, amely a gyermek, a külön élő szülő, illetve a kapcsolattartásra jogosult személy egymáshoz való kötődése, érzelmi kapcsolata gyermekre gyakorolt hatásának a vizsgálatára irányul. Szakértőként a gyámhatósági eljárásban különösen a Gyvt. 132. § (1) bekezdésében meghatározott szervezet (pl. nevelési tanácsadó), személyeket kell kirendelni, illetve megkeresni. Nem minden esetben indokolt *pszichológus szakértő* igénybevétele, csak akkor, ha az ügy elbírálásához különleges szakértelem szükséges. Az eljárás során lehetőség van arra, hogy a tényállás

megállapítását tanúk meghallgatása segítse elő. Tudni kell azonban, hogy a felek legtöbbször olyan rokonok, barátok, ismerősök tanúkénti meghallgatását kezdeményezik, akik elfogultak lehetnek, és akik nem képesek objektíven szemlélni a velük közeli kapcsolatban lévő szülő helyzetét, problémáját. Célszerű lehet a gyermek óvónőjének, pedagógusának, háziorvosának tanúként történő meghallgatása, vagy tőlük írásban vélemény kérése. A szakemberek tanúvallomása vagy pedagógiai véleménye kiterjedhet arra, hogy milyen a gyermek iskolai, óvodai magatartása a kapcsolattartási idő előtt vagy azt követően, milyen rendszeres – kötelező vagy választott – iskolai elfoglaltsága van, igényel-e segítséget a tanulásban, illetve hogy hogyan tudna az adott intézmény segíteni a kapcsolattartásban például helyszíni segítő szakember biztosításával. A kapcsolattartás újraszabályozásánál a pedagógus nyilatkoztatható arra nézve is, hogy a korábbi kapcsolattartásokat követően változott-e a gyermek magatartása, iskolai feladatait elkészítette-e, beszámol-e élményeiről, vagy inkább negatív tapasztalatait ecseteli a társainak stb. [Katonáné Pehr Erika – Herczog Mária (szerk.): *A Gyermekvédelem Nagy Kézikönyve* (CompLex 2011, Budapest) 960–962.]. A kapcsolattartási eljárásokban mind a korlátozottan cselekvőképes, mind pedig az ítélőképessége birtokában lévő *gyermeket meg kell hallgatni* és véleményét figyelembe kell venni. Nem hagyható jóvá az olyan egyezség sem, ami ellen az ítélőképessége birtokában lévő gyermek tiltakozik [Gykr. 29/A. § (2) bekezdés].

A Legfelsőbb Bíróság helytállónak tartotta azt a *folyamatos apai kapcsolattartásra* vonatkozó másodfokú döntést, miszerint a felperesi apa minden páratlan héten péntek délután az iskolai foglalkozás végétől, de legkésőbb délután 16 órától a hétfő reggeli iskolakezdésig, de legkésőbb reggel 8 óráig, valamint minden páros héten, szerdán, az iskolai foglalkozás végétől, de legkésőbb délután 16 órától a másnap reggeli iskolakezdésig, de legkésőbb reggel 8 óráig jogosult a folyamatos kapcsolattartásra. A „szorgalmi időszakban” a gyermek átvételének és visszaadásának helye az iskola, egyéb esetekben – a felek eltérő megállapodása hiányában – az alperes lakóhelye. Egyebekben a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy a *jogszabályok keretei között a kapcsolattartás időtartamának, módjának, feltételeinek, a gyermek átadás-átvétele helyének és más részleteinek meghatározása bírói mérlegelés körébe tartozó kérdés, amely felülvizsgálattal eredményesen nem támadható* (BH2012.121.).

A jogszabály értelmében a gyámhivatal a *kapcsolattartás rendezésére irányuló kérelmet el is utasíthatja* akkor, ha

a) a kapcsolattartásra jogosult a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését súlyosan veszélyeztette, illetőleg

b) a szülő szülői kötelezéseit – a tartási kötelezettség kivételével – önhibájából tartósan nem teljesítette, illetve

c) a gyermeket korábban is elhanyagolta, és magatartásán nem változtatott, valamint

d) ha a szülő a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére elkövetett cselekmény miatt *ideiglenes megelőző távollattartás* vagy *megelőző távollattartás*, továbbá a büntetőeljárásban elrendelhető *távollattartás kényszerintézkedés* hatálya alatt áll [Gykr. 30/E. § (2) bekezdés és 31. § (1) bekezdés].

A § (3) bekezdése a kapcsolattartásra vonatkozó *határozat tartamát* rögzíti mind a gyámhatóság, mind a bíróság számára. A Gykr. idevonatkozó szabályait is figyelembe

véve a kapcsolattartás rendezése tárgyában hozott *határozat rendelkező részének az alábbiakat kell tartalmaznia.*

a) *A folyamatos, az időszakos, a felügyelt kapcsolattartás gyakoriságát, időtartamát, a gyermek meghatározott időtartamú külföldre vitelét. A telefonos kapcsolattartás esetén a határozatban rögzíteni érdemes, hogy a kapcsolattartást biztosítani köteles szülő, illetve az időszakos kapcsolattartás idején a kapcsolattartásra jogosult szülő mely időpontban és tartamban köteles biztosítani ezt a kapcsolattartási módot a másik szülő számára.*

b) *A gyermek, valamint személyes okmányai, ruházata és a kapcsolattartás során szükséges egyéb tárgyai átadásának és visszaadásának helyét, idejét, módját. A Gykr. lehetővé teszi, hogy a gyermek biztonsága érdekében elvitel esetén is a kisgyerek átadásának és átvételnek a helyszíne ne az anya mindenkori lakóhelye, hanem a felügyelt kapcsolattartás helyszíne (gyermekjóléti központ, kapcsolatügyelet stb.) legyen. Azt is meg lehet határozni továbbá, hogy a kapcsolattartásra jogosult szülő az oktatási-nevelési intézményből vigye el a gyermeket és a kapcsolattartás végeztével oda vigye vissza. Érdemes az átadás és a visszaadás időpontját „óra és perc” meghatározásával pontosan megjelölni annak rögzítésével, hogy mind a gondozó, mind pedig a különél szülő köteles várni a késés esetén, melynek ideje 10–30 perc közötti időtartamban kerül gyakran rendezésre. Előfordulhat ugyanis, hogy a jogosult valamilyen oknál fogva akadályozott a gyermek elhozatalában vagy visszavitelében, ezért érdemes a határozatban arról is rendelkezni, hogy ki helyettesítheti az átadás-átvételtkor.*

c) *Arra irányuló kérelem esetén a gyermek kapcsolattartásra történő átadásában és átvételében közreműködő személy megnevezését. Arra is van tehát jogszabály adta lehetőség, hogy az átadás-visszaadás lebonyolításában olyan személy működjön közre, aki a gyerek gondozásában, nevelésében huzamosabb időn keresztül részt vesz, például nagyszülő, új élettárs, házastárs stb. [Gykr. 29. § (5) bekezdés].*

d) *A kapcsolattartást akadályozó körülményekről való kölcsönös tájékoztatási kötelezettséget.*

e) *Az elmaradt kapcsolattartás pótlását, a jogosultnak fel nem róható okból elmaradt kapcsolattartásnak a legközelebbi megfelelő időpontban, de legkésőbb hat hónapon belül történő pótlásának kötelezettségét.*

f) *A kapcsolat személyes találkozás nélküli fenntartásának módját, szükség esetén gyakoriságát, időtartamát.*

g) *A tájékoztatást a gyermek elvitelével felmerülő kiadások viseléséről és kérelemre döntést arról, ha a kiadások részben vagy egészben a kapcsolattartásra kötelezettet terhelik.*

h) *A tájékoztatást a kapcsolattartásra vonatkozó szabályok be nem tartása esetére jogszabályban meghatározott jogkövetkezményekről.*

A gyámhatóság a *felügyelt kapcsolattartás* esetén meghatározza a kapcsolattartás helyszínét, gyakoriságát és azt, hogy a kapcsolattartás helyszínén történő találkozással a kapcsolattartást felügyelő szakember jelenlétében és tanácsadása mellett, vagy anélkül kerülhet sor. A gyámhatóság a felügyelt kapcsolattartásra vonatkozó döntésében ki is zárhatja a kapcsolattartást felügyelő szakember jelenléte nélküli találkozás lehetőségét, ha a gyermek biztonsága, érdeke ezt indokolta teszi. A gyámhatóság *nem felügyelt kapcsolattartás esetén is előírhatja*, hogy a gyermek kapcsolattartásra történő átadása és átvétele a felügyelt kapcsolattartás helyszínén történjen, ha a gyermek biztonsága ezt szükségessé teszi [Gykr. 29/A. § (6)–(9) bekezdés].

A kapcsolattartás szabályozásánál, különösen a korábban hiányzó vagy nem zavartalanul, konfliktusokkal terhes kapcsolattartás esetén figyelemmel kell lenni

a fokozatosság betartására. A gyámhatóság vagy a bíróság ilyen esetekben az első néhány hónapban heti-kétheti rendszerességgel néhány órában szabályozhatja a kapcsolattartást, akár a gondozó szülő lakásán, akár szakember jelenlétében egy semleges helyen vagy a gyermek rövid idejű – esetleg egy-két órás – elvitelével. A sikeres kapcsolattartás esetén az időtartamot növelve, és új helyszínt is bevonva egész napra, illetve a jogosult lakókörnyezetében való „ott alvással” hétvégre, több napra bővítheti ki a folyamatos kapcsolattartás szabályozását. Az időszakos „többhetes” kapcsolattartás megállapításának is csak akkor van értelme, ha a folyamatos kapcsolattartás a jogosultnál „alvással” is működik, illetve gond nélkül működhetne.

A szülőknek a gyermekkel szemben tanúsított felróható magatartása miatt harmadik személynél (nagyszülőnél) elhelyezett gyermek és a szülő között a kapcsolattartás csak fokozatosan, a kezdeti időszakban ellenőrzött formában állítható helyre. Bár hosszabb távon valóban a teljes körű kapcsolattartás megvalósulása a cél az apa és lánya között, azonban az elvitt is magában foglaló kapcsolattartás kezdő időpontja csak akkor határozható meg, ha az apa és a gyermek között huzamos ideig ellenőrzött körülmények között, indokolt esetben szakember bevonásával lépésről lépésre végül kiépül a szeretetteljes apa és gyermek viszony. Ennek eredményeként érhető csak el, hogy a gyermek bizonny édesapjában, igényelje a társaságát. Ennek megvalósulása esetén kerülhet sor a kapcsolattartás kiterjesztésére, teljes körűvé tételére (BH2010.299.).

A kapcsolattartás módjának az általánostól eltérő meghatározása nem jogszabálysértő, ha annak a bíróság kellő indokát adja. A konkrét ügyben a bíróság az alperes és a gyermekek kapcsolattartását minden szombaton 9 órától vasárnap 18 óráig biztosította, úgy azonban, hogy egy-egy alkalommal az alperes csak két gyermek elvitelére volt jogosult. Az időszakos kapcsolattartás keretei között kimondta, hogy húsvét, pünkösd és karácsony másnapján délelőtt 9 órától délután 18 óráig az alperes a négy gyermeket egyszerre elvihette, továbbá megillette az alperest minden évben további, négy hétig tartó kapcsolattartás is, amelyről a felek a tárgyévi májusának 31. napjáig voltak kötelesek megállapodni. Ez utóbbi, időszakos kapcsolattartást azonban az alperes úgy gyakorolhatta, hogy a rendelkezésre álló időt megosztva, egyszerre csak két-két gyermeket vihetett el, és köteles volt igazolni a gyermekek ellátásában segítő személy folyamatos jelenlétét. Az alperes rendszeres kapcsolattartása a jogerős ítélet szerint biztosított volt, az pedig, hogy az alperes egyszerre két gyermekét vihetett el, illetve a huzamosabb ideig tartó időszakos kapcsolattartás alatt segítségről kellett gondoskodnia, a kapcsolattartás célját nem sértette, sőt a határozott pszichológus szakértői vélemény szerint kifejezetten a kiskorú gyermekek érdekében állt. A kapcsolattartás módja, illetve mértéke az adott esetben az általánostól valóban eltért, de emiatt még nem volt jogszabálysértő, és az eltérésnek a bíróság kellő indokát adta (BH2001.579.).

Az átmeneti gondozásban lévő gyermek tekintetében a felügyelt kapcsolattartást elrendelő gyámhivatali határozat kötelező tartalmi elemeit a Gykr. 20/F. § (3) bekezdése tartalmazza.

Dönthet a gyámhatóság a kapcsolattartás rendezésére irányuló kérelem elutasításáról is, amennyiben a kérelmező korábban veszélyeztette, tartósan elhanyagolta a gyermekét, illetve ha távortartás hatálya alatt áll.

A § (4) bekezdésének eredeti normaszövege szerint, ha a kapcsolattartás kérdésében eredetileg is a bíróság döntött, akkor a döntést követő két éven belül a kapcsolattartás megváltoztatását is csak a bíróságtól lehetett kérni. A 4:181. § (4) bekezdését azonban az egyes gyermekvédelmi és szociális tárgyú törvények módosításáról szóló 2020. évi CXLVII. törvény 37. §-a módosította. A 2021. január 1-től hatályos normaszöveg szerint:

„Ha a kapcsolattartás kérdésében a bíróság döntött, a kapcsolattartás megváltoztatását is a bíróságtól lehet kérni.”

A § (4) bekezdésében foglalt szabály arra az esetre vonatkozik, ha a kapcsolattartás kérdésében a bíróság döntött, és pedig akár egyezség jóváhagyásával, akár ítéletben. Ebben a helyzetben *csak a bíróságtól lehet kérni* a kapcsolattartás megváltoztatását, mivel az eredeti döntés alapjául szolgáló körülményekhez képest a bíróság van abban a helyzetben, hogy megítélje, indokolt-e a változás.

4:182. § [Tájékoztatási kötelezettség; az elmaradt kapcsolattartás pótlása]

- (1) A kapcsolattartást akadályozó körülményekről a felek késedelem nélkül kötelesek tájékoztatni egymást.**
- (2) A jogosultnak fel nem róható okból elmaradt kapcsolattartást a legközelebbi megfelelő időpontban, de legkésőbb hat hónapon belül pótolni kell.**

A CSJK törvényi szintre emeli a kapcsolattartást akadályozó körülményekről való késedelem nélküli tájékoztatási kötelezettséget és az elmaradt kapcsolattartás pótlásának szabályait.

Az éppen esedékes kapcsolattartást mindkét fél oldaláról akadályozhatják előre nem látható, hirtelen fellépő körülmények. A gyakorlatban a legtöbbször előforduló ilyen esemény, ha a gyermek a kapcsolattartás kezdő időpontjára megbetegszik, belázasodik, s emiatt nem javasolt a gyermek elvitele. A kisebb megfázás vagy egyéb enyhe tünetek azonban nem feltétlenül indokolják a kapcsolattartás elmaradását. A másik ilyen indok az szokott lenni, ha a gyermeknek éppen az adott hétvégére valamilyen iskolai, óvodai szervezésű rendezvényen például iskolai kiránduláson kell részt vennie. Ugyanígy közbejöhet azonban rendkívüli program vagy elfoglaltság a kapcsolattartásra jogosult és köteles szülő életében is. Ő is megbetegedhet, vagy a munkahelyi elfoglaltsága (pl. hétfégi ügyelet, kivételesen elrendelt túlóra stb.) miatt kénytelen lehet jelezni a másik szülőnek az akadályoztatást. Az érintettek terhelő közös kötelezettség azonban az, hogy a kapcsolattartás átmeneti elmaradásáról késedelem nélkül, lehetőleg még olyan időben tájékoztassák egymást, hogy a másik félnek ne jelentsen aránytalan költséget és sérelmet a változás. A tájékoztatás formájára a jogszabály nem ír elő semmilyen kötelező formát, az megtörténhet telefonon, e-mailben, sms-ben vagy más módon. A Gykr. szerint a kapcsolattartást akadályozó körülményekről a felek előzetesen, lehetőség szerint írásban vagy egyéb igazolható módon, késedelem nélkül kötelesek tájékoztatni egymást [Gykr. 30. § (1) bekezdés]. A gyakorlatban a tájékoztatás megtörténtének igazolása jelent többször problémát a felek számára a gyámhatósági végrehajtás során.

A § (2) bekezdése rendelkezik arról, hogy a jogosultnak fel nem róható okból elmaradt kapcsolattartást a *legközelebbi megfelelő időpontban, de legkésőbb hat hónapon belül pótolni kell*. A kapcsolattartás biztosítását részletező határozat rendelkező részében kell pontosan körülírni az elmaradt kapcsolattartás pótlására vonatkozó szabályokat. A pótlási kötelezettségnek azonban a jogszabály az *alábbi feltételeket* szabja:

- a) a kapcsolattartás nem a kapcsolattartásra jogosultnak felróható okból maradt el,
- b) a jogosult a kapcsolattartást szabályozó döntésben foglaltak szerint eleget tett előzetes tájékoztatási kötelezettségének, vagy az előre nem látható akadályok felmerülését utólag igazolja.

Az elmaradt kapcsolattartás pótlására azonban a CSJK *véghatáridőként hat hónapot jelöl meg*. Így a jövőben már nincs arra lehetőség, hogy a jogosult évente a gyámhatósághoz forduljon az adott évben elmaradt valamennyi láthatás pótlása iránt.

Nem tekinthető elmaradt kapcsolattartásnak az időszakos kapcsolattartás idejével és a gyermeket gondozó szülőt a gyermekkel folyamatosan együtt tölthető időtartammal részben vagy teljesen egybeeső folyamatos kapcsolattartás. Az ünnepnapokra eső elmaradt időszakos kapcsolattartás nem pótolható. Az elmaradt kapcsolattartás pótlása nem veszélyeztetheti a gyermek egészségés fejlődését [Gykr. 30. § (4)–(6) bekezdés].

4:183. § [Felelősség a kapcsolattartás akadályozásáért, szabályainak megszegéséért]

- (1) Ha a kapcsolattartásra jogosult vagy kötelezett személy a kapcsolattartást kellő indok nélkül akadályozza vagy szabályait megszegi, az ezzel okozott kárt köteles a másik félnek megtéríteni.**
- (2) A bíróság polgári nemperes eljárásban kérelemre kötelezi a kapcsolattartást kellő indok nélkül akadályozó, a kapcsolattartás szabályait megszegő felet a kapcsolattartás akadályozása, szabályainak megszegése folytán keletkezett igazolt költségek viselésére.**

A Legfelsőbb Bíróság egyik elvi határozatában már 2000-ben kimondta, hogy a gyermeket nevelő szülő a kapcsolattartás jogellenes megghiúsításával okozott kárért a polgári jog szabályai szerint felelősséggel tartozik (EBH2000.320.). A CSJK ezt a jogtételt általánosítja, és a gyermeket gondozó személy felelősségét állapítja meg a felróható magatartásával megakadályozott vagy megghiúsított kapcsolattartás elmaradásával okozott károkért. A felelősség feltétele a kapcsolattartásra jogosult vagy a kapcsolattartás biztosítására kötelezett szülő (személy) *felróható magatartása*, mellyel *okozati összefüggésben* a kapcsolattartás végül megghiúsult, valamint az ezzel szintén okozati összefüggésben keletkezett vagyoni kár bizonyítása. Ebben a körben azonban csak a *polgári bíróság* rendelkezik hatáskörrel. Kárként lehet érvényesíteni különösen a jogséttéssel felmerült tényleges költségeket (pl. feleslegesen kifizetett utazási költségek, előre megtervezett és kifizetett külföldi nyaralás költsége, megvásárolt színházjegy, koncertjegy stb.) és kiadásokat, de lehet egyéb kárt – például elmaradt vagyoni előnyt – is. A Fővárosi Ítéltábla egy konkrét ügyben kimondta, hogy *„önmagában az, hogy a gyermek és a szülő közötti kapcsolattartás jogellenes akadályozásával szemben a jogvédelmet elsősorban a családjog intézményei biztosítják, nem zárja ki az okozott sérelem miatt a személyiségi jogvédelmi igény érvényesíthetőségét”*. A Fővárosi Ítéltábla ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy ebben a körben megfelelően bizonyítani kell természetesen azt is, hogy *„a megghiúsult kapcsolattartás nála lelki, szellemi károsodást vagy hátrányt eredményezett, társadalmi megítélését rontotta”* (7.Pf.21.696/2011/8.). Mindezek alapján – személyiség jog megsértésének bizonyítása esetén – felmerülhet tehát a sérelemdíj alkalmazásának lehetősége is (lásd részletesebben Pál Szilvia: A kapcsolattartási jog a személyiségi jogok egén – csillag vagy fecske? *Családi Jog* 2014/2. 11–17.).

Ha a kapcsolattartás módosítása iránt indított perben az alperes viszontkeresetében a kapcsolattartás szünetelésének megállapítását kéri a bíróságtól, és erre tekintettel a bíróság a jogerős ítéletnek a kapcsolattartásra vonatkozó rendelkezésének végrehajtását felfüggeszti, a gyermeket gondozó szülő nem köteles az eljárás jogerős befejezéséig önként, a jogosult által igényelt módon a kapcsolattartást biztosítani. Ha ezt megtagadja, ezzel személyiségi jogot nem sért (EBH2009.2048.).

A kapcsolattartásra jogosult vagy a kapcsolattartásra kötelezett kérelmére a bíróság polgári nemperes eljárásban akkor kötelezi a kapcsolattartást kellő indok nélkül akadályozó, a kapcsolattartás szabályait megszegő felet a neki felróhatóan keletkezett költségek viselésére, ha

a) a kérelmező *megfelelően igazolja költségeit*, és

b) bizonyítja azt is, hogy azok a kapcsolattartás akadályozásával, *szabályainak megszegésével összefüggésben keletkeztek*.

A CSJK-ban történő szabályozás tehát a kapcsolattartás végrehajtása nélkül, önállóan is lehetővé teszi a felek számára az igazolt költségek megtérítését. Ha azonban a gyermekeket gondozó szülő indokoltan, a megfelelő életkörülmények megteremtése érdekében költözik a külön élő szülőtől távolabbi helységebe, a kapcsolattartás során így jelentkező többletterhek nem háríthatók át rá (BH2004.281.).

A gyámhivatal köteles tájékoztatni az érintettet a CSJK által biztosított *kártérítés* lehetőségéről is.

A kapcsolattartás akadályozása, szabályainak megszegése folytán keletkezett, igazolt költségek megtérítése a végrehajtási eljárás során is kérhető [Gykr. 30. § (2)–(3) bekezdés].

A gyermek fejlődését veszélyezteti, ha a kapcsolattartásra jogosult vagy a kapcsolattartásra kötelezett a kapcsolattartást rendező egyezségben, illetve a kapcsolattartásra vonatkozó határozatban foglaltaknak *önhibájából ismételten nem, vagy nem megfelelően tesz eleget, és ezáltal nem biztosítja a zavartalan kapcsolattartást*.

4:184. §

[A kapcsolattartási jog korlátozása és megvonása]

A gyámhatóság vagy – házassági vagy szülői felügyelet rendezése iránti perben – a bíróság a felróható magatartást tanúsító szülő vagy más kapcsolattartásra jogosult személy kapcsolattartási jogát a gyermek érdekében korlátozhatja vagy megvonhatja.

1. A kapcsolattartás szüneteltetése

A gyerekekkel vagy az őt nevelő szülővel szembeni visszaélés súlyosságára tekintettel a már megállapított kapcsolattartási jog korlátozható vagy megvonható. A CSJK a Csjt. 92. § (4) bekezdésének szövegét veszi át azzal a különbséggel, hogy a kapcsolattartás szüneteltetésére utalást a törvény elhagyja, tekintettel arra, hogy a kapcsolattartás korlátozása és megvonása a szabályozandó esetek körét teljességében lefedi. A kapcsolattartás szüneteltetésére a *gyámhatósági eljárásban* továbbra is van mód.

a) A gyermek *örökbe fogadhatóvá nyilvánításával egyidejűleg* kerül sor a gyámhatóság rendelkezése szerint [4:124. § (4) bekezdés] a szülő kapcsolattartási jogának szüneteltetésére. A Gykr. 2014. március hó 15. napján hatályba lépett módosítása ezt nem lehetőségként, hanem tényként állapítja meg [Gykr. 37. § (5) bekezdés]. Amennyiben az örökbe fogadhatónak nyilvánított, nevelésbe vett gyermek örökbefogadásának előkészítése vagy örökbefogadásának engedélyezésére irányuló eljárás során telik le a szülő kapcsolattartási jogának szünetelésére megállapított időtartam, a kijelölt gyámhatóság jogosult a szülő kapcsolattartási jogát az örökbefogadási eljárás jogerős befejezéséig tovább szüneteltetni [Gykr. 37. § (6) bekezdés]. Ha az örökbe fogadhatónak nyilvánított kiskorú örökbefogadására a törvény által előírt kétéves határidőn belül nem került sor, akkor két eset lehetséges: a gyámhatóság hagyja, hogy az örökbe fogadhatónak nyilvánító határozat hatályát veszítse, vagy a gyámhatóság a kétéves határidőt legfeljebb

újabb két évvel meghosszabbíthatja. Ez utóbbi esetre akkor kerül sor, ha a gyermek örökbefogadása nem történt meg, nincs folyamatban örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás, azonban a gyermek örökbefogadására van reális esély [Gykr. 37. § (9) bekezdés]. Ha az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás 4:124. § (1) bekezdés szerinti, legfeljebb két évre szóló időtartama a gyermek örökbefogadásának engedélyezése iránti eljárás során telik le, akkor az örökbe fogadhatónak nyilvánító határozat hatálya meghosszabbodik az eljárás jogerős befejezéséig.

A Ptk. 34. § értelmében a Ptk. örökbefogadásra vonatkozó rendelkezéseit – így a kötelező szüneteltetés új szabályait is – a Ptk. hatálybalépése után indult örökbefogadási eljárásokra kell alkalmazni, ideértve az örökbefogadást megelőző eljárást is.

b) A szülő kapcsolattartási jogának szüneteltetését kell elrendelni abban az esetben, ha a szülő a gyermeket *súlyosan bántalmazta* [Gykr. 30/E. § (2) bekezdés].

c) A gyámhatóság – kérelemre – meghatározott időre a kapcsolattartási jog szüneteltetését rendeli el, ha a jogosított a jogával a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére *súlyosan visszaél*. A szünetelés leghosszabb időtartama hat hónap, különösen súlyos visszaélés esetén egy év [Gykr. 31. § (4) bekezdés]. Ilyen eset lehet, ha a kapcsolattartásra jogosult rendszeresen és bizonyíthatóan veszekedéseket provokál a gyermek hozzátartozóival annak átadás-átvételekor, vagy ittas, bódult állapotban jelenik meg a gyermek átvételekor, vagy a gyermeket a kapcsolattartás ideje alatt ellátás, felügyelet nélkül hagyja, arra alkalmatlan személy gondozására bízza. A szünetelés időtartama alatt a jogosultnak át kell gondolnia, hogyan válhat alkalmassá a gyermekkel való érintkezésre: például vállalja, hogy alkoholelvonó vagy egyéb kezeléssel vesz részt.

2. Kapcsolattartás korlátozása, felügyelt kapcsolattartás

A gyámhatóság, illetve házassági vagy szülői felügyelet rendezése iránti perben a bíróság a már megállapított kapcsolattartási jogot a gyermek érdekében – kérelemre – korlátozza, ha a jogosított a jogával a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére visszaél. Visszaélésnek, felróható magatartásnak minősül, ha a jogosult nem a bíróság vagy a gyámhivatal döntésének megfelelően él kapcsolattartási jogával (pl. rendszeresen késik, illetve nem mondja le a kapcsolattartást, ha valamilyen akadályozó körülmény lép fel az életében, és még időben jelezhetné ezt a másik szülőnek, vagy rendszeresen nem időben hozza vissza a gyermeket), vagy ha hat hónapot meghaladóan egyáltalán nem gyakorolja kapcsolattartási jogát.

A kapcsolattartási jog korlátozása során a gyámhatóság a kapcsolattartás már megállapított *formájának, gyakoriságának* vagy *időtartamának* megváltoztatásáról dönthet, valamint *felügyelt kapcsolattartást* rendelhet el. A kapcsolattartás korlátozására irányuló eljárásban szintén fontos szerepet játszik a szakértő kirendelése, illetve *pszichológus szakértő* segítségül hívása. Ebben a tekintetben a pszichológusnak arról kell a gyermek vizsgálatát követően véleményt alkotnia, hogy a külön élő szülő kapcsolattartások alkalmával tanúsított magatartása a gyermek személyiségfejlődésére kihatással van-e, illetve a fennálló állapot mennyiben befolyásolja a gyermek érzelmi és értelmi fejlődését. Egy konkrét esetben a szakértői vélemény például egyértelműen azt támasztotta alá, hogy a szülők kapcsolattartással összefüggő konfliktusa, az alperesi szülő gyámhatóság által szankcionált magatartása – miszerint csak több nappal később vitte vissza a gyermeket a gyermeket gondozó szülőhöz – nem zavarta meg az alperesi szülő és a kislány kapcsolatát. A gyermek a kapcsolattartások alatt az alperesnél jól érezte magát,

a kapcsolattartási időszakok a gyermekre terhelő hatást nem jelentettek. *A kapcsolattartás korlátozása tehát a kiskorú gyermek szempontjából nem volt indokolt* (BH2009.77.).

Felügyelt kapcsolattartásnak akkor van helye, ha a gyerek és a kapcsolattartásra jogosult szülő közt nincs vagy megromlott a családi kapcsolat. A felügyelt kapcsolattartás elrendelésével a gyámhatóság arra törekszik, hogy a gyermek számára *biztonságos körülmények között segítse elő* a kapcsolattartásra jogosulttal a családi kapcsolat felépítését vagy helyreállítását. A felügyelt kapcsolattartás esetén a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult találkozására a gyermekjóléti szolgálat vagy gyermekjóléti központ *kapcsolattartási ügyeletén*, vagy más, kapcsolattartással összefüggő tevékenységet nyújtó szolgáltató által biztosított helyszínen, a kapcsolattartást *felügyelő szakember jelenlétében és tanácsadása* mellett kerül sor. A későbbiekben, a felügyelt kapcsolattartás eredményeként a felügyelt kapcsolattartás helyszínén megvalósulhat a szakember jelenléte nélküli találkozás is a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult között, kivéve, ha ezt a lehetőséget a gyámhatóság döntése kizárta. A gyámhatóság a felügyelt kapcsolattartást biztosító szolgáltató javaslatára *felülvizsgálja a felügyelt kapcsolattartást*, melynek eredményeként – ha a kapcsolattartásra jogosult és a kapcsolattartásra kötelezett között nem jött létre egyezség – a gyámhivatal dönt a gyermek érdekében

- a) a kapcsolattartás elvitel vagy meglátogatás formájában való gyakorlásáról,
- b) a kapcsolattartás korlátozásáról, megvonásáról, vagy
- c) a felügyelt kapcsolattartás fenntartásáról [Gykr. 27. § (4a)–(4c) bekezdés].

Egy konkrét ügyben a Kúria hatályában fenntartotta azt a döntést, mely az anyai szüneteltetés iránti kérelemmel ellentétben mégis szabályozta a felperes kapcsolattartását, ugyanakkor ennek során figyelembe vette a kapcsolattartás során tanúsított korábbi felperesi magatartásokat, és önálló kapcsolattartási mód helyébe *felügyelt kapcsolattartási módot állapított meg* intézményi keretek közötti megvalósulással. Az alperesi határozat indokolásából kitűnően a döntés meghozatalakor figyelembevételre került a kapcsolattartási szabályok felperes által több alkalommal való megszegése és az eljárási bírságok kiszabásának sokasága, a becsatolt pszichológusi szakértői vélemény, ugyanakkor a kiskorúnak a felpereshez való kötődése és a felperes kiskorúhoz való ragaszkodása is (KGD2014.95.).

3. A kapcsolattartás megvonása

A gyámhivatal a határozatában megállapított kapcsolattartási jogot – kérelemre – *megvonja*, ha a jogosított a jogával a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére *súlyosan visszaél, és e felróható magatartásával a gyermek nevelését és fejlődését súlyosan veszélyezteti* [Gykr. 31. § (5) bekezdés]. A gyakorlatban erre szerencsére ritkán kerül sor. A kapcsolattartás megvonását kivételesen akkor alkalmazzák, amikor a gyámhatóság értesül a szülői felügyelet megszüntetése iránti per megindításáról, vagy maga a gyámhatóság indít pert e tárgyban, és a per befejezéséig van szükség a kapcsolattartás megvonására.

A szülő kapcsolattartási jogának megvonására csak olyan *súlyosan felróható magatartások* miatt kerülhet sor, amelyek miatt a gyermek érdekét még a korlátozott kapcsolattartás is sértené. Egy konkrét ügyben a gyermek születését követően az alperesi apa kb. három hónapig még kapcsolatot tartott a kisfiúval, de később a felperesi anya és édesanyja ezt nem tették lehetővé, amely miatt az alperes a gyámhatóság segítségét is kérte. A gyermeket, akinél kétféle betegségre utaló tünetek (beszédfejlődésének elmaradása, eszméletvesztéssel járó rosszulletek) jelentkeztek születése óta, édesanyja segítségével a felperes nevelte és gondozta. A felperesi anya az alperesi apa kapcsolattartási jogának teljes megvonását

kezdemenyezte, melyet a Legfelsőbb Bíróság azonban alaptalannak ítélt. Ítéletében kifejtette, hogy a felperes nem bizonyította, hogy őt az alperes tettelesen bántalmazta, az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény szerint sem a gyermek fennálló betegségei, sem az alperes személyisége pedig nem zárta ki a korlátozott mértékű kapcsolattartást. Az alperes ellen löfegyver tiltott használata miatt indult szabálysértési eljárások sem indokolták, hogy az alperes a gyermekkel egyáltalán ne érintkezhesék. Ezért a felperes köteles volt az alperes részére korlátozott kapcsolattartási lehetőséget biztosítani (BH1996.644.).

A Gyvt. alapján a gyámhatóság a *nevelésbe vett gyermek és a kapcsolattartásra jogosult szülő, illetve más hozzátartozó kapcsolatát, a szülőnek, más hozzátartozónak a nevelőszülővel, a gyermekotthonnal és a gyermekvédelmi gyámmal való együttműködését, továbbá a szülő, más hozzátartozó magatartásában, életvitelében és körülményeiben beálló változásokat folyamatosan figyelemmel kíséri. Ha a nevelésbe vett gyermek szülője vagy más hozzátartozója a gyámhatósági határozatban biztosított kapcsolattartási jogával a gyermek vagy a gyermeket gondozó személy sérelmére visszaél, és magatartásával a gyermek nevelését, testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését veszélyezteti, a gyermeket gondozó személy, illetve a gyermekvédelmi gyám kezdeményezheti a gyámhatóságnál, illetve a bíróságnál a kapcsolattartási jog korlátozását, a felügyelt kapcsolattartás elrendelését, a kapcsolattartás szüneteltetését vagy megvonását. Ha a nevelésbe vett gyermek kapcsolattartásra jogosult szülője neki felróhatóan, a gyermek érdekét súlyosan sértő módon nem működik együtt a gyermekét gondozó nevelőszülővel vagy intézménnyel, a gyermekével nem tart kapcsolatot, a gyámhatóság pert indíthat a szülő ellen szülői felügyeleti jogának megszüntetése iránt, vagy örökbe fogadhatóvá nyilvánítja a gyermeket [Gyvt. 80. § (2)–(4) bekezdés].*

4. A kapcsolattartás megváltoztatása

A kapcsolattartás megváltoztatása során a gyámhatóság a korábban megállapított kapcsolattartás formájának, gyakoriságának, időtartamának és helyének megváltoztatásáról külön-külön vagy együttesen is dönthet. Ha a kapcsolattartás megváltoztatására indult eljárásban a rendelkezésre álló adatok szerint a kapcsolattartási jog korlátozása, szüneteltetése vagy megvonása látszik indokoltnak, a gyámhivatal a *határozatban megállapított kapcsolattartás végrehajtását az új határozat jogerőre emelkedéséig felfüggesztheti.*

A gyámhatóság kérelemre az eljárásban a gyermek érdekében a kapcsolattartás korlátozását feloldhatja, vagy a kapcsolattartási jogot visszaállíthatja, ha azok a körülmények, amelyekre a határozatát korábban alapította, már nem állnak fenn (Gykr. 32. §).

4:185. §

[A kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása]

A kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtását a bíróság polgári nemperes eljárásban rendeli el.

A 2019. évi CXXVII. törvény 169. §-ának b) pontja 2020. március 1-jei hatállyal módosította a Ptk. 4:185. §-át. A hatályos normaszöveg szerint a kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtásáról a bíróság gondoskodik. A kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtását a bíróság polgári nemperes eljárásban rendeli el.

Végrehajtási eljárás kezdeményezésére jellemzően olyankor kerülhet sor, ha a felek a súlyosan elmérgesedett viszonyukra tekintettel nem képesek a kapcsolattartás megvalósítása érdekében zavartalan együttműködésre. A kapcsolattartás kérdésében

– a gyermek érdekeivel ellentétben – a kompromisszumok elfogadása helyett a bíróság intézkedését kéri, ami a saját erőfeszítéseik hiányában tartós eredményre ritkán vezet.

A végrehajtási kérelmet érdemes elküldeni a gyermeket gondozó szülőnek, illetve személynek azzal, hogy nyilatkozzon a kérelemben foglaltakra.

Ha a bíróság megállapítja az *önhiba fennállását*, a végrehajtás iránti kérelem beérkezését követő naptól számított harminc napon belül *végzéssel elrendeli a végrehajtást*. A bíróság a végrehajtást elrendelő végzésben a mulasztó felet

a) felhívja, hogy a végzés kézhezvételét követően esedékes *kapcsolattartásnak* a kapcsolattartásra vonatkozó határozat szerinti időpontban és módon *tegyen eleget*, illetve hagyjon fel a gyermeknek a másik fél ellen történő nevelésével,

b) felhívja, hogy a jogosultnak fel nem róható okból *elmaradt kapcsolattartás pótlását* a legközelebbi megfelelő időpontban, de legkésőbb hat hónapon belül biztosítsa, és megjelöli a pótlás végső határidejét,

c) figyelmezteti a kötelezettség önhibából történő nem teljesítésének jogkövetkezményeire, és erre irányuló kérelem esetén *kötelezi* a kapcsolattartás megghiúsítása folytán keletkezett *igazolt költségek megtérítésére*.

Egy legfelsőbb bírósági döntés értelmében a *kiskorú veszélyeztetésének büntettét valósítja* meg az a szülő, aki a kiskorú bírósági ítéleten alapuló elhelyezését önkényesen megváltoztatja, a másik szülővel való kapcsolattartását huzamos ideig akadályozza, a kiskorút a másik szülő ellen neveli, és e kötelességszegő magatartása a kiskorú értékrendjének, jellemének, lelki fejlődésének kedvezőtlen alakulását eredményezi (BH2007.35.).

Nem egységes a gyakorlat abban a kérdésben, hogy hány alkalommal kiszabott bírság után kell a feljelentést megtenni. Van arra nézve is gyakorlat, hogy egy-két bírságotól végzés kiszabását követően a gyámhatóság feljelentést tesz, és arra is, hogy rendszeresen, ismétlődően kiszabott bírságok esetén sem történik feljelentés (lásd részletesebben Mentuszné Terék Irén: A kapcsolattartás végrehajtásának jogi és nem jogi eszközei a gyámhatósági munkában. *Családi Jog* 2012/2. 24.).

A gyakorlatban többször előfordul, hogy a serdülőkorba kerülő gyermek és a kapcsolattartásra jogosult között olyan mértékben megromlik a kapcsolat, hogy a gyermeket gondozó szülő – sokszor önhibáján kívül – nem képes rábírni a kapcsolattartásra. Erre azonban a gondozó szülők olyankor is szoktak hivatkozni, amikor a korábban megállapított szabályokat önhibájukból ők maguk nem tartották be, és a jogosult kitartóan kéri a végrehajtás kikényszerítését. A gyermeket gondozó szülők ilyenkor a kamaszkorú gyermekeik passzív magatartását hozzák fel rajtuk kívülálló okként. A bíróságnak (korábban a gyámhatóságnak) ilyenkor arra is bizonyítást kell lefolytatnia, hogy a kamaszkorú gyermek ellenállása a gyermeket gondozó szülő végrehajtás alóli mentesülésének kísérlete-e, vagy a gyermekben valóban a gondozó szülőtől függetlenül és önszántából alakult ki a meggyőződés a kapcsolattartás negálására.

A Ptké. 39. §-a értelmében az 1980. évi Hágai Egyezmény alkalmazása szempontjából a Ptk. rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépését követően külföldre vitt vagy ott visszatartott gyermekek tekintetében kell alkalmazni.

XIX. Fejezet

A szülői felügyeleti jog szünetelése és megszűnése

1. A szülői felügyeleti jog szünetelése

4:186. § [A szülői felügyeleti jog szünetelése]

- (1) Szünetel a szülői felügyeleti jog, ha
  - a) a szülő cselekvőképtelen;
  - b) a kiskorú szülő korlátozottan cselekvőképes, kivéve a tizenhatodik életévét betöltött kiskorú szülő gondozási, nevelési jogát és kötelezettségét;
  - c) a szülő cselekvőképességében a szülői felügyeleti jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozott;
  - d) a szülő ismeretlen helyen távol van, vagy ténylegesen akadályozva van a szülői felügyelet ellátásában;
  - e) a gyámhatóság a gyermek családbafogadásához hozzájárult;
  - f) a szülő hathetes életkoránál fiatalabb gyermeke örökbefogadásához járult hozzá;
  - g) a gyermeket a gyámhatóság nevelésbe vette és a szülő szülői felügyeleti joga nem szűnt meg vagy azt a bíróság nem szüntette meg;
  - h) a bíróság a gyermeket harmadik személynél helyezte el; vagy
  - i) a szülő a gyermek vagy a gyermekkel közös háztartásban élő hozzátartozója sérelmére elkövetett cselekmény miatt elrendelt távoltartó határozat hatálya alatt áll.
- (2) Az életközösség fennállása alatt szünetel a szülői felügyeleti joga annak a szülőnek, aki együtt él a szülői felügyelettől megfosztott másik szülővel.
- (3) A szülői felügyelet megszüntetése vagy a szülői felügyelet rendezése iránti per jogerős befejezéséig szünetel a szülői felügyeleti joga annak a szülőnek, akinek a gyermekét a gyámhatóság ideiglenes hatállyal a különélő másik szülőnél, más személynél vagy intézményben helyezte el.

1. A szülői felügyeleti jog szünetelése és megszűnése körében bekövetkezett főbb változások

A Csjt. a szülői felügyelet *ipso iure* megszűnésének eseteit nem sorolta fel, a szülői felügyelet megszüntetését pedig a szünetelést megelőzően szabályozta. A CSJK a szabályokat logikusabb sorrendbe foglalja: előbb a szülői felügyelet szünetelésének, majd megszűnésének, végül megszüntetésének szabályai következnek, az első két téma közé illesztve a szünetelés egyik esetének: a családbafogadásnak a Gyvt.-ből átvett szabályait.

A CSJK a Csjt.-hez képest a szülői felügyelet szünetelésének eseteit [Csjt. 91. § (1)–(3) bekezdései] részben szűkíti, részben bővíti. Szűkítést jelent a korábbi joghoz képest elsősorban az, hogy nem szünetel a szülői felügyeleti joga annak a szülőnek, akinek gyermeke a másik szülőnél van elhelyezve. A szülői felügyeleti jogok teljességének az egyik szülő általi gyakorlása a másik szülő szülői felügyeleti jogának a törvényben meghatározott (kivételesen a bíróság által elrendelt) korlátozásával jár, ezt azonban nem célszerű a „szünetelés” esetkörébe vonni, mert az a gyermek nevelésében nem akadályozott, arra az esetek többségében alkalmas, külön élő szülőre nézve sérelmes is lehet.

További szűkítést jelent, hogy a cselekvőképesség korlátozottsága nem jelenti a 16. életévét betöltött kiskorú szülő gondozási és nevelési jogának, illetve

kötelezettségének szünetelését. A 18. életévüket be nem töltött, de házasságot nem kötött anyáktól és apáktól ugyanis nem indokolt megvonni azokat a szülői felügyeleti jogokat, amelyek teljesítésére koruknál fogva már – cselekvőképességük korlátozottsága ellenére – minden bizonnyal képesek.

A Csjt. 88. § (2) bekezdése a szülői felügyeleti jog megszüntetésének lehetőségét írta elő arra az esetre, ha a szülő életközösségben él a felügyelettől megfosztott másik szülővel, és ezért alaposan lehet tartani attól, hogy a felügyeletet nem fogja a gyermek érdekében ellátni. A CSJK – az utóbbi fordulatot elhagyva – az esetet a szülői felügyelet szünetelésének körébe vonja; következetesen viszi végig ugyanis azt az elvet, hogy a szülői felügyeleti jog bírói úton való megszüntetésének csak súlyosan felróható szülői magatartás esetén van helye, amelyről önmagában az említett együttélés miatt nem lehet beszélni.

Bővülnek a szünetelés esetei azzal az esetkörrel is, ha a gyámhatóság nyílt örökbefogadásnál a gyermeket az őt örökbe fogadni szándékozó személy gondozásában helyezte el.

A Ptk. 38. §-a értelmében a gyámhatóság gyámrendelés iránti intézkedéséig fennmarad a szülő szülői felügyeleti joga, ha az a Ptk. 4:186. § (2) bekezdése értelmében szünetelne. A gyámhatóság a gyermek számára a Ptk. hatálybalépésétől számított hat hónapon belül gyámot rendel.

2. A szülői felügyeleti jog szünetelése

A szülői felügyelet ellátása a szülőnek nemcsak joga, hanem – a gyermek érdekeinek megóvása és megfelelő nevelésének biztosítása végett – egyben *kötelessége* is. Amennyiben a szülő e kötelezettségének ellátásában *akadályozott*, úgy a szülői felügyeleti joga *szünetel*. A szülői felügyeleti jog CSJK-ban felsorolt és nevesített *szünetelésének esetei*:

a) *A szülő cselekvőképtelensége.* Amennyiben a szülő tizennégy év alatti, vagy cselekvőképességét teljesen korlátozó gondnokság alatt áll, maga sem járhat el önállóan. A tizennégy év alatti gyermek maga is szülői felügyelet alatt áll, így ő maga sem gyakorolhat szülői felügyeleti jogokat a gyermeke felett. Az ilyen hatályú gondnokolt pedig nem rendelkezik olyan belátási képességgel, hogy a szülői felügyelet tartalmát kitevő jogok és kötelezettségek tekintetében felelősséggel ellássa feladatait, vagy gyakorolni tudja jogait saját gyermeke tekintetében. Ilyenkor a gyermeknek gyámot kell rendelni. Tehát ha a 13-14 éves leányanya gyermeket szül, elláthatja és gondozhatja gyermekét, de a gyermek szülői felügyeletének ellátására valószínűsíthetően a lányanya édesanyját (vagy édesapját) rendeli ki gyámul a gyámhivatal.

b) *A kiskorú szülő korlátozottan cselekvőképes.* Ha a gyermek a tizenhatodik életévét már betöltött szülő *házasságból született*, a tizenhatodik életévét betöltött szülő szülői felügyeleti joga *nem szünetel*, mert a házasságkötés a nagykorúság megszerzésével jár. Ha azonban a gyermek *házasságon kívül született*, akkor *szünetel* a szülő szülői felügyeleti joga. Kivételt jelent ez alól a szülői felügyelet tartalmát kitevő gondozás és nevelés joga és kötelezettsége, mert a tizenhatodik életévét betöltő szülő a CSJK új rendelkezése értelmében jogosult a gyermeke gondozására és ellátására, így a szülői felügyeleti joga csak részlegesen szünetel.

c) *A nagykorú szülő cselekvőképességében a szülői felügyeleti jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozott.*

d) *Ismeretlen helyen távollevő vagy a szülői felügyelet ellátásában ténylegesen akadályozott szülő.* A szülőnek fel nem róható okból szünetel a szülői felügyelete olyankor, amikor nem áll módjában azok gyakorlása, illetve a kötelességek teljesítése. Az ismeretlen

helyen való távollét megállapítását az Országos Rendőr-főkapitányság honlapján közzétett közérdekből nyilvános körözési adat, a lakcímkivonat, az ismeretlen helyre távozást tanúsító külföldi okirat, egyéb, hitelt érdemlő okirat alapozza meg. A szülő tartózkodási helyének felderítése céljából a gyámhatóság megkeresheti a központi szert, valamint – amennyiben szükséges – a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságát. Azt a tényt, hogy a szülő ismeretlen helyen tartózkodik, határozatban kell megállapítani (Gykr. 12. §). Nem tekinti a gyakorlat ténylegesen akadályozottnak azt, aki külföldön, tanulmányúton van, vagy foglalkozása gyakorlása miatt van távol a családjától. Akadályozott azonban az a szülő a szülői felügyeleti jogai gyakorlásában, aki valamilyen büntetés-végrehajtási intézetben tölti büntetését.

e) *Az a szülő, akinek a gyermeke családbafogadásához a gyámhatóság hozzájárult.* A szülői felügyeletet gyakorló *mindkét szülő* vagy a szülői felügyeletet *egyedül gyakorló szülő kérelmére* – a külön élő másik szülő meghallgatásával – a gyámhivatal hozzájárulhat ahhoz, hogy a szülő egészségi állapota, indokolt távolléte vagy más családi ok miatt a gyermeket a szükséges ideig más, *általa megnevezett család átmenetileg befogadja, gondozza és nevelje*, feltéve, hogy a családbafogadás a gyermek érdekében áll. A családbafogadó szülőt (szülőket) a gyámhivatal *gyámul* rendeli. A családbafogadás az alapul szolgáló ok *előrelátható fennállásáig* tart. Lásd részletesen a 4:187. §-hoz fűzött magyarázatban.

f) *Az a szülő, aki hozzájárult hathetes életkoránál fiatalabb gyermeke örökbefogadásához.* Mind a nyílt, mind pedig a titkos örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozat esetén van lehetősége a szülőnek arra, hogy a nyilatkozatát visszavonja. Erre azonban csak akkor van lehetősége, ha a gyermeket saját maga vagy a gyermek más hozzátartozója kívánja nevelni, feltéve, hogy a gyermek születésétől számított hat hét még nem telt el. A szülő az alábbi helyeken teheti meg a visszavonó nyilatkozatát: ha a gyermek örökbefogadásának engedélyezése iránt eljárás van folyamatban, a gyermek örökbefogadása ügyében eljáró gyámhivatal előtt, ha pedig nincs eljárás folyamatban, annál a gyámhivatalnál, ahol az örökbefogadáshoz való hozzájáruló nyilatkozatát tette. Amennyiben a szülő a gyermeke örökbefogadásához tett nyilatkozatát nem vonta vissza, akkor a szülő szülői felügyeleti joga akkor szűnik meg, amikor a gyermek hathetes életkorát betölti. A szülői felügyeleti jog megszűnését a gyámhatóság határozatban állapítja meg [4:126. § (4) bekezdés].

g) *A gyermeket a gyámhatóság nevelésbe vette és a szülő szülői felügyeleti joga nem szűnt meg, vagy azt a bíróság nem szüntette meg.* A gyámhatóság a gyermeket nevelésbe veszi, ha

- ga) a gyermek számára családbafogadó gyám rendelésére nem kerülhet sor, és
  - a gyermek fejlődését családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátáskeretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembe vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható, vagy
  - a szülő vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogának megszüntetése iránt a gyámhatóság pert indított, vagy a szülő vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy
  - a szülő vagy mindkét szülő elhalálozott, vagy
  - a gyermeknek más okból nincs szülői felügyeletet gyakorló szülője;
- gb) a gyermek ideiglenes hatállyal nem helyezhető el a leendő örökbe fogadó szülőnél, és a gyermek ismeretlen szülőktől származik, vagy a szülő gyermeke örökbefogadásához az örökbefogadó személyének és személyi

adatainak ismerete nélkül tett hozzájáruló nyilatkozatot [Gyvt. 78. § (1) bekezdés].

h) szülő gyermeke harmadik személynél kerül elhelyezésre. Ha a szülők egyike sem alkalmas a gyermek nevelésére, a gyermeket *harmadik személynél* helyezi el a bíróság. Ilyenkor a közeli rokonok közül választható ki az a gondozásra alkalmas személy, aki a gyermek nála történő elhelyezését maga is kéri. A harmadik személyt a gyermek *gyámjává* kell kirendelni.

i) A szülő a gyermek vagy a gyermekkel közös háztartásban élő hozzátartozója sérelmére elkövetett cselekmény miatt elrendelt távoltartó határozat hatálya alatt áll. Ez azt jelenti, hogy a határozattal érintett szülő a távoltartási határozatban megjelölt időtartamban köteles magát távol tartani a gyermek és a gyermekkel közös háztartásban élő hozzátartozója lakásától, otthonától. Ennek következménye, hogy az ilyen bántalmazó szülő a szülői felügyeleti jogát erre az időszakra vonatkozóan értelemszerűen nem gyakorolhatja, ahogyan a kapcsolattartási jogát sem [4:178. § (5) bekezdés].

j) A szülő, aki együtt él a szülői felügyelettől megfosztott másik szülővel. Mint ahogyan arról már volt szó, a Csjt. 88. § (2) bekezdése a szülői felügyeleti jog megszüntetésének lehetőségét írta elő arra az esetre, ha a szülő életközösségben él a felügyelettől megfosztott másik szülővel, és ezért alaposan lehet tartani attól, hogy a felügyeletet nem fogja a gyermek érdekében ellátni. A CSJK – az utóbbi fordulatot elhagyva – az esetet a szülői felügyelet szünetelésének körébe vonja, tekintettel arra, hogy a szülői felügyeleti jog bírói úton való megszüntetésének csak súlyosan felróható szülői magatartás esetén van helye, amelyről önmagában az említett együttélés miatt nem lehet beszélni. A szünetelés csak addig áll fenn, amíg a szülők életközössége meg nem szűnik.

Átmeneti rendelkezésként a gyámhivatal 2014. szeptember 15-éig illetékességi területén – a rendelkezésre álló adatok és a gyermekjóléti szolgálattól 2014. augusztus 15-éig beszerzett adatok alapján – megvizsgálta azoknak a gyermekeknek a helyzetét, akiknek szülője együtt él a szülői felügyelettől megfosztott másik szülővel. A vizsgálat eredményeként a gyámhivatal 2014. szeptember 15-éig

- pert indított a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülő szülői felügyeleti jogának visszaállítása iránt, ha a szülői felügyeleti jog megszüntetésére okot adó körülmények már nem álltak fenn, és a gyermek érdekét nem veszélyeztette, ha egy háztartásban élt a szülővel, vagy

- megállapította a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülővel együtt élő szülő szülői felügyeleti jogának szünetelését, és a gyermeknek gyámot rendelt, ha az előző pontban foglalt intézkedés alkalmazására nem volt lehetőség (Gykr. 189. §).

Ideiglenesen szünetel a szülői felügyeleti joga a szülőnek akkor, amikor a gyermeket a gyámhatóság *ideiglenes hatállyal* a külön élő másik szülőnél, más személynél, illetve intézményben helyezte el. Az ideiglenes hatályú elhelyezést mint a gyermek érdekében történő azonnali intézkedést megalapozza

- a) a gyermek súlyos veszélyeztetettsége,*

- b) a gyermek által tanúsított olyan magatartás, amely életét közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi, szellemi, értelmi, érzelmi fejlődésében jelentős és helyrehozhatatlan károsodást okozhat,*

- c) a bíróság szülői felügyeletet megszüntető határozata, amennyiben annak hatálya a később született gyermekekre is kihat,*

- d) a szülő gyermekének ismeretlen személy általi örökbefogadásához való hozzájárulása,*

- e) ha a gyermek felügyelet nélkül marad.*

A gyermek ideiglenes gondozási helyét – ha a gyermek ideiglenes elhelyezésére külön élő szülőnél, más hozzátartozónál, illetve személynél nincs lehetőség – a gyermek lakóhelyéhez igazodóan kell meghatározni a Gyvt. 72. § (1) bekezdésében meghatározottak szerint (Gykr. 95. §).

Ilyenkor a gyámhivatal pert indít a szülői felügyelet megszüntetése, illetve rendezése iránt, ezért a per megindításától annak jogerős befejezéséig a szülői felügyeleti jog szünetel.

3. A szülői felügyeleti jog feléledése

A szülő szülői felügyelete feléled, ha a szünetelés *oka elhárul* (pl. korlátozottan cselekvőképes szülő a 18. életévét eléri, vagy házasságot köt, a gondnokság alá helyezést a bíróság megszünteti, a szülő tartózkodási helye ismertté válik, vagy akadályoztatása elhárul stb.), vagy a harmadik személynél elhelyezett gyermeke *feletti szülői felügyeleti jog gyakorlására a bíróság ismét feljogosítja a szülőt*.

A törvény erejénél fogva éled fel a szülő szülői felügyeleti joga, ha a távoltartó határozatban megjelölt időtartam letelik, vagy ha az a szülő, aki együtt él a szülői felügyelettől megfosztott másik szülővel, az életközösségüket megszünteti.

A Ptké. 23. §-a alapján a szülői felügyeleti jog szünetelésére vonatkozó megváltozott rendelkezéseket a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra kell alkalmazni azzal a kitételrel, hogy a Ptké. 38. §-a előírja a gyámhatóságnak, hogy a Ptk. hatálybalépésétől számított hat hónapon belül intézkedjen azon gyermek érdekében, akinek a szülője együtt él a szülői felügyeleti jogától megfosztott másik szülőjével.

2. A családbafogadás

4:187. § [A családbafogadás]

- (1) **A szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők vagy a szülői felügyeletet gyakorló szülő kérelmére – a különélő másik szülő meghallgatásával – a gyámhatóság hozzájárulhat ahhoz, hogy a szülő egészségi állapota, indokolt távolléte vagy más családi ok miatt a gyermeket más, általa megnevezett család átmenetileg befogadja, gondozza és nevelje, feltéve, hogy a családbafogadás a gyermek érdekében áll.**
- (2) **A gyámhatóság a családbafogadáshoz akkor járul hozzá, ha a családbafogadó szülő személyisége és körülményei alapján alkalmas a gyermek gondozására, nevelésére, a gyámság ellátására, és e feladatok ellátását maga is vállalja.**
- (3) **A családbafogadó szülőt vagy szülőket a gyámhatóság gyámul rendeli.**

Az 1974-es Csjt. Novella által hozott módosítás szerint szünetelt a szülői felügyelet, ha a szülői felügyeletet együttesen gyakorló mindkét szülő vagy a felügyeletet egyedül gyakorló szülő annak érdekében, hogy gyermekét más család nevelje és gondozza, felügyeleti jogáról a gyámhatóság hozzájárulásával lemondott. Ha a gyámhatóság e lemondáshoz az engedélyt megadta, a kiskorú részére a gyámhatóság e szülőt gyámul rendelte. A családbafogadás 1986-ban megszűnt intézményét 1997 óta szabályozza újra a Gyvt. Az ismételt bevezetésére azért került sor, mert életszerű volt az a társadalmi elvárás, hogy a szülők a maguk által megjelölt családba helyezhessék a gyermeküket. A jogalkotó szándéka szerint a családban történő elhelyezés a legtöbb esetben a gyermek érdekét szolgálja, így azt minden lehetséges módon támogatni kell. A jogirodalomban

azonban egységes az álláspont, hogy a családbafogadás a szülői gondoskodást pótolja, mégpedig a szülő akaratából, a szülő kérelmére, ezért a gyermekvédelmi gondoskodás intézményrendszere helyett inkább a magánjogban van a helye. Ezért a jogalkotó a családbafogadás anyagi jogi jellegű rendelkezéseit átemeli a CSJK-be és annak engedélyezését, jogkövetkezményeit és megszűnésének eseteit a Gyvt.-ben korábban szereplő szabályokkal egyezően rendezi [Indokolás (Negyedik Könyv XII. cím XIX. Fejezet 2. pont)].

Maga a jogintézmény azt az élethelyzetet szabályozta, amikor a szülők vagy csak az egyik szülő valamilyen elfogadható indok miatt nem képes a gyermeke nevelésére és gondozására, és ezzel a feladattal más családot, szülőt szeretne átmenetileg megbízni. Az életben gyakran előfordul, hogy a szülők másra bízzák gyermekük nevelését, például a nagyszülőkre, rokonokra vagy közeli barátokra, azonban ez a szülői döntés csak a gyámhatóság jóváhagyásával lesz – megfelelő jogi következményekkel járó – családbafogadás. A *családbafogadás* tehát a szülői felügyeletet gyakorló szülő gyámhatóság által jóváhagyott döntése, amely arra irányul, hogy az általa megnevezett család átmenetileg befogadja, gondozza és nevelje a gyermekét, feltéve hogy ez a gyermek érdekében áll.

A családbafogadás során az *érdekek egyensúlyáról* beszélhetünk. A jogintézmény azért áll a szülő érdekében, mert gyermeke átmenetileg általa ismert olyan személyhez vagy személyekhez fog kerülni, aki(k)ben megbízik, aki(k)nek ismeri a nevelési módszereit és a gyermekéhez való viszonyát, és az akadályok elhárulását követően ismét magához veheti a gyermekét. A gyermek érdekei szintén megegyeznek a szülőével, hiszen ismert, általa megszokott körülmények között élhet addig, amíg a szülő ismét magához tudja venni.

A *családbafogadás célja* tehát, hogy a szülő egészségi állapota, indokolt távolléte vagy más családi ok miatt a gyermeket a szükséges ideig más, általa megnevezett család átmenetileg befogadja, gondozza és nevelje [Katonáné Pehr Erika – Herczog Mária (szerk.): *A Gyermekvédelem Nagy Kézikönyve* (CompLex 2011, Budapest) 713–715.].

A gyámhatóság a családbafogadáshoz való hozzájárulással kapcsolatos eljárását a Gykr. 92–94. §-ai szabályozzák.

Ugyanakkor a gyámhatóság a 2014. március 15. napjától hatályos új rendelkezés szerint a *gyermek nevelésbe vételének megszüntetése* esetén is hozzájárulhat a gyermek családbafogadásához. Ennek feltételei az alábbiak:

- a) a gyermek feletti szülői felügyeleti jogot a nevelésbe vétel előtt gyakorló szülő kérelme,
- b) annak igazolása, hogy a szülő egészségi állapota, indokolt távolléte vagy más családi ok miatt a gyermeket saját háztartásban nevelni és gondozni továbbra sem tudja,
- c) a szülő által megnevezett család a gyermeket átmenetileg befogadja, neveli és gondozza, és
- d) a nevelésbe vétel megszüntetése és a családbafogadás a gyermek érdekében áll.

A döntés meghozatala előtt a gyámhatóság meghallgatja a gyermekvédelmi gyám véleményét is [Gyvt. 81. § (1a) bekezdés].

A § (2) bekezdése kimondja, hogy a gyámhatóság a családbafogadáshoz csak akkor járul hozzá, ha a *családbafogadó szülő* személyisége és körülményei alapján *alkalmas* a gyermek gondozására, nevelésére, a gyámság ellátására, és e feladatok ellátását maga is vállalja.

A családbafogadás iránti eljárás során a gyámhivatal az eljárás megindulását követő nyolc napon belül *meghallgatásra idézi* – többek között – a családbafogadó személyt, illetve személyeket, valamint a kérelmezőt értesíti a meghallgatás időpontjáról,

majd intézkedik a *környezettanulmány* beszerzése érdekében, ha azt nem a gyámhivatal végzi el.

A családbafogadással kapcsolatos eljárásban a *kérelmező szülőt* arra vonatkozóan kell meghallgatni, hogy milyen okból kéri a gyermeke családbafogadását. Ez lehet valamilyen hosszabb terápiát igénylő betegség, de lehet külföldi munkavállalás vagy éppen átmeneti munkanélküliség. A gyámhatóságnak azt vizsgálnia kell, hogy várhatóan meddig fog tartani a gyermek befogadó családban történő elhelyezése, hiszen az nem lehet határozatlan idejű, végleges elhelyezés. A szülőnek arról is ki kell fejtenie az álláspontját, hogy miért tartja megfelelőnek a családbafogadó személyét, illetve, hogy megbeszélte-e a gyermekkel, illetve a választott családdal a döntését.

A gyámhatóság tájékoztatja a feleket nyilatkozataik jogkövetkezményéről, és megvizsgálja a családbafogadás okát és várható időtartamát. A gyámhatóság köteles megvizsgálni a szülő(k) által megnevezett *családbafogadó személy(ek) alkalmasságát*, valamint azt, hogy viselhet(nek)-e gyámságot (4:232. §). Az esetek többségében a szülők felelősségteljesen választják ki a családbafogadó személyét, aki a legtöbbször valamelyik nagyszülő. A gyámhivatal ennek ellenére alaposan megvizsgálja, hogy a befogadó szülő alkalmas-e a gyermek megfelelő gondozására, nevelésére, a gyámság ellátására, és hogy e feladatok ellátását vállalja-e. Rá kell kérdezni a gyermekkel fennálló kapcsolatára, a gyermekhez való kötődésére.

Az ítéliképesége birtokában lévő gyermek meghallgatása és véleményének figyelembevételére elengedhetetlen az eljárás során, hiszen az ő sorsát lényegesen meghatározó döntésről van szó. A *gyermeknek nyilatkoznia* kell arról, hogy ismeri-e a befogadó szülőt vagy szülőket, és hogy szereti és elfogadja őket. Töltött-e már hosszabb-rövidebb időt az ő háztartásukban, szívesen költözik-e oda, milyen viszonyban van a családbafogadókkal és az ő háztartásukban élőkkel. A gyermeknek tudatában kell lennie annak, hogy a családbafogadására miért és milyen körülmények között kerül sor, illetve hogy az várhatóan mennyi ideig fog tartani. Amennyiben a gyermek tiltakozik, vagy ellenérzését fejezi ki a családbafogadásával kapcsolatosan, akkor érdemes pszichológus szakértő véleményét kérni abban a vonatkozásban, hogy ez a negatív hozzáállás pusztán a szeretett szülőtől való elválás miatt érződik a gyermekben, vagy a családbafogadó szülővel, illetve annak környezetével kapcsolatos rossz viszony miatt alakult ki. Ez utóbbi esetben a családbafogadás jóváhagyása kizárt, hiszen a gyámrendelés során az ítéliképesége birtokában lévő kiskorú gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venni. Nem rendelhető a tizenegyedik életévét betöltött gyermek gyámjává az, aki ellen a gyermek alapos okból, kifejezetten tiltakozik (4:228. §).

Szükséges továbbá mindazon személyek meghallgatása is, akik a gyermekkel a családbafogadást követően közös háztartásban fognak élni. Amennyiben ugyanis e személyeknek rossz a kapcsolata a gyermekkel, tiltakoznak a gyermekkel való közös élet ellen, akkor ez végső esetben még a gyermek veszélyeztetettségét is előidézheti.

A gyámhivatal abban az esetben is engedélyezheti a családbafogadást, ha a külön élő másik szülő a szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg a meghallgatáson, különösen amennyiben a külön élő szülő nem tart kapcsolatot a gyermekével [Gykr. 92. § (2) bekezdés].

A családbafogadásról szóló *határozat rendelkező része tartalmazza*

- a) a családbafogadás határozatlan időre történő engedélyezését és a családbafogadó személy gyámul történő kirendelését,
- b) a szülői felügyeleti jog szünetelésének megállapítását,
- c) a szülő tartási kötelezettségének fennmaradására vonatkozó tájékoztatást,

d) kérelem esetén a szülő és a gyermek kapcsolattartási jogának gyakorlásáról való rendelkezést vagy kérelem hiányában a szülő és a családbafogadó gyám tájékoztatásáról, hogy a kapcsolattartásról bármelyikük kérelme esetén a gyámhivatal dönt,

e) a 4:188. § (3) bekezdés esetén a szülő vagyonkezeléséről és törvényes képviseléről való rendelkezést,

f) nevelésbe vett gyermek esetén a nevelésbe vétel egyidejű megszüntetését,

g) a családbafogadás felülvizsgálatának időpontját.

A családbafogadásról szóló határozat meghozatalával egyidejűleg a gyámhivatal közli a családtámogatási ellátást és szükség esetén az árvaellátást folyósító szervvel, valamint a gyermeket ellátó védőnővel a *családbafogadó gyám kirendelésének* tényét.

4:188. § [A szülő jogai és kötelezettségei családbafogadás esetén]

- (1) A családbafogadás ideje alatt a szülő szülői felügyeleti joga szünetel.**
- (2) A szülőt megilleti a kapcsolattartás joga és a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben való együttes döntési jog.**
- (3) Különösen indokolt esetben a gyámhatóság a szülőt feljogosíthatja a vagyonkezelés és a gyermek vagyoni ügyében a törvényes képviselő jogával.**
- (4) A családbafogadás a szülő tartási kötelezettségét nem érinti.**

A családbafogadás jogkövetkezményeiről az érintetteket feltétlenül tájékoztatni szükséges. E jogkövetkezmények a következők.

A családbafogadás ideje alatt a szülő *szülői felügyeleti joga szünetel*. Ez a rendelkezés a gyermek gyámság alá kerülésének egyenes következménye, hiszen a gyám gyakorolja a gyermek felett a szülői felügyeletet a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések (4:175. §) kivételével. Ez utóbbi kérdésekben való döntés joga a családbafogadó gyám és a szülő együttes joga, köztük vita esetén a gyámhatóság dönt. Tekintettel arra, hogy a gyám nem jogosult a gyermek nevének megváltoztatására, ebben a kérdésben a szülők egyedül döntenek [4:235. § (1) bekezdés].

A szülőnek joga van a gyermekével *kapcsolatot tartani*. Ennek pontos szabályozására az esetek többségében azért nincs szükség, mert a családbafogadók kiválasztására pont az érintettek közötti kiemelkedően jó, akár már meghitt és bizalmas kapcsolat miatt kerülhetett sor. Különösen igaz ez a rokon – pl. nagyszülő – általi családbafogadásra.

A gyermek vagyonát főszabály szerint a családbafogadó gyám kezeli a gyám vagyonkezelésére vonatkozó korlátokkal (4:236–237. §). Kivételesen indokolt esetben azonban a gyámhatóság azt a szülőt is feljogosíthatja a *gyermek vagyonának kezelésével*, illetve a vagyoni ügyekben a törvényes képviselő jogával, akinek egyebekben szünetel a szülői felügyeleti joga. Ez olyankor lehet indokolt, ha a kiskorú vagyona speciális szakértelmet, illetve gyakorlatot igényel, amivel a szülő rendelkezik, és a vagyonkezelésből eredő feladatokat a családbafogadásra okot adó körülmény nem befolyásolja.

A *szülő tartási kötelezettségét* szintén nem érinti a családbafogadás. Így amennyiben a szülő nem járul hozzá a gyermeke tartásához a megfelelő mértékben, akkor gyermektartásdíj iránti per megindításának lehet helye. A családbafogadó gyám ettől függetlenül jogosulttá válik a gyermeket a Gyvt. szerint megillető pénzbeli és természetbeli ellátásokra és a családtámogatási ellátásokra egyaránt. Nagyszülő gondozásában elhelyezett gyermek után a szülők tartásdíj fizetésére kötelesek, és a gyermek tartásához külön-külön kötelesek hozzájárulni (BH1984.495.).

4:189. § [A családbafogadás felülvizsgálata]

- (1) A családbafogadás feltételeinek fennállását a gyámhatóság évente felülvizsgálja.**
- (2) A családbafogadást a gyámhatóság megszünteti, ha azt a szülő vagy a családbafogadó szülő kéri, vagy ha annak fenntartása a gyermek fejlődését veszélyezteti.**

A családbafogadást a gyámhatóság a gyám tájékoztatása alapján évente felülvizsgálja. Ennek tárgya annak eldöntése, hogy a családbafogadás fenntartása a gyermek érdekében továbbra is indokolt-e vagy sem. Ez a fajta kötelezettség került megfogalmazásra az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 25. cikkelyében, mely szerint a családjától bármilyen okból elválasztott gyermeknek joga van arra, hogy helyzetét rendszeresen felülvizsgálják.

A felülvizsgálatkeretében a gyámhatóságnak ismételten indokolt *környezettanulmányt* készíttetni a gyermek új lakóhelyén, valamint megkeresni a gyermek oktatási intézményét, hogy milyen a gyermek magatartása, a családbafogadó és az oktatási intézmény kapcsolata. Szintén fontos meghallgatni nemcsak a gyermeket és a családbafogadót, hanem a gyermek szüleit is. Előfordulhat azonban, hogy a gyermek szülei külföldön tartózkodnak. Ilyenkor a beszerzett bizonyítékokat és a nyilatkozatokat küldi meg a gyámhatóság a szülőknek úgy, hogy határidőt szab az arra történő reagálás előterjesztésére.

Amennyiben a lefolytatott felülvizsgálat során megállapítást nyer, hogy a családbafogadás nem áll a gyermek érdekében, mert akár a befogadó körülményei, akár a családbafogadó gyermekkel szembeni magatartása megváltozott, és veszélyezteti a gyermeket, akkor a gyámhatóságnak intézkednie kell szülői kérelem esetén a gyermek visszahelyezéséről a saját családjába, vagy más gyermekvédelmi intézkedést kell tennie.

A családbafogadási eljárás részét képezi a *családbafogadás megszüntetése iránti kérelem elbírálása* is. Tekintettel arra, hogy a családbafogadás a szülő kérelmére rendelhető el, a megszüntetésére szintén sor kerülhet a szülő indítványára. A szülőnek joga van bármikor a gyermekét ismét magához venni. A gyámhatóságnak azonban ekkor is vizsgálnia kell azt a körülményt, hogy a gyermek családba történő visszakerülése valóban a gyermek érdekét szolgálja-e. Érdekeivel ellentétes a hazakerülés, ha a szülő magatartása felelőtlen, elhanyagoló, ha a szülőnek továbbra sincs biztosítva a megélhetése, vagy a betegsége rosszabbra fordult és bármennyire is szeretné maga mellett tudni a gyermekét, az ellátására, gondozására továbbra is képtelen marad. Ilyenkor a gyámhatóság előtt két lehetőség áll. Vagy intézkedik a gyermekvédelmi gondoskodás már formája iránt, mint például a gyermek nevelésbe vétele, vagy ha a gyermek a családbafogadó szülőnél továbbra is megfelelő körülmények között él, akkor gyermekelhelyezési pert indít a szülővel szemben a gyermeknek a családbafogadó szülőnél, azaz harmadik személynél történő elhelyezése iránt.

A családbafogadó a gyámi tisztségének megszűnése után köteles a gyámhatóságnak működéséről *jelentést*, az általa kezelt vagyonról *végszámadást* előterjeszteni [4:243. § (1) bekezdés, lásd Katonáné Pehr Erika – Herczog Mária (szerk.): *A Gyermekvédelem Nagy Kézikönyve* (CompLex 2011, Budapest) 721–723.].

Az új családjogi szabályokra a Ptké. 23. §-a alapján a Ptk. hatálybalépését követően megtett nyilatkozatok, benyújtott kérelmek alapján indult gyámhatósági eljárások során, valamint a fennálló családbafogadások esetén a szülő és a gyám jogaira, kötelezettségeire is alkalmazni kell.

3. A szülői felügyeleti jog megszűnése, megszüntetése és visszaállítása

4:190. § [A szülői felügyeleti jog megszűnése]

- (1) **Megszűnik a szülői felügyeleti jog**
  - a) **a gyermek nagykorúvá válásával;**
  - b) **a gyermek örökbefogadásával, kivéve, ha a gyermeket a szülő házastársa fogadja örökbe;**
  - c) **a szülőnek a gyermek örökbefogadásához adott hozzájárulásával, vagy ha a gyermek örökbefogadásához a szülő a gyermek hathetes korát megelőzően járult hozzá, a gyermek hathetes korának elérésekor, kivéve, ha a szülő a hozzájáruló nyilatkozatot visszavonta; vagy**
  - d) **ha a szülő a gyermeket annak érdekében, hogy más nevelje fel – személyazonosságának feltárása nélkül – egészségügyi intézmény arra kijelölt helyén hagyja, és a gyermekért hat héten belül nem jelentkezik.**
- (2) **Ha a szülői felügyeletet a szülők közösen gyakorolják, az egyik szülő halála esetén a szülői felügyelet a túlélő szülőt illeti meg.**
- (3) **Ha az a szülő hal meg, aki a szülői felügyeletet vagy annak egyes részjogosítványait egyedül gyakorolta, a felügyelet a túlélő szülőt illeti meg, feltéve, hogy nem áll a szülői felügyelet megszüntetését kimondó ítélet hatálya alatt.**
- (4) **Ha a szülői felügyeleti jog a (3) bekezdés alapján a túlélő szülőt illeti meg, a gyámhatóság felhívja őt a szülői felügyeleti jogok gyakorlására. Nem hívható fel a szülői felügyeleti jogok gyakorlására a túlélő szülő, ha szülői felügyeleti joga cselekvőképtelensége, kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképessége, cselekvőképességének a szülői felügyeleti jogok gyakorlása tekintetében való részleges korlátozottsága, ismeretlen helyen való tartózkodása vagy a szülői felügyelet ellátásában való tényleges akadályoztatottsága miatt szünetel, vagy ha az a gyermek érdekében nyilvánvalóan ellentétben áll.**

A Csjt. a szülői felügyelet bírói úton történő megszüntetésének szabályait tartalmazta, nem sorolta fel azonban azokat az eseteket, amikor a szülői felügyeleti jog a *törvény értelmében szűnik meg*. A CSJK ezt a hiányt pótolja azzal, hogy a szülői felügyeleti jog megszűnésének azt a nyilvánvaló esetét, ha a gyermek meghal, nem említi, és a szülő halálának is csak azt az esetét rendezi, amikor az egyik szülő halála miatt a felügyeleti jognak a másik szülőre való átszállásáról kell döntenie.

A szülői felügyeleti jog *megszűnésének esetei a következők:*

a) *A gyermek nagykorúvá válása.* A kiskorú gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll. A kiskorú személy a 18. életének betöltésével válik főszabály szerint nagykorúvá. Kivétel ez alól, ha a tizenhatodik életévét betöltött kiskorú a gyámhatóság jóváhagyásával házasságot köt. A házasságkötésnek ugyanis nagykorúsító hatása van. Ebben az esetben a szülői felügyeleti jog a tizenhatodik életévét betöltött kiskorú házasságkötésével szűnik meg.

b) *A gyermek örökbefogadása, kivéve, ha a gyermeket a szülő házastársa fogadta örökbe.* A CSJK rendezi a vér szerinti családi jogállásból származó jogok és kötelezettségek megszűnését, illetve a házastársi örökbefogadás esetén azok megmaradását. Az örökbefogadás a célját csak úgy érheti el, ha a kiskorú felett a szülői felügyeleti jogokat a törvény alapján – az örökbefogadást engedélyező határozat jogerőre emelkedésével – az örökbefogadó gyakorolja. A szülői felügyelet az örökbe fogadó szülőket *ex lege* megilleti, nincs szükség arra, hogy azt a gyámhatóság vagy más szerv megállapítsa.

Egyedülálló örökbefogadó a szülői felügyeleti jogot önállóan gyakorolja. Az egyedülálló örökbefogadó házastársa az örökbe fogadott gyermek felett semmilyen felügyeleti jogot nem gyakorol. Ahhoz azonban, hogy a gyermek a közös háztartásában nevelkedhessen, az örökbefogadó házastársának hozzájáruló nyilatkozatára van szükség. Ez utóbbi pedig, ha szülői felügyeleti jogot nem is, de tartási kötelezettséget keletkeztet a házastársa által örökbe fogadott gyermekkel szemben. *Közös gyermekké fogadás* esetén mindkét örökbe fogadó szülő együttesen gyakorolja a szülői felügyeletet, mint a vér szerinti szülők. Ha az örökbefogadó házastársának gyermekét fogadja örökbe, akkor az örökbefogadónak és az örökbefogadó házastársának – aki egyben a vér szerinti szülő is – lesz közös a szülői felügyeleti joga. *A másik vér szerinti szülő szülői felügyeleti joga azonban megszűnik* [Barzó Tímea: Az örökbefogadás *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. II. kötet* (Opten 2014, Budapest) 241.].

c) *A szülőnek a hathetesnél idősebb gyermeke örökbefogadásához adott hozzájárulása, vagy a hathetesnél fiatalabb gyermeke örökbefogadásához adott hozzájárulás esetén a gyermek hathetes korának elérése, feltéve, hogy a szülő a hozzájáruló nyilatkozatát nem vonta vissza.* A CSJK a nyílt és titkos örökbefogadás esetén a nyilatkozat visszavonhatóságát egyaránt hat héten jelöli meg, amelyet a gyermek születésétől kell számítani. A szülő örökbefogadáshoz adott hozzájárulása esetén szülői felügyeleti joga a gyermek hathetes koráig szünetel, ez idő alatt tehát a szülőt még megilleti a nyilatkozat visszavonásának joga. A CSJK az örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozat visszavonását azonban feltételhez köti: a szülő abban az esetben gondolhatja meg magát, és vonhatja vissza nyilatkozatát, ha ő maga vagy a gyermek más hozzátartozója vállalja a gyermek nevelését. A visszavonás lehetőségére a szülőt figyelmeztetni kell. Az örökbefogadáshoz történt hozzájárulás esetén a szülő szülői felügyeleti joga a *gyermek hathetes életkorának betöltésével megszűnik*. A szülői felügyelet megszűnését a *gyámhatóság* az örökbefogadást engedélyező határozatban állapítja meg (Gykr. 44/A. §). Hathetesnél idősebb gyermek örökbefogadásához tett hozzájáruló nyilatkozat nem vonható vissza, így a nyilatkozattevő szülő szülői felügyeleti joga a *nyilatkozattétellel szűnik meg* a törvény erejénél fogva (4:125. §).

d) *A szülő a gyermeket annak érdekében, hogy más nevelje fel – személyazonosságának feltárása nélkül – egészségügyi intézmény arra kijelölt helyén hagyja, és a gyermekért hat héten belül nem jelentkezik.* Nincs szükség az örökbefogadáshoz annak a szülőnek a hozzájárulására, aki gyermekét személyazonosságának feltárása nélkül például inkubátorban hagyja, és hat héten belül a gyermekért nem jelentkezik. A gyermek hathetes koráig az ismeretlen helyen távol lévő szülő szülői felügyeleti joga szünetel, tehát addig még jelentkezhet annak érdekében, hogy a gyermeket ő vagy a gyermek más rokona nevelje fel. Ellenkező esetben azonban a szülő szülői felügyeleti joga megszűnik, és a gyermek titkos örökbefogadása elől elhárul ez az akadály [4:127. § (1) bekezdés e) pont].

e) *A szülő halála.* Ha a *szülői felügyeletet a szülők közösen gyakorolják*, akkor az egyik szülő halála esetén a szülői felügyelet a továbbiakban a túlélő szülőt egyedül illeti meg, az elhunyt szülő szülői felügyeleti jogai és kötelezettségei a halálával *ipso iure* megszűnnek. Amennyiben azonban az a *szülő hal meg*, aki a szülői felügyeletet vagy annak egyes részjogosítványait *egyedül gyakorolta*, a felügyelet – főszabály szerint – a túlélő szülőt illeti meg. A gyámhatóság ebben az esetben megállapítja a másik szülő szülői felügyeleti jogának feléledését, és felhívja őt joga gyakorlására. *Nem állapítható meg a szülői felügyeleti jog feléledése*, és ezért nem hívható fel szülői felügyeleti jogai gyakorlására az addig külön élő szülő akkor, ha a szülői felügyeleti jogát a bíróság

korábban megszüntette, illetve ha szülői felügyeleti joga az alábbi esetek valamelyike miatt szünetel:

- a szülő cselekvőképtelensége,
- kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképessége,
- cselekvőképességének a szülői felügyeleti jogok gyakorlása tekintetében való részleges korlátozása,
- ismeretlen helyen való tartózkodása, vagy
- a szülői felügyelet ellátásában való tényleges akadályoztatottsága.

Akkor sem hívható fel a külön élő szülő e jogai gyakorlására, ha az bármilyen okból *nem állna a gyermek érdekében.*

Sok problémát okozott a gyakorlatban a gyermeket gondozó szülő elhalálozása esetén a *külön élő szülő és az elhunyt szülő szüleinek vitája* során, hogy melyikük gondozza tovább az árván maradt gyermeket. Egyre gyakrabban fordul elő, hogy a gondozó szülő betegsége alatt a gyermek közvetlen gondozójaként, gyámjaként a szüleit vagy testvérét jelöli meg halála esetleges bekövetkezése esetén. A gyámhatóságnak ilyenkor vizsgálnia kell, hogy a külön élő szülőnek van-e valamilyen kötődése a gyermekéhez, élt-e az évek során a kapcsolattartási jogával, a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések eldöntésében részt vett-e, illetve a gyermek érzelmileg hogyan viszonyul az új helyzethez. Ha a külön élő szülő alkalmas arra, hogy a jövőben maga gondoskodjon róla, és nevelje tovább, akkor a gyámhatóság megállapítja határozatában a külön élő szülő szülői felügyeleti jogának feléledését, és felszólítja őt azok gyakorlására. Szükség esetén a gyámhatóság kötelezi a gyermeket addig gondozó személyt, hogy a gyermeket a szülői felügyeleti joggal rendelkező szülőnek adja ki [Gykr. 12. § (2) bekezdés]. Amennyiben ugyanis van szülői felügyeletet gyakorló szülő, gyámrendelésre nem kerülhet sor. Ellenkező esetben a gyámhatóság a gyermeket ideiglenesen a nagyszülőnél, testvérnél helyezheti el, és pert indíthat a gyermek valamelyiküknél történő elhelyezése iránt.

Az új családjogi szabályokat a Ptké. 23. §-a alapján a Ptk. hatálybalépését követően megtett nyilatkozatok, benyújtott kérelmek alapján indult gyámhatósági eljárások során kell alkalmazni.

4:191. § [A szülői felügyeleti jog bírósági megszüntetése]

- (1) **A bíróság megszünteti a szülői felügyeletet, ha**
  - a) **a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sérti vagy veszélyezteti; vagy**
  - b) **a gyermeket más személynél helyezték el vagy nevelésbe vették, és az a szülő, akinek szülői felügyeleti joga szünetel, a gyermek elhelyezésére vagy a nevelésbe vételre okot adó magatartásán, életvitelén, körülményein önhibájából nem változtat.**
- (2) **Ha a szülőt a bíróság valamelyik gyermeke személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte, a bíróság a szülői felügyeletet a szülő valamennyi gyermeke tekintetében megszüntetheti. A bíróság rendelkezhet úgy, hogy a megszüntető határozat hatálya kihat a később született gyermekekre is.**
- (3) **Aki szülői felügyeletet megszüntető jogerős ítélet hatálya alatt áll, nem fogadhat örökbe, nem viselhet gyámságot, gyermek nála nem helyezhető el és – a bíróság vagy a gyámhatóság eltérő rendelkezésének hiányában – nincs joga arra, hogy gyermekével kapcsolatot tartson.**

A szülői felügyelet megszüntetésére a szülőnek a gyermek érdekét súlyosan sértő, felróható magatartása alapján kerülhet sor. Garanciális követelmény, hogy erről a jogkövetkezmenyről csak bíróság dönthessen, és annak eseteit a törvény pontosan és egyértelműen körülhatárolja. E célok érdekében a CSJK nem változtat lényegesen a korábbi szabályok tartalmán, a megfogalmazást azonban – a félreérthető, felesleges ismétlések kiiktatásával – tömörebbé, a megszüntetés alkalmazhatóságát differenciáltabbá teszi. A szülői felügyelet megszüntetése az egyik gyermek tekintetében a többi gyermekre, illetve a később született gyermekre minden esetben a bíróság mérlegelésétől függően hat ki [Indokolás (Negyedik Könyv XII. cím XIX. Fejezet 3. pont)].

A bíróság az alábbi esetekben szünteti meg a szülő szülői felügyeleti jogát.

a) *A szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sérti vagy veszélyezteti.* A CSJK nem tesz különbséget, hogy az érdeksérelmet okozó szülői magtartás tevással vagy, például a gondozási, nevelési, tartási kötelezettségének elmulasztásával valósult-e meg. A gyermeket veszélyeztető magatartás a szülő mulasztásával is megvalósulhat, ha az alkalmas arra, hogy a gyermek fejlődését károsan befolyásolja, lelassítsa (BDT2001.501.). Ennek súlyos veszélye pedig a szülő szülői felügyeleti jogának megfosztásához vezethet. A bírói gyakorlat szerint a gyermek érdekeinek súlyos veszélyeztetése akkor is megvalósul, ha a szülő kötelességeit elhanyagolja, például alkoholizáló vagy kábítószer élvező anya vagy apa a gyermekre nem mos, nem főz, nem gondozza, és súlyosan elhanyagolja a gyermekét. Az értelmi fejlődés súlyos veszélyeztetését valósíthatja meg a szülő akkor is, ha a gyermekét nem hordja bölcsődébe, óvodába vagy iskolába, ahol a napi ellátása a gyermeknek legalább biztosítva lenne. Idesorolható továbbá a brutális szülői magatartás, amely testi fenyegetésben vagy állandó lelki terrorban nyilvánulhat meg akkor is, ha az még bűncselekménynek nem tekinthető. A szülői felügyelet bírósági megszüntetése a társadalom negatív értékítéletének kifejezése a szülőnek a gyermek testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sértő vagy veszélyeztető magatartásával szemben. Nemcsak a kiskorú gyermeknek, hanem a társadalomnak is alapvető érdeke a gyermekek egészséges felnevelkedése és a társadalomba való beilleszkedése (BH2010.187.).

Nem szüntethető meg azonban a szülői felügyeleti joga annak a szülőnek, aki a gyermekével szembeni – egyébként súlyosan kifogásolható – magatartásáért nem felelős, mert az pszichés megbetegedésére vezethető vissza (BH2010.249.). A szülői felügyelet megszüntetése nemcsak a saját gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlásának megakadályozását célozza, hanem a szülői jogkör gyakorlására való alkalmatlanság negatív erkölcsi értékítéletét is kifejezésre juttatja. Mind a szülő, mind a gyermek érdekében garanciális jellegű szabály tehát, hogy e súlyos jogkövetkezmeny alkalmazására csak vétkes magatartás esetén van mód (BH2000.206.).

b) *A gyermeket harmadik személynél helyezték el vagy nevelésbe vették, és az a szülő, akinek a szülői felügyeleti joga szünetel a gyermek elhelyezésére vagy a nevelésbe vételre okot adó magatartásán, életvitelén, körülményein önhibájából nem változtat.* Lényeges változás ennél a pontnál a Csjt. szabályaihoz képest, hogy a kapcsolattartás elmaradásának értékelése már nem ad okot a szülői felügyeleti jog megszüntetésére, azt az örökbefogadhatónak nyilvánítás (4:124. §) során kell értékelni. Itt a szülő azon cselekvésben vagy mulasztásban megnyilvánuló magatartását vizsgálja a bíróság, melynek lényege, hogy a szülő önhibájából nem változtat azokon a szokásain, illetve életkörülményein, melyek a gyermeke veszélyeztetettségét eredményezték, így esély sincs arra, hogy a gyermek visszakérüljön a családjához, illetve a szülőhöz. A *gyermek harmadik személynél történő elhelyezésére* csak akkor kerülhet sor, ha a szülői felügyeletnek a szülők által történő gyakorlása a gyermek érdekét veszélyezteti. Ez a veszélyeztetés a gyermek

tartásának, gondozásának olyan mértékű elhanyagolását vagy olyan egyéb gyermekellenes tevékenységet jelent, mely még nem meríti ki az a) pontban megjelölt „súlyos veszélyeztetettség” állapotát. Emiatt a szülővel szemben nem indult szülői felügyelet megszüntetése iránti per, hanem a gyermeket a bíróság harmadik személynél helyezte el (4:169. §), vagy ha erre nem kerülhetett sor, akkor a gyámhatóság nevelésbe vette. A *nevelésbevitel feltétele* ugyanis az, hogy a gyermek fejlődését családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembe vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, és a gyermek megfelelő gondozása a családján belül (pl. a külön élő másik szülőnél, harmadik személynél, családbafogadással stb.) nem biztosítható (Gyvt. 77–78. §-ok).

Mindkét esetben feltárásra kerülnek azok a körülmények, amelyek a szülőt akadályozzák a gyermek nevelésében és a veszélyeztetettség elhárításában, így különösen a szülők, más családtagok személyiségével, egészségi állapotával, a gyermekhez fűződő viszonyával, életvitelével és szociális helyzetével kapcsolatos lényeges szempontok és adatok. Mind a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, mind pedig a gyermek „enyhébb esetben elrendelt” nevelésbe vétele esetén szünetel a szülő szülői felügyeleti joga. Ennek oka, hogy a bíróság, illetve a gyámhatóság tájékoztatja a szülőt arról, hogy amennyiben életkörülményein és életvitelén, szokásain változtat (pl. kereső tevékenységet folytat, rendez a lakhatását, alkohol vagy kábítószer függőségét kezel, és megfelelő otthont tud teremteni a gyermeknek), akkor esélye lehet arra, hogy gyermekét ismét maga nevelje és gondozza, így a gyermek felett ismét gyakorolhassa a szülői felügyeleti jogokat. A szülők egymással, illetve a nevelésbe vett gyermekkel való megfelelő együttműködésének kialakítása érdekében a gyámhivatal kötelező gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy kötelező támogatott közvetítői eljárás igénybevételét rendelheti el. A szülő kérelmére vagy a gyermekvédelmi gyám kezdeményezésére sor kerülhet gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy támogatott közvetítői eljárás igénybevételére is [Gykr. 30/H. § (4) bekezdés].

Amennyiben azonban a szülő önhibájából továbbra sem változtat a körülményein, és így esély sincs arra, hogy a gyermek saját családjában nőhessen fel, akkor ez indokol szolgálhat a szülő szülői felügyeleti jogának megszüntetésére. Az erre irányuló eljárásban természetesen a bíróságnak részletes bizonyítást kell lefolytatnia, melyben meghallgatja a vér szerinti szülőket, a gyermek gyámját, és környezettanulmányt szerez be a szülők lakhatási körülményeiről is.

c) *A szülőt a bíróság valamelyik gyermeke személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte.* A Btk. több fejezetben foglalja össze a személy elleni bűncselekményeket: a XV. Fejezetében foglalja az élet, testi épség és egészség elleni bűncselekményekkel (pl. emberölés, testi sértés), a XIX. Fejezetben a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni, míg a XX. Fejezetben a gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekményekkel. Ez utóbbi körből kiemelésre érdemes a *kiskorú veszélyeztetése* (Btk. 208. §), a *kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása* (Btk. 210. §), a *kiskorú elhelyezésének megváltoztatása* (Btk. 211. §), valamint a *kapcsolati erőszak* (Btk. 212/A. §) mint a családon belüli erőszak elleni hatékony fellépés egyik fontos eszköze.

Kiskorú veszélyeztetésének büntetést valósítja meg az a szülő, aki a kiskorú bírósági ítéleten alapuló elhelyezését önkényesen megváltoztatja, a másik szülővel való kapcsolattartását huzamos ideig akadályozza, a kiskorút a másik szülő ellen neveli, és e kötelességszegő magatartása a kiskorú értékrendjének, jellemének, lelki fejlődésének kedvezőtlen alakulását eredményezi (BH2007.35.).

A kiskorú veszélyeztetése a *gyermek személye ellen elkövetett bűncselekménynek minősül*, ezért alapot ad a szülői felügyelet megszüntetésére (BH2005.321.). A szülői

felügyeleti jog megszüntetésére vonatkozó indítvány esetén a bűncselekménnyel érintett gyermekek születési anyakönyvi kivonatát be kell szerezni, és az ítélet rendelkező részében pontosan – személy szerint is – meg kell jelölni, hogy a szülői felügyeleti jog megszüntetése a *gyermekek közül kikre vonatkozik* (BH2001.107.).

A Csjt. rendelkezései szerint a *szülő szabadságvesztésre ítélt* esetén – amennyiben az ügyész ezt indítványozta – a szülői felügyeleti jog megszüntetése *nem lehetőség volt, hanem kötelező erővel bírt* a jogalkalmazóra nézve (BH1989.218.). Ennek következtében eltérő bírói gyakorlat alakult ki arra az esetkörüre nézve, amikor bár a szülőt a bíróság – annak korábbi magatartására tekintettel – a gyermeke(i) személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt jogerősen szabadságvesztésre ítélte, azonban a szülő később tanúsított magatartásával igazolta, hogy „megjavult”, azaz a szülői felügyelet megszüntetésére okot adó körülmények már nem állnak fenn.

Egy konkrét esetben a Kúria megítélése szerint a gyermek személye ellen elkövetett bűncselekmény esetén a szülő felügyeleti jogát akkor is meg kell szüntetni, ha a szülő a szabadságvesztés büntetés kiszabását indokoló magatartásán (magatartássorozatán) utóbb a gyermek szempontjából pozitív irányban változtat. Ez utóbbi magatartásváltozás legfeljebb ahhoz nyitja meg az utat, hogy a szülő a felügyeleti joga jövőre nézve történő visszaállítását kérje (BH2013.17.).

Egy másik ügyben azonban azt mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy – a törvény célját és nem csupán annak formális értelmezését szem előtt tartva – nem lehet helye a szülői felügyelet megszüntetésének, ha a vonatkozó bűncselekmény miatt elítélt szülőnek a szabadulását követően a gyermekkel (gyermekeivel) kapcsolatos magatartásában tartósan olyan mértékű pozitív változás következett be, amely a szülői felügyelet visszaállítására adna alapot. Ellenkező esetben a szülőnek a gyermeke nagykorúságáig és érdekei ellenére is viselnie kellene az egyébként a gyermeki (és az e mögött álló társadalmi) érdek szolgálatára létrehozott jogintézmény szerinti súlyos jogkövetkezményeket (BH2010.187.).

A CSJK azonban már a *bírói mérlegelés körébe* vonta a gyermek személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt korábban szabadságvesztésre ítélt szülő szülői felügyeleti jogának megszüntetését, így a bíróság csak akkor él ezzel a lehetőséggel, ha az valóban a gyermek(ek) érdekét szolgálja majd. A bíróságnak *rendelkeznie kell arról* is, hogy az érintett szülő szülői felügyeleti jogát *valamennyi gyermeke* tekintetében megszünteti, vagy csak egy adott gyermeke tekintetében, illetve hogy az ítélet hatálya a *később született gyermekekre* is kiterjed-e vagy sem. Ritka, hogy több gyermek esetén a szülői felügyeletet csak az egyikük tekintetében kell megszüntetni. Az a szülő ugyanis, aki valamelyik gyermeke iránt gondozásra és nevelésre alkalmatlan magatartást tanúsít, többnyire a többi gyermeke fejlődését is veszélyezteti. Kivételes esetben azonban előfordulhat, hogy a szülő magatartása a többi gyermekre nem terjed ki, illetve azokra nézve nem veszélyeztető. (Pl. az apa az egyik gyermek tekintetében meg van győződve róla, hogy az nem tőle származik, vagy csak az egyik kamaszkorú fia magatartását nem bírja elviselni, és úgy ítéli meg, hogy „kemény” kézre van szüksége, ami magában foglalja a gyermek súlyos bántalmazását vagy sanyargatását stb.)

Ha a bíróság úgy rendelkezett, hogy a szülői felügyeletet megszüntető határozatának hatálya *kihat a később született gyermekekre is*, a gyámhivatal megvizsgálja annak lehetőségét, hogy a gyermek másik szülője tudja-e a jövőben gyakorolni szülői felügyeleti jogát. Ha a másik szülő szülői felügyeleti jogának gyakorlása akadályozott, a gyámhivatal megvizsgálja, hogy a gyermek nevelésbe vételének vagy örökbefogadásának feltételei fennállnak-e [Gykr. 19. § (8) bekezdés].

Ha a bíróság a gyámhatóság szülői felügyelet megszüntetése, illetőleg a gyermek elhelyezése iránti keresetét elutasítja, a *gyermekvédelmi gondoskodás más módját* kell választani [Gyvt. 67. § (3) bekezdés].

A Csjt. 88. § (2) bekezdése a szülői felügyeleti jog megszüntetésének lehetőségét írta elő arra az esetre, ha a szülő életközösségben él a felügyelettől megfosztott másik szülővel, és ezért alaposan lehet tartani attól, hogy a felügyeletet nem fogja a gyermek érdekében ellátni. A CSJK – az utóbbi fordulatot elhagyva – az esetet a szülői felügyelet szünetelésének körébe vonja; következetesen viszi végig ugyanis azt az elvet, hogy a szülői felügyeleti jog bírói úton való megszüntetésének csak súlyosan felróható szülői magatartás esetén van helye, amelyről önmagában az említett együttélés miatt nem lehet beszélni.

Éppen ezért a gyámhivatal 2014. szeptember 15-éig illetékességi területén – a rendelkezésre álló adatok és a gyermekjóléti szolgálatról 2014. augusztus 15-éig beszerzett adatok alapján – megvizsgálta azoknak a gyermekeknek a helyzetét, akiknek szülője együtt él a szülői felügyelettől megfosztott másik szülővel. A vizsgálat eredményeként a gyámhivatal 2014. szeptember 15-éig

a) pert indított a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülő szülői felügyeleti jogának visszaállítása iránt, ha a szülői felügyeleti jog megszüntetésére okot adó körülmények már nem állnak fenn, és a gyermek érdekét nem veszélyezteti, ha egy háztartásban él a szülővel, vagy

b) megállapította a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülővel együtt élő szülő szülői felügyeleti jogának szünetelését, és a gyermeknek gyámot rendelt, ha az előző pontban foglalt intézkedés alkalmazására nem volt lehetőség (Gykr. 189. §).

A § (3) bekezdése sorolja fel a *szülői felügyeleti jog megszüntetésének jogkövetkezményeit*. Ebben a tekintetben nincs változás a Csjt. 88. §-ban foglalt szabályokhoz képest. A szülői felügyeleti jogától megfosztott szülő nem fogadhat örökbe, nem viselhet gyámságot, gyermek nála nem helyezhető el, és nincs joga arra sem, hogy gyermekével kapcsolatot tartson. A kapcsolattartás tekintetében a bíróság vagy a gyámhatóság eltérően is rendelkezhet. A gyámhatóság – kérelemre – akkor jogosíthatja fel a gyermek szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőjét a kapcsolattartásra, ha a gyermek érzelmi fejlődését a szülőtől való teljes elszakadása veszélyeztetné, vagy ha a gyermek sorsa örökbefogadás útján nem rendezhető [Gykr. 29. § (3) bekezdés].

A CSJK rendelkezéseit a Ptké. 23. §-a alapján a 2014. március 15. napján fennálló családjogi viszonyokra, valamint az ezt követően keletkezett tényekre, megtett nyilatkozatokra kell alkalmazni. Így a szülői felügyeleti jog megszüntetését a Ptk. hatálybalépését követően már az új rendelkezések alapján kell kezdeményezni. A szülői felügyeleti jog megszüntetése iránt folyamatban lévő pert azonban még a korábbi rendelkezések alapján fejezi be a bíróság. A 2014. március 15. előtt megszüntetett szülői felügyeleti jog jogkövetkezményeire már a Ptk. rendelkezései vonatkoznak.

4:192. § [A szülői felügyeleti jog bírósági visszaállítása]

A bíróság a jövőre nézve visszaállítja a szülői felügyeletet, ha az az ok, amely miatt azt megszüntették, már nem áll fenn, és nincs egyéb olyan ok sem, amely a megszüntetésre alapul szolgálna.

Az a szülő, akinek a szülői felügyeletét a bíróság megszüntette, a jogait mindaddig nem gyakorolhatja a gyermeke felett, amíg a bíróság határozatának a hatálya fennáll. A bíróság azonban visszaállíthatja a *jövőre nézve* a szülő szülői felügyeletét, ha az az ok, amelyre tekintettel azt megszüntették, már nem áll fenn, és nincs olyan másik ok sem, ami a szülői felügyelet megszüntetését indokolná.

A valós életben rendkívül nehéz annak bizonyítása, hogy a szülő megváltozott, és szülői feladatainak eleget tud tenni, a jövőben képes a gyermeke felelős szülőjévé válni. Ennek oka, hogy a szülői felügyelet megszüntetésének időtartama alatt a szülő gyermekét nem neveli, nem gondozza, sok esetben még a kapcsolattartás jogával sem tud élni, így a szülői felügyeleti jog esetleges visszaállítása sem jár automatikusan a gyermekkel való harmonikus kapcsolat kialakításával. A szülők egymással, illetve a gyermekkel való megfelelő együttműködésének kialakítása érdekében azonban kérhetik gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy támogatott közvetítői eljárás igénybevételét.

A szülői felügyelet visszaállítása iránt pert csak abban az esetben lehet indítani, ha a szülői felügyelet megszüntetését a bíróság mondta ki, és arra nem annak következtében került sor, hogy az anya gyermekéről lemondott és hozzájárult ismeretlen személy által történő örökbefogadásához (BDT2000.345.).

Tekintettel arra, hogy a CSJK-ben a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülővel való életközösség már nem ad okot a szülői felügyeleti jog megszüntetésére, a gyámhivatal 2014. szeptember 15-éig illetékességi területén – a rendelkezésre álló adatok és a gyermekjóléti szolgálattól 2014. augusztus 15-éig beszerzett adatok alapján – megvizsgálta azoknak a gyermekeknek a helyzetét, akiknek szülője együtt él a szülői felügyelettől megfosztott másik szülővel. A vizsgálat eredményeként a gyámhivatal 2014. szeptember 15-éig

a) pert indított a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülő szülői felügyeleti jogának visszaállítása iránt, ha a szülői felügyeleti jog megszüntetésére okot adó körülmények már nem állnak fenn, és a gyermek érdekét nem veszélyezteti, ha egy háztartásban él a szülővel, vagy

b) megállapította a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülővel együtt élő szülő szülői felügyeleti jogának szünetelését, és a gyermeknek gyámot rendelt, ha az előző pontban foglalt intézkedés alkalmazására nem volt lehetőség (Gykr. 189. §).

A CSJK rendelkezéseit a Ptké. 23. §-a alapján a 2014. március 15. napján fennálló családjogi viszonyokra, valamint az ezt követően keletkezett tényekre, megtett nyilatkozatokra kell alkalmazni. Így a szülői felügyeleti jog visszaállítását 2014. március 15. után már az új szabályok alapján kell kezdeményezni.

4:193. § [A szülői felügyeleti jog megszüntetése és visszaállítása iránti per indítására jogosultak és a per alperesei]

- (1) **A szülői felügyelet megszüntetése iránt a másik szülő, visszaállítása iránt bármelyik szülő indíthat pert. Mindkét esetben perindításra jogosult a gyermek, a gyámhatóság és az ügyész is.**

- (2) **A szülői felügyelet megszüntetése és visszaállítása iránt a korlátozottan cselekvőképes kiskorú személy és a cselekvőképességében a szülői felügyeleti jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozott szülő a pert – törvényes képviselője hozzájárulásával – személyesen indíthatja meg. A cselekvőképtelen szülő és gyermek nevében a pert a gyámhatóság hozzájárulásával a törvényes képviselő indíthatja meg.**
- (3) **A szülői felügyelet megszüntetése iránt a pert az ellen a szülő ellen kell megindítani, akinek szülői felügyeletét meg kívánják szüntetni. A szülői felügyelet visszaállítása iránt az ellen kell pert indítani, akinek keresete folytán a bíróság a szülői felügyeletet megszüntette; ha a szülői felügyelet visszaállítását ő kéri, a pert a másik szülő ellen kell megindítani. Ha az a személy, aki ellen a pert meg kellene indítani, már nem él, a pert a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani.**
- (4) **A szülői felügyelet megszüntetése és az annak visszaállítása iránt indított perben hozott ítélet mindenkiel szemben hatályos.**

A CSJK a Csjt. 90. §-ában foglaltakkal egyezően határozza meg a *szülői felügyeleti jog megszüntetése és visszaállítása iránti per megindítására jogosultak körét*:

- a) a szülői felügyelet megszüntetése iránt a másik szülő;
- b) a szülői felügyelet visszaállítása iránt bármelyik szülő, tehát az is, aki maga kezdeményezte korábban a szülői felügyeleti jog megszüntetését;
- c) mindkét esetben a gyermek, a gyámhatóság és az ügyész.

Korlátozottan cselekvőképes kiskorú, illetve a cselekvőképességében a szülői felügyeleti jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozott szülő a pert személyesen maga indíthatja meg, azonban szükséges a perindításhoz a törvényes képviselője hozzájárulása. A cselekvőképtelen szülő és gyermek nevében a törvényes képviselő járhat csak el. Ez utóbbi esetben azonban a gyámhatóság jóváhagyásának beszerzése szükséges.

Mind a szülői felügyelet megszüntetése iránt, mind pedig visszaállítása iránt indíthat keresetet a *gyámhatóság*. A gyámhatóság e tevékenységét a gyermekvédelmi gondoskodás differenciált intézményrendszerének keretében látja el. A gyermek sorsát és körülményeit alaposan megvizsgálva a számára legalkalmasabb megoldást és intézkedést választja, és csak a legvégső esetben kezdeményezi az egyik vagy mindkét szülő szülői felügyeleti jogának megszüntetését.

Tekintettel arra, hogy a súlyosan felróható szülői magatartás gyakran büntetőjogi következményekkel is jár, indokolt, hogy az *ügyész* – a korábbi szabályoknak is megfelelően – maga is kérhesse a szülői felügyelet megszüntetését vagy annak visszaállítását.

A gyámhatóság vagy ügyész perindítására olyankor is szükség lehet, amikor a lelki terror és megfélemlítés alatt álló másik szülő e lépés megtételére maga képtelen.

A „nevelőapa” (az anya új férje) a szülői felügyelet megszüntetésére irányuló per megindítására nem jogosult (BH1992.28.).

A § (3) bekezdés a perek alpereseit jelöli ki.

a) *A szülői felügyelet megszüntetése iránti pert* azzal a szülővel szemben kell megindítani, akinek a szülői felügyeletét meg kívánják szüntetni.

b) *A szülői felügyelet visszaállítása iránti pert* pedig az ellen kell megindítani, akinek keresete folytán a bíróság a szülői felügyeletet megszüntette. Ha a visszaállítás pont az a szülő kéri, aki a szülői felügyelet megszüntetését is kérte, akkor a per alperese a szülői felügyelettel nem rendelkező másik szülő. Ha a visszaállítás iránt nem az a szülő indít keresetet, akinek felügyeleti jogát megszüntették, ezt a szülőt a perben külön bejelentés nélkül is a felperes melletti beavatkozó jogállása illeti meg. A bíróság azonban

akkor is köteles őt személyesen meghallgatni, ha beavatkozóként a perben nem kíván részt venni [Pp. 484. § (2) bekezdés].

c) Amennyiben nem él az a személy, aki ellen a pert meg kell indítani, akkor a keresetlevelet a bíróság által kirendelt *ügygondnok* ellen kell benyújtani.

A szülő bármelyik félhez *beavatkozóként* is csatlakozhat. Éppen ezért a tárgyalás kitűzéséről a perben félként részt nem vevő szülőt a keresetlevél egy példányának megküldésével értesíteni kell, és egyben figyelmeztetni kell beavatkozási jogára [Pp. 484. § (1) bekezdés].

A *szülői felügyelet megszüntetésére irányuló kereset* – annak bírósága előtt – *összekapcsolható* az ugyanazon szülő más gyermeke feletti szülői felügyelet megszüntetésére irányuló keresettel, a gyermek elhelyezésére és tartására irányuló keresettel vagy a szülő gondnokság alá helyezésére irányuló keresettel is; más keresetet a szülői felügyelet megszüntetésére irányuló keresettel összekapcsolni azonban nem lehet. A szülői felügyeleti jog megszüntetése iránti pert a kiskorú gyermek lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt is meg lehet indítani.

A szülői felügyeleti jog megszüntetése iránti perben a *bíróság soron kívül jár el*. A tárgyalást – ha egyéb intézkedésre nincs szükség – legkésőbb a keresetlevélnek a bírósághoz érkezésétől számított nyolcadik napra kell kitűzni. Ha a gyermek súlyos veszélyeztetése miatt a szülői felügyelet sürgős megszüntetése szükséges, arról a bíróság a szülői felügyelet megszüntetése iránti perben *ideiglenesen hivatalból is határozhat*.

A szülői felügyeletet megszüntető határozat hatályon kívül helyezésére irányuló perre kizárólag az a bíróság illetékes, amely a megtámadott határozatot hozta [Pp. 482. § (2) bekezdés].

A § (4) bekezdése rendelkezik arról, hogy a szülői felügyelet megszüntetése és az annak visszaállítása iránt indított perben hozott ítélet *mindenkivel szemben hatályos*. A bíróság döntése tehát nemcsak a szülő(k) és a gyermek közötti jogviszonyra terjed ki, hanem kívülálló harmadik személyek tekintetében is joghatásokkal bír. Így ha a bíróság megszünteti mindkét szülő szülői felügyeleti jogát, akkor a gyámhatóságnak gondoskodnia kell arról, hogy a gyermek ne maradjon gondozás és nevelés nélkül. Ennek érdekében a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, családbafogadása vagy nevelésbe vétele iránt kell megtennie a szükséges intézkedéseket. A szülői felügyeletétől megfosztott személy – főszabály szerint – tehát semmilyen kapcsolatot nem kereshet és tarthat a gyermekével, és ezt a nevelési, oktatási intézmények dolgozói, pedagógusai és a külön élő másik szülő vagy a gyermek nagyszülői is kötelesek tiszteletben tartani és betartani.

A CSJK rendelkezéseit a Ptké. 23. §-a alapján a 2014. március 15. napján fennálló családjogi viszonyokra, valamint az ezt követően keletkezett tényekre, megtett nyilatkozatokra kell alkalmazni. Így a szülői felügyeleti jog megszüntetése és visszaállítása iránti per alanyaira vonatkozó rendelkezéseket a 2014. március 15. után indult ügyekben kell alkalmazni.

XIII. CÍM A ROKONTARTÁS

XX. Fejezet A rokонтartás közös szabályai

- 4:194. §** *[A rokонтartásra való jogosultság]*
- (1) **Rokonaival szemben az jogosult tartásra, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani, és akinek tartásra kötelezhető házastársa, volt házastársa vagy volt élettársa nincs.**
  - (2) **Érdemtelen a tartásra az a nagykorú, aki a tartásra kötelezettel vagy vele együtt élő hozzátartozójával szemben olyan súlyosan kifogásolható magatartást tanúsít vagy olyan életvitelt folytat, amely miatt tartása a kötelezettől – figyelemmel a jogosult és a kötelezett kapcsolatának jellegére és a kötelezett magatartására is – nem várható el.**
  - (3) **Ha a szülő a tartási, gondozási és nevelési kötelezettségének eleget tett, a gyermek a vele szemben tanúsított kirívóan súlyos magatartás esetén hivatkozhat a szülő érdemteleniségére.**

1. A családjogi tartás a Ptk.-ban

A CSJK a tartás körében a szabályozás rendszere és tartalma szempontjából egyaránt újdonságokat hoz a jogalkalmazási gyakorlat számára. A tartalom ismertetése előtt külön figyelmet érdemel az új szabályozás logikai rendszere, mely tartalmi jelentőségűvé válik. Az új szabályozási struktúra a korábbi Csjt. tartással kapcsolatos szabályait következetes rendszerben foglalja össze, kiegészítve és a normatív szabályozás szintjére emelve a bírói gyakorlatban már általános elvekként érvényesülő tételeket. Az így kialakított szabályozás a korábbinál egyértelműbb, logikusabb rendszerbe foglalja össze a családjogi tartás elemeit és feltételrendszerét, ezzel hosszú időre megkönnyítve a jogalkalmazó számára a szabályokban történő eligazodást.

A családjogi tartást a CSJK három helyen szabályozza:

- a) az V. Címben helyezi el a házastársi tartást,
- b) a VII. Címben az élettársi tartást,
- c) és a XIII. Címben találhatóak a Rokонтartás szabályai. Utóbbi Cím alatt találhatóak a rokонтartás közös szabályait követően a kiskorú gyermek tartásának és a továbbtanuló nagykorú gyermek tartásának speciális szabályai.

A szabályozás fenti rendszerében külön figyelmet érdemel, hogy a XIII. Cím XX. Fejezetében a Rokонтartás közös szabályai körében rögzített rendelkezéseket főszabályként valamennyi családjogi tartásra alkalmazni kell. Az egyes tartástípusok speciális rendelkezései ugyanis az alapelemekben visszautalnak a közös szabályokra (pl. a szolgáltatás mértéke, módja, időtartama, ezek megváltoztatása, visszamenőleges érvényesítés, tartáshoz való jog megszűnése és megszüntetése stb.), és csak az adott tartástípusra vonatkozó eltéréseket szabályozzák külön, az eltérés tényére történő utalás mellett.

Az így kialakított szabályozás eredményeként tovább erősödhet az a következetes jogalkalmazási gyakorlat, mely a közös elemekben hasonló tényállásnál hasonló értelmezésre és érdemi döntésre vezet.

A szabályozás rendszeréhez tartozó további lényeges elem, hogy a házastárs és az élettárs tartását a CSJK nem tekinti rokонтartásnak, hanem külön, önálló tartástípusként szabályozza a házastársi és az élettársi kapcsolat családjogi elemei, illetve családjogi hatásai körében.

A törvény tartalmi újításai között az egyik legjelentősebb elem, hogy az élettárs tartásra jogosultságát – bár szűkítő feltétekkel – a korábbi Csjt.-től eltérően törvényerőre emeli. Ezzel is kifejezi a CSJK annak a társadalmi folyamatnak a családjogi elismerését, mely szerint a családként együttélés egyre jelentősebb arányban élettársi kapcsolatban valósul meg.

Az új szabályozás alkalmazhatóságának időbeli hatályáról a Ptké. 48. § rendelkezik, mely szerint a Ptk. rokонтartásra vonatkozó rendelkezéseit (4:194–222. §-ok) a Ptk. hatálybalépését követően érvényesített tartásdíj megállapítása, módosítása, megszüntetése iránti igényekre kell alkalmazni.

2. A rokонтartás jogosultjai és kötelezettjei

A rokонтartás szabályainak értelmezése szempontjából meghatározó jelentősége van annak, hogy a hozzátartozók mely körében merül fel a rokонтartásra való jogosultság és kötelezettség.

A tartási szabályok szempontjából releváns rokoni kör fogalmát a 4:96. § tartalmazza, mely szerint az egyenesági és az oldalági rokonság egyaránt alapot adhat tartásdíj fizetésére. A szülő és gyermek közötti egyenesági rokoni kapcsolat keletkezhet vér szerinti leszármazással vagy örökbefogadással. Oldalági rokonok azok, akik nem egyenesági rokonok, de legalább egy közös felmenőjük van. A Ptk. rokонтartásra vonatkozó közös szabályai pedig a tartásra jogosító rokoni kapcsolatot kibővítik a mostohagyermek, mostohaszülő és nevelőszülő tartásra való jogosultságával. Ez a szabályozási rendszer alkalmazkodik a társadalom családmodelljének változásához, igazodva ahhoz a tényleges helyzethez, hogy a működő családmodellek jelentős részében vér szerinti kapcsolat nélkül valósul meg hosszabb időn keresztül tényleges, tartalmas szülői gondoskodás.

3. A rokонтartásra való jogosultság feltételei

E § alkalmazása szempontjából az jogosult rokонтartásra, aki

- a) önhibájából kívül,
- b) magát eltartani nem képes,
- c) tartásra kötelezhető házastársa, volt házastársa, vagy volt élettársa nincs, továbbá
- d) a tartásra nem érdemtelen.

A fenti feltételek a tartásra jogosultság szempontjából konjunktív feltételek, tehát valamennyi feltétel együttes megvalósulása szükséges.

A tartásra jogosultság törvényi feltételeinek értelmezéséhez a kialakult bírói gyakorlat a továbbiakban is megfelelő eligazítást nyújt. Az értelmezés vezérelve azonban az, hogy egyik kiragadott feltételnek sincs abszolút meghatározó szerepe, mindig a konkrét eset összes körülményeinek gondos feltárásával és mérlegelésével állapítható meg a tartásra jogosultság megalapozottsága.

4. A tartásra való rászorultság

A *rászorultság*: a rokontartás feltételeinek logikai sorrendjében az első, objektív feltétel, ennek hiányában ugyanis nem is kerülhet sor a további törvényi feltételek vizsgálatára. Azt az objektív tényt jelenti, hogy a tartás iránti igényt érvényesítő nem rendelkezik olyan jövedelemmel, keresettel, vagyonnal, amelyből saját megélhetését teljesen vagy részben biztosítani tudja.

Ennek kiváltó oka többféle lehet, a gyakorlatban legtöbbször a jogosult *betegsége* alapozza meg a rászorultságot. A betegsége alapozott tartási igény esetében mindig vizsgálni kell az adott betegség jellegét és súlyosságát, a betegség által okozott munkaképesség-csökkenést. Feltárást igényel az is, hogy a betegség által előidézett részleges munkaképesség-csökkenés lehetővé teszi-e a rokontartási igényt érvényesítő számára maradék munkaképessége hasznosításával kiegészítő jövedelem szerzését. A munkavégzési lehetőség fennállását a munkaerőpiaci viszonyok tükrében kell értékelni. Ebből egyértelműen következik, hogy ennél a rászorultsági oknál különös jelentősége van az összes körülmény feltárásának és mérlegelésének. A rászorultság bizonyítása körében a jogosult által kapott minden rendszeres szociális és egyéb juttatást figyelembe kell venni.

A rokontartásra való rászorultságot megalapozó másik gyakori ok az igényt érvényesítő *életkora*, értelemszerűen elsődlegesen a magas életkor. Ez a rászorultsági körülmény különösen a szülőtartásoknál és a házastársi tartásoknál gyakori alap a tartás megállapítására. Ennél az oknál kiemelési igényel, hogy a következőes bírói gyakorlat önmagában az öregségi nyugdíj jogosultság életkorának elérését nem tekinti rászorultságot megalapozó körülménynek.

Minden esetben vizsgálni kell, hogy a rokontartási igényt érvényesítő jogosultságot szerzett-e saját jogon bármilyen nyugellátásra, mekkora annak az összege, ez elegendő-e megélhetési kiadásainak fedezésére, van-e reális lehetősége nyugellátásából származó bevételeinek kiegészítésére, elvárható-e tőle a nyugellátásának munkavégzésből származó jövedelemmel vagy más módon történő kiegészítése. Természetesen mindezek mérlegelésekor az adott környezetre jellemző, aktuális munkaerőpiaci körülményekből kell kiindulni azzal, hogy köztudomásúan az előrehaladott életkorban lévő munkavállalók számára a foglalkoztatás tényleges lehetősége nincs közvetlen összefüggésben a szaktudásukkal, illetve munkavégzési hajlandóságukkal.

Az öregségi nyugellátásra jogosultság hiánya vagy részlegessége esetén fel kell tárni azt is, mely okok vezettek a teljes vagy részleges ellátatlansághoz.

A *munkavégzési lehetőség hiánya miatti rászorultság* szintén gyakori hivatkozási alap a rokontartási igények megalapozására. Ebben az esetben azonban az életkornál kifejtetteknél is nagyobb jelentősége van annak, ténylegesen fennáll-e a rendszeres jövedelem szerzésének ellehetetlenülése, az milyen mértékű és milyen okokra vezethető vissza.

A rászorultság vizsgálatához elengedhetetlen az igényt érvényesítő *tényleges vagyoni helyzetének* feltárása és értékelése. Amennyiben ugyanis az érintett rendelkezik olyan vagyonnal, amelyből saját létfenntartását megfelelően vagy részlegesen biztosítani tudja, akkor rokontartásra való rászorultsága nem állapítható meg, vagy az esetleg csak részlegesen áll fenn. A gyakorlat itt elsősorban olyan vagyontárgyakat vesz figyelembe, melyek hasznosításával rendszeres bevételre tehet szert az igényt érvényesítő. Ennek keretében természetesen nem várható el a jogosulttól a tulajdonát képező és lakhatását

szolgált ingatlan elidegenítése és a bevétel tartásra történő felhasználása. Elvárható azonban az egyéb ingatlantulajdon rendszeres bérbeadással történő hasznosítása, de esetleg értékesítése is. Nem hagyható figyelmen kívül a nagyobb mennyiségű, jelentős értékű ingóságból álló vagyron, a társasági üzletrész, az értékpapírban vagy más módon elhelyezett megtakarítás ténye, illetve az abból származó jövedelem lehetősége sem.

5. Az önhiba hiánya

Az önhiba hiánya a tartásra jogosultság szubjektív előfeltétele, a tartásra való rászorultság ugyanis önmagában nem alapozza meg a rokontartásra való jogosultságot. Az önhiba nem azonos a felróhatósággal vagy vétkességgel. Az önhiba hiánya azt jelenti, hogy a rokontartás iránti igényt érvényesítő a megélhetésének biztosítása céljából minden tőle elvárhatót megtett. Saját létfenntartásának biztosításáért ugyanis minden cselekvőképes személy önálló felelősséggel tartozik. Nem mulaszthatja el azokat az intézkedéseket, melyek a megélhetése alapját képező jövedelem – a szociális ellátást is beleértve – megszerzéséhez szükségesek (LB Pfv.II.20.489/1997., BH1999.407.).

6. A tartásra kötelezhető házastárs, volt házastárs vagy volt élettárs hiánya

A tartásra kötelezhető házastárs, volt házastárs vagy volt élettárs hiánya a rokontartás negatív feltételei között annak kategorikus rögzítését jelenti, hogy elsősorban a házastársak és az élettársak kötelesek gondoskodni egymás egzisztenciális biztonságáról és létfenntartásáról. Kapcsolatukból eredő kötelezettségük pedig a rokonok tartási kötelezettségét megelőzi.

7. Az érdemtelenység

Az érdemtelenység negatív előfeltételét az új szabályozás a korábbinál lényegesen pontosabban szabályozza. A szabályozás lényegében kombinálja és jogszabályi szintre emeli a bírói gyakorlat által a V. PED-ben a házastársak, a XXIX. PED-ben pedig a nagykorú gyermek tartásra való érdemtelenységével kapcsolatban megfogalmazott elvi tételeket.

A törvényi szabályozás értelmezésekor érdemteleniséget valósítanak meg a társadalom általánosan elfogadott erkölcsi normáit és szokásait súlyosan sértő cselekmények, melyekkel az ítélőképessége birtokában lévő nagykorú személy tudatosan szembehelyezkedik a társadalom erkölcsi értékrendjével.

Az érdemteleniségi okot minden esetben a konkrét jogosult és kötelezett egymás közötti viszonyában kell vizsgálni, mert a különböző családi kapcsolatokban különbözőek azok a magatartások is, melyeket a jog eszközeivel az érdemtelenység szempontjából mérlegelési körbe kell vonni. Ennek törvényi szintű rögzítése történt meg a(2) bekezdésben, amely előírja, hogy a jogosult és a kötelezett kapcsolatának jellegére és a kötelezett magatartására is figyelemmel kell lenni a tartásra való érdemtelenység vizsgálata során.

A bizonyítási teherről: a tartásra való jogosultság érvényesítése szempontjából meghatározó jelentősége van annak, hogy az erre irányuló polgári perben hogyan alakul

a bizonyítási teher. A fenti feltételekből a rászorultságot a tartást igénylő köteles bizonyítani, míg a tartást igénylő önhibájának vagy érdemtelenységének bizonyítása a kötelezettként perbe vont félre hárul.

A tartásra jogosultság szempontjából – a teljesség végett – itt kell említenünk néhány meghatározó jelentőségű, *speciális szabályt*:

a) A tartási, gondozási kötelezettségének eleget tevő szülőt védi a (3) bekezdés rendelkezése. Az ő érdemtelenségére a gyermek ebben az esetben csak a vele szemben tanúsított, kirívóan súlyos magatartása esetén hivatkozhat, melynek bizonyítási kötelezettsége a gyermeket terheli.

b) A szabályozás módjából okszerűen következik, hogy a gyermek az őt megfelelően tartó és gondozó szülő érdemtelenségére általában nem hivatkozhat. A szülő érdemtelenségére történő hivatkozás esetén pedig a szülő magatartásának érdemtelenségét csak a (2) bekezdésben írtakat meghaladó, kirívóan súlyos magatartás alapozhatja meg.

c) A *kiskorú gyermek tartásra* való érdemtelenységének megállapítására hatályos szabályozás nem biztosít jogi lehetőséget.

d) A *nagykorú gyermek* azonban már lehet érdemtelen a tartásra akkor is, ha egyébként a kiskorúság ideje alatt elkezdett, folyamatosan végzett középiskolai tanulmányok időtartama alatt – 20. életéve betöltéséig – a kiskorú gyermekre vonatkozó szabályok szerint jogosult lenne a tartásra.

4:195. § *[A tartási képesség]*

Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, nem köteles mást eltartani, aki ezáltal saját szükséges tartását vagy a tartás sorrendjében a jogosultat megelőző személy tartását veszélyeztetné.

A rokontartás feltételeit az előző § a jogosultság oldaláról közelítette meg, míg a kötelezetti oldalról további feltételt a jelen § tartalmaz. Így általános szabályként rögzíti azt, hogy a rokontartásra kötelezés további feltétele a kötelezetti oldalon a tartási képesség vagy a korábbi törvényen alapuló gyakorlat szerinti kifejezéssel: a teljesítőképeség. A tartási képesség határát a törvény úgy szabja meg, hogy nem kötelezhető rokontartásra az, aki ezzel saját szükséges tartását vagy a tartást igénylőt a jogosultsági sorrendben megelőző személy tartását veszélyeztetné. Saját szükséges tartásának veszélyeztetése esetén a kötelezett a rokontartás szempontjából tehát nem tekinthető teljesítőképesnek.

A gyakorlatban a teljesítőképeségi korlát legtöbbször a továbbtanuló, nagykorú gyermek tartási jogosultságának érvényesítése során merül fel, melyben a bírói gyakorlat már évek óta következetesen alkalmazza a jelen §-ban rögzített szabályt (XXIX. PED, BH2011.40.).

Ugyanakkor a fenti általános szabálytól eltérő rendelkezést tartalmaz a 4:215. § (1) bekezdése, mely a kiskorú gyermek tartására saját szükséges tartásának rovására is kötelezi a szülőt.

4:196. § *[A tartásra kötelezettek köre és a tartási kötelezettség sorrendje]*

- (1) **A tartási kötelezettség – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – az egyenesági rokonokat terheli egymással szemben.**
- (2) **Tartási kötelezettsége áll fenn elsősorban a szülőnek a gyermekével és a nagykorú gyermeknek a rászoruló szülőjével szemben.**

- (3) **Ha a tartásra jogosult gyermeknek tartásra kötelezhető szülője nincs, eltartása távolabbi felmenőire hárul.**
- (4) **Ha a tartásra jogosultnak nincs gyermeke, távolabbi leszármazói kötelesek őt eltartani.**
- (5) **A tartásra jogosulthoz a leszármazás rendjében közelebb álló rokon tartási kötelezettsége a távolabbi rokonét megelőzi.**
- (6) **A tartásra szoruló személy nem érvényesíthet tartási igényt rokonával szemben arra hivatkozva, hogy tartási jogosultságát érdemtelenége miatt a tartás sorrendjében közelebb álló rokonával szemben nem érvényesíthetné.**

A tartásra kötelezettek körének és sorrendjének meghatározása a korábbi Csjt. rendelkezéseinek és az azon alapuló bírói gyakorlatnak megfelelő. A felsorolás lényege, hogy a szabályozás módjával egyértelműsít néhány fontos logikai kérdést:

a) Elsődleges az egyenesági rokonok egymás közötti, egymás javára szóló tartási kötelezettsége, mely elsősorban a törvény szerint rokoni kapcsolatban lévő szülő-gyermek viszonylatban jelenik meg a gyakorlatban. Maga a törvény ad azonban felhatalmazást arra, hogy ettől a Ptk. (*e törvény*) eltérően rendelkezzen, amit meg is tesz a 4:198. és 4:199. § rendelkezéseiben, a mostohagyermek és a mostohaszülő kölcsönös tartási kötelezettségének és a nevelőszülő tartási jogosultságának szabályozásával. Ezek a szülő-gyermek kapcsolatok ugyanis a CSJK IX. Címében szabályozott rokoni körön kívüli családi kapcsolatok.

b) Az egyenesági rokonságon belül elsődlegesként szabályozza a szülő és a gyermek kölcsönös tartási kötelezettségét (a Ptkn. által módosított szöveg kiemeli azt, hogy a gyermek csak akkor köteles szülőjét eltartani, ha a gyermek már nagykorú, a szülője pedig a tartásra rászorul), majd ennek hiányában az egyenesági leszármazás elvét követve a távolabbi felmenőkre, illetve leszármazókra terheli a tartási kötelezettséget.

c) A leszármazók tartása megelőzi a felmenőkkel kapcsolatos tartási kötelezettséget.

d) A kiskorú gyermek tartása minden más tartási kötelezettséget megelőz, a nagykorú gyermekét is. A gyermekek tartása – a kiskorú és nagykorú egyaránt – pedig megelőzi a szülő, a házastárs, volt házastárs és volt élettárs tartásának kötelezettségét.

e) Fontos elvként rögzíti, hogy a tartásra jogosulthoz a leszármazás rendjében közelebb álló rokon tartási kötelezettsége megelőzi a távolabbi rokon tartásának kötelezettségét.

Fontos szabályt rögzít a (6) bekezdés is, mely az érdemtelenég körében kimondja, hogy a törvényi sorrend szerint tartásra kötelezettel szembeni érdemtelenég megakadályozza a tartási kötelezettség sorrendjében következő, másik kötelezettre történő továbblépést. Így a törvény alapján közvetlen kötelezettel szemben az érdemtelenég megállapítása lényegében ellehetetleníti a tartási igénynek a családjogi szabályok szerinti, más kötelezettel szembeni érvényesítését.

4:197. §

[A testvértartás]

Azt a kiskorút, akinek tartásra kötelezhető egyenesági rokona nincs, nagykorú testvére köteles eltartani, feltéve, hogy ezt saját maga, házastársa, élettársa és tartásra rászoruló egyenesági rokonai szükséges tartásának veszélyeztetése nélkül képes teljesíteni.

A jogszabályhely alapján a testvér az alábbi feltételek együttes fennállása esetén kötelezhető testvértartásra:

- a) csak kiskorú gyermek tartására vonatkozik a kötelezettség,

- b) csak tartásra köteles egyenesági rokon (szülő, nagyszülő) hiányában,
- c) a tartásra kötelezett testvér értelemszerűen nagykorú,
- d) nem veszélyezteti saját maga, házastársa, élettársa és tartásra rászoruló egyenesági rokonai (gyermek, szülő, nagyszülő) szükséges tartását.

A fenti szabályozás szempontjából figyelmet érdemel, hogy ezt az esetet meghaladóan a Ptk. az élettársak egymással szemben – az élettársi kapcsolat alatt – fennálló tartási kötelezettségét kifejezetten nem szabályozza.

4:198. § [A mostohagyermek tartása]

- (1) A házastárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának olyan tartásra szoruló kiskorú gyermekét (a továbbiakban: mostohagyermek), akit házastársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba.**
- (2) A mostohaszülő tartási kötelezettsége nem érinti a vér szerinti szülő tartásdíj-fizetési kötelezettségét.**

A törvényhely alkalmazása szempontjából mostohagyermek az együtt élő házastársak bármelyikének az a nem közös, kiskorú, tartásra rászoruló gyermeke, akit a másik házastárs a kötelezett házastárs beleegyezésével hozott a közös háztartásba.

A szabályozás tartalma evidencia a családjogban. Szükségességét az a társadalmi folyamat erősíti, melynek eredményeként egyre nagyobb számban megjelenő együttélési forma az, amikor különböző szülőktől származó gyermekek ún. „mozaikcsaládban” nevelkednek. Értelemszerűen arra törekszik a szabályozás, hogy az egy családban élő, különböző szülőktől származó gyermekek a mindennapi szükségleteik fedezése során ne éljenek meg különbségtételt annak alapján, hogy nem az együtt élő házastársak közös gyermekei. A mostohaszülő tartási kötelezettsége kizárólag természetbeni tartásra vonatkozik.

Szorosan idetartozó szabályt rögzít a (2) bekezdés, mely szerint a mostohaszülő tartási kötelezettsége nem váltja ki a vér szerinti szülő törvényen alapuló tartási kötelezettségét.

A bírói gyakorlat szerint pedig a vér szerinti gyermek tartása a mostohagyermek tartása miatt csak akkor csökkenthető, ha a mostohagyermek tartása saját, vér szerinti szülőinek jövedelméből megfelelően nem fedezhető (BH2002.400.).

4:199. § [A mostohaszülő és a nevelőszülő tartása]

- (1) A mostohagyermek a tartásra szoruló mostohaszülőjét akkor köteles eltartani, ha a mostohaszülő az ő eltartásáról hosszabb időn át gondoskodott.**
- (2) Az (1) bekezdésben foglalt feltételekkel köteles eltartani a nevelt gyermek azt a személyt, aki róla saját háztartásában hosszabb időn át ellenszolgáltatás nélkül gondoskodott, és nem vér szerinti-, örökbefogadó- vagy mostohaszülője (a továbbiakban: nevelőszülő).**

E szakasz rendelkezései szintén a vér szerinti rokoni kapcsolaton alapuló tartási kötelezettség alóli kivételeket tartalmazzák, a gyermek tartási kötelezettségét fogalmazzák meg a mostohaszülő és a nevelőszülő irányába.

A mostohaszülő fogalmát a 4:198. § határozza meg. Nevelőszülőnek jelen § alkalmazása szempontjából az a személy minősül, aki a gyermekről saját háztartásában, ellenszolgáltatás nélkül gondoskodott és nem vér szerinti, örökbefogadó- vagy

mostohaszülő. A gyakorlatban ilyen nevelőszülő bárki lehet, a lényeg a gyermekről való gondoskodás ténye, legitimitása, továbbá az ellenérték nélkülség.

Mindkét szülő vonatkozásában a tartásra jogosultság feltételeként írja elő a törvény, hogy hosszabb időn át gondoskodjanak a gyermekről. Az időtartam értelmezését a törvény a jogalkalmazási gyakorlatra bízta, ebből következően a gyermek tartási kötelezettsége szempontjából szükséges gondoskodás időtartamát a konkrét eset összes körülményének mérlegelésével lehet meghatározni. Értelemszerűen a hosszabb idő törvényi előírásának megvalósulása több éves gondoskodást követel meg.

4:200. § [A tartásra jogosultság sorrendje a vér szerinti és a tényleges családi kapcsolatokban]
Tartásra jogosult

- a) a vér szerinti gyermek, a mostoha- és a nevelt gyermek egy sorban; illetve**
b) a vér szerinti szülő és – ha a jogi feltételek egyébként fennállnak – a mostohaszülő és a nevelőszülő egy sorban.

A szabályozás a korábbi Csjt. szerint kialakult bírói gyakorlatot emeli törvényi szintre, szükségességét elsősorban a jogalkalmazás gyakori problémái indokolták.

Az a) pont alapelvi szinten mondja ki a vér szerinti gyermek és a vér szerinti leszármazás nélkül, tényleges családi kapcsolatban gondozott gyermek tartási jogosultságának egyenrangúságát. A szabályozás a gyermekek érdeke fokozott védelmének és a gyermekek egyenjogúságának érvényesítését szolgálja, különös tekintettel arra, hogy a változó családmódellekben egyre gyakoribb a vér szerinti kapcsolattal csak az egyik szülőhöz kötődő és a szülők közös gyermekének egy családban történő gondozása. Ebben a körben azonban a bírói gyakorlat árnyalása céljából visszautalunk a 4:198. §-hoz fűzött magyarázatban hivatkozott BH2002.400. számú eseti döntésre.

A b) pont hasonló elvi megközelítéssel rögzíti, hogy a vér szerinti szülő, a mostoha és a nevelőszülő egy sorban jogosult a tartásra.

4:201. § [A tartási kötelezettség megoszlása]

- (1) Több egy sorban kötelezett között a tartási kötelezettség a kereseti, jövedelmi, vagyoni viszonyaik és teljesítőképességük arányában oszlik meg.**
- (2) Ha a tartásra köteles személy a tartás alól mentesül, a rá eső tartás a vele egy sorban álló kötelezettekre, ilyen személyek hiányában a sorban utánuk következő kötelezettekre hárul.**
- (3) Annak a tartásra kötelezettnek a javára, aki a tartásra jogosultat személyesen gondozza, az ezzel járó tevékenységet és egyéb terhet a tartási kötelezettség meghatározásánál figyelembe kell venni.**

A Ptk. a korábbi Csjt. rendelkezéseivel összhangban tartalmazza azt a szabályozást, hogy több kötelezett között a tartási kötelezettség kereseti, jövedelmi, vagyoni viszonyaik – azaz teljesítőképességük – arányában oszlik meg. E rendelkezés alkalmazása a gyakorlatban azt jelenti például, hogy a tartásra rászoruló szülő tartásának kötelezettsége a gyermekei között teljesítőképességük arányában oszlik meg. Ugyanerre a mintára épül a gyermek tartásával kapcsolatos szabályozás is, mindkét szülőt egy sorban, teljesítőképességük arányában kötelezve a gyermek tartásával kapcsolatos terhek viselésére.

A (2) bekezdés a tartási kötelezettség alóli mentesülés következményeit tartalmazza annak kimondásával, hogy ebben az esetben a tartási kötelezettség a mentesülővel egy sorban kötelezettre hárul. Ilyen személy hiányában viszont előrelép a következő kötelezetti sor a 4:196. §-ban megállapított rend szerint.

Megjegyezzük azonban azt is, hogy a gyakorlatban előfordul olyan eset, amikor a tartásra törvény alapján kötelezett csak részleges tartás teljesítésére képes, s ilyenkor a tartás kiegészítése érdekében lehetőség van a sorrendben utána következő kötelezett marasztalására is.

A (3) bekezdés a természetbeni tartás és gondozás figyelembevételét írja elő a tartásra jogosultat személyesen gondozó kötelezett javára.

4:202. §

[A tartásra való jogosultság sorrendje]

Ha valaki több jogosult eltartására köteles és mindegyiket nem képes eltartani, a jogosultság sorrendjében

- a) a kiskorú gyermek a nagykorú gyermeket;
- b) a gyermek a házastársat, a volt házastársat és a volt élettársat;
- c) a házastárs, a volt házastárs és a volt élettárs – egymással egy sorban – a szülőt;
- d) a szülők – egymással egy sorban – a többi rokont; és
- e) a többi rokon közül a leszármazó a felmenőt és a leszármazás rendjében a közelebbi rokon a távolabbat megelőzi.

A Ptk. több oldalról is megközelítve törekszik egyértelműsíteni a tartással kapcsolatos kérdéseket. Ebbe a körbe tartozik e § szabályrendszere is, mely arra az esetre ad egyértelmű választ, hogy mi a tartásra jogosultság sorrendje abban az esetben, ha a kötelezett egyszerre több jogosult tartására köteles és mindegyiket nem képes eltartani.

Abban az elvben nincs változás a korábbi szabályozáshoz és gyakorlathoz képest, hogy a gyermek tartásra való jogosultsága mindenkit megelőz, s a gyermekek között a kiskorú gyermek megelőzi a nagykorú gyermeket – valamint a bírói gyakorlat szerint az unokát is (BH1999.412.).

Módosuló szabályt iktat be a Ptk. a (3) bekezdéssel, mely szerint a házastárs, a volt házastárs, a volt élettárs egymással egy sorban jogosult tartásra, s ez megelőzi a szülő tartásra jogosultságát.

A jogalkalmazási gyakorlat szerint pedig az egy sorban tartásra jogosult házastárs, volt házastárs – s az új szabályok szerint a volt élettárs – rászorultságuk arányában jogosultak a tartásra (BH2001.227.).

Változatlan szabály, hogy a szülők tartásra jogosultsága megelőzi a többi rokont.

4:203. §

[Eltérés a sorrendtől]

A bíróság kérelemre, indokolt esetben a tartásra való jogosultság és a tartási kötelezettség sorrendjétől eltérhet.

Ez a rendelkezés a bíróság számára biztosít lehetőséget arra, hogy a konkrét eset összes körülményének mérlegelésével, indokolt esetben eltérjen a tartási kötelezettség és jogosultság törvényben meghatározott sorrendiségétől. Az eltérés kivételes lehetőségét alapvetően az indokolja, hogy a családjogi kapcsolatok bonyolult és folyamatosan változó rendszerét a jogi szabályozás objektíve nem tudja maradéktalanul leképezni.

4:204. § [A tartás mértékének és módjának meghatározása]

A tartás mértékére és módjára vonatkozóan elsősorban a jogosult és a kötelezett megállapodása az irányadó. Megállapodás hiányában a jogosult a tartás bírósági meghatározását kérheti.

A Ptk. szabályozási elveiből okszerűen következik, hogy ebben az esetben is *elsődlegesen a felek megállapodására bízva* a tartás módjának és mértékének meghatározását. A megállapodás történhet peren kívül és perben is.

A peren kívüli megállapodás egy klasszikus szerződés, melyre a Ptk. szerződésekre vonatkozó általános szabályai az irányadók, amelyeket a Kötelmi jogi Hatodik Könyv tartalmaz. Ugyanakkor fontos annak rögzítése, hogy a családjogi szabályokon alapuló tartási kötelezettség a megállapodástól függetlenül, minden esetben törvényen alapuló tartási kötelezettség. A kiskorú gyermek tartására vonatkozó megállapodásra pedig a 4:217. § speciális rendelkezéseket tartalmaz.

A felek perbeli megállapodását a bíróság általában egyezségben rögzíti, melyet az ítélettel azonos hatályúvá – s ebből következően végrehajthatóvá – az teszi, ha a bíróság a Pp. 239. § (1) bekezdése alkalmazásával a felek egyezségét végzéssel jóváhagyja. A jóváhagyás feltételeként pedig a bíróság azt vizsgálja, hogy az egyezség megfelel-e a jogszabályoknak.

A gyakorlatban többször felmerül az a kérdés, van-e bármilyen jogi korlátozás a tartásdíj mértéke és módja tekintetében *a felek megállapodásának tartalmára*. Figyelemmel arra, hogy a felek peren kívüli megállapodása a polgári jog általános szabályai szerint kötött szerződésnek minősül, tartalmát tekintve a szerződési szabadság polgári jogi alapelve érvényesül. Az általános szabályokat meghaladóan a megállapodás tartalmára egy speciális családjogi korlátot állít a 4:217. §, mely szabályozza a kiskorú gyermek tartásdíjának egyszeri összeggel vagy meghatározott vagyontárggyal történő kiváltását tartalmazó megállapodás alaki érvényességi feltételeit. Ebből következően a felek peren kívül kötött szerződésükben elvileg bármekkora összegű folyamatos tartásdíjban megállapodhatnak.

A perben kötött egyezség esetében a felek szintén szabadon határozzák meg a tartás mértékét és módját. Az egyezséget jóváhagyó bíróság azonban köteles vizsgálni, hogy az egyezség tartalma megfelel-e a jogszabályoknak, így nyilvánvalóan nem kerülhet sor olyan tartalmú egyezség jóváhagyására, amely – akár a tartásdíj összege, akár a tartás módja körében – sérti a kiskorú gyermek 4:2. § (1) bekezdése alapján változatlan hangsúllyal védett érdekeit. Ugyanakkor a felek elvileg bármilyen magas összegű tartásdíjban megállapodhatnak a bíróság előtt kötött egyezségben is. Ebben az esetben a bíróság hivatalból nem köteles vizsgálni, hogy a kötelezett fél ténylegesen teljesítőképese-e az általa vállalt összegű tartásdíjra.

A bírói gyakorlat azonban egyre többször találkozik olyan esetekkel, amikor a felek tényleges és igazolt jövedelme között jelentős eltérés van. Ezért még a felek egyezségkötése esetén is célszerű őket pontosan nyilatkoztatni jövedelmi és vagyoni viszonyaikról, s mindezek tükrében vizsgálni a jóváhagyás előtt a megállapodás jogszabályoknak való megfelelését.

A jogalkalmazási gyakorlatban tipikusnak tekinthető az a jogvita, amikor a tartásdíj szerződésben vagy egyezségben megállapított összegét önként vállaló kötelezett utóbb arra hivatkozva kéri a tartásdíj mértékének leszállítását, hogy ténylegesen már a megállapodás megkötésekor sem volt erre az összegre teljesítőképese.

A bírói gyakorlat a tartással kapcsolatos ügyekben is nagy jelentőséget tulajdonít a felek megállapodásának, különös tekintettel a tartalom meghatározására irányuló

szándék komolyságára. Vélelmezi, hogy a cselekvőképességük birtokában lévő szerződő felek tartási kötelezettségük mértékét és módját valós teljesítőképességük felelős átgondolásával, valamint a jogosult rászorultsága mértékének ismeretében határozták meg. Következésképpen törekszik arra, hogy ne engedjen teret a jogalkalmazásban a meggondolatlanul, nem kellő felelősséggel vállalt tartási kötelezettségek egyéb lényeges körülményváltozás hiányában történő módosításának.

A fenti szemléletből okszerűen következik az is, hogy az ítélkezési gyakorlat szerint a gyermektartásdíjat megállapító szerződés érvényessége feltűnő értékaránytalanság címén eredményesen nem támadható (LB Pfv.II.22.141/2008.).

A felek megállapodás hiányában – másodlagosan – a bíróságtól kérhetik a tartás mértékének és módjának meghatározását. Ennek szempontrendszerét tartalmazzák a 4:205–207. §-ok.

4:205. § [A tartás mértéke]

- (1) A bíróság a tartás mértékét a jogosult indokolt szükségletei és a kötelezett teljesítőképessége alapján határozza meg.**
- (2) A jogosult indokolt szükségletei körében megélhetésének indokolt költségeit kell figyelembe venni.**
- (3) A leszármazó és a kiskorú testvér eltartása a nevelés és a szükséges taníttatás költségeinek viselésére is kiterjed.**
- (4) Az idős kora, betegsége, fogyatékosága vagy más ok miatt gondozásra szoruló rokon tartásának kötelezettsége a gondozásának és ápolásának költségeire, továbbá az azokkal kapcsolatos más szükséges szolgáltatásokra is kiterjed.**
- (5) Ha a jogosult a tartásra részben szorul rá, tartáskiegészítés illeti meg. Ha a jogosult rászorultsága teljes, de a tartására elsősorban köteles rokonai nem képesek az indokolt szükségleteinek megfelelő tartást nyújtani, a sorban következő kötelezettekől kérhet tartáskiegészítést.**
- (6) A kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a jövedelme felét nem haladhatja meg.**

1. Két, a tartás mértéke tekintetében meghatározó jelentőségű szempont

A tartás mértékének meghatározását az (1) bekezdés a korábbi szabályozással egyezően két szempont együttes mérlegeléséhez köti, a jogosult indokolt szükségleteihez és a kötelezett teljesítőképességéhez. Azonban a korábbi Csjt.-hez hasonlóan a Ptk. vonatkozó rendelkezései sem tartalmazznak konkrét eligazítást a két feltétel értelmezéséhez, ezért ehhez továbbra is a következetesnek tekinthető bírói gyakorlatot kell segítségül hívni.

2. A jogosult indokolt szüksége

Az ítélkezési gyakorlat valamennyi tartástípusnál következetesen képviseli azt az elvet, hogy a szükséges tartás mértékét úgy kell meghatározni, hogy az alkalmas legyen a jogosult alapszükségleteinek kielégítésére. Ez azonban nem jelenthet szűkös tartást és nem korlátozható a jogosult létminimumának szintjére (BH1975.312.). A (2) bekezdés további támpontként rögzíti azt, hogy az indokolt szükséglet körében a jogosult

megélhetésének indokolt költségeit kell figyelembe venni. A luxuskiadások fedezésére a törvényen alapuló tartási kötelezettség nem terjed ki.

Az indokolt szükséglet bizonyítása a tartás megállapítása iránti perben a jogosultat terheli. A jogosult által hivatkozott szükségletek indokoltságát és azok tényleges költségkihatását a bíróság a bizonyítási eljárás eredményét mérlegelve állapítja meg.

Speciális szükségletek:

a) A leszármazó és a kiskorú testvér tartása a nevelés és a szükséges taníttatás költségeire is kiterjed. A kiskorú gyermek indokolt szükségleteire a 4:218. § speciális rendelkezést tartalmaz.

b) továbbtanuló gyermek indokolt szükségleteit a 4:221. § speciális rendelkezéseinek alkalmazásával kell meghatározni, melyeknek magyarázatát az adott jogszabályhelynél fejtjük ki.

c) Az idős kora, betegsége, fogyatékosága vagy más ok miatt gondozásra szoruló rokon tartásának kötelezettsége kiterjed a gondozás és ápolás költségeire, valamint a kapcsolódó más szükséges szolgáltatásokra (BH2006.84.).

A törvényhely (5) bekezdése határozott eligazítást ad azzal kapcsolatban, hogy a tartás mértékének megállapításakor figyelembe kell venni a jogosult saját jövedelmét is, s ha ennek eredményeként csak részben szorul tartásra, akkor *tartáskiegyezés* illeti meg.

3. A kötelezett teljesítőképessége

A bíróság valamennyi tartástípusnál a kötelezett teljesítőképességét a lefolytatott bizonyítási eljárás eredményének mérlegelésével állapítja meg. A teljesítőképesség meghatározásának három alappillére

- a) a kötelezett jövedelmi és vagyoni viszonyainak,
- b) a saját szükséges tartásával együtt járó kiadásoknak, valamint
- c) a törvényen alapuló egyéb tartási kötelezettségeinek feltárása.

Mindezek bizonyítása a tartás megállapítása iránti perben a kötelezettet terheli.

A kötelezett jövedelmi, vagyoni viszonyainak feltárása a bírói gyakorlatot egyre nagyobb kihívás elé állítja, mert az esetek jelentős részében a kötelezett igazolt és a tényleges jövedelme nem azonos. További, jelentős súlyú problémát okoz a munkaerőpiac aktuális helyzete, a munkanélküliség mértéke, valamint bizonyos területi régiók és korosztályok foglalkoztatási lehetőségeinek beszűkülése.

Mindezek kezelésére a bírói gyakorlat az alábbi jogalkalmazási elveket alakította ki értelemszerűen elsődlegesen a gyermektartásdíj biztosítása érdekében, de megfelelő korrekcióval ezek az elvek valamennyi törvényen alapuló tartásra kötelezett teljesítőképességének mérlegelésénél irányadók:

a) az alapvető szülői felelősség megköveteli azt a gondoskodást, hogy a szülő a körülményei alakításakor a kiskorú gyermekeivel szemben fennálló tartási kötelezettségével számoljon (BH1996.643.),

b) ezért a kötelezettől elvárható olyan jövedelemszerző tevékenység folytatása, melyből a minimális mértékű tartásdíjat fizetni tudja (BH199.30.),

c) a tartásdíj alapjának megállapításánál általában a felek tényleges körülményei az irányadók, az ettől való eltéréshez annak vizsgálata szükséges, hogy a kötelezett miért nem dolgozik képzettsége szerinti munkakörben (BH1996.592.),

d) a gyermektartásdíj megállapításánál az önadózás körében bevallott jövedelem mellett mérlegelési körbe kell vonni a vagyoni körülményeket (BH1997.78.).

A vagyoni viszonyok feltárása körében pedig a bíróság mérlegelési körbe tartozik, hogy rendelkezik-e a kötelezett olyan vagyontárggyal – tipikusan ingatlannal vagy üzletrésszel – amelynek hasznosításából, illetve működéséből rendszeres bevétele származik vagy származhatna.

Az érvényesíthető tartási igény felső határa kapcsán a (6) bekezdés általános szabályként fogalmazza meg – a korábbi Csjt.-hez hasonlóan –, hogy a kötelezettel szemben tartás iránti igény összesen csak jövedelme 50%-ának erejéig érvényesíthető.

4:206. § [A tartás módja]

- (1) **A tartást a kötelezett – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – elsősorban pénzben szolgáltatja (a továbbiakban: tartásdíj).**
- (2) **Bármelyik fél kérelmére a bíróság a tartás szolgáltatásának más módját is elrendelheti, ha az a felek körülményeire tekintettel indokolt, és az ellen a másik fél nem tiltakozik.**
- (3) **A tartásdíjat időszakonként előre kell fizetni.**

A korábbi Csjt. szabályozási elvétől eltérve – amely elsődlegesen a kötelezettet jogosította fel a tartás módjának megválasztására – a Ptk. kimondja, hogy a tartást elsődlegesen pénzben kell teljesíteni. Más tartási módra akkor van lehetőség, ha maga a törvény eltérően rendelkezik, illetve bármelyik fél kérelmére. Utóbbi esetben további feltétel, hogy az eltérő tartási mód a felek körülményeire tekintettel indokolt, és az ellen a másik fél nem tiltakozik. Az új szabályozás lényegében az életszerűség által determinált jogalkalmazási gyakorlatot emeli törvényi szabályozási szintre.

A tartásdíj időszakonként előre történő fizetése a korábbi szabályozással azonos tartalmú, a tartásdíj rendeltetéséhez szorosan kapcsolódó teljesítési mód.

4:207. § [A tartásdíj meghatározása]

A tartásdíjat határozott összegben kell meghatározni. A bíróság ítéletében úgy rendelkezhet, hogy a tartásdíj évente, a következő év január 1. napjától a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett éves fogyasztói árindex növekedésének mértékével – külön intézkedés nélkül – módosul.

A tartásdíj módjának meghatározására vonatkozó szabályozás eltér a korábban hatályos Csjt. rendelkezéseitől. Kategorikusan és kizárólagosan előírja, hogy a tartásdíjat csak határozott összegben lehet megállapítani. Így a 2014. március 15. napját követően indult perekben már csak határozott összegű tartásdíjak megállapítására kerülhet sor. A törvény nem biztosítja az eltérő rendelkezés lehetőségét, ebből következően a hatálybalépését követően gyermektartásdíj is csak határozott összegben állapítható meg. Ez a változás azonban természetesen nem érinti a korábban százalékos mértékben megállapított tartásdíjak végrehajthatóságát.

A tartásdíj meghatározásának módjához hozzátartozik az a kérdés is, hogy milyen pénznemben határozható meg a tartásdíj. A jogalkalmazási gyakorlat már hosszabb ideje – alkalmazkodva az országhatárokon átívelő tartásdíjüggyek számának ugrásszerű növekedéséhez – elfogadja azt, hogy a tartásdíjat általánosságban bármely ország hivatalos pénznemében meg lehet határozni, ha a jogosult vagy a kötelezett életvitelszerűen nem

Magyarországon él. Bírósági döntés esetén meghatározó jelentősége van a felek pénznemre vonatkozó egyező nyilatkozatának, a tartásdíj végrehajthatóságának.

Az új szabályozás törvényerőre emelte a gyakorlatban egyre nagyobb számban előforduló értékálló biztosíték beépítésének lehetőségét. A bíróság ugyanis – kizárólag kérelemre – rendelkezhet úgy, hogy tartásdíj összege évente, január 1. napjától növekszik a KSH által közzétett éves fogyasztói árindex növekedésének mértékével, mégpedig külön intézkedés nélkül.

A szabályozás értelemszerűen csak a tartásdíj növekedésének automatikus lehetőségét biztosítja. Értelmezése a gyakorlatban a felek együttműködését követeli meg, ugyanis a KSH vonatkozó árindexe január 1. napján még nincs közzétéve, így előfordulhat, hogy a január elején fizetendő tartásdíj esedékességekor az index még nem ismert. A vitás kérdések megelőzése érdekében célszerűnek tűnik, ha a tartásdíj indexálást követő emelt összegét a felek dokumentálható módon a KSH-index közzétételét követően haladéktalanul egyeztetik.

4:208. § [Tartással kapcsolatos per]

- (1) A kiskorút illető tartás iránt a kiskorú érdekében a gyámhatóság, a szülőt illető tartás iránt a szülő érdekében – egyetértésével – a járási hivatal is indíthat pert.**
- (1a) Aki a tartásra rászorult szülő szükségleteinek ellátásáról a tartásra köteles gyermek helyett anélkül gondoskodik, hogy erre jogszabály vagy szerződés rendelkezése alapján köteles lenne, az indokoltan nyújtott ellátás ellenértékének megtérítését az ellátás nyújtásától számított egyéves jogvesztő határidőn belül követelheti a tartásra kötelezhető gyermektől.**
- (2) Az a tartásra kötelezett rokon, aki a jogosult tartásáról maga gondoskodik vagy őt gondozza, a többi kötelezett ellen saját jogán pert indíthat.**
- (3) Tartási követelést hat hónapnál régebbi időre bírósági úton akkor lehet visszamenőlegesen érvényesíteni, ha a jogosult a követelés érvényesítésével alapos ok miatt késlekedett. Három évnél régebbi időre tartási követelést nem lehet bírósági úton érvényesíteni.**

A tartás iránti per indítására az (1) bekezdés – a korábbi szabályozással egyezően – a kiskorú érdekében a gyámhatóságot, a szülő érdekében pedig a járási hivatalt is feljogosítja. A szülő érdekében történő perindításhoz azonban megköveteli az ő egyetértését is.

Az (1a) bekezdéssel a Ptkn. egészítette ki a Ptk. szövegét. A Ptkn. indokolása szerint a „nagykorú gyermekek szülei iránti tartási kötelezettsége alkotmányos szinten is megjelenő, kiemelt jelentőséggel bír az egyéb rokонтartási kötelezettséghez képest. Ennek alapján indokolt az e fajta tartási kötelezettség elmulasztását is másképpen kezelni. A törvény ezért egyrésztől nyomatékosítja a nagykorú gyermekek szülei iránt fennálló tartási kötelezettségét, megismételve az Alaptörvény rendelkezését. Másrésztől azonban a törvény egy új megtérítési igényérvényesítési lehetőséget is bevezet arra az esetre, ha a tartásra önhibáján kívüli okból rászorult szülő szükségleteinek ellátásáról a tartásra köteles gyermek helyett olyan személy gondoskodik, akinek ez egyébként nem lenne kötelezettsége. [...] Ez az új szabály független a Ptk. 4:208. § (1) bekezdésében foglaltaktól, amely szerint a szülőt illető tartás iránt a szülő érdekében a szülön kívül – egyetértésével – a járási hivatal is indíthat pert. A törvény ez utóbbi rendelkezést nem érinti. Az igényérvényesítésre rendelkezésre álló határidő is más, mint a tartási perben. A törvény szerint a megtérítési igényt szigorúan csak a tartásra kötelezett helyett

indokoltan nyújtott ellátás nyújtásától számított egyéves jogvesztő határidőn belül lehet érvényesíteni. Erről a jogvesztő határidőről a törvény kifejezetten rendelkezik, figyelemmel a Ptk. 6:21. §-ában foglaltakra.”

A (2) bekezdés a tartásra szoruló ténylegesen gondozó, egyébként tartásra köteles rokont jogosítja fel arra, hogy saját jogán pert indítson azon kötelezettek ellen, akik vele együtt szintén kötelesek lennének a tartásban történő közreműködésre.

A (3) bekezdés a korábbival azonos szabályt tartalmazza a tartásdíj iránti igény bírósági úton történő, visszamenőleges érvényesíthetőségének időbeli korlátairól. Főszabályként a perindítást megelőző hat hónapra visszamenőleg lehet tartásdíj iránti igényt érvényesíteni. Ennél régebbi időre akkor, ha a jogosult alapos okkal késlekedett az igényérvényesítéssel, ennek bizonyítása azonban az igényt érvényesítőt terheli. A törvény objektív határidőként a három évet rögzíti, ennél hosszabb időre visszamenőlegesen tartásdíj iránti igény bírósági úton nem érvényesíthető.

A hatályos szabályozás megfogalmazása sem tér ki kifejezetten arra, hogy a tartásdíj felemelése, leszállítása, illetve megszüntetése iránti igény visszamenőlegesen érvényesíthető-e, s milyen időbeli korlátokkal. Így ezekre a kérdésekre a korábbi gyakorlattal egyezően, változatlanul a Pp. 361. § (3) bekezdése adja meg a választ. Ennek megfelelően az ítélet meghozatalát követően lejáró szolgáltatások esetén a korábbi ítélettel megállapított szolgáltatást a bíróság csak a kereset beadását megelőző hat hónaptól kezdődő időre változtathatja meg. A leszállítás következtében keletkezett túlfizetés a folyamatos tartásdíjba a 6:51. § (1) bekezdés a) pontja alapján részletfizetési kedvezmény engedélyezésével is beszámítható. A túlfizetés ezen esetét kivéve a tartásdíjba beszámításnak nincs helye.

4:209. § [A tartás időtartama]

- (1) A tartás teljesítését a bíróság határozatlan időre rendeli el.**
- (2) A tartás határozott időtartamra vagy meghatározott feltétel bekövetkeztéig is meghatározható, ha feltehető, hogy a jogosult rászorultsága meghatározott idő elteltével vagy a feltétel bekövetkeztével megszűnik.**

A főszabály változatlanul az, hogy a tartás teljesítését a bíróság határozatlan időre rendeli el. A törvény azonban továbbra is lehetőséget ad határozott időtartamra szóló, vagy meghatározott feltétel bekövetkeztéig megállapított tartásdíj fizetésére vonatkozó kötelezettség előírására. Utóbbiakra akkor van lehetőség, ha a döntés meghozatalakor kellő alappal feltehető, hogy a jogosult rászorultsága a meghatározott idő elteltével vagy a feltétel bekövetkeztével megszűnik.

A gyakorlatban a kiskorú gyermek tartásának kötelezettségét általánosságban határozatlan időre rendeli el a bíróság.

A továbbtanuló nagykorú gyermek esetében gyakran előforduló megoldás, hogy a tanulmányai befejezésének várható, igazolt időpontjáig határozza meg a bíróság a tartásdíjfizetési kötelezettséget. A nagykorú gyermekkel kapcsolatos tartási kötelezettség időtartama tekintetében pedig maga a Ptk. tartalmaz rendelkezést a jogosultság életkorhoz kötött megszűnéséről [4:214. §, 4:220. § (5) bekezdés].

A házasársi tartásnál – továbbá más rokontartásnál – sem kizárt annak a lehetősége, hogy az öregségi nyugdíjra jogosultság időpontjáig állapítsa meg a bíróság a tartásra jogosultság időtartamát.

A bírói gyakorlat a házastársi tartásra jogosultságot egyre gyakrabban köti feltételként a házastársi közös vagyon jövőbeli megosztásához, különösen akkor, ha ez a per már a tartásdíj fizetési kötelezettség megállapításának időpontjában folyamatban van.

4:210. § [A tartás mértékének vagy szolgáltatása módjának módosítása]

- (1) Ha a felek megállapodásán vagy a bíróság ítéletén alapuló tartás meghatározásának alapjául szolgáló körülményekben olyan változás következett be, hogy a tartás változatlan teljesítése valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti, a tartás mértékének vagy szolgáltatása módjának a megváltoztatását lehet kérni. Nem kérheti a megállapodáson alapuló tartás megváltoztatását az a fél, akinek a körülmények megváltozásának lehetőségével a megállapodás időpontjában számolnia kellett, vagy akinek a körülmények megváltozása felróható.**
- (2) A tartásra kötelezett járandóságát folyósító szerv vagy személy a jogosultat – kérelmére – köteles tájékoztatni a kötelezett munkabérének és egyéb juttatásának összegéről.**

A tartás mértékének és módjának megváltoztatására irányuló perek a családjogi ügyek leggyakoribb pertípusát jelentik. Ez egyrészt abból következik, hogy a tartás jellegéből adódóan hosszabb ideig tartó teljesítési kapcsolatot teremt a jogosult és a kötelezett között, melyet az érintettek objektív és szubjektív életfeltételeinek folyamatos változása kísér. Másrészt a gazdasági, társadalmi élet minden jelentős változása igen rövid időn belül tükröződik a tartási kapcsolatok jogosulti oldalán, valamint a kötelezetti oldal teljesítőképességében.

A Ptk. a korábbi Csjt. szabályozását továbbfejlesztve a módosítás feltételeinek pontosítására törekszik, elsősorban a bírói gyakorlat tapasztalatainak beépítésével.

A tartás módosítását akkor lehet kérni, ha

- a) a tartás megállapításának alapját képező körülményekben
- b) olyan változás következett be, hogy
- c) a tartás változatlan teljesítése
- d) valamelyik fél lényeges, jogi érdekét sérti.

A tartás megváltoztatása iránti perben mindenképpel azt kell tisztázni, hogy min alapult a vitatott tartási kötelezettség megállapítása: bírósági ítéleten, a felek egyezségét jóváhagyó végzésen vagy a felek peren kívüli megállapodásán. Ebből a szempontból a felek peren kívül kötött, hosszabb ideje működő megállapodásának a bírói gyakorlat jelentőséget tulajdonít. Bár a megállapodás alapján a tartásdíj bírósági végrehajtásának nincs helye, de a kötelezett nem szerződés szerű teljesítése miatt indított tartásdíj fizetési kötelezettséget megállapító perben a bíróság a körülményváltozást vizsgálja a 4:210. § (1) bekezdés második fordulata szerint.

A tartás mértékének vagy szolgáltatása módjának megváltoztatása iránti perben a bizonyítás a módosítást kérő felet terheli. Ebben a körben mindenképpel kiemelés igényel, hogy a bizonyítási teher a módosítást kérő részéről aktív, tényfeltáró, tényleges eljárásjogi együttműködést megvalósító bizonyítási tevékenységet jelent.

A tartási kötelezettség alapjának tisztázását követő lépés annak feltárása, hogy a kötelezést megállapító bírósági ítélet, illetve a felek megállapodásának időpontjában milyenek voltak a tartás megállapításának alapját képező körülmények, hiszen bármilyen változás csak ennek ismeretében értékelhető. Ez a bizonyítás szempontjából nehézséget jelent azokban az esetekben, amikor a tartás peren kívüli megállapodáson alapul, vagy

a felek ún. közös megegyezéssel bontóperben a körülmények feltárása nélkül kötöttek egyezséget.

Ezt követi a körülményváltozás bizonyítása, mely a jogosulti és a kötelezetti oldalon egyaránt bekövetkezhet, hiszen a tartás módosítása irányulhat a kötelezettség emelésére vagy mérséklésére. A jogalkalmazási gyakorlat szerint a módosítást megalapozó körülményváltozásnak lényegesnek és tartósnak kell lennie, amin a hatályos szabályozás szövegezése sem változtat. További fontos szempont, hogy a körülményváltozás a kötelezettség megállapítását követően következzen be.

A korábbi szabályozás szerinti lényeges körülményváltozás és az új szabályozásban feltételként előírt lényeges jogi érdek sérelme érdemben ugyanazon feltételrendszert jelenti, csak a jogi megközelítésen változtat, s vélhetően nem fog megrendítő változást előidézni a gyakorlatban. A jogosult körülményeinek változása miatt ugyanis a tartásra való, törvényben védett jogi érdek sérülhet. A teljesítőképesség lényeges romlása viszont a kötelezett törvényben védett saját szükséges tartását, vagy más javára fennálló tartási kötelezettsége teljesítését veszélyeztetheti.

Az eredményes perindításhoz szükséges változás azonban nem jelenti a megállapítás alapját képező valamennyi körülmény együttes változását (BH2002.233.).

A jogosult oldalán bekövetkező, módosítást megalapozó körülményváltozás általában a szükségletek növekedése. Ez gyermektartásdíjnál megvalósulhat a tartás megállapításának időpontját követő hosszabb idővel, mert a gyermek szükségletei életkorával arányosan folyamatosan növekednek. A jogosulti oldalon tartásdíj felemelésére adhat alapot, ha a csecsemőkorban történt a tartásdíj megállapítása, s a gyermek időközben iskoláskorúvá vált.

Bármely jogosultnál a szükségletek növekedését eredményezheti olyan tartós betegség bekövetkezése, vagy egyéb okból az egészségi állapot jelentős megromlása, mely a mindennapi életvitelben jelentős többletkiadással jár (BH2002.314.).

A kötelezetti oldalon tipikus perindítási ok a teljesítőképesség lényeges romlása, a munkavégzésből származó rendszeres bevétel elvesztése, a kötelezett életkorának növekedése miatt elhelyezkedési esélyeinek romlása, a gazdasági válság miatt a vállalkozói tevékenységből származó bevétel lényeges csökkenése vagy megszűnése, más kapcsolatból újabb gyermek születése.

Mindkét oldalon bekövetkező körülményváltozást a bírói jogalkalmazási gyakorlat a lényegesség és tartósság követelményének tükrében vizsgálja.

Az általános gyakorlatból kiemelt igényel az a trend, hogy néhány hetes munkanélküliség önmagában még nem alapozza meg a tartásdíjfizetési kötelezettség mérséklését. Továbbá az erre hivatkozó kötelezettől a bírói gyakorlat elvárja annak igazolását is, hogy mit tett a munkavégzésből származó, rendszeres jövedelem ismételt biztosítása érdekében.

A megállapodáson alapuló tartás változtatásának további, szigorúbb feltételeként fogalmazza meg a törvény, hogy azt nem kérheti az a fél,

- a) akinek a körülmények megváltozásának lehetőségével számolnia kellett, illetve
- b) akinek a körülmények változása felróható.

A felek peren kívüli megállapodásán alapuló tartásdíjfizetési kötelezettség módosítására irányuló perben a bíróság nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy a megállapodás egy szerződés, amelyet cselekvőképességük birtokában lévő személyek kötnek, a gyermekükkel/rokonukkal kapcsolatos felelősségérzet által vezérelve. A bíróság vélelmezi, hogy a megállapodás megkötésekor a felek észszerűen felmérték a jogosult

szükségeit, a kötelezett teljesítőképességét, továbbá számoltak azzal is, hogy a tartási kötelezettség vállalása – jellegéből adódóan – hosszabb időre szóló kötelezettséget jelent.

Ebből kiindulva fel sem merülhet például a gyermektartásdíj-fizetési kötelezettséget tartalmazó megállapodás utólagos megtámadása feltűnő értékaránytalanság címén (LB Pfv.II.22.141/2008.).

Nem vezet eredményre az a kötelezetti érvelés sem, hogy az általa vállalt tartásdíj nyilvánvalóan magasabb, mint amennyit a jogosult szükségletei indokolnak.

Jelen § (1) bekezdésének értelmében tehát nem hivatkozhat eredményesen teljesítőképességének csökkenésére az a kötelezett, akinek a megállapodás megkötésekor már számolnia kellett például konkrét foglalkoztatási jogviszonya várható megszűnésével, megélhetése alapját képező gazdasági társaságából származó jövedelme jelentős csökkenésével vagy esetleg újabb gyermeke megszületésével.

A teljesítőképességet meghatározó körülményei romlására nem hivatkozhat a kötelezett akkor sem, ha az neki felróható okból következett be, például megfelelő jövedelmet biztosító munkaviszonyát egyoldalú döntésével megszüntette anélkül, hogy egyéb forrásból rendszeres, hasonló összegű bevétele lett volna. A jogalkalmazási gyakorlatban előfordulnak olyan esetek is, amikor a kötelezett a tartásdíjfizetési kötelezettsége alapját képező jövedelmét maga csökkenti úgy, hogy elidegeníti – nem ritkán elajándékozza – rendszeres bevételi lehetőséget képező ingatlanait vagy más vagyontárgyait. A kötelezetti oldalon bebizonyosodott, felróható vagyontalanítás szintén nem alapozza meg a tartásdíjfizetési kötelezettség mértékének leszállítását.

A tartás mértéke és módja megváltoztatása körében a bírói gyakorlat határozott és következetes abban, hogy a tartásdíj meghatározására vonatkozó szabályok változása önmagában nem minősül olyan körülményváltozásnak, melyre hivatkozva megalapozottan kérhető a tartás mértékének vagy szolgáltatása módjának megváltoztatása.

A (2) bekezdés egy igen fontos, új lehetőséget tartalmaz, amikor kötelezettségként előírja a tartásra kötelezett járandóságát folyósító szerv vagy személy számára, hogy kérelemre adjon tájékoztatást a jogosultnak a kötelezett munkabérééről és egyéb járandóságáról. Ez a szabály részben permegelőzést szolgál, részben a jogosult eseteleges perbeli bizonyítási kötelezettségének megvalósíthatóságát célozza.

4:211. § [A tartási kötelezettség megszüntetése]

- (1) Az a személy, akinek a kezéhez a tartásdíjat folyósítják, köteles – a kötelezett egyidejű értesítése mellett – a bíróságnak bejelenteni, ha a jogosult tartásra való rászorultsága megszűnt. Az e kötelezettségének elmulasztásából eredő kárért a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint felel. A bejelentést követően a bíróság a tartási kötelezettséget peres eljárás lefolytatása nélkül szünteti meg.**
- (2) A kötelezett a tartás megszüntetését kérheti, ha a körülmények megváltozása folytán a tartási kötelezettségének alapjául szolgáló feltételek nem állnak fenn, vagy a jogosult elmulasztotta az (1) bekezdés szerinti bejelentési kötelezettségét.**

A törvény a tartási kötelezettség megszüntetésének két módját szabályozza, attól függően, hogy a jogosult vagy a kötelezett kezdeményezi a megszüntetést.

Ennek körében új kötelezettségként írja elő a jogosult számára, hogy a kötelezett egyidejű értesítésével haladéktalanul köteles a bíróságon bejelenteni, ha a tartásra rászorultsága megszűnt. E kötelezettség terheli a jogosultat tipikusan akkor, ha a nagykorúságát elérő gyermek a középiskola befejezését követően nem tanul tovább, vagy a továbbtanuló nagykorú gyermek a tanulmányait befejezi. A bejelentési kötelezettség

elmulasztásához a törvény jogkövetkezmenyt is fűz, a szerződésen kívüli károkozás szabályai szerint köteles a jogosult megtéríteni a kötelezett kárát. Ez azonban nem jelenti azt, hogy kártérítés címén visszakövetelhető lenne a céljának megfelelően felhasznált tartásdíj.

Fontos kapcsolódó szabály a jogalkalmazás számára a 6:581. §, mely – a korábbi szabályozással egyezően – fenntartja azt a rendelkezést, miszerint az életfenntartás céljára adott és arra felhasznált juttatást jogalap nélküli gazdagodás címén visszakövetelni nem lehet. Ez alól csak az képez kivételt, ha a juttatást bűncselekmény útján szerezték meg.

A tartási kötelezettség megszüntetésének ez a módja a legelőnyösebb a jogosult és a kötelezett számára, mert a bíróság ebben az esetben egy gyors, nemperes eljárásban szünteti meg a kötelezettséget.

A kötelezettnek is lehetősége van a tartás megszüntetése iránti kérelem előterjesztésére, ha a tartás törvényi feltételei már nem állnak fenn. A kötelezett kérelmére indult eljárásban a megszüntetés a törvény rendelkezése szerint csak peres eljárásban történhet. A per költségeinek viselése körében azonban a bíróság értékelni tudja azt, ha a jogosult elmulasztotta a feltételek megszűnésének bejelentését.

4:212. § [A tartáshoz való jog és a tartási kötelezettség megszűnése]

- (1) A tartáshoz való jog megszűnik a jogosult halálával, a határozott idő elteltével vagy a feltétel bekövetkeztével.**
- (2) A tartási kötelezettség a kötelezett halálával megszűnik. A kötelezett haláláig esedékessé vált és meg nem fizetett tartásdíj – az örökhagyó tartozásaiért fennálló felelősség szabályai szerint – átszáll az örökösre.**

A törvényhely azokat az eseteket szabályozza, amikor a tartási kötelezettség külön bírósági határozat nélkül megszűnik. Ezek elsődlegesen a jogosultság, illetve kötelezettség személyes jellegéből erednek, továbbá olyan esetek, amikor korábbi bírósági határozat, vagy a felek megállapodása alapján egyértelmű a tartási kötelezettség befejeződése. A kötelezett haláláig esedékessé vált és meg nem fizetett tartásdíj azonban az örökösök felé hagyatéki tartozásként érvényesíthető.

XXI. Fejezet

A kiskorú gyermek tartása

4:213. § [A rokontartás szabályainak alkalmazása]

A szülőknek a kiskorú gyermekükkel szemben fennálló tartási kötelezettségére a rokontartás közös szabályait az e fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

A Ptk. családjogi tartást szabályozó rendelkezéseinek rendszeréből okszerűen következik a kiskorú gyermek tartásának szabályozási rendszere is. A törvény rendelkezése szerint a kiskorú gyermek tartására is irányadóak a rokontartás közös szabályai a XXI. Fejezetben foglalt eltérésekkel.

4:214. § [A rászorultság vélelme]

A kiskorú gyermek tartásra való rászorultságát vélelmezni kell. Ez a vélelem a gyermek nagykorúságának betöltése után is – legfeljebb a huszadik életévének betöltéséig – érvényesül, ha a gyermek középfokú iskolai tanulmányokat folytat.

Az új szabályozás szerint a kiskorú gyermek tartásra való rászorultsága mellett törvényi vélelem szól, tehát azt nem kell külön bizonyítani. Ez a vélelem egyetlen esetben dönthető meg, melyre a 4:157. § (2) bekezdése, a 4:215. §, valamint a 4:218. § d) pontja ad felhatalmazást annak rögzítésével, hogy a gyermektartásdíj összegének meghatározásánál egyebek mellett a kiskorú gyermek saját jövedelmét is figyelembe kell venni.

A kiskorúsága idején megkezdett középiskolai tanulmányait nagykorúsága betöltését követően végző gyermek tartására speciális új rendelkezést tartalmaz a törvény. Ebben az esetben a gyermek 20. életéve betöltéséig a kiskorú gyermekre vonatkozó szabályok szerint jogosult a tartásdíjra. Ez a szabály a bírói gyakorlatot emeli törvényi szintre a felső életkori határ megállapításával. Megjegyezzük azonban azt, hogy a nagykorú gyermekkel szemben elvileg már ebben az esetben is helye lehet az érdemtelenység megállapításának.

4:215. § [A szülő tartási kötelezettsége]

- (1) A kiskorú gyermek tartására a szülő a saját szükséges tartásának korlátozásával is köteles. Ezt a rendelkezést nem kell alkalmazni, ha a gyermek indokolt szükségleteit munkával szerzett keresménye vagy vagyonának jövedelme fedezi, vagy a gyermeknek tartásra kötelezhető más egyenesági rokona van.**
- (2) Ha a gyermek tartása az (1) bekezdés alapján nem biztosítható, a gyámhatóság engedélyezheti, hogy a szülők a tartás költségeinek fedezésére a gyermek vagyonának állagát – meghatározott részletekben – igénybe vegyék.**

A szabályozás első fordulata a „klasszikus” rendelkezést tartalmazza annak kimondásával, hogy a kiskorú gyermek tartására elsősorban a szülők kötelesek, akik ezt saját szükséges tartásuk korlátozásával is kötelesek teljesíteni.

Itt szabályozza részletesen a törvény azt az esetet, amikor a gyermeknek saját munkával szerzett keresménye van, mely indokolt szükségleteit fedezi. Ezt a keresményt ugyanis a törvény értelmében elsődlegesen a gyermek szükségleteinek kielégítésére kell fordítani. Ilyen kereset lehetősége főként akkor állhat fenn, ha a gyermek a tanköteles életkort már meghaladta, tanulmányokat nem folytat, és munkavégzésből rendszeres jövedelme van.

A szülő tartási kötelezettsége nem, vagy csak korlátozottan érvényesül abban az esetben, ha a gyermeknek saját vagyona van. Elsődlegesen azonban tartásra csak a vagyon haszna – a jövedelme – fordítható, az állagának csökkentése nélkül.

A szülő a gyermek vagyonának állagát a tartás költségeinek fedezésére csak a gyámhatóság engedélyével veheti igénybe akkor, ha a gyermeket saját szükséges tartásának korlátozása nélkül nem tudná tartani, és a gyermeknek nincs tartásra kötelezhető másik egyenesági rokona.

4:216. § [A gyermektartás módja]

- (1) A gyermeket gondozó szülő a tartást természetben, a különélő szülő elsősorban pénzben teljesíti (a továbbiakban: gyermektartásdíj).**

(2) A szülő akkor is kötelezhető gyermektartásdíj fizetésére, ha a gyermek az ő háztartásában él, de tartásáról nem gondoskodik.

A közös háztartásban együtt élő szülők a gyermek tartását közösen látják el, a természetben nyújtott tartás, gondozás és a gyermekek szükségleteinek kielégítésével járó költségek viselése mindkét szülő együttes kötelezettsége.

A szülők közös háztartásban történő együttélésének befejeződését követően továbbra is fennmarad mindkét szülő gyermektartási kötelezettsége, de a különélés ténye miatt kötelezettségüket más módon tudják teljesíteni.

Az (1) bekezdés a kiskorú gyermekek tartására vonatkozó speciális szabályként a gyermeket gondozó szülő számára a természetbeni tartást, a külön élő szülő számára elsősorban a pénzbeli tartást, azaz a gyermektartásdíj megfizetését írja elő kötelezettségként.

A következőzetes bírói gyakorlat alapján a gyermeket saját háztartásában gondozó szülő által szolgáltatott természetbeni tartás nem „forintosítható”, a másik szülő által fizetett tartásdíj összegével ilyen módon nem összevethető. A gyermekről történő mindennapi, természetben nyújtott gondoskodásnak ugyanis pénzben kifejezhető értéke nincs.

A külön élő és tartásdíjat fizető szülő azonban sok esetben rendszeresen támogatja a gyermeket oly módon is, hogy ruhaneműt és más ajándékokat vásárol neki, továbbá saját elhatározásából hozzájárul a gyermek speciális kiadásainak fedezéséhez (pl. nyaralás, nyelvtanfolyam, közlekedési bérlet, telefon-előfizetés költsége stb.). Ezek a kiadások azonban főszabályként – a gyermeket gondozó szülővel történt előzetes és bizonyított megállapodás nélkül – nem helyettesítik a tartásdíj fizetését és a hátralékba nem számolhatók be. A gyermektartásdíj rendeletetése ugyanis éppen az, hogy előre meghatározott, biztos és kiszámítható alapot nyújtson a gondozó szülő számára a gyermekkel kapcsolatos kiadások fedezéséhez és tervezhetőségéhez, így szolgálva a gyermek egzisztenciális biztonságát.

A (2) bekezdés arra a kivételes esetre tartalmaz kiegészítő szabályt, ha a szülő nem gondoskodik a saját háztartásában élő gyermek tartásáról. Erre értelemszerűen akkor kerül sor, ha a szülők még együtt élnek, de egyikük nem veszi ki a részét a gyermekkel kapcsolatos kiadások viseléséből.

Sajátos helyzet alakul ki akkor, ha a tartásdíj fizetésére kötelezett szülő a bíróság döntésével a másik szülőnél elhelyezett gyermeket jogellenesen magához veszi. A bírói gyakorlat a jogszerű helyzethez fűz jogszerű jogkövetkezményt, így ilyen esetben főszabályként akkor sem szűnik meg a szülő tartásdíjfizetési kötelezettsége, ha jogellenes magatartása következtében a gyermek természetbeni tartásáról ő gondoskodik (lásd az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására is irányadó PK 104-et).

4:217. § [A szülők megegyezése a gyermektartásról]

- (1) A gyermektartásdíj mértéke és megfizetésének módja tekintetében elsősorban a szülők megállapodása irányadó.**
- (2) A szülők megállapodhatnak abban is, hogy a gyermekétől különélő szülő a tartási kötelezettségének megfelelő vagyontárgy vagy pénzösszeg egyszeri juttatásával tesz eleget. A megállapodás akkor érvényes, ha abban meghatározzák azt az időszakot, amelynek tartamára a juttatás a tartást fedezi, és azt a gyámhatóság vagy perbeli egyezség esetén a bíróság jóváhagyja.**

- (3) A (2) bekezdés szerinti megállapodás ellenére a bíróság akkor ítéelhet meg tartásdíjat, ha az a körülmények előre nem látható, lényeges változása miatt a gyermek érdekében vagy valamelyik fél súlyos érdeksérelmének elhárítása miatt indokolt.**

1. A szülők megállapodásának bíróság általi jóváhagyásáról

A rokонтartás közös szabályaival egyezően a gyermektartásdíj mértéke és módja tekintetében is elsődleges a szülők a megállapodása.

A perben kötött egyezségük jóváhagyásakor a bíróság azt vizsgálja, hogy megfelel-e a megállapodás a jogszabályoknak, elsődlegesen a kiskorú gyermek törvény által védett érdekeinek.

A tényállás feltárása nélküli, ún. közös megegyezéses bontóperben kötött egyezség esetében a bíróság nem vizsgálja, hogy a kötelezettnek van-e tényleges teljesítőképessége az általa felajánlott tartásdíj megfizetésére, illetve a jogosult képes-e a megegyezéssel meghatározott tartásdíjjal a gyermek szükségleteinek megfelelő kielégítésére. A felek által megállapodással meghatározott gyermektartásdíj összegének nincs felső határa. A havi 15 000 forint alatti tartásdíjak esetében azonban a bíróságnak az egyezség jóváhagyása előtt meg kell nyilatkoztatnia a jogosultat, hogy megfelelően gondoskodni tud-e ebből az összegből a gyermekekkel kapcsolatos kiadások fedezéséről.

A felek megállapodásának súlya és értékelése vonatkozásában visszautalunk a 2:210. §-nál kifejtettekre.

2. Gyermektartás egyszeri juttatással való teljesítése

A kiskorú gyermek tartása esetén – hasonlóan a házastársakhoz és az élettársakhoz – a CSJK feljogosítja a szülőket arra, hogy a gyermekétől külön élő szülő a tartási kötelezettségének megfelelő vagyontárgy vagy pénzösszeg egyszeri juttatásával tegyen eleget. A PK 106. már lehetővé tette, hogy a tartásra kötelezett és a gyermeket természetben gondozó szülő megállapodjanak a tartási kötelezettség egy összegben való teljesítéséről. A gyakorlatban ez elsődlegesen a házastársak (szülők) közös tulajdonának megszüntetéséhez kapcsolódott, de előfordult a tartásra kötelezett szülő különvagyonát képező vagyontárgy juttatása is. A PK 106. alapján a szülők meghatározták a juttatott vagyontárgy értékét, a tartás időtartamát – általában a gyermek 18. életévének betöltéséhez vagy a középiskolai tanulmányai befejezéséhez kötötték –, és ezt havi összegre lebontott tartásdíjként megállapítva rendezték. A PK 106. lehetőséget adott arra is, hogy a bíróság a szerződés megkötéséhez képesti körülményváltozás alapján a külön élő szülőt a megállapodáson túlmenően is kötelezze tartás megfizetésére, amely a tartásdíj felemelése esetén a gyakorlatban úgy valósult meg, hogy a szülők által szerződésben kikötött időtartam csökkent, és a szülő tartási kötelezettsége a szerződésben meghatározott tartásdíjhoz képest felemelt tartásdíj alapján időben korábban éledt fel. A bírósági gyakorlatban előfordult az a megoldás is, hogy kiegészítő tartás megfizetésére kötelezték a szülőt, ami a felemelt és megállapított tartás különbözetének felelt meg. Meg kell jegyezni, hogy az ilyen típusú szerződések bírósági végzéssel jóváhagyott egyezségbe foglalása nem vált általánosan jellemzővé, mivel az ingatlan értéke a szerződés megkötéskori értéken rögzült, és a tartás mértékének felemelésénél az ingatlan értékének emelkedése nem volt figyelembe vehető.

Jelen szabályozás – azonosan a Csjt. 69. § (1) bekezdéséhez – elsődlegesnek tekinti a szülők megállapodását, és törvényi lehetőséget ad a szülőknek a tartás egyszeri juttatással való teljesítésére. A törvény nem írja elő a formakényszert, a megállapodás érvényességét nem köti annak közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalásához. Garanciális elemként – a szerződés érvényességi kellékeként – beépíti azonban a kiskorú gyermek érdekére figyelemmel a peren kívüli megállapodás esetén a gyámhatóság, perbeli egyezség esetén pedig a bíróság Pp. 239. § (1) bekezdés alapján való jóváhagyását. Mind a gyámhatóság, mind a bíróság vizsgálhatja ugyanis – amennyiben erre utaló adatok, tények felmerülnek, hogy a szerződés megfelel-e a kiskorú gyermek – mint a tartás jogosultja – érdekének, vagy hogy a szerződés harmadik személy kötelezett szülővel szemben fennálló követelésének a fedezetét nem vonja-e el, ezáltal nem minősül-e fedezetelvonónak.

Pénzbeli megváltás esetén – hasonlóan a házastársi tartás egy összegben való megváltásához (4:32. §) – a szerződés lényeges tartalmi eleme az összeg pontos meghatározása. Ezt meghaladóan azonban a szerződés tartalmát a szülők szabadon határozzák meg. Megállapodhatnak például abban, hogy a gondozó szülő havonta mekkora összeg felhasználására jogosult, vagy hogy az esetleges külön költségek mint iskolai tandíj, különórák, táborok, nyelvtanulás, nyelvvizsga díja a szülők együttes jelenlétében vehető fel a bankszámláról stb. Meghatározhatják azt is, hogy a gondozó szülőnek legyen-e a bankszámlaforgalomról tájékoztatási kötelezettsége. A túlzott szerződési szabályozás ellen hat, hogy a gyermeket gondozó szülő ezt jogainak korlátozásaként értékelheti, mivel a kikötött feltétel behatárolhatja a pénz felhasználási módját, körét. A tartásdíj egyösszegű megváltása sem jelentheti ugyanis a másik szülő napi – havi kontrollját a pénzfelhasználásról, és nem teremthet jogot annak elszámoltatására. A gyakorlatban a nagyobb összegű készpénz esetén merülhet fel az, hogy a szülő esetleges felelőtlen gazdálkodása ne teremtse alapot a (3) bekezdés szerinti tartásdíj iránti igény érvényesítésére. A bírói gyakorlat fogja azt kimunkálni, hogy az egyösszegű tartás gondozó szülő általi elköltése, felélése a szülő részéről mikor minősül felelőtlen magatartásnak, ezáltal megalapozza-e a (3) bekezdés alkalmazását a körülmények előre nem látható lényeges változására, vagy valamelyik fél súlyos érdeksérelmének elhárítására. Célszerű, hogy a gyámhatóság vagy a bíróság tájékoztassa a szerződést kötő feleket (3) bekezdésről.

A szerződés mintegy kötelező tartalmi eleme a gondozó szülő nyilatkozata a gyermek tartásáról, hiszen a kötelezett szülő havi tartásdíjat nem fog teljesíteni, ezáltal a gyermek tartása teljes egészében a gondozó szülőre hárul. A bírósági eljárásban a szülőnek nyilatkoznia kell, hogy a havi tartás nélkül is képes a gyermek ellátását folyamatosan a gyermek szükségletei szerint biztosítani. A gyermeket gondozó szülő szülői felelőssége körébe esik tehát annak értékelése, hogy a meghatározott vagyontárgy átruházása esetén a gyermek vagy gyermekek tartását egyedül is képes biztosítani, és ennek tudatában köti meg a szerződést. A gyermeket gondozó szülő kiszámítható, a kötelezett teljesítőképességének változásától függetlenül tudja így biztosítani a gyermek tartását, a tartásra kötelezett szülő pedig teljes jövedelméből könnyebben tudja finanszírozni új életkörülményei megteremtését.

A tartás egyösszegű megváltása történhet meghatározott vagyontárggyal is. A tartás megváltása ilyenkor összekapcsolódik a közös vagyon – akár részbeni, akár teljes körű – megosztásával, hiszen mind a gyermeket gondozó, mind a különköltöző szülőnek saját egzisztenciát kell teremtenie. A meghatározott vagyontárgy az esetek döntő többségében a házastársak közös tulajdonát képező ingatlan kötelezeti szülőt illető tulajdoni hányada lesz, de nem kizárt például személygépjárművel vagy a tartásra kötelezett szülő különvagyonát képező vagyontárggyal – pl. nyaraló, lakás stb. – való megváltás sem.

Ingatlan esetében a szerződés meg kell, hogy feleljen a XXV. PED-ben rögzítetteknek, és az 5:178. § (2) bekezdésének is. A szerződéskötést megelőzően szükséges beszerezni az ingatlan tulajdoni lapját, az 5:178. § (2) bekezdése szerinti jogosulti hozzájárulást. A bírósági eljárásban a feleknek ezt csatolniuk kell, enélkül a szerződésük bírósági egyezségbe nem foglalható (lásd a 4:32. §-nál).

A szerződésben meg kell határozni az átruházás jogcímét, amely különvagyon juttatása esetén tartás egyszeri juttatással történő megváltása, közös tulajdont képező tulajdoni hányad átruházásakor – ha egyben a közös vagyon is megosztásra kerül – a házastársi közös vagyon megosztása (ha csak az ingatlanon fennálló közös tulajdont szüntetik meg a szülők, akkor a közös tulajdon megszüntetése). Nem változik a jogcím megjelölése akkor sem, ha a szülők megállapodása alapján nem a gyermeket gondozó szülő szerzi meg a tulajdonjogot, hanem a felek kiskorú gyermeke vagy gyermekei.

Bár a CSJK fenti szakasza nem mondja ki, de a szerződésben nem lehet kikötni azt, hogy a tartásra jogosult szülő a jövőben tartást nem követelhet, az erről való lemondása semmis (a 2:16. § értelmében). Nincs azonban jogi akadálya annak, és nem feltétele az ilyen típusú szerződésnek, hogy a szülők meghatározzák a tartásdíj havi összegét. A szerződési szabadság elve alapján a megállapodásban ugyanis nem kell konkretizálni a pontos időtartamot, hanem a szülők rögzíthetik, hogy például a gyermek tanulmányai befejezéséig tekintik a tartásdíj egyszeri juttatással történő megváltását arányosnak. Ez önmagában a szerződés érvényességét – a bizonytalan időtartam ellenére sem – érinti.

A jogszabály a felek megállapodása esetén ad lehetőséget a tartás fentiek szerinti rendezésére, így értelemszerűen bírósági ítélettel – a felek konszenzusa nélkül – a gyermektartás egy vagyontárggyal történő megváltás kizárt.

A (3) bekezdés alapján a CSJK szigorította a tartásdíj követelhetőségén. Egyrészt a körülmények előre nem látható, a gyermek érdekében indokolt, lényeges változásakor, másrészt valamelyik szerződést kötő fél súlyos érdeksérelmének elhárítása miatti indokoltság esetén teszi csak lehetővé. Ez feltételezi a szülők megfontolt és előrelátó szülői felelősségét. A szerződéses rendezés ugyanis nem eredményezheti, hogy a közös vagyon megosztása során saját életkörülményei rendezése érdekében a tulajdonjogot átruházó, tartásra kötelezett szülő ellehetetlenüljön. A bíróságnak tehát körültekintően kell vizsgálnia, hogy a szerződés megkötésekor a hivatkozott körülményváltozás kellő gondossággal, illetve az élethelyzetek alakulásával valóban nem volt előre látható, és a szükségleteknek a gyermek életkorának változása, középiskolai tanulmányainak megkezdése, sportolása, különórái miatti vagy egyéb okból bekövetkező emelkedése önmagában – többlettényállás hiányában – megalapozza-e a keresetet.

3. Gyermektartás egyszeri juttatással való teljesítéséről szóló megállapodás bíróság általi korrekciója

A gyermek érdeke védelmének érvényesülése végett pedig a (3) bekezdés – a PK 106. tartalmát törvényi szintre emelve – még a fentiek szerint érvényes megállapodás esetén is biztosít utólagos korrekciós lehetőséget. A bíróság ugyanis a megállapodásban rögzített időtartam lejárta előtt is kötelezheti folyamatos tartásdíjfizetésre az egyszeri juttatást szolgáltató szülőt, ha az

- a) a körülmények előre nem látható, lényeges változása miatt az a gyermek érdekében, vagy
- b) valamelyik fél súlyos érdeksérelmének elhárítása miatt indokolt.

4:218. § [A gyermektartásdíj bírósági meghatározása]

- (1) A gyermektartásdíjról a szülők megegyezésének hiányában a bíróság dönt.**
- (2) A gyermektartásdíj meghatározása során figyelembe kell venni:**
  - a) a gyermek indokolt szükségleteit;**
  - b) mindkét szülő jövedelmi viszonyait és vagyoni helyzetét;**
  - c) a szülők háztartásában eltartott más – saját, mostoha vagy nevelt – gyermeket és azokat a gyermekeket, akikkel szemben a szülőket tartási kötelezettség terheli;**
  - d) a gyermek saját jövedelmét; és**
  - e) a gyermeknek és rá tekintettel az őt nevelő szülőnek juttatott gyermekvédelmi, családtámogatási, társadalombiztosítási és szociális ellátásokat.**
- (3) A gyermek indokolt szükségletei körébe tartoznak a megélhetéséhez, egészségügyi ellátásához, neveléséhez és taníttatásához szükséges rendszeres kiadások. Ha a gyermek érdekében olyan rendkívüli kiadás szükséges, amelynek fedezését a tartásdíj kellő előrelátás mellett sem biztosítja, a tartásra kötelezett e rendkívüli kiadás arányos részét is köteles megtéríteni.**
- (4) A tartásdíj összegét gyermekenként általában a kötelezett átlagos jövedelmének tizenöt-huszonöt százalékában kell meghatározni. Az átlagos jövedelem megállapításánál rendszerint a kötelezettnek a kereset megindítását megelőző egy évi összes jövedelmére figyelemmel kell lenni.**

1. A gyermektartásdíj mértéke meghatározásának szempontjai

A törvényhely a felek megállapodásának elsődlegessége mellett másodlagos megoldásként a gyermektartásdíj bíróság által történő megállapításának szempontrendszerét tartalmazza.

A (2) bekezdés a) pontjában rögzített első szempont a *gyermek indokolt szüksége*, melynek részletes meghatározását a (3) bekezdés tartalmazza a korábbi Csjt. alkalmazása során kialakított, következetes bírói gyakorlat alapján. Eszerint a gyermek indokolt szükségletéhez tartoznak a megélhetéséhez, egészségügyi ellátásához, neveléséhez, taníttatásához szükséges rendszeres kiadások.

Az indokolt szükséglet értelmezéséhez további iránymutatást ad a bírói gyakorlat, mely alapvetően rögzítette azt is, hogy a gyermek tartása nem lehet „szükség tartás”, nem korlátozódhat kizárólag a gyermek létminimumának megteremtésére (Kúria K-H-PJ, BH2015.693. és BH2015.665.). A gyermek alapszükségei pedig eltérőek lehetnek a gyermek életkorától, egészségi állapotától és más egyéni körülményeitől függően. A megfelelő ruházkodás, az egészséges ételmezés, a kulturális, sportolási igények és az egészséges életmód lehetőségének megteremtése elvileg beletartozik a gyermek indokolt alapszükségei körébe. Ugyanakkor az átlagot meghaladó, luxusigények kielégítésére csak a kötelezett önkéntes vállalása alapján nyújt fedezetet a gyermektartásdíj.

Az indokolt szükségletek körénél azt is mérlegeli a bíróság, hogy a szülők különválása általában a közösen megteremtett életszínvonal megváltozásával – gyakoribb esetben csökkenésével – jár, és a következmények szükségszerű viselése alól a kiskorú gyermek sem mentesíthető teljes mértékben.

A b) pontban rögzített következő mérlegelési szempont a tartásdíj meghatározásánál *mindkét szülő jövedelmi viszonya és vagyoni helyzete*. A jogalkalmazás számára jelenleg ennek feltárása a legnehezebb feladat a bizonyítási eljárás során, mert az esetek jelentős számában a szülők igazolt jövedelme nem azonos a tényleges jövedelmével, és a tényleges vagyoni helyzet feltárása is külön bizonyítás tárgyát képezi. Lényeges követelmény, hogy

a tartásdíj fizetési kötelezettség megállapítása iránti perben a gyermeket gondozó és külön élő szülő jövedelmi és vagyoni viszonyait egyaránt fel kell tárnai a teljeskörűsége és a valós helyzet ismeretére törekedve. Ugyanakkor a gyermeket gondozó szülő jövedelmi, vagyoni viszonyaihoz kapcsolódva értékelni kell azt is, hogy ő köteles a gyermek napi szintű ellátására, a gyermekről való gondoskodásra, és az ebből eredő nyilvánvaló többletfeladatok pénzbeli értékben nem kifejezhetők.

A c) pont szintén a korábbi szabályozásnak és gyakorlatnak megfelelően felsorolja azokat a tartásra jogosultakat, akikre figyelemmel kell lenni a tartási kötelezettség mértékének megállapítása során. Ők a szülők saját háztartásában eltartott saját, mostoha és nevelt gyermekek, továbbá azok a gyermekek, akikkel szemben a szülőt tartási kötelezettség terheli. Ennek során különös figyelmet érdemel a rokontartás közös szabályai között – 4:205. § (5) bekezdés – elhelyezett rendelkezés, mely szerint a kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a jövedelmének 50%-át nem haladhatja meg. Ebből következően a kötelezett igazolt jövedelme 50%-ának kimerítése esetén minden további tartási igény érvényesítésekor valamennyi jogosultnak perben kell állnia, hiszen az újabb tartási igénynek való helytadás valószínűleg érinteni fogja a korábban megállapított tartásdíjak összegét.

A d) pont a *gyermek saját jövedelmének* figyelembevételét írja elő. Ez származhat a tankötelezettségi életkort meghaladó, de még nem nagykorú gyermek munkavégzéséből eredő jövedelemből, valamint a gyermeknek lehet olyan vagyontárgya is, melyből rendszeres jövedelme származik (pl. ingatlan-bérbeadás, társasági üzletrészből származó bevétel, értékpapírban elhelyezett vagyomból származó kamat, vagy egyéb jövedelem stb.).

A gyermek vagyona tartás céljára történő igénybevételének lehetőségét a 4:157. § (2) bekezdésénél és a 4:215. §-nál kifejtettek tartalmazzák részletesen.

Az e) pont a gyermekre tekintettel kapott gyermekvédelmi, családtámogatási, társadalombiztosítási és szociális ellátások figyelembevételét írja elő az abban részesülő szülő jövedelmi és vagyoni viszonyai feltárásának körében. Megjegyzést érdemel, hogy a gyermekekre figyelemmel kapott családi adókedvezmény önálló figyelembevétele azért nem indokolt, mert ennek eredményét az abban részesülő szülő adólevonás utáni jövedelme tükrözi.

A (4) bekezdés szerint a tartásdíj összegét gyermekekenként a kötelezett átlagos jövedelme 15–25%-ában kell meghatározni. A tartásdíj alapját képező átlagos jövedelmet általában a kereset megindítását megelőző egy év összes jövedelme alapján kell számítani.

A gyakorlatban a tartási perek legnagyobb feladata a kötelezett tartásdíj alapját képező jövedelmének meghatározása.

A korábbi – százalékos tartásdíj megállapítást is lehetővé tevő – Csjt. mellett hatályban lévő Csjtr.II. 10. §-a pontos útmutatást adott a tartásdíj alapját képező jövedelem megállapításához. Bár a Ptk. hatálybalépésével ez a jogszabály hatályát veszítette, de tartalma továbbra is alkalmas arra, hogy a gyakorlat számára segítséget nyújtson.

A tartásdíj alapja tehát elsődlegesen a kötelezett részére

a) rendszeres személyes juttatás címén kifizetésre kerülő összeg (pl. alapbér, bérpótlék, jutalom, 13. havi és további fizetés) valamint

b) a nem rendszeres személyi juttatásként történt egyéb kifizetés (végkielégítés, betegszabadság idejére járó fizetés, túlóra, ügyeleti és távolléti díj).

Másodlagos fedezetként – amennyiben a gyermek szükségleteit nem fedezi a fenti személyi juttatásokból történő kifizetés – a más munkaviszonyból, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyból, illetőleg nem munkaviszonyból származó rendszeres

jövedelmet (pl. megbízási díj, táppénz, nyugdíj, munkanélküli ellátás összege, tőkejövedelem) is figyelembe kell venni a gyermektartásdíj alapjának számításakor.

A tartásdíj alapjának meghatározásakor a gyermek szükséglete minden más fizetési kötelezettséget megelőz, így a tartásdíj alapja a fenti jövedelmek adó és jogszabályon alapuló járulékfizetési kötelezettséggel csökkentett nettó, teljes összege.

Ebből következően nem alapos a tartásdíj iránti perben a kötelezettnek az az érvelése, amikor a tartásdíj alapját képező jövedelmét az őt terhelő hitelek törlesztő részleteivel, saját létfenntartásához szükséges kiadásokkal, esetleg lakhatása költségeivel vagy rezsi kiadásával kívánja csökkenteni.

2. Speciális jövedelmek és szempontok a tartásdíj alapjának számítása szempontjából

Általános elvként szögezte le a Kúria, hogy amivel az Mt. nem határozza meg a munkabér fogalmát, ezért esetenként kell eldönteni, hogy a munkaviszony alapján a munkavállalónak kifizetett valamilyen összeg munkabérnek minősül-e. Ebből a szempontból nem a juttatás elnevezésének, hanem tényleges tartalmának van jelentősége. A munkavégzés, a munkaviszonybeli kötelezettségek teljesítésének ellenértékéként kapott jövedelmet – elnevezésétől függetlenül – a tartásdíj alapját képező jövedelemnek kell tekinteni (BH2001.396.). Erre tekintettel:

a) *a költségtérítés* főszabályként nem része a gyermektartásdíj alapját képező jövedelemnek. Ha azonban azt a munkáltató ténylegesen a rendszeres munkavégzés ellentételezéseként, a végzett munka anyagi elismeréseként nyújtja, akkor a fenti általános elvből kiindulva a gyermektartásdíj alapjához tartozik (EBH2005.1.).

b) *Étkezési utalvány, üdülési utalvány, illetve más cafeteria* juttatások természetbeni juttatásnak minősülnek, és főszabályként nem képezik gyermektartásdíj alapját. A bíróság azonban mérlegelés körébe vonhatja azt a tényt, hogy ezek a juttatások a kötelezett saját szükségleteinek fedezésére szolgálnak, így munkabéréből kevesebbet kell a személyes szükségleteivel járó kiadások fedezésére fordítania.

c) *A rövidebb ideig tartó táppénzes állományt* a bíróság figyelmen kívül hagyja a tartásdíj megállapításakor. A hosszabb ideig fennálló táppénzes állomány azonban alapot adhat a tartásdíj leszállítására. Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy a Vht. 68. §-a szerint a táppénzből annak legfeljebb 33%-a erejéig van helye végrehajtásnak, s ez a tartásdíj követelésre is vonatkozik.

d) *Tartós külföldi szolgálatot teljesítő kötelezett költségtérítése és devizaellátmánya* is a fenti alapelv konkrét értelmezésével minősíthető munkabérnek vagy költségtérítésnek. Ha azt a kötelezett munkavégzési kötelezettségének ellenértékéként kapta, akkor beszámít a tartásdíj alapjába. Amennyiben a külföldi tartózkodással felmerült többletkiadások fedezésére nyújtja a munkáltató, akkor költségtérítésnek minősül, és nem képezi tartásdíj alapját.

e) *Külföldön munkát végző kötelezett* esetében a bírói gyakorlat szerint a gyermek életkorának megfelelő szükségletei alapul vételével kell meghatározni a tartásdíj összegét, ha a külföldön élő kötelezett jövedelme a magyarországi átlagkeresetet lényegesen meghaladja (BH2003.117.).

f) *Nemzetközi áru fuvarozásban munkát végző költségtérítése és napidíja* szintén a fenti elhatárolás alapján főszabályként nem képezi a tartásdíj alapját. Ugyanakkor ezekben az esetekben is mérlegelési körbe vonja a bíróság, hogy a kötelezettnek

a költségtérítésből következően a munkabéréből saját létfenntartására alacsonyabb összeget kell fordítani.

g) A tartásdíj alapját képező jövedelem bizonyítása megoldhatatlan akadályba ütközhet, ha olyan *távoli országban él a kötelezett, amely nemzetközi egyezménynek nem tagja, és viszonyosság vagy jogsegélyi kapcsolat sem áll fenn*. Ilyen esetben a tartásdíjat a gyermek életkorából adódó indokolt szükségletei és a gyermeket Magyarországon gondozó szülő jövedelmi, vagyoni viszonyai alapján állapítja meg a bíróság.

h) *Szabadságvesztés büntetését töltő kötelezett* gyermektartásdíj fizetésére akkor kötelezhető, ha rabkeresménnyel rendelkezik. Ebben az esetben a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet alapján a kötelező levonások után fennmaradó rabkeresmény 50%-a vonható le gyermektartásdíj címén.

i) *Az előzetes letartóztatásban lévő* terhelt gyermektartásdíjra általában nem kötelezhető, mert munkavégzésre sem kötelezhető, és ebből származó jövedelemszerzésre nincs lehetősége.

j) Mindkét fogvatartott esetében előfordulhat azonban olyan különleges eset, amikor a kötelezett munkavégzésétől független egyéb jövedelme (pl. tőkejövedelem vagy más befektetés jövedelme) vagy vagyona megfelelő alapot képezhet a tartásdíjfizetési kötelezettség megállapítására.

k) *A munkanélküli ellátás* főszabályként a gyermektartásdíj alapját képező jövedelemnek minősül azzal a korrekcióval, hogy ebből a Vht. 72. § szerint csak 33% vonható le gyermektartásdíj címén is. Ugyanakkor ilyen esetekben a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy alkalmi munkából milyen jövedelemre tesz szert a kötelezett (BH2004.15.), illetve minden tőle elvárhatót megtett-e annak érdekében, hogy a gyermeke tartására megfelelő fedezetet biztosító jövedelemre tegyen szert.

l) *A munkáltató által jutalomként nyújtott részvény értéke* része a tartásdíj alapjának.

A gyakorlatban egyre több esetben fordul elő, hogy *a kötelezett* minimálbérre, vagy részmunkaidőre van bejelentve, illetve igazolt munkavégzésre irányuló jogviszonyban nem áll, viszont *életkörülményei, életszínvonal*a magasabb jövedelmet tükröznek. Ilyen esetekben a bíróság részletes bizonyítást folytat le a kötelezett tényleges életkörülményeire, életvitelére és azzal összefüggő kiadásaira, és a bizonyítási eljárás eredményét mérlegelve határozza meg a fizetendő tartásdíj összegét.

XXII. Fejezet

A továbbtanuló nagykorú gyermek tartása

4:219. §

[A rokontartásra és a kiskorú gyermek tartására vonatkozó szabályok alkalmazása]

A nagykorú gyermek tartására a rokontartás közös szabályait és a kiskorú gyermek tartására vonatkozó rendelkezéseket az e fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

E törvényhely tartalmazza a nagykorú gyermek tartására vonatkozó szabályozás alkalmazásának logikai rendjét. A továbbtanuló nagykorú gyermek tartására tehát elsődlegesen a XXII. Fejezet szabályait kell alkalmazni, az itt nem szabályozott kérdésekben a következő szabályozási szintként a szintén speciális szabályokat rögzítő, a kiskorú gyermektartásáról szóló XXI. Fejezet az irányadó. A rokontartás közös szabályai pedig a két másik fejezet speciális rendelkezéseinek hiányában alkalmazandóak.

A XXII. Fejezet további sajátossága az, hogy a címéből okszerűen következően csak a továbbtanuló nagykorú gyermek tartására tartalmaz speciális rendelkezéseket. A nagykorú gyermek tartásának egyéb eseteire (pl. betegség miatt tartásra szoruló nagykorú gyermek) a rokontartás közös szabályai az irányadók.

A Ptk. e fejezetébe a jogalkotó a továbbtanuló nagykorú gyermek tartásának legfontosabb értelmezési kérdéseit összefoglaló XXIX. PED tartalmát építi be (azt éppen ezért az 1/2014. PJE szerint nem irányadó a Ptk. alkalmazására tekintettel arra, hogy a Ptk.-ba beépült). A kiskorú gyermek tartása utáni kiemelt szabályozás, továbbá az arra történő visszautalás azt jelzi, hogy a jogalkotó és a jogalkalmazás számára a nagykorú gyermek továbbtanulási feltételeinek biztosítása a kiskorú gyermek életfeltételeinek biztosítását megközelítő fontosságú.

4:220. § [A továbbtanuló nagykorú gyermek tartásra való jogosultsága]

- (1) A továbbtanuló nagykorú, munkaképes gyermek a rászorultsági vélelem esetén kívül is jogosult a tartásra, ha szükséges tanulmányai indokolt időn belüli folytatása érdekében arra rászorul. A gyermeknek a szülőt a továbbtanulási szándékáról késedelem nélkül tájékoztatnia kell.**
- (2) Az (1) bekezdés szerinti tanulmánynak minősül az életpályára előkészítő szakképzettség megszerzéséhez szükséges képzés vagy tanfolyam, a felsőfokú végzettségi szintet biztosító alap- és mesterképzésben, valamint a felsőfokú szakképzésben folytatott tanulmányok folyamatos végzése. Nem érinti a tanulmányok folyamatosságát az a megszakítás, amely a jogosultnak nem róható fel.**
- (3) A szülő nem köteles nagykorú, továbbtanuló gyermekét eltartani, ha**
  - a) a gyermek a tartásra érdemtelen;**
  - b) a gyermek tanulmányi és vizsgakötelezettségének rendszeresen, önhibájából nem tesz eleget; vagy**
  - c) ezáltal a szülő saját szükséges tartását vagy kiskorú gyermekének tartását veszélyeztetné.**
- (4) A nagykorú gyermek érdemtelen a tartásra akkor is, ha a tartásra kötelezettel kellő indok nélkül nem tart kapcsolatot.**
- (5) A szülő a huszonötödik életévét betöltött, továbbtanuló gyermekének tartására rendkívül indokolt esetben kötelezhető.**

A továbbtanuló nagykorú gyermek tartásra akkor jogosult, ha

- a) szükséges tanulmányait*
- b) indokolt időn belül folytatja, és*
- c) a tartásra kötelezett szülőt késedelem nélkül tájékoztatja továbbtanulási szándékáról.*

A *szükséges tanulmányok körét* – nem taxatív felsorolással – a (2) bekezdés tartalmazza. A különböző típusú és szintű képzések közös jellemzője, hogy életpályára előkészítő szakképzettség megszerzésére irányulnak. A törvényhely felsorolását a bírói gyakorlat jogeseteivel kiegészítve a nagykorú gyermek elsősorban az alábbi képzések esetén jogosult tartásdíjra:

- a) Felsőfokú képzettséget biztosító oktatási intézményben alap- és mesterképzésen folytatott tanulmányok. A következőket bírói gyakorlatot elismerve a törvény alapján az alap- és mesterképzés a tartásra jogosultság szempontjából is egységes rendszert alkot.*

A doktori képzésen történő részvétel azonban nem jogosítja fel a nagykorú gyermeket tartásra.

b) Az érettségi vizsga letételét követően *középfokú* szakképzettséget nyújtó intézményben folytatott tanulmányok szintén megalapozzák a tartásra jogosultságot (EBH2000.211.).

c) A tartásdíjra való jogosultság szempontjából szükséges tanulmánynak minősül *a második szakma* megszerzése is, ha a nagykorú gyermek rajta kívülálló okból nem tud eredeti szakmájában elhelyezkedni (EBH1999.108.).

d) A *felsőfokú szakképzésben* folytatott tanulmányok szintén megalapozzák a továbbtanuló nagykorú gyermek tartásra való jogosultságát. Ez az új képzési forma elsődlegesen az ún. OKJ-s képzésekben valósul meg.

A nem szükséges – és így tartásra nem jogosító – tanulmányok körében a bírói gyakorlat már megfogalmazott néhány iránymutatást:

a) A heti 6 órás elfoglaltságot jelentő és szakképzettséget nem biztosító külföldi nyelvtanfolyam nem alapozza meg a nagykorú gyermek tartásra való rászorultságát (BH2001.217.).

b) A képesítés megszerzése előtt abbahagyott szakiskola helyett azonos szintű, másik iskolában – a szülő hozzájárulása nélkül – megkezdett tanulmány nem minősül szükséges tanulmánynak (LB Pfv.II.21.196/2007/4.).

c) A megszerzett szakképesítéssel azonos vagy annál alacsonyabb szintű második szakma megszerzése érdekében folytatott tanulmányok szükséges tanulmánynak nem tekinthetők (LB Pfv.II.23.214/1988.).

A szükséges tanulmányok azonban csak akkor jogosítanak tartásra, ha azt a nagykorú gyermek indokolt időn belül megkezdi. Erre az indokolt időre a törvény nem ad szabályozást, a korábbiakkal egyezően a bíróság mérlegelésére bízza. A bírói gyakorlat ebben a körben azt várja el, hogy a középfokú tanulmányok befejezését követően a gyermek mielőbb kezdje meg az életpályára felkészítő tanulmányokat, mert a kötelezettnak is méltányolható jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy tartásdíjfizetési kötelezettségének időtartama előre látható és tervezhető legyen, továbbá esetleg évek elteltével ne éledjen fel ismét.

Ezt a szemléletet támasztja alá a BH1998.25. számú döntés, mely szerint az érettségi vizsga letételét követően 3 évvel – rendszeres kereső tevékenység folytatását követően – megkezdett nappali tagozatos, felsőfokú tanulmányok az indokolatlan megszakítás miatt nem minősülnek folyamatosan folytatott, szükséges tanulmányoknak.

A tanulmányok végzésének folyamatossága szintén meghatározó feltétele a tartásdíjra való jogosultságnak. Ez elsődlegesen a különböző intézményben végzett tanulmányok évkihagyás nélküli folytatását, valamint a tanulmányok megszakítás nélküli végzését jelenti. A bírói gyakorlat a folyamatosságot az összes körülmény tükrében vizsgálja, s a továbbtanuló gyermeknek nem felróható okból történt egyszeri évhalasztását indokolt esetben még elfogadható folyamatosságnak tartja. Szintén a körülmények mérlegelésével a tanulmányok folyamatos végzése állapítható meg akkor, ha egy alkalommal felsőoktatási intézményt, kart vagy szakot vált a továbbtanuló gyermek. Ennek azonban feltétele a tanulmányok megfelelő színvonalon történő végzése és az évkihagyás nélküli folytatás.

A többszöri iskolaváltoztatás, évismétlés azonban a tanulmányok folyamatosságát megszakítja, s a nagykorú gyermek tartásra való jogosultságát megszünteti (LB Pfv. II.20.474/2000.).

A fentiekre figyelemmel kiemelt a jelentősége annak a bírói gyakorlatban már korábban megfogalmazott, most törvényerőre emelt elvárásnak, mely a nagykorú gyermektől megköveteli a tartásra kötelezett szülővel történő együttműködést és az ő tájékoztatását a továbbtanulással kapcsolatos tervekről és annak alakulásáról.

A (3) bekezdés szabályozza azokat az eseteket, amikor a szülő a fenti feltételek megvalósulása esetén sem köteles továbbtanulót, nagykorú gyermeke számára tartásdíjat fizetni. A gyakorlatban mindhárom eset hasonló gyakorisággal merül fel. A bizonyítás mindegyik esetben az arra hivatkozó kötelezettet terheli azzal, hogy a tanulmányok folytatását igazoló dokumentumokat a jogosult köteles a bíróság rendelkezésére bocsátani.

A *gyermek érdemtelenége* a nagykorú gyermek tartására kötelezett gyakori érvelése a tartási kötelezettség megszüntetése iránti perekben. A bírói gyakorlat az érdemtelenég tartalmát a XXIX. PED alapján mérlegeli. Az érdemtelenég alkalmazásának elsődleges indoka az, hogy a külön élő szülőtől tartást igénylő nagykorú gyermektől elvárható, hogy

- a) a szülővel szemben kellő tiszteletet tanúsítson,
- b) a családi kapcsolat fenntartása érdekében önállóan is lépéseket tegyen,
- c) továbbtanulási szándékáról és tanulmányai alakulásáról a szülőt rendszeresen, önként, a valóságnak megfelelően tájékoztassa.

A nagykorú gyermektől a szülőjével szemben az alkalmazkodás és a tisztelet akkor is elvárható, ha a szülő véleményével vagy egyes cselekedeteivel nem ért egyet (BH1994.601.).

A nagykorú gyermek tartásra való érdemtelenége megvalósulhat a külön élő szülővel való kapcsolattartástól kellő indok nélkül elzárkózó, passzív magatartással is. Az EBH2007.1609. számú döntéssel rögzített bírói gyakorlatot a (4) bekezdés törvényi szintre emelte, önálló érdemtelenégi okként.

Érdemtelen a tartásra az a nagykorú gyermek, aki a külön élő szülővel kellő indok nélkül visszautasító, a társadalmi együttélés elemi szabályait sértő magatartást tanúsít (LB Pfv.II.20.767/2007.).

Ugyanakkor a gyermek magatartását mindig a szülők közötti kapcsolat megromlásának tükrében kell értékelni, vizsgálni kell a külön élő szülő magatartását és az érdemtelenésként megjelölt helyzet kialakulásában a szülő közrehatását (BH1995.647., LB Pfv.II.22.894/1998.).

A *gyermek tanulmányi és vizsgakötelezettségét* megfelelő eredménnyel köteles teljesíteni. Ha ennek rendszeresen és önhibájából nem tesz eleget, tartásra jogosultsága megszűnik. A szabályozás itt is a gyermek érdekét tartja elsődlegesnek, mert a tanulmányi és vizsgakötelezettség többszöri és a gyermeknek felróható okból történő megszegéséhez fűzi a súlyos jogkövetkezményt.

A *szülő saját szükséges tartásának veszélyeztetése* lehetővé teszi a tartási kötelezettség megszüntetését, a rokontartás közös szabályainak megfelelően. A kiskorú gyermek szükséges tartását pedig a nagykorú, továbbtanuló gyermek tartása nem veszélyeztetheti.

A jogalkalmazás számára a BH2012.292. sz. döntés fontos értelmezési kérdést rendez a kiskorú és a nagykorú gyermek tartásra való jogosultságának sorrendiségéről. Eszerint a kiskorú gyermek eltartása a nagykorú, munkaképes, továbbtanuló gyermek tartását akkor előzi meg, ha a kötelezett valamennyi gyermeke indokolt szükségleteinek fedezésére alkalmas tartásdíjat arányosítással sem tud fizetni.

Az (5) bekezdés a továbbtanuló nagykorú gyermek tartásának felső életkori határát jelöli meg, amikor úgy rendelkezik, hogy a gyermek 25. életévének betöltését követően a szülő a továbbtanuló, nagykorú gyermek tartására csak rendkívül indokolt esetben kötelezhető.

Amennyiben a nagykorú gyermek továbbtanulásának idejére fizetendő tartásdíjat a kötelezett szülő egy vagyontárgy egyszerű juttatásával teljesítette, a gyermek azonban a tanulmányait félbehagyja, és munkába áll, a vagyontárgyat átvevő gondozó szülő és a kötelezett szülő között elszámolásnak van helye (BH2014.112.).

Idetartozik az a lehetőség is, hogy a nagykorú gyermek tartásdíja határozott időre is megállapítható, ha elvárható, hogy szükséges tanulmányait a megadott időn belül fejezze be (EBH2000.317.).

4:221. §

[A tartásdíj mértéke]

A tartásdíj mértékének meghatározásánál a továbbtanuló gyermek indokolt szükségleteit, saját jövedelmét, vagyoni helyzetét, a tanulmányai folytatásához jogszabály által biztosított kedvezményeket, támogatásokat és a szülők teherbíró képességét kell figyelembe venni.

A továbbtanuló nagykorú gyermeknek járó tartásdíj mértékének meghatározásánál az alábbiakat kell figyelembe venni:

- a) a gyermek indokolt szükségleteit,
- b) saját jövedelmét, vagyoni helyzetét,
- c) tanulmányai folytatásához jogszabály által biztosított kedvezményeket, támogatásokat
- d) és a szülők teherbíró képességét.

A fentiek értékeléséhez a 4:205. §-nál már kifejtetteken túl a bírói gyakorlat ad néhány speciális iránymutatást.

A nagykorú gyermek tartásra való rászorultságát kizárja, ha a megélhetése biztosítását meghaladó anyagi eszközökkel rendelkezik. Nem tekinthető a nagykorú gyermek a szülők általi tartásra rászorultnak akkor, ha vagyona, illetve vagyona hasznosításából vagy kereső tevékenységből eredő jövedelme a megélhetésével és szükséges tanulmányainak folytatásával kapcsolatos kiadások fedezésére alkalmas (BH1997.27.).

A nagykorú gyermek rászorultsága és a tartásdíj mértéke körében a jogalkalmazási gyakorlatban két probléma merül fel jelentős gyakorisággal:

a) A tartásra kötelezett szülő arra hivatkozik, hogy a nappali tagozaton tanuló gyermek saját munkavégzéséből származó jövedelemmel teljesen vagy részlegesen gondoskodhatna saját tartásáról. A bírói gyakorlat következetes álláspontja az, hogy a felső- vagy középfokú képzésben nappali tagozaton tanulmányokat folytató gyermektől általában nem várható el a rendszeres munkavégzésből származó jövedelem megszerzése. Az ő elsődleges feladata ugyanis az életpályára felkészítő tanulmányok megfelelő eredménnyel történő elvégzése.

b) A másik gyakori kötelezetti hivatkozás a felsőfokú tanulmányok diákhitel igénybevételel történő folytatásának lehetősége. A bírói jogalkalmazási gyakorlat szerint a szülő tartási kötelezettségét nem zárja ki a diákhitel igénybevételelnek lehetősége. A tartásdíj megállapításánál azonban a gyermek indokolt szükségletei és a kötelezett teherbíró képessége körében értékelni kell a diákhitel igénybevételelnek tényét vagy ennek lehetőségét.

A szülők teherbíró képességének mérlegelésekor gyakori tényállási elem, hogy a kötelezett szülő időközben újabb házasságot kötött. Ilyenkor a kötelezett szülő teherbíró

képességének értékelésekor új házastársa vagyoni, jövedelmi viszonyai nem vonhatók a mérlegelés körébe, mert a mostoha szülő a 4:198. § alapján kizárólag az ő bejegyzésével a közös háztartásba hozott kiskorú gyermeket köteles eltartani (BH1997.398.).

4:222. §***[Tájékoztatási kötelezettség a tanulmányok folytatásáról]***

A továbbtanuló gyermek képzését, tanulmányait biztosító intézmény a tartásdíj fizetésére kötelezett szülőt – kérelmére – köteles tájékoztatni a tanulmányok végzésének fennállásáról vagy megszűnéséről.

Az új szabályozás régi jogalkalmazási problémát old fel azzal, hogy a tartásra kötelezett szülőt feljogosítja a gyermek tanulmányaival kapcsolatos közvetlen tájékozódásra, s kérelme teljesítésére kötelezi az oktatási intézményt.

ÖTÖDIK RÉSZ A GYÁMSÁG

XIV. CÍM A GYÁMRENDELÉS

4:223. §

[Gyámság alatt álló kiskorú]

Az a kiskorú, aki nem áll szülői felügyelet alatt, gyámság alá tartozik.

A 4:146. § (1) bekezdése kimondja, hogy a kiskorú gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll. A 2:10. § (1) bekezdése értelmében – a házasságkötés következtében megszerzett nagykorúság esetétől eltekintve – kiskorúnak minősül az a személy, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. Ezen életkor betöltése előtt ugyanis a kiskorú többnyire még nem éri el azt a testi, szellemi, erkölcsi fejlettségi szintet, amelynek birtokában önállóan képes lenne boldogulni. Ennélfogva – figyelembe véve élettani sajátosságait – a kiskorúnak különböző típusú, mértékű nevelésre, gondoskodásra, továbbá vagyonának megfelelő (a kiskorú érdekében történő) kezelésére és ügyei vitelében képviselőre van szüksége. E feladatokat a kiskorú szülője köteles ellátni a szülői felügyelet teljesítése körben. Előfordulhatnak azonban olyan esetek, amikor a szülő akár önhibáján kívül, akár neki felróható okból, de nem képes ellátni a fent említett feladatait; ilyenkor a gyámság jogintézménye nyújt megoldást a problémára. *A szülői felügyelet és a gyámság egymást kizáró jogintézmények:* amennyiben a gyermek szülői felügyelet alatt áll, úgy nem lehet gyámja, ellenkező esetben ugyanakkor feltétlen joga van arra, hogy számára a gyámhatóság a lehető leghamarabb megfelelő gyámot rendeljen. Utóbbira – egyebek mellett – akkor kerülhet sor, ha a mindkét szülő meghalt, mindkét szülő felügyeleti jogát megszüntette a bíróság [lásd Gykr. 127. § (2) bekezdés a) és b) pont], mindkét szülő felügyeleti joga szünetel [lásd 4:186. §, Gykr. 127. § (2) bekezdés]. Fontos rámutatni, hogy ha az egyik szülő vonatkozásában következnek csak be az említett események, de *a másik szülő él, és felügyeleti jogát gyakorolhatja, úgy gyám rendelésének nincs helye. A gyámhatóság hivatalból intézkedik a gyámkirendelés iránt, mint ahogy azt megelőzően hivatalból kell vizsgálnia – többek között – a következőket is: a gyámrendelés okát, azt, hogy van-e nevezett gyám, van-e családbafogadó gyámként kirendelhető rokona, hozzátartozója a kiskorúnak, illetve az, akinek a gondozásában él, személye és körülményei alapján alkalmas-e gyámnak. Vizsgálni kell továbbá, hogy a gyermek rendelkezik-e vagyonnal, és amennyiben igen, azt ki kezeli. A gyámhatóság által kirendelt gyám alapvető kötelessége, hogy tevékenységét a gyermek érdekében fejtsse ki. Megjegyzendő, hogy nem létező gyámrendelésnek minősül, ha olyan személy részére rendel a gyámhatóság gyámot, aki nem tartozik gyámság alá.*

4:224. §

[A gyám feladatköre]

A gyám – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a gyámsága alatt álló gyermek gondozója, nevelője, vagyonának kezelője és a gyermek törvényes képviselője.

A Ptk. a Csjt. szabályaihoz képest *tágítja a gyám kötelezettségeinek körét, kiegészítve azt a nevelési kötelezettséggel, mely arra vezethető vissza, hogy a CSJK a gyámságot a szülői felügyelethez kívánja minél jobban közelíteni. A Ptk. különös hangsúlyt fektet a családi létre, annak védelmére és kifejti, hogy a törvény alkalmazása során a családi és az egyéni*

érdek összhangját biztosítva kell eljárni. Ez is indokolja a gyám feladatköreinek – nevelési kötelezettséggel történő – kibővítését. Ezáltal erősebb hangsúlyt kap ugyanis a gyámnak a gyermek felé fennálló gondozási és nevelési kötelezettsége (ezzel megkülönböztetve tevékenységét a gondnok tevékenységétől), valamint az a követelmény, hogy a gyermek lehetőleg családi környezetben nevelkedhessen. Figyelemmel a gyermek életkorára, testi, szellemi fejlettségére, különbözőképpen alakul a gyám nevelési-gondozási kötelezettsége; míg a csecsemőkorú gyermek esetén a testi fejlődés biztosítása az előbbre való, addig a serdülőkorú gyermek esetében már az értelmi, érzelmi, erkölcsi nevelésre helyeződik át a hangsúly. Abban azonban nincs különbség, hogy a kiskorú vagyonának kezelését, illetve – cselekvőképességének hiányára, illetve korlátozottságára tekintettel – a képviselét a gyám minden esetben köteles ellátni. A gyám e kötelezettségeinek teljesítése során is köteles a kiskorú érdekeit szem előtt tartani, illetve amennyiben ezt a kiskorú ítélőképességének szintje lehetővé teszi (és nem ellenkezik a gyermek érdekeivel), köteles tiszteletben tartani a döntéseit.

További módosulás, hogy a gyám *a törvény eltérő rendelkezésének hiányában* (például a többes gyámrendelés) tekinthető a gyámság alatt álló gyermek gondozójának, nevelőjének, vagyona kezelőjének, illetve törvényes képviselőjének. E helyütt kell megemlíteni, hogy a gyám – szemben a szülővel – bizonyos jognyilatkozatok megtételére – így a gyermek nevének meghatározására, a gyermek örökbefogadásához való hozzájáruló nyilatkozat megtételére – nem jogosult.

4:225. § [A gyámrendelés szükségességének bejelentése]

- (1) A kiskorú gyermek közeli hozzátartozója és az a személy, akinek a gondozásában a gyermek él, köteles a gyámhatóságnak késelem nélkül bejelenteni, ha a kiskorú részére gyám kirendelése szükséges. A bíróság vagy más hatóság is köteles értesíteni a gyámhatóságot, ha hivatalos eljárása során tudomást szerez arról, hogy valamely kiskorú részére gyámot kell rendelni. A gyámrendelés szükségességét bárki bejelentheti.**
- (2) A gyámot a gyámhatóság hivatalból rendeli ki.**

A CSJK a kiskorú érdekét maximálisan szem előtt tartva, *a gyám kirendelésének szükségességére vonatkozó bejelentési kötelezettséget* nem csupán a gyermek közeli rokonai, hanem ennél *szélesebb jogalanyi kör számára írja elő*: a gyermek közeli hozzátartozói, valamint az is, akinek gondozásában a gyermek él, köteles eleget tenni e jogszabályi előírásnak. A 8:1. § (1) bekezdésének 1. pontja értelmében közeli hozzátartozó a házastárs, a bejegyzett élettárs, az egyenes ágbeli rokon, az örökbe fogadott, a mostoha és a nevelt gyermek, az örökbefogadó, a mostoha és a nevelőszülő, valamint a testvér. A bejelentés elmulasztásának ugyan nincs kifejezett szankciója, de e mulasztás a gyámság viselésére való alkalmasság vizsgálata során jelentőséggel bírhat. Értelemszerűen, ha a bíróság vagy más hatóság észleli az eljárása során, hogy valamely gyermek számára gyámot kell rendelni, úgy erről a gyámhatóságot értesíteni köteles.

A törvény ezen túlmenően *lehetővé teszi*, hogy *a gyámrendelés szükségességét bárki bejelentse*, ezáltal is elősegítve a gyermek mihamarabbi megfelelő ellátását, gondozását, nevelését, képviselétét.

Tekintettel arra, hogy az a kiskorú, aki nem áll szülői felügyelet alatt, gyámság alá tartozik, a törvény a Csjt.-vel egyezően változatlanul kimondja, hogy a gyámhatóság rendeli ki a gyámot; *a gyámság ugyanis nem a törvény erejénél fogva keletkezik, hanem azt a gyámhatóság hatósági határozata hozza létre*. A gyámhatóság a gyámot hivatalból

rendeli ki, amely döntés meghozatala előtt köteles felderíteni a gyámrendelés okát, felmérni a gyermek aktuális körülményeit, megvizsgálni, hogy a gyermek felügyeletét ténylegesen ki látja el, szükséges-e továbbá a felügyeletet ellátó személy helyett más kirendelni, meg kell állapítania továbbá, hogy a szülő(k) esetlegesen rendelkezett/ rendelkeztek-e nevezett gyámról vagy gyámságból kizárt személyről. Számba kell vennie ezenfelül a gyermek vagyonát, felderítenie kezelőjének kilétét, megtennie az esetleges soron kívüli intézkedéseket a gyermek vagyonának megóvása érdekében, majd mindezen adatok birtokában a gyámi feladatok ellátására legalkalmasabb személy meghatározása iránt a lehető legrövidebb időn belül intézkednie kell.

4:226. § [Nevezett gyám]

- (1) A gyámság elsősorban azt illeti meg, akit a szülői felügyeletet gyakorló szülő közokiratban vagy végintézkedésben gyámul megnevezett. Ha a szülői felügyeletre egyaránt jogosult szülők eltérő gyámot neveztek meg, a gyermek érdekét mérlegelve a gyámhatóság határoz arról, hogy a gyámságot melyikük lássa el.**
- (2) A nevezett gyámot akkor lehet mellőzni, ha**
  - a) a gyámságot nem vállalja;**
  - b) e törvény szerint gyámságot nem viselhet;**
  - c) a gyámság gyakorlásában akadályozva van; vagy**
  - d) kirendelése a kiskorú érdekét veszélyeztetné.**

A szülői felügyeletet gyakorolni jogosult szülőt (ideértve természetesen az örökbe fogadó szülőt is) – a *felügyeleti jog részjogosítványaként* – megilleti a *gyámnevezés, illetve a gyámságból való kizárás jogának gyakorlása*. A gyámnevezés szempontjából a nyilatkozat alakszerűsége, valamint annak személyes megtétele bír relevanciával, azt indokolni nem szükséges. Ha a gyámnevezés nem az előírt formában történik, úgy az nem lesz érvényes. A gyámnevezést vagy gyámságból való kizárást tartalmazó okirat módosítása, visszavonása ugyancsak az előírt alakiságok betartásával lehetséges. Fontos továbbá, hogy a szülői felügyeleti jognak a gyámnevezés időpontjában kell fennállnia. Amennyiben rendelkezésre áll olyan közokirat vagy végintézkedés, amely gyámot nevez meg, akkor a gyámság elsősorban e megnevezett személyt illeti meg, feltéve, hogy megfelel a törvényben meghatározott feltételeknek, és azt vállalja is. A gyámhatóságnak nincs mérlegelési lehetősége: ha a szülői felügyeletet gyakorolni jogosult szülő – a törvényi rendelkezések betartásával – gyámot nevezett – törvényben foglalt mellőzési ok hiányában –, ezt a személyt kell gyámul kirendelnie. Előfordulhat, hogy a szülői felügyeletre jogosult *szülők* mindegyike rendelkezik nevezett gyámról, azonban *eltérő személyeket jelölnek meg*. E tekintetben a Ptk. részben módosítja a Csjt. korábbi szabályait, amely szerint a gyámhatóságnak ilyen esetekben a „*körülmények figyelembevételével*” kellett döntenie a gyám személyéről, míg a CSJK a „*gyermek érdekeinek mérlegelését*” írja elő a gyámhatóság számára. Megjegyzendő, hogy e módosítás nem hoz lényegi változást, hiszen a gyámhatóság a korábbiakban is köteles volt a gyermek érdekét szem előtt tartani, sőt a Csjt. is kifejezetten előírta a gyermek érdekeinek mérlegelését arra az esetre, ha az egyik szülő azt a személyt zárta ki a gyámság viselésére jogosultak köréből, akit a másik szülő gyámként nevezett meg.

A nevezett gyám mellőzésének szempontjai lényegében azonosak a Csjt.-ben meghatározottakkal, a CSJK csupán azzal egészíti ki a mellőzés esetköreit, amikor a gyám a gyámságot nem vállalja. Ez a kiegészítés összhangban áll a gyermekvédelem egyik legfőbb alapelvevel, a gyermek érdeke védelmének az érvényre juttatásával. Hiszen ha

a gyámnak nevezett személy nem akarja ellátni a gyámságot, arra magát nem tartja alkalmasnak, úgy ennek ellenére való kirendelése nyilvánvalóan nem szolgálná a gyermek érdekét.

4:227. § [Rendelt gyám]

- (1) Nevezett gyám hiányában a gyámhatóság elsősorban a gyámság ellátására alkalmas közeli hozzátartozót rendel gyámul. Ha ilyen hozzátartozó nincs, a gyámhatóság más hozzátartozót vagy arra alkalmas személyt rendel gyámul, elsősorban azok közül, akik a gyermek gondozásában, nevelésében már korábban részt vállaltak.**
- (2) A gyámhatóság – a gyermekvédelmi gyámság kivételével – rendszerint minden kiskorú részére külön gyámot rendel. Azonos helyen nevelkedő testvérek részére gyámul ugyanazt a személyt kell kirendelni, ha az a kiskorúak érdekével nem ellentétes.**

Amennyiben a szülői felügyeletet ellátó szülő nem rendelkezett a leendő gyám személyéről, vagy a nevezett gyámot a gyámhatóság mellőzte, úgy elsősorban a közeli hozzátartozók közül kell a gyámság viselésére legalkalmasabb személyt kirendelni. A törvény nem állít fel kötelező sorrendet a közeli hozzátartozók között, a kirendelés lehetősége független a rokonság fokától. A közeli és távoli hozzátartozók tekintetben viszont már preferál a törvény: a gyámhatóság közeli hozzátartozón kívüli hozzátartozót vagy más alkalmas személyt kizárólag a gyámság viselésére alkalmas közeli hozzátartozó hiányában rendelhet ki. Következésképpen a közeli hozzátartozókon kívüli hozzátartozókat [lásd 8:1. § (1) bekezdés 2. pont], illetve harmadik személyeket csak másodsorban illetheti meg a gyámság viselése. A gyámságra alkalmas távolabbi rokonok és harmadik személyek közötti választásnál a *döntő szempont* az, hogy *ki vett részt már korábban is a gyermek nevelésében, gondozásában*. Ez egy új és egyben fontos szempont a Csjt. korábbi szabályaihoz képest, mivel a gyermek testi, szellemi, erkölcsi fejlődését nagymértékben elősegíti a rendszeresség, a megszokás, ha valamilyen szintű kötődése már kialakulhatott a leendő gyámmal. Ezt szem előtt tartva a CSJK az egyéb rokonokkal egy sorban olyan személyeket is bevon a potenciális gyámok közé, akik ugyan vérségi alapon nem kötődnek a gyermekhez, de régebb óta jelen vannak életében, gondozzák, nevelik, ismerik szokásait és kötődnek hozzá.

A Ptk. a Csjt. szabályaihoz hasonlóan rendezi a gyám és a gondozására bízott gyámoltak számának kérdését. Főszabály szerint továbbra is minden kiskorú részére *külön gyámot* kell kirendelni. Ennek indoka egyrészt az, hogy a gyám és a kiskorú között minél közvetlenebb kapcsolat alakulhasson ki. Másrészt a gyámság ellátásával a gyámként kirendelt személy komoly terheket vállal magára, ugyanis kötelessége a gyermeket megfelelően nevelni, gondozni, beleértve taníttatását, betegség esetén gyógyíttatását stb., továbbá köteles a gyermek érdekeinek figyelembevételével kezelni a vagyont, illetve ellátni képviselőtét, mindezt a gyámhatóság szigorú ellenőrzése alatt. Hozzáteve, hogy minden kiskorú – életkorától, addigi szocializációs közegétől, értelmi szintjétől stb. függően – más és más típusú gondoskodást igényel. Látható, hogy a külön gyám rendelésére vonatkozó rendelkezés egyszerre szolgálja mind a gyám, mind a gyermek érdekét. A CSJK a gyermekvédelmi gyámság mint *kivétel* mellett még egy esetet nevesít, amikor ugyanazt a személyt ki lehet rendelni gyámul több kiskorú részére, mégpedig az *azonos helyen nevelkedő testvéreket*. Ilyenkor a kiskorúak érdeke (különösen megfelelő lelki fejlődésük) megkövetelheti, hogy ne kerüljenek elszakításra testvéreiktől, ezért a törvény lehetővé teszi, hogy amennyiben ez a gyermekek érdekeivel nem ellentétes, akkor számukra ugyanaz a személy kerüljön *közös gyám*ként kirendelésre.

4:228. § [Az ítélőképes gyermek véleményének figyelembevétele]

A gyámrendelés során az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venni. Nem rendelhető a tizennegyedik életévét betöltött gyermek gyámjává az, aki ellen a gyermek alapos okból, kifejezetten tiltakozik.

A gyámhatóságnak a gyámügyi eljárásokban főszabály szerint meg kell hallgatnia a szülőt és más törvényes képviselőt, a gondozót, a gyermeket, azt, akivel szemben kötelezettséget kívánnak megállapítani, valamint – szükség szerint – a gyermek más közeli hozzátartozóit. A gyámrendelés előtt a gyámhatóságnak ezenfelül meg kell hallgatnia a gyámi tisztség viselésére figyelembe vehető valamennyi személyt is. A gyámhatóságnak e meghallgatások során kell felderítenie egyrészt, hogy ki lenne a legmegfelelőbb – nevezett gyám hiányában – a gyámi tisztség ellátására, másrészt azt, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek mi a véleménye a leendő gyám személyéről. A CSJK e helyütt a gyámrendelés során meghallgatott gyermek véleményének az eljárás kimenetelében betöltött szerepéről rendelkezik. Eszerint az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venni. A törvény szövegéből következik, hogy az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú gyermek véleménye mérvadó, azaz az olyan gyermeké, aki életkorának, értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni. Természetesen az, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményére milyen mértékben lehet tekintettel lenni, egyedileg dönthető el, azt befolyásolja a gyermek életkora, értelmi, érzelmi fejlettsége; nyilvánvaló, hogy egy óvodás korú gyermek véleménye többnyire nem lesz olyan súlyú, mint egy serdülőkorú gyermeké. Lényeges ugyanakkor, hogy a kiskorú elmondhassa a véleményét, és amennyiben ez érdekeivel nem ellentétes, a gyámhatóság a gyermek számára is elfogadott személyt rendelhessen ki.

A törvény kimondja azt is, hogy *nem rendelhető* a tizennegyedik életévét betöltött gyermek gyámjává az, aki ellen a gyermek alapos okból, kifejezetten tiltakozik. Következésképpen a gyámhatóságra hárul, hogy a tizennegyedik életévét betöltött gyermek ilyen tiltakozása esetén megvizsgálja azt, hogy a gyermek a gyám személye ellen alapos okból tiltakozik-e. A Gykr. két esetet emel ki, amit alapos okként kell értékelni: így alapos oknak kell tekinteni különösen, ha a gyámságot vállaló személy a gyermekkel vagy a gyermek szülőjével szemben felróható magatartást tanúsított, vagy a gyermek és a gyámságot vállaló személy érzelmileg nem kötődnek egymáshoz.

4:229. § [Kötelező gyámrendelés]

A gyermek gyámjává kell rendelni azt a személyt,

- a) akinél a gyámhatóság a gyermeket ideiglenes hatállyal elhelyezte;**
- b) akinél a bíróság a gyermeket elhelyezte; vagy**
- c) aki a gyermeket a gyámhatóság hozzájárulásával családbafogadta.**

A – gyámhatóságra nézve – kötelező gyámrendelés szabályai érdemben nem változtak a Csjt.-hez képest. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy míg a CSJK – szemben a Csjt.-vel – kifejezetten nevesíti a kötelező gyámrendelést, addig a családbafogadó gyám fogalmát már nem használja. Utóbbi fogalom a Gyvt. értelmező rendelkezései között jelenik meg. Eszerint azt a gyámként kirendelt személyt kell *családbafogadó gyámnak* tekinteni, akinél a gyámhatóság a gyermeket ideiglenes hatállyal elhelyezte, vagy akinél

a bíróság a gyermeket elhelyezte, vagy aki a gyermeket a gyámhatóság hozzájárulásával családbafogadta, kivéve, ha a gyermeket ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél, gyermekotthonban vagy más bentlakásos intézményben helyezték el, vagy akit a gyámhatóság a 4:226–227. §-ok szerint más okból rendelt ki gyámként a gyermekvédelmi gyámság alatt nem álló gyermek számára.

Mind az ideiglenes hatályú elhelyezés, mind a családbafogadás a gyermekvédelmi gondoskodás körébe tartozó hatósági intézkedés. Az *ideiglenes hatályú elhelyezés*re akkor kerül sor, ha a gyermek felügyelet nélkül marad, vagy testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti, és emiatt azonnali elhelyezése szükséges. Az a beutaló szerv [Gyvt. 72. § (1) bekezdés], amelynek eljárásában az ideiglenes hatályú elhelyezés szükségessége felmerül, a gyermeket elsősorban a nevelésére alkalmas, azt vállaló külön élő szülőnél, más hozzátartozónál, illetve személynél, vagy ha erre nincs lehetőség, nevelőszülőnél, illetve gyermekotthonban helyezi el, és erről a gyámhatóságot haladéktalanul értesíti. Az értesítést követően a gyámhatóság feladata az ügyben a törvény szerinti további intézkedéseket meghozni (Gyvt. 73–75. §-ok) attól függően, hogy az ideiglenes hatályú elhelyezés alapján milyen konklúzióra jut. Ennek függvényében *állapíthatja meg a gyámhatóság a szülő felügyeleti jogának szünetelését*. Egyúttal azt a személyt, akinél a gyermeket ideiglenes hatállyal elhelyezték, a gyermek családbafogadó gyámjául rendeli. A gyámhatóság *gyermekvédelmi gyámságot rendel*, ha a gyermeket ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél, gyermekotthonban vagy más bentlakásos intézményben helyezték el. Akkor is gyermekvédelmi gyám rendelésének van helye, ha a szülő hozzájárult gyermeke titkos örökbefogadásához, és a gyermeket ideiglenesen a leendő örökbe fogadó szülőnél helyezik el.

Másik esete a kötelező gyámrendelésnek, amikor a *bíróság a gyermek harmadik személynél történő elhelyezéséről dönt*. A gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránt a szülő és a gyámhatóság indíthat pert [lásd 4:171. § (1) bekezdés]. Erre a 4:169. § (1) bekezdése értelmében akkor kerülhet sor, ha a szülői felügyeletnek a szülők által történő gyakorlása a gyermek érdekét veszélyezteti, és a kiválasztott harmadik személy a gyermek nála történő elhelyezését maga is kéri. A bíróság ilyenkor többnyire a gyermek közeli hozzátartozói közül választja ki a gyermek gondozására, nevelésére alkalmas személyt, előnyben részesítve azt a hozzátartozót (legtöbbször nagyszülőt) vagy más személyt, aki már korábban is részt vett a gyermek gondozásában. A bíróság a gyermek elhelyezéséről szóló jogerős határozatát az illetékes gyámhatóságnak is továbbítja; ennek alapján a gyámhatóság intézkedik a határozat szerinti harmadik személy gyámként való kirendelése iránt.

A *családbafogadást* (lásd a 4:187. §-nál) a gyámhatóság engedélyezheti erre irányuló kérelem esetén. A kérelmet a szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők vagy a szülői felügyeletet gyakorló szülő terjesztheti elő arra hivatkozással, hogy egészségi állapota, indokolt távolléte vagy más családi ok miatt a gyermeket átmenetileg gondozni, nevelni nem tudja; a kérelemben meg kell nevezni a családbafogadó személyt/személyeket. A gyámhatóság akkor járul hozzá a családbafogadáshoz, ha a családbafogadó szülő személyisége és körülményei alapján alkalmas a gyermek gondozására, nevelésére, a gyámság ellátására, és e feladatok ellátását maga is vállalja, feltéve, hogy a családbafogadás a gyermek érdekében áll. Mivel a családbafogadás ideje alatt a szülő szülői felügyeleti joga szünetel, a családbafogadó szülőt vagy szülőket gyámul kell kirendelni.

4:230. §**[Gyermekvédelmi gyámság]****Gyermekvédelmi gyámság alá tartozik különösen az a gyermek,**

- a) akit nevelésbe vettek;**
- b) akit ideiglenes hatállyal gyermekvédelmi nevelőszülőknél, gyermekotthonban vagy más bentlakásos intézményben helyeztek el, és szülője ellen a szülői felügyelet megszüntetése iránti per indult; vagy**
- c) akinek a szülője hozzájárult gyermeke titkos örökbefogadásához.**

A gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermekek gyámságát 2014. január 1-jéig elsősorban az azt vállaló nevelőszülő, másodsorban a gyermekotthon-vezetője látta el, illetve – ha előbbiek kirendelésére nem volt mód – a gyámhatóság a TEGYESZ-nél működő hivatásos gyámot rendelt ki. 2014. január 1-jétől a Gyvt. akként módosult, hogy ezen időponttól főszabályként a TEGYESZ-nél közalkalmazotti jogviszony keretében, önálló munkakörben foglalkoztatott gyermekvédelmi gyámot kell elsősorban kirendelni – egyebek mellett – a CSJK által is kiemelt esetekben. A szabályozás ilyen irányú módosításával a jogalkotó szándéka az volt, hogy a gyermekvédelmi gyámság bevezetése oldja fel azokat az érdekütközéseket, amelyek a fenntartói, intézményi, gondozói érdekek és a gyermek érdeke között feszülnek. A korábbi rendszerben problémát jelentett, hogy a gyermek érdeke nem minden esetben egyezett a törvényes képviselőt ellátó nevelőszülő vagy a gyermekotthont fenntartó érdekeivel. Ilyen volt különösen a vér szerinti szülővel való kapcsolattartás vagy az örökbefogadás elősegítése, hiszen a nevelőszülő érdeke az, hogy a gyermek minél tovább nála maradjon, nem pedig az, hogy elkerüljön tőle (Katonáné Pehr Erika: Változások a gyámság szabályozásában, különös tekintettel a gyámrendelésre. *Családi Jog* 2014/2. 9.). Korábban gondot okozott az, hogy ha a gyermekotthonban vagy nevelőszülőnél nevelkedő gyermeket új helyre helyezték, akkor új gyámot is rendeltek számára, ami megnehezítette a gyermek fejlődésének nyomon követését. A változtatás lényege, hogy ezentúl a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermek törvényes képviselőt nem a gyermek nevelőszülője vagy a gyermekotthon vezetője látja el, hanem gyermekvédelmi gyám, akinek a személye a gondozási hely esetleges változásától függetlenül állandó marad (Katonáné Pehr Erika: Változások a gyámság szabályozásában, különös tekintettel a gyámrendelésre. *Családi Jog* 2014/2. 10.).

A CSJK a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermekek gyámságát *gyermekvédelmi gyámságként nevesítve* különbözteti meg a gyámság klasszikus fajtájától, és exemplifikatív módon sorolja fel annak egyes eseteit. A gyermekvédelmi gyám *egyidejűleg legfeljebb harminc gyermek gyámságát láthatja el*. A gyermekvédelmi gyámra – néhány kivétellel, amelyeket a Gyvt. tartalmaz – a Ptk. gyámságra vonatkozó rendelkezései az irányadóak. A gyermekvédelmi gyám alapvető feladata figyelemmel kísérni és elősegíteni a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, nevelését, valamint ellenőrzi a gyermek teljes körű ellátásának megvalósulását. Ennek érdekében – többek között – a gyermekkel rendszerint személyes és közvetlen találkozást, beszélgetést kezdeményez, nyomon követi a szülőkkal, más hozzátartozókkal való kapcsolattartást, és segíti azt, ő maga is kapcsolatot tart mind a szülőkkal, mind a nevelési-oktatási intézményekkel. A gyermekvédelmi gyám joga és kötelessége emellett, hogy a gyermeket személyi és vagyoni ügyeiben képviselje, védje a gyermek vagyoni érdekeit, gondoskodjon a vagyon megfelelő hasznosításáról, kezeléséről, kivéve, ha e feladatok ellátására a gyámhatóság eseti gyámot rendel.

Nem lehet gyermekvédelmi gyám a gyámhatóság vezetője vagy ügyintézője, a területi gyermekvédelmi szakszolgálat vezetője, a gyermekotthon és a nevelőszülői hálózat vezetője vagy foglalkoztatottja, továbbá a gyermek nevelőszülője. Ez utóbbi tilalom alól

a törvény enged néhány kivételt. Egyfelől a gyermekvédelmi gyám mellett a gyámhatóság egyes, a Gyvt.-ben meghatározott gyámi feladatok ellátására gyámként kirendelheti a nevelőszülőt, feltéve hogy a nevelőszülő a gyámságot vállalja. Másfelől maga a gyermekvédelmi gyám is kezdeményezheti a gyámhatóságnál egyes gyámi feladatok ellátására a nevelőszülő gyámként történő kirendelését, ha ennek feltételei fennállnak [Gyvt. 85. § (2) bekezdés].

A gyermekvédelmi gyám *tevékenységét a gyámhatóság irányítja és felügyeli*, feladatainak ellátásához szükséges feltételeket a területi gyermekvédelmi szakszolgálat biztosítja.

4:231. § [Többes gyámrendelés]

- (1) A gyermek részére kivételesen több gyám is rendelhető. Többes gyámrendelésre akkor kerülhet sor, ha**
  - a) a gyermeket saját háztartásukban nevelő házastársak közösen vállalják a gyámságot;**
  - b) a gyámság alá tartozó kiskorú két közeli hozzátartozója vállalja együttesen a gyámságot;**
  - c) a gyermek vagyonának kezelése és egyes más ügyeinek intézése különös szakértelmet igényel; vagy**
  - d) az a gyermekvédelmi gyámság alatt álló gyermek érdeke.**
- (2) A (1) bekezdés c) pontjában meghatározott esetben a gyámhatóságnak meg kell határoznia a gyámok feladatkörének pontos megosztását.**
- (3) Ha a gyám jogkörét túllépve jár el, jognyilatkozata harmadik személlyel szemben hatályos, de köteles a gyámsága alatt állónak a jognyilatkozattal okozott teljes kárát megtéríteni.**

Többes gyámrendelésre speciális esetekben kerül sor, hiszen a gyámi feladatok ellátása a gyermek és a gyám közötti személyes kapcsolat meglétét feltételezi, ami akkor tud leginkább megvalósulni, ha a gyermeknek egy gyámja van. Könnyen belátható azonban, hogy a szülői felügyelethez közelíteni kívánt gyámság jogintézménye eredeti célját akkor is maradéktalanul be tudja tölteni, ha egy házaspár vagy két közeli hozzátartozó vállalja közösen a háztartásukban nevelt gyermek gyámságát. Ilyenkor a gyámhatóság a gyámrendelést megelőzően mindkét személyt meghallgatja, és mindkét leendő gyámnál megvizsgálja, hogy az érintett személy viselhet-e gyámságot, és személyiségénél, valamint körülményeinél fogva alkalmas-e a tisztség ellátására, döntését ezt követően hozza meg. A gyám kirendelésére irányuló eljárásban a gyámhatóságnak hivatalból vizsgálnia kell azt is, hogy van-e a gyermeknek olyan vagyona vagy más ügye, melynek kezelése, intézése különös szakértelmet igényel; amennyiben arra jut, hogy igen, úgy a többes gyámrendelést megelőzően a különleges szakértelmet igénylő ügyekben a gyámi tisztséget vállaló személyeket is meghallgatja, valamint ugyancsak felméri alkalmasságukat. Az első két esetben a gyámok feladatkörüket értelemszerűen közösen látják el, így – szemben az utóbb tárgyalt többes gyámrendeléssel – a gyámhatóságnak nem kell arról rendelkeznie, hogy melyik gyámnak mely feladatkör ellátása a kötelessége, míg a speciális szakértelem miatti többes gyámrendelésnél a gyámhatóságnak határozatában az egyes gyámok vonatkozásában feladatköreiket is rögzítenie kell. Ennek abban a tekintetben van jelentősége, hogy az ilyen gyámok felelősséggel tartoznak azért, ha feladatkörükön kívül járnak el: ha jogkörüket túllépik, teljes kártérítési felelősséggel tartoznak a gyámság alatt állónak a feladatkörükön való túlterjeszkedésükkel okozott

károkért. A felsorolásban utolsóként említi a törvény azt az esetet, mikor a gyermekvédelmi gyámság alatt álló gyermek érdeke indokolja a többes gyámrendelést.

4:232. § [A gyámság viselésének feltételei]

- (1) Gyám lehet minden nagykorú személy, akivel szemben e törvényben meghatározott kizáró ok nem áll fenn, és személyében, körülményeiben alkalmas a gyámság ellátására.**
- (2) Gyámul – gyermekvédelmi gyám kivételével – az rendelhető, aki a gyámi tisztséget vállalja.**

A CSJK következetesen végigviszi azt az elvet, hogy *a gyámság viselése nem állampolgári kötelezettség*, gyámul tehát – szűk körű kivétellel – csak az rendelhető ki, aki azt vállalja. A gyámság viselésének a feltételeiben a hatályos joghoz képest annyiban hoz további változást a CSJK, hogy a nagykorúság és meghatározott kizáró okok hiánya mellett *előírja a szubjektív és az objektív alkalmasságot, továbbá a tisztség vállalását*. A törvény az alkalmasság megállapításával összefüggésben további támpontot, részletszabályt nem ad; annak szempontjait a gyámhatósági gyakorlatra bízva azzal, hogy a Gykr. vonatkozó rendelkezése értelmében a gyámhatóság a gyámságra való alkalmasság megállapításához – szükség szerint – orvosi, pszichológiai véleményt és jövedelemigazolást szerezhethet be. Érdemes megemlíteni, hogy a nevezett gyámot alkalmatlanság címén – a törvényben foglalt kizáró okok fennállásának hiányában – csak azon az alapon lehet mellőzni, ha kirendelése a gyermek érdekét veszélyeztetné.

A gyámság vállalása mint kritérium a gyermekvédelmi gyám tekintetében nem áll fenn figyelemmel arra, hogy gyámi feladatait közalkalmazotti jogviszony keretében, önálló munkakörben látja el.

4:233. § [Kizárás a gyámság viseléséből]

- (1) Nem rendelhető gyámul az a személy,**
  - a) aki cselekvőképességet érintő gondnokság alatt áll;**
  - b) aki szülői felügyeletet megszüntető vagy közügyektől eltiltó jogerős ítélet hatálya alatt áll;**
  - c) akinek szülői felügyeleti joga azért szünetel, mert gyermekét nevelésbe vették;**
  - d) akinek a gyermekét örökbefogadhatónak nyilvánították; vagy**
  - e) akit a szülői felügyelet gyakorlására jogosult szülő a gyámságból közokiratban vagy végrendeletben kizárt.**
- (2) Ha a szülői felügyeletet gyakorló szülő azt a személyt zárta ki a gyámságból, akit a másik szülő gyámul nevezett, a kiskorú gyermek érdekeinek figyelembevételével a gyámhatóság dönti el, hogy melyik rendelkezés érvényesüljön.**

A gyámság viselésének akadályai körében a Ptk. lényegében a Csjt.-vel azonos szabályokat tartalmaz, egy fontos különbséggel. A CSJK elhagyja a Csjt.-nek a kizáró feltételek ellenére történt gyámrendelés érvénytelenségére vonatkozó szabályát; ehelyett a törvényi akadály ellenére kirendelt gyám felmentését írja elő (lásd a 4:241. §-nál). Ennek oka, hogy az érvénytelenség jogkövetkezményei helyett a felmentéshez fűződő jogkövetkezmények alkalmazása kézenfekvőbb és egyszerűbben végrehajtható.

A gyámsággal járó feladatok ellátása, a gyámság alatt álló gyermek érdekvédelme kizárólag olyan személytől várható el, aki cselekvőképessége birtokában van, és saját ügyében is képes önállóan dönteni, cselekedeteiért teljes mértékben felelősséget tud

vállalni, továbbá aki korábban sem tanúsított olyan magatartást, amely a gyámság ellátására való alkalmasságát megkérdőjelezi, vagy egyenesen a gyermek veszélyeztetettségét vetíti előre. *Nem rendelhető* tehát *gyámul*, aki *cselekvőképességét érintő gondnokság*, valamint aki *a szülői felügyeletet megszüntető jogerős bírói ítélet hatálya alatt áll*. Ha a cselekvőképességet érintő gondnokság iránti eljárás csak folyamatban van, ez nem kizáró ok, hanem olyan körülmény, amely azonban alkalmatlanná teszi a javasolt személyt. Ugyancsak alkalmatlanságról van szó, ha számára a gyámhatóság ideiglenes gondnokot rendelt ki, mert ekkor cselekvőképességét érintő gondnokság alá helyezése látszik indokoltnak, és személyének vagy vagyonának védelme zárlat elrendelésével vagy más módon nem lehetséges (Katonáné Pehr Erika: Változások a gyámság szabályozásában, különös tekintettel a gyámrendelésre. *Családi Jog* 2014/2. 7.).

A szülői felügyeletet megszüntető bírói ítélet háttérében olyan súlyosan felróható szülői magatartás húzódik meg, mely miatt a bíróság indokoltnak látta, hogy megvonja a szülőtől a saját gyermeke feletti szülői felügyeleti jogát. Egyértelmű, hogy az a szülő, aki alkalmatlan arra, hogy saját gyermeke felett a szülői felügyeletet gyakorolja, nyilvánvalóan nem válhat más kiskorú gyámjává. Ehhez hasonló indok húzódik meg a *közügyektől eltiltó jogerős bírói határozat alatt álló személy* gyámságból való kizárása mögött. A közügyektől eltiltást a bíróság ugyanis azzal szemben alkalmazza, akit szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtható szabadságvesztésre ítélt; ilyen súlyos bűncselekmény elkövetője értelemszerűen méltatlan arra, hogy egy kiskorú gondozója, nevelője legyen.

Nem lehet gyám az sem, *akinek szülői felügyeleti joga azért szünetel, mert gyermekét a gyámhatóság nevelésbe vette*, illetve ha *gyermekét örökbe fogadhatónak nyilvánították*. Nem rendelhető gyámul továbbá az a személy, akit a szülő a törvényben előírt formában nyilatkozatával kizárt a gyámságból. Ha a szülői felügyeletet gyakorló szülő azt a személyt zárta ki a gyámságból, akit a másik szülő gyámul nevezett, a kiskorú gyermek érdekeinek figyelembevételével a CSJK a gyámhatóság mérlegelésére bízta, hogy melyik rendelkezés lesz hatályos.

XV. CÍM A GYÁMSÁG GYAKORLÁSA

4:234. § [A gyámság gyakorlása]

- (1) **A gyám a gyermek érdekeinek megfelelően köteles a tevékenységét gyakorolni. A gyámnak a tevékenysége során biztosítania kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú az őt érintő döntések előkészítésében részt vehessen, véleményt nyilváníthasson.**
- (2) **Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a szülői felügyeletet gyakorló szülő jogaira és kötelezettségeire vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell a gyám jogaira és kötelezettségeire.**

A CSJK külön hangsúlyozza, hogy *a gyám a gyermek érdekeinek megfelelően köteles a tevékenységét ellátni*. További változás, hogy korábban a Csjt. a gyámhatóság számára írta elő, míg a CSJK a gyám kötelezettségévé teszi, hogy *az ítélőképessége birtokában lévő kiskorút vonja be az őt érintő döntésekbe*. A Csjt. a tizenkettedik életév betöltéséhez kötötte a kiskorú meghallgatását, azonban a gyermekérdekének fokozottabb érvényesülése azt kívánja, hogy a jogalkotó ne egy meghatározott életkorhoz, hanem egy kellő szintű belátási képességhez, érettséghez kösse a gyermek véleményének kikérését és annak

tiszteletben tartását. A gyám kirendelésére a gyermek személyi és vagyoni érdekeinek védelmében kerül sor, így logikus, hogy a törvény a gyámtól a gyermek érdekeivel adekvát tevékenységet, eljárást követel meg. A gyámnak tehát a gyermek optimális testi, lelki, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését kell előmozdítania mind a gyermek nevelése, gondozása, mind vagyonának kezelése, mind törvényes képviselőjének ellátása során.

Tekintettel arra, hogy gyámrendelésre akkor van szükség, ha a kiskorú gyermeknek nincs szülői felügyeletet gyakorló szülője, ezért a törvény *általánosságban* a szülői felügyeletet gyakorló *szülő jogaira és kötelezettségeire vonatkozó rendelkezéseket* rendeli alkalmazni a gyám jogaira és kötelezettségeire; ezzel is kifejezve a gyámságnak – gondnoksághoz képest – a szülői felügyelettel fennálló szorosabb rokonságát. Fontos felhívni azonban a figyelmet a gyámság és a szülői felügyelet között megmutatkozó *eltérésekre* is. A törvény a szülőnek nagyobb önállóságot ad, így szabadabban határozhat a gyermek nevelése kérdésében, továbbá másként alakul a hozzátartozók beleszólási, illetve az államnak a beavatkozási lehetősége is; a gyám esetében mind a hozzátartozók, mind az állam több jogosítvánnyal bírnak. Továbbra is lényeges különbség a szülő és a gyám jogi státusza között, hogy a gyám folyamatos gyámhatósági kontroll alatt működik; tevékenységéről köteles rendszeresen beszámolni, a gyermek vagyonának kezeléséről meghatározott időközönként számadást készíteni. Emellett a gyámi tisztség és a szülői felügyelet megszűnésének esetei sem teljesen azonosak, és a gyámság szünetelésére sem kerülhet sor.

4:235. § [A gyám jogkörének korlátai]

- (1) A gyám nem jogosult a gyermek nevének meghatározására vagy megváltoztatására, és nem adhat hozzájáruló nyilatkozatot a gyermek örökbefogadásához.**
- (2) A gyám jognyilatkozatainak érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges, ha az a gyermek családi jogállására és az ezzel kapcsolatos perindításra vonatkozik.**

Bár a Ptk. igyekszik minél inkább közelíteni a gyám jogköréit a szülői felügyeleti jogokhoz, azonban bizonyos eltérések szükségszerűen felmerülnek; vannak olyan jogosítványok, melyek jellegüknél fogva kizárólag a szülőt illethetik csak meg, a szülői felügyeleti jogot pótló jogkört gyakorló gyámot nem. E tekintetben a szabályozás egyrészt a Gyvt.-ben a gyermekvédelmi gyám vonatkozásában már meglévő rendelkezéseket veszi át, másrészt a szülői felügyelettel kapcsolatos szabályok CSJK szerinti módosulása következtében mond ki további korlátozásokat. A Gyvt.-vel egyezően rögzíti a CSJK, hogy a gyám nem adhat hozzájáruló nyilatkozatot a gyermek örökbefogadásához, továbbá, hogy jognyilatkozatainak érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges, ha a jognyilatkozat a gyermek családi jogállására és az ezzel kapcsolatos perindításra vonatkozik. Mivel a CSJK a szülői felügyelet jogosítványai közé emelte be a gyermek nevének meghatározását, illetve annak megváltoztatását is, így a gyám jogkörének korlátainál arról is rendelkezni szükséges, hogy a gyámot az említett jogkörök nem illethetik meg.

4:236. §**[A gyám vagyonekezeléssel kapcsolatos jogai és kötelezettségei]**

A gyám köteles a gyermek pénzét és értéktárgyait – ha azokat a rendes vagyonekezelés szabályai szerint készen tartani nem kell – a gyámhatóságnak átadni.

A vagyonekezelés körében a gyám feladatait elsődlegesen a szülői felügyeletnek a vagyonekezelésre irányadó szabályai jelölik ki. Lényeges, hogy a gyámnak is mint a gyermek törvényes képviselőjének a *korlátozottan cselekvőképes kiskorú véleményét figyelembe kell vennie* a gyermek vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során. Itt kell felhívni a figyelmet arra, hogy a 2:12. § (2) bekezdése értelmében a korlátozottan cselekvőképes kiskorú a törvényes képviselőjének (gyámjának) közreműködése nélkül is – többek között – megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket, rendelkezhet munkával szerzett jövedelmével, annak erejéig kötelezettséget vállalhat, illetve ajándékozhat a szokásos mértékben. *Nem tartozik a gyám kezelése alá* továbbá a kiskorú gyermeknek olyan vagyona sem, amelynek a juttatásakor magát a gyámot zárták ki a vagyonekezelésből; az ilyen vagyon kezelésére a gyámhatóság vagyonekezelő eseti gyámot rendel. Ugyancsak a kiskorúsággal összefüggő általános cselekvőképességi szabályokból következik, hogy a gyám csak a gyámhatóság jóváhagyásával tehet érvényesen olyan jognyilatkozatot, amely – egyebek mellett – a kiskorút megillető tartásról történő lemondásra, vagyontárgyak öröklésének visszautasítására, a kiskorú ingatlana tulajdonjogának átruházására vagy megterhelésére vonatkozik [2:15. § (1) bekezdés]. A gyám a kiskorú azon ingó- és ingatlanvagyonát, amelynek kezelésére jogosult, vagyoneleltár alapján veszi át, és arról számadással tartozik.

Kivételt képeznek az előbb említett szabály alól a gyermek pénze, valamint bizonyos értéktárgyai. E vagyonelemek kapcsán a gyám vonatkozásában a jogalkotó továbbra is fenn kívánta tartani a korábbi vagyonekezelői jogi korlátokat, ellentétben a szülőkkel, akiknek a tekintetében a CSJK enyhített a megszorításokon. Miután tehát a Csjt.-től eltérően a CSJK a szülői felügyelet szabályai között már nem említi, hogy a szülők a gyermek pénzét és értéktárgyait kötelesek „beszolgáltatni” a gyámhatóságnak, így ezt a gyámra nézve külön ki kellett mondani. Az ekként *átadott vagyontárgyakkal* a gyám csak a gyámhatóság jóváhagyásával rendelkezhet; következésképpen az ilyen vagyon nincsen kivéve a gyám kezelése alól, azonban rendelkezési joga jelentős mértékben korlátozott. A gyámhatóság az átadott pénzt hitelintézetnél nyitott gyámhatósági fenntartásos betétben, forint folyószámlán vagy devizaszámlán, a személyes tulajdon szokásos tárgykörébe nem tartozó ékszereket, ezüst, arany, platina tárgyakat, drágaköveket az Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Banknál letétként, míg a kulturális javakat az illetékes múzeumban letétként köteles elhelyezni. A vonatkozó jogszabályi rendelkezésekből jól kivehető, hogy milyen típusú értéktárgyak esetében áll fenn az átadási kötelezettség, az azonban nem derül ki, hogy a gyermek pénzét milyen összeg felett kell átadni. A gyakorlat azt mutatja, hogy néhány ezer forint még nem minősül olyan összegnek, amelyet át kellene adni.

4:237. §**[Gyámhatósági felügyelet a gyám működése felett]**

- (1) **A gyám a tevékenységét a gyámhatóság rendszeres felügyelete – gyermekvédelmi gyámság esetén az irányítása – alatt látja el. Tevékenységéről bármikor köteles felvilágosítást adni a gyámhatóságnak.**
- (2) **A gyámhatóság a gyám jogkörét korlátozhatja, és intézkedéseit a gyermek érdekében – hivatalból, a gyámság alatt álló gyermek vagy közeli hozzátartozója kérelmére – meg is változtathatja. E tekintetben közeli hozzátartozónak minősül a szülő akkor is, ha a szülői felügyeleti joga szünetel.**

(3) A gyámhatóság a gyámság alatt álló kiskorú fontosabb ügyeiben határozathozatal előtt köteles meghallgatni a gyámot, az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú gyermeket és indokolt esetben a kiskorú közeli hozzátartozóit.

Az egyik legjelentősebb különbség a szülő és a gyám jogállása között, hogy míg a szülőt a gyámhatóság csak különleges esetben vonhatja „ellenőrzése” alá, vagyis a gyámhatóságnak csak a gyermek súlyos személyi vagy vagyoni érdeksérelme esetén van lehetősége beavatkozásra, addig a gyám szigorú gyámhatósági ellenőrzés keretei között látja el feladatait, tevékenységével összefüggésben bármikor felvilágosításra kötelezheti őt a gyámhatóság. A gyermekvédelmi gyám önállósága még korlátozottabb, mint a családbafogadó gyámé, hiszen felette a gyámhatóság nemcsak felügyeletet, hanem irányítást gyakorol, ami jóval szélesebb körű állami beavatkozást biztosít a gyám működésébe, mint a felügyelet. A gyám feladatainak teljesítése során önállóan, a gyermek érdekében köteles eljárni; következésképpen tevékenysége a gyámhatóság irányítási és felügyeleti joga következtében sem a gyámhatósági rendelkezések automatikus végrehajtásában merül ki. A hatósági kontroll azt a társadalmilag kívánt célt szolgálja, hogy a szülői gondoskodást nélkülöző gyermek személyi és vagyoni érdekvédelme feltétlenül érvényesüljön.

A gyámhatóság a gyám irányítása és felügyelete során a gyámot a kiskorú személyi és vagyoni ügyeiről elszámoltatja, számadását elbírálja. A gyámhatóság ezen túlmenően a gyám jogkörét korlátozhatja, intézkedését megváltoztathatja akár hivatalból, akár a gyámolt gyermek, illetve a gyermek közeli hozzátartozója kérelmére. Ez utóbbi vonatkozásban a Csjt.-beli szabályozás annyiban szűkül, hogy csak a közeli hozzátartozó kezdeményezheti a gyermek rokonai közül a gyám intézkedéseinek megváltoztatását. E tekintetben közeli hozzátartozónak minősül a szülő akkor is, ha a szülői felügyeleti joga szünetel. A gyám jogkörének korlátozása és intézkedéseinek megváltoztatása különösen a törvényes képviselő, a vagyonkezelés körében, vagy valamely meghatározott ügyben indokolt. Megjegyzendő, hogy a gyám jogosítványainak teljes elvonása a gyámi tisztség fenntartása mellett kizárt, a teljes elvonás a gyámságból történő felmentéssel vagy elmozdítással azonos. A gyám jogkörének nagyfokú korlátozására sem kerülhet sor, hiszen ha feladatainak széles körű ellátására a gyám valamilyen oknál fogva nem képes, nem a jogosultságok korlátozásának, hanem a gyám felmentésének van helye.

A gyámhatóság a gyámság alatt álló kiskorú fontosabb ügyeiben határozathozatal előtt köteles meghallgatni a gyámot, az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú gyermeket és indokolt esetben a kiskorú közeli hozzátartozóit.

A Ptk. megszünteti a gyám intézkedésével szemben a nagyszülőnek, nagykorú testvérnek, illetve szülő testvérének [Csjt. 103. § (3) bekezdés] perindítási jogát a gyermek „megfelelőbb” elhelyezése iránt. Ennek következtében, a gyámhatóság intézkedésének hiányában a törvénynek a szülői felügyeletre vonatkozó rendelkezései értelmében csak a szülő és a gyámhatóság jogosult a gyermek elhelyezésének megváltoztatását kérni a bíróságtól.

4:238. § [A gyám költségeinek és kiadásainak megtérítése]

- (1) A gyermek megélhetését szolgáló juttatásokat – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a gyám részére kell folyósítani.**
- (2) A gyám a gyermek jövedelmét a gyermek szükséges tartására igénybe veheti. Ha a gyermeknek tartásra kötelezhető szülője nincs, a gyámhatóság engedélyezheti, hogy a gyám a tartás költségeinek fedezésére a gyermek vagyonának állagát – meghatározott részletekben – igénybe vegye.**

- (3) A gyám a gyámság ellátásával kapcsolatos indokolt kiadásainak, költségeinek megtérítését a gyermek jövedelméből igényelheti. Megfelelő jövedelem hiányában a kiadások, költségek megtérítéséről a gyámhatóság gondoskodik.**
- (4) A (2)–(3) bekezdésben foglaltak a gyermekvédelmi gyámra nem vonatkoznak.**

Mivel a gyámság viselése nem állampolgári kötelezettség, és a gyám neki járó külön díjazásban nem részesül, így más módon kell gondoskodni arról, hogy a gyámnak a gyermek érdekében kifejtett tevékenységével összefüggésben felmerülő kiadásai, költségei megtérüljenek. A CSJK *elkülöníti a gyermek tartásával, illetőleg a gyámság ellátásával kapcsolatosan felmerülő egyéb kiadásokat*. Megjegyzendő, hogy a gyámságból nem következik automatikusan tartási kötelezettség, hiszen a tartási kötelezettséget nem a szülői felügyelet, hanem a rokoni kapcsolat alapozza meg. Következésképpen a gyámot csak akkor terheli tartási kötelezettség is, ha arra más jogcímen (pl. ha nagyszülő a gyám) köteles.

A *gyermek tartására* a gyámnak több forrás is rendelkezésére áll. Egyrészt a *gyermek részére járó juttatásokat* (tartásdíj, a gyermekvédelmi jogszabályokban meghatározott támogatások) – ha annak nincs törvényi akadály – a gyám részére kell eleve folyósítani, amit a gyámnak – értelemszerűen – a gyermek szükségleteire kell fordítania. Másrészt, ha az így befolyt összeg nem nyújt kellő fedezetet a kiadásokra, úgy a gyám *a gyermek jövedelmét is felhasználhatja*, sőt, ha a gyermeknek nincs tartásra kötelezhető szülője, a gyámhatóság engedélyezheti, hogy a gyám a tartás költségeinek fedezésére a *gyermek vagyonának állagát is igénybe vegye*.

Másik oldalról a *gyámság ellátásával kapcsolatban felmerülő kiadások fedezetéül elsősorban a gyermek jövedelme szolgál*; ennek hiányában a *költségek megtérítéséről a gyámhatóság gondoskodik*. Az így felmerülő összegek helyességét, szükségességét a gyámhatóság a gyám számadásának elbírálása során állapítja meg.

A gyermekvédelmi gyámra a fenti szabályok nem vonatkoznak figyelemmel arra, hogy gyámi feladatait közalkalmazotti jogviszony keretében, díjazás ellenében látja el.

4:239. § [A gyám számadási kötelezettsége]

- (1) A gyám a vagyonkezelésről – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – évenként köteles a gyámhatóságnak számot adni.**
- (2) Ha a gyámság alatt álló jövedelme nem haladja meg a jogszabályban meghatározott mértéket, a gyám számára – a gyermekvédelmi gyám kivételével – a gyámhatóság egyszerűsített számadást engedélyezhet. Ha a gyámságot közeli hozzátartozó látja el, a gyám az egyszerűsített számadási kötelezettség alól is mentesíthető.**
- (3) A gyámhatóság a gyámot az (1)–(2) bekezdésben meghatározott eseteken kívül indokolt esetben – hivatalból, a korlátozottan cselekvőképes gyámság alatt álló vagy hozzátartozója kérelmére – eseti számadásra kötelezheti.**

A gyám, tekintettel a speciális jogállására, számadási kötelezettséggel tartozik; a gyámhatóság a számadás alapján ellenőrzi a gyámnak a vagyonkezeléssel kapcsolatos tevékenységét. A gyám a számadás körében rendszerinti, eseti, valamint végszámadás benyújtására köteles. Főszabály szerint a gyám *rendszerinti számadási kötelezettséggel* tartozik, amelyet évente köteles teljesíteni. A gyermekvédelmi gyámot ennél rövidebb időközönként – félévente – kötelezi rendes számadásra a jogszabály. Az előző tárgyévvel vonatkozó számadást minden évben annak a hónapnak a 15. napjáig kell benyújtani a gyámhivatalhoz, amelyik hónapban a kirendelésről szóló határozatot a gyámmal közölték, feltüntetve benne a bevételeket és a kiadásokat, valamint csatolva a számadás tételeit

igazoló dokumentumokat. Bizonylat nélkül fogadhatók el az élmezéssel és háztartással kapcsolatos költségek, feltéve, hogy azok havonként nem haladnak meg egy összeghatárt (az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének kétszeresét). A számadás elbírálása során a gyámhatóság a benyújtott iratok alapján megvizsgálja a számadás helyességét, elbírálja a kiadások szükségességét, értékeli a gazdálkodás során tanúsított gondosságot. A gyámhatóság elfogadja a számadást, ha azt helyesnek találja. Ellenkező esetben, azaz ha a számadás alapján hiányt vagy indokolatlan kiadást, illetve a nem megfelelő gazdálkodás eredményeképpen kárt állapít meg, a gyámot felhívja az okozott kár megfizetésére. Amennyiben a gyám ennek nem tesz eleget, vagy vitatja a gyámhatóság megállapításait, úgy utóbbinak pert kell indítania a követelés érvényesítése iránt. Ugyancsak bírósági útra tartozik, ha a gyám magának a számadási kötelezettségének nem vagy nem megfelelően tesz eleget. Kivételesen *nem köteles éves számadásra* a családbafogadó gyám, ha a gyámoltnak nincsen vagyona és bevételeinek havi összege nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegét, a gyermekvédelmi gyám pedig akkor, ha a gyámolt nem rendelkezik vagyonnal, és utána kizárólag családtámogatási ellátást folyósítanak.

A gyámhatóság *egyszerűsített számadást* engedélyezhet a gyámnak, ha a gyámság alatt álló gyermek rendszeres jövedelemének éves összege nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 12-szeresét. Ha közeli hozzátartozó a gyám, az egyszerűsített számadási kötelezettség alól is mentesíthető.

A rendszerinti számadás mellett a gyámhatóság a gyámot – hivatalból vagy kérelemre – indokolt esetben *eseti számadásra* kötelezheti. A gyámhivatal különösen azt a gyámot kötelezi eseti számadásra, aki a gyermek vagyontól jogosult igénybe venni, illetve aki éves számadásra nem köteles. Az eseti számadás elkészítésekor, illetve elbírálása során a gyámhatóság a rendszeres számadás szabályai szerint jár el.

Végszámadás előterjesztésére a gyámság, illetve a vagyonkezelői jog megszűnésekor, továbbá a gyám személyében bekövetkező változás alkalmával köteles a gyámi tisztség viselője. A végszámadás a vagyonkezelés egész időtartamára kiterjed, és amennyiben a gyám rendszeres számadásra köteles, úgy a végszámadás a rendszeres számadásra épül.

XVI. CÍM

A GYÁMSÁGNAK ÉS A GYÁM TISZTSÉGÉNEK MEGSZŰNÉSE

4:240. § *[A gyámságnak és a gyám tisztségének megszűnése]*

- (1) **A gyámság megszűnik, ha a gyámság alatt álló meghal, szülői felügyelet alá kerül vagy nagykorúságát eléri.**
- (2) **A gyám tisztsége megszűnik**
  - a) **a gyámság megszűnésével;**
  - b) **a gyám halálával;**
  - c) **a gyám felmentésével; vagy**
  - d) **a gyám elmozdításával.**

A szabályozásból jól látható, hogy elkülönül egymástól a *gyámság*, illetve a gyámi tisztség *megszűnése*. Az előbbi akkor következik be, ha a kiskorú gyámoltnak már nincs szüksége a továbbiakban arra, hogy gondozásáról, neveléséről, képvisletéről, illetve vagyona kezeléséről gyám gondoskadjon. Ennek oka lehet a gyámolt halála, nagykorúvá válása, továbbá az, hogy a gyermek – az örökbefogadást is ideértve – szülői felügyelet alá kerül. Az említett okok bekövetkezése *ex lege* szünteti meg a gyámságot; a gyámhatóság a megszűnést határozatával megállapítja.

A gyámság megszűnése, valamint a gyám halála olyan objektív okok, melyek szükségszerűen maguk után vonják a gyámi tisztség megszűnését, bár utóbbi esetben maga a gyámság fennmarad. Megjegyzendő, hogy a Csjt. a gyámi tisztség megszűnésének okai között korábban nem rendelkezett a gyám haláláról; a CSJK pótolja ezt a mulasztást. A gyám felmentése, illetve elmozdítása az előzőekkel ellentétben nem automatikusan, hanem a gyámhatóság erre irányuló döntésével következik be, és nem jár a gyámság megszűnésével.

4:241. § [A gyám felmentése]

(1) A gyámhatóság a gyámot felmenti, ha

- a) a gyám fontos okból felmentését kéri;**
- b) a gyám alkalmatlannak bizonyul a gyámi tisztségre; vagy**
- c) a kirendelést követően szerez a gyámhatóság tudomást olyan akadályról, vagy utólag keletkezik olyan akadály, amely miatt a gyám gyámságot nem viselhet.**

(2) A gyámhatóság kivételesen felmentheti a gyámot, ha a gyermek érdekében más személy gyámként való kirendelése indokolt.

A gyámi tisztség gyámhatóság általi megszüntetésének két típusa közül *a gyám felmentésére a gyám, illetve a gyermek érdekkörben felmerülő*, a gyámon kívül álló, neki fel nem róható okból kerülhet sor. Adódhat olyan helyzet, hogy a gyermeknek a továbbiakban is gyámság alá kell tartoznia (nem kerülhet szülői felügyelet alá), azonban az addigi gyám tisztségét valamilyen oknál fogva nem gyakorolhatja. A gyámot felmentik, ha azt *maga a gyám* valamilyen méltányolandó körülményre hivatkozással *kéri*, vagy ha *a gyámi tisztség ellátására nem alkalmas*. Előbbinél a jogalkotó arra van figyelemmel, hogy adódhatnak olyan élethelyzetek (betegség, tartós távollét, több gyermek egy háztartásban nevelése stb.), amikor a gyámság viselőjére a tisztség ellátása aránytalanul súlyos terhet ró. Utóbbinál a gyám működése során derül ki, hogy a jogszabályi feltételeknek egyébként eleget tevő gyám mégsem alkalmas feladatainak ellátására. Előfordulhat, hogy a gyermek ügyeinek bonyolultsága miatt nem képes a gyermek érdekeinek maradéktalan képviselésére. Ha alkalmatlanságát a gyám maga felismerni nem képes, és felmentését nem kéri, a gyámhatóságnak hivatalból kell megállapítania azt, hogy a gyám alkalmatlan, és őt fel kell mentenie.

A CSJK a Csjt.-beli szabályozást kiegészíti, amikor úgy rendelkezik, hogy ha a gyámhatóság a gyám *kirendelését követően szerez tudomást olyan akadályról, vagy utólag keletkezik olyan akadály, amely miatt a gyám gyámságot nem viselhet*, akkor a gyámot szintén fel kell menteni.

A CSJK új szabályként rögzíti, hogy ha gyermek érdekében más személy gyámként való kirendelése indokolt, akkor a korábbi gyámot a gyámhatóság kivételesen felmentheti. A gyám kirendelését követően is előfordulhat, hogy egy hozzátartozóról, esetleg harmadik személyről kiderül, hogy valamilyen oknál fogva alkalmasabbnak minősül a gyermek hosszú távú nevelésére, mint a kirendelt személy.

4:242. § [A gyám elmozdítása]

- ##### **(1) A gyámhatóság a gyámot elmozdítja, ha a gyám jogaival visszaél, kötelességét elhanyagolja vagy olyan cselekményt követ el, amellyel a gyámsága alatt álló gyermek érdekeit súlyosan sérti vagy veszélyeztet, vagy amely miatt a feladat ellátására méltatlanná válik.**

(2) Ha alaposan feltételezhető, hogy a gyámot el kell mozdítani, és a késedelem veszéllyel járhat, a gyámhatóság a gyámot tisztségéből felfüggeszti.

A gyám tisztségének megszüntetése a gyámhatóságnak a gyámot felmentő vagy elmozdító határozatával következhet be. A felmentés és az elmozdítás jogi hatása lényegében egyező, közöttük az érdemi eltérés elsősorban az, hogy *a gyám elmozdítására a gyámnak felrőható okból kerül sor*. A hangsúly az elmozdításnál a gyám magatartását illetően tehát a felrőhatóságon van. Amennyiben ugyanis a gyám mindent megtesz annak érdekében, ami tőle elvárható, és rajta kívül álló okból nem képes tisztségének ellátására, nem elmozdításnak, hanem felmentésnek van helye. Az elmozdításra a következő felrőható magatartások alapján kerülhet sor: a gyám jogaival visszaél, kötelességét elhanyagolja, vagy olyan cselekményt követ el, amellyel a gyámsága alatt álló gyermek érdekeit súlyosan sérti vagy veszélyezteti, vagy amely miatt a feladat ellátására méltatlanná válik. *Joggal való visszaélést követ el a gyám, ha a gyámsága alatt álló nevelésével, gondozásával, vagyonkezelésével, törvényes képviselővel összefüggően jogosultságát nem a gyermek érdekében álló módon gyakorolja (például, ha a gyermek vagyonát hátrányos módon mások javára hasznosítja, vagy a gyermek érdeklődésének, képességeinek nem megfelelő életpályát választ). Elhanyagolja a gyám a kötelességét, ha például a gyermeket nem megfelelően gondozza, gyógykezelését elmulasztja, véleményét nem veszi figyelembe. A CSJK kiegészítésének köszönhetően a gyám egyebekben akkor is elmozdítható, ha olyan cselekményt követ el, amellyel a gyámsága alatt álló gyermek érdekeit súlyosan sérti vagy veszélyezteti. A gyámság viselésére való méltatlanná válás olyan gyámi magatartást feltételez, amely jellegénél, illetve súlyánál fogva alkalmatlanná teszi a gyámot e tisztség viselésére, amely a közfelfogás szerint kizárja, hogy ilyen tisztséget betöltsön.*

Amennyiben a gyámhatósági eljárás végén a gyám elmozdításáról születik döntés, a gyámi tisztség a gyámhatóság határozatának jogerőre emelkedésével szűnik meg. Előfordulhat, hogy a gyám működése a gyámoltra nézve olyan súlyos veszéllyel járna (testi épsége, egészsége, vagyoni helyzete további jelentős sérelmet szenvedne), ami miatt nem lehet a döntés meghozataláig sem várni: *a gyámot tisztségéből azonnali hatállyal fel kell függeszteni*. Ha a törvény által előírt két együttes feltétel – alaposan feltételezhető, hogy a gyámot el kell mozdítani, és a késedelem veszéllyel járhat (pl. bűncselekmény elkövetésétől kell tartani) – fennáll, a gyámhatóságnak nincs mérlegelési lehetősége, a felfüggesztést el kell rendelnie.

4:243. § [A gyám kötelezettségei a gyámi tisztség megszűnésekor]

- (1) A gyám tisztségének megszűnése után köteles a gyámhatóságnak működéséről jelentést, az általa kezelt vagyonról végszámadást előterjeszteni.**
- (2) A gyám ellen számadási kötelezettsége alapján támasztható követelések a gyámot a vagyonkezelés alól felmentő határozat közlésétől számított egy év alatt évülnek el. Ha a követelés alapjául szolgáló ok később jutott az érdekelt tudomására, a határidőt a tudomásszerzéstől kell számítani, feltéve, hogy a követelés a rendes elévülés szabályai szerint még nem évült el.**

A gyermek személyi és vagyoni érdekeinek megóvása megköveteli, hogy – az akár évekig fennálló – gyámi tisztség megszűnésekor a gyám minden tekintetben elszámoljon az addigi tevékenységével. A törvény ezért megköveteli a gyámtól, hogy *a tisztségének megszűnése után a gyámhatóságnak működéséről jelentést, az általa kezelt vagyonról*

végszámadást terjesszen elő. A *működésről szóló jelentésnek* tartalmaznia kell a gyámi tisztség kezdő és befejező időpontját, valamint a gyámolt személyével kapcsolatos jelentős információkat (egészségi állapot, iskolai előmenetel, rokonokkal való kapcsolat, esetleges hivatalos ügyek stb.).

A vagyonkezelésre jogosult gyám tisztsége megszűnésekor a működéséről szóló jelentésen túl az általa kezelt vagyonról *végszámadást köteles készíteni*. A végszámadás a vagyonkezelés egész időtartamára kiterjed, és ha a gyám rendszeres számadásra volt köteles, a végszámadás erre épül. A végszámadást a gyámhatósághoz kell benyújtani, ha a gyermek a gyámság megszűnésével szülői felügyelet alá kerül, vagy ha újabb gyám kirendelésére kerül sor. A gyámolt nagykorúvá válása vagy halála bekövetkeztében megszűnő gyámság esetén a gyám annak tartozik végszámadással, aki a vagyon felett rendelkezni jogosult azzal, hogy a gyámhatóságnak a végszámadás egy – a jogosult általi átvételt is igazoló példányát – a gyámhatóság részére szintén továbbítani kell (Gykr. 158/A. §). Ha a számadás helyes, a gyámhatóság azt elfogadja, és a számadásra kötelezettet a vagyonkezelés alól felmenti; egyúttal rendelkezik a maradványösszeg felhasználásáról, illetve annak betétben történő elhelyezéséről is. Ha a gyám a végszámadási kötelezettségének nem vagy nem megfelelően tesz eleget, a gyámhatóság vele szemben a számadási kötelezettség körében tárgyalta intézkedésekkel él (lásd a 4:239. §-nál).

A CSJK pontosítja a gyámmal szemben számadási kötelezettsége alapján támasztható követelésekkel kapcsolatos *speciális elévülési határidőre* vonatkozó szabályt. A hivatkozott követelések a gyámot a vagyonkezelés alól felmentő határozat közlésétől számított egy év alatt évülnek el. Ha azonban a követelés alapjául szolgáló ok később jutott az érdekelt tudomására, a határidőt a tudomásszerzéstől kell számítani, feltéve, hogy a követelés a rendes elévülés szabályai szerint még nem évült el.

4:244. §

[A gyám kártérítési felelőssége]

A gyám a gyámsága alatt álló gyermeknek a vagyonkezelés során okozott kárért a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség általános szabályai szerint felel.

Míg a Csjt. a kártérítési felelősség körében a gyám kötelességszegése révén okozott kárról rendelkezett, beleértve ebbe a vagyoni és a nem vagyoni károkat is, addig a CSJK kifejezetten a vagyonkezelés körében okozott kárról rendelkezik. A gyám és gyámolt vagyoni viszonyai körébe tartozó kérdés, hogy a gyám a gyámsága alá tartozó gyermeknek a vagyonkezelés során okozott kárért milyen szabályok szerint felel. E tekintetben a szülői felügyelet enyhébb szabályai – a saját ügyekben követett gondosság, minimum a súlyos felróhatóság mércéje – nem alkalmazhatók [Katonáné Pehr Erika: A gyámságnak és a gyám tisztségének megszűnése *in* Petrik Ferenc – Kőrös András (szerk.): *Polgári Jog Családjog* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 353.]. A CSJK ezért – kizárva ezzel a szülői felügyeleti jognak a szülő kártérítési felelősségére irányadó szabályai alkalmazhatóságát – külön rendelkezik a gyám mint vagyonkezelő kárfelelősségéről kimondva, hogy *a gyám a gyámsága alatt álló gyermeknek a vagyonkezelés során okozott kárért a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség általános szabályai szerint felel*. A kártérítés általános szabályai alapján a gyám tehát az általa a vagyonkezelés során jogellenesen okozott károkért felel, kivéve, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az egy gyámtól az adott helyzetben általában elvárható.

ÖTÖDIK KÖNYV

DOLOGI JOG

ELSŐ RÉSZ

A BIRTOK

I. CÍM

A BIRTOK ÉS A BIRTOKVÉDELEM

I. Fejezet

A birtok. A birtok megszerzése és elvesztése

5:1. § [Birtokos]

- (1) Birtokos az, aki a dolgot sajátjaként vagy a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján hatalmában tartja.
- (2) Olyan birtokos mellett, aki a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján tényleges hatalmában tartja a dolgot (albirtokos), birtokosnak kell tekinteni azt is, akitől a tényleges hatalmat gyakorló a birtokát származtatja (főbirtokos).
- (3) Birtokos az is, akitől a dolog jogalap nélkül időlegesen más személy tényleges hatalmába került.

1. Alapvetés – a birtok fogalma

A Polgári Törvénykönyv a birtok és birtokvédelem szabályainak új elhelyezésével is jelzi, hogy a birtoklás joga önálló jogintézmény, nem kizárólag a tulajdonjog része. Ez a rendszertani változtatás jelentős, kifejezi az 1959-es Ptk.-tól eltérő birtokfelfogást. A Ptk. Ötödik Könyve Első Részének I. Címe „A birtok és a birtokvédelem”, ugyanakkor hatályos jogi szabályozásunk nem vállalja fel a birtok fogalmának meghatározását. A birtokfogalom meghatározásának elmaradása nem csak a jelenlegi jogi szabályozás sajátja, az 1959-es Ptk. sem kísérelte meg annak meghatározását.

„A birtok fogalmának konkrét, normatív törvényi meghatározása nem szükséges, valószínűleg nem is lehetséges. A fogalom minden konkrétabb meghatározása ugyanis azzal a veszéllyel jár, hogy a bíróság kezét köti meg a jogalkotó, és ezzel nehezíti annak védett alanyi jogot biztosító pozíciójának az azonosítását, amely a birtok védelmi és átruházó hatását kiváltja. A birtokot ezért érdemes a szabályozás szintjén nyitott tényállásként megfogalmazni, és a birtok fennállásának megállapítását a bíróságra hagyni” [Menyhárd Attila: *Dologi jog* (Osiris 2007, Budapest) 491.]. Általánosan elfogadható, hogy a birtok fogalmának meghatározása a jogban annyiban szükséges, amennyiben ahhoz következmények fűződnek.

A törvény a birtokos oldaláról határozza meg a birtok lényegét, de nem vitatott, hogy a birtok a birtokos és a dolog között fennálló uralmi viszonyt jelenti. A Ptk. birtokjogi szabályozása szakít az 1959-es Ptk. leegyszerűsítő tényfogalmával, ugyanakkor az örök vitát, miszerint a birtoklás jognak, vagy ténynek tekintendő, első látásra nem dönti el egyértelműen a jog javára. Az uralmi viszony helyzetéből meghatározva a birtokos

fogalmának vizsgálata elsősorban ténykérdésnek látszik. Birtokos az, aki a dolgot hatalmában tartja. Ez pedig a dolog feletti fizikai uralom, tény. A birtok egyben alanyi jog is, a birtokos tényleges uralmat gyakorolhat, ezért birtokos az is, aki a tényleges fizikai uralmat nem gyakorolja, de jogi lehetősége van rá. Ugyanakkor a hatalomban tartás mint birtokfogalom kiegészül két feltétellel, amikor birtokosnak azt tekinti, aki sajátjaként, vagy a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján tartja hatalmában a dolgot.

2. A sajátjakénti birtoklás

Sajátjakénti birtoklás alatt azok a helyzetek értendők, amikor a dolog birtokosa saját birtoklását véglegesnek, kizárólagosnak tekinti. A külvilág felé a birtoklás úgy nyilvánul meg, mint a tulajdonos birtoklása. A sajátjakénti szóhasználat egyértelműen jelenti, hogy azon nem kizárólag a tulajdon részjogosítványaként történő birtoklást, hanem mindazon birtoklási, uralmi helyzetet is értjük, ahol a birtokláshoz való jogosultságot nem vizsgálva, a birtokos saját birtoklását véglegesnek tekinti, és ez a külvilág felé meg is jelenik. A nem tulajdonosként, de sajátjakénti birtoklás feltételezi a dolog feletti tényleges fizikai uralom gyakorlását sajátjakénti birtoklás elemei: a birtoklás véglegessége (szubjektív elem) és a fizikai hatalom tényleges megvalósulása (objektív elem), vagy a tulajdonjog fennállása (objektív elem).

Tulajdonjogfennállása esetén nem szükséges a birtokosi minőség megállapíthatóságához a fizikai hatalom tényleges megvalósulása, a tulajdonost az 5:21. § alapján megilleti a birtoklás joga és a birtokvédelem. A tulajdonos – a birtok időleges átengedése esetén – végső esetben főbirtokosnak minősül. A tulajdonos egyben a birtokos akkor is, ha a dolog ugyan nem áll tényleges hatalma alatt, de más nem tekinthető birtokosnak.

Birtokosnak kell azonban tekinteni azt a személyt is, akinek hatalomgyakorlása jogcím nélkül megvalósul, ha a birtoklását véglegesnek tekinti. Az ilyen birtokos mindenkivel szemben birtokosnak minősül pusztán a sajátjaként birtoklás és annak fizikai, külső megnyilvánulása alapján, kivéve azon személlyel szemben, akinek a birtoklásra jogalapja van.

Elbirtoklás útján csak a „sajátjaként” birtokló szerezhethet tulajdonjogot. A „sajátjakénti” birtoklás megállapításához jóhiszeműségre nincs szükség, mint ahogy arra sem, hogy a birtokló magáénak vélje a birtok tárgyát. Elegendő annyi is, hogy véglegesnek tekintse birtoklását, és ezt objektív módon ki is fejezze (BDT2003.889).

A birtok megszerzésének nincs jogi jelentősége a sajátjakénti birtoklás, így a birtokosi minőség megállapítása, pusztán a harmadik személlyel szembeni birtokvédelem szempontjából, azonban tulajdonszerzéshez nem vezethet az a sajátjaként birtoklás, amelynél a hatalmat bűncselekménnyel, erőszakos, vagy alattomos úton szerezte meg a birtokló (5:47 §).

3. Az ideiglenes (időleges) birtokos

Az időleges birtoklás megállapíthatóságának feltétele a birtokláshoz fűződő jogalap megléte. Ezáltal a birtok nem pusztán tényleges állapot, hanem alanyi jog, amelynek alapján a birtokos mint jogosult uralmat gyakorolhat. Nem kaphat tehát birtokvédelmet az az időlegesen a dolgot hatalmában tartó személy, aki a birtokláshoz nem rendelkezik jogalappal. [5:9. § (1) bekezdés]. Az új jogi szabályozás az időleges birtokos esetében

a birtok fogalmát a jogszerű birtok fogalmával azonosítja, a jogcímes (petitórius) birtokvédelemre érdemes uralmi, hatalmi viszonyt tekinti ilyennek.

Ideiglenes (időleges) birtokos az, aki nem tekinti véglegesnek saját birtoklását, a dolog birtokába csak időlegesen, meghatározott jogcím alapján jutott, tehát nem tekinthető a birtoklása sajátjakéntnek.

Törvényben nem meghatározott, hogy mit kell hatalomban tartás alatt érteni, nem vitatott azonban, hogy az a dolog feletti tényleges fizikai uralom fogalmával egyezik meg. A fizikai uralom nem kizárólag a közvetlen, testi kapcsolatot jelenti, hanem azt a hatalmat, ami közvetlenül magában foglalja a testi kapcsolat lehetőségét. Így pl. a széf kulcsa uralmat jelent a széfben elhelyezett tárgyakon. A hangsúly ebben az esetben a közvetlen lehetőségen van. Amennyiben a széf közvetlenül a széf kulcsának birtokosa számára nem hozzáférhető, a birtoklás nem, csak annak kikényszeríthetősége valósulhat meg. Hatalomban tartás az is, ha a testi kapcsolat más, a birtokos birtokában tartott tárgyon keresztül közvetetten valósul meg. Így a köztemető meghatározott sírhelyére kiváltott sírhelyhasználati jog birtoklási jogosultságot keletkeztet, az e jogosítványt megtestesítő sírboltigazolvány átvételével a jogosult az érintett sírhely birtokosává válik (BDT.2014.3045.).

A joggyakorlat hosszú ideje birtokosnak tekinti a reklámfelület használatára jogot szerzett személyt. A határozott időre kötött, plakát kihelyezésére vonatkozó – atipikus elemeket is tartalmazó – albérleti szerződés esetén az albérlőnek az adott időszakra, az adott reklámfelületre vonatkozó birtoklása megvalósul azáltal, hogy oda a saját akarata szerinti reklámanyagot helyezheti el. E szerződés megszűnésére nem a megbízási, hanem a bérleti szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni (BH2006.332.).

4. A tényleges hatalomgyakorlás nélküli birtokos

Nem feltétlenül része a birtok fogalmának a birtokos helyzetének harmadik személy általi felismerhetősége. Birtokos az a személy is, aki a birtokából időlegesen kikerült, vagy aki saját akaratából a birtokát időlegesen másnak átengedte. Birtokosnak tekintendő továbbá az a személy is, akitől a dolog jogalap nélkül időlegesen más személy tényleges hatalmába került. Az 5:1. § (3) bekezdésében szabályozott eset az 1959-es Ptk. birtokosi fogalmával lényegében megegyezik, azonban egy többletfeltételt tartalmaz, a dolognak jogalap nélkül kell időlegesen más személy uralma alá kerülnie. Ebben az esetben az időleges a végleges ellentéte, az időleges akkor válik véglegessé, ha a hatalom megszerzője tulajdont szerez a dolgon.

5. A birtok és a jogképesség

Miután a Ptk. a birtokot az alanyi jog oldaláról határozza meg, birtokos az lehet, aki birtoklási képességgel rendelkezik. Birtokos az lehet, aki jogképességgel rendelkezik.

Nem vitatott, hogy a jogi személy nevében a birtoklás jogát a jogi személy képviselője vagy az általa erre feljogosított személy gyakorolja, a védelemben részesülő vagy a birtokátruházó (időlegesen átengedő) azonban a jogi személy lesz. A nyilvántartásba vételhez kötött, alakulóban lévő jogi személy a létesítő okirat ellenjegyzésétől kezdve jogokat és kötelezettségeket szerezhet, így birtokos is lehet. Ugyanígy nem érinti a birtoklási képességet a valamely jogutód nélküli megszűnésre irányuló eljárás (pl. végelszámolás, felszámolás) alatt álló jogi személy ilyen státusza sem. A joggyakorlójának, a védelem jogosultjának azonban azt a személyt kell tekinteni, aki az eljárás

adott szakaszában, az adott pillanatban a jogi személy vagyona feletti rendelkezési jog jogosultja, és mint ilyen, képviselőnek minősül.

6. A birtok és a cselekvőképessége; a birtoklásra irányuló tudat és akarat; jó- és rosszhiszemű birtokos

A birtoklási jogosultsághoz ugyanakkor a Ptk. szabályai szerint nem szükséges a cselekvőképesség. Mivel a birtok a joghatások kiváltása szempontjából tárgya a polgári jognak, kérdés, hogy a cselekvőképtelen személy birtokossá válhat-e. A hatalomban tartásra, mint fizikai kapcsolatra a cselekvőképtelen személy is képes, ezért, ha jogcímmel rendelkezik, birtokossá válik, birtokvédelemben saját nevében részesülhet, nevében és helyette azonban törvényes képviselője járhat el. A cselekvőképtelen személy mint a birtoklás alanya a birtoklással kapcsolatos fizikai cselekményeket korlátlanul megteheti, a birtokállapot-változással kapcsolatos jogcselekményeket azonban saját nevében nem tehet.

Kérdésként felmerülhet, hogy a természetes személynek fel kell-e ismernie uralmát a dolog felett, tudatában kell-e lennie saját hatalmi helyzetének. Álláspontunk szerint nem lesz birtokos az a személy, aki nincs tudatában annak, hogy valamely tárgyon hatalmat gyakorolhat. Ezért az adott jogvitában szükséges lehet annak vizsgálata, hogy az adott személy képes-e a fizikai hatalom gyakorlására, akár képviselője útján, illetve, hogy tudatában van-e a hatalomgyakorlás lehetőségének.

A birtok mint tény jogértelmezése talaján az elmúlt évtizedekben születtek közigazgatási, büntetőjogi elhatárolások. Ezek továbbra is értelmezhetőek, amennyiben az ott meghatározott birtoklás fogalma megfelel a Ptk.-ban megfogalmazottnak. Továbbra is irányadó maradhat az a közigazgatási döntés, hogy a jövedéki bírság kiszabásának nem feltétele a birtoklás tudatossága, azt pusztán a tényleges hatalomban tartás ténye is megalapozza. (KGD2007.244.) Továbbra is elfogadható az a jogértelmezés, miszerint a jövedéki termék jogellenes birtoklásának objektív a szankciója (KGD2007.79.); és a jövedéki termék birtokosa az is, akinek a termék akarata ellenére kerül birtokába (KGD2003.106.), és a „talált” szesz birtoklása esetén is megvalósulhat a jövedéki jogszabálysértés (KGD2003.16.), mert megfelel annak a birtokfogalomnak, ami a hatalom gyakorlásának lehetőségét jelenti.

A birtoklás jó- vagy rosszhiszeműségének kizárólag a jogalap nélküli birtoklás esetén, illetve akkor van jelentősége, ha a hatalmat gyakorló személynek kiadási kötelezettsége áll fenn. Jóhiszemű az a birtokos, akinek nincs jogcíme a birtoklásra, de abban a – konkrét körülmények által alátámasztott – hiszemben van, hogy jogszerű a birtoklása, míg a rosszhiszemű birtokos az a személy, aki tudja, vagy kellő körültekintés esetén tudnia kellene, hogy a birtoklása jogtalan.

7. Több személy birtoklása – közös birtok

A birtokos jogi meghatározásából következik, hogy egyszerre akár több személy is birtokosnak tekinthető. A dolog feletti fizikai hatalom és a jogi értelemben vett birtok időnként elválhat egymástól. Birtokos a dolog felett ténylegesen hatalmat gyakorló személy, és birtokos az is, akinek jogcíme van a dolog birtoklására, azonban a birtoklás jogát időlegesen átengedte, azaz a dolog feletti hatalmat egyszerre és egymás mellett különböző tartalommal több személy gyakorolja. Kettős birtok esetén a birtokosok önállóan,

egymást teljesen vagy bizonyos mértékig kizárva gyakorolják a hatalmat. Ilyen kettős birtok rendszerint a tulajdonos és a tőle birtoklásra jogot szerző személy között keletkezik. Meg kell különböztetni ettől a közös birtoklást, amikor a hatalom gyakorlása több személy részéről, de azonos tartalommal áll fenn. Közös birtok esetében a birtokosok a dolgot együttesen tartják hatalmukban és birtoklásuk tartalma is azonos. Nem közös birtok, ha ugyanazt a dolgot több személy természetben megosztva használja. Ilyenkor a dolog természetben elkülönített részei tekintetében mindegyik birtokos birtoklását önállóan kell tekinteni. Ilyen például, amikor egy bérleti szerződést az ingatlan egyes helyiségeire kötnek, vagy akár megállapodással, akár bírósági határozattal a dolog használatát természetben megosztják, vagy a haszonélvezeti jog gyakorlásának korlátozása természetben az ingatlan egy részére történik.

A közös birtokosok birtokvédelemért saját nevükben, külön is felléphetnek akár saját, akár közös birtokba bocsátásért. A birtokkal kapcsolatos egyéb kérdésekben azonban közösen érvényesíthetik követeléseiket. A birtoklással kapcsolatos jogok és kötelezettségek egyenlő arányban, közösen illetik és terhelik őket.

8. Főbirtokos – albirtokos (saját birtok – idegen birtok)

Az egy időben fennálló több birtok egymáshoz való viszonyának meghatározásakor a jogcím és a birtoklási szándék szerint megkülönböztethetünk főbirtokost és albirtokost. A főbirtokos az, aki a maga részére és nevében gyakorolja a hatalmat a dolog felett. Ilyen a tulajdonos, és aki a dolgot sajátjaként birtokolja. Főbirtokosnak tekinthető az is, aki az ingatlant megvásárolta, az adásvételi szerződés alapján a birtoklásra jogcíme van, de az ingatlan-nyilvántartásba a tulajdonjog bejegyzése nem történt meg; és főbirtokos az is, aki érvénytelen szerződés alapján lépett birtokba. A főbirtokost saját birtokosnak is nevezhetjük.

Albirtokos az, aki a dolgot időleges birtoklásra jogosító jogviszony alapján tartja hatalmában. Egyszerűen megfogalmazva, az albirtokos az, aki birtokát mástól származtatja. Albirtokos továbbá a haszonélvezeti, használati joggal rendelkező, a bérlő, haszonbérlő is. Az albirtokos nem feltétlenül a főbirtokostól, hanem olyan személytől is származtathatja birtokát, aki maga is albirtokosnak minősül. Ennek tipikus esete az albérlés.

Mind a főbirtokos, mind az albirtokos harmadik személlyel szemben birtokvédelemre jogosult, az albirtokost a főbirtokossal szemben jogcíme szerint illeti meg a birtokvédelem. A főbirtokos meghatározása csak abban az esetben szükséges és értelmes, ha létezik albirtokos, a megkülönböztetés csak kettőjük viszonyában meghatározó. A birtoklási jogosultság kérdésénél vita esetén a jogalap, nem pedig a tényleges uralmi helyzet alapján kell eldönteni.

5:2. §

[A birtok megszerzése]

A dolog birtokát megszerzi, akinek a dolog tényleges hatalmába jut.

Az 1959-es Ptk.-tól eltérően (amely a birtokos fogalmát a birtok megszerzéséből vezette le), a Ptk. azt *sui generis* határozza meg, a birtokbavételt azonban már közel egyformán definiálják. Mindkét törvény a hatalom megszerzésének pillanatát ragadja meg. A hatalomba kerülés, a magához vétel szinonimája a hatalomba jutás. A két felfogás közötti különbség az, hogy míg az 1959-es Ptk. szerint a tényleges helyzet határozza meg a birtok megszerzését, addig a Ptk. szabályozása szerint a birtok megszerzése vagy a dolog

feletti tényleges hatalom megszerzésével, vagy a dolog birtokának átruházásával történhet. A törvény a birtok eredeti – nem átruházással való – megszerzése esetének az 1959-es Ptk.-val egyezően a dolog feletti hatalom tényleges megszerzését tekinti. Azt, hogy a tényleges hatalom megszerzése mikor következik be, az eset összes körülményei alapján, a közfelfogás szerint kell megítélni. Azoknak a helyzeteknek a pontos meghatározását, amikor a birtokos a birtokot másra átruházza, elsősorban a birtokátruházásnak az egyes dologi jogok megszerzésében való szerepe teszi szükségessé.

Eredeti módon történik a birtok megszerzése, ha a birtokos a dolog feletti hatalmat a korábbi birtokostól függetlenül szerzi meg. Az eredeti tulajdonszerzés eredeti birtokszerzés is egyben. A dolog feletti tényleges hatalom birtokosi pozíciót eredményez függetlenül attól, hogy az jogcímmel alátámasztott-e, vagy sem. A jogosultság hiánya a birtokvédelem körében jut jelentőséghez. A birtok megszerzéséhez, a tényleges hatalom megszerzéséhez szükség van a tényleges aktusra, de önmagában ez nem elegendő, szükséges az erre irányuló szándék is. Nem tekinthető birtokosnak az a személy, akinek úgy van egy dolog a hatalmában, hogy ő nincs ennek tudatában. A szándék egyenes vagy eshetőleges jellege a birtok megszerzése megítélésénél nem releváns. Hogy a hatalom megszerzése mikor következik be, azt a közfelfogás szerint, az eset összes körülményeit gondosan mérlegelve kell megítélni.

Büntetőjogi szempontból vizsgálva a birtok elvesztésének és megszerzésének mozzanatait, az állandósult bírói gyakorlat szerint a lopás elkövetési magatartása az elvétel, aminek következtében a dolog addigi birtokosa többé nincs abban a helyzetben, hogy a dolog feletti hatalmat gyakoroljon, a dologról rendelkezessen. A következetes ítélkezési gyakorlat szerint az elvétel a dologra gyakorolt kétmozzanátú fizikai behatás, aminek első szakasza az eddigi tényleges uralom (birtokállapot) megszüntetése, második szakasza az új tényleges uralom megszerzése az elkövető vagy harmadik személy részére. Nem elég a dolog feletti addigi birtok megszüntetése, hanem szükséges, hogy az elkövető a dolgot tényleges hatalmába vegye; mivel az eltulajdonítási célzat értelemszerűen a dolog feletti kizárólagos hatalomra törekvés. Következésképpen a befejezett elvétel nem azonos önmagában a dolog megragadásával, összeszedésével, becsomagolásával, elmozdításával, más helyre tételével, elrejtésével, elvitelével. Ezek a tevékenységek az elvétel egyes mozzanatait, kezdő vagy befejező részei lehetnek. Az elvétel jogi fogalma – ekként a birtokból kivétel és birtokba kerülés – tehát értelemszerűen feltételezi a dolog eredeti birtokostól elkerülését, viszont nem merül ki a dolog új birtokoshoz kerülésében, hanem olyan új birtokállapotnak kell létrejönnie, amely kizárja a korábbi birtoklás helyreállításának reális lehetőségét. Az elvétel lényege ugyanis a birtoklás, mint uralmi, hatalmi helyzet megváltoztatása, ami akkor befejezett, ha az eredeti birtokosnak nincs reális lehetősége, hogy a dolgot újra birtokba vegye, annak birtokába kerüljön (EBH2012.B.32.).

A birtok tárgya a dolog. A Ptk. a dolog fogalmát az 5:14. §-ban a tulajdonjog tárgyainál fejté ki, amikor kimondja, hogy a dolog a birtokba vehető testi tárgy.

5:3. § [Birtokátruházás]

- (1) A birtok átruházása a dolog feletti tényleges hatalomnak az erre irányuló megállapodás alapján való átengedésével valósul meg. A birtokátruházásra a szerződés létrejöttére és érvényességére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**
- (2) A birtokátruházás a birtokos és a birtok megszerzőjének erre irányuló megállapodásával megvalósul, ha**
  - a) a birtokot megszerző fél a dolgot albirtokosként már birtokában tartja; vagy**
  - b) az átruházó fél a dolgot albirtokosként továbbra is birtokában tartja.**

- (3) A birtokátruházás a birtokos dolog feletti tényleges hatalmának megszüntetésével megvalósul, ha ebben a birtokos és a birtok megszerzője megállapodnak.**
- (4) Ha a dolog harmadik személy birtokában van, a birtokátruházás a dolog kiadása iránti igénynek a birtokot szerző félre való átruházásával megvalósul, ha ebben a birtokos és a birtokot szerző fél megállapodnak.**

A birtokátruházás vagy származékos birtokszerzés a birtoknak a korábbi birtokostól való megszerzését jelenti. A birtokátruházás alapesetben kétmozzanatos cselekmény. Egyik mozzanata a szerződés, a kötelmi jogügylet, a másik a hatalom átengedése, a dologi jogi mozzanat. A birtokátruházáshoz szükséges tehát az átruházási szándék és a hatalom tényleges átszállása. A törvény a jogügyleti jelleget hangsúlyozza azzal, hogy a birtokátruházásra a szerződés létrejöttére és érvényességére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. A birtokátruházás szerződéses jellege miatt, annak létrejöttéhez szükség van az átruházó nyilatkozata mellett a birtokot elfogadó nyilatkozatra. A kötelelem keletkezésének és megszűnésének szabályai mellett a jognyilatkozatok és azok értelmezése, valamint képviselő és a szerződések semmisségének és megtámadhatóságának szabályai is megfelelően alkalmazandók. Mindebből következik, hogy a birtokátruházásra vonatkozó szerződést képviselő útján is meg lehet kötni, és a dolog feletti hatalom átadása és megszerzése is történhet képviselő útján.

A birtokátruházás alapját képező szerződés, kötelmi ügylet jellege határozza meg a birtok tartalmát, a birtokos fő- vagy albirtokosi mivoltát.

A birtokátruházás több szerződés teljesítésének lényeges eleme, így ingó tulajdonának átruházására irányuló kötelmeknél a tulajdon átszállása a birtokátruházással – és nem kizárólag a szűken értelmezett átadással – történik meg.

A törvény kifejezett rendelkezése folytán a kötelmi jogügylet nemlétezése vagy érvénytelensége kihathat a birtoklási jogosultságra, mint ahogyan a szerződés megszűnése is megszünteti a birtoklási jogosultságot. A kötelmi jogügylet érvénytelenségének vagy megszűnésének következménye (feltéve, hogy a szerződésre vonatkozó szabályok más jogkövetkezményt nem tartalmaznak, és a felek birtokátadási akarata nem állapítható meg) végső soron az lehet, hogy a birtoklás jogalap nélkülivé válik, a birtokot vagy tulajdonvédelmi eszközökkel, vagy a jogalap nélküli birtoklás szabályai szerint lehet visszakövetelni. Ugyanakkor a birtokos hatalomból történő kikerülése nem feltétlenül szünteti meg a birtokosi jogállást.

A birtok átruházása történhet közvetlen átadással, jelképes birtokba bocsátással (pl. kulcsátadás), vagy akár a birtoklással történő felhagyással.

Annak megállapításához, hogy a birtok átadása a szerződés szerint megtörtént-e, a szerződés vizsgálata is szükséges. A szerződés tartalmát – ideértve a teljesítés idejét és módját is – a felek szabadon határozzák meg. Dolgozolgáltatásoknál a teljesítés – a dolog átadása – történhet jelképesen, például a dologra vonatkozó, az ahhoz való jogosultságot igazoló okiratok átadásával, de – ha ez mindkét fél számára egyértelmű – az áru átvételi lehetőségének biztosításával is. Ha a felek megállapodásának tartalma nem hagy kétséget az iránt, hogy akár a nyitott helyen, mennyiség szerint is meghatározott dolog elszállításának lehetőségét a felperes biztosította, és a szállítás időpontja kizárólag az alperes belátásától függ, megállapítható, hogy az áru átadása az alperesnek megtörtént (BH2000.248.).

A mezőgazdasági termeltetési és finanszírozási szerződésben kikötött opciós jog alapján megvásárolt lábon álló termény birtokbavétele megtörténhet oly módon, hogy az eladó képviselője írásban elismeri: a meghatározott területen termelt, lábon álló termény tulajdonjoga a jogosultat megilleti, az opciós joggal érintett területet birtokba veheti, a terményt betakaríthatja, míg a jogosult pedig ugyanezen a napon

bérmunkaszerződést kötött, az adott területen elvégzendő mezőgazdasági munkákra és a termény beszállítására. Ez az átadás megfelelt az 1959-es Ptk. 117. §-ának (2) bekezdésében [ezáltal a Ptk. 5:38. § (1) bekezdésében] foglaltaknak, mert a nyilatkozat és az ennek nyomán kötött vállalkozási szerződés kétségtelenné tette, hogy az adott terület – a lábon álló terméssel együtt – a tulajdonjog megszerzőjének hatalmába került. Az így hatalmába került lábon álló termés tehát az 1959-es Ptk. 125. §-ának (1) bekezdése és a Ptk. 5:50. § (1) bekezdés szerint már az elválással a hitelező tulajdonába került (BH2002.28.).

A birtok megszerzéséhez akkor nincs szükség a hatalom átengedésének alakszerű megjelenésére, ha a birtokot megszerző fél a dolgot már hatalmában tartja, vagy a korábbi birtokos a kötelmi szerződés alapján a továbbiakban is hatalmában tarthatja. Vannak olyan vélemények, hogy a fenti esetekben, mivel a megállapodás az albirtokos és a főbirtokos között születik, és mindketten a megállapodást megelőzően és azt követően is birtokosnak minősülnek, valóban nem történik birtokátruházás, csak a birtok jogcíme változik meg. Álláspontunk szerint attól, hogy a fizikai uralom mindkét személy részéről fennmarad, még tényleges birtokátruházás történik, mert a birtokvédelem és az esetleges szerződés érvénytelensége esetén a jogkövetkezmények levonása szempontjából – még ha egymással szembeni viszonyukra vonatkoztatva is – más az alanyi jog tartalma. Nincs szükség a fizikai mozzanatra akkor sem, ha a birtokátruházásra vonatkozó megállapodás azt tartalmazza, hogy a birtok a korábbi birtokos birtoklásának felhagyásával átszáll, azaz a dolog egy meghatározott helyen és időben történő elhelyezésével a birtokos személye pusztán a megállapodás alapján megváltozik. Nem a dolog birtokával történő felhagyás, hanem törvény [a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény 43. § (2) bekezdése] alapján a tulajdonjog átszállásával változik a birtokos személye a lomtalanítás során közterületre kihelyezett dolgokon. A közterületen történő lomtalanítás céljára kihelyezett tárgyak a Koordináló szerv tulajdonába és a közszolgáltató birtokába kerülnek, azok nem válnak uratlanná.

Végül, ha a dolog valamilyen okból harmadik fél birtokában van, akkor a dolog feletti hatalom átadása birtokba utalással történik, ekkor az átadó utasítja a harmadik személyt, hogy ezentúl az átvevő nevében tartsa magánál a dolgot. Ez valójában a hatalom igényének átruházását jelenti, a főbirtokos személyében történik változás, míg az albirtokos ugyanaz a személy marad.

A birtokátruházás megtörténtének a szerződés teljesítése szempontjából van kiemelt jogi jelentősége. A tulajdonjog ingó esetén a birtokátruházással száll át, a kárveszély viselésének terhe is ehhez kapcsolódik. A szerződés a jogszerű teljesítéssel megszűnik. A megszünt szerződést felmondani nem lehet, adott esetben a felszámoló a felmondás, elállás jogát is csak még teljesedésbe nem ment szerződések tekintetében gyakorolhatja. A teljesítést követően már nem illeti meg az elállás joga a jogosultat sem a törvényben, sem a szerződésben alapított jog esetében.

Megjegyezzük, hogy a Ptké. 42. §-a az átmeneti szabályok között az általános szabály alól kivételt tesz akkor, ha a Ptk. hatálybalépését megelőzően kötött szerződés alapján ugyan, de a hatálybalépést követően kerül sor a dolog átadására irányuló szerződéses kötelezettség teljesítésére, mert ebben az esetben a dolog átadására, illetve a birtokba bocsátásra a Ptk. hatálybalépése előtti rendelkezéseket kell alkalmazni. A Ptké. indokolása kifejti, hogy ez a rendelkezés összhangban áll a kötelmi joghoz kapcsolódó átmeneti szabályozás általános elveivel, mert a dologi jogi rendelkező ügyleteknek az elkötelező (kötelmi jogi) ügyletekkel való szoros kapcsolata semmiképpen nem indokolja azt, hogy a jogalkotó az átmeneti szabályok megállapítása körében ezen ügyleteket egymástól elszakítva kezelje, e szabályozási körben ezért az ügyletegyeség elvét tartotta fontosabbnak.

5:4. § [A birtok elvesztése]

- (1) A birtokot a birtokos elveszti, ha a dolog feletti tényleges hatalom gyakorlásával véglegesen felhagy, vagy ha a dolog birtokát más szerzi meg.**
- (2) A birtok nem vész el azzal, hogy a birtokos a tényleges hatalom gyakorlásában időlegesen akadályoztatva van.**
- (3) A birtokos halálával vagy jogutódlással való megszűnésével a dolog birtoka a hagyaték megnyílásával vagy a jogutódlással az örökösre vagy a jogutódra száll át. Az örökös vagy a jogutód birtokosi helyzetét az örökagyó vagy a más jogelőd birtokláshoz való jogcíme határozza meg.**

A birtok elvesztése cím a régi szabályozáshoz képest új rendelkezéseket tartalmaz. elvesztésének helyzeteit és pillanatait nem tartalmazta. A 1959-es Ptk. rendszeréből az indoklás nem fejt ki, hogy a birtok megszűnése fogalom normaszöveg szerinti szabályozását miért tartja szükségesnek az 1959-es Ptk.-val ellentétben, mely törvénykönyv a birtok és a birtok fogalmából lehetett levezetni, hogy a birtok addig tart, amíg a birtokosnak a dolgon gyakorolt hatalma meg nem szűnik.

A birtok elvesztése esetén a birtokos személyében változás következik be. A birtok elvesztése nem azonos a dolog feletti tényleges hatalom megszűnésével, mert ha az ideiglenes, vagy a birtokos a hatalom gyakorlásában akadályoztatva van, a birtok nem veszik el.

A birtok megszűnése és a birtok elvesztése *nem szinonim fogalmak*, utóbbi kizárólag az uralmi viszony változását szabályozza.

A birtok elvesztése történhet akaratlagos magatartással, amikor a birtokos a birtoklással felhagy, de azon kívül is, ha a dolog birtokát véglegesen más szerzi meg, mint az elbirtoklás esetében. A birtokos ingó dolog esetén általában jogosult arra, hogy a birtoklással felhagyjon, ingatlan tulajdonával azonban nem lehet felhagyni (5:30. §). Ezért ingatlan esetében a tulajdonos mindaddig szükségképpen birtokos – akaratától függetlenül – amíg a tulajdonjoga másra nem száll át.

Nem beszélhetünk a birtok elvesztéséről, ha a dolog feletti hatalom elvesztése nem végleges. Ilyen eset, amikor valamely dolgot akaratán kívül hagy el a birtokos. Amíg a visszaszerzés érdekében eljár, a hatalmát érvényesíteni kívánja, nincs véglegesség, nem történik változás a birtokos személyében, a birtokvédelem eszközeivel élhet. Ugyanígy nem vezet a birtok elvesztéséhez, ha a birtokos időlegesen, a visszaszerzés szándékával hagy fel a birtoklással. Azt, hogy a dolog feletti hatalom véglegesen megszűnt, a közfelfogás alapján lehet megállapítani.

A Ptk. rendszerbe foglalva határozza meg a birtok elvesztésének eseteit. (A Ptk. szándékosan nem a birtok megszűnése, hanem a birtok elvesztése fogalmat használja, utalva a birtok jogi jellegére a ténnyel szemben.) Eszerint a birtoklás megszűnése történhet jogutód nélkül és jogutóddal. Jogutód nélkül szűnik meg a birtoklás akkor is, ha a dolog elpusztul a pótlás lehetősége nélkül, ez azonban nem vonható a birtok elvesztésének körébe, mert maga a birtoklás lehetősége, a birtok tárgya szűnik meg. A birtok jogutód nélküli elvesztése a dolog feletti tényleges hatalom gyakorlásával történő végleges felhagyás.

A birtok jogutóddal történő elvesztésének tipikus esetei: a dolog tulajdonjogának átruházása, vagy a tulajdonos halála. A jogcímonosság elve alapján a birtokos személyében történt változás esetén a jogutód birtoklási jogának terjedelmét az örökagyó, vagy más jogelődnek a birtokláshoz való jogának terjedelme határozza meg.

II. Fejezet

A birtokvédelem

5:5. § [A birtokost megillető birtokvédelem]

- (1) A birtokost birtokvédelem illeti meg, ha birtokától jogalap nélkül megfosztják vagy birtoklásában jogalap nélkül háborítják (a továbbiakban: tilos önhatalom).**
- (2) A birtokost a birtokvédelem mindenkivel szemben megilleti, annak kivételével, akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg.**
- (3) Az albirtokos jogcíme szerint részesül birtokvédelemben a főbirtokossal szemben.**
- (4) Közös birtok esetén a birtokvédelem mindegyik birtokost önállóan megilleti, és bármelyik birtokos követelheti a dolog közös birtokba bocsátását.**
- (5) A közös birtokosok egymással szemben a jogcímük szerint jogosultak birtokvédelemre.**

1. A birtokost megillető birtokvédelem

A birtoklás leglényegesebb eleme a hozzá fűződő joghatás, a birtokvédelem igénybevételének lehetősége. A birtokos a birtokvédelem alapján mindenkitől – kivéve attól, akinek erősebb a birtoklásra vonatkozó jogalapja – követelheti, hogy tartózkodjon a birtokállapot megváltoztatásától, megzavarásától. A birtokvédelem célja tehát a birtoklás megzavarásának megakadályozása. A birtoklás joga magában foglalja a birtokvédelmet, ami a birtokost mindenkivel szemben megilleti kivéve azzal szemben, akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg. Az 5:5. § rendelkezései tartalmukban lényegében megegyeznek az 1959-es Ptk. 188–189. §-aiban lefektetett szabályokkal, csupán stilisztikai eltéréseket mutatnak. A Ptk. az 1959-es Ptk.-val egyezően a birtokvédelem három eszközét határozza meg: a jogos önhatalmat, a közigazgatási úton való igényérvényesítést és a birtokpert.

A birtoklás tényén alapul az ún. possesszórius birtokvédelem a jegyző eljárása, ahol a birtokában zavart félnek azt kell bizonyítania, hogy a dolog birtokában volt, a birtokot tőle tilos önhatalommal – jogellenesen – elvonták, vagy birtoklását ekként zavarták. A birtokvita ilyen rendezése során nem kerül sor a birtokláshoz való jogosultság vizsgálatára, kivéve, ha nyilvánvaló, hogy az, aki birtokvédelmet kért, nem jogosult a birtoklásra vagy birtoklásának megzavarását túrni volt köteles.

A törvény a birtokvédelem alapjának a korábbi jogi szabályozással egyezően közvetlenül a birtoklás tényét tekinti. A birtokvédelem kiindulópontja, hogy az birtokos, akinek erre jogcíme van. A birtokos tehát nemcsak a birtoklás jogcíme (pl. tulajdonjoga, szerződéses helyzete stb.) alapján részesül birtokvédelemben, hanem a birtoklás ténye alapján, vélelmezve a jogszerű birtoklást. Az önálló birtokvédelem lényegében változatlan szabályozásának indoka a birtoklást megalapozó különböző jogcímeiktől függetlenül a védelem módjának egyezősége. A dologi jogi és a kötelmi jogi szabályok szerint birtoklásra jogosultak birtokvédelmére szolgáló eszközök ugyanazok. Ez az egységes szabályozás, annak a tényalapra helyezése és a közös védelmi eszközök lehetővé teszik, hogy a kötelmi jogosultnak védelme érdekében ne kelljen harmadik személyekkel szemben a jogcímeire hivatkozni és jogosultságát bizonyítani. Így egyszerűsödik a kötelmi jogosult védelme. A birtoklás tényén alapuló birtokvédelem azonban nem végleges, célja az azonnali védelemben részesítés, az önhatalom kizárása. A jegyző határozatával szemben a birtoklás jogcíme alapján bírósághoz lehet fordulni.

Ettől függetlenül a birtokos jogosult harmadik személlyel szemben is a birtokláshoz való jogosultságra alapított védelem eszközével élni, az ő döntésén alapul, hogy melyik

védelmi eszközt veszi igénybe. A Ptk. eltér az 1959-es Ptk. szabályaitól abban, hogy a birtokában sértett választhat: a jegyzőhöz vagy a bírósághoz fordul-e védelemért. A Ptk. nem tartalmazza azt a szabályt, hogy a birtoklás ténye alapján történő védelemért a sérelmet követő egy éven belül a kizárólag a jegyzőhöz lehet fordulni, azonban abban változatlan a szabályozás, hogy amennyiben a birtokában megzavart fél a bírósághoz fordul, az mindenképpen a birtokláshoz való jogosultság alapján dönt. A bírósági eljárás az ún. petitórius birtokvédelmi eljárás, ahol a birtoklásában megzavart félnek azt kell bizonyítania, hogy a birtoklásra jogcímmel rendelkeznek.

2. A birtokháborítás fogalma

A birtokvédelem a birtokost akkor illeti meg, ha

a) a birtokost birtokától megfosztják (azaz a hatalma alól elvonják; ingó esetén a dolog hatóköréből kikerül, a közvetlen ráhatása megszűnik, ingatlan esetén kirekesztik a birtoklásból, megakadályozzák, hogy a birtokához férjen stb.), vagy

b) a birtokost birtoklásában zavarják (nem vonják el teljesen a hatalma alól, de akadályozzák a hatalom gyakorlását, zavarják a használatot, olyan személyek is használják a dolgot, akiknek nincs ilyen jogosultságuk stb.).

Ahhoz, hogy a fenti magatartások birtokháborítást valósítsanak meg, szükséges, hogy a zavaró magatartásnak ne legyen jogalapja. (Nem valósít meg birtokháborítást pl. a tűzoltó, amikor oltás céljából a birtokos kertjén áthalad, vagy onnan oltja a szomszéd házat.) A birtokláshoz való jog azonban önmagában nem jogalap arra, hogy a birtokban lévő személyt birtokától megfossza.

A birtokháborítás, a tilos önhatalom két eleme a birtok zavarása, vagy az attól való megfosztás, valamint az e tevékenységekre feljogosító jogalap hiánya. A tilos önhatalomnak nem tényállási eleme sem a vétkesség, sem a szándékosság, sem a rosszhiszeműség.

A háborítatlan birtoklás nem kizárólag a birtokos zavartalan hatalomgyakorlását, hanem szélesebb értelemben a birtokos környezetének védelmét is jelenti. Így a birtokvédelem a környezet megóvása, a zaj és levegőszennyeződés elleni védelem, a környezetvédelem eszköze is. A birtokháborítás nem kizárólag objektív értékítéleten alapul. Birtokháborítás állapítható meg akkor is, ha egy helyiségben tárolt vegyszerek általában nem, de a lakásban lakó személy egészségét állapota miatt károsítja (BH1986.324.).

A Ptk. nem tartalmaz kimerítő, de még csak példálózó felsorolást sem a birtokháborító magatartások meghatározására. A bírói gyakorlatra bízta és bízza a magatartások és körülmények értékelését. Mivel az 1959-es Ptk. szabályai lényegében azonosak a birtokháborítás tekintetében, az e területen kialakult bírói gyakorlat továbbra is irányadó. Így állattartás miatt indult birtokháborítási perben azt kell vizsgálni, hogy az adott környezet jellegére is tekintettel megvalósul-e olyan magatartás, amely az összes számba jövő érdek figyelembevételével birtokháborító és környezetet sértő magatartásnak minősíthető. Ebből a szempontból jelentősége van annak is, ha a birtokháborítást panaszló fél olyan környezetbe ment lakni, amelyben – éppen a környezet jellegére figyelemmel – az állattartás nem tilos. A városi környezetben – a kisebb ingatlanterület miatt is – a szomszédok bizonyos fokú zavarása előfordulhat, ezt azonban a társadalmi együttélés szabályai szerint a szomszédok kötelesek elviselni. Egyes személyek fokozott érzékenysége nem járhat azzal a következménnyel, hogy a szomszéd az állattartói tevékenységnek megszüntetésére kényszerüljön (BH1982.91.). A bírói gyakorlat évtizedek óta egyértelműen foglalt állást abban a kérdésben, hogy nem hivatkozhat birtokháborításra szomszédjaival szemben az, aki a sérelmes helyzet kialakulását engedély nélküli

építkezésével jogellenesen maga alakította ki, akkor sem, ha később a hatóságtól engedélyt kapott (BH1976.399.).

A bírói gyakorlat fizikai behatás nélkül is megállapíthatónak tartja a birtokháborítást, ha a magatartás szükségtelenül zavarja a birtokost (EBH2001.519.).

Ugyanakkor a birtoklás ténye vizsgálata alapján nem követ el birtokháborítást az, aki megállapodás alapján neki átengedett birtokot nem bocsátja vissza, mert birtokvédelmet csak az igényelhet, aki birtokos volt, és a birtokot tilos önhatalom folytán veszítette el (BH2007.186.).

3. Birtokvédelem és személyiségi jogsértés

A birtokvédelem és a személyiségi jogi védelem egymással párhuzamosan igénybe vehető jogvédelmi lehetőséget biztosít a sérelmet szenvedett fél számára. Nincs akadálya ezért annak, hogy a bíróság az eredményes birtokvédelmi eljárást követően a jogi személy céljaira szolgáló helyiséghez fűződő jog megsértését megállapítsa (EBD2013.P.18.).

Az, hogy a birtokháborító magatartásról készült videofelvétel bizonyítékként való felhasználása nem sérti a személyiségi jogokat, a már elkészített felvétel felhasználására tartozó kérdés, amely a felhasználás szempontjából a személyiségi jogok védelme elé helyezi az igazság kiderítésének és érvényesülésének a közérdeket szolgáló jellegét. Ez azonban nem jelenthet arra adott felhatalmazást, hogy az állított birtokháborítás bizonyítása érdekében a folyamatos figyellel és az ellenőrizhetetlen felvételkészítéssel a magánéletet súlyosan zavaró módon lehetőséget teremtsen a bíróság a birtokháborító tevékenység akadálytalan folytatására. A szomszédos lakóépületben folytatott tevékenység engedély nélküli filmre vétele jogsértés bizonyítása végett – ha személyiségi jogot nem is sért – birtokháborítást valósíthat meg (EBH2001.519.).

A gyülekezési jog gyakorlása nem minősül birtokháborításnak, ha az nem jár mások alapvető jogának szükségtelen zavarásával és egyben megfelel a szükségesség és az arányosság követelményének. A véleménynyilvánítás és a gyülekezési jog gyakorlása szükségképpen sérthet más alapvető jogokat, mely jogsértés a véleménynyilvánítási jog és gyülekezési jog szükségszerű velejárója. A gyülekezéshez való alkotmányos jog korlátozhatóságának egyik feltétele, ha a másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. A korlátozás további feltétele, hogy az megfeleljen az arányosság követelményeinek: azaz az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással (BH2011.132.).

4. A főbirtokos és az albirtokos közötti birtokvédelem

A főbirtokos és az albirtokos közötti birtokvédelem elbírálásánál az albirtokos jogcíme, valamint a felek közötti megállapodás tartalma határozza meg, hogy milyen terjedelmű a birtoklási jogosultság, és mely magatartás valósít meg birtokháborító magatartást. Védelem csak a jogcím által meghatározott birtoklási jog keretei között illeti meg az albirtokost. A jogszerűen birtokló albirtokos a főbirtokossal szemben, és fordítva, a főbirtokos az albirtokossal szemben is kaphat birtokvédelmet jogcíme alapján. (Ilyen utóbbi eset lehet, amikor a tulajdonost a bérlő akadályozza ellenőrzési joga gyakorlásában.) Amennyiben a felek között a birtoklási jogosultságot keletkeztető jogviszony megszűnt, vagy a szerződés érvénytelen, a birtokvédelem nem illeti meg azt a személyt, aki birtokát származtatja, a dolgot vissza kell adnia.

A lakás volt bérlője számára a lakás kiürítését elrendelő határozat végrehajtásáig biztosított birtokvédelem a szívésségi használót a szívésségi engedély megvonását követően nem illeti meg. Ilyen esetben a jegyző tényleges birtoklásra alapuló határozata megváltoztatásának, és a birtokvédelem iránti kérelem elutasításának van helye (BH2011.190.).

Harmadik személlyel szemben mind a főbirtokost, mind az albirtokost megilleti a birtokvédelem, bármelyikük felléphet – amennyiben az egyéb feltételek fennállnak – mind az önhatalom, mind a birtokvédelem egyéb eszközeivel.

5. Közös birtokosok birtokvédelme

A közös birtokosokat a birtokvédelem harmadik személy felé külön-külön, önállóan is megilleti, a birtokvédelemért bármelyikük önállóan is felléphet: birtokvédelmet nemcsak a saját javára, hanem a közös birtoklás érdekében is követelhet, birtoktól való megfosztás esetén közös birtokba bocsátást is kérhet.

Közös tulajdon esetében a tulajdonostárs nem köthet harmadik személlyel szemben a közös ingatlan használatára vonatkozóan a többi tulajdonostársra is kiható megállapodást (BH1978.245.). A közös birtoklásra, illetve használatra jogosult felek egymás közötti viszonyában is megállapítható a birtokháborító magatartás, ha az egyik birtokos önkényesen változtatja meg a hosszú időn keresztül háborítatlanul fennállt birtokállapotot. A közterület közös birtoklására, illetve használatára jogosult felek egymással szemben is jogosultak birtokvédelemre (BH1993.28.). A volt házastársi közös lakás osztott használatát elrendelő jogerős ítélet végrehajtásáig a feleket a korábbi használat terjedelméig birtokvédelem illeti meg (BH1991.470.). A lakásban jogcím nélkül lakó volt házastársakat is megilleti a birtokvédelem, amíg a lakáshasználat fennáll. A felek lakáshasználatának a rendezése ilyen esetben is bírósági hatáskörbe tartozik, a bíróság döntése azonban csak a felek egymás közötti viszonyában irányadó (BH1982.464.).

6. A birtokháborítás és a szomszédjogok kapcsolata

A Ptk. 5:23. §-a a dolog használatának mint a tulajdonjog részjogosítványának általános magánjogi korlátjaként írja elő, hogy a tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen a szomszédokat szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné.

A tulajdonjog felelősség keletkeztet [Petrik Ferenc: *Tulajdonjogunk ma* (HVG-ORAC 2007, Budapest) 43.]. A tulajdonjog a dolog feletti hatalom gyakorlásában testesül meg, azonban ez nem eredményezheti mások zavarását. Ez a tulajdoni szabály a birtoklás jogára is kiterjed. Az, akit birtoklásában a szomszédjogi szabályok megsértésével zavarnak, az 5:21. § alapján birtokvédelmet kérhet. Az, hogy mi tekinthető birtokháborító magatartásnak a szomszédjogok körében, egyrészt a Ptk. 5:24–25. §-ai, másrészt a szomszédjogok és a tulajdonjog korlátainak különös szabályairól szóló 2013. évi CLXXIV. törvényben foglalt tényállások és az adott esetben a helyi önkormányzati normák alapján ítélt meg.

Ha a társasházi lakás tulajdonosa a saját lakásában olyan felújítási munkálatokat végez, amellyel az alatta lakó tulajdonostársat a lakása zavartalan használatában korlátozza, a jogvita a szomszédjogi szabályok és a birtokvédelem szabályainak együttes alkalmazásával bírálható el (BH2005.50.). Az építési engedély és szomszéd beleegyezése nélkül kialakított olyan helyzet, amely szükségtelenül zavarja a szomszédot saját ingatlanának zavartalan

használatában birtokháborítást valósít meg, ezért a bíróság kérelem esetén az eredeti állapotot helyreállítja, illetve rendelkezik a zavarás megszüntetéséről (BH1994.405.).

Az állattartás a szomszédok körében sok esetben vezet birtokháborításhoz, az ehhez kötődő szükségtelen zavarás mértékének megállapításával kapcsolatban sok eseti döntés született. Kedvtelésből állatot úgy kell tartani, hogy az állat tartása lehetővé tegye annak természetes viselkedését, ugyanakkor a környező lakóközösség kialakult élet- és szokásrendjét tartósan és szükségtelenül ne zavarja. Azt, hogy a zavarás szükségtelen-e, és azt mások milyen mértékig kötelesek tűrni, az ügy összes körülményének a mérlegelésével kell eldönteni. Mindig az adott ügyben kell elbírálni – nem pedig általánosságban –, hogy a zavarás szükségtelen-e, meghaladja-e az ilyen helyzetben általában elviselhető mértéket. Az egységes bírói gyakorlat szerint a tulajdonjogot rendeltetésének megfelelően kell és lehet gyakorolni, amely az érintettek érdekei összhangba hozatalának kötelezettségét, az együttműködést és az elvárhatóság mértékéig való gondosságot teszi a szomszédok által tanúsított magatartás megítélésének mércéjévé. A bíróságnak a szükségtelen zavarás megítélése körében az ingatlan zavartalan használatához fűződő érdeket kell egybevetnie a zavaró magatartáshoz fűződő gazdasági és személyes érdekekkel. Az érdekek és a túrendő zavarás mértékének, valamint határainak megállapításánál tekintettel kell lenni az állattartás jogszabályi előírásaira [a kedvtelésből tartott állatok tartásáról és forgalmazásáról szóló 41/2010. (II. 26.) Korm. rendelet] és a helyi önkormányzati rendeletekre is. A szomszédjogi szabályok megsértésén alapuló birtokvédelmi perben figyelembe kell venni a szerzett jogok védelmének jogelvét is (BH2012.260.). Olyan kertés, családi házakkal beépített környezetben, ahol az állattartás megengedett és szokásos, a csirkenevelés önmagában nem kifogásolható. Az állattartás azonban nem lehet olyan mértékű, hogy azzal a szomszédos ingatlan tulajdonosait szükségtelenül zavarja. Az állattartással járó hatások, a szükségtelen zavarás szempontjából nem lehet közömbös a szaghatás, valamint az állomány nagysága, főként akkor, ha ez a helyben szokásos mértéket rendszeresen és jelentős mértékben meghaladja; még akkor sem, ha az ebből eredő hátrányok esetleg csak időszakosak (BH1989.148.).

Különösen érzékeny probléma a szaghatáson (KGD1992.365.) kívül a különböző zajkibocsátások, zeneszolgáltatások és ipari tevékenységek általi zavaró hatások szükségtelen mértékének megállapítása (BH1997.581.; BH1998.425.; BH2002.92.; EBH2002.827.; BH2002.179.; EBH2010.2220.) és a különböző építési tevékenységek végzése (BH1998.425.; BH1997.581.; BH2005.50.).

7. A tulajdonvédelem és a birtokvédelem kapcsolata

A tulajdonvédelemnek a tulajdonos részére biztosított általános eszközei: a birtokvédelmi szabályok szerinti jogos önhatalom, a tulajdoni kereset, a jogellenes beavatkozás megszüntetése iránti kereset és az igényper, amelynek segítségével a tulajdonos a más adóssal szemben vezetett végrehajtási eljárásban követelheti a dolog végrehajtás alóli feloldását és a részére való kiadását. A birtokvédelmi igények a tulajdonost mint főbirtokost a birtokvédelem körében önálló igényként illetik meg. A tulajdonos tehát a birtokvédelem eszközeivel élhet, kivéve az albirtokossal szemben, annak jogcíme erejéig.

8. A birtokvédelemre jogosult személye, a birtokvédelemre való jogsultság

A birtokvédelemre minden birtokos jogosult, ebből a szempontból nem tehetünk különbséget a birtoklás jogcíme, vagy minősége szerint. A birtoklás jogcímének és a birtoklás jó-, vagy rosszhiszeműségének a jogalap nélküli birtoklás szabályai szerinti jogkövetkezmények körében van jelentőségük. A birtokvédelemre való jog csak annyiban korlátozott, hogy a birtokost nem illeti meg birtokvédelem azzal szemben, akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezte meg, valamint azzal szemben sem, akinek erősebb a jogalapja.

Birtokvédelemre az a személy jogosult, aki birtokosnak tekinthető. Nem illeti meg birtokvédelem azt a személyt, aki csupán bejelentkezett a lakásba, de a valóságban nem lakik ott és a lakás birtoklására sincs jogcíme (BH1978.114.).

Ugyanakkor a birtoklás ténye alapján possesszórius, azaz tényalapú birtokvédelemre igényt tarthat a jogalap nélküli birtokos is, mert a jegyző előtti eljárásban a birtokvédelem a birtoklás ténye alapján történik, annak jogszerűsége, jogcíme nem képezi a vizsgálat tárgyát, kivéve, ha nyilvánvaló, hogy az, aki birtokvédelmet kért, nem jogosult a birtoklásra vagy birtoklásának megzavarását túrni volt köteles: azaz a birtoklás jogszerűsége vélelmezett.

9. A birtoksértő személye

A birtokháborító személye meghatározásánál egyrészt a ténylege is jogsértő, másrészt annak vizsgálata is szükséges lehet, hogy kinek az érdekkörében merült fel a jogsértés. A birtokháborító rendszerint az a személy, aki a birtoktól való megfosztást, vagy a birtoklásban való zavarást eredményező magatartást tanúsította. Előfordulhat azonban, hogy a zavaró természetes személy más érdekében jár el, ekkor a birtokháborító az a személy, akinek az érdekében a zavarás történt. (Tipikusan ilyen eset, amikor az alkalmazott kertész minden vasárnap ebéd utáni időben végzi a fűnyírást az üdülőterületen.) Jogi személy alkalmazottjának, megbízottjának magatartásáért a jogi személy felel, a jogi személy tekintendő a birtokháborítóknak.

5:6. § [Önhatalom]

- (1) **A tilos önhatalom ellen a birtokos – a birtok megvédéséhez szükséges mértékben – önhatalommal is felléphet.**
- (2) **Az elveszett birtok visszaszerzése érdekében önhatalommal akkor lehet fellépni, ha a más birtokvédelmi eszköz igénybevitelével járó idővesztés a birtokvédelmet megghiúsítaná.**

Az önhatalom mint a birtokvédelem eszköze kizárólag tilos önhatalom elhárítására vehető igénybe. A rendelkezései lényegében megegyeznek az 1959-es Ptk. szabályaival, az önhatalom akkor tekinthető jogosnak, ha a birtok ellen irányuló közvetlen támadás esetén, vagy az elveszett birtok visszaszerzése érdekében, és akkor veszik igénybe, ha az idővesztés megghiúsítaná a birtokvédelmet; mértéke a birtok megvédéséhez szükséges, azt nem lépheti túl, mert az rongálásnak minősülhet, és akár kártérítési kötelezettséget is vonhat maga után.

A birtokos a birtoka ellen irányuló támadást a birtok megvédéséhez szükséges mértékben önhatalommal is elháríthatja. Az önhatalom erőszak alkalmazását is magában foglalja, azonban ennek során a cselekmény csak addig terjedhet, ameddig az a *tényleges* birtok megvédését célozza. A magatartás nem alakulhat át megtorlássá, nem okozhat a birtoksértőnek aránytalanul nagyobb kárt, mint amilyen őt a birtokháborítás következtében érte, mert ebben az esetben már ő is jogellenes cselekményt valósít meg (EBH2012.B.16.).

Az önhatalom nem feltétlenül jelenti a dolog visszavételét, a birtoksértés bármely eszközzel történő megakadályozása lehet, így kimerülhet abban is, hogy megakadályozza a dolog elvételét.

A támadás fogalma szűkebb körű, mint a birtokháborításé. Támadáson azt a magatartást kell érteni, amely közvetlenül a dolog felett gyakorolt hatalmat fenyegeti. Ebből következően a dolog rendeltetésszerű használatát csupán zavaró magatartás erőszakkal nem hárítható el. A birtok önhatalommal történő megszerzése önmagában tilos magatartás, az önhatalom jogszerűen kizárólag a birtok visszaszerzése, vagy a birtok elleni támadás visszaverése céljából alkalmazható.

Az elveszett birtok visszaszerzése érdekében önhatalmúlag csak akkor lehet fellépni, ha más birtokvédelmi eszközök igénybevételevel járó idővesztés a birtokvédelmet megghiúsítaná. (Így a dolog elpusztulna, jelentős kár érné a birtokost, amely nem reparálható, vagy a birtoksértő eltűnne.) Nem valósít meg bűncselekményt, ha valaki a birtok visszaszerzése érdekében, mert hatósági úton gyors és hatékony birtokvédelemre nincs remény, önhatalommal lép fel, s ezzel a birtoksérelemmel arányos erőszakos magatartásával a birtoka visszaszerzését követően felhagy (BH2012.1.). A szomszéd telkére átnyúló garázs önkényes és jelentős kárt okozó elbontása a birtokháborítás miatt folyamatban levő polgári per tartama alatt rongálást valósít meg, és nem tekinthető „jogos önhatalomnak”. Ez esetben a hatósági jogvédelem az elsődleges birtokvédelmi eszköz. Ha a felek között a birtokvita miatt a polgári per folyamatban van, az idővesztésnek a birtokvédelmet megghiúsító veszélye nem áll fenn (BH2004.132.; BH2000.338.).

5:7. § [Birtokper]

- (1) Tilos önhatalom esetén a birtokos az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését kérheti a bíróságtól.**
- (2) A bíróság a birtokláshoz való jogosultság alapján dönt. A békés birtoklásban megzavart fél jogosultságát vélelmezni kell.**

A Ptk. a birtokvédelem elsődleges és általános védelmi eszközévé a birtokláshoz való jogosultság vizsgálatán alapuló birtokpert teszi, szemben az 1959-es Ptk.-val, amely szerint a birtoklás ténye alapján közvetlenül a bírósághoz csak egy év elteltével lehetett fordulni. A birtokper megindítására lehetőség van közvetlenül, de a jegyző előtt lefolytatott birtokvédelmi eljárást követően is. A birtokos a birtok helyreállítását a bíróságtól akkor kérheti, ha birtoklásában zavarták, vagy attól megfosztották. A bírósági döntés kérésének nem feltétele, hogy a birtokláshoz való jogosultság vitatott legyen, de a bíróság a birtokláshoz való jogosultságot vizsgálja, és annak alapján dönt.

A birtokháborítás bírósági elbírálása során a békés birtoklásban megzavart fél jogosultságát vélelmezni kell. Ebből következően az eljárásban a birtokláshoz való jogosultság és annak a háborított birtoklóval szembeni erősebb jogcíme fennállása bizonyításának kötelezettsége a háborító felet terheli. A bizonyítási teher tehát a jogosultságot illetően a birtoksértőre hárul át abban a tekintetben is, amelyben nem

az ő érdekkörébe tartozna, hogy a vitás tényt a bíróság valóban fogadja el, ehhez képest őt terhelik a bizonyítás sikertelenségének következményei is.

A szomszédjogi szabályok megsértése esetén is igénybe vehetőek a birtokháborítás eszközei. A bizonyítási kötelezettség a birtoksértés tekintetében megegyezik a nem szomszédok közötti perek szabályaival, a szomszédjogi szabályok alapján azonban a birtoklásában megzavart félnek kell bizonyítania azt, hogy a zavarás szükségtelen, vagy olyan, amely jogai gyakorlását veszélyezteti. A hangos zeneszolgáltatás miatti birtokháborítási ügyben annak vizsgálata, hogy az alperes magatartása szükségtelenül zavar-e másokat, felveti a birtokláshoz való jogosultság elbírálását (EBH2010.2220.).

Megilleti a birtokvédelem, és birtokháborítási pert indíthat az a birtoklásában zavart fél is, aki a közös tulajdonban álló ingatlant természetbeni megosztás szerint használja akár a felek szerződése, akár bíróság határozat alapján, de védelemre tarthat igényt az is, akinek a kialakult huzamosabb idő óta fennálló használata állandósultnak tekinthető. Ez történhet akár rendeltetésellenes használatbavétellel, de nem feltétlen eleme a birtokháborításnak a rendeltetésellenes használat. A bíróság a jogkérdésben a használatot szabályozó szerződés, ítélet (egyezség), vagy a kialakult használati mód figyelembevételével dönt. A bíróság vizsgálja, hogy a használat módja összeegyeztethető-e a közös tulajdon használatára vonatkozó szabályokkal és a többi tulajdonostárs jogaival és jogos érdekeivel.

Birtokvédelemre tarthat igényt a telki szolgálat jogosultja is, mert bár a szolgalmi jog csak korlátozott használatot eredményez, ebben a körben a korlátozott birtoklási jog zavarása vagy az attól történő megfosztás birtokháborítást valósít meg. A bíróságnak a kérdés eldöntésénél elsősorban a telki szolgálat létrejöttét és annak tartalmát kell vizsgálnia, valamint azt, hogy a szolgálat gyakorlását jogellenesen akadályozták-e. Ha a tulajdonos az ingatlanát azzal a korlátozással adja más használatába, hogy az ingatlanon a szomszéd ingatlanok a birtokosai átjárhatnak, ez utóbbiakat birtokvédelem illeti meg az őket az átjárásban akadályozó ingatlanhasználóval szemben (BH1985.345.).

Birtokháborítást követ el az a szomszéd is, aki a kerítést a szomszéd felé kitolja. Ezt a birtokháborító magatartást nem menti az, hogy a kerítés még így is az ún. földmérési hibahatáron belül van. A térkép kiigazítása iránti keresetindítás esetén a bíróság nemcsak az új térkép szerinti birtoklást, hanem a valószínű tulajdoni viszonyoknak megfelelő határvonalat is vizsgálja, és ahhoz képest foglal állást a birtokháborítással érintett terület mértéke (nagysága) kérdésében (BH1984.223.).

Ha a birtokháborítást a birtoktól való megfosztással követték el, a dolog kiadását, ha a birtok megzavarásával, az akadályozás, zavarás megszüntetését lehet kérni a bíróságtól.

Álláspontunk szerint nem keverhető össze a birtokháborítás megszüntetése iránti kereset a jogcím alapján történő birtokbaadási kérelemmel. Birtokháborítás csak tilos önhatalom esetén állhat meg. A birtoklásra jogosultságot keletkeztető jogcím megszűnése utáni jogalap nélküli birtoklás, a dolog kiadásának megtagadása nem tartozik a tilos önhatalom körébe, a dolog jogszerűen került az albirtokos birtokába, fizikailag a dolog az albirtokos hatalmában van és nincs olyan tevőleges magatartás, ami a jogszerűtlenség talaján állna. Ha a birtoklásra jogosultság megszűnése után a jogalap nélküli birtokos nem adja ki a birtokot az arra jogosultnak – többtényállás hiányában – az 5:9. § (1) bekezdése alapján kérhető a dolog kiadása. Ezért továbbra is alkalmazható a BH2007.186. számú jogeset.

5:8. § [Birtokvédelem a tényleges birtoklási helyzet alapján]

- (1) A birtokos egy éven belül a jegyzőtől is kérheti az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését.**

- (2) A jegyző elrendeli az eredeti birtokállapot helyreállítását és a birtoksértőt a birtoksértő magatartástól eltiltja; kivéve, ha nyilvánvaló, hogy az, aki birtokvédelmet kért, nem jogosult a birtoklásra vagy birtoklásának megzavarását túrni volt köteles. A jegyző – kérelemre – jogosult a hasznok, a károk és a költségek kérdésében is határozni.**
- (3) A jegyző határozata ellen közigazgatási úton jogorvoslatnak helye nincs. Az a fél, aki a jegyző birtokvédelem kérdésében hozott határozatát sérelmesnek tartja, a határozat kézbesítésétől számított tizenöt napon belül a bíróságtól a másik féllel szemben indított perben kérheti a határozat megváltoztatását.**
- (4) A jegyzőnek a birtoklás kérdésében hozott határozatát a meghozatalától számított három napon belül végre kell hajtani. A keresetindításnak a jegyző által hozott határozat végrehajtására nincs halasztó hatálya, kivéve, ha a jegyző a hasznok, károk és költségek kérdésében is határozatot hozott, és az érdekelt fél ebben a kérdésben vagy a birtoklás kérdésében pert indított.**
- (5) A bíróság elrendelheti a birtoklás kérdésében a jegyző által hozott határozat végrehajtásának felfüggesztését, ha a rendelkezésre álló adatok alapján a határozat megváltoztatása várható.**

A Ptk. hatálybalépésével a tényalapú (posszesszórius) birtokvédelem törvényben szabályozott rendelkezései annyiban változtak, hogy az 1960-as Ptké. 27. § (2) és (4) bekezdésében foglaltakat a törvény részévé tette, és egyértelműsítette a felek perbeli állását.

A Ptké. 66. §-ának (1) bekezdése felhatalmazta a Kormányt a jegyző hatáskörébe tartozó birtokvédelmi eljárás új szabályainak megalkotására. A 2015. március 1-jén hatályba lépett, a jegyző hatáskörébe tartozó birtokvédelmi eljárásról szóló 17/2015. (II. 16.) Korm. rendelet hatályon kívül helyezte a jegyző hatáskörébe tartozó birtokvédelmi eljárásról 228/2009. (X. 16.) Korm. rendeletet.

A birtoklás tényére alapítva a birtokvédelmet közigazgatási úton a jegyzőtől lehet kérni. A kérelmet írásban és szóban is elő lehet terjeszteni a birtoksértést követő egy éven belül annál a jegyzőnél, amelynek illetékességi területén a birtoksértő magatartás megvalósult. Az eljárásban a birtoklásában zavart, vagy attól megfosztott félnek azt kell bizonyítania, hogy birtokban volt és a zavarás, vagy megfosztás jogellenesen történt. A jegyző határozattal elrendeli az eredeti állapot helyreállítását, és a birtoksértőt a birtoksértő magatartástól eltiltja, ha a kérelemben foglaltakat a megismert bizonyítékok alapján megalapozottnak találja, egyébként a kérelmet elutasítja. A jegyző – kérelemre – jogosult a hasznok, a károk és a költségek kérdésében is határozni.

A kormányrendelet 13. § (2) bekezdése szerint birtokvita eldöntéséhez szükséges tényeket annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a jegyző valóságnak fogadja el. Az eljárásban a jegyző nem vizsgálja a birtoklás jogszerűségét, csak annyiban, hogy ha nyilvánvaló, hogy az, aki birtokvédelmet kért, nem jogosult a birtoklásra vagy birtoklásának megzavarását túrni volt köteles, nem részesítheti birtokvédelemben.

A jegyző előtti eljárás határideje rövid – általában 15 nap –, ami a bizonyító felekre is koncentrált eljárási magatartást ír elő. Bár a fél a bizonyítékokat a bizonyítási eljárás befejezéséig bármikor előterjesztheti, a jegyző a tényállás tisztázásához szükséges bizonyítékokat az eljárási határidő lejártát megelőző ötödik napig fogadja be.

A jegyző határozata ellen közigazgatási úton jogorvoslatnak nincs helye. Az a fél, aki a jegyzőnek a birtokvédelem kérdésében hozott határozatát sérelmesnek tartja, a határozat kézbesítésétől számított tizenöt napon belül a bíróságtól a másik féllel szemben indított perben kérheti a határozat megváltoztatását. A tizenöt napos határidő anyagi jogi

határidő, a Ptk. 8:3. §-a alapján a keresetlevélnek a határidő lejártának napjáig be kell érkeznie a bíróságra. A határidő kezdete a jegyző határozatának kézbesítését követő nap.

Mivel nincs kizáró szabály, az is előfordulhat, hogy a bírósági és a jegyző előtti birtokháborítási eljárás párhuzamosan folyik, a birtoklásában megzavart fél egy időben megindíthatja a tényeken alapuló közigazgatási és a jogosultságon alapuló bírósági eljárást.

A birtokvédelem kérdésében hozott határozat végrehajtásáról a jegyző gondoskodik akkor is, ha a bíróság a határozat megváltoztatása iránt indított perben a keresetet elutasítja. Kivétel, ha a jegyző a hasznok, károk és költségek tekintetében is döntött, ennek végrehajtására a birtokvitában eljáró jegyző szerint illetékes járásbírósnak van hatásköre.

A jegyző határozatát három napon belül végre kell hajtani. A végrehajtást – per indítása esetén – a bíróság és maga a jegyző is felfüggesztheti, ha a határozat megváltoztatása várható.

A Ptk. hatálybalépésével a XX/A. fejezettel, a jegyző birtokvédelmi ügyben hozott határozatának megváltoztatása iránti perrel bővült az 1952-es Pp. Különös részébe tartozó perek száma, és ezt a szabályozást a Pp. is átvette. A per nem egy speciális közigazgatási per, a fejezetben foglalt eltéréseken túl a Pp. általános szabályai alkalmazandók. A keresetindításnak a jegyző által hozott határozat végrehajtására nincs halasztó hatálya, kivéve, ha a jegyző a hasznok, károk és költségek kérdésében is határozatot hozott, és az érdekelt fél ebben a kérdésben vagy a birtoklás kérdésében pert indított. Felperes az a személy, aki a jegyző birtokvédelem kérdésében hozott határozatát magára nézve sérelmesnek tartja (pl. a tulajdonos, vagy haszonélvező), míg a per alperese a birtokvitában érintett másik fél (pl. volt bérlő), tehát nem a jegyző. Külön kiemelő, hogy ha az alperes az első tárgyalást elmulasztja, vele szemben bírósági meghagyás kibocsátásának helye nincs (Pp. 568. §).

II. CÍM

JOGALAP NÉLKÜLI BIRTOKLÁS

5:9. § *[A jogalap nélküli birtokos helyzete és kiadási kötelezettsége]*

- (1) **Aki jogalap nélkül van a dolog birtokában, köteles a dolgot a birtoklásra jogosultnak kiadni.**
- (2) **A jogalap nélküli birtokos a dolog kiadását megtagadhatja, amíg a birtoklással kapcsolatosan őt megillető igényeket ki nem elégítik. Nem tagadhatja meg a dolog kiadását az, aki a dolgot bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton szerezte meg.**
- (3) **A jogalap nélküli birtokos jogállására, ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a megbízás nélküli ügyvitel szabályai irányadók.**

A Ptk. – szemben az 1959-es Ptk.-val, amelyik csak alfejezetként rendelkezett – önálló cím alatt szabályozza a jogalap nélküli birtokos jogaira és kötelezettségeire vonatkozó rendelkezéseket. Jogalap nélküli birtokos az, akinek a dolog birtokára nincs érvényes jogcíme. A jogcím hiánya fennállhat már a birtokbavételkor (birtokháborítás, öröklés), de gyakori esetben a birtokos eredetileg rendelkezett a birtoklásra feljogosító jogcímmel, vagy az utóbb – valamely jogi tény bekövetkeztével – szűnt meg (szerződésben meghatározott idő eltelte, felmondás). A jogalap hiányában előálló birtoklási helyzet oka a jogalap nélküli birtokos jogállása szempontjából közömbös, csak annak van jogi jelentősége, hogy a birtokos jó- vagy rosszhiszeműnek minősül-e. Jóhiszeműnek

az tekinthető, aki nem tudott és megfelelő körültekintés mellett sem kellett tudnia arról, hogy a dolog birtoklására nincs érvényes jogcíme.

Eltérő szabályok irányadóak arra az esetre, ha a fél érvénytelen szerződés alapján jutott a dolog birtokába. A Ptk. az érvénytelenség jogkövetkezményei körében – a korábbi szabályozástól eltérően – tartalmaz rendelkezéseket az ún. többlétnyállásokból eredő járulékos igények rendezését illetően. A 6:115. § (1) bekezdése egyfelől az eredeti állapot helyreállításával nem orvosolt hasznok és a kamatok kiegyenlítésére a jogalap nélküli birtoklás szabályainak az alkalmazását rendeli, de abban az esetben, ha a fél a maga szolgáltatását nem teljesítette vagy ingyenesen jutott a szolgáltatáshoz, a hasznokat vagy a kamatot a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint köteles a másik félnek megtéríteni. E különös szabályok a dologra fordított költségekről nem szólnak, ebből következően azonban azokra a jogalap nélküli birtoklás szabályai az irányadóak.

A jogosulatlan birtokos legalapvetőbb kötelezettsége, hogy a dolgot köteles a birtoklásra jogosultnak kiadni. Ha a birtoklásra jogosult egyben maga a tulajdonos, akkor a kiadási igény tulajdoni igény is, ez alól azonban kivételt képez az az eset, ha az albirtokos a dolog birtokát jogosulatlanul engedte át harmadik személynek, és a tulajdonos a birtokba adási igényével az albirtokos nevében lép fel [5:36. § (2) bekezdés].

A jogalap nélküli birtokost a Ptk. szerint változatlanul megilleti a dolog visszatartásának a joga, mindaddig, amíg az őt megillető igényeket ki nem elégítik. Nem tagadhatja meg a dolog kiadását az, aki a dolgot bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton szerezte meg. Az egyébként erőszakos vagy alattomos út megállapításánál érdektelen, hogy az erőszakos vagy alattomos út pönalizált cselekménynek, szabálysértésnek minősül-e. A törvény szövegezésében az egyébként szó is arra utal, hogy polgári jogi szempontból a közzelfogás szerint erőszakosnak, vagy alattomosnak tartott magatartás kizárja a dolog visszatartásának jogát. Ugyanakkor a visszatartási jog az egyéb okból rosszhiszemű birtokost is megilleti.

Ismeretes olyan álláspont, hogy a visszatartás joga nem illeti meg azt, aki érvénytelen szerződés alapján jut a dolog birtokába. „[álláspontunk szerint ez a szabály az érvénytelenség jogkövetkezményeinek a levonása során nem alkalmazható, az érvénytelenségi perben csak arra van lehetőség, hogy a birtokos által igazolt költségek megtérítésével kapcsolatban a bíróság egyidejű teljesítést rendeljen el. Így a dolog visszaszolgáltatásának a függvénye az is, hogy a másik félnek a megítélt költségeket megtérítse. A hivatkozott törvényi rendelkezést a bírói gyakorlat egyébként is szűkítően értelmezi (LB Pfv.I.20.841/1999/8.)” [Kiss Gábor – Sándor István: *A szerződések érvénytelensége* (HVG-ORAC Budapest, 2014) 298.]. Ennek az álláspontnak annyiban nincs meg az elvi alapja, hogy a Ptk.-nak a bérleti szerződés megszűnésével kapcsolatos szabályai között – a korábbi szabályozással szemben – már nem szerepel az a rendelkezés, miszerint a bérlő visszatartási joga nem terjed ki a lakás bérletére. Ebből pedig az következik, hogy a Ptk. 5:9. § (2) bekezdésében foglaltak alól kivételnek nincs helye.

Az 1959-es Ptk. 193. § (2) bekezdése szerint a jogalap nélküli birtokos a visszatartási jog jogszerű gyakorlása esetén a felelős őrző jogállásába került. A jóhiszemű birtokosnak pedig a visszaköveteléstől kezdve a használat és a hasznok szedésére vonatkozó jogára szintén a felelős őrzés szabályai voltak az irányadóak. A felelős őrzés szabályai a tulajdonjogra, azon belül a birtokra vonatkozó szabályok között voltak megtalálhatóak.

A Ptk. előkészítése során a jogalkotó abból indult ki, hogy a felelős őrzéssel érintett jogi helyzetek nem dologi jogi természetűek, ezért azok rendezésére a megbízás nélküli ügyvitel szabályai is megfelelő megoldást nyújtanak [5:9. § (3) bekezdés]. Az új szabályozás lényege a következő: a jóhiszemű jogalap nélküli birtokos jogaira, kötelezettségeire és felelősségére a visszakövetelésig az 5:10. §-ban és az 5:11. § (1)–(2) bekezdésében foglaltak az irányadóak. A dolog visszakövetelésétől – ha közben nem vált rosszhiszeművé –

a megbízás nélküli ügyvivő jogállásába kerül, és ezen csak annyiban változtat, ha egyúttal visszatartási joga is van, hogy az őrzés idejére díjra is igényt tarthat. Megbízás nélküli ügyvivőként a dolgot nem használhatja, használati díj fizetésére nem köteles. A dolog egyéb hasznaival azonban köteles elszámolni, az elvont hasznok értékével felel, a meglévő hasznokat köteles kiadni.

Ha azonban a dolgot mégis használja, akkor a használat mint elfogyasztott haszon fejében használati díj fizetésére köteles (Szegedi Ítéltábla: Pf.IV.20.287/2008/5.). A dologra fordított költségei vonatkozásában a megbízás nélküli ügyvitel szabályai nem tartalmaznak eltérő rendelkezést, ezért a szükséges és hasznos költségek megtérítésére a jóhiszemű jogalap nélküli birtokos változatlanul igényt tarthat.

A jogalap nélküli rosszhiszemű birtokos jogállását a dolog visszakövetelése nem érinti. Ha a visszakövetelés kapcsán visszatartási igénye van, ennek előterjesztésétől kezdve annak kielégítéséig szintén a megbízás nélküli ügyvivő jogállásába kerül, jogaira, kötelezettségeire a fent kifejtettek az irányadóak. Ha a visszatartási igénye alaptalan, akkor a jogaira és kötelezettségeire változatlanul az 5:11. § (1) bekezdésében és az 5:11. § (3) bekezdésében foglaltak az irányadóak.

5:10. § [A jogalap nélküli birtokos megtérítési igénye és elviteli joga]

- (1) A jogalap nélküli birtokos követelheti a dologra fordított szükséges költségei megtérítését – a dolog fenntartásával rendszerint együtt járó kisebb kiadások kivételével – és elviheti az általa létesített berendezési és felszerelési tárgyakat.**
- (2) A jogalap nélküli birtokos jóhiszeműsége esetén a hasznokkal nem fedezett hasznos költségei megtérítését is követelheti, rosszhiszeműsége esetén a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhet megtérítést.**
- (3) A jogalap nélküli birtokos az elvitel jogát az állag sérelme nélkül gyakorolhatja.**

A jogalap nélküli birtokos jó- vagy rosszhiszeműségétől függetlenül tarthat igényt a dologra fordított szükséges költségeinek megtérítésére. Szükséges költségnek azok a költségek minősülnek, amelyeket a jogalap nélküli birtokos a dolog fenntartására és állagának megóvására fordított, vagy amelyek fenyegető kár elhárítása vagy helyreállítása érdekében merültek fel. A szükséges költségek a dolog eredeti állapotán nem változtatnak, a dolog értékét és használhatóságát nem növelik, hanem a rendeltetésszerű használat és a dolog állapotának a megőrzése érdekében merültek fel. Ezek a kiadások a jogosult érdekeit is közvetlenül szolgálják.

A hasznos költségek vonatkozásában a szabályozás különbséget tesz a jóhiszemű és a rosszhiszemű jogalap nélküli birtokos jogállása között. Hasznos költségnek egyrészt azok a költségek minősülnek, amelyek a dolog használhatóságát növelik, továbbá azok, amelyek egyúttal a dolog értékét is növelhetik. A rosszhiszemű birtokos csak az utóbbiak megtérítése iránt terjeszthet elő igényt, míg az előbbiek megfizetésére a birtoklásra jogosult nem köteles.

A megtérítési kötelezettség nem vonatkozik a dolog fenntartásával járó kisebb kiadásokra, függetlenül azok szükséges jellegétől.

A jogalap nélküli birtokost megilleti az általa létesített berendezési és felszerelési tárgyak elvitelének a joga, ha azok leszerelésével a dolog állaga nem sérül. E szabály jelentősége csekély, hiszen a Ptk.-nak a tartozékra és az alkotórészre vonatkozó rendelkezései ezzel kapcsolatban is alkalmazhatók lennének. A jogszerű birtokos a jogtalan birtoklás során beszerzett tartozékokra nyilvánvalóan nem tarthat igényt, az alkotórészi kapcsolatban álló dologrész tulajdonjoga pedig őt akkor illeti meg, ha ő egyébként a fődolog tulajdonosa.

5:11. § [A dolog hasznainak kiadása és a jogalap nélküli birtokos felelőssége]

- (1) A jogalap nélküli birtokos köteles a jogosultnak kiadni a dolog meglévő hasznait, kivéve, ha ellenszolgáltatás fejében jutott birtokához és jóhiszemű volt.**
- (2) A jóhiszemű jogalap nélküli birtokos az addig terjedő időre, amíg a birtokot tőle a jegyző vagy a bíróság előtt vissza nem követelik, az elfogyasztott vagy beszedni elmulasztott hasznok értékének megtérítésére nem köteles, és a dologban bekövetkezett károkért nem felelős. A jóhiszemű jogalap nélküli birtokos a dolog visszakövetelése ellenére sem köteles azoknak az elfogyasztott vagy beszedni elmulasztott hasznok értékének megfizetésére, amelyeket vélt jogának megfelelően a visszakövetelésig beszedett vagy beszedhetett volna, és nem felel azokért a károkért sem, amelyek a dologban vélt jogának gyakorlása következtében keletkeztek.**
- (3) A rosszhiszemű jogalap nélküli birtokos köteles megfizetni azoknak a hasznoknak az értékét, amelyeket elfogyasztott vagy beszedni elmulasztott, továbbá a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint köteles megtéríteni a dologban bekövetkezett mindazon károkat, amelyek a jogosultnál nem következtek volna be.**

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan nem tartalmazza a haszon fogalmát. Az Mtj. ezzel szemben haszon alatt a gyümölcsöt és minden más vagyoni előnyt értett, amelyet a dolog használása nyújt. A gyümölcs fogalma alatt pedig értette egyrészt a dolog természetes szaporulatát, egyéb terményét, és minden olyan terméket, amelyet a dologból a rendeltetéséhez képest megszereznek, másrészt mindazt, amit a dolog valamely jogviszonynál fogva haszonbér vagy bér címén vagy más címen hozadékul nyújt (Mtj. 472. §). Az Mtj.-ben foglaltak a haszon értelmezésével kapcsolatban megfelelő dogmatikai segítséget nyújtanak. „[A] dolog haszna mindaz a vagyoni előny, értékszaporulat, amely a dolog használatából vagy hasznosításából származik. Ez lehet a termék és szaporulat, amely addig, amíg a dologtól el nem válik alkotórésznek, az elválás után pedig önálló dolognak minősül, de lehet minden olyan egyéb vagyoni előny, amely a dolog hasznosítása folytán kapott ellenérték, a dolog használatának gazdasági eredmények, a dolog használatából kielégített szükséglet vagy elért megtakarítás. Az ingatlan esetén ez a használati (bérleti) díj összege” (Szegedi Ítéltábla Pf.II.20.287/2008/5.). A dolog meglévő haszna alatt az igényérvényesítéskor rendelkezésre álló el nem fogyasztott, másra át nem ruházott termék, termény, szaporulat, valamint a dolog hasznosításából befolyt ellenérték értendő, amelyet a jogalap nélküli birtokos köteles a jogosultnak kiadni. Elfogyasztott haszonnak pedig a dolog tényleges használata minősül, amelynek az ellenértéke a használati díj (Szegedi Ítéltábla Pf.II.20.287/2008/5.).

A jogalap nélküli birtokos nem köteles megtéríteni a dolog hasznainak ellenértékét, ha ellenszolgáltatás fejében jóhiszeműen jutott a dolog birtokába. Tipikusan ilyen eset, ha a dolog birtokba adására érvénytelen szerződés alapján kerül sor.

A jóhiszemű jogalap nélküli birtokos az addig terjedő időre, amíg a birtokot tőle a jegyző vagy a bíróság előtt vissza nem követelik az elfogyasztott, vagy beszedni elmulasztott hasznok értékének a megtérítésére nem köteles. Az elfogyasztott haszon alatt a használatból származó vagyoni előny (Szegedi Ítéltábla Pf.II.20.287/2008/5.), a beszedni elmulasztott haszon alatt a dolog természetes gyümölcse értendő. A dolog meglévő hasznait azonban köteles a jogosultnak kiadni (BH2000.148.).

A visszakövetelésig terjedő idő alatt a dologban bekövetkezett károkért sem köteles helytállni, feltéve, hogy a kár nem neki felróható okból következett be.

A rosszhiszemű jogalap nélküli birtokos az elvont hasznok értékével köteles helytállni. Helytállási kötelezettsége kiterjed a dolog hasznosításából befolyt ellenértékre, és a dolog használatából származó vagyoni előnyre is. A használati díjfizetési kötelezettsége tehát a Ptk. 5:11. § (3) bekezdésén alapul. A megvalósult használat tehát elfogyasztott

haszon, ha a jogalap nélküli birtokos a dolgot nem használja, díjfizetési kötelezettsége ugyanúgy fennáll, e körülmény beszédni elmulasztott haszonnak minősül. A bírói gyakorlat szerint, ha a jogalap nélküli birtokos birtoklásának a jogcímét a dolog rosszhiszemű birtokosától származtatja, akkor az utóbbival együtt a használati díj megfizetésére egyetemlegesen kötelezhető (BH2005.316.).

Főszabályként a rosszhiszemű jogalap nélküli birtokos amiatt, hogy a jogszerű birtokos a használatban rejlő előnytől elesett, használati díjat köteles fizetni. A bírói gyakorlat azonban hajlik arra, hogy a jogalap nélküli birtoklás tényét károkozó magatartásként értékelje, és a birtok és a birtoklás elvonása címén kártérítési kötelezettséget állapítson meg. „A rosszhiszemű jogalap nélküli birtokosnak a[z 1959-es] Ptk. 339. § (1) bekezdés alapján a birtoklás elvonása miatt bekövetkezett károkat is meg kell térítenie” (LB Pfv.VII.21.994/2009/6.). A kártérítési felelősség kiterjed az elmaradt vagyoni előny megtérítésére is (Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.552/2012/10.). A dologban bekövetkezett károkért a rosszhiszemű birtokos felróhatóságától függetlenül felel, ha azok a jogosultnál nem következtek volna be.

5:12. § [A jogalap nélküli birtokos joga a dolog értékesítésére és felhasználására]

- (1) Ha a jogosult a dolgot megfelelő határidő alatt felszólításra nem szállítja el, és annak máshol való elhelyezése aránytalan nehézséggel vagy a költségek előlegezésével járna, a jogalap nélküli birtokos a dolgot értékesítheti vagy felhasználhatja.**
- (2) Agyorsanromló vagy olyan dolgot, amelynél a késedelem jelentős értékvesztéssel járna – ha lehetséges – értékesíteni kell vagy fel kell használni.**
- (3) Az értékesítésből befolyt összeg vagy a felhasznált dolog ellenértéke a jogosultat illeti meg.**
- (4) A jogalap nélküli birtokos helyzetére egyebekben a jogalap nélküli gazdagodás szabályait kell alkalmazni.**

A Ptk. az 1959-es Ptk. 197. §-ában foglaltakat változatlan tartalommal vette át. A jogos birtokos egyrészt követheti a dolog kiadását, másrészt köteles is azt birtokba venni, ha arra a jogalap nélküli birtokos felszólítja. E kötelezettsége elmulasztása esetén, ha az őrzés aránytalan költségekkel járna, a jogalap nélküli birtokosa a dolgot értékesítheti vagy felhasználhatja. A dolog értékesítése esetén a tulajdonjog megszerzésére nem a tulajdonostól kerül sor, vagyis ez a szabály az 5:39. § (1) bekezdésében foglaltaktól való törvényi eltérésnek minősül. Ezért erre az esetre mint eredeti szerzőmódra szintén alkalmazandó az az 5:39. § (4) bekezdésében foglalt szabály, amely kimondja, hogy nem tulajdonostól való tulajdonszerzés esetén megszűnnek a harmadik személynek a dolgot terhelő olyan jogai, amelyek az átruházás előtt keletkeztek, és amelyek fennállása tekintetében a tulajdonjogot megszerző fél jóhiszemű volt.

A jogalap nélküli birtokostól sem várható el, hogy a dolog őrzésével kapcsolatban aránytalan kiadásokat eszközöljön. Ha a birtokos a dolgot máshol helyezi el, a kárveszély viselésére vonatkozó szabályok nem változnak, kivéve, ha ebben a körben a jogalap nélküli birtokos felróhatóan járt el.

A jogalap nélküli birtokos kármentesítési kötelezettsége körében köteles megkísérelni a gyorsan romló vagy más olyan dolog értékesítését, ahol az őrzés jelentős értékvesztéssel járhat. Amennyiben arra van lehetősége, és ez a jogalap nélküli birtokos számára sem jelent érdeksérelmet, akkor a dolgot fel kell használni. Az értékesítésből befolyt összeg vagy a felhasznált dolog ellenértéke a jogosultat illeti meg.

A Ptk. hatálybalépésekor már fennállt felelős őrzésre a Ptk. hatálybalépése előtti rendelkezéseket kell alkalmazni (Ptk. 43. §).

MÁSODIK RÉSZ A TULAJDONJOG

III. CÍM A TULAJDONJOG ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI

III. Fejezet A tulajdonjog általában

5:13. §

[A tulajdonjog]

- (1) A tulajdonost tulajdonjogának tárgyán – jogszabály és mások jogai által megszabott korlátok között – teljes és kizárólagos jogi hatalom illeti meg.**
- (2) A tulajdonost megilleti különösen a birtoklás, a használat, a hasznosítás, a hasznok szedésének és a rendelkezés joga.**
- (3) A tulajdonosnak joga van minden jogosulatlan behatás kizárására.**

1. A tulajdonjogról

A Ptk. a tulajdonjogra vonatkozó legáltalánosabb szabályok megfogalmazásánál elsősorban az Mtj. vonatkozó rendelkezéseit vette figyelembe. Az 5:13. §-ban foglaltak, kisebb – elsősorban megfogalmazásbeli – eltérésektől eltekintve megegyeznek az Mtj. 431. §-ban foglaltakkal. Ebből az is következik, hogy a tulajdonjog hagyományos felfogása nem változott. A tulajdonjog – főszabályként – még mindig a dolog feletti legteljesebb jogot jelenti, így ehhez képest a korlátozások csak kivételesek lehetnek. A tulajdonjog teljességéből és kizárólagosságából adódóan abszolút hatállyal bír, azt mindenki köteles tiszteletben tartani.

A tulajdonjog teljességéből adódó jogi lehetőségek körét a Ptk. csak példálódzó jelleggel – a legfontosabbakat említve – sorolja fel. E szerint a tulajdonjogból eredő cselekvési szabadság kiterjed a birtoklásra, használatra, hasznok szedésére, a dolog feletti rendelkezésre – ez utóbbin belül – a birtok, a használat, illetve a hasznosítási jog átengedésére, a dolog megterhelésére, biztosítékul adására és átruházására is.

2. A tulajdon magánjogi és közjogi korlátai

A tulajdonjog korlátai magánjogi és közjogi korlátok is lehetnek. A magánjogi korlátok alapulhatnak jogügyleten, vagy a törvény rendelkezésén. A jogügyleti korlátok lehetnek dologi jogiak, ha a jogügylet célja idegen dologbeli jog alapítása (haszonélvezet, telki szolgálat, zálogjog), vagy kötetmi jellegűek (bérlet, haszonbérlet). Idegen jog nélküli korlát az elidegenítési és terhelési tilalom. A törvényen alapuló magánjogi korlátok lehetnek a telki szolgálat (szükségbeli útszolgálat), haszonélvezet (özvegyi jog) és a különböző szomszédjogi korlátok (a szomszédos telek igénybevétele, szükséghelyzet).

A közjogi korlátok közül a legtipikusabb a kisajátítás és a közérdekű használat. A korlátozás alapvetően vagy a birtoklás és a használat jogát, vagy a rendelkezési jogot érinti. A tulajdon alkotmányos védelemben részesül, ezért a birtoklás és a rendelkezés jogát érintő közjogi korlátoknak összhangban kell lenniük az Alaptörvényben foglaltakkal is.

3. Osztott tulajdon

A magánjogi dogmatika osztott tulajdon alatt azokat a jogintézményeket érti, amelyeknél a tulajdon és valamely részjogosítványa vagy azok egy meghatározott köre egymástól véglegesen vagy tartós jelleggel válik el. A tulajdon megosztottsága a feudális birtokviszonyok sajátossága volt (úrbéri viszonyok), amelyek maradványai az örökhaszonbérlet és az építményi jog voltak. A polgári jogfejlődés – igazodva a modern gazdasági élet elvárásaihoz – már korábban is idegenkedett a forgalmat és a rugalmas hitelviszonyokat korlátozó jogi alakzatoktól, ezért már a régi magánjogunk is az osztott tulajdon intézményét – annak minden formájában – elavultnak tekintette, és az Optk. ezzel kapcsolatos megoldásait erős fenntartással fogadta [Kolosváry Bálint: A tulajdonjog *in* Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog V. Dologi jog* (Grill 1942, Budapest) 150. és 353.].

A Ptk. a II. világháború előtti dogmatikát és az 1959-es Ptk.-ban foglaltakat magáévá tette, és változatlanul a tulajdonjog oszthatatlanságából indul ki. Nem tekinti osztott tulajdoni alakzatnak az idegen dologbeli jogokat, mert a szabályozás biztosítja, hogy azok csak időlegesen állhassanak fenn. Az időlegesség garanciái az egyes korlátozott dologbeli jogoknál részben különbözőek. Ilyen garanciális intézmény a föld és az épület különvált tulajdonjoga esetén az, hogy a tulajdonjog csak az épület fennállása alatt válik szét, továbbá a föld és az épület tulajdonosa számára biztosított kölcsönös elővásárlási jog. Szintén ilyen garanciának tekinthető egyes dologi jogok személyes jellege, és a jogok fennállásának időbeli korlátozása is.

Mindazonáltal nem hagyható figyelmen kívül, hogy a magánjogi felfogás a föld és annak valamely alkotórésze – elsősorban az épület – különvált tulajdonjogát is az osztott tulajdon egyik megjelenési formájaként kezeli, és ehhez képest ennek a lehetőségét a Ptk. – a korábbi szabályozáshoz képest – jelentősen kibővítette (5:18. §). Hasonló tendenciák figyelhetők meg a legújabb jogalkotásban is. Miközben a Nvt. főszabályként deklarálja, hogy a nemzeti vagyon tárgyán osztott tulajdon [6. § (1) bekezdés 14. pont] a törvényben meghatározott kivételektől eltekintve nem létesíthető, a kivételek köre folyamatosan bővül [Hvt. 42/A. §, a Városliget megújításáról és fejlesztéséről szóló 2013. évi CCXLII. törvény 2. § (1) bekezdés].

IV. Fejezet

A tulajdonjog tárgyai

5:14. § [A dolog]

- (1) **A birtokba vehető testi tárgy tulajdonjog tárgya lehet.**
- (2) **A dologra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell a pénzre és az értékpapírokra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre.**
- (3) **A dologra vonatkozó szabályokat az állatokra a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével kell alkalmazni.**

1. A dolgokról általában

A dologi jog egyik kulcskérdése, hogy mit tekintünk a dologi jogviszonyok közvetett tárgyának. Ez határozza meg a dologi jogi szabályozás szerkezetét is, és azon belül az egyes jogintézmények tartalmát. Az új szabályozás nem változtatott a dolog tradicionális jogi

fogalmán, nem vonta be a szabályozás körébe az alanyi jogokat, vagy a vagyon más összetevőit, így például a többi abszolút szerkezetű jogot, a követeléseket, a szerződéses pozíciókat. A tulajdonjog tárgya továbbra is csak birtokba vehető testi tárgy lehet, függetlenül annak fizikai megjelenési formájától (halmazállapotától). A dologi minőség alapfeltétele a birtokba vehetőség.

A Mtj. a dologfogalom kapcsán a pénzre és az értékpapírokra nem utalt. A Ptk. fenntartja az 1959-es Ptk. azon megoldását, hogy a pénzre, értékpapírokra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre a dologra vonatkozó szabályokat megfelelően kell alkalmazni.

A pénz (bankjegy, érme) sajátossága, hogy tárgyi formát ölt, de ebben a mivoltában az értéke jelentéktelen ahhoz a követeléshez képest, amelyet megtestesít. Tárgyiasságában átruházható, birtokba vehető. Miután hasznossága magához a követeléshez kötődik, ezért maga a pénzkövetelés akár milyen jogi tényen is alapul, kötelmi igény, a pénz tárgyisége ellenére nem minősül tulajdoni igénynek.

Kivételt képez az az eset, ha valamilyen okból tárgyi formájában is egyedi jelentőséget kap (muzeális értékű papírpénz, aranyérme). Ilyenkor már dolognak minősül és bármely más dologgal azonos elbírálás alá esik.

A Ptk. továbbra sem tekinti dolognak az értékpapírt és az üzletrészt. A dologra vonatkozó szabályoknak az értékpapírokra való megfelelő alkalmazása azt jelenti, hogy a dologi jogi intézmények túlnyomó része az értékpapírokra is értelmezhető, de az értékpapír természetéből adódó sajátosságok folytán a szabályok egy része értelemszerűen nem, egy része pedig csak a rájuk vonatkozó speciális szabályozás figyelembevételével alkalmazható. E megállapítás a hagyományos értékpapírokra is vonatkozik, amelyek ingó módjára ruházhatók át, de az átruházás módjára a Ptk. szintén további különös szabályokat állít.

Hasonló megállapítások tehetők az üzletrészre is (3:164. §). Az üzletrész jogok és kötelezettségek összessége, és mint ilyen, forgalomképes jogként átruházható, azon közös tulajdon, elővásárlási jog állhat fent, megterhelhető. Mindezek azonban csak a társasági szabályozásban található kiegészítő rendelkezésekkel együtt értelmezhetőek, a tulajdonjogi szabályok közvetlen alkalmazására – az értékpapírokkal szemben – nincs lehetőség.

2. A dolgok osztályozása

A dolgok különböző szempontok szerint csoportosíthatóak. Az egyes csoportképző ismérvek alapján általában két csoportba sorolhatóak. Megkülönböztetünk ingó és ingatlan, helyettesíthető és egyedi, forgalomképes és forgalomképtelen stb. dologfelosztásokat. A dolgok osztályozásának az ad gyakorlati jelentőséget, ha az eltérő sajátosságok megjelennek a tételes jogban is. Például több vonatkozásban eltérő szabályok vonatkoznak az ingókhöz képest az ingatlanokra. Ha adott jogszabály hatálya csak a dolgok egy részére vonatkozik, akkor a jogszabálynak pontosan meg kell határoznia a szabályozással érintett dologi kört. A dolgok osztályozása nemcsak a dologi jogban, hanem a polgári jog más területein, így például a kötelmi és az öröklési jogban is jelentőséggel bírhat [a témáról lásd részletesebben Menyhárd Attila: *Dologi jog* (Eötvös 2010, Budapest)].

3. Forgalomképtelen dolgok

A forgalomképtelenség nemcsak a dolgok vonatkozásában felmerülő osztályozási szempont, hanem más vagyontárgyakat, így különösen a jogokat is érintő jogi kategória.

A 6:202. § kimondja, hogy a jogosult a jogát másra átruházhatja, kivéve, ha jogszabály a jog forgalomképességét kizárja vagy a forgalomképtelenség a jog természetéből egyértelműen következik. A jog természetéből következően nem ruházhatók át a személyiségi jogok, az alanyi jogok forgalomképességét és azok korlátait elsősorban az alanyi jogot biztosító jogi norma tartalma határozza meg [Menyhárd Attila: *Dologi jog* (Eötvös 2010, Budapest) 73.]. A Ptk. ebben a körben általános érvényű szabályt nem állít fel, de egyes jogok esetében (egyesületi tag tagsági joga) kifejezetten rendelkezik a jog forgalomképtelenségéről [3:65. § (3) bekezdés].

Kizárólag a dolgokat tekintve a forgalomképesség a dolog azon tulajdonságát jelenti, hogy a magánjogi forgalom tárgyát képezheti, átruházható, azon dologi jogok alapíthatóak. Vita tárgyát képezi, hogy egyáltalában magánjogi kategóriáról van-e szó, amely a tulajdonjog egyfajta közjogi korlátjaként fogható fel, vagy pedig alapvetően közjogi intézmény. Ez utóbbi felfogást támasztja alá, hogy túlnyomó részben a közhatalom gyakorlásával, a közfeladatok ellátásával összefüggő önkormányzati és állami vagyont érinti. A kizárólagos állami és önkormányzati tulajdon egyúttal – bizonyos kivételektől eltekintve – forgalomképtelen. A szabályozás közjogi jellege folytán a Ptk. nem sorolja fel sem a forgalomképes dolgok, sem a kizárólagos állami és önkormányzati tulajdon körét.

A forgalomképtelen közjavak (nemzeti vagyon törvényben meghatározott köre, önkormányzati törzsvagyon) körét a Nvt. tartalmazza, de más törvényekben is található forgalomképtelen kizárólagos tulajdonban álló dologra vonatkozó rendelkezés [a Tvt. 68. § (1) bekezdése alapján a barlang, a Vgtv. 6. § (5) bekezdése alapján a vizek].

A bírói gyakorlat abban egységes, hogy a forgalomképtelen ingatlan tulajdonjoga eredeti szerzésmóddal sem szerezhető meg (Kúria Pfv.I.20.354/2011/11.). Abban viszont megoszlanak az álláspontok, hogy a forgalomképtelenség fogalma kiterjed-e a megterhelhetőség, a telki szolgálat elbirtoklásának vagy az osztott tulajdon kialakításának a lehetőségére. Az ún. soproni mélygarázsügyben, amely tényállása szerint az önkormányzat a törzsvagyonként nyilvántartott ingatlan alatt húzódó – önálló ingatlanként kialakítandó – mélygarázs építésére kötött megállapodást egy magáncéggel, a Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást, hogy forgalomképtelen ingatlan felszínén, felszíne alatt vagy feletti részén emelt épület tulajdonjogát kizárólag a földtulajdonos szerezheti meg, azaz forgalomképtelen ingatlan esetében az osztott tulajdon keletkezése kizárt [EBH2008.1861. vagy BH2009.175., lásd Menyhárd Attila: A Legfelsőbb Bíróság ítélete a soproni mélygarázs ügyében, *JeMa* 2010/4.]. Az ügygel összefüggésben hozott 1/2009. (X. 9.) számú Kollégiumi Véleményében a Pécsi Ítéltábla a fentiekkel ellentétes álláspontra helyezkedett.

Feltehetően az esetből okulva a jogalkotó a Nvt. egyértelmű helyzetet teremtett: „az állam vagy a helyi önkormányzat kizárólagos tulajdonában álló nemzeti vagyon – a (2) és a (3) bekezdésben és a 14. § (1) bekezdésében foglalt kivétellel – nem idegeníthető el, vagyonkezelői jog, jogszabályon alapuló, továbbá az ingatlanra közérdekből külön jogszabályban feljogosított szervek javára alapított használati jog, vezetékjog, vagy ugyanezen okból alapított szolgálat, továbbá a helyi önkormányzat javára alapított vezetékjog kivételével nem terhelhető meg, biztosítékul nem adható, azon osztott tulajdon nem létesíthető. Ezen tilalom az állam vagy a helyi önkormányzat kizárólagos tulajdonában álló nemzeti vagyonba tartozó javak teljes terjedelme tekintetében fennáll” [Nvt. 6. § (1) bekezdés].

A forgalomképesség nem zárja ki, hogy az állam vagy a helyi önkormányzat – törvényben foglalt feltételekkel és módon – a forgalomképtelen vagyont hasznosítsa (koncesszióba adás).

A Ptk. az állatokat – a korábbi szabályozástól eltérően – lényegében kivonja a dolgok köréből, A speciális szabályozás [5:14. § (3) bekezdés] az európai közösségi szintű

jogharmonizációs célt szolgáló, az Ávt. rendelkezésein alapul, de hasonló megoldásokkal az egyes nemzeti jogokban is találkozhatunk. Példaként hozható fel az osztrák és a német polgári kódexnek az állatok jogállására vonatkozó rendelkezései (Optk. 285a. §, BGB 90/a. §). Az állatok jogi értelemben nem dolgok, de a dolgokra vonatkozó szabályok a rájuk vonatkozó eltérő szabályozással összhangban alkalmazhatók.

5:15. §

[Alkotórész]

A tulajdonjog kiterjed mindarra, ami a dologgal olyképpen van tartósan egyesítve, hogy az elválasztással a dolog vagy elválasztott része elpusztulna, illetve az elválasztással értéke vagy használhatósága számottevően csökkenne.

A dolgok jelentős része fizikai értelemben nem homogén. Az emberi beavatkozás folytán előállt dolgok többnyire összetettek. A dolog egészéhez képest az egyes részek fizikailag részben önálló tulajdonságokkal bírnak, és mint ilyenek megkülönböztethetők, de a forgalom biztonsága megkívánja, hogy egyértelmű legyen azon részek jogi sorsa, amelyek elválasztása esetén a dolog vagy maga az elválasztott rész elpusztul. Mindaz, ami a jogi értelemben alkotórésznek minősül, nem önálló dolog, teljes egészében osztja a fődolog jogi sorsát, önállóan nem ruházható át.

Annak ellenére, hogy a Ptk. elsősorban a dolog és egyes részei közötti kapcsolat fizikai értelemben vett összetartozásából vezeti le a kapcsolat jogi minősítését, valójában számos egyéb szempont is meghatározhatja, hogy konkrét esetben a jogi értelemben vett alkotórészi kapcsolat fennáll-e. Társasház esetében az alapító okiratban foglalt megállapodás alapján minősül az egyes külön tulajdonban álló ingatlanhoz tartozó erkély a közös tulajdonba tartozó épület vagy az önálló ingatlan alkotórészének. Az alapító okirat rendelkezései hiányában a funkcionalitás elve érvényesülhet „[r]endeltetését tekintve az erkély a lakáshoz tartozik, azoknak a használhatóságát hivatott előmozdítani, valójában annak a helyiségnek a szerves része, amelyből nyílik, azzal elválaszthatatlanul összefügg; része tehát a kérdéses helyiséget magában foglaló lakásnak is, és osztja ennek a lakásnak a tulajdoni sorsát” (BH1976.352.). Ingatlan esetében a szoros fizikai kapcsolat ellenére egy az ingatlan-nyilvántartásba műszaki adottságai folytán önálló ingatlanként felvehető helyiség, épület, pince alkotórészi jellege a törvény adta keretek között megváltoztatható és önálló ingatlanként bejegyezhető.

Levonható az a következtetés, hogy az 5:15. §-ban rögzített szabály szubszidiárius jellegű abban az értelemben, hogy minden olyan esetben érvényesül, amikor egy dolog és megkülönböztethető részének jogi sorsa jogszabály vagy megállapodás alapján nem alakul másként.

5:16. §

[Tartozék]

A tulajdonjog kétség esetén kiterjed arra is, ami nem alkotórész ugyan, de a dolog rendeltetésszerű használatához vagy épségben tartásához rendszerint szükséges vagy azt elősegíti.

A tartozék olyan önálló dolog, amely azzal a sajátossággal bír, hogy használati értékét az adja, hogy egy másik dolog rendeltetésszerű használatát biztosítja, vagy épségben tartásához szükséges. A tartozék többnyire nincs közvetlen fizikai kapcsolatban a másik dologgal, de annak használatához a tartozékra tartós szükség van. A dolog tartozéki jellege elsősorban a tulajdonosváltás esetén kap jelentőséget. Ha a felek a dolog átruházása során a meglévő tartozékról külön nem állapodtak meg, vagy utólag vitatott,

hogy az átruházás hatálya kiterjed-e a tartozékra, akkor van lehetőség az 5:16. §-ban foglalt szabály alkalmazására. Ebben az értelemben a Ptk. a tartozékra diszpozitív szabályt állít fel, amely akkor alkalmazandó, ha a felek megállapodása vagy törvény rendelkezése attól nem tér el. A gyakorlatban ingatlan esetében a modern konyhatechnikai eszközök és a fürdőszobai berendezési tárgyak jogi megítélése szokott vita tárgya lenni, tekintettel arra, hogy ezek önállóan is jelentős értéket képviselnek. A tartozék jogi minősítését érintő bírói gyakorlat szegényes, csak szórványosan fordul elő olyan publikus határozat, amelyben a bíróság valamely dolog tartozéki jellegének a megítélésében foglal állást. Egy ügyben a Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, hogy a gázátadó állomás a gázszállító-vezeték tartozéka (BH1989.278.).

5:17. § [Az ingatlanon fennálló tulajdonjog terjedelme]

- (1) Az ingatlanon fennálló tulajdonjog a föld feletti légi térre és a föld alatti földtestre az ingatlan hasznosítási lehetőségeinek határáig terjed.**
- (2) Az ingatlanon fennálló tulajdonjog a föld méhének kincseire és a természeti erőforrásokra nem terjed ki.**

A Ptk. a technikai fejlődésre, a vertikális irányú használat és hasznosítás lehetőségének a kibővülésére is figyelemmel meghatározza az ingatlan tulajdonjogának a terjedelmét. A tulajdonjog határa az adott ingatlan hasznosítási lehetőségének a határáig terjed. Ebből következően öncélúan a határ nem bővíthető. Lényegében ezzel a felfogással összhangban az az általánosan elfogadott nézet, hogy a tulajdonos az ingatlan feletti légtérben és a föld mélyében minden olyan behatást túrni köteles, amely az ingatlan rendeltetésszerű használatát nem zavarja.

Megjegyezzük, hogy a Ptk. különbséget tesz légi tér és légtér között. A Ptk. alkalmazásában a légi tér az ingatlanok a földfelszín feletti térbeli kiterjedése, ami az ingatlan rendeltetésszerű használatához szükséges. A légtér a légi tér feletti térség, ami az adott ország határai között annak a kizárólagos tulajdonában áll, és amely hasznosításának a szabályait többnyire közjogi normák rögzítik.

A Ptk. „a föld méhének kincseit” és a természeti erőforrás fogalmát nem definiálja. Nyilvánvalóan idetartoznak az ásványi anyagok, a kőolaj, a földgáz, a hőforrások stb. Ezek külön törvény rendelkezése szerint állami tulajdonban vannak, kitermelésükről, hasznosításukról szintén külön jogszabályok rendelkeznek (lásd a Bt.-t).

5:18. § [Az épület és a föld tulajdonjoga]

- (1) Az épület tulajdonjoga – ha az épület és a föld tulajdonosa eltérően nem állapodnak meg – a földtulajdonost illeti meg.**
- (2) Az ingatlan tulajdonosa rendelkezhet úgy, hogy a földet és a rajta álló épületet önálló ingatlanokként jegyezzék be az ingatlan-nyilvántartásba.**

A tulajdonjog teljességének az elvéből és az absztrakt tulajdonjogi szemléletből következően kerülendők azok a jogi helyzetek, amelyek a tulajdonjog indokolatlan tartós vagy végleges korlátozásával járhatnak. Ennek ellenére a Ptk. a földrészleten létesített épület vonatkozásában jelentősen kibővítette az elváló tulajdon lehetőségét, azaz az épület tulajdoni helyzete, alkotórészi jellege jogüggyellett, vagy a tulajdonos egyoldalú

hatalmasságával bármikor megváltoztatható, ha önálló ingatlanként az ingatlan-nyilvántartásba felvehető.

Az épület és a föld tulajdonjoga a Ptk. szerint a következő esetekben válhat szét:

- a) túlépítés,
- b) ráépítés,
- c) a felek megegyezése esetén akár az építkezés megkezdése előtt, akár már meglévő épület esetében,
- d) a tulajdonos egyoldalú nyilatkozatával.

A korábbi szabályozáshoz képest az igazi változás az 5:18. § (2) bekezdésében foglaltakban rejlik. E rendelkezés folytán valójában már nincs jelentősége annak, hogy ki az építtető, és hogy a megállapodás az építkezés előtt vagy utóbb született. A föld tulajdonosa akár egyoldalú akaratnyilatkozattal az épületet bármikor önálló dologként forgalom tárgyává teheti.

5:19. § [A földhasználat szerződéses szabályozása a föld és az épület tulajdonosa között]

- (1) Ha a földtulajdonos és az épület tulajdonosa az épület létesítésével és a föld használatával kapcsolatos jogait és kötelezettségeiket szerződésben szabályozzák, e szerződés harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha azt az ingatlan-nyilvántartásba feljegyezték.**
- (2) A földtulajdonos és az épület tulajdonosa megállapodhatnak abban, hogy az épület tulajdonosa az épületet a földtulajdonos hozzájárulásával idegenítheti el vagy terhelheti meg. Az épület tulajdonosa a föld tulajdonosától a hozzájárulás megadását követelheti, ha az elidegenítés vagy a terhelés az épület tulajdonosát terhelő kötelezettségek teljesítését vagy az épület létesítésének a szerződésben rögzített célját nem veszélyezteti.**

Az 1959-es Ptk. sem zárta ki annak lehetőségét, hogy a föld és az épület szétváló tulajdona esetén a tulajdonosok a földhasználat kérdésében megállapodjanak. A szabályozás újdonsága, hogy az épület létesítésével és a föld használatával kapcsolatos megállapodás dologi hatályú lehet, ha azt az ingatlan-nyilvántartásba feljegyezték. Az épület létesítésével összefüggő megállapodás tárgya elsősorban az építkezés terjedelme lehet. A bírói gyakorlatra vár annak az eldöntése, hogy a megállapodástól eltérő építkezésnek mi a jogkövetkezménye. A horizontális túlterjeszkedés lehetséges jogkövetkezménye a túlépítés szabályainak az alkalmazhatósága. Az épület tulajdonosát megállapodás hiányában is megilleti a törvény erejénél fogva a földhasználati jog (5:145. §). A megállapodás csupán annak tartalmát és terjedelmét érinti.

Van olyan álláspont, mely szerint nem kizárt, hogy a felek a szerződéssel alapított előbérleti vagy előhaszonbérleti jogot jegyezzenek be az ingatlan-nyilvántartásba [Menyhárd Attila: A tulajdonjog *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 610.]. Véleményünk szerint erre az 5:19. § (1) bekezdésében foglaltak nem adnak felhatalmazást. Jogügylettel dologi hatályú előbérleti jog nem alapítható, erre az építményi jogot alapító szerződéssel sem volt lehetőség korábbi magánjogunkban. Szintén nincs lehetőség dologi hatályú megállapodást kötni az épület hasznosíthatósága tárgyában.

A Ptké. 44. §-a szerint a földhasználat szerződéses szabályozásának az ingatlan-nyilvántartásba való feljegyzését a szerződő felek a Ptk. hatálybalépése előtt megkötött szerződések esetén is – a Ptk. 5:19. §-a alapján és joghatásával – kérhetik.

5:20. § *[Elővásárlási jog az épület és a föld elváló tulajdona esetén]*
Ha a föld és a rajta álló épület tulajdonjoga elválík, a földtulajdonost az épületre, az épület tulajdonosát a földre elővásárlási jog illeti meg.

A föld és az épület közvetlen fizikai kapcsolódása következtében mind a földön, mind az épületen fennálló tulajdonjog gyakorlása korlátozott. A földtulajdonosnak biztosítania kell, hogy az épület rendeltetésszerű használatával összefüggésben és ahhoz igazodó mértékben a földjét az épület tulajdonosa használja. A Ptk. a kölcsönös elővásárlási jog fenntartásával biztosítja annak a lehetőségét, hogy a helyzet ne legyen feltétlenül végleges. A Ptk. 5:20. §-ában foglalt szabály nemcsak a Ptk. 5:18. §-ban foglalt, hanem minden más esetre vonatkozik (ráépítés), ahol a föld és az épület tulajdonjoga elválík. Az elővásárlási jog gyakorlására a Ptk. 6:221–223. §-aiban foglaltak az irányadóak.

IV. CÍM

A TULAJDONJOG TARTALMA ÉS VÉDELME

V. Fejezet

A birtokláshoz való jog

5:21. § *[A birtoklás joga]*
A tulajdonost megilleti a birtoklás joga és a birtokvédelem.

A tulajdonjog magában foglalja a birtokláshoz való jogot is, amely annak egyik lényeges részjogosítványa. E jog nem feltétlenül csak a dolog mindenkori tulajdonosát illeti, az jogüggyellett (kötelemalapító szerződéssel) idegen dologbeli jog alapításával más részére átengedhető. A dolog birtoklásának a joga jogszabály alapján is megilletet másokat.

Magának a birtoknak az intézménye (a birtokos fogalma, a birtokátruházás, birtokvédelem, jogalap nélküli birtoklás) az Ötödik Könyv Első Részében nyer kifejtést, a tulajdonost megillető birtokvédelem speciális szabályait pedig a VIII. Fejezet tartalmazza.

VI. Fejezet

A használat és a hasznok szedésének joga

1. Általános szabályok

5:22. § *[Használat, hasznok szedése, terhek viselése és veszélyviselés]*
A tulajdonos jogosult a dolgot használni és a dolog hasznait szedni; viseli a dologgal járó terheket és a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.

A Ptk. hasonlóan – az 1959-es Ptk.-hoz – külön nevesíti a használat és a hasznok szedésének a jogát, és továbbra sem tartja szükségesnek a haszon jogi definícióját rögzíteni. Az Mtj. ezzel szemben tartalmazta mind a gyümölcs, mind a haszon fogalmát. Az Mtj. 472. §-a szerint „[a] dolog gyümölcse: a dolog természetes szaporulata és egyéb terménye (természeti gyümölcs), valamint minden olyan termék, amelyet a dologból

rendeltetéséhez képest szereznek. Gyümölcs az is, amit dolog valamely jogviszonynál fogva haszonbér, vagy bér címén vagy más címen hozadékként nyújt”. Az Mtj. 473. §-a szerint „[a] dolog hasznai: a gyümölcs és minden más előny, amelyet a dolog használata nyújt”. A haszon fogalmának elsősorban a jogalap nélküli birtokost terhelő felelősség körében van jelentősége. A beszedett, beszedni elmulasztott haszon elsősorban a gyümölcshöz köthető, de a bírói gyakorlat a használatból származó vagyoni előnyt is ezekkel a kategóriákkal azonosítja. A Ptk. nem tesz különbséget a haszon és a jogi értelemben vett gyümölcs között, ezért a dolog haszna – gyümölcsöző dolog esetén – a termék, termény, szaporulat és bármely dolog esetében a használatból (hasznosításból) származó vagyoni előny. A használatból származó vagyoni előny elfogyasztott haszonnak minősül, amelynek értéke használati díj formájában számolandó el (Pfv.I.21.436/2015/4.).

5:23. §

[A dolog használatának általános magánjogi korlátja]

A tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen a szomszédokat szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné.

A Ptk. lényegében szó szerint vette át az 1959-es Ptk. 100. §-ában megfogalmazott szabályt, amely – tartalma szerint – a tulajdonjog két részjogosítványának, a használat jogának és a haszonszedési jognak a legalapvetőbb, generálklauzulaként megfogalmazott magánjogi korlátja. A Ptk. a szabályt – eltérően az Mtj. 520. §-ában foglaltaktól – nem szűkíti le a telek (ingatlan) fogalmára és példálózó jelleggel sem sorolja fel az ártalmas áthatások legjellemzőbb lehetséges eseteit. Ennek ellenére a tilalom jelentősége szinte kizárólag a szomszédjog intézményéhez kötődik.

A használati jog gyakorlásának a határát esetenként, az adott tényállás függvényében lehet csak eldönteni. A bírói mérlegelés során a tulajdonos és mások (többnyire a szomszéd) méltányolható érdekeinek az összevetésére van szükség, ennek során a cél a szükségképpen ütköző érdekek kiegyenlítése, egyfajta érdekegyensúly megőrzése. Annak eldöntésénél, hogy a használati jog gyakorlása mikor éri el a szükségtelen zavarás szintjét, általánosságban abból lehet kiindulni, hogy a használat a helyi viszonyok ismeretében meghaladja-e a rendeltetésszerű használat kereteit, jelentősen korlátozza-e a másik tulajdonost a saját ingatlanának használatában.

A szükségtelen zavarás jogkövetkezményeire a Ptk. nem tartalmaz kifejezett utaló szabályt, a Ptk. 5:23. §-ban foglaltak megsértése alapvetően:

- a) birtokvédelmi igényt,
- b) abbahagyási igényt,
- c) kártérítési igényt alapozhat meg.

A birtokvédelmi igényt megalapozó tényállások sokfélék lehetnek: hang- és zajhatás, károsanyag-kibocsátás, épületfelújítási munkák, állattartás (BH2002.92., BH2005.50., EBH2001.519., BH2002.179.). A zavaró áthatásból eredő igények elbírálása differenciáltabb megközelítést igényel, mint az egyéb birtokháborítási tényállásoké, amelyeknél a birtoksértő oldalán aligha merülhet fel méltányolható érdek. Ebből következően: „[a] bíróság nemcsak eltilthat a zavarástól, de a felek érdekeinek mérlegelésével és azok kiegyenlített érvényesülésének biztosítására törekedve korlátozhatja is azt a tevékenységet, amely a birtokháborítást (és ezzel a szomszédjogi jogsértést) megvalósítja.” [Menyhárd Attila: *Dologi jog* (Eötvös 2010, Budapest) 416.].

A szükségtelen zavarást megvalósíthatja a tulajdonosnak akár mulasztásban kifejeződő olyan magatartása, amely másokat károsodással veszélyeztet, és ezáltal jogaik gyakorlásában (tulajdonjog) korlátoz. Ilyen esetben a szomszéd a 6:523. §-ban foglaltak szerint kérheti a bíróságtól, hogy a veszélyhelyzet előidézőjét az eset körülményeihez képest tiltsa el a veszélyeztető magatartástól, kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére, vagy kötelezze biztosíték adására (BH1982.418., BH2003.64.). Az egyes igények érvényesítésére csak vagylagosan van lehetőség, az egyik teljesítése a bírói gyakorlat szerint a másik érvényesítését kizárja (LB Pfv.I.20.782/2011/6, EBH2001.517.).

A Ptk. 5:23. §-ban foglalt szabály megsértése, a szomszéd ingatlanában bekövetkezett kár esetén kártérítési igényt is megalapozhat. Ennek a legtipikusabb esete, a tulajdonos építkezése folytán a szomszédos ingatlanban bekövetkezett értékcsökkenés, amely oka lehet kilátáselvonás, beárnyékolás, intimitásvesztés, légszennyezés, megnövekedett zaj- és hanghatás. A bírói gyakorlat ezzel kapcsolatban azzal a dilemmával szembesült, hogy a zavarás szükségtelen volta a kártérítési felelősség szempontjából szükségképpen felróható magatartást jelent-e, vagy elképzelhető, hogy az 5:23. §-ban foglalt tilalom (1959-es Ptk. 100. §) megsértése mellett a fél bizonyítani tudja, hogy új járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.

A kapcsolódó döntésekből az szűrhető le, hogy egyfelől a zavaró áthatás tilalma önmagában nem kárfelelősségi szabály (LB Pfv.V.20.131/2011/8.), a kártérítési kötelezettség megállapítása körében a kártérítés általános szabályai az irányadók, vagyis a felelősség megállapítására az 1959-es Ptk. 339. § (1) bekezdésében foglalt feltételeknek is fent kell állnia. Másrészt azonban a jogellenességet nem a károkozás ténye alapozza meg, hanem a szükségtelen zavarásban megnyilvánuló jogellenes magatartás (BDT2003.2887.). Ezért az összes publikus bírósági határozatban a zavarás szükségtelen volta is megállapítást nyert. Ebből adódóan, ha a zavarás nem szükségtelen, akkor az kártérítési felelősséget sem alapoz meg, ha pedig szükségtelen, akkor igen. A kárfelelősség vizsgálata során tehát nem mellőzhető, hogy történt-e szomszédjogi jogsértés.

A Kúria egyik döntésében azonban szakított ezzel a gyakorlattal: „[a] Kúria rámutat, hogy önmagában az a körülmény, miszerint az adott műtárgy üzemeltetése nem valósít meg olyan mértékű szükségtelen zavarást, amellyel működése abbahagyására való kötelezésre alapot adna, nem zárja ki, hogy a felperes a műtárgy létesítésével járó zavaró hatásból eredő – az ingatlan értékcsökkenésében megnyilvánuló – kárát a kártérítés általános szabályai szerint érvényesítse” (Kúria Pfv.I.20.471/2012/4.).

A bírói gyakorlat a felróhatóság körében elsősorban azt vizsgálja, hogy a tulajdonos az építkezés során a lehetőségek szerinti legkíméletesebb kivitelezési módot választott-e, a szükségtelen zavarás elkerülése érdekében kellő körültekintéssel és gondossággal járt-e el. Önmagában az a tény, hogy építési engedéllyel rendelkezett, a felelősség alóli kimentésre nem alkalmas (BH1993.161.). Adott esetben a tulajdonos csak akkor mentesül a kárfelelősség alól, ha bizonyítja, hogy a feltárt műszaki okok folytán minden más szóba jöhető helyen történő építkezés legalább ugyanilyen zavarással járt volna, kisebb hátrányokozással az építmény létesítése másutt nem volt kivitelezhető, objektíve nem volt más olyan telepítési helyszín, más olyan építési mód, műszaki megoldás, amelynek választása esetén egyáltalán nem vagy csak lényegesen kisebb mértékű kár következett volna be (Szegei Ítéltábla Pf.I.20.299/2011.).

Nem egységes bírói gyakorlat annak a megítélésében, hogy a szomszédjogi jogsértésre alapított igény kivel szemben érvényesíthető. Az egyik álláspont szerint csupán az ingatlan mindenkorai tulajdonosával szemben (Fővárosi Ítéltábla 3. Pf.21.176/2006/7., Győri Ítéltábla Pf.I.20.150/2009/5.). Eltérő álláspont szerint

a tulajdonosi minőség a kártérítési felelősséget nem alapozza meg, ezért vizsgálni kell, hogy a károkozás (építkezés) idején ki volt a tulajdonos (Fővárosi Ítéltábla 5. Pf.21.032/2010/5., EBH2006.1399.). Olyan döntés is ismeretes, amely szerint az okozott kárért az épület kivitelezője (Fővárosi Ítéltábla 5.Pf.20.784/2006/5.) vagy az is egyetemleges felelősséggel tartozik, aki az ingatlan használatára jogosító jogcím folytán vagy a tulajdonossal való jog és érdekközösségben építkezett (LB Pfv.III.21.296/2010/5., BH1999.449.).

Építkezéssel okozott kár esetén a kár az építkezés befejezésével következik be, vagyis az értékcsökkenést okozó körülmények beálltával (LB Pfv.III.21.327/2006/8., EBH2007.1687.), nem pedig akkor, amikor a fél az ingatlanát értékesíti.

2. Egyes szomszédjogok

5:24. §

[A földtámasz joga]

A tulajdonos nem foszthatja meg a szomszédos épületet a szükséges földtámasztól anélkül, hogy más megfelelő rögzítésről ne gondoskodnék.

A Ptk. – a korábbi kazuisztikus szabályozáshoz képest – azt a megoldást választotta, hogy a szomszédjogok körében csak a magasabb absztrakciós szintet képviselő rendelkezéseket tartja meg, és az ingatlantulajdonosok egymás közötti viszonyának egyes konkrét élethelyzetét érintő szabályanyagot – korszerű formában – külön jogszabályba, a szomszédjogok és a tulajdonjog korlátainak különös szabályairól szóló 2013. évi CLXXIV. törvénybe foglalta. A törvény 1. § (2) bekezdése utal arra, hogy egyéb ágazati, illetve helyi viszonyokra figyelemmel az abban foglaltakhoz képest, más törvény vagy törvényi felhatalmazás alapján alacsonyabb szintű jogszabály, illetve a felek megállapodása eltérő szabályokat állapíthat meg.

A törvény 2. §-a szerint az ingatlan tulajdonosa a telkén talált állatot – a puszta dologtaláláshoz képest érdemi többletet jelentő módon – befoghatja, és amennyiben az állat tulajdonosa általa ismert, úgy fel kell őt szólítani az állat elszállítására, de az ingatlantulajdonost továbbra is megilleti az állat által okozott kár megtérítéséig szólóan a visszatartási jog. Ha azonban az állat tulajdonosának személye nem deríthető ki, akkor a Ptk.-nak a találásra vonatkozó szabályai az irányadóak.

Az 1960-as Ptké. is szabályozta a méhrajon befogással történő tulajdonszerzés bárki számára nyitva álló lehetőségét. A rendelkezés megtartása indokolt, a tilosban talált állat szabályaival való szoros tartalmi kapcsolat miatt rendszertanilag ezen a helyen indokolt szabályozni.

A szoros tartalmi kapcsolat okán a korábbi szabályozástól eltérően a törvény egységesen szabályozza a telekhatáron álló, valamint azon növények terményével kapcsolatos kérdéseket, amelyekről valamely szomszédos telekre hullik a termény. A szabályozás tartalmilag megtartja az 1959-es Ptk. normatartalmát. Annak szabályaihoz képest új előírása a közterületre hulló termények elsajátítására vonatkozó, bárki számára nyitva álló lehetőség törvényi szintű rögzítése (a törvény 3. §-a).

A törvény 4. §-a szintén egységesen szabályozza az ingatlanok határán álló, azokat elválasztó dolgok – kerítés, mezsgye, illetve növény – használatára, a fenntartásukkal kapcsolatos költségek viselésére, valamint a határvonalon álló és zavaró növény eltávolításával kapcsolatos igényekre vonatkozó szabályokat.

A szomszédjog egyik leggyakoribb, tipikus élethelyzetét a szomszédos ingatlanról a földfelszín feletti részeivel átlógó, illetve a földfelszíne alatti részeivel áthatoló növények jelentik. A törvény 5. §-ában az ilyen zavaró növényrészek vonatkozásában a magyar jogban jelentős hagyományra visszatekintő előírásokat akként tartja meg, hogy a korábbi normatív módon megjelenő levágási tilalmat megfordítva azt rögzíti, hogy a levágásra csak a törvényi feltételek fennállta esetén van lehetőség.

A törvény 6. §-ban foglalt rendelkezés egyértelművé teszi, hogy a szomszédjog szabályait a közös tulajdonban álló ingatlant természetben megosztva használók között is alkalmazni kell, valamint azt, hogy a törvényben felsorolt szomszédjogok által meghatározott egyes jogok és kötelezettségek az ingatlan-nyilvántartás szerinti tényleges tulajdonoson kívül szélesebb alanyi kört – így különösen a haszonélvezőt és bérlőt – is megilletik, illetve terhelik.

A Ptk. az egyes szomszédjogi tényállásokból a földtámasz jogát változatlan tartalommal megőrizte. A szabályozás lényege, hogy az ingatlan tulajdonosa a saját földjén sem végezhet olyan munkálatokat, amellyel a szomszédos épület állagát – elsősorban statikai szempontból – veszélyezteti. A védelem kiterjed bármely, a támfalat érintő beavatkozásra, amely károsodás veszélyével járhat. Ilyen beavatkozást a tulajdonos csak akkor végezhet, ha más megfelelő rögzítésről gondoskodik.

A tilalom megsértése esetén ugyanazok az igények érvényesíthetők (birtokvédelmi igény, abbaahagyási igény, kártérítési igény) mint bármely más ártalmas szomszédjogi áthatás esetén. A régi magánjogi irodalom a tilalmat tágabban értelmezte, a tulajdonos olyan földmunkákat sem végezhetett (leásás, mélyítés), amelyekkel magát a szomszédos telket, annak szerkezetét veszélyeztette [Kolosváry Bálint: *A tulajdonjog in Szladits Károly (szerk.): A magyar magánjog V. Dologi jog* (Grill 1942, Budapest) 153.].

5:25. § [A szomszédos telek igénybevétele]

- (1) Ha közérdekű munkálatok elvégzése, állatok befogása, az áthajló ágak gyümölcseinek összegyűjtése, az ágak és gyökerek eltávolítása céljából vagy más fontos okból szükséges, a tulajdonos kártalanítás ellenében köteles a földjére való belépést megengedni.**
- (2) A tulajdonos a szomszédos földet kártalanítás ellenében használhatja, ha ez a földjén való építkezéshez, bontási, átalakítási vagy karbantartási munkálatok elvégzéséhez szükséges.**

Számos olyan élethelyzet adódik, amikor a közérdek, vagy a szomszéd tulajdonjoga gyakorlásával összefüggő magánérdek megkívánja az ingatlanon fennálló tulajdonjog korlátozását. Ezek a korlátok a birtoklást és a használatot érintik. A lehetséges esetek körére nem adható taxáció, a Ptk. csupán a legfontosabb és a leggyakrabban előforduló élethelyzeteket nevesíti. Az ingatlan tulajdonosa köteles megengedni a földjére való belépést közérdekű munkák (villamosvezeték felújítása, közterületen álló fák lombjainak visszavágása stb.) elvégzése, állat befogása, lehullott gyümölcs összegyűjtése, ágak, gyökerek eltávolítása céljából, vagy más fontos okból. Köteles továbbá megengedni, ha ez a szomszédos épület elhelyezése folytán másként nem vagy csak aránytalan költséggel oldható meg, hogy a szomszédos földön folyó építési (bontás, felújítás, karbantartás) munkálatokkal összefüggésben a telkén építőanyagot tároljanak, mozgassanak, állványt emeljenek, azon átjárhassanak. Mindegyik esetben a telek igénybevételeért kártalanítás jár, amely nemcsak az abban bekövetkezett kárra, hanem – adott esetben – az ingatlan használatából eredő vagyoni előny megtérítésére is kiterjed (LB P.törv.I. 20.449/1989.). E jogok gyakorlása csak akkor nem jogellenes, ha azokat kímélő jelleggel gyakorolják, és

a szükséges mértéket nem lépik túl. Ellenkező esetben a kár megtérítésére a tulajdonos a szerződésen kívüli kártérítés általános szabályai szerint tarthat igényt.

3. A használat különös esetei

5:26. § *[A szükséghelyzet]*

- (1) Másnak életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély esetén a tulajdonos köteles tűrni, hogy dolgát a veszély megszüntetése céljából a szükséges mértékben igénybe vegyék, felhasználják vagy abban kárt okozzanak. Más vagyonát fenyegető veszély esetén ez a kötelezettség a tulajdonost akkor terheli, ha a fenyegető kár előreláthatóan jelentős mértékben meghaladja azt a kárt, amely a tulajdonost a behatás következtében érheti.
- (2) A tulajdonos a szükséghelyzetbe került személytől kártalanítást, attól, aki a veszély megszüntetése során indokolatlanul nagy kárt okozott, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint kártérítést követelhet.
- (3) Ha több személy életét, testi épségét vagy vagyonát fenyegető veszélyt egyes veszélyeztetett tárgyak feláldozásával hárítanak el, az ebből eredő kárt, ha e tárgyak feláldozása szükséges volt, veszélyeztetett érdekeik arányában valamennyien viselik; ezt a szabályt kell alkalmazni a veszély elhárítására fordított szükséges költség megosztására is.

A szükséghelyzetre vonatkozó szabályokat a Ptk. – a korábbi szabályozáshoz képest – változatlan tartalommal rögzíti. E körben sem a bírói gyakorlat, sem a polgári jogi dogmatika nem vetett fel olyan problémát, amely valamilyen változást indokolt volna. Az életet, testi épséget fenyegető veszélyhelyzet nem szorul különösebb értelmezésre. Ilyen esetben a tulajdonos tűrési kötelezettsége gyakorlatilag korlátlan. A vagyont fenyegető veszélyhelyzet csak akkor váltja ki a tulajdonos tűrési kötelezettségét, ha a fenyegető kár előreláthatóan jelentősebb mértékű, mint ami a beavatkozás folytán a tulajdonost érheti. Valós szükséghelyzet esetén – jogellenesség hiányában – kártalanítási kötelezettség áll fenn, amely a szükséghelyzetbe került személyt terheli, az indokolatlan mértéket túllépő károkozás esetén a kártérítési kötelezettség viszont a károkozót terheli, aki a kártérítési felelősség általános szabályai szerint tartozik helytállással. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy a Ptk. a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai között is rögzíti, hogy nem jogellenes a károkozás, ha a károkozó a kárt szükséghelyzetben okozza, azzal arányos mértékben [6:520. § c) pont].

Ha több személy élete, testi épsége vagy vagyona van veszélyben, a kártalanítási kötelezettség nem egyetemleges, hanem a veszélyeztetett érdekek arányához igazodik. Vagyontárgy esetében a megtérítési kötelezettség a tulajdoni hányadokhoz igazodhat.

5:27. § *[A közérdekű használat]*

- (1) Az ingatlan tulajdonosa tűrni köteles, hogy az erre jogszabályban feljogosított személyek – a feladataik ellátásához szükséges mértékben – az ingatlant időlegesen használják, arra használati jogot szerezzenek vagy az azon fennálló tulajdonjogot egyébként korlátozzák. Ebben az esetben az ingatlan tulajdonosát a korlátozás mértékének megfelelő kártalanítás illeti meg.

(2) Ha a korlátozás az ingatlan rendeltetésszerű használatát lehetetlenné teszi vagy jelentős mértékben akadályozza, a tulajdonos az ingatlan kisajátítását kérheti.

A Ptk. változatlanul biztosítja annak a lehetőségét, hogy – többnyire közérdekből és szakhatósági feladatok ellátása érdekében – jogszabályban feljogosított személyek

a) az ingatlant időlegesen használják, ilyenkor a használat a törvény értelmében csak időleges lehet, ez a törvényhely nem ad lehetőséget a tulajdonjog végleges korlátozására;

b) az ingatlanra használati jogot szerezzenek (lásd az 5:164. §-ban biztosított közérdekű használati jog alapításának a lehetőségét);

c) az ingatlanon fennálló tulajdonjogot egyébként korlátozzák (kérdéses, hogy mit tekint a jogalkotó a tulajdonjog egyéb korlátjának).

Mivel a tulajdonjog korlátozása jogszerű, ezért a korlátozás mértékének megfelelő kártalanítás jár. Arra akkor is csak a tulajdonos tarthat igényt, ha egyébként a korlátozás érinti azt is, aki az ingatlant egyéb jogcímen használja.

Ha a korlátozás a használati jog és ezen keresztül a tulajdonjog tartalmát tartóssága vagy intenzitása folytán kiüresítené, akkor a tulajdonos kérheti az ingatlan kisajátítását. Az új szabályozásból kimaradt az a lehetőség, hogy károsult az ingatlan megvásárlását is kérhesse.

A Legfelsőbb Bíróság elvi élel mondta ki, hogy a közérdekű használatra vonatkozó szabály nem alkalmazható azokra az esetekre, amikor a korlátozás a szomszédjogi zavaró áthatás következménye. Ha a szomszédos ingatlanon közérdekű cél megvalósítása érdekében épül műszaki berendezés (mobil átjátszó antennatorony stb.) a tulajdonos jogait a szomszédjogi szabályok szerint érvényesítheti, az ingatlanában bekövetkezett értékcsökkenés esetén kártalanításra nem, csak kártérítésre tarthat igényt (BH2006.184.).

4. Túlépítés

5:28. § [A jóhiszemű túlépítés]

(1) Ha a tulajdonos jóhiszeműen földjének határain túl építkezett, a szomszéd követelheti, hogy a túlépítő

a) **beépített rész használatáért és a beépítéssel okozott értékcsökkenésért adjon kártalanítást;**

b) **a beépített részt vásárolja meg, ha a föld megosztható; vagy**

c) **az egész földet vásárolja meg.**

(2) A szomszéd az egész földjének megvásárlását akkor követelheti a túlépítőtől, ha

a) **a föld fennmaradó része a túlépítés következtében használhatatlanná válik; vagy**

b) **a földdel kapcsolatos valamely jog vagy foglalkozás gyakorlása a túlépítés következtében lehetetlenné vagy számottevően költségesebbé válik.**

(3) A bíróság a szomszéd által választott jogkövetkezmény helyett az (1) bekezdésben meghatározott más jogkövetkezményt alkalmazhat. Nem alkalmazhat a bíróság olyan jogkövetkezményt, amelynek alkalmazása ellen mindkét fél tiltakozik.

Túlépítésnek minősül, amikor a tulajdonos saját ingatlanán saját anyaggal megvalósult építkezése eredményeképpen az épület (építmény) részben átnyúlik az ingatlan jogi határvonalán (BH1970.649., BH1973.294.). A bírói gyakorlat szerint a túlépítés szabályai nemcsak épületre, hanem egyéb építményre is alkalmazhatóak (BDT2000.166.). A Ptk. a 8:1. § (1) bekezdés b) pontjában kifejezetten utal rá, hogy a Ptk. épületre vonatkozó rendelkezéseit más építményekre is megfelelően alkalmazni kell.

Az építmény jellegét pedig többnyire az építésügyi jogszabályok alapján lehet eldönteni. Adott esetben a túlépítés szabályai alkalmazhatóak a szilárd burkolatú útra (BH1994.532.), gépi berendezésekre vagy egyéb műszaki létesítményekre, sőt a kerítésre is (BH1999.358., BH1976.544.), ha a kerítés tényleges állaga, a kivitelezés módja, a szilárd alap megléte ezt indokoltá teszi. A gyakorlat áttekintése alapján úgy tűnik, hogy a bíróságok sok esetben vonakodnak a már huzamosabb ideje kialakult birtokállapot esetén a birtokvédelem szabályainak az alkalmazásától, a meglévő birtokállapot megváltoztatásától.

Nem alkalmazhatóak a túlépítés szabályai az épület szerkezetét nem érintő épületelemekre, betonszegélyre (LB Pfv.I.22.094/2009/6.), amelyek az épület megrongálása nélkül is kisebb költséggel elbonthatóak. Ezekben az esetekben nem indokolt az építmény védelmét biztosítani, mert a tulajdonjog gyakorlásának indokolatlan korlátozását jelentené.

A túlépítésnek van két speciális esete, amelyeknek az a közös sajátosságuk, hogy a túlépítéssel nem a tulajdonos saját földjének a határán túl történő építkezéssel kerül sor. Az egyik eset akkor valósul meg, ha az épület és a földrészlet tulajdonjoga elválik egymástól, és az épület tulajdonosa az épületet a más tulajdonában álló földrészlet igénybevételeivel bővíti. A másik esetben pedig a túlépítésre úgy kerül sor, hogy társasháztulajdonban az egyik albetét tulajdonosa bővíti az ingatlanát a közös földrészlet vagy épületrész rovására. Mindkét tényállás kimeríti a túlépítés törvényi kritériumait, azokra tehát nem a ráépítés jogkövetkezményei alkalmazhatóak [Kiss Gábor: *A társasházi jog kézikönyve* (Novotni 2011, Miskolc) 161.].

A Ptk. a túlépítés intézményének rendszertani elhelyezésén és a szabályozás szerkezetén nem változtatott. A túlépítés szabályai a szomszédjogi szabályozás körében találhatóak. A Ptk. a túlépítés jogkövetkezményeit továbbra is attól teszi függővé, hogy a túlépítő jó- avagy rosszhiszeműnek minősül-e. A jóhiszemű túlépítéssel kapcsolatos rendelkezések tartalma gyakorlatilag nem változott.

A jóhiszemű túlépítés tényét a szomszéd túrni köteles, az épület (építmény) lebontását nem kérheti. A Ptk. azonban a régi magánjoghoz képest árnyaltabban szabályozza a lehetséges jogkövetkezményeket, ha a túlépítés következtében a szomszéd ingatlana használhatatlanná vált, vagy valamely jog vagy foglalkozás gyakorlása lehetetlenné, illetve számottevően költségesebbé vált. Ilyenkor a szomszéd az épület lebontását nem, de azt követelheti, hogy a túlépítő az egész földjét vegye meg. Ennek a lehetőségét a Ptk. is biztosítja.

Jóhiszeműnek minősül az, aki nem tudja és megfelelő körültekintés mellett nem is kellett tudnia, hogy földjének határán túl építkezett, továbbá az, aki a szomszéd beleegyezésével vagy abban az alapos feltevésben építkezett, hogy a túlépítés következményei megállapodással rendezhetők (BH1994.532.).

A túlépítés jogkövetkezményeinek az alkalmazását csak a szomszéd kérheti (BH1994.379.) A beépített rész megvásárlására csak akkor van lehetőség, ha a föld megosztható, ezért az erre irányuló kereset elbírálásához nem mellőzhető a telekmegosztási engedély beszerzése (BH1976.312.). Annak megléte olyan előkérdés, amely nélkül az ügy érdemben nem bírálható el (BH1995.456.). A használati díj és az értékcsökkenésből eredő kártalanítás összege többnyire együtt jár (BH1994.532.), de az értékcsökkenésért fizetendő összeg megállapításánál értékelni kell a használati díjfizetési kötelezettség tényét (BDT2000.166.).

A Ptk. a korábbi szabályozástól eltérően már csak a jóhiszemű túlépítés esetén teszi lehetővé, hogy a bíróság a kért jogkövetkezmény helyett másikat alkalmazzon. Továbbra sem alkalmazhat olyan jogkövetkezményt, amely ellen mindkét fél tiltakozik. A jóhiszemű túlépítés körében a bíróság mérlegelési joga szűkebb. Ha a túlépítés a Ptk. 5:28. § (2) bekezdésében foglalt eredménnyel jár, akkor az adott jogkövetkezmény alkalmazásától

a bíróság valójában nem térhet el. A beépített rész megvásárlásának pedig a megoszthatóság a feltétele. Mindazonáltal a beépített rész megvásárlása alatt nemcsak az épület által elfoglalt terület értendő. A telekmegosztással érintett terület kijelölésében a bíróságnak mérlegelési joga van (BH1982.370.).

5:29. § [A rosszhiszemű túlépítés]

- (1) Ha a túlépítő rosszhiszemű volt, vagy ha a szomszéd a túlépítés ellen olyan időben tiltakozott, amikor a túlépítőnek az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott volna aránytalan károsodást, a szomszéd követelheti, hogy a túlépítő**
  - a) az épületet bontsa le; vagy**
  - b) a saját földjét és az épületet – a föld és az épület értékének megtérítése ellenében – bocsássa tulajdonába.**
- (2) Az (1) bekezdésben foglaltak mellett a szomszédot – választása szerint – megilletik a jóhiszemű túlépítésre vonatkozó szabályokban foglaltak szerinti jogok.**
- (3) A lebontás és az eredeti állapot helyreállításának költségei a túlépítőt terhelik. A túlépítőt megilleti a beépített anyag elvitelének joga.**

A rosszhiszemű túlépítés szabályai több ponton is változtak. Egyrésről a Ptk. 5:29. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt esetben a tulajdonelvonás ellentételezése nem a gazdagodás mértékéhez igazodik, a felek közötti elszámolás alapja a megszerzett ingatlan valós forgalmi értéke. Másrésről az új szabályozás rosszhiszemű túlépítés esetén már nem teszi lehetővé, hogy a bíróság a szomszéd kérelmétől eltérő jogkövetkezményt alkalmazzon. A Ptk. nem tartja fenn az 1959-es Ptk. azon megoldását sem, amely szerint a szomszéd az épület lebontását akkor követelheti, ha ez az okszerű gazdálkodás követelményével nem ellentétes. Abban az esetben, ha a szomszéd kérelme – az eset körülményeire figyelemmel – joggal való visszaélésnek minősül, akkor a bíróság mellőzheti a jogkövetkezmény alkalmazását.

A Ptk. 45. §-a alapján a Ptk. hatálybalépését követően befejezett túlépítés esetén a Ptk. túlépítésre vonatkozó szabályait kell alkalmazni.

VII. Fejezet

A rendelkezési jog

1. A rendelkezési jog általános szabályai

5:30. § [A rendelkezési jog tartalma]

- (1) A tulajdonost megilleti az a jog, hogy a dolog birtokát, használatát vagy hasznai szedésének jogát másnak átengedje, azt biztosítékul adja vagy más módon megterhelje, továbbá, hogy a tulajdonjogát másra átruházza vagy azzal felhagyjon.**
- (2) Ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet.**

Az Indokolás is utal rá, hogy a tulajdonos tulajdonjoga gyakorlásának törvényi és mások jogai által megszabott korlátok között a dologgal szabadon rendelkezhet. A Ptk. – hasonlóan az 1959-es Ptk.-hoz – a rendelkezési jog szabályai között csak a legfontosabbakat emeli ki, így a birtoklás, a használat, a hasznoszedés átengedését, a dolog biztosítékul adását, vagy más módon való megterhelését, továbbá az átruházáshoz és a tulajdonjoggal való felhagyáshoz való jogot. A Ptk. továbbra is megtartotta azt

a szabályt, hogy ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet. A szabály indokoltsága részben a közhiteles nyilvántartás tényéből fakad.

Kizárólag a birtok átengedése valósul meg letétbeadás, kézizálogjog esetén, vagy olyan egyéb szerződéses jogviszony keretében, amikor a kötelelem teljesítéséhez a dolog birtokba adása szükségszerűen hozzátartozik (fuvarozás, szállítmányozás). A használat (és vele együtt a birtoklás) jogának az átengedése történhet kötelmi jogviszony keretében, szerződéssel, bérlet, haszonkölcsön, vagy akár idegen dologbeli jog alapításával (telki szolgalm). A használat és birtoklás átengedését is többnyire magában foglaló haszonszedési jog átengedésére szintén sor kerülhet idegen dologbeli jog alapításával (használat) vagy kötelmi jogcímen (haszonbérlet). A dolog megterhelése tágabb értelemben magában foglalja korlátolt dologi jog alapítását (zálogjog), és a rendelkezési jog szerződéssel történő egyéb korlátozását (vételi jog, elővásárlási jog stb.) A dolog tulajdonjogának átruházása történhet adásvétel, csere, ajándékozás útján, vagy egyéb jogcímen (alapítványrendelet, apport stb.). Szintén a rendelkezési jog körébe tartozik a végintézkedés (végrendelet, öröklési szerződés).

A rendelkezési jog korlátozásának minősül az elidegenítési és terhelési tilalom, a vételi és visszavásárlási, elővásárlási jog, a dolog kisajátítása, forgalomképtelenség vagy részben forgalomképtelenség való minősítése.

2. Az elidegenítési és terhelési tilalom

5:31. § *[Elidegenítési és terhelési tilalom alapítása]*

- (1) **Tulajdonjog tárgyára vonatkozó jog biztosítása érdekében a tulajdonos harmadik személlyel szemben hatályosan a tulajdonjog tárgyára elidegenítési és terhelési tilalmat vagy elidegenítési tilalmat alapíthat. Ingatlan esetén az ingatlan-nyilvántartásban azt a jogot is fel kell tüntetni, amelynek biztosítására a tilalom szolgál.**
- (2) **Az elidegenítési és terhelési tilalom, valamint az elidegenítési tilalom az azzal biztosított jog megszűnésével megszűnik.**

A Ptk. a jogintézmény újraszabályozása során szakított a magyar magánjogi hagyományokra épülő korábbi szabályozással, amely lényege az volt, hogy a tulajdonjog ilyen jellegű magánjogi korlátozására csak kivételesen kerülhetett sor. Az 1959-es Ptk. az elidegenítési és terhelési tilalom kikötésének a lehetőségét kizárólag a tulajdonátruházásának a mozzanatához kötötte. Az Indokolás szerint a koncepcióváltás indoka az volt, hogy a korábbi szabályozásban foglalt korlátozásnak a II. világháború előtti magánjogban kialakult szempontjai a mai viszonyok között nem döntőek, másrészt, a jelenlegi viszonyok között jelentősen javítja a hitelezők pozícióját, akiknek nyomós érdeke fűződhet ahhoz, hogy a biztosíték tárgyát az adós ne idegeníthesse el. Abban az esetben, ha az elidegenítési és terhelési tilalom szerződéses alapítása a kötelezett vagy a többi hitelező érdekét a jogrend számára elfogadhatatlan mértékben sérti, a szerződés semmissége – adott esetben – a Ptk.-nak az érvénytelenségre vonatkozó szabályai alapján megállapítható (nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütköző szerződés.)

Az Indokolás alapvetően egy jogosulti pozícióra helyezi a hangsúlyt, de – a korlátozás hiányában – a törvényi megfogalmazás absztrakt jellegéből adódóan több jog is felmerülhet, amelynek a biztosítására a jogintézmény szintén alkalmas (várományi jog, szerződésszegés esetén az eredeti állapot helyreállításának a biztosítása stb.).

Az elidegenítési és terhelési tilalom csak meghatározott jog biztosítása érdekében köthető ki. Ebből következően a korlátozás a jog megszűnésével elenyészik. A tilalom ténye a biztosított jog feltüntetésével az ingatlan-nyilvántartásba feljegyezhető, ennek azonban elsősorban a jóhiszemű szerzés szempontjából van jelentősége, a jog keletkezésének nem feltétele a feljegyzés.

5:32. § [Az elidegenítési és terhelési tilalom hatása]

- (1) Az elidegenítési és terhelési tilalomba ütköző rendelkezéshez a jogosult hozzájárulása szükséges. Az elidegenítési és terhelési tilalommal ellentétes rendelkezés hatálytalan azzal szemben, akinek jogát a tilalom biztosítja. Az elidegenítési és terhelési tilalommal ellentétes rendelkezés a tilalommal biztosított jog jogosultjának a rendelkezés jogosultjához intézett hozzájáruló nyilatkozatával hatályossá válik.**
- (2) Az ellenérték fejében jogot szerző jóhiszemű személyek jogszerzését az elidegenítési és terhelési tilalom nem korlátozza.**
- (3) Az elidegenítési és terhelési tilalomra vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell, ha a dologon csak elidegenítési tilalom áll fenn, vagy ha a rendelkezés jogát a tilalom más módon korlátozza.**

Az elidegenítési és terhelési tilalomba ütköző rendelkezés (ügylet) nem semmis, csupán a jogosult hozzájárulása hiányában hatálytalan azzal szemben, akinek a jogát biztosítja. A hatálytalanság utóbb kiküszöbölhető azzal, hogy a jogosult a rendelkezési jog jogosultjához címzett nyilatkozattal a hozzájárulását megadja. Az elidegenítési és terhelési tilalom mellett elidegenítési tilalom is kiköthető önállóan. Ilyenkor a dolog a jogosult hozzájárulása nélkül is megterhelhető. Az elidegenítési tilalomra az elidegenítési és terhelési tilalomra vonatkozó rendelkezések megfelelően irányadóak.

5:33. § [Elidegenítési és terhelési tilalom jogszabály vagy bírósági határozat alapján]

A jogszabályban vagy bírósági határozattal meghatározott személyek javára megállapított elidegenítési és terhelési tilalomra a szerződéssel létesített elidegenítési és terhelési tilalomra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Az elidegenítés és terhelési tilalomra vonatkozó szabályok érvényesülését nem érinti, ha a tilalom alapítására jogszabály vagy bírósági határozat alapján kerül sor. A jogszabályon alapuló elidegenítési és terhelési tilalmat az ingatlan-nyilvántartásba nem kell feljegyezni. Megjegyezzük, hogy jogszabályon alapuló elidegenítési és terhelési tilalom esetén jóhiszemű jogszerzésről nem beszélhetünk, mivel a jogszabály ismeretének a hiányára a harmadik személy nem hivatkozhat, szemben a megállapodáson alapuló terhelési és elidegenítési tilalommal.

5:34. § *[Az elidegenítési és terhelési tilalomba ütköző rendelkezés ingatlan-nyilvántartási bejegyezhetősége]*

Ingatlanra bejegyzett vagy ingatlanon jogszabály vagy bírósági határozat alapján ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélkül is fennálló elidegenítési és terhelési tilalom esetén a tulajdonjog változása vagy az ingatlan megterhelése az elidegenítési és terhelési tilalom jogosultjának hozzájáruló nyilatkozata esetén jegyezhető be az ingatlan-nyilvántartásba.

A Ptk. a jogszabályon és a bírói határozaton alapuló tilalom esetén is megkívánja a jogosult hozzájárulását arra az esetre, ha az ingatlannal rendelkezni jogosult a tulajdont át akarja ruházni, vagy meg akarja terhelni.

A Ptké. 46. §-a alapján az elidegenítési tilalom, az elidegenítési és terhelési tilalom, illetve a rendelkezés jogát más módon korlátozó tilalom esetén ennek joghatásai tekintetében a Ptk. hatálybalépését követően a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni akkor is, ha a tilalmat a Ptk. hatálybalépése előtt kötötték ki, vagy az már a Ptk. hatálybalépésekor fennállt.

VIII. Fejezet

A tulajdonjog védelme

5:35. § *[A tulajdoni igények elévülésének kizártsága]*
A tulajdoni igények nem évülnek el.

A tulajdonjog tartalma, az abból fakadó részjogosítványok egyértelműen meghatározzák a tulajdonból adódó cselekvési szabadság kereteit, figyelembe véve a tulajdonjog közjogi és magánjogi korlátait is. A tulajdon védelme körében a Ptk. azokat az igényeket szabályozza, amelyeket a tulajdonos e szabadsága korlátozása, megsértése esetén érvényesíthet. Az igények többsége a birtokláshoz való jog sérelméből adódik. A polgári jogi dogmatika a tulajdoni igény, a tulajdonjog háborítatlanságát biztosító igény, az ingatlan-nyilvántartási igény és a jogos önhatalom mellett a tulajdonjog magánjogi védelme körébe sorolja a végrehajtási igényt is, amely alapján a tulajdonos a más adóssal szembeni indult végrehajtási eljárásban követelheti a lefoglalt dolog végrehajtás alóli feloldását.

A tulajdoni igények nem évülnek el, de ez nem zárja ki magának a tulajdonjognak az elbirtokolhatóságát, ha annak a törvényi feltételei fennállnak. Kiemeljük, hogy a tulajdoni igény nem azonos a tulajdonjog átruházására irányuló megállapodáson alapuló igényekkel. Az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzéshez szükséges bejegyzési engedély kiadása iránti igény kötelmi jellegű, amely a másik fél teljesítésével vagy a szerződésben foglalt egyéb feltétel bekövetkeztével válik esedékessé (BH2007.118.).

5:36. § *[A tulajdonjog védelme]*

- (1) A tulajdonos követelheti a jogellenes beavatkozás vagy behatás megszüntetését és a jogalap nélküli birtokostól a dolog kiadását.**
- (2) Ha az albirtokos a dolog birtokát jogosulatlanul engedte át harmadik személynek, a tulajdonos a harmadik személytől az albirtokos nevében követelheti, hogy a dolgot**

az albirtokosnak adja vissza. Ha az albirtokos a dolog átvételét megtagadja, a tulajdonos a dolog kiadását saját részére követelheti.

- (3) **Olyan tulajdonos dolog kiadása iránti igényével szemben, aki a dolog tulajdonjogát tényleges átadás nélkül, a dolog kiadása iránti követelés átengedése útján szerezte meg, a dolog birtokosát mindazok a kifogások megilletik, amelyek a dolog kiadása iránti követelést átruházó tulajdonosnak a dolog kiadására irányuló követelésével szemben is megillették volna.**
- (4) **A tulajdonos a birtokvédelem szabályai szerint önhatalommal is kizárhat vagy elháríthat minden olyan jogellenes beavatkozást vagy behatást, amely tulajdonjogának gyakorlását akadályozza, korlátozza vagy lehetetlenné teszi.**

A két legalapvetőbb védelmi eszköz a szorosabb értelemben vett tulajdoni kereset (*rei vindicatio*), amelyet a dolog birtokából teljesen kiesett tulajdonos indíthat annak a birtokbaadása iránt azzal szemben, aki azt jogalap nélkül tartja a birtokában, továbbá a jogellenes beavatkozás megszüntetése iránti kereset (*actio negatoria*). Az utóbbi célja a jogellenes behatás megszüntetése, vagy a behatástól való eltiltás. Ebben az esetben tehát a behatás csak részleges, nem jár a birtoktól való teljes megfosztással. A perben szükség esetén a tulajdonosi mivoltot bizonyítani kell. Ha a jogvédelem szükségessége a szomszédval szemben merül fel, akkor a keresetet a szomszédjogi szabályok alapján kell elbírálni.

Ha a dolog birtoklására valamely dologi jogi vagy kötelmi jogi jogviszony alapján más jogosult, elvileg a tulajdonos a dolog kiadását nem követelheti. A Ptk. – a korábbi szabályozástól eltérően – a tulajdonos számára biztosítja annak a lehetőségét, hogyha az albirtokos a dolog birtokát jogellenesen másra ruházta át, akkor annak kiadását a számára követelhesse, ha pedig az albirtokos a birtokot nem fogadja el, akkor azt közvetlenül neki szolgáltatassák ki. Ez a jogvédelmi eszköz azoknak az élethelyzeteknek az elkerülését szolgálja, amelyekben megnő a dolog elvesztésének, megrongálódásának a kockázata, végső soron a dolog jogellenes birtokbaadása – szerződéses jogviszonyban – a jogszerű birtoklásra eredetileg alapot adó szerződés felmondására is indokul szolgálhat.

Valójában a korábbi szabályozásból is levezethető volt, hogyha a tulajdoni védelem a dolog mindenkori tulajdonosát illeti meg, akkor a jogalap nélküli birtokos a Ptk. alapján őt megillető kifogásokat a mindenkori tulajdonossal szemben, így azzal szemben is érvényesítheti, aki a tulajdonjogát annak tényleges átadása nélkül szerezte meg. A Ptk. 5:36. (3) bekezdése mindenesetre e szabályt kifejezetten rögzíti, de az levezethető a jogalap nélküli birtoklás szabályaiból is.

5:37. §

[Ingatlan-nyilvántartási igény]

Ha az ingatlantulajdonos a tulajdonjogot ingatlan-nyilvántartáson kívül szerezte, igényt tarthat arra, hogy tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezzék.

A Ptk. változatlan formában tartja fenn az 1959-es Ptk. 116. § (1) bekezdését. A tulajdonjog – ingatlan esetében – ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélkül is megszerezhető (ráépítés, elbirtoklás, öröklés stb.). Ilyen esetben az új tulajdonos igényelheti, hogy a tulajdonos személyében bekövetkezett változás az ingatlan-nyilvántartásban is átvezetésre kerüljön, ennek tűrésére a korábbi tulajdonos kötelezhető. A bejegyzés alapjául szolgáló okirat a tulajdonszerzés tényét megállapító bírósági ítélet vagy az azt igazoló közjegyzői okirat.

V. CÍM

A TULAJDONJOG MEGSZERZÉSE

IX. Fejezet

Tulajdonszerzés átruházással

5:38. § [Az átruházás]

- (1) **Ingó dolog tulajdonjogának átruházással való megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím és erre tekintettel a dolog birtokának átruházása szükséges.**
- (2) **Ingatlan tulajdonjogának átruházással való megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím és erre tekintettel a tulajdonjog átruházásának az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése szükséges.**

A tulajdonjog megszerzésének a leggyakoribb származékos módja az átruházás, amely maga is gyűjtőfogalom, abba minden olyan ügylet beletartozik, amely tárgya dolog tulajdonjogának más személy részére történő szolgáltatása. A legtipikusabb átruházó szerződések az adásvétel, a csere és az ajándékozás, de az átruházásra számos más jogcímen is sor kerülhet.

A Ptk. nem változtat a tulajdonátruházás dogmatikáján, az a jogcímes-tradíciós rendszeren alapul, azaz a tulajdonjog átszállásához nem elegendő a felek erre irányuló megállapodása, ahhoz – ingók esetében – a dolog birtokának az átruházására, ingatlan esetében pedig a tulajdonjognak a konstitutív hatályú bejegyzésére is szükség van. A Ptk. tisztázta a dolog átadásának jogi természetét, azt ügyletnek tekinti. Az ügyleti jelleg abban rejlik, hogy az átadásnál vizsgálendő az ügyleti akarat. A birtokátruházás a magyar jogban nem absztrakt ügylet, az akaratnak nem csupán a dolog birtokbaadására kell irányulnia, hanem arra, hogy az a kötelmi ügyletben foglaltak teljesítését célozza. Az olyan átadás, amely mögött tehát tulajdonátruházási szándék nincs, a tulajdon átszállását nem eredményezi.

A Ptk. az átadás mellett a birtokátruházás lehetséges módjait a birtok szabályainál (Ptk. 5:3. §) határozza meg, amelyek nemcsak az átruházásnál, hanem egyéb dologi vagy kötelmi ügyletnél is irányadóak.

Ingatlan tulajdonjogának az átruházásához telekkönyvi bejegyzés is szükséges, ugyanakkor a tulajdonjog átruházásának – szemben az ingókkal – nem feltétele az, hogy a birtokátruházásra is sor kerüljön. A közhiteles nyilvántartás mellett szétválik a szerződés teljesítése (a bejegyzési engedély kiadása és a birtokbaadás), valamint a szerződés „teljesülése” azaz a jogváltás (a tulajdonjog bejegyzése). Az ingatlan átadására szintén a birtokátruházás szabályai vonatkoznak, de a birtokbaadással a tulajdonjog nem száll át, ennyiben nincs dologi hatálya, utóbbinak a telekkönyvi bejegyzés felel meg.

A bejegyzési engedély kiadása az átruházónak a szerződésen alapuló kötelezettsége. Ha annak kiadását a másik fél teljesítése ellenére jogosulatlanul megtagadja, akkor azt a bíróság ítélete pótolja (6:184. §). Ha az egyébként érvényes írásbeli adásvételi szerződés az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésre nem alkalmas, a vevő követelheti az eladótól a bejegyzésre alkalmas okirat kiadását, annak megtagadása esetén a bejegyzéshez szükséges további – tehát nem csak a bejegyzési engedély – nyilatkozat pótlását is. Az engedélyező nyilatkozat kiadása iránti igény kötelmi jellegű, amely a másik fél szerződés szerű teljesítésével vagy a szerződésben foglalt egyéb feltétel bekövetkeztével válik esedékessé (LB Pfv.VII.20.309/2008/5., BH2007.118.). A bírói gyakorlat szerint, ha a vevő a vételárat megfizette, és birtokba lépett, az az elévülés megszakadását eredményezi

mindaddig, amíg az eladó a szerződés érvénytelenségére hivatkozással a dolgot vissza nem követeli, a békés birtoklás, a tulajdonosi jogok folyamatos gyakorlása ugyanis azt jelenti, hogy az eladó a vevő igényét elismeri (EBH2004.1136., BH2010.270.).

5:39. § [Nem tulajdonostól való tulajdonszerzés]

- (1) Átruházással a dolog tulajdonosától lehet a tulajdonjogot megszerezni.**
- (2) A kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző megszerzi az átruházással az ingó dolog tulajdonját akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos.**
- (3) Kereskedelmi forgalomban való szerzésnek minősül az, ha a vevő olyan eladótól vásárol, aki az adásvételi szerződést jogszerűen folytatott, üzletszerű gazdasági tevékenysége körében, saját nevében köti meg.**
- (4) A tulajdonjognak a (2) bekezdés szerinti megszerzésével megszűnnek a harmadik személynek a dolgot terhelő olyan jogai, amelyek az átruházás előtt keletkeztek, és amelyek fennállása tekintetében a tulajdonjogot megszerző fél jóhiszemű volt.**

Az átruházás származékos jogszerzés, ezért főszabályként átruházással csak a dolog tulajdonosától lehet a tulajdonjogot megszerezni [5:39. § (1) bekezdés]. A jóhiszemű és ellenérték fejében szerző védelmét biztosítja a kereskedelmi forgalomban való szerzésre vonatkozó szabály, amely a *nemo plus iuris* elvét áttöri. A Ptk. a kivételek körét erre az esetre szűkítette le, elvetve annak a lehetőségét, hogy olyan személytől is lehessen tulajdont szerezni, akire a tulajdonos a dolgot rábízta [1959-es Ptk. 118. § (2) bekezdés]. A Ptk. a kereskedelmi forgalomban való szerzésnek a bírói gyakorlat által kidolgozott ismérveit törvényi szintre emelve kimondta, hogy kereskedelmi forgalomban való szerzésnek minősül az, ha a vevő olyan eladótól vásárol, aki az adásvételi szerződést jogszerűen folytatott, üzletszerű gazdasági tevékenysége körében saját nevében köti meg. A jogszerűség elsősorban a közigazgatási és cégjogi normákból vezethető le.

Jóhiszeműnek az a személy minősül, aki nem tudott róla, és az adott helyzetben általában elvárható magatartás objektív mércéje szerint nem is kellett tudnia arról, hogy a kereskedő nem tulajdonos. Dogmatikailag a nem tulajdonostól való szerzés eredeti szerzésmódnak minősül, ezért a Ptk. rendelkezik az ingó dolgot terhelő jogok sorsáról oly módon, hogy azok a tulajdon megszerzésével megszűnnek, feltéve, hogy azok fennállása tekintetében a szerző fél jóhiszeműnek minősül.

5:40. § [Tulajdonszerzés pénzen és értékpapíron]

Akire pénzt vagy az értékpapírok átruházására vonatkozó szabályok szerint értékpapírt ruháznak át, tulajdonossá lesz akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos.

A Ptk. szintén szabályozza a pénzen és értékpapíron való nem tulajdonostól történő szerzést, azonban a dogmatikai hagyományokkal szakítva a szabályozás kiterjeszti a pénzen és a bemutatóra szóló értékpapírokon túl az egyéb értékpapírokra is, feltéve, hogy az átruházásra a vonatkozó szabályok betartásával került sor. A szabályok csak a törvényes fizetőeszközként használt pénzre vonatkoznak, és arra az esetre, ha az egyediségnek nincs jelentősége. A szabályt tehát nem lehet alkalmazni a muzeális vagy egyéb okból sajátos jelleget öltött pénzre, amely erre tekintettel egyedi dolognak minősül.

X. Fejezet

Tulajdonszerzés hatósági határozattal és hatósági árverés útján

5:41. § [Tulajdonszerzés hatósági határozattal vagy hatósági árverés útján]

- (1) Aki a dolgot hatósági határozat vagy hatósági árverés útján jóhiszeműen szerzi meg, tulajdonossá válik, tekintet nélkül arra, hogy korábban ki volt a tulajdonos.
- (2) A tulajdonjogot hatósági határozattal megszerző jogosult – ha a hatósági határozat eltérően nem rendelkezik – ingó dolog esetén a dolog birtokának átruházásával, ingatlan esetén tulajdonjogának ingatlan-nyilvántartási bejegyzésével szerzi meg.
- (3) Hatósági árverés esetén az árverési vevő a tulajdonjogot az ingó dolog birtokának a hatósági árverést végző általi átruházásával, ingatlan esetén a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésével szerzi meg.
- (4) A dolog tulajdonának hatósági határozattal vagy hatósági árverés útján való megszerzésével megszűnnek a harmadik személynek a dolgot terhelő jogai, kivéve, ha a hatósági határozattal vagy hatósági árverés útján szerző e jogok tekintetében nem volt jóhiszemű.

A hatósági határozattal vagy hatósági árveréssel való tulajdonszerzés az új szabályok szerint mind ingó, mind ingatlan esetében eredeti szerzésmódnak minősül. A Ptk. 5:41. § (1) bekezdésében foglalt – kivételt nem tartalmazó – szabály lezárja az 1959-es Ptk. 120. § (1) bekezdésének értelmezésével kapcsolatos vitát, nevezetesen, hogy az ingatlan tulajdonjogának árverés útján történő megszerzése eredeti, vagy származékos szerzésnek minősül-e.

Korábban a bírói gyakorlat megosztott volt a szerzés jellegét illetően. „[Az 1959-es] Ptk. 120. §-a (1) bekezdésének második mondatából sem következik azonban az, hogy a végrehajtási árverésen előtervezett ingatlan vevője ellentétben az ingóság árverési vevőjével, nem az adós jogától független tulajdonjogot szerez, tehát hogy a tulajdonszerzése származékos és nem eredeti. A[z 1959-es] Ptk. 120. §-a (1) bekezdésének második mondata csupán arra utal, hogy míg az ingóság árverési vevőjének tulajdonszerzése már az árverésen feltétlenné és megtámadhatatlanná válik, az ingatlan árverési vevőjének tulajdonszerzése feltételes, mert az árverés megsemmisítése esetén, illetve ha a vételár teljes kiegyenlítésére halasztást kapott, és a vételár-fizetési kötelezettségének nem tesz eleget, a tulajdonjogát elveszítheti. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy az ő tulajdonszerzése is eredeti tulajdonszerzés” (EBH2011.2310.). „[I]ngatlanok esetében az árverési vevő csak az adós tulajdonát képező ingatlanra szerez tulajdonjogot” (BDT2007.1583.).

Abból a tényből, hogy a hatósági határozattal vagy hatósági árverés útján történő tulajdonszerzés a Ptk. szerint eredeti szerzésmód, az is következik, hogyha az árverési vevő jóhiszeműen járt el, vele szemben törlési per akkor sem indítható, ha az adós az ingatlanát érvénytelen jogügylet alapján szerezte meg, az árverési vevő ugyanis tulajdonjogát nem az adóstól származtatja.

Az 1959-es Ptk. 183. §-a szerint az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés törlésének a bejegyzés alapjául szolgáló jogügylet érvénytelensége esetében van helye. Az új szabály már nem a bejegyzés érvénytelenségéről szól, ezért a Ptk. alapján már nem biztos, hogy az a gyakorlat fenntartható, amely szerint az érvénytelen árverés esetén is indítható törlési per (BH2012.93., BH2013.149.) Az árverés szabálytalansága csak kiigazításra adhat alapot. Kiigazítás esetén viszont a további jóhiszemű szerző teljes jogvédelemben részesül.

Hatósági határozatnak minősül a földkiadó bizottság határozata (BH2006.108.), a felszámoló bíróság valamely vagyontárgyat a hitelező tulajdonba adásáról rendelkező

végzése (BDT2008.1863.). Nem minősül hatósági árverésnek a magánárverés (műkincsaukción), a végrehajtási eljárás keretében az árverésen kívüli értékesítés és a zálogtárgynak a bírósági út mellőzésével történő értékesítése.

A szerzés feltétele a tulajdonszerző jóhiszemősége. A szerző akkor minősül jóhiszeműnek, ha nem tudott, és megfelelő körtekintés mellett nem is kellett tudnia arról, hogy a dolog harmadik személynek tulajdonjoga vagy egyéb tehernek minősülő joga áll fenn (Pécsi Ítéltábla Pf.III.20.244/2005/5.).

Önmagában az a tény, hogy valaki a dologra tulajdoni igényt támaszt még nem teszi a szerzőt rosszhiszeművé, csak abban az esetben, ha az igény megalapozottságáról tudott, vagy tudnia kellett.

A Ptk. a szerzés feltételeként csak a jóhiszemőséget kívánja meg, mivel a hatósági határozattal való szerzés nem feltétlenül visszterhes. A hatósági árverés viszont természeténél fogva visszterhességet feltételez.

A Ptk. meghatározza a tulajdonszerzés időpontját, amely ingó esetében – ha a hatósági határozat eltérő rendelkezést nem tartalmaz – a dolog birtokának az átruházása, ingatlan esetében a telekkönyvi bejegyzés időpontja. Hatósági árverés esetén az ingó tulajdonjoga az árverést végző általi birtokbaadással száll át, ingatlan esetében pedig az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzéssel. Az eredeti szerzés tehát nem jelent automatikusan ingatlan-nyilvántartáson kívüli szerzést. Más eredeti szerzéshez hasonlóan a jóhiszemű szerző tehermentes tulajdonjogot szerez.

5:42. § [Az állam kártalanítás nélküli tulajdonszerzése hatósági határozattal]

- (1) Ha az állam jogszabály erejénél fogva, valamint bírósági vagy más hatósági határozattal kártalanítás nélkül szerez tulajdonjogot, a dolog értékének erejéig felel a volt tulajdonosnak a tulajdonszerzéskor – jogszabály, bírósági és más hatósági határozat vagy visszterhes szerződés alapján – jóhiszemű személlyel szemben fennálló kötelezettségéért. Az állam felelőssége akkor áll fenn, ha a jogosult a volt tulajdonos vagyonaára végrehajtást vezetett, és a végrehajtás során a követelés nem nyert kielégítést.**
- (2) Az állam tulajdonszerzése nem érinti a jóhiszemű harmadik személy javára az ingatlan-nyilvántartásban bejegyzett jogokat.**

A Ptk. némi pontosítással az 1959-es Ptk.-val egyező módon szabályozza azt az esetet, ha az állam hatósági határozattal vagy bírósági határozattal kártalanítás nélkül szerez tulajdont. Az állam felelősségének további feltételei: az eredeti tulajdonost a tulajdonszerzéskor jogszabály, hatósági vagy bírósági határozat vagy visszterhes szerződés alapján kötelezettség terhelte, a jogosult jóhiszemű volt, és a tulajdonosnak más vagyontárgyaira vezetett végrehajtás eredménytelen volt. Az állam felelőssége a dolog értékének erejéig terjed. Az állam tulajdonszerzése nem érinti az ingatlan-nyilvántartásba jóhiszemű harmadik személy javára bejegyzett jogokat.

XI. Fejezet

A kisajátítás

5:43. § [Kisajátítás]

- (1) Kisajátítással ingatlan tulajdonjoga kivételesen, közérdekű célra, azonnali, teljes és feltétlen kártalanítás ellenében szerezhető meg.**

(2) A kártalanítás nyújtására az köteles, aki a kisajátítás alapján a tulajdont megszerzi.

A kisajátítás a tulajdonjog megszerzésének eredeti módja. A kisajátítás részletes szabályait külön törvény, a Kstv. tartalmazza. A Ptk. azonban rögzíti a kisajátítás mint a tulajdonjog legsúlyosabb közjogi korlátjának a legfontosabb garanciáit, amelyeknek a szerzés során mindenképpen érvényesülniük kell.

A Jat. 3. § harmadik mondata szerint a jogszabályban nem ismételhető meg az Alaptörvény vagy olyan jogszabály rendelkezése, amellyel a jogszabály az Alaptörvény alapján nem lehet ellentétes. Jelen § (1) bekezdésében foglaltak létjogosultsága ebből a szempontból (természetesen csak jogalkotási szempontból) annyiban aggályos, hogy az Alaptörvény XIII. cikk (2) bekezdése kimondja, hogy tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben meghatározott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.

A Kstv. magánjogi vonatkozású anyagi jogi rendelkezései a következőkben foglalhatók össze. A Kstv. taxatívén felsorolja azokat a közérdekű célokat, amelyek alapján kisajátításra sor kerülhet (Kstv. 4–5. §). A kisajátítási célok megvalósulása mellett azonban vizsgálni kell azt, hogy a közérdekűség is fenn áll-e (EBH2011.2441.). Annak hiányában a kisajátításra nem kerülhet sor.

Ingatlan egy része is kisajátítható, ha annak folytán a Kstv.-ben meghatározott tényállások nem merülnek fel. Főszabályként a kisajátítási határozat jogerőre emelkedésével az ingatlan tulajdonjogának a tehermentes megszerzésére kerül sor [Kstv. 8. § (1) bekezdés], az egyes kivételeket, illetve eltéréseket szintén a Kstv. tartalmazza.

A kisajátított ingatlan tulajdonosát a tulajdonjog elvonásáért, az ingatlanon fennálló jog jogosultját pedig a joga megszűnésért – a zálogjog és a végrehajtási jog jogosultja kivételével – teljes, azonnali és feltétlen kártalanítás illeti meg. A megszünt jogokért járó kártalanítást az ingatlan tulajdonjoga elvonásáért járó kártalanításnál figyelembe kell venni.

A kártalanítás megfizetésére – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a kisajátítással tulajdont szerző kisajátítást kérő állam, illetve helyi önkormányzat, a Kstv. 36. § (2) és (3) bekezdése szerinti esetben pedig a kisajátítást kérő harmadik személy köteles. A kártalanítási összeget egy összegben kell megfizetni [Kstv. 21. § (1)–(2) bekezdés]. A kártalanítási összeg a kisajátítási határozat jogerőre emelkedésével esedékes, ettől az időponttól kezdődően jár a Ptk. szerinti késedelmi kamat is [Kstv. 21. § (4) bekezdés].

A kisajátítási kártalanítás megfizetésére kötelezett – az ingatlan tulajdonjogának elvonásáért, az ingatlanon fennálló jogok megszűnéséért, valamint a kisajátítással kapcsolatos értékvesztéséért és költségeikért járó kártalanításon felül köteles megtéríteni a kisajátítással közvetlen összefüggően felmerülő, a Kstv. 21/A. § (1) bekezdésben meghatározott egyéb költségeket is (költözködés, üzemáttelepítés stb.).

A kisajátított ingatlan elhagyására kötelezett az ingatlant a kártalanítás, valamint a megtérítés megfizetését vagy a csereingatlan birtokbaadását és az esetleges értékkülönböt, valamint a megtérítés megfizetését követően a kisajátítási határozatban meghatározott időpontig köteles a kisajátítást kérő részére birtokba bocsátani [Kstv. 29. § (6) bekezdés].

A Kstv. 29. § (6) bekezdés a) pontjának alkalmazása szempontjából a birtokbaadási kötelezettség csak a késedelmi kamatot is magában foglaló teljes kártalanítás megfizetését követően merülhet fel. Addig az időpontig a kártalanításra jogosult nem minősül jogalap nélküli birtokosnak, függetlenül attól, hogy a kisajátítási határozat jogerőre emelkedésével – a törvény eltérő rendelkezése hiányában – az ingatlan tulajdonjogának tehermentes megszerzésére sor kerül a Kstv. 8. § (1) bekezdése alapján (LB Pfv.I.20.621/2014/4.).

XII. Fejezet

Az elbirtoklás

5:44. § [Az elbirtoklás feltételei és jogi hatása]

- (1) Elbirtoklás útján megszerzi a dolog tulajdonját, aki a dolgot ingatlan esetén tizenöt, ingó dolog esetén tíz éven át sajátjaként szakadatlanul birtokolja.**
- (2) Ingó dolog tulajdonjának elbirtoklásával megszűnnek a harmadik személynek a dolgot terhelő olyan jogai, amelyek az elbirtokló birtokának megszerzése előtt keletkeztek, és amelyekre nézve az elbirtoklás ideje szintén eltelt, kivéve, ha az elbirtokló a harmadik személy jogának fennállása tekintetében nem volt jóhiszemű.**
- (3) Elidegenítési és terhelési tilalom fennállása nem zárja ki az elbirtoklással való tulajdonszerzést, ha az elbirtoklás feltételei egyébként fennállnak.**
- (4) Az elbirtoklásra vonatkozó általános szabályok szerint birtokolható el a dolog tulajdoni hányada is.**

1. Az elbirtoklásról általában

Az elbirtoklás a tulajdonjog megszerzésének eredeti módja. Az elbirtoklás jogpolitikai indokai nem változtak. Elbirtoklás útján ingó és ingatlan tulajdonjoga megszerezhető. A tulajdonos passzivitása folytán nem érdemel jogvédelmet, a tényleges birtokossal szemben, ha tulajdonosi jogait hosszabb ideig nem gyakorolja. A forgalom biztonsága és a közérdek is megkívánja, hogy a dologban rejlő lehetőségek hasznosuljanak, továbbá tartósan ne váljon el a birtoklásra alapuló joglátszat a valós tulajdoni viszonyoktól.

A Ptk. nem változtatott az elbirtoklási időn sem, és továbbra sem tesz különbséget aszerint, hogy a dolog köz- vagy magántulajdonban áll. Bárki elbirtokolhat, aki tulajdonszerzési képességgel (jogképességgel) rendelkezik, ideértve a jogi személyeket és más jogképes jogalanyokat is (BH1976.144.). Cselekvőképtelen személy törvényes képviselője cselekménye folytán birtokolhat el. Bizonyos esetekben az elbirtoklás további jogszabályi feltételekhez kötött. A Földforgalmi törvény szerint a törvény hatálya alá eső földeket csak a törvényben meghatározott természetes személy, jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet szerezheti meg.

Az elbirtoklás törvényi feltételei: a dolog feletti tényleges uralom megszerzése, és a birtoklás mást kizáró jellege, annak szakadatlan volta, az elbirtoklási idő elteltéig és a birtoklás sajátjakénti jellege. A birtoklás tényleges mást kizáró jellege nem jelenti azt, hogy az elbirtokló saját személyében birtokolja a dolgot. A birtoklás tényén nem változtat, ha annak birtokát harmadik személynek valamilyen jogcímen átengedi (haszonkölcsön, zálog, bérlet, egyéb használati kötelelem). A harmadik személy birtoklása (albirtokos) is az elbirtoklónak tudható be (BH1978.71.).

A közös birtok intézményéből fakadóan többen közösen is elbirtokolhatnak, ha a dolgot közösen veszik birtokba, és a birtoklás mindegyikük részéről a dolog egészére kiterjed. Ha az egyik birtokos felhagy a dolog birtokával, ez a tény a másik elbirtoklását nem érinti (BH2012.288.).

2. Sajátjakénti birtoklás

Az elbirtoklás egyik feltétele, hogy az elbirtokló a dolgot sajátjaként birtokolja. Az elbirtoklásnak továbbra sem feltétele a jóhiszeműség: amellet, aki a dolgot abban

a hiszemben birtokolja, hogy tulajdonos, az is elbirtokolhat, aki tudja, hogy idegen dolgot tart birtokban, de birtoklását véglegesnek tekinti. A sajátjakénti birtoklás fogalmilag kizárt, ha a birtoklás valamilyen mástól származtatott jogcímen alapul (idegen dologbeli jog, szerződés), függetlenül a jogcím érvényességétől (BH1991.232., BH2006.154.).

A bírói gyakorlat a sajátjakénti birtoklásnál különbséget tesz a belső tudattartalom és annak külső megnyilvánulása között (BH2000.245.). Egyfelől megkívánja, hogy az elbirtokló maga is véglegesnek tekintse a birtoklását, annak ellenére, hogy tudja, hogy a dolog nem az övé, másrészt ez külsőleg mások számára is érzékelhetővé váljon, és valamilyen formában kifejezésre jusson.

A bírói gyakorlat ilyen objektív megnyilvánulásként értékeli a dolog hasznosítását, az azon végzett beruházási, átalakítási, felújítási munkálatokat, a tulajdoni terhek viselését és a másokkal való érintkezésben annak a kinyilvánítását, hogy a dolgot az elbirtokló sajátjának tekinti (LB Pfv.I.20.940/2008/4.). Ha mások felé, a hatósági eljárásokban, a tulajdonossal való levelezés során az elbirtokló úgy nyilvánul meg, hogy abból nem tűnik ki, hogy a dolgot sajátjának tekinti, vagy a tényleges tulajdonos ebbéli minőségét elismeri, azt hangsúlyozza, akkor a szubjektív mozzanat hiánya nyilvánvalóan fennáll (BH1979.62.).

A bírói gyakorlat a sajátjakénti birtoklás objektív mozzanataira nagy hangsúlyt fektet, annak hiányában a pusztá használat nem vezet elbirtokláshoz (BH1975.509.).

A Ptk. előkészítése során a közreműködők is érzékelték, hogy a bírói gyakorlat az elbirtoklás feltételeként többnyire megkívánja, hogy az elbirtokló okkal tekintse a dolgot sajátjának, vagy kellő alapja legyen feltételezni, hogy a birtoklását sem a tulajdonos, sem más arra jogosult személy nem szakítja meg. „[A] sajátjakénti birtoklás megállapításához egyrészt az szükséges, hogy a birtokló birtoklását véglegesnek tekintse (szubjektív elem), másrészt társuljon hozzá olyan kifelé történő megnyilvánulás (objektív elem), amely a tulajdonosi jogosítványok körében tartozó magatartásban testesül meg. Az adott ügyben nincsenek adatok arra vonatkozóan, hogy az I. rendű alperes milyen körülményekből következethetett arra, hogy a tulajdonos végleg lemondott a tulajdonjogából fakadó jogosítványai érvényesítéséről, gyakorlásának igényléséről” (LB Pfv.I.20.940/2008/4.). „[A] perbeli ingatlanok birtoklását a felperes nem tekinthette véglegesnek, alappal nem gondolhatta, hogy birtoklását a tulajdonos nem fogja megszakítani, az a jövőben soha, semmilyen körülmények között nem fog élni tulajdonosi jogaival” (LB Pfv.I.20.385/2009/3.). A Ptk.-t előkészítő szakértői javaslatnak a témát érintő okfejtéseiből [Menyhárd Attila: A tulajdonjog *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 633.], valamint abból, hogy a Ptk. az írásbeli felszólítást az elbirtoklás megszakadása körében (5:49. §) már nem nevesíti, az következik, hogy ez a gyakorlat már változatlan formában nem tartható fenn. Adott esetben a tulajdonos egyoldalú levelezése, felszólítása nem zárja ki a sajátjakénti elbirtoklás tényét.

Az elbirtoklás eredeti – ingatlan esetében ingatlan-nyilvántartáson kívüli – tulajdonszerzési mód, amelyet az a körülmény sem zár ki, ha az elbirtokló a birtoklásának ideje alatt az elbirtokolt ingatlanra ráépített (BH1981.196.). Az elbirtoklás bekövetkeztével a tulajdonváltás a törvény erejénél fogva megtörténik. Az új tulajdonos követelheti tulajdonjogának az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzését (EBH2006.1551.). A másik fél hozzájáruló nyilatkozatát a bíróságnak az elbirtoklás tényét megállapító és a tulajdonjog bejegyzésének túsérésére kötelező ítélete pótolja. Ennek elmulasztása esetén – egyezően más ingatlan-nyilvántartáson kívül szerzett jogokkal – az elbirtokló a szerzett jogát nem érvényesítheti, az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett vagy őt a bejegyzési igények rangsorában megelőző jóhiszemű szerzővel szemben [5:175. § (1) bekezdés].

3. A dolgot terhelő jogok

Ingó esetében a birtokbavételt megelőzően keletkezett jogok megszűnnek, feltéve, hogy a jog fennállása tekintetében az elbirtokló jóhiszemű volt. Ha az elbirtokló tudott vagy kellő körültekintéssel tudnia kellett volna a harmadik személynek a dologra vonatkozó jogáról, úgy a dolog tulajdonjogát megszerezheti, azonban azon a terhek továbbra is fennmaradnak. Ingatlan esetében az elbirtoklási idő alatt bejegyzett jogok mögött többnyire a tulajdonos olyan rendelkező cselekménye áll, amely az elbirtoklást megszakítja, az egyéb korábban bejegyzett jogok fennmaradnak.

Az elidegenítés és terhelési tilalom az elbirtoklásnak nem akadály (BH1978.377.). Ez abból következik, hogy az elbirtoklás nem jogügyleti szerzés, így nem minősül elidegenítésnek.

4. Tulajdoni hányad elbirtoklása

A bírói gyakorlat az 1959-es Ptk. alapján is lehetőséget látott tulajdoni hányad elbirtoklására. A PK 4. – mely az 1/2014. PJE határozat szerint a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadó – a tulajdonostársak belső viszonyában mondja ki, hogy a tulajdonostárs tulajdoni illetősége is elbirtokolható, de ilyenkor fokozott szigorúsággal kell vizsgálni, hogy az elbirtoklás törvényes feltételei fennállnak-e, és ennek körében azt, hogy az elbirtokló tulajdonostárs magatartása összeegyeztethető-e a tulajdonostársak jogaira és a dologhoz fűződő törvényes érdekeire vonatkozó, az 1959-es Ptk. 140. §-ában foglaltakkal. A PK 4. a tulajdonostárs tulajdoni illetősége elbirtoklásának három lehetséges esetére is utal, ezek a következők:

- a) a tulajdonostársak a közösség végleges megszüntetésének a szándékával a birtoklást megosztják, és az egyikük tévedésből vagy a megállapodásukra figyelemmel tulajdoni hányadot meghaladóan birtokol,
- b) a többi tulajdonostárs az elbirtoklási időt jóval meghaladó idő óta ismeretlen helyen tartózkodik, életjelet nem ad,
- c) a tulajdonostársak megállapodnak abban, hogy az egyikük tulajdoni hányadát a másikra átruházza, de a szerződést nem érvényes alakban kötik meg, viszont a birtokba lépésre sor kerül (LB Pfv.I. 21.246/2010/5.).

A PK 4. – álláspontunk szerint – dogmatikailag erősen megkérdőjelezhető. A tulajdonostársaknak a dolog birtoklásában való megállapodása kötelmi jogviszonyt keletkeztet, így a tulajdoni hányadokra vetített többethasználat érvényes birtoklási jogcímen alapul, ami elvileg kizárja a sajátjakénti birtoklást (LB Pfv.I.20.323./2009/17.). Ebben az esetben azonban inkább az okoz problémát, hogy a megállapodásnak nincs dologi hatálya, ennek ellenére, a bírói gyakorlat annak dologi hatályt tulajdonít. Ha a szándék a birtoklási viszonyokhoz igazodó tulajdoni hányad kialakítását is célozza, akkor valójában jogcímes elbirtoklásról van szó.

A második esetben az elbirtoklási időt „jóval meghaladó idő” értelmezhetetlen, annak pedig nincs jogi alapja, hogy a másik tulajdonostárs passzív magatartása (a tulajdoni jogok gyakorlásának a teljes hiánya) mellett azt is meg kívánják, hogy ismeretlen helyen tartózkodjon.

A harmadik eset a jogcímes elbirtoklásnak a tulajdonostársak közötti megvalósulása, ahol a tulajdoni hányad átruházásának a szándéka nem járt együtt a megállapodásnak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésével, vagy – alaki fogyatékoság folytán – a bejegyezhetőségével.

A bírói gyakorlat magáévá tette a PK 4.-ben foglaltakat (BH1977.104., LB Pfv.I.26.491/2008/8.), és többnyire arra az esetre alkalmazza, ha az egyik tulajdonostárs a közös ingatlanból a véglegesség szándékával kiköltözött. Nem állapítható meg a sajátjakénti birtoklás, ha a birtokos a másik tulajdonostárstól ebbéli minőségében valamilyen nyilatkozatot kér, vagy kezdeményezi a közös tulajdon valamilyen formában történő megszüntetését (LB Pfv.I.20.624/2008/7., Fővárosi Ítéltábla 7.Pf.20.111/2008/3.).

A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésében arra is rámutatott, hogy a PK 4.-ben kifejtetteket nem lehet megszorítóan arra az esetre leszűkíteni, amikor a közös tulajdoni hányad elbirtoklásával egyben a közös tulajdon is megszűnik. Változatlanul fennáll a közös tulajdon mellett az egyik tulajdonostárs tulajdoni hányada is elbirtokolható, ha az elbirtoklás tárgya az ingatlan természetben körülhatárolt része, amelynek az elkülönült birtoklása korábbi megállapodáson alapul (EBH2008.1863.). A döntést Serák István részletesen elemezte [Serák István: A Legfelsőbb Bíróság ítélete a közös tulajdon eszmei hányadának elbirtokolhatóságáról. *JeMa* 2010/3. 26–31.].

A Ptk. 5:44. § (4) bekezdésének az 5:45. §-sal való összevetéséből adódó helyes értelmezése szerint a jogcímes elbirtoklás lehetősége a kívülálló harmadik személy számára is adott, mind a már meglévő tulajdoni hányad, mind pedig annak egy része vonatkozásában. Ha az elbirtokló nem tulajdonostárs, akkor a korábban nem létező tulajdoni hányad továbbra sem birtokolható el, mert ez a Ptk. 5:47. § (2) bekezdésében foglaltak kiüresítésével járna.

A valójában eldöntendő kérdés az, hogy a jogcímes elbirtoklás esetén túl van-e lehetőség tulajdoni hányad további hányadának az elbirtoklására, továbbá, hogy a már meglévő tulajdoni hányad elbirtoklásának mennyiben előfeltétele az elkülönült birtoklás.

Az előbbivel szemben érvként felhozható, hogy a közös tulajdon esetén önmagában a tulajdoni hányadtól eltérő használat nem vezethet a többletterület elbirtoklására (BH1996.142.). A többlettulajdoni hányad – megállapodás hiányában – önmagában változatlanul nem jogosít fel egyben többlethasználatra (többletbirtoklásra), vagyis az elbirtoklás tényleges joghatása, miszerint a kizárólagos birtoklásnak a tulajdont keletkeztető hatása utóbb a kizárólagos birtoklás jogcímét is megteremti, mintegy legitimálva azt, ebben az esetben nem következik be.

A második lehetőség elfogadása mellett az szólhat, hogy a tulajdoni hányadhoz igazodó megállapodásra alapított elkülönült használat és birtoklás esetén az elbirtokló az elkülönült birtokhoz igazodó tulajdoni hányadot szerez, amely használatára a korábbi megállapodás alapján nincs jogcíme, továbbá az, hogy az elkülönült birtoklás mellett a tulajdonos passzivitásából fakadó joghatás vele szemben érvényesíthető legyen. Tulajdoni hányadhoz igazodó elkülönült birtok tulajdonostárs vagy kívülálló részéről való elbirtoklása nem kizárt. Ennek elfogadása esetén feloldható az a dilemma, hogyha osztott használat mellett a kívülálló személy az egyik tulajdonostárs által birtokolt (osztható) területrészt birtokolja el, akkor annak hatása csak az ő tulajdoni hányadát érintse, hiszen a többi tulajdonostárs nincs már abban a helyzetben, hogy annak kapcsán a tulajdoni jogait hatékonyan gyakorolja.

5:45. §

[A jogcímes elbirtoklás]

Az elbirtoklás öt év elteltével következik be, ha a birtokos az ingatlan birtokát tulajdonostól olyan írásbeli szerződéssel szerezte, amelynek alapján a tulajdonjogának ingatlan-nyilvántartási bejegyzését követelhetné, ha a szerződés az ehhez megkívánt

alakszerűségi követelményeknek megfelelne, és a birtokos az ellenszolgáltatást teljesítette.

A Ptk. méltányossági okokból nevesíti az elbirtoklás privilégizált esetét, ahol az elbirtoklási idő lerövidül. Az eredeti koncepció a szabályt ingókra is kiterjesztette, és nem kívánta meg ingatlan esetében az írásba foglalást sem [Menyhárd Attila: *A tulajdonjog in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 633.]. A jogalkotó végül a szabályt csak az ingatlanra tartotta fenn, és feltételként írja elő az ingatlan-adásvételi szerződés olyan formáját, amely alapján a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzése követelhető (ezeket a feltételeket az Inyvtv. 32. §-a rögzíti). Ezzel a lehetséges esetek köre arra az egy esetre szűkült, amikor a tulajdonos bejegyzésére – többnyire a bejegyzési engedély hiányában – nem kerül sor. A bíró gyakorlatra vár annak az eldöntése, hogy a szabály az érvénytelen szerződésre is alkalmazható-e, az egyes érvénytelenségi okok függvényében. A jogcímes elbirtoklás további feltétele a dolog birtokbaadása és az ellenszolgáltatás teljesítése. A szabályozás alapján nem egyértelmű, hogy a jogcímes elbirtoklás az ingyenes szerződésekre is vonatkozik-e.

Megjegyezzük, hogy a Ptk. 47. §-a alapján a Ptk. jogcímes elbirtoklásra vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban levő elbirtoklásra is alkalmazni kell azzal, hogyha a jogcímes elbirtokláshoz szükséges elbirtoklási idő már eltelt, vagy abból egy évnél kevesebb van hátra, a birtokos az ingatlan tulajdonjogát a Ptk. hatályba lépését követő egy év elteltével szerzi meg.

5:46. § [Jogutódlás az elbirtoklásban]

Az új birtokos saját elbirtoklásának idejéhez hozzászámíthatja azt az időt, amely jogelődjének birtoklása idején már elbirtoklási időnek minősült.

A szabályozás változatlanul fenntartja annak a lehetőségét, hogy az új birtokos a saját elbirtoklásának idejéhez hozzászámíthassa a jogelőd elbirtoklási idejét. Jogelődnek az minősül, aki tulajdonosként a tulajdonjogát át tudta volna származtatni. Ha az elbirtoklási idő már eltelt, az előző birtokos tulajdonossá vált, ezért már csak a ténylegesen megszerzett tulajdonjogot tudja átruházni (PK 6., mely az 1/2014. PJE határozat szerint a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadó.).

5:47. § [Az elbirtoklás kizártsága]

- (1) Aki bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton jutott a dolog birtokához, elbirtoklás útján nem szerez tulajdonjogot.**
- (2) Ingatlan tulajdonjogát elbirtoklás útján nem lehet megszerezni, ha az elbirtoklás feltételei a föld egy részére vonatkozóan állnak fenn, és a föld nem osztható meg.**

A törvényben meghatározott esetekben a birtok megszerzésének a körülményei kizárják az elbirtoklás lehetőségét akkor is, ha egyébként az elbirtoklás egyéb feltételei megvalósultak. Az vitatott, hogy ha a jogelőd szerezte meg tiltott módon [5:47. § (1) bekezdés] a dolog birtokát, a jogutód ebben az esetben a jogelőd elbirtoklásának idejét a sajátjához hozzá számíthatja-e, illetve, hogy egyáltalán szerezhet-e elbirtoklás címén tulajdonjogot.

Szintén kizárt az elbirtoklás, ha annak a feltételei a föld csak egy részére állnak fenn, és a föld nem megosztható. A föld akkor megosztható, hogyha a szabályos telekalakítási engedély a rendelkezésre áll.

Az elbirtoklás kizártsága kapcsán szükséges utalni annak a Ptk.-ban nem nevesített esetére, nevezetesen, ha a dolog forgalomképtelen. Forgalomképtelen dolgokon eredeti szerzésmóddal való tulajdonosváltásnak nincs helye (LB Pfv.I.20.354/2011./11.).

5:48. §**[Az elbirtoklási idő nyugvása]**

Ha a tulajdonos menthető okból nincs abban a helyzetben, hogy tulajdonosi jogait gyakorolhassa, az akadály megszűnésétől számított egy évig az elbirtoklás akkor sem következik be, ha egyébként az elbirtoklási idő már eltelt vagy abból egy évnél kevesebb volna hátra.

A Ptk. változatlanul tartja fenn az elévülés nyugvásának a szabályát, jogvédelmet biztosítva ezzel annak a tulajdonosnak, aki önhibáján kívül nem tudja gyakorolni tulajdonosi jogait (BDT2001.474.). Nem alkalmas a nyugvás joghatásának a kiváltására az a körülmény, hogy a tulajdonosnak az ingatlanáról nem volt tudomása (Legfelsőbb Bíróság Pfv.I.21.826/2009/3.).

5:49. §**[Az elbirtoklás megszakadása]****(1) Az elbirtoklás megszakad, ha**

- a) a tulajdonos a dolog kiadása iránti követelését bírósági úton érvényesíti;**
- b) a tulajdonos a dologgal kapcsolatban tulajdonosi jogát gyakorolja; vagy**
- c) a birtokos a birtokot akarátán kívül elveszti, és azt egy éven belül nem szerzi vissza, vagy egy éven belül nem kéri a bíróságnál, hogy a dolog újabb birtokosa a dolgot adja vissza.**

(2) Ha az elbirtoklás megszakad, a birtoklásnak addig eltelt ideje nem vehető figyelembe, és az elbirtoklás a megszakadást okozó körülmény elmúltával újból kezdődik.

A Ptk. kisebb korrekcióval őrizte meg az elbirtoklás megszakadására vonatkozó szabályanyagot. Az arra alapot adó okok közül kimaradt az írásbeli felszólítás, és a dologgal való rendelkezés helyébe a tulajdonosi jogok gyakorlása lépett. Nem világos, hogy a szövegbeli változtatás mögött tudatos jogalkotói szándék húzódik-e.

Nem szakítja meg az elbirtoklást az olyan esemény, amely az ingatlannal kapcsolatos jogok tekintetében jogszabály rendelkezése alapján eredményez változást (BH2014.12.).

A Magyar Állam tulajdonában álló ingatlanon a vagyonkezelő személyében bekövetkezett jogutódlás jogszabályi rendelkezésen alapul, a kormány által elrendelt vagyonátcsoportosítás végrehajtása érdekében a vagyonkezelők közötti megállapodás nem minősül a tulajdon elbirtoklását megszakító rendelkezési jog gyakorlásának (LB Pfv.I.21.923/2012/4.). A kezelői jognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése deklaratív hatályú, ezért a bejegyzés iránti kérelem nem minősül a rendelkezési jog gyakorlásának (Fővárosi Ítéltábla 7.Pf.20.711/2012/2.). Szintén nem minősül a rendelkezési jog gyakorlásának, ha az önkormányzat jogszabály erejénél fogva szerez tulajdont, és tulajdonjoga bejegyzése iránt kérelmet terjeszt elő az ingatlanügyi hatóságnál (BH2011.249.).

A Kúria a Pfv.I.20.746/2014. számú ügyben azonban kifejtette, hogyha a rendelkező ügyletre a telekkönyvi állapot adataira figyelemmel kerül sor, akkor a rendelkezés akkor is az egész ingatlant érinti, ha a felek azt természetben nem tekintették meg, vagy megtekintették, de nem észlelték, hogy az ingatlan a valóságban nagyobb alapterületű.

XIII. Fejezet

Tulajdonszerzés terméken, terményen és szaporulaton

5:50. § [Tulajdonszerzés terméken, terményen és szaporulaton]

- (1) Akinek más dolgán olyan joga van, amely őt a termékek, a termények vagy a szaporulat tulajdonba vételére jogosítja – ha ezek tulajdonjogát korábban nem szerezte meg –, az elválással tulajdonjogot szerez. Ha a jogosultnak nincs birtokában az a dolog, amelyből a termék, a termény vagy a szaporulat származik, a birtokbavétellel válik tulajdonossá.**
- (2) Ha valakinek az a joga, amely őt a termékek, a termények vagy a szaporulat tulajdonba vételére jogosítja megszűnik, mielőtt ezeken tulajdonjogot szerzett volna, eltérő megállapodás hiányában követelheti, hogy a tulajdonos vagy az új jogosult a termékek, a termények, a szaporulat, továbbá a munkája értékének arányában és máshonnan meg nem térülő költségei erejéig a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint nyújtson megtérítést.**
- (3) A jóhiszemű birtokos addig az időpontig, amíg rosszhiszeművé nem válik, vagy a dolgot tőle a bíróság vagy a jegyző előtt vissza nem követelik, az elválással tulajdonjogot szerez a terméken, terményen és dolog szaporulatán.**

A Ptk. a korábbi szabályokon – kisebb módosításoktól és pontosításoktól eltekintve – lényegében nem változtatott. A termék, termény, szaporulat elsajátítása eredeti szerzőmód, amely a dologgal alkotórészi kapcsolatban álló, utóbb az elválással önállósult dolgok jogi sorsát rendezi.

A II. világháború előtti magánjog ezeket a dolgokat a gyümölcs fogalmába sorolta, a Ptk. azonban továbbra sem nevesíti külön a gyümölcs fogalmát, de az a Ptk. más szabályai kapcsán (jogalap nélküli birtoklás) a haszon fogalomkörébe sorolódik. Főszabályként az elválással a fődolog tulajdonosa szerez tulajdonjogot, de a tulajdonjog megszerzése egyéb jogi alapon is bekövetkezhet. Elsősorban azokról van szó, akik a dologon fennálló idegen dologbeli jog vagy megállapodás alapján a hasznok szedésére jogosultak, ideértve – egyéb feltételek mellett – a jóhiszemű birtokost is.

A tulajdonjog megszerzéséhez – ha a jogosult nincs a fődolog birtokában – birtokbavétel is szükséges. Idő előtti elválasztás (birtokbavétel) is tulajdonszerzéssel jár, de ez a magatartás kártérítésre adhat alapot.

Ha a jog az elválás előtt megszűnik – az új szabályok szerint – a korábbi jogosult a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelheti a gyümölcs értékével és a kifejtett munkájával összefüggésben megtérítést.

A (3) bekezdésben foglaltak egyébként összhangban vannak az 5:11. §-ban foglaltakkal.

XIV. Fejezet

A növedék

5:51. § [Tulajdonszerzés a növedéken]

A föld tulajdonosa megszerzi mindazoknak a dolgoknak a tulajdonjogát, amelyek utóbb váltak a föld alkotórészévé, kivéve, ha az valamely jogviszony alapján mást illet.

A Ptk. a korábbi szabályozással egyezően önálló, eredeti szerzőmódként szabályozza a növedéket, amely utóbb válik a föld alkotórészévé. A szabály szubszidiárius jellegű,

mert csak akkor alkalmazható, ha törvény vagy jogügylet alapján a kapcsolódás más jogkövetkezményt nem von maga után (ráépítés, épület elváló tulajdonjoga megállapodás alapján stb.).

XV. Fejezet

Tulajdonszerzés gazdátlan javakon

5:52. § [Tulajdonszerzés gazdátlan javakon]

- (1) Gazdátlan ingó dolog tulajdonját megszerzi, aki a dolgot tulajdonszerzés szándékával birtokba veszi.**
- (2) Gazdátlan az az ingó dolog, amely még senkinek sem volt a tulajdona vagy amelynek birtoklásával a tulajdonos a tulajdonról való lemondás szándékával felhagyott.**

A tulajdonszerzés gazdátlan javakon a tulajdonjog megszerzésének eredeti szerzésmódja. A gazdátlan dolog (res nullius) az, amely nem áll más tulajdonában vagy birtokában, mert természetéből fakadóan vált azzá, vagy – ingóságokról lévén szó – a tulajdonjogával felhagytak. A gazdátlan (uratlan) dolgon birtokbavétellel lehet a tulajdonjogot megszerezni.

XVI. Fejezet

A vadak és a halak tulajdonjogának megszerzése

5:53. § [Tulajdonszerzés vadakon és halakon]

- (1) A vadak, továbbá a folyóvizekben és a természetes tavakban élő halak, valamint más hasznos víziállatok az állam tulajdonában vannak.**
- (2) A vadászterületen elejtett, elfogott vagy elhullott vad annak a vadászatra jogosultnak a tulajdonába kerül, akinek a vadászterületén az elejtés, elfogás vagy elhullás történt, feltéve, hogy a vadászati jogosultsága erre a vadra kiterjedt. Ilyen jogosultság hiányában a vadon az a más vadászterületen vadászatra jogosult szerez tulajdonjogot, akinek területéről a vad kiváltott, ha az elejtett, elfogott vagy elhullott vadra jogosult volt vadászni.**
- (3) A kifogott hal és más hasznos víziállat tulajdonját a halászati jog gyakorlására jogosult szerzi meg.**

A vadak és halak továbbá más hasznos víziállatok az állam tulajdonában vannak, de bizonyos jogi tények bekövetkeztével más tulajdonába kerülhetnek (elfogás, kifogás, elejtés). A tulajdonszerzés elsősorban a vadászati jog és a halászati jog gyakorlásával függ össze. A két jogintézményt érintő két legfontosabb törvény a Vtv. és a Hhtv.

XVII. Fejezet

A találás

5:54. § [Tulajdonszerzés találással]

- (1) Ha valaki feltehetően más tulajdonában álló, elveszett dolgot talál és azt birtokba veszi, megszerzi annak tulajdonját, ha arra igényt tart feltéve, hogy**
  - a) megtett mindent annak érdekében, hogy a dolgot a tulajdonos visszakaphassa; és**

- b) a dolog tulajdonosa vagy az átvételre jogosult más személy a találástól számított egy éven belül, élő állat esetén három hónapon belül, a dologért nem jelentkezik.**
- (2) Ha a dolgot többen találják meg, a találótársakat a találó jogai együttesen, egymás között egyenlő arányban illetik meg és kötelességei egyetemlegesen terhelik. Találótárs az is, aki a dolgot elsőként felfedezte és annak birtokbavételére törekedett, de végül más vette azt előbb birtokba.**

A találás mint az ingók tulajdonszerzésének eredeti szerzőmódja szintén azt biztosítja, hogy – a forgalom biztonságára is figyelemmel – a tulajdonos személye, a tulajdonjog sorsa ne maradjon hosszabb ideig rendezetlen. E szerzőmód hiányában ugyanis a tulajdonjog csak elbirtoklással lenne megszerezhető. A tulajdonjog megszerzésének a feltétele az, hogy a találó tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a tulajdonos a dolgot visszakaphassa. A Ptk. a dolog találásától számított egyéves határidővel vélelmezi, hogy annak eredménytelen eltelte azt jelenti, hogy a tulajdonos a dolog visszaszerzéséről lemondott. A Ptk. az 5:54. § (2) bekezdésben új szabályt állít arra az esetre, ha többen találnak. A birtok tényleges megszerzője mellett találó az is, aki a dolgot felfedezte, és törekedett annak a birtokbavételére. Szintén új rendelkezés, hogy élő állat esetén az általános szabályoktól eltérően három hónap áll a tulajdonos rendelkezésére, hogy azért jelentkezzék.

5:55. § *[A találó kötelezettsége]*

- (1) A találó köteles a talált dolgot a találástól számított nyolc napon belül a dolog elvesztőjének, tulajdonosának, a dolog átvételére jogosult más személynek vagy a találás helye szerint illetékes jegyzőnek átadni.**
- (2) A jegyzőnek való átadáskor a találó nyilatkozni köteles arra nézve, hogy igényt tart-e a dolog tulajdonjogára. A találó igénybejelentéséről a jegyző igazolást ad.**

A Ptk. az Mtj. mintájára a találás részletszabályait korszerűbb formában törvényi szintre emelte. A jogszerzés feltétele, hogy a találó a Ptk.-ban foglalt kötelezettségének tegyen eleget. Ha a tulajdonos nem ismert, akkor a dolgot a jegyzőnek kell átadni.

5:56. § *[A jegyző eljárása]*

- (1) Ha az átadott dolog átvételére jogosult személye megállapítható, a jegyző a dolgot késedelem nélkül átadja a jogosultnak.**
- (2) Ha az átvételre jogosult személye nem állapítható meg, a jegyző a dolgot az átadástól számított három hónapon át megőrzi. Ha ez idő alatt a jogosult nem jelentkezik, a dolgot – ha ennek tulajdonjogára az átadáskor igényt tartott – a találónak ki kell adni.**

A jegyző köteles a talált dolgot átvenni, és a továbbiakban a Ptk. előírásai szerint eljárni. Őrzési kötelezettsége leteltével a tulajdonjogra igényt tartó találónak a dolgot ki kell adni.

5:57. § *[A találó jogainak korlátai és a dolgot terhelő jogok sorsa]*

- (1) A találó a neki kiadott dolgot állagának sérelme nélkül használhatja, azonban azt nem idegenítheti el, nem terhelheti meg és használatát másnak nem engedheti át.**

(2) A jogosult tulajdonszerzésével a harmadik személynek a dolgot terhelő jogai megszűnnek.

A találó a három hónapos határidő elteltével még nem szerzi meg a talált dolog tulajdonját, de már jogosult a birtoklásra és a használatra. A tulajdonjog egyéb részjogosítványait nem gyakorolhatja (átruházás, megterhelés, használatra átengedés stb.). Eredeti szerzőmódról lévén szó, a jogosult tulajdonszerzésével a harmadik személynek a dolgot terhelő jogai megszűnnek, a találó a dolgon tehermentes tulajdonjogot szerez.

5:58. § [A talált dolog értékesítése]

- (1) Ha a jogosult a dologért az átadástól számított három hónap alatt nem jelentkezett, és a találó az átadáskor nem tartott igényt a dolog tulajdonjogára, a jegyző a talált dolgot értékesíti.**
- (2) A talált dolgok értékesítésére a közigazgatási végrehajtás keretében lefoglalt vagy zár alá vett vagyontárgyak értékesítésére vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.**

Ha a dolog átadásakor a találó a dolog tulajdonjogára nem tart igényt, a jegyző három hónap elteltével a dolgot a közigazgatási végrehajtási eljárás keretében lefoglalt vagyontárgyak értékesítésére vonatkozó rendelkezések szerint értékesíti. Ilyen esetben az új tulajdonos eredeti szerzőmóddal szerez tulajdont a dolgon.

5:59. § [Közönség számára nyitva álló helyen talált dolog]

- (1) A közönség számára nyitva álló épületben vagy helyiségben, továbbá közforgalmú közlekedési és szállítási vállalat szállítóeszközén talált dolgot a találó köteles az üzemeltető alkalmazottjának késelem nélkül átadni. Az ilyen dolog tulajdonjogára a találó nem tarthat igényt.**
- (2) Ha a talált dolog átvételére jogosult személye megállapítható, az üzemeltető őt értesíti és jelentkezése esetén részére a dolgot késelem nélkül átadja.**
- (3) Ha az átvételére jogosult személye nem állapítható meg, az üzemeltető a dolgot az átadástól számított három hónapon át megőrzi, vagy – ha a megőrzésre lehetősége nincs – azt az átadástól számított nyolc napon belül a jegyzőnek átadja.**
- (4) Ha a jogosult a dologért három hónap alatt nem jelentkezik, az üzemeltető vagy a jegyző azt értékesíti.**

A Ptk. továbbra is eltérően szabályozza a közönség számára nyitva álló helyen talált dolog tulajdonját. Az eltérő szabályozás indokai nyilvánvalóak, ezeken a helyeken viszonylag gyakoribb, hogy valaki valamilyen használati tárgyat (ruhanemű, óra, táskák stb.) elveszít, másrészt az elvesztés helye jobban beazonosítható, és ezek az intézmények rendelkeznek azzal a kapacitással, hogy átmenetileg a dolog őrzéséről gondoskodjanak.

5:60. § [A nem eltartható vagy nem megőrizhető dolog esetén követendő eljárás]

Ha a talált dolog nem tartható el vagy nem őrizhető meg, a jegyző, a hivatal vagy a vállalat az értékesítéséről késelem nélkül gondoskodik.

Külön szabályozást indokol az az eset, hogyha a dolog nem eltartható, vagy nem megőrizhető. Ilyenkor a jegyző, a hivatal vagy a vállalat az értékesítéséről késelem

nélkül gondoskodik. Ilyen dolgoknak minősülnek az élelmiszerek vagy a speciális őrizetet igénylő állatok, növények stb.

5:61. § *[A tulajdonos jogai]*

Ha a jogosult az értékesítés előtt jelentkezik, a dolgot részére ki kell adni, az értékesítés után történő jelentkezés esetén a befolyt összeget ki kell neki fizetni. Elveszti a jogosult a dolog tulajdonjogára vagy az értékesítés során befolyt összegre vonatkozó igényét, ha a találástól számított egy éven belül nem jelentkezik.

A tulajdonos a dolog értékesítéséig gyakorolhatja tulajdonosi jogait, követelheti a dolog birtokba adását. Az értékesítést követően a befolyt ellenértékre tarthat igényt. Az igényérvényesítési határidő azonban rövidebb, mint az általános elévülési határidő.

5:62. § *[Találódíj]*

- (1) Ha a talált dolog nagyobb értékű, és annak tulajdonjogát a találó nem szerzi meg, a találó méltányos összegű találódíjra jogosult, ha mindent megtett annak érdekében, hogy a tulajdonos a dolgot visszakaphassa. A találódíj a találótársakat egyenlő arányban illeti meg.**
- (2) A találó a talált dolog kiadását költségkövetelésének és találódíjának kielégítéséig megtagadhatja.**
- (3) A találót ezek a jogok akkor is megilletik, ha a talált dolgot a hatóságnak adta át. A hatóság a dolgot vagy az értékesítéséből befolyt vételarat a találó hozzájárulásával adhatja ki az átvételre jogosultnak, kivéve, ha az átvételre jogosult a dolog értékét a hatóságnál letétbe helyezi. A letétbe helyezett összeg a letett dolog helyébe lép.**

Nagyobb értékű dolog esetében a találó díjra tarthat igényt, feltéve, hogy a törvényben foglaltak szerint járt el, és mindent megtett annak érdekében, hogy a tulajdonos a dolgot visszakaphassa. A nagyobb érték és a méltányos összegű találói díj bírói mérlegelés kérdése. A találót visszatartási jog illeti meg a talált dologon annak érdekében, hogy a találással összefüggésben felmerült költségei és a találói díj megtérüljön. A szabályozás biztosítja, hogy a jogosult e jogával akkor is tudjon élni, ha a talált dolgot a hatóságnak átadta.

5:63. § *[A tulajdonjog és az értékesítés során befolyt vételár sorsa, ha a jogosult nem jelentkezik]*

Ha a talált dolog tulajdonosa, elvesztője vagy az átvételre jogosult más személy az egyéves, élő állat esetén három hónapos határidőn belül nem jelentkezik, és a dologon a találó sem szerez tulajdonjogot, a tulajdonjog vagy a dolog értékesítéséből befolyt vételár az államot illeti.

A jelen §-ban foglaltak irányadóak arra az esetre, ha a tulajdonos vagy a dolog birtoklására jogosult más személy nem jelentkezik, és a fentiekre tekintettel a találó sem szerez tulajdonjogot. Bármely formában kerül sor az értékesítésre, a befolyt vételár az államot illeti. Értékesítés hiányában ugyanez vonatkozik a tulajdonjogra is.

5:64. § [Kincstalálás]

- (1) Ha valaki olyan értékes dolgot talált, amelyet ismeretlen személyek elrejtettek, vagy amelynek tulajdonjoga egyébként feledésbe ment, köteles azt az államnak felajánlani.**
- (2) Ha az állam a dologra nem tart igényt, annak tulajdonát a találó szerzi meg; ellenkező esetben a találó a dolog értékéhez mérten megfelelő díjra jogosult.**
- (3) Ha az (1) bekezdésben megjelölt talált tárgy a védett kulturális javak körébe tartozik, annak tulajdonjoga az államot illeti meg.**

A kincstalálás annyiban tér el a találastól, hogy a találás esetében nincs jelentősége a talált dolog értékének, a kincstalálás esetében azonban ez a törvényi tényállás megvalósításának feltétele. A találás útján akár értékes, akár értéktelen dolog tulajdonjogát meg lehet szerezni, a kincstalálás esetében csak értékes dologét.

Kincstalálás esetén főszabály szerint a kincs tulajdonjoga az államot illeti meg, a kincset megtaláló személy csak megfelelő találdíjra jogosult. Az állam azonban dönthet úgy, hogy visszautasítja a kincset, ebben az esetben a találót illeti meg a tulajdonjog. Védett kulturális javak körébe tartozó dolog esetében az államnak nincs visszautasítási joga, a kincs tulajdonjoga automatikusan őt illeti meg. A kincstalálás esetében az állam olyan dolog tulajdonjogát szerzi meg, amellyel korábban nem rendelkezett, ezért a kincstaláló részére járó találdíj mértékének magasabbnak kell lennie, mint találás esetén.

A kincs fogalmát a Ptk. nem határozza meg, de megadja azokat a kritériumokat, amely alapján eldönthető, hogy a talált dolog annak minősül-e. Ezek lényege, hogy a dolog értékes legyen, és – többnyire az időmúlás vagy a történelmi események folytán – a tulajdonos személyével nem kell számolni. A kincs értéke többnyire annak régészeti vagy muzeális jellegében rejlik.

A védett kulturális javak tekintetében a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény rendelkezései az irányadók.

XVIII. Fejezet***A feldolgozás, az átalakítás, az egyesülés, a vegyülés, a hozzáépítés, az átépítés, a beépítés és a ráépítés*****5:65. § [Feldolgozás és átalakítás]**

- (1) Aki idegen dolog feldolgozásával vagy átalakításával a maga számára jóhiszeműen új dolgot állít elő, a dolog tulajdonosának választása szerint köteles a dolog értékét megtéríteni vagy munkája értékének megtérítése ellenében az új dolog tulajdonjogát átengedni.**
- (2) Ha a munka értéke a feldolgozott vagy átalakított dolog értékét lényegesen meghaladja, a dolog tulajdonosa a dolog értékének megtérítését követelheti.**
- (3) Ha a feldolgozó vagy átalakító rosszhiszemű volt, a választás joga az anyag tulajdonosát illeti.**
- (4) Ha az anyag tulajdonosa az új dolog tulajdonjogát választja, csak gazdagodását köteles megtéríteni.**
- (5) Ha az új dolog tulajdonjogát a feldolgozó szerzi meg, harmadik személynek a dolgot terhelő joga megszűnik. Ha az új dolog tulajdona az anyag tulajdonosáé, az anyagot terhelő jog az új dolgot is terheli.**

A Ptk. változatlan formában szabályozza a feldolgozást és az átalakítást. Abból indul ki, hogy annak folytán új dolog keletkezik, amelynek a tulajdonjoga annak függvényében alakul, hogy a feldolgozó (átalakító) jó- vagy rosszhiszemű volt-e, illetve, hogy a munka értéke az átalakított dolog értékét lényegesen meghaladja-e. A választási jog csak abban az esetben illeti meg a feldolgozót, ha jóhiszemű volt, és a munka értéke jelentősen meghaladja az anyag értékét, a többi esetben a választási jog az anyag tulajdonosát illeti meg, de a megtérítési kötelezettség mindegyik esetben fennáll. A feldolgozás (átalakítás) tipikus esetei az anyag művészi jellegű és értékű felhasználása, de ide tartozik az összes olyan megmunkálás, ahol az annak folytán előállt újabb dolog (termék) az eredeti alapanyagból áll. Egyes esetekben az átalakítással szükségszerűen együtt jár más anyag felhasználása, illetve hozzáadása, azonban ez az átalakítás jellegén nem változtat (festék, grafit stb.).

A Ptk. ennél a szerzőmódnál is szabályozza, hogy miképpen alakul a feldolgozott vagy átalakított dolgot terhelő jogok sorsa. Ha az új dolog tulajdonját a feldolgozó szerzi meg, harmadik személynek a dolgot terhelő joga megszűnik. Ha az új dolog tulajdona az anyag tulajdonosáé, az anyagot terhelő jog az új dolgot is terheli.

A feldolgozás és az átalakítás eredeti szerzőmód, az eredeti dolgot terhelő jogok az új dolog tulajdonosára nem szállnak át. A többi eredeti szerzőmódtól annyiban azonban eltér, hogy ha a dolog tulajdonosát választási jog illeti meg, akkor a tulajdon megszerzésének a feltétele az előző tulajdonosnak az ezzel kapcsolatos nyilatkozata.

5:66. § [Egyesülés és vegyülés]

- (1) Ha több személy dolgai úgy egyesülnek vagy vegyülnek, hogy azokat csak aránytalan károsodás, aránytalan költekezés árán vagy egyáltalán nem lehet szétválasztani, a dolgok – egyesülés vagy vegyülés időpontjában fennálló – értéke arányában közös tulajdon keletkezik.**
- (2) Ha az egyesült vagy vegyült dolgok valamelyikét az egyesülés vagy vegyülés folytán keletkező új dolog többi eleméhez képest – értékénél, minőségénél és gazdasági céljánál vagy egyéb oknál fogva – főalkotórésznek kell tekinteni, ennek tulajdonosa választhat, hogy az egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett dolgot a többi tulajdonos kártalanítása ellenében tulajdonába veszi vagy kártalanítás ellenében azoknak átengedi.**
- (3) A választási jog nem illeti meg azt, aki az egyesülést vagy vegyülést rosszhiszeműen maga idézte elő. Ilyen esetben a rosszhiszemű volt tulajdonos csak a gazdagodás megtérítését követelheti.**
- (4) Ha az egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett dolog e törvény szabályai szerint közös tulajdonba kerül, harmadik személyeknek az egyesüléssel vagy vegyüléssel érintett egyes dolgokat terhelő jogai az e dolgok helyébe lépő tulajdoni hányadokat terhelik. Ha az egyik dolgot jog terheli, és az egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett dolog a másik dolog tulajdonosáé lesz, a dolgot terhelő jog, ha e törvény eltérően nem rendelkezik, megszűnik. A dolgot terhelő jog az egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett dologra száll át, ha ez a terhelt dolog tulajdonosáé lesz.**

Az egyesülés lényege, hogy az egyesüléssel a dolog elveszti eredeti egyediségét, önálló dologi minőséget, az egyesülés folytán más dologi jelleget kap. Ez azonban nem jár feltétlenül együtt a dolog minőségének, funkciójának, fajlagosságának a megváltozásával. A vegyülés viszont nem jár együtt az önálló dologi minőség elvesztésével sem, de a szétválasztás gazdaságilag észszerűtlen, az aránytalan ráfordítással jár.

Az egyesülés és a vegyülés jogkövetkezményei csak akkor állnak be, ha az ingó dolgok szétválasztása fizikailag vagy gazdasági szempontból nem lehetséges. Ilyenkor jogi értelemben új dolog keletkezik, amely az eredeti tulajdonosok közös tulajdona. A tulajdoni hányadokat az egyesült (vegyült) dolgok eredeti értéke határozza meg. Ha az egyesült dolgok valamelyike – elsősorban értéke vagy műszaki tulajdonsága miatt – az egyesült dolog meghatározó eleme (főalkotórész) akkor annak tulajdonosát – jóhiszeműsége esetén – választási jog illeti meg, ha azzal nem él, akkor ilyen esetben is az (1) bekezdésben foglaltak az irányadók.

A korábban az egyes dolgokon fennálló jogok közös tulajdon esetén a tulajdoni hányadokat terhelik. Ha a tulajdonjogot csak az egyik tulajdonos szerzi meg, a másik egyesült dologon fennálló jogok megszűnnek. A saját eredeti dolgát terhelő jogok a tulajdonába kerülő új dologra szállnak át.

5:67. § *[A feldolgozott, átalakított, egyesült vagy összevegyült dolog értékesítése]*

- (1) **Ha a feldolgozott, az átalakított, az egyesült vagy az összevegyült dolog tulajdonjogára egyik fél sem tart igényt, azt értékesíteni kell, és a vételárat a jogosultak között a tulajdoni hányad arányában fel kell osztani.**
- (2) **Ilyen esetben azt a felet, aki csak gazdagodása mértékéig igényelhet megtérítést, a vételárból legfeljebb a teljes kártalanításra jogosultak kielégítése után fennmaradó összeg illeti meg.**

A Ptk. a korábbi szabályozást tartja fenn arra az esetre, ha a volt tulajdonosok a dolog tulajdonjogára nem tartanak igényt. Ilyenkor azt értékesíteni kell, és a vételárat jogosultak között a tulajdoni hányad arányában fel kell osztani. Ilyen esetben azt a felet, aki csak gazdagodása mértékéig igényelhet megtérítést, a vételárból legfeljebb a teljes kártalanításra jogosultak kielégítése után fennmaradó összeg illeti meg. A vevő tulajdonszerzése származékos, mert tulajdonjogát a tulajdonostársaktól származtatja, és amennyiben a közös tulajdonba kerülő dologon a korábban az egyes dolgokat terhelő jogok fennmaradnak, akkor azok jogi sorsát az értékesítés nem érinti.

5:68. § *[Hozzáépítés]*

- (1) **Ha valaki saját anyagával jóhiszeműen a más tulajdonában levő épülethez hozzáépít, és ezzel az ingatlan értékét jelentősen növeli, az építő és az épület tulajdonosa eltérő megállapodásának hiányában közös tulajdon keletkezik (a továbbiakban: hozzáépítés). Az egyes tulajdoni hányadok mértékét az egész ingatlan és a hozzáépített rész értékének a hozzáépítés befejezésének időpontja szerint meghatározott arányában kell megállapítani.**
- (2) **A hozzáépítésnek nem minősülő építési munka ellenértéke a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhető.**
- (3) **A rosszhiszemű hozzáépítésre a rosszhiszemű ráépítés szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A hozzáépítés a tulajdon (tulajdoni hányad) megszerzésének eredeti módja. Az 1959-es Ptk. a hozzáépítés mellett külön utalt az átépítésre és a bővítésre is. A Ptk. az 5:68. §-ban csak a hozzáépítésről szól, de a jogalkotói szándék nem irányult az ilyen jellegű beruházások körének a szűkítésére (a Ptké. 48. §-a már külön utal az átépítésre is).

A Ptk. – a korábbi szabályozással ellentétben – hangsúlyozza, hogy csak az az építési munka keletkeztet tulajdonjogot, amelynek jelentős értéknövelő hatása van.

A szabályozás – hasonlóan a ráépítéshez – szubszidiárius jellegű. Ha a felek a hozzáépítés jogkövetkezményeiben, a tulajdonjogot érintő kérdésekben megállapodtak, akkor a tulajdoni viszonyok módosulására az abban foglaltak az irányadóak. A ráépítés következményét szabályozó szerződés nincs meghatározott alakhoz kötve, az létrejöhet szóban, ráutaló magatartással vagy írásban (az 1/2014. PJE alapján a Ptk.-ra irányadónak már nem tekintendő PK 7. I. pontjához fűzött magyarázat). A megállapodás alapján azonban az okiratiság elvéből következően csak akkor lehet a tulajdonjogot az ingatlan-nyilvántartásba bevezetni, ha a felek a megállapodást okiratba foglalják, és a tulajdonos a bejegyzési engedélyt megadja.

A bírói gyakorlat szerint nem lehet közös tulajdont keletkeztető építkezésnek tekinteni az épületszerkezetét nem érintő karbantartási, korszerűsítési, felújítás és más építési munkát (PK 7. III.). „[A] szerkezetet nem érintő munka még akkor sem keletkeztet tulajdonjogot, ha ezáltal esetleg az épület beosztása módosul” (Legfelsőbb Bíróság Pfv.I.21.136/2009/9., lásd BH1987.37., LB. Pfv.I.20.802/2009/5., BDT2012.2768.). A Ptk. szövege alapján a bírói gyakorlat finomításra szorul. A jövőben nemcsak az építés műszaki jellegén van a hangsúly, hanem azon, hogy a beruházás tartósan növeli-e az ingatlan értékét. A jelentős és tartós értéknövekedést eredményező munkálatok adott esetben akkor is tulajdont keletkeztető hatással járhatnak, ha azok az épület szerkezetét nem érintik.

A jóhiszemű hozzáépítés – eltérően a ráépítéstől – közös tulajdont keletkeztet, vagy a már meglévő tulajdoni hányadokat módosítja. Ha a hozzáépítők házastársak, egymás közti viszonyukra a házassági vagyonközösségre vonatkozó szabályok irányadóak (LB Pfv.I.20.814/2009/6.). A hozzáépítés folytán kialakuló tulajdoni hányadokat az egész ingatlan és a hozzáépített rész értékének az arányában kell meghatározni. Az ingatlan és a hozzáépített rész értékét az építési munkálatok befejezésének időpontjában fennálló értékviszonyok alapján kell meghatározni. Ha az értékviszonyok hosszabb idő eltelte során bekövetkezett változására figyelemmel ez a felek méltányos érdekeit sérti, akkor az igények elbírálásánál az ítélet meghozatalakor fennálló értékviszonyokból is ki lehet indulni (BH1997.582.).

Rosshiszemű hozzáépítésre a rosszhiszemű ráépítés szabályait kell alkalmazni (Ptk. 5:71. §). Rosshiszemű a hozzáépítő, ha az építkezés megkezdése előtt tudott, vagy a körülmények alapján tudnia kellett volna, hogy az építkezés a tulajdonos tulajdonjogát sérti. A megítélés szempontjai tehát mindkét esetben azonosak. Jóhiszeműnek az minősül, aki abban a hiszemben volt, hogy az építkezésre joga van, vagy alappal bízhatott abban, hogy a hozzáépítés következményeit a felek megállapodással rendezni tudják, továbbá, ha a tulajdonos az építkezéshez hozzájárult. „[Ö]nmagában annak a tudata, hogy az épület más tulajdonában áll, a ráépítőt nem teszi rosszhiszeművé. A rosszhiszeműség akkor állapítható meg, ha tudja, vagy a körülményekből tudnia kellett, hogy az építkezésre nem jogosult” (BH2003.232.). Ebből következően a ráépítő akkor minősül jóhiszeműnek, ha abban a hiszemben van, hogy érvényes jogcím alapján az ingatlanon tulajdonjogot szerzett, vagy ha az eset körülményei, a másik tulajdonostárs utaló magatartása folytán alappal bízhat abban, hogy a tulajdonos az építkezést nem ellenzi, nyilatkozatával hozzájárult az építési engedély megadásához, vagy esély van arra, hogy utóbb a felek a ráépítésjogkövetkezményeit megállapodással tudják rendezni” (LBPfv.I.20.939/2012/9.).

A hozzáépítésnek nem minősülő munka ellenértéke a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhető. Abban az esetben, ha a hozzáépítéssel érintett ingatlant az építkező birtokolja, az igény csak akkor válik esedékessé, amikor a tulajdonos ismét birtokba kerül. „Arra vonatkozóan semmilyen adat nem áll rendelkezésre, hogy

a felperesek az általuk elvégzett beruházásaikkal érintett ingatlan birtokából kikerültek volna. Igényük lejártta akkor válik, amikor a tulajdonos birtokába és rendelkezése alá kerül mindaz a vagyoni érték, ami a felperesek beruházása eredménye. Valójában ennek megtörténte esetén vizsgálható és állapítható meg, hogy az I. rendű alperesi tulajdonos a felperesek vagyona rovására gazdagodott-e” (LB Pfv.I.20.667/2001/4.).

5:69. § [Beépítés]

- (1) Ha valaki idegen anyagnak a felhasználásával úgy építkezik, hogy a felhasznált anyag a telek alkotórészévé válik, a beépítéssel az anyag – ha az anyag és a telek tulajdonosa eltérően nem állapodnak meg – a telek tulajdonosáé lesz.**
- (2) Ha valaki idegen anyagot úgy épít be, hogy a felhasznált anyag az épület alkotórészévé válik, a beépítéssel az anyag – ha az anyag és az épület tulajdonosa eltérően nem állapodnak meg – az épület tulajdonosáé lesz.**

A Ptk. a beépítésre vonatkozó szabályokon érdemben nem változtatott. Ha az idegen anyag a beépítés folytán alkotórészévé válik, ez egyben azt is jelenti, hogy osztja a fő dolog jogi sorsát. A telek tulajdonosa eredeti szerzőmóddal szerez azon tulajdonjogot, függetlenül attól, hogy jó-, vagy rosszhiszeműen járt el. A Ptk. egyértelművé teszi, hogy a beépítés szabályai nemcsak a telekre, hanem az épületekre is vonatkoznak. Az épület önálló tulajdonjoga esetén az épület tulajdonosa szerez a bedolgozott anyagon tulajdonjogot. A Ptk. külön nem utal az anyag értékének a megtérítésére, a tulajdonos azonban a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint köteles helytállni. Az eredeti szerzőmódból következően a telek (épület) tulajdonosa tehermentesen szerzi meg az anyag tulajdonjogát.

5:70. § [Ráépítés]

- (1) Ha valaki anélkül, hogy erre jogosult lenne, jóhiszeműen idegen földre épít, az épület tulajdonjogát a földtulajdonos szerzi meg, köteles azonban gazdagodását a ráépítőnek megfizetni. A bíróság a földtulajdonos kérelmére a ráépítőt kötelezheti a földnek vagy – ha a föld megosztható – a föld megfelelő részének a megvásárlására.**
- (2) A ráépítő szerzi meg a földnek vagy a föld megfelelő részének tulajdonjogát, ha az épület értéke a földnek vagy a föld megfelelő részének értékét lényegesen meghaladja. A bíróság a földtulajdonos kérelmére azt is megállapíthatja, hogy a ráépítő az épület tulajdonjogát szerezte meg; ebben az esetben a ráépítőt a földre használati jog illeti meg.**

A ráépítés szabályozásának a koncepcióján a Ptk. nem változtatott, de a szabályozás tartalmán és szerkezetén igen. A ráépítés ingatlan tulajdonjogának az eredeti szerzőmódja, amelynek lényege, hogy az építkező a saját anyagával építkezik más tulajdonában álló földre. Nem minősül ráépítésnek az, ha a saját földjén megkezdett építkezés átnyúlik a szomszédos ingatlanra (túlépítés), és az sem, ha az építkezésre nem az ő finanszírozása vagy közreműködése mellett kerül sor, vagyis az építkezés költségeit nem, vagy csak részben ő viseli (EBH2005.1303.). További kritérium, hogy az építkezéssel létrehozott létesítmény jogi értelemben is épületnek minősüljön. Másrészt az épület alkotórészi kapcsolatba kell, hogy kerüljön a földdel. Az épület ideiglenes jellege, vagy tartós használatra alkalmatlan volta, az ideiglenes fennmaradási engedély ténye, a tartós

használatra való alkalmatlanság az alkotórészi jelleget kizárja, ezért tulajdont keletkeztető hatása nincs (Győri Ítéltábla Pf.IV.20.189/2008/3., LB Pfv.VIII.21.475/2007/5.).

A bírói gyakorlat azonban tényállásfüggő. Egy ügyben a tartós rendeltetéssel állított faházat a bíróság úgy ítélte meg, hogy az a földdel alkotórészi kapcsolatba került (BH1982.190.) A Legfelsőbb Bíróság hasonlóképpen foglalt állást a BH2011.278. szám alatt közzétett határozatában is. Egy másik ügyben viszont úgy, hogy az elemekre bontható és újra összerakható faház akkor sem tekinthető alkotórésznek, ha az beton alapokon áll (BH2002.355.). Az épület alatt a törvény alkalmazás szempontjából nemcsak lakóépület, hanem egyéb más építmény vagy műszaki létesítmény is értendő [lásd 8:1. § (6) bekezdés].

Ráépítés címén történő tulajdonszerzés feltétele az is, hogy az építkezés műszaki és jogi értelemben befejezett legyen (BH1997.582). Jogi értelemben befejezett az építkezés, ha az építkező rendelkezik használatbavételi vagy fennmaradási engedéllyel (BH2002.355.), vagy az építkezőt az építésügyi szabályok folytán a bontásra már nem lehet kötelezni (BH2004.57.).

A ráépítés jogkövetkezményei nem alkalmazhatók, ha az építkezés a felek megállapodásán alapul (PK 7.). A megállapodás megköthető az építkezés megkezdése előtt, vagy akár annak befejezését követően. A megállapodás nincs alakszerűségekhez kötve.

A felek a Ptk.-ban található jogkövetkezmények mellett megállapodhatnak abban, hogy az építkezés folytán közös tulajdon jön létre, a tulajdoni hányadok aránya szintén megállapodás tárgya lehet, továbbá az is, hogy az épület és a föld tulajdonjoga elválik. Utóbbi esetben a szerződést írásba kell foglalni. Ha a tulajdonos az építkezéshez hozzájárult, de kizárta azt, hogy annak folytán a tulajdonviszonyok változzanak, akkor az építkező nem szerezhet tulajdonjogot (BH2003.322.). Ha az építkező a megállapodásban foglaltaktól eltér, az további dologi igényt nem alapoz meg (LB Pfv.I.25.912/2001/4.). Ha a megállapodás érvénytelen, akkor az építkezésre a ráépítés szabályai az irányadóak (LB Pfv.VI.20.692/2010/5.).

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz képest külön nem nevesíti azt az esetet, ha a földrészleten az építkezés megkezdésekor már van önálló épület. Az 1959-es Ptk. 137. § (3) bekezdése szerint ilyenkor hasonlóan az épület bővítéséhez és átalakításához közös tulajdon keletkezik. Ebből következően, ha a földön már épület áll, akkor a Ptk. 5:70. §-ában foglaltak az irányadóak. Más kérdés, hogy ilyenkor az 5:70. § (2) bekezdésében foglaltak alkalmazásának van-e helye. Ezzel ellentétes álláspont szerint, ha a telken már áll épület, a közös tulajdon keletkezésének a megállapítása az eddigi bírói gyakorlatnak megfelelően továbbra is fenntartható [Menyhárd Attila: A ráépítés *in* Vékás Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex 2013, Budapest) 408.].

5:71. § [Rosszhiszemű ráépítés]

- (1) Rosszhiszemű ráépítés esetén és abban az esetben, ha a földtulajdonos a ráépítés ellen olyan időben tiltakozott, amikor a ráépítőnek az eredeti állapot helyreállítása még nem okozott volna aránytalan károsodást, a túlépítés szabályait kell megfelelően alkalmazni.**
- (2) Rosszhiszemű a ráépítő, ha az építkezés megkezdése előtt tudta vagy a körülmények alapján tudnia kellett volna, hogy az építés a tulajdonos tulajdonjogát sérti.**

Eltérő a szabályozás arra az esetre, ha az építkező rosszhiszemű volt. A Ptk. 5:71. § (2) bekezdése a rosszhiszeműség fogalmát is rögzíti, de általánosságban fogalmaz. Rosszhiszemű a ráépítő, ha az építkezés megkezdése előtt tudta, vagy a körülmények

alapján tudnia kellett volna, hogy az építkezés a tulajdonos tulajdonjogát sérti. A jóhiszeműség nem szűkíthető le arra az esetre, ha az építkező abban a tudatban volt, hogy a saját anyagával a saját földjére épít, vagy hogy az építkezésre egyéb érvényes jogcím alapján került sor (BH2003.232.). Jóhiszeműnek minősül az is, aki a körülmények alapján alappal bízott abban, hogy utóbb az építkezés jogkövetkezményei megállapodással rendezhetőek, vagy az építkezésre a tulajdonos tudtával került sor, és az építkezés ellen nem tiltakozott (az építési engedély ellen nem élt jogorvoslással), vagy a hozzájáruló nyilatkozatát a bíróság ítéletével pótolta (LB Pfv.I.21.462/2000/8., EBH2006.1501.).

5:72. §

[A közös tulajdonra vonatkozó szabályok]

E fejezet szabályait kell megfelelően alkalmazni abban az esetben is, ha a tulajdonostárs a közös tulajdonban lévő dolgot dolgozza fel vagy alakítja át, a közös tulajdonban lévő épületet bővíti, építi át vagy ahhoz hozzáépít, illetve ha a közös tulajdonban lévő ingatlanra a tulajdonostárs épít rá.

A PK 7. is utal arra, hogy a ráépítés jogkövetkezményei akkor is alkalmazhatóak, ha a közös tulajdonban álló ingatlanra az egyik tulajdonostárs épít rá. A többi tulajdonostárs tulajdoni hányada számára idegen tulajdon, ezért az építkező tulajdonostárs az építkezés folytán előállt értéknövekedés arányában a többi tulajdonostárs rovására további tulajdoni hányadot szerezhethet, az építkezés tehát a tulajdoni hányadok módosításával járhat.

Megjegyezzük, hogy a Ptk. 48. §-a alapján hozzáépítéssel, átépítéssel, beépítéssel és ráépítéssel történő tulajdonszerzésre a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni, ha az építkezés a Ptk. hatálybalépését követően fejeződött be.

VI. CÍM

KÖZÖS TULAJDON ÉS TÁRSASHÁZ

XIX. Fejezet

A közös tulajdon

5:73. §

[A közös tulajdon fogalma]

- (1) A dolgon fennálló tulajdonjog meghatározott hányadok szerint több személyt is megillettehet.**
- (2) Kétség esetén a tulajdonostársak tulajdoni hányada egyenlő.**

A közös tulajdon a dolgon fennálló tulajdonjog megosztását jelenti. A jogközösség az egyes tulajdonostársakat megillető tulajdoni hányadokból mint eszmei részekből tevődik össze. Az egyes tulajdoni hányadokat mindig konkrétan meg kell határozni. Számszerűleg kifejezhető tulajdoni hányad nélkül nincs közös tulajdon. Ehhez kapcsolódik az a kiegészítő szabály, hogy kétség esetén a tulajdoni hányadok egyenlőek. Közös tulajdon keletkezhet szerződés alapján, öröklés útján vagy egyéb jogi tény bekövetkezése esetén a törvény erejénél fogva (hozzáépítés stb.)

5:74. §**[A tulajdonostársak joga a birtoklásra és használatra]**

A tulajdonostársak mindegyike jogosult a dolog birtoklására és használatára; e jogot azonban egyik tulajdonostárs sem gyakorolhatja a többiek jogainak és a dologhoz fűződő lényeges jogi érdekeinek sérelmére.

A közös tulajdoni hányad jogi természetét tekintve a kiindulópont az, hogy az egyes tulajdonostársakat a tulajdonjog részjogosítványainak egy része a tulajdoni hányadának mértékétől függetlenül megilleti. Alapvetően ez a helyzet a birtoklás és a használat jogával. Itt a joggyakorlás korlátja csak az, hogy annak során a többi tulajdonostárs lényeges jogi érdeke nem sérülhet. Más jogokat a tulajdonostársak csak együttesen gyakorolhatnak (a rendelkezési jogok egy része), egyes jogok gyakorlása a tulajdoni hányadokhoz igazodik (hasznok szedése).

Annak ellenére, hogy a birtoklás és a használat joga nem a tulajdoni hányadokhoz igazodik, a bírói gyakorlat szerint az a tulajdonostárs, aki a tulajdoni hányadát meghaladóan használja a dolgot, többlethasználati díj fizetésére kötelezhető, kivéve, ha a másik tulajdonostárs a használat lehetőségével nem kíván élni (BH1992.102., BH1992.313., BDT2003.812.). A többlethasználati díjfizetési kötelezettséget, tehát a tulajdonostársnak a többi tulajdonostársat a saját kizárólagos használata révén a közös használatból kirekesztő, annak lehetőségét akadályozó magatartása alapozza meg (LB Pfv. II.22.279/2000/6.). Az idevágó bírósági határozatok a fizetési kötelezettség jogcímét általában nem nevesítik, csupán a birtoklás jogát deklaráló törvényhelyre utalnak. Menyhárd Attila szerint a helyes jogcím a jogalap nélküli gazdagodás [Menyhárd Attila: *Dologi jog* (Osiris 2007, Budapest), 370.], de felmerülhet jogcímként a jogalap nélküli birtoklás is, hiszen a többi tulajdonostársat kizáró birtoklás annak is minősíthető.

A Ptk. nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a felek a használat és a birtoklás kérdésében megállapodjanak. Az ilyen szerződésre a Ptk. a kötelmi jogi általános szabályai az irányadóak. Alaki kötöttség hiányában a megállapodás létrejöhet szóban, írásban vagy ráutaló magatartással (LB Pfv.I.20.720/2009/3.). Ráutaló magatartásként értékelendő, ha a tulajdonostársak a korábban kialakult használati rend ellen hosszabb idő távlatában sem tiltakoznak. Az időmúlás a kialakult használati viszonyok megerősítését jelenti (LB Pfv.I.20.630/2008/10.). A szerződés azonban csak azokat a tulajdonostársakat köti, akik a használat rendezését célzó megállapodásban részt vettek.

Az ítélkezési gyakorlat szerint a megállapodás kihat a jogutódokra is, függetlenül attól, hogy általános (öröklés), vagy különös (átruházás) jogutódlásról van szó (BH1990.101., BH2007.335., LB Pfv.I.20.128/2010/8.).

A tulajdonostársak megállapodása rendszerint tartós jelleggel rendezi a használati viszonyokat, ezért annak a módosítását a Ptk. 6:192. § alapján a bíróságtól lehet kérni (LB Pfv.I/A.21.382/2001/5.). Ha a fél a megállapodás tárgyában nem kéri a bíróságtól a szerződés módosítását, akkor a szerződésben foglaltaktól egyoldalúan nem térhet el, vagyis a szerződéssel szabályozott ingatlanhasználat egyoldalú megváltoztatására nincs lehetősége (BH1979.151., BH2007.119.).

A szerződés módosításának indoka lehet, ha időközben a tulajdoni arányok megváltoztak (BH1992.691.), házas ingatlan esetében indok lehet az ott lakó személyek számának a változása (BH1980.240.). A tulajdonos személyében bekövetkezett változás önmagában nem ad alapot a korábban kialakult használati viszonyok újrendezésére (BH2007.335., LB Gfv.X.30.316/2009/5.).

5:75. § *[A közös tulajdon hasznainak szedése, költségviselés és veszélyviselés]*
A dolog hasznai a tulajdonostársakat tulajdoni hányaduk arányában illetik meg; ilyen arányban terhelik őket a dologgal kapcsolatos kiadások, a közös tulajdoni viszonyból eredő kötelezettségek, és ugyanilyen arányban viselik a dologban beállott kárt is.

Fent utaltunk rá, hogy az egyes részjogosítványok gyakorlásának joga eltérően alakul. A birtokláshoz való jog főszabályként nem a tulajdoni hányadhoz igazodik, hanem a maga teljességében a dolog egésze felett a tulajdoni hányad mértékétől függetlenül illeti meg az egyes tulajdonostársakat. A hasznok szedésének a joga azonban már a tulajdoni hányadok arányában illeti meg őket. Ugyanez a helyzet a negatív jogokkal is, vagyis a kötelezettségekért való helytállás és a kárveszély a tulajdoni hányadok szerint terheli a tulajdonostársakat. Ha a dolog haszna nem osztható dolog, akkor azon szintén az eredeti tulajdoni hányadokhoz igazodó közös tulajdon keletkezik.

5:76. § *[A közös tulajdon állagának megóvása]*
Az állag megóvásához és fenntartásához feltétlenül szükséges munkákat bármelyik tulajdonostárs jogosult elvégezni; az ilyen kiadások ráeső részét mindegyik tulajdonostárs köteles viselni. Ilyen kiadások előtt a tulajdonostársakat lehetőség szerint értesíteni kell.

Tulajdonközösség hiányában a dolgot érintő intézkedések a dologgal való rendelkezés, a használat vagy hasznosítás a tulajdonos pusztán elhatározásának a függvénye. Közös tulajdon esetében a dologra fordított költségek előzetes határozaton alapul. Az állag megóvásához és fenntartásához feltétlenül szükséges munkák esetében azonban nem fordulhat elő olyan eset, hogy azokra a határozathozatal hiánya vagy késedelme miatt ne kerülhessen sor. Ez ugyanis a tulajdonosi jogok súlyos sérelmével járhat együtt. Ezért a Ptk. változatlanul biztosítja annak a lehetőségét, hogy az ilyen jellegű munkákat bármelyik tulajdonostárs elvégezhesse. Az előzetes értesítés hiánya nem akadály a költségek áthárításának, de kártérítésre adhat alapot.

Az állagmegóvó munkák költségei nem feltétlenül a tulajdoni hányadok arányában terhelik a tulajdonostársakat. A Ptk. a kiadásoknak a tulajdonostársra eső részéről rendelkezik. A kiadások annak függvényében alakulnak, hogy azok elvégzése mennyiben szolgálja az egyes tulajdonostársak érdekeit. Ingatlan esetén, ha a használat elkülönül, a közös tulajdoni hányadot érintő, de kizárólag az egyik tulajdonostárs érdekében felmerült munkák költségei a többi tulajdonostársra nem terhelhetők át.

5:77. § *[Több dologból létrejövő közös tulajdon anyagain fennálló jogok sorsa]*
Ha közös tulajdon több dologból jön létre, harmadik személyeknek a közös tulajdon keletkezése előtt a dolgokat terhelő jogai a külön dolgok helyébe lépő tulajdoni hányadokat terhelik.

A Ptk. 5:66. § (4) bekezdése szerint, ha az egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett dolog e törvény szabályai szerint közös tulajdonba kerül, harmadik személyeknek az egyesüléssel vagy vegyüléssel érintett egyes dolgokat terhelő jogai az e dolgok helyébe lépő tulajdoni hányadokat terhelik. A jelen §-ban foglaltak a közös tulajdon keletkezési módjától függetlenül általánosságban is kimondják, hogyha közös tulajdon több dologból

jön létre, harmadik személyeknek a közös tulajdon keletkezése előtt a dolgokat terhelő jogai a külön dolgok helyébe lépő tulajdoni hányadokat terhelik.

5:78. § *[Határozathozatal]*

- (1) **A tulajdonostársak – ha eltérően nem rendelkeznek – szótöbbséggel határoznak a közös tulajdont érintő kérdésekben. Minden tulajdonostársat tulajdoni hányada arányában illeti meg szavazati jog.**
- (2) **A tulajdonostársak egyhangú határozata szükséges**
  - a) **a rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokhoz;**
  - b) **az egész dolog feletti tulajdonjog átruházásához, az egész dolog megterheléséhez vagy az egész dologra kiterjedő kötelezettségvállaláshoz.**

A közös tulajdon intézménye szükségessé teszi a közös tulajdont érintő kérdésekkel kapcsolatos döntéshozatali mechanizmus szabályozását. A Ptk. a határozathozatal rendjén kisebb szövegszerű eltérésektől eltekintve lényegében nem változtatott. A tulajdonostársak főszabályként szótöbbséggel határoznak. A szavazati jog mértéke a tulajdoni hányadhoz igazodik. A szavazás alakszerűséget nem igényel, történhet szóban vagy írásban (BH2001.420.) Érvénytelen a határozat, ha valamelyik tulajdonostársat a szavazás lehetőségétől elzárják, vagy e jogát korlátozzák. Az érvénytelenséget nem érinti, ha a tulajdonostárs szavazata a szavazás eredményén nem változtatott volna (BDT2008.1855.). Új szabály, hogy a szótöbbségi határozattól a tulajdonostársak eltérhetnek. Nem egyértelmű, hogy az eltérésről való döntés maga egyhangúságot kíván-e meg.

Változatlanul egyhangú határozat szükséges a rendes gazdálkodás körét meghaladó kiadásokhoz, az egész dolog feletti tulajdonjog átruházásához, megterheléséhez vagy az egész dologra kiterjedő kötelezettségvállaláshoz. Nem minősül a dolog megterhelésének a hasznosítás, vagyis a használat a hasznosítási jog szerződéssel harmadik személynek történő átengedése. Ha a Ptk. a határozat érvényességéhez egyhangúságot kíván meg, az egyes tulajdonostársak szavazata a bíróság ítéletével nem pótolható. Abban az esetben, ha az egyhangúlag meghozott határozat végrehajtásához szerződés megkötésére is szükség van, a tulajdonostárs szerződéses nyilatkozata a bírói gyakorlat szerint már pótolható. „[A] nyilatkozat megtagadása ugyanis a teljes akarategységben hozott határozat megsértése, és mint ilyen szerződésszegésnek tekintendő, amelynél a jogosultak a teljesítés követeléseként [...] kérhetik, hogy a jognyilatkozatot a bíróság ítélete pótolja” (LB Pfv.I.21.600/2008/5.).

5:79. § *[A szótöbbséggel hozott határozat bíróság előtti megtámadása]*

- (1) **Ha a határozat az okszerű gazdálkodást sérti vagy a kisebbség jogi érdekeinek lényeges sérelmével jár, a kisebbség a határozatot a bíróságnál megtámadhatja. A megtámadásnak a határozat végrehajtására nincs halasztó hatálya; a bíróság a végrehajtást szükség esetén felfüggesztheti.**
- (2) **Ezt a szabályt kell alkalmazni akkor is, ha a tulajdonostársak között vitás, hogy a tervezett munkálat feltétlenül szükséges-e az állag megóvásához és fenntartásához.**
- (3) **Határozat hiányában a birtoklást, a használatot vagy a hasznosítás módját a bíróság bármelyik tulajdonostárs kérelmére a tulajdoni hányadoknak, a tulajdonostársak**

jogainak és a dologhoz fűződő jogi érdekeinek, valamint az okszerű gazdálkodás követelményeinek megfelelően szabályozhatja.

A Ptk. változatlanul biztosítja a jogorvoslat lehetőségét az olyan szótöbbséggel hozott határozattal szemben, amely az okszerű gazdálkodást vagy a kisebbség lényeges jogi érdekeit sért. Az igényérvényesítési jog határidőhöz nincs kötve, de hosszabb idő eltelte után arra lehet következtetni, hogy a kisebbségben maradt tulajdonos a többségi határozatot elfogadja. „[T]ény, hogy a felperes követelését több mint kilenc éven át nem érvényesítette. Az igényérvényesítéssel való késlekedés oka nem vitásan az, hogy az elmúlt időszakban nem kívánt élni a gépkocsival való beállítás lehetőségével. Ilyen körülmények mellett az időmúlás a kialakult használati viszonyok megerősítéseként értékelhető. Lényegében a felperes ráutaló magatartással elfogadta [...] a kialakult használati rendet” (LB Pfv.I.20.630/2008/10.).

Határozat hiányában a birtoklást, a használatot vagy a hasznosítás módját a bíróság bármely tulajdonostárs kérelmére a tulajdoni hányadoknak, a tulajdonostársak jogainak és a dologhoz fűződő jogi érdekeinek, valamint az okszerű gazdálkodás követelményeinek megfelelően szabályozhatja. Abban az esetben, ha a gazdaságos és célszerű birtoklási és használati mód kialakulásához bizonyos munkálatokra van szükség, a követendő megoldási mód, hogy a közös tulajdon birtoklásának és használatának szabályozása körében a bíróság kötelezze a feleket az ilyen munkálatok elvégzésére. Elrendelhetők az ilyen munkálatok azért, hogy ezáltal az ingatlan megosztott használatra alkalmassá váljon (BH2014.336.).

Az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására már irányadónak nem tekintendő PK 8. szerint a rendezésnél döntő szempont a tulajdoni hányad, mert a hasznok a tulajdonostársakat tulajdoni hányaduk arányában illetik meg. Az egyéb körülmények mérlegelése alapján azonban a birtoklás, használat mértéke eltérhet a tulajdoni hányad szerinti arányoktól. Az indokolt eltérés a hasznokban való részesedés arányán nem változtat, ezért az esetleg szükségesnek mutató időszakai pénzbeli kiegyenlítésről is gondoskodni kell. Indokolt esetben a megóvási és fenntartási költség arányát is a tulajdoni hányadtól eltérően, a valóságos birtoklás és használat arányához képest lehet megállapítani. A birtoklás és használat módjának ilyen szabályozása nem jelenti a közös tulajdon megszüntetését. Egyoldalúan ugyan nem változtatható meg, ha azonban a szabályozásnál figyelembe vett körülmények utóbb olyan lényegesen megváltoztak, hogy az eredetileg helyesnek mutató elrendezés az okszerű gazdálkodás követelményeit vagy az egyik fél jogos érdekeit, a dologhoz fűződő törvényes érdekeit már sérti, a korábbi ítélet nem akadályozza annak, hogy valamelyik fél a bíróságtól újabb elrendezést kérjen. Ítélt dologról ugyanis ilyenkor a tényalap azonosságának a hiányában nem lehet szó.

A közös tulajdon birtoklása és használata módjának megváltoztatását kérhetik a bíróságtól a tulajdonostársak, ha a korábbi használat alapjául szolgáló körülmények lényegesen megváltoztak (BH1992.691.). Önmagában a tulajdoni hányadoktól eltérő birtoklás az ingatlan használatának újraszabályozását nem alapozza meg (BDT2003.770.). Szerződéssel – a jogutódokra is kiható hatállyal – rendezett ingatlanhasználat megváltoztatására önmagában a tulajdonostársak személyében bekövetkezett változás sem teremt alapot. Újrarendezést a rendezés során figyelembe vett körülmények lényeges változása indokolhat (BH2007.335.). A közös tulajdonban álló ingatlan használati módjának újrarendezésénél is az érdekek egyensúlyának megteremtésére kell törekedni, így önmagában a körülmények megváltozása nem feltétlenül indokolja az új szabályozást (BH1995.634.).

**5:80. § [Rendelkezési jog a saját tulajdoni hányaddal]
Saját tulajdoni hányadával a tulajdonostárs jogosult rendelkezni.**

A közös tulajdonban fennálló tulajdoni hányaddal mindegyik tulajdonostárs szabadon rendelkezhet, azt elidegenítheti, megterhelheti, azon idegen dologbeli jogot alapíthat, jogüggyellett a tulajdoni hányad feletti rendelkezési jog korlátozható. A rendelkezési jog gyakorlásának a többi tulajdonostársat megillető elővásárlási jog képezi a korlátját.

5:81. § [Elővásárlási, előbérleti és előhaszonbérleti jog]

- (1) A tulajdonostárs tulajdoni hányadára a többi tulajdonostársat harmadik személlyel szemben elővásárlási, előbérleti és előhaszonbérleti jog illeti meg.**
- (2) Ha az eladó számára nyilvánvaló, hogy az ingatlanok ingatlan-nyilvántartáson kívüli résztulajdonosai is vannak, részéről az ajánlat közlésének kötelezettsége azokkal szemben is az általános szabályok szerint áll fenn. Ingatlan-nyilvántartáson kívüli résztulajdonosok esetén a közlési kötelezettség elmulasztásából folyó jogkövetkezmények nem alkalmazhatók azzal a jogot szerzővel szemben, aki a szerződés megkötésénél jóhiszeműen járt el.**
- (3) A tulajdonostársak az elővásárlási, előbérleti vagy előhaszonbérleti jogot az érintett tulajdoni hányadra tulajdoni hányaduk arányában gyakorolhatják. Ha közöttük megegyezés nem jön létre, de van olyan tulajdonostárs, aki – akár másik tulajdonostárral közösen – az érintett tulajdoni hányadra az ajánlatot magáévá teszi, az elővásárlási, előbérleti vagy előhaszonbérleti jog egyedül őt, vagy őket illeti meg. Ha több ilyen – egyedül fellépő – tulajdonostárs van, közülük a tulajdonos választ; az elővásárlási, előbérleti vagy előhaszonbérleti jog a választott tulajdonostársat illeti meg.**
- (4) A külön jogszabályban biztosított elővásárlási jog megelőzi a tulajdonostársat e törvény alapján megillető elővásárlási jogot.**
- (5) A tulajdonostárs az elővásárlási jogot végrehajtási árverés esetén is gyakorolhatja.**

A tulajdoni hányad elidegenítése esetén a Ptk. változatlanul elővásárlási jogot biztosít a többi tulajdonostárs részére. Az elővásárlási jog csak adásvétel esetén gyakorolható. A tulajdonjog átruházásának más módjainál (ajándékozás, csere, tartási szerződés) az elővásárlási jog nem gyakorolható (BH1997.480., EBH2009.152.).

A Ptk. az elővásárlási jog gyakorlásánál védelemben részesíti az ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonostársakat is. Ha az eladó tud arról, hogy van ilyen személy, akkor a vételi ajánlatot vele szemben is közölni kell. Az elővásárlási jog megsértéséből eredő igény nem alkalmazható azzal szemben, aki a tulajdonjog megszerzésekor jóhiszeműen járt el, vagyis nem tudott és megfelelő körültekintés mellett nem is kellett tudnia arról, hogy van olyan tulajdonostárs, aki a tulajdoni hányadát az ingatlan-nyilvántartáson kívül szerezte meg.

Ha kettőnél több tulajdonostárs van, az elővásárlási jog gyakorlására kétféleképpen kerülhet sor: közösen, mindenki által a tulajdoni hányad arányában, ami egyben az értékesített tulajdoni hányad eltűnésével jár együtt. Ugyanez vonatkozik arra az esetre, ha csak az egyik tulajdonostárs kíván élni elővásárlási jogával, vagy többen, de egymással megállapodva.

Ha a tulajdonostársak között nincs megállapodás és többen önállóan akarnak az elővásárlási jogukkal élni, akkor a választás joga a tulajdonost illeti meg. Egyebekben

az elővásárlási jog gyakorlására a Ptk.-nak az elővásárlási jogra vonatkozó rendelkezései (6:221–223. §-ok) az irányadóak.

Megjegyezzük, hogy a tulajdonostársak elővásárlási jogát értelmező PK 9. rendelkezései közül az 1/2014. PJE a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadónak tekinti annak a III., IV., és VII. pontját.

5:82. § [A közös tulajdon védelme]

A közös tulajdon védelmében bármelyik tulajdonostárs önállóan is felléphet.

A tulajdonjog védelmében bármelyik tulajdonostárs felléphet. Érvényesítheti mindazokat az igényeket, amelyek – közös tulajdon hiányában – magát a tulajdonost is megilletik (Ptk. 5:36. §). A tulajdoni igények érvényesítésének a lehetősége tehát nem a tulajdoni hányadok függvényében alakul (BH1990.335., BH1990.378.).

5:83. § [A közös tulajdon megszüntetése iránti igény]

- (1) A közös tulajdon megszüntetését bármelyik tulajdonostárs követelheti; az e jogról való lemondás semmis.**
- (2) A közös tulajdon megszüntetését a bíróság nem rendelheti el, ha a közös tulajdon megszüntetése alkalmatlan időre esik.**

A közös tulajdon intézménye a tulajdonjog teljességének a követelményébe ugyan nem ütközik, de a tulajdonostársak a tulajdonjogból fakadó egyes részjogosítványokat többnyire csak együttesen tudják gyakorolni, így ez a körülmény számtalan konfliktus forrása lehet. Ezért a jogközösség megszüntetése iránti igény a tulajdonostársak alanyi joga, amelyről érvényesen nem lehet lemondani. Mindemellett a Ptk. – összhangban a korábbi magánjogi dogmatikával és a bírói gyakorlattal – kimondja, hogy a közös tulajdont a bíróság nem szüntetheti meg, ha a megszüntetés alkalmatlan időre esik. Ez a szabály levezethető a Ptk. alapelveiből is. A közös tulajdon megszüntetése iránti jog ugyanis nem gyakorolható visszaélésszerűen, a többi tulajdonostárs méltányos érdekeit súlyosan sértő módon (BH1990.377.). Azokat az eseteket, amikor a közös tulajdon megszüntetése a többi tulajdonostárs jogait vagy törvényes érdekeit sérti, nem lehet kimerítően felsorolni. Ilyen lehet az, hogy ha valaki megszerzi a közös tulajdonban álló ingatlan egy hányadát, és rövidesen a közös tulajdon megszüntetése iránti perrel lép fel az anyagilag jóval erőtlenebb, magához váltásra fel sem készült bentlakó tulajdonostárral szemben (BH1986.414.).

5:84. § [A közös tulajdon megszüntetése]

- (1) A közös tulajdon tárgyait elsősorban természetben kell megosztani. A közös tulajdon tárgyait vagy azok egy részét – ha ez a tulajdonostársak körülményeire tekintettel indokolt – megfelelő ellenérték fejében a bíróság egy vagy több tulajdonostárs tulajdonába adhatja. Ehhez a tulajdonjogot megszerző tulajdonostárs beleegyezése szükséges, kivéve, ha a bíróság a közös tulajdonban álló ingatlanrészt az abban lakó tulajdonostárs tulajdonába adja, és ez nem sérti a benne lakó méltányos érdekeit.**
- (2) Ha a közös tulajdon más módon nem szüntethető meg, vagy a természetbeni megosztás jelentős értékcsökkenéssel járna vagy gátolná a rendeltetésszerű használatot, a közös tulajdon tárgyait értékesíteni kell, és a vételárat kell a tulajdonostársak között**

megfelelően felosztani. A tulajdonostársakat az elővásárlási jog harmadik személlyel szemben az értékesítés során is megilleti.

- (3) A közös tulajdon tárgyának a tulajdonostárs tulajdonába adása esetén a megfelelő ellenértéket, az árverés útján való értékesítésnél a legkisebb vételárat a bíróságnak ítéletében kell megállapítania. Az ítéletben megállapított legkisebb vételárat a végrehajtás során sem a végrehajtó, sem a bíróság nem változtathatja meg.**
- (4) Ha olyan ingatlan közös tulajdonát kell megszüntetni, amelyben az egyik tulajdonostárs benne lakik, a bíróság őt az ingatlan elhagyására kötelezi, vagy – ha az ingatlan elhagyására kötelezés a benne lakó tulajdonostárs méltányos érdekét sérti – részére a tulajdoni hányadával arányos használati jogot alapít. A használati jog értékcsökkentő hatását az ingatlanban maradó tulajdonostársnak kell viselnie mind a magához váltás folytán fizetendő ellenértéknek, mind az árverési vételár felosztási arányának a meghatározásánál. A használati jog bíróság által meghatározott és törvény által biztosított terjedelmének jelentős túllépése esetén a bíróság a tulajdonos kérelmére a használati jogot megszünteti.**
- (5) Az ingatlanon fennálló közös tulajdon – ha a társasház létesítésének feltételei egyébként fennállnak – az ingatlan társasházzá alakításával is megszüntethető. Ha a közös tulajdon társasházzá alakítással a bíróság szünteti meg, a társasház alapító okiratát a bíróság ítélete pótolja.**
- (6) A bíróság nem alkalmazhatja a közös tulajdon megszüntetésének olyan módját, amely ellen valamennyi tulajdonostárs tiltakozik.**

1. A közös tulajdon megszüntetéséről általában

Alapvetően a tulajdonostársak magánautonómiájába tartozik, hogy a közös tulajdon meg akarják-e szüntetni, és ehhez képest annak milyen módját választják. Megegyezés hiányában a közös tulajdon megszüntetéséről – erre irányuló kérelem esetén – a bíróság dönt. A bíróság döntésének azonban több korlátja van. A legalapvetőbb korlát, ha a megszüntetés alkalmatlan időre esik [5:83. § (2) bekezdés, BH2013.42.]. A bíróság nem alkalmazhatja a közös tulajdon megszüntetésének olyan módját, amely ellen valamennyi tulajdonostárs tiltakozik [5:84. § (6) bekezdés]. Főszabályként a tulajdonostárs beleegyezése szükséges ahhoz, hogy a bíróság a közös tulajdon tárgyát az ő tulajdonába adja [5:84. § (1) bekezdés].

2. A közös tulajdon megszüntetése természetben

A közös tulajdon tárgyát – ha az lehetséges – elsősorban természetben kell megosztani (BH1991.105.). Ilyen esetben gondoskodni kell róla, hogy a bíróság rendelkezésére álljon a megosztáshoz szükséges jogerős közigazgatási engedély és vázrajz (lásd az 1/2014. PJE alapján a VIII. pontját tekintve a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadónak tekintett 1/2008. PK véleményt). Ezek beszerzése végett a per tárgyalásának a felfüggesztése mellett a feleknek megfelelő határidőt kell biztosítani. Ugyanannál az ingatlannál több megosztási mód is lehetséges, de a szükséges engedélyt és vázrajzot mindegyik esetben be kell szerezni.

A megosztás során – indokolt esetben – a tulajdoni hányadtól el lehet térni. Az ebből adódó értékkülönbséget azonban annak a tulajdonostársnak kell megtérítenie, aki a megosztás folytán a tulajdoni hányadához képest értékesebb ingatlanhoz jutott

(BH1977.540.) A természetbeni megosztás nem járhat az újonnan kialakított ingatlanok jelentős értékcsökkenésével vagy a rendeltetésszerű használat beszűkülésével (BH1982.508.).

A közös tulajdon természetben történő megosztása esetén rendelkezni kell a közös tulajdon tárgyát képező – többnyire ingatlan – dolgon fennálló terhek jogi sorsáról. A közös tulajdon megszüntetése nem lehetséges olyan módon, amely a haszonélvezeti jog megszüntetését eredményezi a haszonélvező hozzájárulása nélkül (EBH2008.1864.). A szomszédjogok és a tulajdonjog korlátainak különös szabályairól szóló 2013. évi CLXXIV. törvény 8. § (1) bekezdése szerint a használati (haszonélvezeti) joggal terhelt ingatlan megosztása esetén a használati jog valamennyi új ingatlant terheli. Ez a rendelkezés irányadó lehet a közös tulajdon bíróság által történő megszüntetése esetében is, vagyis az ingatlanon fennálló közös tulajdon a haszonélvező hozzájárulása nélkül is megszüntethető természetben, de ilyenkor rendelkezni kell a haszonélvezeti jognak mindegyik újonnan kialakítandó ingatlanra történő bejegyzéséről. E szabály csak akkor alkalmazható, ha a haszonélvezeti jog az ingatlan egészét terheli.

Hasonló a helyzet, ha közös tulajdonban álló ingatlant használati jog terheli. A jogosult hozzájárulásának a hiánya a tulajdonközösség megszüntetésének nem akadálya, de annak hiányában a használati jogot mindegyik újonnan kialakítandó ingatlanra be kell jegyezni. Amennyiben a közös tulajdon megszüntetéséhez szükséges, vagy a tulajdonostársak különösen méltányolható érdeke úgy kívánja, nincsen akadálya, hogy a bíróság – a jogosult érdekeinek messzemenő szem előtt tartása mellett – megváltoztassa a használati jog gyakorlásának helyét és megkeresse az ingatlanügyi hatóságot a használati jog ehhez igazodó ingatlan-nyilvántartási bejegyzése végett. Amennyiben viszont a használati jog gyakorlása helyének változtatása nem válik szükségessé, a tehermentes ingatlan (lakás) tulajdonosa azáltal, hogy mentesült a korábban őt is – mint az osztatlan közös tulajdonban álló ingatlan tulajdonostársát – terhelő használati jog terhe alól, értékkülönböt fizetésére válhat kötelelessé. Ebben az esetben a használati jog értékének a tulajdonostársra eső részét a haszonélvezeti jog értékének számítására irányadó elvek alkalmazásával kell megállapítani (EBH2010.2127.).

Ha a megosztandó ingatlant jelzálog terheli, a természetbeni megosztáshoz szükséges a jogosult hozzájárulása is. Ha a jogosult a zálogjog törléséhez nem járul hozzá, akkor a zálogjogot át kell jegyeztetni az újonnan kialakított ingatlanra is (BDT 2012.2700.). Álláspontunk szerint, ha a zálogjoggal biztosított követelés adósa olyan tulajdonostárs, aki a megosztást követően a zálogjoggal biztosított követelést jóval meghaladó értékű ingatlanhoz jut, elegendő, ha a zálogjogot csak az ő ingatlanára jegyzik be, hiszen ebben az esetben a természetbeni megosztás az ő hitelezőjének a kielégítését nem veszélyezteti. Ebben az esetben a zálogjog bejegyzéséhez a zálogjogosult hozzájárulására nincs szükség.

3. Tulajdonba adás megfelelő ellenérték fejében

A közös tulajdon megszüntetésének a leggyakoribb módja, hogy a bíróság a közös tulajdon tárgyát megfelelő ellenérték fejében egy vagy több tulajdonostárs tulajdonába adja. Ingatlan esetében három szempontot kell a bíróságnak figyelembe vennie:

- a) a teljesítőképességet,
- b) a bentlakás tényét,
- c) továbbá a tulajdonostárs nyilatkozatát, ha nem ő lakik az ingatlanban.

Különösen nagyobb értékű ingatlanok esetében indokolt a megváltásra kötelezett fél teljesítő képességének a vizsgálata. Az igazolás legegyszerűbb és legkézenfekvőbb módja,

a megváltási ár vagy egy részének bírói letétbe történő helyezése. Az ítélet jogerőre emelkedése után a vételár a bírósági letétből kifizethető.

A teljesítőképeség vizsgálata mellett a bíróságnak arra is ügyelni kell, hogy az ellenérték megfizetésére a tulajdonjog bejegyzéséig ténylegesen sor kerüljön. Az 1/2008. PK vélemény III. pontja szerint, amennyiben a megváltási ár megfizetésére a bíróság határidőt állapít meg, vagy részletfizetést engedélyez, ítéletében rendszerint egyidejű teljesítést rendel el. Ilyen esetben azzal keresi meg az ingatlanügyi hatóságot, hogy a változás csak a bejegyzési engedély csatolásától függően jegyezhető be. E megállapítások azonban jogilag tévesek. Ha ugyanis az ingatlan-nyilvántartásban a változás bejegyzésére bírói ítélet alapján kerül sor, akkor az a jogosult hozzájáruló nyilatkozatát pótolja. Ebből következően a fél a jognyilatkozat megadására nem kötelezhető, így egyidejű teljesítésről sem beszélhetünk. A másik fél egyébként sem hozható abba a helyzetbe, hogy amiatt indítson újabb pert, mert a vételár megfizetése ellenére a másik fél nem adta meg a hozzájáruló nyilatkozatot. A helyes megoldás szerint a bíróság azzal keresi meg a földhivatalt, hogy a tulajdonosváltozás bejegyzésére azt követően kerülhet sor, ha a kötelezett a vételár megfizetését igazolja (Debreceni Ítéltábla Pf.II.20.449/2009/4.).

Közös tulajdon megszüntetésével valamelyik tulajdonostárs illetőségének másik tulajdonostárs tulajdonába adása és az ellenérték megállapítása csak egyidejűleg történhet. E vonatkozásban részítélet hozatalának nincs helye (BH1978.78.). A jogerős ítéleten alapuló, az ítélet meghozataláig lejárt és a jövőben esedékes használati díj követelését a tulajdonostárs az őt terhelő megváltási ártartozásba beszámíthatja. A megváltási ártartozás beszámítás útján történő kiegyenlítésének megállapítása iránt kereset indítható (BH2011.64.).

A Ptk. a közös tulajdon megszüntetésével kapcsolatos bírói gyakorlat elfogadott tételeit beépítette a szabályozásba. Főszabályként kimondja, hogy a közös tulajdon megszüntetése esetén az abban lakó volt tulajdonostárs kiköltözésre kötelezhető. Ha azonban ez az ingatlanban lakó tulajdonostárs méltányos érdekeit sérti, a részére a tulajdoni hányadával arányos használati jogot alapít a bíróság. Ha a házastársak a bontóperben a közös tulajdonú lakás használatát rendezték, az utóbb indított, közös tulajdon megszüntetése iránti perben az ingatlanban jogszerűen bentlakó és kiköltözést nem vállaló tulajdonostárs használati jogának – a korábbi jogerős döntéstől eltérő módon történő – megvonására, korlátozására a közös tulajdon megszüntetése okából vagy érdekében nincs lehetőség (ÍH2007.112.).

A Ptk. egyértelműen határozza meg a bentlakás jogcímét, a használati jog helyett más idegen dologbeli jog nem alapítható (a használati jog értékcsökkentő hatását a bennlakó volt tulajdonostárs viseli). A használati jog mértékét jelentősen meghaladó használat esetén a bíróság a használati jogot megszüntetheti. A Ptk. nem szól arról, hogy a használati jogról való lemondás vagy annak a megszüntetése esetén a volt tulajdonostárs térítésre igényt tarthat-e. Álláspontunk szerint ilyen esetben a tulajdonostársat ez az igény megilleti.

4. A közös tulajdon tárgyának értékesítése

A közös tulajdon megszüntetésének harmadik lehetséges módja, a közös tulajdon tárgyának értékesítése végrehajtás útján. A legkisebb vételárat a bíróságnak az ítéletben kell megállapítania. Azt a végrehajtás során sem a bíróság, sem a végrehajtó nem változtathatja meg. A tulajdonostárs az elővásárlási jogát a végrehajtási árverés esetén is gyakorolhatja [5:81. § (5) bekezdés]. Az ingatlanra bejegyzett jelzálogjog esetén – a jelzálogjog alapításával érintett ingatlan tulajdonjogának átszállása folytán –

az árverési vételárból a Vht. 150–151. §-aira figyelemmel mindenekelőtt a jelzálogjog alapjául szolgáló, az árverési értékesítés időpontjában fennálló követeléseket kell kiegyenlíteni, és a tulajdonostársak között csak a fennmaradó vételárhányadot lehet felosztani (ÍH2007.112.).

A bírói gyakorlat szerint a közös tulajdon megszüntetésének egyes módjai együttesen is alkalmazhatóak. Ez oly módon történhet, hogy ha a tulajdonostárs a megváltási összeget az ítéletben meghatározott határidőn belül nem fizeti meg, akkor az ingatlan árverés útján történő értékesítésére kerülhet sor (Fővárosi Ítéltábla Pf.I.21.245/2006/4.).

5. A közös tulajdon megszüntetése az ingatlan társasházzá alakításával

A Ptk. változatlanul biztosítja annak a lehetőségét, hogy az egyik tulajdonostárs kérelme alapján a bíróság az ingatlanon fennálló közös tulajdont – ha a társasház létesítésének a feltételei egyébként fennállnak – az ingatlan társasházzá átalakításával szüntesse meg. Ilyen igény akár önállóan, akár a közös tulajdon megszüntetése iránti perben előterjeszhető. Az átalakítás jogi feltétele, hogy annak eredményeként teljesüljenek a társasháztulajdon létrejöttének a Ptk.-ban megkívánt feltételei. A bíróság a közös tulajdont akkor alakíthatja át társasházzá, ha az átalakítás eredményeképpen az épületingatlanban az ítéletben meghatározott műszakilag megosztott legalább két önálló lakás, vagy nem lakás céljára szolgáló helyiség, vagy legalább egy önálló lakás és egy nem lakás céljára szolgáló helyiség a tulajdonostársak külön tulajdonába kerül. E lehetőség hiányában az erre irányuló (kereseti-viszontkereseti) kérelem nem teljesíthető.

A közös tulajdonba tartozó épületrészek, lakások kijelölése során nemcsak a ténylegesen fennálló műszaki állapotból lehet kiindulni. A fél átalakítással járó jövőbeni állapot szerint is kérheti a közös tulajdon társasházzá történő átalakítását (BH1982.239.). Ha az átalakítás engedélyköteles munkával jár együtt, akkor be kell szerezni a szükséges hatósági engedélyeket, ha pedig ilyen eljárás nincs folyamatban, akkor a bíróság a felet – megfelelő határidő tűzésével – felhívja az eljárás megindítására, és annak jogerős befejezéséig a per tárgyalását felfüggesztheti.

Az egyes lakások (helyiségek) külön tulajdonba adása folytán előfordulhat, hogy valaki nagyobb tulajdonhoz jut, mint amekkora tulajdoni hányaddal eredetileg rendelkezett. Ebben az esetben a nagyobb értékű külön tulajdonhoz jutó tulajdonostárs köteles az értékkülönbség megfizetésére. Az értékkülönbség megállapítása során elsősorban a korábban kialakult használati rendet, az önállóan kialakítandó ingatlanok forgalmi értékét, és ezeknek a tulajdoni hányadhoz mért különbségét kell figyelembe venni (LB Pfv.E.21.757/2005/3.). Az esetleges kompenzáció összegének a meghatározása során nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogyha az ingatlan nagyobb értékéhez a tulajdonostárs értéknövelő beruházásaival is hozzájárult, hiszen, ilyen esetben ez a körülmény a hátrányára nem szolgálhat (BH1982.239.).

Nem egyértelmű, hogy a társasháztulajdon kialakítása során a fennmaradó közös tulajdonra vonatkozó tulajdoni hányadok megállapítására milyen szempontok szerint kerülhet sor. Lehetséges rendező elv a külön tulajdoni ingatlanok alapterületének vagy forgalmi értékének az összevetése. Ez az adott esetben méltánytalan helyzetet eredményezhet, különösen, ha az alapterület nagyságának a meghatározásánál közrejátszott az is, hogy a lakáshoz tartozó egyéb helyiség, tároló alapterülete is részben vagy egészben beszámításra került.

A közös tulajdon társasháztulajdonná való átalakítása esetén az alapító okiratot a bíróság ítélete pótolja. Ilyen esetben az alapító okirat tartalmát a felek méltányos érdekeinek a figyelembevételével a bíróság ítéletében állapítja meg. Az ítéletnek

tartalmaznia kell az alapító okiratnak a jogszabályban előírt kötelező tartalmát. A bíróság döntése nem terjeszkedhet túl a kereseti kérelmen és ellenkérelmen. A döntéshez rendszerint szükséges, hogy a felperes – vagy ilyen tárgyú vizontkereset esetén az ellenérdekű fél – a kereseti kérelemhez csatolja az alapító okirat tervezetét (BH1992.759.).

A tulajdonközösség megszüntetésének más módjaihoz képest a társasházzá átalakítás nem élvez elsőbbséget (BH2013.214., EBH2011.2399.). Ha a közös tulajdon részleges fennmaradása a felek közötti rossz viszony miatt nem kívánatos, vagy a felek valamelyike az átalakítás terheit nem tudja viselni, akkor a közös tulajdon megszüntetésének ez a módja nem alkalmazható (BH1995.635., LB Pfv.I.22.203/2006/4.).

XX. Fejezet

A társasház

5:85. §

[A társasház]

- (1) Társasház jön létre, ha az ingatlanon az alapító okiratban meghatározott, műszakilag megosztott, legalább két önálló lakás vagy nem lakás céljára szolgáló helyiség, vagy legalább egy önálló lakás és egy nem lakás céljára szolgáló helyiség a tulajdonostársak külön tulajdonába, a külön tulajdonként meg nem határozott épületrész, épületberendezés, helyiség, illetve lakás viszont a tulajdonostársak közös tulajdonába kerül.**
- (2) Ha a földrészlet, amelyen az épület áll, nem tartozik a közös tulajdonba, arra a tulajdonostársakat földhasználati jog illeti meg.**
- (3) A közös tulajdon tárgyát képező ingatlanrész tulajdoni hányada a külön tulajdonba tartozó lakással és nem lakás céljára szolgáló helyiséggel együtt önálló ingatlan.**
- (4) A közös tulajdonra vonatkozó, az egyes tulajdonostársakat megillető tulajdoni hányad és a lakásra, illetve a nem lakás céljára szolgáló helyiségre vonatkozó tulajdonjog egymástól függetlenül nem ruházható át és nem terhelhető meg.**
- (5) A társasháztulajdonra a közös tulajdon szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A társasházi tulajdon a közös tulajdon és a tagok vagyonától elkülönült vagyonnal rendelkező jogi személy között elhelyezkedő sajátos jogi konstrukció. A tulajdoni formát először bevezető, a társasháztulajdonról szóló 1924. évi XII. törvénycikk az intézmény természetéből adódó szükségszerű eltéréseket szabályozta, de az újonnan konstruált tulajdoni forma még alapvetően a közös tulajdon talaján állt. A társadalmi viszonyok változása, a rendszerváltozás utáni tömeges lakásprivatizáció folytán az igen nagy számú albetéteket magában foglaló társasházak létrejöttével a szabályozás egyre inkább a szervezeti jelleget erősítette, a döntéshozatali mechanizmust a társasház egyes szerveire telepítette. A Ptk.-nak a közös tulajdonra vonatkozó szabályanyaga már csak háttérjelleggel, egyre kivételesebb esetekben alkalmazható.

A társasházak működésének a részletes szabályait a Thtv. tartalmazza. A Thtv. 1. § (2) bekezdése kimondja, hogy az épület tartószerkezetei, azok részei, az épület biztonságát (állékonyságát), a tulajdonostársak közös célját szolgáló épületrész, épületberendezés és vagyontárgy akkor is közös tulajdonba tartozik, ha az a külön tulajdonban álló lakáson vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségen belül van.

A társasháztulajdon nem érinti a társasházban lévő ingatlan jogi önállóságát. A külön tulajdonban álló ingatlan tulajdonosa az ingatlanával szabadon rendelkezhet, azt elidegenítheti, illetve megterhelheti. Az egyéb tulajdonosi jog gyakorlásában azonban korlátozva lehet abban az értelemben, hogy az Thtv. a társasházközösség számára a szervezeti-

működési szabályzaton és a közgyűlésen keresztül lehetőséget biztosít az ingatlan használatának, hasznosításának a szabályozására, illetve korlátozására a tulajdonostársak törvényes érdekeivel összhangban. Másrészt az alapító okiratban a külön tulajdonban álló lakásra, helyiségre elővásárlási, illetve előbérleti jog alapítható. Erre kizárólag az alapító okiratban van lehetőség és csak valamely tulajdonostárs javára. A külön tulajdonban álló ingatlannal kapcsolatos közterheket természetesen a tulajdonostárs viseli.

A társasház tulajdonostársainak közössége az általa viselt közös név alatt az épület fenntartása és a közös tulajdonnal kapcsolatos ügyek intézése során jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat, önállóan perelhet és perelhető, gyakorolja a közös tulajdonnal kapcsolatos tulajdonosi jogokat, viseli az közös tulajdon terheit [Thtv. 3. § (1) bekezdés]. A jogi személyiség hiánya, illetve a jogképesség korlátozott volta azt jelenti, hogy a társasház általában nem lehet polgári jogok és kötelezettségek alanya, csupán az Thtv. által meghatározott körben. Így például a társasház a személyhez fűződő jogok körében sem rendelkezik jogképességgel. A relatív jogképesség valójában nem csak polgári jogi jogképességet jelenti. A társasház a polgári jogi relatív jogképességével összefüggésében – a gazdálkodás körében – munkajogi, adójogi jogviszonyok alanya is lehet.

A bírói gyakorlat a közös tulajdonba tartozó helyiségek, épületek, épületrészek és területek vonatkozásában a birtokvédelemmel kapcsolatos igényeket is a relatív jogképesség körébe sorolja (LB Pfv.I.21.008/2007/4., EBH2008.1784.). Ezen túlmenően azonban a dologi jogi igények érvényesítésére a társasház jogképességgel nem rendelkezik (BH2006.252., EBH2010.2232.).

A társasháztulajdonnal kapcsolatban a Ptk. rendelkezéseit az Thtv.-ben nem szabályozott kérdésekben kell alkalmazni. A rendelkezés kifejezetten a tulajdonnal kapcsolatos kérdésekre vonatkozik, azaz a közös- és magántulajdon tartalmára, a tulajdoni jogok gyakorlásának módjára, korlátaira. Ez azt jelenti, hogy a Thtv. mind a társasházban lévő külön tulajdonban álló ingatlanok, mind a közös tulajdonban álló ingatlanok vonatkozásában a Ptk.-hoz képest eltérő szabályokat tartalmaz, és a Ptk.-nak a tulajdonjogra vonatkozó rendelkezései csak a Thtv. eltérő szabálya hiányában kerülhetnek alkalmazásra.

HARMADIK RÉSZ

A KORLÁTOLT DOLOGI JOGOK

VII. CÍM

A ZÁLOGJOG

XXI. Fejezet

A zálogjog létrejötte

5:86. § [A zálogjog]

- (1) Zálogjoga alapján a zálogjogosult a követelésének biztosítására szolgáló vagyontárgyból (a továbbiakban: zálogtárgy) más követeléseket megelőző sorrendben kielégítést kereshet, ha a biztosított követelés kötelezettje (a továbbiakban: személyes kötelezett) nem teljesít.**
- (2) A kielégítési jogot – ha e törvény másképpen nem rendelkezik – a zálogtárgyra az elzálogosítás után szerzett jogok nem érintik.**

1. A zálogjog fogalma

A zálogjog a korlátolt dologi jogok körébe tartozó ún. értékjog, amelynek lényege, hogy a zálogjoggal biztosított követelés jogosultját a zálogtárgyon kielégítési elsőbbség (prioritás) illeti meg az adós más hitelezőivel szemben. Ezt a zálogjoghoz kapcsolódó elsőbbségi kielégítési jogot emeli ki jelen § (1) bekezdése is, amely lényegében azonos tartalmú az 1959-es Ptk. 251. § (1) bekezdésével. Az egybevágó törvényi meghatározásokból a zálogjog két lényeges fogalmi elemét szükséges kiemelni:

- a) a zálogjog által biztosított elsődleges kielégítési jogot és*
- b) a zálogjog dologi jogi jellegét.*

A zálogjog dologi jogi jellegére (abszolút hatályára) vonatkozó értelmezésnek mára széles körű szakirodalma és bírói gyakorlata alakult ki.

A zálogjog másik fogalmi ismérve, a kielégítési elsőbbség a zálogjog érvényesítése során tölti be a funkcióját, vagyis alapvetően a bírósági végrehajtásban és a felszámolási eljárásban jut szerephez. A zálogjog szabályai tehát szorosan kapcsolódnak a fizetéképtelenségi eljárásokhoz.

A kielégítési elsőbbség és a zálogjog dologi jogi jellege együttesen jelenik meg a jelen §-ban. A kielégítési elsőbbséghez kapcsolódóan ki kell emelni, hogy az (1) bekezdésből kimaradt az 1959-es Ptk. 251. § (1) bekezdésében még szereplő „*törvény eltérő rendelkezése hiányában*” fordulat.

A (2) bekezdés kimondja, hogy a kielégítési jogot – ha *e törvény* másképpen nem rendelkezik – a zálogtárgyra az elzálogosítás után szerzett jogok nem érintik. Ez utóbbi szinte szó szerinti átvétele az 1959-es Ptk. 256. § (1) bekezdésében foglalt szabálynak. Eltérést jelent azonban, hogy amíg a Ptk.-ban az „*e törvény*” fordulat szerepel, addig az 1959-es Ptk. „*törvény*” eltérő rendelkezéséről szólt.

Ezek a zálogjogosult számára kedvező szövegezési változások kodifikációs jellegűek ugyan (a Ptk. mellőzi a külön törvényre vonatkozó utalásokat), mégis kifejezésre juttatják azt az jogalkotói szándékot, hogy más törvények – ideértve az adójogi normákat is – főszabály szerint nem ronthatják le a Ptk. által a zálogjogosult hitelezőnek biztosított kielégítési elsőbbséget. A zálogjog lényegét jelentő prioritás így – még a korábbiakhoz

képest is – szélesebb körben érvényesülhet. Annak azonban továbbra sincs akadálya, hogy ágazati törvények bizonyos követeléseknek, illetve azok jogosultjainak a zálogjogot is érintő, azt megelőző prioritást biztosítsanak.

A zálogjog dologi jellegéhez kapcsolódik a szabályozás kógens jellege is. A jogalkotó a zálogjog abszolút hatályát azáltal is erősíteni kívánta, hogy a zálogjogi szabályokat a Ptk. Dologi Jogi Könyvében helyezte el. A dologi jogi szabályok döntően kógens jellegűek. A zálogjog körében ugyanakkor diszpozitív rendelkezések is találhatóak, főként azon szabályok között, amelyek a zálogjog alapítása és érvényesítése körében a felek jogait és kötelezettségeit határozzák meg.

A magyar jogirodalomban visszatérően felmerült a kérdés, hogy a zálogjogot dologi jognak, vagy kötelmi jognak kell-e tekinteni. Különösen a jogon vagy követelésen fennálló zálogjog dologi jogi jellege volt korábban vitatott [Kolosváry Bálint: *A magyar magánjog tankönyve* (Politzer 1904, Budapest) 408., továbbá Nizsalovszky Endre: *Értékjog és zálogjog. Magyar Jogi Szemle*, 1928/5. 168.]. A zálogjog dologi jogi jellegét erősíti az a felfogás, amely a zálogjogot a tulajdonjogból vezeti le, és valójában korlátozott tulajdonjognak tekinti [Zsögöd Benő: *Magánjogi tanulmányok. Tervezetek és kisebb dolgozatok*. I. kötet (Politzer 1901, Budapest) 271.].

A zálogjog fogalmi ismérvei közül végül utalni kell a járulékosagra is. Az 1959-es Ptk. a járulékoságot nem tekintette a zálogjog fogalmi elemének, és önálló zálogjog néven annak nem-járulékos formáját is szabályozta. A Ptk. azonban eredetileg nem ismerte el a zálogjog nem-járulékos formáját, amelyből az is következett, hogy a járulékoságot a zálogjog fogalmi elemévé tette. Ezen a Ptkmód. változtatott, amelynek 11. §-a – 2016. október 1-je hatálybalépéssel – újrashabályozta a nem-járulékos önálló zálogjogot.

Az újrashabályozott önálló zálogjogra tekintettel a járulékoságot nem tekinthetjük a zálogjog fogalmi elemének. Így polgári jogunk visszatért ahhoz a szabályozási felfogáshoz, amelyet *Grosschmid Béni* úgy fogalmazott meg, hogy a zálog erejéig való felelősség a korlátolt felelősség egyik esete. Ez a korlátozott, a zálog erejéig való felelősség lehet járulékos és önálló is [Zsögöd Benő: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből*. II. kötet. (Athenaeum 1900, Budapest) 895.]. Mai fogalmaink szerint valójában ez nem felelősség, hanem egy objektív jellegű helytállási kötelezettség. A dologi zálogkötelezettet tehát a zálogtárgyra vonatkozó, korlátozott helytállási kötelezettség terheli.

2. A zálogjog tartalma

A zálogjog dologi hitelbiztosíték, amely biztosított követelést feltételez. Ennek megfelelően különbséget kell tenni a biztosított követelésből, valamint a zálogjogból származó jogok és kötelezettségek között. Amennyiben a biztosított követelés kötelezettje (a személyes adós) és a dologi zálogkötelezett azonos személy, ez a különbségtétel kevésbé élesen jelenik meg. Intenzívebbé válik azonban, ha a kétféle kötelezett személye elválnak egymástól.

A biztosított követelés kötelezettjét (a személyes adóst) a követelés teljesítésének kötelezettsége terheli. Ez konkrétan pénzfizetési kötelezettséget jelent, mivel a Ptk. 5:97. § (1) és (2) bekezdése alapján zálogjog végső soron csak pénzkövetelést biztosíthat.

A személyes adós fizetési kötelezettségére irányadóak a pénztartozás teljesítésére vonatkozó általános kötelmi jogi rendelkezések, így többek között a Ptk.-nak a pénztartozás idő előtti teljesítéséről szóló 6:43. §-a is. Alkalmazni kell azonban a Ptk.-nak a pénzkövetelések beszámításáról rendelkező 6:49–6:50. §-aiban írt szabályait is.

Ezzel szemben a zálogkötelezettet nem terheli a biztosított követelés teljesítésének a kötelezettsége, így a pénzfizetési kötelezettség sem. A zálogkötelezett kötelezettsége más jellegű: köteles tőrni, hogy a zálogjogosult a biztosítékul lekötött vagyontárgyból kielégítse a követelését. A tőrési kötelezettség nem jelenti a biztosított követelés teljesítésének a kötelezettségét. A zálogkötelezett azonban elháríthatja a kielégítési jog gyakorlását, ha teljesíti a biztosított követelést. A zálogkötelezettet tehát nem terheli a biztosított követelés teljesítésének a kötelezettsége, megilleti azonban a teljesítés joga. Nincs tehát akadálya annak, hogy a zálogkötelezett teljesítse (kifizesse) a biztosított követelést, a zálogjog alapján fennálló főkötelezettsége azonban nem ez, hanem a zálogtárgyból való kielégítési tőrése.

A jogosulti pozíció – szemben a kötelezettivel – nem különülhet el egymástól. Ez azt jelenti, hogy a zálogjogosultnak egyúttal a biztosított követelés jogosultjának is kell lennie. Ez alól a Ptk. csak egyetlen kivételt ismer: azt az esetet, amikor a biztosított követelés jogosultja(i) zálogjogosulti bizományost jelöl(nek) ki. A zálogjogosulti bizományos ugyanis nem (vagy legalábbis nem szükségszerűen) jogosultja a biztosított követelésnek is.

Mivel a zálogjogosult főszabály szerint a biztosított követelés jogosultja is, ezért szabadon dönthet arról, hogy melyik kötelezettel szemben érvényesíti az igényét. Dönthet úgy is, hogy mindkettővel szemben egyidejűleg lép fel. A zálogjog fennállása tehát nem gátolja a hitelezőt abban, hogy a biztosított követelésből származó igényét a személyes adóssal szemben érvényesítse, mint ahogy annak sincs akadálya, hogy a személyes adós nem fizetése esetén a zálogkötelezettel szemben a zálogjoga alapján fennálló kielégítési jogát gyakorolja.

A zálogjog biztosítéki jellege abban nyilvánul meg, hogy megnöveli a hitelező követelésének vagyoni fedezetét, valamint megkettőzi az által érvényesíthető igényeket. Anyagi jogilag ugyanakkor a kétféle igényérvényesítés szorosan kapcsolódik egymáshoz. Amennyiben ugyanis a zálogjogosult hitelező az egyik kötelezettel szembeni igényérvényesítés során kielégítéshez jut, a másik kötelezettel szembeni igényét már nem érvényesítheti (*kétszeres teljesítés tilalma*).

A kétszeres teljesítés tilalma jelenik meg önálló zálogjog esetén az 5:100. § (6) bekezdésének második mondatában is. Ennek alapján ugyanis a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés összegét a kielégítési jog gyakorlása során befolyt vételár csökkenti. Amennyiben tehát az önálló zálogjog jogosultja a kielégítési jogát gyakorolva a zálogkötelezettől (akár a zálogtárgy értékesítése során, akár a zálogkötelezett teljesítése következtében) megtérítéshez jutott, ezzel az összeggel a személyes adóssal terhelő fizetési kötelezettség csökken. Járulékos zálogjog esetén még magától értetődőbb a kétszeres teljesítés tilalma, ebben az esetben ugyanis a zálogjoggal biztosított követelés kielégítésével (a teljesítéssel) a követelés megszűnése folytán az 5:142. § (1) bekezdés d) pontja alapján a zálogjog is megszűnik.

A zálogkötelezettet, valamint a személyes adóssal terhelő kötelezettségek eltérő jogi természete miatt *Imling Konrád* már a 20. század fordulóján arra hívta fel a figyelmet, hogy pontatlan a zálogtárgy tulajdonosát zálogadósnak (dologi adósnak) nevezni. Ez ugyanis arra utal, hogy ezt a személyt is fizetési kötelezettség (adósság) terheli, amely azonban a zálogkötelezett oldalán nem áll fenn [*Imling Konrád: „A zálogjog” in Fodor Ármin (szerk.): Magyar Magánjog. II. kötet, Dologjog (Singer és Wolfner 1905, Budapest) 662.*]. Erre tekintettel mai jogunk alapján is precízebb dologi adós helyett dologi kötelezetről beszélni (a személyes adós kifejezés azonban helyesen tükrözi az őt terhelő kötelezettség jellegét).

3. A zálogjog dologi jogi jellegének meghatározása

A zálogjog korlátolt dologi jog, amellyel egy abszolút szerkezetű dologi jogi jogviszony jön létre. Dologi jogi jellege (dologi jogi hatálya) alapján a zálogjog nemcsak a felek közötti jogviszonyban, hanem minden kívülálló irányában joghatást vált ki.

Más alanyi jogokhoz hasonlóan a zálogjog is akkor alakul át igényné, amikor érvényesítésének a feltételei bekövetkeznek. Zálogjog esetében ez azzal egészül ki, hogy mivel a jogviszony dologi jogi természetű, ezért az abból származó igény is az. A dologi jelleg ebből a szempontból azt jelenti, hogy az igény elsősorban a zálogtárgy ellen irányul, és csak közvetve azon személy – a tulajdonos – ellen, akinek érdeke ezzel az igénnyel összeütközésben áll. A zálogjogból a kielégítési jog megnyílásakor keletkezik dologi igény. Ez járulékos zálogjog esetén a biztosított követelés esedékessé válása és teljesítésének az elmulasztása. Az önálló zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog ezzel szemben – a biztosítéki szerződés eltérő rendelkezése hiányában – felmondással nyílik meg.

A dologi jellegből következően, ha a zálogkötelezett átruházza a zálogtárgy tulajdonjogát, azon a zálogjog fennmarad, vagyis az új tulajdonos zálogjoggal terhelt tulajdonjogot szerez. A zálogjog, valamint az azzal együttjáró kielégítési elsőbbség a zálogtárgy mindenkorai tulajdonosával szemben gyakorolható. Dologi jogi jellege révén a zálogjog a zálogjogosult hitelező számára a zálogtárgyból való elsődleges kielégítési jogot a zálogtárgy mindenkorai tulajdonosával szemben biztosítja.

A zálogjog dologi jellege és abszolút hatálya azt is jelenti, hogy a zálogtárgy a jogviszony fennállása alatt attól függetlenül szolgál biztosítékul, hogy az a személyes kötelezettnek vagy más személynek van-e a tulajdonában, továbbá, hogy ez idő alatt a zálogtárgy tulajdonosának személyében történik-e változás. Nincs tehát jelentősége annak, hogy a zálogtárgy tulajdonosa személyes kötelezett-e abban az alapjogviszonyban, amelynek biztosítására a zálogtárgy szolgál.

A zálogjog dologi jogi jellege akkor is érvényesül, ha a személyes adós, valamint a zálogkötelezett két különböző személy. A bírói gyakorlat is rámutat arra, hogy még inkább előtérbe kerül a zálogjog dologi jogi jellege, ha a biztosított követelés személyes adósa és a zálogkötelezett (dologi kötelezett) nem azonos személyek. A dologi és a személyes kötelezetti pozíció akár a zálogjog alapításakor, akár utóbb – például a zálogtárgy tulajdonjogának az átruházásakor – is szétválhat (BH1996.267.).

A zálogjog abszolút hatálya következtében mindenki – a zálogtárgyon a zálogszerződés megkötését követően jogot szerzőket is ideértve – köteles tűrni, hogy a zálogjogosult a zálogtárgyból követelését kielégítse. Ez megjelenik jelen § (2) bekezdésében is, amely szerint a kielégítési jogot – ha e törvény másképpen nem rendelkezik – a zálogtárgyra az elzálogosítás után szerzett jogok nem érintik.

A dologi kötelezettet terhelő tűrési kötelezettség azt is jelenti, hogy tőle a jogosult a személyes adós nemteljesítése esetén sem követelheti a biztosított követelés teljesítését, így tőle fizetést a zálogjogosult perben sem követelhet (BDT2010.2333.). A zálogkötelezett helytállási kötelezettsége a lekötött dologra korlátozódik, tőle a biztosított követelés teljesítését nem, csak a dologból történő kielégítés tűrését lehet követelni. Ez akkor is így van, ha a személyes kötelezett és a dologi kötelezett más-más személy (BDT2011.2461.).

A tűrési kötelezettségre helyezi a hangsúlyt *Menyhárd Attila* is, amikor a zálogjog fogalma kapcsán arra utal, hogy a tulajdonos a zálogjogosulttal szemben a zálogjog létesítésével arra válik kötelezetté, hogy tűrje a zálogjogosult kielégítési jogának gyakorlását [*Menyhárd Attila: Dologi jog* (ELTE Eötvös Kiadó 2010, Budapest) 368.].

A tűrési kötelezettségéhez kapcsolódóan felmerül a kérdés, hogy késedelembe eshet-e a dologi kötelezett. A 6:153. § szerint a kötelezett késedelembe esik, ha a szolgáltatást annak esedékességekor nem teljesíti. A Ptk. tehát késedelem kapcsán

szolgáltatásról és nem pénzkövetelésről beszél. Ennek alapján elvileg bármilyen szolgáltatással késedelembe lehet esni. Kérdés azonban, hogy a dologi zálogkötelezettet terheli-e bármiféle szolgáltatási kötelezettség. Álláspontunk szerint az őt terhelő tūrési kötelezettség nem sorolható a szolgáltatások körébe. Emiatt a tūrési kötelezettséghez kapcsolódóan a késedelem sem értelmezhető.

Más kérdés az, hogy a zálogjogosult főszabály szerint a zálogtárgyból nemcsak a biztosított követelés tőkeösszegére tarthat igényt, hanem annak járulékaira is. Az 5:98. § (2) bekezdése szerint ugyanis a zálogtárggyal való helytállás kiterjed a zálogjoggal biztosított követelés kamataira, a követelés és a zálogjog érvényesítésének szükséges költségeire és a zálogtárgyra fordított szükséges költségekre. Amennyiben a személyes adós késedelembe esik, akkor a zálogjog a késedelmi kamatokra is fedezetet nyújt. (Ez alól csak az az eset jelent kivételt, ha a felek a zálogszerződésben keretösszeget határoztak meg, és a kamatok ezt az összeget meghaladják.) Ennek alapján pedig a zálogjogosult a zálogtárgyból (a zálogtárgy értékesítésének bevételeiből) a késedelmi kamatokra is igényt tarthat. Ez azonban nem a zálogkötelezett késedelmével függ össze, hanem azzal, hogy a személyes adós esett késedelembe a saját fizetési kötelezettsége teljesítésével.

A dologi zálogkötelezettnek ugyanakkor nem kell megvárnia, amíg a zálogjogosult kielégíti a követelését a zálogtárgyból. Nincs ugyanis akadálya annak, hogy a zálogkötelezett már ezt megelőzően teljesítse a biztosított követelést. Ez azonban nem a saját kötelezettségének a teljesítése, hanem a személyes adóst terhelő tartozás kifizetése a kielégítési jog gyakorlásának a zálogtárgyat veszélyeztető elkerülése, illetve a pénztartozás után járó késedelmi kamat mérséklése érdekében. Amikor tehát a zálogkötelezett a zálogjogosultnak a biztosított követelést kifizeti, nemcsak a kielégítési jog gyakorlását kívánja elhárítani, hanem a további késedelmi kamatok és költségek keletkezését is. (Ebben az esetben a zálogjogosultnak teljesítő zálogkötelezettet megtérítési igény, annak biztosítására pedig a zálogjogosultról rá átszálló zálogjog illeti meg. Ez a tulajdonosi zálogjog egyik megjelenése a Ptk.-ban.)

A zálogkötelezett ellen a zálogtárgyból való kielégítés tūrése iránti keresetet akkor is előterjeszthet a zálogjogosult, ha a biztosított követelés nem forintban, hanem idegen pénznemben (devizában) áll fenn. A személyes adós ellen is helye van marasztalási keresetnek, ha a tartozás devizában áll fenn. Ebben az esetben egyrészt a késedelmi kamat számításának a módja, másrészt pedig a devizatartozás forintra történő átszámításának az időpontja kapcsán merülnek fel kérdések. Ezeket azonban a bírói gyakorlat megfelelően megoldotta.

A késedelmi kamat kapcsán a 6:48. § (1) bekezdésére kell utalni, amely szerint az idegen pénznemben meghatározott pénztartozás esetén a kötelezett az adott pénznemre a kibocsátó jegybank által meghatározott alapkamattal, ennek hiányában a pénzpiaci kamattal megegyező késedelmi kamatot köteles fizetni. Ez tehát azt jelenti, hogy devizatartozás esetén természetesen nem a forintban fennálló tartozásokra irányadó kamatlábat kell alapul venni.

Alkalmazni kell továbbá a 6:48. § (2) bekezdésében foglalt szabályt is, amely szerint, ha a jogosultnak a késedelembe esés időpontjáig kamat jár, a kötelezett a késedelembe esés időpontjától e kamaton felül a késedelemmel érintett naptári félév első napján érvényes jegybanki alapkamattal egyharmadával megegyező késedelmi kamatot, de összesen legalább a jegybanki alapkamattal megegyező mértékű kamatot köteles fizetni. Amennyiben tehát a pénztartozás után a felek között ügyleti kamat volt kikötve, a kötelezettnek ezt is fizetnie kell a késedelembe esés után, a késedelmi kamattal együtt. Ezt a halmozott kamatot akkor is meg kell fizetnie a kötelezettnek, ha a pénztartozás idegen pénznemben áll fenn.

Az idegen pénznemben meghatározott pénztartozás forintra történő átszámítása elsősorban a zálogjog érvényesítése során bír kiemelkedő jelentőséggel. Bírósági végrehajtás keretében ugyanis csak meghatározott forintösszeg iránti követelést lehet érvényesíteni. A kialakult bírói gyakorlat szerint a devizartartozást a végrehajtási eljárás során akkor kell forintra átszámítani, amikor a végrehajtandó pénzkövetelést a végrehajtást kérőnek teljesítik, vagyis amikor a végrehajtó a behajtott összeget kifizeti a végrehajtást kérőnek. Az ezen a napon irányadó árfolyam szerint kell tehát a devizát forintra átszámítani. A felek ettől csak akkor tekinthetnek el, ha a zálogjog érvényesítésére bírósági végrehajtáson kívül kerül sor.

4. A dologi jelleg megjelenése a bírói gyakorlatban

A zálogkötelezett és a személyes adós kötelezettségének eltérő jogi természetéhez kapcsolódóan a Legfelsőbb Bíróság egy korábbi eseti döntésében azt emelte ki, hogy a személyes adós és a dologi kötelezett nem egyetemleges adóstárs, így a zálogkötelezettel szemben pénzfizetésre kötelező fizetési meghagyás nem bocsátható ki. A dologi kötelezett vonatkozásában a zálogjogosult igénye nem pénz fizetésére irányul, hanem csak annak tűrésére, hogy jogerős bírói határozat alapján, végrehajtás során a követelése a zálogtárgyból kielégítést nyerjen. Ilyen tűrésre kötelezés iránti igény azonban a zálogkötelezettel szemben csak perben terjeszthető elő, fizetési meghagyásos eljárás során nem (EBH2000.316.).

Ha azonban a zálogjogosult azonnali végrehajthatósági záradékkal ellátott, közjegyzői okiratba foglalt zálogszerződés alapján terjeszti elő a tűrés kötelezés iránti igényét, akkor elegendő a közjegyzői záradékolás, nem kell pert indítani.

A dologi kötelezett és a személyes adós kötelezettségének eltérő természetéből az is következik, hogy adóstársaságról, illetve kötelezetti egyetemlegességről akkor sem beszélhetünk, ha e kötelezettségek eltérő személyeket terhelnek. A zálogkötelezett (dologi kötelezett) ugyanis nem válik annak a szerződésnek az alanyává, amelyből a zálogjoggal biztosított követelés származik. Ez jelenik meg az EBH2007.1707. döntésben is.

A dologi és a személyes kötelezett kötelezettségének eltérő jellegét tükrözi a BDT2008.1924. eseti döntés is: a kötelezetti megnevezés nem jelent feltétlenül egyenes adóst, az tükrözhet dologi adósi minőséget is.

Az idézett eseti döntések alapján egyértelmű, hogy a dologi kötelezett (zálogkötelezett) – hacsak kifejezetten nem így vállalt az egyenes adós tartozásáért helytállást – nem adóstárs, nem egyetemleges kötelezett és nem is készfizető kezes. Van ugyan arra lehetőség, hogy a dologi kötelezett egyben adóstárrá vagy esetleg (készfizető) kezesé is váljon, de ha ilyen tartalmú felelősségvállaló nyilatkozatot nem tett, akkor csak tűrés kötelezettség terheli. Amennyiben pedig a személyes adós ellen felszámolási eljárás indult, a hitelezőnek abba – zálogjogosultként – be kell lépnie, hitelezői igényt kell bejelentenie, ellenkező esetben követelését a zálogkötelezettel szemben sem érvényesítheti.

A zálogkötelezett helytállási kötelezettsége azonban azt követően is fennmarad, ha a személyes adós a felszámolás folytán megszűnt. A zálogjog járulékos jellege nem terjed odáig, hogy a jogutód nélkül megszűnő személyes kötelezett cég kötelezettségei – és ezzel együtt a járulékos kötelezettség is – megszűnnek. Következésképpen a dologi kötelezettnek ilyen esetben is tűrnie kell a követelés kielégítését az elzálogosított vagyontárgyból (BDT2011.2461).

Némileg bonyolultabb a helyzet, ha nemcsak a személyes adós, hanem a dologi kötelezett ellen is felszámolási eljárás indul. Ilyenkor a zálogjogosult hitelezőnek először a személyes adós ellen indult felszámolási eljárásban kell hitelezői igényt bejelentenie,

majd ezt követően indíthat tűrésre kötelezés iránti pert (vagy kérhet közjegyzői záradékolást) az ugyancsak felszámolás alatt álló zálogkötelezett ellen. A Cstv. 38. § (2) bekezdése alapján a felszámolás kezdő időpontja előtt indult peres és nemperes eljárások a korábban eljáró bíróság előtt folytatódnak. A jogalkotó a hitelező belátására kívánta bízni ezeknek az eljárásoknak a további folytatását, nem mondta ki tehát azt, hogy ezek az eljárások a felszámolás megindítása miatt megszűnnek. Ennek megfelelően a dologi kötelezett ellen megindult felszámolási eljárás nem zárja ki, hogy a zálogjogosult a dologi kötelezett elleni – tűrésre kötelezésre irányuló – perben a követelés biztosítására szolgáló ingatlanból kielégítést keressen, ha a személyes adós nem teljesít. A tűrésre kötelezésre irányuló kereset azonban annyiban speciális, hogy a tűrésre kötelezés jogerős ítélet alapján csak bírósági végrehajtási eljárás vagy felszámolási eljárás keretében kényszeríthető ki. A felszámolás alatt álló dologi kötelezett ellen egyedi (szinguláris) végrehajtásra nincs lehetőség, a zálogjogosult tehát követelését csak a totális végrehajtási (felszámolási) eljárás keretében érvényesítheti, és csak a Cstv. szabályainak megfelelően kaphat kielégítést (BDT2003.747.).

Ha mind a személyes adós, mind pedig a zálogkötelezett ellen felszámolási eljárás indul, a személyes adós ellen indult eljárásba hitelezőként bejelentkezett zálogjogosultnak nem kell megvárnia ennek a befejezését, enélkül is bejelentkezhet a zálogkötelezett ellen indult felszámolási eljárásba. Amennyiben a zálogkötelezett ellen előbb indul felszámolási eljárás, mint a személyes adós ellen, akkor ez egy felmondási ok a zálogjogosult számára az alapjogviszonyra nézve. Ha a személyes adós ilyen esetben nem tud új biztosítékot adni, a hitelező felmondhatja a zálogjoggal biztosított követelés alapjául szolgáló szerződést. Ennek alapján lejárttá válik a követelése, és privilegizált hitelezőként léphet be a zálogkötelezett elleni felszámolási eljárásba.

A személyes adós ellen indított felszámolási eljárás esetétől eltekintve, a zálogjogosult nem köteles először a személyes adóstól megkísérelni a követelés behajtását, vagyis akár rögtön a zálogkötelezett ellen is fordulhat. Amennyiben tehát a zálogszerződés kötelezettje (dologi kötelezett) és a kölcsönszerződés kötelezettje (személyes adós) különböző személyek, a zálogjogosult hitelező szabadon dönthet arról, hogy a személyes adóssal vagy pedig a zálogkötelezettel szemben érvényesíti-e a követelését. A zálogjogosultnak nincs olyan jogszabályon alapuló kötelezettsége, amely szerint a különböző kötelezettek között bármiféle sorrendet kellene tartania, nincs tehát sortartási kötelezettsége, mint amely kezesség esetén alapesetben a jogosultat terheli. A zálogkötelezettet tehát a sortartás kifogása nem illeti meg, helyzete ebből a szempontból a készfizető kezéséhez hasonló, azzal a különbséggel, hogy a zálogkötelezett teljesítésre nem, csupán annak tűrésére köteles, hogy a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést keressen. A helytállási kötelezettség érvényesítésének ezért nem feltétele a főadóssal szembeni fellépés, csupán annyi szükséges, hogy a főadóssal szemben az igényérvényesítés megnyíljon (BDT2011.2461.).

A zálogkötelezett nemcsak más zálogkötelezettekkel szemben nem hivatkozhat a sortartás kifogására, de más mellékkötelezettekkel – így például kezessel vagy vételi jog kötelezettjével – szemben sem. Természetesen a személyes adós sem hivatkozhat arra, hogy a zálogjogosultnak először a zálogkötelezettel szemben kell megkísérelnie a követelés behajtását. A zálogjog ebből a szempontból tehát nem a személyes adós javára nyújtott „garancia”, hanem a hitelezőnek biztosít fedezetet követelése visszafizetésére. Ilyen kötelezettséget a hitelező önként a kölcsönszerződésben, illetve az ahhoz kapcsolódó zálogszerződésben vállalhat, ilyen szerződéses kikötés hiányában azonban a hitelező nem köteles zálogjogát a személyes adós mentesülése érdekében érvényesíteni (EBH2000.327.).

A zálogjogosult a dologi kötelezettel szemben akkor is előterjeszthet tűrésre irányuló keresetet, ha a személyes adós és a dologi kötelezett ugyanaz a személy. Ha ugyanis a két kötelezett személye nem válik el egymástól, az egyetlen kötelezett vonatkozásában

akkor is elkülöníthető egymástól az alapügyletből eredő követelés, illetőleg az azt biztosító zálogjogból fakadó igény. Mindebből pedig az következik, hogy a zálogjogosult hitelezőnek lehetősége van arra, hogy a személyes adóssal szemben ne a kölcsönszerződésből eredő pénzkövetelés megfizetésére tartson igényt, hanem kizárólag a zálogjog alapján lépjen fel. Ilyenkor a zálogjogosult nem a személyes adós teljes vagyonára, hanem csak a zálogtárgyként leköötött vagyontárgyra vezethet végrehajtást (BDT2009.2106.). A zálogkötelezettnek ugyanis tulajdonosi minőségében akkor sem kötelezettsége a jelzálogos hitelező kielégítése, ha egyben személyes adós is [Nizsalovszky Endre: *A jelzálogjog jogszabályainak magyarázata* (Grill 1929, Budapest) 121.].

A zálogjog dologi természetéből adódik az is, hogy ha a zálogtárgy tulajdonosa a zálogul leköötött ingatlant elidegeníti, úgy az új tulajdonos lesz a zálogkötelezett mint dologi kötelezett (BH2006.121., ÍH2016.97.).

5. Kielégítési elsőbbség zálogjog alapján

A zálogjog lényegadó ismérve a jogosultat megillető elsőbbségi kielégítési jog. Ez a kielégítési elsőbbség a zálogjog egyik fogalmi eleme. Ennek alapján a zálogjog elsődlegességet biztosít a záloghitelezőnek a biztosítékként leköötött vagyontárgyak tekintetében (prioritás). A zálogtárgy tehát mindenekelőtt a záloghitelező követelésének kielégítésére szolgál, a zálogjogosult a zálogtárgyból – más jogosultakat megelőzően – kereshet kielégítést. Ezt az (1) bekezdés külön is kimondja. A zálogjogosultnak ez az elsőbbségi kielégítési joga a zálogkötelezett tulajdonjogát korlátozó, abszolút hatályú (dologi jogi jellegű) közvetlen hozzáférési jog.

A járulékos zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog akkor gyakorolható, ha az esedékessé válás után nem teljesítik azt az alapul fekvő követelést, amelynek biztosítékaul a zálogjog szolgál. Az 5:126. § (1) bekezdése alapján a biztosított követelés esedékessé válása és teljesítésének az elmulasztása nyitja meg a járulékos zálogjog jogosultjának a kielégítés jogát. Önálló zálogjog esetén a járulékos hiánya miatt a kielégítési jog megnyílását a biztosítéki szerződésben a feleknek valamely jogi tényhez kell kötniük. Ennek hiányában a kielégítési jog az önálló zálogjog felmondásával nyílik meg. Erre részletesebben az önálló zálogjogról szóló részben térünk ki.

Az esedékessé vált követelés teljesítésének elmulasztása (akár késedelem, akár a teljesítés megtagadása vagy lehetetlenné válása folytán) tehát megnyitja a kielégítési jogot. Más kérdés, ha a hitelező a késedelembe esett személyes adósnak halasztást ad a teljesítésre, ez a kielégítési jog gyakorlásának is útját állja. A hitelezőnek figyelemmel kell lennie azonban arra is, hogy a túlzottan hosszú türelmi idő hátrányos lehet a zálogkötelezetre nézve.

Egyszerű (sortartásos) kezesség esetén ilyen esetben a hitelezőt gondossági kötelezettség terheli. Követelését érvényesítenie kell a főadóssal szemben, a kezes ugyanis mindaddig jogosult megtagadni a teljesítést, amíg a hitelező nem tudja igazolni azt, hogy észszerű időn belül sikertelenül kísérelte meg a követelés behajtását (6:419. §). Másfelől nemcsak az egyszerű, de a készfizető kezes is szabadul a kötelezettsége alól annyiban, amennyiben a követelés a jogosult hibájából történő, főadóssal szembeni behajthatatlanná válása vagy ennek jelentősen megnehezülése folytán a kezes a kötelezettel szembeni megtérítési igényére már nem kaphatna kielégítést (6:426. §). Ilyen szabályok a zálogjog körében nincsenek, de a jóhiszeműség és tisztességesség elve (1:3. §) a kielégítési jog gyakorlásra során is irányadó. A zálogkötelezettnek – mint arra már rámutattunk – a biztosított követelés esedékessé válásától kezdve lehetősége van a teljesítésre, függetlenül attól, hogy a jogosult azt megkísérelte-e már behajtani a személyes adóssal. Amennyiben

a zálogkötelezett a biztosított követelés esedékessé válása után önként nem teljesít, a zálogjogosult legfeljebb a biztosított követelés elévülésig fordulhat ellene zálogjogi igényével.

A kielégítési jog gyakorlása a zálogjogosult számára pusztán lehetőség, de nem kötelezettség. A fentiek alapján a zálogjog esetében nincs olyan szabály, amely a zálogkötelezett szabadulását mondaná ki a zálogjogosulttal szemben, ha az ezt a jogát észszerű időn belül nem gyakorolja. Figyelemmel kell lenni azonban a zálogjogosultat is terhelő együttműködési, valamint kárenyhítési kötelezettségekre. Amennyiben a zálogjoggal biztosított követelés mértéke azért nőtt meg, mert a zálogjogosult indokolatlanul késlekedett kielégítési jogának gyakorlásával, ez a magatartása kártérítésre, illetve kármegosztásra adhat alapot.

A kielégítési jog gyakorlásának két feltétele van, egyfelől a biztosított követelés esedékessé válása, másfelől pedig az, hogy az esedékessé vált követelést, annak kötelezettje ne teljesítse. A zálogkötelezett kielégítési szabadsága ezzel szemben akkor nyílik meg, amikor a személyes adós jogosulttá válik a teljesítésre. A 6:43. § szerint pénztartozás esetén a jogosult a teljesítési idő előtt felajánlott teljesítést is köteles elfogadni. Ebből az következik, hogy a személyes adóshoz hasonlóan a zálogkötelezettet is a követelés bármely létszakában megilleti a zálogjogosult kielégítésének a lehetősége (vagyis az előtörlesztés), amit a zálogjogosult hitelező köteles elfogadni. A zálogjogosult kielégítési joga azonban csak a biztosított követelés esedékessé válásával nyílik meg.

A kielégítési elsőbbség szempontjából is speciálisnak kell tekinteni azt az esetet, amikor a zálogjog egy vagy több jogviszonyt biztosít. Ez az 1959-es Ptk. szerinti keretbiztosítéki jelzálogjoghoz hasonló konstrukció. Ilyenkor a kielégítési elsőbbség nem a konkrét követelés keletkezéséhez, hanem a zálogjog létrejöttének az időpontjához igazodik. A zálogjog létrejöttékor ilyen esetben még nincs biztosított követelés, az a meghatározott jogviszony(ok)ból csak később keletkezik, illetve keletkezhet. Az ilyen típusú zálogjog – a létrejöttét követően – a megjelölt jogviszony(ok)ból eredő valamennyi, később keletkező követelés biztosítására szolgál. Az ilyen zálogjog alapításának az a célja, hogy a megjelölt jogviszony(ok)ból keletkező követelések – minden külön nyilatkozat nélkül – a keletkezésükkel zálogjogi fedezetet nyerjenek. Ebben az esetben tehát azt kell vizsgálni, hogy a konkrét követelések keletkezését megelőzően létrejött-e a zálogjog.

A kielégítési elsőbbség a zálogjog gyakorlása, érvényesítése során jut szerephez. A zálogjog érvényesítése és ennek során a kielégítési elsőbbség így ténylegesen a fizetésképtelenségi eljárási szabályok által realizálódik, elsődlegesen tehát a felszámolási eljárás és a bírósági végrehajtás során.

6. A zálogjog járulékoságának jelentése

A járulékoság két jog egymáshoz való viszonyának, pontosabban egy adott jog másik jogtól való függőségének egy meghatározott formáját írja le. A főjog (irányító jog) és a járulékos jog (mögöttes jog) olyan módon kapcsolódik egymáshoz, hogy a főjogra vonatkozó szabályozást közvetlenül alkalmazni kell a járulékos jogra is. Ez azt jelenti, hogy a járulékos jog létrejötte, fennállása és megszűnése során is a főjogtól függ, vagyis osztozik annak jogi sorsában.

A járulékoság a hitelbiztosítéki jog mellett a magánjog más területein is megjelenik. A társasági jogban a közkereseti társaság és az egyesülés tagjainak, valamint a betéti társaság belfogójának a helytállási kötelezettsége járulékos, mögöttes jellegű. Ez egy másodlagos, közvetett helytállási kötelezettség, amelynek mintájául a kezes helytállási kötelezettsége szolgált.

A járulékoság egy adott jognak egy másik jogtól való egyoldalú és egyirányú függőségét jelenti. Ennyiben a járulékoságnak fontos szerepe van: rendezi ugyanis a kétféle jog közötti viszonyt, amely különös élességgel mutatkozik meg az irányító jog átruházása és megterhelése során.

A járulékoság szabályozási és jogalkalmazási szempontból egy jogtechnikai egyszerűsítésként is felfogható. Ez azt jelenti, hogy az elsődleges jogviszonyra irányadó szabályokat a járulékoság elve alapján a járulékos jogviszonynál is figyelembe kell venni. A járulékoság elve tehát közvetíti az elsődleges jogviszonyt meghatározó rendelkezéseket a mögöttes jogviszonyra. A járulékoság eseteiben ezért a felek számára elkerülhetővé válik egy olyan jogügylet, amelynek egyedüli célja az lenne, hogy a járulékos-mögöttes jogot az irányító joghoz igazítsa.

A járulékoság másik fontos funkciója a járulékos jog kötelezettjének a védelme. Ez abban nyilvánul meg, hogy a kötelezettet a jogosult csak annyiban veheti igénybe, ameddig az irányító jog célja fennáll, felső korlátot pedig az irányító jog terjedelme szab. Mindez azt is jelenti, hogy az irányító jog megszűnése esetén a kötelezett oldalán nincs szükség a kötelemből való szabadulásra irányuló külön kötelmi jogi igény konstruálására. Ez jelenik meg az 5:142. § (1) bekezdés d) pontjában is. Eszerint megszűnik a zálogjog, ha megszűnik a zálogjoggal biztosított követelés, illetve minden olyan jogviszony, amely alapján a jövőben zálogjoggal biztosított követelés keletkezhet.

Attól függően, hogy az irányító jog mely elemei kerülnek kiegyenlítésre a járulékos jog által, a járulékoság különböző megjelenési formáiról beszélhetünk:

a) *Járulékoság a létrejövétel során:* a járulékos jog csak akkor jön létre, ha az irányító jog is létrejött. Ez egyértelműen megjelenik a kezességnél, hiszen, ha a főadósnak nincs, nem keletkezett tartozása, akkor a kezest sem terheli helytállási kötelezettség. Ez a szabály jelzálogjog és kézzizálogjog esetében is irányadó. A jövőbeli vagy feltételes követelés biztosítása azonban bizonyos értelemben kivételt képez a járulékoságnak ez alól az esete alól.

Néhány jogrendszerben a létrejövételhez kapcsolódó járulékoság jelzálogjognál másként jelenik meg. Azokban a jogokban ugyanis – ilyen például a német –, amelyek ismerik a tulajdonosi jelzálogjog intézményét, ingatlant terhelő jelzálogjognál nem feltétel, hogy a biztosítandó követelés már fennálljon. Ebben az esetben a tulajdonos javára anélkül jön létre a jelzálogjog, hogy a tulajdonosnak saját magával szemben valóságosan létező tartozása lenne. A tulajdonosi jelzálogjognak ez az esete lehetővé teszi a tulajdonos számára, hogy úgy jegyeztessen be később életre kelő jelzálogjogot az ingatlan-nyilvántartásba, hogy az ne a keletkezés, hanem a bejegyzés ranghelyét foglalja el. A tulajdonosi jelzálogjog által kielégíteni kívánt gazdasági igényt más jogrendszerekben (pl. az osztrák jogban és részben a magyar jogban is) a ranghelyhez kapcsolódó különböző jogintézmények elégítik ki. [Az 5:142. § (2) és (3) bekezdései ugyan elismerik a tulajdonosi zálogjogot, azt a lehetőséget azonban nem, hogy a tulajdonos eleve tulajdonosi zálogjogként alapíthasson zálogjogot.]

b) *A jogok terjedelméhez kapcsolódó járulékoság:* ennek alapján az irányító jog a járulékos jog nagyságát, terjedelmét is meghatározza. Ezt juttatta szemléletesen kifejezésre az 1959-es Ptk. 262. § (3) bekezdése, amely a jelzálogjoghoz kapcsolódóan azt rögzítette, hogy a követelés csökkenése vagy megszűnése a nyilvántartási bejegyzés tartalmára tekintet nélkül is kihat a zálogjogra. Az 1959-es Ptk. ezáltal egyértelművé tette, hogy a járulékoság erősebb, mint a nyilvántartási (köz)hitelesség elve. Bár ezt a Ptk. – a nyilvántartásba történő bejegyzés eltérő szabályozása folytán – külön nem mondja ki, az 1959-es Ptk.-nak ezt a szabályát továbbra is irányadónak kell tekinteni, hiszen okszerűen következik az 5:98. § (1) bekezdéséből, amely a nyilvántartásba való bejegyzés tartalmától függetlenül kimondja, hogy „a zálogtárggyal való helytállás terjedelme annak

a követelésnek a mindenkori terjedelméhez igazodik, amelynek biztosítására a zálogtárgy szolgál”.

c) *A jogosulti legitimációhoz kapcsolódó járulékoság*: a járulékoság elve alapján az irányító jog azt is meghatározza, hogy a járulékos jog kit illethet meg. Ebből következik, hogy az irányító jog és a járulékos jog jogosultjának ugyanazon személynek kell lennie. Ez alól a követelmény alól a Ptk. egyetlen esetben tesz kivételt: ha a biztosított követelés jogosultja vagy jogosultjai zálogjogosulti bizományost jelöltek ki. A zálogjogosulti bizományos ugyanis nem feltétlenül jogosultja a biztosított követelésnek.

A járulékoságnak ez az aspektusa azt is meghatározza, hogy az elsődleges jog átruházása, illetve törvényi engedmény esetén a járulékos jog is átszáll az új jogosultra. A kétféle jogosult tehát átruházás során sem válhat el egymástól. Az önálló zálogjog természetesen ez alól a járulékosági szabály alól is kivételt képez, de csak az átruházás tekintetében. Az önálló zálogjog létrejöttkor ugyanis az önálló zálogjog jogosultja egyben a biztosítéki szerződés szerinti követelésnek is a jogosultja, hasonlóan a járulékos zálogjoghoz. Az önálló zálogjog átruházását követően pedig annak új jogosultja a biztosítéki szerződésben is az átruházó helyébe lép [5:100. § (4) bekezdés], így az új zálogjogosult sem válhat teljesen függetlenné a biztosítéki szerződés szerinti követeléstől.

d) *A jogérvényesítéshez kapcsolódó járulékoság*: az irányító jog érvényesítése ellen az adós által igénybe vehető kifogások a járulékos jog érvényesítése esetén is fennállnak, és megilletik a kötelezettet. Ez a fajta járulékoság az újrászabályozott önálló zálogjog esetén is fennáll [5:100. § (6) bekezdés].

e) *A megszűnéshez kapcsolódó járulékoság*: a járulékoságnak ez az eleme azt jeleníti meg, hogy akkor és amennyiben az irányító jog megszűnik, megszűnik a járulékos jog is. A megszűnéshez kapcsolódó járulékoság alóli kivételként előfordulhat, hogy a hitelező kielégítése ellenére a járulékos (biztosítéki) jog nem szűnik meg. Ennek fő esete, ha a jogosultnak teljesítő kötelezett egy harmadik személytől vagy a jogosultnak teljesítő harmadik személy a kötelezettől megtérítést igényelhet. Ebben az esetben ugyanis a járulékos jog a ténylegesen teljesítő személyre száll át, vagy az ilyen személy javára marad fenn.

A járulékoság elve azt hivatott kifejezésre juttatni, hogy a jogosultat a teljesítés csak egyszer illeti meg, illetve, hogy a teljesítendő szolgáltatás fajtáját és mértékét az irányító jog határozza meg.

7. Járulékoság a zálogjog területén

A zálogjog járulékos jellege azt jelenti, hogy a zálogjog alapján fennálló kielégítési elsőbbség az alapul fekvő követeléshez igazodik. Sem az 1959-es Ptk., sem pedig a Ptk. nem határozza meg a járulékoság fogalmát – sőt ezt a kifejezést nem is használja –, a járulékoságra azonban a zálogjogi szabályok között számos rendelkezés utal.

Bár a járulékoság elve fontos gazdasági igények kielégítésére szolgál, a modern gazdasági viszonyok között ezt az elvet nem lehet a maga teljességében érvényre juttatni. A járulékoság tulajdonképpen sosem érvényesült kivételek nélkül. A zálogjog járulékos természetét a római jogban fejtette ki a leghatározottabban, de még a római jog sem tartotta fenn sértetlenül ezt az elvet, vagyis a gyakorlati igényeknek engedve némely esetekben nem követte a zálogjog és a követelés közötti szoros összefüggést. A 19. századi jogokban aztán – az ingatlanfedezetre épülő ún. dologi (reál) hitel igényeinek szem előtt tartásával – még több kivételt tettek a zálogjog járulékos jellege alól, vagyis azt, amit a római jog csak egyes esetekben engedett meg, általános szabály szintjére emelték.

A járulékoság alól tett kivételek elsődlegesen a jelzálogjog körében mutatkoznak meg. Ez azzal áll összefüggésben, hogy a telekkönyv és a nyilvántartási elvek számos esetben felülírják az anyagi jogi szabályokat. A járulékoság elve alóli kivételek egyben a forgalom számára tett könnyítések, amelyek általában a nagyobb gazdasági jelentőséggel bíró jelzálogjoghoz kapcsolódóan jelennek meg.

A Ptkmód. 11. §-a újraszabályozta az önálló zálogjogot, amely a zálogjog nem-járulékos formája. A hiányzó törvényi járulékoságot önálló zálogjog esetében egy kötelmi jogi megállapodás, a biztosítéki szerződés pótolja. Az önálló zálogjognak a biztosított követeléstől (a biztosítéki szerződés szerinti követeléstől) való függetlensége sem teljes körű: a kifogások felhozatala szempontjából ugyanis az önálló zálogjog is járulékosnak tekinthető.

A biztosított követelésnek és a zálogjognak a járulékoságban testet öltő szoros kapcsolatából következik, hogy a követeléssel szemben érvényesíthető kifogások a zálogjogra is kihatnak. Ez azt jelenti, hogy a zálogkötelezett a személyes adóst megillető kifogásokat is érvényesítheti. Önálló zálogjognál ezt az 5:100. § (6) bekezdése – a törvényi járulékoság hiánya miatt – külön is kimondja.

A kifogásokat több csoportba lehet sorolni. Különbséget kell tenni a követeléssel szembeni (kötelmi jogi), illetve a zálogjog ellen irányuló (dologi jogi) kifogások között. Különbség van emellett a személyes adóst, illetve a zálogkötelezettet megillető kifogások között is. A kifogások egy része eljárásjogi, más része azonban anyagi jogi jellegű.

Kiemelkedő a szerepe az elévülési kifogásnak. E körben nem arról az esetről beszélünk, amikor a követelés már a zálogjog alapításakor/létrejöttkor elévült, hanem arról, amikor a követelés elévülése utóbb, a zálogjog fennállása alatt következett be. A módosított 5:142. § (1) bekezdésének e) pontja alapján a zálogjog megszűnik, ha a zálogjoggal biztosított követelés elévül, ez azonban a követelést biztosító kézzizálogból való kielégítést nem akadályozza. A biztosított követelés elévülése ennek alapján a követelést biztosító, járulékos jelzálogjog megszűnését (és nem annak elévülését!) eredményezi.

Önálló zálogjog esetében a biztosítéki szerződés szerinti követelés elévülése az önálló zálogjog törlésére vagy annak átruházására irányuló igényt alapozhat meg. Amennyiben tehát a biztosítéki szerződés szerinti követelés elévült (bár még fennáll), a zálogkötelezett arra hivatkozással kérheti az önálló zálogjog törlését vagy átjegyzését, hogy „*az önálló zálogjog létesítésének a biztosítéki szerződésben megjelölt célja véglegesen megghiúsult*”. Az önálló zálogjogot ugyanis a felek a biztosítéki szerződés szerinti, bírósági úton érvényesíthető követelés biztosítására létesítették. Mivel azonban ez a követelés – elévülés miatt – bírósági úton már nem érvényesíthető, ezért az önálló zálogjog létesítésének a célja is véglegesen megghiúsult. Ha pedig a biztosítéki szerződés a követelés elévüléséről külön is rendelkezik, akkor az önálló zálogjog törlését vagy átjegyzését arra hivatkozással is kérheti a zálogkötelezett, hogy „*a biztosítéki szerződésbe foglalt más, az önálló zálogjog megszűnését eredményező ok vagy feltétel bekövetkezett*”. Emellett az önálló zálogjog kötelezettje kifogásként is hivatkozhat a biztosítéki szerződés szerinti követelés elévülésére, akár bírósági végrehajtás útján, akár azon kívül kerül sor a zálogjogosult kielégítési jogának gyakorlására.

A biztosított követelés elévülésétől meg kell különböztetni a zálogjogi igény elévülését. A zálogjogi igény – szemben a tulajdonjogi igénnyel (5:35. §) – nem elévülhetetlen, és a nyilvántartási bejegyzéssel sem válik azzá. A zálogjogi igény a zálogjogosult kielégítési jogához kapcsolódik. Ennek az elévülése a kielégítési jog megnyílásával veszi kezdetét, és – eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában – öt év alatt következik be. Mindez természetesen nem változtat azon, hogy a zálogkötelezett nem köteles kifizetni a biztosított (pénz)követelést, csupán túrni azt, hogy a zálogjogosult

a zálogtárgyból kielégítse a követelését. Ez a kielégítési jog, illetve a kielégítés tūrésére irányuló igény évül el öt év alatt. Követelést biztosító, járulékos jelzálogjog esetén a zálogjogosult a már megnyílt kielégítési jogát azért sem tudja az általános ötéves elévülési határidőn túl gyakorolni, mert a kielégítési jog gyakorlására legfeljebb a biztosított követelés elévüléséig kerülhet sor. Az 5:142. § (1) bekezdésének e) pontja alapján ugyanis – mint láttuk – a biztosított követelés elévülésével a járulékos jelzálogjog megszűnik. Ebből viszont az is következik, hogy követelést biztosító, járulékos zálogjog esetén valójában nem válhat el egymástól a zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog (a zálogjogi igény), valamint a biztosított követelés elévülése. A kapcsolat olyannyira szoros, hogy a Ptk. a biztosított követelés elévüléséhez nem is a zálogjog elévülését, hanem annak megszűnését fűzi jogkövetkezményként (kivéve a kézzzálogjog esetét). Önálló zálogjognál természetesen a járulékoságnak ez a fajta megnyilvánulása nem érvényesül, azonban az önálló zálogjogból fakadó kielégítési jogot sem lehet gyakorolni akkor, ha a biztosítéki szerződés szerinti követelés már elévült.

A járulékos jellegből következően a zálogkötelezett a saját kifogásain kívül azokat a kifogásokat is érvényesítheti, amelyeket a személyes adós érvényesíthet a hitelezővel szemben. A zálogkötelezettet azok a kifogások is megilletik, amelyek érvényesítéséről a személyes adós lemondott, vagy azok gyakorlását elmulasztotta. A zálogkötelezett a zálogjogosulttal szemben alapvetően azokat a jogokat és kifogásokat gyakorolhatja, amelyeket a jogosulttal szemben a készfizető kezés. A dologi zálogkötelezett egyrészt tehát azokat a kifogásokat hozhatja fel, amelyeket a személyes adós érvényesíthetett volna, másrészt azokat, amelyek a zálogjogosult és a közte esetlegesen fennálló jogviszonyból származnak. A zálogkötelezett ezekre a kifogásokra akkor is hivatkozhat, ha a személyes adóst már jogerősen teljesítésre kötelezték, de az őt megillető kifogások felhozatalát elmulasztotta.

Ezek a kifogások a zálogtárgy mindenkorai tulajdonosát mint zálogkötelezettet illetik meg, vagyis akkor is fennmaradnak, ha a zálogtárgy tulajdonjogát átruházták, vagy az más jogcímen szállt át. A zálogjogosult jogi helyzete ugyanis nem javulhat, nem válhat előnyösebbé amiatt, hogy a zálogtárgy tulajdonosának a személye utóbb megváltozott.

Ebbe a körbe tartozhat a zálogkötelezett által érvényesíthető érvénytelenségi kifogás is. A zálogkötelezettet megillető érvénytelenségi kifogás nemcsak a zálogszerződésre, hanem arra az alapügyletre is vonatkozhat, amelyből a zálogjoggal biztosított követelés származik. Álláspontunk szerint a zálogkötelezettnek jogi érdeke fűződik a zálogjoggal biztosított alapügylet érvénytelensége megállapításához, hiszen annak érvénytelensége a zálogkötelezett helytállási kötelezettségére is kihat.

Az alapügylet (pl. kölcsönszerződés) érvénytelenségének a megállapítása azonban nem feltétlenül eredményezi azt, hogy a zálogkötelezett mentesül a zálogtárggyal való helytállási kötelezettség alól. Ez ugyanis attól is függ, hogy mi lesz a jogkövetkezménye a biztosított szerződés érvénytelenségének (ÍH2016.98.).

Külön esetkörként képez a beszámítási kifogás. A biztosított követelés beszámítás útján is teljesíthető. Kérdés azonban, hogy a zálogkötelezett jogosult-e beszámításra. Az egyértelmű, hogy a zálogkötelezett beszámíthatja azt az ellenkövetelést, amellyel a zálogjogosult neki tartozik. Megítélésünk szerint azonban nem számíthatja be azokat az ellenköveteléseket, amelyeket a személyes adós jogosult lenne beszámítani. Nincs ugyanis jogszabályi alapja annak, hogy a zálogkötelezett a személyes adós ellenköveteléseivel is rendelkezhesen.

Kezesség esetén a 6:417. § (2) bekezdése kifejezetten kimondja, hogy a kezés a jogosult követelésébe a saját és a kötelezett ellenköveteléseit is beszámíthatja. Hasonló rendelkezést tartalmazott jelzálogjogra nézve a Jt. 44. § (1) bekezdése. Ez kimondta, hogy

a jelzálog tulajdonosa saját ellenkövetelésein felül beszámíthatja a jelzálogos hitelezőnek mindazt, amit a személyes adós jogosult beszámítani.

Ilyen rendelkezést azonban sem a Ptk. zálogjogi szabályai, sem más hatályos jogszabály nem tartalmaz. Ennek alapján pedig nincs lehetőség a személyes adóst a zálogjogosulttal szemben megillető (ellen)követelésnek a dologi zálogkötelezett általi beszámítására.

Az újraszabályozott önálló zálogjog körében a zálogkötelezett gyakorlatilag ugyanazokat a kifogásokat érvényesítheti, mint a járulékos zálogjog kötelezettje. A Ptk. tehát nem támasztotta fel az 1959-es Ptk. kifogáskorlátozásra vonatkozó szabályát, ehelyett széles körben biztosítja a kifogások felhozatalának a lehetőségét a zálogkötelezett számára. Az 5:100. § (6) bekezdése szerint a zálogkötelezett az önálló zálogjog mindenkori jogosultjával szemben hivatkozhat azokra a kifogásokra is, amelyek a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés kötelezettjét megilletik. Az önálló zálogjog kötelezettje ennek alapján a személyes adóst megillető kifogásokat is érvényesítheti. Az önálló zálogjog kötelezettje sem számíthatja be azonban azokat az ellenkövetéseket, amelyek a személyes adóst illetik meg a zálogjogosulttal szemben.

A kifogások érvényesítése – ideértve a beszámítási kifogást is – tekintetében tehát a követelést biztosító, járulékos zálogjog kötelezettje ugyanolyan helyzetben van, mint az önálló zálogjog kötelezettje.

5:87. §

[A zálogjog létrejötte]

A zálogjog létrejön, ha

- a) a zálogjogosult és a zálogkötelezett megalapítja a zálogjogot; és
- b) a zálogkötelezett rendelkezési joggal bír a zálogtárgy fölött.

A Ptk. megkülönbözteti egymástól a zálogjog alapítását és létrejöttét. Az 1959-es Ptk. ezzel szemben a zálogjog keletkezése kifejezést használta (1959-es Ptk. 254. §). A Kúria 2016/G/4. számú elvi határozatában azonban kiemelte, hogy az 1959-es Ptk. ugyan nem különböztetett ilyen egyértelműen a zálogjog megalapítása és létrejötte között, azonban az 1959-es Ptk. tekintetében is irányadó, hogy a dologi jog létrejöttének (keletkezésének) feltétele, hogy a dologi jog tárgya létrejöjjön.

A Ptk. rendszerében az alapítás, illetve a létrejövetel a zálogjog keletkezésének két – egymástól időben is elváló – momentuma. Először a zálogjog alapítására kell, hogy sor kerüljön, a zálogjog csak ezt követően jöhet létre. Ezt mondja ki a jelen §, amely szerint a zálogjog létrejöttéhez az alapításon kívül arra is szükség van, hogy a zálogkötelezett rendelkezési joggal bírjon a zálogtárgy fölött.

A zálogtárgy feletti rendelkezési jog követelményétől a Ptk. csak egyetlen esetben tekint el: a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzendő jelzálogjogoknál. Az 5:93. § (4) bekezdése szerint ugyanis a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésnek nem akadálya, ha a bejegyezni kívánt zálogtárgy a bejegyzés időpontjában nem létezik, vagy azon a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog. Ez a jövőbeni zálogjog esete, amelyet el kell határolni a jövőbeni vagy feltételes követelést biztosító zálogjogtól. Jövőbeni zálogjog esetén a zálogtárgy jövőbeni – vagy még nem létezik, vagy nincs a zálogkötelezett tulajdonában –, a biztosított követelés azonban már fennáll. A jövőbeni zálogjog eseteire ennek megfelelően a Ptk. alapján kizárólag a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzendő (ingó, illetve jogot vagy követelést terhelő) jelzálogjogokra korlátozódik.

Fontos kiemelni, hogy jelen § b) pontja nem azt mondja ki, hogy a zálogkötelezettnek a zálogtárgy tulajdonosának kell lennie, hanem azt, hogy rendelkezési joggal kell bírnia a zálogtárgy felett.

A rendelkezési jog a tulajdonjog egyik részjogosítványa, amely azonban el is válhat a tulajdonjogtól. Az 5:30. § (1) bekezdése szerint a tulajdonost megilleti az a jog, hogy a dolog birtokát, használatát vagy hasznai szedésének jogát másnak átengedje, azt biztosítékul adja, vagy más módon megterhelje, továbbá, hogy a tulajdonjogát másra átruházza, vagy azzal felhagyjon. Lehetséges azonban, hogy a tulajdonost nem illeti meg a zálogjog létrejöttéhez szükséges dolog feletti rendelkezési jog, mert arra vonatkozóan elidegenítési és terhelési tilalom áll fenn. Ebben az esetben a tulajdonos nem zálogosíthatja el a vagyontárgyát. A Ptk. rendszerében ez azt jelenti, hogy a vagyontárgyat terhelő zálogjog megalapításra kerülhet ugyan, de az korlátolt dologi jogként akkor jön létre, amikor a tulajdonos a vagyontárgy feletti rendelkezési jogot megszerzi. Ingatlanra vonatkozó jelzálogjog ez alól természetesen kivétel, mert ennek alapításához az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés szükséges, amihez viszont az 5:34. §-a szerint a tilalom jogosultjának hozzá kell járulnia. Hozzájárulás esetén az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéssel pedig nemcsak megalapítottá válik a zálogjog, de egyben létre is jön, hiszen a hozzájárulás a rendelkezési jog érintett korlátozását (terhelési tilalom) az adott ingatlan tekintetében feloldotta.

A rendelkezési joghoz kapcsolódóan kell utalni az 5:101. § (4) bekezdésére is. Ennek alapján, ha a zálogtárgy jog vagy követelés, akkor a zálogtárgy tulajdonjogán a jogot vagy követelést, a zálogtárgy tulajdonosán a jogosultat kell érteni. Ez azzal áll összefüggésben, hogy a jogok és követelések nem lehetnek tulajdonjog tárgyai, esetükben tehát tulajdonos alatt a rendelkezésre jogosultat kell érteni.

A Ptk. alapján is felmerül a kérdés, hogy nem tulajdonostól lehet-e zálogjogot szerezni. Az 1959-es Ptk. 265. § (1) bekezdése ezt kézizálogjog esetében lehetővé tette. Ennek alapján kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen akkor is lehetett zálogjogot szerezni, ha az, aki a zálogtárgyat adta, nem volt tulajdonos. A Legfelsőbb Bíróságnak az 1959-es Ptk.-hoz kapcsolódó PK. 33. számú állásfoglalása szerint ennek a nem tulajdonostól való tulajdonszerzés elismerése adta a háttérét. A PK. 33. számú állásfoglalást ugyanakkor a Kúria 1/2014. PJE jogegységi határozata a Ptk. alkalmazási körében nem tartotta irányadónak. Ennek indoka, hogy a Ptk. nem vette át az 1959-es Ptk. 265. § (1) bekezdésében foglalt szabályt. A Ptk. alapján tehát jelenleg kereskedelmi forgalomban sem lehet nem tulajdonostól kézizálogjogot szerezni.

Egy további kérdés, hogy a Ptk. alapján van-e arra lehetőség, hogy a zálogjog akkor is létrejöjjön, ha a zálogkötelezett tulajdonos ugyan, de nem illette meg a zálogtárgy feletti rendelkezési jog. A rendelkezési jog hiányával találkozhatunk például a forgalomképtelen vagyontárgyak esetében. A forgalomképtelen vagyontárgyak elzálogosítására irányuló zálogszerződés alapján a rendelkezési jog hiányában a zálogjog nem jöhet létre, így az ilyen zálogszerződés, mint lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés a 6:107. § (1) bekezdése alapján semmis.

Semmis a kiskorú törvényes képviselőjének az a jognyilatkozata, amellyel idegen kötelezettségért megfelelő ellenérték nélkül kötelezettséget vállal (2:16. §), így semmis a mást terhelő személyes kötelezettségért a kiskorú nevében eljáró törvényes képviselő zálogkötelezettség-vállalása is. A 2:15. § (1) bekezdésének c) pontja alapján pedig a kiskorú ingatlan tulajdonjogának megterheléséhez a kiskorú törvényes képviselőjének a jognyilatkozata mellett a gyámhatóság jóváhagyására is szükség van. A törvényes képviselőnek a kiskorú ingatlana elzálogosítására irányuló jognyilatkozata tehát csak a gyámhatóság jóváhagyásával lesz érvényes. A 2:23. (1) bekezdésének c) pontja ugyanígy előírja a gyámhatóság jóváhagyását a cselekvőképességében részlegesen korlátozott

nagykorú személy és gondnoka jognyilatkozatának, továbbá a cselekvőképtelen nagykorú gondnoka jognyilatkozatának az érvényességéhez. A cselekvőképességben részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen nagykorú ingatlanának bármilyen módon történő megterheléséhez tehát a gondnok jognyilatkozata mellett a gyámhatóság jóváhagyására is szükség van. Gyámhatósági jóváhagyás hiányában a megterhelésre irányuló jognyilatkozat semmis. [Ezekben az esetekben – a hatósági jóváhagyás érvényességi feltételként való megfogalmazása folytán – a gyámhatósági jóváhagyás nem tartozik a 6:118. § (1) bekezdésében szereplő hatósági jóváhagyás körébe. A 6:118. § (1) bekezdése szerint ugyanis a hatóság jóváhagyásával a szerződés megkötésének időpontjára visszamenőleg válik hatályossá. A (3) bekezdés szerint pedig a szerződés nem válik hatályossá, ha a hatóság a jóváhagyást nem adja meg. A gyámhatósági jóváhagyás hiányában ezzel szemben a jelzett jognyilatkozatok nem hatálytalanok, hanem semmissek lesznek.]

A tulajdonost megillető rendelkezési jog hiánya azt a kérdést is felveti, hogy a tulajdonos elzálogosíthatja-e a vagyontárgyát akkor, ha az elidegenítési és terhelési tilalom alatt áll. Az 5:32. § (1) bekezdése szerint az elidegenítési és terhelési tilalommal ellentétes rendelkezés hatálytalan azzal szemben, akinek jogát a tilalom biztosítja. A (2) bekezdés azonban kimondja, hogy az ellenérték fejében jogot szerző jóhiszemű személyek jogszerzését az elidegenítési és terhelési tilalom nem korlátozza. Ennek alapján a jóhiszemű harmadik személy akkor is kézizálogjogot szerezhethet az ingó dolog felett, ha a tulajdonost nem illette meg a zálogbaadás joga, de a zálogjogosult jogszerzése ellenérték fejében történt. Ez azonban ahhoz a kérdéshez is elvezet, hogy a zálogjog alapítását és így a zálogszerződést ingyenes vagy visszterhes ügyletnek kell-e tekinteni. Ha a zálogjog szerzése ingyenességének vagy visszterhességének kérdése a zálogszerződés kapcsán egyáltalán felmerülhet, a zálogjog járulékoságának elvéből kiindulva elfogadható lehet, hogy ezt a körülményt is az alapügylet alapján kell megítélni. Eszerint ingyenes szerződéses kötelezettségvállalás zálogjoggal való biztosítása a zálogszerződést is ingyenessé teszi, visszterhes kötelezettség teljesítésének zálogjoggal való biztosítása azonban a zálogszerződés visszterhességét is eredményezi. E kérdéssel a zálogszerződéssel összefüggésben részletesebben is foglalkozunk.

Az 5:32. § (1) bekezdése azt mondja ki, hogy az elidegenítési és terhelési tilalommal ellentétes rendelkezés a tilalommal biztosított jog jogosultjának a rendelkezés jogosultjához intézett hozzájáruló nyilatkozatával hatályossá válik. Ennek alapján nem lehet kizárni, hogy valamely személy úgy szerezzen a tulajdonostól kézizálogjogot, hogy az elzálogosított ingóra nézve elidegenítési és terhelési tilalom áll fenn. [Lényegében erre a következtetésre jut *Pomeisl András* is. Lásd *Pomeisl András: A zálogjog fogalma és létrejötte in Bodzási Balázs (szerk.): Hitelbiztosítékok (HVG-ORAC 2016, Budapest) 262.*]

A jóhiszemű jogszerzés elve a zálogjog körében emellett más formában is megjelenik: akkor, amikor a jóhiszemű szerző zálogjogtól mentes tulajdonjogot szerez. Ennek elismerésére az 5:143. §-ában kerül sor.

A zálogjog alapítása és létrejötte közötti különbségtétel miatt a zálogjogot alapító ügylet már akkor is végbemehet, ha a zálogkötelezettet még nem illeli meg rendelkezési jog a zálogtárgy felett. A zálogszerződést tehát a felek már azt megelőzően is megkötethetik, hogy a zálogkötelezett rendelkezési joggal bírna a zálogtárgy felett.

Egy ilyen megalapított, de még létre nem jött zálogjogot azonban csak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba lehet bejegyezni [5:93. § (4) bekezdés], az ingatlan-nyilvántartásba és más közhiteles lajstromba azonban nem [5:93. § (3) bekezdés]. Ebből az is következik, hogy ez utóbbi esetekben az alapítás és a bejegyzés időben nem válhat el egymástól, mindkettőnek feltétele ugyanis a rendelkezési jog fennállta.

5:88. §**[A zálogjog alapítása]**

Zálogjog megalapításához zálogszerződés és erre tekintettel

- a) a zálogjog megfelelő nyilvántartásba való bejegyzése (jelzálogjog); vagy**
- b) a zálogtárgy birtokának a zálogjogosult részére történő átruházása (kézizálogjog) szükséges.**

1. A dologi jogi ügylet tanának megjelenése a Ptk.-ban

A Ptk. különbséget tesz a zálogjog alapítása és létrejötte között. A Ptk. a zálogjog megalapításának két feltételét írja elő:

- a feleknek zálogszerződést kell kötniük egymással, és
- végbe kell mennie a publicitást biztosító jogi ténynek (ez kézizálogjognál a birtokátruházás, jelzálogjognál pedig a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzés).

A jogirodalomban ehhez kapcsolódóan egyrészt a zálogszerződés jogi természetét, másrészt pedig a birtokátruházás dologi jogi ügyleti jellegét vizsgálták [Gárdos István: *A zálogjog in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1068–1072.].

A dologi jogi ügyletek alaptípusa a birtokátruházás. A birtokátruházás az 1959-es Ptk.-ra épülő jogban is megjelent az ingó dolgok tulajdonjogának átruházása körében, amit azonban a korábbi terminológia átadásnak nevezett. Ezzel kapcsolatban is kérdésként merült fel, hogy az átadás jogügylet vagy reálaktus. Tágabb értelemben a kérdés úgy vetődött fel, hogy a birtokot jognak vagy ténynek tekinti-e a magyar polgári jog. Ez a kérdés különösen a nyomdai úton előállított részvények átruházása körüli jogirodalmi vitában vált jelentőssé (Menyhárd Attila: *A dologi jog szabályozásának sarokpontjai a Polgári Törvénykönyvben. Jogtudományi Közlöny*, 2013/11. 517.). Ezzel összefüggésben azt kell kiemelni, hogy amennyiben a polgári jog az átadást ügyleti aktusnak tekinti, abból az is következik, hogy az ingó dolog a tényleges átadás ellenére is visszakövetelhető.

A Ptk. egyértelművé teszi a birtokátruházás jogügyleti természetét, ezzel együtt pedig a birtokot is jogként határozza meg. Ezzel kapcsolatban *Menyhárd Attila* arra hívja fel a figyelmet, hogy a birtokátruházás jogügyleti jellegének központi szerepe van a zálogjog alapításán túlmenően az átruházással történő tulajdonszerzésnél, a haszonélvezeti jog keletkezésénél, valamint a nem tulajdonátruházó szerződések teljesítésénél is [Menyhárd Attila: *A birtok in Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex 2013, Budapest) 369.].

A Ptk. rendszerében tehát a birtokátruházásnak és a dologi jogok létrejöttéhez vezető egyéb aktusoknak ugyan ügyleti jellegük van, de nem tekinthetők kötelmeknek. Ezt az ügyleti jelleget birtokátruházás esetén az 5:3. § (1) bekezdése úgy fogalmazza meg, hogy a birtokátruházása a dolog feletti tényleges hatalomnak az erre irányuló megállapodás alapján való átengedésével valósul meg. Az idézett szakasz szerint a birtokátruházásra a szerződés létrejöttére és érvényességére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Az 5:3. § (1) bekezdése a birtokátruházáson kívül a többi dologi jogi ügyletre is irányadó. Az idézett szakasz ugyanakkor a birtokátruházás ügyleti jellegét úgy juttatja kifejezésre, hogy a törvény nem határozza meg a jogügylet fogalmát. A szerződés létrejöttére és érvényességére vonatkozó szabályok alkalmazásának felhívása azonban nem jelenti azt, hogy a dologi jogi ügyletek esetén az egyes érvénytelenségi okok ugyanúgy alkalmazásra kerülhetnek, mint a szerződések esetében, hiszen ezen okok egy része ebben a körben nem is értelmezhető.

Különbséget kell emellett tenni az absztrakt dologi jogi ügyletek, valamint a dologi jogban megjelenő kötelmek, dologi jogi szerződések között. A dologi jogi szerződések tárgya is valamely dologi jog, de kötelmi elemeket is tartalmaznak. Ezek megjelennek a szomszédjogokhoz kapcsolódóan, az épület tulajdonosa és a földtulajdonos közötti viszonyban, valamint a közös tulajdon körében. Megítélésünk szerint a zálogszerződés is ebbe a körbe tartozik, amely ennek alapján nem absztrakt dologi jogi ügylet, hanem dologi jogot keletkeztető szerződés.

2. A zálogjogot alapító ügylet

Gárdos István álláspontja szerint a zálogjogot alapító dologi ügylet felépítése és szabályozása a Ptk.-ban megegyezik a birtokátruházásával. Véleménye szerint emellett a zálogjogot alapító dologi ügylet nem jogcímes, hanem absztrakt jellegű. Érvelése szerint a zálogjog alapításának jogcíme, vagyis az az ügyleti cél, amelynek megvalósítására a zálogjog alapítására sor kerül – a birtokátruházáshoz hasonlóan – kívül áll magán a dologi ügyleten. Ez a jogcím az alapjogviszonyt keletkeztető ügyletben (szerződésben) előírt kötelezettség vagy feltétel. Emellett a zálogjog alapítása érvényességének és a zálogjog fennállásának nem feltétele az, hogy a zálogkötelezettet erre vonatkozó érvényes kötelezettség terhelje [*Gárdos István: A zálogjog in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, (Wolters Kluwer 2014, Budapest)1069.*].

Ennek a kérdésnek a megválaszolása ugyanakkor további elemzést igényel. Jelen § alapján a zálogjogot alapító ügylet két elemből áll: a zálogszerződésből és a zálogjog publicitását megeremtő aktusból, amely egyúttal a zálogtárgy feletti tényleges hatalom átengedésének is a jele. Ez jelzálogjog esetén a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzés, kézzizálogjog esetén pedig a zálogtárgy birtokának az átruházása.

A zálogjogot alapító ügylet két, egymástól jól elhatárolható eleméből kizárólag a publicitást megeremtő aktus minősül dologi jogi ügyletnek. Ez azt jelenti, hogy kézzizálogjog alapításánál csak a birtokátruházás, jelzálogjog alapításánál pedig csak a nyilvántartási bejegyzés tekinthető dologi jogi ügyletnek. A zálogszerződés ugyan egy dologi jog – a zálogjog – alapítására irányuló jogügylet, ebből azonban nem következik az, hogy dologi ügylet lenne.

Arra, hogy a zálogszerződés kötelmi jogi hatállyal bír, maga a Ptk. is kifejezetten utal. Az 5:91. § ugyanis a zálogszerződés felek között (relatív) hatályáról szól, és kimondja, hogy a zálogszerződés alapján a feleket egymással szemben a zálogjog megalapításának a hiányában is megilletik mindazok a jogok, és terhelik mindazok a kötelezettségek, amelyeket e törvény a zálogjogosult és a zálogkötelezett számára megállapít. Egy tisztán dologi jogi ügyletnek ilyen tartalmú kötelmi jogi hatálya nem lehet.

A zálogszerződés kötelmi jogi, szerződéses jellegét támasztja alá az is, hogy a Ptk. kógens rendelkezéseitől eltekintve, kötelmi jogi kérdéseket is szabályozhatnak benne a felek. Az 5:3. § (1) bekezdése alapján a dologi jogi ügyletek alaptípusára, a birtokátruházásra kizárólag a szerződés létrejöttére és érvényességére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Amennyiben a zálogszerződést a birtokátruházáshoz hasonló dologi jogi ügyletnek minősítenénk, akkor a birtokátruházásra irányadó szabályok megfelelő alkalmazása során nem lehetne értelmezni és kezelni a szerződésszegés, a szerződésmódosítás, az engedményezés stb. kérdéseit.

Nem vitatható, hogy a zálogszerződést meg lehet szegni. Lehetőség van a zálogszerződés módosítására is – például fedezetcsere esetén –, emellett pedig alanyváltozásra is sor kerülhet. Ezek a tények és változások az alapügylettől is elválasztva

merülhetnek fel akkor, amikor a személyes adós és a dologi kötelezett személye elválík egymástól. Egy dologi jogi ügylet esetében erre nem lenne lehetőség.

Amennyiben a Ptk. alapján a zálogjogot alapító ügyletet absztrakt dologi jogi ügyletnek tekintenénk, akkor ezzel azt is állítanánk, hogy az alapjogviszony érvénytelensége nem hat ki a zálogjog alapítására és létrejöttére. Ha azonban a zálogjogot alapító ügyletet jogcímes jellegűnek ismernénk el, akkor az alapügylet érvénytelensége egyúttal ennek az ügyletnek az érvénytelenségét is eredményezné.

A zálogjogot alapító ügylet absztrakt dologi ügyletként történő meghatározása azt a további kérdést is felveti, hogy a dologi ügyletek alapestét, a birtokátruházást is absztrakt ügyletnek kell-e tekinteni. Ezzel kapcsolatban *Menyhárd Attila* azt emeli ki, hogy a birtokátruházás jogcímes ügylet, az arra épülő tulajdonjog-átruházás pedig a jogcímes tradíciós elvet követi. Ebből pedig *Menyhárd* szerint az következik, hogy a jogcím érvénytelensége a birtokátruházást is érvénytelenné teszi, és a tulajdonjog átszállását kizárja. Véleménye szerint az absztrakciós elv a magyar tulajdonjogi szabályoktól mindig is idegen volt (*Menyhárd Attila: A dologi jog szabályozásának sarokpontjai a Polgári Törvénykönyvben. Jogtudományi Közlöny, 2013/11. 526.*).

A dologi jogi ügyletek absztrakt vagy jogcímes jellegének megítélése szempontjából a tulajdonátruházás jogi jellegét is meg kell vizsgálni. A tulajdonátruházás jellege határozza meg ugyanis az annak részét képező dologi jogi ügylet természetét is. A tulajdonátruházás pedig a Ptk. alapján is kauzális jellegű. Így volt ez az 1945 előtti magyar magánjogban is, vagyis a jogcím hiánya, az elkötelező szerződés minden fogyatékosága az átruházó dologi ügyletre is kihatott [*Szladits Károly: Dologi jog (Grill 1930, Budapest) 99.*].

Véleményünk szerint tehát a zálogjogot alapító ügylet önmagában nem tekinthető dologi jogi ügyletnek. Egy olyan kettős természetű jogügyletről van szó, amely kötelmi jogi és dologi jogi elemeket egyaránt magában hordoz. Ez összhangban áll a zálogjog sajátos jellegével, vagyis azzal, hogy korlátolt dologi jogként kötelmi jogi hatásokkal is rendelkezik.

A zálogjogot alapító ügylet kötelmi jogi eleme a zálogszerződés. Kizárólag a zálogjog nyilvánosságát megteremteni hivatott többletcselekményt – a birtok átruházását, illetve a nyilvántartási bejegyzést – tekinthetjük csak dologi jogi ügyletnek. Mindkettő ugyanakkor jogcímes jellegű, vagyis az alapügylet érvénytelensége kihat a birtokátruházás, illetve a nyilvántartási bejegyzés érvényességére is. Ez azt jelenti, hogy érvénytelen alapügylet esetén a kézizálogjog tárgya visszakövetelhető, jelzálogjog esetén pedig a nyilvántartási bejegyzés törlését lehet kérni.

5:89. § [A zálogszerződés]

- (1) A zálogszerződésben a zálogkötelezett és a zálogjogosult zálogjognak meghatározott zálogtárgyon és – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – meghatározott követelés biztosítása céljából való alapításában állapodnak meg.**
- (2) A zálogszerződés alapján a zálogkötelezett köteles**
  - a) kézizálogjog esetén a zálogjogosult részére átruházni a zálogtárgy birtokát vagy az a feletti hatalmat;**
  - b) jelzálogjog esetén megadni a zálogjog bejegyzéséhez szükséges hozzájárulást; illetve**
  - c) a zálogjogosult választása szerint, az elzálogosított követelés kötelezettjét írásban értesíteni a zálogjog megalapításáról, vagy az erről szóló nyilatkozatot a zálogjogosult részére kiadni.**

- (3) A zálogszerződés létrejöttéhez a zálogtárgy és a biztosított követelés meghatározása szükséges.**
- (4) A zálogtárgy fajta és mennyiség szerint vagy más, a zálogtárgy azonosítására alkalmas körülírással is meghatározható. A meghatározás magában foglalhat olyan vagyontárgyat is, amely még nem létezik, vagy amely felett a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog. (5) A zálogjoggal biztosított követelést annak azonosítására alkalmas módon – az alapul fekvő egy vagy több jogviszonyra utalással és az összeg meghatározásával vagy a biztosított követelés azonosítására alkalmas más hasonló módon – kell meghatározni. A meghatározás magában foglalhat olyan követelést is, amely még nem jött létre.**
- (6) A zálogszerződést írásba kell foglalni. Kézizálogjog esetén a zálogszerződést pótolhatja a zálogjogosult által kiállított értékpapír, amely a zálogjogosulttal szemben feljogosítja az okirat birtokosát arra, hogy az értékpapírban meghatározott összeg ellenében, az értékpapírban meghatározott időtartamon belül megkapja a zálogtárgyat.**

1. A zálogszerződés funkciója és jogi jellege

A Ptk. alapján a zálogszerződés alapvető funkciója a zálogjog mint korlátolt dologi jog megalapítása. Ehhez kapcsolódóan a jogirodalomban felmerült a kérdés, hogy hol keresendő a zálogjog alapításának a jogcíme.

Gárdos István szerint a zálogjog alapításának jogcíme (kauzája) – vagyis az az ügyleti cél, amelynek megvalósításáért a zálogjog alapítására sor kerül – nem a zálogszerződésben, hanem az alapügyletben található. Véleménye szerint a zálogjog alapításának jogcíméül az a szerződés szolgál, amely a hitelező részéről nyújtandó szolgáltatás feltételeként vagy esetleg az adós kötelezettségeként előírja a zálogjog megalapítását (a régi magyar magánjogi irodalomban ezt zálog iránti szerződésnek nevezték). Abban az esetben, amikor a zálogkötelezett nem szerződő fél a zálogjog alapításának jogcíméül szolgáló szerződésben, a zálogjog alapítására vonatkozó előírás az adós és a dologi kötelezett között – a dologi adósság elvállalására – létrejövő megállapodás közvetítésével szolgál a zálogjog alapításának jogcímeként, és a dologi kötelezett és az adós közötti kötelmi jogviszony alapját e közvetítő megállapodás alkotja [*Gárdos István: A zálogjog in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1071.*].

Pomeisl András szerint azonban a zálogjog alapításához szükséges jogcímet a zálogszerződés adja. Álláspontja szerint a birtokátruházásra, illetve a bejegyzésre a zálogszerződésre tekintettel kerül sor, így a zálogszerződés a birtokátruházás, illetve a bejegyzés jogalapja, vagyis causája. A zálogjog alapítása kauzális ügylet, és ebben a zálogszerződés tölti be a jogalapi értelemben vett causa szerepét [*Pomeisl András: A zálogjog fogalma és létrejötte in Bodzási Balázs (szerk.): Hitelbiztosítékok (HVG-ORAC 2016, Budapest) 285.*]. A magyar jogirodalomban korábban megjelent álláspont is ezt a nézetet támasztja alá (*Lohn Balázs: A zálogjog-alapító ügylet absztrakt vagy kauzális kialakítása a célmegegyezés-elmélet fényében. Polgári Jogi Kodifikáció, 2007/3. 31.*).

Az osztrák jog hatása alatt fejlődött régi magyar magánjog szerint a zálogjog létrejöttéhez – a biztosított követelésen kívül – érvényes jogcímre és szerzésmódra volt szükség. Jogcím lehetett a zálogszerződés (önkéntes zálogjog) vagy a törvény, illetve bírói határozat (kényszerű zálogjog). Emellett szükség volt egy meghatározott szerzésmódra is, amely kézizálogjognál az átadás, jelzálogjognál a telekkönyvi bejegyzés volt. Az érvényes jogcímre azért volt szükség, mert abból, hogy valaki valamely kötelezettséget elvállalt,

még nem következett, hogy zálogjogot is akar létesíteni. Akarata ellenére senkit nem lehetett zálogjoggal terhelni, így az elzálogosításhoz elengedhetetlen volt az érvényes jogcím [Zlinszky Imre: *A magyar magánjog mai érvényében – különös tekintettel a gyakorlat igényeire* (Franklin Társulat 1894, Budapest) 301.]. Korábbi jogunk szerint tehát a zálogjog alapításának a jogcíme a zálogszerződés volt.

A jogcím kérdése gyakorlati szempontból annyiban releváns, hogy a jogcím – adott esetben a zálogszerződés – érvénytelensége a zálogjogra is kihat (érvénytelen zálogszerződéssel nem lehet zálogjogot alapítani). Más kérdés, hogy a zálogjoggal biztosított követelés alapjául szolgáló szerződés (az alapjogviszony) érvénytelensége magát a zálogszerződést is érvénytelenné teszi. Ez – mint arra a járulékoság elemzése körében utaltunk – a járulékoság elvéből levezethető. A járulékoság elve természetesen a zálogszerződés és a birtokátruházás, illetve bejegyzés vonatkozásában is érvényesül, a zálogszerződésnek az alapügylet érvénytelensége folytán bekövetkező vagy más okból fennálló érvénytelensége ugyanis magának a birtokátruházásnak, illetve a bejegyzési engedélynek – mint jogcímes dologi jogi ügyletnek – is az érvénytelenségét eredményezi (tekintettel arra, hogy ez utóbbiak causája, jogcíme – vagyis a zálogszerződés – érvénytelen).

Szladits Károly a zálogszerződéssel kapcsolatban azt emelte ki, hogy az alapcélzatában dologi jogot alapít ugyan a zálogtartó javára, de egyúttal kötelmi viszonyt is keletkeztet az elzálogosító, illetőleg a zálogtárgy tulajdonosa és a hitelező között, amelyből kölcsönös követelések és kötelezettségek származnak [Szladits Károly: *Dologi jog* (Grill 1930, Budapest) 279.].

A zálogszerződés hatályos jogunk szerint is tartalmaz kötelmi elemeket. Magában foglalhatja a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó rendelkezéseket azokban az esetekben, amikor a törvény az eltérést nem tiltja. A zálogjognak a Ptk. Dologi Jogi Könyvében történt szabályozása mellett is vannak olyan rendelkezései – elsősorban a felek jogait és kötelezettségeit szabályozó normák –, amelyektől az eltérés megengedett. Vannak emellett olyan kérdések is, amelyekről a Ptk. egyáltalán nem szól. Ezeknek a rendezésére a zálogszerződésben továbbra is sor kerülhet.

2. A zálogszerződés kötelező tartalmi elemei

Jelen § (1) és (3) bekezdései alapján a zálogszerződés kötelező tartalmi elemei:

- a zálogtárgy meghatározása;
- a zálogjoggal biztosított követelés meghatározása;
- az elzálogosításra irányuló szándék kifejeződése, vagyis a zálogszerződésben

a biztosítéki célnak is meg kell jelennie.

Mindezek alapján – a felek pontos megjelölésén kívül – a zálogszerződésnek három olyan kötelező tartalmi eleme van, amelyek hiányában a szerződés nem jöhet létre, és ezáltal a zálogjog mint korlátolt dologi jog sem keletkezik. Amennyiben érvényes zálogszerződés hiányában került sor a zálogtárgy átadására vagy a nyilvántartási bejegyzésre, a zálogkötelezett a zálogtárgy visszaadását, illetve a nyilvántartási bejegyzés törlését kérheti. Zálogszerződés hiányában az 5:91. §-ában foglaltak alkalmazására sem kerülhet sor.

A biztosítéki célnak a zálogszerződésben való kifejezésre juttatására jelen § (1) bekezdése is utal, e szerint ugyanis „A zálogszerződésben a zálogkötelezett és a zálogjogosult zálogjognak meghatározott zálogtárgyon meghatározott követelés biztosítása céljából való alapításában állapodnak meg.” Ezt a rendelkezést a biztosított követelés és

a biztosítéki cél meghatározása vonatkozásában azonban csak a követelést biztosító, járulékos zálogjog esetén kell irányadónak tekinteni. Az önálló zálogjog alapítására irányuló zálogszerződésnek ugyanis nem tartalmi eleme sem a biztosított követelés, sem pedig a biztosítéki cél meghatározása, csupán annak a meghatározott összegnek a megjelölése, amelynek erejéig a zálogtárgyból kielégítés kereshető. Erre az eltérő szabályozásra utal a jelen § (1) bekezdésének a „*ha e törvény eltérően nem rendelkezik*” fordulata. Önálló zálogjog esetében egyébként a biztosítéki célt – az 5:100. § (3) bekezdése alapján – a biztosítéki szerződésnek kell tartalmaznia.

A Ptk. mind a zálogtárgy, mind pedig a biztosított követelés meghatározása során a lehető legnagyobb fokú rugalmasságra törekszik. Ezt törvény a zálogtárgy tekintetében az egyedi megjelölés mellett a körülírással történő meghatározás lehetőségével kívánja elérni. A biztosított követelés meghatározásánál pedig annak a lehetőségnek a biztosításával, hogy a felek a zálogszerződésben ne csupán egy vagy több konkrét követelést határozhassanak meg, hanem az alapul fekvő egy vagy több jogviszonyra utalhassanak. Az alapul fekvő egy vagy több jogviszonyra utalással létrejövő zálogjog az 1959-es Ptk. 263. §-ában szabályozott keretbiztosítéki jelzálogjoghoz közel álló konstrukció. A teljes azonosság is megteremthető azonban, ha a felek az 5:98. § (3) bekezdése alapján a zálogszerződésben keretösszeget is meghatároznak.

A zálogszerződés kötelező tartalma önálló zálogjog esetén – ahogy arra fent már utaltunk – részben eltér az általános szabályoktól. Az önálló zálogjog alapítására irányuló zálogszerződésben ugyanis (a felek mellett) a zálogtárgyat (ingatlant), valamint azt a meghatározott összeget kell megjelölni, amelynek erejéig a zálogtárgyból kielégítés kereshető. Ezt az összeget az ingatlan-nyilvántartásban is fel kell tüntetni. Erre részletesebben az 5:100. §-hoz fűzött magyarázatban térünk ki.

3. A zálogtárgy meghatározására vonatkozó sajátosságok

A (4) bekezdés alapján a zálogtárgy nemcsak egyedileg, hanem fajta és mennyiség szerint vagy más, a zálogtárgy azonosítására alkalmas körülírással is meghatározható. A meghatározás magában foglalhat olyan vagyontárgyat is, amely még nem létezik, vagy amely felett a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog.

A Ptk. ennek alapján – szűk körben – a jövőbeli zálogjog alapításának lehetőségét is elismeri. Jövőbeli zálogjog alapítására akkor kerül sor, amikor a zálogszerződés megkötésekor a zálogtárgy még nem létezik, vagy létezik ugyan, de afelett a zálogkötelezettet (még) nem illeti meg a rendelkezési jog. A felek tehát olyan vagyontárgy elzálogosítására vonatkozóan is köthetnek zálogszerződést, amely még vagy nem létezik, vagy amely felett a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog.

Az 5:93. § (3) és (4) bekezdéseire tekintettel jövőbeli zálogjogot a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyezhető jelzálogjog (ingót, jogot, valamint követelést terhelő jelzálogjog) esetén lehet alapítani.

A zálogjog ebben az esetben csak akkor jön létre, amikor a zálogtárgy létrejön, illetve, amikor a zálogkötelezett a zálogtárgy feletti rendelkezési jogot megszerzi. A zálogszerződéshez kapcsolódó és az 5:91. §-ban írt joghatások ilyen esetben is érvényesülnek a felek egymás közötti viszonyában.

Ezen nem változtat az sem, hogy az 5:93. § (4) bekezdése alapján a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésnek nem akadálya, ha a bejegyezni kívánt zálogtárgy a bejegyzés időpontjában nem létezik, vagy azon a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog. Ilyenkor a zálogtárgy létrejöttéig, illetve a felette fennálló rendelkezési jog megszerzéséig a jelzálogjog létrejöttéig függőben van. A bejegyzés

időpontjának kizárólag az utóbb létrejövő jelzálogjog ranghelye szempontjából van jelentősége, a zálogjog létrejötte szempontjából azonban nem ez az időpont az irányadó. Ebben az esetben tehát a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzés még nem hozza létre a jelzálogjogot, csupán egy rangsorjog keletkezik, amelynek az a funkciója, hogy utóbb a zálogjog a korábbi bejegyzés szerinti ranghelyen jöhessen létre.

Kézizálogjog esetén a zálogszerződésben zálogtárgyként megjelölhető ugyan még nem létező vagy olyan ingó dolog, amely felett a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog, a kézizálogjog azonban e zálogszerződés alapján csak akkor és azzal alapítható meg, ha a kézizálogjog tárgya már létrejött, és a zálogkötelezett a zálogtárgy birtokát vagy az a feletti hatalmat a zálogjogosult részére átruházta [jelen § (2) bekezdés]. Kézizálogjog alapítása tehát feltételezi, hogy a zálogtárgy létezzen és azon a zálogkötelezett rendelkezési joggal bírjon.

A jövőbeli zálogjogot el kell határolni a jövőbeli jogot vagy követelést biztosító zálogjogtól. Ez az elhatárolás különösen akkor bír nagy jelentőséggel, amikor a zálogjog tárgya jövőbeli követelés. A jövőbeli követelést biztosító zálogjogot tehát meg kell különböztetni a jövőbeli követelésen fennálló (jövőbeli követelést terhelő) zálogjogtól. Az első esetben a biztosított követelés fog a jövőben létrejönni, a második esetben azonban a zálogjog tárgya lesz egy jövőbeli követelés (Erről részletesebben lásd Bodzási Balázs: Feltételes vagy jövőbeli követelések zálogjoggal való biztosítása. *Magyar Jog*, 2015/10. 550.).

A Ptk. a zálogtárgy körülírással történő meghatározását csak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzésre kerülő jelzálogjogok esetében ismeri el. Erről az 5:93. § (4) bekezdése rendelkezik. Ez a vagyont terhelő zálogjogra emlékeztető konstrukció, amely mellett azonban annak sincs akadálya, hogy a felek a zálogkötelezettnek ne a teljes vagyont, hanem csak egyes vagyontárgyait határozzák meg körülírással (Fontos kiemelni, hogy ez sem tekinthető a zálogtárgy egyedi meghatározásának.)

A zálogtárgy körülírással történő meghatározásával tehát az ingó dolgon kívül a jogot vagy követelést terhelő jelzálogjog esetében is élhetnek a felek. Ez az 1959-es Ptk. szabályaival is összhangban van, mivel a régi kódex is csak két esetben ismerte el a zálogtárgy körülírással történő meghatározásának a lehetőségét:

– az 1959-es Ptk. 262. § (2) bekezdése az ingó dolgot terhelő jelzálogjog körében: ha a zálogjog több zálogtárgyat terhel, továbbá, ha a zálogtárgy egyedi megjelölése nem volt lehetséges, akkor a zálogtárgy, illetve a zálogtárgyak köre fajta és mennyiség szerint vagy körülírással is meghatározható volt;

– az 1959-es Ptk. 267. § (1) bekezdése pedig a jogon és követelésen fennálló zálogjog körében tette azt lehetővé, hogy a zálogjog tárgyát képező jogok vagy követelések körülírással is meghatározhatóak legyenek.

A Ptk. nem tesz különbséget aközött, hogy a zálogtárgy körülírással történő meghatározása a zálogkötelezett teljes vagyontárgyára, vagy csak egyes vagyontárgyaira, illetve vagyona egy részére terjed ki.

Ha a jelzálogjogot az ingatlan-nyilvántartásba, vagy ún. lajstromba kell bejegyezni, akkor a zálogszerződésben a zálogtárgyat kizárólag egyedileg lehet meghatározni. Ezt az 5:93. § (3) bekezdése mondja ki. Az ingatlan egyedi meghatározásához az ingatlan-nyilvántartás szerinti helyrajzi szám, valamint a zálogjoggal terhelte tulajdoni hányad megjelölése is elengedhetetlen. Ehhez kapcsolódóan kerül sor az ingatlant terhelő jelzálogjog ranghelyének megállapítására is.

4. A biztosított követelés meghatározásának lehetséges módjai

A zálogtárgy meghatározásához képest még nagyobb fokú rugalmasságot biztosít az (5) bekezdés a biztosított követelés megjelölése során. Eszerint a zálogjoggal biztosított követelést annak azonosítására alkalmas módon – az alapul fekvő egy vagy több jogviszonyra utalással és az összeg meghatározásával vagy a biztosított követelés azonosítására alkalmas más hasonló módon – kell meghatározni. A meghatározás magában foglalhat olyan követelést is, amely még nem jött létre. Mindez az alábbi lehetőségeket biztosítja a felek számára:

- a zálogszerződésben a biztosított követelést egyedileg határozzák meg;
- a meghatározás nem egyes követelésekre vonatkozik, hanem egy vagy több alapul fekvő olyan jogviszonyra, amelyből követelés származhat;
- bármely előző két esetben a biztosított követelést összegszerűen jelölik meg;
- a biztosított követelést nem összegszerűen, hanem annak azonosítására alkalmas más hasonló módon határozzák meg.

Itt is említést kell tenni arról az 5:98. § (3) bekezdésében foglalt lehetőségről, hogy a felek a zálogszerződésben azt a (keret)összeget is meghatározhatják, amelynek erejéig a zálogjogosult kielégítést kereshet a zálogtárgyból. Ilyen esetben a zálogjog a követelést és a járulékait annyiban biztosítja, amennyiben azok a keretösszeget nem haladják meg. Amennyiben ezt a lehetőséget a felek azzal a fenti megoldással kombinálják, hogy a zálogszerződésben egy vagy több alapul fekvő jogviszonyt jelölnek meg (és nem egyedileg meghatározott követeléseket), akkor az 1959-es Ptk. 263. §-ában szabályozott keretbiztosítéki jelzálogjoggal azonos konstrukció jön létre. Ebben az esetben az alapul fekvő jogviszony(ok)ból származó követelések zálogjoggal együtt történő, illetve zálogjog nélküli átruházásának van kiemelkedő gyakorlati jelentősége. Az ezzel kapcsolatos kérdésekre az 5:142. § (4) bekezdéséhez fűzött magyarázatban térünk ki részletesebben.

Ha azonban a felek a zálogszerződésben nem keretösszeget határoztak meg, akkor a zálogjog – főszabály szerint – nemcsak a biztosított követelés tőkeösszegére terjed ki, hanem az 5:98. § (2) bekezdése alapján a kamatokra és más mellékkövetelésekre is. Függetlenül tehát attól, hogy a zálogszerződésben a biztosított követelés meghatározására összegszerűen, vagy annak azonosítására alkalmas más hasonló módon került-e sor, a követelést biztosító járulékos zálogjog a tartozás tőkeösszégén kívül annak mellékköveteléseire is kiterjed (kivéve, ha a felek ettől eltérően állapodnak meg). Ilyenkor – szemben a keretösszeg alkalmazásának esetével – a zálogtárggyal való helytállás a zálogszerződésben szereplő, illetve a nyilvántartásba bejegyzett összeg feletti járulékos követelésekre (vagyis a kamatkövetelésre, az igényérvényesítési költségekre stb.) is kiterjed.

5. A zálogszerződés létrejöttéhez fűződő joghatások

A zálogszerződés létrejöttéhez fűződő lényeges joghatás az, hogy annak alapján a zálogjogosult kézizálogjog esetén követelheti a zálogtárgy birtokának részére történő átruházását, jelzálogjog esetén pedig a zálogjog megfelelő nyilvántartásba történő bejegyzését (az ehhez szükséges bejegyzési engedély, illetve nyilatkozat megadását). Erről a zálogkötelezettet terhelő kötelezettségek körében a (2) bekezdés külön is szól.

E rendelkezésnek megfelelően a zálogszerződés alapján a zálogkötelezett kézizálogjog esetén köteles a zálogjogosult részére a zálogtárgy birtokát vagy az a feletti hatalmat átruházni. Jelzálogjog esetén a zálogkötelezett a zálogszerződés alapján a zálogjog

bejegyzéséhez szükséges hozzájárulást köteles megadni, amelynek alapján a zálogjogosult számára is lehetővé válik, hogy jelzálogjogát a megfelelő nyilvántartásba bejegyeztethesse.

A Ptk. alapján a jogot vagy követelést terhelő zálogjog is jelzálogjognak minősül, így ezek megalapításához is szükséges a megfelelő nyilvántartásba – jellemzően a hitelbiztosítéki nyilvántartásba – való bejegyzés. Emellett azonban a zálogszerződés alapján a zálogkötelezett köteles – a zálogjogosult választása szerint – az elzálogosított követelés kötelezettjét írásban értesíteni a zálogjog megalapításáról, vagy az erről szóló nyilatkozatot a zálogjogosult részére kiadni. Ez utóbbi esetben a zálogjogosult értesítheti az elzálogosított követelés kötelezettjét.

6. A zálogszerződés lehetséges tartalmi elemei

Az elzálogosítási szándék (a biztosítéki cél), a biztosított követelés és a zálogtárgy meghatározásán kívül a felek további tartalmi elemekkel is kiegészíthetik a zálogszerződést. A Ptk. nem zárja ki, hogy a felek a zálogszerződésben a zálogjog alapításán kívül a zálogjogi jogviszonyuk más tartalmi elemeiben is megállapodhassanak. Ezek az esetleges tartalmi elemek azonban már nem minősülnek a törvény által megkívánt kötelező szerződési tartalomnak, így a zálogszerződés létrejöttét sem befolyásolják. [Ezzel azonos álláspontot lásd Pomeisl András: A zálogjog fogalma és létrejötte *in* Bodzási Balázs (szerk.): *Hitelbiztosítékok* (HVG-ORAC 2016, Budapest) 287.].

Annak sincs akadálya, hogy a felek a zálogszerződésben eltérhessenek a felek jogait és kötelezettségeit a kielégítési jog megnyílása előtt meghatározó 5:106–111. §-okban foglalt szabályoktól. E szerződéses rendelkezések azonban csak a szerződő felek viszonyában, vagyis csak kötelmi hatállyal érvényesülhetnek, a megalapított zálogjog kógens tartalmát (a mindenkori zálogjogosultat és zálogkötelezettet megillető jogokat és kötelezettségeket) tehát nem változtatják meg.

A zálogszerződésre nézve is irányadó a 6:63. § (4) bekezdése. Eszerint nem kell a feleknek megállapodniuk olyan kérdésekben, amelyet jogszabály rendez. Ettől függetlenül gyakori, hogy a felek a zálogszerződésben megismétlik a Ptk.-nak a zálogjogra vonatkozó kógens rendelkezéseit. Erre azonban valójában nincs szükség, ez a zálogszerződés létrejöttét – feltéve, hogy az tartalmazza a kötelező tartalmi elemeket – nem érinti.

Ingatlant terhelő jelzálogjog esetén nem kell tehát a feleknek a zálogszerződésben rendelkezniük arról, hogy ha a zálogtárgyként megjelölt beépíthető ingatlanra a zálogkötelezett utóbb épületet emel, és ezt az épületet az ingatlan-nyilvántartásban is feltüntetik, akkor az ingatlant terhelő jelzálogjog az épületre is kiterjed. Az 5:103. § (1) bekezdése szerint ugyanis a zálogjog a dolgot mindenkori alkotórészeivel együtt terheli, sőt a zálogjog kétség esetén kiterjed a dolog mindenkori tartozékaira is.

Más azonban a helyzet, ha a felépítmény (épület) tulajdonjoga a zálogkötelezett (földtulajdonos) és az építtető harmadik személy közötti szerződés alapján elválnak a föld (a zálogszerződésben megjelölt zálogtárgy) tulajdonjától. Erre az 5:18. § (1) és (2) bekezdései lehetőséget adnak. Ebben az esetben nem egyértelmű, hogy a felépítményen (épületen) létrejövő tulajdonjogot terheli-e a földtulajdonra alapított jelzálogjog. Több érv szól amellett, hogy ilyen esetben az ingatlan-nyilvántartásba az újonnan létrejövő önálló ingatlanra (a felépítményre) is be kell jegyezni a jelzálogjogot. Erre természetesen nem kerül sor akkor, ha a zálogjogosult a tulajdonjog tehermentes bejegyzéséhez hozzájárul. Ha azonban az ingatlan-nyilvántartásba az eredeti zálogtárgyat (a földet) terhelő jelzálogjog biztosítására elidegenítési és terhelési tilalmat is bejegyeztek, akkor már az önálló épülettulajdon keletkezéséhez és annak az ingatlan-nyilvántartási

bejegyzéséhez is szükséges a tilalom jogosultjának (vagyis a zálogjogosult hitelezőnek) a hozzájárulása. Ez az 5:32. § (1) bekezdéséből következik, amely szerint az elidegenítési és terhelési tilalomba ütköző rendelkezéshez a jogosult hozzájárulása szükséges.

A felek a zálogszerződésben a zálogjog biztosítására – a zálogjogosult javára – elidegenítési és terhelési tilalmat is kiköthetnek. Az elidegenítési és terhelési tilalomból következik, hogy ilyen esetben a zálogkötelezett a zálogtárgyat csak a zálogjogosult hozzájárulásával terhelheti meg, illetve idegenítheti el (ideértve a közös tulajdonban álló zálogtárgyon a közös tulajdon megszüntetését is). Ugyancsak a zálogjogosult hozzájárulására van szükség ahhoz, hogy a zálogkötelezett a zálogtárgyat, vagy az arra vonatkozó bármely jogot vagyoni hozzájárulásként gazdasági társaság rendelkezésére bocsássa.

A zálogszerződésben a zálogkötelezett előzetes hozzájárulását adhatja a személyes adós tartozásának átvállalásához, a tartozás más okból történő átszállásához, valamint a zálogjognak az alapügylethez kapcsolódó szerződésátruházás esetén történő fennmaradásához. A zálogjognak a zálogkötelezett előzetes hozzájárulásával történő fennmaradását tartozásátvállalás esetén a 6:203. § (3) bekezdése, míg szerződésátruházás esetén a 2016. július 1-jétől hatályos 6:209. § (3) bekezdése teszi lehetővé.

A zálogszerződés lehetséges tartalmi elemének tekinthető a zálogkötelezett szavatossági vagy jótállási kötelezettségvállalása arra nézve, hogy az elzálogosított vagyontárgy – a megjelölt és a zálogjogosult által elfogadott terheken túl – per-, teher- és igénymentes, illetve, hogy azon a zálogkötelezett rendelkezési joga nem korlátozott. Ez a szavatossági, illetve jótállási kötelezettség a zálogkötelezettet a zálogjog fennállásának teljes időtartama alatt terheli. Ehhez kapcsolóan kell arról is rendelkezni, hogy a zálogtárgynak a zálogjog alapításakor milyen terhei vannak (pl. hasznélvezeti jog).

A zálogkötelezett arra is kötelezettséget vállalhat, hogy gondoskodik a zálogtárgyra vonatkozó vagyombiztosításnak a zálogjoggal biztosított követelés teljes mértékű kielégítéséig történő fenntartásáról és a biztosítási díj fizetéséről.

A felek a zálogszerződésben azt is előírhatják, hogy a zálogkötelezett a zálogtárgyat bérleti szerződés vagy más erre irányuló szerződés útján kizárólag a zálogjogosult hozzájárulása esetén hasznosíthatja. Ebben az esetben célszerű a hasznosítás során befolyó bevételekről (pl. bérleti díj) külön is rendelkezni. Kézizálogjog esetében épp fordított a helyzet: ekkor a felek a zálogjogosultnak engedhetik meg a zálogtárgy hasznosítását. Ilyen esetben azonban a zálogjogosultat fokozottabb felelősség terheli a zálogtárgyban esetlegesen bekövetkező károkért.

A felek a zálogszerződésben abban is megállapodhatnak, hogy a zálogjogosult a kielégítési jogát a zálogtárgy egyszerűsített végrehajtási értékesítése útján is gyakorolhatja. Ebben az esetben azonban a legalacsonyabb eladási árat is meg kell határozniuk.

7. A zálogszerződés alanyai

A zálogszerződés alanyai a zálogjogosult és a zálogkötelezett. Zálogjogosult a biztosított követelés jogosultja, kivéve, ha a jogosult zálogjogosulti bizományost jelölt ki. Zálogjogosulti bizományos kijelölése esetén ugyanis elválhat egymástól a biztosított követelés hitelezői (jogosulti), valamint a zálogjogosulti pozíció.

Zálogjogosult természetesen bármely jogalany, vagyis jogképes személy lehet. A zálogjogosult lehet magyar vagy külföldi állampolgárságú természetes személy, illetve lehet magyar vagy külföldi honosságú jogi személy is. Így természetesen annak sincs akadálya, hogy egy külföldi hitelintézet nyújtson hitelt egy belföldi adósnak és így a külföldi hitelintézet váljon zálogjogosulttá.

Más azonban a helyzet, ha a külföldi hitelintézet magyarországi fióktelepe javára kerül sor a jelzálogjog bejegyzésére. Ebben az esetben a fióktelepet kell zálogjogosultként bejegyezni. Ez abból is következik, hogy a fióktelep jogképes. Ezt a *külföldi vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviselőiről szóló 1997. évi CXXXII. törvény* 3. § (1a) bekezdése mondja ki. Lehetséges azonban, hogy a pénzügyi fióktelep a törvény 24. § (3) bekezdése alapján nem önállóan, hanem a külföldi vállalkozás nevében, annak képviselőjében jár el. Ebben az esetben azonban – az idézett szakasz szerint – azt a tényt, hogy a pénzügyi fióktelep az alapító képviselőjében jár el, az üzletszabályzatban, valamint a cégneve alatti eljárása során vagy tevékenysége során keletkező okiraton egyértelműen fel kell tüntetni. Ez azt jelenti tehát, hogy ha a zálogkötelezettel a külföldi vállalkozás magyarországi pénzügyi fióktelepe köt az alapító nevében zálogszerződést (illetve biztosítéki szerződést is), akkor zálogjogosultként nem a fióktelepet, hanem a külföldi vállalkozást kell a szerződés(ek)ben feltüntetni. Ennek megfelelően a zálogszerződésben foglaltaktól függ, hogy a konkrét esetben a külföldi vállalkozást (külföldi pénzügyi intézményt) vagy annak magyarországi pénzügyi fióktelepét kell-e az ingatlan-nyilvántartásba zálogjogosultként bejegyezni.

Megállapítható tehát, hogy a zálogszerződésre főszabályként a zálogjog státusza szerinti jogot kell alkalmazni (amelyet a *lex rei sitae* elv határoz meg). A zálogszerződésre nézve alkalmazandó jog természetesen nem kell, hogy azonos legyen a zálogjoggal biztosított követelésre, illetve arra az alapügyletre irányadó joggal, amelyből a biztosított követelés származik. Nincs tehát akadálya annak, hogy a zálogszerződésre, illetve a zálogjoggal biztosított alapszerződésre irányadó jog eltérjen egymástól. A kétféle, illetve többféle alkalmazandó jog eltéréseiből számos gyakorlati nehézség származhat.

8. A zálogszerződés és az alapjogviszony közötti kapcsolat

A zálogjog biztosítéki jog, ennek alapján értelemszerűen szoros a kapcsolat a zálogszerződés és aközött az alapügylet között, amelyből a biztosított követelés származik. Ezzel az összefüggéssel a zálogjog járulékosága körében részletesen is foglalkoztunk. Az említett szoros kapcsolat önálló zálogjog, illetve az azt alapító zálogszerződés esetén is fennáll, habár ebben az esetben e kapcsolatot nem a zálogszerződés, hanem a biztosítéki szerződés közvetíti. A zálogszerződés és az alapügylet közötti szoros kapcsolatot jelzi az is, hogy a felek a zálogszerződést és az alapügyletet gyakran ugyanabba az okiratba foglalják.

Az is elképzelhető, hogy az alapügylet egy külön pontja szól a biztosítékokról. Ilyen esetben az alapügyletnek ez a külön pontja vagy csak a biztosítékadási kötelezettséget mondja ki, és a részletek tekintetében egy külön (zálog)szerződésre utal, vagy e biztosítéki kikötés olyan részletes, hogy ezt magát kell zálogszerződésnek tekinteni.

A zálogszerződésre, illetve a biztosítékadásra vonatkozó szabályokat gyakran a hitelező általános szerződési feltételei, üzletszabályzatai tartalmazzák. Ilyen esetben alkalmazni kell a tisztességtelen szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezéseket, amelyek különösen fogyasztói szerződések esetén eredményezhetik a zálogszerződés bizonyos kikötéseinek az érvénytelenségét.

Amennyiben az alapügyletnek a zálogjog alapítására vonatkozó szerződéses rendelkezései tisztességtelennek – vagy más okból érvénytelennek – minősülnek, ez magára a zálogjogra mint dologi jogra is kihat, vagyis ilyen esetben a zálogkötelezett kérheti a bíróságtól, illetve – ha ehhez a zálogjogosult hozzájárul (törlési engedélyt ad) – a földhivataltól a jelzálogjog törlését. Más azonban a helyzet, ha az alapügyletnek csak a biztosítékadásra vonatkozó kikötése minősül tisztességtelennek vagy más okból

érvénytelennek, ha a felek e kikötés alapján érvényes zálogszerződést kötöttek. A zálogszerződés ugyanis önmagában az alapügylet biztosítékadásra vonatkozó kikötésének érvénytelensége miatt nem válik érvénytelenné [Ezzel egyező véleményt lásd Pomeisl András: A zálogjog fogalma és létrejötte in Bodzási Balázs (szerk.): *Hitelbiztosítékok* (HVG-ORAC 2016, Budapest) 286.].

Az alapügyletnek a zálogjog alapítására (a biztosítékadási kötelezettségre) vonatkozó kikötése érvénytelenségét el kell tehát határolni az ennek alapján megkötött zálogszerződés érvénytelenségétől.

Összességében tehát megállapítható, hogy ebben a vonatkozásban a korábban kialakult szerződéskötési gyakorlathoz képest érdemi változást a Ptk. nem hozott.

9. A zálogszerződés alakszerűsége

A (6) bekezdés alapján a zálogszerződést írásba kell foglalni. A Ptk. azonban nem ír elő fokozott vagy minősített alakszerűséget, így közjegyzői okiratba foglalási kötelezettséget sem. Ez természetesen nem akadályozza annak, hogy a felek – például az azonnali végrehajthatóság biztosítása érdekében – zálogszerződésüket közjegyzői okiratba foglalják. Erre jellemzően a jövőben is az alapügylettel (hitel- vagy kölcsönszerződéssel) együtt fog sor kerülni, vagyis a két szerződést ugyanaz a közjegyzői okirat tartalmazza. Önálló zálogjog esetében ezt még a biztosítéki szerződéssel is ki lehet egészíteni.

A zálogszerződés írásbelisége alapvetően a kötelező (ennyiben lényegesnek minősülő) tartalmi elemekre terjed ki. Amennyiben a felek ezen túlmenően egyéb kötelmi jogi kérdéseket is rendezni kívánnak, azt elvileg szóban is megtehetik. A könnyebb bizonyítás érdekében azonban célszerű valamennyi feltételben írásban megállapodniuk.

A (6) bekezdés alapján a zálogszerződést kézzzálogjog esetén pótolhatja a zálogjogosult által kiállított értékpapír.

5:90. § [Fogyasztói zálogszerződés]

Ha a zálogkötelezett természetes személy, és a zálogtárgy elsősorban a zálogkötelezett szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe nem tartozó célra használatos, továbbá a zálogjoggal biztosított követelés nem a kötelezett szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe tartozó jogviszonyból fakad, a zálogszerződésre vonatkozó rendelkezéseket az alábbi eltérésekkel kell alkalmazni:

- a) zálogtárgy a zálogkötelezett tulajdonában álló, egyedileg meghatározott vagyontárgy vagy olyan vagyontárgy lehet, amelynek tulajdonjogát a zálogkötelezett a zálogjogosult által nyújtott kölcsön, illetve fizetési haladék segítségével szerzi meg;**
- b) a biztosított követelés meghatározásának tartalmaznia kell a követelés – járulékok nélküli – összegének megjelölését, vagy azt az összeget, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet.**

A fogyasztói szerződések elterjedésével együtt a zálogkötelezettek körében is egyre jelentősebb a fogyasztóaránya. Az 1959-es Ptk. nem tartalmazott speciális rendelkezéseket a fogyasztói zálogszerződésekre vonatkozóan, a Ptk. azonban külön szabályozza ezt a speciális zálogszerződést.

Jelen § alapján három (konjunktív) feltételnek kell teljesülnie ahhoz, hogy a zálogszerződés fogyasztóinak minősüljön:

- a zálogkötelezettnek természetes személynek kell lennie: ez összhangban áll a 8:1. § (1) bekezdés 3. pontjában írt fogyasztó fogalommal. (Eszerint fogyasztó a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy. Ebből következően a fogyasztó fogalma nem fogja át sem az egyesületeket, sem a társaságot, sem pedig a személyegyesítő gazdasági társaságokat. Egyéni vállalkozó azonban adott esetben fogyasztónak minősülhet);
- a zálogtárgy elsősorban a zálogkötelezett szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe nem tartozó célra használatos;
- a zálogjoggal biztosított követelés nem a kötelezett szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe tartozó jogviszonyból fakad. Ez azt jelenti, hogy annak az alapjogviszonynak is fogyasztói jellegűnek kell lennie, amelyből a biztosított követelés származik. (Ezzel kapcsolatban arra kell utalni, hogy a 6:430. §-a fogyasztói kezesség esetén nem támasztja azt a követelményt, hogy a biztosított követelés is fogyasztói szerződésből származzon.)

A Ptk. a fogyasztói zálogszerződésre speciális rendelkezéseket ír elő, amelyek egyrészt a zálogtárgyra, másrészt pedig a biztosított követelés meghatározásának a módjára vonatkoznak.

Jelen § alapján a zálogtárgyat a zálogszerződésben egyedileg kell meghatározni, vagyis a felek nem élhetnek az 5:89. § (4) bekezdésében foglalt azon lehetőséggel, hogy a zálogtárgyat körülírással határozzák meg. Fogyasztói zálogszerződésben a zálogtárgy körülírással történő meghatározásának nincs helye.

Az egyedileg meghatározott zálogtárgyat a zálogkötelezettnek szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe nem tartozó célra kell használnia. Emellett a zálogtárgynak a zálogkötelezett tulajdonában kell állnia. Ebből következően fogyasztói zálogszerződésben zálogtárgyként nem határozható meg olyan vagyontárgy, amely még nem létezik, vagy amely felett a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog. Ez utóbbi feltétel alól a Ptk. szűk körben akkor enged kivételt, ha a zálogkötelezett fogyasztó olyan vagyontárgyat zálogosít el, amelynek tulajdonjogát a zálogjogosult által nyújtott kölcsön, illetve fizetési haladék segítségével szerzi meg.

Ezen szűk körbe álláspontunk szerint a fedezetcsere esetköre is beletartozik (akár ingatlanfedezet esetében is). Fedezetcsere esetén ugyanis a zálogszerződést a felek lényegében úgy „módosítják”, hogy az abban eredetileg megjelölt zálogtárgy helyett egy másik – adott esetben nem a fogyasztó tulajdonában álló – zálogtárgyon alapítanak zálogjogot, ez az ingatlan lesz tehát az, amelyet a folyósított hitellel finanszíroznak. Végül is az újonnan fedezetbe vonandó zálogtárgy tulajdonjogát is „a zálogjogosult által nyújtott kölcsön, illetve fizetési haladék segítségével szerzi meg” a zálogkötelezett. Hiszen a kölcsön nélkül a zálogkötelezett ennek a csereként bevont zálogtárgynak a tulajdonjogát sem szerezhetné meg. A zálogszerződés „módosítása” folytán a cserével fedezetbe vont új zálogtárgyra történő zálogjog alapításával (a korábbi helyébe lépő új fedezettel) a zálogjogosult nyilvánvalóan elismeri azt, hogy a folyósított hitelt a fedezetcsere folytán a régi helyébe lépő új zálogtárgy tulajdonjogának megszerzésére használhatja fel a fogyasztó, vagyis a fogyasztó ezt az újabb zálogtárgyat is a nyújtott hitel segítségével szerzi meg, hiszen a hitel hiányában nem lenne mit csereként felajánlania. Jelen § a) pontja második fordulata lényegi tartalma ugyanis az, hogy a zálogjog alapításával azt a zálogtárgyat kössék le, amely a finanszírozott összeg fedezetéül szolgál, márpedig ez a feltétel ezen újabb zálogtárgy tekintetében is fennáll, a finanszírozott összeg segítése nélkül ezen új zálogtárgy tulajdonjoga fedezetcserevel nyilvánvalóan nem lenne

megszerezhető. A zálogszerződés e feltétel tekintetében tehát nem módosul, ezért semmi akadálya nincs annak, hogy a fedezetcsere az újonnan fedezetbe vont zálogtárgyra vonatkozó zálogjog alapítására irányuló fogyasztói zálogszerződés módosításával az ebben érintett felek megvalósíthassák. Megerősíti ezt az 5:104. § (6) bekezdése is, amely akként rendelkezik, hogy „Ha a zálogkötelezett vagy a személyes kötelezett az eredeti zálogtárgy helyett megfelelő új zálogtárgyat vagy a zálogtárgy értékének csökkenése esetén kiegészítő zálogtárgyat adott, az új zálogtárgy az eredeti helyébe vagy mellé lép.” Eszerint a fedezetcsere folytán a zálogjogosult hozzájárulásával a fedezetbe vont új zálogtárgy az eredeti helyébe lép, vagyis azt olyanak kell tekinteni, mintha kezdettől fogva ez a zálogtárgy képezte volna a folyósított hitel fedezetét. Ennek különös jelentősége akkor van, ha a csereingatlan tehermentes, így a zálogjogosultnak a terhelt ingatlanon fennálló zálogjogáról nem kell előzetesen lemondania ahhoz, hogy a zálogkötelezett azt tehermentes ingatlanként felajánlhassa a cserepartnerének. Mint ahogy a tehermentes ingatlan tulajdonjogát sem kell előbb megszereznie ahhoz, hogy azon fogyasztóként fedezetcserevel a zálogjogosult javára zálogjogot alapíthasson.

Fogyasztói zálogszerződés esetén jelen § b) pontja még egy követelményt támaszt: a biztosított követelés meghatározásának tartalmaznia kell a követelés – járulékok nélküli – összegének megjelölését. A Ptk. eredeti szövege pusztán a követelés összegének megjelölésére vonatkozó előírást tartalmazott, amely értelmezési kérdéseket vetett fel. Kérdésként merült fel ugyanis, hogy fogyasztói zálogszerződésnél vajon csupán keretösszeg megjelöléséről lehet-e szó.

Az időközben kialakult értelmezés szerint a b) pontban szereplő „összeg” szó alatt nem keretösszeget kell érteni, hanem azt, hogy fogyasztói zálogszerződés esetén a biztosított követelést mindig összegszerűen kell megjelölni. Fogyasztói zálogszerződés esetén tehát a felek nem élhetnek a biztosított követelés azonosítására alkalmas más hasonló módon történő meghatározásának a lehetőségével, amelyre az 5:89. § (5) bekezdése egyébként lehetőséget biztosít.

Az önálló zálogjog újraszabályozására tekintettel – 2016. október 1-jétől – a jelen § b) pontja is módosult. A módosított rendelkezés szerint a biztosított követelés meghatározásának tartalmaznia kell a követelés – járulékok nélküli – összegének megjelölését vagy *azt az összeget, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet*. A második fordulat arra az esetre vonatkozik, amikor az önálló zálogjog alapítására irányuló zálogszerződés fogyasztóinak minősül. Önálló zálogjog esetében ugyanis a fogyasztói zálogszerződésnek értelemszerűen nem a biztosított követelést kell összegszerűen megjelölnie, hanem azt a meghatározott összeget, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet.

A fogyasztói zálogszerződésre nézve, illetve azokat is érintve állapít meg speciális rendelkezéseket az 5:128. § is. Ennek normaszövege 2016. október 1-jétől szintén megváltozott. Az idézett szakasz hatályos szövege szerint a zálogjogosult a fogyasztóval szembeni kielégítési jogát bírósági végrehajtáson kívül csak akkor gyakorolhatja, ha

- a) az óvadék tárgyára vonatkozóan a közvetlen kielégítés jogával él,
- b) az elzálogosított jogot vagy követelést e törvény szerint érvényesíti, vagy
- c) a kielégítési jog megnyílása után a zálogkötelezettel a zálogtárgy zálogjogosult által történő értékesítésének módjában írásban megállapodott.

A módosítást követően tehát a zálogjogosult kielégítési jogát fogyasztónak minősülő zálogkötelezettel szemben főszabály szerint csak bírósági végrehajtási eljárás keretében gyakorolhatja. Kizárólag az 5:128. §-ban felsorolt három esetben van arra lehetőség, hogy a zálogjogosult a fogyasztóval szembeni kielégítési jogát bírósági végrehajtáson kívül érvényesítse. Ezekről a rendelkezésektől a felek megállapodás útján sem térhetnek el.

Fontos kiemelni, hogy az 5:128. § a kielégítési jog fogyasztóval szembeni gyakorlásáról rendelkezik. Ez szélesebb személyi kört érint, mintha a rendelkezés pusztán a fogyasztói zálogszerződés kötelezettjeire vonatkozna.

A fogyasztói zálogszerződésre a fogyasztói szerződésekben szereplő tisztességtelen kikötésekre vonatkozó szabályokat is alkalmazni kell. Amennyiben tehát az alapügylet nem minősül érvénytelennek, de a fogyasztói zálogszerződés egy vagy több kikötése tisztességtelen, akkor ez a zálogjog megszűnését, illetve törlését vonhatja maga után, feltéve, hogy az érvénytelen rész nélkül a fogyasztói zálogszerződés nem teljesíthető [6:114. § (2) bekezdés]. Ezzel szemben a fogyasztói zálogszerződés részleges érvénytelensége – vagyis amikor a zálogszerződés az érvénytelen rész nélkül is teljesíthető – nem eredményezi a zálogjog megszűnését.

5:91. § [A zálogszerződés felek közötti hatálya]

A zálogszerződés alapján a feleket egymással szemben a zálogjog megalapítása hiányában is megilletik mindazok a jogok és terhelik mindazok a kötelezettségek, amelyeket e törvény a zálogjogosult és a zálogkötelezett számára megállapít.

A zálogjogot alapító ügylet kettős természetű, vagyis dologi jogi vonások mellett kötelmi jellemvonásokkal is bír. A zálogjogot alapító ügyletnek kötelmi jelleget a zálogszerződés ad.

A zálogszerződés kötelmi jellegére utal jelen § is, amely a zálogszerződés felek közötti hatályáról rendelkezik. Ez kimondja, hogy a zálogszerződés alapján a feleket egymással szemben a zálogjog megalapítása hiányában is megilletik mindazok a jogok és terhelik mindazok a kötelezettségek, amelyeket e törvény a zálogjogosult és a zálogkötelezett számára megállapít.

Ebben az esetben egy korlátozott tartalmú, kötelmi hatályú zálogjog jön létre. Ilyen helyzet állhat elő, ha a zálogszerződés létrejötte ellenére jelzálogjog esetén a nyilvántartási bejegyzés elmarad, vagy kezizálogjog esetén a birtokátruházásra nem kerül sor. Jelen § alkalmazására tehát akkor kerülhet sor, ha a felek között a zálogszerződés létrejött, érvényes, de a nyilvánosságot biztosító jogi aktus nem történt meg. Érvényes zálogszerződés hiányában természetesen a jelen §-ban foglaltak sem kerülhetnek alkalmazásra.

Kérdés azonban, hogy a kötelmi hatályú zálogjog alapján a zálogjogosult pontosan milyen jogokat is gyakorolhat. Egyetértünk azzal az állásponttal, amely szerint a zálogjog lényegét alkotó, dologi jellegű, abszolút hatályú jogosultságok – így a kielégítési elsőbbségi jog – nem illetik meg a csupán kötelmi jogi zálogjogosultat. Önmagában a zálogszerződés alapján tehát nem gyakorolhatja azokat a jogokat, amelyek a zálogjoghoz, mint dologi joghoz kapcsolódnak. Jelen § ennek alapján nem teszi azt lehetővé, hogy a zálogszerződés pusztán kötelmi jogi jogosultja követelésének megtérítésére felszámolási eljárásban vagy bírósági végrehajtási eljárásban privilegizált hitelezőként tartson igényt [Gárdos István: *A zálogjog in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1080.].

Ha azonban a zálogkötelezettel szemben kizárólag a zálogjogosult lép fel, vagyis ő az egyedüli hitelező, akkor a zálogjogosult jelen § alapján arra igényt tarthat, hogy a biztosított követelés esedékessé válása és teljesítésének elmulasztása esetén követelését a zálogtárgyból kielégítse.

A dologi hatály beálltának a hiánya azt is eredményezheti, hogy harmadik személy a zálogtárgy felett tehermentes tulajdonjogot szerezhethet.

5:92. § [Törvényes zálogjog]

A zálogszerződést pótolja a jogszabály olyan rendelkezése, amely alapján valamely követelés jogosultját zálogjog illet meg.

Lényeges változás az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy a Ptk. nem arról rendelkezik, hogy zálogjog jogszabály alapján is keletkezhet. Jelen § szerint ugyanis a jogszabály rendelkezése csak a zálogszerződést pótolja. A zálogjog alapításához azonban a zálogszerződésen kívül a zálogjog publicitását megteremteni hivatott többletcselkményre is szükség van. A Ptk. rendelkezése viszont ezekre a jogcselekményekre nem terjed ki. Ez azt jelenti, hogy a törvényes zálogjog is csak akkor jön létre, ha a zálogtárgy birtoka átruházásra kerül, vagy a (jel)zálogjogot bejegyzik a megfelelő nyilvántartásba. Arra is utalni kell, hogy a Ptk.-nak a törvényes zálogjogokra vonatkozó szabályai egyébként diszpozitívak, így a felek szerződésükben a törvényes zálogjogok létrejöttét kizárhatják. Ha azonban a törvényes zálogjog létrejöttéről nem a Ptk., hanem más kógens tartalmú jogszabály rendelkezik, az ilyen zálogjog akkor is létrejön, ha azt a felek kizárják, sőt más törvény akként is rendelkezhet a zálogjog létrejöttéről, hogy az a törvéynél fogva (a publicitást biztosítani hivatott jogcselekmények nélkül is) létrejön.

Ehhez kapcsolódóan merült fel az a kérdés is, hogy a törvényes zálogjogok milyen típusú zálogjogként jöhetnek létre. A Ptk. ugyan kifejezetten nem zárja ki a törvényes zálogjogok jelzálogjogként történő létrejöttét, számos érv szól azonban amellet, hogy a Ptk.-ban külön is nevesített törvényes zálogjogokat kézzzálogjognak ismerjük el. Arra természetesen van példa, hogy más jogszabályokban nevesített zálogjog jelzálogjogként jöjjön létre. A hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény 75. § (2) bekezdése alapján a hagyatéki eljárás során meg nem fizetett közjegyzői díjazás erejéig a hagyatékon a közjegyzőt törvényes zálogjog illeti meg. A (3) bekezdés szerint a törvényes zálogjog létrejöttét a közjegyző – a zálogjoggal biztosított követelés meghatározását is magában foglaló – végzéssel állapítja meg. A (4) bekezdés értelmében pedig a közjegyzőt megillető törvényes zálogjogot a megfelelő nyilvántartásba a közjegyző (3) bekezdés szerinti jogerős végzése alapján a megkeresésben megjelölt hagyatéki vagyontárgyra vonatkozóan a közjegyző megkeresésére jelzálogjogként kell bejegyezni, ehhez a zálogkötelezett bejegyzési engedélye, illetve a bejegyzéshez hozzájáruló zálogjogi nyilatkozata nem szükséges.

A törvényes zálogjogok körében egy sajátos esetet képez a fizetésiszámla-szerződéshez kapcsolódó törvényes zálogjog. Ezzel összefüggésben a 6:397. §-a külön is kimondja, hogy ez a zálogjog a fizetésiszámla-szerződés megkötésével, a zálogjognak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzése nélkül is létrejön. Álláspontunk szerint a Ptk. még törvényes zálogjog esetén sem teszi mellőzhetővé azt, hogy a jelzálogjog megfelelő nyilvántartásba való bejegyzéssel jöjjön létre. Erre tekintettel a törvényes zálogjognak a 6:397. §-ban szabályozott esetét egy sajátos óvadéknak kell tekinteni. [Ezzel ellentétes álláspontot képvisel *Pomeisl András*. Lásd *Pomeisl András: Törvényes zálogjogok in Bodzási Balázs (szerk.): Hitelbiztosítékok (HVG-ORAC 2016, Budapest) 733–734.*]

Vállalkozási szerződésnél korábban felmerült, hogy ha a vállalkozó ingatlan birtokába kerül, akkor a törvényes zálogjog az ingatlanra is kiterjedhet-e. A bírói gyakorlat ezt elismerte azzal, hogy a jelzálogjog létrejöttéhez szükség volt az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésre (BH1999.180.). A BDT2005.1255. eseti döntés pedig azt rögzítette, hogy a vállalkozót megillető díjigény biztosítására szolgáló törvényes zálogjog csak azokat a vagyontárgyakat terhelheti, amelyek az adott jogügylet alapján kerültek a vállalkozó birtokába.

A Ptk. alapján ugyanakkor a vállalkozó törvényes zálogjoga kizárólag kézizálogjog lehet, így az ingatlant nem terhelhet. Számos nehezen megoldható gyakorlati problémát vetne fel, ha elismerést nyerne, hogy a vállalkozót megillető törvényes zálogjog az ingatlanokra is kiterjed. Kérdés lenne például, hogy ha több vállalkozó is dolgozott az érintett ingatlanon, akkor valamennyi vállalkozót megilletné-e a törvényes jelzálogjog. Ennek elismerése esetén előfordulhatna az is, hogy ugyanazon a ranghelyen egyidejűleg több vállalkozó törvényes jelzálogjoga lenne bejegyzve. Kérdés lenne az is, hogy ennek alapján az a vállalkozó is igényt tarthatna-e a törvényes ingatlan-jelzálogjogra, aki esetleg csak néhány napot dolgozott az ingatlanon. Bármilyen rövid időtartam után kérhetné a vállalkozó ennek a jelzálogjognak a bejegyzését? Ez méltánytalan lenne a megrendelőre nézve, és nehezen kezelhető helyzeteket eredményezne.

A vállalkozót megillető törvényes zálogjog kézizálogjog jellegét támasztja alá a 35/2010. (III. 31.) AB határozat is. Ebben az ügyben az Alkotmánybíróság az 1959-es Ptk. 402. § (2) és (3) bekezdésének alkotmányosságát vizsgálta. A támadott szakaszok szerint építési szerződés esetén a vállalkozót a megrendelő tulajdonát képező, a szerződés szerinti munkák végzésére szolgáló ingatlanon – díjkövetelése erejéig – jelzálogjog illette meg, amely a szerződéskötés ténye és a vállalkozó kérelme alapján a jelzálogjognak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésével jött létre. A döntés indokolása szerint a vizsgált rendelkezések által felvetett értelmezési és alkalmazási nehézségek összességükben – alkotmányjogi értelemben – sértették a jogbiztonságot. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az 1959-es Ptk. 402. § (2) és (3) bekezdései a megrendelő tulajdonhoz való jogát aránytalanul korlátozták, és nagyfokú jogbizonytalanságot eredményeztek. Mindezek miatt az Alkotmánybíróság a támadott törvényi rendelkezéseket alkotmányellenesnek minősítette és megsemmisítette.

Az idézett AB határozat alapján a vállalkozót megillető törvényes zálogjognak a megrendelő tulajdonában lévő ingatlanokra történő kiterjesztése alkotmányossági aggályokat is felvetne. Mindezek alapján a vállalkozó törvényes zálogjogát kézizálogjognak kell tekinteni, amely kizárólag a vállalkozó birtokába került ingó dolgokat terheli.

Ez a törvényes zálogjog ugyanakkor nem jogosítja fel a vállalkozót a már elkészült mű lebontására és elvitelére. Ilyen jogosultságot a zálogjog nem foglal magában, erre tehát a zálogjogosult kielégítési joga nem terjedhet ki.

A Ptk. a törvényes zálogjog alábbi eseteit ismeri és szabályozza:

- vállalkozási szerződéshez kapcsolódó törvényes zálogjog (6:246. §);
- fuvarozási szerződéshez kapcsolódó törvényes zálogjog (6:267. §);
- megbízási szerződéshez kapcsolódó törvényes zálogjog (6:277. §);
- bérleti szerződéshez kapcsolódó törvényes zálogjog (6:337. §);
- haszonbérleti szerződéshez kapcsolódó törvényes zálogjog (6:353. §);
- letéti szerződéshez kapcsolódó törvényes zálogjog (6:363. §);
- fizetésiszámla-szerződéshez kapcsolódó törvényes zálogjog (6:397. §).

A 2016. október 1-jétől hatályos 5:140. § (2) bekezdése a törvényes zálogjog egy új, sajátos esetét szabályozza: az alzálogjogosulttal szemben a (fő)zálogjogosultat megillető törvényes zálogjogot. Eszerint ugyanis az alzálogjog jogosultja e jogából fakadó jogait úgy köteles gyakorolni, hogy azzal a zálogjogosult zálogjoggal biztosított követelésének megtérülését ne veszélyeztesse. Az alzálogjog érvényesítése eredményeként az ennek jogosultjához az alzálogjoggal biztosított követelést meghaladóan befolyt pénzüsszegen vagy más vagyontárgyon a zálogjogosultat az alzálogjogosulttal szembeni elszámolási igénye biztosítására zálogjog illeti meg. Ez a (fő)zálogjogosultat az alzálogjogosulttal szemben megillető törvényes zálogjog is kézizálogjog.

Önmagában azonban az alzálogjogot is egy quasi törvényes zálogjognak tekinthetjük, amely a zálogjoggal biztosított követelés elzálogosítása során automatikusan, a törvény erejénél fogva létrejön. Az alzálogjog létrejöttéhez tehát nincs szükség a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzésre, ez csak egy deklaratív hatályú lehetőség, amelynek elsődlegesen az utólagos bizonyítás szempontjából lehet jelentősége.

A Ptk. mellett külön jogszabályok is tartalmaznak törvényes zálogjogokra vonatkozó rendelkezéseket (így például az MNBtv. 160. §-a).

Törvényes zálogjog esetén felmerülhet a kérdés, hogy a jogszabály által nevesített zálogjog megelőzi-e az ugyanazon zálogtárgyat már korábban terhelő egyéb zálogjogokat. Álláspontunk szerint, ha a törvényes zálogjogról rendelkező jogszabály hatálybalépésekor az érintett zálogtárgyakat már terheli zálogjog (elsősorban szerződéssel alapított zálogjog), akkor ezt a zálogjogot a törvényes zálogjog nem előzheti meg. Erre csak akkor lenne lehetőség, ha a már fennálló (már bejegyzett) (jel)zálogjogok jogosultjai ehhez hozzájárulnának.

5:93. § [A jelzálogjog bejegyzése]

- (1) A jelzálogjogot**
  - a) ingatlan esetén az ingatlan-nyilvántartásba;**
  - b) ingó dolog, valamint jog és követelés esetén a hitelbiztosítéki nyilvántartásba kell bejegyezni.**
- (2) Ha az ingó dolog tulajdonjogát vagy a jog fennállását közhiteles nyilvántartás (a továbbiakban: lajstrom) tanúsítja, a jelzálogjog megalapításához a megfelelő lajstromba való bejegyzés szükséges.**
- (3) Az ingatlan-nyilvántartásba és a lajstromba való bejegyzésre a zálogszerződés vagy a zálogkötelezett bejegyzési engedélye alapján kerülhet sor, ha**
  - a) a zálogszerződés vagy a bejegyzési engedély egyedileg meghatározza a zálogtárgyat; és**
  - b) a zálogkötelezett a dolognak vagy jognak az ingatlan-nyilvántartás vagy lajstrom szerinti tulajdonosa vagy jogosultja.**
- (4) A hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésre egyedileg vagy körülírással meghatározott zálogtárgy tekintetében kerülhet sor. A bejegyzésnek nem akadályá, ha a bejegyezni kívánt zálogtárgy a bejegyzés időpontjában nem létezik, vagy azon a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog.**

1. A jelzálogjog és a kézizálogjog elhatárolása

A Ptk. a zálogjog két típusa között tesz különbséget: a jelzálogjog és a kézizálogjog között. A magyar magánjogban a jelzálogjog-kézizálogjog megkülönböztetésnek több mint másfél évszázados hagyománya van, amely még az 1850-es évekre, az akkor hatályos Optk.-ra nyúlik vissza (erről lásd Bodzási Balázs: Zálogjog a dualizmus időszakában. *Állam- és Jogtudomány*, 2012/2–3. 293–378.). Emiatt a jelzálogjogot és a kézizálogjogot a Ptk. alapján is két különböző zálogfajtnak tekinthetjük. Közöttük az elhatárolás alapja továbbra is az, hogy jelzálogjog esetén a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzés teremti meg a zálogjog nyilvánosságát, kézizálogjog esetén pedig a zálogtárgy birtokának az átruházása.

A régi magyar magánjogban elsődlegesen a zálogtárgy alapján lehetett elhatárolni egymástól a zálogjog két alaptípusát: kézizálogjog csakis ingókat, míg jelzálogjog kizárólag

ingatlanokat terhelhetett. Ez a felosztás ma már meghaladott, hiszen a Ptk. alapján jelzálogjog tárgya nemcsak ingatlan, hanem ingó, valamint jog és követelés is lehet. Ezzel szemben kézzzálogjog továbbra is csak ingó dolgokat terhelhet [5:101. § (2) bekezdés.].

2. A nyilvántartási bejegyzés jogi jellege

Jelzálogjog esetén a megfelelő nyilvántartási bejegyzést tekinthetjük annak a zálogjog publicitását megteremtteni hivatott dologi jogi ügyletnek, amely a zálogszerződéssel együtt a zálogjog megalapításának a feltétele.

A modern jelzálogjog létrejötté, vagyis az 1850-es évek óta a jelzálogjog dologi hatályának beálltához telekkönyvi bejegyzésre volt szükség, amelynek hiányában – az érvényes jogcím ellenére – a jelzálogjog csak relatív hatállyal jött létre a felek között. A telekkönyvi bejegyzést a jelzálogjog szerzőmódjának nevezték, amit az Optk. 451. §-a ki is mondott. A régi magyar magánjogban ugyanakkor vitatott volt a telekkönyvi bejegyzésnek mint dologi jogi ügyletnek a jellege.

Nizsalovszky Endre a jelzálogjog megalapítását absztrakt ügyletnek tekintette. Álláspontja szerint ahhoz, hogy jelzálogjog keletkezzék, az anyagi jog szempontjából ugyan követelés szükséges, de az nem, hogy a hitelezőnek valamely külön jogcíme legyen arra, hogy jelzálogjog alapítását, illetve követelésének ilyen módon való biztosítását követelje. A jelzálogjog alapításához szerinte a telekkönyv szempontjából egyedül bejegyzési engedélyre (korabeli szóhasználatul élve: bekebelezési engedélyre) és telekkönyvi bejegyzésre volt szükség. Ezt juttatta kifejezésre a Jt. 6. §-a is. Ha ez a két kellék fennállt, a telekkönyv alapján jóhiszeműen jogot szerzők szempontjából jelzálogjog keletkezett akkor is, ha materialiter még feltételes vagy jövőbeli követelés sem állt fenn, és így a jelzálogjog egyik lényeges kelléke hiányzott [*Nizsalovszky Endre: A jelzálogjog jogszabályainak magyarázata* (Grill 1929, Budapest) 21.]. Telekkönyvi szempontból tehát a jelzálogjog alapításának a jogalapja (*causa debendi*) nem volt feltétele a jelzálogjog létrejöttének.

Nizsalovszky ennek alapján az ingatlan tulajdonosának a jelzálogjog megalapításába beleegyező nyilatkozatát egyoldalú, absztrakt jognyilatkozatnak tekintette. A beleegyező nyilatkozat hatályosságához sem a hitelező (zálogjogosult) részéről elfogadás, sem pedig jogcím nem volt szükséges. Véleménye szerint nem érintette a jelzálogjog érvényességét, ha a beleegyezés alapjául szolgáló kötelezettségvállalás érvénytelen volt, vagy egyáltalán nem volt. Azt azonban *Nizsalovszky* is elismerte, hogy a gyakorlatban nehéz olyan esetet találni, amikor a jogalap érvénytelenségének oka ne állna fenn egyszersmind a beleegyező nyilatkozat tekintetében is [*Nizsalovszky Endre: Korlátolt dologi jogok in Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog, Ötödik kötet, Dologi jog* (Grill 1942, Budapest) 667.].

Más szerzők ezzel szemben a jelzálogjog alapításának jogcímessége mellett foglaltak állást (*Almási, Túry*). *Szladits* csak a telekadósság megalapítását tekintette absztrakt ügyletnek, vagyis olyannak, amely teljesen független annak jogcímétől [*Szladits Károly: Dologi jog* (Grill 1930, Budapest) 370.].

A hatályos jog szempontjából annak van jelentősége, hogy többféle nyilvántartás is létezik, amelyek egymástól is különböznek. Ennek megfelelően a különböző nyilvántartásokba való bejegyzésnek is eltérő a jogi természete. A hatályos jogszabályi környezetben ugyanakkor az ingatlan-nyilvántartási bejegyzést sem lehet absztrakt ügyletnek tekinteni.

3. Az ingatlan-jelzálogjog

Az ingatlan-jelzálogjog magánjogunk régi intézménye. Létrejötté szorosan kapcsolódott a középkori városi nyilvántartásokhoz (az első 1379-ben jelent meg Pozsonyban), az 1723. évi CVII. tc., valamint az 1840. évi XXI. tc. által szabályozott ún. betáblázáshoz.

A modern jelzálogjog az 1853. május 1-jén Magyarország területén is hatályba léptetett Optk.-val, valamint az 1855-ben rendelettel bevezetett, osztrák mintájú telekkönyvvel együtt alakult ki. Ezt követően jelzálogjogunk szorosan a telekkönyvhöz, illetve annak elveihez kapcsolódva fejlődött. Ez többek között abban is megmutatkozott, hogy a telekkönyvi közhitelesség elve a járulékoság elvét is több esetben áttörte. Ennek gazdasági hátterét az jelentette, hogy az ingatlanhoz kapcsolódó ún. dologi (más néven: reál) hitel igényeit fokozottabban kellett figyelembe venni.

Mai jogunk szerint az ingatlan jelzálogjog létrejöttének feltétele az ingatlanügyi hatóság által vezetett ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés. Az ehhez kapcsolódó részletszabályok az Inyvtv.-ben, valamint annak végrehajtási rendeletében – Inyvhr. – találhatóak. Emellett az 5:165–187. §-ok is tartalmazzák az ingatlan-nyilvántartásra irányadó rendelkezéseket. Erre is tekintettel, a Ptkm. keretében az Inyvtv. módosítására is sor került.

Jelen § (3) bekezdése alapján a zálogjognak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésére zálogszerződés vagy a zálogkötelezett bejegyzési engedélye alapján kerülhet sor. A jogalkotói elvárás szerint a bejegyzési engedély révén egyszerűbbé válhat a nyilvántartási bejegyzés. A Ptk. szerint tehát a zálogkötelezetteknek a jelzálogjog bejegyzését engedélyező nyilatkozata, a bejegyzési kérelemmel együtt elegendő a jelzálogjog bejegyzéséhez. Ebben az esetben nincs szükség a zálogszerződésnek a bejegyzési kérelemhez történő becsatolására.

Az Inyvhr. 18. § (1) bekezdése szerint a jelzálogjogi bejegyzésben meg kell jelölni a követelés jogcímét, amelynek biztosítására a jelzálogjog szolgál, továbbá fel kell tüntetni a jelzálogjoggal biztosított követelés összegét. A bejegyzési engedélyben – szemben a zálogszerződéssel – ugyanakkor egyik adat sem kerül feltüntetésre. Az Inyvhr. 68/A. §-a a Ptk. hivatkozott rendelkezésére figyelemmel azt is kimondja azonban, hogy *„jelzálogjog bejegyzése alapjául szolgáló okiratnak kell tekinteni a zálogkötelezett bejegyzési engedélyét is, ha az egyedileg meghatározza a zálogtárgyat és a zálogkötelezett az ingatlanok, vagy a jogok ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett tulajdonosa, illetve jogosultja továbbá a bejegyzési engedély rendelkezik mindazon alaki és tartalmi kellékekkel, amelyeket a tv. a bejegyzés alapjául szolgáló okiratokra vonatkozóan előír”*. E szabály tehát az Inyvhr. 18. §-ában foglalt általános szabályhoz képest speciális rendelkezésnek tekinthető.

Jelen § (3) bekezdése értelmében az ingatlan-nyilvántartásba csak egyedileg meghatározott zálogtárgyat lehet bejegyezni. További feltétel, hogy a zálogkötelezett az ingatlan tulajdonosa legyen. Ingatlanra vonatkozó jelzálogjog esetén ennek megfelelően a zálogtárgy körülírással történő meghatározásának, illetve jövőbeli zálogjog bejegyzésének nincs helye.

Az 5:125. § azonban lehetőséget ad a zálogjog ranghelyének előzetes biztosítására. Ennek alapján a tulajdonos bejegyeztetheti, hogy valamely ingatlanát zálogjoggal kívánja megterhelni. A bejegyzésben meg kell határozni azt az összeget, amelynek erejéig a tulajdonos zálogjogot kíván alapítani. Az előzetesen biztosított ranghelyre bejegyzett jelzálogjog a bejegyzés ranghelyéhez igazodó ranghelyet kap.

A jelzálogjog ranghelyének előzetes biztosításáról az Inyvhr. 35. §-a tartalmaz további rendelkezéseket. Emellett továbbra is hatályban maradt az Inyvhr. 34. §-a, amely

a törölt jelzálogjog ranghelyének fenntartásáról szól; a 36. §, amely a ranghellyel való rendelkezés közös szabályait állapítja meg, és a 37. § is, amely a jelzálogjog ranghelyével való rendelkezés jogáról való lemondást szabályozza. Ezzel kapcsolatban azt kell kiemelni, hogy a Ptk. már nem ismeri a törölt jelzálogjog ranghelyének a fenntartását.

4. Az ingójelzálogjog

Már a 20. század elején felmerült az igény, hogy elsősorban a mezőgazdasági hitelezés fellendítése érdekében ismerjék el az ingójelzálogjog (ún. lajstromzálogjog) intézményét.

A Ptk. 1913-ban közzétett második tervezetéhez fűzött indokolás ezzel kapcsolatban kiemelte, hogy figyelembe kívánták venni a mezőgazdasági és ipari érdekképviseletek arra vonatkozó álláspontját, amely az ingójelzálogjog intézményét közgazdasági okokból előnyösnek és szükségesnek tartotta, így nem kívánták mereven útját állni annak, hogy külön törvények ezt az új jogintézményt szabályozzák. Erre az 1913-as tervezet 592. § (1) bekezdése egyértelműen utalt.

A magyar jogba az ingójelzálogjog intézményét azonban ténylegesen csak az 1. zálogjogi novella vezette be. Ez időközben széles körben elterjedt, és nagy népszerűsége tette szert.

Az ingójelzálogjogokat 2014. március 15-ig a Magyar Országos Közjegyzői Kamara által vezetett zálogjogi nyilvántartásba kellett bejegyezni. Ennek a helyét a hitelbiztosítéki nyilvántartás vette át. Néhány ingó tulajdonjogát külön közhiteles nyilvántartás tanúsítja (pl. légi és vízi járművek), így az ezeket terhelő jelzálogjogokat is ezekbe a külön nyilvántartásokba (ún. lajstromokba) kell bejegyezni.

Jelen § (2) bekezdése alapján, ha az ingó dolog tulajdonjogát közhiteles nyilvántartás (ún. lajstrom) tanúsítja, akkor a jelzálogjog megalapításához a megfelelő lajstromba való bejegyzés szükséges. A (3) bekezdés szerint a lajstromba való bejegyzésre a zálogszerződés vagy a zálogkötelezett bejegyzési engedélye alapján kerülhet sor, feltéve, hogy a zálogtárgy (ingó dolog) egyedileg van meghatározva, és annak a zálogkötelezett a lajstrom szerinti tulajdonosa. Körülírással történő zálogtárgy meghatározására lajstromozott ingókat terhelő jelzálogjog bejegyzése esetén – hasonlóan az ingatlan jelzálogjoghoz – nincs lehetőség.

Az ingók többségéről nem vezetnek külön közhiteles nyilvántartást. Az ezeket a vagyontárgyakat terhelő jelzálogjogokat az újonnan létrehozott hitelbiztosítéki nyilvántartásba kell bejegyezni. Ennek részletszabályait Hbnytv. tartalmazza.

A (4) bekezdés alapján a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésre egyedileg vagy körülírással meghatározott zálogtárgy tekintetében kerülhet sor. A Ptk. jelzálogjog körében a zálogtárgynak az 5:89. § (4) bekezdésében írt körülírással való meghatározására csak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzésre kerülő zálogjogok esetében ad lehetőséget. Ezek lehetnek ingójelzálogjogok, valamint jogot vagy követelést terhelő jelzálogjogok is.

A hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésnek emellett az sem akadály, ha a bejegyezni kívánt zálogtárgy a bejegyzés időpontjában nem létezik, vagy azon a zálogkötelezettet nem illeti meg rendelkezési jog. Ebben a körben tehát lehetőség van jövőbeni zálogjogok bejegyzésére is.

5. A jogon és követelésen fennálló zálogjog

A Ptk. előremutató és a gyakorlat részéről régóta igényelt újítása, hogy a jogokon és követeléseken fennálló zálogjogokat is jelzálogjognak minősíti, ami azt jelenti, hogy a Ptk. ezek tekintetében is nyilvántartásba vételi kötelezettséget ír elő, ezáltal jelentős mértékben elősegítve ezeknek a zálogjogoknak a publicitását.

Az (1) bekezdés b) pontja alapján a nem lajstromozott jogon és a követelésen fennálló zálogjogot a hitelbiztosítéki nyilvántartásba kell bejegyezni.

Amennyiben a jog fennállását közhiteles nyilvántartás (lajstrom) tanúsítja, akkor a jelzálogjog megalapításához a megfelelő lajstromba való bejegyzés szükséges. Ebbe a körbe tartoznak a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által vezetett szabadalmi és védjegylajstromok.

A (4) bekezdést jogon és követelésen fennálló jelzálogjog esetén is alkalmazni kell. Ennek alapján a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésre egyedileg vagy körülírással meghatározott zálogtárgy tekintetében kerülhet sor. A bejegyzésnek nem akadálya, ha a bejegyezni kívánt zálogtárgy a bejegyzés időpontjában nem létezik, vagy azon a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog.

Ennek megfelelően a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzendő jelzálogjog tárgya jövőbeli jog vagy követelés is lehet. Fontos kiemelni, hogy ebben az esetben a zálogtárgy lesz jövőbeli, nem pedig a biztosított követelés (erről lásd Bodzási Balázs: Feltételes vagy jövőbeli követelések zálogjoggal való biztosítása. *Magyar Jog* 2015/10., 550.), bár a bejegyzés valamely jogviszonyból jövőben keletkező követelés biztosítására is vonatkozhat.

5:94. § [A birtokátruházás kézizálogjog esetén]

- (1) **A birtokátruházást pótolja, ha a dolgot a zálogjogosult és a zálogkötelezett közös birtokban tartja, vagy részükre harmadik személy mint zálogtartó őrzi.**
- (2) **Ha a dolog harmadik személy albirtokos birtokában van, és a birtok átruházása a dolog kiadása iránti igénynek az átruházásával történik, a kézizálogjog megalapításához az is szükséges, hogy a tulajdonos az albirtokost az elzálogosításról értesítse.**
- (3) **Nem jön létre a kézizálogjog, ha a birtokátruházás a tulajdonos és a zálogjogosult erre irányuló megállapodásával megy végbe oly módon, hogy a tulajdonos albirtokosként továbbra is a dolog birtokában marad.**

Kézizálogjog esetében a zálogjogosult érdekeit a kielégítési jog megnyílta előtti létszakaszban a zálogtárgy birtoklásához való jog védi. Kézizálogjog esetén a birtokátruházás az a dologi jogi ügylet, amely megteremti a zálogjog publicitását, és kívülállók számára is felismerhetővé teszi, hogy a zálogtárgy a zálogkötelezett hatalmából a zálogjogosult hatalmába került.

A zálogjogosult birtoklása kifejezésre juttatja a zálogkötelezettnek a zálogjog abszolút jellegéből adódó – és mindenki mással együtt a tulajdonost is terhelő – azon nem tevőleges kötelezettségét, hogy tartózkodjék a zálogtárgyban rejlő fedezeti érték csökkentésétől.

A zálogjogi szabályok a birtokátruházás általános szabályaira épülnek. Ez azt jelenti, hogy a birtokátruházásra kézizálogjog esetében is alapvetően az 5:3. §-ban írt módokon kerülhet sor. A tulajdonszerzést eredményező birtokátruházástól a kézizálogjog alapítása annyiban természetesen eltér, hogy a felek akarata kézizálogjog esetében nem a tulajdonjog átruházására, hanem zálogba adásra, illetve zálogjog szerzésére irányul. Kérdés, hogy a birtokátruházási szabályok megfelelő alkalmazásából következik-e az, hogy jelképes átadás útján is lehet kézizálogjogot

alapítani. *Menyhárd Attila* szerint a Ptk. nem tekinti birtokátruházásnak a szimbolikus átadást, mivel ezek az esetek nem járnak a dolog feletti uralom megszerzésével. Ha azonban a dolog feletti uralmat a megszerző a jelképként átadott dologgal valóban megszerzi, akkor már nem szimbolikus átadásról van szó [Menyhárd Attila: A birtok és a birtokvédelem in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 907.].

Ebből következően jelképes átadás útján nem lehet kézizálogjogot alapítani. Ezt támasztja alá az is, hogy ha a felek az adott ingó birtokát ténylegesen nem tudják átruházni, akkor lehetőségük van ingójelzálogjogot alapítani. Emellett a jelképes átadás birtokátruházásként történő elismerése veszélyeket is rejt magában, alkalmas lehet ugyanis arra, hogy elvonják a zálogjogosult hitelező kielégítési alapját, hiszen nem minden esetben válik nyilvánvalóvá az ingó dolog zálogjogi lekötöttsége. Különösen dologösszességek esetén áll fenn az a veszély, hogy az összességbe tartozó ingók zálogtárgyi minősége jóhiszemű harmadik személyek számára nem ismerhető fel. Ezt ingó jelzálogjognál a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzés pótolja. Ennek alapján a jelképes átadás fogalmának kiszélesítése, valamint annak kézizálogjog alapítási módként való elismerése ellen az ingó jelzálogjog intézménye a legfontosabb érv.

Kézizálogjog esetén a birtokátruházást pótolhatja, ha a dolgot a zálogjogosult és a zálogkötelezett közös birtokban tartja, vagy részükre egy harmadik személy (a zálogtartó) őrzi.

A régi magyar magánjog hagyományait követve, jelen § (3) bekezdése alapján nem jön létre a kézizálogjog, ha a birtokátruházás a tulajdonos és a zálogjogosult erre irányuló megállapodásával megy végbe oly módon, hogy a tulajdonos albirtokosként továbbra is a dolog birtokában marad. A tulajdonjog átruházásához szükséges átadás pótlékai közül az ún. *constitutum possessorium* az 1945 előtti jogunk szerint sem volt igénybe vehető kézizálogjog alapítása céljára [Nizsalovszky Endre: Korlátolt dologi jogok in Szladits Károly (szerk.): *Magyar Magánjog, Ötödik kötet, Dologi jog* (Grill 1942, Budapest) 806.].

Az adós tehát a kézizálogjog tárgyát hitelezője nevében nem tarthatja magánál, korábbi kifejezéssel élve nem bírlalhatja. Ebben az esetben ugyanis a nyilvánosság nem lenne biztosítva, és a kézizálogjog a forgalom számára nem válna felismerhetővé.

A *constitutum possessorium* útján való tulajdonátruházás ugyanakkor a Ptk. alapján is elismert, ezt azonban kézizálogjog alapítása céljára nem lehet felhasználni.

Ha a dolog harmadik személy albirtokos birtokában van, és a birtokátruházás a dolog kiadása iránti igénynek az átruházásával történik, a kézizálogjog megalapításához az is szükséges, hogy a tulajdonos az albirtokost az elzálogosításról értesítse. Ebben az esetben tehát a zálogszerződésen és a birtokátruházáson kívül – ami ebben az esetben a dolog kiadása iránti igény átruházásában való megállapodást jelenti – többletkövetelményként a Ptk. azt is előírja, hogy a tulajdonos zálogkötelezett az albirtokost az elzálogosításról értesítse. Értesítés hiányában a zálogjog nem kerül megalapításra és így nem is jöhet létre.

Ha a felek a birtokátruházást vagy annak bármely megengedett pótlékát elmulasztják, a kézizálogjog dologi hatállyal nem jöhet létre. Ebben az esetben a zálogszerződés a felek között az 5:91. § alapján ugyan kötelmi hatállyal bír, de a zálogjog dologi hatálya nem áll be. Ebből következik, hogy ilyenkor a zálogjogosult nem gyakorolhatja zálogjogát azokkal a harmadik személyekkel szemben, akik a dologra bármilyen jogot szereztek.

5:95. § Az óvadék alapítása]

- (1) **Óvadék**
  - a) **pénzen és értékpapíron,**
  - b) **fizetésiszámla-követelésen, illetve betétszerződésből eredő követelésen vagy egyébként jogszabály rendelkezése szerint számlavezetőként erre feljogosított intézmény által vezetett számlán nyilvántartott követelésen (a továbbiakban e cím alkalmazásában: fizetésiszámla-követelés), továbbá**
  - c) **jogszabályban óvadék tárgyaként meghatározott más vagyontárgyon alapítható.**
- (2) **Óvadékat pénzen és nem dematerializált értékpapíron kézi zálogjogként, dematerializált értékpapíron, fizetésiszámla-követelésen és jogszabályban óvadék tárgyaként meghatározott más vagyontárgyon pedig úgy kell alapítani, hogy annak eredményeként az óvadék tárgya egyértelműen azonosítható módon az óvadék kötelezettjének hatalmából az óvadék jogosultjának hatalmába kerüljön, vagy az óvadék kötelezettjének korlátlan rendelkezése alól egyébként kikerüljön.**
- (3) **Dematerializált értékpapíron és fizetésiszámla-követelésen óvadék**
  - a) **a számlatulajdonos, a számlavezető és az óvadék jogosultja közötti írásbeli megállapodással, amely szerint a számlavezető a számlatulajdonos rendelkezéseit az óvadék jogosultjának jóváhagyásával, az óvadék jogosultjának rendelkezéseit a számlatulajdonos jóváhagyása nélkül is teljesíti; vagy**
  - b) **a számlavezető javára önmagában a számlatulajdonos és a számlavezető közötti zálogszerződéssel is alapítható.**
- (4) **A számlavezető a dematerializált értékpapíron és fizetésiszámla-követelésen fennálló óvadékat valamennyi számlakivonaton és egyéb egyenlegközlő iraton köteles feltüntetni.**

1. Óvadék az 1959-es Ptk.-ban

Az 1959-es Ptk. az óvadékat a zálogjogtól elválasztva, egy önálló, járulékos jellegű dologi hitelbiztosítékként szabályozta, amely azonban nem minősült korlátolt dologi jognak. Az 1959-es Ptk. 270. és 271. §-ai alapján az óvadék lényegi ismérve a jogosultat megillető közvetlen kielégítési jog volt. Ennek alapján a jogosult a biztosított követelés esedékessé válásakor közvetlenül megszerezte az óvadékul lekötött vagyontárgy feletti tulajdonjogot, illetve rendelkezési jogot. A közvetlen kielégítési jog gyakorlásához semmilyen jogilag szabályozott külön eljárásra nem volt szükség.

A közvetlen kielégítési jogra tekintettel óvadék tárgyai csak bizonyos speciális vagyontárgyak lehettek, mindenekelőtt pénz és értékpapír.

Az óvadéokra vonatkozó szabályok a *pénzügyi biztosítékokról szóló megállapodásokról szóló 2002. június 6-i 2002/47/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv* átültetésekor kerültek módosításra. Ez azonban nem érintette az óvadék alapvető tulajdonságait, bár bővítette az óvadékba adható vagyontárgyak körét.

2. Az óvadék szabályainak integrálása a zálogjogba

A Ptk. az óvadék szabályait a zálogjog körébe integrálta, ezzel is erősítve azt a jogalkotói célt, hogy a zálogjog váljon az egyetlen elismert dologi biztosítéki formává.

A közvetlen kielégítési jog – mint az óvadék lényegadó sajátossága – azonban továbbra is megmaradt. Erről a Ptk. 5:138. §-a rendelkezik.

A Ptk. hatálybalépésével az óvadékként leköthető vagyontárgyak köre alapvetően nem változott, némileg részletesebbek lettek azonban az óvadék alapítására vonatkozó szabályok, és szűkült az óvadékkal biztosítható követelések köre.

3. Az óvadékkul leköthető vagyontárgyak köre

A zálogjoghoz képest óvadék tárgyául a Ptk. alapján is csak bizonyos speciális vagyontárgyak szolgálhatnak. Az (1) bekezdés szerint óvadék tárgya pénz, értékpapír (okirati és dematerializált), fizetésiszámla-követelés, valamint jogszabályban óvadék tárgyaként meghatározott más vagyontárgy lehet. A Ptkmód. 8. §-a ezt a kört kiegészítette a betétszerződésből származó követeléssel, valamint a jogszabály rendelkezése szerint számlavezetőként erre feljogosított intézmény által vezetett számlán nyilvántartott követeléssel. 2016. október 1-jétől tehát bővült az óvadékként leköthető vagyontárgyak köre.

Ennek indoka az volt, hogy a Ptk. hatálybalépése után kritikai észrevételként elhangzott, hogy jelen § (1) bekezdése nem nevesítette külön a betétszámla-követelést, az értékpapírszámla-követelést, valamint az ügyfélszámla-követelést sem. Jogértelmezéssel ugyan ezeket a követeléseket bele lehetett érteni az § (1) bekezdés korábban hatályos d) pontjába, amely szerint jogszabályban meghatározott egyéb vagyontárgy is lehetett óvadék tárgya. A probléma ezzel mégis az volt, hogy nem létezett (a Ptk.-án kívül nem is igazán létezhetett) olyan jogszabály, amely általános jelleggel lehetővé tette volna ezen vagyontárgyak óvadékba adását.

Ezen a helyzeten változtatott a Ptkmód. 8. §-a, amely az óvadék lehetséges tárgyai között immár külön is nevesíti a betétszerződésből származó követelést, ezen túlmenően pedig a jogszabály rendelkezése szerint számlavezetőként erre feljogosított intézmény által vezetett számlán nyilvántartott követeléseket. Ez utóbbi „számlaköveteléseket” a Ptk. szándékoltnak nem részletezi, ez a vagyontárgyi kör ugyanis az ágazati jogszabályok változásával együtt módosulhat. Idetartozik azonban az értékpapírszámla-követelés és az ügyfélszámla-követelés is.

Mindezek alapján a Ptk. hatályos rendelkezései szerint óvadék tárgya lehet:

- pénz;
- értékpapír;
- fizetésiszámla-követelés;
- betétszerződésből eredő követelés;
- jogszabály rendelkezése szerint számlavezetőként erre feljogosított intézmény által vezetett számlán nyilvántartott követelés;
- jogszabályban óvadék tárgyaként meghatározott más vagyontárgy.

Ezt a kört az óvadékhoz kapcsolódó közvetlen kielégítési jogról szóló 5:138. § részben pontosítja, illetve a közvetlen kielégítési jogot az óvadék felsorolt tárgyai tekintetében további feltételekhez köti. Ennek alapján a zálogjogosultat a közvetlen kielégítési jog csak az alábbi, illetve az alábbi követelményeknek megfelelő vagyontárgyakra nézve illeti meg:

- pénz;
- fizetésiszámla-követelés;
- tőzsdei vagy egyéb nyilvánosan jegyzett piaci árral rendelkező értékpapír;

- adott időpontban az értékpapírban foglalt feltételek szerint a felektől függetlenül meghatározható értékkel rendelkező pénzkövetelést megtestesítő értékpapír;
- olyan tulajdonjogot megtestesítő értékpapír, amelynél a tulajdonjog tárgyát olyan dolog képezi, amely tőzsdei vagy egyéb nyilvánosan jegyzett piaci árral rendelkezik.

Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy az (1) bekezdés b) pontja kimondja, hogy a fizetésiszámla-követelés, a betétszerződésből eredő követelés és a jogszabály rendelkezése szerint számlavezetőként erre feljogosított intézmény által vezetett számlán nyilvántartott követelés együtt e cím (Ptk. Ötödik Könyv VII. Cím) alkalmazásában fizetésiszámla-követelésnek tekintendő. Ez azt jelenti, hogy a Ptk. zálogjogi részében – ezen belül pedig az 5:138. § (1) bekezdésében is – fizetésiszámla-követelés alatt a jelen § (1) bekezdésének b) pontjában írt többi követelést is érteni kell. Ebből következően pedig a betétszerződésből eredő követelésen és a jogszabály rendelkezése szerint számlavezetőként erre feljogosított intézmény által vezetett számlán nyilvántartott követelésen is gyakorolható az 5:138. § szerinti közvetlen kielégítési jog.

A jogszabályban óvadék tárgyaként meghatározott vagy e követelményeknek meg nem felelő más vagyontárgyon ugyanakkor az 5:138. § szerinti közvetlen kielégítési jog nem gyakorolható. Nincs azonban akadálya annak, hogy ilyen vagy ennek megfelelő könnyített kielégítési jogot más jogszabályok rendeljenek e vagyontárgyakhoz, különösen azokhoz, amelyek óvadékként való elzálogosítását más jogszabályok teszik lehetővé.

Mindezek alapján megállapítható, hogy nincs közvetlen kapcsolat az óvadék alapítása, illetve az 5:138. § szerinti közvetlen kielégítési jog között. Felmerül tehát a kérdés, hogy hogyan gyakorolhatja kielégítési jogát az óvadék jogosultja azokra a vagyontárgyakra nézve, amelyek óvadék tárgyai ugyan lehetnek, de amelyeket az 5:138. § nem nevesít (vagyis amelyek tekintetében a közvetlen kielégítési jog nem gyakorolható).

Bár az 5:138. § kógens, így attól szerződésben eltérni nem lehet, az óvadék jogosultját is megilleti azonban az 5:127. § szerinti választási lehetőség. Ennek alapján az óvadék jogosultja is dönthet úgy, hogy az óvadék tárgyát maga értékesíti, illetve, hogy az óvadék tárgyaül szolgáló jogot vagy követelést maga érvényesíti. Ebben a feleknek nem is kell külön megállapodniuk, mivel ezt a választási lehetőséget maga a Ptk. biztosítja az óvadék jogosultjának. Amennyiben tehát az óvadék tárgya olyan vagyontárgy, amelyet az 5:138. § nem nevesít, az óvadék jogosultja ezekre a vagyontárgyakra nézve is élhet az 5:127. §-ban számára biztosított választási lehetőséggel.

Megválaszolásra vár az a kérdés is, hogy a jelen §-ban szereplő vagyontárgyak szükségszerűen csak óvadék tárgyai lehetnek-e, vagy esetleg zálogtárgyként is megterhelhetőek. Értékpapírok esetében (ideértve a dematerializált értékpapírt is) nem vitás, hogy óvadék és zálogjog tárgyaként egyaránt funkcionálhatnak. Pénz (készpénz és nem bankszámlapénz) esetében azonban a zálogba adás lehetősége látszólag vitatható lehet, ha a zálogba adás és az óvadék alapítása között érdemi különbség lenne tehető. Jelen § (2) bekezdése szerint ugyanis pénzen és nem dematerializált értékpapíron az óvadék kézizálogjogként alapítható. Ebben az esetben a készpénzen az óvadékat ugyanúgy kell tehát alapítani, mintha az kézizálogjog lenne. További kérdés az, hogy a készpénzen létesített kézizálogjog tekintetében a kielégítési jog miként gyakorolható. Az 5:106. § (2) bekezdése értelmében a feleknek a kézizálogjog tárgyának birtoklásával, használatával és hasznosításával kapcsolatos jogaira és kötelezettségeire a visszterhes letét szabályai az irányadóak, azzal, hogy a zálogkötelezett a zálogjog fennállása alatt nem jogosult a zálogtárgyat visszakövetelni. Pénz (mint helyettesíthető dolog) kézizálogba adása tipikus esetben az említett utaló szabály folytán a rendhagyó letétre irányadó szabályok szerint történik, vagyis a letéteményest mint zálogjogosultat megilleti a letét tárgyával (a zálogtárggyal) való rendelkezésnek a joga is (rendhagyó zálogjog).

A zálogjogosult ekként a zálogtárgyon (a készpénzen) tulajdonjogot szerez, és a letét lejáratakor (a zálogjog megszűnésekor) ugyanolyan fajtájú és minőségű dolgot ugyanolyan mennyiségben köteles a letévőnek mint zálogkötelezettnek visszaadni. Készpénz zálogba adása esetén tehát lényegében a biztosítéki tulajdonátruházás sajátos esetével állunk szemben, és a kielégítési jog is a közvetlen kielégítési jogra vonatkozó szabályok szerint gyakorolható. Abban az esetben ugyanis, ha a zálogjogosult a zálogtárgy tulajdonjogát már megszerezte, úgy a közvetlen kielégítési joga keretében az 5:138. § (1) bekezdésének második fordulata szerint a zálogkötelezetthez intézet egyoldalú nyilatkozattal megszüntetheti azt a kötelezettséget, hogy a kapott óvadékkal egyező fajtájú és mennyiségű vagyontárgyat (adott esetben készpénzt) ruházzon át a zálogkötelezetre.

Ennek alapján megállapítható, hogy ha az alapjogviszony kötelezettje készpénzt ad át a jogosultnak az alapjogviszonyból származó pénzkövetelés biztosítására, azt akár óvadéknak (*készpénzes óvadék*), akár készpénzen létesített kézizálogjognak tekintjük, lényegében az óvadéokra vonatkozó szabályok lesznek rá irányadók (alapítani kézizálogjogként lehet, kielégítést keresni pedig a közvetlen kielégítési jog alapján). Ebből következően a kézizálogként adott készpénz óvadéknak minősíthető. [A lényeget illetően ezzel egyezően lásd Pomeisl András: Az óvadék *in* Bodzási Balázs (szerk.): *Hitelbiztosítékok* (HVG-ORAC 2016, Budapest) 717.].

4. Az óvadékkal biztosítható követelések köre

Az óvadéku leköthető vagyontárgyaktól meg kell különböztetni azt a kérdést, hogy milyen jellegű követelések biztosíthatók óvadékkal. Ez az elhatárolás akkor okozhat problémát, ha az óvadék tárgya is valamilyen követelés. Ez a követelés azonban nem azonos az óvadékkal biztosítható követeléssel. Hasonló kérdés zálogjoghoz kapcsolódóan is felmerül, ha a zálogtárgy követelés (adott esetben jövőbeli követelés).

Az 1959-es Ptk. 270. § (1) bekezdése alapján óvadék bármilyen követelés biztosítására alapítható volt. Az óvadékkal biztosítható követelések körét az 1959-es Ptk. nem szűkítette a pénzkövetelésekre, vagyis óvadékkal olyan követelés is biztosítható volt, amely pénzben nem volt meghatározott, illetve nem is volt meghatározható (erről lásd Kovács László: Újabb anomáliák veszélye a zálogjog szabályozásában. *Magyar Jog* 2010/12., 727.).

A Ptk. alapján óvadékra nézve is irányadó az 5:97. § (1) bekezdése. Ebből következően pedig óvadékkal is csak pénzkövetelést vagy pénzben meghatározható követelést lehet biztosítani, más jellegű követeléseket azonban nem. Az 5:97. § (2) bekezdéséből következően azonban valójában más követelések is biztosíthatók óvadékkal, csak ilyen esetben az óvadék a követelés nemteljesítéséből eredő kártérítési igényt vagy egyéb pénzkövetelést fogja biztosítani. Annak sincs továbbá akadálya, hogy a felek jövőbeli vagy feltételes követeléseket biztosítsanak óvadékkal (a zálogjoghoz hasonlóan).

A gyakorlatban korábban felmerült az a kérdés, hogy ha a személyes adós egy olyan magatartási szabályt sért meg, amelyet a felek akár az alapügyletben, akár a zálogszerződésben határoztak meg, akkor a zálogjogosult erre hivatkozással lejárttá (esedékessé) teheti-e a tartozást, illetve ehhez kapcsolódóan gyakorolhatja-e a kielégítési jogát. Ilyen esetben eredetileg egy nem pénzbeli követelés biztosításáról van szó, amelyre az 1959-es Ptk. alapján a zálogjog nem volt alkalmas, az óvadék azonban igen.

A Fővárosi Ítéltábla a BDT2012.2613. döntésében ugyanakkor ezzel ellentétesen foglalt állást, és azt mondta ki, hogy nem minősül óvadékalapításnak az a megállapodás, amely szerint magatartási szabályok betartására vonatkozó kötelezettségvállalás biztosítékként történik a pénzösszeg átadása.

Megítélésünk szerint az ítélőtáblának ez a határozata, illetve annak indokolása vitatható. Az indokolás ugyanis az 1959-es Ptk. 271/A. §-ában foglalt utaló szabály folytán rendelte alkalmazni az 1959-es Ptk. 251. § (1) bekezdését. Az 1959-es Ptk. alapján az óvadékkal biztosítható követelések köre szélesebb volt, mint a zálogjoggal biztosítható pénzkövetelések köre. Az 1959-es Ptk. 270. § (1) bekezdése pedig *lex specialis*-ként érvényesült az 1959-es Ptk. 251. § (1) bekezdéséhez képest. Ennek megfelelően az 1959-es Ptk. alapján óvadék magatartási szabályok megszegése esetére is adható volt, vagyis – álláspontunk szerint – az ilyen jellegű kötelmekből származó követeléseket is biztosíthatta óvadék.

Az 1959-es Ptk. alapján óvadékkal volt biztosítható például egy olyan kötelezettségvállalás, amely szerint az adós nem hoz olyan üzleti döntéseket, amelyekkel saját vagyonát – így közvetve a zálogjogosult fedezetét – veszélyeztetné. Ebbe a körbe tartozik annak szerződésbe foglalása is, hogy a kötelezett vezető tisztségviselői az adós társaság vagyonának csökkenésével járó lépést csak a jogosult előzetes engedélye alapján tesznek, a kifizetéseket a jogosulttal előzetesen egyeztetik, illetve, hogy a jogosult részére adatszolgáltatást teljesítenek.

Ezek részben hasonló jellegű szerződéses kikötések, mint amelyeket az 1959-es Ptk. 266. § (4) bekezdése vagyont terhelő zálogjog esetén előírt. Ez utóbbi szerint az elzálogosított vagyon – kielégítést veszélyeztető mértékű – csökkenése esetén a zálogjogosult az átalakító nyilatkozatot a kielégítési jogának megnyílta előtt is megtehetette. Erre ugyan az 1959-es Ptk. is csak vagyont terhelő zálogjog esetén nyújtott lehetőséget, a gyakorlatban azonban elterjedt, hogy a magatartási szabályok ehhez hasonló megsértése esetén a jogosult kielégítést kereshetett az óvadék tárgyából. Ez alkalmas eszköz volt annak az esetnek a kezelésére is, amikor a szerződésben meghatározott magatartási szabályt nem a személyes adós, hanem a dologi kötelezett sértette meg.

Ezeknek a magatartási szabályoknak a megsértése emellett általában rendkívüli felmondási okot jelentett a hitelező számára a zálogjoggal vagy óvadékkal biztosított alapügyletre nézve.

A Ptk. alapján mindez annyiban változott, hogy óvadékkal is csak pénzköveteléseket lehet biztosítani. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy tiltott lenne az a szerződéses megállapodás, amely alapján a jogosult egy magatartási szabály megsértésének szankcionálására meghatározott vagyontárgyból közvetlenül kielégítheti magát. Ezt olyan kötelmi hatályú, atipikus biztosítéki szerződésnek kell tekinteni, amit a Ptk. nem szabályoz, így ehhez nem kapcsolódik a felszámolási eljárásban is elismert közvetlen kielégítési jog.

Végül megjegyezzük, hogy az óvadékkal biztosítható követelések körének a szűkítése nincs összhangban a Cstv. 38. § (5) bekezdésében foglalt – az 1959-es Ptk. tágabb értelmezési tartományt engedő szóhasználatának megfelelő – megfogalmazással, amely óvadék kapcsán valamely kötelezettség – és nem pénzkövetelés – biztosításáról szól. A Cstv. idézett szakasza szerint, ha az adós *valamely kötelezettség* biztosítására a felszámolás kezdő időpontjáig óvadékot nyújtott, a jogosult a felszámolás megindulásától függetlenül az óvadék tárgyából közvetlenül kielégítheti követelését, ezt követően köteles a fennmaradó összeget a felszámoló részére elszámolással haladéktalanul kiadni. A Cstv. szóhasználatának az értelmezés szempontjából semmi jelentősége nincs, hiszen abban a tekintetben, hogy a Cstv. szerinti „*valamely követelés*” alatt az óvadék alapítása szempontjából milyen követelést kell érteni, nyilvánvalóan nem a Cstv., hanem a Ptk. rendelkezései az irányadók, mert ha valamely követelésen a Ptk. szerint óvadék nem alapítható, akkor azon a Cstv. ismertetett rendelkezése alapján sem tekinthető az óvadék megalapítottnak.

5. Az óvadék alapítása és létrejötte

A Ptk. rendszerében az óvadék speciális vagyontárgyakon alapított zálogjog, amelyhez közvetlen kielégítési jog kapcsolódik. Ennek megfelelően óvadék esetén is különbséget kell tenni alapítás (5:88. §) és létrejövétel (5:87. §) között. A zálogjog alapítására vonatkozó szabályokat óvadék esetén az óvadékul szolgáló vagyontárgy sajátosságaiából adódó eltérésekkel kell alkalmazni.

A jelzálogjog alapítására vonatkozó szabályok óvadék esetén nem kerülhetnek alkalmazásra, óvadék ugyanis jelzálogjogként nem jöhet létre. Ebből, valamint abból következően, hogy ingatlan nem lehet óvadék tárgya, óvadékot önálló zálogjog formájában sem lehet alapítani. Az óvadékot akkor sem kell bejegyezni a hitelbiztosítéki nyilvántartásba, ha a tárgya jogszabályban meghatározott számlán nyilvántartott követelés.

Az előző pontban már kitértünk arra, hogy a Ptk. alapján mi lehet óvadék tárgya. Az óvadék tárgyától függ, hogy az óvadék alapítására milyen módon kerülhet sor.

Az óvadékalapítás szabályait a Ptkmód. 8. §-a pontosította és áttekinthetőbbé tette. Ennek alapján jelen § (2) bekezdése szerint óvadékot

- pénzen és nem dematerializált értékpapíron kézizálogjogként,
- dematerializált értékpapíron, fizetésszámla-követelésen és jogszabályban óvadék tárgyaként meghatározott más vagyontárgyon pedig úgy kell alapítani, hogy annak eredményeként az óvadék tárgya egyértelműen azonosítható módon az óvadék kötelezettjének hatalmából az óvadék jogosultjának hatalmába kerüljön, vagy az óvadék kötelezettjének korlátlan rendelkezése alól egyébként kikerüljön.

A Ptk. tehát az óvadékalapításnak két módját ismeri:

- amikor az óvadék kézizálogjogként kerül megalapításra és
- amikor oly módon kerül megalapításra, hogy annak eredményeként az óvadék tárgya egyértelműen azonosítható módon az óvadék kötelezettjének a hatalmából az óvadék jogosultjának a hatalmába kerül, vagy az óvadék kötelezettjének korlátlan rendelkezése alól egyébként kikerül.

Amennyiben az óvadék alapítására kézizálogjogként került sor, akkor természetesen figyelemmel kell lenni az 5:94. §-ban foglaltakra. Ennek megfelelően a kézizálogjog esetén sorra kerülő birtokátruházás szabályai is alkalmazást nyernek.

A birtokátruházás szabályait bizonyos, óvadékként leköthető vagyontárgyak esetén nem lehet értelmezni és alkalmazni. Ilyenek például a dematerializált értékpapírok vagy a számlakövetelések. A jelen § (2) bekezdése ezért ezekre a vagyontárgyakra nézve az óvadékalapítást olyan módon határozza meg, hogy annak eredményeként az óvadék tárgya egyértelműen azonosítható módon az óvadék kötelezettjének a hatalmából az óvadék jogosultjának a hatalmába kerül, vagy az óvadék kötelezettjének korlátlan rendelkezése alól egyébként kikerül. Ez az alapítási mód jogszabályban óvadék tárgyaként meghatározott más vagyontárgy esetében is alkalmazásra kerülhet.

Egy további alapítási módot tesz lehetővé jelen § (3) bekezdése abban az esetben, ha az óvadék tárgya dematerializált értékpapír vagy fizetésszámla-követelés. Ennek alapján óvadék dematerializált értékpapíron és fizetésszámla-követelésen a számlatulajdonos, a számlavezető és az óvadék jogosultja közötti írásbeli megállapodással úgy is alapítható, hogy a megállapodás szerint a számlavezető a számlatulajdonos rendelkezéseit az óvadék jogosultjának jóváhagyásával, az óvadék jogosultjának rendelkezéseit azonban a számlatulajdonos jóváhagyása nélkül is teljesíti. Ki kell emelni, hogy ebben az esetben nem a számlavezető az óvadék jogosultja. Ha azonban a számlavezető az óvadék jogosultja,

akkor óvadék alapításához elegendő, ha a számlatulajdonos és a számlavezető zálogszerződést kötnek egymással.

Tekintettel arra, hogy jelen § (3) bekezdésének alkalmazása esetén hiányzik az a többletcelegmény, amely az óvadék publicitását hivatott megteremteni, ezért a (4) bekezdés azt is előírja, hogy a számlavezető a (3) bekezdésben foglaltak szerint a dematerializált értékpapíron és a fizetésiszámla-követelésen fennálló óvadékot valamennyi számlakivonaton és egyéb egyenlegközlő iraton köteles feltüntetni.

Óvadékot jogszabályban óvadék tárgyaként meghatározott más vagyontárgyon is lehet alapítani. Ebbe a körbe tartoznak azok a pénzügyi eszközök, amelyekről a Bszt. 6. §-a rendelkezik. Ha az óvadék tárgya jogszabályban meghatározott vagyontárgy, az óvadék alapításához az szükséges, hogy az óvadék tárgya egyértelműen azonosítható módon az óvadék kötelezettjének a hatalmából az óvadék jogosultjának a hatalmába kerüljön, vagy a kötelezett rendelkezése alól egyébként kikerüljön.

Az általános zálogjogi szabályok alkalmazásából következik, hogy az óvadék is csak akkor jön létre, ha az óvadék megalapításra került, és az óvadék kötelezettje rendelkezési joggal bír az óvadék tárgya felett. Ehhez óvadéki szerződésre (az óvadékot alapító zálogszerződésre) is szükség van.

Elvileg nem kizárt, hogy a felek jövőbeli vagyontárgy felett alapítsanak óvadékot (pl., ha egy jövőbeli követelés szolgál óvadékkul). Ilyen esetben azonban az óvadék csak akkor jön létre, ha már az óvadék tárgya is létrejött, illetve, ha afelett az óvadék kötelezettje rendelkezési joggal bír (*jövőbeli óvadék*).

Az óvadéki jogviszony – különösen, ha azt pénzen, illetve értékpapíron alapították – letéti elemeket is tartalmaz. A feleknek külön letéti szerződést nem kell kötniük, az óvadéki szerződés ugyanis a letéti őrzésre vonatkozó kötelmet is magában foglalja. A zálogjogosult adott esetben a rendhagyó letét szabályainak megfelelően akár tulajdonjogot is szerezhet a letét tárgya felett (pénz esetében ez a tipikus), ebben az esetben az óvadék valójában rendhagyó zálogjognak minősül.

Óvadékkal nemcsak hitel- vagy kölcsönszerződés, hanem vállalkozási szerződés vagy garanciaszerződés is biztosítható. Valójában bármilyen visszterhes szerződést biztosítható óvadék, amely hitelezési elemet tartalmaz.

Vállalkozási szerződésekhez kapcsolódóan felmerül a kérdés, hogy óvadéknak lehet-e minősíteni azt az esetet, amikor a megrendelő a vállalkozási díj egy részét szavatossági jogainak biztosítása érdekében visszatartja. Az 1959-es Ptk. szerint ezt óvadéknak minősült. A Ptk. alapján azonban a vállalkozási szerződés esetén gyakorolt visszatartási joghoz nem fűződik a zálogjog alapítását eredményező dologi jogi hatály. A Ptk. rendelkezései szerint tehát ezt az esetet nem lehet óvadéknak tekinteni, egy olyan atipikus biztosítéknak azonban igen, amelyet az új kódex ugyan nem szabályoz, de amely hasonló vonásokkal rendelkezik, mint az 1959-es Ptk. szerinti óvadék. Természetesen annak nincs akadálya, hogy a felek e speciális visszatartási jog alapján a visszatartott összeget egymás közötti jogviszonyukban óvadéknak tekintsék, és azt ennek megfelelően kezeljék, hiszen ebben az esetben is alkalmazható az 5:91. §-ának az a szabálya, amely az ilyen módon (birtokátruházás nélkül), pusztán az óvadéki szerződéssel kikötött biztosítéknak a felek egymás közötti hatályáról rendelkezik (kötelmi hatályú óvadék). Ehhez a biztosítékhoz azonban nem kapcsolódik olyan közvetlen kielégítési jog, amely a felszámolási eljárásban is érvényesíthető, hiszen ilyen joghatást a Cstv. csak a megalapított óvadékhoz rendel.

A banki gyakorlatban a bank sok esetben csak akkor ad ki garanciavállaló nyilatkozatot az alapjogviszony jogosultjának, ha a kötelezett a garancia összegét a banknál vezetett folyószámlán zárolt letétként helyezi el. Ez az összeg valójában óvadék,

amelyből a garantőr bank akkor elégítheti ki a követelését közvetlenül, ha a garancia lehívásra került.

6. Értékpapírok megterhelése

Értékpapírok esetén lehetőség van arra, hogy a felek ne óvadék, hanem kézi- vagy jelzálogjog alapításában állapodjanak meg. Értékpapír tehát nemcsak óvadéknak, hanem kézizálogjognak, illetve jelzálogjognak is tárgya lehet.

Dematerializált értékpapírokat terhelő kézizálogjog esetén a birtokátruházást az értékpapír-alszámlán való zárolás helyettesíti. A Tpt. 144. § (2) bekezdése szerint az alszámlán meg kell jelölni a zárolás jogcímét – így különösen óvadék, zálogjog, bírósági letét, igényper, végrehajtási eljárás – és azt a személyt, akinek javára azt bejegyezték.

Az alszámláról kiállított számlakivonatot a számlavezető megküldi a számlatulajdonosnak és annak a személynek, akinek javára a jogosultságot bejegyezte, továbbá az érintett bíróságnak, végrehajtónak, más hatóságnak. Ugyanígy kell eljárni a jogosultság bejegyzésének törlése esetén is. Az alszámláról az értékpapír csak akkor szabadítható fel, illetve terhelhető meg újra, ha a zárolásra okot adó körülmény megszűnt, és erről az arra jogosult nyilatkozik. Ez esetben az értékpapír-számlavezető az értékpapírt haladéktalanul visszavezeti az értékpapírszámlára. Ha a számlatulajdonos a zárolás időtartama alatt az értékpapírt jogosult elidegeníteni, a számlavezető gondoskodik arról, hogy a zárolásra okot adó körülmény feltüntetésével az értékpapír jóváírásra kerüljön az új számlatulajdonos javára vezetett értékpapírszámlához kapcsolódó zárolt értékpapír-alszámlán. Ha az a személy, akinek javára a zárolás történt, igazolja, hogy az értékpapír tulajdonjogát megszerezte, a számlavezető haladéktalanul gondoskodik az értékpapírnak az új tulajdonos által megjelölt értékpapírszámlára történő átutalásáról.

Amennyiben a felek nem kézizálogjogot, hanem óvadékot kívánnak alapítani a dematerializált értékpapír felett, akkor a zárolás helyett választhatják az értékpapírszámlák közötti terhelést-jóváírást is. Ilyenkor azonban az értékpapír feletti rendelkezési jog teljes mértékben az óvadék jogosultjához kerül. Az óvadék alapításának új módjáról a jelen § (3) bekezdése rendelkezik, amely együttesen is alkalmazható az értékpapír-alszámlán történő zárolással.

Kézizálogjog esetén – szemben az óvadékkal – a zálogjogosultat nem illeti meg közvetlen kielégítési jog. Akár óvadékkal, akár kézizálogjog szolgál azonban az értékpapír, a kötelezettnek az értékpapír feletti rendelkezési joga az alapügyletből származó kötelezettség fennállása alatt megszűnik. Óvadék esetén a biztosított követelés teljesítésének az elmulasztása az óvadékkal adott értékpapír tulajdonjogának közvetlen átszállását eredményezi.

Értékpapírt terhelő jelzálogjog alapításának nincs nagy gyakorlati jelentősége, a zálogtárgy körülírással történő meghatározása esetén azonban erre is sor kerülhet. Ilyenkor szükség van a jelzálogjognak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésére.

Előfordulhat olyan eset is, amikor az értékpapír a körülírással meghatározott zálogtárgyak körébe tartozik ugyan, és így jelzálogjog terheli, de a jogosult óvadékkal is leköti az értékpapírt. Erre az esetre is tekintettel mondja ki a Ptk. 5:123. §-a, hogy ha ugyanazt a zálogtárgyat óvadék és jelzálogjog is terheli, az óvadék jogosultját kielégítési elsőbbség illeti meg a jelzálogjog jogosultjával szemben.

Értékpapírok óvadékkal való leköttetése, illetve elzálogosítása esetén lehetőség van arra, hogy a jogosult kielégítési jogának megnyílta előtt a kötelezett kicserélje a fedezetként nyújtott értékpapírokat. Az értékpapírok kicseréléséről, illetve az ehhez kapcsolódó

átadás-átvételtől – a fedezetváltásról – a feleknek az óvadéki szerződésben, illetve a zálogszerződésben kell megállapodniuk.

Gyakori szerződéses kikötés az is, hogy az óvadék jogosultja, illetve a zálogjogosult rendelkezhet a fedezetként nála lévő értékpapírokkal, illetve használhatja azokat. Ennek részleteit – így mindenekelőtt a kötelezett értékpapír feletti jogainak a jogosult birtoklása idejére történő korlátozását – a feleknek szintén az óvadéki szerződésben, illetve a zálogszerződésben kell rendezniük.

A jogosult kötelezettsége, hogy a nála lévő értékpapírokat biztonságos helyen, illetve módon, gondosan megőrizze. Az abból eredő károkat, hogy az értékpapírok elvesznek vagy megsemmisülnek, az óvadék jogosultja, illetve a zálogjogosult viseli.

Érdemes kitérni arra a kérdésre is, hogy a piaci árfolyammal rendelkező értékpapír elzálogosításakor, illetve óvadékkul történő lekötésekor az esetlegesen bekövetkező árfolyamcsökkenés kinek a kockázati körébe tartozik.

A Kúria egy 1908-as ítélete szerint kézizálog esetében a zálogjogviszony időtartama alatt főszabály szerint a papírokat átadó zálogkötelezett köteles viselni az árfolyamvesztés kockázatát (M. kir. Curia 5858/907. sz. – 1908. április 15.). Erre az eredményre juthatunk az 5:107. § alapján is.

Ettől némileg eltér az a helyzet, amikor a zálogjogosult nem gyakorolja kielégítési jogát, és ezáltal a zálogkötelezettet a zálogtárgy (az értékpapír) értékének időközben bekövetkezett csökkenése miatt károsodás éri. Kérdés, hogy ebben az esetben a zálogjogosultat terheli-e kártérítési kötelezettség. A válasz megadásakor abból kell kiindulni, hogy a zálogjogosultnak joga, de nem kötelezettsége a kielégítési jog gyakorlása (ezzel egyezően: Kúria 284/1939. sz. döntés). Ezt egészíti ki az, hogy a tőzsdén jegyzett értékpapírok árfolyamhullámnak vannak kitéve, vagyis az a körülmény, hogy a papírok árfolyama bizonyos időn keresztül csökken, még nem zárja ki a később bekövetkező esetleges árfolyam emelkedést. Mindezek alapján a Kúria egy 1934-es döntésében megerősítette: „Az a körülmény tehát, hogy a felperes a papírokat kényszereladás útján nem értékesítette, nem tekinthető a felperes részéről a kárenyhítési kötelezettség elmulasztásának...” (Kúria P. IV. 5518/1933. sz. – 1934. április 27.). A zálogjogosultat tehát nem terheli kártérítési kötelezettség, ha a csökkenő árfolyamú értékpapír felett nem gyakorolja kielégítési jogát.

Más azonban a helyzet, ha a zálogjogosult indokolatlanul késedelmeskedik kielégítési jogának gyakorlásával. Ez adott esetben kármegosztásra adhat alapot. A feleknek lehetőségük van a zálogszerződésben, illetve az óvadéki szerződésben meghatározni azt az időtartamot, amely alatt a zálogjogosult/az óvadék jogosultja a személyes adóstól kísérli meg behajtani a biztosított követelést.

7. A befektetési szolgáltatások körében nyújtott óvadéokra vonatkozó szabályok

A Ptk. óvadékra vonatkozó szabályaitól ágazati törvény eltérően rendelkezhet. Ilyen, a Ptk.-tól részben eltérő rendelkezéseket tartalmaz a Bszt. 57. §-a.

A Bszt. 57. § (7) bekezdése szerint az értékpapíron kívül óvadék alapítható a befektetési vállalkozás által nyilvántartott más pénzügyi eszközön és ügyfélszámla-követelésen is azzal, hogy az óvadék tárgya a fogyasztónak minősülő zálogkötelezett tulajdonába a zálogszerződés megkötését követően kerülő ügyfélszámla-követelés, körülírással meghatározott pénzügyi eszköz is lehet, és az óvadék tárgyából való közvetlen kielégítési jog az ilyen óvadékkal biztosított követelés tekintetében is gyakorolható. Ennek során az ügyfélszámla-követelést a kielégítési jog megnyílásának időpontjában fennálló

értékén, a pénzügyi eszközt pedig annak nyilvános forgalmi értékén, ennek hiányában az adott időpontban felektől függetlenül meghatározható értékén kell figyelembe venni. Mindez eltérést jelent a fogyasztói zálogszerződés tekintetében az 5:90. §-ban előírt rendelkezésektől.

A fentebb idézett (7) bekezdés rendelkezéseit kell alkalmazni a hitelintézet befektetési szolgáltatási tevékenysége végzésével vagy kiegészítő szolgáltatása nyújtásával kapcsolatban fizetésiszámla-követelésen alapított óvadék esetére is.

A Bszt. 57. § (9) bekezdése szerint óvadék esetén, ha annak tárgya olyan pénzügyi eszköz, amely nyilvános forgalmi értékkel, vagy az adott időpontban felektől függetlenül meghatározható értékkel nem rendelkezik, a zálogjogosult az 5:138. § (1) bekezdésében meghatározott jogával akkor élhet, ha a pénzügyi eszköz értékelési módjáról a zálogszerződésben megállapodott. Olyan pénzügyi eszköz, amely nyilvános forgalmi értékkel, vagy az adott időpontban felektől függetlenül meghatározható értékkel nem rendelkezik, óvadékkul csak akkor szolgálhat, ha az adott pénzügyi eszköz értékelési módjáról a felek a zálogszerződésben (óvadéki szerződésben) megállapodtak [Pomeisl András: Az óvadék in Bodzási Balázs (szerk.): *Hitelbiztosítékok* (HVG-ORAC 2016, Budapest) 719.].

A Bszt. 57. § (7) és (8) bekezdései az óvadékhoz kapcsolódó közvetlen kielégítési jogra nézve is speciális rendelkezéseket mondanak ki.

8. A közvetlen kielégítés joga

Az óvadék lényegét jelentő közvetlen kielégítési jogról az 5:138. § rendelkezik. A közvetlen kielégítési jog gyakorlásának az a feltétele, hogy az óvadék jogosultját megillető kielégítési jog megnyíljon. A kielégítési jog megnyílásának feltétele óvadék esetén is ugyanaz, mint követelést biztosító, járulékos zálogjog esetén: a biztosított követelés esedékessé válása és teljesítésének az elmulasztása. Az 5:126. § (1) bekezdését tehát óvadék esetén is alkalmazni kell.

Az 5:138. § (1) bekezdése alapján óvadék esetén, ha annak tárgya pénz, fizetésiszámla-követelés, tőzsdei vagy egyéb nyilvánosan jegyzett piaci árral rendelkező értékpapír vagy adott időpontban az értékpapírban foglalt feltételek szerint a felektől függetlenül meghatározható értékkel rendelkező pénzkövetelést megtestesítő értékpapír, a zálogjogosult a kielégítési joga megnyílásakor a zálogkötelezetthez címzett egyoldalú nyilatkozattal – a biztosított követelés összege erejéig – a zálogtárgy tulajdonjogát megszerezheti, illetve ha már korábban megszerezte, megszüntetheti azt a kötelezettségét, hogy a kapott óvadékkal egyező fajtájú és mennyiségű vagyontárgyat ruházzon át a zálogkötelezettre.

Ebből a szakaszból egyrészt az következik, hogy az óvadék jogosultja az 5:138. § (1) bekezdésében meghatározott jogosultságokat kizárólag tőzsdei vagy egyéb nyilvánosan jegyzett piaci árral rendelkező értékpapír esetén gyakorolhatja. Egy zrt. részvényeinek óvadékba adása esetén tehát ezek a jogok nem illetik meg őt.

Ha óvadékkul az (1) bekezdésben meghatározott vagyontárgyak szolgálnak, akkor az óvadék jogosultja a kielégítési joga megnyílásakor:

- a (zálog)kötelezetthez intézett egyoldalú nyilatkozattal – a biztosított követelés összege erejéig – az óvadék tárgyának tulajdonjogát megszerezheti;
- ha már korábban megszerezte, megszüntetheti azt a kötelezettséget, hogy a kapott óvadékkal egyező fajtájú és mennyiségű vagyontárgyat ruházzon át az óvadék kötelezettjére.

A Ptk. idézett szakasza alapján az óvadék jogosultja a közvetlen kielégítési jogát úgy gyakorolhatja, hogy tulajdonjogot szerez az óvadék tárgya felett. A gyakorlatban ez néhány esetben nehézséget okoz, mivel az óvadék jogosultja nem feltétlenül kívánja megszerezni az óvadék tárgyának tulajdonjogát.

Ez a bekezdés azonban arra a régi dogmatikai kérdésre is választ ad, hogy az óvadék jogosultja tulajdonjogot szerezhet-e az óvadék tárgya felett. A Ptk. alapján az óvadék jogosultja – az óvadéki szerződés ilyen tartalmú rendelkezése esetén – tulajdonjogot szerez az óvadék tárgya felett, pénz esetén – annak speciális természete miatt – ilyen tartalmú kifejezett rendelkezésre nincs szükség. Az óvadéki szerződés alapján azonban az óvadék jogosultja kötelmi jogi kötelezettséget vállal arra, hogy ha az óvadék kötelezettje teljesíti a biztosított követelést, akkor fajta és mennyiség szerint ugyanabból ugyanannyit köteles visszaadni (visszafizetni) az óvadék kötelezettjének, mint amennyit tőle kapott.

Abban az esetben pedig, ha az óvadék kötelezettje nem teljesíti az alapügylet szerinti kötelezettségét, az óvadék jogosultja az őt megillető közvetlen kielégítési jog gyakorlásával megszüntetheti azt a kötelezettségét, hogy a kapott óvadékkal egyező fajtájú és mennyiségű vagyontárgyat ruházzon át az óvadék kötelezettjére. Ez a beszámítási joghoz hasonló jogintézmény, különösen készpénzes óvadék esetén.

Az 5:138. § (2) bekezdése alapján a zálogjogosult a közvetlen kielégítési jog gyakorlását követően késedelem nélkül köteles a zálogkötelezettel írásban elszámolni és a biztosított követelést meghaladó fedezetet a zálogkötelezett részére kiadni. Az elszámolás során a pénzt és a fizetésiszámla-követelést annak névértékén, az értékpapírt nyilvános forgalmi vagy az (1) bekezdésben foglaltak szerint felektől függetlenül meghatározott értékén kell figyelembe venni.

A (3) bekezdés alapján pedig ezeket a szabályokat kell megfelelően alkalmazni akkor is, ha a zálogjog tárgyát tulajdonjogot megtestesítő értékpapír alkotja, és a tulajdonjog tárgyát olyan dolog képezi, amely tőzsdei vagy egyéb nyilvánosan jegyzett piaci árral rendelkezik.

Fontos azt is kiemelni, hogy az óvadék jogosultja közvetlen kielégítési jogát fogyasztóval szemben is gyakorolhatja. Erre ugyanis a módosított 5:128. § a) pontja lehetőséget ad.

9. Óvadék a felszámolási eljárásban

A Cstv. 38. § (5) bekezdésének 2015. március 15-étől hatályos szövege szerint [megállapította a Ptkm. 91. § (9) bekezdése]: ha az adós valamely kötelezettség biztosítására a felszámolás kezdő időpontjáig óvadékot nyújtott, a jogosult – a felszámolás megindulásától függetlenül – az óvadék tárgyából közvetlenül kielégítheti követelését, ezt követően köteles a fennmaradó összeget a felszámoló részére elszámolással haladéktalanul kiadni. Ha az óvadék jogosultja a felszámolást elrendelő végzés közzétételétől számított három hónapon belül nem él közvetlen kielégítési jogával, követelésének kielégítésére a Cstv. 49/D. §-ban foglaltak szerint zálogjogosultként tarthat igényt. Ha a jogosult az adós többségi befolyása alatt áll, az óvadék tárgyát a felszámolás közzétételekor köteles haladéktalanul kiadni a felszámolónak mint az adós képviselőjének, aki a továbbiakban az óvadéki szerződésnek megfelelően jár el, és a jogosultnak járó összeget csak akkor adja ki, ha a Cstv. 40. § szerinti megtámadási határidő anélkül telt el, hogy a jogosult és az adós között létrejött szerződést megtámadták volna.

A Cstv. rendszerében tehát az óvadékkul adott vagyontárgy nem része a felszámolási vagyonnak. Az óvadék jogosultjának csak akkor kell bejelentenie igényét a felszámolónak, vagyis csak akkor kell bejelentkeznie a felszámolási eljárásba, ha követelését a felszámolás

kezdő időpontjától számított három hónapon belül nem elégítette ki. Ebben az esetben az óvadékul kapott vagyontárgyat vissza kell adnia a felszámolónak, az óvadék tehát csak ekkor válik a felszámolási vagyon részévé. Az óvadék jogosultja azonban a Cstv. értelmében továbbra is elsőbbséget élvez a többi hitelezővel szemben, mert követelésének a kielégítésére – a kikötött biztosíték visszaszolgáltatása ellenére is – zálogjogosultként tarthat igényt.

Az a körülmény, hogy a Ptk. az óvadék intézményét a zálogjogi szabályok körébe integrálta, nem tette szükségessé az óvadékra a felszámolási eljárás során irányadó szabályok módosítását.

Végül arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy a Cstv. 11. § (3) bekezdése a csődeljárás szabályai körében külön rendelkezéseket mond ki az óvadék érvényesíthetőségére vonatkozóan. Ez a szakasz azonban az alanyi kör tekintetében olyan szűkítést tartalmaz, amelyre a felszámolási eljárás körében, a Cstv. 38. § (5) bekezdésében nem kerül sor.

5:96. § [Zálogjogosulti bizományos]

- (1) A követelés jogosultja, illetve több ilyen jogosult együttesen a zálogszerződésben vagy egyébként írásban zálogjogosulti bizományost jelölhet ki. A kijelölést írásba kell foglalni. A zálogjogosulti bizományos a saját nevében – az őt kijelölő jogosultak, mint zálogjogosultak javára, ideértve saját magát is, ha a követelésnek is jogosultja – zálogszerződést köthet.**
- (2) A zálogjogosulti bizományos kijelölése harmadik személyekkel szemben attól az időponttól hatályos, amikor a bizományos személyét – zálogjogosulti bizományosi minősége feltüntetésével – az ingatlan-nyilvántartásba, a lajstromba vagy a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzik.**
- (3) A zálogjogosulti bizományos kijelölésének visszavonása esetén a zálogjogosult – több zálogjogosult esetén ezek együttesen – a kijelölés visszavonásával egyidejűleg új zálogjogosulti bizományost jelölhet ki, vagy maga lép a zálogjogosulti bizományos helyébe. A zálogjogosulti bizományos kijelölésének visszavonása harmadik személyekkel szemben attól az időponttól hatályos, amikor az új zálogjogosulti bizományost vagy a zálogjogosultat az ingatlan-nyilvántartásba, a lajstromba vagy a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzik.**
- (4) Zálogjogosulti bizományos bejegyzése esetén az ingatlan-nyilvántartás, a lajstrom és a hitelbiztosítéki nyilvántartás nem tartalmazza azoknak a zálogjogosultaknak a nevét, akinek javára a zálogjogosulti bizományos eljár.**
- (5) Az ingatlan-nyilvántartásba, a lajstromba vagy a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjogosulti bizományost a zálogjogosult jogai illetik és kötelezettségei terhelik, e körben a zálogjogosulti bizományos a saját nevében, a zálogjogosult javára jár el.**
- (6) A zálogjogosult a zálogjogból fakadó jogokat a zálogjogosulti bizományos bejegyzésének tartama alatt nem gyakorolhatja, azonban a zálogjogosulti bizományos magatartásáért – ha a zálogkötelezett hozzájárulásával a zálogjogosultak és a zálogjogosulti bizományos eltérően nem rendelkeznek – úgy felel, mintha maga járt volna el.**
- (7) A zálogjoggal biztosított követelés átruházása a zálogjogosulti bizományos jogait és kötelezettségeit nem érinti.**
- (8) A zálogjogosulti bizományos köteles saját vagyonától elkülönítve tartani és kezelni mindazt, ami a zálogjog érvényesítése alapján vagy egyébként a zálogjoggal**

kapcsolatban hozzá befolyt vagy a birtokába került. A zálogjogosulti bizományos hitelezői nem támaszthatnak igényt

- a) a zálogkötelezettel szemben fennálló és a zálogjogosultat illető követelésekre;**
- b) a zálogjogosulti bizományoshoz befolyt és elkülönítve tartott vagy kezelt pénzeszegekre, amelyekről megállapítható, hogy a zálogjogosultat illetik.**

1. A zálogjogosulti bizományos intézményének a bevezetése

A zálogjogosulti bizományos a Ptk. által létrehozott új jogintézmény, amely a bizomány hagyományos konstrukciója mellett a kódex egy új szerződéstípusával, a bizalmi vagyonkezeléssel is mutat hasonló vonásokat. Bizalmi vagyonkezelésnek ugyanis követelések és az azokat biztosító zálogjogok is tárgyai lehetnek. A hitelezők számára azonban egyszerűbb megoldást kínál a zálogjogosulti bizományos intézménye, különösen abban az esetben, ha egyébként a követelések tekintetében maguk kívánnak rendelkezni (ezért azoknak bizalmi vagyonkezelésbe adása fel sem merül). A zálogjogosulti bizományos intézménye főként a több bank által azonos zálogfedezet mellett történő hitelnyújtás esetén jelent előnyt a hitelezők számára [Gárdos István: A zálogjog *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* 1. kötet (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1092.].

A zálogjogosulti bizományos magyar jogba való bevezetése elsődlegesen a nagy összegű konzorciális (szindikált) hitelnyújtást kívánta elősegíteni. Ilyen esetekben előnyös, ha a hitelezői konzorcium tagjai helyett az adóssal szemben egyetlen személy lép fel, aki bizalmi alapon jogosult kezelni a biztosítékokat. Ennek a struktúrának a zökkenőmentes lebonyolítását a magyar jog képviseleti szabályai alapján korábban nem lehetett megfelelően megoldani. Erre egyébként a közvetett képviseletet változatlanul nem ismerő ma hatályos képviseleti szabályok sem lennének alkalmasak.

A Ptk. tudatosan használja a zálogjogosulti bizományos elnevezést, a zálogjogosulti bizományos ugyanis valóban bizományosnak és nem képviselőnek tekinthető. Ennek megfelelően a zálogjogosulti bizományos nem a zálogjogosult(ak), hanem a saját nevében, de a zálogjogosult(ak) javára jár el. Ebben az esetben tehát a hitelezők helyett egyetlen személy lép fel az adóssal szemben, aki a saját nevében, de valamennyi hitelező javára jár el a zálogjogosultat megillető jogokat gyakorolva és annak kötelezettségeit teljesítve.

2. A zálogjogosulti bizományos kijelölése

A Ptk. korábban hatályos 5:96. § (1) bekezdése lehetővé tette, hogy a zálogjogosultak együttesen a zálogszerződésben vagy egyébként írásban zálogjogosulti bizományost jelöljenek ki. Fontos kiemelni, hogy ennek alapján a felek a zálogjogosulti bizományost nemcsak a zálogszerződésben, hanem írásba foglalt külön megállapodásban is kijelölhetik. Erre a külön megállapodásra a zálogszerződés megkötésével egyidejűleg, de akár azt megelőzően vagy esetleg azt követően is sor kerülhet.

Kérdés lehet a kijelölés jogi jellege. Az ezzel foglalkozó szakirodalom szerint a kijelölés esetén a képviselet keretében szabályozott meghatalmazáshoz hasonló intézményről van szó. A kijelölés ennek alapján egy olyan egyoldalú nyilatkozat, amely megalapozza a zálogjogosulti bizományos jogát arra, hogy a zálogjogosultak helyett eljárjon [Gárdos István: A zálogjog *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* 1. kötet (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1092.].

Felmerülhet azonban a kérdés, hogy szükség van-e a kijelölt zálogjogosulti bizományos részéről elfogadó nyilatkozatra. Erről a Ptk. külön nem szól. Ha abból indulunk ki, hogy a kijelölés a meghatalmazáshoz hasonló, egyoldalú jognyilatkozat, akkor ehhez nincs szükség a kijelölt személy elfogadó nyilatkozatára.

Ezzel kapcsolatban mindenekelőtt azt kell kiemelni, hogy az egyoldalú jognyilatkozattal történő kijelölés – hasonlóan a meghatalmazáshoz – csak eljárási jogosultságot keletkeztet, eljárási kötelezettséget azonban nem. Épp emiatt a gyakorlatban a kijelölést szinte mindig szerződésbe foglalják a felek. A gyakorlat tehát az, hogy a zálogjogosultat kijelölő hitelezők szerződést kötnek a kijelölendő zálogjogosulti bizománnyal. Ez az eljárás lényegében megegyezik azzal, amire általában bizományi szerződés megkötése esetén kerül sor (a megbízó és a bizományos között).

A Ptk. a zálogjogosulti bizománnyá kijelölhető személyek vonatkozásában nem ír elő korlátozást. Ennek alapján kívülálló, harmadik személy éppúgy kijelölhető, mint a hitelezők valamelyike. A nemzetközi banki gyakorlatban megszokott, hogy a konzorciumvezető bankot bízzák meg az ilyen jellegű feladatokkal.

3. A zálogjogosulti bizományos bejegyzése a megfelelő nyilvántartásba

A (2) bekezdés alapján a zálogjogosulti bizományos kijelölése harmadik személyekkel szemben attól az időponttól hatályos, amikor a bizományos személyét – zálogjogosulti bizományosi minősége feltüntetésével – az ingatlan-nyilvántartásba, a lajstromba vagy a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzik. A zálogjogosulti bizományos kijelölése és személyének a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzése szorosan kapcsolódik egymáshoz. A kijelölés funkciója az is, hogy a zálogjogosulti bizományos a kijelölése alapján már azonnal el is járhasson a saját személyének a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzése iránt.

A zálogjogosulti bizományos bejegyzésének időtartama alatt a nyilvántartásokban nem szerepelnek azok a zálogjogosultak, akiknek a javára a zálogjogosulti bizományos eljár. Ebből következik, hogy a zálogjogosultak személyének a változását sem kell bejegyezni a nyilvántartásba [Gárdos István: A zálogjog *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* 1. kötet (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1093.].

A nyilvántartási bejegyzéshez a (3) bekezdés is szorosan kapcsolódik. A zálogjogosulti bizományos személyének nyilvántartási bejegyzésével kapcsolatban arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy vannak olyan közhiteles nyilvántartások, lajstromok, mint például a cégnyilvántartás, amelyek technikailag nem teszik lehetővé az ilyen típusú bejegyzést. Ezzel kapcsolatban határozott álláspontunk egyrészt az, hogy bővíteni kellene az elzálogosítható társasági részesedések körét, és a kft. üzletrészen kívül a bt.-ben és a kkt.-ben (esetlegesen a szövetkezetben) fennálló társasági részesedés elzálogosításának a cégnyilvántartásba való bejegyzését is lehetővé kellene tenni. Erre elvileg a Ptk. ugyan most is lehetőséget biztosít, de ezt a jelzálogjogot a cégnyilvántartásba nem, legfeljebb a hitelbiztosítéki nyilvántartásba lehet csak bejegyezni. Emellett szükséges lenne annak a lehetőségét is megteremteni, hogy a zálogjogosulti bizományost a cégnyilvántartásba is be lehessen jegyezni. Ez utóbbi igényt a cégnyilvántartással összefüggő egyes miniszteri rendeletek módosításáról szóló 6/2017. (VI. 1.) IM rendelet időközben kielégítette.

A Hbnytv. 5. § (4) bekezdése alapján a hitelbiztosítéki rendszerben nyilatkozatot a zálogjogosulti bizományos is tehet. Ennek azonban az a feltétele, hogy a zálogjogosulti bizományost felhasználóként nyilvántartásba kell venni. A regisztráció során a zálogjogosulti bizományosi minőséget az erre való kijelölést tartalmazó közokirattal

vagy teljes bizonyító erejű magánokirattal kell igazolni. A zálogjogosulti bizományos hitelbiztosítéki nyilatkozattételére a zálogjogosulti nyilatkozatra vonatkozó törvényi szabályok az irányadók azzal, hogy a hitelbiztosítéki nyilatkozatban a zálogjogosult adatai helyett a zálogjogosulti bizományos adatait kell feltüntetni, és a zálogjogosulti bizományos minőségre utalni kell.

A nyilvántartásba való bejegyzési kötelezettségből következik, hogy zálogjogosulti bizományos kijelölésére kizárólag jelzálogjog esetében van lehetőség. Kézizálogjognál is előfordulhat azonban, hogy a zálogtárgy nem a zálogjogosult, hanem egy harmadik személy, a zálogtartó birtokába kerül. A zálogtartó azonban nem gyakorolhatja a zálogjogosulti bizományost megillető jogokat, vagyis nem léphet fel zálogjogosultként.

4. A zálogjogosulti bizományos jogállása és felelőssége

A (4) bekezdés szerint zálogjogosulti bizományos bejegyzése esetén a megfelelő nyilvántartás nem tartalmazza azoknak a zálogjogosultaknak a nevét, akinek javára a zálogjogosulti bizományos eljár. Ehhez kapcsolódik az (5) bekezdés, amely szerint a megfelelő nyilvántartásba bejegyzett zálogjogosulti bizományost a zálogjogosult jogai illetik meg és kötelezettségei terhelik. E körben pedig a zálogjogosulti bizományos a saját nevében, a zálogjogosult javára jár el. A (6) bekezdés mindezt azzal egészíti ki, hogy a zálogjogosult a zálogjogból fakadó jogokat a zálogjogosulti bizományos bejegyzésének tartama alatt nem gyakorolhatja.

Mindez azt jelenti, hogy a zálogjogosulti bizományos e minősége fennállásának időtartama alatt kizárólagosan és teljeskörűen gyakorolja a zálogjogosultakat megillető jogokat. Amíg tehát van kijelölt és a nyilvántartásba bejegyzett zálogjogosulti bizományos, addig az őt kijelölő hitelezők a zálogjogból fakadó jogaikat nem gyakorolhatják, így a zálogkötelezettel szemben sem léphetnek fel. Ez a korlátozás azonban csak a zálogjogból fakadó jogokra vonatkozik, mivel a zálogjoggal biztosított követelésből származó hitelezői jogok továbbra is őket illeti meg.

Annak természetesen nincs akadálya, hogy a zálogjogosulti bizományost kijelölő hitelezők a zálogjoggal biztosított követelés alapján őket megillető jogok gyakorlására is feljogosítsák a zálogjogosulti bizományost. Ezt erősíti bizonyos értelemben a Ptkmód. azon módosítása is, amely a kijelölés kapcsán (más megfontolásból ugyan) már nem csupán zálogjogosultakról, hanem a követelés jogosultjáról, illetve jogosultjairól rendelkezik. Az említett szerződéses feljogosítás lehetőségét nem érinti az a körülmény sem, hogy a zálogjogosulti bizományosra vonatkozó rendelkezések egyébként – a zálogjogosulti bizományos felelősségét érintő szabály [a módosított (6) bekezdés] kivételével – kógensek. A kógencia e körben ugyanis csak azt jelenti, hogy a felek nem rendelkezhetnek úgy, hogy a zálogjogosulti bizományos kijelölésének fennállása alatt a zálogjogból fakadó jogokat részben vagy egészben nem a zálogjogosulti bizományos gyakorolja. Meg sem oszthatják tehát a zálogjogból származó jogok gyakorlását saját maguk és a zálogjogosulti bizományos között, azt azonban megtehetik, hogy a zálogjogból fakadó jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése mellett a biztosított követelésből származó hitelezői jogok gyakorlásával és kötelezettségek teljesítésével is a zálogjogosulti bizományost jogosítják fel.

Bár a zálogjogosulti bizományos e minőségének fennállása alatt az őt kijelölő hitelezők nem gyakorolhatják a zálogjogból fakadó jogaikat, a zálogjogosulti bizományos magatartásáért mégis szigorú felelősség terheli őket. A (6) bekezdés értelmében ugyanis a zálogjogosulti bizományos magatartásáért úgy felelnek, mintha maguk jártak volna el.

Ez a közreműködőért való szigorú felelősségi szabály (6:148. §) megjelenése a zálogjogosulti bizományos intézményéhez kapcsolódóan.

A zálogkötelezettel továbbra is csak a zálogjogosultak állnak szerződéses kapcsolatban, de mivel a zálogjogosulti bizományos személyében közreműködőt vettek igénybe, ezért az ő magatartásáért is ugyanúgy felelnek, mint a sajátjukért. Mindez azt jelenti, hogy a zálogjogosultak a zálogkötelezettel szemben akkor mentesülnek a szerződésszegésért való felelősség alól, ha ez alól a zálogjogosulti bizományost is kimentik. Mivel a Ptk. szigorítja a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség alóli mentesülés feltételeit, ennek a közreműködő kimentése tekintetében is érvényesülnie kell. Ehhez képest a zálogjogosulti bizományost kijelölő hitelezőknek azt kell bizonyítaniuk, hogy a szerződésszegés a zálogjogosulti bizományos ellenőrzési körén kívüli, előre nem látható és elháríthatatlan okból következett be, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa [6:142. §].

Kérdés, hogy a zálogjogosulti bizományos és a zálogkötelezett között létrejön-e jogviszony, illetve, hogy ennek alapján a zálogkötelezett közvetlenül felléphet-e a szerződésszegő zálogjogosulti bizományossal szemben. Amennyiben a zálogjogosulti bizományos maga is részt vesz a zálogszerződés megkötésében és abba félként be is lép, akkor közte és a zálogkötelezett között szerződéses jogviszony jön létre. Ha azonban nem vesz részt a zálogszerződés megkötésében és annak nem is alanya, akkor a zálogkötelezett csupán a szerződésen kívül okozott károkért fennálló (deliktualis) felelősségi alapon érvényesítheti esetleges kárigényét a zálogjogosulti bizományossal szemben. Mivel azonban a zálogjogosulti bizományos megbízottnak is tekinthető egyben – a zálogjogosulti bizományos és az őt kijelölő hitelezők között megbízási típusú szerződés jön létre –, erre a deliktualis felelősségre a 6:542. §-át is alkalmazni kell.

A (6) bekezdésben foglalt felelősségi szabály abban az esetben is irányadó, ha a hitelezők (zálogjogosultak) saját maguk közül jelölnek ki zálogjogosulti bizományost. A zálogjogosulti bizományossá jelölt zálogjogosult ebből következően e minőségének fennállása alatt a saját maga javára is csak zálogjogosulti bizományosként gyakorolhatja a zálogjogból fakadó jogokat. Ebben az esetben azonban (vagyis a zálogjogi bizományosként tanúsított szerződésszegő magatartása esetén) a zálogkötelezett irányában értelemszerűen zálogjogosultként is felel (zálogjogosult-társaival egyetemlegesen). A Ptkmód. által bevezetett módosítás értelmében immár nincs akadálya annak, hogy a zálogjogosulti bizományos és az őt kijelölő hitelezők az egymás közötti szerződésükben ezt a felelősséget kizárják vagy korlátozzák, egy ilyen megállapodás azonban a zálogkötelezett irányában csak akkor alkalmas joghatás kiváltására, ha ahhoz a zálogkötelezett is hozzájárult.

A zálogjogosulti bizományos kijelölése nem korlátozza a biztosított követelés forgalomképességét. A biztosított követelésnek – az 5:99. § (3) bekezdése szerinti – átruházását nem akadályozza a zálogjogosulti bizományos kijelölése. Másrészről azonban az átruházás sem érinti a zálogjogosulti bizományos jogait és kötelezettségeit.

A zálogjoggal biztosított követelés átruházása esetén ugyanakkor változás következik be a zálogjogosulti bizományossal szerződéses jogviszonyban álló zálogjogosult(ak) személyében. Ez ugyan nem igényel nyilvántartási bejegyzést, hiszen a zálogjogosultak személyének a változását nem kell feltüntetni a nyilvántartásban, az új jogosultnak azonban be kellene lépnie a zálogjogosulti bizományos és a többi hitelező között már fennálló szerződésbe, de legalábbis tudomásul kellene vennie a zálogjogosulti bizományos kijelölését. Mivel erről a Ptk. külön nem rendelkezik, ezért a biztosított követelés átruházásának a zálogjogosulti bizományosra is kiható jogkövetkezményeit a feleknek az egymás közötti szerződésükben célszerű rendezni (e körben így például az új hitelező belépésének kérdését is). Egy másik, illetve az előbbivel párhuzamosan alkalmazható

lehetőség, hogy a korábbi jogosult(ak) és a zálogjogosulti bizományos közötti szerződés tekintetében szerződésátruházásra kerül sor, aminek eredményeként a követelését átruházó fél a zálogjogosulti bizományossal kötött szerződésből kilép, a követelést megvásárló új jogosult pedig ebbe a szerződésbe új zálogjogosultként belép.

Ettől eltérő eset az, amikor nem a biztosított követelés kerül átruházására, hanem az alapjogviszonyban következik be szerződésátruházás. Erre hitel- vagy kölcsönszerződés esetén gyakran sor kerülhet, ez történik ugyanis – speciális szabályok keretei között – a Hpt. 17–17/A. §-ában szabályozott állományátruházás esetében is. Ehhez kapcsolódóan a zálogjogosulti bizományos helyzetére is közvetlenül kihat a Ptkmód. 20. §-ának az az új rendelkezése, amely a 6:208. § (3) bekezdését módosította. A módosított normaszöveg szerint ugyanis szerződésátruházás esetén a biztosítékok már nem szűnnek meg automatikusan, a törvény erejénél fogva. Az új szabályozás értelmében a szerződésbe belépő félre átszálló jogosultság biztosítéka fennmarad. A szerződésbe belépő félre átszálló kötelezettség teljesítésének biztosítéka azonban megszűnik, kivéve, ha a biztosíték kötelezettje a szerződésátruházáshoz hozzájárul.

Mindez azt jelenti tehát, hogy ha a hitel- vagy kölcsönszerződés jogosulti oldalán kerül sor a szerződésátruházására, akkor az abból származó követeléseket biztosító zálogjog fennmarad. A szerződésbe belépő új jogosult (hitelező) és a zálogjogosulti bizományos egymás közötti viszonyát természetesen ebben az esetben is rendezni kell. A jogosultak és a zálogjogosulti bizományos közötti szerződéshez kapcsolódó szerződésátruházás azonban képes kezelni ezt a problémát is (ami nem azonos a hitel- vagy kölcsönszerződéshez kapcsolódó szerződésátruházás esetkörével).

A zálogjogosulti bizományos e minőségét, vagyis a zálogjogosulti bizományosi jogait nem jogosult átruházni, és értelemszerűen arra sem jogosult, hogy maga helyett más vagy másik zálogjogosulti bizományost jelöljön ki, ilyen törvényi felhatalmazás ugyanis nincs. Arra azonban természetesen lehetősége van, hogy a zálogjogosulti bizományosi jogai gyakorlására más személynek meghatalmazást adjon, hacsak e jogában az őt kijelölő hitelezők nem korlátozták.

5. A zálogjogosulthoz kerülő vagyon védettsége

A zálogjogosulti bizományos kijelölésének bizományi jellegből következik, hogy a törvény a zálogjogosulti bizományoshoz kerülő vagyon védettségét is biztosítja. Ezzel kapcsolatban a (8) bekezdés azt mondja ki, hogy a zálogjogosulti bizományos hitelezői nem támaszthatnak igényt a zálogkötelezettel szemben fennálló és a zálogjogosultakat megillető követelésekre, valamint a zálogjogosulti bizományoshoz befolyt és elkülönítve tartott vagy kezelt pénzeszegekre sem, amelyekről megállapítható, hogy a zálogjogosultakat illetik.

A zálogjogosultak védelme érdekében a (8) bekezdés arról is rendelkezik, hogy a zálogjogosulti bizományos köteles a saját vagyonától elkülönítve tartani és kezelni mindazt, ami a zálogjog érvényesítése alapján vagy egyébként a zálogjoggal kapcsolatban hozzá befolyt vagy a birtokába került.

Kérdésként felmerülhet, hogy a zálogjogosulti bizományos ellen indult esetleges felszámolási eljárás során a zálogjogosulti bizományos hitelezői igényt tarthatnak-e a még érvényesítésre nem került zálogjogra és az ilyen zálogjog által biztosított követelésre, ennek védettségére vonatkozóan ugyanis a Ptk. nem tartalmaz rendelkezést. A zálogjog által biztosított követelések (és ezáltal e követeléseket biztosító zálogjog) nem a zálogjogosulti bizományost, hanem az őt kijelölő hitelezőket illeti meg, e követelések és az ahhoz kapcsolódó jogok így *ab ovo* nem tartoznak a zálogjogosulti bizományos

vagyonához (ezeket az említett hitelezők nem ruházzák át a zálogjogosulti bizományosra), ebből következően a zálogjogosulti bizományos hitelezői a még nem érvényesített zálogjogokra és az ezek által biztosított követelésekre sem tarthatnak igényt.

6. A Ptkmód. módosító rendelkezései

A zálogjogosulti bizományosra vonatkozó szabályokat a Ptkmód. 9. §-a több ponton is módosította. A módosítások egyrészt a zálogjogosulti bizományos kijelölését és eljárását, másrészt a zálogjogosulti bizományos nyilvántartási bejegyzésének a visszavonását, végül pedig a zálogjogosulti bizományos magatartásáért való felelősség szabályait érintik. A módosítások célja, hogy a növeljék a szabályozás rugalmasságát, és így a gyakorlatban még szélesebb körben alkalmazzák ezt az új jogintézményt.

A zálogjogosulti bizományos kijelölése kapcsán a módosított (1) bekezdés már nem zálogjogosultakról, hanem a követelés jogosultjáról, illetve jogosultjairól rendelkezik. Ez alatt természetesen a zálogjoggal biztosított követelést, illetve annak a jogosultjait kell érteni. A hatályos szöveg szerint a követelés jogosultja, illetve több ilyen jogosult együttesen a zálogszerződésben vagy egyébként írásban zálogjogosulti bizományost jelölhet ki. A kijelölést továbbra is írásba kell foglalni, ez tehát változatlanul érvényességi kellék.

A zálogjogosult helyett a követelés jogosultja kifejezés használata azért lényeges változás, mert a korábbi szöveget úgy is lehetett értelmezni, hogy zálogjogosulti bizományost csak már létrejött zálogjog jogosultjai jelölhetnek ki. Ez azt feltételezte, hogy már létezik az a zálogjog, amelynek zálogjogosultjai a zálogjogosulti bizományost kijelölhetik. Ez azonban a gyakorlatban komoly problémákat okozott.

A módosítás azt is egyértelművé teszi, hogy a kijelölt zálogjogosulti bizományos a saját nevében, de az őt kijelölő jogosultak mint zálogjogosultak javára zálogszerződést köthet. Ennek során természetesen nem feltétel, hogy a zálogjogosulti bizományost kijelölő hitelezők a zálogszerződés megkötésében részt vegyenek. Erre tehát nincs szükség, az ő részvételüket ugyanis a zálogjogosulti bizományos eljárása helyettesíti.

Arra is utal a módosított normaszöveg, hogy a zálogjogosulti bizományos maga is jogosultja lehet a biztosított követelésnek. Ez egyébként az a tipikus eset, amikor a hitelezők a konzorciumvezető bankot jelölik ki zálogjogosulti bizományosnak.

Ez a módosítás a gyakorlat számára azért fontos, mert a korábbi normaszöveg alapján a zálogjogosulti bizományos kijelölésére legkorábban a zálogszerződésben kerülhetett sor, így a kijelölés nem adhatott egyúttal felhatalmazást a zálogszerződés megkötésére. A zálogszerződést tehát nem köthette meg a zálogjogosulti bizományos a saját nevében.

Külön kérdés volt már az is, hogy a korábbi normaszöveg alapján a zálogjogosulti bizományos eljárhatott-e a zálogjog bejegyzése érdekében. *Gárdos István* szerint a kijelölés egyik funkciója az, hogy a zálogjogosulti bizományos annak alapján eljárhasson a zálogjog – és természetesen saját zálogjogosulti bizományosi minőségének – bejegyzése érdekében [Gárdos István: *A zálogjog in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* 1. kötet (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1093.].

A kérdésre adott válasz attól függ, hogy pontosan mit is értünk a zálogjogosult fogalma alatt. Kötelmi jogi értelemben a zálogjogosulti bizományost kijelölő jogosultat már a zálogszerződés alapján is megilletik bizonyos jogok. Ez a zálogszerződés felek közötti (relatív) hatályáról rendelkező 5:91. §-ból következik. Dologi jogi értelemben azonban a jogosult ekkor még nem zálogjogosult, hiszen a zálogjog megalapítására az 5:88. § alapján csak akkor kerülhet sor, ha a zálogjognak a megfelelő nyilvántartásba

való bejegyzése vagy pedig a zálogtárgy birtokának a zálogjogosult részére történő átruházása is megtörtént. Mivel zálogjogosulti bizományost a zálogjogosultak csak jelzálogjog esetében jelölhetnek ki, ezért a kijelölő hitelezőket csakis a jelzálogjognak a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzését követően lehet dologi jogi szempontból is zálogjogosultnak nevezni.

A korábban hatályos (1) bekezdésből az az értelmezés is levezethető volt, hogy zálogjogosulti bizományost csak a megfelelő nyilvántartásba bejegyzett zálogjog jogosultjai jelölhetnek ki. Ebből az a következtetés is levonható lett volna, hogy a zálogjogosultak által kijelölt zálogjogosulti bizományos nemcsak a zálogszerződés megkötése során nem járhat el, de a zálogjog bejegyzése érdekében sem. Ezen értelmezés szerint a zálogjogosulti bizományos kizárólag saját zálogjogosulti bizományosi minőségének nyilvántartásba való bejegyzése érdekében volt jogosult eljárni. Álláspontunk szerint azonban a zálogjogosulti bizományos a zálogszerződést a saját nevében a korábban hatályos szabályok szerint ugyan nem köthette meg, de a zálogszerződéssel relatív hatályú (kötelmi jogi) zálogjogosultakká váló hitelezők által a zálogszerződésben kijelölt zálogjogosulti bizományosként [5:91. §] a zálogjog és a zálogjogosulti bizományosi minősége nyilvántartásba való bejegyzése érdekében már eljárhatott.

A módosítás után azonban már nemcsak ez, de a zálogszerződés megkötése sem okoz problémát: a kijelölt zálogjogosulti bizományos ugyanis akár a zálogszerződést is megkötheti a saját nevében, és ennek alapján a zálogjog nyilvántartási bejegyzése érdekében is eljárhat (a zálogjogosulti bizományosi minőségének feltüntetéséről már nem is szólva). Valójában ez a részéről a biztosított követelés jogosultjai irányában eljárási kötelezettséget is jelent, hiszen ebben az esetben a biztosított követelés jogosultjai már nem léphetnek fel a zálogjog bejegyzése érdekében. A biztosított követelés jogosultjai ugyanis a zálogjogosulti bizományos eljárása során válnak a nyilvántartásba be nem jegyzett zálogjog jogosultjaivá (a biztosított követeléseik arányában, azonos sorban).

A módosítás egyúttal azt is egyértelművé teszi, hogy mivel a zálogszerződést a zálogjogosulti bizományos köti meg, ezért közvetlen szerződéses jogviszonyba kerül a zálogkötelezettel.

A Ptkmód. nem változtatott azon, hogy kifelé, harmadik személyek irányában a zálogjogosulti bizományos kijelölése attól az időponttól hatályos, amikor a bizományos személyét – zálogjogosulti bizományosi minősége feltüntetésével – a megfelelő nyilvántartásba bejegyzik.

Ezt azért fontos kiemelni, mert a jogirodalomban megjelent olyan álláspont, amely kétségbe vonta a zálogjogosulti bizományos bejegyzésének az indokoltságát. Eszerint a nézet szerint sem a zálogkötelezett, sem a zálogjogosultak, sem pedig az egyéb hitelezők érdekeinek a védelme ezt nem indokolja (Szalóki Gergely: Szükséges-e módosítani a Ptk. zálogjogi szabályozását? *Magyar Jog* 2016/4., 196.).

A jogalkotó ezzel szemben úgy foglalt állást, hogy különösen a zálogkötelezett jogainak védelme, de a harmadik személyek tájékoztatása érdekében is, a jövőben is szükséges fenntartani a zálogjogosulti bizományos nyilvántartási bejegyzését.

A módosítás a zálogjogosulti bizományos bejegyzésére vonatkozó rendelkezésen tehát nem változtatott, érintette viszont a zálogjogosulti bizományos kijelölésének visszavonását. Az erről rendelkező (3) bekezdés a módosítás következtében egyértelművé tette, hogy a zálogjogosulti bizományos kijelölésének visszavonása esetén a zálogjogosult – több zálogjogosult esetén pedig ezek együttesen – a kijelölés visszavonásával egyidejűleg új zálogjogosulti bizományost jelölhet(nek) ki, vagy maga lép (maguk lépnek) a zálogjogosulti bizományos helyébe. A zálogjogosulti bizományos kijelölésének

visszavonása harmadik személyekkel szemben attól az időponttól hatályos, amikor az új zálogjogosulti bizományost vagy a zálogjogosultat a megfelelő nyilvántartásba bejegyzik.

Mint erről a zálogjogosulti bizományos jogállása és felelőssége körében már szóltunk, a Ptkmód. a zálogjogosulti bizományos magatartásért való felelősség szabályait is módosította. A módosítás alapján a (6) bekezdés kiegészült egy fordulattal, amely szerint a zálogjogosulti bizományos magatartásért való szigorú felelősség szabályaitól a felek eltérhetnek. Ennek következtében e felelősségi szabályok diszpozitívvá váltak.

A módosítás következtében tehát a Ptk. szigorú felelősségi szabályától a zálogjogosultak és a zálogjogosulti bizományos eltérően rendelkezhetnek. Ehhez azonban szükség van a zálogkötelezett hozzájárulására is. Ez azt jelenti, hogy bár a zálogjogosultak és a zálogjogosulti bizományos az egymás közötti viszonyukban az e rendelkezésben meghatározott felelősséget a 6:152. § keretei között korlátozhatják és ki is zárhatják, ez azonban a zálogkötelezett irányában csak akkor lesz hatályos, ha ehhez a zálogkötelezett is hozzájárult.

A felelősségi szabályoktól a felek a zálogszerződésben is eltérően rendelkezhetnek, ha azonban a követelés jogosultjai nem alanyai a zálogszerződésnek, akkor célszerűbb ezt egy külön megállapodásban rendezni, amelynek a zálogkötelezett is a részesévé válik.

7. A zálogjogosulti bizományos szerepe a fizetéseképtelenségi eljárásokban

A zálogjogosulti bizományos kijelölésének és nyilvántartási bejegyzésének időtartama alatt teljeskörűen gyakorolja a zálogjogosultakat megillető jogokat. A zálogjogosulti bizományost a zálogjogosultak jogai illetik és kötelezettségei terhelik. Ehhez kapcsolódóan merült fel a kérdés, hogy a zálogkötelezett ellen indult csődeljárásba, valamint felszámolási eljárásba a zálogjogosulti bizományosnak kell-e bejelentkeznie. Hasonló kérdés alzálogjog esetén is felmerült. Ezzel kapcsolatban többféle helyzet is elképzelhető:

- a zálogkötelezett egyben a követelés személyes adósa is, a zálogjogosulti bizományos pedig a hitelezők egyike;
- a zálogkötelezett egyben személyes adós is, a zálogjogosulti bizományos azonban nem hitelező, hanem egy kívülálló harmadik személy, és csak a zálogjogból származó jogokat gyakorolhatja;
- a zálogkötelezett egyben személyes adós is, a zálogjogosulti bizományos azonban nem hitelező, hanem egy kívülálló harmadik személy, de a hitelezők a követelésből eredő jogok gyakorlására is feljogosították őt;
- a zálogkötelezett nem személyes adós, a zálogjogosulti bizományos azonban hitelező is egyben;
- a zálogkötelezett nem személyes adós, a zálogjogosulti bizományos nem hitelező, hanem egy kívülálló harmadik személy, és csak a zálogjogból származó jogokat gyakorolhatja; végül
- a zálogkötelezett nem személyes adós, a zálogjogosulti bizományos nem hitelező, hanem egy kívülálló harmadik személy, de a hitelezők a követelésből eredő jogok gyakorlására is feljogosították őt.

A Cstvm. rendezte a fenti kérdést. Ezzel kapcsolatban egyrészt azt kellett kimondani, hogy zálogjogosulti bizományos kijelölése esetén a csődeljárásban akkor is biztosítottnak minősül a követelés – a biztosítékul szolgáló vagyontárgy értéke erejéig –, ha e követelés nem vagy nemcsak a zálogjoggal rendelkező zálogjogosulti bizományost illeti meg [Cstv.

12. § (3) bekezdés]. Ezt azért kellett a Cstv.-ben külön is szabályozni, mert a zálogjogosulti bizományos kijelölése az egyetlen olyan eset, amikor a zálogjogosult és a biztosított követelés jogosultja nem azonos személy. Lehetővé kellett tehát tenni azt, hogy a zálogjogosulti bizományos is biztosított hitelezőként vegyen részt a csődeljárásban.

Ugyanezt a kérdést rendezni kellett a felszámolási eljárás során is. Emiatt a felszámolási eljárás megindulásáról rendelkező Cstv. 28. § (2) bekezdésének f) pontjában is nevesítve lett a zálogjogosulti bizományos. Ennek alapján a felszámolást elrendelő végzés közzétételének a hitelezők körében nemcsak a zálogjogosultnak, hanem a zálogjogosulti bizományosnak szóló felhívást is tartalmaznia kell, mégpedig abban az esetben is, ha a biztosított követelés nem, vagy nemcsak őt illeti meg.

Ezzel a Cstvm. egyértelművé tette, hogy a felszámolási eljárás során a zálogjogosulti bizományost abban az esetben is fel kell hívni a zálogjoggal biztosított követelések bejelentésére, ha e követeléseknek nem ő a jogosultja. Ennek külön kimondására azért volt szükség, hogy a felszámolási eljárás során ezeket a követeléseket a zálogjogosulti bizományos biztosított követelésként tudja érvényesíteni, annak ellenére is, hogy ezeknek a követeléseknek nem ő, hanem az őt kijelölő hitelezők a jogosultjai. Ez a rendelkezés a zálogjoggal fedezett követelések érvényesíthetőségére vonatkozik. A zálogtárggyal nem fedezett követelések érvényesítésére azonban a zálogjogosulti bizományos főszabály szerint már nem jogosult, kivéve, ha a biztosított követelések jogosultjai őt erre is feljogosították (meghatalmazták).

XXII. Fejezet

A zálogjoggal biztosított követelés

5:97. § [A zálogjoggal biztosítható követelés]

- (1) **Zálogjog egy vagy több, fennálló vagy jövőbeli, feltétlen vagy feltételes, meghatározott vagy meghatározható összegű pénzkövetelés biztosítására alapítható.**
- (2) **Ha a zálogjogot nem pénzkövetelés biztosítására alapították, a zálogjog a követelés nemteljesítéséből eredő kártérítési igényt vagy egyéb pénzkövetelést biztosítja.**
- (3) **Bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés biztosítására zálogjog nem alapítható.**

1. Zálogjog és biztosított követelés viszonya

A követelést biztosító, járulékos zálogjog *ex lege* egy létező és érvényes követelést feltételez, amelynek biztosítására szolgál. A biztosított követelésre való utalás a zálogjog fogalmához kapcsolódóan az 5:86. § (1) bekezdésében is megjelenik.

Az önálló zálogjog a zálogjog nem-járulékos formája, amelynél főszabály szerint hiányzik a törvényi járulékosság (a járulékosság egyes elemei a biztosítéki szerződés „közvetítésével” azonban az önálló zálogjog esetében is megjelennek (így pl. a kifogások felhozatalának a lehetősége), mivel tipikus esetben az önálló zálogjog is valamely meghatározott vagy meghatározható összegű pénzkövetelés biztosítására szolgál. Az önálló zálogjog elvileg biztosított követelés nélkül is létrejöhet, ebben az esetben azonban hiányzik az önálló zálogjog biztosítéki célja. A biztosítéki cél (biztosított követelés) nélküli önálló zálogjoghoz azonban nem kapcsolódik olyan kielégítési jog, amely alapján a zálogjogosult a zálogkötelezett ellen fordulhatna, ehhez ugyanis a biztosítéki szerződésben meghatározott biztosítéki célra (a biztosítéki szerződésben

meghatározott valamely kötelezettség biztosítására) van szükség. A biztosított követelés létre ezért az önálló zálogjogról szóló 5:100. § is utal (de tudatosan nem a „biztosított követelés”, hanem „a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés”, illetve „a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés” fordulatokat használja).

A járulékoság elvéből következik, hogy a (járulékos) zálogjog csak akkor jöhet létre, ha már fennáll az a követelés, amelynek biztosítására a zálogjog szolgál. Ez alól az elv alól azonban már az 5:89. § (5) bekezdése is kivételt tesz annak kimondásával, hogy a zálogszerződésben a biztosított követelés meghatározása olyan követelést is magában foglalhat, amely még nem jött létre. Ezt egészíti ki jelen § (1) bekezdése, amely egyértelművé teszi, hogy zálogjog jövőbeli és feltételes követelés biztosítására is alapítható. További kivételt jelent ez alól a járulékosági szabály alól az újraszabályozott önálló zálogjog is.

A jövőbeli követelést biztosító zálogjogot el kell határolni a jövőbeli zálogjogtól. A jövőbeli követelést biztosító zálogjog egy már létrejött és a zálogjogosult tulajdonában álló zálogtárgyat terhel, amelyen a zálogjogosult a kielégítési jogát csak akkor gyakorolhatja, ha a biztosított követelés is érvényesen létrejön. Ugyanez a helyzet akkor is, ha a biztosított követelés létrejötté vagy megszűnése valamilyen feltételtől függ. A biztosított követelés ugyan csak a feltétel beálltával jön létre, ez azonban a zálogjog létrejöttét nem érinti, az utóbbi ugyanis a zálogjog megalapításával már ezt megelőzően létrejön, csak a kielégítési jog gyakorlása függ ennek a feltételnek, vagyis a biztosított követelés létrejöttének a bekövetkeztétől. A jövőbeli zálogjog esetében ezzel szemben nem a biztosított követelés, hanem maga a zálogjog az, amely a zálogtárgy jövőbeli létrejöttével vagy a zálogjogosultnak a zálogtárgy feletti rendelkezési joga megszerzésével jön létre. Az sem kizárt természetesen, hogy a felek jövőbeli vagy feltételes követelés biztosítására jövőbeli zálogjogot alapítsanak. A jövőbeli, illetve a feltételtől függő követelések zálogjoggal való biztosítása a járulékoság elve alól való kivételnek tekinthető (Bodzási Balázs: Feltételes vagy jövőbeli követelések zálogjoggal való biztosítása. *Magyar Jog* 2015/10., 549–550.).

Megválaszolásra szorul azonban az a kérdés is, hogy jövőbeli követelés biztosítása esetén fenn kell-e már állnia annak a jogviszonynak, amelyből a jövőbeli követelések eredhetnek. A kérdésre adott válasz attól függ, hogy a járulékoság elvét milyen szigorúan értelmezzük.

Jelzálogjog esetében a jövőbeli követelések elzálogosítása számos hasonlóságot mutat a ranghely előzetes biztosításával. Erről az 5:125. § rendelkezik. Lényeges különbség azonban, hogy a ranghelynek a megfelelő nyilvántartásba való előzetes feljegyzésekor, illetve bejegyzésekor a jelzálogjog még nem jön létre, ehelyett csak ún. rangsorjogról beszélhetünk.

A jövőbeli követelések zálogjoggal való biztosításának esetétől eltekintve, a biztosított követelés nélkül a zálogjog nem jöhet létre, nem állhat fenn, a követelés megszűnésével pedig a zálogjog is megszűnik. Ezt a megszűnési szabályt az 5:142. § (1) bekezdésének d) pontja is kimondja.

A járulékoság elve alapján a zálogjog osztja az alapul fekvő követelés jogi sorsát. Az 1959-es Ptk. és a Ptk. is azonban erre csak a bírói úton nem érvényesíthető követelések kapcsán utal. Jelen § (3) bekezdése szerint bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés biztosítására zálogjog nem alapítható. Hasonló rendelkezést tartalmazott az 1959-es Ptk. 251. § (1) bekezdése is.

A bírói úton nem érvényesíthető követelésekhez kapcsolódik az elévülés kérdése is, amelyre a zálogjog megszűnése kapcsán, külön pontban térünk ki. Az elévült követelés zálogjoggal annak ellenére nem biztosítható, hogy az elévülést a bíró hivatalból nem vizsgálja, arra a kötelezettnek kifogás formájában külön hivatkozni kell. Ha azonban az elévülés utóbb, a zálogjog fennállása alatt következik be, akkor az 5:142. §

(1) bekezdésének e) pontja alapján a jelzálogjog megszűnik. Az 5:142. § (1) bekezdés e) pontjának 2016. október 1-jétől hatályos szövege szerint a biztosított követelés elévülése nem akadályozza a követelést biztosító kézizálogból való kielégítést. A követelés elévülése emellett az óvadékból való közvetlen kielégítésnek sem képezi akadályát. Önálló zálogjog alapítása esetén nem zárható ki, hogy a biztosítéki szerződés már elévült követelés biztosítását jelölje meg biztosítéki célként, ebből következően önálló zálogjog – álláspontunk szerint – a járulékos zálogjoggal ellentétben elévült követelés biztosítására is alapítható. Más kérdés, hogy ilyen esetben a zálogkötelezett a zálogjogosult kielégítési jogának gyakorlása során az 5:100. § (6) bekezdése alapján hivatkozhat a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés kötelezettjét megillető elévülési kifogásra is.

A zálogjog járulékos jellegéből következik az is, hogy érvénytelen szerződésből eredő követelés sem biztosítható zálogjoggal. Az érvénytelen szerződésből származó követelés biztosítására kötött zálogszerződés is érvénytelen lesz (BH1993.46.). Mivel az alapügylet érvénytelenségét a bíróság rendszerint utólag állapítja meg, ez a zálogszerződésre is kihat, és azt is érvénytelenné teszi. Önálló zálogjog esetében az alapügylet érvénytelensége ugyancsak nem hat ki automatikusan az önálló zálogjogot alapító zálogszerződésre, de a zálogkötelezett erre ilyen esetben is kifogás formájában hivatkozhat. Ha azonban a bíróság az érvénytelenség jogkövetkezményeinek az alkalmazása során az eredetileg érvénytelen alapügyletet érvényessé nyilvánítja, vagy az csak részlegesen érvénytelen, a zálogkötelezett helytállási kötelezettsége – úgy a járulékos, mint az önálló zálogjog esetén – továbbra is fennáll.

A járulékoság elvéből következő főszabály tehát az, hogy ha a biztosított követelés akár a biztosított szerződés érvénytelensége folytán, akár más okból nem áll fenn, akkor a zálogszerződésből sem fakad helytállási kötelezettség. Az alapügylet érvénytelenségének a megállapítása azonban nem eredményezi feltétlenül azt, hogy a zálogkötelezett mentesül a zálogtárggyal való helytállás alól. Ilyen esetben a zálogkötelezett helytállási kötelezettségének alakulása attól függ, hogy mi lesz a jogkövetkezménye a biztosított szerződés érvénytelenségének (ÍH2016.98.).

Az alapügylet érvénytelenségének a zálogszerződésre, illetve a zálogjogra gyakorolt hatása az elmúlt időszakban a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződésekhez kapcsolódóan merült fel. Ezzel kapcsolatban azt érdemes kiemelni, hogy ha az alapul fekvő fogyasztói kölcsönszerződést az 1959-es Ptk. 269. §-a szerinti önálló zálogjog biztosítja, akkor a kölcsönszerződés érvénytelensége nem eredményezi közvetlenül az önálló zálogjog érvénytelenségét, illetve nem ad alapot annak nyilvántartási törlésére. Erre tekintettel nem értünk egyet azokkal a bírósági döntésekkel, amelyek az alapul fekvő devizaalapú kölcsönszerződés teljes semmisségének a megállapítása esetén az azt biztosító önálló zálogjogot is érvénytelennek minősítették. Más kérdés, hogy – álláspontunk szerint – a fogyasztóval szemben az 1959-es Ptk. 209. §-a alapján tisztességtelennek minősülhet az 1959-es Ptk. szabályai szerint kikötött önálló zálogjog is, ha azzal a zálogjogosult semmis szerződésből eredő követelést kívánt biztosítani.

Más megítélés alá eshet azonban, ha maga az alapügylet csak megtámadható. Ameddig ugyanis a megtámadásra jogosult nem élt a megtámadási jogával, és annak a bíróság helyt nem adott, a követelés érvényes (feltételes érvénytelenség), így az azt biztosító zálogszerződés is érvényes lesz. Kérdés, hogy a zálogkötelezettet – ha egyben nem személyes adós is –, megilleti-e a biztosított követelés megtámadásának a joga. Az újraszabályozott önálló zálogjog esetében ez következhet az 5:100. § (6) bekezdéséből, amely szerint a zálogkötelezett az önálló zálogjog mindenkori jogosultjával szemben azokra a kifogásokra is hivatkozhat, amelyek a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés kötelezettjét megilletik. E rendelkezés alapján a zálogkötelezett részéről akár még az alapjogviszonyt érintő megtámadási kifogás gyakorlása sem zárható ki.

A biztosított követelés jellemzően valamely alapul fekvő jogviszonyból származik. Ez általában egy kötelmi jogi jogviszony, az esetek többségében hitel- vagy kölcsönszerződés. A biztosított követelés származhat azonban bármely más, hitelezési elemet tartalmazó jogügyletből vagy akár más jogviszonyból is. Közömbös tehát, hogy a biztosítandó követelés milyen jogalaptól ered. Akár olyan követelést is biztosíthat zálogjog, amely a jogalap kimutatása vagy igazolása nélkül is érvényesíthető. Ilyen például a váltóból vagy más pénzpapírból származó követelés. Az ilyen jellegű absztrakt jogügyletek is biztosíthatóak tehát zálogjoggal.

A hitelezési elemre tekintettel az alapul fekvő jogviszonyt tágabb értelemben vett hitelviszonynak nevezhetjük. A járulékoság elvéből az következik, hogy ennek a hitelviszonynak, valamint az abból származó követelés jogosultjának a személye meg kell, hogy egyezzen a zálogjog jogosultjával. Jogosulti oldalon tehát – szemben a kötelezetti oldallal – a személy azonosságának kell fennállnia. Ez alól a Ptk. csak a zálogjogosulti bizományos intézményéhez kapcsolódóan tesz kivételt (ekkor ugyanis előfordulhat, hogy a zálogjogosult az alapügyletnek és így a biztosított követelésnek nem jogosultja).

Tekintettel a jogosulti oldalon fennálló személyazonosságra, különbséget kell tenni az alapjogviszonyból származó hitelezői jogok, valamint a zálogjogból fakadó jogosultságok között. A hitelezői jogokról az alapjogviszonyt létrehozó ügylet rendelkezik, így arról is, hogy mikor válik esedékessé a biztosított követelés, vagy mikor mondható fel az alapjogviszony. A követelést biztosító, járulékos zálogjog jogosultját megillető kielégítési jog megnyílásának feltételeit ennek alapján az alapjogviszony határozza meg. (Önálló zálogjog esetében erre a biztosítéki szerződésben kerülhet sor). Az azonban már nem az alapügyletet érintő kérdés, hogy a zálogjogosultat a kielégítési jog megnyílása után milyen jogok illetik meg. Mivel ezek a zálogjogot mint dologi jogot érintő, eltérést nem engedő, kógens szabályok, ezekről a feleknek a zálogszerződésben külön nem is kell megállapodniuk.

Az alapjogviszonyból származó, valamint a zálogjogból fakadó jogosultságok látványosan válnak el egymástól zálogjogosulti bizományos kijelölése esetén. Az 5:96. § (6) bekezdése alapján a zálogjogosult a zálogjogból fakadó jogokat a zálogjogosulti bizományos megfelelő nyilvántartásba való bejegyzésének tartama alatt nem gyakorolhatja. Az alapjogviszonyból származó hitelezői jogok, így például a felmondási jog azonban az alapjogviszony jogosultját továbbra is megilleti.

2. A zálogjoggal biztosított követelés a Ptk. alapján

A zálogszerződés egyik kötelező tartalmi eleme a biztosított követelés meghatározása. Az (1) bekezdés alapján zálogjog egy vagy több, fennálló vagy jövőbeli, feltétlen vagy feltételes, meghatározott vagy meghatározható összegű pénzkövetelés biztosítására alapítható.

Ez arra utal, hogy a globális kezesség mintájára globális zálogjogot is létre lehet hozni, amely az adósnak a hitelezővel szemben fennálló valamennyi tartozását biztosítja. Kérdés, hogy ezzel a lehetőséggel lehet-e élni fogyasztói zálogszerződés esetén, figyelemmel az 5:90. § b) pontjára. A hivatkozott szakaszban írt összeg ugyan nem tekinthető olyan keretösszegnek, amely a zálogkötelezett helytállási kötelezettségének felső határát jelölné, ennek ellenére azonban aggályosnak tartjuk a globális zálogjog alkalmazását fogyasztói zálogszerződés esetén, miként a globális kezességet is fogyasztói kezesség esetében.

Előfordulhat, hogy ugyanaz a zálogjog több követelést biztosít (kollektív zálogjog). Arra azonban csak az önálló zálogjog nyújt lehetőséget, hogy ugyanaz a zálogjog több

adósnak egyazon hitelezővel szemben fennálló tartozásait biztosítsa. Annak azonban járulékos zálogjog esetén sincs akadálya, hogy a több követelést is biztosító zálogjog esetében a személyes adós és a dologi zálogkötelezett személye elváljon egymástól.

A Ptk. korlátozza a zálogjoggal biztosítható követelések körét. Ezzel kapcsolatban vitatott, hogy zálogjog csak pénzkövetelést biztosíthat-e, vagy esetleg más jellegű követelések biztosítására is alkalmas. Megítélésünk szerint zálogjoggal továbbra is kizárólag pénzkövetelések, vagyis a pénzben meghatározott vagy meghatározható követelések biztosíthatóak.

Ezt azonban a (2) bekezdés azzal egészíti ki, hogy ha a zálogjogot nem pénzkövetelés biztosítására alapították, akkor a zálogjog a követelés nemteljesítéséből eredő kártérítési igényt vagy egyéb pénzkövetelést biztosítja. Az egyéb követelés biztosítékaul alapított zálogjogot úgy kell tehát tekinteni, mint amely nem közvetlenül magát a zálogszerződésben megjelölt követelést, hanem azt a pénzkövetelést biztosítja, amely a nem pénzben teljesíthető kötelezettségek megszegése esetén a jogosultat pénzbeli kielégítésként megilleti (Gárdos István: A zálogjog mint dologi biztosíték az új Ptk.-ban. *Jogtudományi Közlöny* 2014/1., 5.).

Ez felveti azt a kérdést, hogy a törvényben vagy szerződésben meghatározott magatartási szabályok megsértése biztosítható-e zálogjoggal. Megítélésünk szerint erre a Ptk. alapján csak akkor van lehetőség, ha e magatartási szabályok megsértése, megszegése kártérítési kötelmet, illetve bármely más pénzbeli kompenzációt vonhat maga után.

Vagyilagosan pénzösszegben is meghatározott vagy meghatározható követelések azonban minden további követelmény nélkül biztosíthatóak zálogjoggal. Ilyen esetben a zálogkötelezett a zálogjog érvényesítését megakadályozhatja a vagyilagosan meghatározott bármely kötelezettség teljesítése által, mivel a kielégítési szabadság körében a választás joga a zálogkötelezettet is megilleti [6:134. § (1) bekezdés].

3. A biztosított követelés meghatározása az alapul fekvő jogviszonyra utalással

Az 5:89. § (5) bekezdése szerint a biztosított követelést annak azonosítására alkalmas módon kell meghatározni. Lehetőség van azonban arra is, hogy a biztosított követelést az alapul fekvő egy vagy több jogviszonyra utalással és az összeg meghatározásával, vagy az azonosítására alkalmas más hasonló módon határozzák meg a felek. A meghatározás magában foglalhat olyan követelést is, amely még nem jött létre.

Az alapul fekvő egy vagy több jogviszonyra utalással történő meghatározás lehetősége az 1959-es Ptk. 263. §-ában szabályozott keretbiztosítéki jelzálogjog alapításának lehetőségét is magában foglalja (anélkül, hogy ezt az elnevezést megőrizné). Ez tükröződik az 5:142. § (1) bekezdésének d) pontjában is, amely szerint a zálogjog csak akkor szűnik meg, ha minden olyan jogviszony, amely alapján követelés keletkezhet, megszűnt.

Az egy vagy több jogviszonyra utalással történő zálogjog alapításhoz kapcsolódó egyik fontos gyakorlati kérdés az, hogy ha az alapjogviszonyból származó követeléseket a jogosult engedményezi, akkor a követelések a zálogjoggal együtt vagy a nélkül kerülnek-e átruházásra, az utóbbi esetben ugyanis kiesnek a zálogjogi fedezetből. A bírói gyakorlat korábban úgy foglalt állást, hogy az engedményezett követelések kikerültek a (keretbiztosítéki) jelzálogjogi fedezet köréből. A Legfelsőbb Bíróság egyik eseti döntése szerint, ha a jogviszonyból eredő követelések engedményezésére kerül sor – a jogviszony átszállása nélkül –, a keretbiztosítéki jelzálogjog a követeléssel együtt nem száll át, hanem megmarad a többi, valamint a később keletkező követelések biztosítására (BH2005.152.).

Ezt a gyakorlatot a jogirodalom nem támogatta egyöntetűen. *Anka Tibor* álláspontja szerint a keretbiztosítéki jelzálogjoggal biztosított követelésnek a követelés jogosultja által új jogosultra való engedményezése során az átruházott követelés nem maradhat jelzálogi biztosíték nélkül akkor sem, ha ezzel együtt a jogviszony részbeni átruházása nem történik meg. Kifejezett jogi szabályozás hiányában, a zálogjog biztosítéki jellegének alapulvételével *Anka* szerint kizárólag az a következtetés volt levonható, hogy ebben az esetben az így megszerzett követelés jogosultja a megszerzett követelés terjedelméig, az eredeti zálogjogosult javára egyébként fennmaradt keretbiztosítéki jelzálogjogból kielégítést kereshet, kivéve, ha a követelés átruházása kifejezetten jelzálogjogi biztosíték nélkül történt [*Anka Tibor – Gárdos István – Nemes András: A zálogjog kézikönyve* (HVG-ORAC 2003, Budapest) 175.]. *Anka* ezt a lehetőséget az Inyvh. 91. §-ával támasztotta alá, amely már az 1959-es Ptk.-hoz kapcsolódóan is lehetővé tette a jelzálogjog megosztását.

Hasonló álláspontot képviselt *Leszkoven László* is, aki úgy érvelt, hogy ha a hitelező az alapjogviszonyból származó követeléseket átruházza, nem kérdéses, hogy zálogjoggal biztosított követelést engedményez. *Leszkoven* szerint az a dogmatikailag védhető álláspont, hogy az engedményezett követelés az átruházást követően is „osztozik a kereten” a jogviszonyból vele együtt keletkezett többi követeléssel. Nézete szerint ilyenkor a zálogjog különböző személyeket megillető több követelést biztosít, amely az ún. kollektív zálogjog egy speciális esete [*Leszkoven László: A zálogjog új szabályai* (Novotni 2001, Miskolc) 63–64.].

Ezt a jogirodalmi álláspontot fogadta el a Kúria 2014-ben. A BH2014.116. számú döntésében a Kúria megállapította, hogy a jogosult az alapjogviszonyból származó követelést – külön erre irányuló nyilatkozattal – az azt biztosító keretbiztosítéki jelzálogjoggal együtt is engedményezheti. Ebben az esetben a keretbiztosítéki jelzálogjoggal biztosított követelés új jogosultja és a még fennálló jogviszonyhoz kapcsolódó keretbiztosítéki jelzálogjog jogosultja között a keret megoszlik.

A Kúria ítélete kiemeli, hogy ha a jogosultnak a kötelezettel szemben az alapul fekvő jogviszonyból keretbiztosítéki jelzálogjoggal biztosított követelése keletkezett, akkor a jogosult a követelésének ezt a részét harmadik személyre engedményezheti úgy, hogy az eredeti jogviszony továbbra is fennáll. A jogosult ezt megteheti úgy, hogy csak a követelést engedményezi. Ilyen esetben az engedményezett követelés nem lesz jelzálogjoggal biztosított. A jogosult megteheti azonban azt is, hogy a követelést az azt biztosító keretbiztosítéki jelzálogjoggal engedményezi, külön erre irányuló nyilatkozattal. Ebben az esetben a keretbiztosítéki jelzálogjoggal biztosított követelésrész új jogosultja és a még fennálló jogviszonyhoz kapcsolódó keretbiztosítéki jelzálogjog jogosultja között a keret megoszlik. Az új jogosult (engedményes) tekintetében a keretbiztosítéki jelzálogjognak csak az a jellemzője marad fenn, hogy a keret reá eső része erejéig kielégítést kereshet a zálogtárgyból. Az új jogosult tekintetében – miután nem a jogviszony, hanem a biztosított követelésrész került átruházásra – nincs lehetőség arra, hogy az esetleges új követelései a keretbiztosítéki jelzálogjog hatálya alá kerüljenek. Az új jogosult csak a jogviszonyból származó, engedményezéssel megszerzett biztosított követeléseket érvényesítheti zálogjoggal biztosított követelésként a keret erejéig.

Ez az újabb bírósági gyakorlat a Ptk. alkalmazása során is irányadó abban az esetben, ha a felek a biztosított követelést az alapul fekvő egy vagy több jogviszonyra utalással határozzák meg. Az engedményezett követelések zálogjoggal való biztosítottságát erősíti emellett az 5:99. § (2) bekezdése is, amely szerint a biztosított követelés egy részének átruházása esetén a régi és az új zálogjogosultat azonos ranghelyen, a követelései arányában illeti meg a zálogjog.

Ennek alapján, ha a felek a biztosított követelést az alapul fekvő egy vagy több jogviszonyra utalással határozzák meg, és a hitelező bármelyik alapul fekvő jogviszonyból származó követelést engedményez, akkor az átruházott követelés zálogjoggal biztosított (zálogjoggal fedezett) követelésként száll át, feltéve, hogy a felek kifejezetten ebben állapodtak meg.

Ehhez kapcsolódóan a Ptk. eredeti normaszövege alapján az a kérdés is felmerült, hogy a felek megállapodhatnak-e abban, hogy az engedményezett követelés zálogjogi fedezet nélkül szálljon át. Erre a korábbi magánjogunk szerint lehetősége volt a feleknek, és ezt a Kúria idézett döntése is lehetőségként ismerte el. A Ptk. eredetileg azonban nem szólt erről a lehetőségről, a Ptk. 5:99. § (1) bekezdése pedig kógens rendelkezésként azt mondja ki, hogy a biztosított követelés átruházásával vagy egyéb módon való átszállásával a zálogjog is átszáll a követelés új jogosultjára.

Erre tekintettel a Ptkmód. 17. § (2) bekezdése módosította az 5:142. § (4) bekezdését. A 2016. október 1-jétől hatályos normaszöveg szerint megszűnik a zálogjog, ha a követelés átruházása kifejezetten az azt biztosító zálogjog átszállásának kizárásával történt. Ha azonban a zálogjog a követelés átruházójának az átruházott követelését meghaladóan más követelését is biztosítja, e követelés biztosítékaként a zálogjog fennmarad.

Amennyiben tehát a felek a zálogjoggal egy vagy több jogviszonyt biztosítanak, a jogviszonyokból keletkező követeléseit a jogosult akár zálogjoggal együtt, akár anélkül is átruházhatja. A módosított Ptk. – követve a Kúria idézett 2014-es döntését – mindkét lehetőséget biztosítja a zálogjogosult számára. Ha ennek alapján a jogosult a követeléseit zálogjoggal biztosítottan ruházza át, az engedményesre átszálló zálogjog már csak az átruházott követeléseket fogja biztosítani. Ebben az esetben tehát – hasonlóan az 1959-es Ptk. szerinti keretbiztosítéki jelzálogjoghoz – az eredetileg a jogviszonyt vagy jogviszonyokat biztosító zálogjog egy része az engedményezett követelésekkel együtt az új jogosultra száll át, ezzel együtt elveszíti azonban jogviszonyhoz kapcsolódó jellegét, és a jövőben már csak kizárólag az engedményezett követelések biztosítására szolgál. Ez az átszálló zálogjog nem fedezi tehát az új jogosultnak az engedményezett követelés kötelezettjével szemben a jövőben esetlegesen keletkező további követeléseit.

Kérdésként merülhet fel az is, hogy az 5:89. § (5) bekezdése alapján a biztosított követelést az alapul fekvő egy vagy több jogviszonyra utalással csak úgy lehet-e megjelölni, ha a felek egyúttal az összeget is meghatározzák. Az 1959-es Ptk. keretbiztosítéki zálogjogának ismeretében logikusnak ez a megoldás tűnik, a Ptk. megfogalmazása azonban arra utal, hogy a feleknek lehetőségük van arra is, hogy a biztosított követelést egy vagy több alapul fekvő jogviszonyra utalással az összeg megjelölése nélkül határozzák meg. Ebben az esetben a követelés meghatározására értelemszerűen nem összegszerűen, hanem a követelés azonosítására alkalmas más hasonló módon kerül sor. A zálogkötelezett számára ez természetesen nagyobb kockázatot jelent, mint ahogy harmadik személyek számára is, hiszen a biztosított követelés éppen aktuális terjedelme is csak az érintett jogviszony alapján keletkezett és teljesített követelések ismeretében állapítható meg.

A biztosított követelés egy vagy több alapul fekvő jogviszonyra utalással történő meghatározása kapcsán az 5:98. § (3) bekezdése alapján a felek meghatározhatják azt az összeget is, amelynek erejéig a zálogjogosult kielégítést kereshet a zálogtárgyból. Ebben az esetben a zálogjog a követelést és járulékait annyiban biztosítja, amennyiben azok a keretösszeget nem haladják meg. Valójában ebben az esetben beszélhetünk az 1959-es Ptk. 263. §-a szerinti (vagy legalábbis ahhoz hasonló jellegű) keretbiztosítéki zálogjogról. Lényeges különbség ugyanakkor, hogy a Ptk. ezt a lehetőséget kézizálogjog, sőt óvadék esetén is lehetővé teszi.

Végül felmerül a kérdés, hogy a jogviszonyra utalás, pontosabban az az 5:89. § (5) bekezdésében írt fordulat, amely szerint a biztosított követelést annak azonosítására

alkalmas módon kell meghatározni, magában foglalja-e azt az esetet, ha a felek a szerződésükben a biztosított jogcímet jelölik meg. Kérdés tehát, hogy a jogcímre utalás a biztosított követelés azonosítására alkalmas módnak tekinthető-e. Az 1959-es Ptk. 263. §-a a keretbiztosítéki jelzálogjog szabályai körében ezt kifejezetten lehetővé tette (*ún. jogcímhez kötött keretbiztosítéki jelzálogjog*). Bár a Ptk. erről kifejezetten nem szól, álláspontunk szerint a jogcímre utalást is el lehet fogadni olyan módszernek, amely alkalmas a biztosított követelés azonosításra alkalmas módon való meghatározására (pl. a zálogjog egy adott jogcímen keletkezett követeléseket biztosít). Az átruházáshoz kapcsolódó kérdések ebben az esetben annyiban térnek el az alapesettől, hogy a jogcímet – szemben a jogviszonnal – nem lehet átruházni, az abból származó követeléseket azonban igen.

Bár a Ptk. a keretbiztosítéki jelzálogjog fogalmát nem használja, az ingatlan-nyilvántartási jogszabályok azonban még jelenleg is ismerik és használják ezt a zálogjogi konstrukciót, hiszen a korábbi években számos ilyen zálogjog bejegyzésére került sor, amely jogviszonyok, illetve abból eredő követelések a Ptk. hatálybalépését követően is átruházható, ezért ezen ügyleteknek az ingatlan-nyilvántartásban való átvezetésére vonatkozó szabályok hatályon kívül helyezésére nem kerülhetett sor. Mint arra fent utaltunk, a hatályos szabályok értelmében ma is van lehetőség arra, hogy a felek ilyen tartalmú jelzálogjog bejegyzését kérjék az ingatlan-nyilvántartásba. Annak sincs akadálya, hogy az ilyen tartalommal (egy vagy több jogviszonyra és a keret összegére történő hivatkozással) bejegyzésre kerülő jelzálogjog egyidejűleg több ingatlant terheljen, vagyis egyetemleges jelzálogjogként jöjjön létre.

5:98. § [A zálogtárggyal való helytállás terjedelme]

- (1) A zálogtárggyal való helytállás terjedelme annak a követelésnek a mindenkori terjedelméhez igazodik, amelynek biztosítására a zálogtárgy szolgál.**
- (2) A zálogtárggyal való helytállás kiterjed a zálogjoggal biztosított követelés kamataira, a követelés és a zálogjog érvényesítésének szükséges költségeire és a zálogtárgyra fordított szükséges költségekre.**
- (3) Ha a felek meghatározták azt az összeget, amelynek erejéig a zálogjogosult kielégítést kereshet a zálogtárgyból, a zálogjog a követelést és járulékait annyiban biztosítja, amennyiben azok a keretösszeget nem haladják meg.**

1. A zálogkötelezett helytállásának mértéke

A járulékoság elvéből következik, hogy a zálogtárggyal való helytállás terjedelme annak a követelésnek a mindenkori terjedelméhez igazodik, amelynek biztosítására a zálogtárgy szolgál. Kiterjed azonban a kamatokra, a követelés és a zálogjog érvényesítésének szükséges költségeire és a zálogtárgyra fordított szükséges költségekre is.

A zálogjoggal való helytállás terjedelmét érintő kérdés, hogy a zálogjoghoz kapcsolódóan nemcsak eltérő tartalmú (fizetési kötelezettség – tūrési kötelezettség), hanem egyúttal eltérő mértékű kötelezettség is terhelheti a személyes adóst és a dologi kötelezettet. A személyes adós helytállási kötelezettsége – a kezeshez hasonlóan – korlátlan, vagyis a tartozásért teljes vagyonával köteles helyt állni. Ezzel szemben a dologi kötelezett helytállási kötelezettsége korlátozott (*cum viribus*), ami azt jelenti, hogy helytállási kötelezettsége csak elzálogosított vagyontárgyakra – a zálogtárgyakra – terjed ki, a dologi zálogkötelezett teljes magánvagyonára azonban nem.

2. A biztosított követelés terjedelmének meghatározása felszámolási eljárásban

A jelen §-ban foglalt anyagi jogi szabály felszámolási eljárásban sajátos módon érvényesül, és több kérdést is felvet.

Az ehhez kapcsolódó első kérdés, hogy a Cstv. 49/D. §-a alkalmazásában a biztosított követelésbe beletartozik-e a késedelmi kamat. A jelen § (2) bekezdése alapján erre igenlő választ kell adni, vagyis a zálogtárggyal való helytállás terjedelme nemcsak a szerződéses (ügyleti), hanem a késedelmi kamatkövetelésre is kiterjed.

Egy másik gyakorlati probléma a Cstv. 35. § (2) bekezdéséhez kapcsolódik. Ezen szakasz szerint a pénztartozások után

a) az eredeti lejáratú szerződéses kamat, és

b) az eredeti lejáratú időtől a kiegyenlítésig, vagy legfeljebb a felszámolási zárómérleg elkészítésének időpontjáig késedelmi kamat és késedelmi pótlék, továbbá pótlék és bírság jellegű követelés érvényesíthető.

Ennek alapján azonban a felszámolási eljárás során nem érvényesül a 6:48. § (2) bekezdése. Eszerint, ha a jogosultnak a késedelembe esés időpontjáig kamat jár, a kötelezett a késedelembe esés időpontjától e kamaton felül a késedelemmel érintett naptári félév első napján érvényes jegybanki alapkamat egyharmadával megegyező késedelmi kamatot, de összesen legalább az (1) bekezdésben meghatározott kamatot köteles fizetni. Ebben az esetben tehát a kötelezettnek az ügyleti és a késedelmi kamatot is magában foglaló „halmozott” (vegyes) kamatot kell fizetnie [Vékás Lajos: A kötelek közös szabályai *in* Vékás Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex 2013, Budapest) 538.].

Ettől azonban a Cstv. 35. § (2) bekezdése eltérő rendelkezést tartalmaz, mert ennek alapján felszámolási eljárásban szerződéses kamat csak az eredeti lejáratú időig (és nem a felszámolás megindulásáig!) jár. Az eredeti lejáratú idő után azonban már csak késedelmi kamat jár [Csőke Andrea: *Nagykommentár a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvényhez* (CompLex Jogtár Plusz, 2010)]. Ennek alapján felszámolási eljárásban a zálogtárggyal való helytállási kötelezettség mértékét is másként kell meghatározni.

A Cstv. 35. § (2) bekezdésének b) pontjában szereplő felsorolás (késedelmi kamat, késedelmi pótlék, pótlék, bírság) egyaránt abba a kategóriába tartozik, amelyet a jelen § (2) bekezdése a követelés és a zálogjog érvényesítésének költségeiként nevesít.

A problémát a Cstv. 49/D. §-ának a Cstv. 57. § (1) bekezdés g) és f) pontjaival való egybevetése okozza. A Cstv. 49/D. §-a alapján a felszámolási eljárás kezdő időpontja előtt zálogjoggal biztosított követelések külön, privilegizált csoportba tartoznak. Ez a privilegizált besorolás és az ez alapján történő kielégítés a zálogtárgy értékének erejéig terjed. Ez pedig általában magasabb, mint a biztosított követelés összege. Az azonban, hogy a zálogtárgy értéke magában foglalja-e a követelést terhelő kamatokat, kizárólag az alapjogviszony tartalmától függ. Jelen § (2) bekezdése alapján erre ugyan igenlő választ adhatunk, de egyértelmű helyzetet az teremt, ha a felek a késedelmi kamatról külön is rendelkeznek. Ez több szempontból is megóvhatja a hitelezőt a későbbi bizonytalanságoktól és kockázattól.

Kérdés, hogy a szerződéses kamatot a Cstv. 49/D. §-a alapján privilegizáltan, vagy a Cstv. 57. § (1) bekezdésének f) pontja szerint – az egyéb követelések csoportjába – kell-e besorolni. Egy újabb kérdés, hogy melyik kategóriába kell a késedelmi kamatot besorolni. Erre vonatkozóan ugyanis a Cstv. 57. § (1) bekezdésének g) pontja tartalmaz utalást, amelyben a keletkezés idejétől és jogcímétől függetlenül a késedelmi kamat és késedelmi pótlék, továbbá a pótlék és bírság jellegű tartozás – meglehetősen kedvezőtlen – besorolása szerepel. A hitelezőnek az lenne az érdeke, hogy a felszámoló a szerződéses (ügyleti) és a késedelmi kamatot egységesen a Cstv. 49/D. §-a alapján, privilegizáltan sorolja be.

Az ÍH2010.95. eseti döntésben a másodfokon eljáró Győri Ítéltábla úgy foglalt állást, hogy ha a felek szerződési akarata arra irányult, hogy a szerződésükben meghatározott tőkeösszeg után járó késedelmi kamatkövetelés is jelzálogjoggal biztosított legyen, akkor a hitelezői igény ezen részére is érvényesülnie kell a Cstv. privilegizált kielégítési szabályainak. A Cstv. 57. § (1) bekezdésének g) pontjába a nem privilegizált késedelmi kamatkövetelések sorolandók.

Ezzel azonos álláspontra helyezkedett a Pécsi Ítéltábla is, amikor a BDT2009.2161. eseti döntésében kiemelte, hogy a hitelezők késedelmi kamatkövetelése zálogjoggal biztosított követelés, mert a zálogjog az 1959-es Ptk. 251. § (3) bekezdése [Ptk. 5:98. § (2) bekezdése] alapján a tőkén felül a kamatokra is kiterjed. Ezek a követelések pedig a Cstv. 49/D. § (1) bekezdése alapján kielégítési elsőbbséget élveznek. A Cstv. 49/D. § (1) bekezdésének alkalmazása körében közömbös, hogy e követelés tőke, ügyleti vagy késedelmi kamat, ez a szakasz ugyanis ilyen különbségtételt nem tartalmaz. A Cstv. 49/D. § (1) bekezdésének alkalmazása körében csak azt kell eldönteni, hogy az adott hitelezői követelés zálogtárggyal biztosított követelés-e. Ennek hiányában a késedelmi kamatkövetelés a Cstv. 57. § (1) bekezdés g) pontjában meghatározott követelések körébe tartozik.

Abban a kérdésben tehát, hogy a zálogjog kiterjed-e a szerződéses és a késedelmi kamatokra is, mindenekelőtt a feleknek kell megállapodniuk, így ezt a kérdést az alapügyletben vagy a zálogszerződésben ajánlott rendezni. Ennek egyértelmű szabályozása esetén, amennyiben az alapul szolgáló szerződésből származó követelést a hitelező engedményezi, akkor az 5:99. § (1) bekezdése értelmében ezzel egyidejűleg a követelést biztosító zálogjog is átszáll az új jogosultra, akinek így a késedelmi kamatra és az ügyleti kamatra is kiterjedő zálogjoggal biztosított követelése áll fenn a kötelezettel szemben. A biztosított követelés későbbi engedményezésére is gondolva, ajánlott a zálogjogot egyaránt az ügyleti és a késedelmi kamatra is jogügyleti úton kiterjeszteni.

A kielégítési sorrendbe történő besorolás más összefüggésben okozott problémát a BH1996.495. esetben. A Legfelsőbb Bíróság szerint két időpontnak van kiemelkedő szerepe: a kölcsönszerződés lejártának, illetve a felszámolási eljárás kezdő időpontjának. A Cstv. 35. § (2) bekezdése csakis a felszámolás kezdő időpontjában lejárttá váló tartozások után érvényesíthető kamatköveteléseknek a kielégítési rangsorára nézve tartalmaz az anyagi jogi normáktól eltérő rendelkezést. Ennek megfelelően a felszámolás kezdő időpontja előtt már lejárt adósi tőketartozás után járó szerződéses és késedelmi kamat a tőkeköveteléssel azonos kielégítési csoportba sorolandó. A Cstv. 57. § (1) bekezdésének g) pontjába csupán a felszámolás kezdő időpontjában lejárttá váló követelés utáni késedelmi kamat tartozik.

Az eset több kérdést is felvet, mindenekelőtt azt, hogy ha a felek a zálogszerződésben a zálogtárggyal való helytállás mértékét a késedelmi kamatra is kiterjesztették, akkor a zálogjog alapján igénybe vehető privilegizált besorolás vajon csak a felszámolás kezdő időpontjáig esedékessé vált késedelmi kamatra vonatkozik-e. Ebben az esetben ugyanis a felszámolás kezdő időpontja után – az eredeti lejárat időpontban – esedékessé váló késedelmi kamatkövetelést már csak a Cstv. 57. § (1) bekezdésének g) pontja alapján lehet besorolni.

A felszámolási eljárás szempontjából a tartozások két kategóriáját – és ezek további két alkategóriáját – kell megkülönböztetni:

1. a felszámolás kezdő időpontja előtt már lejárt adósi tőketartozások:
  - a) ezek szerződéses (ügyleti) kamata és
  - b) az ezt terhelő késedelmi kamat;valamint
2. a felszámolási eljárás kezdő időpontjában lejárttá váló tőkekövetelések:
  - a) ezek szerződéses kamata (az eredeti lejárat időpontig) és
  - b) az ezt terhelő késedelmi kamat (az eredeti lejárat időponttól számítva).

A fenti jogeset alapján az 1/a), 1/b) és 2/a) pontokban említett kamatok osztják a főkövetelés sorsát és azzal együtt a Cstv. 49/D. § (1) bekezdése alapján privilegizáltan sorolandók be. Egyedül a 2/b) pontban említett késedelmi kamat nem sorolható ebbe a kategóriába, erre a hitelező kizárólag a Cstv. 57. § (1) bekezdésének g) pontja alapján tarthat(na) igényt. Ezen törvényi különbségtételnek az egyetlen magyarázata – amelyre a Legfelsőbb Bíróság is utal – az, hogy a tartozások lejárttá válásával a hitelezők alaptalanul ne gazdagodjanak.

Ezzel kapcsolatban a jogirodalomban is azt emelik ki, hogy indokolatlan előnyt jelentene a többi hitelezőhöz képest a felszámolás kezdő időpontjában le nem járt követeléssel rendelkező hitelező számára a késedelmi kamatfizetés kezdő időpontját a követelés lejárttá tételére tekintettel előbbre hozni, ezért a Cstv. kimondja, hogy a késedelmi kamat csak az eredeti lejáratidőtől érvényesíthető [Csőke Andrea: *Nagykommentár a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvényhez* (CompLex Jogtár Plusz, 2010)].

Ennek azonban az a következménye, hogy az a zálogjogosult hitelező, aki bármilyen okból kifolyólag a felszámolási eljárás megindításának időpontja előtt lejárt követeléssel rendelkezik, igényt tarthat arra, hogy ezen tőkekövetelését terhelő valamennyi kamatkövetelése [1/a), 1/b), 2/a), 2/b)] azonos kielégítési sorrendbe nyerjen kielégítést. Az a hitelező azonban, aki a biztosított ügyletet nem mondta fel, így nem tette lejárttá a követelését, elesik ettől a kedvezménytől, mert a 2/b) pontba tartozó késedelmi kamatkövetelését csak a Cstv. 57. § (1) bekezdésének g) pontjába sorolhatja be. A záloghitelezők közötti ezen különbségtétel továbbgondolásra és adott esetben felülvizsgálatra szorul.

5:99. § [A biztosított követelés átruházása és megterhelése]

- (1) A biztosított követelés átruházásával vagy egyéb módon való átszállásával a zálogjog is átszáll a követelés új jogosultjára. A követelés átruházója köteles a zálogtárgyat vagy a jelzálogjog átszállásának a bejegyzéséhez szükséges engedélyt az új zálogjogosult részére kiadni.**
- (2) A biztosított követelés egy részének átruházása esetén a régi és az új zálogjogosultat azonos ranghelyen, a követeléseik arányában illeti meg a zálogjog.**
- (3) A zálogjogot – az önálló zálogjog kivételével – a zálogjoggal biztosított követeléssel együtt lehet átruházni vagy megterhelni.**
- (4) A zálogjoggal biztosított követelés alzálogjog alapítása útján terhelhető meg zálogjoggal. Az alzálogjog tárgya a zálogjog és az általa biztosított követelés, az alzálogjogra – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a zálogjogra vonatkozó szabályok irányadók.**

1. A követelés és a zálogjog együttes átszállása

A jogosulti legitimációhoz kapcsolódó járulékos szabálya jelenik meg az (1) bekezdésben. Ennek alapján a biztosított követelés átruházásával vagy egyéb módon való átszállásával a zálogjog is átszáll a követelés új jogosultjára. Ilyen esetben a követelést átruházó eredeti zálogjogosult kézzzálogjog esetén köteles a zálogtárgyat átadni az új zálogjogosult részére, jelzálogjog esetén pedig köteles a jelzálogjog átszállásának a nyilvántartási bejegyzéséhez szükséges engedélyt kiadni.

A (3) bekezdés szerint a zálogjogot csak a biztosított követeléssel együtt lehet átruházni. Ennek értelmében a járulékos zálogjog átszállása a követelés átszállásával együtt automatikusan, a törvény erejénél fogva bekövetkezik, ehhez tehát nincs szükség külön jogügyletre. Ez azt jelenti, hogy a követelés átruházására vonatkozó és a követelést engedményező szerződéseken kívül nem kell egy másik jogügyletet kötni a zálogjog átruházásáról is. A zálogjog *ex lege* átszállása folytán tehát nincs szükség egy további szerződésre, amely egyébként a Ptk. alapján jogátruházási szerződés (6:202. §) lenne.

Az átruházáshoz, illetve az átszálláshoz kapcsolódó járulékos szabálya alól a Ptkmód. 10. és 17. §-ai két kivételt állapítottak meg. Az egyik kivétel az önálló zálogjog esete. Az önálló zálogjog ugyanis követelés nélkül is átruházható (egészben vagy részben, illetve részletekben is). A másik kivételt az 5:142. § módosított (4) bekezdése rögzíti: itt arról az esetről van szó, amikor a zálogjog egy vagy több alapul fekvő jogviszonyból származóan több követelést is biztosít, és a jogosult az ezekből származó követeléseket részben vagy egészben a követelés átszállásának kizárásával engedményezi. Erről az esetről az 5:97. §-hoz fűzött magyarázatban részletesen is szóltunk.

Arra is utalni kell, hogy a Ptk. rendszerében – követvén a tulajdonátruházás sémáját – a követelések átruházása, engedményezése is jogcímes, tradíciós ügyletté vált (Indokolás 600–601.). Ez jelenik meg a 6:193. § (2) bekezdésében is, amely szerint a követelés átruházással való megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím és a követelés engedményezése szükséges. A zálogjog átszállására ennek megfelelően nem a követelés átruházásáról szóló jogcímes ügylettel, hanem az ezt megvalósító engedményezési ügylettel kerül sor. E kétféle (jogcímet keletkeztető és rendelkező) ügylet azonban egy okiratba is foglalható.

2. A követelés és a zálogjog részleges átszállása

Ingatlan jelzálogjog esetében az Inyvh. 89. §-a már az 1959-es Ptk.-hoz kapcsolódóan is elismerte a részleges átszállás lehetőségét. Az ebben foglalt szabályok a Ptk. alkalmazása szempontjából is irányadóak.

Az Inyvh. alapján ingatlan-nyilvántartási szempontból a jelzálogjog részleges átszállásának két esetköre igényel szabályozást:

- egyrészt az, amikor a zálogjogosult a biztosított követelést és az azt biztosító zálogjogát csak részben ruházza át, egy részét azonban magánál tartja;
- másrészt pedig az, amikor a zálogjogosultat kielégítő dologi kötelezett, illetve harmadik személy (pl. a kezes) a biztosított követelést csak részben teljesítette, és emiatt megtérítési igényük biztosítására a jelzálogjog is csak részlegesen szállhatott át rájuk.

Az Inyvh. 89. (1) bekezdése alapján a jelzálogjognak a biztosított követeléssel való részleges átszállása esetében az átszállás mértékét hányadrészben vagy összegszerűen meghatározva kell a bejegyzésben feltüntetni.

Az Inyvh. 89. § (2) bekezdése értelmében pedig, ha a jelzálogjog a megtérítési igény biztosítékává alakul át, a megtérítési követelés mértékét minden esetben összegszerűen kell a bejegyzésben meghatározni.

Az Inyvh. 90. §-a alapján a jelzálogjog részleges átszállása esetében a bejegyzésben a keletkezett részjelzálogjogoknak az egymás közötti rangsorát is fel kell tüntetni. Más megállapodás vagy jogszabály eltérő rendelkezése hiányában azt kell feltüntetni, hogy az átszállott részjelzálogjogot a fennmaradó jelzálogjog rangsorban megelőzi. Az egyidejűleg átszállott részjelzálogjogokat egyenlő ranghelyen kell feltüntetni. A zálogjogosult harmadik személy általi részleges kielégítése és annak alapján

a részjelzálogjog átszállása és ranghelyének kérdése jelent meg az EBH2008.1887. elvi döntésben is.

Az 1959-es Ptk. alapján keretbiztosítéki zálogjog esetében is sor kerülhetett a részleges átszállásra. Az Inyvh. 91. §-a erre a lehetőségre utal, amikor kimondja, hogy keretbiztosítéki jelzálogjog átruházása esetén a bejegyzésben meg kell jelölni az új hitelezőt és azt, hogy az átruházás az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett keret egész összegére vagy mely részére terjed ki. A keretbiztosítéki jelzálogjog megosztásának a kérdése merült fel a BH2014.155. számú döntésben is.

Jelen § (2) bekezdése valamennyi zálogjogra vonatkozóan rögzíti, hogy a biztosított követelés egy részének átruházása esetén a régi és az új zálogjogosultat azonos ranghelyen, a követelések arányában illet meg a zálogjog. Ennek azonban az is feltétele, hogy a biztosított követelés megosztható legyen és ennek alapján a zálogjogosult a biztosított követelésnek csak egy részét engedményezze. Ha azonban ingatlan jelzálogjog esetén a részleges átszállására megtérítési igény biztosítása céljából kerül sor, akkor az eredeti jelzálogjog rangsorban megelőzi a megtérítési igényt biztosító részjelzálogjogot. Ebben az esetben tehát a (2) bekezdést az Inyvh. 90. §-ára figyelemmel kell alkalmazni.

Kérdés, hogy a részleges átszállás hogyan kezelhető a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzésre kerülő jelzálogjogok esetében. A hitelbiztosítéki nyilvántartásban ugyanis a ranghely nem állapítható meg. A hitelbiztosítéki nyilvántartáshoz kapcsolódó eljárásjogi ranghelyről nem lehet beszélni, mert az – mint ilyen – ténylegesen nem létezik. Az anyagi jogi értelemben vett ranghely pedig a nyilvántartás alapján nem állapítható meg, mivel ezt a nyilvántartás nem tükrözi, már pusztán azért sem, mert ennek a nyilvántartásnak nem feladata a kielégítési sorrend felállítása [erről lásd Anka Márton Tibor: *A hitelbiztosítéki nyilvántartás in* Bodzási Balázs (szerk.): *Hitelbiztosítékok* (HVG-ORAC 2016, Budapest) 670.]. Ebben a nyilvántartási rendszerben tehát a részjelzálogjogok átszállásának és feltüntetésének a kérdése nem kezelhető.

Kézizálogjog esetén sem elképzelhetetlen a biztosított követelés részleges átruházása. Mivel azonban a zálogtárgy a zálogjogosult birtokában van, ezért a kézizálogjog részleges átszállására csak akkor kerülhet sor, ha a zálogtárgy megosztható, és ennek alapján a zálogtárgy egy részének a birtokát a követelés új jogosultjára át lehet ruházni.

3. A zálogjog követelés nélküli fennmaradása

A Ptk. eredeti normaszövege az 5:142. § (2) bekezdésében ismerte el a zálogjog megtérítési igény biztosítékaként való fennmaradásának lehetőségét. Erre akkor kerülhet sor, amikor a biztosított követelést vagy a zálogkötelezettől különböző személyes adós, vagy a személyes adóstól különböző dologi kötelezett vagy harmadik személy (például a kezes) teljesíti. Ezekben az esetekben a biztosított követelés (teljesítéssel történő) megszűnése ellenére is fennmarad a zálogjog, mégpedig a követelést kielégítő személyes kötelezettet, zálogkötelezettet vagy harmadik személyt megillető megtérítési követelés biztosítására. Ez a megtérítési igény a 6:57. § (2) bekezdése alapján állhat fenn, az e követelést biztosító zálogjogról és más biztosítékról pedig a 6:57. § (3) bekezdése rendelkezik.

Ezekben az esetekben tehát a zálogjog nem szűnik meg, hanem fennmarad egy másik követelés, a teljesítő felet megillető megtérítési igény biztosítékaként. Attól függetlenül, hogy ez a megtérítési igény terjedelmében esetleg megegyezik az eredeti biztosított követeléssel, valójában már egy más jogalapon fennálló követelésről (megtérítési igényről) van szó, hiszen az eredeti követelés a teljesítés folytán részben vagy egészben a teljesítéssel megszűnt. Ilyenkor a törvény alapján egy követeléscsere megy

végbe (az eredeti követelés helyébe a megtérítési igény lép), az új követelést pedig az eredeti zálogjog biztosítja. Itt a járulékoság elve alóli kivételről van szó, amely kivétel azonban annyiban látszólagos, hogy a zálogjog ebben az esetben a korábbi követelés *ex lege* helyébe lépő követeléshez igazodik. Erre részletesebben az 5:142. §-hoz fűzött magyarázatban térünk ki.

Hasonló esetről van szó folyószámla-szerződésnél is. A folyószámla egyenleg megállapításának egyik fontos joghatása, hogy a 6:392. § (3) bekezdése alapján az egyes követelések megszűnnek, és helyükbe a folyószámla-egyenleg lép. A 6:393. § (4) bekezdése szerint azonban a folyószámla-szerződés hatálya alá tartozó követelés biztosítéka a számla egyenlegét biztosítja. Az egyes követeléseket biztosító zálogjog tehát a követelések megszűnése után is fennmarad az egyenleg biztosítékaként. A folyószámla-szerződés másik specialitása, hogy önmagában egy járulékos jellegű kötelem, amely valamilyen alapjogviszonyt feltételez, amely nélkül nem is jöhet létre.

4. A követelés zálogjog nélküli átszállása

A követelés átruházáshoz kapcsolódó külön esetkör az, amikor a biztosított követelés zálogjog nélkül száll át. Ennek korábban a keretbiztosítéki jelzálogjog körében volt gyakorlati jelentősége. Ebben a körben ugyanis nem érvényesült a biztosított követelés és a zálogjog együttes átruházására vonatkozó járulékosági szabály.

Korábbi jogunk szerint lehetőség volt arra, hogy keretbiztosítéki jelzálogjog esetén a biztosított jogviszonyból származó követeléseket jelzálogjog nélkül ruházzák át a felek. Sőt, ezt többen a Jt. rendelkezéseiből következő főszabálynak tekintették, amelyhez képest inkább az volt a kérdés, hogy a felek megállapodhattak-e abban, hogy ilyen esetben a követelések átruházására jelzálogjogi fedezet mellett kerüljön sor. Korábbi jogunk ezt a lehetőséget is elismerte. [Erről részletesebben lásd Bodzási Balázs: A keretbiztosítéki jelzálogjog sajátosságai, különös tekintettel az átruházásra *in* Sárközy Tamás (szerk.): *Magyar Jogászegyleti Értekezések* (2015, Budapest) 112–124.].

A Ptk. 2016. október 1-jétől hatályos 5:142. § (4) bekezdése lehetővé teszi azt, hogy a felek úgy állapodjanak meg a követelés átruházásában, hogy az azt biztosító zálogjog átszállását kifejezetten kizárják. Ebben az esetben a zálogjog főszabály szerint megszűnik. Ha azonban a követelés átruházójának az átruházott követelésen kívül a kötelezettel szemben további követelése is vannak, úgy a zálogjog az átruházott követelést meghaladó további követelések biztosítékaként fennmarad, és a zálogjogosult át nem ruházott követeléseit továbbra is biztosítják. Erre jellemzően akkor kerülhet sor, ha a felek a zálogjogot egy vagy több alapul fekvő jogviszonyhoz kötötték.

Egy ehhez kapcsolódó további kérdés, hogy ha az alapul fekvő jogviszony kerül átruházására, akkor a zálogjog követi-e a jogviszonyt. Önmagában természetesen az is kérdés, hogy az adott jogviszonyt át lehet-e ruházni, és ha igen, ez mennyiben érinti a jogviszonyból eredő követeléseket és azok biztosítékait. Szerződéses jogviszonyok esetén erre a szerződésátruházás intézménye alkalmas lehet. A Ptk. eredeti 6:208. § (3) bekezdése alapján a szerződésátruházással a szerződés biztosítékai megszűntek. A Ptkmód. 20. §-a azonban módosította a 6:208. § (3) bekezdését. A 2016. július 1-jétől hatályos új normaszöveg szerint a szerződésbe belépő félre átszálló jogosultság biztosítéka fennmarad. A szerződésbe belépő félre átszálló kötelezettség teljesítésének biztosítéka ezzel szemben megszűnik, kivéve, ha a biztosíték kötelezettje a szerződésátruházáshoz hozzájárul. Mindezek alapján, ha az alapjogviszony átruházható, és arra szerződésátruházás útján kerül sor, az ahhoz kapcsolódó biztosítékok főszabály szerint fennmaradnak.

5. Alzálogjog

A Ptkmód. 10. §-a egy új (4) bekezdéssel egészítette ki a jelen §-t. Eszerint a zálogjoggal biztosított követelés alzálogjog útján terhelhető meg zálogjoggal. Az alzálogjog tárgya a zálogjog és az általa biztosított követelés. Az alzálogjogra – ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik – a zálogjogra vonatkozó szabályok irányadók.

A gazdasági életben nemcsak a zálogjoggal biztosított követelések átruházása, hanem az ilyen követelések zálogjoggal való megterhelése is nagy jelentőséggel bír. A Ptk. ugyan az 5:140. §-ában nevesítette az alzálogjog intézményét, de számos kérdést megválaszolatlanul hagyott. Ezért szükségessé vált, hogy a Ptkmód. az alzálogjogra vonatkozóan is új rendelkezéseket állapítson meg. Ezek egy része jelen § (4) bekezdésében, egy másik része pedig a módosított 5:140. §-ban került elhelyezésére.

A gyakorlatban a követelések két nagy csoportba sorolhatóak: a biztosítékkal ellátott, vagyis biztosított követelések, valamint a biztosíték nélküli követelések csoportjába. Ez az elhatárolás az elzálogosítás szempontjából is irányadó.

Fontos kiemelni, hogy követelések (akár biztosított, akár biztosíték nélküli követelésekről van szó) elzálogosítása esetén az elzálogosított (zálogjoggal terhelt) követelés lesz a zálogtárgy. Ez a követelés azonban nem azonos a zálogjoggal biztosított követeléssel. Követelések elzálogosítása esetén tehát két követelést kell megkülönböztetni egymástól:

a) a zálogtárgyként lekötött, elzálogosított követelést (ez a követelés a zálogkötelezettet illeti meg), valamint

b) a zálogjog által biztosított követelést (ez a követelés a zálogjogosult hitelezőt illeti meg, és az alapjogviszony személyes adósát terheli, aki azonban nem feltétlenül azonos a zálogkötelezettel).

Biztosíték nélküli követelések elzálogosítása esetén az alzálogjog kérdése nem merül fel. A biztosíték nélküli követeléseket terhelő zálogjog az 5:93. § (1) bekezdésének b) pontja szerint a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzéssel jön létre. Az 5:93. § (4) bekezdése alapján a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésre egyedileg vagy körülírással kerülhet sor. A bejegyzésnek nem akadály, ha a bejegyezni kívánt zálogtárgy (ebben az esetben az elzálogosított követelés) a bejegyzés időpontjában nem létezik, vagy azon a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog. Ennek alapján az elzálogosított követelést körülírással is meg lehet határozni a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzés során. Banki követelések tömeges elzálogosítása során jellemzően ez a gyakorlat. Emellett pedig lehetőség van jövőbeli vagy feltételes követelések elzálogosítására is.

Az alzálogjog intézménye és az ahhoz kapcsolódó kérdések a zálogjoggal biztosított követelések elzálogosítása során merülnek fel. Erre vonatkozóan mondja ki a jelen § (4) bekezdése, hogy a zálogjoggal biztosított követelés alzálogjog alapítása útján terhelhető meg zálogjoggal. A Ptk. emellett azt is rögzíti, hogy az alzálogjog tárgya a zálogjog és az általa biztosított követelés.

A Ptk. normaszövege annyiban pontosítandó, hogy a zálogjoggal biztosított követelés a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzés útján terhelhető meg (jel)zálogjoggal. Ebben az esetben a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzés által, a törvény erejénél fogva (*ex lege*) az alzálogjog is létrejön. Az alzálogjog létrejöttéhez tehát nincs szükség további jogcselekményre: erre vonatkozóan a feleknek nem kell külön zálogszerződést kötni, és azt a nyilvántartásba sem kell külön bejegyezni. Az alzálogjog a törvény erejénél fogva, vagyis gyakorlatilag törvényes zálogjogként jön létre.

Arra természetesen van lehetőség, hogy akár a hitelbiztosítéki nyilvántartásba, akár az ingatlan-nyilvántartásba az alzálogjogot bejegyezzék. Az ingatlan-nyilvántartási

bejegyzése kérdése akkor merülhet fel, ha az elzálogosított követelést ingatlan-jelzálogjog biztosítja. Ebben az esetben a szóban forgó ingatlan-jelzálogjoghoz kapcsolódóan az al(jel)zálogjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésére is sor kerülhet. Ezzel kapcsolatban az Inyvh. 17. § (3) bekezdése azt mondja ki, hogy ingatlant terhelő jelzálogjoggal biztosított követelésre, illetve önálló zálogjogra aljelzálogjog jegyezhető be. Látható, hogy az Inyvh. nem ír elő bejegyzési kötelezettséget, hanem csak a bejegyzés lehetőségét teremti meg. Ennek alapján az aljelzálogjog bejegyzése nem konstitutív, hanem csak deklaratív hatályú. Az aljelzálogjogot tehát nem az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés keletkezteti. A bejegyzésnek csak bizonyító ereje van, annyiban, hogy megkönnyíti a törvény alapján létrejövő aljelzálogjog fennállásának a bizonyítását.

Ezt a jogi helyzetet és gyakorlatot támasztja alá és erősíti a Hbnytv. legutóbbi módosítása is. A Hbnytmódtv. 135. § egy új (1a) bekezdéssel egészítette ki a Hbnytv. 7. §-át. Eszerint: „A követelés elzálogosítására vonatkozó, az (1) bekezdés a) vagy b) pontja szerinti hitelbiztosítéki nyilatkozat alapján a követelést terhelő zálogjognak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba történő bejegyzésével a Ptk. 5:99. § (4) bekezdése szerinti alzálogjogot is megalapítottnak kell tekinteni. Ha a zálogjog tárgyául szolgáló követelést az elzálogosításának hitelbiztosítéki nyilvántartásba történő bejegyzését követően biztosítják zálogjoggal, e követelést biztosító zálogjog megalapításával egyidejűleg kell megalapítottnak tekinteni a Ptk. 5:99. § (4) bekezdése szerinti alzálogjogot.”

A Hbnytmódtv. egyrészt azt az esetet szabályozza, amikor az elzálogosított követelés már eredetileg is zálogjoggal volt biztosítva. Másrészt azonban kitér arra az esetre is, ha a követelést utólag biztosítják zálogjoggal. Ez utóbbi esetben az alzálogjog is csak akkor jön létre, amikor az elzálogosított követelést biztosító zálogjog létrejön (pontosabban az elzálogosított követelést biztosító zálogjog megalapításával egyidejűleg az alzálogjogot is megalapítottnak kell tekinteni). Ennek alapján alzálogjog csak akkor jöhet létre, ha az elzálogosított követelést biztosító zálogjog is létezik (megalapításra került).

A Hbnytmódtv. indokolása ezzel kapcsolatban kiemeli, hogy a jogalkalmazási gyakorlatban kérdésként merült fel, hogy az alzálogjog mikor tekinthető megalapítottnak. A Hbnytmódtv. egyértelművé teszi, hogy az alzálogjog alapítása a zálogjoggal biztosított követelés elzálogosításának a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésével történik. A két időpont egybeesik: a zálogjoggal biztosított követelést terhelő (jel)zálogjognak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésével (vagyis elzálogosításával) egyidejűleg az alzálogjog is megalapításra kerül [az 5:87. § b) pontja alapján létre pedig akkor jön, ha a zálogkötelezett rendelkezési joggal bír a zálogtárgy – itt a zálogjoggal biztosított követelés – felett].

A gyakorlatban azonban sok esetben a követelés elzálogosítása már akkor megtörténik, amikor azt még nem biztosítja zálogjog. Ebben az esetben a (zálogjoggal még nem biztosított) követelés elzálogosításakor az alzálogjog megalapításáról, illetve létrejöttéről még nem lehet szó. Ha az elzálogosított követelést utóbb biztosítják zálogjoggal, az alzálogjogot csak akkor lehet megalapítottnak tekinteni, ha a már korábban elzálogosított követelést biztosító zálogjogot is ténylegesen megalapítják.

A Hbnytmódtv. 136. §-a ezen túlmenően egy új 35/A. §-al egészítette ki a Hbnyt.-t. Eszerint: „Ha a zálogjoggal biztosított követelés zálogjoggal való megterhelésére irányuló zálogszerződést a hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény (a továbbiakban: Módtv.) hatálybalépésének napján vagy azt megelőzően kötötték, az alzálogjogot a követelést terhelő zálogjognak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba történő bejegyzése időpontjában az e törvénynek a Módtv. 135. §-ával megállapított 7. § (1a) bekezdése szerint megalapítottnak kell tekinteni.”

Ez a rendelkezés egy átmeneti szabály az olyan elzálogosított követelések tekintetében, amelyek esetében a zálogszerződést a Hbnytmódtv. hatálybalépésének napján vagy azt megelőzően kötötték. Ekkor is alkalmazni kell a Hbnytmódtv. azon szabályát, amely arról rendelkezik, hogy milyen feltételek mellett tekinthető az alzálogjog megalapítottnak. Ennek alapján az alzálogjogot a követelést terhelő zálogjognak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba történő bejegyzése időpontjában megalapítottnak kell tekinteni.

A Hbnytmódtv. 135. § és 136. §-ának rendelkezései 2019. július 17-én léptek hatályba.

5:100. § [Az önálló zálogjog]

- (1) Pénzügyi intézmény javára ingatlanon jelzálogjog úgy is alapítható, hogy az a zálogtárgyat a biztosított követeléstől függetlenül, meghatározott összeg erejéig terhelje (önálló zálogjog).**
- (2) Az önálló zálogjogot alapító zálogszerződés a zálogtárgy megjelölésén kívül azt a meghatározott összeget tartalmazza, amelynek erejéig a zálogtárgyból kielégítés kereshető. Ezt az összeget az ingatlan-nyilvántartásban is fel kell tüntetni.**
- (3) A zálogtárgyból való kielégítési jog gyakorlásának feltételeit a zálogjogosult és a zálogkötelezett között létrejövő biztosítéki szerződésben kell meghatározni. A biztosítéki szerződést írásba kell foglalni, és annak tartalmaznia kell az önálló zálogjog alapításának biztosítéki célját, a kielégítési jog megnyílásának feltételeit és terjedelmét, ha a kielégítési jog felmondással nyílik meg, úgy a felmondás gyakorlásának módját és a felmondási időt is. A kielégítési jog a biztosítéki szerződésben foglaltaknak megfelelően gyakorolható.**
- (4) Az önálló zálogjog más pénzügyi intézményre egészben vagy részben, illetve részletekben átruházható. Az átruházással az önálló zálogjogot megszerző fél a biztosítéki szerződésben – az átruházás mértékének megfelelően – az átruházó helyébe lép. A szerző fél a megszerzett jogának – részben vagy részletekben történő átruházás esetén az önálló zálogjog megosztásának – az ingatlan-nyilvántartásban való feltüntetését igényelheti.**
- (5) Ha a biztosítéki szerződés eltérően nem rendelkezik, a zálogjogosult kielégítése érdekében az önálló zálogjogot mind a zálogjogosult, mind a zálogkötelezett írásban felmondhatja. A felmondási idő – a felek eltérő megállapodása hiányában – hat hónap. Ha a kielégítési jog felmondással nyílik meg, annak kizárása semmis.**
- (6) A zálogkötelezett az önálló zálogjog mindenkor jogosultjával szemben hivatkozhat azokra a kifogásokra is, amelyek a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés kötelezettjét megilletik. A biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés összegét a kielégítési jog gyakorlása során befolyt vételár csökkenti.**
- (7) Az önálló zálogjoggal terhelt zálogtárgy tulajdonjogát megszerző fél a biztosítéki szerződésben a zálogkötelezett helyébe lép. A biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelést kielégítő kötelezettet, zálogkötelezettet vagy harmadik személyt a megtérítési követelése biztosítására – ha az nem pénzügyi intézmény – az önálló zálogjog ranghelyén, annak helyébe lépő követelést biztosító zálogjog illeti meg. A megtérítési követelése biztosítékaként a követelést kielégítő pénzügyi intézményre az önálló zálogjog átszáll.**
- (8) Ha a biztosítéki szerződés nem jött létre, az önálló zálogjog létesítésének a biztosítéki szerződésben megjelölt célja véglegesen megghiúsult, vagy a biztosítéki szerződés, illetve a biztosítéki szerződés szerint a zálogtárgyból kielégíthető követelés – ideértve a megtérítési követelést is – megszűnt, továbbá, ha a biztosítéki szerződésbe foglalt**

- más, az önálló zálogjog megszűnését eredményező ok vagy feltétel bekövetkezett, a zálogjogosult a zálogkötelezett írásbeli felszólítására köteles hozzájárulni ahhoz, hogy**
- a) az ingatlan-nyilvántartásba az önálló zálogjog jogosultjaként a zálogkötelezettet vagy az általa megjelölt pénzügyi intézményt jegyezzék be, vagy**
  - b) az önálló zálogjogot töröljék az ingatlan-nyilvántartásból.**
- (9) Az önálló zálogjog követelést biztosító zálogjoggá, ez utóbbi pedig önálló zálogjoggá a felek erre irányuló írásbeli megállapodásával és az átváltoztatás ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésével – a zálogjog ranghelyének megtartása mellett – átváltoztatható. Ehhez nem szükséges a rangsorban azonos ranghelyen vagy hátrább álló zálogjogosultak hozzájárulása sem.**
- (10) Az önálló zálogjogra egyebekben – ha a biztosított követeléstől való függetlenségéből más nem következik – a követelést biztosító zálogjogra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.**

1. Az önálló zálogjog szabályozása a Ptk. előtt

Az önálló zálogjogot mint a zálogjog nem járulékos formáját, a rendszerváltozás után az 1. zálogjogi novella szabályozta először az 1959-es Ptk.-ban. Közvetlen jogtörténeti előzménye a Jt.-ben szabályozott telekadósság volt (a telekadósságról részletesebben lásd Bodzási Balázs: Nem-járulékos jelzálogjogi alakzat a régi magyar magánjogban: a telekadósság. *Jog – Állam – Politika* 2016/1. 3–19.). Ezen a szabályozáson a 2. zálogjogi novella hajtott végre kisebb változtatásokat, ezek a szabályok voltak hatályban az 1959-es Ptk. hatályon kívül helyezéséig, illetve a Ptk. hatálybalépéséig (2014. március 15.).

Különböző, elsődlegesen jogdogmatikai megfontolások alapján az új magánjogi kódex előkészítői szükségtelenné ítélték az önálló zálogjog intézményének a Ptk.-ban való szabályozását. Ennek megfelelően a Ptk. a zálogjognak csak a járulékos formáját szabályozta. Pontosabban fogalmazva: a Ptk. a zálogjogot fogalmilag járulékos dologi értékjogként határozta meg. Az önálló zálogjog intézményi szabályozásának elvetése egyébként szorosan kapcsolódott a fiduciárius hitelbiztosítékok tilalmának kimondásához (6:99. §) is.

A Ptk. előkészítőinek álláspontja szerint önálló zálogjog esetében a dologi jogi önállóság, valamint a szerződéses járulékoság kettőssége számos, megnyugtatóan nem kezelhető kérdést vetett fel. Ezzel szemben ezért a járulékos zálogjogot kívánták alkalmazásá tenni az önálló zálogjog alkalmazásához kapcsolódóan felmerült gazdasági és jogalkalmazói igények kielégítésére [Gárdos István: A zálogjog *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1. kötet, 1063.]. Ennek az elképzelésnek felelt meg a különvált zálogjog intézménye, amely ugyan járulékos jellegű volt, de a vele kapcsolatos szabályozás lehetőséget adott arra, hogy a járulékos zálogjog egyetlen alkalommal a követeléstől függetlenül átruházható legyen (ezen a ponton tehát kivételt képezzen a járulékoság elve alól). A különvált jelzálogjog szabályozása mögött az a törekvés állt, hogy a jelzáloglevélhez kapcsolódó hazai refinanszírozási piac ne váljon működésképtelenné.

A Ptk. előkészítőinek álláspontja szerint a kódexben újraszabályozott járulékos zálogjog alkalmasnak volt tekinthető a hitelpiac egészséges működését szolgáló igények teljes kielégítésére. A Ptk.-hoz fűzött miniszteri indokolás ezt azzal egészíti ki, hogy a nem járulékos biztosítéki jogok esetén fennáll a biztosított követelés és az attól elváló kielégítési jog önállósulásának, azaz a kétszeri kielégítésnek a veszélye. Emellett

az Indokolás azt is kiemeli, hogy a dologi jogi önállóság és a szerződéses járulékoság kettőssége miatt az önálló zálogjog ellentétes a Ptk.-nak azzal a jogpolitikai céljával, amely a fiduciárius biztosítékok alkalmazását – a belőlük fakadó jogbizonytalanság elkerülése érdekében – vissza kívánja szorítani. Az Indokolás szerint nincs olyan finanszírozási igény, amelyet járulékos zálogjog alapításával ne lehetne megoldani (Indokolás 532.).

A Ptk.-tól függetlenül (hiszen a Ptk. hatálybalépése a korábban, vagyis az 1959-es Ptk. szerint alapított önálló zálogjogokat nem érintette) a Jht. 8. § (4) bekezdése változatlanul lehetővé tette a jelzálog-hitelintézetek számára, hogy más hitelintézettől Magyarország területén lévő ingatlanon alapított önálló zálogjogot vásároljanak meg. Ezt egészítette ki a Jht. (ma is hatályos) 8. § (6) bekezdése, amely azt is meghatározta, hogy ha az önálló zálogjogot átruházó majd visszavásároló hitelintézet a szerződésből eredő bármely fizetési kötelezettségét megszegi, illetve, ha az MNB az említett hitelintézet felszámolását kezdeményezi, akkor valamennyi visszavásárlási szerződéssel érintett, önálló zálogjoggal biztosított jelzáloghitel és kapcsolódó kölcsönrész a jelzálog-hitelintézetet illeti meg. Ennek alapján az önálló zálogjogot átruházó hitelintézet fizetési kötelezettségének a nemteljesítése, valamint az ellene indított felszámolási eljárás a Jht. alapján jelenleg is azzal a következménnyel jár, hogy az önálló zálogjogot követően az általa biztosított követelés(rész) is – törvényi engedmény útján – a jelzálog-hitelintézetre száll át.

2. Az önálló zálogjog újraszabályozását meghatározó körülmények

A Ptk. hatálybalépése után ismét felmerült az önálló zálogjog újraszabályozásának az igénye. Emögött nem annyira jogdogmatikai érvek, mint inkább azoka a gazdaságpolitikai törekvések állottak, amelyek a hazai jelzáloglevél-piac élénkítésére, valamint a magyar lakosság számára egy újabb, biztonságos befektetési lehetőség megteremtésére irányultak.

Az önálló zálogjog újraszabályozásához kapcsolódóan két fontos jogszabályt külön is ki kell emelni, mivel mindkettő maga is nevesíti az önálló zálogjogot, így a CRR rendeletet és a valamint a hitelintézetek forint lejáratú összhangjának szabályozásáról szóló 20/2015. (VI. 29.) MNB rendeletet (MNB rendelet).

Az uniós tagállamokban közvetlenül alkalmazandó CRR rendelet 402. cikkének (3) bekezdése – a jelzáloghitelezésből adódó kitettség csökkentése kapcsán – külön is nevesíti a nem járulékos, önálló zálogjogot. Ez már önmagában is arra ösztönözte a magyar jogalkotót, hogy ismét szabályozza az önálló zálogjogot.

Ennél azonban fontosabb érv volt az, hogy a CRR rendelet szempontjából bizonytalan volt a Ptk. által létrehozott különvált zálogjog megítélése. Nem volt ugyanis egyértelmű, hogy a hazai jelzáloghitel-intézetek alkalmazhatták-e a CRR rendeletnek az ún. nagykockázat-vállalás alóli mentesítő klauzuláját olyan esetekben, amikor különvált jelzálogjoggal fedezett hitelt nyújtottak az általuk refinanszírozott hitelintézetek számára. Ezzel kapcsolatban megalapozottnak tekinthető az az értelmezés, amely szerint, mivel a CRR rendelet a különvált zálogjog fogalmát és intézményét nem ismeri, a különvált zálogjog pedig egy járulékos jelzálogjogi konstrukció volt, ezért fennállt a veszélye annak, hogy az ezt alkalmazó jelzálogbankok a refinanszírozási tevékenységük során az ún. nagykockázat-vállalási limitbe ütköznek.

Az MNB rendelettel kapcsolatban pedig mindenekelőtt azt kell kiemelni, hogy annak megalkotását az tette szükségessé, hogy a hosszú lejáratú fogyasztói jelzáloghitelek forintosítását követően megnőtt a magyar bankszektor hosszú távú, stabil forintforrásbevonás iránti szükséglete. (A fogyasztói jelzáloghitelek forintosításáról az egyes

fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény rendelkezett.) Mivel a forintosított fogyasztói jelzáloghitelek túlnyomó többsége tíz évnél hosszabb futamidejű, ezért a jelzáloghitelek, illetve a betétek közötti forintlejárati eltérés növekedésének a hatására – a betétre támaszkodó finanszírozás miatt – rendszerszintű kockázat jelentkezett. Ez azzal magyarázható, hogy a bankoknak a forintosítás után nem volt más választásuk, mint a náluk elhelyezett betétekből finanszírozni a jelzáloghitelek kihelyezését. Ezt a likviditási kockázatot az MNB a stabil forintforrások bevonásának előírásával kívánta kezelni.

Az MNB rendelet bevezette az ún. jelzáloghitel-finanszírozás megfelelési mutatót (JMM), amely a bankok mérlegében található, túlzott lejáratú eltérésekből adódó rendszerkockázatok kezelését szolgálja. A JMM-hez kapcsolódóan a rendelet által előírt kezdeti megfelelési szint 15 százalék. Ez azt jelenti, hogy a bankok összes jelzáloghitel kihelyezésükre vetítetten 15 százaléknyi stabil forrást kötelesek bevonni. A rendelet ennek a teljesülését a már fennálló jelzáloghitelek vonatkozásában is megköveteli.

Az MNB rendelet tehát a hosszú lejáratú lakossági jelzáloghitelek finanszírozására megfelelően stabil forrásokat ír elő. Ennek a kritériumnak viszont jelenleg csak a jelzáloglevelek, valamint a jelzáloghitel-intézetektől kapott refinanszírozási források felelnek meg. Ebből azonban szükségszerűen következett az önálló zálogjog újraszabályozásának a szükségessége.

Az MNB rendelet tehát úgy próbálja erősíteni a magyar bankrendszert, hogy a bankok hosszú lejáratú eszközei mögé hosszú lejáratú forrásokat rendel. A lejáratú különbség ilyen módon való csökkentése arra ösztönzi a hitelintézeteket, hogy hitelkihelyezéseiket ne betétekből, hanem hosszú forrásnak számító jelzáloglevél-kibocsátásból, vagy jelzáloglevél fedezete mellett nyújtott refinanszírozási hitelből finanszírozzák. Mindez ráadásul olcsóbbá is teheti a hazai hitelintézetek finanszírozását, hiszen a jelzáloglevelek, illetve a refinanszírozási hitelek kamata jellemzően alacsonyabb, mint a jelenlegi források költségei. Ennek révén élénkülhet a jelzáloghitel-piaci árverseny, amely javíthat a forrásellátottságon, és a hitelkihelyezés volumenét is növelheti.

Ebbe a jogszabályi és gazdasági környezetbe illesztette be a jogalkotó az újraszabályozott önálló zálogjogot, elősegítve a vázolt gazdaságpolitikai célkitűzések megvalósítását. Tette mindezt úgy – amint azt az alábbiakban részletesen is bemutatjuk –, hogy elosztotta azokat a jogi jellegű kockázatokat is, amelyek miatt a korábbi szabályozást kritikák érték.

3. Az újraszabályozott önálló zálogjog fogalma

A Ptkmód. 11. §-a 2016. október 1-jei hatálybalépéssel újraszabályozta az önálló zálogjog intézményét. Az új meghatározás szerint: „*Pénzügyi intézmény javára ingatlanon jelzálogjog úgy is alapítható, hogy az a zálogtárgyat a biztosított követeléstől függetlenül, meghatározott összeg erejéig terhelje (önálló zálogjog).*”

Látható, hogy az újraszabályozott önálló zálogjog már fogalmát tekintve is lényegesen eltér az 1959-es Ptk. azonos nevű zálogjogi alakzatától. Fontos különbség, hogy az alanyi kör a jogosulti oldalon korlátozott: kizárólag pénzügyi intézmény lehet az újraszabályozott önálló zálogjog jogosultja. Önálló zálogjogot alapítani, illetve átruházni csak pénzügyi intézmény javára lehet. (Az átruházás körében ez alól egyetlen kivételt tesz a módosított Ptk., ez pedig a tulajdonosi önálló zálogjog intézménye.)

A kötelezetti oldalon nincs ilyen alanyi korlát, vagyis zálogkötelezett önálló zálogjog esetében is bármilyen jogalany lehet. Így önálló zálogjogot alapító zálogszerződést zálogkötelezettként fogyasztó is köthet.

A pénzügyi intézmény fogalmát a Hpt. 7. §-a határozza meg. Ennek alapján pénzügyi intézmény a hitelintézet (Hpt. 8. §) és a pénzügyi vállalkozás (Hpt. 9. §). A Hpt. rendelkezései ugyanakkor a külföldi székhellyel rendelkező pénzügyi intézmény által Magyarország területén történő, határon átnyúló pénzügyi szolgáltatás, illetve kiegészítő pénzügyi szolgáltatás nyújtására is alkalmazandóak [Hpt. 1. § (2) bekezdés e) pont]. Ebből következően önálló zálogjog jogosultja külföldi székhellyel rendelkező pénzügyi intézmény is lehet, feltéve, ha azt a pénzügyi szolgáltatást, vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatást Magyarországon nyújtja, amelyhez az önálló zálogjog kapcsolódik.

További lényeges változás az 1959-es Ptk. szabályaihoz képest, hogy önálló zálogjog kizárólag ingatlanra vonatkozóan, vagyis ingatlan-jelzálogjog formájában alapítható, illetve jöhet létre. Ennek oka, hogy a jogalkotó álláspontja szerint kizárólag az ingatlan-nyilvántartás nyújtja jelenleg azt a biztonságot, amely nem csupán a zálogkötelezett tulajdonos védelme szempontjából, de a hosszú távú hitelezés biztosítékaként a zálogjogosult számára is elengedhetetlen. Más nyilvántartások ilyen típusú közhitelességgel nem rendelkeznek, más közhiteles lajstromok esetében pedig azok szabályozottságának részletessége nem képviseli azt a szintet, amit az ingatlan-nyilvántartás nyújtani tud. Ezen túlmenően a jelzáloglevél-piac sem igényli, hogy az ingatlant terhelő jelzálogjogok mellett más típusú zálogjogokat is alapítani lehessen nem járulékos formában. Az ingatlan-jelzálogjogon kívül tehát minden más zálogfajta (kézizálogjog, óvadék, ingó-jelzálogjog) kizárólag járulékos zálogjogként jöhet létre.

Az újraszabályozott önálló zálogjog további fontos fogalmi eleme, hogy az a zálogtárgyat (ingatlant) a biztosított követeléstől függetlenül terheli. Ez azt kívánja egyértelművé tenni, hogy bár biztosított követelés önálló zálogjog esetén is van, annak jogi sorsa azonban független az önálló zálogjog jogi sorsától. A függetlenség ebből a szempontból a törvényi járulékos hiányát, illetve az abból fakadó jogkövetkezményeket jelenti. A függetlenség alapján tehát az önálló zálogjog elvileg biztosított követelés nélkül is létrejöhet, anélkül is átruházható, és a biztosított követelés megszűnése után is fennmaradhat. Jogi szempontból ennek alapján a biztosítéki célú (biztosítéki célhoz kötött) önálló zálogjog is független a biztosított követeléstől. Gazdasági szempontból természetesen más a helyzet, hiszen a gyakorlatban az önálló zálogjog is biztosított követeléshez kapcsolódik. Gazdasági értelemben tehát a biztosított követelés nélküli, ún. izolált önálló zálogjog nem bír relevanciával.

A függetlenség egyúttal azt is jelenti, hogy sem a zálogszerződésben, sem pedig az ingatlan-nyilvántartásban nem kell megjelölni azt a jogviszonyt vagy jogcímet, amelyből a biztosított követelés származik. A jogi függetlenség tehát a jogcímtől való függetlenséget is jelenti. Ez többek között az értékpapírosítás szempontjából fontos sajátossága az önálló zálogjognak. Értékpapírba foglalás esetén ugyanis nagy előny, hogy az önálló zálogjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésében nem kell feltüntetni azt a jogviszonyt vagy jogcímet, amelyből az értékpapírba foglalt követelés származik. Mindez tovább növelheti az önálló zálogjog jövőbeni gazdasági jelentőségét.

4. Az összegszerű meghatározottság követelménye

Az (1) bekezdés alapján az önálló zálogjog egy meghatározott összeg erejéig terheli a zálogtárgyat. A zálogjogosult kizárólag ennek a meghatározott összegnek az erejéig kereshet kielégítést a zálogtárgyból.

Kérdésként merülhet fel ugyanakkor, hogy az (1) bekezdésben szereplő „meghatározott összeg” fordulatot pontosan hogyan is kell érteni. Ez az értelmezési kérdés elsősorban arra irányul, hogy ebbe a meghatározott összegbe a járulékokat is bele kell-e érteni, vagy ez csak a tőketartozás meghatározott összegét jelenti, amely mellett a zálogjogosult a kamatokra és egyéb járulékokra is igényt tarthat.

Álláspontunk szerint a „meghatározott összeg” egy olyan keretösszeg, amelybe a biztosított követelés tőkeösszege mellett annak járulékait (kamatok, igényérvényesítési költségeket) is bele kell érteni. Ez jogi jellegét tekintve hasonlít az 5:98. § (3) bekezdésében szereplő keretösszeghez, amelynek erejéig a (járulékos) zálogjog a követelést és járulékait biztosítja. Járulékos jelzálogjog esetében ez a keretösszeg a biztosított követelésre és annak járulékaire vonatkozik. Önálló zálogjognál azonban a meghatározott összeg jogi szempontból nem ezeket jelöli, hiszen az önálló zálogjog a zálogtárgyat a biztosított követeléstől függetlenül terheli. Önálló zálogjog esetében a „meghatározott összeg” mint keret szoros értelemben véve nem a biztosított követelés és járulécai felső összeghatára, hanem azt az összeget jelöli, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet. Valójában azonban önálló zálogjog esetében is a tőketartozás és járulécai (jel) zálogjogi biztosításáról van szó. Mindezek alapján az önálló zálogjog jogosultjának is az az érdeke, hogy a biztosított követelés (önálló zálogjog esetében ez a biztosítéki szerződés szerinti követelés, vagy a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés) és annak járulécai ezt a meghatározott összeget ne haladják meg.

A „meghatározott összeg” keretösszeg jellege azt jelenti tehát, hogy a zálogjogosult kielégítési jogát legfeljebb eddig az összegig gyakorolhatja. Ezt támasztja alá az 5:98. § (3) bekezdése is, amely szerint a zálogjogosult a felek által meghatározott összeg erejéig kereshet kielégítést a zálogtárgyból. Járulékos zálogjogra vonatkozóan az 5:98. § (3) bekezdése ugyanis azt mondja ki, hogy ha a felek meghatározták azt az összeget, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet, akkor a zálogjog a követelést és járulékait annyiban biztosítja, amennyiben azok ezt a keretösszeget nem haladják meg.

Mindez abban az esetben is irányadó, ha a biztosítéki szerződés szerinti követelés (a Ptk. szóhasználata szerint: a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés) összege (és annak járulécai) ezt az összeget esetleg meghaladnák. A zálogjogosult tehát akkor sem követelhet többet a zálogkötelezettől, ha a biztosítéki szerződés szerinti összeg (és annak járulécai) meghaladják azt a meghatározott (keret)összeget, amely az ingatlan-nyilvántartásban is szerepel.

Az önálló zálogjog fogalmi elemeként hivatkozott „meghatározott összeg” és az 5:98. § (3) bekezdése szerinti „keretösszeg” erejéig való kielégítési jog nem különbözik egymástól abban, hogy a zálogjogosult a zálogkötelezettel szemben mindkét esetben csak a zálogszerződésben meghatározott összeg, illetve a keretösszeg erejéig gyakorolhatja a kielégítési jogát. A különbség közöttük csak abban van, hogy míg az önálló zálogjognál mindig a zálogjog „mögötti” biztosítéki szerződés határozza meg azt a követelést és annak járulékait, amit a meghatározott összeget meg nem haladóan fedez a zálogtárgy, addig a járulékos zálogjog körében alkalmazható 5:98. § (3) bekezdése esetében a zálogszerződés

határozza meg a zálogtárggyal biztosított követelést és a járulékait is, amelyért a zálogtárgyból a keretösszeg erejéig kereshet kielégítést a zálogjogosult.

Az önálló zálogjogot alapító zálogszerződésben, illetve annak alapján az ingatlan-nyilvántartásban szereplő összeg mértékének meghatározása során természetesen van lehetőség arra, hogy ez az összeg – a zálogtárgyból a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés részeként – a tőkekövetelésen felül annak járulékait is fedezze. Ez a zálogjogosult hitelező részéről nyilvánvalóan azt feltételezi, hogy a kölcsön teljes futamidejére előre kalkulálja azt az összeget, amelynek erejéig a zálogtárgyból kielégítést kereshet. Ennek az összegnek a meghatározása többféle módon is lehetséges. Az azonban feltétel, hogy a biztosított követelés és annak esetleges járulécai együttes meghatározása eredményeként a zálogszerződésben, illetve az abban foglaltak szerint a bejegyzés alapjául szolgáló okiratban az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető határozott összeg jelenjen meg. Az önálló zálogjog ugyanis kizárólag ezen bejegyzett összeg erejéig biztosít fedezetet a zálogjogosult számára.

Ebből következően az önálló zálogjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzése a zálogjog megnevezésén kívül abban is eltér egymástól, hogy míg önálló zálogjog esetében az kerül bejegyzésre, hogy az a zálogtárgyat „X forint meghatározott összeg” erejéig terheli, addig járulékos zálogjog esetében az, hogy a zálogjog az ingatlant „X forint tőkeösszeg + Y% kamat” követelés biztosítására terheli. Ez utóbbi esetben, ha a felek keretösszeget is meghatároztak, ezt a bejegyzésben a követelés előbbiek szerinti vagy más módon való megjelölése mellett az „X forint erejéig” fordulattal kiegészítve kell feltüntetni. Járulékos zálogjog esetén a kamaton kívül vagy ahelyett a megjelölt tőkekövetelés „járulécai”-ra is lehet utalni, önálló zálogjognál azonban csak az a meghatározott összeg szerepelhet a bejegyzésben, amely a kamatot és az egyéb járulékokat is magában foglalja.

A zálogkötelezett számára a zálogjogosultat megillető kielégítési jog gyakorlása szempontjából az nem okoz érdeksérelmet, ha a zálogjogosult az aktuális követelésénél nagyobb összeget határoz meg és jegyeztet be az ingatlan-nyilvántartásba. Ez egyébként járulékos jelzálogjog esetében is gyakran előfordul, keretösszeg meghatározásakor pedig értelemszerű is. A zálogkötelezett helytállási kötelezettsége ugyanis a járulékos jelzálogjoghoz hasonlóan önálló zálogjog esetében is csak a ténylegesen fennálló tartozás erejéig terjed. Ennek alapján az önálló zálogjog körében kielégítendő követelésként is csak a tartozás aktuális összegét lehet figyelembe venni, legfeljebb azonban azt az ingatlan-nyilvántartásban (és a zálogszerződésben) is meghatározott összeget, amely alapján a zálogtárgyból kielégítés kereshető.

Amennyiben a jogalkotó lehetővé kívánta volna tenni a zálogjogosult számára, hogy a zálogtárggyal való helytállás – a követelést biztosító, járulékos zálogjoghoz hasonlóan – az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett összegben felül annak járulékaire is kiterjedjen, ezt a Ptk.-ban külön is ki kellett volna mondania. Jelen § (1) bekezdésében ugyan nem a keretösszeg, hanem a „meghatározott összeg” fordulat szerepel, azt azonban a normaszövegben ettől függetlenül külön is rögzíteni kellett volna, hogy a zálogtárggyal való helytállás – a felek ilyen tartalmú megállapodása esetén – ezen összeg felett a kamatokra és egyéb járulékokra is kiterjedhet. Ez utóbbi megoldást követte a Jt., amely külön rendelkezett arról, hogy a telekadósság tőkeösszégén felül kamat és más mellékszolgáltatás is bejegyezhető a telekkönyvbe. A telekadósság kamataira pedig a jelzálogos követelés kamataira vonatkozó szabályok voltak az irányadók [Jt. 82. § (2)–(3) bekezdések].

Az 1959-es Ptk. 269. § (1) bekezdése is kiterjesztette a zálogtárggyal való helytállást a járulékokra. Eszerint ugyanis zálogjog úgy is alapítható volt, hogy az a zálogtárgyat személyes követelés nélkül terhelje, és ilyen esetben a zálogjogosult – a zálogszerződésben

meghatározott összeg, valamint annak járulékai erejéig – kizárólag a zálogjoggal terhelt zálogtárgyból kereshetett kielégítést.

Ha tehát a jogalkotó arra az álláspontra helyezkedett volna, hogy az önálló zálogjoghoz kapcsolódó zálogjogi fedezet az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett összegben felül annak kamataira és egyéb járulékaira is kiterjed, akkor azt a normaszövegben is egyértelműen ki kellett volna fejeznie. Célszerű megoldásnak tűnhetett volna az is, ha a Ptk. ezt a lehetőséget vagylagosan biztosítja a felek számára. Ilyen szabályozás esetében ugyanis a felek szabadon dönthetnének arról, hogy az önálló zálogjog alapítására irányuló zálogszerződésben (és ennek alapján az ingatlan-nyilvántartásban) szereplő összeget keretösszegnek tekintik-e, vagy olyan összegnek, amelynek a járulékaira is kiterjed a zálogtárggyal való helytállás. Ez a választási lehetőség járulékos zálogjog esetén a Ptk. alapján megilleti a feleket.

Jelen § 2016. október 1-jén hatályba lépett szövegéből azonban egyértelműnek tűnik, hogy a „meghatározott összeg” fordulatot quasi keretösszegnek kell tekinteni, amelyen felül további követelésekre a zálogfedezet nem terjed ki.

5. A zálogszerződés mint a zálogjog alapításának szükségszerű eleme

A (10) bekezdés utaló szabálya alapján, az önálló zálogjogra egyebekben – ha a biztosított követeléstől való függetlenségből más nem következik – a követelést biztosító zálogjogra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni. Ebből következően önálló zálogjog esetében is irányadóak az 5:87. és 5:88. § rendelkezései.

Az 5:87. § szerint a zálogjog létrejön, ha a zálogjogosult és a zálogkötelezett megalapítja a zálogjogot, valamint, ha a zálogkötelezett rendelkezési joggal bír a zálogtárgy felett. Erre önálló zálogjog esetén is szükség van, így az önálló zálogjog is csak akkor jön létre, ha azt a felek megalapították, és a zálogkötelezett rendelkezési joggal is bír a zálogtárgy (ingatlan) felett.

Az 5:88. § a zálogjog alapításáról szól. Ennek alapján a jelzálogjog megalapításához zálogszerződés és erre tekintettel a jelzálogjognak a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzése szükséges. A zálogjog megalapításának tehát két feltétele van:

- a feleknek zálogszerződést kell kötniük, valamint
- biztosítaniuk kell a zálogjog nyilvánosságát, vagyis végbe kell mennie a publicitáshoz szükséges jogi aktusnak (jelzálogjognál ez a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzést jelenti).

Így az önálló zálogjog létrejöttéhez is két momentumnak kell teljesülnie: a feleknek meg kell kötniük a zálogszerződést, a jelzálogjogot pedig be kell jegyezni az ingatlan-nyilvántartásba. Mivel az önálló zálogjog csak ingatlan-jelzálogjog formájában jöhet létre, ezért a más nyilvántartásokba való bejegyzés, valamint a kézizálogjog alapításánál elengedhetetlen birtokátruházás nem játszik szerepet.

6. A zálogszerződés tartalmi elemei

A Ptk. a zálogszerződés tartalmát meglehetősen szűkre szabja, hiszen annak létrejöttéhez csupán az alábbi kötelező tartalmi elemeket kívánja meg:

- a zálogtárgy megjelölését,
- a biztosított követelés meghatározását, és
- az elzálogosításra irányuló szándékot.

A zálogszerződésben természetesen a felek személyét is pontosan, azonosítható módon meg kell jelölni. Ez a későbbi ingatlan-nyilvántartási bejegyzés szempontjából is elengedhetetlen.

A zálogszerződés alanyai a zálogjogosult és a zálogkötelezett. Jelzálogjog esetén a zálogkötelezett az ingatlan tulajdonosa. Zálogjogosult a biztosított követelés jogosultja, kivéve, ha a jogosult zálogjogosulti bizományost jelölt ki.

Amennyiben a biztosított követelés személyes adósa nem azonos a biztosítékot nyújtó zálogkötelezettel, a személyes adós nem lesz a zálogszerződés alanya, abban az esetben sem, ha a zálogszerződést a dologi zálogkötelezett mellett ő is aláírja. Ezt az 5:89. § (1) bekezdésének meghatározása főszabályként egyértelműen kifejezésre is juttatja: a zálogszerződésben a zálogkötelezett és a zálogjogosult zálogjognak meghatározott zálogtárgyon meghatározott követelés biztosítása céljából való alapításában állapodnak meg.

A fenti tartalmi elemek hiányában tehát a zálogszerződés nem jön létre. Ezt az 5:89. § (3) bekezdése egyértelműen ki is mondja: a zálogszerződés létrejöttéhez a zálogtárgy és a biztosított követelés meghatározása szükséges.

Önálló zálogjog esetében azonban a biztosított követelés meghatározására a zálogszerződésben nincs szükség, erre a törvényi kivételre utal az 5:89. § (1) bekezdése is. Önálló zálogjog tehát olyan zálogszerződéssel is alapítható, amelyben a zálogtárggyal való felelősség terjedelmét megjelölő összeg (meghatározott összeg) felül a biztosított követelés nincs meghatározva. Ehhez képest az önálló zálogjog alapításának kötelező tartalmi kelléke:

- a zálogtárgy megjelölése;
- a felelősség terjedelmére utaló összeg meghatározása; és
- az elzálogosításra irányuló szándék kifejezésre juttatása.

Az önálló zálogjogot alapító zálogszerződés tartalmára alább részletesebben is kitérünk.

7. A zálogszerződés alakszerűségi követelményei

Önálló zálogjogra is irányadó az 5:89. § (6) bekezdése, amely alapján a zálogszerződést írásba kell foglalni. Mivel azonban az önálló zálogjog ingatlant terhelő jelzálogjog, ezért az Inyvtv. 32. § (3) bekezdésében foglalt többletkövetelményekre is figyelemmel kell lenni.

Ennek megfelelően a jelzálogjog bejegyzésének közokirat vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokirat alapján van helye. Ellenjegyzésként a jogtanácsos ellenjegyzését is el kell fogadni, ha a szerződő felek valamelyike jogtanácsos által képviselt szervezet. Az Inyvtv. 32. § (5) bekezdése ez alól egyetlen kivételt enged: jelzálogjog alapítására, módosulására és megszűnésére vonatkozó bejegyzés olyan magánokirat alapján is teljesíthető, amelyet a nyilatkozattevő hitelintézet – nevének feltüntetésével – szabályszerűen és nyilvánvalóan azonosítható módon írt alá.

Az 5:93. § (1) bekezdésének a) pontja és (3) bekezdése tehát önálló zálogjog bejegyzése esetén is alkalmazandó. A jelzálogjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzéséhez szükséges alakszerűségi követelmények így az önálló zálogjogot alapító zálogszerződésre, illetve az önálló zálogjog bejegyzését megengedő jognyilatkozatra (bejegyzési engedély) is irányadóak. Ezek a követelmények – az írásba foglalás kivételével – a biztosítéki szerződésre már nem vonatkoznak, annál is inkább, mert a biztosítéki szerződés nem szolgál a bejegyzés alapjául.

8. Az önálló zálogjogot alapító zálogszerződés tartalmára vonatkozó eltérő rendelkezések

A Ptk.-nak a zálogszerződés kötelező tartalmi elemeit meghatározó rendelkezései általában önálló zálogjog esetén is irányadóak.

Lényeges eltérés azonban, hogy önálló zálogjog esetében a zálogszerződésnek – mint arra már utaltunk – a biztosított követelést (annak összegét, eredetét vagy jogcímét) nem, csak a zálogtárggyal való felelősség terjedelmét kell meghatároznia (ez utóbbit összegszerűen). Önálló zálogjog esetén tehát nem kell a zálogszerződésben megjelölni azt a jogviszonyt vagy jogcímet, amelyből a biztosított követelés származik, illetve származhat. Mindez az önálló zálogjognak a biztosított követeléstől való függetlenségéből következik.

A zálogszerződés eltérő tartalmára önálló zálogjog esetén a módosított 5:89. § (1) bekezdése is utal. Eszerint ugyanis a zálogszerződésben a zálogkötelezett és a zálogjogosult zálogjognak meghatározott zálogtárgyon és – *ha e törvény eltérően nem rendelkezik* – meghatározott követelés biztosítása céljából való alapításában állapodnak meg. A „*ha e törvény eltérően nem rendelkezik*” fordulatot a Ptkmód. 6. §-a iktatta be a Ptk.-ba, amely egyértelműen az önálló zálogjog – érintett körben történő – eltérő szabályozásával függ össze.

Önálló zálogjog esetén a felek által a zálogszerződésben meghatározott összeget az ingatlan-nyilvántartásba is be kell jegyezni. Ezt jelen § (2) bekezdése külön is kimondja. Eszerint ugyanis az önálló zálogjogot alapító zálogszerződés a zálogtárgy megjelölésén túl azt a meghatározott összeget tartalmazza, amelynek erejéig a zálogtárgyból kielégítés kereshető. A Ptk. tehát egyrészt önálló zálogjog esetében is szól a zálogszerződésről, amit ugyancsak zálogjogot alapító megállapodásként határoz meg, másrészt pedig előírja, hogy a zálogszerződésben meghatározott összeget az ingatlan-nyilvántartásban is fel kell tüntetni.

Jelen § (2) bekezdése egyértelművé teszi azt is, hogy az (1) bekezdésében szereplő „meghatározott összeg” a kielégítési jog gyakorlásának keretét jelöli meg. Ez a zálogszerződésben, illetve az ingatlan-nyilvántartásban egyaránt szereplő összeg tehát az a felső határ, ameddig a zálogjogosult – kielégítési jogának gyakorlása során – a zálogtárgyból kielégítést kereshet.

Tekintettel arra, hogy az önálló zálogjog független a biztosított követeléstől, és emiatt a követelést, továbbá az annak alapjául szolgáló jogviszonyt vagy a követelés jogcímét a zálogszerződésben sem kell feltüntetni, önálló zálogjog esetén az 5:89. § (5) bekezdése nem kerülhet alkalmazásra. Önálló zálogjog esetében ugyanis elegendő csupán azt az összeget meghatározni, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet.

Ez egyúttal választ ad arra a kérdésre is, hogy önálló zálogjog esetében alkalmazható-e az a fordulat, amely szerint a biztosított követelést – az összeg meghatározásán kívül – annak azonosítására alkalmas más hasonló módon is meg lehet határozni. Tekintettel arra, hogy az önálló zálogjog alapítására irányuló zálogszerződésben a biztosított követelés nem szerepel, így ezzel az 5:89. § (5) bekezdésében biztosított lehetőséggel a felek önálló zálogjog esetében nem élhetnek. Az önálló zálogjog alapítására irányuló zálogszerződésben mindig szerepelnie kell az említett összeg meghatározásának, vagyis az összegnek mindig meghatározottnak kell lennie. A meghatározottság követelményének az is megfelel, ha a felek a személyes adósságot terhelő tartozás tőkeösszegének bizonyos százalékában

határozzák meg azt az összeget, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet (így például a kölcsöntőke X%-a).

Önálló zálogjogra nézve is irányadóak a zálogtárgy meghatározására vonatkozó rendelkezések. Mivel azonban önálló zálogjog csak ingatlan-jelzálogjogként jöhet létre, ezért a zálogtárgyat (az ingatlant) a zálogszerződésben, valamint a bejegyzési engedélyben minden esetben egyedileg kell meghatározni. Ez következik az 5:93. § (3) bekezdéséből, amely szerint az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzéshez a zálogszerződés vagy a zálogkötelezett bejegyzési engedélye alapján kerülhet sor, feltéve, hogy a zálogszerződés vagy a bejegyzési engedély egyedileg meghatározza a zálogtárgyat. A bejegyzési engedélyre vonatkozó rendelkezések önálló zálogjog esetén is alkalmazandóak.

Az önálló zálogjog létrejöttének további feltétele, hogy a zálogkötelezett az ingatlannak az ingatlan-nyilvántartás szerinti tulajdonosa legyen. Ennek alapján önálló zálogjog jövőbeli dologra vonatkozóan (még ha az ingatlan lenne is) nem jöhet létre. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy az önálló zálogjog olyan ingatlant terheljen, amelyen – erre irányuló beruházás során – lakóingatlanok vagy más használatú ingatlanok jönnek létre. A zálogszerződés jellemzően tartalmaz olyan kikötést, amely szerint az önálló zálogjog az ingatlanon létesített felépítményekre is kiterjed. Ilyen kikötés hiányában is a zálogtárgyon utóbb létesített felépítmény(ek)nek a zálogjog bejegyzését követően az ingatlan-nyilvántartásban önálló ingatlanként való feltüntetése a zálogjogot nem érinti. Az 5:103. § (1) bekezdése értelmében ugyanis a zálogjog a dolgot a mindenkori alkotórészeivel együtt terheli. A felek eltérő megállapodása hiányában a zálogjog alapításakor alkotórészi kapcsolaton (az így létrejött jelzálogjogon) nem változtat az, hogy utóbb a föld és az épület tulajdonjoga a tulajdonos és az építkező szerződése alapján elválik egymástól.

Ettől eltérő eset, amikor nem a zálogtárgy a jövőbeli, hanem a zálogjog biztosít jövőbeli vagy feltételes követelést. Ez utóbbinak természetesen önálló zálogjog esetén sincs akadály.

A felek az önálló zálogjogot alapító zálogszerződésben azt is kimondhatják, hogy a zálogjogosult az önálló zálogjogot – akár a biztosítéki szerződésben megjelölt követeléssel együtt, akár anélkül – átruházhatja. Az önálló zálogjog átruházhatósága természetesen nem függ attól, hogy erről felek rendelkeztek-e a zálogszerződésben, vagy sem. Az átruházhatóságot a Ptk. biztosítja. A zálogszerződésben erről való külön rendelkezés a zálogkötelezett megfelelő tájékoztatása miatt fontos, amelynek fogyasztói zálogszerződés esetén még nagyobb a jelentősége.

A refinanszírozási struktúrában kialakult gyakorlat szerint a refinanszírozó átruházással csak kötelmi hatállyal szerezte meg az önálló zálogjogot, a jogátruházás így nem is került bejegyzésre az ingatlan-nyilvántartásba. Ez lehetővé tette nem csak azt, hogy a refinanszírozó ugyancsak ingatlan-nyilvántartási bejegyzés nélkül visszatrúházhassa az önálló zálogjogot, ha az bármely okból szükségessé vált. Ebben a refinanszírozási struktúrában az önálló zálogjog jogosultja maga csak kivételesen gyakorolja a kielégítési jogot, jellemzően akkor, amikor törvényi engedményesként – a Jht. 8. § (4) bekezdése alapján – a biztosított követelés is átszáll rá. Ilyenkor a törvényi engedményezés megtörténtéről is az új zálogjogosult értesíti a zálogkötelezettet, illetve a személyes adóst.

Az önálló zálogjog átruházhatóságára tekintettel a zálogszerződésben arról is érdemes rendelkezni, hogy a zálogkötelezett felhatalmazza a zálogjogosult hitelezőt, hogy a Hpt. alapján egyébként banktitoknak minősülő adatait az önálló zálogjog új jogosultnak átadhatja.

Kérdésként merülhet fel, hogy ha a felek az önálló zálogjog átruházásáról is rendelkezni kívánnak, akkor azt a zálogszerződésben vagy a biztosítéki szerződésben

kell-e megtenniük. Az önálló zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog megnyílására és e jog gyakorlásának módjára vonatkozó rendelkezéseket ugyan a biztosítéki szerződésnek kell tartalmaznia [jelen § (3) bekezdés], az átruházhatóság kérdésköre azonban nem a kielégítési jog mikénti gyakorlásához, hanem magához az önálló zálogjoghoz, ennek természetéhez, jellegéhez kapcsolódó sajátosság. Az átruházhatóságnak nem abban van szerepe, hogy a kielégítési jog (mint a zálogjog legfőbb eleme) mikor és hogyan gyakorolható, hanem abban, hogy az egyáltalán kit fog megilletni, ki válhat e zálogjog jogosultjává. Ha tehát a felek az átruházhatóság kérdéséről rendelkezni kívánnak, úgy e rendelkezésüket a zálogszerződés részévé kell tenniük. Ez egyébként a szigorúbb alakszerűségi előírások, illetve ehhez kapcsolódóan a zálogkötelezett megfelelő tájékoztatása miatt is célszerűbb megoldásnak tűnik.

Annak sincs akadálya, hogy a felek az önálló zálogjog alapítására irányuló zálogszerződésben az önálló zálogjog megszűnéséről is rendelkezzenek. Ez azonban csak akkor indokolt, ha ezzel (vagyis a zálogjog létevel) összefüggésben egymással szemben további jogokat vagy kötelezettségeket kívánnak megállapítani.

9. A zálogszerződés hiányának jogkövetkezménye

A zálogszerződés hiánya önálló zálogjog alapítása során is ugyanazzal a jogkövetkezménnyel jár, mint a követelést biztosító, járulékos zálogjog esetében. Ez pedig az, hogy ilyen esetben az önálló zálogjog nem jöhet létre. Nyilvánvaló ugyanis, hogy zálogszerződés hiányában nem teljesülnek a zálogjog alapítására vonatkozóan előírt törvényi feltételek, zálogszerződés nélkül a zálogjog még kötelmi hatállyal sem létezhet. Zálogszerződés hiányában az 5:91. §-ban írtak sem érvényesülhetnek, vagyis a felek között a zálogszerződésből származó kötelmi hatály sem állhat be. Ha azonban a felek között a zálogszerződés létrejött, úgy az 5:91. §-ban foglaltak természetesen önálló zálogjog vonatkozásában is irányadóak.

10. Önálló zálogjog alapítására irányuló fogyasztói zálogszerződés

A fogyasztói zálogszerződés esetkörét az önálló zálogjoghoz kapcsolódóan is érdemes vizsgálni, 2016. október 1-jétől ugyanis a Ptk.-nak a fogyasztói zálogszerződésről szóló 5:90. §-a is módosult, ha nem is jelentős mértékben.

Mint arról a fogyasztói zálogszerződéssel összefüggésben már volt szó, fogyasztói zálogszerződésről akkor beszélhetünk, ha

- a zálogkötelezett természetes személy, és
- a zálogtárgy elsősorban a zálogkötelezett szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe nem tartozó célra használatos, továbbá
- a zálogjoggal biztosított követelés nem a kötelezett szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe tartozó jogviszonyból fakad.

Fogyasztói zálogszerződés esetén a zálogszerződésre vonatkozó rendelkezéseket az alábbi eltérésekkel kell alkalmazni:

- a) zálogtárgy a zálogkötelezett tulajdonában álló, egyedileg meghatározott vagyontárgy vagy olyan vagyontárgy lehet, amelynek tulajdonjogát a zálogkötelezett a zálogjogosult által nyújtott kölcsön, illetve fizetési haladék segítségével szerzi meg;

b) a biztosított követelés meghatározásának tartalmaznia kell a követelés – járulékok nélküli – összegének megjelölését, vagy azt az összeget, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet.

Az önálló zálogjog újraszabályozása a fogyasztói zálogszerződés törvényi meghatározását is érintette. A Ptkmód. 7. §-a módosította a fogyasztói zálogszerződésnek az 5:90. § b) pontjában [lásd a fenti b) pontot] foglalt fogalmi elemét. Ennek megfelelően az önálló zálogjog alapítására irányuló fogyasztói zálogszerződésnek azt az összeget kell tartalmaznia, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet. Ez teljes mértékben összhangban van jelen § (2) bekezdésével.

Ezzel összefüggésben azonban azt is ki kell emelni, hogy az önálló zálogjog definíciójából következően az önálló zálogjog alapítására irányuló nem fogyasztói zálogszerződésnek is tartalmaznia kell azt az összeget, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet. Ebből a szempontból tehát nincs különbség az önálló zálogjogot alapító fogyasztói, illetve nem fogyasztói zálogszerződés között.

Ezen túlmenően azonban az 5:90. § a) pontja szempontjából sincs különbség az önálló zálogjogot alapító kétféle zálogszerződés között. Az 5:90. § a) pontjában foglalt feltételnek ugyanis az önálló zálogjogot alapító nem fogyasztói zálogszerződés is megfelel, hiszen a zálogtárgy ebben az esetben is csak ingatlan lehet, amely a rá vonatkozó dologi jogi szabályozásból következően csak egyedileg, vagyis az ingatlan-nyilvántartás szerint egyedileg azonosítható módon zálogosítható el.

Az 5:90. § b) pontja alapján az önálló zálogjogot alapító fogyasztói zálogszerződésben a feleknek azt az összeget kell megjelölniük, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet. Ebben az esetben nincs tehát lehetőség arra, hogy a felek a zálogszerződésben az önálló zálogjoggal biztosítani kívánt „követelést” annak azonosítására alkalmas más hasonló módon határozzák meg. Ennek nyilvánvaló oka az, hogy az önálló zálogjog alapítására irányuló zálogszerződés – akár fogyasztóinak minősül, akár nem – a biztosított követelés megjelölését nem tartalmazza, a zálogszerződésben csakis azt az összeget kell rögzíteni, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet. Ez utóbbi viszont elengedhetetlen feltétele az önálló zálogjog alapításának, és az előzőekben már kifejtettek alapján olyan keretösszeg meghatározását jelenti, amelynél többre a zálogjogosult a zálogtárgyból akkor sem tarthat igényt, ha a biztosítéki szerződésben megjelölt követelés (a járulékaival együtt) ezt az összeget esetleg meghaladná.

Mindezek alapján megállapítható, hogy önálló zálogjog esetén az a sajátos helyzet áll elő, hogy fogyasztói, illetve nem fogyasztói zálogszerződés esetén a zálogtárgy és a zálogjoggal biztosítani kívánt követelés meghatározásának tartalmi követelményei lényegében nem térnek el egymástól.

Önálló zálogjog alapítására irányuló fogyasztói zálogszerződés esetén azonban indokolt lehet arra is utalni (bár ennek a zálogszerződésbe foglalása nem követelmény), hogy az abban meghatározott összeg mértékétől függetlenül a zálogjogosult csak a biztosítéki szerződés szerint meghatározott és ténylegesen fennálló követelésre kereshet kielégítést a zálogtárgyból, ezt azonban csupán a zálogszerződésben megjelölt, illetve annak alapján az ingatlan-nyilvántartásban is feltüntetett összeg erejéig teheti meg.

11. A biztosítéki szerződés jellege és a zálogszerződéssel való kapcsolata

Önálló zálogjog esetében a feleknek a zálogszerződés mellett biztosítéki szerződést is kell kötniük. Biztosítéki szerződésre a törvényi járulékoság hiánya miatt van szükség, így szerepe is elsődlegesen az, hogy a járulékoság hiányát pótló kötelmi jogi eszközként rendezze azokat a kérdéseket, amelyek szabályozására sem a törvény, sem pedig a zálogszerződés nem terjed ki. Ezeket alapvetően a biztosítéki célt, az önálló zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog megnyílását, valamint gyakorlásának a módját meghatározó rendelkezésekben jelölhetjük meg.

Joggal merül fel a kérdés, hogy a feleknek miért kell a zálogszerződés mellett még egy további megállapodást kötniük, miért gondolta azt a jogalkotó, hogy erre feltétlenül szükség van. A legfontosabb érv az, hogy mivel a törvény az önálló zálogjogot (legalábbis annak alapítását illetően) függetleníti az annak alapjául szolgáló biztosítéki céltől, nevezetesen attól, hogy ez a zálogjog is valamely kötelezettség teljesítését (tipikusan követelést) hivatott biztosítani, az e biztosítéki céllal való kapcsolatot a feleknek kell megteremteniük. Erre szolgál a biztosítéki szerződés, amellyel a felek állítják az önálló zálogjog mögé a tulajdonképpeni biztosítéki célt, vagyis a felek szerződésének kell pótolnia azt, amit a törvény e zálogjog rugalmassága érdekében – ellentétben a járulékos zálogjoggal – nem tesz meg. Emellett a biztosítéki szerződés megkövetelése egyben az egyik eleme annak a jogalkotói törekvésnek, hogy az önálló zálogjog sokat emlegetett adósvédelmi hiányosságait, kockázatosságát kiküszöbölje.

Tény, hogy az önálló zálogjognak a biztosítéki célhoz való hozzárendelését a felek a zálogszerződésben is rendezhetnék. Több praktikus érv is szólt azonban mellett, hogy a Ptk. válassza el egymástól a zálogszerződést és a biztosítéki megállapodást. Az egyik szempont kétségtelenül az volt, hogy a biztosítéki szerződés tartalma nem feltétlenül igényelte, hogy e körben is érvényesüljenek az önálló zálogjogot alapító zálogszerződés ingatlan-nyilvántartási bejegyzéséhez szükséges többlet alakszerűségi követelmények. Szükségtelennek tűnt tehát ezeket a többletkövetelményeket a biztosítéki szerződésre is kiterjeszteni.

Egy másik fontos érv pedig az volt, hogy amennyiben a felek csak zálogszerződést kötnének, úgy a biztosított követelés (pontosabban a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés) cseréjét csak új zálogszerződéssel, de legalábbis annak módosításával lehetne megvalósítani, amely ugyancsak felvetné az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés módosítását is, a zálogjog ranghelyét érintő kérdésekről nem is beszélve. Ráadásul mindez teljesen felesleges költség- és időráfordítást okozna a felek számára, anélkül, hogy nagyobb biztonságot eredményezne.

A Ptk. által bevezetett szabályozás alapján azonban mindez a zálogszerződés és a zálogjog érintése nélkül is megvalósítható. Amennyiben az eredeti biztosított követelés (a Ptk. tudatos szóhasználatában: a zálogtárgyból a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés) bármilyen okból megszűnik, a felek azonban úgy döntenek, hogy a fennmaradó önálló zálogjogot egy újabb követelés biztosítására kívánják felhasználni, ehhez elegendő csupán a biztosítéki szerződést módosítani, vagy akár egy újat kötni. Mindez azonban nem érinti sem a zálogszerződést, sem a zálogjogot, sem pedig az ingatlan-nyilvántartási bejegyzést. A biztosított követelés ilyen jellegű megváltozása tehát nem teszi szükségessé sem a zálogszerződés módosítását, sem ennek az ingatlan-nyilvántartási bejegyzését, és értelemszerűen rangsorjogi kérdéseket sem vet fel. Azt persze látni kell, hogy az ilyen módon szabályozott önálló zálogjog komoly rést üthet a Ptk. előkészítői által vallott előrelépő ranghely koncepcióján (ebben a vonatkozásban

az önálló zálogjog intézménye ugyanis kétségtelenül a fix ranghely irányában tett lépésként értékelhető).

A biztosítéki szerződés különálló kötelmi jogi megállapodásként való nevesítése a Ptk.-ban elsődlegesen tehát azzal az előnnyel jár, hogy a biztosított követelés összegének változását, illetve magának a követelésnek a kicserélődését nem kell az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetni. Emellett a már említettek szerint a biztosítéki szerződést sem kell az ingatlan-nyilvántartási hatósághoz benyújtani. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy az önálló zálogjog a gyakorlatban valóban egy rugalmas zálogjogi konstrukcióból fejlődhessen.

Annak természetesen nincs akadály, hogy a felek a zálogszerződést és a biztosítéki megállapodást ugyanabba az okiratba foglalják. Ezt az is indokolttá teheti, hogy mindkét kötelmi jogi megállapodásnak ugyanazok az alanyai. A biztosítéki szerződés ugyanis szintén a zálogjogosult és a zálogkötelezett között jön létre, amint azt a jelen § (3) bekezdése kifejezetten ki is mondja. Arra kell csak ügyelni, hogy ha az eredeti biztosítéki cél megvalósult – vagyis a biztosítéki szerződésben meghatározott eredeti követelés megszűnt –, és a felek a továbbra is fennálló önálló zálogjogot egy másik követelés biztosítására kívánják felhasználni, akkor módosítaniuk kell a biztosítéki szerződést. A zálogszerződés módosítására ebben az esetben nincs szükség, hiszen abban a zálogtárgyból kielégíthető követelést és annak jogcímét nem kell feltüntetni. A biztosítéki cél módosítása esetén tehát sem a zálogszerződést, sem pedig az ingatlan-nyilvántartási bejegyzést nem kell módosítani, a zálogjogosultnak azt azonban szem előtt kell tartania, hogy kielégítési jogát akkor is csak a nyilvántartási bejegyzésben feltüntetett összeg erejéig gyakorolhatja, ha a biztosítéki szerződés szerinti követelés összege ennél esetleg magasabb. Az önálló zálogjog jogosultját megillető kielégítési jog terjedelme szempontjából tehát a követeléscsere és a biztosítéki szerződés ennek megfelelő módosítása esetén is az ingatlan-nyilvántartási bejegyzésben eredetileg feltüntetett meghatározott összeg lesz az irányadó.

12. A biztosítéki szerződés kötelező tartalmi elemei

A Ptk. nemcsak nevesíti a biztosítéki szerződést, hanem meg is határozza annak kötelező tartalmi elemeit. A biztosítéki szerződésnek a jelen § (3) bekezdésében meghatározott kötelező tartalmi elemei a következők:

- az önálló zálogjog alapításának biztosítéki célja;
- a kielégítési jog megnyílásának feltételei és terjedelme;
- ha a kielégítési jog felmondással nyílik meg, akkor a felmondás gyakorlásának módja és a felmondási idő.

Mivel az önálló zálogjog valamely az ingatlanból mint zálogtárgyból kielégíthető követelés teljesítésének biztosítása céljából alapítható, ezért a biztosítéki szerződésnek mindenekelőtt a biztosítéki célt kell tartalmaznia. A Ptk. szóhasználata is egyértelművé teszi, hogy önálló zálogjogot a biztosítéki céltől eltérő más célból nem lehet alapítani („az önálló zálogjog alapításának biztosítéki célja”). A biztosítéki cél megjelölése tipikusan annak a követelésnek az azonosításra alkalmas módon való meghatározását jelenti, amelyet az önálló zálogjog biztosít. Erre a követelésre – a járulékos zálogjog esetében alkalmazott „biztosított követelés” szókapcsolattól megkülönböztetve – a (6) bekezdés „a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés” kifejezést használja.

Önálló zálogjog esetében a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés is csak olyan követelés lehet, amely egyébként járulékos zálogjoggal is biztosítható. Ez azt jelenti, hogy az 5:97. § önálló zálogjog esetében is irányadó arra a követelésre, amelyet a felek a biztosítéki szerződésben rögzítenek. Az e szerződésben meghatározott követelés tehát főszabály szerint csak pénzkövetelés, illetve pénzben meghatározható követelés lehet, nem pénzkövetelés esetén pedig az önálló zálogjog is a követelés nemteljesítéséből eredő kártérítési igényt vagy egyéb pénzkövetelést biztosíthatja.

Fontos kiemelni, hogy a biztosítéki szerződésben a biztosítéki cél meghatározásának követelményét rugalmasan kell értelmezni. Ezt azt jelenti, hogy a követelés meghatározása során elegendő arra az alapjogviszonyra, adott esetben szerződésre utalni, amelyből a biztosított követelés ered (így például egy konkrét kölcsönszerződésre, illetve az abban pontosan megjelölt követelésre és azok járulékaire).

A biztosítéki szerződést ennek alapján nemcsak a zálogszerződéstől, hanem az alapszerződéstől is el kell határolni. Nem feltétel, hogy a biztosítéki szerződés a biztosított követelést olyan részletességgel szabályozza, mint az alapszerződés. Csupán azt kell egyértelművé tenni, hogy mi az a jogviszony vagy jogcím, amelyből a biztosított követelés származik. A biztosítéki szerződés vonatkozásában tehát – szemben a zálogszerződéssel – nem érvényesül a követeléstől, illetve annak jogcímétől való függetlenség elve, de nem érvényesül a követelés összességű meghatározásának követelménye sem.

Amennyiben az eredeti biztosított követelés bármilyen okból megszűnt, vagy olyan mértékben csökkent, hogy az önálló zálogjog terjedelme ezt lehetővé teszi, a felek a fennálló önálló zálogjogot egy másik követelés biztosítására is felhasználhatják. Önálló zálogjog esetében tehát széles körben van lehetőség újabb követelések biztosítására. Még az sem feltétel, hogy ugyanazon felek között fennálló újabb követelést biztosítson az önálló zálogjog.

Az önálló zálogjog szabad – vagyis követeléstől független – átruházhatósága lehetővé teszi, hogy az önálló zálogjoggal

- az új zálogjogjogosult, valamint az eredeti zálogkötelezett (ha egyben személyes adós is), illetve

- az új zálogjogjogosult és egy új személyes adós, továbbá
- az eredeti zálogjogjogosult és egy új személyes adós

között fennálló követelést is biztosítani lehessen, mint olyan követelést, amely a zálogtárgyból a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető.

Annak érdekében, hogy ebből utólag ne legyen jogvita, a (4) bekezdés azt is kimondja, hogy az átruházással az önálló zálogjogot megszerző fél a biztosítéki szerződésben – az átruházás mértékének megfelelően – az átruházó helyébe lép, illetve, hogy a szerző fél a megszerzett jogának az ingatlan-nyilvántartásba való feltüntetését is igényelheti.

Mint látni fogjuk, az sem kizárt, hogy a már megalapított önálló zálogjog a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés megszűnése után a fenti bármely fél között fennálló semmiféle ilyen követelést ne biztosítson, hanem pusztán rangsorjogként szolgáljon, akár csak olyan formában is, hogy a zálogjog jogosultja maga a zálogkötelezett legyen (a tulajdonosi önálló zálogjog speciális alakzata). A biztosítéki cél végleges megghiúsulása esetén ugyanis a zálogkötelezett a (8) bekezdés értelmében kérheti az önálló zálogjog jogosultjaként a saját maga személyének bejegyzését is. Bár a hivatkozott rendelkezés alapján a zálogkötelezett ezen túlmenően az önálló zálogjog más pénzügyi

intézményre való átjegyzését vagy a nyilvántartásból való törlését is kérheti, ezek egyikére sem kötelezhető.

A biztosítéki szerződés további kötelező tartalmi eleme a zálogjogosultat megillető kielégítési jog megnyílása feltételeinek és terjedelmének a meghatározása. A járulékoság hiányából következik, hogy önálló zálogjog esetében az 5:126. § (1) bekezdése nem kerülhet alkalmazásra. Ez ugyanis a járulékos zálogjogra vonatkozóan mondja ki azt, hogy a zálogjogosult kielégítési joga a zálogjoggal biztosított követelés esedékessé válásakor, a teljesítés elmulasztása esetén nyílik meg. A járulékoság hiánya miatt azonban az önálló zálogjogból fakadó kielégítési jog nem nyílik meg automatikusan akkor, ha a biztosított követelés esedékessé válik, és annak teljesítését elmulasztják. Ennek megfelelően a feleknek a biztosítéki szerződésben külön meg kell határozniuk azt, hogy a kielégítési jog hogyan, milyen feltételek teljesülése esetén nyílik meg. Ez a zálogjogosult számára különösen fontos, hiszen ennek hiányában kielégítési jogát nem tudja gyakorolni.

A felek a kielégítési jog megnyílását elvileg bármilyen jogi tényhez köthetik. Annak sincs akadálya, hogy a kielégítési jog egy előre meghatározott időpontban nyíljon meg, vagyis az önálló zálogjog érvényesítésére egy határozott kezdőidőpontot jelöljön meg. Lehetséges az is, hogy a felek a biztosítéki szerződésben úgy állapodjanak meg, hogy a zálogjogosult kielégítési joga akkor nyílik meg, amikor a kölcsönszerződésben a kölcsön visszafizetésére megállapított teljesítési határidő eredménytelenül eltelt, vagy amikor a zálogjogosult hitelező a kölcsönszerződés felmondásával a tartozást egy összegben esedékessé teszi. Önálló zálogjog esetén a jelzálogfedezet védelmére vonatkozó rendelkezések alapjául szolgáló körülmények is megjelölhetők a kielégítési jog gyakorlásának feltételeként (az önálló zálogjogot alapító fogyasztói zálogszerződéshez kapcsolódó biztosítéki szerződések tekintetében azonban figyelemmel kell lenni a vállalkozás és a fogyasztó közötti szerződésekben alkalmazott kikötések tisztességtelensége tekintetében irányadó szabályokra is).

A kielégítési jog – a felek eltérő rendelkezése hiányában – az önálló zálogjog felmondásával is megnyílhat [(5) bekezdés]. Ezzel kapcsolatban a Ptk. külön is kimondja, hogy ha a kielégítési jog felmondással nyílik meg, akkor a biztosítéki szerződésben a felmondás gyakorlásának módját és a felmondási időt is meg kell határozni. Erre azonban nyilvánvalóan nincs szükség (annak nem is volna értelme), ha a kielégítési jog megnyílása nem felmondástól, hanem valamilyen más (a felek vagy a törvény rendelkezése által meghatározott) jogi tényről függ.

A biztosítéki szerződésben a kielégítési jog terjedelmét is meg kell határozni. Ez a gyakorlatban a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés összegét és annak esetleges járulékait jelenti. A zálogjogosult ugyanis csak erre vonatkozóan gyakorolhatja a kielégítési jogát önálló zálogjog esetében is. Abban az esetben azonban, ha a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés meghaladja a zálogszerződésben – és ennek alapján az ingatlan-nyilvántartásban is – feltüntetett összeget, csak ez utóbbi összeg erejéig lehet az önálló zálogjog alapján kielégítést keresni. Másképpen megfogalmazva: a zálogjogosult a kielégítési jogát csak a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés tekintetében, de legfeljebb az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett összeg erejéig gyakorolhatja. A kielégítési jog terjedelme tehát akkor sem lépheti túl a nyilvántartásban szereplő összeget, ha a biztosítéki szerződés szerinti követelés ezt esetleg meghaladná.

A Ptk. általánosságban rögzíti, hogy a zálogtárgyból való kielégítési jog gyakorlásának a feltételeit a biztosítéki szerződésben kell meghatározni. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy ha a felek a kielégítési jog gyakorlásának a fentiekén túlmenően más feltételeit is meg kívánják határozni, akkor arra a biztosítéki szerződésben kell sort keríteni. Ebbe a körbe tartozhat például a zálogkötelezettet megillető kifogások rögzítése is. Ennek azonban

csak akkor van gyakorlati jelentősége, ha a felek a zálogkötelezettnek szélesebb körben kívánnak kifogásolási lehetőséget biztosítani, mint amely a személyes adóst egyébként megilleti. A (6) bekezdés ugyanis kimondja, hogy a zálogkötelezett az önálló zálogjog mindenkori jogosultjával szemben a törvény kifejezett rendelkezése alapján hivatkozhat azokra a kifogásokra is, amelyek a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés kötelezettjét – vagyis a személyes adóst – megilletik. Ezeket a kifogásokat a biztosítéki szerződésben nem kell külön nevesíteni, mert érvényesíthetőségük nem ettől függ. Ugyancsak nem kell megjelölni a biztosítéki szerződésen azokat a további kifogásokat sem, amelyek a zálogkötelezettet az zálogjogosulttal fennálló egyéb jogviszonya alapján illetik meg.

A felek a kielégítési jog gyakorlására vonatkozóan abban is megállapodhatnak, hogy a zálogjogosult a kielégítési jogát a zálogtárgy egyszerűsített végrehajtási értékesítése útján gyakorolja. Erről a Vht. XI. fejezete (204/B–H. §-ok) rendelkezik. Ebben az esetben azonban a biztosítéki szerződésben a legalacsonyabb eladási árat, illetve ennek számítási módját is meg kell határozni. A zálogtárgy egyszerűsített végrehajtási értékesítéséről a felek a kielégítési jog megnyílta előtt írásban bármikor megállapodhatnak, nem feltétlenül szükséges tehát, hogy e megállapodásukat a biztosítéki szerződés tartalmazza. Ennek ellenére kézenfekvőnek tűnik, hogy az említett megállapodást önálló zálogjog alapítása esetén a felek a biztosítéki szerződésbe foglalják.

Nincs akadálya annak sem, hogy a felek a biztosítéki szerződésüket utóbb akár az előbbieken említettek szerint, de a kielégítési jog gyakorlásának más feltételei tekintetében is kiegészítsék. Ez ugyanolyan szerződésmódosításnak minősül, mintha a felek új biztosítéki célt határoznának meg. A biztosítéki szerződés módosítására egyebekben a Ptk. általános szerződési jogi szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A Ptk. általános elvként azt is rögzíti, hogy a kielégítési jog a biztosítéki szerződésben foglaltaknak megfelelően gyakorolható. Azzel ellentétes joggyakorlással szerződés megszegésnek minősül, amely végső soron kártérítési igényt alapozhat meg a zálogkötelezett javára. Minthogy a kielégítési jog biztosítéki szerződésben foglaltakkal ellentétes gyakorlása a zálogjogosult részéről az önálló zálogjog érvényesítésével kapcsolatos törvényi kötelezettségek megszegését is jelentheti egyben, a zálogkötelezett adott esetben – álláspontunk szerint – az 5:130. §-ban foglalt jogorvoslással is élhet.

13. A biztosítéki szerződésre vonatkozó egyéb rendelkezések

A biztosítéki szerződés egy kötelmi jogi megállapodás, amelyre a Ptk. Kötelmi Jogi Könyvének rendelkezéseit is alkalmazni kell. Ezek a szabályok a biztosítéki szerződés létrejöttére, érvényességére, hatályosságára, módosítására, megszegésére, megszűnésére és megszüntetésére is irányadóak.

A biztosítéki szerződést írásba kell foglalni. Ez természetesen a biztosítéki szerződés módosításaira is irányadó. Ennek alapján sem a szóbeli, sem a ráutaló magatartással történő megállapodás nem eredményezheti a biztosítéki szerződés létrejöttét, illetve módosítását. További alakszerűségi követelményeket azonban sem a Ptk., sem más jogszabály nem támaszt. A biztosítéki szerződésnek így nem érvényességi feltétele sem az ügyvédi vagy jogtanácsosi ellenjegyzés, sem pedig a közjegyzői okiratba foglalás. Ez utóbbinak azonban az azonnali végrehajthatóság szempontjából továbbra is szerepe lehet. Arról már volt szó, hogy a biztosítéki szerződés a zálogszerződéssel egy okiratba is foglalható, ha ez nem is tűnik célszerűnek (hiszen részben különbözőek az alakszerűségi követelmények, az előbbi módosítása pedig az utóbbi módosítását nem igényli). Ezzel

összefüggésben kérdésként felmerülhet, hogy a biztosítéki szerződés egy okiratba foglalható-e az abban megjelölt követelés alapjául szolgáló alapszerződéssel (pl. kölcsönszerződéssel). Mivel a biztosítéki szerződés alapvetően nem ez utóbbihoz, hanem az önálló zálogjogot alapító zálogszerződéshez kapcsolódik, az egy okiratba foglalásnak – eltekintve most a célszerűségi kérdésektől – csak akkor van értelme, ha magát az önálló zálogjogot alapító zálogszerződést is az alapszerződéssel azonos okiratba foglalták.

Kérdés továbbá, hogy mi a jogkövetkezménye annak, ha a felek között a biztosítéki szerződés nem jön létre. Az önálló zálogjog megalapításához és létrejöttéhez zálogszerződésre van szükség. Így a biztosítéki szerződés hiánya az önálló zálogjog létrejöttére nem hat ki, ebből következően annak érvényességét nem érinti. Az önálló zálogjog alapítása során a biztosítéki szerződés hiányának tehát nem ugyanaz a jogkövetkezménye, mint a zálogszerződés hiányának. A biztosítéki szerződés hiánya ugyanis elsődlegesen csak azt eredményezi, hogy a zálogjogosult az őt egyébként megillető önálló zálogjog alapján nem gyakorolhatja az önálló zálogjogból eredő kielégítési jogát. A biztosítéki szerződés léte, érvényes létrejötte tehát kiemelkedő jelentőségű a zálogjogosult számára, hiszen a kielégítési jog gyakorolhatósága nélküli zálogjog aligha bírhat tényleges biztosítéki értékkel. Ilyen esetben ugyanis a zálogkötelezett felszólítására a zálogjogosult a (8) bekezdés alapján köteles hozzájárulni ahhoz, hogy az ingatlan-nyilvántartásba az önálló zálogjog jogosultjaként a zálogkötelezettet vagy az általa megjelölt pénzügyi intézményt jegyezzék be, vagy az önálló zálogjogot töröljék az ingatlan-nyilvántartásból.

Sajátos helyzet állhat elő abban az esetben, amikor a zálogjogosult pénzügyi intézmény a biztosítéki szerződés tartalmát általános szerződési feltételként, illetve a zálogjogosult fogyasztóval előre meg nem tárgyalt szerződéses kikötésként határozza meg. Ekkor ugyanis a Ptk.-nak az általános szerződési feltételekre, illetve a fogyasztókkal szemben alkalmazott, előre meg nem tárgyalt szerződéses kikötésekre irányadó rendelkezéseit is figyelembe kell venni. Ez adott esetben a biztosítéki szerződés teljes vagy részleges érvénytelenségét is okozhatja. Ebből a szempontból a Ptk. rendelkezései mellett az Európai Unió Bíróságának a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelvhez kapcsolódó gyakorlatára is figyelemmel kell lenni.

Teljes érvénytelenség esetén hasonló helyzet állhat elő, mint akkor, ha a biztosítéki szerződés nem is jött volna létre, vagyis a zálogjogosult ekkor sem gyakorolhatja kielégítési jogát. Fogyasztói biztosítéki szerződés esetén a biztosítéki szerződés részleges érvénytelensége is előidézhet ugyanilyen helyzetet. A 6:114. § (2) bekezdése szerint részbeni érvénytelenség esetén ugyan csak abban az esetben dől meg a fogyasztói szerződés, ha ez utóbbi az érvénytelen rész nélkül nem teljesíthető. Ha az érvénytelenség a biztosítéki szerződés kötelező tartalmát érinti, akkor az esetek többségében a biztosítéki szerződés nem teljesíthető, vagyis nincs olyan kötelezettségvállalás, amely a feleket köthetné, illetve amelynek alapján a kielégítési jog gyakorolható volna.

Érvénytelen a biztosítéki szerződés például abban az esetben, ha a benne foglalt biztosítéki cél (a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés) nem áll fenn, mert érvénytelen az az alapügylet, amelyből a biztosítéki célt jelentő követelés származik. Járulékos zálogjognál ebben az esetben a zálogszerződés lesz érvénytelen. Önálló zálogjog esetén azonban nem ez a helyzet, az önálló zálogjogot alapító zálogszerződést a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés, illetve az annak alapjául szolgáló alapügylet érvénytelensége ugyanis közvetlenül nem érinti. Az alapügylet és az abból származó követelés érvénytelensége önálló zálogjog esetében tehát nem az önálló zálogjogot alapító

zálogszerződés, hanem a biztosítéki szerződés érvénytelenségét eredményezi. Ennek alapján a zálogjogosult nem gyakorolhatja kielégítési jogát, a zálogkötelezett pedig vagy az önálló zálogjog törlését vagy pedig annak más pénzügyi intézményre, illetve akár saját maga javára való átjegyzését kérheti. Az önálló zálogjog átjegyzésének azonban nyilvánvalóan csak akkor lesz értelme, ha a felek a biztosítéki szerződéssel más érvényes követelést rendelnek mögé.

Abban a nem túl gyakori esetben, ha a biztosítéki szerződés teljes érvénytelenségének megállapítására azt követően került sor, hogy az önálló zálogjog jogosultja már gyakorolta kielégítési jogát, ugyanaz lesz a helyzet, mint járulékos zálogjog esetében, ha a zálogjogosult a kielégítési jogát egy utóbb érvénytelennek minősített zálogszerződés alapján gyakorolta.

14. Az önálló zálogjog átruházása

Az önálló zálogjog egyik fő jellemzője és nagy előnye, hogy a biztosított követelés nélkül is átruházható. Ez teremti meg az önálló zálogjog forgalomképességét. Az önálló zálogjog szabad átruházhatóságából tehát az is következik, hogy ez a konstrukció akkor is alkalmazható, ha az önálló zálogjogot megszerző új jogosult az önálló zálogjogát egy harmadik pénzügyi intézményre kívánja tovább ruházni. Ez az önálló zálogjognak a refinanszírozási piac élénkítését szolgáló nagy előnye. A különvált zálogjog ilyen típusú, többszöri átruházásra nem volt alkalmas.

A zálogkötelezett helyzete az önálló zálogjog átruházása következtében nem válik terhesebbé. Az átruházására ugyan az eredeti zálogjogosult és az új zálogjogosult közötti követelés biztosítása (pl. refinanszírozás) céljából kerül sor, ez azonban a zálogkötelezett helytállási kötelezettségének a mértékét nem érinti. A zálogkötelezett ugyanis csak a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés erejéig – legfeljebb azonban a zálogszerződésben, illetve az ingatlan-nyilvántartásban szereplő összeg erejéig – köteles tūrni, hogy a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést keressen. Erre az önálló zálogjog átruházása semmilyen hatást nem gyakorol, az átruházó és az önálló zálogjogot megszerző zálogjogosult közötti követelés ugyanis nem válik a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés részévé.

Emellett a zálogkötelezett az önálló zálogjog új jogosultjával szemben is hivatkozhat azokra a kifogásokra is, amelyek a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés kötelezettjét (vagyis a személyes adózt) megilletik. A zálogkötelezett ennek alapján az önálló zálogjogot megszerző új zálogjogosulttal szemben is hivatkozhat – egyebek között – például arra, hogy a biztosítéki szerződésben meghatározott követelést már részben vagy egészben teljesítették. Mindez kizárja azt, hogy a zálogkötelezettet kétszeres teljesítésre kötelezzék.

A (4) bekezdés szerint az önálló zálogjog más pénzügyi intézményre egészben vagy részben, illetve részletekben átruházható. A részben, illetve a részletekben történő átruházás között az a különbség, hogy az utóbbi esetben a teljes önálló zálogjog átruházásra kerül, csak nem egyetlen alkalommal, hanem több részletben. Részbeni átruházás esetén ezzel szemben az önálló zálogjognak csak egy része kerül átruházásra, egy másik része azonban a zálogjogviszony (a zálogszerződés) eredeti alanyai között továbbra is fennmarad.

Az önálló zálogjog részbeni, illetve részletekben történő átruházásának közös jellemvonása, hogy mindkettő az önálló zálogjog megosztását eredményezi. Az ilyen jellegű megoszthatóság az önálló zálogjog egy fontos előnye, amely ennek rugalmasságához is hozzájárul. Járulékos (jel)zálogjog esetében ugyanis a zálogjog megosztására csak

kivételesen, a biztosított követelés megosztása és részbeni átruházása esetén kerülhet sor. Különvált zálogjognál a megoszthatóság még inkább kérdéses volt. Önálló zálogjog esetén ezzel szemben lehetőség van arra, hogy a zálogjogosult az önálló zálogjog egy részét megtartja, egy másik részét pedig biztosított követelés nélkül ruhazza át.

Az önálló zálogjog részbeni átruházása következtében a jogviszonyban egyidejűleg több zálogjogosult is lesz, mégpedig ugyanazon a ranghelyen. Ez a zálogkötelezettnek nem okoz érdeksérelmet, hiszen az ő helytállási kötelezettsége ezáltal nem válik terhesebbé. A zálogkötelezett ugyanis részbeni átruházás esetén is legfeljebb az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett összeg erejéig köteles helytállni a zálogtárggyal, és ezáltal a biztosítéki szerződés szerinti kötelezettsége sem növekedhet. Ezért különösen fontos, hogy a zálogjogosultak az átruházásra irányuló szerződésben pontosan meghatározzák azt az arányt vagy mértéket, amelynek erejéig az önálló zálogjog részbeni átruházására sor kerül. Ugyanez a kérdés részletekben történő átruházás esetén is felmerülhet.

15. A törvény erejénél fogva bekövetkező jogutódlás a biztosítéki szerződésben

A Ptk. a kétszeres fizetés kockázatát nemcsak a zálogkötelezett oldalán (kifogások) zárja ki, hanem az önálló zálogjogot átruházás folytán megszerző zálogjogosult oldalán is. A szabályozás azt is kimondja ugyanis, hogy az önálló zálogjog átruházásával a biztosítéki szerződés zálogjogosulti pozíciójában jogutódlás következik be. A (4) bekezdés második mondata szerint az átruházással az önálló zálogjogot megszerző fél a biztosítéki szerződésben – az átruházás mértékének megfelelően – az átruházó helyébe lép.

Ennek következtében az önálló zálogjogot megszerző fél és a zálogkötelezett között a Ptk. rendelkezései alapján jön létre jogviszony. A zálogkötelezett így nem kerülhet rosszabb helyzetbe amiatt, mert az átruházó és az önálló zálogjogot megszerző fél esetleg nem állapodnak meg abban, hogy az új jogosult a biztosítéki szerződésbe belép.

A törvény alapján bekövetkező jogutódlás természetesen nem zárja ki azt, hogy a biztosítéki szerződésbe való belépésről a régi és az új zálogjogosult, valamint a zálogkötelezett külön is megállapodjanak. Az új zálogjogosultnak a biztosítéki szerződésbe való belépésére azonban a Ptk. alapján akkor is sor kerül, ha az átruházásban érintett felek között nincs erre vonatkozó külön megállapodás, vagy ahhoz a zálogkötelezett nem csatlakozik, illetve ahhoz nem járul hozzá.

Az önálló zálogjog átruházásával az új zálogjogosult a törvény erejénél fogva lép be a biztosítéki szerződésbe. Ez azonban nem érinti a zálogszerződést, annak ellenére, hogy a zálogjogosult személye megváltozik. Érintheti viszont az ingatlan-nyilvántartási bejegyzést. Jelen § (4) bekezdése szerint ugyanis a szerző fél a megszerzett jogának – részben vagy részletekben történő átruházás esetén az önálló zálogjog megosztásának – az ingatlan-nyilvántartásban való feltüntetését igényelheti. Ennek hátterében az áll, hogy az önálló zálogjog átruházásához dologi jogi hatály akkor kapcsolódik, ha az új jogosult zálogjogát az ingatlan-nyilvántartásba is bejegyezték.

A Ptk. nemcsak az önálló zálogjogot megszerző új jogosult személyét illetően mondja ki azt, hogy a biztosítéki szerződésben az átruházó helyébe lép. Abban az esetben is törvényes jogutódlásra kerül ugyanis sor, ha nem a zálogjogosulti, hanem a zálogkötelezetti pozícióban következik be alanycsere. Ez akkor fordulhat elő, ha a zálogtárgy tulajdonosa az önálló zálogjoggal terhelt ingatlan tulajdonjogát átruhazza.

Annak érdekében, hogy az új tulajdonosnak a biztosítéki szerződésbe való belépése se legyen vitatható, a (7) bekezdés kimondja, hogy az önálló zálogjoggal terhelt zálogtárgy tulajdonjogát megszerző fél a biztosítéki szerződésben a zálogkötelezett helyébe lép. Ennek alapján az új tulajdonos biztosítéki szerződésbe való belépéséhez nincs szükség se a zálogjogosult, se a személyes adós (a zálogtárgyból a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés kötelezettjének) hozzájárulására, illetőleg a megkötött biztosítéki szerződés módosítására.

16. Az új zálogjogosult általános szerződési feltételeinek alkalmazhatósága

Felmerül a kérdés, hogy ha az önálló zálogjog átruházása esetén az új zálogjogosult a törvény erejénél fogva belép a biztosítéki szerződésbe, akkor ennek következtében megváltozhat-e a zálogjogi jogviszonynak – az alanycserén kívüli – tartalma. Erre akkor kerülhetne sor, ha az új zálogjogosult a biztosítéki szerződés részévé tehetné azokat az üzletszabályzatait, illetve általános szerződéses feltételeit, amelyek eltérnek az eredeti zálogjogosult szerződéses feltételeitől. Álláspontunk szerint azonban erre nem kerülhet sor.

A 6:78. § határozza meg azokat a követelményeket, amelyek teljesülése esetén egy általános szerződéses feltétel az egyedi szerződés részévé válik. Annak (1) bekezdése szerint az általános szerződési feltétel akkor válik a szerződés részévé, ha alkalmazója lehetővé tette, hogy a másik fél annak tartalmát a szerződéskötést megelőzően megismerje, és ha azt a másik fél elfogadta. Ebben az esetben az elfogadásnak nem kell kifejezettnek lennie, vagyis arra ráutaló magatartás útján, hallgatólagosan is sor kerülhet. Más azonban a helyzet az ún. szokatlan vagy meglepő általános szerződéses feltételek esetén. A 6:78. § (2) bekezdése szerint ugyanis külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről, amely lényegesen eltér a jogszabályoktól vagy a szokásos szerződési gyakorlattól, kivéve, ha megfelel a felek között kialakult gyakorlatnak. Külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről is, amely eltér a felek között korábban alkalmazott feltételtől. A meglepő feltétel akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél külön tájékoztatást követően kifejezetten elfogadta.

Mivel nincs olyan jogszabályi rendelkezés, amely azt mondaná ki, hogy az önálló zálogjog átruházása esetén a biztosítéki szerződésbe belépő új zálogjogosult általános szerződési feltételei a biztosítéki szerződés részévé válnak, ezért a 6:78. §-ának alkalmazásától ebben az esetben sem lehet eltekinteni. Ennek alapján pedig az új zálogjogosult általános szerződési feltételei csak akkor válhatnak a biztosítéki szerződés részévé, ha azokat a zálogkötelezett a szerződéskötést megelőzően (ebben az esetben: az új zálogjogosultnak a biztosítéki szerződésbe való belépését megelőzően) megismerte, és azokat elfogadta. Ennek hiányában az új zálogjogosult általános szerződési feltételei nem válhatnak a biztosítéki szerződés részévé.

További jogértelmezést igényel annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy alkalmazni kell-e a 6:78. § (2) bekezdésének a második mondatát. Eszerint külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről is, amely eltér a felek között korábban alkalmazott feltételtől. Itt a problémát az jelenti, hogy a biztosítéki szerződésbe belépő új zálogjogosult és a zálogkötelezett között korábban nem állt fenn szerződéses jogviszony, így a zálogkötelezett szempontjából az új zálogjogosult nem minősül félnek. Mégis indokoltnak tartjuk azt, hogy ha a biztosítéki szerződésbe belépő új zálogjogosult

általános szerződési feltételei eltérnek azoktól a feltételektől, amelyeket az eredeti zálogjogosult alkalmazott, és amelyek a biztosítéki szerződés részévé váltak, akkor ezekről az eltérő általános szerződési feltételekről a zálogkötelezettet külön is tájékoztatni kell. Ezek az eltérő általános szerződési feltételek a 6:78. § (3) bekezdése alapján csak akkor válhatnak a biztosítéki szerződés részévé, ha azokat a zálogkötelezett a külön tájékoztatást követően kifejezetten elfogadta. Az új zálogjogosultnak a zálogjogviszonyra vonatkozó eltérő általános szerződési feltételeiről tehát külön is tájékoztatnia kell a zálogkötelezettet, azok megismerhetővé tétele nem elegendő ahhoz, hogy ezek a biztosítéki szerződés részévé váljanak. Nem elegendő továbbá a zálogkötelezett részéről a hallgatóságos elfogadás sem, ezeket az eltérő általános szerződési feltételeket ugyanis a zálogkötelezettnek kifejezetten kell elfogadnia.

Azt azonban az új zálogjogosult is megteheti, hogy miután a biztosítéki szerződésbe a törvény erejénél fogva belép, kezdeményezi annak módosítását. Egyoldalú szerződésmódosítási jog a törvény alapján ebben az esetben nyilvánvalóan nem illeti meg őt, annak azonban nincs akadálya, hogy ezt a jogot a szerződés biztosítsa a számára. A 6:191. § (4) bekezdése alapján a szerződés tartalmát valamelyik fél egyoldalúan akkor módosíthatja, ha ezt a szerződésben kikötötték, vagy ha a felet erre jogszabály jogosítja. Ha a felek a biztosítéki szerződésben a zálogjogosult számára kikötötték az egyoldalú szerződésmódosítás jogát és a jogosult személyében változás következik be, akkor ez a jog az új zálogjogosultat is megilleti. Az egyoldalú szerződésmódosítási jog szerződéses kikötése során azonban külön figyelmet kell fordítani a Ptk.-nak a fogyasztói szerződésben foglalt tisztességtelen szerződési feltételek semmisségére vonatkozó rendelkezéseire. A 6:104. § (2) bekezdésének d) pontja szerint ugyanis a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződésben az *ellenkező bizonyításáig* tisztességtelennek kell tekinteni azt a kikötést, amely lehetővé teszi, hogy a vállalkozás a szerződést egyoldalúan, a szerződésben meghatározott alapos ok nélkül módosítsa. Önmagában az önálló zálogjog egyedi szerződéssel történő átruházásának ténye azonban aligha tekinthető ilyen alapos oknak.

Amennyiben a zálogjogosultat a biztosítéki szerződés alapján nem illeti meg az egyoldalú szerződésmódosítás joga, az önálló zálogjogot megszerző új zálogjogosultnak kétoldalú szerződésmódosítást kell kezdeményeznie annak érdekében, hogy eltérő általános szerződési feltételei a biztosítéki szerződés részévé váljanak. A 6:78. §-ban foglalt követelményeket azonban a szerződés módosítása során is alkalmazni kell. Ebben az esetben pedig már egyértelmű, hogy a 6:78. § (2) bekezdésének a második mondatát is irányadónak kell tekinteni, hiszen a szerződésmódosítás során a zálogkötelezett és az új zálogjogosult már feleknek minősülnek.

17. Az önálló zálogjog átruházása mint jogátruházás

A Ptk. rendszerében az önálló zálogjog átruházása jogátruházásnak minősül. A jogátruházás a Ptk. új kötelmi jogi intézménye, amely az átruházó és az új jogosult szerződése. A jogátruházásra irányuló szerződéssel az új jogosult az átruházó helyébe lép. A jogok átruházására egyebekben az engedményezés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A 6:202. § (2) bekezdése ezzel összhangban azt is kimondja, hogy ha e törvény (vagyis a Ptk.) eltérően nem rendelkezik, akkor a jog átruházással való megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím és a jogátruházás szükséges. Ez azt jelenti tehát, hogy a Ptk. szerint a jogátruházás is egy jogcímhez kötött jogügylet, csakúgy, mint az engedményezés.

Az önálló zálogjog átruházása esetében ez azt jelenti, hogy a jogátruházási szerződés mellett egy másik szerződésre vagy más jogcímre is szükség van. Ez lehet adásvétel, de más – akár atipikus – szerződés is. Ez a szerződés is – akárcsak az ezen alapuló jogátruházási szerződés – az átruházó és az önálló zálogjogot megszerző fél között jön létre, így annak a zálogkötelezett nem lesz alanya. A kétféle megállapodást természetesen – az engedményezéshez hasonlóan – egyetlen okiratba is lehet foglalni.

A jogátruházás, illetve ennek alapján az önálló zálogjog új jogosultjának ingatlan-nyilvántartási bejegyzéséhez mindazonáltal elegendő csupán a jogátruházási szerződést (a jogátruházás tényét) és az új jogosult személyének bejegyzéséhez szükséges bejegyzési engedélyt tartalmazó okiratot csatolni (a jogcímes szerződés csatolására nincs szükség).

18. A megtérítési igény biztosítása önálló zálogjog esetén

Járuvékos zálogjog kapcsán az 5:142. § (2) bekezdése rendezi a zálogjogosultnak kielégítést nyújtó személy megtérítési igényének zálogjoggal való biztosítását. A Hbnytmódtv. 129. §-a által módosított 5:142. § (2) bekezdése ezzel kapcsolatban egyértelművé teszi, hogy a megtérítési követelés biztosítására fennmaradó járulékos zálogjog a megtérítési követelés jogosultját illeti meg. Ezt a fennmaradó zálogjogot tehát a megtérítési igény jogosultja érvényesítheti, az ahhoz kapcsolódó kielégítési jogot ez a személy gyakorolhatja.

Ugyanez a kérdés önálló zálogjog esetén is felmerülhet. Elképzelhető ugyanis, hogy a kielégítéshez jutó zálogjogosultnak nem járulékos, hanem önálló zálogjoga van. Önálló zálogjog esetén is előfordulhat tehát, hogy a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelést olyan személy teljesíti, akinek a teljesítés következtében megtérítési követelése keletkezik. Méltánytalan helyzetet eredményezne, ha a törvény a megtérítési követelés jogosultja javára kizárólag járulékos zálogjog esetén mondaná ki, hogy a fennmaradó zálogjog ezt a személyt illeti meg. Indokolt volt tehát annak elismerése és törvényben történő kimondása, hogy a megtérítési követelés jogosultját e követelése biztosítására megilleti a zálogjog.

Ennek alapján a Hbnytmódtv. 127. §-a módosította az 5:100. § (7) bekezdését. A normaszöveg az alábbi rendelkezésekkel egészült ki: „A biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelést kielégítő kötelezettet, zálogkötelezettet vagy harmadik személyt a megtérítési követelése biztosítására – ha az nem pénzügyi intézmény – az önálló zálogjog ranghelyén, annak helyébe lépő követelést biztosító zálogjog illeti meg. A megtérítési követelése biztosítékaként a követelést kielégítő pénzügyi intézményre az önálló zálogjog átszáll.”

A módosított normaszöveg szerint, ha az önálló zálogjog jogosultját kielégítő személynek megtérítési követelése keletkezik és ez a személy (a megtérítési követelés jogosultja) nem pénzügyi intézmény, akkor az önálló zálogjog követelést biztosító, járulékos zálogjoggá alakul át, amely az önálló zálogjog ranghelyén lép annak helyébe. Ez az önálló zálogjog helyébe lépő követelést biztosító zálogjog biztosítja a megtérítési követelést. A törvény itt sem mondja ki az önálló zálogjog helyébe lépő, követelést biztosító zálogjognak a megtérítési követelés jogosultjára való átszállását. A Ptk. itt is rögzíti, hogy ez az önálló zálogjog helyébe lépő, követelést biztosító zálogjog a megtérítési követelés jogosultját illeti meg, hasonlóan az 5:142. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezéshez.

Más azonban a helyzet, ha az önálló zálogjog jogosultját kielégítő személy (a megtérítési követelés jogosultja) pénzügyi intézmény. A Ptk. rendelkezései alapján

önálló zálogjog jogosultja kizárólag pénzügyi intézmény lehet. Amennyiben a megtérítési követelés jogosultja is pénzügyi intézmény, nincs akadálya annak, hogy az önálló zálogjog rá szálljon át. Ebben az esetben tehát a megtérítési követelés biztosítására továbbra is az eredeti önálló zálogjog szolgál, amely azonban át is száll a megtérítési követelés jogosultjára. Ilyenkor tehát nem az önálló zálogjog követelést biztosító zálogjoggá történő átalakulásáról, hanem az önálló zálogjognak a megtérítési követelés jogosultjára való átszállásáról rendelkezik a törvény.

19. A kifogások gyakorlása

Az önálló zálogjog forgalomképességét az 1959-es Ptk. a kifogáskorlátozás intézményén keresztül még tovább növelte. Ennek alapján az önálló zálogjog követeléstől független, szabad átruházása együtt járt azzal, hogy a zálogkötelezett nem hivatkozhatott az alapul fekvő jogviszonyból eredő kifogásokra az önálló zálogjogot jóhiszeműen és ellenérték fejében megszerző új jogosulttal szemben. A jogirodalomban ezt nevezik a kifogáskorlátozás intézményének, amely a váltójogból ered. Mivel a magyar magánjog a rendszerváltozás után, illetve az önálló zálogjog intézményének bevezetésével egyidejűleg nem tette lehetővé azt, hogy az önálló zálogjogról értékpapírt lehessen kiállítani, ezért az értékpapírosítás hiányában elvileg fennállt a veszélye annak, hogy a zálogkötelezettet (ha egyben személyes adós is volt) kétszeres helytállási kötelezettségre kényszerítsék.

A zálogkötelezett tulajdonos védelme érdekében a Ptkmód. lehetővé tette a kifogások felhozatalát, így elhárult a kétszeres teljesítés kockázata. Ezzel kapcsolatban jelen § (6) bekezdése azt mondja ki, hogy a zálogkötelezett az önálló zálogjog mindenkori jogosultjával szemben hivatkozhat azokra a kifogásokra is, amelyek a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés kötelezettjét megilletik. Ez azt jelenti, hogy a zálogkötelezett a törvény rendelkezése alapján a személyes adóst megillető kifogásokat is gyakorolhatja. Ez a lehetőség nem attól függ tehát, hogy ezekről a kifogásokról a felek a biztosítéki szerződésben megállapodtak-e vagy sem. A zálogkötelezett akkor is gyakorolhatja a személyes adóst megillető kifogásokat, ha ezekről a biztosítéki szerződés nem rendelkezik. Ebben a tekintetben az önálló zálogjog nem különbözik a járulékos zálogjogtól. Másként megfogalmazva: a kifogások felhozatala tekintetében az újraszabályozott önálló zálogjog is járulékos jellegű.

Mindez nem okoz dogmatikai ellentmondást, hiszen a járulékoságnak számos megjelenési formája van. A járulékoság egyik aspektusa a jogérvényesítéshez kapcsolódik. Ennek lényege, hogy a járulékos jog érvényesítésére csak akkor kerülhet sor, ha az elsődleges, irányító jogból származó követelést esedékességkor nem teljesítették. Ebből következik azonban az is, hogy az irányító jog érvényesítése, gyakorlása ellen a személyes adós által igénybe vehető kifogások a járulékos jog érvényesítése esetén is fennállnak, és annak kötelezettjét is megilletik. A járulékos kezesség esetén ezt a 6:417. § (2) bekezdése kifejezetten kimondja. Ez a fajta jogérvényesítéshez kapcsolódó járulékoság jelenik meg az újraszabályozott önálló zálogjog esetében is.

Az önálló zálogjog körében a zálogkötelezettet a törvény alapján megillető kifogások közül a zálogtárgyból a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés teljesítésére vonatkozó kifogás a legjelentősebb. A zálogkötelezett azonban más megszűnési okra is hivatkozhat, illetve kifogását alapíthatja arra is, hogy az említett követelés nem is jött érvényesen létre, mert maga az alapjogviszony, amelyből az származik, érvénytelen.

A zálogkötelezett ugyanakkor nemcsak a személyes adóst megillető kifogásokra hivatkozhat, hanem azokra is, amelyek őt a zálogjogosulttal szemben a saját személyében illetik meg. Ezek egyrészt magából az önálló zálogjogból származhatnak, így például az, hogy ez a zálogjog nem jött létre. Az önálló zálogjoghoz közvetlenül kapcsolódó kifogások dologi jogi jellegűek. A zálogkötelezettet azonban kötelmi jogi jellegű kifogások is megilleshetik, a zálogjogosulttal fennálló egyéb jogviszonya alapján. Ebbe a körbe tartoznak azok a beszámítási kifogások, amelyeket a zálogkötelezett a zálogjogosultnak vele szemben esetlegesen fennálló pénztartozása alapján érvényesíthet. Az önálló zálogjog kötelezettje ennek alapján – csakúgy, mint a járulékos zálogjog kötelezettje – a zálogjogosulttal szemben fennálló pénzkövetelését beszámíthatja abba az összegbe, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet. A kifogások érvényesítésével, ideértve a beszámítási kifogást is, részletesebben a zálogjog járulékoságáról szóló rész foglalkozik.

Annak természetesen nincs akadálya, hogy a felek ezeket a kifogásokat a biztosítéki szerződésben is nevesítsék. Ez azonban gyakorlásuknak nem előfeltétele.

A kifogások érvényesítésének szabályozása az a pont, amelyben az újraszabályozott önálló zálogjog a legnagyobb mértékben eltér az 1959-es Ptk. és a Jt. szabályaitól. A kifogáskorlátozás megszüntetésére a zálogkötelezett védelme érdekében került sor. Ez azonban egyúttal azt is eredményezte, hogy a kifogások felhozatala tekintetében az újraszabályozott önálló zálogjog – mint arra már utaltunk – lényegében járulékos jellegűnek tekinthető. Ez a tulajdonosvédelem egy fontos eszköze, amely azonban – álláspontunk szerint – érdemben nem befolyásolja az önálló zálogjoghoz kapcsolódó előnyöket és az újraszabályozott önálló zálogjog CRR rendelet szerinti megfelelőségét.

20. A személyes adós védelme

A kifogáskorlátozás megszüntetése, vagyis a kifogások felhozatalának a lehetővé tétele a zálogkötelezettet védi. Emellett azonban a személyes adós védelméről is indokolt volt a fokozottabb gondoskodás.

A személyes adós védelme elsődlegesen akkor merülhet fel, ha a zálogkötelezett és a személyes adós nem azonos személyek, az eredeti zálogjogosult pedig átruházta az önálló zálogjogát. Ebben az esetben fennáll a lehetősége annak, hogy az eredeti zálogjogosult, aki egyúttal a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés, illetve az annak alapjául szolgáló jogviszony jogosultja (hitelező) is, a személyes adóstól követelje a teljesítést, miközben az önálló zálogjog új jogosultja a zálogkötelezett ellen fordul. A kifogáskorlátozás megszűnése folytán a zálogkötelezett ugyan hivatkozhat a személyes adóst megillető kifogásokra, azt is ki kellett azonban mondani, hogy a személyes adóst sem lehet teljesítésre kötelezni akkor, ha a zálogkötelezett már teljesített, illetve túrta, hogy a zálogjogosult kielégítési jogát a zálogtárgyra nézve gyakorolja. Ennek érdekében a (6) bekezdés azt is rögzíti, hogy a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés összegét a kielégítési jog gyakorlása során befolyt vételár csökkenti.

Ennek alapján tehát, ha az önálló zálogjog jogosultja a kielégítési jogát gyakorolva a zálogtárgyból a biztosítéki szerződés szerinti követelésére a befolyt vételárból kielégítést kapott, ennek összege csökkenti a személyes adós tartozását. Amennyiben a befolyt vételár megegyezik az eredeti követelés – vagyis a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelés – összegével, akkor a személyes adós tartozása megszűnik. Ha azonban a befolyt vételár kevesebb, mint a személyes adós tartozása, akkor a személyes adóstól csak

a különbözetet lehet követelni. Természetesen a zálogkötelezettet ilyen esetben a 6:57 § (2) bekezdése alapján megtérítési (regressz) igény illeti meg.

Ennek alapján nem állhat elő az a helyzet, hogy az önálló zálogjog megszerzője a zálogkötelezettől, az eredeti zálogjogosult pedig a személyes adóstól hajtja be ugyanazt a követelést. A jogosultak csak egyszeri megtérítésre tarthatnak igényt, ennek következményeit pedig az egymás közötti jogviszonyukban kell rendezni. Tényleges érdeksérelem ugyanakkor egyik jogosultat sem éri, feltéve, hogy az önálló zálogjog átruházására ellenérték fejében került sor. Ingyenes átruházás esetén azonban ennek alapján az eredeti zálogjogosultnak számolnia kell azzal, hogy utóbb esetleg a biztosítéki szerződés szerint kielégíthető követelésre, vagy annak egy részére nem tarthat igényt, mivel az az új zálogjogosulthoz a zálogkötelezettől, illetve a zálogtárgy értékesítéséből már befolyt.

Az természetesen előfordulhat, hogy a személyes adós – nem tudván arról, hogy a biztosított követelés összegét a zálogkötelezettől már behajtották – önként teljesít. Ezt a teljesítést azonban utóbb – a Ptk. idézett rendelkezésére hivatkozással – visszakövetelheti az önálló zálogjogot átruházó, eredeti zálogjogosulttól, aki a teljesítő személyes adósnak az alapjogviszony szerinti hitelezője. A személyes adósnak a zálogkötelezett irányában fennálló megtérítési kötelezettsége azonban akkor is fennáll, ha esetleg az eredeti zálogjogosultnak tartozatlanul teljesített, és ehhez kapcsolódó visszakövetelési igényét még nem tudta érvényesíteni. Ezért a teljesítés előtt ajánlott meggyőződnie arról, hogy a zálogjogosult gyakorolta-e már kielégítési jogát a zálogkötelezettel szemben, illetve, hogy annak eredményeként a tartozás milyen mértékben folyt be a zálogjogosulthoz. Ebben a vonatkozásban indokolt azt is elismerni, hogy az önálló zálogjog jogosultja ezeknek az információknak a kiadása során nem hivatkozhat a banktitokra. Ha szükséges, ezt (a titok alóli mentességet) a jogszabálynak kifejezetten is ki kell mondania.

Az előzőek alapján a Ptk. mind a zálogkötelezett, mind pedig a személyes adós oldalán kizárja a kétszeres teljesítés veszélyét. Egyiküktől sem lehet ugyanis kétszer követelni a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés teljesítését, illetve teljesítés esetén a zálogtárgyból való kielégítés túrését.

21. A kielégítési jog megnyílása – a felmondás

A járulékoság hiánya miatt önálló zálogjog esetében a biztosított követelés esedékessé válása és teljesítésének az elmulasztása nem eredményezi automatikusan a zálogjogosult kielégítési jogának a megnyílását. Ehhez valamilyen egyéb jogcselekményre van szükség. A nem járulékos zálogjogok hazai és külföldi szabályozásának tapasztalatai alapján ez a jogi tény rendszerint a felmondás.

A korábbi magánjogukban a Jt. 83. §-a rendelkezett a felmondásról. A felmondást a német BGB 1193. §-a is külön szabályozza. Végül külön szabályozta a felmondást az 1959-es Ptk. 269. § (2) bekezdése is. Eszerint a zálogjogosult kielégítéséhez – ha a felek másként nem állapodtak meg – az önálló zálogjognak a zálogkötelezett vagy a zálogjogosult általi felmondása volt szükséges, a felmondás ideje pedig – eltérő megállapodás hiányában – hat hónap volt.

A módosított Ptk. alapján a helyzet annyiban összetettebb, hogy a Ptk. az önálló zálogjog körében külön szabályozza a biztosítéki szerződést. Ennek alapján a felmondás alábbi esetei között kell különbséget tenni:

- a biztosítéki szerződés felmondása,
- az önálló zálogjog felmondása,
- az alapjogviszony felmondása.

A biztosítéki szerződés felmondása a szerződés megszűnését eredményezi, ami az önálló zálogjogot annyiban érinti, hogy a zálogjogosult a kielégítési jogát nem tudja gyakorolni. A biztosítéki szerződés hiányának ugyanis ez az egyik jogkövetkezménye. A Ptk. a biztosítéki szerződés felmondását külön nem szabályozza, annak azonban nincs akadálya, hogy a felek erről a biztosítéki szerződésben külön rendelkezzenek. Van olyan álláspont, amely szerint a biztosítéki szerződés egyoldalúan nem mondható fel. Egyfelől ugyanis a zálogkötelezett részéről a biztosítéki szerződésben erre külön meghatározott ok hiányában ez nem is lehetséges. A zálogjogosult részéről ugyan nem kizárt a biztosítéki szerződés felmondása, de annak jogkövetkezménye lényegében azonos azzal, mintha a zálogjogosult magáról az önálló zálogjogról mondott volna le. A zálogjogról való lemondás – a jelzálogjog törlése vagy a kézzizálog visszaadása hiányában – önmagában még járulékos zálogjog esetében sem eredményezi a zálogjog megszűnését, önálló zálogjog esetén még kevésbé, hiszen a lemondás alapján a zálogkötelezett nem csupán az önálló zálogjog törléséhez való zálogjogosulti hozzájárulást követelheti [jelen § (8) bekezdés].

Ezzel szemben a Ptk. az önálló zálogjog felmondásáról külön is rendelkezik. Az (5) bekezdés alapján az önálló zálogjogot mind a zálogjogosult, mind pedig a zálogkötelezett felmondhatja. A (3) bekezdés ennek jogkövetkezményére is utal: a felmondással a kielégítési jog megnyílik. Ha a kielégítési jog felmondással nyílik meg, akkor a biztosítéki szerződésben a felmondás gyakorlásának módját és a felmondási időt is meg kell határozni. Ezt a jogkövetkezményt erősíti meg a módosított 5:126. § (2) bekezdése is, amely szerint az önálló zálogjog jogosultjának kielégítési joga – ha a felek a biztosítéki szerződésben másként nem állapodtak meg – az önálló zálogjog felmondásával és a felmondási idő elteltével nyílik meg.

Az önálló zálogjog felmondása tehát a zálogjogosult kielégítési jogának megnyílását eredményezi. Erre akkor kerül sor, amikor a felmondási idő letelt. A Ptk. diszpozitív szabálya szerint a felmondási idő – a felek eltérő megállapodása hiányában – hat hónap. Ezzel kapcsolatban azt kell kiemelni, hogy sem a túl rövid, sem a túl hosszú felmondási idő kikötése nem felel meg a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményének. Ha pedig a felmondási időt a zálogjogosult által előre meghatározott általános szerződési feltételek vagy üzletszabályzatok rögzítik, akkor az erre vonatkozó kikötés tisztességtelensége is vizsgálható (feltéve természetesen, hogy az adott kikötés a szerződés részévé vált).

Fontos garanciális rendelkezése az (5) bekezdésnek az is, hogy ha a kielégítési jog felmondással nyílik meg, akkor annak kizárása semmis. Ez azt jelenti, hogy ha a felek a kielégítési jog megnyílásának más módjában állapodnak meg – így például, ha azt feltételhez vagy időhatározáshoz kötik –, akkor a kielégítési jog megnyílására ez az eltérő rendelkezés lesz az irányadó, az önálló zálogjog felmondásra vonatkozó szabályok tehát nem alkalmazhatók. Ha azonban a felek a kielégítési jog megnyílását nem kötötték más jogi tényhez, akkor a felmondási jog a törvény erejénél fogva mind a zálogjogosultat, mind pedig a zálogkötelezettet megilleti. A Ptk. ez utóbbi esetre vonatkozóan mondja ki azt, hogy ilyenkor a felmondási jog kizárása semmis. Ebben az esetben ugyanis a felmondási jog kizárása ahhoz a nem kívánt eredményhez vezetne, hogy a zálogjogosult kielégítési joga sosem nyílna meg, hiszen nem lenne olyan jogi tény, amely ezt a joghatást kiválthatná.

A felmondási jog biztosítása mindkét fél számára kiemelkedően fontos. Ha ugyanis csak a zálogjogosultat illetné meg ez a jog, és ő ezzel nem élne, akkor előállhatna olyan helyzet, hogy a zálogkötelezett sosem szabadul ez alól a dologi teher alól. Másrészt a zálogkötelezettnek is fontos lehet, hogy a zálogjogosult mielőbb kielégítést kapjon, például, ha a fennálló hitelt egy kedvezőbb kondíciójú hitellel kívánják kiváltani.

A felmondási idő megfelelő szabályozása mindkét fél számára fontos. A zálogkötelezett számára egyrészt garanciát jelent arra nézve, hogy a zálogtárggyal való helytállási kötelezettsége nem azonnal válik esedékessé. A megfelelő felmondási idő azonban a zálogjogosult számára is lényeges, hiszen ebben az esetben elegendő ideje van arra, hogy a jelzáloglevelek fedezetéül szolgáló önálló zálogjogok szükséges cseréjét végre tudja hajtani.

Bár az önálló zálogjogból fakadó kielégítési jog megnyílására nézve a Ptk. a járulékoság hiánya miatt speciális rendelkezéseket mond ki, a kielégítési jog tartalmát tekintve nincs különbség a követelést biztosító járulékos, valamint az önálló zálogjog között. Ennek megfelelően az önálló zálogjog jogosultját kielégítési joga gyakorlása során ugyanazok a jogok illetik és kötelezettségek terhelik, mint a járulékos zálogjog jogosultját.

Az önálló zálogjog, valamint a biztosítéki szerződés felmondásától meg kell különböztetni az alapjogviszony felmondását. Az alapjogviszony felmondása főszabály szerint nem hat ki az önálló zálogjogra, de önmagában a biztosítéki szerződésre sem. A felek azonban a biztosítéki szerződésben az önálló zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog megnyílását az alapjogviszony felmondásához is köthetik. Ebben az esetben az alapjogviszony felmondása a biztosítéki szerződés rendelkezése szerint önmagában is megnyitja a kielégítési jog gyakorlásának lehetőségét.

22. Az önálló zálogjog átjegyzése, illetve törlése

Az önálló zálogjog rugalmasabbá tétele érdekében a (8) bekezdés több új választási lehetőséget is biztosít a zálogkötelezett számára. Ezeknek a lehetőségeknek közös jellemzője, hogy a zálogkötelezett akkor élhet velük, ha az önálló zálogjog eredeti biztosítéki célja valamilyen okból kifolyólag megszűnt. Erre a Ptk. idézett szakasza szerint az alábbi esetekben kerülhet sor:

- ha a biztosítéki szerződés nem jött létre;
- ha az önálló zálogjog létesítésének a biztosítéki szerződésben megjelölt célja véglegesen megghiúsult;
- ha a biztosítéki szerződés megszűnt;
- ha a biztosítéki szerződés szerint a zálogtárgyból kielégíthető követelés – ideértve a megtérítési követelést is – megszűnt; továbbá
- ha a biztosítéki szerződésbe foglalt más, az önálló zálogjog megszűnését eredményező ok vagy feltétel bekövetkezett.

Ezekben az esetekben a zálogjogosult a zálogkötelezett írásbeli felszólítására köteles hozzájárulni ahhoz, hogy

- a) az ingatlan-nyilvántartásba az önálló zálogjog jogosultjaként a zálogkötelezettet, vagy
- b) az általa megjelölt pénzügyi intézményt jegyezzék be, vagy
- c) az önálló zálogjogot töröljék az ingatlan-nyilvántartásból.

A zálogkötelezettet tehát ezekben az esetekben háromféle választási lehetőség illeti meg:

- kérheti, hogy az ingatlan-nyilvántartásba az önálló zálogjog új jogosultjaként egy általa megjelölt másik pénzügyi intézményt jegyezzenek be;

- kérheti, hogy az ingatlan-nyilvántartásba az önálló zálogjog új jogosultjaként őt magát jegyezzék be; és végül

- kérheti, hogy az önálló zálogjogot töröljék az ingatlan-nyilvántartásból.

Ha a fenti feltételek megvalósultak, a zálogjogosultnak a zálogkötelezett bármelyik előbbieken említett kéréséhez hozzá kell járulnia, e kötelezettségének teljesítése bírósági úton is kikényszeríthető.

Mindezek alapján az önálló zálogjog átjegyzésének két esete lehetséges:

- az önálló zálogjognak egy másik pénzügyi intézményre; illetve
- az önálló zálogjognak a zálogkötelezett tulajdonosra való átjegyzése.

Ez utóbbi esetben tulajdonosi önálló zálogjog jön létre, amely polgári jogunk új jogintézménye. A tulajdonosi zálogjog az 1959-es Ptk.-t megelőző jogunkban már létezett, az 5:142. § (2) és (3) bekezdése pedig ezt a zálogjogi formát újra elismeri (noha az említett elnevezést a Ptk. nem használja). Jelen § (8) bekezdésében szabályozott tulajdonosi önálló zálogjog azonban ehhez képest is sajátos kategória, sajátossága abban áll, hogy e tulajdonosi zálogjog mögött ténylegesen nem áll fenn követelés, de olyan jogviszony vagy jogcím sem, amelyből követelés származhatna, ebben az esetben tehát még olyan megtérítési igény sincs, amelyet a tulajdonosi önálló zálogjog biztosítana. Ebből következően a tulajdonosi önálló zálogjog a követelés nélküli rangsorjoggal mutat hasonlóságot. Többféle tulajdonosi zálogjog egyidejűleg természetesen nem állhat fenn, egymáshoz való viszonyuk azonban még további tisztázást igényel.

A tulajdonosi önálló zálogjog megkönnyítheti a zálogkötelezett újabb hitelhez jutását. Valójában – gazdasági funkcióját tekintve – a ranghely előzetes biztosításához, illetve a megszűnt ranghellyel való rendelkezéshez hasonló jogintézmény. Kérdés azonban, hogy a tulajdonosi önálló zálogjognak ez az esete felhasználható-e arra, hogy a zálogkötelezett tulajdonos a zálogtárgyra vezetett végrehajtási eljárás, vagy az ellene mint gazdálkodó szervezet ellen indított felszámolási eljárás során a többi hitelezőt megelőzve, megtérüléshez jusson, hasonlóképpen ahhoz, ahogy erre a tulajdonosi zálogjognak az 5:142. § (2) és (3) bekezdésében megjelenő esetei lehetőséget adnak.

A tulajdonosi zálogjog lényege az, hogy e zálogjog a zálogkötelezett tulajdonos számára az ellene indított végrehajtási vagy felszámolási eljárás során is megtérülést biztosíthasson. Ebből következően a fizetéseképtelenségi eljárások során a kielégítési rangsor alapján a zálogkötelezett többi hitelezője javára csak azt az összeget lehetne figyelembe venni, amelyből a tulajdonosi zálogjoggal rendelkező zálogkötelezett követelése levonásra került. A tulajdonosi zálogjog jogosultja (vagyis maga a zálogkötelezett) a fizetéseképtelenségi eljárásokban beállhat a zálogjoggal biztosított hitelezői rangsorba és a zálogtárgy értékesítése során befolyt vételárból, annak felosztása során annyit kapna, amennyi őt zálogjogosultként a követelése (pl. a személyes adóssal szembeni megtérítési igénye) alapján megilleti. Ez az értelme ugyanis a követeléshez (megtérítési igényhez) kapcsolódó tulajdonosi zálogjognak.

Más azonban a helyzet tulajdonosi önálló zálogjog esetében. Ilyenkor ugyanis a zálogkötelezettet semmilyen követelés, így megtérítési igény sem illeti meg. A tulajdonosi önálló zálogjog ennek alapján egy követelés nélküli rangsorjog. Ezt azonban a zálogkötelezett ellen indított végrehajtási, illetve felszámolási eljárásban a befolyt vételár felosztása során nyilvánvalóan nem lehet figyelembe venni.

Az önálló zálogjog nyilvántartási átjegyzését meg kell különböztetni attól az esettől, amikor az önálló zálogjogot annak jogosultja refinanszírozási célból átruházza (értékesíti). Ez a hazai banki refinanszírozási gyakorlatban széles körben elterjedt konstrukció, amelyről a Jht. 8. § (4) bekezdése is szól. Ebben az esetben a kialakult gyakorlat szerint az önálló zálogjogot az ingatlan-nyilvántartásban nem jegyzik át feltétlenül az új jogosult javára. Ennek oka, hogy az eredeti jogosult egyidejűleg vissza is vásárolja az általa átruházott önálló zálogjogot, így a nyilvántartási bejegyzés felesleges adminisztrációs

teher lenne a felek számára. Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre elegendő akkor sort keríteni, amikor az önálló zálogjogot megszerző új jogosult számára fontossá válik, hogy a zálogjoghoz kapcsolódó abszolút hatályú jogosítványokat gyakorolni tudja.

23. Az átváltoztatás

Mind a korábbi magyar, mind pedig a hatályos német és magyar szabályozás a felek számára lehetőséget biztosít arra, hogy a nem járulékos zálogjogot járulékosná, ez utóbbit pedig nem járulékosná változtassák át. A német jogban a BGB 1198. §-a rendelkezik az átváltoztatás lehetőségéről, azzal, hogy ahhoz nincs szükség a rangsorban azonos vagy hátrább álló jogosultak beleegyezésére.

A Jt. 86. §-a ezzel kapcsolatban azt mondta ki, hogy a telekadósságot másnemű (vagyis járulékos) jelzálogjoggá, másnemű jelzálogjogot pedig telekadóssággá a felek megegyezésével és a telekkönyvi bejegyzéssel bármikor át lehetett változtatni. Az átváltoztatáshoz nem volt szükség az egyenlő rangsorban álló vagy a később bejegyzett jogosultak hozzájárulására. Vitatott volt azonban, hogy a Jt. alapján szükség volt-e az átváltoztatáshoz a személyes adós hozzájárulására is.

Az átváltoztatás lehetőségéről az 1959-es Ptk. 269. § (4) bekezdése – a Jt.-hez hasonlóan – a következőképpen rendelkezett: *„Az önálló zálogjog – ranghelyének megtartása mellett – követelést biztosító zálogjoggá, ez utóbbi pedig önálló zálogjoggá a felek erre irányuló megállapodásával – ha a zálogjogot a nyilvántartás tartalmazza, úgy a megállapodáson felül a nyilvántartásba történő bejegyzésével – átváltoztatható. Az átváltoztatáshoz nincs szükség a rangsorban azonos vagy hátrább álló zálogjogosultak hozzájárulására.”*

Ezzel szinte szó szerint megegyezik jelen § (9) bekezdésének normaszövege is. Ennek alapján az önálló zálogjog követelést biztosító zálogjoggá, ez utóbbi pedig önálló zálogjoggá, a felek erre irányuló *írásbeli* megállapodásával és az átváltoztatás ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésével – a zálogjog ranghelyének megtartása mellett – átváltoztatható. A Ptk. szerint ehhez nem szükséges a rangsorban azonos ranghelyen vagy hátrább álló zálogjogosultak hozzájárulása sem.

Az átváltoztatás tehát egy kétoldalú, kötetmi jogi megállapodás a felek között, amelyet írásba kell foglalni. Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert az átváltoztatás ennek alapján nem egyszerűen az eredeti zálogszerződés módosítása, amelyet erre irányuló kikötés alapján a zálogjogosult akár egyoldalúan is megtehet. A zálogszerződésben a zálogjogosult számára esetlegesen kikötött egyoldalú szerződésmódosítási jog nem eredményezheti a jelzálogjog átváltoztatását. Az átváltoztatásról egyoldalúan egyik fél sem dönthet, ehhez a felek kétoldalú megállapodására van szükség.

Ahhoz, hogy az átváltoztatás dologi jogi hatályt nyerjen, elkerülhetetlen az átváltoztatás tényének az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése. Ennek során az átváltoztatás eredményeként létrejött jelzálogjog vagy önálló zálogjog megtartja az eredeti jelzálogjog vagy önálló zálogjog ranghelyét.

Ehhez kapcsolódóan felmerül a kérdés, hogy az átváltoztatás bejegyzéséhez milyen okirati kellékekre, illetve egyéb feltételek teljesítésére van szükség. Ebből a szempontból azt kell kiemelni, hogy nem új jelzálogjog alapításáról van szó, hanem egy már létrejött (bejegyzett) jelzálogjog átváltoztatásáról. Ez a kérdés – mint arra alább részletesen is kitérünk – az átalakításos önálló zálogjog kapcsán is felmerül. Átváltoztatás esetén az átváltoztató szerződés természetesen szükséges az átváltoztatás ingatlan-nyilvántartási

bejegyzéséhez. Az Inyvh. 20/A. § (1) bekezdése emellett erre a szerződésre az Inyvtv. 32. § (2) és (5) bekezdései szerinti alaki követelmények alkalmazását írja elő.

Jelen § (9) bekezdése szempontjából felek alatt a zálogjogosultat és a zálogkötelezettet kell érteni, a személyes adóst azonban nem. Ennek az a magyarázata, hogy a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés kötelezettjének, vagyis a személyes adósnak a helyzetét az átváltoztatás nem érinti. A személyes adóst terhelő fizetési kötelezettség mértéke a jelzálogjog átváltoztatása következtében nem változik meg. Ha tehát a zálogkötelezett és a személyes adós két különböző személy, akkor a jelzálogjog átalakításához a személyes adós beleegyezésére nincs szükség.

A (9) bekezdés második mondata alapján az átváltoztatáshoz a rangsorban azonos ranghelyen vagy hátrább álló zálogjogosultak hozzájárulására sincs szükség. A korábbi jogszabályi környezetben ennek a rendelkezésnek az alkalmazása nem vetett fel kérdéseket. A Jt. és az 1959-es Ptk. szabályozása ugyanis a fix ranghely elvén alapult. A Ptk. azonban a mozgó ranghely elvét követi. Ezzel áll összhangban az is, hogy a Ptk. nem teszi lehetővé a megszűnt ranghellyel való rendelkezést, ez ugyanis korlátozná a rangsorban hátrább álló zálogjogosultak előrelépését. Mindez azonban a Ptkmód. hatálybalépése után sem fog problémát okozni, hiszen az átváltoztatás (bármilyen irányú is az) az önálló zálogjogra vonatkozó szabályozás szerint sem lehet hátrányos a rangsorban azonos ranghelyen vagy hátrább álló zálogjogosultak számára.

Erre gondosan ügyel az ingatlan-nyilvántartási szabályozás is. Az Inyvh. 20/A. §-ának (2)–(4) bekezdése szerint ugyanis a követelést biztosító zálogjog átváltoztatása esetén az átváltoztatással létrejött önálló zálogjog azonos ranghelyen csak a bejegyzett követelést biztosító zálogjog tőkeösszegének mértékéig, legfeljebb e tőkeösszegnek meghatározott összegként való feltüntetésével jegyezhető be önálló zálogjogként. Önálló zálogjognak követelést biztosító zálogjoggá történő átváltoztatása esetén pedig az átváltoztatással létrejött követelést biztosító zálogjog azonos ranghelyen csak az önálló zálogjog bejegyzésében meghatározott összeg mértékéig, legfeljebb ezen összeg – mint az 5:98. § (3) bekezdése szerinti keretösszeg – feltüntetésével jegyezhető be az ingatlan-nyilvántartásba. Ha pedig ez utóbbi esetben a zálogjog átváltoztatása során a felek a szerződésben a kielégítési jog terjedelmét meghatározó összeget az eredeti bejegyzésben szereplő mértéket meghaladó összegben jelölik meg, a különbözet erejéig jelzálogjog csak új ranghelyre jegyezhető be. A rangsorban azonos vagy hátrább álló ranghelyen álló zálogjogosultak tehát még ilyen tartalmú átváltoztató szerződés esetén sem kerülnek hátrányosabb helyzetbe, hiszen a különbözeti összegre vonatkozó új ranghely csak őket követő ranghely lehet.

Az Inyvh. arra az esetre is tartalmaz rendelkezést, ha a különbözet összegének új ranghelyen történő bejegyzéséhez a rangsorban ezt megelőzően feljegyzett elidegenítési és terhelési tilalom jogosultja nem járul hozzá. Ilyen esetben az ingatlanügyi hatóságnak a különbözet új ranghelyen történő bejegyzését értelemszerűen mellőznie kell.

A feleknek a jelzálogjog átváltoztatása során azt a kérdést is rendezniük kell, hogy járulékos zálogjog önálló zálogjoggá történő átváltoztatása esetén biztosítéki szerződés is rendelkezésre álljon. Erre olyan módon is sor kerülhet, hogy a felek a járulékos jelzálogjog önálló zálogjoggá történő átváltoztatásáról szóló megállapodásukat egy okiratba foglalják a biztosítéki szerződéssel. Mindez nem korlátozza a feleket abban, hogy a biztosítéki megállapodásukat utólag módosítsák, vagy új biztosítéki szerződést kössenek. Ekkor már az átváltoztatásról szóló megállapodásra előírt többlet alakszerűségi követelményekre sem kell figyelemmel lenniük, vagyis a módosításhoz, illetve az új biztosítéki szerződés megkötéséhez elegendő annak egyszerű írásba foglalása is.

Megválaszolandó kérdés az is, hogy a felek megállapodhatnak-e előzetesen az átváltoztatásban. Kiköthetik-e például az önálló zálogjogot alapító zálogszerződésben, vagy az ahhoz kapcsolódó biztosítéki megállapodásban, hogy bizonyos feltételek teljesülése esetén az önálló zálogjog járulékos jelzálogjoggá alakul át (vagyis köthetik-e valamely feltétel bekövetkezéséhez az átalakításra vonatkozó megállapodásuk hatálybalépését). Van-e továbbá lehetőség arra, hogy a zálogkötelezett előzetesen tegye meg az átváltoztatásra irányuló szerződéses jognyilatkozatát, amelyre vonatkozó egyező akaratnyilatkozatát a zálogjogosult csak utóbb – pl. valamely feltétel bekövetkezése esetén – nyilvánítja ki. Ilyen feltétel lehetne például, hogy a személyes adós a biztosítéki szerződés szerinti követelés teljesítésével késedelembe esik. Míg az első esetben az átváltoztatásra irányuló megállapodás hatálybalépése egy előre meghatározott feltétel bekövetkeztéhez kapcsolódna, addig a második esetben a megállapodás létrejötte a zálogjogosult egyoldalú döntésétől függne.

Álláspontunk szerint nincs akadálya annak, hogy az átváltoztatásra irányuló megállapodás hatályának beálltát a felek jövőbeni időponttól vagy feltételtől tegyék függővé. A felfüggesztő és a bontó feltételtől vagy időhatározást tartalmazó szerződés megkötésének lehetőségéről a 6:116. § (1) bekezdése rendelkezik, ennek során pedig figyelembe kell venni a 6:117. §-ban foglaltakat is.

Több problémát vet fel a második lehetőség, vagyis amikor az átváltoztatásról szóló megállapodás létrejötte a zálogjogosult egyoldalú döntésétől függne. Lehetséges, hogy a zálogjogosult egy meghatározott feltétel bekövetkeztekor hozná meg a megállapodás megkötésére vonatkozó döntését, ebben az esetben azonban végső soron nem a feltétel bekövetkeztén van a hangsúly, hanem a zálogjogosult egyoldalú döntésén. Ez a zálogjogosult számára egy olyan egyoldalú hatalmasságot biztosítana, amellyel meghatározhatná azt, hogy a zálogkötelezett előzetes szerződési nyilatkozatára tekintettel létre kívánja-e hozni az átváltoztatásra irányuló szerződést.

Véleményünk szerint azonban annak nincs akadálya, hogy a felek az eredeti zálogszerződésben ilyen egyoldalú döntési szabadsággal ruházzák fel a zálogjogosultat, mert egy ilyen tartalmú szerződéses kikötés önmagában nem ütközik jogszabályba. Azt természetesen ekkor is vizsgálhatja a bíróság, hogy a zálogjogosult részéről az átváltoztatásra vonatkozóan kikötött egyoldalú joggyakorlás lehetősége (egyoldalú jogalakítás) az adott esetben nem jelent-e visszaélésszerű joggyakorlást.

Külön kérdés, hogy fogyasztói zálogszerződésben megengedhető-e egy ilyen kikötés. Amennyiben azt a felek előzetesen külön nem tárgyalják meg, hanem az előzetesen megtett zálogkötelezetti nyilatkozat a zálogjogosult által alkalmazott általános szerződési feltételként a zálogszerződés részévé válik, úgy felmerülhet az ilyen fogyasztói zálogszerződés tisztességtelenségének kérdése, különös tekintettel a 6:104. § (2) bekezdésének d) pontjában foglaltakra. Ebben az esetben természetesen nem egyoldalú szerződésmódosítási jog kikötéséről lenne szó.

Mindezek alapján önálló zálogjog esetén a zálogkötelezett előzetes beleegyezését adhatja az önálló zálogjog követelést biztosító, járulékos jelzálogjoggá történő átváltoztatásához. Ha azonban a zálogkötelezett fogyasztó, úgy az ilyen tartalmú előzetes nyilatkozatot célszerű magában az eredeti zálogszerződésben elhelyezni és egyedileg megtárgyalni a zálogkötelezettel. Abban az esetben ugyanis, ha ezt az előzetes zálogkötelezetti nyilatkozatot csak a zálogjogosult általános, illetve a zálogkötelezettel egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételei tartalmazzák, akkor egy ilyen kikötés a fogyasztónak minősülő zálogkötelezettel szemben tisztességtelennek minősülhet, vagy megfélemlítő kikötésként nem is válik a szerződés részévé.

Végül felhívjuk a figyelmet arra is, hogy a Ptkmód. 28. § (2) bekezdése alapján a 2016. október 1-jét követően alapított ingatlanra vonatkozó járulékos jelzálogjogokat átalakításos önálló zálogjoggá nem lehet átalakítani, azokból tehát a Ptkmód. 29. §-ában foglalt szabályok szerint átalakításos önálló zálogjog nem hozható létre. E járulékos jelzálogjogok esetében kizárólag jelen § (9) bekezdése szerinti átváltoztatásra kerülhet sor.

24. Az önálló zálogjogra vonatkozó utaló szabály

A nem járulékos zálogjogok is zálogjognak minősülnek, ezért nagy a jelentősége az olyan jellegű rendelkezésnek, amely szerint ezekre a zálogjogokra – az eltérő rendelkezések kivételével – egyebekben a járulékos zálogjogra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Ilyen tartalmú utaló szabályt a (10) bekezdés is kimond. Ennek alapján az önálló zálogjogra egyebekben – ha a biztosított követeléstől való függetlenségből más nem következik – a követelést biztosító zálogjogra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

Így annak sincs akadálya, hogy a felek önálló zálogjogot egyetemleges zálogjogként hozzanak létre. Az 5:105. § (1) bekezdése alapján, ha a zálogjog ugyanannak a követelésnek a biztosítására több zálogtárgyat terhel, a megfelelő nyilvántartásban fel kell tüntetni, hogy a jelzálogjog egyetemleges. A (2) bekezdés szerint pedig egyetemleges zálogjog esetén minden zálogtárgy az egész követelés biztosítására szolgál. Mindezek alapján lehetséges, hogy az önálló zálogjog is több ingatlant terheljen, vagyis egyetemleges önálló zálogjogként jöjjön létre.

Korábban az 1959-es Ptk. 269. § (5) bekezdésében foglalt hasonló tartalmú utaló szabály alkalmazási körét a jogirodalom részletesebben nem vette górcső alá. Az újrászabályozott önálló zálogjog gyakorlati alkalmazását nagymértékben ezért megkönnyítené, ha ennek az utaló szabálynak a pontos tartalmát, a szóba jöhető rendelkezések körét a magyar zálogjogi jogirodalom is kimunkálná. Ez értelemszerűen a járulékos zálogjogra irányadó rendelkezések aprólékos elemzését igényelné abból a szempontból, hogy azok közül melyek nyerhetnek alkalmazást önálló zálogjog esetén is.

XXIII. Fejezet

A zálogjog tárgya

5:101. §

[A zálogtárgyak]

- (1) **Zálogjog tárgya bármely vagyontárgy lehet.**
- (2) **Kézizálogjog tárgya ingó dolog lehet.**
- (3) **Közös tulajdonban álló dolognak a zálogkötelezett tulajdonában lévő tulajdoni hányada, több személyt megillető jognak a zálogkötelezettet megillető hányada, továbbá osztható követelés meghatározott része kivételével dolog vagy jog egy részén nem lehet zálogjogot alapítani.**
- (4) **Ha a zálogtárgy jog vagy követelés és e törvény eltérően nem rendelkezik vagy a zálogtárgy természetéből más nem következik, a zálogtárgy tulajdonjogán a jogot vagy a követelést, a zálogtárgy tulajdonosán a jogosultat kell érteni.**

(5) A követelésen alapított zálogjogra vonatkozó szabályok megfelelően alkalmazandóak, ha a zálogjog tárgya jog.

1. A lehetséges zálogtárgyak köre

A zálogtárgy (korábbi kifejezéssel: a zálog) szerepe azért meghatározó jelentőségű, mert a zálogkötelezett helytállási kötelezettsége csak a zálogul lekötött vagyontárgy tekintetében áll fenn, annak értékéig terjed. A zálogkötelezett korlátozott vagyoni helytállási kötelezettségének felső határa tehát a zálogtárgy értéke. A nem személyes adós dologi zálogkötelezett a biztosított követelés teljesítéséért csak a zálogtárggyal, annak értékéig tartozik helytállni, teljes magánvagyonával azonban nem felel. Itt tehát nem érvényesül a polgári jogban általánosan elterjedt teljes vagyoni felelősség elve, a zálogkötelezettet vagyoni korlátozott helytállási kötelezettség terheli.

Ennek a zálogtárgyra korlátozott vagyoni felelősségnek speciális esetei a telekadósság és az önálló zálogjog. Amennyiben ugyanis ezek a nem járulékos zálogjogi alakzatok alapul fekvő személyes követelés nélkül jöttek létre – ami a gyakorlatban nem igazán fordult elő –, a zálogkötelezett helytállási kötelezettsége egy sajátos dologi felelősségként jelent meg. A 19. században a korabeli gazdasági viszonyok közepette gyakoriak voltak a kizárólag ilyen jellegű dologi felelősséget megtestesítő zálogjogi formák. Ennek a dologi felelősségnek (pontosabban: helytállási kötelezettségnek) az volt a lényege, hogy magába olvasztotta a kötelmi jogcímen fennálló teljesítési kötelezettséget.

Az 5:89. § (3) bekezdése alapján a zálogszerződés kötelező tartalmi eleme a zálogtárgy meghatározása. A Ptk. 5:89. § (4) bekezdése értelmében a zálogtárgy nemcsak egyedileg, hanem fajta és mennyiség szerint, vagy más, a zálogtárgy azonosítására alkalmas körülírással is meghatározható.

Zálogtárgy bármilyen vagyontárgy lehet: ingó, ingatlan, jog vagy követelés. A vagyontárgy fogalmát a Ptk. az értelmező rendelkezések körében határozza meg. A 8:1. § 5. pontja értelmében a Ptk. alkalmazásában vagyontárgynak a dolog, a jog és a követelés minősül.

Jelzálogjog tárgya bármilyen dolog (ingó és ingatlan), jog és követelés is lehet. Ezzel szemben kézzzálogjog tárgya csak ingó dolog lehet. A tárgya szempontjából is sajátos zálogjogi kategóriát képez az óvadék.

Bár a Ptk. ezt nem mondja ki, a dolgokkal szemben követelmény, hogy forgalomképesek legyenek. Forgalomképtelen dolog nem zálogosítható el, az erre irányuló zálogszerződés semmis. Jogok és követelések esetén – bár erre a Ptk. az 1959-es Ptk.-val ellentétben kifejezetten nem utal – feltétel az átruházhatóság, illetve az, hogy az át nem ruházható jogok gyakorlása harmadik személynek – ebben az esetben a zálogjogosultnak – átengedhető legyen.

Közgazdasági szempontból valamennyi zálogtárggyal szemben elvárás, hogy vagyoni, illetve forgalmi értékkel rendelkezzen. Nem kizárt azonban, hogy a hitelező olyan vagyontárgyat fogad el zálogul, amelynek nincs vagyoni értéke, de az adós számára nagy eszmei értékkel (ún. előszereteti értékkel) rendelkezik. Egy ilyen forgalmi értékkel nem, csak előszereteti értékkel bíró vagyontárgy azonban legfeljebb az adós fizetőkészségét képes befolyásolni, a fizetőképességét azonban aligha.

Kérdés, hogy elzálogosíthatóak-e a végrehajtás alá nem vonható vagyontárgyak. Ez gyakorlatilag a végrehajtás alól mentes ingóságok elzálogosíthatóságát érinti. Elzálogosíthatóak azok az ingóságok, amelyeknél a végrehajtás alóli mentességet

a tulajdonos személyes körülményei indokolják, de amelyek eladásának vagy átruházásának egyébként nincs jogi akadály.

Elhasználható vagy helyettesíthető dolog is lehet zálogtárgy (többnyire ilyenek az óvadék tárgyai), ilyen esetben ún. rendhagyó zálogjog keletkezik. Ez szorosan kapcsolódik a zálogtárgy használatának a jogához, illetve ahhoz, hogy ez a jog kit és milyen terjedelemben illet meg. Rendhagyó zálogjog esetén a felek külön megállapodása szükséges ahhoz, hogy a természeténél fogva elhasználható vagy helyettesíthető dolgok zálogtárgyként a zálogjogosult tulajdonába kerüljenek, és a hitelező ugyanolyan minőségű és mennyiségű más dolog szolgáltatására legyen kötelezve.

A körülírással történő meghatározás alapján zálogtárgy lehet egy meghatározott dologösszesség is. Ilyen esetben a zálogjog kiterjedhet a dologösszesség alapításkori állagára úgy, hogy nem áll fenn azon a dolgon, ami utóbb válik a dologösszesség részévé, de elvileg megmarad afölött, ami abból utóbb kivált. Kiterjedhet azonban a zálogjog a dologösszesség mindenkori állagára is. Ilyenkor zálogtárgy lesz az is, ami utóbb kapcsolódik a dologösszességhez, amit azonban attól utóbb elválasztanak, afölött megszűnik a zálogjog. Az első eset (alapításkori állag) kézizálogjognál fordulhat elő, a második (mindenkori állag) pedig ingó jelzálogjog esetében.

Közös tulajdonban álló dolog vagy jog esetén zálogjogot az adott dolog vagy jog meghatározott hányadára lehet alapítani. Ehhez hasonlóan osztható követelés meghatározott részét is terhelheti zálogjog. Ezekről az esetektől eltekintve dolog vagy jog egy részén nem lehet zálogjogot alapítani.

Még létre sem jött dolog vagy olyan dolog, amely felett a zálogkötelezettet még nem illeti meg rendelkezési jog, csak kivételesen lehet zálogtárgy. Ez a jövőbeli zálogjog esete, amelyet meg kell különböztetni a jövőbeli követelést biztosító zálogjogtól. A még létre sem jött követelést biztosító zálogjog tárgya már létezik, ez a zálogjog létre is jött, csak a zálogjogosult kielégítési jogát – biztosított követelés hiányában – nem gyakorolhatja. A zálogjogosult tehát a jövőbeli követelés létrejöttéig a zálogjogát nem érvényesítheti, a zálogtárgy lekötése azonban másokkal szemben ilyen esetben is elsőbbséget élvez. Ha a jövőbeli követelést biztosító zálogtárgy is jövőbeli, akkor a zálogjog nem jön létre (legalábbis addig, amíg a zálogtárgy létre nem jön). Ez az eset a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyezhető jelzálogjog körében fordulhat elő, egyéb esetben legfeljebb csak a zálogszerződés válthat ki a felek között az 5:91. § szerinti kötelmi hatályt.

2. Jagon vagy követelésen fennálló zálogjog

A jogokkal és követelésekkel kapcsolatban a Ptk. nem írja elő az átruházhatóság követelményét, de az nyilvánvaló, hogy miként csak forgalomképes dolgok zálogosíthatóak el, ehhez hasonlóan csak átruházható jogok és követelések lehetnek zálogjog tárgyai.

A törvényszövegben az átruházhatóságra utalás hiánya mögött az áll, hogy a Ptk. a jogokkal kapcsolatban arra az álláspontra helyezkedik, hogy ezek főszabály szerint forgalomképesek, kivéve, ha a forgalomképességet jogszabály zárja ki, vagy a forgalomképtelenség a jog természetéből következik (Indokolás 604.). Ez egy lényeges változás a korábbi joghoz képest, amely abból indult ki, hogy a jogok főszabályként forgalomképtelenek, kivéve, ha valamely jogot külön jogszabály forgalomképesnek minősít.

A forgalomképesség hiánya önmagában még nem zárja ki az adott jog elzálogosíthatóságát, feltéve, hogy a jog gyakorlása harmadik személynek átengedhető. Ez szintén a zálogjog érvényesítésével, illetve a zálogtárgy értékesíthetőségével függ össze.

Erre tekintettel nem lehet elzálogosítani a telki szolgáltatásokat és a személyes szolgáltatásokat, így például a használati szolgáltatást (5:159. §) sem. Nem lehet zálogtárgy a földhasználati jog (5:145. §). A haszonélvezeti jog egyes álláspontok szerint zálogjog tárgya lehet, mert az 5:148. § (1) bekezdése alapján a haszonélvező a haszonélvezeti jogot ugyan nem ruházhatja át, de a birtoklás, a használat és a hasznok szedése jogának gyakorlását átengedheti. Más felfogás szerint a haszonélvezeti jog nem, de a hasznok szedésének a haszonélvezőt megillető joga zálogjog tárgya lehet. Zálogtárgy lehet a bérleti és a haszonbérleti jog is. A Ptk. alapján immár nincs akadálya az elő- és visszavásárlási jogok átruházásának sem, ezért elvileg e jogok elzálogosítása sem tekinthető kizártnak.

A jogokkal szemben – amelyek rendkívül sokfélék lehetnek – a követelések természetükből adódóan forgalomképesek és átruházhatóak. A követelések jellemzően pénzkövetelések, zálogtárgy lehet azonban az a követelés is, amelynek tárgya olyan dolog, amely önmagában is zálogtárgy lehetne (*pignus nominis*).

Zálogtárgy lehet a jog vagy követelés akkor is, ha arról értékpapírt állítottak ki, ebben az esetben azonban ingó dolgot terhelő zálogjogról vagy óvadékról van szó.

A fizetésiszámla-követelés nemcsak óvadék, hanem jelzálogjog tárgya is lehet. Az 5:126. § (4) bekezdése szerint azonban a fizetésiszámla-követelést terhelő jelzálogjog érvényesítésére kizárólag bírósági végrehajtás útján kerülhet sor.

A gyakorlatban elterjedt, hogy élet- vagy vagyonszámvetésből származó követelés jelenti a fedezetet, vagyis ez a zálogtárgy. Ebből a szempontból az életbiztosítás azért előnyösebb a hitelező számára, mert lehetőség van kedvezményezettet jelölni, aki maga a hitelnyújtó is lehet.

Ehhez kapcsolódóan felmerül a kérdés, hogy tartós megtakarítások – például önkéntes nyugdíjpénztári megtakarítás, nyugdíj-előtakarékossági megtakarítás, esetleg lakástakarék-pénztári megtakarítás – lehetnek-e zálogtárgyak. Ilyen esetben a szóban forgó megtakarítás képezné a hitel fedezetét. Ez a lehetőség elvileg fennáll, figyelemmel kell azonban lenni arra, hogy ezekhez a tartós megtakarításokhoz csak meghatározott idő letelte után lehet hozzáférni. Hiába válik tehát esedékessé a biztosított követelés, és mulasztja el a teljesítést a kötelezett, a zálogjogosult hitelezőnek az így megnyíló kielégítési joga arra nem terjed ki, hogy felmondja ezeket a hosszú távú megtakarítási szerződéseket. Ha azonban egy ilyen megtakarítási szerződés épp ekkor jár le, amikor a zálogjogosult kielégítési joga megnyílik, és az adós ez alapján hozzáférhet a megtakarításához, erre az összegre a zálogjogosult igényt tarthat.

A 6:195. § (1) bekezdése alapján a követelések engedményezését kizáró kikötés harmadik személlyel szemben hatálytalan, vagyis egy ilyen szerződéses tilalom nem akadályozza meg az adott követelés elzálogosítását.

Előremutató újítása a Ptk.-nak, hogy előírja a jogon vagy követelésen alapított (jel) zálogjogoknak a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzését. Ez az esetek többségében a hitelbiztosítéki nyilvántartás. Ha azonban az adott jog fennállását közhiteles nyilvántartás (ún. lajstrom) tanúsítja, akkor a jelzálogjog megalapításához a megfelelő lajstromba való bejegyzés szükséges [5:93. § (2) bekezdés]. Ez utóbbi egyébként nem jelent változást a korábbi joghoz képest, az azonban igen, hogy az összes többi jogon vagy követelésen alapított zálogjogot be kell jegyezni a hitelbiztosítéki nyilvántartásba [5:93. § (1) bekezdés b) pont]. A bejegyzési kötelezettség előírása egyben azt is jelenti, hogy a jogon vagy követelésen fennálló zálogjog jelzálogjognak minősül.

3. Az alzálogjog

Alzálogjogról akkor beszélünk, amikor maga a zálogjog és a biztosított követelés együtt kerül elzálogosításra. Az alzálogjogra vonatkozóan rendelkezést egyrészt az 5:99. §-nak új (2016. október 1-jétől hatályos) (4) bekezdése, másrészt pedig a módosított 5:140. § tartalmaz. Az alzálogjog emellett az Inyvh. 17. §-ában is nevesítésre kerül. Az alzálogjog létrejöttére vonatkozó szabályokat legutóbb a Hbnytmódtv. 135. § és 136. §-ai pontosították (hatálybalépés: 2019. július 17.).

Az alzálogjogtól eltérő eset az, amikor ugyanazt a zálogtárgyat egyidejűleg több zálogjog is terheli (zálogjogok összeütközése). Az alzálogjogtól való elhatárolás alapja az, hogy alzálogjog esetén az alzálogjognak és a főzálogjognak nem ugyanaz a tárgy, zálogjogok összeütközése esetén azonban ugyanarról a zálogtárgyról van szó.

Az alzálogjogot nemcsak a zálogjogok összeütközésének eseteitől, hanem a biztosított követelés engedményezésétől és ezzel együtt a zálogjog átruházásától is el kell határolni.

4. A zálogkötelezettet megillető rendelkezési jog hiánya

A hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzendő ingók, jogok és követelések esetében az 5:89. § (4) bekezdése lehetővé teszi, hogy a zálogszerződésben a felek olyan zálogtárgyat jelöljenek meg, amely még nem létezik, vagy amely felett a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog. Érthetőbb és pontosabb lett volna, ha a Ptk. a rendelkezési jog helyett ebben a bekezdésben is a tulajdonjog kifejezést használja.

Ilyen jövőbeni zálogjog az 5:93. § (3) bekezdésének b) pontja alapján az ingatlan-nyilvántartásba, illetve lajstromba nem jegyezhető be. Az 5:93. § (4) bekezdése értelmében ugyanakkor a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésnek nem akadály, ha a bejegyezni kívánt zálogtárgy a bejegyzés időpontjában nem létezik, vagy azon a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog.

Mindebből az is következik, hogy kizárólag a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzendő jelzálogjogok esetében válhat el időben egymástól az alapítás és a zálogjog létrejötte. Ingatlan-jelzálogjog és lajstromba bejegyzett jelzálogjogok esetén a bejegyzésnek feltétele, hogy a zálogkötelezett a zálogtárgynak tulajdonosa vagy jogosultja legyen, így ezekben az esetekben az 5:88. § a) pontja alapján a zálogjog megalapítására sem kerülhet sor mindaddig, amíg a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog a zálogtárgy felett. Az utóbb említett nyilvántartásokba bejegyzendő zálogjogok esetében tehát a zálogjog alapítása és létrejötte időben nem válhat el egymástól, mert ezek alapításának feltétele a zálogkötelezettet megillető rendelkezési jog fennállása. E kérdéskörben a korábbi joghoz képest nincs eltérés.

5:102. §

[A körülírással meghatározott zálogtárgy]

Ha a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tárgyát körülírással határozták meg, a zálogjog tárgyát mindenkor azok a körülírásnak megfelelő dolgok, jogok, követelések alkotják, amelyek felett a zálogkötelezett rendelkezési joggal bír. A rendelkezési jog megszűnése ellenére fennmarad a zálogjog, ha a zálogtárgy elidegenítésére kereskedelmi forgalmon kívül vagy nem jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző részére került sor.

A Ptk. lehetővé teszi, hogy a zálogtárgy fajta és mennyiség szerint vagy más, a zálogtárgy azonosítására alkalmas körülírással is meghatározható legyen [5:89. § (4) bekezdés]. Valójában e körben sem új rendelkezésről van szó, hanem a vagyont terhelő zálogjog egyik tulajdonságának az átvételéről. A vagyont terhelő zálogjog mint sajátos zálogjogi konstrukció megszűnik ugyan (hiszen a Ptk. annak alapítását már nem engedi meg), de a jövőben is lesz lehetőség arra, hogy a felek a zálogtárgyat a vagyontárgyak egyedi megjelölése nélkül körülírással határozzák meg. A zálogtárgynak a zálogszerződésben való ilyen típusú meghatározásának ugyanakkor nemcsak a jelzálogjoggal terhelhető vagyontárgyak esetében lehet helye, hanem a kézizálogjoggal terhelni kívánt vagyontárgyak tekintetében is, igaz ennek csekélyebb a gazdasági jelentősége.

Jelzálogjog esetében a zálogtárgy körülírással való meghatározása azokra az ingókra, valamint jogokra és követelésekre terjedhet ki, amelyek elzálogosítása a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzéssel lehetséges. Az ingatlan-nyilvántartásba és a lajstromba ugyanis csak egyedileg meghatározott zálogtárgyakat terhelő jelzálogjogokat lehet bejegyezni [5:93. § (3) bekezdés b) pont]. A hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésre ezzel szemben körülírással meghatározott zálogtárgy tekintetében is sor kerülhet [5:93. § (4) bekezdés]. Mindebből az is következik, hogy a körülírással történő meghatározásnak ingatlan, valamint lajstromozott ingó és jog nem lehet a tárgya. Annak azonban nincs akadálya, hogy a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog meghatározott vagyontárgyakat egyfelől egyedileg, másfelől pedig azonosításra alkalmas körülírással meghatározva – akár egyidejűleg is – terheljen.

A hitelbiztosítéki nyilvántartásban körülírással történő meghatározás esetén jelen § értelmében a zálogjog tárgyát mindenkor azok a körülírásnak megfelelő dolgok, jogok és követelések alkotják, amelyek felett a zálogkötelezett rendelkezési joggal bír. A rendelkezési jog megszűnése ellenére is fennmarad azonban a zálogjog, ha a zálogtárgy elidegenítésére kereskedelmi forgalmon kívül, vagy nem jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző részére került sor. Ez utóbbi rendelkezés azonban azt is jelenti, hogy kereskedelmi forgalomban a jóhiszemű vagy ellenérték fejében szerző zálogjogtól mentes tulajdonjogot szerez. Ezt erősíti az 5:143. § (1) bekezdése is, amely ugyanezt a szabályt a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tekintetében generálisan, vagyis a zálogtárgy meghatározásának módjára tekintet nélkül mondja ki (a zálogjog megszűnik tehát azon a kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen és ellenérték fejében megszerzett zálogtárgyon is, amelyet a hitelbiztosítéki nyilvántartásban nem körülírással határoztak meg).

A körülírással történő meghatározás előnye, hogy ilyenkor ún. fajlagos zálogjog jön létre, amelynek tárgyai a zálogjog fennállása alatt egyedeiben változnak. Mindig azok a vagyontárgyak képezik a zálogjog tárgyát, amelyek a zálogkötelezett tulajdonában vannak, és megfelelnek a körülírásnak. A Ptk. ezzel lehetővé kívánja tenni, hogy forgóeszközök továbbra is zálogtárgyként szolgálhassanak anélkül, hogy ez akadályozná a rendes gazdálkodás menetét, vagyis azt, hogy a zálogjog fennállása alatt a zálogkötelezett a zálogtárgyakat feldolgozhassa, illetve értékesíthesse. Mindennek szükségszerű következménye, hogy az e vagyontárgyakat kereskedelmi forgalomban, jóhiszeműen és ellenérték fejében megszerző személy tehermentes tulajdont szerez. Megjegyezzük, hogy az 5:104. § (4) és (5) bekezdése a jelzálogtárggyal való fentiek szerinti rendelkezést (nemcsak e körben, de a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett minden zálogjoggal terhelt vagyontárgy esetén is) azzal a korlátozással teszi lehetővé, hogy abban az esetben

a) ha a zálogkötelezett az ilyen vagyontárgyat a rendes gazdálkodás körében értékesíti, az értékesítésből származó bevétel az eredeti zálogtárgy helyébe lép;

b) ha a zálogkötelezett a zálogtárgyat feldolgozza, átalakítja, más vagyontárgyakkal egyesíti vagy vegyíti, a feldolgozással, átalakítással, egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett új dolog az eredeti zálogtárgy helyébe lép.

A körülírással történő meghatározás kapcsán végül arra is utalni kell, hogy a Ptk. nem tartalmaz olyan rendelkezést, mint az 1959-es Ptk. 266. § (2) bekezdése, amely a vagyont terhelő zálogjog átalakításáról szól. Az 1959-es Ptk. szerint a vagyont terhelő zálogjogát a jogosult a kielégítési jogának megnyíltával egyedi zálogjogokká alakíthatta át, amelyet kikristályosításnak neveztek. Erre az 1959-es Ptk. 266. § (4) bekezdése alapján – kivételesen – a kielégítési jog megnyílt előtt is sor kerülhetett, az elzálogosított vagyon kielégítést veszélyeztető mértékű csökkenése esetén.

A Ptk. azonban nem szól a zálogtárgy körülírással történő meghatározása esetén arról, hogy a zálogjogosult hogyan egyediesíthetné a zálogjogát. Erre bizonyos esetekben nem is kerülhetne sor (pl. raktárkészlet elzálogosítása esetén). Ezért is utaltunk e zálogjog kapcsán annak inkább fajlagos jellegére, a kikristályosítás, egyediesítés szükségessége inkább a vagyontárgyak felett „lebegő” zálogjogok működési sajátossága, amikor is a „lebegés” megszüntetésének a jelzálogfedezet védelmével vagy a kielégítési jog gyakorlásával összefüggésben van, illetve lehet szerepe. Kérdés azonban, hogy a zálogjog érvényesítése esetén, különösen pedig a bírósági végrehajtás során az átalakító nyilatkozat hiánya (szükségtelensége) okozhat-e nehézségeket. Ennek elkerüléséhez valószínűleg újra át kell gondolni majd a bírósági végrehajtás, valamint a Cstv. szabályait is. Egyszerűbbnek tűnik a helyzet, ha a körülírással meghatározott zálogtárgyat – bírósági végrehajtáson kívül – a zálogjogosult értékesíti.

5:103. § [A zálogtárgy alkotórészei, tartozékai és hasznai]

- (1) A zálogjog a dolgot mindenkori alkotórészeivel együtt terheli. A zálogjog kétség esetén kiterjed a dolog mindenkori tartozékaira is.**
- (2) A zálogjog kiterjed a dolog termékeire, terményeire, szaporulatára és a zálogtárgy egyéb hasznaira.**
- (3) A zálogjog nem terjed ki a kielégítési jog megnyílása előtt az ingatlantól a rendes gazdálkodás szabályai szerint elvált alkotórészre, tartozéka és haszonra, ha annak tulajdonjogát átruházták és azt az ingatlanról elvitték.**

A Ptk. a korábbinál részletesebb szabályokat tartalmaz – a zálogjog körében is – a dologkapcsolatokról. Ezek a rendelkezések azért kiemelkedően fontosak, mert a forgalom biztonsága megköveteli, hogy mindenki számára felismerhető legyen, hogy pontosan mely vagyontárgyakra terjed ki a zálogjog.

A zálogjog – a tulajdonjoghoz hasonlóan – a dolgot alkotórészeivel együtt terheli. Alkotórész mindaz, ami a dologgal olyképpen van tartósan egyesítve, hogy az elválasztással a dolog vagy elválasztott része elpusztulna, illetve az elválasztással értéke vagy használhatósága számottevően csökkenne.

Az 1959-es Ptk. a zálogjog körében nem szólt a tartozékokról. A Ptk. azonban a tulajdonjogi szabályokhoz igazodva kimondja, hogy a zálogjog kétség esetén kiterjed a dolog mindenkori tartozékaira is. A tartozék nem alkotórész ugyan, de a dolog rendeltetésszerű használatához vagy épségben tartásához rendszerint szükséges vagy azt elősegíti. Itt gondot elsősorban az okozhat, hogy a tartozéki kapcsolat többnyire könnyen megszüntethető.

A zálogjog tehát főszabály szerint kiterjed a dologkapcsolatokra is. Ez a zálogjog oszthatatlanságának elvéből következik.

A hasznok, termények és szaporulatok – együtt: a dolog gyümölcsei – alkotórésznek minősülnek mindaddig, amíg a termő dologgal fizikai kapcsolatban vannak. Önálló jogi sorsuk akkor kezdődik, amikor a termő dologtól elválnak. Ezzel összefüggésben mondja ki a (2) bekezdés, hogy a zálogjog kiterjed a dolog termékeire, terményeire, szaporulatára és a zálogtárgy egyéb hasznaira is. Ez a szabály irányadó jogokra és bizonyos értelemben a követelésekre mint zálogtárgyakra is [5:101. § (4) bekezdés], hiszen jogi értelemben ezeknek is lehetnek gyümölcsei.

A zálogjog nem terjed ki azonban a kielégítési jog megnyílása előtt az ingatlantól a rendes gazdálkodás szabályai szerint elvált alkotórészre, tartozéokra és haszonra, ha annak tulajdonjogát átruházták, és azt az ingatlanról elvitték. Ez a szabály a forgalom biztonság érdekeit tartja szem előtt.

Kérdés, hogy ez alapján kézizálogjog esetében az elválással önálló dologgá váló gyümölcsre ellenkező megállapodás hiányában, vagyis a törvény erejénél fogva, *ex lege* kiterjed-e a zálogjog, vagy ehhez a felek erre irányuló megállapodása szükséges. Van olyan álláspont, amely szerint a kézizálogjog csak a felek erre vonatkozó megállapodása alapján terjed ki az elvált gyümölcsökre, tehát akkor, ha a felek akár a zálogszerződésben, akár külön megállapodnak abban, hogy a kézizálogjog a zálogtárgy termésére, termékére, szaporulatára vagy egyéb hasznára is kiterjed. E nézet szerint ilyen megállapodás hiányában az elvált gyümölcs mint újonnan keletkező dolog, kézizálogjogtól mentesen jön létre, és így azt a zálogjogosult köteles a zálogkötelezettnek kiszolgáltatni vagy alkalmat adni arra, hogy a zálogkötelezett a gyümölcsöt beszedje. Más – a hatályos szabályokból inkább levezethető – álláspont szerint a kézizálogjog az e zálogjoggal terhelt vagyontárgyak gyümölcseire is kiterjed, mert az erre vonatkozó törvényi főszabály ebben az esetben is irányadó [jelen § (2) bekezdése], e gyümölcsök kiadására – pusztán azon okból, hogy azok a földologtól elváltak – a zálogjogosult vagy a zálogtartó nem köteles. Az viszont az 5:106. § (2) bekezdése folytán alkalmazandó 6:361. § (4) bekezdése értelmében kifejezett kötelezettsége a kézizálogjog jogosultjának, hogy a hasznot hajtó dolog gyümölcseit beszedje, és azzal a zálogjog megszűnésekor a zálogkötelezettel elszámoljon.

A kézizálogjog jogosultját fel lehet jogosítani arra is, hogy a zálogtárgyat használja és hasznosítsa, a gyümölcsöket ne csak beszedje, hanem azokat fel is használja. A zálogjogosultat azonban ilyen esetben is elszámolási kötelezettség terheli. Ha a gyümölcs a felek rendelkezése szerint a zálogjogosultat illeti meg, annak beszedésére irányuló kötelezettségének elmulasztása az elszámolási kötelezettség alapján a zálogjogosult követelését csökkenti. A gyümölcs beszedésével kapcsolatos költségeket azonban a zálogjogosult felszámíthatja.

Ha a zálogjogosult a zálogtárgy használatára, hasznosítására, illetve gyümölcseinek beszedésére jogosult, gondoskodni kell arról, hogy a zálogjognak a zálogtárgy gyümölcseire való kiterjesztése harmadik személyek számára is felismerhető legyen.

Nincs lehetőség arra, hogy a kézizálogjog csak az ingó dolog gyümölcseit terhelje, a zálogjogot tehát nem lehet kizárólag a gyümölcsre korlátozni, az ugyanis a gyümölcsöző földolgot is terheli, annak azonban nincs akadálya, hogy a zálogjogot csak a földolog gyümölcseire mint jövőbeli zálogtárgyra alapítsák, és a zálogkötelezett csak a gyümölcsök birtokát legyen köteles a zálogjogosultnak átruházni, mint ahogy annak sem, hogy a földolgot birtokában tartó zálogjogosult e földolog helyett, a továbbiakban pusztán annak a földologtól elvált gyümölcseit terhelő zálogjogra tartson igényt, és zálogjogát csupán ez utóbbira tartsa fenn, a földolgot pedig visszaruházza a zálogkötelezetre.

Egy bonyolultabb műszaki berendezést – pl. gépjárművet – terhelő zálogjog esetén a dologkapcsolatokra vonatkozó szabályok alkalmazása számos problémát okozhat.

Kérdés például, hogy ha a hitelező már a jármű gyártása során bejegyezteti a zálogjogát a jármű egyes alkatrészeire is, akkor az összeszerelést követően mi lesz ezeknek a zálogjogoknak a sorsa. Kérdés, hogy az egyes alkatrészekre milyen szintig lehet ingó-jelzálogjogot alapítani és a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyeztetni. A nagyobb, egyedileg is beazonosítható alkatrészeknél ez nem jelent gondot. A jármű részévé váló, tömegesen beépítésre kerülő alkatrészek (pl. csavarok) esetében azonban ez már nem egyértelmű. Elvileg ezt is el lehet ismerni az 5:89. § (4) bekezdése alapján, amely szerint a zálogtárgy, illetve a zálogtárgyak köre fajta és mennyiség szerint, vagy körülírással is meghatározható. Kérdés azonban, hogy a zálogszerződésben ezt a körülírást technikailag hogyan lehet megvalósítani.

Az is kérdés, hogy ha a jármű elkészül, és a korábbi alkatrészek beépítésre kerülnek, akkor mi történik az egyes alkatrészeket terhelő ingó-jelzálogjogokkal? Korábban a főszabály ilyen esetben az volt, hogy mivel a beépítésre kerülő alkatrészek elvesztették önállóságukat, megszűntek önálló dologként létezni, ezért az ezeket terhelő zálogjogok is megszűntek. Ebből pedig az következett, hogy a feleknek kétszer kellett zálogszerződést kötni. Először az alkatrészeket terhelő zálogjogokat megalapító zálogszerződéseket kellett létrehozniuk, majd ezt követően a kész járművet terhelő zálogjogra vonatkozó zálogszerződést is. Ez nyilván kétszeres nyilvántartásba történő bejegyzést is jelentett.

Az 5:104. § (5) bekezdése alapján azonban, ha a zálogkötelezett a zálogtárgyat feldolgozza, átalakítja, más vagyontárggyal egyesíti vagy vegyíti, a feldolgozással, átalakítással, egyesüléssel vagy vegyítéssel keletkezett új dolog az eredeti zálogtárgy helyébe lép. Ennek alapján a kész jármű lép az eredeti zálogtárgyak helyébe, a feleknek pedig nem kell újabb zálogszerződést kötni és új zálogjogot alapítani. A zálogszerződés és ennek nyomán a nyilvántartási bejegyzés módosítására azonban ilyenkor is szükség van, ellenkező esetben a kész gépjármű tulajdonjogát kereskedelmi forgalomban visszterhesen megszerző személy alappal hivatkozhat a jóhiszeműségére is.

A beépített alkatrészek polgári jogilag alkotórésznek minősülnek. Kérdéses lehet azonban a könnyen eltávolítható alkatrészek minősítése. Ezek ugyanis inkább a tartozék tulajdonságaival bírnak.

Ilyen esetben felmerülhet az egyetemleges zálogjog alapítása is, amikor is a zálogtárgyak egy része megszűnne, a helyükbe pedig utóbb keletkező zálogtárgyak lépnének. Kérdés azonban, hogy egy ilyen tartalmú zálogszerződés alapján a zálogjogokat a hitelbiztosítéki nyilvántartás hogyan tükrözheti, illetve egyáltalán tükröznie kell-e.

5:104. § [A zálogtárgy helyébe lépő dolog vagy más érték]

- (1) A zálogtárgy értékcsökkenése vagy elpusztulása esetén járó biztosítási összeg, kártérítés vagy más érték, illetve az ezekre vonatkozó követelés a zálogtárgy helyébe lép vagy a zálogfedezet kiegészítésére szolgál.**
- (2) A zálogtárgy kisajátításáért kapott kártalanítás vagy az erre vonatkozó követelés a zálogtárgy helyébe lép.**
- (3) Ha a zálogjogosult károsodás elhárítása érdekében értékesíti a zálogtárgyat, a befolyt vételár a zálogtárgy helyébe lép.**
- (4) Ha a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tárgyát a zálogkötelezett a rendes gazdálkodás körében értékesíti, az értékesítésből származó bevétel az eredeti zálogtárgy helyébe lép.**
- (5) Ha a zálogkötelezett a zálogtárgyat feldolgozza, átalakítja, más vagyontárggyal egyesíti vagy vegyíti, a feldolgozással, átalakítással, egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett új dolog az eredeti zálogtárgy helyébe lép.**

- (6) Ha a zálogkötelezett vagy a személyes kötelezett az eredeti zálogtárgy helyett megfelelő új zálogtárgyat vagy a zálogtárgy értékének csökkenése esetén kiegészítő zálogtárgyat adott, az új zálogtárgy az eredeti helyébe vagy mellé lép.**
- (7) Az elzálogosított követelés teljesítéseként szolgáltatott, illetve az elzálogosított követelést biztosító zálogjog, kezesség vagy más biztosíték alapján befolyt pénz vagy más vagyontárgy az eredeti zálogtárgy helyébe lép.**
- (8)**

Jelen §-nak is alapvetően a szabályozás pontosítása a célja, annak érdekében, hogy ezek a kérdések a felek erre vonatkozó szerződéses rendelkezése nélkül is a törvény által rendezve legyenek. Az egy további kérdés, hogy a szóban forgó szakasz kógens jellege miatt erre egyáltalán sor kerülhet-e (és ha igen, milyen hatállyal).

A (3) bekezdés szerint, ha a zálogjogosult a károsodás elhárítása érdekében értékesíti a zálogtárgyat, a befolyt vételár a zálogtárgy helyébe lép. Ez az értékesítés nem a zálogjog érvényesítését, a kielégítési jog gyakorlását jelenti. Ez egy célhoz, nevezetesen a zálogfedezet védelméhez kötött értékesítés, amelyre kifejezetten a károsodás elhárítása érdekében kerül sor.

Általános kártérítési jogi szabály, hogy a károsultat kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettség terheli. Ezt a 6:525. § (1) bekezdése is kimondja. Ennek az alapelvnek a megjelenése a zálogjog körében az a rendelkezés, amely lehetővé teszi a zálogjogosult számára a zálogtárgy értékesítését. Ez ugyanakkor nem kötelezettsége a zálogjogosultnak, ha azonban a kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettségének nem tesz eleget, az a zálogkötelezett oldalán adott esetben ellenkövetelést is keletkeztethet, amelyet a zálogkötelezett, ha egyben személyes adós is, a biztosított követelésbe akár be is számíthat. Amennyiben azonban a károsodás veszélyét a zálogjogosult maga hárítja el, az ezzel összefüggésben felmerült költségeinek megtérítésére igényt tarthat.

A zálogtárgynak a károsodás elhárítása érdekében történő értékesítésére is alkalmazni kell a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítésére vonatkozó általános szabályokat, amelyeket az 5:131–135. §-ok tartalmaznak. Ennek megfelelően ilyenkor is szükség van az előzetes értesítésre, az értékesítés során a zálogjogosult a kereskedelmi észszerűség követelményei szerint köteles eljárni, és elszámolási kötelezettség is terheli őt. A zálogjogosult – a zálogtárgy tulajdonosa helyett és nevében eljárva – ebben az esetben is jogosult a zálogtárgy tulajdonjogának az átruházására. E szabályok alkalmazására a zálogfedezet védelmét szolgáló értékesítési jog gyakorlására vonatkozó rendelkezésekkel [5:107. § (2) bekezdés, 5:109. § (3) bekezdés] összhangban, azokat mögöttes szabályként alkalmazva, kerülhet sor.

Mivel az értékesítés során befolyt bevétel a zálogtárgy helyébe lép, ezért a zálogjog erre a pénzüsszetre terjed ki. Ha ez a pénzüsszeg a zálogjogosultnál van, akkor ez óvadéknak minősül, a zálogjogosultat tehát az 5:138. § alapján közvetlen kielégítési jog illeti meg.

Más azonban a helyzet a (4) bekezdésben írt esetben, amikor a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tárgyát a zálogkötelezett a rendes gazdálkodás körében értékesíti. Ilyenkor ugyanis a zálogtárgyat nem a zálogjogosult, hanem a zálogkötelezett értékesíti, így a bevétel is hozzá folyik be. Ha ez a pénzüsszeg a zálogkötelezett fizetési számlaköveteléseként jelenik meg, úgy elvileg nem elképzelhetetlen, hogy a zálogjogosult javára ezen (a számlavezető bankkal és a zálogkötelezettel való óvadéki megállapodás alapján) zálogjog jöjjön létre. Az sem zárható ki, hogy a zálogjogosult az ilyen ügyletekből eredő bevételekre – mint jövőbeni

követelésekre – is zálogjogot jegyeztessen be a hitelbiztosítéki nyilvántartásba. Készpénz esetében ez azonban nehezen megoldható problémákhoz vezetne.

Célszerű megoldásnak tűnne ilyenkor, ha a zálogkötelezett az értékesítés során hozzá befolyt pénzüsszeget átadná a zálogjogosultnak, aki ezt óvadékként tarthatná magánál. Ez megfelelő megoldás lenne a zálogtárgy értékcsökkenése vagy elpusztulása esetén járó biztosítási összeg és a zálogtárgy kisajátításért kapott kártalanítás esetében is. Mivel erről a Ptk. kifejezetten nem szól, ezért ezt a kérdést a felek a zálogszerződésben is rendezhetnék. Önmagában azonban a zálogszerződés ilyen rendelkezése harmadik személyekkel szemben is érvényesíthető zálogjogként aligha lenne elismerhető. Ilyen tartalmú szerződéses rendelkezésre tulajdonképpen nincs is szükség, hiszen azt, hogy az említett szurrogátumok lépnek a zálogtárgy helyébe maga a törvény kimondja, így az ezeket, mint a zálogtárgy helyébe lépő vagyontárgyakat terhelő törvényes zálogjogként is értelmezhetők lehetnek. A problémát az jelenti, hogy a törvényes zálogjog csak a zálogszerződést pótolja, a zálogjognak a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzését azonban nem.

Az előző szakasz kapcsán már utaltunk rá, hogy az (5) bekezdés új szabályként mondja ki azt, hogy ha a zálogkötelezett a zálogtárgyat feldolgozza, átalakítja, más vagyontárgyakkal egyesíti vagy vegyíti, a feldolgozással, átalakítással, egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett új dolog az eredeti zálogtárgy helyébe lép. Ilyenkor tehát a zálogjog fennmarad, csak a zálogtárgy cserélődik ki. Ez lehetővé teszi, hogy a zálogkötelezett fennakadás nélkül folytassa gazdasági tevékenységét, a zálogjogosult zálogjoga pedig az eredeti ranghelyen maradjon fenn. A feleknek nem kell újabb zálogszerződést kötni és nincs szükség újabb nyilvántartási bejegyzésre sem. Mindez idő- és költségmegtakarítást eredményez.

A zálogtárgy hasonló cseréjére kerül sor a (6) bekezdés alapján is. Ez a rendelkezés szorosan kapcsolódik a zálogfedezet védelmére vonatkozó szabályokhoz.

Ha a zálogtárgy követelés, előfordulhat, hogy ez a követelés előbb válik esedékessé, mint maga a biztosított követelés. Annak érdekében, hogy ilyenkor a zálogjog ne szűnjön meg, a (7) bekezdés kimondja, hogy az elzálogosított – tehát nem a biztosított! – követelés teljesítéseként szolgáltatott pénz vagy más vagyontárgy az eredeti zálogtárgy helyébe lép. Ilyen esetben attól függően jön létre jelzálogjog, illetve kézzizálogjog, hogy az 5:111. §-a alapján az elzálogosított követelés kötelezettje a zálogkötelezettnek vagy a zálogjogosultnak köteles-e teljesíteni. Jelzálogjog esetén a zálogtárgy cseréjére, illetve változására tekintettel a nyilvántartási bejegyzés módosítására is szükség van.

Ugyanez a helyzet, ha a zálogtárgy olyan követelés, amelyet zálogjog, kezesség vagy más biztosíték is biztosít. Ilyenkor a zálogjog az alzálogjog, a kezesség vagy más biztosíték alapján befolyt összegre is kiterjed.

5:105. § [Zálogjog több zálogtárgyon]

- (1) Ha a zálogjog ugyanannak a követelésnek biztosítására több zálogtárgyat terhel, a megfelelő nyilvántartásban fel kell tüntetni, hogy a jelzálogjog egyetemleges. Nem kell az egyetemlegességre külön utalni, ha valamennyi zálogtárgy tekintetében ugyanaz a zálogkötelezett, és a zálogjog a hitelbiztosítéki nyilvántartásba van bejegyezve.**
- (2) Egyetemleges zálogjog esetén minden zálogtárgy az egész követelés biztosítására szolgál. A zálogjogosult határozhatja meg a zálogjog érvényesítésének sorrendjét,**

azonban a kielégítési jog csupán annyi zálogtárgyra terjed ki, amennyi a biztosított követelés kielégítéséhez szükséges.

A különböző jogrendszerek régóta elismerik azt a lehetőséget, hogy egy meghatározott követelés biztosítása érdekében a hitelező több különböző biztosítékra tegyen szert. Ennek megfelelően lehetőség van arra, hogy ugyanazt a követelést egyidejűleg kezesség és zálogjog is biztosítsa. Annak sincs azonban akadálya, hogy a hitelező ugyanabból a biztosítékból szerezzen többet, így a hitelnyújtás biztosítéka több kezességvállalás is lehet. Emellett arra is lehetőség van, hogy a felek egy adott követelést egyszerre több zálogtárggyal biztosítsanak. Ezt az esetet a polgári jog egyetemleges zálogjognak nevezi.

Az egyetemleges zálogjog az egyetemleges kötelezettségnek, illetve az egyetemleges készfizető kezességnek megfelelő zálogjogi alakzat. Az egyetemleges zálogjog (dologi egyetemlegesség, szimultán zálogjog) kötelmi jogi megfelelője tehát az egyetemleges kötelezettség, más néven adóstársaság. Az egyetemleges kötelmeket a hitelélet igényei hozták létre, lényegük pedig az, hogy ugyanannak a tartozásnak a visszafizetéséért több személy együttesen vállal kötelezettséget, zálogjog esetén zálogkötelezettséget.

Az egyetemleges zálogjognak két típusa létezik:

- a) a követelést biztosító több zálogtárgy ugyanannak a személynek a tulajdonában áll, vagy
- b) a zálogtárgyaknak több személy a tulajdonosa.

Mindkét esetben az egyetemleges zálogjog sajátossága, hogy a követelés egysége mellett – a fedezet céljából – a zálogjogok többsége áll fenn. Több zálogjog van tehát egybefogva, amelyeket a biztosított követelés egysége kapcsol össze. Tényleges egyetemlegességről azonban csak a második esetben beszélhetünk, az egyetemlegesség ugyanis csak látszólagos, ha a zálogtárgyak egyetlen személy tulajdonában állnak.

Az egyetemleges zálogjog nem egy zálogjog, hanem több, amelyet a követelés egysége kapcsol össze. A zálogtárgy oszthatatlanságának az elve azonban egyetemleges zálogjog esetén is érvényesül. Ezt a (2) bekezdés juttatja kifejezésre, amely egy vélelmet állít fel. Eszerint kétség esetén minden zálogtárgy az egész követelés biztosítására szolgál. Ez azt jelenti, hogy a zálogkötelezettek felelőssége egyetemleges.

Az egyetemlegességet a zálogszerződésben a feleknek nem kell külön kikötni, az ugyanis a törvény erejénél fogva fennáll. Ezt a zálogjogot azonban a megfelelő nyilvántartásban egyetemleges jelzálogjogként kell feltüntetni. Nem lehet szó egyetemleges jelzálogjogról, ha az egyetlen követelést biztosító jelzálogjogok különböző nyilvántartásokba kerülnek bejegyzésre.

Nem egyetemleges a jelzálogjog akkor sem, ha az egyes zálogtárgyakat a követelés megosztva terheli, vagyis az egyes zálogtárgyak tulajdonosa csak a követelés meghatározott részéig köteles helytállni. Megszűnik az egyetemlegesség, ha a zálogtárgyak között a helytállási kötelezettség felosztására irányuló megállapodásra utólag kerül sor. Ez azzal a következménnyel jár, hogy részletfizetés esetén az érintett zálogkötelezett követelheti vagyontárgyának felszabadítását a zálogjog alól.

Fennmarad azonban a jelzálogjogok egyetemlegessége, ha a felek utólag úgy állapodnak meg, hogy a követelés egy meghatározott részéig az összes zálogtárgy egyetemlegesen maradjon leterhelve, a fennmaradó rész erejéig azonban csak egyetlen zálogtárgy lesz zálogul lekötvé. Az egyetemleges felelősség szabályától ennek alapján a felek a zálogszerződésben eltérhetnek, megállapodhatnak tehát abban is, hogy valamennyi zálogkötelezett csak a követelés egy meghatározott részéig tartozik helytállni.

Ilyen eltérő megállapodás hiányában azonban mindegyik zálogtárgyat az egész követelés terheli, mindaddig, amíg a követelés meg nem szűnik. Ez a zálogtárgyak osztatlan lekötöttsége.

Az egyetemleges zálogjogra irányadó szabályok kerülnek alkalmazásra akkor is, ha a követelést tulajdonostársi illetőségek mint önálló zálogtárgyak biztosítják. Az 5:101. § (3) bekezdése alapján ugyanis közös tulajdonban álló dolog tulajdoni hányadán zálogjogot lehet alapítani. Nem áll fenn azonban egyetemleges zálogjog akkor, ha a zálogtárgyat annak tulajdonostársai együttesen zálogosítják el, hiszen ebben az esetben egyetlen zálogtárgyon alapított egyetlen zálogjogról van szó, és a zálogkötelezettek a zálogtárggyal együttesen kötelesek helytállni a zálogtárgyat terhelő követelés kielégítéséért.

Több zálogkötelezett tulajdonában álló zálogtárgyak esetén szabályozni kell, hogy miként alakul a zálogkötelezettek helytállási kötelezettsége az egymás közötti jogviszonyukban. Erre a belső viszonyra a zálogjogosultnak nincs befolyása, így arra sem jogosult, hogy azt megváltoztassa. Egy ilyen beavatkozásra alkalmas azonban az is, ha a hitelező meghatározott zálogkötelezettel szemben lemond a zálogjogáról. Erről a lehetőségről a Ptk. hallgat. A Jt. 55. §-a azonban erre az esetre azt a kezességből ismert rendelkezést mondta ki, amely szerint a hitelező elveszti jogát azzal szemben, akire kielégítés esetén a követelés vagy a jelzálogjog átszállt volna.

A belső viszonnal kapcsolatban az 1959-es Ptk. 253. § (2) bekezdése azt a szabályt rögzítette, hogy ha az érintettek jogviszonyából más nem következik, a zálogkötelezettek egymás közötti jogviszonyában helytállási kötelezettségük mértéke a tulajdonukban lévő zálogtárgyak értékével arányos. Akinek terhére azonban ezt az arányt meghaladó kielégítés történt, a többi tulajdonostól a többlet arányos megtérítését követelheti.

A Ptk. a zálogjogi szabályok körében nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely az egyetemleges zálogkötelezettek egymás közötti viszonyát rendezné. Ennek hiányában az egyetemleges zálogkötelezettek egymás közötti viszonyára is az egyetemleges kötelezettek egymás közötti viszonyát szabályozó általános kötelmi jogi szabályok az irányadók, amelyeket a 6:30. § tartalmaz.

Ennek alapján az egyetemleges zálogkötelezetteket – ha jogviszonyukból más nem következik – a zálogkötelezettség egymás között egyenlő arányban terheli. Ha az egyik zálogkötelezett a kötelezettségét meghaladó szolgáltatást teljesített a jogosultnak, a többi kötelezettől – a követelésnek őket terhelő rész erejéig – az általa nyújtott többletszolgáltatás megtérítését követelheti.

Jelentős változás az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy az egyetemleges zálogkötelezettek egymás közötti viszonyában helytállási kötelezettségük mértéke az ismertetett kötelmi főszabály szerint egyenlő, nem pedig a tulajdonukban lévő zálogtárgy értékével arányos. Annak természetesen nincs akadálya, hogy a zálogkötelezettek az egymással szembeni megtérítési követeléseik arányát illetően ettől eltérően állapodjanak meg.

Egymás közötti viszonyuktól függetlenül a zálogkötelezettek a zálogjogosult irányában egyetemlegesen felelnek. A 6:29. § (1) bekezdése alapján bármelyikük vagy mindegyikük a zálogtárgyával az egész követelés kielégítéséért felel. Belső viszonyukban azonban a zálogjogosultat kielégítő zálogkötelezett a többlet arányos megtérítését követelheti a többi tulajdonostól. Az arány ebben az esetben – szemben az 1959-es Ptk.-nak a zálogtárgyak értékén alapuló rendelkezésével – főszabály szerint egyenlő. Szerencsére azonban a kötelezetti egyetemlegesség ismertetett szabálya lehetőséget ad e főszabály szerinti egyenlőségtől való eltérésre, ha a kötelezettek jogviszonyából egyébként más következik. Mivel nem vitás, hogy az egyetemleges zálogkötelezettek az őket érintő zálogjogviszonyban helytállásra a többiekkel egyetemlegesen ugyan, de csak a tulajdonukat képező zálogtárggyal felelnek, helyesnek tűnik az a jogértelmezés,

amely szerint egymás közötti jogviszonyukat is ez a helytállási mérték határozza meg. E szerint az egymással szemben érvényesíthető megtérítési követeléseiknek is ehhez, vagyis a zálogtárgyaik alapján fennálló helytállási kötelezettségük mértékhez kell igazodnia. A zálogjogi jogviszony e sajátosságából következően tehát az egyes zálogkötelezetteket megillető megtérítési igények alapjául szolgáló kötelezettség mértékét az érintett zálogkötelezett tulajdonában álló zálogtárgy értékével arányosan kell számításba venni.

Mindazonáltal megítélésünk szerint indokolt lett volna fenntartani az 1959-es Ptk. ezzel kapcsolatos szabályát. Az egyetemleges zálogjogot és a kötelezetti egyetemlegességet, habár vannak közös vonásaik, a magyar magánjog sohasem azonosította egymással. Mindig is különbség állt fenn a két jogintézmény között az egymás közötti elszámolás mértékét illetően (lásd a Jt. 57. §-át). Polgári jogunk ebben a vonatkozásban többféle egyetemlegességi alakzatot ismer, ezeket indokolt lenne a jövőben is egymástól elválasztva kezelni, illetve szabályozni.

A Ptk. az egyetemleges zálogjog szabályozása körében nem rendezi azt a kérdést, hogy ha az egyik zálogkötelezett a belső viszonyuk szerinti arányt meghaladó kielégítést nyújtott, és a többlet arányos megtérítését követelheti a többi zálogkötelezettől, akkor vajon a zálogjog, valamint az egyéb biztosítékok átszállnak-e rá, illetve megilletik-e őt. Megítélésünk szerint ezt indokolt elismerni. Ezt az 5:142. § (2) bekezdése meg is teszi, amikor értelem szerűen erre az esetre is irányadóan kimondja, hogy a zálogjoggal biztosított követelés megszűnése ellenére is fennmarad a zálogjog a követelést kielégítő személyes kötelezettet, zálogkötelezettet vagy harmadik személyt megillető megtérítési igény biztosítására.

Egyetemleges zálogjog esetén a zálogjogosult határozhatja meg a kielégítési jog gyakorlásának a sorrendjét. A zálogjogosultat szabad választás illeti meg abban a kérdésben, hogy miként kívánja zálogjogát érvényesíteni. Megteheti, hogy a lekötött zálogtárgyak közül csak az egyikből vagy többől, de nem az összesből keres kielégítést. Lehetősége van azonban ugyanazzal a keresettel valamennyi zálogtárgyból kielégítést keresni. Sem az egyetemleges zálogkötelezettek, sem az esetlegesen hátrább álló zálogjogosultak nem követelhetik, hogy a zálogjogosult csak egyes zálogtárgyakból elégítse ki követelését. Az értékesítés azonban csak annyi zálogtárgyra terjedhet ki, amennyi a kielégítéshez szükséges.

Főszabály szerint tehát a zálogjogosultnak nincs sortartási kötelezettsége, vagyis egyik zálogkötelezett sem hivatkozhat arra, hogy a hitelező követésének behajtását a személyes adóstól vagy más zálogkötelezettektől még nem kísérelte meg. Arra azonban van lehetőség, hogy a felek a zálogszerződésben sortartásban állapodjanak meg, vagyis meghatározzák, hogy a jogosult a zálogtárgyakból milyen sorrendben kereshet kielégítést, ez a rendelkezés természetesen a megállapodásban részes feleket köti.

Egyetemleges zálogjog kézzizálogjogként és jelzálogjogként is alapítható. Jelen § (1) bekezdése egyetemleges jelzálogjog esetében új szabályként e zálogjognak egyetemleges zálogjogként való bejegyzési kötelezettségét írja elő. Ez természetesen az 1959-es Ptk. alapján alapított egyetemleges zálogjog esetén is így volt, korábban azonban az ingatlant terhelő egyetemleges jelzálogjog kapcsán az ekként való bejegyzésről az Inyvh. 19. § (1) bekezdése rendelkezett. Immár azonban maga a Ptk. írja elő, hogy ha a zálogjog ugyanannak a követelésnek a biztosítására több zálogtárgyat terhel, a megfelelő nyilvántartásban fel kell tüntetni, hogy a jelzálogjog egyetemleges. E rendelkezést pedig kiegészíti azzal, hogy nem kell az egyetemlegességre külön utalni, ha valamennyi zálogtárgy tekintetében ugyanaz a zálogkötelezett, és a zálogjog a hitelbiztosítéki nyilvántartásba van bejegyezve.

Tekintettel arra, hogy az egyetemleges zálogjogra vonatkozó törvényi szabályozás nem tekinthető kellően részletesnek, célszerű, ha a felek e részletkérdéseket a zálogszerződésben külön rendezik. Ezt a lehetőséget természetesen nem zárja ki, hogy a Ptk. a zálogjogot az alapvetően kógens rendelkezéseket tartalmazó Dologi Jogi Könyvben szabályozza, azt ugyanis semmi sem akadályozza, hogy a Ptk.-ban nem rendezett kérdésekről a felek ilyen esetben is megállapodhassanak, különösen, ha az érintett kérdések az egymás közötti viszonyukat érinti.

XXIV. Fejezet

A felek jogai és kötelezettségei a kielégítési jog megnyílása előtt

5:106. § [A kézizálogjog tárgyának birtoklása, használata és hasznosítása]

- (1) A zálogjogosult jogosult a kézizálogjog tárgyát birtokában tartani és köteles a zálogtárgyat épségben megőrizni.**
- (2) A feleknek a zálogtárgy birtoklásával, használatával és hasznosításával kapcsolatos jogaira és kötelezettségeire a visszterhes letét szabályai az irányadóak, azzal, hogy a zálogkötelezett a zálogjog fennállása alatt nem jogosult a zálogtárgyat visszakövetelni.**

1. Diszpozitív szabályozás

A zálogjog lényege a zálogjogosultat a zálogtárgyból megillető kielégítési jog, amely végső soron a zálogtárgy tulajdonjogának az elvonásához is vezethet. A zálogjog tehát a tulajdonjog korlátja, de ez csak a kielégítési jog megnyílása után jelent tényleges veszélyt a tulajdonosra nézve.

A kielégítési jog megnyílta előtt a zálogjog tartalmát a zálogjogosult és a zálogkötelezett közötti (zálogjogi) jogviszonyból eredő jogok és kötelezettségek határozzák meg. Ezek többé kevésbé diszpozitív, kötelmi jogi jellegű rendelkezéseknek tekinthetők, amelyekről a felek a zálogszerződésben eltérhetnek ugyan, de a zálogjog alapvető tartalmát a kielégítési jog megnyílta előtt sem változtathatják meg harmadik személyekre is kiható hatállyal. A 6:1. § (3) bekezdése, amely szerint a kötelmeknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó közös szabályaitól a felek egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja, vagy a szerződések általános szabályai körében ugyanezt kimondó 6:59. § (2) bekezdése a kötelmi jog körében töretlenül érvényesülnek ugyan, de a dologi jogok, így a zálogjog körében csak korlátozottan irányadóak.

A felek jogait és kötelezettségeit meghatározó rendelkezések kötelmi jellege ugyan önmagában nem változott meg azáltal, hogy a zálogjogi szabályozás egésze a dologi jog körébe került, mert a dologi jogban is ismertek olyan diszpozitív normák, amelyekről a felek eltérhetnek. Más kérdés, hogy ezekre a diszpozitív dologi jogi rendelkezésekre a szabályozás kifejezetten is utal, vagy a szabályok természete teszi azt lehetővé. A feleknek a kielégítési jog megnyílása előtti jogait és kötelezettségeit meghatározó törvényi rendelkezések egésze tekintetében ilyen kifejezett rendelkezést a Ptk. ugyan nem tartalmaz, a szabályok egy részétől azonban – a szerződő felek egymás közötti viszonyában – továbbra is el lehet térni.

2. A kézizálogjog tartalma a kielégítési jog megnyílása előtt

A kézizálogjog fogalmi eleme a zálogtárgy zálogjogosult általi birtoklása. A zálogtárgy birtoklása tekintetében hasonlóság állhat fenn a kézizálogjog és a haszonélvezeti jog jogosultjának helyzetében. Lényeges különbség azonban a haszonélvező jogállásához képest, hogy a zálogjogosultat akkor is elszámolási kötelezettség terheli, ha nemcsak a zálogtárgy gyümölcsseinek a szedésére, de azok felhasználására is jogosult.

A kézizálogjog jogosultját megilleti a háborítatlan birtoklás joga, amelyet a birtokláshoz való saját jogcíme alapján védhet meg a tulajdonost megillető jogvédelmi eszközökhöz hasonló eszközökkel. Ennek alapján az ilyen zálogjogosult birtokvédelemre tarthat igényt mindenkiel szemben, aki a zálogtárgy birtoklásában őt megzavarta, vagy annak birtokától megfosztotta. A zálogjogosultat a birtokvédelem értelemszerűen a zálogtárgy tulajdonosával (vagyis a zálogkötelezettel) szemben is megilleti. A zálogjogosultat a birtoklás joga megilleti ugyan, de egyben terheli is a zálogtárgy épségben való megőrzésének kötelezettsége.

A birtoklás joga azonban önmagában nem foglalja magában a használat jogát. Ahhoz, hogy a zálogjogosult használja, illetve hasznosítsa is a zálogtárgyat, szükség van a felek erre irányuló megállapodására és a tulajdonos erre vonatkozó beleegyezésére.

A (2) bekezdés kimondja, hogy a feleknek a zálogtárgy birtoklásával, használatával és hasznosításával kapcsolatos jogaira és kötelezettségeire a visszterhes letét szabályai az irányadóak, azzal azonban, hogy a zálogkötelezett a zálogjog fennállása alatt nem követelheti vissza a zálogtárgyat. További különbség a letéthez képest, hogy a zálogkötelezettnek nem kell díjat fizetnie (bár az őrzéssel kapcsolatos költségeit felszámíthatja).

Előzményként hivatkozni lehet arra, hogy a kézizálogjog jogosultja és a zálogtárgy tulajdonosa (a kézizálogjog kötelezettje) közötti viszony már a régi magyar magánjog alapján is a letéthez volt hasonló [Kolosváry Bálint: *A magyar magánjog tankönyve* (Poltzer 1904, Budapest) 415.].

A letét szabályainak megfelelő alkalmazása alapján a zálogjogosult köteles a zálogtárgyat saját vagyontól elkülönítve őrizni és esetlegesen nyilvántartani. A zálogjogosult legfőbb kötelessége pedig a kielégítési jogának megnyílása előtt az, hogy a zálogtárgyat épségben megőrizze.

A zálogjogosult köteles a zálogtárgyat kezelni, ha az ingó dolog természete azt szükségessé teszi. A zálogtárgy kezelésére a megbízás szabályait kell alkalmazni.

A zálogjogosult főszabály szerint a zálogtárgyat nem használhatja, nem hasznosíthatja, más személy birtokába vagy őrizetébe nem adhatja, kivéve, ha ez a zálogkötelezett károsodástól való megóvása érdekében szükséges. E tilalom megszegése esetén felelős minden olyan kárért, amely e nélkül nem következett volna be.

Ezek a rendelkezések a visszterhes letét kötelmi szabályaira való utalás folytán diszpozitív szabályok, amelyektől a felek a zálogszerződésben vagy külön megállapodásukban eltérhetnek. Így a felek megállapodhatnak abban, hogy a zálogjogosult használhatja, vagy hasznosíthatja a zálogtárgyat, szedheti annak gyümölcsseit. A zálogjogosult nem köteles azonban arra költeni, vagy munkát kifejtetni azért, hogy a zálogtárgyat gyümölcsözővé tegye.

Főszabály szerint a zálogtárgytól elváló gyümölcsre mint a zálogtárgy hasznára a zálogjog kiterjed, de a felek megállapodhatnak abban is, hogy mint újonnan keletkező dolog zálogjogtól mentesen jön létre, amit a zálogjogosult köteles a zálogkötelezettnek kiszolgáltatni, vagy alkalmat adni a zálogkötelezettnek arra, hogy a gyümölcsöt beszedje.

Végül abban is megállapodhatnak a felek, hogy a zálogtárgy gyümölcse a zálogjogosult hitelezőt illeti meg, aki nemcsak beszedni, hanem felhasználni is jogosult azt. Ilyen esetben azonban a zálogjogosult az általa beszedett és felhasznált gyümölcsökkel köteles elszámolni, vagyis azok értéke csökkenti a biztosított követelés mértékét. Az elszámolási kötelezettség folytán azonban nemcsak a beszedett, hanem a beszedni elmulasztott gyümölcs értéke is csökkenti a biztosított követelést.

A zálogjogosult ugyanis nemcsak jogosult, de köteles is a zálogtárgy hasznait beszedni, ha a dolog természeténél fogva hasznot hajt. Az elszámolási kötelezettség azonban – mint fent jeleztük – ilyen esetben is terheli a zálogjogosultat. A használatból és a hasznosításból származó bevétel ennek megfelelően csökkenti a biztosított követelést. Ha nem a személyes adós adta a zálogtárgyat, a használatból és a hasznosításból származó bevétel megtérítését a zálogkötelezett a személyes adóstól követelheti. Ezen megtérítési igénye biztosítására a zálogjog az 5:142. § (2) bekezdése alapján fennmarad.

A zálogjogosult kötelessége, hogy a zálogtárgyat a biztosított követelés megszűnésekor visszaadja annak, aki azt adta, vagy e személy jogutódjának. Ez a kötelezettség ételemszerűen nem terheli a zálogjogosultat abban az esetben, ha a személyes kötelezett a biztosított követelést esedékességkor nem teljesíti. Ha azonban a zálogjog a biztosított követelés megszűnése miatt szűnik meg, a zálogjogosult köteles a zálogtárgyat visszaadni.

A felek között a zálogtárgy visszaadásának alkalmával kerül sor az egymással szemben kölcsönösen fennálló követelések elszámolására. A zálogjogosult mindaddig visszatarthatja a zálogtárgyat, amíg akár a személyes adósnak, akár a zálogkötelezettnek vele szemben tartozása áll fenn.

Kézizálogjog esetén emellett a rendhagyó letét szabályait is alkalmazni kell, ha a zálogjog helyettesíthető vagy elhasználható dolgokat terhel. Ilyen dolgok elzálogosítása esetén a felek erre irányuló megállapodása alapján a zálogjogosult a zálogtárgy felett tulajdonjogot szerez, így az ilyen – a zálogjogosult tulajdonába került – zálogtárgyon rendhagyó zálogjog jön létre. Rendhagyó zálogjog esetén a zálogjogosultat a helyettesíthető vagy elhasználható dolgokból álló zálogtárgy felett ekként rendelkezési jog illeti meg azzal, hogy a zálogjog megszűnésekor ugyanolyan fajtájú és minőségű dolgot, ugyanolyan mennyiségben köteles a zálogkötelezettnek visszaadni (6:367. §).

5:107. § [A kézizálogfedezet védelme]

- (1) A zálogkötelezett vagy a személyes kötelezett jogosult ellenőrizni a zálogtárgy állapotát és használatát.**
- (2) Ha a zálogtárgy értékének csökkenése a követelés kielégítését veszélyezteti, és a zálogkötelezett – a zálogjogosult megfelelő határidőt tartalmazó felszólítása ellenére – a zálogtárgy állapotát nem állítja helyre, nem ad megfelelő új zálogtárgyat vagy az értékcsökkenés mértékének megfelelő kiegészítő biztosítékot, a zálogjogosult a zálogtárgyat – a zálogtárgy tulajdonosa helyett és nevében eljárva – értékesítheti a további értékcsökkenés megelőzése érdekében. A zálogjogosult felszólítás és határidőtűzés nélkül jogosult a zálogtárgyat értékesíteni, ha a felszólítás elháríthatatlan akadályba ütközik vagy a zálogkötelezett intézkedésének bevétele a zálogtárgy további jelentős értékcsökkenésével járna.**
- (3) Ha a zálogkötelezett vagy a személyes kötelezett más megfelelő vagyontárgyat ajánl fel, és ez a kielégítési jogot nem veszélyezteti, a zálogjogosult köteles a zálogtárgyat visszaadni.**
- (4) Az óvadék tárgya és egyéb nyilvános információ alapján egyértelműen meghatározható értékkel rendelkező osztható zálogtárgy vagy a biztosított követelés**

értékének változása esetén a zálogkötelezett kiegészítő biztosíték nyújtására, illetve a zálogjogosult a túlzott biztosíték zálogkötelezett részére való arányos kiadására köteles.

- (5) A zálogkötelezett jogosult a zálogtárgy helyébe lépett biztosítási összeget, kártérítést vagy más értéket a zálogtárgy helyreállítására fordítani, ha ez a biztosított követelés kielégítését nem veszélyezteti.**

1. A zálogkötelezett és a személyes adós ellenőrzési joga

A kézzzálogjog sajátossága a zálogtárgy zálogjogosult hitelező általi birtoklása. A zálogjogosult fő kötelezettsége a kielégítési jog megnyílása előtt a zálogtárgy épségének a megőrzése. Ez a kötelezettsége akkor is fennáll, ha a felek megállapodása alapján, vagy a zálogtárgy természetéből adódóan, a zálogjogosultat használati vagy hasznosítási jog is megilleti.

Különösen ezekben az esetekben van garanciális jelentősége annak, hogy a birtokon kívüli zálogkötelezett és a személyes adós is jogosult ellenőrizni a zálogtárgy állagát és használatát. A törvénynek ez a fordulata is arra utal, hogy a zálogjogosult bizonyos esetekben használhatja a zálogtárgyat.

Sajátos helyzet áll elő azonban akkor, ha a személyes adós és a zálogkötelezett nem ugyanaz a személy. Ebben az esetben ugyanis a személyes adós és a zálogjogosult között nincs zálogjogi jogviszony. A biztosított alapkövetelés, illetve alapjogviszony ugyan a személyes adós és a zálogjogosult hitelező között áll fenn, ez azonban nem zálogjogi jogviszony. A Ptk. ennek ellenére ebben az esetben is biztosítja a nem zálogkötelezett személyes adós számára a zálogtárgy állagának és használatának ellenőrzésére vonatkozó jogot. A személyes adósnak természetesen ilyenkor is úgy kell eljárnia, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható [1:4. § (1) bekezdése]. Ez azt jelenti, hogy ha rendeltetésellenes használatot vagy állagromlást észlel, haladéktalanul tájékoztatnia kell a zálogkötelezettet annak érdekében, hogy ez utóbbi a zálogjogviszonyból származó jogait gyakorolni tudja. Ennek elmulasztása vagy késedelmes megtétele a személyes adóst terhelő kártérítési jogkövetkezményt vonhat maga után.

Ellenőrzési jogával a zálogkötelezett és a személyes adós természetesen nem élhet vissza, nem akadályozhatják a zálogjogosultat jogainak gyakorlásában. A joggal való visszaélés általános polgári jogi tilalma mellett (1:5. §), e körben még a bérlet tárgyának a bérbeadó általi ellenőrzésére irányadó szabályra is utalhatunk, amelynek analóg alkalmazása is felmerülhet. A 6:333. § (2) bekezdése szerint ugyanis a bérbeadó a bérlő szükségtelen háborítása nélkül jogosult ellenőrizni a használatot. Ennek alapján a zálogkötelezett és a személyes adós is a zálogjogosult szükségtelen háborítása nélkül ellenőrizheti a zálogtárgy állagát és használatát. Az ellenőrzéssel együtt járó költségeket a zálogkötelezettnek, illetve a személyes adósnak kell viselnie.

Kérdés, hogy mit tehet a zálogkötelezett, illetve a személyes adós, ha az ellenőrzés során azt tapasztalják, hogy a zálogjogosult nem tesz eleget annak a kötelezettségének, hogy a zálogtárgyat épségben megőrizze, vagyis birtoklása eredményeként a zálogtárgy állaga és esetleges használata nem megfelelő. Mivel ebben az esetben a zálogjogosult szerződéses kötelezettségét sérti meg, ezért szerződésszegésről van szó, amelynek alapján a zálogkötelezett a szerződésszegésen alapuló jogait érvényesítheti. Erre azonban a személyes adós, amennyiben nem dologi kötelezett is egyben, nem jogosult, hiszen ő a zálogszerződésből eredő jogviszonynak nem alanya.

Ha a zálogjogosult nem használta, vagy hasznosította a zálogtárgyat, és a szerződéskötés előtt fennállt helyzetet természetben vissza lehet állítani, akkor a zálogkötelezett elállhat a zálogszerződéstől. Ha azonban a zálogjogosult használta is a zálogtárgyat, vagyis a zálogszerződés alapján a felek közötti jogviszony használati, netán hasznosítási kötelmi jelleget is öltött, úgy e kötelemmel kapcsolatosan csak a felmondás jogát gyakorolhatja, mivel ilyen esetben a szerződéskötés előtti állapot nem állítható helyre.

Az említett jogkövetkezmények mellett a zálogkötelezett a 6:142. § alapján a szerződésszegéssel okozott károk megtérítését is követelheti, a zálogjogosultat ugyanis e körben kontraktuális felelősség terheli. Amennyiben pedig a zálogtárgy nem megfelelő őrzésével és használatával esetlegesen a személyes adósnak is kárt okozott, ennek a kárnak a megtérítésére is köteles, de ez a felelősség már deliktuális jellegű lesz, jogalapját pedig a 6:519. § képezi.

2. A zálogjogosultat terhelő tájékoztatási, felszólítási kötelezettség

A zálogjogosult köteles értesíteni a zálogkötelezett tulajdonost a zálogtárgyat fenyegető veszélyről. Ha a veszélyt maga hárította el, és emiatt költségei merültek fel, ezek megtérítését a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint követelheti (6:583–586. §-ok).

A zálogtárgy értékének a követelés kielégítését veszélyeztető mértékű csökkenése esetén a zálogkötelezett kötelessége, hogy a zálogtárgy állapotát helyreállítsa, vagy megfelelő új zálogtárgyat vagy más kiegészítő biztosítékot adjon. E kötelezettsége teljesítésére a zálogjogosultnak – megfelelő határidő tűzésével – fel kell szólítania a zálogkötelezettet. Ha a zálogkötelezett e felszólításnak nem tesz eleget, akkor ugyanis a további értékcsökkenés megelőzése érdekében a zálogjogosult arra is jogosulttá válik, hogy a zálogtárgyat – a zálogtárgy tulajdonosa helyett és nevében eljárva – értékesítse. Erről alább még részletesen szólunk.

A zálogtárgy birtoklása révén a zálogjogosult van abban a helyzetben, hogy elsőként észlelje a zálogtárgy értékének csökkenését, és az ennek elkerüléséhez szükséges haladéktalan intézkedéseket adott esetben maga is megtegye. Ebben a vonatkozásban tehát a zálogjogosultat a 6:144. § (1) bekezdése folytán alkalmazandó 6:525. § (1) bekezdése alapján kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettség terheli.

Nincs szükség a zálogkötelezett előzetes felszólítására akkor, ha a felszólítás elháríthatatlan akadályba ütközik, vagy a zálogkötelezett intézkedésének bevárása a zálogtárgy további jelentős értékcsökkenésével járna. Ilyenkor ugyanis a zálogjogosult felszólítás és határidőtűzés nélkül is jogosult a zálogtárgy értékesítésére. Mivel ezeket a feltételeket a zálogjogosultnak kell bizonyítania, kérdés, hogy mi a helyzet abban az esetben, ha a zálogjogosult felszólítás és határidőtűzés nélkül értékesítette a zálogtárgyat, az ehhez szükséges feltételeket azonban egy ellene erre irányuló perben nem tudja bizonyítani. Nyilvánvaló, hogy ilyen esetben a zálogtárgyat a zálogkötelezett már nem szerezheti vissza, szerződésszegésre, illetve a jogszabály megsértésére hivatkozva azonban a zálogjogosulttal szemben kártérítési igényt érvényesíthet.

Továbbra is lehetősége van a feleknek arra, hogy az ezzel kapcsolatos jogvitájuk elkerülése érdekében a zálogszerződésben meghatározzák a zálogfedezet csökkenésének azt a mértékét, amelynek esetében ezt a kielégítést veszélyeztetőnek kell tekinteni. Kérdés, hogy ilyen esetben a zálogjogosultat terhelő előzetes felszólítási kötelezettséget kizárhatják-e a felek a zálogszerződésben. Álláspontunk szerint nem, mivel a Ptk.-nak ez a rendelkezése kógens.

Speciális szabályt mond ki a Ptk. arra az esetre, ha olyan zálogtárgy értéke változik, amelyet óvadékként nyújtottak, illetve amely zálogtárgy egyébként valamilyen nyilvános információ (pl. tőzsdei árfolyam) alapján egyértelműen meghatározható értékkel rendelkezik és osztható, vagy ha ilyen zálogtárgy esetén a biztosított követelés értéke változik. Ilyen esetben felesleges lenne előírni a zálogjogosult előzetes értesítési kötelezettségét. Jelen § (4) bekezdése alapján erre nincs is szükség, ebben az esetben ugyanis a zálogkötelezett kiegészítő biztosíték nyújtására, a zálogjogosult pedig a túlzott biztosíték zálogkötelezett részére való arányos kiadására köteles. E szabály kimondásával a jogalkotó a pénzügyi biztosítékokról szóló irányelvben foglalt követelménynek tesz eleget.

3. Értékesítés a zálogfedezet csökkenése esetén

A zálogjogosult a károsodás elhárítása érdekében értékesítheti a zálogtárgyat, ha a zálogkötelezett nem tesz eleget annak a kötelezettségének, hogy a zálogtárgy értékének a csökkenése esetén a zálogtárgyat helyreállítsa, vagy megfelelő új zálogtárgyat adjon. Ebben az esetben a zálogtárgy értékesítésére nem a kielégítési jog gyakorlása keretében kerül sor, hanem a zálogtárgy további értékcsökkenésének a megelőzése érdekében.

Az értékesítés során a zálogjogosult a zálogtárgy tulajdonosa helyett és nevében jár el, és ennek alapján jogosult a zálogtárgy tulajdonjogának átruházására. Ebben az esetben irányadó az 5:143. § (2) bekezdése, amely szerint, ha a zálogtárgy értékesítésére a zálogfedezet védelme érdekében kerül sor, a vevő zálogjogtól mentes tulajdonjogot, jogot vagy követelést szerez. Ebben az esetben tehát a zálogtárgyon való tehermentes tulajdonszerzésnek (tehermentes jog vagy követelés szerzésének) a vevő jóhiszeműsége nem feltétele.

Ha a zálogjogosult károsodás elhárítása érdekében értékesíti a zálogtárgyat, úgy az 5:104. § (3) bekezdése alapján a befolyt vételár a zálogtárgy helyébe lép. Mivel a zálogjog a továbbiakban az értékesítés során befolyt pénzüsszagra terjed ki, ezt már óvadéknak kell tekinteni. A zálogjogosultat a károsodás elhárítása érdekében történő értékesítés esetén is terheli tehát az elszámolási kötelezettség.

Mindez azt jelenti, hogy ha a kézzizálogjog tárgyának értékesítésére kármegelőzési, kárenyhítési célból kerül sor, akkor egyrészt a zálogjog nem szűnik meg, hanem óvadékként fennmarad az értékesítés során befolyó vételár felett, másrészt pedig az értékesítés során biztosított a vevő tehermentes tulajdonszerzésének lehetősége.

A zálogtárgy károsodás elhárítása céljából, a zálogjogosult által történő értékesítésének további feltétele, hogy a zálogtárgy értékcsökkenését ne a zálogjogosult magatartása idézze elő. Ellenkező esetben ugyanis nem tett eleget a zálogtárgy épségben való megőrzésére irányuló kötelezettségének, amelynek megsértéséért őt terheli felelősség. A 6:142. § alapján a zálogjogosult felelős a zálogtárgyban olyan körülmények miatt bekövetkezett károkért, amelyek az ellenőrzési körébe estek, a szerződéskötés időpontjában nem voltak előreláthatóak, vagy amelyek elkerülése vagy elhárítása nem volt elvárható. Ez tehát azt jelenti, hogy a zálogjogosultnak a zálogtárgyban esett ilyen károkért a szerződésszegéssel okozott kártérítési felelősség szabályai alapján kell felelnie.

Erre a kármegelőzési, kárenyhítési célú értékesítésre is irányadó az 5:133. §-ban foglalt kereskedelmi észszerűség követelménye. Ez azt jelenti, hogy a zálogjogosult a zálogtárgy értékesítése során a kereskedelmi észszerűség követelményei szerint, a zálogkötelezett és a személyes kötelezett érdekeit is figyelembe véve köteles eljárni. Ez az adott helyzetben általában elvárhatótnál egy szigorúbb mérce, ami azt jelenti, hogy

a zálogjogosult önmagában azzal nem tesz eleget a kereskedelmi észszerűség követelményének, ha azt bizonyítja, hogy a zálogtárgy értékesítése során úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható. Ebben az esetben ugyanis a törvény ennél szigorúbb követelményt, nevezetesen a kereskedelmi észszerűségnek és az érintett kötelezettek érdekei figyelembevételének követelményét támasztja a zálogjogosulttal szemben.

Az értékesítés lehetősége mellett a zálogtárgy értékének a csökkenése további következményekkel is járhat. Elképzelhető ugyanis, hogy a felek ezt a körülményt az alapügyletben külön felmondási okként nevesítik. Kölcsönszerződés esetén erre nincs is szükség, hiszen erről maga a törvény rendelkezik. A 6:387. § (1) bekezdésének f) pontja alapján a hitelező felmondhatja a kölcsönszerződést, ha a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke vagy érvényesíthetősége jelentősen csökkent, és azt az adós a hitelező felszólítására nem egészíti ki.

A zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítésére kerülhet sor jelen § (4) bekezdése alapján is. Ez a szakasz ugyan nem szól a jogkövetkezményekről, csak annyit mond, hogy a zálogkötelezett kiegészítő biztosíték nyújtására köteles. Ennek elmaradása esetén azonban a zálogjogosult ilyen esetben is értékesítheti a zálogtárgyat. Az értékesítésre ebben az esetben is a fent ismertetett szabályok az irányadóak, vagyis alkalmazni kell a kereskedelmi észszerűség követelményét és a zálogmentes tulajdonszerzésre vonatkozó szabályokat.

4. A zálogtárgy, illetve a biztosított követelés értékének változása

A (4) bekezdés nemcsak a zálogtárgy értékcsökkenésének az esetét tartja szem előtt, hanem azt a lehetőséget is, ha a zálogtárgy értéke növekszik. A zálogtárgy értékének a változásába ugyanis a pozitív irányú változás is beletartozik. Ilyenkor a törvény szövege szerint a zálogjogosult a túlzott biztosíték zálogkötelezett részére való arányos kiadására köteles. Fontos azonban ismételen kiemelni, hogy ez csak óvadék, illetve osztható zálogtárgy esetén irányadó, feltéve, hogy a zálogtárgy valamely nyilvános információ alapján egyértelműen meghatározható értékkel rendelkezik.

A (4) bekezdés további sajátossága, hogy nemcsak a zálogtárgy értékének változásáról szól, hanem arról az esetről is, ha a biztosított követelés értéke változik. Ha a biztosított követelés értéke növekszik, a zálogkötelezett kiegészítő biztosíték nyújtására köteles. Ha azonban a biztosított követelés értéke csökken, akkor a zálogjogosult köteles kiadni a zálogkötelezettnek a túlzott mértékű biztosíték arányos részét. Kérdés, hogy ettől eltérően megállapodhatnak-e a felek, hiszen ez bizonyos esetekben indokolt lehet. Elsősorban akkor merülhet fel az eltérő megállapodás iránti igény, ha a felek a zálogjogot nem egy konkrét követeléshez, hanem egy vagy több jogviszonyhoz kapcsolták. Ennek a régi keretbiztosítéki zálogjoghoz hasonló konstrukciónak ugyanis az az egyik fő jellegzetessége, hogy az alapjogviszonyból folyamatosan újabb követelések keletkezhetnek. Ebben az esetben egyik félnek sem áll érdekében az átmenetileg túlzottnak tekinthető biztosíték kiadása, hiszen arra még szükség lehet az alapjogviszonyból a jövőben esetlegesen keletkező újabb követelések biztosítása céljából.

A (2) bekezdés ezzel szemben nem szól a biztosított követelés értékének változásáról. Erre tekintettel a feleknek a zálogszerződésben célszerű rendelkezni arról, hogy mi történjen abban az esetben, ha nem a zálogtárgy értéke, hanem a biztosított követelés nagysága változik meg. Ennek hiányában a követelés értékének növekedése a zálogjogosult terhére esik, ez az ő kockázati körébe tartozik. A biztosított követelés csökkenése

ugyanakkor nem érintheti hátrányosan a zálogkötelezettet, hiszen az elszámolási kötelezettség a zálogjogosultat ilyenkor is terheli.

5. A zálogkötelezett helyettesítési joga és a zálogtárgy helyébe lépő más érték

A (3) bekezdés alapján, ha a zálogkötelezett vagy a személyes kötelezett más megfelelő vagyontárgyat ajánl fel, és ez a kielégítési jogot nem veszélyezteti, a zálogjogosult köteles azt elfogadni és a zálogtárgyat visszaadni. Ezzel a helyettesítési joggal tehát a személyes adós is élhet. Ha azonban az új zálogtárgyat nem a korábbi zálogkötelezett, hanem az a személyes adós ajánlja fel, aki korábban nem volt dologi kötelezett, akkor ez új zálogszerződés megkötését teszi szükségessé. A korábbi zálogkötelezett ugyanis ilyen esetben visszakapja a zálogtárgyat, így szabadul a kötelemből, pontosabban a közte és a zálogjogosult között létrejött zálogszerződés alapján létrejött kézizálogjog ennek következtében megszűnik. A zálogtárgyat felajánló személyes adós azonban az új zálogtárgy birtokának átruházásával egyúttal dologi kötelezetté is válik, ehhez viszont – mivel a zálogszerződésnek nem volt alánya, annak alapján nem vált zálogkötelezetté – az is szükséges, hogy a zálogjogosulttal a felajánlott új zálogtárgy tekintetében zálogszerződést kössön. Ez az alapjogviszony szerinti biztosítékadási kötelezettséget nyilvánvalóan nem érinti, és a fedezetcsere egy külön nevesített, speciális esetének tekinthető.

Az 5:104. § (1) bekezdése szerint a zálogtárgy értékcsökkenése vagy elpusztulása esetén járó biztosítási összeg, kártérítés vagy más érték, illetve az ezekre vonatkozó követelés a zálogtárgy helyébe lép, vagy a zálogfedezet kiegészítésére szolgál. Ezt jelen § (5) bekezdése azzal egészíti ki, hogy a zálogkötelezett jogosult a zálogtárgy helyébe lépett biztosítási összeget, kártérítést vagy más értéket a zálogtárgy helyreállítására fordítani, ha ez a biztosított követelés kielégítését nem veszélyeztetni. Ehhez nincs szükség a zálogjogosult beleegyezésére, illetve jóváhagyására.

5:108. § *[A jelzálogjog tárgyának birtoklása, használata és hasznosítása]*

- (1) **A zálogkötelezett jogosult a jelzálogjog tárgyát birtokában tartani, rendeltetésszerűen használni és hasznosítani, továbbá köteles a zálogtárgyat épségben megőrizni.**
- (2) **A hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog kötelezettje a rendes gazdálkodás körében jogosult a körülírással meghatározott zálogtárgyat feldolgozni, átalakítani, egyesíteni, vegyíteni és elidegeníteni.**

A jelzálogjog gazdasági jelentősége abból fakad, hogy a zálogtárgy birtoka a zálogkötelezettet illeti meg, akinek ezáltal lehetősége nyílik arra, hogy üzleti-vállalkozási tevékenysége során továbbra is használja, hasznosítsa az elzálogosított vagyontárgyát. A zálogjogosult védelme érdekében azonban a jelzálogjogot a megfelelő nyilvántartásba be kell jegyezni. A nyilvántartási bejegyzés teremti meg a zálogjogosult biztonsági érdekét szolgáló publicitást.

A nyilvántartások közül a legjelentősebb az ingatlan-nyilvántartás. A modern jelzálogjog kialakulása elválaszthatatlan a telekkönyv létrejöttétől. A telekkönyvi elvek ugyanakkor az anyagi jelzálogjog fejlődésére is hatással voltak. Ezzel magyarázható a kézizálogjog és a jelzálogjog szabályai közötti számos eltérés.

A zálogkötelezett, bár tulajdonjogát jelzálogjog terheli, továbbra is jogosult a jelzálogjog tárgyát birtokában tartani, azt rendeltetésszerűen használni és hasznosítani. Köteles azonban a zálogtárgyat épségben megőrizni. A kielégítési jog megnyílása előtt a zálogkötelezettnek a zálogtárgy birtoklásához és használatához kapcsolódó legfontosabb kötelezettsége, hogy tartózkodjon a jelzálogfedezetet veszélyeztető magatartástól.

Az épségben való megőrzés nem változatlan állapotban tartást jelent, ennek a zálogtárgy rendeltetésszerű használata szab határt. A rendeltetésszerű használat keretei között a zálogkötelezett eleget tesz a zálogtárgy épségben való megőrzésére vonatkozó kötelezettségének. A rendeltetésszerű használat ugyanakkor amortizációval jár, amely csökkenti a zálogtárgy értékét. Itt is érvényesül azonban az a kézizálogjogra irányadó szabály, hogy ha a zálogtárgy értékének csökkenése a követelés kielégítését veszélyezteti, akkor a zálogkötelezett köteles a zálogtárgy állapotát helyreállítani, vagy megfelelő új zálogtárgyat, vagy más kiegészítő biztosítékot adni. Ezt jelzálogjogra nézve az 5:109. § (3) bekezdése mondja ki.

A hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog kötelezettje – a rendes gazdálkodás körében – jogosult a körülírással meghatározott zálogtárgyat feldolgozni, átalakítani, egyesíteni, vegyíteni és elidegeníteni. A körülírással meghatározott zálogtárgyak – jellemzően dologösszesség – egyes elemeinek értékesítésére is irányadó az 5:143. § (1) bekezdése, amely szerint a zálogtárgyat a kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen és ellenérték fejében megszerző személy a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjogtól mentes tulajdonjogot, jogot vagy követelést szerez.

A hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog esetén alkalmazni kell az 5:104. § (5) bekezdésében foglalt szabályt is. Eszerint, ha a zálogkötelezett a zálogtárgyat feldolgozza, átalakítja, más vagyontárggyal egyesíti vagy vegyíti, a feldolgozással, átalakítással, egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett új dolog az eredeti zálogtárgy helyébe lép. A hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog tehát változatlanul fennmarad, csak az előbbiek szerinti módon fizikai állapotában megváltoztatott zálogtárgyon. Ez adott esetben szükségessé teheti a nyilvántartási bejegyzés módosítását.

Ezek a szabályok azt a célt szolgálják, hogy a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog kötelezettje zavartalanul folytathassa üzletszerű gazdasági, vállalkozási tevékenységét, azt tehát az elzálogosítás ténye ne korlátozza. Emellett azonban a zálogjogosult érdekei sem sérülnek, hiszen zálogjoga változatlanul fennmarad. A zálogtárgy körülírással történő meghatározásának nyilvántartási bejegyzéséhez, valamint a jelzálogjogtól mentes tulajdonszerzéshez kapcsolódó fent tárgyalt problémák természetesen ebben a körben is jelentkeznek.

5:109. § [A jelzálogfedezet védelme]

- (1) A zálogjogosult a zálogtárgy állapotát és használatát ellenőrizheti.**
- (2) Ha a zálogkötelezett vagy harmadik személy a zálogtárgy épségét veszélyezteti, a zálogjogosult gyakorolhatja a károsodás veszélye esetén a veszélyeztetettet megillető jogokat.**
- (3) Ha a zálogtárgy értékének csökkenése a követelés kielégítését veszélyezteti, és a zálogkötelezett – a zálogjogosult megfelelő határidőt tartalmazó felszólítása ellenére – a zálogtárgy állapotát nem állítja helyre, nem ad megfelelő új zálogtárgyat vagy az értékcsökkenés mértékének megfelelő kiegészítő biztosítékot, a zálogjogosult a zálogtárgyat értékesítheti a további értékcsökkenés megelőzése érdekében.**

(4) A zálogkötelezett jogosult a zálogtárgy helyébe lépett biztosítási összeget, kártérítést vagy más értéket a zálogtárgy helyreállítására fordítani, ha ez a biztosított követelés kielégítését nem veszélyezteti.

A zálogkötelezett birtoklását, valamint a jelzálogjog tárgyának rendeltetésszerű használatát és hasznosítását a zálogjogosult ellenőrizheti. Az ellenőrzésre ugyanazok a szabályok irányadóak, mint kézizálogjog esetén a zálogkötelezett és a személyes adós ellenőrzési jogára. A zálogtárgy állagának és használatának ellenőrzését jelzálogjog esetében a zálogkötelezett szükségtelen háborítása nélkül kell végezni. Az ellenőrzéssel járó költségek a zálogjogosultat terhelik, a felek megállapodása alapján azonban ez a zálogkötelezettre áthárítható.

A zálogtárgyat a zálogkötelezett tartja birtokában, így a birtokvédelem is őt illeti meg. A zálogkötelezett a zálogjogosulttal szemben is igényt tarthat a birtokvédelemre. Ha azonban a zálogkötelezett vagy harmadik személy a zálogtárgy épségét veszélyezteti, a zálogjogosult gyakorolhatja a károsodás veszélye esetén a veszélyeztetettet megillető jogokat. A 6:523. § alapján károsodás veszélye esetén a veszélyeztetett kérheti a bíróságtól, hogy azt, aki a veszélyt előidézte, az eset körülményeihez képest tiltsa el a veszélyeztető magatartástól, kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére, és/vagy kötelezze megfelelő biztosíték adására.

Ennek a rendelkezésnek a háttérében az áll, hogy a jelzálogjog alapján a tulajdonosnak nem kötelessége, hogy harmadik személlyel szemben gyakorolja a tulajdonosi jogosítványait, és a jelzálogjog tárgyát a zálogjogosult javára megvédje. A zálogjogosult ilyen veszélyeztető cselekmény esetén azt nem kérheti a bíróságtól, hogy a zálogkötelezett tulajdonost kötelezze a harmadik személy veszélyeztető magatartásával szemben való fellépésre. A jelzálogfedezet védelme érdekében viszont a saját jogán (és nem a tulajdonos jogát gyakorolva) igényt tarthat arra, hogy a harmadik személyt a veszélyeztető magatartásától tiltsa el a bíróság.

Jelen § (3) bekezdése lényegében azt a kézizálog-fedezet védelme körében már megismert szabályt ismétli meg, amely a zálogtárgy értékének a követelés kielégítését veszélyeztető mértékű csökkenése esetére követendő eljárást határozza meg. A jelzálogjog körében is a zálogkötelezett kötelessége, hogy a zálogtárgy értékének csökkenése esetén a zálogtárgy állapotát állítsa helyre, vagy adjon megfelelő új zálogtárgyat vagy az értékcsökkenés mértékének megfelelő kiegészítő biztosítékot. A zálogkötelezettnek az e lehetőségek teljesítésére megfelelő határidővel történő felszólítása az értékesítésnek itt is előfeltétele. Amennyiben tehát a zálogkötelezett nem tesz eleget a zálogtárgy értékének helyreállítására, illetve a pótfedezet nyújtására vonatkozó kötelezettségének a zálogjogosult értékesítheti a zálogtárgyat.

Ez az értékesítés ebben az esetben sem minősül a kielégítési jog gyakorlásának, arra a zálogtárgy további értékcsökkenésének megelőzése érdekében kerülhet sor. A kézizálogjogra irányadó szabályokkal szemben, jelzálogjognál nem mondja ki a Ptk., hogy a zálogtárgy értékesítése során a zálogjogosult a zálogtárgy tulajdonosa helyett és nevében jár el. Ezt azonban valamennyi zálogjogra nézve megteszi az 5:134. § (1) bekezdése, amely ebben az esetben is irányadó. Ez azt jelenti tehát, hogy bár jelzálogjog esetén a zálogjogosult nincs a zálogtárgy birtokában, az értékesítés során – a zálogtárgy tulajdonosa helyett és nevében eljárva – mégis jogosult a zálogtárggyal rendelkezni, és annak tulajdonjogát átruházni. Az értékesítés során a vevő zálogjogtól mentes tulajdonjogot, jogot vagy követelést szerez, amelynek ebben az esetben sem feltétele tehát például a jóhiszeműség. A zálogjog azonban a tehermentes értékesítés ellenére itt sem szűnik meg, mert az értékesítésből származó bevétel az értékesített zálogtárgy helyébe lép

[5:104. § (3) bekezdés], így a fennmaradó zálogjog a továbbiakban ezt az összeget terheli (az óvadékra irányadó szabályok szerint). A zálogtárgy tehermentes értékesítése esetén a zálogjog ugyan csak a már befolyt vételáron „éled fel”, magát a vételár-követelést – a normaszöveg megfogalmazásából következően – nem terheli. A zálogjogosult azonban az értékesítés során nyilvánvalóan akkor jár el helyesen, ha a tulajdonjog tehermentes átszállását a vételár összegének teljes megfizetéséhez köti (tulajdonjog-fenntartás), vagy a vételár-követelést – annak teljesítéséig – zálogjoggal biztosítja (a befolyt vételáron ugyanis már a törvény hivatkozott rendelkezése alapján illeti meg a zálogjog).

Az elzálogosított ingatlanra kötött számos szerződés, így például a haszonbérleti szerződés is eredményezheti a jelzálogfedezet értékének csökkenését. Így bár a tulajdonos köthet haszonbérleti szerződést az elzálogosított ingatlanára nézve, számolnia kell azzal, hogy a jelzálogfedezet értékének csökkenése esetén pótfedezetet kell nyújtania, ellenkező esetben a zálogjogosult értékesítheti az ingatlant.

Jelzálogjog esetén is lehetőség van arra, hogy a felek a zálogszerződésben határozzák meg a zálogfedezet kielégítést veszélyeztető értékcsökkenésének mértékét.

A jelzálogjog önmagában nem korlátozza a tulajdonost a dolog feletti olyan rendelkezésben, amely a zálogtárgy értékét nem befolyásolja (a zálogjogosult kielégítési jogát nem veszélyezteti). Ennek megfelelően átruházhatja a zálogtárgyat, további jelzálogjoggal és más korlátozott dologi jogokkal terhelheti meg azt, feltéve, hogy a zálogtárgyra nem kötöttek ki elidegenítési és terhelési tilalmat.

Ettől némileg eltér az a helyzet, amikor a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjoggal terhelt zálogtárgy körülírással meghatározott. Ezeket ugyanis a zálogkötelezett az 5:143. § (1) bekezdése alapján zálogjogtól mentesen értékesítheti. A tehermentes tulajdonszerzés harmadik jóhiszemű jogszerző oldalán jelentős kockázat a zálogjogosultra nézve, adott esetben ugyanis ez is a zálogfedezet csökkenését eredményezheti. Ilyen esetben is alkalmazható jelen § (3) bekezdése, de – megfelelő tényállás esetén – megoldást nyújthatnak a fedezetelvonó szerződésekre irányadó szabályok is (6:120. §).

A kézzzálog-fedezet védelme körében rögzített szabályt [5:107. § (5) bekezdés] ismételi meg jelen § (4) bekezdése a jelzálogfedezet védelme vonatkozásában annak kimondásával, hogy a zálogkötelezett jogosult a zálogtárgy helyébe lépett biztosítási összeget, kártérítést vagy más értéket a zálogtárgy helyreállítására fordítani, ha ez a biztosított követelés kielégítését nem veszélyezteti. Ehhez itt sincs szükség a zálogjogosult előzetes beleegyezésére vagy utólagos jóváhagyására. Ha ilyenkor pénzüsszeg, illetve pénzkövetelés lép a zálogtárgy helyébe, célszerű a zálogszerződésben úgy rendelkezni, hogy azt a zálogkötelezett köteles a zálogjogosultnak óvadékként átadni (átruházni).

5:110. § [Az elzálogosított követelés mint zálogfedezet védelme]

- (1) Az elzálogosított követelés kötelezettjének a zálogjog megalapításáról való – az elzálogosított követelés és a zálogjogosult megjelölését tartalmazó – írásbeli értesítését követően a zálogjogosulttal szemben hatálytalan a zálogkötelezett és az elzálogosított követelés kötelezettje közötti szerződés megszüntetése vagy olyan módosítása, amely a zálogjogosult kielégítési jogát hátrányosan érinti vagy egyébként a zálogfedezetet csökkenti. A szerződés megszüntetése vagy módosítása azonban hatályossá válik, ha ahhoz a zálogjogosult a zálogkötelezethez és az elzálogosított követelés kötelezettjéhez intézett nyilatkozattal hozzájárul.**

- (2) A kötelezett a zálogjogosulttal szemben azokat a kifogásokat érvényesítheti és azokat az ellenköveteléseket számíthatja be, amelyek a zálogkötelezettel szemben az értesítésekor már fennállt jogalapon keletkeztek.**

1. A zálogkötelezett rendelkezési jogának korlátozása

Zálogjog tárgya lehet minden forgalomképes jog és követelés is. A Ptk. rendszerében a jogon vagy követelésen fennálló zálogjog nem tekinthető külön nevesített zálogjogfajtának, mert az ilyen vagyontárgyakon alapított zálogjog is jelzálogjognak minősül. Ennek megfelelően a jogon vagy követelésen alapított jelzálogjogot is be kell jegyezni a megfelelő nyilvántartásba (ezzel tekinthető az megalapítottnak). Az 5:93. § (1) bekezdésének b) pontja alapján, ha a jelzálogjog tárgya jog vagy követelés, akkor a jelzálogjogot a hitelbiztosítéki nyilvántartásba kell bejegyezni. Az 5:93. § (2) bekezdése szerint azonban, ha a jog fennállását közhiteles nyilvántartás tanúsítja, a jelzálogjog megalapításához a megfelelő lajstromba való bejegyzés szükséges.

Az 5:101. § (4) bekezdése kimondja, hogy ha a zálogtárgy jog vagy követelés, és e törvény eltérően nem rendelkezik, vagy a zálogtárgy természetéből más nem következik, a zálogtárgy tulajdonjogán a jogot vagy követelést, a zálogtárgy tulajdonosán pedig a jogosultat kell érteni.

Az 5:101. § (5) bekezdése mindezt a lényeges előírással egészíti ki, hogy a követelésen alapított zálogjogra vonatkozó szabályok megfelelően alkalmazandók, ha a zálogjog tárgya jog. Ennek alapján az elzálogosított követelés mint zálogfedezet védelméről szóló jelen §-nak, valamint az elzálogosított követelés kötelezettjének a jogairól és kötelezettségeiről rendelkező 5:111. § szabályait az elzálogosított jogokra is megfelelően alkalmazni kell.

Fontos e körben is kiemelni, hogy az elzálogosított követelés nem azonos a zálogjoggal biztosított követeléssel. Az elzálogosított követelés maga a zálogtárgy, amely természetesen egy biztosított követelést is feltételez, a két követelés azonban nem lehet azonos egymással.

Mivel az elzálogosított jogok és követelések a többi zálogtárgyhoz – a dolgokhoz – képest számos sajátossággal rendelkeznek, ezért esetükben a zálogtárgy védelmére vonatkozóan is speciális szabályokat kellett meghatározni.

A zálogjognak a kielégítési jog megnyílása előtti létszakaszában a zálogjogosult érdekét az védi, ha az elzálogosított jog vagy követelés jogosultjának nincs lehetősége arra, hogy a jog vagy a követelés (a zálogtárgy) felett a zálogjogosult érdekét veszélyeztető módon rendelkezzen. Amennyiben tehát a zálogjog tárgya jog vagy követelés a zálogjogosult védelmét a kielégítési jog megnyílása előtt az szolgálja a leghatékonyabban – a Ptk. által bevezetett kötelező nyilvántartási bejegyzés mellett –, hogy az elzálogosított jog vagy követelés jogosultja (a zálogkötelezett) köteles minden olyan magatartástól tartózkodni, amely a zálogjogosult jogait csorbítaná. A zálogkötelezettnek az elzálogosított jogból, illetve követelésből származó jogosulti pozíciója ennek értelmében zárlat alá kerül. Ennek pedig az a legmegfelelőbb biztosítéka, hogy a zálogkötelezett jogcselekményei a zálogjogosulttal szemben – annak hozzájárulása nélkül – hatálytalanok.

Ha a zálogjog tárgya meghatározott személlyel szemben fennálló követelés, akkor a zálogjogosult biztonsági érdekének elérésére elsődlegesen a követelés kötelezettjének az értesítése szolgálja. Ehhez kapcsolódóan jelen § eredeti normaszövege azt mondta ki, hogy az elzálogosított követelés kötelezettjének a zálogjog megalapításáról való – az elzálogosított követelés és a zálogjogosult megjelölését tartalmazó – írásbeli értesítés

követően a zálogjogosulttal szemben hatálytalan a zálogkötelezett és az elzálogosított követelés kötelezettje közötti szerződés módosítása.

A Ptkmód. 12. §-a módosította a jelen §-t. A 2016. október 1-jétől hatályos normaszöveg szerint a zálogkötelezett és az elzálogosított követelés kötelezettje közötti alapszerződés módosítása csak akkor hatálytalan a zálogjogosulttal szemben, ha az a zálogjogosult kielégítési jogát hátrányosan érinti vagy egyébként a zálogfedezetet csökkenti. Hatálytalan emellett az alapszerződés megszüntetése is, hiszen ez is hasonló következményekkel járhat a zálogjogosultra nézve. Nem hatálytalan azonban az alapszerződés olyan tartalmú módosítása, amely a zálogjogosultra nézve nem kedvezőtlen.

Az alapszerződésnek a zálogjogosultra nézve kedvezőtlen tartalmú módosítása, illetve megszüntetése azt követően hatálytalan a zálogjogosulttal szemben, hogy az elzálogosított követelés kötelezettjét a zálogjog megalapításáról írásban értesítették. Az elzálogosított követelés kötelezettjének értesítése előtt tehát még van lehetőség az alapszerződés módosítására, illetve megszüntetésére. Ilyen esetben a zálogjogosult természetesen kiegészítő biztosíték nyújtását kérheti a zálogkötelezettől.

Az elzálogosított követelés kötelezettjét írásban kell értesíteni a követelést terhelő zálogjog megalapításáról. Ennek az értesítésnek tartalmaznia kell az elzálogosított követelés, valamint a zálogjogosult megjelölését is. Ez az értesítés a zálogszerződés megkötésén, valamint a követelést terhelő jelzálogjog nyilvántartási bejegyzésén (tehát a zálogjog megalapításán) túlmenő további követelmény, amelyhez a jogon, illetve követelésen alapított zálogjogot érintő további joghatások társulnak. A dologi jogi hatály beállta a nyilvántartási bejegyzéshez és nem az értesítéshez fűződik. Az értesítés származhat a zálogkötelezettől és a zálogjogosulttól is, de lehetőség van arra is, hogy a zálogszerződést kötő felek közösen értesítsék írásban az elzálogosított jog vagy követelés kötelezettjét.

Az 1959-es Ptk. 267. § (2) bekezdése alapján az elzálogosított jog vagy követelés kötelezettjének a zálogjog megalapításáról való értesítése nem a zálogjog alapításának, illetve létrejöttének, hanem az érvényesítésének volt a feltétele. Ilyen szabályt a Ptk. nem mond ki, így felmerülhet a kérdés, hogy a jogon vagy követelésen fennálló zálogjog kötelezettjének az értesítése a zálogjog alapításának, illetve létrejöttének vagy érvényesítésének a feltétele-e. Az 5:139. § a zálogjog érvényesítése körében teljesítési utasításról szól, ez azonban nem azonos az értesítéssel, vagyis a jelen § (1) bekezdése szerinti, a zálogkötelezettnek a zálogjog megalapításáról való – az elzálogosított követelés és a zálogjogosult megjelölését tartalmazó – írásbeli értesítésével. Az értesítés ennek alapján sem a zálogjog alapításának, illetve létrejöttének, sem pedig az érvényesítésének nem feltétele.

Mindazonáltal a Ptk. alapján az értesítéshez is fűződnek jogkövetkezmények. Ezek közül az egyik, és talán a legjelentősebb az, amely szerint a zálogjog megalapításáról való írásbeli értesítést követően a zálogjogosulttal szemben hatálytalan a zálogkötelezett és az elzálogosított követelés kötelezettje közötti szerződés megszüntetése, illetve a zálogjogosultra nézve kedvezőtlen módosítása [jelen § (1) bekezdése]. Ez a jogkövetkezmény megegyezik az engedményezésről történő értesítés szabályaival. A 6:197. § (2) bekezdése szerint ugyanis a kötelezett értesítését követően az engedménnyessel szemben hatálytalan a kötelezett és az engedményező szerződésének a módosítása. Az értesítéshez fűződő másik jogkövetkezmény az, hogy ha az értesítés megjelölte ugyan a zálogjogosultat, de a teljesítési utasítást nem tartalmazta, úgy teljesítési utasítást már kizárólag a zálogjogosult adhat. Végül az értesítéshez, annak időpontjához fűződő harmadik jogkövetkezmény az elzálogosított jog vagy követelés kötelezettje által

érvényesíthető kifogásokkal kapcsolatos. A jog vagy követelés kötelezettje ugyanis a zálogjogosulttal szemben csak azokat a kifogásokat érvényesítheti, és azokat az ellenköveteléseket számíthatja be, amelyek a zálogkötelezettel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek. Erről a következő pontban külön is szólnunk.

A zálogjog alapításáról való írásbeli értesítésre vonatkozó szabályok jogok elzálogosítása esetén is irányadóak.

Az értesítéshez fűzött jogkövetkezmény a relatív hatálytalanság, amely ebben az esetben azt jelenti, hogy a zálogjogosult irányában az elzálogosított követelés az eredeti tartalommal áll fenn. Így nem kerülhet sor olyan szerződésmódosításra, amellyel az elzálogosított jog vagy követelés jogosultja az elzálogosított jogról vagy követelésről, illetve ezek egy részéről lemond. A relatív hatálytalanság kiküszöbölhető, hiszen az elzálogosított jog vagy követelés alapjául szolgáló szerződés megszüntetése vagy módosítása is hatályossá válik, ha ahhoz a zálogjogosult a zálogkötelezethez és az elzálogosított követelés kötelezettjéhez intézett nyilatkozattal hozzájárul.

A Ptkmód. hatálybalépése óta az elzálogosított jog vagy követelés jogosultja nincs korlátozva olyan jogcselekmények tekintetében, amelyek a zálogjogosult kielégítési jogát, annak terjedelmét nem érintik kedvezőtlenül. Ennek megfelelően nincs akadálya annak, hogy a zálogkötelezett átruházza az elzálogosított jogát vagy követelését, amennyiben az a zálogjogosult kielégítési jogát hátrányosan nem érinti. Elvileg annak sincs akadálya, hogy ezt a jogot vagy követelést további zálogjoggal vagy más jogokkal terhelje meg, hiszen ezek csak a zálogjogosultat követő ranghelyen kerülhetnek kielégítésre.

A zálogkötelezett az elzálogosított jogának gyakorlása vagy követelésének esedékessé tétele érdekében szükséges egyoldalú jognyilatkozatot (pl. a szerződés felmondását) a zálogjogosult hozzájárulása nélkül is megteheti, mert ezekkel csak megkönnyíti a zálogjogosult számára a kielégítési jog gyakorlását. Erre az esetre irányadó az 5:104. § (7) bekezdése, amelynek alapján az elzálogosított követelés teljesítéseként szolgáltatott pénz vagy más vagyontárgy az eredeti zálogtárgy helyébe lép.

Jelen § nem utal külön a zálogkötelezett által tett egyoldalú jognyilatkozatoknak a zálogjogosulttal szembeni hatálytalanságára. A zálogjogosultra nézve hátrányos egyoldalú zálogkötelezeti nyilatkozatok és jogcselekmények tilalmát azonban – erre vonatkozó kifejezett törvényi rendelkezés nélkül is – változatlanul fennállónak kell tekinteni. A zálogkötelezett olyan egyoldalú nyilatkozatai ugyanis, amelyek a jog vagy követelés alapját képező szerződés megszüntetését vagy bármilyen tartalmi módosítását idézik elő, értelemszerűen jelen §-ban foglalt rendelkezés hatálya alá tartoznak. Más esetekben pedig a zálogkötelezett egyoldalú nyilatkozataira alkalmazható lesz a 6:2. § (2) bekezdése, amely szerint, ha valamely egyoldalú jognyilatkozatból jogszabályban meghatározott esetben kötelelem keletkezik, úgy ezekre a kötelek közös és a szerződés általános szabályait kell megfelelően alkalmazni, vagyis a kötelmi hatást kiváltó egyoldalú jognyilatkozatokat is a szerződésekre irányadó általános szabályok szerint kell megítélni, és az adott esetben ebből következően lesznek azok jelen § hatálya alá vonhatók.

2. Kifogások és ellenkövetelések felhozatala

Követelés vagy jog elzálogosítása – hasonlóan az engedményezéshez – főszabály szerint nem érinti az adott követelés, illetve jog kötelezettje által érvényesíthető kifogásokat. Az elzálogosítás nem változtat azon sem, hogy a követelés vagy jog kötelezettje a tartozásába beszámíthatja a saját ellenkövetelését is.

Jelen § (2) bekezdése ugyanakkor a kifogások érvényesítésének és a beszámítási jog gyakorlásának feltételül azt szabja, hogy azok jogalapja a zálogkötelezettel szemben az elzálogosításról való értesítéskor már fennálljon. Ez szintén az engedményezés köréből átvett szabály [6:197. § (2) bekezdés].

Ennek alapján a kötelezett a zálogjogosulttal szemben azokat a kifogásokat érvényesítheti és azokat az ellenköveteléseket számíthatja be, amelyek a zálogkötelezettel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek. Ez a rendelkezés jogok elzálogosítása esetén is alkalmazandó.

Lényeges, hogy nem magának a konkrét kifogásnak, illetve az ellenkövetelésnek kell már az értesítéskor fennállnia, hanem ezek jogalapjának, vagyis annak a jogviszonynak, amely a kifogás érvényesítésének alapjául szolgál.

Az elzálogosított jog vagy követelés kötelezettje által felhozható kifogások nemcsak a biztosított követelésre, illetve a jelzálogjogra vonatkozhatnak, hanem magára az elzálogosított jogra vagy követelésre is. A kifogások egy része anyagi jogi, léteznek azonban eljárásjogi kifogások is. Valamennyi érvényesítésének feltétele azonban, hogy olyan jogalpból származzanak, amely az elzálogosított jog vagy követelés kötelezettjének értesítéskor már fennállt.

5:111. § [Az elzálogosított követelés kötelezettjének jogai és kötelezettségei]

- (1) Az elzálogosított követelés kötelezettje mindaddig a zálogkötelezett részére köteles teljesíteni, amíg olyan teljesítési utasítást nem kap, amely meghatározza a zálogjogosult személyét, székhelyét, természetes személy esetén lakóhelyét, szokásos tartózkodási helyét vagy számlaszámát. Ezt követően a kötelezett a teljesítési utasításnak megfelelően teljesíthet.**
- (2) A teljesítési utasítás akkor váltja ki az (1) bekezdés szerinti joghatást, ha az utasítás az elzálogosításról szóló értesítésbe van foglalva, egyébként a zálogkötelezettől származik, vagy ha a zálogjogosult a zálogszerződéssel vagy más hitelt érdemlő módon igazolja a követelés elzálogosítását. Ha az elzálogosításról szóló értesítés megjelölte a zálogjogosultat, de nem tartalmazta a teljesítési utasítást, teljesítési utasítást kizárólag a zálogjogosult adhat.**
- (3) A zálogjogosult a kielégítési jog megnyílása után küldhet teljesítési utasítást.**
- (4) Az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően, a teljesítési utasítás nem érinti a számlavezető banknak a számlatulajdonossal szemben a számla- illetve betétszerződés alapján fennálló jogait és kötelezettségeit.**
- (5) A zálogkötelezett a zálogjogosult kérésére köteles az elzálogosított követelés érvényesítéséhez szükséges okiratokat átadni. Ha az elzálogosított követelés esedékessége a jogosult jognyilatkozatától vagy egyéb általa teljesítendő feltételtől függ, a zálogjogosult megteheti e jognyilatkozatot vagy teljesítheti az esedékesség bekövetkezéséhez szükséges feltételt.**

A Ptk. az engedményezés szabályai körében különbséget tesz értesítés és teljesítési utasítás között. Az engedményezett követelés kötelezettjének az írásbeli értesítése az engedményezés megtörténteire vonatkozik, amelynek jogkövetkezménye a kötelezett és az engedményező közötti szerződés módosításának a hatálytalansága. Ezzel szemben a 6:198. §-ban szabályozott teljesítési utasítás kézhezvételét követően a kötelezett már csak az ebben foglaltaknak megfelelően teljesíthet.

Ennek analógiájára a zálogjogi szabályok körében is nevesítésre került a teljesítési utasítás. Az elzálogosított követelés kötelezettje mindaddig a zálogkötelezett részére

köteles teljesíteni, amíg olyan teljesítési utasítást nem kap, amely meghatározza a zálogjogosult személyét, székhelyét, természetes személy esetén lakóhelyét, szokásos tartózkodási helyét vagy számlaszámát. Ezt követően a kötelezett a teljesítési utasításnak megfelelően teljesíthet.

A teljesítési utasítás akkor váltja ki ezt a joghatást, ha az utasítás az elzálogosításról szóló értesítésbe van foglalva, egyébként pedig a zálogkötelezettől származik, vagy ha a zálogjogosulttól, úgy csak akkor, ha ez utóbbi a zálogszerződéssel vagy más hitelt érdemlő módon igazolja a követelés elzálogosítását. Ha az elzálogosításról szóló értesítés megjelölte a zálogjogosultat, de nem tartalmazta a teljesítési utasítást, teljesítési utasítást kizárólag a zálogjogosult adhat. A zálogjogosult teljesítési utasítást pedig kizárólag a kielégítési jog megnyílása után intézhet a kötelezethez.

A kielégítési jog megnyílta előtt a zálogjogosult egyoldalúan nem mondhatja fel az elzálogosított jogot vagy követelést. Ez irányadó minden olyan egyoldalú jogcselekményre, amely az elzálogosított jog vagy követelés különböző létszakaszaiban szükségesek vagy célszerűek. A zálogkötelezett és a záloghitelező érdekeinek összefonódása miatt ilyen esetekben együttes cselekvésre van szükség.

Ebből következett, hogy korábbi magánjogunk szerint az elzálogosított jogból vagy követelésből – a kielégítési jog megnyílta előtt – befolyt pénzt vagy más vagyontárgyat a felek csak együttesen vehették fel, illetve az elzálogosított jog vagy követelés kötelezettjét arra szólíthatták fel, hogy mindkettejük kezébe együttesen, vagy ennek hiányában bírói letétbe vagy közösen kijelölt harmadik személynek teljesítsen. Ez az elv megjelent az 1959-es Ptk. 268. § (1) bekezdésében is, a Ptk. azonban nem tartalmaz ilyen rendelkezést. Az ezzel szemben felhozott ellenérv szerint a zálogjogosult és a zálogkötelezett együttes kezébe való teljesítés gyakorlati nehézségekbe ütközött.

Jelen § (5) bekezdése ehelyett azt mondja ki, hogy a zálogkötelezett a zálogjogosult kérésére köteles az elzálogosított követelés érvényesítéséhez szükséges okiratokat átadni. Ha az elzálogosított követelés esedékessége a jogosult jognyilatkozatától vagy egyéb általa teljesítendő feltételtől függ, a zálogjogosult megteheti e jognyilatkozatot, vagy teljesítheti az esedékesség bekövetkezéséhez szükséges feltételt. Mindez azt jelzi, hogy a Ptk. ebben a vonatkozásban is szakít a magyar magánjog korábbi hagyományaival.

A kielégítési jog megnyílása után a zálogjogosult helyzete lényegesen megváltozik, hiszen ezt követően a kielégítéshez szükséges mértékben az elzálogosított jogot vagy követelést a zálogkötelezett közreműködése nélkül is érvényesítheti, illetve értékesítheti. Erről az 5:139. § tartalmaz rendelkezéseket. Ezek értelmében, ha a jelzálogjog tárgya követelés, a zálogjogosult teljesítési utasítást adhat a követelés kötelezettje számára, és a követelés esedékessé válását követően az eredeti jogosult helyett a követelés kötelezettjével szemben érvényesítheti is a követelést. Ezt a szabályt megfelelően alkalmazni kell akkor is, ha a jelzálogjog tárgya jog.

A követelés kötelezettjének adott teljesítési utasítás jogkövetkezményei nem érvényesülnek a számlavezető banknak mint az elzálogosított követelés kötelezettjének a számlatulajdonossal mint az elzálogosított követelés jogosultjával szembeni jogaira és kötelezettségeire. A számlavezető bank tehát a zálogjog megalapításáról kapott értesítés ellenére is teljesítheti a számlatulajdonos rendelkezéseit, a számlavezető bank részére pedig a vele szembeni fizetési számlakövetelés tekintetében nem adható teljesítési utasítás, legalábbis ez nem jár ugyanazzal a jogkövetkezménnyel, mint amely más követeléseket terhelő zálogjog esetén a zálogjogosultat megilleti. Ez a kivételi szabály nyilvánvaló összefüggésben áll annak a szabálynak a jogpolitikai indokaival, amely szerint fizetési számla-követelést terhelő zálogjog érvényesítésére csak bírósági végrehajtás útján kerülhet sor [5:126. § (4) bekezdés].

XXV. Fejezet

A hitelbiztosítéki nyilvántartás

5:112. § [A hitelbiztosítéki nyilvántartás alapelvei]

- (1) A hitelbiztosítéki nyilvántartás a zálogkötelezettek személyéhez kapcsolódóan tartalmazza a nem lajstromozott ingó dolgokon, jogokon és követeléseken alapított jelzálogjogokat, valamint az e törvényben meghatározott egyéb biztosítéki jogokat.**
- (2) A hitelbiztosítéki nyilvántartás nyilvános, tartalmát az interneten bárki ingyen, személyazonosítás nélkül megtekintheti.**

Az 1. zálogjogi novella 1996-ban megteremtette az ingó-jelzálogjog és a vagyont terhelő zálogjog intézményeit. Ezek nyilvántartására a közjegyzői zálogjogi nyilvántartás szolgált. Ez ugyan alapvetően különbözött az ingatlan-nyilvántartástól, de fontos gazdasági igényeket elégített ki, és megfelelően működött.

A Ptk. fenntartotta az ingó-jelzálogjog intézményét, de megszüntetette a közjegyzői zálogjogi nyilvántartást. Ehelyett létrehozták a hitelbiztosítéki nyilvántartást, amely a nem lajstromozott ingó dolgokon, jogokon és követeléseken alapított jelzálogjogokat, valamint a Ptk.-ban meghatározott egyéb biztosítéki jogokat tartja nyilván. Ilyen kötelezően bejegyzendő biztosítéki jog az ingó dologra vonatkozó tulajdonjog-fenntartás [6:216. § (4) bekezdés], a faktoring (Ptk. 6:406. §), valamint a pénzügyi lízing, ha a lízingtárgy ingó dolog vagy jog [6:410. § (2) bekezdés]. A zálogjogi nyilvántartáshoz képest tehát a hitelbiztosítéki nyilvántartás alkalmazási köre egyértelműen kibővült.

A hitelbiztosítéki nyilvántartás nem reálfóliumokból áll, hanem a zálogkötelezettek személyéhez kapcsolódóan tartalmazza a bejegyzéseket (perszonálfólium). Ennek az új regiszternek egy másik fontos jellemvonása, hogy teljesen internetalapúvá vált elektronikus nyilvántartás.

Jelen § (2) bekezdése szerint a hitelbiztosítéki nyilvántartás nyilvános, tartalmát az interneten bárki ingyen, személyazonosítás nélkül megtekintheti. A Hbnytv. 1. § (5) bekezdése ezt azzal egészíti ki, hogy a nyilvántartás rendszerében nyilatkozatot tenni kizárólag elektronikus úton lehet. Az ettől eltérő módon tett nyilatkozatot úgy kell tekinteni, mintha azt meg sem tették volna.

A Ptk. miniszteri indokolása kiemeli, hogy a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzés és törlés során nincs szükség semmilyen hatósági közreműködésre (Indokolás 535.). A felek természetesen ez után is dönthetnek úgy, hogy közjegyzői okiratba foglalják az alapügyletet és a zálogszerződést, de a közjegyző jelenléte ezt követően technikai jellegűvé válik.

Az új hitelbiztosítéki nyilvántartás – szemben a korábbi zálogjogi nyilvántartással – nem közhiteles. A közhitelesség fogalmával és a zálogjogi nyilvántartás közhiteles jellegével az elmúlt időszakban a jogirodalom részletesen foglalkozott.

A Hbnytv. 1. § (1) bekezdése alapján a hitelbiztosítéki nyilvántartás hitelesen tanúsítja a hitelbiztosítéki nyilatkozat megtételét. A nyilvántartás ezen túlmenően azonban semmilyen jog, tény vagy szerződés fennállását nem tanúsítja vagy bizonyítja. Az ellenkező bizonyításig a nyilvántartásban rögzített hitelbiztosítéki nyilatkozatról vélelmezni kell, hogy azt a nyilatkozatot tevő tette, a nyilvántartásban rögzített időpontban és tartalommal.

A hitelbiztosítéki nyilvántartás adatát sérelmesnek tartó fél igényét bírósági úton érvényesítheti az ellen, aki a nyilvántartásban szereplő tartalom feltüntetése érdekében a hitelbiztosítéki nyilatkozatot tette. Ebben a perben a hitelbiztosítéki

nyilatkozat valósággal egyezőségét és a nyilatkozatban szereplő adatok helyességét annak kell bizonyítania, aki a hitelbiztosítéki nyilatkozatot tette. A bíróság a perben soron kívül jár el.

A közhiteles jelleg hiányával összefüggésben az 5:143. § (1) bekezdése kimondja, hogy a kereskedelmi forgalomban, jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjogtól mentes tulajdonjogot, jogot vagy követelést szerez.

A közhitelességtől eltérő kérdés, hogy mi lesz a nyilvántartási bejegyzés elmaradásának a jogkövetkezménye. Zálogjognál az, hogy az egyébként megalapított zálogjog nem jön létre akkor sem, ha a zálogkötelezettet rendelkezési jog illeti meg a zálogtárgy felett. Egészen pontosan ilyen esetben – tekintettel az 5:88. §-ra – a zálogjog megalapításáról sem beszélhetünk. A bejegyzés elmaradása esetén tehát dologi hatályú zálogjog nem jöhet létre, ahhoz kielégítési elsőbbség nem kapcsolódhat. Az 5:91. §-ban nevesített korlátolt, kötelmi hatállyal azonban a zálogszerződés ilyen esetben is rendelkezik a felek közötti viszonyban.

Más azonban a helyzet az egyéb biztosítéki jogok bejegyzésének elmaradása esetén. A 6:216. § (4) bekezdése alapján nyilvántartásba vétel hiányában a vevőtől jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző megszerzi az átruházással az ingó dolog tulajdonjogát. Faktoring esetében a nyilvántartásba vétel hiányában a követelés az engedményezés ellenére nem száll át a faktorra, és a faktort a követelésen olyan jogok illetik meg, mint azt a zálogjogosultat, akinek a követelésen alapított zálogjogát nem jegyezték be a hitelbiztosítéki nyilvántartásba (6:406. §). Végül pénzügyi lízingnél a nyilvántartásba vétel hiányában a lízingbevevőtől jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző harmadik személy az átruházással megszerzi az ingó dolog tulajdonjogát, illetve a jogot.

A hitelbiztosítéki nyilvántartási rendszert a MOKK működteti. Ennek részletszabályait a Hbnytv. 3. §-a tartalmazza. Ezek közül érdemes utalni a 3. § (4) bekezdésére, amely szerint jogszabály által megállapított határidőkbe nem számít bele az a munkanap, amelynek során a 8 órától 20 óráig terjedő időszakban a hitelbiztosítéki rendszerben legalább négy órán át fennálló üzemszerű karbantartás (leállítás), illetve üzemzavar akadályozta a hitelbiztosítéki rendszer szolgáltatásainak igénybevételét.

A Ptk. 49. §-a alapján a korábbi közjegyzői zálogjogi nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogok is fennmaradnak. Arra vonatkozó jogszabályi rendelkezés azonban nincs, hogy ezek a korábbi jelzálogjogok – ideértve a vagyont terhelő zálogjogokat is – meddig maradnak fenn. Az is kérdés, hogy miként szabályozzák a zálogjogi nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogok átalakítását a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogokká, illetve, hogy mi történik azokkal a zálogjogokkal, amelyeknek a jogosultja nem tesz ilyen átalakító nyilatkozatot. Ezek jogszabály alapján történő megszűnésének kimondása több szempontból is aggályos, és alkotmányossági kérdéseket is felvet.

A magyar gazdaság szereplői és a társadalom tagjai számára mindenképpen idő kell ahhoz, hogy hozzászokjanak ennek az új nyilvántartásnak az alkalmazásához. Ezért is ajánlott, hogy aki nem rendelkezik megfelelő ismeretekkel, az ügyvédet hatalmazzon meg állandó képviselőként. Ezt indokoltá teszi egyrészt az, hogy a hitelbiztosítéki nyilvántartás felhasználói köre a zálogjogi nyilvántartáshoz képest kibővül, valamint az, hogy egy teljesen elektronikus alapon, állami hatósági közreműködés nélkül működő nyilvántartási rendszerről van szó. Az ügyvéd állandó képviselőként történő eljárását emellett az is indokoltá teszi, hogy a Hbnytv. 9. § b) pontja alapján a zálogszerződést, a tulajdonjog-fenntartással történő eladást, a faktoring szerződést vagy a lízingszerződést ellenjegyző ügyvéd, ha a felek képviseletében regisztrált felhasználóként jár el, az Üttv. 32. § (1)–(4) bekezdéseiben foglalt ellenőrzést követően teszi meg a hitelbiztosítéki nyilatkozatot.

5:113. § [A hitelbiztosítéki nyilvántartás tartalmát meghatározó nyilatkozatok]

- (1) A hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésre, a bejegyzés módosítására és törlésére a zálogjogosultnak, illetve a zálogkötelezettnek jogszabályban meghatározott, elektronikus formanyomtatvány kitöltése útján, a hitelbiztosítéki nyilvántartás internetes honlapján tett nyilatkozata alapján, a nyilatkozat tartalmi vizsgálata nélkül kerül sor.**
- (2) A zálogjogosult által tett nyilatkozatról a zálogkötelezett, a zálogkötelezett által tett nyilatkozatról a zálogjogosult a nyilatkozattételt követően késedelem nélkül, elektronikus úton értesítést kap.**
- (3) Nyilatkozatok megtételére a hitelbiztosítéki nyilvántartás felhasználóiként nyilvántartásba vett személyek jogosultak.**
- (4) A nyilatkozatok megtétele során az a természetes személy jogosult a felhasználóként nyilvántartásba vett jogi személy vagy egyéb szervezet nevében eljárni, akit a szervezet a nyilvántartásba vételkor vagy azt követően a nevében eljárni jogosult személyként megjelölt.**
- (5) A nyilatkozatok megtételére a saját vagy más nevében eljáró személy elektronikus személyazonosítását követően kerülhet sor.**

A hitelbiztosítéki nyilvántartásba történő bejegyzésre, a bejegyzés módosítására és törlésére az ellenérdekű fél hozzájárulásával, elektronikus formanyomtatvány megfelelő kitöltése útján kerül sor. A formanyomtatványban megtett hitelbiztosítéki nyilatkozatot a nyilvántartás internetes honlapján keresztül kell megtenni. Ezt a honlapot a MOKK működteti. Jelen § (1) bekezdése alapján ugyanakkor a hitelbiztosítéki nyilatkozat tartalmi vizsgálatára sem a közjegyzői kamara, sem más állami hatóság részéről nem kerül sor.

Hitelbiztosítéki nyilatkozatot csak a hitelbiztosítéki rendszerben felhasználóként nyilvántartásba vett személy tehet. Garanciális szabály, hogy ezt a nyilatkozatot kizárólag a hitelbiztosítéki rendszerben felhasználóként nyilvántartásba vett személlyel szemben lehet megtenni. Nyilatkozatot tehát csak az tehet, aki előzetesen regisztrálta magát felhasználóként a MOKK által működtetett hitelbiztosítéki rendszerben. Ez az ellenérdekű félre, vagyis arra is irányadó, akivel szemben a nyilatkozatot tették.

A felhasználóként történő nyilvántartásba vételről (regisztrációról) a Hbnytv. 4. §-a rendelkezik. A regisztráció a hitelbiztosítéki rendszer e célra rendszeresített felületén kezdeményezhető. A regisztrációs kérelem sikeres benyújtása esetén a MOKK a hitelbiztosítéki rendszerhez hozzáférést biztosít. A regisztráció érvényesítéséhez a kérelmező a közjegyző előtt a regisztrációs kérelemben közölt adatok valósággal egyezőségére és hitelességére vonatkozó nyilatkozatot (azonossági nyilatkozat) tesz. Az azonossági nyilatkozat megtételének a tényét a közjegyző a hitelbiztosítéki rendszerben rögzíti.

Hitelbiztosítéki nyilatkozatot személyesen vagy képviselő útján lehet tenni. Feltétel ugyanakkor, hogy a képviselő is a hitelbiztosítéki rendszer regisztrált felhasználója legyen. Az állandó képviselőre vonatkozó szabályokról a Hbnytv. 5. §-a szól. Ezek között találhatóak a zálogjogosulti bizományos regisztrációjára és nyilatkozattételére irányadó rendelkezések is.

Lehetőség van arra is, hogy a nyilatkozatot tevő ügyvédet hatalmazzon meg. A meghatalmazott ügyvédnek is a hitelbiztosítéki rendszer regisztrált felhasználójának kell lennie. A Hbnytv. 10. § (4) bekezdéséből következően ugyanakkor különbséget kell tenni az állandó képviselő és a meghatalmazott között.

A hitelbiztosítéki rendszer regisztrált felhasználója által tett nyilatkozatok a hitelbiztosítéki nyilatkozatok. A hitelbiztosítéki nyilatkozatok típusait a Hbnytv. 7. §

(1) bekezdése sorolja fel, amelyek az alábbiak: zálogjogosulti nyilatkozat, zálogkötelezett nyilatkozat, eladói nyilatkozat tulajdonjog-fenntartással történő eladásról, faktori nyilatkozat, lízingbeadói nyilatkozat, valamint egyéb, a Hbnytv. szerinti nyilatkozat. Ez utóbbi körbe tartozik például a Hbnytv. 13. §-ában nevesített zálogjog ranghelyének előzetes biztosítására irányuló zálogkötelezett nyilatkozat, valamint a 20. § (2) és (3) bekezdésében írt, a módosításhoz való hozzájáruló nyilatkozat is.

A hitelbiztosítéki nyilatkozatok bejegyzésre, törlésre, módosításra, továbbá az ezekhez való hozzájárulásra, illetve a zálogjogi bejegyzés fenntartására irányulhatnak. A hitelbiztosítéki nyilatkozat hatályosan megtettnek azonban csak akkor tekinthető, ha a nyilatkozatot tevő regisztrált felhasználó költségtérítést fizetett a MOKK-nak. A hitelbiztosítéki nyilatkozat egyébként bármely közjegyző előtt megtethető.

Garanciális szabály, hogy a zálogjogosult által tett nyilatkozatról a zálogkötelezett, a zálogkötelezett által tett nyilatkozatról a zálogjogosult a nyilatkozattételt követően késedelem nélkül, elektronikus úton értesítést kap. A Hbnytv. 14. § (2) bekezdése szerint a zálogkötelezett a zálogjogosulti nyilatkozat beérkezéséről rendszerüzenetben értesül azzal, hogy ahhoz hozzájáruló zálogkötelezett nyilatkozatot tehet. A (3) bekezdés szerint a zálogkötelezett hozzájáruló nyilatkozatának beérkezéséig – de legfeljebb három hónapig – a hitelbiztosítéki rendszernek a zálogjogosulti nyilatkozatot tárolnia kell.

A hitelbiztosítéki nyilatkozatok egyes típusainak tartalmi elemeit a Hbnytv. határozza meg. Valamennyi típusú hitelbiztosítéki nyilatkozatra irányadó ugyanakkor, hogy a regisztrált felhasználó nyilatkozatát annak megtételekor minősített elektronikus aláírással és időbélyegzővel látja el, vagy – ha a MOKK azt lehetővé teszi – az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény szerinti azonosításra visszavezetett dokumentumhitelesítés szabályai szerint hitelesíti.

Hitelbiztosítéki nyilatkozatot a bírósági végrehajtó is tehet. A Hbnytv. 23. § (1) bekezdése alapján a bírósági végrehajtó a hitelbiztosítéki nyilatkozat tételére, módosítására, törlésére irányuló végrehajtás során a hitelbiztosítéki rendszer felületén, az erre szolgáló adatlapon megtett, hivatali elektronikus aláírásával és időbélyegzőjével ellátott törlési nyilatkozattal intézkedik a határozat végrehajtásáról.

5:114. § [A zálogjog bejegyzése]

- (1) Zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozatot a zálogjogosult vagy a zálogkötelezett tehet.**
- (2) Ha a zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozatot a zálogjogosult tette, a nyilatkozat alapján a zálogjog bejegyzésére akkor kerül sor, ha a bejegyzéshez a zálogkötelezett elektronikus formában a hitelbiztosítéki nyilvántartás internetes honlapján tett nyilatkozatával hozzájárult.**
- (3) Ha a zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozatot a zálogkötelezett tette, a zálogjog bejegyzésére a nyilatkozat alapján kerül sor.**

A hitelbiztosítéki nyilvántartás nem közhiteles, ettől függetlenül azonban a nyilvántartásba bejegyzendő zálogjogok csak akkor jöhetnek létre, ha a bejegyzésre sor került. A hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzésre kerülő zálogjogok jelzálogjogok, amelyeknél a nyilvántartási bejegyzés teremt meg a szükséges publicitást.

Kérdés, hogy a hitelbiztosítéki nyilvántartásba történő bejegyzés jogi jellege mennyiben tér el az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzés jogi természetétől. A kétféle nyilvántartás lényegesen különbözik egymástól, mindenekelőtt abban, hogy

az ingatlan-nyilvántartás a reálfólium, a közhitelesség és a bejegyzések konstitutív hatályának elveire épül. Fontos különbség az is, hogy a magyar polgári jog ingók körében elismeri a jóhiszemű, tehermentes tulajdonszerzés lehetőségét, ingatlanok esetében ez azonban csak egy nagyon szűk körben, az ún. telekkönyvi elbirtoklás keretei között érvényesül.

Ettől függetlenül azonban a zálogjog abszolút-dologi hatálya ingó jelzálogjogok, valamint jogon és követelésen fennálló jelzálogjogok esetén is a nyilvántartási bejegyzéshez kapcsolódik. Ennek alapján a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzés is olyan dologi jogi ügyletnek tekintő, mint az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés.

A jelzálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozatot a zálogjogosult vagy a zálogkötelezett tehet. A kétféle hitelbiztosítéki nyilatkozat közötti lényeges különbség, hogy ha a zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozatot a zálogjogosult tette, a nyilatkozat alapján a zálogjog bejegyzésére akkor kerül sor, ha a bejegyzéshez a zálogkötelezett elektronikus formában a hitelbiztosítéki nyilvántartás internetes honlapján tett nyilatkozatával hozzájárult. A zálogkötelezett hozzájáruló nyilatkozata nélkül tehát a zálogjog nem jöhet létre. A Hbnytv. 14. § (3) bekezdése alapján a zálogkötelezett hozzájáruló nyilatkozatának a beérkezéséig – de legfeljebb három hónapig – a hitelbiztosítéki rendszernek a zálogjogosulti nyilatkozatot tárolnia kell.

Ezzel szemben, ha a zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozatot a zálogkötelezett tette, a zálogjog bejegyzésére a nyilatkozat alapján kerül sor. A zálogjogosultat azonban a Hbnytv. 11. § (4) bekezdése alapján értesíteni kell arról, hogy a nyilvántartásban javára szóló zálogkötelezetti nyilatkozatot rögzítettek.

A hitelbiztosítéki nyilvántartási bejegyzéshez nem szükséges a zálogszerződés benyújtása, sőt a bejegyzésnek a zálogszerződés léte sem a feltétele.

5:115. § [A zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozat tartalma]

- (1) A zálogjog bejegyzésére olyan nyilatkozat alapján kerül sor, amely tartalmazza**
  - a) a zálogkötelezett nevét és külön jogszabályban meghatározott adatait;**
  - b) a zálogjogosult nevét és külön jogszabályban meghatározott adatait;**
  - c) a jogi személy vagy egyéb szervezet nevében eljáró természetes személy nevét és külön jogszabályban meghatározott adatait; és**
  - d) a zálogtárgy egyedileg vagy körülírással való meghatározását.**
- (2) A zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozat tartalmazhatja azt az összeget is, amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet.**

Jelen § a jelzálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozatnak négy kötelező tartalmi elemét határozza meg:

- a zálogkötelezett nevét;
- a zálogjogosult nevét;
- a képviselő nevét;
- a zálogtárgy megjelölését.

A zálogkötelezett, a zálogjogosult és a képviselő neve mellett a nyilvántartásnak tartalmaznia kell a Hbnytv. által meghatározott adatokat is. Ha a zálogkötelezett és a zálogjogosult jogi személy vagy jogalanyisággal rendelkező egyéb szervezet, az elnevezés és a székhely mellett a bejegyzésre irányuló nyilatkozatnak az azonosító adatokat (cégjegyzékszám vagy nyilvántartási szám, adószám) is tartalmaznia kell.

A zálogtárgy megjelölésére egyedileg vagy körülírással kerülhet sor. Gépjármű egyedileg történő elzálogosítása esetén a bejegyzésre irányuló nyilatkozatnak tartalmaznia kell annak egyedi azonosítóját (alvázszámát). Az igazságügyért felelős miniszter egyebekben felhatalmazást kapott arra, hogy rendeletben szabályozza a zálogtárgy egyedi megjelölésének egyéb módjait.

Gépjárműnek minősül a közúti közlekedésre vonatkozó szabályok szerinti gépjármű, továbbá az egyedi azonosítóval (alvázszámmal) ellátott mezőgazdasági vontató, lassú jármű, pótkocsi, villamos és segédmotoros kerékpár. Gépkocsin kívül tehát ezekre is lehet jelzálogjogot bejegyezni a hitelbiztosítéki nyilvántartásba.

A zálogkötelezett döntésétől függően a bejegyzésre irányuló nyilatkozat tartalmazhatja azt az összeget, amelynek erejéig a zálogtárgy a kielégítésre fedezetet biztosít, vagyis amelynek erejéig a zálogjogosult a zálogtárgyból kielégítést kereshet.

A zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozat helyett a zálogkötelezett a zálogjog ranghelyének előzetes biztosítására irányuló nyilatkozatot is tehet. Ennek hátterét az 5:125. § teremti meg, amely valamennyi jelzálogjog esetén lehetővé teszi, hogy a tulajdonos a megfelelő nyilvántartásba – megfelelő személy javára vagy jogosult megjelölése nélkül – feljegyeztetheti, illetve bejegyeztetheti, hogy valamely vagyontárgyat zálogjoggal kíván megterhelni. Ebben az esetben azonban meg kell jelölni azt az összeget is, amelynek erejéig a tulajdonos/rendelkezésre jogosult a vagyontárgyon zálogjogot kíván alapítani.

A biztosított ranghelyen a hitelbiztosítéki nyilatkozatokra vonatkozó szabályok szerint tehető zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozat azzal, hogy ha a zálogkötelezett kedvezményezettet is megjelölt, akkor zálogjogosulti nyilatkozatot csak a kedvezményezettként megjelölt zálogjogosult tehet.

A ranghely előzetes biztosítása esetén a jelzálogjog ugyan a bejegyzéssel jön csak létre, de az előjegyzett ranghelyen. Ezt általános jelleggel, valamennyi jelzálogjogra irányadó szabályként az 5:125. § (3) bekezdése mondja ki.

5:116. § [A hitelbiztosítéki nyilvántartás tartalma]

A hitelbiztosítéki nyilvántartás minden bejegyzett zálogjog vonatkozásában tartalmazza

- a) a zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozatban foglaltakat;**
- b) a zálogjog bejegyzésének időpontját; és**
- c) a bejegyzés sorszámát.**

A hitelbiztosítéki nyilvántartás a jelzálogjog fennállását közhitelesen nem tanúsítja, így csupán a zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozatban foglaltakat tartalmazza. A Hbnytv. 1. § (1) bekezdése ezt azzal egészíti ki, hogy a hitelbiztosítéki nyilvántartás a hitelbiztosítéki nyilatkozat megtételét tanúsítja hiteles. Ezen túlmenően azonban semmilyen jog, tény vagy szerződés fennállást nem tanúsítja vagy bizonyítja.

Kérdés ugyanakkor, hogy a hiteles jelző pontosan mit jelent, és miben különbözik a közhiteles jellegtől. A Hbnytv. 1. § (3) bekezdése ezzel kapcsolatban csak annyi eligazítást ad, hogy az ellenkező bizonyításáig a nyilvántartásban rögzített hitelbiztosítéki nyilatkozatról vélelmezni kell, hogy azt a nyilatkozatot tevő tette a nyilvántartásban rögzített időpontban és tartalommal.

A nyilvántartás a bejegyzésre irányuló nyilatkozatban foglaltakon kívül a zálogjog bejegyzésének az időpontját és a bejegyzés sorszámát tartalmazza. A Hbnytv. 21. §-a ezt részben megismételve kimondja, hogy a hitelbiztosítéki rendszer az adott nyilatkozat adatai mellett automatikusan feltünteti a hitelbiztosítéki nyilatkozat nyilvántartásban történő rögzítésének az időpontját, valamint a bejegyzés sorszámát (nyilvántartási azonosítóját). A hitelbiztosítéki rendszer feltünteti továbbá azt a tény is, ha a nyilatkozatot az annak alapjául szolgáló szerződést közokiratba foglaló közjegyző vagy a szerződést ellenjegyző ügyvéd rögzítette a nyilvántartásban.

A hitelbiztosítéki nyilatkozatoknak a nyilvántartás tartalmát is érintő módosításáról a Hbnytv. 20. §-a rendelkezik. Ennek alapján a hitelbiztosítéki nyilatkozatok módosítására a zálogjogosult zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozatára, annak nyilvántartásban való rögzítésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Ha a módosítással érintett zálogjogi bejegyzést követő ranghelyen további zálogjogi bejegyzések is állnak, akkor e bejegyzések szerinti zálogjogosultak tekintetében az olyan módosítás, amely a zálogjoggal biztosított követeléseik kielégítését hátrányosabbá teszi, a hozzájárulásukkal válik hatályossá.

A hitelbiztosítéki nyilvántartás tartalmát érinti az is, ha az érdekeltek a zálogjogok rangsorának megváltoztatásában állapotodnak meg. Erre az 5:124. § a ranghelyszerződéssel biztosít lehetőséget. A Hbnytv. 20. § (4) bekezdése szerint ranghelyszerződés esetén a megváltoztatott ranghely bejegyzéshez a nyilatkozattevőn kívüli összes érintett ranghelyen bejegyzett zálogjogosult hozzájáruló nyilatkozata szükséges.

Nem egyértelmű ugyanakkor, hogy a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogok közötti rangsor hogyan állapítható meg.

Módosítja a hitelbiztosítéki nyilvántartás tartalmát a felek személyében beállott változás is. A Hbnytv. 24. § (1) bekezdése értelmében a zálogjogosult vagy a zálogkötelezett halála, illetve megszűnése esetén a hitelbiztosítéki nyilatkozat megtételére jogosult jogutódlásának – a jogutód személyének – a nyilvántartásba való átvezetéséről a közjegyző határoz.

Ha a zálogjogosult személye nem halál vagy megszűnés miatt változik, a zálogjogosult személyében bekövetkezett változást mind a bejegyzett, mind pedig az új zálogjogosult bejelentheti. Ha azonban a változást az új zálogjogosult jelenti be, nyilatkozatát a bejegyzett zálogjogosult beérkezéséig – de legfeljebb három hónapig – a hitelbiztosítéki rendszernek tárolnia kell.

Ha a zálogkötelezett személye nem halál vagy megszűnés miatt változik, a bejegyzett zálogkötelezett jelentheti be a változást. Az új zálogkötelezett és a zálogjogosult hozzájáruló nyilatkozatának beérkezéséig – de legfeljebb három hónapig – a hitelbiztosítéki rendszernek a nyilatkozatot tárolnia kell. Ha azonban a változást az új zálogkötelezett jelenti be, ennek a nyilvántartásban való rögzítéséhez csak a zálogjogosult hozzájáruló nyilatkozatára van szükség.

A hitelbiztosítéki nyilvántartás tartalma mindenki számára nyilvános. A Hbnytv. 25. § (1) bekezdése ezzel kapcsolatban azt mondja ki, hogy a nyilvántartásnak meg kell felelnie annak a követelménynek, hogy a zálogkötelezett személye szerint nyilvántartott adatokba a hitelbiztosítéki rendszer erre szolgáló felületén bárki, azonosítás nélkül betekinthessen. A betekintés arra is kiterjedhet, hogy az 1959-es Ptk. szerinti zálogjogi nyilvántartás a zálogkötelezett személye szerint tartalmaz-e olyan bejegyzést, amelyet még nem töröltek. Ehhez csupán a zálogkötelezett adatait kell megadni.

5:117. § [A zálogjog törlése]

- (1) **Zálogjog törlésére irányuló nyilatkozatot a zálogjogosult és a zálogkötelezett is tehet.**
- (2) **Ha a zálogjog törlésére irányuló nyilatkozatot a zálogjogosult tette, a zálogjog törlésére a nyilatkozat alapján kerül sor.**
- (3) **Ha a zálogjog törlésére irányuló nyilatkozatot a zálogkötelezett tette, a nyilatkozat alapján a zálogjog törlésére akkor kerül sor, ha a zálogjogosult**
  - a) **a zálogjog törléséhez hozzájárult; vagy**
  - b) **a zálogkötelezettek a zálogjog törlésére irányuló nyilatkozatától számított harminc napon belül nem tett a bejegyzés fenntartására irányuló nyilatkozatot.**
- (4) **A zálogjogosult köteles a zálogjog törléséhez hozzájárulni, illetve nem jogosult a bejegyzés fenntartására irányuló nyilatkozatot tenni, ha nem áll fenn zálogjoggal biztosított követelése vagy olyan jogviszony, amelynek alapján a jövőben zálogjoggal biztosított követelése keletkezhet.**

A zálogjog bejegyzésére irányuló nyilatkozatot a zálogjogosult vagy a zálogkötelezett tehet, ennek alapján pedig a zálogjog törlésére irányuló nyilatkozat megtételére is ez a két személy jogosult.

Ha a zálogjog törlésére irányuló nyilatkozatot a zálogjogosult tette, a zálogjog törlésére ez alapján a nyilatkozat alapján kerül sor. Ha azonban a zálogjog törlésére irányuló nyilatkozatot a zálogkötelezett tette, a zálogjog törléséhez szükség van a zálogjogosult hozzájárulására is. Abban az esetben is törlik azonban a zálogjogot, ha a zálogjogosult 30 napon belül nem tett a bejegyzés fenntartására irányuló nyilatkozatot. Ebben az esetben különösen fontos, hogy a zálogjogosult tudomást szerezzen a zálogkötelezett zálogjog törlésére irányuló nyilatkozatáról. Erre tekintettel a Hbnytv. 12. § (1) bekezdése rögzíti, hogy rendszerüzenetben kell értesíteni a zálogjogosultat arról, hogy a hitelbiztosítéki rendszerbe a zálogjogi bejegyzés törlésére irányuló zálogkötelezetti nyilatkozat érkezett, amelyhez hozzájáruló vagy a zálogjogi bejegyzés fenntartására irányuló zálogjogosulti nyilatkozatot tehet.

A zálogjogosult köteles a zálogjog törléséhez hozzájárulni, illetve nem jogosult a bejegyzés fenntartására irányuló nyilatkozatot tenni, ha nem áll fenn a biztosított követelés vagy olyan jogviszony, amely alapján a jövőben zálogjoggal biztosított követelés keletkezhet. Amennyiben a zálogjogosult ennek ellenére sem járul hozzá a zálogjog törléséhez, azt a zálogkötelezett a bíróságtól a 6:184. § alapján kérheti. Ebben az esetben ugyanis a zálogjogosult hozzájáruló nyilatkozata – bár erről az 5:117. § (4) bekezdése külön is szól – nem jogszabályon, hanem a szerződésen alapul.

XXVI. Fejezet**A zálogjogok rangsora****5:118. §****[A zálogjog megalapításához kötődő rangsor elve]**

Ha ugyanazt a zálogtárgyat több zálogjog terheli, a kielégítési jog a zálogjogosultakat a zálogjogok alapításának a sorrendjében illeti meg.

Az elzálogosítás nem akadályozza a zálogtárgy tulajdonosát abban, hogy vagyontárgyát újabb zálogjoggal vagy más korlátolt dologi jogokkal terhelje meg. Ilyenkor a zálogjogok, illetve a korlátolt dologi jogok „összeütközésére” kerül sor. A zálogjogok összeütközéséről akkor beszélünk, ha ugyanaz a zálogtárgy több zálogjog által biztosított

követelés fedezetéül szolgál, vagyis ha ugyanazt a zálogtárgyat egyidejűleg több zálogjog terheli.

Ezt a többszöri elzálogosítást el kell határolni az alzálogjogtól, hiszen az alzálogjognak és a főzálogjognak nem ugyanaz a tárgya. Az egyetemleges zálogjoggal szemben pedig ilyen esetben nem egyetlen követelést biztosít több zálogtárgy, hanem ugyanaz a zálogtárgy szolgál több követelés fedezetéül.

A zálogjogok összeütközésére nemcsak jelzálogjog, hanem elvileg kézizálogjog esetében is sor kerülhet.

Általában akkor áll elő ez a helyzet, ha a zálogjogok alapítása és létrejötte különböző időpontokban történt. Többszöri elzálogosításra azonban azonos időpontban létrejövő zálogjogok esetén is sor kerülhet, ha a zálogtárgy egyidejűleg több hitel vagy kölcsön biztosítékául szolgál (akár több, akár egyazon hitelező javára).

Többszöri elzálogosítás esetén a zálogjogok között rangsor alakul ki, az egyes zálogjogok pedig ezen belül különböző ranghelyet kapnak. A rangsor létének egyik fontos következménye, hogy annak, aki a zálogjogot később szerezte, a zálogtárgyban megtestesülő vagyoni értékre csak a rangsorban előtte álló hitelezők után lehet igénye. Zálogjogát csak akkor, illetve annyiban gyakorolhatja, amennyiben az őt megelőző hitelezők követeléseit kielégítették vagy azokat a rangsorból mellőzték. Amennyiben a rangsorban előbb álló hitelező a zálogtárgyat értékesíti, a hátrább álló hitelezők csupán annak az összegnek a kiadására tarthatnak igényt, amellyel az eladási ár a korábbi hitelezők követelését meghaladta.

A rangsorban hátrább álló hitelezők zálogjoga is teljes és feltétlen zálogjog, hiszen ugyanazokat a jogokat biztosítja a zálogjogosult számára, mint a rangsorban előbb álló zálogjogosultakat megillető zálogjog. A rangsor tehát a zálogjogok tartalmát nem érinti, valamennyi zálogjog teljes értékű, de a rangsorban hátrább álló hitelező kielégítéshez jutását a korábban szerzett, illetve a rangsorban megelőző zálogjogok korlátozzák.

A ranghely – egyebek között a zálogjoghoz is kapcsolódó – olyan önálló mellékjognak tekinthető, amely elsőbbséget biztosít a kedvezőbb ranghelyen álló jognak a hátrább állóval szemben (rangsorjog). A rangsor megváltoztatása azonban nem érinti a fennálló dologi jog tartalmát, illetve állagát.

Ingatlanjelzálogjog esetén a rangsor a telekkönyvi elvekkal szorosan összekapcsolódva jelenik meg. Ezt a jelzálogjogok összeütközése esetén az egyes jogrendszerek által követett megoldások is tükrözik.

A jelzálogjogok összeütközését az egyes jogrendszerek a mai napig többféle módon próbálják meg feloldani. A fix ranghely elvét követő jogokban a zálogjogok rangsora nem változhat meg, a megürült ranghelyről pedig a zálogtárgy tulajdonosa rendelkezik. Az az összeg, amely a végrehajtás során a megürült ranghelyre esik, a tulajdonost illeti. Ezzel szemben a mozgó ranghely elvére épülő jogrendszerek szerint a ranghely megváltozhat. A zálogjogok rangsorában valamely ranghely üresen tartása a mozgó ranghely elve alapján nem fordulhat elő, ha ugyanis az egyik zálogjog a rangsorból kiesik, az ezt követők szükségképpen előre lépnek.

Az osztrák és a régi magyar jog a mozgó ranghely elvét követte. Az 1959-es Ptk. – az időközben bekövetkezett módosítások folytán – azonban bizonyos értelemben a fix ranghely elvéhez közeledett, amit persze akként is megfogalmazhatunk, hogy a mozgó ranghely szabályozási merevségét széles körben, több módon is áttörte. Ezek közül egyfelől a ranghely előzetes biztosítása, másfelől pedig a megszűnt jelzálogjog ranghelyével való rendelkezés és a ranghely fenntartása lehetőségének biztosítására utalunk. A fennálló ranghely módosítása is bizonyos értelemben a fix ranghely elve alól tett kivételnek tekinthető. A Ptk. zálogjogi szabályozása ezzel szemben már határozottan a mozgó

ranghely elvére épül, és ez alól csak igen szűk körben biztosít kivételt. Fenntartja ugyan a ranghely előzetes biztosításának lehetőségét, de a megszűnt zálogjog ranghelyével való rendelkezés és a ranghely fenntartása intézményét megszüntette.

A jelzálogjog ranghelye nemcsak a tőke-, hanem a kamatkövetelésre nézve is irányadó. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha a nyilvántartási bejegyzésben a kamat nincs külön feltüntetve. Nem kérdéses a jelzálogjog érvényesítésére fordított költségek besorolása sem, a zálogjog ranghelye – minthogy a zálogjog tárgyi terjedelme ezekre a költségekre is kiterjed – e költségeket is biztosítja.

A jelzálogjog nemcsak más jelzálogjogokkal, hanem a nyilvántartásba bejegyzett más jogokkal is rangsorban állhat. A különböző jogok közötti rangsornak a bírósági végrehajtás esetén van jelentősége. A különböző jogok közötti rangsort ugyanazok a szabályok határozzák meg, mint amelyek alapján a jelzálogjogok egymás közötti rangsorát kell megállapítani. Ennek megfelelően a korábban bejegyzett zálogjog megelőzi az utóbb keletkező más dologi jogokat. Korábbi jogunk szerint a különböző telekkönyvi jogok között is lehetőség volt a rangsor megváltoztatására.

A fenti elvek figyelembevételével mondja ki a jelen §, hogy ha ugyanazt a zálogtárgyat több zálogjog terheli, a kielégítési jog a zálogjogosultakat a zálogjogok alapításának a sorrendjében illeti meg. Az 5:88. § alapján a zálogjog megalapítása két elemből áll: a zálogszerződés megkötéséből és a publicitást megteremtő aktsból. A ranghely keletkezéséhez mindkettő szükséges és a kettő közül a későbbi időpontja az irányadó.

A rangsor által biztosított időbeli elsőbbség bizonyos esetekben nem nyújt megfelelő megoldást. Ha az egymással összeütköző jogok időben nem előzik meg egymást, mert a bejegyzés iránti kérelmeket egyidejűleg nyújtották be, akkor a zálogjogok azonos ranghelyen jönnek létre. Ez a helyzet áll elő akkor is, ha korábban egységes jelzálogjog megosztására kerül sor. Ez akkor fordulhat elő, ha sor kerül a követelés megosztására, mert a járulékoság elve alapján ez a jelzálogjog megosztását is maga után vonja. Az így keletkező részjelzálogjogok – eltérő megállapodás hiányában – azonos ranghelyen maradnak.

Megváltoztatja a jelzálogjogok közötti rangsort, ha a zálogjogosultat nem a személyes adós, hanem a dologi kötelezett vagy harmadik személy elégíti ki, de a kielégítés csak részleges. Az 5:142. § (2) bekezdése alapján a zálogjoggal biztosított követelés megszűnése ellenére is fennmarad a zálogjog a követelést kielégítő személyes kötelezettet, zálogkötelezettet vagy harmadik személyt megillető megtérítési követelés biztosítására. Nem feltétel azonban, hogy e személyek a zálogjoggal biztosított követelést teljes egészében kielégítsék. A biztosított követelés részleges kielégítése is megalapozza a zálogjog *ex lege* átszállását. Mivel azonban ilyen esetben a hitelező követelése csak részben nyer kielégítést, a zálogjog is csak részlegesen száll át a megtérítési igény biztosítása céljából a részbeni kielégítést teljesítő személyre. Ilyenkor is rész-zálogjogok jönnek létre. A régi és az új jogosultat a fennmaradó és a kielégített követelés arányában illetik meg a rész-zálogjogok. Ingatlanra vonatkozó jelzálogjog esetén a megtérítési igény jogosultja az ingatlan-nyilvántartásban az eredeti hitelező követelésének biztosítására szolgáló rész-zálogjogotkövető ranghelyen jogosult jelzálogjogának bejegyzését kérni (EBH2008.1887.). Ennek jogszabályi alapját az Inyvh. 90. §-a teremti meg, amely kimondja, hogy más megállapodás vagy jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a nyilvántartásban azt kell feltüntetni, hogy a megtérítési igény biztosítására átszállott részjelzálogjogot a fennmaradó jelzálogjog rangsorban megelőzi.

Az anyagi zálogjogi szabályok által meghatározott rangsor az alapja a zálogjogosultak felszámolási eljárásban történő kielégítésének is. A Cstv. 49/D. §-a szerinti kedvező kielégítésnek azonban csak a határidőben bejelentett zálogjoggal biztosított hitelezői igények tekintetében van helye. A késedelmesen bejelentett zálogjoggal biztosított követelések kielégítésére a Cstv. 37. § (1) bekezdése alapján csak a Cstv. 57. § (1) bekezdésében felsorolt tartozások kiegyenlítése után megmaradt vagyoni fedezetből van lehetőség. A rangsor elvét tehát e két hitelezői kategórián belül külön kell vizsgálni. Ez – egyebek között – azt is jelenti, hogy a felszámolási eljárás során a rangsorban hátrább álló, de határidőben bejelentett zálogjogosulti hitelezői igény kielégítése meg fogja előzni a rangsorban ugyan előbb álló, de határidőben be nem jelentett zálogjogosulti igény kielégítését.

5:119. § [A zálogtárgy helyébe lépő vagy a zálogfedezet kiegészítésére adott tárgyon fennálló zálogjog ranghelye]

A zálogtárgy helyébe lépő vagy a zálogfedezet kiegészítésére adott vagyontárgyon – hacsak azt egyéb zálogjogok nem terhelik – a zálogjog az eredeti zálogtárgyon alapított zálogjog ranghelye szerint áll fenn.

A Ptk. a zálogjog fennmaradása érdekében tágan értelmezi a zálogtárgy szurrogátumait, vagyis a Ptk. alapján bővül az a kör, amikor a zálogtárgy helyébe más vagyontárgy lép. A zálogjogosult érdekeinek a védelme ugyanis azt kívánja, hogy az eredeti zálogtárgy helyébe lépő új zálogtárgyon – vagy zálogtárgyakon – a zálogjog az eredeti zálogtárgyon alapított zálogjog ranghelye szerint maradjon fenn. Ilyen esetben tehát a zálogjog tartalma nem változik, csak a zálogtárgy cseréjére kerül sor, amely nem érinti sem a biztosított követelés mértékét, sem a zálogkötelezett helytállási kötelezettségének a terjedelmét, sem pedig a zálogjog ranghelyét. Ez a garanciája annak, hogy a zálogjogosult ugyanolyan feltételek mellett gyakorolhassa kielégítési jogát, mint amilyen feltételek mellett az eredeti zálogtárgy esetében gyakorolhatta volna.

Az 5:104. § (5) bekezdése alapján, ha a zálogkötelezett a zálogtárgyat feldolgozza, átalakítja, más vagyontárgyakkal egyesíti vagy vegyíti, a feldolgozással, átalakítással, egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett új dolog az eredeti zálogtárgy helyébe lép. A zálogtárgy cseréjét követően a zálogjog az eredeti tartalommal és az eredeti ranghelyen áll fenn továbbra is. Ugyanezek a szabályok irányadóak akkor is, ha újabb vagyontárggyal a zálogfedezet kiegészítésére kerül sor. A zálogkötelezettek a zálogfedezet kiegészítésére irányuló kötelezettségéről kézzzálogjog esetén az 5:107. § (2) bekezdése, jelzálogjog esetében pedig az 5:109. § (3) bekezdése rendelkezik. Mindkét esetben az 5:104. § (6) bekezdése alapján az új zálogtárgy az eredeti helyébe vagy mellé lép. Jelen § pedig ezt azzal egészíti ki, hogy a zálogjog ilyen esetben is az eredeti zálogtárgyon alapított zálogjog ranghelye szerint áll (marad) fenn.

Ettől azonban eltérő helyzet alakul ki akkor, ha a zálogtárgy helyébe lépő vagy a zálogfedezet kiegészítésére adott vagyontárgyat egyéb zálogjogok is terhelik. Ebben az esetben ugyanis az eredeti zálogtárgyon alapított zálogjog az ennek a helyébe lépő zálogtárgyon már fennálló zálogjog(ok) utáni ranghelyet foglalhat csak el a zálogjogok rangsorában.

5:120. § *[A hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tárgyainak változása]*
Ha a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tárgya több, körülírással meghatározott vagyontárgy, az egyes dolgok, jogok és követelések változása a zálogjog ranghelyét nem érinti.

A Ptk. két esetben ismeri el a zálogjognak az eredeti ranghelyen való fennmaradását a zálogtárgy kicserélődésekor.

Az egyik esetről az 5:119. § rendelkezik, amikor is a zálogtárgy szurrogátumai a zálogtárgy helyébe lépnek, és a zálogjog az eredeti zálogtárgyon alapított zálogjog ranghelye szerint marad fenn.

A másik esetet jelen § szabályozza, amelynek alapján a körülírással meghatározott ingók, jogok és követelések változása a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog ranghelyét nem érinti.

Ez utóbbi esetben valójában nem a zálogjog tárgyának, hanem a zálogjog tárgyául szolgáló vagyontárgyaknak a változásáról, kicserélődéséről van szó. A különbség a Ptk. 5:119. §-ában szabályozott esethez képest abból ered, hogy ebben az esetben a zálogjoggal terhelt zálogtárgy nem egyedileg meghatározott, így a zálogtárgy meghatározása már önmagában is feltételezi, hogy az annak (ti. a körülírásnak) megfelelő vagyontárgyak a zálogjogi jogviszony fennállása alatt kicserélődhessenek. Ezt az 5:102. § kifejezetten ki is mondja annak megfogalmazásával, hogy ha a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tárgyát körülírással határozták meg, akkor a zálogjog tárgyát mindenkor azok a körülírásnak megfelelő dolgok, jogok, követelések alkotják, amelyek felett a zálogkötelezett rendelkezési joggal bír.

A zálogtárgy körülírással történő meghatározása esetén általános, hogy a körülírással érintett vagyoni kör változik: abból vagyontárgyak kerülnek ki, illetve abba vagyontárgyak kerülnek be. A zálogjog azonban a zálogtárgyak folyamatos változása, cserélődése ellenére is változatlan tartalommal és ranghelyen marad fenn, miközben az 5:143. § (1) bekezdése alapján a jóhiszemű és ellenérték fejében szerző személyek számára – kereskedelmi forgalomban – biztosított a tehermentes tulajdonszerzés.

5:121. § *[A rendelkezési jog korábbi jogosultja által alapított zálogjog]*
A hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tárgya felett a rendelkezési jog korábbi jogosultja által alapított zálogjog megelőzi azt a jelzálogjogot, amelyet e zálogjogot megelőzően alapítottak, de – a rendelkezési jog hiányában – csak ezt követően jött létre.

A Ptk. a rangsor elve alól három kivételt tesz. Ezek közül az elsőt jelen § mondja ki, amely valójában átvette az 1959-es Ptk. 262. § (5) bekezdését. Ez utóbbi szerint a zálogjogi nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog tárgya lehetett – a rendelkezési jog megszerzésétől függő hatállyal – olyan dolog is, amelyre a zálogkötelezett a zálogszerződés megkötése után szerzett rendelkezési jogot. Az ilyen zálogjog ranghelyét a bejegyzésének időpontja határozta meg, e szabályra azonban nem lehetett hivatkozni azzal szemben, akinek javára a rendelkezési jog korábbi jogosultja alapított zálogjogot. Jelen § némileg eltérő szövegezéssel, de lényegében ugyanazt a kivételt fogalmazza meg, mint az 1959-es Ptk. előbbiekben ismertetett 262. §-ának (5) bekezdése.

Ebben az esetben ugyanazon zálogtárgyon két jelzálogjog konkurál egymással: a korábbi tulajdonos által alapított, illetve a zálogtárgy feletti rendelkezési joggal nem bíró zálogkötelezett által alapított zálogjog. Ez utóbbi zálogkötelezett ugyan korábban

alapította a jelzálogjogát, de mivel abban az időpontban még nem illette meg őt a zálogtárgy feletti rendelkezési jog, ezért e zálogjogát rangsorban megelőzi a dolog tulajdonosa, illetve a jog vagy követelés jogosultja által később alapított jelzálogjog. A zálogkötelezett ebben az esetben a szóban forgó vagyontárgyat zálogjoggal terhelten szerzi meg, így az általa korábban alapított zálogjog a rangsorban a korábbi tulajdonos által alapított zálogjog mögé kerül.

Ennek a szabálynak a gyakorlati alkalmazási körét ugyanakkor csökkenti az 5:143. § (1) bekezdése, amely a kereskedelmi forgalomban, jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző számára lehetővé teszi a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjogtól mentes jogszerzést.

5:122. §**[A zálogtárgy megszerzését biztosító zálogjog elsőbbsége]**

Az eladónak az ingó zálogtárgy vételára iránti vagy a hitelezőnek az ingó zálogtárgy tulajdonjoga megszerzéséhez nyújtott kölcsön visszafizetése iránti követelését biztosító jelzálogjog megelőzi a vevő vagy az adós által korábban alapított jelzálogjogokat, ha a zálogtárgy átruházása előtt

- a) a zálogjogot bejegyzik a hitelbiztosítéki nyilvántartásba; és**
- b) a zálogjogosult írásban értesíti a zálogjog megalapításáról azokat a korábbi zálogjogosultakat, akiknek a jelzálogjoga, a zálogkötelezett tulajdonába kerülése esetén, kiterjed az új zálogtárgyra.**

A Ptk. által a rangsor elve alól tett második kivételről a jelen § szól. Ez az új ranghelyszabály azt kívánja elősegíteni, hogy az adósok akkor is képesek legyenek további finanszírozáshoz hozzájutni, ha korábban már a teljes vagyonukat zálogul kötötték le. Ez a rendelkezés ugyanis a már megalapított zálogjogokkal szemben elsőbbséget biztosít az új vagyontárgyak beszerzését meghitelező, illetve finanszírozó hitelezők mint zálogjogosultak javára, függetlenül attól, hogy az adott esetben áruhitelről vagy pénzkölcsönről van szó.

Jelen § ennek megfelelően kimondja, hogy az eladónak az ingó zálogtárgy vételára iránti vagy a hitelezőnek az ingó zálogtárgy tulajdonjoga megszerzéséhez nyújtott kölcsön visszafizetése iránti követelését biztosító jelzálogjog megelőzi a vevő vagy az adós által a zálogtárgyon korábban alapított jelzálogjogokat (akár egyedileg akár körülírással határozták meg azokat). Ehhez az elsőbbséghez azonban három feltételnek kell együttesen teljesülnie:

- az elsőbbségi jelzálogjogok meghatározott célt szolgáló követelést biztosítanak, amely az ingó zálogtárgy megszerzéséhez nyújtott áruhitel vagy pénzkölcsön;
- az ingó zálogtárgy megszerzésével kapcsolatos vételár megfizetése iránti vagy az ehhez igénybe vett kölcsön visszafizetése iránti követelést biztosító jelzálogjogot még a zálogtárgy átruházása előtt bejegyzik a hitelbiztosítéki nyilvántartásba; és
- e bejegyzett jelzálogjog jogosultja írásban értesíti azokat a korábbi zálogjogosultakat, akiknek a jelzálogjoga a hitellel érintett új zálogtárgyra is kiterjed.

Az új jelzálogjog dologi hatálya ugyan csak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzés, valamint a zálogtárgy feletti rendelkezési jog megszerzését követően áll be, a zálogjog kedvezményes ranghelyének biztosításához azonban a korábbi zálogjogosultak értesítésére is szükség van.

5:123. § [Óvadék és jelzálogjog közötti rangsor]

Ha ugyanazt a zálogtárgyat óvadék és jelzálogjog is terheli, az óvadék jogosultját kielégítési elsőbbség illeti meg a jelzálogjog jogosultjával szemben.

A Ptk. által a rangsor alól tett harmadik kivétel az óvadéknak a zálogjogi szabályok körébe történő integrálásával áll összefüggésben, figyelemmel arra a körülményre, hogy meghatározott zálogtárgyakat nemcsak zálogjog (adott esetben jelzálogjog), hanem óvadék alapításával is el lehet zálogosítani. Jelen § a biztosítéki jogok ilyen „összeütközése” esetére – ennek feloldása érdekében – kimondja, hogy ha ugyanazt a zálogtárgyat óvadék és jelzálogjog is terheli, az óvadék jogosultját kielégítési elsőbbség illeti meg a jelzálogjog jogosultjával szemben.

Ez a szabály az óvadék jogosultjának az 5:138. §-ban foglalt közvetlen kielégítési joga érvényesülését hivatott biztosítani. Ugyanakkor mellőzhetővé teszi az eltérő alapítási módból egyébként eredő rangsorbéli bizonyítási nehézségeket is.

Az óvadékként is leköthető vagyontárgyak közül értékpapír és fizetésiszámla-követelés esetén elvileg nem elképzelhetetlen a jelzálogjog alapítása sem. Gyakorlati jelentősége a jelzálogjog alapításának valószínűleg egyik esetben sincs, de a lehetőség nem kizárt. Pénz esetén azonban más a helyzet. Véleményünk szerint ugyanis pénz kizárólag úgy lehet jelzálogjog tárgya, ha a zálogtárgyat körülírással határozták meg, és ebbe egy meghatározott pénzösszeg is beletartozik.

Ezekben az esetekben hiába előzi meg időben az ingó jelzálogjog alapítása az óvadék alapítását, az óvadék jogosultját megillető közvetlen kielégítési jog (5:138. §) elsőbbséget élvez a korábban alapított jelzálogjoggal szemben. Gyakorlati jelentősége ennek leginkább azokban az esetekben lehet, amikor a jelzálogjog tárgya eredetileg nem adható ugyan óvadékba, de annak helyébe utóbb (biztosítási összegként, kártalanításként, befolyt vételárként stb.) már óvadékba adható pénzösszeg lép, amelyet azonban a zálogkötelezett nem a jelzálogjog jogosultjának, hanem valamely pénzkövetelés biztosítására más személynek ad óvadékba.

5:124. § [Ranghely-szerződés]

- (1) A zálogjogok rangsora valamennyi érdekelt hozzájárulásával megváltoztatható. A rangsor megváltozásához a ranghely megváltozásának a bejegyzése, illetve feljegyzése szükséges.**
- (2) A bejegyzések ranghelyével való rendelkezés nem járhat harmadik személy – a ranghely módosításának időpontjában bejegyzett – jogának sérelmével.**
- (3) A rangsor megváltoztatása folytán előrelépett zálogjog az előrelépéssel szerzett ranghelyét megtartja akkor is, ha a hátralépett zálogjog megszűnik.**

Az osztrák jog hatása alatt fejlődött magyar magánjog már a 19. század közepe óta elismerte a rangsor jogügyleti megváltoztatásának a lehetőségét. Az 1855. december 15-én kelt Telekkönyvi Rendtartás 61. §-a ezt „elsőbbség engedése” néven szabályozta.

A zálogjog ranghelyének megváltoztatása következtében a ranghely a konkrét dologi jogtól elválhat, és más dologi joghoz kapcsolódhat, amely ezáltal korábbi ranghelyét szintén elveszíti. A ranghely jogügyleti megváltoztatásának elismerése alapján a rangsorjog olyan önálló mellékjogként jelenik meg, amely jogügyletek önálló tárgya lehet.

A ranghellyel való rendelkezés fő formái a következők: a ranghely előzetes biztosítása [1959-es Ptk. 262. § (4) bekezdés], a ranghely módosítása, valamint a megszűnt zálogjog helyén egy új zálogjog alapítása, illetve törölt bejegyzés ranghelyének fenntartása [1959-es

Ptk. 264. § (2) bekezdés]. Ezek célja a mozgó ranghely elvének a korlátozása a fix ranghely irányába tett kivételekkel. A ranghellyel való rendelkezéshez kapcsolódó gazdasági és jogpolitikai célt más jogrendszerek – így például a német jog – a tulajdonosi zálogjog elismerésével és szabályozásával érik el.

A ranghellyel való rendelkezés formái közül az 1959-es Ptk. a ranghely módosításáról nem rendelkezett, de hogy ilyen tartalmú megállapodásra korábban is volt már lehetőség, az kitűnik az ingatlan-nyilvántartásra vonatkozó szabályozásból, valamint a Ptk. hatálybalépését megelőzően működő közhiteles zálogjogi nyilvántartásra irányadó szabályokból is (amelyek részleteiben ugyan nem szabályozták, de elismerték a ranghely megváltoztatása, illetve a ranghelycsere lehetőségét).

Korábbi magánjogi kódexünknek ezt a hiányosságát orvosolta jelen § a ranghelyszerződés szabályozásával.

A ranghelyszerződés lényege a zálogjogok rangsorának a megváltoztatása. Ehhez a Ptk. szerint valamennyi érdekelt hozzájárulására szükség van. A rangsor megváltozásához emellett a ranghely megváltozásának a bejegyzése, illetve feljegyzése is szükséges. A nyilvántartási bejegyzésre azért van szükség, hogy a módosítás, vagyis az elsőbbség engedése abszolút hatállyal rendelkezzen. Ennek hiányában a módosítás a meglévő rangsort tárgyilag nem változtatná meg, de a rangsorban hátralépő hitelezőt arra köteleznék, hogy azt a rangot, amelyen az ő jelzálogjogát bejegyezték, ne érvényesítse azzal a zálogjogosulttal szemben, akinek a részére a saját rangját átengedte.

Ez azt jelenti, hogy a valamennyi érdekelt hozzájárulása, valamint a nyilvántartási bejegyzés hiányában megkötött ranghelyszerződéshez is fűződik joghatás, de ez csak relatív hatályú lehet, vagyis kizárólag a szerződést kötő felek egymás közötti viszonyában érvényesülhet. A jelzálogos hitelezők között létrejött ranghelyszerződésnek más érdekeltek hozzájárulása és nyilvántartási bejegyzés nélkül is beáll az a – harmadik személyeket nem érintő – hatálya, hogy az, aki az elsőbbséget engedte, köteles a kielégítési jog gyakorlása során neki jutó fedezetet átengedni a másik szerződő félnek, amennyiben ez utóbbi kielégítésére a zálogtárgy nem nyújtana fedezetet.

Ennek során is figyelembe kell azonban venni azt az elvet, hogy a bejegyzések ranghelyével való rendelkezés nem járhat harmadik személy – a ranghely módosításának időpontjában bejegyzett – jogának sérelmével. Ebből a szempontból harmadik személynek nemcsak a többi jelzálogjogos hitelező minősül, hanem a személyes adós és a kezes is. A ranghelyszerződés szempontjából ők is érdekeltnek tekintendők, vagyis a zálogjogok rangsorának megváltoztatásához az ő hozzájárulásukra is szükség van.

Kérdés, hogy mi lesz a jogkövetkezménye annak, ha a ranghelyszerződés harmadik személy jogát sérti? Ez egyrészt kártérítési igényt alapoz meg deliktuális alapon a harmadik személy javára. Másrészt szóba kerülhet a 6:118. § alkalmazhatósága is, amely a beleegyezéstől vagy jóváhagyástól függő szerződésről rendelkezik. Ennek alapján, ha a szerződés hatályosságához jogszabály harmadik személy beleegyezését vagy hatóság jóváhagyását teszi szükségessé, a beleegyezéssel vagy a jóváhagyással a szerződés megkötésének időpontjára visszamenőleg válik hatályossá. A szerződés nem válik hatályossá, ha a harmadik személy a beleegyezést vagy a hatóság a jóváhagyást nem adja meg, vagy arról a bármelyik fél által a másik féllel közölt megfelelő határidőn belül nem nyilatkozik. Ez a szabály a tárgyalta esetben azt jelenti, hogy a ranghelyszerződés hatálytalan.

A hatálytalansággal ugyanakkor ebben az esetben több probléma is felmerül. Egyrészt kérdés, hogy akkor is fennáll-e a hatálytalanság, ha a ranghelyszerződést bejegyezték, illetve feljegyezték a megfelelő nyilvántartásba. A dologi jogi hatály beállta ugyanis nem az érdekeltek hozzájárulásához, hanem a nyilvántartási bejegyzéshez

kötődik. Az abszolút dologi hatállyal rendelkező ranghelyszerződés hatálytalanságára nézetünk szerint csak az erre irányadó anyagi jogi jogszabályok (ingatlan esetén ideértve az ingatlan-nyilvántartásra vonatkozó anyagi jogi rendelkezéseket is) keretei között hivatkozhat az az érdekelt, akinek a hozzájárulása nélkül kötötték meg a ranghelyszerződést. Ez azt jelenti, hogy a hozzájárulása hiányában reá nézve sérelmes bejegyzés törlésére csak az hivatkozhat, akinek a ranghelymódosítás bejegyzése a nyilvántartásba bejegyzett jogát sérti. Vannak azonban olyan nézetek is, amely szerint erre az említett érdekeltnek sincsen lehetősége, ha a ranghely megváltozását a megfelelő nyilvántartásba már bejegyezték.

Önmagában a ranghelyszerződés hatálytalansága az érdekelt helyzetét ilyen esetben sem feltétlenül oldja meg. Ezért is mondta ki a Jt. 55. §-a, hogy az elsőbbséget engedő jelzálogos hitelező elveszíti a jogát azzal szemben, akire a követelés vagy a jelzálogjog a hitelező kielégítése esetén átszállna. Ilyen rendelkezést azonban a zálogjogi szabályozás körében a Ptk. nem tartalmaz.

A rangsor megváltoztatása folytán előrelépett zálogjog az előrelépéssel szerzett ranghelyét megtartja akkor is, ha a hátralépett zálogjog megszűnik.

A Ptk. rendszerében a ranghely megváltoztatása valamennyi jelzálogjog esetében lehetséges. Emellett azonban az ingatlan-jelzálogjogra nézve ezt megismétli az 5:180. § (4) bekezdése. A Ptk. a ranghely megváltoztatásának lehetőségét a zálogjogi szabályozás körében „ranghelyszerződés” szakasz címmel tartalmazza, amely a ranghelyváltoztatás tekintetében kétségtelenül szerződéses jognyilatkozatra utal. Kérdés ezért, hogy van-e mód olyan ranghelyek „szerződéses” megváltoztatására, amelyek ugyanazon zálogtárgyon ugyanazon zálogjogosultat megillető – de különböző ranghelyű – zálogjogokat érintenek, ha egyébként ahhoz a többi érdekelt is hozzájárul. Ebben az esetben ugyanis a zálogjogosult önmagával nyilván nem szerződhet, ranghelyszerződésről így a szó eredeti értelmében nem beszélhetünk. Álláspontunk szerint a ranghely megváltoztatása ebben az esetben is lehetséges, ilyenkor azonban elegendő a zálogjogosult erre irányuló egyoldalú jognyilatkozata is, amelyre egyebekben a szerződésre irányadó szabályok megfelelően alkalmazandók, ugyanolyan tartalommal, mintha a ranghelycserében érintett több zálogjogosult ranghelyszerződést kötött volna.

5:125. § [A zálogjog ranghelyének előzetes biztosítása]

- (1) A tulajdonos a megfelelő nyilvántartásba – meghatározott személy javára vagy a jogosult megjelölése nélkül – feljegyeztetheti, illetve bejegyezheti, hogy valamely vagyontárgyat zálogjoggal kíván megterhelni.**
- (2) A feljegyzés iránti kérelemben, illetve a bejegyzésben meg kell határozni azt az összeget, amelynek erejéig a tulajdonos zálogjogot kíván alapítani.**
- (3) Az előzetesen biztosított ranghelyre bejegyzett zálogjog a feljegyzés, illetve a bejegyzés ranghelyéhez igazodó ranghelyet kap.**

A ranghely előzetes biztosítása

A ranghelyszerződés mellett a zálogjoggal való rendelkezés másik – a Ptk.-ban is megengedett – formája a ranghely előzetes biztosítása. Ezt az 1959-es Ptk. 262. § (4) bekezdése is szabályozta, ami azonban kizárólag ingatlanon alapított jelzálogjog esetén ismerte el a ranghely előzetes feljegyzését. A tulajdonos ennek alapján feljegyeztethette az ingatlan-nyilvántartásba, hogy az ingatlant egy éven belül a feljegyzésben meghatározott összegnél nem nagyobb összeg erejéig jelzálogjoggal

kívánja megterhelni. Ha a jelzálogjog bejegyzését a feljegyzésben meghatározott határidő alatt kérték, a bejegyzett jelzálogjog a feljegyzés rangsorban elfoglalt helyéhez (vagyis annak ranghelyéhez) igazodó ranghelyet kapott.

A Ptk. ezzel szemben valamennyi jelzálogjogra kiterjeszti a ranghely előzetes biztosításának a lehetőségét. A tulajdonos a megfelelő nyilvántartásba feljegyeztetheti, illetve bejegyeztetheti, hogy valamely vagyontárgyat zálogjoggal kíván megterhelni. Ez rendszerint tartalmazza annak a személynek a megjelölését is, akinek a javára a zálogjog ranghelyét előzetesen biztosítják. Arra is van azonban lehetőség, hogy a rangsor előzetes feljegyzésében, illetve bejegyzésében ne jelöljék meg a jogosultat.

Ezzel szemben minden esetben meg kell határozni azt az összeget, amelynek erejéig a tulajdonos zálogjogot kíván alapítani. Ez azonban nem az 5:98. § (3) bekezdésében szereplő keretösszeg. Ez azt jelenti, hogy a zálogtárggyal való helytállás az ezen összeget meghaladó kamatra és egyéb járulékokra is kiterjed.

Az előzetesen biztosított ranghelyre bejegyzett zálogjog a feljegyzés, illetve a bejegyzés ranghelyéhez igazodó ranghelyet kap. A zálogjog ugyan a ranghely előzetes biztosítása időpontjában még nem jön létre, de ha utóbb létrejön, visszamenőleg megkapja azt a ranghelyet, amelyet a feljegyzés, illetve a bejegyzés biztosít. A ranghely előzetes biztosítása esetén tehát nem zálogjogról, hanem ún. rangsorjogról van szó.

A Ptk. nem szabályozza a ranghellyel való rendelkezés harmadik formáját, a megszűnt zálogjog ranghelyével való rendelkezés, illetve a ranghelyfenntartás intézményét. Ennek következtében – a mozgó ranghely elvének megfelelően – a zálogjog megszűntével a rangsorban hátrább álló zálogjogok előre lépnek.

Vitathatónak tartjuk azt az érvelést, amely szerint erre azért volt szükség, hogy előnyösebbé váljon az első helyet követő zálogjogok helyzete, ami segíti az adós számára a további hitelhez való hozzájutást. A megszűnt zálogjog ranghelyének a fenntartása ugyanis pontosan ugyanezt a célt szolgálta, sőt egy első ranghelyen megszűnt zálogjog esetén a hitelező egy ugyanilyen kedvező ranghelyen fennálló zálogjogot nyert. Erre a Ptk. nem biztosít lehetőséget. Nem igazán meggyőző az az érv sem, hogy ez összhangban van azzal, hogy a Ptk. nem követeli meg sem a zálogszerződésnél, sem pedig a nyilvántartási bejegyzésnél a biztosított követelés összegszerű meghatározását. Ezt ugyanis a ranghely előzetes biztosításánál jelen § (2) bekezdése már követelményként támasztja, így ilyen követelmény előírása ebben, nevezetesen a törölt zálogjog ranghelyével való rendelkezés körében is megtehető lett volna.

XXVII. Fejezet

A zálogjog érvényesítése

1. A kielégítési jog gyakorlásának általános szabályai

5:126. §

[A kielégítési jog]

- (1) A zálogjogosult kielégítési joga a zálogjoggal biztosított követelés esedékessé válásakor, a teljesítés elmulasztása esetén nyílik meg.**
- (2) Az önálló zálogjog jogosultjának kielégítési joga – ha a felek a biztosítéki szerződésben másként nem állapodtak meg – az önálló zálogjog felmondásával és a felmondási idő elteltével nyílik meg.**
- (3) A kielégítési jog gyakorlása a zálogjogosult választása szerint bírósági végrehajtás útján vagy – fogyasztóval szemben e törvény szerinti korlátozással – bírósági végrehajtáson kívül történhet.**

(4) A fizetésiszámla-követelést terhelő jelzálogjog érvényesítése bírósági végrehajtás útján történhet.

1. A kielégítési jog fogalma és gyakorlásának feltételei

A 19. századi polgári átalakulás során, a rendi-feudális tulajdoni viszonyok megszűnését követően, a piacgazdaságra és a magántulajdonra épülő jogrendszerekben létrejött a modern zálogjog intézménye. Ennek lényege az a közvetlen hozzáférési jog, amely a hitelezőt a zálogtárgy tulajdonosával szemben megilleti. A zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog közvetlen hozzáférést biztosít a zálogjogosult számára a zálogkötelezett vagyontárgyához, így a kielégítési jog gyakorlása végső soron a zálogkötelezett tulajdonjogának az elvonását is eredményezheti. A közvetlen hozzáférési joghoz kielégítési elsőbbség (prioritás) is kapcsolódik, amely a zálogjogosultat a zálogkötelezett más hitelezőivel szemben illeti meg.

A zálogjog – annak fennállása alatt – a tulajdonos jogainak gyakorlását a kézizálogjog esetében jelentősebb mértékben, a jelzálogjog esetén viszont lényegében egyáltalán nem befolyásolja, legalábbis annak gazdasági tartalmát tekintve. Intenzívebbé válik azonban a zálogjog és a tulajdonjog kapcsolata akkor, amikor a zálogjog érvényesítésére kerül sor. A zálogjogosult a kielégítési jog gyakorlása, vagyis a zálogjog érvényesítése során fejtheti ki azt a zálogjogban rejlő jogi hatalmat, amelynél fogva a zálogkötelezett tulajdonjoga a biztosított követelés kielégítése végett nem csupán korlátozást szenved, de – végső esetben – meg is szűnhet.

A zálogjog érvényesítése során feleledő kielégítési jog szorosan kapcsolódik a zálogjog dologi jogi jellegéhez. Kielégítési jog abszolút hatállyal csak az ilyen módon létrejött zálogjoghoz kapcsolódik. Nem gyakorolható tehát abszolút hatályú kielégítési jog a zálogjogosult által akkor, amikor ez utóbbit a zálogjog csupán a zálogszerződés alapján, az 5:91. § szerinti, vagyis a felek közötti relatív hatállyal illeti meg, de annak alapján a zálogjog – mint korlátozott dologi jog – nem jött létre.

Amennyiben a zálogjog jövőbeli vagy feltételes követelést biztosít, a zálogjog létrejön ugyan, de a zálogjogosult kielégítési jogot csak akkor gyakorolhat, ha a követelés létrejött vagy a feltétel bekövetkezett.

Az átruházáshoz kapcsolódó járulékoságból következően a biztosított követelés új jogosultja (engedményese) a kielégítési jogot jelzálogjog esetén akkor is gyakorolhatja, ha a jelzálogjog jogosultjaként a megfelelő nyilvántartásba még nincsen bejegyezve. Ez következik abból a szabályból, hogy a követelés átruházásával a zálogjog is átszáll. Az engedményezési szabályok körében ezt a 6:193. § (3) bekezdése is megerősíti, amikor kimondja, hogy az engedményezéssel az engedményesre szállnak át a követelést biztosító zálogjogból eredő jogok. Hasonló helyzet áll elő, amikor a jelzálogjog törvény alapján száll át (pl. a zálogjogosultat kielégítő adóstársra vagy kezesre). A nyilvántartásba jogosultként való bejegyzés hiánya ugyanakkor a felszámolási eljárás során gondot okozhat, hiszen nehézségekbe ütközhet a be nem jegyzett zálogjogosult felhívása követelése bejelentésére.

Jelen § (1) bekezdése a kielégítési jog gyakorlásához két feltételt támaszt: a biztosított követelés esedékessé válását és a teljesítés elmulasztását. Ez kógens rendelkezés, amelytől a felek nem térhetnek el. Kizárt tehát egy olyan szerződéses kikötés, amely lehetővé tenné a biztosított követelés esedékessé válását megelőzően a zálogjogosult kielégítési jogának megnyílását. A biztosított követelés lejárttá, illetve esedékessé válására vonatkozó

szabályokat azonban nem a zálogjog alapítására, hanem az alapügyletre irányadó rendelkezések határozzák meg.

A követelés esedékessé válása főszabály szerint egybeesik a követelés lejártával. A lejárttá és az esedékessé válás tehát rendszerint ugyanaz a kategória. Elképzelhető azonban, hogy az alapügyletben ez a két fogalom elkülönül egymástól. Amíg a követelés lejárttá válása a teljesítési határidő eredménytelen elteltével automatikusan bekövetkezik, addig a követelés esedékessé válásához a hitelező részéről az alapügylet felmondására is szükség lehet [6:382. § (4) és (5) bekezdés, 6:387. §].

A biztosított követelés teljesítésének a kötelezettsége a személyes adóst terheli. Nem kizárt azonban, hogy a követelést a zálogjogosult részére egy harmadik személy teljesítse. Ez lehet a nem személyes adós dologi kötelezett vagy akár a kezes is. Fontos azonban kiemelni, hogy a biztosított követelés teljesítése a zálogkötelezettnek csak joga, de nem kötelezettsége, hiszen őt csak a zálogtárgyból való kielégítés tūrésének kötelezettsége terheli. Ennek alapján a zálogjogosult a zálogkötelezett ellen nem indíthat pert a biztosított követelés teljesítése iránt (csupán a zálogtárgyból való kielégítés tūrése iránt). A kielégítés tūrésének kötelezettsége azonban ugyanabban az időpontban válik „esedékessé” a zálogkötelezettel szemben, mint a biztosított követelés a személyes adóssal szemben.

A kielégítési jog gyakorlása és a zálogjog érvényesítése valójában a fizetéseképtelenségi eljárásokban tölti be funkcióját. Ezzel kapcsolatban azt kell kiemelni, hogy a Cstv. 35. § (1) bekezdése értelmében a felszámolás kezdő időpontjában a hitelező valamennyi tartozása lejárttá (esedékessé) válik. Ilyenkor a zálogjogosult kielégítési joga szerződésszegés (nemteljesítés) hiányában is megnyílik, gyakorlására azonban a felszámolási eljárás szabályai szerint kerülhet csak sor. A Cstv. 49/D. § (3) bekezdése ezt azzal egészíti ki, hogy a zálogjoggal biztosított követelésekkel azonos elbírálás alá esik az a követelés, amely kizárólag a zálogtárgyból történő kielégítés tūrésére irányul (dologi kötelezettség). Ezt a szabályt kell alkalmazni önálló zálogjog esetén is. Ennek alapján a felszámolási eljárás kezdő időpontjában a zálogjogosult kielégítési joga nemcsak a személyes adóssal, hanem a dologi zálogkötelezettel szemben is megnyílik, ideértve az önálló zálogjog kötelezettjét is.

A kielégítési jog megnyílásához az esedékessé vált követelés teljesítését a személyes adósnak kell elmulasztania, hiszen a teljesítési kötelezettség is csak őt terheli. A zálogjogosultnak akkor nyílik meg a joga arra, hogy a zálogkötelezett ellen fordulhasson, és a zálogtárgyból kielégítést keressen, ha a főkötelezett, akivel szemben fennálló követelés biztosítására jött létre a zálogszerződés, szerződésszegést követ el, a szerződésben kikötött határidőben nem teljesít, a szerződés szerinti fizetési kötelezettségét elmulasztja (BDT2009.2062.). A zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog megnyílását tehát – a biztosított követelés esedékessé válásakor – a főkötelezett (személyes adós) nemteljesítése folytán bekövetkező szerződésszegés eredményezi.

A kielégítési jog szabályozásával kapcsolatban fontos alapelv, hogy a zálogjoga alapján – annak megnyílása előtt, illetve megnyílásakor – a zálogkötelezett nem szerezheti meg a zálogtárgy tulajdonjogát. Ez a *lex commissoria* tilalma, amely már a római jogban is érvényesült. Ezt a tilalmat az 5:136. § mondja ki, amelynek értelmében semmis az olyan megállapodás, amely szerint a zálogjogosult kielégítési joga megnyílásakor megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát.

2. Az előtörlesztés lehetősége

A személyes adóst terhelő teljesítési kötelezettség nem jelenti azt, hogy a személyes adós – és ennek alapján akár a dologi zálogkötelezett is – a követelés esedékessé válása előtt ne lenne jogosult a teljesítésre. Pénztartozás esetén ugyanis a 6:43. § alapján a jogosult a teljesítési idő előtt felajánlott teljesítést köteles elfogadni (előtörlesztés). Ebből következően a személyes adós valójában bármikor jogosult a teljesítésre. Ennek következtében pedig a követelés fennállásának bármely létszakában a zálogkötelezettet is megilleti a zálogjogosult kielégítésének lehetősége.

Felmerül a kérdés, hogy mi történik akkor, ha az előtörlesztésre nem a személyes adós, hanem a zálogkötelezett részéről kerül sor. Ezt a hitelező köteles elfogadni, és ez az esetek túlnyomó többségében a személyes kötelezettnek is megfelel. Előfordulhat azonban olyan eset, amikor az idő előtti teljesítés a személyes adósnak esetleg nem áll érdekében.

Kérdés, hogy ilyenkor a hitelező köteles-e elfogadni a zálogkötelezett által felajánlott teljesítést. Gyakori, hogy a bankok ilyen esetben megkívánják a személyes adós beleegyezését, ennek hiányában nem fogadják el a teljesítést (az előtörlesztést). A 6:57. § (1) bekezdése alapján ugyanis a hitelező a harmadik személy részéről felajánlott teljesítést pénzkövetelés esetében csak akkor köteles elfogadni, ha ehhez a személyes adós hozzájárult. Hozzájárulás hiányában pedig csak akkor, ha a harmadik személynek lényeges jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a teljesítés megtörténjék, és a kötelezett a teljesítést elmulasztotta, vagy nyilvánvaló, hogy időben nem tud teljesíteni. Az nem kétséges, hogy a zálogjogosult hitelezőnek lényeges jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a személyes adós részéről a teljesítés megtörténjék, további konjunktív feltétel azonban az is, hogy a személyes adó a teljesítést elmulasztotta vagy nyilvánvalóvá vált, hogy időben nem tud teljesíteni. Ha ez utóbbi feltételek nem állnak fenn, a zálogjogosult pusztán azon okból, hogy a teljesítéshez lényeges jogi érdeke fűződik, a személyes adós hozzájárulása nélkül nem jogosult az előtörlesztésre.

A zálogkötelezett jogszerű (a személyes kötelezett hozzájárulásával vagy az ismertetett feltételek maradéktalan fennállása esetén anélkül történő) előtörlesztése esetén a zálogkötelezettnek megtérítési igénye (megtérítési követelése) keletkezik a biztosított követelés személyes kötelezettjével szemben. Erről a 6:57. § (2) bekezdése rendelkezik, amely szerint – ha a kötelezett és a harmadik személy közötti jogviszonyból más nem következik –, a harmadik személyt megtérítési igény illeti meg a kötelezettel szemben. A követelést biztosító zálogjoggal kapcsolatban pedig a hivatkozott § (3) bekezdése mondja ki azt, hogy ilyen esetben a megszűnt követelés biztosítékai fennmaradnak, így adott esetben a zálogjog is, amely ez utóbbi követelést (vagyis a megtérítési igényt) fogja biztosítani. A zálogjogi szabályozás körében erről az 5:142. § (2) bekezdése szól, amely szerint a zálogjoggal biztosított követelés megszűnése ellenére is fennmarad a zálogjog a követelést kielégítő zálogkötelezettet megillető megtérítési követelés biztosítására. Ez a tulajdonosi zálogjog egyik elismert esete a Ptk.-ban, amelyre a zálogjog megszűnése kapcsán térünk ki részletesebben.

3. A sortartási kötelezettség hiánya

Amennyiben a zálogkötelezett és a személyes adós nem azonos személyek, a zálogjogosultat – az őt megillető kielégítési jog gyakorlása során – sortartási kötelezettség

nem terheli. Ez azt jelenti, hogy ahhoz, hogy a zálogjogosult a zálogkötelezett ellen fordulhasson, nem kell előzőleg az egyenes (személyes) adóssal szemben végrehajtást lefolytatnia, nem kell megvárnia, hogy az egyenes adóssal szembeni végrehajtás lezáruljon. Az egyenes adós nemteljesítése esetén a zálogjogosult bármikor a zálogkötelezett ellen is fordulhat.

Ebből a szempontból a zálogkötelezett helyzete a készfizető kezeséhez hasonló, azzal a lényeges különbséggel, hogy amíg a zálogkötelezett csak a zálogjoggal terhelt vagyontárgy tekintetében és csak tűrésre, addig a készfizető kezes teljesítésre és e kötelezettségéért a teljes vagyonával való helytállásra köteles. E különbségeket is magában foglaló hasonlóság alapján a korábbi jogirodalomban a zálogkötelezettet dologi kezesnek is nevezték.

4. Kifogások és beszámítás

A zálogkötelezett és a készfizető kezes helyzete közötti hasonlóság felveti azt a kérdést, hogy milyen jogok illetik meg a zálogkötelezettet a zálogjogosulttal szemben a kielégítési jog gyakorlása során.

A zálogkötelezett mindenekelőtt érvényesítheti az őt saját személyében megillető kifogásokat. Érvényesítheti továbbá a személyes adóssal a biztosított követeléshez kapcsolódóan megillető kifogásokat, még akkor is, ha ezekről a személyes adós lemondott. Ez a járulékoság elvéből következik.

A nem személyes adós zálogkötelezettnek saját kötelezettsége megszüntetése érdekében jogában áll a zálogjogosultat kielégíteni, vagyis a személyes adós helyett, annak kötelezettségét – akár a lejárat előtt is, mint arra az előbbiekben már utaltunk – teljesíteni. E teljesítés körében pedig a zálogkötelezettnek is joga van beszámítani a zálogjogosulttal szemben fennálló saját követelését (pl. egy kártérítési követelést). A beszámításra a zálogjogosultnak a személyes adóssal szembeni követelésébe kerül sor, a beszámítás tehát a zálogjoggal biztosított követelés összegét csökkenti.

A kifogások felhozatalán túlmenően tehát a zálogkötelezett beszámíthatja a zálogjogosulttal szemben fennálló ellenkövetéseit. A beszámításnak azonban az is feltétele, hogy a zálogkötelezettet megillető ellenkövetelés pénzkövetelés legyen, amely így alkalmas arra, hogy a személyes adóssal terhelt követelésbe beszámítsák.

Kérdés azonban, hogy a zálogkötelezett beszámíthatja-e a személyes adóssal a hitelezővel szemben fennálló ellenkövetéseit. Korábban ezt a Jt. 44. § (1) bekezdése lehetővé tette, a hatályos szabályok azonban nem biztosítják ezt a lehetőséget. Kezes esetében a 6:417. § (2) bekezdése ugyanakkor kifejezetten rendelkezik arról, hogy a kezes a jogosult követelésébe nemcsak a saját, de a kötelezett ellenkövetéseit is beszámíthatja, és az őt saját személyében megillető kifogásokon túl azokat a kifogásokat is érvényesítheti, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben.

Az önálló zálogjoghoz kapcsolódóan az 5:100. § (6) bekezdése külön is rendelkezik a zálogkötelezett által felhozható kifogásokról. Ennek megfelelően a zálogkötelezett az önálló zálogjog mindenkorai jogosultjával szemben hivatkozhat azokra a kifogásokra is, amelyek a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés kötelezettjét megilletik. A zálogkötelezett tehát a törvény rendelkezése folytán a személyes adóssal megillető kifogásokat is gyakorolhatja.

A zálogkötelezettet saját személyében megillető, valamint a személyes adós által felhozható kifogásokon kívül az önálló zálogjog kötelezettje is csak abban a körben élhet beszámítással, mint a járulékos zálogjog kötelezettje. Beszámításra az önálló zálogjog

kötelezettjének is csak akkor van lehetősége, ha a személyes adóst terhelő pénztartozást ő maga teljesíti. Ekkor ugyanaz a helyzet áll elő, mint a követelést biztosító járulékos zálogjog esetén.

A kifogások felhozatalára önálló zálogjog esetében is rendszerint a zálogjogosultat megillető kielégítési jog gyakorlása során kerül sor (pl. arra, hogy a biztosított követelés elévült). Valójában a kifogások felhozatala szempontjából az önálló zálogjog is járulékosnak tekinthető (más szempontból természetesen nem, amint ezt az önálló zálogjogról szóló fejezet részletesen is bemutatta).

5. A kielégítési jog gyakorlásának időbeli korlátai

A kielégítési jog a zálogjogosult oldalán pusztán jogosultság, nem pedig kötelezettség. Ez az óvadék esetén is így van. Ennek alapján azonban felmerülhet a kérdés, hogy a zálogjogosult milyen időtartamon belül gyakorolhatja a kielégítési jogát.

A kezességi szabályok körében a 6:426. § kimondja, hogy ha a jogosult hibájából a követelés a kötelezettel szemben behajthatatlanná válik, vagy a behajtása jelentősen megnehezül, a kezes szabadul. Ilyen szabály a zálogjogi rendelkezések között nincs, ennek ellenére a kielégítési jog gyakorlása során is érvényesül a jóhiszeműség és tisztesség elve (1:3. §). Ha tehát a zálogjogosult indokolatlanul késedelmesen gyakorolja a kielégítési jogát, és ez a biztosított követelés növekedéséhez vezet, a zálogkötelezett alappal hivatkozhat arra, hogy helytállási kötelezettsége a követelésnek erre a részére már nem terjed ki.

Az 5:142. § (1) bekezdésének módosított e) pontja alapján a zálogjog megszűnik, ha a zálogjoggal biztosított követelés elévül, ez azonban a követelést biztosító kézizálogból való kielégítést nem akadályozza. A biztosított követelés elévülése tehát a járulékos jelzálogjog megszűnését eredményezi. Ebből következik, hogy a járulékos jelzálogjog jogosultja a már megnyílt kielégítési jogát legfeljebb a biztosított követelés elévülési idején belül gyakorolhatja, a biztosított követelés elévülésével ugyanis a járulékos jelzálogjog megszűnik.

A zálogjogosult kielégítési joga a biztosított követelés esedékessé válásakor, a teljesítés elmulasztása esetén nyílik meg. A biztosított követelés elévülése – figyelemmel a 6:22. § (2) bekezdésére – akkor kezdődik, amikor a követelés esedékessé válik. Az elévülési idő főszabály szerint öt év.

A járulékos jelzálogjogtól eltérő a helyzet kézizálogjog esetén. A Ptkmód. azt a dogmatikailag helyes álláspontot juttatta ugyanis érvényre, amely szerint a biztosított követelés elévülése nem akadályozza meg azt, hogy a jogosult az egyébként már elévült követelését a kézizálogból kielégítse. Ennek alapján azonban a kézizálogjog jogosultja nemcsak a biztosított követelés elévülési idején belül gyakorolhatja kielégítési jogát, hanem annak letelte után is. Ennek során is figyelemmel kell azonban lenni a jóhiszeműség és tisztesség követelményére és arra is, hogy a zálogjogosultat elszámolási kötelezettség terheli. Ebből az következik, hogy a zálogjogosultnak észszerű időn belül gyakorolnia kell a kielégítési jogát és el kell számolnia a zálogkötelezettel, vagy vissza kell szolgáltatnia számára a zálogtárgyat.

Hasonló kérdés a követeléstől jogilag független önálló zálogjog esetében is felmerül. A biztosítéki szerződésben meghatározott követelés elévülése természetesen nem eredményezi az önálló zálogjog megszűnését. Az 5:100. § (8) bekezdése alapján azonban a zálogkötelezett az önálló zálogjog törlését vagy átjegyzését akkor is kérheti, ha a biztosítéki szerződés szerint a zálogtárgyból kielégíthető követelés megszűnt. Az elévült

követelés azonban csak kézizálogjog esetén elégíthető ki a zálogtárgyból, jelzálogjog (és ilyen az önálló zálogjog is) esetében azonban nem. Ebből következően önálló zálogjog esetében az elévült követelés a zálogtárgyból már ki nem elégíthető követelés, ekként az a zálogtárgyból kielégíthető követésként már nem vehető figyelembe, vagyis e szabály alkalmazása szempontjából azt megszüntnek kell tekinteni. Emellett az 5:100. § (6) bekezdése szerint a zálogkötelezett az önálló zálogjog mindenkor jogosultjával szemben hivatkozhat azokra a kifogásokra is, amelyek a biztosítéki szerződésben meghatározott követelés kötelezettjét megilletik. A személyes adóst pedig megilleti a biztosított követeléssel szembeni kifogásként az annak elévülésére való hivatkozás is, így erre az önálló zálogjog kötelezettje is kifogásként hivatkozhat. Álláspontunk szerint ezt a kifogást a személyes adós és az önálló zálogjog kötelezettje az önálló zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívüli gyakorlása során is felhozhatja, és ha e jogszerű kifogását a zálogjogosult nem veszi figyelembe, az 5:130. § alapján a kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívüli gyakorlásának felfüggesztését kérheti a bíróságtól.

Mindez azt az eddig kevésbé vizsgált dogmatikai kérdést is felveti, hogy milyen természetű a zálogjogból származó igény.

6. A kielégítési jog gyakorlásának módja

A kielégítési jog tartalma és gyakorlásának a módja tekintetében nincs különbség az egyes zálogfajták között. Ez azt jelenti, hogy – kevés kivétellel – ugyanazok a szabályok vonatkoznak a jelzálogjogosultat és a kézizálogjog jogosultját megillető kielégítési jogra. Eltérő rendelkezéseket a Ptk. csak az óvadék jogosultját megillető közvetlen kielégítési jog vonatkozásában mond ki. Ugyanazok a szabályok irányadóak emellett az önálló zálogjog jogosultját megillető kielégítési jogra, valamint a követelést biztosító, járulékos zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jogra is. Különbség csak a kielégítési jog megnyílása tekintetében áll fenn, amely az önálló zálogjognak a biztosított követeléستől való jogi függetlenségéből fakad.

A magyar jogban a zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog gyakorlására hagyományosan vagy bírósági végrehajtás útján vagy pedig azon kívül kerülhetett sor. Az 1959-es Ptk. 255. § (1) bekezdése a bírósági végrehajtást – illetve annak totális formáját, a felszámolást – tekintette főszabálynak a zálogjog érvényesítése során. Ettől azonban jogszabály eltérhetett, amint arra az 1959-es Ptk. 257–258. §-aiban sor is került. Az eltéréshez ugyanakkor a felek megállapodására volt szükség.

Ehhez képest lényeges változás, hogy jelen § (3) bekezdése alapján a kielégítési jog gyakorlása a zálogjogosult választása szerint bírósági végrehajtás útján vagy bírósági végrehajtáson kívül történhet. A zálogtárgy egyszerűsített végrehajtási értékesítése a kielégítési jog bírósági végrehajtás útján történő gyakorlásának minősül, hiszen azt a bírósági végrehajtás szabályai (Vht.) rendezik.

A Ptk. tehát – ellentétben az 1959-es Ptk.-val – a zálogjogosult kizárólagos döntési kompetenciájába emelte a kielégítési jog gyakorlása módjának meghatározását. Ehhez a Ptk. alapján így nincs szükség a zálogkötelezett beleegyezésére sem. Ezt egészíti ki az 5:127. § (1) bekezdése, amely a kielégítési jog bíróságon kívüli gyakorlásának módjai, illetve lehetőségei közül további választási lehetőséget is ad a zálogjogosult számára.

Megítélésünk szerint ez a szabályozás túlzott hatalmat biztosított a zálogjogosultnak a zálogkötelezettel szemben, különösen abban az esetben, ha az fogyasztónak minősült, ezért is módosította e szabályozást a fogyasztókat érintően a Ptkmód. A zálogjogosult

nagyobb gazdasági erővel és érdekérvényesítő képességgel rendelkezik, mint a zálogkötelezett, különösen, ha az fogyasztó, ezért volt fontos jogpolitikai cél a felek jogainak és kötelezettségeinek kiegyensúlyozott szabályozása, amelyre a Ptk. a módosítást megelőzően is törekedett, ám a fogyasztókkal szemben ez kevésnek bizonyult. Mindazonáltal természetesen a zálogjog érvényesítésének, a kielégítési jog gyakorlásának gyorsasága és hatékonysága is fontos szempont, ez utóbbi sem eredményezheti azonban azt, hogy a zálogkötelezett kiszolgáltatott helyzetbe kerüljön a zálogjogosulttal szemben.

A Ptkmód. újraszabályozta az önálló zálogjogot. Az önálló zálogjog, valamint a követelést biztosító, járulékos zálogjog között nincs különbség a kielégítési jog tartalmát és gyakorlásának módját illetően.

A Ptk. kizárólag a kielégítési jog megnyílására vonatkozóan mond ki e körben eltérő szabályokat. Ennek az a magyarázata, hogy önálló zálogjog esetében – a követeléstől való függetlenség miatt – a kielégítési jog megnyílását nem lehetett közvetlenül, erre irányuló törvényi rendelkezés alapján a biztosított követelés esedékessé válásához és teljesítésének elmulasztásához kötni. Ezért a vonatkozó szabályozás szerint a feleknek a biztosítéki szerződésben kell megállapodniuk az önálló zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog megnyílásának feltételében. Ennek hiányában jelen § (2) bekezdése szerint az önálló zálogjog jogosultjának kielégítési joga csak felmondással és a felmondási idő elteltével nyílhat meg.

Az önálló zálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog megnyílását részletesebben az önálló zálogjoggal kapcsolatos magyarázat körében mutatjuk be.

Az önálló zálogjog újraszabályozásával egyidejűleg a jogalkotó megszüntette a különvált zálogjog intézményét. Emiatt a kielégítési jog gyakorlásának a különvált zálogjoghoz kapcsolódó speciális szabályairól rendelkező (2) bekezdés is módosult.

7. Fizetésszámla-követelést terhelő zálogjog érvényesítése

A (4) bekezdés alapján a fizetésszámla-követelést terhelő jelzálogjog érvényesítése kizárólag bírósági végrehajtás útján történhet. A fizetésszámla-követelést terhelő jelzálogjoghoz kapcsolódó kielégítési jog ennek megfelelően bírósági végrehajtáson kívül nem gyakorolható.

Ezt a rendelkezést a jogirodalomban is kifogásolták, és amellet foglaltak állást, hogy a Ptk. ebben az esetben is biztosítsa a kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívüli gyakorlásának lehetőségét. Az egyik ezzel kapcsolatos érv, hogy a fizetésszámla-követelésen alapított zálogjog esetén ellenőrizhető legkönnyebben a kereskedelmi észszerűség követelményének a betartása (Szalóki Gergely: Szükséges-e módosítani a Ptk. zálogjogi szabályozását? *Magyar Jog* 2016/4. 198.).

Egyet kell értenünk azonban azzal a fentitől eltérő állásponttal, amely szerint a pénzforgalom folyamatosságát zavarná, és a számlavezető kötelezettségeinek teljesítését akadályozná, ha ez utóbbinak a pénzforgalmi megbízások mellett a zálogjogból fakadó rendelkezésekre is tekintettel kellene lennie [Gárdos István: A zálogjog *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1146.].

Ez a korlátozó rendelkezés ugyanakkor csak a fizetésszámla-követelést terhelő jelzálogjogra irányadó, óvadéokra azonban már nem. Fizetésszámla-követelés felett ugyanis a módosított 5:95. § (1) bekezdésének b) pontja alapján óvadékot is lehet alapítani. Az óvadék jogosultját pedig ebben az esetben is megilleti a közvetlen kielégítés joga (5:138. §). Tény azonban, hogy óvadék esetén az óvadék tárgya – adott esetben az óvadékul

lekötött fizetésiszámla-követelés – felett az óvadékokat nyújtó zálogkötelezett rendelkezési joga eleve korlátozott, így az a pénzforgalmi megbízások teljesíthetőségét nem nehezíti meg a számlavezető számára.

A fizetésiszámla-követeléshez kapcsolódóan egy másik esetkör a 6:397. §-ban szabályozott *törvényes zálogjog* esete. Ez a törvényes zálogjog a számlavezetőt illeti meg az általa nyújtott számlavezetési szolgáltatással összefüggésben keletkezett követeléseibiztosítékául a számlatulajdonos számlakövetelése felett. Ennek alapján a számlavezető jogosult a számlavezetéssel összefüggésben keletkezett követeléseivel csökkenteni a fizetési számla egyenlegét. Ez a zálogjog a fizetésiszámla-szerződés megkötésével a zálogjognak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzése nélkül is létrejön.

A 6:397. § kapcsán kérdésként merül fel, hogy ebben az esetben is irányadónak kell-e tekinteni a jelen § (4) bekezdésében foglalt korlátozást. A válasz attól függ, hogy a számlavezetőt megillető törvényes zálogjogot jelzálogjognak vagy pedig óvadéknak (törvényes óvadék) minősítjük. A nyilvántartási bejegyzés hiánya azt az értelmezést támasztja alá, hogy ebben az esetben óvadékról van szó, amelyre nem vonatkozik a (4) bekezdésben foglalt korlátozás. Arról nem is szólva, hogy e körben nyilvánvalóan nem állnak fenn azok a jogpolitikai megfontolások sem, amelyek indokolnák, hogy magának a számlavezető banknak az általa vezetett számlán őt megillető követelésen alapuló zálogjoga érvényesítését bírósági végrehajtási útra kellene terelni.

2. A zálogjog bírósági végrehajtáson kívüli érvényesítésének közös szabályai

5:127. § [A kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívüli gyakorlásának módjai]

(1) **A kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívüli gyakorlása a zálogjogosult választása szerint**

- a) **a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése;**
- b) **a zálogtárgy tulajdonjogának a zálogjogosult által történő megszerzése; vagy**
- c) **az elzálogosított jog vagy követelés érvényesítése útján történik.**

(2) **A zálogjogosult a kielégítési jog érvényesítésének választott módjáról másokra térhet át.**

A Ptk. továbbra is biztosítja a zálogjogosult számára azt a lehetőséget, hogy maga döntsön arról, hogy kielégítési jogát bírósági végrehajtás útján, vagy pedig azon kívül kívánja-e gyakorolni. Ez alól azonban a fogyasztóval szembeni kielégítési jog kivételt képez, ennek gyakorlására ugyanis főszabály szerint csak bírósági végrehajtás útján kerülhet sor.

Nem fogyasztóval szembeni kielégítési jog gyakorlása során, ha a zálogjogosult a bírósági végrehajtáson kívüli utat választja, akkor annak módjáról is maga dönthet. Az (1) bekezdés alapján a zálogjogosult a bírósági végrehajtási eljáráson kívüli joggyakorlás három módja közül választhat:

- dönthet úgy, hogy a zálogtárgyat ő maga értékesíti;
- igényt tarthat a zálogtárgy tulajdonjogának a megszerzésére, valamint,
- ha a zálogtárgy jog vagy követelés, akkor választhatja azt is, hogy az elzálogosított jog vagy követelés érvényesítésére irányadó speciális szabályok szerint kíván eljárni.

A zálogjogosult a kielégítési jog érvényesítésének választott módjáról másokra térhet át. Hasonló szabályt mond ki a 6:160. § a szavatossági jogok gyakorlása esetén. Az áttéréssel okozott költséget azonban köteles a kötelezettnek megfizetni, kivéve, ha az áttérésre a kötelezett adott okot, vagy az áttérés egyébként indokolt volt. Megítélésünk szerint

az áttérés költségeinek viselésére vonatkozó rendelkezést jelen § (2) bekezdéséhez kapcsolódóan is alkalmazni kell.

A kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívüli gyakorlásához kapcsolódóan az a kérdés is felmerül, hogy pontosan hogyan is viszonyul egymáshoz a bírósági végrehajtáson kívüli joggyakorlás és a felszámolási eljárás. A Cstv. 38. § (1) bekezdése szerint az adós ellen a felszámolás kezdő időpontjában folyamatban lévő – a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatos – végrehajtási eljárásokat a végrehajtást foganatosító bíróságnak (hatóságnak) haladéktalanul meg kell szüntetnie, a lefoglalt vagyontárgyakat és a befolyt, a végrehajtás költségeinek levonása után fennmaradó, de még ki nem fizetett pénzeszközöket a kijelölt felszámolónak kell átadni.

Ennek alapján, ha a zálogjog érvényesítésére a Vht. szerint, bírósági végrehajtási eljárás keretében kerül sor, akkor a felszámolás elrendelését követően ezt a végrehajtási eljárást meg kell szüntetni. A felszámolás keretében a zálogjogosultat a Cstv. 49/D. §-a alapján privilegizált kielégítés illeti meg.

Kérdésként merülhet fel azonban, hogy mi történik akkor, ha a zálogkötelezettel szembeni felszámolási eljárás megindulásakor a zálogjog bírósági végrehajtáson kívüli érvényesítése van folyamatban. Vajon ilyen esetben is meg kell-e szüntetni az érvényesítés ezen módját, és a zálogjogosult kizárólag a felszámolási eljárás keretében juthat kielégítéshez? Ezt a kérdést azonban a jogalkotó eldöntötte, elfogadva azt az álláspontot, miszerint a felszámolás elrendelésének ebben az esetben sem lehet más joghatása, mint az, hogy csak és kizárólag a felszámolás keretében lehet az adóssal szemben igényt érvényesíteni. A zálogtárgy ugyanis nincs kivéve a felszámolási vagyontól, ezért a zálogjogosult csakis a felszámolási eljárásba bejelentkezve és annak jogszabályi keretei között érvényesítheti a zálogjogát, és elégítheti ki a zálogjoggal biztosított követelését.

Ennek megfelelően a Cstv. 4/A. §-a úgy rendelkezik, hogy a zálogjogosult – ideértve azt az esetet is, ha a zálogjogot óvadékként alapították – a zálogjog érvényesítésével összefüggő jogait a zálogkötelezettel szemben

a) csődeljárás esetén a csődeljárás kezdeményezésére vonatkozó értesítéstől, ilyen értesítés hiányában az ideiglenes fizetési haladék vagy a fizetési haladék közzétételétől,

b) felszámolási eljárás esetében

ba) a felszámolás elrendelése előtt a bíróság által a tartozás kiegyenlítésére határidőt engedélyező végzés kézhezvételétől, vagy

bb) a rendkívüli moratórium közzétételétől,

bc) a ba), illetve a bb) alpont szerinti esetek hiányában a felszámolást elrendelő végzés közzétételétől

nem gyakorolhatja, követeléseinek a zálogtárgyból (az óvadék tárgyából) való kielégítésére a csődeljárás, illetve a felszámolási eljárás keretében kerül sor.

A fent idézett jogszabályi rendelkezésekben meghatározott időponttól tehát a zálogtárgy bírósági végrehajtáson kívüli érvényesítéséről már nem lehet szó, ezt az eljárást meg kell szakítani, be kell szüntetni, és a zálogjogosult (ideértve az óvadék jogosultját is) a továbbiakban csak a Cstv., rendelkezései alapján eljárva remélheti a zálogjoggal biztosított követeléseinek kielégítését.

5:128. § [A kielégítési jog gyakorlása fogyasztóval szemben]

A zálogjogosult a fogyasztóval szembeni kielégítési jogát bírósági végrehajtáson kívül csak akkor gyakorolhatja, ha

a) az óvadék tárgyára vonatkozóan a közvetlen kielégítés jogával él,

b) az elzálogosított jogot vagy követelést e törvény szerint érvényesíti, vagy

c) a kielégítési jog megnyílása után a zálogkötelezettel a zálogtárgy zálogjogosult által történő értékesítésének módjában írásban megállapodott.

Fogyasztói zálogszerződés esetén a zálogjogosultat kielégítési joga gyakorlása során megillető egyoldalú választási jog már a Ptk. módosítása előtt is korlátozottabban érvényesült.

Ennek alapján fogyasztói zálogszerződés esetén a zálogjogosult csak nyilvánosan értékesíthette a zálogtárgyat, kivéve, ha a felek a kielégítési jog megnyílása után írásban eltérő értékesítési módban állapodtak meg. Ebben az esetben tehát feltétel volt a kétoldalú megállapodás és ennek alapján a zálogkötelezett beleegyezése abba, hogy a zálogjogosult a zálogtárgyat ne nyilvánosan értékesítse.

A fogyasztói zálogszerződésre vonatkozó másik korlátozás az volt, hogy a zálogjogosult – az óvadék kivételével – nem szerezhette meg a kielégítés fejében a zálogtárgy tulajdonjogát. Ettől a kógens szabálytól a felek megállapodásukkal sem térhettek el.

A Ptkmód. jelentősen szűkítette a zálogjogosultat a kielégítési jog gyakorlása során a fogyasztóval szemben megillető egyoldalú választási jogot.

A módosított jelen § szerint a zálogjogosult a fogyasztóval szembeni kielégítési jogát bírósági végrehajtáson kívül csak akkor gyakorolhatja, ha

- a) az óvadék tárgyára vonatkozóan a közvetlen kielégítés jogával él,
- b) az elzálogosított jogot vagy követelést e törvény szerint érvényesíti, vagy
- c) a kielégítési jog megnyílása után a zálogkötelezettel a zálogtárgy zálogjogosult által történő értékesítésének módjában írásban megállapodott.

A zálogjogosult a fogyasztóval szembeni kielégítési jogát ennek alapján főszabály szerint bírósági végrehajtás útján gyakorolhatja. Csakis a módosított jelen §-ban meghatározott három kivételes esetben kerülhet arra sor, hogy a zálogjogosult a fogyasztóval szembeni kielégítési jogát bírósági végrehajtáson kívül gyakorolja.

A kivételek meghatározásánál a jogalkotó a zálogjog érvényesítésének könnyített módjaihoz fűződő hitelezői érdekekre volt figyelemmel. Tekintetbe vette tehát azt, hogy érvényesülhessen a sajátos zálogtárgyakból (az óvadékból, valamint az elzálogosított jogból vagy követelésből) való kielégítés speciális szabályozása. Emellett pedig azt is lehetővé tette, hogy a törvényi korlátozás ne érvényesülhessen akkor, ha a felek a kielégítési jog megnyílása után állapodnak meg a zálogtárgy értékesítésében, annak módját is meghatározva. A feleknek – vagyis a zálogjogosultnak és a zálogkötelezettnek – a zálogtárgy értékesítésének módjára vonatkozó, írásba foglalt és a kielégítési jog megnyílása után kötött ilyen tartalmú megállapodását ugyanis nem lett volna indokolt korlátozás alá vonni.

Fontos kiemelni továbbá azt is, hogy a Ptkmód. 14. §-a nem a fogyasztói zálogszerződés alapján történő, hanem a *fogyasztóval szembeni kielégítési jog* gyakorlásához fűzi a jelzett korlátozásokat.

Mivel a módosított jelen § folytán fogyasztóval szemben már nem érvényesülhetnek a Ptk.-nak a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítésére vonatkozó szabályai, ezért az értesítés és az értékesítés időpontja közötti minimális időtartamra vonatkozó, a fogyasztói zálogszerződés esetére az 5:131. § (2) bekezdésében előírt eltérő szabály okafogyottá vált. Erre tekintettel a Ptkmód. 15. §-a az erre utaló fordulatot (amely így szólt: „...fogyasztói zálogszerződés esetén legalább harminc napnak...”) az 5:131. § (2) bekezdéséből – annak hatályon kívül helyezésével – mellőzte.

5:129. § [A zálogjog érvényesítésének átvételéhez való jog]

- (1) A zálogjog érvényesítését megkezdő zálogjogosultat megelőző ranghelyű zálogjogosult a zálogjogot érvényesítő zálogjogosultnak címzett írásbeli nyilatkozattal átveheti a zálogjog érvényesítését, ha megtéríti az érvényesítést megkezdő zálogjogosult felmerült költségeit.**
- (2) A zálogjogot érvényesítő zálogjogosult, ha az érvényesítés átvételére irányuló nyilatkozatot kap, köteles az addig megtett lépésekről és a már felmerült költségekről megfelelő tájékoztatást adni az elsőbbségi zálogjogosult részére.**

Előfordulhat, hogy a rangsorban hátrább álló zálogjogosult kielégítési joga nyílik meg először. Ilyen esetben a Ptk. lehetővé teszi, hogy az őt megelőző ranghelyen álló zálogjogosult átvegye a zálogjog érvényesítését az azt megkezdő zálogjogosulttól.

Az (1) bekezdés szerint a zálogjog érvényesítését megkezdő zálogjogosultat megelőző ranghelyű zálogjogosult a zálogjogot érvényesítő zálogjogosultnak címzett írásbeli nyilatkozattal átveheti a zálogjog érvényesítését, ha megtéríti az érvényesítést megkezdő zálogjogosult felmerült költségeit.

Az átvételhez való jog szabályozása mögött az a megfontolás áll, hogy a zálogjog ranghelyének nincs jelentősége a zálogjog érvényesítése megkezdése szempontjából. Ehhez kapcsolódóan ez az új intézmény lehetőséget teremt az elsőbbségi joggal rendelkező zálogjogosult számára, hogy a zálogjog érvényesítését átvegye az azt megkezdő, de a rangsorban hátrább álló zálogjogosulttól. Ennek azonban az a feltétele, hogy a zálogjog érvényesítését átvevő megelőző ranghelyű (elsőbbségi) zálogjogosult megtérítse az érvényesítést megkezdő zálogjogosult felmerült költségeit.

Kérdés, hogy a zálogjog érvényesítésének az átvételéhez szükség van-e a zálogjog érvényesítését megkezdő zálogjogosult beleegyezésére. A jogintézmény céljából az következik, hogy erre nincs szükség. A megelőző ranghelyű zálogjogosult tehát akkor is gyakorolhatja ezt a jogát, ha a zálogjog érvényesítését megkezdő zálogjogosult ehhez nem járult hozzá, sőt akkor is, ha az átvétel ellen kifejezetten tiltakozott. Ezt az értelmezést támasztja alá a (2) bekezdés is, amely szerint a zálogjogot érvényesítő zálogjogosult, ha az érvényesítés átvételére irányuló nyilatkozatot kap, köteles az addig megtett lépésekről és a már felmerült költségekről megfelelő tájékoztatást adni az elsőbbségi zálogjogosult részére.

5:130. § [A kielégítési jog gyakorlásának felfüggesztése vagy korlátozása]

Ha a zálogjogosult a kielégítési jogának gyakorlása során az e törvényben meghatározott kötelezettségeit megszegi, a zálogkötelezett, a személyes kötelezett vagy bármely más személy, akinek ehhez jogi érdeke fűződik, kérheti a bíróságtól a kielégítési jog gyakorlásának felfüggesztését vagy a zálogjogosult kötelezését a kielégítési jognak a bíróság által meghatározott feltételek szerinti gyakorlására.

A Ptk. a zálogjog érvényesítése során a korábbinál jóval nagyobb szabadságot ad a zálogjogosult hitelezőnek. Ennek ellensúlyozására a zálogkötelezett és más érdekelt jogainak védelme, illetve megóvása érdekében azonban bevezet egy új – a zálogjogosult jogsértő eljárása esetére jogorvoslatot biztosító – intézményes lehetőséget, amely a kielégítési jog gyakorlásának felfüggesztésére, illetve korlátozására irányul.

Jelen § alapján, ha a zálogjogosult a kielégítési jogának gyakorlása során a Ptk.-ban meghatározott kötelezettségeit megszegi, a zálogkötelezett, a személyes kötelezett vagy bármely más személy, akinek ehhez jogi érdeke fűződik, kérheti a bíróságtól a kielégítési

jog gyakorlásának felfüggesztését vagy a zálogjogosult kötelezését a kielégítési jognak a bíróság által meghatározott feltételek szerinti gyakorlására.

Érdemes kiemelni, hogy nemcsak a zálogkötelezett élhet ezzel a lehetőséggel, hanem a személyes adós és az a személy is, akinek ehhez jogi érdeke fűződik. Ez utóbbi körbe tartoznak a zálogtárgyat terhelő többi zálogjogok jogosultjai és a kezes is. Ez a jogorvoslati lehetőség nemcsak a zálogjog érvényesítését megkezdő zálogjogosultat megelőző ranghelyű zálogjogosultakat illeti meg, hanem a rangsorban hátrább álló zálogjogosultakat is, vagyis ez a személyi kör a zálogjog érvényesítésének átvételére jogosultak körénél tágabb.

A jelen §-ban foglalt új jogorvoslati lehetőség mellett természetesen továbbra is fennáll a zálogjogosultnak a kielégítési jog gyakorlása során a törvényi kötelezettségek megszegésével okozott károkért való felelőssége. Ezt a kártérítési felelősséget az is megalapozhatja, ha a zálogjogosult kielégítési jogának a gyakorlásával indokolatlanul késlekedik.

Ennek az új intézménynek az eljárásjogi részletszabályait a *zálogjog bírósági végrehajtáson kívüli érvényesítésének és a kielégítési jog gyakorlása felfüggesztésének és korlátozásának részletes eljárási szabályairól* szóló 66/2014. (III. 13.) Korm. rendelet tartalmazza. A Korm. rendelet 14. § (1) bekezdése szerint, ha a zálogjogosult a kielégítési jog gyakorlása során megszegi a Ptk.-ban vagy az e rendeletben meghatározott kötelezettségeit, a zálogkötelezett, a személyes kötelezett vagy bármely más személy, akinek ehhez jogi érdeke fűződik (a továbbiakban együtt: kérelmező), kérheti a bíróságtól

- a) a zálogjogosult kielégítési joga gyakorlásának felfüggesztését, vagy
- b) a zálogjogosult kötelezését a kielégítési jognak a bíróság által meghatározott feltételek szerinti gyakorlására.

A Korm. rendelet 15. § (1) bekezdése értelmében a bíróság a kérelmet nemperes eljárásban, soron kívül bírálja el.

Kérdés, hogy ennek a nemperes eljárásnak a keretében a zálogkötelezett tudja-e vitatni a biztosított követelés létét, jogalapját és összecszerúságát. Ez kétségesnek tűnik, ugyanis ennek az eljárásnak a keretében kizárólag annak vizsgálatára kerülhet sor, hogy a zálogjogosult a zálogjoga bírósági végrehajtáson kívüli érvényesítését a Ptk.-ban meghatározott módon, a törvényben meghatározott kötelezettségeit betartva hajtotta-e végre. Ha a felek között a követelés vagy a zálogjog létrejött, ezek vagy ezek bármelyikének fennállása vagy összecszerúsége vitatott, ez a kielégítési jog gyakorlásának lehetőségére, ezáltal annak jogszerúségére is kiható olyan jogvita kérdésnek tekintendő, amely peres eljárásban dönthető el. Ezért a magunk részéről nem látjuk akadályát annak, hogy a nemperes eljárásban eljáró bíróság ilyen jogvita fennállását észelve a zálogjogosult kielégítési joga gyakorlásának feltételül e jogvita peres eljárás keretében való eldöntését szabja meg jelen § második fordulata értelmében azzal, hogy ennek megtörténteig a kielégítési jog gyakorlását jelen § első fordulata alapján felfüggeszti.

3. A zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése

5:131. § [Az előzetes értesítés]

- (1) **A zálogjogosult köteles a zálogtárgy értékesítésére vonatkozó szándékáról írásban értesíteni**
  - a) **a zálogkötelezettet, a személyes kötelezettet és a személyes kötelezett teljesítéséért felelősséget vállalt személyeket;**
  - b) **a zálogtárgyat terhelő egyéb zálogjogok jogosultjait;**

- c) **lajstromozott zálogtárgy esetén mindazokat, akiknek a zálogtárgyra vonatkozóan a lajstromba bejegyzett joguk van; és**
- d) **azokat, akik a zálogtárgyat terhelő joguk fennállásáról, annak igazolása mellett, a zálogjogosult által adott értesítést megelőző tizedik napig írásban értesítették.**
- (2) **Az előzetes értesítés és az értékesítés időpontja között legalább tíz napnak kell eltelnie.**
- (3) **Az előzetes értesítésben meg kell jelölni**
  - a) **a zálogjogosultat és a zálogkötelezettet;**
  - b) **az értékesíteni kívánt zálogtárgyat;**
  - c) **az érvényesített követelés összegét és járulékait;**
  - d) **a kielégítési jog megnyílásának okát és időpontját;**
  - e) **az értékesítés tervezett módját;**
  - f) **a nyilvános értékesítés helyét és idejét, egyéb módon történő értékesítés esetén azt az időpontot, amely után az értékesítésre sor kerül.**
- (4) **A zálogjogosult előzetes értesítés nélkül jogosult a zálogtárgy értékesítésére, ha a zálogtárgy**
  - a) **gyorsan romló vagy egyéb olyan dolog, amelynek értéke a késedelem hatására jelentősen csökkenne; vagy**
  - b) **olyan dolog vagy jog, amellyel tőzsdén kereskednek.**

1. A zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése

Az 1959-es Ptk. szabályaival szemben a Ptk. a zálogtárgy értékesítéséhez sem a zálogkötelezett beleegyezését nem kívánja meg, sem a zálogtárgy közös értékesítését nem szabályozza. A Ptk. nem rendelkezik arról a lehetőségről sem, hogy a zálogjogosult más személyt is megbízhat a zálogtárgy értékesítésével.

Ehhez kapcsolódóan merül fel az a kérdés, hogy a felek akár a zálogszerződésben, akár a zálogjog létrejötte után ezekben a lehetőségekben, értékesítési módokban megállapodhatnak-e. Másként megfogalmazva a kérdést: az 5:127. §-t kógensnek vagy diszpozitívnak kell-e tekinteni. Álláspontunk szerint ezek kógens rendelkezések, vagyis a felek a kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívüli gyakorlásának más, a Ptk.-ban nem nevesített módjában a zálogjogosult kielégítési jogának megnyílása előtt nem állapodhatnak meg.

2. Az előzetes értesítés

A Ptk. a zálogjog bírósági végrehajtáson kívüli érvényesítésének formái közül elsőként a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítését szabályozza. Ennek feltételeként előírja, hogy a zálogjogosult köteles előzetes írásbeli értesítést küldeni a zálogtárgy értékesítésére vonatkozó szándékáról. A törvény meghatározza az előzetes értesítés címzettjeit is.

A zálogjogosult előzetes értesítés nélkül jogosult a zálogtárgy értékesítésére, ha az gyorsan romló, vagy egyéb olyan dolog, amelynek értéke a késedelem hatására jelentősen csökkenne. Akkor sem kötelező az előzetes értesítés, ha a zálogtárgy olyan dolog vagy jog, amellyel tőzsdén kereskednek.

A Ptk. nem rendelkezik arról, hogy mi a jogkövetkezménye annak, ha valamelyik címzett nem kap előzetes értesítést, vagy kap ugyan, de annak tartalma nem megfelelő. A zálogkötelezett, illetve a jogi érdekét valószínűsítő más személy ilyen esetben igénybe

veheti az 5:130. § szerinti és a zálogjog bírósági végrehajtáson kívüli érvényesítésének és a kielégítési jog gyakorlása felfüggesztésének és korlátozásának részletes eljárási szabályairól szóló 66/2014. (III. 13.) Korm. rendeletben foglalt jogorvoslati lehetőségeket. Ezekkel akkor is élhetnek, ha az előzetes értesítés és az értékesítés között nem telt el legalább tíz nap.

A zálogkötelezett emellett kártérítési igényt is érvényesíthet a zálogjogosulttal szemben, ha a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítésére vonatkozó előírások megsértése miatt őt kár érte.

Célszerű az előzetes értesítést tértivevényes postai küldeményként feladni a címzettnek. A zálogjogosult azonban más módon is bizonyíthatja, hogy az értesítés a címzetthez megérkezett, illetve, hogy arról a címzett tudomást szerzett. Az e-mailben küldött értesítés általában nem tekinthető írásba foglaltnak, így az jelen § alkalmazási körében nem minősül megfelelő értesítésnek.

5:132. § [A zálogtárgy birtoklásához való jog]

- (1) A zálogjogosult a kielégítési jog megnyílása után jogosult a zálogtárgyat értékesítés céljából birtokba venni és ennek érdekében felszólítani a zálogkötelezettet, hogy a zálogtárgyat a felszólításban meghatározott időn belül bocsássa a birtokába.**
- (2) A birtokba bocsátás teljesítésére a körülmények által indokolt, de ingó zálogtárgy esetén legalább tíznapos, ingatlan zálogtárgy esetén legalább húsznapos határidőt kell szabni. A lakóingatlan kiürített állapotban való birtokba bocsátásának teljesítésére legalább három hónapos határidőt kell szabni.**
- (3) A zálogkötelezett – a kielégítési jog megnyílása után a zálogjogosult felszólítására, a felszólításban meghatározott határidőn belül – köteles az értékesítés céljából a zálogjogosult számára kiadni a birtokában lévő zálogtárgyat, lehetővé tenni a zálogtárgy birtokbavételét, és tartózkodni minden olyan magatartástól, amely a zálogjogosultat az értékesítésben akadályozná.**
- (4) A birtokba bocsátás elmaradása nem akadályozza a zálogtárgy értékesítésének.**

A zálogkötelezettet elsődlegesen tőrési kötelezettség terheli, ami nem feltételez aktív, tevőleges magatartást. Szintén nem jelent aktív cselekvést a jelzálog-kötelezett azon kötelessége, hogy tartózkodjon a jelzálogjog tárgyának rongálásától, illetve bármilyen más olyan állagváltoztatásától, amely értékcsökkenést eredményez, ezáltal csökkentve a jelzálogfedezetet.

A zálogkötelezettet, különösen pedig a jelzálogjog kötelezettjét emellett az a további kötelezettség is terheli, hogy a zálogjogosult kielégítési jogának megnyílása után a zálogtárgyat bocsássa a zálogjogosult birtokába. Kézizálogjog esetén ez akkor releváns, ha a zálogtárgy harmadik személy (zálogtartó) birtokában van.

Ennek az aktív, tevőleges kötelezettségnek azonban az a feltétele, hogy a zálogjogosult – határidő tűzésével – felszólítsa a zálogkötelezettet a zálogtárgy birtokának az átruházására. A felszólításban a birtokba bocsátás teljesítésére a körülmények által indokolt, de ingó zálogtárgy esetén legalább tíznapos, ingatlan esetén pedig legalább húsznapos határidőt kell szabni. A lakóingatlan kiürített állapotban való birtokba bocsátásának teljesítésére legalább három hónapos határidőt kell biztosítani.

Bár a Ptk. a felszólítás alakiságáról hallgat, ennél a jognyilatkozatnál is indokoltnak tartjuk az írásbeli formát. Ez összhangban áll a zálogtárgy értékesítésére vonatkozó előzetes értesítésre előírt alakyszerűségi követelménnyel. A felszólítás esetén is indokolt, hogy a zálogjogosult tértivevényes küldeményként, postai úton juttassa el

a zálogkötelezethez a felszólítást. Emellett azonban más módon is bizonyíthatja, hogy a felszólítás a zálogkötelezethez megérkezett, és az arról tudomást is szerzett.

A zálogkötelezettet felelősség terheli azért, hogy a zálogtárgyat megfelelő állapotban adja át a zálogjogosultnak, illetve, hogy tartózkodjon minden olyan magatartástól, amely a zálogjogosultat az értékesítésben akadályozná.

Ha a zálogkötelezett nem tesz eleget birtokba bocsátási kötelezettségének és visszatartja a zálogtárgyat, jogalap nélküli birtokosnak minősül. A birtokba bocsátás elmaradása ugyanakkor nem akadályozza a zálogtárgy értékesítését. Ehhez szorosan kapcsolódik, hogy a zálogjogosult nem tulajdonosként, hanem a tulajdonos helyett és nevében eljárva értékesíti a zálogtárgyat, és jogosult ennek során a zálogtárgy tulajdonjogának átruházására.

Előfordulhat ugyanakkor, hogy a zálogkötelezett azért tartja vissza a zálogtárgyat, mert vitatja a biztosított követelés jogalapját, illetve összecszerűségét. Már utaltunk arra, hogy a Ptk.-nak a kielégítési jog bírósági végrehajtási eljáráson kívüli gyakorlására vonatkozó szabályai nem biztosítanak egyértelmű lehetőséget arra, hogy a zálogkötelezett a követelés jogalapját, érvényességét vagy összecszerűségét is vitathassa. Az viszont nem kérdés, hogy a zálogkötelezett a zálogtárgy visszatartása miatt ellene indított perben már megteheti ezt.

5:133. § [A kereskedelmi ésszerűség követelménye]

- (1) A zálogjogosult a zálogtárgy értékesítése során a kereskedelmi ésszerűség követelményei szerint, a zálogkötelezett, illetve a személyes kötelezett érdekeit is figyelembe véve köteles eljárni.**
- (2) Az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell, hogy a zálogtárgy értékesítése a kereskedelmi ésszerűség követelményei szerint történik, ha az értékesítésre**
  - a) tőzsdén, az értékesítés időpontjában érvényes áron; vagy**
  - b) a zálogtárgy kereskedelmi forgalma során általában alkalmazott, az adott piacon szokásos módon kerül sor.**

A Ptk. bevezet egy új gondossági szintet, a kereskedelmi ésszerűség követelményét. Az 1959-es Ptk. 271. § (5) bekezdése óvadék körében már korábban is előírta, hogy a jogosult mentesül, ha bizonyítja, hogy kereskedelmi szempontból ésszerű módon járt el. Ennek hátterét a pénzügyi biztosítékokról szóló megállapodásokról szóló 2002. június 6-i 2002/47/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv jelenti, amelynek (17) preambulumbekkezdése kifejezetten is utal az üzleti szempontú ésszerűség követelményére.

A kereskedelmi ésszerűség követelményét az új kódex két helyen is előírja a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítésén kívül. Egyrészt a fuvarozási szerződés szabályai között [6:264. § (2) bekezdés], másrészt pedig a bizalmi vagyongazdálkodási szerződés körében [6:317. § (2) bekezdés]. A Ptk. miniszteri indokolása a fuvarozási szerződésnél ezzel kapcsolatban azt emeli ki, hogy a kereskedelmi ésszerűség a kódex által támasztott, az adott helyzetben általában elvárhatóságot pontosító, szigorító mérce (Indokolás 621.). A bizalmi vagyongazdálkodási szerződésnél ugyancsak azt hangsúlyozza, hogy a kereskedelmi ésszerűség követelménye az általában elvárhatónál magasabb szintű követelményt támaszt (Indokolás 629.). Mindez – álláspontunk szerint – a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése esetén is irányadó.

A kereskedelmi ésszerűség tehát magasabb, ha úgy tetszik szakmaibb szintű követelményt jelent, mint az adott helyzetben általában elvárhatóság kívánalma. Az 1:4. § (1) bekezdése alapján, ha e törvény eltérő követelményt nem támaszt, a polgári jogi

viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ebben az esetben azonban egyértelmű, hogy a Ptk. ettől eltérő, az általánoshoz képest speciálisnak tekinthető követelményt támaszt, vagyis az általában elvárhatóságot is magában foglaló, de azt meghaladó magatartási sztenderdet szab meg, és annak tanúsítását kívánja meg a zálogjogosulttól a zálogtárgy általa történő értékesítése körében.

A zálogjogosult ennek alapján nem mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a zálogtárgy értékesítése során úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A törvényszöveg a kereskedelmi észszerűség alkalmazását sem tartja azonban elegendőnek, ezt ugyanis kiegészíti a további követelménnyel, amely szerint a zálogjogosult az értékesítés során a zálogkötelezett és a személyes kötelezett érdekeit is figyelembe véve köteles eljárni.

Két esetben a törvény az ellenkező bizonyításig vélelmezi, hogy a zálogtárgy értékesítése a kereskedelmi észszerűség követelményei szerint történt. Az egyik eset, amikor a zálogtárgy értékesítése tőzsdén, az értékesítés időpontjában érvényes áron történt. A másik eset, ha az értékesítésre a zálogtárgy kereskedelmi forgalma során általában alkalmazott, az adott piacon szokásos módon került sor. Ebben az esetben „*az adott piacon szokásos módon*” fordulatot végső soron a bíróságnak kell majd értelmeznie.

5:134. § [Az értékesítés]

- (1) A zálogjogosult – a zálogtárgy tulajdonosa helyett és nevében eljárva – jogosult a zálogtárgy tulajdonjogának átruházására.**
- (2) Az értékesítés történhet**
  - a) a zálogtárgy eredeti állapotában vagy kereskedelmi szempontból ésszerű feldolgozása, illetve átalakítása után;**
  - b) magánúton vagy nyilvánosan.**
- (3) Ha a zálogjog több zálogtárgyat terhel, azok értékesítése történhet együtt vagy külön-külön.**
- (4) A zálogjogosult az általa értékesített zálogtárgy tulajdonjogát nyilvános értékesítés esetén vagy akkor szerezheti meg, ha a zálogtárggyal tőzsdén kereskednek.**

A kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívüli gyakorlásának legfontosabb módja a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése. Ezt az esetet meg kell különböztetni attól, amikor a zálogtárgy értékesítésére a zálogfedezet megóvása, az értékcsökkenés elhárítása, illetve a további értékcsökkenés megelőzése érdekében kerül sor [5:107. § (2) bekezdés és 5:109. § (3) bekezdés]. Közös vonása azonban a kétféle értékesítésnek, hogy a zálogjogosult egyik esetben sem tulajdonosként jár el, hanem a zálogkötelezett helyett és nevében. Mivel ezt a gyakorlatban képviseletnek (a törvényes képviselet egy esetének) tekinthető, ezért ez a törvényes képviselő felelősségét is megalapozhatja.

A zálogjogosult az értékesítés során nem válik tulajdonossá, átmenetileg sem szerzi meg a zálogtárgy tulajdonjogát, még ingók esetében sem. Polgári jogunk a bizományi szerződés körében is szabályoz egy ehhez hasonló tulajdonátruházási alakzatot. A 6:283. § (2) bekezdése szerint eladási bizomány esetén a bizományos jogosult a megbízó tulajdonában álló ingó dolog tulajdonjogának az átruházására. Ezzel kapcsolatban a Ptk.-hoz fűzött miniszteri indokolás kiemeli, hogy észszerűtlennek tűnik az a konstrukció, hogy a tranzakció során a bizományos tulajdont szerezzon (Indokolás, 624).

A bizományos, illetve a zálogjogosult általi értékesítés között azonban az a nagy különbség, hogy míg a bizományos a saját nevében értékesít, addig a zálogjogosult a zálogkötelezett törvényes képviselőjeként teszi ezt, ebből következően a zálogjogosult a jelzálogjoggal terhelt ingatlan tulajdonjogát is átruházhatja, míg bizományosként ezt nem tehetné meg [6:283. § (2) bekezdés]. Ennek során arra is jogosultnak kellene őt tekinteni, hogy az eladó nevében az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez szükséges engedélyt a vevő részére kiadja.

A Ptk. lehetővé teszi a zálogjogosult számára, hogy ne az eredeti állapotban, hanem kereskedelmi szempontból észszerű feldolgozás, illetve átalakítás után értékesítse a zálogtárgyat. A kereskedelmi szempontból észszerű feldolgozás, illetve átalakítás kifejezés még további értelmezést igényelhet a bíróságok részéről.

Az értékesítés történhet magánúton (szabad kézből) vagy nyilvánosan. A szabad kézből történő értékesítést a korábbi jogunk is ismerte ingók esetében.

A zálogjogosult az általa értékesített zálogtárgy tulajdonjogát csak nyilvános értékesítés esetén, vagy akkor szerezheti meg, ha a zálogtárggyal tőzsdén kereskednek. A zálogjogosult által nyilvános értékesítésen történő tulajdonszerzést meg kell különböztetni attól az esettől, amikor a zálogjogosult a zálogjog érvényesítésének a zálogtárgy tulajdonjogának általa történő megszerzésének módját választja, ez utóbbi esetben a zálogjogosult a nyilvános értékesítést ugyan mellőzheti, viszont az 5:137. §-ban foglalt szabályok szerint kell eljárnia.

Végül megjegyezzük, hogy természetesen a zálogjogosultak jogaival rendelkező, azokat gyakorló zálogjogosulti bizományos is értékesítheti a zálogtárgyakat, ebben a körben a zálogjogosulti bizományos is a zálogkötelezett törvényes képviselőjeként jár el (a zálogkötelezett tekintetében tehát képviselő, a zálogjogosultak vonatkozásában viszont bizományos). Érdekes kérdés, hogy akár az 5:137. § alkalmazásával, akár pedig a jelen § (4) bekezdése szerinti nyilvános értékesítés során a zálogjogosulti bizományos e minőségében vajon megszerezheti-e a zálogkötelezett ingatlantulajdonát. A 6:281. § (3) bekezdése értelmében ugyanis semmis a bizományi szerződés, ha annak alapján a bizományos ingatlan tulajdonjogának a megszerzésére köteles. A zálogjogosulti bizományos e pozícióját ugyan nem bizományosi szerződéssel szerzi meg, de a jogállása kétségtelenül a bizományoséhoz hasonló, hiszen a zálogjogosulti bizományos a zálogjogosultat megillető jogai körében a saját nevében, de a zálogjogosultak javára jár el [5:96. § (5) bekezdés]. Álláspontunk szerint a hivatkozott rendelkezés folytán a zálogjogosulti bizományos a zálogkötelezett ingatlanának tulajdonjogát zálogjogosulti bizományosként nem szerezheti meg, de a zálogjogosultak képviselőjében vagy bizalmi vagyongazdálkodójaként eljárva (erre irányuló szerződéses felhatalmazás alapján, de nem zálogjogosulti bizományosi minőségében) nincs akadálya a zálogjogosultak nevében vagy bizalmi vagyongazdálkodóként a saját nevében történő tulajdonszerzésnek. A zálogjogosulti bizományos – e minőségében – a hitelezőket megillető követelésről egyébként nem rendelkezhet (így annak beszámítására sem jogosult), ebből következően zálogjogosulti bizományosként a zálogkötelezett tulajdonát képező ingatlan tulajdonjogának megszerzése már csupán ebből az okból sem lehetséges.

5:135. § *[Elszámolás, az értékesítés bevételének felosztása]*

- (1) **A zálogjogosult az értékesítést követően késedelem nélkül köteles írásbeli elszámolást készíteni, amelyben meg kell jelölnie**
- a) az értékesített zálogtárgyat;**
  - b) a befolyt vételárat;**

- c) **a zálogtárgy zálogjogosult által beszedett hasznait;**
  - d) **a zálogtárgy őrzésével, fenntartásával, feldolgozásával, átalakításával és értékesítésével kapcsolatban felmerült költségeket; és**
  - e) **ha tudomása van róla, a zálogtárgyat terhelő zálogjogok rangsorát és a zálogjogok által biztosított követelések összegét.**
- (2) **A zálogjogosult köteles az elszámolást megküldeni a zálogkötelezettnek és az előzetes értesítésre jogosult személyeknek.**
- (3) **A zálogjogosult késelem nélkül köteles a befolyt vételárnak a beszedett hasznokkal növelt és a zálogtárgy őrzésével, állagának fenntartásával, feldolgozásával, átalakításával és értékesítésével kapcsolatban felmerült költségekkel csökkentett összegét – a zálogjogok rangsora és a zálogjoggal biztosított követelések mértéke szerint – felosztani a zálogtárgyat terhelő zálogjogok jogosultjai között, és a fennmaradó összeget a zálogkötelezettnek kiadni.**

Bármilyen formában és bármilyen okból is kerül sor a zálogtárgy értékesítésére, a zálogjogosultat minden esetben elszámolási kötelezettség terheli. Az elszámolási kötelezettség óvadék esetén is fennáll.

Mindez azt jelenti, hogy szemben a foglalóval és a kötbérrel, a zálogjog és az óvadék nem tölthet be kárátalány szerepet. Ez összefüggésben áll azzal, hogy zálogjog és óvadék esetén a kötelezett – ha egyúttal nem személyes adós is – nem feltétlenül látja előre a tartozás pontos összegét. Foglaló és kötbér esetén ez azért nem okoz méltánytalanságot, mert ha a foglaló vagy a kötbér összege utóbb mégis túlzott mértékűnek bizonyulna, annak mérséklését lehet kérni a bíróságtól. A 6:185. § (5) bekezdése szerint a túlzott mértékű foglaló összegét a kötelezett kérelmére a bíróság mérsékelheti. Ugyanezt mondja ki a 6:188. §-a kötbér esetében. Ilyen rendelkezés a zálogjogi szabályok között nem található, de az elszámolási kötelezettség kogens szabálya miatt erre nincs is szükség.

Az elszámolásnak írásban kell megtörténnie, és a zálogkötelezett mellett azoknak a személyeknek kell megküldeni, akik az 5:131. § (1) bekezdése alapján az értékesítésről szóló előzetes értesítés megküldésére is jogosultak voltak.

Az írásbeli elszámolásban a zálogtárgy értékesítéséből befolyt vételár mellett külön fel kell tüntetni a zálogtárgy zálogjogosult által beszedett hasznait. A beszedett hasznokat le kell vonni a biztosított követelésből. Eltérő megállapodás hiányában a hasznok elszámolására a 6:46. § az irányadó. Ennek alapján a hasznokat elsősorban a költségekre, majd a kamatokra, végül pedig a főtartozásra kell elszámolni.

Az elszámolásban külön fel kell tüntetni a zálogtárgy őrzésével, fenntartásával, feldolgozásával, átalakításával és értékesítésével kapcsolatban felmerült költségeket. Ezeket a költségeket a zálogjogosult az eredeti követeléséhez hozzászámíthatja. Különösen a zálogtárgy őrzésével kapcsolatban felmerült költségeknél reális annak a veszélye, hogy a zálogjogosult indokolatlanul magas költségeket számol el. Ilyen esetben a zálogkötelezett, illetve a többi zálogjogosult bíróság előtt támadhatja meg az elszámolást.

A zálogjogosult késelem nélkül köteles a fennmaradó összeget a zálogjogok rangsora és a zálogjoggal biztosított követelések mértéke szerint felosztani a zálogtárgyat terhelő többi zálogjog jogosultja között. Ezt nyilván csak akkor képes megtenni, ha tudomása van arról, hogy a zálogtárgyat más zálogjogok is terhelik, ismeri a zálogjogok rangsorát és a többi zálogtárgy által biztosított követelések összegét. Ha még ezt követően is marad a befolyt vételárból, akkor a fennmaradó összeget a zálogkötelezettnek kell kiadni. Ha azonban a befolyt vételár a többi zálogjogosult követelését nem fedezi, követelésük a ki nem elégített rész erejéig fennmarad. Ezt a fennmaradó követelést továbbra is érvényesíthetik a személyes adóssal szemben, a zálogkötelezettel szemben

azonban nem, hiszen a zálogtárgy értékesítése miatt zálogjoguk megszűnt. A zálogkötelezettel szembeni fellépést egyébként az is kizárja, hogy helytállási kötelezettsége kizárólag a zálogtárgyra korlátozódik.

Kérdés, hogy mi a jogkövetkezménye annak, ha a zálogjogosult nem készít elszámolást, vagy hiányos, téves elszámolást állít össze. Ez a zálogtárgy értékesítését már nem érintheti, így ebben az esetben az érintettek a kielégítési jog gyakorlásának felfüggesztése vagy korlátozása iránti jogukat már nem tudják gyakorolni. Más lehetőség hiányában, a hiányos vagy téves elszámolásnak csak kártérítési jogi következményei lehetnek. Ez azonban azért problematikus, mert egy ilyen perben a zálogkötelezettnek, illetve a többi zálogjogosultnak kellene azt bizonyítania, hogy a befolyt vételár vagy a zálogtárgy beszedett hasznainak az értéke magasabb volt az elszámolásban feltüntetett összegnél. Ugyancsak nekik kellene felperesként azt is bizonyítani, hogy a zálogtárgy őrzésével, fenntartásával, feldolgozásával, átalakításával és értékesítésével kapcsolatban felmerült költségek alacsonyabbak voltak, mint amit a zálogjogosult az elszámolásban feltüntetett.

Egy további kérdés, hogy mi történik akkor, ha a zálogtárgyat értékesítő és az elszámolást készítő zálogjogosult – tudomása ellenére – a befolyt vételárból fennmaradó összegből nem elégíti ki a többi zálogjogosult követelését, hanem ezt az összeget közvetlenül a zálogkötelezettnek adja ki. Az 5:142. § (1) bekezdésének f) pontja alapján a zálogjog megszűnik, ha a zálogjogosult a kielégítési jogát gyakorolva a zálogtárgyat értékesíti, vagy a zálogtárgy tulajdonjogát megszerzi. Ez azt jelenti, hogy a zálogtárgy értékesítése következtében a többi zálogjogosult zálogjoga is megszűnik. A kötelezettel szemben tehát csak a követelés alapján érvényesíthetnek igényt, feltéve, hogy a korábbi zálogkötelezett egyben személyes adós is. A biztosított követelés alapján ugyanis a nem személyes adós zálogkötelezett ellen nem tudnak fellépni. Ezen túlmenően legfeljebb a zálogtárgyat értékesítő zálogjogosulttal szemben érvényesíthetnek kártérítési igényt.

Az 1959-es Ptk. 258. § (3) bekezdése szerint semmis volt az a zálogjog megszűnése előtt kötött megállapodás, amely a jogosultat az elszámolási kötelezettség alól mentesíti. Ezt a tilalmat a Ptk. nem mondja ki. Ettől függetlenül az elszámolási kötelezettség olyan kógens szabálya az új kódexnek, amelytől a felek nem térhetnek el, hiszen az elszámolási kötelezettség egy zálogkötelezettet védő fontos garanciális szabály.

A zálogjogosultnak a zálogtárgyból való kielégítés időpontjában keletkezik elszámolási kötelezettsége a zálogkötelezettel szemben. E körben a zálogtárgyból befolyó ellenérték és az esetleges részteljesítések nyomán fennmaradt tartozás különbözetét kell a zálogtárgy tulajdonosa részre kifizetni. A tényleges kielégítés azonban a végrehajtás utáni elszámoláskor még változhat, a későbbiekben felmerülő késedelmi kamatok növelik, esetleges időközi teljesítések pedig csökkenthetik azt (ÍH2016.97.).

4. A zálogtárgy tulajdonjogának a zálogjogosult által történő megszerzése

5:136. §

[A zálogtárgy zálogjogosult általi megszerzésének tilos esete]

Semmis az olyan megállapodás, amely szerint a zálogjogosult kielégítési joga megnyílásakor megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát.

A *lex commissoria* tilalma alapján semmis az olyan megállapodás, amely szerint a zálogjogosult kielégítési jogának megnyílásakor megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát.

Ez a tilalom régi szabálya magánjogunknak. Jogszabályi szinten ezt először az Osztrák Polgári Törvénykönyv 461. §-a mondta ki. Tiltott kikötés volt az is, amely szerint a hitelező a zálogot magának megtarthatta. Utóbb a Jt. 52. § (2) bekezdése mondta ki a *lex commissoria* tilalmát jelzálogjogra nézve. Ennek alapján semmis volt a tulajdonos és a jelzálogos hitelező között a követelésnek a tulajdonossal szemben beálló lejárta előtti létrejött oly megállapodás, amely szerint a jelzálogos hitelezőnek joga volt kielégítésül az ingatlan tulajdonának átruházását követelni vagy az ingatlant végrehajtás útján kívül értékesíteni. Ezzel azonos tartalmú rendelkezést mondott ki az Mtj. 778. § (2) bekezdése, amely azonban a végrehajtáson kívüli értékesítést már nem tilalmazta. Kézizálogjog esetén az Mtj. 876. §-a rögzítette ezt a tilalmat.

A Jt. miniszteri indokolása ehhez kapcsolódóan azt emelte ki, hogy ez a tilalom nem terjedt ki azokra a megállapodásokra, amelyeket a felek a követelés lejárta után kötöttek. Ekkor ugyanis már nem álltak fenn azok az adósvédelmi igények, amelyek a lejárat előtti tilalom kimondását indokolták. Amennyiben az adós a követelés lejárta után ruházta át a hitelezőre a jelzálog tulajdonjogát, a tulajdonátruházás *datio in solutum*-nak minősült.

A *lex commissoria* tilalmáról az 1959-es Ptk. 255. § (2) bekezdése szólt. Ez is csak a kielégítési jog megnyílt előtti megállapodást tilalmazta, vagyis annak nem volt akadálya, hogy a felek a jogosult kielégítési jogának megnyílt után állapodjanak meg abban, hogy a hitelező megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát. Az 1959-es Ptk. – szemben a Jt. 52. §-ával – nem tiltotta azt a megállapodást sem, amely alapján a zálogjogosult a zálogtárgy végrehajtáson kívüli értékesítését követelhetette. Az 1959-es Ptk. ebben a körben tehát áttörte a *lex commissoria* tilalmának hagyományos elvét. A Ptk. ezt még inkább kiszélesítette azért, hogy a kielégítési jog bírósági végrehajtási eljáráson kívüli gyakorlását tette főszabállyá.

5:137. § [A zálogtárgy tulajdonjogának a zálogjogosult által történő megszerzése a kielégítési jog megnyíltát követően]

- (1) A zálogjogosult a kielégítési jogának megnyíltát követően írásban felajánlhatja a zálogkötelezettnek, hogy a zálogtárgy tulajdonjogát elfogadja a biztosított követelés teljes vagy részleges kielégítése fejében.**
- (2) Az ajánlatnak meg kell jelölnie**
  - a) a zálogjogosultat és a zálogkötelezettet;**
  - b) a zálogtárgyat, amelyre az ajánlat vonatkozik;**
  - c) a zálogjoggal biztosított, fennálló követelés összegét;**
  - d) a kielégítési jog megnyíltának okát és időpontját; és**
  - e) azt, hogy a zálogtárgy tulajdonjogának megszerzése a biztosított követelés milyen mértékű kielégítését eredményezné, illetve azt az összeget, amelyet a zálogjogosult – a tulajdonjog megszerzése fejében, a biztosított követelés elszámolásán felül – fizetne a zálogkötelezett részére.**
- (3) A zálogjogosult az ajánlatról – annak megküldésével – köteles értesíteni a zálogkötelezeten kívül**
  - a) a személyes kötelezettet és a személyes kötelezett teljesítéséért felelősséget vállalt személyeket;**
  - b) a zálogtárgyat terhelő egyéb zálogjogok jogosultjait;**
  - c) lajstromozott zálogtárgy esetén mindazokat, akiknek a zálogtárgyra vonatkozóan a lajstromba bejegyzett joguk van; és**

- d) azokat, akik a zálogtárgyat terhelő joguk fennállásáról, annak igazolása mellett, a zálogjogosult által adott értesítést megelőző tizedik napig írásban értesítették.**
- (4) Az értesítésre jogosult személyek kifogást emelhetnek a zálogjogosult ajánlata ellen, ha az veszélyezteteti biztosított követelésük kielégítését.**
- (5) Ha a zálogkötelezett írásban elfogadja a zálogjogosult ajánlatát annak kézhezvételét követő húsz napon belül, és a (3) bekezdésben meghatározott személyek nem emelnek írásban kifogást az ajánlat ellen az annak kézhezvételét követő húsz napon belül, a zálogjogosult és a zálogkötelezett között adásvételi szerződés jön létre, amelynek alapján a zálogkötelezett köteles a zálogtárgy birtokát átruházni, illetve a tulajdonjog bejegyzéséhez az engedélyt kiadni. A tulajdonjog átszállásával a zálogjoggal biztosított követelés – az ajánlat tartalmának megfelelően – részben vagy egészben megszűnik.**

A *lex commissoria* tilalma alapján a felek a zálogjogosult kielégítési jogának megnyílása előtt nem állapodhatnak meg abban, hogy a zálogjogosult a kielégítési jog megnyíltakor automatikusan megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát. Annak azonban nincs akadálya, hogy a felek a kielégítési jog megnyílta után állapodjanak meg ebben.

Az (1) bekezdés alapján a zálogjogosult a kielégítési jog megnyílta után ajánlatot tehet a zálogkötelezettek a zálogtárgy tulajdonjogának részbeni vagy teljes kielégítés fejében történő elfogadására vonatkozóan. E vételi ajánlatban a zálogtárgy tulajdonjogának a megszerzéséért felajánlott ellenérték a biztosított követelés egy része vagy egésze. Ezt az ajánlatot írásban kell megtenni és a (2) bekezdésben írt tartalmi elemeket kell magában foglalnia. Amennyiben a zálogkötelezett elfogadja az ajánlatot, a felek között adásvételi szerződés jön létre. Ennek az a sajátossága, hogy a vevő, vagyis a zálogjogosult a vételárát nem pénzben fizeti ki, hanem a biztosított követelést részben vagy egészben elengedi (a vételárba beszámítja).

Az adásvételi szerződés létrejöttének feltétele, hogy a zálogjogosult az ajánlatról a törvényben meghatározott személyi kört értesítse. Az értesítés azt jelenti, hogy az ajánlatot az érintett személyeknek írásban meg kell küldeni. Az értesítésre jogosult személyek a zálogjogosult ajánlata ellen kifogást emelhetnek. Erre azonban csak akkor van lehetőségük, ha az ajánlat veszélyezteteti a zálogtárggyal biztosított követelésük kielégítését. Az érintettek az ajánlat kézhezvételétől számított húsz napon belül emelhetnek írásban kifogást az ajánlat ellen.

Az ajánlattal szembeni kifogását az arra jogosult nyilvánvalóan először a zálogjogosulthoz juttatja el. Kérdés azonban, hogy mi a helyzet akkor, ha a zálogjogosult ennek nem ad helyt, a kifogást emelő fordulhat-e bírósághoz, és ha igen, úgy milyen jogalapon indíthat pert. Az (5) bekezdésből az olvasható ki, hogy az adásvételi szerződés a kifogások hiányában jön létre a felek között. Ebből pedig az következik, hogy ha valamelyik jogosult kifogást emelt, akkor az adásvételi szerződés nem jön létre.

Ha senki nem emelt kifogást, és a zálogkötelezett az ajánlat kézhezvételétől számított húsz napon belül írásban elfogadó nyilatkozatot tesz, a felek között adásvételi szerződés jön létre. Az adásvételi szerződés alapján a zálogkötelezett köteles a zálogtárgy birtokát átruházni, illetve a tulajdonjog bejegyzéséhez szükséges engedélyt kiadni.

A tulajdonjog átszállásával a zálogjoggal biztosított követelés – az ajánlat tartalmának megfelelően – részben vagy egészben megszűnik. Nem szűnik meg azonban a többi zálogjogosult követelése. Kérdés ugyanakkor, hogy a többi zálogjogosult zálogjoga a zálogtárgy tulajdonjogának átruházásával megszűnik-e? Ezt nem tartjuk indokoltnak, hiszen ebben az esetben nem lehet szó jóhiszemű jogszerzésről. A zálogtárgy tulajdonjogát megszerző zálogjogosultnak tudnia kell arról, hogy a zálogtárgyat esetlegesen más zálogjogok is terhelik, sőt ezek jogosultjainak az ajánlatot meg is kell küldenie. Más tehát

a helyzet, mint abban az esetben, amikor a zálogjogosult értékesíti a zálogtárgyat. Ennek megfelelően a zálogjogosult nem szerezhethet tehermentes tulajdonjogot, a zálogtárgyat terhelő további zálogjogok és más korlátolt jogok fennmaradnak. A többi zálogjogosult tehát a biztosított követelést a zálogtárgy tulajdonjogát átruházó korábbi zálogkötelezettől követelheti, ha ő egyben személyes adós is. Fennmaradó zálogjoguk alapján azonban a dologi kötelezetté váló zálogjogosulttal szemben is felléphetnek.

Mivel a zálogjogosult és a zálogkötelezett között adásvételi szerződés jön létre, ezért a zálogtárgyra elővásárlási joggal rendelkezők gyakorolhatják ezt a jogukat. Ez a szerződéssel alapított vagy a jogszabály alapján fennálló elővásárlási jogra egyaránt irányadó. A dologi hatályú elővásárlási jog megszegésével kötött adásvételi szerződés az elővásárlási jogosulttal szemben hatálytalan. Ezt a 6:223. § (1) bekezdése mondja ki. Az elővásárlási jog jogosultja ennek alapján – szemben a kifogásolásra jogosultakkal – nem az adásvételi szerződés létre nem jöttének, hanem a vele szembeni hatálytalanságának a megállapítása iránt indíthat keresetet.

5:138. § [A közvetlen kielégítés joga]

- (1) Óvadék esetén, ha annak tárgya pénz, fizetésiszámla-követelés, tőzsdei vagy egyéb nyilvánosan jegyzett piaci árral rendelkező értékpapír vagy adott időpontban az értékpapírban foglalt feltételek szerint a felektől függetlenül meghatározható értékkel rendelkező pénzkövetelést megtestesítő értékpapír, a zálogjogosult a kielégítési joga megnyílásakor a zálogkötelezethez címzett egyoldalú nyilatkozattal – a biztosított követelés összege erejéig – a zálogtárgy tulajdonjogát megszerezheti, illetve ha már korábban megszerezte, megszüntetheti azt a kötelezettségét, hogy a kapott óvadékkal egyező fajtájú és mennyiségű vagyontárgyat ruházzon át a zálogkötelezetre.**
- (2) A zálogjogosult a közvetlen kielégítési jog gyakorlását követően késedelem nélkül köteles a zálogkötelezettel írásban elszámolni és a biztosított követelést meghaladó fedezetet a zálogkötelezett részére kiadni. Az elszámolás során a pénz és a fizetésiszámla-követelést annak névértékén, az értékpapírt nyilvános forgalmi vagy az (1) bekezdésben foglaltak szerint felektől függetlenül meghatározott értékén kell figyelembe venni.**
- (3) Ezeket a szabályokat kell megfelelően alkalmazni akkor is, ha a zálogjog tárgyát tulajdonjogot megtestesítő értékpapír alkotja, és a tulajdonjog tárgyát olyan dolog képezi, amely tőzsdei vagy egyéb nyilvánosan jegyzett piaci árral rendelkezik.**

Az óvadék egyik jellegadó sajátossága a jogosultat megillető közvetlen kielégítési jog. Az óvadék ezt a jellegzetességét azt követően is megőrizte, hogy a Ptk. az óvadék szabályait a zálogjog körébe integrálta.

A közvetlen kielégítési jog lényege, hogy elkerülhetővé válik a jogosult számára a zálogjog érvényesítéséhez szükséges eljárás. Ez még a kielégítési jog bírósági végrehajtási eljáráson kívüli gyakorlásánál is nagyobb hatalmat biztosít a jogosultnak. Ennek alapjául az óvadék speciális tárgyai szolgálhatnak.

Az óvadékjogosultja közvetlen kielégítési joga alapján a kielégítési joga megnyílásakor a zálogkötelezethez címzett egyoldalú nyilatkozattal – a biztosított követelés összege erejéig – a zálogtárgy tulajdonjogát megszerezheti, illetve ha már korábban megszerezte, akkor megszüntetheti azt a kötelezettséget, hogy a kapott óvadékkal egyező fajtájú és mennyiségű vagyontárgyat ruházzon át a zálogkötelezetre. Bár a törvény ezt nem mondja ki, indokolt, hogy az óvadék jogosultja ezt a nyilatkozatát írásban tegye meg.

Kérdés lehet, hogy az óvadék jogosultját a közvetlen kielégítési joga alapján csak az (1) bekezdésben foglalt jogok, illetve lehetőségek illetik-e meg, vagy a felek esetleg ettől eltérően is megállapodhatnak. Kérdés tehát, hogy a felek megállapodhatnak-e például abban, hogy az óvadék jogosultját az értékesítés joga is megilleti. Amint ezt az óvadékról szóló részben (az 5:95. §-hoz írt magyarázatban) kifejtettük, jelen § ugyan kógens, az óvadék jogosultját is megilleti azonban az 5:126. § (3) bekezdésében, illetve az 5:127. §-ban biztosított választási lehetőség. Ennek megfelelően az óvadék jogosultja is gyakorolhatja kielégítési jogát bírósági végrehajtáson kívül, ennek során pedig dönthet úgy, hogy az óvadék tárgyát ő maga értékesíti. Ehhez a kötelezettel való megállapodásra sincs szükség, ez a választási lehetőség ugyanis a Ptk. alapján illeti meg az óvadék jogosultját.

Egy ehhez kapcsolódó további kérdés, hogy lemondhat-e az óvadék jogosultja a jelen §-ban számára biztosított jogokról. Kérdés tehát, hogy az óvadék jogosultja lemondhat-e a közvetlen kielégítés jogáról. Ezt álláspontunk szerint megteheti, bár ennek gyakorlati relevanciája aligha van.

Fontos kiemelni, hogy az óvadék lényegét jelentő közvetlen kielégítési jog kivételt képez a *lex commissoria* tilalma alól [Pomeisl András: Az óvadék *in* Bodzási Balázs (szerk.): *Hitelbiztosítékok* (HVG-ORAC 2016, Budapest) 717.].

A zálogjogosultat terhelő elszámolási kötelezettség óvadék esetén is fennáll. Ez szorosan kapcsolódik ahhoz, hogy az óvadék jogosultja közvetlen kielégítési jogát kizárólag a biztosított követelés összege erejéig gyakorolhatja. Az elszámolásnak óvadék esetén is írásban kell megtörténnie. Az elszámolás során az óvadék jogosultja köteles a biztosított követelést meghaladó fedezetet a zálogkötelezettnek kiadni.

Az elszámolás során az értékpapírt nyilvános forgalmi értéken vagy az (1) bekezdésben foglaltak szerint felektől függetlenül meghatározott értékén kell figyelembe venni. Ilyen esetben azonban nem az óvadék alapításkori forgalmi értékét, hanem a kielégítési jog megnyílásakor fennálló forgalmi értékét kell alapul venni. A két időpont közötti időszakban a forgalmi érték csökkenésének a kockázatát a jogosult viseli. Joga van azonban kiegészítő biztosítékot kérni a zálogkötelezettől.

A (3) bekezdés alapján ezeket a szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha az óvadék tárgyát tulajdonjogot megtestesítő értékpapír alkotja, és a tulajdonjog tárgyát olyan dolog képezi, amely tőzsdei vagy egyéb nyilvánosan jegyzett piaci árral rendelkezik. Ebbe a körbe tartozik a közraktári jegy is. Közraktári jegy óvadékba adása esetén a közraktári jegy jogosultja (az óvadék kötelezettje) a tulajdonában lévő árujegyet és zálogjegyet üres forgatmánnyal látja el, és így adja át az óvadék jogosultjának. Ennek következtében az óvadékot adó rendelkezési joga a közraktári jegyek felett megszűnik, azok érvényesítésére pedig a zálogjogosult hitelező válik jogosulttá.

Ebben az esetben azonban problémát jelenthet, ha az óvadék tárgya – a közraktári jegyek által megtestesített jog – előbb válik lejárttá, mint az a követelés, amit az óvadék biztosít. Mivel a közraktári jegyek a jogosultnál vannak, ezért felmerül a kérdés, hogy ki kell-e elégítenie magát az óvadék tárgyából a biztosított követelés lejárta előtt. Kérdés tehát, hogy ha a közraktári jegyek alapján áru kerül az óvadék jogosultjához, akkor ő köteles-e ezt az árut értékesíteni. A válasz az, hogy nem, hiszen a kielégítési joga még nem nyílt meg. A biztosított követelés esedékessé válása és ennek alapján a kielégítési jogának a megnyílása előtt a zálogjogosult nem értékesítheti a közraktári jegyek alapján hozzá került árut.

Ha azonban a hozzá került áru értéke olyan mértékben csökken, amely már a biztosított követelés kielégítését fenyegeti, akkor az 5:107. § (2) bekezdése alapján végső esetben – a további értékcsökkenés megelőzése érdekében – értékesítheti a zálogtárgyat. Ez azonban nem kötelessége a zálogjogosultnak. Ha azonban ennek nem tesz eleget, akkor ez megfelelő tényállás esetén a zálogjogosultat terhelő kármegelőzési, illetve kárenyhítési kötelezettség megsértéseként is értékelhető.

Előfordulhat az is, hogy az áru értéke növekszik. Ebben az esetben a zálogkötelezett (az óvadék kötelezettje) az 5:107. § (4) bekezdése alapján a túlzott biztosíték arányos kiadását követelheti.

Az óvadék jogosultját a kielégítési elsőbbség az ugyanazon vagyontárgyon fennálló jelzálogjog jogosultjával szemben is megilleti. Az 5:123. § alapján ugyanis, ha ugyanazt a zálogtárgyat óvadék és jelzálogjog is terheli, az óvadék jogosultját kielégítési elsőbbség illeti meg a jelzálogjog jogosultjával szemben.

Végül arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a Bszt. 57. § (7) és (8) bekezdései a közvetlen kielégítési jogra vonatkozóan is speciális szabályt tartalmaznak.

5. Az elzálogosított jog vagy követelés érvényesítése

5:139. §

[Az elzálogosított jog vagy követelés érvényesítése]

Ha a jelzálogjog tárgya követelés, a zálogjogosult teljesítési utasítást adhat a követelés kötelezettje számára, és a követelés esedékessé válását követően az eredeti jogosult helyett a követelés kötelezettjével szemben érvényesítheti is a követelést. Ezt a szabályt megfelelően alkalmazni kell akkor is, ha a jelzálogjog tárgya jog.

Az engedményezés új szabályaihoz igazodva jelen § lehetővé teszi a zálogjogosult számára, hogy a jelzálogjog tárgyául szolgáló jog vagy követelés kötelezettje számára teljesítési utasítást adjon.

A teljesítési utasításról a 6:198. § rendelkezik. A teljesítési utasításhoz fűződő legfontosabb joghatás, hogy ezt követően a kötelezett csak a teljesítési utasításnak megfelelően teljesíthet.

A zálogjogosult emellett a jog vagy követelés esedékessé válását követően az eredeti jogosult helyett érvényesítheti is a jogot vagy a követelést annak kötelezettjével szemben.

5:140. §

[Alzálogjog érvényesítése]

- (1) Az alzálogjog jogosultja a zálogjogosultnak a zálogjogból fakadó jogait annyiban gyakorolhatja, amennyiben e jogok gyakorlására a zálogjogosult maga is jogosult. Ha a követelést kézizálogjog biztosítja, a zálogjogosult az alzálogjog jogosultjának kérésére köteles a zálogtárgy birtokát részére átruházni.**
- (2) Az alzálogjog jogosultja e jogából fakadó jogait úgy köteles gyakorolni, hogy azzal a zálogjogosult zálogjoggal biztosított követelésének megtérülését ne veszélyeztesse. Az alzálogjog érvényesítése eredményeként az ennek jogosultjához az alzálogjoggal biztosított követelést meghaladóan befolyt pénzeszregegen vagy más vagyontárgyon a zálogjogosultat az alzálogjogosulttal szembeni elszámolási igénye biztosítására zálogjog illeti meg.**

- (3) Ha a zálogjog tárgyául szolgáló követelés kezességgel van biztosítva, a zálogjogosult a kezességből fakadó jogait a követelés kezésével szemben – a (2) bekezdés megfelelő alkalmazásával – a kezesség jogosultjára irányadó szabályok szerint gyakorolhatja.**

1. Alzálogjog a Ptk.-ban

A régi magyar magánjog szerint a zálogjogosult hitelező a zálogtárgyra vonatkozóan őt megillető zálogjogot tovább adhatta zálogba. Az alzálogos hitelező így a zálogjogra és ezzel együtt a zálogjoggal biztosított követelésre szerzett zálogjogot, amely azonban az eredeti zálogtárgyra nem terjedt ki. Az alzálogjog tárgya tehát nem az eredeti zálogtárgy, hanem a zálogjog volt, vagyis az alzálogjog nem az eredeti zálogtárgyat, hanem azt terhelő zálogjogot terhelte. Ennek megfelelően az alzálogos hitelező a zálogtárgyra közvetlenül – második zálogjogos hitelezőként – nem, hanem csak a zálogjog közvetítésével nyert jogot. Az alzálogos hitelezőnek közvetlenül a zálogtárgy tulajdonosa ellen kereseti joga nem volt, és a zálogtárgyból nem nyerhetett kielégítést. A zálogtárgyra sem végrehajtást, sem árverést nem kezdeményezhetett.

Az alzálogjog intézménye 1945 után a szocialista időszakban eltűnt a magyar polgári jogból. A rendszerváltozás után – egészen a Ptk. hatálybalépéséig – csupán egyetlen jogszabály, az Inyvh. 17. §-a tett róla említést. Ennek alapján lehetőség volt az alzálogjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésére, a rendelet azonban nem határozta meg magának az alzálogjognak a tartalmát. Az ehhez kapcsolódó csekély jogirodalmi hivatkozás az alzálogjog tartalma körüli bizonytalanságra utal [Anka Tibor – Gárdos István – Nemes András: *A zálogjog kézikönyve* (HVG-ORAC 2003, Budapest) 263–264.; Leszkoven László: *A zálogjog új szabályai* (Novotni Alapítvány 2001, Miskolc) 98.].

Ilyen előzmények után élesztette fel jelen § az alzálogjog intézményét. Ez a szakasz azonban – szemben régi magánjogunkkal – lehetővé tette, hogy az alzálogjog jogosultja a zálogkötelezettel szemben is fellépjen. Ennek eredeti normaszövege szerint ugyanis, ha a zálogjog tárgyául szolgáló követelés zálogjoggal vagy kezességgel van biztosítva, a zálogjogosult a követelés jogosultjának a zálogjogból, illetve kezességből fakadó jogait is gyakorolhatja.

Az eredeti normaszövegből azonban nem derült ki, hogy az alzálogjog magában foglalja-e az elzálogosított zálogjoggal biztosított követelést, vagy sem. A kérdés tehát a Ptk. alapján is az volt, hogy az alzálogjog fogalmilag a követelés és a zálogjog elzálogosítását jelenti-e, vagy csupán a zálogjognak a megterhelését.

Korábbi magánjogukból egyértelműen az következett, hogy az alzálogjog nemcsak a zálogjogot, hanem az általa biztosított követelést is magában foglalja. Bár a Ptk. erre a kérdésre sem adott egyértelmű választ, megítélésünk szerint a korábban hatályos jelen §-ból is az a helyes értelmezés következett, amely szerint az alzálogjog a zálogjoggal biztosított követelésre is kiterjed. Ez következik a járulékoság elvéből is, amelynek alapján a zálogjog elzálogosításánál is hasonló szabályoknak kell érvényesülniük, mint a zálogjog átruházása esetén.

A hatályos 5:99. § (3) bekezdése szerint a zálogjogot – az önálló zálogjog kivételével – a zálogjoggal biztosított követeléssel együtt lehet átruházni vagy megterhelni. E § (1) bekezdése alapján pedig a biztosított követelés átruházásával vagy egyéb módon való átszállásával a zálogjog is átszáll a követelés új jogosultjára. E szabályokból következően a zálogjognak zálogjoggal való megterhelése esetén az elzálogosítás a zálogjoggal biztosított követelésre is kiterjed. Ebben a vonatkozásban is érvényesül a járulékoság elve.

Ettől azonban el kell határolni magának az alzálogjognak a járulékoságát. Alzálogjogot is csak valamely pénzben meghatározható követelés biztosítására lehet alapítani, az alzálogjog esetében is fenn kell tehát, hogy álljon egy biztosított követelés, és az alzálogjog is csak e követeléssel együtt ruházható át. Az alzálogjoggal biztosított követelés értelemszerűen nem azonos azzal a követeléssel, amit az alzálogjoggal terhelt (fő)zálogjog (az alzálogjog tárgyának részeként) biztosít.

A felmerült jogértelmezési bizonytalanság tisztázása és egyértelművé tétele érdekében 2016-ban a Ptkmód. módosította és kiegészítette a Ptk. alzálogjogra vonatkozó szabályait. További módosításokra és pontosításokra a Hbnyvtvmódtv. keretében került sor (ennek zálogjogi rendelkezései 2019. július 17-én léptek hatályba).

2. Az elzálogosított követelés lehetséges biztosítékai

A gazdasági életben gyakori, hogy hitelfelvétel során az adós egy őt megillető követelést zálogosít el hitelezője javára. Ebben az esetben az elzálogosított követelés lesz a zálogtárgy (az elzálogosított követelés természetesen nem azonos a zálogjoggal biztosított követeléssel). Ennek alternatívája az, ha az adós nem elzálogosítja, hanem átruhazza, engedményezi az őt megillető követelést. Erre a 6:99. §-ban foglalt fiducia tilalom enyhítése után, nem fogyasztói körben ismét lehetőség van.

Egy követelés elzálogosítása során – amelyre nyilvánvalóan biztosítéki célból kerül sor, hiszen a zálogjog célja követelés(ek) biztosítása – az alábbi helyzetekkel számolhatunk:

- a) az elzálogosított követelést nem biztosítja zálogjog;
- b) az elzálogosított követelést zálogjog biztosítja;
- c) az elzálogosított követelést zálogjog és kezesség is biztosítja;
- d) az elzálogosított követelést zálogjog nem, csak kezesség biztosítja.

3. Az elzálogosított követelést nem biztosítja zálogjog

Az 5:101. § (1) bekezdése alapján zálogjog tárgya bármely vagyontárgy lehet. vagyontárgy alatt a 8:1. § (1) bekezdésének 5. pontja alapján jogokat és követeléseket is érteni kell. A Ptk. dologi jogi szabályai szerint azonban jogok és követelések nem lehetnek tulajdonjog tárgyai, ezért az 5:101. § (4) bekezdése kimondja, hogy ha a zálogtárgy jog vagy követelés, és e törvény eltérően nem rendelkezik, vagy a zálogtárgy természetéből más nem következik, a zálogtárgy tulajdonjogán a jogot vagy a követelést, a zálogtárgy tulajdonosán a jogosultat kell érteni. Az 5:101. § (5) bekezdése szerint pedig a követelésen alapított zálogjogra vonatkozó szabályok megfelelően alkalmazandóak, ha a zálogjog tárgya jog.

A jogokon és követeléseken fennálló zálogjog a Ptk. szerint jelzálogjognak minősül, amelynek létrejöttéhez nyilvántartásba vételi kötelezettség kapcsolódik. Az 5:93. § (1) bekezdésének b) pontja szerint a jelzálogjogot jog és követelés esetén a hitelbiztosítéki nyilvántartásba kell bejegyezni. Ez alól csak az az eset kivétel, ha az elzálogosított jog fennállását közhiteles nyilvántartás (ún. lajstrom) tanúsítja. Ebben az esetben ugyanis az 5:93. § (2) bekezdése szerint a jelzálogjog megalapításához a megfelelő lajstromba való bejegyzés szükséges. Ez a rendelkezés követelések esetén nem irányadó, hiszen jelenleg nincs olyan követelés, amelynek fennállását valamely közhiteles nyilvántartás tanúsítaná.

A követeléseket terhelő jelzálogjogot ezért minden esetben a hitelbiztosítéki nyilvántartásba kell bejegyezni.

Az 5:93. § (4) bekezdése szerint a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésre egyedileg vagy körülírással meghatározott zálogtárgy tekintetében kerülhet sor. A bejegyzésnek nem akadály, ha a bejegyezni kívánt zálogtárgy a bejegyzés időpontjában nem létezik, vagy azon a zálogkötelezettet nem illeti meg a rendelkezési jog. A hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzendő jelzálogjog tárgya tehát jövőbeli vagy feltételes jog és követelés is lehet. A jövőbeli (jel)zálogjog természetesen nem azonos azzal esettel, amikor nem a zálogtárgy, hanem a zálogjoggal biztosított követelés jövőbeli vagy feltételes.

Az elzálogosított követelésre vonatkozó szabályokat a Ptk. még két helyen mond ki: az 5:110. §-ban (az elzálogosított követelés mint zálogfedezet védelme) és az 5:139. §-ban (az elzálogosított jog vagy követelés érvényesítése).

Mindezek alapján, ha a jogosult az őt megillető követelést elzálogosítja (egy őt terhelő tartozás biztosítása érdekében), akkor követelést terhelő (követelésen fennálló) jelzálogjog jön létre, amelyet a hitelbiztosítéki nyilvántartásba be kell jegyezni. Mivel ebben az esetben az elzálogosított követelést nem biztosítja egy másik zálogjog, ezért ilyenkor alzálogjog sem jön létre.

4. Az elzálogosított követelést zálogjog biztosítja

Más azonban a helyzet, ha a jogosultat megillető és általa elzálogosított követelést zálogjog biztosítja. Ebben az esetben a zálogjoggal biztosított követelést elzálogosító személy nemcsak az elzálogosított követelés jogosultja, hanem egyben zálogjogosult is. Ennek alapján zálogjoggal biztosított követelés elzálogosítása során többszereplős jogviszonyok jönnek létre, melynek alanyai:

- az eredeti biztosított követelés kötelezettje (személy adós),
- az eredeti követelést biztosító zálogjog kötelezettje (zálogkötelezett, aki lehet a személyes adós is, de tőle különböző személy is),
- az eredeti biztosított követelés, valamint az azt biztosító zálogjog jogosultja, aki egyben a követelést elzálogosító személy (ő egyben zálogjogosult és zálogkötelezett is) és
- az elzálogosított követelést terhelő zálogjog jogosultja, aki jellemzően a követelést elzálogosító személy hitelezője (vagyis az elzálogosított követeléssel biztosított további követelés jogosultja és egyben zálogjogosult is).

Az 5:99. § (4) bekezdése erre az esetre mondja ki azt, hogy a zálogjoggal biztosított követelés alzálogjog alapítása útján terhelhető meg zálogjoggal. Az alzálogjog tárgya pedig a zálogjog és az általa biztosított követelés lesz. Ez azt jelenti, hogy az eredeti biztosított követelés és az azt biztosító zálogjog csakis együtt zálogosítható el, mégpedig alzálogjog formájában. Ez a járulékoság elvének egy fontos (alzálogjog alapítása során bekövetkező) megnyilvánulása.

Jelen § (1) bekezdése ezt azzal egészíti ki, hogy az alzálogjog jogosultja a zálogjogosultnak a zálogjogból fakadó jogait annyiban gyakorolhatja, amennyiben e jogok gyakorlására a zálogjogosult (vagyis a követelését és a zálogjogát alzálogba adó eredeti zálogjogosult, a főzálogjogosult) maga is jogosult. Ez egyrészt azt jelenti, hogy az alzálogjog jogosultja gyakorolhatja az elzálogosított követelésből származó és annak kötelezettje, vagyis a személyes adós ellen érvényesíthető jogokat. Másrészt azonban gyakorolhatja az elzálogosított követelést terhelő zálogjogból fakadó, a zálogkötelezettel szemben a zálogjogosultat megillető jogokat is.

A módosított jelen § (1) bekezdése alapján is felmerül azonban az a kérdés, hogy az alzálogjog jogosultja támaszthat-e igényt magára a zálogtárgyra, vagyis fordulhat-e közvetlenül a zálogkötelezett ellen. Korábbi magánjogunk szabályai szerint erre nem volt lehetőség. A jelen § (1) bekezdése szerint azonban az alzálogjog jogosultja gyakorolhatja a zálogjogosultnak (vagyis a főzálogjog jogosultjának) a zálogjogból fakadó jogait. Az alzálogjog jogosultja ennek alapján nemcsak az eredeti biztosított követelésből, hanem a zálogjogból is kielégítést kereshet. Így, ha a főzálogjog jogosultjának a kielégítési joga megnyílik, akkor az alzálogjog jogosultja dönthet a kielégítési jog gyakorlásának a módjáról, ennek során pedig értékesítheti is a zálogtárgyat. Ennek alapján tehát közvetlenül a zálogkötelezett ellen is felléphet, ami egy lényeges változás a régi magyar magánjog szabályaihoz képest.

5. Az elzálogosított követelést zálogjog és kezesség is biztosítja

Követelések elzálogosítása során a harmadik esetkör, amikor az elzálogosított követelést nemcsak zálogjog, hanem kezesség is biztosítja. Jelen § új (3) bekezdése alapján ilyenkor a zálogjogosult a kezessel szemben is felléphet.

A kezes az elzálogosított követelés jogosultjával – vagyis a főzálogjogosulttal – áll jogviszonyban, így neki kellene teljesítenie, ha erre őt a főzálogjogosult felszólítja. A (3) bekezdés alapján azonban a zálogjogosult (aki ebben az esetben az alzálogjog jogosultja is) felszólíthatja a zálogjoggal biztosított követelés kezesét a részére történő teljesítésre.

Kérdés, hogy ha a kezes nem teljesít, akkor ellene az alzálogjog jogosultja indíthat-e pert. Indokolt elismerni az alzálogjogosult ahhoz való jogát, hogy a kezessel szemben fellépjen, és ha a kezes a teljesítést elmulasztja, akkor az alzálogjog jogosultja ezt az igényét perben is érvényesíthesse. Ezt támasztja alá a (2) bekezdésnek az a szabálya is, amely szerint az alzálogjog jogosultja e jogából fakadó jogait úgy köteles gyakorolni, hogy azzal a zálogjogosult zálogjoggal biztosított követelésének megtérülését ne veszélyeztesse.

Az alzálogjog jogosultja tehát közvetlenül a kezessel szemben is felléphet, és annak nemteljesítése esetén akár pert is indíthat ellene.

6. Az elzálogosított követelést zálogjog nem, csak kezesség biztosítja

A negyedik esetkör, amikor az elzálogosított követelést zálogjog nem, kezesség azonban biztosítja. Ebben az esetben nem alzálogjog, hanem olyan követelést terhelő jelzálogjog jön létre, amely követelést – mint zálogtárgyat – kezesség biztosít. Erre az esetre a (3) bekezdés kimondja, hogy a (jel)zálogjogosult gyakorolhatja az elzálogosított követelés jogosultjának a kezességből fakadó jogait is.

Az előző pontban már kifejtettük, hogy a kezesség az eredeti, elzálogosított követelés jogosultja és a kezes között jön létre. Ebben az esetben a jelzálogjogosult helyzete azonos a kezességgel biztosított követelés engedményesének a helyzetével. Ezt támasztja alá az 5:139. § is.

7. Az alzálogjog érvényesítésére vonatkozó új rendelkezések

Az 5:89. § (4) bekezdése szerint a zálogjoggal biztosított követelés alzálogjog alapítása útján terhelhető meg zálogjoggal. Az alzálogjog tárgya a zálogjog és az általa biztosított követelés. Az alzálogjogra pedig – ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik – a zálogjogra vonatkozó szabályok irányadók.

Ennek alapján a Ptk. is egyértelműen kifejezésre juttatja azt a dogmatikailag helyes álláspontot, amely szerint a zálogjogot csak a biztosított követeléssel együtt lehet elzálogosítani, vagyis az alzálogjog tárgya a zálogjog és a biztosított követelés együtt.

Az alzálogjogot érintően a Ptkmód. 16. §-a pontosította és kiegészítette a jelen §-t. Ennek következtében a szakasz címe is megváltozott, az ugyanis már nem az alzálogjogról, hanem az alzálogjog érvényesítéséről szól. Jelen §-t legutóbb, 2019. július 17-ei hatálybalépéssel a Hbnyvtmódtv. módosította.

A módosított jelen § (1) bekezdése szerint, az alzálogjog jogosultja a zálogjogosultnak a zálogjogból fakadó jogait annyiban gyakorolhatja, amennyiben e jogok gyakorlására a zálogjogosult maga is jogosult. Ha a követelést kézizálogjog biztosítja, a zálogjogosult az alzálogjog jogosultjának kérésére köteles a zálogtárgy birtokát részére átruházni.

Lényeges eltérés a jelen § korábbi és a módosítás utáni normaszövege között, hogy amíg az eredeti szöveg a zálogjogosultról, illetve a követelés jogosultjáról beszélt, addig a módosítás utáni normaszövegben az alzálogjog jogosultja, valamint az eredeti zálogjogosult szerepel. Ez is egyértelművé teszi, hogy alzálogjog létrejötté esetén az eredeti zálogjogosultat megillető jogokat az alzálogjog jogosultja gyakorolhatja. A módosítás utáni szöveg ehhez még azt is hozzáteszi, hogy amennyiben e jogok gyakorlására a zálogjogosult (vagyis csak azt követően, hogy arra az eredeti zálogjogosult) maga is jogosult lenne.

Jelen § (1) bekezdésének második mondata szerint, ha az alzálogjog tárgyát képező követelést kézizálogjog biztosítja, a zálogjogosult az alzálogjog jogosultja kérésére köteles a zálogtárgy birtokát részére átruházni. Ebben az esetben a kézizálogjog megalapításához szükséges birtokátruházás szabályait kell figyelembe venni (5:94. §).

Ettől eltérő kérdés az, hogy az alzálogjog létrejöhet-e kézizálogjogként. Ha abból indulunk ki, hogy jogok csak jelzálogjog tárgyai lehetnek, akkor a zálogjogon alapított zálogjog is csak jelzálogjogként jöhet létre, feltéve, hogy bejegyzik a megfelelő nyilvántartásba.

Régi jogunk ugyanakkor kézizálogjog formájában is lehetővé tette alzálogjog létrejöttét. A zálogjogosult ugyanis a zálogtárgyat a zálogkötelezett beleegyezésével alzálogba adhatta. Ilyen esetben nem új zálogjog, hanem alzálogjog jött létre. Az alzálogos hitelező akkor sem szerzett zálogjogot közvetlenül magára a dologra, ha a zálogtárgy birtokába került. A birtokba adás csak az alzálogos hitelező biztosítására szolgált, ami a tulajdonos számára csupán azt jelentette, hogy a zálogtárgyat ezt követően nem az eredeti hitelező, hanem az alzálogos hitelező tartja magánál.

Régi magánjogunk szerint ugyanakkor kézizálogjognak jogok is lehettek a tárgyai. Az 5:101. § (2) bekezdése ezzel szemben úgy fogalmaz, hogy kézizálogjog tárgya csak ingó dolog lehet. Ebből pedig az következik, hogy zálogjog sem lehet kézizálogjog tárgya. Alzálogjog tehát a Ptk. alapján csak jelzálogjogként jöhet létre. Ennek feltétele az alzálogjog alapítására irányuló (al)zálogszerződés mellett a megfelelő nyilvántartásba való bejegyzés. A megfelelő nyilvántartás azt a nyilvántartást jelenti, amelybe az eredeti (fő)jelzálogjog is bejegyzésre került.

Új rendelkezésként jelen § (2) bekezdése azt is kimondja, hogy az alzálogjog jogosultja e jogából fakadó jogait úgy köteles gyakorolni, hogy azzal a zálogjogosult zálogjoggal biztosított követelésének megtérülését ne veszélyeztesse. Az alzálogjog érvényesítése eredményeként az ennek jogosultjához az alzálogjoggal biztosított követelést meghaladóan befolyt pénzüsszegen vagy más vagyontárgyon a zálogjogosultat az alzálogjogosulttal szembeni elszámolási igénye biztosítására zálogjog illeti meg. Mindez azt jelenti tehát, hogy az eredeti zálogjogosultat (a főzálogjogosultat) törvényes zálogjog illeti meg az alzálogjogosulttal szembeni elszámolási igénye biztosítására.

További kérdés, hogy a Ptk. alapján van-e arra lehetőség, hogy a zálogjogosult hitelező az őt megillető – zálogjoggal biztosított – követelésnek csak egy részét zálogosítsa el, vagyis a követelésnek és így az azt biztosító zálogjognak is csak egy részét terhelje az alzálogjog. Véleményünk szerint ennek nincs akadálya, feltéve, hogy a követelés megosztható. Az 5:99. § (4) bekezdése kógens szabályként azt mondja ki, hogy a zálogjoggal biztosított követelés alzálogjog alapítása útján terhelhető meg zálogjoggal. Az alzálogjog tárgya a zálogjog és az általa biztosított követelés. Azt azonban e rendelkezések nem tiltják, hogy a felek úgy rendelkezzenek, hogy nem a zálogjoggal biztosított teljes követelést, hanem annak csak egy részét terhelik meg zálogjoggal. Abban ugyanakkor már nem állapodhatnak meg, hogy az alzálogjog tárgya követelés nélkül kizárólag csak az azt biztosító zálogjog legyen.

Kivételesen mégis előfordulhat, hogy az alzálogjog tárgya a követeléstől függetlenül csak maga a zálogjog legyen: ez a helyzet az önálló zálogjog elzálogosítása esetén. Mivel pedig az önálló zálogjog önmagában is átruházható, forgalomképes jog, ezért elzálogosításának sincs akadálya. Az önálló zálogjog azonban független a biztosított követeléstől, így azt a követeléstől függetlenül is át lehet ruházni, illetve meg lehet terhelni. Ebben az esetben az alzálogjog a követeléstől függetlenül terheli az önálló zálogjogot. Az önálló zálogjogot terhelő alzálogjog jogosultja ennek megfelelően a követelés érvényesítésére csak akkor lesz jogosult, ha egyébként ő maga a követelésnek is jogosultja. Az önálló zálogjog gyakorlására vonatkozóan a biztosítéki szerződésben foglalt rendelkezések azonban alzálogjog esetén is irányadóak.

Korábbi jogunk szerint a zálogjog átruházása, illetve az alzálogba adás közötti leglényegesebb különbség az volt, hogy átruházás esetén az engedményes mint új zálogjogosult gyakorolhatta a zálogtárgy feletti kielégítési jogát. Ez a jog az alzálogjog jogosultját azonban nem illette meg. Jelen § alapján ugyanakkor ez az elhatárolás már nem helytálló. Így valójában egyetlen különbség áll csak fenn a két esetkör között: átruházás esetén a korábbi zálogjogosult mint engedményező (pontosabban mint jogátruházó) teljes mértékben kilép a zálogjogi jogviszonyból, elzálogosítás esetén azonban főzálogjogosultként ő is a zálogjogi jogviszonyban marad.

Ehhez kapcsolódóan merül fel egy fontos, a fizetési képtelenségi eljárásokat érintő kérdés: alzálogjog esetén az eredeti zálogkötelezett ellen indult csőd- vagy felszámolási eljárásba kinek kell bejelentkeznie. Az eredeti zálogkötelezettel szemben az alzálogjog jogosultjának nincs követelése. Jelen § (1) bekezdése alapján azonban a zálogjogból (vagyis a követeléssel együtt elzálogosított zálogjogból) fakadó jogokat az alzálogjog jogosultja gyakorolhatja. Ennek alapján logikusnak tűnik az a következtetés, hogy privilegizált zálogjogosultként a zálogkötelezett elleni csőd- és felszámolási eljárásba az alzálogjog jogosultjának kell belépnie. Ezért a Cstvm. által módosított Cstv. 28. § (2) bekezdés f) pontja kifejezetten is kimondja, hogy az alzálogjog jogosultját is fel kell hívni az alzálogjoggal biztosított követelésének bejelentésére, a Cstv. 49/D. § (3) bekezdése pedig azt, hogy a zálogjoggal biztosított követeléssel azonos elbírálás alá esik az alzálogjoggal biztosított követelés is.

A Hbnytmódtv. 128. §-a egy új (3) bekezdéssel egészítette ki a jelen §-t. A 2019. július 17-től hatályos rendelkezés szerint: „Ha a zálogjog tárgyául szolgáló követelés kezességgel van biztosítva, a zálogjogosult a kezességből fakadó jogait a követelés kezésével szemben – a (2) bekezdés megfelelő alkalmazásával – a kezesség jogosultjára irányadó szabályok szerint gyakorolhatja.”

Ennek az új (3) bekezdésnek a beiktatására azért volt szükség, mert ha a zálogjog tárgyául szolgáló követelést kezesség biztosítja, zálogjog azonban nem, akkor alzálogjog sem jöhet létre. Erre vonatkozóan is rögzíteni kellett azonban, hogy a zálogjogosult a kezessel szemben a kezesség jogosultjára irányadó szabályok szerint léphet fel, és gyakorolhatja a kezességből fakadó jogait.

5:141. §

[Követelést megtestesítő értékpapírok]

Az elzálogosított jog vagy követelés érvényesítésére és az aljelzálogra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni akkor is, ha a zálogjog tárgyát követelést megtestesítő értékpapír alkotja.

A gyakorlatban széles körben elterjedt, hogy értékpapírok szolgálnak biztosítékként. Az okirati formában előállított értékpapírok elzálogosítására a dolgok elzálogosítására irányadó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni. A dematerializált értékpapírok elzálogosítása a tőkepiaci törvény vonatkozó szabályai szerint, az értékpapír-alszámlán való zárolás útján történik.

Értékpapírokat akár jelzálogjog, akár kézizálogjog, akár óvadék alapítása után el lehet zálogosítani. Valamennyi esetben figyelemmel kell azonban lenni az értékpapírok azon fő sajátosságára, hogy egy jogot vagy követelést testesítenek meg és tesznek ezáltal még inkább forgalomképesé.

Az 5:141. § a követelést megtestesítő értékpapírokra mond ki speciális szabályokat. Ennek alapján, ha a zálogtárgy követelést megtestesítő értékpapír, akkor az elzálogosított jog vagy követelés érvényesítésére, valamint az aljelzálogra vonatkozó szabályokat is megfelelően alkalmazni kell. Ebből következően követelést megtestesítő értékpapírok elzálogosítása esetén is alkalmazni kell az 5:139. §-ának, valamint az 5:140. §-ának rendelkezéseit.

Az 5.139. § az elzálogosított jog vagy követelés érvényesítéséről szól. A jogirodalomban ezzel kapcsolatban megjelent álláspont szerint, ha bemutatóra szóló, valamint a névre szóló, de üres forgatmánnyal ellátott értékpapír birtokát ruházták át a zálogjogosultra, akkor a papír teljesítés végett való bemutatása helyettesíti a teljesítési igazolást. Más értékpapírok esetén azonban az értékpapír mellett a teljesítési utasításra is szükség lehet [Gárdos István: A zálogjog in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1067.].

Amennyiben a követelést megterhelő értékpapíron fennálló zálogjogot zálogosítják el, az 5:99. § (4) bekezdése alapján alzálogjog jön létre. Ebben az esetben alkalmazandó az 5:140. § (1) bekezdése, amely szerint az alzálogjog jogosultja a zálogjogosultnak a zálogjogból fakadó jogait annyiban gyakorolhatja, amennyiben e jogok gyakorlására a zálogjogosult maga is jogosult. Ha a követelést kézizálogjog biztosítja, a zálogjogosult az alzálogjog jogosultjának kérésére köteles a zálogtárgy birtokát részére átruházni. Ezek alapján követelést megtestesítő értékpapírt terhelő zálogjog elzálogosítása esetén az alzálogjog jogosultja közvetlenül az értékpapír kötelezettjével szemben is felléphet.

XXVIII. Fejezet

A zálogjog megszűnése

5:142. § [A zálogjog megszűnése]

- (1) A zálogjog megszűnik, ha**
  - a) a zálogjogosult lemond a zálogjogáról és a zálogtárgyat visszaadja a zálogkötelezettnek vagy ha a jelzálogjogot törlik a megfelelő nyilvántartásból;**
  - b) a zálogjog tárgyául szolgáló dolog elpusztul, a zálogjog tárgyául szolgáló követelés vagy jog megszűnik anélkül, hogy más vagyontárgy lépne a helyébe;**
  - c) a kézzzálogjog jogosultja elveszíti a zálogtárgy birtokát, kivéve, ha késedelem nélkül birtokvédelmi eljárást vagy birtokpert indított;**
  - d) a zálogjoggal biztosított követelés, illetve minden olyan jogviszony, amely alapján a jövőben zálogjoggal biztosított követelés keletkezhet, megszűnik;**
  - e) a zálogjoggal biztosított követelés elévül, ez azonban a követelést biztosító kézzzálogból való kielégítést nem akadályozza;**
  - f) a zálogjogosult a kielégítési jogát gyakorolva a zálogtárgyat értékesíti vagy a zálogtárgy tulajdonjogát megszerzi.**
- (2) A zálogjoggal biztosított követelés megszűnése ellenére is fennmarad a zálogjog a követelést kielégítő személyes kötelezettet, zálogkötelezettet vagy harmadik személyt megillető megtérítési követelés biztosítására akként, hogy a fennmaradó zálogjog a megtérítési követelés jogosultját illeti meg.**
- (3) A zálogjog fennmarad a zálogjoggal biztosított követelés biztosítékául, ha ugyanaz a személy lesz a zálogkötelezett és a zálogjogosult.**
- (4) Megszűnik a zálogjog, ha a követelés átruházása kifejezetten az azt biztosító zálogjog átszállásának kizárásával történt. Ha azonban a zálogjog a követelés átruházójának az átruházott követelését meghaladóan más követelését is biztosítja, e követelés biztosítékaként a zálogjog fennmarad.**

1. A megszűnéshez kapcsolódó járulékoság

A zálogjog járulékos jellegéből következik, hogy a biztosított követelés megszűnése kihat a zálogjogra, a követelés megszűnésével ugyanis a zálogjog is megszűnik. Ezt az (1) bekezdés d) pontja is rögzíti. Ennek alapján megszűnik a zálogjog, ha a zálogjoggal biztosított követelés, illetve minden olyan jogviszony, amely alapján a jövőben zálogjoggal biztosított követelés keletkezhet, megszűnik. Ez a megszűnési ok önálló zálogjogra – a biztosított követeléstől való jogi függetlensége miatt – természetesen nem vonatkozik. Az önálló zálogjog a biztosított követelés (vagyis a biztosítéki szerződés szerinti követelés) megszűnése ellenére is fennmarad és alkalmas arra, hogy a felek újabb követelések biztosítására használják fel.

A biztosított követelés az esetek nagy részében teljesítéssel szűnik meg. A zálogjog megszűnéséhez vezető, a biztosított követelés teljesítéséhez kapcsolódó legegyszerűbb és egyben leggyakoribb eset az, amikor a zálogjogosult hitelezőt a személyes adós zálogkötelezett elégíti ki. Ilyenkor a biztosított követelés kötelezettje (a személyes adós) és a zálogkötelezett (dologi kötelezett) ugyanaz a személy, és ebben az esetben a teljesítéssel nemcsak a biztosított követelés, hanem egyúttal a zálogjog is megszűnik.

A biztosított követelés teljesítésére a pénztartozás teljesítésére vonatkozó általános szabályok (6:42–48. §-ok) az irányadóak, teljesítésnek minősül azonban a beszámítás is

(6:49–52. §-ok). Ennek alapján a személyes adós, a zálogkötelezett és harmadik személy is teljesíthet beszámítással. A személyes adóst megillető ellenkövetelést azonban a zálogkötelezett (ha egyben nem személyes adós is) és a harmadik személy nem számíthatja be. Közvetett úton erre csak akkor kerülhet sor, ha a személyes adós a zálogjogosulttal szembeni pénzkövetelését a zálogkötelezetre engedményezi. Ezt a rá engedményezett pénzkövetelést a zálogkötelezett akkor számíthatja be, ha a zálogjogosult követelését ő teljesíti. A zálogtárgyból való kielégítés tűrése során azonban a zálogkötelezett nem tudja beszámítani a rá engedményezett pénzkövetelést, hiszen ez a tűrési kötelezettség más jellegű, mint a pénzkövetelés, így abba a pénzkövetelést nem is lehet beszámítani.

2. Az egyes megszűnési okok

A zálogjog megszűnésének okait az (1) bekezdés tételesen felsorolja. A megszűnési okokról szóló szakasz kógens, vagyis a felek a zálogszerződésben a Ptk.-ban nem nevesített megszűnési okban nem állapodhatnak meg.

A zálogjog megszűnésének az (1) bekezdésben meghatározott esetei a következők:

- a) a zálogjogosult lemond a zálogjogáról, és a zálogtárgyat visszaadja a zálogkötelezettnek, vagy ha a jelzálogjogot törlik a megfelelő nyilvántartásból;
- b) a zálogjog tárgyául szolgáló dolog elpusztul, a zálogjog tárgyául szolgáló követelés vagy jog megszűnik anélkül, hogy más vagyontárgy lépne a helyébe;
- c) a kézzzálogjog jogosultja elveszíti a zálogtárgy birtokát, kivéve, ha késedelem nélkül birtokvédelmi eljárást vagy birtokpert indított;
- d) a zálogjoggal biztosított követelés, illetve minden olyan jogviszony, amely alapján a jövőben zálogjoggal biztosított követelés keletkezhet, megszűnik;
- e) a zálogjoggal biztosított követelés elévül, ez azonban a követelést biztosító kézzzálogból való kielégítést nem akadályozza;
- f) a zálogjogosult a kielégítési jogát gyakorolva a zálogtárgyat értékesíti vagy a zálogtárgy tulajdonjogát megszerzi.

Az 1959-es Ptk. 259. § (5) bekezdése kimondta, hogy a zálogjog akkor is megszűnik, ha a törvény a végrehajtási vagy más eljárás körében így rendelkezik. Erről a megszűnési okról a Ptk. nem szól, ilyen utaló szabályt nem tartalmaz, de arra nincs is szükség, mert az érintett eljárásokat szabályozó törvények ettől függetlenül is így rendelkeznek. A Cstv. 38. § (4) bekezdése például továbbra is kimondja, hogy az adós vagyontárgyain azok értékesítésével megszűnik a zálogjog. Ilyen esetben a jelzálogjog törlésére a felszámoló kérelme alapján kerül sor.

A kézzzálogjog abban az esetben is megszűnik, ha a zálogjogosult lemond a zálogjogáról, és a zálogtárgyat visszaadja a zálogkötelezettnek. Ugyancsak a kézzzálogjog megszűnését eredményezi, ha a zálogjogosult a zálogtárgy birtokát elveszíti, kivéve, ha késedelem nélkül birtokvédelmi eljárást vagy birtokpert indított. Az 1959-es Ptk. 265. § (6) bekezdése erre az esetre egyéves határidőt biztosított a jogosult számára, de nem volt elegendő a birtokvédelmi eljárás megindítása, a jogosultnak bírósághoz kellett fordulnia.

Az (1) bekezdés b) pontja alapján a zálogjog akkor is megszűnik, ha a zálogtárgy elpusztul, a zálogjog tárgyául szolgáló követelés vagy jog megszűnik anélkül, hogy más vagyontárgy lépne a helyébe. Ebben az esetben ugyanakkor figyelembe kell venni a kézzzálog-, valamint a jelzálogfedezet védelmére vonatkozó rendelkezéseket is, amelyek alapján a zálogkötelezettől a zálogtárgy állapotának a helyreállítása, illetve megfelelő új biztosíték vagy más kiegészítő biztosíték követelhető.

Az (1) bekezdés f) pontja általános megszűnési okként kimondja, hogy megszűnik a zálogjog, ha a zálogjogosult kielégítési jogát gyakorolva a zálogtárgyat értékesíti, vagy a zálogtárgy tulajdonjogát megszerzi. Nem szűnik meg azonban a zálogjog akkor, ha a zálogtárgy értékesítésére nem a kielégítési jog gyakorlása, hanem károsodás elhárítása érdekében kerül sor. Az 5:104. § (3) bekezdése alapján ilyenkor a befolyt vételár a zálogtárgy helyébe lép (óvadékként). Hasonló esetkör, amikor a zálogtárgy értékesítésére a zálogfedezet védelme körében, a további értékcsökkenés megelőzése érdekében kerül sor. Az ilyen típusú értékesítésről az 5:107. § (2) bekezdése, valamint az 5:109. § (3) bekezdése külön is rendelkezik. A zálogtárgy értékesítése ezekben az esetekben nem jelenti a kielégítési jog gyakorlását.

Az (1) bekezdésben felsorolt megszűnési esetek közül az alábbiak önálló zálogjogra nézve is irányadók:

- a zálogjogosult lemond a zálogjogáról, és a jelzálogjogot törlik a megfelelő nyilvántartásból (önálló zálogjog esetén az ingatlan-nyilvántartásból);
- a zálogjog tárgyául szolgáló dolog (önálló zálogjog esetében: ingatlan) elpusztul;
- a zálogjogosult a kielégítési jogát gyakorolva a zálogtárgyat értékesíti, vagy a zálogtárgy tulajdonjogát megszerzi (a kielégítési jog gyakorlása tekintetében nincs különbség a követelést biztosító, járulékos zálogjog, illetve az önálló zálogjog között).

Kérdés, hogy ha az önálló zálogjog jogosultja lemond a zálogjogáról, akkor az 5:100. § (8) bekezdésében foglaltak alkalmazhatóak-e, vagyis a zálogkötelezett a jelzálogjog törlése helyett kérheti-e annak átjegyzését, vagyis azt, hogy az ingatlan-nyilvántartásba az önálló zálogjog jogosultjaként őt magát vagy az általa megjelölt pénzügyi intézményt jegyezzék be. Ennek – álláspontunk szerint – nincs akadálya, ha ugyanis a zálogjogosult lemond a zálogjogáról, ez azt jelenti, hogy a maga részéről nem tart igényt arra, hogy a biztosítéki szerződés szerinti követelését – ha még van ilyen – a zálogtárgyból elégítse ki. A zálogjogról való lemondás egyértelműen azt jelenti, hogy a zálogjogosult számára az önálló zálogjogra és ennek alapján az annak tárgyát képező ingatlanból való kielégítés lehetőségére már nincsen szüksége, így az önálló zálogjognak a biztosítéki szerződésben megjelölt célja véglegesen megghiúsult. Ez pedig az 5:100. § (8) bekezdésében meghatározott olyan ok, amelynek alapján a zálogkötelezett kellő alappal kérheti a zálogjogosultat arra, hogy az járuljon hozzá az önálló zálogjog átjegyzéséhez.

Más megszűnési okok a járulékoság hiánya miatt önálló zálogjog esetében nem jönnek figyelembe. Önálló zálogjog esetében azonban van arra lehetőség, hogy a biztosítéki szerződés más megszűnési okokat is meghatározzon, amelyre az 5:100. § (8) bekezdése is utal („*ha a biztosítéki szerződésbe foglalt más, az önálló zálogjog megszűnését eredményező ok vagy feltétel bekövetkezett...*”). Ilyen eset lehet például az, ha a felek a biztosítéki szerződés szerinti követelés elévülését az önálló zálogjog megszűnési okaként határozzák meg.

3. Az elévülés

A Ptk.-nak a módosítás előtt hatályos szövege a biztosított követelés elévülését valamennyi zálogjog esetén általános megszűnési oknak tekintette. Az 1959-es Ptk. 264. § (1) bekezdése ezt kizárólag a jelzálogjog körében mondta ki. Az 1959-es Ptk. 324. § (3) bekezdése alapján azonban a követelés elévülése nem akadályozta az azt biztosító kézi zálogból való kielégítést.

A kézzálogjogra vonatkozó eltérő szabályozás egyrészt a zálogtárgy birtoklásának tényével magyarázható. A másik ok az, hogy az elévülés a joggyakorlás bizonyos ideig történő elmaradásához fűzött jogkövetkezmény. Kézzálogjog esetén azonban a hitelező részéről a joggyakorlás elmaradása – épp a zálogtárgy birtoklása miatt – nem állapítható meg. Ezzel állt összefüggésben, hogy korábbi magánjogunk sem tekintette a kézzálogjog megszűnési okának a követelés elévülését. A követelés elévülése ellenére annak a kézzálogjog alapján a kézzálogjog tárgyából történő kielégítését mindaddig érvényesíteni lehetett, amíg a kielégítés lehetősége fennállt [Raffay Ferencz: *A magyar magánjog kézikönyve* (Sziklai Henrik kiadása 1906, Eperjes) 126.].

Elvi és gyakorlati megfontolások alapján a Ptkmód. 17. § (1) bekezdése kiegészítette jelen § (1) bekezdésének e) pontját. A módosított normaszöveg szerint a biztosított követelés elévülése nem akadályozza a követelést biztosító kézzálogból való kielégítést. Ennek alapján a biztosított követelés elévülése csak a jelzálogjog megszűnését eredményezi. Dogmatikai szempontból ugyanakkor ez is vitatható, hiszen az elévült követelés nem szűnik meg, azt csupán bírósági eljárásban nem lehet érvényesíteni. Következetesebb lenne tehát a követelés elévülése esetén azt kimondani, hogy az elévült követelést biztosító jelzálogjog alapján kielégítési jog bírósági végrehajtás útján nem gyakorolható (más kérdés a kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívüli gyakorlása). Az is logikus lett volna, ha a szabályozás a követelés elévülésével egyidejűleg a zálogjog (kielégítési jog) elévülését mondja ki. A biztosított követelés elévülésének a zálogjogra gyakorolt hatását ennek megfelelően nem a zálogjog megszűnése, hanem annak érvényesítése körében szabályozandó kérdésnek kellene tekinteni.

Önálló zálogjog esetében a biztosítéki szerződés szerinti követelés elévülése természetesen nem eredményezi a zálogjog megszűnését. Ez a megszűnési ok tehát csak követelést biztosító, járulékos jelzálogjog esetén érvényesül. Önálló zálogjog esetében azonban lehetőség van arra, hogy a biztosítéki szerződés szerinti követelés elévülésére a zálogkötelezett – miként a személyes adós is – kifogásként hivatkozzon. A biztosított követelés elévülésére való hivatkozás ugyanis egy olyan kifogás, amely a személyes adóst is megilleti, így erre az 5:100. § (6) bekezdése alapján az önálló zálogjog kötelezettje is hivatkozhat. Ennek az sem feltétele, hogy erről a felek a biztosítéki szerződésben megállapodjanak.

A biztosított követelés elévülésétől meg kell különböztetni magának a zálogjognak az elévülését. A kielégítési jog gyakorlása körében már részletesen foglalkoztunk azzal, hogy a zálogjog kapcsán az elévülés kérdése a Ptk. alapján miért nem vethető fel, itt ezért csak utalunk a korábban kifejtettekre.

4. A biztosított követelés zálogjog nélküli átruházása

A járulékoság elvéből következik, hogy a biztosított követelést és az azt biztosító zálogjogot csak együttesen lehet átruházni. Ezt a járulékosági szabályt a korábban hatályos 5:99. § (3) bekezdése mondta ki. Ennek alapján a zálogjogot önmagában, a biztosított követelés nélkül nem lehetett átruházni. Ezzel kapcsolatban az 1959-es Ptk. 259. § (3) bekezdése azt is kimondta, hogy a zálogjog megszűnik, ha a követelés a zálogjog nélkül száll át. Ezt a megszűnési okot a Ptk. eredetileg nem rögzítette.

Az önálló zálogjog újraszabályozásával együtt a Ptkmód. 10. § (1) bekezdése módosította az 5:99. § (3) bekezdését. A módosított normaszöveg szerint a zálogjogot – az önálló zálogjog kivételével – a zálogjoggal biztosított követeléssel együtt lehet

átruházni vagy megterhelni. A megterhelni fordulatnak is nagy a jelentősége, hiszen ez az alzálogjogra utal, amelyről az 5:99. § (4) bekezdése rendelkezik.

A Ptkmód. 17. § (2) bekezdése mondta ki újra az 1959-es Ptk.-nak azt a szabályát, amely szerint a követelés zálogjog nélküli átszállása esetén a zálogjog megszűnik. Jelen § módosított (4) bekezdése alapján ugyanis megszűnik a zálogjog, ha a követelés átruházása kifejezetten az azt biztosító zálogjog átszállásának kizárásával történt.

A módosított normaszöveg azonban még egy nagyon lényeges mondattal kiegészült. Eszerint, ha a zálogjog a követelés átruházójának az átruházott követelését meghaladóan más követelését is biztosítja, akkor e követelés biztosítékaként a zálogjog fennmarad. Ez az új rendelkezés részletesebb magyarázatot igényel.

Az 5:89. § (5) bekezdése lehetővé teszi, hogy a felek a biztosított követelést az alapul fekvő egy vagy több jogviszonyra utalással határozzák meg. A zálogszerződés ilyen tartalmú rendelkezése az 1959-es Ptk. 263. §-ában szabályozott keretbiztosítéki jelzálogjoghoz hasonló konstrukciót eredményez. A keretbiztosítéki jelzálogjog lényege ugyanis csak részben volt az, hogy kizárólag egy meghatározott felső összeg(keret) erejéig terhelte a zálogtárgyat. Ennél fontosabb volt az a tény, hogy a keretbiztosítéki jelzálogjog nem egy konkrét követeléshez, hanem egy konkrét jogviszonyhoz vagy jogcímhez kapcsolódott. A keretbiztosítéki jelzálogjog esetében tehát a járulékoság nem a zálogjog és egy konkrét követelés, hanem a zálogjog és egy vagy több jogviszony, illetve jogcím vonatkozásában érvényesült. Ezt az 1959-es Ptk. szerinti kivételes esetkörrel illesztette be a Ptk. az általános zálogjogi szabályok közé, és ezáltal a biztosított követelés meghatározásának e speciális módját általánosította.

Amennyiben a felek a zálogjogot egy vagy több jogviszonyhoz kötik, előállhat az a helyzet, hogy a jogviszonyból folyamatosan keletkező követeléseket a zálogjogosult hitelező engedményezi, anélkül, hogy a jogviszonyban alanyváltozásra kerülne sor. Ha az 5:99. § (3) bekezdéséből indulunk ki, akkor a követelések engedményezésével együtt az azokat biztosító zálogjog is átszáll. Kérdés, hogy ilyenkor a fennmaradó jogviszonyból származó követeléseket biztosító, valamint az engedményezett követelésekkel együtt átszálló zálogjogok miként oszlanak meg. Erről a felek szerződésükben rendelkezhetnek.

A jelzett problémára is megoldást kínálhat a módosított (4) bekezdés. Ennek alapján ugyanis a zálogjognak nem kell feltétlenül követnie az engedményezett követeléseket (legalábbis nem a zálogjoggal biztosított követelések alapjául szolgáló jogviszonnyal együtt). A zálogjogosult hitelező ugyanis megteheti azt is, hogy a követeléseket zálogjog nélkül engedményezi, anélkül, hogy ez a zálogjog megszűnését eredményezné (visszterhes átruházás során ebben az esetben nyilván alacsonyabb ellenértékre számíthat). A követeléseket megszerző engedményesnek természetesen az áll érdekében, hogy zálogjoggal biztosított követeléseket szerezzen. Az engedményező zálogjogosult a módosított szakasz alapján tehát dönthet úgy, hogy a követeléseit zálogjog nélkül ruházza át, cserében azonban zálogjoga változatlan terjedelemben fennmarad a továbbra is fennálló alapjogviszonyból, illetve alapjogviszonyokból eredő követelések biztosítására. Megteheti azonban azt is, hogy a követeléseket zálogjoggal együtt ruházza át (ebben az esetben azonban azt kockáztatja, hogy az alapjogviszony zálogjogi fedezet nélkül marad, hacsak a zálogjog megosztására nem kerül sor az engedményező és az engedményes között). Mindez rugalmasabbá teszi a zálogjogi szabályozást annak érdekében, hogy a zálogjogosult hitelező az üzleti érdekeinek leginkább megfelelő döntést hozhassa.

5. Kivételek a zálogjog megszűnéséhez kapcsolódó járulékoság alól

A zálogjog megszűnéséhez kapcsolódó járulékoság szabálya alól a (2) bekezdés több kivételt is tesz. Ennek alapján a zálogjoggal biztosított követelés megszűnése ellenére is fennmarad a zálogjog a követelést kielégítő személyes kötelezettet, zálogkötelezettet vagy harmadik személyt megillető megtérítési követelés biztosítására. Ez a megtérítési igény a 6:57. § (2) bekezdése alapján jön létre, amely szerint – ha a kötelezett és a harmadik személy közötti jogviszonyból más nem következik –, a harmadik személyt megtérítési igény illeti meg a kötelezettel szemben.

Ehhez kapcsolódóan a (2) bekezdés három különböző esetet szabályoz, nevezetesen azokat, amikor a zálogjog a zálogjogosult követelését kielégítő

- (nem zálogkötelezett) személyes kötelezett, vagy
- (nem személyes adós) zálogkötelezett, vagy pedig
- a követelést kielégítő harmadik személy megtérítési igényének biztosítására marad fenn.

Ezekben az esetekben tehát a zálogjog a biztosított követelés megszűnése ellenére is fennmarad, és a továbbiakban egy másik követelést, a hitelezőt kielégítő személy megtérítési igényét biztosítja. Így egy jogszabály által előírt követeléscsereére kerül sor. Két különböző követelésről, illetve igényről van szó, még abban az esetben is, ha összecszerűségükben esetleg meg is egyeznek egymással.

Ez a követeléscsere ugyanakkor felszámolási eljárás során problémákat okozhat, ugyanis a megtérítési követelés biztosítására törvény erejénél fogva fennmaradó zálogjog új jogosultjának is be kell lépnie a megtérítési igény kötelezettje ellen indított felszámolási eljárásba. A Ptk. alapján azonban kérdéses, hogy ez az új jogosult az eredeti zálogjogosult pozíciójába kerülhet-e a zálogkötelezett ellen indított felszámolási eljárásba, hiszen őt nem az eredeti követelés, hanem egy újonnan keletkezett megtérítési igény illeti meg. Ez az 1959-es Ptk. alapján nem volt kérdéses, hiszen a régi kódex nem az eredeti követelés megszűnését, és egy új zálogjoggal biztosított megtérítési igény keletkezését mondta ki, hanem az eredeti követelésnek és az azt biztosító zálogjognak a zálogjogosultat kielégítő személyre való átszállásáról rendelkezett.

Erre tekintettel a Hbnytmódtv. 129. §-a módosította jelen § (2) bekezdését. A 2019. július 17-étől hatályos normaszöveg egyértelművé teszi, hogy a fennmaradó zálogjog akként biztosítja a zálogjogosultnak kielégítést nyújtó személy megtérítési követelését, hogy a fennmaradó zálogjog a megtérítési követelés jogosultját illeti meg. A Ptk. a módosítás után sem mondja ki a fennmaradó zálogjog átszállását, de azt egyértelművé teszi, hogy ez a fennmaradó zálogjog a megtérítési követelés jogosultját illeti meg. Ebből következően ezt a fennmaradó zálogjogot a megtérítési követelés jogosultja érvényesítheti, vagyis a kielégítési jogot is ez a személy gyakorolhatja. A megtérítési követelés jogosultja kérheti továbbá a fennmaradó zálogjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzését, illetve zálogjogosult hitelezőként beléphet a zálogkötelezett ellen folyó csőd- vagy felszámolási eljárásba.

A (2) bekezdésben szereplő három esetet elsődlegesen az kapcsolja össze, hogy a zálogjogosult mindhárom esetben kielégítést kap, a biztosított követelést ugyanis valaki teljesíti. A kielégítés módja azonban közömbös, arra tehát nemcsak fizetés, hanem beszámítás útján is sor kerülhet.

Az alábbiakban ezeket a megszűnéshez kapcsolódó járulékoság alól tett kivételeket vizsgáljuk meg részletesebben.

6. A biztosított követelés teljesítése a nem zálogkötelezett személyes adós által

Az első esetkör, amelyet a (2) bekezdés szabályoz, az, amikor a zálogjog a (nem zálogkötelezett) személyes adóst megillető megtérítési igény biztosítására marad fenn. Ha a zálogjogosult hitelezőt a személyes adós elégtí ki a biztosított követelés megszűnik. Amennyiben azonban a személyes adós valakitől megtérítést igényelhet, ennek az igénynek a biztosítására a zálogjog fennmarad, és az a személyes adóst illeti meg. Ebben az esetben ugyanakkor feltétel, hogy a személyes adós ne legyen egyben zálogkötelezett is.

Ezen ritka esetek egyike, amikor a kötelemben van olyan adóstárs, aki zálogkötelezett is egyben, míg más adóstársak nem zálogkötelezettek. Ha a nem zálogkötelezett egyetemleges adóstárs kielégíti a hitelezőt, megtérítési igénye keletkezik a többi adóstárral szemben. Ennek a megtérítési igénynek a biztosítására marad fenn a személyes adóst megillető zálogjog a többi adóstárral szemben. Mivel azonban ez a megtérítési igény – az egyetemleges kötelezettek egymás között fennálló elszámolási viszonya alapján – rendszerint az eredeti követelésnek csak egy része, ezért a zálogjog is csak a megtérítési igény erejéig marad fenn, és illeti meg a teljesítő személyes adóst (adóstársat).

7. A hitelező kielégítése a nem személyes adós dologi kötelezett által

A (2) bekezdés alapján a biztosított követelés megszűnése ellenére is fennmarad a zálogjog a zálogkötelezettet megillető megtérítési igény biztosítékául.

Amennyiben a zálogjogosult részére a dologi zálogkötelezett teljesít, ez utóbbinak megtérítési igénye keletkezik a személyes adóssal szemben. Ennek jogalapját a 6:57. § (2) bekezdése jelenti. Eszerint, ha a kötelezett és a harmadik személy közötti jogviszonyból más nem következik, a harmadik személyt megtérítési igény illeti meg a kötelezettel szemben. A 6:57. § (3) bekezdése ezt azzal egészíti ki, hogy ha a követelés teljesítésére tekintettel a harmadik személynek követelése keletkezik a kötelezettel szemben, a megszünt követelés biztosítékai fennmaradnak, és e követelést biztosítják. Ezt a rendelkezést kell alkalmazni akkor is, ha a követelés kielégítésére zálogjog vagy biztosítékot nyújtó személy helytállása alapján kerül sor. A 6:57. § (3) bekezdése ennek alapján jelen § (2) bekezdésében nevesített esetkörök közül kettőt lefed.

Bár ezt a követelményt a Ptk. nem mondja ki, ilyen esetben a dologi kötelezett jellemzően nem személyes adós is egyben. Kivételesen előfordulhat azonban olyan helyzet is, hogy az egyetemleges adóstársak közül nem mindegyik zálogkötelezett. A hitelezőt kielégítő zálogkötelezettnek ilyen esetben megtérítési igénye keletkezik a többi egyetemleges adóstárral szemben, a zálogjog pedig a zálogkötelezett javára, a megtérítési igénye biztosítékául ebben az esetben is fennmarad.

A biztosított követelésnek a zálogtárgyból való kielégítése esetére az 1959-es Ptk. 259. § (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy ha a zálogtárgy tulajdonosa, valamint a követelés kötelezettje (személyes kötelezett) különböző személy, és a hitelező a zálogtárgyból kielégítést kapott, a zálogjog megszűnik, a követelés pedig egyéb biztosítékaival együtt a kielégítés erejéig a tulajdonosra szállt át.

A Ptk. ezt a rendelkezést a zálogjogi szabályozás körében annyiban vette át, amennyiben az (1) bekezdés f) pontja kimondja, hogy a zálogjog megszűnik, ha

a zálogjogosult a kielégítési jogát gyakorolva a zálogtárgyat értékesíti, vagy a zálogtárgy tulajdonjogát megszerzi. Abban az esetben tehát, ha a zálogjogosult kielégítése nem a zálogkötelezett teljesítésével, hanem a zálogjog érvényesítésével történik meg, úgy a zálogjog értelemszerűen megszűnik, ilyen esetben az a zálogkötelezett megtérítési igénye biztosítására nem marad fenn az értékesített vagy a zálogjogosult által megszerzett vagyontárgyon. Ami viszont a kielégített követelést illeti, az ebből eredő megtérítési igény ebben az esetben is megilleti azt a zálogkötelezettet, aki annak tűrésére kényszerült, hogy a tulajdonát képező zálogtárgyból a zálogjogosult kielégítést kaphasson. Ezt ebben az esetben a zálogkötelezett számára is a 6:57. § (2) és (3) bekezdése teszi lehetővé. A személyes adóssal szembeni megtérítési igény ilyenkor a zálogjog fennmaradása nélkül ugyan, de megilleti a zálogtárgyból való kielégítést túrni kénytelen zálogkötelezettet, sőt az eredeti követelés egyéb (zálogjogon kívüli) biztosítékai is fennmaradnak a javára.

A Ptk. annyiban szabályozza az 1959-es Ptk.-ától eltérően a (jellemzően nem személyes adós) zálogkötelezett általi teljesítést, hogy ilyenkor a zálogjog egészen addig, amíg a zálogjogot nem érvényesítették (abból a zálogjogosult kielégítést nem kapott), a zálogkötelezett teljesítésének eredményeként az utóbbit megillető megtérítési követelés biztosítására fennmarad.

További eltérés mutatkozik a régi magyar magánjog szabályaival való összevetés során. Az előző pontban részletesen is bemutattuk, hogy a korábbi magyar magánjog szerint a követelés átszállása mellett a zálogjog is átszállt a zálogjogosultat kielégítő nem személyes adós zálogkötelezetre, amelynek révén saját (tulajdonosi) jelzálogjog jött létre. Az 1959-es Ptk. 259. § (4) bekezdése erre az esetre ugyan nem mondta ki a zálogjog átszállását, mert nem ismerte el a tulajdonosi zálogjog intézményét, de a zálogkötelezett vagyoni érdekeit ehhez hasonlóan mégis védelemben részesítette. A hivatkozott rendelkezés kimondta ugyanis, hogy a zálogjog – egyebek között – megszűnik ugyan, ha a zálogtárgy tulajdonosa a zálogjoggal biztosított követelést megszerzi, de a zálogjog – ha a követelést megszerző tulajdonos nem személyes kötelezett – a rangsorban hátrább álló zálogjogosultak irányában mégis fennmarad. A szóban forgó zálogkötelezett tehát az utóbbi zálogjogosultakkal szemben a kielégítési joguk gyakorlása során az őt megillető zálogjogra is hivatkozhatott, és az általa kielégített, ezáltal rá átszállt követelésre a tulajdonát képező zálogtárgyból a rangsorban hátrább álló zálogjogosultakat megelőzően kielégítést kaphatott.

Felmerül a kérdés, hogy milyen következményekkel jár korábbi magánjogunk, valamint az 1959-es Ptk. ismertetett rendelkezései, illetve a jelen § (2) bekezdése között fennálló eltérés. Ez a különbségtétel elsődlegesen a kifogások tekintetében jelenik meg.

A hitelezőt kielégítő dologi kötelezettel szemben korábbi jogunk szerint a személyes adós mindazokat a kifogásokat felhozhatta, amelyeket akár a tulajdonossal, akár a hitelezővel szemben felhozhatott [Nizsalovszky Endre: *A jelzálogjog jogszabályainak magyarázata* (Grill 1929, Budapest) 33.]. A hitelezővel szemben a személyes adós elsődlegesen a biztosított követelésre, illetve az alapjogviszonyra vonatkozó kifogásokat érvényesíthette.

Jelen § (2) bekezdése ugyanakkor a biztosított követelés megszűnését mondja ki. Ennek következtében pedig azok a kifogások is megszűnnek, amelyek az alapügyletre, illetve az abból származó biztosított követelésre irányulnak. A személyes adós a megtérítési igénnyel rendelkező zálogkötelezettel szemben fennálló kifogásait gyakorolhatja ugyan, de a korábbi biztosított követeléshez kapcsolódó kifogásokat már nem hozhatja fel. Ebben az esetben a személyes adós számára egyetlen lehetőségként az marad, hogy beszámítási kifogásként hivatkozik a zálogkötelezettel szemben arra, hogy ez utóbbi a hitelező kielégítésekor elmulasztotta felhozni azokat a kifogásokat, amelyek a hitelezővel szemben

a személyes adó is megillették volna. Vizsgálandó kérdés azonban, hogy a személyes adó nem terheli-e felelősség miatt, hogy e kifogások érvényesítését – ideértve például a beszámítási kifogást is – a zálogjogosulttal szemben elmulasztotta. Felróható magatartására előnyök szerzése végett ugyanis senki nem hivatkozhat [1:4. § (2) bekezdés].

Emellett dogmatikai szempontból is kérdés, hogy megszűnik-e az eredeti biztosított követelés a hitelezőnek a dologi kötelezett általi kielégítésével, vagy az törvényi engedmény útján – megtérítési igény formájában – a kielégítés erejéig mégis átszáll a zálogkötelezettre. Ehhez képest merülhet fel, hogy ez a megtérítési igény vajon egy új követelés-e, amellyel szemben az eredeti követeléssel kapcsolatos kifogások nem hozhatók fel, vagy azonos, illetve a kifogások tekintetében legalábbis azonosnak tekinthető az eredeti biztosított követeléssel. Korábbi jogunk szerint ugyanis az eredeti követelés kizárólag abban az esetben szűnt meg, ha a hitelezőt a személyes adós – vagyis a követelés kötelezettje – elégítette ki.

A Ptk. 6:3. § a) pontja ezzel kapcsolatban csak annyit mond, hogy a kötelem a szolgáltatás teljesítésével megszűnik. Ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy bárki is teljesíti a szolgáltatást – legyen az a személyes adós vagy harmadik személy –, a teljesítéssel a kötelem minden esetben megszűnik. Ebből pedig az következik, hogy a zálogjogosult sem az eredeti biztosított követelés száll át, mert az a hitelezőnek a zálogkötelezett általi kielégítésével megszűnt. A megtérítési igény ennek alapján nem az eredeti követelésnek a zálogkötelezettre törvényi engedmény formájában átszálló alakzata, hanem egy teljesen új követelés. Ezt az értelmezést támasztja alá a Ptk. miniszteri indokolása is, amely kiemeli, hogy a harmadik személy általi teljesítéssel az eredeti kötelem megszűnik, a kötelezett a teljesítő harmadik személlyel pedig elszámolási viszonyba kerül, és ennek keretében megtérítési igénye keletkezik. A követelés, illetve a tartozás megszűnése következtében nem lehet szó az eredeti követelés átszállásáról sem (Indokolás 561–562.).

Korábbi magánjogunkban a részteljesítéshez kapcsolódóan – a jelzálogjog és a követelés részleges átszállása során – a hitelező fennmaradó jelzálogjoga és a tulajdonosra átszálló részjelzálogjog közötti rangsort az 1855. évi Telekkönyvi Rendtartás 27. §-a rendezte. Ez a szabály hatályos jogunk szerint is irányadó. Az Inyvr. 90. §-a ugyanis kimondja, hogy más megállapodás vagy jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a jelzálogjog részleges átszállása esetén a bejegyzésben azt kell feltüntetni, hogy az átszállott részjelzálogjogot a fennmaradó jelzálogjog rangsorban megelőzi.

Végül arra is utalni kell, hogy a (2) bekezdés nem vonatkozik arra az esetre, amikor a követelés kielégítésére a zálogjog érvényesítése során kerül sor. Ilyen esetben a zálogkötelezett túrni köteles a zálogtárgyra vezetett bírósági végrehajtást, az ellene indított felszámolási eljárást, vagy a zálogjog bírósági végrehajtáson kívüli érvényesítését. Ezekben az esetben a zálogtárgy kikerül a zálogkötelezett tulajdonából, és azon vagy a zálogjogosult vagy egy kívülálló harmadik személy szerez tulajdonjogot. Különösen ez utóbbi esetben a polgári jognak biztosítania kell a tehermentes tulajdonszerzést. Ettől függetlenül is, a más személy tulajdonába kerülő zálogtárgyon azért sem maradhat fenn a zálogjog, mert az új tulajdonosnak nincs olyan megtérítési igénye, amelynek biztosítékául a zálogjognak fenn kellene maradnia (ha lett is volna megtérítési igénye, nyilvánvalóan annak fejében, annak beszámításával szerezte meg a zálogtárgy tulajdonjogát). Ilyen megtérítési igénye azonban csak a zálogkötelezettnek lehet, ő azonban ebben az esetben elveszíti a zálogtárgy tulajdonjogát, amelyet a fennmaradó zálogjog terhelhetne.

Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a zálogkötelezettet választási lehetőség illeti meg:

- vagy tűri, hogy a zálogjogosult érvényesítse zálogjogát, és ebben az esetben elveszíti a zálogtárgy tulajdonjogát, és ezzel együtt a fennmaradó tulajdonosi zálogjogának lehetőségét is,
- vagy teljesítéssel (fizetéssel, beszámítással) megszünteti a követelést, kielégíti a hitelezőt, és az így keletkező megtérítési igénye biztosítására megilleti őt a fennmaradó zálogjog.

8. A hitelező kielégítése harmadik személy által

A (2) bekezdés által szabályozott harmadik esetkör az, amikor a zálogjogosult olyan harmadik személytől kap kielégítést, aki sem nem a személyes adós, sem nem a zálogkötelezett. Ennek alapját is a már idézett 6:57. §-a teremti meg.

A zálogjog ebben az esetben is fennmarad, és átszáll a kielégítést nyújtó harmadik személyre, aki tipikusan a kezes. Előfordulhat ugyanis, hogy ugyanazt a követelést zálogjog és kezesség együttesen biztosítja, és a zálogjogosultat a kezes elégíti ki. Ilyen esetben a zálogjog nem szűnik meg, hanem az fennmarad a kezes megtérítési igényének biztosítására. A zálogjog azonban ebben az esetben sem száll át, hanem a zálogjogosult hitelezőnek teljesítő kezeset illeti meg.

Az időbeliségre vonatkozóan az 1959-es Ptk. 276. § (1) bekezdésével azonos szabályt a Ptk. nem tartalmaz. Ennek alapján felmerül a kérdés, hogy a teljesítő kezes csak a kezességvállalást megelőzően keletkezett zálogjogot szerezi-e meg, vagy azt is, amely ezt követően jött létre. Kérdés az is, hogy ha a követelést kezességvállalás is biztosítja, és a zálogjogosult a zálogkötelezettől kapott kielégítést, akkor a zálogkötelezett felléphet-e a kezessel szemben.

Továbbra is irányadónak tekintjük azt az álláspontot, amely szerint a zálogkötelezett – teljesítése esetén – csak a zálogjogát megelőzően keletkezett biztosítékokat szerezhetheti meg, ugyanúgy, mint a fizető kezes. Ennek megfelelően a zálogkötelezett csak akkor léphet fel a kezessel szemben, ha a zálogjog a kezességvállalás után keletkezett. Ezt támasztja alá korábbi magánjogunk is, amely szerint csak arra szálltak át a már fennálló mellékjogok, aki később vállalt ugyanazon követelés teljesítéséért helytállási kötelezettséget. A hitelezőt kielégítő kezesre tehát csak akkor szállt át a zálogjog, ha az már akkor fennállt, amikor a követelésért kezességet vállaltak [Nizsalovszky Endre: *Korlátolt dologi jogok in Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog, Ötödik kötet, Dologi jog* (Grill 1942, Budapest) 721.].

Kérdés azonban, hogy ha a zálogjog alapítása és a kezességvállalás egy időben történik, akkor a hitelezőt kielégítő kötelezett (kezes vagy zálogkötelezett) felléphet-e a másikkal szemben. Ezt indokoltnak tűnik elismerni, amennyiben a kétféle biztosítéknyújtás egymásra tekintettel történt. Ennek hiányában azonban a hitelezőt kielégítő kezes nem léphet fel a zálogkötelezettel szemben, és a zálogkötelezettet sem illeti meg a megtérítési igény a kezessel szemben. Erre a következtetésre juthatunk a 6:428. §-ában foglalt utaló szabály szerint alkalmazandó 6:427. § (2) bekezdése alapján is.

Zálogjog és kezesség együttes fennállása esetén a Ptk. alapján is érvényesül az az alapelv, hogy a hitelező szabadon dönthet a kötelezettek igénybevételének sorrendjéről, vagyis a kezes nem hivatkozhat arra, hogy a zálogjogosult hitelezőnek

először a zálogkötelezettől kellett volna megkísérelni behajtani a követelést (BDT2010.2172.).

A felek a kezességi szerződésben továbbra is megállapodhatnak abban, hogy a hitelező először a zálogjogát érvényesíti, vagyis, hogy a főadós nemteljesítése esetén először a zálogtárgyból kísérli meg követelése kielégítését, és csak ennek sikertelensége után fordul a kezes ellen. Ilyen sortartási kötelezettséget kimondó szerződéses megállapodás hiányában azonban a hitelező szabadon dönthet arról, hogy milyen sorrendben érvényesíti a követelését, hiszen vele szemben a 6:427. § (1) bekezdése alapján a kezesnek és a dologi zálogkötelezettnek egyetemlegesen kell helytállnia.

A zálogjogosult hitelező tehát főszabályként maga dönti el, hogy a követelést az egyenes adóssal, a készfizető kezessel, vagy pedig a dologi kötelezettel szemben érvényesíti. A hitelező nem köteles érvényesíteni a zálogjogát sem a személyes adós, sem a készfizető kezes mentesülése érdekében. Amennyiben tehát a hitelező jelzálogjogát a kölcsön összegének visszafizetése előtt töröltette, ez az ő kockázata, ezzel azonban nem vesztette el azt a jogát, hogy a kölcsönszerződés alapján a személyes adóssal vagy a készfizető kezessel szemben érvényesítse követelését (EBH2000.327.).

A 6:428. § szerint, ha ugyanazt a kötelezettséget kezesség és a kötelezettől eltérő személy által alapított zálogjog is biztosítja, a kezes és a zálogkötelezett helytállására és egymás közötti viszonyukra a több kezesre vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni. Ezeket a szabályokat a Ptk. 6:427. §-a tartalmazza. A Ptk. szerint ennek alapján a kezes és a dologi kötelezett egyetemlegesen felelnek a jogosult irányában, egymás közötti viszonyukban pedig aszerint, hogy egymásra tekintettel, vagy anélkül vállalták-e a kötelezettséget.

Ha egymásra tekintet nélkül vállalták a kötelezettségüket, akkor a teljesítő személyt csak azokkal szemben illeti meg megtérítési igény, akiknek a kötelezettsége korábban keletkezett.

Ha azonban egymásra tekintettel vállalták a kötelezettségüket, akkor a kockázatvállalásuk arányában kötelesek helytállni az egymás közötti viszonyukban. Ebben az esetben ugyanakkor kérdés lehet, hogy miként kerül sor a kockázatvállalás arányának a megállapítására. Elvileg a zálogkötelezett és a kezes is a teljes tartozás teljesítéséért vállaltak helytállást, kivéve, ha a szerződésben korlátozták kötelezettségvállalásuk mértékét. A zálogkötelezett azonban, ha nem személyes adós is egyben, csak a zálogtárgy értékéig köteles helytállni, a kezes viszont teljes vagyonával felel. Amennyiben a követelés meghaladja a zálogtárgy értékét és a zálogkötelezett nem személyes adós is egyben, problémát okozhat a kockázatvállalás arányának a meghatározása.

9. A tulajdonosi zálogjog

A tulajdonosi zálogjog esetével a (3) bekezdésben találkozhatunk. Eszerint a zálogjog fennmarad a zálogjoggal biztosított követelés biztosítékaul, ha ugyanaz a személy lesz a zálogkötelezett és a zálogjogosult (*konzolidáció, illetve konfúzió*).

A tulajdonosi zálogjog egy további esetkörét az önálló zálogjog körében nevesíti a törvény, amikor is a zálogkötelezett az 5:100. § (8) bekezdése alapján az önálló zálogjog saját magára történő „átjegyzését” kéri a zálogjogosulttól. Ebben az esetben azonban nincs olyan követelés, amelynek biztosítékeként a tulajdonosi zálogjog fennmaradna, a tulajdonosi önálló zálogjog ennek alapján olyan rangsorjoghoz hasonlítható, amellyel a tulajdonos (mint korábbi zálogkötelezett) maga rendelkezhet.

5:143. § [Zálogjegtől mentes tulajdonszerzés]

- (1) A kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjegtől mentes tulajdonjogot, jogot vagy követelést szerez.**
- (2) Ha a zálogtárgy értékesítésére a zálogfedezet védelme érdekében kerül sor, a vevő zálogjegtől mentes tulajdonjogot, jogot vagy követelést szerez.**

Különbséget kell tenni a zálogjog megszűnése és a zálogjegtől mentes tulajdonszerzés között, az első esetben a zálogjog megszűnik, a második esetben pedig fennmarad, de már nem az eredetileg elzálogosított zálogtárgyat terheli, hanem a helyébe lépő vagyontárgyat.

Az 5:86. § (2) bekezdése alapján a kielégítési jogot – ha e törvény másképpen nem rendelkezik – a zálogtárgyra az elzálogosítás után szerzett jogok nem érintik. Így a zálogjog főszabály szerint a zálogtárgy elidegenítése esetén is fennmarad. A Ptk. azonban lehetővé teszi, hogy a zálogjogot az elzálogosítás után szerzett jogok – adott esetben a megszerzett tulajdonjog – érintsék, vagyis a zálogjog a tulajdonváltozást követően az érintett zálogtárgyat ne terhelje tovább, annak új tulajdonosa tehát zálogjegtől mentes tulajdonjogot szerezzen. E törvényi kivételek körébe a zálogjegtől mentes tulajdonszerzés tartozik.

A forgalom biztonsága érdekében zálogjegtől mentes tulajdonszerzésre kerül sor akkor, amikor a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjogot, függetlenül a zálogtárgy meghatározásának módjától, kereskedelmi forgalomban, jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző fél javára értékesítik. A tehermentes tulajdonszerzés lehetősége tehát nem áll fenn abban az esetben, ha a zálogtárgy átruházására nem kereskedelmi forgalomban, vagy kereskedelmi forgalomban ugyan, de rosszhiszemű vagy ingyenesen szerző javára került sor. Kérdés, hogy ez a rendelkezés hogyan hozható összhangba azzal a ténnyel, hogy a hitelbiztosítéki nyilvántartás nem közhiteles.

A Ptk. a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjogok esetén lehetővé teszi a zálogtárgy körülírással történő meghatározását. Az 5:102. §-a szerint, ha a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tárgyát körülírással határozták meg, a zálogjog tárgyát mindenkor azok a körülírásnak megfelelő dolgok, jogok, követelések alkotják, amelyek felett a zálogkötelezett rendelkezési joggal bír. A zálogkötelezett rendes gazdálkodásához is hozzátartozik azonban, hogy a körülírással meghatározott zálogtárgyakat a zálogkötelezett értékesíti. Erre az esetre a hivatkozott § külön is szól arról, hogy ha a körülírással meghatározott zálogtárgyak köréből kiesik egy-egy vagyontárgy, az azok feletti rendelkezési jog megszűnése ellenére fennmarad a zálogjog, ha a zálogtárgy elidegenítésére kereskedelmi forgalmon kívül vagy nem jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző részére került sor.

Mindkét esetkörrel összefüggésben az 5:104. § (4) bekezdése ugyanakkor kimondja, hogy ha a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tárgyát a zálogkötelezett a rendes gazdálkodás körében értékesíti, az értékesítésből származó bevétel az eredeti zálogtárgy helyébe lép.

A Ptk. célja tehát az, hogy a zálogtárgy értékesítése ellenére se szűnjön meg a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog. Ez lényeges különbség az 1959-es Ptk. 262. § (6) bekezdésében foglaltakhoz képest, amely a zálogjogi nyilvántartásba bejegyzett jelzálogjog megszűnését mondta ki arra az esetre, ha a zálogtárgyat kereskedelmi forgalomban vagy rendes gazdálkodás körében jóhiszemű vevő részére értékesítették.

A zálogjegtől mentes tulajdonszerzés másik kivételes esete az, amikor a zálogjogosult nem a kielégítési jogának gyakorlása során értékesíti a zálogtárgyat, hanem a zálogfedezet

védelme érdekében, kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettségének eleget téve. A zálogtárgyat megszerző személy érdeke ebben az esetben is az, hogy tehermentes tulajdonjogot szerezzen. Ezt biztosítja számára jelen § (2) bekezdése, amely az (1) bekezdéssel szemben sem a jóhiszeműséget, sem pedig a kereskedelmi forgalomban történő értékesítést nem írja elő feltételként.

Végül, ebben a körben meg kell emlékeznünk még a zálogjogtól mentes tulajdonszerzésnek a nem tulajdonostól való tulajdonszerzés körében előforduló esetéről. Az 5:39. § (2) bekezdése lehetővé teszi, hogy a kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző átruházással megszerezhesse az ingó dolog tulajdonjogát akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos. Előfordulhat, hogy ebben az esetben a nem tulajdonostól ekként tulajdonul megszerzett dolgot a tulajdonszerzést megelőzően zálogjog terhelte. Abban az esetben azonban, ha a tulajdont szerző a zálogjog fennállása tekintetében jóhiszemű volt, a dolgon zálogjogtól mentes tulajdont szerezhet. Az 5:39. § (4) bekezdése értelmében ugyanis a nem tulajdonostól való tulajdonszerzéssel egyidejűleg megszűnnek a harmadik személynek a dolgot terhelő olyan jogai, amelyek az átruházás előtt keletkeztek, és amelyek fennállása tekintetében a tulajdonjogot megszerző fél jóhiszemű volt.

5:144. § [A zálogjogosult kötelezettsége a zálogjog megszűntekor]

- (1) Ha a zálogjoggal biztosított követelés megszűnt vagy elévült, és nem áll fenn olyan jogviszony, amely alapján a jövőben zálogjoggal biztosított követelés keletkezhet, a zálogjogosult köteles késedelem nélkül**
  - a) a zálogtárgyat a zálogkötelezettnek visszaadni;**
  - b) a zálogjog törléséhez hozzájárulni; és**
  - c) a zálogkötelezett számlavezetőjét vagy azt a harmadik személyt, aki mint zálogtartó a zálogtárgy birtokában van vagy akinek a számláján a zálogtárgyat a zálogjogosult javára jóváírták, a zálogjog megszűntéről írásban értesíteni.**
- (2) A harmadik személy, aki mint zálogtartó a zálogtárgy birtokában van vagy akinek a számláján a zálogtárgyat a zálogjogosult javára jóváírták, a zálogjog megszűntéről való írásbeli értesítés kézhezvételét követően késedelem nélkül köteles a zálogtárgyat a zálogkötelezettnek visszaadni vagy a számláján jóváírt zálogtárgynak a zálogkötelezett számláján való jóváírásáról rendelkezni.**
- (3)**

Ha a zálogjog anélkül szűnt meg, hogy annak érvényesítésére – a kielégítési jog gyakorlására – sor került volna, a zálogjogosultat meghatározott kötelezettségek terhelik. Ezek közül a legfontosabb, hogy a zálogtárgyat visszaadja a zálogkötelezettnek, illetve, hogy a jelzálogjog törléséhez hozzájáruljon.

Amennyiben a zálogjogosult a törléshez szükséges hozzájárulást nem adja meg, a zálogkötelezett kérheti a bíróságtól, hogy a jognyilatkozatot a 6:184. § alapján ítélettel pótolja, illetve a bejegyzett zálogjog törléséről – az erre irányuló perben – rendelkezzen.

Ha a zálogtárgy harmadik személy birtokában van, vagy harmadik személy számláján a zálogjogosult javára jóváírták, a zálogjogosult köteles késedelem nélkül ezt a harmadik személyt a zálogjog megszűnéséről írásban értesíteni. A harmadik személy a zálogjog megszűnéséről való írásbeli értesítés kézhezvételét követően késedelem nélkül köteles a zálogtárgyat a zálogkötelezettnek visszaadni vagy a számláján jóváírt zálogtárgynak a zálogkötelezett számláján való jóváírásáról rendelkezni.

VIII. CÍM A HASZNÁLATI JOGOK

XXIX. Fejezet A földhasználat

5:145. § *[Földhasználati jog a föld és az épület szétváló tulajdonjoga esetén]*

- (1) **Ha a föld és a rajta álló épület tulajdonjoga nem ugyanazt a személyt illeti meg, az épület tulajdonosát az épület fennállásáig az épület rendeltetésszerű használatához szükséges mértékben a földre földhasználati jog illeti meg.**
- (2) **Földhasználati jogánál fogva az épület tulajdonosa az épület használathoz szükséges mértékben jogosult a föld használatára és hasznai szedésére, valamint a használat arányában köteles viselni a föld fenntartásával járó terheket.**

1. A használati jogokról

A korlátolt dologi jogok másik csoportját az értékjogok mellett a használati jogok (állagjogok) alkotják. Ezek a jogok a birtoklás, a használat, vagy a hasznosítás jogát biztosítják más személy részére. A jog megszerzésére a tulajdonossal kötött megállapodás vagy a törvény rendelkezése alapján kerülhet sor. Megállapodás esetén a jogalapításról kiállított okiraton alapuló bejegyzés keletkezteti az adott használati jogot [5:168. § (2) bekezdés]. A használati jogokra mint dologi jogokra is vonatkozik a zártkörűség elve, csak azok tekinthetők dologi hatályúnak (dologi teher), amelyeket a törvény kifejezetten akként nevesít. A Ptk. szerint ebbe a körbe tartozik a földhasználat, a használat, közérdekű használat és a telki szolgálat. E jogok további sajátossága, hogy nem forgalomképesek, és a haszonélvezetet kivéve csak dolgon állhatnak fenn.

2. A földhasználat

A földhasználati jog a használati jogoknak egy speciális esete, amely kifejezetten annak a helyzetnek a rendezésére szolgál, ha a föld és az épület tulajdonjoga egymástól elválik. A Ptk. két alapesetet szabályoz: Az egyik esetben a föld tulajdonosa és az építkező megállapodása folytán lesz az épület önálló tulajdonjog tárgya, vagy ha a földön már épület áll, az ingatlan tulajdonosa rendelkezhet úgy, hogy a földet és a rajta álló épületet önálló ingatlanként jegyezzék be az ingatlan-nyilvántartásba (5:18. §). Az előbbi esetben a ráépítő szerzi meg az épület tulajdonjogát figyelemmel annak értékére, és a földtulajdonos perben előterjesztett kérelmére (5:70. §). Társasháztulajdonnál a tulajdonostársakat a földrészletre akkor illeti meg földhasználati jog, ha az nem tartozik közös tulajdonba [5:85. § (2) bekezdés].

A földhasználati jog törvényen alapuló dologi jog, de annak terjedelmét a felek megállapodással rendezhetik. A megállapodás visszterhes is lehet, ellenérték azonban csak az alapítással egyidejűleg köthető ki. Hasonlóan a haszonélvezeti joghoz a földtulajdonos időszakonként visszatérő szolgáltatást nem köthet ki (EBH2010.2218. és LB Pfv.III.20.970/1999/5.). Ha azonban a földhasználati jogot ingyenesen alapították, utóbb azt nem lehet visszterhessé tenni (Debreceni Ítéltábla Pfv.II.20664/2013/4.). Ha

a földhasználati jog a felépítmény és a föld szétváló tulajdonjogát megállapító bírósági ítélet alapján keletkezik, akkor a bíróságnak – erre irányuló kérelem esetén – rendelkeznie kell a tulajdonost egy összegben megillető ellenértékről is (EBH2012.P.4.).

A földhasználati jog az épület mindenkori tulajdonosát illeti meg, de csak épület fennállása alatt. A földhasználati jog kiterjedhet az egész ingatlanra vagy annak egy részére. Ha az bírói ítéleten alapul, a bíróság a körülmények mérlegelése alapján dönt a jog terjedelméről.

XXX. Fejezet

A haszonélvezet

5:146. § [A szerződésen alapuló haszonélvezet keletkezése]

- (1) Haszonélvezeti jog létrejöttéhez az erre irányuló szerződésen vagy más jogcímen felül a dolog birtokának átruházása; az ingatlanon vagy ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogon alapított haszonélvezeti jog esetén a haszonélvezeti jog ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése szükséges.**
- (2) Ha az ingatlanon vagy az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogon jogszabálynál fogva keletkezik haszonélvezet, a haszonélvezeti jogot az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyezni; ha ez elmarad, a haszonélvezeti jog a dolognak rosszhiszemű vagy ingyenes megszerzőjével szemben érvényesíthető.**
- (3) A haszonélvezeti jog nem terjed ki arra, amivel a haszonélvezeti jog tárgya a haszonélvezet keletkezését követően gyarapszik, kivéve, ha a gyarapodás a haszonélvezet tárgyának a rendes gazdálkodás körében való hasznosításából származik.**

A haszonélvezet személyhez kötött korlátolt dologi jog. A személyhez kötöttség abban áll, hogy át nem ruházható, és öröklés tárgyát sem képezheti. A haszonélvezeti jog keletkezhet megállapodás vagy jogszabály alapján. A jogszabályon alapuló haszonélvezet legtipikusabb esete az ún. özvegyi haszonélvezeti jog. A jogügyleti alapítás esetén – hasonlóan a tulajdonjog átruházásához – ingóknál a keletkezés feltétele a jogcímes ügylet, és a haszonélvezettel terhelt dolog birtokba bocsátása. A birtokbaadás a Ptk. szerint ügyleti természetű. Ingatlan esetében a jog keletkezéséhez a megfelelő jogcím mellett konstitutív hatályú ingatlan-nyilvántartási bejegyzés is szükséges [5:168. § (2) bekezdés]. A haszonélvezeti jog alapítására irányuló szerződés érvényességét jogszabály nem köti írásbeli alakhoz. Ha az érdekelték között a haszonélvezeti jog keletkezéséhez szükséges ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre is kiterjedően a megállapodás létrejött, ezzel az ellenérdekű fél kötelezettséget vállalt arra, hogy a jogosultnak a bejegyzéshez szükséges írásbeli jognyilatkozatot is megadja. Ha ezt elmulasztja, a bíróság a teljesítést ítélettel pótolhatja (BH1980.126.).

A jogszabályon alapuló haszonélvezetre, a felek jogaira és kötelezettségeire, valamint a jog tartalmára, a szerződésen alapuló haszonélvezet szabályai megfelelően irányadóak. Eltérés lényegében csak a jog megszűnésének az eseteiben van.

Ha ingatlanon a haszonélvezeti jog jogszabály alapján keletkezik, azt az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyezni. Annak elmulasztása esetén a dolog jóhiszemű és visszterhes szerzőjével szemben a jogot már nem lehet érvényesíteni [5:175. § (2) bekezdés]. Ugyanez a szabály érvényes az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogon keletkező haszonélvezetre is. Más kérdés, hogy hatályos jogunk nem ismer olyan az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető jogot, amelyen haszonélvezet alapítható. Ilyen idegen dologbeli jog csak régi magánjogunkban létezett (telki teher, építményi jog).

A hasznélvezeti jog terjedelmét a keletkezésének időpontja határozza meg. Ebből következően – főszabályként – a hasznélvezet nem terjed ki arra, ami utóbb válik a dolog alkotórészévé. Az ítélkezési gyakorlat az építkezés kapcsán ezt a szabályt már korábban is magáévá tette (BH1987.162., BH1996.24. és EBH2002.627.). A felek ettől megállapodással eltérhetnek. Önmagában az a tény, hogy ingatlan esetében az építkezéshez a hasznélvező is hozzájárult – eltérő megállapodás hiányában – a hasznélvezeti jog terjedelmét nem érinti (LB Pfv.I.21.429/2012/6.).

A szabályozás kissé kategorikusnak tűnik, különösen annak a tükrében, hogy a régi magánjogban a főszabály éppen az ellenkezője volt, azaz az utólag keletkezett vagy létesített alkotórészre a hasznélvezet kiterjedt. A hasznélvezet kiterjed a gyarapodás azon tárgyaira (termék, termés, szaporulat), amelyek a rendes gazdálkodás keretében keletkeztek.

5:147. § [A hasznélvezeti jog tartalma]

- (1) Hasznélvezeti jogánál fogva a jogosult a más személy tulajdonában álló dolgot birtokában tarthatja, használhatja, hasznosíthatja és hasznait szedheti.**
- (2) Ha a hasznélvezeti jog egyidejűleg több hasznélvezőt illet meg, a birtoklás, a használat és a hasznok szedésének jogára a közös tulajdon szabályait kell megfelelően alkalmazni.**
- (3) A hasznélvezeti jog a dolog tulajdonosának személyében beállott változásra tekintet nélkül fennmarad.**
- (4) A természetes személyt megillető hasznélvezeti jog korlátozott időre és legfeljebb a jogosult haláláig állhat fenn.**
- (5) Jogi személy javára hasznélvezeti jog korlátozott időre, de legfeljebb ötven évre engedhető; a határozatlan időre alapított hasznélvezeti jog ötven évig áll fenn.**

A hasznélvezeti jog kiterjed a birtoklásra, használatra és a hasznok szedésére. A hasznok alatt a természetes gyümölcsök szedésének a joga, a jogi gyümölcs, vagyis a hasznosításból eredő vagyoni előny, és a dolgok használatából származó előny értendő. E jogok egymással egységet alkotnak. Nem érvényes az a megállapodás, amely a hasznélvezet köréből valamelyik jogosítványt kizárja. Az egyes jogosítványok önálló átengedése csak kötelmet keletkeztethet, a használat részbeni átengedése dologi jog alapításával csak telki szolgálomként lehetséges.

Több hasznélvező esetén szükséges a döntéshozatali rend szabályozása, ezért a Ptk. külön kimondja, hogy ilyenkor a közös tulajdon szabályait kell megfelelően alkalmazni. A hasznélvezeti jog több személy részére jogügylettel alapítható, de úgy is megilletethető több személyt, ha utóbb a már hasznélvezettel terhelt ingatlanon a törvény erejénél fogva jön létre újabb hasznélvezeti jog (özvegyi jog). A különböző időpontban keletkezett hasznélvezet gyakorlása sorrendben történik. „[A]bban az esetben, ha egy dologon (ingatlanon) vagy annak meghatározott hányadán több személy egymást követően szerez hasznélvezeti jogot, a hasznélvezők a jogszerzésük sorrendjében, egymás után lesznek jogosultak a hasznélvezet tartamát kitevő jogok gyakorlására. A dolog (vagy annak egy része) tulajdonjogát utóbb újabb hasznélvezeti joggal terheltlen megszerzők tulajdonosi jogosítványainak gyakorlása az elsőként hasznélvezeti jogot szerző fél rendelkezésének a függvénye” (BH2012.261.).

A hasznélvezeti jog – természetéből fakadóan – abszolút szerkezetű jog. Az idegen dologbeli jogok abban térnek el a tulajdonjogtól, hogy itt a védelem mindenkivel szemben érvényesülő hatályú, kiterjed magára a dolog tulajdonosával szemben is. „[A] hasznélvezet

mint abszolút szerkezetű jog értelmében a hasznélvezővel szemben mindenki mást – ideértve a tulajdonost is – negatív kötelezettség terhel: tartózkodnia kell minden olyan magatartástól, amely a hasznélvezetből eredő jogok gyakorlását akadályozza vagy veszélyezteti” (BH2010.147.).

A hasznélvezeti jog mint állagjog – a használat átengedését ide nem értve – nem érinti a tulajdonos rendelkezési jogát, az a tulajdonjogot másra átruházhatja, megterhelheti. Társasháztulajdon esetén a társasházi közös tulajdonban álló ingatlan tulajdonosa gyakorolja a társasházi törvényben biztosított szervezeti jogokat (a közgyűlésen való részvétel és szavazati jog). Változhat a tulajdonos személye öröklés folytán is. A hasznélvezeti jog a tulajdonos személyében beállt változást követően – bizonyos kivételektől eltekintve – változatlanul fennmarad.

A hasznélvezet alanya mind természetes személy, mind jogi személy is lehet. A személytől függetlenül érvényesül azonban az az elv, hogy a hasznélvezet sem eredményezhet olyan helyzetet, hogy a tulajdonjog egy vagy több részjogosítványa tartósan elkülönül, ezért, természetes személy esetében a jog változatlanul legfeljebb a személy haláláig állhat fenn, jogi személy esetében pedig maximum 50 évig.

5:148. § [A hasznélvezet gyakorlásának átengedése]

- (1) A hasznélvező a hasznélvezeti jogot nem ruházhatja át, de a birtoklás, a használat és a hasznok szedése jogának gyakorlását átengedheti.**
- (2) Ellenérték fejében a hasznélvezeti jog gyakorlását a hasznélvező akkor engedheti át, ha a tulajdonos – azonos feltételek mellett – a dolog használatára, hasznosítására vagy a dolog hasznainak szedésére nem tart igényt.**

A hasznélvezet személyes jellege nem jelenti a jog gyakorlásának személyes jellegét. Maga a jog nem forgalomképes, de a hasznélvezetben rejlő jogosítványok vagy azok egy része ingyenes vagy visszterhes ügylet keretében másnak átengedhető. A jog átengedésére csak kötelmi viszony keretében kerülhet sor, többnyire bérlet, hasznbérlet formájában.

A Ptk. változatlanul nem tartalmaz rendelkezést arra nézve, hogy miképpen alakul a hasznélvező által kötött szerződések jogi sorsa a hasznélvezet megszűnését követően. A legkézenfekvőbb magyarázat, hogy a hasznélvezet megszűnésével maga a jogviszony is elenyészik, a tulajdonos nem minősül a hasznélvező jogutódjának. Forgalombiztonsági és méltányossági szempontok alapján felvethető, hogy a probléma árnyaltabb szabályozást is megérdemelt volna, az azonban kétségtelen, hogy egy ilyen jellegű szabályozásnak dogmatikai előzményei jogunkban nincsenek. Álláspontunk szerint téves az az álláspont (BH1997.279.), hogy a hasznélvező által kötött bérleti szerződés a hasznélvező halálával nem szűnik meg. Lényegében ezzel ellentétes álláspontra helyezkedett a Legfelsőbb Bíróság is egy korábbi döntésében, amelyben rámutatott, hogy a hasznélvező által kötött tartási szerződés esetében az eltartót a szerződés alapján az ingatlanra megillető használati jog csak a hasznélvezeti jog tartalma alatt áll fenn (BH1975.120.).

Menyhárd Attila szerint a hasznélvező által a hasznélvezet tárgyára kötött szerződés jogi sorsa a kötelmi szabályok szerint alakul. Ha a dolog tulajdonosa a hasznélvező örököse, akkor annak halálával a jogviszonyba annak jogutódjaként lép be. Egyéb esetekben a hasznélvezőnek a tulajdonos sem a hasznélvezetre vonatkozó szabályok, sem pedig a szerződési jogi szabályok alapján nem lesz jogutódja [Menyhárd Attila: *Dologi jog* (Eötvös Kiadó 2010, Budapest) 355.].

A Ptk. változatlanul biztosítja a tulajdonos számára, hogy visszterhes szerződés esetén maga lépjen a jogviszonyba. Nem egyértelmű, hogy mi a jogkövetkezménye annak,

ha a hasznélvező az 5:148. § (2) bekezdésben foglaltak mellőzésével, a tulajdonos előzetes megnyilatkoztatása nélkül köt visszterhes szerződést. Jogkövetkezményként szóba jöhet az, hogy a tulajdonos a hasznélvező által megkötött szerződésbe az abban foglalt feltételekkel egyoldalú nyilatkozattal a másik szerződő fél helyébe beléphet (lásd elővásárlási jog), vagy az 5:148. § (2) bekezdésben foglalt szabály felfogható olyannak, amelynek megsértése a szerződés érvénytelenségét eredményezi.

5:149. § *[A hasznélvező jogai és kötelezettségei a hasznélvezet fennállása alatt]*

- (1) **A hasznélvező jogának gyakorlása során a rendes gazdálkodás szabályai szerint köteles eljárni.**
- (2) **A hasznélvező a tulajdonos hozzájárulása nélkül a hasznélvezet tárgyát képező dolog gazdasági rendeltetését annyiban változtathatja meg, illetve a dolgot annyiban alakíthatja át vagy változtathatja meg lényegesen, amennyiben a dolog gazdasági rendeltetésének fenntartása vagy eredeti formájában való hagyása a rendes gazdálkodás követelményeivel ellentétes.**
- (3) **A hasznélvező viseli – a rendkívüli javítások és helyreállítások kivételével – a dologgal kapcsolatos terheket. A hasznélvezőt terhelik a dolog használatával kapcsolatos kötelezettségek.**
- (4) **A hasznélvező köteles a tulajdonost a dolgot fenyegető veszélyről és a beállott kárról értesíteni – ideértve azt az esetet is, ha őt harmadik személy a hasznélvezet gyakorlásában akadályozza –, köteles továbbá tőrni, hogy a tulajdonos a veszély elhárításához vagy a kár következményeinek megszüntetéséhez a szükséges intézkedéseket megtegye.**

A hasznélvező joggyakorlásának a határa addig terjed, ameddig a használat vagy a hasznosítás nem veszélyezteti a dolog épségét. A dolog rendeltetéséhez képest túlzott, nem kímélő használat ellenkezik az okszerű gazdálkodás szabályával, az ebből eredő károkért a hasznélvező kártérítési felelősséggel tartozik. Emellett a rendeltetésellenes használat a hasznélvezeti jog gyakorlásának a felfüggesztésével is járhat.

A Ptk. új szabályként tartalmazza, hogy milyen feltételek mellett lehet a dolog rendeltetését megváltoztatni. Ennek a szabálynak a gyakorlatban a lakóingatlanoknál és a mezőgazdasági rendeltetésű ingatlanoknál van nagyobb jelentősége. A hasznélvező a lakásban nem végezhet olyan üzletszerű gazdasági tevékenységet, amely az ingatlan lakásjellegének a teljes megszüntetésével és feltehetőleg túlzott igénybevételével járhat.

A dolog terheit a hasznélvező viseli. A dolog terhei az ingatlannal összefüggő adók, függetlenül attól, hogy a jogszabály annak a megfizetésére a tulajdonost kötelezi-e avagy sem. Társasháztulajdon esetében sajátosan alakul a bírói gyakorlatban a külön tulajdonban álló ingatlan hasznélvezőjének a közös költségviselési kötelezettsége. Egy ügyben a Fővárosi Bíróság úgy foglalt állást, hogy a közös költség üzemeltetésre fordított része olyan költség, ami az ingatlan általános fenntartásához kapcsolódik, így az a hasznélvezőt terheli. A felújítási költség azonban az ingatlan mindenkori tulajdonosát terheli (FB 53.Pfv.642.201/2009/2., hasonlóképpen döntött a Fővárosi Bíróság az 53.Pf.633.172/2010. számú ügyben). A hasznélvezőt terhelik a dolog használatával kapcsolatos kötelezettségek is, ideértve a dolog fenntartásával kapcsolatos költségeket.

Álláspontunk szerint ez a jogi gyakorlat vitatható. A Tht. 3. § (2) bekezdése alapján a közös költséget a tulajdonostársak kötelesek viselni, ezért kifejezett jogszabályi előírás hiányában annak viselésére más nem kötelezhető. Más kérdés, hogy a tulajdonos és

a hasznélvező egymással szembeni jogviszonyában a közös költség bizonyos elemei a hasznélvezőre átháríthatóak.

Változatlan az a szabály, amely szerint a hasznélvezőnek kötelessége a tulajdonost a dolgot fenyegető veszélyről és a beállott kárról értesíteni. A hasznélvező köteles továbbá tűrni, hogy a tulajdonos a veszély elhárításához vagy a kár következményeinek megszüntetéséhez a szükséges intézkedéseket megtegye.

5:150. § *[A költségek viselése]*

- (1) A hasznélvező a rendkívüli javítási vagy helyreállítási munkálatokat elvégezheti, ha felszólítására a tulajdonos azokat nem végzi el.**
- (2) A hasznélvezet megszűnésekor a hasznélvező a tulajdonostól a saját költségén elvégzett rendkívüli javítási vagy helyreállítási munkálatok következtében a dologban beállott értéknövekedés megtérítését a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelheti.**

A tulajdonos nem köteles sem a dolog épségét megőrizni, sem a rendeltetésszerű használatot biztosítani, továbbá az ehhez szükséges munkálatokat elvégezni. A Ptk. azonban a hasznélvezőt feljogosítja az ilyen jellegű munkálatok elvégzésére, de előtte köteles azok elvégzésére a tulajdonost felszólítani. Az ezzel összefüggő költségeit csak a hasznélvezet megszűnésekor, és csak a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint érvényesítheti. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a költségeknek csak az értéknövelő hatását érvényesítheti a tulajdonossal szemben. Eddig a bírói gyakorlat szerint az ingatlanra fordított hasznos költségeinek (rendes javítás, karbantartás) a megtérítését a hasznélvező a hasznélvezet megszűnésekor szintén érvényesíthette a tulajdonossal szemben (BH1989.439.).

5:151. § *[A rendhagyó hasznélvezet]*

- (1) A hasznélvező a hasznélvezet keletkezésekor meglévő, természetüknél fogva elhasználható dolgokkal, gazdasági felszereléssel és állatállománnyal, árukészlettel és pénzzel a rendes gazdálkodás szabályai szerint indokolt mértékben rendelkezhet. A hasznélvezet megszűnésekor köteles ezeket pótolni; ha ez nem lehetséges, értéküket megtéríteni.**
- (2) Ha a hasznélvezettel terhelt és értékesített vagy elhasznált dolog volt tulajdonosának a pótlás vagy az érték megtérítés iránti követelése veszélyeztetve van, a tulajdonos megfelelő biztosítékot követelhet.**

A szabályozás a hasznélvezet lehetséges tárgyköréből nem rekeszt ki semmilyen dolgot, ezért szükséges, hogy egyes dolgok sajátos természetéből adódóan azok hasznélvezetére a sajátosságukat megjelenítő speciális szabályokat adjon. Mindazonáltal ezek külön-külön, önállóan nem igazán tárgyai hasznélvezetnek, ezért a szabályozásnak ott lenne jelentősége, ahol ezek egy meghatározott célra rendelt vagyonösszesség részei. A magyar jogban azonban ez is ritka, és inkább elvi szinten előforduló lehetőség, a vagyon egészének a kezelésére, az azzal való gazdálkodásra nem hasznélvezet formájában kerül sor, az egész vagyont terhelő jogszabályon alapuló hasznélvezet az öröklési jogban főszabályként pedig már nem létezik, de a 7:58. § (2) bekezdése alapján osztályos egyezségben a házastársnak a gyermekrészt helyett az egész hagyatékra kiterjedő holtig tartó hasznélvezeti jog biztosítható.

Mindenesetre az elv adott: ha a hasznélvezet tárgya elhasználható dolog, gazdasági felszerelés, állatállomány, árukészlet, pénz, a hasznélvező a rendes gazdálkodás szabályai szerint azokkal rendelkezhet. A hasznélvezőnek az ilyen dolgok feletti rendelkezése a saját nevében tett rendelkezés, amely a tulajdonossal szemben is hatályos, felfogható a nem tulajdonostól való szerzés egyik speciális esetének. A rendelkezési jog nem terjed ki a dolog megterhelésére, vagy a tulajdonosi jogosítványok egyéb korlátozására. A pótlás a hasznélvező számára tulajdonjogot nem keletkeztet, a pótoltt dolog a tulajdonosé.

5:152. § [A tulajdonos jogai a hasznélvezet fennállása alatt]

- (1) A tulajdonos jogosult a hasznélvezet gyakorlását ellenőrizni.**
- (2) Ha a hasznélvező a dolgot nem rendeltetésének megfelelő módon használja vagy rongálja, illetve rendeltetését meg nem engedett módon megváltoztatja, továbbá ha a dolognak a hasznélvezet megszűntével való visszaadását egyébként veszélyezteti, a tulajdonos megfelelő biztosítékot követelhet, ha tiltakozása nem vezet eredményre.**
- (3) Ha a hasznélvező nem ad megfelelő biztosítékot, a bíróság a tulajdonos kérelmére a hasznélvezeti jog gyakorlását biztosíték adásáig felfüggesztheti.**
- (4) A tulajdonost ezek a jogok azzal szemben is megilletik, akinek a hasznélvező a hasznélvezetből fakadó jogok gyakorlását átengedte. Ebben az esetben a megfelelő biztosíték elmaradása esetén a bíróság a harmadik személyt a hasznélvező által a részére átengedett jog gyakorlásától eltiltja.**
- (5) A hasznélvezeti jog fennállása alatt a tulajdonos a birtoklás, a használat és a hasznok szedésének jogát annyiban gyakorolhatja, amennyiben a hasznélvező e jogokkal nem él.**

A hasznélvezet fennállása alatt különbséget kell tenni a tulajdonos azon jogai között, amelyek a hasznélvezeti jog ellenére önállóan gyakorolhatók, és azon jogok között, amelyek a hasznélvezővel való viszonyában illetik meg. A hasznélvezet fennállása alatt a tulajdonost változatlanul megilleti a rendelkezési jogok egy része. A dolgot elidegenítheti, megterhelheti, de a használat és a hasznoszerzés jogát másnak nem engedheti át. Mindazokat a jogokat gyakorolhatja, amelyek a hasznélvezetből eredő jogok gyakorlását nem érinti.

A hasznélvezővel szembeni jogok végső célja annak a biztosítása, hogy a tulajdonos a hasznélvezet megszűnésével a dolgot épségben visszakapja. A hasznélvezet fennállása alatt jogosult a hasznélvezeti jog gyakorlását ellenőrizni. Ennek a lehetőségét – végső soron – peres úton is kikényszerítheti. Az ellenőrzés – hasonlóan a Ptk. 6:333. § (2) bekezdésében foglaltakkal – nem járhat a hasznélvező zaklatásával.

A jogellenes használat és a dologra való meg nem engedett ráhatás esetén, ha a tiltakozás nem vezet eredményre, a tulajdonos biztosítékot követelhet. Megfelelő biztosíték hiányában a bíróság – kérelemre – a hasznélvezeti jog gyakorlását a biztosíték adásáig felfüggesztheti. A Ptk. az igényérvényesítés lehetőségét azzal szemben is biztosítja, akinek a dolgot a hasznélvező használatra átadta.

A Ptk. más helyen is tartalmaz olyan rendelkezést, amely szerint valaki biztosíték adására kötelezhető, nem ad azonban eligazítást arra nézve, hogy melyek azok a biztosítékok, amelyek ennek a kötelezettségnek megfelelnek. Tágabb értelemben véve biztosítéknak tekinthető a kötelmi jog körében minden olyan eszköz, amelynek segítségével a hitelező az adóssal szemben a teljesítési készséget (jogvesztés kikötése, kötbér stb.) vagy képességet (zálogjog, kezesség stb.). Szűkebb értelemben biztosíték adásról csak dologi biztosíték nyújtása: zálogjog engedése, pénz vagy értékpapír óvadékul

adása, vagy bírói letétbe helyezése esetén, valamint abban az esetben szólhatunk, ha az adós kezest vagy garantőrt állít.

Ha a hasznélvező jogát nem gyakorolja, akkor a tulajdonos saját jogán élhet e jogokkal. E lehetőséggel csak addig élhet, ameddig a hasznélvező nem kívánja ismét a jogait gyakorolni. Ilyen esetben, ha a tulajdonos a dolgot nem adja birtokba, jogalap nélküli birtokosnak minősül, és a jogellenes birtoklás idejére használati díj fizetésére kötelezhető. A bírói gyakorlat szerint, ha a hasznélvező a birtoklás és a használat jogát megállapodás alapján engedte át a tulajdonosnak, akkor ahhoz kötve van. A felek megállapodására és az így kialakult használati rendre figyelemmel önmagában az egyébként dologi hatályú hasznélvezeti jog a használati rend megváltoztatásának az igényét nem alapozza meg (LB Pfv.I.20.479/2011/4.).

5:153. § [A hasznélvezet tárgyának elpusztulása]

- (1) Ha a dolog vagy annak jelentős része elpusztul, a tulajdonos nem köteles azt helyreállítani.**
- (2) Ha a tulajdonos a dolgot helyreállítja, a hasznélvezeti jog feléled, de a tulajdonos kérheti annak a helyreállításra fordított összeggel arányos korlátozását.**
- (3) Ha a tulajdonos a dolgot nem állítja helyre, a hasznélvezet megszűnik. Ha a hasznélvezet tárgya helyébe más dolog vagy követelés lép, a hasznélvezet erre terjed ki. Ha a dolog helyébe pénzüsszeg vagy követelés lépett, a tulajdonos és a hasznélvező is követelheti ennek az összegnek a dolog helyreállítására vagy pótlására fordítását, ha ez a rendes gazdálkodás követelményeinek megfelel.**
- (4) A tulajdonos a helyreállítást vagy a pótlást maga elvégezheti vagy a megtérítési összeget erre a célra a hasznélvezőnek átengedheti.**

A dolog elpusztulása esetén a hasznélvezeti jog megszűnik. A tulajdonost helyreállítási kötelezettség nem terheli. Ha azonban a dolgot helyreállítja, a hasznélvezeti jog feléled, de a tulajdonos kérheti a hasznélvezeti jognak a helyreállításra fordított összeggel arányos korlátozását. A korlátozásra csak természetben van lehetőség, nem korlátozható a hasznélvezeti jog oly módon, hogy csak meghatározott tulajdoni hányadon álljon fenn.

Előfordul, hogy a dolog elpusztulása esetén a tulajdonosnak kötelmi igénye keletkezik a pótlásra, a helyreállításra (kártérítési igény, szavatossági igény, biztosítás) vagy az érték megtérítésére. Ebben az esetben a tulajdonos nem gazdagodhat a hasznélvező rovására, ezért az eredeti dolog helyében lépő dolog, pénzkövetelés lesz a hasznélvezet tárgya.

5:154. § [A hasznélvezet megszűnése]

- (1) A hasznélvezet megszűnik a határozott időtartam lejártával, a jogosult halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével, továbbá ha a hasznélvező szerzi meg a dolog tulajdonjogát.**
- (2) A hasznélvezetnek jogügylettel való megszüntetéséhez a hasznélvező lemondó nyilatkozata; ingatlanon, illetve ingatlan-nyilvántartásba vagy más közhiteles nyilvántartásba bejegyzett jogon fennálló hasznélvezet esetén a hasznélvezeti jognak a nyilvántartásból való törlése is szükséges.**

- (3) **A lemondó nyilatkozatot dolog hasznélvezete esetén a tulajdonoshoz, jog hasznélvezete esetén a hasznélvezet tárgyát képező jog jogosultjához vagy a jog megalapítójához kell intézni.**
- (4) **Ingatlanon, illetve ingatlan-nyilvántartásba vagy más közhiteles nyilvántartásba bejegyzett jogon fennálló hasznélvezet esetén a lemondó nyilatkozatot írásban kell megtenni.**

Jelen § (4) bekezdéséből következően a hasznélvezet a jogosult halálával, a határozott idő elteltével vagy a hasznélvező részéről – más hasznélvező hiányában – a tulajdonjog megszerzésével megszűnik. Jogi személy esetében a Ptk. jogutód nélküli megszűnést említ, de egyes vélemények szerint a hasznélvezeti jog a jogi személy jogutódjára nem száll át [lásd Menyhárd Attila: A hasznélvezet megszűnése *in* Vékás Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex 2013, Budapest) 488.].

A hasznélvezet megszüntethető jogüggyellett vagy egyoldalú címzett jognyilatkozattal is. Ingatlan esetében a megszüntetés feltétele a konstitutív hatályú törlés, az ahhoz szükséges lemondó nyilatkozatot írásba kell foglalni.

5:155. § *[A hasznélvező kötelezettségei a hasznélvezet megszűnése esetén]*

- (1) **A hasznélvezet megszűntével a hasznélvező köteles a dolgot visszaadni. A hasznélvező a dologban bekövetkezett károkért a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel. A rendeltetésszerű használatlal járó értékcsökkenést a hasznélvező nem köteles megtéríteni.**
- (2) **A hasznélvezeti jog megsértéséből eredő igényekre a tulajdonjog védelmére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**

A hasznélvezet megszűnésével megszűnik a dolog birtoklásának a jogcíme, ezért a hasznélvező vagy örököse köteles a dolgot a tulajdonosnak visszaadni. Ennek elmulasztása esetén jogalap nélküli birtokossá válik, és a hasznokért, valamint a dologban bekövetkezett károkért a jogalap nélküli birtoklás szabályai szerint tartozik helytállni. A hasznélvezet megszűnése előtt bekövetkezett károkért szintén a deliktuális felelősség szabályai szerint felel elvileg akkor is, ha a hasznélvezet szerződésen alapul. A rendeltetésszerű használatlal összefüggő értékcsökkenést azonban nem köteles megtéríteni.

A hasznélvezőt joga gyakorlásában senki sem akadályozhatja, a jog zavartalan gyakorlása érdekében ugyanazokat az igényeket támaszthatja, mint a dolog tulajdonosa. Ha a dolog birtokától megfosztják, követelhet birtokbaadást, a birtoklásban való zavarás esetén pedig annak abbaahagyását. A birtok visszaszerzése érdekében jogos önhatalmat gyakorolhat. Ezek a jogok a tulajdonossal szemben is megilletik.

XXXI. Fejezet

A jog és követelés hasznélvezetére vonatkozó különös szabályok

5:156. § *[Hasznélvezet jogokon]*

- (1) **A hasznót hajtó jog és követelés hasznélvezetére a dolgok hasznélvezetének szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

(2) Haszonélvezettel terhelt jogot vagy követelést a haszonélvezetre kiterjedő hatállyal a haszonélvező hozzájárulásával lehet szerződéssel megszüntetni vagy a haszonélvező hátrányára megváltoztatni.

A haszonélvezet tárgya nem csak dolog, hanem olyan jog is lehet, amely forgalomképes, átruházható, örökölhető, és amelyen értelmezhető a haszonélvezeti jog tartalmát kitevő jogosítványok valamelyike, leginkább a hasznok szedésének a joga, vagyis jogi értelemben hasznot hajt. Nem alapítható haszonélvezet telki szolgálmon, haszonélvezeti jogon, zálogjogon, elő- és visszavásárlási, valamint vételi jogon.

A (2) bekezdésben foglaltak annak a biztosítására szolgálnak, hogy a haszonélvező jogai ne csorbuljanak. A jog szerződéssel történő megszüntetése vagy a haszonélvező számára hátrányos megváltoztatása csak az ő hozzájárulásával lehetséges.

5:157. § [A jog haszonélvezőjének jogállása]

Ha a haszonélvezetnek olyan jog a tárgya, amelynél fogva valaminek a szolgáltatását lehet követelni, a haszonélvező és a szolgáltatásra kötelezett közötti jogviszonyra megfelelően irányadók azok a szabályok, amelyek a jog átruházásának esetén a jog megszerzője és a kötelezett közötti jogviszonyra vonatkoznak.

A jogon fennálló haszonélvezet természete igazodik magának a jognak a természetéhez. Előfordul, hogy a jog közvetlenül nem hoz hasznot, hanem valamely szolgáltatás igénybevételére jogosít. A haszonélvező a haszonélvezet fennállása alatt jogosult annak igénybevételére, de dologszolgáltatás esetén csak a szolgáltatott dolog használatára jogosult. Elhasználható dolog esetén a Ptk.-nak a rendhagyó haszonélvezetre vonatkozó szabályai az irányadóak.

5:158. § [Haszonélvezet követelésén]

- (1) Követelés haszonélvezője jogosult a követelést érvényesíteni, és ha az esedékességhez a hitelező felmondása szükséges, a hitelezőt megillető felmondási jogot gyakorolni. Ha a követelést a haszonélvező hajtja be, a követelés érvényesítéséért a jogosulttal szemben a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel. A haszonélvezőnek a követelésre vonatkozó más rendelkezése semmis.**
- (2) Az adós teljesítésével a szolgáltatás tárgyát a követelés jogosultja szerzi meg, azzal, hogy azon a haszonélvező a teljesítéssel egyidejűleg haszonélvezetet szerez.**

A Ptk. a különös szabályozást a jog mellett kiterjeszti a követelésekre is. Külön nem szól róla, de dogmatikailag levezethető, hogy csak engedményezhető követelésen lehet haszonélvezetet alapítani. A követelésekre is vonatkozik, hogy a jogosult csak a haszonélvező hozzájárulásával módosíthatja a követelés alapját képező jogügyletet, az abból eredő jogról nem mondhat le.

A haszonélvezetnek két létszakasza van. Amíg a követelés az igény állapotában van a haszonélvező jogosult a saját nevében a követelést érvényesíteni, és az okszerű gazdálkodás követelményeivel összhangban a követelés alapját képező jogügyletet felmondani. A teljesítést vagy behajtást követően a szolgáltatás tárgya a jogosultat illeti, de a szolgáltatás természetének függvényében alakuló haszonélvezeti jog azon fennmarad. A követeléssel kapcsolatos egyéb rendelkezési jogot a haszonélvező nem gyakorolhat, azt nem ruházhatja át, és nem terhelheti meg.

XXXII. Fejezet

A használat

5:159. § [A használat]

- (1) A használat jogánál fogva a jogosult a dolgot a saját, valamint vele együtt élő családtagjai szükségleteit meg nem haladó mértékben használhatja és hasznait szedheti. Jogi személy a használat jogánál fogva a dolgot a létesítő okiratában meghatározott céljával és tevékenységével összhangban használhatja és szedheti annak hasznait. A használat jogának gyakorlása másnak nem engedhető át.**
- (2) A használatra egyebekben a haszonélvezet szabályait kell alkalmazni.**

A használat joga szintén a tulajdonost terhelő állagjog, amely azonban csak a dolog használatára és a hasznok szedésére terjed ki. A haszonélvezethez képest korlátozottabb abban a vonatkozásban is, hogy a használat mértéke a jogosult, valamint a vele együtt élő családtagjai szükségleteihez igazodik, az azt meghaladó használatra vagy hasznosításra nem jogosít. A használat személyes jellege abban áll, hogy csak a szerződésben meghatározott ideig vagy a jogosult haláláig állhat fenn, át nem ruházható, a jog gyakorlása másnak át nem engedhető.

A Ptk. az alapítás lehetőségét nem korlátozza ingatlanra, de ingó esetben a jogintézmény nehezen értelmezhető, mindazonáltal nem kizárva annak a lehetőségét, hogy az ingatlanon fennálló használati jog – a felek megállapodása alapján – kiterjedjen annak a tartozékaira is. A Ptk. egyértelművé teszi, hogyha az jogi személyt illet meg, akkor a jog tartalma mihez igazodik. A jogi személy csak a létesítő okiratában feltüntetett célok megvalósításával összefüggésben használhatja a dolgot, az attól eltérő, vagy azt meghaladó használat jogellenes.

A használati jog keletkezhet jogszabály, vagy a felek megállapodása, továbbá bírói ítélet alapján a közös tulajdon megszüntetése során. Az ügyleti alapításnak formai kötöttsége nincs, a felek szóban és írásban is megállapodhatnak. A tulajdonos az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez szükséges írásbeli nyilatkozatát azonban a bíróság ítélete csak akkor pótolhatja, ha bizonyított, hogy a felek a használati jog alapításában és annak az ingatlan-nyilvántartási bejegyzésében megállapodtak (BH2002.433.). A bejegyzés szerződéses alapítás esetén konstitutív hatályú [5:168. § (2) bekezdés és BH1998.331.]. Megjegyzendő, hogy régi magánjogunk a bejegyzéshez ilyen hatályt nem fűzött.

Az alapító ügylet lehet ingyenes és visszerhes is, de díj csak egy alkalommal, az alapításkor köthető ki, a jog fennállása alatt időszakonkénti díj nem követelhető. A használat joga tulajdoni hányadon nem alapítható. A használati jog az osztatlan közös tulajdonban álló ingatlan egészét és nem annak egy meghatározott hányadát terheli akként, hogy a jog az ingatlan egészén vagy annak természetben meghatározott részén gyakorolható (EBH2010.2127.).

A jelen §-ban foglaltakon túl a használatra a haszonélvezet szabályait kell alkalmazni. Az alkalmazhatóság egyértelműnek tűnik az 5:147. § (2)–(5) bekezdései, az 5:149. § (1)–(2) bekezdése, az 5.152. §, az 5:153. § (1)–(2) bekezdése, valamint az 5:154. § kapcsán. A bírói gyakorlatra vár annak az eldöntése, hogy a jogosultat milyen mértékben terheli a fenntartási kötelezettség.

IX. CÍM

SZOLGALOM ÉS KÖZÉRDEKŰ HASZNÁLAT

XXXIII. Fejezet

A telki szolgalmom

5:160. § [A telki szolgalmom fogalma]

- (1) Telki szolgalmom alapján az ingatlan mindenkori birtokosa átjárás, vízellátás, vízvezetés, pince létesítése, vezetékoszlopok elhelyezése, épület megtámasztása céljára vagy az ingatlan mindenkori birtokosa számára előnyös más hasonló célra más ingatlanát meghatározott terjedelemben használhatja, vagy követelheti, hogy a másik ingatlan birtokosa a jogosultságából egyébként folyó valamely magatartástól tartózkodjék.**
- (2) Ha valamely föld nincs összekötve megfelelő közúttal, a szomszédok kötelesek túrni, hogy az ingatlan mindenkori birtokosa földjeiken átjárjon.**

A telki szolgalmom intézménye már a régi magánjogunkban is dogmatikailag kidolgozott volt, a Ptk. a szabályozás során a korábban kifejtett elveket megtartotta. A telki szolgalmom valamely ingatlan javára (uralkodó telek) más ingatlanon (szolgáló telek) fennálló idegen dologbeli jog, amely az érintett ingatlanok mindenkori birtokosát jogosítja, illetve kötelezi. Konkrét személy vagy tulajdonos javára telki szolgalmom nem alapítható, a jogosult és a kötelezett jel szerint meghatározott személy (a mindenkori birtokos). Természetéből fakadóan át nem ruházható, meg nem terhelhető dologi jog.

Csak olyan konkrétan meghatározott célból alapítható, amely az uralkodó telek használhatóságát fokozza, és ebben a vonatkozásban a telek mindenkori tulajdonosának az érdekeit szolgálja. Telki szolgalmom az ingatlan használatával össze nem függő célra nem alapítható. A szolgalmomban rejlő korlát nem járhat a tulajdonjog teljes kiüresítésével, annak alapításával a birtoklás és a használat joga teljes mértékben a tulajdonossal szemben nem zárható ki.

A telki szolgalmom több szolgáló telket is terhelhet (LB Pfv.I.20.039/2006/9.), de az egymás mellett fekvő telkeken fennálló szolgalmom jogilag nem egységes, az az egyes telkeket önállóan terheli, érdekközösség azonban fennáll, mert amennyiben valamelyik telken fennálló szolgalmom úgy szűnik meg, hogy azáltal a fennmaradás a többi telken is célját veszti, akkor a többi telken fennálló szolgalmom is megszűnik.

A szolgalmom alapításával megvalósítható célok köre kimeríthetetlen, ezért a Ptk. csak a legtipikusabb, leggyakrabban előforduló célok példálózó felsorolására vállalkozik. Mindegyik esetre igaz, hogy a szolgáló telek mindenkori birtokosa a szolgalmom alapján csak passzív magatartásra (a használat túrésére, valamely magatartástól való tartózkodásra) kötelezhető, tevőlegességre azonban nem.

Régi magánjogunk a lehetséges szolgalmok körét illetően nagyobb találékonysággal bírt. Olyan szolgalmok is ismeretesek voltak, amelyek ma már nem vagy csak szórványosan fordulnak elő. Ilyen sajátos szolgalmom volt az ereszjog, amelynél fogva az uralkodó telek tulajdonosa az esővizet a háza tetejéről a szomszéd szolgáló telekre vezethette, az ablakszolgalmom, amely a meglévő fényviszonyokat volt hivatott biztosítani, vagy a kilátási szolgalmom.

A szükségbeli út intézménye már a régi magánjogban is tételes szabályozást nyert (a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. tc. 36. §-a). Azt az 1959-es

Ptk. is szabályozta, a Ptk. pedig a szabályozást változatlan tartalommal vette át. A bírói gyakorlat a szabályozás alkalmazhatósági körét nem szűkítette le a közúti összeköttetés hiányára. A szükségbeli út mint törvényes szolgáalom feltételei fennállnak akkor is, ha a közútról az ingatlan megközelítése legalább az év egy részében lehetetlen, vagy úgy megnehezül, hogy használata a közfelfogás szerint nem várható el (BH1973.373.), továbbá, ha a bejárás csak aránytalanul súlyos költségekkel oldható meg (BH1974.65.). Kényelmi szempontok azonban nem jöhetnek számításba (BH1971.6693.), az a körülmény, hogy az ingatlan tulajdonosa a tulajdon megszerzésekor e körülményről tudott, az igény érvényesítését nem zárja ki (LB P.törv.I.20.442/1989.).

A szükségbeli útszolgáalom a törvény erejénél fogva illeti meg a jogosultat, de a szolgálommal érintett útvonalat és annak terjedelmét a bíróság állapítja meg a fél által csatolt változási vázrajz alapján (BH1992.314.). Az útszolgáalom a korábbi bírói gyakorlat szerint csak gyalogos átjárásra jogosított, de a technikai fejlődés, a közlekedési szokások változására figyelemmel már a konkrét eset függvényében gépjármű átjárásra is jogosíthat. A bírói gyakorlat szerint az igény érvényesítése, az útszolgáalom alapítása fejében kártalanítás jár (BH1986.101., BH1978.426.). A szükségbeli út nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy az uralkodó telek tulajdonosa ahhoz képest nagyobb terjedelemben, elbirtoklással szerezzen útszolgálatot (LB Pfv.I.20.039/2006/9.).

5:161. § [A telki szolgáalom létrejötte szerződéssel és elbirtoklással]

- (1) A telki szolgáalom szerződéssel való létesítésére az ingatlan hasznélvezetének alapítására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**
- (2) Telki szolgálmat az ingatlan tulajdonosa egyoldalú nyilatkozattal a saját javára is alapíthat.**
- (3) Elbirtoklással szerzi meg a telki szolgálmat az ingatlan birtokosa, ha a másik ingatlan használata ellen annak birtokosa tizenöt éven át nem tiltakozik. Szívességéből vagy visszavonásig engedett jog gyakorlása nem vezet elbirtoklásra.**
- (4) A telki szolgálom nem lehet önállóan forgalom tárgya.**

1. A telki szolgálom létrejötte

Telki szolgálom keletkezhet:

- a) jogügylettel,
- b) bírói ítélettel,
- c) elbirtoklással,
- d) jogszabály rendelkezésével,
- e) két szomszédos ingatlan tulajdonosának egyoldalú nyilatkozata alapján.

Jogügylettel a hasznélvezeti jog alapítására irányadó rendelkezések szerint alapítható. Az alapításhoz az erre irányuló szerződésen vagy más jogcímen felül a telki szolgálomnak az ingatlan-nyilvántartásba való konstitutív hatályú bejegyzésére is szükség van [5:168. § (2) bekezdés]. Annak idején az Mtj. is tudatosan szakított a bírói gyakorlattal, amikor szintén a konstitutív hatályú bejegyzés elve mellett foglalt állást (Mtj. 611. §).

A Ptk. átvette az Mtj. 612. §-ban foglalt szabályt is, amely szerint a tulajdonos a saját telkén másik telkének előnyére is alapíthat telki szolgálmat. A szolgálom formálisan bírói ítéleten alapul, ha az ingatlanon fennálló közös tulajdon természetben történő megszüntetése során a bíróság rendelkezik az eredeti ingatlanon fennálló telki szolgálomnak az újonnan kialakított ingatlanokra való átvezetéséről. A szolgálmi jog,

amely a szolgáló telek értékét szükségszerűen csökkenti, meghatározható értékkel bíró önálló dologi jog. Ebből következően e jog megszerzésekor az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés fejében meghatározott összegű ellenérték, nem pedig rendszeres időközönként fizetendő használati díj jár. Következésképpen, ha a telki szolgalmat alapító ítéletben a bíróság pénzbeni ellenérték fizetésére kötelezi a szolgálmi jog jogosultját, az mint a dologi jog ellenértéke illeti meg a földtulajdonost (LB Pfv.I.20.202/2011/5.).

2. Telki szolgalmom elbirtoklása

Telki szolgalmom elbirtoklással változatlanul megszerezhető. Az ún. tevőleges telki szolgalmom elbirtoklására csak szolgálomszerű használat esetén van lehetőség. Nem tekinthető szolgálomszerűnek a joggyakorlás, ha a tulajdonos az átjárást a nagyközönség számára is lehetővé tette, ezért arra egyik használó részéről sem kizárólagos jelleggel és a szolgálmi jog megszerzésére irányuló szándékkal került sor (BH2013.239.). Szintén kizárja az elbirtoklást a szívésségi vagy más kötelmi jogviszony keretében biztosított használat. Vitatott, hogy forgalomképtelen ingatlanon elbirtokolható-e telki szolgalmom. A Legfelsőbb Bíróság egyik határozatában ennek a lehetőségét kizárta (EBH2011.2311., a döntés kritikáját lásd Serák István: A Legfelsőbb Bíróság ítélete a telki szolgalmom közterületen elbirtoklással történő alapításáról, *JeMa* 2014/4. 19–25.). Ennek logikailag ellentmond, hogy a jogalkotó szükségesnek látta, hogy az Nvt. 6. § (1) bekezdésében külön rendelkezzen a terhelhetőség tilalmáról is.

A Ptk. változatlanul nem tartalmaz rendelkezést arról, hogy a szolgalmom elbirtoklása esetén hogyan alakul az elbirtoklás félbeszakadásának és nyugvásának a szabálya. Az Mtj. főszabályként az ingatlan elbirtoklásának a szabályait rendelte alkalmazni (Mtj. 616. §). Emellett az elbirtoklás megszakadt (félbeszakadt) akkor is, ha a szolgalmom gyakorlása egy évnél hosszabb ideig szünetelt. A bírói gyakorlat szerint az elbirtoklási időt nem szakítja meg, ha a szolgáló telek tulajdonosa az ingatlannal rendelkezik. „[A]z elbirtoklási időt nem szakítja meg, ha szolgáló telek tulajdonosa az ingatlannal rendelkezik [...], ugyanis a mindenkori birtokos tiltakozása minősül ilyen jogi ténynek, azaz, a tulajdonos (birtokos) személyében történt változásnak a szolgalmom elbirtoklási idejére nincs kihatása” (BH2003.450.).

Álláspontunk szerint az elbirtoklást megszakító körülménynek kell értékelni azt is, ha a használat ellen a szolgáló telek mindenkori birtokosa tiltakozik, vagy ha azt akadályozza, vagy azzal kapcsolatban birtokvédelmi igényt érvényesít.

Ha a szolgálmi jog elbirtoklása a jogelőd birtoklásának idején bekövetkezett, akkor a jogutód az ingatlant a szolgálmi jog jogosultságával, de nem önálló jogcímen szerzi meg (LB Pfv.I.20.620/2009/5.).

Ha az elbirtoklási idő eltelt, és a jogosult jogát az ingatlan-nyilvántartásba nem jegyezték be, akkor azt mint ingatlan-nyilvántartáson kívül szerzett jogot az ingatlan jóhiszemű és visszterhes szerzőjével szemben nem érvényesítheti (Kúria Pfv.I.20.972/2011/8.). Nem minősül jóhiszeműnek az új tulajdonos, ha a szerződéskötéskor tudott a szolgálomszerű használatról (LB Pfv.I.20.097/2008/7., BH2007.292.). Más legfelsőbb bírósági határozat szerint nem jóhiszemű az a jogszerző, aki a szerződés megkötésekor az ingatlant természetben nem tekinti meg. „[A]z ingatlan tulajdonjogát megszerezni kívánó fél részéről a kellő körültekintés körében elengedhetetlenül szükséges a tulajdoni lap, az ingatlan-nyilvántartási térkép megismerésén túl az ingatlan természetbeni állapotának megtekintése is. Abban az esetben, ha megbizonyosodik arról, hogy az ingatlan-nyilvántartási állapot eltér a valóságos helyzettől, tehát például a vételkor

tudja, hogy a földrészletet mások az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett szolgalmi jog hiányában ugyan, de átjárás céljára használják, nem hivatkozhat a[z 1959-es] Ptk. 121. § (5) bekezdésében foglaltakra.” (LB Pfv.I.20.972/2011/8.)

Végül fontos hangsúlyozni, hogy a Ptk.-ban a korábbi szabályozáshoz képest a telki szolgalmom elbirtoklási ideje tíz évről tizenöt évre nőtt.

5:162. § [A telki szolgalmom gyakorlása]

- (1) A szolgalmom gyakorlása nem vezethet mások, különösen a szolgalmommal terhelt dolog használója jogainak szükségtelen sérelméhez.**
- (2) Ha a telki szolgalmom gyakorlása valamely berendezés vagy felszerelés használatával jár, a fenntartás költségei a szolgalmom jogosultját és kötelezettjét – eltérő megállapodás hiányában – olyan arányban terhelik, amilyen arányban a berendezést vagy felszerelést használják.**

A telki szolgalmi jog gyakorlása során alapvető követelmény a jog kíméletes gyakorlása. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a szolgalmom indokolt mértékét vagy egyébként megállapított terjedelmét a jogosult nem lépheti át. Másrészt a szolgalmom jellegétől függően lehetővé kell tenni, hogy a tulajdonos a szolgalmom sérelme nélkül a szolgalmommal érintett ingatlanrész vonatkozásában is a lehető legteljesebb mértékben tudja tulajdonosi jogait gyakorolni. A szolgalmom gyakorlására csak az uralkodó telek mindenkori birtokosa jogosult, a jog gyakorlása másnak át nem engedhető. A tulajdonos a jog nem rendeltetésszerű gyakorlása esetén peres úton is kikényszerítheti a jogellenes joggyakorlás abbahagyását (LB Pfv.I.21.758/2009/6.). Egyes szolgalmok gyakorlása együtt járhat az ingatlanon található műszaki létesítmények használatával (kútszolgalmom). Külön megállapodás hiányában az okszerű gazdálkodásnak megfelelően a fenntartási költségek a feleket a használat arányában terheli.

5:163. § [A telki szolgalmom megszűnése]

- (1) A bíróság a telki szolgalmat megszüntetheti, korlátozhatja vagy gyakorlását felfüggesztheti, ha az az ingatlan mindenkori birtokosa ingatlanának rendeltetésszerű használatához már nem szükséges.**
- (2) A szolgalmom megszűnik, ha a jogosult – bár ez módjában állt – tizenöt éven át nem gyakorolta vagy eltúrte, hogy gyakorlásában akadályozzák.**
- (3) A telki szolgalmom jogügylettel való megszüntetéséhez az uralkodó telek tulajdonosának a szolgáló telek tulajdonosához intézett írásbeli lemondó nyilatkozata és a szolgalmi jog ingatlan-nyilvántartásból való törlése szükséges.**

Az ingatlant terhelő állagjogok nem vezethetnek osztott tulajdon kialakulásához, a jogok csupán csak ideiglenes jelleggel állhatnak fenn. Az időlegességet más használati jogok esetében főként a személyhez kötöttség biztosítja. A telki szolgalmom nem személyhez kötött, az az érintett ingatlanok mindenkori birtokosát terheli, vagy jogosítja, de ha az alapítás eredeti célját már nem szolgálja, a bíróság a jogot megszüntetheti, korlátozhatja, vagy gyakorlását felfüggesztheti. A telki szolgalmom megszüntetésére irányuló igényt nem érinti az, hogy a szolgalmom milyen módon keletkezett.

A bírói gyakorlat szerint az elbirtoklással megszerzett átjárást biztosító szolgálat megszüntetésének az elvei azonosak a szerződésen alapuló szolgálat megszüntetésének az elveivel (LB Pfv.I.20.295/2010/12.). Mindkét esetben a szolgálat az érintett ingatlanok rendeltetésszerű használatában utóbb bekövetkezett lényeges változás alapján szüntethető meg (BH1995.89.). Jogszabályon vagy bíróság határozatán alapuló szolgálat esetén a szükségességet objektív szempontok alapján kell megítélni. Szükségbeli út szolgálatának megszüntetése attól függ, hogy az időközben bekövetkezett változások folytán az ingatlan megfelelő közúttal összekötött-e (utólagos telekredezés), illetve a bejárás lehetősége közútról megoldható-e (EBH2009.1953.).

Szerződéssel alapított telki szolgálat esetében elsősorban a szerződés céljából kell kiindulni (LB Pfv.I.23.670/1998/9.). A célok között olyan kényelmi szempontok is szerepelhetnek, amelyek objektíve nem érintik a rendeltetésszerű használatot, de az uralkodó telek használhatóságát fokozzák. Kényelmi célt szolgál az ingatlan nehezen megközelíthető részére történő egyszerűbb beállítás, valamilyen konkrét helynek a szolgáló telken történő egyszerűbb megközelíthetősége. A szerződéses cél kényelmi jellege utóbb a megszüntetésre nem adhat okot, ha a kényelmi cél változatlanul fennáll, a szolgálatot azt változatlan formájában tudja biztosítani (BH2002.356.). A jogvita elbírálása során tehát a szolgálat alapító jogi tény tüzetes vizsgálata nem mellőzhető (BH1979.263.).

XXXIV. Fejezet

Közérdekű használat

5:164. § [A közérdekű használati jog]

- (1) Ingatlanra közérdekből, a jogszabályban feljogosított személyek javára – hatóság határozatával – szolgálatot vagy más használati jogot lehet alapítani. A használati jog alapításáért a korlátozás mértékének megfelelő kártalanítás jár.**
- (2) A használati jog alapításából eredő károkat a kisajátítási kártalanításra vonatkozó szabályok szerint kell megtéríteni.**

A tulajdonjog közjogi korlátozása nemcsak a tulajdonjog közérdekből történő elvonásának a lehetőségében merül ki, hanem megnyilvánulhat a használat oly mértékű korlátozásában is, amely még nem jár együtt a többi tulajdoni jogosítvány ellehetetlenülésével. A jog alapítására hatósági határozattal kerülhet sor. A korlátozásból eredő károk megtérítése során a kisajátítás szabályai szerint kell eljárni, és itt is érvényesül a kártalanítás teljességének és azonnaliságának a követelménye.

NEGYEDIK RÉSZ

AZ INGATLAN-NYILVÁNTARTÁS

X. CÍM

AZ INGATLAN-NYILVÁNTARTÁS ÉS ANNAK ELVEI

5:165. § *[Az ingatlan-nyilvántartás]*
Az ingatlan-nyilvántartás az ingatlanokra vonatkozó jogok, valamint jogi szempontból jelentős tények nyilvános és közhiteles nyilvántartása. Az ingatlan-nyilvántartás tartalmazza az ingatlanoknak és az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett személyeknek a jogszabályban meghatározott adatait.

A magyar ingatlan-nyilvántartási rendszer sajátossága abban rejlik, hogy az ingatlan-nyilvántartás tartalma kiterjed mind a kataszter-nyilvántartásra, mind pedig az ingatlanon fennálló jogok keletkezésének, változásának és megszűnésének a nyilvántartására, vagyis a telekkönyvi nyilvántartásra. Az Inyvtv. 2. § (1) bekezdése kimondja, hogy az ingatlan-nyilvántartás településenként tartalmazza az ország valamennyi ingatlanának a törvény szerint meghatározott adatait, az ingatlanokhoz kapcsolódó jogokat és jogi szempontból jelentős tényeket, valamint az oda bejegyzett személyeknek a nyilvántartáshoz szükséges, a törvényben meghatározott személyazonosító és lakcím adatait.

A Ptk. előkészületi munkálatai során felmerült a két nyilvántartás különválasztása, amelynek eredményeként a telekkönyv vezetése visszakerült volna a bíróságokhoz, de ez az elképzelés egyelőre nem valósult meg. Köztes megoldásként az ingatlan-nyilvántartás szabályanyagának egy része – hasonlóan az Mtj. telekkönyvi szabályaihoz – átkerült a Ptk.-ba. A Ptk. dologi jogi könyvének Negyedik Része az ingatlan-nyilvántartás alapelveit és az alapelvek érvényre juttatásához szükséges legfontosabb szabályokat tartalmazza. A párhuzamos szabályozás elkerülése érdekében a Ptk.-ban megjelenő szabályanyag túlnyomó része az Inyvtv.-ből kikerült.

5:166. § *[Az ingatlan-nyilvántartás nyilvánossága]*

- (1) Az ingatlan-nyilvántartás nyilvános.**
- (2) Az ingatlan-nyilvántartási tulajdoni lap, illetve térkép tartalmát – a különös védelem alá tartozó személyes adatok kivételével – bárki megismerheti, arról feljegyzést készíthet, továbbá hiteles másolat vagy tanúsítvány kiadását kérheti.**
- (3) Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés, feljegyzés és a széljegyzett ingatlan-nyilvántartási igény alapjául szolgáló okiratok tartalma – a hozzájárulás és az igazolt igény keretei között – akkor ismerhető meg, ha a kérelmező igazolja, hogy a megismeréshez az okirat tartalma által érintett jogosultak és kötelezettek hozzájárultak, vagy hogy az okirat megismerése joga érvényesítéséhez, illetve jogszabályon vagy hatósági határozaton alapuló kötelezettsége teljesítéséhez szükséges.**
- (4) Az ingatlan természetben meghatározott részére bejegyzett jogok, tények és átvezetett adatok alapjául szolgáló okiratnak az érintett természetbeni rész meghatározására vonatkozó tartalma korlátozás nélkül megismerhető akkor is, ha a tulajdoni lapon lévő**

bejegyzés nem hivatkozik arra, hogy a természetbeni rész meghatározását az okirat tartalmazza.

Az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége feltételezi, hogy a nyilvántartás tartalma a magánjogi viszonyokban mindenki számára hozzáférhető. A nyilvánosság terjedelme az egyes nemzeti jogokban különböző lehet, de a nyilvánosságot abban a terjedelemben mindenképpen biztosítani kell, amilyen mértékben a közhitelesség elvének érvényesülése és a forgalombiztonság feltétlenül megkívánja. A magyar szabályozás is ebből a követelményből indul ki, a nyilvánosság számára a korlátlan megismerés lehetősége a tulajdoni lapra és a térképre terjed ki. A tulajdoni lapnak a különös védelem alá eső személyes adattartalma azonban már csak bizonyos feltételekkel ismerhető meg. A jogok be- és feljegyezhető tények feljegyzésének alapjául szolgáló okiratok esetében már érvényesül a nyilvánosság korlátozottsága, azok csak akkor ismerhetők meg, ha ahhoz a jogosult hozzájárult, vagy a fél igazolja azt a magánérdeket, amely érvényesülése érdekében az adott adattartalom megismerésére szükség van.

Egyes idegen dologbeli jogok nem feltétlenül terhelik az ingatlan egészét, ezért a feltétlen nyilvánosság érvényesülése körébe tartozik a bejegyzés alapjául szolgáló okirat azon része, amelyből egyértelműen meghatározható a bejegyzett joggal érintett természetbeni rész terjedelme.

Szűkebb értelemben a nyilvánosság elve a közhitelesség és a forgalombiztonság magánszemélyek irányában érvényesülő elvét jelenti, pontosabban megfogalmazva a jogalanyok magánjogi jogviszonyaiban felmerülő követelmény. A nyilvántartás megismerésének azonban egyéb okai is lehetnek, ezért a hozzáférhetőség az irányadó jogszabályok keretei között biztosított a hatóságok és a bíróságok számára is, és kiterjedhet a tulajdoni lap és térkép mellett a földhivatal eljárásában keletkezett iratokra is. (A publicitás elvének dogmatikai kérdéseiről és a nyilvántartási adattartalom megismerhetőségének a különböző aspektusairól lásd részletesebben: Kurucz Mihály: Az ingatlan-nyilvántartás nyilvánosságának alapelve és problémája. *Jogtudományi Közlöny* 2004/12. 428–442).

5:167. §

[Az okirati elv]

Az ingatlan-nyilvántartásba jog és jogilag jelentős tény bejegyzésére, feljegyzésére és adatok átvezetésére jogszabályban meghatározott okirat, továbbá bírósági vagy hatósági határozat alapján kerülhet sor.

A jogváltozás alapjául szolgáló ügyletek egy részénél nem érvényesül formakényszer, de a jogok bejegyzése és a tények feljegyzése során kötelező az írásbeliség. Szóban is megköthető ügylet esetében, ha a fél a bejegyzéshez szükséges okirat elkészítésében nem működik közre, akkor a megkívánt formában megteendő nyilatkozat ítélettel pótolható. Az okirat formai és tartalmi követelményeit az Inyvtv. tartalmazza. A szabályozás lényege, hogy csak közokirat, teljes bizonyító erejű magánokirat, vagy ezeknek a közjegyző által hitelesített másolata fogadható el. Ezenkívül az okiratoknak az Inyvtv. 32. §-ban foglalt okirati-kellékekkel is rendelkezniük kell. Az okirati elv tehát szigorú alakikövetelményekben fejeződik ki.

Az ingatlanügyi hatóság a kérelmet elsősorban csak formai szempontból vizsgálhatja, a bejegyzési kérelem azonban kivételes esetben tartalmilag is vizsgálható. El kell utasítani a bejegyzési kérelmet, ha a bejegyzés alapjául szolgáló okirat okiratnak olyan tartalmi

vagy alaki hiányossága van, amely miatt az nyilvánvalóan érvénytelen. Az érvénytelenség akkor nyilvánvaló, ha annak a ténye önmagában az okiratból is megállapítható.

5:168. § *[A bejegyzési elv]*

- (1) Törvényben meghatározott egyes jogok keletkezése, módosulása és megszűnése az ingatlan-nyilvántartási tulajdoni lapra történő bejegyzéssel megy végbe. Az ingatlan-nyilvántartásba azokat a jogokat lehet bejegyezni, amelyek bejegyzését jogszabály lehetővé teszi.**
- (2) A jogátruházásról kiállított okiraton alapuló bejegyzés keletkezteti az átruházáson alapuló tulajdonjogot, a jogalapításról kiállított okiraton alapuló bejegyzés pedig a szerződésen alapuló vagyonkezelői jogot, földhasználati jogot, hasznélvezeti jogot és a használat jogát, telki szolgalmi jogot és jelzálogjogot.**
- (3) Törvényben meghatározott egyes jogilag jelentős tények feljegyzésének, illetve jogszabály erejénél fogva keletkező jogok bejegyzésének elmaradása a hozzájuk fűződő joghatást nem érinti.**
- (4) Törvényben meghatározott egyes jogok bejegyzésének és jogilag jelentős tények feljegyzésének elmaradása esetén a jogosult azokat a jóhiszemű harmadik jogszerzővel szemben nem érvényesítheti.**
- (5) Törvényben meghatározott egyes jogok és jogilag jelentős tények bejegyzése a későbbi jogszerzők szerzését korlátozza vagy feltételelessé teszi.**

A közhitelesség elvének érvényesülését szolgálja a bejegyzés elve, amely azt jelenti, hogy az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető jogok egy részének a keletkezéséhez, illetve a jog átszállásához az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésre is szükség van. A bejegyzés tehát az 5:168. § (2) bekezdésben meghatározott esetekben konstitutív hatályú. Az a közös bennük, hogy a jogváltozáshoz akkor fűződik konstitutív hatály, ha a jog szerződésen alapul. Nemcsak a származékos jogszerzés esetén fűződik a bejegyzéshez konstitutív hatály. Vannak olyan eredeti szerzés módok is, ahol a szerzés módja nem minősül egyben ingatlan-nyilvántartáson kívüli szerzésnek. A jog megszerzésére ingatlan-nyilvántartási bejegyzéssel kerülhet sor a hatósági határozattal és hatósági árveréssel történő szerzés esetén.

Az átruházáson alapuló tulajdonszerzés és az ingatlant terhelő jog jogüggyellett történő alapítása esetén a bejegyzés konstitutív hatálya nem jár együtt az anyagi jogerővel. A jogcím fogyatékosága, az átruházó vagy jogalapító ügylet érvénytelensége azt eredményezi, hogy a jog a bejegyzés ellenére nem száll át, nem jött létre. Ezért a közvetlen szerzővel szemben az érvénytelenség jogkövetkezményei érvényesíthetőek, az igényérvényesítés eredményessége a bejegyzett jog törlésével jár együtt.

Törvényben meghatározott egyes jogok bejegyzésének és jogilag jelentős tények feljegyzésének az elmaradása a hozzájuk fűződő joghatást nem érinti. Az Inyvtv. 17. § (2) bekezdése szerint az (1) bekezdésben felsorolt tények közül az 1–14. és 31–32. pontokban meghatározott tények feljegyzésének az elmaradása az egyébként azokhoz fűződő joghatást nem érinti. A 15–30. pontokban meghatározott tények feljegyzésének az elmaradása esetén a jogosult azokat nem érvényesítheti a jóhiszemű és ellenérték fejében szerző harmadik személlyel szemben. Ez utóbbi szabály vonatkozik a törvényben meghatározott egyes jogok bejegyzésének az elmaradása esetére is.

5:169. §**[A rangsor elve]**

Az ingatlanra bejegyzett jogok ingatlan-nyilvántartási sorrendjét (a továbbiakban: rangsor) a bejegyzések hatályának kezdetére irányadó időpontok határozzák meg.

A rangsor elvénél fogva a bejegyzett jogok olyan rangsorban állnak egymással, amilyen sorrendben a jogot érintő kérelem az ingatlanügyi hatósághoz megérkezik. A rangsor alaki jogilag egy ügyintézési rend, amely szerint a korábban érkezett kérelmet előbb kell elbírálni. Annak során a későbbi kérelem tartalma nem vizsgálható. Anyagi jogi értelemben a rangsor dönti el a bejegyzés anyagi jogi hatályát. Az egymással konkuráló jogok esetében az részesül elismerésben, amelyik bejegyzésére vonatkozó kérelem korábban érkezik. Ezt az elvet korábban – kétszeres eladás esetén – a korábban birtokba lépő védelme áttörte, de a Ptk. az 1959-es Ptk. 117. § (4) bekezdésében szabályozott birtokkal megerősített jogcímvédelem intézményét elvetette. Egymással összeférő jogok közül a korábbi erősebb, vagyis ha az anyagi jog egyes jogok terjedelmét annak a függvényében szabályozza, hogy melyik keletkezett korábban, akkor a korábban bejegyzett jog kerül kedvezőbb helyzetbe, annál teljesebb a jog gyakorlásának a lehetősége. (A rangsorra és a ranghelyre vonatkozó további szabályokat a XII. Cím tartalmazza.)

5:170. §**[Az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége]**

Az ingatlan-nyilvántartás a bejegyzett jogok és a feljegyzett tények fennállását hitelesen tanúsítja.

A közhitelesség elve azt jelenti, hogy a telekkönyvi adattartalomban bárki megbízhat, amely jog nincs bejegyezve, azt úgy kell tekinteni, hogy jogilag nem létezik, a bejegyzett jog pedig a valóságban is létező. Más megközelítésben a közhitelesség elve azt a követelményt támasztja, hogy a szabályozás tegyen meg mindent abban érdekében, hogy a nyilvántartás tartalma egybeessen a valóságos jogállapottal. Ezt az elvárás a közhitelességgel összefüggő, a köre csoportosuló további konkrét normákban is megjelenő elvek együttese biztosítja (okirati elv, nyilvánosság elve, legalitás elve, bejegyzési elv, rangsor elve stb.).

A közhitelesség elvének érvényesülése teszi lehetővé, hogy a telekkönyvbe vetett bizalom jogvédelemben részesüljön arra az esetre, ha az anyagi jogi valóság a bejegyzés eredeti vagy utólagos helytelensége folytán eltér a telekkönyvi állapottól. Jogvédelemben csak a jóhiszemű visszterhes szerző részesül. A védelem – a magyar szabályozás szerint – nem teljes, az érvénytelen okiraton alapuló bejegyzéssel szemben a jóhiszemű szerző védelme csak halasztó hatállyal érvényesül.

XI. CÍM

AZ INGATLAN-NYILVÁNTARTÁS KÖZHITELESSÉGE

5:171. §**[Az ingatlan-nyilvántartási közhitelesség tartalma]**

- (1) Ha valamely jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték, vagy ha valamely tény oda feljegyezték, senki sem hivatkozhat arra, hogy annak fennállásáról nem tudott.**
- (2) Az (1) bekezdésben foglaltak megfelelően irányadók az ingatlan-nyilvántartásban széljegyzett kérelmek kapcsán a folyamatban lévő eljárás tényére és tárgyára is.**

Az 5:171. § címe szerint abban a közhitelesség tartalmát kifejtő szabályról van szó, valójában az abban foglaltak a közhitelesség egyik vonatkozását rögzítik. A közhiteles nyilvántartás nemcsak hitelesen tanúsítja a nyilvántartás tartalmát, de annak megléte – figyelemmel a publicitás elvére is – kizárja, hogy valaki arra alapítson igényt vagy arra hivatkozással részesüljön jogvédelemben, hogy az ingatlan-nyilvántartásban bejegyzett jog tartalmáról nem tudott. E szabály valójában nemcsak a bejegyzett jogokra, hanem a jogok törlésére is vonatkozik. Ugyanis az a hivatkozás sem foghat helyt, hogy valaki a jog törléséről nem tudott. A szabály nemcsak az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető jogokra, az oda feljegyezhető tényekre irányadó, hanem azokra a kötelmi jogviszonyokra is, ahol a bejegyzés helyessége esetén az ügyletben félként elvileg csak a bejegyzett jogosult vehet részt, csak ebben a minőségben szerezhethet jogokat és vállalhat kötelezettségeket.

Az 5:171. §-ban foglaltakból következően a jóhiszemű jogszerzést kizárja, ha valaki nem az ingatlan-nyilvántartásban bízva szerez jogot, vagyis az ügyletkötéskor az ingatlan-nyilvántartási állapot figyelmen kívül hagyásával vagy a tudomás szerzés elmulasztásával járt el. A szabály túlmutat az ingatlant érintő dologi jogviszonyokon. Minden olyan ingatlant érintő szerződés esetében, ahol a szerződésben az egyik fél csak tulajdonosi minőségben vállalhat kötelezettséget, a másik fél utóbb nem hivatkozhat arra, hogy nem tudott arról, hogy a másik fél nem tulajdonos.

5:172. § *[Az ingatlan-nyilvántartásban bízva jogot szerző jóhiszeműsége]*

- (1) A jóhiszemű jogszerzésre hivatkozó fél jóhiszeműségének megítélése során a jóhiszeműség fennállását a jogszerzésre alapított kérelemnek az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés céljából való benyújtása szerinti időpontban kell vizsgálni. Ha a jogváltozásra irányuló megállapodás a bejegyzés hatályossá válásának időpontja után jött létre, a jóhiszeműség megítélése során a megállapodás létrejöttének időpontja az irányadó.**
- (2) Nem tekinthető jóhiszeműnek az a jogot szerző vagy a jóhiszeműség védelme alá eső egyéb cselekményt végző személy, aki jogának szerzésekor vagy a cselekmény véghezvitelének időpontjában az ingatlan-nyilvántartás tartalmának helytelenségéről vagy az ingatlan-nyilvántartásban jogosultként bejegyzett személy jogának korlátozottságáról tudott vagy akinek arról tudnia kellett.**
- (3) Nem hivatkozhat a jogszerző a jóhiszeműségére olyan jogosulttal szemben, aki saját jogszerzését olyan bejegyzés vagy feljegyzés tárgyát képező jogra vagy tényre alapítja, amelynek ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése vagy feljegyzése iránti eljárás megindítását a jóhiszeműség megítélése során irányadó időpontban az ingatlan-nyilvántartásban széljegy formájában már feltüntették, ha a bejegyzés vagy feljegyzés iránti kérelem alapján a bejegyzésre vagy feljegyzésre sor kerül.**

A közhitelesség csak a jóhiszemű és visszterhes szerzőt részesíti védelemben. Jóhiszeműnek az minősül, aki nem tudott és elvárható gondosság mellett nem is kellett tudnia arról, hogy az ingatlan-nyilvántartási állapot eltér a valóságtól, vagy valakinek az ingatlanon olyan joga áll fenn, amely a jogszerzését korlátozza vagy akadályozza. A jóhiszeműséget a jogszerzésre alapított kérelem benyújtása szerinti időpontban kell vizsgálni. A jóhiszeműség nem áll fenn, ha a fél a jogszerzés időpontjában jóhiszeműen járt el, de a kérelem benyújtása előtt szerzett tudomást a jogszerzését kizáró vagy akadályozó körülményről. Ha valaki a jogügylet megkötése során az ingatlant nem tekinti meg, nem minősül rosszhiszeműnek, de ha tud annak lakottságáról és nem kísérelte meg

megtudni, hogy kik, milyen jogcímen birtokolják az ingatlant, nem tekinthető jóhiszeműnek (BH2013.304.).

A jóhiszemű szerzővel szemben nem elvárás, hogy a megszerezni kívánt jog bejegyzésének alapjául szolgáló okiratokat megtekintse (BH2008.13.). A közhiteles nyilvántartásba vetett bizalom nem korlátozódik a már bejegyzett jogokra. A jogszerző jóhiszeműségére azokkal szemben sem hivatkozhat, akiknek a kérelme széljegy formájában már fel van tüntetve, feltéve, hogy a bejegyzésre utóbb sor kerül.

5:173. § [Az ingatlan-nyilvántartás teljessége]

- (1) Az ellenkező bizonyításáig úgy kell tekinteni, hogy az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jog vagy feljegyzett tény fennáll, és az az ingatlan-nyilvántartás szerinti jogosultat illeti meg.**
- (2) Az ellenkező bizonyításáig úgy kell tekinteni, hogy az ingatlan-nyilvántartásból törölt jog vagy tény nem áll fenn.**

Szintén a közhitelesség elvéből fakad, hogy vélelem szól amellet, hogy a telekkönyvbe bejegyzett jogok és feljegyzett tények fennállnak, és azok a bejegyzett jogosultat illetik meg. A vélelem megdöntésére ténylegesen csak peres eljárásban van lehetőség. A szabály az ingatlan-nyilvántartáson kívül eredeti szerzőmóddal jogot szerzőknél is irányadó. A jogszerzőnek nem elég állítania, de annak a bizonyítása is őt terheli, hogy időközben valamely az ingatlant érintő jogot megszerzett.

5:174. § [Jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzők védelme]

- (1) A jóhiszemű és ellenérték fejében szerző javára az ingatlan-nyilvántartás tartalmát akkor is helyesnek és teljesnek kell tekinteni, ha az a valódi anyagi jogi jogállapottól eltér. Ennek alapján a szerző az e törvény szerinti védelemben részesül.**
- (2) A jóhiszemű szerző az (1) bekezdésben foglalt védelemre nem hivatkozhat azzal szemben, aki ellene az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés törlése iránt vagy az ingatlan-nyilvántartásban széljegyzett bejegyzési igény alapjául szolgáló jogügylet érvénytelenségének vagy ezen igény elévülésének megállapítása iránt pert indít. Ugyanez irányadó arra az esetre is, ha az ingatlan-nyilvántartásba a kérelem benyújtása előtt a törlési vagy kiigazítási pert feljegyezték.**

Az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége folytán a jóhiszemű és ellenérték fejében szerző védelemben részesül. Önmagában az a tény, hogy az ingatlan-nyilvántartás tartama eltér a valóságos anyagi jogi állapottól, a jogszerzést nem akadályozza. A jóhiszemű szerzővel szemben az anyagi jogi valóságból eredő igény nem érvényesíthető. Nincs jelentősége annak, hogy akitől jogát származtatja az nem volt a dolog tulajdonosa, vagy a reá átruházott ingatlant terhelő jog jogosultja, és annak sem, hogy az átruházott ingatlanon valakinek olyan bejegyezhető joga áll fenn, amely a bejegyzés hiányában is érvényesen létrejött, de annak bejegyzését elmulasztotta.

A védelem azonban nem teljes, a bejegyzett joghoz nem fűződik anyagi jogerőhatás. Nem terjed ki a védelem arra az esetre, ha a bejegyzés törlése iránt – vagy ha a bejegyzésre még nem került sor, a széljegyzett bejegyzési igény alapjául szolgáló jogügylet érvénytelenségének a megállapítása iránt – pert indítottak. Ugyanez irányadó, ha az átruházás tárgya ingatlanon fennálló forgalomképes jog (zálogjog), és szerzett jog

bejegyzését megelőzően annak elévülése iránt pert indítottak. A törlési per elbírálására nyitva álló határidő elteltével (5:187. §) a jogvédelmi hatás beáll.

5:175. § [Az ingatlan-nyilvántartáson kívül jogot szerző jogállása]

- (1) **Az ingatlan-nyilvántartáson kívül jogot szerző személy vagy az ingatlan-nyilvántartásban feljegyezhető tény jogosultja a szerzett jogát, illetve a feljegyezhető tény nem érvényesítheti az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett vagy az őt bejegyzési igénnyel rangsorban megelőző, jóhiszemű szerzővel szemben.**
- (2) **Az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett jogot és fel nem jegyzett tényt a jóhiszemű és ellenérték fejében jogot szerző, valamint bejegyzési igénnyel rangsorban előbb álló, jóhiszemű jogszerzővel szemben nem lehet érvényesíteni. A jóhiszemű szerző jogvédelme az ingatlan-nyilvántartási állapot függő jogi helyzetére utaló tény feljegyzése esetére nem terjed ki.**

Az ingatlan-nyilvántartáson kívüli jogszerzés azt jelenti, hogy vannak olyan származékos vagy eredeti tulajdonszerzési módok, amelyeknél a tulajdonjogot vagy más jogot nem annak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése keletkezteti, hanem a tulajdonjog valamely jogi tény bekövetkeztével a törvény erejénél fogva száll át, illetve egyéb jog megszerzésére szintén valamely jogi tény bekövetkeztével kerül sor. Ezek a szerzőmódok a következők: elbirtoklás, ráépítés, hozzáépítés, házastársi közös szerzés, öröklés stb. A bírói gyakorlat részben elismerte a közös vagyon terhére a külön tulajdonban álló, a külön vagyon terhére a közös tulajdonban álló és az egyik külön vagyon terhére a másik házastárs külön tulajdonában álló ingatlanon eszközölt ráfordítások tulajdoni igényt keletkeztető hatását. A Ptk. a kérdés egyértelmű rendezése érdekében kimondja, hogy: „[i]ngatlan jelentős és tartós értéknövekedését eredményező ráfordítás ellenében a megtérítésre jogosult házastárs az ingatlan értéknövekedésének megfelelő tulajdoni hányadra is igényt tarthat” [4:59. § (4) bekezdés]. A választási lehetőségből következően a tulajdoni hányad megszerzésére egyoldalú hatalmassággal kerül sor a bíróság jogalakító ítélete útján, ezért ez a szerzési mód – álláspontunk szerint – nem minősül eredeti ingatlan-nyilvántartáson kívüli szerzésnek.

Az ingatlanon fennálló egyes jogok alapításához nincs szükség a jog bejegyzésére (elővásárlási, visszavásárlási, vételi, eladási jog). Ha az ingatlanra szerződéssel létesített elővásárlási, visszavásárlási, vételi vagy eladási jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzik, az mindenkivel szemben hatályos, aki a bejegyzést követően az ingatlanon valamilyen jogot szerez.

Az *ipso iure* jogszerzés, valamint a fentiek szerinti jogok ügyleti szerzése esetén a jogszerző nem részesül védelemben a jóhiszemű ellenérték fejében szerzővel szemben, ha az a bejegyzési kérelmét a rangsorban megelőzően nyújtotta be (EBH2010.2137., EBH2010.2136., EBH2007.1712., BH2007.44.).

A jogvédelem nem terjed ki azokra a törvényen alapuló jogokra, amelyek az ingatlan mindenkori tulajdonosát terhelik (törvényen alapuló elővásárlási jog, épülettulajdonosát a földrészleten megillető földhasználati jog stb.).

5:176. § [Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés hatályának kiterjesztése]

Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés hatályára, továbbá a jóhiszemű és ellenérték fejében szerzők védelmére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni

arra az esetre, ha az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jog alapján az ingatlan-nyilvántartásban jogosultként megjelölt részére szolgáltatást teljesítenek.

A Ptk. a jóhiszemű jogszerzőt megillető védelem hatályát kiterjeszti arra az esetre is, ha az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogosult számára jóhiszeműen teljesítenek, vagy szolgáltatást végeznek. A szolgáltatás teljesítésére sor kerülhet kötelmi jogviszony keretében (bérlő által a tulajdonosnak vagy haszonélvezőnek fizetett bérleti díj) vagy egyéb kötelelemkeletkeztető tény alapján (az ingatlanban bekövetkezett kár esetén kártérítés megfizetése). A védelem lényege, hogy a jóhiszemű fél a teljesítéssel szabadul a kötelemtől, mert az olyannak minősül, mintha a tényleges jogosultnak teljesített volna. Az utóbbi pedig a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint érvényesítheti igényét azzal szemben, aki a szolgáltatás elfogadására nem volt jogosult.

Jelen §-nak az 5:172. §-sal való összevetéséből adódó helyes értelmezése szerint a jóhiszemű és ellenérték fejében szerzők védelmére vonatkozó szabályok kiterjesztése nemcsak a szolgáltatás teljesítésére vonatkozik, hanem más cselekményekre is (pl. a rangsor megváltoztatásában való megállapodás).

5:177. § [Az ingatlan-nyilvántartási adatok irányadó jellege]

- (1) Ingatlannal kapcsolatos hatósági eljárásokban az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett adatokat, valamint az ingatlan-nyilvántartási térképen ábrázolt határvonalat kell irányadónak tekinteni.**
- (2) Az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett adatokkal szemben a bizonyítás azt terheli, aki az adatok helyességét vitatja.**
- (3) Ha az ingatlannak az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett, valamint az ingatlan-nyilvántartási térképen ábrázolt határvonala alapján számított, jogszabály szerint meghatározható területnagysága eltér egymástól, akkor ez utóbbi az irányadó.**

A 5:165. § tartalmazza, hogy az ingatlan-nyilvántartás nemcsak az ingatlanokra vonatkozó jogokat és jogilag jelentős tényeket tartalmazza, hanem az oda bejegyzett személyeknek jogszabályban meghatározott adatain túl az ingatlanok kataszteri adatait is. Ez utóbbiak nem minősülnek közhitelesnek abban az értelemben, hogy amennyiben helytelenek, a helyesbítésre bármikor lehetőség van. A kataszteri adatokhoz akkor sem fűződik jogvédelmi hatály, ha a feltüntetett adatok módosítása a jóhiszemű szerző jogos érdekeit sérti.

A Ptk. külön utal arra a helyzetre, ha az ingatlan-nyilvántartási térkép alapján számított területnagyság eltér az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett terület nagyságtól. A térképi állapot ilyenkor prioritást élvez.

XII. CÍM

BEJEGYZÉS, FELJEGYZÉS. RANGSOR ÉS RANGHELY

5:178. § [A bejegyzés]

- (1) A bejegyzéssel a jog megszerzése, változása vagy megszűnése, továbbá a jog érvényesíthetősége – a jogváltozás egyéb feltételeinek megléte esetén – közvetlenül áll be.**
- (2) Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez jogváltozásra irányuló jogcím és a jogváltozással érintett, ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogosult bejegyzési**

engedélye; a jog törléséhez a jogosult törlési engedélye szükséges. A bejegyzési és a törlési engedélyre a szerződés létrejöttére és érvényességére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

- (3) A bejegyzés alapjául bírósági ítélet vagy hatósági határozat is szolgálhat.**
- (4) A bejegyzés az elrendelésének alapjául szolgáló kérelem benyújtásának időpontjára visszamenőleges hatályú.**
- (5) Ha az ingatlan tulajdonának megszerzéséhez vagy az ingatlant terhelő jog alapításához, átruházásához vagy megterheléséhez ingatlan-nyilvántartási bejegyzés szükséges, a jogváltozás az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéssel, a bejegyzés tartalmának megfelelően jön létre.**
- (6) Ha az ingatlan tulajdonának vagy az ingatlant terhelő jognak a megszüntetéséhez ingatlan-nyilvántartási bejegyzés szükséges, a jog a törlésének ingatlan-nyilvántartási bejegyzésével, a bejegyzésnek megfelelően szűnik meg.**
- (7) Ha a bejegyzés folytán az ingatlant terhelő jogok és a tulajdonjog jogosultja azonos személy, az ingatlant terhelő jogok a rangsorban hátrább álló jogosultak irányában fennmaradnak.**

A Ptk. 5:168. § (1) bekezdésében kimondja, hogy törvényben meghatározott egyes jogok keletkezése, módosulása és megszűnése az ingatlan-nyilvántartási tulajdoni lapra történő bejegyzésével megy végbe (bejegyzési elv). Bejegyzés alatt nem az arról rendelkező határozat, hanem a jogváltozást a tulajdoni lapra történő bejegyzés értendő. A bejegyzéssel a konstitutív hatály azonnal és közvetlenül beáll. Korábban sem az 1959-es Ptk., sem az Inyvtv. nem rendelkezett a jog keletkezésének a hatályáról. A bírói gyakorlat azonban egységes volt abban, hogy a bejegyzés *ex tunc* hatályú, vagyis a bejegyzés elrendelésének alapjául szolgáló kérelem benyújtásának időpontjára visszamenőleges hatállyal bír.

A bejegyzés előfeltétele a jogváltozásra irányuló jogcím, vagyis az azt tartalmazó okirat benyújtása és a jogosult bejegyzési vagy törlési engedélye. A bejegyzési és törlési engedély egyoldalú jognyilatkozat, amelyre a szerződés létrejöttére és érvényességére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. A szerződés érvényességére vonatkozó szabályok között elsősorban az akarati hibák mint érvénytelenségi okok kérdése merülhet fel. Az engedély megadása a fél szerződéses kötelezettsége, a szerződésszerű teljesítés egyik feltétele. Indokolatlan megtagadása esetén bírói úton pótolható. Az ezzel kapcsolatos igény kötelmi természetű, azaz, csak az általános elévülési időn belül érvényesíthető. Az elévülési idő elteltét követően viszont a tulajdonjog a jogcímes elbirtoklás szabályai szerint elbirtokolható.

A bejegyzés alapjául bírósági ítélet vagy hatósági határozat is szolgálhat. A bíróság ítélete vagy a hatóság határozata a jogosult engedélyező nyilatkozatát pótolja. A határozat a jogosult engedélye hiányában őt a jog bejegyzésének vagy törlésének a tűrésére kötelezi. Ezért fogalmilag kizárt, hogy kölcsönös kötelezettség esetén a határozat a jog bejegyzését a kötelezett engedélyező nyilatkozatától tegye függővé.

A kérelemhez kötöttség elve az ingatlan-nyilvántartási eljárásban szigorúan érvényesülő szabály, amelynek a kiterjesztő értelmezését a bírói gyakorlat nem támogatja (KGD2010.43.). Másrészt a közhiteles ingatlan-nyilvántartás tartalmához fűződő hatályok akkor is a bejegyzés tartamához kapcsolódnak, ha az az okirati tartalomtól eltér. Ez a szabály nem érinti a jogorvoslathoz fűződő jogokat.

5:179. § *[A feljegyzés]*

- (1) A feljegyzés az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogokat érintő egyes tények ingatlan-nyilvántartási feltüntetése.**
- (2) Az ingatlan-nyilvántartásban törvényben meghatározott tények feljegyzésének van helye.**
- (3) A feljegyzés az elrendelésének alapjául szolgáló kérelem benyújtásának időpontjára visszamenőleges hatályú.**

A telekkönyvi jog egyik fontos intézménye a feljegyzés, vagyis az ingatlanhoz kapcsolódó jogilag jelentős tényeknek az ingatlan tulajdoni lapján történő feltüntetése. Az ingatlanra feljegyezhető tények körét az Inyvtv. 17. § (1) bekezdése tartalmazza. A jelenleg 32 pontban felsorolt tények közül az 1–14. és a 31–32. pontokban meghatározott tények feljegyzésének az elmaradása az egyébként ahhoz fűződő joghatásokat nem érinti. Hasonlóan az ingatlant érintő jog bejegyzéséhez a feljegyzés a kérelem benyújtásának időpontjára visszamenőleges hatályú.

5:180. § *[A rangsor és a ranghely]*

- (1) Ranghelyet olyan kérelemmel lehet alapítani, amelyhez a bejegyzés alapjául szolgáló okiratot is mellékeltek.**
- (2) Azok a jogok, amelyek bejegyzésének hatálya ugyanazon időpontban kezdődik, azonos ranghelyen állnak.**
- (3) Az azonos napon érkezett kérelmek bejegyzésének sorrendjét, a bejegyzések és a feljegyzések hatályosulásának ranghelyét a bejegyzés alapjául szolgáló okiratok keletkezésének, kiállításának vagy – ha az okirat alapján való bejegyzéshez ellenjegyzés szükséges – ellenjegyzésének időpontja határozza meg.**
- (4) A bejegyzések rangsora valamennyi érdekelt hozzájárulásával megváltoztatható. A rangsor megváltoztatásához a ranghely megváltoztatása tényének ingatlan-nyilvántartásban való feljegyzése szükséges.**
- (5) A bejegyzések ranghelyével való rendelkezés nem járhat harmadik személy – a ranghely módosításának időpontjában bejegyzett – jogának sérelmével.**
- (6) A rangsor megváltoztatása folytán előrelépett jog az előrelépéssel szerzett ranghelyét megtartja akkor is, ha a hátralépett jog megszűnik, vagy ha a hátralépett jelzáloggal biztosított követelés elévül.**

Az 5:169. § rendelkezik a rangsor elvéről. E szerint az ingatlanra bejegyzett jogok sorrendjét (a különböző időpontokban jogot szerző felek egymáshoz való anyagi jogi viszonyát) a bejegyzés hatályának kezdetére irányadó időpontok határozzák meg. Az 5:180. § néhány további fontos részletszabályról rendelkezik. A rangsorban elfoglalt helyet a bejegyzési (feljegyzési) kérelem és az annak mellékletként benyújtott bejegyzés alapjául szolgáló okirat együttesen alapítja meg. Nem fog ranghelyt az olyan kérelem, amelyhez okiratot nem csatoltak (KGD2014.167.). Hiánypótlásra csak igen szűk körben van lehetőség. Ha a kérelem az ingatlanügyi hatóság több eltérő illetékességű szervét érinti, a bejegyzés ranghelyét az az időpont határozza meg, amikor a kérelem – a beadványok iktatási időpontját figyelembe véve – valamennyi érintett szervhez benyújtásra kerül [Inyvtv. 7. § (1) bekezdés].

A Ptk. az azonos napon érkezett kérelmek bejegyzésének a sorrendjét a bejegyzés alapjául szolgáló okirat keletkezésének, kiállításának vagy a jogszabály által kötelezően előírt ellenjegyzés időpontjához köti (BH2010.198.).

A Ptk. változatlanul fenntartja a felek számára a rangsorral való rendelkezés jogát, de azt már általános érvénnyel mondja ki. A rangsor megváltoztatásához azonban a ranghely megváltoztatása tényének az ingatlan-nyilvántartásba való feljegyzése szükséges. A rangsorban történő előrelépést nem befolyásolja a hátralépett jog megszűnése, a jelzáloggal biztosított követelés elévülése.

Bár a rangsor megváltoztatásának gyakorlati szerepe elsősorban a jelzálogjog tekintetében van, azonban nincs kizárva, hogy akár jelzálogjog, akár más dologi jog részére kedvezőbb rangsor biztosítása végett a telekkönyvben bejegyzett egyéb jog, például haszonélvezet lépjen hátra. Ez az indoka annak, hogy a szabályozás nemcsak a jelzálogjog, hanem más dologi jog rangsorának a megváltoztatására is kiterjedjen, kivéve természetesen a tulajdont, amelynek rangsora nem változtatható meg.

5:181. §

[A jog tartalmának megváltozása]

Az ingatlant terhelő jog tartalmának megváltoztatására az ingatlant terhelő jog keletkezésének és megszűnésének a szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Az ingatlant terhelő jogok tartalmát a felek megállapodással megváltoztathatják. Változik a jog tartalma, ha a felek a zálogjoggal biztosított követelés összegét, haszonélvezeti, használati joggal érintett természetben meghatározott ingatlanrészt, a telki szolgálat gyakorlásának a módját módosítják. Az ilyen ügyletek a közhitelesség szempontjából ugyanolyan elbírálás alá esnek, mint az eredeti jogalapító ügylet.

Ha a jogalapítására annak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése szükséges, akkor ugyanez vonatkozik a jog tartalmának a jogügylettel történő módosítására is. Ha az ingatlanon fennálló jog tartalmát érintő megállapodásban foglaltakat az ingatlan-nyilvántartásban nem vezetik át, akkor a megállapodás szerinti megváltozott tartalomra a jóhiszemű és visszterhes jogszerzővel szemben nem lehet hivatkozni (5: 174. §).

XIII. CÍM

AZ INGATLAN-NYILVÁNTARTÁS HELYESBÍTÉSE; A TÖRLÉSI ÉS A KIIGAZÍTÁSI KERESET; JOGVÉDELMI HATÁS

5:182. §

[Az ingatlan-nyilvántartás helyesbítése]

- (1) **Ha az ingatlan-nyilvántartás tartalma a bejegyzés vagy feljegyzés alapjául szolgáló okirathoz képest helytelen, az ingatlan-nyilvántartás helyesbítésének van helye.**
- (2) **A helyesbítés a helytelen ingatlan-nyilvántartási bejegyzés vagy feljegyzés törlésével vagy az ingatlan-nyilvántartás tartalmának kiigazításával történik.**

Ingatlanon fennálló jog (tulajdonjog, korlátolt dologi jog) ügylettel történő megszerzéséhez vagy alapításához érvényes jogcím és az adott jognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése szükséges. A magyar szabályozás az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez nem fűzi az anyagi jogerő hatását. Ha a jogcím érvénytelen, akkor a jog a telekkönyvi bejegyzés ellenére nem száll át, illetve érvényesen nem jön létre. Az ingatlan-nyilvántartási állapot a bejegyzés folytán eltér az anyagi jogi valóságtól, a bejegyzés eredetileg is helytelen. Az anyagi jogban ugyan előfordulnak más esetek is, amikor a bejegyzés már eredetileg is helytelen (házassági vagyonközösség, öröklés) azonban ezekben az esetekben törlési per nem indítható.

Ha a bejegyzett jog megszűnt, elévült – az utólag bekövetkezett jogi tény folytán – a bejegyzés a jogi tény bekövetkeztével válik helytelenné. Ezekben az esetekben a jóhiszemű visszerthes szerző jogvédelme korlátozott, a teljes jogvédelmi hatás csak késleltetve áll be.

A Ptk. a fenti esetekben lehetőséget biztosít az ingatlan-nyilvántartás helyesbítésére, azt az időközben jogot szerző fél is tőrni köteles. A helyesbítés alapja a törlési és kiigazítási igény. A törlés lényege, hogy az ingatlan-nyilvántartásban az eredeti állapotot állítja helyre. Nem minősül törlésnek, ha az anyagi igény tárgya a jog átszállása, ingatlanon fennálló jog keletkezése. Ilyenkor a jogerős ítélet alapján a változás bejegyzésére kerül sor, így nem törlési igényt alapoz meg a jognak elbirtoklás címén történő megszerzése vagy a dologi jogváltozásra irányuló kötelmi igény.

A telekkönyvi tartalom helytelenségével kapcsolatos jogi definíció a régi magánjogból lett átvéve. Az Mtj. 936. § szerint „[h]a a telekkönyv tartalma a bejegyzés tekintetében a valóságos jogálláshoz képest helytelen, a telekkönyv helyesbítésének van helye. A helyesbítés a helytelen telekkönyvi bejegyzés törlésével vagy a telekkönyv tartalmának kiigazításával megy végbe”. Az Mtj. – a Ptk.-tól eltérően – azonban nemcsak a törlési igényt szabályozta (937. §), hanem azt is, hogy mikor kerülhet sor kiigazításra. A 938. § szerint: „[h]a a telekkönyv tartalma azért helytelen, mert valakinek tulajdona vagy más dologi joga vagy a javára fennálló korlátozás a telekkönyvben egyáltalában nincs bejegyezve, vagy az előbbi § alá nem eső okból nem helyesen van bejegyezve, az, akinek jogát ez az állapot sérti, a telekkönyv megfelelő kiigazításába való beleegyezést követelheti attól, aki ellen a kiigazítás irányul”. Az Mtj. indokolása nem hagyott kétséget a kiigazítási igény jogi természetét illetően. „[A] mai jogunkbeli kitörlési igény szűkebb körű, mint aminőnek lennie kell ahhoz, hogy az anyagi és telekkönyvi jogállás közti eltérés megszüntetésére irányuló szükségletet kielégítse. Az eltérés kitörlése nem hozná létre a telekkönyv helyességét. Így pl. nem lehet törlés útján célt érni, ha tulajdonjog, más dologi jog vagy valamely személy javára szóló korlátozás [...] egyáltalában nincs a telekkönyvben feltüntetve. Az ilyen esetekre a Mt. a kiigazítási igényt ismeri el, amelynek anyagi jogi tartalmát a törlési igény szabályozásának megfelelően a beleegyezés követelésére való jogként állapítja meg.” A rendelkezés szövegéből világosan kitűnik, hogy csak a már fennálló jog (pl. elbirtoklás útján megszerzett tulajdon, vagy telki szolgalm) bejegyzésnek a hiánya az, ami a kiigazításba való beleegyezés követelésére jogosít, ellenben a dologi jog változására irányuló kötelmi igény a kiigazítás követeléséhez nem elegendő. A kiigazítási igény tehát részben az ingatlan-nyilvántartáson kívül szerzett jogok bejegyezhetőségét biztosította. Az Mtj. ugyanis más módon a bejegyzési engedély hiányában történő bejegyzés lehetőségét kifejezetten nem szabályozta. A Ptk. azonban a tulajdonjog körében az ingatlan-nyilvántartáson kívül szerző ingatlan-nyilvántartási igényéről kifejezetten rendelkezik (5:37. §), ezért a kiigazítási igény gyakorlatilag leszűkül a telki szolgalm elbirtoklására vagy a törvényen alapuló földhasználati jogra. (Nem tartoznak ide azok az ingatlanterhelő jogok, ahol a bejegyzési engedély kiadása a feleket a szerződés teljesítésével összefüggésben terheli.)

A kiigazítási igényt érintő rendelkezések alkalmazását illetően nemcsak a kiigazítási igény tartalma meghatározásának a hiánya okozhat jogértelmezési bizonytalanságot, hanem az is, hogy az Inyvtv. 62. § (1) bekezdés d) pontja kiigazítási per alatt kifejezetten mást ért, az intézményt teljesen eltérő tartalommal tölti ki.

5:183. §**[Bejegyzés törlése]****Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés vagy feljegyzés törlésének a bejegyzés vagy feljegyzés alapjául szolgáló jogügylet érvénytelensége vagy a bejegyzés utólagos helytelenné válása miatt van helye.**

A bejegyzés törlésére egyrészt akkor kerülhet sor, ha a bejegyzés alapjául szolgáló jogügylet érvénytelen. Hasonló megítélés alá esik, hogyha a szerződés valamely oknál fogva nemlétezőnek minősül (Fővárosi Ítéltábla 3.Pf.20.963/2012/8.). A szerződés vagy más jognyilatkozat érvénytelenségének az okait a Ptk. tartalmazza. Érvénytelenséget eredményezhet a szerződés alaki hibája, a szerződési akaratnak a szerződéskötéskor fennálló fogyatékosága vagy a célzott joghatás hibája. A jogerős bírósági vagy hatósági határozatra figyelemmel törlési igény nem érvényesíthető, a félnek a peres vagy hatósági eljárásban van csak lehetősége a jogorvoslat igénybevételére. Szintén nem alapozza meg a törlést magának a bejegyzésnek az „érvénytelensége”. A törlési igény mögött anyagi jogi igény húzódik. Az érvénytelen szerződés alapján közvetlenül szerző féllel szemben az eredeti állapot helyreállítása címén, a jóhiszemű további szerzővel szemben tulajdoni igény címén lehet jogot érvényesíteni. Ha az eredeti állapot helyreállításának az anyagi jogi feltételei hiányoznak, törlési igény sem érvényesíthető.

A jelen §-ban foglaltak már nem teszik lehetővé törlési per indítását abban az esetben, ha nem a bejegyzés alapjául szolgáló ügylet, hanem maga a bejegyzés érvénytelen, vagyis a bejegyzés helytelen volta a földhivatali eljárás során a hatóság részéről elkövetett hibára vezethető vissza. Ezért a korábbi szabályozással összefüggő joggyakorlat (Kúria Pfv.I.20.969/2013/5.) már nem tartható fenn. A törlési per feltételeinek a szűkítése kérdésessé teszi azt a gyakorlatot is, amely szerint a bejegyzés törlése akkor is kérhető, ha bejegyzés helytelenségének az oka az annak alapjául szolgáló jogerős ítélet hatályon kívül helyezése (EBH2010.2231.).

Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek a levonása és a törlési per kapcsolatával a Legfelsőbb Bíróság 3/2010. PK véleménye is foglalkozott. A kollégiumi véleményben foglaltakra figyelemmel is leszögezhető, hogy a szerződő felek egymás közti viszonyában az eredeti állapot helyreállítása iránti per szükségképpen törlési per. A jóhiszemű harmadik szerzővel szemben azonban az érvénytelenségre alapított igény csak az Inyvt. (most már a Ptk.) rendelkezései között – a törlési per indítására nyitva álló határidőn belül – érvényesíthető. A közvetlen szerző jogának a törlésére azonban akkor is sor kerülhet, ha harmadik személy a szerződő felekkel szemben a Ptk. 6:88. § (3) bekezdésére vagy 6:89. § (2) bekezdésére alapítva indít érvénytelenségi pert.

A bejegyzés törlését megalapozza a bejegyzés utólagos helytelenné válása is. A Ptk. az utólagos helytelenség eseteit nem határozza meg. A bejegyzés utólagos helytelenségének számos oka lehet. Figyelembe véve, hogy ebben a körben a jogalkotó akarata nem irányult paradigmaváltásra, ezért az utólagos helytelenség alatt csak az értendő, ha az ingatlanon fennálló valamely jog utóbb elévült, megszűnt. Ehelyütt is szerencsésebb lett volna az Mtj.-ben foglaltak következetesebb átvétele. Az Mtj. 937. §-a ugyanis az utólagos helytelenség telekkönyvi tartalmát illetően nem hagyott kétséget: a bejegyzés helyességének a megszűnése alatt azt értette, ha az eredetileg érvényesen bejegyzett korlátolt dologi jog, egyéb jog vagy korlátozás a valóságos jogállás szerint megszűnt, vagy elévülés alapján vagy más alapon megszüntetését lehet követelni.

5:184. § [A törlési és kiigazítási igény]

- (1) A jogosultat megillető törlési vagy kiigazítási igény az ingatlan tulajdonjogát vagy az ingatlanra vonatkozó valamely jogot közvetlenül szerzővel szemben nem évül el.**
- (2) Azzal szemben, aki közvetlenül a bejegyzés folytán szerzett jogot vagy mentesült kötelezettség alól, az érvénytelen bejegyzés törlése iránti pert addig lehet megindítani, amíg a bejegyzés alapjául szolgáló jognyilatkozat érvénytelensége megállapításának helye van.**

A törlési és kiigazítási igény az ingatlan-nyilvántartási állapottal összefüggő nevesített anyagi jogi igény, amely a valóságos anyagi jogi állapot érvényre juttatását biztosítja. Nincs indoka annak, hogy azok elévülése a közvetlen szerzővel szemben érvényesíthető igényt akadályozza. A törlés lehetősége mindaddig fennáll, ameddig a polgári igény is érvényesíthető. A megtámadhatósági okoknál az igényérvényesítés korláta a megtámadási határidők kötöttsége. Semmisségi ok esetén nincs helye az eredeti állapot visszaállításának, ha a közvetlen szerző – vagy más személy – időközben elbirtoklás vagy egyéb jogcímen az ingatlanban – vagy annak egy meghatározott hányadán – a tulajdonjogot megszerezte.

5:185. § [Bejegyeztetési kötelezettség]

Ha az ingatlan-nyilvántartás kiigazításának feltétele az, hogy más jogát előbb bejegyezzék, a jogosult ettől a személytől követelheti, hogy jogát az ingatlan-nyilvántartásba jegyeztesse be.

Előfordulhat, hogy az kiigazítási igény csak olyan személlyel szemben lenne érvényesíthető, akinek az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető joga van, de azt oda nem hajlandó bejegyeztetni. Ebben az esetben az, aki a kiigazítási igényt az ő bejegyzett jogával szemben tudja csak érvényesíteni, pert indíthat a jog bejegyzésének a kikényszerítése érdekében.

5:186. § [A bejegyzés kijavítása]

- (1) A bejegyzésben vagy feljegyzésben történt hibás névírást, szám- vagy számítási hibát, más hasonló elírást és helytelen megjelölést az ingatlan-nyilvántartást vezető hatóság saját hatáskörében kijavítja. Az ingatlan-nyilvántartást vezető hatóság kiegészíti a határozatát, ha az a bejegyzés vagy feljegyzés iránti kérelem és az annak alapjául szolgáló okirat valamely részéről nem rendelkezett, továbbá ha a bejegyzés vagy feljegyzés az okiratban és a kérelemben foglaltakhoz képest hiányos.**
- (2) Ha az ingatlan-nyilvántartásból megállapítható, hogy az ingatlanra időközben harmadik személy jóhiszeműen és ellenérték fejében jogot szerzett, és a kijavítás vagy a kiegészítés az ő jogát sértené, a jogra és tényre vonatkozó kijavításnak vagy kiegészítésnek akkor van helye, ha ehhez az érdekelt harmadik személy hozzájárul.**

A Ptk. lehetővé teszi, hogy az ingatlanügyi hatóság a téves vagy hiányos bejegyzés tárgyában hozott határozat jogerőre emelkedésétől függetlenül a bejegyzést kijavítsa, vagy azt kiegészítse. Kijavításnak csak az 5:186. §-ban foglalt esetekben van helye. A hibás vagy hiányos bejegyzés és a kijavítás közötti időszakban előfordulhat, hogy a hibás bejegyzés alapján – abban bízva – jóhiszemű harmadik személy jogot szerez, és a hibás bejegyzés kiigazítása, kiegészítése a bejegyzett jogát valamilyen módon sértené.

A közhitelesség és a jogvédelmi hatás ilyenkor olyan módon érvényesül, hogy ebben az esetben a kijavításra csak az ő hozzájárulásával kerülhet sor (KGD2010.207. és KGD2013.180.).

5:187. §**[Az ingatlan-nyilvántartás jogvédelmi hatása]**

Az anyagi jog szerinti jogosult vagy a bejegyzés törlése esetén jogosulttá váló személy a jogsértő vagy utólag helytelenné vált bejegyzés alapján, a bejegyzés teljességében és helyességében bízva, jóhiszeműen és ellenérték fejében jogot szerző harmadik személlyel szemben a törlési keresetet az anyagi jog szerinti jogosult esetén az eredetileg érvénytelen bejegyzésről szóló határozat kézbesítéstől számított hat hónap alatt, a bejegyzés törlése esetén jogosulttá váló személy esetén pedig az utólag helytelenné vált bejegyzés alapján történt jogszerzés bejegyzéséről szóló határozat kézbesítésétől számított hat hónap alatt indíthatja meg, ha a határozatot a részére kézbesítették. Ha kézbesítés nem történt, a törlési keresetet a bejegyzés hatályossá válásától számított hároméves határidő alatt lehet megindítani. E határidők elmulasztása jogvesztéssel jár.

Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez nem fűződik anyagi jogerő, vagyis ha a bejegyzés tartalma eltér a valóságos anyagi jogi állapottól, a jóhiszeműen és visszterhesen szerző csak a Ptk.-ban foglalt kritikus idő elteltével részesül teljes és feltétlen jogvédelemben. A késleltetett jogvédelmi hatást a régi magánjogi irodalom telekkönyvi elbirtoklásnak is nevezte. A Ptk. a jogvédelmi hatás kompromisszumos jellegét változatlanul megőrizte, sőt e jogvédelmi hatás gyengített jellegét kiterjesztette az utólagos helytelenségre is. Az Mtj. ugyanis utólagos helytelenség esetén a jóhiszemű harmadik személlyel szemben a törlési és kiigazítási igényt nem ismeri el. Az utólagos helytelenség esetén érvényesülő jogvédelmi hatás jelentősége egyébként inkább elvi, mert csak a zálogjog olyan ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető jog, amely utólag – valamely jogi tény bekövetkeztében – elenyészhet. Ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogon – függetlenül annak megszűnésétől – valójában a hatályos szabályozás szerint dologi jog nem alapítható.

A Ptk. az Mtj.-ben foglaltak részben hiányos, részben következetlen interpretációja folytán nem teremtett egyértelmű helyzetet a törlési per indítására jogosultak körének a meghatározásával. Kétségtelen, hogy az Mtj. 937. §-a is akként rendelkezett, hogy az jogosult törlési igény előterjesztésére, akinek a jogát a bejegyzés sérti. Az Mtj. indokolása azonban utal arra, hogy a megfogalmazással az Mtj. nem kívánt eltérni a telekkönyvi rendelet 148. §-ában foglaltaktól, és csupán kifejezésre juttatta azt a bírói gyakorlatot, amely a bejegyzett jog sérelmét kiterjesztette az előjegyzett jogra is.

Az Inyvtv. 62. § (1) bekezdés aa) pontja is érintetlen maradt, ebből következően anyagi jogosult alatt az értendő, akinek a nyilvántartott jogát a bejegyzés sérti. A Ptk. alapján ugyan lehetőség van arra, hogy a felek által kikötött szerződés érvénytelensége iránt harmadik személy is pert indítson, de ez a joga nem érvényesíthető a jóhiszemű szerzővel szemben, mert a Ptk. 6:88. § (3) és 6:89. § (2) bekezdéseiben foglaltak nem törlik át a jogvédelmi hatást, annak ellenére, hogy annak határait a bírói gyakorlat folyamatosan feszegeti.

Eredeti érvénytelenség címén – jogszabály felhatalmazása alapján – továbbra is indíthat pert az ügyész [Inyvtv. 62. § (1) bekezdés aa) pont], a hitelező és a felszámoló [Inyvtv. 62. § (1) bekezdés ab) pont].

A bejegyzés törlése esetén jogosulttá váló személy alatt értendő az a személy is, aki az utólag helytelenné vált bejegyzés törlésére jogosult. Mivel az utólagos helytelenség alatt ingatlanon fennálló jog megszűnését kell érteni (ide nem értve magát a tulajdonjogot), ezért elsősorban a tulajdonost illeti meg a törlési igény, de megilletheti mindazokat a bejegyzett jogosultakat is, akik a rangsorban hátrébb állnak, ezért a korábban bejegyzett, többnyire azonos jog (jelzálogjog, hasznélvezeti jog) az ő jogukat, azok anyagi joghatását gyengíti. Továbbra sem indíthat törlési pert az, akinek az ingatlan-nyilvántartásban nincs bejegyzett joga, csupán dologi jogváltozásra irányuló kötelmi igényt kíván érvényesíteni.

A törlési pert nemcsak a bejegyzett jogosult, hanem általános jogutódja (örökös) is megindíthatja, a bejegyzett jog jogosultjának a halála nem jár együtt az igény elenyészésével. Sőt van olyan álláspont is, amely szerint a törlési per megindítására a bejegyzett jogaiban sértett fél különös jogutódja is jogosult (LB Pfv.I.21.703/2008/11.).

Kiigazítási igény a jóhiszemű szerzővel szemben nem érvényesíthető. Az Mtj. az utólagos helytelenség esetén szintén feltétlen jogvédelemben részesítette a jóhiszemű szerzőt, a Ptk. azonban őt is csak gyengített jogvédelemben részesíti.

HATODIK KÖNYV

KÖTELMI JOG

ELSŐ RÉSZ

A KÖTELMEK KÖZÖS SZABÁLYAI

I. CÍM

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

I. Fejezet

A kötelelem

6:1. § *[A kötelelem]*

- (1) **A kötelelemkötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére.**
- (2) **A kötelelem valamely dolog adására, tevékenységre, tevékenységtől való tartózkodásra vagy más magatartásra irányulhat.**
- (3) **A kötelemeknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó közös szabályaitól a felek egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja.**

Az 1959-es Ptk. „A kötelmi jog” címet viselő Negyedik Része általános (közös) kötelmi jogi szabálycsoportot nem tartalmazott, a szabályok ismertetését azonnal a legjelentősebb kötelelemkeletkeztető tényállással, a szerződéssel kezdte meg. Az 1959-es Ptk. 198. § (1) bekezdésének normaszövege a szolgáltatási kötelezettség és a szolgáltatás követelésére irányuló jogosultság fogalompárját a szerződésből eredő (kötelmi) kötelezettség esetében mondta ki, egyéb kötelelemkeletkeztető tényállásokkal ehhez képest mintegy másodlagosan és igen elszórtan foglalkozott a korábbi kódex.

A 2014. március 15. napjától hatályos Ptk. jelentős újítást vezet be a kötelmi jog törvényi tárgyalása terén.

A Hatodik Könyv a Kötelmi jogcímet viseli és hat részből áll, melyek a kötelemek közös szabályait tartalmazó első résztől az egyes kötelelemkeletkeztető tényekig tekintik át a kötelemekre vonatkozó szabályokat. Ezen belül külön egységben került elhelyezésre a kötelemek közös szabályanyaga, a szerződésekre vonatkozó általános rendelkezések, az egyes szerződések, az értékpapír anyagi jog, a deliktuális felelősség joganyaga, valamint az ún. egyéb kötelelemkeletkeztető tényállások szabályai.

E megoldás jelentősége elsősorban az egyes absztrakciós szintek lépcsőzetes felépítésében jelenik meg. A jogalkotó – ehelyütt az Első Részre irányítva figyelmünket – egyértelműen rögzítette azokat a normákat, melyek valamennyi kötelmi jogviszonyra alkalmazást nyernek, így pl. a jognyilatkozat alakszerűsége és értelmezése, a képviselőlet vagy az elévülés szabályai, ezzel kiemelte ezeket a többi kötelmi norma közül. Ezek a szabályok valamennyi kötelmi jogviszonyban – szerződésekre és egyéb tényállásokra egyaránt – a felek eltérő rendelkezése hiányában alkalmazást nyernek (az ún. „kötelmi

jogi diszpozitív klauzula” intézményéről lásd később). Az általános kötelmi jogi szabályokhoz képest további, még mindig absztrakt szabályozási szinten helyezi el a kódex a szerződések ún. általános szabályait. Ezek már csak a szerződéses kötelek esetében alkalmazandóak, úgymint a szerződésszegés vagy a szerződés érvénytelenségének szabályai stb. A kötelmi jog szabályanyagának – a Hatodik Könyvre vetített – utolsó (elméleti, nem törvényi) egységeként az egyes kötelek keletkeztető helyzetek állnak előttünk, különböző csoportokban. A törvény szabályozza az egyes szerződéseket (szerződési típusokba rendezve), külön találjuk meg a szerződésen kívüli károkozásért való felelősség, az értékpapírból eredő kötelmi kötelezettség és az egyéb kötelek keletkeztető tényállások szabályait (pl. a jogalap nélküli gazdagodás, a megbízás nélküli ügyvitel vagy az utaló magatartás).

Ez a szabályozás áttekinthetővé (az eddigiehez képest legalábbis áttekinthetőbbé) teszi a kötelmi jog hatalmas anyagát. Fel kell azonban hívni a figyelmet néhány lényeges körülményre. Elsőként arra, hogy az új szabályozás következtében immáron a kódex szintjén is – nem csupán a tudományos tárgyalás szempontjából – egyértelműen rétegezett, többszintű lett a normaanyag.

Kötelek nemcsak a klasszikus (minden szempontból megszokott) kötelmi helyzetekből erednek, hanem határterületeken is fakadhatnak. Pl. kötelek keletkezik a 6:2. § (1) bekezdés értelmében egyébek között dologi jog megsértéséből is. Ez viszont azt eredményezi, hogy a dologi jogi bázison kialakuló, onnan kinövő kötelmi helyzet megítélése nem mindig egyszerű – ezek ugyanis nem tiszta kötelek. A rájuk vonatkozó joganyag félig dologi jogi, félig kötelmi jogi, vagyis e kötelek keletkeztető tényállások megítélésekor sokszor sajátos (dologi jog esetében ráadásul kógens, a zártkörűség és a tartalmi kötöttség dologi jogi tudományos elvei által meghatározott) szabályok érvényesülnek, melyek a kötelmi jog hagyományos anyagát átszínezik. További példát is hozhatunk. Bár a zálogszerződés a polgári jog szabályai szerint szerződés (kötelmi viszony), mégis az erőteljes dologi jogi szabályozás és a jogalkotói akarat folytán meglehetősen nehezen képzelhető el a szerződési szabadság megszokott érvényesítése. A közös tulajdon megszüntetése, a bíróság által létesíthető használati jog, haszonélvező és tulajdonos megállapodásai stb. mind különös tartalmú kötelmi helyzetek.

A Ptk. egyik legfontosabb kötelmi jogi újdonsága az ún. kötelmi jogi diszpozitív-klauzula kimondása. A 6:1. § (3) bekezdése szerint a köteleknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó közös szabályaitól a felek egyező akarral eltérhetnek, ha e törvény – a Ptk. – az eltérést nem tiltja. Az eltérő megállapodás lehetősége tehát a 6:1. § (3) bekezdésében rögzített kereteken belül adott, azon túl nem, és nyilván csak akkor jön szóba, ha a felek egyáltalán abban a helyzetben vannak, hogy kötelmi – nem szerződéses – jogviszonyuk tartalmát alakíthatják.

A jogszabály ugyanis kizárólag a kötelek *közös szabályaitól* engedi meg az akarategységben megvalósított eltérést. Ez azt jelenti és egyúttal eredményezi, hogy a kötelmi jogi diszpozitivitás általános értelemben véve a 6:1. § (3) bekezdésére hivatkozással csak és kizárólag a 6:1–57. § szabályanyagára vonatkozik, egyéb kötelmi szabályokra nem. Így pl. nem diszpozitívak, hanem főszabályként eltérést nem engedőek a szerződésen kívül okozott kárért való (deliktualis) felelősség szabályai, mint ahogyan az egyes kötelek keletkeztető tényállások normái is, melyek pl. a jogalap nélküli gazdagodás, a megbízás nélküli ügyvitel vagy az utaló magatartás jogkövetkezményeit rendezik.

A diszpozitivitás a törvény kifejezőmódja szerint a felek *jogaira és kötelezettségeire vonatkozó közös szabályokra* terjed ki. Annak körülírásával azonban, hogy ez alatt mit kell érteni, a jogalkotó adós maradt. A legtagabb értelemben – mely megközelítés

nyilvánvalóan nem alkalmazható – végső soron minden kötelmi szabály a felek jogaira és kötelezettségeire állapít meg normatív rendelkezést, a 6:1. § (3) bekezdésének alkalmazási körét azonban ennél szűkebbre kell vonni. Nézetünk szerint a jogszabály helyes értelme az, hogy a Ptk. nem teszi lehetővé pl. a fogalommeghatározó normák (definíciós szabályok) rendelkezéseitől való eltérést, de nem megengedett az eltérés azoktól a szabályoktól sem, melyek egy jogintézmény magától értetődő lényegét (esszenciáját, meghatározó jellemzőjét) adják.

Így pl. nézetünk szerint ennek külön kimondása nélkül is eltérést nem engedőek az ún. polgári jogi evidenciát (axióma) jelentő normák. A 6:6. § (alakisághoz kötött nyilatkozat) érvényességi kérdést szabályoz, ezért attól eltérni nem lehet. Ugyanez irányadó a 6:7. § (1) bekezdésre is. A mozgástér mindenesetre a jogszabály alapján egyértelműen nem jelölhető ki. A közeljövőben értelmezési vitákat eredményezhet annak eldöntése, hogy mely kötelmi közös szabály esik a felek jogai és kötelezettségei fogalmi köre alá, amelyek kerülnek azon kívül. Egy példával élve: az álképviselő jogkövetkezményeit tárgyaló 6:14. § kógens és diszpozitív természete mellett egyaránt felhozhatók érvek (minősíthetik-e a felek az álképviselő következményeit a törvénytől eltérően).

Elméleti és gyakorlati érvek egyaránt felsorakoztathatók pl. az elévülést megszakító okok törvénybeli felsorolásának taxatív vagy példálózó természete mellett. Nézetünk szerint – bár ebben a vélemények korántsem egységesek – nyomósabb érvek szólnak amellett, hogy a felsorolást eltérést nem engedőnek tekintsük. Ugyanígy érdekes kérdést vet fel a 6:8. § (3) bekezdésének ilyen szempontú értékelése.

A 6:1. § (3) bekezdésében foglalt szabadsággal a felek akkor sem élhetnek, ha az eltérést a Ptk. megtiltja, vagy csak a jogszabály számára teszi lehetővé vö. pl. a 6:7. § (2) vagy a 6:12. § rendelkezései.

6:2. § [Kötelemkeletkeztető tények]

- (1) Kötelem keletkezhet különösen szerződésből, károkozásból, személyiségi, dologi vagy más jog megsértéséből, egyoldalú jognyilatkozatból, értékpapírból, jogalap nélküli gazdagodásból, megbízás nélküli ügyvitelből és utaló magatartásból.**
- (2) Egyoldalú jognyilatkozatból jogszabályban meghatározott esetekben keletkezik kötelem. Ezekre a kötelmekre a kötelmek közös és a szerződés általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.**
- (3) Kötelem jogszabályból, bírósági vagy hatósági határozatból akkor keletkezik, ha a jogszabály, a bírósági vagy a hatósági határozat így rendelkezik, és a kötelezettet, a jogosultat és a szolgáltatást meghatározza. Ezekre a kötelmekre a kötelmek közös és a szerződés általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A 6:2. § nem taxatív (tehát csupán példálózó) módon, mégis felsorolja a legjelentősebb, gyakrabban előforduló kötelemkeletkeztető tényállásokat. Nem véletlen, hogy a törvény a kötelmet keletkeztető tényállások között első helyen említi a szerződést majd következőként a károkozást. Ezek a leggyakoribb – a szó szoros értelmében a legáltalánosabb – kötelemfakasztó helyzetek. Ezeken kívül azonban kötelem keletkezhet egyéb jogi tényekből is, melyeket azonban tételesen felsorolni valóban nem lehet.

Figyelemre méltó, hogy a kódex nem tartalmaz elvi szinten, absztrakt szabályként az egyes kötelmi helyzetekre vonatkozóan erőssorrendre utaló kijelentést. Ez azt jelenti, hogy az egyes kötelemkeletkeztető tényállások főszabályként egyenrangúak, tehát alapvetően a kötelmi jogosult belátásán múlik, hogy több – esetleg egyaránt szóba jöhető – kötelem közül melyikre alapítja az igényét (a kötelmek egyenértékűségének elve,

Novotni Zoltán). Ez a szabály azonban normaszinten sem kivétel nélküli, és a gyakorlatban sem minden esetben érvényesül. Így pl. a 6:145. § ún. „non cumul” szabálya vagy a hibás teljesítési kötbér prioritása a szavatossági igényekhez képest [6:187. § (2) bekezdés], végül a jogalap nélküli gazdagodás szubszidiárius jellegét valló (nézetünk szerint erősen vitatható) gyakorlat mind egy-egy erősortrendet felállító szabály vagy elv, a maga intenzitásával. Ezekről a megfelelő helyen ejtünk szót.

A 6:2. § (2) bekezdése az egyoldalú jognyilatkozat kivételes (különös) kötelelemkeletkeztető szerepéről szól. Az egyoldalú jognyilatkozat – éles ellentétben a szerződéssel – nem általános kötelemfakasztó tényállás, hiszen hozzá csak jogszabályban meghatározott esetekben kapcsolódik kötelmi hatás. Így rendelkezik pl. a törvény a díjkitűzésről (6:588. §), amikor a kötelezett (díjkitűző) kötelezettségét állapítja meg arra vonatkozóan, hogy a teljesítményt vagy eredményt létrehozó személy részére a nyilvánosan ígért díjat szolgáltatassa. Hagyományosan ebbe a körbe soroljuk az ún. jogviszonyt létrehozó hatalmasságokat is (vételi és eladási jog, elővásárlási és visszavásárlási jog). Ha a jognyilatkozat kötelmet keletkeztet, akkor arra a kötelmek közös és a szerződések általános szabályait kell – természetesen megfelelően – alkalmazni. Ennek megfelelően a különös kötelelemkeletkeztető tényállás is szolgáltatási kötelezettséget hoz létre (6:1. §), így alkalmazandóak rá a teljesítés idejére és módjára vonatkozó szabályok (pl. 6:35. §, 6:37. §), megfelelően irányadóak a kötelmi viszonyra a szerződésszegés szabályai is (pl. a 6:137. § vagy a 6:138. § általános rendelkezése, valamint a késedelem joghatásai), de a szerződésszegésért való kártérítési felelősség (kontraktuális felelősség) szabályai már csak a kötelelemkeletkeztető tény sajátosságait messzemenően figyelembe véve alkalmazhatóak (pl. 6:142. § és 6:143. §).

A 6:2. § (3) bekezdése végül a jogszabály, illetve a bírósági vagy hatósági határozat (a jogi irodalomban egybefoglaló elnevezéssel közhatalmi aktusok) különös kötelelemkeletkeztető természetéről ejt szót. Ebben a körben érezhető leginkább „kötöttnek” a kötelemfakasztás lehetősége, hiszen ezekből a tényekből csak a 6:2. § (3) bekezdésében rögzített feltételek esetében keletkezik kötelelem. Példaként szolgálhat a lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról kötelező jótállásról szóló 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet vagy az egyes javító-karbantartó szolgáltatásokra vonatkozó kötelező jótállásról szóló 249/2004. (VIII. 27.) Korm. rendelet is, de kötbérkötelelem – közvetlen vagy közvetett – keletkeztetésére is találunk példát (lásd a 6:186. § magyarázatánál). A hatósági határozat tulajdonszerzési módként is megjelenik, a tulajdonjog keletkezése nyilvánvaló kötelmi hatásokat is eredményez a felek között (5:41. §), de a bíróság hoz létre szerződéses tartalmú kötelmet az előszerződés teljesítésének jogellenes megtagadása esetén [6:73. § (1) bekezdés], valamint különös kötelelemkeletkezéssel találkozunk abban az esetben is, melyet az 5:84. § (4) bekezdése rögzít: közös tulajdon megszüntetése során a tulajdoni hányaddal arányos használati jog alapítása.

6:3. §

[A kötelelem megszűnése]

A kötelelem megszűnik

- a) a szolgáltatás teljesítésével;**
- b) abban az esetben, ha ugyanaz a személy lesz a jogosult és a kötelezett, ha e törvény eltérően nem rendelkezik;**
- c) a kötelezett halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével, ha kötelezettsége személyesen teljesíthető szolgáltatás nyújtására irányult;**
- d) a jogosult halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével, ha a szolgáltatást – annak jellegénél fogva – kifejezetten részére kellett nyújtani;**

- e) **a feleknek a kötelelem megszüntetésére irányuló megállapodásával;**
- f) **jogszabályban vagy bírósági vagy hatósági határozatban meghatározott egyéb okból.**

1. A kötelemszüntető okok nevesítése a Ptk.-ban

Az 1959-es Ptk. nem tartalmazott rendelkezést arra nézve, hogy milyen esetekben – milyen módon, okból stb. – szűnik meg a kötelelem, a kötelmi jogviszony. Ezt a kérdést a jogtudomány tárgyalta, felhasználva és feldolgozva a gyakorlati tapasztalatokat is. Az 1959-es Ptk. alapvetően a szerződési jogviszonyokat tartotta szem előtt, ennek okán a kötelelem megszűnésére nem, csak a szerződés megszüntetésére és megszűnésére tartalmazott szabályokat. A 6:3. § rendelkezése éppen ezért normatív szempontból is újdonság.

A jogszabály e helyen a leggyakoribb kötelemszüntető okokat sorolja fel. Bár a jogszabály nem említi, hogy a felsorolás példálózó, az utolsó f) pont azonban elismeri jogszabályban vagy bírósági határozatban meghatározott egyéb okból való megszűnés lehetőségét.

2. A szolgáltatás teljesítése

A jogszabály első helyen említi a szolgáltatás teljesítését mint kötelemszüntető jogi tényt. Ez nem véletlen. A kötelelem – még inkább a szükségletkielégítést célzó szerződéses kötelelem – megszűnésének rendszerinti módja valóban a szolgáltatás, tegyük hozzá: jogszerű (kötelemszerű) teljesítése. A kötelmi jogviszony lényege – amint az már a fogalomból is kiderül – a jogi irodalom szerint is a teljesítési kötelezettség és az ehhez párosuló kikényszeríthetőség. Ez arra az esetre is igaz – ebben az új törvény következetes – ha a kötelezett helyett harmadik személy elégíti ki a jogosulti követelést, harmadik személy részéről valósul meg a szolgáltatás (erre nézve lásd bővebben a 6:57. § magyarázatát). Más kérdés, hogy a kötelezett helyetti teljesítés a kötelelem megszüntetésével új kötelmet keletkeztet, ha a harmadik személynek megtérítési igénye támad az adóssal szemben.

A dogmatikai tisztaság érdekében meg kell jegyezni, hogy a kódexnek ez a rendelkezése nem egészen pontos. A kötelelem ugyanis (pl. a szerződéses kötelelem) nem szűnik meg a szolgáltatás teljesítésével, hiszen a kötelmi viszonyból fakadó, a szolgáltatási kötelezettségen túlmutató hatások (elsősorban az ún. reflektív hatások) fennmaradnak és tovább élnek. Ebből következik, hogy az érvényes szerződés a jogszerű teljesítés után is felbontható (erre nézve lásd a BH2012.24.-et), vagy pl. a kötelelem teljesítését követően (vagyis a „megszűnés” után) is lehetőség nyílik a teljesítés igazolásának követelésére (lásd a 6:38. § magyarázatánál).

Végül idekívánkozik annak megjegyzése is, hogy a bírósági letétbe helyezés (vagy a közjegyző előtti letétbe helyezés) sem szünteti meg feltétlenül a kötelmet: a kötelezettet feloldó hatása van ugyan ennek a jogi lehetőségnek, mi több, a letétbe helyezés igazolásával a teljesítéshez fűződő következmények is alkalmazhatók (pl. tulajdonjog-fenntartás megszűnése), de a követelést a jogosult oldalán megszüntető (ebben az értelemben kötelmet szüntető) hatása nem mindig áll elő. Lásd részletesebben a 6:54. § (3) bekezdésének magyarázatánál.

3. Confusio

A 6:3. § b) pontja a confusio esetére utal, amikor kimondja, hogy megszűnik a kötelem, ha ugyanaz a személy lesz a jogosult és a kötelezett. E szabály magyarázatát elsősorban a kötelem relatív szerkezetű kiképzésében (még inkább a római jognak az alanyi jogot actióként való felfogásában) találjuk meg, hiszen általában nem értelmezhető, hogy a jogalanynak saját magával szemben legyen követelése. A kötelmi jogban azonban vannak kivételes helyzetek, melyek akár a jogszabály erejénél fogva, akár a jogviszony természetéből adódóan is előállhatnak. Utóbbira példaként hozható a váltókövetelés, mely nem szűnik meg azáltal, hogy a váltót a váltóadósra forgatják (ennek magyarázata a váltókövetelés értékpapírjogi természetében rejlik). Megjegyzést érdemel, hogy a dologi jogi tulajdonsággal is bíró kötelmi viszonyokra speciális szabályozás vonatkozhat (lásd pl. a zálogjogot). Nem vonatkoznak a kötelem megszűnésének a szabályai a tiszta dologi jogokra (pl. a haszonélvezeti jogra) sem, ráadásul a dologi jogi értelemben vehető egyesülés (consolidatio) adott esetben egészen más megközelítést igényel.

4. A kötelezett halála vagy jogutód nélküli megszűnése

A kötelezett halála akkor szünteti meg a kötelmet, ha a szolgáltatás személyhez kötött volt abban az értelemben, hogy a kötelezett helyettesítése nem lehetséges: ennek oka leggyakrabban abban kereshető, hogy a kötelmi szolgáltatás teljesítéséhez különleges szakértelem, szaktudás szükséges. Egyéb esetben a kötelem nem szűnik meg, hanem a kötelezettség – a hagyatéki tartozásokért való helytállás szabályainak figyelembevételével – a természetes személy jogutódjaira (örökösére, örökösöire) átszáll. Így pl. nem szűnik meg a kölcsönszerződés az adós halálával, de az örökösök csak *cum viribus* (*pro viribus*) felelnek.

5. A jogosult halála vagy jogutód nélküli megszűnése

A jogosult halála vagy jogutód nélküli megszűnése is kötelemszünetítő tény, abban az esetben, ha a szóban forgó szolgáltatást – annak jellegénél fogva – kizárólag az ő részére kellett nyújtani. Ezek a személyhez kötött szolgáltatások nagyon sok esetben egyébként is a jogosult haláláig állnak fenn (pl. személyes gondozásra irányuló szerződés).

6. A kötelem megszüntetésére irányuló megállapodás

A 6:212–214. §-ok alatt külön szabályozza a Ptk. a szerződés megszüntetésére vonatkozó szabályokat, melyek a szerződéses kötelem egyoldalú vagy megállapodáson alapuló, jövőre tekintő vagy visszaható hatályú feloldását eredményezik. A szerződésen kívüli, egyéb kötelmi viszonyok megszüntetésére is lehetőség nyílik, de csak a felek megállapodása alapján. Nincs tehát akadálya annak, hogy a károkozásból vagy alaptalan gazdagodásból eredő kötelmi viszonyt a felek megszüntessék, erre azonban csak akarategységben kerülhet sor, egyoldalú nyilatkozattal általában nem. Kivételes

helyzetként, harmadik személyek jogainak megóvása mellett ad lehetőséget az egyoldalú kötelemszüntetésre a 6:588. § (3) bekezdése, amikor a díjkitűzés visszavonásáról szól.

7. Egyéb ok

Jogszályban vagy bírósági vagy hatósági határozatban meghatározott egyéb okból is megszűnhet a kötelelem. Nem véletlenül említi a Ptk. a kötelelem megszűnésének utolsó eseteként ezt a jogi tény (ténycsoportot), annak esetköreit közelebbről ki nem fejtve. A kötelmi viszony jogszály erejénél fogva való megszüntetése kivételes lehetőség, mely mögött minden esetben komoly jogpolitikai érdekek kell megjelenjen. Más kérdés, hogy sok esetben nem dönthető el egyértelműen, hogy a kötelelem valamely jogszályi rendelkezésnél fogva vagy a jogszály által felhívott egyéb jogi tény hatásaként szűnik-e meg. Példaként hozható fel a 3:182. § (2) bekezdésének rendelkezése, mely szerint az üzletész átruházása főszabályként megszünteti a mellékszolgáltatási kötelezettséget (akkor is, ha a megszűnésről a felek az átruházó szerződésben nem szólnak). Nézetünk szerint ide sorolható a házastársi tartásra irányuló jogosultság mint családjogi alapú kötelmi követelés megszűnése a házastárs újabb házasságkötésével (4:33. §).

Ugyanez a helyzet – ami a kivételességet illeti – a bíróság általi megszüntetés esetében is: a bíróságoknak nincs általában vett kötelemszüntető jogköre. Egyebek mellett ez az oka annak, hogy amennyiben a kötelelem megszüntetésére [rokon helyzetként: valamilyen kötelezettség alóli mentesítésre, pl. előszerződésbeli kötelezettség teljesítésének megtagadása a 6:73. § (3) bekezdésben] ad a jogszály a bíróságnak lehetőséget, az jellemzően kivételes jogintézményként jelenik meg, azzal, hogy a megszüntetést lehetőleg megelőzi a kötelelem tartalmának alakítása, annak érdekében, hogy a kötelmi jogviszony fennmaradhasson, és – ha módosított tartalommal is – betölthesse rendeltetését. Klasszikus példaként a tartási szerződések megszüntetése hozható [6:495. § (3) bekezdés].

II. Fejezet

A jognyilatkozat

6:4. § [A jognyilatkozat]

- (1) **A jognyilatkozat joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozat.**
- (2) **Jognyilatkozat szóban, írásban vagy ráutaló magatartással tehető.**
- (3) **Ha a fél jognyilatkozatát ráutaló magatartással fejezi ki, a jognyilatkozat megtételének a ráutaló magatartás tanúsítása minősül.**
- (4) **A hallgatás vagy valamilyen magatartástól tartózkodás a felek kifejezett rendelkezése alapján minősül jognyilatkozatnak.**

A jognyilatkozat a polgári jogi megközelítésben nem más, mint joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozat – ezt a fogalmat rögzíti a 6:4. § (1) bekezdése. A Ptk. a jognyilatkozatokra vonatkozó legfontosabb szabályokat magas absztrakciós szinten, a kötelelmek közös szabályai között fogalmazza meg, azzal, hogy a 6:10. § alapján a jognyilatkozatok kötelmi jogi szempontból kiképzett szabályai megfelelően irányadóak a nem kötelmi jogi nyilatkozatokra is (pl. a családjogi, dologi jogi vagy öröklési jogi nyilatkozatokra).

A most tárgyalt, II. fejezetbeli szabályok jelentősége elsősorban abban áll, hogy valamennyi kötelmi helyzetben alkalmazást nyernek, anélkül, hogy erre a jogalkotónak a kódex egyéb részeiben külön utalnia kellene. Így pl. a jognyilatkozat megtételének, alakításának, hatályosulásának és értelmezésének szabályai függetlenül attól, hogy a jognyilatkozat kötelmet keletkeztető intézményként vagy kötelemet alakító (pl. hatalmasság) vagy ún. kötelmet bonyolító (lebonyolító) intézményként áll elő (pl. módosító ügylet), alkalmazásra kerülnek.

A jognyilatkozatok általános szabályai természetesen leggyakrabban a szerződések jogában köszönne vissza, hiszen a szerződés maga nem más, mint joghatás kiváltására irányuló két- vagy többoldalú jognyilatkozat. Ennek következménye, hogy sok esetben a különös szinten megfogalmazott szabályok – szerződések általános szabályai – bizonyos értelemben az absztrakt formára – a jognyilatkozatokra is – kihatnak, visszahatnak: erre utal a 6:9. §, mely szerint a jognyilatkozat hatályára, érvénytelenségére, hatálytalanságára a szerződések általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Más példával élve a Ptk. elsőként a jognyilatkozatok értelmezésével foglalkozik (6:8. §), ennek következtében a szerződések értelmezése címszó alatt (6:86. §) már csak azokat a szabályokat találjuk, melyek kifejezetten „szerződésspecifikusak”, ezek mögötteseként, mintegy alapjaként viszont nyilvánvalóan ott vannak a jognyilatkozatra irányadó rendelkezések.

A polgári jog nem változik abban a kérdésben, hogy az alakszerűtlenül megtehető jognyilatkozatok is jognyilatkozatok, azokhoz joghatás párosul. Külön szabály hiányában a nyilatkozat rögzítésének elmaradása legfeljebb bizonyítási nehézséget okozhat, de ha a nyilatkozat megtétele és tartalma megállapítható, akkor annak kötelmi jogi hatóereje nem kevesebb, mit az írásbeli. A 6:4. § (2) bekezdése ebben az értelemben szabályozza egymással egyenrangúként a szóban, írásban vagy ráutaló magatartással megtehető nyilatkozatokat.

A szóbeli nyilatkozat – mely jellemzően, de természetesen nem kizárólag a kisebb súlyú jognyilatkozatok esetében fordul elő – különösebb magyarázatra nem szorul, az írásbeli jognyilatkozattal a 6:6–7. §-ok foglalkoznak bővebben. Külön kifejtést ehelyütt csak a ráutaló magatartás igényel. Ráutaló magatartással kifejezettnek minősül az a nyilatkozat, melyhez sem szóbeli, sem írásbeli akaratkijelentés a nyilatkozattevő oldaláról nem társul: nyilatkozat megtételének a magatartás tanúsítását kell tekinteni. Ilyenkor nemcsak a nyilatkozat megtételére, hanem annak tartalmára is magából a ráutaló magatartás kifejezéséből, a magatartás tanúsításának körülményeiből, esetleg előzményeiből lehet és kell következtetni. Ráutaló magatartásnak fogadja el a gyakorlat pl. amikor a kötelezett a tartozását jogfenntartó nyilatkozat nélkül részben teljesíti (tartozás elismerése), vagy pl. bizonyos estekben joghatás párosul a váltó pusztá visszaküldéséhez is [Vr. 45. § (4) bekezdés]. Az öröklési jogban pl. a visszautasítás jogáról való hallgatóságos lemondás esetei említhetők [7:90. § (1) és különösen a (2) bekezdés]. Nagyon lényeges, hogy egy magatartás ráutaló magatartásként – vagyis jognyilatkozatként – csak akkor értelmezhető, ha jogszabály, a felek megállapodása (ez nem zárható ki, bár érvényessége vizsgálható) így rendelkezik, vagy a magatartásból az általános élettapasztalat alapján a jogügyleti szándék kiolvasható.

A korábitól eltérő szabályokat kapott a hallgatás jognyilatkozatkénti elfogadása. A 6:4. § (4) bekezdése kimondja, hogy a hallgatás vagy valamilyen magatartástól tartózkodás csak a felek kifejezett rendelkezése esetén minősül jognyilatkozatnak. Világos, hogy e jogszabályhely tekintetében a hallgatáshoz nem párosul ráutaló magatartás [ebben az esetben a jogi tény az előző, vagyis a (3) bekezdés szerint kell megítélni]. A hallgatás vagy magatartástól való tartózkodás jognyilatkozatként való értékelésének

feltétele, hogy erre nézve a felek kifejezetten így rendelkeznek. A *kifejezetten* így rendelkeznek fordulat nem alakszerűségi előírás, hanem arra utal, hogy vita nélkül – egyértelműen és kétséget kizáróan – megállapítható legyen az érintett alanyok erre vonatkozó akarategysége, a „kifejezett” fordulat tehát az akarat egyértelműségét erősíti, nyomatékosítja. Másképpen fogalmazva a világosság, félre nem érthetőség deklarálása a cél. Így pl. a felek kifejezett megállapodása – alakszerűségi követelmény hiányában – akár szóban is elfogadható.

Annak természetesen továbbra sincs akadálya, hogy a nyilatkozattételtől való tartózkodáshoz, hallgatáshoz jogszabály fűzzön jogügyleti többlet- vagy továbbhatásokat. Erre példa bizonyos értelemben a 6:229. § (2) bekezdése vagy még egyértelműbben a 6:338. § (1) bekezdése.

6:5. § [A jognyilatkozat hatályosulása]

- (1) A jelenlevők között tett jognyilatkozat nyomban hatályossá válik. Jelenlevők között tett a jognyilatkozat abban az esetben, ha a jognyilatkozat tartalmáról a címzett annak megtételével egyidejűleg tudomást szerez.**
- (2) A távollevők között tett jognyilatkozat a címzethez való megérkezéssel válik hatályossá.**
- (3) A ráutaló magatartással tett jognyilatkozat a címzett tudomásszerzésével válik hatályossá.**
- (4) A nem címzett jognyilatkozat megtételével válik hatályossá.**

Mivel a jognyilatkozat joghatás kiváltását célzó akaratnyilatkozat, lényeges kérdés, hogy mikortól – másképpen közelítve mely esetekben – képes a célzott kiváltás kiváltására. Ezért fontos tisztázni, hogy a jognyilatkozat mikortól hatályos. A Ptk. ezt a kérdést több szempontú megközelítéssel kezeli.

Az (1) bekezdés szerint a jelenlevők között tett jognyilatkozat nyomban hatályossá is válik. Jelenlevők közötti a jognyilatkozat nyilvánvalóan abban az esetben, ha a felek egy légtérben tartózkodnak – feltéve, hogy értik és hallják egymást –, de ilyenek tekintjük azokat az eseteket is, amikor a nyilatkozattevő és a címzett távol vannak ugyan egymástól, azonban összeköttetésüket technikai eszköz valósítja meg. Pl. telefon, számítógépes hálózat (internet) útján folytatott üzenetváltás vagy videokonferencia stb. Így értendő az (1) bekezdés utolsó fordulata, mely szerint jelenlevők közötti a nyilatkozat abban az esetben, ha a jognyilatkozat tartalmáról a címzett a nyilatkozat megtételével egyidőben tudomást is szerez.

A (2) bekezdés távollevők között tett jognyilatkozatról szól. A Ptk. nem határozza meg, mit ért távollevők között tett jognyilatkozat alatt, ezért a leghelyesebb abból kiindulni, hogy a (2) bekezdés alá azok az esetek vonhatók, melyek nem tartoznak a jelenlevők között tett nyilatkozat fogalmi köre alá. Ilyenkor a hatályosságához szükséges, hogy a nyilatkozat a címzethez megérkezzen, csak ebben az esetben beszélhetünk arról, hogy a jognyilatkozathoz joghatás is fűződik. A megérkezés alatt általában az írásban tett nyilatkozatnak a címzethez való eljutását értjük, függetlenül attól, hogy a nyilatkozat tartalmáról (mely pl. szerződési ajánlatként zárt borítékban érkezik) a címzett mikor szerez tudomást. Ebben a vonatkozásban tehát jelentős eltérés mutatkozik az (1) és a (2) bekezdés jogi tartalma között: míg az első esetben előfeltétel a tartalom megismerése, addig a második esetben a hatályosulás a címzethez való eljutást követeli meg, a tartalom megismerését nem.

A (3) bekezdés a ráutaló magatartással foglalkozik, kimondva, hogy az ilyen nyilatkozat a címzett tudomásszerzésével válik hatályossá.

A (4) bekezdés szerint a nem címzett jognyilatkozat a megtételével azonnal hatályossá válik. Ez a szabály korábbi polgári jogunkban is élt, magyarázata pedig egyértelműen az, hogy a nem címzett (egyes megfogalmazások szerint általában közlésre szánt) jognyilatkozatok esetében a tudomásszerzés időpontja általában értelmezhetetlen (pl. kideríthetetlen). Más kérdés, hogy a nem címzett nyilatkozatok mikortól válhatnak ki egyáltalán joghatást. Ez nem minden esetben egyértelmű. Egy papírra vetett és aláírt, ám a nyilatkozattevő által fiókban tartott végrendelet és díjkitűzés között jelentős különbség mutatkozik: az előbbi az örökhagyó halálával „hatályosul” (mi több, egyfajta sajátos hatályosság már előbb is megjelenik, hiszen visszavonható), utóbbi viszont egészen addig nem, amíg mások (az esetleg meg sem határozható címzetti kör) számára megismerhetővé nem válik. Ez utóbbi esetben célszerű a nem címzett jognyilatkozat kapcsán a „megtételről” ebben az értelemben szólni.

6:6. § [Alakiséghez kötött jognyilatkozat]

- (1) Ha jogszabály vagy a felek megállapodása a jognyilatkozatra meghatározott alakot rendel, a jognyilatkozat ebben az alakban érvényes.**
- (2) Ha a jognyilatkozat meghatározott alakban tehető meg érvényesen, a jognyilatkozat módosítása, megerősítése, visszavonása, megtámadása, valamint a jognyilatkozat alapján létrejött jogviszony módosítása és megszüntetése is a meghatározott alakban érvényes.**

A jognyilatkozat a 6:4. § (2) bekezdése szerint főszabályként alakszerűségi kötöttségek nélkül, vagyis szóban, írásban és ráutaló magatartással megtehető, mi több, bizonyos esetekben hallgatással vagy magatartástól való tartózkodással is kifejezhető. Vannak azonban olyan helyzetek, amikor a jognyilatkozat csak meghatározott alakban tehető meg.

A Ptk. 6:6. § (1) bekezdése értelmében akár a felek megállapodása, akár jogszabály a jognyilatkozatra meghatározott alakot rendelhet, ilyen esetben a nyilatkozat csak ebben az alakban érvényes. A meghatározott alak teljesítésének elmulasztása – főszabályként – tehát érvénytelenséget eredményez, az érvénytelenség pedig semmisségként jelentkezik. Ez volt az 1959-es Ptk. megoldása is, nem változtat ezen a Ptk. sem: a 6:94. § (1) bekezdése – igaz, az orvoslás lehetőségeiről szólva – az alakiség megsértése miatt semmis szerződésről tesz említést.

Alapvetően nincs különbség a felek által szabott és a jogszabály által előírt alakszerűségi követelmény között, ami a semmisségi jogkövetkezményt illeti. A 6:94. § magyarázatánál azonban szó lesz arról, hogy a jogszabály az orvoslás lehetőségeit nem egyformán adja meg, hiszen a jogszabály által előírt közokirati vagy teljes bizonyító erejű okirati forma elmaradása esetén a teljesítés nem orvosolja az érvénytelenséget.

A (2) bekezdés az alakszerűségi követelmény egyfajta „továbbhatását” mondja ki, amikor rögzíti: a meghatározott alakban tehető jognyilatkozat módosítása, megerősítése vagy visszavonása, megtámadása, vagy a jognyilatkozat alapján létrejött jogviszony módosítása és megszüntetése is csak ebben az alakban érvényes. E szabály kivételt eredményez a megtámadási nyilatkozat alakszerűtlensége alól [lásd a 6:89. § (3) bekezdésnél]. Problémát okozhat ugyanakkor, hogy mit kell érteni a jognyilatkozat megerősítése kifejezés alatt? Szerződés megerősítéseként a Ptk. a foglaló, a kötbér és a jogvesztés kikötésének intézményét nevesíti, kétségtelen azonban, hogy a jognyilatkozat

megegerősítéseként kell értékelni a tartozás elismerését, valamint a megtámadási jogról való lemondást is.

6:7. § [Írásbeli alakhoz kötött jognyilatkozat]

- (1) Ha a jognyilatkozatot írásban kell megtenni, az akkor érvényes, ha legalább a lényeges tartalmát írásba foglalták.**
- (2) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a jognyilatkozat akkor minősül írásba foglaltnak, ha jognyilatkozatát a nyilatkozó fél aláírta.**
- (3) Írásba foglaltnak kell tekinteni a jognyilatkozatot akkor is, ha annak közlésére a jognyilatkozatban foglalt tartalom változatlan visszaidézésére, a nyilatkozattevő személyének és a nyilatkozat megtétele időpontjának azonosítására alkalmas formában kerül sor.**
- (4) Írni nem tudó vagy nem képes személy írásbeli jognyilatkozata abban az esetben érvényes, ha azt közokirat vagy olyan teljes bizonyító erejű magánokirat tartalmazza, amelyen a nyilatkozó fél aláírását vagy kézjegyét bíróság vagy közjegyző hitelesíti, vagy amelyen ügyvéd ellenjegyzéssel vagy két tanú aláírással igazolja, hogy a nyilatkozó fél a nem általa írt okiratot előttük írta alá vagy látta el kézjegyével, vagy az okiraton lévő aláírást vagy kézjegyet előttük saját aláírásának vagy kézjegyének ismerte el. Az olvasni nem tudó, továbbá az olyan személy esetén, aki nem érti azt a nyelvet, amelyen az írásbeli nyilatkozatát tartalmazó okirat készült, az írásbeli jognyilatkozat érvényességének további feltétele, hogy magából az okiratból kitűnjön, hogy annak tartalmát a tanúk egyike vagy a hitelesítő személy a nyilatkozó félnek megmagyarázta.**
- (5) A (4) bekezdésen alapuló érvénytelenségre csak a nyilatkozattevő személy érdekében lehet hivatkozni.**

Abban az esetben, ha a jognyilatkozatot – figyelemmel a 6:6. § (1) bekezdésének rendelkezésére – írásban kell megtenni, akkor legalább annak lényeges tartalmát kell írásba foglalni, ez lesz az érvényesség (alaki szempontból vett) feltétele. Abban a kérdésben, hogy mit kell lényeges elemnek tekinteni, maga a Ptk. nem, vagy csak közvetve igazít el. Követhető az a gyakorlat, mely szerint lényegesnek azok a szerződési elemek tekintendők, amelyek az adott jognyilatkozat – jellemzően szerződés – legfontosabb tulajdonságait, jellemvonásait mutatják meg: ezek általában azok, amelyeket az adott kötelemkeletkeztető tény fogalmi ismerveiként is említeni szokás. A bonyolult megközelítés ellenére az a tapasztalat, hogy a gyakorlat viszonylag jó érzékkel és problémamentesen határolja körül a konkrét esetekben lényegesnek minősülő elemeket, az eligazodást a jogi irodalom értelmezése mellett sokszor a bírói gyakorlat is állásfoglalásokkal támogatja. Az ingatlan tulajdonjogának átruházására vonatkozó ügyletek kapcsán hasznos és az 1/2014. PJE szerint túlnyomórészt a Ptk. hatálya alatt is alkalmazható iránymutatást adott a XXV. számú PED (szerződő felek, átruházandó dolog – szerződés közvetett tárgya, vételár összege vagy az ingyenességre utalás, tulajdonátruházási szándék).

Tisztán kell látni, hogy a most említett szabály alakszerűségi előírás és nem a konszenzushoz kapcsolódó kérdés. Ha pl. a felek lényeges elemekben nem állapodnak meg (és ezt a megállapodást jogszabályi rendelkezés sem pótolja) a szerződés nem jön létre (*non existens*), joghatás kiváltására nem alkalmas. Ezzel szemben, ha a konszenzus megteremtődött, de az írásba foglalás maradt el, vagy hiányos (nem minden lényeges elemre terjedt ki), úgy létező szerződésről beszélünk, mely az alakszerűség hiánya miatt érvénytelen. Ez nagy különbség, mert – amint arra a megfelelő helyen rámutatunk –

az ilyen okból előálló érvénytelenség széles körben orvosolható (pl. teljesítéssel, annak elfogadásával).

Arra csak utalunk, hogy a szerződések általános szabályai között több olyan szabállyal is találkozunk, melyek kiegészítik az itt ismertetett rendelkezéseket, pl. a 6:63. § (2) bekezdése a felek által lényegesnek minősített (ún. szubjektíve lényeges) elemekről rendelkezik, a (3) bekezdés az ellenértékről, a (4) a jogszabályi tartalomról tesz említést, míg az (5) bekezdés a szokások és gyakorlat szerződési tartalomról szól.

A Ptk. nem határozza meg – körül sem írja – mit kell aláírásnak tekinteni. Ebben a kérdésben nem az írásképnél az állítólagos aláírotól származása kérdéses, hanem az, hogy az adott íráskép egyáltalán aláírásnak tekintendő-e. Ennek azért van jelentősége, mert a (2) bekezdés normaszövege kifejezetten kimondja, hogy a jognyilatkozat akkor minősül írásba foglaltnak, ha a jognyilatkozatot a nyilatkozó fél aláírta. Az aláírással kapcsolatban a gyakorlatban a szokásos aláírást, a teljes névaláírást, a rövidített aláírást, valamint a kézjegy esetleg monogram fogalmait szokták alkalmazni, mely kifejezések – leegyszerűsítve és nyilván nem grafológiai szakkifejezésként értve – általában a nyilatkozó személy neve és az íráskép közötti megfeleltetés mértékéhez igazodnak. A gyakorlat minden esetben elfogadja aláírásként, ha a nyilatkozatot tevő személy ún. teljes névírás alkalmaz (vagyis olvashatóan kiírja a teljes nevét), akkor is, ha az illető egyébként nem így szokott aláírni. Az esetek nagy részében nem merül fel probléma a teljes névírásnak nem minősülő szokásos aláírási mód esetében sem, bár vitás kérdések már adódhatnak. A legtöbb problémát a kézjegy, a monogram (vezeték- és keresztnév kezdőbetűinek írása) okozza: ezek állnak legtávolabb az aláírásnak attól a fogalmi körétől, melyben a jogi elképzelések mozoghatnak. Az utóbbi időben a végrendeleti tanúk aláírásának módja, mikéntje okozott értelmezési nehézséget, melynek kapcsán a Kúria 3/2012. PJE határozata adott a joggyakorlat számára eligazítást. Ennek alapján pl. a végrendelet tanújának az okiratot a rá jellemző, szokásos módon kell aláírnia, az aláírást azonban sem a neve kezdőbetűinek írása, sem pedig olvashatatlan írásjel nem helyettesítheti.

Meg kell jegyezni, hogy vannak olyan jogszabályok, melyek kifejezetten különbséget tesznek aláírás és kézjegy között [pl. Inytv. 32. § (2) bekezdésének f) pontja].

Írásban megtettnek minősíti a Ptk. 6:7. § (3) bekezdése azokat a jognyilatkozatokat is, melyek nem felelnek meg a hagyományos értelemben vett okiratban megjelenő és aláírt nyilatkozatoknak, ám elismerésüket a mindennapi élet követelményei indokoltá teszik. Az írásba foglalás megtörténhet úgy is, ha annak közlésére és a tartalom változatlan visszaidézésére, valamint a nyilatkozattevő személyének azonosítására és a nyilatkozattétel időpontjának azonosítására alkalmas formában kerül sor. Amennyiben ezek a követelmények megvalósulnak, a jogszabályi vagy megállapodáson alapuló alakszerűségi előírást teljesítettnek kell tekinteni. A nyilatkozat közlésének és a tartalom visszaidézésének azonosíthatósága kétségtelenül lényeges kérdés, mely a jognyilatkozat legfontosabb tulajdonságával, a joghatás kiváltásával van összefüggésben. Ha a nyilatkozat megtétele vagy tartalma nem reprodukálható, a jognyilatkozat nem alkalmas a kívánt cél elérésére. Ugyanez a helyzet a nyilatkozatot tevő személynek azonosításával is, itt azonban már számos nehézséggel találjuk szembe magunkat. Osztjuk a gyakorlatban tapasztalható aggályokat pl. az elektronikus levélváltás írásbeli jognyilatkozatként való elfogadása kapcsán, hiszen az e-mail-üzenet – általában véve – csak azt igazolja, hogy az adott személy által használt postafiókból küldték. A hagyományos aláírás kiváltását célzó és szolgáló elektronikus aláírás és időbélyeg már nem vet fel hasonló problémákat.

Végül a (4) bekezdés – az 1959-es Ptk. 218. § (2) bekezdésének elvi talaján állva, de attól részletesebb szabályokat adva – azokra az esetekre vonatkozó kötelező szabályokat tartalmaz, amikor az okirat kiállítása írástudatlanság vagy írásképtelenség miatt

akadályokba ütközik (első mondat), illetőleg amikor az okirat elolvasása vagy a használt nyelv megértése jelent áthidalhatatlan nehézséget (második mondat). Ilyenkor az írásbeli jognyilatkozatokhoz közokirati forma, vagy emelt szintű magánokirati alak szükséges, mint érvényességi kellék. Figyelnünk kell arra, hogy az okirat alaki kellékein túl a második mondat az okirat beltartalmára nézve – vagyis az okiratban szerepeltetendő nyilatkozatokra – is kötelező előírást tartalmaz érvényességi feltételként. Mivel ilyenkor a kötelező alakot az egyszerű írásbeliségnél szigorúbban, minősített teljes bizonyító erejű okiratban állapítja meg a Ptk., a 6:9. § alapján alkalmazandó 6:94. § értelmében az alakszerűségi szabály megszegése érvénytelenséget eredményez, mely teljesítéssel nem pótolható.

Az (5) bekezdéssel a Ptkn. egészítette ki a Ptk. szövegét. A Ptkn. indokolása szerint a (4) bekezdés „kapcsán nem volt egyértelmű, hogy az érvénytelenségre a nyilatkozattevő érdekében vagy hátrányában lehet hivatkozni. A törvény úgy módosítja a normaszöveget, hogy egy új bekezdésben egy relatív semmisségi klauzulával egészíti ki a rendelkezést, amely szerint az írni nem tudó vagy írni nem képes személy, illetve az olvasni nem tudó, továbbá az olyan személy esetén, aki nem érti azt a nyelvet, amelyen az írásbeli nyilatkozatát tartalmazó okirat készült, az erre alapuló érvénytelenségre csak az ő érdekében lehet hivatkozni.”

6:8. § [A jognyilatkozat értelmezése]

- (1) A jognyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a címzettnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett.**
- (2) A nem címzett jognyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint érteni kell.**
- (3) Jogról lemondani vagy abból engedni kifejezett jognyilatkozattal lehet. Ha valaki jogáról lemond vagy abból enged, jognyilatkozatát nem lehet kiterjesztően értelmezni.**

A Ptk. az akaratnyilatkozat – jognyilatkozat – értelmezésének szabályait is a jognyilatkozatok között, a kötelek közös szabályai közé illesztve tárgyalja. A jognyilatkozatok értelmezése így a szerződések értelmezéséhez képest egy magasabb absztrakciós szintet jelent – hiszen a szerződés értelmezésére is irányadó, csupán a szerződést szembenálló nyilatkozatokra bontja – másrészt, de éppen ennek következtében is a 6:86. § szabálya, mely a szerződés értelmezéséről szól, már csak a szerződésen belüli egyes feltételek és nyilatkozatok egymáshoz való viszonyával kell, hogy foglalkozzon. Ez egyébként két, egymáshoz kapcsolódó, de tartalmában és céljában el is különülő kérdés, az értelmezés célja ugyanis más az egyik, más a másik esetben (előbbinél az akarat érvényesülésének kereteit, az utóbbinál a szerződésbeli egységek koherenciáját, egymáshoz való viszonyát és így értelmét kutatjuk elsősorban). A jogalkotói megoldás helyeselhető: az 1959-es Ptk. alapján végzett szerződésértelmezés is valójában a szerződést „alkotó” jognyilatkozatok értelmezését jelentette. Figyelemmel kell lenni ugyanakkor arra, hogy a szerződési akarat értelmezése – akkor is, ha jognyilatkozati szinten történik – soha nem szakítható ki a szerződés kapcsolatrendszeréből.

Az (1) bekezdésbeli főszabály, hogy a címzett nyilatkozatot úgy kell értelmezni, ahogyan azt a címzettnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett. Úgy tűnik, hogy a szabály a nyilatkozati és az akarati elv elemeit ötvözve kíván egyensúlyi állapotot teremteni. Azt kell vizsgálni tehát, hogy a címzettnek hogyan kellett értenie a hozzá

érkező, neki szánt, vagyis vele szembeni joghatás kiváltására irányuló jognyilatkozatot. A címzett („érkezési oldal”) preferálása azonban pillanatnyi, mondhatni kiindulási alapként szolgál csupán, mert a címzettnek az értelmezést a másik fél feltehető akaratára és a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint kell elvégeznie, úgy, hogy számolnia kell az eset körülményeiből adódó, értelmet alakító hatásokkal (jellemzően a szerződéskötési előzmények jönnek itt szóba).

A (2) bekezdés ehhez képest az akarat elv előnyben részesítését jelenti. A nem címzett nyilatkozatok értelmezése során ugyanis a nyilatkozó akarat a döntő: ebből kell kiindulni. Ez az elv sem eredményezhet önkényes – egyéni, kiváltságos – értelmezést, hiszen a megtett jognyilatkozat magyarázatát nem a nyilatkozó egyoldalú elképzelései szerint kell elvégezni, hanem az eset körülményeire figyelemmel, a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint. Aki tehát egy nem címzett jognyilatkozatot megtesz (mások számára a joghatás elérése érdekében hozzáférhetővé, megismerhetővé tesz) annak számolnia kell azzal, hogy kijelentéseit mások a szavak általánosan elfogadott, nyilvánvaló jelentése szerint fogják értelmezni. Ez nem zárja ki természetesen, hogy egy meghatározott, szűkebb körnek szóló, de nem címzett nyilatkozatban (pl. díjkitűzés) alkalmával a köznyelvi kifejezésektől eltérő, vagy másképpen értendő kifejezéseket használjon a nyilatkozattevő.

Jogról lemondani vagy abból engedni kifejezett nyilatkozattal lehet, az ilyen jognyilatkozatot kiterjesztően értelmezni nem lehet. Önmagában valamilyen jog érvényesítésének a hiányából nem lehet feltétlenül a jogról való lemondásra következtetni, alkalmazhatónak tűnik ezért a Ptk. hatálya alá tartozó jogviszonyokban is a BH2004.236. sz. eseti döntés megállapítása, mely szerint joglemondásra csak kivételesen kerülhet sor ráutaló magatartással, ha a körülmények alapján kétségtelen a lemondás szándéka.

A kifejezett nyilatkozat megkövetelése – ahogyan arra hallgatás kapcsán utaltunk – azt jelenti, hogy a joglemondásra irányuló akaratot nem lehet minden esetben egyszerűen – mintegy automatikusan – következtetni a körülményekből, mert az ilyen akaratnak egyértelműen, félre nem érthetően kell kiderülnie. A tőketartozás (jogfenntartás nélküli) elfogadása pl. nem jelent lemondást a kamatokról stb.

Fontos megjegyezni, hogy ezt a szabályt nemcsak a tisztán kötelmi természetű jognyilatkozatokra, hanem a 6:10. § utaló rendelkezése folytán a nem kötelmi jogi jognyilatkozatokra is – megfelelően – alkalmazni kell.

6:9. § [A szerződés szabályainak megfelelő alkalmazása]
A jognyilatkozat hatályára, érvénytelenségére és hatálytalanságára – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a szerződés általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A jognyilatkozat a Ptk.-ban a kötelmek közös szabályai között nyert elhelyezést, ez azonban nem jelenti egyúttal azt is, hogy minden, a jognyilatkozatokra irányadó kérdést külön kellett volna szabályozni. Így pl. az érvénytelenség és hatálytalanság vagy általában a jognyilatkozat hatálya kapcsán – pl. felfüggesztő feltétel mellett megtett jognyilatkozat – elegendő a szerződések általános szabályaira utalni, szem előtt tartva természetesen, hogy a szerződési szabályok alapvetően kétoldalú ügyletekre lettek kiképezve, ezért egyoldalú jognyilatkozatok esetében sokszor csak megfelelő alkalmazásról lehet szó.

- 6:10. §** *[A jognyilatkozatra vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazása]*
A jognyilatkozatra vonatkozó szabályokat – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a nem kötelmi jogi jognyilatkozatokra megfelelően alkalmazni kell.

Amint arra már több ízben utaltunk, a jognyilatkozatoknak a Hatodik Könyvben elhelyezett anyagi jogi szabályai a polgári jogi jognyilatkozatok alapvető szabályait adják, ezért ezeket a rendelkezéseket – megfelelően – a nem kötelmi jogi jognyilatkozatokra is alkalmazni lehet és kell. Így pl. semmi akadálya nincs annak, hogy öröklési jogi vagy dologi jogi nyilatkozatok esetében kerüljenek alkalmazásra e szabályok.

III. Fejezet

A képviselet

1. A képviselet általános szabályai]

- 6:11. §** *[Képviselet]*
- (1) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, más személy útján is lehet jognyilatkozatot tenni. A képviselő által megtett jognyilatkozat közvetlenül a képviseltet jogosítja és kötelezi.**
  - (2) A képviseleti jog jogszabályon, bírósági vagy hatósági határozaton, létesítő okiraton vagy meghatalmazáson alapulhat.**

Az 1959-es Ptk. a képviselet szabályait a szerződéses jogviszonyokra szabva alakította ki, a jogtudomány és a gyakorlat azonban egyértelmű volt abban a kérdésben, hogy a képviseletre vonatkozó rendelkezések nem csupán szerződéses, hanem egyéb – hagyományos és rendhagyó – kötelmi jogviszonyokban egyaránt alkalmazandóak. A Ptk. a képviselt szabályait a jognyilatkozat tárgyalását követően, helyesen a kötelmi jog közös szabályai között ejti meg.

A képviselet a polgári jogban általánosan elfogadott fogalma szerint helyettesítés jognyilatkozat tételében, illetve elfogadásában. A képviselet definíciójaként a 6:11. § (1) bekezdésének szövege is felfogható, vagyis a képviselet lényege, hogy az érintett személy más személy útján tesz jognyilatkozatot (ebben benne van az is, hogy mástól érkező nyilatkozatot elfogad). A jognyilatkozatok képviseletet – helyettesítést – tűró természete a kötelmi jogban főszabály, a képviseletet meg nem engedő nyilatkozatok köre ehhez képest szűkebb, kivételes. Így pl. végrendelkezni, házasságot kötni csak személyesen lehet.

Az (1) bekezdés második mondata megfogalmazza a képviselet legfontosabb joghatását is, ez pedig nem más, mint a képviselő által tett nyilatkozat ún. távolba hatása. A képviselő által tett nyilatkozat ugyanis közvetlenül a képviseltet jogosítja, illetve kötelezi, a joghatások nyomban a képviseltnél állnak be (ezért is hívjuk a képviselet fő formáját közvetlen képviseletnek). A képviselő által vállalt kötelezettséget a képviseltnak tehát nem kell átvállalnia, a képviselő útján szerzett jogot nem kell a képviseltre átruházni. Ez a tétel akkor is igaz, ha a képviselet ún. szükségszerű képviselet (mint pl. a törvényi, szervezeti képviseleti formák többsége) és a képviselt személy a maga nyilatkozataival nem is lenne képes jogok szerzésére, kötelezettség vállalására (pl. jogi személy, cselekvőképtelen természetű személy).

Képviseelő elvileg bárki lehet, annak sincs akadálya, hogy meghatalmazással a cselekvőképes személyt korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképességében

részlegesen korlátozott személy képviseljen [6:15. § (5) bekezdés]. Nincs akadálya azonban annak, hogy a képviselő személyével kapcsolatban jogi norma tételes szabályt tartalmazzon arra nézve, hogy ki lehet az adott személy képviselője [pl. 3:405. § (2) bekezdés], megszorító feltételeket, kizáró okokat stb. fogalmazzon meg (pl. Ctv. 9/B–D. §).

A (2) bekezdés a képviseleti jogosultság jogi alapjára vetíti a figyelmet. A jogi irodalom korábban kettős (ügyleti és törvényi) vagy hármas (ügyleti, törvényi és szervezeti) csoportosítást alkalmazott, mely a képviseleti jogviszony természetére is utalt. A Ptk. jogszabályi felsorolása a képviseleti jogosultságot keletkeztető tényeket sorolja fel, ennek értelmében képviseleti jog keletkezhet jogszabály, bírósági vagy hatósági határozat alapján, alapulhat létesítő okiraton vagy meghatalmazáson.

6:12. §

[A képviseleti jog korlátozása]

A képviselő jogkörének korlátozása jóhiszemű harmadik személlyel szemben hatálytalan, ha e törvény eltérően nem rendelkezik.

A képviselet – látszólagos egyszerűsége ellenére, mely egyszerűséget a „más helyett nyilatkozatot tesz” fordulattal szokás említeni – valójában összetett intézmény. A képviselő, ha a megfelelő jogi tények által más személy helyettesítésére jogosultságot nyer [6:11. § (2) bekezdés], az általa megtett jognyilatkozatot a képviseltnek kell betudni. Ez azonban nem jelenti egyúttal azt is, hogy a képviseleti jogkör kizárólag teljes lehet: a jogszabály nem zárja ki, hogy a képviselő a képviselttől korlátozott nyilatkozattételi jogkört nyerjen. Nyilvánvaló ugyanakkor az is, hogy e korlátozás lehetősége nem akadályozhatja a képviselet jogintézményének érvényesülését, különösen abban az esetben, ha e korlátozásról – mely kissé leegyszerűsítve a kérdést jellemzően a képviselő és a képviselt belső ügye – egyéb érintetteknek nincs, vagy csak nagy nehézségek árán lehetne tudomása.

Ennek okán a kódex úgy rendelkezik, hogy a képviselő jogkörének korlátozását harmadik jóhiszemű személlyel szemben hatálytalanak minősíti, eltérő szabályt csak a Ptk. adhat. Ebben a vonatkozásban jóhiszemű személynek kell tekinteni azt, akinek nincs, és kellő körültekintés tanúsítása mellett sem lehetett tudomása a látszattal ellentétes valóságról. Azt, hogy mit értünk kellő körültekintés alatt, általános jelleggel, minden esetre egyformán kiterjedően nem lehet megfogalmazni, úgy is fogalmazhatnánk, hogy a látható képviseleti jogkör teljességében való bizalom jogi elismertsége esetenként változó lehet. A legegyszerűbb a csekély jelentőségű ügyben, egyedi (eseti) meghatalmazás, ahol a korlátozás lehetősége a legszűkebb. Abban az esetben viszont, amikor a képviseleti jogkört hatóság (pl. gyámhivatal) határozata keletkezteti, annak terjedelme – a képviseleti jog puszta fennállásának ellenőrzésén túl – feltétlenül vizsgálandó és így tovább.

Ennek a szabálynak azért van nagy jelentősége, mert a harmadik személy – aki a képviselő által tett vagy elfogadott nyilatkozatok címzettje vagy érintettje – nem bízhat minden esetben az egyébként jogszerűen korlátozott képviseleti jog teljességében (korlátlanágában), ezért a tudakozódás hiánya jogi értelemben a jóhiszeműséget kérdőjelezi meg, ami viszont a jogi védelem megvonását eredményezi.

6:13. §

[Érdekellentét]

- (1) **Ha a képviselő és a képviselt között érdekellentét van, a képviselő által tett jognyilatkozatot a képviselt megtámadhatja.**
- (2) **Vélelmezett az érdekellentét, ha a képviselő az ellenérdekű fél vagy annak képviselője.**

(3) A képviselt nem támadhatja meg a jognyilatkozatot, ha a képviseleti jog alapításakor az érdekellentétéről tudott.

A képviselet tanában alapvető tétel, hogy a képviselőnek nem lehet a képviselttel ellentétes érdeke, értve ez alatt, hogy amikor a képviselő nyilatkozatot tesz, akkor el kell kerülni a képviselt és a saját érdek keveredését, összefolyását. Ezt támasztja alá a képviselő elnevezésnek a régi magyar jogban gyakran idézett magyarázata is: a képviselő „képviseelő”, vagyis más érdekét, más akaratát hordozza és fejezi ki eljárása során. Ezért a képviselő csak akkor láthat el biztonságosan képviseletet, ha a jognyilatkozat tételekor a saját érdeke a képviselt érdekeivel nem ütközik, nem vegyül.

Az 1959-es Ptk. 221. § (3) bekezdése szigorú rendelkezéssel, de szerződéses jogviszonyokban gondolkodva, a szerződési pozíciókat egymással szembehelyezve szabályozta ezt a kérdést, amikor kimondta, hogy érdekellentét esetében – vagyis amikor a képviselő a szemben álló fél maga, vagy az, akit ugyancsak ő képvisel – nem járhat el. A gyakorlatban a szembenállás fogalma is problémát okozott és a jogszabályi tilalom tartalma is értelmezési nehézséget, egyenetlen ítélkezési gyakorlatot eredményezett. Volt olyan álláspont, mely – helyesen – az érdekellentét következményeként a képviselő nyilatkozatát érvénytelennek (jogszabályi rendelkezésbe ütközés okán semmisnek) tekintette, de volt olyan, talán még gyakrabban érvényesülő felfogás is, mely a kérdést a jóval rugalmasabb álképviseleti szabályok mentén rendezte.

A Ptk. a képviselői érdekellentét problémájának egészen újszerű megoldására törekszik. Elsőként kiemelendő, hogy a 6:13. § rendelkezése nem szerződéses pozíciók között vizsgálódik, hanem azt nézi, hogy a képviselt és a képviselő között van-e érdekellentét (ebben az értelemben véve – szemléletesen szólva – „házon belül” intézi el a problémát). Ez dogmatikai szempontból helyes megközelítés, a szabályozás módszere azonban több ponton is vitatható. A jogszabály továbbra sem mondja meg, mit ért érdekellentét alatt. Mivel az ellentétes érdek fogalma körül korábban is volt vita, egyértelmű és egységes álláspont pedig nem alakult ki, a jogalkotó hallgatásából csak arra lehet következtetni, hogy az érdekellentét fogalmát továbbra sem kívánja normatív módon meghatározni, és az ellentétes érdek körülírását az új szabályozási logika folytán kialakult új helyzetben ismét az ítélkezési gyakorlatra bízta. Úgy érezzük, hogy az érdekellentét fennállását a jogalkalmazóknak esetenként kell majd mérlegelniük, ami egyszerre hozza magával a rugalmas jogfejlesztő értelmezés lehetőségét, de jobbizonytalanságot is eredményez.

Az érdekellentét kapcsán – a kötelmi jog közös szabályai között – a Ptk. lényegében csak egy „támpontot” ad, mégpedig egy érdekellentéti vélelem formájában. A 6:13. § (2) bekezdése ugyanis kimondja, hogy vélelmezett az érdekellentét, ha a képviselő az ellenérdekű fél vagy annak képviselője. Vagyis vélelmezett a képviselttel ellentétes érdek, ha a képviselőnek a szerződést úgymond saját magával kellene megkötnie, vagy olyan személlyel, akit ugyancsak ő képvisel. Itt azonban több kérdésre is rá kell mutatnunk. Mivel az 1959-es Ptk. 221. § (3) bekezdéséhez képest (mely szerződési viszonyban gondolkodott) a 6:13. § közös kötelmi szabályként – a képviseletet nem szerződési, hanem jognyilatkozati kérdésként – áll előttünk, újragondolást igényelhet az ellenérdekű fél fogalma. Míg pl. a 6:108. § (2) bekezdésének szövegében a fél kifejezés a szöveggörnyezetből és a törvénybeli elhelyezésből is kitűnően egyértelműen szerződő felet jelent, addig a kötelmi jogviszonyban ilyen szűkítéssel nem élhetünk. Vagyis: az ellentétes érdek akkor is szóba jöhet, ha a képviselőnek nem a másik szerződési pozícióban, hanem azon kívül, de a kötelmi jogviszonyhoz, a megtett nyilatkozathoz kötődően áll fenn ellentétes érdeke. Nézetünk szerint pl. – mely egyébként a gyakorlatban vitatott – az adós képviselője és

a kezes fogalmilag ellentétesen érdekeltek. A másik probléma, hogy a jogszabály a vélelem jogtechnikai eszközt alkalmazza, ezzel lehetőséget biztosít a vélelem megdöntésére, ez pedig – akár nyilvánvaló érdekellentét esetén is – egyszerű jognyilatkozattal megoldható, ami visszaélésekhez, a képviselő tisztaságának veszélybe kerüléséhez vezethet. Más kérdés, hogy a vélelem folytán érvénytelennek tekintendő a jognyilatkozat, az érvénytelenségi ok elhárítására pedig (álláspontunk szerint) nem elfogadható és nem elegáns megoldás a vélelem megdöntése lehetőségének a felek számára való biztosítása.

Egészen új megoldásként jelentkezik a képviselői jog hibájának a jogkövetkezménye is. A jogalkotó megmarad azon az állásponton, hogy az érdekellentét olyan jogi hiba, mely a jognyilatkozat érvénytelenségét kell, hogy eredményezze. Míg azonban az 1959-es Ptk. az érvénytelenség formája felől tételesen nem nyilatkozott (következtetni lehetett a semmisségre), addig a Ptk. 6:13. § (1) bekezdése a hibás nyilatkozat megtámadhatóságáról rendelkezik. A megtámadásra a szerződések érvénytelenségének körében ad a kódex részletes szabályokat, ezek megfelelően alkalmazandók a jelen jogszabályhely alapján is. A gyakorlatban – ahogyan az ilyen természetű jogviták fokozatosan elő fogják állni – várhatóan elhatárolási problémákat fog okozni, az érdekellentét vélelmének megdöntésére irányuló, illetőleg a megtámadási jogról lemondó vagy a jognyilatkozatot megerősítő magatartások (jogi tények) megítélése. Pl. az érdekellentét miatti vélelem megdöntésének nincs jogszabályi időbeli korlátja (akár a jognyilatkozat megtétele előtt, annak előkészítése során is kifejezhető), és alakszerűségi követelményt sem támaszt a jogszabály, ezzel szemben a megtámadási jog gyakorlása kógens szabályok alapján történik (6:89. §). A (3) bekezdés ugyanakkor kimondja, hogy nem támadható meg érdekellentétre hivatkozással a jognyilatkozat, ha a képviselt a képviselői jog alapításakor tudott az érdekellentétről.

Az érdekellentét miatti érvénytelenség – megtámadhatóság – alkalmazásához fontos szabályként kapcsolódik a Ptk. 51. § (1)–(3) bekezdésének rendelkezése, mely szerint a Ptk. hatálybalépése előtt tett nyilatkozatok esetében is alkalmazandó a 6:13. § (1)–(2) bekezdésének szabálya, ha a képviselő és a képviselt között érdekellentét állt fenn. Ilyen esetben – figyelemmel arra, hogy a jogkövetkezményt tekintve új szabályról van szó – a megtámadási határidő egységesen 2014. március 15. napján kezdődik.

6:14. § [Álképviselő]

- (1) Aki képviselői jog nélkül vagy képviselői jogkörét túllépve más nevében jognyilatkozatot tesz, nyilatkozata a képviselt jóváhagyásával vált ki joghatást.**
- (2) Ha a képviselt a nevében tett jognyilatkozatot nem hagyja jóvá, a jóhiszemű álképviselő a harmadik személynek a jognyilatkozat megtételéből eredő kárát, a rosszhiszemű álképviselő a harmadik személynek a teljes kárát köteles megtéríteni.**

A 6:11. § magyarázatánál szót ejtettünk arról, hogy képviselő erre irányuló felhatalmazás alapján áll elő, mely jellemzően ügyleti természetű (meghatalmazáson alapuló), több esetben jogszabályon, hatósági határozaton stb. alapszik. Ha a más személy nevében eljáró, nyilatkozatot tevő személy képviselői joggal nem rendelkezik, álképviselőről beszélünk. Az álképviselő által tett nyilatkozat a „képviselt” személyt nem jogosítja és nem kötelezi, az álképviselő által kötött szerződés ún. nem létező ügylet (BH2005.21.).

Az álképviselő eljárásához kizárólag abban az esetben fűződik a célzott joghatás, ha nyilatkozatát a képviselt személy utólag jóváhagyja (ratihabitatio). Az utólagos jóváhagyással a képviselt lényegében kifejezésre juttatja azt az álláspontját, hogy

az álképviselő magatartását az érdekeivel egyezőnek tekinti. Az utólagos jóváhagyással a képviseleti jogkör hiányossága – képletesen szólva – visszaható hatállyal megszűnik, a jóváhagyás ugyanis ex tunc hatályú orvoslási lehetőség. Az álképviselő eljárását ezt követően úgy kell tekinteni, mintha kezdettől fogva képviselő lett volna, a jóváhagyás ezért utólag tölti meg jogi erővel az egyébként célzott joghatás nélküli álképviselői nyilatkozatot. Feltéve természetesen, hogy a képviseleti jog hiányától eltekintve az álképviselő nyilatkozata – tartalmi és alaki szempontból egyaránt – érvényesnek lenne tekinthető.

A jóváhagyásra sem időbeli, sem pedig formai előírást nem tartalmaz a Ptk., ennél fogva úgy tűnik, hogy az bármilyen alakban megvalósulhat, akár ráutaló magatartással is (BH2014.303.). Kérdésként csupán a 6:6. § alkalmazhatósága merülhet fel. Az (1) bekezdés ugyanis kimondja, hogy amennyiben a jognyilatkozatra a felek megállapodása vagy jogszabály meghatározott alakot rendel, akkor a jognyilatkozat ebben az alakban érvényes. A (2) bekezdés szerint ugyanakkor az ilyen nyilatkozat *megerősítéséhez* ugyanezen alakra van szükség. A 6:6. § (2) bekezdésének szabálya új törvényi rendelkezés, melyre nézve korábbi gyakorlatra kevésbé támaszkodhatunk. Ha és amennyiben a jogi irodalom és a gyakorlat a megerősítés fogalma alá vonja majd az utólagos jóváhagyás intézményét, akkor az alakszerűsége vonatkozó korábbi gyakorlatnak is változáson kell átmennie.

Ha a jóváhagyás elmarad, akkor az álképviselő eljárásához joghatás nem kapcsolódik [6:14. § (1) bekezdés utolsó fordulat]. Ez nem jelenti egyúttal azt is, hogy az álképviselői magatartás jogkövetkezmény nélkül maradna. Bár a „képviseltet” az álképviselői nyilatkozat egyáltalán nem köti, nem lehet kizárni, hogy a jogellenes álképviselői magatartás kárt okozzon a képviselt személynek. Ilyen esetben az adott tényállás függvényében kárigény érvényesíthető.

A 6:14. § (2) bekezdése azt a kérdést rendez, milyen felelősséggel, helytállási kötelezettséggel tartozik az álképviselő harmadik személyekkel szemben. A törvény – hasonlóan az 1959-es Ptk. szabályaihoz – ezt a helytállást sajátos kárfelelősségi tényállás formájában alakítja ki. A jóhiszemű álképviselő ún. negatív interesse-t, vagyis a harmadik személynek a jognyilatkozat megtételéből eredő kárát köteles megtéríteni. Ez a „biztatási kár” azt a kárt jelenti, mely a harmadik személyt azáltal érte, hogy bízott az álképviselői jognyilatkozat jogi erejében. Ezért fogalmazott úgy a régi magyar magánjogi irodalom is, hogy a negatív interesse vagy negatív szerződési érdek azt mutatja meg, hogy mennyi lenne a károsult vagyona, ha az ügyletbe egyáltalán bele sem bocsátkozik. Ezzel szemben a rosszhiszemű álképviselő a teljes kár megtérítésére köteles. Megjegyzendő, hogy a Ptk. – nézetünk szerint helyesen – nem tartotta fenn azokat a szabályokat, melyek a jóhiszemű álképviselő kártérítési felelősség alóli mentesítését lehetővé tették.

2. Ügyleti képviselet

6:15. § [Meghatalmazás]

- (1) **A meghatalmazás képviseleti jogot létesítő egyoldalú jognyilatkozat. A meghatalmazást a képviselőhöz, az érdekelt hatósághoz, bírósághoz vagy ahhoz a személyhez kell intézni, akihez a meghatalmazás alapján a képviselő jognyilatkozatot jogosult tenni.**
- (2) **A meghatalmazáshoz olyan alakszerűségek szükségesek, amelyeket jogszabály a meghatalmazás alapján megtehető jognyilatkozatra előír.**
- (3) **A meghatalmazás visszavonásig érvényes.**

- (4) A meghatalmazás korlátozásának és visszavonásának jogáról való lemondás semmis. A meghatalmazás korlátozása és visszavonása harmadik személy irányában akkor hatályos, ha arról tudott vagy tudnia kellett.**
- (5) Meghatalmazás alapján cselekvőképes személyt korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy is képviselhet.**

A Ptk. a meghatalmazással létesíthető ún. ügyleti képviselet korábbi szabályozásán kevés változtatást eszközöl. A régi szabályok ugyanis nem igényeltek komoly – koncepcionális – módosítást. A Ptk. szerződés helyett jognyilatkozatban „gondolkodik”, ezért az ügyleti képviselet szabályai is ehhez igazodnak [lásd pl. a 6:15. § (2) bekezdését]. A meghatalmazás az ügyleti képviseleti jogot megteremtő egyoldalú, címzett jognyilatkozat, melynek joghatása, hogy jogosultságot – de nem kötelezettséget – teremt arra, hogy a képviselő más személy nevében eljárjon, és jognyilatkozatot tegyen. A címzett jelleget domborítja ki a törvény, amikor kifejti, hogy a meghatalmazást vagy a képviselőhöz (meghatalmazott), vagy az érdekelt hatósághoz, bírósághoz vagy általában ahhoz a személyhez kell intézni, akivel szemben, akivel összefüggésben stb. a képviselő nyilatkozatot jogosult intézni.

A meghatalmazást annak alapján lehet a legegyszerűbben elhatárolni a képviseleti megbízástól, hogy a meghatalmazás egyoldalú jognyilatkozat, mely kizárólag jogosultságot teremt a képviselő számára a más nevében való nyilatkozattételre, míg a megbízás kétoldalú ügylet, szerződés, melyből jog és kötelezettség is fakad, az adott szerződésre vonatkozó szabályok szerint. Más kérdés, hogy a Ptk. szerint – az eddig is körvonalazódó gyakorlat törvényerőre emeléseként – már megjelenik az a szabály, mely szerint abban az esetben, ha a megbízás alapján (annak teljesítéséhez) valamilyen szerződés megkötése vagy egyéb jognyilatkozat tétele szükséges, akkor a megbízás magát a meghatalmazást is – külön kikötés, erre való kifejezett utalás nélkül is – magában foglalja (6:274. §).

A képviselet általában a képviselt személy akaratán múlik, hiszen a képviselő a képviselt – mint szükséglethordozó – érdekeiben jár el, alapvetően tehát a képviselt személyen múlik a képviseleti, helyettesítési jogkör terjedelme, fennállásának időtartama is. Ezért magától értetődik, hogy a képviselt személy – a meghatalmazó – maga dönthet a meghatalmazás terjedelme felől, meghatározva, körülírva, hogy a képviselő milyen jellegű nyilatkozat megtételére nyer jogi lehetőséget. Pl. az adásvételi szerződés aláírására, de csak meghatározott – pl. előszerződésben, ellenőrzött tervezetben stb. rögzített – tartalommal, perbeli képviseletet elláthat, de sem perbeli, sem peren kívüli egyezséget nem köthet és így tovább. Ezt a meghatalmazói szabadságot árnyalja némileg a 6:17. § szabálya.

A meghatalmazó szabadságában áll a meghatalmazás korlátozásának és visszavonásának joga is. E jogról lemondani sem lehet – a joglemondó nyilatkozat ugyanis semmis a (4) bekezdés első fordulata szerint. A visszavonás egyébként ugyanolyan alakban kell, hogy megtörténjen az alakszerűségi kötöttségeket tekintve, mint amilyen magára a meghatalmazásra vonatkozik [6:6. § (2) bekezdés]. A meghatalmazásra viszont – ha magára a meghatalmazásra a felek szigorúbb követelményt nem támasztanak – olyan alakszerűségek szükségesek, mint amilyeneket jogszabály a meghatalmazás alapján megtehető jognyilatkozatra előír. Ebben a vonatkozásban figyelni kell arra, hogy a (2) bekezdés rendelkezése alakszerűségi követelményt, melynek megsértése semmisséget eredményez – csak és kizárólag arra az esetre ír elő, ha a jognyilatkozat alakjára jogszabály szab meghatározott formát. A felek által a megteendő nyilatkozatra szabott különleges alak nem vonja maga után (ha másként nem állapodnak meg) a meghatalmazás különleges alakját is.

A (3) bekezdés úgy rendelkezik, hogy a meghatalmazás visszavonásig érvényes. Ez a kifejezés nézetünk szerint zavart keltő, mert a visszavonás a jövőre nézve megszünteti a meghatalmazással létesített képviseleti jogot, de a meghatalmazás nem válik érvénytelenné sem a határidőhöz kötött meghatalmazás esetében a határozott idő elteltével, sem a visszavonással. Ha pedig a képviselő képviseleti jog hiányában tesz nyilatkozatot, akkor eljárása alapján álképviselőnek kell tekinteni – az álképviselő által tett nyilatkozat pedig (amint arra a megfelelő helyen kitérünk) ugyancsak nem érvénytelen, hanem a képviseltet nem jogosítja és nem kötelezi.

Természetes, hogy – amint azt a (4) bekezdés második fordulata is rögzíti – amennyiben a harmadik személy a meghatalmazás korlátozásáról vagy visszavonásáról tudott vagy tudnia kellett, úgy a korlátozás vagy visszavonás irányában is hatályosnak tekintendő.

A Ptk. fenntartja a korábbi szabályozást abban a tekintetben, hogy – meghatalmazás alapján – cselekvőképese személyt korlátozottan cselekvőképese vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy is képviselhet.

6:16. §

[Általános meghatalmazás]

Ügyek egyedileg meg nem határozott körére adott meghatalmazás akkor érvényes, ha teljes bizonyító erejű magánokiratba vagy közokiratba foglalták. A határozatlan vagy öt évnél hosszabb időre szóló általános meghatalmazás öt év elteltével hatályát veszti.

A meghatalmazás mint a képviseleti jogot létesítő jognyilatkozat szólhat egyetlen ügy ellátására, vagy legalábbis ügyek egyedileg meghatározható körére, de létesíthető ügyek egyedileg meg nem határozott körére is. Utóbbi esetben szólunk ún. általános meghatalmazásról, mely kiterjedhet a képviselt személy minden ügyében való eljárásra, vagy egy ügycsoport valamennyi (összes) nyilatkozatára. Az ilyen meghatalmazás csak írásban érvényes, méghozzá teljes bizonyító erejű magánokiratban vagy közokiratban.

Az általános meghatalmazás szólhat határozott időre, vagy határozatlan időre is. Mindkét esetre az a szabály áll, hogy öt évnél tovább az általános meghatalmazás nem lehet hatályos, az általános meghatalmazás öt év elteltével hatályát veszti (6:16. § utolsó fordulat).

Itt kell említést tenni a Ptk. 52. § azon szabályáról, mely szerint a Ptk. hatálybalépése előtt adott határozatlan idejű, vagy öt évnél hosszabb időre adott általános meghatalmazás legkésőbb a Ptk. hatálybalépését követő öt év elteltével hatályát veszti.

6:17. §

[A képviselet terjedelme]

A képviseleti jog kiterjed mindazon cselekmények elvégzésére és jognyilatkozatok megtételére, amelyek a képviselettel elérni kívánt cél érdekében szükségesek.

A 6:17. § rendelkezése új szabályként fogalmazza meg, hogy a képviseleti jog – melyet meghatalmazás létesít, hiszen a III. fejezetnek az ügyleti képviseletet szabályozó 2. pontja alatt áll ez a rendelkezés – kiterjed minden olyan cselekmény elvégzésére, jognyilatkozat megtételére, amelyek a képviselettel elérni kívánt cél érdekében szükségesek. Ezt az adott jogviszonyban esetenként kell megítélni. Így pl. továbbra is irányadónak kell tekinteni a BH2013.240. számú eseti döntés megállapítását, mely szerint az eladó által az ingatlan adásvételi szerződés kapcsán adott, teljes körű eljárásra jogosító meghatalmazás a kapott foglaló visszafizetésére irányuló megállapodás megkötésére is kiterjedhet.

3. A képviselet egyes sajátos esetei

6:18. § *[Vélelmezett és látszaton alapuló képviselet]*

- (1) **Üzlethelyiségben vagy az ügyfélforgalom számára nyitva álló egyéb helyiségben képviselőnek kell tekinteni azt a személyt, akiről okkal feltételezhető, hogy az ott szokásos jognyilatkozatok megtételére jogosult. A képviselő jogkörének korlátozása harmadik személlyel szemben hatálytalan, kivéve, ha a harmadik személy a korlátozásról tudott.**
- (2) **Képviselőnek kell tekinteni azt a személyt, akiről eljárása és a képviselt személy magatartása alapján okkal feltételezhető, hogy jogosultsággal rendelkezik a képviselt személy nevében jognyilatkozatot tenni.**

Az 1959-es Ptk.-ban is szabályozott vélelmezett képviselet némileg módosított alakban, pontosított feltételekkel jelenik meg a Ptk. 6:18. § (1) bekezdésének szabályában. E képviseleti forma – amint arra a neve is utal – egy „vélelmezett” helyzetet rögzít: azt a személyt, aki valamilyen üzlethelyiségben vagy ügyfélforgalom számára nyitva álló egyéb helyiségben tartózkodik, az ott szokásos ügyletek tekintetében képviselőnek kell tekinteni, ha róla okkal feltételezhető, hogy ilyen nyilatkozatok megtételére jogosult. Egy kisbolti eladóról, aki a pult mögül kiszolgál, alappal feltételezhető, hogy a vételár átvételére is jogosult, nyilvánvalóan nem vonatkozik ez a raktári munkát végző személyzetre vagy gépjárművezetőre egy raktáráruházban, akkor sem, ha a cég nevével ellátott munkaruhát visel. A vélelmezett képviselet esetében a képviselő jogkörének korlátozása főszabályként harmadik személyekkel szemben hatálytalan, hiszen erről tudomásuk nem lehet. Ha viszont a harmadik személy a korlátozásról tudott – pl. az üzlethelyiségben jól látható helyen kifüggesztve olvasható – akkor a képviseleti jog korlátozása vele szemben is hatályos. A törvény nem szűkíti le a korlátozást a jognyilatkozat megtételekor megvalósuló tájékoztatásra, hanem arra az esetre is vonatkozik, ha a korlátozásról e személy egyébként tudott (pl. tisztában van azzal, hogy az adott étteremben, ahol törzsvendég, ún. fizetőpincért alkalmaznak).

A bírói gyakorlat ismerte még a harmadik jóhiszemű személyek irányában az ún. látszaton alapuló képviseletet. A BH1994.96. számú eseti döntésben rögzített, a gyakorlat által elfogadott és követett álláspont szerint ez a képviseleti forma olyan dolgozók tekintetében áll fenn, akik beosztásuknál fogva rendszeres tárgyalásokat folytatnak és a harmadik jóhiszemű személyek a munkáltató, illetve szervezeti képviselője eljárásából (pl. maga küldi a tárgyalásra a dolgozóját, és annak eljárását már más alkalommal is jóváhagyta) alapos okkal következtetnek arra, hogy az illető személynek képviseleti jogosultsága van. Mivel az ilyen – ún. látszaton alapuló – képviselet eddigi polgári jogunkban csak a jogfejlesztő bírói gyakorlat alapján volt jelen, a helyes és támogatható gyakorlatot a Ptk. 6:18. § (2) bekezdése törvényi erőre emelte.

6:19. § *[Ügyeinek vitelében akadályozott személy képviselete]*

- (1) **A gyámhatóság kérelemre gondnokot rendel annak, akit körülményei ügyeinek vitelében akadályoznak. A gondnokrendelést bármely érdekelt és bármely hatóság kérheti, és annak hivatalból is helye van.**
- (2) **A gondnokrendelés a gondnokolt személy cselekvőképességét nem érinti.**
- (3) **A gondnok kezeli a gondnokolt vagyonát. A távollevő gondnoka – a gyámhatóság előzetes hozzájárulásával – minden olyan intézkedést megtehet, amivel a gondnokolt**

személyt károsodástól óvja meg. A halaszthatatlanul sürgős intézkedéshez a gyámhatóság hozzájárulása nem szükséges, erről azonban a gyámhatóságnak késedelem nélkül be kell számolni.

Akárcsak az 1959-es Ptk., a Ptk. is rendelkezik az ügyei vitelében akadályozott személy képviseléről. A képviseletnek ez a sajátos esete azt a célt szolgálja, hogy a nyilatkozattételben akadályozott személyt hátrány ne érje amiatt, hogy nem tud ügyeiről maga vagy meghatalmazott útján gondoskodni. Az 1959-es Ptk. példálózó jelleggel felsorolta azokat az eseteket, amikor a képviselet szóba jöhet, ettől a 6:19. § eltekint, egyet kell azonban értenünk azzal, hogy a jövőben is olyan esetekre kell számítani, amikor az ügyeinek vitelében akadályozott személy távol van (ismert helyen, de visszatérésében gátolva), vagy ismeretlen helyen tartózkodik. Nyilvánvaló, hogy nincs helye a 6:19. § (1) bekezdése szerint gondnok kirendelésére, ha az érintett személy jogszerűen gondoskodott képviseltele ellátásáról. Önmagában tehát az a körülmény, hogy az érintettek a képviselő személyét kifogásolják, nem ad alapot gondnok kirendelésére.

A 6:19. § alapján a képviselőt – kérelemre vagy hivatalból – gyámhatóság rendeli ki. Erre az eljárásra egyébként a Gykr. szabályait kell alkalmazni. A gondnokrendelésnek ez az útja a gondnokolt személy cselekvőképességét semmilyen formában nem érinti, akkor sem, ha tudni lehet, hogy a gondnokrendelés oka a közeljövőben nem fog megszűnni, vagyis a helyettesítés, képviselet szükségességének tartós fennállására kell számítani. A gondnok – önállóan, vagy a törvényben említett esetekben a gyámhivatal előzetes hozzájárulásával – vagyonkezelésre jogosult, ami szintén a képviselet tartósságára utal, szemben pl. a 6:20. § kapcsán szabályozott eseti gondnok intézményével, melynek jellemzője az ügyellátás egyedisége. Azokban az esetekben, amikor halaszthatatlanul sürgős intézkedésre van szükség, a gyámhatóság felé a beszámolási kötelezettség késedelem nélküli, ám utólagos, egyéb esetekben a károsodástól való megóvás érdekében teendő nyilatkozatok, intézkedések is előzetes hozzájárulás beszerzéséhez kötöttek. Ez mindenestre jelzi a gondnok széles jogkörét, de annak célhoz kötöttségére is utal.

A gondnok kirendelését valamely érdekelt személy vagy hatóság is kérheti, ilyenkor a kérelemben (hivatalbóli eljárás esetében a határozat indokolásában) meg kell jelölni a gondnok kirendelésének indokát.

6:20. § [Eseti gondnokság és eseti gyámság]

- (1) Az eljáró hatóság eseti gondnokot rendel, ha a gondnok jogszabály vagy a gyámhatóság rendelkezése folytán, érdekellentét vagy más tényleges akadály miatt nem járhat el.**
- (2) Eseti gondnokot kell rendelni akkor is,**
  - a) ha sürgősen kell intézkedni, és a cselekvőképtelen vagy a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú személynek nincs törvényes képviselője vagy annak személye nem állapítható meg; továbbá**
  - b) ha az ismeretlen, távollevő vagy ügyeinek vitelében egyébként akadályozott személy jogainak megóvása érdekében szükséges.**
- (3) Az eseti gondnok az ügyben olyan jogkörrel jár el, mint a gondnok.**
- (4) A gondnok jogköre nem terjed ki azokra az ügyekre, amelyeknek ellátására eseti gondnokot rendeltek.**
- (5) Az eljáró hatóság az (1) és a (2) bekezdésben meghatározott esetekben eseti gyámot rendel, ha kiskorú személy képviseléről kell gondoskodni. Az eseti gyámra az eseti gondnokra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**

Az eseti gondnok és eseti gyám képviseleti jogköre elsősorban abban különbözik az előző szakaszban említett esettől, hogy míg a 6:19. § általános és jellemzően tartós, folyamatos képviseleti, jognyilatkozattételi jogot (ezen belül vagyonekezelési lehetőséget, mely adott esetben komplex jognyilatkozattételi helyzeteket is felölel) létesít a gondnok oldalán, addig a 6:20. § – amint az elnevezése is utal erre – eseti jellegű, egy-egy adott jogviszonyra koncentrál. Ez a szűkítés leginkább az esetkörök felsorolásából adódik, mert egyébként az eseti gondnok a (3) bekezdés értelmében olyan jogkörrel jár el, mint a gondnok, csak éppen az eljárási lehetősége az adott ügyre vonatkozóan áll fenn.

A gondnokrendelés okait a jogszabály tételesen felsorolja. Így lehetőség nyílik rá, ha a gondnok nem járhat el, méghozzá akár azért, mert a gyámhatóság így rendelkezett, akár azért, mert olyan nyilatkozat megtételére lenne szükség, mely kapcsán a gondnok és a gondnokolt között érdekellentét van. Eseti gondnok helyettesíti a jognyilatkozat megtételében az általános jogkörű gondnokot akkor is, ha az utóbbi valamilyen tényleges akadály (tartós távollét, kórházi ápolás stb.) miatt nem járhat el.

Eseti gondnok rendelésére nyílik lehetőség azonban akkor is, ha az érintett személynek nincs gondnoka – vagyis általában nincs szükség a képviseletére – ám az adott esetben, ügyben azért nem tud nyilatkozatot tenni, mert a (2) bekezdés a)–b) pontjaiban foglalt esetek valamelyike előáll.

Ha a gyámhatóság eseti gondnokot rendel, akkor az eseti gondnok jogköre bizonyos értelemben meg is előzi a gondnokét. A (4) bekezdésben foglalt szabály szerint ugyanis nem terjed ki a gondnok jogköre azokra az ügyekre, amelyekre nézve eseti gondnoknak kell eljárnia a határozat alapján. Ez az eseti gondnok rendelésének valamennyi esetére igaz: akár tényleges akadály miatt, akár érdekellentét miatt volt indokolt a gondnokrendelés. Ha pl. az érdekellentét elhárul, nem áll vissza a gondnok jognyilatkozattételi joga.

Az (5) bekezdés az eseti gyám rendelésére az eseti gondnok kirendelésére, jogkörére vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni.

IV. Fejezet

Az elévülés

6:21. §

[Az időmúlás joghatása]

Jogosultság gyakorlására és követelés érvényesítésére jogszabályban előírt határidő eltelte jogvesztéssel akkor jár, ha ezt jogszabály kifejezetten így rendeli. Ha a határidő nem jogvesztő, arra az elévülés szabályait kell alkalmazni.

Jogvesztés alatt a polgári jogban a szóban forgó jogi tény – jelesül az időmúlás – alanyi jogot szüntető hatását értjük. Olyan helyzetekkel kerülünk tehát szembe, amikor maga az alanyi jog is elenyészik: a jogot annak jogosultja többé már nem érvényesítheti. A jogvesztést hagyományosan az elévüléssel szokás egybevetni: a fenti fogalom is ennek eredménye, elévüléssel ugyanis csak az alanyi jog bírói úton való érvényesítésének lehetősége – egyszerűen fogalmazva az „igényállapot” – szűnik meg.

Az 1959-es Ptk. alatt is általánosan elfogadott megközelítés volt, hogy jogvesztőnek csak az a határidő minősül, melynél az igényérvényesítésre szabott határidő elmulasztásához jogszabály kifejezetten a jog elvesztésének, megszűnésének (elenyészésének) következményét fűzi, vagy ez a hatás a normából egyértelműen kiolvasható. Ezt az álláspontot pontosította és rögzítette a 6:21. § rendelkezése.

Az elévülés legfontosabb jogkövetkezménye, hogy a teljes értékűként és kikényszeríthetően született követelés életének új szakaszába lép, a hozzá kapcsolódó

kereshetőségi jog megszűnik. A kötelemben lévő további, egyéb (Grosschmid megfogalmazásában reflektív) joghatások azonban az elévülés ellenére is megmaradnak, annyi történik, hogy a kötelelem a hozzá fűződő hatásokat tekintve megfogyatkozik. Az elévülési idő eltelté, az elévülés megtörténte tehát nem szünteti meg magát a kötelmi követelést. Nyilvánvaló, hogy az elévült követelés továbbra is jogi kötelelem, tartalma tehát a „kereshetőséggel vértzettséget” leszámítva a teljes értékű kötelelemével egyezik.

A jogi irodalomban vitatott, hogy az elévülés kapcsán az alanyi jog, az igény, vagy a keresetindítási jog stb. elévüléséről van-e szó. A törvény ennek a kérdésnek a vizsgálatába nem bocsátkozik, hanem úgy fogalmaz, hogy az időmúlás – elévülés vagy jogvesztés formájában – a jogosultság gyakorlását vagy a követelés érvényesítését érinti, érintheti. Ez megfelel a gyakorlat igényeinek, a bővebb kifejtés a jogtudomány feladata (az újabb jogi irodalomban lásd monografikus igényrel Gondosné Pusztahelyi Réka: *A magánjogi elévülés dogmatikai alapjai* PhD-értekezés Miskolc, 2013.). A jogtudomány és a bírói gyakorlat egységesen, viszonylag problémamentesen határolja körül az elévülés alá eső és az elévüléssel nem érintett jogosultságokat és követeléseket. Így pl. általánosan elfogadott, hogy a kötelmi természetű követelések elévülés alá esnek. A dolog kiadására irányuló igény pénzköveteléssé fordulhat át, attól az időponttól pedig, amikor a dolog visszaadása (kiadása) lehetetlenné vált, a gyakorlat szerint pénzkövetelésbe fordul a dologi igény, és elévülési időn belül érvényesíthető.

Fogalmilag kizárt az elévülés kérdésének vizsgálata abban az esetben, amikor a követelés – a törvény szerint, születésétől fogva – nem érvényesíthető bírósági eljárásban (6:121. §). Elévülés alá esik viszont a tulajdonjog bejegyzésére irányuló követelés, mert – szemben a tulajdoni igényvel – ez kötelmi igény (BH2007.118.). Nem évül el viszont a 3:306. § (6) bekezdés és 3:315. § (6) bekezdés szerinti, részvény kiadására irányuló igény vagy az 5:184. § (1) bekezdés szerinti törlési vagy kiigazítási igény, és nem évül el az öröklési igény (7:2. §). A Ptk. 2:51. § (1) bekezdése szerint azonban – eltérően az 1959-es Ptk. állásponjtjától – a személyiségi jogsértés következtében érvényesíthető igények az elévülési időn belül állnak a jogosult rendelkezésére.

Az elévülés jogpolitikai indokaként a jogtudomány hagyományosan három fő érvet hoz fel. Egyrészt jogbizonytalanságot eredményez, ha a jogosult a követelését huzamosabb időn át nem érvényesíti, márpedig a polgári jogban a jogsalonyok közös érdeke, hogy a bizonytalan jogi helyzetek rendezésre kerüljenek. Egyik ilyen rendező megoldás maga az elévülés: a joggyakorlás – igényérvényesítés – elmulasztása esetére a jogszabály megtagadja a bírói út igénybevételenek lehetőségét a jogosulttól. Másrészt az érvényesítés mellőzése általában arra enged következtetni, hogy a jogosult bizonyos értelemben közömbösen áll a saját követeléséhez, még erőteljesebben fogalmazva azt vélelmezi (nem jogi műszó értelmében) a jog, hogy a hitelezőnek a követelés érvényesítéséhez fűződő érdeke jelentősen csökkent, esetleg már nem is áll fenn. Ezt fogalmazta meg Bíró György olyképpen, hogy az elévülésben a joglemondás megdönthetetlen vélelme fedezhető fel. Harmadszor pedig valós jogpolitikai indok is amellet szól, hogy a hosszú időn át nem érvényesített követelések előtt ne legyen nyitott a bírósági út, ugyanis az időmúlás bizonyítási nehézséget is okozhat, méghozzá mindkét fél részéről: a hitelező számára, hogy követelése fennáll, érvényes és hatályos jogi alappal bír, a kötelezett oldalán pedig az ellenbizonyítás, védekezés ütközik a bizonyítékok, a jogviszonyhoz kapcsolódó emlékek elhalványulás miatt. Mindezek az érvek az elévülés intézménye mellett szólnak.

Nagyon fontos megjegyezni, hogy a követelés elévülése a határidő elteltével történik meg. Az elévülési határidőn belül a jogosult a követelését bármikor érvényesítheti – akár az utolsó napon is. Az elévülés intézménye tehát nem csökkenti folyamatosan –

fokozatosan – a követelés erejét, hanem az elévülési idő elteltével egy nap alatt fordul át a jogi helyzet a 6:23. § (2) bekezdésben körvonalazott jogi állapotba.

Az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan, a Ptk. alapján nem fűződik az elévülési időt megszakító joghatás a jogfenntartáshoz.

Az elévülés bekövetkezte után már sem nyugvásnak, sem megszakadásnak (megszakításnak) nem lehet helye.

6:22. § [Elévülés]

- (1) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a követelések öt év alatt évülnek el.**
- (2) Az elévülés akkor kezdődik, amikor a követelés esedékessé válik.**
- (3) Az elévülési idő megváltoztatására irányuló megállapodást írásba kell foglalni.**
- (4) Az elévülést kizáró megállapodás semmis.**

Az 1959-es Ptk.-val egyezően a Ptk. az általános elévülési időt öt évben határozza meg. Ez nem zárja ki, hogy a jogszabály vagy a felek megállapodása – lásd később – öt évtől eltérően állapítsa meg az elévülési időt. Így pl. a kellékszavatossági igényekre nézve egy év, fogyasztói szerződések esetében főszabályként két év a szavatossági határidő (6:163. §), veszélyes üzemből eredő károk megtérítése iránti követelés elévülési határideje három év (6:538. §). A Ptk. 6:533. § (1) bekezdése szerint a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére irányuló követelés öt éven túl sem évül el addig, ameddig a bűncselekmény büntethetősége el nem évül.

Az elévülési időre nézve a felek alapvetően szabadon állapodhatnak meg. A törvény kimondja, hogy az elévülési idő megváltoztatható, de a megállapodást – érvényességi előírásként – írásba kell foglalni. Ez a szabadság elvileg a rövidebb és a hosszabb idő kikötésére is vonatkozik, bizonyos megszorításokkal. A 6:22. § (4) bekezdése ugyanis megtiltja, hogy a felek az elévülést kizárják. Nem lehet vitás, hogy az elévülés kizárásának tilalmát megkerülő megállapodások sem érvényesek, mert a Ptk. tiltja a jogszabály megkerülésével kötött szerződéseket is [6:95. § (1) bekezdés]. Így pl. ez utóbbi okból semmis az a megállapodás, mely ki ugyan nem zárja az elévülést, de indokolatlanul hosszú elévülési időt tartalmaz (pl. 5 év helyett 99 év). A jogszabály ehelyütt nem szól róla, de az elévülési időt megváltoztató kikötések értékelésekor számos egyéb jogszabályi előírást is figyelembe kell venni. A határidő megfelelő indok nélkül való lerövidítése érvénytelenséget eredményezhet [a tényállástól függően pl. 6:102. § (1) bekezdés alapján], a jogszabálytól való lényeges eltérés esetében általános szerződések esetében szóba kerülhet, hogy a kikötés nem válik a szerződés részévé [6:78. § (2)–(3) bekezdések].

Az elévülés a követelés esedékessé válásával veszi kezdetét. Az esedékesség meghatározásának ezért nagy jelentősége van az elévülés szempontjából. Az esedékesség az egyes kötelelemkeletkeztető helyzetekben más és más lehet, egységes elvet megfogalmazni nem lehet. Bizonyos esetekben a Ptk. kifejezetten maga rendelkezik a kötelmi követelés esedékessé válásáról, pl. a 6:532. § kimondja, hogy a kártérítés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes, vagy a közvetítői díjra nézve a 6:291. § (1) bekezdés, más esetekben az esedékességre – ugyancsak lényeges – további szabályokat tartalmaz a kódex. Pl. a 6:48. § (1) bekezdés a késedelembe eséstől írja elő közös kötelmi szabályként a késedelmi kamat fizetésének kötelezettségét, a felek megállapodása azonban a késedelmi kamat esedékességét a főszabálytól eltérően határozhatja meg, jogszabályi keretek között [pl. a 6:130. § (1)–(2) bekezdésekre figyelemmel a 6:155. § (3) bekezdés]. Sok esetben hasonló természetű jogintézmények alkalmazásakor is figyelemmel kell lenni

az esedékesség eltérő szabályaira (vö. hibás teljesítéssel okozott kár és hibás teljesítési kötbér eltérő esedékessége).

Ha a követelés esedékessége felmondástól függ, akkor az elévülés kezdő napja is a jogszerű és hatályos felmondáshoz kapcsolódó felmondási idő figyelembevételével állapítható meg. A 6:23. § magyarázatánál még említésre kerül, de ehelyütt is megjegyezzük, hogy a kezes helytállási kötelezettsége bár a főadós fizetési kötelezettségéhez kapcsolódik (sok vonásban ahhoz is igazodik), de a főköveteléstől külön évül el, az elévülési idő is eltérő időpontban kezdődhet. A kezes fizetési kötelezettsége ugyanis akkor áll be, ha őt a hitelező a fizetésre – jogszerűen – felszólította [6:422. § (1) bekezdés]. Ez a vele szembeni követelés esedékességének kezdő időpontja is.

6:23. § [Az elévülés joghatásai]

- (1) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, az elévült követelést bírósági eljárásban nem lehet érvényesíteni.**
- (2) Az elévülés a kötelezettnek a szolgáltatás teljesítésére vonatkozó kötelezettségét nem érinti; az elévült követelés alapján teljesített szolgáltatást a követelés elévülésére tekintettel visszakövetelni nem lehet.**
- (3) A főkövetelés elévülésével az attól függő mellékkövetelések is elévülnek. A mellékkövetelések elévülése a főkövetelés elévülését nem érinti.**
- (4) Az elévülést a bírósági vagy hatósági eljárásban nem lehet hivatalból figyelembe venni.**

Az elévülés intézményének jogi természetét a 6:23. § alapján fejthetjük meg igazán. A jogszabály kimondja, hogy az elévülés legfontosabb joghatása, hogy az elévült követelést – ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik – bírósági eljárásban nem lehet érvényesíteni. Ez legegyszerűbben fogalmazva azt jelenti, hogy a követelés az elévülés bekövetkezése után fennmarad – továbbra is fennáll – ugyan, de a követelés jelentősen meggyengül azáltal, hogy nem nyílik lehetőség a kötelmi igény bírósági eljárásban való érvényesítésére (kikényszerítésére).

Bírósági eljárásban is van lehetőség az elévült követelés érvényesítésére, ha erre a jogszabály lehetőséget ad. Így szól pl. a beszámításra vonatkozó 6:50. § (1) bekezdése. Annak sincs akadálya, hogy a jogosult elévült pénzkövetelését a másik féllel szembeni pénztartozásába beszámítsa [6:50. § (1) bekezdés], ha ennek feltételei fennállnak.

Az elévülés azonban nem jelenti a követelés megszűnését. Az időmúlás következtében ugyanis csupán a bírósági úton való érvényesítés lehetősége enyészik el (az is csak a fent említett megjegyzések mellett), de követeléstartozás továbbra is fennáll. Grosschmid Béni kifejezésével élve, az obligáció reflektív hatásai fennmaradnak: ezért mondja ki a 6:23. § (2) bekezdése, hogy az elévülés nem érinti a kötelezett teljesítési – szolgáltatási – kötelezettségét és azt is, hogy az elévülés ellenére teljesített szolgáltatást utóbb visszakövetelni nem lehet. A már elévült követelés teljesítése tehát jogszerű, tartozatlan fizetésnek – a jogosultra vetítve: jogalap nélküli gazdagodásnak – nem tekinthető. Mivel a Ptk. nem alkalmazza a teljesített szolgáltatásra nézve az „önkéntes” kifejezést – ellentétben a 6:51. § (2) bekezdésének szabályával – egyértelmű, hogy az elévült kötelezettség teljesítése akkor is jogszerű (visszakövetelhetetlen), ha a kötelezett nem volt tisztában azzal, hogy az elévülés bekövetkezett. Kérdésként vetődhet fel, hogy az elévült követelésnek a kötelezett számlájáról való beszedése teljesítésként értékelhető-e? A kérdésre inkább igennel kell válaszolni, bár egyes esetekben ez a megoldás vitatható is lehet.

Az elévülést nem lehet hivatalból figyelembe venni. Ez azt jelenti, hogy az elévülésre a kötelezettnek kell – kifogás formájában – hivatkoznia, közkeletű kifejezéssel élve az elévülés a kötelezett kifogásával hatályosul. Abban az esetben, ha a kötelezett elévülési kifogással nem él, a bírósági eljárásban a követelés érvényesítésére irányuló kérelmet érdemben kell vizsgálni és elbírálni. Ha a kötelezett kifogást emel, akkor felperes keresetét – az ügy érdemében hozott határozattal – el kell utasítani. Abban az esetben, ha a kötelezett nem él az elévülés kifogásával – perben vagy peren kívül, a pert megelőzően – akkor a teljesítés jogszerű, tartozatlan fizetésnek nem minősül, mi több, amint arra az imént utaltunk, önkéntes teljesítésként vissza sem követelhető.

6:24. § [Az elévülés nyugvása]

- (1) Ha a követelést a jogosult menthető okból nem tudja érvényesíteni, az elévülés nyugszik.**
- (2) Ha az elévülés nyugszik, az akadály megszűnésétől számított egyéves – egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetén három hónapos – határidőn belül a követelés akkor is érvényesíthető, ha az elévülési idő már eltelt, vagy abból egy évnél – egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetén három hónapnál – kevesebb van hátra.**
- (3) A (2) bekezdésben meghatározott időtartam alatt az elévülés nyugvásának nincs helye, az elévülés megszakítására vonatkozó rendelkezéseket pedig azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a megszakítás következtében az egyéves – egyéves vagy ennél rövidebb elévülési idő esetén a három hónapos – határidő számítása kezdődik újból.**

Az elévülési idő számítása szempontjából lényeges kérdés a nyugvás. A 6:24. § (1) bekezdése – korábbi polgári jogunkkal egyezően – kimondja, hogy az elévülés nyugszik, ha a jogosult a követelését menthető okból nem tudja érvényesíteni. A törvény – helyesen – nem sorolja fel a nyugvást előidéző okokat, ezeket a jogirodalomnak és az ítélkezési gyakorlatnak kell kimunkálnia. Ilyen oknak tekinthető pl. az önhibán kívül előálló tudatszűkült állapot, emellett tartós igényérvényesítési akadálnak minősül, ha a jogosult nem tud az igényéről (nem tud a kár bekövetkeztéről, tud ugyan a hibás teljesítés tényéről, de nincs tisztában a hibára vezető okokkal), de az is, ha a kötelezett személyében áll elő bizonytalanság (pl. ha a kötelezett meghal, az örökösök között pedig vita van az örökös személyét illetően is). A teljesítési határidő eltelte után a jogosult által a fizetésre adott halasztás, valamint a követelést érintően folytatott, eredménnyel (megállapodással) kecsegtető egyezségi tárgyalások is alapot adhatnak az elévülés nyugvásának megállapítására. Fontos azonban kiemelni, hogy az ítélkezési gyakorlat a tapasztalatok szerint eddig megkövetelte a nyugvást előidéző körülmény bizonyos fokú „objektivitását”, ez alatt azt értve, hogy míg az elévüléssel érintett követelés ténybeli alapja körüli bizonytalanság menthető okként vehető figyelembe, addig a követelés jogi minősítése körüli bizonytalanságot nem tekintik a bíróságok az elévülés nyugvásához elegendő oknak. Ez a megközelítés a jövőben is elfogadható.

Továbbra is tartható az a felfogás is, mely szerint a menthető okot méltányosan kell elbírálni. Meg kell azonban jegyezni, hogy kisebb (néhány napos), csekély jelentőségű igényérvényesítési akadály nem feltétlenül eredményez nyugvást. Ebben a kérdésben ugyanis – hogy mit kell egyrészt menthető oknak, másrészt akadálnak tekinteni – a bíróság mérlegelési jogkörében, az eset összes körülményeire figyelemmel hozhat döntést.

Az elévülés nyugvásának az a következménye, hogy a menthető ok megszűnésétől még egy év, illetve három hónap a jogosult rendelkezésére áll az igénye érvényesítésére

akkor is, ha az eredeti határidő már eltelt, vagy abból egy évnél, illetve három hónapnál kevesebb lenne hátra. A polgári jog elévülés nyugvásával kapcsolatos logikája tehát nem azzal számol, hogy mennyi ideig állt fenn az akadály (mennyi időt veszített a jogosult), hanem úgy gondolkodik, hogy az akadály elhárulása után megfelelő időt biztosítson a jogosult számára ahhoz, hogy a követelését érvényesítse. Hangsúlyozni kell, hogy ez a „pluszhatáridő” a méltányosan elbírált nyugvás következtében a jogosult számára biztosított jogi lehetőség az igényérvényesítésre. Ez utóbbi megszorítás lényeges: a 6:24. § (3) bekezdése szerint a 6:24. § (2) bekezdésében említett egyéves vagy három hónapos határidő számítása már kötöttebb, jogi természete bizonyos értelemben véve zártabb, mint az eredeti elévülési idő. Ezen idő alatt ugyanis újabb nyugvásnak már nincs helye, a megszakítást eredményező jogcselekmények pedig szolidabb hatást eredményeznek, mint egyébként [6:25. § (2) bekezdés]: a megszakítással csak az egyéves vagy három hónapos határidő kezdődik újból. Nézetünk szerint ezt a szabályt helyesen úgy kell értelmezni, hogy e jogszabályi szűkítés csak az eredeti elévülési időt túlhaladó időszakban hatályosuló megszakító cselekmények esetében alkalmazható, de nem érvényesül abban az esetben, ha az elévülést a nyugvás alatt, de még az eredeti időn belül szakítja meg valamilyen jogi tény [pl. a tartozásnak a kötelezett általi, 6:25. § (1) bekezdés a) pontja szerinti elismerése].

6:25. § [Az elévülés megszakítása]

(1) Az elévülést megszakítja

- a) a tartozásnak a kötelezett részéről történő elismerése;**
- b) a kötelelem megegyezéssel történő módosítása és az egyezség;**
- c) a követelés kötelezettel szembeni bírósági eljárásban történő érvényesítése, ha a bíróság az eljárást befejező jogerős érdemi határozatot hozott; vagy**
- d) a követelés csőd eljárásban történő bejelentése.**

(2) Az elévülés megszakításától vagy az elévülést megszakító eljárás jogerős befejezésétől az elévülés újból kezdődik.

(3) Ha az elévülést megszakító eljárás során végrehajtható határozatot hoztak, az elévülést a kötelelem megegyezéssel való módosítása és a végrehajtási cselekmények szakítják meg.

1. Az elévülés megszakításáról általában

Az elévülési idő számítása szempontjából lényeges kérdés az elévülés megszakítása. Az elévülés megszakítását eredményező cselekmények következménye ugyanis, hogy az addig eltelt idő elenyészik, a megszakítástól vagy a megszakító eljárás jogerős befejezésétől az elévülés újra kezdődik. A követelés elévülése elvileg korlátlan alkalommal megszakítható, erre nézve kifejezett rendelkezést a törvény nem tartalmaz. Figyelemmel kell lenni azonban a 6:24. § (3) bekezdésében foglalt, a nyugvás folytán még rendelkezésre álló egyéves, illetve három hónapos idő alatti megszakítás különleges szabályaira (ilyenkor ugyanis nem az eredeti határidő számítása kezdődik újból). Erre az előbbi § magyarázatánál kitértünk. Bizonyos szempontból a 6:25. § (2) bekezdésének két fordulata is eltérő jogi helyzetet teremt, hiszen amennyiben a követelés érvényesítésére irányuló eljárás során jogerős, végrehajtható érdemi határozat születik, akkor ezt követően szűkül a megszakító cselekmények köre [6:25. § (3) bekezdés].

Kérdésként vetődött fel az elméletben és a gyakorlatban egyaránt, hogy az elévülést megszakító tények felsorolása taxatív, más megközelítésben az elévülés megszakítását eredményező jogi tények Ptk.-beli felsorolásától eltérő szerződési megállapodás lehetséges-e vagy sem? Nézetünk szerint az elévülést megszakító okok Ptk.-beli felsorolása taxatív, eltérést nem engedő (kógens) szabály. Az elévülési idő megszakítására alkalmas jogi tények ugyanis a jogintézmény lényegéhez tartozó szabályok, melyekre nézve a jogalkotó nem ad feloldást (eltérési lehetőséget), de nem alkalmazható az általános diszpozitív klauzula sem [6:1. § (3) bekezdés]. A 6:25. § szövegéhez képest lényegesen eltérő arcot mutat a 6:22. § (3)–(4) bekezdések szerkesztése és üzenete: ott ugyanis a jogalkotó kifejezett szabállyal megengedi az elévülési idő megváltoztatását, pusztán alakszerűségi megkötést és az elévülést kizáró megállapodásra nézve pedig tilalmat rendel. Ehhez képest a 6:25. § már megfogalmazásában is szigorúbb, álláspontunk szerint kógens tétel.

Arra is rá kell mutatni, hogy az elévülést megszakító okok vonatkozásában a jogalkotó – a nem hivatalos indokolásból, de a kodifikációs munkákat kísérő nyilatkozatokból is kitűnően – határozottan állást foglalt abban a kérdésben, hogy nem tartja elfogadhatónak pl. a teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás megszakító okként való alkalmazását, mert az nem áll összhangban az elévülés intézményének jogi lényegével, az elévülés jogi természetével. Ha ennek ellenére a felek ezt az elévülési okot – számtalan más mellett – szabadon (általános szerződési feltételek útján tömegesen) visszahelyezhetik a szerződéses, kötelmi viszonyaikba, ennek megengedése a törvényben szabályozott jogintézmény szilárdsága ellen hatna. Azt is látni kell, hogy a diszpozitív szemlélet esetében nemcsak a megszakításra vezető okok bővítése, hanem a törvényben szabályozott okok megváltoztatása is lehetséges lenne, mint pl. egyes megszakadást eredményező jogi tények elhagyása vagy törvényi tartalmuk megváltoztatása. Ezzel sem lehet egyet érteni, a fentebb kifejtett elvi álláspont mentén. A kérdést egyébként egyértelművé tehetné volna a jogalkotó a példálózó felsorolásra való utalással, erre azonban nincs a normában utalás.

Meg kell jegyeznünk, hogy a jogi irodalomban és a gyakorlatban az itt elfoglalt állásponttal ellentétes nézet is megjelent, mely az elévülést megszakító okok szabadságát, szabad alakíthatóságát hirdeti.

2. A kötelezett tartozáselismerése

A Ptk. 6:25. § (1) bekezdésének a) pontja szerint megszakítja az elévülést a kötelezett tartozáselismerése. Az 1959-es Ptk. szabályai alapján kialakult gyakorlat egyértelmű volt abban, hogy az elévülés megszakítására bármilyen alakban megtett – szóban, írásban vagy ráutaló magatartással kifejezett – elismerés alkalmas lehetett. Így pl. elfogadta az elévülés megszakítását eredményező jogi ténynek az ítélkezési gyakorlat, ha a kötelezett jogfenntartás nélkül részben teljesítette a pénztartozását. Első ránézésre a Ptk. szempontjából is tarthatónak tűnik ez a gyakorlat, hiszen a 6:25. § (1) bekezdésének a) pontja a kötelezett részéről való elismerést továbbra sem köti írásbeli alakhoz, de nem ír elő megszabott alakot a bizonyítási terhet megfordító hatással járó, 6:26. § szerinti tartozáselismerésre sem a jogalkotó. Elgondolkodtató azonban a 6:6. § (2) bekezdésének kötelmi jogi szabálya, mely – anélkül, hogy meghatározná, mit ért megerősítés alatt – kimondja, hogy az érvényesen csak meghatározott alakban megtehető jognyilatkozat megerősítése is csak a meghatározott alakban érvényes. Ha a jognyilatkozat megerősítése alatt annak elismerését is érteni kell, akkor az írásbeli alakhoz kötött jognyilatkozat alapján keletkezett követelés elismerése is csak írásban érvényes. Következetes logikával

arra kell jutni, hogy ilyen esetben az elévülés is csak írásban megtett elismerő nyilatkozattal szakítható meg.

Különös körülménnyel kell eljárni olyan esetekben, amikor a kötelezett teljesítése – mint elismerést jelentő, ezzel az elévülési időre megszakító erővel ható – jogi tény úgy áll be, hogy annak tartalmát nemcsak a kötelezetti nyilatkozat, hanem a jogosulti akarat is befolyásolja. Így pl. a jogosult választási lehetőségében a kötelezett hallgatóságos egyetértését feltételezve lehet arra a következtetésre jutni, hogy amennyiben a kötelezett által teljesített szolgáltatás nem elegendő valamennyi fennálló tartozásának kiegyenlítésére és a jogosult dönthet az elszámolás felől [6:41. § (2) bekezdés], ez az elszámolással (részteljesítéssel) érintett követelésekre nézve azok elévülésének megszakítását is maga után vonja.

3. A kötelelem megegyezéssel történő módosítása és az egyezség

Az elévülés megszakítását eredményezi a kötelelem megegyezéssel való módosítása és az egyezség. A jogalkotó szerint a megegyezéssel és az egyezséggel a felek (a kötelezett és a jogosult) egyaránt kifejezésre juttatják, hogy a követelést érvényesíthetőnek, illetve érvényesítendőnek tartják, ezzel az elévülés jogpolitikai indokai között említett körülmények már nem relevánsak.

4. A követelés bírósági eljárásban való érvényesítése

Az 1959-es Ptk. szabályaitól eltérően a jogszabály a követelés bírósági eljárásban való érvényesítéséhez nem társít minden esetben és feltétlenül elévülést megszakító joghatást. Előírja, hogy az eljárás megindítása csak akkor szakítja meg az elévülést, ha az eljárásban jogerős érdemi határozatot hoztak. Ezzel az új rendelkezéssel kapcsolatban számos probléma, illetve értelmezési nehézség is felmerül, melyre valószínűleg a jogalkotásnak kell majd megnyugtató választ adnia (a kérdéshez részletesen lásd Pusztahelyi Réka: A követelés bírósági eljárásban való érvényesítése – egy elévülést megszakító ok margójára. *Miskolci Jogi Szemle* 2014/2., 76–94.). Elsőként is vitás, hogy mit kell bírósági eljárás alatt érteni. Erre nézve a 8:1. § (3) bekezdése ad kizárólag jogszabályi szintű eligazítást, mely azonban a jogtudomány egységesnek mondható megítélése szerint sem pontosnak, sem elégségesnek nem mondható. A fizetési meghagyásos eljárásra utalást valószínűleg úgy kell értelmezni, hogy azzal a jogalkotó ezt az igényérvényesítési lehetőséget kívánta kiemelni, de azzal, hogy nem szolt más eljárásról, nem kívánta az egyéb lehetőségeket kizárni. Mindenesetre a 8:1. § (3) bekezdésének szabálya – úgy véljük – korrekcióra szorul.

A részletes kifejtést mellőzve csak utalunk arra is, hogy a büntetőeljárásban érvényesített kárigény (polgári jogi igény), vagy a követelésnek a hagyatéki eljárásban való bejelentése sem vonható egyértelműen a 6:25. § (1) bekezdésének c) pontja alá, elsősorban (de nem egyetlen okként) azért, mert ezekben az eljárásokban nem értelmezhető következetesen a klasszikus értelemben vett, a követelés sorsa felől döntő érdemi befejező határozat fogalma.

Ezen kívül nem szerencsés, hogy az elévülés megszakítása azon fordul meg, hogy a megszakadást eredményező jogcselekmény (a követelés bírósági eljárásban való érvényesítése) esetleg évek elteltével milyen „eredményt hoz”: egyszerűen fogalmazva a megszakítást célzó jogi tényről adott esetben évekig nem lehet biztosan tudni, hogy

megszakítja-e az elévülést vagy sem. Ha pl. a perben a bíróság nem hoz érdemi befejező határozatot (mert mondjuk az eljárás szünetelés folytán megszűnik), akkor kérdéses lesz, hogy alkalmazható-e a nyugvás jogkövetkezménye arra az időre, amíg a per folyamatban volt? A leghelyesebb igennel válaszolni, de a 6:24. § (1) bekezdésének szabálya szerint nyugvásra csak a menthető ok ad alapot, aminek értelmezése esetenként nehézséget okozhat.

Továbbra sem szakítja meg azonban az elévülést az előzetes bizonyítás iránti eljárás kezdeményezése (pl. BH2013.189.).

5. Csődeljárás

Végül a jogszabály kimondja, hogy megszakítja az elévülést a követelés csődeljárásban való bejelentése. Ezzel ugyanis a jogosult egyértelműen jelzi, hogy igényt tart a követelése kielégítésére.

6. A megszakítás jogkövetkezménye

A (2) bekezdés kimondja, hogy a megszakítástól az elévülési idő újratekődik. Ez az elévülés megszakításának alapvetése. A jogszabály nem tartalmaz általános rendelkezést arra nézve, hogy hány alkalommal szakítható meg az elévülés, ennek következtében egyértelmű az az álláspont, hogy a megszakítást eredményező jogcselekmények száma nincs korlátok közé szorítva. Közvetve azonban van néhány rendelkezés, mely lecsökkenti, keskenyebb mederbe szorítja a megszakító jogi tények körét. Így pl. a (3) bekezdés kimondja, amennyiben az elévülés megszakítását eredményező eljárás során végrehajtható határozatot hoztak, az elévülést már csak a végrehajtási cselekmények vagy a kötelelem megegyezéssel való módosítása szakítják meg. Ez utóbbi fordulat új szabálya a kódexnek, az 1959-es Ptk. ilyen rendelkezést nem tartalmazott. Végrehajtási cselekménynek minősül pl. a végrehajtónak a végrehajtás elrendelése, folytatása iránti bármilyen cselekménye, intézkedése, a foglalás, zár alá vétel elrendelése, végrehajtási jog bejegyzése és a jogutódlást megállapító határozat meghozatala (BH2009.113., de nem maga a jogutódlás). Bár sokáig vitatott volt, úgy tűnik, hogy hatályos jogunkban egészen elhalványul a végrehajtási jog és a végrehajtásban érvényesíthető követelés elévülése közötti különbség, a végrehajtási eljárásban érvényesített követelés elévülésére az elmélet és a gyakorlat – a tételesen nem szabályozott kérdésekben is – lényegében a polgári jogi elévülési szabályokat alkalmazza.

Ugyancsak az elévülés megszakításának hatását (eredményét) csökkenti a 6:24. § (3) bekezdésének általunk fent már ismerttetett rendelkezése, mely szerint a nyugvást előidéző ok megszűnte után rendelkezésre álló három hónapos, illetve egyéves határidő megszakítható ugyan, de már csak ez a három hónapos vagy az egyéves határidő kezdődik újra.

V. Fejezet

Tartozáselismerés. Egyezség

6:26. § [Tartozáselismerés]

Ha a kötelezett a tartozását elismeri, a tartozás jogcíme nem változik meg, de a tartozását elismerő kötelezettet terheli annak bizonyítása, hogy tartozása az elismerő jognyilatkozat megtételének időpontjában nem vagy alacsonyabb összegben állt fenn, bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelésen vagy érvénytelen szerződésen alapult.

A tartozáselismerés az új szabályok szerint – ellentétben az 1959-es Ptk. 242. § szabályával – nincs írásbeli alakhoz kötve. Ennek nagyon fontos következménye, hogy míg a korábbi polgári jogi szabályok alapján pl. egy ráutaló magatartással kifejezett elismerés (pl. a jogosulti követelés egy részének, jogfenntartás nélküli teljesítése) csak az elévülés megszakítására volt alkalmas, de a bizonyítási teher megfordításához nem, az új szabályok alapján ugyanez a jogi tény már nem csupán a követelés elévülésének megszakítását, hanem a bizonyítási teher megfordulását is eredményezheti.

A Ptk. 6:26. § rendelkezése nem változtat a tartozáselismerő nyilatkozat azon tulajdonságán, hogy a tartozáselismerés önmagában nem jelent anyagi jogi értelemben új kötelezettségvállalást, és a fennálló tartozás jogcímét sem változtatja meg (EBH2001.467.). Ezzel szemben megváltoztatja a bizonyítási terhet, ugyanis a nyilatkozat hatályosulását követően a tartozáselismerőt terheli annak bizonyítása, hogy a tartozás elismerésének időpontjában a tartozása egyáltalán nem állt fenn, alacsonyabb összegben állt fenn, bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelésen alapult, vagy érvénytelen szerződésből fakadt.

A fenti joghatás kiváltásához elengedhetetlenül szükséges, hogy a tartozáselismerő nyilatkozat érvényes legyen. Amennyiben e nyilatkozat jogi hibában szenved, és érvénytelennek minősül, alkalmazandó az érvénytelenség legfontosabb jogi következménye, mely szerint érvénytelen jognyilatkozathoz kötelmi kötőerő főszabályként nem kapcsolódik. Ez az általános megállapítás magától értetődően a tartozáselismerésre is igaz. Az érvénytelenségre hivatkozás az 1959-es Ptk. 242. §-ának gyakorlatában jellemzően tévedés vagy megtévesztés (esetleg kényszer, fenyegetés) miatt fordult elő, ezek megtámadási okként szerepelnek a Ptk.-ban is (6:90. § és 6:91. §). Nem kizárt azonban, hogy az érvénytelenséget más okból állapítsa meg a bíróság, ha a bizonyítékok rendelkezésre állnak (pl. jogszabályba ütközés, jogszabály megkerülése, tisztességtelenség stb.). Továbbra is tartható viszont az EBH2000.309. számú esetben is kifejtett ítélkezési gyakorlat, mely szerint a tartozás elismerésének joghatásaihoz elengedhetetlenül szükséges, hogy az elismerés magyarázatot nem igénylő módon, egyértelműen és félre nem érthetően történjen meg.

A tartozáselismerés az érintett követelés jogcímét ugyan nem változtatja meg, az elismeréssel célzott joghatás azonban a követelés szempontjából anyagi jogi relevanciával bír. A 6:26. § értelmében ugyanis a bizonyítási teher megfordulása a jogosulti követelés megerősítését eredményezi. A bizonyítás ugyanis nem kizárólag eljárásjogi, hanem – azt megelőzően és tartalmában is elsődlegesen – polgári anyagi jogi kérdés. A tartozáselismerés kétséget kizáróan anyagi jogi értelemben megerősíti a kötelmi követelést (BH2012.92.), amikor a bizonyítás kötelezettségét a jogosultról áthárítja a kötelezettre. Ezt mondta ki helytállóan a BH2015.80. eseti döntés is. Ha viszont a tartozáselismerés a kötelelem megerősítéseként áll előttünk, úgy alkalmazandó a 6:6. §

(2) bekezdésének azon szabálya, mely szerint alakszerűséghez kötött jognyilatkozat megerősítése is a meghatározott alakban érvényes.

Felvetődhet, hogy van-e a 6:26. § alakszerűtlenséget kimondó és a 6:6. § (2) bekezdése írásbeli alakot megkövetelő szabályának – a két rendelkezés együttes alkalmazásának – a fentiekén túlmenő hatása is. A Ptk. 6:25. § (1) bekezdésének a) pontja kimondja, hogy a tartozás elismerése az elévülést megszakítja. Az új szabályok alapján világos, hogy egy írásbeli alakhoz nem kötött kötelmi kötelezettség bizonyítási terhet megfordító megerősítése alakszerűség nélkül is megtehető. Kérdéses lehet, hogy ez fordítva is igaz-e, vagyis amennyiben a jognyilatkozat megtétele írásbeli alakhoz van kötve (pl. ingatlan tulajdonjog átruházása esetén a vételárfizetési kötelezettség), akkor ennek az elévülést megszakító elismerése is írásbeli alakot igényel-e vagy sem. A kérdésre nézetünk szerint igenlő választ kell adni, két okból. Egyrészt a tartozáselismerés fogalma a Ptk.-ban – a kötelmi jog közös szabályai közé helyezve – egységesnek tűnik, tehát nincs különbség a 6:26. § és a 6:25. § (1) bekezdés a) pont közötti tartozáselismerő nyilatkozat között, a Ptk. mindkét esetben ugyanazt a fordulatot használja (ha a kötelezett a tartozását elismeri). Másrészt a tartozás elismerése az elévülés megszakítása folytán ugyanúgy a kötelmi követelés megerősítését célozza és eredményezi, mint a bizonyítási teher megfordítása. Ezért néztünk szerint a megszakítást eredményező tartozáselismerő jognyilatkozatra is alkalmazni kell a 6:6. § (2) bekezdésének alakszerűségi követelményt megfogalmazó szabályát.

6:27. § [Egyezség]

- (1) A felek a kötelemből eredő vitás vagy bizonytalan kérdéseket megegyezéssel úgy is rendezhetik, hogy kölcsönösen engednek egymásnak, vagy valamelyik fél egyoldalúan enged követeléséből.**
- (2) Az egyezség érvényességét nem érinti a feleknek olyan körülményre vonatkozó tévedése, amely közöttük vitás volt, vagy amelyet bizonytalanak tartottak.**

Az egyezség a polgári anyagi jogban egy kötelemmódosító jogi tény, megállapodás. Szerződés, ezért akarategység (konszenzus) szükséges a létrejöttéhez, de nem kizárólag szerződéses jogviszonyban van, illetve lehet jelentősége. A Ptk. a 6:27. § elhelyezésével hangsúlyozza, hogy elvileg bármely kötelmi jogi jogviszony (kárkötelem, alaptalan gazdagodás, szomszédjogi szabály megsértéséből eredő követelés stb.) alakítása megtörténhet az egyezség segítségével. Az egyezség végeredményben véve nem más, mint a kötelem bizonyos elemeinek újbóli megállapítása, ennek okán a módosítással rokon.

Az egyezség nem kötelemalapító, hanem kötelmet bonyolító – megváltoztató – szerződés, ennek ellenére a kötelmi jogi speciális tulajdonságai mellett a kötelemalapító szerződések szabályai értelemszerűen megfelelően alkalmazandók rá is.

Az egyezség különleges kiindulópontja, hogy a felek a kötelemből eredő vitás vagy bizonytalan kérdéseket rendezik: akár úgy, hogy kölcsönösen engednek egymásnak, akár olyképpen, hogy az egyik fél egyoldalúan enged eredeti álláspontjából. Az 1959-es Ptk. 240. § (3) bekezdésének rendelkezése az előbbi fordulatot szigorúan megkövetelte, a Ptk. ezzel szemben – nézetünk szerint helyesen – nem szab gátat az olyan egyezség megkötés előtt, melyben csak az egyik fél alakít eredeti véleményén. Ennek egyik oka, mely egyébként az egyezségről nézve általában véve is igaz, hogy a vitás vagy bizonytalan kérdések egyezséggel való rendezésének komoly perelhárító funkciója van, a per- és

egyéb vitarendezési költségek megtakarítása folytán gazdasági szempontból is értékes intézmény.

Az egyezség (1) bekezdésbeli fogalmából és jogi természetéből fakad a (2) bekezdésben rögzített lényeges következmény is. Az egyezség általában ugyanolyan szabályok alapján ítélendő meg, mint bármilyen más szerződés, pl. az egyezséggel kétségtelen rokon vonásokat felmutató szerződésmódosítás. Az egyezségnek azonban különleges vonása, hogy nem támadható meg tévedésre hivatkozással olyan kérdésre nézve, mely a felek között eleve vitás volt, vagy amelyet bizonytalannak tartottak. Az egyezség célja ugyanis éppen az, hogy e körülményeket látva rendezzék a felek a jogviszonyukat kölcsönös vagy egyoldalú engedmény útján. Itt az egyoldalú engedés sem okoz problémát, mert a jogszabály nem követeli meg, hogy a felek bizonytalansága úgymond azonos „mértékű” legyen. Magától értetődik azonban, hogy más megítélés alá esik, ha nem tévedésről, hanem megtévesztésről van szó: ilyenkor a megtámadásra annak szabályait figyelembe véve lehetőség nyílik.

Az egyezségnek a polgári eljárásjogban és a csődjogban is rokon intézményei vannak, ezek azonban jogi természetük – előbbinél elsősorban a közjogi elem, de utóbbira nézve anyagi jogi tartalmuk – miatt is különös szabályok alá esnek.

II. CÍM TÖBBALANYÚ KÖTELMEK

VI. Fejezet Több kötelezett a kötelemben

6:28. § [Osztott kötelezettség]

- (1) **Ha többen tartoznak egy osztható szolgáltatással – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a jogosult minden kötelezettől a ráeső részt követelheti. Késég esetén a kötelezettek egyenlő mértékű szolgáltatás teljesítésére kötelesek.**
- (2) **Osztható a szolgáltatás, ha önállóan használható részekre bontható, kivéve, ha a megosztás a jogosult lényeges jogi érdekét sértené.**

A többalanyú kötelmek címszó alatt a Ptk. azokat a helyzeteket tárgyalja, amikor a kötelmi jogviszony egyik – jogosulti vagy kötelezetti – pozíciójában egyidőben (vagyis nem egymást követően, egymást váltva) több alany szerepel. A Ptk. hangsúlyozza a többalanyúság kötelmi természetét (mely egyébként eddig sem volt vitás), és valamennyi kötelmi helyzetre egyaránt irányadóként szabályozza az osztott, az együttes és az egyetemleges kötelelemre vonatkozó rendelkezéseket.

Az egyidejű többalanyúság körében egyaránt előfordulnak olyan esetek, amikor a kötelelem – képletesen szólva – e többalanyú tulajdonságot hordozva születik, vagyis a kötelmi jogviszony úgy áll elő, hogy akár a jogosulti vagy a kötelezetti pozícióban többen állnak [pl. többek általi közös károkozás klasszikus esete, Ptk. 6:524. § (1) bekezdés], de az sem kizárt, hogy az „alanyi kör bővülése” utólagosan álljon elő [pl. tartozáselvállalás a 6:206. § szerint, vagy ide sorolható a maga különlegessége mellett a 6:427. § (1) bekezdés rendelkezése is, amikor újabb kezes vállal kötelezettséget az adós tartozásáért]. Egy kötelmi helyzeten belül osztott helyzet általában eredeti alakzat, utólagos létrejötté ritkábban fordul elő (pl. részjelzálogjog keletkezése).

Nem tárgyalja viszont e cím alatt a polgári jog azokat az eseteket, amikor a többalanyúság egyéb okból vagy más módon áll elő. Csak érdekességként jegyezzük meg, hogy a jogtudomány tágabb értelemben a többalanyú kötelmek között említi és tárgyalja a többszemélyes magánjogi helyzeteket, pl. gyakran a kezességet, de itt említjük a harmadik személy javára szóló szerződést, vagy a klasszikusan többpólusú szerződési viszonyokat (pl. tartozásátvállalás, szerződésátruházás). Ennek oka és következménye, hogy a többszemélyesség a kötelmi jogviszony klasszikus kétszemélyes kiképzéséhez képest színesebb, a jogok és kötelezettségek összefonódása és egymásra hatása sok tekintetben különleges elbírálást követel.

A 6:28. § az *osztott kötelezettség* kérdéskörével foglalkozik. A fogalom a (2) bekezdésben található, mely szerint osztott kötelelem kötelezetti oldalon akkor jön létre, ha többen tartoznak osztható szolgáltatással. A szolgáltatás a Ptk. szerint akkor osztható, ha önállóan használható részekre bontható anélkül, hogy a megosztás a jogosult lényeges jogi érdekét sértené. E fogalom nem teljesen pontos, bár jóindulattal kiolvasható belőle a jogalkotói akarat. Osztott kötelezetti helyzet ugyanis pénzszolgáltatásra nézve is előállhat pl. két lakrészszel rendelkező egységes ingatlan egyik tulajdoni hányadát egyik, másik részét másik vevő vásárolja meg, azzal, hogy vevők csak a saját részük ellenértékét kötelesek megfizetni az eladónak. Pénztartozás esetében pedig az önállóan használható részekre bonthatóság nem értelmezhető fogalom. A „használhatóság” kifejezés talán azért sem szerencsés, mert meglátásunk szerint a VI. és VII. Fejezetben a jogalkotó az osztott, együttes és egyetemleges kötelmek tárgyalásakor elsősorban a kötelelem közvetlen tárgyára – vagyis a magatartásra – van figyelemmel, a vitatott kifejezés viszont inkább a kötelelem közvetett tárgyára (elsősorban a dologra) veti a figyelmet. Meg kell jegyeznünk, hogy az itt közölt állásponttal szemben a gyakorlat több esetben ellentétes irányban mozdul el. Régóta él és nyer alkalmazást az a tétel, mely szerint a bírói gyakorlat oszthatatlan – és nem osztott – szolgáltatásnak tekinti a több személy által oszthatlanul megvásárolt dolog vételárát (P.törv.II.20.914/1975.), ezáltal a vevőket egyetemleges adósoknak tekinti. Nézetünk szerint nem lehet az egyetemlegesség szabályát mintegy mechanikusan alkalmazni, s bár kétségtelen, hogy vannak olyan helyzetek, amikor e következtetés helytálló lehet, úgy érezzük, hogy erre a végeredményre csak az adott jogviszonyból kiindulva, annak vizsgálatát követően lehet eljutni.

Osztott kötelezettség esetében – ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik – a jogosult valamennyi kötelezettől a ráeső részt követelheti. Nem változik a gyakorlat abban a kérdésben, hogy az osztott kötelelem esetében a kötelezettek ráeső rész meghatározása alapvetően a felek akarategységére tartozó kérdés. Amennyiben az arány megállapítása nem lehetséges, tehát kétség esetén a kötelezettek egyenlő mértékű szolgáltatás teljesítésére kötelesek a 6:28. § (1) bekezdésének utolsó fordulata szerint.

6:29. § [Egyetemleges kötelezettség]

- (1) Ha többen tartoznak egy nem osztható szolgáltatással, a teljesítés bármelyik kötelezettől követelhető. Egyetemleges a kötelezettség abban az esetben is, ha többen úgy tartoznak egy osztható szolgáltatással, hogy a jogosult bármelyik kötelezettől követelheti a teljesítést.**
- (2) Egyetemleges kötelezettség esetén minden kötelezett az egész szolgáltatással tartozik, de ha bármelyikük teljesít, a jogosulttal szemben a teljesített rész erejéig a többiek kötelezettsége is megszűnik. A kötelezettek egymás szerződészegéséért is felelnek.**

- (3) A kötelezett a jogosult követelésével szemben a többi kötelezettet megillető, a jogosult kielégítésével kapcsolatos kifogásra is hivatkozhat, a többi kötelezett követelését azonban nem számíthatja be.**
- (4) A jogosultnak az egyik kötelezettel szemben beálló késedelme valamennyiük javára beáll.**
- (5) A követelésnek egyik kötelezettel szembeni elévülése nem hat ki a többi kötelezettre.**

A többalanyú kötelmek talán legfontosabb csoportját az egyetemlegesség jelenti, azon belül is a kötelezetti egyetemlegesség. Az egyetemleges kötelmi helyzet akkor áll elő, ha többen tartoznak egy nem osztható szolgáltatással: a polgári jog ilyenkor a kötelezetti pozícióban álló alanyok jogi kötelezettségét az egyetemlegesség eszközével mintegy jogi egységbe sodorja. Ennek lesz a következménye, hogy az egyetemleges kötelezettek mindegyike az egész szolgáltatással tartozik a jogosult felé, alapvetően függetlenül attól, hogy egymás közötti kapcsolatukban az adósság terhe egyébként miként oszlik meg. Ez a függetlenedés általában erős (végleges), más esetben feloldható [az egyetemlegesség mellőzhető pl. 6:524. § (2) bekezdés]. Az egyetemleges kötelezettség egyes eseteiben annak sincs jelentősége, ha az egyik kötelezett kötelezettségének a mértéke adott esetben nulla [pl. tényszerűen a 6:524. § (4) bekezdésének utolsó fordulata esetében], mert az egyetemlegesség ilyenkor is jogi kérdés.

Egyetemleges kötelezettség keletkezhet szerződéses kötelezettségvállalás útján, de jogszabály is létesíthet egyetemlegességet. Pl. többek közös károkozása esetén (6:524. §, vö. pl. BH2015.36.) vagy a tartozáselvállalás esetében (6:206. §), de egyetemleges az örökösársak felelőssége is a hagyatéki tartozásokért a 7:97. § (1) bekezdés értelmében.

Oszthatatlanság hiányában úgy is előállhat egyetemleges kötelezettség, ha pl. többen osztható szolgáltatással tartoznak olyképpen, hogy – jellemzően megállapodás alapján – a jogosult bármelyik kötelezettől követelheti a teljesítést [6:29. § (1) bekezdés]. Ez a helyzet pl. abban az esetben, ha a lakás különböző lakrészeinek bérlői a teljes bérleti díjért egyetemleges fizetési kötelezettséget vállalnak.

A gyakorlatban elterjedt az egyetemleges kötelezettség biztosítéki céllal való alkalmazása. Az EBH2001.412. döntés pl. kimondta, hogy az eredeti kötelezett mellé belép a kötelembé, aki a jogosulttal szemben „elvállalja” harmadik személy fizetési kötelezettségét, más döntések szerint pedig az ilyenkor – a kvázi járulékos – egyetemleges adóstárs jogállására nézve nincs hatása annak, hogy az egyetemleges (biztosítékot nyújtó) adóstársak az oszthatatlan kötelezettség tárgyát képező kölcsönösszeget nem is látták, az nem hozzájuk folyt be stb. Bár az állásfoglalásban kifejtettek az ítélkezési gyakorlatba átmentek, nézetünk szerint a járulékos mellékkötelezettnek a kötelembé való, biztosítéki célú „bevonására” az anyagi jogi egyetemlegesség nem megfelelő eszköz, mert elfedi a biztosítékot nyújtó személy kötelezettségvállalásának valódi arcát, és így a biztosítékot nyújtó személy adott esetben lényegesen kisebb védelemben részesül, mint pl. egy kezes. Különös figyelemmel kell lenni ehelyütt arra is, hogy a tartozáselvállalás intézményét a Ptk. egyetemlegességet keletkeztető jogi tényként szabályozza (6:206. §), de ennek a megállapodásnak a háttere alapvetően nem azonos a biztosítéki céllal alapított mellékkötelezettséggel (pl. készfizető kezesség és nézetünk szerint az adóstársi pozíció ilyen célú létesítése). A jogi helyzet megoldásának nehézségét – a részletekbe nem bocsátkozva – részben az adja, hogy a szerződési jogban a felek szabadon választják meg a kötelezettségvállalások jogcímét, jogi okát, ez pedig azonos szerződési konstrukciók többszintű kihasználását is lehetővé teszi.

Az egyetemlegesség legfontosabb következménye, amint arra fentebb már röviden utaltunk, hogy a jogosult a szolgáltatást bármelyik kötelezettől követelheti, méghozzá

tetszése – belátása – szerint egészben vagy megosztva, egyidőben vagy a kötelezetteket egymást követően szorítva teljesítésre stb. A kötelezettek tartozása – a kötelmi szolgáltatásra mint közvetlen tárgyra tekintve – tehát ebben az értelemben véve egységes, ami a kötelezettekre nézve azt jelenti, hogy bármelyikük teljesítése a jogosulttal szemben fennálló kötelezettséget valamennyi adóstársra nézve megszünteti. Ugyanilyen hatása van a részteljesítésnek is és – mint lent látni fogjuk – a teljesítéssel bizonyos vonatkozásban azonos hatású beszámításnak is.

A Ptk. a továbbiakban az egyetemleges kötelezetteknek a jogosulthoz, illetve a jogosultnak a kötelezettekhez való viszonyával foglalkozik. Ez az ún. „külső” viszony, szemben a 6:30. § körében érintett belső jogviszonnal, mely a kötelezettek egymás közötti kapcsolatát igyekszik rendezni.

A (2) bekezdés utolsó fordulata szerint a kötelezettek egymás szerződésszegéséért is felelnek, vagyis a jogosult igénye a nem teljesítés – nem kötelemszerű teljesítés – következtében nem minősül személyes, csak az adott magatartást tanúsító kötelezettel szemben érvényesíthető követelésnek. Ebben a körben legjellemzőbb a teljesítés megtagadása vagy a késedelem, jogkövetkezményként pedig az adóstárs magatartása miatt terjedelmében megnövekedő kötelezettség (késedelmi kamatok, kötbér, kártérítés stb.) valamennyiük terheként jelentkezik.

A kötelezettek ugyanakkor egységes kötelmi pozícióban vannak a jogosulttal szemben a védekezés lehetőségeire nézve is, hiszen a köteles magatartás is egységes (oszthatatlan, vagy olybá tekintett). A (3) bekezdés ezért helyesen kimondja, hogy valamennyi kötelezett hivatkozhat a többiekkel a jogosulttal szemben megillető és a jogosult követelésének teljesítésével összefüggő kifogásra is, egyet kivéve: mindegyik kötelezett csak a maga követelését számíthatja be, a többiekét nem (ez ugyanis az egyetemleges kötelezettségen kívül eső kötelmi kérdés). Ez az egyik éles – immár a Ptk. által is helyesen rögzített – elhatárolási pont az egyetemleges kötelezetti pozíció (mely több személynek saját tartozásért való helytállása) és a kezesség között (ez utóbbi ugyanis szubszidiárius és járulékos mellékkötelezettség), lásd ehhez a Ptk. 6:417. § (2) bekezdését.

A (4) bekezdés kimondja, hogy a jogosult késedelme valamennyi kötelezett javára szolgál, míg az (5) bekezdés – ugyancsak az 1959-es Ptk. szabállyal egyezően – rögzíti, hogy a követelésnek az egyik kötelezettel szembeni elévülése ún. szubjektív hatású jogi tény, mely nem hat ki a többi kötelezetre.

6:30. § [Az egyetemleges kötelezettek egymás közti viszonya]

- (1) Az egyetemleges kötelezetteket – ha jogviszonyukból más nem következik – a kötelezettség egymás között egyenlő arányban terheli. Ha a kötelezett kötelezettségét meghaladó szolgáltatást teljesített a jogosultnak, a többi kötelezettől a követelésnek őket terhelő része erejéig az általa nyújtott többletszolgáltatás megtérítését kérheti.**
- (2) A kötelezett nem hivatkozhat a többi kötelezettel szemben olyan kedvezményre, amelyben a jogosulttól részesült.**
- (3) Az a kötelezett, akivel szemben a jogosult követelése elévült, az elévülésre a többi kötelezettel szemben is hivatkozhat.**

A Ptk. lényegében az 1959-es Ptk.-val azonos módon szabályozza a kötelezettek egymás közötti, úgynevezett belső viszonyát. Az (1) bekezdés értelmében a kötelezettek között a kifelé oszthatatlan, közös tartozás terhe a jogviszonyukból következő módon és arányban oszlik meg. Ez az arány fakadhat az egyetemlegességet megalapozó jogi tényből magából, pl. meghatározhatja szerződés, de jogszabályi rendelkezésen is alapulhat, mint

a többek közös károkozása esetében, ahol a helytállási kötelezettség a felróhatóság arányában oszlik meg a kötelezettek között, ha ezt nem lehet megállapítani, akkor közrehatásuk arányában osztoznak a károkozás közös terhében, ha pedig ez sem megállapítható, akkor egyenlő arányban [6:524. § (2) bekezdés]. Ha a jogviszonyból – értve ez alatt természetesen a jogviszonyt meghatározó jogszabályi rendelkezést is – más nem következik, a kötelezettség a kötelezettek között egyenlő arányban oszlik meg, a kötelezetteket egyenlő arányban terheli.

Az a kötelezett, aki e belső arány szerint számolt ráeső résznél többet szolgáltatott a jogosult irányában – a jogosult tőle többet hajtott be – a többi kötelezettől a követelésnek őket terhelő része erejéig az általa nyújtott többletszolgáltatás megtérítését követelheti (a jogszabály szerint kérheti). Ez azt jelenti, hogy a kötelezett teljesítésével megszűnő kötelelem helyébe új követelés lép (megtérítési igény).

Itt kell felhívni a figyelmet a Ptk. 5:142. § (2) bekezdésének rendelkezésére, mely szerint a zálogjoggal biztosított követelés megszűnése (pl. az egyik kötelezett általi kiegyenlítése) ellenére is fennmarad a zálogjog egyebek mellett a követelést kielégítő személyes kötelezettet megillető megtérítési igény biztosítására. Ez a szabály az egyetemleges kötelezett javára is alkalmazható.

A kötelezettek belső jogviszonyában továbbra is irányadó az a szabály, miszerint a jogosulttól nyert kedvezmények (elengedés, kamatok alóli mentesítés, a perléstől való tartózkodás ígérete stb.) szubjektív hatású jogi ténynek tekintendők: ezekre a belső jogviszonyban, vagyis egymás között, egymással szemben a kötelezett-társak nem hivatkozhatnak.

Végül a (3) bekezdés normaszinten megerősíti, hogy az elévülésre a belső jogviszonyban is sikerrel lehet hivatkozni. Ha tehát a jogosult követelését olyan kötelezett elégíti ki, akivel szemben (pl. az elévülés nyugvása miatt) a követelés még nem évült el, ez a többiek elévülési kifogását nem érinti: vele szemben a belső jogviszonyban is hivatkozhatnak elévülésre (ahogyan azt a jogosulttal szemben is megtehették volna). Az elévülés ugyanis az egyetemleges kötelezettségre vetítve a jogosulttal szemben is, de az elszámolási jogviszonyban is személyre ható jogi tény, melynek beálltára csak az érintett kötelezett hivatkozhat.

Végül lényeges rögzíteni, hogy a kötelezettek egymás közötti elszámolási jogviszonyában már nem érvényesül az egyetemlegesség igényérvényesítést könnyítő és támogató hatása. Ha tehát a ráeső hányadnál többet – adott esetben az egész tartozást – teljesítő egyetemleges kötelezett a társaival szemben megtérítési igényt támaszt, minden adóstól csak a ráeső részt követelheti.

VII. Fejezet

Több jogosult a kötelemben

6:31. §

[Több jogosult osztható szolgáltatás esetén]

Ha egy osztható szolgáltatást többen követelhetnek, minden jogosult az őt megillető részt követelheti. Kétség esetén a jogosultak egyenlő mértékű szolgáltatás követelésére jogosultak.

Az osztott kötelezettség ismertetésekor elmondottak fordítottjával találkozunk a 6:31. § szabályában. Osztható szolgáltatással ugyanis nemcsak többen tartozhatnak, hanem osztható szolgáltatást többen is követelhetnek. Ebben az esetben a jogosultak mindegyike az őt megillető részt követelheti. A részarány megállapítása az adott

jogviszonyon fordul meg, jellemzően a szerződésből derül ki. Kétség esetében a jogosultak részesedése – ennek megfelelően a követelésre irányuló jogosultságuk, követelési joguk – az egész szolgáltatásra nézve egyenlő arányban állapítható meg.

Osztott jogosulti kötelmi helyzet áll elő a legegyszerűbb példával élve akkor, ha többen értékesítik az osztatlan közös tulajdonban álló vagyontárgyukat egy vevő részére: ilyenkor mindegyik jogosult a ráeső részt követelheti és mindegyik vételár részlet csak az adott jogosult kezéhez teljesíthető. Megjegyzendő, hogy az a gyakorlat, mely az osztatlanul megvásárolt dolog vételárára nézve a vevőket osztott pozíció helyett egyetemleges kötelezettségben állónak tekinti (lásd a 6:28. § magyarázatánál) visszafelé, a kötelezett javára, a jogosultak terhére nem érvényesül. Meg kell azonban állapítani, hogy nem elképzelhetetlen, hogy az adott – konkrét – jogviszony jellegéből olyan következtetést vonjunk le, mely az osztott kötelmi helyzetet a jogosulti egyetemlegesség felé hajlítja (lásd pl. azt az esetet, amikor többen közösen bérelnek egy ingatlant, de a szerződésben nem utalnak a bérlők egyetemleges fizetési kötelezettségére).

6:32. §

[Jogosulti együttesség]

Ha többen jogosultak nem osztható szolgáltatást követelni, valamennyiük kezéhez kell teljesíteni.

A Ptk. változatlanul fenntartja a jogosulti együttesség fogalmát. Ez a többalanyú helyzet olyankor áll elő, amikor többen jogosultak nem osztható szolgáltatást követelni: ilyenkor valamennyiük kezéhez – egyszerre, együttesen – kell teljesíteni a szolgáltatást. Jogosulti együttesség általában a felek jogviszonyából fakadóan áll elő, oka pedig a leggyakrabban a jogosulti oldalon fennálló bizonytalanság (ami elsősorban az osztozkodás arányát illeti) vagy bizalmatlanság, ritkábban a célszerűség. A jogosulti együttesség láthatóan megnehezíti a kötelmi szolgáltatás teljesítésének megejtését, hiszen megköveteli a jogszabály a jogosultak együttes, közös jelenlétét. E szigorú előírás mindkét kötelmi pozícióban állókra nézve indokolt. A jogosultak biztonságának megteremtése mellett a kötelezetti teljesítés jogszerűsége is múlik azon, hogy megtartsák az együttesség szabályát.

Az együttes jelenlét azonban nem követelendő – nem követelhető – meg minden esetben szó szerint. Feloldható meghatalmazással, amikor is az egyik jogosult képviseleti jogot biztosít a másik számára a szolgáltatás átvételére. Ez a megoldás akkor is alkalmazható, ha a jogosultak között van érdekellentét, a 6:13. § (3) bekezdéséből ugyanis (visszafelé gondolkodva) az is kiolvasható, hogy érdekellentét fennállása esetén is adható meghatalmazás, létesíthető képviseleti jogosultság, ha a meghatalmazás adásakor a képviselt erről tudott. Nincs akadálya egyébként annak sem, hogy szükség esetén a felek az együttes jelenlét megkísérlése helyett eleve egy harmadik személy kezéhez való teljesítésben állapodjanak meg. Ilyenkor a teljesítést „fogadó” harmadik személy jogállására különleges szabályok lehetnek irányadóak, amelyeket adott esetben a teljesítés során figyelembe kell venni (pl. ügyvédi letétre, letétkezelésre, a letett összeg kiadására vonatkozó szigorú szabályok). Végül előfordulhat, hogy a kötelezett számára bírói letétbe helyezés (vagy alternatív megoldásként közjegyzői letétbe helyezés) lehetősége nyílik meg, ha a jogosultak együttessége áll fenn, és a jogosultak a teljesítést nem teszik lehetővé [6:53. § (1) bekezdés d) pont].

6:33. § [A jogosultak egyetemlegessége]

- (1) Ha a követelés több jogosultat úgy illet meg, hogy mindegyik az egész szolgáltatást követelheti, de a kötelezettet egyszeri szolgáltatás terheli, a kötelezettség minden jogosulttal szemben megszűnik, ha bármelyik jogosult kielégítést kap.**
- (2) A jogosultak bármelyikének késedelme vagy az olyan jognyilatkozat, amely a követelés érvényesítésének vagy a kötelezettség teljesítésének feltétele, mindegyik jogosultra kihat.**
- (3) A követelés egyik jogosulttal szemben sem évül el addig, amíg az elévülés feltételei valamennyiükkel szemben be nem következtek.**
- (4) Ha valamelyik jogosult a teljesítés iránt pert indít, a per jogerős befejezéséig a kötelezett – anélkül, hogy a késedelem jogkövetkezményei alól ezzel mentesülne – a többi jogosult irányában megtagadhatja a teljesítést.**
- (5) A jogosultakat – ha jogviszonyukból más nem következik – a követelés egymás között egyenlő arányban illeti meg.**

A 6:33. § rendelkezése a jogosulti egyetemlegesség esetkörét tárgyalja. Ebben az esetben arról van szó, hogy a kötelem jogosulti pozíciójában áll egyszerre – tehát egy időben, nem egymást váltva – több személy, akik közül mindegyik az egész szolgáltatás követelésére jogosult. Ilyenkor a jogosulti pozíció van olyképpen összefonódva, mint azt a kötelezetti egyetemlegesség esetében az adósi szerződési pozíciónál láttuk. Valamennyi jogosult követelheti a teljesítést, a kötelezett azonban – értelemszerűen – csak egyszeri szolgáltatásra köteles, a jogosultaknak a követelés érvényesítésére irányuló magatartása objektív hatású, vagyis mindegyikükre kihat, ide sorolva azt is, ha valamelyikük késedelembe esik vagy felmondást, teljesítésre irányuló felszólítást közöl a kötelezettel stb.

Jogosulti egyetemlegesség leginkább szerződéses megállapodás útján jön létre, méghozzá akár kifejezett kikötéssel, akár úgy, hogy az egyetemlegesség a jogviszony jellegéből egyértelműen kiolvasható. Az (5) bekezdés szerint a jogosultakat – ha jogviszonyukból más nem következik – a követelés egymás között egyenlő arányban illeti meg. E szabály változatlan a korábbihoz képest.

Az egyetemleges jogosultság legfontosabb következménye, hogy az oszthatatlan – ebben az értelemben véve egységes – szolgáltatás követelésére mindegyik jogosultnak azonos módon nyílik lehetősége, vagyis a kötelezettől bármelyikük az egész szolgáltatás teljesítésére igényt tarthat, tekintet és figyelem nélkül arra, hogy a jogosultakat a szolgáltatás – belső jogviszonyukra nézve – milyen arányban illeti. Itt meg kell azonban jegyezni, hogy adott tényállás mellett elképzelhető, hogy az egyébként egyetemlegesként induló jogosulti pozíció példának okáért a jogosultak közötti elszámolási vita folytán elveszíti létjogosultságát. Ha erről a kötelezettnek tudomása van, nézetünk szerint nem kizárt a 6:53. § (1) bekezdés a) pontjának megfelelő alkalmazása (vitássá válik, hogy ki a jogosult), de nem vethető el elvi élel az sem, hogy a 6:53. § (1) bekezdés d) pontjának alkalmazására nyílik lehetőség. Figyelemmel kell lenni ugyanis arra, hogy mind az együtteség, mind az egyetemlegesség sokszor – tételes jogszabályi rendelkezés nélkül – csupán a jogviszonyból következtethető, ennél fogva alkalmanként képlékennyé válhat.

A követelés oszthatatlanságából – melynek jelentésére a kötelezetti egyetemlegesség magyarázata során már többször kitértünk – következik, hogy a jogosultak bármelyike mindaddig követelheti a szolgáltatást, amíg az bírósági eljárásban érvényesíthető. Ennek kapcsán a 6:33. § (3) bekezdése kimondja, hogy egyik jogosulttal szemben sem évül el addig a követelés, amíg az elévülés feltételei valamennyi jogosulttal szemben be nem következnek. Ez azt is jelenti, hogy amennyiben a perbeli felperessel (egyik jogosulttal)

szemben elévülési kifogást emel a kötelezett, a kereset elutasítására elévülés okán mindaddig nincs mód, míg a kötelezett nem bizonyítja, hogy az elévülés valamennyi jogosulttal szemben is bekövetkezett.

Pergazdaságossági és célszerűségi oka van annak, hogy a Ptk. fenntartja a korábbi szabályt: ha bármelyik jogosult a kötelezettel szemben pert indít, a kötelezett mindegyik jogosulttal szemben megtagadhatja a teljesítést. Ez a jogosultsága egyrészt a per jogerős befejezéséig áll fenn, másrészt nem mentesíti a késedelem jogkövetkezményei alól.

III. CÍM

A KÖTELEM TELJESÍTÉSE

VIII. Fejezet

Általános rendelkezések

6:34. § *[A teljesítés általános szabálya]* A szolgáltatást a kötelelem tartalmának megfelelően kell teljesíteni.

A 6:1. § (1) bekezdése értelmében a kötelemből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére. Eszerint a kötelelem – lényegét megragadva – a legegyszerűbben megfogalmazva jogi kötelezettség, mely a kötelelem tartalmának megfelelő magatartásra való szoríthatóságot (Grosschmid megfogalmazásában „kényszerítőséget”) jelenti. Kötelezettség – teljesítésre irányuló kötelmi kötelezettség kikényszeríthetősége – nélkül a kötelmi jogviszonyt általában csonka, hiányos kötelelemnek tekintjük [lásd 6:23. § (1) bekezdést és 6:123. § (1) bekezdést].

A tartalomnak megfelelő szolgáltatási kötelezettség kiemelése és hangsúlyozása azért is fontos, mert a kötelelem a teljesítéssel tölti be rendeltetését, a 6:3. § a) pontja értelmében a teljesítés a kötelelem megszűnésének egyik (a jogszabály által nem véletlenül első helyen említett) módja.

Az 1959-es Ptk. 277. § (1) bekezdésének bővebb (ám szerződéses jogviszonyokra szorító) megfogalmazásához képest a 6:34. § a kötelmi jogviszonyokban egyszerűen *a kötelelem tartalmának megfelelő* teljesítési kötelezettséget irányoz elő. Ezt a szabályt azonban részben a polgári jog alapvető elvei, részben a Ptk. egyéb kötelmi jogi rendelkezései pontosítják. A magánjogi irodalom nem véletlenül hangsúlyozza, hogy a kötelelem – a kötelmi jogviszony – rendkívül összetett viszony, melyben számos „kötelemszál” kapcsolódik egymáshoz.

Ha a kötelmi viszonyra távolabbról nézünk, a kötelelem tartalmát látjuk, mely legtágabb értelemben a kötelelem joghatásával összefüggésbe hozható jogok és kötelezettségek teljes foglalata. Ha a kötelelemre közelebbről tekintünk, akkor a jogviszony tárgyát (még hozzá közvetlen tárgyát) kapjuk, vagyis a véghezviendő, tanúsítandó magatartás áll előttünk. Bizonyos szempontból a kettő egymásnak meg is feleltethető, nem véletlen, hogy sokan egyenesen kétségbe vonják a tárgy és tartalom megkülönböztethetőségét.

A szolgáltatás teljesítésére vonatkozó szabály – 6:34. § – nemcsak a klasszikus, mondhatni „tisztá” kötelmek esetében, hanem pl. a dologi jog megsértéséből, öröklési jogi tényállásból fakadó stb. kötelmi viszonyokra is alkalmazandó, azzal, hogy ezekben az esetekben a kötelelem tartalma nyilvánvalóan telítődik, átszíneződik egyéb, nem kötelmi jellemvonásokkal. Egy „dologi jog sarkában termő kötelelem” teljesítése során a kötelelem

mértékének megítélésekor dologi jogi szabályokra is figyelemmel kell lennünk. Pl. egy közös tulajdon megszüntetése során a bíróság által alapított ingatlanhasználati jog nyilván sajátos tartalmú, a dologi jogi használat és a kötelmi jogi bérlet szabályaitól egyaránt eltérő intézmény. A tartalom helyes értelmezésére ezért mindenkor nagy szükség van.

Magától értetődik, és külön magyarázatra sem szorul, hogy a kötelelem tartalmának megfelelő teljesítés megítélésekor a polgári jog alapelveire is figyelemmel kell lenni. Így pl. mindenkor irányadó a jóhiszeműség és tisztesség követelménye (1:3. §), hiszen a jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése a kötelelem tartalmával a legszorosabb kapcsolatba hozható, de kétségtelen a venire contra factum proprium elvének alkalmazhatósága is. Ugyanígy – külön részletezés nélkül – nagy jelentőséggel bír az elvárható magatartás (1:4. §), valamint a joggal való visszaélés tilalma is (1:5. §). E normák konkretizált – kötelmi szempontból testre szabott – tartalommal számos esetben visszaköszönnek a Hatodik Könyvben is (pl. az idő előtti teljesítés elfogadásának kötelezettsége, az akadályközlési kötelezettség kimondása stb.). Az általános polgári jogi alapelvek mellett a szerződések esetében a szerződési jog külön nevesített alapelvei – pl. szerződési szabadság (6:59. §), a visszterhesség véelme (6:61. §) vagy az együttműködési kötelezettség (6:62. §) szabálya – szintén irányadó a kötelemszerű (ez esetben szerződésszerű) teljesítés megítélése kapcsán, de a szerződési jog ismert és a jogi irodalom által is tárgyalt, nem nevesített (tudományos és egyben gyakorlati-tapasztalati) elvei is szem előtt vannak (pl. szerződési igazságosság követelménye, a szerződési szabadsággal – a diszpozitivitással – való visszaélés tilalma stb.). A 6:34. § kapcsán gyakran említésre kerül az ún. kötelmi kötőerő fogalma is, melynek szoros kapcsolata van a pacta sunt servanda főszabályával és az ahhoz kivételszerűen fűződő *clausula rabus sic stantibus* elvével és így tovább.

A kötelmi jog közös szabályai között a teljesítés idejére, helyére és módjára nézve találunk a megfelelő absztrakciós szinten elhelyezett rendelkezéseket (6:35–41. §-ok), majd a pénztartozás teljesítésére ad a kódex kötelmi jogi előírásokat (6:42–48. §-ok). Ezekkel – valamint a beszámítással és a sajátos teljesítési szabályokkal – az adott szakasznál foglalkozunk részletesen. A kötelmek közös szabályain túl a szerződéses kötelmekre nézve is ad a 6:122. § és következő szakaszok teljesítési szabályokat, melyeket az egyes szerződések körében az adott szerződés természetének megfelelő további részletszabályok árnyalhatnak (pl. a vállalkozás vagy a fuvarozás kapcsán).

Ehelyütt csupán megjegyezzük, hogy a dologszolgáltatásra (esetleg arra is) irányuló szerződéses viszonyokban a teljesítés mint kötelmi jogi (szerződési) fogalom és a traditio (bizonyos vonatkozásban a birtokátruházás) kérdésköre elhatárolási problémákat vethet fel. Röviden: látszólag ugyanaz a cselekmény (jogi tény) kétféle megítélés alá is eshet, annak függvényében, milyen szempontból vesszük górcső alá. Pl. ingó adásvételi szerződés esetében a dolog birtokának átruházására a tulajdonjog átszállását eredményező dologi jogi ügyletként (rendelkező ügylet) tekintünk, ugyanakkor ez a cselekmény kötelmi szempontból a szerződés teljesítése is egyben. Ingatlan adásvétele esetében éppen ezért szükséges a 6:215. § (2) bekezdésében külön, kötelmi kötelezettségként előírni a birtokátruházás kötelezettségét, hiszen ebben az esetben ez az aktus az átruházás dologi jogi folyamatán kívül helyezkedik el. Annak, hogy a kötelmi kötelezettség jogszerűen (ehelyütt: kötelemszerűen) teljesítésre került-e, számos jogviszonyban lehet jelentősége. Így pl. egy ingó tulajdonjog-fenntartással érintett adásvételi szerződés esetében a vevő dologi várománya a vételár (vagy annak szerződésben meghatározott részének) teljesítésével ipso iure teljesedik tulajdonjoggá (ún. dologi váromány, tulajdonjog fenntartása esetében lásd a 6:216. §-nál). A vételár megfizetésének ténye tehát ebben az értelemben a tulajdonjog megszerzésének elengedhetetlen eleme. Erre a körülményre a 6:42. § magyarázata kapcsán még egy gondolat erejéig visszatérünk.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a kötelelem (kötelmi kötelezettség) teljesítése akkor jogszerű, ha a kötelmi adós a jogviszonybeli kötelezettségét a kötelelem tartalmával megegyezően teljesíti, leegyszerűsítve: a reális teljesítés elvének megfelelően, úgy, ahogyan kell, a megfelelő helyen és időben. A következő §-okban a kódex a teljesítési szabályokat pontosítja, körülírja, illetve bizonyos értelemben kivételeket fogalmaz meg [pl. 6:36. § (1) bekezdés].

6:35. § [A teljesítés ideje]

- (1) A teljesítés ideje meghatározható határnap vagy határidő tűzésével. Határnap tűzése esetén a szolgáltatást ezen a napon kell teljesíteni. Határidő megjelölése esetén a szolgáltatás a meghatározott időtartamon belül bármikor teljesíthető, kivéve, ha az eset körülményeiből az következik, hogy a jogosult választhatja meg a teljesítés időpontját.**
- (2) Ha a szolgáltatás rendeltetéséből a teljesítési idő megállapítható, a szolgáltatást ebben az időpontban kell teljesíteni.**
- (3) Ha a teljesítés idejét az (1)–(2) bekezdés alapján nem lehet megállapítani, a kötelezett a teljesítés előkészítéséhez szükséges idő elteltével köteles teljesíteni.**

A kötelmi szolgáltatás teljesítése kapcsán az egyik legnagyobb jelentősége a teljesítés idejének van. Míg a gyakorlati tapasztalatok szerint a teljesítési hely kifejezett szabályozására általában nem kerül sor – vélhetően annak okán is, hogy a törvénybeli diszpozitív főszabály megfelel a felek akaratának – addig a teljesítési idő megszokott eleme a szerződéseknek. A szerződéses jogviszonyokon kívül azonban valamennyi kötelmi szolgáltatás esetében nagy fontosságú körülmény a teljesítési idő. A teljesítési idő meghatározása az előszerződés esetében [lásd 6:73. § (1) bekezdés] az előszerződés alapján létrehozandó új szerződés keletkezése miatt is lényeges.

Éppen azért, mert a felek a jogviszonyukban ezt a kérdést általában részletesen rendezik, a Ptk. szinte csak áttekintő – valóban egyszerű, hézagpótló – szabályozást nyújt ebben a kérdésben. Így a 6:35. § (1) és (2) bekezdése – a korábban kialakult gyakorlati megoldásokhoz hasonló értelemben és tartalommal – szót ejt a teljesítési határnapról, valamint a határidőről, utóbbinál kiemelve, hogy a határidőn belüli teljesítés bármikor jogszerű, kivéve, ha az eset körülményeiből következően a jogosult választhatja meg a teljesítés időpontját. Előbbi esetben a kötelezett érdekében, utóbbi esetben pedig inkább a jogosult érdekére tekintve nyitott a határidő.

Megjegyzést érdemel, hogy a diszpozitív szabályozás okán a felek a fentiekől eltérő tartalmú rendelkezéseket is meghatározhatnak, pl. teljesítési időszakot állapíthatnak meg. Az is egyértelmű, hogy a szolgáltatás rendeltetése is meghatározhatja a teljesítési időt [melyhez esetleg a 6:63. § (5) bekezdésének már említett szabálya szerint még további kiegészítő elemek is csatlakozhatnak]. Annak sincs akadálya, hogy a teljesítés idejére jogszabály határozzon meg követendő magatartási szabályt [pl. 6:220. § (1) bekezdés].

Amennyiben a teljesítés ideje nincs körülírva, vagy azt nem lehet az (1) és (2) bekezdés alapján meghatározni, akkor a 6:35. § (3) bekezdése értelmében a kötelezett a teljesítés előkészítéséhez szükséges idő elteltével köteles teljesíteni. Ez azt jelenti, hogy a teljesítés ilyen esetben sem azonnali (a kézen-közön zajló ügyletektől eltekintve, melyeknél a szolgáltatások nyomban kicserélődnek, és a teljesítési idő szabályozása nem létfontosságú), hanem olyan idő elteltével kell szolgáltatni, mely az észszerűség és életszerűség kívánalmainak eleget téve elfogadható. Ezt Grosschmid nagyon találóan úgy fogalmazta meg, hogy az élet sodrából merített, nem pedig azt kiforgató mértéket kell

alkalmazni. Másképpen fogalmazva, ami irányadó ekörben, az nem más, mint „az obligáció velejárási tempója”. Ez a szabály bizonyos értelemben korlátozottan érvényesül a kártérítés esetében. A 6:532. § ugyanis kimondja, hogy a kártérítés a károsodás bekövetkeztekor – vagyis a kárkötelem keletkezésekor – nyomban esedékes. A kötelezett (károkozó) teljesítésének előkészítéséhez szükséges lehet ilyenkor a kár felmérése, a károkozó teljesítési kötelezettsége – pontosabban annak esedékessége és ezáltal a kamatfizetési kötelezettség is – azonban nem a kár összegének kiszámításának időpontjához, hanem a kár bekövetkeztéhez igazodik.

A polgári jogban számos esetben olyan helyzet áll elő, hogy a szolgáltatás teljesítésének időpontja nem magából a kötelemalapító szerződésből tűnik ki, hanem valamilyen jövőbeli eseményen múlik, későbbi jognyilatkozathoz kötődik. A teljesség – és a dogmatikai elhatárolás – igénye nélkül erről van szó pl. a 6:422. § (1) bekezdés esetében, mely kimondja, hogy a kezes akkor köteles teljesíteni, ha őt a teljesítésre a jogosult felszólította. Hasonló a helyzet olyankor is, amikor a kötelezettség esedékessé válásához a jogviszony felmondása szükséges.

A felek a teljesítési idő meghatározása mellett annak megváltoztatása terén is nagyfokú szabadsággal élhetnek. Így nincs akadálya annak, hogy a jogosult a kötelezettnek a teljesítésre halasztást engedjen, a felek az eredeti határidőt módosítsák stb. ám az sem kizárt, hogy a teljesítési határidő a felek megállapodása folytán rövidüljön. Ezzel rokon, ám speciális szabályai miatt külön tárgyalandó eset, amikor a kötelezett idő előtti teljesítésre jogosult (lásd a 6:36. §-t, a 6:43. §-t és a 6:131. §-t, illetőleg a megjelölt szakaszok említésekor tárgyalt egyéb, fontosabb eseteket). A teljesítési határidőt – a legtágabb, kötelmi jogi értelemben véve – befolyásolhatja a kötelezettel szembeni felszámolási eljárás megindítása [Cstv. 35. § (1) bekezdés], de a csődeljárás során részére biztosított fizetési haladék is [Cstv. 11. § rendelkezései, különös figyelemmel pl. a (4) bekezdésben rögzített joghatásokra]. A fizetési határidőt a szerződésszegés létszakában módosítja a póthatáridő is [6:154. § (2) bekezdés b) pont]. Ennek a célja egyrészt a szerződés megmentése, annak érdekében, hogy a szerződés betölthesse eredeti rendeltetését, másrésztől viszont előkészíti az érdekmúlás bizonyításának kötelezettsége nélküli elállás lehetőségét. A póthatáridő ezért – bár bővebben ehelyütt nem tárgyaljuk – nem csupán a teljesítési idő módosítása, hanem fordulópont is a kötelem életében.

A teljesítés ideje – amint arra fentebb már utaltunk – a kötelemszerű, illetve szerződésszerű teljesítés szempontjából döntő jelentőségű, a teljesítési időnek az esedékesség és a késedelem jogintézményei alkalmazásakor is komoly szerepe van.

6:36. § [Idő előtti teljesítés]

- (1) A jogosult a teljesítési idő előtt felajánlott teljesítést köteles elfogadni, ha az lényeges jogi érdekét nem sérti, és a kötelezett az ezzel járó többletköltséget viseli.**
- (2) A teljesítési idő előtti teljesítés elfogadása nem érinti a másik fél szolgáltatása teljesítésének esedékességét.**

A kötelezett a tartozását a kötelem tartalma szerinti időben köteles teljesíteni. Alapvető szabály, hogy a későbbi teljesítés nem jogszerű: a késedelem következményeivel külön foglalkozunk. Első ránézésre az idő előtti teljesítés is sérti a kötelemszerűség követelményét, ezzel kapcsolatban azonban a Ptk. finomabb megközelítést alkalmaz.

A 6:36. § (1) bekezdése főszabályként írja elő, hogy a jogosult az idő előtt felajánlott teljesítést el kell, hogy fogadja. E kötelezettség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítani tudja, hogy az idő előtti teljesítés lényeges jogi érdekét sérti.

Az elfogadási kötelezettség másik feltétele, hogy a kötelezett viselje az idő előtti teljesítéssel járó többletköltségeket. A 6:36. § (1) bekezdése a költség viseléséről szól, nem pedig előlegezéséről és viseléséről [mint pl. a 6:37. § (3) bekezdése vagy a 6:44. § (4) bekezdése], a megfogalmazásból viszont arra is lehetne következtetni, hogy a többletköltség viselése a teljesítés elfogadásának feltétele. Álláspontunk szerint a jogosult általában nem kötheti a költségek előlegezéséhez az elfogadást, kötelmi igénye tehát főszabályként a felmerült költségek utólagos érvényesítésére vonatkozik. Ez következik az elfogadási kötelezettség kimondásából és abból is, hogy az idő előtti teljesítés lényeges jogi érdeket nem sérthet. Az ilyen többletköltségek általában – szerződéses jogviszonyokban gondolkodva – nem tekinthetők jelentősnek a szerződéses szolgáltatás értékéhez képest. Jelentős többletköltség felmerülése azonban – ha azt a jogosult előlegezni nem tudná, tőle nem várható el stb. – felvetheti a lényeges jogi érdek sérelmét, s kizárja az elfogadási kötelezettséget. Ha azonban a kötelezett az előteljesítés felajánlásával egyidőben a költségeket meg is előlegezi (vagy arra biztosítékot ad), a teljesítést visszautasítani nem lehet.

A (2) bekezdés szerint az idő előtti teljesítés a kötelelem rendes menetéhez képest olyan elem, mely módosulást eredményez ugyan a tartalomban, de csak a kötelezetti szolgáltatás idejére nézve. Nem érinti – nem érintheti – a kötelelem eredeti tartalmát abban a vonatkozásban, ami az előbbre hozott szolgáltatás ellenértékét illeti. Ennek esedékessége a kötelelem eredeti szabályainak megfelelően alakul.

Megjegyzendő, hogy a Ptk. csak az idő előtti teljesítés lehetőségét rögzíti, de nem ad jogot a hitelezőnek arra, hogy a szolgáltatást előbb – a rendes lejárattal előtt – követelje. Azok az esetek, amikor a hitelező a kötelezett kötelmi kötelezettségének teljesítését előbbre hozhatja, kívül esnek a kötelmi jog közös szabályain [pl. Cstv. 35. § (1) bekezdése]. Természetes ugyanakkor, hogy maga a Ptk. – pl. a 6:232. § (2) bekezdésben – az idő előtti teljesítést kifejezetten lehetővé teheti.

6:37. § [A teljesítés helye]

- (1) Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, a szolgáltatásteljesítésének helye a kötelezettnek a kötelelem keletkezésének időpontja szerinti telephelye, ennek hiányában székhelye, természetes személy esetén lakóhelye, ennek hiányában szokásos tartózkodási helye.**
- (2) Ha a kötelezettnek több telephelye van, a teljesítés helyének azt a telephelyet kell tekinteni, amely a kötelelemmel a legszorosabb kapcsolatban áll.**
- (3) Ha a kötelelem keletkezését követően a teljesítési hely megváltozik, és erről a kötelezett a jogosultat értesíti, a teljesítés helye az új telephely vagy székhely, természetes személy esetén az új lakóhely vagy szokásos tartózkodási hely. A teljesítés helyének megváltozásából eredő többletköltséget a kötelezett előlegezi és viseli.**

Kuncz Ödön írta egy helyen, hogy a szolgáltatási helyre vonatkozó jogszabályok sohasem fogják csábítani a jogdogmatikust. A polgári jognak a teljesítési helyre vonatkozó rendelkezései azonban egyáltalán nem formálisak a Ptk.-ban, hanem komoly jelentőséggel bírnak.

A kötelmi szolgáltatást tartalmának megfelelően kell teljesíteni (6:34. §), a kötelemszerűségnek pedig eleme az is, hogy a teljesítés a megfelelő helyen történjen meg. A teljesítésnek eltérő helyen való felajánlása, eszközzése nem jogszerű, és nem jár a teljesítés joghatásával (kivéve természetesen azt az esetet, ha a kötelezett a más helyen való teljesítést jogszerűnek fogadja el). A szolgáltatási helynek külön jelentősége van azokban az esetekben, amikor valamilyen ingó dolgot – árut – kell a jogosult részére

szolgáltatni és azt szállítani (szállíttatni). Mivel a kárveszély – a dologban beálló, másra át nem hárítható károk viselésének kötelezettsége – a 6:122. § szerződési szabályának értelmében is a másik félre a teljesítéssel száll át, nem lényegtelen, hogy mit kell a szolgáltatás helyének tekinteni.

A teljesítés helyére nézve a törvényi főszabály a kötelezettnek a kötelelem keletkezésének időpontja szerinti telephelyéhez, székhelyéhez, természetes személy esetében lakóhelyéhez, illetve (ennek hiányában) szokásos tartózkodási helyéhez igazodik. Ha a kötelezettnek több telephelye van, a teljesítési hely az lesz, mely a kötelelemmel a legszorosabb kapcsolatban áll. Ez a „kötelelemmel legszorosabb kapcsolat” új kifejezés a Ptk.-ban, ám szemléletes és jól kezelhető, mely a kötelelem tartalmára, elsősorban a kötelezettet terhelő szolgáltatásra irányítja a figyelmet.

A 6:37. § (1) bekezdésének szabálya diszpozitív, melytől a felek akarategységben eltérhetnek (jellemzően szerződéses kapcsolatukban), de a Ptk. is eltérő szabályokat állapíthat meg. Így pl. a pénztartozások teljesítési helye (6:44. §) a dologszolgáltatásra szabott főszabály – jogosulthoz igazodó – ellentéte.

A teljesítés helye – esetlegesen annak megváltozása – kihatással lehet a teljesítés módjára is. Dologszolgáltatások vagy tevékenységkifejtő szerződések esetében a helyben kialakult szokásokra utalhatunk [melyek adott esetben, ha ennek feltételei fennállnak, ipso iure szerződési tartalomként is figyelembe jöhetnek, vö. 6:63. § (5) bekezdés]. Pénztartozások esetében a 6:45. § (1) és (2) bekezdései is kifejezetten utalnak a teljesítés helyére, mint a pénztartozás teljesítésének módját befolyásolni, alakítani képes körülményre.

Megjegyzést érdemel, hogy különleges rendelkezéseket tartalmaznak ebben a kérdésben a fogyasztói szerződésekre vonatkozó szabályok (pl. 6:219. §).

A teljesítés helye a kötelelem keletkezését követően megváltozhat. Amennyiben a kötelezett erről a jogosultat értesíti, a kötelelem tartalma minden külön módosító megállapodás nélkül – tehát a jogosult hozzájárulásának megkérése nélkül – módosul. A teljesítési hely a kötelemben mintegy kicserélődik. Ha a módosulás a jogosult számára többletköltséget jelent, ezt a kötelezett előlegezni és viselni köteles, hiszen ezzel a jogosultnak előre számolnia nem kellett. Abban az esetben, ha a kötelezett az új telephelyről, székhelyről stb. nem értesíti a jogosultat, úgy továbbra is az eredeti hely lesz a kötelelem teljesítésének helye, a jogosult tehát itt követelheti a szolgáltatást. Ha a kötelezett nem tud ezen a helyen teljesíteni, megszegi a szerződést. Más kérdés, hogy nézetünk szerint a kötelezett – amíg a jogosult a szerződéstől jogszerűen el nem áll – az új telephelyet stb. a jogosultnak bejelentheti, a költségek előlegezése és viselése után az új telephelyen teljesíthet, anélkül, hogy a szerződésszegés (tipikusan késedelem) következményei alól egyébként mentesülne. E szabály gyakorlati alkalmazásakor mindenesetre a kötelelem eredeti tartalmát, valamint a megváltozott körülmények vonatkozásában a felek rendeltetésszerű magatartását is vizsgálni kell.

A teljesítés helyének a nemzetközi magánjogi szabályok is nagy jelentőséget tulajdonítanak, komoly szerepe lehet pl. kizárólagos vagy kizárt joghatóság vonatkozásában [lásd pl. Nmtvr. 27. § (1) bekezdés, 55. §].

6:38. § [A teljesítés elismerése]

- (1) A jogosult a kötelezett kérelmére köteles a teljesítés tényének írásbeli elismerésére vagy a kötelezvény visszaadására.**

(2) Azt, aki felmutatja a jogosult írásba foglalt elismerő nyilatkozatát, a teljesítés elfogadására jogosított személynek kell tekinteni, kivéve, ha a körülményekből nyilvánvaló, hogy a teljesítés elfogadására nem jogosult.

Ha a kötelezett a jogosulttal szemben fennálló tartozását teljesíti, követelheti ennek igazolását. A tartozás teljesítésének igazolására szolgáló hagyományos intézmény a polgári jogban a nyugta, vagyis a teljesítés tényének írásbeli elismerése, de ilyen intézményként áll előttünk a 6:38. § (1) bekezdés alapján a kötelezvény visszaadása is.

A nyugtának mint okiratnak (mégpedig felmutatásának, birtokban tartásának és kiadásának egyaránt) a teljesítésre nézve fontos joghatásai vannak: a jogosult aláírásával ellátott nyugta felmutatóját a követelés átvételére feljogosított személynek kell tekinteni, a szabályos nyugta igazolja a teljesítést, ezáltal „megvéd” a kétszeri teljesítés veszélyétől. A nyugta kézben tartásához ezért sok esetben a teljesítés átvételére jogosultság vélelme fűződik. E vélelem azonban nem megdönthetetlen: ha a körülményekből nyilvánvaló, hogy a nyugtát felmutató személy nem lehet jogosult a teljesítés követelésére, a szolgáltatás nyújtását a kötelezett megtagadhatja, az eset körülményeihez képest további igazoláshoz kötheti.

Szorosan nem idevágó kérdés, csak megemlítjük, hogy a Vr. 39. § (1) bekezdése szerint a váltóadós nyugtázott váltó kiadását követelheti, a 39. § (3) bekezdése szerint pedig a váltóadós a részfizetésnek a váltón való feljegyzését, és nyugta adását követelheti.

A Legfelsőbb Bíróság egy elvi határozatában kifejtette, hogy ha a jogosult nyugtaadási kötelezettségét megtagadja, a kötelezett – választása szerint – visszatarthatja a teljesítést, méghozzá az 1959-es Ptk. 302. §-ának a jogosulti késedelemre vonatkozó szabályai következtében a szerződésszegés következményei nélkül, a tartozást bírói letétbe helyezheti, vagy teljesíthet, és a jogosultat a nyugta kiadására kérheti kötelezni (EBH2007.1615.). E lehetőségek rámutatnak arra, hogy a nyugta adása – kiadása – fontos elemként illeszkedik a tartozás teljesítésének menetébe: a szerződésszerűen felajánlott és megejtett teljesítés kapcsán kiadott nyugta a tartozást a megszűnés felé gördíti, míg a nyugtaadási kötelezettség elodázása vagy megtagadása megakasztja a kötelemszűnés folyamatát. Az más kérdés, hogy a kötelezett és a jogosult viszonyában a jogi helyzet ezután miképpen alakul (lásd fent): elképzelhető tehát, hogy a tartozás továbbra is fennmarad, ám a kötelezett – egyelőre – további teljesítési lépésekre nem köteles, vagy a teljesítés megtörténik ugyan (rendkívüli teljesítés, pl. bírói vagy közjegyzői letétbe), de a jogviszony átalakul, és megváltozott minőségben él tovább (a jogosult a letétből való kiadást követelheti stb.).

Nem lényegtelen szövegbeli változás a Ptk. 6:38. § (1) bekezdésében, hogy az új kódex nem említi, hogy a nyugta kiadása vagy a kötelezvény visszaadása a teljesítéskor követelhető [1959-es Ptk. 284. § (1) bekezdés]. A Ptk. hatálya alá tartozó jogviszonyokban ezért – bár nézetünk szerint a korábbi jogviszonyokban is ez lett volna a helyes álláspont – a kötelezett a teljesítés után is követelheti a nyugta kiadását. Nem tartható tehát a bírói gyakorlatból ismert, ám vitatható megközelítés, mely szerint a teljesítés a kötelmet megszünteti, ezért nyugta kiadását már nem lehet követelni (ÍH2013.65.). A kötelezettnek ugyanis a megtörtént teljesítés igazolása később is érdekében állhat. Egyetlen példával élve a vevőnek a teljesítést követően is lényeges jogi érdeke fűződhet ahhoz, hogy a tulajdonjog fenntartásával vásárolt dolog vételárának kiegyenlítését igazolhassa, hiszen adott esetben ettől függ, ezen múlik az általa gyakorolt rendelkezés jogszerűsége.

6:39. § [A teljesítési költségek viselése]
A teljesítéssel járó költségek a kötelezettet terhelik.

Az 1959-es Ptk. a teljesítéssel kapcsolatos költségek viseléséről a szerződési szabályok között ejtett szót [1959-es Ptk. 283. § (3) bekezdés]. A Ptk. a kötelelem teljesítése körében rendelkezik erről a kérdésről, nyilvánvalóan diszpozitív szabályozással, ám valamennyi – nem csupán szerződéses – kötelmi szolgáltatás teljesítésére vonatkozóan. Az új szabály szerint a szolgáltatás teljesítésével összefüggésben felmerülő költségek, kiadások a kötelezettet terhelik. Visszterhes szerződések esetében – ahol a felek kölcsönösen szolgáltatással, szolgáltatásokkal tartoznak egymásnak – világos, hogy az érdekelteket a maguk szolgáltatásai tekintetében külön-külön kötelezettek kell tekinteni a költségviselés szempontjából is. Ez független attól, hogy a jogi köznyelv egyes jogviszonyokban az egyik alanyt hagyományosan inkább jogosult, míg a másikat kötelezett elnevezéssel illeti. Jogszabály eltérő vagy értelmező-pontosító rendelkezéseket tartalmazhat. Az érdekszempontra figyelembevételére példa a 6:218. § megoldása, mely az adásvétel kapcsán rendezi az egyes szerződési cselekményekkel összefüggésben előálló költségek viselésének kötelezettségét, nyilván itt is diszpozitív, de eltérő rendelkezés hiányában irányadó szabályt adva. A teljesítési költségekre nézve speciális – esetleg az előlegezésre is kiterjedő – szabályozást nyújt a törvény arra az esetre, ha a kötelelem keletkezéskori jogviszonyállapothoz képest változás áll be a kötelemben, pl. a teljesítés helye módosul [lásd a 6:37. § (3) bekezdést].

6:40. § [Fajlagos szolgáltatás elosztása]

- (1) Ha valaki fajta és mennyiség szerint meghatározott dolgokat ugyanannak a személynek különböző helyekre köteles küldeni, de az egész mennyiséget nem tudja szolgáltatni, a jogosult rendelkezése szerint köteles a rendelkezésre álló mennyiséget elosztani.**
- (2) Ha a jogosult felszólítás ellenére nem rendelkezik, a kötelezett az egyes helyekre járó mennyiséget arányosan köteles csökkenteni.**

A 6:40. § rendelkezése – a (2) bekezdésnek a nemzetgazdasági érdekre való hivatkozása elhagyásával – változatlan szöveggel veszi át az 1959-es Ptk. 291. §-át. A normaszövegben érintett jogi helyzetben nyilvánvaló főszabály, hogy a kötelezettnek meg kell kísérelnie a jogosult felhívását, annak érdekében, hogy a különböző helyekre szállítandó – de összességében nem elegendő – szolgáltatások elosztása miként történjen. A jogosulti rendelkezés – akár többletköltségek felmerülése esetén is, ami adódhat abból, hogy a küldendő mennyiséget át kell csoportosítani – köti a kötelezettet. Ha viszont a jogosult felszólítás ellenére elvárható, észszerű határidőn belül nem nyilatkozik, abból arra lehet következtetni, hogy az adott mennyiségek arányos csökkentése nem ellenkezik az érdekeivel. A kötelezettet tehát nem illeti választási lehetőség arra nézve, hogy a számára legkedvezőbb elosztást alkalmazza. A szabály egyébként diszpozitív, a felek tehát szerződésükben a 6:40. § szabályaitól eltérhetnek, miként annak sincs akadálya, hogy az (1) bekezdésben említett értesítés elküldésének módját, a (2) bekezdésben hivatkozott jogosulti válasz megérkezésének határidejét is szabadon rendezzék.

6:41. § [Elszámolás több tartozás esetén]

- (1) Ha a kötelezettet a jogosulttal szemben több egynemű szolgáltatás terheli, és a felajánlott teljesítés nem fedezi valamennyi tartozását, a kötelezett a teljesítés időpontjában megjelölheti, hogy mely tartozására kívánja azt elszámolni.**
- (2) Ha a kötelezett a tartozások elszámolásának rendjéről nem rendelkezett, és egyértelmű szándéka sem ismerhető fel, a másik fél jogosult eldönteni, hogy az esedékes és nem vitás tartozások közül a teljesítést melyik tartozásra számolja el. A jogosult döntéséről a kötelezettet megfelelő határidőn belül értesíteni köteles.**
- (3) Ha egyik fél sem rendelkezett, vagy a jogosult döntéséről a kötelezettet nem értesítette, a teljesítést a régebben lejárt, azonos lejárat esetén a kevésbé biztosított, egyenlő mértékben biztosított követelések közül a kötelezettre terhesebb tartozásra kell elszámolni.**
- (4) Ha a teljesítés a (3) bekezdés alapján nem számolható el, azt valamennyi tartozásra arányosan kell elszámolni.**

A 6:41. § rendelkezése azt a helyzetet rendezi, ha a kötelezettnek a jogosulttal szemben több (egynemű) tartozása áll fenn, és a teljesítés nem fedezi valamennyi tartozást. Ilyenkor a szolgáltatást a 6:41. § (1) bekezdése értelmében elsősorban a kötelezett rendelkezése szerint, kifejezett nyilatkozat hiányában pedig [vö. 6:41. § (2) bekezdésének első fordulata] arra a tartozásra kell elszámolni, melyre felismerhetően szánta. Ez utóbbi alatt bizonyosan érthető az is, ha a kötelezettnek több különböző – egymástól jól megkülönböztethető összegű – pénztartozása áll fenn, s az általa teljesített fizetés az egyik tőketartozás összegével pontosan megegyezik.

Ha a kötelezett az elszámolás rendjéről a teljesítés időpontjában – és nem később – nem rendelkezett, és a szándéka sem ismerhető fel, úgy a teljesítés elszámolásának módjára a jogosult nyilatkozata lesz irányadó. A 6:41. § (2) bekezdése értelmében ez a jogi lehetőség azonban korlátozott: egyrészt a hitelező csak az esedékes és nem vitás kötelezettségek törlesztésére (kielégítésére) fordíthatja a teljesítést, másrészt a jogosult e döntéséről a kötelezettet megfelelő időn belül értesíteni köteles. Annak eldöntése, hogy mit értünk „megfelelő határidő” alatt, az az eset összes körülményén múlik. Nyilvánvaló, hogy ezt a kérdést a felek szerződésükben is rendezhetik (pl. keretszerződésben vagy akár általános szerződési feltételekben is), a kötelezettnek vagy a jogosultnak erre irányuló szerződési akaratnyilatkozatát tehát el kell fogadni. Egyértelmű, hogy ellenkező jogszabályi rendelkezés hiányában nincs akadálya annak sem, hogy akár a kötelezett, akár a 6:41. § (2) bekezdésében foglalt felhatalmazással élve a jogosult a kötelezett által teljesített szolgáltatást több tartozásra is megosztva számolja el.

Abban az esetben, ha a jogosult nem jelölte ki a törlesztésre kerülő tartozást (tartozásokat), a választása nem jogszerű (pl. vitatott követelést jelölt meg), vagy döntéséről megfelelő határidőn belül nem értesítette a kötelezettet, úgy az elszámolás rendjét a törvény – egyébként diszpozitív – szabályai veszik át. A 6:41. § (3) bekezdése értelmében elsősorban a régebben lejárt, azonos lejárat esetén a kevésbé biztosított, végül a kötelezettre nézve terhesebb követelés fedezésére kell fordítani. Ha a (3) bekezdés imént idézett szabálya alapján a teljesítés nem számolható el, akkor arányosításnak van helye.

Ezeket a szabályokat a Ptk. 6:46. § rendelkezésével együtt kell alkalmazni. Ha tehát a teljesítés több pénzszolgáltatásra számolandó el, akkor a 6:41. § szerint kijelölt tartozás esetében irányadónak kell tekinteni a költség, kamat, főtartozás elszámolási sorrendet (EBH2000.311.).

Megjegyzendő végül, hogy a több fennálló tartozás elszámolására vonatkozó Ptk.-beli szabály – mint már említettük – diszpozitív ugyan, az eltérés (különösen annak nem

megfelelő szabályozása) egyes esetekben azonban érvénytelenséget eredményezhet. Más megítélés alá eshet viszont – különösen fogyasztói szerződésben, jellemzően általános szerződési feltételek között – annak kikötése, hogy a jogosult az elszámolás sorrendjét a kötelezettel szemben akár több szerződéses viszonyra nézve is egyoldalúan jogosult meghatározni. Az ilyen szerződési feltétel tisztességtelennek minősülhet.

IX. Fejezet

A pénztartozás teljesítése

6:42. § [Fizetés]

- (1) Pénztartozást pénz tulajdonjogának a jogosult részére való átruházása vagy a jogosult fizetési számlájára való befizetés vagy átutalás útján lehet teljesíteni.**
- (2) A pénztartozás készpénzfizetés esetén a pénz átvételének időpontjában, egyéb esetben abban az időpontban válik teljesítetté, amikor a pénzt a jogosult fizetési számláján a jogosult számlavezető bankja jóváírta vagy azt jóvá kellett volna írnia.**
- (3) Ezeket a rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni minden egyéb, pénz átadására irányuló kötelezettség teljesítésére is.**

A pénztartozás teljesítése címet viselő fejezet a pénztartozás megfizetésével foglalkozik. A fizetés – ahogyan arra már annak idején Grosschmid is rámutatott – a kötelmi jogban a pénztartozás teljesítésére fenntartott fogalom.

A pénztartozás tág értelemben olyan kötelem, amelynek tárgya pénz szolgáltatása, mely lehet fő- és ellenszolgáltatás, mellékszolgáltatás, lehet a kötelemnek eredeti tárgya vagy felválthatja, pótolhatja (egészben vagy részben) az eredeti kötelmi kötelezettséget (kártérítés, kötbér stb.). Ilyenként a leggyakoribb kötelmi szolgáltatások egyike.

A pénztartozás teljesítése alapvetően kétféleképpen történhet. Eltérő módon történik akkor, amikor pénzegyedek útján ejtik meg, megint másként, ha számlaforgalom segítségével teljesít az adós. Abban a kérdésben, hogy a pénzbeli szolgáltatást készpénzben vagy átutalás útján lehet, illetőleg kell-e teljesíteni, a kötelmi jogi közös szabályok nem foglalnak állást. Ebben a kérdésben esetenként kell megoldást keresni, azzal, hogy a felek szerződési megállapodása, jogszabály rendelkezése, de akár a kötelem természete is eligazíthat minket. E kérdésnek jelentősége lehet a teljesítési hely megválasztása kapcsán, illetve következménye van a teljesítés jogszerűségének (még korábban: a teljesítés megtörténtének) megítélésekor.

A pénzegyedek tulajdonának átruházásával történő teljesítés (érme, bankjegy) a tulajdonátruházás szabályai szerint történik. Ez azt jelenti, hogy a pénzegyedek tulajdonjogának átruházása a dologi jogi rendelkezések, ezen belül is a birtokátruházásra vonatkozó szabályok figyelembevételével és megtartásával megy végbe. Ez az ún. készpénzfizetés, mely a szolgáltatás tárgyát tekintve a fajlagos szolgáltatásokhoz áll a legközelebb, azzal, hogy ilyen esetben egyszerre kell figyelemmel lenni a dologi jogi szabályokra és a pénztartozás kötelmi jogi vonásaira. Ilyenkor a teljesítés – amint arra a (2) bekezdés kitér – a pénz átvételének, a birtokátruházás megvalósulásának időpontjában történik meg.

A másik lehetséges út a 6:42. § (1) bekezdése szerint a bankszámla útján való teljesítés. Ez az átfogó megjelölés azt az esetet takarja, amikor a pénztartozás teljesítése átutalás vagy a jogosult számlájára való befizetés útján történik meg. Ilyenkor a tartozás akkor válik teljesítetté, amikor a jogosult számláján a bank a pénzt jóváírta, vagy azt – a rá vonatkozó szabályok mellett – jóvá kellett volna írnia. Ez utóbbi fordulatnak nagy

jelentősége lehet olyan esetekben, amikor a felek szerződése vagy a jogszabály rendelkezése a pénztartozás megfizetéséhez a teljesítésen túl további jogkövetkezményeket fűz, ahhoz további joghatásokat kapcsol. Egyetlen példával élve egy tulajdonjog-fenntartással eladott ingó dolog tulajdonjoga abban az időpontban száll át, még hozzá ipso iure a vevőre, amikor a vételár kiegyenlítése megtörténik. Ez az időpont határozza meg a vevő tulajdonszerzésének pillanatát, s változtatja meg (megszünteti, keletkezteti) a dolog feletti rendelkezési jogot stb. Ha az eladó számlavezető bankja – bármilyen oknál fogva – nem írja jóvá a vevő által fizetett összeget a jogosult bankszámláján, ez a vevő tulajdonszerzése és az eladó tulajdonjogának megszűnése szempontjából irreleváns: az az időpont lesz ugyanis az irányadó, amikor a jóváírásnak meg kellett volna történnie.

A (3) bekezdés szabálya szerint ezeket a rendelkezéseket kell – megfelelően – alkalmazni azokban az esetekben is, amikor a pénz átadása nem esik a klasszikus értelemben vett fizetés fogalma alá, vagyis, amikor a pénzzolgáltatás nem valamilyen szolgáltatás ellenértékeként jelenik meg (ebben az esetben beszélünk ugyanis általában kötelmi jogi értelemben fizetésről). Ha pl. a kötelezett foglaló adására – megfizetésére – vállal kötelezettséget, annak teljesítésére, különösen a teljesítés megtörténtének időpontjára a 6:42. § (1)–(2) bekezdésének rendelkezéseit kell alkalmazni. Ugyanez a helyzet akkor is, ha valamelyik fél kötelezettsége pénz átadására vagy visszaadására vonatkozik, pl. rendhagyó haszonélvezet vagy pénzletét esetében, azzal, hogy a sajátos – nem fizetési célú – pénzzolgáltatások nagyon sok esetben a fizetésre vonatkozó szabályoktól eltérő megítélés alá esnek.

6:43. §

[Pénztartozás idő előtti teljesítése]

A jogosult a teljesítési idő előtt felajánlott teljesítést köteles elfogadni.

A 6:43. § rendelkezése olyan kötelmi közös szabály, mely valamennyi – tehát nem csak szerződéses – pénztartozás teljesítésére vonatkozik. A 6:36. § magyarázatánál már foglalkoztunk az idő előtti teljesítés kérdéskörével, az ott elmondottakhoz képest a jelen szakasz a pénztartozásokra irányadó szabályt rögzíti.

A 6:43. § értelmében a pénztartozás idő előtti teljesítését a jogosult köteles elfogadni. A jogalkotó ezt az elfogadási kötelezettséget nem köti össze a lényeges jogi érdek hiányával mint előfeltétellel, sem a költségek viselésének kötelezettségével. Ennek oka, hogy általában véve a pénztartozás teljesítési idő előtti megfizetése nem eredményez a jogosultra nézve sem vagyoni sem egyéb sérelmet, jellemzően többletköltségeket sem okoz. Bár ez a Ptk.-beli szabály nem rendelkezik róla, nézetünk szerint nem kizárt, hogy a jogosult az előteljesítéssel felmerülő igazolt költségeit érvényesítse.

A fenti jogszabályi rendelkezés diszpozitív kötelmi norma, a felek tehát – élve a 6:1. § (3) bekezdésében foglalt lehetőséggel – a 6:43. § rendelkezéseitől eltérhetnek, ezen belül kizárhatják az előteljesítés elfogadásának kötelezettségét vagy az előteljesítés lehetőségét – kötelemszerűségének megítélését – feltételekhez köthetik. Az előteljesítés tehát – közkeletű elnevezéssel élve – „beárazható” – természetesen – az érvénytelenségi korlátok között. Az ilyen megállapodások jogszerűek lehetnek, melyek a kötelelem közös, a szerződések általános szabályai, adott esetben pedig a szóban forgó konkrét kötelmi, jellemzően szerződési viszonyra vonatkozó szabályok szerint ítélandók meg. Itt kell utalnunk arra, hogy a 6:131. § a fogyasztói szerződésből eredő pénztartozás idő előtti teljesítésére nézve szigorúbb szabályokat állapít meg.

Megjegyzést érdemel, hogy más szabályok mellett a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény 23–25. §-ai külön, részletesen foglalkoznak az előtörlesztés szabályaival.

6:44. § [Pénztartozás teljesítésének helye]

- (1) A pénztartozás teljesítésének helye készpénzfizetés esetén a jogosultnak a kötelem keletkezésének időpontja szerinti telephelye, ennek hiányában székhelye, természetes személy esetén a jogosult lakóhelye, ennek hiányában szokásos tartózkodási helye. Ha a pénztartozást a kötelezett nem készpénzfizetéssel teljesíti, a pénztartozás teljesítésének helye a jogosultnak a kötelem keletkezésének időpontja szerinti fizetési számláját vezető bank telephelye, ennek hiányában székhelye. Ha a kötelem keletkezésének időpontjában a jogosultnak több fizetési számlája van, a kötelezettet a teljesítési hely tekintetében választási jog illeti meg.**
- (2) Ha a jogosultnak több telephelye van, a teljesítés helyének azt a telephelyet kell tekinteni, amely a kötelemmel a legszorosabb kapcsolatban áll.**
- (3) Ha a készpénztartozás keletkezését követően a teljesítési hely megváltozik, és erről a jogosult a kötelezettet értesíti, a teljesítés helye az új telephely vagy székhely, természetes személy esetén az új lakóhely vagy szokásos tartózkodási hely.**
- (4) A teljesítés helyének megváltozásából eredő többletköltséget a jogosult előlegezi és viseli.**

A 6:44. § a pénztartozás teljesítési helyére vonatkozó szabályokat tartalmazza. Előre kell bocsátani, hogy ezek a rendelkezések – akárcsak a kötelem teljesítési helyének közös szabályai – diszpozitív normák, azaz a 6:44. §-ban rögzített főszabálytól a felek egyező akarattal eltérhetnek. Nyilvánvaló, hogy a diszpozitív szabálytól való eltérés a szerződéses viszonyokban lesz jellemző, ám nem lehet kizárni egyéb esetekben sem, a kötelem alanyai ugyanis – a 6:1. § (3) bekezdésének rendelkezésére támaszkodva – akarategységben egyébként, tehát nem szerződéses kötelmi jogviszonyuk tartalmát (ezen belül pedig a teljesítési helyet is) a törvénytől eltérően szabályozhatják.

A törvény rendelkezései elsősorban a készpénzfizetés és az egyéb úton [lásd 6:42. § (1) bekezdés] megvalósuló fizetés között tesznek különbséget, azzal az egyező vonással, hogy mindkét esetben egy sorrend felállításával rendezi a jogalkotó a teljesítési hely kérdését, az elsőként szabályozott lehetőség hiányában lépve tovább a következőre. További egyezés a szabályozási módszert tekintve, hogy a jogalkotó a kötelem keletkezéskori állapotához igazítja a teljesítési hely meghatározását. Abban a kérdésben, hogy a kötelem mikor keletkezik, keletkezett, kötelemkeletkeztető tényállásonként eltérő jogi tény lesz a döntő. A szerződés esetében a szerződés létrejötte, egy deliktuális kárkötelem esetében a kár bekövetkezése lesz az irányadó.

A jogszabály úgy szól, hogy „készpénzfizetés esetén” vagy arra az esetre, ha „a pénztartozást a kötelezett nem készpénzfizetéssel teljesíti”, ez vagy az a szabály. Ebből arra lehet következtetni, hogy – egyéb, kötelező jogszabályi vagy szerződési rendelkezés hiányában – maga a kötelezett választhat, hogy a kötelezettségét készpénzzel vagy átutalás útján fogja teljesíteni – ennek megfelelően a teljesítési hely eltérően alakulhat.

Készpénzben való teljesítés esetén jogi személy jogosultnál telephely vagy székhely, míg természetes személy jogosult esetében lakóhely, szokásos tartózkodási hely a sorrend. Nem készpénzfizetés esetében nincs ilyen alanyra vetített megkülönböztetés: a diszpozitív sorrend a jogosult fizetési számláját vezető bank telephelye, ennek hiányában székhelye. Több fizetési számla esetében a kötelezettet választási lehetőség illeti meg.

A (2) bekezdés szabálya a készpénzfizetésre ad további szabályokat. Ha a fizetési helyet a jogosult telephelye határozza meg, és a jogosultnak több telephelye van, abban az esetben a kötelezettet nem illeti meg választás – ellentétben az (1) bekezdés utolsó fordulatával – hanem azt a telephelyet tekinti a diszpozitív szabály teljesítési helynek, amely a kötelelemmel a legszorosabb kapcsolatban áll. Ezt a fogalmat a törvény nem magyarázza meg, ezért esetenként bírálendő el, melyik telephelyre illik ez a megfogalmazás, az is elképzelhető, hogy ugyanazon kötelelemkeletkeztető tényállás esetében is más és más lehet. Így pl. a kötelelemmel szorosabb kapcsolatot mutat a szolgáltatás teljesítésének helye (ha a szolgáltatást az adott telephelyen kellett teljesíteni), mint a szerződés létrejöttének közigazgatási egysége vagy az a telephely, amely egyébként a jogosult székhelyével azonos városban található. Egy kárkötelelem esetében a károkozás helye is ilyen szoros kapcsolatot mutató hely lehet, de előfordulhat az is, hogy az adott kötelelemmel a jogosult egyik telephelye sem áll szoros kapcsolatban (pl. egy alaptalan gazdagodásra alapított kötelmi követelés esetében). Ilyenkor nézetünk szerint a kötelezettet a kötelmi jogi értelemben „egyenrangú” telephelyek között választási jog illeti meg.

A (3) bekezdés szintén készpénzfizetés melletti teljesítésre ad különleges szabályt. Figyelemre méltó – bár nem tudni, hogy a jogalkotó részéről tudatos volt-e a megfogalmazásbeli különbség – hogy e körben a jogszabály készpénztartozásról ejt szót, szemben az (1) bekezdéssel, mely készpénzben teljesített pénztartozásról rendelkezik. A (3) bekezdés ugyanis azokra az esetekre alkalmazható, amikor a kötelezett készpénzben kell, hogy teljesítsen, és nem egyszerűen jogosult készpénzben is teljesíteni. Ilyenkor ugyanis a készpénztartozás elvileg szigorúan kijelöli a teljesítési helyet – lásd fent – ennek változása esetén ezért változás áll be a kötelelem tartalmában is. A 6:37. §-nál már elmondottakhoz hasonlóan ebben az esetben is szükséges, hogy a jogosult a kötelezettet a telephely, székhely megváltozásáról értesítse.

Végül megjegyzést érdemel, hogy akár csak a Ptk. 6:37. § (3) bekezdésének a teljesítés helyére vonatkozó közös kötelmi szabálya, a 6:44. § (4) bekezdése is rendelkezik a teljesítési hely megváltozásából eredő többletköltségek viselésének sorsáról. A jogszabályhely kimondja, hogy az ilyen kiadásokat a jogosult előlegezi és viseli. Ez a szabály alapvetően a készpénzfizetés esetén értelmezhető, amikor is a pénzt egyszerűen szólva „el kell vinni a jogosulthoz”. Nem kizárt, bár kisebb gyakorlati esélye van annak, hogy az átutalással való teljesítés jelentsen nagyobb költséget a számlavezető bank megváltozása folytán a kötelezett számára. Ilyenkor ezt a szabályt megfelelően alkalmazni lehet. Megjegyzést érdemel, hogy a fizetési hely megválasztása egyes esetekben – a készpénzfizetés vagy átutalás közötti válogatással – a kötelezett döntési jogkörébe tartozik, ilyen esetben a jogkövetkezmények alkalmazása (visszaélésszerű magatartások kiszűrése érdekében) nagy figyelmet igényelhet.

6:45. § [Pénztartozás teljesítésének módja]

- (1) A pénztartozást a teljesítés helyén és idején érvényben lévő pénznemben kell megfizetni.**
- (2) A más pénznemben meghatározott pénztartozást a teljesítés helye szerinti jegybank által a teljesítés idején meghatározott árfolyam – ha ilyen nincs, a pénzüpi árfolyam – alapján kell átszámítani. Ha a pénztartozás külföldi pénznemben teljesítendő, és**

a teljesítés idején a tartozás a külföldi pénznemben nem teljesíthető, a pénztartozást az (1) bekezdésben foglaltak szerint kell teljesíteni.

A 6:45. § a pénztartozás teljesítésének módja cím alatt lényegében a pénztartozás pénzneméről, a más pénznemben meghatározott pénztartozásokról ejt szó. Más pénznem alatt a törvényes – azaz a teljesítés helyén és idején érvényben lévő – pénznemtől eltérő pénznemet kell érteni.

A Ptk.ban nem találunk a pénztartozásokra, pl. pénznemének meghatározására vonatkozó absztrakt szabályokat. A 6:45. § a kötelem teljesítéséről szóló III. Címben, a pénztartozás teljesítése nevet viselő IX. Fejezetben helyezkedik el. Ez előrevetíti, hogy a kódex ehelyütt nem a pénzkötelem sajátos természetével foglalkozik, hanem a teljesítésre koncentrál. Ez nem kifogásolható, mindösszesen arra kell felhívni a figyelmet, hogy a teljesítésre vonatkozó rendelkezések megértéséhez az alapokat gyakran a kódexen kívül – a jogtudomány eredményei között – kell keresnünk. Így van ez a tartozás pénznemével kapcsolatban is.

A pénztartozás meghatározásakor és teljesítésekor egyaránt lényeges kérdés a pénztartozás pénzneme. Fogalmi szinten minden pénztartozás esetében meg kell különböztetnünk a kirovó és a lerovó pénznemet: az előbbi a kötelmi szolgáltatás *mértékét*, utóbbi a tényleges fizetés *eszközét* határozza meg. A kirovó (vagy számolási) összeg egyszerűen fogalmazva az a pénznem, melyben a tartozás megállapításra kerül, míg a lerovó azt a pénznemet jelöli, melyben a pénztartozást ténylegesen teljesíteni, amely pénznemben a valóságban fizetni kell.

A 6:45. § (1) bekezdése főszabályként a törvényes pénznemben való fizetést, lerovást irányozza elő. Hagyományos értelmezés szerint ezzel a kódex a törvényes fizetési pénznem – Magyarországon jelenleg a forint – védelmét szolgálja, egyszerűbb megközelítésben a törvényes pénznemet preferálja. Ez a szabály diszpozitív, nincs akadálya annak, hogy a felek – amint arra fent utaltunk – ténylegesen idegen pénznemben való fizetést irányozzanak elő (effektivitás kikötése). Megjegyzést érdemel, hogy a valóságban idegen pénznemben való fizetés előírható úgy is, hogy a kirovó és a lerovó ugyanaz a pénznem, de ezek akár el is térhetnek egymástól (mindkettő különbözhet a törvényes – régiesen hangzó kifejezéssel élve folyó – pénznemtől).

A 6:45. § (2) bekezdése két, egymástól elkülönítendő kérdést szabályoz. Az első mondat az idegen pénznemben meghatározott (kirótt) pénztartozás átszámításáról rendelkezik. Ha tehát a pénztartozás pl. svájci frankban van megállapítva, de a 6:45. § (1) bekezdése értelmében belföldön, forintban fizetendő (vö. a 6:44. § szabályaival is), akkor a pénztartozást át kell számítani. Ez az átszámítás a teljesítés helye szerinti jegybank által, az adott pénznemre megállapított árfolyam szerint történik. Ilyen hiányában a pénzpiaci árfolyam az irányadó.

Előfordulhat, hogy a kirovó pénznem mozdulatlansága esetén is a lerovó pénznem a kötelem születésétől a teljesítésig eltelt idő alatt megváltozik. Ennek oka lehet az, hogy a teljesítés helyének törvényes fizetőeszközét más váltja fel, de sokkal életszerűbb, hogy a teljesítési hely megváltozik. Erre vonatkozóan lásd a 6:44. § (3) bekezdésének magyarázatát is. Ha a jogosult értesíti a kötelezettet pl. a telephelye, székhelye megváltozásáról, a teljesítés helye ezután az új telephelye, székhelye lesz stb. Ez a kötelem módosulás a 6:45. § (1) bekezdése folytán ipso iure kihat a pénzkötelemre is.

A (2) bekezdés második mondata az előbbiekkal szemben arról a helyzetről rendelkezik, ha a pénztartozás – jellemzően a felek ilyen tartalmú megállapodása, az ún. effektivitási klauzula miatt – valóságban (ténylegesen) idegen pénznemben fizetendő, és ez nem lehetséges. Ennek oka lehet az, hogy az adott pénznemben való fizetést időközben

jogszabály megtiltotta, a pénznem megszűnt stb. Ilyenkor a teljesítés és az átszámítás a 6:45. § (1) bekezdés alapján történik, tehát a fizetési – lerovó – pénznem a teljesítés helyén és idején érvényben lévő pénznem lesz.

Nem szabad azonban szem előtt téveszteni, hogy a Ptk. idézett rendelkezése a pénztartozás teljesítésére vonatkozó szabály. Ebből következik, hogy a lerovandó összeg számítása (kiszámítása, átszámítása, átváltása stb.) teljesítési kérdés, s nem a pénztartozás meghatározását célozza (mint említettük, ebben a vonatkozásban a kirovó pénznemé a főszerep). Ha tehát egy pénztartozás idegen pénznemben került meghatározásra, úgy pl. az adóst pénzfizetésben marasztaló ítélet sem szólhat más pénznemben, mint a kirovó pénznemben. A Ptk. pénztartozásra vonatkozó szabályai nem teszik lehetővé (még kevésbé kötelezővé), hogy a marasztaló ítélet egy pl. euróban meghatározott (kirótt), ám a 6:45. § (1)–(2) bekezdésének szabálya alapján átszámítandó fizetési kötelezettség esetében az átváltást, átszámítást már az ítéletben elvégezze. Ugyanez áll egyébként az okiratnak végrehajtási záradékkal való ellátása esetére is. Ha a kötelezett tartozása idegen pénznemben van meghatározva, akkor az eljáró bíróságoknak, hatóságoknak nem egyszerűen joga vagy lehetősége, hanem kötelessége, hogy ebben a pénznemben marasztaljon. Csak ebben az esetben érvényesülhet az a törvénybeli rendelkezés, mely szerint az idegen pénznemben meghatározott tartozást a fizetés helyén és idején érvényben lévő árfolyam (ár) alapulvételével kell átszámítani.

6:46. § [Elszámolás több tartozás esetén]

Ha a pénztartozás teljesítéseként fizetett összeg az egész tartozás kiegyenlítésére nem elegendő, azt – ha a jogosult eltérően nem rendelkezett, és egyértelmű szándéka sem ismerhető fel – elsősorban a költségekre, majd a kamatokra és végül a főtartozásra kell elszámolni.

A 6:46. § némiképpen módosított tartalommal veszi át az 1959-es Ptk. 293. §-ának a rendelkezését.

Az idézett jogszabályhely azt a kérdést rendezzi, hogy miként kell eljárni abban az esetben, ha a kötelezett a jogosulttal szemben fennálló tartozására teljesít ugyan, ám az általa megfizetett összeg nem fedezi a tőkeösszeget, az esedékes kamatokat, illetve a követelés érvényesítésével összefüggésben a jogosultnál felmerült költségeket.

A jogalkotó által felállított szabály egyértelműen a jogosulti akarat érvényesülését támogatja, legyen az kifejezetten kinyilvánított (ad hoc kijelentett vagy szerződésben előre rögzített) jognyilatkozat vagy egyértelműen következtethető (felismerhető) szándék. Ha ilyen nincs, akkor a jogszabályi sorrend szerint előbb a költség, majd a kamat végül a főtartozás törlesztése történik meg. A szabály mindenesetre diszpozitív.

A törvény nem ad szabályt arra nézve, miként gyakorolhatja a hitelező ezt az őt megillető jogviszonyt alakító jogosultságot. Megteheti-e példának okáért, hogy „egyszer ilyen, egyszer olyan” elszámolási módot alkalmaz? Nézetünk szerint ez a kérdés általánosságban nem válaszolható meg, a helyes megoldás megjelölése érdekében a jognyilatkozatok gyakorlásának alapvető szabályait kell szem előtt tartani (elsősorban az együttműködési kötelezettség és a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményére kell figyelemmel lenni). Ha tehát a jogosult hosszabb időn át egyfajta megoldást alkalmaz, pl. tartós szerződéses kapcsolatban a fizetett összegeket elsőként rendszeresen tőkére számolja el, az még nem zárja el attól, hogy utóbb másik – történetesen a 6:46. § szerinti – elszámolási módra térjen át. Mindenesetre a jóhiszemű és tisztesség elve, valamint az elvárható magatartás tanúsításának kötelezettsége megkívánja, hogy a kialakult

gyakorlat megváltoztatását előre közölje a kötelezettel. A jogi helyzet némiképpen a Grosschmid által is tárgyalt érdekleengedés problémájához hasonlít.

Kérdésként merülhet fel, hogy mit kell – lehet – az elszámolás során költségként figyelembe venni, azaz milyen költségeket kell, illetve lehet az elszámolásba bevonni? Itt elsősorban az igényérvényesítés költségeire kell gondolni, mint pl. levelezési (felszólítási) költségek, ügyvédi költség, az előlegezett szakértői bizonyítás költségei, még hozzá akár pert megelőző vagy peres eljárás során felmerült költségekről van szó, de idetartoznak még a végrehajtási költségek is. Ha a hitelező olyan költséget számol el, melynek felmerülését vagy összegét az adós vitatja, a bizonyítás a költséget állító jogosultat terheli. Kifejezetten ilyen – ám az előbb említettekhez képest mértékében értelemszerűen bizonyításra nem szoruló – költségnek minősül a 6:155. § (2) bekezdésében rögzített ún. behajtási költségátalány is.

A kamatokra nézve vita kevésbé merülhet fel. A törvény megszorítást ebben a kérdésben nem tartalmaz, egyértelmű, hogy mind az ügyleti kamatok, mind a késedelmi vagy egyéb törvényi kamatok (pl. egyenértéki kamat) elszámolhatóak az említett módon. Ügyleti kamat esetében megint nincs jelentősége annak, hogy a felek által kifejezetten kikötött, vagy a visszterhesség főszabálya folytán vélelmezett ügyleti kamatról van szó.

Az ítélezési gyakorlatban az 1959-es Ptk. hasonló tartalmú 293. §-a kapcsán problémát okozott annak eldöntése, hogy a Ptk. rendelkezése köti-e, és ha igen, mennyiben és milyen módon a pénztartozás megfizetésére irányuló perekben a bíróságot. A helyes álláspont nézetünk szerint az, hogy az elszámolásra elsősorban a jogosulti nyilatkozatok gyakorolnak döntő hatást. A bíróságnak ezért a tárgyalás berekesztésekor hatályos jogosulti nyilatkozatot kell figyelembe vennie. Mivel a kötelezett tartozását a részteljesítés részben megszünteti, az ítélet rendelkező részében a marasztalási összeget már a részteljesítés figyelembevételével kell meghatározni, a számításokat az ítélet indokolása tartalmazhatja. Nincs lehetőség arra, hogy a marasztalási összeg a már teljesített összeget is tartalmazza és – akár a rendelkező részben, akár az indokolásban – a bíróság a részteljesítés elszámolására egyik vagy másik felet feljogosítsa, iránymutatást adjon stb.

Az 1/2011. (VII. 5.) PJE határozat kártérítési perekre vonatkozóan, ám megfelelően más pénztartozási perekben is alkalmazható iránymutatással kimondta, hogy a kötelezettnek a kár bekövetkezte (egyéb pénzkövetelésre nézve: a követelés esedékessé válása) utáni elő- vagy részteljesítéseit a bíróság a felek eltérő megállapodása hiányában a jogosultnak a tárgyalás berekesztésekor érvényes és hatályos rendelkezése, ennek hiányában a törvényi rendelkezések által meghatározott sorrend szerint köteles elszámolni akként, hogy a kötelezettség elő- vagy részteljesítéssel megszünt összegét az ítéleti marasztalás nem tartalmazhatja. A jogegységi határozat szerint csak ilyen megoldás mellett felel meg az ítélet az egyértelműség és végrehajthatóság követelményének. A Kúria 1/2014. PJE határozata szerint az idézett jogegységi határozat a Ptk. hatálybalépését követően is megfelelően alkalmazható.

6:47. § [Kamat]

- (1) Pénztartozás után – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – kamat jár.**
- (2) A kamat mértéke megegyezik a jegybanki alapkamattal.**
- (3) Idegen pénznemben meghatározott pénztartozás esetén a kamat mértéke az adott pénznemre a kibocsátó jegybank által meghatározott alapkamat, ha ilyen nincs, a pénzügyi kamat.**

(4) A kamat számításakor az érintett naptári félév első napján érvényes kamat irányadó az adott naptári félév teljes idejére.

A kamat fogalmát a Ptk. sem határozza meg. Ennek oka, hogy a kamat annyira sokszínű, hogy egzakt, valamennyi kamatkötelmet keletkeztető helyzetben egyformán helytálló és pontos definíció aligha képzelhető el. A jogi irodalomban olvasható egyes kamatdefiníciók között elsősorban abban láthatunk különbséget, hogy a kamat mely tulajdonságára helyezik a hangsúlyt, pontosabban, hogy a kamatfizetési kötelezettség indítóokát a fogalom miben ragadja meg. A kamat ugyanis legerjedtebb megközelítésben a pénzhasználat ellenértéke, a pénzhasználat díja. Ez a használati ellenérték természet legerősebben az ügyleti kamatban jelenik meg, de érzékelhető a törvényi kamatokban is. A használati ellenérték rokon intézménye, amikor a kamatfizetési kötelezettség indokaként a kompenzáció jelenik meg (tipikusan az egyenértéki kamat egyes eseteiben). A kamatban van ugyanakkor egy – általában a törvényi kamatokban hangsúlyos – kártérítési (kompenzációs) tulajdonság is, mely abban áll, hogy a tőke tulajdonosa a saját pénzét – jellemzően, mert azt tőle elvonták, nem kapta meg stb. – nem használta, nem használhatta, s őt ezért kompenzálni kell. Végül, de nem utolsósorban a kamat magában foglalhat szankcionáló funkciót is (pl. késedelmi kamat), de pl. az egyenértéki kamat kapcsán gyakran merül fel a gazdagodás megtérítésének kérdésköre is.

A mindennapi életben leggyakrabban használt, általánosan alkalmazott fogalom szerint a kamat idegen pénz időleges használatának a tőkeösszeghez mért és a használat időtartamához igazodó ellenértéke. A kamat azonban – mint említettük – nem kezelhető egyszerűen használati díjként.

Mindenekelőtt rögzíteni szükséges, hogy a 6:47. § szorosán együtt értelmezendő és alkalmazandó egyéb kamatszabályokkal, hiszen a kamat mint összetett jogintézmény lényegét átlátni csak a kamatfizetési kötelezettséggel érintett jogviszonyok sokszínűségének elismerése mellett lehet. A 6:47. § (1) bekezdése ebben a megközelítésben olyan törvényi kamatként fogható fel, melynél a jogalkotó azokban az esetekben rendeli el a kamatfizetés kötelezettségét, amelyek nem esnek a kifejezett ügyleti kamat (vö. pl. a visszterhesség vélelmét megfogalmazó 6:61. § rendelkezésével vagy fogalmi szinten pl. a 6:383. §-sal), valamint a késedelmi kamat speciális, helyesebben mondva a gyakorlati előfordulása és jelentősége miatt kiemelten szabályozott esetkörei alá. Ebben az értelemben mondjuk, hogy az említett jogszabályhely általános kamatfizetési kötelezettséget eredményez.

A 6:47. § (1) bekezdése elsősorban általános – mögöttes – szabály minden olyan esetre, amelynél pénztartozás merül fel, de a tartozás után más – speciális – szabály nem rendel kamatot. Ebben a vonatkozásában a 6:47. § (1) bekezdésének rendelkezése az 1959-es Ptk. hatálya alatt, az újabb jogi irodalomban és az utóbbi évek bírói gyakorlatában egyenértéki kamat néven megjelenő kamatfajtaival mutat rokonságot.

A szakasz jelentősége – a szabályozás terén – abban áll, hogy míg az 1959-es Ptk. hatálya alatt az egyenértéki kamat fizetésének kötelezettségét esetenként csak nehézségek árán lehetett levezetni (elsősorban a késedelmi kamat szabályainak analógiájával, pl. a hosszú ideig irányadó PK 32. gondolatvezetése mentén) vagy a megtérítési eszmére (Grosschmid) hagyatkozással lehetett elméletileg indokolni.

Természetesen továbbra sem kizárt, hogy egy pénztartozás adott esetben ne kamatozzon: ilyen például az ún. szívességi kölcsön, mely a kamatmentesség (visszterh nélküliség) okán különleges szabályokat vonz (vö. a 6:388. §-sal).

A kamat mértéke – mivel törvényi kamatról van szó, mely külön kikötés hiányában is jár – az általános törvényi kamatmérték. A 6:47. § (2)–(4) bekezdései a törvényi kamat e törvényi mértékét határozzák meg. A törvényi kamatmérték számolása főszabályként

a jegybanki alapkamathoz igazodik, méghozzá félévenkénti „bontásban”: a kamatfizetéssel érintett naptári félév első napján (azaz január 1., illetve július 1. napján) irányadó jegybanki alapkamat mértéke alkalmazandó az adott – első vagy második – naptári félévben. A törvényi kamatmérték meghatározása diszpozitív szabállyal történik, a 6:1. § (3) bekezdésének rendelkezésére is figyelemmel a felek a kötelmi jogviszonyukban eltérő kamatmértékben is megállapodhatnak. Ez az eltérés állhat abban, hogy a felek más bank által meghatározott jegybanki alapkamatot kötik ki kamatként, mozgó értékű bázist alkalmaznak, melyre „rárakódó kamatmértékként” további kamatkomponens felszámítását irányozzák elő, vagy egyszerűen maguk határozzák meg összességében a kamat mértékét. A kamat mértékét egyébként a kamatlábbal szokás kifejezni, ez a legegyszerűbb megközelítésben a tőke összegéhez annak meghatározott, százalékos mértékében igazodik, egy évre vonatkozóan adjuk meg (ezért évi pl. 12% kamat a szokásos kifejezés). Kamat azonban – természetesen – a használat időtartamához (pontosabban a kamatfizetési kötelezettséggel érintett időszakhoz) igazodik.

Nézetünk szerint vitatható szabályt fogalmaz meg a 6:47. § (3) bekezdése, mely szerint idegen pénznemben meghatározott pénztartozás esetében a törvényi kamat bázisa az adott pénznemre a kibocsátó által meghatározott alapkamathoz (ennek hiányában a pénzpiaci kamathoz) igazodik. Ennek a szabálynak ugyanis legfeljebb a ténylegesen idegen pénznemben fizetendő (effektíve idegen pénznemben lerovandó) pénztartozások esetében lenne létjogosultsága. A 6:47. § (3) bekezdésének rendelkezése mindenesetre egyezik az ítélkezési gyakorlat által is követett megoldással.

A Ptké. 52/A. § kimondja, hogy „ha a Ptk. hatálybalépésekor fennálló jogviszonyból eredő kamatfizetési kötelezettséggel – ideértve a késedelmi kamatfizetési kötelezettséget is – érintett pénztartozás a kamatfeltételek változása esetén kamatmentessé vagy negatív kamatozásúvá válna, a pénztartozást – a felek erre vonatkozó kifejezett eltérő rendelkezése hiányában – 0.01%-os kamattal kamatozóként kell értelmezni mindaddig, amíg a kamat ezt a mértéket meg nem haladja. Ezt a rendelkezést a Ptk. hatálybalépését követően létrejött jogviszonyból eredő pénztartozás tekintetében is alkalmazni kell.” Ennek a rendelkezésnek, mely 2015. február 28. napján lépett hatályba az az indoka, hogy a klasszikus polgári jogi jogviszonyokban ne válhasson nullával egyenlővé vagy akár negatív előjelűvé a pénztartozás adósának kamatfizetési kötelezettsége. Ez könnyen előfordulhat pl. olyan esetben, amikor a törvényi kamatmérték számításának bázisaként szolgáló alapkamat – a jellemző pozitív tartományból aktuális monetáris politikai célok elérése érdekében – negatív előjelűvé változik. Előbbi esetben (vagyis, ha a kamatmérték nulla) a pénztartozás ingyenessé válik, válna, aminek következtében a törvényi kamatmérték ingyenességet eredményezne olyan helyzetekre, amikor a jogviszony természete szerint az adósnak a pénztartozása után kamatot kellene fizetnie. A második eset – vagyis amikor a fizetendő kamat negatívvá válna – pedig azt eredményezné, hogy a hitelező tartozna kamatot fizetni a pénztartozás adósának. A 6:47. § törvényi kamat szemlélete ezzel ellentétes.

Megjegyezzük, hogy a szabály messze nem kielégítő. Ehelyütt csak arra szeretnénk utalni, hogy a törvényi kamatmérték jegybanki alapkamathoz való igazítása – akár teljes egészében, akár az alapkamatot bázisként alkalmazva – nem képes kielégíteni azt a magánjogi kívánalmat, mely szerint a pénztartozás adósa (álljon elő a tartozás bármilyen jogcímen) legalább egy reálkamatnak megfelelő (mintegy öt %) kamatot fizessen a hitelezőnek. Ez a reálkamat lenne (lehetne) az idegen pénz használatának (elvonása miatti kártalanításnak stb.) az ellenértéke, egyenértéke. Más kérdés, hogy a kamatkötelmek sokszínűsége az elfogadható szabályozás esélyét erősen csökkenti (de pl. vállalkozások közötti jogviszonyokban a közösségi jogalkotás előírásaira is figyelemmel kell lenni).

6:48. § [Késedelmi kamat]

- (1) Pénztartozás esetén a kötelezett a késedelembe esés időpontjától kezdődően a késedelemmel érintett naptári félév első napján érvényes jegybanki alapkamattal – idegen pénznemben meghatározott pénztartozás esetén az adott pénznemre a kibocsátó jegybank által meghatározott alapkamattal, ennek hiányában a pénzüpi kamattal – megegyező mértékű késedelmi kamatot köteles fizetni, akkor is, ha a pénztartozás egyébként kamatmentes volt.**
- (2) Ha a jogosultnak a késedelembe esés időpontjáig kamat jár, a kötelezett a késedelembe esés időpontjától e kamaton felül a késedelemmel érintett naptári félév első napján érvényes jegybanki alapkamat – idegen pénznemben meghatározott pénztartozás esetén az adott pénznemre a kibocsátó jegybank által meghatározott alapkamat, ennek hiányában a pénzüpi kamat – egyharmadával megegyező késedelmi kamatot, de összesen legalább az (1) bekezdésben meghatározott kamatot köteles fizetni.**
- (3) A kamat számításakor a késedelemmel érintett naptári félév első napján érvényes jegybanki alapkamat irányadó az adott naptári félév teljes idejére.**
- (4) A kamatfizetési kötelezettség akkor is beáll, ha a kötelezett késedelmét kimenti.**

A 6:48. § a kötelmi jogviszonyokra általános érvénnyel mondja ki a késedelmi kamat fizetésének kötelezettségét. Az itt található szabályozás tehát nemcsak a szerződési, hanem elsősorban a sokkal tágabb kört lefedő kötelmi viszonyokat tartja szem előtt. A szerződéses pénzkötelmek esetében a jogszabály számos különleges rendelkezést tartalmaz, melyekről a maguk helyén ejtünk szót.

A késedelmi kamat a pénztartozás késedelmes teljesítésének objektív alapú jogkövetkezménye (sajátos polgári anyagi jogi szankciója). A késedelmi kamat törvényi kamat, mely akkor is jár, ha a felek a pénztartozás késedelmes teljesítésének következményeiről nem állapodtak meg (vagy azért, mert nincs közöttük konszenzus, vagy azért, mert szerződésükben erre a kérdésre nem tértek ki). Mivel törvényi kamat, a Ptk. meghatározza a mértékét is (lásd lent). A késedelmi kamat – ellenkező kikötés hiányában – naponta jár, és a fizetési késedelem beálltát követő naptól fizetendő.

A pénztartozás késedelmes teljesítésének szankcionálására a jogalkotó elsősorban a késedelmi kamatot szánja abban az értelemben, hogy a pénztartozás megfizetésének – ki nem mentett – késedelme esetére kikötött kötbérre a késedelmi kamat szabályait rendeli alkalmazni [vö. 6:186. § (4) bekezdéssel].

A késedelmi kamat mértéke alapvetően a felek megállapodásán alapul, az ilyen kamatmeghatározás a szerződéses kötelmekre jellemző, de természetesen nem kizárt (ha nem is tipikus) egyéb, pénzfizetési kötelezettséget teremtő jogviszonyok esetében sem. Más, nem idetartozó kérdés, hogy egyes kamattípusokat – előfordulási gyakoriságuk alapján – esetleg külön elnevezéssel is illet a jogtudomány vagy a gyakorlat, mint pl. a kártérítési kötelezettség késedelmes teljesítése miatt járó ún. kárkamattal (mely valójában késedelmi kamat).

A késedelmi kamat törvényi kamat, ami azt jelenti, hogy akkor is jár (fizetendő), ha a jogviszonyban a késedelmi kamatról szót sem ejtettek. Ennek következtében a jogszabálynak meg kell határoznia a késedelmi kamat törvényi mértékét, mely diszpozitív szabályként irányadó azokban a jogviszonyokban, ahol az érintettek más kamatmértéket nem állapítottak meg.

A törvényi kamatmérték a Ptk. 6:48. § (1) bekezdése értelmében – logikájában a 6:47. § szabályozási mintájára kialakítva – a késedelemmel érintett naptári félév első napján irányadó jegybanki alapkamat mértékével egyezik meg. Ha a tartozás idegen pénznemben került megállapításra (kirovásra), abban az esetben a kamatmértéket

az adott pénznemet kibocsátó jegybank alapkamata határozza meg, ennek hiányában a pénzpiaci kamat lesz irányadó. Ha viszont a jogosultnak a késedelembe esés időpontjáig kamat jár, a kamatszámítás eltérően történik. Ilyenkor ún. „vegyes kamat” fizetendő, amely azonban nem önálló kamatfajta: az elnevezés mindössze arra utal, hogy a késedelem ideje alatt a számítandó késedelmi (törvényi) kamatmérték kétkomponensű (ezért vegyes): áll ugyanis egyrészt az eredetileg fizetendő kamatmértékből, melyhez hozzáadódik egy további kamatmérték, méghozzá a jegybanki alapkamat (kibocsátó jegybank által meghatározott alapkamat vagy pénzpiaci kamat) egyharmada. Tévesen ezt az utóbbit hívja a Ptk. 6:48. § (2) bekezdésének utolsó fordulata késedelmi kamatnak, holott e két kamatrész együttesen adja ki a késedelmi kamatot. A késedelmi kamatnak ez az összetett mértéke (vagyis az összeadás eredményeként előálló vegyes kamat értéke) el kell, hogy érje a jegybanki alapkamat mértékét.

A túlzott mértékű késedelmi kamat – amennyiben önálló kikötés útján áll elő – vitán felül mérsékelhető. A törvényi kamatmérték mérséklésére – mivel jogszabály állapítja meg – nincs lehetőség, egyetlen eset kivételével: ha a vegyes kamat eredeti (jellemzően ügyleti) kamat komponensének mértéke magas, mely a ráakódó jegybanki alapkamat komponenssel már túlzott mértékű késedelmi kamatot eredményez.

A késedelmi kamat a pénzfizetési késedelemhez mintegy automatikusan kötődő jogintézmény. A jogirodalom megfogalmazásában objektív törvényi jogkövetkezmény, mert késedelmi kamat akkor is fizetendő, ha a kötelezettet a késedelem kapcsán felelősség nem terheli, s egészen addig fizetendő, míg a késedelem egyáltalán fennáll. Ezt a jellemvonást rögzíti a 6:48. § (4) bekezdése, mely a kimentett késedelem esetében is deklarálja a késedelmi kamat fizetésének kötelezettségét. Nem idetartozó kérdés, ezért csak jelezzük, hogy a pénztartozás késedelme körüli felelősségnek szerepe lehet a kamatot meghaladó kárigény érvényesítése szempontjából. A kimentés módját a jogviszony természete – jogi minősítése – határozza meg, s tereli a kérdést a deliktuális vagy a kontraktuális felelősség mezejére.

Csak megjegyezzük, hogy a késedelmi kamat továbbra is kárátalány természetű intézmény, méghozzá valamennyi késedelmi kamatfizetési kötelezettségre nézve. Erre azért kell utalni, mert a Ptk. a késedelmi kamat minimum kárátalány természetéről, vagyis arról, hogy a kamatot meghaladó kárigény (a kártérítés szabályai szerint) követelhető, a szerződésszegésről, azon belül is a szerződéses késedelemről szóló részben tesz említést [6:154. § (3) bekezdés]. Nézetünk szerint azonban a minimum kárátalány természet elismerése az egyéb – nem csak a szerződéshez kapcsolódó – késedelmi viszonyokban is indokolt.

X. Fejezet

Beszámítás

6:49. § [Pénzkövetelések beszámítása]

- (1) A kötelezett pénztartozását úgy is teljesítheti, hogy a jogosulttal szemben fennálló lejárt pénzkövetelését a jogosulthoz intézett jognyilatkozattal a pénztartozásába beszámítja.**
- (2) A beszámítás erejéig a kötelezettségek megszűnnek.**

A Ptk. a beszámítás kérdéskörét a pénztartozások kötelmi jogi általános szabályai között rendezi. Ez a megoldás helytálló, hiszen a beszámítás alapvetően a pénzkötelmi

viszonyokban fordul elő. A 6:52. § a főszabályhoz képest a kompenzáció intézményének egyéb helyzetekre – nem pénztartozásokra – való kiterjesztéséről rendelkezik.

A beszámítás jogi természetére nézve egy a másik félhez (a jogosulthoz, a beszámítási nyilatkozat címzettjéhez) intézett nyilatkozat, anyagi jogi szempontból alakító jog (hatalmasság), ún. jogszüntető magánjogi kifogás. Hatalmasság, mert a beszámítást az arra jogosult fél a másik fél akarata ellenére gyakorolhatja, a beszámítási nyilatkozathoz a pénztartozás hitelezőjének hozzájárulása, engedélye nem szükséges. A beszámítás a 6:49. § (1) bekezdése értelmében tehát a kötelezettnek olyan jognyilatkozata, amellyel közli a jogosulttal, hogy a maga kötelezettségét a másik féllel szemben fennálló lejárt követelésével kívánja megszüntetni.

A 6:49. § (1) bekezdése egyértelműen kimondja, hogy a beszámítás a teljesítés egyik módja, gyakorlatilag a beszámítás jogosultjának egyoldalú lehetősége arra nézve, hogy a másik féllel (jogosulttal) szemben fennálló kötelezettségét ily módon teljesítse. A (2) bekezdés ki is mondja, hogy a beszámítás erejéig a kötelezettségek megszűnnek. A beszámítás ezért a teljesítéssel, illetőleg a részteljesítéssel „egyenértékű” jogintézmény. A beszámítás teljesítéssel azonos hatása általános kötelmi jogi szabály.

A beszámítás egyoldalú alakító jog, azzal főszabályként a követelés jogosultja élhet, és a beszámítási nyilatkozatot kikényszeríteni nem lehet. Helyesen mondja ki ezért a 6:29. § (3) bekezdése, hogy az egyetemleges kötelezettség esetében a társkötelezett a másik kötelezettet megillető ellenkövetelést saját teljesítéseként nem számíthatja be. Ez nem jelenti azonban egyúttal azt is, hogy a kötelezettet megillető, beszámításra alkalmas követelést csak a beszámításra jogosult kötelezett nyilatkozata esetében lehetne a pénzkötelmi jogviszonyban figyelembe venni: helyálló szabályként tartalmazza ugyanis a 6:417. § (2) bekezdése azt a rendelkezést, mely szerint a kezes a jogosulttal szemben a saját ellenkövetelésein túl beszámíthatja a kötelezett követeléseit is.

Beszámítás csak lejárt követelések esetében jöhet szóba, ez a követelmény azonban csak a beszámítandó követelésre vonatkozik (evidencia), nem törvényi feltétel, hogy az a követelés is lejárt legyen, amelybe beszámít (BH2002.407.). Ennek lehetőségét a 6:49. § (1) bekezdése lényegében az idő előtti teljesítés analógiájával adja meg, azzal, hogy az idő előtti teljesítés esetére a felek által megállapított jogkövetkezmények – jogszerű, érvényes és hatályos kikötés esetében – természetesen a beszámítás esetében is alkalmazásra kerülnek. Vagyis: le nem járt tartozásba is beszámítható a másik féllel szemben fennálló lejárt követelés.

A Ptk. nem említi a kölcsönösséget és az azonos neműséget – ezek maguktól értetődő szabályok.

Említésre érdemes, hogy az esetek túlnyomó többségében pénzbeli követelés beszámításaként jelenik meg a szavatossági kifogás (vö. 6:164. §-sal). A szabállyal részleteiben a megfelelő normahely magyarázatánál foglalkozunk. Ehelyütt kizárólag arra hívjuk fel a figyelmet, hogy a szavatossági kifogás érvényesítésének ebben az esetben az azonos jogviszonyból eredő kötelezettség teljesítése mellett a jogosulttal szembeni követelés kikényszerítésének motívuma is megjelenik a beszámításban. Ezért is mondta annak idején Grosschmid, hogy a beszámítás eszköz a kénytetőség (egyszerűen fogalmazva a saját követelés kikényszerítésének) szertárában. Az itt említett intézmény „többtjelentőségét” a beszámítás általános tulajdonságaihoz képest az adja, hogy egy (az időmúlás következtében) főszabályként elveszített (pontosabban elévült) jogot ad vissza különleges formában a kötelelem teljesítésére szorított személynek.

A beszámítás jogszerű teljesítéssel egyenértékű joghatására mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság egyik elvi határozatának indokolása (EBH2007.1615.). Az ítéletben a bíróság kifejezetten kimondta: mivel a beszámításnak kötelemszüntető hatása van, a tartozás

megszűnését eredményezi, ezért a pénztartozás kötelezettje részéről letétbe helyezésre sem kerülhet sor. Nincs ugyanis olyan tartozás, melyet ilyen úton kellene – vagy lehetne – teljesíteni. Erre akkor sem kerülhet sor, ha a kötelezettségét kompenzáció útján már teljesítő adós jogai megóvása érdekében a hitelező által vitatott beszámítás miatt a bírói letétbe helyezés „nyugtát pótló”, azaz teljesítést igazoló hatásait szeretné igénybe venni. Ha ugyanis a teljesítés beszámítás útján megtörtént, a jogosult azonban megtagadja a nyugta kiállítását és (vagy) átadását, már csak a nyugta kiadása iránt lehet keresetet indítani.

6:50. § [Pénzkövetelések beszámításának korlátai]

- (1) Az elévült pénzkövetelést is be lehet számítani, ha a beszámítani kívánt pénzkövetelés elévülése a pénztartozás esedékessé válásának időpontjában még nem következett be.**
- (2) Végrehajtható okirattal vagy egyezséggel meghatározott, továbbá közokiratba foglalt pénzkövetelésbe ugyanilyen pénztartozást lehet beszámítani.**
- (3) Végrehajtás alól mentes pénzköveteléssel szemben olyan pénztartozást lehet beszámítani, amely a pénzköveteléssel azonos jogalapból ered.**

Bár a beszámítás joga – amint arra utaltunk – egyoldalú, alakító jog (hatalmasság), ez nem jelenti egyúttal azt is, hogy korlátlanul gyakorolható. A 6:50. § rendelkezése a beszámítás korlátairól rendelkezik.

Az (1) bekezdés bizonyos értelemben korlát helyett éppen egy megengedő szabály, mely a 6:51. § (2) bekezdésében foglalt kizáró rendelkezés – beszámítási tilalom – feloldása. A rendelkezés rámutat arra, hogy a bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelések között lényeges különbség tapasztalható abból a szempontból, hogy a követelés eredetileg sem kap támogatást vagy csupán az időmúlás polgári jogi jogkövetkezménye, az elévülés fosztja meg (erre irányuló kifogás esetén) a követelést a kikényszeríthetőségtől. Erre a maga helyén visszatérünk. Az (1) bekezdés lehetővé teszi, hogy az adós a tartozásának teljesítésére az időközben elévült követelését használja fel, abban az esetben, ha a beszámításra szánt követelés elévülése a másik pénztartozás esedékessé válásának időpontjában még nem következett be (ez dogmatikai értelemben legalább egynapos „átfedést” követel meg). A rendelkezés indoka egyértelműen jelzi – különösen a Ptk. 6:51. § (2) bekezdésének rendelkezésével összevetve – hogy az elévült követelést olyan kötelemnek tekinti a jogalkotó, melyben erősen jelen a reflektív joghatások, ezért a polgári jog a követelés elévülése ellenére is elismeri a valamikor teljes értékű (hibátlan) pénzkövetelés vagyoni értékét és – ha szűk körben is de – biztosítja a kötelezett számára, hogy esedékes tartozása kiegyenlítésére elévült követelést használhasson fel. Ez egyébként az elévült követelés sajátos kikényszerítéseként is felfogható.

A (2) bekezdés az 1959-es Ptk.-beli szabályhoz képest pontosított megfogalmazással valódi beszámítási korlátként értelmezhető. A jogalkotó a pénzkövetelések közül kiemelt egyes, meghatározott jellemzővel bíró követeléseket, ezekkel szemben pedig korlátozza a beszámítás lehetőségét, vagyis azt éri el, hogy a kötelezettnek ezeket a pénztartozásokat mindenképpen teljesíteni kelljen, ne lehessen e követelések kifizetését beszámítás – tényleges fizetés – nélkül eszközölni. A kötelezett mozgásterének (beszámítási lehetőségének) szűkítése mögött az a jogpolitikai indok jelenik meg, hogy a 6:50. § (2) bekezdésében kiemelt pénzkövetelések – mint a végrehajtható okirattal vagy egyezséggel meghatározott továbbá a közokiratba foglalt követelések – erősebbek, mint az egyszerű

pénzkövetelések. Erősebbek azért, mert eljutottak abba a kötelmi életszakaszba, mely végrehajtásukat is lehetővé teszi, vagy pedig a közokirati forma miatt nagyobb bizonyító erővel – bizonyos értelemben tehát nagyobb szilárdsággal – jellemezhetők. A kötelezett ilyen követelésbe csak – a törvény szóhasználata szerint – ugyanilyen pénztartozást számíthat be. A bekezdés nyelvtani szövegezése értelmezési nehézséget okozhat, ennek ellenére úgy gondoljuk, hogy a védett formával bíró (végrehajtható határozattal vagy egyezséggel megállapított vagy közokiratba foglalt) követelések között nem lehet különbséget tenni, és ezekbe ugyanilyen szintű pénzkövetelés beszámítására lehetőség nyílik. Ez azt jelenti, hogy jogerős ítélettel megállapított követelésbe, melynek teljesítési határideje is lejárt közokiratba foglalt pénzkövetelés is beszámítható, noha ez utóbbi érvényesíthetőségének ereje csekélyebb, mint azé, melybe a beszámítás megtörténik. Ezen értelmezésnél szigorúbb következtetés a jogszabály szövegéből nem olvasható ki.

A (3) bekezdés a legszigorúbb szinkronszabályt írja elő: végrehajtás alól mentes pénzkövetelésbe (pl. a Vht. 74. §, 92. § és 93. § tartalmaz ilyen követeléseket) csak a szóban forgó pénzköveteléssel azonos jogalpból eredő pénzkövetelést lehet beszámítani, ez a rendelkezés a beszámítás lehetőségét nagyon szűk területre szorítja.

6:51. § [A beszámítás kizártsága]

(1) Beszámításnak nincs helye

a tartásdíj- és járadékköveteléssel szemben, a túlfizetés esetét kivéve; és

b) a szándékosan okozott kár megtérítésére irányuló pénzköveteléssel szemben.

(2) A bírósági eljárásban nem érvényesíthető pénzkövetelés beszámításának nincs helye.

A 6:51. § szabályai több beszámítási tilalmat állítanak fel. Az (1) bekezdés a) pontja az 1959-es Ptk. szabályával egyezően kimondja, hogy a túlfizetés esetét kivéve tartásdíj- és járadékköveteléssel szemben nincs helye beszámításnak. Annak természetesen továbbra sincs akadálya, hogy a tartásdíj jogosultja e követelését valamilyen őt terhelő tartozásba beszámítsa. A b) pont szintén egy „beszámítástól védett” pénzkövetelést deklarálni, amikor kimondja, hogy a szándékosan okozott kár megtérítésére irányuló követeléssel szemben nincs helye beszámításnak.

Magától értetődő, hogy jogszabályi rendelkezések a beszámítási lehetőséget a fentiekén túl is kizárhatják, korlátok közé szoríthatják. Példaként állhat előttünk a Cstv. 38. § (4) bekezdésének szabálya, mely szerint a vételi vagy visszavásárlási jog jogosultja az adóssal szemben – ha e jogát gyakorolva a felszámolás kezdő időpontja után a vagyontárgyat megvásárolja – beszámítással nem élhet.

Nem tilos az sem, hogy a beszámítás jogát a felek jogviszonyukban akarategységben kizárják, ehelyütt azonban figyelemmel kell lenni az adott jogviszonyt esetleg szabályozó különleges rendelkezésekre (pl. fogyasztói szerződésben ne minősüljön tisztességtelennek a kikötés).

6:52. § [A beszámítás szabályainak alkalmazása nem pénzkövetelés esetén]

A beszámítás szabályait megfelelően alkalmazni kell akkor is, ha a kötelezett a jogosulttal szemben fennálló bármely más egynemű és lejárt követelését a jogosulthoz intézett jognyilatkozattal a tartozásába beszámítja.

A Ptk. – amint arra a 6:49. § magyarázata során utaltunk – a beszámítást alapvetően a pénzkövetelésekre vonatkozó intézményként kezeli. Ez a megközelítés helytálló,

a beszámítás előfordulási gyakoriságát tekintve szinte kizárólag a pénzköveteléseket érintő intézmény. Mégsem zárható ki, hogy egyéb – a beszámítás módjára elszámolható, egynemű és lejárt – követelések teljesítésére is megfelelően alkalmazást nyerjenek a 6:49–51. §-ok rendelkezései.

XI. Fejezet

A teljesítés sajátos esetei

1. Bírósági és közjegyzői letét

6:53. § [Bírósági letét útján való teljesítés]

- (1) **A kötelezett a pénz fizetésére, továbbá értékpapír vagy más okirat kiadására irányuló kötelezettségét bírósági letétbe helyezés útján is teljesítheti, ha**
- a) a jogosult személye bizonytalan, és azt a kötelezett önhibáján kívül nem tudja megállapítani;**
  - b) a jogosult a teljesítés helyén nem található;**
  - c) a jogosult a kötelezett részéről megfelelően felajánlott teljesítést nem fogadja el; vagy**
  - d) a jogosultak jogosulti együttesség esetén nem teszik lehetővé, hogy a kötelezett valamennyiük kezébe teljesítsen.**
- (2) **A letéteményes kötelezettségeire a letéti szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A 6:53. § a teljesítés egyik lehetséges módjának, esetének tekinti a bírósági letét útján való teljesítést. Gyakran fogalmazunk úgy, hogy a letétbe helyezés útján való teljesítés a tényleges teljesítéssel azonos joghatású, de ez nem minden esetben van így. A leginkább helyes talán úgy szólni, hogy a bírói (és közjegyzői) letétbe helyezés a polgári jogi teljesítés anyagi jogi hatásait – elsősorban kötelmet szüntető hatását – nem minden esetben vonja maga után (végrelegesen akkor, ha a jogosultnak pl. a letett összeget a bíróság kiadja), de a letétbehelyezéshez számos teljesítési joghatás kapcsolódik.

A letétbe helyezés anyagi jogi szabályait a most tárgyalt XI. Fejezet tartalmazza, ám a részletszabályok más jogszabályokban lelhetők fel. Így pl. irányadó a bíróságon kezelt letétekről szóló 27/2003. (VII. 2.) IM rendelet vagy a 6:56. § utaló szabálya folytán a közjegyzői letéttel összefüggő egyes kérdésekről szóló 19/2014. (III. 13.) KIM rendelet számos kérdésben egészíti ki a Ptk. anyagi jogi rendelkezéseit. A rendeleti szintű szabályok ismertetésétől eltekintünk, annyit viszont megjegyzünk, hogy a Ptk. most tárgyalt rendelkezései a teljesítés jogintézményéhez kapcsolódnak, az említett szabályok viszont nem teljesítési – pl. őrzési, bíróságnál elnöki letét stb. – célú letétbe helyezést is lehetővé tesznek.

A Ptk. nem minden szolgáltatás esetében teszi lehetővé a letétbe helyezést, a letéti jogviszony lehetséges tárgyait az (1) bekezdés felsorolja. Minden bizonnyal a gyakorlatban továbbra is a pénz letétbe helyezésével találkozunk majd leginkább, természetesen nem hagyható a szabályozás során figyelmen kívül az egyéb vagyontárgyak letétbe helyezésének lehetősége sem.

A 6:53. § (1) bekezdésének a)–d) pontjai rögzítik, hogy milyen esetekben nyílik lehetőség a bírósági letét útján való teljesítésre. Annak ellenére, hogy ez a szabály is a felek jogait és kötelezettségeit érinti, semmiképpen nem minősül diszpozitív rendelkezésnek, hiszen közjogi-eljárásjogi tartalommal bíró anyagi jogi normáról – és nem egyszerű

kötelmi szabályról – van szó. A felek tehát nem választhatják meg szabadon, hogy a törvényben felsorolt eseteken kívül is ilyen módon kívánják a teljesítést eszközölni, másrészt mind a bíróság, mind a közjegyző nemcsak jogosult, hanem köteles is a letétbe helyezés törvényi előfeltételeit vizsgálni. A kérelemben, mely a letét fogadására irányul, a letétbe helyezés okát valószínűsíteni kell, a közölt adatok alapján győződik meg az eljáró bíróság vagy közjegyző arról, hogy a letétbe helyezés előfeltételei fennállnak-e. Anyagi jogi jogosultság érdemi vizsgálatára nyilvánvalóan nem nyílik lehetőség, hiszen ezen eljárás célja nem a jogosult személyének, vagy pl. a jogosultak közötti részesedés arányának stb. megállapítása.

A bírósági (közjegyzői) letétbe helyezés útján való teljesítésre pl. akkor van mód, ha a jogosult személye bizonytalan és azt a kötelezett – önhibáján kívül – megállapítani nem tudja. Ez a helyzet pl. akkor, ha a kötelezettnek az örökhagyóval szembeni tartozását kellene teljesítenie, de az örökös személye bizonytalan vagy vitás (az örökös – jogosult – személyéről a hagyatéki eljárás vagy az öröklési per eredménye szolgáltat bizonyosságot). Letétbe helyezési ok, ha a jogosult a teljesítés helyén nem található, hozzávéve ehhez, hogy abban az esetben, ha a teljesítés helye a jogosult lakóhelye: ez pénztartozás esetében ugyan főszabály, de nem kivétel nélküli (diszpozitivitás). Ha a valószínűsítési kötelezettség teljesítése során a kötelezett csatolja a szerződést, melyből a kötelezettség fakad, ennek tartalmát megvizsgálva kell, illetve lehet állást foglalni az előfeltétel kérdésében. Abban az esetben, ha a jogosult a kötelezett részéről megfelelően felajánlott teljesítést nem fogadja el, szintén letétbe helyezésre nyílik lehetőség. Ebben az esetben nézetünk szerint elegendő a kötelezett erre irányuló nyilatkozata és – ha erre az eset körülményei lehetőséget adnak – a megkísérelt teljesítés és annak sikertelenségének igazolása. A bíróság és a közjegyző ezzel kapcsolatban nem old meg, dönt el jogvitát, nem köteles a jogosultat keresni vagy nyilatkoztatni: a jogosultat a letétbe helyezésről kell tájékoztatni. Végül a jogosulti együttesség esetét hívja fel a jogszabály, erre a többalanyúsági helyzetre a maga helyén kitérünk (6:32. §).

Rá kell mutatnunk, hogy a letét elfogadásának jogi lehetőségét tisztázni kell, ez nem merő formaszabály: annak ugyanis, hogy milyen okból került elfogadásra a teljesítési letét, kihatása lehet a letét kiadására is [lásd pl. a 6:55. § (2) bekezdést].

6:54. § [Visszakövetelés és elévülés]

- (1) A kötelezett a letétet mindaddig visszakövetelheti, amíg a jogosult a letétbe helyezésről a bíróságtól értesítést nem kapott.**
- (2) A jogosult a letét kiadását a letétbe helyezésről szóló értesítés kézhezvételétől számított ötéves elévülési időn belül követelheti.**
- (3) Ha a jogosultnak a letét kiadására irányuló joga elévült, a kötelezett követelheti a letét visszaadását.**

A letétbe helyezésről a jogosult a bíróságtól értesítést kap, ettől az időponttól a letét nem követelhető vissza. A jogosult a letét kiadását az eljárásra irányadó törvényi, még inkább a nemperes eljárási szabályok szerint követelheti. E kiadás iránti jog az értesítés kézhezvételétől számított ötéves elévülési időn belül érvényesíthető.

A (3) bekezdés szerint amennyiben a jogosultnak a letét kiadására irányuló joga elévült, a kötelezett követelheti a letét visszaadását. Ez azonban sajátos anyagi jogi helyzetet eredményezhet. A (2) bekezdés szerint a teljesítési letét kiadása ötéves elévülési időn belül követelhető. A letéteményes, letétet kezelő bíróság (de ez a letétet kezelő közjegyzőre is irányadó) nincs abban a helyzetben, hogy az elévülés megtörténtét

vizsgálja, hiszen, ha a jogosult nem jelentkezik, annak oka egyaránt lehet az, hogy a letett összeggel nem foglalkozik [esetleg a kiadás feltételét nem tudja – nem akarja – teljesíteni: 6:55. § (4) bekezdés], de az is, hogy menthető okból nem tudja az igényét érvényesíteni. A bírósági letéti ügyben tehát az elévülés felől nem lehet megnyugtatóan állást foglalni, legfeljebb abban az értelemben lehet alkalmazni az elévülés intézményét, hogy az öt év eltelt, és az elévülés bekövetkeztét kizáró körülményről a bíróságnak nincs tudomása. Másrészt látni kell, hogy abban az esetben, ha a bíróság jogszerűen, az elévülésre hivatkozva visszaadja a letett összeget, az anyagi jogi helyzet összetett arcot mutathat: főszabályként a teljesítés joghatásai nem szűnnek meg, vagyis a teljesítési letétbe helyezés továbbra is szabályszerű teljesítésnek minősül, annak ellenére, hogy a jogosult a letett összeget nem vette fel. Ha azonban ennek oka az, hogy menthető okból nem tudta a követelését érvényesíteni, alkalmazni kell nyugvás szabályait. Ezzel ellentétes rendelkezést a Ptk. nem tartalmaz. Az elévülési idő eltelt a 6:54. § (2) és (3) bekezdése alkalmazásában ugyanis a letétre és nem az anyagi jogi követelésre vonatkozik, megjegyezve, de ehelyütt részletesen nem érintve azt, hogy a teljesítéshez fűződő joghatások a rendszerinti (tényleges) teljesítéshez képest szükségszerűen másképpen kell, hogy alakuljanak.

6:55. § [A letét kiadása]

- (1) A bíróság a letétet a jogosultnak adhatja ki.**
- (2) Ha a letétbe helyezésre amiatt került sor, mert a jogosult személye bizonytalan, a letétet a jogosult személyét igazoló jogerős vagy véglegessé vált határozat alapján lehet kiadni.**
- (3) A bíróság a letétet jogosulti együttesség esetén a jogosultak közös kérelmére vagy a jogosult személyét igazoló jogerős ítélet alapján adhatja ki.**
- (4) A kötelezett a letétbe helyezés alkalmával kikötheti, hogy a letétet a jogosultnak az őt terhelő szolgáltatás teljesítésének igazolása ellenében adják ki.**

A letétbe helyezés szigorú előfeltételeinek vizsgálata azért is fontos, mert a letéti jogviszony a letét elfogadásával megkezdődik ugyan, de véget a letett dolog, jellemzően pénz kiadásával ér. Ez azt jelenti, hogy a letétet kezelő bíróságnak (közjegyzőnek) már a letét elfogadásakor is azzal kell számolnia, hogy a letető által előadott tényállás, a letétbe helyezés jogszerűségét (legalábbis a valószínűsítés szintjén) alátámasztó nyilatkozatok alapján az elfogadott letétet a jogosult vagy jogosultak részére ki kell majd adni. Mind a letétel, mind pedig a kiadás jogszerűsége alapvetően anyagi jogi kérdés, mely egymással szorosan összekapcsolódik. A letét ugyanis – a visszavétel és az elévülés esetének kivételével – csak a jogosultnak adható ki [6:55. § (1) bekezdés].

Amennyiben a letétbe helyezés a jogosult személyének bizonytalansága okán történt, a letétet – a törvény kógens, tehát szigorú és eltérést nem engedő szabálya alapján – kizárólag a jogosult személyét igazoló jogerős vagy véglegessé vált határozat (mely lehet ítélet, jogerős egyezség vagy akár hagyatékátadó végzés is stb.) alapján lehet kiadni [6:55. § (2) bekezdés]. Ez adott esetben komoly költséget is jelenthet a jogosult számára, bár kétségtelen, hogy a jogosulti pozíció felőli kétséget anyagi jogi szempontból lényegében véglegesen eloszlatja. A (3) bekezdés a jogosulti együttesség esetére rendelkezik, ahol a kiadást vagy a jogosultak közös kérelmére, vagy a jogosult személyét igazoló jogerős ítélet alapján adhatja ki a letéteményes. Ez a szabály bizonyos értelemben véve rugalmasabb, más szempontból szigorúbb, mint az előző bekezdésben rögzített előírás. Rugalmasabb, mert lehetőséget ad arra, hogy a jogosultak – tisztázva a bizonytalanságot, mely a letétbe

helyezéshez vezetett – a jogviszonyuk hiteles igazolása nélkül kérik közösen a letét kifizetését, szigorúbb azonban azért, mert ennek hiányában csak jogerős ítéletet fogad el a törvény a letét kifizetésének alapjául.

A (4) bekezdés a teljesítési letét egy észszerű esetéről szól, amikor a kötelezett a maga szolgáltatását teljesíti ugyan, ám annak a valódi jogosult számára való kifizetését csak arra az esetre kívánja lehetővé tenni, ha a jogosult a maga szolgáltatását is teljesíti (pl. okirat kiadása, birtokba bocsátás, tehermentesítés igazolása stb.). A letéti jogviszony bonyolításakor – mivel nem hagyományos peres eljárásról van szó – ügyelni kell arra, hogy a kötelezett által megfogalmazott feltétel, mely a letét kiadásának feltétele lesz, pontosan megfogalmazott legyen, melynek teljesítése (teljesülése) és annak igazolása egyértelműen lehetséges legyen.

6:56. § [Közjegyzői letét]

- (1) A bírósági letét útján való teljesítés feltételeinek megvalósulása esetén a kötelezett kötelezettségét közjegyzőnél történő letétbe helyezés útján is teljesítheti.**
- (2) A közjegyzőnél történő letétre a bírósági letétre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.**

A Ptk. a bírósági letét útján való teljesítés lehetőségét más formában, közjegyzőnél való letétbehelyezéssel is biztosítja. Ez – a részletszabályokban rejlő kisebb eltérések mellett – valójában a kötelezett számára nyitva álló alternatív lehetőséget jelent. A közjegyzőnél történő letétbe helyezésre egyrészt a bírósági letétre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, vagyis a Ptk. 6:53–55. §-ok szabályait, másrészt a 6:53. § (2) bekezdése szerint a letéteményes kötelezettségére a letéti szerződés ugyancsak Ptk.-beli szabályai irányadók. Emellett a közjegyzői eljárásra a bíróságon kezelt letétekről szóló 27/2003. (VII. 2.) IM rendelet helyett a közjegyzői letéttel összefüggő egyes kérdésekről szóló 19/2014. (III. 13.) KIM rendelet szabályait kell alkalmazni (a bírói letétről szóló rendelet nem háttérszabálya a közjegyzői letétnek), figyelemmel természetesen a közjegyzői tevékenységet szabályozó egyéb jogszabályokra is (különösen a Kjnp.-re és a Kjtv.-re).

2. Harmadik személy részéről történő teljesítés

6:57. § [Harmadik személy részéről történő teljesítés]

- (1) A jogosult a harmadik személy részéről felajánlott teljesítést köteles elfogadni, ha ehhez a kötelezett hozzájárult, a szolgáltatás nincs személyhez kötve és nem igényel olyan szakértelmet vagy képességet, amellyel a harmadik személy nem rendelkezik. A kötelezett hozzájárulása nem szükséges, ha a harmadik személynek lényeges jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a teljesítés megtörténjék, és a kötelezett a teljesítést elmulasztotta, vagy nyilvánvaló, hogy időben nem tud teljesíteni.**
- (2) Ha a kötelezett és a harmadik személy közötti jogviszonyból más nem következik, a harmadik személyt megtérítési igény illeti meg a kötelezettel szemben.**
- (3) Ha a követelés teljesítésére tekintettel a harmadik személynek követelése keletkezik a kötelezettel szemben, a megszűnt követelés biztosítékai fennmaradnak, és e követelést biztosítják. Ezt a rendelkezést kell alkalmazni akkor is, ha a követelés kielégítésére zálogjog vagy biztosítékot nyújtó személy helytállása alapján kerül sor.**

A teljesítés rendszerint akkor kötelemszerű, ha az adós – és nem más – teljesít a hitelező kezeihez. Grosschmid is úgy fogalmazott egy helyen, hogy az adós a kötelelemnek

„állandóbb oszlopa”, mint a hitelező, és ez a megállapítás a most vizsgált helyzetre is igaz. Nem zárható ki azonban, hogy az adós helyett harmadik személy teljesítse a kötelezettséget.

A polgári jog szabályai a kérdést onnan közelítik meg, hogy mikor köteles a jogosult a harmadik személy részéről felajánlott teljesítést – nyilván jogszerű teljesítésként, rá nézve kötelemszüntető hatállyal – elfogadni. A 6:57. § szabályai szerint a harmadik személy részéről való teljesítés elfogadására a jogosult több feltétel együttes fennállása esetében köteles. Szükséges egyrészt a kötelezett hozzájárulása, másrészt pedig az, hogy a szolgáltatás ne legyen személyhez kötve, és ne igényeljen olyan képességet vagy szakértelmet, mellyel a harmadik személy nem bír.

Általában egyszerű megítélni, hogy a szolgáltatás személyhez kötött-e vagy nem. Személyhez kötött a kötelezetti oldalon pl. a kifejezetten személyes gondoskodási elemet tartalmazó tartási szerződés, a tényleges tartás és gondozás vonatkozásában. Ilyenkor ugyanis a harmadik személy részéről felajánlott személyes gondoskodást a jogosult nem köteles elfogadni, a visszautasítás tehát jogszerű. Általában személyhez kötöttek azok a szolgáltatási kötelezettségek is, ahol akár a felek megállapodásából, akár a jogviszony természetéből egyértelműen kiviláglik, hogy az ügylet kifejezetten a kötelezett személyén nyugszik, mert a teljesítési kötelezettség megítélése során az ő tehetsége, szakértelme, kapcsolatai, referenciái stb. döntő szerepet kapnak. Ezekben az esetekben a hangsúly az adós „személyes kvalitásán” van. Ilyenkor a harmadik személy teljesítésének lehetőségét kizáró jogszabályi ok az ügyellatási képesség fogyatékosságán alapszik.

Más kérdés a kötelezett hozzájárulásának megkövetelése. A harmadik személy fizetését ugyanis főszabályként csak abban az esetben köteles a hitelező elfogadni, ha ehhez a kötelezett hozzájárult. Mivel a 6:57. § (1) bekezdésének rendelkezése közös, valamennyi kötelmi jogviszonyra irányadó szabály, a hozzájárulás a legfajlagosabb kötelmi szolgáltatás, a pénztartozás esetében sem mellőzhető: a kötelezettnek ugyanis ebben az esetben sem közömbös, hogy a hitelezővel szemben fennálló tartozása mikor, milyen feltételekkel, milyen mértékben stb. kerül kiegyenlítésre.

Abból kell kiindulni, hogy a követelés feletti rendelkezés joga (hétköznapi értelmében véve) a kötelezettet illeti: ő „döntheti” el, mit teljesít, mikor és hogyan. Ez nem egyszerűen a „teljesítek-e vagy szerződést szegek” kérdéskörébe tartozó probléma, mint első látásra tűnik, hanem sokkal komolyabb annál. Ha az adósnak egyszerre több tartozása – pénztartozása – áll fenn a jogosulttal szemben, úgy a 6:41. § (1)–(2) bekezdése által is elismert és támogatott joga van arra, hogy maga határozza meg, hogy a tartozásait milyen sorrendben kívánja kiegyenlíteni. Ilyenkor ugyanis a törvény diszpozitív szabályai csak akkor és annyiban nyernek alkalmazást, amennyiben a kötelezett nem rendelkezett, és szándéka sem ismerhető fel, ilyen rendelkezés azonban csak akkor jöhet szóba, ha a tartozást a kötelezett – és nem más – teljesíti.

A kötelezettnek éppen a fentiek miatt nem kell megindokolnia, miért nem járul hozzá a harmadik fél általi teljesítéshez, magatartása azonban az alapvető szabályok uralma alatt áll (nem valósíthat meg pl. joggal való visszaélést: 1:5. §). A hozzájárulás egyébként a jogügyletekre irányadó szabály szerint szóban, írásban és ráutaló magatartással is megtehető. A hallgatás akkor minősül jognyilatkozatnak, ha ebben a felek (a jogosult és a kötelezett) kifejezetten megállapodtak [6:4. § (4) bekezdés].

Más lesz a helyzet akkor, ha a teljesítésre jelentkező harmadik személynek lényeges jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a teljesítés megtörténjen. A törvényes érdek „kiváltja”, mintegy vélelemszerűen pótolja a kötelezett hiányzó hozzájárulását, felülírja esetleges tiltakozását is. Törvényes érdekekkel bír a kezes, az adóstárs vagy pl. az a személy, aki jogszabályi előírás következtében maga is felel (egészben vagy részben) a tartozásért. Ilyenkor az adós helyett való fizetés jogosultsága ún. „szenvető érdekelttség” címén illeti

a harmadik személyt (Grosschmid). Ilyenkor az adós fent részletesen kifejtett érdekvédelmi szempontjai nyomban esnek, helyesebben: alulmaradnak a harmadik személy oltalomra szoruló érdekeivel szemben.

A 6:57. § (1) bekezdésének utolsó fordulata azonban nem elégszik meg a jogi érdekelttség fennállásával, annak bizonyításával. Konjunktív előfeltételként szabja, hogy ilyen esetben is csak akkor mellőzhető a kötelezett hozzájárulása, ha a kötelezett a teljesítést elmulasztotta, vagy nyilvánvaló, hogy időben nem tud teljesíteni. Megjegyzést érdemel, hogy a kötelezett helyett teljesítő személy magatartása (teljesítése) ilyenkor megelőzi a 6:41. § (1) bekezdés szerinti kötelezetti jognyilatkozatot.

A 6:57. § (2) bekezdése kimondja, hogy a kötelezett helyett teljesítő harmadik személyt főszabályként – ha a közöttük lévő jogviszonyból más nem következik – megtérítési igény illeti meg a kötelezettel szemben. Ez a megtérítési igény a harmadik személyt megillető új követelés, mely a fizetés tényével keletkezik, ekkortól esedékes, törvényes kamatával együtt. Nem e jogosulti követelés átszállásáról (törvényi engedmény) van szó, hanem megtérítési igény támad, vagyis a harmadik személy nem jogutódja a kielégítést nyert hitelezőnek, hanem a megtérítésre irányuló kötelmi viszony új jogosultja. A szabály logikája abban áll, hogy a jogosulti követelés kielégítésével a Ptk. a jogosulttal szemben fennálló követelést megszüntnek tekinti.

A Ptk. 6:57. § (3) bekezdése valamennyi kötelmi jogviszonyra kiterjedő hatállyal úgy rendelkezik, hogy a kötelezettet megillető megtérítési igény biztosítására a megszünt követelés biztosítékai fennmaradnak. Ez a megoldás valójában egy fikció, hiszen a biztosítékok járulékoságának elve miatt a követelés megszűnésével ezeknek is meg kellene szünniük.

MÁSODIK RÉSZ A SZERZŐDÉS ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI

IV. CÍM A SZERZŐDÉS. A SZERZŐDÉSI JOG ALAPELVEI

6:58. §

[A szerződés]

A szerződés a felek kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozata, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére.

A szerződés a kártérítés mellett a legfontosabb kötelemkeletkeztető tényállás. A szerződés fogalmát a Ptk. az 1959-es Ptk. 198. § (1) bekezdésének és a 205. § (1) bekezdésének „egyesítésével” határozza meg, tehát a szerződés meghatározása tartalmilag nem változik. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozzuk, hogy a szerződés fogalmi elemének minősül a kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozat, valamint a szolgáltatás teljesítésére vonatkozó kötelezettség és jogosultság mellett a szerződés és annak teljesítésének állami eszközökkel való kikényszeríthetősége [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 21.].

Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy nem mindig egyértelmű, hogy hol van a határ egy „valódi kötőerővel nem rendelkező megállapodás” és egy szerződés között. Pl. ugyan az meglehetősen egyértelműnek tűnik, hogy egy baráti ebédmeghívás a kikényszeríthetőség hiánya miatt még ingyenes szerződésnek sem minősül, az viszont már kevésbé egyértelmű, hogy pl. két egymáshoz közel lakó kollégának az arra vonatkozó megállapodása, hogy az egyik héten az előbbi viszi az utóbbit, a másik héten viszont az utóbbi viszi az előbbit a kocsiján a közös munkahelyükre, eléri-e a kikényszeríthető szerződés szintjét, és így polgári jogi társaságnak minősül-e. A gyakorlatban azért nem okoz problémát ez a kérdés, mert ezeknek a határesetet képező megállapodásoknak az értéke nem éri el azt a szintet, hogy a felek vita esetén bírósághoz forduljanak.

Ahogy fent is utaltunk rá, a kikényszeríthetőség mellett a szerződés elengedhetetlen eleme a felek kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozata. Ennek hiányában nem jön létre szerződés. Ha valamelyik fél úgy véli, hogy a felek között szerződés jött létre, de valójában hiányzik a kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozat, akkor nemlétező szerződésről beszélünk. Ilyennek minősül például az álképviselő által kötött szerződés (BH2005.21.). A nemlétező szerződés ugyan az érvénytelen szerződéshez hasonlóan szintén alkalmatlan a célzott joghatások kiváltására, azonban azért fontos a két eset egymástól való elhatárolása, mert a további jogkövetkezményekben lényeges eltérések vannak. Érvénytelenség esetén ugyanis az eredeti állapot helyreállítása mellett van lehetőség a szerződés érvényessé nyilvánítására is, és ezek alkalmazhatóságának hiányában kell vonatkozó kérelem esetén az alaptalan gazdagodás pénzbeni megtérítését alkalmazni a járulékos igények elszámolása mellett. Ezzel szemben, ha a szerződés nem jön létre, akkor azt nem is lehet érvényessé nyilvánítani, ha történt valamilyen szolgáltatás, akkor elsősorban az eredeti állapotot kell helyreállítani, a felek helyzetét pedig a jogalap nélküli gazdagodás, a jogalap nélküli birtoklás és a megbízás nélküli ügyvitel szabályainak megfelelő alkalmazásával kell rendezni. Ezzel kapcsolatban még arra kell utalnunk, hogy a szerződés érvényességét csak akkor vizsgáljuk, ha a szerződés létrejött (BH2013.64.).

6:59. § [Szerződési szabadság]

- (1) A felek szabadon köthetnek szerződést, és szabadon választhatják meg a másik szerződő felet.**
- (2) A felek szabadon állapíthatják meg a szerződés tartalmát. A szerződéseknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályaitól egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja.**

1. A szerződési alapelvekről

A Ptk. – az 1959-es Ptk.-val ellentétben – rögzíti a legfontosabb szerződési alapelveket: a szerződési szabadságot, a visszterhesség véelmét, valamint az együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget. Megjegyezzük azonban, hogy a Ptk. nem nevesíti ezek közül valamennyit. Ugyanis nem említi sem a *pacta sunt servanda* és ehhez kapcsolódóan a *clausula rebus sic stantibus* elvét, sem az egyenértékűség elvét.

A *pacta sunt servanda* elve azt jelenti, hogy a szerződéseket úgy kell teljesíteni, ahogyan azt a szerződésekben kikötötték, tehát a szerződés megkötését követően a körülményekben beálló változások a felek teljesítési kötelezettségére nem hatnak ki. Ez alól képez kivételt a *clausula rebus sic stantibus* (a dolgok jelenlegi állására vonatkozó záradék), mely szerint a szerződés megkötése után a körülmények alapvető megváltozása kivételesen kihathat a felek jogaira és kötelezettségeire (pl. a bíróság kivételesen módosíthatja a szerződést valamelyik fél kérelmére, lásd a 6:192. §-nál).

Az egyenértékűség véelme pedig azt jelenti, hogy ha a felek kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak egymásnak, akkor véelmezzük azt, hogy az ellenszolgáltatás értékének meg kell egyeznie a szolgáltatás értékével. Ez az elv jelenik meg többek között a feltűnő értékaránytalanság miatti megtámadhatóság szabályában (6:98. §), mely alól azonban több kivétel is van (lásd pl. a tartási szerződést).

2. A szerződési szabadság mint alkotmányos jog

A szerződési szabadságot az Alkotmánybíróság az Alkotmány 9. § (1) bekezdésében biztosított piacgazdaság lényegi elemének és önálló alkotmányos jognak (de nem alapvető jognak) tekintette [lásd pl. 7/2006. (II. 22.) AB határozat]. Az Alaptörvény szövege ugyan már nem utal a piacgazdaságra, de e „szövegszerű változás azonban nem jelenti azt, hogy a szerződési szabadság – amely jellegénél fogva szoros kapcsolatban áll a vállalkozás szabadságával is – ne élvezné a továbbiakban az Alaptörvény védelmét. A piacgazdaságra való utalás mellőzése ugyanis annak következményeként értékelhető, hogy – ellentétben a szocialista tervgazdálkodásból a piacgazdaságra történő áttérés időszakával – e körülmény külön hangsúlyozása napjainkra szükségteenné vált. [...] A piacgazdaság, és így az Alaptörvény M) cikke által védett vállalkozás és verseny szabadsága működésének elengedhetetlen feltétele a szerződési szabadság, amely ennek következtében szintén élvezve az Alaptörvény védelmét” [3192/2012. (VII. 26.) AB határozat].

A fentiek alapján tehát a szerződési szabadság önálló alkotmányos jog, de nem alapvető jog, „mivel az Alkotmánybíróság azt nem alapvető jogot tartalmazó rendelkezésből vezette le. Éppen ezért nem alkalmazandó rá az alapvető jogok korlátozhatóságáról rendelkező I. cikk (3) bekezdése sem, vagyis a szerződési szabadságnak még lényeges tartalma is korlátozható. [...] Ebből következik az is, hogy a szerződési szabadság mint önálló alkotmányos jog védelmi szintje más, a nevesített alapvető jogokon

és alkotmányos intézményeken keresztül jut érvényre. Közvetlenül a szerződési szabadságra mint alkotmányos jogra, az alapvető jogok megsértéséhez hasonló alkotmány sérelem nem alapozható. [...] A szerződési szabadság korlátozása akkor lehet alaptörvény-ellenes, ha a korlátozásnak nincs alapos oka, a korlátozás nem észszerű” [3298/2014. (XI. 11.) AB határozat].

Ez azonban nem jelenti azt, hogy sérelmére az Abtv. szerinti alkotmányjogi panasz egyáltalán ne lenne alapítható. Erre van lehetőség, ekkor a „korlátozás alkotmányossága azonban nem az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése alapján, hanem – figyelemmel a közérdekre is – az észszerűségi tesztet alkalmazva bírálendő el” [33/2015. (XII. 3.) AB határozat].

3. A szerződési szabadság szintjei

A szerződési szabadság a magántulajdon védelme, valamint az egyesülés és társulás szabadsága mellett a piacgazdaság és a magánautonómia egyik alappillére [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 37.]. A szerződési szabadság négy szinten jelentkezik:

- a) a szerződéskötés eldöntésének szabadsága;
- b) a szerződéses partner megválasztásának szabadsága;
- c) a szerződés típusa megválasztásának szabadsága (típusszabadság);
- d) a szerződés tartalmi meghatározásának szabadsága (tartalomalakító szabadság).

A szerződéskötés eldöntésének szabadsága azt jelenti, hogy a fél szabadon dönthet arról, hogy köt-e egyáltalán szerződést. Ennek megfelelően különös szerződéskötési kötelezettség hiányában nem minősülhet joggal való visszaélésnek a szerződés megkötésének vagy módosításának megtagadása (BH1985.56.), és a bíróságnak ilyen esetekben nincs lehetősége arra, hogy a szerződés megkötésére vonatkozó akaratnyilatkozatot az ítéletével pótolja.

A szerződéses partner megválasztásának szabadsága alapján a jogalanyok dönthetnek arról, hogy kivel kívánnak szerződést kötni.

A típusszabadság alapján [amely a tartalomalakító szabadság részének is tekinthető, lásd Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 39.] a felek szabadon dönthetnek arról, hogy a szerződés megkötésével célzott joghatásokat milyen szerződéstípuson keresztül kívánják elérni (például hitelezési célból köthetnek kölcsönszerződést vagy pénzügyi lízingszerződést is). Ennek megfelelően a Ptk. lehetővé teszi típuskényszertől függetlenül egyező akaratnyilvánításokkal nem nevesített (atipikus) szerződések megkötését is (BH2015.328.). Ezt egészíti ki az az elv, hogy a szerződéseket nem elnevezésük, hanem tartalmuk szerint kell elbírálni (EBH2000.331.).

Végül a tartalomalakító szabadság azt jelenti, hogy a felek szabadon állapíthatják meg a szerződésük tartalmát. Így jogszabályi tilalom hiányában a felek a szerződéseknek a jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályaitól egyező akaratlan eltérhetnek, azaz ezek a rendelkezések alapvetően diszpozitívak. Hangsúlyozzuk, hogy ez a szabadság nem valamennyi szerződési jogi rendelkezésre vonatkozik, hanem csak azokra, amelyek a felek jogait és kötelezettségeit szabályozzák. Így a felek nem térhetnek el pl. a jogszabályi fogalm meghatározásoktól vagy az egyes jogintézmények lényegét meghatározó normáktól. Ezeket a jogszabályi rendelkezéseket, amelyeknél az eltérés lehetősége fogalmilag fel sem merülhet imperatív normáknak is nevezik. Azt azonban gyakran nem egyszerű eldönteni, hogy egy szabály még hozzátartozik-e a jogintézmény lényegéhez,

vagy már a felek jogait és kötelezettségeit szabályoz (lásd például az elévülés megszaktításához vezető okokat szabályozó 6:25. §-t).

4. A szerződési szabadság korlátai

Abból kifolyólag, hogy a szerződési szabadságnak mint alkotmányos jognak még lényeges tartalma is korlátozható, következik az, hogy a Ptk.-ban alapelvként megjelenő szerződési szabadságnak is számos korlátja van. Ezek a korlátok a szerződési szabadság valamennyi szintjén megjelennek. Ezeknek a korlátozásoknak számos oka lehet: pl. a piaci egyensúly zavarainak kezelése, a potenciális károsultak védelme, fogyasztóvédelem stb. [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 41–43.].

A szerződéskötés eldöntésének szabadsága akkor esik korlátozás alá, amikor az érintett jogalany valamilyen oknál fogva köteles egy bizonyos szerződést megkötöni. Ugyanakkor azt már a meghatározott keretek között szabadon döntheti el, hogy a szerződést kivel és milyen tartalommal köti meg. Erre szolgál példaként az, amikor a jogalkotó bizonyos tevékenységek végzésével kapcsolatban felelősségbiztosítás megkötésére kötelezi azok végzőit [pl. az egészségügyi szolgáltatókat az Eütv. 108. § (2) bekezdése].

A szerződéses partner megválasztásának szabadságát több esetben is indokolt korlátozni (lásd Hatodik Könyv XIII. Fejezetében nevesített eseteket). További példaként említhetjük azt, ha egy szolgáltató monopolhelyzetben van [lásd pl. a közszolgáltatókat, 6:256. § (2) bekezdés], vagy a szolgáltatást igénybevevőjét úgy terheli szerződéskötési kötelezettség, hogy a szolgáltatók közül szabadon választhat (pl. kgfb.), akkor indokolt lehet az, hogy a szolgáltatót ne illesse meg a partnerválasztás szabadsága.

A típuszabadság korlátozása a fenti esetekhez képest még kivételesebbnek tekinthető. Ezzel kapcsolatos példaként az említhető, amikor egy bizonyos tevékenységgel kapcsolatban jogszabály kötelezően előírhatja valamilyen szerződéstípus alkalmazását [pl. a Bit 4. § (1) bekezdése alapján a biztosítási tevékenység csak biztosítási szerződésen alapuló kötelezettségvállalás lehet].

A tartalomalakító szabadság korlátait pedig lásd a 6:60. §-nál.

6:60. § [Jogszabály által meghatározott szerződési tartalom]

- (1) Ha jogszabály a szerződés valamely tartalmi elemét kötelezően meghatározza, a szerződés a jogszabály által előírt tartalommal jön létre.**
- (2) Ha jogszabály a hatálybalépése előtt megkötött szerződések tartalmát megváltoztatja, és a szerződés megváltozott tartalma valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti, ez a fél kérheti a bíróságtól a szerződés módosítását vagy a szerződéstől elállhat.**

1. Kógencia és diszpozitivitás a szerződési jogban

Jelen § (1) bekezdése a tartalomalakító szabadság korlátját szabályozza. Ezek az úgynevezett kógens szabályok, amelyek akkor is a felek szerződésének a tartalmát képezik, ha arról nem, vagy azzal ellentétesen rendelkeztek volna.

A kógens normák mellett meg kell említeni a klaudikálóan kógens (féloldalúan kötelező) rendelkezéseket. Ezek olyan normák, amelyektől csak a meghatározott fél javára lehet eltérni, a hátrányára viszont nem.

Kógens vagy klaudikálóan kógens szabályokat a kötelmi jog általános részében és a szerződési jogban elsősorban akkor ír elő a Ptk., ha az a közérdek vagy a gyengébb fél védelme indokolja. Erre példaként a különböző fogyasztóvédelmi rendelkezések szolgálnak.

Azt, hogy egy a felek jogait és kötelezettségeit meghatározó normától nem lehet szabadon eltérni (azaz nem minősül diszpozitívnek), a jogszabály jellemzően úgy jelzi, hogy az esetleges eltérést semmisnek, esetleg érvénytelennek [lásd pl. a 6:501. § (1) bekezdését] minősíti. Előfordul azonban arra is példa, hogy a kógenciára a norma tartalmából következtethetünk: pl. a 6:240. § (2) bekezdése, miszerint a „vállalkozó köteles megtagadni az utasítás teljesítését, ha annak végrehajtása jogszabály vagy hatósági határozat megsértéséhez vezetne, vagy veszélyeztetné mások személyét vagy vagyonát”, annak ellenére kógens szabálynak minősül, hogy az attól való eltérés semmisségét a Ptk. kifejezetten nem mondja ki. Ugyanis a Ptk. nyilvánvalóan nem fűzhet joghatást egy olyan megállapodáshoz, amelynek teljesítése veszélyezteti mások személyét vagy vagyonát.

2. Szerződések tartalmának jogszabályi rendelkezéssel való visszamenőleges megváltoztatása

Jelen § (2) bekezdése azt a kérdést rendezzi, hogy egy jogszabály a hatálybalépése előtt megkötött szerződések tartalmát milyen esetekben változtathatja meg. A 8/2014. (III. 20.) AB határozat alapján az állam jogszabállyal a szerződések tartalmát csak kivételesen, jellemzően ugyanolyan feltételek fennállása esetén változtathatja meg alkotmányosan, mint amilyen feltételek fennállását a bírósági úton való szerződésmódosítás is megköveteli. Mivel a bírósági úton való szerződésmódosítást rendező 6:192. § (2) bekezdése alapján a módosítás következtében egyik fél lényeges jogi érdeke se sérülhet, ezért kérdéses, hogy alkotmányosan előállhat-e olyan helyzet, amikor jelen § (2) bekezdésének alkalmazására sor kerül, hiszen ezt a normát csak akkor kellene alkalmazni, ha a szerződés megváltozott tartalma valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti. A fent idézett AB határozat alapján azonban ilyen helyzet alkotmányos keretek között nem állhat elő. Ebből az következik, hogy ha a jogszabállyal módosított szerződés megváltozott tartalma valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti, akkor a módosító jogszabály alkotmányossági normakontrollja is indokolt lehet.

Azzal kapcsolatban, ha mégis sor kerülne jelen szabály alkalmazására, megjegyezzük, hogy ilyenkor az érintett felet értelemszerűen az elállás mellett a felmondás lehetősége is megilleti, annak ellenére, hogy a Ptk. azt külön nem nevesíti. Ha a fél az elállás vagy a felmondás jogával él, akkor – a módosítás kezdeményezésével szemben – nincs szükség bírósági eljárásra lefolytatására.

6:61. § [Visszterhesség véelme]

A szerződéssel kikötött szolgáltatásért – ha a szerződésből vagy a körülményekből más nem következik – ellenszolgáltatás jár.

Egy szerződés abból a szempontból, hogy a szolgáltatásért jár-e ellenszolgáltatás, visszterhes vagy ingyenes lehet. Jelen § alapján a szerződések visszterhessége véelmezett. A visszterhesség véelme alóli kivételek száma a Ptk.-ban a korábbi szabályozáshoz képest csökkent (pl. a magánszemélyek közötti pénzkölcsönre már nem vonatkozik a kamatmentesség véelme). Ugyanakkor a közeli hozzátartozók között létrejött tartási szerződés [6:296. § (2) bekezdés] ingyenessége továbbra is véelmezett. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy az ilyen nevesített jogszabályi kivétel hiányában a közeli hozzátartozók közötti szerződésekre is vonatkozik a visszterhesség véelme (BH1997.527.).

A visszterhesség véelme értelemszerűen csak akkor alkalmazandó, ha a felek megállapodása nem utal kifejezetten az ingyenességre. Ennek megfelelően a legtöbb visszterhes szerződésnek megvan az ingyenes párja: pl. az adásvételnek az ajándékozás, a bérletnek a haszonkölcsön stb. Ugyanakkor van olyan szerződéstípus is, amelynek nincs ingyenes formája: ez pedig a biztosítás.

Az ingyenes szerződésekre gyakran a visszterhes szerződésektől eltérő szabályokat kell alkalmazni: pl. nem vonatkozik rájuk a sem a kellék-, sem a termékszavatosság, sem a jótállás. A Ptk. a kontraktuális felelősség tekintetében is különös szabályokat ad az ingyenes szerződésekre (lásd a 6:147. §-nál). Valamint értelemszerűen az egyes nevesített szerződésekre vonatkozó szabályok is eltérően alakulnak, attól függően, hogy visszterhes vagy ingyenes szerződésekről van szó.

A gyakorlatban nem mindig egyértelmű, hogy az adott szerződés ingyenesnek vagy visszterhesnek minősül. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy ha az egyik fél a másik félnek a szolgáltatásnyújtással kapcsolatos költségeit fizeti meg, de nem fizet neki külön díjat (pl. vállalkozás vagy megbízás esetén), akkor a szerződés még ingyenesnek minősül. Ezzel szemben csak azért nem tekinthető egy szerződés ingyenesnek, mert a szolgáltatásért annak igénybevevője nem fizet közvetlenül díjat a szolgáltatónak (pl. ha egy szálloda a hat éven aluli gyermek tartózkodásáért nem számít fel külön díjat, attól még a gyermek tekintetében nem lesz a szerződés ingyenes, mert a neki nyújtott szolgáltatások ellenértéket a gyermek kísérőinek nyújtott szolgáltatások díjába építi be a szolgáltató).

Megjegyezzük, hogy különösen ingyenes szolgáltatásoknál jelenthet problémát annak eldöntése, hogy a felek között létrejött-e szerződés, vagy a megállapodás valódi kötőerővel nem rendelkezik (lásd a 6:58. §-nál).

6:62. § [Együttműködési és tájékoztatási kötelezettség]

- (1) **A felek kötelesek a szerződéskötési tárgyalások alatt, a szerződés megkötésénél, fennállása alatt és megszüntetése során együttműködni és tájékoztatni egymást a szerződést érintő lényeges körülményekről.**
- (2) **A fél nem hivatkozhat a tájékoztatási kötelezettség megsértésére olyan jogokkal, tényekkel és adatokkal kapcsolatban, amelyeket ismert, vagy közhiteles nyilvántartásból vagy más forrásból ismernie kellett.**
- (3) **Ha a szerződés létrejön, az a fél, aki az (1) bekezdésben foglalt kötelezettségét megszegi, köteles a másik fél ebből származó kárát a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint megtéríteni.**
- (4) **A szerződés létrejöttének elmaradásáért a feleket kártérítési kötelezettség nem terheli.**

(5) Ha a szerződés nem jön létre, az a fél, aki az (1) bekezdésben foglalt kötelezettségét a szerződéskötési tárgyalások során megszegte, köteles a másik fél ebből származó kárát a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint megtéríteni.

A Ptk. – tekintettel arra, hogy az együttműködési kötelezettséget az 1959-es Ptk.-val ellentétben már nem nevesíti a Bevezető rendelkezések között általános alapelvként – a szerződési jog egészét meghatározó elvként írja el az együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget. Az (1) bekezdés egyértelművé teszi, hogy az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség a szerződéssel kapcsolatban mind a szerződés megkötése előtt, mind a szerződés megszűnése után terheli a feleket.

Az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség tartalmát jelen § nem bontja ki. Ugyanakkor mind az általános (pl. 6:126. §-ban található akadályközlési kötelezettség), mind a különös (pl. a 6:452. §-ban található közlési és változásbejelentési kötelezettség biztosítási szerződéseknél) szerződési szabályok tartalmaznak olyan rendelkezéseket, amelyek e kötelezettség tartalmát kibontják. A bírói gyakorlat a titoktartási kötelezettséget is az együttműködési kötelezettség részének tekinti [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 87.].

A (2) bekezdésben foglalt szabály az eddigi bírói gyakorlatban is megjelent: ingatlan-adásvételi szerződés megkötése előtt az ingatlan-nyilvántartás adatai megtekintésének elmulasztása a vevő kockázata. Az együttműködési – és a tájékoztatási – kötelezettség elmulasztásának nincs kártérítési következménye, ha a vevő – az ingatlan-nyilvántartás megtekintése útján – meggyőződhetett volna az eladó tulajdonjogi helyzetéről, de ezt elmulasztotta (BH2000.501.). Ebben a rendelkezésben az az elv jelenik meg, hogy a tájékoztatási kötelezettség nem mentesíti a másik felet a tájékozódás és a gondos eljárás kötelezettsége alól. Szintén nem lehet a tájékoztatási kötelezettség megsértésére hivatkozni, ha a fél valamilyen – pl. a piaci folyamatokkal kapcsolatos – információs előnyét nem osztotta meg a másik féllel [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 88.].

A (3) és (5) bekezdések azt a kérdést rendezik, hogy az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség megsértése esetén mikor és milyen feltételekkel terheli a felet kártérítési kötelezettség. A jogkövetkezmény attól függ, hogy a felek között létrejön-e szerződés. Ha igen, akkor a kontraktuális, ha nem, akkor a deliktuális felelősség szabályai szerint felel az a fél, aki az együttműködési és tájékoztatási kötelezettségét megsértette. E kötelezettségek megsértéséből eredő kárért a fél deliktuális alapon felel akkor is, ha a szerződés létrejön, de érvénytelen [lásd a 6:115. § (2) bekezdését].

Ennek megfelelően a culpa in contrahendo – a szerződéses tárgyalások és a szerződés megkötése során tájékozódási (körültekintési) és a tájékoztatási kötelezettség megsértése, mely kizárhatja vagy korlátozhatja a fél igényérvényesítési lehetőségeit – jogkövetkezményei is attól függenek, hogy a felek között létrejött-e szerződés. Ezzel kapcsolatban még arra kell utalnunk, hogy az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség megsértésének nem csak kártérítési kötelezettség lehet a következménye. Pl. ha fogyasztói kezesség esetén a jogosult nem tesz eleget a 6:430. § (1) bekezdésében foglalt tájékoztatási kötelezettségének, akkor a 6:430. § (2) bekezdése alapján a kezes határidő nélkül jogosult a szerződéstől elállni.

A (4) bekezdés az együttműködési kötelezettség korlátjaként az egyértelműség kedvéért külön is kimondja, hogy önmagában a szerződés létrejöttének elmaradásáért a feleket kártérítési kötelezettség nem terheli. Ezzel összefüggésben utalunk arra, hogy a szerződéskötés elmaradása esetére jellemzően az utaló magatartás szabályai sem

alkalmazhatóak. A bírói gyakorlat azonban töretlen abban, hogy a rendes üzleti kockázattal együtt járó hátrány főszabályként nem hárítható át a másik félre. Ebbe a körbe tartoznak a szerződéskötés előmozdításának költségei, az üzleti cél megvalósítása érdekében eszközölt befektetések, amelyeket a fél saját kockázatvállalása körében maga tartozik viselni (EBH2003.936.).

V. CÍM A SZERZŐDÉS MEGKÖTÉSE ÉS ÉRTELMEZÉSE

XII. Fejezet A szerződés létrejötte

6:63. § [A szerződés létrejötte és tartalma]

- (1) A szerződés a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre.
- (2) A szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges és a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges. A lényegesnek minősített kérdésben való megállapodás akkor feltétele a szerződés létrejöttének, ha a fél egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy az adott kérdésben való megállapodás hiányában a szerződést nem kívánja megkötni.
- (3) Ha a szerződés létrejött, de a felek az ellenszolgáltatás mértékét nem határozták meg egyértelműen, vagy ellenszolgáltatásként piaci árat kötöttek ki, a teljesítési helynek megfelelő piacon a teljesítési időben kialakult középárat kell megfizetni.
- (4) Nem kell a feleknek megállapodniuk olyan kérdésben, amelyet jogszabály rendez.
- (5) A szerződés tartalmává válik minden szokás, amelynek alkalmazásában a felek korábbi üzleti kapcsolatukban megegyeztek, és minden gyakorlat, amelyet egymás között kialakítottak. A szerződés tartalmává válik továbbá minden, az adott üzletágban a hasonló jellegű szerződés alanyai által széles körben ismert és rendszeresen alkalmazott szokás, kivéve, ha annak alkalmazása a felek között – korábbi kapcsolatokra is figyelemmel – indokolatlan volna.

1. A szerződés létszakaszai

A szerződés létrejötte nem feltétlenül a szerződés első létszakasza, ugyanis a szerződések vonatkozásában az alábbi létszakaszok különíthetőek el:

- a) a szerződés előkészítése, tárgyalások,
- b) előszerződés,
- c) ajánlattételre való felhívás,
- d) ajánlat,
- e) ajánlat elfogadása, szerződéskötés,
- f) a teljesítés előkészítése,
- g) teljesítés (vagy a teljesítés elmaradása),
- h) a szerződés megszűnése,
- i) a szerződésből fakadó igények érvényesítése.

Természetesen nem mindegyik létszakasz található meg az összes szerződésnél, és egyes esetekben a különböző létszakaszok nem is feltétlenül különülnek el egymástól.

2. A konszenzus

A Ptk. a korábbi szabályozásnak megfelelően rögzíti, hogy a szerződés a felek konszenzusával, azaz a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre. Ennek hiányában a szerződés nem jön létre, és ha a felek között volt szolgáltatásnyújtás, akkor a jogalap nélküli gazdagodás, a jogalap nélküli birtoklás vagy a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint számolhatnak el egymással.

A konszenzus azt jelenti, hogy a felek akaratára – a szerződéses tartalom vonatkozásában – megegyeznek, és azt mindkét fél úgy nyilvánította ki, hogy annak tartalmát a másik fél felismerhette. Tehát a Ptk. továbbra is a konszenzuálszerződések mintáját követi a reálszerződések helyett, azaz a konszenzuson kívül további cselekményre (például a dolog átadására) nincsen szükség a szerződés létrejöttéhez [a Ptk. a korábbi bírói gyakorlat (BH2007.91.) ellentétben a foglalatlan alapvetően konszenzuálszerződésnek tekintti, lásd Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 79.].

A konszenzusnak a lényeges és a bármelyik fél által lényegesnek minősített kérdésekre kell kiterjednie. Ez azt jelenti, hogy „lényegesség” tekintetében két esetet kell elkülöníteni. Az egyik eset azokat a kérdéseket foglalja magában, amelyek „ab ovo”, a felek vonatkozó kijelentésétől függetlenül lényegesnek minősülnek. Ezek az alábbiak:

- a) felek személye, szerződéses pozíciója;
- b) a kívánt joghatás, a szerződés jogcíme;
- c) a szolgáltatás és jellemzően az ellenszolgáltatás;
- d) a szerződés típusától függően a teljesítés helye és ideje.

Az ellenszolgáltatás a (3) bekezdés alapján is alapvetően a szerződés lényeges tartalmi elemének minősül: ha a felek között az ellenszolgáltatás kapcsán egyértelmű disszenzus van, akkor a szerződés nem jön létre. Tehát a piaci árban való megállapodás vélelmét csak akkor lehet alkalmazni, ha a felek kifejezetten egyetértettek a szerződés további lényeges tartalmi elemeiben, így megállapodtak abban, hogy a szolgáltatás nyújtását további tárgyalás hiányában is el lehet kezdeni, csak az ellenszolgáltatást nem határozták meg egyértelműen (pl. annak meghatározását elhalasztották a szolgáltatásnyújtás befejezéséig). Ez a vélelem egyébként a Ptk. hatálybalépése előtt is élt a bírói gyakorlatban (lásd pl. BH1995.107.-et).

A teljesítés helye és ideje az adott szerződés típusától függően minősül „ab ovo” lényeges kérdésnek. Pl. a konszenzusnak biztosan ki kell terjednie erre is egy szállodai szolgáltatások nyújtására vonatkozó szerződés esetén, egy adásvételi vagy egyéb vállalkozási szerződés esetén azonban nem feltétlenül. Ezekben az utóbbi esetekben vonatkozó megállapodás hiányában a Ptk. diszpozitív rendelkezései fogják a szerződés részét képezni.

A lényeges kérdések másik esete az, amikor az egyik fél minősíti annak a kérdést. Ezt a fél úgy teheti meg, hogy egyértelműen kifejezésre juttatja azt, hogy az adott kérdésben való megállapodás hiányában a szerződést nem kívánja megkötni. Pl. a fél kijelenti, hogy csak akkor hajlandó megkötni a szerződést, ha készpénzben fizethet. Ennek hiányában ugyanis a fizetési mód nem minősül olyan lényeges kérdésnek, amelyben a feleknek meg kellene állapodniuk a szerződés létrejöttéhez.

3. A szerződés további tartalmi elemei

A szerződés további tartalmi elemei közé azok a kérdések tartoznak, amelyek anélkül is szerződés részévé válnának, hogy a felek akaratnyilatkozata kitérne rájuk.

Ezek közül elsőként említendőek azok a kérdések, amelyeket a jogszabály rendez. Ezzel kapcsolatban csak utalunk arra, hogy a kógens normák akkor is szerződés részévé válik, hogyha a felek azzal ellentétesen rendelkeztek, a diszpozitív jogszabályi norma viszont csak akkor válik a szerződés részévé, ha az nem tartalmaz eltérő rendelkezést.

A további tartalmi elemek közül még a szokásokat (az adott üzletágban általánosan alkalmazott feltételek) és a gyakorlatokat (a felek közötti korábbi jogviszonyokban alkalmazott feltételek) kell megemlíteni. Ezekről az Indokolás szerint a tartós üzleti, illetve szerződési kapcsolatokra tekintettel, nemzetközi példákra is figyelemmel rendelkezik a Ptk. a szerződés létrejöttével, illetve a létrejött szerződés tartalmával kapcsolatban (lásd Indokolás 566.). Azonban a diszpozitív jogszabályi rendelkezésekhez hasonlóan ezek is csak akkor válnak a szerződés részévé, ha az nem tartalmaz eltérő rendelkezést. A felek által korábban nem alkalmazott szokásoknál további feltétel az is az (5) bekezdés alapján, hogy azok alkalmazása az adott szerződés tekintetében ne legyen indokolatlan.

4. A szerződés létrejöttének folyamata

A szerződés létrejöttének folyamata a szerződés létszakaszaiból is következik. Ennek két kötelező eleme van: az ajánlat és az ajánlat elfogadása. Az ezt megelőző elemek (a szerződés előkészítése, tárgyalások; előszerződés és ajánlattételre való felhívás) azonban gyakran elmaradnak egyes szerződések létrejötte során.

6:64. § [Ajánlati kötöttség]

- (1) **Aki szerződés megkötésére irányuló szándékát egyértelműen kifejező és a lényeges kérdésekre kiterjedő jognyilatkozatot tesz, nyilatkozatához kötve marad. Az ajánlattevő kötöttségének idejét meghatározhatja.**
- (2) **Az ajánlati kötöttség ideje az ajánlat hatályossá válásával veszi kezdetét.**

Az ajánlat fogalmát a következőképpen határozhatjuk meg: a fél közvetlen szerződéskötési szándékát egyértelműen kifejező, a lényeges kérdésekre kiterjedő akaratnyilatkozata, mely a másik fél azzal egybecsengő nyilatkozatával kölcsönösen kikényszeríthető kötelezettségeket keletkeztet, azaz létrehozza a szerződést. Az ajánlattól el kell különíteni az ajánlattételre való felhívást (vagy szándéknyilatkozatot): az egy olyan nyilatkozat, amely ugyan szerződés megkötését célozza, de nem tartalmazza valamennyi ahhoz szükséges elemet, hogy az elfogadásával létrejöhessen a szerződés.

Az ajánlatot és az ajánlattételre felhívást az alábbiak szerint lehet elhatárolni egymástól:

- a) az ajánlattételre való felhívás nem szükségszerű eleme a szerződéskötési folyamatnak, míg az ajánlat igen;
- b) az ajánlattételre való felhívás, ha van, akkor mindig megelőzi az ajánlatot;

c) az ajánlat mindig konkrétabb, mint az ajánlattételre való felhívás, mert az utóbbi még nem feltétlenül tartalmazza a megkötendő szerződés minden lényeges elemét, míg az ajánlat igen;

d) az ajánlattételre való felhívást, ha elfogadják, akkor még csak ajánlatot tesznek, s utána a felhívást tevő félnek még el kell fogadnia az ajánlatot;

e) az ajánlatra elég azt válaszolnia a másik félnek, hogy „rendben”, s azzal a szerződés már létrejött;

f) az ajánlattételre való felhívás még kívül van a konszenzus körén, és nem jelenti azt, hogy aki felhív ajánlattételre, az szerződni is fog (tehát az ajánlattételre való felhívás még nem jár ajánlati kötöttséggel, így szerződéskötési kötelezettséggel sem, szemben az ajánlattétellel, amely ajánlati kötöttséggel jár);

g) az ajánlattételre való felhívás lehet címzett nélküli is, ez az ajánlatra nem jellemző, annak már szokott konkrét címzettje lenni.

A fentiek alapján az állapítható meg, hogy az ajánlattételre való felhívás az ajánlattal szemben vagy nem tartalmazza a megkötendő szerződés minden lényeges elemét, vagy nem bír ajánlati kötöttséggel. Az, hogy a Ptk. alapján az ajánlattevő kötöttségének idejét meghatározhatja, az nem jelenti azt, hogy ki is zárhatná az ajánlati kötöttséget. Ennek megfelelően a Ptk. az egyértelműség kedvéért nem is veszi át az 1959-es Ptk. 211. § (1) bekezdésének azt a fordulatát, miszerint az ajánlattevő csak akkor marad kötve az ajánlatához, ha kötöttségét az ajánlat megtételekor nem zárta ki.

Így az ajánlati kötöttség kizárásával tett jognyilatkozat nem minősül ajánlatnak (az ajánlattételre felhívásnak tekinthető), mert annak elfogadásával az ajánlati kötöttség hiányából kifolyólag nem jön létre a szerződés. Az a nyilatkozat pedig, amelynek elfogadásával nem jön létre a szerződés, az nem lehet ajánlat.

Az ajánlatot egyébként írásban kell megtenni, ha a szerződésre jogszabály kötelező írásbeli alakot ír elő [6:70. § (1) bekezdés]. Egyébként az ajánlatra a jognyilatkozatra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell. Ennek megfelelően az, hogy az ajánlati kötöttség mikor kezdődik el, a jognyilatkozatok hatályosulását szabályozó 6:5. § rendelkezései alapján dönthető el, hiszen jelen § (2) bekezdése szerint az ajánlati kötöttség az ajánlat hatályossá válásával veszi kezdetét. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy tévesnek tartjuk azt az álláspontot (lásd pl. a BH2012.64.-et), mely szerint az ajánlattevőnek nemcsak az ajánlat megtételekor, hanem az ajánlat hatályosulásakor is jogképesnek kell lennie. Ugyanis egy jognyilatkozatot tevő személy jog- és cselekvőképessége nem a jognyilatkozat hatályosulásakor, hanem akkor vizsgálandó, amikor azt megteszi. Például nyilvánvalóan nem érinti egy végrendelet érvényességét az, ha az örökhagyó utólag, de még a végrendelet hatályosulása – azaz az örökhagyó halála – előtt elveszíti a cselekvőképességét.

6:65. § [Az ajánlati kötöttség megszűnése]

(1) Ha az ajánlattevő kötöttségének idejét nem határozza meg, az ajánlati kötöttség megszűnik

a) jelenlevők között tett ajánlat esetén, ha a másik fél az ajánlatot késedelem nélkül el nem fogadja;

b) távollevők között tett ajánlat esetén annak az időnek az elteltével, amelyen belül az ajánlattevő – az ajánlatban megjelölt szolgáltatás jellegére és az ajánlat megtételének módjára tekintettel – a válasz megérkezését rendes körülmények között várhatta;

- c) a másik fél általi visszautasítással.**
- (2) Megszűnik az ajánlati kötöttség, ha az ajánlattevő ajánlatát a másik fél elfogadó jognyilatkozatának elküldését megelőzően a másik félhez intézett jognyilatkozatával visszavonja.**
- (3) Az írásbeli ajánlat írásban vonható vissza.**
- (4) A hatályossá vált ajánlat nem vonható vissza, ha az ajánlat tartalmazza, hogy visszavonhatatlan, vagy az ajánlat az elfogadásra határidőt állapít meg.**

Az ajánlati kötöttség a 6:64. § (2) bekezdése alapján az ajánlat hatályossá válásával veszi kezdetét, jelen § pedig a megszűnését szabályozza. Az ajánlati kötöttség tartamát a Ptk. alapvetően a korábbi szabályozáshoz hasonlóan állapítja meg. Ennek részeként egyértelműsíti, hogy az ajánlati kötöttség a másik fél általi visszautasítással is megszűnik.

Az ajánlat visszavonásának az ajánlati kötöttségre vonatkozó kihatásával kapcsolatban azonban a Ptk. részben változást hoz az 1959-es Ptk. rendelkezéseihez képest. A korábbi kódex ugyanis csak egy kifejezett rendelkezést tartalmazott az ajánlat – és az elfogadó nyilatkozat – visszavonására, a 214. § (3) bekezdését, mely szerint, ha mindkét fél gazdálkodó szervezet volt, akkor az ellenszolgáltatást vállaló fél a nyilatkozatát a szerződés létrejöttéig visszavonhatta, de ezzel együtt a másik fél költségeit meg kellett térítenie. Ezt a rendelkezést azonban a Ptk. vélhetően azért nem vette át, mert e megkülönböztetésnek a jelenlegi gazdasági környezetben már egyáltalán nem volt indoka.

E rendelkezésen túl viszont nem tartalmazott kifejezett szabályt az ajánlat visszavonására az 1959-es Ptk., hanem a visszavonásra is az általános jognyilatkozati szabályokat kellett alkalmazni, mely szerint csak a még hatályossá nem vált nyilatkozatot lehetett visszavonni úgy, hogy a visszavonó nyilatkozatnak legkésőbb a visszavont nyilatkozattal egy időben a másik félhez meg kellett érkeznie, illetőleg tudomására kellett jutnia [1959-es Ptk. 214. § (2) bekezdés]. Ezzel szemben a jelen § (2) bekezdése alapján már a hatályossá vált ajánlatot is vissza lehet vonni a másik fél elfogadó jognyilatkozatának elküldését megelőzően. Ez azt jelenti, hogy a visszavonásnak már azelőtt meg kell érkeznie az ajánlat címzettjéhez, hogy ő az elfogadásának elküldését bármilyen formában megkezdéné (pl. postára adná). A (4) bekezdés viszont két olyan esetet határoz meg, amikor nem lehet élni a visszavonás lehetőségével: egyrészt, ha az ajánlat tartalmazza azt, hogy visszavonhatatlan, másrészt, ha az ajánlat az elfogadásra konkrét határidőt állapít meg. Ezek a kivételek azonban csak a hatályossá vált ajánlatra vonatkoznak, tehát még az ilyen ajánlat is visszavonható úgy, ha a visszavonó nyilatkozat legkésőbb a visszavont ajánlattal egy időben a másik félhez megérkezik, illetőleg a tudomására jut.

Jelen § (3) bekezdése az ajánlat visszavonásának a formáját rendezi, eszerint az írásbeli ajánlat csak írásban vonható vissza. Ez azt jelenti, hogy ha az ajánlattevő olyan szerződés kapcsán tett írásbeli ajánlatot, amely vonatkozásában nem lett volna kötelező az írásbeli forma, akkor ebben az esetben is csak írásban vonható vissza az ajánlat.

Az ajánlati kötöttség és az ajánlat visszavonása közötti kapcsolatról a fentiek alapján a következőket állapíthatjuk meg:

a) a hatályossá nem vált ajánlat (tehát még nem kezdődött el az ajánlati kötöttség) visszavonható;

b) ha az ajánlat hatályossá vált (azaz a már köti az ajánlattevőt), csak akkor vonható vissza, ha nem tartalmazza, hogy visszavonhatatlan, nem tartalmaz határidőt az elfogadásra, és a másik fél még nem küldte el az elfogadó nyilatkozatát (ez három konjunktív feltétel);

c) a visszavonás csak akkor szünteti meg az írásbeli ajánlattal járó ajánlati kötöttséget, ha maga is írásbeli.

Megjegyezzük, hogy a Ptk. ugyan kifejezetten nem mondja ki, de a fenti rendelkezésekből következik az, hogy az ajánlat címzettje nyilatkozatával az ajánlati kötöttség időtartamát nem hosszabbíthatja meg. Ez arra az esetre is vonatkozik, amikor az ajánlat címzettje olyan tartalmú nyilatkozatot tesz, hogy kész szerződést kötni, de további határidőt kér az elfogadó nyilatkozatának közlésére.

6:66. §

[Az ajánlat elfogadása]

Az ajánlatot az azzal való egyetértést kifejező jognyilatkozattal lehet elfogadni.

Jelen § rendelkezése tulajdonképpen az elfogadó nyilatkozat fogalmát adja meg. Ezzel kapcsolatban a 6.63. és a 6:67. § alapján annyi kiegészítést tennénk, hogy elegendő az is, ha az elfogadó nyilatkozat „csak” a lényeges kérdésekben való egyetértést fejezi ki, tehát nem lényeges kérdésekben eltérhet az ajánlattól, és akkor is létrejön a szerződés. Az egyetértésnek viszont egyértelműnek kell lennie, tehát nem elég azt kifejeznie, hogy az ajánlat címzettjének tetszik az ajánlat, vagy hogy késznek mutatkozik a szerződés megkötésére, hanem világosan ki kell derülnie abból, hogy az elfogadó jognyilatkozatot azért teszi, hogy magával a jognyilatkozattal létrehozza a szerződést.

A fentiek alapján azt mondhatjuk, hogy az elfogadó nyilatkozat nem más, mint az ajánlattal legalább a lényeges kérdésekben egybecsengő jognyilatkozat, amely a hatályosulásával létrehozza a szerződést.

6:67. §

[Új ajánlat, módosított elfogadás]

- (1) Az ajánlattól lényeges kérdésben eltérő tartalmú elfogadást új ajánlatnak kell tekinteni.**
- (2) Az ajánlattal való egyetértést kifejező jognyilatkozat elfogadásnak minősül akkor is, ha lényeges kérdésnek nem minősül, azt nem érintő kiegészítő vagy eltérő feltételt tartalmaz. A kiegészítő vagy eltérő feltételek ebben az esetben a szerződés részévé válnak, kivéve, ha**
  - a) az ajánlat az elfogadás lehetőségét kifejezetten az ajánlatban szereplő feltételekre korlátozta; vagy**
  - b) az ajánlattevő késelem nélkül tiltakozik a kiegészítő vagy eltérő feltételekkel szemben.**
- (3) Ha a szerződést nem írásban kötötték meg, és azt az egyik fél a szerződéskötést követően késelem nélkül lényegesnek nem minősülő feltételekkel kiegészítve vagy módosítva írásba foglalja, és megküldi a másik félnek, e feltételek a szerződés tartalmává válnak, ha a másik fél azok ellen késelem nélkül nem tiltakozik.**

1. Az ajánlat és az elfogadás közötti eltérés lehetséges jogkövetkezményei

Jelen § (1) bekezdése a 6:63. §-ban foglaltakra tekintettel azzal a változtatással veszi át az 1959-es Ptk. 213. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezést, hogy az ajánlattól eltérő tartalmú elfogadás csak akkor minősül új ajánlatnak, ha az lényeges kérdésre vonatkozik.

Ezzel cseng össze a (2) bekezdés első mondata, mely szerint az ajánlat és az elfogadás nem lényeges kérdésekben való eltérése nem akadályozza a szerződés létrejöttét. Az Indokolás e módosítás okaként az alábbiakat jelöli meg.

„A[z 1959-es] Ptk. [213. § (2) bek.] az ajánlattól bármely kérdésben eltérő elfogadást új ajánlatnak minősíti. Bár a GK 5. számú állásfoglalás ezt megszorítóan értelmezte, a Legfelsőbb Bíróság egy felülvizsgálati ítéletében kimondta, hogy a felek akarategységének – az ajánlat eltérő tartalmú elfogadása folytán bekövetkezett – hiánya a szerződés létrejöttének akkor is akadálya, ha a felek ellentétes akarata kevésbé lényeges feltételekre vonatkozik. A Javaslat [a Ptk.] az üzleti élet szerződéskötési szokásait figyelembe véve szakít ezzel a merev megközelítéssel. Ha az ajánlat és az elfogadás a lényeges kérdésekben megegyezik, a szerződés akkor is létrejön, ha a felek a szerződés nem lényeges kérdései tekintetében ellentétes jognyilatkozatot tettek. Ez a felfogás összhangban van azzal, hogy a Javaslat [a Ptk.] maga a lényeges kérdésekben való megegyezést szabja a szerződés létrejöttének feltételéül. A nem lényeges kérdésekben való eltérések esetében a Javaslat [a Ptk.] az elfogadó jognyilatkozat tartalma szerint tekinti létrejöttnek a szerződést. Mivel ez a megoldás hátrányos lehet az ajánlattevőnek, a Javaslat [a Ptk.] lehetőségeket biztosít számára a szerződés létrejöttének ilyen esetben történő megakadályozására. Az ajánlattevő az ajánlat megtétele előtt úgy gátolhatja meg a módosított tartalmú szerződés létrejöttét, hogy már az ajánlatban kiköti: csak az ajánlat változatlan tartalmú elfogadása esetén tekinti a szerződést létrejöttnek (azaz az ajánlat valamennyi kikötését lényeges kikötésnek minősíti). Az elfogadó jognyilatkozat tudomásul vétele után pedig késedelem nélkül tiltakozhat a kiegészítő vagy eltérő feltételekkel szemben” (Indokolás 567).

A fentiek alapján, ha az ajánlat egyéb kiegészítés nélkül azt a feltételt tartalmazza, hogy a fizetési mód legyen átutalás, de az elfogadó nyilatkozat viszont fizetési módként készpénzes fizetést tartalmaz, akkor a szerződés létrejön, mert a fizetési mód önmagában nem minősül lényeges kérdésnek. Ha viszont az ajánlat vagy az elfogadás olyan kikötést tartalmaz, amely a fizetési módot lényeges kérdéssé minősíti – tehát a fél él egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy a szerződést csak az általa javasolt fizetési mód kikötésével hajlandó megkötöni –, akkor ebben az esetben a fizetési mód is lényeges tartalmi elemnek fog minősülni, és az erre vonatkozó konszenzus hiányában nem jön létre a szerződés.

A (2) bekezdés második mondata elvileg azt a kérdést rendezi, hogy a szerződés létrejötte esetén az elfogadó nyilatkozatban szereplő, lényegesnek nem minősülő kiegészítő vagy eltérő feltételek mikor válnak a szerződés részévé. Megjegyezzük, hogy az *a)* pontban szereplő kivétel nem valós eset, mert ha az ajánlattevő az ajánlat elfogadásának lehetőségét kifejezetten az ajánlatban szereplő feltételekre korlátozta, akkor ezzel valamennyi kikötést lényegesnek minősített, ezért nem is jöhet létre a szerződés abban az esetben, ha az elfogadó nyilatkozat bármilyen kérdésben kiegészítést vagy eltérést tartalmaz. Tehát ilyenkor valójában nincsenek lényegesnek nem minősülő kiegészítő vagy eltérő feltételek, amelyek a szerződés részévé válhatnak.

A *b)* pontban szereplő kivételnek pedig nem egyértelmű a jogkövetkezménye. Az ugyanis világos, hogy az ajánlattevő késedelem nélküli tiltakozása esetén az elfogadó által adott kiegészítő vagy eltérő feltételek nem válnak a szerződés részévé, azt a kérdést azonban nem rendezi a Ptk., hogy helyettük mi kerül a szerződésbe (ez különösen eltérő feltételek esetén releváns). Két megoldás lehetséges:

- a)* a szerződés az eredeti ajánlati feltételekkel jön létre, vagy
- b)* a szerződés úgy jön létre, hogy a vitatott, de lényegesnek nem minősülő feltételek körében a Ptk. vonatkozó szabályai lesznek az irányadók.

Álláspontunk szerint mindkét fél érdekeit mérlegelve a második megoldás lenne a méltányosabb.

2. A szerződés utólagos írásba foglalása

A (3) bekezdés új szabályként rögzíti, hogy mi a következménye annak, ha a szerződést nem írásban kötik meg, de azt utólag az egyik fél írásba foglalja, és az írásba foglalt szöveg nem lényeges kérdésekben eltér az eredeti megállapodástól. Hangsúlyozzuk, hogy ezt a szabályt csak arra az esetre lehet alkalmazni, ha nem lényeges kérdésekben van eltérés. Tehát ha az írásbeli megerősítés vagy visszaigazolás a megkötött szerződés lényeges tartalmi elemeivel is ellenkezik, akkor az egyáltalán nem vált ki joghatást, azaz nem válik a szerződés tartalmává egyik eleme sem, így azok sem, amelyek nem minősülnek lényeges kérdésnek.

Megjegyezzük, hogy a Ptk. itt sem utal egyértelműen arra, hogy mi lesz a szerződés tartalma a másik fél késedelem nélküli tiltakozás esetén. Ebben az esetben azonban erre nincs is szükség, mivel a (2) bekezdéssel ellentétben a felek között korábban már létrejött a szerződés. Tehát ha az eredeti szerződés rendezte a kérdést, akkor továbbra is az lesz irányadó, ha pedig nem rendezte a kérdést, akkor arra a Ptk. szabályait kell alkalmazni.

Az viszont kevésbé világos, hogy ebben az esetben pontosan mi is minősül a szerződés egyik fél általi írásba foglalásának. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az egyik fél leírja, majd mindketten aláírják a szerződést, mert ebben az esetben, ha bármilyen eltérés mutatkozik az eredeti megállapodáshoz képest, akkor valójában arról van szó, hogy a felek írásban módosították az eredeti szerződésüket.

Ezért a kérdés az, hogy a szöveget a szerződést írásba foglaló félnek alá kell-e írnia, vagy elegendő az, hogy egy írásban rögzített szerződésszöveget küld el a másik félnek. Álláspontunk szerint ebben az esetben arról van szó, hogy a szöveget utólag írásba foglaló fél tesz egy írásbeli jognyilatkozatot (amely alkalmas arra, hogy nem lényeges kérdésekben megváltoztassa a szerződés tartalmát), ezért ilyenkor is irányadóak az írásbeli jognyilatkozatokra vonatkozó rendelkezések (lásd a 6:7. §-nál). Tehát a szerződés írásba foglalt változatát az írásba foglaló félnek vagy alá kell írnia, vagy olyan formában kell megtennie, hogy az a jognyilatkozatban foglalt tartalom változatlan visszaidézésére, a nyilatkozattevő személyének és a nyilatkozat megtétele időpontjának azonosítására alkalmas legyen.

6:68. § *[Késedelmes elfogadás]*

- (1) **Késedelmesen megtett elfogadó jognyilatkozat esetén a szerződés nem jön létre.**
- (2) **Az elfogadó jognyilatkozat késedelmes megtétele ellenére létrejön a szerződés, ha az ajánlattevő erről késedelem nélkül tájékoztatja az elfogadó felet.**
- (3) **Az időben elküldött, de az ajánlattevőhöz elkéssetten érkezett elfogadó jognyilatkozat esetén létrejön a szerződés, ha a jognyilatkozatot olyan módon tették, hogy rendes körülmények szerinti továbbítás esetén kellő időben megérkezett volna az ajánlattevőhöz, kivéve, ha az ajánlattevő késedelem nélkül tájékoztatja az elfogadó felet arról, hogy jognyilatkozata késve érkezett, és ezért azt nem tekinti hatályosnak.**

A szerződés ebben az esetben akkor jön létre, amikor az elfogadó jognyilatkozat rendes körülmények szerinti továbbítás esetén megérkezett volna az ajánlattevőhöz.

Az (1) és (2) bekezdésnek megfelelő rendelkezéseket az 1959-es Ptk. nem tartalmazta. Ugyanakkor az (1) bekezdés szabálya tartalmilag nem új, az már az 1959-es Ptk. bírói gyakorlatában is megjelent (EBD2013.P.12.). A (2) bekezdés szabálya azonban teljesen új norma, amely a felek közötti méltányosabb kockázatelosztást szolgálja. Ugyanis, ha az elfogadó fél késedelmesen küldi el az elfogadást, vélhetően akkor is abban a hiszemben van, hogy az alkalmas a szerződés létrehozására, mert ellenkező esetben el sem küldte volna a nyilatkozatot. Éppen ezért ebben az esetben az ajánlattevő féltől elvárható az, hogy a másik felet késedelem nélkül tájékoztassa arról, hogy valójában nem jött létre a szerződés. Ráadásul gyakran az ajánlattevő fél érdekét sem sérti az, hogy késedelmesen küldték el az elfogadást, és a késedelmes elfogadás ellenére továbbra is szeretné a szerződés létrejöttét. Ebben az esetben mindkét fél érdekét az szolgálja, hogy az ajánlattevő hallgatásával a szerződés a késedelmes elfogadás ellenére létrejön.

A (3) bekezdés első mondata tartalmi változtatás nélkül veszi át az 1959-es Ptk. 214. §-ának (4) bekezdésében foglalt rendelkezést. Az időben elküldött, de elkésve érkező elfogadás esetén – a késedelmesen megtett elfogadással szemben – a vélelem azért szól a szerződés létrejötté mellett, mert az elfogadó fél megalapozottan hiszi azt (azaz ebben a tekintetben jóhiszemű), hogy az általa tett elfogadó nyilatkozat alkalmas a szerződés létrehozására.

A (3) bekezdés második mondata új rendelkezésként meghatározza azt, hogy ebben az esetben mikor jön létre a szerződés. E rendelkezést értelemszerűen csak az időben elküldött, de az ajánlattevőhöz elkéssetten érkezett elfogadó jognyilatkozatra lehet alkalmazni, a késedelmesen megtett elfogadó jognyilatkozatra viszont nem.

6:69. § [A szerződés létrejöttének időpontja és helye]

- (1) A szerződés akkor jön létre, amikor az elfogadó jognyilatkozat hatályossá válik.**
- (2) Ha az ajánlat megtételére és az elfogadásra ugyanazon a helyen kerül sor, a szerződéskötés helye a jognyilatkozatok megtételének helye. A szerződéskötés helye egyebekben az ajánlattevő székhelye, természetes személy esetén lakóhelye, ennek hiányában szokásos tartózkodási helye.**

A Ptk. nem változtat a szerződés létrejöttének időpontján: az az elfogadó nyilatkozat hatályosulásakor jön létre. Az erre vonatkozó szabályok a 6:5. §-ban találhatóak, amelyek tartalmilag megfelelnek az 1959-es Ptk. 214. § (1) bekezdésének.

A (2) bekezdés új szabályként a szerződés létrejöttének helyét határozza meg. A rendelkezés bevezetése mögött elsősorban eljárásjogi és nemzetközi magánjogi megfontolások álltak (Indokolás 566.). Ugyanis a szerződéskötés helye kihathat az eljáró bíróság joghatóságára, illetve illetékességére.

6:70. § [Írásbeli alakhoz kötött szerződés]

- (1) Írásbeli alakhoz kötött szerződés megkötésére ajánlatot és elfogadó nyilatkozatot írásban lehet tenni.**
- (2) A szerződést írásba foglaltnak kell tekinteni akkor is, ha nem ugyanaz az okirat tartalmazza valamennyi fél jognyilatkozatát, hanem a szerződő felek külön okiratba**

foglalt jognyilatkozatai együttesen tartalmazzák a felek kölcsönös és egybehangzó akaratnyilvánítását.

- (3) A szerződést írásba foglaltnak kell tekinteni akkor is, ha a több példányban kiállított okiratok közül mindegyik fél a másik félnek szánt példányt írja alá.**

Ahogy az Indokolás is kiemeli, a Ptk. az írásbeliség követelményének tartalmán és annak részletszabályain nem változtat, e rendelkezések „elsősorban a favor negotii elvét kívánják érvényre juttatni” (Indokolás 567.). Így a XXV. PED IV. pontját emeli jogszabályi szintre az (1) bekezdés. E szabály egyébként szükségszerűen következik a szerződés létrejöttére és az írásbeliségre vonatkozó rendelkezésekből. Ugyanis, ha egy „szerződés érvényességének feltétele a szerződés írásba foglalása, következik, hogy az ajánlat tétele, illetőleg annak elfogadása csak akkor vezethet [...] érvényes szerződés megkötésére, ha mind az ajánlat, mind annak elfogadása írásban történik. Ez következik egyébként abból is, hogy ettől eltérő álláspont érvényesülése az írásbeliséget rendelő szabály félretételére vezetne. Ha pedig olyan ajánlatot, amely érvényes szerződés megkötésére vezethet, csak írásban lehet tenni, kézenfekvő, hogy az ajánlati kötöttség is csak írásban tett ajánlathoz fűződhet” (XXV. PED III. pontjának indokolása).

Hasonlóan a (2) bekezdés pedig a XXV. PED III. pontjának jogszabályi szintre emelése. Ez a rendelkezés egyébként következik az 1960-as Ptké. 38. § (2) bekezdéséből is. Sőt annak sincs akadálya, hogy a szerződés akár kettőnél is több olyan okiratba foglaltan jöjjön létre, „amelyek közül egy-egy csak a szerződés bizonyos elemeit tartalmazza. Pl. ajánlatmódosításnak elfogadása, a módosításhoz képest újabb ajánlat tétele, ennek elfogadása stb.” (XXV. PED III. pontjának indokolása).

A (3) bekezdés pedig az 1960-as Ptké. 38. § (1) bekezdésének az átvétele. Jelen §-ba foglalt szabályokat természetesen a jognyilatkozatok írásbeliségére vonatkozó szabályokkal (6:7. §) együtt kell alkalmazni. Így, ha a szerződést írásban kell megkötni, az akkor lesz érvényes, ha legalább a lényeges tartalmát írásba foglalták, és a felek a szerződéses nyilatkozataikat aláírták, vagy olyan formában tették, amely alkalmas a tartalom változatlan visszaidézésére, valamint a nyilatkozattevő személyének és a nyilatkozat megtétele időpontjának azonosítására.

XIII. Fejezet

Szerződéskötési kötelezettség

6:71. § [Szerződéskötési kötelezettség jogszabály alapján]

- (1) Ha jogszabály szerződéskötési kötelezettséget ír elő, és a felek a szerződést nem kötik meg, a bíróság a szerződést létrehozhatja, és annak tartalmát meghatározhatja.**
- (2) A jogosult a szükséges adatok közlésével és a szükséges okiratok megküldésével ajánlattételre felhívhatja azt, akit szerződéskötési kötelezettség terhel. A kötelezettnek a felhívás hatályossá válásától számított harminc napon belül kell az ajánlatát megtennie.**
- (3) Ha az ajánlattételi felhívás nem tartalmazza az ajánlattételhez szükséges adatokat vagy okiratokat, a kötelezett a felhívás hatályossá válásától számított tizenöt napon belül köteles kérni azok pótlását. Ebben az esetben az ajánlattételi határidő a hiányok pótlásától kezdődik.**

(4) A szerződés megkötése akkor tagadható meg, ha a kötelezett bizonyítja, hogy a szerződés teljesítésére nem lenne képes, vagy a szerződéstől való elállásnak vagy felmondásnak lenne helye.

Jelen § rendelkezései a szerződéskötési kötelezettségnek csak azon eseteire alkalmazhatóak, amikor a jogszabály arra kötelez valakit, hogy ha meghatározott szolgáltatást nyújt, akkor minden jelentkező féllel kössön szerződést, tehát amikor a szerződéses partner megválasztásának a szabadsága korlátozott. Idetartozik pl. a közszolgáltatókat terhelő szerződéskötési kötelezettség [6:256. § (2) bekezdés]. Kiemeljük azonban, hogy az Indokolásban megfogalmazottakkal szemben e rendelkezések értelemszerűen nem irányadóak általánosan azokra az esetekre, amikor a jogszabály valaki számára csak azt írja elő, hogy kössön szerződést (azaz a szerződéskötés eldöntésének szabadsága korlátozott), de a szerződéses partner megválasztásának szabadságában nem korlátozza: erre szolgál példaként az, amikor a jogalkotó bizonyos tevékenységek végzésével kapcsolatban felelősségbiztosítás megkötésére kötelezi azok végzőit [pl. az egészségügyi szolgáltatókat az Eütv. 108. § (2) bekezdése]. Ezekben az esetekben egyik biztosító sem követelheti az egészségügyi szolgáltatótól, hogy kössön vele szerződést, mert az egészségügyi szolgáltatót megilleti a szerződéses partner megválasztásának a szabadsága, így jelen § rendelkezései ezekre az esetekre nem irányadók.

Megjegyezzük, hogy a felelősségbiztosítás megkötésére vonatkozó kötelezettség esetén bizonyos esetben a biztosítót is terheli szerződéskötési kötelezettség, őt viszont úgy, hogy számára a szerződéses partner megválasztása is korlátozott. Ezzel a jogalkotó azt kívánja biztosítani, hogy a biztosítás megkötésére kötelezett ügyfelek biztosan találjanak olyan biztosítót, akivel megköthetik a szerződést (lásd pl. kgfb.). Ebben az esetben elvileg irányadóak lehetnének jelen § rendelkezései az ügyféllel szemben a biztosító terhére, azonban azokat a különös szabályok felülírják (lásd a Gfbt. 5–6. §-ait).

Az (1) bekezdés a szerződéskötési kötelezettség szankcióját tartalmazza, és az 1959-es Ptk. 206. § (1) bekezdés első mondatának a megfelelő átvétele. Ebben az esetben a szerződés bíróság általi létrehozása valójában nem más, mint a fél jognyilatkozatának bírói ítélettel való pótlása. Ilyen esetben a bíróságnak nem kell mérlegelést végeznie ahhoz, hogy a szerződés tartalmát megállapítsa, mert az a vonatkozó jogszabályi előírásokból és a szerződéskötésre kötelezett fél díjszabásaiból, ÁSZF-eiből egyértelműen következik.

A szerződéskötés menetét szabályozó (2) és (3) bekezdés tartalmában megfelel az 1959-es Ptk. 212. § (1) és (2) bekezdésének. A Ptk. nem veszi át az 1959-es Ptk. 212. § (3) bekezdését, miszerint a határidőket jogszabály vagy jogszabály felhatalmazásával a felek közös megállapodással eltérően is megállapíthatták, mivel a kérdést szabályozó törvények a Ptk. felhatalmazása nélkül is eltérhetnek a Ptk.-tól.

A (4) bekezdés az 1959-es Ptk. 206. § (1) bekezdés második mondatának a megfelelő átvétele. A Ptk. azonban már nem utal a szerződéskötés nemzetgazdasági érdekből való megtagadásának a lehetőségére, valamint az 1959-es Ptk. 206. § (2) bekezdését is elhagyja, mely szerződéskötési kötelezettség körében a bíróságot a szerződésnek nemzetgazdasági érdekből való módosítására, megszüntetésére, valamint felbontására hatalmazta fel. Ennek oka az, hogy jelen gazdasági viszonyok között a magánautonómiának az ilyen súlyos mértékben való korlátozása már nem indokolt (lásd hasonlóan Indokolás 556–557.).

6:72. § [Elzárkózás szerződéskötéstől gazdasági erőfölénnyel visszaélve]

Azzal a féllel szemben, aki gazdasági erőfölényével visszaélve indokolatlanul elzárkózik szerződés létrehozásától vagy fenntartásától, a másik fél követelheti, hogy a szerződést közzétűk a bíróság a törvényen alapuló szerződéskötési kötelezettség szabályainak alkalmazásával hozza létre.

Jelen rendelkezés az 1959-es Ptk.-ban nem volt megtalálható, azt a Ptk. vezette be. E szabály indokát ugyanaz a gondolat adja, mint amikor monopolhelyzetben lévő szolgáltatók számára ír elő a jogalkotó szerződéskötési kötelezettséget [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 92.] a partnerválasztás szabadságának korlátozásával. Éppen ezért erre az esetre is a 6:71. §-ban foglalt szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Megjegyezzük, hogy annyiban nem tekinthető újnak a rendelkezés, hogy a Tpv. 21. § c) pontja szerint is tilos gazdasági erőfölénnyel való visszaélésként indokolatlanul elzárkózni az ügylet jellegének megfelelő üzleti kapcsolat létrehozásától, illetve fenntartásától. Ebben az esetben a Tpv. 76. § (1) bekezdésének h) pontja alapján az eljáró versenytanács kötelezheti az ügylet jellegének megfelelő üzleti kapcsolat létrehozásától vagy további fenntartásától való indokolatlan elzárkózás esetén szerződéskötésre a jogsértő felet. Jelen § alapján azonban most már a sérelmet szenvedett fél közvetlenül bírósághoz fordulhat, és kérheti a szerződés létrehozását. Ebben az esetben viszont jelentős szerepet kaphat a bíróság mérlegelése, amikor megállapítja a szerződés tartalmát. Ezzel kapcsolatban kiemeljük, hogy a bíróság a döntésével létre is hozhatja a szerződést, ilyen jogosultsággal az eljáró versenytanács nem rendelkezik, az csak a szerződés megkötésére kötelezheti a felet, de a szerződést a feleknek kell megkötniük.

6:73. § [Előszerződés]

- (1) Ha a felek abban állapodnak meg, hogy későbbi időpontban egymással szerződést kötnek, és megállapítják e szerződés lényeges feltételeit, a bíróság e feltételek szerint a szerződést bármelyik fél kérelmére létrehozhatja.**
- (2) Az előszerződést a szerződésre előírt alakban kell megkötni. Az előszerződésre az annak alapján megkötendő szerződés szabályai megfelelően irányadóak.**
- (3) A szerződés megkötését bármelyik fél megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy**
  - a) az előszerződés megkötését követően előállott körülmény következtében az előszerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené;**
  - b) a körülmények megváltozásának lehetősége az előszerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható;**
  - c) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és**
  - d) a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe.**

Az előszerződés a feleknek az arra vonatkozó megállapodása, hogy később egymással szerződést kötnek. Jellemzően akkor szoktak előszerződést kötni, ha a felek a tárgyalásaik során még nem tudtak minden részletben megállapodni [tulajdonképpen ennek sajátos esete az előzetes fedezetvállalás (6:445. §), bár ilyenkor gyakran kérdéses, hogy az a részletkérdés valójában nem lényeges tartalmi eleme-e a szerződésnek, hiszen a végleges szerződés megkötésének a gátját képezte], vagy a megállapodás megszületésekor valamilyen akadály van a végleges szerződés megkötésének (pl. a felek az adott helyzetben azért nem tudják megkötni az ingatlan-adásvételi szerződést az Inyvtv. által előírt

formában, mert nincs a helyszínen közjegyző vagy ügyvéd). Az előszerződésből szerződéskötési kötelezettség keletkezik. Azaz az előszerződés „csak” szerződéskötési kötelezettséget hoz létre, így előszerződés alapján a végleges szerződésből fakadó igények érvényesítésére nincs lehetőség.

Az 1959-es Ptk. szabályozása az előszerződéssel kapcsolatban nem várta el, hogy az tartalmazza a szerződés lényeges feltételeit, ilyen előírás csak bizonyos szerződésekre vonatkozott: lásd a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének a külgazdasági kapcsolatokra történő alkalmazásáról szóló 1978. évi 8. törvényerejű rendelet 7. § (2) bekezdését (EBH2011.2416.). A Ptk. ezen annyiban változtat, hogy jelen § (1) bekezdése alapján a bíróság bármelyik fél kérelmére csak akkor hozhatja létre a szerződést, ha az előszerződés a szerződés lényeges feltételeit tartalmazza (és a korábbi szabályozással ellentétben arra sincs egyáltalán lehetősége, hogy a szerződést a felek által előzetesen meghatározottól eltérő tartalommal hozza létre). A bíróságot a Ptk. alapján előszerződések esetén a végleges szerződés tartalmi alakításának joga azért nem illeti meg, mert ilyen jogosultsággal a bíróság más (akár nevesített, akár nem nevesített) szerződés esetében sem rendelkezik (Indokolás 568.). Ez álláspontunk szerint azt jelenti, hogy az a későbbi szerződéskötésre vonatkozó megállapodás is előszerződés, amely nem tartalmazza az összes lényeges szerződési feltételt, csak ilyenkor nem kérhető a bíróságtól, hogy hozza létre a végleges szerződést. Ilyenkor a szerződéskötési kötelezettség megszegése esetén csak egyéb igények (pl. kártérítés) érvényesíthetőek.

A korábbi bírói gyakorlatból továbbra is irányadóak az alábbi megállapítások. Az előszerződés mindkét fél oldalán önként vállalt szerződéskötési kötelezettséget eredményez. Nem minősül előszerződésnek az a megállapodás, amely alapján csak az egyik felet terheli szerződéskötési kötelezettség, a másik fél pedig egyoldalúan jogosult eldönteni az ajánlat birtokában, hogy kíván-e szerződést kötni vagy sem (BDT2008.1780.). Ha a szerződést a bíróság hozza létre, annak hatálya az ítélet jogerőre emelkedésének időpontjában kezdődik (BH2002.481.). Az előszerződés alapján a végleges szerződés megkötésére vonatkozó kötelmi igény az általános szabályok szerint évül el (BH2012.290.). Előszerződés alapján nincs helye ingatlan-nyilvántartási bejegyzésnek, a beadott előszerződés nem fog ranghelyet (EBH2012.K.22.).

A (2) bekezdés tartalmában megfelel a korábbi szabályozásnak. Az előszerződés alakjával kapcsolatban hangsúlyozzuk, hogy az előszerződésre csak azok az alaki követelmények vonatkoznak, amelyek a végleges szerződés érvényességéhez szükségesek, a további alaki feltételeket az előszerződésre nem kell alkalmazni: pl. az ingatlan-adásvételi előszerződést írásban kell megkötni, de az Inyvtv. 32. § (3) bekezdésében meghatározott okirati kellékekre (közokirati forma vagy ügyvéd általi ellenjegyzés) nincs szükség.

Jelen § (3) bekezdése azokat a konjunktív feltételeket tartalmazza, hogy a fél mikor tagadhatja meg a végleges szerződés megkötését. A Ptk. „a piaccgazdaság követelményeinek megfelelően megváltoztatja és lényegesen szigorítja az előszerződésben vállalt szerződéskötés megtagadásának feltételeit, amelyeket a bírósági szerződésmódosítás feltételeivel azonos módon határoz meg. Mindkét esetben a *clausula rebus sic stantibus* elvének konkrét alkalmazásáról van szó” (Indokolás 568.). A feltételek értelmezését lásd a 6:192. §-nál.

XIV. Fejezet

Szerződéskötés versenyeztetési eljárás során

6:74. § [Felhívás ajánlattételre versenyeztetési eljárásban]

- (1) Ha a fél olyan ajánlati felhívást tesz, amelyben több személytől kéri ajánlat benyújtását, azzal, hogy a beérkezett ajánlatok közül a felhívásban foglaltaknak megfelelő, legkedvezőbb ajánlatot benyújtó ajánlattevővel köti meg a szerződést, a felhívást tevő felet szerződéskötési kötelezettség terheli.**
- (2) A felhívást tevő fél a felhívásban foglaltaknak megfelelő, legkedvezőbb ajánlatot benyújtó ajánlattevővel szemben a szerződés megkötését akkor tagadhatja meg, ha a felhívásban ezt a jogot kikötötte.**
- (3) A felhívást tevő fél a felhívásban megjelölt határidő lejártáig felhívását visszavonhatja.**

1. A versenyeztetési eljárásról

Az 1959-es Ptk. nem tartalmazott különös szabályokat a versenyeztetési eljárásokra. Ettől függetlenül az intézmény a mindennapokban létezett, és a bírósági gyakorlat irányadó döntései ki is jelölték annak kereteit elsősorban olyan ügyek eldöntése során, ahol a versenyeztetés vagy pályáztatás a kiíró számára jogszabályi kötelezettségen alapult.

Így a bíróságok a döntéseikben az alábbiakra jutottak. A versenyeztetéssel kapcsolatban annak megítélésénél, hogy az adott konkrét szerződés érvényes-e, a versenyeztetés (a pályáztatás) lényegéből, tartalmi elemeiből kell kiindulni, amelyhez felhasználhatók a hasonló törvényi szabályok és a kapcsolódó bírói gyakorlat. A versenyeztetés, pályáztatás lényegéből fakad, hogyha a pályázat kiírója szerződést köt, azt kizárólag a pályázat nyertesével kötheti meg. A versenyeztetési eljárásokban irányadó elv az is, hogy a pályázattól eltérő tartalommal szerződést kötni nem lehet, mivel az alkalmas lehet a többi társ pályázó érdekeinek kijátszására (BDT2003.831.). Ugyanakkor, ha a szerződés tartalma, az abban vállalt feltétel nem ütközik jogszabályba, a szerződés semmissége azon az alapon nem állapítható meg, hogy a szerződéskötést megelőző pályáztatási szabályokat megsértették (BH2001.234.). A pályáztatás szabályainak a kiíró részéről való megsértése pedig nem alapozza meg a pályázónak a szerződés megkötésének elmaradásából származó, várható üzleti haszon elvesztése miatti kártérítési igényét. A pályázó a pályázat benyújtásával és a pályázaton való részvétellel kapcsolatos költségei megtérítésére tarthat igényt (EBH2005.1220.).

A jogalkotó álláspontunk szerint nem kívánta felülírni a korábbi bírói gyakorlatot, hanem csak egyértelműsíteni akarta, hogy ha a Kbt. hatálya alá nem tartozó személy dönt úgy, hogy saját „beszerzései” során versenyeztetéssel választja ki szerződő partnerét, akkor a felhívást tevő – a kógens szabályok által behatároltan – szabadon határozhatja meg a verseny szabályait (Indokolás 568–569.). Természetesen azokban az esetekben, amikor jogszabályi kötelezettségen alapul a versenyeztetés vagy pályáztatás, akkor a különös szabályok a Ptk. rendelkezéseit felülírhatják. Így pl. a Kbt. hatálya alá tartozó esetekben a Ptk. szabályait nem kell alkalmazni, azokra a Kbt. előírásai az irányadóak.

2. Szerződéskötési kötelezettség versenyeztetési eljárásban

Jelen § azokat feltételeket rögzíti, hogy mikor terheli szerződéskötési kötelezettség a verseny kiíróját. Ezek a következők:

- a) a verseny kiírója tegyen közzé egy ajánlattételre való felhívást (a felhívás intézhető előre meghatározott személyi körhöz, de lehet nem címzett felhívás is);
- b) a felhívásban tegyen ígéretet arra, hogy a beérkezett ajánlatok közül a felhívásban foglaltaknak megfelelő, legkedvezőbb ajánlatot benyújtó ajánlattevővel köti meg a szerződést;
- c) a felhívásban ne kösse ki magának azt a jogot, hogy a szerződés megkötését megtagadhatja [lásd a (2) bekezdést];
- d) a felhívásban megjelölt határidő lejártáig felhívását a verseny kiírója ne vonja vissza [lásd a (3) bekezdést].

A verseny kiíróját terhelő szerződéskötési kötelezettséget az alábbi körülmények enyhítik:

- a) a legkedvezőbb ajánlatot benyújtó ajánlattevővel szemben a szerződés megkötését megtagadhatja, ha a felhívásban ezt a jogot kikötötte;
- b) a felhívásban megjelölt határidő lejártáig felhívását visszavonhatja (ennek az időpontnak egyébként nem kell megegyeznie az ajánlattevő ajánlati kööttségének kezdő időpontjaként megjelölt határidővel);
- c) e kötelezettség megszegése esetén vonatkozó rendelkezés hiányában a sérelmet szenvedett ajánlattevő nem követelheti a bíróságtól, hogy hozza létre a szerződést, mindössze kártérítést igényelhet.

Az, hogy a sérelmet szenvedett ajánlattevő nem követelheti a bíróságtól a szerződés létrehozását, abból következik, hogy a bíróságnak a szerződési szabadságra való tekintettel csak akkor van joga a szerződés megkötésére vonatkozó jognyilatkozatot ítéletével pótolni, ha erre a jogszabály kifejezetten felhatalmazza. Más hasonló esetekkel szemben (lásd az előszerződést a 6:73. §-nál vagy a dologi hatályú elővásárlási jog megsértését a 6:223. §-nál) azonban ilyen rendelkezést a versenyeztetési eljárás vonatkozásában a Ptk. nem tartalmaz. Ráadásul a fent említett bírói gyakorlat szerint a kiíró részéről való a pályázati szabályok megsértése nem alapozza meg a pályázónak a szerződés megkötésének elmaradásából származó, várható üzleti haszon elvesztése miatti kártérítési igényét, hanem csak a pályázat benyújtásával és a pályázaton való részvétellel kapcsolatos költségei megtérítésére tarthat igényt (EBH2005.1220.).

A szerződéskötési kötelezettség jogosultja egyébként a legkedvezőbb ajánlatot adó ajánlattevő. A Ptk. azonban nem határozza meg közelebbről, hogy melyik ajánlat minősítendő a legkedvezőbbnek. Így az nem feltétlenül a legalacsonyabb árat meghatározó ajánlat lesz. Éppen ezért indokolt az, hogy a felhívást tevő a felhívásában meghatározza a vonatkozó szempontokat (Bodzási Balázs: Szerződéskötés versenyeztetési eljárás során. *Gazdaság és Jog* 2014/6., 4.).

6:75. § [Ajánlati kööttség versenyeztetési eljárásban]

- (1) Az ajánlati kööttség a felhívásban megjelölt határidő lejártával kezdődik. Az ajánlattevő ajánlatát e határidő lejártáig módosíthatja vagy visszavonhatja.**

- (2) Az ajánlattevő a felhívásban meghatározott eredményhirdetési időpontot követő harminc napig marad kötve ajánlatához.**
- (3) Ha az ajánlattevő az ajánlattétel során biztosítékot adott, és ajánlatát az ajánlati kötöttség ideje alatt visszavonja, a letett biztosítékot elveszti; egyébként a biztosíték a versenyztetés lezárása után visszajár.**

A versenyztetési eljárásban ajánlattevőnek a pályázó minősül. Az ajánlati kötöttség kezdő időpontját a kiíró határozza meg a felhívásban. Álláspontunk szerint – mivel az (1) bekezdés határidő lejártára utal – a benyújtására vonatkozó határidő az az időpont – ez egyébként anyagi jogi határidő, tehát eddig meg is kell érkeznie az ajánlatnak a felhívást tevőhöz –, amely lejártával az ajánlati kötöttség megkezdődik. Tehát e rendelkezés felülírja a 6:64. § (2) bekezdésben foglalt szabályt, mely alapján az ajánlat hatályosulásának, azaz a kiíróhoz való megérkezésének az időpontja lesz az ajánlati kötöttség kezdőidőpontja. Így az ajánlat hatályosulása és benyújtási határidő lejártá között az ajánlattevő ajánlatát szabadon módosíthatja vagy visszavonhatja. Ugyanakkor a Ptk.-nak ez a rendelkezése diszpozitív szabály, tehát az ajánlati kötöttség kezdőidőpontját a kiíró a Ptk. szabályától eltérően is meghatározhatja, az lehet a benyújtási határidőt megelőző és azt követő időpont is.

A (2) bekezdés szabálya szintén az általános szabálytól (6:65. §) eltérően határozza meg az ajánlati kötöttség tartamát. Azonban ez a szabály is diszpozitív, tehát a kiíró az eredményhirdetési időpontot követő harminc naptól eltérő időpontot is meghatározhat az ajánlati kötöttség megszűnésének időpontjaként. Megjegyezzük, hogy ha csak egy ajánlat érkezik be, akkor sem jön létre automatikusan a szerződés, hanem azt a felhívást tevőnek az ajánlati kötöttség fennállása alatt el kell fogadnia (Bodzási Balázs: Szerződéskötés versenyztetési eljárás során. *Gazdaság és Jog* 2014/6., 6.).

A (3) bekezdés az ajánlattevő részéről az ajánlattétel során adott biztosíték sorsát rendezi. Az itt szabályozott biztosíték tárgya meghatározott összegű pénzüsszeg lehet, mivel a Ptk. a letett biztosíték elvesztéséről vagy visszaadásáról rendelkezik. A Ptk. álláspontunk szerint a biztosítéknak egy sajátos fajtáját hozza itt létre, mert a foglalóval szemben csak a biztosítékot adó fél veszti el azt akkor, ha megszegi a kötelezettségét, a biztosítékot kapó fél viszont még akkor sem köteles a biztosíték kétszeresét visszaadni, ha ő szegi meg a kötelezettségét. Természetesen annak nincs akadálya, hogy a kiíró a felhívásban kifejezetten vállalja a kétszeres visszafizetési lehetőséget.

Sőt a Ptk. által szabályozott biztosítéktól teljesen eltérő jellegű biztosíték (pl. garancia) adását is kérheti a felhívásban a kiíró (Bodzási Balázs: Szerződéskötés versenyztetési eljárás során. *Gazdaság és Jog* 2014/6., 6.).

6:76. § [Árra vonatkozó versenyztetési eljárás]

- (1) Ha a versenyztetési eljárás kizárólag az ellenszolgáltatás mértékére vonatkozik és az ajánlattevők egymás ajánlatát ismerve tesznek ajánlatot, a szerződés a nyertes kihirdetésével az elért áron létrejön.**
- (2) Az ajánlat hatálya megszűnik, ha más ajánlattevő kedvezőbb árat ajánl, vagy ha a versenyztetési eljárás nyertes kihirdetése nélkül fejeződik be.**

Jelen paragrafus szabályai lényegében a magánárverés szabályait tartalmazzák. A hatósági árveréssel szemben a magánárverés pusztán egy értékesítési módszer. Tehát ha az árverés során egy vagyontárgyat értékesítenek, akkor a felek között adásvételi szerződés jön létre, és a tulajdonszerzés módja átruházás lesz. Természetesen az árverés

bármilyen szolgáltatáshoz kapcsolódhat, így attól függően, hogy az árvevő a szolgáltatás nyújtója vagy az igénybe vevője lesz-e, a nyertes ajánlat az előbbi esetben a legmagasabb, az utóbbi esetben pedig a legalacsonyabb árat kínáló lesz.

Az (1) bekezdés szabályából egyértelműen következik, hogy árverés esetén a szerződés megkötése nem különül el az eredményhirdetéstől, mert a nyertes kihirdetésével a szerződés automatikusan létrejön. A Ptk. szabálya arra utal, hogy e szabályokat akkor kell alkalmazni, ha az ajánlattevők egymás ajánlatát ismerve tesznek ajánlatot. Tehát ha valaki ajánlatot tesz, akkor azt a többiek megismerik, és eldöntik, hogy tesznek-e annál kedvezőbb ajánlatot. Ugyanakkor olyan kizárólag az ellenszolgáltatás mértékére vonatkozó versenyeztetés is elképzelhető, hogy az ajánlattevők úgy tesznek árajánlatot, hogy másik ajánlatát nem ismerik, erre a megoldásra azonban jelen § szabályait nem kell alkalmazni.

A (2) bekezdés az ajánlat hatályának megszűnésére, azaz az ajánlati kötöttségre ad különös szabályokat. Álláspontunk szerint e rendelkezésekből az következik, hogy árverésnél is van lehetőség arra, hogy az árvevő kizárja a szerződéskötési kötelezettségét, vagy visszavonhatja a felhívását. Hiszen, ha az ajánlati kötöttséget megszünteti a versenyeztetési eljárás nyertes kihirdetése nélküli befejezése, az azt jelenti, hogy érvényes beérkező ajánlat esetén is van lehetőség arra, hogy az árvevő eredménytelennek minősítse az árverést. Ezzel kapcsolatban azonban indokolt elvárás az árvevővel szemben, hogy előre határozza meg, milyen feltételek esetén fejezheti be az árverést nyertes kihirdetése nélkül.

XV. Fejezet

Szerződéskötés általános szerződési feltételekkel

6:77. § [Általános szerződési feltétel]

- (1) Általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az alkalmazója több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározott, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.**
- (2) Az általános szerződési feltételt alkalmazó felet terheli annak bizonyítása, hogy a szerződési feltételt a felek egyedileg megtárgyalták.**

1. Az általános szerződési feltételek szerepéről

„A gazdaságban létrejövő ügyletek jelentős részénél a szerződések megkötése ma már rég nélkülözi a klasszikus kétoldalú »alkufolyamatot«, a szerződéskötések különös jogi formái, »technikái« alakultak ki. Az előzetes versenyeztetési eljáráson kívül ilyen különös szerződéskötési forma az általános szerződési feltételek alkalmazása. Ennek lényege az, hogy az egyedi szerződéskötési alkut az egyik fél által szerződéskötések tömegére előre elkészített szerződési feltételek váltják fel, amelyekkel kapcsolatban a másik fél közreműködése rendszerint az elfogadás passzív szerepére korlátozódik. Szabványszerződéseket (blankettaszerződéseket, standardizált szerződési feltételeket stb.) alkalmaznak fogyasztó és vállalkozás szerződéseiben, továbbá a vállalkozások egymás közötti tömeges méretű termékgorgalmában is. Hatályos jogunkban az általános szerződési feltételekkel kapcsolatos fő problémák kezelése (az általános feltételek szerződéses tartalomává válása és értelmezése, továbbá a tisztességtelen feltételek érvénytelensége) uniós irányelv gondolati rendszerére épül. A jogalkotó ugyanis

a fogyasztói szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv átvétele kapcsán a korábbi szabályokat úgy alakította át, hogy azok a nem fogyasztóval kötött szerződésekénél alkalmazott általános szerződési feltételek problémáira is választ adjanak. Ez a megoldás azért volt nehéz, mert fogyasztóval kötött szerződések esetében a tisztességtelen szerződési feltételek egyedi szerződésekben is szankcionálандók. A Javaslat [a Ptk.] – a megszokottság miatt – mégis ezt az utat járva rendezi a komplex problémát, okulva a hatályos szabályozás tanulságaiból” (Indokolás 569.).

Manapság egyes ágazatokban (pl. biztosítás, banki szerződések) annyira meghatározóak az általános szerződési feltételek, hogy a szerződések az ügyfél által megadott adatokon kívül szinte teljes egészükben csak általános szerződési feltételből állnak. Az ÁSZF-ek használata egyrészt a társadalom számára jelentős előnyökkel jár, mert csökkenti a tranzakciós költségeket. Másrészt veszélyeket is rejtnek magukban, mert az ÁSZF-et alkalmazó fél gyakran erőfölényben van, így az ÁSZF-eken keresztül a másik félre nézve kifejezetten hátrányos feltételek válhatnak a szerződés részévé, ezért van kiemelt jelentősége a rájuk vonatkozó jogi szabályozásnak [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 95.].

2. Az általános szerződési feltétel fogalma

Az ÁSZF fogalmát a Ptk. a korábbi szabályozással egyezően határozza meg. Az ÁSZF három konjunktív fogalmi elemből áll. Így ÁSZF-nek az a kikötés minősül, amelyet az alkalmazója

- a) több szerződés megkötése céljából,
- b) egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározott,
- c) és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.

Az első feltétellel kapcsolatban megjegyezzük, hogy az általános szerződési feltételnek nem kritériuma a több szerződésben történő tényleges alkalmazása, elegendő, ha az egyik szerződő fél egyoldalúan, azzal a céllal határoz meg egy feltételt, hogy azt több szerződésben használni kívánja (BDT2009.2129.).

A második feltétel kapcsán kiemeljük, hogy közömbös a feltételek terjedelme, formája, rögzítésének módja és az a körülmény, hogy a feltételek a szerződési okiratba szerkesztve, vagy külsőleg attól elválasztva jelennek meg. Ez annak ellenére továbbra is irányadó, hogy a Ptk. az 1959-es Ptk.-val szemben már kifejezetten nem mondja ki (Indokolás 569.). Így a közokiratba foglalás mellett is megőrzi az érintett kikötés az ÁSZF jellegét (BH2012.247.). Az ÁSZF formájával kapcsolatban megjegyezzük, hogy ha olyan kikötést tartalmaz, amely csak írásban érvényes, és az ÁSZF a szerződés részétől külön áll, akkor nem elegendő az, ha a másik fél a szerződést aláírja, hanem magát az ÁSZF-et is alá kell írnia.

Aharmadikfeltételttöbbirányadó bírósági ítélet is értelmezte. A blankettaszerződésben önmagában annak rögzítése, hogy a fogyasztó elolvasta, akaratával egyezőnek nyilvánította a szerződésben, illetve annak mellékleteiben foglaltakat, nem jelenti azt, hogy ezek egyedileg megtárgyalt szerződési feltételeknek tekintendők (EBH2011.2413.). Hasonlóan az általános szerződési feltétel tartalmának fogyasztó általi megismerése, annak fogyasztó számára történő elmagyarázása nem teszi a szerződési feltételt egyedileg megtárgyalttá (BH2013.128.).

Az egyedileg történő megtárgyalás hiánya mellett pedig jelen § (2) bekezdése alapján törvényi vélelem szól, ha a másik két feltétel fennáll. Az 1/2014. PJE alapján a Ptk.-ra is irányadó 2/2011. PK vélemény 2. pontja szerint ezt a vélelmet az ÁSZF alkalmazója csak akkor tudja sikeresen megdönteni, ha kétséget kizáróan bizonyítja: a szerződéskötést megelőzően biztosította annak lehetőségét, hogy az adott feltétel tartalmát a fogyasztó befolyásolhassa, és a fogyasztó e lehetőséggel nem élve fogadta el a feltételt. Álláspontunk szerint ez megfelelően irányadó arra az esetre is, ha az ÁSZF-et nem fogyasztói szerződésben alkalmazzák.

Végül megjegyezzük, hogy ha a három feltétel egyike nem áll fenn, akkor a kikötés nem minősül ÁSZF-nek.

6:78. § [Az általános szerződési feltétel szerződéses tartalomává válása]

- (1) Az általános szerződési feltétel akkor válik a szerződés részévé, ha alkalmazója lehetővé tette, hogy a másik fél annak tartalmát a szerződéskötést megelőzően megismerje, és ha azt a másik fél elfogadta.**
- (2) Külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről, amely lényegesen eltér a jogszabályoktól vagy a szokásos szerződési gyakorlattól, kivéve, ha megfelel a felek között kialakult gyakorlatnak. Külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről is, amely eltér a felek között korábban alkalmazott feltételtől.**
- (3) A (2) bekezdésben leírt feltétel akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél a külön tájékoztatást követően kifejezetten elfogadta.**

1. Az ÁSZF szerződéses tartalomává válása

A Ptk. nem változtat azon sem, hogy hogyan válik az ÁSZF a szerződés részévé. Ahogyan arra az Indokolás is utal, ehhez két konjunktív feltételnek kell teljesülnie:

- a) az alkalmazójuk tegye lehetővé, hogy azok tartalmát a másik fél legkésőbb a szerződéskötéskor megismerje, és
- b) a másik fél azokat kifejezetten vagy ráutaló magatartással fogadja el.

Az első feltétellel kapcsolatban kiemeljük, hogy a másik félnek nem kell megismernie az ÁSZF tartalmát, hanem elegendő az is, ha lehetőséget kap arra, hogy azt megismerje (pl. odaadják neki kinyomtatva, vagy egy honlapról letöltheti, de ő azt nem olvassa el). Ugyanakkor a megismerésre még a szerződés megkötése előtt lehetőséget kell adni, ha ez utólag történik, akkor az ÁSZF nem válik a szerződés részévé.

A második feltételben található elfogadással kapcsolatban a Ptk. a korábbi szabályozással ellentétben már nem utal a ráutaló magatartásra, de ez nem jelent érdemi változást, mert maga az Indokolás is utal az elfogadásnak erre a lehetőségére (Indokolás 569.). Ez egyébként a jognyilatkozatokra vonatkozó 6:4. § (2) bekezdéséből is ez következik.

A bírói gyakorlat továbbra is irányadó abban a tekintetben, hogy elfogadás esetén az elfogadó félnek kell bizonyítania, hogy nem volt lehetősége megismerni az ÁSZF-t (EBH2001.436.). Hangsúlyozzuk, hogy az ÁSZF-ek kapcsán elsőként mindig azt kell vizsgálni, hogy egyáltalán a szerződés részévé váltak-e. És az érvényességet csak azoknál az ÁSZF-eknél kell vizsgálni, amelyek a szerződés részévé váltak.

A meglepő feltételeket a (2) bekezdés sorolja fel, három esetük van:

- a) a jogszabályoktól lényegesen eltérő feltétel;
- b) a szokásos szerződési gyakorlattól eltérő feltétel;
- c) a felek között korábban alkalmazott feltételtől eltérő feltétel.

A Ptk. továbbra sem határozza meg, hogy mikor beszélhetünk a jogszabálytól lényegesen eltérő feltételről. Álláspontunk szerint, ha a feltétel a másik félre további kötelezettséget ró, vagy valamely jogát korlátozza, akkor az már lényeges eltérésnek minősülhet. Különösen igaz ez arra az esetre, ha az a felek főszolgáltatását érinti.

A szokásos szerződési gyakorlattól eltérő feltétel a korábbi szabályozással ellentétben nem minősül meglepő feltételnek, ha az megfelel a felek között kialakult gyakorlatnak. Tehát a szokásos szerződési gyakorlattól eltérő feltétel csak akkor minősül meglepő feltételnek, amikor azt a felek jogviszonyában először alkalmazzák. A későbbi alkalmazások esetén már nem minősül meglepő feltételnek, mert a felek korábbi gyakorlatának megfelel.

Ha az ÁSZF a felek között korábban alkalmazott feltételtől tér el, akkor bármilyen mértékű is ez az eltérés, meglepő feltételnek fog minősülni [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 97.].

A bírói gyakorlatból ismert olyan döntés, mely szerint az általános szerződési feltételek azon kikötései, amelyeket a szerződés tartalmaz, külön figyelemfelhívó tájékoztatás nélkül a szerződés tartalmává válnak. A külön figyelemfelhívás szükségessége olyan esetben merül fel, amikor a szerződésben csupán utalás történik az általános szerződési feltételekre (BH2003.15.). Álláspontunk szerint ez a döntés nem megalapozott. Hiszen az ÁSZF minősége teljesen független attól, hogy mekkora a terjedelme, milyen a formája, a rögzítésének módja és hogy a feltételek a szerződési okiratba szerkesztve, vagy külsőleg attól elválasztva jelennek meg (lásd a 6:78. §-nál). Tehát ugyanolyan ÁSZF-nek minősül az a kikötés, amely magában a szerződéses okiratban van, mint az, amelyikre csupán utal a szerződéses okirat. Így, ha bármelyik kikötés meglepő kikötésnek minősül, akkor arra külön fel kell hívni a figyelmet, és kifejezetten el kell fogadni, függetlenül attól, hogy az magában a szerződéses okiratban van-e.

Álláspontunk szerint egyébként a meglepő ÁSZF-et alkalmazó fél utólag leginkább úgy tudja bizonyítani, hogy azokról külön tájékoztatta a másik felet, aki ezután azokat kifejezetten elfogadta, ha a meglepő feltételekről az ÁSZF egy külön pontja szól, és ezt a részt a másik fél külön aláírja.

2. Az ÁSZF módosításának szerződéses tartalomává válása

Rendszeresen előfordul az, hogy az ÁSZF-ek alkalmazói módosítják az ÁSZF-eiket. Az ÁSZF módosítása esetén az új ÁSZF nem válik automatikusan a szerződés részévé, hiszen a módosított ÁSZF is csak úgy válhat a szerződés részévé, mint ahogyan az eredeti ÁSZF. Ez azt jelenti, hogy a másik félnek lehetőséget kell adni annak megismerésére, majd ezt követően el kell fogadnia. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy az a szerződéses kikötés, miszerint a módosított ÁSZF automatikusan a szerződés részévé válik, egyoldalú szerződésmódosítási jognak minősül, amely könnyen tisztességtelennek minősülhet [lásd a 6:104. § (2) bekezdés d) pontját].

6:79. § *[Fogyasztóval szembeni többletkövetelés szerződéses tartalomává válása]*
Az a feltétel, amely a vállalkozást a szerződés szerinti főkötelezettsége teljesítéséért járó ellenszolgáltatáson felül további pénzbeli követelésre jogosítja, akkor válik a szerződés részévé, ha azt a fogyasztó – külön tájékoztatást követően – kifejezetten elfogadta.

Ez a Ptk.-ba újonnan bekerült rendelkezés a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezésétől szóló 2011. október 25-i 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 22. cikkének az átültetése. A rendelkezés azon negatív gyakorlat ellen lép fel, amely szerint a kereskedők úgy próbálják magukhoz csábítani az ügyfeleket, hogy alacsony díjat határoznak meg ellenszolgáltatásként, és csak később szembesül az ügyfél azzal, hogy ha tényleg igénybe akarja venni a szolgáltatást, akkor további rejtett költségeket is meg kell fizetnie. Ilyennek minősülhet az az eset, ha a repülőjegy ára mellett még kerozindíjat is kell fizetnie az ügyfélnek a repülőársaság számára. Tehát ezek a többletkövetelések mind meglepő feltételnek minősülnek, és csak külön tájékoztatást követően, valamint kifejezett elfogadás mellett válhatnak a szerződés részévé.

Álláspontunk szerint e szabályt azokra a követelésekre is alkalmazni lehet, amelyek alapján az ÁSZF alkalmazóját nem automatikusan, hanem valamilyen további tényállási elem bekövetkezésének függvényében illeti meg valamilyen pénzösszeg. Így ilyen meglepő kikötésnek minősül a kötbérikikötés is.

6:80. § *[Szerződési feltételek ütközése]*
Ha az általános szerződési feltétel és a szerződés más feltétele egymástól eltér, az utóbbi válik a szerződés részévé.

A Ptk. a korábbi szabályozásnak megfelelően kimondja a közösen megtárgyalt feltételek elsőbbségét az ÁSZF-ekkel szemben. Ez abból következik, hogy a közösen megtárgyalt feltételek kapcsán valódi konszenzus alakult ki, az ÁSZF-ek kapcsán viszont csak vélelmezett a konszenzus.

6:81. § *[Általános szerződési feltételek ütközése]*

- (1) Ha az általános szerződési feltételekre utalással közölt ajánlatot a másik fél saját általános szerződési feltételeivel fogadja el, és az általános szerződési feltételek egymással nem ellentétesek, mindkét fél általános szerződési feltételei a szerződés részévé válnak.**
- (2) Ha az általános szerződési feltételek nem lényeges kérdésben eltérnek egymástól, a szerződés létrejön, és az egymással ellent nem mondó általános szerződési feltételek válnak a szerződés részévé.**
- (3) Ha az általános szerződési feltételek között a szerződés lényeges kérdésében van eltérés, a szerződés nem jön létre.**

„Az üzleti-gazdasági életben gyakran előfordul, hogy mindkét fél általános szerződési feltételeket használ. Nem ritka az sem, hogy feltételeik eltérnek egymástól, kikötéseik eltérő tartalmúak. A Javaslat [Ptk.] az e problémára vonatkozó szabályokat

a bírói gyakorlatban kialakított szempontok alapján (LB GK 37. sz. állásfoglalás III. pont) fogalmazza meg, figyelemmel külföldi, hasonló tárgyú rendelkezésekre is” (Indokolás 570.).

A blanketták csatájának nevezett probléma jellemzően úgy jön létre, hogy az ajánlat és az elfogadás külön okiratban van, és mindkettő a nyilatkozatot tevő ÁSZF-ének alkalmazását írja elő. Természetesen ebben az esetben is csak akkor válik a szerződés részévé az ÁSZF, ha azt másik fél megismerhette, és legalább ráutaló magatartással elfogadta. Ha csak maga az ÁSZF utal arra, hogy azt alkalmazni kell a kidolgozója által kötött szerződésekre, akkor az jellemzően nem válik a szerződés részévé, mert hiányzik a másik fél általi elfogadás. Ha viszont mindkét fél elfogadja a másik fél ÁSZF-ének alkalmazását is, és azok lényeges kérdésben térnek el egymástól, akkor az ajánlatra adott válasz valójában nem elfogadásnak, hanem új ajánlatnak minősül.

XVI. Fejezet

Az elektronikus úton történő szerződéskötés különös szabályai

6:82. § [Tájékoztatás elektronikus úton történő szerződéskötés esetén]

- (1) Elektronikus úton történő szerződéskötés esetén az elektronikus utat biztosító fél köteles a szerződéskötésre vonatkozó jognyilatkozatának megtételét megelőzően a másik felet tájékoztatni**
  - a) a szerződéskötés technikai lépéseiről;**
  - b) arról, hogy a megkötendő szerződés írásba foglalt szerződésnek minősül-e, az elektronikus utat biztosító fél rögzíti-e a szerződést, továbbá, hogy a szerződés utóbb hozzáférhető lesz-e;**
  - c) azokról az eszközökről, amelyek az adatok elektronikus rögzítése során felmerülő hibák azonosítását és kijavítását a szerződési jognyilatkozat megtételét megelőzően biztosítják;**
  - d) a szerződés nyelvéről; és**
  - e) ha ilyen létezik, arról a szolgáltatási tevékenységre vonatkozó magatartási kódexről és annak elektronikus hozzáférhetőségéről, amelyet az elektronikus utat biztosító fél magára nézve kötelezőnek ismer el.**
- (2) Az elektronikus utat biztosító fél köteles az általános szerződési feltételeit olyan módon hozzáférhetővé tenni, amely lehetővé teszi a másik fél számára, hogy tárolja és előhívja azokat.**

1. Az elektronikus szerződéskötés szabályozása

Az elektronikus szerződéskötés szabályait a Ptk. előtti szabályozásban csak külön törvény, az Ektv. szabályozta, mely többek között a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet ülteti át a hazai jogba. A Ptk. vonatkozó szabályozása pedig lényegében az Ektv. magánjogi szempontból releváns szabályozását (Ektv. 5–6. §-ok) ismétli meg. Ez a megoldás álláspontunk szerint nem teljesen felel meg a Jat. 3. §-ának, mely szerint a szabályozás nem lehet indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű. Hiszen ugyanannak a normának két külön törvényben való rendezése indokolatlan párhuzamosságként értékelhető.

Ugyan az elektronikus szerződéskötésről is elmondható az, hogy „a szerződéskötés klasszikus elemei: az ajánlat, az elfogadás és más szerződési jognyilatkozatok többségükben ennél a modern szerződéskötési technikánál is jól értelmezhetők és alkalmazhatók” (Indokolás 570.), de e szerződéskötési mód sajátosságaira tekintettel indokolt néhány sajátos rendelkezés alkalmazása. Ezek a különös normák az elektronikus utat biztosító fél tájékoztatási kötelezettségét, az adatbeviteli hibák javítását, az elektronikus szerződési jognyilatkozat hatályossá válását, a jognyilatkozat visszaigazolását és az ajánlati kötöttség megszűnését érintik.

Megjegyezzük, hogy az elektronikus úton létrejövő szerződések mind távollévők között kötött szerződésnek minősülnek, így, ha azok fogyasztó és vállalkozás között jönnek létre, akkor az azokra vonatkozó szabályokat is alkalmazni kell rájuk [lásd a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet 11–31. §-ait].

2. Tájékoztatási kötelezettség az elektronikus szerződéskötés kapcsán

A tájékoztatási kötelezettségre vonatkozó szabályok az Ektv. 5. § (2) bekezdésének felelnek meg. A két jogszabályszöveg között pusztán annyi különbség van, hogy a Ptk. a szerződés nyelvéről, az Ektv. viszont a szerződés lehetséges nyelveiről való tájékoztatásra vonatkozó kötelezettséget írja elő.

A technikai lépésekről szóló tájékoztatás azért különösen fontos, mert egyes felhasználók e téren igen járatlanok lehetnek. Valamint az is fontos, hogy a felhasználók egyértelműen tisztában legyenek azzal, hogy melyik lépéssel tesznek olyan nyilatkozatot, amellyel kikényszeríthető kötelezettséget vállalnak.

A szerződés írásbeliségéről való tájékoztatás azért indokolt, mert a 6:7. § (3) bekezdése alapján nem mindig egyértelmű, hogy az elektronikus úton kötött szerződés írásbelinek minősül-e.

Az adatok elektronikus rögzítése során felmerülő hibák azonosítását és kijavítását a szerződési jognyilatkozat megtételét megelőzően biztosító eszközökre a sajátos szerződéskötési mód miatt van szükség, hiszen gyakran előfordulhat az, hogy a felhasználó rosszul rögzít valamit (pl. a szolgáltatás mennyiségét, igénybevételenek időpontját stb.), amely számára kijavítás hiányában jelentős költségtöbbletet eredményezhet. Ezeket a kijavítási eszközöket viszont csak akkor tudják igénybe venni, ha arról megfelelő tájékoztatást kapnak a felhasználók.

Különösen határon átvelő szolgáltatások esetén fordul elő az, hogy a szolgáltató a honlapját különböző nyelveken üzemelteti, és a felhasználó kiválaszthatja a számára legmegfelelőbb nyelvet. Ilyen esetben a felhasználó számára egyértelműen ki kell derülnie, hogy végül melyik lesz a szerződés nyelve.

A magatartási kódex és az ÁSZF hozzáférhetővé tétele közül inkább az utóbbinak van jelentősége. Ugyanis, ha az ÁSZF-et nem teszik hozzáférhetővé a szolgáltató, akkor az a 6:78. § alapján nem is válik a szerződés részévé. Álláspontunk szerint, ha a szolgáltató nem olyan módon teszi hozzáférhetővé az ÁSZF-et, ami lehetővé teszi a másik fél számára, hogy tárolja és előhívja azokat, akkor szintén nem válik az ÁSZF a szerződés részévé.

6:83. § [Az adatbeviteli hibák javítása]

Az elektronikus utat biztosító fél köteles megfelelő eszközökkel biztosítani, hogy a másik fél az adatok elektronikus rögzítése során felmerülő hibákat szerződési jognyilatkozatának megtételét megelőzően kijavíthassa. Ha az elektronikus utat biztosító fél e kötelezettségének nem tesz eleget, a másik fél szerződési jognyilatkozatát megtámadhatja.

Az elektronikus úton történő szerződéskötés különös szabályai közül e rendelkezésnek van a legnagyobb jelentősége. Ahogyan a 6:82. §-nál is utaltunk arra, az adatok elektronikus rögzítése során felmerülő hibák azonosítását és kijavítását a szerződési jognyilatkozat megtételét megelőzően biztosító eszközökre a sajátos szerződéskötési mód miatt van szükség, hiszen gyakran előfordulhat az, hogy a felhasználó rosszul rögzít valamit (pl. a szolgáltatás mennyiségét, igénybevételének időpontját stb.), amely számára kijavítás hiányában jelentős költségtöbbletet eredményezhet.

Tehát a felhasználó szerződési nyilatkozatának a véglegesítése előtt az elektronikus felületen valamilyen formában egy megerősítési lépéscsőt kell beiktatni, amely megjeleníti a nyilatkozat tartalmának az összes olyan elemet, amelyet a felhasználó választott ki vagy adott meg, és ezután a felhasználónak a megerősítéssel nyilatkoznia kell arról, hogy a megadott adatok helyesek. Ha pedig valamilyen adatban hibát fedez fel a felhasználó, akkor lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a hibás adatot közvetlenül javíthassa, vagy a szerződéskötési folyamatban visszatérhessen ahhoz a lépéshez, ahol a hibás adatot megadta, és ott javíthassa.

Ha az elektronikus felület a jogszabályi kötelezettség ellenére nem biztosít lehetőséget az adatok elektronikus rögzítése során felmerülő hibák javítására, akkor az ott tett szerződési nyilatkozat érvénytelen, azon belül is megtámadható lesz. Tehát így a Ptk. az érvénytelenségre vonatkozó szabályokon kívül helyezett el egy megtámadási okot, amely egyébként a nyilatkozat hibája miatti érvénytelenségi okok közé tartozik. Álláspontunk szerint a megtámadásra vonatkozó szabályok adta keretek között (6:89. §) a felhasználó akkor is hivatkozhat a nyilatkozata érvénytelenségére, ha egyébként az általa megadott adatok helyesek voltak, mert az érvénytelenségi oknak nem az adatok hibás volta, hanem az adatok elektronikus rögzítése során felmerülő hibák azonosítását és kijavítását a szerződési jognyilatkozat megtételét megelőzően biztosító eszköz hiánya minősül.

Megjegyezzük, hogy az Ektv. 6. § (1) bekezdésének hasonló tartalmú szabálya szerint ilyen eszköz hiányában az „igénybe vevő megrendelése nem minősül szerződéses nyilatkozatnak”. Ez azt jelenti, hogy a jogszabály a szolgáltató kötelezettségét úgy szankcionálja, hogy szerződéses nyilatkozat hiányában nem jön létre a felek között szerződés. Álláspontunk szerint az Ektv. megoldása aránytalan, és a felhasználók érdekének sem felel meg. Ugyanis az Ektv. alapján ilyen eszköz hiányában a felhasználó akaratától függetlenül akkor sem jön létre a szerződés, ha egyébként az az ő érdekének is megfelelné, mert egyébként az általa megadott adatok helyesek. Ezért álláspontunk szerint az lenne a jogalkalmazó számára a követendő megoldás, ha az Ektv. 6. § (1) bekezdésével szemben csak jelen § szabályát alkalmazná mint *lex specialis*.

6:84. § [Elektronikus szerződési jognyilatkozat és annak visszaigazolása]

- (1) Az elektronikus úton tett szerződési jognyilatkozat akkor válik hatályossá, amikor az a másik fél számára hozzáférhetővé válik.**

- (2) Az elektronikus utat biztosító fél köteles a másik fél szerződési jognyilatkozatának megérkezését elektronikus úton késedelem nélkül visszaigazolni. A fél mentesül az ajánlati kötöttség alól és a szerződés teljesítésére nem kötelezhető, ha a visszaigazolás a másik félhez nem érkezik meg késedelem nélkül.**

Jelen § szabályai az Ektv. 6. § (2) és (3) bekezdésének felelnek meg. Abban a két szabályozás megegyezik, hogy a nyilatkozatok hatályosulási időpontjaként a másik fél számára való hozzáférhetővé válást tekintik. Ennek megfelelően az online felületen tett nyilatkozatok lényegében azonnal hatályosulnak, az egyéb elektronikus úton tett nyilatkozatok (tehát az e-mailek) pedig attól kezdve, hogy a címzett elektronikus postaládájába beérkeznek, függetlenül attól, hogy a címzett mikor lép be az elektronikus postaládájába, és hogy egyáltalán megnyitja-e azokat.

A Ptk. az Ektv.-hez képest egyértelműsíti, hogy az ajánlatot nem az elektronikus utat biztosító fél, hanem a másik fél teszi, hiszen a szerződési nyilatkozata kapcsán őt terheli ajánlati kötöttség. Ennek megfelelően a visszaigazolás nem más, mint az elektronikus utat biztosító fél elfogadó nyilatkozata. Abban eltér a két jogszabály szövegezése, hogy meddig kell elküldeni a visszaigazolást, és hogy így meddig tart a félnek a nyilatkozattal vállalt kötöttsége. Az Ektv. 6. § (2) bekezdése ugyanis határidőként az igénybe vevő megrendelésének elküldésétől számított, a szolgáltatás jellegétől függően elvárható időt, de legfeljebb 48 órát ír elő, a Ptk. viszont késedelem nélkülséget vár el. Álláspontunk szerint a Ptk. rendelkezése tűnik szigorúbbnak – és így azt is tekintjük irányadónak –, hiszen jellemzően automata visszaigazolásról van szó, amelynél már a néhány percnél később érkező visszaigazolás nem felel meg a késedelem nélkülségnek. Mindenesetre az elektronikus utat biztosító félnek a másik felet a szerződéskötési folyamat során egyértelműen tájékoztatnia kell arról, hogy ha nem automatikus visszaigazolást kap, hanem előtte a megrendelését ténylegesen feldolgozzák, és ekkor meg is kell adnia azt a konkrét határidőt, amíg a visszaigazolást elküldik, különben a lényegében nem azonnal küldött visszaigazolás elkésett lesz, és a felek között nem jön létre a szerződés. Egyébként, ha szükség van tényleges feldolgozásra, akkor az is előfordulhat, hogy csak a megrendelést követő 48 órán túl küldik a visszaigazolást (pl. péntek esti rendelés esetén hétfő délelőtt), de ez megfelel a Ptk. szabályainak előzetes figyelemfelhívás esetén.

6:85. § [Az elektronikus szerződéskötési szabályok hatálya és kógenciája]

- (1) E fejezet rendelkezéseit – az elektronikus úton tett szerződési jognyilatkozat hatályossá válására vonatkozó rendelkezés kivételével – elektronikus levelezés vagy azzal egyenértékű egyéni kommunikációs eszközzel kötött szerződés esetén nem kell alkalmazni.**
- (2) Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződéskötés esetén az e fejezet rendelkezéseitől eltérő megállapodás semmis.**

E rendelkezések az Ektv. 5. § (3) és (4), valamint a 6. § (4) és (5) bekezdésének felelnek meg. Az (1) bekezdés egyértelművé teszi, hogy az elektronikus úton történő szerződéskötés különös szabályait csak a „kattintással” létrejövő szerződésekre kell alkalmazni. Azt azonban megjegyezzük, hogy ezekben az esetekben sem jön létre magával a kattintással a szerződés, mivel a 6:84. § alapján a kattintással a felhasználó még csak az ajánlatot teszi meg, és az e-mailben érkező visszaigazolás, azaz az elfogadó nyilatkozat hozza létre a szerződést.

A (2) bekezdés kimondja az elektronikus úton történő szerződéskötés különös szabályainak kógens jellegét fogyasztó és vállalkozás közötti szerződések esetén. Álláspontunk szerint itt valójában klauzikáló kógenciáról van szó, mert a jogszabály a fogyasztókat védi. Megjegyezzük azonban, hogy e rendelkezésnek nincs túl nagy jelentősége, mert a fenti szabályoktól a szerződésben való eltérés nem is igazán jöhet szóba, mivel azok elsősorban a szerződés megkötése előtti létszakaszára vonatkoznak.

XVII. Fejezet

A szerződés értelmezése

6:86. § [A szerződés értelmezése]

- (1) Az egyes szerződési feltételeket és nyilatkozatokat a szerződés egészével összhangban kell értelmezni.**
- (2) Ha az általános szerződési feltétel tartalma vagy a szerződés más, egyedileg meg nem tárgyalt feltételének tartalma a jognyilatkozat értelmezésére vonatkozó rendelkezések és az (1) bekezdésben foglalt szabály alkalmazásával nem állapítható meg egyértelműen, a feltétel alkalmazójával szerződő fél számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén ezt a szabályt kell alkalmazni a szerződés bármely feltételének értelmezésére.**
- (3) A (2) bekezdés nem alkalmazható a közérdekű kereset alapján indult eljárásban.**

A szerződés értelmezésére vonatkozó szabályok csak kiegészítik a jognyilatkozat értelmezésére vonatkozó szabályokat (lásd a 6:8. §-nál), tehát a szerződési nyilatkozatokat is úgy kell értelmezni, ahogyan azt a címzettnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett.

A Ptk. a szerződés értelmezésére vonatkozóan alapvetően fenntartja a korábbi szabályozást. Emellett azonban jelen § (1) bekezdésével „egyértelművé teszi, hogy a szerződés egyes feltételeit, illetve egyes szerződési nyilatkozatokat a szerződés egészével összhangban kell értelmezni. Ez a szabály egyfajta iránytű, amely az értelmezés nehézsége esetén a szerződés egészét (tehát a szerződés célját, a nyújtandó szolgáltatások rendeltetését stb.) rendeli figyelembe venni” (Indokolás 571.). Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy a felek titkos fenntartása, rejtett szándéka közömbös az értelmezés szempontjából.

Sőt a fenti kiegészítés mellett még az „in dubio contra proferentem” értelmezési elv – miszerint kétség esetén egy kikötést a kikötés alkalmazójával szerződő fél javára kell értelmezni – alkalmazási körét is kibővíti a (2) bekezdés. Az már nemcsak ÁSZF és a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés bármely tartalma kapcsán alkalmazható, hanem abban az esetben is, ha egy nem fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés tartalmaz ÁSZF-nek nem minősülő, de a felek által egyedileg meg nem tárgyalt feltételt.

A (3) bekezdés pedig a korábbi szabályozásnak megfelelően a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 5. cikk harmadik mondatát ülteti át. Ez a rendelkezés ugyanis azt szolgálja, hogy a megelőzés céljából indított közérdekű kereseten alapuló eljárásokban az összes fogyasztó számára legkedvezőbb eredményt kapjuk. Így ezekben az eljárásokban kétség esetén az adott feltételt nem kell úgy értelmezni, hogy az kedvező hatásokkal jár a fogyasztók számára, hiszen akkor lehet, hogy az adott „gyanús” feltételt a bíróság nem minősíthetné tisztességtelennek. Ilyenkor az objektív értelmezés révén lehet könnyebben megtiltani valamely homályos vagy kétértelmű feltétel alkalmazását, és ez a fogyasztók szélesebb körű védelmét eredményezi. Ennek megfelelően az irányelv 5. cikkének

harmadik mondatában szereplő kikötés kötelező normatív szabály, amely a fogyasztók részére jogokat állapít meg, és hozzájárul az irányelv által elérni kívánt eredmény meghatározásához (lásd az EUB C-70/03. sz. a Spanyol Királyság ellen indított kötelezettségzegési eljárásban 2004. szeptember 9-én hozott ítéletét).

6:87. § [Teljességi záradék]

- (1) Ha az írásbeli szerződés olyan kikötést tartalmaz, amely szerint az a felek közötti megállapodás valamennyi feltételét tartalmazza, az írásbeli szerződésbe nem foglalt korábbi megállapodások hatályukat veszítik.**
- (2) A felek korábbi jognyilatkozatai a szerződés értelmezésénél figyelembe vehetők.**

A Ptk. „szabályozza az üzleti életben gyakran alkalmazott ún. teljességi záradék (merger clause) intézményét, amellyel a felek azt a szándékukat juttatják kifejezésre, hogy – mivel az írásba foglalt szerződés megállapodásuk valamennyi feltételét magában foglalja – a szerződéskötés során tett nyilatkozataik: ajánlatok, kötelezettségvállalások és hasonlóak nem képezik a szerződés részét. A teljességi záradék a szerződés tartalmának és terjedelmének meghatározásához nyújt tehát segítséget azzal, hogy kimondja: az írásba nem foglalt kikötések nem válnak a szerződés részévé még abban az esetben sem, ha az adott kikötésről korábban konszenzus jött létre a felek között. A szerződéses kikötések értelmezésekor a felek előszeretettel nyúlnak vissza a szerződéskötés során tett nyilatkozataikhoz, korábbi feljegyzésekhez, iratokhoz stb. Szükséges ezért szabályozni, hogy teljességi záradék esetén van-e erre lehetőség. A Javaslat [a Ptk.] egyértelműen igenlően válaszolja meg ezt a kérdést; kimondja, hogy a felek korábbi jognyilatkozatai a szerződés értelmezésénél figyelembe vehetők” (Indokolás 571).

A teljességi záradékot meg kell különböztetni a nem írásban kötött szerződés egyik fél általi utólagos írásba foglalásától [6:67. § (3) bekezdés]. Annyiban hasonlít a két intézmény egymáshoz, hogy a „véglegesnek szánt írásbeli dokumentum előtt” mindkét esetben születhettek a felek között megállapodások, amelyek hatályára kihat a későbbi írásbeli dokumentum. Az előbbi esetben azonban mindkét fél által közösen elfogadott dokumentumról van szó, amely minden korábbi megállapodást hatálytalanít, az utóbbi esetben viszont csak az egyik fél által készített dokumentumról van szó, amely legfeljebb a nem lényegesnek minősülő kérdésekben írhatja felül a felek korábbi megállapodását.

Megjegyezzük, hogy a (2) bekezdés természetesen diszpozitív szabály, így a felek a teljességi záradékkal kapcsolatban azt is kiköthetik, hogy korábbi jognyilatkozataik a szerződés értelmezésénél sem vehetők figyelembe [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 106.].

VI. CÍM AZ ÉRVÉNYTELENSÉG

XVIII. Fejezet Semmisség és megtámadhatóság

6:88. § [Semmisség]

- (1) **A semmis szerződés megkötésének időpontjától érvénytelen. A semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség; a szerződés semmisségét a bíróság hivatalból észleli.**
- (2) **Ha a semmis szerződés más szerződés érvényességi kellékeinek megfelel, ez utóbbi érvényes, kivéve, ha ez a felek feltehető szándékával ellentétes.**
- (3) **Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a szerződés semmisségére az hivatkozhat és a szerződés semmisségével kapcsolatos peres eljárást az indíthat, akinek ehhez jogi érdeke fűződik vagy akit erre törvény feljogosít.**
- (4) **Közérdekben okozott sérelem megszüntetése érdekében és uzsorás szerződés esetén az ügyész keresetet indíthat a szerződés semmisségének megállapítása vagy a semmisség jogkövetkezményeinek alkalmazása iránt.**

1. Az érvénytelenségről általában

A már létrejött szerződés csak akkor alkalmas a felek által célzott joghatás kiváltására, ha érvényes és hatályos. A szerződés érvényességét a *megkötés időpontjában* irányadó tények, körülmények és jogállapot alapján kell megítélni (BH1994.591.). Ha a szerződés érvénytelen, akkor nem alkalmas a célzott joghatás kiváltására, a már nyújtott teljesítések pedig a 6:112–113. §-okban meghatározottak szerint követelhetők vissza. A szerződés *csak valamely, törvényben meghatározott oknál fogva* lehet érvénytelen; a felek szerződési szabadsága nem terjed ki érvénytelenségi okok meghatározására. A szerződés érvénytelenségére vonatkozó szabályok nem a felek jogait és kötelezettségeit szabályozzák, hanem az ígéretek állami kikényszeríthetőségének a korlátait írják körül, így joghatásokat, pontosabban azokhiányát meghatározó rendelkezések. Ezért a szerződés érvénytelenségére vonatkozó szabályok eltérést nem engedő normák: azoktól a felek csak abban az esetben térhetnek el, ha ezt a törvény kifejezetten megengedi. Az érvénytelenségi okok a szerződési akaratban, az akaratot kifejező nyilatkozatban vagy a szerződésben célzott joghatásban gyökerezhetnek. Az érvénytelenségnek két formája van: a *semmisség* és a *megtámadhatóság*. A semmisség és a megtámadhatóság között a *joghatás tekintetében nincsen különbség*; az érvénytelenség *következményei semmisség és megtámadhatóság esetében is azonosak*, és a szerződés mind semmisség, mind megtámadhatóság esetében a *megkötésére visszamenőleges hatállyal* válik érvénytelenné. Érvénytelen csak olyan szerződés lehet, amely egyébként létrejött. Ezért a perben a bíróságnak először azt kell vizsgálnia, hogy a szerződés létrejött-e, volt-e a feleknek szerződési akarata, ezt követően vizsgálandók a semmisségi, illetve megtámadási okok (BH2013.64.).

A semmisség és a megtámadhatóság közötti dogmatikai különbséget elsősorban abban szokták megragadni, hogy a semmisséget *ipso iure* érvénytelenségi oknak tekintik, míg a megtámadhatóságon alapuló érvénytelenség megállapításához az erre jogosult fél kezdeményezése (megtámadás) szükséges. A megtámadhatóságot így az érvénytelenség

feltételes formájának tekintik, amennyiben a megtámadható szerződés érvénytelensége attól függ, hogy az erre jogosított személy törvényes határidőn belül azt megtámadja-e. Ezek az elvi különbségek az elmúlt évtizedek során a bírói gyakorlatban erősen elmosódtak, és ezt tükrözik a Ptk. szabályai is. Igaz, hogy a megtámadhatóságot az erre jogosult részéről való megtámadás esetén, míg a semmisséget hivatalból, akár a felek erre való hivatkozása nélkül is vizsgálja a bíróság, a semmisségi okok esetében is szükség van azonban a semmisség bíróság általi megállapítására ahhoz, hogy a semmisség következményeinek levonására sor kerülhessen (BH2007.191.). Erre van szükség ahhoz is, hogy a semmisségre harmadik személyekkel vagy hatóságokkal szemben sikerrel lehessen hivatkozni. Ezért az esetek túlnyomó többségében semmisség esetében is szükség van az azt *jogerősen megállapító bírósági* ítéletre ahhoz, hogy arra a fél a saját cselekvését alapítani tudja.

A Ptk. szabályai az érvénytelenségi okok körén és tartalmán csak szűk körben változtak. Megszűnt a jogban való tévedés külön tényállása, elsősorban a bírói gyakorlat inkorporálása mentén módosult a semmisség és a megtámadhatóság közötti különbségtétel tételes jogi szabálya, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékaránytalanságára alapított megtámadás, valamint új érvénytelenségi okként jelent meg a fiduciárius hitelbiztosítékok semmisségéről szóló rendelkezés. A módosításokkal nem érintett vonatkozásokban a korábbi, sok évtized alatt fejlődött és a II. világháború előtti jogfejlődés eredményeit is újra a joggyakorlat részévé tevő bírói gyakorlat jellemzően irányadó maradt.

2. A semmisség hivatalból való észlelése

Semmisségi okra alapított érvénytelenség esetén a szerződés érvénytelenségét a bíróságnak vagy más hatóságnak hivatalból, a félnek erre irányuló *kérelme és erre való hivatkozása nélkül* kell figyelembe vennie. A hivatalból való észlelés következménye az is, hogy a bíróság a szerződés semmisségét észlelve figyelembe veszi annak érvénytelenségét akkor is, ha nincs erre irányuló kereseti kérelem vagy ellenkérelem, azaz ha a felek arra nem hivatkoznak. Ezért szerződésekkel kapcsolatos perindítás előtt érdemes megvizsgálni, nem áll-e fenn a veszélye annak, hogy valamely ok miatt a bíróság a szerződés semmisségét fogja megállapítani, és ha igen, az érdekében állhat-e a pert indító félnek. A hivatalból való észlelés további következménye, hogy a bíróság nem bocsát ki bírósági meghagyást, ha a keresetlevél tartalma, illetőleg az egyéb rendelkezésre álló adatok alapján kétséges a követelés jogalapja vagy fennállása, vagy úgy tűnik, hogy a követelés a jogszabály megkerülésére, illetőleg mások jogainak csorbítására irányul (BH1979.373.). A *hivatalból* való észlelés csak a kereset, viszontkereset, vagy kifogás *elutasítására* vezethet, azaz az érvénytelen szerződésre hivatkozó fél hivatkozását teszi alaptalanná, de a szerződéskötést megelőző állapot helyreállítására, az alaptalan gazdagodás pénzbeli megtérítésére a felek elszámolási kötelezettségével, továbbá az érvénytelenségi ok kiküszöbölésére is csak az arra jogosult fél által a perben előterjesztett kérelem (kereset) alapján kerülhet sor [6:108. § (1) bekezdés].

A bíróság a semmisségi okot az eljárás bármely szakaszában észlelheti. Így nincs akadálya annak sem, hogy a perfelvétel után, másodfokú eljárásban vagy a felülvizsgálati eljárásban állapítsa meg a bíróság a semmisséget, és utasítsa el annak alapján a keresetet, még akkor is, ha a felek egyike sem hivatkozik a szerződés érvénytelenségére. A bíróságnak csak a rendelkezésre álló bizonyítási anyag alapján tényként egyértelműen megállapítható, nyilvánvaló semmisséget kell hivatalból észlelnie. A semmisség megállapíthatósága

érdekében a bíróság hivatalból bizonyítást nem folytathat le. Ugyanígy hivatalból észlelnie kell a bíróságnak azt is, ha a szerződés nem jött létre. A semmisség hivatalból történő észlelése a másodfokú eljárásban akkor kötelezettsége a bíróságnak, ha az elsőfokú eljárás adataiból a semmisségi ok fennállása egyértelműen megállapítható. A fellebbező fél által előadott új tény, vagy új bizonyíték figyelembevételével a semmisség akkor állapítható meg, ha annak feltételei az eljárási jogi szabályok szerint fennállnak (2/2010. PK vélemény 4). A semmisség hivatalból való észlelése egyúttal azzal is jár, hogy bármely hatóság, bármely eljárása körében megállapíthatja az eljárás szempontjából releváns szerződés semmisségét. Ha ezt a fél nem fogadja el, a határozattal szembeni jogorvoslat keretében vitathatja a hatósági állásfoglalás helyességét. A semmisség megállapítására, illetőleg a semmisség alapján való perindításra a Ptk. nem állapít meg határidőt.

3. A semmis szerződés átértelmezése

A Ptk. szabályai lehetővé teszik a semmis szerződés *átértelmezését*: ha valamely semmis szerződés más szerződés érvényességi kellékeinek megfelel, ez utóbbi érvényes, kivéve, ha ez a felek feltehető szándékával ellenkezik. Ez voltaképpen azt jelenti, hogy a szerződés semmisségének a megállapítása nem akadályozza annak, hogy ettől függetlenül egy másik szerződés érvényességét a bíróság megállapítsa. A bíróság azonban az átértelmezés eredményeként nem juthat olyan eredményre, amely ellentétes a felek – szerződéskori – feltehető szándékával. Ennek kapcsán problémát jelent, hogy általában utólag nem lehetséges teljes bizonyossággal meghatározni, hogy a szerződéskötés során mi volt a felek szándéka. A felek tudattartalmának és szándékának a meghatározása egy korábbi időpontban a jog számára bizonyítás útján általában nem lehetséges. Ezért a bíróság ennek során a felek hipotetikus szándékából indulhat ki, amely a szerződéses nyilatkozatok értelmezésével (lásd a 6:8. és a 6:86. §-nál) állapítható meg.

4. Kereshetőségi jog semmisség kapcsán

A bírói gyakorlat már több évtizede következetesen követi azt az elvet, hogy bár a Ptk. érvénytelenségi szabályai szerint a szerződés semmisségére bárki hivatkozhat, a szerződés semmisségének a megállapítására, illetőleg az érvénytelenség következményeinek a levonására irányuló per megindítására való jogosultságot a Pp. szabályai alapján kell eldönteni. Ezért a Ptk. anyagi jogi szabálya is csak azok számára alapoz meg perindítási jogosultságot, akiknek a semmisség megállapításához (illetőleg a jogkövetkezmények levonásához) jogi érdeke fűződik. Ennek megfelelően keresetindítási jogosultság csak a jogi érdekeltséget igazoló felperest illeti meg (BH2001.335.), ennek hiánya pedig a kereset érdemi elutasítását eredményezi (EBH2004.1042.). Ez a szerződésen kívül álló felek esetében akkor állapítható meg, ha a fél jogi igénye más eszközzel nem érvényesíthető (BH2004.503.). Ezt a következetes bírói gyakorlatot teszi írott anyagi jogi szabállyá a jelen § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés. A semmisséget nemcsak bíróságok, hanem bármely hatóságok is hivatalból észlelik. Polgári jogi jogalanyok esetében azonban a szerződés semmissége releváns jogi tényé azzal válik, hogy azt a bíróság ítéletével megállapítja.

5. Az ügyész keresetindítási joga a szerződés semmissége alapján

Az ügyész keresetindítási jogosultságát a közérdek sérelme alapozza meg. Az ügyész keresetelési joga az érvénytelenség következményeinek a levonására is kiterjed, aminek az is a következménye, hogy a bíróság az alperesek között (hiszen ők a szerződő felek) rendeli el (például) az eredeti állapot helyreállítását.

6:89. § [Megtámadás]

- (1) **A megtámadható szerződés az eredményes megtámadás következtében megkötésének időpontjától érvénytelenné válik.**
- (2) **Megtámadásra a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, akinek a megtámadáshoz jogi érdeke fűződik.**
- (3) **A megtámadási jog a szerződés megkötésétől számított egyéves határidőn belül a másik félhez intézett jognyilatkozattal vagy közvetlenül bíróság előtti érvényesítéssel gyakorolható. A szerződés megkötésétől számított egyéves határidőn belül fordulhat bírósághoz a fél, ha a szerződést a másik félhez intézett jognyilatkozattal támadta meg, és a megtámadás eredménytelen volt.**
- (4) **A megtámadásra jogosult a szerződésből eredő követeléssel szemben kifogás útján megtámadási jogát akkor is érvényesítheti, ha a megtámadási határidő már eltelt.**
- (5) **A megtámadás joga megszűnik, ha a megtámadásra jogosult a megtámadási ok ismeretében, a megtámadási határidő megnyílása után a szerződési akaratát megerősíti, vagy a megtámadás jogáról lemond.**

1. A megtámadás és a semmisség elhatárolása

A megtámadás és a semmisség között a joghatás tekintetében nincsen különbség. A sikeres megtámadás eredményeként érvénytelen szerződésre éppúgy a megkötésére visszaható hatállyal igaz, hogy nem fakadnak belőle jogok és kötelezettségek, mint ahogy a semmis szerződésből sem. Megtámadhatósági okok esetében azonban nincs helye az érvénytelenség hivatalból való észlelésének, az érvénytelenség csak sikeres megtámadás esetén állapítható meg. A megtámadhatósági okok esetén az érvénytelenséget a bíróság csak a megtámadásra jogosult kérelmére, erre irányuló kereseti kérelem vagy védekezés (kifogás) alapján állapítja meg; más hatóság pedig csak akkor veheti figyelembe, ha bírósági ítélet a megtámadás sikerességét és annak következtében az érvénytelenséget megállapította.

2. A megtámadásra jogosultak

A megtámadásra jogosultak körét a Ptk. szabályai a sérelmet szenvedett szerződő félre és azokra terjeszti ki, akiknek a sikeres megtámadáshoz jogi érdeke fűződik. Ez lényegében hasonló a semmisség megállapításához rögzített jogosulti körhöz. A szerződő feleken túlmenően mindazoknak jogi érdeke fűződhet a szerződés eredményes megtámadásához, akik valamely jogot szereznek meg vagy valamilyen tehertől vagy kötelezettségtől mentesülnek a szerződés érvénytelensége esetén. A szerződés megtámadására jogosító jogi érdeket alapozhat meg az is, ha a szerződés következtében

harmadik személyek által elszenvedett hátrány küszöbölhető ki vagy hárítható el a szerződés érvénytelenségével.

3. A megtámadás

A megtámadási jog gyakorlására egyéves határidőt határoz meg a Ptk., amely a szerződés megkötésével kezdődik. Mivel a Ptk. a határidő elmulasztásához jogvesztés következményét nem fűzi, a megtámadási határidő elévülési jellegű (lásd a 6:21. §-nál). Ebből következik egyrészt az, hogy az elévülés nyugvásának (lásd a 6:24. §-nál) és megszakításának (lásd a 6:25. §-nál) a szabályait a megtámadási határidőre is megfelelően alkalmazni kell, másrészt pedig az, hogy a határidő elmulasztását hivatalból nem lehet figyelembe venni. Így, ha a fél az érvénytelenségi okról önhibáján kívül nem tudott, a tévedését később észlelte, fenyegetettsége, kényszerhelyzete vagy az érvénytelenséget előidéző más körülmény a szerződéskötés után szűnt meg, a megtámadási határidő az elévülés nyugvására vonatkozó szabályok szerint hosszabbodhat meg, a határidő kezdő időpontját azonban ez nem befolyásolja. A megtámadási határidő elmulasztása miatt a bíróság csak akkor utasíthatja el a megtámadási keresetet, ha az alperes arra hivatkozott [lásd a 6:23. § (4) bekezdésnél]. A megtámadás a bírósághoz való keresettel vagy a másik félhez (felekhez) intézett nyilatkozattal történhet. Ha a szerződést a jogosult a másik félhez (felekhez) intézett nyilatkozattal támadta meg, és a megtámadás nem vezet eredményre, ugyanúgy a szerződés megkötésétől számított egyéves elévülési határidőn belül fordulhat bírósághoz, mintha a másik félhez megtámadási nyilatkozatot egyáltalán nem intézett volna.

4. A megtámadási jog gyakorlása kifogásként

A jogosult a megtámadási idő letelte után is érvényesítheti a megtámadási jogát, ha azt a szerződésből eredő követeléssel szembeni *kifogásként* gyakorolja. Így például az a vevő, aki az adásvételi szerződést tévedésre vagy megtévesztésre hivatkozva megtámadhatná, de ezt nem teszi, az egyéves határidő eltelte után adott esetben sikerrel hivatkozhat megtámadási jogára a vele szembeni vételárhátralékból eredő követeléssel szemben. A szerződés kifogás útján történő eredményes megtámadása azonban csak a kereset elutasítását eredményezheti, de nem vezethet a felperes marasztalásához, mert a kifogásként érvényesített megtámadás csak a keresettel szembeni védekezés eszköze; így érdemi védekezés alapítható rá, viszontkereset azonban nem (BH2007.227.). A megtámadási határidő letelte után előterjesztett kifogást a bírói gyakorlat nem is tekinti egyenértékűnek a szerződés megtámadásával; azt úgy kezeli, mint ami a keresettel szemben való védekezést szolgálja, és aminek hatása a kereseti követeléshez igazodik (BH2003.412.). A megtámadási határidő elteltét követően a megtámadási jogot kifogás útján csak a kereset tárgyát képező szerződésből eredő követeléssel szemben lehet érvényesíteni (BH1996.25.).

5. A megtámadási jog megszűnése

A megtámadás joga megszűnik, ha a megtámadásra jogosult a megtámadási határidő megnyílta után a szerződést írásban megerősíti, vagy a megtámadásról egyébként írásban

lemond. A bírói gyakorlat a megtámadás jogát ily módon elenyésztető lemondásnak csak azt fogadja el, amelyet a jogosult a megtámadási jog ismeretében tett. Viszonylag elterjedt gyakorlata van a szerződések szerkesztése során annak, hogy a fél már a szerződésbe foglalt nyilatkozattal lemond – általánosságban, vagy meghatározott címeiken – a szerződés megtámadásának jogáról. Ezek a szerződésbe foglalt nyilatkozatok nem lesznek alkalmasak arra, hogy a szerződő fél megtámadási jogát megszüntessék, mert ilyen hatással csak a megtámadási határidő megnyílt, azaz a szerződés megkötése után tett nyilatkozatok járhatnak. A bírói gyakorlat is ezt az elvet követi: a szerződés megtámadásáról való lemondás jogszerűen nem foglalható magába a szerződésbe; ilyen nyilatkozatot a jogosult csak a megtámadási határidő megnyíltja után tehet (BH1996.47.). A szerződésnek a megtámadási határidő megnyíltja utáni – érvényes és hatályos nyilatkozatban megtett – írásbeli megerősítése egyébként a szerződés megtámadására vonatkozó jog megszűnését eredményezi (BH1997.23.). Álláspontunk szerint az egyes címeiken való megtámadásról való lemondás nem érinti a sérelmet szenvedett fél jogát a szerződésnek más – a lemondási nyilatkozattal nem érintett – címen való megtámadásához, mert a Ptk. értelmezési elvei szerint a joglemondó nyilatkozatot nem lehet kiterjesztően értelmezni [lásd a 6:8. § (3) bekezdésénél]. Ezért, ha például valaki lemond arról a jogáról, hogy a szerződést jogellenes fenyegetés címén megtámadja, ez nem érinti azt a jogát, hogy a szerződést tévedés címén támadja meg.

1. A szerződési akarat hibája

6:90. § [Tévedés]

- (1) **Aki a szerződés megkötésekor valamely lényeges körülmény tekintetében tévedésben volt, a szerződési jognyilatkozatát megtámadhatja, ha tévedését a másik fél okozta vagy felismerhette. Lényeges körülményre vonatkozik a tévedés akkor, ha annak ismeretében a fél nem vagy más tartalommal kötötte volna meg a szerződést.**
- (2) **Ha a felek a szerződéskötéskor lényeges kérdésben ugyanabban a téves feltevésben voltak, a szerződést bármelyikük megtámadhatja.**
- (3) **Nem támadhatja meg a szerződést az, aki a tévedését felismerhette vagy a tévedés kockázatát vállalta.**

1. A tévedésről általában

A Ptk. tévedésre alapított megtámadhatóságra vonatkozó szabályainak alapvető szempontja a forgalomban részt vevők védelme. Ezért a tévedés következményét általában a tévedőnek magának kell viselnie, bizonyos feltételek fennállása esetén azonban a törvény lehetőséget biztosít tévedés címén a szerződés megtámadására. A visszterhes szerződés tévedés címén való megtámadásának egyoldalú tévedés esetén tehát az a feltétele, hogy a tévedés a szerződés megkötésekor álljon fenn (BH1984.32. és az LB Pfv.II.21.428/1996/4. sz. határozata), *lényeges körülményre vonatkozzon*, és azt a másik fél okozza vagy felismerhesse. A közös tévedés releváns (tehát a szerződés megtámadására megalapozott okot szolgáltató) lehet olyan körülményben való tévedés esetén is, amely a szerződéskötéskor még nem következett be, hanem olyan, a jövőben fennálló körülményben tévednek a felek, amellyel a szerződés megkötésekor kölcsönösen számoltak (BH1976.23. és az LB Pfv.II.21.428/1996/4. sz. határozata). Ha a szerződés megkötésekor a felek valamilyen körülményt bizonytalannak tartottak, erre hivatkozva

a szerződést nem lehet tévedés címén eredménnyel támadni (az LB Pfv.V.20.410/1997/10. sz. határozata). Ugyanez vonatkozik arra a helyzetre is, ha például az üzletrész-átruházási szerződést kötő felek tudják, hogy a társaságnak jelentős, sem a vagyonmérlegben, sem a könyvelésben nem szereplő tartozásai vannak, azonban azok összezszerúségét még hozzávetőlegesen sem ismerik (az LB Pf.VI.22.042/1996/5. sz. határozata). Nem feltétlenül lesz releváns a tévedés, ha a fél valamely konkrét körülményről nem tudott ugyan, azonban annak alapjait ismerte. Így nem érvénytelen a szerződés, amelyben a sérelmet szenvedett fél a másik féllel szemben indított felszámolási eljárásról nem tud ugyan, azonban annak rossz gazdasági helyzetét ismeri (az LB Gf.II.31.038/1997/3. sz. határozata). Ez álláspontunk szerint azzal a megszorítással lehet helyes, ha a fél által ismert rossz anyagi helyzet a felszámolási eljárás lehetőségét is magában hordozta. A bíróság előtt felszámolási eljárás indulása egyébként sem feltétlenül lényeges körülmény, hiszen ebből a fizetésektelen helyzetön magában még nem következik. A felszámolási eljárást bárki megindíthatja, önmagában ennek folyamatban léte nem feltétlenül jelzi a társaság anyagi helyzetét.

A Ptk. nem határozza meg, hogy mely kérdésben való tévedés alapján lehet a szerződést megtámadni, azaz nem nevesíti külön a tartalomban vagy indokban, a szerződés tárgyában, személyben vagy tulajdonságban való tévedést. A megtámadás jogát bármely körülményben való tévedés megalapozza, ha annak ismeretében a fél más tartalommal, vagy egyáltalán nem kötött volna szerződést. Lényegesnek tekinthetők azok a körülmények, amelyek az adott szerződés vonatkozásában a *közfelfogás szerint lényegesek*, vagy amelyeket a felek bármelyike felismerhetően lényegesnek tartott. A bírói gyakorlatban követett gondolatmenetre jó példa az a döntés, amelyben az adásvétel tárgyát képező, egyébként bemutató autóként megvásárolt személygépkocsi gyártási éve az adott esetben nem minősült lényeges tulajdonságnak, mert „*a gyártási év korábbi volta a gépkocsi használhatóságát vagy értékét nem csökkentette, (továbbá mert) a felperesnek [...] nem a gépkocsi életkora volt a fontos, hanem a használhatósága és megfelelő műszaki állapota*” (az LB Pfv.VI.21.974/1997/2. sz. határozata). Arra egyébként, hogy a sérelmet szenvedett fél az adott körülményt a szerződéskötéskor *lényegesnek tartotta-e*, sokszor a szerződés megkötését követő magatartásából is lehet következtetni. Használt gépkocsik adásvétele esetén általában lényeges körülmény például a gépkocsi futásteljesítménye, valamint az, hogy mióta vesz részt a forgalomban az autó, továbbá, hogy hány személy használatában volt, mert a személygépkocsi forgalmi értékét nagymértékben befolyásolja a futásteljesítmény mértéke és a forgalomban való részvétel ideje, valamint, hogy korábban a jármű egyetlen vagy több személy használatában volt-e, és igénybevétele milyen fokú volt (BH1977.432. és az LB Pfv.IV.20.661/1995/7. sz. határozata). Vendéglátóipari helyiség üzemeltetésére kötött szerződés esetén lényeges körülmény, hogy a nem a helyiséghez tartozó WC helyiséget a vendégek használják-e vagy sem (az LB Gf.IV.30.475/1992/2. sz. határozata). Ingatlanok adásvétele esetében az ingatlan térmértékében való tévedést általában akkor tekintik lényegesnek, ha a vételárra jelentős hatással van, vagy más okból jelentős érdeksérelmet okoz.

Nem tesz különbséget a Ptk. a tartalmi és az indokbeli tévedés között sem. Indokbeli tévedés alapján is megtámadható a szerződés, ha egyébként a megtámadás Ptk.-ban meghatározott feltételei fennállnak. Így eredménnyel vezethet a szerződés megtámadására, ha a sérelmet szenvedett fél részére a másik fél az árak várható alakulásáról valótlán tájékoztatást ad, és ez nagymértékben befolyásolta a sérelmet szenvedett fél szerződési akaratát (az LB Gf.I.33.006/1991/7. sz. határozata). Adott esetben releváns tévedés lehet az is, ha valaki abban a hiszemben fog ingatlanok vásárlásába, hogy egy földrajzilag egybefüggő nagyobb területet fel tud vásárolni, azonban az ingatlanoknak csak egy részét

tudja megvenni, és ezzel célja megghiúsul. A szerződést azonban csak akkor támadhatja eredménnyel, ha bizonyítja, hogy abbéli tévedését, hogy az egybefüggő terület valamennyi ingatlanát meg tudja venni, a létrejött szerződések eladói okozták vagy felismerhették (az LB Pfv.V.20.725/1996/4. sz. határozata). Ezért célszerű lehet a szerződésekben rögzíteni azt a célt, amelyet a szerződő fél a szerződés tárgyával el szeretne érni, így például, hogy a vásárolt berendezést, ingatlant, megrendelt dolgot stb. mire akarja felhasználni, vagy milyen érdeke fűződik a szerződés másik fél részéről való teljesítéséhez.

A tévedés okozása szoros összefüggésben van a tájékoztatási kötelezettséggel (ahogy a megtévesztés is). A tévedés okozása nem feltételez célzatos magatartást; a másik fél tévedését az is okozza, aki a másik féllel szemben őt terhelő tájékoztatási kötelezettségének nem tesz eleget. A szerződéskötéshez kapcsolódó tájékoztatási kötelezettséget a 6:62. § (1) bekezdése kifejezett rendelkezéssel is kimondja.

2. A tévedés és a feltűnő értékaránytalanság elhatárolása

A tévedés kategóriái közül külön említést érdemel az értékben/árban való tévedés kérdése, illetőleg ennek kapcsán a tévedés címén, valamint a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékaránytalanságára alapított megtámadás viszonya. A Ptk. biztosítja a megtámadási jogot a sérelmet szenvedett félnek abban az esetben, ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között a szerződés megkötésének időpontjában feltűnően nagy az értékkülönbség (lásd a 6:98. §-nál). Ebből az következik, hogy árban való tévedés esetén e megtámadási okok egymással „versenyeznek”. Nyilvánvaló különbség, hogy a megtámadáshoz a tévedés kapcsán szükséges szubjektív feltételt a 6:98. § nem követeli meg. A jogalkotónak nyilvánvalóan nem volt célja, hogy az ellenszolgáltatás mennyiségében való tévedést beolvassza a feltűnő értékaránytalanságnak – a tévedést a megtámadás előfeltételéül meg sem kívánó – eseteibe. A két megtámadási ok alkalmazási körének határai – a tévedés oldaláról nézve – a tévedés mértékében található. Ha a tévedés folytán az értékkülönbség „feltűnően nagy”, vagyis mindenki által felismerhető, a 6:98. § alkalmazásának van helye, ha pedig lényeges, de kívülálló számára nem feltűnő, akkor a tévedésre alapított megtámadás szabályát kell alkalmazni, végül, ha nem is lényeges, a tévedés figyelmen kívül marad. Az árban való tévedés relevanciájának meghatározása során a bírói gyakorlat tekintettel van arra is, hogy a szerződésben megállapított ár szabad alkufolyamat eredménye-e; a piaci ártól való eltérés önmagában kevés a relevanciához (az LB Gf.I.31.218/1996/12. sz. határozata). A bírói gyakorlat egyébként nem tekinti árban való tévedésnek a szerződésben kikötött ellenérték alapjának meghatározásában való tévedést; ezt nem kezelik a tévedés általános szabályaihoz képest különleges helyzetként (az LB Gf.I.31.342/1993/17. sz. határozata).

A Ptk. egymástól független, önálló feltételekhez kötött lehetőségnek tekinti a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékaránytalanságára alapított megtámadási jogot, valamint az árban/értékben való tévedést, és nem azonosítja az értékkülönbség feltűnő aránytalanságát a tévedés lényegességével. Ha az értékkülönbség nem feltűnően nagy, a gyakorlat a tévedésre alapított megtámadási jogot kizárja; ha feltűnően nagy, akkor elismeri. Így viszont a két megtámadási ok alkalmazási határai óhatatlanul összemosódnak, amennyiben az árban/értékben való tévedés részben „beolvad” a feltűnő értékaránytalanság alapján való megtámadásba. A tévedés és a feltűnő értékaránytalanság viszonyának tisztázása, a megtámadás jogcíme szerephez jut az érvénytelenség következményeinek levonása során is: a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékaránytalanságára alapított sikeres megtámadás esetén az érvénytelenségi ok

orvoslása a jogkövetkezmény. Az érvénytelenségi ok orvoslása nem a forgalmi értékre való korrekcióval történik, csak az értékkülönbség feltűnő jellegének megszüntetéséig terjed. Tévedés esetén azonban a bírói gyakorlat az orvoslást eleve kizártnak tartja. Ebből az következik, hogy tévedés esetén a sérelmet szenvedett fél az *in integrum restitutio* keretében teljes kompenzációt kap, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékkülönbsége miatti érvénytelenség esetén viszont nem.

3. A tévedés és a megtévesztés elhatárolása

A megtévesztés és az okozott tévedés határai a bírói gyakorlatban nem körvonalazódnak világosan. Mivel viszonylag ritka, hogy a tévedésre alapított megtámadásnak a bíróság a lényegesség hiánya miatt nem ad helyt, továbbá a tévedés és a megtévesztés között az eredmény tekintetében nincs különbség, egyszerűbb az okozott tévedésre alapítani a döntést, mert ennek megállapításához nem szükséges a szándékos okozás bizonyítása. Ugyanez vonatkozik a tényállás másik fordulatára, amikor a tévedést nem okozta a másik fél, hanem *felismerhette*. Ha a sérelmet szenvedett fél tévedését a másik fél felismerte, tévedésben tartásról, tehát megtévesztésről van szó, s erre szintén igaz, hogy a tényleges felismerés megállapítása nehezebb, mint a felismerés lehetőségéig. A felismerhetőség elsősorban a tájékoztatási kötelezettséghez kapcsolódik, azaz ha a másik fél olyan információk birtokában van, amelyről tudja, hogy a sérelmet szenvedett fél szerződéskötési szándékát befolyásolják, és nem lehet kellő alappal abban a meggyőződésben, hogy ezeket a sérelmet szenvedett fél is ismeri, felismerheti, hogy ez a másik félnél tévedést fog okozni. Ezzel a maga részéről megvalósítja a releváns tévedés feltételét. Ennek a pozitív oldala a másik fél tájékoztatási kötelezettsége: ha ezeket az információkat elhallgatja, kiteszi magát annak, hogy a szerződés érvénytelen lesz, azaz ő viseli a tévedés kockázatát. Ezt a kockázatot a megfelelő tájékoztatással háríthatja át a vele szerződő félre. Az együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget is kimondó generálklauszula alapján az együttműködési kötelezettségből következhet az is, hogy ha az egyik fél észleli a másik fél tévedését (például téves ármeghatározást), erre a másik fél figyelmét felhívni köteles. Ha ezt elmulasztja, a sérelmet szenvedett fél tévedését okozza (de legalábbis felismerheti), és így kiteszi magát annak a kockázatnak, hogy megtámadható szerződést köt.

4. A közös tévedés és téves feltevés

A közös tévedés nem feltételez okozott tévedést, azt azonban igen, hogy a tévedés lényeges körülményre vonatkozzon. Olyan körülményben való tévedésre lehet csak eredménnyel hivatkozni, amely nélkül a felek a szerződést egyáltalán nem, vagy csak más tartalommal kötötték volna meg. A megtámadhatóságot eredményező közös tévedés vonatkozhat olyan körülményre is, amely még nem következett be a szerződés megkötésének időpontjában, de amellyel a felek a szerződés megkötésekor kölcsönösen számoltak. Közös tévedés miatt nyilvánította érvénytelennek a bíróság azt a szerződést, amellyel valaki hosszabb időre bérbe vett egy éttermet, azonban utóbb kiderült, hogy az üzemeltetési engedélyt csak jelentős beruházást igénylő berendezés felszerelése esetén adják meg, s ezzel a felek a szerződés megkötésekor nem számoltak (az LB Pfv.VI.23.118/1995/3. sz. határozata). Nem adtak helyt ugyanakkor annak a megtámadási keresetnek, amelyben a vevő arra hivatkozott, hogy a vásárolt ingatlan közművesítése olyan indokolatlan és

aránytalan terhet jelent számukra, amellyel a szerződés megkötésekor nem számoltak. A bíróság megállapítása szerint a közműekkel kapcsolatos kikötések az építési engedélyben szerepeltek, erről a felperes a szerződéskötéskor tudott, tévedésben tehát nem lehetett (az LB Gf.IV.31.169/1992/2. sz. határozata). Közös téves feltevés miatt megállapították annak az ingatlan adásvételi szerződésnek az érvénytelenségét, amelyben a felek helyrajzi számokat cseréltek fel, s így nem lehetett megállapítani, hogy a felek szerződése melyik ingatlanra vonatkozik (LB Gf.VI.33.150/1992/7. sz. határozata). Valószínűleg azonban helyesebb lett volna a bíróságnak arra a következtetésre jutnia, hogy a szerződés tartalma nem állapítható meg, mert a felek nyilatkozata nem volt elég pontos, következésképp nem lehet egymással összhangban lévő szerződéses nyilatkozatokról beszélni, valójában tehát a szerződés nem jött létre. Tartozás kiegyenlítése fejében tulajdonba adott ingatlan átruházása közös téves feltevés címén megtámadható, ha a felek az alapul vett tartozást tévesen számították ki (az LB Pfv.III.21.554/1995/8. sz. határozata). Eredménnyel támadta közös tévedés alapján a szerződést a használt gépjármű vevője azzal, hogy a közös tévedés abban állott, miszerint a gépkocsi korának és futásteljesítményének megfelelő állapotban van, ami viszont nem felelt meg a valóságnak (az LB Pfv.IV.20.645/1997/3. sz. határozata). Ennek kapcsán támpont lehet a szervizkönyv tartalma is. A gépkocsira vonatkozó adásvételi szerződés esetén lényeges körülmény az, hogy a gépkocsi valós állapota megfelel-e annak, amit – egyebek mellett – a szervizkönyv tartalmazott (BH2010.245.).

Közös téves feltevésre alapított érvénytelenség nem állapítható meg, ha a felek az általuk kölcsönösen ismert jövőbeli lehetőséggel, mint bizonytalan tényezővel számolva kötik meg a szerződést: e tényezőnek az egyik félre kedvezőtlen alakulása nem nyújt alapot a szerződés megtámadására (az LB P.törv. III.20.121/1982. sz. határozata). Ha a közös tévedés például abban áll, hogy a szolgáltatás tárgya létezik, ez azonban nem felel meg a valóságnak, a szerződés nem tévedés címén megtámadható, hanem lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződésként semmis [lásd a 6:107. § (1) bekezdésénél].

Az egyoldalú és a közös tévedés hivatkozása kapcsán a bíróságot az eljárási jogi szabályok is kevésbé kötik, mint általában. A kereseti kérelemhez kötöttség a szerződés megtámadása esetében a jogcím tekintetében is érvényesül, azonban ez alól kivételt képez a tévedés, illetve a közös téves feltevés vizsgálata, mert a kialakult bírói gyakorlat értelmében az egyoldalú tévedés helyett a bíróság közös tévedés alapján is megállapíthatja a szerződés érvénytelenségét, ha a keresetben előadott és a peren bizonyított tényállás ezt megalapozza (2/2010. PK 5b.).

5. A tévedésre alapozott megtámadás akadályai

A Ptk. általános magatartási mércéje, az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelménye [1:4. § (1) bekezdés] valamennyi szerződő féllel szemben, így a sérelmet szenvedett féllel szemben is érvényesül. Ezért, ha a fél a saját tévedés elkerülése, azaz a számára lényeges tények és körülmények megismerése érdekében nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, a tévedése nem menthető, és így megtámadást sem alapoz meg. Nem támadhatja meg a szerződést sikeresen a sérelmet szenvedett fél akkor sem, ha a szerződést a tévedés kockázatát vállalva kötötte meg. Abban a kérdésben, hogy a tévedés kockázatát a fél vállalta-e, a szerződés értelmezése irányadó. A bírói gyakorlat a *tévedés menthetőségét mint a sikeres megtámadás feltételét*, mindig is komolyan vette (az LB Pfv.VI.20.130/1995/2. sz. határozata). Abban az ügyben például, amelynek tényállása szerint a felperes lakóingatlant vásárolt, amelyről utóbb derült ki,

hogyan több tekintetben is hibás (a plafon beázik, mert a mennyezeten komolyabb repedések vannak, vetemedettek a nyílászárók, a melléképületek falain a javítást kátránypapírral pótolták), a felperes a szerződést több címen, többek között tévedésre hivatkozva is támadta. A Legfelsőbb Bíróság a keresetet elutasító döntésében arra is hivatkozott, hogy ha a felperes vevőként elmulasztotta a szerződéskötés előtt az ingatlan alapos megtekintését, tévedése, mivel nem menthető, nem szolgálhat alapul a szerződés megtámadásához (az LB Pfv.VI.23.050/1996/8. sz. határozata). Egy másik ügyben a felperes az általa tett kezességvállaló nyilatkozatot támadta a kezességvállalás mértékében való tévedésre hivatkozva. Érvelését, mely szerint a szerződési blankettát az összeg beírása előtt írta alá, a másodfokú bíróság azzal utasította el, hogy ennek nincs jelentősége, mert ha ez valóban így történt, úgy a megtámadásnak az lesz az akadálya, hogy saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat (az LB Pfv.V.20.414/1997/3. sz. határozata). Ugyanakkor tévedésnek a szerződés megtámadására alapot adó okozása akkor is megállapítható, ha a sérelmet szenvedett felet olyan tényállítással befolyásolják a szerződés megkötésében, amelynek alaptalanságát szakember esetleg felismerhette volna (BH1985.385.). Nem alapos az adásvételi szerződés tévedésre, megtévesztésre való hivatkozással történt megtámadása, és a hibás teljesítésből eredő jogok sem gyakorolhatóak, ha a vevők a szerződés megkötését megelőzően megismerték a megvásárolni kívánt ingatlan fennálló hibáit (BH2011.221.).

6. Tévedés és szerződésszegés

Abban az esetben, ha ugyanazon körülmények alapján tévedésre és szerződésszegésre alapított igény is érvényesíthető, a választás a jogosult döntése. Az is előfordulhat, hogy a fél az igényét vagylagosan terjeszti elő. Ezekben az esetekben először az érvénytelenségi okot kell elbírálni, mert a teljesítési hiba vizsgálata és a hibás teljesítésen alapuló jogkövetkezmények levonása csak akkor foghat helyt, ha a semmisség nem állapítható meg és a megtámadás nem vezetett eredményre (az LB Pf.I.21.222/1991/5. sz. határozata és BH1987.39.). Abban az esetben, ha a megtámadás alapja a szerződés tárgyának hibátlanságában való tévedés, a megtámadás (egyoldalú) tévedés esetén is csak akkor vezet eredményre, ha a tévedés lényeges körülményre vonatkozott, és azt a másik fél okozta vagy felismerhette. A szerződésszegés (hibás teljesítés) önmagában nem kellő alap a megtámadásra, annak alapján a szerződésszegésre alapított igények érvényesíthetők. A hibátlanság, illetve a rendeltetésszerű használatra alkalmas dolog megvételére vonatkozó szerződési akarat – abban az esetben, ha az nem teljesül, és kiderül, hogy a dolog hibás – önmagában a szerződés megtámadására nem ad alapot, hanem a hibás teljesítés szabályainak alkalmazását teszi lehetővé (az LB Pf.IV.22.494/1995/4. sz. határozata). Önmagában a teljesítés elmaradása a tévedés vagy megtévesztés megállapítására nem alkalmas (az LB Pfv.II.23.206/1995/5. sz. határozata). Nem lehet tévedés címen megtámadni a szerződést túlságosan homályos szerződéses kötelezettség „be nem tartása” miatt sem. Az állítólagos normális együttműködés ígérete tartalmában nehezen értelmezhető. Az erre vonatkozó várakozás megghiúsulása tévedésnek, megtévesztésnek nem minősíthető (az LB Gfv.II.30.698/1998/3. sz. határozata). A szerződésszegésből származtatott tévedésre alapított megtámadási jogot egyébként a bírói gyakorlat igyekszik kivételesnek tekinteni, önmagában a másik fél teljesítésébe vetett bizalom ennek megalapozásához nem elegendő. Az alperesek által hivatkozott „bizalmi tévedés” (tehát az, hogy a szerződéskötéskor az egyik fél abban bíz, hogy a másik teljesíteni fogja

a vállalt kötelezettségeit), csak rendkívül kivételes esetekben vonható a megtámadhatóság körébe (az LB Pfv.I.20.792/1993/5. sz. határozata).

6:91. § [Megtévesztés és jogellenes fenyegetés]

- (1) Akit a másik fél szándékos magatartásával tévedésbe ejt vagy tévedésben tart, a megtévesztés hatására tett szerződési jognyilatkozatát megtámadhatja.**
- (2) Akit a másik fél jogellenes fenyegetéssel vett rá a szerződés megkötésére, a szerződési jognyilatkozatát megtámadhatja.**
- (3) Az (1) és a (2) bekezdésben foglalt szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha a megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés harmadik személy részéről történt, és erről a másik fél tudott vagy tudnia kellett.**

1. A megtévesztés

A megtévesztés is csak akkor eredményezi a szerződés érvénytelenségét, ha okozatos, azaz ha alkalmas volt arra, hogy a sérelmet szenvedett fél szerződéskötési szándékát befolyásolja. Erre utal a törvényszöveg „megtévesztés hatására tett” fordulata. A törvény ugyanakkor nem köti a megtévesztés relevanciáját ahhoz, hogy a megtévesztéssel előidézett tévedés lényeges körülményre vonatkozzon. A jogirodalom megosztott abban a tekintetben, hogy a megtévesztés alapján való megtámadáshoz szükséges-e, hogy a megtévesztés lényeges körülményre vonatkozzon. Eörsi Gyula szerint például megtévesztés alapján akkor lehet a szerződést megtámadni, ha a megtévesztés lényeges körülményre vonatkozik [Eörsi Gyula: *Magyar polgári jog I.* (Tankönyvkiadó 1962, Budapest) 213.], Weiss Emilia viszont elejtendőnek tartja a lényegesség feltételét. Van olyan álláspont is, amely a lényegességet és az okozatosságot egybevonva abból indul ki, hogy lényegtelen körülményben való tévedés amúgy sem lesz alkalmas a sérelmet szenvedett fél szerződéskötési szándékának befolyásolására: a megtévesztés, amennyiben alkalmas volt a másik fél szerződéskötési szándékának befolyásolására, a körülmény lényegességének további vizsgálata nélkül releváns. Annak eldöntéséhez, hogy megtévesztésnél is meg kell-e követelnünk, hogy a megtévesztés lényeges körülményre vonatkozzon, először is tisztáznunk kell a – törvény szerint nyilvánvalóan megkívánt – okozatosság, valamint a – törvény által kifejezetten elő nem írt – lényegesség fogalmát. Az okozatosság annak meghatározását jelenti, hogy a tévedés befolyásolta-e a szerződéskötési szándékot, a lényegesség pedig azt, hogy a fél számára lényeges volt-e az adott rendelkezés. Egyetértünk azzal az állásponttal, hogy az okozatosság nemcsak akkor áll fenn, ha a valós körülmények ismeretében a sérelmet szenvedett fél egyáltalán nem kötött volna szerződést, hanem akkor is, ha más tartalommal kötötte volna meg (Weiss Emilia: *A szerződés érvénytelensége a polgári jogban* – Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1969, Budapest, 102–103.). A lényegességnél a bírói gyakorlat azt követeli meg, hogy az adott körülmény a közfelfogás szerint, vagy a fél számára felismerhetően lényeges legyen. Az okozatosság a szándék befolyásolásának ténylegességét jelenti, függetlenül attól, hogy erre való alkalmasságát a tévedést okozó fél felismerte-e. A lényeges és az okozatos körülmények az esetek nagy részében fedik egymást, de nem feltétlenül. Tévedés esetén a szabályozás és a gyakorlat az okozatosságot és a lényegességet is külön-külön megköveteli.

A tévedés és a megtévesztés külön tényállásokban való megfogalmazása azt a jogalkotói szándékot tükrözi, hogy a megtévesztés esetén biztosított megtámadási jog

szélesebb körű legyen, mint a tévedésnél. A lényegesség kapcsán a tévedésre és a megtévesztésre vonatkozó rendelkezések helyes értelmezése az, hogy megtévesztés esetén nem kell vizsgálni a lényegesség kérdését: ha az okozatosság fennáll, tehát ha a körülmény befolyásolta a sérelmet szenvedett fél szerződésalkötési szándékát, az érvénytelenség megállapítható. Ezt támasztja alá a normaszöveg is, amelyben a lényegesség kritériuma – szemben a tévedésre vonatkozó rendelkezéssel – nem szerepel, és az is, hogy megtévesztés esetén nem a tévedés kockázatának megosztása a kérdés, a hangsúly a sérelmet okozó fél csalárd magatartásán, az akaratképzés tudatos befolyásolásán van.

A megtévesztés relevanciáját nem zárja ki a sérelmet szenvedett fél önhibája. A szerződést eredménnyel támadhatja az is, aki az adatok valóságát ellenőrizhette volna, de ezt elmulasztotta (az LB Pf.I.20.047/1971. sz. határozata, továbbá BH1972.7009.). A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntése szerint *„a megtámadási jog érvényesíthetőségét illetően nincsen jogi jelentősége annak, hogy ha a felperes kellő gondossággal áttanulmányozza a tájékoztatót, esetleg felismerhette volna, hogy a határidős ügylet nem alkalmas az általa elérni kívánt célra”* (az LB Gf.I.31.780/1991/3. sz. határozata). A bírói gyakorlat ugyanakkor nem tekinti relevánsnak a megtévesztést, ha a megtévesztő állításában a sérelmet szenvedett fél eleve nem bízhatott kellő alappal. *„A megtévesztés megállapítását kétségtelenül nem zárja ki a megtévesztett gondatlansága. Az alperes azonban kellő alappal nem hihette, hogy a felperes által akár meg is nevezett megrendelő minden feltétel nélkül o»sztani fogja« számára a megrendelést. Így a megtévesztés sem állt meg”* (az LB Gfv.IV.32.297/1996/4. sz. határozata). Ez felfogható a tévedés és a megtévesztő fél magatartása közötti okozati összefüggés hiányaként is.

A bírói gyakorlat szerint a megtévesztés a szerződés megtámadására alapot ad akkor is, ha nem téves tájékoztatással, hanem a sérelmet szenvedett fél által nem ismert, az ő szerződésalkötési szándékát feltehetően befolyásoló információk tudatos elhallgatásával történik. Az elhallgatás, mint a megtévesztő magatartás relevanciájának feltétele – egyúttal az elhallgatással történő megtévesztés pozitív oldala is – a sérelmet okozó fél tájékoztatási kötelezettsége, amely fakadhat kifejezett jogszabályi rendelkezésből és fakadhat a szerződés jellegéből, a szerződő felek viszonyából is. A tájékoztatási kötelezettség [6:62. § (1) bekezdés] a magyar szerződési jogban általános, amennyiben nem kötődik meghatározott jogviszonyokhoz vagy helyzetekhez, mégsem korlátlan, mert csak a lényeges, azaz a másik fél szerződési szándékát adott helyzetben általában elvárható magatartás tanúsítása mellett felismerhetően befolyásoló körülményekre terjed ki. Megtévesztést azonban csak a szándékosan okozott tévedés (vagy tévedésben tartás) valósít meg. A tájékoztatási kötelezettség terjedelme függ az ügylet természetétől is. A Legfelsőbb Bíróság egy részvény adásvételével kapcsolatos ügyben kifejtett álláspontja szerint például *„tőzsdén kívüli kereskedés esetén is nehezen várható el egy önálló szervezettel, önálló jogi személyiséggel rendelkező rt. résztulajdonosától (a részvényes lényegében résztulajdonos), hogy olyan terjedelmű és olyan jellegű tájékoztatási kötelezettség terhelje, mint amilyen egy dolog tulajdonosától általában elvárható”* (az LB Gf.II.30.578/1997. sz. határozata és BH1998.296.).

A bírói gyakorlat a tévedést és a megtévesztést nem határolja el élesen egymástól, a két megtámadási okot időnként egybemossa. Ez mutatkozik meg abban is, hogy a sérelmet okozó fél által nyújtott hiányos, félreérthető tájékoztatás esetén nem a megtévesztés, hanem a tévedés alapján állapítják meg a szerződés érvénytelenségét: a szerződésalkötés körülményeiből, a felperes üzletkötőjének felületes tájékoztatásából, a szerződések túlbonyolított szövegezéséből megállapíthatóan a filmvetítéssel egybekötött előadás helyszínén aláírt szerződést az alperes okkal támadta

meg, mivel tévedését a felperes okozta, illetőleg felismerhette (az LB Pfv.VI.22.708/1997/7. sz. határozata). Egy másik ügyben a Legfelsőbb Bíróság azon az alapon állapította meg egy szerződésmódosítás érvénytelenségét, hogy az egyik fél nem tájékoztatta a másikat a vele szemben folyamatban volt csőd eljárásról (az LB Pfv.V.21.839/1995/2. sz. határozata). A megtévesztés relevanciája sem függ attól, hogy a tévedést milyen körülményben okozták: indokra vonatkozó megtévesztés is érvénytelenné teszi a szerződést (BH1978.483.). A tájékoztatási kötelezettség megszegése egyébként bizonyos helyzetekben nemcsak tévedés miatti megtámadhatóságot eredményezhet, hanem más érvénytelenségi okokra – például a jóerkölcsbe ütközés miatt semmisségre – is vezethet (BH1997.241.).

2. A fenyegetés

A fenyegetés valamely hátrány kilátásba helyezése arra az esetre, ha a sérelmet szenvedett fél nem azt a magatartást tanúsítja, amelyet a sérelmet okozó fél tőle elvár. A hátrány bekövetkezésének feltétele, hogy a sérelmet szenvedett fél nem az elvárt magatartást tanúsítja. A fenyegetés akkor vezethet a szerződés sikeres megtámadására, ha jogellenes. A jogellenesség a szerződő félre gyakorolt nyomásgyakorlás jog által tolerált – esetleg kívánatosnak is tartott – határainak megvonását jelenti. A fenyegetést tehát nem valamely külön jogszabályban meghatározott tilalom teszi jogellenessé, hanem a bíróságnak kell eldöntenie, hogy a másik szerződő fél akaratának a befolyásolása a társadalmilag még elfogadható keretek között van-e, vagy azt túllépi. Ezért a fenyegetés jogellenességének megállapítható olyan magatartás esetén is, amely egyébként önmagában jogszerű (például büntetőfeljelentés), ha egyébként a bíróság megítélése szerint az adott helyzetben a szerződési szándék befolyásolása érdekében való kilátásba helyezése nem megengedhető.

A magyar jogban a fenyegetés pszichés, a szerződési szándékot hajlító, befolyásoló nyomásgyakorlást jelent. A fizikai kényszert, amikor például valakinek a kezét vezetik a szerződés aláírásakor, a Ptk. külön nem szabályozza. Ezt az irodalom többnyire semmisségi okként kezeli, valójában azonban az önálló akaratkifejezés teljes hiánya miatt ilyenkor valójában nem-létező szerződésről lenne helyesebb beszélni. *Testi kényszer* esetén a nyilatkozatnak ugyanis csak a *látszata* állt fenn, de megtett nyilatkozatról nem lehet szó. A bírói gyakorlat szerint a szerződés megtámadására alapot adó fenyegetés alatt „*olyan erkölcsi, vagyoni vagy fizikai jellegű hátrány kilátásba helyezése értendő, amely a nyilatkozó fél vagy közeli hozzátartozója ellen irányul*” (az LB Pfv.II.20.399/1998/3. sz. határozata). A jogellenes fenyegetés is csak akkor eredményez érvénytelenséget, ha az ügyletkötés során a másik fél elhatározására komoly motiváló szerepe volt. Ennek megállapítása szubjektív, amennyiben figyelemmel kell lenni a fenyegetett személy pszichikai és fizikai tulajdonságaira is. A fenyegetés alapos, félelmet keltő voltát nem fogalmazza meg külön feltételként a norma, de ez a fenyegetés fogalmában benne rejlik. Önmagában a kényszerhelyzet nem elegendő a fenyegetés miatti megtámadáshoz (az LB Gf.II.30.057/1994/5. sz. határozata). A kényszerhelyzetben kötött szerződés esetén felmerül a jóerkölcsbe ütközés vagy az uzsora miatti semmisség, de csak abban az esetben, ha ezek feltételei egyébként fennállnak. Ez utóbbi hivatkozások a gyakorlatban különösen akkor merülnek fel, ha a megtámadási határidőből a felperes kicsúszott. A jogellenes fenyegetés csak akkor vezethet a szerződés eredményes megtámadására, ha a szerződés megkötése és a hátrány kilátásba helyezése között okozati összefüggés van. Erre utal a normaszöveg „vett rá” fordulata.

Egyezségek kapcsán gyakran merül fel, hogy az egyik fél az egyezséget megtámadva arra hivatkozik, hogy azt azért kötötte meg, mert a másik fél a vételárhátralék meg nem fizetését helyezte kilátásba a követelés egy részének el nem engedése esetére, ami pedig jogellenes. Ezekre a helyzetekre igazából nem lehet egységes bírói gyakorlatot kialakítani, mert megítélésük elsősorban a körülményektől függ. Önmagában a követelés egésze meg nem fizetésének kilátásba helyezése a követelés egy részének el nem engedése esetére nem minősül releváns érvénytelenségi oknak, sem mint jogellenes fenyegetés, sem mint uzsora vagy jóerkölcsbe ütközés (az LB Pfv.VI.20.007/1995/7. sz. határozata). A Legfelsőbb Bíróság ugyanakkor egy ítéletében a szerződés jóerkölcsbe ütközés miatti semmisségét állapította meg, amikor az alperes jogellenes vagyoni hátrány kilátásba helyezésével bírta rá a felperest joglemondásra azzal, hogy az általa diktált feltételek el nem fogadása esetén nem fizet, vagy csak a köztudottan hosszadalmas bírósági eljárás eredményeként teljesít. A döntésben szerepet játszottak az eset egyedi körülményei, nevezetesen, hogy az alperes birtokában volt a követelés fedezetéül szolgáló ingatlan, és a bíróság a szerint *„az alperes azzal, hogy az ingatlan értékesítése ellenére sem teljesített, a felperest (az adásvételi szerződés teljes tartalma ismertetésének hiányában) nem hozta abba a helyzetbe, hogy az alperes tényleges teljesítési képességét felmérje, nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközően kötötte ki a kamatfizetési kötelezettség nélkül használt 85 000 000 forintnak 69 000 000 forintra történő leszállítását”* (az LB Pf.I.22.033/1994/4. sz. határozata).

A fenyegetés jogellenessége a megtámadhatóság kifejezett feltétele. Az igény érvényesítésével való fenyegetés – ha nem kizsákmányoló jellegű – általában nem megtámadási ok, az ellenben az lehet, ha a nyilatkozatot egy valóban elkövetett bűncselekmény feljelentésével való fenyegetéssel csikarnak ki. Álláspontunk szerint nem jogellenes a fenyegetés, ha az igényérvényesítés részét képezné a büntető feljelentés, például csalás miatti büntetőeljárás indításának kilátásba helyezése megtévesztéssel szerzett jogalap nélküli gazdagodás visszatérítésének elmaradása esetére. A bírói gyakorlat nem értékeli jogellenes fenyegetésnek önmagában szankció kilátásba helyezését a követelés meg nem fizetése esetére (az LB Pfv.IV.22.502/1996/4. sz. határozata). Nem minősül jogellenes fenyegetésnek a szerződő felet megillető felmondási jog gyakorlásának kilátásba helyezése szerződésmódosítás elmaradása esetére (az LB Pfv.IV.20.370/1997/4. sz. határozata). A jogellenesség a kilátásba helyezett hátrány, vagy az elérni kívánt cél jogellenessége miatt egyaránt relevánssá teheti a fenyegetést. A bírói gyakorlat szerint *„a jogellenesség abszolút és relatív értelemben egyaránt megvalósulhat, annak azonban objektívnek kell lennie, azt tehát a fél szubjektív vélekedése nem pótolja”* (az LB Pfv. II.20.399/1998/3. sz. határozata).

Az elsősorban kereskedelmi viszonyokban releváns gazdasági kényszer kategóriája még nem alakult ki bírói gyakorlatunkban. Az kétségtelen, hogy önmagában a kilátásba helyezett hátrány vagyoni jellege nem akadály a megtámadhatóságnak, mint ahogyan az sem, hogy a felek gazdálkodó szervezetek. Figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy a fenyegetés megvalósíthatja az uzsora és a nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközés miatti semmisséget is. Ez utóbbiak semmisségi okok, a bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia fennállásukat, ha ezek felmerülhetnek. Ha a szerződés uzsorás, vagy jóerkölcsbe ütközik, a megtámadás hivatkozott jogcímétől függetlenül semmisséget kell megállapítani. Ha az ügylet sérti a tisztesség és a jóerkölcs követelményét, a 6:96. § rendelkezése alapján semmis. A piacgazdaság mechanizmusainak lényege a szükségletek által keltett hiány kihasználása és az alku során a nyomásgyakorlás. Ha ez a tisztesség és jóerkölcs követelményét kielégítő magatartás keretei között marad, nem jogellenes, a szerződés megtámadására nem ad alapot. Ha ezekbe a követelményekbe ütközik, semmis. Ezért, ha

a semmisség e feltételek hiányában nem lesz megállapítható, általában nem állapítható meg az érvénytelenség a jogellenes fenyegetés következtében sem.

A jogellenes fenyegetés és az uzsora (valamint a jóerkölcsbe ütköző szerződések bizonyos esetcsoportjai) közös vonása, hogy az egyik fél akaratképzésének a befolyásolását jelentik, amely a szerződés érvénytelenségéhez vezet, ha meghaladja a jog által elfogadott mértéket. A jogellenes fenyegetés az egyik fél aktív szerepét feltételezi a másik fél olyan helyzetének előidézésében, amely megakadályozza a jog által önkéntesnek tekintett akaratképzést. A szerződés érvénytelensége nem függ attól, hogy az ily módon létrehozott függő helyzetet milyen módon és mértékben használja ki a szerződő fél. Uzsora esetén ez a helyzet (amely lehet más módon is, tehát nemcsak kényszer következtében hátrányos) már fennáll, és a tényállás megvalósításához szükséges annak kihasználása. Uzsora esetén továbbá a hangsúly a helyzetkihasználáson, illetőleg a szolgáltatás és ellenszolgáltatás egyensúlyának hiányán és nem az akaratképzés befolyásolásán van.

3. Megtévesztés vagy fenyegetés harmadik személy részéről

A szerződés megtámadható akkor is, ha a megtévesztés vagy fenyegetés harmadik személy részéről történt, és erről a másik fél tudott vagy tudnia kellett. A harmadik személy által gyakorolt jogellenes fenyegetés vagy megtévesztés tehát csak kivételes esetben vezethet a szerződés érvénytelenségéhez, mégpedig akkor, ha erről a másik fél tudott vagy tudnia kellett. A másik fél tudomása a tudattartalom megállapítására vezetett bizonyítás eredményeként állapítható meg, a tudnia kellett fordulat azonban az adott helyzetben általában elvárható magatartás általános mércéjéhez képest vizsgálendő. Az azonban, akit harmadik személy más, egyébként szintén megtévesztett személy jóhiszemű közvetítése mellett vett rá a szerződés megkötésére, alappal támadhatja azt meg, ha erről a másik fél tudott vagy tudnia kellett (BH2011.99.).

6:92. § [Titkos fenntartás, színlelt szerződés]

- (1) **A fél titkos fenntartása vagy rejtett indoka a szerződés érvényességét nem érinti.**
- (2) **A színlelt szerződés semmis; ha az más szerződést leplez, a felek jogait és kötelezettségeit a leplezett szerződés alapján kell megítélni.**

1. A titkos fenntartás

A titkos fenntartás azt jelenti, hogy a fél szerződéses nyilatkozatot tesz ugyan, de annak mégsem – vagy más tartalommal – akar kötelező erőt tulajdonítani, miközben ezt nem hozza a nyilatkozat címzettjének tudomására. A titkos fenntartás közömbössége a jog belső logikájából is fakadó evidencia. A titkos fenntartás közömbös akkor is, ha a nyilatkozat címzettje a fenntartásról tudott. A titkos fenntartás sajátossága és fogalmi eleme, hogy *nem képezi a szerződés részét*, és annak nem is válik a felek megállapodása szerinti feltételévé, így számon sem kérhető. Ha a fenntartás a szerződés része, a szerződés tartalmaként válhat ki joghatást. Azt, hogy a fenntartás a szerződés tartalmát képezi-e, a jognyilatkozatok, valamint a szerződések értelmezésére vonatkozó szabályok szerint kell megállapítani (6:8. §, 6:86. §).

A titkos fenntartástól a rejtett indokot az különbözteti meg, hogy a rejtett indok alatt a feleknek azokat a céljait értjük, amelyek a szerződés tartalmában nem jutnak kifejezésre.

Az indok nem rejtett akkor, ha a szerződés részévé válik, mert a fél a szerződés létrejötte során azt a szerződési nyilatkozatával a szerződés részévé, vagy a kötelezettségvállalás feltételévé tette. Nem érinti például a szerződés érvényességét az, hogy az eladó azért adta el ingatlanát, hogy örökösei ne szerezhessék azt meg. Ha azonban harmadik személyek megkárosítására kötnek a felek szerződést, a szerződés jóerkölcsbe ütközőként (6:96. §) semmis lehet.

Komolytalan a szerződési nyilatkozat, ha ahhoz a nyilatkozattevő egyáltalán nem akar szerződéses hatást fűzni, és nem is várja, hogy nyilatkozatát szerződéses nyilatkozatnak tekintsék. Ez az eset a titkos fenntartástól elsősorban abban különbözik, hogy itt a nyilatkozattevő egyáltalán nem akar véglegesen szerződéses jelleget tulajdonítani a nyilatkozatának, és feltételezi, hogy a komolytalanságot a másik fél felismeri. Titkos fenntartás esetén a szándék hiánya kifelé nem ismerhető fel. Komolytalan a szerződési nyilatkozat, ha tréfából, játékból, oktatási célból, színdarab, szerepjáték közben stb. teszik. A komolytalan szerződési nyilatkozat és a titkos fenntartás között a különbség elsősorban az, hogy komolytalan szerződési nyilatkozat esetén a nyilatkozattevő számol az akarathiány felismerésével, ezzel szemben titkos fenntartás esetén a nyilatkozattevő szándéka szerint az nem jut a címzett tudomására. Azt, hogy az ilyen nyilatkozatnak van-e szerződést keletkeztető hatása, elsősorban a jognyilatkozatok értelmezésére vonatkozó szabályok szerint kell eldönteni. Ha a nyilatkozat komolytalanságát a nyilatkozat címzettjének nem kellett felismernie, a szerződés létrejön, s ha ennek feltételei egyébként fennállnak, tévedés címén megtámadható. Az ügyleti szándék nélkül tett nyilatkozatokat, ha adott esetben a komolyság hiányát relevánsnak tekintjük, logikusabb volna – különösen törvényi rendelkezés hiányában – inkább nem létezőnek, mintsem semmisnek tekinteni.

2. A színlelt szerződés

Színlelt a szerződés akkor, ha a felek valójában nem akarnak nyilatkozataiknak kötelező erőt tulajdonítani, csak azt a látszatot akarják előidézni, mintha közöttük szerződés jött volna létre. A színlelt szerződés így fogalmilag nem létezik. Ha ugyanis létezik a szerződés, akkor már a szerződésnek nemcsak a látszata áll fenn. A szerződés színleltége azonban nem zárja ki azt, hogy a felek között létezzon olyan tartalmú jogviszony, amelyet harmadik személyek (és bíróság, vagy hatóságok) elől el akarnak titkolni. A színlelés célja ilyen helyzetekben többnyire az, hogy a felek a színlelt szerződéssel leplezzék azt a tényleges jogviszonyt, amelynek tartalmát a felek valamilyen ok miatt nem akarják felfedni. A színlelt szerződés valójában a titkos fenntartáshoz áll közel; a különbség elsősorban abban ragadható meg, hogy színlelt szerződés esetén a felek között a titkos fenntartásban, pontosabban a kötelező erő hiányában konszenzus van. Színlelt a szerződés akkor, ha a felek között valójában nem jött létre szerződés, harmadik személyek felé azonban ennek látszatát keltik. A szerződés színlelésének többnyire az az értelme, hogy más (más tartalmú), ténylegesen létrejött szerződést, amelyet a felek harmadik személyek előtt titokban akarnak tartani, elleplezzon. A színlelt szerződésből joghatás nem fakadhat, itt is kérdés azonban, hogy a színlelt ügyletet nem létezőnek vagy érvénytelennek tekintjük. Ennek elsősorban a jogkövetkezmények szempontjából van jelentősége. A színlelt ügyletet következetes gondolkodás mellett nem létezőnek kellene tekinteni, azonban korábbi magánjogunk és jelenleg hatályos polgári jogunk is a színlelt szerződést semmisnek, tehát érvénytelennek tekinti.

Ha a felek között létező szerződés áll fenn, azonban annak tartalma valamely jogszabály megkerülése vagy harmadik személyek megkárosítása, a szerződés nem színlelt szerződésként, hanem tilos vagy jóerkölcsbe ütköző szerződésként semmis.

Színleltnek minősítette a bíróság azt a házastársi közös vagyont megosztó szerződést, amelyben az egyik házastárs a kizárólagos tulajdonaként nyilvántartott ingatlan 1/2 tulajdoni hányadát valós átruházási szándék nélkül, az ellene folyó büntetőeljárás lehetséges vagyoni következményeinek elkerülése érdekében adja a másik házastárs tulajdonába (BH2012.195.).

A szerződés színlelté miatti érvénytelensége akkor állapítható meg, ha valamennyi szerződő fél tudatosan színlelte az ügyletkötési akaratát. Az ingatlan-adásvételi szerződésben a szerződő fél személye nem színlelhető és az nem leplezhet más személyek közti adásvételi szerződést (BH2017.149.). Nem színlelt az adásvételi szerződés önmagában amiatt, hogy azt a felek meghatározott cél (pl. kedvezményes hitel felvétele) érdekében kötik, ha legalább egyikük részéről a valós tulajdonszerzési szándék fennáll (BH2013.339.).

6:93. § [Akarathiba ingyenes szerződés esetén]
Ingyenes szerződés esetén tévedés, téves feltevés vagy harmadik személy részéről történő jogellenes fenyegetés, vagy megtévesztés címén a szerződést akkor is meg lehet támadni, ha e körülményeket a másik fél nem ismerhette fel.

Ingyenes szerződés esetén a forgalomvédelmi szempontok háttérbe szorulnak, ezért a Ptk. szabályai a megtámadás jogát szélesebb körben biztosítják, amennyiben a másik fél általi felismerhetőség nem feltétele a sikeres megtámadásnak tévedés, jogellenes fenyegetés, illetve megtévesztés címén.

2. A szerződési jognyilatkozat hibája

6:94. § [A szerződés alaki hibájának orvoslása]

- (1) Az alakiság megsértése miatt semmis szerződés a teljesítés elfogadásával a teljesített rész erejéig érvényessé válik. Ha jogszabály közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalást ír elő, vagy a szerződés ingatlan tulajdonjogának átruházására irányul, a teljesítés a kötelező alakiság mellőzése miatti érvénytelenséget nem orvosolja.**
- (2) A szerződésnek a kötelező alakiság mellőzésével történt módosítása, megszüntetése vagy felbontása is érvényes, ha az annak megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából létrejött. Ha jogszabály közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalást ír elő, vagy a szerződés ingatlan tulajdonjogának átruházására irányul, a szerződésnek a kötelező alakiság mellőzésével történt módosítása, megszüntetése vagy felbontása abban az esetben is semmis, ha az annak megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából létrejött.**

A 6:6. §-ban foglalt rendelkezések szerint, ha jogszabály vagy a felek megállapodása a jognyilatkozatra meghatározott alakot rendel, a jognyilatkozat ebben az alakban érvényes. Ha a jognyilatkozat meghatározott alakban tehető meg érvényesen, a jognyilatkozat módosítása, megerősítése, visszavonása, megtámadása, valamint a jognyilatkozat alapján létrejött jogviszony módosítása és megszüntetése is

a meghatározott alakban érvényes. Az alaki hiba azonban nem minden esetben vezet az érvénytelenség következményeinek alkalmazásához. Ha a kötelezett az alaki hiba ellenére teljesít, ezt pedig a jogosult elfogadja, a jóhiszeműség és tisztesség követelményébe ütközne, ha a jog elfogadná bármelyik fél alaki hibára való hivatkozását. Ezért a Ptk. tételes szabállyal rendelkezik úgy, hogy a teljesített rész erejéig a jogosult által elfogadott teljesítés az alaki hibát orvosolja. A teljesítés konvalidáló hatása csak a teljesített rész erejéig terjed, azt azonban nem teszi lehetővé, hogy a jogosult további teljesítést követeljen.

Olyan alakszerűségi elvárások esetén azonban, amelyek nemcsak a felek érdekeit védik, hanem közérdeket és más, harmadik személyek érdekeit is, a Ptk. nem ismeri el a teljesítés konvalidáló hatását. Ezért rendelkezik úgy, hogy ha jogszabály közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalást ír elő, vagy a szerződés ingatlan tulajdonjogának átruházására irányul, a teljesítés a kötelező alakosság mellőzése miatti érvénytelenséget nem orvosolja. A Ptk. nemcsak a jogosult általi teljesítés orvosló hatályát ismeri el, hanem ugyanezt a joghatást azonos elvek alapján követi a felek közötti jogviszony fennállásának és tartalmának az alakítása kapcsán is, hasonlóképpen kizárva ezt a hatást akkor, ha jogszabály ír elő közokirati vagy teljes bizonyító erejű magánokirati alakszerűséget, továbbá ha a szerződés ingatlan tulajdonjogának az átruházására irányul. A konvalidáló hatás feltétele az, hogy az alaki hiba miatt egyébként érvénytelen megszüntetés (felbontás) vagy módosítás szerinti tényleges állapot a felek egyező akaratából létrejöjjön.

3. A célzott joghatás hibája

6:95. §

[Tilos szerződés]

Semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, kivéve, ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz. Más jogkövetkezmény mellett is semmis a szerződés akkor, ha a jogszabály ezt külön kimondja, vagy ha a jogszabály célja a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása.

1. A jogszabályba ütköző szerződés

A jogszabályba ütköző, vagy a jogszabály megkerülésére irányuló szerződés csak akkor semmis, ha ahhoz a megsértett jogszabály más jogkövetkezményt nem fűz. Jogszabály alatt e rendelkezés alkalmazásában bármely jogszabályt érteni kell. A jogszabály megsértése vagy valamely tilalomba ütközésből, vagy pedig abból származhat, hogy a szerződésben a felek olyan kikötést alkalmaztak, amely jogszabály kógens előírásába ütközik. Ez nem azt jelenti, hogy minden olyan szerződés, amely valamely jogszabályt sért, semmis. A „kivéve, ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz” kitétel negatív feltételhez köti a jogszabályba ütközéshez fűzött semmisségi következményt. Ebből a megszorításból következik, hogy a jogszabályba ütközés attól függően eredményez semmisséget, hogy ahhoz a jogszabály fűz-e más jogkövetkezményt vagy sem. A bírói gyakorlatban differenciált megközelítés keretében teleologikus megszorító tendencia rajzolódik ki, ami akként összegezhető, hogy ha az adott szerződés polgári jogi jogszabály rendelkezését sérti meg, a semmisség jogkövetkezménye csak akkor nem alkalmazható, ha a jogszabály az érvénytelenség helyett más jogkövetkezményt rendel alkalmazni. Nem polgári jogi, hanem más jogág körébe tartozó norma megsértése esetén a jogsértésnek a szerződés érvényessége szempontjából való relevanciája csak a megsértett jogszabály

egyedi értelmezése útján állapítható meg, ami elsősorban annak megállapítására irányul, hogy a jogalkotó szándéka a norma megsértésének esetén kiterjedt-e a semmisségre vagy sem. Így például engedélyhez kötött tevékenységek végzésére vonatkozó szabályok megsértése esetén a vonatkozó jogszabályok alapján kell megállapítani, hogy a jogszabály a jogosultság hiánya miatt a szerződést meg akarta-e fosztani ügyleti hatályától (BH1994.186.). Így például önmagában a tevékenységi engedély hiánya nem eredményezi a szerződés jogszabályba ütközés miatti semmisségét, mert a jogszabály nem az egyes szerződéseket célozza ilyen rendelkezésekkel a joghatásuktól megfosztani, hanem a tevékenység végzését akarja feltételhez kötni, és annak elmaradását (közigazgatási-közjogi eszközökkel) szankcionálni (BH1997.391.). Ugyanakkor, ha a megsértett jogszabály teleologikus értelmezése alapján arra a következtetésre kell jutni, hogy a jogszabálysértés esetére külön előírt jogkövetkezmények mellett is a megsértett jogszabály célja a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása, a külön jogkövetkezmény mellett is a szerződés semmisségét kell megállapítani. A teleologikus értelmezésre nincs szükség akkor, ha a jogszabály a megsértése következményeként a szerződés semmisségét külön rendelkezéssel mondja ki.

Annak megítélése során, hogy egy szerződés jogszabályba ütközik-e, a szerződés megkötésekor hatályos jogállapotot kell figyelembe venni. Ha a szerződés megkötése után bekövetkező jogszabályváltozások folytán a szerződés teljesítése jogszabályba ütközővé válik, a tényállásra álláspontunk szerint a lehetetlenülés szabályait kell alkalmazni.

2. A jogszabály megkerülésével kötött szerződés

Jogszabály megkerülésére azok, az egyébként jogszabályt közvetlenül nem sértő szerződések irányulnak, amelyek célja, hogy az egyik felet jogszabályban foglalt kötelezettség (többnyire adó- vagy illetékfizetési kötelezettség) alól úgy mentesítsék, hogy e kötelezettséget más nem vállalja át, de a mentesítést nem a kötelezettség jogosultjának a hozzájárulásával biztosítják. Ilyen lehet például adócsökkentés céljából kötött fiktív szerződés (bár ez színlelté válhat, s ilyennek minősülhet az a megállapodás is, amelynek alapján az egyik fél illetékfizetési kötelezettségét az illetékmentességet élvező másik fél vállalja át annak érdekében, hogy ne kelljen az eljárási illetéket kifizetni. Jogszabály megkerülésével kötöttnek, és ezért semmissnek minősítette a Legfelsőbb Bíróság egy elvi döntése azt a 17 éves kiskorú akarata ellenére a szülei által aláírt szerződést, amely a kiskorút a nagykorúsága elérése után is a szerződés személyes teljesítésére kötelezi (EBH2004.1019.).

6:96. §

[Jóerkölcsbe ütköző szerződés]

Semmis az a szerződés, amely nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik.

A jóerkölcsbe ütköző szerződések semmisségét kimondó generálklauzula bírói gyakorlatát áttekintve megállapítható, hogy az a szoros értelemben vett morális értékeknél jóval szélesebb körben korlátozza a felek szerződéses szabadságát, amikor gazdaságpolitikai szempontok által vezérelt, a piaci struktúrát, gazdasági pozíciót és a piaci mechanizmusokat védő, bizonyos esetekben pedig azokat korrigáló esetszoportokat képez. Ezek az esetek azt is jelzik, hogy a bírói gyakorlat a jóerkölcsbe ütköző szerződések generálklauzuláját kiterjesztően értelmezve, azt egyfajta „szelepként” használja a szerződési jog egyéb

szabályai által nem megfelelően kezelhető helyzetekben, meghatározott jogpolitikai szempontok érvényesítése érdekében, miközben valójában nem törekszik a jóerkölcs absztrakt tartalmi meghatározására.

Azt, hogy mi az a magatartás, amely nyilvánvalóan erkölcsöt sért, csak komplex módon lehet meghatározni. Az erkölcsi szabályok feladata – csakúgy, mint a jogi normáké – a társadalom létfeltételeinek biztosítása. A *jóerkölcs* felfogható tehát azon magatartásszabályok összességéeként, melyek megsértése a *társadalmi együttélést hosszú távon veszélyezteti*. A legalapvetőbb erkölcsi értékeket, mint az emberi méltóság, a család integritásának védelme, a társadalomra veszélyes magatartásoktól való tartózkodás valamennyi jelentősebb jogrendszer védelemben részesíti, és ezt a szerződési jogok is tükrözik. Az erkölcs tartalma koronként és társadalmi csoportonként (mind földrajzi, mind státuszbeli szempontból) változó. A bírónak a személyek által tanúsított társadalmi magatartások erkölcsiségét objektív mércével, a helyesen gondolkodó ember szokásos erkölcsiségével kell mérnie, és határozatában ennek kell kifejezésre jutnia. A bíró az ítékezés során nem érvényesítheti saját erkölcsét, és nem érvényesítheti egy társadalmi réteg erkölcsi felfogását sem, hanem az adott időpontban a társadalomban uralkodó erkölcsi szabályrendszert kell szem előtt tartania.

A Ptk. a nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütköző szerződések semmisségét mondja ki, a normaszövegben a közérdekbe vagy közrendbe ütközés nem szerepel. Nem mutatható ki olyan jogalkotói törekvés, hogy a közérdekbe ütköző, de a szorosabb értelemben vett erkölcsi normákat nem sértő szerződésekre a semmisség jogkövetkezménye ne terjedjen ki, ezért a jóerkölcs a közérdek tiszteletben tartásának követelményét is felöleli. Így azok a szerződések, amelyek a közérdekbe ütköznek, jóerkölcsbe ütközőnek minősülnek és szintén e rendelkezés alapján semmisek.

A jóerkölcsbe ütköző szerződések tilalmát a bírói gyakorlat ezzel összhangban olyan esetekre is kiterjeszti, amelyek valójában sokkal inkább tartoznának a közérdek kategóriájába, miközben maga a generálklauzula a jogalkotó tudatos választásánál fogva nem tartalmazza a közérdekbe ütközést. A társadalom és a gazdaság általános erkölcsi felfogása erősen kötött a javak termelésének és elosztásának elfogadott modelljéhez. A piaci alapú termelési és elosztási modell, a jóléti vagy szociális állam gazdasági, társadalmi és jogpolitikai koncepciója, a demokratikus politikai rendszer, vagy a társadalomban uralkodó családmódel alapvetően határozzák meg annak a normatív erkölcsnek a tartalmát, amely a nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző szerződések tilalmának alkalmazása során releváns és irányadó. A jóerkölcsbe ütköző szerződések tilalma kapcsán kialakult bírói gyakorlatban és az abból átszűrődő jogpolitikai szempontokban központi szerepe van a piaci struktúrának. Ennek oka elsősorban abban rejlik, hogy a szerződés természeténél fogva a piaci viszonyokhoz és a piachoz kötött, valójában a piaci mozgást közvetíti. A szerződés – a szerződési szabadságon nyugvó paradigmájánál fogva – nem piaci modellben nem értelmezhető. Ha a szerződési jogba a piaci viszonyok közvetítésétől eltérő funkciókat szeretnénk beépíteni (ilyen lehet a piaci mechanizmusok akadályozása vagy korrekciója), akkor az csak olyan, nyitott tényállású normákkal érhető el, amelyek tartalma nem a szerződési jog fogalomrendszerében, hanem azon kívüli fogalomrendszerben vagy értékrendben értelmezhető. Ilyen funkciót betöltő nyitott tényállású norma a jóerkölcsbe ütköző szerződések tilalma is.

A jóerkölcsbe ütköző szerződések tartalmának meghatározása során nem nyújtanak megfelelő és a gyakorlatban alkalmazható támpontot sem a természetjogi felfogások, sem bölcséleti irányzatok, és nem vezethető le a jóerkölcs a vallási értékrendből sem. A jóerkölcsbe ütköző szerződések tilalmának tartalma elsősorban a bírói gyakorlatban kialakuló esetcsoportok segítségével határozható meg. Azoknál a tényállásoknál, amelyek

nem sorolhatók a bírói gyakorlatban képződő esetsoportok körébe, a jogrend normái által kifejezett értékrend nyújthat támpontot. A bírónak bármennyire is a létező társadalmi felfogást kell figyelembe vennie, ez önmagában nem elegendő támpont. Azon szerződések esetében, amelyek közérdeket sértenek, a társadalmi elfogadottság nem akadály a jóerkölcsbe ütközés címén a semmisség megállapításának. Ilyen helyzetekben a bírói jogalkalmazás nem a létezőt, hanem a kívánatosat kell, hogy érvényre juttassa.

A nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző szerződések tilalmának az egyik meghatározó sajátossága, hogy alkalmazása az általános norma és az egyedi tényállás egybevetésének a megszokott módszerével nem lehetséges, mert a norma absztrakt tartalma jogértelmezéssel nem állapítható meg. A jóerkölcsbe ütköző szerződések tartalma elsősorban azoknak az esetsoportoknak a segítségével határozható meg, amelyeket a bírói gyakorlat alakít ki a jóerkölcs fogalmának konkretizálása során.

A jóerkölcsbe ütköző szerződések érvénytelenségét olyan általános norma, generálklauzula mondja ki, amely a norma szintjén további értelmezési támpontot nem nyújt. A törvény szövege nem határozza meg, hogy mely esetek tartoznak ebbe a körbe, és nem nyújt segítséget a törvényi értelmezés sem ahhoz, hogy vajon mit is kellene jóerkölcs, illetőleg közrend alatt érteni. Megoldásra váró probléma tehát mind annak a meghatározása, hogy mit jelent a jóerkölcs, illetőleg a közrend, mind pedig az, hogy mely esetekben valósul meg ennek a megsértése, azaz a normát alkalmazni és értelmezni kell konkrét történeti tényállásokra. Kiindulópontként elfogadhatjuk azt, hogy a magánjogi szabályozás számára az erkölcs annyiban és abban az értelemben lehet releváns, amennyiben a társadalom tagjaival szemben megnyilvánuló általános elvárásokat kötelezettséget tartalmazó magatartásszabályként közvetíti. A magánjogi viszonyok szempontjából nem az egyén személyes törekvései, nem a saját eszményrendszere az, ami releváns lehet, hanem azok a normák, amelyek az egyén társadalmi magatartásának szabályait határozzák meg. A jóerkölcs az lehet, ami társadalmilag általános magatartásszabályt normaként fogalmaz meg az egyének számára. Piaci versenyen alapuló társadalmi-gazdasági elosztási rendszerben, a piaci viszonyok érvényesülésének határain belül alapvető érték a piaci szereplők döntési szabadságának biztosítása mind a döntés önkéntessége, mind pedig a szereplők informáltsága tekintetében. Vannak ugyanakkor olyan helyzetek, amelyekben a kereslet és kínálat alakulásán, valamint az alkun alapuló rendszer nem megfelelő vagy nem elfogadható megoldás a javak elosztására. Ott, ahol a piaci viszonyok kizárandók, a szerződési szabadság korlátozása megfelelő módon történhet a jóerkölcsbe ütköző szerződések érvényességének megtagadásával: nem kommercializálható javak visszterhes szerződéssel való átruházásától a jog a támogatást megtagadhatja. Ugyanez vonatkozik a családi viszonyokra, amelyek a társadalom alapvető struktúráját határozzák meg. Vannak olyan érdekek, amelyek nem gazdasági vagy családi természetűek, de a társadalmi együttélést hosszú távon biztosítják, ilyenek például a személyi és politikai szabadságjogok. A társadalmi élet ezen aspektusaiban az egyén döntési szabadsága szerződéssel érvényesen nem korlátozható. A jóerkölcs tartalmának megállapításához támpontot jelentenek azok az értékek, amelyek az Alaptörvény rendelkezéseiben, az abban lefektetett elvekben és jogokban tükröződnek. Ezek mindenképpen elfogadhatóak a társadalmi értékrend általános követelményeként, azoknak a szerződéseknek tehát, amelyek ezeket sértik, a jóerkölcsbe ütközés miatti érvénytelensége megállapítható. A másik fél gazdasági cselekvésének szabadságát korlátozó szerződéseket önmagában ilyen tartalmuk miatt nyilvánvalóan nem tekinthetjük érvénytelennek, hiszen a szerződéses kötelezettségvállalás már eleve ilyen korlát vállalását jelenti. Egyes jogrendszerek bírói gyakorlatát, mindenekelőtt a jóerkölcsbe, illetőleg közrendbe ütköző szerződések esetköreit áttekintve

azonban az is láthatóvá válik, hogy az ilyen szerződéseket a gyakorlat mindig fenntartással kezelte. Ennek oka többnyire abban rejlik, hogy a másik fél cselekvési szabadságának oly mértékű korlátozása, amely őt egzisztenciálisan ellehetetleníti, vagy a gazdasági versenyben való részvételét kizárja, a köz számára hátrányos. Ez a hátrány bizonyos esetekben abból fakad, hogy a gazdasági termelés és elosztás hatékonyságát veszélyezteti, más esetekben pedig például abból, hogy csökken a társadalmi termelés rendelkezésére bocsátható munkaerő-kapacitás, és ez egyes személyek vagy rétegek elszegényedését eredményezi. A szerződési szabadság a piaci koordináción alapuló magánjog alapvető jogintézménye, ennek korlátozása könnyen a piac működésének zavaraihoz, esetleg teljes kikapcsolásához vezethet. Kérdés azonban, hogy ha a felek kényszermentesen kötnek ilyen szerződést, ezzel szemben a jognak fel kell-e lépnie. Az, hogy a másik fél – elsősorban gazdasági – cselekvésének szerződéses korlátozása járhat-e oly mértékben hátrányos következményekkel, amelyek miatt a kikényszeríthetőségét meg kell tagadni, csak az adott eset összes körülményeinek gondos mérlegelése alapján dönthető el. Az ilyen szerződések érvényességét ezért elsősorban általános, tartalommal a bírói gyakorlat alapján megtöltendő jogelvek, generálklauzulák alkalmazási körében lehet vizsgálni. Mivel a gazdasági rend, a személyes szabadság és a közjó védelme része minden modern állam általánosan elfogadott normarendszerének, e szerződések kontrollja elsősorban a jóerkölcsbe vagy a közrendbe ütköző szerződések érvénytelenségét kimondó klauzulák alkalmazási körébe vonható.

A másik fél gazdasági cselekvési szabadságát vagy ügyleti önállóságát (a kereskedelmi viszonyokat a jóerkölcsbe ütköző szerződések esetkörei közül ezek érintik leginkább) korlátozó szerződések akkor minősülnek jóerkölcsbe ütközőnek, ha a szóban forgó korlátozás túlzott mértékű. A korlátozás lehet túlzott a szerződés (korlátozás) időtartama vagy a szerződéses jogok és kötelezettségek aránytalansága miatt, de akár azért is, mert az egyik félnek a másik magatartása felett széles körű ellenőrzési vagy befolyásolási jogot biztosít. Ez megvalósulhat például az ügyleti kockázatok aránytalan áthárításával is.

A jóerkölcsbe ütköző szerződések egyik tipikus esetkörévé váltak azok az ügyletek, amelyek a kereslet és kínálat törvényszerű egymásra hatásának kiküszöbölésével a piaci viszonyokat megszüntetik, a verseny szabadságát korlátozzák, és ezáltal az áruk és szolgáltatások társadalmilag kívánatos rendjét veszélyeztetik. Ide tartoznak azok a szerződések is, amelyeknek tárgya a gazdaságilag gyengébb fél helyzetének erkölcsi szempontból elítélendő módon való kihasználása, vele szemben túlzottan előnyös pozíció szerzése, az ilyen fél gazdasági ellehetetlenítése, „túlterhelése.” Az ilyen esetek megítélésében szerepet játszhat gazdaságpolitikai mérlegelés is.

Azok a szerződések, amelyek az egyik fél személyes vagy gazdasági szabadságát elfogadhatatlan módon, vagy túlságosan messzemenően korlátozzák, az egyes jogok bírói gyakorlata szerint a jóerkölcsbe ütköznek. A személyes és gazdasági szabadság szerződésben vállalt korlátozásának még elfogadható mértékét is megpróbálja a bírói gyakorlat meghatározni, például oly módon, hogy a szabadság szerződéses kötelezettségvállalás útján való korlátozása nem mehet olyan messzire, hogy a kötelezett alapvető létfeltételeit veszélyeztesse, élettevékenységének szabadságát megszüntesse, vagy őt a szerződés jogosultjának korlátlan hatalma alá vesse. A hosszú, rögzített időtartamra szóló szerződések különösen magukban hordozzák annak veszélyét, hogy a gazdaságilag domináns fél a gyengébb pozícióban lévő partnerét a szerződés időtartamánál és a szerződésben rögzített kizárólagossági kötelezettségeknél fogva gazdasági szabadságában korlátozza.

A másik fél gazdasági cselekvési szabadságát korlátozó szerződések további esetkörét képezik a versenyt korlátozó szerződéses kikötések. Így jóerkölcsbe ütközőként lehetnek

semmisek azok a szerződéses kikötések, amelyek megfelelő ellenérték nélkül hosszabb időre tiltják az egyik félnek azt, hogy meghatározott jövedelemszerzést szolgáló tevékenység(ek)et végezzen. Ez az esetsorozat eredendően az orvosi praxisokkal kapcsolatos korlátozások elbírálása során a megfelelő színvonalú orvosi ellátás zavartalan biztosításához fűződő közérdek védelmének igényéből fakadt – itt tehát elsősorban nem a felek érdekeinek védelméről van szó –, és elméletileg az Alaptörvény által biztosított jogokból is levezethető. Az ilyen jellegű versenytilalom időbeli és földrajzi korlátainak elsődleges szerepe van annak megítélése során, hogy a kikötés érvényes-e, önmagában azonban ez sem döntő, a bíróság itt is a szerződés egészét és az eset körülményeit értékelve bírálja el a szerződés jóerkölcsbe ütközésének kérdését. Mint jóerkölcsbe ütköző lehet semmis az a szerződés, amellyel a hitelező túlbiztosítja magát adósával szemben. Ezeket a helyzeteket a bírói gyakorlat a szerződő fél gazdasági szabadsága meg nem engedett korlátozásának tekinti. Így a biztosítéki célú tulajdonátruházás, az adós valamennyi követelésének biztosítéki céllal történő átruházása, a meghosszabbított tartamú vagy kiszélesített körű tulajdonfenntartás, illetőleg a kölcsönök engedményezése jóerkölcsbe ütközőnek minősül akkor, ha a biztosítékot nyújtó fél saját gazdasági mozgásterét ezzel elfogadhatatlan mértékben korlátozná. Az a kikötés azonban, amelyben fogyasztó követelés biztosítása céljából tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházására vagy vételi jog alapítására vállal kötelezettséget, a 6:99. §-a alapján, jogszabályba ütköző szerződésként semmis. Megállapítható a szerződés jóerkölcsbe ütközés miatti semmissége abban az esetben, ha a szerződés a másik fél gazdasági – és általában személyes – szabadságát indokolatlan mértékben korlátozza. Ez egyrészt összhangban van a régebbi magánjogi gyakorlattal, amely alapjaiban a jelenlegihez hasonló szerkezetű gazdasági és társadalmi viszonyok között alakult ki, másrészt pedig ez egyeztethető össze azzal az Alaptörvény által is tükrözött értékrenddel, amelyből a piaci verseny és az egyén gazdasági szabadságának védelme is levezethető.

Nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközőnek minősülhetnek azok a szerződések is, amelyek célja harmadik személyek megtévesztése vagy megkárosítása. Általában elfogadott, hogy önmagában az a tény, hogy a szerződés harmadik személyek érdekeit sérti, még nem eredményezi a szerződés jóerkölcsbe ütközés miatti semmisségét, különösen, mivel piaci viszonyok között, versenyhelyzetben bizonyos mértékű érdeksérelem szükségszerű. Olyan társadalmi és gazdasági modellben, amely elsősorban az egyéni érdekérvényesítésen alapszik – a piac tipikusan ilyen –, a gazdasági forgalomban csak korlátozottan lehet követelmény más, ellenérdekelt személyek érdekeinek figyelembevétele. Ezért harmadik személyek érdekének sérelme miatt csak kivételesen, jól meghatározott, a gazdasági forgalom alapvető követelményeit súlyosan sértő esetekben lehet a szerződés jóerkölcsbe ütközés miatti semmisségét megállapítani.

Nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközőként minősítette semmisnek a bíróság azt az ajándékozási szerződést, amelyet a szellemi leépülése és alkoholizmusa miatt kiszolgáltatott helyzetben lévő ajándékozó a házastársával közösen lakott ingatlanára kötött, a helyzetét kihasználó, vele az ajándékozást semmilyen módon nem indokoló kapcsolatban lévő megajándékozottal (BH2013.95.).

Ugyanakkor például önmagában az a körülmény, hogy gazdasági társaság fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetben köt szerződést, nem teszi a szerződést nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközővé, különös tekintettel arra, hogy a jóerkölcsbe ütközés miatti érvénytelenségi ok szabályozásának célja nem lehet a szerződés más címen elmulasztott megtámadásának pótlása (BH2016.149.).

6:97. §**[Uzsorás szerződés]**

Ha a szerződő fél a szerződés megkötésekor a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előnyt kötött ki, a szerződés semmis.

Az uzsorás szerződések kapcsán a Ptk. nem határozza meg sem azt, hogy mit kell feltűnően aránytalan előnyön érteni, sem pedig azt, hogy milyen helyzetben kell lennie a sérelmet szenvedett félnek. A bírói gyakorlat az uzsorát hagyományosan a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságára alapított érvénytelenség szubjektív elemmel, mégpedig a másik fél helyzetének kihasználásával kibővített tényállásaként kezeli, melyben a szubjektív elem miatt a tényálláshoz a megtámadhatósághoz képest szigorúbb szankció: a semmisség kapcsolódik. A feltűnően aránytalan előnyt a bíróság – a feltűnően aránytalan előny fogalmát szűkítve – azonosítja a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékaránytalanságával, melyre az ennek kapcsán elmondottak itt is figyelembe veendőek. Az uzsora a szolgáltatás és ellenszolgáltatás szerződéskötés kori feltűnő értékaránytalansága miatti érvénytelenséghez áll legközelebb, attól az említett szubjektív elem (helyzetkihasználás) többlettényállási eleme határolja el, ezért az uzsora tényállása szűkebb. A szubjektív elem hiányában megállhat a 6:98. § alapján az érvénytelenség, azonban mivel ez az érvénytelenség megtámadhatóságot jelent, korlátozottabban érvényesíthető. Gyakran például azért próbálnak a felek uzsorás szerződésre hivatkozni, mert a szerződés megtámadására meghatározott határidőt elmulasztják. A megtámadási jogról adott esetben a felet le lehet mondani, és az a szerződés megerősítésével is elenyészhet, ezzel szemben az uzsora miatti semmisséget hivatalból kell a bíróságnak észlelnie, így erre irányuló kereseti kérelem nélkül is megállapítható.

Az uzsora szubjektív mozzanata, hogy a feltűnően aránytalan előnyt az egyik fél a másik helyzetének kihasználásával köti ki. Gyakran szokták az uzsorát a szorult helyzetben kötött szerződéssekkel azonosítani, azonban a Ptk. szerint bármely, szerződéses előny érdekében kihasználható helyzet megalapozhatja a helyzetkihasználást. Ebből helyes értelmezés szerint az következik, hogy bármely élethelyzet, amely a hátrányos tartalmú szerződés megkötésére készíti a felet, és ezáltal alkalmas arra, hogy a másik fél azt kihasználva feltűnően aránytalan előny kikötését érje el, ilyennek minősülhet. Uzsorás szerződés például az, amellyel az adós hitelezője, miután az tartozását kifizetni nem tudta, a tartozás fejében jóval annak tényleges értéke alatt jut adósa ingatlanához. Pénzszűkében lévő, családja megélhetését vállalkozás beindításával biztosítani kívánó személy részére, annak e helyzetét kihasználva, jóval a piaci szint feletti kamat fejében nyújtott kölcsön is uzsorás lehet. Ugyanakkor az uzsora tényállását megalapozhatja a másik fél tapasztalatlanságának, könnyelműségének, ítélőképeségehiányának, kényszerhelyzetének, információhiányos helyzetének stb. kihasználása is.

Nem kizárt az uzsora megállapíthatósága kereskedelmi viszonyokban létrejött szerződések esetén sem (BH.1996.326.). Ezt a Legfelsőbb Bíróság egyes döntésekben kivételesnek tekinti (az LB Pf.II.22.463/1994. sz. határozata). Egyébként az uzsoráról szóló 1932. évi VI. tc. 11. §-a az uzsora megállapítását bejegyzett kereskedők mint hitelnyerők esetében kizárta. Kizsákmányoló ügyletnek nem lehetett minősíteni továbbá bejegyzett kereskedők között létrejött szerződést.

A gazdálkodó szerv képviselőjének tapasztalatlansága nem lehet uzsora megállapításának alapja (LB Pf.II.22.463.1994. sz. határozata). Az uzsora megállapíthatóságát kivételesnek kezeli az LB Pfv.IV.20.592/1997. sz. határozata is. Nem tekinthető uzsorásnak az a szerződés, amellyel a sérelmet szenvedő fél maga a szolgáltatás felhasználásával különleges előnyhöz kíván jutni. Nem lehet kizárt azonban az uzsora megállapítása önmagában azért, mert valaki vállalkozási tevékenység folytatására és nem

személyes szükségletei fedezésére kíván hitelt felvenni. A sérelmet szenvedett fél helyzetének megítélése során a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy számára a tevékenységéhez igénybe vett idegen tőke másként is biztosítható lett volna-e (LB Gf.I.33.898/1993. sz. határozata).

Bizonyos helyzetek eleve magukban hordozzák a felek gazdasági pozícióinak olyan egyenlőtlenségét, amely a másik fél által kihasználható. Ezt a strukturális egyensúlyhiányt a jog különböző eszközökkel, például fogyasztóvédelmi és versenyjogi szabályokkal is igyekszik korrigálni. Felmerülhet a kérdés, hogy ezek az egyéb jogszabályok és a Ptk. szerződési jogi rendelkezései hogyan viszonyulnak egymáshoz: például agresszív, a vásárló vagy szolgáltatást igénybe vevő számára az áru (szolgáltatás) tényleges értékének felmérését megnehezítő, lehetetlenné tevő módszerekkel kötött szerződések érvénytelensége – különösen, ha a sérelmet szenvedett fél tapasztalatlan, ezekben a technikákban járatlan – uzsorás szerződésként megállapítható-e? Az például, hogy a versenyjogi és fogyasztóvédelmi szabályok önálló szankciórendszer határoznak meg, még nem zárja ki a polgári jogi jogkövetkezmények alkalmazását. Ez azt jelenti, hogy ha el nem fogadható kereskedelmi módszerrel (vásárlással egybekötött hajókirándulás, üdülőhasználati jog értékesítése zárt rendezvény kapcsán stb.) a vásárló ítélőképességét elhomályosították, és olyan helyzetbe hozták, hogy észszerű döntést hozni nem tudott, ezáltal olyan szerződés megkötését érve el nála, amelyben feltűnően aránytalan előnyt kötöttek ki, a szerződés érvénytelensége uzsorás szerződésként megállapítható.

A helyzetkihasználás fogalmából következik, hogy a szerződésben kikötött feltűnően aránytalan előny és a sérelmet okozó fél magatartása között okozati összefüggés kell, hogy fennálljon. A bírói gyakorlat szerint a kihasználás azt feltételezi, hogy a sérelmet okozó szerződő fél ismeri a másik fél helyzetét, és e felismerés alapján tud feltűnően aránytalan előnyt kikötni (LB Pf.IV.21.580/1996. sz. határozata). A helyzetkihasználás a sérelmet okozó fél részéről tudatos magatartás, ami túlmutat a sérelmet szenvedett fél körülményeinek ismeretén. Kérdés azonban, hogy a sérelmet szenvedett fél körülményeinek az ismeretére vonatkozó feltétel valóban megfelelő döntéshez vezet-e abban az esetben, ha mondjuk magas kamatra kölcsönt nyújtani szándékozó személy számára közvetítenek adóst, akinek ő havi 10% kamatra ingatlanbiztosíték mellett nyújt hitelt. Ebben a helyzetben a hitelező egyáltalán nem akar tudni arról, hogy a kölcsönt mire használják fel, és az adóst nem ismeri (az LB Pfv.V.21.399/1996. sz. határozata). Az adósok gyakran kifejezetten titkolják kölcsönkérésük célját, ráadásul szorult helyzetük feltárása egyáltalán nem érdekük, hiszen ez csökkenti „hitelképességüket”. A helyzet ismeretére vonatkozó elvárás miatt ilyen esetben kizárt lenne az uzsora megállapítása, ami ugyanakkor nem helyes eredmény, amennyiben a szabály és az annak alapját képező jogpolitikai célok érvényesülését gyengíti.

6:98. § [Feltűnő értékaránytalanság]

- (1) Ha a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás értéke között anélkül, hogy az egyik felet az ingyenes juttatás szándéka vezetné, a szerződés megkötésének időpontjában feltűnően nagy az aránytalanság, a sérelmet szenvedett fél a szerződést megtámadhatja. Nem támadhatja meg a szerződést az, aki a feltűnő értékaránytalanságot felismerhette vagy annak kockázatát vállalta.**

(2) A felek az (1) bekezdésben megállapított megtámadási jogot – fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés kivételével – a szerződésben kizárhatják.

A szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékaránytalanságára alapított megtámadás a magyar polgári jogba a Legfelsőbb Bíróság 1950. évi 9. sz. elvi döntésével került be, az objektív uzsora tényállásaként. A szabály célja a piaci hibák korrekciója: ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között az értékaránytalanság feltűnően nagy, a szerződés megtámadható. A szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően aránytalan, ha a vételár aszerződéstárgyánakértékétjelentősen túllépi, vagy jelentős mértékben az ellenszolgáltatás értéke alatt marad. Az értékösszemérés alapja lehet a dolog forgalmi értéke, vagy az eladónak a szerződésből származó haszna is. Feltűnően aránytalan lehet a vételár azért, mert aránytalanul magas profitot juttat az eladónak, aránytalan az előállításra fordított befektetett tőkéhez képest, vagy, mert az adott dolog szokásos forgalmi értékénél lényegesen magasabb. Ugyanígy feltűnően aránytalan lehet azért, mert aránytalanul alacsony az előállításra fordított befektetett tőkéhez képest, vagy, mert az adott dolog szokásos forgalmi értékénél lényegesen alacsonyabb. A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékarányosságának vizsgálata szempontjából a releváns időpont a szerződés megkötése: az utóbb felborult értékarányt nem érvénytelenségi, hanem lehetetlenülési vagy a bírósági szerződés módosítás lehetőségét megnyitó tényállásként kezeli a jog (lásd az 6:192. §-nál).

Mivel a szabály célja a piaci hibák korrekciója, azaz a tranzakciónak a társadalomban elfogadott alkusávbán való tartása, tudatosan előidézett, juttatásból adódó értékaránytalanság nem alapoz meg érvénytelenségi okot. Ha a fél a feltűnő értékaránytalanságot felismerhette, a szerződés megtámadására nem jogosult. Ez következik a jóhiszeműség és tisztesség követelményének az elvéből (lásd az 1:3. §-nál), de a Ptk. tételes rendelkezéséből is. Nem támadhatja meg a sérelmet szenvedett fél feltűnő értékaránytalanság címén a szerződést akkor sem, ha vállalta annak kockázatát, hogy az általa vállalt kötelezettség és az ellenszolgáltatás akár feltűnően aránytalan is lehet. Ez elsősorban olyan helyzetekben fordul elő, amelyekben a sérelmet szenvedett fél a vállalt kötelezettség terjedelmét a szolgáltatás természete folytán nem állapíthatta meg a szerződés megkötésekor (tartási, életjáradéki, öröklési szerződések és más hasonló természetű ügyletek), és ezt a bizonytalanságot vállalva kötött szerződést. Nem állapítható meg a feltűnő értékaránytalanság akkor sem, ha a kialakult vételár piaci ár, vagy ha piaci ár az adásvétel tárgyának az egyedisége (a piaci ár hiánya) miatt nem állapítható meg. A kifejezett kockázati szerződések mellett ezért az eredményes megtámadhatóság kizárt például árverési vétel esetén, vagy ha a szerződés tárgya egyedi műtárgy (BH1975.380., BH1986.240. vagy BH1993.165. és BH1973.324.).

Az a stabil bírói gyakorlat, amely az érvénytelenség megállapítása során, az értékaránytalanság feltűnő mértékének megállapítása körében az eset összes körülményeinek fokozott figyelembevételére törekszik, továbbra is irányadó. Ennek kereteit az biztosítja, hogy a Ptk. nem rögzíti az értékaránytalanság érvénytelenséget előidéző határát, hanem azt a bírói gyakorlatnak engedi át a „feltűnő”-ség bírói mérlegelésre és egyediesítésre nyitott fogalmával. Az értékaránytalanság azonban, ha az eset körülményei alapján adott helyzetben feltűnő, önmagában, szubjektív többletfeltétel teljesülése nélkül kiváltja az érvénytelenséget. Az értékaránytalanság még elfogadott mértékére nézve rögzített határérték vagy arány nincsen; általánosságban elmondható, hogy a gazdasági pozíciójánál fogva minél kevésbé védendő a sérelmet szenvedett fél, annál magasabb az a küszöb, amely az érvénytelenség megállapításához szükséges. Hasonlóképpen, monopóliumhelyzetben lévő piaci szereplők esetében jóval alacsonyabb a tolerált értékaránytalanság, mint szabadpiaci körülmények között.

A Ptk. különös – az érvénytelenség jogi természetétől idegen – szabállyal megengedi, hogy a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékaránytalanságára alapított megtámadás jogát a szerződésben kizárják. Az ilyen, megtámadást kizáró megállapodás is csak akkor érvényes azonban, ha egyébként annak kapcsán más érvénytelenségi ok nem valósul meg. Amennyiben általános szerződési feltételbe foglalják, általános szerződési feltételként az ilyen megállapodás olyan, szokatlan kikötésnek minősül, amely csak kifejezett figyelemfelhívás és elfogadás alapján válik a szerződés részévé (lásd a 6:78. §-nál). Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben az ilyen, megtámadási jogot kizáró megállapodás semmis (lásd a 6:100. §-nál).

6:99. §

[Fiduciárius hitelbiztosítékok semmissége]

Semmis az a kikötés, amelyben fogyasztó követelés biztosítása céljából tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházására vagy vételi jog alapítására vállal kötelezettséget.

A biztosítéki célú tulajdonátruházás, a biztosítéki célú engedményezés és a vételi jog biztosítéki célú alapítása az elmúlt évtizedekben a magyar hitelezési gyakorlatban is elterjedt atipikus hitelbiztosítékká vált. Ezeknek a biztosítéki formáknak a célja az, hogy a hitelező számára a zálogjognál mint korlátolt dologi jognál kedvezőbb biztosítéket, nevezetesen a biztosíték tárgya feletti tulajdonjogot (vagy más hatalmasságot) biztosítson. A követelés kiegyenlítésével a hitelező a biztosítéki tárgy tulajdonjogát köteles visszaruházni az adósra. Ha az adós nem fizeti meg tartozását, a tulajdonjog a hitelezőé marad. Az adós eladó és a hitelező vevő között csak kötelmi jogi (szerződéses) kapcsolat van, a tulajdonjog a maga teljes egészében száll át a hitelezőre: a biztosítéki tulajdonátruházás önálló, nem járulékos jog. Ugyanez elmondható a maga természete szerint a biztosítéki célú engedményezésről és a vételi jog biztosítéki célú alapításáról is. A jog akár természetesnek is tekinthető, hogy a szerződési szabadság talaján ilyen ügyletek érvényesen köthetők. A Ptk. zálogjogi szabályainak központi rendelkezése azonban semmisnek rendeli a kielégítési jog megnyílta előtti megállapodást a záloghitelező közvetlen tulajdonszerzéséről (lásd az 5:136. §-nál), az pedig joggal merül fel kérdésként, hogy ezzel a tilalommal összeegyeztethető-e az a megoldás, amellyel a hitelező a biztosítéki célú átruházással megszerzi a biztosítéki tárgy felett a tulajdonjogot (illetőleg engedményesként a követelést vagy vételi jogot kap), és amelyet az adós a kölcsön törlesztésével vásárol vissza.

A Ptk. hatálybalépését megelőző évtizedek bírói gyakorlata a fiduciárius hitelbiztosítékok terén komoly bizonytalanságot mutatott, és érvényességük a jogirodalomban is heves viták tárgya volt. Gyakran felmerül az a gondolat, hogy ezek az ügyletek színleltek, mert kölcsönszerződést leplező szerződések, ez azonban biztosan nem lehet helyes megközelítés. A felek ugyanis pontosan azt teszik, ami az ügyleti szándékuk, és amit a kifelé is mutatnak: tulajdont (jogot, követelést) ruháznak át. Az más kérdés, hogy ezt nem a véglegesség szándékával (nem a tipikus céllal), hanem biztosítéki céllal teszik. Ezek az ügyletek a zálogjogi szabályok *lex commissoria* tilalmával valóban nem egyeztethetők össze, a szerződési szabadság talaján ugyanakkor érvényességük akár el is ismerhető. Ez a kettősség egyrészt világossá teszi, hogy a fiduciárius hitelbiztosítékok elfogadhatósága jogpolitikai kérdés, másrészt pedig, hogy az érvényesség kapcsán évtizedek óta jelentkező bizonytalanság jogalkotói lépést igényelt. A Ptk. ezt a feladatot eredetileg a fiduciárius hitelbiztosítékok semmisségének kimondásával oldotta meg, amelyet azonban a Ptkm. 26. §-a 2016. július 1-jei hatálybalépéssel fellazított, és a kompromisszumot abban találta meg, hogy a biztosítéki célú adásvétel, a biztosítéki

célú engedményezés és a vételi jog biztosítéki célú alapítása önmagában nem érvénytelen ügylet, ha azonban fogyasztó vállal ilyen kötelezettséget, akkor semmis. A fiduciárius biztosítékok kapcsán a legfőbb aggály az adós érdekvédelmének a hiánya volt, ami fogyasztó esetében mindenképpen indokolt. Ezzel a megoldással ugyanakkor a kereskedelmi szférában a Ptk. a felek szerződési szabadságát nem korlátozza. A tudatos jogalkotói rendezésből az következik, hogy a zálogjogi *lex commissoria* tilalom megkerülése vagy a szerződés színlelté miatti semmissége a biztosítéki cél alapján nem állapítható meg. Ez ugyanakkor nem zárja ki azt, hogy a fiduciárius hitelbiztosítéki ügylet egyébként az általános szabályok szerint érvénytelennek minősüljön, ha valamely érvénytelenségi ok törvényi feltételei fennállnak.

Fogyasztónak minősül a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy [8:1. § (1) bekezdés 3. pont]. A törvényi szövegezésből egyértelműen az következik, hogy ha a fiduciárius hitelbiztosítéki ügyletben ilyen személy van adósi pozícióban, azaz biztosítéki célú adásvétel eladójaként, biztosítéki célú engedményezés engedményezőjeként vagy biztosítéki céllal vételi jogot engedő tulajdonosként köt szerződést, a szerződés semmis, függetlenül attól, hogy a hitelezői pozícióban, azaz biztosítéki célú adásvétel vevőjeként, biztosítéki célú engedményezés engedményeseként vagy biztosítéki célú vételi jog jogosultjaként hasonlóképpen fogyasztónak minősülő személy vagy vállalkozás [8:1. § (1) bekezdés 4. pont] köt-e vele szerződést.

6:100. §

[Fogyasztói jogot csorbító feltétel]

Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben semmis az a kikötés, amely e törvénynek a fogyasztó jogait megállapító rendelkezéseitől a fogyasztó hátrányára eltér.

A Ptk.-nak ez a fogyasztóvédelmi szabálya a Ptk.-ban kifejezetten fogyasztók számára biztosított jogoktól való eltérést tiltja, ha a fogyasztó [8:1. § (1) bekezdés 3. pont] vállalkozással [8:1. § (1) bekezdés 4. pont] kötött szerződésének a rendelkezése a fogyasztó számára biztosított jogtól a fogyasztó hátrányára tér el. Ezzel a Ptk.-nak az egyébként diszpozitív, fogyasztók számára jogot biztosító rendelkezései válnak ilyen szerződési helyzetben egyirányúan (a fogyasztó hátrányára) eltérést nem engedő normává.

A rendelkezés alkalmazási körébe nem tartoznak azok a normák, amelyek valamelyik szerződő fél számára általában biztosítanak valamely jogot, amelyet nem kifejezetten a fogyasztót megillető jogként határoznak meg, akkor sem, ha egyébként a szerződést fogyasztó vállalkozással kötötte. Az ilyen szabályoktól való eltérésre a Ptk. egyéb érvénytelenségi szabályai alkalmazandók. Hasonlóképpen, a fogyasztó számára nem a Ptk.-ban, hanem más, fogyasztóvédelmi jogszabályban biztosított jogoktól való eltérésre is a Ptk., valamint az irányadó jogszabály rendelkezéseit kell alkalmazni, ezt a szabályt azonban nem. A Ptk. a kikötés érvénytelenségét mondja ki, nem az egész szerződését. A kikötés érvénytelensége részleges érvénytelenséget eredményez, amelyre a 6:114. § szabályait kell alkalmazni.

6:101. § *[Fogyasztó joglemondó nyilatkozata]*

Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben semmis a fogyasztónak a jogszabályban megállapított jogáról lemondó jognyilatkozata.

A Ptk.-nak ez a rendelkezése a 6:100. §-ában foglalt tilalommal párhuzamos rendelkezés. Míg a 6:100. §-ában foglalt rendelkezés azt célozza megakadályozni, hogy valamely, a fogyasztó számára a Ptk.-ban biztosított fogyasztói jog a fogyasztót ne a Ptk.-ban foglalt tartalommal illesse meg, a 6:101. §-ában foglalt rendelkezés a fogyasztó számára már megnyílt jogosultságról való lemondást minősíti semmisnek, abban az esetben, ha a joglemondás fogyasztó és vállalkozás között létrejött szerződés tartalmát képező jognyilatkozattal történik. E rendelkezés értelmezési tartománya azonban szélesebb annyiban is, hogy – szemben a 6:100. §-ának rendelkezésével – nemcsak a Ptk.-ban, hanem bármely más jogszabályban megállapított jogról való lemondást tilt. A rendelkezés a szerződési szabadságot jelentős mértékben korlátozza, ugyanis attól függetlenül minősíti semmisnek a fogyasztói joglemondást, hogy a fogyasztót a vállalkozás a joglemondás folytán általa elszenvedett hátrányáért kompenzálja-e vagy sem. A rendelkezés így nincs tekintettel arra, hogy a joglemondást tartalmazó jogügylet összességében, a joglemondással együtt is előnyös vagy hátrányos-e a fogyasztó számára. A szabály ezért korlátozhatja a vállalkozás és a fogyasztó közötti jogviták egyezséggel való rendezését is; a vállalkozásnak ugyanis e rendelkezés konzekvens értelmezése mellett számolnia kell azzal, hogy ha az egyezségben a fogyasztó valamely jogának gyakorlásáról lemond, az akkor is semmis lesz, ha egyébként az egyezség a fogyasztó számára előnyös. Ezt a következményt a gyakorlat elkerülheti azzal, ha ilyen helyzetben a jóhiszeműség és tisztesség követelményébe ütközőnek (lásd az 1:3. §-nál) tekinti, ha utóbb a fogyasztó a joglemondás semmisségére hivatkozik.

Míg a 6:100. §-ának rendelkezése világos abban a tekintetben, hogy kizárólag a fogyasztói jogokat, és nem általában a fogyasztóként eljáró személyt a Ptk. szabályai alapján megillető jogokat korlátozó megállapodásokat tekinti érvénytelennek, a 6:101. §-a a fogyasztónak a jogszabályban megállapított jogáról, azaz a fogyasztóként eljáró személyt jogszabály alapján megillető jogról való lemondást tekinti semmisnek. Ez nem zárja ki azt az értelmezést, hogy a fogyasztóként eljáró személyt – bármely jogszabály alapján – megillető bármely jogról való lemondást kell semmisnek tekinteni, ha a fogyasztó vállalkozásnak minősülő szerződő féllel szemben mond le az adott jogról.

6:102. § *[Tisztességtelen általános szerződési feltétel]*

- (1) **Tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, amely a szerződésből eredő jogokat és kötelezettségeket a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel alkalmazójával szerződő fél hátrányára állapítja meg.**
- (2) **Az általános szerződési feltétel tisztességtelen voltának megállapításakor vizsgálni kell a szerződéskötéskor fennálló minden olyan körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, a kikötött szolgáltatás rendeltetését, továbbá az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát.**
- (3) **A tisztességtelen általános szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók a főszolgáltatást megállapító vagy a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás arányát meghatározó szerződési feltételekre, ha azok világosak és érthetőek.**
- (4) **Nem minősül tisztességtelennek az általános szerződési feltétel, ha azt jogszabály állapítja meg, vagy jogszabály előírásának megfelelően határozzák meg.**

(5) Az általános szerződési feltételként a szerződés részévé vált tisztességtelen szerződési feltételt a sérelmet szenvedett fél megtámadhatja.

1. Az általános szerződési feltételek tisztességtelensége

Az általános szerződési feltételeket alkalmazóik gyakran használják arra, hogy az egyébként őket terhelő kockázatokat a velük szerződő partnerre hárítsák, és ha a másik fél gazdaságilag gyengébb helyzetben van, a feltételeket elfogadni kénytelen. Ez a szerződési szabadság alapvető elvét sértve a szerződési kapcsolatokat egyoldalúvá teszi, a kockázatokat pedig oly módon osztja el, ami nem felel meg a tisztesség követelményeinek, továbbá hosszú távon a versenyhelyzetek kiküszöböléséhez vezet, és ezzel a társadalom és gazdaság szintjén az innovációt lassíthatja. Ez semmiképpen sem kívánatos jelenség. Az általános szerződési feltételek tehát negatív jelenséggé válhatnak, ha a szerződő felek gazdasági pozíciója egyenlőtlen, vagy a feltételeket diktáló fél lényegesen erősebb, mint a másik. Az általános szerződési feltételek alkalmazásából eredő negatív hatások elsősorban abból fakadnak, hogy az üzleti kockázatokat a felek érdekeinek egyensúlyban tartásával elosztó diszpozitív szerződési jogi szabályokat a gyengébb gazdasági helyzetben lévő fél döntési szabadságának korlátozásával „félreteszik”. Ezeknek a negatív hatásoknak a kiküszöbölésére a bírói gyakorlat és a jogalkalmazás az ipari államokban különböző technikákat dolgozott ki, amelyek középpontjában a konszenzus kérdése áll.

Az általános szerződési feltételek érvényességének kérdése egyidős azzal, ahogy a tömegtermelés kísérőjelenségeként a standardizált kikötések megjelentek a szerződési gyakorlatban. Az egyes jogrendszerek eltérő doktrínákkal reagáltak a kiszolgáltatott szerződő félre kényszerített és rá nézve gyakran elfogadhatatlanul hátrányos általános szerződési feltételek kikényszeríthetőségére. Amikor az európai közösségi jogalkotó elérkezettnek látta az időt arra, hogy a csaknem évszázados nemzeti bírói gyakorlatok tapasztalatai alapján egységes európai szabályozást alkosson, azt a német modellt adaptálta, amely a jóhiszeműség és tisztesség követelménye generálklauzúljának tesztjével vizsgálta az általános szerződési feltételek kikényszeríthetőségét. Erre a modellre épült a fogyasztói szerződésekben alkalmazott tisztességtelen kikötésekről szóló 1993. április 5-ei 93/13/EGK tanácsi irányelv. A tisztességtelen szerződési feltételekre vonatkozó magyar szabályozás is ezt a modellt vette át azzal, hogy – hasonlóan egyébként az irányelvhez is alapul vett német szabályozáshoz és gyakorlathoz – két irányban is messzebbre megy az uniós jogi elvárásoknál. Egyrészt a tisztességtelen általános szerződési feltételek érvénytelenségét – és általában az általános szerződési feltételek tartalmi (érvényességi) kontrollját – nem korlátozza a fogyasztói szerződésekre, másrészt pedig a fogyasztók számára nemcsak általános szerződési feltételben, hanem a vállalkozás által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési kikötésben megfogalmazott kikötéseket is érvénytelenné tesz, ha azok tisztességtelenek. Ez a kettősség azt is eredményezi, hogy az uniós jogi háttér következményei (így különösen az irányelv-konform értelmezés követelménye és az előzetes döntéshozatali eljárás lehetősége, illetőleg szükségessége) a fogyasztói szerződések esetében érvényesülnek, a nem fogyasztói szerződésekben viszont nem.

Az általános szerződési feltételek tisztességtelenségét a jóhiszeműség és tisztesség követelményének sérelméhez kapcsoló szabály generálklauzula. Tartalmát a gyakorlat alakítja, amelynek középpontjában a szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek indokolatlan egyensúly-eltolódásának a megakadályozása áll. A jogok és kötelezettségek egyensúlyának eltolódását jelenti tipikusan a jogosult igényérvényesítésének a korlátozása

vagy nehezítése, a kötelezett mentesítése a szerződésből fakadó kötelezettségek teljesítése alól, a szerződés egyoldalú módosítására vagy megszüntetésére biztosított jogosultság az egyik fél számára, vagy például a szerződésszegés következményeinek enyhítése vagy szigorítása a törvényi rendelkezésekhez képest, különösen a szerződésszegésért való felelősség korlátozása vagy kizárása. A tisztességtelen általános szerződési feltételek érvénytelensége relativizálja a Ptk. eltérést engedő normáinak a diszpozitivitását: az eltérés a Ptk. bármely diszpozitív rendelkezésétől általános szerződési feltétel alkalmazásával csak annyiban megengedett, amennyiben nem minősül tisztességtelennek, azaz nem eredményezi a jogok és kötelezettségek egyensúlyának indokolatlan eltolódását.

A jogok és kötelezettségek egyensúlyának az eltolódása indokolt lehet különösen akkor, ha az ezzel járó hátrányt az általános szerződési feltételeket alkalmazó fél kiegyenlíti. A jogok és kötelezettségek egyensúlyának az eltolódásával okozott hátrány kiegyenlíthető például az ellenszolgáltatás csökkentésével, többletkötelezettségek vállalásával, az igényérvényesítés megkönnyítésével vagy bármely más módon, amely akár az adott szerződési jogviszonyon belül, akár azon kívül, vagy más jogviszony keretében valósul meg. A bíróság például tisztességtelennek nyilvánította a pénzügyi lízingszerződésnek azt az általános szerződési feltételét, amely a biztosítéki célú vételi jog opciós árát a nemfizetés folytán visszavett és újraértékesített gépjármű újraértékesítési árában határozta meg. A bíróság megállapította, hogy a biztosítéki célú vételi jog rendeltetésével nem fér össze az, hogy a hitelező jogosulatlan vagyoni előnyhöz jusson, márpedig ez történik akkor, ha a vételár az opció tárgyának értékéhez nem igazodik. A hitelező nyereszkedési célzatának érvényesülése esetén sérül a jóhiszeműség és tisztesség követelménye (BH2011.345.). Tisztességtelennek minősítette a bíróság a biztosítási szerződésnek azt a kikötését is, amely a biztosító számára indokolatlanul hosszabbította meg a szerződésből fakadó kötelezettsége teljesítésének a határidejét (EBH2009.237.). Tisztességtelennek tekintette a bíróság azt a biztosító által alkalmazott általános szerződési feltételt, amellyel a biztosító új értékbiztosítást vállalt, azonban a 75%-os avultság elérése esetén csak az avult érték megtérítésére vállalt kötelezettséget (EBH2010.2221.).

2. Az általános szerződési feltétel tisztességtelen voltának megállapításakor vizsgálandó körülmények

Azt, hogy a jogok és kötelezettségek egyensúlya a szerződésben az általános szerződési feltételeket alkalmazó fél hátrányára felborult-e, a szerződés egyéb rendelkezései és teljes tartalma, továbbá a felek helyzetének mérlegelése alapján lehet megállapítani. Annak megállapításához, hogy a szerződési feltétel tisztességtelen-e, a szerződés megkötéséhez vezető körülmények mellett a Ptk. kifejezetten kiemeli a szerződés tárgyát képező szolgáltatás rendeltetésének, továbbá a releváns szerződési feltételeknek a szerződés más feltételeivel vagy a felek közötti más szerződésekkel való kapcsolata vizsgálatának szükségességét. Ezek együttes vizsgálatának eredményeként lehet eldönteni azt, hogy egyes jogok és kötelezettségek megállapítása, illetőleg eltérítése a diszpozitív törvényi rendelkezésektől indokolatlan és egyoldalú-e vagy sem [lásd a jelen § (1) bekezdésénél]. Különösen érzékenyek azok a szerződési rendelkezések, amelyek egyoldalú alakító jogot (hatalmasságot) biztosítanak az egyik fél számára, és ebben a körben is kiemelt figyelmet kapott a közelmúlt joggyakorlatában az egyoldalú szerződésmódosítás joga, amely a változó kamatozású hitelekhez nyújt jogi keretet. A változó kamatozású hitelek esetén a pénzintézet megkapja a kölcsönszerződés tartama

alatt a kamat változtatásának a jogát. A rendelkezés célja az, hogy a hitelező a kamatot menet közben a piaci viszonyokhoz tudja igazítani, és így nem kell a kölcsönszerződés megkötésekor várható jövőbeni lehetséges változásokat már a szerződés megkötésekor a fix kamattal beáraznia. Az ilyen kikötés – ha külön jogszabályi rendelkezés kifejezetten nem minősíti érvénytelennek – önmagában nem jogellenes, az adóst azonban kiszolgáltatott helyzetbe hozza. Ezért csak annyiban lehet érvényes az ilyen kikötés, amennyiben az egyoldalú szerződésmódosítási jog kereteinek a meghatározása a szerződő felek eredeti szerződési céljának a keretei között marad, és gyakorlása is csak annyiban érvényes, amennyiben nem borítja fel a felek közötti kockázatmegosztást. Az egyoldalú szerződésmódosítási jog annyiban minősülhet tisztességesnek, amennyiben mind a célja, mind a gyakorlása a felek közötti szerződési egyensúly fenntartását célozza.

3. A tisztességtelenségi kontroll alól kivett esetek

Az általános szerződési feltételek tisztességtelensége nem vizsgálható annyiban, amennyiben a főszolgáltatást megállapító vagy a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás arányát meghatározó szerződési feltételekre, azaz a szolgáltatás [6:1. § (2) bekezdés] tárgyára és az ellenszolgáltatás meghatározására vonatkoznak. A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékarányossága az uzsora (lásd a 6:98. §-nál), illetőleg a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékaránytalanságára alapított megtámadhatóság keretei között eredményezheti a szerződés érvénytelenségét. Ha ezek a rendelkezések nem egyértelműek, úgy a szerződés tartalma nem állapítható meg, és a szerződés nem jött létre. Ha a tartalmuk szerződésértelmezéssel megállapítható ugyan, de nem tekinthetők világosnak és érthetőnek, tisztességtelenségük az általános szabályok szerint vizsgálható. A 2/2014. PJE-ben a Kúria például megállapította, hogy a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződés azon rendelkezése, amely szerint az árfolyamkockázatot – a kedvezőbb kamatmérték ellenében – korlátozás nélkül a fogyasztó viseli, a főszolgáltatás körébe tartozó szerződéses rendelkezés, amelynek a tisztességtelensége főszabályként nem vizsgálható. E rendelkezés tisztességtelensége akkor vizsgálható és állapítható meg, ha az általánosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó számára annak tartalma a szerződéskötéskor – figyelemmel a szerződés szövegére, valamint a pénzügyi intézménytől kapott tájékoztatásra is – nem volt világos, nem volt érthető.

Ha az általános szerződési feltételt jogszabály állapítja meg (pl. Gfbt.), annak tisztességtelensége nem vizsgálható, és nem vizsgálható akkor sem, ha az általános szerződési feltételt jogszabály előírásainak megfelelően határozzák meg. A jogszabályban vagy jogszabály előírásai szerint meghatározott általános szerződési feltételek érvénytelensége ugyanis tartalmilag a jogszabály felülvizsgálatát jelentené, amelyre a polgári jogi szabályok a bíróságot nem jogosíthatják fel. Ez a kivétel csak annyiban érvényesülhet, amennyiben nem lépi át az adott jogszabály által meghatározott kereteket. Ha a bíróság arra az eredményre jut, hogy az általános szerződési feltételt az alkalmazója nem a jogszabály előírásainak megfelelően állapította meg, és ez egyébként nem eredményezi a kikötés vagy a szerződés jogszabályba ütközés miatti semmisségét, az érintett általános szerződési feltétel tisztességtelensége az általános szabályok szerint vizsgálható.

4. A tisztességtelen általános szerződési feltétel megtámadása

A tisztességtelen általános szerződési feltétel megtámadható. Megtámadásra a sérelmet szenvedett fél jogosult. Ez a szerződésnek a részleges érvénytelenségét fogja eredményezni. Mivel ez esetben az érvénytelenségi ok a szerződés meghatározott részét érinti, az érvénytelenség jogkövetkezményeit a szerződésnek erre a részére kell alkalmazni. A részleges érvénytelenség (lásd a 6:114. §-nál) szabályai szerint a szerződés részbeni érvénytelensége esetén az egész szerződés csak akkor dől meg, ha feltehető, hogy a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg. Ez az érvénytelen általános szerződés feltétel kapcsán kizárt, hiszen az azt sikerrel megtámadó sérelmet szenvedett félre ez a feltétel biztosan nem lesz igaz, ezért az általános szerződési feltétel érvénytelensége az egész szerződés érvénytelenségét nem eredményezi. Ha a bíróság megállapítja az általános szerződési feltétel tisztességtelenségét, azt úgy kell tekinteni, hogy a szerződésnek soha nem képezte a részét.

6:103. § *[Tisztességtelen szerződési feltétel fogyasztói szerződésben]*

- (1) **Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben a tisztességtelen általános szerződési feltételre vonatkozó rendelkezéseket – az e §-ban foglalt eltérésekkel – alkalmazni kell a vállalkozás által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételre is. A vállalkozást terheli annak bizonyítása, hogy a szerződési feltételt a felek egyedileg megtárgyalták.**
- (2) **Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben az általános szerződési feltétel és a vállalkozás által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel tisztességtelen voltát önmagában az is megalapozza, ha a feltétel nem egyértelmű.**
- (3) **A fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés részévé váló tisztességtelen szerződési feltétel semmis. A semmisségre a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni.**

1. A fogyasztó és vállalkozás közötti szerződési feltételek tisztességtelenségéről

A tisztességtelen szerződési kikötések fogyasztói szerződésekben érvényesülő kontrollja nemcsak az általános szerződési feltételekre terjed ki, hanem azokra a szerződési kikötésekre is, amelyek általános szerződési feltételnek nem minősülnek ugyan, azonban a vállalkozás és a fogyasztó közötti szerződésben a vállalkozás által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételeknek tekinthetők. Annak megállapításához, hogy az adott szerződési feltételt egyedileg megtárgyaltnak kell-e tekinteni, a Ptk. a bizonyítási kötelezettséget a vállalkozásra terheli. Az általános szerződési feltételekben annak rögzítése, hogy a fogyasztó elolvasta, akaratával egyezőnek nyilvánította a szerződésben, illetve annak mellékleteiben foglaltakat, önmagában nem jelenti azt, hogy ezek egyedileg megtárgyalt szerződési feltételeknek tekintendők. Ez a nyilatkozat a bizonyítási terhet nem fordítja meg, nem hárítja a fogyasztóra (EBH2011.2413.). Ha a szerződési feltételt a felek egyedileg megtárgyalták, a tisztességtelenségi kontroll nem terjed ki rá. Érvényessége azonban a Ptk. egyéb érvénytelenségi okainak figyelembevételével vizsgálható. A Ptk. alkalmazásában is irányadónak tekintett, a fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egye

kérdésekről szóló 2/2011. PK véleményben az LB rögzítette azt a gyakorlatot, hogy a bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia, hogy a perbeli jogviszony fogyasztói szerződésnek minősül-e. Kétség esetén a szerződés fogyasztói jellegének a bizonyítása a fogyasztót terheli. Amellett, hogy a fogyasztói szerződésben az egyoldalúan, előre meghatározott, illetve az általános szerződési feltételt a felek egyedileg nem tárgyalták meg, vélelem áll fenn. Ezt a vélelmet a fogyasztóval szerződő fél azzal tudja sikeresen megdönteni, ha bizonyítja, hogy a szerződéskötést megelőzően biztosította annak lehetőségét, hogy az adott feltétel tartalmát a fogyasztó befolyásolhassa, és a fogyasztó e lehetőséggel nem élve fogadta el a feltételt. Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben az egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel, valamint az általános szerződési feltétel tisztességtelenségét a bíróság a szerződés teljes feltételrendszerének a mérlegelése alapján akkor állapíthatja meg, ha az a jóhiszeműség és tisztesség követelményének a sérelmével egyoldalúan és indokolatlanul a fogyasztó hátrányára bontja meg a szerződésből fakadó jogosultságok és kötelezettségek egyensúlyát. Abban az esetben azonban, ha a kérdéses feltétel egyedi megtárgyalása a szolgáltatás tárgyának természeténél fogva eleve nem lehetséges, a megtárgyalás lehetőségének hiánya nem teheti a kikötést tisztességtelenné, akkor sem, ha egyébként a szerződés fogyasztói szerződés. A szerződésnek a kötvényjellemzőkre vonatkozó része például fogyasztói szerződésben sem tekinthető tisztességtelenné azért, mert az abban foglaltak nem kerültek egyedileg megtárgyalásra. Sorozatban kibocsátott értékpapírok esetén ugyanis a kötvényjellemzők egyedi megtárgyalására nincs lehetőség, azok jellemzői nem változtathatók meg (EBH2011.2414.).

2. Az általános szerződési feltétel egyértelműségének hiánya

A Ptk. a fogyasztó és vállalkozás között létrejött szerződésben már önmagában érvénytelenségi oknak kezeli azt, ha a feltétel nem egyértelmű, amennyiben a nem egyértelmű feltétel általános szerződési feltételnek vagy egyedileg meg nem tárgyalt kikötésnek minősül. A nem egyértelmű szerződési rendelkezés esetében azonban számolni kell azzal is, hogy – tartalmának bizonytalansága miatt – nem része a szerződésnek, hiszen annak kapcsán a felek megállapodása nem állapítható meg. E rendelkezés alapján megállapítható azonban olyan, fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt kikötések érvénytelensége, amelyek a szerződés részévé váltak ugyan, tartalmuk azonban a fogyasztó számára a hozzáértésének hiánya vagy szakértelmének korlátozottsága miatt nem lehetett világos. Erre tekintettel állapította meg a 2/2014. PJE azt, hogy a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződés azon rendelkezésének tisztességtelensége, amely szerint az árfolyamkockázatot – a kedvezőbb kamatmérték ellenében – korlátozás nélkül a fogyasztó viseli, akkor vizsgálható és állapítható meg, ha az általánosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó számára annak tartalma a szerződéskötéskor – figyelemmel a szerződés szövegére, valamint a pénzügyi intézménytől kapott tájékoztatásra is – nem volt világos, nem volt érthető. Ha a pénzügyi intézménytől kapott nem megfelelő tájékoztatás vagy a tájékoztatás elmaradása folytán a fogyasztó alappal gondolhatta úgy, hogy az árfolyamkockázat nem valós, vagy az őt csak korlátozott mértékben terheli, a szerződésnek az árfolyamkockázatra vonatkozó rendelkezése tisztességtelen. A deviza alapú fogyasztói hitelekkel kapcsolatos további érvényességi kérdéseket a Kúria a 6/2013. PJE-ben fogalmazott meg, amely a Ptk. alkalmazásában is irányadó.

3. A fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés tartalmává váló tisztességtelen szerződési feltétel semmissége

Abban az esetben, ha a tisztességtelen szerződési feltétel fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés tartalmává válik, az nem megtámadható, hanem semmis. A semmisségnek ez az esete azonban relatív, amennyiben a szerződési feltétel semmisségére csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni.

6:104. § [Egyes tisztességtelen kikötések fogyasztói szerződésben]

- (1) Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben tisztességtelennek minősül különösen az a kikötés, amely
  - a) a szerződés bármely feltételének értelmezésére a vállalkozást egyoldalúan jogosítja;
  - b) kizárólagosan a vállalkozást jogosítja fel annak megállapítására, hogy teljesítése szerződésszerű-e;
  - c) a fogyasztót teljesítésre kötelezi abban az esetben is, ha a vállalkozás nem teljesíti a szerződést;
  - d) lehetővé teszi, hogy a vállalkozás a szerződéstől bármikor elálljon, vagy azt felmondja, ha a fogyasztó ugyanerre nem jogosult;
  - e) kizárja, hogy a fogyasztó a szerződés megszűnésekor visszakövetelje a már teljesített, ellenszolgáltatás nélküli szolgáltatását, ide nem értve azt az esetet, amikor a szerződés megszűnésére szerződésszegés következtében kerül sor;
  - f) kizárja vagy korlátozza a fogyasztó lehetőségét arra, hogy szerződéses kötelezettségeit beszámítással szüntesse meg;
  - g) lehetővé teszi, hogy a vállalkozás tartozását más személy a fogyasztó hozzájárulása nélkül átvállalja;
  - h) kizárja vagy korlátozza a vállalkozásnak az általa igénybe vett közreműködőért való felelősségét;
  - i) kizárja vagy korlátozza a fogyasztó peres vagy más jogi úton történő igényérvényesítési lehetőségeit, különösen, ha – anélkül, hogy azt jogszabály előírná – kizárólag választottbírói útra kényszeríti a fogyasztót, jogellenesen leszűkíti bizonyítási lehetőségeit vagy olyan bizonyítási terhet ró rá, amelyet az irányadó jogi rendelkezések szerint a másik félnek kell viselnie;
  - j) a bizonyítási terhet a fogyasztó hátrányára változtatja meg.
- (2) Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek kell tekinteni különösen azt a kikötést, amely
  - a) a fogyasztó meghatározott magatartását szerződési nyilatkozata megtételének vagy elmulasztásának minősíti, ha a magatartás tanúsítására nyitva álló határidő indokolatlanul rövid;
  - b) a fogyasztó nyilatkozatának megtételére indokolatlan alaki követelményeket támaszt;
  - c) meghosszabbítja a határozott időre kötött szerződést, ha a fogyasztó másként nem nyilatkozik, feltéve, hogy a nyilatkozat megtételére nyitva álló határidő indokolatlanul rövid;
  - d) lehetővé teszi, hogy a vállalkozás a szerződést egyoldalúan, a szerződésben meghatározott alapos ok nélkül módosítsa, különösen, hogy a szerződésben megállapított pénzbeli ellenszolgáltatás mértékét megemelje, vagy lehetővé teszi, hogy a vállalkozás a szerződést egyoldalúan, a szerződésben meghatározott

alapos okkal módosítsa, ha ilyen esetben a fogyasztó nem jogosult a szerződéstől elállni vagy azt felmondani;

- e) lehetővé teszi, hogy a vállalkozás egyoldalúan, alapos ok nélkül a szerződésben meghatározott tulajdonságú szolgáltatástól eltérően teljesítsen;**
- f) a vállalkozás teljesítését olyan feltételtől teszi függővé, amelynek bekövetkezte kizárólag a vállalkozás akaratán múlik, kivéve, ha a fogyasztó jogosult a szerződéstől elállni, vagy azt felmondani;**
- g) a vállalkozásnak pénztartozás teljesítésére negyvenöt napnál hosszabb határidőt biztosít vagy egyébként nem megfelelően meghatározott határidőt ír elő szolgáltatása teljesítésére, valamint a fogyasztó szerződési nyilatkozatainak elfogadására;**
- h) kizárja vagy korlátozza a fogyasztó jogszabályon alapuló jogait a vállalkozás szerződésszegése esetén;**
- i) kizárja, hogy a fogyasztónak visszajárjon a szerződés szerint általa kifizetett összeg, ha a fogyasztó nem teljesít, vagy nem szerződésszerűen teljesít, ha hasonló kikötés a vállalkozást nem terheli;**
- j) a fogyasztót túlzott mértékű pénzüsszeg fizetésére kötelezi, ha a fogyasztó nem teljesít vagy nem szerződésszerűen teljesít.**

Az európai uniós szabályozási háttérrel (a fogyasztói szerződésekben alkalmazott tisztességtelen kikötésekről szóló 1993. április 5-ei 93/13/EGK tanácsi irányelv) összhangban a Ptk. meghatározza azokat a szerződési kikötéseket, amelyek fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben mindenképpen tisztességtelennek minősülnek [(1) bekezdés], továbbá amelyeket tisztességtelennek kell vélelmezni [(2) bekezdés]. Ez utóbbi körben a vállalkozás bizonyíthatja, hogy a szóban forgó szerződési feltétel az adott szerződésben a 6:102. §-ban meghatározott szempontrendszer szerint tisztességesnek minősül. Az (1) bekezdésben meghatározott szerződési feltételek esetében ilyen bizonyításnak nincs helye. Egyik lista sem zárt, a Ptk. csak indikatív felsorolást ad az önmagában tisztességtelen, illetőleg az annak vélelmezendő szerződési kikötésekről. A tisztességtelenség megállapítása mindkét esetcsoportban a kikötés semmisségét eredményezi. A hazai bírói gyakorlatban különös figyelmet kaptak azok a kikötések, amelyek a fogyasztói igényérvényesítésével kapcsolatosak, továbbá, amelyek a fogyasztóval szerződő vállalkozás számára biztosítják a szerződés egyoldalú módosításának a jogát.

A 2/2011. PK vélemény szerint például fogyasztói szerződésben a fogyasztóval szerződő fél lakóhelye vagy székhelye szerinti bíróság illetékességének – általános szerződési feltételen vagy egyedileg meg nem tárgyalt feltételen alapuló – kikötése tisztességtelen. Tisztességtelennek minősül fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltételen vagy egyedileg meg nem tárgyalt feltételen alapuló választottbírói kikötést is. Az egyedileg megtárgyalt kikötésben [6:103. § (1) bekezdés] foglalt választottbírói kikötés a választottbírói hatáskör kikötésére vonatkozó általános szabályok szerint érvényes.

A bíróságnak a per tárgyává tett általános szerződési feltétel érvénytelenségét hivatalból kell észlelnie, ha az érvénytelenség a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján megállapítható. A bíróságnak az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó kikötés jogszabályba ütköző, illetve tisztességtelen jellegét – amennyiben ez szükséges a fogyasztó által vagy közérdekű keresettel indított jogvita eldöntéséhez – attól függetlenül kell vizsgálnia, hogy azt a pénzügyi intézmény ténylegesen alkalmazta-e, vagy már nem hatályos. Az egyoldalú

szerződésmódosításra vonatkozó olyan kikötés, amelynek a tartalmát a fogyasztó a szerződéskötéskor nem ismerhette meg, nem válik a szerződés részévé. Az ilyen kikötés tisztességtelensége nem vizsgálható.

6:105. § *[Tisztességtelen általános szerződési feltétellel kapcsolatos közérdekű kereset]*

- (1) A fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződés részévé váló tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítása iránt közérdekű keresetet indíthat**
  - a) az ügyész;
  - b) a miniszter, az autonóm államigazgatási szerv, a kormányzati főhivatal, a központi hivatal vezetője;
  - c) a fővárosi és megyei kormányhivatal vezetője;
  - d) a gazdasági és szakmai kamara vagy érdekképviselői szervezet; és
  - e) az általa védett fogyasztói érdekek körében a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesület, és az Európai Gazdasági Térség bármely tagállamának joga alapján a fogyasztói érdekek védelmére létrejött szervezet.
- (2) Közérdekű kereset alapján a bíróság a tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségét az annak alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal állapítja meg, és elrendeli, hogy a szerződési feltétel alkalmazója a saját költségére gondoskodik a szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítására vonatkozó közlemény közzétételéről. A közlemény szövegéről és a közzététel módjáról a bíróság dönt. A közleménynek tartalmaznia kell az érintett szerződési feltétel pontos meghatározását, tisztességtelenségének megállapítását, valamint az e jellegét alátámasztó érveket. Az érvénytelenség megállapítása nem érinti azokat a szerződéseket, amelyeket a megtámadásig már teljesítettek.**
- (3) Közérdekű keresetben kérhető az olyan általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítása is, amelyet fogyasztókkal történő szerződéskötések céljából határoztak meg és tettek nyilvánosan megismerhetővé, akkor is, ha az érintett feltétel még nem került alkalmazásra. Ha a bíróság megállapítja a sérelmes általános szerződési feltétel tisztességtelenségét, ítéletében eltiltja a nyilvánosságra hozót a feltétel alkalmazásától.**
- (4) A (3) bekezdés szerinti per az ellen is megindítható, aki a fogyasztókkal történő szerződéskötés céljából meghatározott és megismerhetővé tett tisztességtelen általános szerződési feltétel alkalmazását nyilvánosan ajánlja. Ha a bíróság megállapítja a sérelmes általános szerződési feltétel tisztességtelenségét, ítéletében eltiltja az általános szerződési feltétel alkalmazását nyilvánosan ajánlót az alkalmazásra ajánlástól.**
- (5) A (2) bekezdés közzétételre vonatkozó szabályait megfelelően alkalmazni kell abban az esetben is, ha a bíróság szerződésben még nem alkalmazott általános szerződési feltétel tisztességtelenségét állapítja meg. A közzétételről az érintett általános szerződési feltétel nyilvánosságra hozójának, illetve alkalmazásra ajánlójának kell saját költségére gondoskodnia.**

A fogyasztó és a vállalkozás között létrejött szerződés általános szerződési feltételeinek tisztességtelenségét nemcsak a szerződő felek közötti jogvitában, hanem közérdekű kereset útján is vizsgálni lehet. Mivel az általános szerződési feltétel jellemzője, hogy nagyszámú szerződésben, tömegesen alkalmazzák, a kontroll is csak akkor lehet hatékony, ha olyan megoldást vezet be egy jogrendszer, amely nemcsak a felek közötti

hatállyal akadályozhatja meg bizonyos kikötések alkalmazását, hanem az adott kikötést általában is alkalmazhatatlanná teszi. Ennek eszköze a közérdekű kereset intézménye, amelynek lehetőségét hazai jogunk is biztosítja. Ezt a keresetet nem a szerződést kötő fél, hanem valamely szervezet indítja, amelyet erre jogszabály hatalmaz fel. Amennyiben a bíróság közérdekű kereset alapján hozott ítélettel állapítja meg az általános szerződési feltétel tisztességtelenségét, érvénytelensége az általános szerződési feltétel alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjed. A közérdekű kereset nyomán indult perben érvénytelennek nyilvánított kikötést így valamennyi, az általános szerződési feltétel alkalmazójával szerződést kötő, akár perben nem álló felek vonatkozásában, az ő erre irányuló külön kérelmük nélkül is érvénytelennek kell tekinteni.

A külön jogszabályban meghatározott szervezet kérheti továbbá az olyan általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítását, amelyet fogyasztókkal történő szerződéskötések céljából határoztak meg, és tettek nyilvánosan megismerhetővé, akkor is, ha az érintett feltétel még nem került alkalmazásra. A bíróság, ha ebben az eljárásban megállapítja a sérelmes általános szerződési feltétel tisztességtelenségét, azt alkalmazása esetére (a jövőre nézve) – a kikötés nyilvánosságra hozójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal – érvénytelenné nyilvánítja. A tisztességtelen szerződési feltétel alkalmazója köteles a fogyasztó igényét az ítélet alapján kielégíteni. A bíróság ítéletében továbbá eltiltja a tisztességtelen általános szerződési feltétel nyilvánosságra hozóját a feltétel alkalmazásától. Ez a per az ellen is megindítható, aki a fogyasztókkal történő szerződéskötések céljából meghatározott és megismerhetővé tett tisztességtelen általános szerződési feltétel alkalmazását nyilvánosan ajánlja.

6:106. § *[Vállalkozások közötti szerződéssel, valamint szerződő hatóság szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződésével kapcsolatos közérdekű kereset]*

- (1) **Vállalkozások közötti szerződés részévé általános szerződési feltételként váló, a pénztartozás teljesítésének idejét, a késedelmi kamat mértékét, esedékességét a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a jogosult hátrányára megállapító kikötést – mint tisztességtelen kikötést – a vállalkozások érdekeinek képviselőjét ellátó szervezet is megtámadhatja a polgári perrendtartásról szóló törvény közérdekből indított perre vonatkozó rendelkezései alapján.**
- (2) **A szerződő hatóság és a szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozás közötti szerződés részévé általános szerződési feltételként váló, a pénztartozás teljesítésének idejét**
  - a) **hatvan napnál hosszabb határidőben meghatározó szerződési kikötés hatvan napot meghaladó része semmisségének megállapítását; vagy**
  - b) **az e törvényben a szerződő hatóságra vonatkozóan meghatározottaktól eltérően, a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozás hátrányára meghatározó, hatvan napot meg nem haladó határidőre vonatkozó kikötés – mint tisztességtelen kikötés – megtámadásával a kikötés érvénytelenségének megállapítását**
a vállalkozások érdekeinek képviselőjét ellátó szervezet is kérheti.
- (3) **Az (1) és a (2) bekezdés szerinti kérelem alaposága esetén a bíróság a kikötés semmisségét, illetve érvénytelenségét a kikötés alkalmazójával szerződő valamennyi**

félre kiterjedő hatállyal megállapítja. A semmisség, illetve az érvénytelenség megállapítása nem érinti azokat a szerződéseket, amelyeket már teljesítettek.

- (4) A vállalkozások érdekeinek képviseletét ellátó szervezet kérheti az (1) és a (2) bekezdés szerinti olyan általános szerződési feltétel tisztességtelenségének, illetve semmisségének megállapítását, amelyet szerződéskötések céljából határoztak meg és tettek nyilvánosan megismerhetővé, abban az esetben is, ha az érintett feltétel még nem került alkalmazásra. A bíróság a sérelmes általános szerződési feltétel tisztességtelenségének, illetve semmisségének megállapítása esetén eltiltja a nyilvánosságra hozót a feltétel alkalmazásától.
- (5) Az (1)–(2) és a (4) bekezdés szerinti eljárásban a bíróság az igény érvényesítőjének kérelmére elrendeli, hogy a szerződési feltétel alkalmazója, nyilvánosságra hozója, illetve alkalmazásra ajánlója saját költségére gondoskodik a szerződési feltétel tisztességtelenségének, illetve semmisségének megállapítására vonatkozó közlemény közzétételéről. A közlemény szövegéről és a közzététel módjáról a bíróság határoz. A közleménynek tartalmaznia kell az érintett szerződési feltétel pontos meghatározását, tisztességtelenségének, illetve semmisségének megállapítását, valamint az e jellegét alátámasztó érveket.
- (6) A vállalkozások érdekeinek képviseletét ellátó szervezet kérheti az olyan általános szerződési feltétel semmisségének megállapítását, amely
- a) vállalkozások közötti szerződésben kizárja a késedelmi kamatfizetési, illetve kizárja vagy korlátozza a követelés behajtásával kapcsolatos költségek megfizetésére vonatkozó kötelezettséget;
  - b) a szerződő hatóság és a szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozás közötti szerződésben a késedelmi kamat esedékességét a pénztartozás teljesítésének idejére az e törvény által meghatározott fizetési határidőt követő naptól eltérően határozza meg, illetve kizárja vagy korlátozza a késedelmi kamatfizetési, illetve a követelés behajtásával kapcsolatos költségek megfizetésére vonatkozó kötelezettséget.

A vállalkozások közötti fizetési fegyelem erősítése, a fizetési kötelezettségek teljesítésének ösztönzése érdekében a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről szóló 2011. február 16-i 2011/7/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv átvételével a Ptk. külön szabályozási körbe vonja azokat a szerződési feltételeket, amelyek a vállalkozások egymás közötti, továbbá a szerződő hatóság és a szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozás által kötött szerződésekben a pénzfizetési kötelezettségek teljesítését (jellemzően a pénztartozás teljesítésének idejét, a késedelmi kamat mértékét és esedékességét) szabályozzák. A Ptk. ebben a körben a közérdekű kereset indításának a lehetőségét is biztosítja. Ilyen közérdekű kereset előterjesztésére a vállalkozások érdekeit képviselő szervezet jogosult, a polgári perrendtartásról szóló törvény közérdekből indított perre vonatkozó rendelkezései alapján.

6:107. § [Lehetetlen szolgáltatás. Érthetetlen, ellentmondó kikötés]

- (1) A lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés semmis. A szolgáltatás nem lehetetlen azért, mert a kötelezett a szerződés megkötésekor nem rendelkezik a szolgáltatás tárgyával.

(2) Az érthetetlen kikötés vagy az egymásnak ellentmondó kikötések semmissek.

A lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés semmis. A szolgáltatás lehet akár fizikailag (objektíve), akár jogilag (jogszába ütközik a teljesítése) lehetetlen. Lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés kötése általában a szerződéskötés során valamelyik fél részéről tanúsított olyan magatartás, amely kártérítési kötelezettséget vonhat maga után. Csak az a lehetlensége vezet a szolgáltatásnak a szerződés semmisségéhez, amely már a szerződéskötés időpontjában megvolt. Ha a lehetetlenülés a szerződés megkötését követően következett be, ez más jogkövetkezményt von maga után (lásd a 6:179. §-nál).

Abból, hogy a fél a szerződéses kötelezettségvállalás időpontjában még nincs abban a helyzetben, hogy a kötelezettséget teljesíteni tudja, de nem kizárt, hogy a kötelezettség esedékességekor már rendelkezni fog a teljesítéshez szükséges feltételekkel, önmagában nem következik, hogy lehetetlen szolgáltatás nyújtására vállal kötelezettséget, és ezért a szerződés semmis lenne. Ilyen helyzet áll elő például jövőbeni vagy remélt dolog eladásánál vagy olyan dolog szolgáltatására irányuló szerződésnél, amely a szerződés megkötésének az időpontjában még nem áll a kötelezett rendelkezése alatt.

Ha a kötelezett az esedékességkor nem teljesít, ez szerződésszegési következményeket von maga után, érvénytelenségi következménnyel azonban nem jár (EBH2003.867.).

Az érthetetlen, továbbá az egymásnak ellentmondó kikötések semmissége magától értetődő: az érthetetlen (vagy ellentmondó) kikötés tartalma nem állapítható meg, így annak kapcsán a felek konszenzusának hiányában a szerződéses megállapodás hiányzik, így a szerződés nem jön létre.

XIX. Fejezet

Az érvénytelenség jogkövetkezmenyei

6:108. § [Az érvénytelenség jogkövetkezmenyeinek levonása]

- (1) **Érvénytelen szerződésre jogosultságot alapítani és a szerződés teljesítését követelni nem lehet. Az érvénytelenség további jogkövetkezmenyeit a bíróság a fél erre irányuló kérelme alapján – az elévülés és az elbirtoklás határai között – alkalmazza.**
- (2) **A fél a szerződés érvénytelenségének megállapítását a bíróságtól anélkül is kérheti, hogy az érvénytelenség következményeinek alkalmazását kérné.**
- (3) **A bíróság az érvénytelenség jogkövetkezmenyeiről a fél kérelmétől eltérő módon rendelkezhet; nem alkalmazhat azonban olyan megoldást, amely ellen mindegyik fél tiltakozik.**

1. Az érvénytelenség „elsődleges” és további jogkövetkezmenyei

A szerződés érvénytelenségének következményei azonosak, függetlenül attól, hogy az érvénytelenség melyik érvénytelenségi okra vezethető vissza, illetőleg, hogy az megtámadási vagy semmisségi jellegű-e. Az érvénytelen szerződés nem kényszeríthető ki, annak teljesítését a fél nem követelheti.

Ha a szerződést még nem teljesítették, az érvénytelenség jogkövetkezmenye viszonylag egyszerű: a kötelezett nem köteles annak teljesítésére, a jogosult pedig nem követelheti azt. Ennél bonyolultabb a helyzet akkor, ha a szerződést már részben vagy egészben teljesítették. Ilyen esetben a szabályozás célja a lehetőségekhez képest olyan helyzet létrehozása, mintha a szerződést a felek nem kötötték volna meg. Ez a felek

számára a korábban nyújtott szolgáltatásnak vagy a szolgáltatás értékének a visszakövetelésére ad jogot, amelynek gyakorlását a Ptk. csak a kötelmi igények érvényesíthetőségének általános elévülési korlátai, valamint a tulajdoni igények érvényesíthetőségének a korlátai (elsősorban ilyen korlát a tulajdonjog elvesztésével járó elbirtoklás) között teszi lehetővé.

A bíróság az érvénytelenségnek ezeket a további következményeit (a szolgáltatás vagy értéke visszakövetelését, illetőleg a szerződés érvényessé nyilvánítását) csak akkor alkalmazhatja, ha a következmények alkalmazására irányuló keresetet vagy viszontkeresetetaperbenvalamelyikfélelőterjesztett. Aszerződés kikényszeríthetlenségét az érvénytelenség megállapítása esetén a bíróság hivatalból, erre irányuló kérelem nélkül is figyelembe veszi. Az érvénytelen szerződés teljesítésére vagy a szerződés megszegésének következményire irányuló keresetet vagy viszontkeresetet a bíróság – az érvénytelenség megállapítása esetén – akkor is elutasítja, ha a szerződés kikényszeríthetlenségének a megállapítását egyik fél sem kérte.

2. Az érvénytelenség megállapítása egyéb jogkövetkezmények levonása nélkül

A Pp. 172. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés korlátozza annak lehetőségét, hogy a fél valamely jog vagy jogviszony fennállásának vagy fenn nem állásának megállapítása iránt kereseti kérelmet terjesszen elő. Ilyen megállapítási keresetet akkor fogad be a bíróság, ha a kért megállapítás a felperes jogainak az alperessel szemben való megóvása érdekében szükséges, és a jogviszony természeténél fogva, vagy a kötelezettség lejártának hiányában, vagy valamely más okból marasztalás nem kérhető. Abban az esetben azonban, ha a szerződő fél a szerződés érvénytelenségének megállapítását kéri, a megállapítási kereset akkor is előterjeszthető, ha a fél a marasztalást (azaz az érvénytelenség következményeinek alkalmazását) nem kéri. Az érvénytelenség megállapítása iránti kereset azon az alapon tehát nem utasítható el, hogy a fél marasztalásként kérhetné az érvénytelenség következményeinek alkalmazását. A Ptk. rendelkezéséből azonban nem következik az, hogy a megállapítási kereset előterjesztésének további feltételeit, így elsősorban azt, hogy a kért megállapítás a felperes jogainak az alperessel szemben való megóvása érdekében szükséges-e, a bíróságnak nem kell a Pp. szabályai alapján vizsgálnia.

3. Kérelemhez kötöttség az érvénytelenség következményeinek a levonása körében

Az érvénytelenség következményeinek a levonása körében a bíróságot a felek által előterjesztett kérelmek csak annyiban kötik, hogy a bíróság nem alkalmazhat olyan következményt, amely ellen mindegyik fél tiltakozik. Egyébként a bíróság a következmények alkalmazása körében a felek kérelmétől eltérhet; így például az eredeti állapot helyreállítására irányuló kérelem teljesítése helyett érvényessé is nyilváníthatja a szerződést, ha ez ellen a felek együttesen nem tiltakoztak. Olyan perben tehát, amelynek tárgya az érvénytelen szerződés következményeinek az alkalmazása, a felek akkor járnak el körültekintően, ha a keresetben, illetőleg az érdemi védekezésben meghatározzák azokat a következményeket, amelyek alkalmazása számukra elfogadhatatlan. A bíróságot

azonban csak akkor köti ez a tiltakozás, ha az adott következmény alkalmazása ellen valamennyi szerződő fél is tiltakozik.

Az érvénytelenség következményeinek alkalmazása annyiban kötött, hogy a 6:113. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés szerint az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbeli megtérítését (alaptalan gazdagodás) a bíróság csak akkor rendelheti el, ha a szerződés nem nyilvánítható érvényessé, és a szerződéskötés előtt fennállt helyzetet természetben nem lehet visszaállítani. Ebből az következik, hogy a szerződés érvényessé nyilvánítása és az eredeti állapot helyreállítása egymással azonos szintű alternatívák, az alaptalan gazdagodás megtérítésére azonban csak akkor kerülhet sor, ha az előbbi kettőre – akár a felek kölcsönös tiltakozása okán, akár a törvényi és ténybeli feltételek hiánya miatt – nincsen lehetőség. Az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről kiadott 2/2010. PK vélemény a Ptk. alkalmazásában is irányadó.

6:109. §

[A kárveszély átszállása]

Az érvénytelen szerződés alapján nyújtott szolgáltatással a kárveszély a másik félre száll át.

A szerződési jogban a kárveszély telepítése arra ad választ, hogy a szolgáltatás tárgyának elvesztése, elpusztulása, értékcsökkenése vagy megrongálódása (károsodása) kihat-e a másik félnek az ellenszolgáltatás teljesítésére irányuló kötelezettségre. Főszabályként a kárveszély a teljesítéssel száll át (6:122. §), azaz a teljesítés pillanatát követően a dolog károsodása vagy értékcsökkenése nem szünteti meg és nem is csökkenti a károsodott szolgáltatás jogosultjának az ellenszolgáltatás teljesítésére irányuló kötelezettségét. Érvénytelen szerződés teljesítése ilyen joghatással nem járhat, hiszen a szerződésből jogok és kötelezettségek eleve sem fakadhattak. Az érvénytelenség következményeinek alkalmazása körében az elfogadott szolgáltatás, illetőleg értékének visszatérítése iránti kötelezettség akkor is beáll, ha a szolgáltatás tárgyának értéke csökkent, azt a fél felélte, értékesítette, elvesztette, a dolog elpusztult, vagy értéke csökkent, illetőleg más módon károsodott.

6:110. §

[Bírósági érvényessé nyilvánítás visszamenő hatállyal]

- (1) Az érvénytelen szerződést a bíróság a szerződés megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé nyilváníthatja, ha**
  - a) az érvénytelenség miatti érdeksérelem a szerződés megfelelő módosításával kiküszöbölhető; vagy**
  - b) az érvénytelenség oka utóbb megszűnt.**
- (2) Az érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánítása esetén a szerződő felek úgy kötelesek egymásnak teljesíteni, és az érvényessé nyilvánítást követő szerződésszegésért úgy felelnek, mintha a szerződés megkötésétől fogva érvényes lett volna.**

Az érvénytelen szerződést érvényessé lehet nyilvánítani, ha az érvénytelenség miatti érdeksérelem megszüntethető. Az érdeksérelem megszüntetése csak akkor teszi érvényessé a szerződést, ha azzal a bíróság egyúttal az érvénytelenség okát is kiküszöböli. Ha az érvénytelenség oka továbbra is fennáll, a bíróság nem nyilváníthatja érvényesnek az egyébként a Ptk. szabályai szerint érvénytelen szerződést. Az érvénytelenség miatti érdeksérelem (az érvénytelenségi ok) orvoslása azt jelenti, hogy a bíróság módosítja

a felek szerződését úgy, hogy az már ne szenvedjen olyan hibában, amely érvénytelenségre vezet. Vannak jellemzően orvosolható (feltűnő értékaránytalanság, uzsora) és eleve orvosolhatatlannak tartott érvénytelenségi okok. A jogszabályba ütközés, a nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközés és az akarathibák, továbbá a kötelező írásbeliség elmaradása abban a körben, amelyben a teljesítés az alakszerűségi hibát nem orvosolta, illetőleg nem orvosolhatta (lásd a 6:94. §-nál) nem tekinthetők bírósági szerződésmódosítással kiküszöbölhető érvénytelenségi oknak.

Az érvénytelenség miatti érdeksérelem (az érvénytelenségi ok) kiküszöbölése erős beavatkozás a felek magánautonómiájába; a bíróság a szerződés módosításával olyan szerződést „ad” a feleknek, amelyet legalább az egyikük eredetileg nem akart megkötni. A Ptk. eltérést engedő szabályai jó támpontokat adhatnak a bíróság számára ahhoz, hogy kellően kiegyensúlyozott szerződéses jogokat és kötelezettségeket határozzon meg a felek számára az érvénytelenség szerződésmódosítással való megszüntetése körében.

Az érvénytelen szerződés az érvénytelenségi ok kiküszöbölése mellett érvényessé nyilvánítható akkor is, ha az érvénytelenség oka utóbb megszűnt.

Az eredetileg érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánítása mindkét esetben csak lehetőség, amelyet a bíróság a belátása szerint alkalmazhat, és ebben a felek kérelméhez sincs kötve [6:108. § (3) bekezdés].

Az érvénytelenségi oknak a szerződés megkötését követő, utólagos megszűnése alapján a szerződés érvényessé nyilvánítása csak nagyon szűk körben képzelhető el. A szerződés érvényességét a megkötésének az időpontjában kell vizsgálni. A megkötés időpontjában fennálló körülményeknek az utólagos megváltozása csak a megkötésre visszamenőleges hatályú jogi tények esetében képzelhető el. A jogi tényeknek a múltra visszaható hatályú jogi hatását azonban a jog általában nem ismeri el. Olyan helyzetekben, amelyekben a felek maguk dönthetnek a szerződés módosításával az érvénytelenségi ok kiküszöböléséről (6:111. §), vagy a fél a jognyilatkozata utólagos megerősítésével megszüntetheti az érvénytelenségi okot [pl. 2:12. § (1) bekezdés, 2:20. § (1) bekezdés, 6:89. § (5) bekezdés], az érvénytelenségi ok megszűnése e jogi tények (a felek megállapodása, illetőleg a jognyilatkozat megerősítése) hiányában nem állapítható meg. Így akarathibák, alaki hibák, cselekvőképesség hiánya vagy korlátozottsága okán érvénytelen szerződések esetében az érvénytelenségi ok utólagos megszűnése – a felek érvénytelenségi okot megszüntető nyilatkozatának hiányában (amennyiben a jog erre lehetőséget ad) – nem képzelhető el. Az érvénytelenségi ok megszűnése valójában csak a tilos szerződések körében képzelhető el. Ha például az általános szerződési feltétel az alkalmazó számára indokolatlan egyoldalú előnyt biztosít, de ez az előny valamely külső körülmény folytán megszűnik, a tisztességtelenség megállapításának egyik feltétele szűnik meg. Hasonlóképpen, ha a szerződés a megkötésekor jogszabályba ütközik, a jogszabályi tilalom azonban utóbb megszűnik, és már nem érvényesül az a jogalkotói cél, amely eredetileg a jogszabályba ütközéshez érvénytelenséget kapcsolt, elképzelhető a szerződés érvényessé nyilvánítása ilyen alapon. Mindenképpen indokolt azonban, hogy a bíróság ezt a lehetőséget is nagyon kivételesnek tekintse, hiszen az általában nem egyeztethető össze az érvénytelenség jogintézményét megalapozó jogpolitikai célokkal. A jogszabályváltozás önmagában semmiképpen sem szüntetheti meg a jogszabályba ütközés miatti érvénytelenség okát (BH2012.35.). Ilyen utólagos megszűnés ebben a körben is akkor képzelhető el, ha a szerződéssel megsértett jogszabály mögött húzódó jogpolitikai szempontok a szerződés megkötésekor már nem érvényesültek, de a jogszabály hatályon kívül helyezése csak a szerződés megkötése után történt meg. Ennek kapcsán mérlegelni kell azonban azt is, hogy a jogszabály megsértésével, de bármely érvénytelenségi okként meghatározott körülmény mellett való szerződéskötés jellemzően

nem egyeztethető össze a társadalom általános értékrendjével, ezért jóerkölcsbe is ütközik. Az érvénytelenségi ok megszűnése csak akkor állapítható meg, ha a szerződés nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközés okán sem semmis.

A szerződés bírósági módosításával való érvényessé nyilvánítás lehetősége nem korlátlan. Így például a tisztességtelen szerződési kikötések érvénytelensége körében az EU Bíróság előzetes döntéshozatali eljárás keretében a C-618/10. számú *Banco Español de Crédito SA vs Joaquín Calderón Camino* ügyben úgy foglalt állást, hogy a nemzeti bíróságoknak nincs lehetőségük a szerződési feltétel tisztességtelen jellegének megállapítása esetén a szerződési feltételek módosítására vagy kiegészítésére. Ugyanakkor, ha a szolgáltató és a fogyasztó között létrejött szerződés a tisztességtelen feltétel elhagyása esetén nem teljesíthető, e rendelkezéssel nem ellentétes a nemzeti jog azon szabálya, amely lehetővé teszi a nemzeti bíróság számára a tisztességtelen feltételnek a nemzeti jog valamely diszpozitív rendelkezésével való helyettesítése révén az e feltétel érvénytelenségének orvoslását (C-26/13. sz., *Kásler Árpád és társa vs OTP Jelzálogbank Zrt.*). Az érvényessé nyilvánítás a szerződés érvénytelenségét a megkötésére visszamenőleges hatállyal orvosolja. A szerződést ezért úgy kell tekinteni, mintha az eleve is érvényes lett volna azzal a tartalommal, amely a bírósági szerződésmódosítás eredményeként a szerződés tartalmának tekintendő. A felek ezért a szerződés alapján annak (módosított) tartalma szerint váltak jogosulttá és kötelezetté, és kell helytállniuk a szerződésből fakadó kötelezettségeik megszegéséért. A Ptk. szövege „az érvényessé nyilvánítást követő szerződésszegésért” való felelősséget mondja ki. Ez a fordulat csak arra utalhat, hogy a szerződés érvényessé nyilvánítása a szerződés kikényszeríthetőségének a feltétele, de semmiképpen sem jelentheti azt, hogy a szerződés megkötésétől az érvényessé nyilvánítás kimondásáig terjedő időszakban (és természetesen azt követően is) ne lehetne szó a szerződés megszegéséről. Mivel az érvényessé nyilvánítás a szerződés érvénytelenségét a megkötésére visszamenőleges hatállyal orvosolja, a szerződést az érvényessé nyilvánítás alapján a megkötésétől kezdve kell érvényesnek tekinteni. Így a szerződés megszegését jelenti bármely abból fakadó kötelezettség szerződésszerű teljesítésének elmaradása, függetlenül attól, hogy az az érvényessé nyilvánítást megelőzően vagy azt követően valósul-e meg.

6:111. § [A szerződés érvényessé válása a felek akaratából]

- (1) A szerződés a megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé válik, ha az érvénytelenségi okot a felek utólag kiküszöbölik, vagy annak más okból való megszűnése esetén a szerződési akaratukat megerősítik.**
- (2) Az érvénytelen szerződés érvényessé válása esetén a szerződő felek úgy kötelesek egymásnak teljesíteni és az érvényessé válást követő szerződésszegésért úgy felelnek, mintha a szerződés megkötésétől fogva érvényes lett volna.**
- (3) Ha a felek az érvénytelenségi okot utólag kiküszöbölik, és abban állapotodnak meg, hogy a szerződés a jövőre nézve válik érvényessé, az addigi teljesítéseket az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazásával kell rendezni.**

A Ptk. biztosítja a felek számára azt a lehetőséget, hogy az érvénytelenséget az érvénytelenség okának kiküszöbölésével orvosolják, és így a szerződésüket érvényessé tegyék. Az érvénytelenségi ok kiküszöbölése elsősorban a szerződés módosításával lehetséges. Olyan helyzetekben, amelyekben a fél a jognyilatkozata utólagos megerősítésével megszüntetheti az érvénytelenségi okot [pl. 2:12. § (1) bekezdés, 2:20. § (1) bekezdés, 6:89. § (5) bekezdés], az érvénytelenségi ok megszűnése e jogi tény

(a jognyilatkozat megerősítése) hiányában nem állapítható meg, azonban annak nincsen akadálya, hogy a felek érvénytelenségi okot kiküszöbölő megállapodása egyúttal magába foglalja az érvénytelenségi ok megszűnését eredményező jognyilatkozatot. Az érvénytelenségi ok kiküszöbölése akarathibák esetében a szerződés utólagos megerősítését feltételezi [6:89. § (5) bekezdés], tilos (jogszabályba vagy nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző, jogszabály megkerülésére irányuló szerződések) és a szerződési egyensúly hiánya miatt érvénytelenséget eredményező érvénytelenségi okok esetében pedig azt, hogy a szerződés módosításával a felek összhangba hozzák a szerződést a jogszabályi és társadalmi elvárásokkal. Alaki hiba miatt érvénytelen szerződést a felek a jogszabály által érvényességi feltételként meghatározott írásba foglalással tehetnek érvényessé. Ha az érvénytelenségi ok a szerződés megkötése után megszűnik, a felek a szerződést annak megerősítésével tehetik érvényessé.

Az érvénytelenségi ok kiküszöbölése, illetőleg a szerződésnek az érvénytelenségi ok megszűnése okán való megerősítése – a bírósági érvényessé nyilvánításhoz hasonlóan – ebben az esetben is a szerződés megkötésére visszamenőleges hatályú. A felek jogait és kötelezettségeit ezért úgy kell tekinteni, mintha a szerződés már eredetileg is érvényesen jött volna létre. A Ptk. szövege „az érvényessé válást követő szerződésszegésért” való felelősséget mondja ki. Ez a fordulat csak arra utalhat, hogy a szerződés érvényessé válása a szerződés kikényszeríthetőségének a feltétele, de semmiképpen sem jelentheti azt, hogy a szerződés megkötésétől az érvényessé válásig terjedő időszakban (és természetesen azt követően is) ne lehetne szó a szerződés megszegéséről. Mivel az érvényessé válás a szerződés érvénytelenségét a megkötésére visszamenőleges hatállyal orvosolja, a szerződést az érvényessé válás alapján a megkötésétől kezdve kell érvényesnek tekinteni. Így a szerződés megszegését jelenti bármely abból fakadó kötelezettség szerződésszerű teljesítésének elmaradása, függetlenül attól, hogy az érvényessé válást megelőzően vagy azt követően valósul-e meg.

A Ptk. biztosítja a felek számára azt a lehetőséget, hogy a szerződésüket csak a jövőre nézve tegyék érvényessé. Ha a felek ezzel a lehetőséggel élnek, az eredetileg érvénytelen szerződés folyamatosságát úgy tartják fenn, hogy a konvalidálásig nyújtott szolgáltatásokat egymással szemben az érvénytelenség szabályai szerint restitúálják, illetőleg számolják el, és szerződésüket csak a jövőre nézve lehet érvényesnek tekinteni. Ebben az esetben a feleket a szerződés tartalma szerinti jogok és kötelezettségek csak a konvalidálás időpontjától illetik meg, illetőleg terhelik.

6:112. §

[Eredeti állapot helyreállítása]

- (1) Érvénytelen szerződés esetén bármelyik fél kérheti a nyújtott szolgáltatás természetbeni visszatérítését, ha maga is természetben visszatéríti a számára nyújtott szolgáltatást. A visszatérítési kötelezettség az elévülési vagy az elbirtoklási idő elteltétől függetlenül terheli az eredeti állapot helyreállítását kérő felet.**
- (2) Az eredeti állapot helyreállítása során gondoskodni kell a szolgáltatások eredeti értékegyensúlyának fenntartásáról.**

Érvénytelen szerződés esetében a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet kell visszaállítani (eredeti állapot helyreállítása). A szerződéskötés előtti helyzet visszaállítása azt jelenti, hogy mindegyik fél köteles kiadni mindazt, amihez az érvénytelen szerződés alapján jutott. Az eredeti állapot helyreállítása körében mindegyik fél a kapott szolgáltatás vagy más vagyoni előny természetben való visszatérítésére köteles. A szerződéskötés előtti helyzet visszaállítása jellemzően dologszolgáltatás, ahhoz hasonló természetű

szolgáltatás (pl. forgalomképes jog vagy követelés átruházása) vagy pénzszolgáltatás esetén lehetséges. Ha valamelyik fél pénzt szolgáltatott, neki a kifizetéstől számított kamatával együtt kell visszakapnia az általa szolgáltatott összeget. A kamat azért jár, mert az érvénytelen szerződés alapján teljesített szolgáltatás visszakövetelése már a teljesítés időpontjától esedékessé válik, tehát a visszaadásra köteles fél ettől kezdve késedelemben van. A visszatérített dologszolgáltatás után használati díjfizetési kötelezettségeket a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint, a járulékos igények körében kell rendezni. A nyújtott szolgáltatás természetbeni visszatérítését a fél akkor követelheti, ha maga is természetben vissza tudja adni az általa kapott szolgáltatást. A szerződéskötést megelőző állapot csak addig állítható helyre, amíg a nyújtott szolgáltatások megvannak, és eredeti formájukban visszaadhatók. Ha a szolgáltatás a jellege folytán vagy utóbb bekövetkező okból nem adható vissza (irreverzibilitás), az eredeti állapot helyreállítására nincs lehetőség, és – ha a szerződést a felek vagy a bíróság nem konvalidálták – az alaptalan gazdagodás visszatérítésének a következményét kell alkalmazni. Az eredeti állapot helyreállítása nem lehetséges, ha a dolog megsemmisült, azt felélték, elhasználták, átalakították (5:65. §), vagy dologegyesülés, illetőleg vegyülés (5:66. §) következtében alkotórészévé vált másik dolognak. Az eredeti állapot helyreállítása nem lehetséges akkor sem, ha harmadik személynek keletkezett a szolgáltatás tárgyán olyan korlátolt dologi joga (például a dolgot zálogjoggal, használati vagy haszonélvezeti joggal, dologi hatályú elővásárlási, vételi, visszavásárlási joggal vagy elidegenítési és terhelési tilalommal terhelték meg), amely a jóhiszemű jogszerzőnek biztosított védelem miatt nem törölhető. Hasonló a helyzet akkor is, ha az eredeti állapot helyreállítása következtében a fél tehermentes ingatlant kapna vissza és ezzel a dolgot terhelő jog (pl. végrehajtási jog) jogosultja elvesztené a szerződéskötést megelőzően a dologra szerzett jogát (BH2012.93.). Kizárt továbbá az eredeti állapot helyreállítása, ha valamelyik visszatérítendő szolgáltatás nem dologszolgáltatás, hanem helyállási kötelezettség, használat biztosítása, meghatározott magatartástól való tartózkodás vagy tűrés volt.

Ha a szerződés érvénytelen, annak alapján tulajdonjog nem szállhat át, következésképp a szolgáltatást a szerződés alapján nyújtó és azt visszakövetelő fél követelése a tartalmát tekintve tulajdoni igény lehet akkor is, ha a szerződés érvénytelenségének jogkövetkezményeit a Ptk. nem a dologi és kötelmi igények közötti különbségtétel mentén, hanem önálló, szerződési jogi jogkövetkezmények keretében rendezi. Amennyiben a szolgáltatás visszakövetelése tulajdonjog tárgyának a kiadásáról szól, a visszakövetelés tulajdoni igény érvényesítését jelenti (5:36. §), mert a szerződés érvénytelensége folytán hiányzik a tulajdonjog megszerzésének a jogcíme, így az érvénytelen szerződés alapján birtokló fél jogalap nélküli birtokos. A tulajdoni igény nem esik elévülés alá, ha azonban a szolgáltatást kapó fél (vagy valaki más) a dolog tulajdonjogát elbirtoklással vagy más szerzésmóddal az átruházáshoz szükséges jogcím hiányában is megszerezte, a dolog kiadására nem köteles. Ebben az esetben az eredeti állapot helyreállítása nem lehetséges.

Ha a visszakövetelt szolgáltatás pénz, a pénzkövetelés elévülésének keretei között érvényesíthető ez a követelés. Ha azonban a fél dologszolgáltatást követel vissza, miközben maga pénzszolgáltatást kell, hogy visszatérítsen, a pénzszolgáltatás visszatérítésére irányuló kötelezettségére az elévülés szabályai nem vonatkoznak. Hasonlóképpen, ha a fél olyan dologszolgáltatást követel vissza az eredeti állapot helyreállítása körében, amelyre nézve az elbirtoklási idő még nem telt el, miközben maga olyan dologszolgáltatást kell, hogy visszatérítsen, amelynek tulajdonjogát elbirtoklással már megszerezte, az elbirtoklásra nem hivatkozhat a visszatérítési kötelezettsége alóli mentesülés érdekében.

Ha az eredeti állapot helyreállítása körében visszakövetelt szolgáltatás tárgya ingatlan, az ingatlanra érvényesített tulajdoni igény az érvénytelen szerződés alapján szerző fél tulajdonjogának (vagy más, az ingatlanon az érvénytelen szerződéssel alapított, bejegyzett jogának) az ingatlan-nyilvántartásból való törlése iránti keresetet jelenti. A törlési pert azonban csak az 5:187. §-ában meghatározott időbeli korlátok között lehet megindítani. Ha a törlési per megindítására az 5:187. §-ában meghatározott határidők eltelték, az eredeti állapot nem állítható helyre. Az érvénytelenségi per akkor minősül egyben törlési pernek is, ha azt az ingatlan-nyilvántartási szabályok szerint törlési kereset előterjesztésére jogosult személy indítja. Ebből következően a nyilvántartott jogának sérelmét állító fél által a közvetlen jogszerzővel szemben a szerződéskötés előtt fennállt helyzet visszaállítása iránt indított érvénytelenségi per egyben törlési per is. Az érvénytelen szerződés alapján az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jog törlését a bíróság csak az ingatlan-nyilvántartásra vonatkozó rendelkezéseknek a korlátai között rendelheti el. A közvetlenül szerződő felek egymás közötti viszonyában a szerződéskötés előtt fennállt helyzet visszaállítása során az ingatlan-nyilvántartás szabályai nem korlátozzák az érvénytelenség jogkövetkezményeinek a levonását. Ilyen esetben az érvénytelenségi per és a törlési per között a perindítási határidő tekintetében nincs különbség. A közvetlenül szerződő felek egymás közötti viszonyában az érvénytelen szerződés alapján bejegyzett tulajdonjog (vagy más jog) törlésére törlési per indítására nem jogosult személyek által kizárólag kötelmi jogi alapon indított érvénytelenségi perben is sor kerülhet. Az érvénytelen bejegyzésen alapuló további bejegyzés a jogszerző jóhiszeműsége esetén az ingatlan-nyilvántartásból akkor törölhető, ha a törlési per indítására jogosult személy a pert a hároméves jogvesztő (5:187. §) határidőn belül a további jogszerzővel szemben is megindította. E határidő eltelte után indított perben a jóhiszemű további jogszerző jogának a törlését az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége kizárja. Az érvénytelenségi és a törlési per kapcsolatáról szóló 3/2010. PK vélemény tartalmi megállapításai a Ptk. alkalmazása során is irányadók.

A szerződéskötés előtt fennállott helyzet visszaállítása során nincs jelentősége a felek jó- vagy rosszhiszeműségének. A jó- vagy rosszhiszemű magatartás a visszatérítési kötelezettséget nem súlyosbíthatja, és is nem csökkentheti egyik fél oldalán sem. Ha a szerződéskötés teljesítését megelőző állapot helyreállítása a szerződés alapján nyújtott szolgáltatások kölcsönös visszatérítésével nem lehetséges, a visszajáró szolgáltatások pénzbeli egyenértékének a megtérítésére az eredeti állapot helyreállítása körében nincs lehetőség. Ilyen helyzetben az eredeti állapot helyreállítása következményként nem alkalmazható, és a szolgáltatások értékének pénzbeli megtérítésére az alaptalan gazdagodás pénzbeli megtérítése körében (6:113. §) van mód. Ugyanez a helyzet akkor is, ha a bíróság megítélése szerint az eredeti állapot helyreállítása lehetséges ugyan, de valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti.

Az eredeti állapot helyreállítására akkor is sor kerül, ha a saját szolgáltatását az egyik fél visszaköveteli, de a másik fél a saját szolgáltatásának a visszakövetelésére nem terjesztett elő viszontkeresetet.

Az eredeti állapot helyreállítása gyakran járhat a szolgáltatások eredeti értékegyensúlyának a torzulásával. Ilyen helyzet jellemzően az, ha a visszatérítendő szolgáltatások értéke vagy használhatósága a teljesítést követően eltérő mértékben változott. Akkor is ezzel kell számolni, ha a pénz visszafizetése után járó kamat és a dologszolgáltatás használatának értéke eltér egymástól. A szabályozás nem támogatja azt, hogy ilyen helyzetben az eredeti állapot helyreállítása következtében valamelyik fél a másik rovására jusson előnyhöz vagy szenvedjen el a másik félhez képest vagyoni hátrányt. Az eredeti értékegyensúly torzulásának korrekciója elsősorban a 6:115. §

rendelkezéseinek alkalmazásával valósítható meg. Ha ez a korrekció a 6:115. § rendelkezéseinek az alapján nem lehetséges, a felek egymással szembeni követeléseit az alaptalan gazdagodásra vonatkozó szabályok szerint kell rendezni (6:113. §).

6:113. § [Az alaptalan gazdagodás pénzbeli megtérítése]

- (1) Ha a szerződés nem nyilvánítható érvényessé, és a szerződéskötés előtt fennállt helyzetben nem lehet visszaállítani, a bíróság elrendeli az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbeli megtérítését. Ezt a jogkövetkezményt alkalmazhatja a bíróság abban az esetben is, ha az eredeti állapot helyreállítása valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti.**
- (2) A fél nem köteles az ellenszolgáltatás nélküli szolgáltatás ellenértékének pénzbeli megtérítésére, ha bizonyítja, hogy a neki teljesített szolgáltatást visszatéríteni olyan okból nem tudja, amelyért a másik fél felelős. Ha a fél a szolgáltatás ellenértékét megfizette, kérheti annak visszatérítését akkor is, ha ő maga a számára teljesített szolgáltatást visszatéríteni nem tudja, és bizonyítja, hogy ennek oka olyan körülményre vezethető vissza, amelyért a másik fél felelős.**
- (3) Uzsorás szerződés esetén a bíróság egészben vagy részben elengedheti a visszatérítést, ha az a sérelmet szenvedő felet részletfizetés engedélyezése esetén is súlyos helyzetbe hozná; a sérelmet okozó fél a kapott szolgáltatásból az aránytalan előnynek megfelelő részt a sérelmet szenvedő félnek köteles visszatéríteni.**

1. A pénzbeli megtérítés mint érvénytelenségi jogkövetkezmény

Az érvénytelenség következményeinek a levonásánál a bíróságnak gondoskodnia kell az eredetileg egyenértékű szolgáltatások értékegyensúlyának a fenntartásáról, meg kell akadályoznia bármelyik fél jogalap nélküli gazdagodását. Az érvénytelen szerződés alapján nyújtott szolgáltatás értékének pénzbeli megtérítésére akkor kerül sor, ha az érvénytelenség más következménye nem alkalmazható, azaz ha az érvénytelenségi okot a felek nem orvosolták, a bíróság a szerződést nem nyilvánította érvényessé, és az eredeti állapot helyreállítása természetben nem lehetséges, vagy lehetséges ugyan, de az valamelyik félnek jogi szempontból releváns és lényeges érdekét sértené. Ez a következmény alkalmazandó akkor is, ha a fél lényeges és jogi szempontból releváns érdekét azért sérti az eredeti állapot helyreállítása, mert a kölcsönösen nyújtott szolgáltatások értéke jelentős mértékben megváltozott, és a különbség az eredeti állapot helyreállítása körében a 6:115. § szabályainak az alkalmazásával sem egyenlíthető ki.

Az érvénytelen szerződés alapján teljesített szolgáltatás értékének a megtérítése a gazdagodás megtérítésének a kötelezettségét jelenti, azonban olyan *lex specialis*-nak minősülő rendelkezés alapján, amelyre a jogalap nélküli gazdagodás szabályai (6:579–582. §-ok) a közös gyökerek ellenére nem alkalmazandók. A természetbeni helyreállítás csak akkor lehetséges, ha a teljesített szolgáltatások visszaadhatók. Ha a teljesített szolgáltatás akár a természeténél fogva, akár a szerződéskötést követően bekövetkezett körülmények folytán nem állítható helyre (irreverzibilis), az értékének a visszatérítésére kell a szolgáltatást kapó felet kötelezni. Ez a kötelezettség a felet akkor is terheli, ha a gazdagodástól neki fel nem róható okból esett el, vagy ha a szerződés érvénytelenségét nem ismerte fel.

Az egyik, jellemzően az eredeti állapot helyreállítása körében nem visszaállítható szolgáltatás a használat. Ha a szolgáltatás dolog használatának a biztosításában állt,

a használat értéke az, amelyet az alaptalan gazdagodás körében meg kell téríteni. Az a fél, aki ingatlan visszaadására köteles, általában a szokásos bérnek – haszonbérnek – megfelelő összeget tartozik megfizetni a birtoklás időtartamára. Egyéb vagyontárgy birtoklásáért a bírói gyakorlat szerint az eset körülményeinek megfelelő használati díjat kell elszámolni, amelynek normatív alapja valójában a jogalap nélküli gazdagodás lenne. A bírói gyakorlatban azonban ez a jogszabályi alap – annak kritériumrendszerével együtt – erősen háttérbe szorult, a használati díjat általában jogszabályi alap nélkül állapítják meg, gyakran figyelmen kívül hagyva azt, hogy a használat vagy annak lehetősége járt-e a használó gazdagodásával (és ha igen, akkor mekkorával), vagy a használat lehetőségének hiánya okozott-e a szolgáltatás visszakövetelésére jogosult személynek kárt (és ha igen, akkor mekkorát).

Abban az esetben, ha a felek az érvénytelen szerződés alapján kölcsönösen szolgáltatásokat nyújtottak egymásnak, az egymással szemben támasztott alaptalan gazdagodási követeléseket el kell számolni a felek között, a bíróság ugyanis csak az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének a pénzbeli megtérítését rendeli el. Az elszámolásra ezért akkor is sor kerül, ha az alaptalan gazdagodás visszatérítését csak az egyik fél kéri, de az alperes fél beszámítási kifogást vagy viszontkeresetet a saját szolgáltatásának az elszámolása, illetőleg visszakövetelése érdekében nem terjesztett elő.

Az alaptalan gazdagodásra vonatkozó szabályok szerint kell elszámolni a felek között akkor is, ha az érvénytelen szerződés alapján kölcsönösen nyújtottak egymásnak szolgáltatásokat, és bár az egyikük szolgáltatása természetben visszaadható, a másik fél a természetben való visszaadásra nem képes. Ilyen helyzetben a dologszolgáltatást (ideértve az ingatlanra vonatkozó tulajdoni igény érvényesítését szolgáló törlési keresetet is) visszakövetelő fél, ha a saját szolgáltatását természetben visszaadni nem tudja, alaptalan gazdagodásként köteles elszámolásra bocsátani az általa kapott (de nem restituálható) szolgáltatás értékét.

2. A kölcsönös megtérítési kötelezettség alóli kivételek

Ahogy a felek jó- vagy rosszhiszeműségének az eredeti állapot helyreállítására irányuló kötelezettség szempontjából nincs jelentősége, nincs jelentősége az alaptalan gazdagodás visszatérítése körében sem. A felet csak az mentesíti az ellenszolgáltatás nélküli szolgáltatás ellenértékének pénzbeni megtérítése alól, ha a részére teljesített szolgáltatást visszatéríteni olyan okból nem tudja, amelyért a másik fél felelős. Ebben a tekintetben a bizonyítási kötelezettség azon a félen nyugszik, aki a szolgáltatás értékének megtérítése iránti kötelezettség alól a másik fél magatartására hivatkozva mentesülni szeretne. Ezzel összhangban, a szolgáltatás értékének a visszakövetelésére irányuló jogát a fél nem veszti el akkor, ha a számára teljesített szolgáltatást visszatéríteni olyan okból nem tudja, amelyért a másik fél felelős. E tekintetben a bizonyítási kötelezettség őt terheli.

3. Uzsora esetére vonatkozó különös szabályok

Az uzsora megállapításának az alapja a sérelmet szenvedett fél helyzetének a kihasználása, sajátossága azonban a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közötti értékarányosság meg nem engedett különbsége. A helyzet, amelyet az uzsorás szerződést kötő fél kihasznál, lehet a sérelmet szenvedett fél szorult anyagi helyzete is. Ilyen esetben

a sérelmet szenvedett fél számára a kapott szolgáltatás visszatérítése súlyos terhet jelenthet, miközben a jog preventív hatását a visszatérítési kötelezettség csökkenti, mert a késedelmi kamatokban maximalizálja a sérelmet okozó fél által a másik fél helyzetének a tiltott kihasználásával járó kockázatot. Ezért a szabályozás lehetővé teszi a sérelmet szenvedett fél részleges mentesítését a részére nyújtott szolgáltatás visszatérítésének kötelezettsége alól. A másik oldalon, a sérelmet okozó fél visszatérítési kötelezettsége az aránytalan előny visszaszolgáltatására terjed ki.

6:114. § [Részleges érvénytelenség]

- (1) Ha az érvénytelenségi ok a szerződés meghatározott részét érinti, az érvénytelenség jogkövetkezményeit a szerződésnek erre a részére kell alkalmazni. A szerződés részbeni érvénytelensége esetén az egész szerződés akkor dől meg, ha feltehető, hogy a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg.**
- (2) Fogyasztói szerződés részbeni érvénytelenség esetén csak akkor dől meg, ha a szerződés az érvénytelen rész nélkül nem teljesíthető.**

1. A részleges érvénytelenség főszabálya

A polgári jog szükségszerűen igényel normát arra, hogy abban az esetben, ha az érvénytelenségi ok a szerződésnek csak egy részét érinti, az mennyiben hat ki a szerződés egészére, azaz a szerződésnek az érvénytelenségi okkal nem érintett tartalmára. Abban az esetben, ha a szerződés tartalmának csak egy részét érinti a jog által megakadályozott kikényszeríthetőség, és a felek a szerződést a jog által érvénytelennek minősített rész nélkül is egyébként változatlan tartalommal kötötték volna meg, nincs ok az ügylet megengedett tartalmától a kikényszeríthetőség megtagadásának. A jog által elérni kívánt cél ezekben a helyzetekben is megvalósul, semmilyen jogpolitikai indok nem szól amellett, hogy a szerződés megengedett tartalmától a jog a kikényszeríthetőséget megtagadja.

Problémát okoz azonban, hogy utólag nem lehetséges annak teljes bizonyossággal való meghatározása, hogy a felek a szerződést az érvénytelennek tekintett rész nélkül is megkötötték volna-e. A felek tudattartalmának és szándékának a meghatározása egy korábbi időpontban a jog számára bizonyítás útján általában nem lehetséges. Vannak olyan helyzetek, amikor a felek maguk a szerződésben rendelkeznek arról, hogy a szerződés egy részének érvénytelensége érinti-e a szerződés érvénytelenséggel nem érintett részének kikényszeríthetőségét. Ilyen esetekben nincs ok arra, hogy a bíróság ezt a szerződés értelmezése során ne vegye figyelembe, és a szerződés részleges érvénytelenségét állapítsa meg, ha az érvénytelenségi ok a szerződésnek ezt a rendelkezését nem érinti. A jogszabályi tilalmak és kötelező erővel a szerződés tartalmává váló, eltérést nem engedő jogszabályok mögött általában jól meghatározható jogpolitikai célok húzódnak meg. A jogalkotó célja ezekkel a normákkal az, hogy a jogrend alapvető értékei ne sérüljenek azzal, hogy kikényszeríthetővé válnak a társadalmi értékeléssel össze nem egyeztethető megállapodások, de nem több. A szerződés teljes érvénytelensége ennek figyelmen kívül hagyása esetén azt eredményezné, hogy a fél olyan alkuól is szabadulhat, amelytől a jogrend a kikényszerítést egyébként nem tagadja meg.

A szerződés részleges érvénytelenségét komplex kérdésként kell kezelni. A szerződés egy részének érvénytelensége esetére a részleges érvénytelenség a főszabály. Annak megállapítása során, hogy a szerződést a felek az érvénytelen rész nélkül nem kötötték

volna meg, elsősorban a felek érdekét kell vizsgálni, azaz akkor dől csak meg a szerződés egésze, ha az érvénytelen részhez fűződő joghatás bekövetkezte olyan lényeges a felek számára, hogy annak elmaradása esetén a szerződés létrejötte, illetve fennmaradása nem áll érdekükben. A szerződés részbeni érvénytelensége esetén így az érvénytelenség jogkövetkezményei csak az érvénytelen kikötésre vonatkozóan állnak be. Abban az esetben, ha az érvénytelenségi ok a szerződésnek csak egy részét érinti, azt a kérdést, hogy a szerződést teljes egészében, vagy csak az érvénytelenségi okkal érintett részében kell-e érvénytelennek tekinteni, a következő szempontok alapján kell eldönteni.

Fogyasztóval kötött szerződés esetében a 6:114. § (2) bekezdésben foglalt speciális szabály alapján csak azt kell megvizsgálni, hogy a szerződés az érvénytelen rész nélkül teljesíthető-e vagy sem. Ha a szerződés az érvénytelen rész nélkül is teljesíthető, a szerződés érvénytelensége az érvénytelenségi okkal érintett részre korlátozódik, és a szerződés érvénytelenségi okkal nem érintett részét érvényesnek kell tekinteni. Így fogyasztóval kötött szerződések esetében akkor, ha a szerződés az érvénytelen rész nélkül teljesíthető, a szerződés érvénytelenségének a részlegességét kell megállapítani, függetlenül attól, hogy az érvénytelenségi okkal érintett rész elmaradása esetén a szerződés létrejötte, illetve fennmaradása a felek érdekében áll-e. Nem fogyasztói szerződés esetén az érvénytelenségi okot eredményező tilalom célját kell megvizsgálni, továbbá azt, hogy az érvénytelenségi okkal érintett rész elmaradása esetén a szerződés létrejötte, illetve fennmaradása a felek érdekében áll-e. Ennek kapcsán azonban nem lehet csak az egyik fél pozícióját és érdekeit vizsgálni, hanem a felek érdekeit együttesen kell értékelni és figyelembe venni. Önmagában az, hogy az egyik fél az érvénytelen kikötés nélkül nem kötötte volna meg a szerződést, nem adhat alapot a szerződés teljes érvénytelenségének a megállapítására.

Ha a szerződés csak részben érvénytelen, az érvénytelenség következményeit az érvénytelen részre kell alkalmazni, amely – amennyiben ennek jogi feltételei egyébként fennállnak – magában foglalhatja az érvénytelenségi ok kiküszöbölését is a szerződés érvénytelen részének bíróság általi módosításával, amelyet a Ptk. az eredeti állapot helyreállításával egyenrangú következménynek tekint. Ebből a szempontból is irányadó az EU bíróságnak a *Banco Espanol* és a *Kásler* ügyekben megfogalmazott gyakorlata, amely szerint a nemzeti bíróságoknak nincs lehetőségük a szerződési feltétel tisztességtelen jellegének megállapítása esetén a szerződési feltételek módosítására vagy kiegészítésére, azonban ha a szolgáltató és a fogyasztó között létrejött szerződés a tisztességtelen feltétel elhagyása esetén nem teljesíthető, a nemzeti bíróság a tisztességtelen feltételnek a nemzeti jog valamely diszpozitív rendelkezésével való helyettesítése révén az e feltétel érvénytelenségét orvosolhatja (C-618/10. számú *Banco Español de Crédito SA vs Joaquín Calderón Camino*, C-26/13. sz., *Kásler Árpád és társa vs OTP Jelzálogbank Zrt.*).

2. Részleges érvénytelenség fogyasztói szerződésben

A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló közösségi szintű normák olyan szabályozás kialakítását követeli meg a tagállamoktól, amely alapján a fogyasztót nem kötik a professzionális szerződéses partnere által egyoldalúan kialakított tisztességtelen szerződési feltételek, a szerződés ugyanakkor e feltételek nélkül továbbra is fennmarad, ha részbeni érvénytelenség miatt nem dől meg. Az uniós szabályozás csak a fogyasztókkal kötött szerződések kikötéseire vonatkozik, azonban nem csupán az általános szerződési feltételekre, hanem valamennyi egyoldalúan kialakított, akár egyedi kikötésre alkalmazást nyer. A Ptk. szabályai az érvénytelenség részlegességének vagy teljességének tesztjét fogyasztói szerződések esetében egy speciális

rendelkezéssel leegyszerűsítik. Fogyasztói szerződések esetében ugyanis nem a jogszabályi tilalom célja vagy a szerződéses tartalom észszerűségének objektív megítélése a kiindulópont, hanem a szerződés teljesíthetősége. Ezért fogyasztói szerződések esetében a szerződés részbeni érvénytelenség esetén csak akkor dől meg, ha a szerződés az érvénytelen rész nélkül nem teljesíthető.

6:115. § [Járvékos igények érvénytelen szerződés esetén]

- (1) A felek az eredeti állapot helyreállításával nem orvosolt hasznok és kamatok kiegyenlítésére a jogalap nélküli birtoklás szabályai szerint kötelesek. Az a fél, aki a maga szolgáltatását nem teljesítette, vagy ingyenesen jutott a szolgáltatáshoz, a hasznokat vagy a kamatokat a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint köteles a másik félnek megtéríteni.**
- (2) Az érvénytelen szerződés megkötésével a másik félnek okozott károkat a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint kell megtéríteni. Ha a szerződés érvénytelenségét okozó fél magatartását kimenti, a másik félnek a szerződéskötésből eredő kárát köteles megtéríteni.**
- (3) Az érvénytelen szerződés fennálltában jóhiszeműen bízó harmadik személy a szerződés megkötéséből eredő kárának megtérítését követelheti attól a szerződő féltől, akinek a magatartása az érvénytelenséget okozta. A kártérítési kötelezettség a szerződő feleket egyenlő arányban terheli, ha az érvénytelenséget együtt okozták.**
- (4) Az a szerződő fél, aki a jóhiszemű harmadik személlyel szemben felróhatóan járt el, teljes kártérítéssel tartozik, függetlenül attól, hogy kinek a magatartása okozta az érvénytelenséget.**

Az érvénytelenség elsődleges következménye az, hogy a szerződéshez joghatás nem fűződik, abból jogok és kötelezettségek nem fakadnak. Ha a szerződésre tekintettel a felek (de legalábbis az egyikük) egymásnak szolgáltatásokat nyújtottak, az érvénytelenség következményeinek a konzekvens levonása olyan helyzet teremtését jelenti, mintha a felek ezeket a szolgáltatásokat egyáltalán nem nyújtották volna egymásnak. Ennek elsődleges módja az eredeti állapot helyreállítása (6:112. §), másodlagos megoldása pedig az elszámolás a felek között az alaptalan gazdagodás visszatérítésével (6:113. §). Az érvénytelenség következményeinek a szabályozása során a szabályozás célja az eredetileg egyenértékű szolgáltatások értékegyensúlyának a fenntartása, és bármelyik fél jogalap nélküli gazdagodásának megakadályozása. A Ptk. szabályai feltételezik, hogy az alaptalan gazdagodás körében való elszámolás alkalmas a felek közötti viszonyok rendezésére, ezért a járvékos igények érvényesíthetőségét az eredeti állapot helyreállításához kapcsolt kiegészítő rendszerként fogalmazzák meg. Nincs akadálya azonban annak, hogy a kártérítési felelősség (6:518–534. §-ok) és a jogalap nélküli gazdagodás (6:579–582. §-ok) általános szabályai szerint a felek egymással szemben abban az esetben is további igényeket érvényesítsenek, amennyiben az alaptalan gazdagodással való elszámolás után is maradnak követeléseik.

Az eredeti állapot helyreállításával nem restitált hasznoknak és kamatoknak a kiadására (megfizetésére) a felek a jogalap nélküli birtoklás szabályai szerint kötelesek. A jogalap nélküli birtoklás szabályai feltétlen kiadási kötelezettséget írnak elő [5:9. § (1) bekezdés], azzal, hogy a jogalap nélküli birtokos a dolog kiadását addig tagadhatja meg, amíg a birtoklással kapcsolatosan őt megillető igényeket ki nem elégítik. Nem tagadhatja meg azonban a dolog kiadását az, aki a dolgot bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton szerezte meg [5:9. § (2) bekezdés].

A fél által az érvénytelen szerződés alapján kapott szolgáltatás tárgyának a birtoklásához a szolgáltatást kapó félnek a szolgáltatást nyújtó féllel szemben jogosultsága – a szerződéshez fűződő joghatások megtagadása következtében – nincsen. Ez nemcsak a szolgáltatás és hasznai kiadásának a kötelezettségével jár, de azt is jelenti, hogy a szolgáltatást kapó fél a saját döntése alapján más dolgot tartja magánál. Ebből következik, hogy jogállására a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell alkalmazni [5:9. § (3) bekezdés]. Ha a szolgáltatást kapó fél a szolgáltatást nyújtó fél számára szolgáltatást nem teljesített, vagy a szolgáltatást ingyenes szerződés alapján kapta, a hasznok és kamatok kiadására nem a jogalap nélküli birtoklás, hanem a jogalap nélküli gazdagodás (6:579–582. §-ok) szabályai szerint köteles. A kamat, illetve a használati díj az eredeti állapot helyreállítása körén kívül eső olyan járulékos igények, amelyek a visszatérítendő pénz-, illetve dologszolgáltatás adott időtartamon keresztül történt birtoklásán és használatán mint többlettényállási elemek alapulnak.

A szerződés érvénytelenségének az oka több érvénytelenségi ok esetében is az egyik fél magatartása. Jellemzően ilyen, ha az egyik fél a másikat megtévesztéssel vagy jogellenes fenyegetéssel veszi rá a szerződés megkötésére, ha a sérelmet szenvedett fél helyzetét kihasználva köt szerződést (uzsora, tisztességtelen általános szerződési feltételek, nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző szerződések esetei, szerződéskötés cselekvőképességében korlátozott személlyel), vagy az érvénytelenséget eredményező tévedést a tájékoztatási kötelezettségének az elmulasztásával okozza. Amennyiben az érvénytelen szerződés megkötése, illetőleg annak alapján szolgáltatás nyújtása olyan károkat okozott a sérelmet szenvedett félnek, amelyeket az eredeti állapot helyreállítása (6:112. §), illetőleg az alaptalan gazdagodás alapján való elszámolás (6:113. §) sem orvosolt, a sérelmet okozó felet – jogellenes magatartásának következményeként – kártérítési felelősség terheli. Ez a kártérítési felelősség szükségképpen szerződésen kívüli kártérítés, hiszen az érvénytelen szerződés megszegése nem lehetséges. Amennyiben a szerződés érvénytelenségét az egyik fél okozza, de magatartása nem volt felróható, felelőssége a sérelmet szenvedett fél szerződéskötéséből eredő költségeinek a megtérítésére korlátozódik.

Az érvénytelen szerződést kötő felek felelőssége olyan harmadik személyek felé, akik a szerződés érvényességében bízva vállaltak kötelezettséget, elsősorban a felróhatóságuk szerint alakul. Az érvénytelen szerződést kötő, a harmadik személlyel szemben felróhatóan eljáró fél a jóhiszemű harmadik személlyel szemben teljes kártérítéssel tartozik akkor is, ha a szerződés érvénytelenségét a másik fél okozta. Ha a fél az érvénytelenséget fel nem róható magatartással okozta, akkor felelőssége a harmadik személy szerződés megkötéséből eredő kárának a megtérítésére korlátozódik, ha pedig az érvénytelenséget a felek együtt okozták, a felelősség egyenlő arányban terheli őket.

VII. CÍM

A SZERZŐDÉS HATÁLYA. HATÁLYTALANSÁG

6:116. § [Feltétel és időhatározás]

- (1) Ha a felek a szerződés hatályának beálltát bizonytalan jövőbeli eseménytől tették függővé, a szerződés hatálya a feltétel bekövetkeztével áll be.
- (2) Ha a felek a szerződés hatályának megszűntét bizonytalan jövőbeli eseménytől tették függővé, a feltétel bekövetkeztével a szerződés hatályát veszti.
- (3) A feltételre vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell arra az esetre is, ha a felek a szerződés hatályának beálltát vagy megszűntét valamely időponthoz kötötték.

1. A szerződés hatálya

A szerződés hatálya csak már létrejött és érvényes szerződés esetén vizsgálándó [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 151.]. Tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy az érvényesség körében azt vizsgáljuk, hogy a szerződés potenciálisan alkalmas-e a célzott joghatások kiváltására, a hatályosság körében pedig azt, hogy az adott időpontban, az adott személyekkel szemben ki is váltja-e a célzott joghatásokat. Ez azt jelenti, hogy a szerződés hatálya időbeli és személyi síkon is vizsgálándó. Így, ha a szerződés érvényesen létrejön, a szerződés akkor hatályos, ha

- a) egyrészt nincs olyan feltétel vagy körülmény, amely megakadályozná
- b) másrészt fennáll az összes olyan feltétel és körülmény, amely szükséges ahhoz, hogy az adott időpontban, az adott személyekkel szemben kiváltsa a célzott joghatást.

A fentiek alapján megkülönböztetjük az időbeli hatályt és a személyi hatályt (ez utóbbit lásd a 6:120. §-nál).

2. A szerződés időbeli hatálya

Az időbeli hatály vonatkozásában azt vizsgáljuk, hogy egy adott időpontban a szerződés kiváltja-e a célzott joghatásokat. A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan az egész szerződés vonatkozásában közelíti meg a hatályosságot. Ezzel szemben a valóságban egy szerződésnek nem szükségszerűen az összes kikötése lép egyszerre hatályba (vagy veszíti el hatályát). Az egyes kikötések ugyanis gyakran eltérő időpontokban válnak hatályossá, és eltérő időpontokban veszítik el hatályukat. Pl. egy ingatlan-adásvételi szerződés esetén, ha a vevő több vételárrészletet fizet, akkor az egyes vételárrészlet megfizetésére vonatkozó kikötések az idő előrehaladtával egymás után válnak hatályossá, és a vevő teljesítésével egymás után veszítik is el a hatályukat. Ezekben az esetekben részleges hatálybalépésről, illetve a hatály részleges megszűnéséről beszélhetünk. Ezzel kapcsolatban még azt kell megemlíteni, hogy eltérően alakul az időbeli hatály az egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződések (pl. tulajdonátruházó szerződések) és a tartós jogviszonyok (pl. használati szerződések) esetén. Az előbbieknél a szerződésszerű teljesítés esetén az egyes kikötések tulajdonképpen csak egy rövid időpillanatra válnak hatályossá (amikor a teljesítési kötelezettség esedékessé válik), majd a teljesítéssel el is veszítik a hatályukat, hiszen újabb teljesítést a szerződésszerű teljesítés után már nem lehet követelni. Az utóbbiaknál viszont egyes kikötések folyamatosan, huzamos ideig hatályban vannak (pl. az, hogy a bérbeadó köteles a bérlet tárgyát a bérlő használatába adni, és azt a bérlő jogosult használni), más kikötések pedig visszatérően lépnek hatályba, és veszítik el a hatályukat (pl. a bérlő rendszeres díjfizetési kötelezettsége).

A fentiekén túl még azokról a kikötésekről is szólnunk kell, amelyek a szerződés többi kikötése hatályának megszűnése után még akár több évig is hatályban maradhatnak. Ilyenek többek között a versenykorlátozó klauzulák pl. egy tartós közvetítői jogviszony esetén.

3. A felfüggesztő és a bontó feltétel

A Ptk. nem változtat a felfüggesztő és a bontó feltételre vonatkozó szabályozáson. Így felfüggesztő feltételről akkor beszélünk, ha a felek a szerződés hatályának beálltát bizonytalan jövőbeni eseménytől tették függővé. Bontó feltétel esetén pedig a felek a szerződés hatályának megszűntét bizonytalan jövőbeni eseménytől teszik függővé.

A felfüggesztő és a bontó feltételnek így továbbra is csak valamilyen bizonytalan jövőbeli esemény minősülhet. Így a biztosan bekövetkező jövőbeni esemény akkor lehet feltétel, ha legalább a bekövetkezésének az időpontja bizonytalan (pl. valakinek a halála).

Nem teljesen egyértelmű a bírói gyakorlat alapján azoknak a feltételeknek a megítélése, amelyeknek a bekövetkezése valamelyik fél magatartásától (is) függ. Ismert ugyanis olyan döntés, amely csak a felek akaratától független feltételtűzést ismeri el (BH2001.170.). Álláspontunk szerint az tűnik ezen a téren a helyes megközelítésnek, ha azokban az esetekben, amikor a felek megállapodása alapján a feltétel azzal következik be, hogy az egyik fél akaratnyilatkozatot tesz (ez a merőben akaratú feltétel, a *condicio merae voluntatis*), akkor ez valójában nem is feltételtűzés, hanem a későbbi akaratnyilatkozat hozza létre magát a szerződést, vagy bontó feltétel esetén valójában elállásnak vagy felmondásnak minősül (lásd hasonlóan a BDT2013.2993.). Ha pedig potestatív (akaratú) feltételről van szó (tehát a feltétel bekövetkezése az egyik fél cselekményétől függ), akkor itt figyelemmel kell lennie arra, hogy annak bekövetkezése mennyiben függ a fél akaratán kívüli egyéb körülményektől is. Erre tekintettel lehet állást foglalni abban a kérdésben, hogy a feltételtűzés megfelel-e a Ptk. szabályainak, vagy az az egyik fél számára visszaélésre ad lehetőséget, és így a jóhiszeműség és tisztesség elvébe ütközik. Pl. a 6:104. § (2) bekezdésének f) pontja alapján tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, illetve a felek által egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel, amely „a vállalkozás teljesítését olyan feltételtől teszi függővé, amelynek bekövetkezése kizárólag a vállalkozás akaratán múlik, kivéve, ha a fogyasztó jogosult a szerződéstől elállni, vagy azt felmondani”. Ugyanakkor nem látjuk akadályát annak, hogy a felek pl. olyan ajándékozási szerződést kössenek, mely alapján a szerződés csak akkor lép hatályba, ha a megajándékozott házasságot köt.

4. Az érthetetlen, ellentmondó, jogellenes, lehetetlen feltétel

Az 1959-es Ptk. 228. § (3) bekezdése az érthetetlen, ellentmondó, jogellenes vagy lehetetlen feltételt semmisnek minősítette, és ezekre az esetekre a részleges érvénytelenség szabályait rendelte alkalmazni. A Ptk. tulajdonképpen tartalmilag nem változtat ezen annak ellenére, hogy ilyen rendelkezést a feltételre vonatkozó szabályoknál nem tartalmaz.

Ugyanis az érthetetlen és ellentmondó feltétel mint érthetetlen vagy ellentmondó kikötés a 6:107. § (2) bekezdése alapján semmisnek minősül. A jogellenes kikötés pedig a jogszabályba ütköző szerződés (6:95. §) semmissége, ugyanígy a lehetetlen kikötés a lehetetlen szolgáltatás semmissége [6:107. § (1) bekezdés] miatt lesz érvénytelen. A 6:114. § (2) bekezdése alapján továbbra is irányadó ezekre az esetekre a részleges érvénytelenség szabálya, ugyanis, ha az érvénytelenségi ok a szerződés meghatározott részét érinti, az érvénytelenség jogkövetkezményeit a szerződésnek csak erre a részére kell alkalmazni.

A lehetetlen feltétellel kapcsolatban még fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy az nem azonos a feltétel lehetetlenné válásával (tehát ez utóbbi esetben a feltétel

bekövetkezése nem eleve volt lehetetlen, csak később vált azzá). Egyébként, ha a függő feltétel lehetetlenül, a szerződés nem lép hatályba. Ha pedig a bontó feltétel lehetetlenül, az a szerződés hatályát nem érinti (ha már hatályba lépett, akkor hatályos is marad). Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy ha egy szerződés a felek teljesítési kötelezettségére kiható bontó feltételt tartalmaz, akkor, amíg e feltétel bekövetkezésének reális esélye van, addig a szerződés határozott idejű szerződésnek minősül. Így az eltartott haláláig szóló tartási szerződés is határozott idejű szerződés, amelyet rendes felmondással nem lehet megszüntetni. Ha viszont a bontó feltétel lehetetlenülne, akkor onnantól kezdve határozatlan idejűnek tekintendő a szerződés.

5. Időhatározás

A Ptk. a korábbi szabályozással egyezően úgy rendelkezik, hogy az időhatározásra megfelelően alkalmazni kell a feltételre vonatkozó szabályokat. Az időhatározás azt jelenti, hogy a felek a szerződés hatályát egy jövőbeli konkrét időponthoz kötik. Ezt megjelölhetik dátumszerűen (pl. 2020. január elseje), vagy valamilyen biztos eseménnyel (pl. 2020. húsvéthétfeje vagy a 2020-as amerikai elnökválasztás napja).

6:117. § *[Függőben lévő feltétel]*

- (1) Amíg a feltétel bekövetkezése függőben van, egyik fél sem tehet semmit, ami a másik fél jogát a feltétel bekövetkezése vagy megghiúsulása esetére csorbítja vagy megghiúsítja. Ez a szabály harmadik személy jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzett jogát nem érinti.**
- (2) A feltétel bekövetkezésére vagy megghiúsulására nem alapíthat jogot az, aki azt felróhatóan maga idézte elő.**

A Ptk. a függőben lévő feltételre vonatkozó szabályokon nem változtat. E rendelkezésekből az következik, hogy a már érvényesen megkötött szerződés akkor is kötelezi valamilyen formában a feleket, ha az még nem is lépett hatályba. Tulajdonképpen két kötelezettségről van szó: egyrészt a feleknek számolniuk kell azzal, hogy a szerződésük a megkötése után a felfüggesztő feltétel bekövetkezésével hatályba léphet, és készen kell állniuk arra, hogy az alapján majd teljesíteniük kell. Másrészt a felek felróható módon nem befolyásolhatják a feltétel bekövetkezését. Ezek a kötelezettségek értelemszerűen alkalmazandók azokra az esetekre is, amikor nem felfüggesztő, hanem bontó feltételről vagy időhatározásról van szó.

Az első kötelezettségre példaként az az eset említhető, hogy ha egy festmény tulajdonosa köt valakivel a festmény vonatkozásában egy csereszerződést, amely azzal a feltétellel lép hatályba, hogy a másik fél megszerez egy szobrot, amelyet a festményért cserébe ad. Ilyenkor a festmény tulajdonosa addig, amíg ez a feltétel függőben van, nem adhatja el a festményt harmadik személynek. Ezzel kapcsolatban igencsak zavaró a Ptk.-nak az a szabálya, hogy ez a kötelezettsége harmadik személyek jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzett jogát nem érinti. Ugyanis a kötelmi joglogikájából az következik, hogy egy kötelmi megállapodás csak a felek tekintetében keletkeztethet kötelezettségeket és jogosultságokat (lásd a 6:120. §-nál). Ettől az elvtől eltérve azonban a Ptk. fenti szabálya egy feltételtűzést tartalmazó szerződés hatályát annyiban harmadik személyekre is kiterjeszti, hogy ők csak akkor szerezhettek jogot a feltételt tartalmazó szerződésbe ütközően, ha azt egyébként jóhiszeműen és ellenérték fejében szerezték. Tehát abban

az esetben, ha a fenti példában a festmény tulajdonosa meggondolná magát, és a festményt eladná egy harmadik személynek még a csereszerződés hatálybalépését szabályozó feltétel függőben léte alatt, akkor a feltétel későbbi bekövetkezése esetén a szobor tulajdonosa a vevővel szemben nem követelhetné a festmény kiadását, ha egyébként ő jóhiszemű volt (azaz nem tudott és nem is kellett volna tudnia arról, hogy a festmény tulajdonosa már kötött egy csereszerződést a festményre). Máshogy alakul azonban az eset megítélése, ha a festmény tulajdonosa úgy gondolná meg magát, hogy a festményt elajándékozza egy harmadik személynek még a csereszerződés hatálybalépését szabályozó feltétel függőben léte alatt. Vagy olyan személynek adja el, aki nem jóhiszemű, tehát tud vagy tudnia kellene a csereszerződésről. Ilyenkor ugyanis a feltétel későbbi bekövetkezése esetén a szobor tulajdonosa nemcsak a festmény tulajdonosával szemben követelheti a csereszerződés teljesítését, hanem a megajándékozottól vagy a rosszhiszemű vevőtől is követelheti a festmény kiadását. A kötelmi jog logikájából azonban az következne, hogy a szobor tulajdonosa ilyenkor sem léphetne fel a harmadik személlyel szemben, hanem csak a festmény tulajdonosával szemben érvényesíthetné a szerződésszegés jogkövetkezményeit (elsősorban kártérítést követelhetne), hiszen a festmény tulajdonosa értelemszerűen nem tudna szerződésszerűen teljesíteni. A Ptk.-nak ez a szabálya álláspontunk szerint indokolatlanul tér el a kötelmi jog dogmatikájától, mert a feltétel bekövetkezésére váró felet egyéb eszközökkel is lehetne védeni (pl. kötbér kikötése stb.).

A második kötelezettség (a felek felróható módon nem befolyásolhatják a feltétel bekövetkezését) kapcsán azt emeljük ki, hogy önmagában a feltétel bekövetkezésének a befolyásolása nem jelenti e kötelezettség megszegését. Hiszen ahogyan arra a 6:116. §-nál is utaltunk, számos esetben a felek olyan feltételt tűznek, amely egyébként is az egyik fél magatartásától függ. Tehát önmagában olyan magatartás tanúsítása, amely kihat a feltétel bekövetkezésére, még nem lesz felróható. Így csak az adott feltétel tartalma alapján dönthető el, hogy milyen magatartás minősül a feltétel bekövetkezése vagy elmaradása felróható befolyásolásának.

Ha valaki mégis felróhatóan idézi elő a felfüggesztő feltétel bekövetkezését (vagy a bontó feltétel meghíúsulását), nem hivatkozhat arra, hogy a szerződés hatályba lépett (vagy hatályban maradt). Ugyanígy, ha valaki felróhatóan idézi elő a felfüggesztő feltétel meghíúsulását (vagy a bontó feltétel bekövetkeztét), nem hivatkozhat arra, hogy a szerződés nem lépett hatályba (vagy hatályát veszítette).

6:118. § [Beleegyezéstől vagy jóváhagyástól függő szerződés]

- (1) Ha a szerződés hatályosságához jogszabály harmadik személy beleegyezését vagy hatóság jóváhagyását teszi szükségessé, a beleegyezéssel vagy a jóváhagyással a szerződés megkötésének időpontjára visszamenőleg válik hatályossá.**
- (2) A beleegyezésről vagy jóváhagyásról történő nyilatkozattételig, valamint a nyilatkozattételre megszabott határidő leteltéig a felek jogait és kötelezettségeit a függőben lévő feltétel szabályai szerint kell megítélni.**
- (3) A szerződés nem válik hatályossá, ha a harmadik személy a beleegyezést vagy a hatóság a jóváhagyást nem adja meg vagy ha arról a bármelyik fél által a másik féllel közölt megfelelő határidőn belül nem nyilatkozik.**

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz képest megváltoztatja a beleegyezéstől vagy jóváhagyástól függő szerződés dogmatikai megítélését. Az Indokolás a módosítás kapcsán az alábbiakra hivatkozik. „A jogtudomány álláspontját teszi magáévá a Javaslat [a Ptk.] akkor, amikor – a [z 1959-es] Ptk.-tól eltérően – úgy foglal állást, hogy harmadik személy

jogszabály által megkívánt beleegyezésének vagy jogszabály által előírt hatósági jóváhagyásnak a hiánya nem a szerződés létrejöttét, hanem hatályosságát érinti. Egyéb vonatkozásokban a Javaslat [a Ptk.] fenntartja a hatályos jogot: a beleegyezés, illetve a jóváhagyás esetén a szerződés a megkötésének időpontjára visszamenőleg válik hatályossá. Ezen túl a feleknek a függőben lévő beleegyezés, illetve a függőben lévő jóváhagyás ideje alatti jogaira és kötelezettségeire a Javaslat [a Ptk.] megfelelően alkalmazni rendeli a függőben lévő feltétellel kapcsolatos, a [z 1959-es] Ptk.-ban is meglévő szabályokat” (Indokolás 579.).

Tehát a Ptk. alapján a jogszabály által előírt beleegyezés vagy hatósági jóváhagyás már nem a szerződés létrejöttének, hanem a hatályosságának a feltétele. Ez az egyébként helyes dogmatikai módosítás a szabályozás tekintetében nem jár érdemi változással: az ilyen szerződés továbbra is csak akkor válthat ki joghatást, ha megadják a szükséges beleegyezést vagy jóváhagyást.

Megemlítjük, hogy a Ptk. továbbra sem hatályossági, hanem érvényességi kérdésként kezeli azokat az eseteket, amikor a gyám vagy gondnok mint törvényes képviselő jognyilatkozatához a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges (lásd a 6:15. és 6:23. §-nál). Ezt követi a 6:479. § (1) bekezdése is, mely szerint a gyámhatóság jóváhagyása szintén a szerződés érvényességének a feltétele, ha egy életbiztosítás biztosítottja kiskorú, és a szerződést nem a törvényes képviselőt gyakorló szülője köti meg. Az összegbiztosítások körében fordul elő az a különös szabály is, mely szerint a szerződés létrejöttéhez és módosításához a biztosított írásbeli hozzájárulása szükséges, ha a szerződést nem ő köti meg. Ebben az esetben azonban – a megfogalmazás ellenére – szintén a szerződés érvényességi feltétele a biztosított írásbeli hozzájárulása, mert annak elmaradása esetén a Ptk. jogkövetkezményként nem a szerződés létre nem jöttét, hanem annak részleges semmisségét írja elő: ebben az esetben a biztosítási szerződésnek a kedvezményezett kijelölését tartalmazó része semmis, és kedvezményezettnek a biztosítottat vagy örökösét kell tekinteni (lásd a 6:475. §-nál). Éppen a részleges semmisség mint különös jogkövetkezmény az oka annak, hogy összegbiztosítások esetén a biztosított hozzájárulást a Ptk. – az általános szabálytól eltérve – továbbra sem a szerződés hatálya körében kezeli.

Megjegyezzük, hogy ha nem jogszabály írja elő, hanem a felek kötik ki azt, hogy a szerződés harmadik személy beleegyezésével lép hatályba, akkor arra jelen § szabályai nem alkalmazandók, hanem ez az eset a 6:116. szerinti feltételtűzésnek (felfüggesztő feltételnek) minősül [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 155.].

6:119. § [A hatálytalan szerződés joghatása]

- (1) Ha a szerződés hatálya nem állt be, vagy a szerződés hatályát veszítette – ideértve azt az esetet is, ha a szerződéshez a harmadik személy beleegyezése vagy a hatóság jóváhagyása hiányzik, vagy azt megtagadták – a szerződés teljesítése nem követelhető.**
- (2) A hatálytalan szerződés alapján történt teljesítésekre az érvénytelen szerződés jogkövetkezményeit kell megfelelően alkalmazni.**

A hatálytalan szerződés joghatását az 1959-es Ptk. kifejezetten nem rendezte. Ezzel szemben a Ptk. „szerződés hatálytalanságának valamennyi esetére rögzíti azt az általános tételt, hogy – mivel hatálytalan szerződés a felek által célzott joghatásokat nem képes kiváltani – a hatálytalan szerződés alapján teljesítés nem követelhető. Egységes jogkövetkezményként írja elő ezen túl az érvénytelenség jogkövetkezményeire vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazását” (Indokolás 579.). Ez azonban nem jelent érdemi

változást. Azt azonban hangsúlyozzuk, hogy ezek a rendelkezések – azaz, hogy hatálytalan szerződés alapján a teljesítés nem követelhető, valamint, hogy az esetleges teljesítésre az érvénytelen szerződés jogkövetkezményeit kell alkalmazni – csak az időbeli hatálytalanságra irányadóak.

6:120. § [Fedezetelvonó szerződés]

- (1) Az a szerződés, amellyel harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan, ha a szerző fél rosszhiszemű volt, vagy rá nézve a szerződésből ingyenes előny származott.**
- (2) Ha valaki a fedezetelvonó szerződést hozzátartozójával vagy olyan jogi személlyel köti, amelyben többségi befolyással rendelkezik, továbbá, ha jogi személy a tagjával vagy vezető tisztségviselőjével, vagy annak hozzátartozójával köt ilyen szerződést, a rosszhiszeműséget és az ingyenességet vélelmezni kell. Ugyancsak vélelmezni kell a rosszhiszeműséget és az ingyenességet azonos természetes vagy jogi személy befolyása alatt működő jogi személyek egymás közötti szerződéskötése esetén, akkor is, ha közvetlen vagy közvetett többségi befolyás nem áll fenn.**
- (3) A harmadik személy kérelmére a szerző fél a megszerzett vagyontárgyból való kielégítést és a vagyontárgyra vezetett végrehajtást túrni köteles.**
- (4) Ha a szerző fél a fedezetelvonó szerződéssel megszerzett vagyontárgyat rosszhiszeműen átruházta vagy attól rosszhiszeműen elesett, a harmadik személlyel szemben a megszerzett vagyontárgy értékéig helytállni köteles.**
- (5) A fedezetelvonó szerződés szabályait kell alkalmazni akkor is, ha az előny nem a szerződési jognyilatkozatot tevő személynél jelentkezik.**

1. A szerződés személyi hatálya: a relatív hatálytalanság

A kötelmi jog dogmatikájából az következik, hogy a szerződések csak a felekkel szemben váltanak ki joghatást: őket kötelezik és jogosítják, egy szerződés harmadik személyek vonatkozásában még jogosultságot is csak akkor hozhat létre, ha ahhoz a harmadik személy hozzájárul (lásd a 6:136. §-nál). Tehát egy szerződés harmadik személyekre a hozzájárulás hiányában legfeljebb csak annyiban hathat ki, hogy a szerződés teljesítésével megváltoznak egyes dologi jogi jogosultságok (pl. az eladó helyett a vevő lesz az adásvétel tárgyának a tulajdonosa), aminek már harmadik személyekre is van hatása.

Ugyanakkor egyes szerződések a teljesítésük után olyan helyzetet hozhatnak létre, amely harmadik személyek érdekeit vagy jogait is sértheti. A Ptk. ezért kivételes esetekben feljogosítja ezeket a harmadik személyeket arra, hogy a szerződés által kiváltott joghatásokkal szemben maguk is fellépjenek, és a szerződés velük szembeni relatív hatálytalanságára hivatkozhatnak.

Ez a relatív hatálytalanság elnevezés azonban több szempontból is félrevezető:

- a) a szerződés ugyanis egyébként is hatálytalan a harmadik féllel szemben, ő tulajdonképpen a szerződés alapján létrejött dologi jogosultságok ellen léphet fel;
- b) a relatív hatálytalanság alapján fellépő harmadik személy igényérvényesítése eredményeként olyan helyzet áll elő, amelynek megfelelően a szerződés a felekkel szemben sem az eredetileg célzott joghatásokat váltja ki.

A Ptk. tehát számos esetben alkalmazza a relatív hatálytalanság intézményét [pl. fedezetelvonás, dologi hatályú elővásárlási jog megsértése stb., ezek összegyűjtését lásd Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 152.], amikor a felek szerződése következtében olyan helyzet áll elő, amely harmadik személyek jogilag védett érdekét súlyosan sérti, és ezért nem kívánja megengedni azt, hogy a felek által célzott joghatások az eredeti formájukban valósuljanak meg. Ennek a megoldásnak egyébként alternatívája lehetne az, hogyha a harmadik személy – mint akinek a megtámadáshoz jogi érdeke fűződik – megtámadhatná a szerződést a 6:89. § (2) bekezdése alapján. A megtámadási jog azonban számos esetben nem lenne megfelelő eszköz az ilyen helyzetek orvoslására, mert:

a) az érvénytelenség jogkövetkezményei aránytalanok lennének (pl. fedezetelvonás esetén nem indokolt az, hogy a fedezetelvonó szerződés tárgyát a szerző fél ne szerezhesse meg az eredeti állapot helyreállítása következtében, hanem a szerző félnek megmarad arra a lehetősége, hogy a követelés megfizetésével „tehermentesítse” azt, és így megtartsa a vagyontárgyat);

b) az érvénytelenség jogkövetkezményei alkalmatlanok lennének a harmadik felet ért sérelem orvoslására (pl. dologi hatályú elővásárlási jog megsértése esetén sem az érvényessé nyilvánítással, sem az eredeti állapot helyreállításával nem biztosítható az, hogy az elővásárlási jog jogosultja vehesse meg az érintett vagyontárgyat); vagy

c) a harmadik fél jogát sértő szerződés megkötése mellett további feltételeknek is teljesülniük kell ahhoz, hogy azzal szemben felléphessen (pl. dologi hatályú elővásárlási jog megsértése esetén az elővásárlási jog jogosultjának igazolnia kell azt is, hogy kellő fedezettel rendelkezik a vagyontárgy megvásárlásához).

Ennek megfelelően a relatív hatálytalanság jogkövetkezményeit a Ptk. nem határozza meg egységesen, hanem azokat mindig egyesével rendezi. Éppen ezért szül bizonytalanságot az, ha a Ptk. az adott sérelemmel kapcsolatban csak annyit rögzít, hogy a sértett harmadik személy az ügylet relatív hatálytalanságára hivatkozhat, de nem határozza meg a konkrét jogkövetkezményeket [lásd pl. az elidegenítési és terhelési tilalomba ütköző megállapodást az 5:32. § (1) bekezdésnél]. Ugyanis ilyenkor nem világos, hogy az elidegenítési és terhelési tilalom jogosultja a relatív hatálytalanság megállapításán túl pontosan mire való marasztalást kérhet a keresetében.

2. A fedezetelvonás mint a relatív hatálytalanság esete

A fedezetelvonással szembeni jogi fellépés gyökerei az újabb kutatások szerint nemcsak a római jogig (lásd *Actio Pauliana*), hanem az ókori krétai civilizációig nyúlnak vissza [Benke József: *Krízis és fedezetelvonás* (Menedzser Praxis 2016, Budapest)]. A fedezetelvonásnak az a lényege, hogy az adós azért vesz részt egy ügyletben, hogy ezzel a hitelezője elől elvonja azt a fedezetet, amelyből a hitelező a követelését kielégíthetné. Azaz a fedezetelvonó ügylet következtében az adósnál olyan vagyonesztés következik be, hogy ennek következtében a hitelező nem vagy csak kisebb mértékben tudja behajtani a követelését [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 156.]. A fedezetelvonással szemben a Ptk. alapján – a korábbi szabályozásnak megfelelően – a hitelező ügylethet fel, hogy a fedezetelvonó ügylet relatív hatálytalanságára hivatkozhat. Tehát a fedezetelvonás jellemzően három személyt érint (egy esetleges bírósági eljárás esetén mindhármuk perbenállása szükséges):

a) a hitelezőt, aki elől az adós a fedezet elvonja,

- b) az adóst, aki a hitelező elől a fedezetet elvonja,
- c) a szerző felet, aki az adóssal megköti a fedezetelvonó ügyletet.

Hangsúlyozzuk, hogy fedezetelvonásról csak akkor lehet szó, ha azzal a hitelező kielégítésére szolgáló vagyoni alap tűnik el. Tehát abban az esetben, ha a kötelezett egy konkrét vagyontárgy későbbi átruházására vállal kötelezettséget, azonban ezt a vagyontárgyat inkább harmadik személynek értékesíti, önmagában nem minősül a jogosulttal szembeni fedezetelvonásnak. Ugyanis ilyenkor a kötelezett ugyan nem fogja tudni teljesíteni a tulajdonátruházó szerződést a jogosulttal szemben, és ezért a jogosult vele szemben felléphet a szerződésük megszégése miatt, de ha a kötelezett a vagyonából valamennyi szerződésszegési igényt kielégíti, fel sem merülhet a fedezetelvonás kérdése. Azaz a fedezetelvonó ügylet relatív hatálytalanságán keresztül a Ptk. nem védi a jogosultnak azt az érdekét, hogy a kötelezett ténylegesen teljesítenie tudja a szerződést konkrétan azzal a szolgáltatással, amelyre kötelezettséget vállalt.

A Ptk. ugyan a fedezetelvonó szerződés kifejezést használja, de az 1/2011. PK vélemény – amely a 8. pontja kivételével az 1/2014. PJE alapján a Ptk. vonatkozásában is irányadó – 1. pontja szerint egyoldalú jogügylet alapján is bekövetkezhet a fedezetelvonás. Erre szolgálhat példaként a kötelezettségvállalás közérdekű célra vagy a díjkitűzés.

A Ptk. nem határozza meg közelebbről, hogy pontosan mi minősül a hitelező igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonó ügyletnek. Ahogyan azt az 1/2011. PK vélemény 2. pontja is kiemeli, a hitelező kielégítési alapjának elvonása jellemzően az adós vagyonába tartozó dolog tulajdonjogának átruházásával valósul meg (pl. ajándékozással vagy apportálással), de megvalósulhat az adóst illető követelés, illetve forgalomképes vagyoni értékű jog átruházásával, követelés elengedésével is. Ugyanígy megállapítható az ügylet fedezetelvonó jellege, ha az adós a tulajdonában álló vagyontárgyat a fedezetelvonás szándékával megterheli (pl. zálogjogot alapít rá).

3. A hitelező fedezetelvonásra való hivatkozásának feltételei

Ahhoz, hogy a hitelező sikeresen hivatkozhasson fedezetelvonásra, az alábbi feltételeknek kell fennállniuk:

- a) a fedezetelvonó ügylet létrejötte időpontjában a hitelezőnek az adóssal szemben már létrejött a követelése;
- b) a szerződés tárgya a hitelezői igény fedezetül szolgált volna;
- c) a hitelező igényének kielégítése a szerződés tárgyának elvonásával részben vagy egészben lehetetlenné vált;
- d) a szerző fél rosszhiszemű volt, vagy a szerződésből ingyenes előnyt szerzett.

Az első feltétel kapcsán kiemeljük, hogy a kielégítési alap elvonásának tényét a fedezetelvonó szerződés megkötésének időpontjára vonatkozóan kell vizsgálni. Értelemszerűen nem lehet szó fedezetelvonásról olyan ügyletekkel kapcsolatban, amelyeket az adós azelőtt kötött meg, hogy a hitelezővel szerződött volna (lásd az 1/2011. PK vélemény 4. pontját és annak indokolását). A hitelező ugyanis a saját követelése fedezeteként csak azzal az adósi vagyonnal számolhat, amellyel az adós a hitelező követelésének a keletkezésekor rendelkezett, és ebből a szempontból teljesen mellékes, hogy korábban az adósnak mekkora volt a vagyona. Az viszont nem akadályozza a fedezetelvonás megállapítását, hogy a fedezetelvonás időpontjában a hitelező követelése még nem volt esedékes. Ugyanakkor az 1/2011. PK vélemény 3. pontja alapján a szerző

féllel szembeni perindításnak már az is feltétele, hogy a hitelezőnek az adóssal szemben fennálló jogviszonyából származó követelése az igény állapotába kerüljön, esedékessé váljon, azaz bírósági úton kikényszeríthető legyen. A hitelező a hatálytalanságból eredő jogkövetkezmények alkalmazását egyébként akkor is kérheti, ha igényét az adóssal szemben bírósági úton még nem érvényesítette.

A második feltétel tulajdonképpen a fedezetelvonás lényegét jelenti: tehát csak az az ügylet minősülhet fedezetelvonónak, amelynek következtében egy olyan vagyontárgy kerül ki az adós vagyonából, amely potenciálisan alkalmas arra, hogy a hitelező kielégítéséhez fedezetként szolgáljon (ezt részletesen lásd a 2. pontnál).

A harmadik feltétel azt jelenti, hogy a fedezetelvonással kapcsolatban azt is vizsgálni kell, hogy az adós egyéb vagyona fedezetet nyújt-e a hitelező követelésére. Ez azt jelenti, hogy a szerző fél marasztalásához a hitelezőnek azt is bizonyítania kell, hogy az adós a fedezetelvonó ügylet következtében nem rendelkezik olyan egyéb vagyonnal, amely a hitelező követelésére kellő fedezetet nyújtana. Az adósnak egyébként lehetősége van az ellenbizonyításra is. Ha az sikerre vezet, úgy a kereset elutasításának van helye akkor is, ha egyébként az adós és a szerző fél közötti szerződést a felek a fedezetelvonás szándékával kötötték meg (lásd az 1/2011. PK vélemény 4. pontját és annak indokolását).

A negyedik feltétel két diszjunktív feltételt tartalmaz: a szerződéskötés során az adóssal szerződő szerző félnek vagy rosszhiszeműnek kell lennie, vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előnyt kell szereznie. A szerződés ingyenességének ténye – az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén – tehát önmagában alapul szolgál a fedezetelvonó jelleg és ebből következően a szerződés relatív hatálytalanságának megállapításához; a szerző fél jó-, vagy rosszhiszeműségének ilyen esetben nincs jelentősége (1/2011. PK vélemény 5. pont). Ingyenes előnyszerzésnek minősül minden olyan eset is, amikor a szerző fél a piacinál alacsonyabb áron szerzi meg a vagyontárgyat. Ilyenkor azonban különösen nagy hangsúlyt kell fektetni arra, hogy az ügyletet valóban fedezetelvonási szándékkal kötötték-e meg, vagy azt az adós azért kötötte meg, hogy a hitelezői igényét legalább részben ki tudja elégíteni. Az ingyenesség emellett akkor is megállapítható, ha a felek valós megállapodása visszterhes szerződéssel leplezett ingyenes szerződés megkötésére irányul, és ezért a színlelt szerződésben kikötött ellenérték – a leplezett szerződés tartalmának megfelelően – ténylegesen nem kerül kiegyenlítésre (BH2001.62.).

Az ellenérték fejében szerző fél esetében a szerződés fedezetelvonó jellege mégis megállapítható, ha a szerző fél rosszhiszemű volt. Rosszhiszemű a szerző fél általában akkor, ha a szerződéskötéskor tudott, vagy tudnia kellett az adóst terhelő követelésről és arról, hogy a szerződéssel a hitelező kielégítési alapját elvonják, vagyis a szerződés teljesítése következtében a követelés behajthatatlanná válik. A szerző fél rosszhiszeműségét megalapozza, ha az ellenszolgáltatás (jellemzően pénzszolgáltatás) valós ugyan, a szerző fél azonban tudja, hogy a végrehajtással jól megragadható vagyontárgy elidegenítése azért történt, hogy a befolyt ellenértéket az adós a hitelező elől elvonja. A bírói gyakorlat szerint rosszhiszeműnek minősülhet a szerző fél akkor is, ha az általa adott ellenszolgáltatás a hitelező kielégítésére alkalmatlan (pl. az ellenértéket nem tényleges ellenszolgáltatással, hanem beszámítással teljesíti, vagy végrehajtás alól mentes vagyontárgyat juttat az adósnak). A bírói gyakorlat kialakítása során meg kell találni a hitelező, az adós és a szerző fél jogos érdekeinek méltányos egyensúlyát és ennek során kell értékelni a feleknek a szerződéskötés körében tanúsított jó- vagy rosszhiszeműségét (1/2011. PK vélemény 5. pontja és annak indokolása). Így pl. akkor is megvalósulhat a fedezetelvonás, ha a szerző fél munkavégzés formájában nyújtotta az ellenszolgáltatását [Vékás Lajos: *Szerződési jog – Általános rész* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 155.], vagy az adós

egy másik olyan hitelezőjét elégítette ki a fedezetelvonó ügylettel, akinek az igényét a fedezetelvonás ellen fellépő hitelező igénye egyébként megelőzte.

A Ptk. nem változtat azon, hogy a hozzátartozók, valamint a törvényben meghatározott személyi, vagy tulajdoni kapcsolatban állók között létrejött szerződés esetében az ingyenességet, illetve a rosszhiszemúséget vélelmezni kell. Ez a vélelem áll fenn tehát akkor, ha valaki olyan jogi személlyel köt szerződést, amelyben többségi befolyása áll fenn, vagy ilyen jogi személy tagjával, vezető tisztségviselőjével, illetve annak hozzátartozójával köti meg a fedezetelvonó szerződést. Ugyanez a helyzet akkor is, ha azonos természetes vagy jogi személyek befolyása alatt álló jogi személyek egymással kötnek szerződést. Ez utóbbi esetben a többségi befolyás nem előfeltétel. A vélelem fennállására tekintettel mindig a szerző felet terheli annak bizonyítása, hogy a szerződéskötés körében sem ingyenes előnyszerzés nem történt, sem rosszhiszemúsége nem állapítható meg. Az ingyenesség és a rosszhiszemúség egyidejűleg is fennállhat, de már az egyik fennállása megalapozza a szerződés fedezetelvonó jellegét (1/2011. PK vélemény 5. pontja és annak indokolása).

Megjegyezzük, hogy a fedezetelvonás megállapításának a fenti feltételek fennállása esetén nem akadálya az, hogy a hitelező már korábban is tudott a fedezetelvonó szerződésről, vagy arról tudnia kellett volna. Tehát nincs olyan feltétel, hogy a hitelező a fedezetelvonó ügylet létesítéséről csak utólagosan szerezzen tudomást, amikor már annak fedezetelvonó hatásával is szembesül. Ugyanakkor, ha nemcsak tudott az ügyletről, de abba kifejezetten bele is egyezett, akkor később már nem hivatkozhat fedezetelvonásra.

Emellett annak sincs jelentősége, hogy a hitelező követelése milyen jogi alapon keletkezett, szerződésből származik, vagy szerződésen kívüli károkozásból, illetve más jogcímből fakad (1/2011. PK vélemény 6. pontja és annak indokolása).

4. A fedezetelvonás jogkövetkezményei

A Ptk. a korábbi bírói gyakorlatot emeli törvényerőre azzal a – fedezetelvonás jogkövetkezményét megállapító – rendelkezéssel, miszerint a hitelező kérelmére a szerző fél a megszerzett vagyontárgyból való kielégítést és a vagyontárgyra vezetett végrehajtást túrni köteles.

Ennek megfelelően egy esetleges perben a hitelező az érvényesített igényének az értékét pénzben köteles meghatározni. A hitelező igénye nem irányulhat az adós és a szerző fél közötti szerződésben kikötött szolgáltatás visszaadására, hanem csak a követelése kielégítésére, az ahhoz szükséges fedezet megteremtésére. A szerződés hitelezővel szemben való hatálytalanságának megállapítása nem vezethet oda, hogy a szerző fél és az adós közötti jogviszonyban a szerződéskötést megelőző helyzet visszaállítására kerüljön sor. Tehát a megszerzett vagyontárgy tulajdonjogával változatlanul a szerző fél rendelkezik, csak az abból való kielégítést, a vagyontárgyra vezetett végrehajtást köteles túrni. Ebből következően nem lehet fedezetelvonásra hivatkozással, pl. ajándék visszakövetelése iránti perben a tovább átruházott ajándékot visszakövetelni, vagy ingó kiadása iránti perben az ingó kötelezettnek történő visszaadását igényelni. Ugyanakkor nincs akadálya annak, hogy a hitelező az ingó értékét illetően fedezetelvonásra hivatkozzon (1/2011. PK vélemény 6. pontja és annak indokolása).

A fentiek alapján a szerző fél elsősorban a megszerzett vagyontárggyal köteles helytállni. Ez azt jelenti, hogy a szerző fél helytállási kötelezettsége korlátozott: csak a megszerzett vagyontárgyra, vagy annak értékére korlátozódik. A hitelező követelése csak arra irányulhat, hogy a szerző fél az adóstól megszerzett vagyontárgyból túrje

a hitelezői követelés kielégítését, de a szerző fél nem kötelezhető arra, hogy más vagyontárgyával is helyt álljon a hitelezői követelés kielégítéséért, ha a megszerzett vagyontárgy a teljes követelés kielégítésére nem bizonyult elegendőnek. Mindez természetesen nem zárja ki azt, hogy a szerző fél a vagyontárgy elleni végrehajtás elkerülése érdekében a vagyontárgy értéke erejéig a követelést a hitelezőnek megfizesse (1/2011. PK vélemény 8. pontja és annak indokolása, amely elvileg már nem irányadó a Ptk.-ra, de azt a Kúria a pont egyéb tartalmára tekintettel mondta ki, így ezeket a megállapításait továbbra is helytállónak tartjuk).

Ezzel kapcsolatban kiemeljük, hogy a fedezetelvonás megállapítása iránti perben a fedezetelvonó szerződés alapján jogot szerzővel szemben előterjesztett kereset marasztalási kereset, amelynek eredményessége esetén a szerző felet a hitelező igényének a megszerzett vagyontárgyból való kielégítésének tūrésére kötelezi a bíróság. A szerző fél marasztalásának előfeltétele a hitelező adóssal szembeni igénye fennálltának és összecszerúségének bizonyítottága. A szükségképpen perben álló adóssal szemben a hitelező főszabályként pedig relatív hatálytalanság megállapítása iránti keresetet terjeszt elő. A követelés teljesítése iránti keresetet a hitelezőnek akkor kell előterjesztenie, ha még nem született az adóst marasztaló jogerős ítélet vagy más végrehajtható okirat, és a perben az adós a hitelező követelését vitatja. A hitelező az adóssal szemben egyébként akkor is előterjeszthet marasztalás iránti keresetet, ha az adós a követelést nem vitatja (1/2011. PK vélemény 7. pontja és annak indokolása).

5. A szerző fél elesése a vagyoni előnytől

Az 1959-es Ptk. 203. § (3) bekezdése úgy rendelkezett, hogy ha szerző fél az ingyenes előnytől fel nem róható módon elesett, akkor a hitelezővel szemben nem felelt. A Ptk. pontosítja „a fedezetelvonó szerződéssel megszerzett vagyontárgy átruházásának, illetve a vagyontárgytól történő elesésnek a következményeit: ha erre rosszhiszeműen kerül sor, a szerző fél a vagyontárgy értékéig saját vagyonából köteles helytállni a harmadik személlyel szemben” (Indokolás 579.).

Tehát főszabály szerint, ha a szerző fél már nem rendelkezik a fedezetelvonó szerződéssel megszerzett vagyontárggyal, mert attól elesett vagy azt átruházta, a hitelezővel szemben a megszerzett vagyontárgynak az igényérvényesítéskor fennálló értékéig köteles helytállni. A Ptk. szabálya alapján a szerző félnek akkor nem kell helyt állnia hitelezővel szemben, ha jóhiszemű volt. Ez álláspontunk szerint azt jelenti, hogy ha már a fedezetelvonó ügylet kapcsán rosszhiszemű volt, akkor ezután már fel sem merülhet a jóhiszeműsége, tehát a vagyontárgy átruházása vagy az attól való elesés esetén helyt kell állnia a hitelezővel szemben. Így a helytállás alóli mentesülés csak akkor merülhet fel, ha a szerző fél a fedezetelvonás kapcsán a vagyontárgyat jóhiszeműen, de ingyenesen szerezte. Ezután pedig azt kell vizsgálni, hogy a vagyontárgytól való elesésig vagy annak átruházásáig tudomást szerez-e – vagy tudomást kellett-e volna szereznie – arról, hogy az az ügylet, amellyel ő a vagyontárgyat szerezte, fedezetelvonó volt. Ha a válasz igen, akkor helyt kell állnia, ha viszont a válasz nem, akkor még abban az esetben sem kell helyt állnia, ha egyébként számára felróható az, hogy már nem rendelkezik a vagyontárggyal.

Ezzel kapcsolatban kell kitérni arra a kérdésre is, hogy a hitelező a fedezetelvonásra alapozott igényét a közvetlen szerző féltől szerző további személyekkel szemben mikor érvényesítheti. Tehát mi a megoldása annak a helyzetnek, ha a vagyoni előny ténylegesen nem az adóssal szerződő félhez, hanem máshoz kerül. Az Indokolás szerint „a bírói gyakorlatban felmerült problémák megoldásához kíván végül segítséget nyújtani

a javaslat [a Ptk.] azzal az új rendelkezéssel, amely szerint a fedezetelvonó szerződés szabályait kell alkalmazni akkor is, ha az előny nem a szerződési jognyilatkozatot tevő személynél jelentkezik” (Indokolás 579–580.).

Ilyenkor az ügyleti láncolat mindegyik eleménél külön-külön vizsgálni kell, hogy fennállnak-e a fedezetelvonás feltételei. Ha ezek fennállnak, akkor a fedezetelvonó szerződések alapján szerző felek mindegyikét helytállási kötelezettség terheli az adós követeléséért: a vagyontárggyal rendelkező utolsó szerző a vagyontárggyal áll helyt, a közbülső szerzők pedig a vagyontárgy értékéig tartoznak helytállni. Ha ugyanis a közbülső szerzők helytállási kötelezettsége már fennállt, ez nem szűnik meg annak következtében, hogy a vagyontárggyal már más személy tartozik helytállni. A fedezetelvonó ügylettel szerzőknek a megszerzett vagyontárgy értékéig terjedő, illetve a vagyontárggyal fennálló helytállási kötelezettsége a hitelezővel szemben egyetemleges. Az adósnak és valamennyi szerző félnek perben kell állnia, a hitelező azonban – az egyetemlegesség szabályából következően – eldöntheti, hogy marasztalásra irányuló igényét mindegyik, vagy csak egyes szerző felekkel szemben terjeszti elő (1/2011. PK vélemény 9. pontja és indokolása). Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy jelen § (4) bekezdése alapján a hitelező azokkal a jóhiszemű ingyenes szerzőkkel szemben viszont nem kérhet marasztalást, akik a vagyontárgy átruházásakor is jóhiszeműek voltak.

Megjegyezzük, hogy jelen § (5) bekezdéséből következik az is, hogy elvileg a fedezetelvonás szabályait kellene alkalmazni akkor is, ha a fedezetelvonás egy olyan ügyletbe kapcsolódik, amely új jogalanyt hoz létre [pl. apportálás, alapítvány rendelése, lásd az ezzel kapcsolatban esetlegesen felmerülő kérdéseket is: Benke József: *Krisis és fedezetelvonás* (Menedzser Praxis 2016, Budapest) 49–50.]. Ennek megfelelően nincs akadálya annak sem, hogy az adós által vagyonrendelőként létrehozott bizalmi vagyongazdálkodás ellen lépjen fel a hitelező fedezetelvonásra hivatkozva.

6. A fedezetelvonás kapcsolata az érvénytelenséggel

A fedezetelvonás több ponton is kapcsolódik az érvénytelenséggel. Mivel a fedezetelvonás hatálytalansági kérdés, ezért először mindig azt kell vizsgálni, hogy a felek között létrejött-e egyáltalán érvényes szerződés. Így, ha a felek, azaz az adós és a szerző fél között a szerződésük vonatkozásában nem volt valódi vagyonátruházási szándék, hanem csak színlelték azt, hogy a szerző fél megszerezte az átruházott vagyontárgyat, akkor nem lehet szó fedezetelvonó szerződésről, hanem ez a szerződés színleltéssé miatt semmis.

Ettől eltérő annak a helyzetnek a megítélése, ha a keresetét a hitelező kizárólag az adós és a szerző fél közötti szerződés érvénytelenségére alapítja, az érvénytelenségi ok ténybeli alapját pedig kizárólag a fedezetelvonás tényében jelöli meg. Ilyen esetben a felet fel kell hívni arra, hogy a kereset ténybeli alapjának megfelelően határozza meg az érvényesíteni kívánt jogot. A keresetlevél egyébként akkor is alkalmas a tárgyalás kitűzésére, ha a fél az érvénytelenségi keresetét a hiánypótlási felhívás ellenére fenntartja. Az ilyen keresetet azonban érdemben el kell utasítani, mert a fedezetelvonó szerződés e harmadik személy irányában való hatálytalansága mellett egyébként érvényes szerződés. Maga a fedezetelvonás ténye ugyanis nem minősül érvénytelenségi oknak, az nem tekinthető jóerkölcsbe ütköző szerződésnek sem, mert a jó erkölcsbe ütközés szubszidiárius jellegű tényállás.

Abban az esetben, ha a hitelező a keresetében az érvénytelenség mellett az adós és a szerző fél közötti szerződés fedezetelvonó jellegére is hivatkozik, de az érvénytelenségi

ok ténybeli alapját csak a fedezetelvonásban jelöli meg, akkor a bíróság az érvénytelenségi kereset érdemi elutasítása mellett a szerződés relatív hatálytalanságára vonatkozó kereseti kérelem tárgyában folytatja le a pert.

Végül azokban az esetekben, amikor a hitelező más ténybeli alapon álló érvénytelenségi okra alapítottan terjeszti elő az érvénytelenségi keresetet a fedezetelvonásra alapított kereseti kérelemmel együtt, akkor először is mint a szerződést kötő feleken kívül álló harmadik személynek az érvénytelenségi kereset előterjeszthetősége körében a jogi érdekét kell igazolnia a hitelezőnek. Ebben az esetben a bíróság először a szerződés érvényességének kérdését vizsgálja, mivel a relatív hatálytalanság csak érvényes szerződés esetében értelmezhető. Így a bíróság csak akkor vizsgálja a fedezetelvonás miatti relatív hatálytalanságot, ha az egyéb okból előterjesztett érvénytelenségi keresetet elutasítja (lásd az 1/2011. PK vélemény 10. pontját és indokolását).

7. Fedezetelvonó szerződés és felszámolási eljárás

A Cstv. 40. §-a a hitelezőnek, illetve az adós nevében a felszámolónak megtámadási jogot biztosít bizonyos, a hitelezői igények kielégítését veszélyeztető ügyletekkel szemben. Ezért indokolt összevetni, hogy ezek a szabályok milyen kapcsolatban állnak a Ptk. fedezetelvonáshoz kapcsolódó rendelkezéseivel.

Az 1/2011. PK vélemény 11. pontja alapján a Ptk. szerinti fedezetelvonásra alapított per folyamatban léte alatt az adós ellen meginduló felszámolás önmagában a per folytatásának nem akadálya. Ha azonban a hitelező az adóssal szembeni pénzkövetelését nem jelenti be a felszámolónak az adós elleni felszámolási eljárásában az arra nyitva álló jogvesztő határidőn belül, akkor alanyi joga elenyészik. Ez azzal a jogkövetkezéssel jár, hogy a Ptk. szerinti fedezetelvonásra alapított igénye is alapját veszti, amely a kereset elutasítását vonja maga után.

Ha pedig a Cstv. 40. §-a alapján az arra jogosult érvénytelenségi pert indít a szerző félhez került vagyontárgynak az adós vagyonaiba történő visszakerülése érdekében, akkor a felszámolás megindulása előtt megkezdett Ptk. szerinti fedezetelvonásra alapított per tárgyalását a Pp. vonatkozó rendelkezései alapján indokolt felfüggeszteni az érvénytelenségi per jogerős befejezéséig.

Ugyanakkor a Ptk. fedezetelvonási szabályainak és a Cstv. 40. §-ában meghatározott tényállási elemeknek egyaránt megfelelő fedezetelvonó jogügylet az adós felszámolásának kezdő időpontja után csak a Cstv. 40. §-ának speciális rendelkezései alapján támadható meg. Ebben a tekintetben a Cstv. 40. §-a mint különös szabály lerontja a Ptk. rendelkezéseit.

A Cstv. 40. §-ában meghatározott egyéves jogvesztő megtámadási határidő eredménytelen eltelte pedig azzal a jogkövetkezéssel jár, hogy a hitelező a fedezetelvonó jogügyletet az érvénytelenség jogkövetkezésményével többé nem támadhatja meg, a jogügylet tárgyát képező vagyon nem kerülhet vissza az adós felszámolás hatálya alá eső vagyonaiba. Ez azonban nem akadálya annak, hogy az arra jogosult hitelező a Ptk. alapján pert indítson.

A Cstv. 40. §-ában meghatározott tényállási elemek körén kívül eső ténybeli alapon az arra jogosult hitelező pedig az adós elleni felszámolás megindulása után is indíthat a Ptk. fedezetelvonási szabályaira alapított pert, ha annak feltételei egyébként fennállnak (1/2011. PK vélemény 12. pontja és indokolása).

Álláspontunk szerint az 1/2011. PK vélemény 12. pontjában foglaltak abban a vonatkozásban vitathatóak, hogy a Cstv. 40. §-ában meghatározott egyéves jogvesztő határidőnek az eredménytelen eltelte azzal a jogkövetkezésményvel is járna, hogy az arra

jogosult hitelezőnek feléledne a joga arra, hogy a Ptk. alapján pert indítson a fedezetelvonásra hivatkozva. Az LB egyébként azzal indokolta a fenti értelmezését, hogy ellenkező jogértelmezés esetén a rosszhiszeműen eljáró, fedezetelvonó szerződést kötő jogszerző fél mentesülne a felelősség alól, amely ellentétes a jogintézmény céljával (lásd az 1/2011. PK vélemény 12. pontjának indokolását). Ez az érvelés véleményünk szerint azért nem helytálló, mert ellenkezik a jogvesztés jogintézményével. Ugyanis a jogvesztésnek éppen az a lényege, hogy bármennyire is megalapozott és méltányolandó egy igény, a jogvesztő határidő bekövetkezése megszünteti magát az alanyi jogot, és ezzel szemben semmilyen kifogásra vagy körülményre nem lehet hivatkozni. Tehát azzal, hogy a Cstv. 40. §-a különös rendelkezésként felülírja a Ptk.-nak a fedezetelvonásra vonatkozó szabályait, ezzel kizárja a Ptk. szerinti igényérvényesítést. És ha a jogalkotó a Cstv. szerinti igény érvényesíthetőségét jogvesztő határidőhöz kötötte, akkor e határidő bekövetkeztével nem nyílhat meg (újra) egy ahhoz hasonló igény érvényesítésének a lehetősége, mert ezzel teljesen értelmét veszíteni a jogvesztő határidő előírása.

VIII. CÍM

BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN NEM ÉRVÉNYESÍTHETŐ KÖVETELÉS

6:121. § *[Bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés]*

- (1) **Bírósági eljárásban nem lehet érvényesíteni**
  - a) **a játékból vagy fogadásból eredő követelést, kivéve, ha a játékot vagy fogadást hatósági engedély alapján bonyolítják le;**
  - b) **a kifejezetten játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből eredő követelést;**
  - c) **azokat a követeléseket, amelyek bírósági úton való érvényesítését törvény kifejezetten kizárja;**
  - d) **az a)–c) pontokban meghatározott követeléseket biztosító vagy megerősítő szerződésből vagy kikötésből eredő követelést.**
- (2) **Azt a tényt, hogy a követelés az (1) bekezdésben felsorolt okból bírósági eljárásban nem érvényesíthető, hivatalból kell figyelembe venni.**
- (3) **A bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés önkéntes teljesítését nem lehet visszakövetelni.**

A 6:121. § lényegében az 1959-es Ptk. elvi talaján maradván, ahhoz képest csekély változtatással szabályozza a bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelésekre vonatkozó legfontosabb rendelkezéseket.

A bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelések a kötelmi jogi főszabályhoz képest, mely a követelésekhez azok állami úton való kikényszeríthetőségének lehetőségét is biztosítja, bizonyos értelemben véve csökkent erejű kötelmek. A jogi irodalom általában e fogyatékoság – hiányosság – folytán sorolja ezeket a csonka kötelmek körébe. Más megközelítés (pl. Grosschmid) nem e kötelmi helyzetek csonkaságát, hanem a bennük még megtalálható kötelmi jellemvonásokat hangsúlyozza (reflektív kötelmek).

Akárhogyan is vesszük, a gyakorlat szempontjából a bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelések közös sajátossága, hogy a polgári jog elismeri a kötelmi természetüket, nem tiltja, de nem is támogatja érvényesíthetőségüket. Ebben a közömbös, semleges vagy tartózkodó hozzáállásban foghatjuk meg a 6:121. § tárgyi hatálya alá vonható kötelmek közös jellemzőit, azzal, hogy az állami kényszereszközök

visszafogottsága nem egyforma módon jelenik meg a csoporton belül (pl. hivatalbóli észlelés, teljesítés visszakövetelhetősége stb.).

A 6:121. § (1) bekezdésének a)–c) pontjai lényegében a nem hivatalos – államilag nem engedélyezett és ellenőrzött – játékot, fogadást minősíti bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelésnek (pl. baráti körben csekély összegben játszott ulti). Azok a fogadások, melyek jogszabály erejénél fogva tilalom alá esnek, nyilvánvalóan nem eredményeznek érvényes kötelmet sem (pl. tiltott állatviadal). A polgári jog ugyanakkor nemcsak a játékból és fogadásból eredő, hanem a játék vagy fogadás céljára adott vagy ígért kölcsönből eredő követeléseket sem támogatja: a kölcsön nem követelhető vissza, az ilyen célra ígért, de még át nem adott kölcsönösszeg átadása sem követelhető. Ugyancsak a természetes kötelem kategóriába kerülnek azok a követelések is, melyeknek bírósági eljárásban való érvényesítését törvény kifejezetten kizárja. Ilyennek minősült korábban az ún. kocsmai hitel, vagy ide sorolható a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített életjáradék [6:497. § (2) bekezdés].

Lényeges különbség azonban az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy a Ptk. 6:121. § (1) bekezdésének d) pontja – a korábbi semmisségi jogkövetkezménytől eltérve – nem tekinti érvénytelennek, csupán bírósági eljárásban nem érvényesíthetőnek mondja ki az a)–c) pontokban meghatározott követeléseket biztosító vagy megerősítő szerződésből vagy kikötésekből eredő követeléseket. E változtatásnak jelentős hatása van az önkéntes teljesítés megítélésékor, hiszen – amint arra hamarosan kitérünk – az önkéntes teljesítést a természetes kötelmek világában a jogalkotó elfogadja, tudomásul veszi, és annak visszakövetelésére nem ad lehetőséget (szemben az 1959-es Ptk. megoldásával, mely az ilyen megerősítő és biztosító szerződéseket ipso iure érvénytelenséggel sújtotta).

A (2) bekezdés fenntartja a korábbi jogi megoldást, mely a klasszikus természetes kötelezések esetében – kiterjesztve ezt a hatást az ilyen kötelmeket megerősítő, biztosító követelésekre is – előírja a hivatalbóli észlelés követelményét. Ez a rendelkezés természetesen nem teremt az eljáró bíróság terhére hivatalbóli bizonyítási kötelezettséget, ám a rendelkezésre álló adatokból felismerhető jogi következmény (jogi következtetés) levonása kötelező. A Pp. 176. § (1) bekezdésének f) pontja szerint ilyenkor a keresetlevelet vissza kell utasítani.

A (3) bekezdés kimondja, hogy a bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés önkéntes teljesítése nem követelhető vissza. Itt az önkéntesség fogalmi elemként szerepel a bekezdésben: arra mutat rá, hogy a bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelések e §-ban szabályozott esetköreiben a kötelem valóban erkölcsi kötelem képét ölti: itt jelenik meg hangsúlyosan az a tulajdonság, amit a „nem tilos, de nem is támogatott kötelem” kifejezéssel a természetes kötelem csökkentett erejeként említhetünk. Figyelemre méltó különbség a 6:121. § (3) bekezdése és a 6:23. § (2) bekezdése között, hogy míg a jelen szakaszban tárgyalt, bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelések esetében kizárólag az önkéntes teljesítés esetében nem lehet a szolgáltatást visszakövetelni, addig a 6:23. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az elévülés alapján teljesített szolgáltatást a követelés elévülésére tekintettel visszakövetelni nem lehet. E különbségtétel – elvi alapon is helyeselhető – indoka az, hogy az elévült követelés esetében a kötelem alapvetéséből a teljesítési kötelezettség erősebben van jelen az időmúlás következtében is, mint az eredetileg is naturalis obligációnak minősülő kötelmek esetében (pl. játékból vagy fogadásból eredő követelés).

IX. CÍM A SZERZŐDÉS TELJESÍTÉSE

XX. Fejezet Általános rendelkezések

6:122. §

[A kárveszély átszállása]

A teljesítéssel a kárveszély – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a másik félre száll át.

A Ptk. nem határozza meg egy helyen a teljesítéshez fűződő joghatásokat, magáról a teljesítésről is – annak megfelelően, hogy milyen absztrakciós szintre veti a jogalkotó a figyelmét – számos fejezetben találunk rendelkezéseket. Ennek megfelelően, ha arra a kérdésre keressük a választ, hogy milyen következménnyel jár a kötelelemre, ezen belül is a szerződésre vonatkozóan a teljesítés, több szinten elhelyezett jogszabályi rendelkezéseket kell áttekintenünk.

A teljesítés általános kötelmi jogi vonatkozása, hogy a kötelelem fogalmi elemét jelentő szolgáltatási kötelezettség, ezzel együtt a szolgáltatás követelésére való jogosultság megvalósítását, a kötelelem rendeltetésének betöltését jelenti. Ez azt jelenti, hogy a teljesítéssel a szolgáltatásra irányuló jogosulti érdek kielégítésre kerül [lásd részletesen a 6:1. § (1) bekezdés és a 6:3. § a) pont magyarázatánál], ebben az értelemben véve a kötelelem megszűnik.

A teljesítés másik joghatása, amely már jellemzően a szerződések jogára jellemző következmény, hogy a szolgáltatás tárgya – a közvetett tárgy, általában a klasszikus értelemben vett dolog – áttolódik a jogosult érdekkörébe, a jogosult tényleges és jogi hatalmába kerül. Ennek velejárója, hogy a 6:122. § evidenciaként mondja ki a kárveszélynek a teljesítéssel való átszállását. Ezért is kell tisztán látni és a szükségeshez képest tisztázni, hogy általában és az adott konkrét esetben mikor valósul meg, megvalósult-e a teljesítés, a teljesítés jogszerű volt-e.

A kárveszély átszállása – amint említést nyert – jogi tartalmában túlnyomórészt dare típusú, dologszolgáltató jogviszonyokra szabott intézmény, vagyis azokban az esetekben találkozunk ezzel a kérdéssel, amikor a jogviszonynak domináns eleme, de legalábbis velejárója, részleme) a kötelezett dologszolgáltatási (tulajdonátruházási) kötelezettsége. Éppen ez adja, hogy bár a 6:122. § általános szerződési jogi szabály, mégsem alkalmazható azokban a szerződésekben, ahol ez a jogviszony természete miatt értelmetlen lenne (pl. praestare típusú szerződések, de a tisztán facere, pl. gondossági tevékenységkifejtő szerződések). Megjegyezzük, hogy a jogviszonyban benne rejlő dare jelleg miatt a kárveszély átszállásának kérdése releváns lehet az elsősorban facere típusú szerződésként jellemzett vállalkozási szerződés esetében is.

Vannak a Ptk. szerint olyan esetek, amikor a kárveszély átszállása nem a 6:122. § szerint történik, méghozzá azért, mert a szerződés lebonyolítása képletesen szólva nem a rendszerinti kerékvágásban halad. Ilyenkor a jog a megszokott szabálytól való eltérést ír elő, mert ezt követeli meg a normális helyzettől való elkanyarodás ténye. Pl. a teljesítés előtt átszáll a kárveszély abban az esetben, ha a jogosult a felajánlott teljesítést nem veszi át [6:156. § (3) bekezdés]. Az érvénytelen szerződés esetében – mivel a szerződéshez sem kötelmi kötőerő, sem szerződésszerű teljes joghatás nem kapcsolódik – nem beszélhetünk klasszikus értelemben vett teljesítésről sem (érvénytelen szerződést nem kell teljesíteni), a kárveszély mégis átszáll a szolgáltatást átvevő félre (Grosschmid sokat idézett fordulatával

élve, azért, mert „tetszett volna rá vigyázni...”). Különleges, de ugyancsak a más személy érdekkörébe való áttolódás okán helytálló szabályt fogalmaz meg a 6:217. §, amikor kimondja, hogy a tulajdonjog átszállásának hiányában (annak megtörténte előtt is) átszáll a kárveszély az ingatlan vevőjére, ha a birtokot rá átruhazza az eladó (bár a birtokátruházás ilyenkor a szerződés teljesítése körébe tartozó kérdés, de a tulajdonátszállás nyitottsága miatt az eladó teljesítési kötelezettsége még nem zárult le).

6:123. § [A szolgáltatás minősége]

- (1) A szolgáltatásnak a teljesítés időpontjában alkalmasnak kell lennie a rendeltetése szerinti célra, így**
  - a) alkalmasnak kell lennie a jogosult által meghatározott célra, ha azt a jogosult a szerződéskötés előtt a kötelezett tudomására hozta;**
  - b) alkalmasnak kell lennie azokra a célokra, amelyekre más, azonos rendeltetésű szolgáltatásokat rendszerint használnak;**
  - c) rendelkeznie kell azzal a minőséggel, és nyújtania kell azt a teljesítményt, amely azonos rendeltetésű szolgáltatásoknál szokásos, és amelyet a jogosult elvárhat, figyelembe véve a kötelezettnek vagy – ha nem a kötelezett állítja elő a szolgáltatás tárgyát – a szolgáltatás előállítójának és ezek képviselőjének a szolgáltatás konkrét tulajdonságaira vonatkozó nyilvános kijelentését;**
  - d) rendelkeznie kell a kötelezett által adott leírásban szereplő vagy az általa a jogosultnak mintaként bemutatott szolgáltatásra jellemző tulajdonságokkal; és**
  - e) meg kell felelnie a jogszabályban meghatározott minőségi követelményeknek.**
- (2) A szolgáltatásnak nem kell megfelelnie a (2) bekezdés c) pontjában említett nyilvános kijelentésnek, ha a kötelezett bizonyítja, hogy**
  - a) a nyilvános kijelentést nem ismerte, és azt nem is kellett ismernie;**
  - b) a nyilvános kijelentést a szerződéskötés időpontjáig már megfelelő módon helyesbítették; vagy**
  - c) nyilvános kijelentés a jogosults szerződéskötési elhatározását nem befolyásolhatta.**
- (3) Az (1) bekezdés c) pontjának alkalmazásában a szolgáltatás előállítójának minősül a gyártó, a szolgáltatás importálója és forgalmazója, valamint az a személy is, aki a dolgon nevét, védjegyét vagy egyéb megkülönböztető jelzését feltünteti.**
- (4) A szolgáltatásnak a rendeltetés szerinti célra való alkalmassága szempontjából a minőségi előírásokat is figyelembe kell venni.**
- (5) Ha a felek a szerződés fajta és mennyiség szerint megjelölt tárgyának minőségét nem határozták meg, a kötelezettnek a forgalomban szokásos jó minőségben kell teljesítenie.**

A 6:123. § rendelkezése összetett és igen kiterjedt szabályozást nyújt arra nézve, hogy milyen követelményeket kell kielégítenie a szerződéses szolgáltatásnak. E szabályoknak a minőségi követelmények meghatározásán túl nagy jelentőségük van abból a szempontból is, hogy alapvetően e rendelkezések mentén lehet eldönteni, hogy a szolgáltatás hibásnak minősül-e vagy sem. A szolgáltatás teljesítésével a 6:3. § a) pontja szerint – amint arra már több ízben utaltunk – a kötelelem (a szerződéses kötelelem is) megszűnik, nagyon fontos azonban rögzíteni, hogy e kötelelem szüntető ok csak a jogszerű teljesítésre igaz, vagyis amikor a kötelelem betölti eredeti és célzott rendeltetését.

A szerződések az ún. előremutató kötelelmek közé sorolhatók, hiszen jellemzőjük, hogy általában valamilyen szükségletkielégítés érdekében jönnek létre, ebből pedig

egyenesen következik, hogy a szerződés célja e jogosulti igények kielégítése – ezért is nevezzük a hitelezőt az áruforgalmi jogviszonyokban igen gyakran szükséglethordozónak.

A szerződésszerű teljesítés kritériumainak, a szolgáltatással szembeni elvárásoknak a meghatározása alapvetően a szerződő felek kompetenciakörébe tartozó kérdés, a 6:123. § szabályai ezért diszpozitív rendelkezések. Ennek következtében a felek az alább áttekintésre kerülő szabályoktól egyező akarattal eltérhetnek, feltéve, hogy ezt az eltérést a Ptk. nem tiltja.

A jogalkotó a teljesítéssel szemben általános és konkrétabb követelményeket egyaránt támaszt. Általában elvárás, hogy a szolgáltatás a teljesítés időpontjában legyen alkalmas a rendeltetése szerinti célra. Ezt hívja a gyakorlat a rendeltetésszerű használatra (igénybevételre) való alkalmasságnak. Ez egy tág fogalom, amelyet esetről esetre kell megítélni és kitölteni tartalommal, nyilvánvalóan figyelembe véve a szolgáltatás körülményeit, a szerződéses környezetet, esetleg a felek szerződéskötést megelőző magatartását, mely példának okáért egyes minőségi paraméterek körüli vitás kérdések értelmezése során nyújthatnak támpontot. De figyelembe jöhet a 6:63. § (5) bekezdése is, mely szerint a szerződés tartalmává válik minden szokás, amiben a felek korábbi üzleti kapcsolatukban megegyeztek, vagy az a gyakorlat, melyet egymás között kialakítottak. Ez pedig a minőségi elvárásokra is kiterjedhet.

A 6:123. § (1) bekezdése pontosítja a rendeltetésszerű használatra való alkalmasság követelményét. Így pl. kimondja, hogy az általános elvárásokon túl a szolgáltatásnak ki kell elégitenie azokat a követelményeket is, melyeket a jogosult – a szükséglethordozó – megjelölt, feltéve, hogy ezeket az elvárásokat a jogosult a kötelezett tudomására hozta, még pontosabban, ha a felek részéről ebben a vonatkozásban konszenzus jött létre. Előfordulhat, hogy ez a jogosulti elvárás egyébként – más esetben – nem tartozna hozzá a szolgáltatáshoz (a bérlemény pl. házimozi rendszer nélkül is lakható stb.), de azzal, hogy a jogosult e különleges tulajdonságra igényt formál, és ha azt a kötelezett elfogadja, akkor azt így a szolgáltatással szemben kielégítendő minőségi követelménnyé emelik. Ezért lehetséges pl., hogy egy szolgáltatás kielégítheti ugyan a vele szemben támasztott – esetleg szabványban is rögzített – követelményeket, de nem felel meg a jogosult által támasztott – és a kötelezett által a szerződéskötéskor elfogadott – igénynek, ennek következtében pedig a teljesítést hibásnak kell tekinteni.

A Ptk. fenntartja a korábbi gyakorlat által is elfogadott álláspontot, mely szerint a szolgáltatás teljesítésének megítélésekor – ha erre nézve vita merül fel – szem előtt kell tartani, hogy az azonos rendeltetésű szolgáltatások esetében milyen minőség és teljesítmény nyújtása tekinthető jellemzőnek, olyannak, amelyet a jogosult is elvárhat. Így pl. egy húszévesnél idősebb családi házzal szemben messze nem ugyanolyanok a minőségi elvárások, mint az új építésű családi házzal szemben, az elvárhatóság ebben az értelemben kiterjed arra is, hogy az épület készítésekor milyen (pl. szigetelési) technika volt ismert, megszokott stb.

A törvény külön szót ejt azokról a minőségi paraméterekről (tulajdonságokról), melyek a kötelezettnek – vagy ha a szolgáltatás tárgyát nem ő állítja elő, akkor a gyártónak vagy képviselőjének – a nyilvános kijelentéséből következnek [6:123. § (1) bekezdés c) pont]. Ezek is a szolgáltatással szemben támasztható követelmények közé tartoznak, vagyis az e körben előforduló hiba, hiányosság hibás teljesítést eredményezhet. Itt azonban további pontosításra van szükség. Nyilvánvaló kivételt jelent az (1) bekezdés c) pontjában említett szabály alól, ha a nyilvános kijelentést a kötelezett nem ismerte és nem is kellett ismernie, vagy azt a szerződéskötés időpontjáig már helyesbítették, végül, ha a kötelezett bizonyítani tudja, hogy e kijelentések a jogosult szerződéskötési elhatározását nem

befolyásolták (irrelevánsak voltak arra nézve). E szabályok lényegében korábbi jogunkkal egyezően váltak a Ptk. részévé.

Ha a felek a szerződés fajta és mennyiség szerint meghatározott tárgyának minőségét nem határozzák meg, akkor – ellenkező megállapodás hiányában – a kötelezettnek a forgalomban szokásos jó minőségben kell teljesítenie. Ez tehát nem a kiváló kategória középminőségét jelenti, hanem olyan minőséget, mely a forgalomban jellemző (nem kiváló, de nem is közepszerű), e minőségi szintből pedig jónak kell lennie a szolgáltatásnak. Kérdésként vetődhet fel, hogy a jogosult minden esetben köteles-e elfogadni, ha a kötelezett – a forgalomban szokásos jó minőséget szolgáltatni nem tudván – a kikötött ellenszolgáltatás fejében (felár nélkül) jobb (esetleg extra) minőséget ajánl fel? Ez általában nem okoz gondot, hiszen a jobb minőségű áru nagyobb értéket képvisel, mégis elképzelhető, hogy a jogosult alapos okkal utasítja vissza az ilyen szolgáltatást (Dezső Gyula régi példájával élve a vidéki fűszer-csemegében a vevők a megszokott, közép kategóriás kávéat keresik, a jobb minőségű termék ismeretlen és szokatlan, ezért ugyanazon árban sem adható el).

6:124. §

[Dokumentáció átadása]

A kötelezett köteles a jogosultnak átadni a szolgáltatásról szóló tájékoztató leírásokat és egyéb dokumentumokat.

A szabály tisztán mutatja, hogy a szerződéses szolgáltatás teljesítésének jogi mozzanata messze nem egymozzanatú, nem egyelemű jogi tény, hanem számos kötelezettségelemet magában foglaló összetett intézmény. A kötelezettet terhelő szolgáltatási kötelezettséghez hozzátartozik a főszolgáltatást érintő tájékoztatók, dokumentációk átadása is. Ilyenek pl. a használati útmutató, de a minőségi tanúsítvány, hatósági (bevizsgálási, minőségtanúsítási) okiratok is ebbe a körbe sorolhatók. Abban az esetben, ha a kötelezett ezeket a dokumentációkat nem adja át, a szolgáltatás minőségileg is hibásnak minősülhet. Figyelemre méltó, hogy a jogszabály nem tesz különbséget a szolgáltatásról szóló leírások között, mi több, a szóba jöhető dokumentációk körét az „egyéb” kifejezés használatával úgy tűnik, szándékosan nyitva hagyja. A gyakorlatnak a szolgáltatás természetét figyelembe véve kell állást foglalnia arról, hogy mennyire értelmezhető tágan a 6:124. § szövegében rögzített kötelezettség. Más kérdés – és ebben általában véve állást foglalni nemigen lehetséges –, hogy e hibás teljesítésnek milyenek, melyek lesznek a tényleges következményei. Ehelyütt a részletekbe nem bocsátkozhatunk, csupán jelezzük, hogy az egyes szavatossági igények szóba kerülése, mind pedig a közöttük való választás is nagyban múlik azon, hogy a kötelezettet terhelő szolgáltatási kötelezettség megsértése, melyben a hibás teljesítés az egyedi esetben megjelenik, milyen súlyos. Pl. más lesz a helyzet megítélése egy a használhatóság szempontjából kisebb súlyú és csekély jelentőségű származási igazolás vagy egy, a napi használathoz szükséges útmutató szolgáltatásának elmaradása esetén. Az is megjegyzendő, hogy a konkrét esetben – vagy tételes jogszabályi rendelkezés mentén, pl. 6:159. § (3) bekezdés rendelkezése vagy pedig alapvető szabály, pl. a joggal való visszaélés tilalma alkalmazásával – hogyan lehet és kell elejét venni az esetleges visszaélésszerű joggyakorlásnak (Grosschmid találó megfogalmazásában a jog nyilván nem támogatja a kákán is csomót kereső hitelezőt). A szolgáltatás értékéről való meggyőződéshez, a továbbértékesítési szándékkal vásárolt dolgok eredetének, származásának igazolásához szükséges, vagy a használathoz elengedhetetlen dokumentáció szolgáltatásának kötelezettségétől azonban nem szabad eltekinteni.

6:125. § [Többletszolgáltatás]

Ha a kötelezett a szerződésben előírtnál nagyobb mennyiség szolgáltatását ajánlja fel, a többletszolgáltatást a jogosult visszautasíthatja. Ha a jogosult a többletszolgáltatást elfogadja, a többletteljesítéssel arányosan növelt ellenszolgáltatást köteles teljesíteni a szerződésben kikötött ellenérték teljesítésére vonatkozó szabályoknak megfelelő időben és módon.

A 6:125. § szabálya rugalmas rendelkezés, mely figyelemmel van arra, hogy amennyiben a kötelezett a szerződésben rögzített, szolgáltatandó mennyiséghez képest többlettel rendelkezik, a vele már szerződéses kapcsolatban álló jogosultnak ajánlhassa fel ezt a többletet. A döntő – a jogosulti érdek, hogy szüksége van-e a szerződésben szereplőhöz képest a többletre. Itt nincs automatikus elfogadási kötelezettség – mint pl. lényeges jogi érdek sérelme hiányában az idő előtti teljesítésnél [vö. a 6:36. § (1) bekezdéssel] –, vagyis a jogosult szabadon dönthet arról, hogy szükségleteinek kielégítésére elfogadja-e a többletet vagy nem.

Nem egyértelmű, hogy a jogosultnak a többletmennyiséget – amennyiben arra nem tart igényt – vissza kell-e utasítania, vagy elegendő, ha nem fogadja el. A normaszöveg első mondata ugyanis úgy fogalmaz, hogy visszautasíthatja, míg a második mondat úgy szól, hogy ha a többletszolgáltatást elfogadja [...]. Nézetünk szerint helyesebb a többletszolgáltatás elfogadását megkövetelni ahhoz, hogy a szerződés a kötelezett nyilatkozata (módosított tartalmú felajánlás) következtében módosuljon. Elfogadás hiányában – vagyis nem egyszerűen akkor, ha a jogosult elmulasztja visszautasítani – a kötelelem tartalma nem módosul.

Nem kizárt, hogy a többletteljesítés elfogadása ráutaló magatartással történjen, mint ahogyan azt sem lehet kizárni, hogy – különösen az üzleti életben, tartós jogviszony esetében – a felek előzetesen és kifejezetten abban állapodjanak meg, hogy a többlet átvétele után a jogosult hallgatása (nyilatkozattétel elmulasztása) akaratnyilatkozatnak (a többlet elfogadásának) minősül. Ehhez viszont kifejezett – azaz egyértelmű, félre nem érthető – egyetértés szükséges. Mivel a nyilatkozattétel módjára nézve a feleket nagyfokú szabadság illeti meg, a gyakorlatban arra kell figyelmet fordítani, hogy a jogosult magatartása valóban és egyértelműen a többletszolgáltatás elfogadásának tekinthető-e.

Ha a jogosult a felajánlott többletet elfogadja, a szerződésben meghatározott – fizetendő – ellenszolgáltatás mértéke arányosan megnövekszik. Nem szükséges tehát a feleknek a szerződésüket módosítani, mert a 6:125. § értelmében a szerződéses kötelelem módosulása az ellenérték mértékére nézve automatikusan bekövetkezik. Az arányosan megnövekedett ellenszolgáltatás teljesítésének módja az eredeti szerződéses megállapodás (ennek hiányában a Ptk. teljesítésre vonatkozó kötelmi jogi és szerződési szabályai) szerint alakul.

A 6:125. § szabályaihoz képest eltérő – de a most tárgyalthoz hasonlóan ugyancsak diszpozitív – szabályozást tartalmaz a Ptk. a fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog határidős adásvételére nézve, melyre a megfelelő helyen térünk ki (lásd a 6:231. §-nál).

6:126. § [Akadályközlési kötelezettség]

- (1) A felek kötelesek egymást értesíteni, ha a szerződésben vállalt valamely kötelezettség teljesítése előre láthatóan akadályba ütközik, kivéve, ha az akadályt a másik félnek közlés nélkül is ismernie kellett.**

(2) Az akadályközlési kötelezettség elmulasztásával okozott kárért a mulasztó fél a szerződésszegésért való felelősség szabályai szerint felelős.

Az (1) bekezdés rendelkezése – a (2) bekezdésben foglalt kontraktuális kárfelelősség terhe mellett – egyértelműen a szerződő felek kötelezettségévé teszi, hogy a teljesítés akadályairól egymást értesítsék. E kötelezettség mindkét felet érinti, még hozzá – elméletileg – függetlenül attól, hogy az akadály kinek az érdekkörében vagy akár mindkét fél érdekkörén kívül áll elő, bár jellemzően mind a jogosult, mind a kötelezett a maga által ellenőrzött mozgástéren belül előkerülő, felmerülő akadályokról tudja a másikat értesíteni. Pl. a jogosult – egyéb jogviszony alapján – hamarabb szerez tudomást arról, hogy a kiválasztott fuvarozó nem fog tudni időben teljesíteni, mint az a kötelezett, aki a fuvarcéggel szerződött (vagyis akinek az érdekkörében az akadály jelentkezik).

Nem áll fenn az (1) bekezdés szerinti értesítési kötelezettség abban az esetben, ha az akadályt a másik félnek a közlés nélkül is ismernie kellett. Nézetünk szerint ez a szabály – mely alapvetően a kockázatviselés helytálló megosztása szerződéses viszonyok között – nem értelmezhető minden esetben mereven. Így pl. nagyobb veszéllyel – a figyelembevétel elmulasztása esetén nagyobb kárral, többletköltséggel – járó akadály esetében a 6:62. § (1) bekezdése alapján is felmerülhet a tájékoztatási kötelezettség fennállása [bár ez utóbbi jogszabályhely esetében a (2) bekezdés feloldó klauzuláját érezzük túlságosan is „szabadra sikerültnek”, mely több kibúvót enged, mint amennyit indokolt lenne elfogadni]. Vagyis nem elképzelhetetlen, hogy a tájékoztatási kötelezettség fennállása mellett foglaljunk állást olyan esetekben is, amikor az akadályról értesülő fél egyébként alappal vélekedhet úgy, hogy az akadályt a másik félnek is ismernie kellene.

6:127. § [A szolgáltatás megvizsgálásának kötelezettsége]

- (1) A jogosult késedelem nélkül köteles meggyőződni arról, hogy a szolgáltatás minősége és mennyisége megfelelő-e.**
- (2) A dolog átvétele során nem kell vizsgálni azokat a tulajdonságokat, amelyeknek a minőségét tanúsítják, vagy amelyekre jótállás vonatkozik.**
- (3) A szolgáltatás minőségének és mennyiségének megvizsgálásával járó költségek a jogosultat terhelik.**

A 6:126. § magyarázata során említettük, hogy az akadályközlési kötelezettség mindkét felet terheli, tehát akár a jogosult, akár a kötelezett értesül a teljesítés akadályáról, köteles a másik felet értesíteni (még hozzá attól függetlenül, hogy az akadály kinek az érdekkörében merül fel). Ezzel szemben jelen § a jogosult oldalán teremt az együttműködési kötelezettség elvéből is levezethető, ám a kódexben külön is nevesített kötelezettséget.

A megvizsgálási kötelezettség határidejére nem lehet egységes szabályt adni, hiszen a szerződéses szolgáltatások a legkülönbözőbbek lehetnek, nem különben a tényleges teljesítés körülményei. Éppen ezért jelen § (1) bekezdése a késedelem nélküli meggyőződés kötelezettségét írja elő a jogosult terhére, ami azt jelenti, hogy az adott körülmények közepette indokolt magatartást várja el a jog a jogosulttól. Ennek kapcsán is elmondható, hogy a szabály rugalmas és diszpozitív: nincs akadálya, hogy a felek a megvizsgálás határidejére nézve a szerződésükben kifejezett rendelkezéseket fogalmazzanak meg. Különösen indokolt ez az önszabályozás abban az esetben, ha a mielőbbi, belátható és kalkulálható időn belüli megvizsgálást a szerződés természete, a szolgáltatás tárgyának

természetes tulajdonságai vagy a közvetett tárgy továbbküldése, átalakítása vagy feldolgozása értelemszerűen indokoltá teszi.

A megvizsgálás módja sem kötött. Történhet szakaszosan, szűrőpróbaszerűen, vagy az egész szolgáltatás megvizsgálásával – esetenként kell és lehet állást foglalni abban, hogy a megvizsgálási kötelezettség alatt mit kell értenünk. A jogviták elkerülése érdekében mindenesetre a szolgáltatás minősége és mennyisége felőli haladéktalan meggyőződés, a lehetséges bizonytalanságok mielőbbi elosztatása lenne tanácsos. Nyilvánvaló, hogy a felek a jogviszonyukban a megvizsgálás határidején túl a megvizsgálás módjára (módszerére, a vizsgálatot végző személyre vagy szervezetre, az ütemezésre stb.) nézve is kötelező rendelkezéseket fogalmazhatnak meg. Ilyen kikötések a vállalkozások üzleti gyakorlatában nem egyszer általános szerződési feltételek rendszerinti elemeként jelennek meg, de fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy a megvizsgálási kötelezettség mibenlétére nézve szóba jöhet a 6:63. § (5) bekezdése is, mely szerint a szerződés tartalmává válik egyebek mellett minden, az adott üzletágban a hasonló jellegű szerződések alanyai által széles körben ismert és rendszeresen alkalmazott szokás is.

Meg kell említeni, hogy nem vonatkozik a megvizsgálási kötelezettség azokra a tulajdonságokra, melyeket tanúsítvány (minőség tanúsítása) igazol, vagy amelyekre jóállás vonatkozik.

A (3) bekezdés kifejezetten kimondja, hogy a minőség és mennyiség megvizsgálásának költségei a jogosultat terhelik. A szabály diszpozitív, tehát a felek másként is megállapodhatnak, de nézetünk szerint legalábbis indokolt lehet a szabály megfelelő – rugalmas – alkalmazása is. Így pl., ha a szokásos ellenőrzés során hibára derül fény, ami a teljes szolgáltatás – egyébként nem kötelező – mennyiségi átvizsgálását teszi szükségessé, úgy ennek a többletköltségnek a viselésére a jogosult nem köteles.

Magától értetődik, hogy a megvizsgálási kötelezettség megsértése – álljon az annak elmulasztásában, késedelmes vagy hiányos, nem megfelelő megejtésében – nem mentesíti a kötelezettet a szolgáltatás szerződésszerű teljesítésének kötelezettsége, adott esetben a szavatosság keretében való helytállás alól.

6:128. §

[Egyidejű teljesítés]

A teljesítési idő beálltával bármelyik fél követelheti a másik fél esedékessé vált szolgáltatásának teljesítését, ha saját szolgáltatása egyidejű teljesítését felajánlja.

A kötelmi jogviszonyok jelentős részét teszik ki azok, melyekben a kötelmi kötelezett szolgáltatásával szemben a jogosult maga is szolgáltatással – ellenszolgáltatással – tartozik. A jogalkotó észlelve, hogy e jogviszonyok klasszikusan szerződéses kapcsolatok (visszterhesség elvének megfelelő szerződések), ezért az egyidejű teljesítés szabályait a szerződések teljesítésének normái között helyezte el.

A jelen § szerint főszabály, hogy mindegyik fél csak akkor követelheti a másik fél (esedékes) szolgáltatását, ha a maga szolgáltatását egyidejűleg felajánlja. Ez az ún. egyidejű teljesítés követelménye, mely az erőviszonyok és a kockázatok kiegyensúlyozását célozza. A Ptk. idézett rendelkezése azonban csak a teljesítési idő beállta esetén teszi lehetővé a másik fél szolgáltatásának követelését, vagyis akkor, ha a másik fél szolgáltatása esedékes. Esedékesség előtt a szolgáltatás követelésére nem nyílik lehetőség, akkor sem, ha a fél a maga szolgáltatását felajánlja. Az idő előtti teljesítés esetén külön említésre került, hogy annak elfogadása a másik fél ellenszolgáltatását nem teszi korábban lejárttá [6:36. § (2) bekezdés].

A szabály természetesen eltérést engedő, tehát nem kógens. A felek a szerződésükben a Ptk. szabályától eltérően is meghatározhatják a szolgáltatás és ellenszolgáltatás teljesítésének módját. A saját szolgáltatás teljesítésének felajánlása még nem jelent konkrét teljesítést is, hanem mindösszesen annyit, hogy a teljesítést követelő fél reális készséget jelzi, szükséghez képest igazolja arra nézve, hogy a maga szolgáltatását teljesíteni fogja. Az esetek egy részében a pontos egyidejűség el sem érhető, ez pedig adott esetben nagyfokú bizalmat igényel a felek részéről. E bizalom hiányában vagy éppen kockázatos ügyletek esetében indokolt a szembenálló, kicserélendő szolgáltatások teljesítésének időbeli különbségéből fakadó kockázat „beárazása” (ellenszolgáltatásba való beépítése, nem egyszer tömegügyletek esetében kockázatközösség kialakításával), de lehetőség nyílik a kockázat elhárítására, illetve csökkentésére valamilyen sajátos fizetési mód (pl. akkreditív) vagy szerződési biztosíték (pl. kezesség vagy feltétlen garancia) alkalmazásával is.

6:129. § [Közreműködő igénybevétele]

- (1) A felek kötelezettségük teljesítéséhez vagy joguk gyakorlásához más személy közreműködését vehetik igénybe.**
- (2) Ha a kötelezett a szolgáltatás jellege, jogszabály rendelkezése vagy a felek megállapodása szerint személyesen köteles eljárni, más személy közreműködését akkor veheti igénybe, ha a jogosultnak károsodástól való megóvása érdekében szükséges.**

Az 1959-es Ptk. 315. §-a a szerződésszegésért való felelősség szabályai között rendelkezett a közreműködő jogállásáról, pontosabban azt a főszabályt rögzítette, hogy e személy magatartásáért az őt igénybe vevő ugyanúgy felel, mint a sajátjáért.

A Ptk. némiképpen eltérő megoldást választ. A jelen § a közreműködő igénybevételenek lehetőségéről, ennek korlátairól rendelkezik, míg a közreműködőért való felelősség szabályai a szerződésszegés körében található (6:148. §), a szabályozást tekintve lényegében a korábbi megoldás nyomvonalán haladva.

A 6:129. § lehetővé teszi, hogy a felek – akár a jogosult, akár a kötelezett – más személy közreműködését vegye igénybe. A Ptk. továbbra sem írja körül pontosabban a közreműködő fogalmát, annak ellenére, hogy a jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során igénybe vett személyek eljárása között jelentős különbségek is tapasztalhatók. A legtágabb értelemben közreműködőnek kell tekinteni a jognyilatkozat eljuttatását végző személyt, a dologszolgáltatás tárgyát képező árut a jogosulthoz eljuttató fuvarozót és az alvállalkozót egyaránt, de a régebbi joggyakorlatban ismert volt a teljesítési segéd fogalma is. E személyeknek a kötelmi jogviszonyokra gyakorolt hatása más és más lehet, a legkisebb szereptől (pl. egyszerű küldönc) az adott esetben önálló felelősséggel bíró személyig (pl. fuvarozó). Vannak helyzetek, amikor a joggyakorlásnak, valamint a kötelezettség teljesítésének folyamatába bevont személyek tényszerűen ugyanazon magatartásának értékelése azon fordul meg, hogy milyen jogviszonyról van szó (pl. fogyasztói szerződés, lásd erre egyetlen példaként a 6:219. § szabályát). Mivel a közreműködő igénybevétele esetében a leglényegesebb kérdést – vagyis az e személy magatartásáért való felelősséget – a Ptk. külön rendezi, és az egyes szerződési típusoknál további részletszabályokat is ad, természetesen többnyire diszpozitív jelleggel [de kógens pl. 6:104. § (1) bekezdés h) pontja, mely fogyasztói szerződésben tisztességtelennek, semmisnek minősíti azt a kikötést, mely kizárja vagy korlátozza a vállalkozásnak az általa igénybe vett közreműködőért való felelősségét], alighanem helyes a kódex által választott

megoldás, mely nem bocsátkozik a közreműködő és közreműködés jogintézményének mélyebb tárgyalásába.

A (2) bekezdés egyetlen – ám többrétegű – korlátot állít fel. Kimondja ugyanis, hogy a szolgáltatás jellege, jogszabály rendelkezése vagy a felek erre irányuló magatartása szerint személyesen eljárni köteles kötelezett nem vehet igénybe közreműködőt, csak abban az esetben, ha ez a jogosultnak károsodástól való megóvása érdekében szükséges. Abban a vonatkozásban, hogy a közreműködő igénybevételeinek feltételei fennállnak-e, a kötelezettet terheli a bizonyítási kötelezettség. Ha a közreműködő igénybevételeire nem lett volna lehetőség, úgy a kötelezett felel mindazon károkért, amelyek enélkül nem következtek volna be [vö. a 6:148. § (2) bekezdéssel].

6:130. § [Pénztartozás teljesítésének ideje]

- (1) Ha a felek a szerződésben a pénztartozás teljesítésének idejét nem határozták meg, a pénztartozást a jogosult fizetési felszólításának vagy számlájának kézhezvételétől számított harminc napon belül kell teljesíteni. Ha a pénztartozás fizetésére kötelezett szerződő hatóság, a szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződése esetén pénztartozását a jogosult fizetési felszólításának vagy számlájának kézhezvételétől számított harminc napon belül köteles teljesíteni, ebben az esetben a számla kézhezvételének napja nem képezheti a felek között érvényes megállapodás tárgyát.**
- (2) A jogosult teljesítésétől számított harminc napon belül kell teljesíteni a pénztartozást, ha**
  - a) a jogosult fizetési felszólításának vagy számlájának kézhezvétele a jogosult teljesítését (vállalkozási szerződés esetén az átadás-átvételi eljárás befejezését) megelőzte;**
  - b) nem állapítható meg egyértelműen a jogosult fizetési felszólítása vagy számlája kézhezvételének időpontja; vagy**
  - c) a kötelezettnek fizetési felszólítás vagy számla bevárása nélkül teljesítenie kell fizetési kötelezettségét.**
- (3) Vállalkozások közötti szerződés esetén az e § rendelkezéseitől a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a jogosult hátrányára eltérő szerződési feltételt – mint tisztességtelen kikötést – a jogosult megtámadhatja. Pénztartozás fizetésére kötelezett szerződő hatóságnak szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződése esetén a pénztartozás teljesítésére kikötött idő az (1)–(2) bekezdésben meghatározott határidőket csak akkor haladhatja meg, ha a szerződésben a felek a pénztartozás halasztott teljesítésében állapodtak meg, feltéve hogy a szerződés jellege miatt ez tényszerűen indokolt; a pénztartozás teljesítésére kikötött idő ebben az esetben sem haladhatja meg a hatvan napot. Pénztartozás fizetésére kötelezett szerződő hatóságnak szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződése esetén a pénztartozás teljesítésére kikötött idő a hatvan napot meghaladó részében semmis.**
- (4) Vállalkozások közötti szerződés esetén az ellenkező bizonyításáig tisztességtelen kikötésnek kell tekinteni a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a jogosult hátrányára eltérő olyan szerződési feltételt, amely a pénztartozás teljesítésére az (1) és (2) bekezdésben foglaltaktól eltérő, hatvan napnál hosszabb határidőt határoz meg. Pénztartozás fizetésére kötelezett szerződő hatóságnak szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződése esetén a pénztartozás teljesítésére az (1)–(2) bekezdés rendelkezéseitől eltérően, a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és**

indokolatlanul a jogosult hátrányára kikötött olyan határidőt, amely a hatvan napot nem haladja meg – mint tisztességtelen kikötést –, a jogosult megtámadhatja.

1. A szerződéses pénztartozás teljesítésének ideje

A Ptk. a szerződések általános szabályai között – a szerződés teljesítésének szabályainak tárgyalása kapcsán – ejt szót a pénztartozások teljesítési idejéről. A jelen § a pénztartozás teljesítésének idejéről szó, a 6:131. § pedig a fogyasztói szerződések körében rendezi az idő előtti teljesítésre vonatkozó, a Ptk.-ra tartozó szabályokat (hiszen részletszabályokkal egyéb, ún. polgári jogi külön törvényekben is találkozunk, lásd pl. a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvényt).

Az (1) és a (2) bekezdés a pénztartozás teljesítésének idejére nézve diszpozitív szabályokat tartalmaz, a felek tehát e rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek. Figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy a jogszabály a felek szerződési szabadsága több vonatkozásban is korlátozást szenved, ezzel kapcsolatban lásd elsősorban a (3) és (4) bekezdés összetett rendelkezéseit. Megjegyzendő még, hogy e §-ban rögzített szabályok szerződéses viszonyokra vonatkoznak, tehát nem közös kötelmi szabályokról van szó (vö. a 6:42–48. §-okkal).

Az (1) bekezdés – hangsúlyozni kell, hogy diszpozitív szabályként, tehát arra az esetre, ha a felek eltérően nem állapodnak meg – előírja, hogy a pénztartozást főszabályként a jogosult felszólításnak vagy számlájának kézhezvételétől számított harminc napon belül kell teljesíteni (megfizetni). A teljesítés időpontja az a nap, amikor a pénzeggyeddel való teljesítés esetén a birtokátruházás megtörtént, átutalás esetében pedig az az időpont, amikor a jogosult számláján a pénzügyintézet a megfizetett összeget jóváírta vagy azt jóvá kellett volna írnia [6:42. § (2) bekezdés].

Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a szabályok diszpozitivitását nem csupán a következőkben [különösen a (3) és (4) bekezdésben] írott szabályok árnyalják, hanem a szerződéses kikötések érvényességét érintő egyéb kötelmi szabályok is. Így pl. a felek elvileg szabadon állapodhatnak meg abban, hogy egyes körülmények tekintetében szerződésen alapuló „vélelmeket” állítsanak fel, bizonyos körülményeket nem vitatottnak – nem vitathatóknak – minősítsenek. Ilyen lehet az is, ha a felszólítás (számla) átvételét, megérkezését, még inkább a megérkezés időpontját úgy határozzák meg, hogy átvételi időpontnak pl. a jogosult általi postára adástól számított ötödik napot tekintik. E kikötések szerződési tartalomává válása és érvényessége felől gyakran csak az adott esetre nézve lehet állást foglalni [pl. blankettaszerződésben való kikötés esetén lásd a 6:77. §-t, a 6:78. § (2) és (3) bekezdést, valamint a 6:104. § (1) bekezdés és ugyanezen jogszabályhely (2) bekezdés g) pontját stb.].

Ha a kötelezett nem egyszerű vállalkozás, hanem pénztartozás teljesítésére kötelezett szerződő hatóság és e kötelezettel szemben a jogosult vállalkozás, úgy alkalmazni kell az (1) bekezdés második fordulatát is. Ennek értelmében arra az esetre, ha a pénztartozást a fizetési felszólítás vagy a számla kézhezvételétől számított harminc napon belül kell teljesíteni, úgy a számla kézhezvételének napja nem képezheti a felek között érvényes megállapodás tárgyát, a számla átvételének napja igazolandó, és a jognyilatkozatok hatályosulásának szabályai szerint bírálандók el (ez a címzethez való megérkezést jelenti).

A következőkben az egyes jogviszonyok kapcsán a több szempontból is differenciált szabályozást nem a Ptk. egyes bekezdéseinek sorrendjében tárgyaljuk, hanem az egyes bekezdésekben egymással összefüggő szabályokat együtt tekintjük át.

2. A teljesítési határidő vállalkozások közötti szerződés esetén

A vállalkozások egymás közötti szerződéseiben az (1) és a (2) bekezdésében foglalt – fent részletezett – szabályoktól való eltérést nem minden esetben tolerálja a polgári jog. A hosszabb fizetési határidő kikötése, vagyis a fizetési kötelezettség teljesítési határidejének szerződéses „elodázása” kétféle jogkövetkezémmel járhat az eltérés mértékétől függően.

Az előző bekezdésekben rögzítettekhez képest hosszabb – tehát 30 napos határidőt meghaladó teljesítési határidő – kikötése tisztességtelennek minősülhet. A (3) bekezdés első fordulata szerint az ilyen kikötés [együtt értelmezve a (4) bekezdéssel, amennyiben a hatvannapos határidőt nem haladja meg] megtámadható, ha a törvényi főszabálytól való eltérés a jóhiszeműség és tisztesség követelményeinek megsértésével, egyoldalúan és indokolatlanul a jogosult hátrányára történt. A bizonyítási kötelezettség ebben az esetben a jogosultat terheli, nincs törvényi vélelem a tisztességtelenség mellett.

Ha a pénztartozás teljesítésére kikötött határidő az (1) és (2) bekezdésben foglaltaktól eltérően nem csupán harminc napnál hosszabb, de a hatvan napot is meghaladja, úgy a kikötés a (4) bekezdés első fordulata alapján az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek minősül. Itt a jogkövetkezmény ugyancsak megtámadhatóság, de a bizonyítási teher a törvényi vélelem megfordításával a kötelezetre hárul: az érvénytelenség következménye alól csak akkor mentesülhet, ha azt bizonyítja, hogy a hatvan napnál hosszabb határidő kikötése nem minősül tisztességtelennek. Amennyiben a bizonyítás sikertelen, az (1) és (2) bekezdéseinek főszabályát kell alkalmazni.

3. A teljesítési határidő pénztartozás fizetésére kötelezett szerződő hatóság szerződéseiben

A 8:1. § (1) bekezdésének 7. pontja rögzíti a szerződő hatóság fogalmát, mely szerint – amint azt korábban is említettük – ilyennek minősül a Kbt. szerinti ajánlatkérő, akkor is, ha közbeszerzési eljárás lefolytatására nem köteles. Erre az alanyi körre – függetlenül tehát attól, hogy a szerződéskötés közbeszerzési eljárás keretében vagy azon kívül történik – különleges szabályok vonatkoznak.

Pénztartozás fizetésére kötelezett szerződő hatóságnak – szerződő hatóságnak nem minősülő – vállalkozással kötött szerződésében az § (1) és (2) bekezdésben foglalt határidőktől csak abban az esetben lehet eltérni, ha az erre irányuló megállapodást a szerződés tartalmazza (egyoldalú eltérés lehetősége nem áll nyitva), feltéve tovább, hogy ez az eltérés tényszerűen indokolt. Abban az esetben, ha ezek a törvényi előfeltételek nem állnak fenn, a kikötés érvénytelennek (jogszabályba ütközés okán semmissnek) tekintendő. E szabály szigorú, kógens, mely alapvetően a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről szóló 2011. február 16-ai 2011/7/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvben foglaltak megvalósítását célozza. Vita esetén a szerződő hatóságot terheli annak bizonyítása, hogy a jogszabály által említett előfeltételek fennállnak, a valóságnak megfelelnek.

Ha a pénztartozás teljesítésére vonatkozó diszpozitív rendelkezésektől való eltérés egyáltalán lehetséges, az eltérés mértéke abban az esetben is kettős korlátozás alá esik. A (3) bekezdés második mondata szerint ugyanis a határidő ilyenkor sem lehet hosszabb hatvan napnál – a rendelkezés megsértése részleges semmisséget eredményez, a kikötött határidő hatvan napot meghaladó részében ugyanis semmis. Ennek következtében

a részleges érvénytelenség – kötelező – észlelése folytán a hatvan napnál hosszabb határidő helyett automatikusan hatvan nap válik a szerződés részévé.

Ezt a rendelkezést azonban árnyalja a (4) bekezdés utolsó fordulata, mely lehetővé teszi, hogy az (1) és (2) bekezdésben foglaltaktól hosszabb, de hatvan napot meg nem haladó határidő esetében a jogosult a kikötést megtámadhassa. Ilyenkor az említett intervallumon belüli kikötés tisztességtelensége bizonyítható. Nincs tehát ilyenkor a tisztességtelenség melletti törvényi vélelem, a bizonyítási kötelezettség – hasonlóan a (3) bekezdés első fordulatában rögzítettekhez – a jogosultat terheli.

Megjegyzést érdemel, hogy e szabályoknak jelentős kapcsolódási pontjai jelennek meg a 6:106. § rendelkezéseivel, melyek – ehelyütt nem részletezett tartalommal – egyes tisztességtelen kikötések közérdekű keresettel való megtámadhatóságának szabályait határozzák meg. Nagyon fontos ugyanakkor utalni arra is, hogy az (1) és (2) bekezdésben foglaltak a 6:155. § (3) bekezdésének szabályainál is előtérbe kerülnek (késedelmi kamat esedékessége).

**6:131. § [Pénztartozás idő előtti teljesítése fogyasztói szerződés esetén]
Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben semmis a pénztartozás idő előtti teljesítését kizáró és az olyan kikötés, amely a fogyasztóra az idő előtti teljesítésből közvetlenül fakadó költségeken kívüli terhet ró.**

A pénztartozás teljesítésének idejére vonatkozó szabályok a teljesítés idejének kötelmi jogi főszabályához képest (6:35. §) eleve különlegesek (6:43. §). Míg a jogszerű előteljesítést a jogosult abban az esetben köteles elfogadni, tudomásul venni, ha az lényeges jogi érdekének sérelmével nem jár, addig a pénztartozásnál az idő előtti teljesítés általában lehetséges. A szabály azonban diszpozitív, tehát nincs akadálya annak, hogy a jogosult és a kötelezett – a szerződési szabadság elve alapján – a korábbi teljesítésre figyelemmel a jogosult részére (mintegy pl. az elesett kamat pótlására) kompenzációt kössenek ki.

Másképpen áll azonban a helyzet a fogyasztó és vállalkozás közötti pénztartozást megalapító jogviszonyban. Ilyenkor az előteljesítés lehetőségét nem lehet kizárni (semmisség terhe mellett), ráadásul az előteljesítésre tekintettel csak szűk körben engedi meg a Ptk. a jogosultat érő költségek, kiadások, hátrányok kompenzálását. E szűkítés módja az előteljesítésből közvetlenül fakadó költségekre való utalás, vagyis nem valamennyi költség, hanem csak az e kritériumnak megfelelő költségek számíthatók fel. Nézetünk szerint ez a szabály nem akadályozza e költségek előre való meghatározását, vita esetében azonban szigorúan vizsgálandó, hogy a felszámított összeg megfelel-e a 6:131. § intenciójának. Itt kell megjegyezni, hogy a Fhtv. 23–26. §-ai ebben a kérdésben különleges szabályokat tartalmaznak.

**6:132. § [A kikötött kamat mérséklése]
A túlzott mértékű kamatot a kötelezett kérelmére a bíróság mérsékelheti.**

A kamat fogalmának érintésekor szót ejtettünk róla, hogy a kamat látszólagos egyszerűsége ellenére valójában összetett intézmény, mely számos funkciót magában foglalhat, így pl. bizonyos szempontból a pénzhasználat ellenértéke, de van benne kártérítési (kompenzációs) tulajdonság is, vagyis kompenzációt biztosít arra az esetre, ha a jogosult a saját pénzét nem használhatta, mert azt tőle elvonták, vagy az őt megillető tőkét idegen érdekekben használták fel és így tovább. Ebből a sokszínűségből is következik,

hogyan a kamatnak nem lehet egységesen meghatározható, minden helyzetben korrekt és elfogadható mértéke sem. Erre a célra a törvényi kamatmérték maga sem alkalmas.

A jelen § a felek által kikötött kamat esetében lehetővé teszi annak vizsgálatát, hogy a megállapított kamatmérték nem túlzott-e. Összességében azt mondhatjuk, hogy a kamatban rejlő érdek-, illetve értékkiegyenlítési funkció jut szerephez a kamat mértékének korrekciója esetében. Ráadásul ez a szerep talán fontosabb is a közvetlen, inkább elméleti jelentőségű tartalomhoz (helyes kamatmérték) képest. A kamat mérséklésének kizárólag kérelemre kerülhet sor, hivatalból nem. A kérelem megalapozottsága azon fordul meg, hogy az adott jogviszonyban – tehát a konkrét esetben – alkalmazott kamatmérték – a kamat által az adott jogviszonyban betöltendő szerephez képest – nem túlzott mértékű-e.

A túlzott mértékben megállapított kamat korrekciójára bírói alakító jog keretében kerül sor. A mérsékléshez nincs szükség a kikötés érvényességének vizsgálatára, illetve a mérséklés iránti kérelem tárgyában hozott döntésnek nem előfeltétele a kamatkikötés érvénytelenségének megállapítása. Más, nem idetartozó kérdés, hogy a kikötött kamat jogszabályt sértő lehet, ebben az esetben mérséklés helyett az érvénytelenség szabályait kell alkalmazni (pl. uzsora esetén, 6:97. §). Szóba kerülhet a kamatra nézve a feltűnő értékaránytalanság is (6:98. §), ilyenkor az érvénytelenség tárgyában a megtámadhatóság (mint relatív érvénytelenségi forma) szabályait szem előtt tartva kell és lehet állást foglalni.

Annak vizsgálata során, hogy túlzott mértékű-e a jogosult által nyújtott kölcsön ügyleti kamata, a bíróságoknak gondos körtekintéssel kell eljárniuk. A felek által megállapított kamat túlzott mértéke tekintetében való döntésnél a bíróságnak figyelemmel kell lennie a kamatfizetési kötelezettséggel járó tartozás mértékére, a tartozás futamidejére, a követelés biztosítékaira esetleg azok hiányára, mert e kérdéseknek is érdemi jelentősége lehet. Az ítéletek helyesen hívják fel a figyelmet a bizonyítékok külön-külön és összességében való mérlegelésének fontosságára. Egy konkrét ügyben pl. – a közzétett döntés hozzáférhető tényállása és rendelkező része szerint – a bíróság a havonta 5%-ban (mindösszesen tehát évi 60%-ban) megállapított ügyleti kamatot túlzott mértékűnek tartotta ezért azt az ügyben alkalmazandó 1959-es Ptk. 232. § (3) bekezdésének alkalmazásával évi 30% mértékre mérsékelte (BDT2007.1520.). A jogerős ítélet indokolása kiemeli: az adott ügyben az alperesek arra figyelemmel vettek fel nagy összegű kölcsönt a felperestől, hogy ennek felhasználásával befektetést eszközölnek egy gazdasági társaságban, melynek sikeressége esetén a felek további gazdasági együttműködést irányoztak elő (pl. üzletrészszerzés). Nem volt vitás, hogy a jelentős mértékű, üzleti célú kölcsön futamideje rövid (mindössze hat hónap) volt. Az adósok nem bizonyították azt sem, hogy bármelyik pénzügyi intézet hajlandó lett volna részükre ilyen összegű, rövid lejáratú kölcsönt nyújtani. Köztudomású tényként értékelték ugyanakkor a bíróságok, hogy a felperes által megállapított kamat az adott időszakban – 2001–2002. évek viszonylatában – aránytalanul magasabb volt a kereskedelmi hitelek kamatainál, kirívó aránytalansága folytán nem volt alkalmas a szerződés reális teljesítésének biztosítására, túllépte a szerződéses szabadság gazdaságilag indokolt korlátait.

Egy másik ügyben a felperes több alkalommal nyújtott az alperesnek rövid határidővel, több ízben meghosszabbított lejáratú pénzkölcsönt, havi 10% ügyleti kamat mellett. A jogerős ítéletet hozó bíróság – az elsőfokú bíróság ítéletét helyben hagyva – úgy foglalt állást, hogy a kamat mérséklésének feltételei nem állnak fenn. Tényként állapították meg a bíróságok, hogy az alperes BAR-listán szerepelt, számára pénzügyi kölcsön nem volt elérhető. A kölcsönre az alperesnek ugyanis – saját nyilatkozata szerint – üzleti célú, átmeneti pénzügyi problémái megoldásához volt szüksége, más személytől is vett fel hasonló feltételekkel kölcsönt. Az adóst gazdasági célok motiválták, tisztában volt

a szerződés kockázatával, maga nyilatkozott úgy, hogy jelentős összegű kintlevőségei voltak, ebből remélte a tartozás rendezését. Annak kockázatát azonban, hogy e döntése nem volt megalapozott, maga tartozik viselni. Annak vizsgálatánál, hogy túlzott mértékű-e a magánszemély által nyújtott kölcsön kamata, az előzményeket, a szerződéskötés körülményeit és a szerződés tartalmát kell mérlegelni. A bíróság támaszkodhat más perekből szerzett tapasztalataira is, de a pénzügyi intézetek által kikötött kamatok mértékét nem lehet irányadónak tekinteni (ÍH2006.103.).

Megjegyzést érdemel, hogy a Ptk. ezt a szabályt a szerződések jogában helyezte el, vagyis szerződéses jogviszonyokban találta elsősorban alkalmazhatónak. Nézetünk szerint azonban, ha a felek egyéb kötelmi jogviszonyban állapodnak meg – a 6:1. § (3) bekezdésének lehetőségével élve – a pénztartozás utáni kamat mértékéről, eltérve a kamat törvényes mértékétől, úgy a mérséklés iránti lehetőség ebben az esetben is nyitva áll, függetlenül attól, hogy a kamatfizetési kötelezettség alapjául szolgáló jogviszony nem szerződéses kötelelem.

6:133. §

[Költség]

Az ellenszolgáltatás magában foglalja a szerződés teljesítésével rendszerint együtt járó költségeket.

A Ptk. a teljesítés szabályai között kimondja, hogy a szerződés teljesítésével rendszerint együttjáró költségeket az ellenszolgáltatás magában foglalja. Ez azt jelenti, hogy – miként az az üzleti életben megszokott – a szolgáltatások ellenértékét úgy kell megállapítani, hogy azok fedezetet képezzenek a teljesítéssel (a megrendelőhöz való eljuttatással, a szállítással és szállíttatással, a becsomagolással stb.) kapcsolatban felmerülő szokásos kiadásokra, vagy pedig – egyértelmű rendelkezéssel – a teljesítési költségekről külön kell megállapodni. Nem kizárt, hogy ez utóbbi külön megállapodás azért is indokolt, mert a dologszolgáltatás jogosultjának leginkább kényelmes megoldás kiválasztása alternatív lehetőségek felajánlásával valósítható meg (pl. az áru postai úton, futárszolgálattal vagy „átvevő ponton” stb. jut el a jogosulthoz), ezek pedig eltérő költséget vonzanak. A Ptk.-beli szabály tehát eltérést engedő norma.

Különleges költségviselési – költségelosztási – szabályt tartalmaz a 6:218. § (1) és (2) bekezdése, mely ingatlan tulajdonjogának átruházására irányuló szerződések esetében rendelkezik a birtokátruházással és az ingatlan-nyilvántartási állapot rendezésével kapcsolatos költségekről (eladó viseli) és a dologátvételének, illetve a tulajdonosváltásnak a bejegyzésével kapcsolatos költségekről (ezeket a vevő viseli).

XXI. Fejezet

A teljesítés különös esetei

6:134. §

[Teljesítés vagylagos szolgáltatás esetén]

- (1) Ha a kötelezettség több szolgáltatás közül bármelyikkel teljesíthető, a választás joga a kötelezettet illeti.**
- (2) Ha a jogosultat illeti meg a választás joga, és a választással késedelembe esik, a választás joga a kötelezettre száll át.**

Jelen § az ún. vagylagos szolgáltatás (alternatív obligáció) kötelmi helyzetével foglalkozik. A vagylagosság abban áll, hogy a kötelmi kötelezett több – egymással elvileg

egyenrangú – szolgáltatással is leróhatja a kötelezettségét. Ilyenkor a kötelem tárgyát egyfajta értelemben bizonytalanság övezi, de csak abban az értelemben, hogy az egyik fél (rendszerint és főszabályként a kötelezett) egyoldalú jognyilatkozatán múlik, hogy a több lehetséges szolgáltatás közül melyikkel történik meg a jogosulti követelés kielégítése. A helyes megközelítés szerint ennek a bizonytalanságnak – valójában vagylagosságnak – a figyelembevétel mellett a jogosulti követelés mégis egységes: nem többre, hanem egy később meghatározandó (meghatározható) egyre formálhat igényt.

A választási jog gyakorlása – mely az erre jogosult fél egyoldalú jognyilatkozatával valósul meg – e többtárgyú kötelem koncentrációját, Frank Ignác szavaival élve „megkerekedését” eredményezi. E jognyilatkozat alatt érteni kell az egyszerű teljesítést is, nincs tehát szükség külön, a másik félhez intézett kifejezett nyilatkozatra. Ennek megtörténte után olyan helyzet áll elő, mintha a kötelemben eredetileg is egyetlen szolgáltatás szerepelt volna, a szolgáltatás kizárólag ezzel a tárggyal teljesíthető. E szabályhoz képest kivételes rendelkezések vonatkoznak arra az esetre, ha valamelyik szolgáltatás olyan okból hiúsul meg (lehetetlenülés, megtagadás is ide értendő), melyért az egyik fél felelős. Ilyenkor előfordulhat, hogy a már elpusztult szolgáltatás – jellemzően kártérítésbe fordulás útján – tovább él, érezteti a hatását. Ez az ún. végigható vagylagosság – Grosschmid által kidolgozott – elvének megjelenése az alternatív obligáció modern polgári jogi szabályaiban, mely lényegét tekintve azt jelenti, hogy a választásra jogosultat megilleti az a jog is, hogy a lehetetlenült szolgáltatást „válassza”. E kérdésre a 6:181. § magyarázatánál térünk vissza.

A vagylagos szolgáltatás egyik központi kérdése, hogy melyik alanyt – a jogosultat vagy a kötelezettet – illeti meg az a jog, hogy a kötelem tárgyát, ha úgy tetszik az előbb említett bizonytalanságból kiemelve, és a vagylagosságot feloldva a szolgáltatást koncentrálja. Az (1) bekezdés alapján a választás joga – diszpozitív jelleggel meghatározott főszabályként – a kötelezettet illeti meg. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a felek másként nem állapodnak meg, a kötelezett döntheti el, hogy melyik szolgáltatással kívánja a kötelezettségét teljesíteni. Az alternatív obligáció lényege, hogy bármelyik szolgáltatásra essen is a választás, a teljesítés jogszerűnek tekintendő. Mivel azonban a vagylagos szolgáltatás esetében akár a kötelezett, akár a jogosult érdekét szolgálhatja inkább a választás és az ennek következtében előálló koncentráció, de akár az is, hogy a választási lehetőség a legtovább fennmaradjon (végigható vagylagosság), helyes, ha a felek szerződésükben rendezik a kötelem teljesítésével kapcsolatos kérdéseket. Megjegyzendő, hogy ebben a vonatkozásban helye lehet szakmai szokásoknak és kialakított gyakorlatnak is, melyek a 6:63. § (5) bekezdése értelemben akár ipso iure szerződési tartalomként is figyelembe jöhetnek.

Ha a választás joga a kötelezettet illeti, akkor a teljesítés elmaradásával nyitva marad a kötelem tárgyi vagylagossága. Ez azt jelenti, hogy a kötelezett koncentráló jognyilatkozata hiányában a szolgáltatás tárgya továbbra is vagylagos marad. A jogosult ezért kizárólag vagylagosan perelhet, ilyenkor ún. látszólagos keresethalmazatról beszélünk.

Ha a jogosultat illeti meg a választás joga, de e joga gyakorlásával késedelemben esik, a választás jogi lehetősége a kötelezetre száll át. Megjegyzendő, hogy a választási jog – általában – nem tekinthető olyan, csak személyesen megtehető jognyilatkozatnak, mely pl. a nyilatkozat jogosultjának halálával megszűnne. Ebben az értelemben a választás joga akár kötelezetti, akár jogosulti oldalon a szerződésbeli jogutódra is átszáll [ez azonban nem a (2) bekezdés értelmében vett átszállás].

6:135. § *[Teljesítés osztható szolgáltatás esetén]*
Osztható szolgáltatás esetén a jogosult részteljesítést is köteles elfogadni.

Jelen § rendelkezése korábbi polgári jogunkhoz hasonlóan kimondja, hogy a jogosult – osztható szolgáltatás esetében – köteles a részteljesítést is elfogadni. Változás annyiban észlelhető az 1959-es Ptk. 285. §-ához képest, hogy az új normaszöveg már nem követeli meg – mintegy az elfogadási kötelezettség előfeltételeként – hogy ne legyen a szerződésben ellenkező megállapodás, illetve a részteljesítés (annak elfogadása) ne járjon a jogosult lényeges érdekének sérelmével. Az előbbi fordulat jogszabályban való kimondása valóban szükségtelen, hiszen a jelen § diszpozitív szerződési szabály, melytől a felek egyező akarattal eltérhetnek. A második fordulatra hamarosan visszatérünk.

A kódex nem határozza meg azt, hogy egy szolgáltatás mikor tekinthető oszthatónak vagy oszthatatlannak. Ebben a kérdésben természetesen nemcsak – sőt, mint látni fogjuk nem is elsősorban – a dologi jogi szabályoknak van jelentőségük, hanem sokkal nagyobb súlya van a kötelezetti szolgáltatás kötelmi jogi megítélésének. Ez azért is így van, mert a kötelmi szolgáltatások fogalma jóval tágabb kört ölel fel, mint a dologszolgáltatásoké (pl. tevékenységkifejtő, tűrésre irányuló szolgáltatások vagy éppen az ún. nemleges – tartózkodásra vonatkozó – kötelezettségek stb.). A jelen § esetében értelmezendő oszthatóság éppen ezért sokkal nagyobb rugalmasságot mutat fel és igényel is, mint a dologszolgáltatások vizsgálata.

Az oszthatóságnak azonban nem csupán a részteljesítés elfogadása szempontjából lehet jelentősége. Szóba kerülhet a szerződésszegésnél (6:149. §), de pl. a kötbér alapjának megítélésekor is, hiszen az ítélkezési gyakorlat szerint – ellenkező megállapodás hiányában – a kötbér alapja sok esetben a szerződésszegéssel érintett szerződési érték. Figyelemre méltó szabályt tartalmaz a 6:493. § (2) bekezdése, amikor a több jogosult javára szóló tartási szerződés sorsáról rendelkezik abban az esetben, ha valamelyik jogosult meghal, megkülönböztetve az oszthatatlanul teljesíthető és az osztható szolgáltatásokat (előbbieket mondhatni „tovább élnek”, az utóbbiak pedig arányosan követelhetők). Végezetül megjegyzendő, hogy jelentőséggel bír az oszthatóság a kötelmi jogviszony közvetlen tárgya (vagyis a köteles magatartás) szempontjából is: főszabály szerint ezen fordul ugyanis az osztott, együttes vagy egyetemleges kötelemként való minősítés is (6:31–33. §-ok).

6:136. § *[Harmadik személy javára szóló szerződés teljesítése]*

- (1) Ha a felek harmadik személy részére teljesítendő szolgáltatásra kötöttek szerződést, a harmadik személy akkor követelheti közvetlenül a szolgáltatás teljesítését, ha**
  - a) ezt a jogát a felek kifejezetten kikötötték; vagy**
  - b) ez a szerződés céljából vagy az eset körülményeiből egyértelműen következik.**
- (2) A harmadik személy a javára kikötött szolgáltatás teljesítését attól kezdve követelheti, hogy őt valamelyik fél értesíti arról, hogy a javára szóló szerződést kötöttek. Ha a harmadik személy a szolgáltatás teljesítésének követeléséről lemond, a szolgáltatást a javára szerződött fél követelheti.**
- (3) A kötelezett a szerződésből folyó kifogásait a harmadik személlyel szemben is érvényesítheti.**

Harmadik személy javára szóló szerződés (*contractus in favorem tertii*) jön létre abban az esetben, amikor az egyik fél (kedvezményező) a másik féllel (kötelezett vagy „ígérettevő”) úgy állapodik meg, hogy az utóbbi a szolgáltatást harmadik személy részére

fogja teljesíteni. Ez a legtágabb értelemben vett, harmadik személy javára szóló szerződési konstrukció. Szűkebb értelemben [miként ezt az (1) bekezdés szövegezéséből is következtethetjük] akkor jön létre ilyen szerződés, ha a harmadik személy a szolgáltatást a kötelezettől közvetlenül követelheti, anélkül, hogy a harmadik személy szerződő fél lenne. Erre akkor nyílik lehetőség, ha a felek a harmadik személynek (kedvezményes) ezt a jogát kifejezetten kikötötték, vagyis erre utaló egyértelmű, félre nem érthető kijelentést tettek, másrészt akkor is, ha a közvetlen követelési lehetőség (jogosultság) a szerződés céljából vagy egyébként az eset körülményeiből egyértelműen következik. Ez utóbbi helyzet áll elő nézetünk szerint akkor, ha a harmadik személy javára szóló szerződés a kedvezményes tartását, életfenntartását, még inkább, ha a róla való személyes gondoskodást hivatott szolgálni. Nem kizárt természetesen az sem, hogy a felek egyértelmű szerződési rendelkezéssel abban állapodjanak meg, hogy a kedvezményes a jogait a javára szerződő féllel egyetértésben, vele együttesen gyakorolhatja. Más kérdés, hogy a kedvezményesi jog határok közé szorítása az *in favorem tertii* jelleget az ügyletben esetleg el is halványíthatja.

A harmadik személy javára szóló szerződés a jogosult (kedvezményező) és a kötelezett (ígérettevő) közötti szerződés, melynek a harmadik személy nem alanya. A harmadik személy csak jogokat szerez, kötelezettségei csak abban az értelemben keletkeznek, melyek a szolgáltatás követelésének természetéből fakadnak, elsősorban az együttműködési kötelezettséggel összefüggésbe hozhatóan. Alapvető szabály ugyanis, hogy a szerződés harmadik személy terhére nem állapíthat meg kötelezettséget, jogszerzést azonban általában igen.

A most tárgyalt szerződési konstrukció – bár jogi értelemben véve egyetlen szerződés, mégis – három jogviszonyt foglal magában. Az egyik az ún. szolgáltatási viszony, mely a kötelezett és a harmadik személy között jön létre, ennek lebonyolítása, teljesítése a konstrukció célja. E szolgáltatást a kötelezett a harmadik személy felé teljesíteni köteles, a harmadik személy pedig követelni jogosult (az alább részletezendő szabályok szerint). A második viszony a jogosult és a kötelezett közötti szerződésben megragadható ún. fedezeti viszony, mely egyszerűen fogalmazva gazdasági alapot biztosít a szolgáltatási viszony részére. Végül a harmadik az ún. juttatási viszony, melyet Grosschmid igen szemléletesen *búvó ügyletnek* nevezett. Ez a harmadik személy és a javára szerződő jogosult között áll fenn és arra mutat rá, hogy az utóbbi miért szerződött a harmadik személy javára. Ez a *búvó ügylet* lehet ajándékozás, de nem kizárt, hogy valamilyen szerződéses vagy egyéb kötelmi (pl. károkozásból fakadó) kötelezettség teljesítéseként álljon meg. E jogviszonynak azonban a harmadik személy javára szóló szerződésre nincs kihatása.

A harmadik személy követelési joga akkor nyílik meg, amikor őt bármelyik fél – tehát akár a jogosult, akár a szerződési kötelezett – a javára kötött szerződésről értesíti. E szabályt nyilvánvalóan úgy kell érteni, hogy ez a kedvezményes fellépési lehetőségének elvi értelemben vett legkorábbi időpontja, mely mellett természetesen figyelembe kell venni az adott szerződésben a szolgáltatás teljesítésére – esetleg annak idejére – vonatkozó kikötéseket is. Ezek ugyanis, mint a szerződés más, a szolgáltatás teljesítésére vonatkozó rendelkezései, a harmadik személyt is kötik.

A hatályos polgári jog – régi magyar magánjogunkkal összhangban – lehetőséget biztosít arra, hogy a harmadik személy a javára szóló juttatást, a kedvezményezést visszautasítsa. Ez a lehetőség elvileg a teljesítésig illeti meg, később nem. A teljesítéssel ugyanis a kötelelem betölti rendeltetését [a szolgáltatás követelésére vonatkozó jogosultság megszűnik, vö. a 6:3. § a) pontjával]. A (2) bekezdés utolsó fordulata ezt a jogosultságot a harmadik személynek biztosítja, és a szolgáltatás teljesítésének követeléséről való

lemondás kifejezéssel illeti. Mivel azonban a kedvezményben részesülő harmadik személy bárki – cselekvőképességében korlátozott személy is – lehet, nézetünk szerint nem vitás, hogy ez a jog törvényi felhatalmazás alapján az érintett vagyoni érdekeit képviselő más személyt is megillette (törvényes képviselő).

A harmadik személy javára szóló konstrukció azt hozza magával, hogy a jogosult – mint szerződő fél – helyett a szolgáltatás teljesítése, a kötelmi viszony lebonyolítása során a kötelezettel a nem szerződő harmadik személy kerül a fentiek szerint jogviszonyba. A kötelezett és a jogosult közötti jogviszony azonban tovább él, amit az is megmutat, hogy a kötelezett a szerződéses jogviszonyból eredő kifogásait a harmadik személlyel szemben is érvényesítheti, aki e kifogásokat túrni köteles. Az sem vitás, hogy akár a harmadik személy magatartásából, akár a jogosulttal szembeni jogviszonyból is előállhat olyan jogi helyzet, melynek alapján a kötelezett a szerződéstől jogszerűen elállhat (a szerződést felmondhatja). Ilyenkor az elállási (felmondási) nyilatkozat, mint jognyilatkozat címzettje továbbra is értelemszerűen a jogosult (mint szerződő fél), ám a szerződés felbontásának (megszüntetésének) következtében előálló elszámolási kötelezettségnek a harmadik személy is alanyává válhat (pl. dolog kiadására irányuló igény).

X. CÍM A SZERZŐDÉSSZEGÉS

XXII. Fejezet A szerződésszegés általános szabályai

6:137. §

[Szerződésszegés]

A szerződés megszegését jelenti bármely kötelezettség szerződésszerű teljesítésének elmaradása.

1. A szerződésszegésre vonatkozó szabályok helye és szerkezete a Ptk.-ban

A szerződésszegésre vonatkozó szabályokat a Ptk. Hatodik Könyvének (Kötelmi jog) Második Része a szerződések általános szabályai között – a szerződés létrejöttére, értelmezésére, érvényességére, hatályosságára, valamint a szerződés teljesítésére vonatkozó szabályokat követően – tartalmazza. A szerződésszegés szabályai az 1959-es Ptk.-hoz képest szerkezeti szempontból alapvetően megváltoztak. Lényeges szerkezeti változás, hogy az 1959-es Ptk.-ban a szerződésszegésre vonatkozó általános szabályok az egyes nevesített szerződésszegés-típusokat követően kerültek elhelyezésre, a Ptk. ehhez képest fordított logikai sorrendet követve az általános szabályoktól a különös rendelkezések felé halad. Ennek megfelelően a szerződésszegésre vonatkozó fejezet elejére kerültek a valamennyi szerződésszegési esetre vonatkozó általános szabályok, ezt követően tartalmazza a törvény a szerződésszegés nevesített esetei között a gyakorlatban jellemzően előforduló kötelezetti késedelmet, a jogosult átvételi késedelmét, a hibás teljesítést, a teljesítés lehetetlenné válását, a teljesítés megtagadását és a jognyilatkozat tételének elmulasztását. A szerződésszegés általános szabályai alkalmazandóak valamennyi külön

nem nevesített szerződésszegés esetén, valamint akkor, ha a meghatározott szerződésszegési esetre vonatkozó szabályok az adott körben nem tartalmaznak eltérő rendelkezést. A szerződésszegés általános szabályainak a jogalkalmazás szempontjából tehát kettős szerepe van. Egyrészt ezek alapján ítéltető meg a nevesített szerződésszegések esetei alá nem besorolható szerződésszegés; másrészt, amennyiben az egyes nevesített szerződésszegéseknél nincs külön rendelkezés, akkor a szerződésszegés általános szabályait kell alkalmazni. Ezek miatt került tehát szerkezetileg az egyes szerződésszegési eseteket megelőzően elhelyezésre a valamennyi szerződésszegésre vonatkozó általános szabályozás. Az általános szerződésszegési szabályokon, valamint az egyes szerződésszegési esetekre vonatkozó rendelkezéseken túl, a Ptk. a kötelmi jog különös részében az egyes szerződéstípusok kapcsán is tartalmaz a szerződésszegés esetére speciális rendelkezéseket, de akad példa ilyen rendelkezésre a jogi személyekre vonatkozó Harmadik Könyvben szabályozott uralmi szerződés (lásd a 3:56. §-nál és a 3:60. §-nál) kapcsán is. Olyan is előfordul, hogy egy adott szerződéstípust Ptk.-n kívüli külön törvény szabályoz, mely a Ptk.-tól eltérő szabályokat állapít meg szerződésszegés esetére (pl. a felhasználási szerződés kapcsán az Szjt. 49. §-a). Megállapítható tehát, hogy a szabályozás a szerződésszegés generális szabályaitól halad a speciális rendelkezések irányába.

Lényeges változás, hogy a Ptk. nem tartja fenn az 1959-es Ptk.-nak a szerződésszegésre vonatkozó közös szabályok között szereplő azon rendelkezését, mely szerint, ha a jogosult a teljesítést a szerződésszegésről tudva elfogadta, a szerződésszegésből igényt utóbb csak akkor támaszthatott, ha erre irányuló jogait fenntartotta (1959-es Ptk. 316. §). A szabály elhagyásának alapvető indoka az volt, hogy a polgári jog rendszerében a megsértett jogból eredő igény a jogosultat a törvény rendelkezése alapján illeti meg, és a kötelek közös szabályai szerint a jog csak akkor szűnik meg, ha arról a jogosult kifejezett nyilatkozattal lemond [lásd a 6:8. § (3) bekezdésénél]. A szerződés megtámadása jogának megszűnéséhez is joglemondó nyilatkozat szükséges [lásd a 6:89. § (5) bekezdésénél]. Mindezekre tekintettel nem indokolt, hogy a szerződésszegésből származó, törvényből fakadó igényeket az érdekeiben sértett félnek a hibás teljesítést követően tett külön nyilatkozattal fenn kelljen tartania ahhoz, hogy azok ne szűnjenek meg, és így a későbbiekben érvényesíthetők legyenek. A Ptk. alapján tehát a szerződésszegésből eredő jogok fenntartására nincs szükség, mivel a szerződésszegésből eredő igények csak akkor szűnnek meg, ha azok érvényesítéséről a jogosult kifejezett nyilatkozattal lemond. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a jogosultnak a szerződésszegésről való teljesítéskori tudomása adott esetben a jóhiszeműség és tisztesség, valamint az elvárható magatartás alapelveinek fényében értékelésre kerüljön, vagy azt, hogy az általa ismerten hibás teljesítés elfogadása részéről a szerződés ráutaló magatartással történt módosításának minősüljön. A hiba teljesítéskori ismeretével összefüggésben szükséges röviden utalni arra, hogy ettől eltérő eset az, ha a jogosult a hibát már a szerződés megkötésekor ismerte. E körülmény fennállása esetén ugyanis a kötelezett teljesítése nem minősül hibásnak [lásd a 6:157. § (1) bekezdésénél].

A szerződésszegés általános szabályai között a Ptk. egyébként az 1959-es Ptk.-nál lényegesen több rendelkezést tartalmaz, aminek legfőbb oka az, hogy a Ptk. több, az 1959-es Ptk. kötelmi jog különös részében az egyes szerződéstípusoknál szabályozott szerződésszegési esetet valamennyi szerződés vonatkozásában irányadóvá tett.

E helyütt szükséges utalni arra, hogy a Ptk. 50. §-a alapján – a Ptk. eltérő rendelkezése hiányában – a Ptk. hatálybalépésekor (2014. március 15.) fennálló (azaz az 1959-es Ptk. hatálya alatt kötött) szerződéssel kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra – ideértve az e tények, illetve jognyilatkozatok által keletkeztetett újabb köteleket is –, így a szerződésszegésre is

a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit (vagyis szerződésszegés esetén alapvetően az 1959-es Ptk.-t) kell alkalmazni. Hacsak a felek a Ptké. 50. § (2) bekezdésében foglalt lehetőséggel élve meg nem állapodnak abban, hogy a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződésüket teljes egészében a Ptk. hatálya alá helyezik.

2. A szerződés mint kötelem

A szerződést a felek rendszerint valamilyen gazdasági szükségletük kielégítése érdekében kötik, azért, hogy annak révén igényeiket kölcsönösen kielégítő árukhoz, szolgáltatásokhoz jussanak. A felek szerződése – mint kötelem (lásd a 6:2. §-nál) – jogi kötelezettséget hoz létre a szerződésben megállapodott (dolog átadására, tevékenységre, tevékenységtől tartózkodásra, vagy más magatartásra irányuló) szolgáltatás teljesítésére és jogosultságot annak követelésére. A szerződés a felek jogi kötelezettségvállalása, amit teljesíteni kell. A szerződés lényegéhez tartozik, hogy az azt megkötő felek a szerződéssel elérni kívánt előnyök érdekében önkéntesen kockázatot vállalnak. Kötelezik magukat arra, hogy helytállnak a tevékenységi, ellenőrzési körükben felmerülő körülményekért a másik fél irányába, ennek fejében viszont számítanak arra, hogy a szerződésben vállalt kötelezettsége a másik felet is ugyanígy terhelni fogja. (Kemenes István: A szerződésszegés szabályozása az új polgári törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny* 2014/5., 213–223.). Szerződési jogi alapelv tehát, hogy a szerződés kötelez (pacta sunt servanda), azaz az érvényesen létrejött és hatályos szerződést tartalma (lásd a 6:34. §-nál) szerint teljesíteni kell. Ellenkező esetben a szerződésszegő fél azzal számolhat, hogy a szerződésnek megfelelő teljesítésre vonatkozó igényét az érdekeiben sértett jogosult végső soron állami kényszer igénybevitelével juttatja érvényre. A szerződés teljesítésének kikényszerítése, mint cél elérésének az eszközei azonban nem korlátlanok, a szerződéses jogosultság gyakorlásának is gátat szab a magánélet zavartalanságához fűződő személyiségi jog, mondta ki a bíróság abban az ügyben, amikor az alperes hitelező a felperes adóst udvarias, hivatalos fizetési felszólítás helyett cinikus hangvételű, sorozatosan, zaklató jelleggel küldött SMS-ek révén akarta a kölcsönszerződés-teljesítésre ösztönözni (ÍH2014.98). A teljesítés elmaradása, vagy nem szerződésszerű volta esetén az érdekeiben sértett fél különböző jogkövetkezményeket alkalmazhat, amelyek a teljesítés kikényszerítését vagy a nem szerződésszerű teljesítés által okozott érdeksérelem orvoslását végső soron bírósági úton, állami kényszer útján teszik lehetővé. A magánjogi jogviszonyokban kialakult érdemi vita, konfliktus kezelésének jogállami eszköze a perindítás, az egyes jogkérdésekben az eltérő nézetek, vélemények kifejtése, ütköztetése a peres eljárásban történik. Nem érhet senkit hátrány amiatt, ha az általa jogosnak vélt szerződésszegés miatti követelését peres eljárásban, rendeltetésszerű joggyakorlás mellett érvényesíti, és logikus levezetés alapján fogalmazza meg a jogkérdésekben a véleményét, még ha az alaptalannak is bizonyul. Az alaptalan perindítás önmagában személyiségvédelmet nem alapoz meg a pernyertes alperes javára (EBD2014.P.12.), mondta ki a Kúria abban a perben, amelyet a felek közötti korábbi perben pernyertes alperes utóbb felperesként jó hírnevének – a korábbi, marasztalása nélkül záruló perrel történt – sérelmére hivatkozással indított.

3. A szerződésszegés

A szerződés tartalmát a felek megállapodása, a kógens jogszabályok és – a felek eltérő rendelkezése hiányában – a diszpozitív jogszabályok, valamint a szerződő felek

által ismert és alkalmazott szokások és gyakorlatok adják. A Ptk.-nak az 1959-es Ptk.-hoz képest új szabálya szerint ugyanis a szerződés tartalmává válik minden olyan szokás, amelynek alkalmazásában a felek korábbi üzleti kapcsolatukban megegyeztek, és minden olyan gyakorlat, amelyet egymás között kialakítottak. A szerződés tartalmát képezi minden, az adott üzletágban hasonló jellegű szerződés alanyai által széles körben ismert és rendszeresen alkalmazott szokás is, kivéve, ha annak alkalmazása a felek között – korábbi kapcsolatukra is figyelemmel – indokolatlan volna (lásd az 6:63. §-nál). Ha a szerződés teljesítése e módon tartalom valamely elemének nem felel meg, szerződésesség esete forog fenn. A szerződésesség a szerződés teljesítésének (lásd a kötelek teljesítését a Ptk. Hatodik Könyv III. Címénél, a szerződések teljesítését a IX. Címnél) létszakához kötődik, a teljesítés hiányosságát, fogyatékoságát, rendellenességét jelenti. Szerződésesség megvalósulhat a fél aktív magatartásával vagy mulasztásával, fő- vagy mellékkötelezettség megszegése révén. Utóbbi körbe tartozóan tipikusan a Ptk. által alapvető szinten rögzített tájékoztató és együttműködési kötelezettség (lásd a 6:62. §-nál) megszegése fordul elő a gyakorlatban. A szerződésesség esetei nagyon változatosak lehetnek, mivel szerződésesség nemcsak a törvényben nevesített módon valósulhat meg, hanem bármely olyan magatartás révén, melynek eredményeképpen a szerződés egyáltalán nem, vagy részben nem realizálódik, aminek következtében szerződésellenes állapot áll elő. Valamennyi szerződésesség közös lényege, hogy valamely szerződéses kötelezettség nem vagy nem a szerződésnek megfelelő teljesítését jelenti. A szerződésesség megfosztja az ezzel érdekeiben sértett felet attól, amit a szerződésnek megfelelő teljesítés esetén a szerződéstől elvárt. A szerződésesség objektív tény, bekövetkezése attól független, hogy ezt a fél szándékosan vagy gondatlanul okozta, vagy esetleg a szerződésesség fél magatartásán vagy ellenőrzési körén kívüli ok miatt következett be a szerződésbe ütköző helyzet, állapot. Ugyanakkor az a körülmény, hogy a szerződésesség objektív tény, önmagában még nem jelenti azt, hogy egyáltalán nincs helye kimentésnek a szerződésességből fakadó jogkövetkezmények tekintetében (mert bár a jogkövetkezmények egy része objektív, vagyis attól függetlenül alkalmazandó, hogy a szerződésességért a szerződésesség fél terheli-e felelősség; a jogkövetkezmények más része esetén viszont lehetőség van a felelősség alóli kimentésre). Ha a szerződés teljesítésére egyáltalán nem vagy nem szerződészerűen kerül sor, az érdekeiben ezáltal sértett fél – akinek a szerződéskötéssel célzott szükséglete kielégítését a szerződésesség időlegesen vagy véglegesen korlátozza, vagy akadályozza – elsősorban a szerződés természetbeni szerződészerű teljesítést követelheti, és ha ez nem történik meg önkéntesen a szerződésesség fél részéről, végső soron bíróság, hatósági úton kikényszeríthető.

4. A szerződésesség alapvető jogkövetkezményei

A Ptk. szerint szerződésesség esetén az érdekeiben ezáltal sértett szerződő fél a következő alapvető jogkövetkezményeket alkalmazhatja: követelheti a szerződés teljesítését, megilleti az ellenszolgáltatás visszatartásának joga, elállhat a szerződéstől, illetve felmondhatja azt, illetőleg kártérítési igényt érvényesíthet. Előfordulhat, hogy szerződésesség magatartás egyidejűleg személyiségi jogsérelmet is megvalósít (például az egészségügyi szolgáltatásra kötött szerződés megsértése következtében a beteg egészségkárosodást szenved), mely esetben a jogosult a személyiségi jogok megsértése szankcióinak alkalmazását is kérheti (lásd a XII. Címnél).

Nincs akadálya annak sem, hogy a jogosult a szerződésesség egymást ki nem záró jogkövetkezményeit együtt is érvényesítse. Így lehetőség van például arra, hogy a fél

a teljesítés követelése mellett kártérítési igényt érvényesítsen, kizárt viszont az, hogy a szerződéstől való elállás mellett a szerződésszerű teljesítést követelje.

Előfordulnak a gyakorlatban olyan esetek is, amikor az érdeksérelem a szerződésszegés jogkövetkezményeinek alkalmazása mellett más jogintézménnyel (pl. a szerződés érvénytelenségére történő hivatkozással, annak feltűnő értékaránytalanságra vagy tévedésre alapított megtámadása révén) is orvosolható lenne. Ilyenkor a konkuráló jogcímek közül a jogosultnak választania kell, a bíróság a keresetét csak azon a jogcímen bírálja el, amit megjelölt.

6:138. §

[A teljesítés követeléséhez való jog]

Szerződésszegés esetén a sérelmet szenvedett fél jogosult a szolgáltatás teljesítésének követelésére.

A felek célja a szerződés megkötésével valamilyen szükségletük kielégítése. A szerződésből mint kötelemből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére. Az érvényesen létrejött szerződés alapján a jogosult a szerződéskötéssel célzott szükségletének kielégítése érdekében elsősorban a szerződés természetbeni teljesítést követelheti, ha a másik fél megszegi a szerződést, és önkéntes teljesítés hiányában a jogosult a teljesítést bírói úton kikényszerítheti.

A teljesítés követeléséhez való jog összefügg azzal, hogy az érvényesen létrejött szerződés természetes jogkövetkezménye, hogy jogokat és kötelezettségeket keletkeztet a szolgáltatás teljesítésére, illetve annak követelésére (lásd a 6:58. §-nál).

A természetbeni teljesítés követeléséhez való jog értelemszerűen megilleti a jogosultat, ha a kötelezett a szerződést egyáltalán nem teljesíti, de más szerződésszegés esetén (pl. késedelem, hibás teljesítés) is érvényesíthető. Ugyanakkor a teljesítés követeléséhez való jog nem korlátlan, kizárt például a gyakorlása, ha a jogosult a szerződésszegés miatt a szerződéstől elállt (azt felmondta), vagy a szerződés teljesítése jogilag vagy fizikailag lehetetlenné vált. Akkor sem követelhető a szerződés természetbeni teljesítése, ha a jogosult a szerződésszegésre tekintettel, azt követően fedezeti szerződés kötött (ez ugyanis a teljesítést helyettesíti). Követelhető viszont a személyhez kötött szolgáltatás teljesítése.

Mivel álláspontunk szerint az arányosság elve – mely szerint a szerződésszegésre tekintettel alkalmazni kívánt jogkövetkezmény súlyának a szerződésszegéssel okozott hátránnyal arányban kell állnia – általánosan érvényesül szerződésszegés esetén, nem követelhető a teljesítés abban az esetben sem, ha az azzal a kötelezettnek okozott érdeksérelem nagyobb lenne, mint a jogosultnak a szerződésszegés okozta hátrány.

Lehetősége van a jogosultnak arra is, hogy a teljesítés követelésével egyidejűleg a teljesítésre póthatáridőt tűzzön, aminek eredménytelen eltelte súlyosabbá teszi a szerződésszegést, és amihez egyes nevesített szerződésszegési esetekben (pl. késedelem, hibás teljesítés) további jogkövetkezmények kapcsolódnak.

Érdekes ellenpontját képezi a Ptk. ezen – kontinentális jogi szemléletet tükröző – szabályának az angolszász common law tradíció, illetve az azon alapuló államok joga. Míg a Ptk. „az adott szó, így a szerződés kötelez” morális parancsát következetesen követve a szerződési ígéret megszegése esetén alapvető jogkövetkezményként a szerződés természetbeni teljesítését teszi kikényszeríthetővé, addig a common law alapján a szerződés megszegésének elsődleges következménye a szerződésszegéssel okozott kár pénzbeli kompenzációja.

Ezzel összefüggésben figyelemmel kell lenni arra, hogy a Ptk. által biztosított, a teljesítés követeléséhez való jog a gyakorlatban nem minden esetben érvényesíthető eredménnyel. Előfordulhat ugyanis az, hogy nincs arra valós lehetőség, hogy a bíróság közvetlen kényszerrel kötelezze az ígéretét megszegő felet a szerződési kötelezettségvállalásának természetbeni teljesítésére. Ez a helyzet például akkor, ha adott esetben egy operaénekes a vállalt fellépés megtagadása révén szegi meg a vele kötött szerződést. Elviekben nincs annak akadálya, hogy a bíróság a szerződésszegő operaénekest kötelezze arra, hogy a szerződésben vállalt fellépési kötelezettségét természetben teljesítse. Sőt – önkéntes teljesítés hiányában – ez a Vht.-nek a meghatározott cselekmény végrehajtására irányadó szabályai (IX. fejezet) alkalmazásával elvileg akár kikényszeríthető is lenne. Ugyanakkor be kell látni, hogy ez esetben a végrehajtás során rendelkezésre álló eszközök (a cselekmény pénzgyenértékének megfizetésére kötelezés, valamint a cselekmény kötelezett terhére történő jogosult általi elvégzése, illetve harmadik személy általi elvégzetése mellett a pénzbírság vagy a rendőrség közreműködésével történő kikényszerítés) is korlátozottan érvényesíthetők. A szerződésszegő operaénekes esetében a gyakorlatban leginkább a pénzgyenérték megfizetésére kötelezésnek vagy esetleg a kötelezett költségére mással történő elvégzetetésnek lehet realitása. Ez azonban azt eredményezi, hogy – bár a kötelezettet természetbeni teljesítésre kötelezi a bíróság – a szerződésszegés orvoslására végső soron, a végrehajtási eljárás keretében történő pénzfizetés révén kerül sor. Ehelyett – az üzleti élet pragmatikus szempontjait szem előtt tartva – célszerű, ha a jogosult nem a szerződés természetbeni teljesítésére, hanem pénzbeli kártérítés megfizetésére kérheti kötelezni a szerződésszegő másik felet. Az e mögött meghúzódó elvi megfontolás az, hogy a szerződésszegéssel érdekeiben sértett felet abba a vagyoni helyzetbe kell hozni, amit a szerződés szerződésszerű teljesítése estére elvárt. Így a bíróságok ahelyett, hogy a szerződésszegő felet meghatározott cselekmény végrehajtására, tevékenység elvégzésére kényszerítenék, pénzfizetésre kötelezhetik. Ez a gyakorlatias megoldás több szempontból is indokolható. Egyrészt a szerződésszegési szabályok céljukat tekintve nem a szerződési ígéretét megszegő fél megbüntetését szolgáló eszközök, hiszen számtalan, akár a félen kívül álló oka lehet annak, amiért a szerződés a szerződésnek megfelelő tartalommal történő teljesítése a fél részéről elmarad, az elmaradás okát kutatni pedig felesleges. Ha a szerződés alapvetően alkuként, üzletkötésként, meghatározható pénzbeli értékkel bíró tranzakcióként fogjuk fel, szerződésszegés esetén elegendő kompenzáció lehet az érdekeiben sértett fél számára biztosított pénzbeli reparáció, amelynek révén a szerződésszegéssel okozott vagyoni érdeksérelem kiegyenlíthető. A bíróságok ennek következtében nem kényszerülnek arra, hogy részletekbe menően beavatkozzanak az érintett személyek, vállalkozások életének irányításába. Másrészt a pénz megfizetésének végrehajtásához viszonyítva a meghatározott cselekmény végrehajtása a hatóságok részéről sokkal több ráfordítást igényelne, hiszen utóbbi esetben a hatóságoknak a teljesítés megtörténte mellett adott esetben azt is felügyelni kell, hogy a teljesítés megfelelően – azaz szerződésszerűen – történik-e. Harmadrészt valamely személy munkára, valaminek a megtételére történő kötelezése az érintett személy szabadságába történő olyan beavatkozásnak tekinthető, amit a bíróságok csak nagyon vonakodva hajlandóak megtenni. A Ptk. tehát elsődlegesen abból indul ki, hogy a kereskedelmi forgalom résztvevői azért kötnek egymással szerződést, hogy az abban kikötött szolgáltatáshoz a szerződésben körülírt feltételek szerint ténylegesen hozzájussanak, és ezért a természetbeni teljesítés kikényszerítését általában lehetővé teszi. Ugyanakkor vannak olyan esetek, amikor nem észszerű a szerződésszegés következtében esetlegesen megrendült bizalmi viszony szereplőit további együttműködésre kényszeríteni. Célszerűbb ilyenkor kártérítés fizetésére kötelezi

a szerződészegő felet, mondván, a jogosult a kártérítésként kapott pénzből majd megszerzi más piaci szereplőtől a szolgáltatás tárgyát.

Ezzel szemben, ha az ügyletnek nem egyszerűen kereskedelmi forgalomban megszerezhető áru vagy szolgáltatás a tárgya, hanem a szerződés tárgya a szerződészegéssel érdekeiben sértett fél számára egyedi, vagy különleges értékkel bír (különösen jellemző ez az egyedi, nem helyettesíthető dolgok esetén), indokolt, hogy a bíróság a kötelezettet a szerződés természetbeni teljesítésére kötelezze.

6:139. § [Visszatartási jog]

- (1) Szerződészegés esetén a jogosult a saját esedékes szolgáltatása arányos részének teljesítését a kötelezett teljesítéséig vagy megfelelő biztosíték nyújtásáig visszatarthatja.**
- (2) A teljesítés visszatartására jogosult fél elállhat a szerződéstől, vagy ha az eredeti állapotot nem lehet helyreállítani, jogosult azt felmondani, ha megfelelő határidőt szabott, és ez alatt a másik fél a szerződészegést nem szüntette meg, vagy a teljesítésre megfelelő biztosítékot nem nyújtott.**
- (3) Annak a félnek a jogaira és kötelezettségeire, aki a teljesítés visszatartására jogosult, egyébekben a megbízás nélküli ügyvitel szabályai irányadók.**

Az 1959-es Ptk.-tól eltérően a Ptk. a szerződészegés általános szabályai között nem a szolgáltatás megtagadása cím alatt, hanem visszatartási jogként szabályozza azt az esetet, amikor a jogosult az ellenérdekű félnek járó szolgáltatást utóbbi szerződészegésére tekintettel időlegesen nem teljesíti (visszatartja). Az 1959-es Ptk. a teljesítés idejénél, a hibás teljesítésnél, valamint a részletekben vagy folyamatosan teljesítendő szolgáltatás teljesítésénél, valamint az adásvétel tárgya tehermentesítésének elmaradása kapcsán tartalmazott hasonló szabályokat.

A visszatartás joga összefügg a teljesítési határidő intézményével és az egyidejű teljesítés (lásd a 6:128. §-nál) elvével, melyek – a felek kifejezetten erre vonatkozó szerződéses rendelkezésének hiányában – meghatározzák, mikor válnak esedékessé a felek szolgáltatásai. Egyidejű teljesítési kötelezettség esetén, ha a fél a teljesítést felajánlotta és az ellenérdekű fél nem teljesít, a teljesítést felajánló fél a saját szolgáltatásnak arányos részét visszatarthatja. Nem egyidejű teljesítés esetén az a fél, akinek a teljesítéssel elől kell járnia, csak akkor tagadhatja meg a szolgáltatás teljesítését, ha a körülményekből egyértelműen következik, hogy a másik nem fogja teljesíteni a később esedékes ellenszolgáltatást, vagyis előzetes szerződészegést (lásd a 6:151. §-nál) követ el.

A visszatartási jog gyakorlásának két feltétele van: a kötelezett szerződészegést követett el, és a szerződészegés következtében érdeksérelmet elszenvedő fél szolgáltatása esedékessé vált. A kötelezett szerződészegése jelentkezhet az ellenszolgáltatás hiányában (pl. az eladó visszatartja az adásvétel tárgyát a vételár teljesítéséig), az ellenszolgáltatás hibájában [pl. a vállalkozói szerződés nem megfelelő teljesítése miatt a megrendelő a vállalkozói díj arányos részének megfizetését megtagadja, lásd Tamás Lajos: *A szerződészegés általános szabályairól in Fabó Tibor – Nochta Tibor – Márton Mária (szerk.): Ünnepi tanulmányok Kecskés László professzor 60. születésnapja tiszteletére* (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2013, Pécs) 553–560.]. Az 1959-es Ptk.-val szemben a Ptk.-ban a másik fél vagyoni viszonyainak jelentős romlása, valamint a fedezethiány miatt fennálló kiegyenlítetlen tartozása nem szerepel a visszatartási jog gyakorlására jogosító nevesített esetek között. Ugyanakkor, ha az ellenszolgáltatás veszélyeztetettsége miatt (pl. a pénzfizetésre kötelezett fél vagyoni helyzetének romlására

tekintettel, alappal feltételezhető, hogy a fizetési kötelezettségének nem lesz képes eleget tenni) megállapítható, hogy előzetes szerződésesség (lásd a 6:151. §-nál) esete áll fenn, a visszatartási jog mint a szerződésesség általános jogkövetkezménye, gyakorolható. A visszatartási jog tehát a szerződésesség bármely esetében gyakorolható, a gyakorlatban tipikusan a másik fél késedelméhez vagy hibás teljesítéséhez kapcsolódik.

A visszatartási jog gyakorlása kapcsán is irányadó az arányosság elve: a jogosult e joga csak az ellenszolgáltatás arányos részéig, vagy osztható szolgáltatás esetén az ellenszolgáltatással nem fedezett szolgáltatás visszatartásáig terjedhet. A visszatartás jogának gyakorlása időben is korlátozott, arra ugyanis a szerződés szerű teljesítésig vagy addig van lehetőség, míg a szerződés szerű teljesítésre a kötelezettet megfelelő biztosítékot nem nyújt.

A visszatartási jog gyakorolhatósága időben korlátozott, erre abban az átmeneti állapotban van lehetőség, amíg a szerződésesség fennáll, vagy a szerződés szerű fél biztosítékot ad. Ha a másik fél a szerződésességet megfelelő határidő alatt nem orvosolja, vagy nem ad biztosítékot, a jogosult az őt megillető elállási, illetve felmondási jog gyakorlása révén véglegesen megszüntetheti a szerződést.

Eltérés az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy a visszatartásra jogosult fél jogaira és kötelezettségeire – a Ptk. által megszüntetett felelős őrzés szabályai helyett – a megbízás nélküli ügyvitel (lásd a 6:583. §-nál) szabályai irányadók.

6:140. § *[Elállás, felmondás]*

- (1) Ha a szerződésesség következtében a jogosultnak a szerződés teljesítéséhez fűződő érdeke megszűnt, elállhat a szerződéstől, vagy ha a szerződéskötés előtt fennállt helyzetet természetben nem lehet visszaállítani, felmondhatja azt, ha e törvény eltérően nem rendelkezik.**
- (2) A jogosult jognyilatkozata érvényességéhez köteles megjelölni az elállás vagy a felmondás okát, ha ez a jog több okból megilleti. A jogosult a megjelölt elállási vagy felmondási okról másokra térhet át.**
- (3) A kötelezett nem követelheti az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbeni megtérítését, ha a jogosult bizonyítja, hogy a számára teljesített szolgáltatást visszatéríteni olyan okból nem tudja, amelyért a kötelezett felelős. Ha a jogosult a szolgáltatás ellenértékét megfizette, kérheti annak visszatérítését akkor is, ha ő a számára teljesített szolgáltatást visszatéríteni nem tudja, és bizonyítja, hogy ennek oka olyan körülményre vezethető vissza, amelyért a kötelezett felelős.**

Az 1959-es Ptk.-hoz képest új szabály az elállási, illetve felmondási jog szerződésességre vonatkozó általános szabályként történő kimondása, az egyes nevesített szerződésességeknél történő szabályozás mellett. A nevesített szerződésességeknél – a kötelezetti késedelem és a hibás teljesítés esetén – az elállási jog jogosult általi gyakorlásának az itt meghatározottakon túl további feltételei vannak. Itt, a szerződésesség általános szabályai között szabályozott elállási jog alapvetően a nem nevesített szerződésességek esetén gyakorolható.

A szerződéstől való elállásra vagy a szerződés felmondására jogosult fél a másik félhez intézett jognyilatkozattal szüntetheti meg a szerződést. Elállásnak a másik szerződő félhez intézett (címezett) határozott, egyoldalú jognyilatkozat minősül, a feltételhez kötött vagy jövőbeli időpontra vonatkozó (vagy egyéb bizonytalanságot tartalmazó) kijelentés elállásnak nem tekinthető (BDT2000.339.). Az elállás és a felmondás alakiságaira az eredeti szerződés alakszerűségére vonatkozó szabályok irányadók (lásd a 6:6. §-nál)

Tekintve, hogy a Ptk. az elállási, felmondási nyilatkozat írásbeliségét nem írja elő, azt csak akkor kell írásban megtenni, ha az elállással (felmondással) érintett szerződés érvényes létrejöttének feltétele az írásbeliség. (Ettől eltérő kérdés az, hogy bizonyíthatósági szempontok miatt célszerű e nyilatkozatokat akkor is írásba foglalni, ha az egyébként nem kötelező.) A szerződéstől való elállást, annak felmondását tartalmazó jognyilatkozat jogkövetkezmények kiváltására való alkalmasságának, illetve címmel szembeni hatályosulásának feltétele, hogy egyértelmű legyen, hogy az a címzetthez megérkezett (lásd a 6:5. §-nál).

Az elállás, illetve a felmondás joga tehát lehetővé teszi, hogy a jogaiban sértett fél a szerződésességet a szerződéses kapcsolat egyoldalú és végleges megszakításával szankcionálja. Mivel szigorú jogkövetkezmények, az arányosság elvének megfelelően csak akkor gyakorolhatók, ha a másik fél olyan súlyos szerződésességet követ el, aminek következtében a jogosultnak a szerződés teljesítéséhez fűződő érdeke megszűnt. Az érdekmúlás megítélése során abból kell kiindulni, hogy minden szerződés mögött jellemző módon a jogosult valamely szükségletének kielégítésére irányuló gazdasági érdek húzódik meg. Az érdekmúlás pedig olyan jogi tény, amelynek következtében e gazdasági érdek kielégítésére a szerződés már nem alkalmas a kötelezett szerződésességére visszavezethető ok miatt. Érdekmúlásról van tehát szó akkor, ha szerződés megkötésével elérni kívánt cél a szerződésesség miatt már nem valósítható meg. A bírói gyakorlat szerint érdekmúlás nemcsak akkor következik be, ha a jogosultnak egyáltalán nem áll érdekében a szolgáltatás igénybevétele, hanem akkor is, ha a kötelezettel kötött konkrét szerződés fenntartásához nem fűződik már érdeke. Nem zárja ki ezért az érdekmúlást az a tény, hogy a jogosult ugyanarra a munkára új szerződést köt. Nem jelenti tehát az érdekmúlás a megszegett szerződéssel célzott szükséglet kielégítésére irányuló igény feladását (BDT2011.2590.). Az érdekmúlást a jogosultnak kell bizonyítania. Az érdekmúlás objektív tény, bekövetkezése attól függetlenül megállapítható, hogy a kötelezettnek erről volt-e tudomása (BH2009.82.).

Felmondás esetén a szerződés a jövőre nézve szűnik meg, és arra a szerződés megszüntetésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, míg az elállás a szerződést a megkötésére visszamenő hatállyal szünteti meg, és arra a szerződés felbontásának a szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy elállásra a fél akkor jogosult, ha az általa kapott szolgáltatás egyidejű visszaadását felajánlja (lásd a 6:213. §-nál).

Az elállási jog gyakorlása a szerződést a megkötésének időpontjára visszamenőleges hatállyal szünteti meg, amire tekintettel az addig teljesített szolgáltatások visszajárnak. A bíróságnak a másik félnek visszajáró szolgáltatásra akkor is marasztalnia kell, ha erre vonatkozóan a fél kérelmet nem terjesztett elő (BH2012.94.). Az elállási jog gyakorlására főszabály szerint csak akkor van lehetőség, ha lehetséges a szerződéskötést megelőző eredeti állapot természetbeni visszaállítása. Amennyiben eredeti vagy utólagos irreverzibilis szolgáltatásról van szó és az eredeti állapot természetben nem állítható vissza, úgy elállás helyett a felmondás jogával élhet a fél, az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás pénzbeli ellenértékének megtérítése mellett.

Osztható szolgáltatás esetén a szerződészerűen teljesített szolgáltatás tekintetében az elállás joga nem illeti meg a jogosultat, mivel ilyen esetben részteljesítést is köteles elfogadni (lásd a 6:135. §-nál).

Az 1959-es Ptk. alapján kialakult bírói gyakorlat nem volt maradéktalanul egységes abban a kérdésben, hogy a tévesen megjelölt elállási, felmondási ok helyett a perben a fél másik okra áttérhet-e. A gyakorlatban előfordulhat ugyanis, hogy az elállás (felmondás) joga a szerződő felet több okból is megillet. Ez a helyzet például a kölcsönszerződés (lásd a 6:387. §-nál) vagy a lakásbérleti szerződés (lásd a 6:348. §-nál) esetén, vagy akkor is, ha

a megrendelő a vállalkozó késedelmes vagy hibás teljesítése miatt egyaránt jogosult lehet az elállásra, valamint az elállás/felmondás joga általában véve is megilleti (lásd a 6:249. §-nál). E körben két irányzat alakult ki, az egyik pergazdaságossági okból megengedte az elállás alapjául tévesen megjelölt ok helyett más okra történő áttérést, míg a másik az elállás (felmondás) jogellenességét állapította meg. Pergazdasági, rugalmassági okokból a Ptk. a felmondás és az elállás esetén egyaránt lehetővé teszi, hogy az eredetileg tévesen megjelölt elállási, felmondási ok helyett a fél a perben másikra térjen át.

A jogszerű elállás (felmondás) mint egyoldalú jognyilatkozat a szerződést megszünteti (lásd a 6:213. §-nál). Ha azonban az elállásnak (felmondásnak) nincs jogalapja, vagy a jogosult a felmondás közlése során nem tartotta be például a felmondási időre vonatkozó szabályokat, a felmondása jogellenes, így nem jár a szerződés megszűnésének következményével.

A 6:140. § (3) bekezdése – az érvénytelenséghez hasonló módon – szabályozza azokat az eseteket, ha az eredeti állapot helyreállítására valamelyik fél felelősségi körébe tartozó okból nincs lehetőség (lásd a 6:113. §-nál).

Megjegyzendő, hogy a Ptk. alapján a jogosultat szerződésszegés esetére megillető, tehát szankciós jelleggel gyakorolható elállási (felmondási) joggal szemben a fogyasztó és vállalkozási közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rend. alapján a fogyasztó által gyakorolható elállási (felmondási) jog nem a szerződésszegés szankcionálására szolgál, hanem a szerződés természetéből (távollévők között kötött, illetve üzlethelyiségen kívül kötött szerződés) eredően illeti meg a fogyasztót (Verebics János: A szerződés teljesítése és a szerződésszegés az új Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog*, 2014/7–8. 31–38.).

6:141. §

[Fedezeti szerződés]

A jogosult – elállása vagy felmondása esetén – a szerződéssel elérni kívánt cél megvalósítására alkalmas szerződést köthet, és – a kártérítés szabályai szerint – követelheti a kötelezettől a szerződésben és a fedezeti szerződésben kikötött ellenértékek közötti különbség, továbbá a fedezeti szerződés megkötéséből eredő költségek megtérítését.

1. A fedezeti szerződés szabálya

Az 1959-es Ptk. nem tartalmazott a 6:141. §-nak megfelelő vagy ahhoz hasonló szabályt. Az üzleti – különösen az adásvételi, illetve az 1959-es Ptk.-ban önálló szerződéstípusként kezelt szállítási – szerződési gyakorlatban azonban ismert és alkalmazott régebb óta az olyan tartalmú szerződési kikötés, amely szerint, ha az eladó nem, vagy nem szerződésszerűen teljesít, a vevő jogosult ún. fedezeti vételt eszközölni, és az árut más eladótól beszerezni. A rendes bírósági (lásd például BH2004.191., a Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 5.G.40.003/2006/19. sz. határozata, a Fővárosi Bíróság 8.G.40.635/2006/41. sz. határozata, a Debreceni Ítéltábla Gf.III.30.355/2009/10. sz. határozata, a Fővárosi Ítéltábla 14.Gf.40.097/2010/4. sz. határozata, a Kúria Pfv.V.20.824/2012/6. sz. határozata) és a választottbírósági gyakorlat – ahogyan arra az Indokolás (585.) is utal – azt mutatja, hogy a szerződésszegés esetén kárként érvényesíthető az észszerű időn belül megkötött fedezeti szerződésben kikötött ellenérték és az eredeti szerződéses ár közötti különbség, illetve a fedezeti szerződés megkötéséből eredő költségek.

Az intézmény rendeltetése, hogy a jogosult – a kötelezett szerződészegő magatartására visszavezethető okból bekövetkező – elállása vagy felmondása esetén a szerződéssel elérni kívánt cél megvalósítására alkalmas szerződést kössön. A fedezeti szerződésnek két típusa van. A fedezeti vétel lényege, hogy a kötelezett szerződészegése esetén a jogosult a szolgáltatás tárgyát jogosult harmadik személytől beszerezni. Ha pedig a jogosult szerződészegő módon a szolgáltatás tárgyát nem veszi át, a kötelezett azt jogosult harmadik személy részére értékesíteni, tehát jogosult fedezeti eladási szerződést kötni.

Ha a szerződészegő fél nem tudja kimenteni magát (6:142. §), fedezeti szerződés kötése esetén a másik fél a kártérítés szabályai szerint követelheti – amennyiben magasabb áron tudott csak vásárolni, illetve alacsonyabb áron tudott csak eladni – a szerződészegőtől a szerződésben és a fedezeti szerződésben kikötött ellenérték közötti különbséget, továbbá a fedezeti szerződés megkötéséből eredő költségek megtérítését. Az Indokolás azt hangsúlyozza, hogy a fedezeti vétel (vagy fedezeti eladás) kárkövetkezményeivel – mint lehetséges kárral – a szerződészegő félnek mindig számolnia kell, s „ebben a körben az előreláthatósági klauzula nem jut tehát szerephez” (Indokolás 588). Ennek indokát a következőkben látjuk. Boronkay Miklós álláspontjával egyetértve, a fedezeti szerződésből eredő kár nem tapadó kár (Boronkay Miklós: Kártérítés fedezeti szerződés alapján. *Magyar Jog* 2015/5., 278.), és éppen ezért nem a 6:143. § (1) bekezdésnek a teljes kártérítést kimondó szabálya miatt nem érvényesül az előreláthatósági korlát szabálya a fedezeti károknál. A 6:141. §-ának „a kártérítés szabályai szerint” fordulatát megfelelően akként kell álláspontunk szerint értelmezni, hogy e körben nem érvényesül a 6:143. § (2) bekezdése szerinti előreláthatósági szabály. A fedezeti szerződésből eredő kár meglátásunk szerint az előreláthatóság vizsgálata alól azért mentes, mert erre speciális szabály vonatkozik. A fedezeti szerződésből eredő kár önálló kártérítési tényállásba foglalásának pedig az az indoka, hogy az ilyen típusú kár mint szokásos kár a szerződésesség előrelátható jogkövetkezménye, az ilyen típusú károk bekövetkezésével a szerződészegő félnek ugyanis mindig számolnia kell [lásd részletesebben: Csöndes Mónika: A Ptk. 6:143. § (2) bekezdésében foglalt előreláthatósági korlátról. *Polgári Jog* 2016/7–8., [22]–[33] bekezdésszámok]. A 6:141. §-ban a kártérítési szabályok felhívásának indoka pedig a kárenyhítési kötelezettség megszegése miatt alkalmazható kármegosztás szabálya. Ha ugyanis a fedezeti ügylet megkötésére nem észszerű időben, illetve észszerű módon került sor, ha a jogosult fedezeti ügyletkötésével kapcsolatos költségek szükségtelennek vagy aránytalanoknak minősülnek, akkor kármegosztásra kerül sor.

A fedezeti szerződés megkötése kapcsán a Ptk. nem rögzíti, de a nemzetközi kereskedelmi gyakorlatban (és a hazaiban is) kialakult azon felfogás, miszerint a fedezeti szerződést észszerű időn belül és észszerű módon kell megkötni, ezt irányadónak tartjuk e § értelmezése és alkalmazása során is (a Bécsi Vételi Egyezmény 75. cikkének és a Ptk. 6:141. §-ának összehasonlítását illetően lásd Boronkay Miklós: Kártérítés fedezeti szerződés alapján. *Magyar Jog* 2015/5., 276–277.). Az észszerű módon kötött fedezeti ügylet alatt azt értendő, hogy a jogosultnak ugyan törekednie kell a legkedvezőbb ár elérésére, de a fedezeti ügylet szerződéses feltételeinek nem kell azonosnak lennie a szerződésesség miatt megszűnt szerződés feltételeivel. Ha a fedezeti ügyleti ár nem tekinthető észszerűnek, a kárszámításnál az észszerű árat, vagyis a piaci árat kell alapul venni. A Bécsi Vételi Egyezmény 55. cikke alapján piaci árnak tekintendő az az ár, amelyen azonos jellegű árut, adott üzletágban (kereskedelmi ágban), hasonló, illetve összehasonlítható körülmények között be lehet szerezni. Az észszerű időn belül kitétel pedig azt jelenti, hogy a jogosultnak a szerződészegést követően azonnal nem kell fedezeti szerződést kötnie, hiszen olykor alapos okból bízhat (legalább is egy ideig) abban,

hogy a kötelezett mégis teljesít, ugyanakkor indokolatlanul sem késlekedhet azzal. A gyakorlat egyöntetű abban, hogy a spekulációs célzatú várakozások mellett megkötött fedezeti szerződés nem felel meg az észszerűség követelményének [Sándor Tamás – Vékás Lajos: *Nemzetközi adásvétel. A Bécsi Egyezmény kommentárja* (HVG-ORAC 2005, Budapest) 449–450., 453–454.]. A hazai szerződéses gyakorlatban már a Ptk. hatálybalépése előtt is találkozni lehetett olyan szerződési kikötéssel, amely szerint a kötelezett szerződésszegése esetén a fedezeti ügylet megkötésének jogát a jogosult előzetes írásbeli értesítés után gyakorolhatja (lásd például a Kecskeméti Törvényszék 3.G.40.143/2011/95. sz. határozata, a Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.493/2011/3. sz. határozata). Ha tehát a fedezeti ügylet megkötésére nem észszerű időben, illetve észszerű módon került sor, ha a jogosult fedezeti ügyletkötésével kapcsolatos költségek szükségtelennek vagy aránytalanoknak minősültek, akkor kármegosztásra kerül sor. A Fővárosi Bíróság a 8.G.40.635/2006/41. sz. határozatában pedig tekintettel arra, hogy a fedezeti ügylet megkötése indokolatlan volt, elutasította az ezzel kapcsolatos megtérítési igényt.

Ehelyütt indokolt a fedezeti ügylet intézményét a károsultat terhelő kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettséggel együtt is vizsgálni.

A Bécsi Vételi Egyezmény 75. cikkéből és egyéb rendelkezéseiből is az következik, s a gyakorlat is akként foglal állást, hogy fedezeti ügylet megkötésére a jogosult nem köteles. E magatartása – tehát a fedezeti ügylet meg nem kötése – ugyanakkor vizsgálható abból a szempontból, hogy mint károsult ez esetben eleget tesz-e a kárenyhítési kötelezettségének. A kommentáriródalom szerint a károsult szerződő fél nem köteles beható piackutatást folytatni, kárenyhítési kötelezettsége körében is csak a könnyen felismerhető, kedvező lehetőség kihasználása várható el tőle [Sándor Tamás – Vékás Lajos: *Nemzetközi adásvétel. A Bécsi Egyezmény kommentárja* (HVG-ORAC 2005, Budapest) 447.].

A magyar bírósági gyakorlatot illetően érdemes idézni itt a Legfelsőbb Bíróság egy korai ítéletét is annak elvi megállapításai miatt, amelyben a Legfelsőbb Bíróság lényegében a fedezeti szerződés gondolatát alkalmazta annak vizsgálata során, hogy a károsult eleget tett-e a kárenyhítési kötelezettségének. Az eseti döntés tényállása szerint a kötelezett a póthatáridő alatt sem szállította le a szerződött mennyiségű tojást, a jogosult ezért nem tudott megfelelő számban csirkét keltetni. A kár összegét illetően – mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság – vizsgálni kell, hogy a jogosultnak mennyi volt a korábbi években a tojáskeltetéssel szerzett jövedelme, mennyi volt a jövedelme a szerződésszegés évében, és eleget tett-e a kárenyhítési kötelezettségének. Fel kell deríteni, hogy megkísérelte-e máshonnan beszerezni a tenyésztojást, és erre egyáltalán volt-e lehetősége [Pf.I.20.720/1974., hivatkozva Benedek Károly: *A szerződésszegés a 299. §-hoz fűzött indokolás in Eörsi Gyula – Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv Magyarázata* (KJK 1981, Budapest) 1385.].

A 2010. évi, a termelőket érintő kedvezőtlen időjárási viszonyok (belvíz, árvíz, viharok) okán választottbíróági eljárásokban indult kártérítési perekben, amelyeket a professzionális terménykereskedők indítottak a termelőkkel szemben a terményszolgáltatások nem teljesítése miatt, az egyik eldöntendő kérdés épp az volt, hogy hogyan értékelendő a professzionális terménykereskedőknek, tehát a felvásárlói oldalnak a szerződéses jogviszonyokban tanúsított magatartása. E szerződések nem mezőgazdasági termékértékesítési szerződések voltak, nem tartalmaztak ugyanis olyan kikötést, hogy a termelő maga termelte terményt lenne köteles teljesíteni, a szolgáltatás meghatározása fajlagosan történt, a szerződéseket adásvételi, illetve szállítási szerződésként kötötték. Fabó Tibor megállapításait – azok más tényállásokban is alkalmazható volta miatt – a következőkben hivatkozunk és idézzük. Fabó Tibor szerint mivel a felvásárlói

oldalnak kellő időben volt lehetősége értékelnie az akadályközlő levelekből és a mindenki számára elérhető forrásokból is tudomásukra jutott azon körülményt, hogy a mezőgazdaságot rendkívüli mértékű árvíz és belvízkár érte, az áruadósok kártérítési felelősségének kérdésében a következőkre is indokolt figyelemmel lenni: „*ilyen körülmények között nem felel meg az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelményének, ha az áruadósi oldal szinte kizárólagos kockázatvállalása mellett megkötött szerződéseinek elnehezülését a másik fél mindenfajta együttműködési szándék nélkül, a feltétlen teljesítési kényszert hangsúlyozva kezeli [...] a károsulti oldaltól ilyen esetekben az várható el, hogy a teljesítési zavart jelző [...] értesülést követően egyeztet a kötelezett szerződésük kockázatai és a felek által tanúsítandó együttműködés lehetőségéről a károk kölcsönös megelőzése, enyhítése érdekében, és ennek sikertelensége esetén azonnal fedezeti vétellel él, és nem vár (mérlegelve azt az ismert körülményt, hogy a tőzsdei árak a szerződési árhoz képest napról napra emelkedtek).*” Fabó Tibor szerint a károk megelőzésének a kötelezettsége mindkét szerződő felet terheli, mérlegelendő ugyanakkor, hogy melyik féltől milyen mértékben várható el a fedezeti vásárlás. Ennek kapcsán a konkrét ügyekben az *elvárhatósági mérce* tartalmának meghatározásában értékelhető körülménynek tartja a felek gazdasági erejét, tőkeellátottságát, hitelképességét. Fabó Tibor tanulmányában utalt arra is, hogy a kárenyhítési kötelezettség felróható megszegése számos választottbírói ügyben – a fedezeti vétel elvárható időpontjában érvényes piaci ár alapul vételével – kármegosztáshoz vezetett [Fabó Tibor: Áttekintés a mezőgazdasági terménykereskedelem szerződési viszonyai körében kialakult jogvitákról *in* Nochta Tibor – Fabó Tibor – Márton Mária (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Kecskés László professzor 60. születésnapja tiszteletére* (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2013, Pécs) 240–243.]. A téma kapcsán lásd még a 6:144. §-nál írottakat.

2. A piaci ár szabálya

A nemzetközi kereskedelmi gyakorlatban bevett hivatkozni a piaci árra fedezeti szerződés megkötésének hiányában. A fedezeti szerződés és a piaci ár szabálya között az a különbség, hogy fedezeti szerződés esetén a károsultnak a ténylegesen megkötött fedezeti ügyletet, illetve az abban rögzített árat kell igazolnia, fedezeti szerződés hiányában viszont a piaci árat kell bizonyítania. Ha a jogosult a szerződéstől elállt, vagy azt felmondta, és nem kötött fedezeti ügyletet, de az árunak van piaci ára (tehát a szerződött szolgáltatásnak az ára meghatározható), kártérítésként ilyenkor a jogosult a szerződésben meghatározott ár és az elállás (felmondás) időpontjában fennállott piaci ár közötti különbözetre jogosult, ha a piaci ár számára kedvezőtlenebb.

A piaci ár fogalmát az UNIDROIT Alapelvek [7.4.6. cikk (2) bekezdés] a Bécsi Vételi Egyezményhez hasonlóan határozza meg, a 7.4.6. cikk (2) bekezdése szerint „*az előző bekezdés alkalmazása szempontjából piaci ár az az ár, amely azon a helyen irányadó, ahol az áru szolgáltatásának meg kellett volna történnie, vagy ha azon a helyen nincs kialakult piaci ár, az olyan más helyen kialakult árat kell alapul venni, ami – az áru fuvarozásával kapcsolatos költségek közötti eltérést is megfelelően számításba véve – észszerűen figyelembe vehető*”. Az UNIDROIT Alapelvekhez fűzött kommentár szerint az ár meghatározása az ugyanolyan, vagy hasonló árukért vagy szolgáltatásokért felszámított árak összehasonlításával történik. Ez gyakran, de nem feltétlenül, a szervezett piacon érvényesülő ár. A napi ár bizonyítékát szakmai szervezetektől, kereskedelmi kamaráktól lehet megkapni [Gehér József – Réczei László – Katona Péter (ford.): A 7.4.5. cikkhez

fűzött magyarázat *in Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelvei* (KJK 1996, Budapest) 207.].

A piaci ár szabálya egyébként a magyar joggyakorlatban sem ismeretlen. A Legfelsőbb Bíróság BH2004.191. számú eseti döntése szerint fedezeti ügylet hiányában a jogosult követelheti a szerződéses ár és a szerződés megszűnésének napján irányadó piaci ár közötti különbséget, feltéve, hogy a szolgáltatásnak van piaci ára.

6:142. §

[Felelősség szerződésszegéssel okozott károkért]

Aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.

1. A szerződésszegésért való felelősség szabályozása az 1959-es Ptk.-ban és a Ptk.-ban

Az 1959-es Ptk. megoldása az egységes, felróhatósági alapú felelősségi rendszer volt. Az 1959-es Ptk. 318. §-ának utaló szabálya („hídszabálya”) a kontraktuális felelősségre a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait rendelte alkalmazni azzal a kivétellel, hogy a kártérítés mérséklésének – amennyiben jogszabály kivételt nem tett – nem volt helye. Az 1959-es Ptk. egységes kártérítési rendszere kiterjedt mind a felelősség alóli mentesülés feltételeire, mind a kár megtérítésének szabályára. Az egységes szabályozási megoldás gyakorlati előnyének volt mondható, hogy a deliktuális és a kontraktuális kártérítési felelősségi tényállások között esetleg felmerülő *elhatárolási kérdéseknek* nem volt igazán jelentősége, illetve következménye.

A kontraktuális és a deliktuális felelősségi jogviszonyok eltérő természetére és gyökerére tekintettel a jogalkotó a Ptk.-ban új alapra helyezte a kontraktuális kárfelelősség szabályozását (6:142–6:147. §-ok). Az Indokolás a változtatás indokát a következőkben jelöli meg. Abból helyes kiindulni, hogy valamely tevékenység üzletszerű folytatása kockázatvállalást jelent, így a szerződésszegési jogviták feloldása nem a magatartás utólagos értékelésével (az individuális emberi hiba, a magatartás szankcionálásával), hanem a tevékenységgel együtt járó kockázat telepítése útján kell, hogy megtörténjen. A felelősség alóli mentesülés kérdésében – az 1959-es Ptk.-hoz képest – *szigorúbb kimentési mércét* indokolt ezért alkalmazni. A nem szerződészerű teljesítés szankcionálását nem lehet a szerződésszegő fél igyekezetétől függővé tenni, a szerződésszegéssel ugyanis a másik fél jogos ügyleti várakozásai hiúsulnak meg. A szerződésszegés kárkövetkezményeinek telepítése tehát kockázatosztást kell, hogy jelentsen, és ennek a megközelítésnek a nem kifejezetten üzleti szerződések körében is irányadónak kell lennie, az Indokolás szerint azonban ez alól kivételt kell, hogy jelentsenek az ingyenes szerződések. A jogalkotó ezen indokokra figyelemmel eltérő szabályokat állapított meg a kimentés feltételei és a megtérítendő károk tekintetében, elválasztva ezzel a kontraktuális felelősséget a változatlanul felróhatósági elven nyugvó deliktuális kárfelelősségi rendszertől (6:519. §). E két alapvető változtatáson kívül a Ptk. megtartotta a kártérítési felelősségi jog egységét (Indokolás 586–587.). A szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerződésszegés esetén a 6:144 § utaló szabálya által kerülnek

alkalmazásra. A deliktuális és a kontraktuális kártérítési felelősségi tényállások között felmerülő *elhatárolási kérdések* kapcsán pedig a 6:145 § és a 6:146 § szabályai követendők.

A szerződészegést, illetve a szerződészegésért való felelősséget illetően a Kúria Polgári Kollégiuma a *Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadónak* tekinti az 1/2011. PJE határozatot, az 1/2012. PK vélemény 1–11. és 15. pontjait, a GK 30., a GK 54. és GK 57. sz. állásfoglalásokat, másrészt a *Ptk.-ba beépültnek tekintette és ezért annak alkalmazása körében nem tartotta irányadónak* az 1/2004. PK véleményt, az I. PGED-t, valamint a GK 18. és GK 34. sz. állásfoglalásokat (lásd az 1/2014. PJE-t). A 3/2015. PJE határozat pedig megszüntetette a GKT 58/1973. számú állásfoglalás elvi iránymutatásként való fenntartását. A 3/2015. PJE határozat akként rendelkezik továbbá, hogy „a jogegységi tanács az elvi irányítás 1997 előtti eszközei (irányelv, elvi döntés, kollégiumi állásfoglalás, továbbá tanácselnöki értekezleti állásfoglalás) közül azokat, amelyek a polgári és gazdasági szakág ügykörét érintik, és fenntartásukról az 1/2014. PJE határozat, a 2/2015. BKMPJE határozat továbbá a jelen jogegységi határozat nem rendelkezett, hatályban nem lévőknek tekinti”.

A szerződészegésért való felelősségre (és a megtérítendő kár mértékére is) a *Ptké. 50. §-a értelmében* a Ptk. hatálybalépésekor fennálló szerződések esetében, ha a törvény eltérően nem rendelkezik, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni, kivéve, ha a felek szerződésüket teljes egészében a Ptk. hatálya alá helyezik. A szerződészegésért való felelősséget érintően utalni kell arra is, hogy a Kúria Polgári Kollégiuma a Ptk.-tól függetlenül az 1959-es Ptk., illetve más, hatályon kívül helyezett jogszabályok alapján elbírálandó ügyekre nézve is *hatályon kívül helyezte, illetve meghaladottnak tekintette* a GK 74.-et, a PK 50.-et és a PK 51.-et (lásd az 1/2014. PJE-t).

2. A 6:142. § alkalmazási köre

A 6:142. § alkalmazási köre túlmutat a Ptk. XXII. Fejezetén, a Ptk. több rendelkezése utal rá, és hatása átsugárzik a Ptk.-n kívüli más jogszabályokra is.

A Ptk. Hatodik Könyvének Második Részében, *A szerződés általános szabályai* Cím alatti §-ok közül számos utal vissza a szerződészegésért való felelősség szabályaira, így a 6:142. §-ra [lásd az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség kapcsán a 6:62. § (2) bekezdését, a bíróságnak a szerződést érvényessé nyilvánító döntése kapcsán a 6:110. § (2) bekezdését, a szerződésnek a felek akaratából történő érvényessé válása kapcsán a 6:111. § (2) bekezdését, az akadályközlési kötelezettség kapcsán a 6:126. § (2) bekezdését, az elállás, felmondás kapcsán a 6:140. § (3) bekezdését, a lehetlenné válásért való felelősség kapcsán a 6:180. §-t, a vagylagos szolgáltatás lehetlenné válása kapcsán a 6:181. § (2) bekezdését, a foglaló kapcsán a 6:185. § (2) és (3) bekezdéseit, a kötbér kapcsán a 6:186. § (1) bekezdését, a jogvesztés kapcsán a 6:190. § (1) bekezdését].

A Ptk. Harmadik Könyve, *A jogi személy* cím alatt is több helyen felhívja a szerződészegésért való felelősség szabályait, s így a 6:142. §-t [lásd a létesítendő jogi személy nyilvántartásba való bejegyzése iránti kérelmének benyújtása kapcsán a jogi személy képviselőre kijelölt személy felelősségét illetően a 3:12. § (2) bekezdését, a vezető tisztségviselő felelőssége kapcsán a 3:24. § (1) bekezdését, a 3:101. § (4) bekezdését, illetve a 3:55. § (4) bekezdését, a felügyelőbizottság tagjainak felelőssége kapcsán a 3:28. §-t, a tagnak a vagyoni hozzájárulása teljesítésének elmulasztásával a gazdasági társaságnak okozott kárért való felelőssége kapcsán a 3:98. § (2) bekezdését, illetve szövetkezet esetében a 3:333. § (2) bekezdését, a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást

teljesítővel egyetemlegesen felelős tagok esetében a 3:99. § (2) bekezdését, az ügydöntő felügyelőbizottság tagjainak a felelőssége kapcsán a 3:123. §-t]. Ami a vezető tisztségviselő jogi személlyel szembeni felelősségének Ptk.-beli szabályozási megoldását illeti, a jogirodalomban több olyan álláspont is van (mint például Bodzási Balázs: A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre. *Gazdaság és Jog* 2013/6., 10–11., Sárközy Tamás: Fordulat a magyar kártérítési jogban. *Magyar Jog* 2013/9., 540–541., Bodzási Balázs: Az új Ptk. esetleges módosításáról. *Magyar Jog* 2016/2., 70., Sárközy Tamás: A Ptk. jogi személy könyve esetleges felülvizsgálatáról. *Gazdaság és Jog* 2016/7–8., 9.), de a joggyakorlat felől is érkeznek olyan kritikák, hogy a vezető tisztségviselő felelősségével kapcsolatos joganyagban inkább idegen testként vannak jelen a kontraktuális felelősség szabályai. Mint ismert, a 3:24 § (1) bekezdése *A szerződésszegés általános szabályai* című fejezet rendelkezéseit hívja fel, és ezzel együtt a 6:142. §-ának a szabályát a felelősség alóli mentesülés tekintetében, továbbá a 6:143. § (2) bekezdésébe foglalt előreláthatósági korlátot, illetve a kapcsolódó kártérítési szabályanyagot a megtérítendő károk tekintetében. A kérdés voltaképpen az, hogy a hatályos szabályozást tekintve milyen jogalkalmazási kérdéseket vet fel a szerződésszegésért való felelősség szabályainak a vezető tisztségviselői felelősség zsinórmértékéül választása (részletesebben lásd az alábbi 3. pontban foglaltakat, illetve a 6:143. § magyarázatát).

A 6:142. § jelentősége kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy számos más jogszabály tartalmaz utalást a Ptk. szerződésszegésért való felelősségi szabályaira, és rendeli alkalmazni azokat valamilyen magatartás tanúsítása vagy tevékenység gyakorlása során okozott károk megtérítésére. Szükséges utalni arra, hogy a Ptk. hatálybalépésével módosult az Eütv. 244. § (2) bekezdése, amely az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkezett kárigényekre – noha azok jogalapja a kontraktuális felelősség – a Ptk.-nak a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségre vonatkozó szabályait rendeli alkalmazni (ez változás a korábbi szabályozással szemben, amely a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályait rendelte alkalmazni). A szabály alkalmazási köre kapcsán hivatkozni indokolt az Eütv. 3. § f) pontjára, melynek értelmében *„egészségügyi szolgáltató a tulajdoni formától és fenntartótól függetlenül minden, egészségügyi szolgáltatás nyújtására és az egészségügyi államigazgatási szerv által kiadott működési engedély alapján jogosult egyéni egészségügyi vállalkozó, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet”*.

Másfelől, nem minden szerződésszegésért való felelősségi esetben a 6:142. § az irányadó szabály. A Ptk. maga állapít meg a 6:142. §-ához képest enyhébb felelősségi szabályokat ingyenes kötelezettségvállalások (lásd a 6:147. §-nál), valamint szigorúbbakat közreműködő jogosulatlan igénybevétele [6:148. § (2) bekezdése] esetén. Eltérő felelősségi mércével lehet találkozni a használati és a letéti szerződések részletszabályaiban is azokban az esetekben, ha a szerződő fél a másik fél hozzájárulása nélkül albérlésbe stb. adja, vagy másnak használatra átengedi a dolgot, felelőssége ilyenkor ugyanis minden olyan kárért fennáll, amely a jogellenes átengedés nélkül nem következett volna be.

Az Indokolás szerint a szerződésszegés szabályai alapvetően diszpozitívak, azoktól tehát a felek egyező akarattal eltérhetnek, kivéve, ha az eltérést a törvény (például fogyasztó és vállalkozás közötti szerződések bizonyos vonatkozásaiban) tiltja (Indokolás 592.). Mindezek alapján a 6:1. § (3) bekezdésére és a 6:59. §-ára tekintettel úgy lehet állást foglalni, hogy a 6:142. §-a nem kógens szabály, a szerződő felek a Ptk.-tól eltérően is megállapodhatnak a felelősség alóli mentesülés kérdésében, figyelemmel azonban a törvényi korlátokra, mint például a 6:152. §-ban meghatározott korlátokra, valamint az érvénytelenségi okokba ütközésre. Abban a kérdésben, hogy diszpozitív-e a Ptk. 3:24. §

(1) bekezdése, Dzsula Mariann álláspontjával értünk egyet, mely szerint a felelősség korlátozására, illetve kizárására nem kerülhet sor a létesítő (módosító) okiratban, legfőbb szervi határozatban, az eltérést a 3:4. § (3) bekezdése tiltja (Dzsula Mariann: A felelősség alóli mentesülés legális útja. *Gazdaság és Jog* 2015/5., 11–14.). Dzsula Mariann hozzáteszi azonban, hogy ha a vezető tisztségviselő felelősségének a korlátozásáról, illetve kizárásáról a megbízási, illetve a munkaszerződésben állapodnak meg, azzal szemben – más álláspontokkal [Kisfaludi András: A jogi személy vezető tisztségviselőinek felelőssége az új Polgári Törvénykönyvben *in* Csehi Zoltán – Koltay András – Landi Balázs – Pogácsás Anett (szerk.): *(L)ex Cathedra et Praxis. Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából* (Pázmány Press 2014, Budapest) 327.] egyetértve – az általános szabályok szerinti (a szerződés érvénytelensége, hatálytalansága) védelem illetheti meg a hitelezőt. Gárdos István és Gárdos Péter is akként foglalnak állást, hogy a szerződésben a vezető tisztségviselő felelőssége a társaság és a vezető tisztségviselő közötti hatállyal korlátozható. (Gárdos István – Gárdos Péter: A vezető tisztségviselők felelőssége az új Ptk.-ban *Ügyvédek Lapja* 2014/2., 15–21.)

A 6:142. § alkalmazása kapcsán utalni kell arra is, hogy mivel a szerződésszegés tényét a jogosultnak kell bizonyítania, Fuglinszky Ádámmal egyetértve a gondossági (vagy ügyviteli) és eredménykötelmek közötti megkülönböztetésnek is jelentősége van a 6:142. § szabályának alkalmazása körében. Gondossági kötelmek esetében szerződésszegésről ugyanis csak akkor beszélhetünk, ha a kötelezett nem az általában és az adott hivatást gyakorló személyektől e körben elvárható fokozott gondossággal törekedett a szerződésben meghatározott cél elérésére, vagyis e gondosság elmulasztásával megszegte a szerződést. A vezető tisztségviselőt sem terheli eredményfelelősség, a vele szemben támasztott követelmény ugyanis az, hogy munkáját a társaság érdekében [3:112. § (2) bekezdés], a vezető tisztségviselőktől általában elvárt gondosságnak megfelelően végezze. Fuglinszky Ádám hangsúlyozza továbbá, hogy a szerződésszegésnek a károsult általi bizonyítása pedig időben és logikai szempontból is megelőzi a kimentés kötelezett általi megkísérlését, azaz, ha a kötelezett az elvárt gondosságot tanúsította, szerződésszegésről nem lehet szó, így a hiányzó felelősségi feltétel hiányában kimentenie sem kell magát [Fuglinszky Ádám: A szerződésszegés *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész. Második, átdolgozott, bővített kiadás* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 274.].

3. A 6:142. § tényállási elemei és a felelősség alóli mentesülés feltételei

Az Indokolás világossá teszi, hogy a kontraktuális felelősség tényálláselemei, a tényálláselemek bizonyítására vonatkozó szabályok és elvek – a szigorúbb kimentéstől eltekintve – változatlanok, vagyis a szerződésszegést (lásd a 6:137. §-át), a kár beálltát és mértékét, valamint a szerződésszegés és a kár közötti ok-okozati összefüggést a károsultnak kell bizonyítania (Indokolás 586.). A károkozó pedig az okozott kár megtérítésére lesz köteles, ha nem tudja magát kimenteni a 6:142. §-ba foglalt feltételrendszer alapján.

A 6:142. §-hoz fűzött Indokolás (587.) kiemeli, hogy az ítélkezési gyakorlatban évtizedek óta konstans szigorító tendenciát kívánja normatív formába önteni, elszakítva a szerződésszegéssel okozott károkozásért való felelősséget a felróhatósági elvtől. A szerződésszegésért való felelősség alóli mentesüléshez kapcsoló ítélkezési gyakorlatot bemutató jogirodalmi munkák is rendszerint arra utalnak, hogy az 1970-es évek óta a bíróságok az *adott helyzetben általában elvárható magatartás* követelményét – legalábbis a vagyoni forgalom professzionális szereplői közötti viszonyokban – szigorúan értelmezik,

azaz gyakorlatilag csak elháríthatatlan körülmény bizonyítása esetén ismerik el a felróhatóság hiányát [lásd például a Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.445/2006. sz. határozatát (BDT2008.1800.), a Fővárosi Ítéltábla 3.Pf.20.790/2011/2. sz. határozatát, a Legfelsőbb Bíróság Pfv.VII.21.964/2010/4. sz. határozatát).

A 6:142. § szerint a felelősség alóli mentesülés első feltétele, hogy a károkozó körülmény a szerződésszegő fél ellenőrzési körén kívül merüljön fel. Ellenőrzési körön kívüli, azaz a szerződésszegő fél által nem befolyásolható az a körülmény, amelyre a fél nem képes hatást gyakorolni. Az Indokolás szerint a fél ellenőrzési körén kívülinek tekinthetők a következők: „*a természeti katasztrófák: földrengés, tűzvész, járvány, aszály, fagykár, árvíz, szélvihar, villámcsapás stb., továbbá bizonyos politikai-társadalmi események: mint például háború, forradalom, felkelés, szabotázs, közlekedési útvonal (repülőtér) lezárása. Ide sorolhatók ezen kívül meghatározott állami intézkedések: behozatali-kiviteli tilalmak, devizakorlátozások, embargó, bojkott és hasonlók. Ebbe a körbe tartozhatnak adott esetben súlyos üzemzavarok, valamint a szerződés szerű teljesítést lehetetlenné tevő radikális piaci változások (mint drasztikus árrobbanás, a fizetés pénznemének rendkívüli meggyengülése stb.)*.” Az Indokolás szerint „*a másik oldalról közelítve, nem minősül a szerződésszegő fél ellenőrzési körén kívül lévő oknak a saját üzemi rend szervezési vagy egyéb zavara, a fél alkalmazottainak magatartása, piaci beszerzési nehézségek és hasonlók*”. Az Indokolás kiemeli ugyanakkor, hogy a bíróságnak a konkrét eset összes körülményét mérlegelve kell állást foglalnia abban a kérdésben, hogy a fél ellenőrzési körén kívül eső körülményként merült-e fel a szerződés szerű teljesítés akadályá (Indokolás 587.). Ami a vezető tisztségviselő felelőssége kapcsán az ellenőrzési körön kívüliséget illeti, a fentiek megfelelően alkalmazandók. Szükséges ugyanakkor hangsúlyozni, hogy mivel a vezető tisztségviselő felelősségének alapja az ügyvezetési tevékenységével összefüggésben szerződésszegő és a társaságnak kárt okozó magatartása, ezért az ellenőrzési kör alatt itt tehát nem az adott jogi személynél ellátandó ügyvezetési tevékenységet kell érteni, hiszen az ügyvezetési tevékenység épp arra a tárgyi körre utal, amelybe tartozó károsodásért a vezető tisztségviselő felel; a kimentés alapjául tehát az szolgálhat csak, hogy a vezető tisztségviselői tevékenysége körében tanúsított szerződésszegő magatartása olyan körülményre vezethető vissza, amely kívül esik az ellenőrzési körén. Az adott jogi személy adott vezető tisztségviselője esetében a jogszabályok, a létesítő okirat és a legfőbb szerv határozatai, valamint a jogi személlyel kötött megbízási szerződés alapján határozható meg az, hogy mi tartozik a vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenységi körébe. Ebből viszont az is következik, hogy az ellenőrzési körön kívüliség megállapíthatósága esetenként eltérő lehet meghatározott tevékenységű körű, méretű jogi személy vezető tisztségviselője esetében (Bodzás Balázs: A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről. Különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre. *Gazdaság és Jog* 2013/6., 10–11.). Vitatott, hogy ha a társaság és a vezető tisztségviselő között munkaszerződés áll fenn, akkor a vezető tisztségviselő kárfelelősségét az Mt. vagy a Ptk. alapján kell megítélni. A munkavállalói kárfelelősség [az Mt. 179. § (1) és (4) bekezdései] szabályai alapján kell a felelősség kérdésében döntenie az Mt. 209. § (5) bekezdésének figyelembevételével, ha az Mt. 179. § (5) bekezdésében és 177. §-ban foglaltak nyelvtani értelmezését követjük. Az Mt. a 209. § (5) bekezdésben a vezető állású munkavállalóra ugyanis a felelősségi szabályok tekintetében csak azt az eltérő rendelkezést tartalmazza, hogy „a vezető gondatlan károkozás esetén a teljes kárért felel”; és a felelősség kérdésében itt kifejezetten nem hívja fel a polgári jog szabályait. Az Mt. a 179. § (5) bekezdésben pedig annyit mond ki, hogy „a kár megtérítésére a 177. §-ban foglalt rendelkezést kell alkalmazni”. Az Mt. 177. §-a (a munkáltató kártérítési felelősségének szabályai között) akként rendelkezik, hogy „a kár megtérítésére egyebekben a Ptk. 6:518–534. §-a szabályait kell alkalmazni”;

azaz a Kártérítési felelősség általános szabálya és közös szabályai cím alatt található rendelkezéseket, de a törvényszöveg egyebekben fordulatából következően csak az Mt.-ben nem szabályozott kérdésekben alkalmazandók a Ptk. hivatkozott rendelkezései. E szabályozási megoldás helyességével szemben felhozhatók ellenérvek, de az Mt. fent nevesített szabályai – a nyelvtani értelmezés szerint – az Mt. kárfelelősségi szabályainak alkalmazásához vezetnek abban az esetben, ha a vezető tisztségviselő megbízatását munkaviszonyban látja el.

A 6:142. § nyelvtani értelmezése alapján egyértelmű, hogy az ellenőrzési körben bekövetkezett kár megtérítése alól a szerződésszegő nem mentheti ki magát, ebben az esetben a további mentesülési feltételeknek nincs is jelentősége. Az ellenőrzési körön kívüli okból keletkező károk megtérítése alóli kimentés csak akkor lesz sikeres, ha az alábbi két együttes feltétel is teljesül.

Az Indokolás hangsúlyozza, hogy a második feltétel szerint a *felelősség alóli mentesüléshez* szükséges, hogy a saját ellenőrzési körén kívül felmerülő körülmény a szerződéskötés idején objektíve ne legyen előrelátható. Nem kerülhet megállapításra ez, ha a kötelezettséget vállaló félnek a körülménnyel a szerződés megkötéskor objektíve, azaz a szerződésszegő fél helyzetében lévő személyek mércéjével mérve, számolnia kellett. E feltétel alkalmazása a tartós jogviszonyok körében azt a jogalkalmazási kérdést veti fel, hogy a szerződésszegő fél mennyire könnyen tud majd hivatkozni e feltétel hiányára, tekintettel arra, hogy az idő múlásával a szerződéskötés és a szerződésszegés olyan messzire kerülhetnek egymástól, hogy a körülmény előreláthatóságának, avagy előreláthatatlanságának bizonyítása nehezebbé válhat. Kérdés az is, hogy a vezető tisztségviselő felelőssége esetében a 6:142. § szerinti *szerződés megkötésének időpontja* fordulat hogyan értelmezendő. A *vezető tisztségviselői megbízatás* a tisztségnek a kijelölt, megválasztott vagy kinevezett személy által történő elfogadásával jön létre (3:21 §), mellyel egyidejűleg egy, a jogi személy ügyvezetésére és képviselésére irányuló vezető tisztségviselői jogviszony keletkezik a vezető tisztségviselő és a jogi személy között. Az Indokolás (399.) szerint „*mivel a vezető tisztségviselő és a jogi személy közötti viszony a felek akaratán alapul – még ha a jogviszony létesítése nem is feltétlenül a klasszikus szerződéskötési szabályok szerint történik –,*” az ügyvezető kötelezettségszegésére a szerződésszegésért való felelősség szabályait kell alkalmazni. A 6:142. § nyelvtani értelmezése alapján a vezető tisztségviselői jogviszony keletkezésének időpontjára tekintettel kell tehát az ellenőrzési körön kívüli körülmény előreláthatóságát vizsgálni. E megbízatás az esetek jelentős részében azonban hosszú időre, évekre szól; így a tartós jogviszonyok kapcsán fent jelzett jogalkalmazási kérdés itt is ugyanúgy problémaként jelentkezik. A hatályos szabályozás azt a következtetést engedi levonni, hogy ha az előreláthatóságot objektíven értelmezzük, amelyet az Indokolásból (589.) következően tennünk is kell (*a körülménnyel a szerződés megkötéskor a szerződésszegő fél helyzetében lévő személyek mércéjével mérve számolni kellett-e*), akkor a tartós jogviszonyok szerződésszegő kötelezettje, illetve a vezető tisztségviselő ki tudja majd menteni magát a felelősség alól, ha a szerződésszegő magatartása ellenőrzési körén kívül eső körülményre – mint például valamilyen állami intézkedés, súlyos egészségügyi állapota – vezethető vissza, kivéve, ha azokkal a jogviszonya keletkezésekor, illetve a szerződés megkötésekor számolhatott. A vezető tisztségviselő felelősségénél maradva: álláspontunk szerint a 6:142 szövegével *contra legem* egy olyan értelmezés, amely szerint a szerződéskötés időpontjaként nem a vezető tisztségviselői jogviszony keletkezését, hanem a vezető tisztségviselő károkozó magatartásának elkövetését kellene tekinteni. Az ilyen értelmezést támogató jogirodalmi álláspontokkal ezért nem értünk egyet. Egy olyan értelmezés sem lehet megfelelő, amely szerint a szerződéskötés időpontja szempontjából a vezető tisztségviselő

által megkötött, kárt okozó szerződést kellene tekinteni, mert a vezető tisztségviselő szerződést szegni, és kárt okozni nemcsak szerződéskötéssel, hanem más módon – valamely kötelezettsége nem teljesítésével, kötelezettségszegő eljárásával, döntésével stb. – is tud (Sárközy Tamás: Fordulat a magyar kártérítési jogban. *Magyar jog* 2013/9., 541.). Itt jegyezzük meg azt is, hogy ugyanúgy *contra legem* a 6:143. §-ának szövegével az, ha a károk előreláthatóságának kérdésében nem a vezető tisztségviselői jogviszony létrejöttét, hanem a szerződésszegő, a társaságnak kárt okozó magatartás, mulasztás időpontját tekintenénk irányadónak. Egyetértve Kisfaludi András álláspontjával [Kisfaludi András: A jogi személy vezető tisztségviselőinek felelőssége az új Polgári Törvénykönyvben in Csehi Zoltán – Koltay András – Landi Balázs – Pogácsás Anett (szerk.): *(L)ex Cathedra et Praxis. Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából* (Pázmány Press 2014, Budapest) 324.], épp a társaság és a vezető tisztségviselő közötti, a szerződéskötéskor kialakított egyensúlyt bontanánk meg azzal, ha a szerződésszegés időpontja miatt a szerződéskötést követően ismertté váló körülményeket ki kellene zárni a mentesülési okok közül; ezzel ugyanis a szerződésszegő felet olyan körülményekre való hivatkozás lehetőségétől fosztanánk meg, amelyek pedig a szerződéskötés időpontjában mentesülésére szolgálhattak volna.

A harmadik feltétel körében pedig bizonyítani kell, nem volt elvárható, hogy a fél a szerződésszerű teljesítést akadályozó körülményt elkerülje, vagy annak kárkövetkezményeit elhárítsa. Az Indokolás hangsúlyozza, hogy míg az akadály előreláthatóságát a törvény a szerződéskötés időpontjában rendeli vizsgálni, addig a harmadik feltétel a szerződésszegés időpontjában vizsgálandó. A bizonyítási teher mindhárom kimentési feltétel tekintetében a szerződésszegő felet terheli (Indokolás 587–588.). E kimentési feltétel kapcsán, a vezető tisztségviselő felelőssége megítélésakor tekintettel kell lenni arra is, hogy a vezető tisztségviselő felelősségének túl szigorú mércéje költségeket indukálhat a társaság oldalán.

4. Az okozatosság és az előreláthatósági korlát

Előre látható, hogy a Ptk. hatálybalépésével a joggyakorlat számára az egyik legnagyobb nehézséget az okozatosságnak mint felelősség alapító feltételnek és az előreláthatóságnak mint a megtérítendő károk körét, mértékét korlátozó elvnek az elhatárolása jelenti majd (a továbbiakban az előreláthatósági korlát alatt a megtérítendő kár 6:143. § szerinti előreláthatóságát értjük, és nem a szerződésszegést okozó körülmény 6:142. § szerinti előreláthatóságát). Kétségtelen, hogy a károsult csak akkor követelheti a kárának a megtérítését, ha a kár és a szerződésszegő magatartás között ok-okozati összefüggés áll fenn, a kár tehát a szerződésszegés következménye, de a bekövetkezett károk közül csak az(ok) térítendő(k) meg, amely(ek) előrelátható(ak) volt(ak). Az előreláthatósági korláttól függetlenül, az okozatosságot tehát továbbra is vizsgálni kell mint felelősség alapító feltételt. Az okozatosság és az előreláthatósági korlát egymáshoz való viszonya azonban a hatályos szabályozás alapján összetettebb kérdésként jelentkezik.

a) Vannak esetek, amikor az előreláthatósági korlát szabálya nem alkalmazandó [6:141. §, 6:143. § (1) bekezdése és a 6:143. § (3) bekezdése]. *Fuglinszky Ádám* azon az állásponton van a szándékos szerződésszegés esetét illetően, mellyel egyetértünk, hogy a kártérítés korlátozásában itt a jogi okozatossági szempontoknak továbbra is szerepe lesz majd [Fuglinszky Ádám: A szerződésszegés in Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 288.].

b) Ha az előreláthatósági szabály alkalmazásra kerül, vizsgálandó, hogy szerződésszegésért való felelősség esetén az előreláthatósági korlát mellett milyen szerep jusson az okozatosságnak.

Az egyik értelmezési lehetőség a tényleges okozatosság – előreláthatósági korlát viszonyát illetően, hogy az okozatosság vizsgálata alapvetően a ténybeli okozatosság (a *conditio sine qua non* feltétel, avagy a kár a szerződésszegés nélkül nem következett volna be) alapján történik, a megtérítendő károk körének meghatározása pedig az előreláthatósági korlát segítségével. Az Indokolással is összeférhet – álláspontunk szerint – egy ilyen értelmezés. Ezt a „munkamegosztást” támogatja a Bécsi Vételi Egyezmény gyakorlata a kommentárirodalom szerint [Sándor Tamás – Vékás Lajos: *Nemzetközi adásvétel. A Bécsi Egyezmény kommentárja* (HVG-ORAC 2005, Budapest) 435. sk.]. Másrészt, a common law gyakorlata is azt mutatja, hogy az előreláthatósági korlát természetének valójában inkább ez a „megoldás” felel meg. Látni kell azonban, hogy a common law bíróságok az okozatosság vizsgálata során olykor a „józan ész” is segítségül hívják, vagy azt mérlegelik, hogy a kár a szerződésszegés tényleges, meghatározó (effective, dominant) oka volt-e; tehát nem érvényesül tisztán csak a tényleges okozatosság elve; mindemellett mégis, a megtérítendő károk körének meghatározásában inkább az előreláthatósági korlátnak van szerepe [Beale, Hugh: *Causation and Contributory negligence (Remedies for Breach of Contract. Damages) in Beale, Hugh (szerk.): Chitty on Contracts. Volume I. General Principles* (Sweet & Maxwell 2008, London) 1617.]. Az előreláthatósági szabály alapján a bíróságok pedig arra keresik a választ, hogy a kár túl távoli-e (a távolság alatt értve a szerződésszegő magatartás és a kár közötti távolságot), és az is egyértelmű, hogy a szerződési jogban a kár távolságának kérdését alapvetően nem okozatossági kérdésként kezelik, s az előreláthatósági szabály fogalmát sem okozatossági tartalommal töltik ki (lásd részletesebben a 6:143 §-nál, az 5. pontban írottakat). Ennek hangsúlyozását tartjuk fontosnak a Ptk. előreláthatósági korlát szabályának jövőbeli gyakorlata számára. Az előreláthatóság ebbéli megjelenésében ugyanis kockázati kategória, és arra vonatkozik, hogy „*az üzleti forgalomban milyen veszteségekkel kell számolni*” (Eörsi Gyula: A szerződésszegési kártérítés korlátozásáról. *Magyar Jog* 1974/3., 143.) Összegezve, ha már megállapításra került, hogy a kár a szerződésszegő magatartás következménye, az előreláthatósági korlát szabálya alapján megfelelőbb választ adni arra a kérdésre, hogy adott kárfajta, kártípus megtérítendő-e. Az előreláthatósági korlát pedig nem okozatossági tartalmú szabály, hanem egy olyan szabály, amely a megtérítendő károkat a szerződésszegés előrelátható, kalkulálható kárkövetkezményeire korlátozza.

A másik értelmezési lehetőség – amely inkább tekintettel van a magyar jogi hagyományokra – az, hogy az okozatosság kérdésében támaszkodni enged a jogi okozatosságra. Fuglinszky Ádám szerint az Indokolásból arra lehet következtetni, hogy az előreláthatósági klauzula ellenére „*a jogi értelemben vett okozatosság (a kár a szerződésszegés adekvát, szerves, tipikus következménye volt-e a bíróság szerint)* továbbra is vizsgálandó”. Fuglinszky Ádám – mivel a jogi okozatosság épp úgy, mint az előreláthatóság (*előre kellett volna látnia*) egyszerre tény- és jogkérdés is – arra következtet, hogy „*az okozatossági összefüggésről mint felelősségi feltételről és az előreláthatóságról mint a megtérítendő károk korlátjáról a bíróság feltehetően együtt, összevontan alakítja ki majd az álláspontját, az okozatosság kapcsán a bírói gyakorlatban kialakult elvek, szempontok és esetcsoportok vagy az előreláthatóság körében jelentkeznek, vagy továbbra is az okozati összefüggés bírói mérlegelése során játszanak szerepet*” [Fuglinszky Ádám: A szerződésszegés in Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 274–275. és 287–288.]. Fuglinszky Ádám úgy véli, hogy az előreláthatósági korlát nem

a bírói gyakorlatban kialakult okozatossági felfogás, szempontok és gyakorlat helyébe, hanem mellé lép. Abban a kérdésben, hogy a bírói gyakorlat hogyan alakítja ki majd e két jogintézmény egymáshoz való viszonyát, Fuglinszky Ádám két irányt lát. Az egyik szerint a két felelősségi feltétel teljesen összeolvad, és egymás szinonimájává válik, a kontúrok teljesen elmosódnak. Úgy véljük, a Ptk. előreláthatósági korlátjának majdani joggyakorlata kapcsán kifejezetten helytelen lenne egy olyan jogfejlődési irány meghonosodása, amely az 1959-es Ptk. kapcsán kialakult gyakorlatot mechanikusan alkalmazná tovább, csak épp a Ptk. új ruhájába öltöztetve (az új törvényszöveg hivatkozásával). A két jogintézmény egymáshoz való viszonyának másik fejlődési irányát Fuglinszky Ádám frappánsan úgy jellemzi, szemlélteti, hogy *„minden okozatos, ami előre látható, de nem minden előre látható, ami okozatos”*. Fuglinszky Ádám ezt a jogalkalmazási irányt tartaná kívánatosnak, tehát azt, ha a korábbi okszerű szempontok és az előreláthatóság *„a koncentrikus körök modellje szerint egymásra tekintettel működnének együtt; vagyis az ok-okozati összefüggés szempontrendszerre lenne a »külső védelmi gyűrű«, amely már eleve kiszűrte bizonyos túlzó és parttalan kártérítési igényeket; az előreláthatóság pedig egyfajta »belső várként« működne e tekintetben. Az előreláthatósági korlát segítségével lehetne elvégezni a finomhangolást: mely károkat kell végül megtérítenie a károkozónak, s melyeket nem”* [Fuglinszky Ádám: A szerződésszegés in Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 287–288.]. Egy ilyen jogalkalmazási irány kialakulása esetére állást lehet foglalni akként, hogy a jogi okozatossági kritériumok és az előreláthatósági korlát viszonyának az alakítása során a „külső védelmi gyűrű” és „belső vár” szerinti munkamegosztás követése éppúgy megfelelő lehet akkor, ha eredményét tekintve nem erodálja az előreláthatósági korlát azon jellegadó ismérvét, hogy az előreláthatóság kockázati kategória; mert arra vonatkozik, hogy *„az üzleti forgalomban milyen veszteségekkel kell számolni”* (Eörsi Gyula: A szerződésszegési kártérítés korlátozásáról. *Magyar Jog* 1974/3., 143.).

c) A Ptk. kárfelelősségi szabályozása – a kimentés és a kár megtérítésének szabálya kivételével – továbbra is egységes, maga az Indokolás hangsúlyozza, hogy *„e két alapvető ponton kívül a Javaslat [a Ptk.] is megtartja a kártérítési felelősségi jog egységét”*. Adódik azonban a kérdés, hogy szerződésszegés esetén az okozatosság mint felelősségalapító feltétel – s nem mint a kártérítés terjedelmét megállapító elv – kérdésében is a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai alkalmazandók-e. A Ptk. 6:144. § (1) bekezdésének nyelvtani értelmezéséből az következik, hogy nem, hiszen a Ptk. a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályainak alkalmazását csak az ott szabályozott kérdésekben hívja fel. A fenti kérdésben való állásfoglalás azért szükséges, mert a Ptk. *A kártérítési felelősség általános szabálya és közös szabályai* Cím alatt, a 6:521. § akként rendelkezik, hogy *„nem állapítható meg az okozati összefüggés azzal a kárral kapcsolatban, amelyet a károkozó nem látott előre és nem is kellett előre látnia”*. Az előreláthatóság itt – a törvény szövegéből következően – az okozati összefüggés megállapításának szabálya. Álláspontunk szerint a szerződésszegés esetén alkalmazandó előreláthatósági korlát mellett nem lenne helyes az okozatosság 6:521. § szerinti vizsgálatát megkövetelni, és az okozatosság körében még egy előreláthatósági követelménynek való megfelelést elvárni. Egy ilyen irányú gyakorlat kialakulása esetére akként foglalunk állást, hogy az az okozatosság és az előreláthatóság teljes összeolvadásával járna együtt.

6:143. § [A kártérítés mértéke]

- (1) Kártérítés címén meg kell téríteni a szolgáltatás tárgyában keletkezett kárt.**

- (2) A szerződésszegés következményeként a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károkat és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a jogosult bizonyítja, hogy a kár mint a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt.**
- (3) Szándékos szerződésszegés esetén a jogosult teljes kárát meg kell téríteni.**

1. Amikor az előreláthatósági korlát szabálya nem alkalmazandó

A megtérítendő kárra vonatkozó előreláthatósági korlát alkalmazási körének meghatározásakor abból kell kiindulni, hogy az előreláthatóság szabálya nem vonatkozik a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett kár [6:143. § (1) bekezdése] és a fedezeti szerződés (6:141. §) tényállására.

A 6:143. § (3) bekezdése értelmében továbbá az előreláthatósági szabály csak akkor alkalmazható, ha a károkozás nem szándékos szerződésszegő magatartás eredménye. A (3) bekezdés szövegéből egyértelműen következik, hogy szerződésszegésnek kell szándékosnak lennie, és nem a károkozásnak; nem kell tehát, hogy a szándékosság a károkra mint a szerződésszegés jogkövetkezményeire is kiterjedjen. A (3) bekezdés szerint szándékos szerződésszegés esetén a megtérítendő károk mértéke nem korlátozható az előrelátható kárra, hanem a teljes kárt kell megtéríteni. A bizonyítási teher a szerződésszegés szándékosságát illetően pedig a károsulton van.

Ami a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károkat illeti, a 6:143. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy „*kártérítés címén meg kell téríteni a szolgáltatás tárgyában keletkezett kárt*”. Az Indokolás e károkat „*tapadó kárként*” nevesíti. Az Indokolás rögzíti továbbá, hogy „*a szerződésszegés következtében ténylegesen felmerülő kárral, azaz a szerződésszegés következményeinek elhárításához szükséges indokolt költségeivel, a fedezeti vétel (vagy fedezeti eladás) kárkövetkezményeivel, hibás teljesítés esetén a szolgáltatás hibájában álló kárral stb. – mint lehetséges kárral – a szerződésszegő félnek mindig számolnia kell*”. Az Indokolás utal arra is, hogy az előreláthatósági korlát szabálya e körben nem jut szerephez (Indokolás 588.). Az Indokolásban hivatkozott kártípusok közül a fedezeti vétel (vagy fedezeti eladás) kárkövetkezményei álláspontunk szerint nem tapadó károk (lásd a 6:141. §-nál). Fuglinszky Ádám szerint szolgáltatás tárgyában bekövetkezett kárnak minősül továbbá például késedelem esetén a szerződés tárgyát képező áru értékcsökkenése, ha a teljesítés lehetetlenül, akkor az az értékhiány, amivel a jogosult vagyona nem gyarapodott [Fuglinszky Ádám: *A szerződésszegés in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész (HVG-ORAC 2014, Budapest) 284–285.*].

Az általánosan követett értelmezés szerint – a 2:52. § (2) bekezdésnek utaló szabálya ellenére – a Ptk. kárfogalmából (6:522. §), valamint a sérelemdíj fogalmából és szabályanyagából (2:52. §) az is következik, hogy ha a személyiségi jogok megsértése szerződésszegés útján történik, a sérelemdíjra az előreláthatósági korlát szabálya nem alkalmazható. Akkor azonban, ha a személyiségi jogában megsértett személy egyúttal kárt is szenved (tehát vagyoni érdeksérelme keletkezik), akkor a 2:53. § megfelelő alkalmazásából az következik, hogy a szerződésszegésért való felelősség szabályai szerint a kárának megtérítését követelheti a jogsértőtől.

2. Az előreláthatósági korlát alkalmazási köre: a következménykárok és az elmaradt haszon

A törvény ugyan a teljes kártérítés elvéből indul ki, de az előreláthatósági korlát kodifikálásával korlátozza a megtérítendő károk mértékét [6:143. § (2) bekezdés]. A törvény a *jogosult vagyonában keletkezett egyéb károk és az elmaradt vagyoni előny megtérítendő mértékét a szerződéskötéskor előrelátható károkra korlátozza*. Maga az Indokolás illeti a *„jogosult egyéb vagyonában bekövetkezett kárt” következménykár* névvel. Az Indokolás a következménykár fogalmát tehát annyiban határozza meg, hogy azt a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett kártól („tapadó kártól”) elkülöníti, és a *„jogosult egyéb vagyonában bekövetkezett kár”-ként definiálja*, úgy, hogy a következménykárt a kárkövetkezmények egyik, az elmaradt haszontól különböző fajtájának tekinti. Az Indokolás a kár szerződéskötéskori előreláthatósága kapcsán pedig azt rögzíti, hogy az előreláthatóság követelménye kizárólag a szerződő partnernél esetlegesen bekövetkező kárra és annak nagyságrendjére vonatkozik. Az Indokolás hangsúlyozza azt is, hogy ez az előreláthatóság nem azonos a 6:142. §-ban, a felelősség alóli mentesülés körében szabályozott előreláthatósági kritériummal, hiszen ott az előreláthatóság *a szerződésszegést okozó körülményre* (tehát a szerződésszerű teljesítést akadályozó körülményre) vonatkozik. Az Indokolás kiemeli, hogy *„az előreláthatósági klauzula alkalmazása azt jelenti, hogy a következménykárok és az elmaradt haszon megtérítendő összege nem haladhatja meg azt a veszteséget, amelyet a szerződésszegő fél a szerződés megkötésének időpontjában előre látott, vagy amelyet előre kellett látnia azon tények és körülmények alapján, amelyekről mint a szerződésszegés lehetséges következményeiről az említett időpontban tudott vagy tudnia kellett”* (Indokolás 588–589.).

A magyar jog *következménykár* fogalma kapcsán indokolt azonban hangsúlyozni, hogy a következménykár és a nemzetközi kereskedelmi szerződési gyakorlatban ismert *consequential loss* fogalmi közé nem lehet egyenlőségjelet tenni. A *consequential loss* alatt a *common law*, illetve a nemzetközi kereskedelmi szerződési gyakorlat is sok mindent ért. A *common law*-ban a *consequential loss* egy bizonytalan tartalmú jogi fogalom; hol a szokatlan károk szinonimája, hol pedig kárfajtaként (pl. elmaradt haszon, avagy a jogosult személyében, vagyonában bekövetkezett kár) tűnik fel. A magyar joggyakorlat számára fontos, hogy az angol nyelven íródott, a *consequential loss*-t kizáró szerződési kikötések értelmezése során erre tekintettel legyen. Fontos ugyanis annak tisztán látása, hogy milyen károkért is zárják ki felelősségüket a szerződésben a felek [Csöndes Mónika: *Előrelátható károk? Az előreláthatósági korlát hatása a szerződésszegési kártérítési jogunkra* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 257–266.].

A Ptk. következménykár fogalmának tartalmi kibontásához segítséget jelent, ha megnézzük, hogy e fogalom hogyan, milyen tartalommal is volt jelen eddig polgári jogunkban.

3. A tapadó kár és a következménykár

Az 1959-es Ptk. hatálya alatt a *következménykár* mint *terminus technicus* a magyar jogi szaknyelvben alapvetően a hibás teljesítés és a termékfelelősség jogintézményéhez kapcsolódóan, az uniós irányelvek átültetésével egyidejűleg jelent meg a jogirodalomban és a joggyakorlatban; az előreláthatósági korláttal összefüggésben pedig az egyezményes anyagi adásvételi jog kommentárirodalma útján érkezett a magyar jogba

(a kommentárirodalomnak mint forrásnak a hangsúlyozása azért is lényeges, mert szövegszerűen a következménykár kifejezést a Bécsi Vételi Egyezmény Kártérítés című fejezete alatt található 74. cikk egyébként nem tartalmazza).

A *következménykár* tehát ismert törvényi fogalom volt – a Ptké. által hatályon kívül helyezett – a termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvényből, amely következménykárok alatt a termék hibája folytán más személyében vagy vagyonában bekövetkezett károkat értette (BH2005.354.).

A következménykár terminológia a szerződésszegési jogban, a hibás teljesítési gyakorlatban is megjelent az utóbbi időben, alapvetően a tapadó kárral összefüggésben. Ez a kifejezés korábban (kifejezetten ez a terminológia) nem volt jelen a magyar jogban, ugyanakkor az 1959-es Ptk. 310. §-ához kapcsolódóan a hibás teljesítéssel okozott károk körében megtalálhatóak voltak az e kárfajtának megfelelő kártípusok. A magyar bíróságok kezdetben nem illették külön elnevezéssel ezeket a típusú károkat, de jogalapjukban elkülönítették a hibás teljesítés eredményeként a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett vagyoni érdeksérelemtől, később a járulékos kár, illetve a többletkár kifejezések alkalmazása terjedt el rájuk. E károk alatt pedig a hibával ok-okozati összefüggésben keletkezett alábbi kárkövetkezményeket értették: az emberi élet, egészség, testi épség sérelmében jelentkező károk (személyi károk), a jogosultnak más vagyontárgyaiban bekövetkezett károk (dologi károk), a hibás teljesítés további következményeinek elhárítása, illetve az okozott más jellegű vagyoni érdeksérelem enyhítése érdekében eszközölt kiadások, költségek (költségek), illetőleg a hasznot hajtó termelésben bekövetkező gazdasági kiesésből fakadó károk (elmaradt haszonjellegű károk). Másként megfogalmazva: olyan károk, amelyek a hibával ok-okozati összefüggésben a jogosult személyében, egyéb vagyontárgyában, illetve vagyonában keletkeztek [Fuglinszky Ádám: A hibás teljesítéssel okozott következménykárokért való felelősség kizárása és korlátozása: Elemzés a német és a magyar magánjog alapján *in* Kisfaludi András (szerk.): *Liber amicorum: studia A. Harmathy dedicata. Ünnepi dolgozatok Harmathy Attila tiszteletére* (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszék 2003, Budapest) 120.]. E definíciók szerint a járulékos kár/többletkár/következménykár fogalmába beletartozik, annak elemét képezi az elmaradt haszon is, míg a Ptk. 6:143. § (2) bekezdésébe az elmaradt haszon a következménykártól különböző kárfajtaként került kodifikálásra.

A 6:143. § (2) bekezdése szempontjából tehát a következménykár alatt a *jogosult vagyonában bekövetkezett tényleges károkat, illetve költség típusú károkat* kell érteni. Ilyen károknak minősülhetnek például a jogosult egyéb vagyontárgyainak sérelmében, értékcsökkenésében jelentkező károk, ezek megjavítására fordított költségek, a jogosult személyében bekövetkezett sérülések miatt a jogosultat ért vagyoni károk, a kárelhárítás és a kárenyhítés költségei (amennyiben nem a szerződés tárgyával kapcsolatban merülnek fel), az eljárási és ügyvédi költségek, az árfolyamvesztés, illetve az úgynevezett felelősségi károk is. Felelősségi kárként jelennek meg a gyakorlatban mindazon károk, amelyek megtérítésére a kötelezett szerződésszegésével okozati összefüggésben a jogosult a vele szerződéses kapcsolatban álló további jogosultakkal (vevő, megrendelő) szemben (kontraktuális alapon) vagy akár kívülállókkal szemben deliktuális alapon helytállni tartozik. A 6:143. § (2) bekezdése értelmében továbbá elmaradt haszonként térítendő meg a továbbeladási veszteség, az üzemleállásból, a termelés kiesésből, illetve bevétel kiesésből fakadó profitvesztés, a kiesett munkabér vagy más jövedelem, a piacvesztésből eredő károk (a piacvesztésből eredő károk kapcsán lásd részletesebben a 6:144. § magyarázatának 4. pontjában írottakat) stb.

Ami a tapadó kár és a következménykárok kapcsolatát illeti, az 1959-es Ptk. 310. §-ához kapcsolódó bírói gyakorlat alapján a szerződésszegésért való felelősségre

irányadó szabályok szerint lehetett követelni a szolgáltatás hibájában megnyilvánuló teljesítési érdeksérelmet, amely kapcsán elterjedt a „tapadó kár” kifejezés. A bírói gyakorlat hibás teljesítés esetén az eredendően szavatossági alapú igények orvoslását kártérítés jogcímén is engedte, a jogosultak érdekeire tekintettel elismerte, hogy a szavatossági alapú igények kártérítés címén reparálhatók. Mindezekre tekintettel nem véletlen tehát, hogy a Ptk. különös szabályokat tartalmaz a hibás teljesítéssel a szolgáltatásban okozott vagyoni érdeksérelem orvoslása körében a szavatosság és a kártérítés elvi viszonyára. A Ptk. 6:174. § (2) bekezdése kimondja, hogy „A hibás teljesítéssel a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károk megtérítését a jogosult akkor követelheti, ha kijavításnak vagy kicserélésnek nincs helye, vagy ha a kötelezett a kijavítást vagy a kicserélést nem vállalta, e kötelezettségének nem tud eleget tenni, vagy ha a jogosultnak a kijavításhoz vagy kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt. E kártérítési igény a kellékszavatossági jogok érvényesítésére meghatározott határidőn belül évül el.” A Ptk. eltérő rendelkezése miatt nem tartotta éppen ezért irányadónak a Kúria Polgári Kollégiuma az 1/2012. PK vélemény 14. pontját, mely azt mondta ki, hogy a jogosult az 1959-es Ptk. 310. §-a alapján a hibás teljesítésből eredő mindenfajta kára megtérítését követelhet, ennek megfelelően mind a teljesítési érdek sérelmét jelentő (tapadó károk), mind az egyéb kárai (következménykárok) megtérítésére igényt tarthatott (lásd az 1/2014. PJE V.1. pontját).

A 6:143. § szabályozási megoldását illetően szükséges utalni arra, hogy a tapadó kár–következménykár felosztás a dologszolgáltatásokhoz kapcsolódóan bevett kártipizálási mód a magyar jogban. A tapadó kár ebben az esetben az a „kár”, hogy a jogosult nem hibátlan szolgáltatást kapott (üzemképtelen gép stb.). A 6:177. és 6:178. §-ai értelmében a hibás teljesítésre vonatkozó szabályokat megfelelően kell továbbá alkalmazni az eredmény létrehozására irányuló szerződéseknel, valamint a használatra vagy hasznosításra irányuló szerződéseknel. Ez a szabályozási megoldás felveti azt a kérdést, hogy hogyan kell alkalmazni, értelmezni a tapadó kár – következménykár felosztást a nem-dologszolgáltatások esetében, az az olyan szerződési jogviszonyokban, ahol a jogviszonynak csak közvetlen tárgya van. Mivel – álláspontunk szerint – ilyenkor tapadó kár nincsen, ebből az következik, hogy az előreláthatósági korlát szabálya [6:143. § (2) bekezdése] alapján kell döntenie arról, hogy az elmaradt haszon vagy a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károk megtérítendőek-e. Érdemes e helyütt utalni arra, hogy a common law az előreláthatósági szabály alkalmazása során a szokásos, illetve szokatlan károk fogalom párossal dolgozik, amely szerint a szerződés gazdasági tartalmától függően egy adott kárfajta minősülhet szokásosnak és szokatlanak egyaránt (lásd részletesebben az 5., 6. és 7. pontban írottakat). Mivel maga az Indokolás (588.) is utal az előreláthatósági korláttal összefüggésben a szokásos, illetve a szokatlan kárkövetkezményekre, ezért álláspontunk szerint – a tapadó kár–következménykár szerinti kártipizálási mód kizárólagos alkalmazásából kilépve – a common law ez irányú gyakorlata megfelelően adaptálható a Ptk. előreláthatósági szabályának majdani alkalmazása során.

4. Az előreláthatósági korlát szabálya

Az Indokolás szerint a megtérítendő kár meghatározásánál az előreláthatóság követelménye kizárólag a szerződő partnernél esetlegesen bekövetkező kárra és annak nagyságrendjére vonatkozik. Nem fogja tehát át magát a szerződésszegést vagy annak lehetőségét és a felelősség további előfeltételeit: az okozati összefüggést és a kimentés

három elemét. A felelősség alóli kimentés egyik feltételét képező előreláthatóság és a megtérítendő kár mértékét behatároló előreláthatóság tehát két különböző tényállási elemre vonatkozik: az előbbi a szerződés szerű teljesítést akadályozó körülményre, az utóbbi a szerződészegés által a jogosult jövedelem-kiesésére és esetleges következménykáraira. A törvény a 6:143. §-ában az előreláthatóság fogalmát ugyanúgy objektív értelemben használja, mint a kimentéssel kapcsolatban. Ennek megfelelően az előreláthatósági követelményt nem a konkrét szerződészegőre, hanem egy, a szerződészegővel hasonló helyzetben lévő személyre vonatkoztatva kell érteni. A szerződést megszegő fél felelőssége ezért *nemcsak az általa ténylegesen előre látott károokra terjed ki, hanem mindarra, amit egy, az ő helyében észszerűen és gondosan eljáró személy előre látott volna*. Ebbe a körbe tartozik mindaz, amit a jogosult a szerződéskötést megelőzően a szerződéssel kapcsolatban a kötelezett tudomására hozott, különösen a szerződéshez fűződő elvárásai, az áru vagy más szolgáltatás felhasználási módja és célja, egy speciális üzleti helyzet stb. (Indokolás 589.).

Az Indokolás szerint a törvény egyértelművé teszi azt is, hogy *„a károsultat terheli a bizonyítási kötelezettség arra vonatkozóan, hogy a szerződészegő fél a szerződészegés kárkövetkezményeit mennyiben látta előre, illetve kellett, hogy előre lássa”* (Indokolás 590.). Vékás Lajos szerint ezt a megoldást indokolja az előreláthatósági korlát alapgondolata: a későbbi szerződészegő félnek már a szerződéskötéskor ismernie kell a szerződésből rá háruló kockázatot, *„a későbbi károsultnak kell végül is – megfelelő tájékoztatás formájában – gondoskodnia arról, hogy szerződő partnere a várható károk kockázatának minél pontosabb ismeretében tudjon dönteni a kockázat vállalása kérdésében, ugyanúgy mint az esetleges kockázatvállalás ára tekintetében”* [Vékás Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződészegésből eredő kártérítési igényeknél in Sárközy Tamás – Vékás Lajos (szerk.): Eörsi Gyula emlékkönyv (HVG-ORAC 2002, Budapest) 232–234.]. Fuglinszky Ádám rámutat arra is, hogy e jogkérdés – mármint, hogy a kötelezett helyében észszerűen és gondosan eljáró személy mit láthatott előre – ténybeli alapjait illetően szintén a jogosultat terheli a bizonyítás, de az elvárható előreláthatóság szintjének a meghatározása e ténybeli információk alapján az 1959-es Ptk. felróhatósági mércéjéhez hasonlóan a bírósági feladata kell, hogy legyen [Fuglinszky Ádám: A szerződészegés in Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 286–287.].

A kártérítés szerződéses korlátozása megvalósulhat olyan módon, hogy a felek szerződésükben kikötik, hogy szerződészegése esetén a kötelezett mentesül meghatározott típusú károk megtérítése alól. A felek megállapodhatnak abban is, hogy összességében korlátozzák a szerződészegő (akár egyik, akár bármely szerződő félre vonatkoztatva) által megtérítendő károkat, legyen szó bármely vagy csak meghatározott kárfajtáról. Elképzelhető az is, hogy az összességében korlátozást eltérően állapítják meg a felek az egyes szerződészegési tényállások kapcsán (akár csak az egyik vagy bármely szerződő fél viszonylatában). Az is előfordulhat, hogy a felek csak egy (vagy több) meghatározott szerződészegési tényállás bekövetkezésének esetére állapodnak meg a megtérítendő károkról (a kártípus meghatározása mellett akár az összességében korlátozásról is), míg más esetekre nem. Az előreláthatósági korlát diszpozitív szabálya alóli kisorsződésre a lehetőséget pedig a kártérítést korlátozó, kizáró szerződési kikötések jelentik. Ennek lehetséges módjait az alábbi néhány példán keresztül szemléltetjük (a felelősség feltételeinek fennállását adottnak véve).

a) Ha a felek szerződés útján kizárják bizonyos típusú károk megtérítését, akkor e körben az előreláthatósági korlátnak nem jut szerep. Ha például a szerződés szerint az egyik szerződő fél szerződészegés esetén nem téríti meg a másik fél elmaradt

haszonként jelentkező veszteségeit, akkor ezekért a károkért nem felel a szerződésszegő, de minden más, költség vagy tényleges kártípusú kár esetében azonban már vizsgálendő, hogy a kár előrelátható volt-e.

b) Ha a szerződésben a felek akként állapodnak meg, hogy összességében korlátozzák a szerződésszegő által megtérítendő károkat (általában, vagy akár csak egy vagy több meghatározott szerződésszegési tényállás bekövetkezésének esetére), akkor az előreláthatósági korlát szabálya alapján kell döntenie a bírónak abban a kérdésben, hogy a peresített kártípus megtérítendő-e (a kártípus előrelátható volt-e), a kártérítés összege ez esetben azonban nem haladhatja meg a szerződésben megjelölt összeghatárt.

c) Ha pedig a szerződés akként rendelkezik például, hogy az elmaradt haszonként jelentkező veszteségeket csak egy meghatározott összeg erejéig téríti meg a szerződő fél, akkor az előreláthatósági korlát szabálya alapján kell választ adni álláspontunk szerint arra a kérdésre, hogy az adott ügyben felmerült, elmaradt haszon formájában jelentkező veszteség (pl. továbbeladási veszteség, termelés kiesés stb.) olyan típusú kár-e, amely előrelátható volt mint szokásos vagy szokatlan kár. Ha igen, ez a kár megtérítendő, de a kártérítés összege nem haladhatja meg a szerződésben megjelölt összeghatárt.

Összegezve, az előreláthatósági korlát *diszpozitív szabályi* természetéből az következik, hogy alkalmazására akkor (illetve annyiban) kerülhet sor, ha (illetve amennyiben) a felek szerződésükben nem állapodtak meg a szerződésszegés esetére megtérítendő károk korlátozásáról, illetőleg kizárásáról.

5. Az előreláthatósági korlát jogpolitikai célja, funkciója, rendeltetése

Az előreláthatósági korlát ismert szabály a kontinentális és a common law jogrendszerek, valamint a nemzetközi és európai jogegységesítő dokumentumok szerződésszegési kártérítési jogában.

Az előreláthatósági korlát szabályának a működése a common law gyakorlata alapján és a joggazdaságtani irodalom szerint (összefoglalóan lásd Csöndes Mónika: *A szerződésszegési jog előreláthatósági korlátjának joggazdaságtani modellje és annak jogi kritikája. Állam- és Jogtudomány* 2014/1., 3–35.) az alábbiak szerint összegezhető.

a) A szerződésszegés szokásos kárkövetkezményeivel a szerződésszegőnek számolnia kell, és azokat megtéríteni tartozik.

A szokásos károk megítélése kapcsán *a szerződésszegő helyzetében lévő észszerűen és gondosan eljáró személy* féle – ahogy a joggazdaságtani irodalom fogalmaz: a felek közötti információcserétől független – tudomásból kell kiindulni, a dolgok szokásos rendjének mindenkitől elvárható ismeretéből, amely független attól, hogy az illető személy valójában tisztában van-e azokkal vagy sem. A szokásos károk megtérítésére való kötelezés indoka az, hogy az ilyen kártípusok esetében nincsen szükség egymás tájékoztatására, információk átadására. A szokásos károk ugyanis azok, amelyek bekövetkezésével egy észszerűen és gondosan eljáró személynek mindig számolnia kell.

b) A szerződésszegés szokatlan kárkövetkezményei, ha előreláthatók, azokat a szerződésszegő megtéríteni tartozik, ha azokat nem látta előre és nem is kellett volna előre látnia, megtéríteni sem tartozik őket.

A szerződő felek közötti aszimmetrikus informáltsági helyzetben az előreláthatósági korlát szabálya szerint csak azokat a károkat kell a károsultnak viselnie, amelyekről ő tudott, tudhatott, de a szerződésszegő nem. A szerződésszegőnek csak akkor nem kell megtérítenie a szerződő partnere kárát, ha a károsult információs előnyben volt.

c) A szó szoros értelemben vett előreláthatatlan események esetében bekövetkező azon károkat is a károsultnak kell viselnie, amelyekről egyik szerződő fél sem tudhatott.

A fentiekből is következik, hogy a szerződészegési jogban érvényesülő előreláthatósági korlát funkciójának, rendeltetésének megismeréséhez – és egyben az okozatosságtól való elhatárolásához – a célján keresztül juthatunk el: a szolgáltatás-ellenszolgáltatás és a kötelezett által vállalt kockázatok egyensúlyának a megteremtése. Az előreláthatóságnak a szerződési kockázatokat elosztó, illetve az információfeltárás ösztönző hatása az, ami segíthet abban, hogy a szabályra ne csupán úgy tekintsünk, mint amely egy távoli kárt a felelősségből „kikapcsol”, hanem mint olyanra, amely a felelősséget a konkrét szerződés tartalmához képest „formálja ki” [Faust, Florian: *Die Vorhersehbarkeit des Schadens gemäß Art. 74 Satz 2 UN-Kaufrecht (CISG)* (Mohr Siebeck 1996, Tübingen) 3.].

Az előreláthatósági korlát jogpolitikai célja abból az alapfeltevésekből indul ki, hogy a szerződéskötés előtt a felek mérlegelhetik a szerződéskötéssel járó kockázatokat, erre tekintettel a vállalt kockázatokhoz igazíthatják a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás arányát. A szerződés rendellenes lebonyolódásának kockázatát egyoldalúan az egyik vagy a másik félre telepíteni éppen ezért nem igazságos, méltányos, helyes avagy hatékony. A szolgáltatások árait rendszerint ugyanis akként kalkulálják, azzal a feltételezéssel és várakozással, hogy a szerződés teljesítése során semmi szokatlan vagy előreláthatatlan nem történik. Bár az árképzésre a szolgáltatás értékén túlmenően sok minden hatással lehet még, általában ki lehet indulni abból, hogy az árak lényegében a szerződészegés előrelátható, kalkulálható kárkövetkezményeire vannak szabva [Smith, Stephen A.: *Atiyah's Introduction to the Law of Contract* (Clarendon Press 2005, Oxford) 417.].

A common law esetjoga és irodalma alapján elmondható, hogy az előreláthatósági szabály lényege abban áll, hogy az adott üzletágban szokásosnak tekinthető kárkövetkezményeket a szerződészegő félnek mindig meg kell térítenie. A szokatlan kárkövetkezményeket csak akkor, ha az adott kockázatot a szerződéskötés időpontjában a szerződészegő fél ténylegesen ismerte, mert a másik szerződő fél a tudomására hozta ezeket, így különösen a szerződéshez fűződő elvárásait, az áru vagy más szolgáltatás szokásostól eltérő felhasználási módját és célját, vagy egy egyedi üzleti helyzetét. Ha a szerződéskötéskor a szerződő fél nem kap tájékoztatást a szokatlan kárkövetkezmények kockázatáról, akkor feltételezheti azt, hogy az adott szerződéshez kapcsolódóan nincsenek is ilyen kockázatok, ebben az esetben pedig neki sem kell elővigyázatossági intézkedéseket hoznia (nem kell erre költenie). Feltételezheti azonban azt is, hogy vannak ugyan ilyen kockázatok, csak a szerződő partnere jól felfogott üzleti érdekből nem hozza azokat a tudomására, hanem maga teszi – avagy nem teszi – meg az *elővigyázatossági intézkedéseket* a károk bekövetkezésének elkerülése érdekében (pl. egy korábbi teljesítési időponttal kerüli el egy esetleges késedelem hátrányos következményeit, vagy biztosítási szerződést köt).

Az előreláthatósági szabály tehát arra ösztönzi a szerződő felet, hogy a szerződéskötéskor szükség szerint tájékoztassa partnerét egy esetleges szerződészegés várható, de szokatlan kárkövetkezményeiről. Ha pedig a szerződő fél az általa előre látott, de a másik fél által nem ismert kockázatról nem ad tájékoztatást, a bekövetkező kárt neki kell viselnie. A feleket egymás tájékoztatására ösztönző előreláthatósági szabály kívánalmának ellentmondani látszik azonban az, hogy egy adott szerződési kockázatról való tájékoztatás, azaz egy információ „nyilvánossá tétele”, az információt ismerő számára kockázatos lehet, ronthatja ugyanis az alkupozícióját, költségeket okozhat. Ha ezen információ elhallgatásától a szerződő fél magasabb profit elérését reméli, üzleti érdeke

nyilván nem fogja az információ közlésére ösztönözni. Az információ „nyilvánossá tétele” ugyanis okozhatja akár a szerződéskötés elmaradását, de járhat a szerződés más feltételek szerinti megkötésével (nagyobb ellenszolgáltatás vagy felelősségkorlátozás vagy biztosítási szerződés megkötése mellett), de előfordulhat az is, hogy a kockázatról való tájékoztatás ellenére a másik szerződő fél nem tesz semmit. Kétségtelen azonban, hogy a károk bekövetkezésének kockázatával járó költségeket az *alku során* tudja csak a másik szerződő fél beépíteni az ellenszolgáltatásába, illetve, ekkor dönthet úgy, hogy tárgyalásokba kezd, ha hatékonyabbnak gondolja a kártérítés korlátozásában való megállapodást. Feltehető tehát a kérdés, hogy akkor mégis mi a célja az előreláthatósági szabály szokatlan károokra vonatkozó tételének? Hát az, hogy megakadályozza, hogy a szerződésszegő a szokatlan károkért helytállni tartozzon! A biztosítási szerződés feladata ugyanis az, hogy a szokatlan és az előreláthatatlan kockázatokkal foglalkozzon [William Bishop: The Contract-Tort Boundary and the Economics of Insurance. *The Journal of Legal Studies* 1983/2., 255–256.; Stephen A. Smith: *Atiyah's introduction to the law of contract* (Oxford University Press 2006, Oxford) 417.].

A szerződési jognak a kockázatokat ugyanis célszerű azon az alapon elosztania, hogy *a felek a szerződéskötéskor bizonyos kockázatokkal kalkulálnak, és viselik magatartásuk kalkulálható következményeit, az ezen túlmutató veszteségekért a szerződésszegő nem tartozik felelősséggel.* (Eörsi szerint ez a jogi rendezés feladata, lásd Eörsi Gyula: A szerződésszegési kártérítés korlátozásáról. *Magyar Jog* 1974/3., 143.; hasonlóan Takáts Péter: Szerződésszegési kártérítés a klasszikus római jogban. *Dolgozatok az állam- és jogtudományok köréből* 1977., 235.). A kockázatot ismerő felet megfelelő továbbá arra ösztönözni, hogy e kockázatok ellen védekezzen, ha pedig ezt nem teszi, a szerződési jognak célszerű akként rendelkeznie, hogy akkor ez a fél viselje annak hátrányos következményeit. A károsultnak kell viselnie továbbá az olyan károk bekövetkezésének kockázatát is, amelyről egyik félnek sem volt tudomása (tehát előreláthatatlan volt), s amely ellen a károsult biztosítás útján sem védekezett.

Az előreláthatósági korlát szabályának jelentősége egyrészt abban áll, hogy a teljes kártérítés mindent vagy semmit szabályával ellentétben a szerződés rendellenes lebonyolódásának kockázatát nem telepíti egyoldalúan az egyik vagy a másik félre. Másrészt abban, hogy összehasonlítva más, a felelősségkorlátozást „rejtett módon” megvalósító elméletekkel, dogmatikai konstrukciókkal, illetve gyakorlati megoldásokkal (pl. okozatossági elméletek és annak alkalmazását segítő, a gyakorlatban kialakult kritériumok), az előreláthatósági szabály a teljes kártérítés elvének nyílt, normatív korlátozását valósítja meg, és megnyitja ezzel a lehetőséget a felek számára, hogy kisorsozódjenek alóla, amennyiben a hozzá kapcsolt joghatást jogviszonyukra nézve nem kívánják.

A kifejezett, a szerződésszegés kárkövetkezményeit rendező szerződési kikötés hiányában alkalmazandó előreláthatósági korlátnak mint diszpozitív szabályának a szerepe az, hogy segítségével a bíróságok valamelyik szerződő félre telepítsék azt a kockázatot, amely kockázatot a felek nem osztottak meg, oly módon, hogy az ne jelentsen észszerűtlen terhet a szerződésszegő számára. A bírónak arra kell keresnie a választ, hogy *észszerű-e feltételezni, hogy a szerződésszegőnek vagy a szerződésszegővel hasonló helyzetben lévő észszerűen és gondosan eljáró személynek számolnia kellett-e bizonyos típusú károk valószínű bekövetkezésével.* A bírónak vizsgálnia kell azt is, hogy a szerződésszegő félnek észszerű lehetősége volt-e arra, hogy számba vegye a szerződéssel járó kockázatokat, és hogy azok elkerülése érdekében intézkedéseket tegyen. Ha van kereskedelmi gyakorlat, azt célszerű figyelembe venni annak eldöntésénél, hogy észszerű-e az adott kár tekintetében a szerződésszegő felelősséget megállapítani.

Az előreláthatósági korlát szabályának alkalmazását viszont szükségszerűen meg kell, hogy előzze a szerződés tényleges tartalmának feltárása, a szerződő felek jogainak és kötelezettségeinek, a szerződés céljának és annak számbavétele, hogy az egyes szerződési kötelezettségek milyen szerződési érdekek védelmét célozzák [Andrew Robertson: The basis of the remoteness rule in contract *Legal Studies* 2008/2., 172. és 194–195.; Ingeborg Schwenzer: Article 74. in Ingeborg Schwenzer (szerk.): Schlechtriem & Schwenzer Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG) (Oxford University Press 2010, Oxford) 1017–1018.]. A szerződési tartalom feltárásának szükségességével összefüggésben indokolt utalni arra, hogy gyakran hivatkozott álláspont az is, hogy az aránytalanul nagy károk megtérítését elutasító döntésekben lényegében az a tétel jut kifejeződésre, hogy szerződésszegés esetén a kártérítési kötelelmre a teljesített felváltó szolgáltatásként tekintünk, melyből pedig annak is következnie kell, hogy a felek megállapodásából kell a károkért való felelősséget levezetni [lásd ennek kapcsán: Csöndes Mónika: *Előrelátható károk? Az előreláthatósági korlát hatása a szerződésszegési kártérítési jogunkra* (ELTE Eötvös Kiadó 2016, Budapest) 317–319.].

A common law gyakorlata szerint az előreláthatósági szabály alkalmazása egy adott, konkrét kárfajta tekintetében valójában a következő kérdésekben való döntést igényli: mi volt a szerződés megkötésének időpontjában a szerződő felek tudomása, illetve milyen valószínűséggel lehetett számolni egy adott kár bekövetkeztével. A common law gyakorlata alapján az pedig, hogy mi volt előrelátható, a szerződésszegő fél tudomásától függ. Ez a tudomás pedig kétféle lehet; az egyik a *reasonable man* féle tudomás (elvárt tudomás), a másik pedig a sajátos tények, körülmények ismerete (tényleges tudomás). A Ptk. előreláthatósági szabályában ez a gondolat a tényleges és elvárható előreláthatóság mércéjében (lásd a 6:143. §-ban *a szerződéskötés időpontjában előre látta vagy előre kellett volna látnia a kár bekövetkezését* fordulatot) nyilvánul meg lényegében. Ez is azt támasztja alá, hogy a károk előreláthatóságának kérdése egyszerre tény- és jogkérdés.

A common law gyakorlata alapján érdemes rámutatni az előreláthatósági korlát szabályának működésére abból a szempontból, hogy míg a szokásos kár megtérítésének szabálya a károsultnak, addig a szokatlan kár megtérítésének szabálya pedig a szerződésszegőnek kedvez. Ez azzal magyarázható, hogy a common law a szokásos kárkövetkezmények kapcsán a *reasonable man* féle elvárt tudomásból indul ki, függetlenül attól, hogy az illető személy valójában tisztában van-e azokkal vagy sem. Az pedig, hogy mivel kell számolnia egy észszerűen és gondosan eljáró személynek (milyen tudomással kell rendelkeznie), attól függ, hogy az adott piaci szegmensben, üzletágban mi a szokásos üzleti gyakorlat, és azt a felek mindegyike ismeri-e, vagy csak az egyike (mert például a másik szerződő fél más piaci területen tevékenykedik, vagy egyáltalán nem folytat üzleti tevékenységet). A szerződő fél arra vonatkozó tudomása, hogy milyen üzleti tevékenységet végez szerződő partnere, a szokásos károk megtérítése szempontjából mindig meghatározó; az ítélkezési gyakorlatból azonban az is kitűnik, hogy részleteiben nem kell ismernie szerződő partnere üzleti tevékenységét. A szokásos károk megtérítésére való kötelezésnek épp az az indoka, hogy itt nincsen szükség egymás tájékoztatására, információk átadására. A tényleges tudomás – az egyéb sajátos körülmények ismeretének – figyelembevétele viszont a szerződésszegőnek kedvez. A szokatlan kárkövetkezmények megtérítésére kötelezésének ugyanis az a feltétele, hogy a tényleges tudomás alapján a szerződésszegő fél (úgy is) mint *reasonable man* (észszerűen és gondosan eljáró személy) számolhasson a szokatlan kár bekövetkeztével. [Hugh Bealeugh.: Remoteness of Damage. (Remedies for Breach of Contract. Damages) in Hugh Beale (szerk.): *Chitty on Contracts. Volume I. General Principles* (Sweet & Maxwell 2008, London) 1626.; William Bishop: The

Contract-Tort Boundary and the Economics of Insurance. *The Journal of Legal Studies* 1983/2., 255–256.].

A károk előreláthatóságának kérdésében eligazítást adhat továbbá az is, hogy a szerződés tömegügylet vagy egyedi szolgáltatás (ez utóbbi esetben többféle kockázat és kárkövetkezmény előrelátható ugyanis általában a kötelezett számára), továbbá az, hogy kinek, illetve melyik szerződő félnek a kockázati avagy érdekkörébe tartozik inkább az adott kár elleni védekezés, melyik tudja könnyebben biztosítani, elhárítani a szóban forgó kockázatot [Fuglinszky Ádám: *A szerződésszegés in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész (HVG-ORAC 2014, Budapest) 296–297.*].

Összegezve, a károk előreláthatóságának és így megtéríthetőségének kérdése valójában mindig egy adott piaci szegmensen, meghatározott szerződő felek között kötött, meghatározott típusú szerződés tartalmától, illetve gazdasági környezetétől függ. A bírónak ítélezési munkája során érdemes erre tekintettel lenni. Figyelembe veendő az is, hogy a felek milyen kereskedelmi tájékozottság, jártasság, szakértelem, tapasztalat ismeretében, birtokában szerződtek. Az észszerűen gondolkodó üzletembernek értenie kell a szerződő partnere üzleti tevékenységének általános gyakorlatát és szükségleteit, de jelentősége van annak is, hogy a szerződéses tárgyalások során a szerződő fél mit hoz szerződő partnere tudomására.

6. Az előreláthatósági korlát tényállási elemei

A jogirodalom jellemzően a következő elemzési szempontok (mint tényállási elemek) alapján tárgyalja az előreláthatósági korlát szabályát:

- a) *Kinek kell előrelátni a kárt, és ezzel összefüggésben mit jelent az, hogy előrelátta vagy előre kellett volna látnia?*
- b) *Mikor kell előrelátni a kárt?*
- c) *Mit kell előrelátni?*
- d) *A kár mint a szerződésszegés lehetséges következménye.*

a) A Ptk. 6:143. § (2) bekezdéséhez kapcsolódóan az Indokolás utal arra, hogy *az előreláthatóság fogalmát itt is ugyanúgy objektív értelemben használja, mint a kimentéssel kapcsolatban.* Ennek megfelelően az előreláthatósági követelményt nem a konkrét szerződésszegőre, hanem egy hasonló helyzetben lévő, azaz *a szerződésszegő helyzetében lévő észszerűen és gondosan eljáró személyre* vonatkoztatva kell érteni. Az Indokolás szerint továbbá a szerződésszegő felelőssége nemcsak az általa ténylegesen előre látott károkra terjed ki, hanem mindarra, amit egy, az ő helyében észszerűen és gondosan eljáró személy előre látott volna. Az Indokolás ezt akként részletezi, hogy e körbe tartozik mindaz, amit a jogosult a szerződéskötést megelőzően a szerződéssel kapcsolatban a kötelezett tudomására hozott, különösen a szerződéshez fűződő elvárásai, az áru vagy más szolgáltatás felhasználási módja és célja, egy speciális üzleti helyzet stb. Az Indokolásban kiemelésre is került az, hogy „az adott üzletágban szokásosnak tekinthető kárkövetkezményeket a szerződésszegő félnek mindig meg kell térítenie. A konkrét szerződés szokatlan kockázatát viszont a szerződésszegő félnek csak akkor kell viselnie, ha az adott kockázatot a szerződéskötés időpontjában ténylegesen ismerte, előre látta” (Indokolás 589.). A szerződésszegővel azonos helyzetben lévő észszerű személy vagy másként az ideáltipikus kötelezett a Bécsi Vételi Egyezmény bírói gyakorlata szerint egy objektivizált tipizált mérce, amelynek során figyelembe kell venni a kötelezett

szakértelmét, illetve különbséget kell tenni kereskedő és nem kereskedő között; más, a kötelezett személyéhez kapcsolódó szempontokat viszont nem lehet figyelembe venni (pl. képesség, élethelyzet, életkor). Hangsúlyozandó éppen ezért, hogy az előreláthatóság tény- és jogkérdés egyaránt [Vékás Lajos: A szerződési jog elvi kérdései *in Parerga. Dolgozatok az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (HVG-ORAC 2008, Budapest) 294–297., Fuglinszky Ádám: Az előreláthatósági klauzula egyes kérdései, avagy kinek, mikor és mit kell előrelátnia. *Magyar Jog* 2011/7., 416–417.]. Egyetértünk Fuglinszky Ádámmal abban, hogy ellentétben állna a normaszöveggel, „*ha a bírói gyakorlat az elvárható előreláthatóságot a »tőle elvárhatóság«, vagyis a vétkesség büntetőjogias gondosságfogalma irányába tolná el*” [Fuglinszky Ádám: A szerződésesség. A 6:143. §-hoz fűzött magyarázat. *in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 289.].

A common law-ban az előreláthatóság szabályának alkalmazása szempontjából a meghatározó az, hogy a szerződészegő fél (úgy is) mint észszerűen és gondosan eljáró személy számolhatott-e egy bizonyos típusú kár bekövetkezésével. Az pedig, hogy mi volt észszerűen előrelátható, és mivel lehetett számolni, a szerződő fél tudomástól függ (lásd az előző pontban az *elvárt tudomás és a tényleges tudomás* szerepét). Az elvárt tudomást illetően, a szerződő fél tudomása arról, hogy milyen üzleti tevékenységet végez szerződő partnere a károk előreláthatósága szempontjából mindig meghatározó; az ítélezési gyakorlatból kitűnik azonban az is, hogy részleteiben nem kell ismernie szerződő partnere üzleti tevékenységét. Adásvételi szerződés esetén például tisztában kell lennie azzal, hogy a piaci ár, a keresleti és kínálati viszonyok változhatnak, egy vállalkozási szerződés esetében pedig elegendő a szokásos elmaradt haszon megtérítésére kötelezéshez az, hogy a szerződészegő tudta, számolhatott azzal, hogy szerződő partnere a szolgáltatás tárgyát üzleti tevékenysége körében akarja hasznosítani. A common law ítélezési gyakorlata alapján megállapítható, hogy az előreláthatósági szabály alkalmazásakor a bíróságok nagy hangsúlyt fektetnek annak feltárására, hogy a szerződészegő fél a szerződés megkötésekor *milyen tudomással* rendelkezett.

b) A károk előreláthatósága szempontjából a kiindulópont az, hogy a *felek mivel számolhattak észszerűen a szerződés megkötésének időpontjában*. Az már nem releváns, hogy egy későbbi időpontban – mint például a szerződészegéskor – mit láttak vagy láthattak előre. A szerződéskötést követően a szokatlan kárkövetkezmények kockázatára való felhívás, még ha az a szerződészegés előtt is történik, nem eredményezi e károkért való felelősséget. Az előreláthatósági korlát szabálya ugyanis arra a feltevésre épít, hogy a szerződő fél a szerződés szerű teljesítés érdekében szükséges feladatokról, teendőkről, illetve a szerződészegést elkerülő elővigyázatossági intézkedésekről a szerződéskötés időpontjában fennálló tudomása alapján hoz döntést. A szerződéskötés időpontjában van tehát a szerződő félnek lehetősége arra, hogy az ismert kockázatok tükrében a szerződés szerű teljesítés költségeit, beleértve a szükséges elővigyázatossági intézkedések költségeit is az ellenszolgáltatásba beleszámítsa, azaz az ellenszolgáltatás mértékét a vállalt kockázattal összhangba hozza – tegyük hozzá, hogy csak akkor, ha a piac engedi. Nem lenne méltányos ezért a szerződéskötést követően közölt tényekkel terhesebbé tenni a szerződészegő felelősségét, azaz lényegében e károk megtérítésére azért kötelezni, mert nem viselte a szerződéskötést követően tudomására jutott szokatlan kárkövetkezmények kockázata okán felmerülő elővigyázatossági vagy más intézkedések többletköltségeit bármilyen ellentételezés nélkül [Hugh Beale: *Remedies for Breach of Contract* (Sweet & Maxwell 1980, London) 185.; Günter H. Treitel: *Remedies for breach of contract. A comparative account* (Clarendon Press 1988, Oxford) 160.].

Az Indokolás (589.) szerint „a szerződéskötés után nyert információk csak akkor befolyásolhatják a szerződésszegő fél felelősségét, ha a felek a szerződést is ennek megfelelően módosítják”. Fuglinszky Ádám szerint ebből az a jogalkotói cél olvasható ki, hogy „a kötelezett által vállalt kockázat és az ellenszolgáltatás egyensúlya a jogviszony teljes időtartama alatt fennmaradjon”, és ebből pedig arra következtet, hogy szerződésmódosítás nem jelent automatikus novációt az előreláthatóság szempontjából. A másik szerződő fél tudomására hozott információk csak akkor fognak az előreláthatóságot meghatározó ismeretek körébe tartozni, ha az ellenszolgáltatást az utóbb megismert kockázatnövekményhez igazították, avagy Fuglinszky Ádám szerint erre a szerződés módosítására irányuló tárgyalás alatt a kötelezettnek legalább is lehetősége lett volna. Vizsgálni tehát lényegében azt kell, hogy a szerződésmódosítás során volt-e valós lehetősége a kötelezettnek a felelősségi kör, illetve az ellenszolgáltatás újratárgyalására [Fuglinszky Ádám: A szerződésszegés in Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 290.]

Tartós jogviszonyokban a károk előreláthatóságának a szerződéskötés időpontja szerinti vizsgálata azonban ugyanúgy problémákat vet fel, mint a felelősség alóli mentesülés körében megjelenő előreláthatósági kritérium kapcsán; a szerződéskötés időpontjától egyre távolodva ugyanis egyre nehezebb annak bizonyítása a károsult részéről, hogy a szerződéskötés időpontjában mivel számolhatott, mit láthatott előre a szerződésszegő. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az elvárható előreláthatóság mércéjét ne lehetne megfelelően hozzáigazítani az ilyen jogviszonyokhoz. A bíró mérlegelésétől függ ugyanis, hogy hogyan határozza meg az adott tényálláshoz kapcsolódóan azt a kártípust, amelynek előreláthatóságáról aztán dönt majd. Feltehető, hogy tartós jogviszonyokban az előreláthatósági korlát mint diszpozitív szabály kevésbé jut szerephez majd amiatt, hogy jellemzőbb lesz az, hogy a felek szerződésükben megállapodnak a szerződésszegés esetére fizetendő kártérítésről, vagy módosítják később ennek megfelelően a szerződésüket.

c) A 6:143. § szerint a jogosult vagyonaiban keletkezett egyéb károkat és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a jogosult bizonyítja, hogy a kár előre látható volt. Az Indokolás által adott útmutató szerint az előreláthatóság követelménye „nem megy el odáig, hogy a szerződő félnek a várható kockázatot részleteiben, a kárkövetkezmények összességére kiterjedően ismernie kelljen. Elegendő, de egyben szükséges is viszont, hogy a fél felismerhette: egy esetleges szerződésszegése milyen jellegű és milyen nagyságrendű kárt idézne elő”. Az Indokolás arra is utal, hogy attól, hogy adott típusú kár adott nagyságrendben nem volt előrelátható, az nem azt jelenti, hogy a károsult e típusú kár címén egyáltalán nem kaphat kártérítést, hanem pusztán azt, hogy az ilyen típusú kár megtérítését csak a szokásos, és így előrelátható mértékig követelheti. Ha a szokástól eltérő nagyságú, előre nem látható nagyságrendű elmaradt vagyoni előny teljes egészének a megtérítését nem is követelheti, kártérítést kell kapnia a szokásos, átlagos, s így előre látható mértékű elmaradt vagyon erejéig (Indokolás 589.). Fuglinszky Ádám szerint ez levezethető a normaszöveg „olyan mértékben” fordulatából is [Fuglinszky Ádám: A szerződésszegés. A 6:143. §-hoz fűzött magyarázat. in Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 288.]

Az Indokolás alapján a mit kell előrelátni kérdésre tehát az a válasz, hogy nemcsak a kár típusát, hanem a kár nagyságrendjét is [gyakran hivatkozzák ennek kapcsán a Bécsi Vételi Egyezmény gyakorlatát, lásd Sándor Tamás – Vékás Lajos: *Nemzetközi adásvétel. A Bécsi Egyezmény kommentárja* (HVG-ORAC, 2005, Budapest) 439., de van olyan

álláspont is, amely szerint eltérő a gyakorlat abban a kérdésben, hogy mennyiben kell előrelátni a kár terjedelmét, és valójában az a különbségtétel, hogy a kártípus avagy a kár nagyságrendjének előreláthatóságát követeljük-e meg, csak látszólagos (John Gotanda: CISG Article 74. *in* Stefan Kröll – Loukas Mistellis – Pilar Perales Viscasillas (szerk.): UN-Convention on the International Sales of Goods (CISG). 1. Auflage (C. H. Beck 2011, München) 49 számszám]. A kár nagyságrendjének előreláthatósága nyilván nem azonos a kár nagyságának előreláthatóságával, ez előbbi csak a kár megközelítő terjedelmét fogja át.

Fuglinszky Ádámmal egyetértve, az Indokolással összefér egy olyan értelmezés is, hogy adott esetben, vagy csak a típus, vagy csak a nagyságrend előreláthatóságát követeljük meg. Fuglinszky Ádám ezt azért tartja indokoltnak, mert ellenkező esetben például a kötelezett hibás teljesítése okán bekövetkezett személyi sérülés esetén az átlagos jövedelmű károsult jövedelemkiesését teljes egészében meg kellene téríteni, míg a magas jövedelmű károsult jövedelemkiesését csak részben, tekintettel arra, hogy annak nagyságrendje nem volt előrelátható, ami álláspontunk szerint sem lenne helyes megoldás [Fuglinszky Ádám: *A szerződésesség in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 294.]. Az előreláthatósági korlát common law gyakorlata is ezt a megközelítést támasztja alá, amelyre érdemes lehet figyelemmel lenni.

Az angol common law gyakorlatában a *mit kell előrelátni kérdésre* az a válasz, hogy a kár fajtáját, típusát kell előrelátni, a károk nagyságát, terjedelmét nem kell előrelátni, és a kár bekövetkezésének módját (bekövetkezésének részleteit) sem. A bíró mérlegelésétől függ azonban az, hogy a bíró hogyan határozza meg az adott tényálláshoz kapcsolódóan azt a kártípust, amelynek előreláthatóságáról aztán dönt majd (az ítéletekben megjelenő kártípusok például: elmaradt haszon, dologban bekövetkezett kár, személy halála vagy betegsége, állat elpusztulása vagy betegsége, költségek, amelyek a szerződésbe vetett bizalom miatt merültek fel, harmadik személynek a szerződésesség okán megfizetett kártérítés vagy költség). Az, hogy a bíró *mennyire tágan vagy szűken határozza meg a kár fajtáját, típusát*, kihathat arra is, hogy az adott kárfajtát előreláthatónak ítéli-e meg végül vagy nem. Nyilvánvaló ugyanis, hogy minél szűkebb a típus, annál kevésbé lesz előrelátható. A kár fajtája és nagysága közötti különbségtétel azonban gyakran igen csalóka is tud lenni; a kár nagyságának terjedelme ugyanis a kár típusát is megváltoztathatja (pl. betegség vagy halál) [Günter H. Treitel: *The law of contract* (Sweet & Maxwell 1991, London) 862–864.; Hugh Beale: *Remoteness of Damage (Remedies for Breach of Contract. Damages) in* Hugh Beale (szerk.): *Chitty on Contracts. Volume I. General Principles* (Sweet & Maxwell 2008, London) 1630–1631. és 1634.; Michael P. Furmston: *Cheshire, Fifoot and Furmston's Law of Contract* (Oxford University Press 2006, Oxford) 759.; Edwin Peel: *Treitel – The Law of Contract* (Sweet & Maxwell 2011, London) 1052.].

Fontos hangsúlyozni, hogy a common law gyakorlata szerint, ha a kár típusa előrelátható, a kár megtérítendő. Ha a kár rendkívüli, szokatlan nagyságú, akkor a common law más úton korlátozza a megtérítendő károk nagyságát. Nem az előreláthatósági korlát szabálya alkalmazandó ugyanis annak eldöntése során, hogy az adott kártípus, kárfajta milyen nagyságban térítendő meg. Ha észszerűen előrelátható volt az, hogy egy meghatározott típusú kár bekövetkezése nem valószínűtlen, az már rendszerint nem releváns, hogy a kár nagysága tekintetében a következmények olyanok, amelyekkel nem kellett észszerűen számolni. Ha azonban a kár lényegesen nagyobb, mint ami előrelátható volt, akkor ennek kockázatát nem feltétlenül telepítik a bíróságok a szerződésesszögőre. A bíróságok ilyenkor nagyobb hangsúlyt fektetnek annak vizsgálatára, hogy a *kár milyen körülmények kombinációjaként* következett be (például mennyiben

a rendkívül illékony piaci viszonyoknak köszönhetően), illetve hogy a kár *valószínű* bekövetkezésével kellett-e számolni. Előfordul, hogy nagy összegű károk esetén a bíróságok úgy találják, hogy *ésszerűtlen azt tételezni*, hogy az alperes számolhatott (ilyen nagyságban) a károk valószínű bekövetkezésével, ilyenkor az aránytalan kompenzáció elkerülése érdekében korlátozzák a megtérítendő kár mértékét [Hugh Beale: *Remoteness of Damage (Remedies for Breach of Contract. Damages)* in Hugh Beale (szerk.): *Chitty on Contracts. Volume I. General Principles*. (Sweet & Maxwell 2008, London) 1630–1631.; Edwin Peel: *Treitel – The Law of Contract* (Sweet & Maxwell 2011, London) 1052.]. Mindezek a szempontok álláspontunk szerint tanulságul szolgálhatnak a magyar joggyakorlat számára is.

Lényeges hangsúlyozni azonban, hogy a károkkal számolni, nagyságukat felmérni a kárkövetkezmények kockázatának ismeretében és mérlegelése útján lehet. Fontos ezért kiemelni, hogy a szerződő feleknek nem szükségszerűen a lehetséges károkról kell tájékoztatniuk a másikat; elegendő, ha az adott szerződéssel kapcsolatban felmerülő sajátos körülményekről, a szerződéshez fűződő elvárásokról stb. adnak tájékoztatást [Florian Faust: *Die Vorhersehbarkeit des Schadens gemäß Art. 74 Satz 2 UN-Kaufrecht (CISG)* (Mohr Siebeck 1996, Tübingen) 130.]. A tudomás, az információ alapján ugyanis a másik szerződő fél már fel tudja mérni a szerződéskötéssel járó kockázatokat, és ezek ismeretében tud is számolni azzal, hogy bizonyos kockázatok bekövetkezésének lehetősége mennyire valószínű.

d) A 6:143. § (2) bekezdése akként rendelkezik, hogy megtérítendő a kár, ha az, mint a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt. A Ptk. tehát a kárt, mint a szerződésszegés *lehetséges következményét* említi. Fuglinszky Ádám szerint ez a megfogalmazás lehetőséget ad a bírói mérlegelésre, mely a törvény szövegével sem ellentétes [Fuglinszky Ádám: *A szerződésszegés in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 294.]. Fuglinszky Ádámmal egyetértve, a common law gyakorlata alapján az előreláthatósági szabály hazai adaptációjával kapcsolatban irányadónak tekintjük azt a kialakult gyakorlatot, hogy az előreláthatósági szabály alkalmazása során *nem elégséges a károk bekövetkezésének a lehetősége, hanem a kár bekövetkezésének valamilyen valószínűsége kívánatos*. Álláspontunk szerint is, az előreláthatóság elveszténé az értelmét, ha minden kár megtérítendő lenne. Az előreláthatósági klauzulát ismerő jogrendszerekben a kialakult gyakorlat az, hogy az előreláthatósági szabály alkalmazása során nem elégséges a károk bekövetkezésének a lehetősége, hanem a kár bekövetkezésének valamilyen valószínűsége kívánatos. E kérdésben való döntés viszont a bíró mérlegelésen múlik. A *Hadley v Baxendale* (1854) ügy óta több eseti döntésben megerősített jogtétel, hogy az a típusú kár, *ami mint valószínűség ésszerűen előrelátható volt ugyan, de amely az eseteknek csak kis számában fordul elő, nem tekinthető olyannak, amely rendszerinti, szokásos következménye a szerződésszegésnek*. John Cartwright utal arra is, hogy ezt a problémakört le lehet egyszerűsíteni egy szemantikai kérdésre, amelynek célja, hogy különbséget tegyünk a lehetőség és valószínűség (különböző fokozatai) között. A *mennyire előrelátható kérdésre* a válasz John Cartwright szerint azonban inkább abban keresendő, hogy az előreláthatóság tartalma be kell hogy töltsen a szabály jogpolitikai célját. A szerződési jogban a bíróságnak abból kell kiindulnia, hogy melyek voltak azok a kárkockázatok, amelyekkel reálisan számolhatott alperes a szerződéskötéskor szerződési kötelezettségeinek nem teljesítése esetére. (John Cartwright: *Remoteness of damage in contract and tort: a reconsideration. Cambridge Law Journal* 1996/3. 495.).

7. Az előreláthatósági korlát és az esetjog

Az 1959-es Ptk. 355. §-a alapján a szerződésességi felelősségi jogban elvben a teljes kártérítés elve volt az alkalmazandó szabály, ez azonban a gyakorlatban – fogalmi teljességében – nem érvényesült. Az 1959-es Ptk. a kártérítés korlátozásához általános érvényű tételes jogi szabályokat nem adott, annak szempontjait az elmélet és a bírósági gyakorlat dolgozta ki. A szerződésességi jogban a kártérítés korlátozásának módszerét illetően a jogirodalom – alapvetően a deliktális joggal egyezően – az adekvát kauzalitás elvét, és az ahhoz kapcsolódóan a gyakorlatban kialakult kiegészítő szempontokat (például szerves kapcsolat, statisztikai valószínűség, az általános élettapasztalat) nevezi meg, s hangsúlyozza emellett a bizonyítás kiemelt szerepét. A jogirodalmi álláspontok is azt támasztják alá, hogy a publikált döntésekből nehéz általános megállapításokat levonni arra vonatkozóan, hogy a szerződésességi kártérítési tényállásokban a megtérítendő károk körének, mértékének meghatározását illetően – a fentiekén túl, azoknál konkrétabban – mi is a bíró „munkamódszere”. A jogirodalmi megállapítások szerint a bírói mérlegelés szerepe nagy, a bírói gyakorlatból kiolvasható viszont egy olyan törekvés, amely a szerződő feleket mentesíteni kívánja a váratlan, nagy összegű károk viselésétől, és ennek érdekében például az elmaradt haszon bizonyítását követeli meg [Harmathy Attila: *Felelősség a közreműködőért* (KJK 1974, Budapest) 249–250.].

Ami az elmaradt haszon gyakorlatát illeti, Harmathy Attila megállapításai szerint a rendszerváltozást követően, a piaci gazdálkodás körülményei között a korábbi korlátozó helyett valamivel engedékenyebb szemlélet kezdett érvényesülni az elmaradt haszon tekintetében (hivatkozva: BH2002.482., BH2001.273., EBH2001.544.), ugyanakkor az is megfigyelhető volt, hogy „a bírói gyakorlat mérlegelés esetén megfelelő alap, viszonyítási lehetőség keresésével állapítja meg az elmaradt hasznot” [Harmathy Attila: *Felelősség szerződésen kívül okozott kárért in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata VI/VI. Kötelmi jog. Harmadik, Negyedik, Ötödik és Hatodik Rész* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 450–451.]. Ismert, hogy a rendszerváltozás óta az elmaradt haszon megítélhetőségének kérdése jellemzően bizonyítási problémaként jelentkezik. A bíróságok csak a valóságnak megfelelő, kellő valószínűséggel igazolt elmaradt vagyoni előnyt ítélik meg. A reálisan elvárható haszon elmaradását lehet tehát kárként érvényesíteni, nem a tervezett és nem a remélt jövőbeli bevételek alapján kell az elmaradt haszon értékét megállapítani (LB Pf.VII.23.470/1998). A Legfelsőbb Bíróság egy másik ítéletében akként határozott, hogy kárként elmaradt haszon akkor érvényesíthető, ha a károsult bizonyítja, hogy a károkozó mulasztásának hiányában a követeléshez bizonyosan hozzájutott volna (LB Pfv.III.21.683/2009/5.). A Legfelsőbb Bíróság Gfv.X.30.019/2010/4. számú eseti döntése is az ilyen irányú ítélkezési gyakorlat fennállásáról tanúskodik: „a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata megegyezik az elmaradt haszon fogalma körében a jogerős ítéletben kifejtett állásponttal, mely szerint elmaradt haszon kárként érvényesíthető, de nem a tervezett nyereség (árbevétel), hanem az annak alapulvételével számított tényleges haszonkiesés igényelhető jogszerűen (Pfv.VII.20.757/2010/3)”. A Gfv.X.30.019/2010/4. számú eseti döntés tényállása arra mutat viszont rá, hogy a kárenyhítési kötelezettségét nem teljesítő jogosult veszteségét elmaradt haszonként nem követelheti „a perbeli szállítási szerződés tárgya nem a megrendelő egyedi kívánsága szerint készített termék, amelyet más megrendelőnek nem, vagy csak csökkentett értékben lehetne értékesíteni, hanem egy tömegtermék, amelyet – bár feltehetően nem olyan mennyiségben – értékesíteni lehet más számára. Ezen értékesítés során az eladó alperes az átlagos piaci árat el tudja érni a vevőkkel szemben, ezzel kapcsolatosan tehát számára nem keletkezik kár”. Az irodalom és a gyakorlat

alapján elmondható, hogy minél távolabbi jövőre vetíti és követeli a károsult az elmaradt haszon típusú veszteségét, annál kevésbé ítélik meg a bíróságok, különösen, ha az igényelt összeg nagy, mert ilyenkor egyre valószínűbbnek tartják azt, hogy a vagyoni előny elmaradását, mértékét egyéb, a károkozástól független – piaci – tényezők is befolyásolják [Petrik Ferenc: Kártérítési jog. Az élet, testi épség, egészség megsértésével szerződésen kívül okozott károk megtérítése (HVG-ORAC 2002, Budapest) 222.; Havasi Péter: A kár megtérítésének szabályai in Fézer Tamás (szerk.): *A kártérítési jog magyarázata* (CompLex 2010, Budapest) 117.; Csöndes Mónika: A felelősség módja, a kártérítés mértéke. A 355. §-hoz fűzött kommentár in Osztovcz András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény magyarázata. 2. kötet* (Opten 2011, Budapest) 1419–1421.].

Előrelátható, hogy az előreláthatósági szabály hatni fog az elmaradt haszon megítélésnek bírói gyakorlatára, sőt – talán – várható hogy, az elmaradt haszon megítélhetőségének kérdésével kapcsolatban egy szemléletbeli változás is bekövetkezik joggyakorlatunkban, különösen gondolva itt a normál profit megítélhetőségére. A common law elmaradt haszonról való jogi gondolkodását az alábbiakban mutatjuk be röviden.

A common law kártérítési jogának alapgondolata az, hogy a károsultat az *alku gazdasági értéke* illeti meg, vagyis az a haszon is, amellyel vagyona gyarapodott volna, ha a szerződést nem szegik el. A kártérítési jog feladata az, hogy védelemben részesítse a szerződő félnek a szerződés megkötéséből eredő várakozásait. A megkötött szerződés által keltett várakozások egyike nyilvánvalóan az, hogy az ígéretet kapó hozzájusson a szolgáltatáshoz, a másik pedig, hogy ezt a kapott szolgáltatást saját üzleti vagy egyéb céljaira hasznosítani is tudja. A nyersanyagot vagy alkatrészt vásárló vevő várakozásai tehát nemcsak az árura vonatkoznak, hanem arra is, hogy az árut a termelés során hasznosítani is tudja majd. Ha tehát az eladó nem teljesít, akkor a vevő olyan mértékű kártérítésre jogosult, amely megegyezik az árunak azzal az értékével, amelyhez a teljesítés esetén hozzájuthatott volna, illetve azzal az elmaradt haszonnal (ha nem túl távoli), amelytől a szerződésszegés miatt esett el. A normál profit eszerint mint szokásos kár (kártípus) előrelátható, s ekként megtérítendő. A normál profit követelésére csak akkor ad lehetőséget a common law, ha ehhez a haszonhoz a sérelmet szenvedett fél máshonnan nem tud „hozzájutni” (fedezeti ügylettel); ezen a ponton kapcsolja be tehát a common law a kárenyhítési kötelezettséget a kártérítés tanába. Ha ugyanis az áru fajlagos természetére tekintettel máshonnan is beszerezhető, a common law elvárja a károsult szerződő féltől, hogy szerezze azt be, s ha ezt nem teszi, az azzal a következménnyel jár, hogy a szokásos profitot nem követelheti és más ezzel összefüggésben keletkezett kárkövetkezményeket sem. Ha azonban a kárként követelt elmaradt haszon meglehetősen hipotetikusnak, spekulatívnek tűnik (pl. a felperes még meg sem kezdte az üzleti tevékenységét, de a szerződésszegésre tekintettel már elmaradt hasznot követel), akkor az ilyen követelését a bíróság jellemzően spekulatívnek ítéli meg, és nem téríti meg szokásos kárként [Anthony I. Ogus: *The Law of Damages* (Butterworths 1973, London) 284–285.; Patrick S. Atiyah: *The rise and fall of freedom of contract*. (Clarendon Press 1979, Oxford) 428–430.; Hugh Beale: *Remedies for Breach of Contract* (Sweet & Maxwell 1980, London) 159.].

Az alábbiakban bemutatásra kerül néhány példán keresztül, hogy az angol common law-ban az előreláthatósági szabály hogyan szolgálja a teljes kártérítés elvének korlátozását.

Az előreláthatósági szabály esetjogát leginkább az adásvételi, a „klasszikus” vállalkozási és fuvarozási szerződés kapcsán tárgyalják az angol irodalomban. E szerződéstípusok kapcsán van jellemzően szerepe az előreláthatósági szabálynak, de ez nem azt jelenti, hogy más szerződések körében nem érvényesülne az előreláthatósági

szabály. A vállalkozási szerződéseknek továbbá jól kialakult mintaszerződési gyakorlata van, amelyre a szerződési praxis jelentős mértékben támaszkodik is. A kézikönyvek, textbookok alapján látható az is, hogy az adásvételi szerződések kapcsán kialakult gyakorlat – elvi alapjait illetően – megfelelően alkalmazandó például a lízingszerződések, illetve bérleti szerződések körében vagy a részvények adásvétele során.

A common law állandó ítélkezési gyakorlata szerint az elmaradt haszon szokásos kárként megtérítendő, ha az eladó számolhatott azzal, hogy a vevő a dolgot hasznosítani fogja üzleti tevékenysége körében. Ha viszont az eladó által szolgáltatott dolgot a vevő a szokásostól eltérő célra kívánja használni, amellyel észszerűen nem számolhatott az eladó, elmaradt haszonként a vevő csak a *dolog szokásos használatának elmaradásából származó profitveszteségre* jogosult. Az esetjogban az is kérdés volt, hogy hogyan kell megítélni az elmaradt haszon kérdését akkor, ha a kötelezett olyan dolog szolgáltatásával esik késelelembe (vagy nem teljesíti azt), amely dolog önmagában még nem termelőeszköz, hasznot hajtó dolog, hanem egy ilyen berendezésnek, eszköznek csupán egy alkotórésze. A gyakorlat ezt a kérdést akként válaszolta meg, hogy nem tartozik megtéríteni az elmaradt hasznot a szerződőszegő, ha nem hozták tudomására, hogy az alkotórész nem-teljesítése megghiúsítja a termelést, mert ahhoz az alkotórész nélkülözhetetlen kellék. Ingatlan eladása esetén – hasonlóan – az a joggyakorlat, hogy az ingatlan meghatározott célú hasznosítási módjának a másik fél tudomására hozása szükséges ahhoz, hogy e meghatározott hasznosítás útján elérendő haszon kárként megtérítendő legyen [Hugh Beale: Remoteness of Damage (Remedies for Breach of Contract. Damages) in Hugh Beale (szerk.): *Chitty on Contracts. Volume I. General Principles*. (Sweet & Maxwell 2008, London) 1639–1640.; Harvey McGregor: *McGregor on Damages* (Sweet & Maxwell 2003, London) 708–709. és 778.].

Ami a *továbbértékesítési veszteségeket* illeti, ha az árunak van piaca, akkor a vevő kárenyhítési kötelezettségének körébe tartozik az, hogy szerezze be máshonnan az árut. Nem-teljesítés esetén a továbbértékesítés elmaradásából származó veszteség akkor térítendő meg, ha a felek számolhattak azzal, hogy a vevő ugyanazt az egyedi dolgot kívánja viszonteladni vagy a viszonteladási szerződésben ugyanaz a teljesítési időpont, mint az első adásvételi szerződésben. Ilyenkor a vevő nem tudja ugyanis elkerülni a továbbértékesítés elmaradásából származó kárát. A vevő azonban csak akkor követelheti e károk megtérítését, ha az eladó számolhatott azzal az adásvételi szerződés megkötésekor, hogy a vevő viszonteladás céljára vásárolt vagy feltehetően arra fog, és hogy a vevő a harmadik személlyel kötött adásvételi szerződésből fakadó kötelezettségét csak az eladó szerződészerű teljesítése esetén tudja teljesíteni. Nem térítendő meg azonban a továbbértékesítés elmaradásából származó veszteség, ha az árunak van piaca, mert ilyenkor szerződészegő számolhat azzal, hogy a jogosult helyettesítő ügyletet köt (Hugh Beale: Remoteness of Damage (Remedies for Breach of Contract. Damages) in Hugh Beale (szerk.): *Chitty on Contracts. Volume I. General Principles*. (Sweet & Maxwell 2008, London) 1652–1653.; Harvey McGregor: *McGregor on Damages* (Sweet & Maxwell 2003, London) 701.]. A felelősségi károk megítélése tényállásfüggő. Harvey McGregor álláspontja az esetjog alapján az, hogy ha a viszonteladással számolhatott a szerződő fél, akkor szerződészegőse esetén a felelősségi károkért (a viszonteladó által a vevőnek fizetendő kártérítés, illetve kötbér) is helytállni tartozik [Harvey McGregor: *McGregor on Damages* (Sweet & Maxwell 2003, London) 703.].

A nemteljesítés miatt elmaradó továbbértékesítésből származó veszteség megtérítésére irányadó joggyakorlat alkalmazandó késelelem esetén is. Harvey McGregor álláspontja az, hogy a felelősségi károk megtérítésére akkor lehet kötelezni a szerződészegőt, ha az eladónak számolnia kellett a viszonteladással. A vállalkozási

szerződések kapcsán is alkalmazható ez a tétel a következők szerint. A *Portman v Middleton* (1858) ügy tényállása szerint felperes egy cséplőgép megjavíttatására szerződött alperessel aratási időre harmadik személy számára. Mivel alperes késedelembe esett, felperes ezért szerződést szegett harmadik személlyel szemben. Felperes nem követelhette azonban kárként alperestől azt az összeget, amelyet harmadik személynek kellett fizetnie kártérítés címén, mivel nem tájékoztatta alperest az általa harmadik személlyel kötött szerződésről, és a követelt felelősségi kárt pedig a bíróság nem tekintette a szerződésszegés szokásos kárkövetkezményének [Harvey McGregor: *McGregor on Damages* (Sweet & Maxwell 2003, London) 711–713.].

Hibás teljesítés esetén a károsult követelheti a dolog szokásos használatából fakadóan elmaradt haszonként jelentkező kárát. A *McGregor on Damages* a joggyakorlatot akként mutatja be, hogy a jogosult személyében és más vagyontárgyában okozott károkért helytállni tartozik a szerződésszegő, ha a *kár olyan használat eredményeként állt elő a szolgáltatás hibájára visszavezethetően, amely használat a szerződésszegő számolhatott*. Ha azonban a szokásostól eltérő célra használja a dolgot a jogosult, akkor a kötelezett csak akkor felel, ha ezekkel a károkkal a jogosult tájékoztatása okán számolhatott. A harmadik személy károsult kárának megtérítése (felelősségi kár) kapcsán is az általában common law gyakorlat, hogy azért a hibásan teljesítő felelősséggel tartozik, ha a *kár olyan használat eredményeként állt elő a szolgáltatás hibájára visszavezethetően, amely használat a szerződésszegő számolhatott*. A *McGregor on Damages* utal arra is, hogy a szerződési láncolatban a kártérítési következmények összetettebb problémaként jelentkeznek hibás teljesítés esetén, mint nem-teljesítés vagy késedelem esetén, hiszen a hiba gyakran csak később jelentkezik. Az általános szabály az, hogy az eladó meg kell, hogy térítse a vevőnek a vele szerződő félnek (vevőnek) megtérített károkat (felelősségi kár), ha az eladónak a viszonteladással számolnia kellett [Harvey McGregor: *McGregor on Damages* (Sweet & Maxwell 2003, London) 724–729. és 734–735.].

Késedelmes teljesítés esetén a *fuvarozó* megtéríteni tartozik az áru piaci árának a szerződés szerinti teljesítési nap és a késedelem eredményeként azt követő tényleges teljesítési nap szerinti különbözetét. Általános vélekedés, hogy a fuvarozó általában kevesebbet tud arról, hogy a küldemény címzettje milyen célra akarja használni a küldeményt, vagy más olyan sajátos szerződési körülményekről, amelyek szokatlan károkhoz vezethetnek. Az ítélkezési gyakorlatból az tűnik ki, hogy a fuvarozó a legtöbb esetben nem tartozik megtéríteni a késedelem okán elszenvedett elmaradt hasznot mint veszteséget, mert nincs elegendő tudomása arról, hogy a küldemény címzettjének késedelem esetén elmaradt haszon típusú kára keletkezik. Van azonban arra is példa az esetjogban, hogy a fuvarozót az elmaradt haszon megtérítésére kötelezték akkor, ha a szerződés megkötésének időpontjában rendelkezett olyan információkkal, amelynek ismeretében számolhatott azzal, hogy késedelmes teljesítés vagy nem-teljesítés esetén a küldemény címzettje elmaradt haszon típusú károkat szenved. Ilyen tényállás volt az, amikor a fuvarozó tudta, hogy a dolog a teljesítés helyén a küldemény késedelme, nem-teljesítése esetén (a szolgáltatás egyedi jellegére, vagy az adott piac sajátosságára tekintettel) nemszerezhetőbe, ezért a fuvarozó megtéríteni tartozott a küldeménytovábbértékesítéséből realizálható, észszerű profit elmaradását [Hugh Beale: *Remoteness of Damage* (Remedies for Breach of Contract. Damages) in Hugh Beale (szerk.): *Chitty on Contracts. Volume I. General Principles*. (Sweet & Maxwell 2008, London) 1640.].

6:144. § [A szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályainak kiegészítő alkalmazása]

- (1) A károsult kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettségére, továbbá a közös károkozók felelősségére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni.**
- (2) A kárfogalmára és a kártérítés módjára – az e fejezetben nem szabályozott kérdésekben – a szerződésen kívül okozott károk megtérítésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés méltányosságból való mérséklésének nincs helye.**

1. Bevezetés

A jogalkotó a Ptk.-ban új alapra helyezte a kontraktuális kárfelelősség szabályozását; és eltérő szabályokat állapított meg a kimentés rendszere, valamint a megtérítendő károk tekintetében. E két alapvető változtatáson kívül a Ptk. megtartotta a kártérítési felelősségi jog egységét. Jelen § az az utaló szabály, amely ezt az egységet hivatott biztosítani. Felhívására azonban csak a szerződészegés szabályai körében nem szabályozott esetekben kerülhet sor, mert ez a szabály – ahogy a § címében is szerepel – *a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályainak kiegészítő alkalmazását* rendeli.

2. A károsult kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettsége

A szerződészegés körében is kármegosztásra vezet, ha a károsult fél a szerződészegésben vagy következményeiben közrehatott, illetve az is, ha kárenyhítési kötelezettségének nem tett eleget. E kötelezettség gazdasági racionalitása azzal magyarázható, hogy a *károsultnak is kerülni kell a szükségtelen veszteségek bekövetkezését*. A szerződészegőt terheli a bizonyítási teher a tekintetben, hogy a károsult nem tett eleget a kárenyhítési kötelezettségének.

Jelen § alkalmazását illetően utalni szükséges arra, hogy a Ptk. eltérő rendelkezése miatt nem tartotta irányadónak a Kúria a PK 36.-ot (lásd az 1/2014. PJE V. 1. pontját).

Az (1) bekezdés a károsult kármegelőzési, kárelhárítási, kárenyhítési kötelezettsége kapcsán a deliktuális felelősség szabályainak alkalmazását írja elő (lásd a 6:525. §-nál). Ebből következően az (1) bekezdésben felsorolt esetekben változatlanul a felróhatósági elv (6:519. §; 1:4. §) érvényesül a kimentésnél. *Kármegosztásra* tehát akkor kerülhet csak sor, ha a károsult felróhatóan – azaz nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható – szegte meg a kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettségét. Egyetértünk azokkal a kommentárirodalmi álláspontokkal, melyek szerint, ha a károsult valamilyen szerződésből eredő kötelezettségének a megszegésével – azaz szerződészegő magatartásával – hatott közre a kár bekövetkeztében vagy annak súlyosbodásában, úgy a károsult is csak a 6:142. §-ában foglalt kimentési okok bizonyításával mentesülhet. [Csécsy Andrea: A károsult kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettsége *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet* (Opten 2014, Budapest) 357.; Fuglinszky Ádám: A szerződészegés *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 298.]. A 6:525. § (2) bekezdése pedig azt határozza meg, hogy a kármegosztás mely körülmények figyelembevételével történik.

Az előzőeken kívül általánosan az mondható el, hogy a korábbi gyakorlat, azaz az 1959-es Ptk.-hoz kapcsolódó eseti döntések változatlanul alkalmazandóak. A károsult szerződő félnek minden észszerű lépést meg kell tennie a bekövetkezett kárának enyhítése, csökkentése érdekében, és tartózkodnia kell minden olyan észszerűtlen lépéstől, amely növelné a bekövetkezett kárt. Amennyiben nem tesz eleget ennek a követelménynek, nem követelheti az így bekövetkezett kárának a megtérítését. A károsult követelheti viszont kárként azokat az *észszerű és indokolt költségeket*, amelyek a szerződésszegést követően a bekövetkezett kár enyhítése, kiküszöbölése miatt vagy a szerződésszegés okán más okból merültek fel. Azt, hogy mi minősül észszerűnek, mindig az adott szituáció üzleti realitásának függvénye. Erre mutat példát a Szegedi Ítéltábla Gf.III.30.407/2011/15. sz. határozata, melyben a bíróság megállapította, hogy a telepén intenzív recirkulációs halnevelő (lénai tokhalakat kaviár előállítására céljából nevelő) rendszert üzemeltető károsult nem szegte meg a kárenyhítési kötelezettségét, mert az adott tényállás mellett az idősebb korosztályú elhullott halak külső élőhelyről való pótlása a felperesi telepen *gazdaságosan és kockázatmentesen* nem volt és nem is lehetett volna megoldható (kizárólag az előnevelt korosztálynál történhetett pótlás, amely a károsultnál tényszerűen meg is történt), másrészt azért, mert a szerződésszegő alperes által hivatkozott pótolhatósági lehetőségek – felperes tevékenységére tekintettel – nem voltak reális alternatívák. Az ítélet elvi megállapításai, úgy véljük, más tényállásokban is megfelelően alkalmazhatók.

Mindemellett ugyanakkor, mivel tételes jogi rendelkezésként szerepel a Ptk.-ban a fedezeti szerződés szabálya (6:141. §), illetve a szerződések tartalmává váló, a szerződő felek által ismert és alkalmazott szokás és gyakorlat [6:63. § (5) bekezdés], a bíróságoknak, annak értékelése során, hogy a károsult eleget tett-e a kárenyhítési kötelezettségének, e rendelkezésekre is tekintettel kell lenniük.

A 6:141. §-nál írottakhoz kapcsolódóan, ha tehát a *szerződés tárgyának piacán ez szokásos és lehetséges* (különösen, ha az áru fajlagos szolgáltatás), és ezért észszerűen elvárható a jogosulttól, hogy a fenyegető károkat fedezeti szerződés útján hárítsa el (szerezze be más forrásból is az árut, szolgáltatást), akkor az így megkötött szerződés költségei természetesen megtérítendőek, és a késedelemből eredő más kár is megtérítendő lehet. A kárenyhítési kötelezettség azonban olykor nehéz dilemma elé állíthatja a károsultat: kössön fedezeti ügyletet, amikor még nem is tudja, hogy a kötelezett végül teljesíti-e a szerződést, és azt sem, hogy időközben hogyan változik a piac. Az állandó gyakorlat szerint a károsultnak nem kell fedezeti ügyletet kötnie olyan árura, illetve szolgáltatásra, amely szokásosan nem elérhető a piacon. A common law gyakorlatát érdemes hivatkozni annyiban, hogy kárenyhítési kötelezettség kapcsán a károsult tőkehiánya (forráshiánya) releváns lehet akkor, ha ez megakadályozza a károsultat abban, hogy eleget tegyen a kárenyhítési kötelezettségének. A szerződési jogban ezt a common law bíróságok akkor veszik figyelembe, ha a szerződés megkötésének időpontjában a felek számolhattak azzal, hogy a felperes pénzügyi helyzete (tőkehiányos helyzete) meghatározza majd azt, hogy milyen módon tudja enyhíteni a bekövetkezett kárt. A kereskedelmi ügyletekben a helyettesítő ügylet elvárt akkor is, ha a vevő már kifizette a vételárat (magánszemélyek között viszont nem), kivéve, ha az eladónak tudomása van arról, hogy a vevő nem jut hitelhez, azaz pénzforráshoz [Hugh Beale: Remoteness of Damage (Remedies for Breach of Contract. Damages) in Hugh Beale (szerk.): *Chitty on Contracts. Volume I. General Principles*. (Sweet & Maxwell 2008, London) 1669–1671.; Jack Beatson – Andrew Burrows – John Cartwright: *Anson's Law of Contract* (Oxford University Press 2010, Oxford) 555–556.].

A szokásokra és a kereskedelmi gyakorlatra lehet úgy tekinteni, mint amelyek meghatározzák, mi számít észszerű lépésnek a kár enyhítése érdekében. A common law-

ban a kereskedelmi szokásokat illetően pedig általában – nemcsak a kárenyhítés körében – a gyakorlat az, hogy ha az egyik fél hivatkozik egy adott üzletágban érvényesülő szokásra, és bizonyítja annak tartalmát, akkor a másik fél erre bizonyíthatja, hogy az adott szokás nem létezik, vagy hivatkozhat annak észszerűtlenségére, vagy arra, hogy a szokás nem vált az adott szerződés részévé [Stephen A. Smith: *Atiyah's Introduction to the Law of Contract* (Clarendon Press 2005, Oxford) 26.; Paul Sieghart – Edwin Prince: *Chalmers' Sale of Goods Act, 1893*. (Butterworths 1957, London) 167.).

3. A közös károkozás

Az (1) bekezdés a közös károkozók felelőssége kapcsán a deliktuális felelősség szabályainak alkalmazását írja elő (lásd a 6:525. §-nál). A többek közös károkozására vonatkozó szabályokat a 6:524. § szabályozza (lásd részletesen az ott írtakat). A közös károkozás és az ahhoz kapcsolódó egyetemleges felelősség a szerződészegéssel okozott károk esetében is releváns lehet. A közös károkozást illetően a Kúria a Ptk. eltérő rendelkezése miatt nem tartotta irányadónak a PK 37.-et, de a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadónak tekinti a GK 54.-et (lásd az 1/2014. PJE-t).

Közös károkozásként minősíthető az, ha az egyik károkozó szerződészegésért, a másik vagy a többi károkozó pedig szerződésen kívül okozott kárért felel, ha például a kárt a kötelezett és közreműködője közösen okozza a jogosultnak. Ebben az esetben a jogosult irányába a kötelezett a 6:148. § és a 6:142. § alapján szerződészegésért, míg a közreműködő deliktuális alapon felel. Közös károkozóként felelősségük egyetemleges.

Fuglinszky Ádám mutat rá arra, hogy a kontraktuális felelősség körében is releváns lehet a 6:524. § (4) bekezdése, amely szerint „*a többek közös károkozásának szabályait kell alkalmazni abban az esetben is, ha a kárt több, egyidejűleg kifejtett magatartás közül bármelyik önmagában is előidézte volna, vagy nem állapítható meg, hogy a kárt melyik magatartás okozta*”. Álláspontja szerint megkönyítheti e rendelkezés a jogosult igényérvényesítését akkor, ha például „*az építési területen több vállalkozó dolgozott, és nem lehet megállapítani, hogy a hibát melyik vállalkozó (alkalmazottai) követték el*”. [Fuglinszky Ádám: *A szerződészegés in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 302.].

4. A kár fogalma és a kártérítés módja

A (2) bekezdés csak a szerződészegés szabályai körében (tehát a 6:141. §-ban, illetve a 6:143. §-ban) nem szabályozott esetekre írja elő a deliktuális felelősségi szabályok alkalmazását a kár fogalmára, illetve a kártérítés módjára.

A Kúria a Ptk. eltérő rendelkezése miatt nem tartotta irányadónak a PK 44.-et és a PK 49.-et, a Ptk.-ba beépültek tekintette, és ezért annak alkalmazása körében nem tartotta irányadónak a GK 34.-et (lásd az 1/2014. PJE-t). A jogegységi határozat a Ptk.-ba beépültek tekintett iránymutatásokkal kapcsolatban a Kúria hangsúlyozza, hogy „*ezen iránymutatások indokolásában foglalt – a[z új] Ptk. szabályai szellemével nem ellentétes – jogi okfejtések, érvek, elvi megállapítások a továbbiakban is figyelembe vehetők, idézhetők, hiszen azok sok esetben a normaszöveget magyarázzák, kiegészítik, a rendelkezés tartalmát részletesen kibontják. A[z új] Ptk. normaszövegének értelmezésében, a jogi érvelés alátámasztásában ezek tehát felhasználhatók.*”

Tekintettel arra, hogy Ptk. továbbra is tartalmaz szabályt az *általános kártérítésre* (6:531. §), a GK 34. elvi alapjai továbbra is hasznosíthatóak lehetnek a piacvesztésből eredő károk megtérítésének kérdésében. Az állásfoglalás értelmében tehát akkor, ha a szállító, vállalkozó szerződésszegése a megrendelőre nézve olyan következményekkel jár, hogy emiatt saját szerződéses kötelezettségeit sem tudja megfelelően teljesíteni, s emiatt a megrendelők előtt nem bizonyul megbízható partnernek, ami gyengíti a piacon a szállító hitelét, üzleti jó hírnevét, sőt ennek következtében újabb megrendeléseket, esetleg egész piacokat vesz el, követelheti a piacvesztésből eredő vagyoni kárát. Ha pedig a bíróság bizonyítottan látja, hogy a megrendelések elmaradása vagy csökkenése (a piacvesztés) a piaci jóhírnév csökkenésének következménye, és azt nem egyéb tényezők (pl. szezonális okok, piaci verseny alakulása stb.) idézték elő, akkor az elmaradt hasznot általános kártérítés formájában is megállapíthatja, tekintettel arra, hogy ezekben az esetekben nehéz összecszerűen meghatározni, mennyi az elmaradt haszon formájában jelentkező kár, amely a károsultat piaci helyzetének romlása következtében érte. Az általános kártérítés mértékének megállapításánál pedig a bírói mérlegelésnek van nagy szerepe (lásd részletesebben a GK 34.-et).

6:145. §

[Párhuzamos kártérítési igények kizárása]

A jogosult kártérítési igényét a kötelezettel szemben akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti, ha a kár a kötelezett szerződésen kívül okozott károkért való felelősségét is megalapozza.

1. A párhuzamos kártérítési igények kizárásának szabálya

Az új kontraktuális kárfelelősségi rendszer egyik fontos építőköve a párhuzamos kártérítési igények kizárása (6:145. §), azaz annak kimondása, hogy a jogosult a kártérítési igényét a kötelezettel szemben csak kontraktuális alapon érvényesítheti, kizárva ezzel azt, hogy a jogosult – választásától függően – a kötelezettel szemben ugyanazért a kárért deliktuális alapon is érvényesíthessen kártérítési igényt. A Ptk. tehát ezzel egyértelműen kizárja az igények kumulációját. Ebből az következik, hogy a jogosultat még akkor sem illeti meg ez a választás, ha a deliktuális alapú igényérvényesítés bármely okból kedvezőbb lenne számára. A 6:145. § természetesen nem zárja ki azt, hogy a közreműködő károkozása esetén a kötelezettet kontraktuális, a közreműködőt pedig deliktuális alapon perelje a jogosult, azaz a károsult (lásd részletesebben a 6:148. §-nál).

Ez alapvető változás az 1959-es Ptk.-hoz képest. Ahogy arra az Indokolás is utal, az 1959-es Ptk. hatálya alatt a bíróságok – amennyiben a szerződésszegés szerződésen kívüli felelősségi tényállást is megvalósított – azt a gyakorlatot követték, hogy – mivel az 1959-es Ptk. erre kifejezett tiltó szabályt nem tartalmazott – lehetővé tették a deliktuális felelősségi alapon történő igényérvényesítést, különösen akkor, ha a veszélyes üzemi felelősség szigorított kimentési mércéje miatt ez a károsultra nézve kedvezőbb volt (Indokolás 590.; EBH2005.1307.). Amint arra az 1959-es Ptk. egyik kommentárja utal, a bíróságok nem tették azonban ezt lehetővé akkor, ha az irányadó speciális jogszabályi rendelkezések – mint például a 2006-os Gt. – kifejezetten meghatározták az adott döntés kifogásolásának módját az igényérvényesítés módját [BH2010.68., lásd Fuglinszky Ádám: A kártérítés általános szabályai. A 339. §-hoz fűzött kommentár. *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény magyarázata. 2. kötet.* (Opten 2011, Budapest) 1262.].

Az Indokolás (590.) szerint azonban a kontraktuális kártérítési felelősség annyira közel kerül az üzembentartó felelősségéhez, hogy „egy adott káreset megítélésénél mind a kimentés, mind a megtérítendő károk tekintetében ugyanarra az eredményre lehet jutni: a kimentés feltételrendszere szinte azonos, a szerződésszegési felelősségé még szigorúbb is; az előreláthatósági klauzula a deliktuális felelősségi rendszerben is alkalmazható az okozatossági lánc elvágására; sőt itt elvileg még a méltányosságból történő mérséklés lehetősége is nyitva van. Nincs értelme tehát, hogy a törvény kiemelje a tényállást természetes közegéből: a szerződéses viszonyból.” E szabályozási megoldás indokaként jelenik meg továbbá a jogirodalomban több helyütt is az az érv, hogy deliktuális igényérvényesítés útján ne lehessen megkerülni a szerződésben rögzített felelősségkizáró vagy korlátozó kikötéseket [Vékás Lajos: A szerződésszegés in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1544., Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog*. (HVG-ORAC 2015, Budapest) 67.].

Jelen § alkalmazási hatálya szempontjából egyértelmű, hogy ha a bekövetkezett kár nem szerződészegő magatartás eredménye, akkor jelen § nem alkalmazandó, és a jogosult a kárát a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti a kötelezettől. Először tehát abban a kérdésben kell döntést hozni, hogy a kár szerződéses kötelezettség megszegéséből állott-e elő. A kérdés általánosan úgy is megfogalmazható, hogy milyen kötelezettségek megszegése minősül szerződészegésnek?

Eörsi Gyula az *Elhatárolási problémák az anyagi felelősség körében* című felelősségi jogi monográfiájában vizsgálódik abban a kérdésben, hogy a feleknek a szerződés lebonyolítása során keletkező kötelezettségei közül melyek minősülnek szerződéses kötelezettségnek, és melyek azok, amelyek a szerződéstől függetlenül is fennállnak a *neminem laedere* parancsából következően. Az élet, testi épség és vagyon megóvására irányuló kötelezettség megítélése kapcsán Eörsi Gyula fontosnak tartja – az eltérő véleményekre tekintettel – annak tisztázását, hogy e kötelezettség miként minősül. Eörsi Gyula szerint e téren egy szűkebb és egy tágabb felfogástól függően lehet állást foglalni. A *szűkebb felfogás* csak a szerződési cél közvetlen megvalósulását vonja a szerződéses kötelezettségek körébe, szinte csak a főkötelezettséget, tehát személyszállításnál csak a személy fuvarozását vonja a szerződési érdek körébe, de a személy testi épségének, vagyonának megóvását már nem, mert míg az előbbi kizárólag a szerződésből folyó kötelezettség, addig az utóbbi a szerződéstől függetlenül is fennáll, és a szerződés csak különleges alkalmat teremt a megsértésére. A *tágabb felfogás* – amelyet Eörsi Gyula is képvisel – szerint viszont mindazok a kötelezettségek ide tartoznak, amelyek a szerződési érdek teljes és valós kielégítését szolgálják, személyszállítás esetén tehát a személy épségben való továbbítása is, éppúgy ahogy áru fuvarozás esetén az áru épségben való továbbítása. Eörsi Gyula a taxi utasának megsérülését hibás teljesítésnek, s így szerződészegésnek tekinti (éppúgy mintha az utas ruhája pizskolódott volna be, mert a taxi ülése olajos volt), mert az utas testi épségének – ugyanúgy mint vagyonának – megóvása a személyszállítás kísérő kötelezettségei közé tartozik. Eörsi Gyula abban a kérdésben, hogy milyen kötelezettségek esnek a szerződéses kötelezettségek körébe, azt az álláspontot képviseli, hogy szerződészegésnek minősül az, ha a kárt okozó személy szerződésbe foglalt főkötelezettséget, jogszabály által szerződési kötelezettségnek minősített kötelezettséget vagy ezen kívül bármilyen olyan kötelezettséget szeg meg, amelynek teljesítéséhez szükséges tevékenység specifikusan együtt jár a főkötelezettség teljesítésével. Ez utóbbi kapcsán azt tartja relevánsnak, hogy a károkozó tevékenység véletlenszerűen járult-e a szerződés teljesítéséhez, azaz másként, a szerződés csak alkalmat teremtett-e a károkozásra, vagy szorosabb összefüggés volt a szerződés és a károkozó magatartás között. [Eörsi Gyula: *Elhatárolási problémák az anyagi felelősség körében* (KJK

1962, Budapest) 195–196., 198–199. és 209.]. Az előzőekben kifejtettek meggyőzőek, és helytelennek tartjuk azt a felfogást, amely csak a szerződési cél közvetlen megvalósulását szolgáló kötelezettségeket sorolja a szerződéses kötelezettségek körébe (tehát az ún. szűkebb felfogás). Látható ugyanakkor, hogy gondos mérlegelést igényel az, hogy a károk mikor vannak, avagy nincsenek szoros összefüggésben, kapcsolatban a végzett tevékenységgel. Álláspontunk szerint a fenti példákhoz hasonló elhatárolási kérdések mégsem fognak felmerülni ilyen élesen a 6:145. § alkalmazása során, tekintettel arra, hogy maga a jogalkotó rendelkezett a Ptk. 6:146. §-ában akként, hogy a jogosult a vagyoniában a szerződés teljesítése során a kötelezett által okozott károk megtérítését a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti. A 6:146. § pedig nem annak vizsgálatát kívánja meg, hogy a károkozó magatartás szerződésszegésnek minősül-e vagy szerződésen kívüli jogellenes károkozásnak, hanem annak, hogy a károkozó magatartás olyan-e, amellyel a kötelezett a szerződés teljesítése során okozott kárt a jogosult vagyoniában. Ha a károkozó magatartás ekként minősíthető, az így okozott kár megtérítését a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti a jogosult a kötelezettől. Mindebből pedig következik, hogy a 6:146. § hatálya alá tartozó igények esetében irányadó a 6:145. §-ba foglalt párhuzamos igényérvényesítési tilalom is.

Az pedig a fentiekkel ugyan szorosan összefüggő, de ettől még különböző kérdés a 6:145. §-a kapcsán, hogy ha a szerződésszegéssel okozott károk megtérítését kizárólagosan a szerződésszegésért való felelősség szabályai szerint rendeli a jogalkotó megtéríteni, de a kárt okozó személyt a szerződésszegésért való felelősség szabályai értelmében enyhébb felelősség terhelné (avagy mentesülne a kötelezettség alól), mintha a veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint lenne köteles helytállni, akkor mi indokolja ezt a minősítést.

2. A 6:145. § szabályának nemkívánatos hatásai

Jelen § szabályából az következik tehát, hogy nem a veszélyes üzemi (6:535. §), hanem a kontraktuális felelősség szabályait kell alkalmazni minden olyan esetben, ha a kárt fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozták ugyan, de az valójában valamilyen szerződés teljesítése (pl. ingyenesen vagy visszterhesen létrejött személyszállítási szerződés, vagy valamilyen szolgáltatás igénybevétele) során következett be. E szabály kapcsán egyelőre egy óvatos, várakozó álláspont tapasztalható a magyar jogéletben, jogirodalomban, ugyanakkor az is érzékelhető, hogy kiemelten foglalkoztatja a szakmát a gépjárműbalesetek során bekövetkezett károk jogi minősítésének, megítélésének kérdése.

A kommentárirodalomban Fuglinszky Ádám foglalkozik részletesen jelen § gyakorlati jelentőségével és hatásával. Írásaiban szemlélteti azt is, hogy két gépjármű ütközése esetén a gépjármű utasa által elszenvedett károkra különböző felelősségi szabályok alkalmazandók attól függően, hogy az utas azon jármű üzemben tartója ellen érvényesít kártérítési igényt, amelyben utazott vagy amelyekkel ütköztek, hogy az előbbi esetben a vezető és az üzemben tartó személye azonos-e, s hogy közöttük és a vezető között ingyenes vagy visszterhes személyszállítási szerződés jött-e létre. Ezek a példák jól illusztrálják azt, hogy a károsultvédelmi szempontokat nem okvetlenül szolgálja ez a szabályozási megoldás, az igényérvényesítés jogalapja számos véletlenszerű körülménytől függ. Fuglinszky Ádámmal egyetértve, a minősítés jelentősége kivételesen nagy a tekintetben, hogy a gépjárművel okozott károk valóban minden esetben szerződésen kívül okozott károknak tekinthetők-e (ami az utas esetében egyfajta *contra*

legem jogértelmezésre vezetne), avagy a 6:145. §-át követve csak akkor, ha a gépjárművel harmadik személynek (kívülállónak, azaz nem szerződő félnek) okoznak kárt. A Gfbt. 2014. március 15-ei hatállyal történő módosítása okán fel is merül ez a kérdés. A Gfbt. 27. §-a azt mondja ki, hogy „a biztosító, a Kártalanítási Számla kezelője, a Nemzeti Iroda, a kárrendezési megbízott, valamint a Kártalanítási Szervezet a gépjármű üzemeltetése során okozott kárt az e törvényben foglaltak szerint megtéríti. E kártérítés nem érinti a károsultnak a Polgári Törvénykönyv szerződészegéssel okozott károkért való felelősség szabályai alapján érvényesíthető további kártérítési igényét.” A Gfbt.-t is módosító, egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2013. évi CCXXXVI. törvény 121. §-ához fűzött indokolás a következőt állítja a gépjármű üzemeltetése során okozott károkról: „[a] törvény a kártérítési esetkörök egyértelmű elhatárolását célozza. A gépjármű üzemeltetése során okozott károk szerződésen kívül okozott károknak minősülnek”. Egy ilyen, a törvény indokolásában elhelyezett megállapításra alapított értelmezés a Ptk. tételes jogi szabályának, a 6:145. §-ának a tulajdonképpeni *contra legem* értelmezéséhez vezet [Fuglinszky Ádám: A 6:145. §-hoz fűzött magyarázat *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész. Második, átdolgozott kiadás.* (HVG-ORAC 2014, Budapest) 304–305.; Fuglinszky Ádám: A 6:518. §-hoz fűzött magyarázat. *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. IV. kötet* (OPTEN 2014, Budapest) 18–19., Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog.* (HVG-ORAC 2015, Budapest,) 69–73.].

6:146. §**[Felelősség a teljesítés során okozott károkért]**

A jogosult a vagyonában a szerződés teljesítése során a kötelezett által okozott kár megtérítését a szerződészegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti.

Jelen § szabálya a Ptk. új – az 1959-es Ptk.-ban nem szereplő – rendelkezése. A jogszabályi rendelkezés egyértelművé teszi, hogy teljesítés során a jogosult vagyonában, a kötelezett által okozott kár csak a kontraktuális felelősség szabályai szerint érvényesíthető.

Az Indokolás hangsúlyozza, hogy a törvény mind a kimentés feltételei, mind a megtérítendő károk körét tekintve szétválasztja egymástól a szerződészegéssel és a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség rendszerét. Ennek tudatosan vállalt következményeként nevesíti, hogy a deliktuális és a kontraktuális kártérítési felelősségi tényállások között esetleg felmerülő elhatárolási kérdéseknek érdemi gyakorlati következménye lehet. Ilyen helyzet állhat elő például abban az esetben, amikor a jogosultnak a szolgáltatáson kívüli vagyonában a teljesítés kapcsán következik be kár, és azt kell minősíteni. Az Indokolás szerint „bár ilyenkor lényegében az oltalmi (és nem a szerződési) érdek sérelme következik be, a törvény kizárólag a szerződészegési kártérítési szabályok alkalmazását engedi meg, a deliktuális szabályok érvényesülését egyértelműen kizárja.” E szabályozási megoldás indoka, hogy adott esetben ne különböző felelősségi rendszerben kelljen megítélni ugyanazon káresemény következményeit attól függően, hogy a jogosult szerződési vagy oltalmi érdeke sérül (Indokolás 590–591.).

A fenti szabály értelmében tehát, ha a szerződő fél szerződészegő magtartásával okozott kár nem a szerződési (avagy teljesítési) érdekebe, hanem a szerződésen kívüli érdekebe (ún. oltalmi érdekebe) esik, az szerződészegéssel okozott kárnak, és nem szerződésen kívül okozott kárnak minősül. Eörsi Gyula példáit kölcsönözve, ha például a bérbeadó a bérleti szerződés megszegésével erőszakkal behatol a bérleménybe, és

megrongálja a bérlő vagyontárgyait, vagy ha a vállalkozó által rosszul megjavított vízcsapból kiáramló víz tönkreteszi a megrendelő vagyontárgyait, akkor ezek a vagyoni érdeksérelmek szerződésszegéssel okozott károknak minősülnek [Eörsi Gyula: *Elhatárolási problémák az anyagi felelősség körében* (KJK 1962, Budapest) 191.].

Jelen §-nak a „szerződés teljesítése során [...] okozott kár” fordulatából az következik tehát, hogy az a kár térítendő meg ilyen jogcímen, amelyet a kötelezett a szerződés teljesítése során okozott a jogosult vagyonában (lásd még a 6:145. §-hoz fűzött magyarázat 1. pontjában kifejtetteket). Vékás Lajos szerint ez a kiegészítő szabály úgyis felfogható, hogy „a Ptk. egyfajta szerződéses mellékkötelezettségként a szerződés részévé teszi a jogosult vagyonának [...] megóvására irányuló széles körű kötelezettséget” [Vékás Lajos: *A szerződésszegés in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1546.]. Egyetértünk Fuglinszky Ádám azon megállapításával, miszerint a kárt a szerződés teljesítése során okozták akkor is, ha a károkozó magatartás kifejtésére a szerződéses jogviszony fennállásának ideje alatt került sor, de a kár csak utóbb, a szerződéses jogviszony megszűnése után jelentkezik [Fuglinszky Ádám: *A szerződésszegés in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 258.].

Ha pedig a bekövetkezett kárt nem a teljesítés során okozták, akkor jelen § nem alkalmazandó, és tegyük hozzá, akkor a 6:145. § sem.

A jogirodalomban többen is foglalkoznak azzal a kérdéssel is, hogy a párhuzamos igényérvényesítés tilalma (Ptk. 6:145. §) és jelen § *Felelősség a teljesítés során okozott károkért* elnevezésű, kiegészítő szabálya esetében érvényesül-e a diszpozitivitás elve. Vékás Lajos álláspontja szerint e szabályok diszpozitívák [Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1546.]. Fuglinszky Ádám szerint az az álláspont is védhető, hogy ezek a szabályok ún. imperatív normák-e, amelyektől a felek szerződésükben annak ellenére sem térhetnek el, hogy az eltérést a Ptk. kifejezetten nem tiltja. [Fuglinszky Ádám: *A szerződésszegés in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész* Második átdolgozott kiadás. (HVG-ORAC 2014, Budapest) 309.]. Magunk a fenti szabályok diszpozitivitása mellett foglalunk állást azzal, hogy az ilyen szerződési kikötések esetében vizsgálni lehet, illetve kell adott esetben azt, hogy azok nem ütköznek-e valamilyen érvénytelenségi okba, általános szerződési feltételek esetén pedig különösen azt, hogy az adott kikötés nem minősül-e tisztességtelen szerződési feltételnek.

6:147. § [Kártérítési felelősség ingyenes szerződéseknél]

- (1) Aki szolgáltatás teljesítését ingyenesen vállalja, a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett kárért akkor felel, ha a jogosult bizonyítja, hogy a kötelezett a kárt szándékos szerződésszegéssel okozta, vagy elmulasztotta a tájékoztatást a szolgáltatás olyan lényeges tulajdonságáról, amelyet a jogosult nem ismert.**
- (2) Aki szolgáltatás teljesítését ingyenesen vállalja, köteles a jogosult vagyonában a szolgáltatással okozott kárt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.**

1. Az ajándékozás és az ingyenes szerződések

Az 1959-es Ptk. nem tartalmazott önálló felelősségi szabályokat az ingyenes szerződésekre, csupán az ajándékozási szerződés szabályai között határozott meg az általánostól eltérő felelősségi rendelkezéseket akként, hogy az ajándékozó az 581. § (1) bekezdése szerint felelt az ajándék tárgyában bekövetkezett károkért (ún. enyhe felelősség), s az 581. § (2) bekezdése szerint felelt az általános szabályok szerint az ajándékozás során a megajándékozott egyéb vagyonában okozott károkért.

A Ptk. nem tartalmaz az ajándékozási szerződés szabályai között önálló felelősségi szabályokat e szerződéstípusra, hanem arra a szerződésesség általános szabályait rendeli alkalmazni. Az általános szabályok között helyezkedik el a jelen § *Kártérítési felelősség ingyenes szerződéseknél* címmel. Jelen § szabálya a 6:143. § szerinti terminológiában követi az 1959-es Ptk.-nak az ajándék tárgyában és a megajándékozott egyéb vagyonában okozott károk szerinti felosztását és eszerinti felelősségi minősítését, de a szabályok nem teljesen azonosak. Az Indokolás kiemeli, hogy e § érdemben és általánosított formában a Ptk.-nak az ajándékozási szerződésre adott szabályát tartja fenn (Indokolás 591.).

A 6:61. § értelmében szerződéssel kikötött szolgáltatásért – ha a szerződésből vagy a körülményekből más nem következik – ellenszolgáltatás jár. Ennek megfelelően – az 1959-es Ptk.-val egyezően – a visszterhesség vélelme érvényesül a szerződési jogban. E vélelem felállításának különösen olyan nevesített szerződéstípusok esetében van jelentősége, amelyeknek visszterhes alakzatuk mellett lehet ingyenes változatuk is (pl. vállalkozás, megbízás, bizalmi vagyonkezelés, letét, kölcsön, tartási szerződés). Az ajándékozás és a haszonkölcsön *sui generis* ingyenes szerződéseknek minősülnek, amelyek kapcsán nyilvánvalóan nem érvényesül a visszterhesség vélelme.

Fuglinszky Ádám – többek között – rámutat arra, hogy nem minősíthetők a szerződések ingyenesnek akkor, ha „*a jogosult a szolgáltatásért ugyan nem közvetlenül a kötelezettnek fizet ellenszolgáltatást, de a szolgáltatás igénybevétele fejében magánjogi vagy társadalombiztosítás keretében a biztosító vagy az állam részére fizet díjat vagy közjogi járulékot (például egészségügyi szolgáltatások: orvosi kezelés, rehabilitáció stb.)*”, vagy ha „*meghatározott életkor alatt (kisgyermek) vagy fölött (nyugdíjasok) bizonyos tömegközlekedési eszközök igénybevételeért az igénybe vevő személyszállítási szerződést kötő fél nem fizet díjat a közlekedési vállalat részére*” [lásd részletesebben Fuglinszky Ádám: *A szerződésesség in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész (HVG-ORAC 2014, Budapest) 311–312.*].

A felelősség szempontjából problémát jelenthetnek a vegyes szerződések, mindazon jogügyletek tehát, amelyeket a törvény ilyen formában nem szabályoz ugyan, de összetevő elemeik, vagy azok egy része különböző, nevesített szerződéstípusoknál szabályozott. Az ilyen szerződések, mint például az ajándékozással vegyes adásvétel/csere vagy a bérlettel vegyes haszonkölcsön esetében Fuglinszky Ádám azon az állásponton van, hogy az alkalmazandó felelősségi szabályok szempontjából csak az abszorpciós elmélet alkalmazása jöhet szóba, hiszen „*a bírónak el kell döntenie, hogy a szerződésességért való felelősségre a Ptk. 6:142. § vagy a 6:147. § szabályait alkalmazza-e, így egyértelmű állásfoglalás szükséges abban a kérdésben, hogy a szerződés ingyenes vagy visszterhes-e*” [ennek szempontjaihoz lásd Fuglinszky Ádám: *A szerződésesség in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész (HVG-ORAC 2014, Budapest) 312.*]. Az abszorpciós elmélet lényege abban áll, hogy meg kell határozni, mely szerződéstípus elemei dominánsak, és annak szabályait kell alkalmazni az egész szerződésre. Ennek a következménye pedig az, hogy a legtöbb elemet felvonultató

szerződéstípus kiválasztását követően egyetlen szerződéstípus körébe tartozónak minősítendő a szerződés. A jogviszony felelősségi szempontú feldarabolásával – tehát a kombinációs elmélet alkalmazásával –, és annak vizsgálatával, hogy melyik elemen belül merül fel a felek között jogvita, majd az ennek megfelelő szerződéstípus szabályainak kiválasztásával, mi sem értünk egyet.

2. Az alkalmazandó felelősségi szabályok

Az Indokolás hangsúlyozza, hogy *„ingyenes szerződések tekintetében figyelembe kell venni, hogy a felek nem kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak egymásnak, és az ingyenesség ténye a felelősség enyhítését indokolja”* (Indokolás 591.).

Jelen § alkalmazási körénél abból kell kiindulni, hogy ingyenes szerződéseknél a szerződésszegésért való felelősség csak a kimentés és a bizonyítási teher szempontjából speciális, a megtérítendő károk körének kérdésében az általános szabályok érvényesülnek.

Jelen § a felelősség szempontjából különbséget tesz a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett kárért [lásd a 6:143. § (1) bekezdését], illetve a jogosult vagyonában a szolgáltatással okozott kárért [lásd a 6:143. § (2) bekezdését] való felelősség között. Álláspontunk szerint a jogosult vagyonában a szolgáltatással okozott kár alatt az elmaradt hasznot is érteni kell, akkor is, ha a 6:143. § (2) bekezdése ezt önálló kártípusnak tekinti (a következménykár és az elmaradt haszon kapcsán lásd a 6:143. §-hoz a 2. pontban fűzötteteket). Erre a következtetésre juthatunk, ha a két paragrafus megfogalmazását összevetjük. A 6:143. § (2) bekezdése ugyanis a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károk és az elmaradt vagyoni előny megtérítéséről külön rendelkezik, míg a 6:147. § (2) bekezdése „a jogosult vagyonában a szolgáltatással okozott kár” fordulatot tartalmazza, s ez utóbbi körébe az elmaradt haszon is beletartozik. E megkülönböztetésnek pedig mind a bizonyítási teher, mind a kimentés szempontjából jelentősége van.

Ami a bizonyítási terhet illeti, az az 1959-es Ptk.-val azonos elveken nyugszik. Míg a 6:147. § (2) bekezdése esetén az általános szabály érvényesül, tehát a szerződésszegőnek kell a kártérítési felelősség alól kimentenie magát, addig a 6:147. § (1) bekezdése esetén a direkt bizonyítás elve jut érvényre. Eszerint nem az ingyenesen kötelezettséget vállaló szerződésszegőnek kell a kártérítési felelősség alól kimentenie magát, hanem az ingyenes szerződés jogosultjának kell bizonyítania a szerződésszegő felelősségre vonásához a 6:147. § (1) bekezdésében foglalt feltételek fennállását.

Ahogy arra fent már utaltunk az Indokolásra hivatkozással, az ingyenesség ténye a felelősség enyhítését indokolja. Ha a kötelezettet szándékos magatartásával vagy a szolgáltatással kapcsolatos lényeges információ visszatartásával (*„elmulasztotta a tájékoztatást a szolgáltatás olyan lényeges tulajdonságáról, amelyet a jogosult nem ismert”*) okoz kárt a szolgáltatás tárgyában, az így okozott károkért e § felelőssé teszi az ingyenes szolgáltatás kötelezettjét. Itt annyi eltérés van csak az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy annak 581. § (1) bekezdése szerint nemcsak szándékos, hanem súlyosan gondatlan magatartás esetén is felelt az ajándékozó. A jogosult vagyonában az ingyenes szolgáltatással okozott károkért pedig a felróhatósági felelősség kimentési mércéje szerint felel a kötelezett. A jogosult vagyonában okozott kárért való felelősség mércéje tehát enyhébb, mint a visszterhes szerződések esetében (lásd a 6:142. §-nál), mert e körben a felróhatósági elv érvényesül (lásd az 1:4. és a 6:519. §-nál).

A jogosult vagyonában a szolgáltatással (az őrzési kötelezettség nem megfelelő teljesítése során) okozott károk tekintetében jelen §-hoz képest speciális szabályt fogalmaz meg a 6:365. § (3) bekezdése ingyenes letét esetén.

6:148. § [A közreműködőért való felelősség]

- (1) Aki kötelezettséget teljesítéséhez vagy joga gyakorlásához más személy közreműködését veszi igénybe, az igénybe vett személy magatartásáért úgy felel, mintha maga járt volna el.**
- (2) Ha a kötelezettnek más személy igénybevételére nem volt joga, felelős mindazokért a károkért is, amelyek e személy igénybevétele nélkül nem következtek volna be.**
- (3) A kötelezett a közreműködővel szemben – annak szerződésességéje miatt – mindaddig érvényesítheti jogait, amíg a jogosulttal szemben helytállni tartozik.**

1. A kötelezett közreműködőért való felelőssége

Az 1959-es Ptk. a megbízási és vállalkozási szerződéstípusoknál szabályozta azt, hogy a kötelezett mikor, milyen feltételek mellett vehet igénybe közreműködőt. A Ptk. a *Közreműködő igénybevétele* címet viselő 6:129. § (1) bekezdés alatt viszont a szerződési jog általános szabályaként rögzíti, hogy „*a felek kötelezettségük teljesítéséhez vagy joguk gyakorlásához más személy közreműködését vehetik igénybe*” (lásd a 6:129. §-nál).

A közreműködő 6:148. §-ba foglalt meghatározása nem különbözik az 1959-es Ptk. 315. §-ába foglalt meghatározástól. Az Indokolás hangsúlyozza is, hogy a törvény fenntartja a közreműködő 1959-es Ptk.-ban adott meghatározását: „*azt a személyt tekinti közreműködőnek, akit a szerződő fél a kötelezettsége (egészének vagy egy részének) teljesítéséhez vagy joga gyakorlásához szerződéssel vesz igénybe*”. Az Indokolás azt is rögzíti, hogy *nem közreműködő az a személy, akivel nem áll szerződéses kapcsolatban a kötelezettel, még akkor sem, ha a munkavégzése megjelenik a kötelezett szolgáltatásában*. Egy ezzel ellentétes megoldás ellen szól az Indokolás szerint a közvetlen jogviszony hiánya mellett az is, hogy a Ptk. szigorítja a szerződésességért (és ezzel a közreműködőért fennálló) kártérítési felelősség alóli mentesülés feltételeit (Indokolás 591.). Erre tekintettel az ilyen irányú korábbi bírói gyakorlat (pl. ÍH2007.69. és BH2004.191. nem tartható fenn. Közreműködő tehát ekként bizonyosan az a személy, aki az adott szerződéshez kapcsolódóan a szolgáltatás tárgyát maga állítja elő vagy annak valamely részfeladatában részt vesz. Egyes álláspontok szerint nem minősül közreműködőnek az a személy, akivel a kötelezett szerződést az üzleti-gazdasági tevékenység általános feltételeinek a folyamatos biztosítása céljából, anyagszállítás vagy egyéb szolgáltatás igénybevétele okán köt, akit tehát nem egy konkrét szerződés teljesítéséhez vesz igénybe [az 1959-es Ptk.-t illetően lásd Gellért György: *A szerződésesség in Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata 1. kötet* (KJK Budapest, 2001) 1025.; a Ptk. kapcsán ekként érvel Csécsy Andrea: *A közreműködőért való felelősség in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet* (Opten 2014, Budapest) 367.]. Kemenes István viszont azt az álláspontot képviseli, hogy a törvény nem tartalmaz olyan megszorító rendelkezést, hogy a kötelezett egy, már létrejött szerződés teljesítéséhez vehet csak igénybe közreműködőt, ezért közreműködő a nagykereskedő, a beszállító, a termelő, a nyersanyag vagy félkésztermék előállítója, akkor is, ha közreműködésük a kötelezett által a jogosulttal kötött szerződés megkötését megelőző időszakra esett (Kemenes István: *A szerződésesség szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben. Jogtudományi Közöny 2014/5., 216–217.*). Egyetértünk azzal, hogy nem az a meghatározó, hogy a kötelezett a közreműködővel a jogosulttal megkötött szerződés létrejötte előtt vagy után szerződik-e, ugyanakkor szükséges követelmény kell, hogy legyen álláspontunk szerint az, hogy a kötelezett a közreműködőt egy konkrét szerződés teljesítéséhez vegye igénybe. Ekként nem tekintjük közreműködőnek

az általános üzletmenet biztosításában részt vevő szerződő feleket, illetve a lakossági-fogyasztási tömegárucikkeket vételre kínáló nagykereskedő által ezt megelőzően kötött adásvételi szerződések közvetlen eladóit sem. Gellért György álláspontjával egyetértve, a kötelezett a jogosulttal szemben ilyenkor nem a közreműködőre vonatkozó rendelkezések alapján, hanem közvetlenül felel [Gellért György: *A szerződésszegés in Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata 1. kötet* (KJK 2001, Budapest) 1025.].

A közreműködőért való felelősség lényege, hogy a kötelezett felelősséggel tartozik a közreműködő magatartásáért. Az 1959-es Ptk. 315. §-ának szabályával egyezően szabályozza a kötelezett helytállási kötelezettségét a jelen §. A kötelezett felelőssége attól függően alakul, hogy *jogszerűen* vagy *jogszerűtlenül vette igénybe* a közreműködőt. Jogszerű igénybevétel esetén a jelen § értelmében a szerződő fél a közreműködője károkozásaért szerződő partnerével szemben úgy felel, mint saját eljárásáért [Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog* (HVG-ORAC 2015, Budapest) 196–197.]. A jogosult ilyenkor igényét a szerződésszegésre vonatkozó szabályok szerint érvényesítheti a kötelezettel szemben, a kötelezett pedig nem hivatkozhat arra, hogy nem ő okozta a szerződésszegést, hanem a közreműködő. Kemenes István magyarázata szerint a kötelezett a közreműködő által okozott kárért fennálló felelősség alól ugyanúgy mentheti ki magát, mint saját károkozása esetén, a kötelezettnek a mentesüléshez a közreműködőre vetítve kell bizonyítania a 6:142. §-ban foglaltak fennálltát. Eszerint a kötelezett csak akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegés a közreműködő ellenőrzési körén kívüli, előre nem látható és elháríthatatlan okból következett be (Kemenes István: *A szerződésszegés szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben. Jogtudományi Közlöny* 2014/5., 217.). Ilyenkor szükségessé válhat, hogy a kötelezett a közreműködőjét perbehívja (GK 18.). Vannak olyan jogirodalmi álláspontok, melyek akként érvelnek, hogy közreműködő igénybevétele esetén a félnek mind magát, mind közreműködőjét ki kell mentenie [Csécsy Andrea: *A közreműködőért való felelősség in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet* (Opten 2014, Budapest) 368., Leszkoven László: *Szerződésszegés a polgári jogban* (Wolters Kluwer 2016, Budapest) 108–109.]. Álláspontunk szerint a kötelezettnek mind magát, mind közreműködőjét akkor kell kimentenie, ha a szerződésszegést részben a kötelezett, részben a közreműködő okozta (GK 18.). Ha pedig a kötelezett nem volt jogosult közreműködőt igénybe venni, akkor a kötelezettnek minden olyan kárt meg kell térítenie, amely közreműködő igénybevétele nélkül nem következett volna be. Csak akkor mentesül a felelősség alól, ha a bizonyítja, hogy a kár személyes eljárása esetén is bekövetkezett volna. Szükséges ezzel összefüggésben utalni arra, hogy a 6:129. § (2) bekezdése kimondja, „*ha a kötelezett a szolgáltatás jellege, jogszabály rendelkezése vagy a felek megállapodása szerint személyesen köteles eljárni, más személy közreműködését akkor veheti igénybe, ha a jogosultnak károsodástól való megóvása érdekében szükséges*”.

2. A kötelezett visszkereseti (regressz) igénye a közreműködővel szemben

A (3) bekezdés a kötelezettnek *regressz igényt* biztosít, a megtérítési igény addig illeti meg a kötelezettet közreműködőjével szemben, ameddig neki a jogosulttal szemben a közreműködő szerződésszegése miatt helyt kell állnia. Ha a kötelezettnek helyt kellett állni a jogosultjával szemben a közreműködő szerződésszegése miatt, a kifejezetten

az ebből eredő – ezzel okozati összefüggésben felmerülő – kárát (kötbérfizetési kötelezettségét) átháríthatja a közreműködőre. Álláspontunk szerint a jogosult irányába megfizetett kötbér, illetve kártérítés követelése ezek teljesítésével válik esedékessé, és e követelés az általános szabályok szerint évül el. A kötelezett megtérítési igénnyel az Indokolás (591.) szerint is csak közvetlen szerződő elődjével szemben léphet fel, a lánc további pontján álló közreműködővel nem, esetükben a jogkövetkezmények a láncolatban gördülhetnek tovább a szerződésszegés (a hiba) tényleges okozójáig (Kemenes István: A szerződésszegés szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny* 2014/5., 217.).

Az 1959-es Ptk.-hoz kapcsolódó gyakorlat azt mutatta, hogy esetek egy részében azonban (különösen az építési vállalkozási szerződések körében) a kötelezett jogosulttal szembeni szerződésszegése csak részben vezethető vissza a közreműködője szerződésszegésére, a jogosulttal szembeni szerződésszegés részben (kisebb vagy nagyobb arányban) a kötelezett saját érdekkörében felmerülő okokra, saját szerződésszegésére vezethető vissza. Az állandó bírói gyakorlat szerint a kötelezettnek a közreműködővel szembeni igényérvényesítése esetén bizonyítania kell a jogosulttal szembeni szerződésszegésének azt a részét, amelyért kizárólag a közreműködő felelős, illetve a jogosulttal szembeni helytállásból csak azt a kárt háríthatja át, amelyről bizonyított, hogy valóban a közreműködő szerződésszegésével okozati összefüggésben merült fel [lásd az 1/2014. PJE szerint a Ptk.-ba beépült, és ezért annak alkalmazására már nem irányadó GK 18. b) pontját, valamint Szerkesztőbizottsági Javaslat. V. Könyv: Kötelmi Jog Második rész A szerződés általános szabályai. *Polgári Jogi Kodifikáció* 2007/4., 8–10.; Kemenes István – Vékás Lajos: A szerződésszegésért való felelősség. Az 5:126. cikkhez fűzött kommentár. in Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest, 815–816.]. E tekintetben a korábbi bírói gyakorlat jelen § szabálya kapcsán is irányadónak tekinthető, ugyanakkor figyelemmel kell lenni arra is, hogy a 6:143. §-ra tekintettel a közreműködővel szembeni igényérvényesítés esetén is érvényesül az *előreláthatósági korlát* szabálya. A kárt csak olyan mértékben köteles megtéríteni a közreműködő, amilyen mértékben a kötelezett bizonyítja, hogy a kár mint a szerződésszegés lehetséges következménye előre látható volt a szerződés megkötésekor (a szerződés alatt értve a kötelezett és a közreműködő közötti szerződést). Általában az mondható el, hogy a közreműködőnek szerződésszegése esetén számolnia kell a kötelezett megtérítési igényéből eredő kárral, a kötelezett által a jogosult irányába a szokásostól eltérő mértékben, módon felvállalt többletkötelezettségek (például túlzott kötbér, jótállás) kárkövetkezményei azonban a közreműködő számára (előzetes tájékoztatás hiányában) nem tekinthető olyan kárnak, amely előre látható volt [Kemenes István – Vékás Lajos: A szerződésszegésért való felelősség. Az 5:126. cikkhez fűzött kommentár in Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex Budapest, 2008) 815–816.].

3. A jogosult igényérvényesítési lehetősége a közreműködővel szemben

Az 1959-es Ptk. 315. §-a kapcsán az állandó bírói gyakorlat része volt az is, és a továbbiakban is érvényesülnie kell annak, hogy a szerződésszegés jogkövetkezményeit a jogosult csak a szerződés kötelezettjével szemben érvényesítheti, azaz szerződésszegési igényeket a szerződéses jogviszony kereteiből kilépve nem érvényesíthet közvetlenül a közreműködővel szemben. Ha a jogosult nemcsak a kötelezett, hanem a közreműködő ellen is indít pert, annak a jogalapja csak deliktuális kárfelelősség lehet. Ez esetben

a jogosult a közreműködőnek nem minősülő személyekkel szemben közvetlenül, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség (általános és speciális alakzatok) szabályai szerint fordulhat.

Fuglinszky Ádám utal arra azonban, hogy a deliktuális igényérvényesítés megengedhetőségét, illetve feltételeit illetően ellentmondásos az 1959-es Ptk.-hoz kapcsolódó bírói gyakorlat. A deliktuális igényérvényesítés megengedhetőségét illetően egyik álláspont (utalva a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának egy 1966-ban tartott tanácselnöki értekezletén kifejtett álláspontjára) az, hogy a jogosult csak akkor fordulhat a szerződésen kívüli károkozás jogcímén közvetlenül a közreműködővel szemben, ha a közreműködő magatartása a szerződéses jogviszonytól függetlenül, önállóan is megvalósítja a deliktuális kártérítési felelősség tényállását. A másik álláspont viszont nem köti deliktuális *többlettényállási* elemhez a közvetlen igényérvényesítést: „a károsult ugyanakkor attól sem zárható el, hogy követelését közvetlenül azzal szemben érvényesítse, aki neki szerződésen kívül kárt okozott. Ha a károsult ugyanabban a perben egyidejűleg érvényesít szerződésszegéssel okozott kár megtérítése iránti igényt a kötelezettel szemben, valamint szerződésen kívüli kárigényt a vele közvetlen szerződéses jogviszonyban nem álló közreműködővel szemben, akkor a különböző jogcímen felelős károkozók egyetemlegesen felelősek”. Fuglinszky Ádám hivatkozta például az EBH2005.1307. és a BH2011.314. (vagy EBH2011.2324.) számon közzétett eseti döntéseket, valamint a *Legfelsőbb Bíróság Civilisztikai Kollégiumának emlékeztetője a civilisztikai kollégiumvezetők 2004. március 22–23. napján megtartott országos tanácskozásán megvitatott kérdésekről* cím alatt közzétett anyagnak a közreműködőért való felelősség joggyakorlati kérdései című 5. pontját, mely megjelent a *Bírósági Határozatok 2004. évi 6. számában* [Fuglinszky Ádám: *A szerződésszegés in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI. Kötelmi jog. Első és Második Rész (HVG-ORAC 2014, Budapest) 317.*]. Fuglinszky Ádám álláspontjával egyetértve, ha a közreműködő magatartása vezetett a kötelezett szerződésszegéséhez, akkor ez már önmagában deliktuális igényérvényesítés alapja lehet vele szemben, ha egyébként az általános felelősségi generálklauszula vagy valamely speciális deliktuális felelősségi alakzat tényállási elemei megvalósulnak.

Fontos utalni arra, hogy a szerződő fél és a közreműködő együttes perlését a 6:145–146. §-ok sem zárják ki. Ha pedig a károsult ugyanabban a perben egyidejűleg érvényesít szerződésszegéssel okozott kár megtérítése iránti igényt a kötelezettel szemben, valamint szerződésen kívüli kárigényt a vele közvetlen szerződéses jogviszonyban nem álló közreműködővel szemben, akkor a különböző jogcímen felelős károkozók egyetemlegesen felelnek.

6:149. §

[Részleges szerződésszegés]

Osztható szolgáltatás egy részére vonatkozó szerződésszegés esetén a szerződésszegés jogkövetkezményei erre a részre következnek be, kivéve, ha a jogkövetkezmények részleges alkalmazása a jogosult lényeges jogi érdekét sértené.

Részleges szerződésszegés valósul meg akkor, ha a szerződésszegés csak a szolgáltatás egy részét érinti. Mivel osztható szolgáltatás esetén a jogosult részteljesítést is köteles elfogadni (lásd a 6:135. §-nál), így a szerződésszegés jogkövetkezményei is csak a szerződésszegéssel érintett rész vonatkozásában állhatnak be. Osztható szolgáltatás [lásd a 6:28. § (2) bekezdésnél], időszakonként visszatérő teljesítés esetén tehát főszabály szerint az egyes részteljesítésekre önállóan kell alkalmazni a szerződésszegés jogkövetkezményeit. Ekkor a jogkövetkezmények is csak az érintett részre állnak be,

kivéve, ha a jogosult bizonyítja, hogy a szerződésesség olyan súlyos, hogy a jogkövetkezmények részleges alkalmazása lényeges jogi érdekét sértené. Eltérés az 1959-es Ptk.-tól, hogy osztható szolgáltatásnál az egész szerződésre nem akkor hat ki a szerződésesség, ha a további teljesítés nem áll a jogosult érdekében, hanem akkor, ha a következmények részleges alkalmazása a jogosult lényeges érdekét sérti. A gyakorlatban adódhat ugyanis olyan eset, amikor a jogosult – a szerződés egészére kiható súlyú részleges szerződésességére ellenére – nem a teljes szerződést akarja megszüntetni, mivel a teljesítés továbbra is az érdeke, hanem a kötelezettől árleszállítást igényel vagy vele szemben visszatartási jogot gyakorol. Mindez természetesen nem zárja ki azt, hogy a jogosult a szerződésesség jogkövetkezményeit az egész szerződés vonatkozásában érvényesítse, amennyiben bizonyítja azt, hogy a jogkövetkezmények részleges alkalmazása lényeges jogi érdekét sértené.

Oszthatatlan szolgáltatás esetén a szerződésesség szükségképpen az egész szerződést érinti, ezért a szerződésesség jogkövetkezményei is az egész szerződés vonatkozásában beállnak.

A szerződésesség jogkövetkezményei akkor is az egész szerződésre nézve állnak be, ha az egyébként fizikailag osztható szolgáltatás jogi oszthatatlanságát a felek szerződésben kikötötték. Jogi oszthatatlanság kikötés nélkül is következhet a szolgáltatás természetéből, pl., ha építési szerződésről, dologösszesség értékesítéséről, gazdasági egység átruházásáról van szó. Fizikailag oszthatatlan szolgáltatás esetén a szerződésesség szükségképpen az egész szerződésre kihat.

Megjegyezzük, hogy különös szabályokat tartalmaz a részleges szerződésesség körében az egyes szerződéseknél (pl. bérlet, részletvétel, kölcsön) a Ptk.

6:150. § [Közbenső szerződésesség]

- (1) A fél szerződésességet követ el, ha elmulasztja megtenni azokat az intézkedéseket vagy nyilatkozatokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a másik fél a szerződésből eredő kötelezettségeit megfelelően teljesíthesse.**
- (2) Az egyik felet terhelő intézkedés vagy nyilatkozat elmulasztása kizárja a másik fél olyan kötelezettségének megszégését, amelynek teljesítését az intézkedés vagy nyilatkozat elmulasztása megakadályozza.**

A Ptk.-nak ez a rendelkezése – részben az 1959-es Ptk.-nak a jogosulti késedelemre, illetve az egyes szerződéstípusokra vonatkozó szabályait általánosítva – határozza meg a felek közbenső szerződésessége esetén alkalmazandó jogkövetkezményeket.

Új elem az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy nemcsak a jogosult, hanem a kötelezett is lehet a közbenső szerződésesség tekintetében szerződésességő fél, továbbá, hogy közbenső szerződésesség nemcsak bizonyos nevesített szerződéseknél (pl. az 1959-es Ptk.-ban a vállalkozási szerződésnél a tervdokumentáció szolgáltatása), hanem nem nevesített szerződéstípusoknál is előfordulhat. A közbenső szerződésesség jellemzően akkor valósul meg, ha a teljesítés rendszerint időben elhúzódó folyamat, amelynek során a teljesítés realizálódása előtt a feleknek olyan kötelezettségeik vannak, amelyek a másik fél szerződészerű teljesítéséhez hozzátartoznak, azt elősegítik. Az ilyen típusú kötelezettségeket már a teljesítés előtt meg lehet szegni. E kötelezettségek terhelhetik a jogosultat (pl. vállalkozás esetén a munkaterület átadása), de a kötelezettet is (pl. számlaadási kötelezettség teljesítésének elmulasztása olyan közbenső szerződésesség, amely a másik fél egyidejű fizetési késedelmét kizárja).

A közbenső szerződés nem általában, hanem csak abban a körben zárja ki a másik fél szerződésszegését, ha az utóbbi olyan kötelezettség megszegését jelenti, amelynek teljesítését az intézkedés vagy nyilatkozat megtételének elmulasztása megakadályozza. Közbenső szerződésszegésnek tekinthető az akadályközlési kötelezettség teljesítésének elmulasztása is. Az akadályközlési kötelezettség teljesítése teszi lehetővé, hogy a másik fél a szerződésszegés hátrányos következményeit orvosolja.

6:151. § *[Előzetes szerződésszegés]*

- (1) Ha a teljesítési határidő lejárta előtt nyilvánvalóvá válik, hogy a kötelezett a szolgáltatását az esedékességkor nem tudja teljesíteni, és a teljesítés emiatt a jogosultnak már nem áll érdekében, a jogosult gyakorolhatja a késedelemből eredő jogokat.**
- (2) Ha a teljesítési határidő lejárta előtt nyilvánvalóvá válik, hogy a teljesítés hibás lesz, a jogosult a hiba kijavítására vagy kicserélésre tűzött határidő eredménytelen eltelte után gyakorolhatja a hibás teljesítésből eredő jogokat.**

Az 1959-es Ptk. az előzetes szerződésszegés fogalmát a vállalkozási szerződésnél ismerte, de bárhol felmerülhet, ahol a szerződés teljesítése időben elhúzódó folyamat, ezért a Ptk. az 1959-es Ptk.-ban a vállalkozási szerződésnél ismert szabályt valamennyi szerződésre általánosítja.

Előzetes szerződésszegés esetén a jogosult úgy alkalmazza a szerződésszegés jogkövetkezményeit, hogy a szerződés teljesítésére nyitva álló határidő még nem járt le, de már előre lehet látni, hogy a szerződést a kötelezett a teljesítési határidőben nem fogja tudni teljesíteni, vagy nyilvánvaló, hogy a teljesítési határidőre a teljesítés hibás lesz, és a hiba kijavítására vagy a kicserélésre tűzött határidő eredménytelenül telt el. Ekkor a jogosult a késedelemhez kapcsolódó, illetve hibás teljesítés második lépcsőjébe tartozó szavatossági jogokat érvényesítheti.

Előzetes szerződésszegés esetén a jogosult bármely szerződésszegési jogkövetkezményt alkalmazhatja (pl. visszatartás). Egyes szerződéstípusoknál a Ptk. külön szabályt tartalmaz (lásd pl. a kölcsön kifizetésének hitelező általi megtagadását a 6:384. §-nál, a fizetési megbízás teljesítésének megtagadását a 6:401. §-nál) az előzetes szerződésszegés esetén.

6:152. § *[A szerződésszegés jogkövetkezményeinek korlátozása és kizárása]*

A szándékosan okozott, továbbá emberi életet, testi épséget vagy egészséget megkárosító szerződésszegésért való felelősséget korlátozó vagy kizáró szerződési kikötés semmis.

A felek a szerződés tartalmát szabadon állapítják meg. E körben a szerződésekre vonatkozó szabályoktól – így a szerződésszegésre vonatkozó szabályoktól is – eltérhetnek, ha az eltérést a törvény nem tiltja. Ugyanakkor a felek jogai és kötelezettségei közötti egyensúly megőrzése érdekében a Ptk. bizonyos esetekben korlátozza a felek mozgásterét. Az ezzel kapcsolatos szabályozást a Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz képest új alapokra helyezi.

Az 1959-es Ptk. szerint a szerződésszegésért való felelősség kizárása, korlátozása főszabály szerint semmis volt, ez az üzleti élet piaci viszonyainak nem felelt meg, ezért – és a szerződésekre vonatkozó szabályok alapvetően diszpozitív jellegére figyelemmel – a Ptk. lehetővé teszi a szerződésszegésért való felelősség korlátozását vagy kizárását.

Ellentétben az 1959-es Ptk.-val ezeknek nem szabja feltételül azt, hogy a felelősség korlátozásával vagy kizárásával járó hátrányt az ellenszolgáltatás megfelelő csökkentése vagy egyéb előny kiegyenlítsse.

A Ptk. – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – a szándékosan okozott, az emberi életet, testi épséget megkárosító szerződésességért való felelősséget kizáró vagy korlátozó rendelkezés semmisségét mondja ki. Mellőzi viszont a Ptk. e körben az 1959-es Ptk.-ban szereplő, a bűncselekménnyel és – bizonytalan kezelhetősége miatt – a súlyos gondatlansággal okozott kárra utalást. Az 1959-es Ptk.-ban szereplő, a „bűncselekménnyel okozott szerződésesség” fordulat mellőzésének oka, hogy szerződésességét bűncselekménnyel okozni nem lehet, hanem csak olyan magatartással, amely egyben bűncselekmény törvényi tényállását is megvalósítja, és e magatartás egyúttal a polgári jog szempontjából szándékos szerződésességnek minősül [Kemenes István: *A szerződésesség általános szabályai in Vékás Lajos (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1557.].

Ha szerződésességért való felelősség következményeit a felek a szerződésükben úgy korlátozzák, hogy a korlátozás nem sérti a 6:152. §-ban foglaltakat, a károsult oldalán segítségül hívható a Ptk. általános szerződési feltételek tisztességtelenségére vonatkozó (lásd a 6:102. §-nál) rendelkezése, a jóhiszeműség és tisztesség alapelve (lásd az 1:3. §-nál) vagy a jó erkölcsbe ütközés (lásd a 6:96. §-nál) szabálya is.

Speciális szabályok érvényesülnek a felelősség korlátozása, illetve kizárása kapcsán a fogyasztó és a vállalkozás között kötött szerződések esetén (lásd a 6:104. §-nál), valamint a szálloda (lásd a 6:369. §-nál) vagy a fuvarozó felelőssége (lásd a 6:268. §-nál) körében.

XXIII. Fejezet

Késedelem

1. A kötelezett késedelme

6:153. §

[A kötelezett késedelme]

A kötelezett késedelembe esik, ha a szolgáltatást annak esedékességekor nem teljesíti.

A Ptk. a nevesített szerződéses esetekben elsőként a kötelezetti késedelmet szabályozza. A késedelem a teljesítési idő sérelmét jelenti. A késedelem akkor következik be, ha a kötelezett a szolgáltatást annak esedékességekor nem teljesíti. Késedelem esetén a szolgáltatás nem lehetetlenül, és annak teljesítését a kötelezett nem is tagadja meg, a késedelem a kötelezett szolgáltatása teljesítésének időleges elmaradásában nyilvánul meg. E szerződéses esetek egymástól történő elhatárolásának lényeges szempontja a teljesítési szándék: késedelemnél a kötelezett teljesítési szándéka fennmarad, ezzel szemben a teljesítés megtagadásakor a teljesítési szándék megszűnik, míg lehetetlenülésnél megmásíthatatlan ok miatt nem kerülhet sor a teljesítésre.

A felek a szolgáltatás esedékességét, a teljesítési időt a szerződésükben meghatározhatják, megállapodásukban a teljesítésre határidőt vagy határnapot tűzhetnek. A teljesítési határidőt meghatározhatják naptári napra vagy meghatározott időtartamra történő utalással is. Ha a teljesítésre a felek határnapot tűznek, a szolgáltatást e napon kell teljesíteni. Ha a felek a teljesítésre határidőt állapítanak meg, a szolgáltatás ezen az időtartamon belül bármikor teljesíthető, kivéve, ha az eset körülményeiből az következik, hogy a jogosult választhatja meg a teljesítés időpontját.

Ha a felek szerződésükben a teljesítési időt nem határozták meg, akkor a Ptk. teljesítési időre (lásd a 6:35. §-nál, a 6:128. §-nál és a 6:130. §-nál) vonatkozó szabályai szerint kell megállapítani a szolgáltatás esedékességét. Késedelembe esik a kötelezett akkor, ha a szerződésben megállapított, a szolgáltatás rendeltetéséből következő határidő eredménytelenül telt el. Más esetben, ha a szerződés erről nem rendelkezik, késedelembe esik a kötelezett, ha a teljesítés előkészítéséhez szükséges idő elteltével nem teljesít. A határidők számítására vonatkozó szabályokat a 8:3. § tartalmazza.

A késedelem jogkövetkezmenyei csak a határidő utolsó napjának eredménytelen elteltével állnak be.

Nem beszélhetünk késedelemről, ha a felek egyidejű teljesítésre kötelesek (lásd a 6:128. §-nál), a jogosult átvételi késedelme esetén (lásd a 6:156. §-nál), vagy ha a felek a szerződést a teljesítési idő tekintetben a megkötését követően módosítják (lásd a 6:191. §-nál).

Megszűnik a késedelem a kötelezett teljesítésével, vagy ha a szerződésszerű teljesítést felajánlja, de a jogosult azt nem fogadja el (lásd a 6:156. §-nál), illetve ha a késedelem időtartama alatt a kötelezett a teljesítést végleg megtagadja (lásd a 6:183. §-nál), vagy az lehetetlenné válik (lásd a 6:179–182. §-oknál).

A kötelezett késedelme esetén a jogosult a szerződésszegésre irányadó általános szabályok szerinti következményeket (6:138–142. §-ok) alkalmazhatja, a késedelemre vonatkozó rendelkezésekben írt kiegészítésekkel.

6:154. § [A kötelezett késedelmének jogkövetkezmenyei]

- (1) Ha a kötelezett késedelembe esik, a jogosult követelheti a teljesítést, vagy ha a késedelem következtében a szerződés teljesítéséhez fűződő érdeke megszűnt, elállhat a szerződéstől.**
- (2) A jogosult elállásához nincs szükség a teljesítéshez fűződő érdek megszűnésének bizonyítására, ha**
  - a) a szerződést a felek megállapodása szerint vagy a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva a meghatározott teljesítési időben – és nem máskor – kellett volna teljesíteni; vagy**
  - b) a jogosult az utólagos teljesítésre megfelelő póthatáridőt tűzött, és a póthatáridő eredménytelenül telt el.**
- (3) A kötelezett köteles megtéríteni a jogosultnak a késedelemből eredő, pénztartozás esetén a késedelmi kamatot meghaladó kárát, kivéve, ha a késedelmét kimenti.**

A késedelem objektív, kimentéstől független jogkövetkezmenye a teljesítés követelésének joga, vagy – ha a szerződés teljesítéséhez fűződő érdeke megszűnt – a jogosult a szerződéstől elállhat, illetve – ha az eredeti állapot természetben történő helyreállítására nincs lehetőség – felmondhatja azt.

Ha a jogosult a szerződés teljesítését a kötelezett késedelme miatt már nem igényli, a szerződés megszüntetését eredményező, egyoldalúan gyakorolható elállás vagy felmondás jogát csak akkor gyakorolhatja, ha a jogosult oldalán a késedelem következtében érdekmúlás következett be, a szerződést a felek megállapodásánál fogva vagy a szolgáltatás jellegéből következően meghatározott határidőben (határnapon) kellett volna teljesíteni, vagy a jogosult által a késedelmes kötelezettnek a teljesítésre adott póthatáridő is eredménytelenül telt el.

Ha a késedelem következtében a jogosultnak a szerződés teljesítéséhez fűződő érdeke megszűnt, vagyis a jogosult oldalán érdekmúlás következett be, mert szükségletének

kielégítése a késedelem következtében nem lehetséges. Ilyenkor a teljesítés nem áll már a jogosult érdekében, arra a továbbiakban nincs szüksége, a szerződés a jogosult szempontjából tárgytalanná vált. Az is előfordulhat, hogy az érdekmúlás nem abszolút értelemben, hanem relatíve az adott kötelezettel szemben annak hozzáállása miatti nagyfokú bizalomvesztés miatt következik be, ezért a jogosult a szerződés tárgyát képező szolgáltatást mástól szerzi be. Utóbbi esetben a fedezeti szerződés (lásd a 6:141. §-nál) szabályait kell alkalmazni. Azt, hogy a kötelezett késedelmé miatt a szerződés megkötésével elérni kívánt cél már nem valósítható meg, objektív – adott esetben a kötelezett tudomásától független – tény, amit a jogosultnak kell bizonyítania.

Ha a felek a teljesítésre ún. szigorú (fix) határidőt tűztek vagy a szolgáltatást rendeltetésénél fogva meghatározott teljesítési időben és nem máskor kellett volna teljesíteni, e körülmények fennállása esetén a jogosultnak nem kell érdekmúlást igazolnia.

A jogosult akkor is az érdekmúlás igazolása nélkül állhat el a szerződéstől, ha ugyan a felek a szerződésben fix határidőt nem kötöttek ki, de a jogosult az utólagos teljesítésre megfelelő póthatáridőt tűzött, és a póthatáridő eredménytelenül telt el (ún. kétszeres késedelem).

A jogosult a késedelemre alapított elállási jogát csak a késedelem időtartama alatt gyakorolhatja. Ha a késedelem tartama alatt nem él elállási jogával és a szolgáltatást teljesítésként átveszi, arra kell következtetni, hogy a késedelmes teljesítést tudomásul vette. Ezért az ezt követően tett elállási nyilatkozat nem lesz jogszerű (BDT2008.1727.). A megrendelő a kötelezetti késedelemből fakadó érdekmúlásra alapított elállási jogával tehát csak a teljesítés megtörténtét megelőzően élhet, ezzel szemben a szavatossági, jótállási jogok viszont csak a teljesítést követően érvényesíthetők (BDT2000.339.). Ugyanakkor a szerződéses kötelezettség egy részének határidőn túli teljesítése az elállási jogot nem szünteti meg akkor, ha a kötelezett a szerződés egészének teljesítésével késedelemben van (BH2012.263.).

Ha a jogosultnak a szerződéstől való elállása jogszerű, a jogviszony rendezésére, a felek közötti elszámolásra a szerződésszegés általános szabályai irányadók.

A késedelem objektív jogkövetkezményei (teljesítés követeléséhez való jog, pénztartozás esetén a késedelmi kamatra való jogosultság, visszatartás joga, elállás, illetve felmondás) mellett a Ptk. egyértelművé teszi, hogy a jogosult a késedelmi kamatot meghaladó (a szolgáltatás tárgyában, egyéb vagyonában) a késedelemmel okozott kárának megtérítését is követelheti. A kártérítés ugyanakkor a késedelemnek olyan jogkövetkezménye, amely alól a kötelezett a szerződésszegésre irányadó általános szabályok szerint – azaz annak bizonyításával, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa (lásd a 6:142. §-nál) – kimentheti magát. A késedelmi kamat a törvény által megszabott kárátalány. Annak az elmaradt jövedelemnek a kompenzálására szolgál, amelyet a fél a késedelmesen kifizetett összeg kockázat nélküli befektetésével, biztonsággal elérhetett volna.

A bírói gyakorlatban jellemzően a vállalozási szerződések körében fordul elő az objektív késedelem és a szubjektív késedelem megkülönböztetésére. Objektív késedelem alatt az az időszak értendő, amely a szerződésben kitűzött, vagy jogszabályban meghatározott teljesítési idő és a tényleges teljesítés időpontja között eltelik. A szubjektív késedelem az az objektív késedelemmel egyező, vagy azon belüli időtartam, amely alatti késedelemért a kötelezett felel. E megkülönböztetésnek pl. az építési szerződés körében van jelentősége, mivel adott esetben a vállalkozó kötbér fizetésére csak a szubjektív késedelmes napok után kötelezett (BDT2008.85.).

6:155. § *[Fizetési késedelem vállalkozások közötti szerződésben, valamint pénztartozás fizetésére kötelezett hatóság szerződése esetén]*

- (1) **Vállalkozások közötti szerződés, valamint pénztartozás fizetésére kötelezett szerződő hatóságnak szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződése esetén a késedelmi kamat mértéke a késedelemmel érintett naptári félév első napján érvényes jegybanki alapkamat – idegen pénznemben meghatározott pénztartozás esetén az adott pénznemre a kibocsátó jegybank által meghatározott alapkamat, ennek hiányában a pénzüpi kamat – nyolc százalékponttal növelt értéke. A kamat számításakor a késedelemmel érintett naptári félév első napján érvényes jegybanki alapkamat irányadó az adott naptári félév teljés idejére.**
- (2)
- (3) **Vállalkozások közötti szerződés esetén a késedelmi kamat mértékét az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően, a késedelmi kamat esedékességét a pénztartozás teljesítésének idejére az e törvény által meghatározott fizetési határidőt követő naptól eltérően a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a jogosult hátrányára megállapító szerződési feltételt – mint tisztességtelen kikötést – a jogosult megtámadhatja. Szerződő hatóságnak szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződése esetén a késedelmi kamat esedékességét a pénztartozás teljesítésének idejére e törvény által meghatározott fizetési határidőt követő naptól eltérően megállapító szerződési feltétel semmis.**
- (4) **Vállalkozások közötti szerződés esetén a késedelmi kamatot kizáró szerződési feltétel, szerződő hatóságnak szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződése esetén a késedelmi kamatot kizáró vagy azt az (1) bekezdésben meghatározott mértékhez képest alacsonyabb értékben meghatározó szerződési feltétel semmis, kivéve, ha a kötelezett késedelmére kötbér fizetésére köteles.**

A fizetési késedelem a kötelezetti késedelem tipikus esete. Mivel pénztartozás nemcsak szerződésből, hanem más kötelemből is eredhet, a késedelmi kamatra vonatkozó általános szabályokat a Ptk. 6:48. §-a tartalmazza.

A késedelmi kamat a kötelezett késedelemének objektív jogkövetkezménye, amely a jogosultat akkor is megilleti, ha késedelmét a kötelezett kimentette. A késedelmi kamat célját tekintve a jogalap nélkül használt pénz használati díjának megtérítésére irányul, lényegében kárátalányként funkcionál: azt a jövedelmet kívánja kompenzálni, amelyet a fél a késedelmesen kifizetett összeg kockázatmentes hasznosításával a késedelem időtartama alatt elérhetett volna (EBH2000.328.).

A késedelmi kamat törvényi kamat, akkor is meg kell fizetni, ha a tartozás egyébként kamatmentes, vagy a felek külön késedelemi kamatot a szerződésben nem kötöttek ki. A késedelmi kamat fizetésének kötelezettsége tehát független attól, hogy a késedelembe esésig a pénzhasználat ingyenes vagy visszterhes volt. Ha visszterhes ügyletről van szó, azaz a kötelezett a szerződés alapján a pénz használatáért ügyleti kamatot fizetett, a késedelembe esés időpontjától kezdődően ezen felül köteles a késedelmi kamatot is megfizetni (ún. halmozott vagy vegyes kamat).

A késedelmi kamatra vonatkozó 6:48. §-beli rendelkezések diszpozitívak, kizárt viszont a bírói gyakorlat szerint a késedelmi kamat tőkésítése, mivel annak esedékessége nem azonos a főkövetelésével, hanem folyamatosan válik esedékessé naponta, amíg a tőketartozást a kötelezett ki nem egyenlíti. A késedelmi kamat tőkésítésétől eltérő esetről van szó akkor, ha a tőketartozás kiegyenlítését követően a jogosult a követelését a tőketartozás kiegyenlítéséig felhalmozódott késedelmi kamatra tartja fenn, ekkor ugyanis a felhalmozott kamat összege után annak megfizetéséig a jogosult késedelmi

kamatot érvényesíthet. A késedelmi kamatot meghaladó kár az általános szabályok (lásd a 6:142. §-nál) szerint érvényesíthető.

A Ptk. 6:155. §-a lényegében a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetés elleni fellépésről szóló 2011. február 16-ai 2011/7/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvvel alapul. Az irányelv célja, hogy – arra az esetre, ha a teljesítés és a pénzügyi ellenszolgáltatás időben elválik egymástól, ami a hitelezők likviditását és versenyképességét veszélyeztetheti – a tagállamok olyan jogszabályi környezetet alakítsanak ki, ami arra ösztönöz, hogy a kötelezettek a számlákat az áruk és szolgáltatások ellenében, egy hónapon belül egyenlítsék ki. Ennek jogi eszköze a hitelezőt megillető késedelmi kamat, valamint a kötelezettnek ún. behajtási költségátalány megfizetésére való kötelezettsége. (Ez utóbbira vonatkozó rendelkezéseket 2016. március 24. óta nem a Ptk. 6:155. § (2) bekezdése, hanem a behajtási költségátalányról szóló 2016. évi IX. törvény tartalmazza.)

A hitelezői érdekek fokozottabb védelme érdekében a 6:155. § speciális szabályokat állapít meg a vállalkozások [lásd a 8:1. § (1) bekezdés 4. pontját] egymás között, illetve a vállalkozások és a vállalkozásnak nem minősülő, pénzfizetésre kötelezett szerződő hatóságok [lásd a 8:1. § (1) bekezdés 7. pontját] között létrejött szerződések esetén bekövetkező fizetési késedelemre.

E szerződések esetén a késedelmi kamat mértéke a kötelezettek általános irányadó kamat mértékénél [lásd a 6:48. § (1) bekezdésénél] magasabb. A kamat mértékének számítása szempontjából két naptári félévet kell figyelembe venni, január 1. és július 1. napja releváns a számítás szempontjából, az ezeken a napokon megállapított jegybanki alapkamat lesz irányadó a félév teljes időtartamára. A féléven belüli kamatváltozás a kamat fentiek szerint megállapított mértékére nem hat ki. A megnövelt mértékű késedelmi kamat csak akkor alkalmazható, ha szerződés a fizetési kötelezettség alapja. Ha a késedelmi kamat fizetésre vonatkozó kötelezettség nem szerződésen, hanem más kötelemen alapul, úgy a 6:48. § irányadó a késedelmi kamat mértékére. Új szabály az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy a Ptk. külön rendelkezik az idegen pénznemben teljesítendő késedelmi kamat mértékéről, mely rendelkezés a korábban kialakult bírói gyakorlatot emeli törvényi szintre.

A fent hivatkozott irányelvnek megfelelően, a késedelem késedelmi kamaton túlmenő, további jogkövetkezményeként a jogosult – a behajtási költségátalányról szóló 2016. évi IX. törvény alapján – igényt tarthat 40 eurónak megfelelő, a MNB késedelmi kamatfizetési kötelezettség kezdőnapján érvényes hivatalos deviza-középfolyama alapján meghatározott forintösszeg megfizetésére is. Ez az ún. behajtási költség kárátalányként funkcionál, a kötelezett által kimenthető (lásd a 6:142. §-nál) szankció, amely független a tartozás összegétől, a késedelem mértékétől, vagy attól, hogy a jogosult a behajtás iránt egyáltalán intézkedett-e, ha igen, azzal összefüggésben költsége felmerült-e, ha igen, milyen összegben. A behajtási költséget a kötelezett a jogosult erre vonatkozó külön fizetési felszólítása nélkül is köteles megfizetni, ugyanakkor – akárcsak a késedelmi kamatnak – ennek érvényesítése sem jelent kötelezettséget, arról a jogosult lemondhat.

Hitelezővédelmi megfontolásokból, valamint az irányelvi kötelezettségekre figyelemmel a vállalkozások közötti szerződésben, valamint pénztartozás fizetésére kötelezett hatóság szerződése esetén több, a jogosult hátrányára eltérést nem engedő szabályt is megfogalmaz a Ptk. 6:155. § (3) és (4) bekezdése. E rendelkezések célja a meghatározott keretek között megakadályozni azt, hogy a vállalkozások egymás közötti, illetve a vállalkozások és a szerződő hatóságok közötti szerződéseikben a felek – a Ptk.-tól eltérve – a késedelmi kamat kizárásával, Ptk.-ban meghatározott mértékének csökkentésével vagy a törvényben rögzített esedékességének jogosult számára történő

hátrányos megállapításával olyan szerződési feltételekben állapotjanak meg, amely a jogosult számára a Ptk.-ban erre vonatkozóan rögzített feltételeknél kedvezőtlenebb. Ennek érdekében az ily módon tilalmazott szerződési feltételekhez a Ptk. a megtámadhatóság vagy a semmisség jogkövetkezményét fűzi. A semmisséget a bíróság hivatalból észleli (lásd a 6:88. §-nál). Ha a megtámadható feltétel általános szerződési feltételként válik a szerződés részévé, úgy a vállalkozások érdekeinek képviselőjét ellátó szervezet közérdekű keresetet indíthat annak megtámadása iránt (lásd a 6:106. §-nál).

2. A jogosult átvételi késedelme

6:156. § [Átvételi késedelem]

- (1) **A jogosult késedelembe esik, ha a felajánlott teljesítést nem fogadja el.**
- (2) **A jogosult késedelme a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja.**
- (3) **Átvételi késedelem esetén a kötelezett a dolog őrzésére a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint köteles, a kárveszély pedig a jogosultra száll át.**
- (4) **Ha a felek a szolgáltatást fajta és mennyiség szerint határozták meg, a (3) bekezdés rendelkezéseit akkor kell alkalmazni, ha a felek a teljesítésre szánt dolgokat megjelölték vagy a többi hasonló dologtól a jogosult részére elkülönítették.**

Az 1959-es Ptk. által szabályozott közbenső intézkedés megtétele, nyilatkozatok adása, nyugtaadás, értékpapír visszaadásának elmulasztása a Ptk.-ban a szerződésesség általános szabályai közé, a közbenső szerződésességhez kerültek; míg más szabályok a fizetés teljesítéséhez és a késedelemhez kapcsolódnak. Így a Ptk. szerinti jogosult késedelem arra az esetre szűkül, ha a felajánlott teljesítést a jogosult időlegesen nem fogadja el. Ha a felajánlott teljesítés el nem fogadására vonatkozó szándék végleges, a teljesítés megtagadásáról van szó.

Főszabály szerint átvételi késedelem akkor következik be, ha a szerződésben kitűzött vagy ennek hiányában a Ptk.-ban meghatározott teljesítési idő (lásd a 6:35. §-nál, a 6:128. §-nál és a 6:130. §-nál) eltelt. Ha az idő előtti elfogadás nem sérti a jogosult érdekét, a jogosult köteles az idő előtti teljesítést is elfogadni (lásd a 6:36. §-nál), ebben az esetben beállhat a jogosult átvételi késedelme akkor is, ha a teljesítési idő még nem kezdődött el. Osztható szolgáltatásnál a jogosult a részteljesítést is köteles elfogadni, nem köteles erre viszont, ha a szolgáltatás nem osztható, vagy fizikailag osztható ugyan, de a megosztás a jogosult lényeges jogi érdekét sértené, vagy a részteljesítést a szerződésben kizárták (vagyis a szolgáltatást jogilag oszthatatlanná tették). Kizárja a jogosult átvételi késedelmének beálltát, ha a felajánlott teljesítés nem szerződésszerű.

Ha a jogosult a kötelezett részéről megfelelően felajánlott teljesítést nem fogadja el, a kötelezett pénz fizetésére, értékpapír vagy más okirat kiadására irányuló kötelezettségét bírósági vagy közjegyzői letétbe helyezés útján teljesítheti (lásd a 6:53. §-nál és a 6:56. §-nál). Mivel a vonatkozó szabály feltételes módban van megfogalmazva, ez a kötelezett számára csak lehetőség, azaz nem esik késedelembe a kötelezett, ha nem választja a bírósági vagy közjegyzői letétbe helyezéssel történő teljesítést.

A jogosult átvételi késedelmének objektív – a szerződésesség felróhatóságtól független – jogkövetkezményei az alábbiak:

a) a jogosult átvételi késedelmének időtartama alatt kizárt a kötelezett egyidejű késedelme,

b) a megbízás nélküli ügyvitel (lásd a 6:583. §-nál) miatt költségeit attól függetlenül követelheti a kötelezett, hogy a jogosult a késedelmét kimentette-e,

c) a kárveszély a jogosultra száll át, attól függetlenül, hogy a dolog a kötelezett birtokában van, de a kötelezett a dolog őrzésére a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint köteles. Ha a felek a szolgáltatást fajta és mennyiség szerint határozták meg, csak akkor kell a kárveszély átszállásának szabályait alkalmazni, ha a felek a teljesítésre szánt dolgokat megjelölték, vagy a többi hasonló dologtól a jogosult részére elkülönítették, tehát a szolgáltatást egyedivé tették.

Az átvételi késedelem szubjektív jogkövetkezménye a jogosultnak a kötelezettel szemben fennálló kártérítési kötelezettsége, amely alól a jogosult a kontraktuális felelősség szabályai (lásd a 6:142. §-nál) szerint kimentheti magát.

XXIV. Fejezet

Hibás teljesítés

1. A hibás teljesítés általános szabályai

6:157. § [Hibás teljesítés]

- (1) A kötelezett hibásan teljesít, ha a szolgáltatás a teljesítés időpontjában nem felel meg a szerződésben vagy jogszabályban megállapított minőségi követelményeknek. Nem teljesít hibásan a kötelezett, ha a jogosult a hibát a szerződéskötés időpontjában ismerte, vagy a hibát a szerződéskötés időpontjában ismernie kellett.**
- (2) Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben semmis az a kikötés, amely e fejezetnek a kellékszavatosságra és a jótállásra vonatkozó rendelkezéseitől a fogyasztó hátrányára tér el.**

1. A hibás teljesítés szabályairól általában

A hibás teljesítésre vonatkozó szabályok a Ptk.-ban kiemelt rendszertani helyen, külön fejezetben kerültek elhelyezésre. Ennek indoka részben a szabályok megnövekedett terjedelme, a szerződésszegési szabályok új struktúrája, másrészt az áttekinthetőség és a kezelhetőség megkönnyítése.

A Ptk.-ban alapvető változás nincs az 1959-es Ptk. – az 1999/44/EK irányelv alapján megállapított – szabályaihoz képest. A hibás teljesítés szabályai minden szerződéstípusra vonatkoznak, fogyasztói és kereskedelmi szerződésekre egyaránt. A Ptk. főszabályai ugyan az üzleti életben kötött szerződésekre vonatkoznak, ehhez képest kivételként jelentkeznek bizonyos, a fogyasztók által vállalkozásokkal kötött szerződésekre vonatkozó szabályok. Ha a szolgáltatás sajátossága indokolja, egyes szerződéstípusoknál a hibás teljesítésére további külön szabályokat állapít meg a Ptk.

Változás az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy a jótállás szabályai a szerződést biztosító mellékkötelezettségekre vonatkozó rendelkezései köréből kikerültek, és ahogy azt a bírói gyakorlat kezelte, a jótállás a hibás teljesítés jogkövetkezményei között került szabályozásra.

Új jogintézményként került szabályozásra a Ptk.-ban az 1959-es Ptk.-ban nem szereplő termékszavatosság, mely jogintézmény a fogyasztók igényérvényesítési lehetőségét bővíti az ellenérték fejében szerzett ingóságok esetén, a gyártónak a fogyasztóval szembeni közvetlen helytállásának előírása révén.

A hibás teljesítésre vonatkozó szabályok között nyert elhelyezést a jogszatosság is, melyre vonatkozóan az 1959-es Ptk. a kötelmi jog különös részében, az adásvétel és bérlet szabályainál tartalmazott rendelkezéseket.

Változás az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy a teljesítés hibájának megállapítására vonatkozó rendelkezések kiterjednek az ingyenes szerződésekre is, azzal, hogy a hibás teljesítés miatt alkalmazható jogkövetkezmények viszont eltérőek a visszterhes és az ingyenes szerződések esetén. A hibás teljesítés valamennyi jogkövetkezménye alkalmazható a visszterhes szerződések esetén, míg ingyenes szerződés hibás teljesítésért fennálló helytállási kötelezettség, felelősség lényegesen enyhébb. Ingyenes szerződések esetén ugyanis a kártérítési felelősség korlátozottabb (lásd a 6:147. §-nál) a visszterhes szerződések esetén fennálló kártérítési felelősséghez képest, valamint ingyenes szerződések esetén a kötelezettet kellékszavatosság, termékszavatosság, valamint jótállás sem terheli.

Hibás teljesítés jogkövetkezményei a Ptk. szerint:

- a) kellékszavatosság (csak visszterhes szerződés esetén),
- b) okozott kár megtérítése (lásd a 6:142. §-nál és 6:147. §-nál),
- c) jótállás (csak visszterhes szerződés esetén),
- d) jogszatosság,
- e) termékszavatosság (csak fogyasztó és vállalkozás között kötött adásvételi szerződés esetén).

A hibás teljesítésre vonatkozó szabályok alapvetően diszpozitívak, kivételt képeznek ez alól a kellékszavatosságra és jótállásra vonatkozó rendelkezések, melyektől a fogyasztó és a vállalkozás között kötött szerződésekben a fogyasztó hátrányára nem lehet eltérni.

2. A teljesítés hibája

A 6:157. § alapján hibásnak minősül a teljesítés, ha a szerződés tartalmához képest valamelyik fél szolgáltatása nem felel meg a jogszabályban, szerződésben meghatározott tulajdonságoknak, minőségi követelményeknek.

A Ptk.-ban – szemben az 1959-es Ptk.-val – a hibás teljesítés nemcsak dologszolgáltatásra, hanem a szolgáltatásokra általában vonatkozik. Ez megoldja azt a korábban a bírói gyakorlatban felmerült problémát, amikor nem dolog, hanem például szellemi alkotások vagy társasági részesedések képezik a szerződés tárgyát, és amelyek esetén a teljesítés szerződésszerűsége a korábbi szabályozás mellett csak analógia alapján volt a hibás teljesítésre vonatkozó szabályok szerint megítélhető.

Nem tartja fenn a Ptk. az 1959-es Ptk.-nak a szolgáltatott dolog szakszerűtlen összeszerelésére vonatkozó korábbi rendelkezését, mely szerint nem minősül hibásnak a teljesítés, ha a szakszerűtlen összeszerelést a jogosult végezte, kivéve, ha arra a kötelezett által adott hibás útmutató alapján került sor; mivel az összeszerelés a teljesítés része, így ennek külön kiemelése nem indokolt. A jogosult által adott anyag hibája miatt bekövetkező hibás teljesítésre vonatkozó 1959-es Ptk.-beli rendelkezést a Ptk. az eredménylétrehozására irányuló szerződésekre szűkíti le (lásd a 6:177. §-nál).

Dologszolgáltatás esetén a hibás teljesítés rendszerint az üzleti forgalomban szereplő dolgok, fogyasztási cikkek, félkész termékek, alkatrészek, ipari nyersanyagok, tartós fogyasztási cikkek, tartós használatra rendelt termelési berendezések, ingatlanok minőséghibáját jelenti, a Ptk. egységesen mindre vonatkozik. A dologra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell a pénzre és az értékpapírokra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre, továbbá a dologra vonatkozó szabályokat – a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével – az állatokra is alkalmazni kell [lásd az 5:14. § (3)–(4) bekezdést].

Hibásan teljesít a kötelezett, ha szolgáltatása a teljesítés időpontjában nem felel meg a szerződésben vagy jogszabályban meghatározott minőségi követelményeknek. A szolgáltatás minőségével kapcsolatos jogszabályi előírásokat a Ptk. 6:123. §-a általánosságban tartalmazza, egyes speciális szolgáltatások tekintetében az ágazati jogszabályok tartalmazhatnak kógens vagy diszpozitív szabályokat.

Minőséghibás a szolgáltatás, ha az ugyan a jogszabályban, szerződésben meghatározott rendeltetés szerinti célra alkalmas, kógens rendelkezéseknek megfelel, de nem felel meg azoknak az egyébként nem kötelező feltételeknek, amelyek diszpozitív jogszabályi rendelkezésként – a felek eltérő megállapodásának hiányában – válnak esetlegesen a szerződés részévé. A Legfelsőbb Bíróság EBH2002.629. szám alatt közzétett döntésében úgy foglalt állást, hogy a törvényes kellék fogalomkörébe tartozik, hogy a szolgáltatás a szabványban előírt követelményeknek megfeleljen. Miután a nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény már önkéntessé teszi a nemzeti szabvány alkalmazását, így a jövőben a szabványnak való megfelelés inkább a szerződéses és nem a törvényes kellékek közé lesz sorolható (kivéve, ha műszaki tartalmú jogszabály hivatkozik oly módon a nemzeti szabványra, hogy annak alkalmazását úgy kell tekinteni, hogy az adott jogszabály vonatkozó követelményei is teljesülnek).

A járulékos kötelezettségek elmulasztása (pl. csomagolás, címkézés nem megfelelő volta) minőséghibássá teszi a teljesítést akkor is, ha egyébként nem lenne az (lásd az 2/2012. PK vélemény 1. pontjának indokolását). Ilyen jellegű járulékos kötelezettségeket állapít meg egyebek mellett az Fvt. Ezzel összhangban megalapozottnak ítélte a bíróság a szerződő fél mezőgazdasági termékértékesítési szerződéstől annak következtében történt elállását, hogy szerződéses partnere többszöri felszólítás ellenére sem adott a szerződés tárgyát képező terményről érvényes minőségi tanúsítványt, ami miatt a vevő a terményt nem tudta továbbértékesíteni, így annak vonatkozásában a teljesítéshez fűződő érdeke megszűnt (BH2014.178.).

A szerződésben megállapított minőségi követelmények ugyanúgy köteleznek, mint a jogszabályban meghatározottak. Adott esetben akár meg is előzhetik a jogszabályban előírtakat, mivel ha diszpozitív szabályokról van szó, akkor azoktól a felek akár a jogosultra kedvezőbb, akár kedvezőtlenebb irányban is eltérhetnek. A szerződés tartalmává válik a Ptk. szerint az üzleti szokás és gyakorlat (lásd a 6:63. §-nál, 6:137. §-nál) is – ha a szolgáltatás ezeknek nem felel meg, ugyanúgy hibás lesz a teljesítés.

A hibás teljesítés megítélése jogi kategória, nem feltétlenül jelenti azt, hogy a termék, szolgáltatás a hétköznapi értelemben véve is hibás, arról van szó, hogy a szerződésben előírt követelményekhez képest az. A szolgáltatás köznapi értelemben vett hibája ellenére sem valósul meg ugyanakkor hibás teljesítés jogi értelemben, ha a teljesítés a szerződés tartalmának, a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak, a szerződő felek ügyleti akaratának megfelelően történt (BDT2013.2926.). Előfordulhat ugyanis, hogy a felek kifejezetten minőséghibás, csökkent értékű vagy használt dolog adásvételében állapodnak meg, az e körülményekre tekintettel meghatározott vételáron. Ilyenkor a teljesítés hétköznapi, minőségi értelemben lehet hibás, ugyanakkor ez jogi értelemben vett hibás teljesítést, azaz szerződésszegést nem valósít meg, mivel a szerződő felek kifejezetten ilyen dolog adásvételében állapodtak meg, amire tekintettel a teljesítés szerződésszerű. Használt dolog vásárlása esetén a vevőnek a természetes elhasználódással rendszerint együtt járó hibákra számítania kell, ezek a vevő terhére esnek, az a fontos, hogy a dolog a hasznátság fokának megfelelő rendeltetészerű használatra alkalmas legyen. Ugyanakkor a dolog használt állapota nem zárja ki az eladó szerződésszegésért való helytállási kötelezettségét azokért a hibákért, amelyek az elhasználódás várható mértékét túllépik. Ugyanígy fordított esetben, ha a felek szerződése luxusminőségű áru

szolgáltatására irányul, a szerződés teljesítése hibás lehet, ha annak keretében egyébként csupán rendeltetésszerű használatra alkalmas, jó minőségű dolgot szolgáltat a kötelezett. Ha ugyanis a kötelezett a szerződésben a jogszabály által előírtnál magasabb minőségi követelménynek megfelelő szolgáltatás nyújtását vállalta, a hibás teljesítés akkor is bekövetkezik, ha a szolgáltatás alkalmas ugyan a rendeltetése szerinti, azaz az adott szolgáltatásnál általánosan megszokott célra, és az azonos fajtájú szolgáltatások szokásosan elvárható minőségével is rendelkezik, de a szerződésben meghatározott magasabb minőségi követelményeknek nem felel meg (BH2013.65., BH2009.324.).

Csak akkor valósul meg hibás teljesítés, ha a hiba oka a szolgáltatás tárgyában már a teljesítés időpontjában megvan. Előfordul, hogy a hiba sokszor később, a teljesítést követően évek múlva jelentkezik, de visszavezethető – bár gyakran nehézkes szakértői bizonyítás útján – a teljesítés időpontjára. Mivel a teljesítéssel a kárveszély a jogosultra száll, az utóbb, a teljesítést követően bekövetkező hibák nem a kötelezett terhére esnek.

A szerződésszegéssel kapcsolatban a törvényi vélelem a hibátlan teljesítés mellett szól, ezért hibás teljesítés miatt történő igényérvényesítés esetén a bizonyítási teher főszabály szerint a jogosultat terheli. Neki kell bizonyítani a hibás teljesítés tényét, valamint azt, hogy a hiba oka a teljesítéskor megvolt. Ha utóbb ez nem bizonyítható, az a jogosult kockázata. A teljesítés hibamentességének vélelme alóli kivételt képeznek a fogyasztó és a vállalkozás között kötött szerződések, melyek esetében a Ptk. vélelmezi, hogy a fogyasztó által a teljesítést követő hat hónapon belül felismert hiba már a teljesítés időpontjában megvolt. Ez a vélelem megdönthető, továbbá nem érvényesül akkor, ha a dolog természetével vagy a hiba jellegével összeegyeztethetetlen.

3. A hiba ismerete, illetve felismerhető volta a szerződéskötéskor

Ha a jogosult bizonyítja a hibás teljesítés tényét, valamint azt, hogy a hiba oka a teljesítéskor megvolt; a kötelezettnek ellenbizonyításra van lehetősége, melynek keretében bizonyíthatja, nem minősült hibásnak a teljesítés, mert a felek megállapodása tárgyát kifejezetten a materiális, köznapi értelemben vett hibás szolgáltatás képezte, illetve, hogy a hibát a jogosult a szerződéskötéskor ismerte, vagy azt ismernie kellett.

Nem minősül tehát hibásnak a teljesítés, mert a felek szándékának megfelelően *hibás, értékcsökkent, használt dolog képezte a szolgáltatás tárgyát*. Ezzel összhangban, ha a jogosult a dolgot nyílt hiba ismeretében, megtekintésre vétel keretében vette meg, vagy akciós, kishibás, értékcsökkent, osztályon aluli termékek értékesítése képezte a szerződés tárgyát, és ezért a jogosultnak számolni kellett azzal, hogy alacsonyabb árértékű minőségileg kifogásolható terméket kap, nem valósul meg hibás teljesítés.

Azok a körülmények, hogy *a jogosult a szerződéskötéskor a hibát ismerte, vagy azt ismernie kellett* a Ptk.-ban – az 1959-es Ptk.-val szemben – nem kimentési okok, hanem a hibás teljesítés megállapításának kizáró okai. Fennállásuk esetén hibás teljesítés, és így szerződésszegés nem valósul meg, aminek következtében a kötelezett nemcsak a kellékszavatosság, hanem a hibás teljesítés más jogkövetkezményei alól is mentesül a kötelezett. Nem valósul meg tehát hibás teljesítés, és az üzletrész eladója mentesül annak valamennyi jogkövetkezménye alól, ha bizonyítja, hogy az üzletrész vevője a társaság gazdasági nehézségeit és pénzügyi helyzetét a szerződéskötés időpontjában ismerte, vagy ismernie kellett (BDT2015.4.). Az ismert hibák körébe azok a hibák tartoznak, amelyekről a jogosultnak a szerződés megkötésekor ténylegesen tudomása volt. Ha a termék azért akciós, mert hibás, és erre a hibára felhívták a vásárló figyelmét, aki így a hiba tudatában vette meg a terméket, hibás teljesítés nem valósul meg, ezért a vásárló szavatossági igényt

az eladó által bemutatott, így a vevő általa ismert hiba miatt nem érvényesíthet. Ugyanakkor leértékelt (akciós) termékkel kapcsolatban is helye lehet minőségi kifogásnak a termék azon részére vonatkozóan, amelynek a jelzett hibájától eltérő hibájára utóbb derül fény, vagy ha a termék hibás volt, de erről a vevő nem tudott vagy nem tudhatott. Amennyiben a forgalmazó nem jelölte meg a leértékelés okául szolgáló hibát, és nem adott arról tájékoztatást, akkor – mivel az eladót terheli a bizonyítás azzal kapcsolatban, hogy a hibát a vevő teljesítéskor ismerte – a jogosult az egész termék vonatkozásában élhet a hibás teljesítés miatti igényével. Felismerhető hibának az ún. nyílt, tehát az egyszerű észleléssel is megállapítható hibák minősülnek, továbbá azok a hibák, amelyeket a jogosultnak a kötelezett tájékoztatása, a szerződéskötés körülményei, illetve a dolog életkora, állapota és használtsági foka alapján egyébként számításba kellett vennie, valamint azok a hibák is, amelyek fennállása, illetve jelentkezése a ténylegesen ismert, illetve a nyílt hibákra tekintettel a szerződéskötéskor alappal feltételezhető, előrelátható (EBH2013.P.17.). A bírói gyakorlat szerint az avulás kizárja a hibás teljesítést (BDT2010.104.), ugyanígy a szakmailag elvárt élettartam letelte is (BDT2007.52.). Nem teljesen egyértelmű az „ismernie kellett” fordulat értelmezése. Nyelvtanilag értelmezve ugyanis ez egyrészt jelentheti azt, hogy a szerződéskötés körülményeiből következően a jogosultnak tudatában kellett lennie a hibának, még ha utóbb pl. ezt le is tagadja. Ugyanakkor a fordulatnak tulajdonítható olyan jelentés is, hogy a hibát a szerződéskötéskor kellő körülményekkel eljáró jogosultnak észlelnie kellett volna. Előbbi értelmezés mellett a hibát a jogosult ténylegesen ismerte, míg utóbbi esetben nem, viszont, észlelnie kellett volna azt, ha kellő gondossággal jár el. Kérdés, hogy ez a gondossági mérce objektív, vagy szubjektív-e, azaz a hiba felismerhető voltát az általánosan elvárható gondosság, vagy a konkrét jogosulttól elvárható gondosság alapul vételével kell-e megítélni. A Ptk.-ból eredően megvizsgálási kötelezettség csak a teljesítés kapcsán áll fenn a jogosult oldalán, a szerződéskötést megelőző időszakra nézve nem. Azokban az esetekben, amikor a szerződés tárgya a szerződés megkötésekor nem áll rendelkezésre, vagyis a szerződéskötés és a szerződés teljesítésének időpontja nem esik egybe, mert pl. azt a kötelezett maga is mástól szerzi be, a jogosultnak nem is lenne lehetősége a szerződéskötést megelőzően megvizsgálni azt. A Ptk. e szabályával implementált 1999/44/EK irányelv a hibáról „észszerűen eljárva tudnia kellett” fordulatot alkalmazza, ami arra enged következtetni, hogy valamiféle gondosság megkívánt a jogosult oldalán. Ezzel egyezően foglalt állást a Legfelsőbb Bíróság az 1/2014. PJE szerint a Ptk.-ba beépült 1/2004. PK véleményben. Nyílt hiba esetén vélelmezhető a hiba ismerete. Hangsúlyozni kell, hogy a hiba szerződéskötéskori ismeretétől eltérő eset a hiba teljesítéskori ismerete, mely utóbbi körülmény az 1959-es Ptk.-nak azon szabályának alkalmazásában bírt jelentőséggel, mely szerint, ha a jogosult a teljesítést a szerződésszegésről tudva elfogadta, a szerződésszegésből eredő jogait csak kifejezett jogfenntartó nyilatkozat esetén gyakorolhatja (ezt a Ptk. egyébként is mellőzi, a jog akkor enyészik csak el, ha arról a jogosult kifejezetten lemond). A Ptk. szerint tehát a hiba jogosult általi szerződéskötéskori ismerete ugyanis nem kimentési ok, hanem ilyen esetben már a hibás teljesítés sem valósul meg.

4. Elhatárolási kérdések

A bírói gyakorlatban merült fel a mennyiségi hiány és a hibás teljesítés elhatárolásának kérdése, melynek válasza attól függ, osztható vagy oszthatatlan a szerződés tárgyát képező szolgáltatás. Ha a szolgáltatás osztható, a jogosult részteljesítést is köteles elfogadni

(lásd a 6:135. §-nál), a hiányzó mennyiségre a késedelmes teljesítés vagy szolgáltatás megtagadásának szabályai irányadók. Oszthatatlan szolgáltatás esetén nem lehet szó részteljesítésről, csak nemteljesítésről.

Ugyancsak a gyakorlatban felmerült probléma nem a szerződés tartalmának megfelelő fajtájú szolgáltatás (ún. aliud szolgáltatás), aminek megítélése kapcsán két elméleti irány bontakozott ki. Az egyik szerint ilyen esetben a szerződés egyáltalán nem, míg a másik szerint hibásan teljesül. Ezek jogkövetkezményeként a jogosult érvényesítheti a hibás teljesítésből eredő jogait – az eredeti dolog visszaadása mellett továbbra is követelheti a természetbeni teljesítést. Az elhatárolásnak gyakorlati jelentőség abból a szempontból van, hogy a hibás teljesítéshez kapcsolódó kellékszavatosság elévülésére az általános elévülésnél rövidebb határidők irányadók.

6:158. §

[Hibás teljesítési vélelem]

Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell, hogy a teljesítést követő hat hónapon belül a fogyasztó által felismert hiba már a teljesítés időpontjában megvolt, kivéve, ha e vélelem a dolog természetével vagy a hiba jellegével összeegyeztethetetlen.

A fogyasztó [lásd a 8. § (1) bekezdés 3. pontját] és a vállalkozás [lásd a 8. § (1) bekezdés 4. pontját] között kötött szerződések esetén a Ptk. a teljesítéstől számított hat hónapon belüli időtartam vonatkozásában a bizonyítási terhet megfordítja azáltal, hogy a teljesítés időpontjában fennállónak vélelmezi az ezen időtartamon belül a fogyasztó által felismert hibát. Ilyen esetben a kötelezett vállalkozásnak kell azt bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítés időpontjában nem állt fenn (ezáltal a teljesítést követő hat hónapon belül felismert hiba tekintetében a fogyasztó helyzete a jótállás jogosultjéhez hasonló).

A bíróságnak hivatalból kell észlelnie, ha a perbeli szerződés fogyasztói szerződésnek minősül, és tájékoztatnia kell a feleket a fordított bizonyítási teherről (BH2013.123.). Kétség esetén azonban a szerződés fogyasztói jellegének a bizonyítása a fogyasztót terheli (lásd a 2/2011. PK vélemény 1. pontját).

2. Kellékszavatosság

6:159. §

[Kellékszavatossági jogok]

- (1) **Olyan szerződés alapján, amelyben a felek kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak, a kötelezett a hibás teljesítésért kellékszavatossággal tartozik.**
- (2) **Kellékszavatossági igénye alapján a jogosult választása szerint**
  - a) **kijavítást vagy kicserélést igényelhet, kivéve, ha a választott kellékszavatossági jog teljesítése lehetetlen, vagy ha az a kötelezettnek – másik kellékszavatossági igény teljesítésével összehasonlítva – aránytalan többletköltséget eredményezne, figyelembe véve a szolgáltatás hibátlan állapotban képviselt értékét, a szerződésszegés súlyát és a kellékszavatossági jog teljesítésével a jogosultnak okozott érdeksérelmet; vagy**
  - b) **az ellenszolgáltatás arányos leszállítását igényelheti, a hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatja vagy mással kijavíttathatja, vagy a szerződéstől elállhat, ha a kötelezett a kijavítást vagy a kicserélést nem vállalta, e kötelezettségének a (4) bekezdés szerinti feltételekkel nem tud eleget tenni, vagy ha a jogosultnak a kijavításhoz vagy kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt.**

- (3) **Jelentéktelen hiba miatt elállásnak nincs helye.**
- (4) **A kijavítást vagy kicserélést – a dolog tulajdonságaira és a jogosult által elvárható rendeltetésére figyelemmel – megfelelő határidőn belül, a jogosult érdekeit kímélve kell elvégezni.**

1. A kellékszavatosság mint a visszterhes szerződések hibás teljesítésének objektív következménye

A kellékszavatosság a hibás teljesítés kiemelt, objektív jogkövetkezménye, vagyis attól függetlenül terheli a kötelezettet, hogy a szerződésszegésért felelős-e. A kötelezett a kellékszavatossági kötelezettség alól még a kártérítés szigorú kimentési feltételei (lásd a 6:142. §-nál) alapján sem tudja magát kimenteni. A kellékszavatosságért való helytállás tehát a kötelezett üzleti kockázata. A kellékszavatosság független attól, hogy a szerződésszegés emberi magatartásra vezethető vissza, vagy más körülmény okozta, az ugyanis nem az emberi magatartásra akar hatni, hanem a jogosult gazdasági érdekeinek sérelmét kívánja orvosolni. Ugyanakkor a kellékszavatosságért való helytállási kötelezettség bizonyos szempontból enyhébb, mint a jótállási kötelezettség, mivel a bizonyítási terhelés – annak bizonyítása, hogy a teljesítés hibás volt, és a hiba oka a teljesítés időpontjában fennállt – szavatosság esetén a jogosultra hárul, vagyis a vélelem – a jótállással ellentétben, ahol a Ptk. vélelmezi, hogy a hiba oka a teljesítéskor megvolt – itt a teljesítés hibátlansága mellett szól. (Kivéve a fogyasztó és vállalkozás között kötött szerződést, melynek esetén a Ptk. a fogyasztó által a teljesítéstől számított hat hónapon belül felismert hiba esetén a teljesítés hibás voltát vélelmezi.) A kellékszavatosság körében az idő múlásával felmerülő bizonyítási nehézségének kockázatát alapvetően a jogosult viseli.

A kellékszavatosság mint a hibás teljesítés jogkövetkezménye a visszterhes szerződések megszegésével kapcsolatosan a szolgáltatás tárgyában bekövetkező (ún. tapadó) károkat reparálja, a szerződésszegéssel a kötelezett egyéb vagyonában bekövetkezett károkért (ún. következménykárok) való felelősséget a szerződésszegés miatti kártérítés szabályai (lásd a 6:142. §-nál) szerint kell megítélni. A kellékszavatosság teljesítésével felmerülő költségeket a Ptk. továbbra is a szavatosság körébe vonja. Az ingyenes szerződés hibás teljesítésért való felelősség a szerződésszegéssel okozott kárért való általános kártérítési szabályoknál enyhébb kártérítési szabályok (lásd a 6:147. §-nál) alapján ítélandók meg, az ingyenes szerződések esetén kellékszavatossági igény nem érvényesíthető.

A hibás teljesítés főszabály szerint a felek között fennálló szerződést és annak valamely fél általi megszegését feltételezi, aminek alapján a hibás teljesítéssel érdekeiben sértett fél igényt csak a közvetlen szerződő partnere ellen érvényesíthet, szerződésszegésből eredő igényt a termékértékesítési, szolgáltatásnyújtási láncolat más szereplőjével (pl. a kötelezettel szerződéses kapcsolatban lévő gyártóval, alvállalkozóval) szemben nem. A kellékszavatosság körében a szerződéses kötelezett köteles helytállására, majd az ily módon elszenvedett következményeket a közreműködőre háríthatja (lásd a 6:148. §-nál). A szavatossági igény közvetlen szerződő partnerrel szembeni érvényesíthetőségének szabálya alól kivételt képez a termékiszavatosság (lásd a 6:168. §-nál) esete, amikor is a fogyasztó a számára vállalkozás által eladott ingó dolog hibás teljesítése miatt a gyártóval szemben felléphet.

A kellékszavatosság körében a jogosult választása szerint az alábbi jogokat a következő kétlépcsős sorrendben érvényesítheti:

- a) kijavítást, kicserélését igényelheti, vagy
- b) az ellenszolgáltatás arányos leszállítását igényelheti, a hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatja vagy mással kijavíttathatja, vagy a szerződéstől elállhat.

2. A kellékszavatossági jogok első lépcsője

A Ptk. a jogosultat megillető teljesítéshez való jogból következően a kellékszavatossági jogokon belül elsőbbséget ad a *természetbeni teljesítést biztosító szavatossági jogoknak*. Ennek megfelelően hibás teljesítés esetén érvényesíthető kellékszavatossági jogok közül a jogosult elsőként a kijavításhoz vagy a kicseréléshez való jogát érvényesítheti, kivéve, ha ez lehetetlen, mert a kijavításra a kötelezett (pl. megfelelő szakértelem hiányában) nem képes, vagy az számára másik kellékszavatossági igény teljesítéséhez képest aránytalan többletköltséggel járna.

Kijavítással a dolgot olyan állapotba kell hozni, hogy az megfeleljen a szerződéses és törvényes kellékeknek. A hibásan teljesítő kivitelező akkor tesz eleget kijavítási kötelezettségének, ha a feltárt hibaokokat megszünteti, ezáltal a tartós rendeltetésszerű használatot biztosítja, amely „tüneti, felszíni” javítással nem érhető el. Ha a javítást követően a hibák ismételten jelentkeznek, ez arra utal, hogy a vállalkozó nem megfelelően tett eleget javítási kötelezettségének (ÍH2014.104.). A kijavítás költségei a kötelezettet terhelik, az értéknövekedést a jogosult nem köteles megtéríteni. Ha a javítást követően is fennmarad hiba, pl. csökkent a rendeltetésszerű használatra való alkalmasság, az esztétikai érték vagy az élettartam, a jogosult árleszállítást is igényelhet (1/2012. PK vélemény 7. pontja). A kijavítást magának a kötelezettnek kell elvégeznie, azonban, ha sorozatos javításai ellenére sem szerződésszerű a teljesítés, vagy a hibás teljesítés miatt a felek közötti személyes kapcsolat olyan mértékben megromlott, hogy együttműködés tőlük a javítás során nem várható el, a bírói gyakorlat a kötelezettnek a hiba maga általi javítására vonatkozó, számára a más szavatossági kötelezettség teljesítésénél kedvezőbb igényét rendszerint nem támogatja.

Kicserélésre jellemzően fajta és mennyiség szerint meghatározott vagy egyébként helyettesíthető dolog esetén van lehetőség. Olyan dolog esetén, amit az eladó tömegesen forgalmaz, egyedileg meghatározott dolog (pl. egyedi alvázszámmal és motorszámmal rendelkező gépkocsi) esetén is lehetőség van a kicserélésre, tekintve, hogy az eladó rendelkezik az eladottal mindenben megegyező tulajdonságokkal rendelkező másik dologgal. A kicserélés kapcsán is figyelemmel kell lenni az arányosság elvére, mely miatt pl. nagy értékű dolog, könnyen javítható jelentéktelen hibája miatt kicserélésnek nincs helye.

A kijavítást vagy kicserélést – a dolog tulajdonságaira és a jogosult által elvárható rendeltetésére figyelemmel – megfelelő határidőn belül, a jogosult érdekeit kímélve kell elvégezni. Kijavításra csak azt lehet kötelezni, aki erre képes (nem várható el egy ingatlan megfelelő szakértelemmel nem rendelkező eladójától pl. a fal vizesedésének elhárítása). Szavatossági igényként a kijavítás a gyakorlatban relatíve ritkán fordul elő, mivel egyrészt a jogosultnak magába a szolgáltatásba, illetve a kötelezett szakmai hozzáértésébe vetett bizalma a hibás teljesítés hatására sok esetben meginog; másrészt a kijavításra, kicserélésre, azaz a hibás teljesítés természetbeni orvoslására azonban gyakran pl. magánszemélyek közötti jellemzően lakásingatlanok, vagy gépjárművek adásvétele esetén nehézkes, vagy nem is lehetséges. Sok esetben a hiba pénzben történő reparációja alkalmasabb.

A kellékszavatossági jogok közötti választás esetén is érvényesül az arányosság elve, aminek megfelelően kijavításra, kicserélésre nem tarthat igényt a jogosult, ha ezek teljesítése a kötelezettnek – másik kellékszavatossági igény teljesítésével összehasonlítva – aránytalan többletköltséget eredményezne. A szavatossági jogok gyakorlása során a jóhiszeműség és a tisztesség követelményének is érvényesülnie kell. A jogosult ezért eredményesen nem érvényesíthet olyan szavatossági igényt, amelynek teljesítése a kötelezett számára más szavatossági igény teljesítéséhez képest méltánytalan hátrányt vagy aránytalan többletköltséget eredményezne (BH2013.122.). Ennek megítélése során a Ptk. szerint a szolgáltatás hibátlan állapotban képviselt értékét, a szerződésszegés súlyát és a kellékszavatossági jog teljesítésével a jogosultnak okozott érdeksérelmet kell mérlegelni.

Új elem az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy a jogosult a kijavításhoz, illetve kicseréléshez (természetbeni teljesítéshez) fűződő érdekmulását bizonyíthatja, s ebben az esetben árleszállítást követelhet vagy elállhat a szerződéstől, illetve felmondhatja azt. Az érdekmulás nem feltétlenül függ attól, hogy a hiba javítható, illetve kicseréléssel elhárítható vagy sem (az érdekmulás egyéb okból is bekövetkezhet), azonban az érdekmulás nyomatékosan valószínűsíthető, ha a hiba a szolgáltatás természetétől függő észszerű határidőn belül, értékcsökkenés és a jogosulti érdekek jelentős sérelme nélkül nem hárítható el.

3. A kellékszavatossági jogok második lépcsője

Amennyiben a kellékszavatossági jogok első lépcsőjében szereplő kijavításra vagy kicserélésre és így a teljesítés hibájának természetben történő orvoslására nincs lehetőség, a jogosult – a kellékszavatossági jogok második lépcsőjébe tartozó kellékszavatossági jogait érvényesítve – követelheti az ellenérték megfelelő leszállítását, vagy a maga végezte javítás vagy a harmadik személlyel elvégzetett javítással felmerült költségeinek megtérítését, végső soron pedig elállhat a szerződéstől. A kellékszavatossági jogok második lépcsőjébe tartozóan érvényesíthető igények a jogosult hibás teljesítés miatti pénzbeli kompenzációját biztosítják, valamint a szerződéses kapcsolat felszámolását célozzák.

A második lépcsőbe tartozó kellékszavatossági jogok gyakorlásának feltétele, hogy

a) a kijavítást, kicserélést a kötelezett nem vállalta, vagy

b) a kijavítást (kicserélést) a kötelezett vállalta ugyan, de azt – a dolog tulajdonságaira és a jogosult által várható rendeltetésre figyelemmel – megfelelő (fogyasztó által kötött szerződés esetén a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés keretében eladott dolgokra vonatkozó szavatossági és jótállási igények intézésének eljárási szabályairól szóló 19/2014. (IV. 29.) NGM rendeletben meghatározott) határidőn belül, a jogosult érdekeit kímélve elvégezni nem tudja, vagy

c) a jogosultnak a kijavításhoz (kicseréléshez) fűződő érdeke megszűnt. A jogosultnál ez esetben bekövetkező érdekmulás lehet relatív is, a konkrét kötelezettel szemben bekövetkező bizalomvesztés okán.

Az ún. második lépcsőbe tartozó szavatossági jogok érvényesítésének nem szükségképpen előfeltétele az, hogy a jogosult előzetesen eredménytelenül felhívja a kötelezettet a dolog kijavítására vagy kicserélésére (1/2012. PK vélemény 3. pontja). A jogosult ugyanis ilyen előzetes felhívás hiányában is bizonyíthatja, hogy a kötelezett a kijavítási vagy kicserélési kötelezettségének nem tudna eleget tenni, vagyis, hogy a kötelezett által elvégzendő kijavítás vagy kicserélés az eset összes

körülményeire figyelemmel nem áll érdekében, és erre figyelemmel megalapozottan tarthat igényt a javítási költség megfizetésére vagy az árleszállításra, illetve elállhat a szerződéstől.

Ha a kötelezett magának a hibás teljesítésnek a tényét is vitatja, ez általában – külön felhívás hiányában is – azt jelenti, hogy a javítást, kicserélést sem vállalja. Nincs akadálya ezért annak, hogy a jogosult ilyen esetben – a kötelezett előzetes felhívása nélkül is – az ún. második lépcsőbe tartozó szavatossági jogot érvényesítsen. Emiatt a jogosult a javítási költség megtérítése iránti igényt érvényesíthet akkor is, ha a hibás teljesítés körülményei, illetve a kötelezett magatartása, hozzáállása miatt alappal rendül meg a bizalma abban, hogy a kötelezett a javítást az ő méltányos érdekeinek sérelme nélkül, megfelelő határidőn belül el tudja végezni (1/2012. PK vélemény 8. pontja). Nem alkalmazhatók a jogosult érdekmúlásának jogkövetkezményei akkor, ha a kötelezett nyomban elismeri a hibás teljesítést, és rövid határidőn belül javítást vállal (EBH2002.745.).

A szavatossági jogok második lépcsőjébe tartozó *árleszállítás* célja az egyenértékűség biztosítása akkor, amikor a hiba ellenére a szolgáltatás alkalmas a rendeltetésszerű használatra, de amiatt csökkent értékű. Az árleszállítás során nem az igényérvényesítéskor szokásos árból, forgalmi értékéből kell kiindulni (ami a kártérítés körébe tartozó értékcsökkenés viszonyítási alapját képezi), hanem a felek közötti szerződésben kikötött árat (díjat) kell alapul venni (GK 47.). Figyelemmel kell lenni arra is, hogy az árleszállítás nem értelmezhető tágan, abba nem tartozik bele a szerződés szerinti ellenérték bármilyen jogcímen (pl. beszámítás, értékcsökkenés) történő csökkentése. Az a körülmény, hogy a dolgot a hibás teljesítés miatt javították, önmagában – egyéb adatok hiányában – nem ad alapot az értékcsökkenés megállapítására (BH2013.188.). Ha a jogosult annak ellenére ragaszkodik a szolgáltatás tárgyához, hogy a dologban a javítás elvégzése után is fennmarad olyan hiba, amely a rendeltetésszerű használatra való alkalmasságát, az élettartamát, vagy az értékét csökkenti, illetve hátrányosan befolyásolja a küllemét, az esztétikai hatását, nincs akadálya annak, hogy a javításon felül árleszállításra is igényt tartson. A szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közötti értékegyensúly ebben a kivételes esetben csak két szavatossági jog együttes gyakorlásával állítható helyre (1/2012. PK vélemény 7. pontja). A judikatúra álláspontja szerint az árleszállítás és a kártérítés körében érvényesíthető értékcsökkenés tartalmilag nagyrészt azonos, ezért ha a jogosult árleszállítási igényt érvényesít, a szolgáltatás értékének csökkenése miatt kártérítést már nem követelhet.

Különösen vállalkozási (építési) szerződések hibás teljesítése esetében az is előfordulhat, hogy az elkészült műnek számos olyan hibája van, amelyek közül egyes hibák javíthatóak, más hibák pedig gazdaságosan nem javíthatóak, illetve esztétikai jellegűek. Ilyenkor sincs akadálya annak, hogy a jogosult, ha a választott igény érvényesítésének törvényben meghatározott feltételei egyébként fennállnak, a javítható hibák miatt javítást kérjen, vagy javítási költségigényt érvényesítsen, a többi hiba miatt pedig árleszállítást igényeljen.

A *jogosult általi javítás, javíttatás költségei megtérítése* iránti igény önálló, a második lépcsőbe tartozó szavatossági jog, mely pénzbeli reparációt biztosít a jogosult számára. Mivel a javítás, javíttatás a jogosult joga és nem pedig kötelezettsége, ezért nem köteles elfogadni a kötelezett azon ajánlatát, miszerint az a saját maga által elvégzendő javítás helyett a kötelezett általi javítás, javíttatás költségét megtéríti. A harmadik személlyel történő javíttatásra a bírói gyakorlat szerint lehetőség van akkor is, ha a szolgáltatás oly mértékben hibás, hogy a jogosulttól nem várható el a kötelezett munkájának ismételt elfogadása. A joggyakorlatban érvényesül az az elv, hogy a jogosult a hiba javításának várható költségét akkor is követelheti, ha a javítás még nem történt meg (GK 47.), mert

annak elvégzetését a jogosult később, esetleg más munkákkal egyidejűleg tervezi, vagy annak költségeit a jogosult a kötelezett helyett megelőlegezni nem képes. Ugyanakkor a kijavíttatás költségeit vita esetén tételesen bizonyítani kell. A javítás, javíttatás költségei kapcsán a jogosultat kárenyhítési kötelezettség terheli, csak a hiba észszerű kijavításával, kijavíttatásával indokoltan felmerült költségeinek megtérítését követelheti, ezek költségeinek csökkentése érdekében úgy kell eljárnia, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A *jogosult* a 6:159. § (2) bekezdés b) pontja alapján – az ott írt feltételek fennállta esetében – *elállhat* a szerződéstől azzal, hogy jelentéktelen hiba miatt elállásra nem kerülhet sor. (A Bécsi Vételi Egyezmény 41. cikke a szerződészegéshez a Ptk.-hoz képest inverz módon közelítve fogalmaz meg hasonló szabályt, mikor kimondja, hogy elállásnak csak alapvető szerződészegés esetén van helye.) Ha például a nagyértékű új személygépkocsi rövid időközönként többször meghibásodik, és az egyes javítások ellenére újabb és újabb hibák jelennek meg, a jogosult elállási jogának gyakorlását megalapozzák a sorozatos, időszakonként visszatérő meghibásodások, a folyamatos javítást, a javításokat követő új hibák (BDT2014.195.). Az elállás a szerződést a felbontja. A szerződés ilyenkor a megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal szűnik meg, és a már teljesített szolgáltatások visszajárnak. A kölcsönösen teljesített szolgáltatások visszatérítésére egységesen, vagyis alapvetően csak kölcsönösen, kétoldalúan kerülhet sor. A szerződés felbontásának ugyanis a szerződéskötést megelőző állapot visszaállítását kell eredményeznie. Ez pedig csak akkor valósulhat meg, ha a szolgáltatások visszatérítése kölcsönösen megtörténik (1/2012. PK vélemény 9. pontja). Ez azt is jelenti, hogy csak az a fél követelheti eredményesen a neki visszajáró szolgáltatást, aki egyidejűleg hajlandó az általa kapott szolgáltatást is visszaszolgáltatni. Ez tekintendő ugyanis a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelő joggyakorlásnak. Nem akadályá ugyanakkor az elállás mint szavatossági jog gyakorlásának az, ha a jogosult a dolgot a hibás teljesítés miatt vagy a kötelezett érdekkörébe tartozó bármely más okból csak lényegesen értékcsökkent állapotban, vagy egyáltalán nem tudja visszaszolgáltatni. Ilyenkor ugyanis az elállási jog gyakorlása nem valósít meg joggal való visszaélést. Az elállás jogkövetkezményeként ilyen esetben nem a szerződéskötést megelőző állapot helyreállítására kerül sor, hanem a jogalap nélküli gazdagodás elve alapján rendeli el a bíróság az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbeni megtérítését (1/2012. PK vélemény 9. pontjának indokolása).

A felperesnek az elállásra alapított keresete megalapozza a bíróságnak azt a kötelezettségét, hogy az alperes ellenkérelme vagy viszontkeresete hiányában is döntsön az alperes részére visszajáró szolgáltatásról. A kereset megalapozottsága, az elállás jogszerűsége esetén ugyanis a már teljesített szolgáltatásokat kölcsönösen vissza kell téríteni. A felperes keresete tehát csak úgy teljesíthető, ha a bíróság az alperes részére történő egyidejű visszaszolgáltatási kötelezettségről is rendelkezik. A szerződéskötést megelőző állapot visszaállítására irányuló kérelem esetében ezért a bíróságnak külön viszontkereset vagy ellenkérelem hiányában is köteleznie kell a felperest a részére nyújtott szolgáltatás visszaadására. Az elállás jogszerűségét vitató alperestől egyébként sem várható el olyan viszontkereset előterjesztése, amely a perbeli védekezésével nem áll összhangban (1/2012. PK vélemény 9. pontjának indokolása).

A Ptk.-tól némileg eltérő szabályozást tartalmaz kellékszavatosság alapján érvényesíthető igényekkel kapcsolatban az Szjt. 49. §-a. E törvény szerint a jövőben megalkotandó szerzői műre vonatkozó felhasználási szerződés hibás teljesítése estén a felhasználó a szerzőtől elsősorban a mű kijavítását, – ha a mű a kijavítást követően sem alkalmas a felhasználásra – a díj mérséklését követelheti, míg, ha a szerző a kijavítást

alapos ok nélkül megtagadja, vagy határidőre nem végzi el, a felhasználó a szerződéstől díjfizetés kötelezettsége nélkül elállhat. A felek eltérő megállapodása hiányában nincs azonban lehetőség arra, hogy a felhasználó a művet mással kijavíttassa (BH2015.11.).

6:160. §**[Áttérés más kellékszavatossági jogra]**

A jogosult a választott kellékszavatossági jogáról másikra térhet át. Az áttéréssel okozott költséget köteles a kötelezettnek megfizetni, kivéve, ha az áttérésre a kötelezett adott okot, vagy az áttérés egyébként indokolt volt.

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan megtartja a jogosultat megillető, egyik kellékszavatossági jogról a másikra történő áttérés jogát (ius variandi), tekintettel arra, hogy a kötelezett nem mindig áll helyt az eredetileg választott szavatossági igény szerint. A jogosult főszabály szerint köteles az áttéréssel a kötelezettnek okozott kárt megtéríteni. E kötelezettség alól mentesül a jogosult, ha az áttérésre a kötelezett adott okot (pl. azzal, hogy az eredetileg választott szavatossági jog alapján fennálló kötelezettségének nem tett eleget), vagy az egyébként indokolt volt (pl. nincs lehetőség cserére, mert a terméket időközben a forgalomból kivonták, gyártását beszüntették). A jogosult a polgári perben alapvetően akkor térhet át az általa eredetileg választott szavatossági jogról másikra, ha ezt a Pp. keresetváltoztatásra vonatkozó szabályai lehetővé teszik (1/2012. PK vélemény 5. pontja). Így a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig akkor térhet át másik szavatossági jogra, ha az a bármelyik fél által előterjesztett új tényállítással áll közvetlen okozati összefüggésben [Pp. 215. § (1) bekezdés], a fellebbezésben és a másodfokú eljárásban pedig akkor, ha az arra alapot adó körülmény a fél önhibáján kívüli okból az elsőfokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztését követően jutott a tudomására vagy következett be (Pp. 373. §).

6:161. §**[Eltérés a jogosult által megjelölt kellékszavatossági jogtól]**

A bíróság a jogosult kérelméhez nincs kötve, de nem kötelezhet olyan kellékszavatossági jog teljesítésére, amely ellen mindegyik fél tiltakozik.

A Ptk.-ban új az – az 1959-es Ptk.-ban nem szereplő – rendelkezés, melynek értelmében a bíróság a fél kérelmétől függetlenül, saját belátása szerint kötelezheti a szerződésszegő alperest valamely kellékszavatossági jog teljesítésére, kivéve, ha a bíróság által választott megoldás ellen minden fél tiltakozik. Az új szabály bevezetését az indokolta, hogy korábban a jogosult kereseti kérelmét akkor is el kellett utasítani, ha ugyan a teljesítés hibás volt, de az érvényesített kellékszavatossági jog gyakorlásának törvényi feltételei nem álltak fenn.

Az EUB C-32/12. sz. Soledad Duarte Hueros kontra Autociba SA és Automóviles Citroën España SA ügyben 2013. október 3-án – azaz a Ptk. országgyűlés általi elfogadását követően – hozott ítéletében a magyar szabályozással azonos elvi álláspontra helyezkedett. Az előzetes döntéshozatali ügy alapjául szolgáló per tényállása szerint a felperes fogyasztó az általa vásárolt nyitható tetejű gépkocsikicserélést kérte, miután az esős időben több alkalommal beázott, és a problémát az alperes által végzett többszöri javítás sem szüntette meg. Miután az alperes a kicserélésére vonatkozó igényét nem teljesítette, a felperes az alapperben a szerződés felbontását, és az alperesnek a vételár visszafizetésére kötelezését kérte. Az ügyben eljáró spanyol bíróság azonban úgy ítélte meg, hogy a hiba csekély

mértékére tekintettel a szerződés felbontásának nem, hanem a vételár csökkentésének lenne helye, erre vonatkozóan azonban a felperes kereseti kérelmet nem terjesztett elő, így a bíróság a kereseti kérelemhez kötöttség elve miatt az árleszállítás iránti igénynek nem adhatott helyt. Ítéletében az EUB kimondta, hogy az 1999/44/EK irányelvet úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az alapügyben szóban forgóhoz hasonló tagállami szabályozás, amely – amennyiben a szerződésben meghatározott fogyasztási cikk vételárának megfelelő leszállítására jogosult fogyasztó a bíróság előtt kizárólag a szerződés felbontása iránti igényt érvényesít annak ellenére, hogy arra e fogyasztási cikk hibájának csekély mértéke miatt nincs lehetőség – még akkor sem teszi lehetővé, hogy az eljáró nemzeti bíróság hivatalból leszállítsa a vételárat, ha az említett fogyasztó nem jogosult sem eredeti kérelmének megváltoztatására, sem arra, hogy erre vonatkozóan új keresetet terjesszen elő.

Megállapítható tehát, hogy a Ptk. szabályozása teljes mértékben konform az irányelvvel, mivel a jogosult számára az eredetileg választott kellékszavatossági jogról másik szavatossági jogra törtnő áttérést lehetővé teszi (lásd a 6:160. §-nál), valamint a bíróság vonatkozásában sem érvényesül e tekintetben a kereseti kérelemhez kötöttség elve.

6:162. § *[A hiba közlése]*

- (1) A jogosult a hiba felfedezése után késedelem nélkül köteles a hibát a kötelezettel közölni.**
- (2) Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén a hiba felfedezésétől számított két hónapon belül közölt hibát késedelem nélkül közölni kell tekinteni.**
- (3) A közlés késedelméből eredő kárért a jogosult felelős.**

A Ptk. e körben az 1959-es Ptk.-val tartalmilag érdemben azonos szabályozást tartalmaz. A szolgáltatás megvizsgálásának kötelezettségére vonatkozó szabályokat a 6:127. § tartalmazza.

A jogosultnak a teljesítés általa észlelt hibáját a felfedezést követően haladéktalanul közölnie kell a kötelezettel. Ha a jogosult fogyasztó, a felfedezéstől számított két hónapon bejelentett hiba esetén a közlés késedelmére a kötelezett nem hivatkozhat. [Ezzel szemben pl. a Bécsi Vételi Egyezmény 39. cikk (1) bekezdése szerint a vevő elveszti azt a jogát, hogy az áru szerződésszerűségének hiányára hivatkozzék, ha erről az eladót a szerződésszerűség hiányának megjelölésével, észszerű időn belül nem értesíti, azt követően, hogy a szerződésszerűség hiányát felfedezte, vagy azt fel kellett volna fedeznie.]

A hiba közlésére nézve a Ptk. alaki követelményeket nem támaszt.

A késedelmesnek minősülő közlés nem jár jogvesztés következményével, a jogosult tehát a hibás teljesítésből eredő jogait gyakorolhatja, de késedelméből eredő kár a kötelezetre nem hárítható (az állagromlás, az abból eredő javítási költségek megnövekedése, időközben bekövetkező áremelkedés a kötelezett részéről kártérítési igényt alapoz meg). Késedelmi kamatot a jogosult csak a közlést követően számíthat fel.

A szavatossági igényt a szolgáltatott dolog minden olyan hibája miatt határidőben érvényesítettnek kell tekinteni, amely a megjelölt hibát előidézte (lásd a 6:165. §-nál).

6:163. § *[A kellékszavatossági igény elévülése]*

- (1) A jogosult kellékszavatossági igénye a teljesítés időpontjától számított egy év alatt évül el.**

- (2) Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén a fogyasztó kellékszavatossági igénye a teljesítés időpontjától számított két év alatt évül el. Ha a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződés tárgya használt dolog, a felek rövidebb elévülési időben is megállapodhatnak; egy évnél rövidebb elévülési határidő ebben az esetben sem köthető ki érvényesen.**
- (3) Ha a szerződés alapján szolgáltatott dolog ingatlan, a kellékszavatossági igény a teljesítés időpontjától számított öt év alatt évül el.**
- (4) Nem számít bele az elévülési időbe a kijavítási időnek az a része, amely alatt a jogosult a dolgot rendeltetésszerűen nem tudja használni.**
- (5) A dolognak a kicseréléssel vagy a kijavítással érintett részére a kellékszavatossági igény elévülése újból kezdődik. Ezt a szabályt kell alkalmazni arra az esetre is, ha a kijavítás következményeként új hiba keletkezik.**

Az 1959-es Ptk.-t számos kritika érte a szavatossági igények érvényesítésére vonatkozó határidők általában bonyolult és nehezen áttekinthető szabályozása miatt. Az általános hat hónapos, illetve a tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kétéves elévülési jellegű határidők a gyakorlatban sokszor rövidnek, a jogvesztő határidők szűkre szabottnak bizonyultak, ami a jogosultak számára gyakran méltánytalanságot okozott. A jogalkalmazás ezért a szavatosság korlátait átlépve – az általános ötéves elévülési jellegű határidőben érvényesíthető – kártérítés révén valósította meg a reparációt, aminek révén az igényérvényesítésre nyitva álló időtartam ugyan hosszabb volt, viszont a kellékszavatosságért objektív helytállási kötelezettséggel tartozó kötelezett a kártérítési felelősség alól kimenthette magát.

Mindezekre figyelemmel az igényérvényesítési határidők tekintetében a Ptk. több ponton számos változást hozott az 1959-es Ptk.-hoz képest.

A legfontosabb változás e körben, hogy a Ptk. megszünteti a jogvesztő határidőket. Ennek oka az Indokolás (594–595.) szerint kettős: egyrészt az alanyi jog elenyésztés eredményező ilyen szigorú követelmény előírása nem indokolt, másrészt a jogvesztés mellett jogdogmatikailag helytelen volt a szavatossági jogok kifogásként történő érvényesíthetőségének kimondása. A jogvesztő határidők megszűnése következtében a Ptk.-ban a szavatossági igények érvényesítésére kizárólag elévülési jellegű határidők vonatkoznak, amelyek az elévülésre vonatkozó általános szabályok szerint megszakadhatnak, nyugodhatnak (lásd a 6:24–25. §-oknál). Ezen általános elévülési szabályokhoz képest különös rendelkezés, hogy nem számít bele az elévülési időbe a kijavítási időnek az a része, amely alatt a jogosult a dolgot rendeltetésszerűen nem tudja használni [lásd a 6:163. § (4) bekezdést].

A kellékszavatossági igény a Ptk. alapján főszabályként a teljesítéstől számított egy év, fogyasztó vállalkozással kötött szerződése esetén két év, (ami használt dolog adásvétele esetén a felek megállapodása alapján legfeljebb egy évre csökkenthető), ingatlan esetén öt év alatt évül el. A szavatossági igény érvényesítésével szemben az elévülési kifogás az eljárás bármely szakában előterjeszhető (ÍH2014.104.). Nem tartja fenn a Ptk. az 1959-es Ptk.-nak a kötelező alkalmassági időre vonatkozó utalásait, továbbá az állatokkal kapcsolatos hatvannapos szavatossági határidőt, mely utóbbi az Indokolás (595.) szerint az állatbetegségek lappangási idején alapulva bizonyítási kérdést képezett, és nem indokolta eltérő kellékszavatossági határidő alkalmazását.

A kellékszavatossági igény elévülése nyugszik akkor, ha a jogosult a követelést menthető okból nem tudja érvényesíteni, így különösen, ha a hiba a jellegénél vagy a dolog természeténél fogva az elévülési határidőn belül nem volt felismerhető.

A kellékszavatossági igény elévülésnek nyugvását előidéző menthető ok lehet a gyakorlatban jellemző módon előforduló rejtett hiba. Az igényérvényesítéssel menthető okból való késlekedés, és így az elévülés nyugvása megítélésének szempontjából jelentőséggel bír, hogy a jogosult mikor jutott az igényérvényesítéshez szükséges információk birtokába (BDT2012.26.), mikor vált a hiba egyértelműen felismerhetővé a laikus számára (BDT2010.126. és EBH2012.8.).

A hiba felismerését az jelenti, ha a jogosult tudomást szerez mindazokról a hibával kapcsolatos tényekről, amelyek ismerete szükséges a hiba miatti szavatossági igény érvényesítéséhez, vagyis a hibajelenség észlelése mellett felismeri a hiba okát (azt, hogy a hiba a szerződéskötést megelőző vagy azt követő időszakban felmerült ok miatt jelentkezett), terjedelmét, jelentőségét és következményeit is. Az elévülés nyugvásának megszűnése ugyanis csak akkor következhet be, ha a jogosult a követelése érvényesíthetőségének helyzetébe került (1/2012. PK vélemény 11. pontjának indokolása).

A szavatossági igény érvényesítéséhez szükséges tényeket a jogosult számos esetben a hibajelenség észlelésekor maradéktalanul – további vizsgálódás nélkül is – megismeri. Más esetekben viszont ehhez az is szükséges, hogy szakember bevonásával vizsgálja meg azt, hogy az adott hibajelenséget mi idézte elő, és így megállapítsa a hiba terjedelmét, jelentőségét és következményeit. A szükséges szakmai vizsgálatra szakértő megbízásával, vagy előzetes bizonyítás keretében is sor kerülhet. Ilyenkor az elévülés mindaddig nyugszik, ameddig a szavatossági igény érvényesítéséhez szükséges adatokat a jogosult a szakértő tájékoztatása, illetőleg a beszerzett szakértői vélemény alapján meg nem ismeri (1/2012. PK vélemény 11. pontjának indokolása).

Az azonban, hogy a jogosult a hibát – az okaira, terjedelmére, jelentőségére és következményeire is kiterjedően, tehát teljeskörűen – nem ismerte fel, csak akkor eredményezheti az elévülés nyugvását, ha a hiba kellő időben történő felismerése menthető, vagyis a jogosult hibáján kívüli okból maradt el. Ezért akkor, ha a hibajelenség észlelését követően a jogosult észszerű időn belül a saját érdekkörében felmerült okból nem teszi meg az igényérvényesítéshez még szükséges tények megismerése iránti intézkedéseket (nem fordul szakemberhez, nem kezdeményezi az előzetes bizonyítást stb.), az elévülés nyugvásának jogkövetkezményei nem alkalmazhatók (1/2012. PK vélemény 11. pontjának indokolása).

A hiba nem felismerhető volta mellett a gyakorlatban tipikusan előforduló, az elévülés nyugvását eredményező körülmény az, ha a felek a hiba orvoslása kapcsán tárgyalásokba bocsátkoznak, ha a kötelezett a hibát elismeri, a hibás teljesítés kapcsán a felek megegyeznek (BDT2011.128.), vagy a kötelezett más olyan magatartást tanúsít, amiből a jogosult megalapozottan következtethet arra, hogy szavatossági igényét teljesíteni fogja. Ezek mellett a jogosult személyében rejlő okok (pl. betegsége, cselekvőképtelenné válása, szervezet esetén döntéshozó testülete összehívásának szükségessége) is akadályozhatják a követelés érvényesítését.

A menthető ok megszűnését követően a kellékszavatossági igény három hónapon, illetve egy éven belül akkor is érvényesíthető, ha az elévülési határidő már eltelt vagy abból három hónapnál vagy egy évnél kevesebb idő lenne hátra. Ezen időtartamok esetén nyugvásnak már nincs helye, megszakítás esetén a három hónapos, illetve egyéves határidő számítása kezdődik újból [lásd a 6:24. § (2)–(3) bekezdéseket].

Az az elévülés speciális megszakadási esetének tekinthető, ha a dolognak a kicseréléssel vagy a kijavítással érintett részére a kellékszavatossági igény újból kezdődik [lásd a 6:163. § (5) bekezdést].

A jogvesztő határidők Ptk. általi megszüntetése a jogosult és kötelezett helyzetét annak révén egyensúlyozza ki, hogy bár a kötelezett némileg nehezebb helyzetbe kerül

azáltal, hogy nem tud azzal számolni, meddig tart a helytállási kötelezettsége, ugyanakkor a jogosultat a teljesítést adott esetben sok évvel követő perindítástól visszatarthatja az, hogy a teljesítés hibájának a teljesítés időpontjában fennálló okát bizonyítani az idő múlásával egyre nehezebb, a kapcsolódó bizonyítás terhét pedig a jogosult viseli.

6:164. § *[A szavatossági jogok érvényesítése kifogásként]*
A jogosult kellékszavatossági jogait az ugyanabból a szerződésből eredő követeléssel szemben kifogásként akkor is érvényesítheti, ha a kellékszavatossági igény elévült.

A szavatossági kifogás csak az ugyanabból a szerződésből eredő igény érvényesítésére irányuló keresettel szemben való védekezést szolgálja, legfeljebb a kereset elutasítását eredményezheti, de nem vezethet a felperes marasztalására. A felperes pénzkövetelésével szemben ezért a kijavításra és a kicserélésre vonatkozó szavatossági jogok kifogásként nem érvényesíthetőek, hanem helyettük a visszatartás joga gyakorolható. Az egyes szavatossági jogok érvényesítésének feltételeire, a szavatossági jogok sorrendjére vonatkozó szabályokat akkor is alkalmazni kell, ha a jogosult a szavatossági jogait kifogás útján kívánja érvényesíteni (1/2012. PK vélemény 6. pontja). A kifogás tipikusan beszámítási kifogásként jelenik meg, de lehetőség van arra is, hogy a fél az elállási jogára hivatkozzon.

6:165. § *[Az érvényesített szavatossági igény terjedelme]*
(1) A szavatossági igényt a szolgáltatott dolog minden olyan hibája miatt határidőben érvényesítettnek kell tekinteni, amely a megjelölt hibát előidézte.
(2) Ha a jogosult a szavatossági igényét a dolognak – a megjelölt hiba szempontjából – elkülöníthető része tekintetében érvényesíti, a szavatossági igény a dolog egyéb részeire nem minősül érvényesítettnek.

Az érvényesített szavatossági igény terjedelme kapcsán a Ptk. fenntartja az 1959-es Ptk. szabályozását. Ennek indoka az, hogy nem kerülhet rosszabb helyzetbe a jogosult, ha nem vagy nemcsak a kellékhiany, hanem a hiba okát is megjelölte.

Nem szükséges pontosan és teljes részletességgel felsorolni a hiba okait, elegendő azoknak a tényeknek a felsorolására szorítkozni, amelyekből alappal következtetni lehet a hibás működésre vagy az alkalmatlanságra.

6:166. § *[Költségviselés]*
(1) A szavatossági kötelezettség teljesítésével kapcsolatos költségek a kötelezettet terhelik.
(2) Ha a dolog meghibásodásában a jogosultat terhelő karbantartási kötelezettség elmulasztása is közrehatott, a szavatossági kötelezettség teljesítésével felmerült költségeket közrehatása arányában a jogosult köteles viselni, ha a dolog karbantartására vonatkozó ismeretekkel rendelkezett, vagy ha a kötelezett e tekintetben tájékoztatási kötelezettségének eleget tett.

A szavatossági kötelezettséggel együtt járó költségek a szavatossági jogokhoz kapcsolódnak, azokkal egy tekintet alá esnek. A kötelezett viseli mindazt a költséget, amely szükséges a szerződésszerű állapot megteremtéséhez. E körben a kötelezettet

terheli a kijavítás anyagköltsége és munkadíja, a kicserélés fuvarozási és csomagolási költsége is, akkor is, ha azok a jogosultnál merültek fel.

Eltérés az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy a Ptk. a jogosult költségviseléséről is rendelkezik arra az esetre, ha a dolog meghibásodásában az általa tudottan szükséges karbantartás elmulasztása is közrehatott. E rendelkezés jogpolitikai indoka az, hogy különösen a tartós használatra rendelt dolgokra jellemző, hogy rendeltetésszerű használatukhoz szükséges a rendszeres szervizelés, amelynek elmaradása jelentősen csökkentheti a dolog élettartamát, illetve kellékhibák hamarabbi megjelenését idézheti elő. Amennyiben a jogosult a karbantartásra vonatkozó ismeretekkel rendelkezett, vagy a kötelezett erről őt tájékoztatta, méltányos, hogy a karbantartás elmulasztásának következményei a jogosult terhére essenek.

Fontos megállapításokat tett a szerződészerű teljesítéssel kapcsolatos költségek viselésével kapcsolatban az EUB C-65/09. sz. Gebr. Weber GmbH kontra Jürgen Wittmer, valamint a C-87/09. sz., Ingrid Putz kontra Medianess Electronics GmbH egyesített ügyekben 2011. június 16-án hozott ítéletében. Az alapügyben J. Wittmer csiszolt járólapon vonatkozó adásvételi szerződést kötött a Gebr. Weber GmbH-val. J. Wittmer – miután a járólapon nagyjából kétharmadát beépítette házába – megállapította, hogy a járólapon jól látható sötét foltok jelentek meg. Megállapítást nyert, hogy a foltokat nem lehet eltüntetni, így a hibás teljesítés orvoslásának egyetlen lehetséges módja a járólapon teljes kicserélése. A szakértő e művelet költségeit nagyságrendileg a járólapon vételára 150%-ának megfelelő összegre becsülte. I. Putz esetében a megvásárolt mosogatógép lakásba történt beszerelését követően derült ki, hogy a készülék – nem a beszerelésével kapcsolatos műveletekre visszavezethető ok miatt – hibás, kijavítása pedig lehetetlen, ezért a felek megállapodtak a készülék kicserélésében. Ez alapján I. Putz nemcsak új mosogatógép átadását, hanem a hibás készülék eltávolítását, valamint azt is követelte az eladótól, hogy szerelje be a csereként átadott készüléket vagy viselje az eltávolítással és az újabb beszereléssel járó költségeket, amit a társaság megtagadott. Az 1999/44/EK irányelv vonatkozó rendelkezéseit értelmezve az EUB rámutatott arra, hogy az uniós jogalkotó az ezen irányelvben biztosított fogyasztóvédelem alapvető összetevőjének szánta a fogyasztási cikk szerződészerű állapota eladó általi helyreállításának térítésmentességét. Márpedig, ha a nem szerződészerű fogyasztási cikk kicserélése esetén a fogyasztó nem kérhetné az eladótól, hogy vállalja annak eltávolítását arról a helyről, ahová azt – természetének és megkívánt céljának megfelelően – beépítették, és ugyanazon helyiségben építse be a csereként átadott fogyasztási cikket, úgy e kicserélés olyan pénzügyi többletterheket okozna, amelyeket nem kellett volna viselnie, ha az eladó eredetileg megfelelően teljesítette volna az adásvételi szerződésben foglaltakat. Az EUB megállapította, hogy amikor egyik szerződő fél sem járt el felróhatóan, indokolt a nem szerződészerű fogyasztási cikk eltávolításával és a csereként átadott cikk beépítésével járó költségek viselését az eladóra hárítani, mivel ezeket a – kicserélés elvégzéséhez szükséges – többletköltségeket el lehetett volna kerülni, ha az eladó már az elején megfelelően teljesítette volna szerződéses kötelezettségeit. Az EUB kimondta azt is, hogy az irányelv alapján valamely orvoslási módszert akkor lehet aránytalannak tekinteni, ha az az eladónak valamely más módszerhez képest észszerűtlen költségeket okoz. Így abban az esetben, ha a fogyasztási cikk szerződészerű állapotának helyreállítására csak egy orvoslási módszer bizonyul kivitelezhetőnek, az eladó aránytalanságra hivatkozással ennek teljesítését nem tagadhatja meg. Az EUB ugyanakkor rögzítette azt is, hogy az irányelvvel nem ellentétes az, hogy a fogyasztónak a hibás fogyasztási cikk eltávolításával és a csereként átadott fogyasztási cikk beépítésével járó költségek megtérítéséhez való jogát – szükség esetén – a hiba jelentőségével és a fogyasztási cikk hibátlan állapotának

megfelelő értékével arányos összegre korlátozzák. A költségek mérséklésének a lehetősége ugyanakkor nem járhat azzal a következménnyel, hogy a fogyasztónak az e költségek megtérítéséhez való jogát a gyakorlatban megfossza lényegétől abban az esetben, ha az a hibás fogyasztási cikket – természetének és megkívánt céljának megfelelően – a hiba megnyilvánulása előtt jóhiszeműen beépítette. Ezzel összefüggésben az EUB kimondta, a megtérítendő költségek mérséklése esetén a fogyasztó számára biztosítani kell a lehetőséget arra, hogy kicserélés helyett a vételár megfelelő csökkentését követelje vagy elálljon a szerződéstől, mivel a fogyasztó számára jelentős kényelmetlenséget jelent az, ha a hibás fogyasztási cikk szerződésszerű állapotának helyreállítását csak e költségek egy részének viselése révén tudja elérni.

6:167. § [A kötelezett gazdagodási igénye]

- (1) Ha a dolog kicserélésére az elévülés nyugvása miatt a kellékszavatossági határidő jelentős részének eltelte után kerül sor, és ez a jogosult számára számottevő értéknövekedést eredményez, a kötelezett a gazdagodás megtérítésére tarthat igényt. Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben e rendelkezést nem lehet alkalmazni.**
- (2) Kicserélés vagy elállás esetén a jogosult nem köteles a dolognak azt az értékcsökkenését megtéríteni, amely a rendeltetésszerű használat következménye.**

Az 1959-es Ptk.-hoz képest új a Ptk.-nak az a – fogyasztó és vállalkozás között kötött szerződésre nem alkalmazható – szabálya, mely alapján a kicserélés következtében a jogosultnál bekövetkező gazdagodás megtérítésére a kötelezett igényt tarthat. A kötelezett igényérvényesítésének feltétele, hogy az elévülési idő jelentős részének elteltét követően kerül sor a cserére, és ez a jogosult oldalán jelentős értéknövekedést eredményez. A gazdagodást a szolgáltatás jellegére, az amortizáció várható időtartamára, a dolog szokásos élettartamára tekintettel, a jogalap nélküli gazdagodásra irányadó szabályok (lásd a 6:597. §-nál) alapján lehet megítélni.

A 6:167. § (2) bekezdésének szabályából az is következik, hogy elállás vagy kicserélés esetén a jogosult a dolog addigi használatáért nem köteles díjat fizetni, ahogyan ezt az EUB C-404/06. sz. *Quelle AG kontra Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände* ügyben 2008. április 17-én hozott ítélete is megállapította, amikor kimondta: az 1999/44/EK irányelvvel ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely a szerződésnek meg nem felelő, hibás fogyasztási cikket értékesítő eladó számára lehetővé teszi, hogy a hibás fogyasztási cikk új fogyasztási cikkekre való cseréjéig tartó használatának az ellenértékét követelje a fogyasztótól.

3. Termékszavatosság

6:168. § [Termékszavatossági igény]

- (1) Vállalkozás által fogyasztónak eladott ingó dolog (ezen alcím alkalmazásában: termék) hibája esetén a fogyasztó követelheti a gyártótól, hogy a termék hibáját javítsa ki, vagy – ha a kijavítás megfelelő határidőn belül, a fogyasztó érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges – a terméket cserélje ki. A termék akkor hibás, ha nem felel meg a terméknek a gyártó által történt forgalomba hozatalakor hatályos minőségi követelményeknek, vagy nem rendelkezik a gyártó által adott leírásban szereplő tulajdonságokkal.**
- (2) Ezen alcím alkalmazásában gyártónak minősül a termék előállítója és forgalmazója.**

- (3) A gyártó mentesül a termékszavatossági kötelezettség alól, ha bizonyítja, hogy**
- a) a terméket nem üzleti tevékenysége vagy önálló foglalkozása körében gyártotta vagy forgalmazta;**
  - b) a termék forgalomba hozatalának időpontjában a hiba a tudomány és a technika állása szerint nem volt felismerhető; vagy**
  - c) a termék hibáját jogszabály vagy kötelező hatósági előírás alkalmazása okozta.**
- (4) Csere esetén a kicserélt termékre, kijavítás esetén a termék kijavítással érintett részére vonatkozó kellékszavatossági kötelezettség a gyártót terheli.**

A termékszavatosságot mint a hibás teljesítés esetén érvényesíthető szavatossági jogot a Ptk. újonnan vezeti be. A termékszavatosság megalapozza a gyártónak a fogyasztóval [lásd a 8:1. § (1) bekezdés 3. pontját] szembeni, a termék hibája miatti közvetlen, szavatossági természetű, szerződésen kívüli helytállási kötelezettségét.

A termékszavatossági igény csak ingó dolog esetén érvényesíthető, és csak abban az esetben, ha ahhoz a fogyasztó a vállalkozástól ellenérték fejében jutott. Ezért, ha az eladó nem vállalkozás volt, vagy a dolgot a fogyasztó ingyenesen, ajándékként szerezte, termékszavatossági igény nem támasztható. A termékszavatosság révén a jogosulti pozícióban lévő fogyasztó választhat, hogy a hibás teljesítésre tekintettel a vállalkozónak minősülő szerződéses partnerével szemben, a vele fennálló szerződés megszűnése miatt szavatossági jogot érvényesít; vagy termékszavatossági igénnyel lép fel a vele közvetlen szerződéses kapcsolatban nem álló gyártóval. A termékszavatosság alapvetően deliktuális kötelem, a Ptk. mégis a szerződésszegés jogkövetkezményei között szabályozza. Alapvetően a szerződésen alapuló kellékszavatosság helyett vehető igénybe. Termékszavatosság esetén a fogyasztó a szerződés relatív szerkezetéből kilépve, a szerződési láncolat átvágásával közvetlenül a gyártóval szemben lép fel, aminek révén lehetőség nyílik a hiba gyorsabb és szakszerűbb orvoslására. Ugyanakkor míg a szerződésszegésen alapuló kellékszavatossági igény érvényesítésekor fogyasztó és vállalkozás szerződése esetén a teljesítéstől számított hat hónapon belül vélelmezett, hogy a hiba teljesítéskor fennállt, termékszavatosság esetén a fogyasztónak kell bizonyítania, hogy a termékhiba a gyártó általi forgalomba hozatal időpontjában megvolt (Verebics János: A termékszavatosságról. *Gazdaság és Jog* 2014/6., 7–11.).

A termékszavatosság a kellékszavatosságtól abban tér el, hogy

a) kizárólag ingó dologra vonatkozik, míg a kellékszavatosság a visszterhes szerződés keretében nyújtott ingatlanra és szolgáltatásra is kiterjed,

b) a fogyasztó és a vállalkozó közötti szerződésben eladott dolog hibája esetén a fogyasztó közvetlenül a gyártótól követelheti a helytállást, kellékszavatosság esetén a helytállásra a szerződő partner köteles,

c) a termék akkor minősül hibásnak, ha nem felel meg a gyártó általi forgalomba hozatal időpontjában hatályos minőségi követelményeknek, vagy nem rendelkezik a gyártó által adott leírásban szereplő tulajdonságokkal (a teljesítés hibás voltának megállapítására nem alkalmazható a 6:157. §, mivel a fogyasztó és a gyártó között nincs szerződés),

d) a hibának a forgalomba hozatal időpontjában kell fennállnia (eddig van ugyanis a gyártó ellenőrzése alatt a dolog, másrészt a teljesítés időpontja szerződés hiányában nem értelmezhető),

e) a fogyasztó természetbeni reparáció keretében kijavítást, kicserélést igényelhet, (a fogyasztó árcsökkentést nem követelhet és elállási jogot sem gyakorolhat, mivel közte és a gyártó között nincs szerződéses kapcsolat),

f) a gyártó a termékszavatossági felelősség alól a 6:168. § (3) bekezdésben meghatározott esetekben kimentheti magát (míg kellékszavatosság esetén a kötelezett objektív helytállásra köteles).

Hátránya a termékszavatosságnak a kellékszavatossághoz képest az, hogy előbbi esetén a termék hibáját a fogyasztónak kell bizonyítania, míg utóbbi esetén fogyasztói szerződés kapcsán a teljesítéstől számított hat hónapon belül jelentkező hiba esetén vélelmezett a hiba teljesítéskori fennállása. Szintén hátrányként értékelhető a termékszavatossággal kapcsolatban az, hogy jogkövetkezményeként csak a kijavítás és a kicserélés érvényesíthető, míg kellékszavatosság esetén egyéb igények is.

Termékszavatossági igény érvényesítésekor a fogyasztónak a termék hibáját kell bizonyítania, míg a felelősség alól a gyártó akkor mentesülhet, ha a 6:168. § (3) bekezdésében szereplő kimentési okok valamelyikének fennforgását bizonyítja.

Ha a fogyasztó a termékszavatossági igényét a gyártóval szemben sikerrel érvényesítette, a kicserélt termékre, illetve a termék kijavítással érintett részére vonatkozó további kellékszavatossági kötelezettség a gyártót, tehát nem a fogyasztóval eredetileg szerződő vállalkozást terheli.

Adott esetben a jogosultat az igényérvényesítés több jogi alapon is megilletheti, a szerződő partnerével szemben kellékszavatossági vagy jótállási alapon léphet fel, míg a gyártóval szemben termékfelelősség révén. Az igényérvényesítés jogcímét a fogyasztó választhatja meg, e körben célszerű az egyes alakzatok eltérő igényérvényesítési határidejére, illetve a fogyasztót terhelő bizonyítási teherre is figyelemmel lenni. A sikeres igényérvényesítés ugyanazon hiba esetén kizárja a párhuzamos igényérvényesítést az adott hiba tekintetében, ugyanakkor az egyik út sikertelensége a másik módon való igényérvényesítésnek nem akadály [Fazekas Judit: A hibás teljesítés szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben *in* Grad-Gyenge Anikó (szerk.): *Szociális elemek az új Ptk.-ban: Konferencia-kötet a KRE ÁJK 2012. május 15-én a Polgári Jogi és Római Jogi Tanszék és a Kereskedelmi és Pénzügyi Jogi Tanszék által megrendezett hasonló című konferenciáján elhangzott előadásokból* (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2013, Budapest) 45–58.].

Indokolt elhatárolni a termékszavatosságot a termékfelelősségtől. Előbbi a dolog kellékhianyát orvosolja, utóbbi nem kellékhianyot orvosol, hanem a hibával összefüggésben okozott személyi (életben, testi épségben okozott) kárt, illetve a hibás termék által más dolgokban okozott, a kár bekövetkeztekor ötszáz eurónak a Magyar Nemzeti Bank hivatalos devizaárfolyama szerinti forintösszegénél nagyobb összegű dologi kárt reparálja, utóbbi esetben akkor, ha a károsodott dolog szokásos rendeltetése szerint magánhasználat vagy magánfogyasztás tárgya, és azt a károsult is rendszerint ilyen célra használta. A termékszavatosság a hibás teljesítés körébe tartozó kellékszavatosság és a jótállás között került elhelyezésre, míg a termékfelelősséget a szerződésszegésen kívüli kártérítés egyik alakzataként szabályozza a Ptk.

6:169. § [Közlési és igényérvényesítési határidők]

- (1) A fogyasztó a hiba felfedezése után késedelem nélkül köteles a hibát a gyártóval közölni. A hiba felfedezésétől számított két hónapon belül közölt hibát késedelem nélkül közölni kell tekinteni. A közlés késedelméből eredő kárért a fogyasztó felelős.**
- (2) A gyártót a termékszavatosság az adott termék általa történő forgalomba hozatalától számított két évig terheli. E határidő eltelte jogvesztéssel jár.**

A hiba közlése késedelmesnek nem tekinthető, ha az a hiba felfedezésétől számított két hónapon belül megtörtént. Ha a közlés késedelmesnek minősül, az jogvesztéssel nem jár, felelősséggel tartozik azonban a fogyasztó a közlés késedelme miatt a gyártónál felmerült károkért. A fogyasztó a termékszavatossági igényét szerződés hiányában nem a teljesítéstől, hanem a forgalomba hozataltól számított kétéves jogvesztő határidőn belül gyakorolhatja.

**6:170. § [Termékszavatosság tulajdonosváltás esetén]
A termékszavatossági jogokat a termék tulajdonjogának átruházása esetén az új tulajdonos érvényesítheti a gyártóval szemben.**

A Ptk. jog jogszabály alapján történő átszállásaként biztosítja azt, hogy a termék tulajdonjogának átruházása esetén a termékszavatossági jogokat a gyártóval szemben a termék új tulajdonosa (akinek szintén fogyasztónak kell minősülnie) érvényesíthesse. Az igényérvényesítésre tulajdonosváltás esetén is a termék forgalomba hozatalától számított kétéves jogvesztő határidőn belül kerülhet sor.

4. Jótállás

- 6:171. § [Jótállás]**
- (1) Aki a szerződés teljesítéséért jótállást vállal vagy jogszabály alapján jótállásra köteles, a jótállás időtartama alatt a jótállást keletkeztető jognyilatkozatban vagy jogszabályban foglalt feltételek szerint köteles helytállni a hibás teljesítésért. Mentésül a jótállási kötelezettség alól, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett.**
  - (2) A jótállás a jogosultnak jogszabályból eredő jogait nem érinti.**

Lényeges változás, hogy Ptk. a jótállást – az 1959-es Ptk.-val ellentétben – nem szerződést biztosító mellékkötelezettségként, hanem a gyakorlatban betöltött szerepének megfelelően a hibás teljesítés esetén alkalmazható jogkövetkezményként szabályozza. További eltérés az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy a Ptk. mellőzi a jótállás kapcsán a reklámra történő külön utalást, valamint a szabályozás nem tartalmaz külön rendelkezéseket a fogyasztónak vállalkozással kötött szerződéséhez kapcsolódó jótállásra. A fogyasztói szerződések esetén a jótállási nyilatkozat minimális tartalmára vonatkozó rendelkezés elhagyásának az volt az indoka, hogy a rendelkezés megsértése semmilyen joghatással nem bírt, ezért azt célszerűbb a Ptk.-n kívüli fogyasztóvédelmi jogszabályban elhelyezni [Kemenes István: Hatodik Könyv Második Rész IX–XI. Címhez (a 6:141–6:147. § kivételével) fűzött kommentárja in Vékás Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex 2013, Budapest) 637.].

A kellékszavatosság és a jótállás is a hibás teljesítéshez fűződő objektív jogkövetkezmény. Míg azonban a kellékszavatosság törvény (a Ptk.) erejénél fogva, a jótállás jogszabály vagy önkéntes vállalása alapján terheli a kötelezettet.

Jogszabály alapján áll fenn jótállási kötelezettség az egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról szóló 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet, a lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról szóló 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet, valamint az egyes javító-karbantartó szolgáltatásokra vonatkozó kötelező jótállásról szóló 249/2004. (VIII. 27.) Korm. rendelet hatálya alá tartozó ügyletek kapcsán. A lakásépítésre vonatkozó

jogszabályi jótállás valamennyi szerződéses kapcsolatban terheli a kötelezettet, míg a másik két jogszabály esetén jótállásra csak a fogyasztóval szerződő vállalkozásköteles.

Kellékszavatosság esetén a teljesítés hibás voltát a kellékszavatossági igényt érvényesítő jogosultnak kell bizonyítania, vagyis a törvényi vélelem a hibamentes teljesítés mellett szól. Jótállás esetén Ptk. azt vélelmezi, hogy a jótállás időtartama alatt felfedezett hiba oka a teljesítéskor megvolt, vagyis a teljesítés hibás voltát feltételezi a törvény. Erre tekintettel a jótállásnál a bizonyítási teher megfordul: a helytállási kötelezettség alóli mentesüléshez a kötelezettnek kell azt bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítést követően keletkezett. A jótállás jogosultjához hasonló a fogyasztó helyzete a vállalkozással kötött szerződés esetén a teljesítéstől számított hat hónapon belül felfedezett hiba tekintetében (lásd a 6:158. §-nál).

A bizonyítási teher megfordítása a hibás teljesítés mint szerződésszegési tény bizonyítására vonatkozik, így kihat a szavatosság mellett érvényesíthető egyéb jogkövetkezményekre is (kártérítés, kötbér, lásd pl. a BH2012.99.-t). Más kérdés, hogy a hibás teljesítés ténye ellenére a kötelezett a kártérítésért vagy a kötbérért való felelősség alól kimentheti magát.

A 6:171. § (2) bekezdése a jogosultat kedvezőbb helyzetbe hozza, mivel egyértelművé teszi, nincs akadálya annak, hogy a jogosult szavatossági jogot érvényesítsen azokkal a hibákkal kapcsolatban, amire a jótállás nem terjed ki, és az sem kizárt, hogy a következménykárok megítélését a szerződésszegésre alapítottan kérje.

6:172. §

[Jótállási jogosultság tulajdonosváltás esetén]

A jótállásból eredő jogokat a dolog tulajdonjogának átruházása esetén az új tulajdonos érvényesítheti a jótállást vállaló kötelezettel szemben.

A Ptk.-nak a jog átszállását jogszabályi rendelkezés alapján biztosító szabálya a jótállást a felek szerződésétől némileg eltávolítva, azt elsősorban a forgalmazott termékhez kötve lehetővé teszi, hogy a dolog tulajdonjogának átruházása esetén az új tulajdonos érvényesítse a jótállásból eredő jogokat.

A jótállás a gyakorlatban tipikusan a dolog előállítója által ún. jótállási vagy garancia jegyen vállalt kötelezettség, amelynek jogosultja nem feltétlenül fogyasztó.

6:173. §

[A jótállási igény érvényesítése]

- (1) A jótállási igény a jótállási határidőben érvényesíthető. Ha a jótállásra kötelezett kötelezettségének a jogosult felhívására – megfelelő határidőben – nem tesz eleget, a jótállási igény a felhívásban tűzött határidő elteltétől számított három hónapon belül akkor is érvényesíthető bíróság előtt, ha a jótállási idő már eltelt. E határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.**
- (2) A jótállási igény érvényesítésére egyebekben a kellékszavatossági jogok gyakorlására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**

A Ptk. jótállási időt nem állapít meg, azt az egyes külön jogszabályok határozzák meg, vagy a jótállást önkéntesen vállaló nyilatkozata, illetve a felek szerződése szabja meg.

A jótállási határidő jogvesztő, ezért az elévülési jellegű határidőkkel ellentétben a jótállási határidő nyugvására, megszakadására nincs lehetőség. Ha a jótállási idő lejárt,

a jogosult a hibás teljesítéséből eredő igényét a szavatossági igényre vonatkozó szabályok szerint érvényesítheti (BH2007.155.).

A jótállási határidő a jótállási igény bejelentésére vonatkozik. A jogosult érdekeire figyelemmel a Ptk. lehetővé teszi, hogy ha a jótállási igényének teljesítésére a jogosult a kötelezettet a jótállási határidőben felhívta, és a felhívásnak a kötelezett megfelelő határidőben nem tett eleget, a jogosult jótállási igényét a felhívásban közölt határidő lejártát követő három hónapon belül a bíróság előtt akkor is érvényesítse, ha a jótállási idő már eltelt. E szabállyal egyértelművé teszi a Ptk., hogy a jótállási idő nem igényérvényesítési határidő, ezért a jótállási idő eltelté nem akadályozza a jótálláson alapuló igény bírósági előtti érvényesítésének (EBH2009.1954.).

Ha a jogszabály vagy a szerződés nem jelöli meg, hogy jótállás címén milyen jogok érvényesíthetők, akkor a kellékszavatosság körében érvényesíthető jogok gyakorlására van lehetőség. A következménykárokat a jogosult csak akkor érvényesítheti a jótállás alapján, ha az arra vonatkozó jogszabály vagy a szerződés kifejezetten lehetővé teszi (1/2012. PK vélemény 15. pontja).

Kérdéses, hogy az utaló szabályra tekintettel alkalmazható-e a 6:164. §, melynek alapján a jogosult kifogásként érvényesíthetné a jótállási jogait akkor is, ha a jótállási idő már eltelt.

Mivel a Ptk. a kellékszavatosságnál csak elévülési jellegű határidőket szabályoz, és az Indokolás (594–595.) szerint a jogvesztés elhagyása a kellékszavatossági jogok esetében annak a jogdogmatikai problémának a feloldását jelentette, hogyan lehetne elenyészett anyagi jogot kifogásként érvényesíteni; az elképzelhető megoldás az lehet, hogy mivel a jótállási határidő elmulasztása a jogvesztés jogkövetkezményét vonja maga után, a jótállási jogok megszűnése esetén a jótállás kifogásként nem érvényesíthető. (Az már más kérdés, hogy a követeléssel szemben azonban a jogosult a kötelezett hibás teljesítésére hivatkozással a kifogást a kellékszavatossági szabályok szerint érvényesítheti.)

5. Kártérítési igény

6:174. § *[Kártérítés kellékhibás teljesítés esetén]*

- (1) **A kötelezett köteles megtéríteni a jogosultnak a hibás teljesítésből eredő kárát, kivéve, ha a hibás teljesítést kimenti.**
- (2) **A hibás teljesítéssel a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károk megtérítését a jogosult akkor követelheti, ha kijavításnak vagy kicserélésnek nincs helye, vagy ha a kötelezett a kijavítást vagy a kicserélést nem vállalta, e kötelezettségének nem tud eleget tenni, vagy ha a jogosultnak a kijavításhoz vagy kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt. E kártérítési igény a kellékszavatossági jogok érvényesítésére meghatározott határidőn belül évül el. A jogosult kártérítési igényét az ugyanabból a szerződésből eredő követeléssel szemben kifogásként akkor is érvényesítheti, ha a kártérítési igény elévült.**

A hibás teljesítés mint nevesített szerződészegés esetén is érvényesül a kontraktuális felelősség általános szerződészegési szabálya (lásd a 6:142. §-nál), mely azonban – szemben a kellékszavatossággal – nem feltétel nélküli, objektív helytállási kötelezettség, mivel az alól a kötelezett kimentheti magát. A kellékszavatossági jogként érvényesített kártérítési igény révén a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítésére vonatkozó ezen általános szabályt egészíti ki a Ptk. a teljesítés hibája folytán magában a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett kár (ún. tapadó kár) megtérítésére vonatkozó szabállyal.

A Ptk. eltér az 1959-es Ptk.-tól abban, hogy a jogosult a tapadó kára megtérítését csak a természetbeni reparációt biztosító ún. első lépcsőben érvényesíthető kellékszavatossági jogok kimerülése után, és csak az általános elévülési határidőnél rövidebb időn belül elévülő kellékszavatossági jogok érvényesítésére meghatározott határidőn belül követelheti. A tapadó kár megtérítése iránti követelés érvényesítésének feltételei megegyeznek a második lépcsőbe tartozó szavatossági igények [lásd a 6:159. § (2) bekezdés b) pontját] érvényesítéséhez szükséges feltételekkel. E két jogszabályhely normaszövegének azonosságából egyértelműen következik, hogy az első lépcsőbe tartozó természetbeni orvoslást biztosító kellékszavatossági jogokhoz (kijavítás, kicserélés) képest a kártérítés másodlagos jogintézmény, a második lépcsőbe tartozó szavatossági jogokkal viszont a tapadó kár megtérítésére vonatkozó igény már egy sorban helyezkedik el. A tapadó kárát a jogosult tehát kellékszavatossági alapon érvényesítheti, e kártérítésnek – mely azonos feltételek esetén érvényesíthető, mint a második lépcsős szavatossági jogok – a funkcióját tekintve az ellenszolgáltatás leszállítása a célja.

A tapadó kár iránti igény érvényesítésére irányadó rövidebb elévülési határidő alkalmas arra, hogy a jogosultat igényének mielőbbi érvényesítésére ösztönözze, a kötelezettet pedig adott esetben idővel a felelősség alól mentesítse. E szabály célja az is, hogy kizárja azt a korábbi bírói gyakorlatot, ami lehetővé tette a tapadó kár – a kellékszavatossági jogok gyakorlására nyitva álló határidőhöz képest hosszabb, ötéves – általános elévülési időn belüli, kártérítésként történő érvényesítését. További érv a kellékszavatosság körében érvényesíthető kártérítési igény korlátozása mellett, hogy a Ptk.-val – az általános elévülési időn belül érvényesíthető – kontraktuális felelősség szigorúbb, majdnem a kellékszavatossággal azonos lett. A tapadó kárral az elsődlegesen irányadó kellékszavatosság és a kártérítés viszonyát rendezi a törvény. A Ptk. e szabálya kizárja annak az 1959-es Ptk. alapján kialakult bírói gyakorlatnak a jövőbeni továbbélését, mely lehetővé tette azt, hogy a jogosult az objektív alapon érvényesíthető kellékszavatossági igényét a szavatossági jogok gyakorlására irányadó rövidebb elévülési határidők helyett, az általános, ötéves elévülési határidőn belül kártérítés jogcímén érvényesítse azzal, hogy a kártérítési felelősség alól a kötelezett – annak bizonyításával, hogy a hibátlan teljesítés érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható – kimentette magát.

A szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károk megtérítésére vonatkozó kárigény kifogásként – a szavatossághoz hasonlóan – elévülése esetén is érvényesíthető az ugyanabból a szerződésből eredő követeléssel szemben (lásd a 6:164. §-nál). A tapadó kár elévülésének kezdete a teljesítés, ekkor következik be ugyanis a kár, így az ilyen kár megtérítése iránti követelés is a teljesítéskor válik esedékessé. Ha a hiba csak később ismerhető fel, a kártérítési követelés elévülése e hiba felismeréséig nyugszik (BH2015.34.).

6. Jogszatosság

6:175. § [Jogszatosság a jogszerzés akadálya miatt]

- (1) **Ha tulajdonjog, jog vagy követelés visszterhes átruházására irányuló kötelezettség esetén a tulajdonjog, más jog vagy követelés megszerzését harmadik személy joga akadályozza, a jogosult köteles a kötelezettet megfelelő határidő tűzésével felhívni arra, hogy az akadályt hárítsa el vagy adjon megfelelő biztosítékot. A határidő eredménytelen eltelte után a jogosult elállhat a szerződéstől és kártérítést követelhet.**

(2) Ha a kötelezett jóhiszemű volt, a szerződés megkötéséből eredő károkat köteles megtéríteni.

Jogszatossági igény akkor érvényesíthető, ha a teljesítésnek nem, vagy nemcsak fizikai, hanem jogi fogyatékosága van.

A Ptk. e rendelkezése az 1959-es Ptk.-nak az adásvételnél szabályozott és a bérletre is irányadó jogszatossági szabályait veszi át, és általánosítja valamennyi olyan visszterhes szerződésre, melynek célja tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházása.

A jogszatosság körében alkalmazható jogkövetkezmények eltérően alakulnak aszerint, hogy a hibás teljesítés a jogszerzést akadályozza, illetve korlátozza azt, vagy annak értékét csökkenti.

Ha a hibás teljesítés abban nyilvánul meg, hogy a jogszerzést harmadik személy joga akadályozza, a jogosultnak a kötelezettet megfelelő határidő tűzése mellett fel kell hívnia arra, hogy az akadályt hárítsa el, vagy adjon megfelelő biztosítékot. A határidő eredménytelen elteltét követően a jogosult a szerződéstől elállhat, és kártérítést követelhet.

Jóhiszemű a kötelezett, aki nem tudott és kellő körültekintés mellett nem is tudhatott arról, hogy az átruházásnak akadálya van. Ez esetben a kötelezett csak a jogosult szerződés megkötéséből eredő kárait köteles megtéríteni. A rosszhiszemű kötelezett teljes kártérítéssel tartozik.

6:176. § [Jogszatosság a jogszerzés korlátozott volta miatt]

- (1) Ha tulajdonjog, más jog vagy követelés visszterhes átruházására irányuló kötelezettség esetén a tulajdonjog, más jog gyakorlását vagy a követelés megszerzését harmadik személy joga korlátozza vagy értékét csökkenti, a jogosult megfelelő határidő tűzésével tehermentesítést követelhet.**
- (2) A határidő eredménytelen eltelte után a jogosult a tehermentesítést a kötelezett költségére elvégezheti.**
- (3) Ha a tehermentesítés lehetetlen vagy aránytalan költséggel járna, a jogosult a szerződéstől elállhat, és kártérítést követelhet, vagy a teher átvállalása fejében az ellenérték megfelelő csökkentését követelheti. Ezek a jogok a jogosultat akkor is megilletik, ha a tehermentesítésre megszabott határidő eredménytelenül telt el, és a jogosult nem kívánja a dolog tehermentesítését.**
- (4) Ha a kötelezett jóhiszemű volt, a szerződés megkötéséből eredő károkat köteles megtéríteni.**
- (5) Nem illetik meg ezeket a jogokat a jogosultat, ha a szerződés megkötésekor tudta vagy tudnia kellett, hogy korlátozástól mentes tulajdonjogot, jogot vagy követelést nem szerezhetsen, kivéve, ha a kötelezett a tulajdonjog, más jog vagy követelés korlátozásmentességéért kifejezetten szavatosságot vállalt.**

A Ptk. e rendelkezése az 1959-es Ptk.-nak az adásvételnél szabályozott és a bérletre is irányadó jogszatossági szabályait veszi át, és általánosítja valamennyi olyan visszterhes szerződésre, melynek célja tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházása. E rendelkezések rendezik a jogkövetkezményeket azokra az esetekre nézve, amikor a tulajdonjog, más jog vagy a követelés megszerzését harmadik személy joga ugyan nem zárja ki, de korlátozza, vagy értékét csökkenti.

A jogszerzés korlátozott volta miatti jogszatosság körében a jogosult elsősorban megfelelő póthatáridő tűzésével tehermentesítést követelhet, a határidő eredménytelen eltelte esetén pedig a tehermentesítést a kötelezett költségére elvégezheti.

Ha a tehermentesítés lehetetlen, vagy aránytalan költséggel járna, a jogosult a szerződéstől elállhat, és kártérítést követelhet, vagy a teher átvállalása fejében az ellenérték megfelelő csökkentését követelheti. E jogok akkor is megilletik a jogosultat, ha a tehermentesítésre megszabott határidő eredménytelenül telt el, és a jogosult nem kívánja a dolog tehermentesítését.

A helyállási kötelezettséget a 6:176. § (5) bekezdése arra tekintettel zárja ki, hogy a jogosult ez esetben teljesítéskor ismerte a szolgáltatás hibáját, így hibás teljesítésről nem lehet szó. Fontos megjegyezni, hogy e szabály az 1959-es Ptk.-tól eltérően a zálogjogra is vonatkozik, mivel az a különböző nyilvántartásokból megismerhető. Ilyen esetben is érvényesítheti a jogosult a jogszavatossági jogait azonban akkor, ha a kötelezett a jogszerzés korlátozásmentességéért kifejezetten szavatosságot vállalt.

7. A hibás teljesítés különös szabályai

6:177. § *[Hibás teljesítés eredmény létrehozására irányuló szerződéseknél]*

- (1) **Ha a kötelezett valamely dolog vagy munkával elérhető más eredmény létrehozására vállal kötelezettséget, a hibás teljesítésre vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell, azzal, hogy**
  - a) **a kicserélésen a munkával elérhető eredmény részben vagy egészben való újbóli teljesítését kell érteni; és**
  - b) **a kijavítás vagy a szolgáltatás részben vagy egészben való újbóli teljesítése – a jogosult szerződés szerű teljesítéshez fűződő érdekei figyelembevételével – a munkával elérhető eredmény létrehozásának az eredetileg vállalathoz képest eltérő módjával is megvalósulhat; az ebből eredő többletköltségek a kötelezettet terhelik.**
- (2) **A kötelezett mentesül a hibás teljesítés jogkövetkezményei alól, ha a hiba a jogosult által adott**
  - a) **anyag alkalmatlanságára vagy hibájára;**
  - b) **adat hiányosságára vagy hibájára; vagy**
  - c) **utasítás célszerűtlenségére vagy szakszerűtlenségére****vezethető vissza, és e körülményekre a kötelezett a jogosultat figyelmeztette.**

Vannak olyan szerződésszegési esetek, amelyek gyakorlati előfordulása tipikusan az eredménykötelmekre jellemző. Eredménykötelmek estén a szerződés tárgya nem egyszerűen dologszolgáltatás, mert bár a végeredmény sokszor dolog, a szerződés részét képezi az annak előállítására irányuló munkavégzés folyamata is, melyek során a felek fokozott együttműködésére van szükség. Ez általában a vállalkozási típusú szerződések jellemzője, melyek esetén mindezekre a körülményekre figyelemmel speciális szerződésszegési szabályokat is megállapít a Ptk.

Eltérés az 1959-es Ptk.-hoz képest, hogy a kicseréléssel kapcsolatban a munka újbóli elvégzése mellett – ami sok esetben nem lehetséges, és nem is indokolt – utal a Ptk. a munka részbeni teljesítésére is.

Az anyaghiba esetét az 1959-es Ptk. a hibás teljesítés körében kezelte, de mivel az valójában vállalkozási szerződéseknél tipikus, a Ptk. az eredménykötelmekre vonatkozó speciális szerződésszegési szabályoknál helyezte el.

A kötelezett figyelmeztetési kötelezettsége akkor áll fenn, ha a teljesítés hibáját okozó körülményeket felismerte (lásd a GK 54.-et és a BDT2010.9.-et).

6:178. § [Hibás teljesítés használatra vagy hasznosításra irányuló szerződéseknél]

- (1) **Ha a jogosult más dolgának vagy más vagyoni joga által védett oltalmi tárgynak időleges használatára, felhasználására vagy hasznosítására jogosult, a kötelezett a szerződés teljes tartama alatt a kellékszavatosság szabályainak megfelelő alkalmazásával köteles helytállni azért, hogy a dolog vagy az oltalom tárgya a szerződésszerű használatra, felhasználásra vagy hasznosításra alkalmas.**
- (2) **Ha a jogosult más dolgának vagy más vagyoni joga által védett oltalmi tárgynak időleges használatára, felhasználására vagy hasznosítására jogosult, a kötelezett a szerződés teljes tartama alatt a jogszavatosság szabályainak megfelelő alkalmazásával köteles helytállni azért, hogy a dolognak vagy az oltalom tárgyának szerződésszerű használatát, felhasználását vagy hasznosítását harmadik személy joga nem akadályozza és nem korlátozza.**

A Ptk. rendelkezése az 1959-es Ptk.-nak a bérbeadót terhelő szavatosságot általánosítja a használati és hasznosítási kötelezésekkel kapcsolatban fennálló kellék- és jogszavatosságra. Az ilyen típusú szerződések esetén a hibás teljesítésért való helytállási kötelezettség nemcsak a teljesítés (azaz az átadás) időpontjában, hanem a szerződés egész időtartama alatt, így az átadást követően utóbb keletkező hibákért is fennáll.

Nem áll fenn a szavatossági kötelezettség, ha a hiba a rendeltetésellenes használat, azaz a jogosult szerződésszegésének következménye, vagy a helytállási kötelezettség másra van telepítve (pl. lízing, részletvétele).

XXV. Fejezet

A szerződésszegés egyéb esetei

1. A teljesítés lehetlenné válása

6:179. § [A teljesítés lehetlenné válása]

- (1) **Ha a teljesítés lehetlenné vált, a szerződés megszűnik.**
- (2) **A teljesítés lehetlenné válásáról tudomást szerző fél késedelem nélkül köteles erről a másik felet értesíteni. Az értesítés elmulasztásából eredő kárt a mulasztó fél köteles megtéríteni.**

A teljesítés lehetlenné válása mint szerződésszegés esetén a szerződés teljesítése a szerződés megkötését követően bekövetkező ok miatt válik lehetlenné.

Jogi okból válik lehetlenné a szerződés teljesítése, ha a szerződés megkötését követően, de annak teljesítését megelőzően a szerződés tárgyára vonatkozó jogi környezet változása következtében kizárta válik a szerződés szerű teljesítés pl. a szolgáltatás tárgyára importtilalmat vezetnek be. [Abban az esetben, ha ez a jogi ok már a szerződés megkötésekor fennállt, és annak kiküszöbölése a szerződés megkötése és teljesítése közötti időpontban nem is volt lehetséges, akkor a szerződés mint lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés semmis a 6:107. § (1) bekezdése alapján.]

Fizikai lehetlenné válásról van szó akkor, ha a szerződés tárgya nem vagy nem a szerződésben meghatározott állapotban áll rendelkezésre. A fizikai lehetlenné válás a gyakorlatban tipikusan a szolgáltatás tárgyát képező dolog megsemmisülésében jelentkezik, így rendszerint az egyedileg meghatározott szolgáltatások esetén van jelentősége, fajlagos szolgáltatásnál csak akkor, ha a felek a teljesítésre szánt dolgokat megjelölték, vagy a többi hasonló dologtól a jogosult részére elkülönítették (lásd

a 6:156. §-nál), azaz a szolgáltatást lényegileg egyedivé tették. Ellenkező esetben a fajta egyes egyedeinek megsemmisülése még nem akadályozza meg a teljesítést a fajta más egyedeivel.

Az érvényesen létrejött szerződések teljesítése „vis maior” estén ugyancsak lehetetlenné válik. A „vis maior” kifejezés természeti vagy emberi eredetű (pl. háború, forradalom, pénznem megszűnése anélkül, hogy helyébe új pénznem lépne), „ellenállhatatlan erőt” jelent, amely abszolút jellegű: az emberek számára elérhető eszközökkel nem hárítható el. Bírói mérlegelés kérdése annak megítélése, hogy egy adott esemény „vis maior” minősül-e. A gazdasági válságjelenségek nem minősíthetők „vis maior”-nak, így nem teszik lehetetlenné a devizaalapú kölcsönszerződés teljesítését, mert bár vitathatatlan, hogy az árfolyamváltozás következtében a kölcsönszerződés teljesítése az adósra rendkívüli terhet ró, a kölcsön visszafizetése nem tekinthető lehetetlennek (BH2014.147.).

Gazdasági okból következik be a lehetetlenülés például akkor, ha a kínálati viszonyok jelentős megváltozása miatt a termék hiánycikké válik.

A bírói gyakorlatban alakult ki az érdekbeli lehetetlenülés kategóriája, melybe azok az esetek tartoznak, amikor a szerződés megkötését követően olyan súlyú és nagyságrendű változás következik be az egyéni, vagy piaci-gazdasági körülményekben, amelyek jelentősen meghaladják az üzleti kockázat szokásos mértékét, és amelyek még kellő gondosság tanúsítása mellett sem voltak előre láthatóak (BH1985.101., BH1986.498., BDT2006.1366.).

A szerződés teljesítése lehetetlenné válásának következtében a szerződés megszűnik, a további jogkövetkezmények aszerint alakulnak, melyik szerződő fél felelős a lehetetlenülésért, vagy vállalkozási szerződés esetén melyik fél érdekkörében merült fel a lehetetlenné válás oka (lásd a 6:248. §-nál). Ha a lehetetlenülés objektív ok miatt következik be, a teljesítés lehetetlenné válásáért egyik fél sem felelős.

A teljesítés lehetetlenné válásáról történő értesítés kötelezettsége valamennyi szerződő felet terheli, attól függetlenül, hogy a lehetetlenülésért felelős-e vagy sem.

A Ptk. fenntartja a lehetetlen szolgáltatásra kötött szerződés semmisségét, mely szabály arra az esetre vonatkozik, ha a szerződés teljesítésének már a szerződés megkötésének időpontjában fennálló akadálya van. Ugyanakkor a korábbi bírói gyakorlattal egyező, új rendelkezésként rögzíti a Ptk., hogy a szolgáltatás attól még nem lehetetlen, mert a kötelezett a szerződés megkötésekor nem rendelkezik a szolgáltatás tárgyával [lásd a 6:107. § (1) bekezdést]. Ekkor ugyanis a fél tipikusan arra vállalt kötelezettséget, hogy a szerződés tárgyát megszerzi, előállítja, így lehetőség van a szerződés megkötése és teljesítésének esedékessége közötti időszakban arra, hogy a lehetlenség oka megszűnjön, vagy azt a fél megszüntesse.

6:180. § [Felelősség a lehetetlenné válásáért]

- (1) Ha a teljesítés lehetetlenné válásáért egyik fél sem felelős, a szerződés megszűnésének időpontját megelőzően nyújtott szolgáltatás pénzbeni ellenértékét meg kell téríteni. Ha a már teljesített pénzbeni szolgáltatásnak megfelelő ellenszolgáltatást a másik fél nem teljesítette, a pénzbeni szolgáltatás visszajár.**
- (2) Ha a teljesítés lehetetlenné válásáért az egyik fél felelős, a másik fél szabadul a szerződésből eredő teljesítési kötelezettsége alól, és a szerződésszegéssel okozott kárának megtérítését követelheti.**

(3) Ha a teljesítés lehetlenné válásáért mindkét fél felelős, a szerződés megszűnik, és a felek a lehetlenné válásból eredő kárukat a közrehatás arányában követelhetik egymástól.

Objektív okból válik lehetlenné a szerződés teljesítése, ha az egyik fél magatartására sem vezethető vissza. (Ekkor klasszikus értelemben vett szerződésszegésről igazából nem is beszélhetünk, hiszen a lehetlenné válásért egyik fél sem felelős.) Ha a teljesítés lehetlenné válásának oka valamely szerződő fél magatartására vezethető vissza, szubjektív lehetlenné válásról van szó. Szubjektív a lehetlenné válás akkor is, ha abban mindkét fél magatartása közrehatott.

A teljesítés lehetlenné válásának jogkövetkezményeit attól függően szabályozza a Ptk., hogy objektív vagy szubjektív lehetlenné válásról van szó.

Objektív lehetlenné válás esetén – vagyis akkor, ha a teljesítés lehetlenné válásáért egyik fél sem felelős – a Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz képest új szabályként rögzíti, hogy a szerződés megszűnésének időpontját megelőzően nyújtott szolgáltatás pénzbeni ellenértékét meg kell téríteni. Ha pedig a már teljesített pénzbeni szolgáltatásnak megfelelő ellenszolgáltatást a másik fél nem teljesítette, a pénzbeni szolgáltatás visszajár. Ennek megfelelően, ha egyik félnek sem felróható okból szűnik meg annak a lehetősége, hogy a lízingbeadó a lízingtárgy tulajdonjogát a lízingbevevőre átruházza, a lízingszerződés objektív megghiúsulása folytán a felek között el kell számolni. További lízingdíj a lízingbevevőtől nem követelhető, ugyanakkor a lízingbevevő az addigi tényleges hasznosítás folytán fizetett lízingdíjat teljes összegben nem követelheti vissza, hanem csak a lízingdíj vételárrész hányadát (EBD2013.G.9.).

A szubjektív lehetlenné válás egyik esete az, amikor a teljesítés lehetlenné válásáért az egyik fél felelős. Ekkor a másik fél szabadul a szerződésből eredő teljesítési kötelezettsége alól, azzal hogy a szerződésszegéssel okozott kárának megtérítését követelheti. Mivel a teljesítés lehetlenné válása szerződésszegés, az azzal kapcsolatos kárfelelősségre a szerződésszegésért való kártérítési felelősség irányadó, és e szabályok mentén van lehetőség a felelősség alóli kimentésre (lásd a 6:142. §-nál) is.

A szubjektív lehetlenné válás másik, az 1959-es Ptk.-ban nem szerepelt esete, amikor a szerződés teljesítésének lehetlenné válásáért mindkét fél felelős. Ekkor a szerződés megszűnik, és a felek a lehetlenné válásból eredő kárukat egymástól a közrehatásuk arányában követelhetik.

Ezen általános, valamennyi szerződéstípus esetén bekövetkező lehetlenné válásra irányadó szabályokon túlmenően speciális lehetlenné válási szabályokat állapít meg a Ptk. például a vállalkozási szerződés (lásd a 6:248. §-nál), a mezőgazdasági vállalkozási szerződés [lásd a 6:255. § (2) bekezdést], vagy a biztosítási szerződésnél [lásd a 6:454. § (1)–(2) bekezdést] kapcsán.

6:181. § [Vagylagos szolgáltatás lehetlenné válása]

- (1) Ha a vagylagos szolgáltatások közül valamelyiknek a teljesítése lehetlenné válik, a szerződés a többi szolgáltatásra korlátozódik.**
- (2) Ha a szolgáltatás lehetlenné válásáért a választásra nem jogosult fél a felelős, a másik fél választása szerint a lehetséges szolgáltatást kell teljesíteni vagy a szolgáltatás lehetlenné válásának jogkövetkezményeit kell alkalmazni.**

A vagylagos szolgáltatás lehetlenné válása körében a Ptk. szabályai tartalmilag azonosak 1959-es Ptk. szabályaival.

Ha a vagylagos szolgáltatások közül valamelyiknek a teljesítése lehetlenné válik, a szerződés a többi szolgáltatásra korlátozódik. E szabály egyik fél számára sem hátrányos. Amennyiben a szolgáltatás lehetlenné válásért a választásra nem jogosult fél felelős, ő viseli annak kockázatát, hogy a másik (az eredetileg a vagylagos szolgáltatások közötti választásra jogosult) fél a lehetséges szolgáltatás teljesítését követeli-e, vagy a szolgáltatás lehetlenné válásának jogkövetkezményei alkalmazását kívánja majd.

6:182. § *[A lehetlenné vált dologszolgáltatás maradványa]*

Ha a lehetlenné vált dologszolgáltatás esetén a dolog maradványa vagy a dolog egy része a kötelezett birtokában maradt, vagy a kötelezett mástól a dolog helyébe lépő értéket kapott vagy igényelhet, a jogosult ennek átengedését követelheti az ellenszolgáltatás arányos része ellenében.

A lehetlenné vált dologszolgáltatás maradványa (residuum) vagy a helyébe lépő érték (surrogatum) jogi sorsa tekintetében a Ptk. az 1959-es Ptk.-val tartalmilag azonos szabályozást tartalmaz, mely független attól, hogy ki felelős a lehetlenné válásért. Az 1959-es Ptk.-hoz képest dogmatikai jellegű pontosítás, hogy a Ptk. csak dologszolgáltatásról beszél, hiszen a maradvány csak dolog esetében értelmezhető.

2. A teljesítés megtagadása

6:183. § *[A teljesítés megtagadása]*

Ha valamelyik fél a teljesítést jogos ok nélkül megtagadja, a másik fél választása szerint a késedelem vagy a szolgáltatás lehetlenné válásának jogkövetkezményeit kell alkalmazni.

A teljesítés megtagadásáról akkor van szó, ha a fél (akár a jogosult vagy a kötelezett), anélkül, hogy erre jogszerű oka lenne, egyértelműen, kifejezetten és véglegesen nyilatkozik arról, hogy egyáltalán nem kívánja a szerződés másik fél általi teljesítést, vagy, hogy a szerződést maga nem teljesíti. A teljesítés megtagadása a kötelezetti késedelemtől (lásd a 6:153. §-nál) annyiban különbözik, hogy itt a teljesítési szándék hiánya nem átmeneti jellegű, hanem végleges, míg a teljesítés lehetlenné válásától (lásd a 6:179. §-nál) való elhatárolás szempontja az, hogy itt a szolgáltatás teljesítése elvileg nem ütközne akadályba.

A Ptk. abban tér el az 1959-es Ptk.-tól, hogy egyértelművé teszi: nemcsak a kötelezett, hanem a jogosult is megszegheti ilyen módon a szerződést.

A teljesítés megtagadása mint szerződésesség jogkövetkezményei – a teljesítést megtagadó féllel szemben ellenérdekelt fél választása függvényében – a késedelem vagy a szubjektív lehetlenné válás szabályai szerint alakulnak.

3. Jognyilatkozat tételének elmulasztása

6:184. § [Jognyilatkozat bírói ítélettel történő pótlása]

Ha a fél a szerződés alapján jognyilatkozat tételére köteles, és ezt a kötelezettségét nem teljesíti, a jognyilatkozatot a bíróság ítélettel pótolja.

Sajátos szerződésszegési eset, amikor a fél valamilyen jognyilatkozat tételére vonatkozó, szerződésben vállalt kötelezettségének teljesítését mulasztja el. Ilyenkor a szerződésszegés jogkövetkezményeként a jogosult keresettel kérheti a bíróságtól, hogy a másik fél által megtenni elmulasztott jognyilatkozatot pótolja. Ebben az esetben a bíróság nem a kötelezettségvállalást, hanem a vállalt jognyilatkozatot pótolja. A jognyilatkozat bírói ítélettel történő pótlásnak gyakorlatban előforduló tipikus esete az, amikor a bíróság az ingatlan-adásvételi szerződésben vagy zálogszerződésben erre vállalt kötelezettség teljesítésének elmulasztása miatt ítéletével pótolja a tulajdonjog, illetve a jelzálogjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzéséhez szükséges engedélyt tartalmazó nyilatkozatot, de a nyomdai úton előállított értékpapír átruházásához a szerzés jogcíme mellett megkívánt forgatmány mint jognyilatkozat is pótolható a bíróság ítéletével.

A jognyilatkozat bírói ítélettel történő pótlása mint a szerződésszegés egyik jogkövetkezménye nem tévesztendő össze a joggal való visszaélésnek (lásd az 1:5. §-nál) a jogszabály által megkívánt nyilatkozat visszaélésszerű megtagadásában megnyilvánuló esetével, amikor is a bíróság a – jogszabály és nem szerződés alapján – megteendő nyilatkozatot szintén ítéletével pótolhatja, feltéve, hogy a nyilatkozat megtagadása nyomós közérdeket vagy méltánylást érdemlő magánérdeket sért, és az érdeksérelem másként, mint a nyilatkozat bíróság általi pótlásával nem hárítható el.

Sajátos esetet az, amikor a bíróság a felek között az általuk kötött előszerződés alapján a végleges szerződést létrehozza (lásd a 6:73. §-nál). Erre a fél kérelmére kerülhet sor, abban az esetben, ha a másik fél a végleges szerződés megkötését jogos ok nélkül megtagadta. Ilyenkor a bíróság nem egyszerűen a fél nyilatkozatát pótolja, hanem rá vonatkozóan maga a szerződéses kötelezettség is a bíróság ítéletével és nem önkéntes vállalása révén keletkezik.

XI. CÍM

A SZERZŐDÉS MEGERŐSÍTÉSE ÉS MÓDOSÍTÁSA

XXVI. Fejezet

A szerződés megerősítése

1. A foglaló

6:185. § [Foglaló]

- (1) **A másik félnek fizetett pénzt akkor lehet foglalónak tekinteni, ha annak fizetésére a kötelezettségvállalás megerősítéseként kerül sor, és ez a rendeltetés a szerződésből egyértelműen kitűnik.**
- (2) **Ha a szerződést teljesítik, a tartozás a foglaló összegével csökken. Ha a szerződés teljesítése olyan okból hiúsul meg, amelyért egyik fél sem felelős, vagy mindkét fél felelős, a foglaló visszajár.**

- (3) A teljesítés meghiúsulásáért felelős fél az adott foglalt elveszti, a kapott foglalt kétszeresen köteles visszatéríteni.**
- (4) A foglalt elvesztése vagy kétszeres visszatérítése a szerződésszegés következményei alól nem mentesít. A kötbér és a kártérítés összege a foglalt összegével csökken.**
- (5) A túlzott mértékű foglalt összegét a kötelezett kérelmére a bíróság mérsékelheti.**

1. A szerződés megerősítéséről általában

A kötelem alaphatásaként említett teljesítési kötelezettség és ennek kikényszeríthetősége kötelmi jogi eszközökkel is megerősíthető. A Ptk. Kötelmi jogi Hatodik Könyvének XXVI. Fejezete a szerződés megerősítése címet viseli, mely fejezetben három jogintézmény kapott helyet: a foglalt, a kötbér és a jogvesztés kikötése. Ezeket az intézményeket a jogalkotó elsősorban a szerződési jogba utalta, ez azonban nem jelenti egyúttal azt is, hogy pl. a jogvesztés kikötés kizárólag tisztán szerződéses jogviszonyokat biztosíthatna. Nem lehet kizárni ugyanis annak lehetőségét, hogy a felek egy kárkötelemből eredő fizetési kötelezettség teljesítéséhez részletfizetési kedvezményt, ehhez pedig jogvesztés kikötését kapcsolják. Ebben az értelemben a jogvesztés kikötése kötelmi biztosíték, kétségtelen azonban, hogy a kötbér és a foglalt alkalmazási területe szinte kizárólag a szerződéses jogviszonyok területére esik.

A fejezet címéből ugyanakkor nem lehet azt a következtetést sem levonni, hogy kizárólag ez a három intézmény lenne alkalmas a szerződés – a szerződésből eredő kötelmi kötelezettség – megerősítésére. Jogi értelemben ugyanis a kötelem megerősítését célozza minden olyan kikötés, régiesen szólva „mellékhatározmány”, melynek anyagi jogi joghatása képes a szolgáltatási kötelezettség teljesítésére a kötelezettet rászorítani, illetőleg képes a jogosult igényérvényesítési lehetőségét javítani, a hitelezői pozíciót ezért biztonságosabbá teszi. Ebben a felfogásban pedig a szerződés megerősítéseként kell számításba vennünk pl. a megtámadás jogáról való lemondást, a kötelezett tartozáselismerő nyilatkozatát (akár annak bizonyítási terhet fordító, akár az elévülést megszakító hatására gondolunk). Ezek is a szerződés megerősítését célozzák, s bár nem sorolja őket a Ptk. a megerősítő intézmények közé, e tulajdonságuk folytán a 6:6. § (2) bekezdése alkalmazandó rájuk. Erről a megfelelő helyen szót ejtettünk.

2. A foglalt

A Ptk. a gyakorlati tapasztalatok figyelembevételével a foglalt tárgyát kizárólag pénzben határozza meg. E „szigorítás” mellett a kódex számos olyan módosítást is eszközöl a foglalt intézményét érintően, melyek a gyakorlati igények rugalmasabb kielégítését szolgálják. Így pl. nem feltétel, hogy a foglalt a szerződés megkötésekor kerüljön átadásra. A foglaltal szemben annyi elvárás támaszt a jogalkotó, hogy a másik félnek fizetett pénz ilyen rendeltetése a szerződésből egyértelműen kitűnjön. A jövőben tehát nincs jogi akadálya annak, hogy a felek a foglalt későbbi – szerződéskötést követő – átadásában, megfizetésében (átutalásában) állapotjanak meg. Jelen § rugalmas megfogalmazása azt is lehetővé teszi, hogy a foglalt harmadik személy kezébe kerüljön (pl. letéti szerződés alapján) megfizetésre, ha ennek az összegnek a jogosultja az a fél, akinek a foglalt a megállapodás alapján kapnia kell.

A törvény egyértelművé teszi – bár ez eddig sem volt vitás – hogy a foglalt összege a tartozásba beszámít, pontosabban: a pénztartozás az átadott foglalt mértékével csökken.

Az (1) bekezdés láthatóan olyan szerződéses viszonyokat tart szem előtt, ahol az egyik fél pénzszolgáltatással tartozik a másiknak. Bár a foglalo alkalmazási terulete szinte kizárolag a tulajdonátruházó szerződések körébe esik, ezen belül is az adásvételi szerződések megerősítését szolgálja, nem lehet kizárni, hogy a felek olyan (pl. csere-) szerződés biztosítékául kössenek ki foglalt, melynél ez a beszámítás esetleg nem értelmezhető. Ilyen esetben a teljesítéssel egy időben a foglalo visszajár.

A (3) bekezdés értelmében a foglalo szankciós hatása (joghátrány természete) a szerződés megghiúsulása esetére érvényesül. Ez alatt érteni kell a teljesítés megtagadását (6:183. §), a teljesítés lehetetlenné válását [ha azért az egyik fél felelős, 6:180. § (2) bekezdés], de azt is, amikor a jogosult a másik fél szerződésszegő magatartása miatt áll el a szerződéstől vagy mondja fel azt [pl. 6:140. § (1) bekezdés, 6:154. § (1) bekezdés stb.]. Ha azonban a szerződés olyan okból szűnik meg, amelyért mindkét fél felelős, a foglalo nem tölt be szankciós hatást és visszajár.

A Ptk. jogszabályi környezetében értelmezési kérdésként merül fel, mit kell érteni a teljesítés megghiúsulásáért való felelősség alatt? Az 1959-es Ptk. a szerződésszegésért való felelősséget alapvetően a felróható magatartáshoz mérte, igaz, hogy az ítékezési gyakorlat – a jogtudomány által is támogatottan – a felróhatóság klasszikus megközelítéséhez képest általában szigorúbb mércét alkalmazott, megszorítóan értelmezte a kimentési lehetőséget, erősítette ezáltal a foglalo kötelemerősítő hatását. A Ptk. nem tartalmaz egyértelmű eligazítást abban a kérdésben, hogy mit kell érteni a teljesítés megghiúsulásáért felelős fél [6:185. § (3) bekezdés], az olyan ok, amelyért a fél felelős [6:186. § (1) bekezdés] vagy a szerződésszegésért felelős fél [6:190. § (1) bekezdés] kifejezések alatt. Nézetünk szerint a dogmatikai probléma abban áll, hogy a Ptk. 6:142. § rendelkezése – melyet a szerződésszegésért való felelősség alapvető eligazító normájaként hívunk fel – a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősségre koncentrál. Ez még elfogadható lenne a foglalo és kötbér esetében, de a jogvesztés kikötés nem kárátalány természetű intézmény.

Mégis, a jogi irodalomban az az álláspont körvonalazódik, amely szerint a szerződésszegési szankciók alkalmazása során – így pl. a szerződéses jogviszonyokban jellemző foglalo vagy kötbérfelelősségre nézve is – a felek ellenkező megállapodása hiányában a 6:142. § mentesülési szabálya az irányadó. Ehelyütt csupán megjegyezzük, hogy a kontraktuális felelősségnek pl. a következménykárok mértékére vonatkozó megszorítását jelentősen tompítja – olykor elfedi, esetleg kiiktatja – a foglalo és a kötbérkárátalány természete. Ameddig ugyanis a kár mértékét nem kell bizonyítani, addig a kárnak – mint a szerződésszegés lehetséges következményének – az előreláthatósága nem releváns szempont.

A foglalo ún. minimum kárátalány természetű intézmény. Ez azt jelenti, hogy a foglalo a mértékéig fedezi a felmerült károkat, és akkor is jár, ha a kár ennél az összegnél kevesebb, vagy egyáltalán nem is jelentkezik. A (4) bekezdés kimondja, hogy a foglalo elvesztése vagy kétszeres visszatérítése nem mentesít a szerződésszegés jogkövetkezményei alól, érteve ez alatt elsősorban a szerződés megszegésével okozott károk megtérítését (6:142. §), a foglalo jogkövetkezményének alkalmazása esetén ugyanis a teljesítés már nem követelhető (a 6:138. § alkalmazása tehát kizárt). Tisztán kell látni azonban, hogy a foglalo csak a kikötött mértékéig bír átalány természetű, a foglalo mértékét meghaladó kárigény érvényesítése esetén a kár mértékét a rá irányadó szabályok szerint a jogosultnak bizonyítania kell. Mivel a szerződésszegéssel okozott károk vonatkozásában – különös figyelemmel a 6:143. § (2) bekezdésére, az ún. előreláthatósági klauzula mibenlétét illetően – egységes gyakorlat körvonalazódására a Ptk. hatálybalépését követően több év

elteltével számíthatunk, a kárátalányok alkalmazásának jelentősége várhatóan felértékelődik.

A (4) bekezdés megerősíti, hogy a foglalo elvesztése (veszni hagyása) vagy a kétszeres megfizetése nem mentesít a szerződésszegés következményei alól. Ebbe beleértendő az is, hogy (vö. a 6:138. §-sal) a jogosult a szerződés másik fél általi megszegése esetén továbbra is követelheti a teljesítést. A polgári jog ugyanis a jogosult belátására bízta, hogy a kötelezett szerződésszegése – késedelme miatti elállás, teljesítés megtagadása stb. – esetén megtartja a foglalt, és tudomásul veszi a szerződésszegést, vagy továbbra is ragaszkodik a szerződés teljesítéséhez. Az ellenkező értelmezés kizárása érdekében a (4) bekezdés második mondata egyértelműen kimondja, hogy ebben az esetben a kötbér vagy a kártérítés összegébe a foglalt be kell számítani, ezek mértéke a foglalo összegével csökken.

A törvény nem rendelkezik a foglalo szokásos mértékéről, a foglalo összegének meghatározását továbbra is a szerződő felek akaratára bízta. A gyakorlatban általánosan elfogadottá vált a tulajdonátruházó szerződések esetében tíz százalék körüli foglalo alkalmazása, ez azonban nem jelenti azt, hogy ettől eltérő mértékű kárátalányban a felek ne állapodhatnak meg jogszerűen. Az (5) bekezdés is csupán a túlzott mértékű foglalo kérelemre való mérsékléséről rendelkezik. Az állandónak mondható bírói gyakorlat szerint a foglalo mérséklésére csak kivételesen kerülhet sor, ha az valóban túlzott mértékűnek, indokolatlanul magasnak tekinthető. Ennek megítélésakor – pl. adásvételi szerződések esetében – figyelemmel kell lenni a vételár és a foglalo aránya mellett a szerződés egyéb körülményeire is, de csak annyira, hogy a foglalo mérséklésével az intézmény ne veszítse el a teljesítésre ösztönző hatását. A bíróság a szerződés teljesítéséhez fűződő érdek vizsgálata során mérlegelheti, hogy a nemteljesítés okoz-e kárt a jogosultnak, de a kár számszerűsítésére a mérséklés iránti perekben – a foglalo kárátalány minősége és domináns biztosítéki (szankcionáló) természete folytán – nem lehet sort keríteni.

2. A kötbér

6:186. § [Kötbér]

- (1) **A kötelezett pénz fizetésére kötelezheti magát arra az esetre, ha olyan okból, amelyért felelős, megszegi a szerződést. Mentesül a kötbérfizetési kötelezettség alól, ha szerződésszegését kimenti.**
- (2) **Kötbér írásban köthető ki.**
- (3) **A jogosult kötbérigényét attól függetlenül érvényesítheti, hogy a kötelezett szerződésszegéséből kára származott-e.**
- (4) **A pénztartozás késedelmes teljesítése esetére kikötött kötbérre a késedelmi kamat szabályait kell alkalmazni.**

Az (1) bekezdés a szerződéses kötbér intézményének fogalmát határozza meg. A kötbér alapvetően a felek megállapodásán alapuló, szerződésben kikötendő jogintézmény, mely mint látni fogjuk, több jogi funkciót is magába olvaszt: a kötbér a szerződést megerősítő kikötés, mert a teljesítési készséget szankció kilátásba helyezésével fokozza, ezáltal prevenció célja is van, de hangsúlyos a kártérítési funkció is, melyet kárátalány természete hordoz.

Nem változtat a jogszabály korábbi polgári jogunk megoldásán, a kötbér továbbra is csak írásban köthető ki: az írásba foglalásnak a kötbérkötelelem leglényegesebb kérdéseire

kell kiterjednie, mely jellemzően a kötbérfizetési kötelezettségben való megállapodás, a szankcionálni szándékozott szerződésszegés meghatározása (késelem, hibás teljesítés stb.), illetve a kötbér mértéke, számításának módja (pl. „kötbérkulcs”).

A kötbér a legtöbbször közvetlenül szerződéses megállapodáson nyugszik, és az is igaz, hogy leggyakrabban szerződéses kötelekhez kapcsolódik. Kivételesen találkozhatunk jogszabályon alapuló kötbérikötési, illetve kötbérfizetési kötelezettséggel is. Kötbérfizetési kötelezettséget ír elő pl. a Nvt. 13. § (7) bekezdése, a vasúti árufuvarozási szerződésekre vonatkozó részletes szabályokról szóló 32/2009. (II. 19.) Korm. rendelet 42. § (2) bekezdése, de kötbérikötési kötelezettséget ír elő a személyszállítási szolgáltatásokról szóló 2012. évi XLI. törvény 35. § (6) bekezdése is. Meg kell említenünk azt is, hogy egyes szerződési területeken a kötbérré nézve állandóan követett szokások alakultak ki, gyökeresedtek meg. Ezekre nézve irányadó lehet a 6:63. § (5) bekezdés rendelkezése is. Nem ritka a kötbérfizetési kötelezettség általános szerződési feltételek közötti szerepeltetése, ilyen esetben a szerződési tartalommal való és az érvényességet a blankettákra vonatkozó jogszabályi rendelkezések is befolyásolhatják [pl. 6:78. § (1) és (2) bekezdése].

A kötbér – ellentétben a foglalóval – nem megfizetett, hanem ígért összeg arra az esetre, ha a kötelezett olyan okból, melyért felelős, megszegné a szerződést. Míg tehát a foglaló jellemzően a kötelezettségvállalás megerősítését célozza, addig a kötbér inkább mutat a szerződésszegéshez kapcsolódó represszív funkciót. Ebben az értelemben a kötbér valóban a kötelelem bére, régies elnevezéssel élve szószegési díj, szerződéses bírság.

A kötelezett abban az esetben köteles kötbért fizetni, ha a szerződés megszegéséért felelősséggel tartozik. Az (1) bekezdés kifejezetten kimondja, hogy a kötelezett mentesül a kötbérfizetési kötelezettség alól, ha szerződésszegését kimenti. Ebben a vonatkozásban visszautalunk a 6:185. § (3) bekezdése kapcsán elmondottakra, vagyis a kötelezettnek a kötbérfizetési kötelezettség alóli mentesülés érdekében azt kell bizonyítania, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa. Amennyiben tehát a szerződés szerű teljesítés elmarad (6:137. §), de ezért a kötelezettet felelősség az iménti értelemben nem terheli, kötbér fizetésére sem lesz köteles. Némiképpen más lesz a helyzet, ha a felek – élve a szerződési tartalom szabad megválasztásának lehetőségével – ún. „objektív kötbért”, azaz felelősségtől független kárátalány-fizetési kötelezettséget szerepeltetnek a szerződésükben. E kikötésre a kötbér szabályait csak megfelelően lehet alkalmazni, minden esetben az alkalmazott szerződési intézmény tartalmának figyelembevételével.

A (3) bekezdés rögzíti, hogy a kötbérigény – ha annak előfeltételei adottak – attól függetlenül érvényesíthető, hogy a jogosultnak a szerződésszegésből kára származott-e vagy nem. Ez a rendelkezés (a kárátalány természet mellett, melyről a következő § magyarázatánál ejtünk szót) a kötbér teljesítési készséget fokozó szerepét (szerződési bírság jellemvonását) domborítja ki, vagyis azt a tulajdonságát, melyet szankcionáló (egyres források „büntető” vagy „pónálé”) hatásként említenek. A kötbérigény jogszerűsége tehát elvileg független attól, hogy a jogosultnak felmerült-e valamilyen (s ha igen mekkora) kára a szerződés megszegése következtében.

A pénztartozások késedelmes teljesítésének – megfizetésének – elsődleges szankciója a késedelmi kamat [6:48. §, 6:155. § (1) bekezdés]. Ennek megfelelően a törvény – korábbi jogunkkal egyezően – kimondja, hogy a pénztartozás késedelmes teljesítése esetére kikötött kötbérré a késedelmi kamat szabályait kell alkalmazni. Mivel a szabály nem megfelelő alkalmazásról szól, a normaszöveget szigorúan kell venni. Az ilyen kötbérikötés tehát egyértelműen a kamatszabályok szerint ítéendő meg. Ez elsősorban a kamatként

értékelendő kötbér felelősségtől való függetlenítését eredményezi, tehát nem csak olyan késedelem esetén fizetendő, melyért a kötelezett felelős. Másrészt a kamat mértéke szempontjából is lehet jelentősége, hiszen a késedelmi kötbér mértékére vonatkozó megállapodásokat a gyakorlat rugalmasan kezeli (pl. a BH1992.260. szerint a napi 1% mértékű késedelmi kötbér kikötése önmagában nem túlzott), a szubjektív szankciót jelentő kötbérré kialakított mérséklési elvek azonban az objektív késedelmi kamatra nem feltétlenül alkalmazhatók.

6:187. § [Kötbér és egyéb szerződésszegési igények]

- (1) A teljesítés elmaradása esetére kikötött kötbér érvényesítése a teljesítés követelését kizárja. A késedelem esetére kikötött kötbér megfizetése nem mentesít a teljesítési kötelezettség alól.**
- (2) A jogosult a hibás teljesítés miatti kötbér mellett nem érvényesíthet szavatossági igényt.**
- (3) A jogosult a kötbér mellett érvényesítheti a kötbért meghaladó kárát.**
- (4) A jogosult a szerződésszegéssel okozott kárának megtérítését akkor is követelheti, ha kötbérigényét nem érvényesítette.**

Jelen § a kötbérnek más jogintézményekkel való kapcsolatát szabályozza, az 1959-es Ptk.-hoz képest részletesebben. Tisztán kell látni, hogy e jogszabályhely alapján minden esetben a kötbérigény érvényesítése és nem pusztán kikötése a döntő.

Magától értetődik, hogy a késedelem esetére kikötött kötbér érvényesítése, illetve a kötelezett által való megfizetése nem mentesít a teljesítési kötelezettség alól. A késedelem egyszerűen fogalmazva a szerződés időleges nem teljesítése, a késedelem időtartama alatt a jogosult még dönthet a szerződéses igénye kikényszerítése mellett, vagyis követelheti a szolgáltatás teljesítését, azzal, hogy a késedelem miatti kárának, költségeinek a kötbérbe mint kárátalányba olvasztott megtérítésére is igényt tarthat. A meghiúsulási – lehetetlenülési – kötbér érvényesítése azonban a teljesítés követelését kizárja. A jogosult természetesen dönthet úgy, hogy pl. a kötelezettnek a teljesítés megtagadásaként értelmezhető magatartása ellenére teljesítést követel (6:138. §), teljesítés helyett kizárólag kárigényt érvényesít [6:187. § (4) bekezdés], vagy lehetetlenülési kötbérigénnyel lép fel, de nincs elzárva attól sem, hogy meghiúsulási kötbér mellett, annak fent említett minimum kárátalány természetére támaszkodva a kötbért meghaladó kárának megtérítésére tartson igényt [6:187. § (3) bekezdés]. Ebben az értelemben tehát a jogosultat széles körben választási lehetőség illeti meg (facultas alternativa).

Kimondja ugyanakkor a (2) bekezdés, hogy a hibás teljesítési kötbér érvényesítése mellett szavatossági igény nem érvényesíthető. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a jogosult a hibás teljesítési kötbér érvényesítése mellett határoz, ez kizárja a szavatossági igény érvényesítését („kötbér prioritás”). A szavatossági igények meghatározásakor a jogalkotó alapvetően az értékegyensúlyra törekszik, akár a kijavításra, kicserélésre vagy az arányos árleszállításra gondolunk. Ehhez képest, ha a szavatossági igénnyel a jogosult szerződési érdeke kielégítésre kerül, a kötbér érvényesítése már túlzott (valóban és majdnem tisztán büntető természetű) szankcióként jelentkezne.

A (2) bekezdés más szempontból is figyelmet érdemel. A norma a szavatossági igényekkel szemben a hibás teljesítési kötbérnek ad prioritást, ami azt jelenti, hogy az előterjesztett kötbérigény – hatályossága alatt, míg attól a jogosult esetleg el nem áll – nem teszi lehetővé a szavatossági igények érvényesítését. Ha a jogosult előbb szavatossági igénnyel állt elő, utóbb akadály nélkül érvényesíthet – ezek helyett – kötbérigényt.

Ez a rendelkezés azonban csak a szavatossági igényekre és nem minden hibás teljesítési igényre vonatkozik, hiszen a (3) bekezdés kifejezetten kimondja, hogy a kötbér mellett a kárigény érvényesíthető, ez pedig igaz a hibás teljesítés miatti kötbér mellett érvényesíthető kárigényekre is. Más kérdés, hogy az említett kötbérprioritás értelmezési problémát okozhat, mely rugalmas jogalkalmazással oldható meg. Ha ugyanis a hitelező hibás teljesítési kötbért érvényesít, nincs szükség annak vizsgálatára, hogy milyen szavatossági igény jöhet szóba, van-e helye kijavításnak vagy kicserélésnek, azt a kötelezett vállalja-e vagy sem stb. Ha viszont a jogosult az ugyanezen hiba miatt előálló kárigény érvényesítése mellett dönt, az ún. tapadó károk esetében már figyelembe kell venni a 6:174. § (2) bekezdésének különleges szabályát, mind a kárigény előterjeszhetősége, mind pedig annak elévülési ideje vonatkozásában.

A (3) bekezdés a kötbér már többször említett ún. minimum (vagy minimál) kárátalány természetét rögzíti. Ez azt jelenti, hogy a kötbér mint „kárátlagosítás” nem zárja ki, hogy a jogosult az általános összeg feletti kárát is érvényesítse. Ilyen tartalmú jogosulti döntés a tapasztalatok szerint abban az esetben valószínű, ha a kár mértéke jelentősen meghaladja a kötbér összegét és a kár nagyobb kockázat vállalása nélkül (pl. komoly bizonyítási költségek) bizonyítható. A kötbért meghaladó kár érvényesítése nem jár feltétlenül együtt a kötbérigény érvényesítésével (pergazdaságossági okok szólhatnak az egyszerre való érvényesítés mellett), tehát a jogosult ilyen kárigénnyel a kárigényre irányadó elévülési határidőn belül élhet. Itt jegyezzük meg, hogy a kötbérigény és a kártérítési igény elévülése egymástól függetlenül következik be: míg a kötbér a szerződésszegés pillanatában esedékes, addig a kárigény a kár bekövetkeztekor válik esedékessé. A kötbér elévülése főszabályként az általános elévülési idő alá esik, míg a szerződésszegéssel okozott károk érvényesítésének határideje eltérhet egymástól [pl. a 6:174. § (2) bekezdés az ún. tapadó károkra a kellékszavatossági igény elévülési idejének alkalmazását rendeli]. Az elévülési idő szerződésben is megváltoztatható (kötbér érvényesítésére gyakran az általános elévülési időhöz képest rövidebb határidővel találkozunk).

A (4) bekezdés a korábbi polgári jogunkkal egyező szabályt fogalmaz meg, amikor rögzíti, hogy a kötbérigény érvényesítésének elmulasztása, a kötbérigény érvényesítésének kifejezett mellőzése nem jelent egyúttal lemondást a szerződésszegéssel okozott károk érvényesítéséről is.

6:188. §

[A kötbér mérséklése]

A túlzott mértékű kötbér összegét a kötelezett kérelmére a bíróság mérsékelheti.

Az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan a Ptk. is lehetővé teszi, hogy a kötelezett kérelmére a bíróság a túlzott mértékű kötbért mérsékelje (régies elnevezéssel a kötbér korrigálható kárminimum). A mérséklés tehát – azonnal rögzítendő – nem automatikus eszköz. A mérséklés során figyelemmel kell lenni arra, hogy a kötbér egy igen összetett jogintézmény, mely „összecszerű végeredményében” sokféle, mérhető és csak mérlegelhető funkciót olvaszt magába. Ráadásul az egyes – a Ptk. által is említett – kötbérfajták esetében eltérő arányban keveredhetnek ezek a „kötbérfunkciók”. A bíróságoknak ezért többszempontú mérlegelésre nyílik lehetőségük, és a helyes döntés meghozatalához az összetett mérlegelés elengedhetetlen is. Az ítélkezési gyakorlat ezt a nézetünket alátámasztja. A Ptk. hatálya alatt is megfelelően (a felróhatóságra vonatkozó megjegyzés mellőzésével) alkalmazandó pl. az EBH2001.522., mely kimondja, hogy a mérséklés

során a szolgáltatás értéke és a kötbér aránya mellett a szerződésszegés súlyára, jogkövetkezményeire is figyelemmel kell lenni.

Látni kell, hogy a megváltozott szerződésszegési jogkövetkezmény-rendszer, a szavatossági szabályok átalakulása folytán várhatóan bizonyos szempontból át kell értékelnünk a kötbérmérséklés ítélkezési gyakorlatban kialakult szempontjait, ám ez nézetünk szerint nem jelent gyökeres változást, hangsúlyeltolódást azonban eredményezhet. Így pl. figyelemmel kell lenni arra, hogy megváltoztak a szerződésszegésért való felelősség Ptk.-beli szabályai – így különösen a felelősség alóli kimentésre vonatkozó rendelkezések: ez más megvilágításba helyezi a korábbi döntéseknek a felróhatóság „mértékére”, a szerződésszegés súlyára, illetve súlyosságára vonatkozó megállapításait, de megváltoztak a hibás teljesítéssel okozott károk megtérítésének szabályai is (ez utóbbi a kötbér kárátalány természete miatt lehet releváns).

A túlzott mértékű kötbér mérséklésére irányuló kérelmek elbírálásakor figyelemmel kell lenni arra, hogy a kötbér a felek szerződéses megállapodása alapján járó, a szerződésszegés tényét szankcionáló kártérítési átalány, ezért csak abban a kérdésben lehet állást foglalni, hogy az adott konkrét szerződéses jogviszonyban alkalmazott kötbér – összes funkcióját figyelembe véve – nem jelent-e túlzott terhet, jelentéktelen kár, csekély érdeksérelem esetében eltúlzott anyagi megterhelést a kötelezett számára. Ennek a mérlegelésnek azonban érdekmérlegelésnek kell lennie, mely nem vezethet odáig, hogy az eljáró bíróság a kötbérijogosultnál beálló károk mértékére nézve konkrét (a kártérítési perek szerinti) bizonyítást folytasson le: ez ugyanis kiüresítené a kötbér alapvető, korábban részletezett lényegi jellemvonásait, ez pedig nem lehet – nem is volt – a jogalkotó célja.

Megjegyzést érdemel, hogy a túlzott mértékű kamat mérséklésére vonatkozó gyakorlat csak megfelelően vihető át a túlzott mértékű kötbér mérséklésére, aminek oka a két jogintézmény (egyébként egyaránt összetett) funkcióiban rejlő különbség.

6:189. §

[Kötbérigény kamata]

Kötbér után kamat kikötése semmis. Az esedékessé vált kötbér után a kötelezett késedelmi kamatot köteles fizetni.

Jelen § értelmében a kötbérfizetési kötelezettséget nem lehet kamatozóvá tenni. A törvény ezért – az 1959-es Ptk.-val egyezően – megtiltja, semmisnek nyilvánítja a kötbér utáni kamatkikötését. Ez a szabály azonban nem érinti az esedékessé vált kötbér utáni kamatfizetési kötelezettséget. Ez ugyanis már jogszabályon alapuló késedelmi kamatfizetési kötelezettség, mely a 6:48. § (1) bekezdése, illetve a 6:155. § (1) bekezdése szerint fizetendő. Ugyanígy rendelkezik az irányadó bírói gyakorlat is (pl. BH1991.274., BH2010.151.), mely a jövőben is alkalmazhatónak látszik.

3. A jogvesztés kikötése

6:190. §

[Jogvesztés kikötése]

- (1) **A felek írásban köthetik ki, hogy a szerződésszegésért felelős fél elveszít valamely jogot, amely őt a szerződés alapján egyébként megilletné.**

(2) Ha a jogvesztés a kötelezettet túlságosan sújtaná, a kötelezett kérelmére a bíróság a joghátrányt mérsékelheti.

A jogvesztés kikötését a Ptk. a szerződést megerősítő intézményként kezeli. Kikötése az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan csak írásban érvényes. A Ptk. nem írja körül a megállapodás tartalmát, erre nézve a felek szabad akarata a döntő. A jogszabályok keretein belül tehát a felek belátásuk szerint állapodhatnak meg, a tartalomalkítás szabadságával élve a szerződési érdekek mentén maguk választják meg a teljesítést ösztönző, mulasztás esetén szankcionáló (jogosulti érdeket védő) szerződési megoldásokat. Így a jogvesztés kikötése állhat pl. a kötelezettet egyébként megillető fizetési haladék vagy választási jog elvesztésében (különösen vagylagos szolgáltatás esetében). Annak sincs akadálya – legalábbis álláspontunk szerint – hogy az eset összes körülményei vizsgálatával pl. egy diszpozitív szerződési szabálytól eltérő kikötést vonjunk jelen § hatálya alá, ha a megállapodás a jogvesztés kikötésére jellemző szankciós jelleget ölt. Elhatárolási kérdéseket vet fel azonban, ha a jogvesztés kikötése olyan formában jelenik meg, mely a jogosult javára felmondási, elállási jogot biztosít. Megjegyzendő, hogy korábbi magánjogunkban ez volt a jogvesztő záradék alkalmazásának fő hatása, a mai magyar polgári jogban azonban a jogvesztés kikötése inkább a kötelelem fennmaradása (fenntartása) mellett, pusztán a jogok és kötelezettségek körének módosulásaként értelmezhető.

A jogvesztés kikötése – törvény megszorító rendelkezése hiányában – bármilyen szerződésszegés esetére alkalmazható, nem feltétel az sem, hogy a szankcionált magatartás olyan legyen, melyért a kötelezett felelősséggel tartozik.

A jogvesztés kikötése (jogvesztési megállapodás – *clausula cassatoria*, *lex commissoria*) klasszikus példája a pénztartozásra kikötött részletfizetési kedvezmény elvesztése vagy megvonása arra az esetre, ha a kötelezett szerződést szeg, tipikusan: meghatározott számú részlet határidőre való megfizetését elmulasztja. Erre nézve rendelkezést tartalmaz a 6:227. § (1) bekezdése is, melyre a 6:190. § alkalmazásakor figyelemmel kell lenni.

Fogyasztói szerződések esetében a jogvesztés kikötése különleges elbírálás alá eshet. Anélkül, hogy a kérdéskör részletesebb ismertetésébe bocsátkoznánk, megjegyezzük, hogy jogvesztési kikötések – éppen annak folytán, hogy szerződés alapján a fogyasztót egyébként megillető jog elvesztéséről van szó – könnyen eshetnek pl. a 6:100. § tilalma alá, de a körülményekhez képest felmerülhet (nem csupán fogyasztói szerződéseknél) a szerződési feltétel tisztességtelen voltának vizsgálata is.

A jogvesztés kikötésének római jogból kölcsönzött elnevezése, vagyis a *lex commissoria* kapcsán a mai modern polgári jogban a zálogjog szabályait megkerülő, a zálogjogosultat terhelő elszámolási kötelezettséget megkerülő stb. megállapodások kerülnek általában szóba. Erről az 5:136. § magyarázatánál ejtünk szót, azzal, hogy a zálogjogi *commissoria* tilalom gyökereiben hasonlít a jogvesztés kikötésének Ptk.-beli szabályához.

A (2) bekezdés – hasonlóan az ugyanezen fejezetben szabályozott foglalo és kötbér intézményéhez – lehetőséget biztosít a bíróságnak arra, hogy a kötelezett kérelmére a túlzott szankciót mérsékelhesse. Míg azonban a foglalo és a kötbér esetében ez összecszerúségi kérdés (vagyis az átalányösszeg mértékének csökkentéséről van szó), addig a kötelezettet túlságosan sújtó jogvesztés kikötésének mérséklése más szempontú megközelítést és tartalmilag másfajta bírói beavatkozást igényel. A (2) bekezdés nézetünk szerint a bíróságot megillető jogviszonyt alakító jogkör egyik jellemző példája, mely a bíróság általi kötelemalakítás (megengedett bírói „hatalmasság”) egyik eseteként tartható számon. Egy Beck Salamontól kölcsönvett gondolattal élve pl. nem kizárt, hogy

olyan esetekben, mikor a fél jóhiszeműen – ellenkövetelését, kifogását, védekezését stb. jogosnak tartva – tagadta meg a részletek teljesítését, majd e vélt joga érvényesítése érdekében bocsátkozott perbe, akkor „a bíróság a szerződés esetleges ellenkező kikötése ellenére is jogosítva legyen a marasztalást csupán az időközben lejárt részletekre szorítani, egyébként pedig a részletfizetési jogot az adós részére helyreállítani” (Beck Salamon: A részletfizetés elvesztése és a Ptk. javaslata. *Jogtudományi Közlöny* 1916., 220.).

XXVII. Fejezet

A szerződés módosítása

6:191. § [A szerződés felek általi módosítása]

- (1) A felek közös megegyezéssel módosíthatják a szerződés tartalmát vagy megváltoztathatják kötelezettségvállalásuk jogcímét.**
- (2) A szerződésnek a módosítással nem érintett része változatlan marad. A kötelezettség biztosítására szolgáló zálogjog és kezesség fennmarad, de a zálogkötelezett és a kezes helyzete hozzájárulásuk nélkül nem válhat terhesebbé.**
- (3) A szerződés módosítására a szerződés megkötésére vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.**
- (4) A szerződés tartalmát valamelyik fél egyoldalúan akkor módosíthatja, ha ezt a szerződésben kikötötték, vagy ha a felet erre jogszabály feljogosítja.**

Ahogy a szerződés létrehozása – a szerződéskötés – úgy a szerződés módosítása is elsősorban a felek akarategysége (konszenzusa) útján valósul meg. A szerződési szabadság, a tartalom szabad megválasztásának lehetősége nemcsak a kötelelemkeletkeztetés, hanem a módosítás területén is megmutatkozik. Az (1) bekezdés a korábbi szabályozáshoz hasonlóan nem vállalkozik a módosítás lehetséges területeinek felsorolására, ebből is következően módosításra – a felek akarategysége esetén – a szerződéses szolgáltatást érintő csaknem valamennyi kérdésben lehetőség nyílik. Magától értetődik, hogy kötelező jogszabályi tartalom, kógens polgári jogi jogszabályi rendelkezések határt szabnak a felek ügyletalakítási akaratának. A módosítás elsődleges terepe a tartalom, vagyis a felek jogainak és kötelezettségeinek összessége, emellett a törvény külön említi a jogcím megváltoztatásának lehetőségét is. A jogalkotó ezzel egyértelművé tette, hogy – legalábbis legáltalánosabb megközelítésben – a kötelezettségvállalás jogcímének (causa) megváltoztatása a kötelezettségvállalás módosításnak minősül, és nem eredményezi a szerződés megszűnése mellett a jogviszony új alapra helyezését (szoros értelemben vett újítás, nováció).

A módosítás fogalmi körébe – bár kétségtelenül a szerződés módosulását eredményezi – nem vonjuk be az alanyváltozást, az engedményezés, tartozásátvállalás stb. intézményeit, melyeket a polgári jog a módosítástól elkülönítve kezel. Más kérdés, hogy ezek az intézmények – akár csak a bizonyos értelemben véve komplex jogviszonyrendezést célzó és megvalósító szerződésátruházás (6:208. §) – magukban hordoznak szerződésmódosító motívumokat is.

A módosítás lényege, hogy a felek közötti jogi kapcsolat változatlanul fennáll, a szerződés tartalmának átalakítása nem eredményezi annak megszűnését. A módosító szerződés ilyen értelemben nem kötelelemkeletkeztető, hanem ún. kötelmet bonyolító (megvalósító) ügylet: célja és értelme nem új kötelelem létesítésében, hanem az eredeti kötelelem tartalmának (jogcímének) megváltoztatásában ragadható meg. Ebből is

következik, amint arra a (2) bekezdés utal, hogy a szerződés módosítással nem érintett része változatlan marad.

A módosítás alapvetően nem érinti a szerződési biztosítékokat sem. A (2) bekezdés szerint a kötelezettség biztosítására szolgáló zálogjog és kezesség fennmarad (nyilvánvaló, hogy a módosítás érintheti ezeket az intézményeket is), azzal azonban, hogy a zálogkötelezett (értve a módosítás alanyaként nem szereplő dologi zálogkötelezettet) és a kezes helyzete a módosítás következtében nem válhat terhesebbé. Ebben az értelemben nem érvényesül szigorúan a járulékoság és a főkötelezettséghez igazodás főszabálykénti elve: ha a módosítással érintett kötelmi kötelezettség mértéke, a hozzá kapcsolódó járulékok mértéke hátrányosan változik, tipikusan megnövekszik, ez a mellékkötelezettek helytállását nem befolyásolja. Ha azonban a kezes és a dologi zálogkötelezett a kötelelem elnehezüléséhez hozzájárul, nincs akadálya annak, hogy a módosítást követően a kötelmi kötelezettségért való helytállásuk is az új helyzethez igazodjon.

A (3) bekezdés a módosításra – tekintve, hogy akarategységben vagyis konszenzussal történik – a szerződés megkötésére vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazását írja elő. Így pl. irányadóak a szerződés létrejöttére és tartalmára vonatkozó rendelkezések (pl. 6:63. §), valamint értelemszerűen a szerződési szabadság elve (6:59. §) is.

A (4) bekezdés az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét rögzíti, annak alapvető előfeltételét határozza meg. Ez az előfeltétel csak és kizárólag arra szorítkozik, hogy rögzítse: egyoldalú szerződésmódosítási jog a felet csak jogszabály felhatalmazása alapján vagy (tegyük hozzá érvényes és hatályos) szerződési megállapodás révén illetheti meg. A Ptk. az (1) bekezdésben foglaltakon túl – vagyis hogy a módosítás a szerződés tartalmára és a jogcímére vonatkozhat – nem ad további iránymutatást arra nézve, hogy egyébként a tartalommodosító jogosultság miben állhat, nem határozza meg, hogy a szerződés mely elemeire terjedhet ki stb. Ezekben a kérdésekben a Ptk. rendelkezései – mégpedig az alapelvek, valamint az adott, konkrét jogviszonyt érintő, szabályozó általános és különös szinten megfogalmazott jogszabályi rendelkezések – igazíthatnak el. Így pl. figyelemmel kell lenni arra, hogy e jogosultság kikötése (majd pedig gyakorlása) nem valósíthat meg joggal való visszaélést, a szerződési igazságosság követelménye alapján a jogok és kötelezettségek igazságos elosztásának elvét sem sértheti, nem valósíthat meg egyoldalú erőfölényt stb.

A szerződés tartalmának utólagos, vagyis a szerződéses kötelelem keletkezése után megvalósuló egyoldalú módosítása az erre jogosult fél számára a szó szoros értelmében véve hatalmasságot, jogviszonyt alakító jogot jelent. A gyakorlatban legismertebb példa az egyoldalú kamatemelés, a szolgáltatáshoz kötődő, a szerződéses jogviszonyban felmerülő költségek, mint a másik fél által fizetendő összegek egyoldalú módosítása. Erre nézve részletes szabályokat tartalmaznak többek között a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény 17/B–17/D. §-ai.

Végül megjegyzést érdemel, hogy az egyoldalú szerződésmódosító lehetőséggel rokoníthatóak, de attól a jogtudomány elhatárolja azokat az eseteket, amikor az egyik fél utólag – a szerződés megkötését követően, esetleg már a teljesítés folyamán – jogosult bizonyos, jellemzően a szolgáltatás fizikai paramétereire, minőségére vonatkozóan az eredetileg kitöltetlen, hiányzó (nyitva hagyott) szerződést kiegészíteni, a tartalmat meghatározni. Ilyenkor a szerződés nem utólag módosul, hanem az utóbb előálló tartalom a felek megállapodása alapján mintegy visszahat a szolgáltatás eredeti megállapítására. Hasonló okból nem vonjuk a módosítás-módosulás fogalma alá az alternatív obligatio (vagylagos szolgáltatás) esetkörét sem.

6:192. § [Bírósági szerződésmódosítás]

- (1) **Bármelyik fél a szerződés bírósági módosítását kérheti, ha a felek közötti tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené, és**
- a) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható;**
  - b) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és**
  - c) a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe.**
- (2) **A bíróság a szerződést az általa meghatározott időponttól, legkorábban a szerződésmódosításra irányuló igény bíróság előtti érvényesítésének időpontjától kezdődően úgy módosíthatja, hogy a körülmények megváltozása miatt egyik fél lényeges jogi érdeke se sérüljön.**

A szerződés módosításának sajátos esetét szabályozza a jelen § rendelkezése. Ez a lehetőség a tartós jogviszonyt eredményező szerződésekre vonatkozóan illeti meg a feleket, méghozzá bármelyik felet – a jogosultat és a kötelezettet egyaránt. Bár a Ptk. a tartós jogviszony fogalmát nem határozza meg, a jogi irodalom és az ítélkezési gyakorlat szerint tartós jogviszonyról abban az esetben beszélhetünk, ha a szerződés a felek magatartását – a szerződés tartalmát kitevő jogosultságokat és kötelezettségeket – hosszabb időtartamra határozza meg (BH1984.231.). Így ebbe a körbe tartozik pl. a bérleti szerződés, de nincs akadálya annak sem, hogy az eset körülményeihez képest vállalkozási szerződésre vagy pl. fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog határidős adásvételére, mezőgazdasági áru szolgáltatására kötött szerződésre is alkalmazást nyerjen a jelen §. A gyakorlatban nem vitás, hogy a tartási szerződés is tartós jogviszonyt hoz létre a felek között, azzal, hogy a tartási szerződés módosítására a 6:495. § (4) bekezdése különleges szabályt tartalmaz. Nem minősül ellenben tartós jogviszonynak a szerződés akkor, ha az egyik fél a maga szolgáltatását már teljes egészében teljesítette, s csupán a másik fél szolgáltatása (ellenszolgáltatása) zajlik le, valósul meg hosszabb idő alatt. Ha ilyen jogi helyzetben terjeszt elő a fél az (1) bekezdésre alapítottan kérelmet, azt tartalmának megfelelően akár árleszállítási igényként, akár megtámadásra irányuló kereseti kérelemként lehet elbírálni, a jelen § szigorú feltételei tehát nem alkalmazandóak.

A Ptk. az 1959-es Ptk. 241. § rendelkezéséhez képest pontosabban írja körül, egyfajta értelemben szigorúbban szabályozza a bíróság általi szerződésmódosítás lehetőségét. Ennek oka, hogy a szerződéses tartalom kialakítása a felek autonóm mozgásterébe tartozó kérdés, a tartalommeghatározás során pedig bizonyos kockázatokat – elsősorban a körülmények kisebb változása terén – mindkét félnek magától értetődően viselnie kell. A létrejött szerződéshez kikényszeríthető követelési jog fűződik (egy grosschmidi fogalommal élve „jogilag szoríthatóság”), a kötelmi kötőerő, a szerződési hűség, a pacta sunt servanda elvei is az utólagos módosítás lehetőségének korlátaira hívják fel a figyelmet.

Vannak mégis olyan esetek, amikor szükségessé válik a bíróság általi szerződésmódosítás. Ennek elsődleges feltételei a következők: a felek között tartós jogviszony álljon fenn, e jogviszonyban a szerződés megkötését követően álljon elő olyan körülmény, melynek következtében a szerződés változatlan (eredeti) tartalommal való teljesítése a fél lényeges jogi érdekét sértené. Ezen előfeltételek fennállásán túl az (1) bekezdés a)–c) pontjaiban további, mondhatni nemleges feltételek vizsgálatát is szükségesnek tartja. Így nem kerülhet sor szerződésmódosításra, ha ad a) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában előrelátható volt. Mai viszonyok között nyilvánvaló, hogy inflációs – bizonyos mértékű, de nem extrém pénzürtékváltozással – a feleknek számolniuk kell, mint ahogyan mára vitán felüli az is,

hogy idegen pénznemben kirótt pénztartozás esetében számolni kell árfolyamváltozással is stb. Ad *b*) nem hivatkozhat a megváltozott körülményekre – még releváns jogi érdek sérelme esetén sem – az a fél, aki a körülmények megváltozását maga idézte elő, méghozzá függetlenül attól, hogy e magatartásáért felelős-e vagy sem. Végül ad *c*) nem lehet módosítás iránti kérelmet sikerrel előterjeszteni, ha a körülmények változása a fél rendes üzleti kockázata körébe tartozik (klasszikusan ilyen pl. a kereslet-kínálati viszonyok változása).

A Ptk. megfogalmazásából kiderül, hogy az előfeltételeknek és az ún. nemleges (módosítási igényt kizáró) feltételeknek együttesen kell fennállniuk. Bármelyikük hiánya – a negatív feltételek előállása, felmerülése – kizárja a szerződés jelen § szerinti módosításának lehetőségét.

A (2) bekezdés az 1959-es Ptk.-hoz képest új rendelkezést tartalmaz, amikor kimondja, hogy a bíróság határozata milyen időponttól módosíthatja a felek szerződését, másképpen fogalmazva a módosítást, tartalomváltozást előidéző határozat mikortól „hatályosul”. Ebben a körben a bíróságnak elsősorban arra kell figyelemmel lennie, hogy a bírói szerződésmódosítás mint a szolgáltatási kötelezettséget, a szerződés tartalmát megváltoztató jogi tény egyik fél lényeges jogi érdekét se sértse. A jogalkotó a (2) bekezdésben tehát a szerződésmódosítás időpontjának megválasztására nézve követel meg fokozott gondosságot a bíróság részéről. A szerződés bírói módosítása – ha annak feltételei fennállnak, amit a bíróság megvizsgálni köteles – mindenképpen megváltoztatja a szerződéses jogviszonyt, az eredeti tartalom módosulása pedig a másik fél számára érdeksérelemmel jár. Ezt kizárni nem lehet, a bíróság azonban a módosítás iránti kérelem teljesítése körében figyelmet fordít az (1) bekezdés első fordulatóban említett lényeges jogi érdeksérelem felmérésére, a módosítás mikéntje körében pedig (melyre nézve a Ptk. anyagi jogi szabályai további eligazítást nem adnak) nyilvánvalóan csak olyan határozatot hozhat, mely alkalmas az érdeksérelem elhárítására, de a szükséges és arányos mértéket nem lépi túl. Ez a módosítás tárgyi terjedelmére vonatkozik. A (2) bekezdés szabálya alapján – a fentihez képest további szempontként – a bíróságnak arra is figyelnie kell, hogy a módosítás hatályosulásának időpontja egyik fél lényeges érdekét se sértse.

A szerződésmódosítás időpontját az ítéletnek meg kell határoznia, ezt a rendelkező résznek tartalmaznia kell. A módosítás időpontjára nézve a Ptk. annyi megkötést tartalmaz, hogy ez legkorábban a bíróság előtti érvényesítés időpontja lehet, nem kizárt azonban eltérő ítéleti rendelkezés sem.

Végül megjegyezzük, hogy a bíróság nem csak a szerződésen alapuló kötelmi jogviszonyok esetében bír tartalommodosító jogkörrel. A telki szolgálat korlátozására vonatkozó döntés lényegét tekintve a korlátozott dologi jog gyakorlását befolyásolja, így a telki szolgálat tartalmát érinti [5:163. § (1) bekezdés]. Ugyancsak nem szerződési, hanem kárkötelmi helyzetben nyer a bíróság kötelemmódosító lehetőséget, amikor a körülmények lényeges változása okán a kártérítési járadék mértékének és időtartamának módosítására nyit a törvény utat (6:530. §). Alapvetően eljárásjogi természetű, de kihatásában kötelmi anyagi jogi intézményként jelenik meg a Pp. 344. § (2) bekezdésének rendelkezése, mely szerint a bíróság – az obligatio iudicati kérdéskörében mozogva – a kötelezett részére a tartozás részletekben való teljesítését (jellemzően, de nem kizárólagosan pénztartozás megfizetését) rendelheti el.

XII. CÍM ENGEDMÉNYEZÉS, JOGÁTRUHÁZÁS, TARTOZÁSÁTVÁLLALÁS ÉS SZERZŐDÉSÁTRUHÁZÁS

XXVIII. Fejezet Engedményezés

6:193. § [Engedményezés]

- (1) **A jogosult a kötelezettel szembeni követelését másra ruházhatja át.**
- (2) **A követelés átruházással való megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím és a követelés engedményezése szükséges. Az engedményezés az engedményező és az engedményes szerződése, amellyel az engedményes az engedményező helyébe lép.**
- (3) **Az engedményezéssel az engedményesre szállnak át a követelést biztosító zálogjogból és kezességből eredő jogok, valamint a kamatkövetelés is.**

A jogi szaknyelvben követelés alatt jellemzően egy szolgáltatás teljesítése iránti kötelmi igényt értünk. A követelés fogalmát a Ptk. nem definiálja, és a jogtudomány sem dolgozott ki egy általánosan használatos meghatározást. A törvényből annyi mindenesetre következik, hogy a követelés mint vagyontárgy a vagyon része [8:1. § (1) bekezdés 5. pont; a végrehajtási igényperrel kapcsolatosan ellenkezően: Kúria Pfv.I.21.002/2014/6.], de nem dolog és nem is jog. Önálló definíció hiányában az engedményezés szabályai alkalmazásában a követelés kifejezést a szakmai nyelvben használt tartalommal kell érteni.

A követelésfogalom általánosságára tekintettel a követelés származhat akár jogügyletből, akár jogszabályból, és a kötelek sokszínűségéből fakadóan bármire vonatkozhat. A jogi forgalomban ugyan a pénzkövetelések mobilizálása a tipikus, de ez nem zárja ki az egyéb követelések, mint pl. egy dologi jogi kiadási igény [vö. 5:36. § (3) bekezdés] engedményezéssel történő átruházhatóságát.

A követelések forgalomképességét az (1) bekezdés alapozza meg. A többről a kevesebbre való következtetéssel az állapítható meg, hogy egy követelés nemcsak teljes terjedelemben ruházható át, hanem – a követelés oszthatóságát feltételezve – részben is. A követelések jogosult általi átruházhatóságának kimondására azért van szükség, mert a követelés engedményezése mindig az alapjául szolgáló jogviszony módosulását is jelenti. Az engedményezéssel a régi és az új jogosult, az engedményező és az engedményes az egyébként érintetlenül fennmaradó alapjogviszonyból egy részelemet, egy követelést kiszakítanak, és ennek következtében a követelés tekintetében a követelés – átruházásban nem közreműködő – kötelezettje egy számára idegen harmadik személlyel, az engedményessel kerül akár akarata ellenére is jogviszonyba. A kötelezett közreműködése pedig azért maradhat el, mert a törvény biztosítja, hogy az engedményezéssel az ő helyzete nem, vagy csak elfogadhatónak tartott csekély mértékben változik meg hátrányosan. Sokkal jelentősebb érdek a követelések forgalomképességének pl. finanszírozási célú (lásd faktoring) biztosítása, mint a kötelezett helyzetének változatlansága. A forgalomképesség tételnek azonban vannak korlátai (pl. 6:194. §). Nem lehetséges például, hogy valaki egy előszerződésből fakadó, a végleges szerződés megkötésére vonatkozó követelését engedményezze, mert ezzel a kötelezett szerződéses szabadságát, azt a jogot, hogy meghatározza, hogy kivel akar szerződést kötni, sértené meg.

A (2) bekezdés rögzíti, hogy az engedményezés követelés átruházását eredményező kétoldali rendelkező jogügylet (szerződés). Tekintettel arra, hogy az engedményezés egy szerződés, a kötelmekre és a szerződésekre vonatkozó szabályokat (pl. az esetleges érvénytelenség, szerződésszegés következményei, képviselő szabályai) alkalmazni kell rá. Formakényszer hiányában az engedményezési szerződést akár írásban, akár szóban, de még ráutaló magatartással is meg lehet kötni (EBH2008.1868.). A törvény még olyan esetekre sem ír elő az engedményezésre kötelező írásbeliséget, amikor azt arra az ügyletre, amelyből az engedményezett követelés fakad (pl. ingatlan-adásvétel, kezesség) megteszi (BH2006.286.).

A törvény szóhasználata azt is egyértelművé teszi, hogy itt egy jogcímes kötelmi rendelkező ügyletről van szó, hiszen a követelés megszerzéséhez a felek követelés átszállásáról szóló megállapodása nem elégséges, hanem ahhoz egy jogcímre is szükség van. Az engedményezés jogcímét jellemzően egy olyan kötelező ügylet adja, amelyet az engedményező a követelés átruházásával teljesít. Hangsúlyozva, hogy a követelés nem tulajdonjog tárgya, hanem egy jogosulti pozíció (BH2008.246.), a helyzet mégis hasonló az ingó dolog tulajdonának átruházásához, amely esetében szintén nem elég a tulajdon átruházására vonatkozó kötelezettségvállalás (pl. adásvétel), hanem szükség van a dolog birtokának átruházására is [5:38. § (1) bekezdés], amely az 5:3. § (1) bekezdése szerint a felek szerződésszerű megállapodásával és a dolog feletti hatalom átengedésével valósul meg. Jelentős különbség azonban, hogy az engedményezési szerződés hatálybalépésével a követelés mindenféle további cselekmény (pl. az adós értesítése, engedményezési okirat kiadása) nélkül az engedményesre száll át, azaz a követelések átruházásánál nincs szükség valamiféle átadást (traditio) pótló, az átruházást a kívülvilág felé kinyilvánítani kívánó lépésre.

Az engedményezés alapjául szolgáló kötelező jogügyletet a felek bármilyen legitim célból megköthetik. Ilyen jogilag megengedett célnak minősül például az is, ha a követelést annak jogosultja azért ruházza át (pl. orvosi műhiba miatt károsult személy a házastársára), hogy a követelés érvényesítése iránt az engedményes által indított perben őt tanúként lehessen meghallgatni. Az ilyen perbeli fellépés nem minősül tiltott perbizományának, mert az engedményes kereshetőségi jogát megfelelően megalapozza az, hogy a követelésnek a polgári jog szabályai szerint ő a jogosultja (BH1997.198.).

Az engedményezésnek az is a célja lehet, hogy az engedményes az átruházott pénzköveteléssel egy tartozását teljesítse. A joggyakorlat teljesítési engedményezésnek nevezi azt az esetet, amikor az engedményező fizetés (6:42. §) helyett egy követelés átruházásával szünteti meg az engedményessel szemben – például kölcsön jogviszony alapján – fennálló tartozását (BH2005.220. és BH2005.16.). Helyesen ez azonban a teljesítés helyetti adás (datio in solutum) tipikus példája, úgy hogy ilyen esetekben nem teljesítési, hanem teljesítés helyetti engedményezésről kellene beszélni. A teljesítés helyetti adástól meg kell különböztetni a teljesítés céljából való adást (datio pro soluto, datio solutionis causa). Ez utóbbi esetben a hitelező kap egy olyan juttatást (pl. értékpapírosított követelést mint csekket vagy váltót), amelynek értékesítéséből vagy érvényesítéséből kielégítheti magát. Ez a technika azonban a követelést nem szünteti meg, csak halasztja.

Amennyiben az engedményező (pl. egy követelés eladója) a kötelező szerződésben vállaltak ellenére nem hajlandó engedményezési szerződés megkötésére, akkor az engedményezési szerződést a bíróság nem hozhatja létre, mert a törvény Hatodik Könyv XIII. Fejezete szerinti esetsoportok erre nem adnak lehetőséget. A kötelező ügylet nem minősül a rendelkező ügylet megkötésére vonatkozó előszerződésnek. Csak az jöhet szóba, hogy az engedményezési szerződés létrehozásához szükséges engedményezői

jognyilatkozatot a bíróság a reménybeli engedményes (pl. a követelés vásárlója) keresetére a 6:184. § alapján pótolja.

Tekintettel arra, hogy hatálybalépésével az engedményezési szerződés teljesedésbe megy, ez a 6:3. § a) pontja szerint a kötelelem megszűnését is jelenti. Ezért a teljesedésbe ment engedményezési szerződés már nem mondható fel (EBH1999.124. és BH1993.114.).

A 6:194. § (1) bekezdéséből következik, hogy nem kizárt az sem, hogy az engedményezés hatálybalépését a felek feltételtől tegyék függővé, hiszen például a jogviszonyban később keletkező követelések engedményezése is mindig azzal az immanens feltétellel történik, hogy azok létrejönnek. Az engedményezési szerződéstől nem idegen a feltételesség. A Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást, hogy a követelés jogosulti pozíciójában bekövetkező alanycsere hatályát a felek felfüggesztő feltételhez köthetik (BH2005.220. és BH+2005.6.274.). A joggyakorlat az olyan engedményezést is elismeri, amelyet az engedményes egyoldalúan jogosult hatályba léptetni (EBH2005.1222.).

Az engedményezés jogcímhez kötöttségéből következik, hogy a jogcím hiánya (pl. nem létező vagy semmis kötelező ügylet) érvénytelenné válása (a kötelező ügylet eredményes megtámadása) vagy megszűnése (pl. a kötelező ügylet bontó feltételének bekövetkezése, az attól való elállás) esetén az engedményezés is szükségképpen megdől. A kauzalitás elvéből itt az következik, hogy az engedményező nem a követelés visszaengedményezését követelheti az engedményestől, hanem érvényes rendelkező ügylet hiányában az minden további jogcselekmény nélkül visszaszáll rá. A jogalkotónak ez a forgalombiztonság szempontjából egyértelműen káros jogpolitikai döntése főleg láncolatossá engedményezéseknél [a 6:199. § (2) bekezdés értelmében vett utólagos engedményezés] fog előreláthatólag jelentős problémákat okozni. Az engedményezés absztraktságának megtartása a forgalom biztonságát jobban szolgálta volna.

A kötelező és rendelkező ügyletek elméleti elkülönítése a gyakorlatban nem jár azzal a következménnyel, hogy a követelés átruházásához két külön szerződést kellene kötni. Nincs akadálya annak, hogy a felek a kötelező ügyletet (pl. a követelés eladását) és a rendelkező ügyletet (a követelés engedményezését) egy okiratba foglalják. A tartalom elsődlegességére figyelemmel nem okozhat gondot az sem, ha a felek az ilyen megállapodásukat az 1959-es Ptk. szerinti gyakorlatnak megfelelően csupán engedményezési szerződésnek nevezik. Amennyiben a jognyilatkozatok értelmezésével megállapítható, hogy az engedményezésnek megfelelő jogcíme van (pl. az engedményes a követelésért vételárat fizet), akkor túlzó formalizmus lenne a megállapodás címe alapján vagy a kötelező és rendelkező ügylet dogmatikailag nem tiszta elkülönítése miatt vitatni annak érvényességét.

A teljesség érdekében meg kell jegyezni, hogy a jogcím problémájának kérdése nem merül fel a követelések absztrakt átruházása esetén. Ilyen módon hatályos jogunk szerint az értékpapírba foglalt követelések ruházhatóak át. Az értékpapír alapú követelések átruházása azonban a XXVIII. Fejezetnek nem tárgya, azért itt az nem kerül bemutatásra.

Annak sincs akadálya, hogy az engedményezési szerződés tárgyát egyszerre több követelés képezze.

Az engedményezés rendelkező ügyleti típusára figyelemmel felmerül a kérdés, hogy a törvénybe foglalt szabályoktól a felek eltérhetnek-e. A kérdés oka az, hogy amíg a dologi jogokra vonatkozó rendelkező ügyleteket a törvény külön könyvben, eltérést nem engedő módon szabályozza, addig a jogszerűség vagyona további részeit, a követeléseket és a nem dologi jogok átruházását eredményező rendelkező ügyleteket a kötelmi jog diszpozitív [vö. 6:1. §(3) bekezdés, 6:59. §] szabályai között találjuk meg. Az engedményezési szabályok diszpozitivitása azonban nemcsak a rendszertani elhelyezésükből fakad, hanem konkrét rendelkezésekben is megjelenik. Ha például nem lenne diszpozitív a követelések

átruházhatóságát kimondó jelen § (1) bekezdése, akkor a törvény korlátozottan sem ismerné el az engedményezést kizáró kikötés érvényességét a 6:195. §-ban. Erre figyelemmel nincs akadálya annak, hogy a felek az engedményezés törvényi szabályaitól eltérjenek. Figyelemmel kell azonban lenni arra, hogy a felek csak a saját jogaikat alakíthatják kétoldalú megállapodásukban, harmadik személyek törvény által biztosított jogait nem vonhatják el, illetve harmadik személyek számára nem alapíthatnak kötelezettségeket, ezért a gyakorlatban az eltérés lehetősége csak szűk körben adott.

Az engedményezés joghatása, hogy az engedményes az engedményező helyébe lép. Ez a szinguláris jogutódlás azonban csak és kizárólag az engedményezés tárgya, azaz a meghatározott követelés vagy követelések tekintetében következik be. Az engedményezéssel tehát nem az engedményező és a kötelezett közötti teljes jogviszony, hanem csak az engedményezett követelés kerül átruházásra (BH2007.407.). (Mivel azonban a követelés megszerzésével az engedményesnek jogi érdeke keletkezik a követelés alapjogviszonyának fennálltához, az engedményes az alapjogviszony létrejöttéről vagy érvényességéről az engedményező és a kötelezett között folyó perbe beavatkozhat, illetve abba adott esetben jogutódként beléphet; vö. BH2007.407.)

A szinguláris jogutódlás azt jelenti, hogy az engedményezéssel a követelés az engedményező vagyonából változatlan tartalommal és jogcímmel (EBH2003.957.) kerül az engedményes vagyonába. Az engedményezés a kötelezett fizetési kötelezettségét nem érinti, azt nem halasztja, és nem módosítja. Ez többek között azzal is jár, hogy a kötelezett nem hivatkozhat arra, hogy az engedményes csak annyit követelhet tőle, amennyiért ő a követelést az engedményezőtől megszerezte (lex Anastasiana; vö. BH2008.156.). Mivel még az engedményezés esetleges érvénytelensége sem érinti a kötelezett teljesítési kötelezettségét (BH2005.358., EBH2003.868.), a kötelezettnek nincs jogi érdekeltsége és így keresetőségi joga arra sem, hogy a követelés értéken aluli átruházása esetén az engedményezés alapját képező kötelező ügylet jó erkölcsbe ütközés (vö. BDT2009.2104.) vagy más ok miatti érvénytelenségének megállapítását kérje. Kivételt képezhet ezen elv alól a joggal való visszaélés esete. Ha a követelés átruházására az 1:5. § (1) bekezdésébe ütköző módon azért került sor, hogy a kötelezettnek hátrányt okozzanak, akkor a kötelezett a kötelező ügylet ezen okból fennálló hibájára hivatkozva a kötelező szerződés megtámadására jogosult. [A joggal való visszaélésre való hivatkozás lehetősége még absztrakt követelésátruházás esetében is elismert; lásd Vár. 17. §, 19. § (2) bekezdés.]

Mivel az engedményezett követelés teljes egészében átszáll az engedményesre, nincs jelentősége annak, hogy azt vagy annak egy részét az engedményezőnek mire kellett volna fordítania. Ezért például egy vételár-követelés engedményezése esetén a teljes követelés, így – egyenes adózás esetén – a vételár áfa része is az engedményest illeti meg (LB Pf.VII.22.372/1997/8.). Az engedményezés az áfa tekintetében sem változtatja meg az eredeti számla adóalanyait, így egyenes adózás esetén az adót a számla kiállítójának (engedményezőnek) kell befizetnie, az áthárított adót pedig a számla szerinti vevő (kötelezett) vonhatja le (Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság Pf.20.527/1995/4.). A bruttó vételár engedményezése esetén a harmadik személlyel (a példa esetében a költségvetéssel) szembeni kötelezettségét más forrásból kell teljesítenie az engedményezőnek. A fedezetelvonás és a tartozásátvállalás esetén kívül a harmadik személy (példánkban a NAV) az engedményessel szemben nem léphet fel.

A követelés változatlanul való átszállása a (3) bekezdésre figyelemmel azt is jelenti, hogy a követelés átszállásával az új jogosultra szállnak át a követelés járulékos biztosítékai (zálogjog és kezesség), valamint a hozzá tapadó kamatkövetelés. [A törvény szóhasználata abból a szempontból pontatlan, hogy a biztosítékok átszállása nem szükségszerűen az engedményezési szerződés megkötésével történik meg, hanem az szigorúan a követelés

(esetleg későbbi) átszállásához kapcsolódik, ahogy azt az 5:99. § (1) bekezdése is tartalmazza.] A biztosítékok közül a törvény erejénél fogva csak a zálogjog és a kezesség szállnak át. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a zálogjogként szabályozott óvadék is átszáll az engedményesre, másrészt azt, hogy az esetleges további biztosítékok, mint pl. a garancia, a tulajdonjog-fenntartás, a biztosítéki váltó (EBH2003.958.), vagy a 6:99. § szerint érvényesen kiköthető körben a fiduciárius biztosítékok a törvény erejénél fogva nem szállnak át. Természetesen nincs akadálya, hogy e biztosítékok átruházása külön jogügylet (pl. jogátruházás, a garantőrrel történő megállapodás) útján megtörténjen.

A felek megállapodhatnak abban is, hogy a követelés a járulékos biztosítékok és a kamatkövetelés nélkül száll át. Ez a zálogjog esetében annak ellenére így van, hogy a zálogjog átszállását a kógens Ötödik Könyv is szabályozza, hiszen – a tulajdonjoggal való felhagyás kivételével – nem tilos a dologi jogosultságokról való lemondás.

Zálogjog esetében az 5:99. § (1) bekezdése tisztázza, hogy a biztosított követelés átszállásával az engedményező köteles a zálogtárgyat vagy a jelzálogjog átszállásának a bejegyzéséhez szükséges engedélyt az engedményes mint új zálogjogosult részére kiadni. Nincs akadálya annak a megállapodásnak sem, hogy az engedményes kézzizálog esetében a zálogtárgyat zálogtartóként (5:94. §) továbbra is a birtokában tartsa, vagy amennyiben az engedményező továbbra is jelzálogjogosult marad, akkor zálogjogosulti bizományosként (5:96. §) járjon el az engedményes javára. Ezek a megoldások akkor lehetnek tipikusak, ha az engedményezőnél marad az adott zálogtárggyal biztosított követelés egy része.

A zálogjog törvényi átszállására figyelemmel a joggyakorlat az engedményest a jelzálogjog bejegyzésének megtörténtétől, illetve annak idejétől függetlenül a követelés átszállásának időpontjától jelzálogjogosultnak tekinti (BH2002.240.). Arra figyelemmel, hogy az engedményezés nem hoz létre új követelést, hanem a meglévő (vagy még keletkező) követelés egyéb jellemzőinek változatlanul maradásával csak a jogosult személyét változtatja meg, a zálogjog ranghelye sem változik.

Követelésrész átruházása esetére az 5:99. § (2) bekezdése kifejezetten rögzíti, hogy az engedményezőt és az engedményest azonos ranghelyen, a követeléseik arányában illeti meg a zálogjog. Az 1959-es Ptk. által kifejezetten szabályozott keretbiztosítéki jelzálogjog esetére a Kúria azt fejtette ki, hogy a követelés átszállásával a zálogjog nem száll át az engedményesre, mert ebben az esetben a járulékoság nem a követelés, hanem a jogviszony tekintetében áll fenn (BH2014.116.). Lehetségesnek látta azonban a Kúria, hogy a felek megállapodjanak abban, hogy a követelés a zálogjoggal együtt száll át. Ebben az esetben a keretbiztosítéki jelzálogjoggal biztosított követelésrész engedményese és a még fennálló jogviszonyhoz kapcsolódó keretbiztosítéki jelzálogjog jogosultja (engedményező) között a keret megoszlik. Az engedményes által megszerzett követelésrész így zálogjoggal biztosított marad, de a döntés szerint az engedményes csak a keret reá eső (a Ptk. alapján: követelésarányos) része erejéig kereshet kielégítést a zálogtárgyból. Tekintettel arra, hogy az engedményezéssel konkrét követelésrészt szerzett az engedményes, a zálogjog nem viselkedik keretbiztosítéki módon abban az értelemben, hogy az engedményes egyéb követeléseit még akkor sem biztosítja, ha azok olyan jogviszonyból vagy jogcímen keletkeztek, mint a keretbiztosítéki jelzálogjog által biztosított jogviszony vagy jogcím. Az engedményes a megszerzett biztosított követeléseket a keret erejéig érvényesítheti zálogjoggal biztosított követésként. Egy korábbi döntésből pedig az következik, hogy amennyiben a keretbiztosítéki jelzáloggal biztosított jogviszony megszűnik, akkor a keretbiztosítéki jelzálog a keret erejéig a fennálló követelést biztosító jelzálogjoggá alakul, és így a követelés engedményezése esetén azzal együtt átszáll az új jogosultra (BH2005.152.).

Annak ellenére, hogy keretbiztosítéki elnevezésű jelzálogjogot a Ptk. nem ismer, a fenti joggyakorlat a törvény hatálya alatt keletkezett zálogjog esetén is fenntartható, mert az 5:89. § (3) bekezdése szerint a zálogszerződésben meghatározandó biztosított követelés meghatározása az (5) bekezdés szerint egy vagy több jogviszonyra való utalással is történhet.

Változatlanul probléma marad azonban, ha a felek a zálogszerződésben az 5:98. § (3) bekezdése szerint meghatározzák azt a maximális összeget, amelynek erejéig a zálogjogosult kielégítést kereshet a zálogtárgyból és a biztosított követelések összege ezt a határt meghaladja. Erre az esetre az 5:99. § (2) bekezdése analógia útján azt a megoldást kínálja, hogy – ellenkező megállapodás hiányában – az engedményes és az engedményező követeléseik arányában érvényesíthetik a maximált összegben korlátozott zálogjogot.

A zálogjog esetén még arra kell utalni, hogy az 5:98. § (2) bekezdése szerint a zálogtárggyal való helytállás kiterjed a zálogjoggal biztosított követelés kamataira, a követelés és a zálogjog érvényesítésének szükséges költségeire is. Erre figyelemmel például a biztosított követelés érvényesítésével kapcsolatos perköltség engedményezésével az azt biztosító zálogjog is átszáll az új jogosultra (BH2007.194.), másrészt az engedményes kötelezettel szembeni jogérvényesítési költségeit is biztosítja a követeléssel együtt átszállt zálogjog. Ez a rendelkezés a zálogkötelezettnek akkor lehet hátrányos, ha a biztosított követelés több személy részére történt engedményezése miatt a jogérvényesítési költségek is megtöbbszöröződnek és nem kötött ki egy maximális összeget, amelynek keretéig a zálogjog érvényesíthető. Mivel azonban az engedményezés, mint minden szerződés az azt megkötő feleknek alapít jogokat és kötelezettségeket, nem járhat olyan hatással, hogy a zálogkötelezett helyzetét hátrányosan befolyásolja, őt többletköltségek viselésére kényszerítse. Ezért – tekintettel arra, hogy a járulékos biztosítékot nyújtó kötelezeten kívüli harmadik személyek (dologi adósok) tekintetében a törvény nem tartalmaz a 6:200. §-nak megfelelő rendelkezést – az engedményezés e hatása a dologi adósoknak jogellenesen kárt okoz, amelynek megtérítését a zálogkötelezett a károkozótól kérheti, illetve beszámítás útján érvényesítheti az ellene igényt érvényesítő jogosultakkal szemben.

A kezességi szerződésre vonatkozó szabályok – a zálogjogtól eltérően – nem ismétlik meg, és nem is fejtik ki részletesebben jelen § (3) bekezdésének rendelkezését. A kezesség alapelve szerint a kezes kötelezettsége ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért kezességet vállalt, és kötelezettsége nem válhat terhesebbé, mint amilyen elvállalásakor volt [6:417. § (1) bekezdés].

Mivel a kezes a kötelezett (adós) teljesítéséért vállalt helytállási kötelezettséget, számára nincs jelentősége a jogosult személyének, úgy hogy az engedményezést főszabály szerint nem tekinthetjük a kezes kötelezettségét terhesebbé tévő eseménynek. Az engedményezésnek azonban lehetnek olyan hatásai, amelyek kivételt képeznek a főszabály alól. Nem ilyen eset a több jogérvényesítés lehetőségével kapcsolatban a zálogkötelezett esetében bemutatott esetleges hátrány, mert ugyan a kezesség is kiterjed a kötelezett szerződésszegésének jogkövetkezményeire, de a 6:417. § (5) bekezdésére figyelemmel a kezes teljesítéssel meg tudja akadályozni, hogy a kötelezett nem teljesítéséhez kapcsolódó perköltségek őt terheljék.

Terhesebb lehet azonban a kezesre az, hogy az adós az engedményessel szemben a 6:197. § szerinti értesítés után csak azokat a kifogásokat érvényesítheti, és azokat az ellenköveteléseket számíthatja be, amelyek az engedményezővel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkezett. Ez azért hat ki a kezesre, mert a 6:417. § (2) bekezdése alapján a kezes az engedményes vele szembeni követelésébe nemcsak a saját követeléseit számíthatja be, és nemcsak a saját kifogásait érvényesítheti, hanem azokat is, amelyeket az adós érvényesíthet az engedményessel szemben. Amennyiben tehát korlátozódnak

az adós beszámítási és kifogásérvényesítési lehetőségei (az értesítés kézhezvételét követően keletkezett jogalapú kifogások kizárásával), akkor ez a kezes helyzetét terhesebbé teszi ahhoz képest, mintha az engedményezés nem történt volna meg, és az engedményező érvényesítené a kezességet. A helyzete terhesebbé válása esetén a kezes nem szabadul a helytállási kötelezettsége alól, hanem teljesítési kötelezettsége az elvállaláskori szinten megmarad, csupán a hátrányos következmények nem érvényesíthetők vele szemben. Ez azt jelenti, hogy a kezes jogosult az adós engedményezővel szembeni olyan kifogásait is érvényesíteni, amelyek az adós értesítését követően keletkezett jogalpból állnak fenn. Ez a jogkövetkezmény hasonló a 6:417. § (2) bekezdésének azon rendelkezéséhez, hogy a kezesség elvállalása után a kezessel szemben nem hatályos a kötelezettnek a kifogásról lemondó jognyilatkozata.

Maximált összegű kezesség és részbeni követelésengedményezés esetén – az engedményező és az engedményes ellenkező megállapodása hiányában – a kezességet az 5:99. § (2) bekezdésre támaszkodó törvényanalógia szerint követelésarányosan lehet igénybe venni. Természetesen itt sincs akadálya a felek olyan megállapodásának, hogy a biztosítékból elsődlegesen az engedményezőnél maradt követelésrészt kell kielégíteni, és az engedményes csak az engedményező követelésének teljes kielégítése után jogosult a biztosíték érvényesítésére.

A törvény a járulékos biztosítékok átszállása mellett a kamatkövetelés követeléssel együtt való átszállását is kimondja. Ennek a szabálynak is csupán deklaratív jelentősége van, hiszen amennyiben elfogadjuk, hogy a követelés úgy száll át, ahogy van („as is”), akkor a kamatozó követelés az engedményezéssel nem veszti el ezt a tulajdonságát.

A követeléshez kapcsolódó járulékok esetében jól megmutatkozik az engedményezésnek az a tulajdonsága, hogy ugyan az átruházott követelés a jogosult személye tekintetében kiszakad a felek jogviszonyából, de az alapjogviszonyhoz való kapcsolatát mindig megtartja. Erre figyelemmel az átruházott követelésre nem a törvény általános szabályai lesznek irányadóak, hanem azok a szabályok, amelyek az adott jogviszonyban vonatkoztak rá. Így például amennyiben a felek a késedelmes teljesítés esetére fizetendő késedelmi kamat mértékét meghatározták, vagy ezt a mértéket a jogviszonyra irányadó jogszabály a Ptk.-tól eltérően határozza meg [pl. áfa-visszaigénylési követelés esetére az Art. 37. § (6) bekezdés a 165. § (2) bekezdésre figyelemmel], akkor nem a Ptk. szerinti, hanem a jogviszonyra irányadó késedelmi kamat jár az engedményesnek is [vö. Art. 38. § (5) bekezdés].

Abból, hogy az 1959-es Ptk.-tól eltérően a törvény kifejezetten rendelkezik a kamatok átszállásáról, azt a következtetést is le lehetne vonni, hogy itt nem csupán a még nem esedékes kamatokról van szó (vö. BH1996.31.), hanem a korábbi joggyakorlattól eltérően a követelés átszállásakor a már korábban esedékessé vált kamatok is átszállnak az engedményesre [például Gárdos Péter *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 2. kötet* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1647.]. Ez azonban a törvény szövegéből egyáltalán nem következik. A lejáráttal ugyanis az ügyleti és késedelmi kamat is egy önálló pénzköveteléssé válik (GK 66.). Ez a követelés önállóan kamatozik, önállóan évülhet el, önállóan érvényesíthető és önállóan át is ruházható. Ha komolyan vesszük, hogy az engedményezésnek a felek által megjelölt követelés a tárgya, akkor ehhez a követeléshez nem csaphatjuk hozzá az eredetileg belőle keletkezett, de a lejáráttal önállósult követeléseket. Ezért a lejáráttal önálló pénzköveteléssé váló kamatokra vonatkozó korábbi joggyakorlat (BH+2005.171., BH1993.95.) a törvény hatálya alatt is alkalmazható, és a szerződési praxisnak kell figyelemmel lennie arra, hogy amennyiben a felek szándéka arra irányul, hogy az engedményes a már lejárt és így önállósult kamatköveteléseket is megszerezze, akkor a megállapodásukból ez – akár

kifejezetten, akár értelmezéssel – megállapítható legyen. Amennyiben a jogalkotó a lejárt kamatok átszállását is kívánja, akkor a svájci OR 170. cikk (3) bekezdéséhez hasonlóan ezt kifejezetten ki kell mondania.

Kérdéses, hogy a törvény kifejezett rendelkezése hiányában a (3) bekezdésben felsoroltakon kívül átszáll-e még valami az engedményesre. Álláspontunk szerint az engedményezéssel a követeléssel minden jogosultság átszáll, ami az engedményező és az adós közötti jogviszonyból fakadóan az engedményezett követeléshez kapcsolódott. A (3) bekezdés csak példálózó felsorolást tartalmaz, és mindig konkrétan kell eldönteni, hogy az adott jog vagy igény a követeléshez kapcsolódik-e. Erre figyelemmel a követeléssel együtt átszáll minden jogosultság, ami az engedményes és az adós jogviszonyában az engedményest a követeléssel kapcsolatban megillette.

A követelés jogosultjának jogi pozíciójához kapcsolódó jogosultságok, mint például az egész tartozás kiegyenlítésére nem elegendő teljesítés elszámolási módja meghatározásának joga (6:46. §), a vagylagos szolgáltatáshoz kapcsolódó választás joga, a követelés elengedésének vagy halasztásának joga, a teljesítés megtagadása esetén a 6:183. § szerinti választási jog gyakorlása a követelés felett rendelkezési jogot szerzett engedményest illetik meg.

Ilyen, korábban az engedményezőt megillető jogi pozíciót szerez az engedményes a felszámolási eljárásban rá engedményezett visszaigazolt követelés megszerzésével is. Erre figyelemmel az új hitelezőnek nem kell nyilvántartásba vételi díjat sem fizetni (BH2013.22. és BDT2007.1693.) és megilleti minden hitelezői jog, mint például az iratbetekintés joga (BH1999.473.). Az eljárásban már érvényesített követeléshez kapcsolódó pozíció azonban változatlan marad akkor is, ha az engedményest más jogok illették volna meg akkor, ha eredetileg ő lett volna a követelés jogosultja. Erre figyelemmel az eljárásban egy kisvállalkozásnak minősülő engedményes által megszerzett követelés nem sorolódik át (kedvezőbb) kategóriába, hanem megtartja eredeti kielégítési rangsorát (BH2010.221.). Lényeges, hogy ez csak az eljárásban történt engedményezés esetén van így. Ezért az eredeti hitelezői bejelentés esetén a vagyonfelügyelőnek és a felszámolónak nem kell vizsgálnia, hogy egy esetleges engedményezési láncolatban volt-e olyan személy, aki, ha ő jelentkezne be az eljárásba, akkor más elbírálásban részesülne (pl. a szavazati jogok számítása, vagy a követelés besorolása tekintetében), mint a követelés hitelezőként fellépő jelenlegi jogosultja, mert a jogelődök csak elméletileg fennálló pozíciója a hitelezőként fellépő engedményes hitelezői besorolására nem hathat ki. (Mint mindig, itt is kivételt jelenthet a joggal való visszaélés esete.)

Tekintettel arra, hogy az engedményezés tárgya nem az engedményező és a kötelezett közötti teljes jogviszony, hanem csak egy vagy több abból fakadó követelés, a joggyakorlat szerint a követeléssel együtt nem száll át a jogviszony alakításának a joga. Erre figyelemmel az engedményes a követelést keletkeztető szerződéstől nem állhat el (BDT2008.1925.), illetve nem jogosult annak érvénytelensége megállapítását kérni (BH2001.335.).

Az engedményező olyan követelést is engedményezhet, amelynek egyetemleges jogosultja. Ebben az esetben az engedményes is csak egyetemleges jogosult lesz (BH2008.246.). A követeléssel együtt azonban az engedményesre átszáll az a jog is, hogy a kötelezett más jogosult részére való teljesítése esetén a jogosultak belső jogviszonyában kiegyenlítést követelhessen. Egyetemleges kötelezettség esetén (6:29. §) a jogosultnak a szolgáltatásra egy követelése van. Ezért annak ellenére, ha a teljes követelés engedményezésekor a követelés kötelezettjeként csak az egyik egyetemleges kötelezett kerül megnevezésre, a követelés a többi egyetemleges kötelezettel szemben is átszáll az engedményesre. Kifejezett rendelkezés hiányában nem lehet az engedményezést

jóhiszeműen olyan jogügyletnek értelmezni, amely az engedményező és engedményes között jogosulti egyetemlegességet kíván létrehozni.

Az eredeti jogviszony tartalma abban is kihat az engedményesre, hogy amennyiben az engedményező a követelést csak egy meghatározott fórum, például egy választottbíróság előtt érvényesíthette volna, akkor a fórum meghatározása az engedményesre is vonatkozik (1998/7., 1999/2., 2002/1. Választottbírósági határozat). Ugyanez vonatkozik az alávetéses illetékességre [Pp. 27. § (3) bekezdés] és az alkalmazandó jog választására is.

A kifejezetten az engedményező személyéhez kapcsolódó jogosultságok azonban nem szállnak át az engedményesre. Erre tekintettel például egy garancia jogosultja engedményezheti a garanciából őt megillető fizetési igényt, de a 6:433. §-ra figyelemmel ez nem jelenti azt, hogy a lehívás joga is átszállna az engedményesre. Ugyancsak a személyhez kötöttség miatt nem illeti meg a felszámoló által engedményezett követelés engedményesét a felszámolás alatt álló adóst még megillető beszámítási korlátozásra való hivatkozás lehetősége (BH2012.125.).

Utalni kell arra is, hogy a követelés átszállásával az engedményező szükségszerűen átad a kötelezettre vonatkozó személyes adatokat is. Ez az adatátadás és az engedményes adatkezelése adatvédelmi szempontból mindaddig nem kifogásolható, míg az az információs önrendelkezési jogról szóló jogszabályok által meghatározott keretek között marad (Adatvédelmi Biztos 571/P/2007-3. sz. állásfoglalása). A Hpt. 161. § (1) bekezdés c) pontjára figyelemmel a pénzügyi intézmények nem sértenek banktitkot azzal, ha követelésük eladása során az ügyfelükre vonatkozó és a követelés érvényesítéséhez szükséges információkat is átadják [3145/2013. (VII. 16.) AB határozat].

Mivel az engedményezést jogcímes rendelkező ügyletnek fogja fel a törvény, a korábbi jogunktól eltérően nem ad szabályokat az engedményező engedményezett követeléssel kapcsolatos felelősségére. Helyesen utal arra az Indokolás (601.), hogy az engedményezés alapjául szolgáló kötelező ügylet alapján kell megítélni az engedményezőnek a követelés (esetleg annak biztosítékai) fennálltáért, tartalmáért és érvényesíthetőségéért fennálló felelősségét. Ezért például követelés adásvétele esetében az adásvételi szerződés rendelkezéseinek, illetve kiegészítőleg a kötelmekre, a szerződésekre és az adásvételi szerződésre vonatkozó szabályoknak az alkalmazásával kell eldönteni, hogy pontosan mivel tartozik (6:123. §), és ennek megszegése (6:157. §) esetén milyen körben felel az eladó (engedményes).

Mivel a 6:63. § (5) bekezdése szerint a szerződés tartalmává válik minden, az adott üzletágban a hasonló jellegű szerződés alanyai által széles körben ismert és rendszeresen alkalmazott szokás is, felmerülhet, hogy a követelések átruházására vonatkozó kötelező és rendelkező ügyletek esetében figyelemmel kell-e lenni ilyen szokványokra? Mivel a magyar engedményezési gyakorlatban nem vált általánosan elfogadottá valamely szokásgyűjtemény (pl. a 2001-es UNCITRAL konvenció) így azok nem válnak sem a kötelező ügylet, sem az engedményezési szerződés részévé.

Nemzetközi magánjogi tényállások esetén a Róma I. rendelet 12. cikkére kell tekintettel lenni, amely szerint az engedményező és az engedményes közötti jogviszonyt az általuk kötött szerződésre vonatkozó jog, az engedményes és a kötelezett közötti jogviszonyt pedig az engedményezéssel átruházott követelésre irányadó jog határozza meg.

Az 1959-es Ptk. és a Ptk. időközi kollíziója esetén alkalmazandó jogról a Ptké. rendelkezik, amely azonban az engedményezésre nem tartalmaz külön szabályozást. A Ptké. 1. § szerinti alapelvét, amely szerint a 2014. március 15-ét követően keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint megtett jognyilatkozatokra az új törvény alkalmazandó, a Hatodik Könyv rendelkezései tekintetében felülírja az 50. §. Az 50. §

(1) bekezdése szerint a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra – ideértve az e tények, illetve jognyilatkozatok által keletkeztetett újabb köteleket is – továbbra is a törvény hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni, ha e tények és jognyilatkozatok a hatálybalépésekor már fennálló kötelekkel kapcsolatosak. A szavak általánosan elfogadott jelentése alapján ez azt jelenti, hogy egy, a törvény hatálybalépésekor már fennálló jogviszonyból (pl. bérleti szerződésből) származó követelés átruházása esetén – függetlenül attól, hogy az a hatálybalépésekor már fennállt, vagy csak később keletkezett – még az 1959-es Ptk. rendelkezései alkalmazandóak. Ebből okszerűen következik az is, hogy a Ptk. alkalmazásának kizártsága miatt az ilyen követelések biztosítéki engedményezésére is lehetőség van.

Az Áfa. tv. hatálybalépésekor problémaként merült fel, hogy az engedményezés szolgáltatásnyújtásnak minősül-e, azaz általános forgalmi adófizetési kötelezettség terheli-e. Az adóhatóság álláspontja szerint az engedményezés csak akkor áfaköteles, ha az engedményezésre a követelés névértéke feletti ellenértékért kerül sor (ügyszám: NGM 1559808666/2009.2.5.).

6:194. § [Az engedményezhető követelések]

- (1) A követelés akkor engedményezhető, ha az engedményezéskor már létezik az a jogviszony, amelyből a követelés fakad.**
- (2) Az engedményezett követelést a kötelezett, a jogcím, az összeg és az esedékesség megjelölésével vagy egyéb olyan módon kell meghatározni, amely az engedményezés időpontjában, jövőbeli követelések esetén legkésőbb a követelés létrejöttékor az engedményezett követelést azonosíthatóvá teszi.**
- (3) Semmis a jogosult személyéhez kötött követelések engedményezése.**

A kötelmi ügyletekben rejlő szabadság lehetőséget ad jövőbeni jogviszonyok szabályozására, jövőbeni követelések és kötelezettségek alapítására. Nincs akadálya annak sem, hogy valaki olyan kötelezettséget vállaljon, amelyet elvállalása időpontjában nem tud teljesíteni. Erre figyelemmel a joggyakorlat például elismeri az olyan dolgokra kötött adásvételi szerződések érvényességét is, amely dolgok nincsenek az eladó tulajdonában [EBH2003.867., BH2000.540., BDT2004.1070.; ellenkezően: BH1987.165.; vö. 6:107. § (1) bekezdés második mondat]. A dolgokon való tulajdon megszerzéséhez szükséges átruházás (5:38. §) mint rendelkező ügylet szabályaiból viszont egyértelmű, hogy mind a birtok átadásához, mind az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez szükség van arra, hogy a dolog létezzen, és felette az átruházónak rendelkezési joga legyen.

Kérdéses, hogy a dolognak nem minősülő követelések esetében is szükség van-e arra, hogy ezek létezzenek a rájuk vonatkozó rendelkező ügylet időpontjában? Az Indokolás (601.) szerint a követelések átruházására vonatkozó kötelezettség (engedményezés útján történő) teljesítése „csak akkor lehetséges, ha az annak tárgyául szolgáló követelés már létezik”, azaz a maga konkrétságában még létre nem jött követelésre nem lehet rendelkező ügyletet kötni.

Ez az érvelés logikusnak hangzik, de nincs figyelemmel arra a nagyon jelentős különbségre, hogy a dolgok átruházásához képest az immateriális követelések átruházásának (az értékpapírba foglalással dologiasult követelések kivételével) nincs átadási mozzanata [vö. 5:3. § (1) bekezdés], hanem csupán a felek megállapodása szükséges hozzá. Mivel a felek engedményezési szerződésére éppúgy irányadó a szerződési szabadság, mint minden más kötelmi megállapodásra, nem kizárt a felek olyan

engedményezési megállapodása sem, amely arra vonatkozik, hogy egy még létre nem jött követelés jogosulti pozícióját átruházzák.

A törvény szerint azonban egy követelés csak akkor engedményezhető, ha az engedményezéskor már létezik az a jogviszony, amelyből a követelés származik. Ez a rendelkezés azonban nem alapelvi jellegű, és nem eltérést nem engedően került megfogalmazásra, ezért kérdésként merül fel, hogy a felek eltérhetnek-e tőle, és megállapodhatnak-e abban, hogy az engedményező olyan követelést ruház át az engedményesre, amely egy még létre nem hozott jogviszonyból származik. Ez ellen szól a 6:59. § (2) bekezdése, amely csak a „felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó” szabályoktól való eltérést engedélyezi. Itt pedig nem erről van szó.

Az (1) bekezdés rendelkezése dogmatikailag önellentmondásos: Ha létrejötté előtt elvi okokból nem lenne átruházható egy követelés, ahogy ez az Indokolásból (601.) következik, akkor hogyan engedményezhető egy olyan – szintén létre nem jött – követelés, amelynek az alapjául szolgáló jogviszony már fennáll? A jogviszony léte önmagában nem teszi lehetővé, hogy az abból még létre nem jött követelést az engedményes megszerezze, hiszen követelés hiányában annak jogosulti pozíciója még a jogviszony fennállta esetében sem létezik még.

A jövőben létrejövő követelések átruházásának problémája – az Indokolás megközelítési módjától eltérően – tehát nem abban van, hogy létezik-e már az engedményezett követelés alapjául szolgáló jogviszony, hanem abban, hogy hogyan és mikor tudja egy engedményes egy jövőben (bizonytalanul) létrejövő követelés jogosulti pozícióját az engedményezőtől megszerezni.

Mivel itt származékos szerzésmódról van szó, a szerzés alapvető feltétele, hogy maga a jogelőd (engedményező) megszerezze ezt a pozíciót, azaz az létrejöjjön, és az engedményezőnek rendelkezési joga legyen felette. [Az 5:89. § (4) bekezdésére figyelemmel még nem létező dologon akkor jön létre a zálogjog, ha a zálogkötelezett megszerzi felette a rendelkezési jogot; 5:87. § b) pont.] Ez ugyan azt jelenti, hogy amíg egy követelés felett az engedményezőnek nincs rendelkezési joga (pl. mert még nem létezik), addig azt az engedményes nem tudja megszerezni, de azt nem, hogy a felek nem állapodhatnak meg abban, hogy a követelés a rendelkezési jog megszerzésének a felfüggesztő feltételével az engedményesre átszáll. Az engedményes ilyen megállapodás esetén a feltétel bekövetkeztével (a követelés létrejöttével) megszerzi a jogosulti pozíciót. Mindebből az is következik, hogy a jövőbeni követelés egy logikai pillanatra az engedményező személyében jön létre, és ezt követően származékosan, azaz azzal a tartalommal, ahogy az engedményező azt megszerezte, száll át az engedményesre.

A fentiek alapján tehát megállapítható, hogy a létre nem jött (jövőbeni) követelésekre vonatkozóan lehetséges engedményezési szerződést kötni, de az engedményezés (a követelés engedményesre való átszállása értelmében) csak a követelés létrejöttékor történik meg. Az engedményezést a Ptk. megoldásához hasonlóan jogcímes rendelkező ügyletként felfogó osztrák és svájci jogrendszer is elismeri a létre nem jött (jövőbeni) követelések engedményezhetőségét, és nem köti ezt az alapul fekvő jogviszony engedményezés időpontjában való fennálltához.

Az engedményezési szerződésre is vonatkozik a 6:63. § (2) bekezdésének a rendelkezése, amely szerint a szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges kérdésekben való megállapodása szükséges. Mivel az engedményezés tárgya egy vagy több követelés, nyilvánvaló, hogy az engedményezett követelés megjelölése a szerződés létrejöttének a feltétele. A jövőbeni követelések esetében különösen élesen merül fel az a gyakorlati probléma, hogy az egyedi azonosítóval nem rendelkező követeléseket milyen módon, milyen technikával lehet megfelelően megjelölni. Az, hogy a követelés megjelölése

megtörtént-e a szerződés létrejöttét érintő értelmezési kérdés. Egy másik kérdés, hogy vita esetén egy konkrét követelés beletartozik-e a megjelölt körbe. Ezért amennyiben az engedményezés valamiféle megjelölést tartalmaz, akkor az engedményezési szerződés létrejött. Ezzel azonban nem dőlt el, hogy egy konkrét követelés a megjelölés hatálya alá tartozik-e.

Ennek a kérdésnek az eldöntéséhez nyújt segítséget a (2) bekezdés értelmezési szabálya, amely szerint a követelést olyan módon kell meghatározni, amely már létrejött követelések esetében az engedményezés időpontjában, a jövőben létrejövő követelések esetén legkésőbb a követelés létrejöttékor azt azonosíthatóvá teszi. Ez a rendelkezés a korábbi joggyakorlat kodifikálását jelenti, amely szerint a követelést az engedményezési szerződésben beazonosítható módon kell megjelölni (Kúria Gfv.VII.30.053/2012/5.).

A törvény a beazonosíthatóságra példaként a követelésnek a kötelezett, a jogcím, az összeg és az esedékesség által való megjelölését hozza fel. A megfogalmazás azonban nem hagy kétséget afelől, hogy a megjelölés bármilyen más módja is elfogadható, ha az a követelés beazonosítását lehetővé teszi. A beazonosítás érdekében nemcsak az engedményezési szerződést kell értelmezni, hanem azt a kötelező ügyletet is, amelynek a teljesítését szolgálta.

A Kúria Pfv.IV.21.125/2014/6. sz. határozata szerint a meghatározásnak olyannak kell lennie, hogy a kötelezettnek ne lehessen kétsége az engedményező által érvényesített jogról és annak ténybeli alapjáról, mert a „kötelezettet olyan helyzetbe kell hozni, hogy pontosan tudja: mely személynek, milyen jogviszonyból fakadó követelést kell teljesítenie, mert csak ennek ismeretében mérlegelheti az adott jogviszonyból eredően – esetlegesen – fennálló saját jogainak érvényesítési lehetőségeit”. Az idézett határozatból az következik, hogy elsődlegesen a kötelezett horizontján kell vizsgálni, hogy egy adott követelés az engedményezési szerződésben körülírt követelési körbe tartozik-e. A vizsgálat során az engedményezési szerződést az 1:2. § és 6:8. § szerinti elvek alapján, bírói ügyszakban ezeken túl pedig még az Alaptörvény 28. cikkelye figyelembevételével kell értelmezni.

A törvény kifejezetten megtiltja a személyhez kötött követelések engedményezését, azt azonban nem határozza meg, hogy mely követelések minősülnek személyhez kötöttnek, úgy hogy a joggyakorlatra marad ezek meghatározása.

A Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.20.624/2013/3. számú határozata szerint „azok a szolgáltatások minősülnek személyhez kötöttnek, amelyek meghatározott személyhez fűződnek és nem forgalmi jellegűek, tehát nem is örökölhetők. Ezek nagyrészt olyanok, hogy esetükben az engedményezés egyúttal a kötelezettség tartalmát is megváltoztatná (pl. jövőbeni tartás és életjáradék)”. Személyhez kötöttnek tekinti a Fővárosi Ítéltábla a taggyűlési határozat felülvizsgálatára vonatkozó követelést is (ÍH2015.119.).

A bírói döntések szerint személyhez kötöttnek minősülnek a személyiségi jog sérelméből fakadó követelések (BDT2006.1463.). Azonban a Kúria a Pfv.III.20.179/2013/4. számú határozatában is hangsúlyozza, hogy ez csak a még nem peresített követelésekre vonatkozik, mert a peresítéssel „a követelés az igényérvényesítés stádiumába került, mely a továbbiakban hozzátartozik a károsult vagyonához, amelyet egyéb vagyontárgyaival azonos módon kell megítélni”. A korábbi joggyakorlatra (BH1997.435.) is hivatkozó határozat szerint a jogelőd által nem vagyoni kártérítés megfizetése iránt indított perbe az engedményes jogutódként beléphet. A fent bemutatott joggyakorlattól (Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.20.624/2013/3. számú határozata) eltérően a sérelemdíjhoz hasonlóan kell megítélni a tartási célú követelések esetét is, azaz azokat csak a tartásra jogosult érvényesítheti, de amennyiben már bíróság előtt érvényesítette őket, akkor az engedményezésre is lehetősége van.

Elméletileg felmerülhet, hogy személyhez kötötnék minősülnek-e azok a követelések, amelyek végrehajtás alól mentesek lennének. Az azonban, hogy a jogalkotó bizonyos követelések végrehajtás során történő elvonását nem engedi meg, nem jelenti azt, hogy ezekkel a követelésekkel azok jogosultjai önszántukból ne rendelkezhetnének.

Ahogy átruházással csak tulajdonostól lehet tulajdonjogot szerezni [5:39. § (1) bekezdés], úgy engedményezéssel is csak a követelés jogosultjától lehet a követelést megszerezni. Ebben a körben azonban jelentős eltérés, hogy az engedményezési szabályok még az 5:39. § (2) bekezdése szerinti szűk körben sem ismernek nem jogosulttól való szerzést lehetővé tévő ügycsoportot. Így a nem jogosulttól szerző jóhiszemű engedményes sem szerzi meg soha a követelés jogosulti pozícióját. (Kivétel az értékpapírba foglalt követelés megszerzése az 5:40. § és 6:570. § szerint.)

Az elévülés a követelést nem szünteti meg, csak azzal a jogkövetkezménnyel jár, hogy az elévült követelést bírósági eljárásban nem lehet érvényesíteni [6:23. § (1) bekezdés]. Erre figyelemmel az elévült követelés is engedményezhető (vö. az Adatvédelmi Biztos 571/P/2007-3. sz. állásfoglalása).

A követelés átruházhatóságát nem zárja ki, ha annak fennálltát vagy összecszerűségét a kötelezett vitatja. A joggyakorlat egyértelmű abban, hogy a bizonytalan és a vitás követelés is engedményezhető (BH2002.72.). Az sem akadály, ha a követelés peresített (BDT2011.2583.). Ilyenkor az engedményes a Pp. 47. § szerint a perbe beléphet. A már végrehajtási eljárásban behajtani kívánt követelés is engedményezhető. A végrehajtást kérő jogutódlását külön – fellebbezhető – végzésben kell megállapítani (BDT2008.1752.). A kötelezett nem kérheti a végrehajtás megszüntetését arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen (BH2010.330.), hiszen a behajtással – az érvénytelenségi per eredményétől függetlenül – szabadul a kötelezettség alól.

A 6:95. § szerint a jogszabályba ütköző szerződés semmis. Ezért nem engedményezhetőek azok a követelések, amelyek átruházását jogszabály kizárja. Ilyen jogszabályi tilalmat tartalmaz például az Mt. 163. § (2) bekezdése, amikor úgy rendelkezik, hogy a levonásmentes munkabérrész nem engedményezhető. A jogszabály céljából a joggyakorlat azt a következtetést vonta le, hogy ez a tilalom a már lejárt és a munkáltató által meg nem fizetett munkabér-követelésekre nem vonatkozik (Pécsi Ítéltábla Pf. IV.20.096/2014/5.).

Nemzetközi magánjogi tényállások esetén a követelés engedményezhetőségét azon jogviszonyra irányadó jog alapján kell megítélni, amelyből a követelés fakad [Nmjtv. 29. § (1) bekezdés és Róma I. rendelet 12. cikk (2) bekezdés].

6:195. § [Engedményezést kizáró kikötés]

- (1) Harmadik személlyel szemben hatálytalan a követelés engedményezését kizáró kikötés.**
- (2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés nem érinti az engedményező felelősségét az engedményezést kizáró kikötés megszegéséért. Semmis a szerződés azon kikötése, amely e szerződésszegés esetére felmondási jogot biztosít vagy kötbérfizetési kötelezettséget ír elő.**

A felek a szerződési szabadság keretében szabadon alakíthatják jogviszonyaik tartalmát. Ennek során megállapodhatnak abban is, hogy a jogviszonyukból fakadó követeléseket nem engedményezhetik.

Az 5:31. § szerinti elidegenítési tilalomtól eltérően a jogosultnak a követelése feletti rendelkezési joga jogügyleti korlátozása nem csak biztosítási célból történhet. A szerződési

gyakorlatban szokássá is vált (akár állami vállalatok, mint például a Magyar Államvasutak Zrt. esetében is), hogy a (jellemzően jelentős piaci súlyú) kötelezettek általános szerződési feltételei a követelések engedményezését az ehhez fűződő jogi érdek megnevezése nélkül kizárták. Ez a sajnálatos gyakorlat jelentősen korlátozta a jogosultak lehetőségét követeléseik mobilizálására.

Már az 1959-es Ptk. alkalmazásában felmerült a kérdés, hogy mi a joghatása annak, ha a szerződő fél a követelését a szerződésben vállalt, azaz relatív szerkezetű kötelmi viszonyból fakadó engedményezési tilalom ellenére átruházza.

A Ptk. dologi jogi szabályai az elidegenítés tilalma esetére úgy rendelkeznek, hogy a terhelt dolog abszolút hatályú tulajdonjogának átruházásához a jog jogosultjának hozzájárulása szükséges. A hozzájárulás megadásáig vele szemben az átruházás hatálytalan. Az 5:32. § (2) bekezdése szerint ez alól csak az ellenérték fejében jogot szerző jóhiszemű személyek jogszerzése a kivétel.

Engedményezés esetében a törvény nem ezt a megoldást választotta, hanem általános jelleggel kimondta, hogy harmadik személyek irányába az engedményezést kizáró kikötés hatálytalan. Ez azt jelenti, hogy a kötelezett az engedménnyel szemben nem hivatkozhat arra, hogy az engedményezőnek a felek megállapodása szerint nem volt rendelkezési joga a követelés felett, és ez még akkor is így van, ha az engedményes nem volt jóhiszemű, mert ismerte a felek engedményezési tilalmat alapító megállapodását.

A törvény egy jogi evidenciát és uralkodó joggyakorlatot kodifikált. Az Indokolásba foglaltaktól (601–602.) eltérően ugyanis az állandó bírói gyakorlat már az 1959-es Ptk. alatt is egyértelmű volt abban, hogy az engedményezési tilalomnak nincs az engedményesre kiterjedő hatálya. A Fővárosi Ítéltábla a 10.Gf.40.528/2011/4. sz. határozattal elbírált ügyben helybenhagyta az elsőfokú bíróság döntését, amely szerint „az egységes bírói joggyakorlat (BDT2011.2419.; EBH2003.868.) szerint az engedményezést kizáró szerződéses rendelkezés ellenére létrejött engedményezési szerződés nem érvénytelen, az ilyen rendelkezéshez harmadik személyre is kiterjedő hatály nem fűződhet”. Az Ítéltábla megállapította, hogy „a jogosult és a kötelezett egymás közötti jogviszonyában létrejött, ennél fogva kizárólag a jogosult és a kötelezett között hatályosnak tekintendő, a követelés engedményezését kizáró, illetve ahhoz a kötelezett beleegyezését, hozzájárulását előíró megállapodás esetleges megsértése nem érinti, nem érintheti a jogosult és az engedményes közötti engedményezési megállapodás érvényes létrejöttét, az engedményezési szerződés megkötésével a követelés engedményesre történő átszállását”. Ez megfelel a Kúria (Pfv.VII.21.917/2010/6.) és a többi ítéltábla joggyakorlatának (pl. Debreceni Ítéltábla Gf.IV.30.673/2012/5., Győri Ítéltábla Gf.IV.20.472/2008/4.).

A törvény rendelkezése szerint az engedményezési tilalom ellenére történt engedményezés csak az engedményező és a kötelezett jogviszonyában értékelhető. Abban a jogviszonyban a megállapodásba ütköző engedményezés szerződésszegést jelent. A szerződésszegés jogkövetkezményeként a kötelezett – a 6:200. § által le nem fedett körben – a 6:142. § rendelkezései szerint a 6:143. § szerinti mértékben jogszerűen követelhet kártérítést az engedményezőtől.

A törvény jelentős újítása annak megakadályozása, hogy a harmadik féllel szemben hatálytalan követelésátruházást a kötelezett – az engedményező szerződésszegésére hivatkozással – olyan szerződési konstrukcióval zárja ki, amely a jogosultat gyakorlatilag visszatartja követelése mobilizálásától. Ebből a célból a törvény semmisnek minősíti azokat a megállapodásokat, amelyek a felek az engedményezési tilalom megszegéséhez a felmondás vagy kötbérfizetés jogkövetkezményét kapcsolják.

A (2) bekezdés által kifejezetten nem tilalmazott olyan megállapodások, amelyek gyakorlati eredményükben az engedményezőt ugyanúgy elzárják követelése átruházásától, mint a 6:195. § (2) bekezdésében említett esetek (pl. életszerűtlenül hosszú vagy formakényszerhez kötött előzetes bejelentési kötelezettség előírása és annak kötbérrel szankcionálása), a 6:95. § értelmében vett kerülő ügyletnek, illetve jogszabályba ütközők lehetnek, ha erőfölénnyel való visszaélés (Tpv. 21. §) során kerültek kikötésre. Általános szerződési feltételekben található ilyen kikötés a 6:102. § szerint minősülhet tisztességtelennek.

6:196. §

[Tájékoztatás és az okiratok átadása]

Az engedményező köteles az engedményt a követelés érvényesítéséhez szükséges tájékoztatással ellátni, és köteles a birtokában lévő, a követelés fennállását bizonyító okiratokat az engedményesnek átadni.

Kérdéses, hogy mi a szükségessége jelen, minden engedményezésre vonatkozó tartalommal bíró §-nak. A törvény a dologi rendelkező ügylet, az átruházás (5:38. §) szabályozása során sem ingó dolog, sem ingatlan tulajdonjogának átruházása esetén nem írja elő bármilyen tájékoztatás megadásának vagy okirat átadásának kötelezettségét. Úgy tűnik, hogy a jogalkotó itt elfelejtette, hogy az engedményezést jogcímes rendelkező ügyletként szabályozta, amelynek célja a kötelező ügylet által előírt követelésátruházás lebonyolítása. A törvény jogtechnikai megoldására figyelemmel az engedményezés szabályozása körében ez egy teljesen szükségtelen szabály. A kötelező ügyletből fakadóan ugyanis az itt szabályozott kötelezettségek minden kötelmi viszonyban (lásd 6:62. §) már egyébként is terhelik az engedményezőt.

A 6:62. § (1) bekezdése szerint a felek kötelesek tájékoztatni egymást a szerződést érintő lényeges körülményekről, ami követelés átruházása esetén természetesen magában foglalja az érvényesítéshez szükséges tájékoztatás megadását is. (A tájékoztatási kötelezettséggel együtt szabályozott kölcsönös együttműködési kötelezettség arra is kötelezheti például a követelés átruházóját, hogy az engedményes jogérvényesítése során tanúvallomást tegyen.) A 6:124. § pedig előírja, hogy a kötelezett (követéleseladó, engedményező) köteles a jogosultnak (követélesvásárló, engedményes) átadni a szolgáltatásról szóló tájékoztató leírásokat és egyéb dokumentumokat.

Van, aki a BGB megoldásának is megfelelő, a régi magyar magánjoghoz való visszatéréssel magyarázza jelen § szükségességét [Gárdos Péter *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 2. kötet* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1660.]. Ez a magyarázat azonban nincs tekintettel arra, hogy a két említett megoldás absztrakt rendelkező ügyletnek tekintette/tekinti az engedményezést, tehát esetükben helye lehetett/lehet külön előírni a tájékoztatásadási kötelezettséget.

Jelen §-nak akkor lehetne minden engedményezésre kiterjedő önálló szabályozási tartalma, ha a tájékoztatásadási és dokumentum átadási kötelezettségek teljesítési idejét akarta vele meghatározni a jogalkotó, azaz azt, hogy követelés átruházása esetén ezeket a kötelezettségeket nem a kötelező ügyletnek kapcsolódóan, hanem az engedményezés megtörténtekor kell teljesíteni. Ez azonban nem lenne gyakorlatias szabály. A leggyakoribb engedményezési jogcím, a követélesvásárlás esetén is csak nehezen lenne elképzelhető, hogy valaki úgy kívánjon megszerezni egy követelést, hogy előtte, azaz már a kötelező ügylet megkötése előtt a követelés értékének felméréséhez szükséges információkat nem szerezte be és nem értékelte ki.

A jelen § által általános jelleggel szabályozott kötelezettségek előírásának csak a 6:201. § szerinti speciális körben van létjogosultsága, azaz ott, ahol a követelés átszállása nem a felek szerződése, hanem jogszabály rendelkezése alapján történik. Ezekben az esetekben ugyanis, a tájékoztatási és együttműködési kötelezettséget már magában foglaló kötelező ügylet hiányában szükség van a korábbi jogosult („engedményező”) e kötelezettségeinek előírására.

A rendelkezésnek nemcsak a szabályozási tartalma, hanem a szövegezése is félreérthető. Nem életszerű elvárás ugyanis, hogy az engedményező az átruházott követeléstől ne tarthasson meg okiratokat, pedig a „köteles a birtokában lévő, a követelés fennállását bizonyító okiratokat az engedményesnek átadni” fordulatból az összes ilyen okirat és nem csupán azok másolatának átadási kötelezettsége következik. A rendelkezés teljesítése főleg követelésrész engedményezése esetén különösen ész- és életszerűtlen. Tekintettel azonban arra, hogy az engedményes megfelelő információkkal való ellátási kötelezettsége akkor is teljesül, ha az engedményező csak másolatokat ad át a nála lévő dokumentumokból, vagy az eredetik átadása mellett másolatokat megtart, nem kell arra számítani, hogy a törvény megfogalmazása jogvitákat generál, mert egy megfelelően informált engedményesnek nincs jogi érdeke a megtartott, de egyébként neki is rendelkezésére álló okiratok kiadását követelni. Egy ilyen igény érvényesítése sértené a jóhiszeműség és tisztesség követelményét is.

A tájékoztatási és dokumentumátadási kötelezettség megszegése esetén az engedményes – a szerződésszegéssel okozott károk megtérítésére vonatkozó szabályok szerint – kártérítést követelhet az engedményezőtől [6:62. § (3) bekezdés]. A kártérítés mértékét nem befolyásolja, hogy ilyen esetben az engedményező „kétszeri” szerződésszegést követ el, mert a jogcímet keletkeztető kötelező ügylet és jelen § rendelkezéseit is megszegi.

6:197. § [Értesítés az engedményezésről]

- (1) Az engedményező köteles az engedményes választásának megfelelően a kötelezettet az engedményezésről az engedményezés tényét és az engedményezett követelést megjelölve írásban értesíteni, vagy az engedményes személyét is meghatározó engedményezési okiratot az engedményesnek átadni.**
- (2) A kötelezett értesítését követően az engedményessel szemben hatálytalan a kötelezett és az engedményező szerződésének módosítása. A kötelezett az engedményessel szemben azokat a kifogásokat érvényesítheti és azokat az ellenköveteléseket számíthatja be, amelyek az engedményezővel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek.**
- (3) Az engedményezésről szóló értesítés a (2) bekezdés szerinti joghatást akkor váltja ki, ha az engedményezőtől származik, vagy az engedményes az engedményezési okirattal vagy más hitelt érdemlő módon igazolja az engedményezés megtörténtét.**

Az engedményezés az engedményező és az engedményes olyan szerződése, amelynek érvényességéhez a kötelezett hozzájárulására vagy más közreműködésére nincs szükség. A követelés akkor is átszáll, és az engedményest illeti, ha erről a kötelezett tudomást sem szerez, és úgy teljesíti a követelést. Az ilyen esetet csendes engedményezésnek nevezzük.

Csendes engedményezés esetén a követelés engedményezőnek való teljesítése után az engedményezőt elszámolási kötelezettség terheli a felek kötelező szerződése szerinti tartalommal. Kérdéses, hogy a felek elszámolásra vonatkozó ilyen megállapodásának hiányában az engedményezőnek a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint vagy

a 6:198. § (3) bekezdése szerint kell-e eljárnia. Az első alternatíva az engedményesre nézve kockázatos, mert az engedményező gazdagodástól való elesése esetén a 6:579. § (2) bekezdésére figyelemmel a gazdagodás visszatérítését csak akkor követelheti, ha a gazdagodás megszűnésével kapcsolatban az engedményezőt felróhatóság terheli. Mivel a csendes engedményezésben történő teljesítés és a 6:198. § (3) bekezdése szerinti teljesítés között nincs olyan különbség, ami miatt nem azonosan kellene kezelni őket, a helyes és a 6:198. § (3) bekezdés megfogalmazásába is beleférő jogértelmezés az, hogy – a felek megállapodásának hiányában – az engedményezőnek csendes engedményezés szerinti teljesítés esetén is a 6:198. § (3) bekezdése szerint kell eljárnia. (Ugyanez irányadó akkor is, ha a kötelezett az engedményezési értesítést követően, de a teljesítési utasítást megelőzően teljesít az engedményezőnek.)

Jelen § (1) bekezdése szerinti vagylagos szolgáltatás alapján az engedményes döntheti el, hogy az engedményező értesítse-e a kötelezettet az engedményezésről, vagy inkább egy engedményezési okiratot adjon át neki. Az engedményes választásának hiányában a dolog természeténél fogva a választás joga a 6:134. § (2) bekezdésére figyelemmel sem száll át az engedményezőre, mert elképzelhető, hogy az engedményes azért nem választ, mert a kötelezett értesítését egyáltalán nem kívánja. Ugyanakkor az engedményes akkor is kérheti az őt a követelés jogosultjaként elismerő engedményezési okiratot az engedményezőtől, ha a felek csendes engedményezésben állapodtak meg.

Az (1) bekezdés két alternatívájában közös, hogy – az engedményezési szerződéstől és a teljesítési utasítástól eltérően – mindkettőre írásbeliséget írt elő a jogalkotó. A (3) bekezdés azonban árnyalja ezt a szabályt, mert abból az következik, hogy az engedményezés megtörténtének kötelezettel szembeni igazolása okiraton kívüli eszközökkel is történhet.

A kötelezett engedményes általi értesítésének csak az engedményezés tényét és az engedményezett követelést kell tartalmaznia. Ez utóbbit olyan pontossággal, hogy az engedményezett követelés a kötelezett számára beazonosítható legyen (BH+2008.81., 2013.3.116.). Kétség esetén – a feleket minden kötelmi kapcsolatban terhelő együttműködési kötelezettség keretében – a kötelezett a követelés pontosabb megjelölését kérheti, az engedményező pedig a kérés teljesítésére köteles. Az értesítést utólagos pontosítás esetén is az eredeti tájékoztató megküldésekor kell megtörténnie tekinteni, mert innentől a kötelezett már számíthatott arra, hogy az őt terhelő valamely behatárolható követelés engedményezésre került. Ez alól az az eset képez kivételt, ha az eredeti értesítés szerinti megjelölés megtévesztő vagy a követelés beazonosítására teljesen alkalmatlan volt.

A törvény szerint az engedményes a kötelezett engedményes általi értesítése helyett azt is kérheti, hogy az engedményező adjon át neki egy úgynevezett engedményezési okiratot, amely az engedményezés tényén és az engedményezett követelésen túl az engedményes személyét is megjelöli.

Az (1) bekezdés olvasásakor úgy tűnik, mintha az engedményes nem kérhetné, hogy az engedményező az engedményes személyéről is értesítse a kötelezettet, illetve nem kérhetné, hogy az engedményezési okirat ne tartalmazza a személyének a megjelölését. Ez azonban csak akkor van így, ha a felek az engedményezési értesítésről nem állapodtak meg eltérően. Sőt vonatkozó megállapodás hiányában az is elég, ha az engedményező a kötelezett engedményezéséről való értesítését az (1) bekezdéstől eltérően (pl. a személyének megjelölését nem tartalmazó engedményezési okirat kiadásával) kéri. Mivel ugyanis az engedményezésről való értesítés egy ténynyilatkozat, és az értesítés törvénytől eltérő kialakítása az engedményezőnek hátrányt nem okoz, az együttműködési kötelezettsége miatt az engedményező az ilyen kérés teljesítését nem tagadhatja meg.

Az engedményezésről való értesítés törvényi formái kialakításának oka nem egészen érthető, hiszen az engedményesnek az (1) bekezdés szerinti választásra nincs határideje, azaz az engedményezés megtörténtét követő hosszabb idő múlva is kérheti az engedményezőt, hogy értesítse az engedményest, illetve az engedményezési okirat engedményes általi felhasználása is a kötelezett engedményező általi értesítésének minősül, mert nincs jogi különbség a között, hogy az engedményezőtől származó nyilatkozatot ő adja-e át a kötelezettnek vagy az engedményes vagy esetleg valamelyikük megbízásából egy harmadik személy (küldönc, postás stb.).

Az (1) bekezdésből az következik, hogy az engedményezésről való értesítésnek nem kötelező tartalmi eleme az engedményes megnevezése. Az ilyen értesítés esetén a kötelezett tudja, hogy a követelés már nem az engedményezőt illeti, de azt nem tudja, hogy kit. Ez a tényállás több problémát is felvet.

Az engedményezési értesítéshez a (2) bekezdés szerinti jogkövetkezmények kapcsolódnak. Erre figyelemmel merül fel a kérdés, hogy kérheti-e a kötelezett, hogy az engedményező közölje vele az engedményes nevét. A 6:198. § (1) bekezdésére figyelemmel a követelés jogosultja személyének ismeretlensége esetén a kötelezett nem teljesíthet bírósági vagy közjegyzői letétbe, hanem az engedményezőnek mint a jogosult teljesítési segédjének köteles teljesíteni. A jogosult személyének ismerete azonban a kötelezettnek – már a teljesítési utasítás kézhezvételét megelőzően is – nagyon fontos, mert a kötelezett az értesítést követően már nem számíthat be olyan követelést, amely az értesítést követően keletkezett jogalaphoz származik. Beszámíthatja azonban azokat a követeléseket, amelyek az engedménnyel szemben megilletik. Erre a beszámításra csak akkor van módja, ha tudja, hogy ki az engedményes. Ezért a kötelezett jogainak jelentős csorbítását jelentené, ha az értesítést követően el lenne zárva attól, hogy megismerhesse az engedményes személyét. Erre figyelemmel a kötelezett kérésére az engedményező köteles megjelölni, hogy ki a követelés új jogosultja. Ezért továbbra is irányadó a Kúria álláspontja, amely szerint „a kötelezettet olyan helyzetbe kell hozni, hogy pontosan tudja: mely személynek, milyen jogviszonyból fakadó követelést kell teljesítenie, mert csak ennek ismeretében mérlegelheti az adott jogviszonyból eredően – esetlegesen – fennálló saját jogainak érvényesítési lehetőségeit” (Pfv.IV.21.125/2014/6.).

Az engedményezési szerződés felei a kötelezett értesítését követően sincsenek elzárva attól, hogy szerződésüket megszüntessék vagy felbontsák. Ilyen esetben az értesített kötelezett újból értesítésre kerül arról, hogy a korábbi értesítés már nem hatályos. A kötelezettnek azonban pontosan tudnia kell, hogy az engedményezéshez már nem fűződik joghatás, mert ebben az esetben megszűnnek az értesítés (2) bekezdés szerinti jogkövetkezményei is. Ezért a kötelezett követelheti, hogy az engedményező igazolja, hogy milyen jogalapon vonja vissza korábbi nyilatkozatát (vö. AVÉ2013.7.).

Kérdéses, hogy a kiértesített, de teljesítési utasítást még nem kapott kötelezettel szemben ki léphet fel. A kiértesítést követően a kötelezett tudja, hogy a követelés az engedményezőt nem illeti meg, ő csak teljesítési hely maradt, ezért megalapozottan hivatkozhat arra, hogy az engedményezőnek a követelés érvényesítéséhez nincs keresetőségi joga. (A követelés érvényesítésének joga csendes engedményezés esetén sem illeti meg az engedményezőt, de akkor a kötelezett ezt az információt nem ismeri, így a perben sem tud hivatkozni rá. Ha azonban ez később kiderül – pl. a végrehajtási eljárás során jogutódlás megállapítását kéri az engedményes –, akkor a kötelezett perújítással próbálkozhat, illetve – pl. egy beszámítási jog gyakorlásának megakadályozása miatt – kártérítést követelhet az engedményezőtől.)

Ha a követelésnek több kötelezett egyetemleges adója, akkor az engedményezőnek az engedményes választásának megfelelően vagy mindegyik kötelezettet kell értesítenie, vagy a kötelezettek számának megfelelő számú engedményezési okiratot kell kiadnia.

Az értesítés két jogkövetkezményét a (2) bekezdés határozza meg.

Az elsőként szabályozott jogkövetkezmény egy jogalkotási újdonság. A törvény úgy rendelkezik, hogy a kötelezett értesítését követően az engedménnyel szemben hatálytalan a kötelezett és az engedményező szerződésének módosítása. A dolog természetéből fakadóan a törvény itt arra a szerződésre utal, amelyből az engedményezett követelés fakad. A szabály kodifikálását gyakorlati igények követelték meg. Már az 1959-es Ptk. szerinti joggyakorlatnak foglalkoznia kellett a kérdéssel, hogy az engedményezett követelésre kihatóan (pl. annak csökkenését vagy megszűnését okozóan: BH+2004.460.) módosítható-e az a szerződés, amelyből a követelés származik. A BH+2003.435. alatti döntésében a Kúria elképzelhetőnek tartotta, hogy az engedményező és a kötelezett az engedményezést követően összejártsanak, és elérjék, hogy az engedményesre átruházott követelés ne jöjjön létre. Tekintettel arra, hogy az engedményezéssel csak a követelés és nem a jogviszony kerül át az engedményeshez, a Kúria szerint annak nincs akadálya, hogy az engedményező és a kötelezett akár az engedményezett követelés létrejöttére vagy nagyságára is kiható módon módosítsák a szerződésüket. Amennyiben ez az engedményezőnek kárt okoz, akkor szerződésen kívüli károkozás miatt érvényesíthet igényt (ugyanígy: EBD2013.P.9.). Differenciáltabb álláspontot foglalt el a Legfelsőbb Bíróság a BH2004.410. alatti döntésében. Itt arra utalt, hogy az engedménnyel szemben hatálytalan az engedményező és a kötelezett engedményezett követelésre kiható megállapodása. Ebből azonban nem azt a következtetést vont le adott tényállás mellett az LB, hogy a kötelezett a követelést abban az összegben köteles teljesíteni az engedményesnek, amilyen összegben az az engedményezéskor fennállni látszott, hanem azt, hogy az engedményes és a kötelezett közötti perben bizonyítandó, hogy az engedményezett jövőbeni követelés (itt vállalkozói díj) pontosan milyen összeg tekintetében jött létre, mekkora az az összeg, amely az engedményezőt az alapjogviszonyból megillette.

A törvény által választott megoldás egyértelműen az engedményesnek kedvez, ami már létrejött követelések esetében helyes és méltányos döntés. Ha azonban a törvény rendelkezését úgy kell érteni, hogy a hatálytalanság azt jelenti, hogy az értesítést követően a kötelezettnek azt kell változatlanul teljesítenie, ami az értesítéskor a követelés tartalma volt, akkor a megoldás jövőben létrejövő követelések esetén nincs tekintettel az adott esetben tartós jogviszonyok szükségképpen dinamikájára. A probléma az, hogy a törvényi megfogalmazást nyelvtanilag nemigen lehet máshogy értelmezni.

Amennyiben mondjuk egy kölcsöntartozás teljesítése céljából egy lakásbérleti szerződés alapján járó bérleti díjak kerülnek engedményezésre, akkor a bérlő és a bérbeadó a bérleti szerződést (pl. annak időtartama, a bérleti díj esedékessége vagy mértéke tekintetében) a jövőben már soha nem módosíthatnák, ha ez kihatna az engedményesre. Ez a megoldás a kötelezett számára rendkívül hátrányos lehet, mert a szerződésből fakadó lehetőségei az engedményezésről való értesítéssel – közreműködése nélkül és akarata ellenére – jelentősen beszűkülnek. Az Alaptörvény 28. cikkére figyelemmel tehát a (2) bekezdés első mondatát úgy kell értelmezni, hogy az kizárólag már létrejött követelés engedményezése esetén korlátozza az engedményező és a kötelezett szerződési szabadságát. Ez egy méltányos eredmény, mert az engedményes a jövőbeni követelést mindig azzal a hatályba léptető feltétellel szerzi meg, hogy az létrejön, és ezért az engedményes mindig tudja, hogy a jövőbeni követelés létrejön és tartalma bizonytalan.

Ez az értelmezés nem zárja ki az engedményező és az engedményes jogviszonyában a 6:117. § alkalmazását (vö. Fővárosi Ítéltábla 13.Gf.40.543/2009/11.). Ez azt írja elő az engedményezőnek, hogy függőben lévő feltétel esetén nem tehet olyat, ami a másik fél jogát a feltétel bekövetkezése vagy megghiúsulása esetére csorbítja vagy megghiúsítja. E mellékkötelezettség megszegése kártérítési kötelezettséggel jár. Mivel a feltétel bekövetkezésére vagy megghiúsulására nem alapíthat jogot az, aki azt felróhatóan maga idézte elő, az engedményező ilyen esetben nem állíthatja, hogy az utólag megváltoztatott tartalmú követelés engedményezésével a felek kötelező ügyletét szerződésszerűen teljesítette. Akárhogyan is értelmezzük a (2) bekezdés első mondatát, az biztos, hogy nem terjed ki az engedményező és a kötelezett szerződésének megszüntetésére. Mivel a módosítást követően a szerződés fennmarad, csak a tartalma változik, a megszüntetés után pedig a szerződés megszűnik, a megszüntetést nem lehet módosításnak tekinteni, úgy, hogy a módosítási tilalom nem jelent megszüntetési tilalmat. A fenti példában tehát a bérbeadó és a bérlő a bérleti szerződést megszüntethetik, illetve azt bármelyik fél egyoldalúan is megteheti az engedményes irányába is joghatályosan. Az értelmezési bizonytalanságra figyelemmel célszerű az engedményezőnek az engedményessel létrejövő kötelező ügyletben kikötnie, hogy a követelés átruházása nem szünteti meg azt a jogot, hogy a kötelezettel fennálló jogviszonyát módosíthassák.

A (2) bekezdés első mondatának jogkövetkezménye az, hogy az engedményes irányába hatálytalan módosításra a kötelezett az engedményessel szemben nem hivatkozhat, úgy és azt kell teljesítenie, amilyen tartalommal a követelés az értesítéskor fennállt. Ebből az következik, hogy az engedményes az értesítéskor fennállt követelés teljesítését követelheti a kötelezettől, illetve annak sikertelen érvényesítése esetén a 6:142. § alapján kártérítési igénnyel fordulhat az engedményezővel szemben.

Bár a törvény mindenféle módosításhoz az engedményes irányába való hatálytalanság jogkövetkezményét fűzi, joggal való visszaélésnek minősülne, ha az engedményes a számára nem hátrányos módosításokkal (pl. a fenti bérleti példa esetén a bérleti díj megemelésével) szemben fellépne.

Az értesítés másik jogkövetkezménye az, hogy annak időpontjától kezdődően a kötelezett kifogás érvényesítési lehetőségei fixálódnak. A kötelezett csak azokat a kifogásokat (ideértve a beszámítási kifogást is) jogosult az engedményessel szemben érvényesíteni, amelyek őt az engedményezéskor fennálló jogalapon megilletik. A törvény hallgat róla, de a dolog természetéből fakad, hogy a kötelezett az engedményessel szemben fennálló és a követeléssel szemben felhozható kifogásait (szintén ideértve a beszámítási kifogás jogát) is jogosult érvényesíteni. Mivel az engedményezéssel a követelés átszáll az engedményesre, ez a kifogásérvényesítési lehetőség akkor is megilleti a kötelezettet, ha nem kapott még teljesítési utasítást, hiszen az engedményező irányába való teljesítést úgy kell értékelni, mint a jogosult részére történő teljesítést, amely egy teljesítési segédhez történik.

A fenti joga alapján a kötelezett hivatkozhat arra, hogy az engedményezett követelés nem vagy nem olyan tartalommal jött létre, mint ahogy azt az engedményes elvárta (BH2009.18.).

Fontos, hogy a kifogásnak az értesítéskor nem kell még érvényesíthetőnek, sőt akár fennállónak lennie, hanem csak a jogviszonynak, amelyből származik. A kifogásnak az érvényesítése időpontjában kell hatályosan fennállnia (BH2013.14. és BH2012.125.). Jogviszony alatt az engedményező és a kötelezett mindenféle jogviszonyát érteni kell, és nem csak azt, amelyből az engedményezett követelés fakad.

A kötelezett – a kezestől eltérően – nem érvényesíthet olyan kifogásokat, amelyek az engedményezőt illetik meg az engedményessel szemben (EBH2003.868.).

A kötelezettet akkor is megilleti a kifogás joga, ha a tartozása fennállását és összecszerűségét az engedményesnek visszaigazolta. Egy esetleges jogvitában azonban bizonyítani köteles a tartozás fenn nem állását és azt, hogy annak ellenére miért tett tartozáselismerő nyilatkozatot (AVÉ2013.7.). Ha a kötelezett azonban valamely kifogás érvényesítésének jogáról lemondott (BDT2006.1363.), vagy azt más okból (pl. felszámolási eljárásban való bejelentés elmaradása miatt; BDT2009.1983.) elvesztette, akkor a kifogás nem éled fel az engedményezéssel szemben.

Engedményezési lánc esetében a kötelezett a teljesítési utasítást adó engedményessel szemben mindazokat a kifogásokat érvényesítheti, amelyeket a láncban előtte lévő engedményessel szemben érvényesíteni tudott volna. Ennek az az oka, hogy a követelés továbbengedményezésével a kötelezett nem veszti el a már megszerzett jogait, hiszen az engedményezés alapelszerűen nem teheti a helyzetét kedvezőtlenebbé.

Az engedményezési értesítéshez az 1959-es Ptk.-tól eltérően már nem kapcsolódik az elévülés megszakításának a jogkövetkezménye és az sem, hogy attól kezdődően kötelemmegszüntető hatással csak az engedményesnek teljesíthet a kötelezett.

6:198. § [Teljesítési utasítás]

- (1) A kötelezett mindaddig az engedményezőnek köteles teljesíteni, amíg nem kap olyan teljesítési utasítást, amely az engedményes személyét, valamint az engedményes telephelyét, ennek hiányában székhelyét, természetes személy esetén lakóhelyét, ennek hiányában szokásos tartózkodási helyét vagy számlaszámát meghatározza. Ezt követően a kötelezett a teljesítési utasításnak megfelelően teljesíthet.**
- (2) A teljesítési utasítás akkor váltja ki az (1) bekezdés szerinti joghatást, ha az utasítás az engedményezőtől származik, vagy az engedményes engedményezési okirattal, vagy más hitelt érdemlő módon igazolja, hogy a követelést rá engedményezték. Ha az értesítés megjelölte az engedményest, de nem tartalmazta a teljesítési utasítást, teljesítési utasítást kizárólag az engedményes adhat.**
- (3) Ha a kötelezett az engedményező részére teljesít, az engedményező köteles a szolgáltatás teljesítéseként birtokába került vagyontárgyakat a sajátjától elkülönítve kezelni, és az engedményes részére késedelem nélkül kiadni. Az engedményező hitelezői az ilyen vagyontárgyakra nem tarthatnak igényt.**

A teljesítési utasításra vonatkozó rendelkezésekből válik egyértelművé, hogy a kötelezett engedményezésről történő értesítése nem jár azzal a jogkövetkezménnyel, hogy kötelemmegszüntető hatállyal csak az engedményesnek vagy az engedményes utasítása szerint teljesíthet.

A törvényi megoldás – gyakorlati szemmel nézve – mesterkélt, mert egy tipikusan egységes élethelyzetet – a követelés elzálogosításánál választott megoldáshoz hasonlóan [5:89. § (2) bekezdés c) pont és 5:111. §] – két jogilag különböző részre bont fel. Jellemzően ugyanis a kötelezett értesítésére akkor kerül sor, amikor az engedményes a követelés irányába való teljesítésére igényt tart. Ezért azzal kell számolni, hogy a gyakorlatban az engedményezési értesítés és a teljesítési utasítás az esetek nagy többségében egy egységes okiratban fog megjelenni. Erre az esetre is irányadóak az engedményezésnél mint rendelkező ügyletnél mondottak, miszerint a tartalom elsődlegességére figyelemmel nem hat ki a nyilatkozat minősítésére, ha a felek az 1959-es Ptk. szerinti gyakorlatnak megfelelően csupán engedményezési értesítésnek neveznek egy tartalmilag teljesítési utasításnak is minősülő tájékoztatót.

A teljesítési utasítás lényege a kötelezett felhívása az engedményesnek történő teljesítésre. Amennyiben az engedményezési értesítésből nem volt számára ismert, akkor az engedményes személyét és címét (telephelyét/székhelyét, lakóhelyét/szokásos tartózkodási helyét) vagy fizetési számlája számát is közölni kell a kötelezettel.

Hogy a jogalkotó is a pénzkövetelések engedményezését tartja tipikusnak, abból is látszik, hogy a törvény által az (1) bekezdésben megkövetelt adatok a 6:44. § szerinti, a pénztartozás teljesítési helyének megjelölésére szolgáló adatoknak felelnek meg.

A (2) bekezdés szerint teljesítési utasítás a következőképpen adható: Ha a kötelezett kapott engedményezési értesítést, és ez az engedményes személyét is tartalmazta, akkor az engedményes adhat teljesítési utasítást. Ha a kötelezett nem kapott engedményezési értesítést, vagy olyan engedményezési értesítést kapott, amely nem jelölte meg az engedményes személyét, akkor fő szabály szerint az engedményező adhat teljesítési utasítást, de az engedményes a 6:197. § (3) bekezdésének megfelelően igazolhatja, hogy ő az új jogosult, és ekkor már teljesítési utasítást is adhat.

A teljesítési utasítás jogkövetkezménye, hogy azt követően a kötelezett kötelemmegszüntető hatással csak a teljesítési utasításban foglaltak szerint teljesíthet. Az engedményes rendelkezési jogából fakad, hogy a teljesítési helyet is megjelölheti, tehát nincs akadálya annak, hogy az engedményes a kötelezettet arra utasítsa, hogy ne neki, hanem egy harmadik személynek teljesítsen. Az ilyen teljesítés – mivel a teljesítési utasításnak megfelelően történt – megszünteti a követelést.

A jóhiszemű kötelezett védelme érdekében a teljesítési utasításnak megfelelő teljesítése esetén a követelés akkor is megszűnik, ha utólag kiderül az engedményezés jogcímének hiánya vagy érvénytelensége. A kötelezett az engedményező és az engedményes közötti szerződések érvényességét nem vizsgálhatja, és nem vitathatja, hanem a követelés tartalmának és a teljesítési utasításnak megfelelő teljesítésre köteles (EBH2005.1227.). A joggyakorlat szerint a teljesítési utasítást követően a kötelezett kötelezettsége, „hogy az engedményesnek – a követelés új jogosultjának – teljesítsen, mégpedig az engedményezővel szemben is hatályosan, tekintet nélkül arra, hogy az engedményezés valóban megtörtént-e, vagy hogy az engedményezés érvényes-e. Kivéve természetesen, ha az adós rosszhiszemű volt és tudnia kellett az engedményezés hiányáról. Az adós nem köteles az engedményes és az engedményező közötti jogviszony vizsgálatára, erre lehetősége sincsen, és nem viselheti az ezzel járó kockázatot sem. Az engedményezésről kapott szabályszerű értesítésnek az a jogi hatása, hogy az adós a kötelem új jogosultjának az engedményest tekintheti, és ha neki teljesít, a kötelezettsége megszűnik. Ilyen esetben, ha az engedményezési szerződés valamilyen érvényességi hibában szenved, az engedményező már csak a teljesítést felvevő, elfogadó engedményes ellen fordulhat, az adós azonban az eredeti kötelemről a teljesítéssel szabadul. Azt az adóst, aki az engedményezésről kapott szabályszerű értesítés alapján joghatályosan teljesített – arra hivatkozással, hogy az engedményezés érvénytelen – nem lehet ismételt kötelezetti pozícióba helyezni” (EBH2002.647.; eredményében ugyanígy az engedményezés absztrakt jellegére hivatkozással: BH2005.358.).

A teljesítésig a teljesítési utasítás visszavonható, vagy módosítható. Itt ugyanaz érvényes, mint az engedményezési értesítésnél, azaz az engedményezőtől származó utasítás visszavonása esetén a kötelezett kérheti az engedményes hozzájárulásának igazolását.

Ha a kötelezett a teljesítési utasítás figyelmen kívül hagyásával a követelést annak eredeti tartalma szerint teljesíti, akkor ez az engedményes irányába nem minősül teljesítésnek, a kötelemet nem szünteti meg, úgyhogy az engedményes teljesítést követelhet a kötelezettől. A törvény rendezi azt a helyzetet is, hogy ilyen esetben az engedményezőnek

hogyan kell eljárnia. Ez azért garanciális fontosságú, mert elképzelhető, hogy a kötelezett nem képes a kétszeri teljesítésre, és a követelés peresítésénél egyébként is gyorsabb és egyszerűbb megoldás, ha a neki jogosulatlanul juttatott vagyontárgyakat az engedményező kiadja az engedményesnek.

Amennyiben az engedményező tudja, hogy a kötelezett teljesítési utasítás ellenesen teljesít neki, akkor jogos okkal tagadhatja meg a teljesítés átvételét. Arra az esetre, amikor az engedményező nem tagadja meg, vagy nem tudja megtagadni a teljesítés átvételét, a törvény a bizományi szerződések köréből vett minta [6:282. § (3) bekezdés] szerint úgy rendelkezik, hogy a kötelezett teljesítése nem válik az engedményező vagyonának részévé. Ez azzal a következménnyel jár, hogy az engedményező hitelezői erre a vagyontárgyra nem vezethetnek végrehajtást, és az engedményező felszámolása esetén nem lesz a felszámolási vagyon része sem.

A teljesítéssel hozzá kerülő ilyen vagyontárgyakat az engedményező köteles elkülöníteni és az engedményesnek késedelem nélkül kiadni. Természetesen nincs szükség elkülönítésre, ha a kiadás a teljesítés észlelését követően azonnal megtörténik. Ezért például a kötelezett által a számára átutalt összeget az engedményezőnek csak akkor kell például külön alszámlára helyeznie, ha a tényállás tisztázása előreláthatólag hosszabb időt vesz igénybe.

Ha a kötelezett a teljesítési utasítás ellenére az engedményezőnek teljesített, akkor az engedményes tehát a kötelezettől a követelés teljesítését, az engedményezőtől a birtokába került vagyontárgyak kiadását követelheti.

Itt is szükséges megismételni, hogy a (3) bekezdés rendelkezése csak a felek ellenkező megállapodása hiányában irányadó, de akkor nemcsak arra az esetre, amikor a kötelezett a teljesítési utasítás ellenében teljesít az engedményezőnek, hanem arra is, amikor az engedményezésről nem értesítették, vagy kiértécsítése megtörtént, de teljesítési utasítást nem kapott.

6:199. § [Többszöri és utólagos engedményezés]

- (1) Ha az engedményező azonos követelést többször engedményez, a kötelezett akkor szabadul, ha az elsőként kapott teljesítési utasításnak megfelelően teljesít.**
- (2) Ha az engedményes a követelést továbbengedményezi, a kötelezett akkor szabadul, ha az utolsó teljesítési utasításnak megfelelően teljesít.**

Az előző paragrafusokból már következik, hogy a kötelezettnek a követelést mindaddig annak eredeti tartalma szerint kell teljesítenie, míg teljesítési utasítást nem kap. Az engedményezés önmagában tehát nem módosítja, hogy a kötelezettnek mit és kinek kell teljesítenie. Ha azonban az engedményezőtől vagy az engedményezést hitelt érdemlően igazoló új jogosulttól teljesítési utasítást kap, akkor csak abban az esetben szabadul a kötelezettől, de akkor minden esetben, ha a teljesítési utasításnak megfelelően jár el.

A követelés jogosultja több személlyel szemben is érvényesen kötelezheti magát a követelés átruházására. Amennyiben azonban valaki a követelését több személyre is átruházza, akkor egyértelműen csak az első rendelkező ügylet az érvényes, mert az azt időben követő engedményezések tárgya olyan követelés volt, amely felett az engedményezőnek a teljesítéskor már nem volt rendelkezési joga, így az engedményezés lehetetlen szolgáltatásra irányult, és ezért a 6:107. § (1) bekezdésére figyelemmel semmis.

[A 6:107. § (1) bekezdés második mondata a kötelező ügylet tekintetében tartalmaz csak kivételt.]

Többszöri engedményezés esetén előfordulhat, hogy a kötelezett több, magát a követelés új jogosultjának tartó személytől is kap teljesítési utasítást. Erre az esetre a törvény úgy rendelkezik, hogy a kötelezett szabadul a kötelelem alól, ha az elsőként kapott teljesítési utasításnak megfelelően teljesít. Mivel a 6:198. §-nál láttuk, hogy a teljesítési utasításnak megfelelő teljesítés az engedményezés hibája ellenére felszabadítja a kötelezettet a kötelelem alól, egyértelmű, hogy a teljesítést követően kapott teljesítési utasításnak, származzon az akár az időben első, tehát a követelést ténylegesen megszerző személytől is, semmiféle joghatása nem lehet.

Az (1) bekezdés arra az esetre vonatkozik, amikor a kötelezett a teljesítését megelőzően kap egymással konkuráló teljesítési utasításokat, esetleg úgy, hogy korábban már kapott egy másik személyre szóló engedményezési értesítőt is. Az ilyen helyzet lenne – legalábbis pénz fizetésére, továbbá értékpapír vagy más okirat kiadására irányuló kötelezettség esetén – a tipikus alkalmazási területe a 6:53. § (1) bekezdés a) pontja szerinti bírósági vagy közjegyzői letétbe való teljesítésnek. Nem egészen érthető, hogy a törvény miért nem úgy foglalt állást, hogy konkuráló teljesítési utasítások esetén a kötelezett, amennyiben a követelés tartalma ezt megengedi, letétbe köteles teljesíteni. Ez a megoldás védte volna a követelést ténylegesen megszerző személy (első engedményes) jogosulti pozícióit, és a kötelezettnek sem lett volna hátrányos.

A törvényi megoldás alapján az első engedményes jogosulti pozíciója a kötelezett általi teljesítéssel megszűnik, és az engedményezővel szemben kártérítés jogcímén, a teljesült teljesítési utasítást adó, de a követelés jogosultjának nem számító személlyel szemben pedig jogalap nélküli gazdagodás jogcímén léphet fel.

A törvény utólagos engedményezésnek nevezi azt az esetet, amikor egy engedményes mint engedményező „továbbadja” a követelést.

Sem a 6:197. § (3) bekezdése, sem a 6:198. § (2) bekezdése nem zárja ki, hogy az engedményes egy engedményezési láncolat megtörténtének hitelt érdemlő igazolása mellett adjon engedményezési értesítést és/vagy teljesítési utasítást. Az igazolás csak akkor sikeres, ha az engedményezési láncolat megszakítatlan.

Az engedményezés jogcímességéből fakadó jogkövetkezmény, hogy a jogcím hiánya vagy hibája a lánc azt követő minden szemére kihat, és a követelésnek minden további jogcselekmény (visszaengedményezés) nélkül az utolsó olyan személy lesz a jogosultja, aki a követelést megfelelő jogcímmel szerezte meg.

A követelés továbbengedményezése esetén is előfordulhat, hogy a kötelezett a lánc tagjaitól konkuráló tartalmú teljesítési utasításokat kap. Míg azonban többszörös engedményezés esetén minden engedményes ugyanattól az engedményezőtől származtatja a jogát, addig utólagos engedményezés esetén egymástól. Ezért, ha egyáltalán szabályozni volt szükséges ezt a tényállási helyzetet, akkor logikus megoldás lett volna, ha a törvény úgy rendelkezik, hogy az időben utolsó követelésátruházás által legitimált engedményes által adott teljesítési utasítást kell a kötelezettnek figyelembe vennie.

Az Indokolásból (603.) úgy tűnik, hogy ez is volt a jogalkotó célja, de a törvény szövegébe sajnos nem ez került bele. A (2) bekezdés nyelvtani értelmezéséből az következik, hogy a kötelezett annak a követelésnek a megszerzését hitelt érdemlően igazoló engedményesnek köteles teljesíteni, akitől időben legutoljára kapott teljesítési utasítást. Tehát a legutoljára kapott teljesítési utasítás a törvény szövege szerint felülírja a korábban megkapott olyan teljesítési utasítást is, amelyet egy olyan engedményes adott, aki az utoljára teljesítési utasítást adó engedményestől származtatja a jogát. A joggyakorlatnak tehát a ratio legis kielégítő eredményéhez a törvényyszöveg Alaptörvény 28. cikkelye

szerinti olyan értelmezésével kell eljutnia, amely utolsó teljesítési utasítás alatt azt a teljesítési utasítást érti, amely az időben legkésőbbi engedményezés alapján került kiadásra.

Egészen bonyolulttá válik a tényállás, ha például a követelés eredeti jogosultja többszöri engedményezéssel ruházta át több személynek a követelését, és e személyek a követeléseiket akár többször is tovább engedményezték, és az új engedményesek konkuráló teljesítési utasítást adnak a kötelezettnek. A törvény szövege szerint az egyes engedményezési láncok között az időbeni elsőbbség döntene, a láncon belül pedig az időben utolsó engedményezésen alapuló teljesítési utasítást kellene a kötelezettnek követnie. Mivel azonban az Indokolásból következően már azt sem tudja a kötelezett megállapítani, hogy melyik engedményezés történt korábban, ilyen esetben végképp nem várható el tőle annak a személynek a kiválasztása, akinek jogszerűen teljesíthet. Ezért a többszöri és utólagos engedményezés keveredése esetén a kötelezett jogosult letétbe teljesíteni.

6:200. § [A kötelezett költségeinek megtérítése]

A kötelezett engedményezéssel okozott költségeinek a megtérítésére az engedményező és az engedményes egyetemlegesen kötelesek.

Már az 1959-es Ptk. indokolása [*A Magyar Népköztársaság polgári törvénykönyve, Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása* (KJK 1960, Budapest) 250.] is utalt arra, hogy az engedményezés költségeket okozhat a kötelezettnek. Úgy látta azonban, hogy csak a teljesítés helyének megváltozása miatt lehet költségtöbblet a kötelezettnek, ezt a kérdést azonban az 1959-es Ptk. a 278. § (4) bekezdése [később: 279. § (1) bekezdés] útján szabályozta.

A jogalkotó felismerte, hogy egy átfogó szabályra van szükség, mert az engedményezés a teljesítési hely változásán kívül egyéb költségeket is okozhat.

Az Indokolás (603.) tisztázza, hogy nem minden, a teljesítéshez kapcsolódó költség minősül az engedményezéssel okozott költségnek. Ezért például a kötelezettségeket és azok jogosultjait rögzítő nyilvántartási rendszer létrehozásának és működtetésének költsége általános ügyviteli költség, és nem kapcsolható egy konkrét engedményezéshez.

Az engedményezés azonban megnövelheti például a kötelezett átutalási költségeit, ha a követelést több személyre vagy külföldi személynek ruházta át az engedményező, de ugyanígy többletköltség lehet a letétbe teljesítéssel kapcsolatban felmerült költség is.

Ezekre az esetekre a törvény az engedményező és az engedményes egyetemleges megtérítési kötelezettségét írja elő. Ez a szabály lehetővé teszi a kötelezettnek, hogy az engedményessel szemben a költségeket beszámítsa. Engedményes alatt azt a személyt vagy azokat a személyeket kell érteni, akinek a kötelezett jogszerűen teljesíteni köteles.

Az engedményező és az engedményes vagy engedményesek belső jogviszonyában a költségeket a 6:30. § (1) bekezdésére figyelemmel egyenlő arányban kell elosztani.

Jelen, az engedményezésre vonatkozó speciális rendelkezést tartalmazó § alkalmazása megelőzi a 6:44. § (4) bekezdés pénztartozásokra vonatkozó általános szabályának alkalmazását, amely szerint a teljesítési hely megváltozásának költségeit kizárólag a jogosult viseli [ellenkezően Gárdos Péter *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 2. kötet* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1668.].

6:201. §**[Követelés átszállása jogszabály rendelkezése alapján]**

Ha a követelés jogszabály rendelkezése alapján száll át másra, az engedményezés szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ebben az esetben az engedményező helytállási kötelezettsége akkor marad fenn, ha ezt kifejezett rendelkezés írja elő.

A 6:193. § (2) bekezdés szerint a követelés megszerzéséhez csak akkor van szükség jogcímre és a követelés engedményezésére, ha az átruházás útján történik. Mivel azonban a követelés átszállására átruházáson kívül is sor kerülhet, a törvény úgy rendelkezik, hogy az engedményezést mint jogcímes rendelkező szerződést kiváltja a jogszabálynak az a rendelkezése, amelyen a követelés átszállása alapul, vagy a jogszabályon alapuló (pl. hatósági) aktus.

Követelés ilyen engedményezési szerződésen kívüli átruházására kerülhet sor felszámolási eljárásban [Cstv. 56. § (2) bekezdés; EBH2002.775.] vagy például végrehajtási eljárásban is (AVÉ2013.7.). A befektetők és betétesek védelmi alapjai esetében is úgy rendelkezik a törvény, hogy az alapok által kifizetett követelések az alapokra szállnak át [Hpt. 219. § (1) bekezdés, Tpt. 220. § (2) bekezdés].

Amennyiben a követelés átszállására a korábbi jogosult halála (öröklés) vagy megszűnése (pl. átalakulás miatti jogutódlás) miatt kerül sor, akkor az engedményezés szabályai közül természetesen csak a kötelezett és új jogosult (engedményes) jogviszonyára vonatkozó szabályokat lehet és kell alkalmazni.

Míg azonban jelen § első mondatának az értelme világos, addig a második mondat értelme nehezen fejthető meg. Az ott alkalmazott „marad fenn” kifejezés arra utal, mintha az engedményezőt az engedményessel szemben az engedményezés alapján valamiféle helytállási kötelezettség terhelné. Ez azonban nem így van. Ahogy a 6:193. §-nál bemutatásra került, az engedményesnek a követelés fennálltáért, összegéért, biztosítékaiért és érvényesíthetőségéért fennálló esetleges felelőssége abból a kötelező ügyletből fakadhat, amelyet az engedményezéssel teljesít az engedményes. A törvényi engedmény azonban nem a kötelező ügyletet, hanem az engedményezést pótolja, így nem határozható meg, hogy mi lehet annak a helytállási kötelezettségnek a tartalma, amely törvényi engedményezés esetén fennmaradhat.

Itt szükséges utalni arra, hogy a Ptk. tisztázza, hogy egy kötelem harmadik személy általi teljesítése esetén nem törvényi engedményről van szó, hanem a kötelem megszűnéséből fakadó elszámolási viszony jön létre a teljesítő és a kötelezett között. Az Indokolás (561–562.) szerint az 1959-es „Ptk. különböző helyeken következtlenül eltérő és dogmatikailag is kifogásolható módon rendelkezik a harmadik személy teljesítését követő helyzetről. A teljesítés megtörténte esetén a [z 1959-es] Ptk. egyszer megtérítési igényről, máskor a teljesített követelések törvényi engedményezéséről, átszállásáról beszélt. A Javaslat [a Ptk.] e tekintetben egységesíti a terminológiát, és ezzel kiküszöböli a dogmatikai bizonytalanságot is; egyértelművé teszi: a harmadik személy általi teljesítéssel, azaz az eredeti jogosult kielégítésével az eredeti kötelem megszűnik, a kötelezett a teljesítő harmadik személlyel pedig elszámolási viszonyba kerül, és ennek keretében – az eredeti szerződéses viszonytól független – megtérítési igénye keletkezik. A követelés, illetve a tartozás megszűnése a kötelmet magát szünteti meg, így teljesen nyilvánvaló, hogy a követelés átszállásáról értelmetlen beszélni”. Ebből következően a jelen § és az 1959-es Ptk. 331. §-ának alkalmazási köre jelentősen eltér egymástól.

XXIX. Fejezet

Jogátruházás

6:202. §

[Jogátruházás]

- (1) A jogosult jogát másra átruházhatja, kivéve, ha jogszabály a jog forgalomképességét kizárja vagy a forgalomképtelenség a jog természetéből egyértelműen következik.**
- (2) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a jog átruházással való megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím és a jogátruházás szükséges. A jogátruházás az átruházó és az új jogosult szerződése, amellyel az új jogosult az átruházó helyébe lép.**
- (3) A jogok átruházására az engedményezésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**
- (4) Ha a jog fennállását közhiteles nyilvántartás tanúsítja, a jog átruházásához az engedményezésen felül a jogosult személyében bekövetkezett változásnak a nyilvántartásba való bejegyzése szükséges.**

1. A jogok átruházhatósága

Az 1959-es Ptk. nem tartalmazott kifejezett rendelkezéseket a jogok átruházásával kapcsolatban. Ebből az következik, hogy az 1959-es Ptk. szabályozása szerint „a jogok főszabályként forgalomképtelenek, és csupán azon alanyi jogok minősülnek forgalomképesnek, amelyeket jogszabály külön forgalomképesnek minősít. Az alanyi jogokat létrehozó jogszabályok sem tekinthetőek azonban következetesnek a jogok átruházhatósága kérdésében. Egyes jogszabályok kifejezetten rendelkeznek az általuk létrehozott vagyoni értékű jogok átruházhatóságáról, míg más jogszabályok ellenkezőleg rendelkeznek: a jogok forgalomképtelenségét mondják ki, és ezzel azt sugallják, mintha jogszabályi tilalom hiányában a jogok forgalomképesek lennének. A jogok átruházhatósága a bírói gyakorlat számára is problémát jelentett. A know-how-t például a [z 1959-es] Ptk. védelemben részesíti, de annak forgalomképességéről nem rendelkezik, a bírói gyakorlat és a jogirodalom ugyanakkor mégis elismeri annak átruházhatóságát” (Indokolás 604.).

A jogalkotónak az volt a célja, hogy egyértelműen kifejezze azt, hogy a jogok átruházhatóságát tekinti főszabálynak, és ez alól két kivételt nevesített: az egyik az, ha az adott jog jogszabály vonatkozó rendelkezése alapján forgalomképtelen, a másik pedig az, hogy ha a jog átruházhatóságának tilalma a jog természetéből egyértelműen következik (Indokolás 604.). Ez azonban álláspontunk szerint nem sokat változtatott a szabályozás következetlenségén. Erre például szolgálhat az elővásárlási jog különböző eseteinek szabályozása a Ptk.-ban: a 3:167. § (2) bekezdése kifejezetten kimondja, hogy az üzletrész kívülálló személyre történő átruházásakor a többi tagot, a társaságot vagy a társaság által kijelölt személyt megillető elővásárlási jog átruházása semmis, ugyanakkor a lényegében azonos funkciót betöltő, a tulajdonostársakat megillető elővásárlási jog esetén (5:81. §) a jog átruházásról nem rendelkezik. Ez utóbbi jog természetesen szintén nem ruházható át, mert azzal funkcióját veszítené. Ezért a Ptk. szabályozása is következetlen abban a tekintetben, hogy hasonló jellegű, nem forgalomképes jogok egyikénél kifejezetten utal az átruházhatatlanságra, a másiknál viszont nem.

A Ptk. új szabályozása egyébként álláspontunk szerint nem jár olyan hatással, hogy számos, korábban forgalomképtelen jog átruházhatóvá vált volna. Az egyes jogok ugyan rendkívül sokfélék lehetnek (lásd Blutman László: Alapvető alanyi jogi pozíciók a Polgári

Törvénykönyvben. *Jogtudományi Közlöny* 2013/6., 273–285.), de ezek többsége (ilyen a személyi jogok, a személyiségi jogok, a családjogi jogok stb.) a jellegükből fakadóan nem átruházható [Menyhárd Attila egyenes üres szabálynak tekinti a jogok általános átruházhatóságát főszabályként kimondó rendelkezést, lásd Menyhárd Attila: *Jogátruházás in Osztovcits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet* (Opten 2014, Budapest) 483]. A dologi jogok közül a legfontosabbnak tekinthető tulajdonjog természetesen átruházható, de arra nem a jogátruházás, hanem az átruházás szabályait (5:38. §) kell alkalmazni.

Így alapvetően néhány dologi jogi (pl. zálogjog), társasági jogi (pl. üzletrész), valamint kötelmi jogi jogosultság (pl. szerződésen alapuló elővásárlási jog) ruházható át a jogátruházás szabályai szerint. A kötelmi jogi jogok kapcsán egyébként sokszor az merülhet fel kérdésként, hogy mennyiben tekinthetőek önállósult jogoknak, mert ha csak egy követelésről van szó, akkor annak átruházására az engedményezés (6:193. §), ha pedig inkább már szerződési pozícióról (hiszen a legtöbb joghoz szükségszerűen kötelezettségek is tapadnak), akkor a szerződésátruházás (6:208. §) szabályait kell alkalmazni. Összességében az állapítható meg, hogy a Ptk. hatálybalépése után is az a jellemző, hogy ha egy jog átruházható, akkor arról a vonatkozó jogszabály kifejezetten rendelkezik [lásd pl. a lakásszövetkezet tagja használati jogának átruházhatóságát a lakásszövetkezetekről szóló 2004. évi CXV. törvény 12. § (2) bekezdésében].

Emellett az is gyakran előfordul, hogy a vonatkozó jogszabály ugyan átruházhatóvá minősíti az adott jogot, de azt további feltételekhez köti, így részben kizárja a Ptk. jogátruházásra vonatkozó szabályainak alkalmazását (lásd pl. a 6:433. §-t, mely szerint a garancia lehívásának a joga csak a garantőr hozzájárulásával, vagy az Szjt. 46. §-át mely szerint a felhasználási engedély csak a szerző engedélyével ruházható át).

A jogátruházás kapcsán meg kell még említenünk a jog gyakorlása átengedésének kérdését, melyre a Ptk. továbbra sem ad általános szabályokat. Ennek alapvetően alapvetően tartósan gyakorolható jogok esetén van jelentősége, a gyakorlással megszűnő jogok esetén (pl. vételi jog) nehezen különíthető el magától a jog átruházásától. Az, hogy egy jog nem ruházható át, nem feltétlenül jelenti azt, hogy a gyakorlása sem engedhető át, de az sem igaz, hogy valamennyi jog gyakorlása átengedhető. Pl. az át nem ruházható haszonélvezet gyakorlása átengedhető (5:148. §), a szintén át nem ruházható használatnak azonban a gyakorlása sem engedhető át (5:159. §). Egyébként a vonatkozó jogszabályok jellemzően nem térnek ki arra, hogy az adott jog gyakorlása mennyiben engedhető át, így ez a legtöbb esetben csak a jog természetes alapján dönthető el.

2. A jogátruházás modellje a Ptk.-ban

A Ptk. a jogátruházásra az engedményezés modelljét alkalmazza. Így a jogok átruházása esetén is – legalábbis elméletben – elválasztja egymástól a rendelkező és a kötelező ügyletet, azaz a jogcímet (lásd a 6:193. §-nál). Ennek megfelelően a jogátruházásra megfelelően alkalmazni ki az engedményezés szabályait, bár dologi jellegű jogok átruházása esetén, amelyeknél a követelésekkel szemben nincsen konkrét kötelezett, az engedményezésre vonatkozó rendelkezések többsége irrelevánsnak tekinthető [lásd Kisfaludi András: *Transfer of Property, Claims, Rights and Contracts in the New Hungarian Civil Code. ELTE Law Journal* 2014/2., 116.]. Hasonlóan Faludi Gábor is arra a megállapításra jut a szerzői jogátruházás kapcsán, hogy arra az engedményezés szabályai közül legfeljebb a tájékoztatásról és az okiratok átadásáról szóló normát lehetne alkalmazni, de erre az utaló szabályra sincs igazából szükség, mert

e kötelezettség az együttműködési kötelezettségből egyébként is levezethető [Faludi Gábor: A szerzői jogi és az iparjogvédelmi jogátruházás *in* Vékás Lajos – Vörös Imre (szerk.): *Tanulmányok az új Polgári Törvénykönyvhöz* (CompLex 2014, Budapest) 234.].

A dologi jellegű jogok esetében a Ptk. másik vonatkozó rendelkezésének van jelentősége, mely szerint, ha az adott jogot közhiteles nyilvántartás tanúsítja, akkor az új jogosult csak abban az esetben szerzi meg a jogot, ha őt a vonatkozó nyilvántartásba a jog jogosultjaként bejegyzik (lásd pl. a már fent említett, a lakásszövetkezeti tagot megillető állandó használati jogot, mely az Inyvtv. 16. § b) pontja alapján az ingatlan-nyilvántartásba feljegyezhető). Ebben a tekintetben a jogátruházás szabályai az ingatlanok átruházására vonatkozó szabályokat követik (lásd az 5:38. §-nál). Egyébként közhiteles nyilvántartásban feltüntetett jogok átruházásához azért van szükség a jogosult személyére vonatkozó változás bejegyzésére is, mert ennek hiányában a nyilvántartás nem tudna megfelelni a közhitelességből fakadó elvárásoknak. Hangsúlyozzuk azonban, hogy a Ptk. szabálya csak a közhiteles nyilvántartásban feltüntetett és nem a feltüntethető jogokra vonatkozik. Így például az Inyvtv. 16. § g) pontja alapján az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető az elő- és visszavásárlási, a vételi, valamint az eladási jog. Ha a szerződéssel alapított jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték, és ezzel dologi hatályúvá vált, akkor azt átruházással az új jogosult csak úgy szerezheti meg, hogy őt az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzik. Ha viszont kötelemi hatályú jogról van szó, mert az szerződésen alapul, de az ingatlan-nyilvántartásba nem jegyezték be, akkor az természetesen úgy is átruházható, hogy az új jogosultat sem jegyzik be az ingatlan-nyilvántartásba, és így a jog továbbra is kötelmi hatályú marad. Itt még arra hívnánk fel a figyelmet, hogy az üzletrész ugyan olyan jog, melynek fennállását közhiteles nyilvántartás (a cégnyilvántartás) tanúsítja, az átruházására különös szabályok vonatkoznak, így annak átruházása esetén az új jogosult a társasággal szemben már az átruházás bejelentésétől kezdve gyakorolhatja az abból fakadó jogokat, a cégnyilvántartásba való bejegyzés csak ahhoz szükséges, hogy az üzletrész megszerzésére harmadik személyekkel szemben is hivatkozni tudjon (3:169. §).

Végül megjegyezzük, hogy a Ptk. a jogátszállást (pl. az örökhagyó hagyatékba tartozó jogainak átszállása az örökösökre törvényes öröklés esetén) – a követelés-, a tartozás- és a szerződésátszállással ellentétben – nem nevesíti, és arra nem rendeli a jogátruházás szabályainak megfelelő alkalmazását. Ennek oka talán az lehet, hogy a jogátruházások többségére az engedményezés szabályai egyébként sem alkalmazhatóak, valamint – a jogátruházás szabályaival ellentétben – a közhiteles nyilvántartásba bejegyezett jogok az új jogosult bejegyzésétől függetlenül is átszállhatnak az új jogosultra (pl. az örökhagyó hagyatékba tartozó jogainak átszállása az örökösökre törvényes öröklés esetén).

XXX. Fejezet

Tartozásátvállalás

6:203. § [Tartozásátvállalás]

- (1) Ha a kötelezett és a jogosult megállapodik egy harmadik személlyel (e fejezet alkalmazásában: átvállaló) abban, hogy az a kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló kötelezettségét átvállalja, a jogosult a szolgáltatást kizárólag az átvállalótól követelheti.**
- (2) Az átvállalót mindazon jogok megilletik, amelyek a kötelezettet a jogosulttal szemben a szerződés alapján megillették.**

(3) A tartozásátvállalással a követelés biztosítékai megszűnnek. Fennmarad a biztosíték, ha annak kötelezettje a tartozásátvállaláshoz hozzájárul.

1. A tartozásátvállalás szabályozása a Ptk.-ban

Az 1959-es Ptk.-hoz képest részben új alapokra helyezi a tartozásátvállalás szabályozását a Ptk. Az 1959-es Ptk.-ban ugyanis a tartozásátvállalás a régi és az új kötelezett közötti megállapodás volt, amelyhez a jogosult hozzájárulását kellett kérni, és a joghatások annak függvényében alakultak, hogy ezt a hozzájárulást a jogosult megadta-e. Ezzel szemben a Ptk. a tartozásátvállalást a régi és az új kötelezett, valamint a jogosult háromoldalú megállapodásaként határozza meg. Ezzel kapcsolatban azonban az Indokolás kiemeli, hogy „a tartozásátvállalás létrejöttének dogmatikai korrekciója nem érinti a tartozásátvállalás gyakorlatát, mivel a jogviszonyban a gazdasági racionalitás alapján a hatályos szabályozás szerint is mindhárom fél közreműködése szükséges volt” (Indokolás 604.). A tartozásátvállalás mellett pedig „két, a régi magánjogunkban ismert jogintézményt: a teljesítésátvállalást és a tartozáselvállalást is szabályoz. A teljesítésátvállalás nem valódi tartozásátvállalás, hanem a régi kötelezett és az átvállaló szerződése, amelyben az átvállaló arra vállal kötelezettséget, hogy esedékességkor a kötelezettel szemben fennálló tartozását az átvállaló fogja teljesíteni. A megállapodás kizárólag a felek között hatályos, a jogosult és az átvállaló között nem hoz létre jogviszonyt, így a jogosult nem követelheti a tartozás teljesítését az átvállalótól. [...] Tartozáselvállalás esetén új adós jelenik meg a kötelemben. A tartozáselvállalás rokon a teljesítésátvállalással abban a tekintetben, hogy nem következik be alanycsere a kötelemben: a régi adós nem szabadul a kötelezettsége alól. A két intézmény között a legfőbb különbség az, hogy tartozáselvállalás esetén az átvállaló és a hitelező közvetlen jogviszonyba kerülnek egymással, a hitelező az átvállalótól jogosult követelni a tartozás teljesítését” (Indokolás 605.). Ez a két „rég-új” jogintézmény gyakorlatilag – legalábbis részben – annak az esetnek felel meg, amikor az 1959-es Ptk. alapján a jogosult nem járult hozzá a tartozásátvállalási megállapodáshoz.

A Ptk. új szabályozásával kapcsolatban megjegyezzük, hogy kissé zavaró az, hogy a Ptk. a tartozásátvállalás fogalmát két értelemben is használja. Egyrészt ez a kifejezés írja le valamennyi olyan megállapodást, amely azt célozza, hogy a követelést az eredeti kötelezett helyett egy harmadik személy teljesítse, hiszen a vonatkozó fejezet is ezt a címet viseli. Ugyanakkor tartozásátvállalásnak hívják – megkülönböztetve a teljesítésátvállalástól és a tartozáselvállalástól – azt a különös esetet, amikor az eredeti és az új kötelezett, valamint a jogosult háromoldalú megállapodása alapján az új kötelezett a régi kötelezett helyére lép.

2. A tartozásátvállalás mint háromoldalú megállapodás

Ahogy arra a fenti pontban is utaltunk, a Ptk. a tartozásátvállalást – mint a teljesítésátvállalástól és a tartozáselvállalástól elkülönült esetet – a régi és az új kötelezett, valamint a jogosult háromoldalú megállapodásaként határozza meg. Tartozásátvállalás esetén alanyváltozás következik be a kötelezetti pozícióban, de az engedményezéshez hasonlóan itt sincs változás az egész szerződéses pozícióban, ha a követelés szerződéses jogviszonyból ered. A szerződéses pozíció megváltozása ugyanis a tartozásátvállalástól elkülönülő, a Ptk. által szerződésátruházásnak nevezett jogintézmény (lásd a 6:208. §-nál).

A tartozásátvállalás legfontosabb jogkövetkezménye az eredeti kötelezett szabadulása a kötelemből. Ehhez azért van szükség a jogosult hozzájárulására – ez egyébként az 1959-es Ptk. szabályaiból is következett, bár annak modellje szerint a jogosult utólag adta hozzájárulását –, mert a jogosult helyzete csak az ő beleegyezésével válhat terhesebbé (pl. ha az új kötelezett fizetőképessége rosszabb, mint az eredeti kötelezetté). Ennek megfelelően a jogosult csak akkor követelheti a szolgáltatást az eredeti kötelezettől, ha a tartozásátvállaláshoz egyébként nem fűződik joghatás (pl. azt a jogosult megtámadta arra hivatkozva, hogy őt megtévesztették).

Az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan a Ptk. is kiemeli, hogy az új kötelezettet mindazon jogok megilletik, amelyek az eredeti kötelezettet a jogosulttal szemben megillették. Zavaró, hogy a Ptk. az eredeti kötelezettet „a szerződés alapján” megillető jogokra utal, hiszen az átvállalt követelésnek – az engedményezett követeléshez hasonlóan – nem kell feltétlenül szerződésből fakadó követelésnek lennie (pl. deliktualis jogviszonyból származó követelés átvállalása is tartozásátvállalásnak minősül). Ugyanakkor a mögöttes jogviszonyra való utalásból egyértelműen következik, hogy egyéb, az eredeti kötelezettet megillető kifogásokra az új kötelezett nem hivatkozhat. Ezért sem utal a Ptk. – az 1959-es Ptk.-val ellentétben – arra, hogy az eredeti kötelezett az új kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló követelését nem számíthatja be, hiszen a beszámítási kifogások jellemzően nem a mögöttes, hanem egyéb jogviszony alapján illetik meg az eredeti kötelezettet.

Az átvállalt követelés biztosítékainak sorsát illetően a Ptk. nem hoz érdemi változást a korábbi szabályozáshoz képest. A megfogalmazás annyiban változik, hogy az 1959-es Ptk.-val ellentétben nemcsak kifejezetten a zálogjogról és a kezességről, hanem valamennyi biztosítékról szól. A biztosítékok fennmaradásához azért van szükség a biztosítékot adó személy hozzájárulására, mert a helyzete csak az ő beleegyezésével válhat terhesebbé (pl. ha az új kötelezett fizetőképessége rosszabb, mint az eredeti kötelezetté). Ugyanakkor az absztrakt biztosítékok (önálló zálogjog és garancia) az absztrakt ügylet jellegükből kifolyólag a kötelezett nyilatkozatától függetlenül fennmaradnak [Menyhárd Attila: *Tartozásátvállalás in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet* (Opten 2014, Budapest) 485.].

Megjegyezzük, hogy egyes tartozások átvállalásra külön jogszabályok különös szabályokat írnak elő: pl. jelzáloglevélből eredő kötelezettség [lásd a jelzálog-hitelintézettről és a jelzáloglevélről szóló 1997. évi XXX. törvény 15. § (2) bekezdését] átvállalására a szerződésátvállalás szabályait kell alkalmazni, nem kell hozzá a jogosult hozzájárulása, sőt a biztosítékok sem szűnnek meg.

6:204. § [Előzetes hozzájárulás a tartozásátvállaláshoz]

- (1) Ha a jogosult a tartozásátvállaláshoz szükséges jognyilatkozatát előzetesen megteszi, a tartozásátvállalás a jogosult értesítésével válik hatályossá.**
- (2) A jogosult jognyilatkozata megtételekor fenntarthatja a jogot annak visszavonására.**

Az Indokolás szerint az előzetes hozzájárulás funkciója az, hogy „a jogosulti hozzájárulás ne nehezítse meg szükségképpen az ügyletet”, ugyanis a „hitelező előzetes jognyilatkozata jelentősen meggyorsítja és ezáltal olcsóbbá teszi a tartozások átvállalását azáltal, hogy a jogosulttal szembeni mozzanat elmaradhat. Ilyen esetekben ugyanis a tartozásátvállalás létrejön a régi és az új kötelezett megállapodásával. [...] A jogosult előzetes jognyilatkozata esetén a főszabály helyett – amely szerint a tartozásátvállalás

a tartozásátvállalási szerződés létrejöttével válik hatályossá – más megoldásra van szükség. A tartozásátvállalás ebben az esetben megvalósul a kötelezett és az átvállaló megállapodásával. A jogügyletnek a jogosulttal szembeni hatályosulásához szükség van a jogosultnak a tartozásátvállalás létrejöttéről történő értesítésére” (Indokolás 604–605.).

Az előzetes hozzájárulás formájával kapcsolatban nem határoz meg feltételt a Ptk., de mivel az gyakorlatilag joglemondásnak tekinthető – a jogosult lemond arról a jogáról, hogy beleegyezzen az új kötelezett személyébe –, ezért annak egyértelműnek, kifejezettnek és félreérthetetlennek kell lennie. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az előzetes hozzájárulást ne lehetne további feltételhez kötni, és annak sincs akadálya, hogy az csak meghatározott személyi körre szóljon.

A Ptk. kitér az előzetes hozzájárulás visszavonhatóságának kérdésére ezt. Ezzel kapcsolatban az Indokolás kifejti, hogy a „jognyilatkozat – a jogosult és a kötelezett közötti bizalmi kapcsolattól függően – visszavonhatóan és visszavonhatatlanul is megtehető. A jogosult számára jelentős kockázatot jelent a visszavonhatatlan jognyilatkozat, mivel ezáltal elveszti a kötelezett személye feletti kontrollt, és az eredeti kötelezettnek kevésbé fizetőképese átvállaló tartozásátvállalását sem akadályozhatja meg. Erre jelenthet megoldást a visszavonható jognyilatkozat. A jogviszonyok kiszámíthatósága iránti igény azonban megkívánja, hogy a jogosult nyilatkozatának megtételekor tegye egyértelművé, hogy az visszavonható-e, és ha igen, milyen körülmények esetén vagy milyen módon. Ilyen nyilatkozat hiányában a nyilatkozat a javaslat [azaz a Ptk.] diszpozitív szabálya alapján visszavonható” (Indokolás 605.). E tekintetben a Ptk. szövege és az Indokolás részben ellentmond egymásnak. Ugyanis magából a törvényszövegből az következik, hogy a visszavonhatatlanság a főszabály – hiszen csak akkor lesz visszavonható az előzetes hozzájárulás, ha a jogosult e jogát fenntartotta a jognyilatkozata megtételekor –, az Indokolás szerint viszont a visszavonhatóság a főszabály, hiszen az diszpozitív szabályként nem a visszavonhatatlanságra, hanem a visszavonhatóságra utal. Álláspontunk szerint az lenne a helyes megoldás, ha főszabálynak a visszavonhatóságot tekintenénk, hiszen itt lényegében joglemondásról van szó, amelynek kifejezettnek kell lennie, és azt nem lehet kiterjesztően értelmezni (lásd a 6:8. §-nál). Éppen ezért lenne indokolt az, hogy az előzetes hozzájárulást csak abban az esetben tekintsük visszavonhatatlannak, amely a visszavonható előzetes hozzájáruláshoz képest egy szélesebb joglemondásnak tekinthető, ha az a visszavonhatatlanságáról kifejezetten rendelkezik. Értelemszerűen a visszavonás joga, ha megilleti a jogosultat, csak addig gyakorolható, amíg őt a tartozásátvállalásról nem értesítik (az értesítésre vonatkozó szabályokat lásd a 6:206. §-nál).

6:205. §

[Teljesítésátvállalás]

Ha harmadik személy megállapodik a kötelezettel a kötelezett tartozásának átvállalásáról, a harmadik személy köteles lesz a kötelezett tartozását teljesíteni vagy a kötelezettet olyan helyzetbe hozni, hogy az lejáratkor teljesíthessen. A jogosult nem követelheti a tartozást a harmadik személytől.

„A teljesítésátvállalás nem valódi tartozásátvállalás, hanem a régi kötelezett és az átvállaló szerződése, amelyben az átvállaló arra vállal kötelezettséget, hogy esedékességgkor a kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló tartozását az átvállaló fogja teljesíteni. A megállapodás kizárólag a felek között hatályos, a jogosult és az átvállaló között nem hoz létre jogviszonyt, így a jogosult nem követelheti a tartozás teljesítését az átvállalótól. Az átvállaló nemteljesítése esetén az eredeti kötelezett szerződésszegés

címén fordulhat szembe az átvállalóval. A felek célja lehet magának a teljesítésátvállalásnak a létrehozása, de a teljesítésátvállalás jelenthet egy közbenső lépést a tartozáselvállalás vagy akár a tartozásátvállalás felé is” (Indokolás 605.).

A teljesítésátvállalás annyiban nem új jogintézmény, hogy az 1959-es Ptk. is elsősorban az eredeti és az új kötelezett megállapodásaként szabályozta a tartozásátvállalást. És ha ehhez a megállapodáshoz nem járult hozzá a jogosult, attól az még az ő viszonylatukban – tehát az eredeti és az új kötelezett között – kikényszeríthető maradt, és az új kötelezettnek az eredeti kötelezettet olyan helyzetbe kellett hoznia, hogy az a lejáratkor teljesíthessen.

A teljesítésátvállalást és a szűk értelemben vett tartozásátvállalás az alábbi szempontok alapján különböztethetők meg.

a) A tartozásátvállalás az eredeti és az új kötelezett, valamint a jogosult háromoldali megállapodása, a teljesítésátvállalás viszont az eredeti és az új kötelezett kétoldali megállapodása.

b) A teljesítésátvállalás nem érinti a jogosult és az eredeti kötelezett jogviszonyát, az csak a felek – az eredeti és az új kötelezett – között hatályos, de a jogosult az új kötelezett általi teljesítést a harmadik személy részéről történő teljesítés (lásd a 6:57. §-nál) szabályai szerint köteles elfogadni. Tartozásátvállalás esetén viszont az eredeti kötelezett szabadul a jogosulttal szemben őt terhelő kötelezettség alól.

c) Ha a teljesítésátvállalásból fakadó kötelezettséget az új kötelezett nem teljesíti, akkor vele szemben szerződésszegés címén fellelphet az eredeti kötelezett, a jogosult viszont nem (ő nem is tud a teljesítésátvállalásról). Tartozásátvállalás esetén viszont a jogosult is fellelphet.

6:206. §

[Tartozáselvállalás]

Ha a felek a teljesítésátvállalásról a jogosultat értesítik, egyetemleges kötelezettség jön létre. Tartozáselvállalás esetén az egyetemleges kötelezettet mindazon jogok megilletik, amelyek a kötelezettet a jogosulttal szemben a szerződés alapján megillették. A tartozás elvállalója nem jogosult beszámítani a kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló egyéb követelését.

„Tartozáselvállalás esetén új adós jelenik meg a kötelemben. A tartozáselvállalás rokon a teljesítésátvállalással abban a tekintetben, hogy nem következik be alanycsere a kötelemben: a régi adós nem szabadul a kötelezettsége alól. A két intézmény között a legfőbb különbség az, hogy tartozáselvállalás esetén az átvállaló és a hitelező közvetlen jogviszonyba kerülnek egymással, a hitelező az átvállalótól jogosult követelni a tartozás teljesítését” (Indokolás 605.).

A törvényszövegből egyértelműen következik, hogy a tartozáselvállalás nem más, mint a jogosult értesítése a teljesítésátvállalásról (lásd a 6:205. §-nál). Tartozáselvállalás esetén – hasonlóan a teljesítésátvállaláshoz – sincs teljes alanycsere, mert az eredeti kötelezett a kötelemből nem szabadul. Ennek az az oka, hogy a tartozásátvállalással szemben a jogosult nem kifejezetten hozzájárul, hanem csak értesül arról, hogy az eredeti kötelezettet új kötelezett váltja vagy váltaná fel. Ennek megfelelően az eredeti és az új kötelezett egyetemlegesen lesz köteles helytállni a jogosulttal szemben, tehát az eredeti kötelezett nem szabadul a kötelemből. Ez azt jelenti, hogy a jogosult nemcsak az eredeti, hanem az új kötelezettől is követelheti a teljesítést, valamint az új kötelezett részéről önként felajánlott teljesítést a harmadik személy részéről történő teljesítés (lásd a 6:57. §-nál) szabályai szerint köteles elfogadni.

A Ptk. nem tartalmaz kifejezett rendelkezést arról, hogy ki és milyen formában értesítse a jogosultat. Álláspontunk szerint az engedményezés szabályai (lásd a 6:197. §-nál) lesznek irányadóak erre a helyzetre. Tehát az eredeti kötelezett választhat: vagy maga értesíti a jogosultat, vagy olyan helyzetbe hozza az új kötelezettet, hogy ő is tudja értesíteni a jogosultat (tehát születik olyan okirat, amellyel igazolható a teljesítés átvállalása).

Az viszont nem világos, hogy a Ptk. miért utal kifejezetten arra, hogy az új kötelezett nem jogosult beszámítani az eredeti kötelezettel szemben fennálló egyéb követelését. Hiszen a Ptk. – szemben az 1959-es Ptk.-val – a tartozásátvállalás esetén sem nevesíti ezt, ráadásul az egyetemleges kötelezettség szabályaiból (lásd a 6:29. §-nál) ez egyértelműen következik, tehát jelen § harmadik mondata felesleges ismétlésnek tűnik.

6:207. §**[Tartozás átvállalása jogszabály rendelkezése alapján]**

Ha a tartozás jogszabály rendelkezése alapján száll át másra, a tartozásátvállalás szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A tartozásátvállalás fogalma alatt a Ptk. – az 1959-es Ptk.-val ellentétben – már csak a tartozás jogszabályon alapuló átvállalására utal, és nem tér ki a tartozásnak a bírósági vagy hatósági határozaton alapuló átvállalására. Elvileg ez nem jelent érdemi változást, mert a bírósági és hatósági határozat csak jogszabályi felhatalmazás alapján rendelkezhet tartozás átvállalásáról [Gárdos Péter: Tartozásátvállalás *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1679.]. Ezzel kapcsolatban azonban utalnánk arra, hogy a tartozásátvállalásról rendelkező határozat lehet deklaratív (pl. hagyatékátadó végzés) vagy konstitutív (pl. jogi személy esetén a jogutóddal való megszűnésről rendelkező határozat) hatályú, és e különbségre tekintettel nem feltétlenül tűnik indokoltnak a határozatra vonatkozó utalás elhagyása. Sőt akár még az egyoldalú jognyilatkozatra (lásd végrendelet) is lehetett volna utalni, hiszen az alapján is átvállalhat a tartozás az öröklési jogi szabályokra tekintettel.

Jelen § rendelkezése alapján a tartozásátvállalásra a tartozásátvállalás szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ezek közül a legfontosabb megfelelően alkalmazandó rendelkezés az, hogy az átvállaló tartozást biztosító biztosíték kötelezettjének hozzájárulása hiányában az átvállaló tartozást biztosító biztosítékok a tartozás átvállalásával megszűnnek. Így az örökös halálával vagy a jogi személy jogutóddal való megszűnésekor az örökös vagy jogelőd tartozásait biztosító biztosítékok (pl. zálogjog vagy kezesség) a kötelezettjük hozzájárulásának hiányában megszűnnek.

XXXI. Fejezet**Szerződésátvétel****6:208. §****[A szerződésátvétel joghatásai]**

- (1) **A szerződésből kilépő, a szerződésben maradó és a szerződésbe belépő fél megállapodhatnak a szerződésből kilépő felet megillető jogok és az őt terhelő kötelezettségek összességének a szerződésbe belépő félre történő átvételéről.**
- (2) **A szerződésbe belépő felet megilletik mindazon jogok, és terhelik mindazon kötelezettségek, amelyek a szerződésből kilépő felet a szerződésben maradó féllel szemben a szerződés alapján megillették és terheltek. A szerződésbe belépő fél nem jogosult beszámítani a szerződésből kilépő félnek a szerződésben maradó**

féllel szemben fennálló egyéb követelését. A szerződésben maradó fél nem jogosult beszámítani a szerződésből kilépő féllel szemben fennálló egyéb követelését.

- (3) A szerződésbe belépő félre átszálló jogosultság biztosítéka fennmarad. A szerződésbe belépő félre átszálló kötelezettség teljesítésének biztosítéka megszűnik, kivéve, ha a biztosíték kötelezettje a szerződésátruházáshoz hozzájárul.**

Az Indokolás szerint az 1959-es Ptk. nem rendelkezett „arról, hogy maga a szerződési pozíció átruházható-e. Míg az engedményezés és a tartozásátvállalás eredményeként kizárólag a kötelelem jogosulti, illetve kötelezetti pozíciójában következik be jogutódlás, addig a szerződésátruházás arra teremti meg a lehetőséget, hogy az egyik szerződő fél a teljes szerződési pozícióját átruházza egy harmadik személyre. Az átruházás eredményeként az eredeti szerződő fél szabadul a jogviszonyból, amely a szerződésbe belépő fél és az eredeti szerződés másik fele között marad fenn. E kérdésben a bíró gyakorlat sem volt egységes” (Indokolás 606.). Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy az 1959-es újabb bírói gyakorlata a szerződésátruházást az engedményezés és a tartozásátvállalás egyfajta sajátos kombinációjaként alapvetően lehetségesnek tartotta (lásd a BH2006.409. és BH2015.163.)

Mindenesetre a szerződésátruházás jogintézmények megteremtésével a Ptk. dogmatikailag letisztult formában rendezi a szerződési pozíció átruházásának a lehetőségét és a feltételeit. „A szerződésátruházás egy sui generis háromoldalú szerződés az eredeti jogviszony alanyai (átruházó és kötelezett) és az átvállaló között. A szerződésátruházás eredményeképp a szerződésbe belépő fél a szerződésből kilépő fél szerződési pozíciójába lép be. Mivel a szerződési pozíció nem más, mint jogok és kötelezettségek összessége, a szerződésbe belépő felet mindazok a jogok megilletik és mindazok a kötelezettségek terhelik, amelyek a szerződésből kilépő felet megillettek, illetve terheltek.

A szerződésátruházás gazdasági jelentőségét az adja, hogy a jogok mellett a kötelezettségek tekintetében is tiszta helyzetet teremt: a szerződésből kilépő fél minden kötelemből szabadul. A szerződésbe belépő félre szállnak át a szerződésátruházást megelőzően keletkezett kötelezettségek, így a szerződésbe belépő fél lesz felelős a szerződésből kilépő fél által okozott károkért is” (Indokolás 606.). Ezzel kapcsolatban utalunk arra az alternatív lehetőségre, hogy ha a felek a szerződésüket megszüntetik, és az egyik fél harmadik személlyel köt az előzőnek megfelelő tartalmú szerződést. Ebben az esetben azonban az új fél – a szerződésátruházással ellentétben – nem lesz a régi fél jogutódja (pl. a korábbi félnek a szerződésből fakadó tartozásaiért nem felel).

Kiemeljük, hogy a legfrissebb bírói gyakorlatból az következik, hogy arra nincs lehetőség, hogy az egyik szerződéses fél kizárólag a szerződésből fakadó jogosultságait ruházza át egy harmadik személyre a jogátruházás szabályai szerint, mert egy szerződésből fakadó jogosultságok összessége nem felel meg a jog mint vagyontárgy meghatározásának (BH2017.346.).

Mivel a belépő fél a kilépő fél különös jogutódja lesz a szerződésátruházás következtében, így a belépő fél felel azokért a kötelezettségekért is, amelyekről a szerződés átruházásakor nem tud. Ebben az esetben legfeljebb arra van lehetősége, hogy megtérítési igényvel lépjen fel a kilépő féllel szemben, ha a szerződésben maradó félnek ilyen kötelezettséget kellett teljesítenie. A jogutódlásból következik az is, hogy a szerződésben maradó fél a kilépő féllel szemben a szerződésátruházás után az átruházott szerződésből fakadóan csak akkor érvényesíthet igényt, hogy ha a szerződésátszálláshoz végül nem fűződik joghatás (pl. azt a szerződésben maradó fél megtámadta arra hivatkozva, hogy őt megtévesztették).

Kissé zavaró, hogy a Ptk. a jogutódlás kapcsán külön utal arra, hogy a szerződésátruházás következtében egymással szerződési viszonyba kerülő felek nem jogosultak olyan egyéb követelésből eredő beszámítási kifogással élni, amely a jogelődjüket illette meg, vagy amely őket a jogelőddel szemben illeti meg. A koherenzia zavart adja, hogy a Ptk. a tartozásátvállalás szabályainál – az 1959-es Ptk.-val szemben – már nem utal kifejezetten arra, hogy az egyéb követelések beszámítására nincs lehetőség, mivel ez a különös jogutódlás természetéből egyébként is következik. A szerződésátruházás azonban szintén különös jogutódlás, tehát a beszámítás lehetőségének meg nem létéét itt is felesleges külön kiemelni.

A Ptk.-nak a szerződésátruházás biztosítékokra gyakorolt hatására vonatkozó eredeti szabályát a Ptkn. módosította. A Ptk. eredeti szabálya szerint a szerződésátruházással az átruházott szerződés biztosítékai megszűntek. »A gyakorlati tapasztalatok ugyanakkor azt mutatják, hogy nem indokolt, hogy a szerződésátruházással átszálló jogosultságok alapjául szolgáló kötelezettségeket biztosító biztosítékok megszűnjenek. A biztosíték nyújtójának helyzetét ugyanis nem befolyásolja, nem teszi terhesebbé a biztosíték jogosultjának személyében bekövetkező változás. A biztosíték megszűnése viszont a szerződésbe belépő új jogosult számára hátrányos lenne. A szerződésátruházással összefüggésben csak akkor indokolt, hogy a biztosíték megszűnjön, ha az alanyváltozás a szerződésből származó kötelezettség tekintetében következik be. Ez utóbbi esetben ugyanis a biztosíték nyújtója számára nem közömbös az, hogy kit terhel az a kötelezettség, amelyért az általa nyújtott biztosítékkal helyt kell állnia. Ezért a törvény [azaz a Ptk.-nak a Ptkn. által módosított rendelkezése] alapján a szerződésátruházás következtében csak akkor szűnik meg a biztosíték, ha az az átruházott pozícióval járó kötelezettséget biztosít, és a biztosíték nyújtója a szerződésátruházáshoz nem járul hozzá. A módosítás következtében elhagyásra kerül a Ptk. azon rendelkezése is, amely szerint „a zálogkötelezett hozzájárulása esetén az új zálogjog az eredeti zálogjog ranghelyén jön létre”. A szerződésátruházással tehát a biztosíték vagy fennmarad vagy megszűnik, és még akkor sem újul meg, hanem tovább él, ha a fennmaradására a biztosítéknyújtó hozzájárulása következtében kerül sor« (lásd a Ptkn. 20. §-ához fűzött miniszteri indokolást). A Ptk. módosításával a szerződésátruházás szabályai összhangba kerültek az engedményezés és a jogátruházásra vonatkozó rendelkezésekkel, és így már valamennyi jogintézményre igaz, hogy a jogosulti pozícióban bekövetkező jogutódlás nem az azt biztosító követelésekre nem hat ki, azok továbbra is fennmaradnak.

A szerződésátruházás alakiságára a Ptk. nem ír elő különös szabályokat. Mivel a szerződésátruházás a szerződésmódosítás sajátos esetének tekinthető, ezért arra az átruházott szerződés megkötésére vonatkozó formai előírásokat kell alkalmazni.

Megjegyezzük, hogy az egyes szerződések átruházására külön jogszabályok különös szabályokat írnak elő: lásd pl. az állományátruházás kérdését a biztosítások területén. Így többek között a Bit. 118. § (6) bekezdése alapján a Ptk. szabályától eltérően állományátruházás esetén nincs szükség az ügyfelek hozzájárulására.

6:209. § [Előzetes hozzájárulás a szerződésátruházáshoz]

- (1) Ha a szerződésben maradó fél a szerződésátruházáshoz szükséges jognyilatkozatát előzetesen megteszi, a szerződésátruházás a szerződésben maradó fél értesítésével válik hatályossá.**
- (2) A szerződésben maradó fél a jognyilatkozat megtételekor fenntarthatja a jogot annak visszavonására.**

- (3) Ha a biztosíték kötelezettje a szerződésbe belépő félre átszálló kötelezettség biztosítéka fennmaradásához szükséges hozzájáruló jognyilatkozatát előzetesen megteszi, jognyilatkozata a szerződésát ruházásról történt értesítésével válik hatályossá.**
- (4) A biztosíték kötelezettje a jognyilatkozat megtételekor fenntarthatja a jogot annak visszavonására.**

Jelen § (1) és (2) bekezdése a tartozásátvállaláshoz hasonlóan szabályozza az előzetes hozzájárulás intézményét a szerződésát ruházás vonatkozásában is (lásd a 6:204. §-nál). Az előzetes hozzájárulással kapcsolatban formai megkötést nem tartalmaz a Ptk. Mivel a szerződésát ruházás a szerződésmódosítás sajátos esetének tekinthető, ezért az előzetes hozzájárulásra is az átruházott szerződés megkötésére vonatkozó alaki előírásokat kell alkalmazni.

Jelen § (3) és (4) bekezdését a Ptkn. iktatta be. „A gyakorlati igényeknek megfelelően a törvény [azaz a Ptkn.-nel módosított Ptk.] lehetővé teszi azt, hogy a biztosíték kötelezettje a szerződésát ruházáshoz, és ezen keresztül a biztosíték fennmaradásához való hozzájáruló nyilatkozatát előzetesen megtegye. Ezzel összefüggésben szükséges rögzíteni azt, hogy az előzetes hozzájáruló nyilatkozat a biztosíték kötelezettjének a szerződésát ruházásról történt értesítésével válik hatályossá. A biztosíték kötelezettje számára ugyanakkor jelentős kockázatot jelent a visszavonhatatlan nyilatkozat, mivel annak révén elveszíti ráhatását arra, hogy kit terhel az a kötelezettség, aminek teljesítéséért a biztosítékkal helyt kell állnia. Szükséges ezért a biztosíték kötelezettje számára lehetővé tenni, hogy a nyilatkozat megtétele alkalmával fenntartsa a jogot az előzetesen megtett hozzájáruló nyilatkozat visszavonására” (lásd a Ptkn. 21. §-ához fűzött miniszteri indokolást). A Ptkn. által tett kiegészítés azonban több szempontból is zavaró. Egyrészt ez a lehetőség miért csak a szerződésát ruházásnál került kifejezett kimondásra, a tartozásátvállalásnál miért nem, hiszen ebből a szempontból a két jogintézmény között nincs különbség. Másrészt az sem érthető, hogy miért a szerződésát ruházásról való értesítéstől függ az ilyen előzetes hozzájárulás hatálya, hiszen annak már a szerződésát ruházás – és nem az arról való értesítés – időpontjában hatályosnak kell lennie ahhoz, hogy az átruházott szerződés biztosítékai ne szűnjenek meg [Gárdos Péter: *Szerződésát ruházás in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2016, Budapest) 6:209. §].

6:210. §

[Az engedményezés és a tartozásátvállalás szabályainak alkalmazása]

A szerződésát ruházásra egyebekben a követelések és a jogok tekintetében az engedményezés, a kötelezettségek tekintetében a tartozásátvállalás szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A szerződésát ruházás szabályai mögött háttérszabályként – a szabályozandó kérdések hasonlósága miatt – az engedményezés és a tartozásátvállalás szabályai állnak. A szerződésát ruházás szabályozása során – a párhuzamos szabályozás elkerülése érdekében – szükséges az engedményezés és a tartozásátvállalás szabályaira visszautalni. Az utaló szabály elsősorban az engedményezőre vonatkozó szavatossági szabályokat hívja fel (Indokolás 607). Emellett az engedményezés szabályai közül a szerződésát ruházásra alkalmazni kell például a tájékoztatásra és az okiratok átadására vonatkozó szabályokat is (6:196. §), ugyanakkor nem relevánsak például az engedményezés kizárására vonatkozó szabályok (6:195. §), hiszen a szerződésát ruházás – az engedményezéssel szemben – háromoldalú megállapodás.

6:211. § *[Szerződésátruházás jogszabály rendelkezése alapján]*
Ha valakinek egy szerződésből származó valamennyi joga és kötelezettsége jogszabály rendelkezése alapján száll át másra, a szerződésátruházás szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A Ptk. a követelés- (lásd a 6:201. §-nál) és a tartozásátszálláshoz (lásd a 6:207. §-nál) hasonlóan a szerződésátszállásra a szerződésátruházás átruházás szabályait rendeli mögöttesen alkalmazni. A szerződésátszállásra maga a Ptk. is szolgáltat példát. „Ha a bérbeadó a bérleti szerződés megkötését követően a bérbe adott dolog tulajdonjogát átruházza, a tulajdonos személyében bekövetkezett változással a bérleti szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek tekintetében az új tulajdonos lép a bérbeadó helyébe” [6:340. § (2) bekezdés].

XIII. CÍM

A SZERZŐDÉS MEGSZÜNTETÉSE MEGÁLLAPODÁSSAL ÉS EGYOLDALÚ NYILATKOZATTAL

6:212. § *[Megszüntetés a felek megállapodásával]*

- (1) A felek közös megegyezéssel a szerződést a jövőre nézve megszüntethetik vagy a szerződés megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal felbonthatják.**
- (2) A szerződés megszüntetése esetén a felek további szolgáltatásokkal nem tartoznak, és kötelesek egymással a megszűnés előtt már teljesített szolgáltatásokkal elszámolni.**
- (3) A szerződés felbontása esetén a már teljesített szolgáltatások visszajárnak. Ha az eredeti állapot természetben nem állítható helyre, a szerződés felbontásának nincs helye.**

Általánosan elfogadott tétel, hogy a szerződés megszűnésének rendszerinti esete a teljesítés, vagyis az, amikor a szerződéses kötelelem betölti a rendeltetését. A szolgáltatás teljesítését a kötelmi jog általános kötelemszüntető tényként fogja fel [6:3. § a) pont]. Ezen túlmenően azonban a szerződés egyéb módon is megszűnhet, illetőleg – jelen §-ra koncentrálva – megszüntethető. A polgári jogban megszüntetés alatt általában a kötelelemnek a felek akaratából történő felszámolását értjük, de a 6:214. § utaló szabálya ide vonja a bíróság általi megszüntetés esetét is.

A megszüntető szerződés a jövőre nézve („mostantól” azaz ex nunc) számolja fel a szerződést, ami alatt azt kell érteni, hogy a szerződő felek a továbbiakban már nem tartoznak egymásnak szerződéses szolgáltatással, de a megszüntetésig (annak hatálybalépéséig) eltelt idő alatt a jogviszonyukat a megkötött szerződés alapján kell megítélni, jogi kapcsolatukat e szerződés alapján kell rendezni. Ebben az értelemben tehát a megszüntetett szerződésnek a megszüntetés előtti joghatásai fennmaradnak, a jogviszonyszünetítő megállapodás jellemzően csak a jövőre szólóan fejt ki joghatást. Más kérdés, hogy ha az eredeti szerződés nem is él tovább, a (2) bekezdés szerinti elszámolási kötelezettség, illetve a megszüntetéssel kapcsolatos jogviszonyrendezés az eredeti szerződésből kinőve még hosszabb ideig érezhető a hatását. Ilyen helyzet áll elő tipikusan akkor, amikor a felek a bérleti szerződésüket akaratgyűszűntetik, a már lejárt bérleti díjakat meg kell fizetni, a dolog birtokát vissza kell ruházni, az esetleges beruházások, dologra fordított költségek elszámolásának kötelezettsége azonban éppen a megszüntető megállapodással áll elő. Ezzel a kiegészítéssel értendő

a (2) bekezdésének az a rendelkezése, mely szerint a felek további szolgáltatásokkal nem tartoznak egymásnak, de a megszűnés előtt már teljesített szolgáltatásokkal el kell, hogy számoljanak.

A felbontó szerződés a felek jogviszonyát a szerződés megkötésének időpontjára visszaható hatállyal szünteti meg [(1) bekezdés utolsó fordulat]. A jogi szaknyelvben elterjedt magyarázat szerint az ex tunc hatályú felbontás olyan helyzetet teremt, mintha a felek a szerződést meg sem kötötték volna. Ez szemléletes megfogalmazás, mely annyiban igaz, hogy rámutat a felbontás lényegére. A felbontó szerződés alapján ugyanis az eredeti állapot helyreállításának van helye, a már teljesített szolgáltatások visszajárnak, további szerződéses szolgáltatással pedig a felek nem tartoznak egymásnak.

A Ptk. arra az álláspontra helyezkedik, hogy az eredeti állapot helyreállítása (in integrum restitutio) fogalma alatt kizárólag a természetbeni helyreállítást – az in integrum restitutio szűkebb, pontosabban szorosabb jelentését – érti, ennek megfelelően nem fogadja el az ún. „értékbeni in integrum restitutiót”, vagyis azt az esetet, amikor pl. a már vissza nem adható dolog helyett annak értéke megtérítésével történik meg az eredeti állapot helyreállítása. Nézetünk szerint azonban semmi nem zárja el a feleket attól, hogy a korábbi gyakorlatnak megfelelően a felbontás során természetbeni visszaadás helyett pénzübeli elszámolásban állapodjanak meg.

6:213. § [Megszüntetés egyoldalú jognyilatkozattal]

- (1) Aki jogszabálynál vagy a szerződésnél fogva felmondásra vagy elállásra jogosult, a másik félhez intézett jognyilatkozattal szüntetheti meg a szerződést. A szerződés felmondása esetén a szerződés megszüntetésének, elállás esetén a szerződés felbontásának a szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy elállásra a fél akkor jogosult, ha az általa kapott szolgáltatás egyidejű visszaadását felajánlja.**
- (2) Ha a felek az elállás jogát meghatározott pénzösszeg (bánatpénz) fizetése ellenében kikötötték, a túlzott mértékű bánatpénz összegét a bíróság a kötelezett kérelmére mérsékelheti.**
- (3) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a tartós jogviszonyt létrehozó, határozatlan időre kötött szerződést megfelelő felmondási idő alkalmazásával bármelyik fél felmondhatja. A felmondási jog kizárása semmis.**

1. A szerződés megszüntetése egyoldalú jognyilatkozattal

Az (1) bekezdés az 1959. évi Ptk.-val egyezően kimondja, hogy felmondás vagy elállás joga jogszabály rendelkezése, vagy szerződésbeli kikötés alapján gyakorolható. Mindkét intézmény alakító jog, jogviszonyt szüntető magánjogi hatalmasság. Jogszabály létesít felmondási vagy elállási jogot pl. a szerződésszegés eseteiben (pl. 6:141. §), felmondási jogot a kezes számára a 6:425. § szabályai szerint, de számtalan külön jogszabály is rendelkezik elállási vagy felmondási jog biztosításáról, meghatározva ezen alakító jogok gyakorlásának módját is [pl. a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet].

A szerződés felmondása a jogviszonyt a jövőre nézve, míg az elállás visszaható hatállyal szünteti meg. A felmondásra a megszüntetés, az elállásra a felbontó szerződés szabályait kell alkalmazni, ezért is mondjuk, hogy a felmondás és az elállás a megszüntető, illetve felbontó szerződés „egyoldalú párja.” Az (1) bekezdés utolsó fordulata azonban az elállásra nézve megszorító szabályt tartalmaz. Az elállás a szerződést visszaható

hatállyal (*ex tunc*) számolja fel, melynek következtében az eredeti állapotot kell helyreállítani. Az *in integrum restitutio* alapgondolata, vagyis a már teljesített (átadott-átvett stb.) szolgáltatások kölcsönös visszaadásának kötelezettsége csak akkor vihető keresztül következetesen és a másik fél érdekének ezirányú sérelme nélkül biztonságosan, ha az elállási jogot gyakorló fél nemcsak a másiktól követeli az általa teljesített szolgáltatást, hanem egyidejűleg az általa kapott szolgáltatás visszaadását is felajánlja. Bár a jogszabály ehelyütt kifejezetten nem említi, értelemszerűen alkalmazandó pl. a szerződésszegés esetére biztosított elállási joghoz kapcsolódóan a 6:140. § (3) bekezdésében megfogalmazott rendelkezés.

2. Bánatpénz

A (2) bekezdés korábbi polgári jogunkkal egyezően megengedi, hogy valamelyik fél a szerződéstől való elállás jogát meghatározott pénzüsszeg fizetése ellenében gyakorolja. Ez az összeg a bánatpénz, melyet a jogi köznyelv a jogszerű elállás árának is nevez. A bánatpénz jogi értelemben *facultas alternativa* (vagylagos felhatalmazottság), mely lehetővé teszi, hogy az elállásra jogosult fél minden indokolás nélkül megszüntethesse a szerződéses jogviszonyt. A bánatpénz fizetése melletti elállási jog kikötése ezért inkább a szerződést gyengítő, a kötelemből való szabadulást lehetővé tevő intézményként ismert. Másrészt a bánatpénz felfogható a kötelelem fennmaradását szolgáló intézményként is, hiszen megfelelő – de nem eltúlzott – mértékben való meghatározása annak komoly megfontolásra készíti a jogosultat, hogy éljen-e alakító jogával. A bánatpénz mindkét megközelítést magában hordozza, az pedig, hogy melyik hangsúlyos, csak esetenként dönthető el. Az „elállás ára” kifejezés azonban nem értelmezhető akként, hogy a bánatpénz fizetése az erre jogosult fél eredeti, szerződéses szolgáltatása lenne. Nem véletlen, hogy a jogalkotó ezt a lehetőséget a szerződés megszüntetése kapcsán ismerteti, vagyis a bánatpénz melletti elállás a szerződésszerű teljesítés ellen ható alakító jog. A bánatpénz alapvető tulajdonsága, hogy kárátalány, méghozzá úgynevezett abszolút (maximum, teljes) kárátalány. A bánatpénz megfizetésén túl az elállási jogát gyakorló féllel szemben sem a teljesítésre kényszerítő, sem a bánatpénz mértékét meghaladó egyéb, különösen kárigény nem érvényesíthető (lásd ehhez a kérdéshez az EBH2014.P.9.-et). Más kérdés, hogy a szerződést megerősítő intézmények esetében megismert, a túlzott mértékű szankció (jogkövetkezmény) kérelemre való mérséklésére a jogalkotó ehelyütt is lehetőséget biztosít.

A jogszabály ugyan nem rendelkezik róla, de nem kizárt, hogy a felek ne a szerződéstől, hanem az egyoldalú jognyilatkozattól való elállás jogát kössék bánatpénzhez. A kötelmi és szerződési jogi diszpozitivitás erre lehetőséget biztosít azzal, hogy ilyen esetekben jellemzően valamely jognyilatkozat kötelmi kötőerejétől való szabadulás a cél (pl. mentesülés az ajánlati kötöttség alól).

3. Felmondás joga a tartós jogviszonyok esetében

A (3) bekezdés új szabályt fogalmaz meg, amikor kimondja, hogy tartós jogviszonyt létrehozó, határozatlan időre kötött szerződést – erre irányuló szerződési kikötés hiányában is – bármelyik fél felmondhatja. A jogszabály ezzel egy általános törvényi felmondási jogot biztosít az említett jogviszonyokra nézve. A felmondási idő nincs egységesen meghatározva, a jogszabály szerint annak megfelelőnek kell lennie.

A jogviszony természetétől is függően ez a felmondási idő néhány naptól nagyjából egy hónapig terjedő időt jelent majd a gyakorlatban, természetesen nem zárható ki annak lehetősége, hogy hosszabb felmondási idő alkalmazása legyen megkövetelendő. Ezzel kapcsolatban röviden a következőre kívánunk rámutatni. Ha a jogosult a törvényes felmondási jogát rosszul megválasztott felmondási idő közlésével gyakorolja, a jövőben komoly vitákra adhat okot a felmondás jogszerűségének eldöntése, illetve a jogkövetkezmények megítélése. Könnyen előfordulhat ugyanis, hogy egyik esetben a túlon túl rövid, máskor a túlzottan hosszú felmondási idő közlése okozhat érdeksérelmet a másik félre nézve: a felmondási idő alatt ugyanis a jogviszony fennáll a felek között, a szerződés hatályos, és teljesítési kötelezettséget ró a felekre, ez pedig a szerződés megszűnési szakaszában konfliktust okozhat. Ha a szerződéstől szabadulni kívánó fél – alakító jogának gyakorlásakor – visszaél a helyzetével, nem kizárt egyebek mellett pl. a 6:5. § megfelelő alkalmazása sem. Ebben a kérdésben a jogi irodalomnak és a gyakorlatnak kell kimunkálnia a már látható bizonytalan kérdésekre adható lehetséges válaszokat (pl. a felmondás visszaélésszerű gyakorlásának jogkövetkezményei, a nem megfelelő felmondási idő hatása a jogviszonyra, a jogellenes felmondási idő jogellenessé teszi-e magát a felmondást stb.). Külön problémát fog felvetni a Ptk. gyakorlatában, hogy milyen jogviszonyok esnek majd a határozatlan időre kötött tartós jogviszony fogalma alá, pl. ide lehet-e vonni a vételi jogot alapító szerződést stb.

A (3) bekezdés a most említett, megfelelő felmondási idővel gyakorolható törvényi felmondási jogot arra az esetre biztosítja, ha maga a Ptk. eltérően nem rendelkezik. Annak eldöntése, hogy mit kell pontosan érteni az „e törvény eltérő rendelkezése” alatt, értelmezést igényelhet. A jogszabály szövegezéséből ugyanis nem tűnik ki egyértelműen, hogy ez az ún. általános felmondási jog alkalmazható-e olyan esetben, amikor az adott jogviszony megszüntetésének szabályait érinti a Ptk. (pl. vállalkozási szerződések, kezességi szerződés), de általános felmondási jogról – a (3) bekezdés szellemében – nem tesz említést. Ugyancsak gondot fog okozni, hogy egyes szerződések esetében a határozatlan időre szóló jogviszony törvényen alapuló felmondási lehetősége a szerződés céljával ellentétes eredményt hozhat (így pl. a vételi jogot alapító szerződés esetében, mely kétséget kizáróan tartós jogviszonyt hoz létre a felek között). Ilyen helyzetekre megoldást hozhat, ha a felek a szerződési kikötéseket a jogviszonyuknak megfelelően alakítják, így pl. maguk rendezik a felmondási idő hosszát, de annak sincs akadálya, hogy a tartós jogviszonyban a felmondási jogot korlátozzák pl. bizonyos időszakra (az első évre, első gazdasági évre stb.), felmondási tilalmat kössenek ki, a jogviszony hátralevő részében viszont lehetővé teszik a megszüntetést. Ezen kívül a gyakorlat minden bizonnyal ki fogja – ki tudja – majd szűrni a visszaélésszerű joggyakorlást is. Az sem kizárt, hogy a jogi irodalom és a joggyakorlat egyes esetekben arra a következtetésre jusson, hogy a (3) bekezdés bizonyos esetekben – annak ellenére, hogy nincs speciális törvényi szabályozás – nem alkalmazható, mert az adott jogviszony evidens természete zárja ki a most vizsgált norma alkalmazhatóságát. Nézetünk szerint ehhez hasonló helyzet áll elő a járulékos mellékkötelezettséget teremtő kezességi szerződés esetében is.

6:214. §

[Bíróság általi megszüntetés]

E rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni a szerződés bíróság által történő megszüntetésére.

Jelen § rendelkezése egy alapvetően magyarázó szabály, mely kimondja, hogy a megszüntetés Ptk.-beli – fent tárgyalt – szabályait megfelelően kell alkalmazni abban

az esetben is, ha a szerződés megszüntetésére bírósági határozattal kerül sor. Nézetünk szerint e rendelkezés nem nyit utat a bírói jogviszonyszüntetés előtt – erre vonatkozóan igény sem jelentkezett – csupán a konkrét jogszabályok által biztosított szerződésszüntetési lehetőség háttérszabályára utal. Azokat az eseteket, amikor a bíróság jogosult a felek közötti szerződés megszüntetésére, továbbra is az anyagi jogi szabályok tartalmazzák.

A Ptk. bizonyos esetekben a szerződés bíróság általi megszüntetéséhez az általános – imént tárgyalt – szabályokon túl további követelményeket támaszthat. A legjellemzőbb példát a 6:495. § (3) bekezdése szolgáltatja, mely kivételes lehetőségként tárgyalja a tartási szerződés kérelemre való megszüntetését, azzal, hogy a 6:495. § (4) bekezdésének felhatalmazása alapján akár módosításra irányuló kérelem esetében is dönthet a bíróság a megszüntetésről. A tartási szerződés esetében az elsődleges előfeltételt a 6:495. § (1) bekezdésében, míg a fokozatosság érvényre juttatását célzó szabályt a 6:495. § (2) bekezdésében ismerhetjük fel: a tartási szerződés módosítására csak a törvényben említett indokolt esetben kerülhet sor, megszüntetésre pedig ehhez képest is csak akkor, ha a szerződés eredeti célja a módosítással sem valósítható meg. Némiképpen eltérő szabály érvényesül a 6:496. § (4) bekezdése alapján, ingyenes tartási szerződésre nézve. A tartási és életjáradéki szerződés bíróság általi megszüntetésére vonatkozó szabályokat a 7:52. § értelmében az öröklési szerződés esetében is alkalmazni kell.

Végül csak megjegyezzük, hogy ha nem is szerződés, de szerződéshez hasonló kötelmi helyzet – dologi alapú, de nem dologi jogi használati jog – megszüntetéséről szól az 5:84. § (4) bekezdése, mely a bíróság által gyakorolható kötelemszüntető jogkör egyik példája. Korlátolt dologi jog megszüntetésére példaként állhat az 5:163. § (1) bekezdése, mely szerint a bíróság – más jogkörök fennállása mellett – a telki szolgalmat meghatározott feltételek előállása esetén megszüntetheti. Ugyancsak nem szerződéses kötelezettséget, hanem kárkötelemből fakadó szolgáltatási kötelezettséget szüntethet meg a bírósági ítélet pl. a 6:530. § által szabályozott esetben (kártérítési járadék fizetése).

HARMADIK RÉSZ

EGYES SZERZŐDÉSEK

XIV. CÍM

A TULAJDONÁTRUHÁZÓ SZERZŐDÉSEK

XXXII. Fejezet

Az adásvételi szerződés általános szabályai

6:215. § *[Adásvételi szerződés]*

- (1) Adásvételi szerződés alapján az eladó dolog tulajdonjogának átruházására, a vevő a vételár megfizetésére és a dolog átvételére köteles.**
- (2) Ha az adásvételi szerződés tárgya ingatlan, az eladó a tulajdonjog átruházásán felül köteles a dolog birtokának átruházására is. Ha a szerződés tárgya ingatlan, az adásvételi szerződést írásba kell foglalni.**
- (3) A dolog adásvételére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni arra a szerződésre is, amelyből jog vagy követelés visszterhes átruházására vonatkozó kötelezettség fakad.**

1. Bevezetés az adásvételi szerződésekhez

Az adásvételi szerződés intézménye a polgári jog egyik központi részeként a tulajdonjog átruházására irányuló legáltalánosabb, egyben a jogalanyokat a legszélesebb körben és a legközvetlenebbül érintő jogügylet. A mai modern gazdasági környezetben is változatlanul a legfontosabb szerződésfajta, amely dogmatikailag a szerződési jogot kevés más jogügyletfajtaéhoz fogható módon meghatározza. A tulajdonszerzési módok köre ugyanis a dologi jog elvei alapján zárt, de a tulajdonátruházó ügyletek jogcíme sokféle lehet. Az adásvétel a tulajdonost megillető rendelkezési jog gyakorlásához kapcsolódó egyik legtipikusabb jogcím, amikor a tulajdonos a dolog tulajdonjogát pénz ellenében másra átruházza. Az adásvételi szerződéssel a szerződés tárgyát képező egyedileg konkrétan meghatározott tulajdonjog – illetve az egyéb jogviszonyokból származó jogosultság vagy más abszolút pozíció, amennyiben annak adásvételét a jogrendszer megengedi – változatlanul, teljeskörűen átszáll az utódra, a vevő transzlatív utódlással – melynek lényege a két jog közötti azonosság – az eladó különös jogutódjává válik. [Peter Apathy – Andreas Riedler: *Schuldrecht Besonderer Teil* (Springer 2002, Wien) 1.; Lajer Zsolt – Leszkoven László: A bizalmi (fiduciárius) biztosítékokról. *Polgári jogi kodifikáció* 2004/1–2, 26.; Kolosváry Bálint: A tulajdonjog in Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog. V. Dologi jog* (Grill 1942, Budapest) 235.; Szladits Károly: A magánjogi tényállások in Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog. I. Általános rész – Személyi jog* (Grill 1941, Budapest) 259.].

A Ptk. – megtartva az 1959-es Ptk.-ban szereplő, a magyar polgári anyagi jogi kodifikáció korábbi eredményeinek (Mtj. 1353. §) és a 19–20. századi jogfejlődés számára mintaadónak tekinthető külföldi példák [ABGB 1053. §, BGB 433. § és OR 184. §] sorába illeszkedő kodifikációs megoldást – a szerződést nem elvont tudományos definícióval, hanem a tárgyi hatályával és a felek által a szolgáltatásként teljesítendő kötelezettségeikkel határozza meg. A Ptk. nem törekedett a legátfogóbb kodifikációs megoldásra, hanem az intézmény legtipikusabb elemeit állítja a szabályozás középpontjába. Az 1959-es Ptk. 365. § (1) bekezdésének szövegétől eltérve a 6:215. § az eladó kötelezettségei között nem nevesíti már a dolognak a vevő birtokába bocsátását, mivel az alapvetően a tulajdonátruházás részét képezi. Az adásvétel így a Ptk. rendszerében főszabályként a) dolog b) tulajdonjogának átruházását jelenti c) pénz ellenében, létrejöttének lényeges feltétele ezért a szolgáltatás tárgyának meghatározása fajta és mennyiség szerint, valamint a vételárban való megállapodás (BH1990.68.) Az adásvételi szerződés érvényességének feltétele, hogy az átruházandó jogtárgy és az ellenérték mint főkötelezettségek mértéke és mennyisége a szerződési feltételek alapján egyértelműen megállapítható legyen [Roland Michael Beckmann: *Kauf in Michael Martinek* (szerk.): *Eckpfeiler des Zivilrechts* (Sellier – de Gruyter 2005, Berlin) 515. és 518.].

Az Indokolás kiemeli, hogy a szerződések általános szabályai olyan jól illeszkednek az adásvételi szerződés igényeihez, hogy elkerülhetővé teszik e szerződéstípus részletekbe menő szabályozását, és feleslegessé teszik több vagy eltérő szabályok megfogalmazását [Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatát magyarázatokkal (CompLex 2012, Budapest) 424.]. A Ptk. ezért többek között a jogszavatosság szabályait és az eladó tájékoztatási kötelezettségét az adásvételi szerződésre vonatkozó szabályok általánosodásából eredően egészében más szerkezeti egység keretein belül szabályozza, mivel az 1959-es Ptk. 369–370. §-aiban megjelenő elvi tételek általánosabb körben, valamennyi átruházható vagyontárgy visszerthes átruházására vonatkoztak (lásd a 6:175–

176. §-oknál). Szintén emiatt nem veszi át a Ptk. az 1959-es Ptk. 367. §-ának (1) bekezdésében szabályozott, az eladónak a dolog lényeges tulajdonságaira és fontos követelményekre vonatkozó felvilágosítási kötelezettségét meghatározó szabályát.

2. Az adásvételi szerződés tárgya

Az adásvételi szerződés közvetlen tárgya a dolog tulajdonjogának átruházása. Mivel a vevő nem pusztán a dolog birtokát, hanem a teljes tulajdonjogot kívánja megszerezni, a felek külön kikötése hiányában is lényeges kötelezettsége az eladónak, hogy abszolút jogi pozícióját a vevőre átruházza [Antalfy Mihály: Vétel, csere *in* Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog. IV. Kötelmi jog különös része* (Grill 1942, Budapest) 201.]. Az átruházás a dologi jogi pozícióban történő teljes és végleges alanyváltásra vonatkozik, de az adásvételi szerződés létrejöttét nem érinti, hogy az eladó a dolgot továbbra is a birtokában tartja (BH1977.338.).

Az adásvételi szerződés közvetett tárgya maga a dolog, bár ebben a körben lényeges változásokat vezet be a Ptk., amennyiben egyértelműen rögzíti, hogy a testi tárgyakra fókuszáló tulajdonjog-átruházással azonos módon valósul meg az engedményezés és a jogátruházás is. Az egyébként vagyoni értékű jognak tekinthető tejkvóta viszont önállóan, a tejtermelő telep és a hozzá tartozó szarvasmarha-állomány tulajdonjától elkülönülten nem forgalomképes (BH2006.258.). Ettől függetlenül a Ptk. tulajdonátruházásra vonatkozó rendelkezése elsősorban az 5:14. §-ban szereplő dologfogalomra utal vissza, miként az 1959-es Ptk. alapján is csak forgalomképes dolog képezhet adásvétel tárgyát. A tárgyi hatály korlátozásának lényege az volt, hogy az 1959-es Ptk. rendszerében az adásvételi szerződés szabályai csak fizikai léttel bíró dolog, vagy szintén fizikai értelemben létező, dolog módjára hasznosítható energia átruházásra szabott ügylet [Kisfaludi András: *Az adásvételi szerződés* (KJK-Kerszöv 2003, Budapest) 32.]. A Ptk. mellőzi az 1959-es Ptk. 365. §-ának (4) bekezdésében szereplő szabályt, amely ingatlan adásvételénél a tartozékok jogi sorsát rendező dologi jogi szabály alól olyan kivételt tartalmazott, miszerint a mezőgazdasági felszerelésre és jószágra a szerződés hatálya csak a felek ilyen irányú kifejezett megállapodása esetén terjedt ki. Az ingatlan tulajdonjogának átruházása esetén a felek nem minősíthetik az ingatlan alkotórészének minősülő kút átruházását önálló szolgáltatásnak (BH2008.23.). A számos alkotórészi és tartozéki kapcsolattal rendelkező összetett dolgok – jellemzően a gazdasági hasznosításra alkalmas ingatlanok – adásvételénél a rendeltetésszerű használatához szükséges valamennyi részdolog átadásáig – vagyis az eladó részéről a szerződéses kötelezettség maradéktalan teljesítéséig – a vevő fizetési kötelezettsége sem válhat esedékessé, és addig a hibás teljesítésből eredő igényeket sem érvényesítteti; az összetett dolgot alkotó vagyontárgyak egyenkénti átadása nem minősül részteljesítésnek. Nem jön létre azonban az adásvételi szerződés, ha az eladót közös tulajdoni hányad illeti csak meg, és a szerződés tárgya meghatározott ingatlanrész átruházására, nem pedig a tulajdoni hányada egy részének átengedésére vonatkozik (BH1979.299.; BH2010.9.).

A szerződéskötés időpontjában még létre sem jött dolgok (jövőbeli dolgok) dologi jogok tárgyai nem lehetnek, de – bár esetükben hiányzik az azonnali teljesítéshez szükséges tényleges uralom alatt tartás – ez nem zárja ki, hogy adásvételi szerződés tárgyai ne lehetnének. A jövőbeli dolgoknál az adásvétel tárgya más jogtárgyaktól való elválasztás révén jön létre. Az ilyen ügylet feltétellel kötött érvényes adásvétel, a feltétel pedig az, hogy a dolog a felek megállapodása szerinti teljesítési időpontban létezni fog; kötelmi jogi szempontból a lényeg az, hogy az adásvétel tárgyát képező dolog a teljesítés

időpontjában létezen, és az eladó tulajdonában álljon. Ha a szerződés tárgya termék, termény, szaporulat, és mértékét a szokásos átlagos hozam szerint állapítják meg, az ügylet érvényességét nem érinti, ha a létrejött dolog minőségileg vagy mennyiségileg silányabb, kivéve, ha egyáltalán nem jön létre dolog, mert akkor a szerződés lehetetlenül. Nem érvénytelen a tenyésztésre alkalmas állat adásvételére kötött szerződésnek az a kitétele, amely a vételáron felül vagylagosan az első szaporulatból egy állat, vagy meghatározott pénzösszeg további szolgáltatására vonatkozik; amennyiben az állatnak nincs szaporulata, a vagylagos szolgáltatások közül az egyiknek a teljesítése lehetetlenné vált, így a szerződés a másik szolgáltatásra korlátozódik (BH1978.520.). Szintén feltételhez kötött adásvételi szerződést jelent a reményvétel és a remélt dolog vétele, amely nem dolgot vagy jogot, hanem pusztán egy jogilag értékelhető elvárás formájában konkretizálódó lehetőséget tekint az ügylet tárgyának, nehéz viszont az elhatárolása a szerencsejáték-szerződésektől, mivel bizonytalan, hogy a vevő vagy az eladó visel-e nagyobb kockázatot [Antalfy Mihály: Vétel, csere *in* Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog. IV. Kötelmi jog különös része* (Grill 1942, Budapest) 219.; Bíró György: Átruházó szerződések. *Polgári jogi kodifikáció* 2003/2., 22.; Kolosváry Bálint: Bevezetés *in* Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog. V. Dologi jog* (Grill 1942, Budapest) 11.].

A Ptk. a gyakorlati alkalmazás szempontjából jelentősen változtat az adásvétel tárgyi hatályán, amennyiben a (3) bekezdésben levő alkalmazási szabály kimondja, miszerint a dolog adásvételére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni arra a szerződésre is, amelyből jog vagy követelés visszterhes átruházására vonatkozó kötelezettség fakad. A jogok és követelések átruházásának jogcíme ugyanis éppúgy sokféle lehet, mint a dolgok tulajdonjogának átruházása esetén. A Ptk. rendszerében ezért adásvétel tárgya lehet különösen immateriális vagyoni értékkel bíró, különösen szellemi tulajdonjog tárgyát képező jószág (szoftver, szabadalom, know-how, adatbázis) vagy orvosi praxisjog is. A hatály-kiterjesztés egyik legfőbb oka az volt, hogy az 1959-es Ptk. testi dologra fókuszáló szabályozási szemléletében jelentős gyakorlati és elvi problémát jelentett a gazdasági társasági részesedés visszterhes átruházására vonatkozó ügyletek megítélése. A Legfelsőbb Bíróság már a rendszerváltást követően sem tekintette adásvételnek a társasági részesedés gazdasági társaságra apportként történő átruházását, mivel a szerződés fogalmi elemét jelentő pénzbeli ellenérték hiányzik. Ugyanakkor az adásvétel szabályait rendelte alkalmazni a társasági részesedésnek a társasági jogi előírások alapján pénz ellenében történő átruházásra, mivel ennek hiányában az elővásárlási jog nem lenne gyakorolható. Korlátolt felelősségű társaságban fennálló üzletrész elidegenítése ráadásul ténylegesen a társasági szerződés módosításának minősül, jóllehet azt a jogszabály formálisan nem követeli meg. Mivel a Legfelsőbb Bíróság forgalomképes vagyoni értékű jognak minősítette, a gyakorlatban már régóta az adásvétel szabályait kell megfelelően alkalmazni a szövetkezeti részesedés visszterhes átruházására is (BH1992.652.; BH1993.512.; BH1994.549.; BH2004.512.). A társasági részesedések tekintetében ráadásul a társasági jogi előírások elsőbbsége érvényesül. Így az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság üzletrészének részbeni átruházása csak azt követően lehetséges, hogy alapítói döntéssel az üzletrész felosztásra került; az alapító ez irányú döntését és a több üzletrésszel rendelkező gazdasági társaság társasági szerződését a bíróság nem hozhatja létre (BH2000.115.; BH2001.435.).

3. Az adásvétel ellenszolgáltatása: a vételár

A jogirodalom és bírói gyakorlat alapján az adásvétel szükséges fogalmi eleme, hogy *az átruházott tulajdonjogért nyújtott ellenszolgáltatás pénz legyen*. Erre vonatkozóan az Mtj. 1362. §-a konkrét előírást tartalmazott, rögzítve, hogy nem minősül adásvételnek, ha a vevő kötelezettségét nem csak pénzbeli szolgáltatásban teljesíti, és a más szolgáltatás értéke a pénzbeli szolgáltatás értékét meghaladja. A Ptk. a vételár kapcsán az 1959-es Ptk. 366. §-ának – amúgy az Mtj. 1363. §-ában foglaltakkal lényegileg megegyező – előírásait nem vette át, így sem annak fogalmát, sem a meghatározására irányadó korábbi szempontokat nem tartalmazza. A római jogi *pretium certum esse debet* elvét (Inst. Lib. III, Tit. XXIII.), vagyis hogy a vételárnak meghatározottnak kell lennie; a BGB és az ABGB tartalmazzák: az ABGB 1053. §-a meghatározott pénzösszeget említ, a BGB 433. §-ának (2) bekezdése a megállapodás szerinti vételár megfizetésére vonatkozó kötelezettséget rögzíti. A pénzre a Ptk. nem tartalmaz magánjogi szempontból irányadó értelmező rendelkezést, csak a pénztartozás teljesítésének szabályait állapítja meg (lásd a 6:42–48. §-oknál), ezért ennek kérdésében más ágazati (pénzügyi jogi tárgyú) törvények meghatározásait kell alapul venni. A Pft. 2. §-ának 19. pontja szerint *pénznek a bankjegy, érme, számlapénz, és az elektronikus pénz minősül*. Az elektronikus pénz a Hpt. 6. §-ának 16. pontja alapján az azt kibocsátóval szembeni követelés által megtestesített, elektronikusan tárolt – ideértve a mágneses tárolást is – összeg, amelyet pénzeszköz átvétele ellenében bocsátanak ki a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló törvényben meghatározott fizetési műveletek teljesítése céljából, és amelyet az elektronikus pénz kibocsátóján kívül más természetes és jogi személy, és egyéni vállalkozó is elfogad. A technikai fejlődés és a bonyolultabbá váló ágazati előírások és a gyakorlati igények közötti esetleges ütközések – pl. ha emiatt a vételár kifizetésének technikai lebonyolítása nem áll összhangban a vevők által a vételárhoz hitelt folyósító bankkal kötött hitelszerződésben foglaltakkal – nem érinti az adásvételi szerződés érvényességét (BH2011.35.). Az Ámt. alapján a szerződésben a jogszabályban megállapított legmagasabb árnál magasabb árat vagy a legalacsonyabb árnál alacsonyabb árat érvényesen nem lehet kikötni (Ámt. 12. §). A hatósági ár az irányadó, ha a felek az árban nem állapodtak meg, vagy jogszabálysértő módon más árat kötöttek ki (Ámt. 13. §), azonban mégis a kikötött ár fog a teljesítéskor érvényesülni, ha a hatósági ár a szerződés megkötése és teljesítése között megszűnik (Ámt. 14. §).

A vételár érvényesen meghatározható összegszerű megjelölés nélkül úgy is, hogy a felek a piaci árra utalnak, illetve a vételár kialakítását eredményező eljárási mechanizmust rögzítik, nem értelmezhető ugyanakkor vételárként a bérlőnek a bérleti szerződése megszűnése esetén a befizetett igénybevételi díjra vonatkozó kártalanítási kötelezettsége (BH2000.260.; BDT2008.1886.). Az ingatlan tulajdonjogának átruházására irányuló szerződés érvényes létrejöttéhez szükséges, hogy az írásbeli dokumentumokból a vételár összege egyértelműen megállapítható legyen; érvénytelen az adásvételi szerződés, ha az okiraton csak a „vetelár fejében” kitétel szerepel (BH1994.363.). Amennyiben a felek az átvételi árat nem a teljesítés helyén és idején irányadó piaci árra utalással, hanem fix összegben véglegesen határozták meg, a teljesítés időszakában a kereslet-kínálat által alakított piaci ármozgás kockázata árnövekedés esetén kizárólag a termelőt, árcsökkenés esetén kizárólag a megrendelőt terheli, és a piaci ármozgásokra hivatkozással a szerződés egyoldalú módosításának nincs helye (BDT2007.1713.). A tőzsdére bevezetett részvények kivételével a tagsági jogot megtestesítő értékpapírra vonatkozó adásvételi szerződés esetében problémás lehet a vételár meghatározása, az értékpapír „értéke” a névértékétől

mind felfelé, mind lefelé eltérhet, azt ugyanis számos – a kibocsátó gazdasági helyzetétől független – piaci tényező befolyásolja a kereslet-kínálat alakulása függvényében. A névértékre befolyással bíró szempontok összetettsége miatt a tagsági jogot megtestesítő értékpapír speciális jellegére tekintettel az eladót más terjedelmű és jellegű tájékoztatási kötelezettség terheli, mint amilyen egy dolog tulajdonosától általában elvárható (BH1998.296.).

A vevő az adásvételi szerződés alapján csak az annak tárgyaként konkrétan megjelölt dolog ellenértékét tartozik az eladónak megfizetni, a dolog téves, többletárut tartalmazó csomagolásából eredő kárát – különösen, ha a vevő az átvételhez szükséges iratokból sem értesülhetett a tévedésről – nem háríthatja át a vevőre, a többletárura nézve ugyanis közöttük nem is jött létre adásvételi szerződés. Ha a vevő a tévesen csomagolt árut kicsomagolás – vagyis a tévedés felismerése – nélkül továbbértékesítette, a többletáru egyrészt már nincs a birtokában, másrészt ellenértéket sem kapott érte, így a jogalap nélküli gazdagodás sem állapítható meg. Az ingatlan vételárát befolyásoló tényező, különösen az eladó által elindított értéknövelő fejlesztés – pl. közművekkel való ellátottságának szintje – költségigénye a vevőt terheli annak tulajdonszerzését követően, annak viselésére az eladó utóbb nem kötelezhető kizárólag abból az okból, hogy az ingatlan tehermentességéért szavatossággal tartoznak. Ha azonban bizonyítható, hogy a vételár kikötésénél a fejlesztés tényére figyelemmel voltak, vagyis azt az eladó értéknövelő tényezőként érvényesítette a vételárban, úgy nem kötelezhető a vevő utólag az eladó által korábban vállalt értéknövelő beruházás költségeinek viselésére (BH1983.278.; BH1988.238.).

4. Az adásvételi szerződés alanyai

Az adásvételi szerződés *alanyai az eladó és a vevő*. Az eladónak a *nemo plus iuris* elve miatt főszabályként az adásvételi szerződés létrejöttének időpontjában tulajdonosnak kell lennie. A jóhiszeműen, ellenérték fejében, a kereskedelmi forgalomban, illetve az ingatlan-nyilvántartásban bízva szerző fél a tulajdonjogot nem tulajdonostól is megszerezheti. Az adásvételi szerződés ugyanakkor semmis lesz abban az esetben, ha annak tárgya közös tulajdonban álló dologra vonatkozik, és az eladó a tulajdonában nem álló tulajdoni illetőség átruházását vállalja. Az adásvételi szerződés teljesítésénél az eladó a birtokátruházás valamennyi, az 5:3. § szerinti formájával átruházhatja a birtokot. A tényleges hatalom átengedése megvalósítható *a dologra vonatkozó, az ahhoz való jogosultságot igazoló okiratok átadásával, vagy az áru átvételi lehetőségének mindkét fél számára egyértelmű biztosításával is* (BH1987.165.; BH2000.248.; BH2006.283.).

Sajátos megítélés alá esik az, ha a vevő megbízási jogviszonnyal összefüggésben megbízója vásárlói kártyájának használatával köti meg az adásvételi szerződés. Ha az adásvételi szerződés tárgyához a szerződéskötés időpontjában nyereményakció kapcsolódik, a kártyahasználati jogosultság jogcímétől függetlenül a vevő teljesíti a nyereményakcióban való részvételhez szükséges feltételeket. A megbízó a vásárlói kártyájának pusztán átadásával sem a konkrét adásvételi szerződésnek, sem az annak alapján és ahhoz kapcsolódóan kötött egyéb ügyleteknek – így a nyereményakciónak – nem lesz részesévé, a vásárlói kártya átadása és az annak alapján történő adásvétel a vevő és megbízója között a Ptk.-ban nem szabályozott egyéb jogviszonyt hoz létre (BH2003.190.).

5. Az adásvételi szerződés alakja

Az adásvételi szerződés a feleknek a lényeges tartalmi elemekben való megállapodásával létrejön. A Ptk. megtartja azt az *alakszerűségi előírást*, amely az ingatlan tulajdonjogának átruházásra vonatkozó adásvételi szerződés érvényességét írásbeli formához köti; a bírói gyakorlat minden olyan egyéb jognyilatkozat tekintetében is megköveteli az írásbeli alakot, amely ingatlan tulajdonjogában változást idéz elő. Ez a formai előírás egyrészt az ingatlan-nyilvántartási rendszerből következik, másrészt abból, hogy az ingatlan jelentős értéke miatt a felek érdekei fokozottabb védelmet igényelnek. Az ingatlan-adásvételi szerződés érvényes létrejöttéhez tartalmi szempontból szükséges, hogy az okirat tartalmazza (a) a felek személyét, (b) az ingatlan tulajdonjogának átruházását célzó akaratnyilvánítást, valamint (c) ingatlan és az ellenérték – ingyenes átruházás esetén e tény kifejezett – megjelölését (XXV. számú PED I.; BH1997.591.). Bár az ingóra vonatkozó adásvételi szerződésnek nem érvényességi kelléke az írásbeliség, de a gazdálkodó szervezet általános képviselőjében eljáró személynek ilyen ügyletnél is be kell mutatnia az írásbeli meghatalmazását. Az írásbeli forma ellenére is érvénytelen lesz a taggyűlési határozatba foglalt ingatlan-adásvételi szerződés, ha a nyilatkozatot csak az ügyvezető írja alá (BH1981.463.; BH2006.221.).

A Ptk. a 6:7. §-ban a kötelmek közös szabályai között a Pp. rendelkezései szerinti közokirati vagy teljes bizonyító erejű magánokirati formát írni nem tudó vagy nem képes, illetve a magyar nyelvet nem értő személy jognyilatkozatához követeli meg, egyebekben az ingatlan-adásvételi szerződés – ideértve az előszerződést is – érvényességéhez elegendő az egyszerű magánokirati forma is (XXV. számú PED II.). Ugyanakkor az, hogy a szerződés a formai előírásokra figyelemmel érvényes-e, független attól, hogy az okirat a tartalma és alakja megfelel-e az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésre vonatkozó jogszabályi előírásoknak, vagyis annak alapján van-e mód a jogváltozás ingatlan-nyilvántartásban történő átvezetésére. Az érvényességnek nem feltétele tehát, hogy a felek szerződéses nyilatkozataikat ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalják, illetve névaláírásuk valóságát közjegyző tanúsítsa, az ügyvédi ellenjegyzés vagy a közokirati forma jogszabályban előírt kötelezettsége ugyanis csak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésének a feltétele, önmagában ezért az ellenjegyzés (vagy közokirati forma) hiánya az ingatlan-adásvételi szerződést nem teszi érvénytelenné (BH1997.436.; BH1999.415.; BH2001.272.; BH2014.77.). Az adásvételi szerződés több okiratba foglaltan is megköthető, érvényességét nem érinti, ha nem ugyanaz az okirat tartalmazza valamennyi fél szerződési nyilatkozatát, hanem mindegyik szerződő fél külön okiratba foglalt nyilatkozata révén jön létre a felek kölcsönös és egybehangzó akaratnyilvánítása. A szerződés akkor tekinthető írásba foglaltnak, ha szerződési nyilatkozatát mindegyik szerződő fél aláírta (XXV. számú PED III.; BH2012.17.).

A felek előszerződést is köthetnek a később megkötendő adásvételi szerződésre. A korábbi legfelsőbb bírósági gyakorlat alapján amennyiben az előszerződés már tartalmazza az adásvétel valamennyi fogalmi elemét, valamint az adásvétel tárgyára vonatkozó esetleges formai követelményeknek is megfelel, akkor az – a felek általi minősítéstől eltérően – már nem előszerződésnek, hanem magának az adásvételi szerződésnek tekintendő, így a feleknek jogilag nem szükséges annak alapján további jogügyletet kötni (BH1986.59.). Mivel azonban a Ptk. a 6:73. § (1) bekezdése úgy is értelmezhető, hogy az előszerződésben az annak alapján kötetendő szerződés lényeges feltételeiben a feleknek meg kell állapodniuk, kérdéses az adásvételi szerződés vonatkozásában, hogy ezt az előszerződés és az annak alapján kötetendő szerződés

viszonyára vonatkozó álláspontot mennyiben lehet fenntartani. Az ingatlan-adásvételi szerződés eladójával szemben az ingatlan-nyilvántartási bejegyzést engedélyező nyilatkozat kiadására irányuló igény kötelmi jogi jellegű, ezért elévül (BH2005.61.).

6:216. § [Tulajdonjog-fenntartás]

- (1) Az eladó a tulajdonjogát a vételár kiegyenlítéséig fenntarthatja.**
- (2) A tulajdonjog-fenntartásra vonatkozó megállapodást írásba kell foglalni.**
- (3) Az ingatlanra vonatkozó tulajdonjog-fenntartást az eladó köteles a tulajdonjog-fenntartástényének és a vevő személyének a feltüntetésével az ingatlan-nyilvántartásba feljegyeztetni.**
- (4) Az ingó dologra vonatkozó tulajdonjog-fenntartást az eladó köteles a tulajdonjog-fenntartás tényének és a vevő személyének a hitelbiztosítéki nyilvántartásba, vagy ha az ingó dolog tulajdonjogát közhiteles nyilvántartás tanúsítja, és jogszabály a dolog elzálogosítását a lajstromba való bejegyzéshez köti, a megfelelő lajstromba bejegyeztetni. Nyilvántartásba vétel hiányában**
  - a) a vevőtől jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző megszerzi az átruházással az ingó dolog tulajdonjogát; és**
  - b) a vevő által az ingó dologon harmadik személy javára alapított zálogjog a vevő rendelkezési joga hiányában is létrejön.**

A tulajdonjognak a vételár teljes megfizetéséig történő fenntartása a fiduciárius hitelbiztosítékokat tartalmazó megállapodások semmissége miatt az eladó érdekeinek védelmére szolgáló egyik legfontosabb jogi eszköz a zálogjog mellett, mivel annál egyszerűbben érvényesíthető és így kényelmesebb biztosítékot jelent. A Ptk. a tulajdonjog-fenntartás intézményét az 1959-es Ptk. 368. §-ától eltérő rendszerben szabályozza. A legjelentősebb újítás, hogy a biztosítékoknál kiemelten érvényesítendő nyilvánosság elvének biztosítása végett a megállapodás írásbeli alakjának előírása mellett az ingókra is kiterjeszti a nyilvántartásba vételi kötelezettséget, vagyis általánosan kötelezővé teszi a tulajdonjog-fenntartás tényének bejegyzését a vevő személyének feltüntetésével a vonatkozó nyilvántartásba. Ez ingatlan esetében természetesen az ingatlan-nyilvántartást jelenti, ingó dolog vagy jog esetében pedig vagy a hitelbiztosítéki nyilvántartást vagy azt a megfelelő közhiteles nyilvántartást (lajstromot), amely az ingó dolog tulajdonjogát vagy a jog jogosultját tanúsítja, és jogszabály a dolog vagy jog elzálogosítását e lajstromba való bejegyzéshez köti. Ennek hiánya ingó dolgoknál nem teszi érvénytelenné a kikötést, azonban a vevőtől jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző az átruházással megszerzi a dolog tulajdonjogát, vagyis a Ptk. e körben is áttöri a nem tulajdonostól való szerzés szabályait. Emellett az ingókat terhelő tulajdonjog-fenntartás bejegyzésének elmaradásához a Ptk. azt a jogkövetkezményt is fűzi, hogy a vevő annak ellenére jogosult a dologon zálogjogot alapítani, hogy ahhoz a Ptk. zálogjogi szabályai szerint egyébként a zálogkötelezett teljes körű rendelkezési joga szükségeltetik.

A tulajdonjogot legfeljebb a vételár teljes megfizetéséig lehet fenntartani. Ha a felek megállapodása szerint a vevő a vételárat a szerződéskötéstől eltérő konkrét későbbi időpontban fizeti meg, és a tulajdonjogot csak ezt követően szerzi meg, úgy a jogügylet tulajdonjog-fenntartással kötött adásvételi szerződésnek, és nem bizományi vagy atipikus szerződésnek minősül (BH1993.447.). A tulajdonjog-fenntartással kötött adásvétel tárgya sajátos jogi pozíciót foglal el a vevő vagyonában. A szerződés alapján a kárveszély átszáll a vevőre, ugyanakkor a tulajdonjog-fenntartással érintett dolog nem tartozik a vevő felszámolás körébe vonható vagyonához, ha a vevő gazdálkodó szervezet, az a körülmény

pedig, hogy az adós gazdálkodó szervezet értékesítette a birtokában levő és tulajdonjog-fenntartással érintett ingó dolgokat, a hitelező javára csak pénzkövetelést keletkeztet. Ingatlan esetében a tulajdon-fenntartással eladott ingatlant az eladó jogának az ingatlan-nyilvántartásból való törlése nélkül nem lehet hagyatékként a vevő örökösének átadni (BH1981.502.; BH1997.144.; BH2003.293.; BH2005.319.).

6:217. §

[Hasznok szedése, teher- és kárveszélyviselés ingatlan adásvétele esetén]

Ha az eladó az adásvétel tárgyát képező ingatlan birtokát a vevő tulajdonjogának az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése előtt a vevőre átruhazza, a vevő a birtokátruházás napjától kezdve szedi a dolog hasznait, viseli terheit és a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.

A Ptk. a hasznosítási jogot és a kárveszély-viselési kötelezettséget ingatlan esetében elválasztja a tulajdonosváltás ingatlan-nyilvántartási bejegyzésétől, és az ingatlan birtokának a vevő általi – jellemzően és rendszerint amúgy is a szerződéskötés és az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés között végbemenő – megszerzéséhez kapcsolja. A szabály célja, hogy a jogokat és kötelezettségeket az ingatlan tényleges birtoklásához kösse, ezzel biztosítva a birtokba kerülő vevő számára, hogy tulajdonára vonatkozó jogait a lehető leghamarabb gyakorolhassa, egyúttal mentesítve eladót, hogy a birtokból kikerülve a szerződésszerű teljesítés kötelezettségén túlmenően indokolatlan terheket viseljen. Az új tulajdonjogi helyzet ingatlan-nyilvántartási átvezetésének ugyanis a vonatkozó közigazgatási hatósági eljárási szabályok miatt jelentősebb időigénye lehet, de pusztán emiatt nem várható el a felektől, emellett gazdaságilag is számos esetben – így különösen mezőgazdasági földek esetében – kifejezetten kerülendő, hogy szerződési akaratuktól eltérően, és adott esetben a tényleges birtoklási helyzettel is ellentétesen bizonytalan legyen a tulajdonosi jogok és kötelezettségek eme két kiemelten jelentős elemének gyakorlása, illetve teljesítése. Amennyiben viszont az eladó az ingatlant a használati jogot korlátozva, késedelmesen adja át a vevőnek, úgy használati díjat köteles fizetni (BH1991.234.).

6:218. §

[Költségek]

- (1) Az eladó viseli a birtokátruházással és az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett állapot rendezésével kapcsolatos költségeket.**
- (2) A dolog átvételének és a tulajdonváltás ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésének költségei a vevőt terhelik.**

Jóllehet az adásvétel meghatározása alapján a birtoklással kapcsolatos kérdések nem tartoznak a szerződés lényeges elemei közé, a Ptk. járulékos kötelezettségeként mégis szabályozza az tulajdonosi pozíciók változásából eredően az új körülmények kialakításával kapcsolatos költségek viselését. A Ptk. szabályozása lényegileg megegyezik az 1959-es Ptk. 367. §-ának (2) és (3) bekezdéseiben levő megoldással, amennyiben főszabályként a birtokátruházással – vagyis az átadással – és az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett állapot rendezésével kapcsolatos költségek az eladót, míg a dolog átvételének és a tulajdonváltás ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésének költségei a vevőt terhelik. A Ptk. az 1959-es Ptk. által a vevőt terhelő költségelemek felsorolásából mellőzi a szerződéskötési költségek, valamint az átruházási illeték nevesítését, amelyeket az 1959-es Ptk. indokolása szerint [A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve.

Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960, Budapest) 292.] amúgy is megszorítóan kellett értelmezni.

6:219. § *[Kárveszély átszállása fogyasztói adásvétel esetén]*

Ha az eladó vállalkozás és a vevő fogyasztó, és az eladó vállalja a dolog vevőhöz történő eljuttatását, a kárveszély akkor száll át a vevőre, amikor a vevő vagy az általa kijelölt harmadik személy birtokba veszi a dolgot. A kárveszély a fuvarozónak történő átadáskor átszáll a vevőre, ha a fuvarozót a vevő bízta meg, feltéve, hogy a fuvarozót nem az eladó ajánlotta.

A Ptk. a szerződési jog rendszerétől alapvetően idegen, új, kazuisztikus rendelkezésben szabályozza a kárveszély vevőre szállásának kérdését a fogyasztó és vállalkozás által kötött olyan adásvételi szerződés esetében, amelynél az adásvétel tárgyát a vevő nem közvetlenül veszi birtokba, hanem azt részére kiszállítják. A fogyasztói adásvétel nem sui generis szerződésfajta, hanem alapvetően a rendes adásvételi szabályok meglétét feltételezi. Fogyasztói adásvételi szerződéseknél a Ptk. rendelkezése alapján a kárveszélyt a vevő viseli onnantól, hogy a dolgot ő vagy az általa kijelölt harmadik személy birtokba veszi, ha a dolog eljuttatását az eladó vállalkozás vállalja. Amennyiben viszont a vevő által megbízott fuvarozót nem az eladó ajánlotta, a kárveszély a fuvarozónak történő átadáskor száll át a vevőre. Ezzel a szabállyal a Ptk. átvette az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelvének 20. cikkét, mely a kárveszélyt onnantól már a vevőre telepítette, ha az eladó az adásvétel tárgyát képező, mennyiség szerint meghatározott dolog elszállításának lehetőségét a megállapodásnak megfelelően biztosította. Ezzel ugyanis a az áru átadása megtörtént, a vevő pedig akkor is köteles megfizetni a vételárat, ha az árut közben más elszállította (BH2000.248.).

6:220. § *[Az eladó késelemének jogkövetkezményei fogyasztói adásvétel esetén]*

- (1) **Ha az eladó vállalkozás és a vevő fogyasztó, a felek eltérő megállapodásának hiányában, az eladó a szerződés megkötését követően késelem nélkül, de legkésőbb harminc napon belül köteles a vevő rendelkezésére bocsátani a dolgot.**
- (2) **Az eladó késeleme esetén a vevő jogosult póthatáridőt tűzni. Ha az eladó a póthatáridőn belül nem teljesít, a vevő jogosult a szerződéstől elállni.**
- (3) **A vevő póthatáridő tűzése nélkül jogosult a szerződéstől elállni, ha**
  - a) **az eladó a szerződés teljesítését megtagadta; vagy**
  - b) **a szerződést a felek megállapodása szerint vagy a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva a meghatározott teljesítési időben – és nem máskor – kellett volna teljesíteni.**

A Ptk. új, a felek megállapodásának hiánya esetén alkalmazandó háttérszabályban rögzíti a vállalkozásnak minősülő eladó és a fogyasztó vevő közötti adásvételi szerződés esetén az eladót terhelő birtokba bocsátási kötelezettség határidejét, valamint az ennek elmulasztása – vagyis az eladó késeleme – esetén a vevőt megillető jogokat. A fogyasztói adásvétel jellegéből adódóan tárgyai csak ingó dolgok lehetnek, melyeket az eladó főszabály szerint a szerződéskötést követően haladéktalanul, de legkésőbb harminc napon belül köteles a vevő rendelkezésére bocsátani. A Ptk. a fogyasztói adásvétel esetén különös jelentőséget tulajdonít a fogyasztó érdekeinek, és az általános szerződésszegési

szabályokhoz képest különös hangsúllyal kezeli a vállalkozás bizonyos időn túli nem teljesítéséből eredő érdekmúlás szerepét. A vállalkozásnak minősülő eladó késedelme esetén a fogyasztó vevő

a) póthatáridőt jogosult tűzni, lehetőséget biztosítva arra, hogy az eladó teljesítsen, a póthatáridő eredménytelen elteltét követően pedig elállhat a szerződéstől,

b) ha az eladó a teljesítést megtagadta, avagy a szerződést a felek megállapodása szerint vagy a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva a meghatározott teljesítési időben kellett volna teljesíteni, póthatáridő tűzése nélkül is elállhat a szerződéstől. XXXIII. Fejezet]

Az adásvétel különös nemei

6:221. § [Elővásárlási jog]

- (1) **Ha a tulajdonos meghatározott dologra nézve szerződéssel elővásárlási jogot alapít, és a dolgot harmadik személytől származó ajánlat elfogadásával el akarja adni, az elővásárlási jog jogosultja az ajánlatban rögzített feltételek mellett a harmadik személyt megelőzve jogosult a dolog megvételére.**
- (2) **Ha a tulajdonos egymást követően több személynek enged ugyanarra a dologra elővásárlási jogot, a jogosultak az elővásárlási jogok keletkezésének sorrendjében gyakorolhatják elővásárlási jogukat.**

1. Az elővásárlási jogról általában

A Ptk. az elővásárlási jog szabályozásán kodifikációs szempontból változtat, azonban a lényegét és legfontosabb szabályait érintetlenül hagyja. Az elővásárlási jog az eladó szerződés szabadságát egy meghatározott jogtárgyra nézve a vevő szabad megválasztásában korlátozó jog, amely csak kifejezett és konkrét eladási szándék esetén érvényesül. Ezt meghaladón az eladó a szerződés tartalmát szabadon alakíthatja ki. Az elővásárlási jog intézménye – a joggyakorlás elsőbbsége – logikailag csak akkor alkalmazható, ha az eladó elsődlegesen nem az elővásárlási jog jogosultjával kíván szerződni. Az elővásárlási jog ugyanis háromszemélyes jogviszony, amely a dolog tulajdonosán (a későbbi eladón) és az elővásárlási jog jogosultján kívül feltételez egy harmadik személyt, akihez képest a jogosult elsőbbséget élvez. Éppen ezért az elővásárlási jog megsértése miatt pert indító jogosult keresetében egyrészt annak megállapítását kell kérnie, hogy az adásvételi szerződés vele szemben hatálytalan, másrészt az ajánlatot elfogadó nyilatkozat egyidejű megtételével annak megállapítását is, hogy ennek folytán az adásvételi szerződés közte és az eladó között jött létre [2/2009. (VI. 24.) PK vélemény]. Az elővásárlási jog egy kétszeresen is feltételes adásvételt jelent, egyrészt feltételezi a jog gyakorlását kiváltó tények (eladói szándék és ajánlat) bekövetkeztét, másrészt jogosultnak az ajánlat elfogadására irányuló nyilatkozatát [Roland Michael Beckmann: Kauf in Michael Martinek (szerk.): *Eckpfeiler des Zivilrechts* (Sellier – de Gruyter 2005, Berlin) 586.; Kisfaludi András: Az elővásárlási jog egyes dogmatikai kérdései in Kisfaludi András (szerk.): *Liber Amicorum Studia A. Harmathy Dedicata* (ELTE ÁJK 2003, Budapest) 162–164.]. Mivel az elővásárlási jog kizárólag adásvételi szerződés esetén gyakorolható jogosultság, ezért nem tud érvényesülni, ha annak tárgyát a tulajdonos apport útján a társasági vagyona beviszi, ugyanis az apportőr a társaságba bevitt vagyonért nem

pénzbeni ellenértéket, hanem jogok és kötelezettségek összességét jelentő tagsági jogot szerez (BH1995.589. és BH2008.68.).

2. Az elővásárlási jog tárgya

Az elővásárlási jog tárgya *meghatározott vagyontárgy* lehet. Ingatlan esetében a szerződéssel elővásárlási jogot ingatlan egészére, egész tulajdoni illetőségére vagy ezek eszmei hányadára lehet engedni; nem érvénytelen ezért az egész ingatlan természetben meghatározott részére vonatkozó elővásárlási jog alapítása, ha megállapítható, hogy a felek szerződési akaratának az ingatlanrésznek megfelelő tulajdoni hányadra szóló alapítás megfelel. Az elővásárlási jog azonban nem gyakorolható pusztán az alkotórész nélküli ingatlanra (BH2007.158. és BH2008.23.). A tulajdonos a rendelkezési jogát terhelő elővásárlási jogot nem játszhatja ki azzal, hogy az elővásárlási joggal terhelt dolgot egy másik dologgal együtt adja el, és a vételárat egységesen állapítják meg. A társasházban levő, külön tulajdonában álló – és az elővásárlási joggal terhelt – nem lakás céljára szolgáló helyiségnek a társasházban levő lakással együtt történő eladása esetén azonban a tulajdonostársak a nem lakás céljára szolgáló helyiségre nézve nem gyakorolhatnak elővásárlási jogot (BH1984.270. és BH2004.465.). Akkor van lehetőség az elővásárlási joggal terhelt dolog más dolgokkal való együttes értékesítésére, ha azok valamely okból együttes, jogi értelemben oszthatatlan szolgáltatást képeznek. Az együttes értékesítést a vételi ajánlatban az elővásárlásra jogosultakkal közölni kell, akiknek lehetőségük van a peres eljárásban annak bizonyítására, hogy a szerződő felek ezt a jogukat az elővásárlásra jogosultak jogainak kijátszása érdekében visszaélésszerűen gyakorolták (EBH2010.2226.). Felszámolási eljárásban az együttes értékesre meghirdetett több önálló, rendeltetését illetően viszont egységes épületegyüttesként kezelendő ingatlan egyikét terhelő elővásárlási jog jogosultja e jogát jogszerűen csak akkor gyakorolhatja, ha a teljes ingatlanegyüttesre vonatkozó vételi ajánlatot elfogadja (BH2008.124.). Elővásárlási jog gyakorlása útján ingatlanra vonatkozóan érvényes szerződés akkor jön létre, ha az eladó és a harmadik személy szerződése megfelel a minimális alaki és tartalmi követelményeknek (BH2003.19.).

3. Az elővásárlási jog alanyai

Az elővásárlási jog jogosultja a szerződésben vagy a jogszabályban ekként megjelölt személy. A jogszabály által biztosított elővásárlási jog alanya valamilyen jogi pozícióhoz kapcsolódóan kerül megnevezésre, ezért az elővásárlási jogot megalapozó jogviszonyban bekövetkező változás miatt szükségképpen változhat a jogosult személye is. A részvénytársaság alapszabályában biztosított elővásárlási jog nem részvényesi többletjog, hanem a részvények forgalmához kapcsolódó jog [Kisfaludi András: *Az elővásárlási jog egyes dogmatikai kérdései in Kisfaludi András (szerk.): Liber Amicorum Studia A. Harmathy Dedicata* (ELTE ÁJK 2003, Budapest) 175.; BH2003.29.].

A jogosultat az elővásárlási jog alapján megillető jogosultságnak mind az elővásárlási jog megsértésekor, mind pedig az elővásárlási joggal kapcsolatos per alatt végig fenn kell állnia (EBH2012.P.5.). Az elővásárlási jognak az ingatlan-nyilvántartásba még be nem jegyzett személy által történő gyakorlása alapvető elvi problémát jelent, mert ha esetleg a bejegyzése eleve nem is történhet meg, úgy arra nem jogosult személy gyakorolná az elővásárlási jogot, ami nehezen orvosolható jogi helyzetet eredményezne [Kisfaludi

András: Az elővásárlási jog egyes dogmatikai kérdései in Kisfaludi András (szerk.): *Liber Amicorum Studia A. Harmathy Dedicata* (ELTE ÁJK 2003, Budapest) 177.]. Az öröknyelvi halála és a végrendelet érvénytelenségének a megállapítása közötti időben fennálló függő jogi helyzetben sem tekinthető a végrendeleti örökös tulajdonosnak, ezért a vele a hagyaték tárgyának másik tulajdoni illetőségére kötött adásvételi szerződés kívülállással kötött szerződésnek minősül, ezért lehetőség van az elővásárlási jog gyakorlására (BH2006.80.). Ha az elővásárlási jog alapjául a tulajdonosi minőség szolgál, akkor csak az ezt megállapító konstitutív hatályú jogerős ítélet alapján jön létre az elővásárlási jogosultság. A tulajdonostárs által eladni kívánt tulajdoni hányadra az elővásárlási jog megilleti azt a személyt, akinek a közös tulajdonban álló ingatlanon tulajdoni hányada megszerzésére kötelmi jogi jogcíme van és a tulajdonjog bejegyzése iránti kérelmet az ingatlan-nyilvántartásban széljegyként feltüntették. A tulajdonosnak a harmadik személytől kapott vételi ajánlatot az olyan személyekkel is közölnie kell, akiknek a tulajdonszerzését még csak széljegyként tünteti fel az ingatlan-nyilvántartás, ezen személyek azonban az elővásárlási jogukat csak akkor tudják gyakorolni, ha tulajdonjoguk ingatlan-nyilvántartási bejegyzése az ajánlat elfogadására számukra nyitva álló határidőn belül megtörténik [2/2009. (VI. 24.) PK vélemény; BH2007.231.]. Az adásvételi szerződés felbontása esetén a vevő a szerződés felbontásáig terjedő időben nem tekinthető az ingatlan tulajdonostársának, így ebben az időszakban általa más tulajdoni hányadra megkötött adásvételi szerződéssel szemben az elővásárlási jog gyakorolható. Az elővásárlási jog gyakorlását önmagában nem zárja ki az a körülmény, hogy a tulajdonostársak tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba még nem jegyezték be, az ingatlan-nyilvántartásba be nem jegyzett elővásárlási jog jogosultja viszont az ingatlanon jóhiszeműen tulajdonjogot szerzett vevővel szemben nem hivatkozhat elővásárlási jogának megsértésére (BH1998.146.; BH1999.227.; BH2000.367.; EBH2002.752.; BH2003.247.; BH2006.159.; BH2007.90.; BH2009.243.; BH2011.67.). A közös tulajdon megszüntetése esetén a magához váltás lehetőségével nem élő – annak feltételeit el nem fogadó – tulajdonostárs elővásárlási jogát legkésőbb a közös tulajdon megszüntetését célzó árverésen gyakorolhatja, ha az árverési vétel feltételei nem váltak számára kedvezőtlenebbé, mint amelyeket a közös tulajdon megszüntetéséről rendelkező ítélet tartalmazott (BH2004.146.).

Az elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatban azonban nem csak a Ptk. tartalmaz rendelkezést: a Cstv. különös szabályai megelőzik a Ptk.-nak vonatkozó rendelkezéseit. A felszámolási eljárásban a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet vagyontárgyaira vonatkozólag minden hitelezőnek, ingatlan esetében pedig annak társtulajdonosainak elővásárlási joga van, az elővásárlásra jogosultakat pedig kötelező a felszámolási eljárásban a Cstv. alapján előírt nyilvános értékesítésről értesíteni, mivel az nemcsak a pályázati kiírás nyilvánosságát, hanem az értékesítés nyilvánosságát is jelenti.

A Ptk. az 1959-es Ptk. 373. §-ának (4) és (5) bekezdését nem veszi át, vagyis nem tekinti semmisnek az elővásárlási jog átruházását, illetve nem zárja ki, hogy az örökösökre átszálljon. Az elővásárlási jog gyakorlása delegálható, azonban a helyi önkormányzat a műemléknek minősülő ingatlanon jogszabály alapján fennálló elővásárlási jogának gyakorlására nem jelölhet ki más személyt (BH2013.71.). A gazdálkodó szervezet által az elővásárlási jog gyakorlására kijelölt személy nem az eredeti jogosult nevében vagy javára gyakorolja az elővásárlási jogot, hanem a kijelöléssel az eredeti jogosult jogállásába kerül, ahogy önmagában az sem jogszabálysértő, hogy az elővásárlásra jogosult a vele érdekeltségben álló cégnek engedte át az elővásárlási jog gyakorlását. A gazdasági társaságot illető elővásárlási jogot gyakorló személy kijelölésére vonatkozó lehetőséget

nem lehet üzletrész átruházása esetén alkalmazni, mert lehetővé tenné, hogy kívülálló az elővásárlási jogosultak törvényben szabályozott sorrendjének megkerülésével kerüljön be a társaságba (BH2002.107.; BH2007.158.; BH2008.189.). Nem akadályozza az elővásárlási jog gyakorlásának, ha azt a jogosult a továbbértékesítés szándékával gyakorolja, és a vételárat a jogosult helyett a későbbi vevő fizeti ki a tulajdonosnak (BH2007.83.). A meghatározott vagyonelemek elidegenítése esetén az elővásárlási jog gyakorlására jogosultak körét konkrétan meghatározó törvényi rendelkezés kiterjesztően nem értelmezhető, ezért az elővásárlási jog harmadik személy érdekében, annak javára nem gyakorolható [BH1999.513.]. Nem gyakorolható az elővásárlási jog cserével vegyes adásvételi szerződésben, akkor sem, ha az értékkülönböt megfizetésére a vevőkkel akarategységben cselekvő olyan személy vállalkozik, akit a csereingatlanon tulajdonjog sem illetett meg, valamint akkor, ha az ügyletet azonos vagyontárgy vonatkozásában tulajdonostársak kötik tulajdoni illetőségük cseréjére. Azonban, ha megállapítható, hogy a csereelem szerződésbe iktatására az elővásárlási jog kijátszása érdekében került sor, az ügyletet adásvételi szerződésnek kell tekinteni, amelynek keretében az elővásárlási jog gyakorolható (BH2004.512.; BH2009.362.; EBH2010.2133.).

A Ptk. az 1959-es Ptk.-tól eltérően lehetőséget biztosít a tulajdonosnak arra, hogy ugyanarra a dologra nézve *több személynek* is biztosítson elővásárlási jogot. Ez történhet úgy, hogy azonos alkalommal állapodik meg több jogosulttal, de úgy is, hogy egymást követően kerül sor az elővásárlási jogot létesítő megállapodások aláírására. Az első esetben a szerződésben rögzíteni lehet, hogy a több jogosult milyen sorrendben gyakorolhatja az elővásárlási jogot. Ha ilyen megállapodásra nem kerül sor, mindegyikük azonos rangsorban válik az elővásárlási jog jogosultjává. Egymást követő megállapodásokkal létesített elővásárlási jogok jogosultjai a jogaik keletkezésének sorrendjében gyakorolhatják azokat, vagyis az időben később keletkezett elővásárlási jog jogosultja csak akkor élhet jogával, ha a korábban keletkezett jogot nem gyakorolták.

6:222. § [A vételi ajánlat közlése az elővásárlásra jogosulttal]

- (1) Ha a tulajdonos harmadik személytől olyan vételi ajánlatot kap, amelyet el kíván fogadni, az ajánlat elfogadása előtt köteles az ajánlatot teljes terjedelemben közölni az elővásárlásra jogosulttal. Nem terheli e kötelezettség a tulajdonost, ha annak teljesítése a jogosult tartózkodási helye vagy más körülmény miatt rendkívüli nehézséggel vagy számottevő késedelemmel járna.**
- (2) Az ajánlat közlése a tulajdonos által tett eladási ajánlatnak minősül. Az ajánlati kötöttségre a távollevők között tett ajánlatra vonatkozó szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a tulajdonos ajánlati kötöttségének idejét a szerződés általános szabályaiban meghatározottnál rövidebb időtartamban nem határozhatja meg.**
- (3) Ha a jogosult az ajánlati kötöttség ideje alatt nem tesz elfogadó nyilatkozatot, a tulajdonos a dolgot az ajánlatot tevő harmadik személy ajánlatának megfelelően vagy annál az eladó számára kedvezőbb feltételek mellett eladhatja.**
- (4) Ha az elővásárlásra jogosult a tulajdonoshoz intézett nyilatkozatában az ajánlatot elfogadja, a szerződés közöttük jön létre.**
- (5) Ha ugyanazon dologra nézve több személyt azonos rangsorban illet meg elővásárlási jog, és közülük többen tesznek elfogadó nyilatkozatot, a tulajdonos késedelem nélkül köteles erről a jogosultakat tájékoztatni, akik a tájékoztatás hatályossá válásától számított nyolc napon belül elfogadó nyilatkozatukat visszavonhatják. E határidő leteltkor az adásvételi szerződés a hatályos elfogadó nyilatkozatot tett jogosultakkal jön létre. Az elfogadó nyilatkozatot tett jogosultak egymás közötti érdekeltségük**

arányában szereznek közös tulajdont. Ha az elfogadó nyilatkozatot tett jogosultak érdekeltségének aránya nem állapítható meg, a jogosultak egyenlő arányban szereznek tulajdoni hányadot a dolgon.

1. Az ajánlat közlése az elővásárlási jog jogosultjával

Ha az elővásárlásra jogosult megteszi az elfogadó nyilatkozatot, az adásvételi szerződés az eladó és közte jön létre. Az ajánlat szerződéskötési szándékot kifejező és a megfelelő személynek címzett jognyilatkozat, amely tartalmazza a megkötendő szerződés lényeges, illetve az ajánlattevő által lényegesnek minősített tartalmi elemeit; nem zárható viszont ki, hogy a leendő vevő mellett a szerződéskötési szándékot az eladó jelezze. Bár a Ptk. szó szerint csak a kapott ajánlattal kapcsolatban rendelkezik a tulajdonost terhelő kötelezettségről, nem lehet a törvény szövegét megszorítóan értelmezni, mert az az elővásárlási jog kijátszására vezetne. Ezért az elővásárlási jog jogosultjával közlendő ajánlatnak minősül egyrészt a tulajdonos által a szerződés valamennyi lényeges tartalmi elemét tartalmazó ajánlatra tett elfogadó nyilatkozat, valamint a tulajdonos által tett eladási ajánlat is. Mivel az elővásárlási jog gyakorlásának feltétele, hogy a jogosult csak olyan feltételek mellett veheti meg a joggal terhelt vagyontárgyat, amely feltételek mellett a tulajdonos azt a vagyontárgy tulajdonát megszerezni kívánó harmadik személynek eladná, a tulajdonosnak nemcsak általában kell eladási szándékkal bírnia, hanem már konkrét feltételeknek is körvonalazódnuk kell. Az ajánlatnak meg kell érkeznie a címzetthez (a tulajdonoshoz); a szabályszerűen visszavont ajánlatot ugyanúgy nem lehet elővásárlási jog gyakorlását megalapozó nyilatkozatnak tekinteni, mint az el sem küldöttet [Kisfaludi András: Az elővásárlási jog egyes dogmatikai kérdései in Kisfaludi András (szerk.): *Liber Amicorum Studia A. Harmathy Dedicata* (ELTE ÁJK 2003, Budapest) 164–166.]. Az elővásárlási jog gyakorlásának ezért feltétele, hogy annak jogosultja a tulajdonos által elfogadni kívánt vételi ajánlatról értesüljön, az ajánlat közlésével áll elő ugyanis olyan helyzet, mintha a tulajdonos eladási ajánlatot tett volna a harmadik személytől származó ajánlatnak megfelelő tartalommal. Az eladó által az elővásárlásra jogosulttal közölt ajánlat az általános szerződési szabályoknak megfelelően ajánlati kötöttséget eredményez, amely megteremti az előfeltételét annak, hogy az ajánlati kötöttség időtartama alatt a jogosulttól érkező elfogadó nyilatkozattal az adásvételi szerződés létrejöjjön. A közlési kötelezettség alól csak azzal mentesülhet az eladó, ha az elővásárlásra jogosult tartózkodási helye vagy más körülményei, illetőleg a jogosultak viszonylag nagy száma miatt a kötelezettség teljesítése rendkívüli nehézséggel vagy számottevő késsedelemmel járna. Az elővásárlásra jogosulttal már közölt ajánlat nem vonható vissza, a függő hatállyal megkötött, valamint az elővásárlási jog sérelmével kötött szerződést pedig az eladó és a vevő csak addig bonthatják fel az elővásárlásra jogosultra is kiható hatállyal, ameddig a szerződésről – a közlésből vagy más módon – tudomást nem szerzett [2/2009. (VI. 24.) PK vélemény]. Ha az eladni kívánt ingatlanok ingatlan-nyilvántartáson kívüli résztulajdonosai is vannak, és ennek ténye az eladó előtt nyilvánvaló, akkor az ajánlat közlésének kötelezettsége azokkal szemben is fennáll, kivéve, ha a közlésnek nincs rendkívüli nehézsége; ingatlan-nyilvántartáson kívüli résztulajdonosok esetében a közlési kötelezettség elmulasztásából folyó jogkövetkezmények nem alkalmazhatók a jóhiszemű vevővel szemben. A harmadik személytől származó ajánlatnak az elővásárlási jog jogosultjával való közlése olyan nyilatkozatnak számít, amely nem vonható vissza a tulajdonos tetszése szerint, hanem csak az ajánlat visszavonásának általános szabályai szerint. Az elővásárlásra jogosult nem indíthat azért pert, hogy

az eladót a bíróság valamennyi elővásárlásra jogosult érdekében az ajánlat közlésére kötelezze (BH2008.239.). Az ingatlan-adásvétel írásbeli formájára vonatkozó érvényességi követelmény ugyanis az elővásárlási jog területén a bírói gyakorlat alapján azzal a következménnyel jár, hogy az ingatlan esetében az eladóhoz érkezett vételi ajánlat, annak az elővásárlásra jogosulttal történő közlése és az arra vonatkozó elfogadó nyilatkozat mind csak írásbeli forma esetén tekinthető joghatályosnak (BH1980.130.).

A vételi ajánlatot *teljes terjedelmében közölni kell* a jogosulttal. A kapott ajánlat nem minden ajánlatra vonatkozik, csak arra, amelyet a tulajdonos elfogadhatónak tart, ami alapján hajlandó lenne az adásvételi szerződést megkötni. Az ajánlat a tulajdonos és az elővásárlási jog jogosultja között hatállyal bír akkor is, ha az elfogadás szándékának jelzése nélkül azonnal az elővásárlásra jogosultnak megküldi, de közben a harmadik személy az ajánlatot visszavonja, vagy ajánlati kötöttsége más módon megszűnik. A Ptk. ugyanis nem zárja ki azt, hogy az ajánlati kötöttség időtartamát az ajánlattevő határozza meg [Kisfaludi András: Az elővásárlási jog egyes dogmatikai kérdései *in* Kisfaludi András (szerk.): *Liber Amicorum Studia A. Harmathy Dedicata* (ELTE ÁJK 2003, Budapest) 168. és 171.]. A tulajdonos akkor is köteles a kapott vételi ajánlatot az elővásárlásra jogosulttal közölni, ha az elővásárlási joggal terhelt dolgot más dolgokkal együtt oszthatatlan szolgáltatásként (dologösszességként) akarja eladni. Az elővásárlásra jogosult a dologösszesség egészére vonatkozó, vele közölt ajánlat tartalmát csak teljes egészében fogadhatja el, ezért ha az elővásárlásra jogosult kizárólag arra az elővásárlási joggal terhelt dologra nézve tesz elfogadó nyilatkozatot, az új ajánlatnak minősül, így csak akkor jön létre közte és a tulajdonos között az adásvételi szerződés, ha ajánlatát a tulajdonos elfogadja. Ilyen megegyezés hiányában viszont az elővásárlásra jogosult és a tulajdonos között az elővásárlási joggal terhelt dologra vonatkozóan csak abban az esetben jön létre adásvételi szerződés, ha a dologösszességként való értékesítés a joggal való visszaélés tilalmába ütközik [2/2009. (VI. 24.) PK vélemény]. Az elővásárlási jog gyakorlására jogosult főszabályként akkor élhet e jogával, ha az eladási ajánlat alapján az eladó és az eredeti vevő között létrejött szerződés nem érvénytelen, illetve akkor is, ha az adásvétel érvénytelenségének az oka az eredeti vevő személyében rejlik, és az elővásárlási jog gyakorlására jogosult személyében ilyen érvénytelenségi ok nem áll fenn. Nem gyakorolható viszont az elővásárlási jog akkor, ha az annak megsértésével már megkötött adásvételi szerződést felbontották még az eredeti ajánlatnak az elővásárlási jogosulttal való közlése előtt (EBH2001.527. és EBH2012.P.5.). Ha az eladó tulajdonostárs elmulasztotta a közlési kötelezettségét, az ügyletkötéskor még csak széljegyzett tulajdoni várománnyal rendelkező személy akkor tudja elővásárlási jogát érvényesíteni, ha az ügyletkötésről – vagyis a vételi ajánlatról – más módon való tudomásszerzésétől számítottan az elfogadó nyilatkozat megtételére általában elvárható időn belül a tulajdonjogát be is jegyzi (BH2007.231.). Az elővásárlási jog jogosultjának az eladó eladási szándékának ismeretében tett azon nyilatkozata, hogy a dolgot nem kívánja megvásárolni, nem mentesíti az eladót a később kapott vételi ajánlat közlésének kötelezettsége alól (BH2005.112.). Akkor is meg lehet állapítani azt, hogy az elővásárlási jog jogosultja nem élt az elővásárlási jogával, ha a vételi ajánlatot nem közölték vele szabályszerűen, hanem arról más módon szerzett tudomást (BH2005.320.).

2. Az elővásárlásra jogosult ajánlatra adott válasza

Az ajánlatot az elővásárlásra jogosultnak *teljes terjedelmében el kell fogadnia*. Ha az elővásárlási jog jogosultja az ajánlati kötöttség időtartamán belül nem tesz elfogadó

nyilatkozatot, a tulajdonos az általános szabályok szerint megkötheti az adásvételi szerződést az ajánlatot tevő harmadik személlyel. Az elővásárlási jog gyakorlása úgy történhet, hogy a jogosult a vele közölt ajánlat alapján keletkezett ajánlati kötöttség időtartama alatt elfogadó nyilatkozatot tesz. Ha azonban a jogosult nem tesz az elővásárlási jog gyakorlására vonatkozóan nyilatkozat – idetartozik az arról való lemondás is –, azt nem pótolhatja a bíróság ítéletével (BH1976.254.). Az elővásárlásra jogosult köteles ugyanakkor a vételi ajánlatot elfogadó nyilatkozatot is tenni, ha a sérelmére megkötött adásvételi szerződés vele szembeni hatálytalanságának megállapítása iránt pert indít, azonban nyilatkozatának, valamint teljesítőkészségnek valódiságát a bíróság köteles ellenőrizni (PK 9.). A bíróságnak abban az esetben is vizsgálnia kell az elővásárlásra jogosult elfogadó nyilatkozatának komolyságát és megalapozottságát, ha a felek között nem vitás, hogy az eladó az elővásárlási jogot megsértette, a jogosult teljesítőképességét azonban nem a hatálytalan adásvételi szerződés megkötésének időpontjára vetítve kell megállapítani, hanem amikor a vételi ajánlatot elfogadó nyilatkozatot az ajánlat ismeretében megtette. Önmagában pl. az a tény, hogy az elővásárlás jogosultja az ajánlatban megjelölt ellenértéket jóval meghaladó forgalmi értékű vagyontárgyakkal rendelkezik, nem jelenti azt, hogy a szerződés szerinti vételárát az ajánlatban foglaltak szerinti határidőben teljesíteni tudja (BH2002.107. és BH2006.159.). Ha az elővásárlásra jogosult a megismert vételi ajánlatot teljes terjedelmében nem fogadja el – így különösen, ha a vételárát vitatja, illetve eltérő feltételekkel kíván teljesíteni – a tulajdonos szabadul kötöttsége alól (BH1996.433.). A vételi ajánlat közlését és elfogadását követően a korábban végzett értéknövelő beruházásra hivatkozva az elővásárlási jogát gyakorló féltől nem lehet többletköltség megfizetését követelni (BH2011.8.). Nem minősül a vételi ajánlat elfogadásának, ha az elővásárlásra jogosult a vételárba követelését be kívánja számítani, és értékaránytalanságra is hivatkozik (EBH2003.854.).

A Ptk. figyelembe veszi az eladó érdekét és az eladási szándékát – de egyúttal az ajánlattevő harmadik személy vételi szándékát is – abból a szempontból, hogy az elővásárlási jog jelentette függő helyzet mielőbbi rendezését célozza, ezért korlátozza az elővásárlási jog gyakorlására – vagyis az elfogadó nyilatkozat megtételére – nyitva álló időtartamot. Amennyiben az ajánlati kötöttség ideje alatt a jogosult nem nyilatkozik, az eladó a szerződést az ajánlatot tevő harmadik személy ajánlatának megfelelően, vagy annál az eladó számára kedvezőbb feltételekkel megkötheti. A kedvezőbb feltétellel történő eladás lehetővé tétele is végső soron az elővásárlási jog jogosultját szolgálja, mivel a jogosult hallgatása esetén is csak akkor jogosítja fel a tulajdonost a harmadik személlyel történő szerződéskötésre, ha annak feltételei egyezők vagy kedvezőbbek a tulajdonos számára, mint amit az elővásárlás jogosultjával közölt ajánlat tartalmazott. Feltételezhető ugyanis, hogy az eladó számára még kedvezőbb – tehát a vevő számára kedvezőtlenebb – szerződési feltételekkel az elővásárlási jog jogosultja szintén nem kötötte volna meg a szerződést. Ennek hiányában viszont, vagyis ha kedvezőtlenebb feltételekkel is megköthetné a tulajdonos a harmadik személlyel a szerződést, a jog megkönnyítené az elővásárlási jog kijátszását. Mivel az adásvételi szerződést az eladó az ajánlatban közöltektől eltérő feltételekkel is megkötheti, arra utal, hogy az eredeti ajánlatból eredő ajánlati kötöttség is csak az elővásárlás gyakorlására nyitva álló időkeretre vonatkozik; ha a jogosult az elővásárlási joggal nem él, az ajánlattevő eladó is szabadul az ajánlati kötöttségtől [Kisfaludi András: Az elővásárlási jog egyes dogmatikai kérdései *in* Kisfaludi András (szerk.): *Liber Amicorum Studia A. Harmathy Dedicata* (ELTE ÁJK 2003, Budapest) 162–165.].

3. Az ajánlat több elővásárlásra jogosult általi elfogadása

A Ptk. az 1959-es Ptk.-tól eltérően azt a helyzetet is rendezi, hogy ha *több jogosult is élni kíván elővásárlási jogával*, azzal a megoldással élve, hogy az elővásárlási jogával élő összes személy részére az adásvétel tárgyán közös tulajdont keletkeztet. Ebben az esetben az elővásárlási jog jogosultjainak viszonyára – a jog kötelmi vagy dologi jellegétől függetlenül – már nem a kötelmi jog, hanem a közös tulajdon tulajdonostársait megillető elővásárlási jog szabályai fognak vonatkozni. Ha a tulajdonostárs a tulajdoni illetőségét el kívánja adni, a kívülálló személytől eredő vételi ajánlatot köteles közölni minden egyes tulajdonostársával. A tulajdonostársak az elővásárlási jogot az eladásra kerülő tulajdoni illetőségre közösen, egymás között egyenlő arányban gyakorolhatják. Ha a több elővásárlásra jogosult között megegyezés nem jön létre, közülük egy vagy több az eladásra kerülő egész tulajdoni illetőségre magáévá teszi a vételi ajánlatot, akkor az elővásárlási jog egyedül őt, illetőleg őket illeti meg; amennyiben több ilyen egyedül fellépő jogosult van, közülük az eladó jogosult választani, ebben az esetben az elővásárlási jog csak a választott személyt illeti meg. Amennyiben az elővásárlási jog jogosultja tulajdonostárs, úgy az elővásárlási jogot a vele együtt élő nem tulajdonos házastársával együtt is gyakorolhatja, a nem tulajdonos házastársat viszont az elővásárlási jog egyedül nem illeti meg (PK 9.). Mivel azonban a Ptk. általános célja a tulajdonjog osztottságának lehetőség szerinti kerülése, lehetőséget biztosít arra, hogy ezt elkerülendő az elővásárlásra jogosultak visszavonják az elfogadó nyilatkozatukat, méghozzá a tájékoztatás hatályossá válásától számított nyolc napon belül. Az e határidő leteltekor hatályos elfogadó nyilatkozatot tett jogosultak egymás közötti érdekeltségük arányában közös tulajdont szereznek; az érdekeltségi arányok pontos mértékének kétsége esetén egyenlő arányban.

6:223. § [Az elővásárlási jog megszegésével kötött szerződés hatálytalansága]

- (1) Ha a tulajdonos az elővásárlási jogból eredő kötelezettségeinek megszegésével köt szerződést, az így megkötött szerződés az elővásárlási jog jogosultjával szemben hatálytalan.**
- (2) A hatálytalanságból eredő igényeket a jogosult a szerződéskötésről való tudomásszerzéstől számított harminc napon belül érvényesítheti azzal a feltétellel, hogy az igényérvényesítéssel egyidejűleg az ajánlatot elfogadó nyilatkozatot tesz, és igazolja teljesítőképességét. A hatálytalanságból eredő igényeket a jogosult a szerződéskötéstől számított három év elteltével nem érvényesítheti.**

A Ptk. a jogirodalomban régóta jelen levő, de az 1959-es Ptk.-ban nem szereplő elv beépítésével az elővásárlási jogból eredő kötelezettségeinek megszegésével kötött szerződést hatálytalannak nyilvánítja az elővásárlási jog jogosultjával szemben. A hatálytalanság azonban csak a jogszabályon alapuló, valamint a közhiteles nyilvántartásba bejegyzett, vagyis dologi hatályú elővásárlási jog esetére vonatkozik. A hatálytalanságból eredő igények érvényesítését is szabályozza a Ptk., pontosabban korlátozza, amennyiben arra egy – az elővásárlási jog megsértésével kötött szerződésről való tudomásszerzéstől számított – harmincnapos szubjektív, valamint egy hároméves objektív – jogvesztő – határidőt szab. A tulajdonos és harmadik személy közötti, az elővásárlási jog kijátszása céljából kötött színlelt szerződés érvénytelenségének és a leplezett adásvételi szerződés hatálytalanságának jogerős bírósági megállapítása az elővásárlási jog gyakorlásának nem feltétele, a kereset benyújtására ugyanis csak

a jogügylet színlelt voltáról való tudomásszerzéssel lehetőség nyílik, ezért erre figyelemmel kell megítélni, hogy a jogosult megfelelő időben gyakorolta-e az elővásárlási jogát (BH2014.338.). Az elővásárlásra jogosult köteles ugyanakkor a vételi ajánlatot elfogadó nyilatkozatot is tenni, ha a sérelmére megkötött adásvételi szerződés vele szembeni hatálytalanságának megállapítása iránt pert indít, azonban nyilatkozatának, valamint teljesítőkészségnek valódiságát a bíróság köteles ellenőrizni (PK 9.).

6:224. § [Visszavásárlási jog]

- (1) Ha az adásvételi szerződés megkötésével egyidejűleg a felek megállapodnak abban, hogy a vevő visszavásárlási jogot enged a megvett dologra, az eladó a vevőhöz intézett nyilatkozatával a dolgot megveheti.**
- (2) A visszavásárlási árat a felek a visszavásárlási jog létesítéséről szóló megállapodásukban határozzák meg. Ennek elmulasztása esetén a jogosult a visszavásárlás jogát a dolognak a visszavásárlási jog gyakorlásakor képviselt forgalmi értékével azonos vételáron gyakorolhatja.**

A Ptk. megtartja, de a korábbi rendszerétől eltérően szabályozza a visszavásárlási jog intézményét. A visszavásárlási jog intézményének leggyakrabban akkor van jelentősége, ha a tulajdonos valamilyen oknál fogva rákényszerül valamely vagyontárgyának eladására, de lehetőséget kíván biztosítani arra, hogy az később megfelelő feltételek esetén újra tulajdonába kerüljön.

Megjegyezzük, hogy a fogyasztói fiduciárius hitelbiztosítékok általános tilalma miatt az 1959-es Ptk. által figyelembe vett azon gyakorlati esetkör, amelynél a visszavásárlási jog jogosultja egy kölcsönszerződés kötelezettjeként a kölcsönszerződés jogosultjára átruházott dolog tulajdonjogát a kölcsön összegének visszafizetése után visszaszerezheti, már nem jön számításba, ha az adós fogyasztó.

A visszavásárlási jog alapján a jogosult az új tulajdonos akaratától függetlenül, egyoldalú jognyilatkozatával létrehozhatja az adásvételi szerződést. A szerződés a jognyilatkozat megtételével jön létre. A jogügyletet ezért nem külső harmadik személy, hanem egyedül a visszavásárlási jog jogosultjának szempontjai határozzák meg. A visszavásárlási jog alanya az adásvételi szerződés eladója és vevője, vagyis csak olyan személy lehet, aki korábban a visszavásárlási joggal terhelt vagyontárgy tulajdonosa volt. Ha a visszavásárlási jogot nem az adásvételi szerződésben, hanem külön okiratban rögzítették, a feleknek az alapügyletre előírt formai követelményeket e külön okirat esetében is be kell tartaniuk az érvényesség érdekében. Mivel a kötelezetteknek nem kell jognyilatkozatot tennie, a visszavásárlási joggal terhelt dolog tulajdonjogát a gyámhatóság hozzájárulásával megszerző kötelezett esetén a jog gyakorlásával létrejövő új adásvételi szerződés érvényességéhez nem szükséges újabb gyámhatósági engedély beszerzése [BH2016.84.; Kisfaludi András: *Az adásvételi szerződés* (KJK-Kerszöv 2003, Budapest) 292–293.].

A visszavásárlási árat az 1959-es Ptk. 374. §-ának (3) bekezdése konkrétan rögzítette az eredeti vételárral azonos mértékben, ezen felül az eladó és a vevő viszonyában csak nagyon szűk körű szempontok alapján volt elszámolásnak helye: a vevő csak a dolog értékének az ő hasznos ráfordításai folytán a visszavásárlás időpontjáig történő gyarapodását követelhetette, az eladó pedig csak a dolog időközi romlásából eredő értékcsökkenést vonhatta le. Az 1959-es Ptk. indokolása kiemelte, hogy ilyen tartalmú rendelkezés hiányában az intézmény formálissá válhatna, mivel a visszavásárlási ár vitássá tételével meg lehetne a jog gyakorlását hiúsítani, az elszámolási szabályokon keresztül

pedig a dolog valóságos értékváltozására kívánta a hangsúlyt helyezni [A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960, Budapest) 299.]. A visszavásárlási ár meghatározásának kógens rögzítése esetén viszont a törvény nem venné figyelembe, hogy egy adott időponthoz kötött – és az adott időpontban érvényes piaci viszonyoknak ugyan megfelelő – ármérték alkalmazásával a felekre nézve jelentősen méltánytalan vagyoni helyzet is előállhat. Ha ugyanis a vevő – a befolyásoló körülményektől, pl. az inflációtól függetlenül – az eredeti árat kapná vissza, miközben a dolgot vissza kell szolgáltatnia, úgy a visszavásárlás pillanatában nem a piaci viszonyoknak megfelelő értékarányos csere bonyolódna le, és szinte bizonyosan valamelyik fél a másik rovására előnyben részesülne. Ezért a Ptk. – hangsúlyosabban figyelembe véve az áraknak a piaci-gazdasági viszonyok folyamatos változásából eredő módosulásának lehetőségét – az eredeti árban történő rögzítést elveti, a mai piaci-gazdasági viszonyok között, és a visszavásárlási ár meghatározásának kérdését is alapvetően a felekre bízta. Jóllehet nyilvánvalóan az adott szerződést kötő felek sem tudják abszolút bizonyossággal előre meghatározni, hogy miként alakul az adásvétel tárgyának piaci ára, azonban az esetleg helytelen ármegállapításból eredő kockázatot így teljes egészében a felek viselik, akik e kockázatra figyelemmel alakíthatják a szerződés tartalmát és feltételeit. A jogalkotó az esetleges tévedés kockázatát nem vonhatja el a felektől, a jogszabályi rendelkezéssel értékaránytalan csere elszenvedésére kötelezve őket. Ez különösen olyan helyzetekben igaz, amikor a vételárat a felek nem konkrét pénzüsszegben, hanem valamilyen számítási módban határozzák meg. Éppen ezért a visszavásárlási jog érvényes létrejöttének az sem feltétele, hogy a visszavásárlási ár meghatározott összegben kerüljön feltüntetésre: amennyiben a felek számítási módot sem állapítanak meg, akkor a dolognak a visszavásárlás időpontjában érvényes forgalmi értéke képezi a visszavásárlási árat.

6:225. § [Vételi és eladási jog]

- (1) Ha a tulajdonos meghatározott dologra nézve szerződéssel vételi jogot alapít, a jogosult a dolgot a szerződésben meghatározott vételáron egyoldalú nyilatkozattal megvásárolhatja.**
- (2) Ha a tulajdonos meghatározott dologra nézve szerződéssel eladási jogot szerez, a dolgot a szerződésben meghatározott vételáron egyoldalú nyilatkozattal eladhatja az eladási jog kötelezettjének.**

A Ptk. megtartja az 1959-es Ptk. 375. §-ának (1) bekezdésében szereplő konstrukciót, mely alapján a vételi jog jogosultja egyoldalú jognyilatkozattal, a tulajdonos eladásra vonatkozó akarata hiányában vagy ellenében is létrehozhatja az érvényes adásvételi szerződést. A piaci-gazdasági körülmények között azonban igény mutatkozott arra is, hogy a tulajdonost is hasonló – jogilag elismert és szabályozott – jog illethesse meg a dolog meghatározott személynek egyoldalú nyilatkozattal történő eladására. A vételi jog alapján a jogosult nyilatkozatával létrehozott adásvételi szerződést önálló jogügylet (BH2014.51.). Az egyes különös adásvételi nemek egymással szemben is állhatnak. A bírói gyakorlat szerint a jogszabályban előírt elővásárlási joggal ütköző vételi jog jogügyleti alapítása érvénytelen (BH1992.115.). A Ptk. alapján a tulajdonost megillető rendelkezési jog alapján – fogyasztónak minősülő kötelezett esetén a biztosítéki céllal kikötött vételi jog semmisségének korlátjával – nincs akadálya annak, hogy a dolog tulajdonosa vételi jogot engedjen annak a hitelezőnek a javára, aki olyan személynek nyújtott hitelt, akire tekintettel vállalta ennek a biztosítéknak az adását, ahogy az sem tilos, hogy a tulajdonos

a vagyontárgyat úgy kösse le biztosítékként, hogy feltételtől függő vételi jog engedésével a későbbi fizetés elmaradása esetére az ingatlan tulajdonjogának megszerzését a hitelező számára lehetővé tegye. A vételi jog alapításának érvényességét nem érinti, hogy annak tárgya már zálogjoggal van terhelve: szintén a tulajdonos rendelkezési jogából ered, hogy a zálogjoggal terhelt dolog tulajdonát átruházhatja, a dolgot tovább megterhelheti, ennek keretében akár a hitelezőjére vagy a hitelező javára vételi jogot alapítson, amennyiben az a vételi jog alapítására vonatkozó formai feltételeknek megfelel. A vételi jog feltételhez kötötten is gyakorolható; ez azt jelenti, hogy a vételi szándéknak nem kell fennállnia a vételi jogról szóló szerződés megkötésekor a jogosultnál (BH1998.350. és BH1999.452.). A vételi jog gyakorlása jogszerű, ha a tulajdonosnak küldött nyilatkozat tartalma alapján megállapítható, hogy a vételi joggal terhelt dolog tulajdonját meg kívánja szerezni (BH2005.140. és BH2006.170.). Az elővásárlási joghoz hasonlóan vételi jog esetében sem kizárt a gyakorlására jogosult konkrét személy kijelölése jogi személynél, amely azonban nem jelenti a vételi jog átruházását (EBH2004.1099., BH2006.329. és BH2012.38.). Ha a vételi jog jogosultja a vételi jogával él, a joggal érintett dolog nem tartozik a felszámolás körébe, akkor sem, ha az új tulajdoni helyzet ingatlan-nyilvántartásban történő – a vételi jog jogosultja javára szóló – átvezetése már csak a felszámolás közzététele után történt meg (BH1997.203.). A Ptk. alapján a vételi jogot alapító szerződésben a vételárat meg kell határozni. Nem semmis azonban jogszabályba ütközés miatt a vételi jogot alapító szerződés, ha a felek a vételár összegszerű meghatározását a vételi jog gyakorlása után lefolytatandó szakértői eljárástól tették függővé (BH2012.200.). Nem minősül a vételi jogról való lemondásnak pusztán az, hogy a jogot a jogosult nem gyakorolta. A vételi jogot alapító szerződésben a felek a vételárat fix összeg meghatározása helyett az annak megállapítására szolgáló, kölcsönös együttműködést igénylő eljárási rend rögzítésével is meghatározhatják (BH2014.245.).

6:226. § *[Az elővásárlási, a visszavásárlási, a vételi és az eladási jog közös szabályai]*

- (1) **Az elővásárlási, a visszavásárlási, a vételi és az eladási jog alapítására vonatkozó szerződést írásba kell foglalni.**
- (2) **Ha az ingatlanra szerződéssel létesített elővásárlási, visszavásárlási, vételi vagy eladási jogot az ingatlan-nyilvántartásba, továbbá a közhiteles nyilvántartásban nyilvántartott ingóságra szerződéssel létesített elővásárlási, visszavásárlási, vételi vagy eladási jogot a közhiteles nyilvántartásba bejegyzik, az mindenkiel szemben hatályos, aki a bejegyzést követően az ilyen dolgon valamely jogot szerez.**
- (3) **Az elővásárlási, a visszavásárlási, a vételi és az eladási jogra vonatkozó rendelkezéseket a jogszabályon alapuló elővásárlási, visszavásárlási, vételi és eladási jogra is alkalmazni kell. A jogszabályon alapuló elővásárlási, visszavásárlási, vételi és eladási jog a szerződéses elővásárlási, visszavásárlási, vételi és eladási jogot megelőzi.**
- (4) **A visszavásárlási, a vételi és az eladási jog kötelezettje köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amely a visszavásárlási, a vételi és az eladási jog gyakorlását megghiúsítaná vagy korlátozná.**
- (5) **Megszűnik a visszavásárlási, a vételi és az eladási jog, ha a dolog a kötelezettnek fel nem róható okból megsemmisül.**

Az elővásárlási, visszavásárlási, vételi és eladási jog számos közös szabállyal rendelkezik, amelyeket a Ptk. az egyszerűbb áttekinthetőség érdekében már egységesen, egy paragrafuson belül szabályoz. Valamennyi jog esetében a Ptk. az 1959-es Ptk.-val egyezően írásbeli formát követel meg. E formai kötöttség előírásának célja, hogy

kiküszöbölje e jogok gyakorlásával kapcsolatban az abból a tényből eredő hátrányokat és bizonytalanságot, hogy a jogok alapítása és gyakorlása között rendszerint jelentősebb idő telik el, ami a jog fennállásának, és tartalmának (terjedelmének) bizonyítását utólag rendszerint megnehezíti.

A Ptk. az 1959-es Ptk.-val egyezően továbbra is lehetővé teszi – de kötelezővé vagy érvényességi feltétellé nem teszi –, hogy az elővásárlási, visszavásárlási, vételi vagy eladási jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezzék. A gazdasági körülmények változásához alkalmazkodva ugyanakkor már általános absztrakt meghatározással nevesíti az ingóságokat nyilvántartó közhiteles nyilvántartásokat is. Az e nyilvántartásokba történő bejegyzés az elővásárlási, visszavásárlási, vételi vagy eladási jogot dologi hatállyal ruházza fel, vagyis az mindenkivel szemben hatályos, aki a bejegyzést követően az ilyen dolgon valamely jogot szerez.

A Ptk. a különös adásvételi nemek közös szabályai között tartja meg, már valamennyi jogot nevesítve az 1959-es Ptk. 373. § (6) bekezdésének alkalmazási szabályát, egyrészt azt rögzítve, hogy az elővásárlási, a visszavásárlási, a vételi és az eladási jogra vonatkozó rendelkezéseket a jogszabályon alapuló elővásárlási, visszavásárlási, vételi és eladási jogra is alkalmazni kell, másrészt a jogszabályon és a szerződésen alapuló jogok sorrendjét megszabva. Új előírás kötelezi a visszavásárlási, vételi és eladási jog kötelezettjét az e jogok gyakorlását megghiúsító vagy korlátozó magatartástól való tartózkodásra. Mivel e három jog esetében olyan egyoldalú jogosultságról beszélünk, amely a kötelezett akaratától függetlenül, tetszőleges időpontban lehetővé teszi annak érvényesítését, szükséges a jogosult érdekeinek védelme érdekében a kötelezett tulajdonosi joggyakorlását e speciális jogviszonyra tekintettel időlegesen korlátozni. A visszavásárlási, vételi és eladási jog gyakorlásának feltétele, hogy lehetőség van a jog tárgyának intakt, vagyis a jog alapításakor a jogosult birtokából kikerült jogtárggyal lényegileg azonos módon történő visszaszolgáltatására. Amennyiben viszont a jogtárgy elpusztul, nyilvánvalóan nincs mivel helytállnia a kötelezettnek a jogosult irányában, ezért az (5) bekezdés rendelkezik a visszavásárlási, vételi és eladási jog ex lege történő megszűnéséről, ha a dolog a kötelezettnek fel nem róható okból megsemmisül. Logikailag ugyanakkor felmerül, hogy a kötelezettnek felróható okból történő megsemmisülés esetén mi történik, a törvény azonban ebben a kérdésben hallgat.

A Ptk. elhagyja az 1959-es Ptk. 374. § (2) bekezdésében szereplő szabályt, amely szerint a visszavásárlási jog, és az annak szabályait feltételező vételi jog legfeljebb öt évre érvényesen voltak kiköthetőek, azzal, hogy a határozatlan időre kötött vételi jog hat hónap elteltével a törvény erejénél fogva megszűnt. Az 1959-es Ptk. indokolása a visszavásárlási és vételi jognál előírt, az elévülés szintén ötéves időkeretével azonos időkorlát kapcsán azzal érvelt, hogy a jognak a függő helyzetek – a tárgybeli esetekörökben a tulajdonos bizonytalanságának – mielőbbi lezárására kell törekednie [*A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960, Budapest) 298.]. A mai piacgazdasági körülmények között e jogok számos igen eltérő helyzetben alkalmazhatóak, ezért kellő súlyú szakmai érv nem indokolja vagy teszi szükségessé általános jelleggel a meghatározott időtartamot meghaladó időre kikötött elővásárlási, visszavásárlási, vételi vagy eladási jog érvénytelenségének jogi rögzítését, éppen ezért a Ptk. semmilyen irányadó szabállyal nem korlátozza a feleket e kikötések időtartamának szabályozásában.

6:227. § [Részletvétel]

- (1) Ha a felek abban állapodnak meg, hogy a vevő a vételárat meghatározott időpontokban, több részletben fizeti meg, de a dolog birtokát a vételár teljes kiegyenlítése előtt a vevőre átruházzák, az eladó – választása szerint – az elállás vagy a részletfizetési kedvezmény megvonásának jogát gyakorolhatja akkor, ha a vevő a részletet az esedékességkor nem fizeti meg. Ezzel a jogával az eladó a részlet megfizetésének első ízben való elmulasztása esetén akkor élhet, ha a vevőt erről előzőleg értesítette, és neki a teljesítésre megfelelő időt engedett.**
- (2) Ha az eladó a szerződéstől elállt, a vevő köteles a szerződés alapján birtokában volt dolog után használati díjat fizetni, és megtéríteni azt a kárt, amely a dolog rendeltetésszerű használatával járó értékcsökkenést meghaladja.**

A Ptk. apróbb pontosításokkal fenntartja a részletvételnek az 1959-es Ptk.-beli szabályát. A részletfizetés engedélyezése önmagában jelentős kedvezmény a vevő részére, azonban megfelelően minimalizálni kell az eladó kockázatát, hogy biztosítva legyen a vevő részéről a kötelezettségének a szerződésszerű teljesítése. A részletvétel szabályozásának fontossága abból ered, hogy ebben az esetben a vevő már birtokolja, használja a dolgot, és jogosult annak hasznai szedésére és hasznosítására, ugyanakkor a dolognak még nem tulajdonosa, és az eladó felé sem törlesztette még a szerződésből rá eső kötelezettségeket. A részletvétel szükségképpen fogalmi eleme, hogy a vevő a vételárat legalább két alkalommal, két összegben törlessze. Bár hasonló helyzetet eredményez, ha az eladó az egyébként egy összegben törlesztendő vételár egészének vagy egy részének megfizetése alól haladékot adott, miközben egyéb biztosíték kikötése nélkül a dolgot átadta a vevőnek, de ilyen esetben nem beszélhetünk részletvételről. A részletvétel szabályai bizonyos körben, analógia útján alkalmazhatóak a jelentősebb vagyontárgy bankhitelszerződéssel történő megvételére, vagyis amikor a vevő a részletekben nem a vételárat, hanem bankhitelt törleszti, de valójában az a nagyfokú hasonlóság ellenére nem részletvétel, a kölcsön- és hitelügyletet és az adásvételt mindenképp el kell határolni egymástól [Kisfaludi András: *Az adásvételi szerződés* (KJK-Kerszöv 2003, Budapest) 296.].

Érdemi változást jelent e körben az, hogy a törvény szerint az elállási jog vagy a részletfizetési kedvezmény megvonása nem az eladó által kiköthető, hanem az eladó által a törvény alapján gyakorolható jogként jelenik meg annak érdekében, hogy a részletfizetési kedvezményt nyújtó eladók számára a törvény a részletfizetés elmulasztása esetére hatékony szankciót biztosítson. Az eladó elállási és felmondási joga független attól, hogy a vevő az adásvétel tárgyát képező jelentős értékű ingó dolog eltulajdonítása miatt, a dolog értékének megtérítése iránt a biztosítóval szemben igényt érvényesített-e (BH2003.233.). Ingatlan adásvétele esetén a felek mind a részletfizetés engedélyezéséről, mind a póthatáridő tűzéséről szóban is megállapodhatnak (BH1993.695.).

Ha elállás miatt a részletvétellel kötött adásvételi szerződés megszűnik, voltaképp egyik fél sem teljesítette a szolgáltatását: sem a vevő nem fizette ki a teljes vételárat, sem az eladó nem ruházta át a tulajdonjogot. A vételár részletekben való megfizetése a felek között nem hoz létre tartós jogviszonyt, ezért az esetleges utólagos körülményváltozás miatt a bíróság nem jogosult a szerződés módosítására (BH1997.242.). Rendezni kell ugyanakkor jogilag az abból eredő helyzetet, hogy a dolgot már a vevő birtokolta és használta bizonyos ideig, ezért a Ptk. megtartja az 1959-es Ptk. 376. § (3) bekezdésének konstrukcióját, amely ilyen esetekben az eredeti állapot helyreállítása iránt intézkedik oly módon, hogy a vevőt használati díj fizetésére kötelezi – amit jellemzően az eladó levon a már megfizetett vételárrészletek összegéből –, valamint köteles a dolog értékében

bekövetkezett – rendeltetésszerű használatlaltal együtt járó értékvesztést meghaladó szintű – csökkenést is megtéríteni. A Ptk. mellőzi ugyanakkor az 1959-es Ptk. 376. §-ának (4) bekezdését, amely a részletvétel esetén is az általános szabályok megismétlésével külön rögzítette, hogy a vevő viseli a neki átadott dolog elpusztulásának vagy értékcsökkenésének veszélyét. Ezzel változtat a korábbi rendszeren: mivel a 6:217. § kifejezetten csak ingatlanok esetében rendelkezik a kárveszély birtokátruházással történő átszállásáról, ezért legalábbis kétséges, hogy ingók esetében a kárveszély átszáll-e a birtokátruházással.

6:228. § [Megtekintésre vétel]

- (1) Ha a vevő az adásvételi szerződést a szerződés tárgyát képező dolog megtekintése nélkül köti meg, de a felek megállapodnak abban, hogy a vevő a dolog megtekintése után nyilatkozhat a szerződés hatálybalépéséről, akkor az eladó köteles lehetővé tenni a dolog megtekintését. Ebben az esetben a szerződés hatálya a vevő nyilatkozatától függ. A vevő a nyilatkozatát nem köteles indokolni.**
- (2) Ha az eladó lehetővé tette a dolog megtekintését, megfelelő határidőt tűzhet a vevő nyilatkozatának megtételére. Ha a vevő a szerződésben kikötött vagy az eladó által a nyilatkozattételre kitűzött határidőt elmulasztja, a szerződés nem lép hatályba.**
- (3) Az eladó nem teljesít hibásan, ha bizonyítja, hogy a vevő a hibát megtekintéskor felismerte vagy fel kellett volna ismernie.**

A Ptk. az 1959-es Ptk. 371. §-ától eltérően a próbára vételtől elkülönítve szabályozza a megtekintésre vételt. A megtekintésre vétel célja az, hogy a vevő a dolog használhatóságáról, alkalmasságáról, minőségéről közvetlen fizikai kapcsolat és annak tapasztalatai alapján, végleges elköteleződés nélkül meggyőződhessen. A Ptk. a megtekintés fogalmát, körülményeit és feltételeit – az 1959-es Ptk. 371. §-ához hasonlóan – nem szabályozza, azonban az azzal járó költségek a vevőt terhelik. Az eladónak pedig kötelessége a megállapodás szerinti formában és időben a vevő számára a megtekintést lehetővé tenni. A Ptk. az 1959-es Ptk. 371. §-ához képest egyértelműsíti, hogy a vevő elfogadó nyilatkozata a szerződés halasztó hatályú feltétele, ezért a szerződés csak akkor lép hatályba, ha a vevő elfogadó tartalommal nyilatkozik. Emellett a Ptk.-ban megmarad az az előírás, mely szerint a vevő nem köteles a nyilatkozatot vagy annak megtagadását indokolni, a dolog alkalmasságának elbírálása ugyanis számos esetben szubjektív tényezőktől is függ. Közömbös ezért, hogy milyen szempont miatt döntött a megtagadás mellett, és hogy a megtagadás oka egyébként orvosolható lett volna-e az eladó részéről [Antalfy Mihály: Vétel, csere *in* Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog. IV. Kötelmi jog különös része* (Grill 1942, Budapest) 330.]. Az eladó kellékszavatosságára vonatkozó előírás szintén megmarad, az 1959-es Ptk. 371. § (3) bekezdésének szövegét pontosítva és kibővítve veszi át a Ptk., ami egyértelművé teszi, hogy az eladó csak azokért a hibákért nem tartozik szavatolni, amelyeket a vevő már a megtekintéskor felismert, vagy fel kellett volna ismernie.

6:229. § [Próbára vétel]

- (1) Ha a felek az adásvételi szerződésben kikötik, hogy az adásvétel tárgyát képező dolog kipróbálása alapján a vevő meghatározott időn belül nyilatkozhat a szerződés hatályáról, a szerződés hatálya a vevő nyilatkozatától függ. A vevő e nyilatkozatát nem köteles indokolni.**

- (2) Ha a vevő a dolog kipróbálására általában szükséges vagy az eladó által megszabott megfelelő határidőn belül nem nyilatkozik, a szerződés hatályban marad.**
- (3) Az eladó nem teljesít hibásan, ha bizonyítja, hogy a vevő a hibát a kipróbálás ideje alatt felismerte vagy fel kellett volna ismernie.**

A próbára vétel célja az, hogy a vevő a dolog használhatóságáról, alkalmasságáról, minőségéről a számára legmegfelelőbb körülmények között és módon, vagyis hosszabb idejű gyakorlati alkalmazás során szerzett tapasztalatok alapján, végleges elköteleződés nélkül meggyőződhesen. A Ptk. a próba konkrét idejét – az 1959-es Ptk. 371. §-ához hasonlóan – nem szabályozza, csak annyit említ, hogy a határidőt egyrészt az eladó jogosult megszabni, valamint az 1959-es Ptk.-hoz képest új elemként a dolog kipróbálására általában szükséges megfelelő határidőt jelöli meg a vevő nyilatkozatának joghatályos megtételére irányadó időtartamnak. A Ptk. az 1959-es Ptk. 371. §-ának megfelelően rögzíti, hogy a szerződés hatálya a vevő nyilatkozatától csak annyiban függ, hogy ha a vevő nem tesz elutasító nyilatkozatot, akkor a szerződés hatályban marad. Megmarad továbbá az előírás, mely szerint a vevő nem köteles a nyilatkozatot vagy annak megtagadását indokolni, a dolog alkalmasságának elbírálása ugyanis számos esetben szubjektív tényezőktől is függ. Közömbös ezért az is, hogy egyáltalán tényleg kipróbálta-e a dolgot, illetve ha igen, milyen szempont miatt döntött a megtagadás mellett, és hogy a megtagadás oka egyébként orvosolható lett volna-e az eladó részéről [Antalfy Mihály: Vétel, csere *in* Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog. IV. Kötelmi jog különös része* (Grill 1942, Budapest) 330.]. Az eladó kellékszavatosságára vonatkozó előírás szintén megmarad, az 1959-es Ptk. 371. § (3) bekezdésének szövegét pontosítva és kibővítve veszi át a Ptk., ami egyértelművé teszi, hogy az eladó csak azokért a hibákért nem tartozik szavatolni, amelyeket a vevő a kipróbálás ideje alatt felismert, vagy fel kellett volna ismernie.

6:230. § [Minta szerinti vétel]

- (1) Ha a felek a szerződés tárgyát képező dolog valamely tulajdonságát mintára hivatkozással határozzák meg, az eladó köteles a minta hivatkozott tulajdonságának megfelelő dolgot szolgáltatni.**
- (2) Az eladó a dolog fel nem ismerhető hibájáért akkor is szavatol, ha e hiba a mintában is megvolt.**
- (3) Ha a vevő a mintát nem mutatja fel, őt terheli annak bizonyítása, hogy a minta milyen tulajdonságokkal rendelkezett.**

A minta szerinti vételnél az adásvételi szerződéssel átruházandó tulajdonjog tárgyát a felek mintára hivatkozással határozzák meg. A minta a felek egyedi megállapodásában kikötött, a szolgáltatás tulajdonságainak, minőségét meghatározó, annak megjelenítésére és a teljesítés ellenőrzésére is alkalmas egyedi dolog. Nincs minta szerinti vétel, ha az eladó csak tájékoztató jelleggel felmutatott a vevőnek az áruból valamilyen kisebb mennyiséget [Antalfy Mihály: Vétel, csere *in* Szladits Károly (szerk.): *A magyar magánjog. IV. Kötelmi jog különös része* (Grill 1942, Budapest) 330.]. A magyar felsőbbírósági gyakorlat egyes elvi döntései alapján a minta szerinti vétel szabályait kell alkalmazni akkor, ha az egyik szerződő fél a másik által rendelkezésre bocsátott katalógus alapján rendel meg árut, a szolgáltatandó dolognak a katalógusban feltüntetett mintának kell megfelelnie, a megrendelő számára ugyanis közömbös, hogy katalógus kibocsátója a katalógusban szereplő árukat raktárán tartja-e, vagy az egyes megrendelések kapcsán egyedileg szerzi be (BH1994.207.). Szintén minta szerinti vételnél minősül a munkával elérhető eredmény

minőségének a felek által közösen megtekintett és irányadóként kiválasztott referenciamunkával történő meghatározása is; ebben az esetben a mintának meg nem felelő minőségű munkavégzés esetén hibás teljesítés miatti érdekmúlás címén a megrendelő elállhat a szerződéstől. Ha a munkavégzéshez szükséges anyagok kiválasztása minta alapján történt, a minta szerinti vétel teljesítése fajtaazonosság mellett is lehet hibás. Az eladó a hibás teljesítésre vonatkozó szabályok szerint köteles helyállni akkor, ha nem a mintának megfelelő dolgot szolgáltatta, és őt terheli annak bizonyítása, hogy kellően alapos okok vezettek a mintának nem megfelelő teljesítéshez (BH1991.445. és BH2014.78.). A minta szerinti vételnél az eladó a szállított áru minőségi hiánya miatt akkor is helyt áll, ha a hiányosságok a mintában is megvoltak, de azokat a szerződés megkötésekor kellő gondosság mellett nem lehetett felismerni, azonban a vevő köteles a hibás, hiányos mintát felmutatni, ha ezt nem teszi, őt terheli annak bizonyítása, hogy a minta milyen tulajdonságokkal rendelkezett.

XXXIV. Fejezet

Az adásvételi szerződés altípusai

6:231. § *[Fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog határidős adásvétele]*

- (1) Ha az eladó fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog jövőbeni szolgáltatására vállal kötelezettséget, és a felek rögzítik annak a mennyiségi eltérésnek a mértékét, amennyivel az eladó a szerződésben kikötött mennyiségnél többet vagy kevesebbet szolgáltathat, a vevő a ténylegesen szolgáltatott mennyiségnek megfelelő vételárat köteles megfizetni.**
- (2) Ha az eladó a mennyiségi eltérés által lehetővé tett legkisebb mennyiségnél kisebb mennyiséget szolgáltat, a szerződésszegése következményeit a szerződésben kikötött mennyiség figyelembevételével kell alkalmazni.**
- (3) Ha az eladó fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog jövőbeni szolgáltatására vállal kötelezettséget, a vevő az eladó teljesítésének felajánlásáig elállhat a szerződéstől; ha az eladó a szerződést részletekben köteles teljesíteni, és a szolgáltatás egy részének teljesítését már felajánlotta, akkor a vevő a teljesítésre még fel nem ajánlott szolgáltatásokra vonatkozóan a szerződést felmondhatja. Az elállási vagy felmondási jog gyakorlásával az eladónak okozott kárért a vevő kártalanítási kötelezettséggel tartozik.**

A Ptk. az 1959-es Ptk.-ban nem ismert rendszerben szabályozza a fajta és mennyiség szerint meghatározható dolog szolgáltatására irányuló adásvételi szerződések – vagyis lényegében az 1959-es Ptk.-ból át nem vett szállítási szerződéshez hasonló konstrukciók – egyes teljesítési kérdéseit. Az ilyen módon meghatározott tárgyú adásvételek jellemző eleme, hogy a felek – a szerződéskötés és a teljesítés idejének eltéréseiből eredő bizonytalanságra tekintettel – lehetőséget biztosítanak az eladó részére a szerződésben kikötött mennyiséghez képest egy bizonyos mértékű mennyiségi eltéréssel történő teljesítésre; az eladó ennél fogva szerződésszerűen teljesít, ha szolgáltatása a mennyiségi eltérés által biztosított alsó és felső határ közé esik. A Ptk. alapján a vevő vételárfizetési kötelezettsége főszabályként nem a szerződésszerű referencia mennyiséghez, hanem arányosan az eladó által ténylegesen teljesített mennyiséghez igazodik.

A Ptk. az eladó nem szerződésszerű teljesítésének lehetséges esetei közül csak azt szabályozza, ha a mennyiségi eltérés által lehetővé tett legkisebb mennyiségnél kisebb mennyiséget szolgáltat. Ebben az esetben a szerződésszegés következményeit

a szerződésben kikötött mennyiség figyelembevételével kell alkalmazni. Amennyiben az eladó a mennyiségi eltérés lehetséges maximumánál többet szolgáltat, azt a vevő – eltérő kikötés hiányában – sem átvenni, sem kifizetni nem köteles.

A fajta és mennyiség szerint meghatározott dologra vonatkozó adásvételi szerződésnél abban az esetben, ha a kötelezettség teljesítése jövőben esedékes, jelentős szerepet játszik a szolgáltatás jellegét meghatározó szükséglet, valamint annak változékonysága. A teljesítéshez fűződő érdek megszűnésének lehetőségére tekintettel a Ptk. önálló elállási lehetőséget biztosít a vevő számára az eladó teljesítésének felajánlásáig, illetve a még nem teljesítésre fel nem ajánlott szolgáltatásrészre nézve felmondási jogot az eladó által részletekben teljesítendő szerződés esetére. A vevő azonban az elállási vagy felmondási jog gyakorlásával az eladónak okozott kárért köteles kártalanítást fizetni az eladónak.

6:232. § *[Saját termelésű mezőgazdasági áru szolgáltatására kötött adásvételi szerződés]*

- (1) Ha az eladó az adásvételi szerződésben maga termelte mezőgazdasági termék, saját nevelésű vagy hizlalású állat későbbi időpontban történő szolgáltatására vállal kötelezettséget, jogosult a szerződésben kikötött mennyiségnél tíz százalékkal kevesebbet teljesíteni.**
- (2) Az (1) bekezdés szerinti szerződést az eladó jogosult a kikötött teljesítési idő előtt is teljesíteni, feltéve, hogy a vevőt a teljesítés megkezdéséről az átvételhez szükséges felkészülési idő biztosításával előzetesen értesíti.**

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés bármely más adásvételi szerződéshez hasonlóan lényege szerint dolog tulajdonjogának átruházására irányul, ezért a Ptk. az 1959-es Ptk. rendszerétől eltérően már nem önálló szerződéstípusként szabályozza, hanem integrálja az adásvételi szerződés rendszerébe, annak egyik altípusaként csupán az ilyen ügyletek néhány sajátos szabályát meghatározva. Az Indokolás szerint az egyik ilyen sajátosság a mezőgazdasági termelésnek abból a sajátosságából adódik, hogy a teljesítés – az áru átadásra elkészülte – bizonytalan jövőbeli időpontban történik, valamint a termelés eredményeként létrejövő áru konkrét mennyisége többnyire nem határozható meg előre teljes biztonsággal, ezért a Ptk. lehetőséget biztosít arra, hogy az eladóval szemben hibás teljesítés címén ne lehessen igényt érvényesíteni, ha a szerződésben kikötött mennyiségnél tíz százalékkal kevesebbet teljesítene. Az Indokolás kiemeli, hogy – bár ezt a törvényszöveg kifejezetten nem rögzíti – az eladónak csak a kikötött mennyiségtől való ilyen mértékű eltéréssel (hiánnyal) történő teljesítésére van lehetősége, de többletteljesítés átvételére nem kötelezheti a vevőt, azt az eladónak más módon kell értékesítenie [Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslat magyarázatokkal (CompLex 2012, Budapest) 429.]. Az időtényező kiemelt szerepe miatt a Ptk. lehetőséget biztosít az eladó számára a kikötött teljesítési idő előtti teljesítésre, azonban ennek tényéről köteles a vevőt az átvételhez szükséges felkészülési idő biztosításával előzetesen értesíteni. A jogalkotó ugyanis vélelmezi, hogy a vevő nemcsak a szerződés szerinti teljesítési időpontban, hanem már azt megelőzően alkalmas lehet az áru átvételére és megfelelő elhelyezésére. A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés létrejötté szempontjából lényeges feltétel, hogy a felek az árat meghatározzák; ennek hiányában a felek megállapodása legfeljebb adásvételi szerződés előszerződésének minősíthető (BH1992.44.).

6:233. § [A vevő közreműködésével előállított mezőgazdasági áru szolgáltatására kötött adásvételi szerződés]

Ha az eladó az adásvételi szerződésben maga termelte mezőgazdasági termék, termék, saját nevelésű vagy hizlalt állat későbbi időpontban történő szolgáltatására vállal kötelezettséget, és a felek megállapodnak abban, hogy a vevő a teljesítést elősegítő szolgáltatást nyújt, továbbá ehhez kapcsolódó tájékoztatást ad az eladónak, akkor az eladó köteles ezt a szolgáltatást a tájékoztatásnak megfelelően igénybe venni. Az eladó a vevő teljesítést elősegítő szolgáltatásainak szerződés szerinti ellenértékét akkor is köteles megfizetni, és a vevő által folyósított termelési előlegnek a vételárral nem fedezett részét akkor is köteles visszafizetni, ha erre a termelés eredménye nem biztosít fedezetet.

A szerződés tárgyára és abból eredően a teljesítéshez fűződő különös érdekre tekintettel a Ptk. kiemeli, és külön szabályozza azt az esetet, amikor az eladó nem általában mezőgazdasági termék vagy jószág, hanem maga termelte termék vagy termék, illetve maga nevelte vagy maga hizlalta állat tulajdonának átruházására vállal kötelezettséget, és a felek nemcsak a tulajdonszerzési mozzanatban kapcsolódnak össze, hanem már az átruházandó dolog előállítása, megtermelése körében is együtt kívánnak működni. Ez a speciális adásvételi fajta abban különbözik a mezőgazdasági vállalkozási szerződéstől, hogy az eladó a saját tulajdonában álló mezőgazdasági terméket állít elő, és azt ruhazza át a vevőre, ezzel köztük kockázatközösség jön létre. A vevő kötelezettsége a teljesítést segítő szolgáltatás nyújtása körében nem csak valamilyen magatartás tanúsítása lehet, a Ptk. külön kiemeli, hogy a vevő kapcsolódó tájékoztatást is adhat az eladónak, amely szolgáltatást az eladó köteles a tájékoztatásnak megfelelően igénybe venni. A Ptk. a mezőgazdasági termelés sikerességének kockázatát teljes egészében az eladóra telepíti, mivel egyrészt a szerződés megkötése és teljesítése közötti általában jelentősebb időtartam alatt végig az eladó érdekkörében található a szerződés tárgyának előállításához szükséges dologi eszközállomány, másrészt a vevő csak teljesítési segédként működik közre, és teljes vételárat nem, legfeljebb bizonyos előleget juttat a szerződésszerű teljesítés elősegítésére. Az eladó köteles ezért a vevő részéről ellenérték fejében vállalt teljesítést elősegítő szolgáltatások ellenértékét vagy a vevő által folyósított termelési előleget attól függetlenül megtéríteni, illetve az eladott termék árába beszámítani, hogy az általa megtermelt mezőgazdasági áru fedezetet nyújt-e ezekre a szolgáltatásokra. Ha a lábon álló terményre létrejött adásvételi szerződés mellett a vevő az eladóval vállalkozási szerződést köt az elvégzendő mezőgazdasági munkákra és a termény betakarítására, és az adott terület birtokba veszi, a termés már az elválással a vevő tulajdona lesz (BH2002.28.).

**XXXV. Fejezet
A csereszerződés****6:234. § [Csereszerződés]**

Ha a felek dolgok tulajdonjogának, más jogoknak vagy követeléseknek kölcsönös átruházására vállalnak kötelezettséget, az adásvétel szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ebben az esetben mindegyik fél eladó a saját szolgáltatása és vevő a másik fél szolgáltatása tekintetében.

A csereszerződést a Ptk. – a BGB-től és az 1959-es Ptk.-ától eltérően – nem kapcsolja szerkezetileg az adásvételhez, hanem attól elválasztva, a vonatkozó szakaszt önálló

fejezetbe rendeli. Ezzel együtt megtartja az 1959-es Ptk. 378. §-ának azt a kodifikációs megoldását, amely egyrészt dogmatikailag rögzíti, hogy a csereszerződés lényegileg két azonos jellegű jogtárgyra vonatkozó visszterhes tulajdonátruházó szerződés egybefoglalása, amelyben az egyébként fogalmi jellemzőt jelentő pénz helyébe a másik átruházandó jogtárgy lép, másrészt pedig általánosan az adásvétel szabályainak megfelelő alkalmazására utal vissza. A Ptk. rendszere egy rendkívül jelentős újítást vezet be, a csereszerződés ugyanis már nem korlátozódik csak dolgok tulajdonjogának kölcsönös átruházására, hanem tárgyát más jogok vagy követelések is képezhetik. A gyakorlatból kiemelendő a Legfelsőbb Bíróságnak az a továbbra is irányadó döntése, amely nem minősítette csereszerződésnek az amúgy *sui generis* jogügyletként sem nevesített barterszerződést, mivel ez utóbbi esetében nem dolgok kölcsönös, a pénzmozgást kiküszöbölő szolgáltatásáról van szó, hanem az egyik fél szolgáltatásának ellenértéke a másik fél által nyújtott szolgáltatás, vagyis lényegileg egy sajátos elszámolási módról van szó (BH2005.282.).

XXXVI. Fejezet

Az ajándékozási szerződés

6:235. § [Ajándékozási szerződés]

- (1) Ajándékozási szerződés alapján az ajándékozó dolog tulajdonjogának ingyenes átruházására, a megajándékozott a dolog átvételére köteles.**
- (2) Ha az ajándékozási szerződés tárgya ingatlan, az ajándékozó a tulajdonjog átruházásán felül köteles a dolog birtokának átruházására is. Ha a szerződés tárgya ingatlan, az ajándékozási szerződést írásba kell foglalni.**
- (3) A dolog ajándékozására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni jog vagy követelés ingyenes átruházására történő kötelezettségvállalás esetén.**

A Ptk. az ajándékozási szerződés meghatározásánál az 1959-es Ptk. megoldásától eltérően a szerződés kifejezetten rögzíti annak kétalanyúságát, vagyis nemcsak az ajándékozó köteles a szerződés tárgyát képező dolog tulajdonjogát (vagyoni előnyt) ellenszolgáltatás nélkül átruházni, hanem a megajándékozottat is terheli a dolog átvételére vonatkozó kötelezettség. Az 1959-es Ptk. indokolása kiemelte, hogy az ajándékozás ígérete még csak ajánlatot jelent az ígéretet tévő személy oldalán, a szerződés létrejöttéhez a címzett elfogadó nyilatkozata is szükséges [A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960, Budapest) 450.]. Az ajándékozó az ajánlatát azonban az ígérő bármikor visszavonhatja, és ezzel ajánlati kötöttsége is megszűnik. Az ajándékozás szerződésenként való elismerése keletkezteti a vissza nem vont ajándékozási ígéret elfogadása esetén a megajándékozott kötelmi igényét az ajándék tárgyának kiadása iránt.

Az ajándékozás szabályai alkalmazandóak az örökségnek a hagyatéki eljárás során, a hagyatéki tárgyaláson az örökösre történő átruházására, azzal, hogy a megajándékozni kívánt örökös oldalán pusztán a hagyatéki végzés átvétele vagy a fellebbezési jogról való lemondás nem tekinthető a szerződéses akaratot kifejező írásbeli nyilatkozatnak, ezért az ajándékozni kívánó örökös ajánlati kötöttsége a hagyatéki tárgyalás befejezésével megszűnik (BH2011.196.). Ajándékozásnak minősül továbbá, ha az élettársi együttélés alatt az egyik fél különvagyonának felhasználásával szerzett ingatlan tulajdoni illetőségét az élettársra íratja, s az ingatlan tulajdonjogát azonos arányban szerzik meg

(BDT2005.1204.). Mivel az ajándékozás létrejöttének fogalmi eleme a megajándékozott oldalán, hogy annak vagyonát növelje, így annak minősülhet jog alapítása, átruházása, fennálló jogról való lemondás, de akár követelés elengedése, kötelezettség vagy tartozás átvállalása is. Azonban pl. a vételi jog gyakorlásának egyoldalú lemondó nyilatkozattal való átengedése még nem jelent ajándékozást (BH2002.181.), ahogy szintén nem lehet annak tekinteni az olyan házassági vagyoni szerződést, amelynek mindössze egy kikötése tartalmaz az életközösség nem várt megszűnése esetén megnyíló – vagyis jövőbeli feltételhez kötött – vagyoni ellentételezést, a szerződés egészére tekintettel (BH2013.190.). A vagyonnövekedést nem eredményező előny nyújtása – pl. szívességből történő kezességvállalás – sem tekinthető ajándékozásnak. Saját vagyon rovására nem csak akkor történik juttatás, ha a meglévő vagyonból kiválik egy meghatározott rész, ugyanis a várható szaporulat vagy más hasznok ingyenes átengedése szintén ajándékozást jelent, ellenben nem tekinthető annak az olyan előny juttatása, amely a saját vagyont nem apasztja, pl. kamatmentes kölcsön nyújtása. Az ajándékozás alapvető fogalmi elemét jelenti az ingyenesség, ezért ha az átadott dologért bármiféle ellenszolgáltatást kötnék ki a szerződésben, nem ajándékozási vagy legalábbis nem tisztán ajándékozási szerződés jön létre. Az ajándékozást kizáró ellenértéknek nem kell vagyoni természetűnek lennie; a juttatás ingyenessége és kötelezettségnélküli volta két külön kategória [Menyhárh Gáspár: *Ajándékozás in Szladits Károly (szerk.): A magyar magánjog. IV. Kötelmi jog különös része* (Grill 1942, Budapest) 425.]. A szerződés megjelölésétől függetlenül nem minősül ajándékozásnak továbbá az egyik házastárs részéről a külön- és közös vagyon egyes elemeinek vegyes felhasználásával kialakított ingatlantulajdoni illetőségnek a másik házastársra való átruházása, ahogy az a konstrukció sem, ha önkormányzati bérlakás bérlője a lakást holtig tartó haszonélvezeti jogával terheltén vásárolja meg a vételárát megfizető leszármazója részére (EBH1999.20. és BH2001.69.). Amennyiben az egyik szerződő fél a másiknak abból a célból juttat pénzüsszeget, hogy az őt élete végéig gondozza, és ennek érdekében a saját ingatlanában önálló lakrészt alakítson ki, a szerződés nem ingyenes, hanem visszterhes, ezért nem minősül ajándékozási szerződésnek, hanem atipikus gondozási szerződést jelent (BH1995.23.). Az ajándékozási szerződés lehet feltételhez kötött is; ha kölcsönszerződés jogosultja a tartozást azzal a feltétellel engedi el, hogy a kötelezett őt túléli, a jogügylet halál esetére szóló ajándékozásnak tekinthető, melyre az öröklési szerződésre előírt alaki feltételek vonatkoznak (BH2007.296.). Az a megállapodás azonban, amely kötelemszüntető feltételként a jogosult halálával mentesíti a kötelezettet a törlesztő részlet további megfizetése alól, nem tekinthető halál esetére szóló ajándékozásnak, ténylegesen ugyanis ingyenes engedményt jelent. Szintén – bár nem az ajándékozó által kifejezetten megjelölt – feltételhez kötött ajándékozást jelent, ha annak tárgya gazdasági társaságban fennálló részesedés; amennyiben a társasági jogi előírások a részesedés bármilyen formában történő átruházására meghatározott eljárásrendet írnak elő – így különösen a legfőbb szerv hozzájárulását –, úgy az ilyen eljárásrend megsértésével készített ajándékozási szerződés – a 6:118. §-ra figyelemmel – hatálytalan (BH2000.358.).

A Ptk. nem veszi át az 1959-es Ptk. 581. §-ának azon szabályait, amelyek az ajándékozónak az ajándékozással kapcsolatosan a megajándékozott tulajdonszerzésének vagy az ajándék tárgyának lényeges fogyatékosságaért, valamint a megajándékozott egyéb vagyonában okozott kárért való felelősségéről rendelkeztek. A mellőzés oka egyrészt a korábbi rendelkezés dogmatikai következetlenségéből fakad, másrészt a 6:147. § a szerződésszegés általános szabályai között szabályozza az ingyenes szerződéseknel fennálló kártérítési felelősséget. Az 1959-es Ptk. indokolása is kiemelte, hogy e tényállás lényegét tekintve a jog- és kellékszavatosság szabályozási körébe tartozó kérdéseket

rendez, ezért e két jogintézmény szabályainak alkalmazásával a szabályozási cél elérhető [A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960, Budapest) 451.]. Emellett arra is figyelemmel kell lenni, hogy a felelősségi szabályok nehezen alkalmazhatóak az ellenszolgáltatás nélküli szerződést jelentő ajándékozás logikájával, azzal nehézkesen egyeztethető össze pl. a károsultra (megajándékozott) telepített bizonyítási teher; annak ténye, hogy egyébiránt a szerződés révén a megajándékozott vagyona amúgy is növekedik, ezért a kár megítélése relatív.

Az ajándékozási szerződés formájára nézve a Ptk. csak arra vonatkozóan tartalmaz megkötést a (2) bekezdésben, hogy ingatlan ajándékozására irányuló ajándékozási szerződést kell írásba foglalni. Az ingatlan tulajdonjogának átruházásával kapcsolatban a birtokátruházásra és a szerződés formájára vonatkozóan az adásvételi szerződésnél szereplő előírásokat a Ptk. itt belső utaló szabály alkalmazása nélkül, külön nevesítve szerepelteti. Az írásba foglalási kötelezettség ugyanakkor nem feltételezi a szerződéses pozíciók azonnali, egyértelmű és félreismerhetetlen azonosítására alkalmas meghatározott köznyelvi kifejezések vagy jogszabályi megjelölések alkalmazását, a szerződés érvényességéhez elegendő, ha az okirat egész tartalmából felismerhető, hogy a felek szerződési akarata az ingatlan tulajdonjogának ingyenes átruházására irányul (BH1995.33.). Fontos, hogy az ajándékozási szerződésben az átruházni kívánt ingatlantulajdoni hányadot pontosan jelöljék meg, ennek hiányában ugyanis az elkészült okirat ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre alkalmatlan lesz (BH2002.415.). Az ingatlan ajándékozására irányuló ajándékozási szerződés érvényességéhez a megajándékozott elfogadó nyilatkozatát is írásba kell foglalni (BH2005.395.).

Az ajándékozás ingyenes jellege miatt kiemelt figyelmet kell fordítani az életkora, illetve pillanatnyi szellemi vagy fizikai állapota miatt az ügylet következményeinek megfelelő mérlegelésre nem vagy nehezebben képes személy érdekeinek védelmére. Az ajándékozási szerződés szabályai körében a Ptk. sem az ajándékozó életkora, sem az ajándék tárgya vagy mértéke szerint nem állít az ajándékozó akarat elé korlátokat (kiskorú jognyilatkozatával kapcsolatos magyarázatot lásd 2:12. és 2:15. §-oknál). A Kúria álláspontja szerint üzletresz ajándékozására irányuló érvényes jognyilatkozatot kiskorú – életkorától függetlenül – még a gyámhatóság jóváhagyásával sem tehet (BH2011.230.). A Kúria az ajándékozási szerződés jóerkölcsbe ütköző voltának – és ebből következő semmisségének – vizsgálata körében elsősorban azt értékeli, hogy:

- a) az ajándékozó bármilyen okból kiszolgáltatott helyzetben van-e,
- b) a megajándékozott kihasználja-e ezt a kiszolgáltatott helyzetet,
- c) az ajándékozó és a megajándékozott közötti kapcsolat jellege bármilyen módon indokolja-e az ajándékozást, és
- d) a vagyontárgy mekkora értéket képvisel (BH2013.95.).

6:236. § [A teljesítés megtagadása]

A szerződés teljesítését az ajándékozó megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy a szerződés megkötése után saját körülményeiben vagy a megajándékozotthoz fűződő viszonyában olyan lényeges változás állott be, hogy a szerződés teljesítése tőle nem várható el.

Az ajándékozási szerződés tipikusan feltételez az ajándékozó és a megajándékozott között valamilyen sajátos szempontokon nyugvó, személyes érzelmi-kapcsolati többletet, amely indokolja az ellenszolgáltatás nélküli egyoldalú vagyonnjuttatást. Mivel ez a szívességi

természetű személyes kapcsolat objektív és szubjektív körülményváltozás miatt megromolhat – így különösen, ha a megajándékozott az ajándékozóval szemben a szívességi viszony jellegével ellentétes, vagy az általános társadalmi erkölcs szerint nem illő magatartást tanúsít, ilyen esetben méltánytalan lehet az ellentételezés nélküli vagyontárgy kikényszerítése. Annak ellenére azonban, hogy az ajándékozás személyes megítélésen, szubjektív mozzanatokon alapszik, önmagában e tényezők esetleges módosulása nem adhat alapot a megtagadásra. A Ptk. ezért – az 1959-es Ptk. 580. §-ának előírását lényegében teljesen megtartva – lehetőséget biztosít az ajándékozó részére az ajándékozási szerződés teljesítésének megtagadására – vagyis kizárja a kötelezettség kikényszeríthetőségét –, ugyanakkor a szerződés konszenzuális jellegéből adódóan a megajándékozott szempontjait is figyelembe veszi, hogy ne tegye ki a másik szerződő fél egyéni szeszélyeinek. A Ptk. annyiban tartalmaz változást az 1959-es Ptk. 580. §-ához képest, hogy a teljesítés megtagadásánál csak a szerződés megkötését követően beállott okok vehetőek figyelembe. Az ajándékozó ezért csak akkor tagadhatja meg a teljesítést, ha a szerződés megkötése után a körülményeiben vagy a megajándékozotthoz fűződő viszonyában lényeges változás következett be; a törvényi feltételek teljesülését az ajándékozónak kell bizonyítania. A teljesítés megtagadásának fogalmilag feltétele tehát, hogy az ajándékozási szerződés még nem ment teljesedésbe (BH2009.355.). Amennyiben az ajándékozó a szerződés alapján teljesített, de a feltételek fennállnak – az ajándékozó körülményeiben, illetve az ajándékozó és a megajándékozott viszonyában utólag beállott változás –, csak az ajándék visszakövetelésének lehet helye (lásd a 6:237. §-nál). Más jogkövetkezmény – így különösen a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása – kizárt, különösen akkor, ha a felek hosszabb időn át fennálló érzelmi kapcsolatuk tartama alatt kölcsönösen nyújtottak egymásnak vagyonuk terhére ingyenes juttatásokat (EBH1999.103.).

6:237. § [Ajándék visszakövetelése]

- (1) A meglévő ajándékot az ajándékozó visszakövetelheti, ha arra a szerződéskötés után bekövetkezett változások miatt létfenntartása érdekében szüksége van, és az ajándék visszaadása a megajándékozott létfenntartását nem veszélyezteti. A megajándékozott nem köteles az ajándék visszaadására, ha az ajándékozó létfenntartását járadék vagy természetbeni tartás útján megfelelően biztosítja.**
- (2) Ha a megajándékozott vagy vele együtt élő hozzátartozója az ajándékozó vagy közeli hozzátartozója rovására súlyos jogsértést követ el, az ajándékozó visszakövetelheti az ajándékot, vagy követelheti az ajándék helyébe lépett értéket.**
- (3) Az ajándékozó visszakövetelheti az ajándékot, vagy követelheti az ajándék helyébe lépett értéket akkor is, ha a szerződő felek számára a szerződéskötéskor ismert olyan feltevés, amelyre figyelemmel az ajándékozó az ajándékot adta, utóbb véglegesen meghíúsult, és e nélkül az ajándékozásra nem került volna sor.**
- (4) Visszakövetelésnek nincs helye, ha az ajándék vagy a helyébe lépett érték a jogsértés elkövetése időpontjában már nincs meg, továbbá ha az ajándékozó a sérelmet megbocsátotta; megbocsátásnak, illetve a visszakövetelésről való lemondásnak számít, ha az ajándékozó az ajándékot megfelelő ok nélkül hosszabb idő nélkül nem követeli vissza.**
- (5) A szokásos mértékű ajándék visszakövetelésének nincs helye.**

1. A visszakövetelési jog és gyakorlása

A jogalkotó a megtagadási jog mellett *visszakövetelési* jogon keresztül igyekszik szavatolni azt, hogy az ajándékozó szándéka és akarata minél teljesebben érvényesülhessen. Az 1959-es Ptk. indokolása az általános társadalmi erkölcsre vezette vissza azt, hogy az ajándék elfogadása hálára kötelezi a megajándékozottat az ajándékozó irányában, aminek elsősorban abban kell megnyilvánulnia, hogy a megajándékozott az ajándékozás után is az ajándékozás alapját jelentő személyes szívességi viszonyhoz méltó magatartást tanúsít az ajándékozó felé [A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960, Budapest) 454.]. Az ajándékozási szerződés esetében az ajándékozó részéről biztosított ingyenes adomány juttatásának és elfogadásának alapja a felek megállapodása, ezért csak lényeges és komoly, a törvényben meghatározott ok fennállása esetén van lehetőség az ajándék eredményes visszakövetelésére (BDT2008.1929.). A Ptk. a visszakövetelési jog alanyi hatályát főszabályként a szerződés alanyaira, vagyis csak az ajándékozó és a megajándékozott személyére korlátozza. Az ajándékozási szerződés természetéből következik ugyanis, hogy az ajándék visszakövetelése az ajándékozó legszemélyesebb joga, a visszakövetelési jogban nincs jogutódlás, az nem száll át és nem átruházható, gyakorlását illetően meghatalmazásnak sincs helye, de az ajándékozó által már megindított pert az ajándékozó örököse a perbeli jogutódlás szabályai szerint folytathatja. Az ajándék jogi visszakövetelését megalapozó erkölcsi okról csak az ajándékozó és a megajándékozott viszonyában lehet szó, amennyiben a megajándékozott az ajándékot továbbajándékozta, annak új tulajdonosa és az eredeti ajándékozó között már nincs meg az a szubjektív viszony, amely a visszaadást lehetővé tenné. Az ajándékozó örököse csak akkor követelheti vissza a saját nevében az ajándékot, illetőleg az ajándék helyébe lépett értéket, ha az ajándékozás okát adó feltevés az ő javára, illetőleg az ő javára is szól, és e jog gyakorlása a feltevés jellegére és az ajándékozás körülményeire tekintettel a társadalmi felfogás szerint indokolt. Az ajándékozó örökösei azonban élethelyzetük romlása vagy a velük szemben tanúsított magatartásra alapozva nem követelhetik vissza az ajándékot (BH1990.299.; PK 76.). Emiatt pl. a nagyszülő részéről az unokának juttatott ajándékot a szülő nem követelheti vissza, akkor sem, ha eredetileg ő lett volna a megajándékozott, de közreműködött a végül teljesített ajándékozási szerződés létrejöttében (BH2003.68.). Amennyiben a megajándékozott az ajándékozó által örökbefogadott személy, az ajándék visszakövetelésére önmagában az örökbefogadás felbontása nem teremt jogalapot (BH2006.188.). A jogviszonyok jellegéből adódóan nem igényelheti eredményesen továbbá önkormányzati lakás egykori bérlője az ingatlan tulajdonjogát ajándék visszakövetelése jogcímén, ha a vételi jogot harmadik személy javára átengedte (BH1996.318.). A visszakövetelési jogot kivételesen a megajándékozott örökösével szemben lehet gyakorolni, ha e jog gyakorlása a feltevés jellegére, az ajándékozás körülményeire és az ajándékozó életviszonyainak alakulására tekintettel a társadalmi felfogás szerint indokolt (PK 76.), de pl. súlyos jogsértés címén kizárólag a megajándékozottól követelhető vissza az ajándék, annak örökösétől nem (BH2009.355.). Házastársak részére adott ajándék visszaadási kötelezettsége őket nem egyetemlegesen, hanem személyenként külön-külön terheli (BH1985.188.).

A megajándékozottnak a Ptk. rendszerében elsődlegesen a még meglévő ajándékot kell visszaadnia az ajándékozónak, bizonyos körben viszont – minősített jogalap esetén, így különösen akkor, ha a megajándékozott elmulasztotta azoknak a köteleességeknek

a teljesítését, amelyek az ingyenes szerzőt az ajándékozóval szemben terhelik (BH1977.60.) – az ajándék helyébe lépő értéket is köteles átengedni. A megajándékozott egyéb vagyonával nem felel, ha az ajándék tárgyának tulajdonjogát a megajándékozott ingyenesen vagy visszatérően továbbruházta, elhasználta, elpusztította, vagy a tárgy elveszett, illetve elpusztult. A visszakövetelési jog nem korlátozódik az ajándék konkrét tárgyára, hanem azt kell visszatéríteni, ami akár természetben, akár értékben a megajándékozott vagyonában megvan, ezért a visszakövetelés nem az eredeti állapot helyreállítására irányul. Ebben a körben sajátos megítélés alá esik az a gyakorlatban jellemző eset, amikor az ajándékozó a leszármazójának – jellemzően annak házasságkötése alkalmából – úgy kíván ingatlant ajándékozni, hogy az ingatlanak ténylegesen az ajándékozó nem volt tulajdonosa és nem is kíván az lenni, hanem az annak megvételéhez szükséges vételárat bocsátja a leszármazó rendelkezésére. A cél vagy konkrét ingatlan megjelölése nélkül átadott pénzüsszegen vásárolt ingatlan természetesen már nem az ajándékozás tárgya. Ilyen esetekben, ha a Ptk. az adott jogcímen csak a még meglévő ajándék visszakövetelését teszi lehetővé, akkor az ingatlant mintajándék helyébe lépett értéket nem követelheti vissza az ajándékozó (BDT2003.775.), ugyanakkor viszont, ha a jogcím lehetővé teszi az ajándék helyébe lépett érték visszakövetelését is, az ajándékozó az ajándékozott pénzen vásárolt ingatlant követelheti vissza (BH2000.302.). Mivel a megajándékozott azt köteles visszaadni, amihez az ajándékozás révén jutott, ezért ha annak tárgya ingatlanvásárlásra fordítandó pénzüsszeg volt, akkor az ajándékozó az általa adott pénzüsszeget követelheti vissza (BH2003.456.). Amennyiben házassági vagyontörség megszűntetése során az egyik házastárs szüleitől kapott ajándék visszakövetelésének feltételei nem állnak fenn, az nem jelenti azt, hogy annak megtérítésére más jogcímen (különvagyontként) a házastárs ne tarthatna igényt (BH2001.277.). A házastársnak ajándékba adott ingatlantulajdoni hányad visszakövetelését egyébként nem zárja ki az, hogy az ingatlanon az ajándékozó és a megajándékozott a házassági életközösség fennállása alatt a közös vagyontörségből épületet emeltek, ilyenkor az érvényesített visszakövetelési jog utáni tulajdoni hányadok megállapításánál a visszakövetelt ajándék értékét az ajándékozó különvagyontként kell figyelembe venni (BH1983.119.). Az ajándék visszakövetelése irántiperben az ajándék ellenértékének megállapításánál az ajándék visszaszolgáltatásának időpontjára vonatkozó értéke az irányadó (BH1976.211.). Amennyiben az ajándék visszakövetelése mellett a keresetben az ajándékozási szerződést is megtámadják, az együttes érvényesítése esetén előbb a megtámadási igényt kell elbírálni (BH2000.488.). A Legfelsőbb Bíróság lehetőséget látott arra, hogy a visszakövetelés feltételeinek fennállása esetén is mentesüljön a megajándékozott az ajándék visszaadásának kötelezettsége alól, ha egyrészt a megajándékozott vállalja a gondozásra szoruló ajándékozó tartásának és gondozásának költségeit, másrészt viszont a megajándékozottnak megtérítési igénye van az ajándék tárgyan időközben általa végzett beruházások miatt (BH1978.204.). Az ajándék visszakövetelése kötelmi igénynek minősül akkor is, ha az ajándékozó nem az ajándék tényleges tárgyat jelentő pénzüsszegré, hanem az annak helyébe lépő (annak felhasználásával vásárolt) ingatlan tulajdonjogára tart igényt, ezért a visszakövetelési jog legfeljebb az általános elévülési időn belül gyakorolható, de hamarabb is elenyészhet, ha azt az ajándékozó megfelelő ok nélkül hosszabb ideig nem gyakorolja (BH2014.211.; PK 76.). A Ptk. kizárja a szokásos mértékű ajándék visszakövetelését. A *szokásos mérték megállapításánál* az ajándékozás tárgyának, értékének, az ajándékozó vagyoni helyzetének, az ajándékozással elérni kívánt célnak és – amennyiben a megajándékozott az ajándékozó hozzátartozója – a családban uralkodó felfogásnak is szerepe van. Szokásos mértéket meg nem haladó

ajándékról általában akkor lehet szó, ha az ajándékozás nem gazdagítja a megajándékozottat olyan mértékben, hogy az ajándék visszakövetelése anyagi és erkölcsi szempontból indokolt lenne (BH1994.135.). Ugyanígy a szokásos mértékű ajándékozás körébe vonható – ellenkező megállapodás hiányában – az esküvői vacsora költségeinek fedezéseként adott összeg, mely nem követelhető vissza azon az alapon, hogy a szülő azt a házasság tartósságának reményében adta (BH1980.132.). A felek viszonyára, illetőleg az ajándék értékére figyelemmel nem tekinthető szokásos mértékű ajándéknak a személygépjármű, ha azt az ajándékozó azzal a feltevéssel ajándékozza, hogy a megajándékozott üzleti kapcsolatai révén jelentős hasznot hozó piacra vagy beszerzési forrásra tehet szert, a megajándékozott azonban nem teljesítette ezt az elvárást, és a feltevés azonban végleg meghiúsult (BH1995.157.).

2. A visszakövetelésre okot adó körülmények

A visszakövetelési jogot az ajándékozó csak meghatározott feltételek megléte esetén gyakorolhatja, mivel szintén nyomós érvek szólnak amellett, hogy a megajándékozott bízhatson az ajándék véglegességében. A megajándékozott ugyanis az ajándékozási szerződés alapján tulajdonjogot szerez az ajándék tárgyán, ennek számbavételével alakíthatja az életkörülményeit, ezért az ajándék visszaadása adott esetben súlyos zavart idézhet elő a megajándékozott anyagi helyzetében és általában az életvitelében (BH1993.170.). Az ajándékozó már lemondott az ajándékozással a vagyoni érték tulajdonáról, ezért azt követően már a megajándékozott tulajdonjogának elvonása történik, aminek komoly és lényeges okon kell alapulnia. Az ajándék visszakövetelésének jogalapja lehet:

- a) az ajándékozó körülményeiben a szerződéskötés után bekövetkezett olyan változás, amelyek miatt a korábbi ajándék jelentette vagyoni értékre létfenntartása érdekében szüksége van;
- b) a megajándékozott vagy vele együtt élő hozzátartozója által az ajándékozó vagy közeli hozzátartozója rovására elkövetett súlyos jogsértés; illetve
- c) a szerződéskötéskor a felek számára ismert és utóbb véglegesen meghiúsult olyan feltevés, amelyre figyelemmel az ajándékozó az ajándékot adta, és e nélkül az ajándékozással nem került volna sor.

Pusztán az ajándékozó és a megajándékozott közötti kapcsolat – akár időleges, akár tartósabb – megromlása ezért az ajándék visszakövetelésének a jogszerűségét nem alapozhatja meg (BH2000.489.). A visszakövetelési jogcím megállapításánál elsősorban a megajándékozott magatartásának a felróhatóságát kell vizsgálni. Az elvárható együttműködési kötelezettséget megsértő, súlyos mulasztás vagy gondatlanság megállapítása kártérítési felelősséget is keletkeztet, a megajándékozott felróhatósága kapcsán ugyanakkor azt is vizsgálni szükséges, hogy mennyiben várható el tőle az ajándékozó kinyilvánított akaratának, elvárásainak maradéktalan teljesítése, és az ahhoz szükséges feltételek, körülmények előteremtése (BH1990.17.).

Az elsődleges visszakövetelési jogcím, ha az ajándék visszaadása *nélkül az ajándékozó létfenntartása veszélybe kerülne*. Minthogy az ajándékozással a megajándékozott ingyenesen gazdagodik, erkölcsi kötelessége, hogy ne legyen közömbös akkor, ha az ajándékozó körülményeinek romlása folytán annak létfenntartása veszélybe kerül; a visszakövetelési jog ezt az erkölcsi követelményt avatja jogi lehetőséggé. A Ptk. komplex érdekösszemérést végez, amennyiben az ajándékozó oldalán bekövetkező körülményváltozás mellett figyelembe veszi az ajándék visszaadásánál, hogy hasonló

körülményváltozás a megajándékozott oldalán is ugyanúgy bekövetkezhet, ezért az ajándékként kapott érték nem vonható el a megajándékozott vagyonából, ha azzal az ő létfenntartása kerülne veszélybe. A Ptk. emellett lehetőséget biztosít arra, hogy a megajándékozott a konkrét vagyoni érték visszatérítésére irányuló kötelezettségét kiválthassa azzal, hogy az ajándékozói létfenntartását járadék vagy természetbeni tartás útján megfelelően biztosítja. A létfenntartás veszélyeztetettségére alapozva csak a még meglévő ajándék követelhető vissza, és csak akkor, ha a veszélyeztetettség már ténylegesen bekövetkezett (BH2013.244.), éppen ezért nemcsak a megélhetéshez nélkülözhetetlen rendszeres jövedelemforrás és az anyagi javak meglétét kell vizsgálni, hanem azt is, hogy biztosított-e a jogosult létfenntartásához ugyancsak szükséges ápolása és gondozása (BH1978.203.). Amennyiben az ajándékozói létfenntartása más forrásból – így különösen tartási szerződés alapján természetben nyújtott szolgáltatások révén – biztosított, nincs helye az egyébként a vagyona terhére nyújtott ajándék visszakövetelésének, ilyenkor ugyanis egyértelműen elvárható az ajándékozótól az, hogy a saját létfenntartását ne az általa ingyenesen nyújtott vagyoni előnyök visszakövetelése útján, hanem általa kötött egyéb visszatértes szerződések teljesítésének kikényszerítése útján oldja meg (BH1997.486.). A létfenntartás veszélyeztetettségének a vizsgálata nem szűkíthető le a mindennapi szükségletek anyagi fedezetének tisztázására, az ajándékozói jövedelme és anyagi helyzete mellett azt is vizsgálni kell, hogy életkora, egészségi állapota miatt mennyiben rászorult, és ez a helyzet átmeneti jellegű-e, vagy állandósultnak tekinthető. Önmagában az a körülmény, hogy az egyébként munkaviszonyban álló ajándékozói átmenetileg alacsonyabb munkabére miatt szűkösebb anyagi helyzetbe került, semmiképpen nem tekinthető olyan, a részéről befolyásolhatatlan és végleges helyzetnek, mely az általa adott ajándék visszakövetelésének indokoltá tenné (BH1999.211. és BH1999.68.). Az ajándékozói létfenntartása veszélyeztetettségére alapítottan ugyanakkor időkorlátozás nélkül mindaddig érvényesítheti a visszakövetelési jogot, amíg a létfenntartás veszélyeztetettsége fennáll (BH2013.41.).

Az *ajándékozás alapjául szolgáló feltevés végleges megghiúsulása* miatt csak akkor követelhető vissza az ajándék, illetőleg az annak helyében lépett érték, ha az ajándékozás összes körülményére – így különösen az ajándék értékére és a felek viszonyára – kiterjedő vizsgálódás alapján az ajándékozót az ajándékozásra indító valamilyen lényeges körülményre vonatkozó feltevés helyrehozhatatlan megváltozására, megszűnésére lehet kétséget kizáróan következtetni, amely feltevés nélkül az ajándékozásra bizonyosan nem került volna sor (PK 76. és BH1985.104.). Mivel méltánylást és védelmet igényelnek a megajándékozott érdekei is, az ajándékozói feltevésének vizsgálata során jelentősége lehet a közfelfogásnak is. A társadalmi felfogás szerint nem meghatározó körülmény tekintetében fennálló feltevés megghiúsulása ezért nem vezethet a megajándékozott marasztalására (BH1993.170. és BH1996.424.). Az ajándékozói oldalán az abban való tévedés, hogy a megajándékozott méltó-e az ingyenes juttatásra, lényeges kérdésben való tévedésnek minősül, de ebben az esetben a bizonyítás az ajándékozót terheli (BH1988.226. és BH1985.188.). Éppen ezért az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés megghiúsulására hivatkozással akkor kerülhet sor az ajándék visszakövetelésére, ha az *ajándékozói az ajándékozás során a megajándékozott által kétséget kizáróan felismerhető módon feltevését kinyilvánította* (BH2008.149.; BH2009.355.; BDT2011.2557.). Az ajándékozónak az ajándékozásra indító, lényeges körülményre vonatkozó feltevése ugyanis egyoldalú szempont, ezért nem adhat alapot az ajándék visszakövetelésére sem az olyan *titkos fenntartás vagy rejtett indok*, amelyet a megajándékozott a szerződéskötéskor vagy azt követően nem ismerhetett fel, és ezért nem állott módjában az sem, hogy e körülmények bekövetkezését megakadályozza, vagy azok következményeinek elejét vegye

(BH2000.489.). Az ajándékozás alapjául szolgáló feltevés végleges meghiúsulása nem azonos a lehetetlenüléssel, így az ajándékozó méltányos érdekeinek feltárásával – figyelemmel különösen a megajándékozottal fennálló kapcsolatára és a megajándékozott teljesítési készségére – kell vizsgálni, hogy milyen körülmények között és meddig várható el tőle, hogy a feltevés megvalósulására várakozzon (BH1990.17.). A feltevés ajándékozaskori meglétét és annak végleges meghiúsulását mint szükséges követelményt viszont nem pótolja az, hogy az ajándékozásra esetleg meggondolatlanul került sor, és ezért azt az ajándékozó később esetleg megbánta (BH1998.126.). Az ajándékozó olyan feltevésre alapozottan is visszakövetelheti az ajándékot, hogy a megajándékozott az ajándék tárgyát az ajándékozó életében nem idegeníti el, azonban csak akkor, ha ezt az elvárását az ajándékozaskor a megajándékozottal egyértelműen közölte (BH2002.230.). Kizárt viszont az ajándék visszakövetelése *a szerződéskötéskor még fel sem merült feltevés tévességére való hivatkozással* (BDT2006.1361.). Nem követelhető vissza az ajándék olyan feltevés végleges meghiúsulására alapítottan, amely az ajándékozónak a megajándékozott személyétől és magatartásától teljességgel független körülmények jövőbeni kedvező alakulásával kapcsolatos általános elképzelését tükrözi, és amelyekre ezért a megajándékozottnak nem is lehet befolyása (BH1997.442.). Az ajándékozót a szerződés megkötésére indító cél vagy feltevés tartalmától függetlenül nem követelhető vissza az ajándék, illetőleg az ajándék helyébe lépett érték, ha az ajándékozás alapjául szolgáló *feltevés meghiúsulását az ajándékozó felróható magatartása okozta* (BH1982.191. és BH1998.279.); vagy ha az ajándékozó pusztán szubjektív erkölcsi elvárására alapozza az ajándék téves feltevés címén történő visszakövetelését (BH2000.490.). *Az ajándékozó esetleges elképzelései és reményei ugyanis nem azonosíthatók a jogszabályban rögzített feltevéssel* (BH1985.104.). Ha azonban az ajándékozás ellentétele az ajándékozó gondozásának és ápolásának kilátásba helyezése volt, úgy a gondozási kötelezettség megtagadása alapot nyújt az ajándék visszakövetelésére (BH1987.358.), ugyanakkor a közeli hozzátartozók között a tartási, ápolási gondozási kötelezettség teljesítésének indokával létrejött ajándékozási szerződés a nyújtott ellenszolgáltatások erejéig visszterhes jellegűnek minősül (BH1988.2.). Az ajándéknak a házassági bontóper keretében történő visszakövetelése esetén a házaspár viszonyának megromlására vezető okok feltárása szükséges akkor is, ha a felek a házasság felbontását egyező akaratnyilvánítással kérik. Házastársak esetében ugyanis a tartós együttélés feltételezésének és e feltevés végleges meghiúsulásának van döntő jelentősége (BH1982.191. és BH1995.406.). Volt házastársak esetében ugyanis az egymásnak adott ajándék csak akkor nem követelhető vissza, ha a házasság megromlását kizárólag az ajándékozó házastárs felróható magatartása idézte elő (BH1995.464.). Így az a házastárs nem követelheti vissza téves feltevés címén az ajándékot, aki a házastársával szemben tanúsított tetteles, durva magatartásával maga hiúsította meg a házasság tartósságát (BH2010.67.). A házastársak vagyoni körülményeit rendező házassági vagyoni szerződés léte nem zárja ki a házastársak közötti ajándék visszakövetelésének lehetőségét, kivéve, ha abban a házastársak az egymásnak juttatott vagyoni értékek megtérítéséről kölcsönösen lemondtak (BH2009.13.). Az ajándék visszakövetelésére vonatkozó igény elévülése az ajándékozás alapját adó feltétel végleges meghiúsulásakor kezdődik (BH2003.153.).

A súlyos jogsértés szubjektív és az eset egyedi körülményei alapján eldönthető kritérium. A visszaköveteléshez nem elég pusztán a bírói jogalkalmazásban is alapvetően erkölcsi jellegű kategóriát jelentő durva hálátlanság, ugyanis az mindenképp szubjektívebb értékelést kívánna, és ezért bizonytalanabb eredményre vezetne, ennek révén pedig az ajándékozót az indokolt és szükséges mértéken túl részesítené jogi védelemben. A súlyos jogsértés objektívebb kategóriaként alapvetően olyan esetekben tekinthető

megalapozottnak, amikor a megajándékozott magatartása valamely jogilag is értékelhető kötelezettségzegést jelentett. A rendszerváltozás előtt a Legfelsőbb Bíróság súlyos jogsértésnek minősítette a megajándékozott végleges szándékú külföldre távozását, ha ezzel az idős, gondozásra és ápolásra szoruló, hanyatló egészségi állapotú ajándékozott magára hagyja, vagy ha a megajándékozott a kapcsolattartást kellő alap nélkül megszüntette a tartás reményében ajándékozóval, és őt nehéz helyzetében magára hagyta (BH1977.60. és BH1979.267.). A rendszerváltozást követően azonban a Legfelsőbb Bíróság egyedi döntéseiben már akként foglalt állást, hogy – amennyiben az ajándékozás semmiféle határozott, konkrét feltételhez, elváráshoz nem volt kötve – önmagában a megajándékozott külföldre távozásának ténye, körülményei és a korábbi családi kapcsolat teljes megszüntetése – ideértve akár az annak véglegességét kifejező névváltoztatás tényét – miatt az ajándék visszakövetelésének feltételei nem állnak fenn (BH1995.95.). Az ajándékozás szívességi, a megajándékozottal szemben erkölcsi elvárás – legalábbis valamiféle kézzelfogható hálát – is támasztó jellegére tekintettel *a súlyos jogsértés fogalma nem szűkíthető vagy korlátozható az ajándékozóval szembeni bűncselekmény elkövetésére*, hanem az erkölcsi elvárások jelentős szerepe miatt ide vonható bármely polgári jogilag figyelembe vehető érdek megsértése (BH1990.17.). A megajándékozott vagy vele együtt élő hozzátartozójának erkölcsi szempontból elítélendő hálátlansága, az ajándékozóval szembeni tiszteletlen viselkedése viszont önmagában még nem valósít meg olyan jogszabályban védett érdeksérelmet, amely az ajándékozó visszakövetelési igényét megalapozhatná (BDT2005.1112.). A súlyos jogsértést vagy a megajándékozottnak vagy vele együtt élő hozzátartozójának kell tanúsítania, azonban a szülő a kiskorú gyermekének adott ajándékot a vele együtt élő szülő magatartására hivatkozással súlyos jogsértés címén nem követelheti vissza (BH2010.152.). Általánosságban az ajándék visszakövetelése iránti igény elbírálásánál a megajándékozó–megajándékozott közötti jogviszonyban a felek egymás iránti magatartásának értékelésénél a felek viszonyából kiindulva, életvitelük feltárása, értékelése után, az erkölcsi szempontok figyelembevételével dönthető el, hogy milyen magatartás minősül súlyos jogsértésnek (BDT2005.1205.).

Visszakövetelésnek nincs helye, ha az ajándék vagy a helyébe lépett érték a jogsértés elkövetése időpontjában már nincs meg, továbbá, ha az ajándékozó a sérelmet megbocsátotta. A megbocsátás nemcsak kifejezett nyilatkozattal, hanem hallgatólagosan is történhet, ha az ajándékozó – bár a jogsértésről tudomása volt, és a visszakövetelési jog érvényesítésében nem volt gátolva – az ajándékot megfelelő ok nélkül hosszabb ideig nem követeli vissza. Mivel a visszatérítés jogalapja a jogsértés, ezért a megajándékozottat terhelő kötelezettség mértéke szempontjából a jogsértés és nem a visszakövetelés időpontja szerinti állapotot kell figyelembe venni, ellenkező esetben ugyanis a megajándékozott könnyedén megghiúsíthatja a visszakövetelési jog gyakorlását.

XV. CÍM

A VÁLLALKOZÁSI TÍPUSÚ SZERZŐDÉSEK

XXXVII. Fejezet

A vállalkozási szerződés

1. A vállalkozási szerződés általános szabályai

6:238. §

[Vállalkozási szerződés]

Vállalkozási szerződés alapján a vállalkozó tevékenységgel elérhető eredmény (a továbbiakban: mű) megvalósítására, a megrendelő annak átvételére és a vállalkozói díj megfizetésére köteles.

1. Változások az 1959-es Ptk.-hoz képest

A Ptk. vállalkozási szerződésekre vonatkozó szabályanyaga kisebb változásokon ment keresztül az 1959-es Ptk.-hoz képest. Először is szembeötlő a fejezetcím terminológiai változása: míg az 1959-es Ptk. releváns fejezete „A vállalkozás” címet viselte, addig az a Ptk.-ban „A vállalkozási szerződés” címet viseli. A terminológiai pontosítás oka, hogy a „vállalkozás” terminus technikus többféle értelemben használatos. A magánjogban a vállalkozás fogalma azonban mindenekelőtt azt a szervezeti formát jelenti, amelyik üzletszerűen folytat önálló gazdasági tevékenységet. A vállalkozás fogalmának ezen meghatározását tartalmazza a 8:1. § (1) bekezdésének 4. pontja is. A kötelmi jogban azonban a vállalkozás mást jelent, az egyik szerződéstípust, és ezt a fogalmi átfedések elkerülése érdekében az elnevezésben is indokolt kifejezésre juttatni. [Kemenes István: A vállalkozási típusú szerződések *in* Vékás Lajos (szerk.) Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (CompLex 2008, Budapest, 895.)].

A vállalkozási szerződés szabályanyaga továbbra is úgy épül fel, hogy a vállalkozási szerződésre vonatkozó általános szabályok mellett a vállalkozási szerződés egyes altípusaira vonatkozó szabályokat tartalmaz. Az altípusok tekintetében a Ptk. továbbra is szabályozza a tervezési, a kutatási, valamint az utazási szerződést. Az 1959-es Ptk. építési és szerelési szerződéstípusait azonban a Ptk. kivitelezési szerződés cím alatt szabályozza, továbbá bővül a vállalkozási szerződés altípusainak sora a mezőgazdasági vállalkozási szerződés, valamint a közszolgáltatási szerződéssel mint további altípussal. A vállalkozási szerződésekre alkalmazni kell tehát a vállalkozási szerződés általános szabályait, a szerződések általános, valamint a kötelmek általános szabályait. A Ptk. által szabályozott vállalkozási szerződés altípusa esetében ezen szabályanyagot kiegészíti még a Ptk. adott altípusra vonatkozó szabályanyaga, valamint adott esetben az adott altípust szabályozó külön jogszabályok rendelkezései. Ezek különösen az Étv., az Épkiv., a Szakgyr., valamint az utazási szolgáltatásokra vonatkozó szerződésekről, különösen az utazási csomagra és az utazási szolgáltatásseggyüttesre vonatkozó szerződésekről szóló 472/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet.

Az Indokolás a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályok változtatásának két indokát jelöli meg: a törvény absztrahálási, általánosítási szándékát, melynek eredményeként a vállalkozási szerződés szabályaiból több rendelkezés szerződési jogi általános szabállyá vált, valamint az 1959-es Ptk.-ban a vállalkozási altípusok között

megtalálható szabályok a Ptk.-ban a vállalkozási szerződés általános szabályai között kaptak helyet. A változtatás másik indokaként azt jelöli meg az Indokolás, hogy a Ptk. vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályai mellett az egyes vállalkozási szerződéseket külön törvény, illetve alacsonyabb szintű jogszabály is szabályozza eltérést nem engedő módon. Ezért a Ptk. az egyes vállalkozási szerződési altípusok esetén csak az adott altípus fogalmát és a legfőbb szabályait tartalmazza, míg a részletszabályokat a külön jogszabályok tartalmazzák.

A törvény absztrahálási szándéka révén *szerződési általános szabállyá* vált a közbenső szerződésszegés szabálya (az Indokolás jelöli ezt meg példaként). A 6:150. § valóban új szabályként tartalmazza a *közbenső szerződésszegés* szabályát, az 1959-es Ptk. vállalkozási szerződés előírásai között a megrendelőnek a munkaterület vállalkozó számára történő alkalmas állapotban való rendelkezésre bocsátásával összefüggésben szabályozott közbenső szerződésszegési esete azonban a Ptk. vállalkozási szerződés általános szabályai között továbbra is megtalálható (6:241. §), még ha kisebb módosításokkal is. Ugyancsak szerződési általános szabállyá vált az 1959-es Ptk. 395. § (3) bekezdésében szabályozott *előre látható késedelembe esés* – amikor a teljesítési határidő lejárt előtt nyilvánvalóvá vált, hogy a vállalkozó a munkát csak számottevő késéssel tudja elvégezni és az 1959-es Ptk. 395. § (4) bekezdésében szabályozott *előre látható hibás teljesítés* –, amikor a munka végzése során a körülmények arra engednek következtetni, hogy a teljesítés hibás lesz. Ezen szabályok helyett a Ptk. a szerződések általános szabályai között, a X. Címben (A szerződésszegés) tartalmazza az *előzetes szerződésszegés* szabályát (6:151. §). Ezen változások ellenére azonban a korábbi bírósági gyakorlat továbbra is irányadó.

Szerződési általános szabállyá vált a vállalkozó *alvállalkozó igénybevételére* vonatkozó jogosultságának szabálya [1959-es Ptk. 391. § (2)–(3) bekezdés], amelyet általános, valamennyi szerződéstípusra kiterjedő jelleggel a Ptk. közreműködő igénybevételére (6:129. §), valamint a közreműködőért való felelősségre (6:148. §) vonatkozó szabályai tartalmazzák. A korábbi bírósági gyakorlat ezen változás mellett továbbra is irányadó, a Ptk. szerződési általános szabályai ugyanis lényeges tartalmi változást nem eredményeznek. A változás pusztán azt jelenti, hogy a korábbi alvállalkozó kategória – azok, akik tehát a vállalkozóhoz vállalkozási szerződéssel kapcsolódtak –, beolvadt egy nagyobb kategóriába, a közreműködők kategóriájába. A közreműködők kategóriája ugyanis nemcsak az alvállalkozókat, hanem a vállalkozó kötelezettségének teljesítéséhez igénybe vett más közreműködőket – így pl. a fuvarozók, beszállítók stb. – is magában foglalja. Továbbra is irányadó az 1/2014. PJE szerint a Ptk.-ba beépült GK 18. is, amely a közreműködőért való felelősség körében előírja, hogy szerződésszegés esetén a fél a kötbér és kártérítés fizetésének kötelezettsége alól akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a szerződés megszegéséért sem ő, sem a teljesítéshez igénybe vett közreműködő nem felel. Amennyiben a szerződésszegésért kizárólag a közreműködő felel, helye lehet a felet terhelő kötbér mérséklésének, a közreműködővel kötött szerződés értékének figyelembevételével, illetve a fizetett és a kapott kötbér közötti különbséget áthárításának a közreműködőre. Ugyanakkor, ha a szerződésszegésért a fél és a közreműködő is felelős, a közreműködőt a bíróság a kötbérkülönbséget tekintetében kártérítésre akkor kötelezi, ha meghatározható a szerződésszegésnek az a része, amelyért kizárólag ő felelős.

A korábban a vállalkozási szerződés altípusának, az építési szerződésnek a szabályai között megtalálható *többletmunka* szabálya [1959-es Ptk. 403. § (4) bekezdés], valamint a korábban szintén az építési szerződés szabályai között szereplő, az *átadás-átvételi eljárásra* vonatkozó szabályok a Ptk.-ban a vállalkozási szerződés általános szabályai között kaptak helyet (6:244. §: többletmunka, pótmunka és 6:247. §: a szolgáltatás átadás-átvétele).

Az előbbieken felsorolt változások mellett az 1959-es Ptk. vállalkozásra vonatkozó több szabályát egyáltalán nem tartalmazza a Ptk. a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályai között. Ennek oka részben az, hogy a korábbi tételes szabályok rögzítésére nincs szükség, tekintettel arra, hogy azok a szerződések vagy a kötelek általános szabályaiból levezethetők [lásd pl. megrendelő által alkalmatlan anyag szolgáltatása az 1959-es Ptk. 392. § (3) bekezdésében], részben pedig a külön jogszabályok tartalmazzák részletesen a vonatkozó előírásokat [lásd pl. utófelülvizsgálat az 1959-es Ptk. 405. § (5) bekezdésében vagy fővállalkozás az 1959-es Ptk. 401. §-ában].

2. A vállalkozási szerződés fogalma

A vállalkozási szerződés fogalma a szerződéstípus lényegi ismérveit juttatja kifejezésre, azt, hogy a vállalkozási szerződés a tevékenységi kötelek, és ezeken belül is az eredménykötelek közé tartozik. A vállalkozó ugyanis tevékenységgel elérhető eredmény, azaz mű megvalósítására, a megrendelő pedig a mű átvételére és a vállalkozói díj megfizetésére köteles.

Míg az 1959-es Ptk. a „munkával elérhető eredmény” megfogalmazást használta, addig a Ptk. – összhangban a kötelek fogalmának meghatározásával [6:1. § (2) bekezdés] – a tevékenységgel elérhető eredmény megvalósításaként fogalmazza meg a vállalkozási szerződéstípus lényegét. Ezen túlmenően szakít az 1959-es Ptk. példálózó felsorolásával is, amely a vállalkozó szolgáltatását túlzottan adott dologhoz kötötte határozta meg („valamely dolog tervezése, elkészítése, feldolgozása, átalakítása, üzembe helyezése, megjavítása”). A módosított megfogalmazás azt hivatott kifejezésre juttatni, hogy a vállalkozó szolgáltatása, az általa megvalósított mű nem szükségképpen tárgyasult, dologi formában jelenik meg, hanem tágabban értelmezendő. Ez azonban nem jelent változást tekintetben, hogy a bírósági gyakorlat mely szolgáltatások esetében minősítette a felek megállapodását vállalkozási szerződésnek. Így a tevékenységgel elérhető eredmény elsődlegesen továbbra is tárgyasult, dologi formában jelenik meg, mint például valamely dolog előállítás, karbantartása, javítása, ingatlan megtervezése, kivitelezése. Vállalkozási szerződés keretében szolgáltatott, tevékenységgel elérhető eredménynek tekinti a bírósági gyakorlat a szükségletek kielégítésére alkalmas szolgáltatások nyújtását, mely esetekben szintén hasznos eredmény realizálódik. Így a lakossági tömegszolgáltatások zömének nyújtására vállalkozási szerződés keretében kerül sor: testápolási szolgáltatások (fodrász, kozmetikus, testedzés, strand); kulturális rendezvények szolgáltatása (színház, mozi, koncertek, kiállítás), szállásbiztosítás, étkeztetés, sportrendezvények.

A vállalkozási szerződés második lényeges ismérve, hogy a vállalkozó az előbbieken példaként felsorolt tevékenységek következtében előálló eredmény, a mű szolgáltatására köteles – ebben mutatkozik meg a vállalkozási szerződés eredménykötelmi vonása. A vállalkozó ugyanis a szerződést azzal teljesíti, hogy az eredményt megvalósítja, és vállalkozói díjra is ekkor jogosult [6:245. § (3) bekezdés – a vállalkozói díj a szerződés teljesítésekor esedékes]. Az eredmény megvalósítása a vállalkozó szolgáltatásának része, ezért jellemzően a vállalkozási szerződés megszegésének minősül, ha az eredmény szolgáltatása elmarad. Fontos kiemelni azonban, hogy a vállalkozási szerződés eredménykötelmi vonásából mindenekelőtt az következik, hogy az eredmény elmaradása esetén a vállalkozó vállalkozói díjra nem tarthat igényt. Az eredmény elmaradása azonban nem váltja ki automatikusan a szerződészegéshez kapcsolódóan a kártérítés következményeit, melyek külön vizsgálandók.

3. Elhatárolási kérdések

A gyakorlatban számos esetben felmerült a vállalkozási szerződés más szerződéstípusoktól való elhatárolása.

A vállalkozási szerződések az eredménykötelmi vonásuk alapján képeznek külön csoportot a tevékenységkifejtő szerződések között, melyek másik csoportját a gondossági kötelek alkotják. A gondossági kötelek alaptípusa a megbízás. Megbízási szerződés alapján a megbízott szintén tevékenység végzését vállalja (6:272. §: a megbízó által rábízott feladat ellátására vállal kötelezettséget), azzal azonban, hogy a megbízott az eredmény megvalósítása érdekében való gondos eljárásra vállal kötelezettséget, azt vállalja, hogy minden elvárhatót megtesz az eredmény megvalósulása érdekében, de nem vállalja az eredmény megvalósításának kockázatát. Pl. az ügyvéd a perbeli képviselő elvállalásakor vagy az orvos a beteg kezelésének megkezdésekor racionálisan nem vállalhatja a per megnyerését vagy a beteg meggyógyítását, hiszen ő ezeket az eredményeket nem tudja garantálni. E példából is látszik, hogy a gondossági kötelek gyakran bizalmi jellegűek, teljesítésük inkább személyhez kötött, éppen ezért a megbízottnak korlátozottabb lehetőségei vannak közreműködő igénybevitelére, mint a vállalkozónak.

A gondossági kötelek körében az eredmény bekövetkezését jellemzően nagymértékben befolyásolják a megbízottól független, külső tényezők, amelyek a feladat leggondosabb ellátása esetén is megakadályozhatják az eredmény bekövetkezését. Ezek a külső bizonytalansági tényezők jelentős mértékben csökkenthetők a tevékenység kifejtőjének személyes tulajdonságai által. Ennek ellenére megállapítható azonban, hogy a megbízási szerződések mögött általában meghúzódik egy olyan konkrét gazdasági és életviszony, amelynek megoldása magában foglal egy kockázati elemet. Emiatt felelősséggel nem vállalható és teljes bizonyossággal nem garantálható, hogy az adott tevékenység leggondosabb és legodaadóbb kifejtésével a jogosult gazdasági érdeke és szükséglete kielégíthető. Alaphelyzetben ezt a kockázatot a jogosultnak, azaz a megbízónak kell viselnie, de jogi eszközökkel olyan helyzet is megkonstruálható, melyben ez bizonyos részében a kötelezettre is áthárul [Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 2007. május 21. napján elfogadott kollégiumi véleménye a sikerdíjas szerződések jogi megítéléséről *in* Juhász László (szerk.): *Ítéltáblák civilisztikai állásfoglalásai 2003–2012* (Novotni Kiadó 2013, Miskolc) 73–106.]. Tehát a két szerződéstípus között az egyik alapvető különbség az, hogy a vállalkozó a saját kockázatára, a megbízott viszont a megbízó kockázatára jár el. Ebből következik az, hogy a megbízó szélesebb utasítási joggal rendelkezik, mint a megrendelő.

A két szerződéstípus eltérő természetéből adódik az is, hogy eltér a díjazásra vonatkozó szabályozásuk. A vállalkozó csak akkor jogosult a díjra, ha az eredmény bekövetkezik. Ezzel szemben a megbízott a megbízási díjra főszabály szerint csak akkor nem jogosult, ha az eredmény részben vagy egészben azért marad el, mert a megbízott felróhatóan járt el [6:276. § (1) bekezdés]. Hangsúlyozzuk azonban, hogy ha egy alapvetően gondossági jellegű kötelek esetén a felek kizárólag az eredmény bekövetkezésétől függő díjazást, azaz sikerdíjat alkalmaznak (pl. ingatlanközvetítés), az még nem minősíti át a jogviszonyt vállalkozássá. Ugyanis ezekben az esetekben az eredmény elmaradása – szemben a vállalkozással – még nem minősül szerződésszegésnek, hanem csak azzal a következménnyel jár, hogy a díjigényt nem lehet érvényesíteni, de a szerződésszegési szankciók nem alkalmazhatóak.

A vállalkozási szerződések gyakran tulajdonátruházási elemet is tartalmaznak: a vállalkozó az általa beszerzett vagy saját anyagból elkészített mű tulajdonjogát a teljesítés

keretében a megrendelőre ruházza. Így felmerül a kérdés, hogy az ilyen típusú vállalkozási szerződéseket hogyan lehet elhatárolni az adásvételi szerződésektől. A szerződés minősítése ilyen esetekben attól függ, hogy mely elem – azaz a tulajdonátruházó vagy a tevékenységkifejtő elem – a domináns [lásd ehhez Fuglinszky Ádám, in Fuglinszky Ádám-Tőkey Balázs, Szerződési jog Különös rész, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2018, 141. o., 317–322. széljegyek]. Adásvétel esetén jellemzően nem az eladó állítja elő a szerződés tárgyát képező dolgot, és az már a szerződéskötéskor is megvan, vállalkozás esetén viszont a vállalkozó hozza létre a művet a szerződés megkötését követően. Emellett a vállalkozó a művet a megrendelő egyedi igényeinek figyelembevételével készíti el, ez az elem adásvételi szerződésnél hiányzik. Az elhatárolás különösen fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog határidős adásvétele esetén okozhat problémát. Ez a kérdés meg is jelent a bírói gyakorlatban a *vállalkozási és a szállítási szerződés* (ez utóbbi a fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog határidős adásvétele elődjének tekinthető) kapcsán. A bíróságok a minősítést elsősorban a szerződés közvetett tárgyától tették függővé, és a sorozatgyártással előállított termékek szolgáltatására kötött szerződést szállítási szerződésnek tekintették (BH1977.237.; BH1980.481.; BH1984.30.).

Végül röviden utalnánk a vállalkozási és a munkaszerződés közötti különbségekre is. Ez utóbbiak a vállalkozással szemben huzamosabb időtartamra létrejövő jogviszonyok (a vállalkozás egy bizonyos mű elkészítésére vagy feladat elvégzésére vonatkozik, a munkavállaló viszont a munkakörének megfelelően újabb és újabb feladatokat kap), amelyekben a felek között erősebben jelenik meg az alá-fölrendeltségi viszony. Ebből fakad a munkáltató szélesebb utasítási joga is [a 6:240. § (1) bekezdés szerint a megrendelő utasítási joga ugyanis nem terjed ki a tevékenység megszervezésére, és nem teheti a teljesítést terhesebbé]. Fontos eltérés még, hogy a munkavállaló a vállalkozóval szemben nem a saját, hanem a másik fél, azaz a munkáltató kockázatára és költségére végzi a tevékenységét, valamint nem a saját eszközeit, hanem a munkáltató eszközeit használja. [lásd ehhez Fuglinszky Ádám, in Fuglinszky Ádám-Tőkey Balázs, Szerződési jog Különös rész, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2018, 143. o., 323–328. széljegyek]

4. A vállalkozási szerződés létrejötte

A vállalkozási szerződés létrejötte vonatkozásában a Ptk. nem tartalmaz a szerződési jogi általános szabályokhoz képest speciális rendelkezéseket. Sőt, az 1959-es Ptk.-ban a szolgáltatás tárgyának meghatározására és a részletes műszaki ajánlat készítésére vonatkozó előírásokat is mellőzi [1959-es Ptk. 390. § (1)–(3) bekezdések]. Mindez azonban nem eredményez érdemi változást.

Egyrészt nincsen szükség speciális rendelkezésekre a Ptk. szerződésekre vonatkozó általános szabályaihoz képest, amelyek a szerződések létrejöttének szabályait kimerítően tartalmazzák. A 6:63. § (2) bekezdése szerint a *szerződés létrejöttéhez* a feleknek a lényeges és a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges azzal, hogy az utóbbi, a felek által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodás akkor feltétele a szerződés létrejöttének, ha a fél egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy az adott kérdésben való megállapodás hiányában a szerződést nem kívánja megkötöni. A bírói gyakorlat szerint vállalkozási szerződések esetében a lényeges feltételek, melyekben való megállapodás szükséges a vállalkozási szerződés létrejöttéhez: *a szolgáltatás tárgya a mennyiség és a minőség meghatározásával, a vállalkozói díj összege, valamint a teljesítési határidő*. A vállalkozási szerződés létrejötte tekintetében is alkalmazandóak lesznek adott

esetben az általános szerződési feltételekkel történő szerződéskötés vagy akár a versenyeztetési eljárás keretében történő szerződéskötés szabályai.

Noha a Ptk. mellőzi az 1959-es Ptk. 390. § (3) bekezdésének szabályát, amely lehetővé tette, hogy a felek a *szolgáltatást műszaki tervekre és költségvetésre utalással* határozzák meg, ez nem jelenti azt, hogy erre a továbbiakban nincsen lehetőség. A felek számára ezután is nyitva áll a szolgáltatás tárgyának ilyen módon történő meghatározásának lehetősége, külön ilyen irányú rendelkezés hiányában is. Sőt a gyakorlatban gyakran kerül sor a szolgáltatás meghatározására tervdokumentációra történő utalással. Hasonló a helyzet az 1959-es Ptk.-nak a *részletes ajánlat készítésében való megállapodásról* szóló rendelkezésével is [1959-es Ptk. 390. § (1)–(2) bekezdés]. A Ptk. ezeket a rendelkezéseket is mellőzi, ami viszont ismételen nem jelenti azt, hogy a vállalkozó ne készíthetne egy részletes műszaki és gazdasági ajánlatot a szolgáltatás tárgyának meghatározása érdekében. Továbbá, külön Ptk.-beli szabály hiányában is irányadó az, hogy az ilyen részletes ajánlatért a vállalkozó ellenértéket csak külön ilyen irányú megállapodás esetén követelhet. Ellenérték fizetéséről szóló megállapodás hiányában ugyanis a vállalkozó bármilyen részletes ajánlata „csak” egy ajánlat, amit a megrendelő vagy elfogad, és az alapján létrejön a szerződés, vagy nem. A már rendelkezésére bocsátott ajánlat további felhasználása tekintetében az 1959-es Ptk.-val ellentétben a Ptk. nem tartalmaz rendelkezést, a kérdések azonban megválaszolhatók a szerződések általános szabályai alapján. Így a részletes ajánlatnak a felek külön tiltó megállapodásának hiányában való felhasználása lehetséges azzal azonban, hogy a részletes ajánlat hasznosítása esetén a megrendelő a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján a vállalkozónak térítéssel tartozhat.

A *szolgáltatás tárgyának és ahhoz kapcsolódóan a vállalkozói díjnak pontos meghatározásával* összefüggésben lényeges változás nem történt, mert a GK 68., valamint a XXXII. PED az 1/2014. PJE szerint a Ptk.-ba beépült. Így a kiindulópont mindig a felek megállapodása, a szerződés valóságos tartalma, melynek megállapítása során figyelembe kell venni a feleknek a szerződéskötést megelőző tárgyalásait, a szerződés megkötésekor vagy a későbbiek során tett nyilatkozataikat, ráutaló magatartását, a vállalkozás tárgyát, a mű jellegét és általában az eset összes körülményeit. Figyelemmel kell lenni továbbá arra is, hogy a felek megállapodásukat esetleg módosították. A vállalkozó mindazokat a szolgáltatásokat köteles nyújtani, amelyek szükségesek a szerződésszerű teljesítéshez, a megrendelt mű rendeltetészerű használatának biztosításához. A vállalkozó mint szakember ezeket a szolgáltatásokat a szerződés megkötésekor általában számításba is veszi. Így, ha a felek szerződésükben nem is határozták meg pontosan az elvégzendő munkákat, a vállalkozó a szerződésben megállapított vállalkozói díj ellenében enélkül is köteles elvégezni mindazokat a munkákat, amelyek szükségesek a szerződés tárgyának szolgáltatásához, hiszen a szerződés megkötésekor őneki mint szakembernek fel kellett tudnia mérni, hogy mely munkák elvégzése szükséges a szerződés szerinti szolgáltatás teljesítéséhez. Ugyanakkor amennyiben az eset körülményeiből az derül ki, hogy a felek a vállalkozói díj megállapításánál nem vettek figyelembe egy adott szolgáltatást, és ez nem minősül átalánydíj mellett elvégzett többletmunkának, akkor a vállalkozó a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint külön díjazásra tarthat igényt. Ez annak vizsgálatát követeli meg, hogy az eset körülményeire tekintettel a szolgáltatás helyénvaló volt-e (6:584. §), megfelelt-e a megrendelő érdekének és feltehető akaratának. Ha igen, akkor a vállalkozó igényt tarthat a szolgáltatás megfelelő ellenértékére [6:585. § (2) bekezdés]. Ha nem, akkor a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelheti költségei megtérítését [6:585. § (3) bekezdés].

A Ptk. a vállalkozási szerződés tekintetében nem ír elő *formakényszert*. Ebben az összefüggésben indokolt azonban figyelemmel lenni a külön jogszabályokra is, ugyanis azok egyes tervezési és kivitelezési szerződések vonatkozásában megkövetelik az írásbeliséget.

6:239. § [A tevékenység megszervezése]

- (1) A tevékenység végzésének feltételeit a vállalkozó úgy köteles megszervezni, hogy biztosítsa a tevékenység biztonságos, szakszerű, gazdaságos és határidőre történő befejezését.**
- (2) Ha a mű előállításához valamilyen anyag szükséges, azt a vállalkozó köteles beszerezni.**

1. Tevékenység tárgyi és személyi feltételeinek biztosítása

A vállalkozó kötelezettsége a tevékenység biztonságos, szakszerű, gazdaságos és határidőre történő elvégzése. E felsorolásban új elemként jelenik meg a tevékenység biztonságos és szakszerű elvégzésének kötelezettsége, de az újdonság pusztán a normaszöveg szintjén új, a biztonságos és szakszerű munkavégzés eddig is a vállalkozó kötelezettségei közé tartozott.

A normaszöveg a tevékenység végzése feltételeinek a megszervezéséről, pontosabban annak mikéntjéről rendelkezik, de természetesen a tevékenység megszervezésének módjáról való rendelkezés azt is feltételezi, hogy a tevékenység végzésének tárgyi és személyi feltételeiről a vállalkozónak kell gondoskodnia.

A Ptk. szerint a mű előállításához szükséges anyag beszerzéséről is a vállalkozónak kell gondoskodnia. A szabály indoka, hogy szakemberként a vállalkozó tudja megállapítani, hogy a tevékenység elvégzéséhez milyen anyagokra van szükség (pl. egy ruha tisztításához milyen anyagot indokolt használni vagy szigeteléshez milyen szigetelőanyagot stb.). A törvényi szabálytól a felek természetesen eltérhetnek.

2. Költségek előlegezése

Nem tartalmazza a Ptk. az 1959-es Ptk.-nak azt a szabályát, mely szerint a vállalkozó a munkát saját költségén végzi el. A szabály hiánya azonban itt sem jelent változást. A költségek előlegezésének kötelezettsége következik ugyanis a 6:133. § és 6:245. § (3) bekezdésének együttes értelmezéséből. Tekintettel arra, hogy az ellenszolgáltatás magában foglalja a szerződés teljesítésével rendszerint együttjáró költségeket, valamint arra, hogy a vállalkozói díj a szerződés teljesítésekor esedékes, a Ptk. továbbra is abból indul ki, hogy a vállalkozó a tevékenységet továbbra is saját költségén végzi el. A felek azonban a Ptk. rendelkezéseitől eltérhetnek, és megállapodhatnak abban, hogy a megrendelő a tevékenység végzése során felmerülő költségek viselésében részt vállal – akár úgy, hogy a vállalkozói díjba beszámítandó előlegfizetést teljesít [eltérés a 6:245. § (3) bekezdésétől], akár úgy, hogy meghatározott költségek viselését a vállalkozói díjon felül vállalja viseli [eltérés mind a 6:133. §-tól, mind a 6:245. § (3) bekezdésében foglaltaktól].

6:240. § [A megrendelő utasítási joga]

- (1) A vállalkozó a megrendelő utasítása szerint köteles eljárni. Az utasítás nem terjedhet ki a tevékenység megszervezésére, és nem teheti a teljesítést terhesebbé.**
- (2) Ha a megrendelő célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, a vállalkozó köteles őt erre figyelmeztetni. Ha a megrendelő a figyelmeztetés ellenére utasítását fenntartja, a vállalkozó a szerződéstől elállhat vagy a feladatot a megrendelő utasításai szerint, a megrendelő kockázatára elláthatja. A vállalkozó köteles megtagadni az utasítás teljesítését, ha annak végrehajtása jogszabály vagy hatósági határozat megsértéséhez vezetne, vagy veszélyeztetné mások személyét vagy vagyonát.**

1. A megrendelő utasítási joga és annak terjedelme

Tekintettel arra, hogy a vállalkozó tevékenységét a megrendelő érdekében, a megrendelő igényének kielégítése céljából végzi, ezért a megrendelőt saját igényének meghatározása és pontosítása érdekében szükségszerűen meg kell, hogy illesse *utasítási jog*. A szolgáltatás tárgyának meghatározására ugyanis egyrészt nem feltétlenül kerül sor hiánytalanul a vállalkozási szerződés megkötésekor, másrészt a tevékenység végzése közben is módosulhat, alakulhat a megrendelői igény.

Az utasítási jog biztosításának ezen céljából következnek az *utasítási jog korlátai* is. A vállalkozó tehát utasítási joga keretében pontosíthatja, hogy „mit” szeretne, azt azonban utasítási jogánál fogva sem teheti meg, hogy arra utasítsa a vállalkozót, hogy a célt „hogyan” érje el, hogyan valósítsa azt meg, azaz a tevékenység megszervezése tekintetében nem utasíthatja a vállalkozót. A tevékenység megszervezése – annak meghatározása, hogy a megrendelő által megjelölt cél hogyan érhető el – a vállalkozó feladata (6:239. §). Továbbá, a Ptk. az 1959-es Ptk.-val egyezően azt is általános jelleggel írja elő, hogy a megrendelő utasításai nem tehetik terhesebbé a vállalkozó teljesítését. A vállalkozónak ugyanis a vállalkozói szerződés megkötésekor fel kellett mérnie, hogy a megrendelő igényének teljesítése lehetséges-e a felek által megállapított határidőn belül, illetve hogy a megállapodott vállalkozói díj mennyi tevékenységet foglal magában. Ehhez képest a megrendelő számára túlzottan széles utasítási jog biztosítása révén mindez nem írható felül. Ezért nem teheti az utasítási jog terhesebbé a vállalkozó teljesítését és ezért nem terjedhet ki az a tevékenység megszervezésére sem.

2. Vállalkozó tájékoztatási kötelezettsége

A megrendelő és a vállalkozó egymáshoz való viszonyában a megrendelő laikusnak számít, így utasításai is lehetnek szakszerűtlenek, célszerűtlenek. Szakemberként a vállalkozót azonban *figyelmeztetési kötelezettség* terheli valamennyi ilyen esetben. A Ptk. az 1959-es Ptk.-val összehasonlítva ebben az összefüggésben két rendelkezést sem tartalmaz: az egyik az 1959-es Ptk.-ban szereplő értesítési kötelezettség olyan esetekben, amikor a vállalkozás eredményessége vagy kellő időre való elvégzése veszélyeztetve van, a másik pedig a figyelmeztetés elmulasztásából eredő kárért a vállalkozó felelősségét kimondó rendelkezés. Mindkettő következik azonban konkrét ilyen irányú rendelkezés hiányában is az általános szabályokból [6:62. § (1) és (3) bekezdés]. Amennyiben a megrendelő a figyelmeztetés ellenére ragaszkodik az utasításához, a vállalkozó két lehetőség közül választhat: elvégezheti a feladatot a megrendelő utasítása szerint a megrendelő kockázatára, vagy elállhat a szerződéstől. Nincs a vállalkozónak választási

lehetősége abban az esetben, ha a megrendelő utasításának végrehajtása jogszabály vagy hatósági határozat megsértéséhez vezetne (pl. építésügyi szabályok vagy hatósági engedély megsértését eredményezné), vagy veszélyeztetné mások személyét vagy vagyonát. A GK 25. szerint – amely az 1/2014. PJE szerint a Ptk.-ba beépült – a vállalkozót figyelmeztetési kötelezettség terheli a megrendelő olyan utasításával szemben, amely szerint valamely beruházást a környezetvédelem követelményeinek, illetőleg előírásainak mellőzésével kell megtervezni vagy kivitelezni. Ha a megrendelő az utasítását a figyelmeztetés ellenére fenntartja, a vállalkozó a munkát nem végezheti el.

3. Bérmunkaszerződések

Az 1959-es Ptk.-val ellentétben nem tartalmazza a Ptk. azt az esetet, amikor a megrendelő *alkalmatlan anyagot* szolgáltat a vállalkozó számára. A konkrét szabály hiánya azonban nem okoz problémát, ugyanis erre az esetre a szerződések általános szabályai megnyugtató válasszal szolgálnak. Egyrészt a 6:177. § (2) bekezdése rendezi azt a kérdést, hogy a kötelezett mentesül a hibás teljesítés következménye alól, ha a hiba a jogosult által adott anyag alkalmatlanságára vezethető vissza és e körülményre a kötelezett a jogosultat figyelmeztette. Másrészt a már hivatkozott, együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget tartalmazó 6:62. §-ból levezethető a vállalkozó tájékoztatási kötelezettsége. Álláspontunk szerint helyesebb is a megrendelő által adott anyag alkalmatlanságának esetét a megrendelő utasítási jogától elkülönítetten kezelni, ugyanis itt valóban nem a megrendelő utasítási jogának gyakorlásáról van szó, hanem inkább arról, hogy a mű előállításához szükséges anyagról – tágabban a tevékenység végzésének tárgyi és személyi feltételeiről – melyik fél köteles gondoskodni. Ez a személy a vállalkozó [6:239. § (2) bekezdés], de ettől a felek természetesen eltérhetnek.

Itt kell megemlítenünk, hogy a bírósági gyakorlat szerint az ún. *bérmunkaszerződések* – melyek lényege, hogy az egyik fél, a bérmunkáltató tulajdonát képező alapanyagot, félkész terméket a másik fél, a bérmegmunkáló bérmunkadíj ellenében feldolgozza, és a készterméket visszaszállítja a bérmunkáltatónak – *vállalkozási szerződésnek* minősülnek (BH1982.19.; BH1998.351.; Kúria Pfv.20.191./2015/5.). Ezen bérmunkaszerződések további sajátossága ugyanakkor a bírósági gyakorlat szerint, hogy a megrendelők szélesebb utasítási joggal rendelkeznek, azaz az előzőektől eltérően nemcsak az eredmény, azaz a „mit” tekintetében utasíthatják a vállalkozót, hanem a tevékenység kifejtésének mikéntje, azaz a „hogyan” vonatkozásában is (BDT2009.2069., mely esetben a felek vegyes szerződést kötöttek, a Szegedi Ítéltábla azonban a bérmunkaszerződés és az arra irányadó utasítási jog vonatkozásában az előbbieken hivatkozott megállapításokat tette).

6:241. § [A tevékenység végzésének helye]

- (1) **Ha a tevékenységet a megrendelő által kijelölt munkaterületen kell végezni, a megrendelő köteles azt a tevékenység végzésére alkalmas állapotban a vállalkozó rendelkezésére bocsátani.**
- (2) **A vállalkozó a tevékenység megkezdését mindaddig megtagadhatja, amíg a munkaterület a tevékenység végzésére nem alkalmas. Ha a megrendelő a munkaterületet a vállalkozó felszólítása ellenére nem biztosítja, a vállalkozó elállhat a szerződéstől, és kártérítést követelhet.**

- (3) Ha a felek abban állapodnak meg, hogy a tevékenység végzésére kijelölt helyet a vállalkozó teszi a tevékenység végzésére alkalmassá, annak költségeit a megrendelő viseli.**

1. A tevékenység végzésének helye

Főszabály szerint a tevékenység végzésének helye a vállalkozó székhelye, telephelye (pl. autószerviz, fodrászat, tisztító stb.). A főszabálytól eltérően azonban a vállalkozó a tevékenységet egy a megrendelő által kijelölt munkaterületen köteles elvégezni (pl. építési beruházásoknál). Ez utóbbi esetben azonban a munkaterület munkára alkalmas állapotban való rendelkezésre bocsátása a megrendelő kötelezettsége. Annak természetesen nincsen akadálya, hogy a felek ettől eltérően állapodjanak meg, azaz hogy a tevékenység végzésére kijelölt helyet a vállalkozó tegye a tevékenység végzésére alkalmassá (pl. építési területen az építés megkezdése előtt a terület alkalmassá tétele az építkezéshez, így esetlegesen szintbe hozás, feltöltés szükségessége, esetleg bontási munkálatok elvégzése). Ezen feladatok elvégzésének költségeit a felek eltérő megállapodása hiányában a megrendelő köteles viselni. Ugyanakkor álláspontunk szerint annak sincsen akadálya, hogy a felek ezen munkaterületet előkészítő tevékenységre a megállapodásukban külön vállalkozói díj fizetésében állapodjanak meg. Megjegyezzük azonban, hogy ez a szabály elsősorban nem akkor jut szerephez, amikor mindkét fél számára világos, hogy a tevékenység végzését szükségszerűen meg kell előznie előkészítő (pl. bontási) munkáknak. A szabály inkább olyan esetekben jelentős, amikor a tevékenység megkezdését követően derül ki, hogy a munkaterület nem alkalmas a munkavégzésre, pl. egy korábban számításba nem vett vezeték miatt.

A megrendelő részéről ezen kötelezettség elmulasztása közbenső szerződésszegés (6:150. §), melynek következményeként a vállalkozó kártérítési igénnyel léphet fel (6:142. §), illetve elállhat a szerződéstől (6:140. §).

2. A tevékenység megkezdésének megtagadása

Tekintettel arra, hogy a vállalkozó annak biztosítása végett, hogy a tevékenység végzése biztonságosan és szakszerűen megoldható legyen, mindaddig, amíg ezen kötelezettségének nem tud eleget tenni azért, mert a megrendelő nem bocsátja a vállalkozó rendelkezésére a munkaterületet a tevékenység végzésére alkalmas állapotban, a vállalkozó megtagadhatja a tevékenység megkezdését. A munkaterület tevékenység végzésére alkalmatlan volta azonban nem lehet ürügy arra, hogy a vállalkozó a tevékenység megkezdését megtagadja. Megtagadásnak tehát csak akkor és olyan mértékben van helye, ameddig és amilyen mértékben valóban nincs lehetőség a tevékenység végzésére. Azaz például, ha egy nagyobb munkaterület egyes részei valóban alkalmatlanok is a tevékenység megkezdésére, de vannak olyan részek is, ahol a tevékenység végzése problémamentesen megkezdhető, akkor a vállalkozó nem tagadhatja meg általános jelleggel, a teljes munkaterületre kiterjedően a tevékenység megkezdését.

Amennyiben a megrendelő a munkaterületet *a vállalkozó felszólítása ellenére nem biztosítja*, a vállalkozó elállhat a szerződéstől és kártérítést követelhet. A Ptk. ennél a rendelkezésnél az 1959-es Ptk. szabályától eltérően fogalmaz, ugyanis míg az 1959-es Ptk. úgy rendelkezett, hogy a vállalkozót az elállás és a kártérítés követelésének joga akkor illette meg, ha a megrendelő e kötelezettségének a vállalkozó által megszabott megfelelő

határidőn belül nem tett eleget, addig a Ptk. csak a vállalkozó felszólításáról tesz említést. Az eltérő megfogalmazás ellenére azonban a vállalkozó Ptk. szerinti, megrendelőhöz intézett felszólításának is csak akkor van értelme, ha az egy megfelelő határidőt is magában foglal, mely határidőn belül a megrendelőnek a munkaterületet rendelkezésre kell bocsátania. Ezen vállalkozó által tűzött megfelelő határidőnek pedig reálisnak kell lennie, azaz nem állapíthatja azt meg önkényesen, hanem figyelembe kell vennie az eset összes körülményeit és a megrendelő lehetőségeit is. (Megjegyezzük, hogy az 1/2014. PJE szerint a GKT 61/1973.-t a Ptk. eltérő rendelkezése miatt nem tartja irányadónak, ennek oka azonban az, hogy az állásfoglalás a szállítási szerződésre vonatkozott, mely szerződéstípust a Ptk. nem nevesíti. Ennek ellenére a GKT-nek a határidő „megfelelősége” vonatkozásában tett megállapításai, így a megfelelő határidővel szembeni, a határidő „reális” voltára vonatkozó követelmény továbbra is irányadó lehet.)

6:242. § [A megrendelő ellenőrzési joga]

- (1) A megrendelő a tevékenységet és a felhasználásra kerülő anyagot bármikor ellenőrizheti.**
- (2) A vállalkozó nem mentesül a szerződésszegés jogkövetkezményei alól amiatt, hogy a megrendelő a vállalkozó tevékenységét nem vagy nem megfelelően ellenőrizte.**

1. A megrendelő ellenőrzési joga

A megrendelő bármikor ellenőrizheti, hogy a vállalkozó tartja-e az ütemtervet, megfelelő anyagokat használ-e fel, betartja-e a megrendelő utasításait, és általában a szerződésnek megfelelően jár-e el. Amennyiben azt tapasztalja, hogy a vállalkozó késedelemben van az eredeti ütemtervhez képest, ráadásul olyan mértékben, hogy a szolgáltatást esedékességkor nem fogja tudni teljesíteni, vagy ha már a teljesítési határidő előtt nyilvánvalóvá válik, hogy a teljesítés hibás lesz, akkor a megrendelő az előzetes szerződésszegésből eredő jogait gyakorolhatja. Ennek szabályait – ellentétben az 1959-es Ptk.-val, amely a vállalkozási szerződés szabályi között tartalmazott az előzetes szerződésszegésre vonatkozó rendelkezéseket – a Ptk.-ban a szerződések általános szabályai között találjuk (6:151. §).

2. Ellenőrzési jog – nem kötelezettség

Szemben az 1959-es Ptk.-val, amely tartalmazta azt az előírást, hogy a vállalkozó nem mentesül a felelősség alól, ha a megrendelő az ellenőrzést elmulasztotta, vagy nem megfelelően végezte el, a Ptk. nem tartalmaz ilyen rendelkezést. Ennek ellenére ugyanezen következtetésre tudunk jutni a Ptk. szabályai alapján is. Az ellenőrzési jog ugyanis egy jog és nem kötelezettség. A megrendelő tehát élhet jogával, hogy megbizonyosodjon afelől, hogy a vállalkozó valóban szerződésszerűen teljesít-e, de a jog megrendelő általi gyakorlása vagy nem gyakorlása, illetve nem megfelelő gyakorlása nem változtat azon, hogy a szerződésszerű teljesítés a vállalkozó kötelezettsége. A vállalkozónak a megrendelő általi ellenőrzés nélkül is szerződésszerűen kell teljesítenie (BH1987.22.). Ezen kötelezettség esetleges megszegése alól pedig még részben sem mentesítheti őt az, hogy a megrendelő él-e és megfelelően él-e ellenőrzési jogával vagy sem (BH2004.166. és EBH2008.1770.). Ennél még tovább megy a Ptk. mellett is követendő bírói gyakorlat,

amikor arra a következtetésre jut, hogy a vállalkozó akkor sem mentesül a szerződésszegés következményei alól, ha a megrendelő megbízásából szakember járt el, és ennek ellenére nem észlelte a vállalkozó nem szerződészerű teljesítését (BH1994.264.: a tényállás szerint a megrendelő műszaki ellenőre nem észlelte a tervtől való eltérést).

Nem tartalmazza a Ptk. a *beépített (eltakart) munkarészek ellenőrzésével* kapcsolatos rendelkezést sem [1959-es Ptk. 394. § (2) bekezdés]. Ennek oka valószínűsíthetően részben az, hogy indokolatlan lett volna a vállalkozási szerződések általános rendelkezései között szabályozni, hiszen a probléma a kivitelezési szerződések körében merülhet fel. A kivitelezési szerződések szabályai között pedig valószínűsíthetően azért nem szerepel, mert részletszabály lévén nem szükségszerű ennek a Ptk.-ban való feltüntetése, a külön jogszabály pedig egyébként is tartalmaz erre vonatkozó rendelkezést [Épkiv. 7. § (1) bekezdés d) pont; 16. § (1) bekezdés g) pont]. Ráadásul a tájékoztatási kötelezettség általános szabályából is levezethető e vállalkozói kötelezettség (6:62. §).

6:243. § [A munkavégzés összehangolása]

Ha ugyanazon a munkaterületen egyidejűleg vagy egymást követően több vállalkozó tevékenykedik, a munkák gazdaságos és összehangolt elvégzésének feltételeit a megrendelő köteles megteremteni.

A Ptk. főszabályként azt írja elő, hogy több vállalkozó munkavégzésének összehangolása a megrendelő kötelezettsége. Ahogyan arra már többször utaltunk, a Ptk. ebben a körben sem veszi át a korábbi szabályozás valamennyi elemét, így az 1959-es Ptk. 393. § (3)–(4) bekezdésével ellentétben, azt sem rögzíti kifejezetten, hogy több vállalkozó munkavégzése esetén az együttműködés módjának és feltételeinek meghatározása érdekében a megrendelő és a vállalkozó szerződést köthetnek egymással, melyben meghatározhatják a munka összehangolása révén elérhető megtakarítások és egyéb előnyök, valamint az egyes feleknél felmerülő többletköltségek megosztásának módját. A felek ugyanis e kifejezett felhatalmazás hiányában is jogosultak ilyen megállapodást kötni, ahogyan egyéb tartalmú megállapodást is köthetnek egymással, ha az nem ütközik kógens jogszabályi előírásba.

A munkavégzés összehangolásának elsősorban az építési munkák körében van kiemelt jelentősége. Ennek megfelelően az Épkiv. 16. § (4) bekezdése előírja, hogy ha az építőipari kivitelezési tevékenységet több fővállalkozó kivitelező végzi, akkor az építtető (megrendelő) által megbízott építési műszaki ellenőr összehangolja a felelős műszaki vezetők tevékenységét. Gyakran előfordul azonban, hogy a kivitelezés során az építtető fővállalkozó kivitelezővel köt szerződést. Ebben az esetben az Épkiv. 12. § (4) bekezdésének b) pontja alapján a fővállalkozó kivitelező feladata az alvállalkozó kivitelezőkkel történő egyeztetések koordinálása és a tevékenységük összehangolása.

6:244. § [Többletmunka. Pótmunka]

- (1) A vállalkozó köteles elvégezni a vállalkozási szerződés tartalmát képező, de a vállalkozói díj meghatározásánál figyelembe nem vett munkát és az olyan munkát is, amely nélkül a mű rendeltetészerű használatra alkalmas megvalósítása nem történhet meg (többletmunka).**

- (2) A vállalkozó köteles elvégezni az utólag megrendelt, különösen termv módosítás miatt szükségessé váló munkát is, ha annak elvégzése nem teszi feladatát aránytalanul terhesebbé (pótmunka).**

1. Többletmunka–pótmunka az 1959-es Ptk.-hoz, valamint a külön jogszabályhoz képest

A többletmunka és a pótmunka fogalmi meghatározásának elsődlegesen a vállalkozói díj szempontjából van jelentősége, abban az esetben, ha a vállalkozói díj meghatározására átalánydíjként kerül sor. Külön szabályok vonatkoznak ugyanis a többletmunka és a pótmunka körébe eső munkákért való díjfizetésre (lásd a 6:245. §-nál).

Az 1959-es Ptk. a többletmunkára, valamint az ún. műszakilag szükséges munkákra vonatkozó rendelkezést a vállalkozási szerződés altípusa, az építési szerződés rendelkezései között tartalmazta [1959-es Ptk. 403. § (4) bekezdés]. Meghatározta a többletmunka fogalmát – olyan munkaként, amely a tervben szerepel, de a költségvetésből hiányzik. Ugyanezen rendelkezésben formálisan külön kategóriaként említette a műszakilag szükséges munkákat, amelyek nélkül a létesítmény rendeltetésszerűen nem használható, a vállalkozó kötelezettségévé téve ezen munkák elvégzését is. Az 1959-es Ptk. nem tartalmazta a pótmunka fogalmát. Ehhez képest a Ptk. a vállalkozási szerződés általános szabályai közé emeli a többletmunka fogalmát, megfelelően általánosítva azt – így a terv helyett vállalkozási szerződést, a költségvetés helyett pedig vállalkozói díjat említve –, meghatározza a pótmunka fogalmát is, és állást foglal az ún. műszakilag szükséges munkák többletmunka kategóriájába való tartozása mellett.

Az Indokolás szerint a Ptk. a „hatályos joggal” összhangban határozza meg a többletmunka és a pótmunka fogalmát, és utal ezen a helyen az Épkiv. szabályaira, valamint az EBH2000.201. szám alatt közzétett bírósági határozatra. Ez a megállapítás azonban – különösen az Épkiv. 486/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet által történt módosítását követően már – sem az Épkiv.-re való utalás, sem az EBH vonatkozásában az ún. műszakilag szükséges munkák tekintetében nem helytálló. Az igaz ugyan, hogy az Épkiv. értelmező rendelkezései között annak 2016-os módosítását megelőzően részben a Ptk.-hoz hasonlóan határozta meg a többletmunka és a pótmunka fogalmát aszerint különbséget téve közöttük, hogy a szerződéses dokumentációban szerepel-e a munka vagy sem (amennyiben igen, akkor többletmunka, amennyiben nem, akkor külön megrendelt munkatétel, tehát pótmunka), de az Épkiv. 2016-os módosítása után többletmunka alatt csak a dokumentációban kimutathatóan meglévő, az árazott tételes költségvetésben szereplő olyan tétel értendő, amelynek mennyisége előre nem látható műszaki szükségességből növekszik [Épkiv. 2. § e) pont]. Pótmunkának pedig az Épkiv. szerint a dokumentációban nem szereplő, előre nem látható műszaki szükségességből külön megrendelt tétel minősül [Épkiv. 2. § f) pont]. Látható tehát, hogy jelenleg a többletmunka Ptk. és Épkiv. szerinti meghatározása több ponton is eltér egymástól, hiszen amellett, hogy a többletmunka Épkiv. szerinti meghatározása a tétel árazott költségvetésben való szerepléséről rendelkezik szemben a Ptk.-val, az Épkiv. többletmunka–pótmunka meghatározásai nem foglalkoznak külön az ún. műszakilag szükséges munkákkal. A műszakilag szükséges munkák, valamint a rendeltetésszerű és biztonságos használat miatt szükséges munkák az Épkiv. későbbi, a vállalkozói díj fizetésével kapcsolatos rendelkezésében jelennek meg [Épkiv. 3. § (9) bekezdés], ahol az Épkiv. mindkét munkafajtát – a Ptk.-val ellentétben – a pótmunka fogalmi körébe

vonja, ennek megfelelően előírva, hogy ezek ellenértékére a vállalkozó igényt tarthat. A Ptk. és az Épkiv. közötti ellentét álláspontunk szerint a következőképpen oldható fel. Először is tisztázandó, hogy egyáltalán mely szabályozási területen állhatna egyáltalán fenn az ellentét. Az Épkiv. hatálya ugyanis az építőipari kivitelezési tevékenységre terjed ki [Épkiv. 1. § a) pont], ezen belül is többek között a vállalkozási szerződés szabályanyaga szempontjából releváns építészeti-műszaki tervezési és a kivitelezési szerződés kötelező tartalmi és formai előírásaira [Épkiv. 1. § (1) bekezdés h) pont], valamint a vállalkozói díjjal kapcsolatos szabályozásra [Épkiv. 1. § (1) bekezdés i) pont]. Következésképpen, az építőipari kivitelezési tevékenységen kívüli vállalkozási szerződések esetében, hacsak külön ágazati jogszabály nem rendelkezik másként, a Ptk. többletmunka-pótmunka szabályai irányadóak. Az építőipari kivitelezési tevékenység területén pedig az Étv. felhatalmazása alapján megalkotott Épkiv. speciális jogszabály, azaz a Ptk.-hoz képest elsőbbséget élvez.

2. A többletmunka és a pótmunka elhatárolása

A XXXII. PED rögzíti, hogy a vállalkozó a szerződésben meghatározott díj ellenében mindazokat a szolgáltatásokat köteles nyújtani, amelyek szükségesek a szerződésszerű teljesítéshez és a megrendelt mű rendeltetésszerű használatának biztosításához. Ezen megállapítás helytállóságán a többletmunka (és a pótmunka) fogalma sem változtat, pusztán pontosabb eligazítást ad, figyelembe véve a vállalkozási szerződés megkötése és teljesítése során előforduló helyzeteket. Mind a többlet-, mind a pótmunkák esetében ugyanis olyan munkákról van szó, amelyek a vállalkozási szerződés megkötésekor nem lettek megfelelően figyelembe véve: azért, mert noha egyébként a vállalkozási szerződésben szerepeltek, a vállalkozói díj kalkulálásakor azokat a vállalkozó nem vette figyelembe; vagy azért, mert nem is voltak figyelembe vehetők, ugyanis a munka természete folytán objektíve nem voltak előreláthatók, és így módon a vállalkozási szerződés alapjául szolgáló dokumentációban sem voltak feltüntethetők; vagy azért nem voltak figyelembe vehetők, mert azok a megrendelő által utólag megrendelt munkák.

A *többletmunka* kategóriájába a Ptk. két esetszort sorol. Az első a *vállalkozási szerződés részét képező, de a vállalkozói díj meghatározásánál figyelembe nem vett munka*. Amint azt az előzőekben említettük, ezzel a meghatározással részben ellentétes definíciót tartalmaz az Épkiv., a továbbiakban azonban a Ptk. szabályát elemezzük.

Kiterjedt, a vállalkozási szerződés alapját képező, a szolgáltatás tárgyát meghatározó dokumentáció esetében könnyen előfordul, hogy a dokumentációban szereplő, illetve abból műszakilag levezethető munka a vállalkozási díj kalkulációja során nincs figyelembe véve. A bírósági gyakorlat szerint a szerződés alapját képező dokumentációba beletartozik a dokumentáció minden olyan eleme, amely a vállalkozás műszaki tartalmát meghatározza. Ennek megfelelően a terv része minden olyan szakhatósági rendelkezés, amely a szerződésszerű teljesítéshez szükséges munkákat, munkarészeket foglal magában (BH1996.651. és BH1995.652. – mely esetekben a dokumentáció részét képező tűzvédelmi leírásból adódó munkára vonatkozóan állapította meg a bíróság, hogy az többletmunkának minősül).

Ezen munkák többletmunkaként való minősítésénél a kiindulópont az, hogy egy gondosan eljáró vállalkozó a szerződéses szolgáltatás tárgyának ismeretében, a szerződés alapját képező dokumentáció megvizsgálása alapján szakemberként meg tudja állapítani, hogy melyek a szerződés alapján elvégzendő tevékenységek, és ennek alapján készíti el a költségvetést, amely a vállalkozói díj megállapításának alapja. Így módon indokolt

a vállalkozói díj meghatározásánál figyelembe nem vett tevékenységek vállalkozóval való elvégztetése.

A *többletmunka* második esetcsoportjába tartoznak azok a munkák, *amelyek nélkül a mű rendeltetésszerű használatra alkalmas megvalósítása nem történhet meg*. Álláspontunk szerint ezen tevékenységek külön kategóriaként való kezelése nem szükségszerű, hiszen a megvalósítandó mű rendeltetésszerű használatához szükséges tevékenységek beletartoznak a vállalkozási szerződésbe. Következik ez a Ptk. általános szerződési szabályaiból (6:123. §), valamint a XXXII. PED-ben kifejtettekből is.

Ebbe a többletmunka kategóriába tartoznak az ún. műszaki szükségességből felmerülő munkák, amelyek esetében a munka objektív természete nem teszi lehetővé, hogy a vállalkozó ezeket figyelembe vegye a vállalkozói díj meghatározásánál (pl. takart szerkezetek miatti többletmunka). Ezeket a munkákat az 1959-es Ptk. nem többletmunkaként definiálta, hanem külön kategóriaként említette őket. Az Épkip. a pótmunkákhoz tartozónak minősítette (és minősíti jelenleg is) ezeket a munkákat. Ezek a műszaki szükségességből felmerülő munkák természetüket tekintve azonban a többletmunkához álltak közelebb. Egyrészt az 1959-es Ptk. is rendszertani szempontból ugyanazon bekezdésben helyezte el, mint a többletmunkát, másrészt a munka jellegéből, tartalmi sajátosságaiból következően is közelebb állnak a többletmunkához. Pótmunkánál ugyanis a megrendelő általi pótlólagos megrendelésről, a megrendelői igény módosulásáról van szó. Ez azonban nem igaz sem azon műszaki szükségességből felmerülő munkákra, ahol a munka objektív természete nem tette előzetesen lehetővé, hogy a vállalkozó figyelembe vegye ezeket a munkákat, sem azon többletmunkákra, ahol arról van szó, hogy a vállalkozó nem mérte fel kellően az elvégzendő munkák és költségkihatásuk nagyságrendjét (a vállalkozási szerződésben szereplő, de a vállalkozói díj meghatározásánál figyelembe nem vett munkák esetében) [Szegei Ítéltábla Polgári Kollégium 1/2006. (XI. 30.) számú kollégiumi ajánlása: a vállalkozói díj meghatározása építési vállalkozási szerződésekben]. Utóbbiakat indokolt tehát a módosult megrendelői igényből adódó pótmunkákkal szemben egységesen a többletmunka kategóriájába sorolni.

Az Indokolás a mű rendeltetésszerű használatához szükséges munkákkal összefüggésben azzal indokolja ezen munkák elvégzésével kapcsolatos kockázat vállalkozóra telepítését – azaz a vállalkozó ezen munkák elvégzésére kötelezését többletmunkaként, az eredetileg megállapított átalánydíjas vállalkozói díjon felüli külön ellenszolgáltatás nélkül – hogy a vállalkozási szerződés alapját képező dokumentáció megvizsgálása során a vállalkozónak mint szakembernek fel kell tudnia mérni, hogy melyek azok a munkák, amelyek nélkül a megvalósításra kerülő mű rendeltetésszerű használatra nem lesz alkalmas. Ez a megállapítás az ún. műszakilag szükségessé váló munkákra nem vonatkozhat, hiszen azok a munka természetéből adódóan objektíve nem előreláthatók. Következésképpen, az Indokolásból levonható olyan következtetés, mely szerint a mű rendeltetésszerű használatra alkalmas megvalósításához szükséges munkák nemcsak az objektíve előre nem látható műszakilag szükséges munkákat jelentik, hanem olyan munkákat is, amelyeket a vállalkozó azért nem vesz figyelembe a vállalkozói díj megállapítása során, mert a szerződés alapját képező dokumentáció megvizsgálása során nem jár el kellő gondossággal, és emiatt nem ismeri fel a munkák szükségességét. Álláspontunk szerint azonban nincs döntő jelentősége annak, hogy a mű rendeltetésszerű használatra alkalmas megvalósításához szükséges munkák csak az objektíve előre nem látható műszaki szükségesség miatti munkákat jelentik, vagy a kategória ennél tágabb, és magában foglalja a vállalkozó nem megfelelően gondos eljárása miatt a vállalkozói díj megállapításánál figyelembe nem vett munkákat is. Ennek oka az, hogy a rendeltetésszerű használatra alkalmassághoz szükséges munkák egyébként is a vállalkozási szerződés

tartalmát képezik, már a szerződések általános szabályaiból levezethetően (6:123. §), illetve a XXXII. számú PED-ből következően is. Ily módon nem indokolt a 6:244. § (1) bekezdésében a többletmunka két különböző kategóriájának megkülönböztetése, hiszen a második kategória tulajdonképpen már az elsőben benne foglaltatik.

A *pótmunkák* azokat a munkákat jelentik, amelyek abból adódnak, hogy a mű megvalósítása közben a megrendelő az eredeti megrendelés tartalmát módosítja, megváltoztatja, többletigényeket fogalmaz meg. A vállalkozónak tehát ugyanazt a művet kell megvalósítania, csak részben módosított tartalommal. A bírósági gyakorlat a vállalkozó ezen utólagos megrendelési jogát a vállalkozót megillető utasítási jogból vezeti le, amely azonban szükségszerűen a vállalkozási szerződés módosítását is eredményezi, és amely adott esetben ráutaló magatartással mindig kiterjed a vállalkozói díj módosítására is. A vállalkozó utólagos megrendelési joga azonban nem korlátlan. A pótmunka elvégzése ugyanis nem teheti a vállalkozó feladatát aránytalanul terheesebbé. Pótmunkának minősítette a bíróság a vállalkozó olyan utólagos megrendelését, amely a vállalkozási szerződésben szereplő terület nagyságához képest további útszakaszra vonatkozó aszfaltburkolat megvalósítására vonatkozott (BH2003.21.).

A vállalkozó tehát mind a többletmunka, mind a pótmunka esetében a szerződésben vállalt eredményt valósítja meg azzal a különbséggel, hogy pótmunka esetében az eredetileg rögzített tevékenység tartalma módosul. Az eredetileg megállapított műtől való lényeges eltérésre külön megállapodás hiányában azonban a vállalkozó nem kötelezhető.

A többletmunka–pótmunka kérdéskörhöz tartozik az az eset is, amikor a vállalkozó a *költségvetésben előírtnál drágább anyagot* használ fel. Az 1/2014. PJE szerint a Ptk.-ba beépült GKT 79/1973. arra a következtetésre jutott, hogy a drágább anyag felhasználása csak akkor vonja maga után a kikötött ellenérték emelkedését, ha a felek a szerződésüket etekintetben módosították. A felek általi szerződésmódosítás hiányában, ha a drágább anyag felhasználását rendkívüli körülmény, így például műszaki szükséghelyzet indokolta, a szerződés bírói módosításának lehet helye, melynek eredményeképpen a vállalkozói díj a drágább anyag felhasználásából adódó különbséget figyelembevételével megfelelően módosul. Megjegyezzük, hogy mindennek természetesen átalánydíjas vállalkozói szerződések esetén, és nem utólagos tételes elszámolás szerint meghatározott vállalkozói díj esetében van jelentősége (lásd a 6:245. §-nál).

6:245. § [A vállalkozói díj]

- (1) Ha a felek átalánydíjban állapodtak meg, a vállalkozó az átalánydíjon felül a pótmunka ellenértékét igényelheti, a többletmunka ellenértékének megtérítésére nem jogosult. A megrendelő köteles azonban megtéríteni a vállalkozónak a többletmunkával kapcsolatban felmerült olyan költségét, amely a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható.**
- (2) Tételes elszámolás szerint meghatározott vállalkozói díj esetén a vállalkozó az elvégzett munka ellenértékére jogosult.**
- (3) A vállalkozói díj a szerződés teljesítésekor esedékes.**

1. A vállalkozói díj meghatározásának módja

A vállalkozói díjban való megállapodás a vállalkozási szerződés lényeges tartalmi kelléke. Amennyiben tehát a felek a vállalkozói díjban nem állapodnak meg, közöttük a szerződés nem jön létre. A szerződés hiányában való munkavégzés vonatkozásában való elszámolásra ilyen esetekben a jogalap nélküli gazdagodás szabályai irányadók.

A szerződéses ár, illetve a díj meghatározása tekintetében a GK 68. fogalmazta meg azokat a bírósági gyakorlatban kialakult elveket, amelyek beépültek a Ptk. szerződési általános szabályaiba [6:63. § (3) bekezdés]. Eszerint a szerződéses ár, illetve a díj akkor tekinthető meghatározottnak, ha a szerződés megjelöli az ár összegét – ilyen esetekben a szolgáltatás árában való megállapodás egyértelmű –, de az árat meghatározottnak kell tekinteni akkor is, ha a szerződés nem tartalmazza a szolgáltatásért fizetendő ellenszolgáltatás összegét, de az árat a teljesítéskor ki lehet számítani. Elfogadható, ha a felek a teljesítéskor irányadó piaci árban vagy az adott szakmában szokásos díj fizetésében állapodnak meg. Sőt abban az esetben, ha a szerződés létrejött, de a felek az ellenszolgáltatás mértékét nem határozták meg egyértelműen, akkor a teljesítési helynek megfelelő piacon a teljesítési időben kialakult középárat kell díjként megfizetni.

Építési-kivitelezési szerződésekben a felek a vállalkozói díjat általában kétféle módon határozzák meg: átalánydíjban állapodnak meg vagy utólagos tételes elszámolásban. A Ptk. a vállalkozási szerződés általános szabályai között a vállalkozói díjban való megállapodás ezen két módját említi. Tekintettel azonban arra, hogy az építési-kivitelezési szerződéseken kívüli vállalkozási szerződések díjmeghatározására vonatkozó szabályok levezethetők a Ptk. szerződési általános szabályaiból, nem okoz megoldhatatlan problémát, hogy a vállalkozási szerződés általános szabályai között elsődlegesen az építési-kivitelezési szerződésekre jellemző vállalkozói díjmeghatározásra jellemző szabályokat találunk.

Sem a Ptk., sem a külön jogszabályok nem határozzák meg sem az átalánydíj, sem az utólagos tételes elszámolás fogalmát. A gyakorlat szerint azonban átalánydíjban való megállapodás esetén a vállalkozó a díját egy összegben határozza meg, mely összeg magában foglalja a vállalkozó költségeit és munkadíját is. Utólagos tételes elszámolásban való megállapodás esetén, még ha a felek meg is jelölnék a szerződésben egy összegű vállalkozói díjat, ez pusztán tájékoztató jellegű. A díj ugyanis a teljesítést követően a vállalkozó által felmért, összesített és leigazolt költségek és munkadíj alapján kerül kiszámításra, azaz a vállalkozó a ténylegesen elvégzett munka ellenértékére jogosult (EH2007.1605.).

Általában igaz az, hogy a vállalkozó a szerződésben kikötött díjért köteles nyújtani mindazokat a szolgáltatásokat, amelyek a szerződésszerű teljesítéshez, a megrendelt mű rendeltetésszerű használatának biztosításához szükségesek (XXXII. PED). Amennyiben a felek a szerződésben a vállalkozói díjat egyértelműen meghatározták, attól utóbb egyoldalúan egyik fél sem térhet el, azaz sem a vállalkozó arra hivatkozással, hogy több költsége merült fel a megrendelés teljesítésével, sem a megrendelő arra hivatkozással, hogy a vállalt feladat teljesítése a vállalkozó számára az előzetesen tervezetthez képest kisebb költséggel járt (BH2014.28.). Közömbös tehát, hogy a vállalkozó a szerződésben rögzített eredményt mennyi munkával éri el, illetve, hogy megfelelően mérte-e fel a tevékenység nagyságrendjét és a költségeket. Ez azonban nem irányadó az utólagos tételes elszámolásban való megállapodás esetére, továbbá a Ptk. új szabálya szerint

átalánydíjas szerződés esetében a többletmunkával felmerült bizonyos költségei megtérítésére tarthat igényt a vállalkozó.

2. Többletmunka és pótmunka díja

A többletmunka és a pótmunka közötti különbségtételnek nincsen jelentősége a felek utólagos tételes elszámolásban való megállapodása esetén, tekintettel arra, hogy ilyenkor a vállalkozó igazolt költségei és a ténylegesen elvégzett munka alapján jogosult díjazásra. Ez azt jelenti, hogy mind a többletmunka, mint a pótmunka díját érvényesítheti, függetlenül a munkák többlet- vagy pótmunkaként történő minősítésétől.

A többletmunka–pótmunka különbségtételnek átalánydíjas vállalkozási szerződés esetén van jelentősége. Amennyiben a felek átalánydíjban állapodnak meg, a vállalkozó az átalánydíjon felül csak a pótmunka ellenértékét igényelheti, a többletmunka ellenértékének megtérítésére nem jogosult. Átalánydíjas vállalkozási szerződés esetén tehát a vállalkozó viseli az esetleges többletmunkák kockázatát. Ez indokolt is abban az esetben, ha a vállalkozó a vállalkozói díj megállapítása során figyelmen kívül hagy a szerződés alapját képező dokumentációban szereplő munkatételeket vagy olyan munkákat, amelyek elvégzése egy szakember számára felismerhető módon az előállítandó mű rendeltetésszerű használatához szükséges. Ez a kockázattelepítés nem indokolt azonban olyan munkák esetében, amelyeket a vállalkozó a legnagyobb gondosság mellett sem láthat előre, azaz az objektíve előre nem látható műszaki szükségességből elvégzendő munkák esetében. Emiatt rendelkezik a Ptk. újonnan bevezetett előírása úgy, hogy a vállalkozó a többletmunkával kapcsolatban felmerült azon költségeinek megtérítésére jogosult, amely munkák a szerződés megkötésének időpontjában nem voltak előreláthatóak. Az Indokolás ezen új szabály indokát abban jelöli meg, hogy a törvény olyan szabályozási környezetet kívánt teremteni, amelyben egy kellő gondossággal eljáró vállalkozó pontosan kalkulálhat a vállalkozás során felmerülő költségeivel, és a vállalkozói díjat ennek megfelelően határozhatja meg. Egy vállalkozási szerződés teljesítése során ugyanis, különösen komplex kivitelezési szerződések esetén számos előre nem látható körülmény merülhet fel, amellyel egy gondosan eljáró vállalkozó sem számolhatott. A törvény mindezen körülmények ellenére kötelezi a vállalkozót a szerződés teljesítésére azzal azonban, hogy az így felmerült költségei megtérítését a vállalkozó a megrendelőtől követelheti.

3. A vállalkozói díj esedékessége

Az 1959-es Ptk.-val egyezően írja elő a Ptk., hogy a vállalkozási díj *a szerződés teljesítésekor esedékes*. A megrendelő a Ptk. alapján tehát sem a költségek előlegezésére, sem vállalkozói díjelőleg fizetésére nem köteles. A Ptk. abból indul ki, hogy a tevékenység végzésének költségeit a vállalkozó köteles előlegezni, a költségeket is tartalmazó vállalkozói díját (6:133. §) pedig csak a vállalkozási szerződés teljesítésekor kapja meg.

A Ptk. szabálya azonban *diszpozitív* szabály, amelytől a felek eltérhetnek. Ez különösen nagyobb volumenű beruházások esetében fordul elő. A felek megállapodhatnak abban, hogy a megrendelő *előlegfizetést* teljesít anélkül azonban, hogy az előlegfizetés a vállalkozó általi részletteljesítést követelne meg, vagy megállapodhatnak *részletteljesítésekhez* kötött fizetésben is. Attól függetlenül ugyanis, hogy a vállalkozó szolgáltatása fizikailag osztható vagy sem, a felek megállapodhatnak a vállalkozó szolgáltatásának jogilag oszthatóként

vagy oszthatatlanként való minősítésében. Egy fizikailag oszthatatlan szolgáltatást minősíthetnek jogilag oszthatóvá, illetve a természeténél fogva fizikailag osztható szolgáltatás esetében is megállapodhatnak úgy, hogy a szolgáltatás jogilag oszthatatlan (GK 65.). Ez utóbbi esetben a szolgáltatás átvétele csak egységesen történhet meg, és a vállalkozó is csak a jogilag oszthatatlanná minősített teljes szolgáltatás megvalósításával teljesít. Részteljesítésben való megállapodás esetén a vállalkozó által teljesített egyes munkarészeket a megrendelő a felek megállapodásának megfelelően külön-külön átvesz, és ezen részteljesítésekhez kapcsolódóan vállalkozói díjfizetést teljesít. A gyakorlatban kivitelezési szerződések esetében a felek a kivitelezés szakaszolásában szoktak megállapodni. Ezekben az esetekben meghatározott műszaki készültségi fokhoz kapcsolják a vállalkozó díjfizetését. A kivitelezés ilyen szakaszolása azonban nem jelent részteljesítést, a műszaki készültségi fok elérésének igazolása csak a vállalkozó előleg iránti igénye, a számlakibocsátás szempontjából releváns, részteljesítés ezáltal még nem történik (BH2010.276. és BDT2006.1416.). Hangsúlyozzuk, hogy ha a felek erről külön nem rendelkeznek, akkor a vállalkozó szolgáltatása oszthatatlannak minősül.

Ez a vállalkozót esetlegesen terhelő *kötbérfizetési* kötelezettségre is hatással van. Ha a vállalkozási szerződés építési ütemtervet és részteljesítési határidőket is tartalmaz, a késedelmi kötbérfizetési kötelezettség a részteljesítési határidők elmulasztásához kapcsolódik; ugyanakkor, ha a felek az ütemterv betartását is kötbérrel akarják biztosítani, ebben kifejezetten írásban meg kell állapodniuk (BH2010.276.). Amennyiben a részteljesítés szerződésszerűen megvalósul, a mű teljes befejezése mégis késik, akkor a befejezés késedelmé miatt követelhető kötbér alapja a teljes ellenértéknek a részteljesítés ellenértékével csökkentett összege (BH1985.441. és BDT2006.1416.). Fizikailag osztható szolgáltatás oszthatatlanná minősítése esetén, amennyiben a szerződést kötbérszankció biztosítja, részleges késedelem esetén is a teljes szerződési érték alapulvételével igényelhető kötbér (GK 65.).

A vállalkozói díj a szolgáltatás teljesítésekor esedékes. Nem változtat ezen az a tény sem, hogy a vállalkozó *elmulasztja kiállítani a számlát, vagy késlekedik a számla kiállításával*. A számlázási kötelezettség elmulasztása, illetve késedelmes teljesítése ugyanis közbenső szerződésszegést eredményez, az ellenszolgáltatás esedékessé válásán azonban nem változtat. A közbenső szerződésszegés a megrendelő késedelmi kamatfizetési kötelezettséget előidéző egyidejű fizetési késedelmét zárja ki (az 1/2014. PJE szerint a Ptk.-ba beépültek tekintett GK 66. és BH1989.237.).

A teljesítéskor esedékes vállalkozói díj szabálya feltételezi, hogy a vállalkozó a szerződést maradéktalanul teljesítette. A bírói gyakorlatban kérdésként merült fel, hogy hogyan alakul a megrendelő díjfizetési kötelezettsége építési szerződés esetén akkor, ha *a vállalkozó nem fejezi be az építményt*, és a munkaterületről a mű befejezése nélkül levonul. A válasz ezekben az esetekben is elsődlegesen attól függ, hogy a felek milyen módon állapították meg a vállalkozói díjat, azaz átalánydíjban vagy utólagos tételes elszámolásban állapodtak meg. Utólagos tételes elszámolás esetén ugyanis az eljárás azonos a vállalkozási szerződés maradéktalan teljesítésekor végzett elszámolással. A vállalkozó által elvégzett munka és a beépített anyagok ellenértékének megfizetésére kerül sor. Átalánydíjas építési szerződés esetén a befejezetlen építményért járó ellenszolgáltatást a szerződésben elvállalt teljes műszaki tartalom és a ténylegesen elért műszaki készültség egymáshoz viszonyított arányának meghatározásával, és ennek a szerződésben kikötött átalánydíjra való vetítésével kell kiszámítani. Ez azt jelenti, hogy ilyen esetekben sincs helye az elvégzett, illetve az elmaradt munkanemek tételes felmérésének. Szakértői bizonyítás útján azt kell meghatározni, hogy a kivitelező a megíúsulásig a vállalt munkaeredmény hány százalékos készültségi fokát valósította

meg, és ezt kell a kikötött átalánydíjra vetíteni [Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégium 1/2006. (XI. 30.) számú kollégiumi ajánlása, BDT 2006.1303 és ÍH2013.67.].

6:246. § *[Törvényes zálogjog]*

A vállalkozót a vállalkozói díj és a költségek biztosítására zálogjog illeti meg a megrendelőnek azokon a vagyontárgyain, amelyek a vállalkozási szerződés következtében birtokába kerültek.

Változatlanul fenntartja a Ptk. a vállalkozó törvényes zálogjogát vállalkozói díjának és költségeinek biztosítására. Tekintettel arra, hogy a Ptk. abból indul ki, hogy a vállalkozói díj a szerződés teljesítésekor esedékes, azaz, hogy a teljesítéssel a vállalkozó jár elől, indokolt, hogy vállalkozói díjának és költségeinek biztosítására a vállalkozó biztosítékkal rendelkezzen.

A továbbra is irányadó bírói gyakorlat szerint a vállalkozót csak a megrendelőnek az adott szerződés következtében birtokába került vagyontárgyain illeti meg zálogjog, azaz ugyanazon megrendelővel fennálló más jogviszonyával összefüggésben a birtokába került vagyontárgyain nem (BH1984.19.). A törvényes zálogjog ingó dolgokra terjed ki, ingatlanra nem, még akkor sem, ha a vállalkozó egyébként az ingatlan birtokában van (BH1999.180.). Tekintettel arra, hogy az épület nyílászárói beépítésük következtében osztják az ingatlan jogi sorsát, ezért azokkal kapcsolatban nem lehet az építménytől függetlenül jogszabályon alapuló zálogjogot érvényesíteni (BH1999.127.). Tipikus példák a vállalkozónak a vállalkozási szerződés következtében birtokába kerülő vagyontárgyakra, amelyeket a vállalkozó törvényes zálogjoga terhelhet: a szabónál megrendelt át nem vett öltöny, cipésznél elkészült cipő, asztalos által elkészített és el nem szállított bútorok, de a megrendelő azon munkaeszközei is, amelyeket a tevékenység végzéséhez a vállalkozó rendelkezésére bocsátott.

6:247. § *[A szolgáltatás átadás-átvétele]*

- (1) A vállalkozó a művet átadás-átvételi eljárás keretében köteles átadni, amelynek során a felek elvégzik az adott üzletágban szokásos azon vizsgálatokat, amelyek a teljesítés szerződésszerűségének megállapításához szükségesek.**
- (2) Határidőben teljesít a vállalkozó, ha az átadás-átvétel a szerződésben előírt teljesítési határidőn belül megkezdődik. Az átadás-átvétel időtartama harminc nap. Vállalkozások közötti szerződés, illetve szerződő hatóság által megrendelőként szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződés esetén az átadás-átvétel időtartamára vonatkozó rendelkezéstől a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a vállalkozó hátrányára eltérő szerződési feltételt – mint tisztességtelen kikötést – a vállalkozó megtámadhatja.**
- (3) Nem tagadható meg az átvétel a mű olyan hibája miatt, amely, illetve amelynek kijavítása vagy pótlása nem akadályozza a rendeltetésszerű használatot.**
- (4) Ha a megrendelő az átadás-átvételi eljárást nem folytatja le, a teljesítés joghatásai a tényleges birtokbavétel alapján állnak be.**

- (5) Ha a szerződés teljesítéséhez a vállalkozó dolog tulajdonjogának átruházására köteles, a dolog a mű átadásával és az ellenérték megfizetésével kerül a megrendelő tulajdonába.**

1. Az átadás-átvételi eljárás

A Ptk. a vállalkozási szerződés általános szabályai közé emeli az 1959-es Ptk.-ban a vállalkozási szerződések altípusainál, az építési (1959-es Ptk. 405. §) és a szerelési szerződésnél (1959-es Ptk. 407/A. §) szabályozott átadás-átvételi eljárást. Tekintettel arra, hogy átadás-átvételi eljárásra tipikusan kivitelezési szerződéseknél kerül sor, továbbá arra, hogy egy sor vállalkozási szerződés esetében nem is kerül sor átadás-átvételre – hiszen arra csak akkor van szükség, ha a vállalkozónak van mit átadni a megrendelőjének, azaz ha tevékenységének eredménye valamilyen dologban testesül meg –, kérdéses, hogy mi indokolta az átadás-átvételi eljárás szabályainak az általános szabályok közé emelését. Az Indokolásból az állapítható meg, hogy a jogalkotó valószínűsíthetően hangsúlyosabbá szerette volna tenni, hogy a vállalkozási szerződés teljesítésének két fázisa van: a teljesítés első fázisában a vállalkozó előállítja a megrendelő által megrendelt művet, majd a teljesítés második fázisában kerül sor a munkaeredmény átadására. Álláspontunk szerint ennek kifejezésre juttatása nem követte volna meg szükségszerűen az átadás-átvételi eljárás általános szabályok közé emelését, hiszen az átadás-átvétel lépése a vállalkozási szerződések legtöbb típusánál a szerződések általános szabályai alapján megfelelően kezelhető (lásd pl. a szolgáltatás megvizsgálásának kötelezettségét előíró 6:127. §-t). A formális átadás-átvételi eljárásnak a bonyolult kivitelezési projektek esetében van jelentősége. A jogalkotó döntése mégsem okoz problémát a szabály alkalmazása során. Az általános szabályok közé emelés miatt ugyanis a szabály megfogalmazása megfelelően általános, csak azt a követelményt támasztja a felekkel szemben, hogy az adott üzletágban szokásos vizsgálatokat végezzék el. Ily módon a komplex kivitelezési projektek esetében irányadó átadás-átvételi eljárástól a szabó által rendelésre elkészített ruhának az átvételéig valamennyi eljárás lefedésére alkalmas. Az adott üzletágban szokásos vizsgálatok részletszabályait az ágazati szabályok tartalmazzák (lásd pl. Épkiv.).

Az átadás-átvételi eljárás lefolytatásának célja a teljesítés szerződésszerűségének megállapítása. A teljesítés szerződésszerű, amennyiben a szolgáltatás megfelel a szerződésben specifikusan meghatározott követelményeknek, és a mű alkalmas a rendeltetésszerű használatra, a rendeltetése szerinti célra (6:123. §).

A vállalkozási szerződés általános szabályai között a Ptk. a teljesítés szerződésszerűsége szempontjából a teljesítés időpontjára vonatkozóan tartalmaz rendelkezéseket. Rögzíti, hogy a vállalkozó akkor teljesít határidőben, ha az *átadás-átvétel a teljesítési határidőn belül megkezdődik*. Ehhez hasonló rendelkezést tartalmazott az 1959-es Ptk. 405. § (3) bekezdése is azzal, hogy kifejezetten kiemelte, a szerződéses határidőn belül megkezdett átadás-átvétel akkor jelent határidőben való teljesítést, ha a megrendelő a szolgáltatást át is veszi. Ezen utóbbi utalás az átadás-átvétel sikerességére nem szerepel a Ptk.-ban, a szabály azonban nem értelmezhető úgy, hogy egy a szerződéses határidőben megkezdett, de a szolgáltatandó mű átvételét nem eredményező átadás-átvétel a szerződés határidőben való teljesítését eredményezné. Ennek megfelelően továbbra is irányadó a korábbi bírói gyakorlat, mely szerint ha az átadás-átvétel a teljesítési határidőn belül megkezdődik, és a megrendelő a szolgáltatást átveszi, teljesítési késedelem nem állapítható meg (EH2003.855.).

Az 1959-es Ptk.-ban foglalt szabályhoz hasonlóan a Ptk. szerint az *átadás-átvételi eljárás időtartama* harminc nap. A felek ettől eltérően megállapodhatnak, azonban az átadás-átvételi eljárás időtartamára vonatkozó rendelkezéstől a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a vállalkozó hátrányára eltérő szerződési feltételt mint tisztességtelen kikötést, a vállalkozó megtámadhatja. Ezen rendelkezés a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről szóló 2011. február 6-i 2011/7/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 3. cikk (4) bekezdésének, 4. cikk (5) bekezdésének és 7. cikkének magyar jogba való átültetését szolgálja.

2. Az átvétel megtagadása és a tényleges birtokbavétel

Az átvétel megtagadása a megrendelő részéről nem történhet önkényesen. Az olyan kisebb hibák miatt, amelyek nem akadályozzák a mű rendeltetésszerű használatát, az átvétel nem tagadható meg. Ez tehát azt is jelenti, hogy az ilyen kisebb, a rendeltetésszerű használatot nem akadályozó hibák rögzítése mellett a megrendelőnek át kell vennie a szolgáltatást. A szolgáltatásnak az átadás-átvételi eljárás szabályszerűen kitűzött időpontjában kell alkalmasnak lennie a teljesítésre, azaz alkalmasnak kell lennie a rendeltetésszerű használatra. Nem kizárt azonban, hogy az átvételnek az időpontjában vagy akár azt követően a vállalkozó a szolgáltatás tárgyán munkát végezzen (BH1996.164.). Megjegyezzük azonban, hogy a felek megállapodásukban a törvényi szabálytól eltérhetnek, így megállapodhatnak abban, hogy teljesítésnek kizárólag a hibáktól és hiányoktól mentes átadás minősül.

A szabály megfogalmazásában az 1959-es Ptk.-hoz képest egyszerűsödött, de érdemben nem változott. Következésképpen továbbra is irányadó az 1959-es Ptk. alatt kialakult gyakorlat az átvételre kerülő mű *rendeltetésszerű használatra alkalmasságával* kapcsolatban. Eszerint a megrendelő megtagadhatja a lakóépület átvételét a fűtési rendszer, a tetőszigetelés hiányosságai, illetve a korlát kevésbé biztonságos volta miatt (BH1989.158.); olyan hiányok miatt, amelyek folytán a lakóépület lakásai nem voltak rendeltetésszerűen használhatók, így a parketta csiszolása, lakkozása, a vizes berendezések, illetve a fűtési rendszer beszabályozásának hiánya miatt (BH1985.242.). Lakóépületek esetében általánosságban azt lehet mondani, hogy az átvételhez azoknak olyan állapotban kell lenniük, hogy a lakók beköltözhessenek, és ott zavartalanul lakhassanak. A lakóépületek, lakások rendeltetésszerű használatra való alkalmasságának vizsgálatánál tehát mindenekelőtt arra kell figyelemmel lenni, hogy egy lakásnak több funkciója van, mert annak lakóhelyiségei, egészségügyi helyiségei, főzőhelyiségei, közlekedési és tároló helyiségei vannak. Nyilvánvaló, ha ezen funkciók közül egyik vagy másik az építkezés során nem valósult meg (pl. egy konyhában a víz nincs bevezetve, a fürdőszobában a szennyvízelvezetés nem megoldott stb.), ez az egész lakás – ha pedig minden lakásban hiba van, akkor az egész lakóépület – rendeltetésszerű használhatóságát kizárja, az építető, beruházó – részátvételben történt megállapodás esetén a hibás lakások, egyébként – az egész épület átvételét megtagadhatja (GK 48.). Nem tekinthető rendeltetésszerű használatra alkalmasnak a lakás, amelyben több kisebb jelentőségű hiba együttes előfordulása vagy a hiba javítása a lakás zavartalan használatát akadályozza (GK 48. II. pont). Az Indokolás is kiemeli, hogy a mű létrehozatala után végzett javítások természetes velejárója, hogy kényelmetlenséget, a használatban fennakadást okoznak, a teljesítés időpontját illetően azonban csak az olyan hibáknak, hiányoknak van jelentősége, melyek a létesítmény rendeltetésszerű használatát oly mértékben

akadályozzák, hogy ezzel a mű használatát, például a létesítmény működését lehetetlenné teszik. Ha azonban a kisebb hibák olyan mennyiségűek, hogy azok elhárítása, kijavítása a használatba vételt megakadályozza, az átadás nem minősíthető eredményesnek.

Az átadás-átvételi eljárás lefolytatása nélküli *tényleges birtokbavétel* tekintetében a Ptk. a korábbi bírói gyakorlatot kodifikálja, amikor úgy rendelkezik, hogy a *tényleges birtokbavétel* a teljesítés joghatásai beállnak. A *tényleges birtokbavétel* azonban csak akkor jár a teljesítés joghatásával, ha a vállalkozó a munkát valóban elvégezte, a művet készre jelentette, a megrendelőnek lehetővé tette, hogy a művet fizikailag átvegye, a megrendelő pedig az átadás-átvételi eljárást nem folytatta le, de a művet egyoldalúan birtokba vette (GKT 92/1973., BH1993.315. és BH2000.202.).

Abban az esetben, ha a megrendelő a mű átvételét indokolatlanul megtagadja és a mű *tényleges birtokbavételére* sem kerül sor, a megrendelő késedelembe esik, mely jogosulti késedelem a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja. A bírósági gyakorlat szerint az átvételt megtagadó, illetve az átvételi eljárást elmulasztó megrendelőnek kell bizonyítania azt, hogy a teljesítés kitűzött időpontjában olyan hibák és hiányosságok álltak fenn, amelyek önmagukban vagy esetleg összességükben az átvétel megtagadására adtak alapot (BH1996.164.).

3. Dolog tulajdonjogának átruházása a vállalkozó által

Új szabály a Ptk.-ban, amely kimondja, hogy amennyiben a szerződés teljesítéséhez a vállalkozó dolog tulajdonjogának átruházására köteles, a dolog a mű átadásával és az ellenérték megfizetésével kerül a megrendelő tulajdonába. A szabály alkalmazásának előfeltétele tehát, hogy a szerződés teljesítéséhez a vállalkozó dolog tulajdonjogának átruházására legyen köteles, azaz legyen egyáltalán olyan dolog, amely a vállalkozó és nem a megrendelő tulajdonát képezi.

Tekintettel a szabály elhelyezésére – a szolgáltatás átadás-átvétele –, valamint megfogalmazására, mely szerint az a szerződés teljesítéséhez követeli meg a vállalkozó által dolog tulajdonjogának átruházását, megállapítható, hogy a *tulajdonjog átruházásával érintett dolog a vállalkozó által előállított mű*. Ezek nem lehetnek a vállalkozó által a mű előállításához szükséges anyagok, mivel azok esetében sem a törvényi modellben, sem a feleknek a törvényi modelltől eltérő megállapodása esetén nem kerül sor tulajdonátruházásra. Ugyanakkor különbséget kell tenni az esetek között aszerint, hogy a vállalkozó kötelezettsége ingatlan vagy ingó szolgáltatásában áll.

Ingatlan – jellemzően épület – esetében ugyanis az 5:18. § úgy rendelkezik, hogy eltérő megállapodás hiányában az épület tulajdonjoga a földtulajdonost illeti meg. A megrendelő és a vállalkozó eltérő megállapodása hiányában tehát az épület a megrendelő tulajdonát képezi. Az ilyen eltérő megállapodás kötésének valószínűsége azonban az ingatlan-nyilvántartási szabályokra is tekintettel elhanyagolható. Ugyanakkor a dologi jogi ráépítés (5:70. §) szabályai alapján sem kerülhet az épület a vállalkozó tulajdonába tekintettel arra, hogy a ráépítés tényállási elemei nem teljesülnek még akkor sem, ha a vállalkozó saját anyaggal épít. Nem lehet ugyanis figyelmen kívül hagyni, hogy a vállalkozó a megrendelő részére építi az épületet, így nem a vállalkozó, hanem a megrendelő fog „ráépítőnek” minősülni [Menyhárd Attila: *Dologi jog* (ELTE Eötvös Kiadó 2010, Budapest) 220.] Továbbá, a vállalkozási szerződés léte miatt, a vállalkozó nem is jogosultság nélkül épít idegen földre, így a ráépítés további tényállási eleme sem teljesül.

Még mindig ingatlan mint mű szolgáltatásával összefüggésben, a mű megvalósításához használt anyagok tekintetében a törvényi modell abból indul ki, hogy a mű előállításához szükséges anyagokat a vállalkozó köteles beszerezni, ilyen módon tehát a vállalkozó a saját tulajdonát képező dolgokat, anyagokat építi be, dolgozza fel, alakítja át a megrendelő által megrendelt mű megvalósítása céljából. A vállalkozó tulajdonát képező és a műbe beépítésre kerülő anyagok azonban a beépítéssel a mű alkotórészévé válnak (5:69. §), ezáltal tehát a beépítéssel a megrendelő tulajdonába kerülnek. Erre a következtetésre jutott a bíróság is az épületbe beépített nyílászárók tekintetében, megállapítva, hogy beépítésüket követően a nyílászárók osztják az ingatlan jogi sorsát, ezért azokkal kapcsolatban jogszabályn alapuló zálogjogot az építménytől függetlenül érvényesíteni nem lehet (BH1999.127.). Dologi jogi eldöntendő kérdés azon anyagok vonatkozásában, amelyeket a törvényi modelltől eltérően a felek megállapodása alapján a megrendelő bocsátott rendelkezésre, nincsen.

Ingó mint mű szolgáltatásának kötelezettsége esetén, amennyiben a mű előállításához szükséges anyagokat a megrendelő szerzi be, a dologi jog szabályai szerint a vállalkozó számára a megrendelő által beszerezett anyag idegen anyag, amelyet feldolgoz, átalakít. A Ptk. feldolgozásra, átalakításra vonatkozó rendelkezése mégsem alkalmazható, tekintettel arra, hogy alkalmazásának tényállási eleme lenne, hogy a vállalkozó az idegen anyag felhasználásával a maga számára állítson elő új dolgot (5:65. §). Ez a tényállási elem azonban a vállalkozási szerződés léténél fogva nem teljesül.

Mindez azt jelenti, hogy ezen rendelkezés viszonylag szűk alkalmazási köre legfeljebb olyan esetekben állapítható meg, amikor a vállalkozó saját anyagból állít elő új ingó dolgot, amely nem kerül beépítésre, és amelynek tulajdonjogát a vállalkozónak az előállítást követően kell a megrendelőre átruháznia. Ebben az esetben is a vállalkozói díj – és nem ellenérték – megfizetésével kerül a dolog a megrendelő tulajdonába.

6:248. § [A szerződés lehetetlenülése]

- (1) Ha a teljesítés olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, és**
  - a) a lehetlenné válás oka a vállalkozó érdekkörében merült fel, díjazásra nem tarthat igényt;**
  - b) a lehetlenné válás oka a megrendelő érdekkörében merült fel, a vállalkozót a díj megilleti, de a megrendelő levonhatja azt az összeget, amelyet a vállalkozó a lehetlenné válás folytán költségben megtakarított, továbbá amelyet a felszabadult időben másutt keresett vagy nagyobb nehézség nélkül kereshetett volna;**
  - c) a lehetlenné válás oka mindkét fél érdekkörében vagy érdekkörén kívül merült fel, a vállalkozót az elvégzett munka és költségei fejében a díj arányos része illeti meg.**
- (2) Lehetetlenülés esetén a megrendelő követelheti, hogy a vállalkozó a megkezdett, de be nem fejezett művet neki adja át; ebben az esetben a jogalap nélküli gazdagodás szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

1. A vállalkozási szerződés objektív lehetetlenülésének speciális szabályai

A vállalkozási szerződés objektív lehetetlenülésére vonatkozó szabályokat a Ptk. fenntartotta, és azokon lényeges módosításokat sem hajtott végre. Az egyes esetcsoportok sorrendjét változtatta meg, illetve beiktatásra került egy új (2) bekezdés, amely

a megkezdett, de be nem fejezett mű megrendelőnek való átadásáról és a felek közötti elszámolásról rendelkezik.

A vállalkozási szerződés lehetetlenülésének szabályai speciális rendelkezések a szerződések általános szabályai között rendezett lehetetlenülési szabályokhoz képest. Amint az az (1) bekezdésből kitűnik, a rendelkezés akkor alkalmazandó, ha a teljesítés olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős. A rendelkezés tehát a szerződések általános szabályai között található, a 6:180. § (1) bekezdéséhez képest speciális rendelkezés, amelyre a vállalkozási szerződés eredménykötelmi jellege miatt van szükség. A 6:180. § (1) bekezdése szerint ugyanis amennyiben a teljesítés lehetetlenné válásáért egyik fél sem felelős, a szerződés megszűnésének időpontját megelőzően nyújtott szolgáltatás pénzbani ellenértékét meg kell téríteni. Ez a szabály azonban összeegyeztethetetlen a vállalkozási szerződés eredménykötelmi jellegével. Vállalkozási szerződés esetén a vállalkozó vállalja az eredmény megvalósításának kockázatát, vállalkozói díj őt csak akkor illeti meg, ha az eredményt el is éri. Ezért nem lehet alkalmazható változatlan feltételek mellett a 6:180. § (1) bekezdése vállalkozási szerződések objektív lehetetlenülése esetén. A vállalkozási szerződés általános szabályai között elhelyezett objektív lehetetlenülésre vonatkozó rendelkezés tehát a 6:180. § (1) bekezdéséhez képest speciális szabály.

Bármelyik fél felelősségének megállapíthatósága esetén a lehetetlenné válásnak a szerződések általános szabályai között található rendelkezései alkalmazandók [6:180. § (2)–(3) bekezdések]. Megjegyezzük, hogy noha a jogszabály szövegezése szintjén ebben az összefüggésben valóban nincs változás, hiszen az 1959-es Ptk. és a Ptk. is csak az objektív lehetetlenülésre tartalmazott speciális szabályt, a szerződésszegésért való felelősség szabályainak változása miatt a rendelkezés jelentésében, háttérben mégis van változás. A feleknek a felelősség alóli kimentéshez, azaz a vállalkozási szerződésekre alkalmazandó speciális objektív lehetetlenülési szabály alkalmazhatóságához ugyanis már nem a felróhatóság hiányát, hanem azt kell bizonyítaniuk, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körükön kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt tőlük elvárható, hogy a körülményt elkerüljék vagy a kárt elhárítsák (6:142. §).

A vállalkozási szerződések objektív lehetetlenülési szabálya nem mondhatja ki, hogy a már nyújtott szolgáltatás pénzbani ellenértéke megtérítendő. Ugyanakkor annak differenciálatlan végigvitele is méltánytalan eredményre vezetne. Ezért az 1959-es Ptk.-val egyezően a jogalkotó attól teszi függővé a vállalkozónak történő díjfizetést, hogy kinek az *érdekkörében* merült fel a lehetetlenné válás oka. Az érdekkör fogalmát a Ptk. továbbra sem határozza meg, annak esetről-esetre történő megállapítása és alakítása a bírói gyakorlatra tartozik. A bírói gyakorlat szerint a vállalkozó érdekkörében felmerült oknak tekinthető, ha a vállalkozó iparengedélyét visszavonják (BH1979.420.) vagy a javításra átvett gépkocsit a vállalkozó telephelyéről ellopják (BH1999.16.). Mindkét fél érdekkörén kívül eső körülmény, ha a megrendelő által elnyert pályázati támogatás igénybevételenek feltétele versenytárgyalás kiírása, így a korábban a pályázati támogatás mint felfüggesztő feltétellel megkötött vállalkozási szerződés lehetetlenül (BH1997.490.). Az érdekkör fogalmával összefüggésben az azonban rögzíthető, hogy az érdekkör nem jelenthet ellenőrzési kört, tekintettel arra, hogy az ellenőrzési körön kívüliség a szerződésszegésért való felelősség alóli kimentés körében vizsgálendő. Az érdekkör fogalmának vizsgálata tehát már feltételezi, hogy az adott körülmény mindkét szerződő fél ellenőrzési körén kívül esett, hiszen objektív lehetetlenülésről eleve akkor lehet szó, ha a szerződés teljesítése olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős.

2. Az objektív lehetlenné válás jogkövetkezményei

Az 1959-es Ptk.-val egyezően a jogalkotó három esetkört különböztet meg: ha a lehetlenné válás oka (1) a vállalkozó érdekkörében, (2) a megrendelő érdekkörében, vagy (3) mindkét fél érdekkörében vagy érdekkörén kívül merült fel. Az első esetben a vállalkozó nem jogosult vállalkozói díjra. A második esetben a vállalkozó igényt tarthat díjára azzal azonban, hogy a megrendelő levonhatja azt az összeget, amelyet a vállalkozó a lehetlenné válás folytán költségben megtakarított (pl. anyagköltség, amit a tevékenység befejezésének elmaradása miatt nem kellett kifizetnie), továbbá amelyet a felszabadult időben másutt megkeresett vagy nagyobb nehézség nélkül megkereshetett volna. A harmadik esetben, azaz ha a lehetlenné válás oka mindkét fél érdekkörében vagy érdekkörén kívül merült fel, akkor a vállalkozót az elvégzett munka és költségei fejében a díj arányos része illeti meg (lásd a 6:245. §-nál).

A vállalkozói díj kérdésének rendezése mellett a Ptk. rendelkezik a megkezdett, de be nem fejezett mű sorsáról – az 1959-es Ptk. ugyanis csak a kárveszélyviselésre vonatkozó rendelkezést tartalmazott – oly módon, hogy a megrendelő számára lehetővé teszi a részlegesen elkészült mű követelését. Az elszámolás tekintetében pedig a jogalap nélküli gazdagodás szabályait rendeli megfelelően alkalmazni. A szabály alkalmazása során figyelemmel kell lenni a vállalkozói díjfizetésre is. Amennyiben ugyanis a megrendelő a vállalkozó számára díjat fizet – akár azért, mert a lehetlenné válás oka az ő érdekkörében merült fel, vagy azért, mert az mindkét fél érdekkörében vagy mindkét fél érdekkörén kívül merült fel –, a megkezdett, de be nem fejezett mű őt illeti. Ezekben az esetekben a megrendelő jogalap nélküli gazdagodás címén nem lesz fizetésre kötelezett. A jogalap nélküli gazdagodás címén történő elszámolás tehát abban az esetben fog szerephez jutni, amikor a lehetlenné válás oka a vállalkozó érdekkörében merült fel, és ezért a vállalkozó díjazásra sem jogosult. Ezekben az esetekben van jelentősége annak, hogy a megrendelő követelheti a megkezdett, de be nem fejezett művet a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerinti elszámolás mellett.

Nem tartalmazza a Ptk. az 1959-es Ptk.-nak a megkezdett, de át nem adott mű, valamint a szerződés teljesítéséhez szükséges eszközök, anyagok tekintetében a kárveszélyviselési szabályokat [1959-es Ptk. 400. § (1) és (3) bekezdések]. Ezekre azonban nincs is szükség, tekintettel arra, hogy konkrét szabály hiányában is kielégítően rendezésre kerültek a releváns kérdések. Így a szerződés teljesítéséhez szükséges anyagok, eszközök tekintetében az 1959-es Ptk. a kárviselés általános szabályait, míg a megkezdett, de át nem adott mű kárveszélyviselése tekintetében az 1959-es Ptk. a teljesítés lehetlenné válására vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni. Ezek a szabályok irányadók azonban konkrét rendelkezés hiányában is. Az anyagok, eszközök tulajdonosa viseli annak a kárnak a veszélyét, amelyért senki sem felelős. Figyelembe kell venni azonban azt is, hogy a megrendelő tulajdonát képező eszközök tekintetében a vállalkozót őrzési kötelezettség terheli, azaz a megrendelő csak akkor viseli az ezen eszközökben beállott kárt, ha a vállalkozó nem szegte meg őrzési kötelezettségét, illetve sikeresen kimentette magát a szerződésszegés következményei alól. A megkezdett, de át nem adott mű tekintetében, amennyiben bármelyik fél felelőssége a szerződés lehetlenné válásáért megállapítható, a műben bekövetkezett kárt is ő köteles viselni. Amennyiben a lehetlenné válás oka a vállalkozó vagy a megrendelő érdekkörében merült fel, a műben bekövetkezett kárt az a személy viseli, akinek az érdekkörében a lehetlenné válás oka felmerült. Amennyiben a lehetlenné válás oka egyikük érdekkörébe sem tartozott, vagy

mindkettejük érdekkörébe tartozott, a műben bekövetkezett kár veszélyét közösen, közrehatásuk arányában viselik.

6:249. § [Elállás, felmondás]

- (1) A megrendelő a szerződéstől a szerződés teljesítésének megkezdése előtt bármikor elállhat, ezt követően a teljesítésig a szerződést felmondhatja.**
- (2) A megrendelő elállása vagy felmondása esetén köteles a vállalkozónak a díj arányos részét megfizetni és a szerződés megszüntetésével okozott kárt megtéríteni azzal, hogy a kártalanítás a vállalkozói díjat nem haladhatja meg.**

1. A szerződés egyoldalú megszüntetésének joga

A Ptk. is tartalmazza a megrendelőnek az 1959-es Ptk. által is szabályozott általános elállási jogát. A szabályt azonban a bírósági gyakorlat tapasztalatai alapján több ponton is pontosítja.

Míg az 1959-es Ptk. úgy rendelkezett, hogy a megrendelő a szerződéstől „bármikor” elállhat, addig a Ptk. szerint a megrendelő a szerződés egyoldalú megszüntetésének jogát a teljesítésig gyakorolhatja. Ennek oka, hogy a megrendelő egyoldalú szerződés megszüntetési jogának indoka, hogy a megrendelő lemondhasson egy számára időközben már feleslegessé vált szolgáltatásról, ily módon elkerülve azt is, hogy a vállalkozó feleslegesen munkát végezzen, illetve egy felesleges művet állítson elő. Azt a tényt azonban, hogy a megrendelő az általa megrendelt műre már nem tart igényt, megcáfolja, ha a megrendelő a szolgáltatást átveszi. Ezzel ugyanis pontosan azt juttatja kifejezésre, hogy a szolgáltatásra továbbra is szüksége van. Ezért nem indokolt számára a szolgáltatás átvételét követően egy egyoldalú megszüntetés jogot biztosítani (GK 16.).

Az egyoldalú megszüntetés jogát a Ptk. immár dogmatikailag helyesen a teljesítés megkezdéséig *elállásnak*, míg a teljesítés megkezdését követően *felmondásnak* nevezi (6:140. §). Az elállás ugyanis a szerződést a megkötésére visszamenőleges hatállyal bontja fel, azaz azt feltételezi, hogy a szerződéskötés előtt fennállt helyzet természetben visszaállítható. Ehhez képest a felmondás a szerződést a jövőre nézve szünteti meg. Abban az esetben, ha a szerződéskötés előtt fennállt helyzet természetben nem állítható helyre, a szerződés csak felmondás útján szüntethető meg egyoldalúan (a Ptk.-t megelőző bírói gyakorlatból lásd BH2009.444.-t). Tekintettel arra, hogy vállalkozási szerződés esetén a teljesítés megkezdését követően a szerződéskötés előtti helyzet természetben nem állítható helyre, ezért a megrendelő a teljesítés megkezdéséig gyakorolhatja a szerződéstől való elállási jogát. A teljesítés megkezdését követően azonban már csak a szerződés felmondásának jogát gyakorolhatja.

Ezen rendelkezés a megrendelő számára anélkül biztosít egyoldalú szerződés megszüntetési jogot, hogy annak gyakorlásához megkövetelné a vállalkozó szerződésszegését. A megrendelő tehát saját elhatározásból, a szerződés teljesítéséhez fűződő érdekének megszűnése miatt jogosult a szerződést egyoldalúan megszüntetni. A vállalkozó szerződésszegése esetén gyakorolható egyoldalú szerződés megszüntetési jogok tekintetében a szerződések általános szabályai irányadók. A megrendelőnek az elállást/felmondást közlő nyilatkozatában a másik felet tájékoztatnia kell arról, hogy milyen okból és milyen címen áll el a szerződéstől/mondja fel a szerződést. Amennyiben a nyilatkozat nem tartalmazza ezeket az adatokat, a nyilatkozat nem válik hatálytalanná, hanem ilyen esetben értelmezés útján kell megállapítani azt, hogy az elállás/felmondás

a két esetszoport közül – azaz a vállalkozó szerződésszegését feltételező vagy nem feltételező megszüntető nyilatkozatok közül – melyik alá vonható. Amennyiben a megrendelő nem közli azt, hogy a vállalkozó szerződésszegése miatt szünteti meg a szerződést, vagyis erre vonatkozó különös jogcímet nem jelöl meg, akkor a szerződés megszüntetése az általános elállási jogcímen alapul. Ugyanakkor, ha az ügykörülményeiből nyilvánvalóan következik, hogy a megszüntetés a másik fél szerződésszegése miatt történt, a megszüntetést ezen a különös jogcímen alapulónak kell tekinteni. Ha a megszüntetési nyilatkozatban megjelölt jogcím alapján megszüntetésnek nem volt helye, és a jogosult a megjelölt elállási vagy felmondási okról másokra nem tér át [6:140. § (2) bekezdés], a bíróság a megszüntetés jogszerűségét eltérő jogcímen nem állapíthatja meg (GK 16.).

2. A megrendelő kártalanítási kötelezettsége

A megrendelő elállása vagy felmondása esetén köteles a vállalkozónak a díj arányos részét megfizetni és a szerződés megszüntetésével okozott kárát megtéríteni. A *díj arányos részének* megfizetése arra vezethető vissza, hogy a vállalkozási szerződés eredménykötelmi jellegéből nem következik az, hogy a vállalkozónak ne járna díj abban az esetben, ha az eredmény megvalósítása a megrendelő miatt marad el. Ezért a megrendelő a szerződés általa történt megszüntetése esetén köteles a vállalkozó részére díjának a már elvégzett munkával arányos részét megfizetni.

A megrendelőt ezen egyoldalú szerződésmegszüntetési jog a jogszabály rendelkezése alapján illeti meg. Tekintettel arra, hogy a megrendelő jogszabályon alapuló jogát gyakorolja, e jog gyakorlása nem vezethet jogellenes károkozáshoz. Emiatt rendelkezik a Ptk. a megrendelő *kártalanítási* kötelezettségéről kártérítési kötelezettség helyett.

A megrendelő olyan helyzetbe tartozik hozni a vállalkozót, hogy őt a vállalkozási szerződés megkötéséből és teljesítésének elmaradásából ne érje hátrány. Ezért a megrendelő köteles a vállalkozónak mindazon költségeit is megtéríteni, amelyek a vállalkozónál a szerződéskötés hiányában nem merültek volna fel. Felmondás esetén, különösen ha a felmondásra a teljesítés befejezéséhez közeli időpontban kerül sor, a megrendelő által fizetendő összeg meg fogja közelíteni a szerződésben megállapított vállalkozói díj összegét. A bírósági gyakorlat szerint a vállalkozó kárának kompenzálása keretében a vállalkozó nemcsak tényleges kárát, hanem elmaradt hasznát is érvényesítheti (BH1995.229.). A Ptk. azonban új szabályként a vállalkozói díj összegében maximálja a megrendelő által fizetendő kártalanítás összegét. A szabály megfogalmazása alapján kérdésként merülhet fel, hogy a vállalkozói díjban maximált kártalanítás összege magában foglalja a vállalkozói díjat is, vagy valóban csak a kártalanítás összegére vonatkozik. Másként fogalmazva, az arányos vállalkozói díj megfizetése a vállalkozói díjban maximált kártalanítási összeg felül fizetendő? Álláspontunk szerint a kártalanítás magában foglalja mind a vállalkozói díjat, mind a vállalkozói díjon felül fizetendő kártalanítás összegét, és a kettő együtt nem haladhatja meg a korábban a felek által megállapított vállalkozói díjat. Ezt támasztja alá az Indokolás is, amely úgy fogalmaz, hogy a vállalkozó annál magasabb összegre, mint amihez a szerződésszerű teljesítése eredményeként jutott volna – vagyis a vállalkozói díjat meghaladó összegre – nem tarthat igényt.

A vállalkozót a kártalanítás tekintetében is terheli a kárenyhítési kötelezettség, azaz a vállalkozónak figyelemmel kell lennie arra is, hogy a megrendelő elállása folytán felszabadult munkaerejének és eszközeinek milyen további hasznosítási lehetőségei vannak. A kárenyhítési kötelezettség megszegése miatti kár kompenzálására ugyanis nem tarthat igényt (6:144. és 6:525. §-ok).

6:250. § [Ingyenes vállalkozási szerződés]

- (1) **E fejezet rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell az olyan vállalkozási szerződésre, amely alapján a megrendelő ellenszolgáltatás nyújtására nem köteles.**
- (2) **Ha a vállalkozó a szolgáltatás nyújtását ingyenesen vállalja, a megrendelő köteles a vállalkozó költségeit megtéríteni.**

Az Indokolás szerint a Ptk. koncepciója, hogy az ellenszolgáltatást a nem szükségképpen ingyenes szerződések fogalmi elemévé tette, ugyanakkor ezen szerződések esetében külön szabályozza azok ingyenes változatát. Ennek megfelelően vállalkozási szerződés esetén is rendelkezik a Ptk. a vállalkozási szerződés ingyenes alakzatáról, előírva, hogy a vállalkozási szerződés általános szabályai megfelelően irányadók az olyan vállalkozási szerződésre is, amely alapján a megrendelő ellenszolgáltatás nyújtására nem köteles. Az ingyenes vállalkozási szerződések tekintetében a Ptk. egyetlen speciális – ugyanakkor az Indokolás által kiemelt módon diszpozitív – rendelkezést tartalmaz, mely szerint ingyenes vállalkozási szerződés esetén a megrendelő köteles a vállalkozó költségeit megtéríteni. Egyebekben az ingyenes vállalkozási szerződésekre a vállalkozási szerződések általános, valamint a szerződések és a kötelek általános szabályai irányadók.

2. A tervezési szerződés**6:251. § [A tervezési szerződés]**

- (1) **Tervezési szerződés alapján a vállalkozó tervezőmunka elvégzésére és a tervdokumentáció átadására, a megrendelő annak átvételére és díj fizetésére köteles.**
- (2) **A tervdokumentációnak műszakilag kivitelezhető, gazdaságos és célszerű megoldásokat kell tartalmaznia, és alkalmasnak kell lennie a megrendelő felismerhető, a felhasználás céljából következő igényeinek kielégítésére.**
- (3) **A terv hibája miatt mindaddig érvényesíthetőek a szerződésszegésből fakadó jogok, amíg a terv alapján kivitelezett szolgáltatás tervhibával összefüggő hibás teljesítése miatt jogok gyakorolhatók.**
- (4) **A tervező jogszavatossággal tartozik azért, hogy harmadik személynek nincs olyan joga, amely a terv felhasználását akadályozza vagy korlátozza.**

1. A tervezési szerződés fogalma

A vállalkozási szerződés altípusai közül a jogalkotó a tervezési szerződést szabályozza *elsőként*, tekintettel arra, hogy az építési tevékenység átfogó folyamatában a tervezés fázisa mindig megelőzi a kivitelezést, és ezt a törvényi szabályozás szerkezeti felépítésében is indokolt kifejezésre juttatni (lásd Indokolás). A tervezési szerződés Ptk. által szabályozott *szabályanyaga* ugyanakkor mennyiségét tekintve *lecsökkent*. A Ptk. csak a tervezési szerződés fogalmát és legfőbb szabályait határozza meg, a részletszabályokat a kapcsolódó közjogi normák szabályozzák. A tervezési szerződés vonatkozásában az építészeti tevékenységhez kapcsolódóan a legfontosabb ilyen közjogi normák az Étv., az Épkiv., valamint a Szakmgyak.Kr., amelyek a Ptk. szabályanyagát több ponton kiegészítik. Tekintettel azonban arra, hogy a tervezési szerződés nem kizárólag építészeti tervezési tevékenységre vonatkozik, ezért attól függően, hogy mely iparágához tartozik az adott tervezési tevékenység, adott esetben további ágazati jogszabályok rendelkezéseit is

figyelembe kell venni (így például vízjogi engedélyezéshez kapcsolódóan a vízgazdálkodásról szóló törvény és a vonatkozó végrehajtási rendeletek szabályait stb.).

Az 1959-es Ptk.-hoz képest módosult a tervezési szerződés fogalma és látszólag annak tárgya is. Pusztán pontosításnak tekinthető, hogy a Ptk. a vállalkozó főkötelezettségként említi a tervezőmunka elvégzése mellett a *tervdokumentáció átadásának* kötelezettségét is, egyértelműbben kifejezésre juttatva ezáltal, hogy a tervezési szerződés is eredmény jellegű szolgáltatására irányul. Azért csak pusztán szövegszerű pontosításról van szó, mert ez implicit módon az 1959-es Ptk.-nak a tervezési szerződésre vonatkozó definíciójából is levezethető volt: a tervező ugyanis műszaki-gazdasági tervező munka elvégzésére, a megrendelő pedig annak átvételére és díj fizetésére volt köteles. Nyilvánvaló volt, hogy a megrendelő csak a tervező munkájának produktumát vehette át, amit a tervező szolgáltatni volt köteles.

Ugyanakkor, míg az 1959-es Ptk. szerint a tervező a tervezési szerződés alapján *műszaki-gazdasági tervező munka* elvégzésére vállalkozott, addig a Ptk. szerint a tervező *tervezőmunka elvégzésére és a tervdokumentáció átadására* köteles. Nem állapítható meg egyértelműen, hogy mi volt a jogalkotó célja ezzel a módosítással, vagyis hogy érdemben szándékozott-e a tervezési szerződés hatálya alá tartozó szerződéseken változtatni vagy csak pontosítani szándékozott a szabályt. Az Indokolás megfogalmazása mindkét cél alátámasztására alkalmas. Az első célt – azaz, hogy a jogalkotó érdemben szándékozott a tervezési szerződés hatálya alá tartozó szerződéseken változtatni és a tervezési szerződés fogalma alá vonni nem műszaki-gazdasági tervezési tevékenységeket is – támasztják alá az Indokolásnak a tervezési szerződés tárgyára vonatkozó megállapításai. Az Indokolás a tervezési munka tárgyát illetően egy igen terjedelmes példálózó felsorolást tartalmaz. Első körben megállapítja, hogy a tervezési munka irányulhat építési-szerelési munkára (épület, építmény létrehozására, meglévő építmény újrakepítésére, átalakítására, javítására, lebontására), technológiai-szerelési munkára (gépi, üzemi berendezések, technológiai folyamatok megtervezésére), illetve bármely más műszakilag kivitelezhető tevékenység megtervezésére (például kertészeti munkák, talajmelioráció stb.). Ezt követően külön kiemeli azonban, hogy a tervezési munka *kapcsolódhat más tervezési munkákhoz*, így további tervezést elősegítő adatok felderítésére (például talajmechanikai, geológiai, vízkutató vizsgálatok), előterv (tanulmányterv) készítésére, amely a részletek nélkül, többféle variáns felvetésével választási lehetőséget biztosít, és vonatkozhat már elkészült terv szakmai felülvizsgálatára, vagy helyszínrre adaptálására, átdolgozására. Az Indokolás tehát kifejezetten úgy fogalmaz, hogy a tervezési munka más, azaz nem műszakilag kivitelezhető tevékenység megtervezéséhez kapcsolódó tervezési munkákhoz is kapcsolódhat. Ez a megállapítás azt támasztja alá, hogy a „műszaki-gazdasági” jelző elhagyása azzal a céllal történt, hogy a tervezési szerződés a tervezésre irányuló vállalkozási jogviszonyokat az 1959-es Ptk.-hoz képest szélesebb körben a hatálya alá vonja.

Ehhez képest az Indokolás tervdokumentációval szembeni követelményeket taglaló következő bekezdése félreérthetetlenül úgy rendelkezik, hogy a műszakilag kivitelezhető tervdokumentáció azt is jelenti, hogy a terv mindig műszaki megoldás kivitelezését irányozza elő. Az Indokolás példaként hivatkozik arra, hogy megtervezhető például egy rendezvény lebonyolítása, vagy a fellépők sorrendje, az ilyen tervre azonban nem a tervezési szerződés, hanem a vállalkozási szerződés általános szabályai irányadók. Ezen megállapítás azonban a példával kiegészítve amellest szól, hogy a műszaki-gazdasági jelző elhagyása pusztán pontosítás, a műszakilag kivitelezhető tervdokumentáció szolgáltatása kötelezettségének előírásával azonban a tervezési szerződés fogalma érdemben nem változik. Részünkről a második következtetéssel értünk egyet, mely szerint a műszaki

megoldás kivitelezését előírányzó tervdokumentáció megkövetelése miatt érdemi változás a tervezési szerződés fogalma alá tartozó szerződésekben nem következett be.

A tervdokumentáció fogalmát a Ptk. nem határozza meg. Ágazattól függetlenül azonban funkciója, hogy a tervezőmunka eredményét részletesen leírja, ismertesse, kitérjen a megvalósítás módjára, a felhasználandó anyagokra, a technológiai lépésekre, valamint a megvalósítás költségeiről is hozzávetőleges tájékoztatást nyújtson.

2. A tervdokumentációval szembeni követelmények

A Ptk. új szabályként, a bírósági gyakorlatot kodifikálva megfogalmazza a tervdokumentációval szemben támasztott követelményeket. A tervdokumentációnak műszakilag kivitelezhető, gazdaságos és célszerű megoldásokat kell tartalmaznia, és alkalmasnak kell lennie a megrendelő felismerhető, a felhasználás céljából következő igényeinek kielégítésére. A tervdokumentáció tárgyának *műszakilag kivitelezhetőnek*, azaz technológiailag megvalósíthatónak kell lennie, ami az Indokolás szerint azt jelenti, hogy a terv betartásával készült létesítménynek a rendeltetészerű használatra minden tekintetben alkalmas kell lennie. Emellett a műszaki megoldásnak meg kell felelnie a vonatkozó *szabványoknak*, műszaki, szakmai előírásoknak. Ha a műszaki megoldás nem a vonatkozó szabványoknak megfelelő, a kivitelezőnek nyilatkoznia kell arról, hogy a vonatkozó szabványtól eltérő műszaki megoldás alkalmazása esetén a módszer a szabványossal legalább egyenértékű. A megoldásnak meg kell felelnie a *jogszabályi követelményeknek* is. A bírósági gyakorlat szerint ugyanis alkalmatlan tervezői szolgáltatás az olyan tervdokumentáció készítése, amelynek alapján az építési engedély kiadását megvalósíthatatlanság miatt megtagadják (BH1992.713. és BH1997.88.). A bírósági gyakorlat által kidolgozott követelmény a tervdokumentáció által felvázolt megoldás *gazdaságossága és célszerűsége*. A tervezővel szemben támasztott követelmény, hogy a terv műszakilag és gazdaságilag is megfeleljen a követelményeknek, a tervező feladata a leggazdaságosabban megvalósítható tervváltozat elkészítése (BH1986.334.). A tervezett megoldás nem lehet indokolatlanul költséges. Az Indokolás szerint a terv költségvetési részének megalapozott, valóság-hű számításokat kell tartalmaznia, és nem tévesztheti meg a megrendelőt a kivitelezés reális költségvonzatát illetően. Hibás a terv, ha a tervdokumentáció szerinti kivitelezési költség összege lényegesen meghaladja a szerződésben közvetlenül vagy közvetve meghatározott, a megrendelőnek erre a célra rendelkezésre álló összeget.

Emellett a tervezőnek figyelemmel kell lennie a megrendelő felismerhető, a felhasználás céljából következő igényeire. A megrendelő feladata csak a kidolgozandó műszaki terv tartalma iránti igény megjelölése és az ehhez szükséges adatok közlése. A továbbiakban azonban a szaktudással rendelkező tervezőt terheli a kezdeményezés kötelezettsége a konkrét tervezési munkák megvalósításához szükséges részletesebb adatok beszerzése tekintetében (BH1986.334.).

3. A tervezési szerződéssel szembeni tartalmi és alaki követelmények a külön jogszabályokban

Tekintettel arra, hogy az építészeti-műszaki tervezés területén a leggyakoribbak a tervezési szerződések, ezért az alábbiakban néhány olyan szabályt emelünk ki, amely a Ptk.-tól a polgári jog számára is relevanciával bíró kérdésekben eltér.

Építészeti-műszaki tervezési tevékenységnek minősül az építmény, építményrész, építményegyüttes megépítéséhez, bővítéséhez, felújításához, átalakításához, helyreállításához, korszerűsítéséhez, lebontásához, elmozdításához, rendeltetésének megváltoztatásához szükséges építészeti-műszaki tervdokumentáció elkészítése [Étv. 32. § (1) bekezdés]. Az Étv. az építészeti-műszaki tervezési szerződés vonatkozásában a Ptk.-hoz képest két területen is eltérő szabályt fogalmaz meg: egyrészt előírja, hogy a szerződést írásban kell megkötni [Étv. 32/A. § a) pont] – noha a Ptk. nem támaszt írásbeliségi követelményt –, valamint előírja, hogy a tervező a szerződésben meghatározott esetben és módon vehet igénybe társtervezőt, illetve szakági tervezőt [Étv. 32/A. § b) pont] – szemben a Ptk. közreműködő igénybevételét korlátozás nélkül lehetővé tevő szabályával. Hasonlóképpen rendelkezik az Étv. a településtervezési szerződés vonatkozásában is [Étv. 16/A. § (2) bekezdés a)–b) pontok].

Szintén írásbeli szerződés kötését követeli meg az Épkiv. a kivitelezési dokumentáció elkészítésére vonatkozó tervezési szerződés esetében [Épkiv. 9. § (1) bekezdés].

A tervezési szerződés tartalma tekintetében a Szakmgyak.Kr. előírja, hogy az építészeti-műszaki tervezési tevékenység folytatásához szükséges tervezési szerződésnek mely tartalmi elemeket kell szükségképpen tartalmaznia [Szakmgyak.Kr. 17. § (1) bekezdés], mely tartalmi elemek részletesebbek a vállalkozási szerződés létrejöttéhez szükséges lényeges tartalmi elemeknél. Így a tervezési szerződésnek tartalmaznia kell a teljesítési határidőket, figyelemmel a szakaszos tervszolgáltatásra, a tervezési díj összege mellett az elszámolás formáját, módját, a fizetés módját és határidejét, valamint az esetleges szakmai biztosíték kikötését. Az építőipari kivitelezési tevékenység végzéséhez szükséges kivitelezési dokumentáció készítésére irányuló tervezési szerződés tartalmi elemeinél pedig az Épkiv. 9. § (1)–(3) bekezdésében foglaltakat kell figyelembe venni.

4. Szerződésszegésből fakadó jogok érvényesítése a tervezővel szemben

A Ptk. immár kifejezetten megfogalmazza a tervdokumentációval szembeni követelményeket. Az ezen követelményeknek meg nem felelő terv hibás, az ilyen terv szolgáltatásával a tervező szerződésszegést követ el. A tervező szerződésszegése esetén a megrendelő gyakorolhatja a szerződések általános szabályai által biztosított jogait. Ezen szerződésszegésből fakadó jogokhoz képest a Ptk. a tervezési szerződés szabályozása során egy speciális szabályt fogalmaz meg, amely a szerződésszegésből fakadó jogok gyakorolhatóságának határidejére vonatkozik. A Ptk. előírja ugyanis, hogy a terv hibája miatt a szerződésszegésből fakadó jogok mindaddig érvényesíthetők, amíg a terv alapján kivitelezett szolgáltatás tervhibával összefüggő hibás teljesítése miatt jogok gyakorolhatók. Ez a tervezővel szemben szerződésszegés címén való igényérvényesítés határidejének meghosszabbítását jelenti. A szerződésszegésből fakadó jogok elévülése a tervező teljesítésével megkezdődik ugyan, az elévülés azonban mindaddig nem következik be, amíg a megrendelő a kivitelezővel szemben a terv alapján kivitelezett szolgáltatás hibája

miatt felléphet. Figyelembe véve, hogy a terv alapján megvalósuló kivitelezés adott esetben években mérhető, valamint figyelembe véve a Ptk. által bevezetett azon újítást is, amely a szavatossági jogok gyakorlása tekintetében megszüntette a jogvesztő határidőket, ez a módosítás nagyságrendekkel meghosszabbítja a tervezővel szembeni igényérvényesítés határidejét. Az Indokolás szerint a módosítás indoka, hogy a tervezési szerződés hibás teljesítése sajátos, ugyanis közvetlen érdeksérelem csak akkor okoz, ha a hibás terv alapján készül el a létesítmény. A tervhiba miatti érdeksérelem az elkészült létesítmény hibájában manifesztálódik. Ez indokolja, hogy a tervezővel szemben a terv hibás teljesítése miatt mindaddig gyakorolhatók legyenek a szerződésszegésből eredő jogok, ameddig a terv alapján kivitelezett szolgáltatás tervhibával összefüggő hibás teljesítése miatt a kivitelezővel szemben érvényesíthetők a hibás teljesítésből eredő jogosultságok.

A hibás terv alapján kivitelezett létesítmény hibájáért nemcsak a tervező, hanem a kivitelező is felelősséggel tartozhat (lásd a 6:252. §-nál).

3. A kivitelezési szerződés

6:252. § [A kivitelezési szerződés]

- (1) **Kivitelezési szerződés alapján a kivitelező építési, szerelési munka elvégzésére és az előállított mű átadására, a megrendelő annak átvételére és díj fizetésére köteles.**
- (2) **A munka elvégzéséhez szükséges tervdokumentáció elkészítése és a hatósági engedélyek beszerzése a megrendelő kötelezettsége.**
- (3) **A kivitelező köteles a megrendelő által átadott tervdokumentációt a szerződés megkötése előtt megvizsgálni és a megrendelőt a terv felismerhető hibáira, hiányosságaira figyelmeztetni. Ha a terv valamely hibája vagy hiányossága a kivitelezés folyamatában válik felismerhetővé, a kivitelező késedelem nélkül köteles erről a megrendelőt tájékoztatni.**

1. A kivitelezési szerződés fogalma

A tervezési szerződést logikusan a kivitelezési szerződés szabályozása követi (lásd Indokolás). Ezért a vállalkozási szerződés altípusainak az 1959-es Ptk. által alkalmazott sorrendjéhez képest a Ptk. a tervezési szerződést követően a kivitelezési szerződést szabályozza, mely szerződéstípus hatálya alá vonja – eltérve az 1959-es Ptk.-tól – az 1959-es Ptk.-nak az építési és a szerelési szerződés altípusait egyaránt. Ennek oka nagy valószínűséggel, hogy az építési-szerelési és a technológiai szerelési munka jogi megítélését tekintve egyébként sem mutat lényegi különbségeket. Már az 1959-es Ptk. az építési szerződés szabályait rendelte megfelelően alkalmazni a szerelési szerződésre, ezzel is kifejezésre juttatva a két szerződési altípus közötti hasonlóságot. Az 1959-es Ptk. utaló szabálya jogszabály eltérő rendelkezése hiányában működött, azonban nincs tudomásunk a technológiai szerelési szerződésekre vonatkozó külön jogszabály létéről. A kivitelezési szerződés tárgya tágabb tehát, mint az 1959-es Ptk. építési szerződéséé, már azáltal is, hogy magában foglalja a technológiai szerelési munkákat is.

A Ptk. annyiban pontosítja az 1959-es Ptk. által alkalmazott fogalmat, hogy hangsúlyozza, a kivitelező-vállalkozó nemcsak az építési, szerelési munka elvégzésére, hanem a munka eredményeként előállított mű átadására is köteles. Ez azonban – hasonlóan a tervezési szerződés fogalmához – pusztán pontosítás, tekintettel arra, hogy a vállalkozó-kivitelezőnek az előállított mű átadására vonatkozó kötelezettsége implicit

módon az 1959-es Ptk. építési és szerelési szerződés fogalmából is kiolvasható volt azáltal, hogy mindkét szerződési altípus fogalma szerint a megrendelő „annak átvételére és díj fizetésére” volt köteles.

Az Indokolás meglehetősen röviden foglalkozik a kivitelezési szerződéssel. Rögzíti, hogy a Ptk. a tervdokumentáció elkészítésének és megvizsgálásának, a teljesítési határidőnek és az átvételnek a speciális szabályait tartalmazza kellő absztraktsággal, és utal arra, hogy a kivitelezési tevékenység közjogi és magánjogi elemeire az építőipari tervezési és kivitelezési tevékenységre vonatkozó külön jogszabályok, így az Étv., valamint az Épkiv. tartalmaznak részletes szabályokat. Noha mind az Étv., mind az Épkiv. valóban részletes szabályokat tartalmaznak a kivitelezési tevékenység vonatkozásában, kiemelendő, hogy mindkét jogszabály esetében figyelembe veendő azoknak a saját maguk, valamint az Épkiv. esetében a felhatalmazó rendelkezése által meghatározott hatálya. Azok tehát nem generálisan tekintendők a Ptk. kivitelezési szerződés altípusának részletszabályait tartalmazó jogszabályoknak. Az Étv. 1. § (1) bekezdésében saját hatályát tekintve a kivitelezéshez kapcsolódóan úgy rendelkezik, hogy hatálya az építmények kivitelezésére terjed ki [Étv. 1. § (1) bekezdés e) pont azzal, hogy az Étv. az építmény fogalmát is pontosan meghatározza, lásd Étv. 2. § 8. pont]. Az Épkiv. pedig az építőipari kivitelezési tevékenységre vonatkozóan tartalmaz rendelkezéseket (Épkiv. 1. §).

2. Az építőipari kivitelezési tevékenység további szereplői

A Ptk. megrendelőről és vállalkozó-kivitelezőről tesz említést, ehhez képest azonban az építőipari kivitelezés körében az Étv., valamint az Épkiv. részben további szereplőkkel operál, részben pedig a megrendelő és a kivitelező-vállalkozó szereplők tekintetében is részletesebben differenciál, illetve részben más elnevezéseket alkalmaz.

Az építőipari kivitelezési tevékenység szereplői két érdekkörbe tartoznak: a megrendelő érdekkörébe tartozik a megrendelő, akit a külön jogszabályok építtetőnek hívnak, valamint az általa megbízott tervezői művezető és építési műszaki ellenőr. A *megrendelő építtető* az építésügyi hatósági engedély kérelmezője, az építési beruházás megvalósításához szükséges hatósági engedélyek jogosultja, illetve az építési-bontási tevékenység megrendelője vagy folytatója (Étv. 2. § 4. pont). A *tervezői művezető* a megrendelő-építtető megbízásából tervezői művezetést végző tervező, aki közreműködik az építészeti műszaki terveknek megfelelő maradéktalan megvalósítás érdekében, valamint elősegíti a kivitelezés során a tervekkel kapcsolatban felmerült szakkérdések megoldását [Étv. 33. § (4) bekezdés; Épkiv. 15. §]. Az *építési műszaki ellenőr* a megrendelő-építtető helyszíni képviselőjeként az építőipari kivitelezési tevékenység teljes folyamatában elősegíti és ellenőrzi a vonatkozó jogszabályok, hatósági előírások, szabványok, szerződések és a kivitelezési dokumentáció betartását [Épkiv. 16. § (2) bekezdés, részletes feladatait az Épkiv. 16. § (3) bekezdése rögzíti]. Az építési műszaki ellenőr tehát ugyancsak a megrendelő-építtető megbízottja. A vele kötött megbízási szerződés tekintetében az Épkiv. írásba foglalási kötelezettséget ír elő, és azt is meghatározza, hogy a megbízási szerződésnek mit kell kötelezően tartalmaznia [Épkiv. 16. § (6) bekezdése].

Az Épkiv. említést tesz ugyanakkor egy a megrendelő-építtető érdekkörébe tartozó további lehetséges szereplőről, a *beruházáslebonyolítóról*, akit a megrendelő-építtető az építési beruházás előkészítése, lebonyolítása, szervezése és folytatása során az építtető jogszabályban meghatározott feladatainak, valamint azon túlmenő szerződésben meghatározott feladatainak ellátására bízhat meg.

A *vállalkozó-kivitelező* tekintetében az Épkiv. különbséget tesz fővállalkozó kivitelező, megrendelő vállalkozó kivitelező és alvállalkozó kivitelező között. A *fővállalkozó kivitelező* a megrendelő-építetővel kivitelezési szerződést kötő, építőipari kivitelezési tevékenységet végző vállalkozó kivitelező, aki egyben alvállalkozó igénybevétele esetén az alvállalkozójával kötött kivitelezési szerződés tekintetében *megrendelő vállalkozó kivitelező*. Az *alvállalkozó kivitelező* pedig a megrendelő vállalkozó kivitelezővel kivitelezési szerződést kötő vállalkozó kivitelező. A vállalkozó-kivitelező érdekkörébe tartozik a felelős műszaki vezető, aki az építési munkaterületen végzett építési-szerelési munkát irányítja [Épkiv. 13. § (1) bekezdés], és aki a vállalkozó-kivitelezővel tagsági, munkavállalói vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban áll. A vállalkozó kivitelező csak olyan építőipari kivitelezési tevékenységet végezhet, amelyhez rendelkezik az építőipari kivitelezési tevékenység jellegének megfelelő jogosultsággal rendelkező felelős műszaki vezetővel [Épkiv. 12. § (1a) bekezdés a) pont].

Végül, az építési kivitelezési tevékenység lehetséges szereplője az *építetői fedezetkezelő*, akivel az építető köt fedezetkezelői szerződést, és aki a kivitelezési szerződés építető és fővállalkozó kivitelező általi teljesítését hivatott elősegíteni azáltal, hogy biztosítja az építőipari kivitelezési tevékenység fedezetének célhoz kötött felhasználását [Étv. 39/B. § és Épkiv. 17–21/A. §-ok]. Az építetői fedezetkezelő kizárólagos rendelkezése alatt álló elkülönített számlán kell elhelyezni az építőipari kivitelezési tevékenység kormányrendeletben meghatározott ellenértékének fedezetét és a kivitelező által nyújtott, kormányrendeletben meghatározott biztosítékok összegét. Építetői fedezetkezelő közreműködése csak az Épkiv.-ben meghatározott esetekben kötelező [Épkiv. 17. § (2) bekezdés]. Az építetői fedezetkezeléssel kapcsolatos a kivitelezési szerződés teljesítése szempontjából is releváns jogszabályi rendelkezés [Épkiv. 18. § (6) bekezdés], amely a fővállalkozó kivitelező számára megengedi, hogy a kivitelezési tevékenységet harminc napra felfüggeszse abban az esetben, ha az építető nem helyezi az előírt határidőre az építetői fedezetkezelő rendelkezése alá a fővállalkozó kivitelező teljesítésének szerződés szerinti fedezetét, és az építésfelügyeleti hatóság a kivitelezési tevékenység folytatását nem állította le. Amennyiben az építető a felfüggesztés időtartama leteltéig sem biztosítja a kivitelezői szerződés fedezetét, a fővállalkozó kivitelező jogosult az építetővel kötött kivitelezési szerződést felmondani, vagy a teljesítési határidőt a felfüggesztés időtartamával meghosszabbítani a munkavégzés felfüggesztése miatt felmerült költségeinek építető általi megtérítése mellett.

Ezen további szereplők tevékenységét és feladatait mind az Étv., mind az Épkiv. részletesen szabályozza. Ezen feladatok és tevékenységek megítélése tekintetében a vállalkozási szerződés szabályai ott jutnak szerephez, ahol az egyes szereplők között vállalkozási szerződés jön létre (például megrendelő vállalkozó kivitelező és alvállalkozó vállalkozó kivitelező közötti szerződés), emellett pedig a megrendelő-építető és fővállalkozó-kivitelező által kötött kivitelezési szerződés teljesítése szempontjából az lesz a meghatározó, hogy mely szereplő kinek a megbízottjaként vagy munkavállalójaként fejtette ki tevékenységét, azaz kinek az érdekkörébe tartozó személy.

3. A kivitelezési szerződés alaki és tartalmi követelményei

Noha a Ptk. nem határoz meg sem alaki, sem tartalmi jellegű követelményt a kivitelezési szerződés vonatkozásában, a külön jogszabályok mindkettő tekintetében megfogalmazzák követelményeket. Így az Épkiv. az üzletszerű gazdasági tevékenységként folytatott építési kivitelezési tevékenység esetén megköveteli annak írásba foglalását

[Épkiv. 3. § (1) bekezdés a) pont], továbbá számos tartalmi kérdés tekintetében is megköveteli a felek megállapodását [Épkiv. 3. § (2) bekezdés]. Az alaki követelményt sértő kivitelezési szerződés semmis, mely semmisséget a bíróság hivatalból köteles észlelni (BH2015.252.). Fontos azonban megjegyezni, hogy ezen alaki követelmény az Épkiv. hatálya alá tartozó építési kivitelezési szerződések vonatkozásában irányadó, mindazon szerződések vonatkozásában tehát, amelyek nem tartoznak az Épkiv. hatálya alá, nem érvényesül az írásba foglalás alaki követelménye (feltéve természetesen, hogy az Épkiv.-en kívüli külön jogszabály ilyen követelményt nem ír elő). Tipikusan nincs azonban ilyen követelmény pl. a korábban a szerelési szerződés hatálya alá tartozó technológiai szerelési szerződések vonatkozásában (Győri Ítéltábla Pf.IV.20.159/2010/5.).

4. A felek kötelezettségei

A Ptk. a *megrendelő* két kötelezettségéről tesz említést: a tervdokumentáció elkészítésének és a hatósági engedélyek beszerzésének kötelezettségéről.

A *tervdokumentáció* fogalmát a Ptk. nem határozza meg. Építőipari kivitelezési tevékenység esetén az Étv., valamint az Épkiv. különbséget tesz építészeti-műszaki tervdokumentáció, valamint kivitelezési dokumentáció között [Étv. 32. § (1) bekezdés és 38. § (1) bekezdés; Épkiv. 22. §]. Az építészeti-műszaki dokumentáció az építésügyi hatósági engedélyhez tartozó, az építésügyi hatóság által jóváhagyott engedélyezési záradékkal ellátott dokumentáció, míg a kivitelezési dokumentáció az építészeti-műszaki dokumentáció alapján készült, az építmény megvalósításához szükséges információkat, utasításokat tartalmazó dokumentáció, amely meghatározza az építmény részévé váló összes anyag, szerkezet, termék, berendezés helyzetét, méretét, minőségét, mérettűrését. Mind az építészeti-műszaki, mind a kivitelezési dokumentációt a megrendelő – főszabály szerint – a tervezővel készítteti el, és a tervező felel azért is, hogy a kivitelezési dokumentáció nem tér el az építészeti-műszaki dokumentációból foglaltaktól. A Ptk. rendelkezése azonban diszpozitív, ezért nincs akadálya annak, hogy a felek eltérően állapodjanak meg, azaz, hogy a kiviteli terveket ne a megrendelő szolgáltatassa, hanem azt a vállalkozó szerezzze be. Ezekben az esetekben tehát a kiviteli terveket a vállalkozó maga készítteti el, saját költségén, mely költséget beépíti a vállalkozói díjba (Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.460/2009/3. és Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.060/2010/6.).

A *hatósági engedélyek beszerzésének kötelezettsége* főszabály szerint szintén a megrendelő kötelezettsége. Ezzel van összhangban a közjogi szabályozás is, amely a megrendelő-építtetőt az építésügyi hatósági engedély kérelmezőjeként, az építési beruházás megvalósításához szükséges hatósági engedélyek jogosultjaként definiálja. Emellett az Épkiv. is kifejezetten a megrendelő-építtető feladataként azonosítja az építőipari kivitelezési tevékenység megvalósításához szükséges hatósági engedélyek beszerzését [Épkiv. 7. § (2) bekezdés a) pont]. A hatósági engedély beszerzése és vállalkozó részére való szolgáltatási kötelezettségének megszegése közbenső szerződésszegés, ami a szerződések általános szabályainál részletesebben jogkövetkezményeket vonja maga után. Engedély hiányában a vállalkozó megtagadhatja a kivitelezési tevékenység elkezdését. Amennyiben a vállalkozó a kivitelezést engedély hiányában megkezdi, azt csak saját kockázatára teheti. Amennyiben tehát az engedély nélküli munka megkezdéséből vagy elvégzéséből kár keletkezik, azt a vállalkozó köteles viselni (Fővárosi Ítéltábla 3.Pf.21.507/2007/2.).

Meg kell jegyeznünk, hogy 2016. január 1. napjától jelentősen módosultak az építési engedélyezési szabályok. A hatósági engedélyek megrendelő általi beszerzésének

kötelezettsége szempontjából jelentős módosítás például, hogy egy sor olyan építési tevékenység, amely korábban engedélyköteles volt, 2016. január 1. napjától pusztán bejelentéshez kötött építési tevékenység (Étv. 33/A. §). Ezekben az esetekben tehát az engedély megrendelő általi beszerzésének kötelezettségét a megrendelő építésügyi hatóságához való bejelentési kötelezettsége váltja fel.

A Ptk. által említett kötelezettségek mellett az építőipari kivitelezési tevékenység vonatkozásában az Étv., valamint az Épkiv. a megrendelő-építtető egy sor további kötelezettségét sorolja fel. Ezeknek egy része a vállalkozási szerződés általános szabályai között szerepel (így például a munkaterület átadása), a külön jogszabályok azonban a Ptk.-t kiegészítő kötelezettségeket is felsorolnak (így például az építési napló ellenőrzése, az eltakarásra kerülő szerkezetek ellenőrzése stb.).

A *vállalkozó* kötelezettségeit a külön jogszabályok tovább specifikálják. Összefoglaló jelleggel azonban elmondható, hogy a vállalkozó felelős a kivitelezési tevékenység jogszerű megkezdéséért és folytatásáért – minek keretében köteles átvenni a munkaterületet és az építési naplót megnyitni, a munkavégzés során gondoskodni arról, hogy az építési munkaterületen csak az arra jogosultsággal rendelkező személyek tartózkodjanak, továbbá köteles biztosítani az építési munkaterület őrzését –, az építési engedélyezési és kiviteli tervekben foglaltak betartásáért, valamint az előállított mű rendeltetésszerű és biztonságos használatáért.

5. Felelősség a hibás terv alapján megvalósított műért

Az 1959-es Ptk. nem rendelkezett arról az esetről, amikor a tervezési hiba kivitelezési hibához vezet, azaz amikor a kivitelezésre hibás terv alapján kerül sor, és emiatt a létesítmény hibás lesz. Ezt a hiányt a bírósági gyakorlatnak kellett pótolnia. Ennek eredményeként született a GK 54. A Kúria a GK 54.-t az 1/2014-es PJE alapján a Ptk. alkalmazási körében is megfelelően irányadónak tekinti annak ellenére, hogy a Ptk. a 6:252. § (3) bekezdésében a GK 54. állásfoglalásból kiindulva már tartalmaz rendelkezést az előbbieken említett esetre.

Az 1959-es Ptk.-hoz kapcsolódó bírói gyakorlat és ennek nyomán a GK 54. abból indult ki, hogy szemben a laikusnak tekinthető megrendelővel, „a kivitelezőtől az építési munkát illetően a kellő szakértelem elvárható, ezért a kivitelező a tervező részéről elkövetett, a megfelelő teljesítést gátló, veszélyeztető körülményekről, tervhibákról a megrendelőt tájékoztatni köteles. Ehhez az szükséges, hogy a megrendelő által rendelkezésre bocsátott tervdokumentációt a szakvállalattól elvárható gondossággal megvizsgálja. Ha ennek a kötelezettségének nem tesz eleget, vagy olyan hibát, amelyet a kellő gondosság mellett észlelhetett volna, nem ismer fel, vagy erről a megrendelőt nem tájékoztatja, ezzel kötelezettségét megszegi és a megrendelővel szemben kártérítési felelőssége fennáll.” Emellett azonban a tervező sem mentesülhet saját hibájának következményei alól, tekintettel arra, hogy a hibás tervet ő szolgáltatta, ezért a hibás teljesítésfolytán szintén felelősséggel tartozik a megrendelővel szemben. Következésképpen, a megrendelővel szemben a tervező és a kivitelező is felelősséggel tartozott, a többiek közös károkozásának szabályai szerint. A tervező a hibás terv szolgáltatásának kötelezettsége miatt szerződésszegés (hibás teljesítés) címén tartozott felelősséggel, mely szerződésszegés alapján a megrendelő tőle javítási terv szolgáltatását követelhetette. A figyelmeztetési kötelezettségét megszegett vállalkozótól ugyanakkor a javítási terv alapján a megvalósított mű kijavítását követelhetette.

A Ptk. új szabályában a vállalkozó számára a kivitelezési szerződés megkötését megelőzően a tervdokumentáció megvizsgálásának kötelezettségét írja elő, valamint azt, hogy a kivitelező a megrendelőt figyelmeztetni köteles a terv felismerhető hibája, hiányossága esetén. Amennyiben a terv hibája vagy hiányossága a kivitelezés folyamatában válik felismerhetővé, a kivitelező akkor is késedelem nélkül köteles erről a megrendelőt tájékoztatni. Ezen rendelkezéssel összhangban lévő rendelkezést tartalmaz az Épkiv. is, mely szerint a kivitelezési szerződés megkötését követően a vállalkozó viseli annak a jogkövetkezményét, ha a tervdokumentáció hiányos, és ezt a vállalkozónak a tőle elvárható gondosság tanúsítása mellett észlelnie kellett volna, de azt a szerződéskötést megelőzően nem jelezte [Épkiv. 3. § (1) bekezdés utolsó mondat].

Tekintettel arra, hogy a tervdokumentáció tágabb értelemben a megrendelő utasításának tekinthető (BH1981.204.), a vállalkozó megrendelővel szembeni figyelmeztetési kötelezettsége levezethető a vállalkozási szerződés általános szabályaiból is (6:240. §), melyek a megrendelő szakszerűtlen, célszerűtlen utasítása esetére a vállalkozó figyelmeztetési kötelezettségét írják elő – hiszen a hibás terv tekinthető szakszerűtlen utasításnak. A Ptk. ugyanakkor új szabályként a hibás teljesítés különös szabályai között rendelkezik az eredmény létrehozására irányuló szerződések hibás teljesítési szabályairól (6:177. §). Ebben a körben pedig előírja, hogy a kötelezett mentesül a hibás teljesítés jogkövetkezményei alól, ha a hiba a jogosult által adott utasítás célszerűtlenségére vagy szakszerűtlenségére vezethető vissza, és e körülményre a kötelezett a jogosult figyelmeztette. A Ptk. ezen új szabálya mellett is irányadó lehet a GK 54.-nek a tervező és a kivitelező közös károkozására vonatkozó tézise a tervező általi hibás terv szolgáltatása alapján a kivitelező által megvalósított hibás létesítmény esetén. A tervező hibás tervszolgáltatása révén megvalósított szerződésszegés megítélésében nincs változás, és nincs szükségszerűen változás a kivitelező általi kötelezettségszegés megítélésében sem. A kivitelező a Ptk. új szabálya mellett is figyelmeztetési kötelezettségének megszegésével okoz kárt, mely figyelmeztetési kötelezettsége felismerhető tervhiba esetén, azaz olyan tervhiba esetén áll fenn, amelyet a kivitelezőnek, mint szakembernek fel kellett ismernie. A bírósági gyakorlat szerint azonban számítások végzése a kivitelezőtől a kapott terv alapján nem elvárható (BH1979.34. és BH1984.366.), de a vonatkozó műszaki előírások ismerete és helyes értelmezése igen (BH1979.301.). Amennyiben ezen kötelezettségét a kivitelező megszegi, felelőssége megállapítható, és a tervezővel együtt a közös károkozás szabályai szerint felel. Mindez azt is jelenti, hogy amennyiben a kivitelezőnek a tervhibát nem kellett felismernie, akkor részéről kötelezettségszegés nem állapítható meg. Ezekben az esetekben tehát a kivitelező mentesül a megrendelővel szembeni felelősség alól, és csak a tervező felelőssége állapítható meg. Következésképpen, a megrendelő a tervezőtől követelheti kijavítási terv szolgáltatását a hibás teljesítés miatti szavatossági felelősség alapján, továbbá ezen felül kártérítés címén a kijavítási terv megvalósításával összefüggésben felmerülő költségeit, tekintettel arra, hogy a kivitelező általa elkövetett szerződésszegés hiányában nem felel.

A Ptk. új szabálya mellett választható azonban egy másik út is. Eszerint függetlenül attól, hogy a kivitelezőnek a tervhibát fel kellett-e ismernie vagy sem, a hibás terv alapján megvalósított létesítmény hibás, ezért a kivitelező hibásan teljesített. Hibás teljesítés alapján pedig a megrendelő szavatossági igényt érvényesíthet vele szemben, mely szavatossági igény alapján a hibás létesítménynek a tervező által saját szavatossági kötelezettsége körében szolgáltatott kijavítási terv szerinti kijavítását köteles elvégezni. Nem képezi ennek a megoldásnak akadályát a Ptk. új hibás teljesítési különös szabálya sem, tekintettel arra, hogy az a kötelezett, vagyis a kivitelező hibás teljesítés jogkövetkezményei alóli mentesüléséről rendelkezik. Mentесülni pedig a hibás teljesítés

szubjektív és nem a szavatossági objektív jogkövetkezmények alól lehet. A kijavítási terv alapján kijavított létesítmény megvalósításával felmerülő költségeit a kivitelező azonban a tervezőtől deliktuális alapon követelheti.

Végeredményben tehát mindkét esetben a tervező viseli majd a fel nem ismerhető tervehibával összefüggésben felmerült költségeket azzal a különbséggel, hogy az első esetben a megrendelővel szemben szerződéses alapon lesz köteles helytállni, míg a második esetben a kivitelezővel szemben deliktuális alapon.

6. A kivitelezési tevékenység befejezése, próbaüzem, utó-felülvizsgálat

A Ptk. által szabályozott átadás-átvételi eljárás szabályaihoz képest, azok kiegészítéseként, specifikusan az építőipari kivitelezési tevékenység vonatkozásában az Épkiv. 31–33. §-ai tartalmazzák a műszaki átadás-átvételi eljárásra további rendelkezéseket. Ezek szerint a műszaki átadás-átvételi eljárás résztvevőit a fővállalkozó kivitelező e-főnaplóban jelzett kezdeményezésére a megrendelő-építető hívja össze. Az e-főnapló az építési napló része, amely az építőipari kivitelezési tevékenység megkezdésétől annak befejezéséig vezetett dokumentáció, és amely időrendben tartalmazza a kivitelezési tevékenység adatait, továbbá a munka menetére és annak dokumentumaira vonatkozó jelentős tényeket [Épkiv. 24. § (2) bekezdés]. Az e-főnaplót az építési munkaterület átvételkor a fővállalkozó kivitelező nyitja meg az átvétel időpontjának rögzítésével, és az építési munkaterületről való levonulás időpontjának rögzítésével zárja majd le. Az építési napló részletes szabályait az Épkiv. 24–28. §-ai tartalmazzák.

A megrendelő-építető többek között az eljárás időpontjának az e-főnaplóba történő bejegyzésével értesíti az illetékes építésfelügyeleti hatóságot, a fővállalkozó kivitelezőt és az egyéb érdekelteket. Az eljárás célja annak ellenőrzése, hogy a megrendelő-építető és a fővállalkozó közötti kivitelezési szerződés tárgya szerinti építési tevékenység vagy technológiai szerelés a szerződésben és a jogszabályban foglaltakkal összhangban, a tervdokumentációnak megfelelően megvalósult-e. Az eljárás során a megrendelő-építető megvizsgálja ezek teljesülését. Az eljárásról elektronikus jegyzőkönyvet kell készíteni, amely tartalmazza az összes releváns tény: így többek között, hogy a megrendelő átveszi-e az építményt, az eljárás során azonosított hibákat, illetve, hogy a megrendelő igényt tart-e a hibák, hiányosságok kijavítására, és a vállalkozó milyen határidőn belül köteles kijavítási kötelezettségének eleget tenni. A hibák, hiányosságok kijavítását követően kerül sor a teljesítésigazolás kiállítására, mely teljesítésigazolás alapján jogosult a vállalkozó számlája kiállítására. A megrendelő eltérő törvényi rendelkezés hiányában a számla kézhezvételét követő 30 napon belül köteles a vállalkozói díjat a fővállalkozó kivitelezőnek kifizetni. A számla ellenértékének vállalkozó általi kézhezvételét követően kerül sor az építési munkaterület, valamint a további kíséredokumentáció (így például a jótállási dokumentumok) megrendelő-építetőnek való átadására.

Ezen rendelkezések Ptk. előírásaival való kapcsolata szempontjából rögzítendő, hogy a bírósági gyakorlat szerint polgári jogi szempontból a vállalkozó az eredményes átadás-átvétellel teljesít, még akkor is, ha kisebb hibák és hiányosságok azonosítására kerül sor, melyek kijavítására a vállalkozó köteles, ezek azonban nem olyan súlyúak, hogy a létesítmény átvételét a megrendelő megtagadhatná. A teljesítéssel pedig polgári jogi szempontból a vállalkozói díj is esedékessé válik.

Az 1959-es Ptk. a szerelési szerződésnél tartalmazott speciális rendelkezéseket a technológiai szerelési munka átadás-átvételére (ún. próbaüzem), valamint az építési

szerződés szabályai között rendelkezett az ún. utófelülvizsgálati eljárásról is. A Ptk. sem a próbaüzem, sem az utófelülvizsgálat szabályait nem tartotta meg. A *próbaüzem* szabályainak elhagyását az indokolta, hogy a vállalkozási szerződés általános szabályai közé helyezett átadás-átvételi eljárás szabályaihoz képest a próbaüzem szabályai nem jelentettek többletet, azaz a problémakör a 6:247. § átadás-átvételi eljárásával megfelelően szabályozásra került. Az *utó-felülvizsgálati eljárás* ezzel szemben járt gyakorlati előnyökkel. Az utó-felülvizsgálati eljárás keretében ugyanis a felek az átadás-átvételi eljárástól számított egy éven belül az átadott létesítményt újból megvizsgálták, és ezen eljárás keretében rögzítették az átvétel óta megmutatkozó hibákat. Ezen eljárás gyakorlati előnye az volt, hogy a megrendelőnek nem kellett az utó-felülvizsgálati eljárásig jelentkező hibákat egyenként lejelenteni és szavatossági igényét hibáként érvényesíteni, ráadásul az átadás-átvételtől számított egy éven belül megtartott utó-felülvizsgálat az 1959-es Ptk.-nak a szavatossági igények érvényesítésére irányadó egyéves jogvesztő határidőt is kitolta. A bírósági gyakorlat szerint ugyanis az utó-felülvizsgálati eljárásban felvett jegyzőkönyvben feltüntetett hibákra vonatkozó szavatossági jogok az utó-felülvizsgálati eljárás befejezését követő három hónapon belül akkor is érvényesíthetők voltak, ha az elévülési idő már eltelt vagy abból három hónapnál kevesebb volt hátra (GK-PK 1.). Az utó-felülvizsgálat intézményét a Ptk. már nem tartalmazza, azonban a szavatossági igények határidejének kitolása már nem indokolta annak fenntartását, hiszen a Ptk. már nem tartalmaz jogvesztő határidőket a szavatossági igények érvényesítésére, továbbá ingatlanok esetében az elévülési időt is öt évre emelte [6:163. § (3) bekezdés]. Végül, a szabályozás diszpozitív voltából következik, hogy a feleknek egyébként is lehetőségében áll, hogy kivitelezési szerződésükbe utó-felülvizsgálati eljárásra vonatkozó rendelkezéseket vegyenek fel.

7. A vállalkozói díjra vonatkozó külön jogszabályi előírások

A Ptk. vállalkozói díjra vonatkozó rendelkezéseit jelentős mértékben kiegészítik az Étv., valamint az Épkiv. vállalkozói díjra vonatkozó rendelkezései. Az Étv. előírja, hogy a megrendelő-építtető és a fővállalkozó kivitelező által kötött kivitelezési szerződés teljesítésében részt vevő alvállalkozó kivitelező kivitelezési szerződésében rögzített fizetési határideje nem haladhatja meg a megrendelő-építtető és a vállalkozó kivitelező által kötött kivitelezési szerződésben meghatározott fizetési határidőt [Étv. 39/A. § (6) bekezdés]. Az Étv. előírja továbbá, hogy a megrendelővel szerződéses viszonyban álló vállalkozó kivitelező végszámlájának teljeskörű kiegyenlítésére csak akkor jogosult, ha a kötelezettsége teljesítésében részt vevő alvállalkozó kivitelezők követelésének kiegyenlítését hiánytalanul igazolja, függetlenül azok fizetési határidejétől [Étv. 39/A. § (6) bekezdés]. Végül, a vállalkozói díj kiegyenlítésével összefüggésben figyelemmel kell lenni az Épkiv. építtetői fedezetkezelőre vonatkozó rendelkezéseire is, melyek előírják, hogy építtetői fedezetkezelő alkalmazása esetén milyen feltételek teljesülése esetén jogosult az építtetői fedezetkezelő kifizetést teljesíteni a fedezetkezelői számláról, illetve milyen fizetés-visszatartási jogai vannak (Épkiv. 20–21. §-ok).

4. A kutatási szerződés

6:253. § [Kutatási szerződés]

- (1) **Kutatási szerződés alapján a kutató kutatómunkával elérhető eredmény megvalósítására, a megrendelő annak átvételére és díj fizetésére köteles.**
- (2) **A kutató közreműködőt a megrendelő hozzájárulása esetén vehet igénybe. Nincs szükség hozzájárulásra, ha a közreműködő igénybevétele a kutatás jellegével együtt jár.**
- (3) **Ha az eredmény szerzői jogi védelemben részesül vagy iparjogvédelmi oltalomban részesíthető, a kutató a védelemből eredő vagyoni jogokat köteles a megrendelőre átruházni. Ha a vagyoni jog átruházását jogszabály kizárja, a kutató a megengedett legszélesebb terjedelmű felhasználási jog engedélyezésére köteles.**
- (4) **Kutatási szerződésben a jogszatosság kizárása vagy korlátozása semmis.**
- (5) **A szerződéssel összefüggő üzleti titok jogosultja a megrendelő. A kutatómunka alapján elkészített szellemi alkotás nyilvánosságra hozatalához a megrendelő előzetes hozzájárulása szükséges.**
- (6) **Ha a felek abban állapodnak meg, hogy a díj a kutatás eredménytelen befejezése esetén is jár, a kutatás végzésére és a kutató díjigényére a megbízás szabályait kell alkalmazni.**

1. A kutatási szerződés fogalma

A kutatási szerződés szabályai nem mentek át jelentős módosuláson. A módosítások egy részét a szerződések általános, illetve a vállalkozási szerződés általános szabályaival való összhang megteremtése indokolta (pl. az írásbeliség követelményének megszüntetése, illetve az alvállalkozó igénybevételeire vonatkozó szabályok), a többi módosítás pedig alapvetően pontosító jellegű.

A *kutatási szerződés fogalmának* meghatározása során a jogalkotó a vállalkozási szerződés többi altípusához hasonlóan itt is egyértelművé teszi, hogy a kutató főszabály szerint eredmény szolgáltatására vállalkozik, míg a megrendelő annak átvételére és díj fizetésére köteles. Természetesen a továbbiakban is megvan a feleknek a lehetősége arra, hogy megállapodásukat gondossági kötelemként alakítsák ki, azaz megállapodjanak abban, hogy a díj a kutatás eredménytelen befejezése esetében is jár. Ezekben az esetekben a kutatás végzésére és a díjigényre nem a vállalkozás, hanem a megbízás szabályait kell alkalmazni. Etekintetben a bírósági gyakorlat továbbra is irányadónak tekinthető (BH1992.43. és BH2002.307.).

Kiemelendő, hogy a Ptk.-n kívüli külön jogszabályok itt is szerephez jutnak, adott esetben attól függően, hogy a kutatás mely területe érintett [az emberen végzett orvostudományi kutatások vonatkozásában például az Eütv., valamint az emberen végzett orvostudományi kutatásokról szóló 23/2002. (V. 9.) EüM rendelet rendelkezései stb.]. A külön jogszabályok elsődlegesen közjogi jellegű előírásokat tartalmaznak, de előfordulnak bennük a felek megállapodására vonatkozó magánjogi jellegű rendelkezések is, így például a megállapodás hatályának a közjogi engedély megszerzésétől való függővé tétele [pl. gyógyszerek klinikai vizsgálata esetében ilyen szabályt tartalmaz az emberi felhasználásra kerülő vizsgálati készítmények klinikai vizsgálatáról és a helyes klinikai gyakorlat alkalmazásáról szóló 35/2005. (VIII. 26.) EüM rendelet, amely ugyan az engedély megszerzésétől a megállapodás „érvényességét” teszi függővé, mely szabály alatt azonban

kötelmi jogi szempontból a megállapodás hatályának az engedély megszerzésétől való függővé tétele értendő].

2. Közreműködő igénybevétele

Módosult az 1959-es Ptk.-hoz képest a közreműködő igénybevételeire vonatkozó szabályozás. Az 1959-es Ptk. az alvállalkozó/közreműködő igénybevételeinek lehetőségét ahhoz igazította, hogy a vállalkozó meghatározott eredmény elérésére vállalkozott-e vagy sem. Míg utóbbi esetben a megrendelő hozzájárulásával kerülhetett sor alvállalkozó igénybevételeire, addig meghatározott eredmény elérésére való vállalkozás esetén a vállalkozási szerződés általános szabálya érvényesült, mely szerint a vállalkozó szabadon igénybe vehetett alvállalkozót. A Ptk.-ban az alvállalkozó igénybevétele tekintetében a főszabály a szabadság, kivéve, ha a szolgáltatás jellege, a jogszabály rendelkezése vagy a felek megállapodása szerint a kötelezett személyesen köteles eljárni (6:129. §). A kutatási szerződés vonatkozásában azonban a Ptk. az általános szabálytól eltérő különös rendelkezést tartalmaz. Ezen közreműködő igénybevételeire vonatkozó szabály annak elismerése, hogy a kutatási szerződés szolgáltatása a kutató személyéhez kötött szolgáltatás, kutatási szerződés esetében tehát nem indokolt közreműködő igénybevételeit általános jelleggel lehetővé tenni. Ezért rendelkezik úgy a Ptk., hogy közreműködő igénybevételeire a megrendelő hozzájárulásával van lehetőség, kivéve, ha a közreműködő igénybevétele a kutatás jellegével együtt jár.

3. A kutatás eredménye

A kutatási tevékenység lezárásaként keletkező eredmény szerzői vagy iparjogvédelmi oltalom alá eső eredmény is lehet. Ebben az esetben ezen oltalom alá eső mű tekintetében a szerzői jogi és iparjogvédelmi jogszabályok rendelkezései lesznek irányadóak. Ebben az összefüggésben az 1959-es Ptk. szabálya nem volt kellőképpen pontos, ugyanis csak a szellemi alkotás felhasználhatóságáról rendelkezett attól függően, hogy a kutatási szerződés melyik félnek adta a szellemi alkotás feletti „rendelkezési” jogot. Ehhez képest a Ptk. figyelembe véve a külön jogszabályok adta lehetőségeket is, a kutatási szerződés rendelkezései között – diszpozitív szabályként – a vagyoni jogok átruházásáról rendelkezik. Ennek oka, hogy a kutatás megrendelő általi finanszírozására tekintettel indokolt lehet a vagyoni jogok átruházása. Ugyanakkor a külön jogszabályok nem teszik minden esetben lehetővé a vagyoni jogok átruházását sem, ezért a Ptk. úgy rendelkezik, hogy amennyiben a jogszabályok nem teszik lehetővé a vagyoni jogok átruházását, a kutató a megengedett legszélesebb terjedelmű felhasználási jog engedélyezésére köteles.

A vagyoni jogok átruházása a szerzői jogi védelem alá eső művek tekintetében kivételes, a vagyoni jogok csak a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel ruházhatók át [Sztj. 9. § (6) bekezdés], a főszabály a vagyoni jogok át nem ruházhatósága és át nem szállása [Sztj. 9. § (3) bekezdés]. A szerződéssel történő jogátruházást az Sztj. szoftver, adatbázis, reklám céljára megrendelt mű és a megfilmesítési szerződés esetén teszi lehetővé, melyek közül a kutatási szerződés szempontjából a szoftver és az adatbázis bír relevanciával. Ezen kivételes jogátruházási eseteken kívül azonban a szerzői művek hasznosítása csak felhasználási szerződéssel történhet. Ezzel szemben az iparjogvédelmi jogban a vagyoni jogok átruházásának lehetőségét a jogszabályok biztosítják [lásd például

az Szt. 25. § (1) bekezdésének rendelkezését; az Fmtv. 21. § (1) bekezdését; a Hmtv. 14. §-át].

Amennyiben a jogátruházást a külön jogszabályok lehetővé is teszik, annak tényleges megvalósulásához akkor is szükség van a Ptk. jogátruházásra vonatkozó 6:202. §-ában meghatározott feltételek teljesülésére – azaz átruházásra irányuló szerződés és jogátruházás, továbbá adott esetben közhiteles nyilvántartásba való bejegyzés –, azaz a jogátruházás nem a törvény erejénél fogva következik be.

A kutatás eredményeként létrejött szerzői vagy iparjogvédelmi alkotás felhasználása, hasznosítása tekintetében kötött megállapodás egyben az Szt. 42–55. §-ai szerinti felhasználási, illetve az iparjogvédelmi jogban az adott külön jogszabály szerinti hasznosítási szerződésnek minősül. Következésképpen alkalmazandók a megállapodásra a felhasználási és hasznosítási szerződésekre vonatkozó külön jogszabályok rendelkezései, ideértve például az írásbeliség követelményét (pl. Szt. 45. §).

4. Üzleti titok

A Ptk. külön rendelkezést szentel a kutatási szerződéssel összefüggő üzleti titok védelmének. Először is rögzíti, hogy az *üzleti titok jogosultja* a megrendelő. Az üzleti titok fogalmát az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény 1. § (1) bekezdése határozza meg. A szakasz (1) (2) bekezdése sajátos üzleti titoknak minősíti a védett ismeretet (know-how) is. A titokjogosult minden további rendelkezés – azaz például ezt kimondó szerződéses rendelkezés – nélkül a Ptk. szabálya alapján a megrendelő.

A bekezdés második mondata rögzíti, hogy a *szellemi alkotás nyilvánosságra hozatalához* a megrendelő előzetes hozzájárulása szükséges. Ezen előírás mind elhelyezését, mind tartalmát tekintve kérdéseket vet fel. Elhelyezését tekintve azért, mert noha az üzleti titokról rendelkező bekezdésben található, megfogalmazását tekintve annál általánosabb hatályú rendelkezésnek tűnik, hiszen valamennyi, a kutatómunka alapján elkészített szellemi alkotás nyilvánosságra hozataláról rendelkezik. Amennyiben azonban valamennyi szellemi alkotásra vonatkozóan írja elő a megrendelő nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulását, akkor kérdéssé válik a rendelkezésnek a külön jogszabályok szerinti nyilvánosságra hozatallal mint személyhez fűződő joggal való összhangja. Az Szt. a szerző személyhez fűződő jogának minősíti a nyilvánosságra hozatalról való döntést, megadva a szerző számára a nyilvánosságra hozatalhoz adott hozzájárulás visszavonásának lehetőségét is – noha csak alapos okra hivatkozással (Szt. 10–11. §-ok). Az iparjogvédelem területén pedig a külön jogszabályok a feltaláló hozzájárulásával engedik a közzétételt megelőző nyilvánosságra hozatalt, a nyilvánosságra kerülő szabadalmi iratok tekintetében pedig biztosítják a feltaláló számára a névfeltüntetés kérésre történő mellőzésének jogát [pl. Szt. 7. § (5) és (7) bekezdések]. Az egyes jogszabályok rendelkezései nagy valószínűséggel úgy egyeztethetők össze egymással, hogy a jelen § (5) bekezdésének második mondata elsődlegesen a megrendelő üzleti titkára vonatkozóan alkalmazandó, azaz ha a szellemi alkotás üzleti titkot tartalmaz. Ezt támasztja alá a szabály elhelyezése is. Olyan szellemi alkotásokkal összefüggésben azonban, melyek szerzői jogi oltalomban részesülnek, vagy iparjogvédelmi oltalomban részesíthetők, elsőbbséget élveznek a külön jogszabályok rendelkezései, és jelen § (5) bekezdése csak akkor alkalmazható, ha az összeegyeztethető a külön jogszabályok rendelkezéseivel.

5. Jogszatosság

Tekintettel a kutatási szerződés alapján szolgáltatandó eredményre, a Ptk. semmisnek nyilvánítja a jogszatosság kizárását vagy korlátozását. Ezek lehetővé tétele esetén ugyanis a kutatási szerződés lényege veszne el, hiszen a kutató olyan eredményt szolgáltatathatna, melynek megrendelő általi hasznosítását más személy jogosultsága akadályozhatná vagy kizárhatná. A kutató tehát a kutatási szerződés alapján elért eredmény tekintetében jogszatosságát nem korlátozhatja, és nem zárhatja ki. Amennyiben pedig olyan eredményt szolgáltat, amelynek megrendelő általi megszerzését, illetve hasznosítását harmadik személy joga korlátozza vagy akadályozza, a kutató szerződésszegést követ el. A jogszatosságra egyebekben a szerződések általános szabályai irányadók (6:175–176. §-ok).

6. Díjfizetés

A megrendelő díjfizetése alapvetően a kutatási szerződés eredménykötelemként vagy gondossági kötelemként való kialakításához igazodik. Az eredménykötelmi kialakítás mellett a megrendelő csak a vállalt eredmény elérése esetén köteles a kutatónak díjat fizetni, míg gondossági kötelemként való kialakítás esetén a megrendelő a gondos – de adott esetben eredménytelen – eljárásért is köteles díjat fizetni. Az eredmény megvalósulása tekintetében azonban a szerződés rendelkezései irányadóak, ugyanis azok határozzák meg, hogy a felek mit is tekintenek eredménynek. Adott esetben például a kutatómunka szöveges összefoglalása is eredménynek lehet tekinthető a szerződés rendelkezései szerint, függetlenül attól, hogy a kutató tevékenysége nem vezetett egy iparjogvédelmi oltalomban részesíthető eredményhez.

Ezen díjfizetési szabályok mellett azonban azokban az esetekben, amikor a kutatás eredménye szerzői jogi oltalom alá eső vagy iparjogvédelmi oltalomban részesíthető eredmény, a megrendelő díjfizetésére az átruházott vagyoni jogok vagy a megengedett legszélesebb terjedelmű felhasználási jog ellenértéke tekintetében a külön jogszabályok rendelkezései is irányadók.

5. Az utazási szerződés

6:254. §

[Utazási szerződés]

- (1) **Utazási szerződés alapján a vállalkozó utazás és az út egyes állomásain való tartózkodás megszervezésére, továbbá kapcsolódó szolgáltatások nyújtására, a megrendelő a szolgáltatások átvételére és díj fizetésére köteles.**
- (2) **A díjengedmény, illetve a kártérítési igény elévülése szempontjából a fogyasztónak nem minősülő megrendelőt is fogyasztónak kell tekinteni.**
- (3) **A megrendelő az utazás megkezdése előtt az utazási szerződésből fakadó jogait és kötelezettségeit átruházhatja olyan harmadik személyre, aki az utazási szerződésben foglalt feltételeknek megfelel.**
- (4) **A jogok és kötelezettségek átruházását megelőzően keletkezett kötelezettségekért és az átruházásból eredő többletköltségek megfizetéséért a megrendelő és a harmadik személy egyetemlegesen állnak helyt.**

(5) Semmis a szerződés olyan kikötése, amely ezen § rendelkezéseitől a megrendelő hátrányára eltér.

1. Az utazási szerződés fogalma és alanyai

Az utazási szerződés Ptk.-ban rögzített szabályai az utazási irányelv magánjogi szabályainak egy részét implementálják. A Ptk. mellett az utazási irányelv további rendelkezéseit az utazási szerződési Kr. tartalmazza, mely rendelet elsődlegesen az utazási csomag igénybevételére irányuló szerződés szabályozása tekintetében az utazási irányelvnek való megfelelést szolgálja (utazási szerződési Kr. 13. §). Az utazási szerződési Kr. rendelkezéseit egészítik ki az utazásszervező és – közvetítő tevékenységről szóló 213/1996. (XII. 23.) Korm. rendelet, valamint a Kertv. alapvetően közjogi jellegű rendelkezései. Az utazási szerződés szabályainak implementálásán is látszik tehát, hogy a jogalkotó a Ptk.-ba az utazási irányelvnek csak az időtálló magánjogi normáit kívánta implementálni, míg a többi rendelkezés átültetését a Ptk.-n kívüli jogszabályokra hagyta.

Az *utazási szerződés fogalma* eltér az utazási irányelv meghatározásától, és inkább az 1959-es Ptk. utazási szerződés fogalmához áll közelebb. A Ptk. szerint a vállalkozó az utazás, az út egyes állomásain való tartózkodás megszervezésére, továbbá kapcsolódó szolgáltatások nyújtására köteles. Ehhez képest az utazási irányelv a tárgyat képező szervezett utazási formát úgy definiálja, hogy az a következők közül legalább kettő tényező kombinációja, amennyiben azokat egy összesített áron értékesítették, vagy értékesítésre kínálták, és amennyiben a szolgáltatás huszonnégy óránál hosszabb időszakra terjed, vagy éjszakai szállást is tartalmaz: *a)* utaztatás; *b)* szállás; *c)* az utaztatáshoz vagy a szálláshoz nem közvetlenül kapcsolódó egyéb idegenforgalmi szolgáltatások, amelyek a szervezett utazási forma jelentős részét kiteszik.

Az utazási szerződés *alanyai* a Ptk. szerint a megrendelő és a vállalkozó, kifejezésre juttatva ezáltal is, hogy az utazási szerződés a vállalkozási szerződés egyik altípusa. Az utazási szerződési Kr. azonban az utazásszervező, utazásközvetítő és az utazó, míg az utazási irányelv a szervező, közvetítő és a fogyasztó fogalmakkal operál.

A Ptk. nem a fogyasztó fogalmat használja, és nem is fogyasztói szerződésként alakítja ki az utazási szerződést, mert utazási szerződést megrendelőként nem szükségszerűen fogyasztók kötnek. Az utazási irányelv fogyasztó fogalma tágabb is a Ptk. fogyasztó fogalmánál (utazási irányelv 2. cikk 4. pont). Az utazási irányelv fogyasztónak tekinti azt a személyt, aki igénybe veszi vagy megállapodást köt arról, hogy igénybe fogja venni a szervezett utazási formát („a megbízó fél”), vagy olyan személy, akinek a nevében a megbízó fél megállapodást köt a szervezett utazási forma megvásárlásáról („a többi kedvezményezett”), vagy olyan személy, akire a megbízó fél vagy a többi kedvezményezett egyike a szervezett utazási formát átruházza („engedményes”). Ezért rögzíti jelen § (2) bekezdés, hogy díjengedmény, illetve a kártérítési igény elévülése szempontjából a fogyasztónak nem minősülő megrendelőt is fogyasztónak kell tekinteni. Valamint annak ellenére, hogy az utazási szerződés nem fogyasztói szerződés, az (5) bekezdés mégis a szabályok *féloldalú kógenciáját* írja elő, ugyanis úgy rendelkezik, hogy semmis a jelen § rendelkezéseitől a megrendelő hátrányára való eltérés.

A Ptk. *nem nevesíti külön az utazásközvetítői szerződést*, tekintettel arra, hogy az utazásközvetítés a rendelkezésre álló szerződéstípusokkal megfelelően kezelhető. Az utazási irányelv szerint a közvetítő a szervező által összeállított utazási formát adja el vagy kínálja értékesítésre. A Kertv. 2. § 26. pontja az utazásközvetítői tevékenységet pedig úgy definiálja, hogy az az utazásszervező megbízása alapján, annak nevében utazási

szolgáltatás nyújtására vonatkozó szerződések kötése. Az utazásközvetítés tehát feltételez egy megállapodást az utazásszervező és az utazásközvetítő között (mely megállapodás lehet megbízási szerződés vagy közvetítői szerződés), egy jogviszonyt az utazásközvetítő és a megrendelő, valamint egy továbbit a megrendelő és az utazásszervező között. Az egyes jogviszonyok kezeléséhez azonban speciális szabályra nincs szükség, a megbízási, közvetítői, esetleg a bizományi szerződés, valamint az utazási szerződés, illetve a szerződések általános szabályai alapján a kérdések maradéktalanul kezelhetők. Ezért a Ptk. eltekint az utazásközvetítői szerződés külön nevesítésétől.

2. A megrendelő jogainak és kötelezettségeinek átruházása

Jelen § (3) és (4) bekezdései az utazási irányelv 4. cikk (3) bekezdését ültetik át a magyar jogba. Az utazási irányelvnek megfelelően lehetővé teszik, hogy a megrendelő az utazás megkezdése előtt az utazási szerződésből fakadó jogait és kötelezettségeit olyan harmadik személyre átruházza, aki megfelel az utazási szerződésben foglalt feltételeknek.

A Ptk. az átruházást az utazás megkezdése előtt teszi lehetővé. Ez a rendelkezés az utazási irányelvnek valószínűsíthetően arra a rendelkezésére vezethető vissza, mely szerint az utazó/megrendelő az átruházás szándékáról a szervezőt vagy a közvetítőt az indulás előtt értesíteni köteles.

A Ptk. a megrendelő szerződési pozíciójának átruházását teszi lehetővé, a szerződésátruházás szerződési jogi általános szabályaitól eltérő módon. Nem követeli meg ugyanis a vállalkozó hozzájárulását a szerződési pozíció átruházásához. A hozzájárulás hiányát azonban a jogalkotó több eszközzel ellensúlyozza. Így előírja, hogy (1) a megrendelő szerződési pozícióját csak olyan személyre ruházhatja át, aki az utazási szerződésben foglalt feltételeknek megfelel; továbbá, hogy (2) az átruházásra csak az utazás megkezdése előtt kerülhet sor; (3) a megrendelő és a harmadik személy egyetemleges helytállási kötelezettségét írja elő az átruházást megelőzően keletkezett valamennyi kötelezettségért, valamint az átruházásból adódó valamennyi többletköltség megfizetéséért. Ily módon tehát a vállalkozó a hozzájárulásától függetlenül megvalósítható átruházás miatt semmilyen hátrányt nem szenved.

6. A mezőgazdasági vállalkozási szerződés

6:255. § *[Mezőgazdasági vállalkozási szerződés]*

- (1) **Mezőgazdasági vállalkozási szerződés alapján a vállalkozó a megrendelő tulajdonában álló állat nevelésére, vagy terménynek a megrendelő tulajdonában álló területen való megtermelésére, a megrendelő díj fizetésére köteles.**
- (2) **A vállalkozó a szerződésnek az állat vagy a termény betegsége miatti lehetetlenné válásáért nem felelős, ha a megbetegedést az ellenőrzési körén kívüli elháríthatatlan ok idézte elő. Ebben az esetben a vállalkozót arányos díj illeti meg.**

- (3) A megrendelő által elszámolásra vagy előlegként adott szolgáltatások visszafizetését a termelő nem tagadhatja meg azon az alapon, hogy azok a termelés eredményéből nem fedezhetők.**

1. A mezőgazdasági vállalkozási szerződés fogalma

A vállalkozási szerződés új altípusaként szabályozza a Ptk. a mezőgazdasági vállalkozási szerződést, amely a vállalkozási szerződés altípusaként ugyan új szerződéstípus, de a vállalkozási típusú mezőgazdasági termékértékesítési szerződés egyik típusaként az 1959-es Ptk. is ismerte. Az 1959-es Ptk. a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés két típusát különböztette meg: az adásvételi és a vállalkozási típusú mezőgazdasági termékértékesítési szerződést. Az adásvételi típusú mezőgazdasági termékértékesítési szerződés alapján a termelő meghatározott mennyiségű maga termelte terményt, terméket, vagy saját nevelésű, hizlalású állatot volt köteles a megrendelő birtokába és tulajdonába adni [1959-es Ptk. 417. § (1) bekezdés]. A vállalkozási típusú mezőgazdasági termékértékesítési szerződés tárgya pedig valamely terméknek meghatározott területen való megtermelése, továbbá állat nevelése, hizlalása lehetett [Ptk. 417. § (2) bekezdés, a két típus elhatárolásához lásd Csongrád Megyei Bíróság 1. Gf.40.018/2002/5.]. A Ptk. az adásvételi típusú mezőgazdasági termékértékesítési szerződést az adásvételi szerződés altípusaként (6:232–233. §-ok), míg a vállalkozási típusú mezőgazdasági termékértékesítési szerződést a vállalkozási szerződés altípusaként szabályozza.

A szerződés fogalma lényegi változáson nem ment keresztül. A meghatározás továbbra is kifejezésre juttatja, hogy a szerződés tárgya munkával elérhető eredmény szolgáltatása a vállalkozó részéről, aki a megrendelő tulajdonában álló állat nevelésére, vagy terménynek a megrendelő tulajdonában álló területen való megtermelésére vállalkozik. A megrendelő pedig – vállalkozási szerződésről lévén szó – díj fizetésére köteles. A mezőgazdasági vállalkozási szerződés meghatározó eleme tehát, hogy a vállalkozó részéről az általa vállalt tevékenység szolgáltatására kerül sor, tulajdonátruházás nélkül. A mezőgazdasági vállalkozási szerződés közvetett tárgyat képező állatok vagy termények a mezőgazdasági vállalkozási szerződés hatálya alatt nem kerülnek a vállalkozó tulajdonába, azok mindvégig a megrendelő tulajdonát képezik (LB Gfv.XI.30.292/2008/3.). Az állatok esetében a tulajdoni viszonyokban nem, csak a birtokviszonyokban következik be változás. A megrendelő ugyanis a tulajdonát képező állatokat a vállalkozó birtokába adja annak érdekében, hogy a vállalkozó a mezőgazdasági vállalkozási szerződésben vállalt, az állatok nevelésére irányuló tevékenységét kifejthesse. A termények esetében szintén nem következik be változás a tulajdonviszonyokban, tekintettel arra, hogy a termények megtermelésére a megrendelő tulajdonát képező földterületen kerül sor. Ennek megfelelően a terményeken – a vállalkozó általi megtermelés és betakarítás esetén is – a megrendelő szerez tulajdont.

A Ptk. az 1959-es Ptk. szabályához képest a földterület tulajdonjoga tekintetében eltérő szabályozást tartalmaz. Míg ugyanis az 1959-es Ptk. nem követelte meg, hogy a termények megtermelésére szolgáló földterület a megrendelő tulajdonát képezze, addig ez a Ptk. szerint követelmény. Ez tehát azt jelenti, hogy míg az 1959-es Ptk. szerint egy a megrendelő által hasznóbérelt területen való termelés is képezhetette a vállalkozási típusú mezőgazdasági termékértékesítési szerződés tárgyát, addig ez a szerződés nem felel meg jelen § (1) bekezdése szerinti meghatározásnak. Az Indokolás nem szolgáltat magyarázatot erre a szűkítésre. Annak azonban nincsen akadálya, hogy a bírósági

gyakorlat a mezőgazdasági vállalkozási szerződés szabályait olyan esetekben is alkalmazza, amikor a vállalkozó nem a megrendelő tulajdonát képező területen vállalja termények megtermelését, hanem olyan területen, amelyet a megrendelő hasznosít.

A bírósági gyakorlat szerint mezőgazdasági vállalkozási szerződések esetén a felek gyakran alkalmaznak tulajdonjog-fenntartásos konstrukciót annak hangsúlyozása végett, hogy a vállalkozónak nevelésre átadott állatok semmilyen körülmények között nem kerülnek a vállalkozó tulajdonába. Az ilyen szerződéses kikötések azonban mezőgazdasági vállalkozási szerződések esetén értelmezhetetlenek, tekintettel arra, hogy az állatok vállalkozóhoz való kihelyezésére nem egy tulajdonátruházással járó ügylet keretében kerül sor, a megrendelőnek nem áll szándékában az állatok tulajdonjogának vállalkozóra való átruházása, mint ahogy a vállalkozó sem szándékozik tulajdonjogot szerezni az állatállományon. Ebben a kontextusban tehát értelmezhetetlen – és szükségtelen – a megrendelő részéről a tulajdonjog fenntartása (Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.330/2007/6. és Szegedi Ítéltábla Gf.III.30 497/2005.).

2. A mezőgazdasági vállalkozási szerződés lehetetlenülése

A mezőgazdasági vállalkozási szerződés teljesítésével összefüggésben a következő két megfontolás bír különös jelentőséggel. Először is, a vállalkozónak mindig számolnia kell előre nem látható, és általa nem is befolyásolható, azaz ellenőrzési körén kívül eső körülményekkel, amelyek a szerződés általa történő teljesítését nagymértékben befolyásolják. Így a termelést befolyásolják éghajlati, időjárási tényezők, betegségek, valamint az állatok nevelése során is felléphetnek megbetegedések, amelyek az állatok elhullásához vezethetnek. Ez a vállalkozási szerződés eredménykötelmi jellege miatt gyakran vezetne igazságtalan eredményre. Másodszor, figyelembe veendő, hogy a vállalkozó mindvégig a nevelendő állatok, illetve a termőterület birtokában van. Az állatok, illetve a termőterület tulajdonosával ellentétben tehát a vállalkozó van birtokban, azaz olyan pozícióban, hogy egy esetleges károsodást megakadályozzon vagy kárenyhítést hajtson végre.

A szerződés lehetetlenülése a felelősség, a veszélyviselés, valamint a vállalkozói díjfizetés szempontjából bír jelentőséggel.

A veszélyviselés szabályát az 5:22. § tartalmazza, mely szerint a tulajdonos viseli azt a dologban beállott kárt, amelynek megtérítésére senkit nem lehet kötelezni. Ennek megfelelően a megválaszolandó kérdés az lesz, hogy megállapítható-e a vállalkozó felelőssége az állatállományban vagy a termésben bekövetkezett kárért. Amennyiben nem, akkor a szolgáltatás tárgyában beállott kárt a tulajdonos köteles viselni a kárveszélyviselés 5:22. §-ában található szabálya alapján. Amennyiben viszont a vállalkozó felelőssége megállapítható, az okozott kárt a vállalkozónak kell megtérítenie. A bírósági gyakorlat szerint a felelősség megállapítása, illetve a vállalkozó kimentése körében abból kell kiindulni, hogy az idegen tulajdonban álló állatokat a vállalkozó tartja őrizetében, ezért őt terheli a bizonyítás arra vonatkozóan, hogy mikor, milyen okból, hány darab állat hullott el, betegedett meg, és bizonyítania kell, hogy a kimutatott betegség, valamint a betegség miatt bekövetkező elhullások vagy fejlődésben való visszamaradás, súlycsökkenés elhárítása érdekében szakmai szempontból minden elvárható megtett (Csongrád Megyei Bíróság 1.Gf.40 098/1997/3.).

A felelősség megállapításához kapcsolódóan tartalmaz a Ptk. egy speciális kimentési szabályt a vállalkozó számára. A Ptk. szerint ugyanis a vállalkozó nem felelős a szerződésnek az állat vagy a termény betegsége miatti lehetetlenüléséért, ha

a megbetegedést az ellenőrzési körén kívüli elháríthatatlan ok idézte elő. Jelen § (2) bekezdésének lehetetlenülési szabálya tehát a 6:180. § (2) bekezdés és 6:142. § szabályaihoz képest tartalmaz egy speciális rendelkezést, meghatározva, hogy mi szükséges a vállalkozó mentesüléséhez a szerződés lehetetlenülése esetén. Szemben a 6:142. §-ban foglalt hármas konjunktív feltételrendszerrel, a mezőgazdasági vállalkozási szerződésnek az állat vagy a termény betegsége miatti lehetetlenülése esetén a vállalkozónak csak azt kell bizonyítania, hogy a megbetegedést ellenőrzési körén kívüli elháríthatatlan ok idézte elő. A 6:142. § hármas feltételrendszeréből hiányzik tehát a szerződésszegéshez vezető körülmény előreláthatóságának hiánya. Nem teljesen világos, hogy mi indokolta a szerződésszegés jogkövetkezményei alóli kimentésének ezen módosítását Legfeljebb arra az álláspontra lehet helyezkedni, hogy a megbetegedés lehetőségével számolni kell, az tehát előrelátható.

A vállalkozó általi sikeres kimentés következménye a vállalkozó mentesülése a kárfelelősség alól, valamint a tulajdonos kárveszélyviselése.

A vállalkozói díj tekintetében jelen § (2) bekezdés második mondata úgy rendelkezik, hogy „ebben az esetben a vállalkozót arányos díj illeti meg”. A rendelkezés nyelvtani értelmezése alapján arra kellene jutnunk, hogy az „ebben az esetben” kitétel nem vonatkozhat másra, mint a rendelkezés első mondatában rögzített esetre, amikor tehát az állatállomány vagy termény megbetegedését a vállalkozó ellenőrzési körén kívüli elháríthatatlan ok idézte elő. Ez azt jelentené, hogy a vállalkozó sikeres kimentése esetén a vállalkozót arányos díjnak kellene megilletnie, éspedig függetlenül a vállalkozási szerződés általános szabályai között rögzített speciális lehetetlenülési szabálytól (6:248. §), amely pontosan abban az esetben lenne alkalmazandó, ha a teljesítés olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős. Az Indokolás nem szolgál magyarázattal a jogalkotó ezen rendelkezéssel kapcsolatos szándékáról. Tény azonban, hogy a nyelvtani értelmezés mellett szól, hogy a jelen § (2) bekezdésének második mondatában foglalt szabály a vállalkozási szerződés általános szabályai között rögzített lehetetlenülési szabályhoz képesti eltérésként, speciális szabályként értelmezendő. Mezőgazdasági vállalkozási szerződésnél tehát a vállalkozó sikeres kimentését követően nem kerül sor a lehetetlenülés okának érdekkör szerinti vizsgálatára. A lehetetlenülés okának a megrendelő vagy a vállalkozó érdekkörébe tartozásától függetlenül a vállalkozó arányos díjra jogosult.

A bírósági gyakorlaton múlik azonban, hogy a vállalkozóra nézve kedvezőbb, a fentiekől eltérő álláspontra helyezkedjen a következők szerint. Az előző értelmezés a vállalkozó számára a vállalkozási szerződés általános szabályaihoz képest is kedvezőtlenebb eredményre vezetne, hiszen olyan esetben is az arányos díjfizetést követelné meg, amikor a vállalkozó a megrendelő érdekkörébe tartozó lehetetlenülési ok miatt a 6:248. § (1) bekezdés b) pontja alapján a teljes vállalkozói díjra igényt tarthatna.

A Szakértői Javaslat szerint is a vállalkozói díj szempontjából a vállalkozó általi sikeres kimentést követően vizsgálandó, hogy a lehetetlenülés oka a megrendelő vagy a vállalkozó érdekkörében merült-e fel. Azaz a Szakértői Javaslat szerint alkalmazandó a 6:248. § (1) bekezdésének speciális lehetetlenülési szabálya. Ebben az összefüggésben a Szakértői Javaslat szerint az vizsgálandó, hogy az állatállomány, illetve a növényzet megbetegedésének oka már a vállalkozóhoz való kihelyezés, azaz az átadás időpontjában fennállt-e, vagy az csak később, a kihelyezést követően következett be. Abban az esetben ugyanis, ha a kihelyezett állatállományban a későbbi megbetegedés oka már rejtetten megvolt, akkor a szerződés a megrendelő érdekkörében felmerült okból hiúsul meg. Ennek következménye az általános szabályok szerint az, hogy a vállalkozó a díjra igényt tarthat. Amennyiben viszont a megbetegedés oka a vállalkozóhoz való kihelyezés után

következik be, akkor a szerződés mindkét fél érdekkörén kívüli okból hiúsul meg [Kemenes István: A mezőgazdasági vállalkozási szerződés *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 925.].

A fentiek alapján álláspontunk szerint jelen § (2) bekezdés 2. mondata nem úgy értelmezendő, hogy a jogalkotó a 6:248. § speciális lehetetlenülési szabályát kívánta volna felülírni. Azaz, a vállalkozónak a jelen § (2) bekezdés 1. mondata szerinti sikeres kimentését követően, a bírói gyakorlattal egyezően, továbbra is vizsgálendő, hogy a lehetetlenülés oka a megrendelő vagy a vállalkozó érdekkörében következett-e be, és amennyiben a lehetetlenülés oka a megrendelő érdekkörében következett be, akkor a 6:248. § (2) bekezdés b) pontja alapján a vállalkozót a vállalkozói díj megilleti. Amennyiben az állatállomány (növényzet) megbetegedésének oka már a vállalkozóhoz való kihelyezést megelőzően fennállt, úgy tekintendő, hogy a lehetetlenülés oka a megrendelő érdekkörében merült fel. Mindazon esetekben pedig, amikor a megbetegedés oka a vállalkozóhoz való kihelyezést követően következett be, a vállalkozó az elvégzett munka és költségei ellenében arányos díjra jogosult. Jelen § (2) bekezdés második mondatának célja tehát annak egyértelművé tétele, hogy a vállalkozót minden olyan esetben megilleti a díj arányos része, amikor a lehetetlenülés oka az állatállomány kihelyezését követően következett be, azaz attól, hogy az állatállomány (növényzet) a vállalkozó birtokában van, nem tekinthető úgy, hogy a kihelyezés után fellépő lehetetlenülési ok a vállalkozó érdekkörében merült fel.

3. Elszámolásra vagy előlegként adott szolgáltatások

Az 1959-es Ptk.-val egyező módon írja elő a Ptk., hogy a megrendelő által elszámolásra vagy előlegként adott szolgáltatások visszafizetését a vállalkozó nem tagadhatja meg azon az alapon, hogy azok a termelés eredményéből nem fedezhetők. Ilyen szolgáltatásnak minősül az állatok hizlalásához biztosított táp, takarmány, gyógyszerek, növényvédő szerek stb. Ezek tekintetében tehát a vállalkozót elszámolási kötelezettség terheli, függetlenül attól, hogy azok értéke az elvégzett munka eredményéből, a vállalkozót megillető díjból fedezhető-e vagy sem.

7. A közszolgáltatási szerződés

6:256. § [Közszolgáltatási szerződés]

- (1) **Közszolgáltatási szerződés alapján a szolgáltató általános gazdasági érdekű szolgáltatás nyújtására, a felhasználó díj fizetésére köteles.**
- (2) **A szolgáltatót szerződéskötési kötelezettség terheli.**
- (3) **A felhasználó a díjat havonta, utólag köteles megfizetni.**

1. A közszolgáltatási szerződés fogalma

A közszolgáltatási szerződés az 1959-es Ptk. közüzemi szerződésének feleltethető meg. Megváltozott a szerződés elnevezése, valamint a törvénykönyvben való elhelyezkedése is. Az *elnevezés* tekintetében a jogalkotó visszatért a korábbi, 1993 előtti megjelöléshez, amelyet az 1959-es Ptk. 1993. évi módosítása változtatott közüzemi

szerződésre [a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról 1993. évi XCII. törvény 40. § (5) bekezdés]. Az elnevezés módosításával összefüggésben az Indokolás azonban nem a régi megnevezéshez való visszatérést, hanem az európai uniós terminológiát említi, példaként utalva a vasúti személyszállítást igénybe vevő utasok jogairól és kötelezettségeiről szóló 2007. október 23-i 1371/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletre.

A szerződéstípus az 1959-es Ptk.-ban a szállítási és közüzemi szerződés című fejezetben nyert *elhelyezést*, az adásvételi és a vállalkozási szerződéstípusok szabályai közé ékelődve. A jogalkotó azonban arra az álláspontra helyezkedett, hogy noha a közüzemi szerződésben a tulajdonátruházási és vállalkozási elemek keverednek, a törvény a vállalkozási elemet, azaz a közüzemi szolgáltatás nyújtását tekinti jellegadónak, ezért a közüzemi szerződést a vállalkozási szerződés altípusaként szabályozza. Amint arra a Szakértői Javaslat is utalt, a szerződési cél valójában nem az energiahordozók tulajdonjogának megszerzése – pl. gáz, villany –, hanem sokkal inkább tágabb értelemben a közüzemi szolgáltatások biztonságos és folyamatos biztosítása, amelyért a szolgáltatás megrendelője a szerződési feltételek szerinti időközönként visszatérően fizeti a díjat [Kemenes István: A közszolgáltatási szerződés *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 926.]. A közszolgáltatási szerződés a vállalkozási szerződés altípusaként való szabályozásának következménye, hogy a vállalkozási szerződés eredménykötelmi jellegéből következően a vállalkozó szolgáltatónak díj csak a szolgáltatás tényleges nyújtása esetén jár [Kemenes István: A közszolgáltatási szerződés *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 926.].

A *szerződő felek* megnevezése tekintetében a jogalkotó kizárólag ennél a vállalkozási szerződési altípusnál nem vezeti végig a vállalkozó-megrendelő megnevezést, hanem megtartja az 1959-es Ptk. szolgáltató-felhasználó terminológiáját. A döntésnek sem az Indokolás, sem a Szakértői Javaslat nem adja különösebb indokát, ugyanakkor valószínűsíthető, hogy a megnevezés megváltoztatásának hiánya a külön jogszabályokkal való összhang fenntartására vezethető vissza. A külön jogszabályok ugyanis többnyire a felek szolgáltató-felhasználó megnevezését használják [lásd például a Tsz-t és a VET-et].

A *szabályozás technikáját* tekintve a Ptk. csak néhány alapvető szabályt rögzít, így meghatározza, hogy mely szerződések tekintendők közszolgáltatási szerződésnek, mi a felek főkötelezettsége, és hogy a szolgáltatót szerződéskötési kötelezettség terheli. A közszolgáltatásokra vonatkozó, adott esetben szerződési jogi jellegű részletes szabályokat ugyanis külön ágazati jogszabályok tartalmazzák. Ezen külön ágazati jogszabályi rendelkezésekre figyelemmel nem tartja meg a Ptk. az 1959-es Ptk. 388. §-ában foglalt szabályokat, amelyek a szerződéskötés megtagadása, a szolgáltatás korlátozása, valamint a szerződés felmondása körében utaltak arra, hogy mindezek a szerződési jogi lehetőségek a külön jogszabályban foglalt esetekben biztosítottak. Az ezen lehetőségekre való utalás azonban felesleges, és gond nélkül elhagyható, az ágazati jogszabályok a Ptk. külön utaló szabálya nélkül is irányadók és alkalmazandók.

Az ágazati jogszabályokra is figyelemmel, jelen § (2) bekezdésének *szerződéskötési kötelezettséget* előíró szabálya tehát úgy értendő, hogy a szolgáltatót főszabály szerint szerződéskötési kötelezettség terheli ugyan, ez azonban nem jelenti azt, hogy a külön jogszabályok nem írhatnak elő a felhasználó számára is feltételeket, amelyeket a szerződéskötéshez a felhasználónak teljesítenie szükséges. Így például a víziközmű szolgáltatás esetében, amennyiben bekötővezeték kiépítése vagy átépítése szükséges, annak költségeit a felhasználónak vállalnia kell. Ha ezt nem vállalja, igénybejelentése

elutasítható, lásd a víziközmű-szolgáltatásról szóló 2011. évi CCIX. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 58/2013. (II. 27.) Korm. rendeletet. A szolgáltató szerződéskötési kötelezettsége tehát nem feltétel nélküli. A szabály valójában a fogyasztó érdekeinek védelmét szolgálja, és azt hivatott biztosítani, hogy a fogyasztó ne maradjon ki valamely szolgáltatásból törvényben körülírt alapos ok hiányában (LB Gfv. IX.30.500/2008/6.).

2. A közszolgáltatási szerződés tárgya

A *vállalkozó szolgáltató szolgáltatása* meglehetősen széles szolgáltatási kört foglal magában. Az Indokolás szerint a törvény közszolgáltatásnak az EUMSZ 14. cikkével összhangban az általános gazdasági érdekű szolgáltatást minősíti. Az EUMSZ 14. és 106. cikkeiben említett általános gazdasági érdekű szolgáltatások fogalma uniós jogi fogalom, amely az Európai Bizottság álláspontja szerint olyan gazdasági természetű szolgáltatásokat foglal magában, amelyeket a tagállamok meghatározott közszolgáltatási kötelezettségek hatálya alá helyeznek az általános érdek kritériuma alapján, és olyan iparágakhoz kapcsolódó szolgáltatások tartoznak ide, mint a közlekedési szolgáltatások, postai szolgáltatások, az energiaszektor, valamint a hírközlési szektor (lásd a Bizottság Fehér Könyve az általános érdekű szolgáltatásokról, 12.5.2004., COM (2004), 374, 1. számú melléklet). A Bizottság Zöld Könyve pedig az általános érdekű szolgáltatások olyan jellemzőit sorolja fel, mint az általános jelleg, tartósság, minőség, elérhetőség, fogyasztók és felhasználók védelme (Bizottság Zöld Könyve, 21.5.2003., COM (2003), 270, 49–62.). Az Indokolás alapján ezen általános gazdasági érdekű szolgáltatások európai uniós fogalma irányadó a Ptk. közszolgáltatás fogalmának meghatározásánál is.

Mindenképpen a közszolgáltatásokhoz tartozik tehát a gázszolgáltatás (a földgázellátásról szóló 2008. évi XL. törvény: Kúria Kfv.II.38.034/2014/7. és LB Pfv. IV.22.092/2009/6.), az áramszolgáltatás (VET: Kúria Pfv.III.22.309/2011/7. és LB Pfv. IV.21.524/2010/6.), a távhőszolgáltatás (Tsz.: Kúria Pfv.V.20.068/2013/5. és LB Pfv. IV.20.325/2010/3.), a víziközmű szolgáltatások (Vksztv.: Kúria Pfv.IV.21.641/2012/5.), az elektronikus hírközlési szolgáltatások (Eht.: LB Gfv.IX.30.500/2008/6.). Idetartoznak továbbá a postai (a postai szolgáltatásokról szóló 2012. évi CLIX. törvény), valamint a közlekedési szolgáltatások (pl. vasúti közlekedésről szóló 2005. évi CLXXXIII. törvény) is. Közszolgáltatásnak minősül a hulladékgazdálkodási szolgáltatás is, a hulladékgazdálkodási közszolgáltatási szerződés azonban nem a jelen § szerinti közszolgáltatási szerződés, tekintettel arra, hogy azt a települési önkormányzat köti a közszolgáltatás megszervezésének kötelezettjeként az önkormányzati hulladékgazdálkodási feladat ellátására a közszolgáltatóval [a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény 34. § (1) bekezdése], a szerződés tehát nem a szolgáltató és a szolgáltatás tényleges igénybevevőjének minősülő ingatlanhasználó között jön létre (LB Pfv. VIII.21.628/2009/4.).

Álláspontunk szerint az, hogy az általános gazdasági érdekű szolgáltatás fogalmához nem tartozik egy taxatív felsorolás, azaz, hogy adott esetben kérdéses lehet egy adott szolgáltatás általános gazdasági érdekű szolgáltatás jellege, a szerződésre irányadó kötelmi jogi szabályok alkalmazása szempontjából nem okoz különösebb problémát, tekintettel arra, hogy míg a közszolgáltatásokra a vállalkozási szerződés altípusaként szabályozott közszolgáltatási szerződés, addig a nem közszolgáltatási jellegű szolgáltatásokra a vállalkozási szerződés általános szabályai irányadók (Kúria Pfv.V.20.820/2015/6.).

A vállalkozó szolgáltató szolgáltatásának meghatározásában szembevetendő különbség a szolgáltatás „folyamatos” és „biztonságos” voltára való utalások elhagyása. Ezeket a szolgáltatással szembeni követelményeket tartalmazta az 1959-es Ptk. és a Szakértői Javaslat is, ezzel szemben a Ptk. rendelkezéséből kimaradtak. Álláspontunk szerint azonban ez nem jelent érdemi változást, ezek a követelmények a közszolgáltatás immanens jellemzői. Az ágazati jogszabályok célja pontosan azoknak a feltételeknek és követelményeknek a rögzítése, amelyek betartása mellett az egyes szolgáltatások folyamatosan és biztonságosan nyújthatók, amint azt már az ágazati jogszabályok preambuluma is rögzíti.

A felhasználó kötelezettsége az igénybe vett szolgáltatás utáni fizetési kötelezettség. Jelen § (3) bekezdése szerint a felhasználó a díjat havonta, utólag köteles megfizetni. Látható tehát, hogy a jogalkotó abból indult ki, hogy a közszolgáltatások esetében a szolgáltatásnak egy tartós jogviszony keretében történő folyamatos biztosításáról van szó. Ezt a megfogalmazást tartalmazta az 1959-es Ptk. is („folyamatosan és biztonságosan, a felhasználó igénye szerint meghatározott közüzemi szolgáltatást nyújt”). E díjfizetési szabály alól azonban vannak kivételek. Nem érvényesül pl. sem a postai szolgáltatásoknál, sem a közlekedési szolgáltatásoknál, ami természetesen nem járhat azzal a következménnyel, hogy ezek a szolgáltatások ne minősüljenek közszolgáltatásnak. Pusztán arról van szó, hogy a havonta utólag történő fizetés nem valamennyi közszolgáltatás tekintetében irányadó. Ettől azonban ezen szolgáltatások természetesen még közszolgáltatásnak minősülnek.

XXXVIII. Fejezet

A fuvarozási szerződés

6:257. §

[Fuvarozási szerződés]

Fuvarozási szerződés alapján a fuvarozó a küldemény rendeltetési helyére történő továbbítására és a címzettnek történő kiszolgáltatására, a feladó díj fizetésére köteles.

1. A fuvarozási szerződés fogalma és funkciója

A fuvarozási tevékenység középpontjában valamely küldemény (ingó dolog) fizikai továbbításába áll, amelynek teljesítésére – mint meghatározott eredmény elérésére – vállalkozó kötelezettséget a fuvarozó. A küldemény *tényleges továbbítása és az eredmény elérésének elvállalása* a két legfontosabb specifikum, amelyek segítségével a fuvarozás a szállítmányozástól elhatárolható [Martonyi János: Elhatárolási kérdések a fuvarozás és a szállítmányozás köréből. *Jogtudományi Közlöny* 1980/9., 570.]. Ez az elhatárolás azért rendkívül fontos, mert a gyakorlatban a fuvarozói és szállítmányozói tevékenységek sokszor összemosódnak. Különösen a nemzetközi fuvarpiacon érzékelhető jelenség, hogy a fuvarozó társaságok gyakran végeznek a küldemény továbbításával összefüggő kiegészítő tevékenységeket is, amelyek a fuvarozás megszervezésével kapcsolatosak, és fordítva: egyre gyakoribb az is, hogy a nemzetközi szállítmányozók az áru fizikai továbbítását maguk végzik, vagy azt ugyan másra bízzák, de az árutovábbítás egészére mint eredmény elérésére vállalkozó kötelezettséget. Ez a jelenség az 1970-es évek óta a fuvarozás és a szállítmányozás *integrálódási folyamataként* ismert [Patassy Benedek: A szállítmányozás és a fuvarozás integrálódásának folyamata. *Magyar Jog* 1982/5.,

440–453.]. Az integrálódás következtében egyre nehezebbé váló elhatároláshoz a bírói gyakorlat nyújthat megfelelő szempontokat. Ezzel összefüggésben a Legfelsőbb Bíróság Gf.III.30.200/1995. számú határozatában például a következőket emelte ki: „[...] fuvarozási szerződés alapján a fuvarozó díjazás ellenében köteles a küldeményt a rendeltetési helyére továbbítani, és a címzettnek kiszolgáltatni. E meghatározásból alapvető fontosságú az a tény, hogy a küldeményt a fuvarozó maga köteles a rendeltetési helyre továbbítani, amivel kapcsolatban a jog csak annyi engedményt tesz, hogy [...] megengedi, hogy a fuvarozó a küldemény továbbítását más fuvarozóra bízhatja. Ez azonban csak egy esetenkénti lehetőség, és kizárólag a fuvarozót illeti meg, tehát azt, aki egyébként maga is képes arra, hogy küldeményt a rendeltetési helyre továbbítson, és ezt általában meg is teszi. A [...] szállítmányozási szerződés alapján a szállítmányozó köteles valamely küldemény továbbításához szükséges fuvarozási és egyéb szerződéseket a saját nevében és megbízója számlájára megkötni, valamint a küldemény továbbításával kapcsolatos egyéb teendőket elvégezni, a megbízó pedig köteles az ezért járó díjat megfizetni. A szállítványozó tehát – a főszabály szerint – ténylegesen nem végez fuvarozást, hanem az ezzel kapcsolatos szervező tevékenységet látja el.” A Fővárosi Ítéltábla 11.Gf.41.568/2003/4. sz. határozatában pedig a következőkre hívta fel a figyelmet: „Önmagában az a körülmény, hogy a fuvaroztatóval jogviszonyban álló kötelezett nem maga végzi a fuvarozást, még nem értékelhető akként, hogy a felek között szállítványozási szerződés jött létre. A fuvarozási és szállítványozási szerződés elhatárolásánál annak van döntő jelentősége, hogy szállítványozási szerződésnek csak az a megállapodás minősülhet, melyben a kötelezettség a küldemény továbbításához szükséges fuvarozási és egyéb – szintén a küldemény továbbítása érdekében létrejövő – szerződés megkötésére, valamint a küldemény továbbításával kapcsolatos egyéb teendők (ún. reálcselekmények) elvégzésére vonatkozik. A szállítványozó nem a fuvarozás elvégzésére, hanem a megfelelő fuvarozó kiválasztására és a fuvarozási szerződés megkötésére köteles.”

A fuvarozási szerződés alapján a fuvarozó nem csupán az ingó dolog (küldemény) meghatározott helyre történő továbbítására köteles, hanem arra is, hogy ott a küldeményt a címzett számára az erre vonatkozó szabályok szerint átadja. A küldemény címzettnek való átadása az ún. *kiszolgáltatás*, amely egyben a fuvarozás utolsó létszaka is. Ebből következik, hogy a fuvarozó a fuvarozási feladatot nem egyszerűen a küldemény rendeltetési helyre való eljuttatásával, hanem a címzett részére történő szerződészerű kiszolgáltatással látja el.

A fuvarozási szerződés ún. *hárompólusú jogviszonyt* hoz létre. Jóllehet, hogy a fuvarozási szerződésnek az alanyai a feladó és a fuvarozó, de a szerződéses jogviszonyban egy harmadik pólus, nevezetesen a címzetti érdekpozíció is szerephez jut: a feladó és a fuvarozó közötti megállapodás célja ugyanis az, hogy a fuvarozó a küldeményt a címzethez juttassa el, és azt a címzettnek szolgáltatassa ki (megjegyezzük ugyanakkor, hogy annak nincs akadálya, hogy a feladó és a címzett személye egyébként egybeessen). Ezt a sajátos hárompólusú szituációt a Ptk. akként kezeli, hogy a címzett számára bizonyos jogosultságokat rögzít, kötelezettségeket azonban – minthogy formálisan nem szerződő fél – csak kivételesen és szűk körben ró rá. A fuvarozói pozícióval, vagyis a fuvarozóvá minősítéssel kapcsolatban a bírói gyakorlat az ún. *fuvarozási képesség* meglétét vizsgálja. A Legfelsőbb Bíróság Gf.III.30.200/1995. számú határozata ebben a körben arra mutat rá, hogy fuvarozó csak az lehet, aki egyébként maga is képes arra, hogy küldeményt a rendeltetési helyre továbbítson. Mindebből következően kizárólag az tekinthető fuvarozónak, aki az adott fuvarozás teljesítéséhez szükséges megfelelő fuvarszerszöközzel rendelkezik.

A fuvarozási szerződés közvetlen tárgya a *küldemény továbbítása* mint a fuvarozó által kifejtendő facere tevékenység, a szerződés közvetett tárgya pedig a *küldemény*. Az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan a Ptk. sem határozza meg a küldemény fogalmát. A kódex kontextusából csupán annyi szűrhető le, hogy az az ingó dolog tekinthető küldeménynek, amelyet a fuvarozó a feladótól fuvarozásra átvesz, és amelynek a rendeltetési helyre történő továbbítására a szerződés alapján köteles. Egyes ágazati fuvarjogi jogszabályok – a Ptk. megoldásával ellentétben – ugyanakkor esetenként pontosan meghatározzák a küldemény fogalmát, és különbséget tesznek az egyes ún. *küldeménytípusok* (kocsirakományú küldemény, darabáru küldemény stb.) között. Ilyen szabályozást tartalmaz például a VÁSZ 2. §-a, illetve a SZMGSZ 8. Cikk 1. §-a. A küldemény fogalmával kapcsolatban fontos megjegyezni azt is, hogy az egyes fuvarozási ágazatokra irányadó jogszabályok speciális rendelkezéseket tartalmazhatnak az ún. *fuvarképesség* tekintetében is. Ebben a körben meg kell különböztetni azokat az árukat, amelyek minden további nélkül fuvarképesek (fuvarozhatók), illetve azokat, amelyek csak feltételesen fuvarozhatók, vagy a fuvarozásból kizártak. Az ilyen speciális küldemények (például levélpostai küldemények, pénz, műkincsek, holttestek stb.) fuvarozására speciális jogszabályok irányadók.

A fuvarozási tevékenység ellátására jellemzően ellenszolgáltatás, vagyis *fuvardíj* fejében kerül sor. Erre tekintettel mondja ki a 6:257. §, hogy a fuvarozót feladatai ellátásáért díjazás illeti meg. A törvény értelmében a díj megfizetésre – eltérő megállapodás hiányában – a feladó köteles. Megjegyezzük, hogy a fuvarozási szerződésre mögöttesen alkalmazandó vállalalkozási szerződés szabályozása immár kifejezetten rögzíti az ingyenes vállalalkozás esetét (6:250. §), ebből következően nincs akadálya annak, hogy a fuvarozó ellenszolgáltatás nélkül lássa el a fuvarozási feladatokat. Ez a megoldás feloldja azt a kollíziót, amely az 1959-es Ptk. és a nemzetközi légi fuvarozásra vonatkozó egyes jogszabályok egységesítéséről szóló 1999. évi Montreali Egyezmény I. cikk (1) bekezdése között állt fenn. Utóbbi ugyanis már eddig is kifejezetten elismerte a fuvarozás ingyenes alakzatát.

2. A Ptk.-beli szabályozás szubszidiárius jellege

Jogalkalmazási szempontból rendkívül fontos, hogy a Ptk. fuvarozási szerződésről szóló XXXVIII. Fejezete – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – a fuvarozási szerződésekre irányadó *háttérszabályokat* rögzíti csupán. A fuvarozásra vonatkozó részletszabályokat – fuvarozási ágak és a fuvarozás belföldi, illetve nemzetközi jellege szerint – speciális jogszabályok tartalmazzák.

A *belföldi fuvarozást* érintő legfontosabb jogszabályok: a KÁSZ és a VÁSZ. A *nemzetközi fuvarozásra* alkalmazandó legfontosabb jogforrások: a CMR Egyezmény, a COTIF – CIM Egyezmény, az SZMGSZ Megállapodás, a CMNI Egyezmény, a hajóselismervényekre vonatkozólag az 1924. évi augusztus hó 25. napján Brüsszelben kelt Egyezmény (becikkelyezte: az 1931. évi VI. törvény), valamint a Montrealban, 1999. május 28-án kelt, a nemzetközi légi fuvarozásra vonatkozó egyes jogszabályok egységesítéséről szóló Egyezmény (kihirdette: a 2005. évi VII. törvény).

6:258. § [A fuvarlevél]

- (1) A fuvarozó a feladó utasítása esetén köteles**
  - a) fuvarlevelet kiállítani és abból egy példányt a feladónak átadni; vagy**
  - b) a küldemény átvételéről elismervényt adni.**
- (2) A fuvarozó által kiállított fuvarlevél az ellenkező bizonyításáig bizonyítja a fuvarozási szerződés létrejöttét, a küldemény átvételét, valamint – a fuvarozó által a fuvarlevélbe tett fenntartás hiányában – azt, hogy a küldemény és csomagolása az átvételkor külsőleg jó állapotban volt, és hogy a küldemények száma a fuvarlevélben közölttel megegyezik, ha a fuvarlevelet a feladó és a fuvarozó is aláírta, és a fuvarlevél tartalmazza**
  - a) a küldemény átvételének helyét és időpontját;**
  - b) a feladó, a címzett és a fuvarozó nevét és címét;**
  - c) a kiszolgáltatás helyét;**
  - d) a küldemény megnevezését, csomagolási módját, veszélyességének az adott fuvarozási ág szerinti megjelölését, darabszámát, jelét, számát, tömegét vagy más módon kifejezett mennyiségét.**
- (3) A fuvarozó által tett fenntartásnak minősül az is, ha a fuvarozó az ok megjelölésével azt jegyzi fel a fuvarlevélre, hogy a (2) bekezdés d) pontjában meghatározott adatok ellenőrzése önhibáján kívül nem volt lehetséges.**

1. A fuvarlevél funkciója

A Ptk. – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – főszabály szerint nem teszi kötelezővé fuvarlevél kiállítását. Ebből következően a fuvarlevél kiállítása nem tekinthető a fuvarozási szerződéssel szemben támasztott alaki követelménynek, így a fuvarlevél kiállításának esetleges elmaradása nem érinti a fuvarozási szerződés érvényességét. Jelen § (1) bekezdése értelmében a fuvarozó kizárólag a feladó erre irányuló utasítása esetén köteles fuvarlevelet kiállítani vagy a küldemény átvételéről elismervényt adni. Noha a törvényszöveg kissé pontatlan, hangsúlyozzuk, hogy a fuvarlevél kiállítása, illetve az átvételi elismervény átadása tekintetében a fuvarozót nem illeti meg a választás joga: ha a feladó fuvarlevél kiállítására ad utasítást, a fuvarozó nem jogosult – fuvarlevél kiállítása helyett – átvételi elismervényt adni.

A fuvarlevél *a bejegyzett adatok és tények valóságát* – az ellenkező bizonyításáig – *bizonyítja*, feltéve, hogy a fuvarlevelet mind a feladó, mind a fuvarozó aláírta, és hogy tartalmazza legalább a küldemény átvételének és kiszolgáltatásának helyét, az átvétel időpontját, a feladó, a címzett és a fuvarozó nevét és címét, valamint a küldemény lényeges tulajdonságait. A küldemény lényeges tulajdonságai közül a Ptk. a küldemény megnevezését, csomagolási módját, veszélyességét, valamint mennyiségét tekinti relevánsnak. Abban az esetben, ha a fuvarlevél ezeknek az alaki és tartalmi előírásoknak megfelel – az ellenkező bizonyításáig – bizonyítja a fuvarozási szerződés létrejöttét, a küldemény fuvarozó általi átvételét, valamint azt, hogy a küldemény és annak csomagolása az átvételkor külsőleg jó állapotban volt, végül pedig azt is, hogy a küldemények száma a fuvarlevélben közölttel megegyezik.

A Ptk. a fuvarlevélbe jegyzett adatok és tények valósága mellett tehát *megdönthető vélelmet* állít fel, vagyis a fuvarlevélbe foglaltakkal szemben bizonyításnak van helye. Fontos ugyanakkor, hogy a küldemény és a csomagolás külső állapotára, valamint a küldemények számára nézve a fuvarlevélbe tett bejegyzések valóságához csak akkor kapcsolódik vélelem, ha a fuvarozó a küldemény átvételkor nem tett fenntartást. Ezzel összefüggésben jelen § (3) bekezdése – a nemzetközi fuvarjogi gyakorlatban elterjedt

mintát alapul véve – azt is fenntartásnak tekinti, ha a fuvarozó – az ok megjelölésével – azt jegyzi fel a fuvarlevélre, hogy a küldemény lényeges adatainak ellenőrzésére önhibáján kívül nem volt lehetőség. Különösen a feladó raktárából, gyárüzeméből történő (ún. outbond) közúti fuvarozás körében érzékelhető jelenség az, hogy a feladó sokszor kifejezetten megtiltja a fuvarozót képviselő gépkocsivezetőnek azt, hogy a felrakáskor – az üzem területén – jelen legyen. Ha például a fuvarozó a feladó által már plombált konténert vesz át fuvarozásra, természetes, hogy a feladó által a küldemény mennyiségére, illetve minőségére nézve a fuvarlevélbe tett bejegyzések tényleges ellenőrzésére a fuvarozónak nincs módja. Többek között az ilyen tényállások esetén nyújt számára többletvédelmet a jelen § (3) bekezdése szerinti fenntartási lehetőség.

2. Egyes speciális fuvarlevéltípusok

Noha a Ptk. kifejezetten nem említi, jelezzük, hogy bizonyos fuvarlevéltípusok – a speciális ágazati fuvarjogszabályok rendelkezései folytán – értékpapírnak minősülnek. Ilyenkor a fuvarlevélhez nem csupán a Ptk. szerinti megdönthető vélelem, hanem tulajdonosi (rendelkezési) jog is kapcsolódik. Erre leginkább a tengeri fuvarjogban van példa, ahol a tengeri fuvarlevél (Bill of Lading, B/L) egyes fajtái *forgatható értékpapírként* is funkcionálnak. Ez azzal a következménnyel jár, hogy a Bill of Ladingen feltüntetett küldemény adott esetben a Bill of Lading birtokosának is kiszolgáltatható. Egyébként – ha a fuvarlevél nem minősül értékpapírnak – a fuvarlevél birtokosa nem követelheti, hogy a küldeményt az ő részére szolgáltassák ki. Ennek követelésére ugyanis a Ptk. alapján kizárólag a címzett vagy a feladó jogosult.

A technikai (informatikai) fejlődés következtében a papíralapú fuvarlevél mellett egyre szélesebb körben kezd elterjedni az *elektronikus fuvarlevél* (e-fuvarlevél) használata is. A VÁSZ hatálya alá eső belföldi forgalmakban [a VÁSZ 4. § (1), 7. § (2) és 8. § (2) bekezdése alapján], és különösen a CIM háttérű nemzetközi vasúti fuvarozási szerződésekhez kapcsolódóan egyre inkább kezd háttérbe szorulni a papíralapú fuvarlevél kiállítása. Ennek jogszabályi alapjául a CIM 6. cikk 9. §-a szolgál: a fuvarlevél (fuvarlevél-másodpéldány) olyan elektronikus adatbevitel útján is kiállítható, amely olvasható írásjegyekké alakítható. Ilyenkor a feladó (vagy a fuvarozóval szerződésben álló harmadik személy) „e-információt” kap a vasúti fuvarozótól a küldemény átvételéről, és számítógépes hozzáférési lehetősége nyílik arra, hogy a fuvarozó informatikai rendszerében a fuvarozás teljesítését és a küldemény sorsát nyomon kövesse, illetve a küldeménnyel kapcsolatban rendelkezési jogát gyakorolja.

6:259. § [Csomagolás; okmányok]

(1) A feladó köteles

- a) a küldeményt úgy csomagolni, hogy a csomagolás a küldeményt megóvja, és az mások személyét és vagyonát ne veszélyeztesse;
- b) a küldemény fuvarozás során történő kezeléséhez szükséges információkat a csomagoláson, ennek hiányában a küldeménnyel feltüntetni; és
- c) a fuvarozónak a küldemény továbbításához és kezeléséhez szükséges okiratokat átadni.

(2) Ha nyilvánvaló, hogy a csomagolás vagy a küldemény kezeléséhez szükséges információ nem megfelelő, vagy a feladó a küldemény továbbításához és kezeléséhez szükséges

okiratokat nem adja át, a fuvarozó a küldemény átvételét megtagadhatja. Ha a feladó a hiányosságot késedelem nélkül nem pótolja, a fuvarozó elállhat a szerződéstől.

- (3) **Ha a csomagolás vagy a küldemény kezeléséhez szükséges információ hiányossága a küldemény átvételét követően válik nyilvánvalóvá, a fuvarozó köteles erről a körülményről a feladót késedelem nélkül tájékoztatni. A feladó továbbításra adott kifejezett utasítása hiányában a fuvarozó a küldemény továbbítására nem köteles. Ha a feladó a küldemény továbbítására ad utasítást, a fuvarozó megfelelő biztosítékot kérhet arra az esetre, ha a csomagolás vagy a küldemény kezeléséhez szükséges információ hiányosságából fakadóan kára keletkezhet, vagy más személlyel szembeni felelőssége merülhet fel. Ha a feladó nem ad utasítást vagy megfelelő biztosítékot, a fuvarozó a szerződést felmondhatja.**
- (4) **A fuvarozó köteles az átadott okiratokat a feladó utasításai szerint felhasználni.**

1. A küldemény csomagolása és címkézése

Jelen § (1) bekezdése – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – a feladó kötelezettségévé teszi a küldemény *megfelelő csomagolását* és a küldemény továbbításához, illetve kezeléséhez szükséges *okmányok átadását*. Ezekon túlmenően a Ptk. elsősorban praktikus megfontolásokból és a küldemény megóvásának biztosítása érdekében – az 1959-es Ptk.-val ellentétben – kifejezetten rögzíti azt is, hogy a feladó a küldemény fuvarozás során történő *kezeléséhez szükséges információkat* is köteles feltüntetni.

A küldemény csomagolására tehát a feladó köteles, feltéve természetesen, hogy a fuvarozandó küldemény csomagolható. Vannak ugyanis olyan áruféleségek, amelyek csomagolása a dolog természeténél fogva kizárt, vagy legalábbis szükségtelen. Ez a helyzet például azoknál a küldeményeknél, amelyeket nagy mennyiségben ömlesztve továbbítanak (kőolaj, sóder, kavics, homok stb.). Ilyenkor a csomagolásra vonatkozó szabályok értelemszerűen nem kerülnek alkalmazásra. Ezekben az esetekben az ömlesztve fuvarozott küldemény sajátosságainak megfelelő speciális fuvarozó kiállítás, illetve a küldemény megfelelő – speciális – rögzítése merülhet fel feladói többletkötelezettségként.

A törvény a csomagolás módjára nézve annyit rögzít, hogy annak alkalmasnak kell lennie a küldemény megóására, és – sem a küldemény, sem a csomagolás – nem veszélyeztetheti mások személyét vagy vagyonát. Ha ezen felül a fuvarozási szerződés további követelményt nem támaszt, akkor bármilyen olyan csomagolás alkalmazható, amely a küldemény épségét a fuvarozás – és az esetlegesen ahhoz kapcsolódó raktározás, illetve kezelés – során megóvjá. Mindez általánosságban azt jelenti, hogy a csomagolásnak a küldeményt *a fuvarozás során szükségszerűen vagy rendszerint felmerülő fizikai hatásokból eredő rongálódással szemben* kell megóvnia, a fuvarozással általában együtt nem járó fizikai hatásokkal szemben azonban nem.

A küldemény megfelelő csomagolásával összefüggésben utalunk egy, a *konténerfuvarozás* elterjedésével felmerülő elhatárolási problémára. Sokáig gyakorlati viták központi kérdése volt (s néha még ma is az), hogy a konténer csomagolóeszköznek vagy fuvarozóeszköznek minősül-e. Álláspontunk szerint nem lehet kétséges, hogy *a konténer csomagolóeszköz*, ugyanis a fuvarozóeszközökkel sem alkotórészi, sem tartozéki kapcsolatban nem áll. Ráadásul a konténer mint speciális csomagolóeszköz elterjedését éppen az indokolta, hogy lehetővé tette a konténerben elhelyezett küldemény átrakás nélküli fuvarozását akkor is, ha egyébként a küldeményt *eltérő fuvarozási módok* igénybevételével (vagyis különböző fuvarozóeszközökkel) továbbítják. A konténer ezért az ún. *multimodális fuvarozás* során használt fő csomagolási eszközzé vált. Megjegyezzük, hogy

a konténerfuvarozás elterjedésével párhuzamosan egyre inkább elterjedtek a *fuvarozási célú bérleti szerződések* is. Gyakran előfordul, hogy a fuvarozó nem a saját, hanem harmadik személy tulajdonában álló konténerben továbbítja a küldeményt. Ilyenkor a csomagolással kapcsolatos kötelezettségek teljesítésére, illetve a csomagolás hibájából (a konténer meghibásodásából) eredő következmények viselésére attól függően köteles a feladó vagy a fuvarozó, hogy a konténer vonatkozásában melyikük kötött bérliként bérleti szerződést. Ez a veszélyviselési szabály értelemszerűen csak a feladó és a fuvarozó belső jogviszonyában érvényesül, annak ugyanis természetesen semmilyen akadálya nincs, hogy a bérelt szállítótartály (konténer) berakás alkalmával fel nem ismerhető hibája miatt bekövetkező károkért a konténer bérbeadója tartozzék kártérítési felelősséggel (lásd a BH1977.289. számon közzétett eseti döntést). Ilyenkor azonban a konténer bérbeadójától követelhető kártérítés nem lesz feltétlenül azonos a konténer bérlijétől követelhető kártérítéssel, hiszen előbbit a konténerbérleti szerződés, utóbbit pedig a – feladó és fuvarozó relációjában kötött – fuvarozási szerződés határozza meg.

A küldemény továbbítása során esetenként a küldemény *kezelése* is szükségessé válhat. Ez a helyzet például akkor, ha a fuvarozás során elmozdult küldemény tekintetében *rakományigazítás* válik szükségessé, vagy a megrongálódott küldemény *átrakása*, illetve *átcsomagolása* szükséges. A törvény – a küldemény megfelelő csomagolásán felül – a feladó kötelezettségévé teszi azt is, hogy a küldemény kezeléséhez szükséges információkat (például a küldemény törekenységét, vagy a küldemények halmozhatóságát) a csomagoláson, vagy – ennek hiányában – magán a küldeményen feltüntesse. A küldemény kezeléséhez szükséges információknak a csomagoláson vagy magán a küldeményen való feltüntetése az ún. *címkézés*. A címkézésre a gyakorlatban azért van szükség, mert előfordulhat, hogy a küldemény kezelését nem a fuvarozó, hanem harmadik személy végzi. Erre tekintettel pedig célszerűbb, ha a kezelési útmutató nem csupán a fuvarozónak kerül átadásra, hanem az esetleges kezelést végző harmadik személyek számára is közvetlenül hozzáférhető.

2. A kísérőokmányok átadása és felhasználása

A feladót az ún. *kísérőokmányok* tekintetében az a kötelezettség terheli, hogy azokat a fuvarozónak adja át. Kísérőokmánynak azok az okiratok tekinthetők, amelyek a küldemény továbbításához, vagy kezeléséhez szükségesek. Ilyen lehet például a behozatali, illetve kiviteli engedély, eredetigazolás, tranzitengedély, állat- és növényegészségügyi igazolás, veszélyes anyagnak minősülő vagy katonai felhasználású küldemények speciális kísérőiratai.

A kísérőokmányokkal kapcsolatban a törvény mind a feladó, mind a fuvarozó vonatkozásában megállapít kötelezettségeket: a *feladó* köteles a kísérőokmányokat a fuvarozónak *átadni*, a *fuvarozó* pedig jelen § (4) bekezdése alapján köteles azokat megfelelően *felhasználni*. A kísérőokmányok megfelelő felhasználása körében a fuvarozó köteles például az okmányokat harmadik személyeknek (ideértve például a hatóságokat) szükség esetén bemutatni vagy átadni. A kísérőokmányok felhasználása tekintetében a feladót *utasítási jog* illeti meg. Ebből következik, hogy a fuvarozó főszabály szerint nem köteles vizsgálni a neki átadott kísérőokmányok tartalmát. Amennyiben azonban a különböző kísérőokmányok és a fuvarlevélre tett bejegyzések, illetve ezek és a küldemény tényleges állapota között külső szemrevételezéssel is megállapítható eltérés észlelhető, arról a fuvarozó köteles késedelem nélkül értesíteni a feladót.

A fuvarjogi gyakorlatban sajnálatos módon nem ritkán előforduló eset, hogy a fuvarozó a neki átadott kísérőokmányokat vagy azok egy részét elveszíti. Ezzel összefüggésben a nemzetközi közúti áru fuvarozásra irányadó CMR Egyezmény 11. cikk 3. pontja a fuvarozó bizományosi felelősségét rögzíti. Minthogy a Ptk. e kérdésre nézve speciális szabályt nem tartalmaz, a fuvarozó a neki átadott kísérőokmányok elveszéséből eredő károkért az általános szerződésesszegési szabályok szerint tartozik helytállni.

3. Jogkövetkezmények

A Ptk. a csomagolással, címkézéssel és a kísérőokmányokkal kapcsolatos kötelezettségek megszegése esetére speciális jogkövetkezményeket állapít meg.

Ha a fuvarozásra történő *felvételkor felismerhető*, hogy a csomagolás nem alkalmas a küldemény megóvására, vagy a küldemény kezeléséhez szükséges információk hiányosak, pontatlanok, továbbá, ha a feladó a kísérőokmányokat nem adja át, a fuvarozó a *küldemény átvételét megtagadhatja*. Ilyen esetben (vagyis, ha az átvétel megtagadása jogos) a küldemény átvételének megtagadásából eredő költségek a feladót terhelik. Ebből következik, hogy akkor, ha a feladó a hiányosságokat utóbb – késedelem nélkül – pótolja, a fuvarozó az eredetileg megállapodott felvételi időpont és a tényleges átvétel időpontja közötti időtartamra *állásdíjat* számíthat fel, azzal, hogy az állásdíj mértékének megállapításakor azt is figyelembe kell venni, hogy a fuvarozó kárenyhítési kötelezettségének eleget tett-e. Abban az esetben pedig, ha a feladó a hiányosságot késedelem nélkül nem pótolja, a fuvarozó *elállhat* a szerződéstől. Ilyenkor a fuvarozó a fuvarszköz esetleges kiállításával kapcsolatosan már felmerült költségeinek megtérítését követelheti. Erre tekintettel megjegyezzük, hogy jelen § (2) bekezdésében helyesebb lett volna a fuvarozó számára felmondási jogot engedni, hiszen, ha például a fuvarozó a fuvarszközzel már kiállt, akkor az eredeti állapot helyreállítása fogalmilag kizárt.

Az 1959-es Ptk. bírói gyakorlatában kialakult elvek szerint a csomagolás megvizsgálása a fuvarozó *objektív kötelezettségének* minősül, ezért a fuvarozó az áru feladása és kiszolgáltatása között – a csomagolás sérült volta miatt – keletkezett kárért való felelőssége alól nem mentheti ki magát arra hivatkozva, hogy a feladáskor az áru csomagolásának *külső állapotát* nem tudta ellenőrizni (lásd a BH1992.597. számon közzétett eseti döntést). A fuvarozót terhelő megvizsgálási kötelezettség azonban csak arra terjed ki, hogy a küldemény átvételkor *köteles a csomagolást kívülről megvizsgálni*, és annak *szemrevételezéssel felismerhető* hibájáról, vagy hiányosságáról, valamint a személy- vagy vagyónbiztonságot veszélyeztető jellegéről a feladót tájékoztatni. Mindezekből következően akkor, ha a csomagolás – külső szemrevételezéssel megállapíthatóan – nem megfelelő, ám erről a fuvarozó a feladót nem tájékoztatja, és a küldemény átvételét nem tagadja meg, a csomagolás hiányosságából eredő károk tekintetében a feladó és a fuvarozó között kármegosztásra kerülhet sor. Ilyenkor a fuvarozó kizárólag akkor mentesülhet a felelősség alól, ha a csomagolás külső szemrevételezésére önhibáján kívül nem volt lehetősége (például azért, mert a feladó a szemrevételezést számára nem tette lehetővé), s az ezzel kapcsolatos fenntartását a 6:258. § (3) bekezdése szerinti módon a fuvarlevélre feljegyezte.

A gyakorlatban sokszor előfordul az is, hogy a csomagolás elégtelensége vagy a küldemény kezeléséhez szükséges információk hiányossága csak a *küldemény átvételét követően* – jellemzően a fuvarozás megkezdése után – derül ki. Erre a tényállásra tartalmaz újdonságnak tekinthető szabályt jelen § (3) bekezdése, amely szerint ilyenkor a fuvarozó köteles ezekről a körülményekről a feladót tájékoztatni. Ha az értesítés vételét követően

a feladó a fuvarozásra kifejezett utasítást nem ad, a fuvarozó a *küldemény továbbítására nem köteles*. Ilyenkor a feladó köteles intézkedni – akár úgy, hogy megfelelő utasítást ad a fuvarozónak – az esetleg szükségessé váló átcsomagolásról, illetve a fuvarozónak a hiányzó információkkal való ellátásáról. Ha a feladó e kötelezettségeit elmulasztja és az árutovábbításra nem ad kifejezetten utasítást, a fuvarozó a szerződést *felmondhatja*. Akkor azonban, ha a feladó a fuvarozó értesítésének vételét követően a küldemény továbbítására kifejezetten utasítást ad, a fuvarozó *megfelelő biztosítékot* kérhet a csomagolás vagy a küldemény kezeléséhez szükséges információ hiányosságából fakadóan esetleg felmerülő kára, illetve harmadik személlyel szembeni esetleges felelőssége tekintetében. Ha a feladó nem ad megfelelő biztosítékot, a fuvarozó a szerződést *felmondhatja*. Ez a fuvarozót védő új szabály tehát lehetővé teszi, hogy a fuvarozó a feladónak a fuvarozásra adott kifejezett utasítását – a szerződés egyidejű felmondása mellett – *megtagadja*, ha a feladó az utasítás teljesítésével várhatóan felmerülő többletköltségek tekintetében nem ad megfelelő biztosítékot. Nyilvánvalóan számos jogvita központi kérdéseként fog felmerülni, hogy az adott, vagy ígért biztosíték az adott esetben megfelelő biztosítéknak tekinthető-e. Ennek esetről esetre történő megítélése a bíróságok feladata lesz.

6:260. §**[Veszélyes áru fuvarozása]**

Ha a küldemény veszélyes áru, a feladó köteles közölni a fuvarozóval az áru veszélyességének az adott fuvarozási ág szerinti megjelölését és a veszély elkerüléséhez szükséges információkat. Ennek hiányában a fuvarozó az áru átvételét megtagadhatja.

Veszélyes áru fuvarozása esetén a feladót *tájékoztatási többletkötelezettség* terheli: abban az esetben, ha a feladó veszélyes árunak minősülő küldeményt kíván fuvarozásra feladni, köteles a fuvarozót a küldemény veszélyességének megjelöléséről, valamint az esetleges veszély elkerüléséhez szükséges információkról előzetesen, de legkésőbb a feladással egyidejűleg tájékoztatni. Abban az esetben, ha a feladó e tájékoztatási kötelezettségét megszegi, a fuvarozó az áru átvételét *megtagadhatja*.

Előfordulhat azonban, hogy a fuvarozó éppen azért nem tagadja meg a küldemény átvételét, mert a feladó az őt terhelő tájékoztatási kötelezettségnek nem tett eleget. Ebben az esetben a fuvarozó a feladó kötelezettségzegése folytán adott esetben oly módon kezdi meg a veszélyes áru fuvarozását, hogy a küldemény veszélyes jellegéről nincs tudomása. Ilyenkor a 6:259. § (3) bekezdése megfelelően irányadó. Mindez azt jelenti, hogy ha a küldemény veszélyes jellege – feladói tájékoztatás hiányában – csak a küldemény átvételét követően válik nyilvánvalóvá, a fuvarozó köteles erről a körülményről a feladót késedelem nélkül tájékoztatni és a feladótól megfelelő tájékoztatás és utasítást kérni. Abban az esetben pedig, ha a feladó nem ad a küldemény veszélyes jellegére nézve megfelelő tájékoztatást, vagy egyébként – megfelelő biztosíték egyidejű felkínálása mellett – a küldemény továbbítására nézve nem ad egyértelmű utasítást, a fuvarozó a küldemény továbbítására nem köteles, és a szerződést *felmondhatja*.

Megjegyezzük, hogy a veszélyes áruk fuvarozásának egyes kérdéseit speciális jogszabályok részletesen szabályozzák. Ezek közül – gyakorlati jelentőségükre tekintettel – elsősorban az ún. *ADR Egyezményt*, valamint az ún. *RID Egyezményt* kell megemlíteni. A veszélyes áruk fuvarozásának speciális ágazati jogszabályokban történő részletes szabályozására tekintettel a veszélyes áruk fuvarozásának részletekbe menő szabályozására a Ptk.-ban nincs szükség.

6:261. § [A fuvarszköz kiállítása és a küldemény berakása]

- (1) A fuvarozó köteles a fuvarszközt a szerződésben meghatározott időben és helyen, fuvarozásra alkalmas állapotban kiállítani, és a fuvarozást késedelem nélkül megkezdeni.**
- (2) A küldemény berakására a feladó köteles. Ha a küldeményt a címzett nem rakja ki, a fuvarozó a kirakást a feladó költségére elvégezheti.**
- (3) A berakás és a kirakás körében a fuvarozót a küldemény elhelyezése tekintetében utasítási jog illeti meg.**

A küldemény tényleges fizikai továbbításának megkezdésére csak bizonyos *előkészítő kötelezettségek* teljesítése után nyílik lehetőség. A fuvarozás megkezdését megelőző előkészítő kötelezettségek közül a fuvarszköz kiállítása a fuvarozót, a küldemény fuvarszközre való berakása pedig a feladót terheli.

Jelen § (1) bekezdése értelmében a *fuvarszköz kiállítására* a fuvarozó köteles. A *fuvarszköz kiállítása akkor szerződésszerű*, ha a fuvarozásra alkalmas állapotban lévő fuvarszközt a szerződésben meghatározott helyen és időben állítja ki a fuvarozó. A fuvarszköz akkor van *fuvarozásra alkalmas állapotban*, ha megfelel az irányadó jogszabályokban előírt, illetve a feladó által a szerződésben támasztott követelményeknek, és a fuvarfeladat végrehajtására egyébként műszakilag is alkalmas. A fuvarszköz a fuvarozási feladat végrehajtására műszakilag akkor alkalmas, ha – amellet, hogy rendellenesség nélkül, üzemszerűen működik – abban a küldemény rögzítéséről oly módon lehet gondoskodni, amely megfelel a küldemény megóvására vonatkozó általános követelményeknek, és a küldemény megfelelő csomagolása mellett alkalmas a küldemény épségben történő továbbítására. A fuvarozó a fuvarszközt a szerződés szerinti helyen köteles kiállítani. A fuvarszköz kiállítási helyét a szerződési gyakorlatban felrakó-, vagy berakóhelynek nevezik. Ha a szerződésben a fuvarszköz kiállításának idejét a felek pontosan nem határozták meg, a fuvarozó a fuvarozási feladat előkészítéséhez szükséges idő elteltével köteles a fuvarszközt kiállítani.

A fuvarozó a fuvarozás késedelem nélküli megkezdésére irányuló kötelezettségének értelemszerűen csak azt követően tud eleget tenni, hogy a feladó teljesíti a jelen § (2) bekezdésében rögzített, a küldeménynek a *fuvarszközre történő berakására* irányuló kötelezettségét. A küldemény berakására irányuló feladói kötelezettség a küldemény fuvarszközön történő megfelelő *elhelyezésére és rögzítésére* terjed ki. A berakás határidejére ugyan a törvény nem tartalmaz kifejezett rendelkezést, a töretlenül érvényesülő bírói gyakorlat szerint a berakást annyi idő alatt kell befejezni, amennyi a megfelelően gondos, intenzív munka mellett – az adott áruféleséget alapul véve – általában szükséges (lásd a BH1996.490. számon közzétett eseti döntést). A berakás szabályozásával kapcsolatos fontos változás, hogy a Ptk. nem tartja fenn az 1959-es Ptk. azon megoldását, amely a berakással kapcsolatos feladói késedelem esetén a fuvarozónak elállási jogot biztosított. Ebből következően berakási késedelem esetén a fuvarozót kizárólag az általános szerződésszegési szabályok alapján illetheti meg az elállás, illetve felmondás joga.

Az 1959-es Ptk.-hoz képest további változást jelent, hogy a Ptk. a kiszolgáltatás körében a fuvarszközről való *kirakás* tekintetében *nem ró kötelezettséget a címzetre*. Ennek az a dogmatikai magyarázata, hogy a címzett a fuvarozási szerződésnek nem alanya, így abból rá nézve kötelezettségek sem háramolhatnak. Ezért jelen § (2) bekezdése csak annyit mond ki, hogy ha a kirakást a címzett nem végzi el, azt a fuvarozó a feladó költségére maga is elvégezheti.

Miután mind a berakás, mind a kirakás a *fuvarszközön való mozgatásával* történik, a be- illetve kirakás során gyakran kerül sor a fuvarszköz egyes (elsősorban a küldemény megfelelő rögzítését elősegítő) tartozékainak a használatára. Ez és a fuvarozó árutovábbításban való jártassága együttesen indokolják jelen § (3) bekezdésének azon rendelkezését, amely szerint a fuvarozót a be- és kirakás során a *küldemény elhelyezése tekintetében utasítási jog* illeti meg. A fuvarozó számára biztosított utasítási jog ugyanakkor gyakorlatilag azt jelenti, hogy ha a feladó által végzett szakszerűtlen berakás során a fuvarozó elmulasztott a feladónak megfelelő utasítást adni, akkor a *helytelen berakásból eredő károk* tekintetében a feladó és a fuvarozó között *kármegosztásra* kerülhet sor.

6:262. §**[A feladó elállási joga a fuvarozás megkezdése előtt]****A feladó a szerződéstől a fuvarozás megkezdése előtt állhat el.**

Az 1959-es Ptk. 496. § (1) bekezdése kimondta, hogy a feladó a fuvarozás megkezdése előtt a szerződéstől elállhat, köteles azonban a fuvarozó kárát megtéríteni. Tartalmilag ugyanezt a szabályt fogalmazza meg jelen § is, amely norma tulajdonképpen a vállalkozási szerződés körében a megrendelőt megillető ún. *általános elállási jog* konkretizálása a fuvarozási szerződés tekintetében. A feladó jelen §-ban rögzített általános elállási joga gyakorlásának tehát nem előfeltétele a fuvarozó szerződésszegése, hiszen az általános elállási jog *nem szankciós jog*, hanem a törvény által a feladó részére biztosított *alanyi jogosultság* arra nézve, hogy a fuvarozási jogviszonyt – a törvényben meghatározott időpontig – felszámolja.

A feladó az elállás jogát kizárólag a *fuvarozás megkezdéséig* gyakorolhatja. A fuvarozás megkezdése az az időpont, amikor a fuvarozó a *küldemény továbbítását ténylegesen megkezdi*. A feladó az elállási jogot tehát a küldemény fuvarozónak történő átadását követően is mindaddig gyakorolhatja, amíg a fuvarozó az árutovábbítást nem kezdte meg.

Tekintettel arra, hogy a feladó részére az általános elállási jogot a törvény biztosítja, az elállási jog gyakorlása nem minősül jogellenes magatartásnak. Ebből következik, hogy ha a fuvarozónak az elállási jog gyakorlásából eredően kára származik, annak megtérítésére a feladó nem felelősségi alapon köteles. A feladó megtérítési kötelezettsége ilyenkor valójában nem kártérítés, hanem *kártalanítás*, amelyre a vállalkozási szerződésekre irányadó 6:249. § (2) bekezdése megfelelően alkalmazandó. Ebből következően a feladó köteles a fuvarozó részére az elállásig felmerült – tipikusan a fuvarszköz kiállításával kapcsolatos – költségeket és az elállással okozott kárt megtéríteni, azzal azonban, hogy az így kifizetett összeg nem haladhatja meg a fuvardíj összegét. Ezt a megoldást a *káron szerzés tilalmának elve* indokolja, hiszen a Ptk. az elállással érintett fuvarozót nem kívánja kedvezőbb helyzetbe hozni annál, mint amilyen helyzetben akkor lett volna, ha a fuvarjogviszony szerződésszerűen teljesedésbe megy.

6:263. §**[Fuvarozási akadály]**

- (1) **Ha a fuvarozás akadályba ütközik, a fuvarozó köteles késedelem nélkül értesíteni a feladót és szükség esetén utasítást kérni.**
- (2) **A feladó a fuvardíjnak az akadály felmerültéig járó arányos részét köteles megfizetni, ha azok meg nem fizetésével gazdagodnék, vagy ha a fuvarozó bizonyítja, hogy az akadályt ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem**

látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.

1. A fuvarozási akadály fogalma és jogkövetkezményei

A fuvarozási szerződés teljesítése a fuvarozás valamennyi létszakában akadályokba ütközhet. Előfordulhat, hogy az akadály már a küldemény fuvarozásra való felvételekor fennáll (például akkor, ha a küldemény csomagolása mások személyét vagy vagyont veszélyeztet, vagy ha a feladó a berakással késlekedik), de az is elképzelhető, hogy a küldemény fuvarozó általi átvétele és a címzettnek történő kiszolgáltatása közötti időszakban következik be valamilyen olyan körülmény, amely a fuvarfeladat végrehajtását lehetetlenné teszi. Fuvarozási akadály felmerülhet végül a címzettnek történő kiszolgáltatás körében is. A legtágabb értelemben felfogott fuvarozási akadály tehát lehet *a*) átvételi akadály, *b*) a fuvarozás során felmerülő akadály (ez a szűkebb értelemben vett fuvarozási akadály), és *c*) kiszolgáltatási akadály.

Fuvarozási akadály felmerülése esetén a fuvarozó köteles az akadály felmerüléséről a feladót késedelem nélkül *tájékoztatni* és szükség esetén *utasítást kérni*. A fuvarozó értesítési kötelezettsége tehát feltétlen, utasítás kérésére viszont csak *szükség szerint* köteles. Ez utóbbi körben a fuvarozót mérlegelési jog illeti meg, azzal, hogy az utasítás szükségessége tekintetében a feladó érdekeinek figyelembevételével kell döntenie. Megjegyezzük, hogy ha a feladó a küldemény mellé kísérőt rendelt (ún. árukísérő), akkor a feladó utasítási jogát a kísérő közreműködésével is gyakorolhatja. Ha a feladó nem ad utasítást, az ebből eredő károkért felelősséggel tartozik, azzal azonban, hogy a fuvarozó ilyenkor köteles azon intézkedéseket megtenni, amelyek megítélése szerint a legjobban szolgálják az áru felett rendelkezési joggal bíró személy érdekeit. A fuvarozó e kötelezettsége a Ptk. általános szerződés jogi szabályaiból vezethető le, de a nemzetközi közúti áru fuvarozási szerződésekre alkalmazandó CMR Egyezmény 14. Cikk 2. pontja kifejezetten rögzíti is.

A tényleges árutovábbítás tartama alatt felmerülő akadály két következménnyel járhat: a fuvarozás végrehajtása objektíve vagy csupán a szerződésben eredetileg meghatározott feltételek mellett válik lehetetlenné. Az utóbbi esetben – például akkor, ha a szerződésben meghatározott útvonal nem járható – a gyakorlatban a fuvarozási szerződés módosításának lehet helye. Erre az esetre egyébként kifejezetten rendelkezik a VÁSZ az ún. *segélyútvonal* igénybevételének lehetőségéről.

2. Az arányos fuvardíj megtérítése

Fuvarozási akadály felmerülése esetén a fuvarozás szerződés szerinti teljesítésére nincs mód. Ilyenkor elvben két lehetőség adódik: a felek megfelelően módosítják a szerződést oly módon, hogy a fuvarozás a módosított szerződéses tartalomnak megfelelően már teljesíthető legyen, vagy – szerződésmódosítás híján – a fuvarozó által az akadály felmerüléséig teljesített szolgáltatás tekintetében egymással elszámolnak. Az előbbi esetben a módosított tartalmú fuvarjogviszony végül is teljesedésbe megy, és a fuvarozót a módosított tartalmú szerződés szerinti teljes díjazás megilleti. Az utóbbi esetre pedig a jelen § (2) bekezdése szerinti rendelkezést kell alkalmazni: nyilvánvaló ugyanis, hogy ilyen esetben a fuvarozó az eredetileg kikötött fuvardíj teljes összegére nem tarthat igényt, de – miután a fuvarozási feladatot részben teljesítette – részleges teljesítése

főszabály szerint nem maradhat ellenszolgáltatás nélkül. Erre tekintettel rögzíti jelen § (2) bekezdése, hogy ilyenkor a feladó a fuvardíjnak csupán a fuvarozási akadály felmerüléséig számított arányos részét köteles megfizetni. Az arányos díjfizetési kötelezettség feltétele az, hogy

a) a feladó az arányos díj meg nem fizetésével gazdagodjon, vagy

b) a fuvarozó bizonyítsa, hogy az akadályt ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.

Mindezek figyelembevételével azt mondhatjuk, hogy a feladó az arányos fuvardíj megfizetésére irányuló kötelezettsége alól jellemzően akkor mentesülhet, ha a fuvarozási akadály a fuvarozó ellenőrzési körében merült fel, vagy ha a fuvarozási akadályra tekintettel a feladó által kötött fedezeti ügylet költsége meghaladja az eredeti fuvarköltséget.

6:264. § [Rendelkezési jog]

- (1) A feladót a küldemény kiszolgáltatásáig vagy amíg a címzett a küldeménnyel nem rendelkezett, megilleti a küldeménnyel való rendelkezési jog.**
- (2) A fuvarozó a feladó fuvarozás megkezdését követően tett rendelkezésének teljesítését megfelelő biztosíték adásához kötheti, ha az a fuvarozás teljesítését terhesebbé tenné. Ha a feladó nem ad megfelelő biztosítékot, a fuvarozó a kereskedelmi észszerűség követelményei szerint, a feladó és a címzett érdekeit is figyelembe véve köteles eljárni. A fuvarozó ennek keretében a küldemény értékesítésére is jogosult.**
- (3) Az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell, hogy a küldemény értékesítése a kereskedelmi észszerűség követelményei szerint történik, ha az értékesítésre**
  - a) tőzsdén, az értékesítés időpontjában érvényes áron; vagy**
  - b) a küldemény kereskedelmi forgalma során általában alkalmazott, az adott piacon szokásos módon kerül sor.**
- (4) Ha a fuvarozó a küldeményt értékesíti vagy felhasználja, köteles erről a feladót értesíteni.**
- (5) A (2)–(4) bekezdést megfelelően alkalmazni kell, ha a fuvarozó a fuvarozás megkezdését követően a fuvarozás teljesítéséhez utasítást kér, és a feladó megfelelő időn belül nem ad utasítást, vagy a fuvarozó az utasítás teljesítését megfelelő biztosíték adásához köti, és a feladó ennek nem tesz eleget.**

A fuvarozási tevékenység sajátja, hogy a fuvarozó a küldemény felett nem szerez dologi jogosultságot (kivéve a 6:267. §-ban szabályozott tényállás esetét). A fuvarozó tehát harmadik személy javára továbbítja és tartja őrizetében a küldeményt. Ennélfogva *a fuvarozás alatt álló küldemény* a fuvarozás teljes tartama alatt valamely *harmadik személy tulajdonában áll*. Sőt a gyakorlatban az sem ritka, hogy a küldemény feletti tulajdonjog éppen a fuvarozás időtartama alatt száll át (*res in transitu* adásvétele). A fuvarozás tartama alatt tehát a birtokos és a tulajdonos személye szükségképpen elválik egymástól, ami a küldemény feletti rendelkezési jog önálló szabályozását teszi szükségessé. A küldemény feletti rendelkezési jog gyakorlásának szabályai egyfelől védik az árutulajdonos érdekeit, hiszen a küldemény fuvarozásának ténye nem vezethet a tulajdonosi jogok csorbításához. A rendelkezési jog szabályozása másfelől a fuvarozó számára is fontos, hiszen a fuvarozás lebonyolítása során felmerülhetnek olyan körülmények, amelyekre tekintettel a küldemény sorsára nézve utasítást kell kérni. Mindezekre tekintettel feltétlenül szükséges tisztázni azt, hogy a fuvarozóval szemben kit illet meg a küldemény feletti rendelkezési jog.

Jelen § (1) bekezdése értelmében a küldeménnyel való rendelkezési jog a *feladót illeti meg*. A feladó rendelkezési joga a *kiszolgáltatásig* áll fenn, vagy addig, *amíg a címzett a küldeménnyel nem rendelkezett*. Az utóbbi fordulatra tekintettel szükséges megvizsgálni azt, hogy a címzett mely időponttól kezdve jogosult a küldeménnyel rendelkezni. Ezzel összefüggésben a 6:265. § (1) bekezdéséből kell kiindulni. Eszerint a címzett a küldemény megérkezésére nézve a *fuvarozótól kapott értesítés vételét követően* rendelkezhet a küldeménnyel. Tekintettel arra, hogy a tényleges kiszolgáltatásra csak az értesítés vételét követően kerülhet sor, a feladó rendelkezési joga – a címzett rendelkezésétől függően – akár a tényleges kiszolgáltatás előtt, akár azt követően is megszűnhet. Előfordulhat ugyanakkor az is, hogy a címzett a küldemény megérkezéséről szóló értesítés vételét követően nem rendelkezik, vagy esetleg az átvételt kifejezett megtagadja. Utóbbi esetben a feladónak a kárenyhítési kötelezettsége körében rendelkeznie kell a küldemény felől (lásd a BH1985.273. számon közzétett eseti döntést). Ez egyben azt is jelenti, hogy ilyenkor a feladó rendelkezési joga egyben *rendelkezési kötelezettségként* is felfogható.

A küldemény feletti rendelkezési jog olyan erős jogosítvány, amely lehetővé teszi a feladó számára azt is, hogy *a fuvarozás megkezdését követően* a fuvarozó részére a szerződésben foglaltaktól eltérő utasítást adjon (például a szerződésben meghatározott kiszolgáltatási hely vagy címzett helyett mást jelöljön meg, az eredetileg meghatározott útvonal helyett másik fuvarozási útvonalat jelöljön ki stb.). Azt az esetet, amikor a feladó a rendelkezési jogával élve ilyen – az eredetitől eltérő – utasítás ad a fuvarozónak, *utólagos rendelkezésnek* nevezzük. Hangsúlyozzuk, hogy az utólagos rendelkezés körében a feladó a küldemény felett jogosult rendelkezni, tehát kizárólag olyan utasítást adhat, amely a kifejezetten és közvetlenül a küldemény jogi sorsára hat ki. Ebből következően a feladó nem jogosult az utólagos rendelkezési jogára hivatkozva a fuvarozási szerződés bármely tetszőleges rendelkezését egyoldalúan módosítani (nem jogosult például arra, hogy utólag egyoldalúan kisebb fuvardíjat állapítson meg, vagy a fuvarozási határidőt lerövidítse).

A gyakorlat azt mutatja, hogy a feladó sokszor valamely lényeges körülménynek a szerződéskötést követően beálló megváltozására tekintettel kényszerül utólagos rendelkezést adni, sőt nem ritkán arról van szó, hogy a feladó – a fuvarozó erre irányuló kérésére – kifejezetten köteles utasítást adni [például fuvarozási akadály felmerülése esetén – lásd a 6:263. § (1) bekezdését]. Ez utóbbi tényállásra tekintettel rögzíti jelen § (5) bekezdése, hogy a feladó rendelkezési joga gyakorlásának szabályait a fuvarozó által a feladótól kért, de meg nem kapott utasítás esetén is alkalmazni kell.

Tekintettel arra, hogy utólagos rendelkezésre tipikusan a fuvarozó érdekkörén kívüli okból kerül sor, az utólagos rendelkezéssel kapcsolatban esetleg felmerülő többletterhet a törvény a feladóra telepíti. Ennek megfelelően akkor, ha az utólagos rendelkezés a fuvarozás teljesítését a fuvarozó számára terhesebbé tenné, a fuvarozó annak teljesítését *megfelelő biztosíték adásához kötheti*. Abban az esetben pedig, ha a feladó nem ad megfelelő biztosítékot, a fuvarozó a *kereskedelmi észszerűség* követelményei szerint, a feladó és a címzett érdekeit is figyelembe véve köteles eljárni. Ezt – a széles körű bírói mérlegelésnek teret engedő – szabályt a Ptk. annyiban konkretizálja, hogy kimondja: a fuvarozó ebben a körben – vagyis akkor, ha az utólagos rendelkezésre tekintettel a feladótól kért biztosítékot nem kapja meg – akár *a küldemény értékesítésére is jogosult*, amely esetben az értékesítés tényéről köteles a feladót értesíteni. A küldemény értékesítésével kapcsolatban jelen § (3) bekezdése egy *megdönthető vélelmet* állít fel. Eszerint az értékesítést a kereskedelmi észszerűség követelményeinek megfelelő értékesítésnek kell tekinteni akkor, ha arra az értékesítés időpontjában érvényes áron

tőzsdei kereskedelemben vagy a küldemény kereskedelmi forgalma során általában alkalmazott, az adott piacon szokásos módon került sor.

Jelen § (5) bekezdése a fuvarozónak a megfelelő biztosíték követelésére, illetve a küldemény esetleges értékesítésére irányuló jogát minden olyan esetre *kiterjeszti*, amikor a feladó a fuvarozás megkezdését követően a fuvarozó kérésére *nem ad megfelelő utasítást, vagy az adott utasítás teljesítéséhez megfelelő biztosítékot*. Ez a szabály egyértelműen a fuvarozói érdekek védelmét szolgálja, ugyanakkor féltő, hogy erre hivatkozva a fuvarjogi gyakorlatban megnövekszik a küldemények fuvarozók általi jogellenes értékesítésének száma.

6:265. § [Értesítés a küldemény megérkezéséről]

- (1) A fuvarozó a küldemény megérkezéséről a címzettet késedelem nélkül köteles értesíteni. Az értesítés megérkezését követően a küldeménnyel a címzett jogosult rendelkezni.**
- (2) A címzettnek az (1) bekezdés szerinti értesítés megérkezését megelőzően tett utasítását a fuvarozó annyiban veheti figyelembe, amennyiben az nem ellentétes a feladó utasításaival. A fuvarozó a címzett által adott utasítás teljesítését megfelelő biztosíték adásához kötheti, ha annak teljesítése a fuvarozó kötelezettségét terhesebbé tenné. A fuvarozó megtagadhatja a címzett utasításának teljesítését, ha a címzett nem ad megfelelő biztosítékot.**

A 6:257. § magyarázata során már utaltunk arra, hogy a feladó és a fuvarozó által kötött fuvarozási szerződés jellemzően harmadik személy (a címzett) javára is szól (kivéve azt az esetet, amikor a feladó saját magának továbbíttatja a küldeményt). Ebből következik, hogy a fuvarozási szerződés egy sajátos, *hárompólusú jogviszonyt* hoz létre. Jóllehet, a címzett a fuvarozási szerződésnek formálisan nem alanya, ez nem jelenti azt, hogy a Ptk. egyáltalán ne védené a címzettnek a küldemény megfelelő kiszolgáltatáshoz fűződő érdekét. A címzett érdekeit a törvény kétféleképpen részesíti védelemben: egyfelől úgy, hogy a címzetre jogokat ruház, másfelől pedig úgy, hogy a címzettel szemben a fuvarozót kötelezettségekkel terheli. Mindezt az indokolja, hogy a fuvarozási szerződés célja végső soron nem más, mint a küldemény címzettnek történő kiszolgáltatása, s ráadásul a címzett az esetek nagy részében egyben a küldemény tulajdonosa, vagy legalábbis annak várományosa.

Annak érdekében, hogy a szerződésszerű kiszolgáltatás előkészítéséhez szükséges teendőket a címzett elláthassa (vagyis a küldemény átvételére felkészülhessen), a fuvarozó köteles a küldemény megérkezéséről a címzettet késedelem nélkül értesíteni. A címzett megfelelő időben történő értesítése ugyanis elengedhetetlen ahhoz, hogy a kiszolgáltatáshoz esetleg szükséges teendőket (daru megrendelése, rakodómunkások, kárszakértő megbízása, raktárterület bérlése stb.) a címzett elvégezhesse, vagy elvégeztethesse. Jelen § (1) bekezdése értelmében a küldemény feletti *rendelkezési jog* a címzettet a megérkezésről szóló *értesítés vételét követően* illeti meg. Az értesítés vételének másodlagos jogkövetkezménye pedig az, hogy ettől az időponttól kezdve megszűnik a feladó küldemény feletti rendelkezési joga.

Jelen § (2) bekezdése arra biztosít lehetőséget, hogy a címzett már a küldemény megérkezéséről kapott *értesítés vételét megelőzően* is utasítást adjon a fuvarozónak. Hangsúlyozzuk, hogy a törvény ebben a körben kizárólag *utasítási jogot* biztosít a címzettnek, rendelkezési jogot azonban nem. Ez az utasítási jog azonban többszörösen *korlátozott*: egyfelől csak olyan tartalmú utasítást adhat a címzett, amely nem ellentétes

a feladó által adott utasítással, másfelől pedig akkor, ha címzett által adott utasítás terhesebbé tenné a fuvarozó kötelezettségeit, a fuvarozó az utasítás teljesítését megfelelő biztosíték adásához kötheti. A biztosíték megfelelőségének megítélése a bírói mérlegelés körébe tartozó kérdés. Jelezzük ugyanakkor, hogy álláspontunk szerint ezzel összefüggésben a címzetti utasítás következtében a fuvarozóra háruló *többletteleher értékéből* (vagyis: az utasítás folytán felmerülő igazolt többletköltségből) kell kiindulni, s így csak az ennek mértékéhez igazodó biztosíték tekinthető megfelelőnek.

6:266. § [Fuvardíj]

- (1) **Ha a díjat a fuvarlevélbe bejegyzett adat alapján kell megállapítani, az ellenkező bizonyításáig a fuvarlevélbe bejegyzett adatot pontosnak és megfelelőnek kell tekinteni akkor is, ha a fuvarozó a fuvarlevélen olyan fenntartással élt, hogy az adatok ellenőrzésére nem volt módja. (2) A küldemény teljes vagy részleges elveszése és megsemmisülése esetén a fuvarozó fuvardíjra vagy annak arányos részére nem tarthat igényt, kivéve, ha bizonyítja, hogy a küldemény elveszését vagy megsemmisülését ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.**

A fuvarozó – amennyiben a felek nem állapodtak meg kifejezetten ingyenes fuvarozásban – a fuvarfeladat teljesítéséért fuvardíjat követelhet. A fuvardíj megfizetésére a 6:257. § értelmében a feladó köteles. A fuvardíj összegét a felek rendszerint előre meghatározzák keretszerződésükben, vagy az eseti fuvarozási szerződésben. Különösen a tengeri, a légi és a vasúti fuvarozás körében gyakori, hogy a fuvardíjat *a fuvarozó előzetesen közzétett díjszabására utalással* határozzák meg a szerződő felek. Ez a gyakorlatban az esetek döntő többségében akként történik, hogy a fuvarozó az előzetesen közzétett díjszabására hivatkozva ad fuvarozási ajánlatot a feladónak, aki azt a díjszabás szerinti feltételekkel fogadja el.

A felek ilyen tartalmú megállapodása esetén előfordulhat azonban az is, hogy a konkrét fuvarfeladat teljesítéséért járó díj pontos összegét a fuvarlevélbe bejegyzett adatok (például: a küldemény összömege, valamint a fuvarozási útvonal hossza) alapján kell meghatározni. Ilyenkor a fuvarlevélbe bejegyzett és a díjszámítás alapjául szolgáló adatok pontossága mellett a törvény *megdönthető vélelmet* állít fel.

Az 1959-es Ptk.-val ellentétben a Ptk. nem tartalmaz kifejezett rendelkezést a fuvarozót – a fuvardíjon felül – esetlegesen megillető *költségtérítéssel* kapcsolatban. A fuvarozó költségigénye azonban a vállalkozási szerződés szabályaiból levezethető [lásd a 6:245. § (1) bekezdését]. Mindezek figyelembevételével a fuvarozás teljesítésével kapcsolatban felmerülő költségek közül a fuvarozó kizárólag azokat követelheti, amelyek az érdekkörén kívüli okból merültek fel, és amelyekkel a szerződéskötéskor nem kellett számolnia. Ilyen költség lehet különösen a feladó – vagy a címzett – utasításával vagy rendelkezésével kapcsolatban felmerülő többletköltség, illetve a fuvarozási akadály folytán előálló költségek. A fuvarozó költségigényével összefüggésben az ún. *állásdíj típusú költségek* megtérítése áll a legtöbbször a jogviták középpontjában. Az állásdíj jellemzően a fuvarozó tulajdonában vagy használatában lévő fuvareszközök, illetve konténerek *időn túli igénybevétele esetén* merül fel, és alkalmazása azt a célt szolgálja, hogy a fuvarozó *elmaradt hasznát* fedezze. A fuvareszköz időn túli használata folytán ugyanis a fuvarozó a lekötött fuvareszközét csak egy későbbi időponttól tudja ismételtelen hasznosítani.

Az állásdíj polgári jogi természetével kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság Pf.VIII.24511/2002/3. sz. határozatában a következőket emelte ki: az állásdíj rendeltetése az, hogy a fuvarozónak a saját érdekkörén kívül eső fuvarozási akadály miatt a fuvarszköz átmeneti hasznosíthatatlansága folytán keletkezett veszteségét pótolja. Az állásdíj megtérítésének kötelezettsége alól a fuvaroztatót nem mentesíti az, hogy a fuvarozási akadály nem az ő felróható magatartásának a következménye. Az állásdíj tehát *objektív jogkövetkezmény*, amelynek viselése alól a kötelezett csak akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy az a fuvarozó érdekkörében bekövetkezett akadály miatt merült fel.

A fuvarozó nem csupán arra köteles, hogy a küldeményt a rendeltetési helyre továbbítsa, és a címzettnek kiszolgáltassa, hanem arra is, hogy a küldeményt *épségben* szolgáltatassa ki a címzettnek. Ebből következik, hogy ha a fuvarozó az épségben való kiszolgáltatás követelményének nem tesz eleget, akkor a szerződésben meghatározott teljes fuvardíjra nem jogosult. A felek által a szerződésben megállapított fuvardíj ugyanis a fuvarozó szerződésszerű teljesítésének ellenértékeként került meghatározásra. Ennek figyelembevételével mondja ki jelen § (2) bekezdése, hogy *a küldemény teljes vagy részleges elveszése és megsemmisülése esetén* a fuvarozó fuvardíjra vagy annak arányos részére nem tarthat igényt, kivéve, ha bizonyítja, hogy a küldemény elveszését vagy megsemmisülését ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa. Vagyis a küldemény megsemmisülése, illetve teljes elveszése esetén – főszabály szerint – a fuvarozó fuvardíjra egyáltalán nem jogosult, részleges elveszés esetén pedig csak arányos díjigényt érvényesíthet. Ha azonban az elveszés vagy megsemmisülés tekintetében a fuvarozót felelősség nem terheli, az általános szerződészegési szabályok (különösen a hibás teljesítésre vonatkozó normák) és a vállalkozási szerződés szabályai (különösen a lehetetlenülésre irányadó speciális szabályok) által állított korlátok között arányos díjra tarthat igényt.

6:267. §

[Törvényes zálogjog]

A fuvarozót a fuvardíj és a költségek biztosítására zálogjog illeti meg azokon a dolgokon, amelyek a fuvarozással kapcsolatosan birtokába kerültek vagy amelyekkel okmányok útján rendelkezik. A zálogjog a fuvarozónak a feladóval szemben fennálló, más fuvarozási szerződésből származó lejárt és nem vitatott követelését is biztosítja.

Az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan a Ptk. is kifejezetten rögzíti, hogy a fuvarozót ún. *törvényes zálogjog* illeti meg. A zálogjog törvényen alapuló jellegéből két egymással ellentétes előjelű következtetés adódik: egyfelől az, hogy a fuvarozót a zálogjog akkor is megilleti, ha zálogjogát jogügyleti úton nem kötötte ki, másfelől pedig az, hogy – tekintettel a jogszabályi rendelkezés diszpozitivitására – a fuvarozási szerződésben a felek a fuvarozó törvényes zálogjogát természetesen *kizárhatják*.

A zálogjog által biztosított fuvarozói követelések: a *fuvardíj*, valamint a fuvarozás ellátásával összefüggésben felmerült – és a fuvarozó által jogszerűen követelhető – *költségek*. A fuvardíj és az adott esetben érvényesíthető költségtérítés iránti igény együttes összege határozza meg a zálogjog terjedelmét azzal, hogy arra a továbbiakban az 5:98. § (2) bekezdése az irányadó. Fontos hangsúlyozni, hogy a fuvarozót megillető törvényes zálogjog *nem csupán a küldeményt terheli*, hanem mindazon dolgokat is, amelyek a fuvarozással kapcsolatban a fuvarozó birtokába kerültek, illetve amelyek felett a birtokában lévő okmányok révén rendelkezni tud. Az utóbbi szabály tehát elvben lehetővé teszi a fuvarozó számára azt is, hogy olyan dolgon gyakorolja zálogjogát, amely

egyébként *nincs a birtokában*. Megjegyezzük ugyanakkor, hogy a zálogjogi igényérvényesítést a birtokon kívüliség a gyakorlatban nagymértékben megnehezíti, ezért a fuvarozók az esetek zömében a ténylegesen a birtokukban lévő küldemény felett gyakorolják zálogjogukat.

A *zálogjog terjedelmével* összefüggésben az 1959-es Ptk. megoldásához képest fontos változást vezet be a Ptk.: jelen § alapján ugyanis a fuvarozó törvényes zálogjoga immár nem csupán az abból a szerződésből eredő díj- és költségigény biztosítására szolgál, amely alapján a fuvarozó a zálogjoggal terhelt küldeményt a birtokában tartja. A változtatás oka az, hogy az 1959-es Ptk. szabályozása a fuvarozó törvényes zálogjoga tekintetében nem tudta megfelelően kielégíteni a gyakorlat igényeit. A fuvarozó – kézizálogjognak minősülő – zálogjoga a kereskedelmi életben széles körben elterjedt *utólagos fizetési gyakorlat* miatt sokszor alkalmazhatatlanná vált: a fuvarozó által továbbított áruk kiszolgáltatására ugyanis legtöbbször a *fuvardíj esedékességét megelőzően* kerül sor, aminek következtében a fuvarozó a zálogjoggal biztosított követelésének esedékességét megelőzően *kikerül a zálogtárgy birtokából*, amely viszont azzal a következménnyel jár, hogy zálogjoga megszűnik. Ennek a problémának a kiküszöbölése és a fuvarozói igényérvényesítés megkönnyítése érdekében terjedt el a nemzetközi fuvarjogi gyakorlatban az ún. *inkonnex zálogjog* alkalmazása. Az inkonnex zálogjog lényege, hogy az nem kizárólag az adott (a zálogjoggal terhelt dolog továbbítására irányuló) szerződésből, hanem a feladó és a fuvarozó közötti valamennyi fuvarozási szerződésből eredő lejárt díj- és költségkövetés biztosítékául szolgál. Ezt a nemzetközi gyakorlatban elterjedt megoldást veszi át a Ptk., amikor a fuvarozó zálogjogát jelen §-ban mint inkonnex zálogjogot szabályozza.

Megjegyezzük ugyanakkor, hogy a fuvarozó zálogjogi igényérvényesítését vélhetően nagymértékben nehezíteni fogja az a körülmény, hogy a fuvarozó inkonnex zálogjogát csak a feladóval szemben fennálló lejárt és *nem vitatott* követelései tekintetében érvényesítheti. Ebből következően a feladó akár a követelés alaptalan, vagy pusztán formális vitatásával is elzárhatja a fuvarozót zálogjoga érvényesítésétől.

6:268. § [A fuvarozó felelőssége]

- (1) A fuvarozó felelősségét kizáró vagy korlátozó kikötés akkor is semmis, ha az a fuvarozó által súlyos gondatlansággal okozott károkra vonatkozik.**
- (2) Ha a fuvarozó a küldeményt több fuvarozási mód igénybevételével továbbítja, az egyes fuvarozási módok tekintetében tevékenységére az adott fuvarozási ág szabályait kell alkalmazni. Ha nem állapítható meg, hogy a kár hol következett be, a fuvarozó felelősségére e fejezet rendelkezései irányadóak.**
- (3) Ha a feladó külföldi, a fuvarozó által fizetendő kártérítés mértéke nem lehet magasabb, mint a feladó államának joga szerint fizethető legmagasabb kártérítési összeg.**
- (4) A küldemény elveszettnek minősül, ha azt a fuvarozó a fuvarozási határidő lejártától számított harmincadik napon belül nem szolgáltatja ki. Ha a küldemény a kártérítés megfizetése után megkerül, a fuvarozó köteles a feladót a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül értesíteni, és a feladó jogosult a küldeménnyel rendelkezni.**

A Ptk. *lényeges és fontos újításokat* vezet be az *általános szerződészegési szabályok* körében, amely változás értelemszerűen *kihat* a fuvarozó szerződészegésért viselt felelősségének szabályozására is. Fontos kiemelni azonban, hogy a Ptk. az általános szabályokon túl, a fuvarozó felelősségére vonatkozó speciális rendelkezéseket is lényegesen átalakítja. A legszembeötlőbb változás az, hogy a Ptk. nem követi az 1959-es Ptk.-ból

ismert megoldást: amíg az 1959-es Ptk. a fuvarozó *felelősség alóli mentesülésének kérdését* – az egyes mentesülésre vezető körülmények és a bizonyítási teher részletes szabályozásával – kifejezetten rendezte, addig a Ptk. ebben a körben a fuvarozásra szabott speciális rendelkezéseket *elhagyta*. Mindez azt jelenti, hogy a fuvarozó felelősség alóli mentesülését immár kizárólag a 6:142. § alapján lehet és kell megítélni. Erre tekintettel a bíróságokra vár a feladat, hogy az egyes konkrét jogvitákban eldöntsék: az 1959-es Ptk. 501. §-ában nevesített mentesülésre vezető körülmények vajon a Ptk. 6:142. §-ában foglalt általános mentesülési klauzulába beleférnek-e.

A Ptk. szabályozási koncepciója abból indul ki, hogy a fuvarozó szerződésszegésért viselt felelősségének részletszabályait az egyes speciális (nemzetközi, illetve nemzeti) ágazati fuvarjogi jogszabályok tartalmazzák, s ezért nincs szükség arra, hogy az ebben a vonatkozásban szubszidiárius szabályozást tartalmazó Ptk. bizonyos keretszabályokon túl további rendelkezéseket is lefektessen. A Ptk. a fuvarozó felelősségére nézve az általános szerződésszegési szabályokhoz képest *három kérdéskör* – a *felelősségkorlátozás*, a *multimodális fuvarozás*, valamint a *kártérítés terjedelme* – tekintetében tartalmaz speciális rendelkezéseket. Ebből következően a fuvarozó felelősségére egyebekben a szerződésszegés általános szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A *felelősségkorlátozás* tekintetében a 6:152. § – általános szabályként – kimondja, hogy a felelősség korlátozására csupán a szándékosan okozott, továbbá az emberi életet, testi épséget vagy egészséget megkárosító szerződésszegések tekintetében nincs mód. Mindezt jelen § (1) bekezdése azonban kiegészíti, mégpedig azzal, hogy a fuvarozó a *súlyos gondatlansággal* okozott károkért való felelősségét *sem zárhatja ki és nem is korlátozhatja*. A súlyos gondatlansággal okozott károkért való felelősség kizárásának, illetve korlátozásának tilalma a nemzetközi fuvarjogi gyakorlatban régóta érvényesülő szabály, amelyet a Ptk. – álláspontunk szerint helyesen – átültetett hazai jogunkba.

Gyakorlati szempontból rendkívül fontos újításnak tekinthető, hogy – ellentétben az 1959-es Ptk.-val – a Ptk. immár kifejezett rendelkezést szentel az ún. *multimodális fuvarozás* során bekövetkező károkért való felelősség kérdésének. Multimodális fuvarozásról akkor van szó, ha a küldemény továbbítására több *különböző fuvarozási mód* (például tengeri és vasúti, vagy légi és közúti fuvarozás) igénybevitelével kerül sor. Tipikusan ez a helyzet az ún. *konténerfuvarozás* során. Ilyenkor jelen § (2) bekezdése értelmében a felelősségi kérdésekre főszabály szerint *az adott fuvarozási ágazatban irányadó speciális jogszabály* az alkalmazandó (a legfontosabb ágazati jogszabályok felsorolását lásd a 6:257. §-nál). Gyakran előfordul azonban, hogy a kiszolgáltatáskor észlelt *árúkárral* bekövetkezésének *időpontja nem állapítható meg* egyértelműen. Ilyen esetben bizonytalanná válik, hogy a fuvarozó felelősségére melyik speciális ágazati jogszabályt kellene alkalmazni, hiszen nem bizonyítható, hogy a kár melyik fuvarszakasz során következett be. Ezt a problémát oldja fel a Ptk. azzal, hogy kimondja: ha a kár bekövetkezésének helye nem állapítható meg, a fuvarozó felelősségét a Ptk. szabályai alapján kell elbírálni, és nem az egyébként irányadó ágazati jogszabály szerint.

A fuvarozó érdekét védő újdonságnak tekinthető az a jelen § (3) bekezdésében foglalt szabály, amely tulajdonképpen egy speciális *kollíziós rendelkezést* tartalmaz. Ez a norma ugyanis azt mondja ki, hogy a fuvarozó a külföldi feladóval szemben legfeljebb akkora összegű kártérítésre kötelezhető, mint amekkorát a károsult feladó a saját államának joga alapján maximálisan követelhetne. Ez lényegében azt jelenti, hogy a fuvarozó a *feladó személyes joga szerinti felelősségkorlátozásra* akkor is hivatkozhat, ha a fuvarozási szerződésre egyébként nem a feladó személyes joga, hanem más anyagi jog lenne az alkalmazandó. Az e kollíziós jogi megoldás mögött meghúzódó jogpolitikai indok érthető, de kérdéses, hogy jelen § (3) bekezdésének bírói gyakorlatában

ez a felelősségkorlátozó szabály valóban aggálytalanul alkalmazható lesz-e. A felelősségkorlátozó szabály alkalmazása során ugyanis kérdésként merülhet fel, hogy mikor minősül a feladó *külföldinek*, illetve, hogy melyik állam tekinthető a *feladó államának*. Megítélésünk szerint e kérdések megválaszolásakor különös figyelmet kell fordítani egyfelől az uniós jogból fakadó *állampolgárságon alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmára*, másfelől a kollíziós jogi értelemben felfogott *személyes jog* fogalmára.

Az 1959-es Ptk.-hoz képest további újdonságnak számít, hogy jelen § (4) bekezdése átveszi a nemzetközi közúti árufuvarozási szerződésekre alkalmazandó CMR Egyezmény 20. cikkében szabályozott ún. *elveszési vélelem* intézményét. Jelen § (4) bekezdése értelmében a küldemény akkor minősül elveszettnek, ha azt a fuvarozó a *kiszolgáltatási határidő lejártát követő harminc napon belül nem szolgáltatja ki*. Ebben az esetben a fuvarozóval szemben az áru elveszése miatt érvényesíthető szerződésszegési jogkövetkezmények alkalmazhatók. Akkor azonban, ha a küldemény a kártérítés megfizetése után *előkerül*, a fuvarozó köteles a feladót értesíteni, és a feladó jogosult a küldeménnyel rendelkezni. Megjegyezzük, hogy a megkerült küldemény feletti rendelkezési jog szabályozása álláspontunk szerint pontatlan, ami a gyakorlatban komoly jogalkalmazási problémákat vethet fel. Jelen § (4) bekezdése ugyanis – a mintául szolgáló CMR Egyezmény 20. cikkével szemben – a feladó rendelkezési jogának gyakorolhatóságát nem köti sem az esetlegesen már kapott kártérítés visszafizetéséhez, sem pedig határidőhöz.

6:269. §

[A feladó felelőssége]

A feladó a fuvarozóval szemben felelős azért a kárért, amely a nem megfelelő vagy hiányzó csomagolásból, a küldeménnyel kapcsolatos adatok, információk és okmányok hiányából, hiányosságából vagy pontatlanságából származott.

A Ptk. – ellentétben az 1959-es Ptk. megoldásával – önálló rendelkezést szentel a feladó szerződésszegésért viselt felelősségének. Eszerint a feladó minden olyan kárért felel, amely a csomagolás hiányosságából, a küldeménnyel kapcsolatos adatok, információk és okmányok hiányából, hiányosságából vagy pontatlanságából származik. Hangsúlyozzuk ugyanakkor, hogy jelen § csupán *példálózó felsorolást* tartalmaz, tehát a jogalkotó csupán a feladó által elkövethető *tipikus szerződésszegési eseteket* rögzíti. Ebből következően természetesen nincs akadálya annak, hogy a feladó felelősségét a szerződésből eredő bármely más kötelezettsége megszegése esetén az általános szerződésszegési szabályok alapján megállapítsák. Ezzel összefüggésben – gyakorlati jelentőségükre tekintettel – elsősorban azokat az eseteket emeljük ki, amelyekben a feladó – a fuvarozó erre irányuló kifejezett kérése ellenére – nem ad utasítást, vagy a küldeménnyel egyébként nem rendelkezik, és e mulasztásából a fuvarozónak kára származik.

További fontos változást jelent, hogy a Ptk. nem veszi át az 1959-es Ptk. 505. § (2) bekezdésében foglalt azon szabályt, amely szerint a csomagolás elégtelenségéből származó károkért harmadik személyekkel szemben a fuvarozó felel, azzal, hogy helytállása esetén az elégtelen csomagolásért egyébként felelős feladóval szemben regressz igényt támaszthat. Ebből következik, hogy jelen § kizárólag a feladó és a fuvarozó *egymásközti viszonyát* szabályozza, és nem teszi lehetővé a károsult harmadik személy számára, hogy igényét a fuvarozóval szemben érvényesítse.

6:270. § [Az igények elévülése]

A fuvarozási szerződés alapján támasztható igények – a szándékosan vagy súlyos gondatlansággal okozott károk kivételével – egy év alatt elévülnek. Az elévülés kezdő időpontja a küldemény címzettnek történő kiszolgáltatásának időpontja vagy az az időpont, amikor a küldeményt a címzettnek ki kellett volna szolgáltatni. Ezeket a rendelkezéseket kell alkalmazni abban az esetben is, ha a fuvarozó a küldeményt több fuvarozási mód igénybevételével továbbítja.

A Ptk. főszabályként fenntartja az 1959-es Ptk. megoldását: a fuvarozási szerződésekből eredő igények *nem az általános elévülési idő*, hanem az annál rövidebb *egyéves elévülési idő* alatt évülnek el. Hangsúlyozzuk, hogy e speciális elévülési idő a fuvarozási szerződésből eredő *valamennyi követelés tekintetében irányadó*, tehát a fuvarozóval és a feladóval szembeni követelések egyaránt egy év alatt évülnek el.

A Ptk. – a nemzetközi fuvarjogi egyezmények megoldását mintának tekintve – az egyéves elévülési idő alkalmazhatóságát azonban korlátozza: kimondja ugyanis, hogy a *szándékosan vagy súlyos gondatlansággal okozott károkkal összefüggésben* keletkező igények elévülésére a jelen §-ban foglalt rövidebb elévülési idő nem alkalmazható. Mindez gyakorlatilag azt jelenti, hogy ha akár a feladó, akár a fuvarozó a fuvarozási szerződés szándékos vagy súlyosan gondatlan megszegésével a másik félnek kárt okoz, akkor ez utóbbinak az ebből eredő követelésének az elévülésére az *általános ötéves elévülési idő* az irányadó. Ez a megoldás ugyanakkor a gyakorlatban arra vezet, hogy a fuvarozó feladóval szembeni díj- és költségkövetésének elévülése az esetek zömében csak az általános elévülési idő elteltével következik be. A fuvardíj, illetve a költségek meg nem fizetése tekintetében ugyanis – feltéve, hogy a fuvarozó a megfelelően kiállított számláját a feladónak megküldte – a feladónak legalább a súlyos gondatlansága különösebb gond nélkül bizonyítható. Márpedig, ha a feladó szándékosan vagy súlyosan gondatlanul mulasztotta el a fuvardíj megfizetését, akkor az ezzel okozott kár megtérítése iránti fuvarozói követelés öt év alatt évül el.

Az elévülés akkor kezdődik, amikor a küldeményt a címzettnek *kiszolgáltatják*. A kiszolgáltatás időpontja az az időpont, amikor az arra jogosult magát a küldeményt és az ahhoz kapcsolódó – kiszolgáltatáshoz szükséges – okmányokat a fuvarozótól a rendeltetési helyen átvette. Azon igények tekintetében, amelyek éppen a *kiszolgáltatás elmaradásából* erednek (például elveszés vagy megsemmisülés esetén) az elévülés akkor kezdődik, amikor a küldeményt a szerződés értelmében a címzett részére *ki kellett volna szolgáltatni*.

Jelen § – az 1959-es Ptk.-hoz képest gyakorlati szempontból fontos újdonságként – szabályozza a *multimodális fuvarozásból eredő követelések elévülésének* kérdést is. Korábban a gyakorlatban gondot okozott annak megítélése, hogy ha a küldeményt az egyik fuvarozási mód igénybevétele után nyomban átrakják, és más módon továbbítják a címzett részére, akkor az előbbi fuvarszakaszhoz kapcsolódó követelések elévülése már annak befejezésekor vagy csak a címzettnek történő kiszolgáltatáskor kezdődik. A Ptk. immár egyértelművé teszi, hogy a multimodális fuvarozás különböző fuvarozási szakaszaival kapcsolatos követelések elévülése *egységesen a címzettnek való kiszolgáltatással kezdődik*.

6:271. § *[A vállalkozás szabályainak alkalmazása]*
E fejezet eltérő rendelkezésének hiányában a fuvarozási szerződésre a vállalkozási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A 6:257. §-hoz fűzött magyarázatban már utaltunk arra, hogy a fuvarozási tevékenység lényege a küldemény fizikai továbbításában ragadható meg. A fuvarozó a küldemény továbbítására és a címzettnek történő kiszolgáltatásra mint *eredmény elérésére* vállal kötelezettséget. A fuvarozási szerződés tehát vállalkozási típusú eredménykötelmet hoz létre. Ezt egyértelműsíti jelen § is, amely egyben azt is lehetővé teszi, hogy a jogalkotó elkerülje a vállalkozás azon szabályainak megismétlését, amelyek a fuvarozási szerződésekre is megfelelően irányadók (különösen a feladó utasítási és ellenőrzési joga, illetve a fuvarozó díj- és költségigénye tekintetében kerülhet sor a vállalkozási szerződés szabályainak mutatis mutandis alkalmazására).

Megjegyezzük, hogy a Ptk. elhagyja az 1959-es Ptk. azon szabályát, amely a *személyszállítást* expressis verbis kiemelte a fuvarozás köréből. Ez ugyanakkor nem jelent érdemi változtatást, hiszen a fuvarozási szerződésnek a 6:257. §-ban foglalt legál-definíciójából egyértelműen következik, hogy a fuvarozás a személyszállítást nem fedi le. A 6:257. § értelmében ugyanis a fuvarozó *küldemény* továbbítására köteles, márpedig a személyszállítás körében küldeményről nem lehet szó.

XVI. CÍM

A MEGBÍZÁSI TÍPUSÚ SZERZŐDÉSEK

XXXIX. Fejezet

A megbízási szerződés

6:272. § *[Megbízási szerződés]*
Megbízási szerződés alapján a megbízott a megbízó által rábízott feladat ellátására, a megbízó a megbízási díj megfizetésére köteles.

1. A megbízási típusú szerződések mint gondossági kötelmek

A vállalkozási típusú szerződések mellett a tevékenységkifejtő (facere-típusú) szerződések másik nagy csoportját a megbízási típusú szerződések alkotják. A vállalkozási és megbízási típusú szerződéseket az alábbi ismérvek alapján szoktuk elkülöníteni:

a) a vállalkozó az általa vállalt eredmény elkészüléseért helytállást vállal (az eredmény elmaradása jellemzően szerződésszegés, és nem jár díj a vállalkozónak), ezzel szemben a megbízott az eredmény bekövetkezéséért nem vállal helytállást, hanem pusztán annyit, hogy az ügyet (a rábízott feladatot) kellő gondossággal látja el (az eredmény elmaradása jellemzően nem szerződésszegés, és a megbízó ekkor is jogosult a díjra);

b) vállalkozás esetén a megrendelő utasítási joga korlátozottabb az eredmény létrehozása tekintetében, a megbízó viszont széleskörűen utasíthatja a megbízottat az ügy ellátása során;

c) a gondossági kötelek teljesítése inkább személyhez kötött (gyakran bizalmijellegűek), mint az eredménykötelek, ezért az előbbieken korlátozottabb a közreműködő igénybevételének lehetősége;

d) a megbízott a megbízó kockázatára jár el, a vállalkozó azonban maga viseli tevékenysége kockázatát.

Megjegyezzük, hogy az egyes tevékenységkifejtő szerződések tekintetében gyakran előfordul az, hogy az eredmény- és a gondossági kötelek keverednek. Például egy órakeretben történő oktatási szolgáltatásra vonatkozó szerződés esetén annyiban eredménykötelemről van szó, hogy a szolgáltatónak a kurzus óráit meg kell tartania. Ha az egyik óra elmarad, mert az oktató nem jelenik meg, akkor az jellemzően szerződésszegésnek minősül, és az óráért fizetendő díjat a szolgáltató akkor sem követelheti, ha az adott óra elmaradása neki nem felróható (ha tisztán gondossági kötelemről lenne szó, akkor felróhatóság hiányában járna az elmaradt óráért is díj). Ugyanakkor a szolgáltató azért értelemszerűen nem vállal helytállást, hogy az ügyfele az átadott ismereteket valóban el is sajátítja: ebben a körben csak a gondos eljárás kötelezettsége terheli. E szerződés kapcsán ezt is tekintjük a meghatározó elemnek, így az eredménykötelek mellett alapvetően egy gondossági kötelemről van szó. Egyébként a legtöbb gondossági kötelekre igaz az, hogy több-kevesebb eredménykötelekkel is rendelkezik (pl. az ügyvéd felel azért, hogy megjelenjen a bírósági tárgyaláson, a kft. vezető tisztségviselője felel a tagjegyzék és a határozatok tájának szabályos vezetéséért stb.).

2. Az egyes megbízási típusú szerződésekről

A Ptk. a nevesített megbízási típusú szerződések alapesetében az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan a megbízási szerződést tekinti, ennek szabályozásán azonban – legalább formálisan – több ponton is változtat. A következő szerződés változatlanul a bizományi szerződés, melynél a legfontosabb újításként talán a „del credere” helytállás diszpozitív eltörlése említhető. Ezután egy a Ptk.-ban újnak számító szerződéstípusra, a közvetítői szerződésre vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza a kódex. Annak hatálybalépése előtt ezt a jogviszonyt külön törvény, a Kerügyntv. szabályozta. A Ptk.-ban a negyedik helyen szerepel a szállítmányozási szerződés (a fuvarozási bizomány), mely szabályozása lényegében nem változott az 1959-es Ptk.-hoz képest. Végül a bizalmi vagyongazdálkodás zárja a megbízási típusú szerződések sorát. Ez annyira új jogintézmény, hogy más, a Ptk.-ba beemelt új szerződéstípusoktól (pl. jogbérlet, faktoring vagy pénzügyi lízing) eltérően korábban még a gyakorlatban sem létezett.

Meg kell említenünk azonban, hogy a Ptk. továbbra sem tartalmaz valamennyi gondossági típusú tevékenységre (pl. oktatás, őrzés-védelem, orvosi és ügyvédi megbízás) külön nevesített szerződéstípus alatt sajátos szabályokat, ezért ezekre a jogviszonyokra elsősorban a Ptk. általános megbízási szerződési szabályait kell alkalmazni. Arra azonban van példa, hogy külön törvények több magánjogi jellegű rendelkezést is tartalmaznak ezekre a megbízásokra. Példaként lehet említeni az Eütv. 244. § (2) bekezdését, mely szerint az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkezett kárigényekre, illetve a személyiségi jogsértések esetén követelhető igényekre a deliktuális felelősségi és személyiségi jogi szankciós szabályokat kell megfelelően alkalmazni; vagy az Üt. 23. §-át, mely az ügyvédi megbízási jogviszony keletkezését szabályozza (kötelező írásbeli forma; kötelező tartalmi elemek stb.).

3. A kontraktuális felelősségi szabályok alkalmazása megbízási típusú szerződésekre

A Ptk. kontraktuális felelősségi szabályait alapvetően tulajdonátruházó jellegű szerződésekre modellezték. Ezek a szabályok viszonylag könnyen alkalmazhatóak más szerződéstípusokra is (pl. vállalkozási típusú szerződések vagy használati szerződések), azonban a gondossági kötelek, így a megbízási típusú szerződések koncepciójával nehezen hozhatóak összhangba. Nem véletlen – ahogyan azt fent is említettük –, hogy az Eütv. 244. § (2) bekezdése alapján az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkezett kárigényekre, illetve a személyiségi jogsértések esetén követelhető igényekre a deliktuális felelősségi és személyiségi jogi szankciós szabályokat kell megfelelően alkalmazni. A többi megbízási típusú szerződésre azonban sem a Ptk., sem külön törvények nem tartalmaznak ilyen jellegű eltérő szabályozást, tehát ezekre a szerződésekre elvileg a kontraktuális felelősségi szabályok az irányadóak.

Kérdés azonban, hogy hogyan alkalmazhatóak ezek a felelősségi szabályok a megbízási típusú szerződésekre. Az uralkodónak tekinthető álláspont szerint megbízási típusú szerződések esetén a szerződésszegés hiányára tekintettel a kontraktuális felelősségi szabályok nem alkalmazhatóak akkor, ha a megbízott a kellő gondossággal járt el, mert ő csak erre vállalt kötelezettséget [lásd Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog* (HVG-ORAC 2015, Budapest) 108.]. Ez azt jelenti, hogy tulajdonképpen a megbízási típusú szerződésekre egyáltalán nem kell alkalmazni a kontraktuális felelősség kimentési szabályát, hanem ehelyett a deliktuális felelősséghez hasonlóan a felróhatóság lesz a kimentés mércéje. Ennek megfelelően, ha a megbízott nem járt el felróhatóan, akkor nincs szerződésszegés, és így az esetlegesen keletkezett károkért nem felel. Ha viszont felróhatóan járt el, akkor megvalósul a szerződésszegés, ugyanakkor a kimentési szabályoknak azért nem lesz ekkor sem jelentősége, mivel azok sokkal szigorúbbak a felróhatósági mércénél, így felróható eljárás esetén biztosan sikertelen lesz a kimentés, a megbízott felel az általa okozott károkért. Így a kontraktuális felelősségi szabályokat legfeljebb a megtérítendő károk meghatározásakor kellene alkalmazni.

Ezzel az értelmezéssel kapcsolatban néhány kételyt fogalmaznánk meg. Az első az, hogy ha valóban ez a helyes értelmezés, akkor mi szükség volt az Eütv. 244. § (2) bekezdésére, hiszen e külön rendelkezés nélkül is arra az eredményre kellene jutni, hogy az e szerződések körében alapvetően felróhatósági alapú kimentést kell alkalmaznunk. A második a 6:146. § szabálya, mely szerint a jogosult a vagyonában a szerződés teljesítése során a kötelezett által okozott kár megtérítését a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti. Ez a rendelkezés pedig úgy is értelmezhető, hogy olyan esetben is a kontraktuális felelősségi szabályokat kell alkalmazni, amikor a megbízott magatartása nem minősül szerződésszegésnek, de a teljesítés során mégis kárt okoz a megbízónak. Harmadik kételyként pedig visszautalnánk arra a problémára, hogy a megbízási típusú szerződések számos esetben tartalmaznak eredményjellegű elemeket (lásd a fenti példákat). Ha ezeknek az eredményjellegű elemeknek az elmaradása okoz kárt az ügyfélnek (pl. egy oktatási szolgáltatásra vonatkozó szerződés esetén az egyik óra elmarad), akkor az álláspontunk szerint egyértelműen szerződésszegésnek minősül, és a kontraktuális felelősség szabályait kell alkalmazni, és ebben a tekintetben irreleváns lesz az, hogy a megbízott egyébként úgy járt-e el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható.

A kérdésnek elsősorban akkor van jelentősége, ha a kár nem az eredmény elmaradásához kapcsolódik, hiszen az eredmény elmaradásának jogkövetkezményeit

egyértelműen a felróhatósági mércén keresztül kell vizsgálni a 6:276. § (1) bekezdése alapján. Ez abból következik, hogy a megbízott akkor is jogosult a díjra, ha az eredmény ugyan elmarad, de ennek oka nem a megbízott felróható magatartása. Ha pedig a felróhatóság hiánya miatt jogosult a díjra, akkor nyilvánvalóan az eredmény elmaradása miatt bekövetkezett károkért sem felelhet.

Tehát a probléma akkor jelentkezik, ha a kár bekövetkezése az eredménytől független. Példaként azt az esetet említenénk, amikor síoktatás közben sérülést szenved az egyik tanulni vágyó síelő. Ilyenkor az eredmény elmaradása akként jelentkezik, hogy nem tanul meg síelni a tanfolyam résztvevője, jelen esetben a kára (és a hozzá kapcsolódó nem vagyoni sérelem) viszont nem ennek a következménye, hanem ahhoz kapcsolódik, hogy síelés közben megsérült, és így pl. hetekig nem tud dolgozni, ki kell fizetnie a hegyimentőt, a külföldi egészségügyi ellátást stb. Ebben az esetben pedig egyáltalán nem mindegy, hogy a síoktató felróhatósági alapon vagy a 6:142. § alapján mentesülhet. A fent említett érvekből (csak az egészségügyi szolgáltatásra van speciális szabály, a 6:146. § alapján a kontraktuális felelősségi szabályok szerződésszegés hiányában is alkalmazhatóak) az következne, hogy ilyenkor a megbízott csak a kontraktuális felelősség kimentési szabályai szerint mentesülhet. Ez az értelmezés azonban indokolatlanul nagy kockázatot helyezne a megbízottra elsősorban azoknál a megbízási típusú szerződéseknél, ahol alacsony a megbízási díj összege a lehetséges károk nagyságához képest (lásd pl. a fent említett síoktatást).

Emellett azt is meg kell említeni, hogy egyes megbízási típusú szerződéseknél nemcsak a helyes kimentési szabály megtalálása, hanem a megtérítendő károk körének meghatározása is igen nehéz. A kontraktuális felelősségi szabályok ugyanis megkülönböztetik a szerződés tárgyában bekövetkezett károkat a következménykároktól és az elmaradt haszontól. A vezető tisztségviselő azonban a megbízási jellegénél fogva a jogi személy teljes vagyonát kezeli. E szerződés keretében vajon mi számít a szerződés tárgyában bekövetkezett kárnak, és mi lesz következménykár? E kérdésre álláspontunk szerint egyértelmű válasz nem adható. Talán akkor járunk el helyesen, ha e kérdés megválaszolását az alkalmazott kimentési szabályhoz igazítjuk, és így megfelelő egyensúlyt alakítunk ki a kockázatok viselése kapcsán. Tehát ha végül felróhatósági alapú lesz a kimentés, akkor a károkat tekintjük a szerződés tárgyában bekövetkezett károknak, ha viszont a 6:142. § alapján mentesülhet csak a megbízott, akkor méltányosabbnak tűnik a bekövetkezett károkat következménykárként kezelni.

Végül arra hívnánk fel a figyelmet, hogy nemcsak a megbízott, hanem a megbízó is okozhat kárt a másik félnek. Az ő esetében a gondossági kötelmi jelleg fel sem merül, ezért minden esetben a kontraktuális felelősségi szabályok alapján felel az általa okozott károkért (pl. késedelmes fizetéssel vagy nem megfelelő utasítással okozott károk).

4. A megbízási szerződés fogalma

A Ptk. a megbízási szerződés fogalmán az 1959-es Ptk.-hoz képest annyiban változtat, hogy azt kiegészíti a megbízó a megbízási díj megfizetésére vonatkozó kötelezettségével. Ez természetesen érdemi változást nem jelent, hanem pusztán arról van szó, hogy így a megbízási szerződés fogalma a többi szerződés definíciójának felépítését követi, és mindkét fél szolgáltatási kötelezettségét tartalmazza.

Így a Ptk. továbbra is meglehetősen szélesen határozza meg a megbízási közvetlen tárgyat a „rábízott feladat ellátásaként”. Ennek megfelelően a megbízási nemcsak a képviseleti jellegű tevékenységre (jognyilatkozatok más nevében való megtételére)

vonatkozhat [Bíró György: *A megbízási szerződés* (KJK-Kerszöv 2001, Budapest) 22–24.], hanem minden egyéb olyan szolgáltatás is a tárgya lehet, amelynél elsősorban a tevékenység megfelelő kifejtését várják el a szolgáltatatótól és nem valamilyen konkrét eredmény bekövetkezését. Ebből kifolyólag a megbízási szerződés szabályait számos tevékenységre kell alkalmazni: pl. egészségügyi; jogi; könyvelési, könyvvizsgálói és adótanácsadási (BDT2000.128.), oktatási, őrző-védő (BDT2003.848.), üzleti tanácsadói stb. szolgáltatások). Emellett hangsúlyozzuk, hogy a megbízás mellett a Ptk. által nevesített további megbízási típusú szerződések mögöttes szabályaként is a megbízási típusú szerződés vonatkozó rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

Megjegyezzük, hogy a Ptk. nem vette át az 1959-es Ptk. 474. § (3) bekezdését, mely a feleket arra kötelezte, hogy olyan alakban kössék meg a megbízási szerződést, amilyen alakot a jogszabály a teljesítéséhez szükséges szerződés megkötésére előírt. Az Indokolás szerint ez a „szabályozás nincs kellő tekintettel a megbízás és a meghatalmazás közötti különbségre. Mivel a megbízás csak a felek belső jogviszonyát szabályozza, indokolatlannak látszik ahhoz írásbeli formát bármilyen esetben megkövetelni. Az írásbeli formának ilyen esetekben forgalomvédelmi szempontjai vannak. A forgalomvédelmi szempontokat azonban csak a külvilág felé megjelenő jogviszonyokban lehet érvényesíteni” (Indokolás 622.). Ennek megfelelően a Ptk. csak a külvilágnak szóló meghatalmazással szemben követeli meg az alapján megteendő jognyilatkozatra vonatkozó alakiságot [6:15. § (2) bekezdés].

6:273. § *[Utasítás]*

- (1) A megbízott köteles a megbízó utasításait követni.**
- (2) A megbízott a megbízó utasításától akkor térhet el, ha ezt a megbízó érdeke feltétlenül megköveteli, és a megbízó előzetes értesítésére már nincs mód. Ilyen esetben a megbízót késedelem nélkül értesíteni kell.**
- (3) Ha a megbízó célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, a megbízott köteles őt erre figyelmeztetni. Ha a megbízó a figyelmeztetés ellenére utasítását fenntartja, a megbízott a szerződéstől elállhat, illetve a szerződést felmondhatja, vagy a feladatot a megbízó utasításai szerint, a megbízó kockázatára elláthatja. Meg kell tagadnia az utasítás teljesítését, ha annak végrehajtása jogszabály vagy hatósági határozat megsértésére vezetne, vagy veszélyeztetné mások személyét vagy vagyonát.**
- (4) A megbízó köteles megtéríteni az utasítás teljesítésével kapcsolatban felmerült költségeket. A megbízott az utasítás teljesítését megfelelő biztosíték adásához kötheti. Ha a megbízó nem ad megfelelő biztosítékot, a megbízott az utasítás teljesítését megtagadhatja.**

1. A megbízói utasítási joga

Abból kifolyólag, hogy a megbízó az ügy ura, megilleti őt az utasítási jog. A vállalkozási szerződéssel szemben – a 6:240. § (1) bekezdése szerint a megrendelő utasítása nem terjedhet ki a tevékenység megszervezésére, és nem teheti a teljesítést terhesebbé – a Ptk. nem határozza meg, hogy milyen széles körben utasíthatja a megbízó a megbízottat. A megbízó utasítási joga a nevesített korlátok hiányára tekintettel szélesebb a megrendelő utasítási jogánál, akár a tevékenység végzésének a módját is meghatározhatja.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a megbízó korlátlanul bármire utasíthatná a megbízottat, mert az utasítási jog – a fentieknek megfelelően – a tevékenység ellátására

vonatkozik, olyan utasítás nem adható, mely a szerződés egyoldalú módosításának minősülne (BH2006.321.). Álláspontunk szerint ilyen meg nem engedett utasításnak tekinthető minden olyan utasítás, amely a megbízott teljesítését jelentősen terhesebbé tenné, ugyanis ez felborítaná a szerződéses szinallagmát. Ilyen esetben a szerződés módosítására van szükség.

2. Eltérés a megbízó utasításától

A (2) bekezdés az esetet szabályozza, hogy megbízott a megbízó utasításától mikor térhet el. Ehhez – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – két konjunktív feltételnek kell teljesülnie:

- a) ez eltérést a megbízó érdeke feltétlenül követelje meg;
- b) a megbízó előzetes értesítésére ne legyen mód.

E feltételek jellemzően akkor teljesülhetnek, ha az utasítás kiadása után hirtelen és váratlanul változnak meg a teljesítés szempontjából releváns körülmények. Ugyanis, ha már az utasítás kiadásakor látható, hogy nem áll a megbízó érdekében annak teljesítése, akkor arra a (3) bekezdés szabályait kell alkalmazni (a megbízót figyelmeztetni kell stb.). Ha pedig nem hirtelen és váratlan a körülmények megváltozása, akkor pedig lenne mód a megbízó előzetes értesítésére. Tehát a megbízott csak abban a rendkívüli esetben térhet el a megbízó utasításától, ha nincs más reális alternatíva a megbízó érdekének védelmére. Ezzel kapcsolatban kiemeljük, hogy a Ptk. a „feltétlenül” kifejezést használja, ami azt jelenti, hogy a megbízott csak akkor térhet el az utasítástól, ha biztosan tudja azt, hogy annak teljesítése nem felel meg a megbízó érdekének. Ha viszont ezek a feltételek fennállnak, akkor az általános együttműködési kötelezettségből adódóan a megbízott nemcsak jogosult, hanem köteles is eltérni az utasítástól a megbízó érdekének védelmében (ennek elmulasztásával megszegi a szerződést).

Ha erre – mármint az utasítástól való eltérésre – sor kerül, akkor – annak megfelelően, hogy a megbízó az ügy ura – a megbízottnak a megbízót késedelem nélkül értesítenie kell az utasítástól való eltérésről (ennek elmulasztása is szerződésszegésnek minősül). A megbízó ilyenkor természetesen további utasításokat adhat a megbízottnak. Ha viszont úgy véli, hogy a megbízott jogosulatlanul tért az utasítástól, akkor fel is mondhatja a szerződést, és érvényesítheti a szerződésszegés jogkövetkezményeit (elsősorban kártérítési igényt). Ilyen esetben a megbízó nem köteles megtéríteni a megbízottnak a felmondással okozott károkat a 6:278. § (2) bekezdése szerint, mert a felmondásra a megbízott szerződésszegése miatt került sor.

3. Célszerűtlen, szakszerűtlen vagy jogsértő utasítás

A cél- és szakszerűtlen, valamint a jogsértő utasítások szabályozása lényegében azonos a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályokkal. A Ptk. a vállalkozóhoz hasonlóan a megbízottat tekinti szakembernek, és tőle várja el, hogy felismerje egy utasítás célszerűtlen, szakszerűtlen vagy jogsértő voltát, és ennek megfelelően erre felhívja a megbízó figyelmét. Ez a kötelezettség akkor is terheli őt, ha a megbízó szintén rendelkezik szakértelemmel, és az utasítás cél- vagy szakszerűtlenségét egyébként neki is fel kellett volna ismernie. Ha a figyelemfelhívást elmulasztja a megbízott, akkor az szerződésszegésnek minősül, és a megbízott felel az ebből eredő károkért.

A figyelmeztetés megadása után a megbízó két lehetőség közül választhat: vagy módosítja az utasítást, vagy továbbra is fenntartja azt. Ez utóbbi eset azonban azzal jár, hogy innentől kezdve ő viseli az utasítás végrehajtásához kapcsolódó valamennyi kockázatot. Ha a megbízó ragaszkodik az utasításához, akkor a megbízott két lehetőség közül választhat: vagy végrehajtja azt a megbízó kockázatára, vagy felmondja a szerződést (ha még nem kezdte meg a teljesítést, és így az eredeti állapot természetbeni helyreállításának nincs akadálya, akkor pedig elállhat attól). Azt nem teheti meg, hogy a megbízó figyelmeinek felhívása után az utasítás mellőzésével tovább teljesíti a megbízási szerződést egyébként a megbízó érdekének megfelelően, mert a (2) bekezdés csak nagyon szűk keretben teszi lehetővé a megbízó utasításától való eltérést, de ez az eset nem tartozik bele.

A Ptk. a cél vagy szakszerűtlen utasítástól részben eltérően kezeli a jogsértő utasítást (ezalatt azt az utasítást értjük, amelynek végrehajtása jogszabály vagy hatósági határozat megsértésére vezetne, vagy veszélyeztetné mások személyét vagy vagyonát). A Ptk. ilyen utasítások végrehajtását megtiltja. Értelemszerűen a megbízott azon kötelezettsége, hogy tagadja meg az utasítás végrehajtását, az magában foglalja azt, hogy az utasítás jogsértő voltára hívja fel a megbízó figyelmét. Az utasítás végrehajtásának megtagadása nem szünteti meg automatikusan a szerződést, de ha a megbízó ragaszkodik az utasításához, akkor előbb-utóbb valamelyik fél felmondja majd a szerződést, hiszen így a további együttműködés a feladat ellátása során nem lesz megvalósítható.

Még arra hívnánk fel a figyelmet, hogy a Ptk.-nak a jogsértő utasításokra vonatkozó rendelkezése kógens szabály, mert a felek szerződéses megállapodása sem tehet jogszerűvé olyan tevékenységet, amely jogszabály vagy hatósági határozat megsértésére vezetne, vagy veszélyeztetné mások személyét vagy vagyonát.

4. Az utasítás okozta többletterhek

A (4) bekezdés új szabálya az utasítás okozta többletterhek viselésével kapcsolatban úgy rendelkezik, hogy a megbízó köteles megtéríteni az utasítás teljesítésével kapcsolatban felmerült költségeket. A 6:276. § (4) bekezdésének megfelelően azonban csak a szükséges és indokolt költségek megtérítését kérheti.

Ráadásul az utasítás teljesítését megfelelő biztosíték adásához kötheti a megbízott. Álláspontunk szerint azonban ez a jog csak akkor illeti meg a megbízottat, ha az utasítás az eredetileg várható teljesítést terhesebbé tenné, ennek hiányában ugyanis joggal való visszaélésnek minősülne a biztosíték követelése. Természetesen a követelt biztosítéknak arányosnak kell lennie a teljesítés terhesebbé válásával.

Ha a megbízó nem ad megfelelő biztosítékot, akkor megtagadhatja az utasítás teljesítését a megbízott. Ha megtagadja azt, az nem jár szükségszerűen a szerződés megszűnésével. Ha a megbízó elfogadja ezt a helyzetet, akkor akár meg is maradhat a felek között a szerződéses jogviszony, ellenkező esetben a megbízó vélhetően fel fogja mondani a szerződést. Ugyanakkor azzal kell számolnia, hogy köteles megtéríteni a megbízottnak a felmondással okozott kárt.

Végül kiemeljük, hogy e szabályokat csak arra az esetre kell alkalmazni, amíg az utasítás nem lép túl a megbízó utasítási jogkörén. Tehát azokban az esetekben, amikor a megbízó olyan utasítást ad, amely már jelentősen vagy aránytalanul terhesebbé tenné a megbízott teljesítését, akkor ahhoz a szerződés módosítására van szükség, és ez alapján a többletfeladatok elvégzéséért a megbízott nemcsak a költségek megtérítésére, hanem (többlet)díjra lesz jogosult.

6:274. § [Képviselési jog]

Ha a megbízás teljesítéséhez szerződés kötése vagy más jognyilatkozat tétele szükséges, a megbízás a meghatalmazást is magában foglalja.

A Ptk. e rendelkezése a korábbi bírói gyakorlatot emeli törvényerőre. Ezzel kapcsolatban lásd pl. a BH1995.571.-et: a „megbízási szerződés valójában önmagában képviselési jogot nem biztosít a megbízottnak. Az ítélkezési gyakorlat szerint azonban, ha a megbízás teljesítéséhez jognyilatkozat tétele (szerződés kötése) is hozzátartozik, más rendelkezés hiányában a megbízás a meghatalmazást is magában foglalja”.

A fentiekből látszik, hogy a megbízás továbbra sem azonosítható a meghatalmazással, ugyanakkor szorosan összekapcsolódik vele, ha a megbízás jognyilatkozat tételére is vonatkozik. Éppen ezért indokoltnak tartjuk röviden elhatárolni egymástól a két jogintézményt:

a) a meghatalmazás képviselőre vonatkozik; a megbízás bármilyen ügy ellátására vonatkozhat, nem feltétlenül keletkeztet képviselési jogot (de ha az ügy ellátásához szerződés kötése vagy más jognyilatkozat tétele szükséges, akkor magában foglalja a megbízás a meghatalmazást is);

b) a meghatalmazás elsősorban harmadik személyeknek szól, akik a meghatalmazott által tett nyilatkozatot a meghatalmazó által tett nyilatkozatként kötelesek kezelni (külső jogviszony); a megbízás a felek belső jogviszonyát érintő kötelmi jogviszony, harmadik személyek vonatkozásában nem rendelkezik joghatással (belső jogviszony);

c) a meghatalmazás képviselő ellátására jogosít, de nem kötelez; a megbízás, ha kiterjed a képviselőre is, akkor jogosítja és kötelezi is a megbízottat a képviselő ellátására;

d) a meghatalmazás egyoldalú jognyilatkozat; a megbízás kétoldalú szerződés;

e) a meghatalmazás csak ingyenes lehet, a megbízás főszabály szerint visszatérő.

A megbízáshoz kapcsolódó meghatalmazással vonatkozásában megjegyezzük, hogy az Üt. 26. §-a különös rendelkezéseket tartalmaz az ügyvédi megbízáshoz kapcsolódó meghatalmazásra. Ebben a jogviszonyban a megbízási szerződés nem foglalja magában a meghatalmazást, az ügyvédnek adott meghatalmazás csak akkor érvényes, ha írásba foglalták (a megbízó és az ügyvéd is sajátkezűleg aláírta). Ugyanakkor a megbízó és az ügyvéd által aláírt meghatalmazás további formai feltételek – pl. tanúk alkalmazása – teljesülése nélkül is teljes bizonyító erejű magánokiratnak minősül.

6:275. § [Tájékoztatási kötelezettség]

(1) A megbízott köteles a megbízót tevékenységéről és a feladat állásáról kívánságára, szükség esetén e nélkül is tájékoztatni. A megbízott köteles a megbízót tájékoztatni, ha közreműködő igénybevétele vált szükségessé, vagy ha a felmerült új körülmények az utasítások módosítását teszik indokolttá.

(2) A megbízott köteles a megbízót a megbízás teljesítéséről késedelem nélkül értesíteni.

A Ptk. a megbízott tájékoztatási kötelezettségével kapcsolatban nem változtat a korábbi szabályozáson. E szabályok a feleket egyébként is terhelő általános tájékoztatási kötelezettséget bontják ki. A Ptk. továbbra is négy körben ír elő különös tájékoztatási kötelezettséget, amelyet a megbízott megkötés hiányában bármilyen formában teljesíthet:

a) a megbízott tevékenységéről és a feladat állásáról szóló tájékoztatás (főszabály szerint csak a megbízó felhívása esetén);

b) közreműködő igénybevételenek szükségessé válásáról szóló tájékoztatás;

- c) utasítások módosítását szükségessé tevő körülmények felmerüléséről szóló tájékoztatás;
- d) megbízás teljesítéséről szóló tájékoztatás.

A Ptk. fenti rendelkezései álláspontunk szerint példálózó jellegűek. Ez azt jelenti, hogy a megbízó a megbízással kapcsolatban bármilyen körülményről kérhet tájékoztatást, amelyet ilyenkor a megbízottnak teljesítenie kell. Természetesen e jog gyakorlása nem lehet visszaélészerű. Emellett a megbízott nemcsak a nevesített esetekben, hanem minden olyan esetben köteles tájékoztatni a megbízót a megbízással kapcsolatban, amikor ez a körülmények alapján indokolt.

A Ptk. csak a (2) bekezdésben írja azt elő, hogy a tájékoztatást késedelem nélkül kell teljesítenie a megbízottnak. Ugyanakkor az (1) bekezdésben körülírt esetek is olyanok, amikor a tájékoztatás késedelme komoly hátrányokat okozhat a megbízónak, ezért az általános együttműködési kötelezettség alapján ilyenkor is késedelem nélkül kell tájékoztatni a megbízót.

A közreműködő igénybevételére vonatkozó tájékoztatás kapcsán megjegyezzük, hogy a Ptk. a korábbi szabályozással ellentétben további különös rendelkezéseket nem tartalmaz a közreműködő igénybevételével kapcsolatban. Ebből az következik, hogy a megbízás esetén is az általános szabályokat kell alkalmazni (6:129. §), amelyek alapján a megbízott is jogosult közreműködő igénybevételére (kivéve, ha a megbízott a szolgáltatás jellege, jogszabály rendelkezése vagy a felek megállapodása szerint személyesen köteles eljárni, de ezekben az esetekben is igénybe veheti más személyek közreműködését, ha az a megbízónak károsodástól való megóvása érdekében szükséges).

Értelemszerűen a megbízottnak nemcsak akkor kell a megbízót tájékoztatnia, ha közreműködő igénybevétele vált szükségessé, hanem akkor is, ha a közreműködőt saját döntése alapján kívánja igénybe venni. E tájékoztatásnak ráadásul – a bizalmi viszonyra tekintettel – előzetesnek kell lennie, ha azt a körülmények lehetővé teszik. A tájékoztatás alapján pedig a megbízó az alábbi lépéseket teheti:

- a) hozzájárul a közreműködő igénybevételéhez a tájékoztatás alapján;
- b) utasítást ad a megbízottnak a személyes eljárásra;
- c) felmondja a megbízást pl. az így kialakult bizalomvesztésre tekintettel.

Végül megjegyezzük, hogy ha elmarad a megbízó tájékoztatása a közreműködő igénybevételéről, vagy a megbízó tiltása ellenére veszik igénybe a közreműködőt, akkor a közreműködő igénybevétele jogosulatlanak minősül, és ilyen esetben a megbízott felelős mindazokért a károkért is, amelyek a közreműködő igénybevétele nélkül nem következtek volna be (6:148. §).

6:276. § [Megbízási díj]

- (1) A megbízott megbízási díjra akkor is jogosult, ha eljárása nem vezetett eredményre, kivéve, ha az eredmény részben vagy egészben azért maradt el, mert a megbízott felróhatóan járt el.**
- (2) A megbízási díj a szerződés teljesítésekor esedékes. Ha a szerződés a megbízás teljesítése előtt szűnt meg, a megbízott a megbízási díjnak tevékenységével arányos részét követelheti.**
- (3) A megbízott a megbízás ellátásával rendszerint együtt járó költségek előlegezésére köteles.**

- (4) A szerződés megszűnésekor a megbízó köteles a megbízottat a megbízás alapján harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettségei alól mentesíteni, valamint szükséges és indokolt költségeit megtéríteni.**

1. A megbízott díjazása és az eredmény bekövetkezése közötti kapcsolat

A megbízás gondossági kötelem, ezért főszabály szerint akkor is jogosult a megbízott a megbízási díjra, ha eljárása nem vezetett eredményre, hiszen a vállalkozási típusú szerződésekkel szemben a megbízott nem egy meghatározott eredmény bekövetkezését, hanem csak az ügy gondos ellátását vállalja. Ugyanakkor továbbra sem jár díj akkor a megbízottnak, ha az eredmény részben vagy egészben azért marad el, mert a megbízott felróhatóan járt el. Megjegyezzük, hogy az 1959-es Ptk. a megbízott felelősségét említette a megbízott felróható eljárása helyett. A Ptk. azért változtat a megfogalmazáson, mert a kontraktuális felelősség már nem felróhatósági alapú. Ha a megbízott díjazására is a kontraktuális felelősséget szabályozó 6.142. §-t kellene alkalmazni, akkor a megbízott díjazása a nagyon szűk körű kimentési lehetőségekre tekintettel elsősorban az eredmény bekövetkezésétől függne.

A gyakorlatban számos esetben előfordul az, hogy a törvényi szabályozással ellentétben a felek az eredmény bekövetkeztétől függő díjazást alkalmaznak egy megbízási jogviszonyban (pl. az ügyvéd csak akkor jogosult díjazásra, ha az ügyfele perét megnyeri). Az ilyen típusú díjazást sikerdíjnak – ha az eredményesen ellátott feladathoz kapcsolódó ügylet értékéhez igazodik jellemzően százalékos mértékben, akkor pedig jutaléknak – hívjuk, alkalmazására természetesen a Ptk. továbbra is lehetőséget ad. Sikerdíj alkalmazása esetén értelemszerűen nem válik eredménykötelemmé a megbízás, mert az eredmény elmaradása nem minősül szerződésszegésnek, csak a megbízott nem lesz jogosult díjazásra.

A sikerdíj alkalmazása számos jogi problémát felvet, ezért a korábbi, igen gazdag bírói gyakorlat legfontosabb megállapításait az alábbiakban röviden ismertetjük, tekintettel arra, hogy azt a Ptk. tekintetében is irányadónak tartjuk:

a) sikerdíj alkalmazása esetén a díj akkor is jár, ha az eredmény a megbízó érdekkörében felmerülő ok miatt marad el (EBH2007.1696.); ha a megbízott a megbízási szerződésben kikötött „sikerdíjához” azért nem jut hozzá, mert az eredmény a megbízási szerződés megbízó részéről történt önkényes felmondása után következett be, a megbízottat a sikerdíj kártérítés címén megilleti (BH2011.66.);

b) ha az eredmény a megbízás megszűnése után következik be, akkor a megbízottnak kell bizonyítania, hogy az eredmény az ő tevékenysége miatt következett be (EBH2007.1613.);

c) a sikerdíjnak jellemzően arányosnak kell lennie a megbízott által vállalt kockázattal: valóságos kockázat nélküli, a közvagyon terhére fizetendő túlzott mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megbízási szerződések a jóerkölcs követelményeivel nyilvánvalóan ellentétesek (EBH2003.956.);

d) érvénytelen az olyan általános szerződési feltétel, amely abban az esetben is a sikerdíjnak megfelelő díjfizetési kötelezettséget ír elő a megbízott részére, ha nem a megbízott tevékenységének révén jön létre az eredmény (BH2014.46.);

e) a jutalék ellenében végzett megbízási tevékenység esetén a megbízó számára közömbös, hogy a megbízott mennyi munkával éri el a kívánt eredményt; a jutalék formájában kikötött díj az ügylet értékéhez igazodik; feltűnő értékaránytalanságra hivatkozással ezért eredményesen nem támadható meg a megbízási szerződés arra való

hivatkozással, hogy a megbízott által végzett munka mennyisége nincs arányban a kikötött díjjal (EBH2002.643.);

f) a megbízási szerződés „sikerdíj” kikötésének semmissége a szerződés részbeni érvénytelenségét okozhatja; ebben az esetben nem kizárt a tevékenységgel arányos megbízási díj megállapítása (BH2008.185.).

2. A megbízási szerződés megszűnése és a megbízási díj

A Ptk. alapján – a vállalkozási típusú szerződésekhez hasonlóan – a megbízási díj a megbízott teljesítésével válik esedékessé. Az 1959-es Ptk. még úgy fogalmazott, hogy a díj a szerződés megszűnésekor esedékes. A pontosítással a törvény tekintettel van arra is, hogy számos esetben a megbízás tartós jogviszonynak minősül, amely során folyamatos díjfizetésre kerül sor. Ugyanakkor a bérlettel szemben a Ptk. nem ad eligazítást azzal kapcsolatban, hogy ilyenkor – a megbízott folyamatos teljesítésére tekintettel – milyen időközönként kell a megbízási díjat fizetni. Tehát ez valójában csak stiláris jellegű módosítás: ha a felek egy tartós megbízás esetén nem rendelkeznek a díjfizetés üteméről, akkor a megbízási díj szintén csak a szerződés megszűnésekor válik esedékessé.

A Ptk. az 1959-es Ptk.-val egyezően rögzíti, hogy ha a szerződés a megbízás teljesítése előtt szűnik meg, a megbízott a megbízási díjnak tevékenységével arányos részét követelheti. A jogszabály továbbra is tevékenységarányos, nem pedig időarányos díjazást ír elő (ennek különösen tartós megbízások esetén lehet jelentősége). Emellett ilyen esetekben az sem közömbös, hogy a megbízás milyen okból szűnik meg: ha a megbízott felróható magatartása következtében szűnik meg a megbízás (pl. a megbízott elárulja a megbízó titkát illetéktelen személynek, és emiatt a megbízó felmondja a szerződést), akkor a megbízással célzott eredmény legalább részben a megbízott felróható magatartása miatt nem következik be. Ekkor pedig a megbízott még arányos díjazásra sem lesz jogosult az (1) bekezdésre tekintettel.

A megbízás megszűnése kapcsán a Ptk. – a korábbi szabályozással ebben is egyezően – még azt is kimondja, hogy ilyenkor a megbízó köteles a megbízottat a megbízás alapján harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettségei alól mentesíteni, valamint szükséges és indokolt költségeit megtéríteni. A kötelezettségek alóli mentesítésre vonatkozó szabálynak elsősorban akkor van jelentősége, ha a megbízott nem a megbízó képviseletében vállal kötelezettséget – hiszen e kötelezettségek eleve a megbízót terhelik – hanem a saját nevében, de a megbízó érdekében (lásd a bizományt és a szállítmányozást, de lehet szó például egy olyan eszköz, szolgáltatás megrendeléséről is, amelyre kifejezetten az adott megbízás teljesítése céljából került sor). A szükséges és indokolt költségek megtérítését lásd a következő pontban.

3. A megbízással kapcsolatos költségek

A Ptk. a szerződési jog általános részében található szabálya (6:133. §) úgy rendelkezik, hogy az ellenszolgáltatás magában foglalja a szerződés teljesítésével rendszerint együtt járó költségeket. E szabálytól azonban eltér a megbízásra vonatkozó szabályozás, mert a megbízás vonatkozásában a Ptk. úgy rendelkezik, hogy a megbízás ellátásával rendszerint együtt járó költségek előlegezésére köteles a megbízott. Ugyanis e költségek megbízott általi előlegezése csak akkor értelmezhető, ha azokat végül nem a megbízott, hanem a megbízó viseli, tehát azokat a díj nem foglalja magában. Kiemeljük

azonban, hogy a Ptk. csak a rendszerinti költségek előlegezéséről rendelkezik, amiből az következik, hogy a rendkívüli költségeket – amelyeket nemcsak a megbízás, hanem a többi szerződés esetén sem foglal magában a díj a 6:133. § alapján – a megbízott nem köteles megelőlegezni. Megjegyezzük, hogy ez annyiban változás a korábbi szabályozáshoz képest, hogy aszerint a megbízott a költségek előlegezésére egyáltalán nem volt köteles.

A Ptk. a szerződés megszűnése kapcsán is rendelkezik a költségekről: ilyenkor a megbízó köteles a megbízott szükséges és indokolt költségeit megtéríteni. E rendelkezésből az alábbiak következnek:

a) akár rendszerinti, akár rendkívüli költségről van szó, a megbízó csak akkor köteles azt viselni, ha az szükséges és indokolt;

b) azokat a költségeket, amelyeket a megbízott megelőlegezett (a rendszerinti költségek), a megbízott a szerződés megszűnésekor köteles megtéríteni a megbízottnak;

c) a szükséges és indokolt költségek megtérítésére – a díjhoz hasonlóan – a megbízott jellemzően attól függetlenül jogosult, hogy az eredmény bekövetkezett-e.

Ez utóbbi ponttal kapcsolatban megjegyezzük, hogy ha a megbízott díjra azért nem lesz jogosult, mert felróhatóan járt el, akkor a költségei megtérítését sem követelheti.

6:277. § [Törvényes zálogjog]

A megbízottat a megbízási díj és a költségek biztosítására zálogjog illeti meg a megbízónak azokon a vagyontárgyain, amelyek a megbízás következtében kerültek birtokába.

A vállalkozóhoz hasonlóan a megbízottat is törvényes zálogjog illeti meg díj és a költségei biztosítására. Ebben az esetben is kezizálogról van szó, a zálogszerződést az 5:92. § alapján a jelen paragrafus rendelkezése pótolja. Mivel kezizálogjogról van szó, annak tárgya csak ingó dolog lehet. E zálogtárgynak viszont vagyoni értékkel kell bírnia, ezért szerződéses okiraton, számlán és egyéb iraton nem állhat fenn e törvényes zálogjog [Csanádi György: A megbízás. A megbízás nélküli ügyvitel. *in* Eörsi Gyula – Gellért György: *A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (KJK 1981, Budapest) 2254.].

Kiemeljük, hogy a zálogjog még az esedékessé nem vált díj- és költségigényeket is biztosítja. Ugyanakkor más típusú igényt (pl. kártérítési igény) e zálogjog nem biztosít.

6:278. § [Felmondás]

- (1) A szerződést bármelyik fél felmondhatja.**
- (2) A megbízó felmondása esetén a megbízó köteles megtéríteni a megbízottnak a felmondással okozott kárt, kivéve, ha a felmondásra a megbízott szerződésszegése miatt került sor.**
- (3) Ha a szerződést a megbízott alkalmatlan időben mondta fel, köteles megtéríteni a megbízónak a felmondással okozott kárt, kivéve, ha a felmondásra a megbízó szerződésszegése miatt került sor.**

- (4) A felmondás jogának korlátozása vagy kizárása semmis. Tartós megbízási jogviszony esetén a felek megállapodhatnak a felmondás jogának korlátozásában, és kiköthetik azt is, hogy meghatározott idő előtt a rendes felmondás joga nem gyakorolható.**

1. A megbízás megszűnése

A Ptk. a korábbi szabályozással ellentétben csak a felmondásra tér ki a megbízási szerződés megszűnésének esetei közül. Az Indokolás szerint ennek az az oka, hogy e kérdést egyébként a szerződések általános szabályai megfelelően rendezik (Indokolás 623.).

Az 1959-es Ptk. a felmondáson túl még külön megszűnési okként nevesítette a felek halálát (jogutód nélküli megszűnését), cselekvőképességük elvesztését (megbízónál beleértve annak korlátozását is) és a megbízás tárgytalanná válását. Ezek a körülmények az alábbiak szerint hatnak ki a megbízásra:

a) a megbízó halála esetén vagy az általános szabály szerint megszűnik a megbízás (a szolgáltatást annak jellegénél fogva kifejezetten az ő részére kellett nyújtani), vagy azt az örökösök szükség esetén felmondhatják;

b) a megbízott halálával rendszerint megszűnik a megbízás az általános szabályok alapján, ha személyesen teljesíthető szolgáltatásra irányult, egyébként az örökösök felmondhatják;

c) a cselekvőképesség változása vagy nincs befolyással a megbízásra, vagy azt lehetetlenné teszi, és így megszünteti;

d) a tárgytalanná válás vagy lehetetlenülésnek minősül, ha pedig nem, akkor a megbízó felmondhatja a szerződést.

A Ptk. az 1959-es Ptk. 482. §-ának rendelkezéseit sem veszi át. Ennek (1) bekezdése alapján abban az esetben, ha a megbízás a megbízó személyében rejlő okból szűnt meg, a megbízás megszűnése abban az időpontban következett be, amikor a megbízott a megszűnés okáról hitelt érdemlően tudomást szerzett. A (2) bekezdése pedig úgy rendelkezett, hogy a megbízott a felmondás, a megbízó halála vagy cselekvőképességének megszűnése esetén a szerződés megszűnése után is köteles volt a megbízó érdekének védelmében a halaszthatatlan intézkedéseket mindaddig megtenni, amíg a megbízó vagy jogutódja az ügy intézéséről nem volt képes gondoskodni. Ennek megfelelően az első esetre a Ptk. alapján a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell alkalmazni, ha a megbízott a megbízó személyében rejlő ok miatti megszűnés esetén az erről való értesülés hiánya miatt továbbra is ellátná az ügyet. A második esetet a felmondás tekintetében a jelen paragrafus (2) és (3) bekezdése kezeli a Ptk.-ban, a megbízó halála vagy cselekvőképességének elvesztése pedig a Ptk. alapján vagy nem jár a megbízás megszűnésével, vagy ha a megbízás megszűnésével jár, akkor pedig olyan esetekről van szó, amikor e megbízás tekintetében semmilyen további intézkedésre nincs szükség.

2. A megbízás rendes felmondása

Ahogy arra az Indokolás a 623. oldalán is utal, a korábbi szabályozáshoz hasonlóan a Ptk. is lehetővé teszi mindkét fél számára azt, hogy – a többi szerződéstípustól eltérően – a szerződést – akár határozatlan, akár határozott időtartamra jött létre – bármikor azonnali hatállyal, indokolási kötelezettség nélkül megszüntethessék. Ez egy rendes

felmondási jog, amely a megbízás bizalmijellegű karakteréből következik. Megjegyezzük, hogy a megbízás irreverzibilis jellegéből adódik az, hogy az egyoldalú megszüntetés eszköze alapvetően a felmondás. Ugyanakkor, ha a megbízott még nem kezdte el a teljesítést, akkor elállásra is van lehetőség. Ez azonban nem tipikus, ezért a továbbiakban – a jogalkotóhoz hasonlóan – csak a felmondási jogot vizsgáljuk.

A megbízó felmondása kapcsán a Ptk. a korábbi bírói gyakorlatot – lásd a 3/2006. PJE-t – emeli be a kódexbe: ennek értelmében a megbízó köteles megtéríteni a megbízottnak a rendes felmondással okozott károkat. E kompenzációs kötelezettség előírása miatt már nincs szükség arra, hogy a Ptk. külön rendelkezzen arról, hogy a megbízó felmondás esetén köteles helytállni a megbízott által már elvállalt kötelezettségekért, hiszen ez a kompenzáció keretében rendezhető. Ezzel kapcsolatban még kiemeljük, hogy továbbra is irányadónak tartjuk azt a bírói gyakorlatot, hogy a megbízó akkor is felmondhatja a megbízást anélkül, hogy a másik felet ezért kompenzálnia kellene, ha a bizalma a megbízottnak bizonyíthatóan úgy ingott meg, hogy a megbízott egyébként nem szegte meg a szerződést (BH2012.221.).

A megbízott rendes felmondása kapcsán annyiban módosul a korábbi szabályozás, hogy az szintén azonnali hatállyal gyakorolható, de ha a szerződést a megbízott alkalmatlan időben mondja fel, akkor köteles megtéríteni a megbízónak a felmondással okozott kárt. Az 1959-es Ptk. ezzel szemben az alkalmatlan időre eső megbízott általi felmondást úgy kezelte, hogy a felmondási időnek elegendőnek kellett lennie ahhoz, hogy a megbízó az ügy intézéséről gondoskodhasson. Az Indokolás a módosítás kapcsán arra hivatkozik, hogy „kellően gondos tevékenységre jogi eszközökkel nem lehet rákényszeríteni a megbízottat [...], de a] kártérítési szankció kilátásba helyezése alkalmas lehet arra, hogy a megbízott a felmondási jogának gyakorlásakor felmérje annak lehetséges jogkövetkezményeit” (Indokolás 623.). Megjegyezzük, hogy az Üt. 24. § (1) bekezdése alapján, ha az ügyvédi megbízást az ügyvéd mondja fel, akkor a felmondási idő a megbízó értesítésétől számított 15 nap, és az ügyvéd a felmondási idő alatt is köteles a megbízó érdekében eljárni.

Mivel a fenti esetekben az esetleges károkozás egy jogszerű magatartás – a rendes felmondás – gyakorlásához kapcsolódik, ezért a kompenzációként fizetendő összeg kártalanításnak kell minősíteni. Az Indokolás azonban a fent idézett szakaszban kifejezetten a kártérítési szankció kifejezését használja. Ebből az következne, hogy az alkalmatlan időben gyakorolt rendes felmondás szerződésszegés. Ez a megközelítés azonban álláspontunk szerint nem igaz: egy jog gyakorlása nem minősülhet szerződésszegésnek, mivel az szükségszerű, hogy ez a másik félnek kisebb-nagyobb terhet jelent. Jogellenességről csak abban a kivételes helyzetben beszélhetünk, ha a magatartás már joggal való visszaélést valósít meg. Ez viszont valóban tekinthető szerződésszegésnek, és ilyenkor nem kártalanítás, hanem kártérítés fizetendő.

3. A megbízás rendkívüli felmondása

Természetesen megbízási szerződés esetén is van lehetősége a feleknek arra, hogy a másik fél szerződésszegésére tekintettel a szankciós – rendkívüli – felmondás jogát gyakorolják. Gyakran előfordulhat azonban olyan helyzet, hogy jobban jár a felmondó fél, ha a rendkívüli felmondás helyett a rendes felmondás jogát gyakorolja, mert az is azonnali hatályú, viszont nem kell a felmondást megindokolni. Máskor azonban

kifejezetten jelentősége lehet annak, hogy rendes vagy rendkívüli felmondással szűnik-e meg a szerződés, mert:

a) rendes felmondás esetén a felmondással okozott károkért járhat kompenzáció, rendkívüli felmondás esetén azonban nem;

b) ahhoz, hogy a szerződésszegés miatt sérelmet szenvedett fél kártérítési igényt érvényesíthessen – esetleg a díj fizetését megtagadja, vagy azt visszakövetelje (lásd a 6:276. §-nál) –, a szerződésszegésre hivatkoznia kell, ezért ilyen esetben indokolt rendkívüli felmondással megszüntetni a szerződést.

4. A felmondási jog korlátozása vagy kizárása

A megbízási szerződés vonatkozásában a Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan főszabályként rögzíti, hogy a felmondási jog korlátozása vagy kizárása semmis. Ez mind a rendes, mind a rendkívüli felmondásra vonatkozik.

Annyiban finomítja a Ptk. azonban az 1959-es Ptk. vonatkozó rendelkezését, hogy nem a folyamatosnak, hanem a tartósnak nevezett megbízás esetére teszi lehetővé kivételként a felmondás korlátozását, sőt ebben a körben olyan kikötés alkalmazására is kifejezetten lehetőséget ad, mely alapján meghatározott idő előtt a rendes felmondás joga nem gyakorolható (ez tulajdonképpen a felmondási jog sajátos korlátozása).

Álláspontunk szerint az nem jelent érdemi változást, hogy a Ptk. a folyamatos jogviszony helyett a tartós jogviszonyt említi. Hogy mitől minősül egy jogviszony tartósnak, az lásd a 6:192. §-nál.

Tartós megbízás esetén a felmondási jog megengedett korlátozása például az, ha azonnali hatály helyett csak meghatározott felmondási idővel lehet felmondani a szerződést. Kiemeljük, hogy még tartós megbízás esetén is a szerződés teljes tartama alatt lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a felek a rendkívüli felmondás jogát gyakorolják, mert a Ptk. csak a rendes felmondási jog vonatkozásában teszi azt lehetővé azt, hogy annak alkalmazását a felek meghatározott ideig kizárják. Emellett hangsúlyozzuk, hogy a rendes felmondási jog teljes kizárására még tartós megbízás esetén sincs lehetőség. Így jogellenes az a kikötés, amely a felmondási jogot úgy kívánja korlátozni, hogy az csak a másik fél súlyos szerződésszegése esetén gyakorolható, mert ez valójában nem más, mint a rendes felmondási jog kizárása. Hasonlóan semmis az a szerződési feltétel is – jogszabály megkerülése miatt –, amely aránytalanul hosszú ideig (pl. ötven évig) nem teszi lehetővé, hogy a tartós megbízást rendes felmondással megszüntessék.

6:279. §

[Elszámolás]

A szerződés megszűnésekor a megbízott köteles a megbízónak mindazt kiadni, amihez a megbízás teljesítése céljából vagy eljárása eredményeképpen jutott, kivéve, amit abból a megbízás folytán jogosan felhasznált.

Jelen paragrafus szabálya megfelel az 1959-es Ptk. 479. § (2) bekezdésének. Kissé zavaró, hogy a korábbi szabályozással ellentétben a szerződés megszűnéséhez kapcsolódó többi szabálytól [lásd a 276. § (4) bekezdését] elkülönülve helyezte el a jogalkotó. Ugyanis a szerződés megszűnésekor a felek értelemszerűen kölcsönösen számolnak el egymással, és ennek keretében valósul meg az, hogy a megbízó a megbízottat a megbízás alapján harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettségei alól mentesíti, valamint szükséges és indokolt költségeit megtéríti [276. § (4) bekezdés], a megbízott pedig jelen paragrafus

alapján mindazt kiadja a megbízónak, amihez a megbízás teljesítése céljából vagy eljárása eredményeképpen jutott, kivéve, amit abból a megbízás folytán jogosan felhasznált. Azt, hogy e kötelezettségekkel melyik félnek kell elől járnia, a jogszabály nem határozza meg, így e helyzetre a 6:128. §-ban található általános szabályt kell alkalmazni: bármelyik fél követelheti a másik fél kötelezettségének teljesítését, ha saját kötelezettségének egyidejű teljesítését felajánlja.

Lényeges kérdés az elszámolással kapcsolatban, hogy a megbízott által kezelt pénz után a megbízottnak kell-e kamatot fizetni. Az egyenértéki kamat szabályából elvileg levezethető a kamatfizetési vélelem [Bíró György: *A megbízási szerződés* (KJK-Kerszöv, 2001 Budapest) 71.]. Álláspontunk szerint azonban ez a vélelem csak abban a szűk körben alkalmazható, amikor kivételesen a megbízott olyan pénzösszeget köteles visszafizetni a megbízónak, amelyet teljesen szabad felhasználásra kapott (például előre kifizették neki a megbízási díjat meghatározott időre, de a szerződés végül hamarabb szűnt meg, így a többletként megfizetett díjat vissza kell fizetnie). A jellemző helyzet viszont az, hogy a megbízott olyan pénzt ad ki a megbízónak az elszámoláskor, amit ő maga csak a megbízás által meghatározott célra használhatott volna fel (pl. az eljárási illetéket kellett volna belőle kifizetnie). Mivel a megbízottnak semmilyen előnye nem származott abból, hogy ezek a pénzösszegek nála voltak (azt nem használhatta fel saját célra, sőt még vigyáznia is kellett rá), ezért ezek után nem kell kamatot fizetnie.

Ehhez kapcsolódik az a felvetés is, hogy a megbízott egyébként általában milyen esetben tarthatja magánál a megbízás folytán befolyó összegeket, azokat mikor kell kiadnia a megbízónak. Ezzel kapcsolatban osztjuk Csanádi György álláspontját, miszerint a megbízott nem tarthatja magánál főszabály szerint a megbízás során hozzá befolyt összegeket, azokat a megbízó felhívására késedelem nélkül köteles kiadni. A megbízás végéig – vagy esetleg még azt követően is – a visszatartásra csak akkor jogosult, ha erre a saját ellenkövetelése biztosítása végett kerül sor (lásd a 6:277. §-nál) indokolt [Csanádi György: *A megbízás. A megbízás nélküli ügyvitel in Eörsi Gyula – Gellért György: A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (KJK 1981, Budapest) 2252.].

6:280. § [Ingyenes megbízási szerződés]

- (1) E fejezet rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell az olyan megbízási szerződésre, amely alapján a megbízó ellenszolgáltatás nyújtására nem köteles.**
- (2) Ha a megbízott a feladat ellátását ingyenesen vállalja, a megbízó köteles a megbízott költségeit megtéríteni.**

Az általános szabályoknak (6:61. §) megfelelően a megbízási szerződések körében is érvényesül a visszterhesség vélelme, tehát a megbízás ingyenességét a megbízónak kell bizonyítania (BH2001.387.). A felelősség tekintetében a Ptk. nem tartalmaz különös szabályt, ezért a megbízott szerződésszegésével a megbízónak okozott károkért az ingyenesen eljáró megbízott a 6:147. § szerint felel (így többek között nem felel az elmaradt haszonért). Ugyanakkor ilyen, tehát ingyenes megbízás esetében a megbízó felmondása miatt a megbízott sem érvényesíthet kártérítési igényt (BH2012.153.).

A Ptk. külön kiemeli, hogy az ingyenes megbízás nem jelenti a fizetési kötelezettség teljes hiányát a megbízó oldalán, mert a megbízott költségeit ilyenkor is köteles megtéríteni. Ez a kötelezettség azonban a visszterhes megbízási szerződésekhez hasonlóan – mind a rendszerinti, mind a rendkívüli költségek tekintetében – csak a szükséges és indokolt költségekre vonatkozik.

XL. Fejezet

A bizományi szerződés

6:281. § [Bizományi szerződés]

- (1) Bizományi szerződés alapján a bizományos a megbízó javára a saját nevében ingó dologra adásvételi szerződés kötésére, a megbízó a díj megfizetésére köteles.**
- (2) E fejezet rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell az olyan bizományi szerződésre, amely alapján a bizományos más szerződés kötésére vállal kötelezettséget.**
- (3) Semmis a bizományiszerződés, ha annak alapján a bizományos ingatlan tulajdonjogának a megszerzésére köteles.**

1. A bizományi szerződés lényege

A Ptk. a rendszertani hasonlóság miatt a megbízási típusú szerződések között helyezi el a bizományi szerződés szabályait. A törvény amellett, hogy a fő vonások (így a megbízási szerződéstől és a saját számlás szerződéstől való elhatárolási ismérvek) tekintetében követi a korábbi jogszabály alapkoncepcióját, több vonatkozásban is pontosított a bizomány fogalmán.

A bizomány lényege továbbra is az, hogy a bizományos díjazásért saját nevében, de a megbízó javára köt adásvételi szerződést harmadik személlyel. A Ptk. a korábbi törvényhez hasonlóan a bizomány fogalmi elemévé teszi a bizományos díjazását, a 6:287. és a 6:280. §-ok alapján azonban a Ptk. alapján sem kizárt, hogy a bizományos bizományi díj kizárása mellett vállalja a szerződés teljesítését. A Ptk. előtti joggyakorlat szerint a díjazásban való megállapodás hiánya önmagában kizárta azt, hogy bizományosi jellegű szerződés létrejötte legyen megállapítható (BH2014.109.), ez a joggyakorlat azonban a 6:63. § (3) bekezdésére tekintettel meghaladott.

A szerződéskötésre irányuló megbízási szerződés és a bizományi szerződés elhatárolása a „saját nevében” kritérium alapján történhet. Mind a bizományos, mind a megbízott a megbízó javára köt szerződést, a bizományos azonban ezt a saját nevében teszi, a megbízott pedig a megbízó nevében. Ezért amíg a megbízott szerződése a megbízó és a harmadik személy között hoz létre jogviszonyt, addig a bizományos szerződéskötése közte és a harmadik személy között (BH2009.116., BH1996.588., lásd még: Szegedi Ítéltábla Pf.II.20.246/2010/4. számú ítéletét). A bizományos gazdaságilag közvetítő, jogilag azonban szerződő fél a közte és harmadik személy között létrejött jogviszonyban, bár az erre utaló különbségtételt a Ptk. szövege expressis verbis továbbra sem tartalmazza. Szemben a Kt.-vel, amelynek 368. § (külön nem számozott) harmadik bekezdésében szerepelt a mai napig az elméletben használatos elhatárolási ismérv is: ha az ügylet a megbízó határozott kívánságához képest, ennek nevében köttetik, az nem bizományinak, hanem megbízásnak tekintetik.

A joggyakorlatban a bizomány és az ún. saját számlás szerződések elhatárolása szintén problémákat vetett fel. Ha ugyanis valaki a továbbeladás szándékával szerez be, ezt kétféleképpen teheti. Vagy megvásárolja a dolgot és eladja, és ebben az esetben a továbbeladás kockázatát neki kell viselnie, de megtartja a vételi és eladási ár teljes különbözetét, vagy pedig bizományba veszi a dolgot, és mint bizományos értékesíti azt megbízója számlájára. Ebben az esetben a továbbeladás kockázata nem őt terheli, viszont csupán bizományosi díjra tarthat igényt, nem pedig a teljes árrésre. A továbbeladás szándékával beszerzőnek tehát aközött kell választania, hogy nagyobb kockázatot vállal-e

nagyobb nyereség fejében, vagy kisebb kockázatot kisebb nyereség fejében. Az első esetben „saját számlás” adásvételi vagy forgalmazási szerződést, illetve raktári szerződést köt, az utóbbiban „idegen számlás” bizományi szerződést (Szegei Ítéltábla: Gf.I.30.332/2007., BDT2009.2007.). A Ptk. tehát a korábbi törvénnyel azonos módon a bizományi szerződés fogalmában a „megbízó javára” kifejezést használja. Teszi ezt annak ellenére, hogy a hosszúra nyúlt kodifikációs munkálatok során több alkalommal is felmerült a HGB szóhasználatának átvétele, amelynek értelmében ugyanis a bizományos a „megbízó számlájára” köt adásvételi szerződést. A magyar bírósági határozatok zöme a Ptk. szóhasználatát követi, felbukkan azonban a „megbízó számlájára” kitétel is (BH1994.266.). A német kommentárirodalom szerint a „megbízó számlájára” megfogalmazás a HGB-ben éppen arra szolgál, hogy elhatárolja a bizományi szerződést a saját számlás szerződésektől. A bizományi szerződés és a saját számlás adásvételi vagy forgalmazási szerződés közötti átmeneti formák elhatárolása a német joggyakorlatban mégis problematikus. Elvi tételként került rögzítésre, hogy a felek által használt kifejezések helyett a szerződés tartalma és annak értelmezése lehet mérvadó, saját számlás adásvételi szerződés mellett szól, ha a felek pontosan meghatározott vételárban állapodtak meg, illetve ha az utasítási jogot kizárták, különösen a vételár kialakításának tekintetében. Különös nehézséget okoz annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy amennyiben a bizományos maga lép be az adásvételi szerződésbe eladóként vagy vevőként, vajon saját vagy idegen számlára jár-e el. A német jogirodalom szerint ezt a kérdést csak az ügy konkrét körülményei alapján lehet eldönteni, de bizomány valószínűsíthető, ha a felek elszámolási kötelezettséget és ennek fejében bizományi díjat kötöttek ki. A Kúria e szempontok figyelembevételével állapította meg, hogy nem bizományijellegű az a szerződés, ahol az eladó nem bízta meg a másik felet azzal, hogy a javára a saját nevében szerződéseket kössön, és a másik fél díjazásra sem jogosult, hanem a leszállított termékek kereskedelmi célú továbbértékesítése során általa elért árrésből tett szert haszonra (BH2014.109.).

2. A bizományos által kötött szerződések köre

A Ptk. két fontos vonatkozásban is eltér elődjétől a bizományi szerződés fogalma tekintetében. Egyrészt koherensebbé teszi a szabályozást a bizományos által megkötött szerződések tekintetében, másrészt adásvétel esetében egyértelműen és kizárólag ingó dolgok adásvételére korlátozza a bizományt.

Annak ellenére, hogy a bizományi szerződés törvényi fogalmában adásvételi szerződés megkötése szerepel, jelen szakasz (2) bekezdése mondja ki, hogy e fejezet rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell az olyan bizományi szerződésre, amely alapján a bizományos más szerződés kötésére vállal kötelezettséget. A Ptk. tehát orvosolja azt az inkohereciát, amely a korábbi törvényben szerepelt. [Az 1959-es Ptk. 507. §-ában szintén csak az adásvételi szerződés szerepelt, és a bizományi szerződés fogalmát csak az 513. § (1) bekezdésében terjesztette ki az akkori törvény a bizományos által saját nevében, a megbízó javára kötött más szerződéstípusba tartozó szerződések megkötésére]. A törvény szövegének koncentráltabbá tétele annak ellenére helyesnek tűnik, hogy a magyar bíróságok már korábban is kezelni tudták az inkohereciát, és elfogadták annak a lehetőségét, hogy a bizományos nemcsak adásvételi, hanem más típusú szerződést is köthet a saját nevében, a megbízója javára (Lásd többek között: BH1979.302.). A Legfelsőbb Bíróság elfogadta annak a szerződésnek a bizománykénti minősítését, amelyben az üzemeltető a gépjárművet bérbe adja, majd az általa kikötött bérleti díjjal

elszámol, erről a tulajdonost tájékoztatja, és a neki járó esedékes összeget kifizeti (Pfv. VIII.20.584/2009/5.). A Debreceni Ítéltábla pedig Pf.II.20.511/2010/3. számú ítéletében azt állapította meg, hogy nincs akadálya annak, hogy más, így például kölcsönszerződés megkötésére is létrehozassanak a felek bizományi szerződést, amely esetében a bizományos szintén a megbízó javára, de ugyancsak saját nevében jár el.

A bizományi szerződés fogalmának másik lényeges változása abban áll, hogy a Ptk. a bizományi szerződés fogalmát adásvétel tekintetében szigorúan csak ingó dolgokra korlátozza. Az 1959-es Ptk. alapján a bizományos elvileg bármely dolog adásvételére köthetett bizományi szerződést. Ez a megoldás eltért a külföldi kódexek szabályozásától anélkül, hogy a bizomány tárgyának kitágítása bármilyen gazdasági érdeket szolgálna. A HGB szerint bizomány tárgya ingó dolog és értékpapír („Waren oder Wertpapiere”) lehet. Ezért már a 2008. évi Szakértői Javaslat úgy foglalt állást, hogy bizomány kizárólag ingó dolog adásvételére legyen köthető [Gárdos Péter: Képviselőlet *in* Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 770.].

A legnagyobb kérdést ebben a tekintetben az ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződés megkötése jelentette. Az Indokolás az ingóságokra vonatkozó korlátozást arra tekintettel vezette be, hogy az ingatlan-nyilvántartási szabályok jelenleg sem teszik lehetővé tulajdonjog bizomány jogcímén történő bejegyzését, és erre igény a gyakorlatban sem merült fel. Nehezen elképzelhetőnek tűnik ugyanis, hogy az ingatlan-nyilvántartásba olyan adásvételi szerződés alapján jegyezzenek be tulajdonváltozást, amely eladóként nem a nyilvántartásban feltüntetett tulajdonost szerepelteti, vagy amely vevője maga nem kíván a nyilvántartásban megjelenni, hanem egy harmadik személy (a bizományi jogviszony megbízója) jogszerzése érdekében lép fel. Az Indokolás e megállapításával szemben létezett egy olyan – igaz erősen vitatható és a Ptk. szabályai alapján immár irányadónak nem tekinthető – legfelsőbb bírósági döntés, amelynek tárgya éppen ingatlanra a bizományos révén történő megszerzése volt, és amely a bizományi szerződés kapcsán felmerülő tulajdonjogi problémák kapcsán is – ugyancsak kritizálható – szerepet játszott. A Legfelsőbb Bíróság a Kfv.III.38.521/2000/6.számú (2002. október 1-jei) ítéletében éppen az volt a kérdés, hogy a jogi személy bizományos által a saját nevében, de természetes személy megbízó javára kötött termőföld adásvételi szerződés alapján lehet-e helye a tulajdonjog-változás ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének (a bizományos tehát az akkor hatályos termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 6. §-a szerinti tulajdonszerzési korlátozás alá esett). Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét elutasította: figyelemmel az 1959-es Ptk. 509. §-ának (1) bekezdésére (amely szerint az adásvételi szerződés a harmadik személlyel szemben a bizományost jogosítja és kötelezi), a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 6. §-a szerint jogi személy termőföld tulajdonjogát nem szerzheti meg, így a felperes által a saját nevében megkötött adásvételi szerződést mint jogszabályba ütközőt semmisnek minősítette, a nyilvánvalóan érvénytelen szerződés alapján pedig a tulajdonjog-változás az ingatlan-nyilvántartásba az elsőfokú bíróság szerint nem volt bejegyezhető. A Legfelsőbb Bíróság viszont úgy foglalt állást, hogy a földhivatal a tulajdonjog bejegyzési kérelmet nem utasíthatta volna el. Tekintettel arra, hogy a felperes érvényes bizományi szerződés alapján az 1959-es Ptk. 507. §-ának megfelelően kötötte meg a megbízója javára az adásvételi szerződést, a magánszemély tulajdonszerzése nem ütközik a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 6. §-ának (1) bekezdése szerinti tilalomba. Azaz, bár ezt az ítélet kifejezetten nem mondja ki, a Legfelsőbb Bíróság implicit módon mégis elismerte a megbízó közvetlen tulajdonszerzését. Ezt mutatja az indokolásnak az a része is, amely szerint tévesen értelmezte az elsőfokú bíróság az 1959-es Ptk. 509. §-ának (1) bekezdését – amely szerint

a bizományi szerződés alapján kötött adásvételi szerződés a bizományossal szerződő féllel szemben a bizományost jogosítja és kötelezi. Ez a rendelkezés ugyanis a Legfelsőbb Bíróság interpretációjában nem azt fejezi ki, hogy a vásárolt ingatlan tulajdonjogát a bizományos szerzi meg, hanem azt, hogy a megbízó nincs kapcsolatban az eladó harmadik személlyel, vele szemben jogai és kötelezettségei közvetlenül nem állnak fenn: szerződésszegés vagy a szerződés érvénytelensége esetén az ebből eredő jogokat a bizományos érvényesíti, a kötelezettségek pedig reá hárulnak, nem a megbízóra.

A Ptk. az imént idézett ítéletet egyértelműen meghaladóttá tette: kifejezetten kimondja, hogy semmis a bizományi szerződés, ha annak alapján a bizományos ingatlan tulajdonjogának a megszerzésére köteles. Vételi bizományos tehát érvényesen nem vállalhat kötelezettséget ingatlan tulajdonjogának megszerzésére. Eladási bizomány esetén azonban ilyen kifejezett korlátozást nem tartalmaz a törvény. Ezzel kapcsolatban létezik olyan értelmezés, amely megengedi ingatlan értékesítésére vonatkozó bizományi szerződés megkötését, miután egyrészt ingatlan eladása esetén a fent részletezett ingatlan-nyilvántartási aggályok nem állnak fenn, másrészt viszont a bizományos tulajdonszerzésére vonatkozó új szabály [6:283. § (2) bekezdés] értelmében az ingatlan az eladásig a megbízó tulajdonában marad [Gárdos Péter: *A bizományi szerződés in Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex 2013, Budapest) 770.]. Ezt az érvelést ugyanakkor maga az Indokolás relativizálja, amely nehezen elképzelhetőnek tartja olyan adásvételi szerződés ingatlan-nyilvántartási bejegyzését, amelyben eladóként nem a nyilvántartásban feltüntetett tulajdonos szerepel – mégha a Ptk. egyértelműen állást is foglal a megbízó tulajdonosi minősége mellett eladási bizomány esetében. Véleményünk szerint a hatályos ingatlan-nyilvántartási szabályok alapján továbbra sincs lehetőség ingatlan tulajdonjogának eladási bizományi szerződés alapján történő megszerzésére.

Kérdésként merült fel a jogirodalomban, hogy jogok, illetve követelések adásvételére köthető-e bizományi szerződés. Ezzel kapcsolatban megfogalmazódott olyan álláspont, amely a nemleges választ abból vezette le, hogy a szerződéstípust, abban a felek főkötelezettségeit meghatározó norma – kötelmi jogi elhelyezkedése ellenére – imperatív szabály. Attól tehát a felek nem térhetnek el jogszerűen, mert ha megteszik, akkor a palástolt szerződésre vonatkozó szabályok kerülnek alkalmazásra [Miskolczi-Bodnár Péter: *A bizományi szerződés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. III. kötet.* (Opten 2014, Budapest) 706–707.]. Mivel pedig a Ptk. a bizományi szerződés alapvető fogalmi elemévé az ingó dologra kötendő adásvételi szerződés megkötését tette, jogok és követelések adásvételére vonatkozó bizományi szerződés érvényesen nem jöhet létre.

6:282. § [A bizományos jogállása]

- (1) A bizományi szerződés alapján kötött adásvételi szerződés a bizományossal szerződő féllel szemben a bizományost jogosítja és kötelezi.**
- (2) A bizományos akkor áll helyt mindazoknak a kötelezettségeknek a teljesítéséért, amelyek a vele szerződő felet a szerződés folytán terhelik, ha ezt kifejezetten elvállalta.**
- (3) A bizományos hitelezői nem támaszthatnak igényt**
  - a) a bizományossal szerződő féllel szemben fennálló és a megbízót illető követelésekre;**

- b) vételi bizomány esetén a bizományos által megvett dolgokra;**
- c) a bizományshoz befolyt és elkülönítve tartott vagy kezelt olyan pénzeszegekre, amelyekről megállapítható, hogy a megbízót illetik.**

1. A közvetlen igényérvényesítés kizártsága a megbízó és a harmadik személy között

Továbbra is érvényesül a magyar jogban az a szilárd dogma, hogy a korábbi szabállyal szó szerint megegyező, jelen § (1) bekezdésében foglalt, kissé nyakatekert megfogalmazású szabály – miszerint a bizományi szerződés alapján kötött adásvételi szerződés a bizományossal szerződő féllel szemben a bizományost jogosítja és kötelezi – kizárja, hogy a szerződéses kapcsolatban nem álló megbízó és a harmadik személy egymással szemben közvetlenül igényt érvényesítsen. Ez a gondolat jelent meg többek között a BDT2003.888. sz. alatt közzétett ítéletben, amelyben a Szegedi Ítéltábla a szabályból egyértelműen arra következtetett, hogy a megbízó nincs szerződéses kapcsolatban a harmadik személlyel, vele szemben jogai és kötelezettségei közvetlenül nem állnak fenn.

A közvetlen igényérvényesítés kizárt volna annak ellenére alapvető sajátossága a magyar bizományi szerződésre vonatkozó elméleti álláspontoknak, hogy már az 1959-es Ptk. hatálybalépését követő magyar joggyakorlatban, az új gazdasági mechanizmus kapcsán felmerültek a közvetlen igényérvényesítéssel kapcsolatos kérdések. A megbízó és a harmadik személy közötti közvetlen jogviszonyok létrejöttére vonatkozó általánosan elfogadott álláspont alátámasztásául szolgálhat mindenekelőtt az 1959-es Ptk. javaslatának miniszteri indokolása, amely – az Indokolástól eltérően – kifejezetten ki is mondta, hogy a megbízó és a bizományossal szerződő harmadik fél között nincs szerződéses jogviszony, a harmadik személy tehát csak a bizományossal szemben léphet fel. Sőt az akkori miniszteri indokolás fontosnak tartotta kiemelni azt a törvény szövegében *expressis verbis* nem megfogalmazott, de a jog-összehasonlító eredmények alapján feltétlenül indokoltnak tűnő gondolatot is, hogy a harmadik féllel szemben a jogok és kötelezettségek akkor is a bizományost illetik és terhelik, ha a harmadik fél tudta, hogy bizományról van szó, és ismerte a megbízót is. Az 1959-es Ptk. miniszteri indokolása a szabályt azzal magyarázta, hogy rendszerint a harmadik fél csak a bizományost ismeri, és benne bízva kötötte meg a szerződést [*A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960, Budapest) 399.].

A fordított esetre vonatkozóan az 1959-es Ptk. miniszteri indokolása azt szögezte le, hogy „általában a megbízó sem léphet fel közvetlenül a harmadikkal szemben”, a felmerülő igényeket tehát a bizományosnak kell érvényesítenie. Az 1959-es Ptk. miniszteri indokolása szerint kivételesen mégis lehetségessé válhat, hogy a megbízó – a bizományos engedményezése alapján – a harmadik személlyel szemben közvetlenül is fellépjen, különösen akkor, ha a bizományos a vételárat az ügyféltől az elszámolásig még nem kapta meg. Ilyenkor ugyanis a bizományos – a megbízotthoz hasonlóan [az 1959-es Ptk. 479. §-ának (2) bekezdése alapján] – köteles volt kiadni az általa kötött szerződés eredményeit; ebből pedig az következett, hogy a még be nem hajtott követeléseket a megbízó javára kellett engedményeznie [*A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960, Budapest) 399.].

Az 1959-es Ptk. miniszteri indokolása felvetett egy másik lehetséges szabályozási modellt is a megbízó fokozott védelme érdekében, nyilvánvalóan a svájci jogból merítve mintát. Eszerint a harmadik személlyel szembeni fellépés joga a törvény erejénél fogva minden olyan esetben a megbízóra szállna, ha ő a bizományossal szembeni kötelezettségeinek maradéktalanul eleget tett [Lásd OR Art. 401 (1)]. Ezt a megoldást azonban az 1959-es Ptk. miniszteri indokolása, noha egyszerűnek látta, azzal vetette el, hogy az a megbízóra terhes volna: eljárásra, aktivitásra kényszerítené annak ellenére, hogy a bizományi szerződést éppen azért kötötte meg, hogy mentesüljön az adásvétellel kapcsolatos teendőktől [A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960, Budapest) 400.].

Az 1959-es Ptk. miniszteri indokolásával azonos eredményre jut az 1959-es Ptk.-ra vonatkozó, a CompLex DVD-jogtárban található kommentár, és a közvetlen igényérvényesítést szigorúan elutasító álláspontot vall. A kommentár szerint bár a bizományi konstrukció egy háromszereplős gazdasági viszonyt jelent, a bizományi jogviszony „szigorúan véve” nem minősül háromoldalú jogviszonynak, jogviszony ugyanis csak a megbízó és a bizományos, valamint a bizományos és a harmadik személy között jön létre. Ebből következik a kommentár szerint az a szabály is, amely szerint a bizományos által kötött szerződés alapján a bizományos kerül a harmadik személlyel szerződéses jogviszonyba, a szerződés a bizományost jogosítja és kötelezi. A bizományi szerződés alapján megkötött szerződésnek tehát a megbízó nem válik közvetlenül alanyává, így a megbízó és a harmadik személy egymással szemben semmilyen igényt nem támaszthat. A CompLex DVD-jogtárban a közvetlen igényérvényesítést kategorikusan tagadó kommentár-részlet szerint a megbízó és a harmadik személy egymással szemben pert sem indíthatnak, amely a kommentár szerint annyit jelent, hogy nincs aktív vagy passzív perbeli legitimációjuk. A kommentár szerint, ha a megbízó és a harmadik személy között mégis per indul, a bíróságnak a keresetlevelet a Pp. 176. § (1) bekezdés g) pontja alapján („a pert nem a jogszabályban erre feljogosított személy indítja”) idézés kibocsátása nélkül vissza kell utasítania..

Álláspontunk szerint a CompLex DVD-jogtár Ptk. kommentárjában az általánosan elfogadott tétel helytálló rögzítése ezen a ponton egy másik irányú fogalmi botlásához kapcsolódik. Amennyiben ugyanis a megbízó vagy a harmadik személy pert indít a másikkal szemben, a magyar bíróságnak — még ha hagyományosan el is zárkózik a közvetlen kapcsolatok elismerésétől — nem a perbeli legitimáció hiánya miatt, a Pp. 176. §-a alapján idézés kibocsátása nélkül kell visszautasítania a keresetlevelet, hanem a kereshetőségi jog hiánya miatt, érdemben, ítélettel kell a keresetet elutasítania. Erre utal, hogy a később részletesen elemzett közvetlen perlési esetek egyikében sem került sor a kereset idézés kibocsátása nélküli elutasítására. Emellett szólnak eljárásjog-elméleti megfontolások is. Ehelyütt nem kívánjuk részletezni a perbeli legitimáció és a kereshetőségi jog eljárásjogi fogalmainak különbözősége, illetve azonossága körül dúló vitát, amely a magyar joggyakorlatban számos ellentétes döntést eredményezett. Annyit kívánunk csak rögzíteni, hogy számunkra meggyőzőbbnek tűnik az az álláspont, amely szerint a perbeli legitimációról, amelynek hiánya perakadálynak minősül, és a Pp. 176. §-a alapján a kereset visszautasításához vezet, akkor beszélünk, ha valamely jogszabály konkrétan meghatározza, hogy ki jogosult a keresetlevél benyújtásával a per megindítására, illetve a keresetlevélben felhozott jogalapon kivel szemben indítható meg a per. A kereshetőségi jog ezzel szemben igényérvényesítési jogosultság, amely arra utal, hogy a perbeli alanyi jog a konkrét

felperest az adott tényállás alapján a konkrét alperessel szemben megilleti-e (lásd többek között BDT2000.346.). A Pp. 176. § (1) bekezdésének g) pontja szerint a bíróság a keresetlevelet tehát csak akkor utasíthatja vissza, ha a jogszabály valamely per megindítását csak meghatározott személy számára teszi lehetővé, és a pert az e körön kívül eső személy indította meg; ilyen perek általában az egyes személyállapotra vonatkozó perek (EBH2004.1042.). Jelen § (1) bekezdése azonban nem a perindításra jogosultakról, hanem a szerződés jogosultjáról és kötelezettjéről szól, amelyet az eljárásjog nyelvére helyesen nem perbeli legitimációként, hanem keresetőségi jogként kell lefordítani.

Jelen § (1) bekezdésében foglalt szabály olyannyira beleivódott a magyar jogászok tudatába, és annyira mélyen gyökerezik a kontinentális tradícióban, hogy a magyar polgári jog újrakodifikálásának munkálatai során sem kívántak rajta változtatni. A Szakértői javaslatban [Gárdos Péter: *A bizományi szerződés in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 952–953.] a bizományi szerződésre vonatkozó általános megjegyzések között azt olvashatjuk, hogy a Javaslat készítői megvizsgálták és elvetették a PECL által szabályozott közvetett képviselő konstrukcióját. A Szakértői Javaslat Gárdos Péter által írt része szerint a PECL-ben szereplő „közvetett képviselőnek a bizományi szerződés megoldásával szembeni egyetlen valódi nívója, hogy néhány esetben lehetővé teszi a megbízó és a harmadik személy között a közvetlen fellépés lehetőségét”. Az Szakértői Javaslat szerint a PECL nem tartalmaz meggyőző érvet arra, hogy miért kellene megteremteni a közvetlen fellépés lehetőségét. A Javaslat azon megfontolásból, hogy az – különösen fizetéképtelenség esetén – a többi hitelezővel szemben indokolatlan előnynek tűnik, nem teremtette meg a közvetlen fellépés lehetőségét. Éppen ezért a Szakértői Javaslat változatlan formában vette át az 1959-es Ptk. 509. §-ának (1) bekezdését, amely szerint a bizományi szerződés alapján kötött adásvételi szerződés a bizományossal szerződő féllel szemben a bizományost jogosítja és kötelezi [Gárdos Péter: *A bizományi szerződés in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 953.].

A Szakértői Javaslat tehát következetes volt: a közvetett képviselő nevesített szerződéstípusának tekinthető bizományi szerződés szabályai körében is érvényre juttatta azt a 2006. évi Ptk.-tervezet kötelmi jog általános részében kifejezetten kimondott elvet, mely szerint közvetett képviselő esetén a képviselő (bizományos) cselekménye révén a harmadik személlyel szemben kizárólag ő válik jogosítottá és kötelezetté. Azaz a képviselt (megbízó) és a harmadik személy között a Szakértői Javaslat értelmében sincs lehetőség közvetlen igényérvényesítésre. Ennek kimondásával a Szakértői Javaslat egyben implicite fenntartotta azt a hagyományos kontinentális jogi doktrínát, hogy a belső (képviselet és a közvetett képviselő közötti) és a külső (a képviselő – esetleg a képviselt – és a harmadik személy közötti) jogviszonyokat egymástól élesen el kell határolni, a belső jogviszony nem gyakorolhat hatást a külsőre.

Nem vitatjuk, hogy a PECL szerkesztői adósak maradtak annak részletes meghatározásával, hogy miért van szükség közvetett képviselő esetén a „jogviszonyok feltörésére”, azaz bizonyos jól körülhatárolt esetkörökben a közvetlen igényérvényesítés lehetőségének megteremtésére. A PECL-hez kapcsolt kommentár csupán bizonyos jogösszehasonlító adalékokkal szolgál ahhoz, hogy a jogviszonyok feltörése, vagy legalábbis a belső és a külső jogviszonyok éles elhatárolásának fellazítása csaknem valamennyi európai jogrendszerben megtalálható [*Grundregeln des Europäischen Vertragsrechts. Teile I und II. Kommission für Europäisches Vertragsrecht. Deutsche Ausgabe von Christian von Bar und Reinhard Zimmermann* (Seiler 2002, München) 223.].

Nem mondható el azonban ugyanez az UNIDROIT által kidolgozott, nemzetközi kereskedelmi szerződések alapelveinek 2004. évi bővített, második kiadásában szereplő képviseleti szabályokra, amelyek szakítanak a közvetett-közvetlen képviselet fogalom-párral, a hozzájuk fűzött magyarázatok pedig részletes indokolással szolgálnak a „jogviszonyok feltörésének” lehetőségével összefüggésben [UNIDROIT Alapelvek (2004) 2.2.4. cikk].

A magyar bírói gyakorlatban a bizományi szerződéssel kapcsolatban kevés olyan esetet találunk, amelyben a megbízó és a harmadik személy közötti közvetlen perlésre került sor. Ezekben a bíróság szinte kivétel nélkül megtagadta a direkt igényérvényesítés lehetőségét. Első pillantásra tehát a magyar joggyakorlat vizsgálata során kizárólag a közvetlen jogviszony elismerésének a hiányáról lehet beszámolni. A jogirodalom egyhangú elutasítása mellett inkább az a meglepő, hogy egyáltalán felmerült a peres felekben (ügyvédekben) a közvetlen perlés lehetősége.

Az ilyen szerkezetű perek konstans jelenléte mégis jelzésértékű, a gazdasági szereplők igényeit tükrözi. Az a tény, hogy a jogirodalomban kizárólagosnak mondható vélemény ellenére mégiscsak többször felbukkan a közvetlen igényérvényesítés gondolata a rendszerváltozás utáni perekben, természetesen veti fel a kérdést, hogy feltétlenül indokolt-e az érzékelhető igényel szemben a magyar jogban továbbra is szigorúan fenntartani a dogmát, mely szerint a megbízó és a harmadik személy között (vice-versa) nem lehetséges pert indítani. A közvetlen igényérvényesítés lehetőségével kapcsolatos, a korábbi Ptk. azonos szabályához kapcsolódó ítéletek részletes elemzését adta a jogirodalom [Nemessányi Zoltán – Bán Dániel: *A bizományi és a szállítmányozási szerződés* (CompLex 2011, Budapest); Nemessányi Zoltán: *Közvetett képviselet – közvetlen kapcsolatok* PhD-értekezés (Pécs, 2010); Nemessányi Zoltán: *A bizományi szerződés in* Osztovcits András (szerk.) *A polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény magyarázata* (Opten 2011, Budapest) 1801–1864.].

2. Del credere „felelősség”

A törvény jelentős változást hoz az úgynevezett „del credere felelősség” (valójában helytállás) tekintetében. A bizományos ennek értelmében nemcsak azért tartozna a megbízó irányában felelősséggel, hogy megkötötte-e a szerződést harmadik személlyel, hanem azért is, hogy a harmadik személy teljesítsen. Jelen § (2) bekezdése szerint a bizományos akkor áll helyt mindazoknak a kötelezettségeknek a teljesítéséért, amelyek a vele szerződő felet a szerződés folytán terhelik, ha ezt kifejezetten elvállalta. Ehhez képest az 1959-es Ptk. 509. §-ának (2) bekezdése még általánossá tette ezt a helytállási formát: úgy fogalmazott, hogy a bizományos a megbízónak felelősséggel tartozik mindazoknak a kötelezettségeknek a teljesítéséért, amelyek a vele szerződő felet a szerződés folytán terhelik. Az 1959-es Ptk. 509. § (2) bekezdése a Kt. és a külföldi jogok megoldásától eltérően főszabályként mondta ki a del credere felelősséget. A Kt. 376. §-a úgy rendelkezett, hogy a „bizományos a vele szerződő fél fizetési, vagy egyéb kötelezettségeiért egyenes adósként felelősséggel tartozik, ha ezt elvállalta, vagy ha a felelősség őt a saját üzlete helyén divatozó kereskedelmi szokásnál fogva terheli”. Ilyen esetekre a bizományos magasabb összegű bizományi díjra volt jogosult. A Kt. 377. § ugyanis úgy rendelkezett, hogy „ha a bizományos a szerződő fél kötelezettségeiért jótállást vállalt (star del credere), ezért külön díjt igényelhet”. Az 1959-es Ptk. miniszteri indokolása a változtatást azzal indokolta, hogy a Ptk. „általános elveivel szembenállna [...] az az álláspont, hogy a bizományos csupán a szerződés megkötésére köteles.

A bizományosnak úgy kell a szerződést megkötnie, úgy kell a szerződő felet megválasztania, hogy a megbízó jogos érdekeit teljesen kielégítse. Ez pedig magával vonja az említett szabályt, amely arra ösztönzi a bizományost, hogy olyan harmadik személlyel kösse meg a szerződést, akiről tudja, hogy képes a szerződésben vállalt kötelezettségeinek eleget tenni. Végső fokon a szabály a bizományos jogosnak elismerhető érdekeit sem sérti, mert ő viszont átháríthatja helytállásának következményeit a szerződésszegő ügyfelére” [A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960, Budapest) 400.].

A del credere „felelősségnek” van egy olyan eleme, amely a gondossággal áll kapcsolatban: a szerződéskötés körüli gondosság követelménye azt is magában foglalja, hogy a bizományos megbízható és kellő anyagi erővel rendelkező személlyel kösse meg a megbízó érdekét szolgáló szerződést. Ennyiben a bizományos felelőssége a szerződéstípus megbízási jellegével összefért. A del credere „felelősségnek” azonban van egy a kockázatviseléshez hasonló eleme is: lehetséges, hogy a bizományos a lehető legnagyobb gondossággal választja ki a szerződéskötő felet, és az mégsem teljesíti kötelezettségét. Ha ezért is felelőssé teszi a törvény a bizományost, akkor ebben a vonatkozásban voltaképpen túllépi a megbízásból folyó kockázatviselés határait, és a bizományos helyzetét a vállalkozóéhoz közelíti: ebben a vonatkozásban a bizományosnak az eredményért kell helytállnia. A bizományos felelőssége tehát kétirányú, mert egyrészt felel a saját magatartása miatt keletkezett szerződésszegésért, másrészt felel a vele szerződő fél kötelezettsége teljesítéséért. Ez a felelősség a magyar bírói gyakorlat álláspontja szerint a teljesítési segédért való felelősséghez áll legközelebb. A jogi szabályozásnak az volt a célja, hogy a bizományost arra készítse: olyan személlyel kösse meg a szerződést, olyan személyt válasszon ki, aki eleget tud tenni a szerződéses kötelezettségnek. Ez a szabályozás a bizományos kockázatát növeli, közvetítői szerepét gyengíti (BH1994.266.). Az 1959-es Ptk. megalkotói a fent idézettek szerint ennek a rendkívül szigorú felelősségi formának a törvénybe iktatását a bizományos fokozott ösztönzésével magyarázták: a bizományos fokozott gondossággal kell, hogy kiválassza azt a személyt, akivel a saját nevében a megbízó javára szerződést köt, mert e harmadik személy szerződésszegése esetén ő köteles helytállni.

Az EBH2004.1039. sz. alatt közzétett ítélet az 1959-es Ptk. 509. §-ának (2) bekezdését úgy értelmezte, hogy e rendelkezés értelmében a bizományos köteles helytállni a megbízóval szemben a bizományi szerződés folytán vele jogviszonyba kerülő harmadik fél magatartásáért. A Legfelsőbb Bíróság ezen ítéletében kimondta, hogy a megbízó a harmadik személlyel szemben közvetlenül nem léphet fel; ebből következően a harmadik személlyel szemben felmerült igényeket a bizományosnak kell és rajta keresztül lehet érvényesíteni. A bizományos által érvényesítendő igények körébe tartozik a harmadik személynek a bizományossal szemben tanúsított jogellenes magatartásából eredő, szerződésen kívül okozott kár megtérítése iránti igény is, mert a bizományosnak az 1959-es Ptk. 509. § (2) bekezdése szerinti elszámolási kötelezettsége e kártérítési követelésre is kiterjed.

A Szakértői Javaslat visszatért a Kt. megközelítéséhez, és a felek eltérő megállapodása hiányában nem írt elő helytállási kötelezettséget. Ez a Kt. és a külföldi kódexek alapján is csak két esetben terheli a bizományost: külön megállapodás esetén és az alkalmazandó kereskedelmi szokások esetén. Mivel azonban a Szakértői Javaslat szerint a kereskedelmi szokások egyébként is a szerződés részévé válnak, itt szükségtelen erre külön utalni. A Szakértői Javaslat tehát a del credere felelősség körében két ponton is változtatni kívánt a korábbi szabályozáson, és e változások végül a Ptk. szövegében is megjelennek. Az egyik

változás, hogy a törvény világossá tette, hogy a *del credere* felelősség csak nevében felelősség, valójában azonban helytállási kötelezettséget jelent. A másik változást pedig az jelenti, hogy megváltozik a főszabály [Gárdos Péter: *A bizományi szerződés in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 956.]. Eddig ugyanis az 1959-es Ptk. 509. § (2) bekezdése alapján a felek eltérő megállapodásának hiányában a bizományos köteles volt mindazon kötelezettségek teljesítéséért helytállni, amelyek a vele szerződő felet az adásvételi szerződés folytán terhelték. Jelen § (2) bekezdése viszont ezt a helytállási kötelezettséget csak külön megállapodás esetén írja elő. Éppen ezért az 1959-es Ptk.-hoz kapcsolódó, a bizományos „*del credere* felelősségének” korlátozhatóságát vizsgáló ítéletek (BH1994.266., BDT2003.888.) meghaladottá váltak.

3. A bizományos hitelezőinek igénye

A Ptk. szó szerint átvette a bizományos hitelezőinek igényeit korlátozó szabályt elődjétől. Jelen § (3) bekezdése [korábban az 1959-es Ptk. 509. § (3) bekezdése] szerint a bizományos hitelezői nem támaszthatnak igényt *a*) a bizományossal szerződő féllel szemben fennálló és a megbízót illető követelésekre; *b*) vételi bizomány esetén a bizományos által megvett dolgokra; *c*) a bizományoshoz befolyt és elkülönítve tartott vagy kezelt olyan pénzeszegekre, amelyekről megállapítható, hogy a megbízót illetik. Arra a kérdésre vonatkozóan, hogy mikor állapítható meg egy pénzeszegekről, hogy az a megbízót illeti, a választ a joggyakorlat adja meg. Az elkülönítés vélelmezhető, ha külön alszámlán tartja a bizományos a megbízót illető összegeket.

A jogirodalom kiemelte, hogy a *b*) pontot nem szükséges kiterjeszteni a vételi bizomány mellett az eladási bizományra is, mivel eladási bizomány esetén a bizományos nem szerez tulajdonjogot a dolgon, ezért e vagyontárgyak a bizományos hitelezői számára külön szabály hiányában is idegen vagyonnak minősülnek [Gárdos Péter: *A bizományi szerződés in Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal* (CompLex 2013, Budapest) 771–772.]. Ezzel a megállapítással alapvetően egyetértünk, ám érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy eladási bizomány esetén a bizományos által értékesítésre átvett dolgok a bizományossal szembeni végrehajtási eljárásban lefoglalhatók, és ekkor a megbízó igényper indítására kényszerül.

A szabály a jogirodalom álláspontja szerint a bizományi és az adásvételi szerződés szoros összefüggését fejezi ki, amikor kizárja, hogy a bizományos hitelezői érvényesíthessék igényeiket a bizományos vagyonának egyes részei ellen. Bár ezek a vagyonelemek a bizományoshoz tartoznak, a törvény a megbízó érdekeinek védelmében mégis külön kezeli őket. A törvény tehát a megbízó érdekeinek védelmében pontosan nevesíti, hogy a bizományos hitelezői mely dolgokból, illetve követelésből nem kereshetnek kielégítést; ezek a követelések és dolgok a bírósági végrehajtás keretében sem foglalhatók le. Az 1959-es Ptk. javaslatának miniszteri indokolása valóban azzal magyarázta a szabály létalapját, hogy mivel a bizományos az adásvételi szerződést a megbízó javára, az ő számlájára köti, külön szabályozás szükséges arra az esetre, ha a bizományos ellen hitelezői végrehajtást vezetnek, illetve általában, ha fizetéseképtelen lesz. Az 1959-es Ptk. javaslatának miniszteri indokolása kiemelte, hogy a megbízó védelmét a bizományos hitelezőivel szemben az összes jogrendszer elismeri, és ezt biztosítja az adott szabály is [*A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1960, Budapest) 400.].

A szabály első pillantásra szembeötlő tulajdonsága feltűnő egyszerűsége. A norma különösen a korábbi, azonos funkciójú rendelkezéssel összehasonlítva tűnik könnyen értelmezhetőnek, sőt közérthetőnek. Az 1959-es Ptk. előtti magyar jogban nem találunk hozzá nagymértékben hasonló struktúrájú rendelkezést. Az 1960. május 1-jén hatályba lépett törvényszöveg tehát korábban valódi törvényszerkesztési újdonságot hordozott. Az 1959-es Ptk. hatálybalépését megelőzően a Kt. 374. §-a tartalmazott hasonló funkciójú, ám eltérő szerkezetű rendelkezést, amely még egyértelműen a német kereskedelmi jog hatását mutatta. A Kt. 374. §-a az alábbiak szerint rendelkezett. „(I) A bizományos által kötött ügyletekből eredő követeléseket a megbízó az adós ellen csak azok átengedése után érvényesítheti. (II) Az ily követelések azonban a bizományos és ennek hitelezői irányában akkor is, ha átengedve nem lettek, a megbízó követeléseinek tekintetnek.” A Ptk. tehát elsősorban abban hozott újdonságot a Kt. 374. §-ában foglalt szabályhoz képest, hogy amíg a Kt. a német jogból ismert, nem hagyományos felépítésű (möglegyetesen bonyolult értelmezhető) fikcióval operált, addig a Ptk. megalkotói mellőzték a fikció hagyományos szövegszerű megjelenítését (konkrétan a „minősül” kifejezést). Amit a Kt. még jogi „germanizmussal” élve passzív módban fogalmazott meg (bizonyos személyekkel szemben a követelések a megbízó követeléseinek minősülnek), azt a Ptk. már aktív tilalom formájában juttatta kifejezésre (nem támaszthatnak igényt). Így elmaradhatott a megértést szintén nehezítő, a szabály relatív hatályára utaló szövegrész („bizományos és ennek hitelezői irányában”).

A norma alaposabb vizsgálata ugyanakkor azt mutatja, hogy a Ptk. megalkotói sem tudtak szabadulni a fikció gondolatától. A két helyen is használt „illeti” kifejezés tartalma szerint tulajdonképpen szintén fikciós megközelítést tükröz. Jogi értelemben a harmadik személlyel szembeni igények a bizományos követelése, a bizományoshoz befolyt és elkülönítve kezelt pénzüsszegek pedig a bizományos tulajdonát képezik. A törvény mégis elismeri e vagyontárgyak esetében, hogy azok a megbízót illetik, a „valóságban” tehát ezek a megbízó vagyonába tartoznak. A Ptk. számot vet tehát azzal, hogy a bizományi szerződés (a közvetett képviselő) esetében a valóság eltér a jogi helyzettől.

Jelen § (3) bekezdésének a felépítése azonban éppen fordított alapállású fikciót sugall, mint a Kt. 374. §-a és az annak mintájául szolgáló német kereskedelmi jog. Utóbbiak a jogi realitás, a formális jogviszonyok talaján állva főszabálynak a bizományos harmadik személlyel szembeni jogosultságát és kötelezettségét tartották, és ehhez képest a gazdasági realitás érdekében fiktív módon rendelték hozzá a követeléseket a megbízóhoz a bizonyos alanyi körrel szemben. Hatályos magánjogi kódexünk ezzel szemben a gazdasági realitásból indul ki, és azt tekinti alapesetnek, hogy a követelések a megbízót illetik, azaz jogosultjuk a megbízó. A Ptk.-ban ehhez a kiindulópontot képest fikciós felépítésű az egész bizományi konstrukció: a jog úgy tekinti, mintha a követelések és a pénzüsszeg jogosultja a bizományos lenne.

6:283. § [Tulajdonszerzés]

- (1) Vételi bizomány esetén a bizományos a szerződés teljesítése során megszerzett ingó dolog tulajdonjogát az elszámolás során ruházza át a megbízóra.**
- (2) Eladási bizomány esetén a bizományos jogosult a megbízó tulajdonjogában álló ingó dolog tulajdonjogának az átruházására.**

Az 1959-es Ptk.-nak sokan rótták fel, hogy nem olvasható ki belőle, hogy a bizományos vételi vagy eladási bizomány esetén tulajdonjogot szerez-e a megszerezni vagy eladni kívánt dolgon. A 2008. évi Szakértői Javaslat is bizomány gazdasági oldalról

való megközelítése esetén észszerűtlennek tűnik az a konstrukció, hogy a tranzakció során a bizományos (átmenetileg) tulajdont szerezzen. Ez nemcsak a tulajdonszerzéssel járó problémák (közterhek, számviteli kötelezettségek stb.) miatt valószínűsíthető, hanem amiatt is, mert sem a megbízó, sem a bizományos szándéka nem irányul arra, hogy a bizományos tulajdont szerezzen [Gárdos Péter: *A bizományi szerződés in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 952–953.].

A bizonytalanság a magyar bírói gyakorlatban is tetten érhető volt, amely nem mutatott egységes képet a bizományi szerződés kapcsán felmerülő tulajdonjogi kérdések tekintetében. A Legfelsőbb Bíróság Kfv.III.38.521/2000/6. számú 2002. október 1-jén hozott ítélete bár több irányból is kritizálható (elsősorban rövidege miatt), mégis implicit módon tartalmazza a tulajdonszerzésre vonatkozó bírói álláspontot. Ebben az ügyben arról a kérdéstről kellett állást foglalnia a legfőbb magyar bírói fórumnak, hogy a bizományos felperes által a saját nevében, de a megbízó javára kötött termőföld adásvételi szerződés alapján lehet-e helye a tulajdonjog-változás ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének. Az ítélet kifejezetten nem mondja ki, a Legfelsőbb Bíróság implicit módon mégis elismerte a megbízó közvetlen tulajdonszerzését. Ezt mutatja az indokolásnak az a része is, amely szerint tévesen értelmezte az elsőfokú bíróság azt a szabályt, amely szerint a bizományi szerződés alapján kötött adásvételi szerződés a bizományossal szerződő féllel szemben a bizományost jogosítja és kötelezi. Ez a rendelkezés ugyanis a Legfelsőbb Bíróság szerint nem azt fejezi ki, hogy a vásárolt ingatlan tulajdonjogát a bizományos szerzi meg, hanem azt, hogy a megbízó nincs kapcsolatban az eladó harmadik személlyel, vele szemben jogai és kötelezettségei közvetlenül nem állnak fenn: szerződésszegés vagy a szerződés érvénytelensége esetén az ebből eredő jogokat a bizományos érvényesíti, a kötelezettségek pedig reá hárulnak, nem a megbízóra (Kfv. III.38.521/2000/6.).

A megbízó közvetlen tulajdonszerzését állító fenti véleménnyel ellentétes álláspont olvasható ki ugyanakkor az Fpk.VI.31.986/2000/2.számú határozatból, amelyben a Legfelsőbb Bíróság csődjogi szempontból, és nem a bizományi áru, hanem annak ellenértéke tekintetében fejtette ki álláspontját. Ebben azt mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy az 1959-es Ptk. 117. §-ának (2) bekezdésében írt feltételek megvalósulása esetén – amikor az átruházás érvényes adás-vételi szerződésen alapul, s a pénz birtokbaadása is megtörtént, a harmadik személy vevő által a bizományos részére átutalt vételáron a bizományos tulajdonjogot szerez. E vételár tehát az adós vagyonának része. Ezzel az összeggel a megbízó felé a bizományi szerződés szerint – illetve a szerződés eltérő rendelkezésének hiányában – a megbízási szerződés vonatkozó szabálya alapján köteles elszámolni.

A Ptk. tiszta vizet öntött a pohárba. Az Indokolás szerint a kódex egyértelművé teszi, hogy vételi bizomány esetén a bizományos a szerződés teljesítése során megszerzett ingó dolog tulajdonjogát az elszámolás során ruházza át a megbízóra (azaz az elszámolásig a bizományos a tulajdonos), míg eladási bizomány esetén a bizományos jogosult a megbízó tulajdonjogában álló ingó dolog tulajdonjogának az átruházására (azaz a bizományos még átmenetileg sem lesz tulajdonos). A vételi és eladási bizomány közötti különbségtétel indoka, hogy vételi bizomány esetén nem létezik olyan megoldás a magyar jog alapján, amely lehetővé tenné, hogy a bizományos tulajdonszerzése nélkül szálljon át az eladóról a tulajdonjog a megbízóra.

6:284. §**[Bizományi díj]**

A bizományosnak díj akkor jár, ha az adásvételi szerződést megkötötték, vagy ha a szerződés megkötésére a megbízó érdekkörében felmerült okból nem került sor.

A Ptk. két jelentős változást is hozott a bizományos díjazása és költségei tekintetében a korábbi szabályokhoz képest. Egyrészt enyhítette a bizományos kockázatviselésének mértékét, másrészt mellőzte a bizományos költségeire vonatkozó szabályokat.

Az 1959-es Ptk. 511. §-ának (1) bekezdése még úgy rendelkezett, hogy a bizományost díj akkor illeti meg, amennyiben a vele szerződő fél a szerződést teljesítette. Harmathy Attila megfogalmazásában a szabály azt eredményezte, hogy a szerződés kockázatában a bizományos is részesedett: a megbízó érdeke az, hogy a beszerzés vagy értékesítés sikerrel járjon, és ezzel kapcsolatos elképzeléseit sikerüljön megvalósítani, de a díj erejéig ugyanez a bizományosnak is érdeke volt, mert nem kapta meg a díjat, ha nem sikerül a harmadik személlyel a szerződést megkötni vagy lebonyolítani [Harmathy Attila: *A bizomány in Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata.* (CompLex 2007, Budapest) II. kötet 1855.]. A díj vonatkozásában tehát a bizományos helyzete a megbízottétól eltérően a vállalkozóéhoz közelített. A díjkövetelés tekintetében nem védekezhetett azzal, hogy a teljesítés a harmadik személy részéről annak ellenére maradt el, hogy ő ezt a harmadik személyt a legnagyobb gondossággal választotta ki. A Legfelsőbb Bíróság a korábbi szabályt értelmezve a BH1980.335. sz. alatt közzétett határozatában azt állapította meg, hogy ha a bizományos által kötött adásvételi szerződés a bizományi szerződésben az értékesítésre megállapított határidő eltelte után érvénytelenné válik, a bizományi szerződés anélkül szűnik meg, hogy a bizományos a szerződést teljesítette volna. A bizományi szerződés megszűnése folytán a bizományost díj nem illeti meg; köteles viszont az értékesítésre átvett dolgot a megbízónak visszaadni, a megbízó pedig a vételárat köteles a bizományosnak visszafizetni. Amennyiben a bizományos a dolgot annak értéktelenné válása miatt nem tudja visszaadni, a megbízóval szemben kártérítéssel tartozik.

A Ptk. megalkotói az Indokolásból kitűnően úgy foglaltak állást, hogy a korábbi szabály indokolatlan kockázatot hárít a bizományosra. Továbbra is hangsúlyozták, hogy a bizományos köteles gondosan eljárva kiválasztani az eladót, illetve a vevőt, ennek hiányában a bizományos felelős lesz az eljárásával okozott kárért. Ha azonban a bizományos gondosan járt el, akkor indokolatlan az eladó, illetve a vevő fizetőképességének és fizetési hajlandóságának kockázatát rá telepíteni. Erre tekintettel a Ptk. egy további mondatrészsel egészíti ki a korábbi szabályt: a bizományosnak díj akkor jár, ha az adásvételi szerződést megkötötték, vagy ha a szerződés megkötésére a megbízó érdekkörében felmerült okból nem került sor.

A Ptk. elődjétől eltérően nem tartalmaz rendelkezést a bizományos költségeire vonatkozóan. Bár erre vonatkozóan az Indokolás nem nyújt kapaszkodót, abból indulhatunk ki, hogy a törvényhozó szerint a 6:287. § alapján alkalmazandó megbízási szerződési szabályok költségviselésre vonatkozó rendelkezései (6:276–277. §-ok) megfelelően rendezik a kérdést.

6:285. §**[Belépési jog]**

- (1) A bizományos az adásvételi szerződést a megbízóval maga is megkötheti, ha a dolog forgalmi értéke nyilvános információ alapján egyértelműen megállapítható.**
- (2) A bizományos belépése esetén is köteles a szerződést a megbízóra legkedvezőbb feltételek mellett megkötni.**

- (3) A bizományos az elszámolás keretében köteles a megbízót tájékoztatni, ha az adásvételi szerződést a megbízóval maga kötötte meg.**
- (4) A bizományos díjigényét nem érinti, ha a szerződést a megbízóval maga köti meg. Egyebekben a bizományos belépése esetén a megbízó és a bizományos jogviszonyára az adásvételi szerződés szabályait kell alkalmazni.**

A Ptk. jelentősen eltér elődjétől a bizományos belépési joga (önszerződése) tekintetében, nagymértékben szigorítva a korábbi, rendkívül megengedő szabályozást. Az 1959-es Ptk.-nak a bizományos belépési jogát (önszerződését) lehetővé tevő szabályát a limitár kapcsán már említett 73/1992. (XII. 28.) AB határozat állapította meg. Ebben a határozatban ugyanis az Alkotmánybíróság nemcsak a limitártól való eltérés (többlet) sorsára vonatkozó szakasznak egy részét semmisítette meg, hanem az AB a szerves összefüggésre tekintettel a vizsgálatot kiterjesztette a Ptk.-nak az indítványozó által nem hivatkozott, a bizományos ún. belépési jogát szabályozó szakaszára is. Ez a rendelkezés egyrészt az árformától, másrészt a szerződő felek személyétől függő megkülönböztetést tartalmazott oly módon, hogy a hivatásszerűen gazdasági tevékenységgel foglalkozó magánszemélyt kirekesztette, és belépésre csak a gazdálkodó szervezeteket jogosította fel. A szabályt az AB szintén alkotmányosan meg nem engedhető diszkriminációnak minősítette, az ártól függő megkülönböztetéssel együtt, figyelembe véve azt is, hogy ez utóbbi az Ámt. előtti meg, így gyakorlatilag az ártól függő kivételi eset már nem jöhet árrendszernek felel számításba. Ezért a rendelkezés szövege 1992-től a következő volt: a bizományos az adásvételi szerződést a megbízóval maga is megkötetheti. A törvény e szabálya diszpozitív jellegű volt, tehát attól a felek eltérhettek, és a bizományi szerződésben korlátozhatták vagy ki is zárhatták a bizományos önszerződési jogát. Az 1959-es Ptk. ezt annyival egészítette még ki, hogy a bizományos díjigényét nem érintette, ha a szerződést a megbízóval maga kötötte meg. A Ptk.-ba is átvett szabályozás logikus, hiszen a rábízott feladatot elvégezte, a megbízónak a bizományi szerződéssel szolgálni kívánt érdekei kielégültek, és ránézve közömbös az, hogy kinek a szolgáltatása következtében.

A Ptk. azonban az Indokolás szerint visszatér az Alkotmánybíróság döntését megelőző megoldáshoz, és egyértelművé teszi, hogy a bizományost belépési jog akkor illeti meg, ha a dolog forgalmi értéke nyilvános információ alapján egyértelműen megállapítható. A törvény ilyen esetekre előírja a bizományos tájékoztatási kötelezettségét. Az Indokolás rámutatott arra is, hogy az 1959-es Ptk. alapján nem volt meghatározható, hogy mi történik önszerződés esetén, hogyan alakul a bizományos és a megbízó közötti jogviszony; önszerződés esetén adásvétel vagy bizomány jogcímén száll-e át a tulajdonjog. A Ptk. ezt a hiányosságot azzal orvosolja, hogy kimondja: a bizományos belépése esetén a megbízó és a bizományos jogviszonyára az adásvételi szerződés szabályait kell alkalmazni. A törvény nem szól arról az esetről, ha a bizományi szerződés alapján nem adásvételi szerződés, hanem más szerződés megkötésére vállal kötelezettséget a bizományos, és ebbe a szerződésbe lép be. Analógia útján a joggyakorlat vélhetően a megbízó és a bizományos jogviszonyára a bizományi szerződés alapján kötendő más szerződéstípus szabályait fogja alkalmazni.

6:286. § [Eltérés a bizományi szerződés feltételeitől]

- (1) Ha a bizományos a megbízóra kedvezőbb feltételek mellett köti meg az adásvételi szerződést, mint amelyeket a bizományi szerződésben megállapítottak, az ebből eredő előny a megbízót illeti.**

- (2) **Ha a bizományos a bizományi szerződésben megállapított áron alul ad el, köteles a megbízónak az árkülönbözetet megtéríteni, kivéve, ha bizonyítja, hogy az adásvételi szerződést a megállapított áron megkötni nem lehetett, az eladással a megbízót kártól óvta meg, és a megbízót idejében értesíteni nem tudta.**
- (3) **Ha a bizományos a bizományi szerződésben kikötött feltételektől lényegesen eltér, köteles az eltérésről a megbízót értesíteni. A megbízó az értesítést követően késedelem nélkül jogosult az adásvételi szerződést visszautasítani, kivéve, ha a bizományos a szerződésben meghatározott árnál drágábban vásárolt, de az értékkülönbözetet megtéríti.**

A Ptk. alapvetően követi elődjének rendelkezéseit a bizományi szerződés feltételeitől való eltérés tekintetében, ezért a vonatkozó joggyakorlat továbbra is irányadó. A bizományos és a megbízó közötti szerződésben a felek számos feltételt rögzíthetnek, ezek közül a legfontosabb a limitár. Adásvételi bizomány esetén a szerződésben rögzített legfontosabb és külön szabályozással rendelkező feltétel a limitár. A limitár kikötése azt jelenti, hogy a felek a bizományi szerződésben eladási bizomány (amelynél a megbízó a saját dolgát kívánja áruba bocsátani) esetében meghatározzák azt a legalacsonyabb árat, amelyért a bizományos a dolgot még eladhatja; vételi bizomány esetében (ahol a megbízó valamilyen árut akar a bizományos útján megszerezni) pedig a bizományi szerződésben rögzítik azt a legmagasabb árat, amelyért azt a megbízó megveheti. Eddig az árig a megbízó és a bizományos megállapodása szerint még a megbízó érdekeit szolgálja a szerződés, ezen túl azonban már nem. Természetesen gyakran előfordul, hogy a bizományos csak a limitártól eltérő árért tudja a dolgot eladni vagy megvásárolni. A Ptk.-nak tehát rendeznie kellett a limitártól való pozitív vagy negatív eltérést, éspedig akként, hogy a jogalkotónak figyelembe kellett vennie, hogy eladási, illetve vételi bizománynál a megbízó érdekei különböző mértékben sérülhetnek, illetőleg szabályozni kellett a limitárnál kedvezőbb eladásból vagy vételből származó előny sorsát.

Jelen § (1) bekezdése szerint, ha a bizományos a megbízóra kedvezőbb feltételek mellett köti meg az adásvételi szerződést, mint amilyeneket a bizományi szerződésben megállapítottak, tehát a limitárnál drágábban ad el, vagy olcsóbban vásárol, az ebből eredő előny a megbízót illeti meg. Eladási bizománynál tehát a bizományos köteles a szerződésben megjelölt árat (limitárat) meghaladó többletet kiszolgáltatni a megbízónak, vételi bizomány esetén pedig nem követelheti a megbízótól a limitárat, ha a dolgot olcsóbban vette. Ennek a szabálynak dogmatikai és jogpolitikai indokai vannak. Dogmatikai indoka, hogy a bizományos, ha a saját nevében jár is el, a megbízó számlájára (a megbízó javára) teszi ezt. Azaz a megbízó állja az ügylet számláját, logikus tehát, hogy az adásvételi szerződésből származó előny a megbízót illesse és ne a bizományost, aki pusztán közvetít és csak a bizományi díjra tarthat igényt. A limitártól való kedvező eltérést rendező szabály jogpolitikai indoka pedig, hogy a bizományos rendszerint szakember, a megbízó viszont nem. Ha a kedvezőbb feltételekkel elért többlet a bizományost illetné meg, akkor könnyen előállhatna az a helyzet, hogy a szakember bizományos a hozzá nem értő megbízót megtévesztve olyan limitár kikötését érne el, amely a dolog forgalmi értékétől eltér, és amelyek mellett könnyen érhet el kedvezőbb feltételeket. Bizományosi tevékenységet olyan személy szokott folytatni, aki az áruforgalomban folyamatosan részt vesz, ismeri a piaci feltételeket, ezzel szemben a megbízó valószínűleg azért fordul bizományoshoz, mert nem szakértő. A bizományos könnyen becsaphatja tehát megbízóját a limitár meghatározásánál. Az 1959-es Ptk. 1992-ig hatályos szövege ezzel a veszéllyel számolva megtiltotta, hogy a kereskedelmi életben általában kevésbé járatos magánszemélyekkel kötött szerződésekben a bizományos

a limitártól kedvezőbb feltételekkel kötött szerződésből eredő előnyt a bizományoshoz juttató díjmeghatározást alkalmazzon. Az 1959-es Ptk. 1992-ig hatályos 508. §-ának (1) bekezdése szerint, ha a bizományos a megbízóra kedvezőbb feltételek mellett köti meg az adásvételi szerződést, mint amilyeneket a bizományi szerződésben megállapítottak, az ebből eredő előny a megbízót illette meg. Az ezzel ellentétes megállapodás semmis volt, ha magánszemély a megbízó (lásd erre vonatkozóan: BH1993.186.). A gazdálkodó szervezet részvételével kötött bizományi szerződésre vonatkozó speciális szabályokat a 73/1992. (XII. 28.) számú AB határozat helyezte hatályon kívül. A Ptk. pedig nem tért vissza az 1992 előtti szabályhoz, annak egyértelműen fogyasztóvédelmi jellege ellenére sem. A bizományos által elért előnyre vonatkozó szabály tehát jelenleg is egyértelműen diszpozitív, amelytől a felek közös megegyezéssel eltérhetnek.

Kérdésként merült fel a hazai joggyakorlatban, hogy érvénytelenné teszi-e a bizományi szerződést, illetve hogy bizományi szerződés helyett adásvételi szerződés jön-e létre, ha a felek a bizományi szerződésben nem fektetik le összegszerűen a bizományi díjat, hanem azt csak a limitár és az elért vételár különbözeteként határozzák meg. Különösen az a kérdés merült fel, hogy az ilyen módon meghatározott díjazású, „szindikátusi szerződésnek” nevezett megállapodás adásvételi vagy bizományi szerződésnek minősül-e. A Legfelsőbb Bíróság a BH1993.248. sz. alatt közzétett ítéletében – még a gazdálkodó szervezet részvételével kötött bizományi szerződésre vonatkozó speciális szabályok alkotmánybírósági megsemmisítését megelőző jogállapotra vonatkozóan – megállapította, hogy „a bizományi szerződésben a felek mint gazdálkodó szervezetek érvényesen megállapodhattak abban, hogy a megbízó az eladásra ún. limitárat kötött ki, az azt meghaladóan elért vételártöbblet pedig a bizományost illette meg. A bizományosi díj összegszerű meghatározásának hiánya a szerződést érvénytelenné nem teszi, illetőleg nem jelenti azt, hogy a felek között más szerződéstípus jött volna létre, a bizományos díja ugyanis a limitár és az eladási ár közötti különbözet volt.”

Álláspontunk szerint a Legfelsőbb Bíróság idézett ítéletének jogtétele a jelenleg hatályos állapotára is irányadó. Az ítéletből ugyanis nem olvasható ki olyan érvelés, amelynek értelmében csak azért látta volna megengedhetőnek a Legfelsőbb Bíróság a bizományi díjnak a limitár és a ténylegesen elért vételár különbözeteként való meghatározását, mert mindkét fél gazdálkodó szervezet volt. Az ítéletnek erre utaló szövegrésze csak az akkor még fennálló semmisség mint jogkövetkezmény alkalmazhatósága ellen szólt. A jogszabály megváltozott szövege ellenére érvényes a döntés gondolati tartalma, amely szerint a díjnak a limitár és a tényleges vételár különbözeteként történő meghatározása esetében is létrejöhet bizományi szerződés, azaz önmagában e körülmény alapján nem lehet a szerződést adásvételi szerződésnek minősíteni.

A jogtételeknek egyébként komoly hagyományai vannak a magyar joggyakorlatban. Még a XIX. században az akkor hatályos Kt. alapján komoly jogirodalmi vita bontakozott ki abban a kérdésben, hogy bizományi ügyletnek minősíthető-e az a szerződés, amelynek értelmében a bizományos nagyobb mértékben érdekelt minél magasabb vételár elérésében, mint általában: amennyiben a limitár alatt ad el, a különbözetet meg kell térítenie a megbízónak, ha viszont magasabb árat sikerül kialkudnia, az elért nyereség teljes egészében őt illette. „Ha olyan megállapodás forog fenn, hogy az árukat a vevő fix áron veszi át és adja el, akkor nem vételi, hanem bizományi ügylet jött létre” (C. 321/1892).

A limitártól való hátrányos eltérésre vonatkozóan a Ptk. különbözőképpen szabályozza az eladási és a vételi bizomány esetét. A különbség indoka, hogy míg eladási bizomány esetében a bizományos többnyire lebonyolítja az adásvételi szerződést akkorra, amikor a megbízó tudomást szerez a bizományos által elért és a bizományi szerződésben

megállapított limitár különbségéről, addig a vételi bizománynál a bizományosnak a harmadik személlyel megkötött szerződése nem jelent olyan kész helyzetet a megbízó számára, mint az eladási bizománynál. Eladási bizománynál, ha a bizományos már át is adta a vétel tárgyát, a 6:283. §-ának (2) bekezdése szerint át is ruházta a tulajdonát. A bizományos a vevőtől nem követelheti vissza a dolgot. Ha a bizományos a limitáron alul ad el, köteles a megbízónak az árkülönbözetet megtéríteni, kivéve, ha három együttes körülmény fennállását bizonyítja. Bizonyítania kell, hogy az adásvételi szerződést a bizományi szerződés megkötése után bekövetkezett körülmények következtében a limitáron nem lehetett megkötni, a megbízót az eladással károsodástól (például a dolog megromlásától, az árfolyam további esésétől) óvta meg, és a megbízót nem tudta értesíteni. A törvény szóhasználata értelmében a felsorolt feltételek egyértelműen konjunktívak.

Vételi bizománynál a limitártól való hátrányos eltérés esetében a Ptk. eltér az elődjétől. Új szabályként hozta be jelen § (3) bekezdésében, hogy ha a bizományos a bizományi szerződésben kikötött feltételektől lényegesen eltér, köteles az eltérésről a megbízót értesíteni. A megbízó az értesítést követően késedelem nélkül jogosult az adásvételi szerződést visszautasítani, kivéve, ha a bizományos a szerződésben meghatározott árnál drágábban vásárolt, de az értékkülönbözetet megtéríti. Ha tehát a bizományos a limitáron felül vásárol, maga köteles az értékkülönbözetet fedezni; ha ezt nem teszi, akkor a megbízó az adásvételi szerződést visszautasíthatja. Ez utóbbi szabály kifejezetten nem szerepel a törvény szövegében, jelen § (3) bekezdéséből azonban egyértelműen levezethető: csak akkor nem jogosult a megbízó a szerződést visszautasítani, ha a bizományos az értékkülönbözetet megtéríti számára.

Ugyancsak következik a törvény szövegéből, hogy amennyiben a bizományos nem a limitár tekintetében, hanem egyébként a bizományi szerződésben megállapított feltételektől tér el lényegesen, a megbízó a bizományos által kötött szerződést visszautasíthatja. A szerződés visszautasítása esetében a bizományos és a szerződő fél közötti szerződés ezek között a felek között hatályos marad, de abból a megbízóra a bizományossal szemben kötelezettségek nem származnak.

Jelen § (2) és (3) bekezdésének (illetve az 1959-es Ptk. megfelelő rendelkezéseinek) egymáshoz való viszonyával kapcsolatban merült fel a joggyakorlatban a kérdés, hogy vajon eladási bizományi esetében, ha a bizományos a limitár alatt értékesíti a dolgot, megilleti-e a megbízót a szerződés visszautasításának a joga. A visszautasítás lehetőségét ugyanis a törvény kifejezetten csak a vételi bizomány esetében említi. A dilemma úgy is megfogalmazható, hogy eladási bizomány esetében a jelen § (3) bekezdésében szereplő általános megfogalmazást („ha a bizományos a bizományi szerződésben rögzített feltételektől lényegesen eltér”), amelyhez a visszautasítás lehetősége kapcsolódik, vajon megelőzi-e a jelen § (2) bekezdésében kifejezetten eladási bizomány esetére előírt, az árun aluli eladásra vonatkozó rendelkezés. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 4.Pf.21743/1999/4. sz. ítéletében a *lex specialis* elve alapján úgy foglalt állást, hogy a megbízó adásvételi szerződés visszautasítási jogát az 1959-es Ptk. jelen § (3) bekezdésének megfelelő rendelkezése szabályozza, amely szabály azonban helyes értelmezés szerint a limitártól való eltérés tekintetében csak a vételi bizományra vonatkozik. Ennek megfelelően eladási bizománynál a szerződés szerinti áron aluli eladás esetére az a rendelkezés irányadó, amely szerint a bizományos köteles a megbízónak az árkülönbözetet megtéríteni, kivéve, ha bizonyítja, hogy az adásvételi szerződést a megállapított áron megkötni nem lehetett, az eladással a megbízót kártól óvta meg, és megbízót idejében értesíteni nem tudta (BDT2000.222.).

6:287. §**[A megbízási szabályainak alkalmazása]**

E fejezet eltérő rendelkezésének hiányában a bizományi szerződésre a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Jelen § az elődjével azonosan a bizományi szerződésre – a rá vonatkozó fejezet eltérő rendelkezései hiányában – a megbízási szabályait rendeli alkalmazni. A Szakértői Javaslat indokolása megállapította, hogy a bizományi szerződés szabályozása során két megoldás létezik: a bizomány szabályozható a megbízási egyik altípusaként, vagy átmeneti formaként a megbízási és az adásvétel/vállalkozás között [Gárdos Péter: *A bizományi szerződés in Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* (CompLex 2008, Budapest) 956.]. Nem merült fel azonban az 1959-es Ptk. szabályainak alkalmazása során olyan érv, amely az akkori modelltől való eltérést alátámasztotta volna. Így már a Szakértői Javaslat is fenntartotta az 1959-es Ptk. 513. §-ának (2) bekezdésében szereplő szabály gondolati tartalmát, és továbbra is a megbízási szerződés jelentős részben önállósult altípusaként szándékozta szabályozni a bizományi szerződést. A magyar joggyakorlat számtalan esetben élt a megbízási szabályainak alkalmazásával bizományi szerződés esetében. A Legfelsőbb Bíróság a BH2008.339. sz. alatt közzétett ítéletében például azt állapította meg, hogy a 3/2006. PJE határozatban a megbízó alapos ok nélküli felmondása esetén őt terhelő kártérítési kötelezettségről szóló megállapítások alkalmazhatók a bizományi szerződésre is.

A megbízási szerződés szabályait háttérjogszabályul felhívó rendelkezés elsősorban a bizományi és az annak alapján kötött adásvételi szerződések összefüggésével, az adásvételi szerződés megbízónak betudható hibás teljesítésével kapcsolatban kapott szerepet. Ahogy Harmathy Attila fogalmaz, ha ugyanis a bizományos teljesít a harmadik személlyel szemben, és teljesíti kötelezettségét a harmadik személy is, lezárul a bizományosnak a megbízóval szemben történő teljesítése, s úgy tűnhet, hogy megszűnik a bizományi szerződés, de ekkor a harmadik személy követelésekkel léphet fel a bizományossal szemben [Harmathy Attila: *A bizomány in Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (CompLex 2007, Budapest) II. kötet 1847–1848.]. A kérdés eladási bizománynál merült fel ismételt a bírói gyakorlatban. Előfordult, hogy az adásvételi szerződést a harmadik személy megtámadta, mert az eladott festmény meghamisították, a másik esetben pedig az eladott dolog minőségi hibája miatt lépett fel a harmadik személy, és gyakorolta elállási jogát. A kérdés mindkét esetben az volt, hogy az adásvételi szerződés megdőlése, sikeres megtámadás vagy elállás folytán kihat-e a bizományi szerződésre. A törvény erről a problémáról nem tartalmaz szabályt, és ebben a tekintetben nem ad egyértelmű választ a két szerződés kapcsolatára sem. A viták eldöntését nehezíti, hogy a törvény egyes szabályaiból a bizományos önálló kockázatviselésen alapuló tevékenysége (azaz a szerződések különválasztása) jelenik meg, más szabályaiból viszont az összefüggés elismerése következik.

A Legfelsőbb Bíróságnak 1977-ben két esetben is foglalkoznia kellett a bizományi szerződés és az adásvételi szerződés kapcsolatával. A két ítélet jogi indokolásának rendkívül hasonló volta miatt együtt tárgyaljuk őket. A BH1977.492. számon közzétett ítélet tényállása szerint a bizományossal kötött adásvételi szerződést a harmadik személy utóbb megtámadta, mert az eladott festményt bár a feltüntetett művész készítette, azt utóbb „dilettáns kéz” átfestette. A peradatokból megállapítható volt, hogy a bizományos változatlan állapotban adta el a festményt a vevőnek. A vevő általi sikeres megtámadást követően indított pert a bizományos megbízója ellen, és annak a vételárnak a megfizetését követelte, amelynek visszafizetésére őt kötelezte a bíróság a vevővel szemben. A BH1977.276. sz. alatt közzétett ítélet alapjául szolgáló ügyben a harmadik személy

a megvásárolt dolog hibája miatt, hibás teljesítés jogcímén elállt a bizományossal kötött adásvételi szerződéstől, és a bizományos ezt követően ugyancsak szavatossági alapon érvényesítette igényét a megbízóval szemben. Az ítélet jogtételét megerősítette a Kúria BH2014.110. szám alatt közzétett döntése is.

A Legfelsőbb Bíróság mindkét ítéletében rámutatott, hogy az 1959. évi Ptk. bizományi szerződésről szóló XLII. fejezete nem szabályozza a megbízó felelősségét arra az esetre, ha a bizományos által a megbízó javára kötött adásvételi szerződés teljesítése hibás. A Ptk. szintén nem tartalmaz kifejezett szabályt erre a helyzetre. Ezért továbbra is irányadó az LB megállapítása, amely szerint külön szabályozás hiányában a jelen §-ban található utaló szabály alapján annak a 6:276. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezésnek az alkalmazása kerül előtérbe, amely szerint a szerződés megszűnésekor a megbízó köteles a megbízottat a megbízás alapján harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettségei alól mentesíteni. Ebbe a körbe sorolhatók a Legfelsőbb Bíróság – a fentiek szerint továbbra is érvényes – okfejtése értelmében a bizományosnak azok a kötelezettségei, amelyek az általa kötött szerződés hibás teljesítéséből adódnak. Ilyenkor ugyanis a bizományos marasztalásának „végső indoka” a hibás teljesítésből eredő olyan kötelezettség, amelyet a bizományos – a megbízóval kötött bizományi szerződés alapján – harmadik személyekkel szemben vállalt. Mindazok a jogkövetkezmények tehát, amelyek a bizományost az adásvételi szerződés hibás teljesítése folytán érték, a Legfelsőbb Bíróság szerint olyan kötelezettségek, amelyeket a felperes a vevővel szemben jogszabály erejénél fogva, illetőleg a bíróságnak a jogerős ítélete alapján vállalni kényszerült. Ez utóbbi alól pedig az alperes mint megbízó a felperest a 6:276. § (4) bekezdésében írt – az 1959-es Ptk. 479. § (3) bekezdésének megfelelő tartalmú – rendelkezéseknél fogva mentesíteni köteles. E kötelezettség teljesítése nincs jogvesztő határidőhöz kötve, kikényszerítésére tehát az elévülési időn belül van jogi lehetőség. Így az alperes eredményesen nem hivatkozhatott arra, hogy a felperes az igényének érvényesítésével elkésett. A Legfelsőbb Bíróság Harmathy Attila megfogalmazásában a konkrét esetben közvetítő-megoldást alakított ki. Abból indult ki, hogy az adásvételi szerződés megdőlése nem éleszti fel a bizományi szerződést. Emellett azonban a megbízási szerződés megszűnésének esetére megállapított kártalanítási szabály alkalmazásával érdemben azt megközelítő helyzetet teremtett, mintha a bizományi szerződés is megdőlt volna, a vétel tárgyát a megbízóhoz visszajuttatta, a bizományos költségeit megtérítette [Harmathy Attila: *A bizomány in Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (CompLex 2007, Budapest) II. kötet 1849.).

A fordított helyzetre vonatkozóan, azaz a bizományi szerződés érvénytelensége esetén (bár a bizományi szerződés érvénytelenségére a törvény speciális szabályt nem tartalmaz) is felvethető a kérdés, hogy a bizományos által kötött adásvételi szerződés érvényessége megdőlt-e. A Legfelsőbb Bíróság az EBH2011.2414. számú esetben a két szerződés összekapcsolódását vizsgálva egyenesen azt mondta ki, hogy a bizományi szerződés esetleges érvénytelensége esetén a bizományos által a bizományi szerződés teljesítése érdekében megkötött szerződések érvényesek maradnak.

XLI. Fejezet ***A közvetítői szerződés***

1. A közvetítői szerződés általános szabályai

6:288. §

[Közvetítői szerződés]

Közvetítői szerződés alapján a közvetítő megbízója és harmadik személy között szerződés megkötésének elősegítésére irányuló tevékenység folytatására, a megbízó díj fizetésére köteles.

1. A közvetítői szerződésnek a Ptk. hatálybalépése előtti szabályozása és a Ptk. vonatkozó szabályozásának a koncepciója

A közvetítői szerződést az 1959-es Ptk. nem nevesítette, ez egy a Ptk. által bevezetett új szerződéstípusnak tekinthető. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a szabályozás teljesen előzmény nélküli lenne a magyar jogban. Ugyanis a közvetítői szerződés egy sajátos altípusának tekinthető tartós közvetítői szerződést a Ptk. hatálybalépése előtt a Kerügyntv. szabályozta, amely a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelvet ültette át a hazai jogba. A Kerügyntv.-t úgy alkották meg, hogy az egymagában átültette a teljes irányelvet, annak köz- és magánjogi normáival együtt. A Kerügyntv. azonban szélesebb körben szabályozta a tartós közvetítői jogviszonyt, mint amire az irányelv hatálya egyébként kiterjed. Az irányelv 1. cikkének (2) bekezdése alapján csak olyan jogviszonyokra vonatkozik, amelyekben a tartós közvetítés tárgya áruk eladására vagy vételére vonatkozó ügyletek. Ezzel szemben a Kerügyntv. 1. § (2) bekezdése szerint a közvetített szerződés áruk adásvételére vonatkozó vagy az árukra vonatkozó más szerződés lehetett, ráadásul az (5) bekezdés szerint a törvény rendelkezéseit – külön jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – megfelelően alkalmazni kellett az olyan önálló kereskedelmi ügynöki szerződésre is, amelynek tárgya szolgáltatásra, vagyoni értékű jogra, értékpapírra vonatkozó szerződés vagy tőzsdei ügylet közvetítése volt.

A Ptk. szabályozási koncepciója annyiban követte a Kerügyntv.-t, hogy a szabályozás hatályát nem szűkítette le áruk eladására vagy vételére vonatkozó ügyletek tartós közvetítésére. Két alapvető kérdésben azonban eltér a korábbi implementációtól. Egyrészt az irányelvnek csak a tisztán magánjogi jellegű normáit ülteti át, másrészt „általános jelleggel szabályozza azokat a jogviszonyokat, amelyek tárgya a közvetítő megbízója és harmadik személy között szerződés megkötésének elősegítésére irányuló tevékenység folytatása. A szabályokat a szerint választja külön a Javaslat [a Ptk.], hogy a jogviszony eseti vagy tartós-e” (Indokolás 624–625.). Így többek között a Ptk. nem ültette át az irányelvnek a közvetítő díjazására vonatkozó rendelkezéseit, ezeket külön jogszabály, a tartós közvetítői szerződés alapján a közvetítőt megillető jutalékról szóló 65/2014. (III. 13.) Korm. rendelet implementálja.

2. A közvetítés és a közvetítői szerződés fogalmi elemei

A Ptk.-nak a vonatkozó szerződési definíciója meglehetősen szélesen határozza meg a közvetítés tartalmát: az elvileg a megbízó és a harmadik személy között a szerződés megkötésének elősegítésére irányuló tevékenység. Ezt a meghatározást azonban több szempontból is megszorítóan kell értelmezni, mert egyébként számos, a közvetítésen túlmutató tevékenységet is be lehetne sorolni a közvetítés alá. Például a megbízó és a harmadik személy közötti szerződés megkötésének elősegítésére irányuló tevékenységként lehetne értelmezni azt is, ha irodahelyiséget ad bérbe valaki a megbízó számára, hogy ott a megbízó harmadik személyekkel megköthesse a szerződéseket, pedig ez a tevékenység nyilvánvalóan nem közvetítésnek, hanem bérbeadásnak minősül.

Ennek megfelelően közvetítés alatt csak olyan magatartást kell érteni, amikor valaki (ő a közvetítő) a megbízótól kapott megbízás alapján egy harmadik személyt arra törekszik rábírni, hogy a megbízóval megkössön egy szerződést. Minden más olyan tevékenység, amely ugyan a megbízó és egy harmadik személy közötti szerződés megkötését elősegíti, de nem tekinthető a szerződés megkötésére vonatkozó rábírásnak, kívül esik a közvetítés fogalmán.

Emellett a közvetítés fogalmi elemének tekinthető az is, hogy a közvetítő tevékenysége során meghatározott harmadik személyeket, egyénileg megkeresve törekszik rábírni arra, hogy a megbízóval szerződést kössenek. Így nem minősül közvetítésnek a reklámozás, mert abban az esetben nincs konkrét címzettje a reklámozó tevékenységének.

Végül a közvetítés fogalmába azt is bele kell érteni, hogy a közvetítői tevékenységnek kifejezetten arra kell irányulnia, hogy a harmadik személy kösse meg a szerződést a megbízóval. Ennek megfelelően a pusztán termékismertetés sem tekinthető közvetítésnek.

A közvetítői szerződés alanyait a Ptk. kifejezetten nevesíti: közvetítőnek nevezi azt a személyt, aki a közvetítői tevékenységet kifejezi, a megbízó pedig az a személy, akinek az érdekében a közvetítő eljár, és ezért részére díjat fizet. A megbízó egyrészt lehet az a személy, aki majd a megkötendő szerződés alapján szolgáltatást fog nyújtani, de lehet az a személy is, aki a szolgáltatást ellenérték fejében igénybe fogja venni. Előbbi esetben a közvetítőt ügynöknek, utóbbi esetben alkusznak hívjuk. Tehát az ügynök olyan megbízó érdekében jár el, aki szolgáltatást szeretne nyújtani harmadik személyeknek, az alkusz viszont olyan megbízó érdekében jár el, aki szolgáltatást szeretne igénybe venni harmadik személyektől.

A Ptk. más értékesítési szerződésekkel (pl. bizomány) szemben nem tartalmaz lényegi korlátozást abban a tekintetben, hogy milyen típusú szerződés lehet a közvetített szerződés. Így a közvetítés tárgya bármilyen típusú szerződés lehet. Ennek megfelelően a közvetített szerződés közvetlen tárgya bármilyen szolgáltatás lehet, ha pedig van annak közvetett tárgya, az mind ingó, mind ingatlan lehet.

3. A közvetítői szerződés elhelyezése a Ptk. szerződési rendszerében

A közvetítői szerződés egy sajátos megbízási szerződés. Ennek megfelelően alapvetően gondossági kötelemnek minősül. Ez természetesen igaz annak ellenére is, hogy a közvetítői szerződés esetén a Ptk. is azt tekinti főszabálynak, hogy a közvetítő díjra csak a megkötött szerződések után jogosult. Hiszen abban az esetben, ha a közvetítő tevékenységeeredményeként egyetlenszerződéssemjön létre, az – az eredménykötelmekkel ellentétben – még nem tekinthető a közvetítő szerződészegésének (így kártérítést sem követelhet a megbízó), hanem mindössze azzal a következménnyel jár, hogy a közvetítőnek a tevékenységéért nem jár ellenérték.

Emellett a közvetítői szerződés értékesítési szerződésnek minősül. Ezalatt azokat a szerződéseket értjük, amelyeknek az az elsődleges funkciója, hogy egy árúnak (szolgáltatásnak) a szolgáltatótól a felhasználóig való eljutását elősegítsék. Idetartozik különösen a forgalmazási, a jogbérleti, a bizományi (elsősorban az eladási bizomány) és a közvetítői szerződés. E szerződések között az egyik lényeges elhatárolási szempont az, hogy milyen szerződéses viszony alakul ki az ügylettel kapcsolatban a felek között, és ennek megfelelően mekkora kockázatot vállal az értékesítő.

A skála egyik végén található a forgalmazási és jogbérleti szerződés, melynek keretében a szolgáltatóval és a felhasználóval is külön-külön szerződik az értékesítő, így a szolgáltató és a felhasználó között egyáltalán nem alakul ki szerződéses jogviszony. Ráadásul ezek a szerződéses jogviszonyok egymástól teljesen függetlenek: az értékesítő először „beszerzi” a szolgáltatást a szolgáltatótól, majd azt továbbértékesíti a felhasználók számára. Az értékesítő itt viseli a legnagyobb kockázatot: egyrészt azt a kockázatot, hogy egyáltalán tovább tudja-e értékesíteni a korábban beszerzett szolgáltatást, másrészt, ha sikerül azt továbbértékesítenie, akkor azért helyt kell állnia a felhasználó felé (bár az így érvényesített igényeket jellemzően a szolgáltatóra továbbháríthatja).

A bizományi szerződés esetén ugyan szintén külön-külön szerződik az értékesítő a felhasználóval és a szolgáltatóval (bár eladási bizománynál az eladó és a bizományos közötti szerződés hiányzik, mert a bizományos az eladóval kötött adásvételi szerződés hiányában is jogosult a megbízó tulajdonjogában álló ingó dolog tulajdonjogának az átruházására), de ezek a szerződéses jogviszonyok egymástól függenek. Tehát vételi bizománynál a megbízó köteles a bizományostól az ő érdekében beszerzett szolgáltatást átvenni, eladási bizománynál pedig még időlegesen sem válik a szolgáltatás jogosultjává a bizományos, így a továbbértékesítés kockázatát egyáltalán nem viseli a bizományos. A bizományosnak a helytállási kötelezettsége is sajátosan alakul. Egyrészt a bizományos csak akkor áll helyt mindazoknak a kötelezettségeknek a teljesítéséért, amelyek a vele szerződő felet a szerződés folytán terhelik, ha ezt kifejezetten elvállalta (ez a *del credere* helytállási kötelezettség). Másrészt ugyan helyt kell állnia a vele szerződő féllel szemben a köztük létrejött szerződésben vállalt kötelezettségeiért, de egy esetleges igényérvényesítés esetén a bizományos azokat a megbízóra továbbháríthatja, mert a megbízónak a bizományost a harmadik személyekkel szemben vállalt kötelezettségei alól mentesítenie kell a bizományi szerződésre is alkalmazandó 6:276. § (4) bekezdése alapján.

Végül a skála másik végén található a közvetítői szerződés, amelynél a közvetítő sem a megbízóval, sem a harmadik személlyel nem köt szerződést a közvetített szolgáltatás vonatkozásában, hanem csak elősegíti azt a harmadik személy rábírásával, hogy kösse meg a közvetített szerződést a megbízóval. Ennek megfelelően egyrészt nem viseli a továbbértékesítés kockázatát a közvetítő, másrészt szerződéses jogviszony hiányában sem a megbízóval, sem a harmadik személlyel szemben nincs helytállási kötelezettsége sem a közvetített szolgáltatás, sem az ellenérték teljesítésének vonatkozásában.

4. Az eseti és a tartós közvetítés

A közvetítői szerződésnek két fajtája van abból a szempontból, hogy mennyire szoros, huzamos jellegű kapcsolat alakul ki a megbízó és a közvetítő között. Így megkülönböztetjük egymástól az eseti és a tartós közvetítést. A közvetítői szerződés általános szabályait (6:288–292. §-ok) valamennyi közvetítői szerződésre, így az eseti és a tartós közvetítésre is alkalmazni kell. Emellett a Ptk. a tartós közvetítői szerződésre

különös szabályokat is tartalmaz (6:293–301. §-ok), melyeket értelemszerűen csak a tartós közvetítői szerződésre kell alkalmazni.

Azt, hogy milyen szempontok alapján határozható el egymástól az eseti és a tartós közvetítői szerződés, lásd a 6:293. §-nál.

5. A közvetítés ágazati jogszabályokban való szabályozása

Számos ágazati jogszabály tartalmaz a közvetítési jogviszonyra vonatkozó rendelkezéseket. Ezek közé tartoznak például a Bszt. 111–116/A. §-ai, a Hpt. 10., 21–22. és 69–74. §-ai, és a Bit. 368–436. §-ai.

Ezek a rendelkezések alapvetően közjogi szabályokat tartalmaznak (pl. a tevékenység végzésének a feltételei, a tevékenység végzésének az ellenőrzése stb.), azonban némelyek magánjogi normáknak minősülnek. Ilyen például a Hpt. 69. § (4) bekezdése, mely szerint a független közvetítő díjának időbeni ütemezése – ide nem értve az alkusznak fizetendő közvetítői díjat – arányos a közvetített pénzügyi szolgáltatás futamidejével, valamint szerződés szerű teljesítésével. Vagy említhetnénk a Bit. 386. §-át is, mely szerint a Ptk. 6:298. §-ában meghatározott kártalanítás a biztosítóval fennálló jogviszony alapján biztosításközvetítői tevékenységet végző ügynököt kizárólag az erre irányuló, a biztosítóval írásban megkötött megállapodás esetében illeti meg, a megkötött megállapodás feltételei szerint.

Az ágazati szabályozással kapcsolatban végül arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy azok nem teljesen vannak összhangban egymással. Például a Bit. 4. § (1) bekezdés 34. pontja alapján a többes ügynök függő (biztosítás)közvetítő, a Hpt. 10. § (1) bekezdése alapján viszont független közvetítő. Többes ügynöknek azok a személyek minősülnek, akik több megbízó egymással versengő termékeiket közvetítik. A függő és független közvetítő megkülönböztetésének pedig az az alapja, hogy ki felel a közvetítő tevékenységéért. A függő közvetítő tevékenységéért a megbízó felel, a független közvetítő viszont maga felel a tevékenységéért, ezért az ágazati jogszabályok alapján saját maga köteles a maga számára felelősségbiztosítást kötni. Így az a sajátos helyzet áll elő, hogy a Hpt. hatálya alá tartozó többes ügynökök mint független közvetítők a Hpt. 69. § (1) bekezdése alapján az általuk és az e tevékenységre igénybe vett, velük megbízási, illetve munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személyek által e tevékenységük során okozott kárért és nem vagyoni sérelemért maguk felelnek. Ezzel szemben a Bit. hatálya alá tartozó többes ügynökök függő biztosításközvetítőnek minősülnek, és tevékenységükért a Bit. 391. § (3) bekezdése alapján az a biztosító felel, amely termékének közvetítése során a többes ügynök a tevékenységével vagy mulasztásával a kárt vagy nem vagyoni sérelmet okozta. Ilyen esetben a biztosító a (4) bekezdés alapján megtérítést követelhet a többes ügynöktől. Ha pedig vitás, vagy nem állapítható meg, hogy melyik biztosító termékének a közvetítése során okozta a többes ügynök a kárt vagy a nem vagyoni sérelmet, akkor az (5) bekezdés alapján a többes ügynök köteles a kárt megtéríteni, illetve a felmerült sérelemdíjat megfizetni.

6:289. § *[A közvetítő képviseleti jogának terjedelme]*

Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a közvetítő a megbízója nevében az általa közvetített szerződés megkötésére és az annak alapján történő teljesítés elfogadására nem jogosult.

A Ptk. főszabályként azt írja elő, hogy a közvetítő nem jogosult sem a közvetített szerződés megkötésére, sem az annak alapján történő teljesítés elfogadására. Ennek

megfelelően a megbízót illeti meg a jog, hogy jóváhagyja a közvetítő által felkutatott szerződéses partnert, és eldöntse azt, hogy kíván-e vele szerződést kötni. Ez azonban a megbízót terhelő együttműködési kötelezettség miatt nem jelenti azt, hogy a megbízó önkényesen megtagadhatja a közvetített személlyel történő szerződéskötést, hiszen a szerződéskötés elmaradása kihat a közvetítő díjigényére (lásd a 6:291. §-nál).

Kérdésként merülhet fel, hogy hogyan értelmezendő a 6:289. § szabálya a 6:271. § rendelkezésére tekintettel, mely a 6:292. § alapján a közvetítői szerződésre is megfelelően alkalmazandó. Mivel a képviselet vonatkozásában a leglényegesebb elem az, hogy a közvetítő jogosult-e a közvetített szerződést a megbízó nevében megkötni, ezért álláspontunk szerint azzal, hogy a Ptk. főszabály szerint erre nem jogosítja fel a közvetítőt, valamennyi képviseleti jogosultságtól megfosztja a közvetítőt, így a 6:271. §-ban található rendelkezés a közvetítői szerződésre egyáltalán nem alkalmazható. Ez azt jelenti, hogy főszabály szerint a közvetítő nemcsak az általa közvetített szerződésnek a megbízója nevében történő megkötésére és az annak alapján történő teljesítés elfogadására nem jogosult, hanem semmilyen képviseleti jogosultsággal sem rendelkezik (így a szerződést sem módosíthatja stb.).

Kissé zavaró a törvényszövegnek a „ha e törvény eltérően nem rendelkezik” szövegű közbevetése. Egyrészt azért, mert a Ptk. nem tartalmaz eltérő rendelkezést, hiszen a tartós közvetítői szerződés vonatkozásában is az következik a 6:294. §-ból, hogy a Ptk. szabályai alapján a közvetítő nem jogosult az általa közvetített szerződés megkötésére és az annak alapján történő teljesítés elfogadására. A 294. § csak arra az esetre ad különös rendelkezést, hogy ha a felek a Ptk. szabályától eltérően úgy rendelkeznek, hogy a közvetítő az általa közvetített szerződés megkötésére jogosult, akkor ez a felhatalmazás milyen jogosultságokat foglal magában. Másrészt e közbevetésből nem következik az, hogy a felek a Ptk.-nak e rendelkezésétől a 6:59. § (2) bekezdése alapján ne térhetnének el, mint a felek jogait és kötelességeit meghatározó szabálytól a sajátos törvényi rendelkezés miatt. Hiszen ezt a közbevetést úgy is lehetne értelmezni, hogy e szabálytól a Ptk. megtiltja a felek általi eltérés lehetőségét azzal, hogy az eltérésre csak a Ptk. másik rendelkezése számára biztosít lehetőséget. A helyes értelmezés ezzel szemben az, hogy a felek megállapodhatnak abban, hogy a közvetítő jogosult a megbízó képviseletére. Ez következik a 6:294. §-ból, hiszen az azt az esetet rendezi a tartós közvetítői szerződések vonatkozásában, ha a felek a Ptk. szabályától eltérően úgy állapodnak meg, a közvetítő a megbízó nevében jogosult a szerződés megkötésére, tehát jogosult annak – legalább részleges – képviseletére.

Ezzel kapcsolatban még ki kell térni arra a kérdésre, hogy hogyan kell értelmezni azt a szerződési kikötést egy eseti közvetítői szerződés (a tartós közvetítői szerződést lásd a 6:294. §-nál) esetén, ha a felek nem határozzák meg részletesen azt, hogy mire terjed ki a közvetítő képviseleti jogának terjedelme, hanem csak annyit rögzítenek, hogy a közvetítő a közvetített szerződésekkel kapcsolatban jogosult a megbízó képviseletére. A képviselet a 6:11. § (1) bekezdése alapján azt jelenti, hogy a képviselő jogosult a képviselt nevében a vonatkozó jognyilatkozatokat megtenni. Ezt a 6:17. § azzal egészíti ki, hogy a képviseleti jog kiterjed mindazon cselekmények elvégzésére és jognyilatkozatok megtételére, amelyek a képviselettel elérni kívánt cél érdekében szükségesek. Így a képviseletre vonatkozó szerződési kikötés esetén a közvetítő nemcsak a közvetített szerződések megkötésére, hanem valamennyi kapcsolódó jognyilatkozat (pl. szerződésmódosítás, szerződés megszüntetése, fizetési határidő megállapítása stb.) megtételére jogosult. Kérdéses azonban, hogy melyek azok a jognyilatkozat tételének nem minősülő tevékenységek (pl. pénz átvétele), amelyek elvégzésére szintén kiterjed-e a képviselő joga. Mivel a 6:294. § a képviseleti jog körében

tartalmaz különös szabályt a jognyilatkozat tételének nem minősülő pénzátvétellel kapcsolatban, ebből az következik, hogy a jogalkotó ezeket a tevékenységeket is a képviselő részének tekinti. Így álláspontunk szerint eseti közvetítés esetén, ha a szerződés további megkötés nélkül jogosítja fel a közvetítőt a közvetített szerződések kapcsán a megbízó képviselőjére, akkor a közvetítő nemcsak a szükséges jognyilatkozatok megtételére, hanem az egyéb ahhoz kapcsolódó tevékenységek elvégzésére (így az ellenérték átvételére) is jogosult.

Végül megjegyezzük, hogy képviselői felhatalmazás esetén a felek közötti együttműködési kötelezettségből (lásd a 6:62. §-nál) kifolyólag a közvetítő nemcsak jogosult, hanem köteles is a megbízó képviselőjére a közvetített szerződésekkel kapcsolatban.

6:290. §

[Tájékoztatási kötelezettség]

A közvetítő köteles a megbízót tájékoztatni, ha harmadik személy javára közvetítői tevékenységet végez.

A Ptk. fenti rendelkezéséhez hasonló szabályt tartalmazott a tartós közvetítői szerződések vonatkozásában a Kerügyntv. 6. §-a. A szabályozás azonban nem teljesen azonos a korábbival. Egyrészt a Kerügyntv. azt írta elő, hogy a kereskedelmi ügynöknek a megbízót arról kell tájékoztatnia, ha más megbízóval kötött szerződés alapján hasonló tárgyú kereskedelmi ügynöki tevékenységet végez. A Ptk. ennél szélesebb körben írja elő a tájékoztatási kötelezettséget, mert a közvetítőnek nemcsak a hasonló tárgyú, hanem valamennyi harmadik személy javára szóló közvetítői tevékenységről tájékoztatnia kell a megbízót. A tájékoztatási kötelezettség szélesítését az indokolhatja, hogy a megbízó számára nemcsak az a lényeges információ, hogy a közvetítő az ő szolgáltatásával versengő termékeket is közvetít-e, hanem hogy milyen egyéb közvetítői tevékenységet végez. Ebből ugyanis következtetni tud többek között arra is, hogy a közvetítő milyen személyekkel kerül kapcsolatba, mekkora időt tud az ő szolgáltatásainak közvetítésére fordítani stb.

Másrészt a Kerügyntv. kifejezetten azt írta elő, hogy a kereskedelmi ügynök a fenti körülményről a szerződés megkötése előtt köteles tájékoztatni a megbízót, és a szerződés időtartama alatt a kereskedelmi ügynök csak a megbízó írásbeli hozzájárulásával köthetett más megbízóval hasonló tárgyú kereskedelmi ügynöki szerződést. Ilyen szabályt a Ptk. egyáltalán nem tartalmaz. Ez azt jelenti, hogy a szerződés fennállása alatt a közvetítő e körülményekkel kapcsolatban csak tájékoztatási kötelezettség terheli, más megbízóval újabb közvetítői szerződés megkötéséhez nem szükséges az eredeti megbízó hozzájárulása. Megjegyezzük azonban, hogy a tájékoztatás után a 6:292. § alapján a közvetítői szerződésre is alkalmazandó 6:278. § (1) bekezdése alapján mind határozott, mind határozatlan időre kötött közvetítői szerződés esetén indoklás nélkül, azonnali hatállyal felmondhatja a szerződést a megbízó (a tartós közvetítői szerződésre viszont különös felmondási szabályok vonatkoznak, lásd a 6:297. §-nál).

A Ptk. a fent elemzett tájékoztatási kötelezettségen kívül további, a közvetítőt terhelő tájékoztatási kötelezettséget sem a közvetítői szerződés általános szabályai között, sem a tartós közvetítői szerződésre vonatkozó szabályok között nem tartalmaz. Ezzel ellentétben a Kerügyntv. még további tájékoztatási kötelezettséget írt elő a közvetítő számára. Az 5. § (3) bekezdése alapján a kereskedelmi ügynöknek tájékoztatnia kellett a harmadik felet képviselői jogköre terjedelméről (ennek következményeiről lásd részletesebben a 6:294. §-nál). Az 5. § (5) bekezdése pedig azt írta elő, hogy a kereskedelmi

ügynöknek a tevékenységéről szükség szerint, a közvetített szerződésekről, valamint a harmadik félnek a szerződés megkötésére irányuló, illetve a szerződéssel kapcsolatos nyilatkozatairól pedig haladéktalanul tájékoztatnia kellett a megbízót. Emellett köteles volt tájékoztatni a megbízót a piaci helyzet alakulásáról és minden olyan körülményről is, amely a megbízónak a kereskedelmi ügynöki szerződéssel kapcsolatos, a kereskedelmi ügynök által ismert érdekei szempontjából jelentős volt. A Kerügyntv.-nek ezek a rendelkezései a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv 3. cikk (2) bekezdésének b) pontját – konkrétabb tartalommal feltöltve – ültették át, amely szerint a kereskedelmi ügynök köteles különösen a rendelkezésre álló valamennyi szükséges információról a megbízót tájékoztatni. A Ptk. vélhetően azért nem tartalmazza nevesítve ezeket a tájékoztatási kötelezettségeket sem a közvetítői szerződés általános szabályai között, sem a tartós közvetítői szerződésre vonatkozó szabályok között, mert ezek egyébként is következnek a 6:292. § alapján a közvetítői szerződésre is alkalmazandó 6:275. §-ból – mely a megbízott tájékoztatási kötelezettségét szabályozza –, valamint a 6:62. § (1) bekezdéséből – az általános együttműködési és tájékoztatási kötelezettségből – is, így nincs szükség a külön nevesítésükre.

A Ptk. a megbízó vonatkozásában nem ír elő tájékoztatási kötelezettséget a közvetítői szerződés általános szabályai között, hanem csak a tartós közvetítői szerződésre vonatkozó szabályok között (ezeket lásd a 6:295. §-nál).

Végül megjegyezzük, hogy a 6:292. § alapján a közvetítői szerződésre is megfelelően alkalmazandó a 6:275. §-ban foglalt tájékoztatási kötelezettség a közreműködő igénybevételenek és az utasítások módosítását indokoltá tevő körülmények felmerülése esetén.

6:291. § [A közvetítő díjazása]

- (1) A díj a közvetített szerződés megkötésének időpontjában válik esedékessé.**
- (2) A díj a közvetítőt abban az esetben is megilleti, ha a közvetített szerződést a felek a közvetítői szerződés megszűnését követően kötik meg.**

A Ptk.-szabályozás abból indul ki, hogy a közvetítő alapvetően sikerdíjra jogosult. Hiszen a közvetített szerződés megkötésével válik a díja esedékessé, azaz ha egyetlen közvetített szerződés sem jön létre, akkor a díj nem válik esedékessé, azaz nem lesz rá jogosult. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a felek ne állapodhatnak meg a Ptk. szabályától eltérően eredménytől független díjazásban (BH2005.217.).

A közvetítői szerződés alapján a sikerdíj akkor jár a közvetítőnek, ha a közvetített szerződést az ő tevékenységének eredményeként kötik meg. Emellett a sikerdíj akkor is jár a közvetítőnek, ha a közvetített szerződés megkötése a megbízó érdekkörében felmerülő ok miatt marad el (EBH2007.1696.). Sőt, annak sincs akadálya, hogy a megbízó „kizárólagossági” jogot biztosítson a közvetítőnek. Ebben az esetben, ha más közvetítőnek is megbízást ad, akkor megszegi az eredeti közvetítői szerződést, és a közvetítő akkor is követelheti a díjat, ha a közvetített szerződést nem az ő tevékenysége következtében kötötték meg. Ugyanakkor tisztességtelen lehet az az általános szerződési feltétel, mely szerint akkor is jár a díj a közvetítőnek, ha a megbízó a szerződést külső személy közvetítése nélkül köti meg a harmadik személlyel (EBH2005.1333.).

A sikerdíjat jellemzően jutalék formájában kötik ki. A jutalék azt jelenti, hogy a közvetítő százalékos juttatást kap az eredményesen közvetített szerződések értéke alapján. Jutalék ellenében végzett megbízási tevékenység (közvetítés) esetén a megbízó

számára közömbös, hogy a megbízott (közvetítő) mennyi munkával éri el a kívánt eredményt. A jutalék formájában kikötött díj ugyanis az ügylet értékéhez igazodik. Ezért feltűnő értékaránytalanságra hivatkozással eredményesen nem támadható meg a megbízási (közvetítői) szerződés arra való hivatkozással, hogy a megbízott által végzett munka mennyisége nincs arányban a kikötött díjjal (EBH2002.643.).

A Ptk. szabályozása alapján kérdésként merülhet fel az, hogy a díj mennyiben tartalmazza a közvetítő költségeit. A 6:133. § szerint ugyan az ellenszolgáltatás magában foglalja a szerződés teljesítésével rendszerint együtt járó költségeket, a 6:292. § alapján a közvetítői szerződésre is alkalmazandó 6:276. § (4) bekezdése viszont úgy rendelkezik, hogy a megbízó a szerződés megszűnésekor köteles a megbízott (közvetítő) számára a szükséges és indokolt költségeit megtéríteni. Mivel ez utóbbi rendelkezés a 6:133. §-hoz képest *lex specialis*nek minősül, ezért közvetítői szerződés esetén a díj a rendkívüli költségek mellett a rendszerint felmerülő költségeket sem tartalmazza, ha azok szükségesek és indokoltak.

Végül az is kérdéses, hogy mikor kinek kell bizonyítania azt, hogy a közvetített szerződés megkötése a közvetítő tevékenységének az eredmény-e. Álláspontunk szerint abban az esetben, ha a közvetített szerződést a közvetítői szerződés megszűnése előtt kötik meg, akkor a vélelem mellett szól, hogy a szerződéskötés a közvetítő tevékenységének az eredménye. Ez akkor is irányadó, ha több közvetítővel kötött a megbízó közvetítői szerződést. Ilyenkor egy esetleges jogvita során a megbízónak kell bizonyítania azt, hogy a közvetített szerződés megkötése másik személy tevékenységének az eredménye. Ha viszont a közvetítői szerződés megszűnése után kötik meg a közvetített szerződést, a közvetítőnek kell bizonyítania azt, hogy a közvetített szerződés megkötése az ő tevékenységének az eredménye. Ez utóbbi értelmezést a korábbi bírói gyakorlat is megerősíti (EBH2007.1613.).

6:292. § [A megbízási szabályainak alkalmazása]
E fejezet eltérő rendelkezésének hiányában a közvetítői szerződésre a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Abból kifolyólag, hogy a közvetítői szerződés megbízási típusú szerződés, a közvetítői szerződésre a megbízási szerződés szabályait eltérő rendelkezés hiányában megfelelően alkalmazni kell. Ezek a szabályok az utasításra (6:273. §), a tájékoztatásra (6:275. §), részben a megbízási díjra [6:276. § (3) és (4) bekezdés], a törvényes zálogjogra (6:277. §), a felmondásra (6:278. §), az elszámolásra (6:279. §) és az ingyenes szerződésre (6:280. §) vonatkozó rendelkezések.

2. A tartós közvetítői szerződés

- 6:293. § [Különös szabályok önállóan eljáró közvetítő esetén]**
- (1) Közvetítői szerződés alapján a közvetítő tartós jogviszony keretében, önállóan eljárva megbízójának harmadik személyekkel kötendő szerződések közvetítésére, illetve a megbízó nevében történő megkötésére, a megbízó díj fizetésére köteles.**
  - (2) Önállóan jár el az a személy, aki az (1) bekezdés szerinti tevékenységet nem munkaviszony, vezető tisztségviselői jogviszony vagy más olyan jogszabályon, bírósági vagy hatósági rendelkezésen alapuló jogviszony keretében végzi, amely őt valamely jogi személy képviselőjére feljogosítja.**

- (3) E fejezet alkalmazásában tartós a jogviszony, ha a közvetítő**
- a) több szerződés megkötésének közvetítésére; vagy**
  - b) egy szerződés megkötésének közvetítésére és a jogviszony fenntartására, illetve megújítására köteles.**
- (4) Ha a szerződést írásba foglalták, az egyik fél kérelmére a másik fél köteles átadni a szerződés és annak módosításának másolatát; e rendelkezéstől való eltérés és e jogról való lemondás semmis.**

1. A tartós közvetítői szerződés fogalma és elhatárolása az eseti közvetítéstől

A Ptk. a tartós közvetítés fogalmát a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelvnél szélesebben határozza meg (a szabályozás és az átültetés koncepcióját lásd részletesebben a 6:288. §-nál). Az irányelv 1. cikkének (2) bekezdése alapján csak olyan jogviszonyokra vonatkozik, amelyekben a tartós közvetítés tárgya áruk eladására vagy vételére vonatkozó ügyletek. Ezzel szemben a Ptk. alapján nemcsak a közvetítői szerződés, hanem a tartós közvetítői szerződés tárgya is bármilyen szerződés lehet. Ez egyébként az irányelvet a Ptk. hatálybalépése előtt átültető Kerügyntv. szabályaihoz képest is változás (lásd a 6:288. §-nál).

A tartós közvetítői szerződés definíciójának két különösen lényeges pontja van. Az egyik az, hogy mikor minősül a közvetítő önállóan eljáró személynek. A másik pedig az, hogy melyek azok a körülmények, amelyek alapján a jogviszonyt tartósnak kell tekinteni. A Ptk. meghatározása egyébként még kitér a közvetítő esetleges képviseleti jogára is azzal, hogy a szerződéseknek a megbízó nevében való megkötésére is utal. Az erre vonatkozó magyarázatot lásd a 6:294. §-nál.

Az irányelv nem határozza meg közelebbről az önállóan eljáró személy fogalmát, az 1. cikk (3) bekezdése csak példálózóan sorolja fel, hogy kiket nem tekint kereskedelmi ügynöknek (pl. a tag, akit jogszerűen felhatalmaztak a többi tagot is terhelő kötelezettség vállalására, vagy csődeljárásban a zárgondnok, a felszámoló és a csődgondnok). Emellett a 2. cikk (1) bekezdése azokat az ügynököket sorolja fel, akikre az irányelv nem alkalmazható (pl. a tevékenységüket árutőzsdén vagy árupiacon végző kereskedelmi ügynökök).

A fentiekkel kapcsolatban az EUB három döntésére szeretnénk röviden utalni, amelyek az irányelv 1. cikkét értelmezik. Először is, nem tekinthető az irányelv szempontjából önálló kereskedelmi ügynöknek, és így az irányelv hatályán kívül esnek azok a személyek, akik ugyan a megbízó érdekében, de a saját nevükben végzik a tevékenységüket, mint például a bizományosok (lásd az EUB C-85/03. sz. Mavrona & Sia OE v Delta Etairia Symmetochon AE ügyben 2004. február 10-én hozott ítéletét). Az önálló kereskedelmi ügynök személyéhez tartozik az a kérdés is, hogy működését lehet-e nyilvántartásba való bejegyzéshez kötni. Az EUB C-215/97. sz. Barbara Bellone v Yokohama SpA ügyben 1998. április 30-án hozott ítélete szerint az irányelv kizárja annak a lehetőségét, hogy az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés érvényessége attól függjön, hogy az önálló kereskedelmi ügynök a vonatkozó tagállami nyilvántartásba bejegyeztette-e magát. Ugyanakkor az EUB C-485/01. sz. Francesca Caprini v Conservatore Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura (CCIAA) ügyben 2003. március 6-án hozott ítélete úgy értelmezte az irányelvet, hogy az nem zárja ki az olyan tagállami

szabályozást, amelyik az önálló kereskedelmi ügynökök számára nyilvántartásba vételi kötelezettséget ír elő, de csak abban az esetben, ha a nyilvántartásba vétel elmaradása nem eredményezi az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés érvénytelenségét, és nem fosztja meg az önálló kereskedelmi ügynököt a megbízóval szemben az irányelv által biztosított védelemtől. Az utóbbi két döntés részletes bemutatását lásd Molnár Hella: A kereskedelmi ügynökről szóló irányelv átültetése során felmerült problémák az Európai Bíróság gyakorlatában és a magyar jogban *in* Nagy Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2009* (Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2009, Budapest) 147–150.

A Kerügyntv. 1. § (3) bekezdése az irányelvvel szemben meghatározta azt, hogy mikor tekinthető a kereskedelmi ügynök önálló kereskedelmi ügynöknek: ennek az a személy minősül, aki nem munkaviszony alapján végez kereskedelmi ügynöki tevékenységet. Ezt az 1. § (4) bekezdése azzal egészítette ki, hogy nem minősült önálló kereskedelmi ügynöknek az, akinek a más nevében történő szerződéskötéshez való joga jogszabályon alapult (idetartozik pl. az irányelv által nevesített felszámoló is). Ezzel kapcsolatban még azt is meg kell jegyeznünk, hogy a Kerügyntv. hatálya arra a kereskedelmi ügynökre is kiterjedt, aki a közvetített szerződésnek a saját nevében, a megbízó javára való megkötésére is jogosult volt. Mint erre fent utaltunk, az irányelv hatálya egyébként ezekre a személyekre nem terjed ki, ahogyan arra az EUB a korábban hivatkozott ítéletében rá is mutatott.

A Ptk. a Kerügyntv. meghatározását cizellálja tovább, amikor az önállóan eljáró személyek köréből nevesített formában kiveszi a vezető tisztségviselőt és azokat a személyeket, akik a tevékenységüket olyan jogszabályon, bírósági vagy hatósági rendelkezésen alapuló jogviszony keretében végzik, amely őket valamely jogi személy képviselőjére feljogosítja. Álláspontunk szerint a Ptk. érdemben nem változtat a Kerügyntv. által bevezetett szabályozáson az önállóság értelmezésével kapcsolatban: leegyszerűsítve továbbra is csak azok a személyek tekinthetők önállóan eljárónak, akik nem tartoznak a megbízó szervezetéhez (ezért nem ilyen a munkavállaló és a vezető tisztségviselő), és ha jogosultak a megbízó képviselőjére, akkor a képviselői jog a megbízóval kötött szerződésen alapul (ezért nem ilyen a felszámoló stb.). Lényeges változás azonban, hogy a Ptk. a Kerügyntv.-vel ellentétben a szabályozás hatálya alól kiveszi azokat a személyeket, akik a közvetített szerződésnek a saját nevükben, a megbízó javára való megkötésére is jogosultak. Ezzel a Ptk. ebben a tekintetben visszatér az irányelv által célzott személyi körhöz.

Azzal kapcsolatban, hogy mitől lesz egy közvetítői szerződés tartós jogviszony, az irányelv nem ad pontosabb eligazítást. Az 1. cikk (2) bekezdése mindössze annyit tartalmaz, hogy az a személy minősül kereskedelmi ügynöknek, aki folyamatos felhatalmazással rendelkezik arra, hogy a megbízó javára a közvetített ügyletek tárgyalásokat folytasson, vagy arra, hogy a tárgyalások után a szerződéseket is megkösse. Azt a kérdést, hogy pontosan mit is jelent ez a folyamatos felhatalmazás, részben az EUB a C-3/04. sz. Poseidon Chartering BV v. Marianne Zeeschip VOF és társai ügyben 2006. március 16-án hozott ítélete válaszolta meg. Az ítélet szerint, ha egy önálló vállalkozóként működő közvetítőt csak egyetlen, később több éven keresztül évente meghosszabbított szerződés megkötésével bíztak meg, akkor az irányelv által előírt állandóság (folyamatosság) feltétele megköveteli, hogy a megbízó az e szerződés sorozatos meghosszabbítására irányuló tárgyalások lefolytatásával is megbízza a közvetítőt. A döntés részletes bemutatását lásd Molnár Hella: A kereskedelmi ügynökről szóló irányelv átültetése során felmerült problémák az Európai Bíróság gyakorlatában és

a magyar jogban *in* Nagy Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2009* (Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2009, Budapest) 143–145.

A Kerügyntv. az irányelvhez hasonlóan nem fejtette ki közelebbről ezt a kérdést, mindössze arra utalt az 1. § (2) bekezdése, hogy a kereskedelmi ügynöknek a közvetítói tevékenységet állandó jellegű megbízás alapján kell végeznie. A Kerügyntv. e rendelkezését a bírói gyakorlat értelmezte. A 2/2005. PJE kimondta, hogy a Kerügyntv. rendelkezései az ingatlanközvetítésre megkötött ügynöki szerződésre – állandó jellegű megbízás hiányában – nem alkalmazhatók. E határozatának indokolásában az LB az alábbiakat fejtette ki: „A gyakorlatban felmerülhet az a kérdés, hogy mikor tekinthető állandó jellegűnek az ingatlanközvetítésre vonatkozó ügynöki megbízás. Az előbbieken alapján az egyértelműen megállapítható, hogy az egyszeri vagy néhány ingatlan közvetítésére vonatkozó megbízás ilyennek nem tekinthető. Az állandóság fogalmának szempontjából pedig a tartósság, a nagyobb számú ügylet közvetítésére irányuló, vagy a hosszabb ideig tartó jogviszony csak megközelítő meghatározások. Az állandóságnak nem csupán a megkötendő ügyletek számszerűségében, vagy az ügynöki szerződés időtartamában, hanem a jogügylet jellegében kell megnyilvánulnia. Ilyen jellegre utal különösen, ha határozatlan időre, – egyben meghatározatlan számú ingatlan közvetítésére – illetve viszonylag hosszabb határozott idejű, de ugyanakkor meghatározatlan számú jogügylet folyamatos közvetítésére vonatkozó ügynöki szerződést kötnek a felek.”

A Ptk. azonban ténylegesen meghatározza azt, hogy mikor minősül a közvetítói szerződés tartósnak. A b) pont értelmezése nem tűnik problémásnak, az tulajdonképpen a fent hivatkozott EUB-ítélet tartalmának átültetése a magyar jogba. Ennek megfelelően tartós lesz a jogviszony akkor is, ha csak egyetlen közvetített szerződésről van szó, de ebben az esetben a közvetítő tevékenységének a szerződés fenntartására vagy meghosszabbítására vonatkozó közvetítésre is ki kell terjednie. Mindössze annyit jegyeznénk meg, hogy értelemszerűen a Ptk. megfogalmazása ellenére a közvetítőnek ebben az esetben sem kell feltétlenül a megbízó képviselőjére vonatkozó jogosultsággal rendelkeznie. Ennél azonban problémásabbnak tűnik az a) pont értelmezése. Eszerint ugyanis önmagában az a körülmény tartóssá teszi a jogviszonyt, ha a közvetítő több szerződés közvetítésére jogosult. Ebből az következne, hogy már akkor is tartósnak minősül a közvetítói szerződés, ha a megbízó két előre meghatározott szerződés közvetítésére (pl. két ingatlan eladása) ad megbízást a közvetítőnek. A fent idézett 2/2005. PJE indokolása alapján azonban ez a körülmény önmagában még nem minősítené tartóssá a közvetítói szerződést, hiszen az egész ügylet jellegét kellene vizsgálni, és alapvetően azok lennének a tartós jogviszonyok, amelyek előre meg nem határozott számú szerződések közvetítésére vonatkoznak. A Kúria azonban az 1/2014. PJE alapján a 2/2005. PJE-t a Ptk.-nak a korábbi szabályozástól eltérő rendelkezése miatt nem tartja irányadónak a Ptk. alkalmazása során. Ez azonban álláspontunk szerint pusztán annyit jelent, hogy a Kúria érzékelté azt, hogy a Ptk. szabályozása nem teljesen azonos a Kerügyntv. vonatkozó szabályozásával, mert annál konkrétan ragadja meg a tartósság fogalmát. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a 2/2005. PJE indokolásában kifejtettek ne lennének továbbra is irányadóak. Így abban az esetben, ha a közvetítő több szerződés közvetítésére jogosult, akkor az még nem feltétlenül alapozza meg a jogviszony tartósságát, azaz továbbra sem tekinthetünk el a jogügylet jellegének vizsgálatától. Például nyilvánvalóan nem lesz tartós közvetítói szerződés az a jogviszony, amikor a megbízó a lakásának és a hozzá tartozó, de külön ingatlannak minősülő garázsának eladására ad megbízást a közvetítőnek. Ez a megbízás formálisan már két szerződés közvetítésére vonatkozik, ugyanakkor nem tekinthető tartós jogviszonynak. Ezért álláspontunk szerint a Ptk. több szerződésre való utalását továbbra is úgy kell értelmezni, hogy az alapvetően

előre nem meghatározott számú szerződésekre vonatkozik. Ellenkező értelmezés esetén az eseti és a tartós közvetítés teljesen összemosódna.

2. Az okmányba foglalási jog

Az irányelv az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés formája kapcsán főszabályként az okmányba foglalási jogot rögzíti. A 13. cikk (1) bekezdése szerint a felek mindegyike jogosult kérelem alapján megkapni a másik féltől az ügynöki szerződés feltételeit, beleértve az utólagos megállapodások bármely feltételét írásban tartalmazó aláírt dokumentumot, és az erről a jogról való lemondást semmisnek minősíti. A (2) bekezdés ugyanakkor felhatalmazza a tagállamokat arra, hogy az ügynöki szerződést csak írásba foglalva tekintsék érvényesnek.

A Kerügyntv. élt az irányelv 13. cikk (2) bekezdésében található felhatalmazással. Annak 4. §-a szerint a kereskedelmi ügynöki szerződés érvényességéhez annak írásba foglalása volt szükséges, és e rendelkezéstől a felek nem térhettek el.

A Ptk. a Kerügyntv.-vel szemben nem ír elő kötelező írásbeliséget, hanem csak az okmányba foglalási jogot tartalmazza kógens szabályként. A törvényszöveg azonban meglehetősen furcsán fogalmaz: az okmányba foglalási jog elvileg csak akkor illeti meg a feleket, ha a szerződést írásba foglalták. Ez a rendelkezés – ha szó szerint értelmezzük – akkor nem felel meg az irányelvnek, mert az minden esetben biztosítja a feleknek az okmányba foglalási jogot, nem csak akkor, ha a szerződést eleve írásba foglalták a felek. Ezért a Ptk. helyes és irányelvkonform értelmezése az, hogy az egyik fél kérelmére a másik fél minden esetben köteles átadni a szerződés és annak módosításának írásbeli másolatát, nem csak akkor, ha a szerződést eleve írásba foglalták a felek.

Végül megjegyezzük, hogy ha a közvetítő a közvetített szerződések megkötésére is jogosult, és a közvetített szerződésekre kötelező alakíságot ír elő a jogszabály, akkor az így meghatározott alakíságnak megfelelően kell megkötni a tartós közvetítői szerződést is [Balog Balázs: *Az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés megújuló szabályai – A közvetítői szerződés az új Polgári Törvénykönyvben* in Harsági Viktória – Raffai Katalin – Suri Noémi (szerk.): *Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében* (Pázmány Press 2014, Budapest) 45.]. Ezt azzal egészítenénk ki, hogy az is megfelelő megoldás, ha nem a tartós közvetítői szerződést, hanem a közvetített szerződések megkötésére vonatkozó külön meghatalmazást állítják ki a jogszabály által előírt alakíság szerint.

3. Díjazás tartós közvetítés esetén

Az irányelv részletes szabályozást tartalmaz az önálló kereskedelmi ügynök díjazásával kapcsolatban (lásd az irányelv 6–12. cikkeit). Ezeket a rendelkezéseket a Kerügyntv.-vel ellentétben a Ptk. nem ülteti át. A Ptk. ugyanis csak a közvetítői szerződés általános szabályai között tartalmaz a díjazásra vonatkozó rendelkezéseket (lásd a 6:291. §-nál), amely szabályokat mind az eseti, mind a tartós közvetítői szerződésekre alkalmazni kell. A tartós közvetítői szerződés díjazására vonatkozó különös rendelkezéseket külön jogszabály, a tartós közvetítői szerződés alapján a közvetítőt megillető jutalékról szóló 65/2014. (III. 13.) Korm. rendelet ülteti át a magyar jogba.

A Kerügyntv. szabályozásához képest két lényeges változásra szeretnénk felhívni a figyelmet. Az egyik az, hogy a tartós közvetítői szerződés is lehet ingyenes szerződés,

mert a 6:292. § alapján e szerződésre is irányadó a 6:280. §, amely az ingyenes megbízást szabályozza (a Kerügyntv. az irányelvhez hasonlóan nem utalt arra, hogy a rendelkezéseit ingyenes jogviszonyokra is alkalmazni kellene). A másik eltérés a költségek elszámolása. A Kerügyntv. 8. § (3) bekezdése alapján a kereskedelmi ügynök a díjon felül – ellenkező megállapodás hiányában – készkiadásainak, illetve általános üzleti kiadásainak megtérítését nem követelhet. Ezzel szemben a 6:292. § alapján a tartós közvetítői szerződésre is alkalmazandó 6:276. § (4) bekezdés szerint a díj a rendkívüli költségek mellett a rendszerint felmerülő költségeket sem tartalmazza, ha azok szükségesek és indokoltak (a részletesebb magyarázatot lásd a 6:291. §-nál).

6:294. §

[A közvetítő képviseleti jogának terjedelme]

Ha a közvetítő az általa közvetített szerződés megkötésére jogosult, a képviseleti joga minden olyan jognyilatkozat megtételére kiterjed, amely a közvetített szerződések teljesítésével rendszerint együtt jár. Ez a jog nem foglalja magában a már megkötött szerződések módosításához, a pénz átvételéhez és a fizetési határidő megállapításához való jogot.

A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv a közvetítő képviseleti jogának terjedelméről nem tartalmaz rendelkezést. Az 1. cikk (2) bekezdése szerint vagy a közvetített szerződésekre vonatkozó tárgyalások lefolytatására, vagy arra rendelkezik felhatalmazással, hogy a megbízó javára és annak nevében a közvetített ügyletekre tárgyalásokat folytasson, és azokat megkösse. Tehát az a tartós közvetítői jogviszony is az irányelv hatálya alá tartozik, amelyikben a közvetítő rendelkezik képviseleti joggal, és az is, amelyikben nem.

A Kerügyntv. az 1. § (2) bekezdése alapján – az irányelvhez hasonlóan – mind a képviseleti jog nélküli, mind a képviseleti joggal rendelkező ügynökökre kiterjesztette a szabályozási hatókörét. Sőt, még azok a kereskedelmi ügynökök is a Kerügyntv. hatálya alá tartoztak, akik a saját nevükben, de a megbízó javára voltak jogosultak megkötni a közvetített szerződést.

A Ptk. 6:293. § (1) bekezdésének megfogalmazása nem szerencsés, mert a közvetítői tevékenységre és a szerződések megkötésére vonatkozó, a közvetítőt terhelő kötelezettség között az „illetve” szót használja. Az „illetve” kötőszó kifejezheti mind a diszjunktív, mind a konjunktív, mind a pontosító kapcsolatot. Az irányelv alapján itt a pontosító kapcsolatkénti értelmezés tűnik helyesnek: tehát a közvetítőnek mindig kötelezettsége a szerződések közvetítése, és emellett a szerződések megkötésére is kiterjedhet a kötelezettsége. A Ptk. meghatározásából viszont egyértelműen következik az, hogy – a Kerügyntv.-vel ellentétben – abban az esetben már nem lehet szó (tartós) közvetítői szerződésről, ha a közvetítő a saját nevében, de a megbízó javára jogosult megkötni a közvetített szerződést.

A Kerügyntv. 3. § (1) bekezdése alapján egyértelmű volt, hogy a kereskedelmi ügynök főszabály szerint nem volt jogosult a megbízó képviseletére, mert a közvetített szerződést csak külön kikötés alapján köthette meg. A Ptk. ilyen egyértelmű rendelkezést nem tartalmaz, de a 6:289. § a közvetítői szerződések között a képviseleti jog hiányát írja elő főszabályként, és ezt a rendelkezést a 6:294. § nem írja felül, mert csak arról a különös esetről rendelkezik, ha a közvetítő az általa közvetített szerződés megkötésére jogosult. Így megállapítható, hogy ebben a tekintetben nem változott a szabályozás, tartós közvetítői szerződés esetén a közvetítő külön felhatalmazás hiányában a megbízó képviseletére nem

jogosult. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy egyes ágazati jogszabályok eltérő elnevezést alkalmaznak azokra a közvetítőkre, akik a közvetített szerződés megbízó nevében való megkötésére is jogosultak. Őket a Hpt. kiemelt közvetítőnek, a Bit. pedig vezérügynöknek nevezi.

Ugyanakkor lényeges változást hoz a Ptk. abban a tekintetben, hogy a közvetítőnek a szerződés megkötésére vonatkozó kifejezett felhatalmazása esetén, mire terjed ki a képviseleti joga. A Kerügyntv. 3. §-a ugyanis nem tartalmazott semmilyen olyan korlátozást, mint a Ptk., hanem kifejezetten ki is mondta a kereskedelmi ügynöknek a teljesítés elfogadására (vétélár átvételére) vonatkozó jogosultságát arra az esetre, ha a kereskedelmi ügynök a megbízó nevében a közvetített szerződés megkötésére is jogosult volt külön kikötés alapján. A Ptk. éppen ennek az ellenkezőjét mondja ki: a már megkötött szerződések módosításához, a pénz átvételéhez és a fizetési határidő megállapításához való jog akkor sem illeti meg a közvetítőt, ha egyébként a közvetítő az általa közvetített szerződés megkötésére külön kikötés alapján jogosult.

A Ptk. fenti szabályát értelemszerűen nemcsak arra az esetre kell alkalmazni, ha a tartós közvetítői szerződés külön kikötése kifejezetten a közvetített szerződések megkötésére hatalmazza fel a közvetítőt, hanem minden olyan esetre, amikor olyan jogot biztosít neki a szerződés, amelyből ez a jogosultság következik (itt elsősorban arra gondolunk, ha a szerződés úgy fogalmaz, hogy a közvetítő a megbízó képviseletére jogosult). Szintén nem lehet szűken értelmezni a Ptk. által nevesített kivételeket: például a közvetítő főszabály szerint nemcsak a közvetített szerződés módosítására, hanem a szerződés megszüntetésére sem jogosult, hiszen a szerződés megszüntetése legalább olyan súllyal kihat a szerződés sorsára és a megbízó helyzetére, mint a módosítása.

A Ptk. a Kerügyntv.-vel szemben nem mondja ki, hogy a harmadik félnek a közvetítőhöz intézett, a szerződés megkötésére irányuló, illetve a szerződéssel kapcsolatos nyilatkozatai a közvetítővel való közléssel a megbízóval szemben hatályossá válnak, ha a közvetítő a szerződés megkötésére (a megbízó képviseletére) jogosult. Ez azonban nem jelent változást, mert ez a képviseleti jog tartalmából egyébként is következik.

Szintén eltérően alakul a képviseleti jog korlátozásának a harmadik személyekre vonatkozó következménye. A Kerügyntv. 3. § (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a képviseleti jogkör korlátozása a harmadik féllel szemben csak akkor hatályos, ha vele azt megfelelően közölték. Ráadásul a Kerügyntv. 5. § (3) bekezdése kifejezetten előírta a kereskedelmi ügynök tájékoztatási kötelezettségét a képviseleti jogköre terjedelméről. Ilyen különös szabályokat nem tartalmaz a Ptk., tehát erre az esetre is az általános szabály, a 6:12. § alkalmazandó, amely szerint a képviselő jogkörének korlátozása jóhiszemű harmadik személlyel szemben hatálytalan, ha e törvény eltérően nem rendelkezik. Álláspontunk szerint a közvetítő külön tájékoztatása nélkül is hatályos a harmadik személyekkel szemben a szerződés megkötésére (képviseletre) feljogosított közvetítő képviseleti jogának Ptk. általi korlátozása. Ugyanis a 6:62. § (2) bekezdése alapján a fél nem hivatkozhat a tájékoztatási kötelezettség megsértésére olyan jogokkal, tényekkel és adatokkal kapcsolatban, amelyeket ismert, vagy közhiteles nyilvántartásból vagy más forrásból ismernie kellett. Jelen esetben a Ptk. az a forrás, amelyből a harmadik személynek ismernie kell a képviseleti jog korlátozásának a forrását. Ez azt jelenti, hogy a harmadik személy nem hivatkozhat a megbízóval szemben arra, hogy a neki bemutatott közvetítői szerződésben csak annyi szerepelt, a közvetítő jogosult a megbízó képviseletére, és ezért a közvetítőnek teljesített, és ezt a megbízónak el kell fogadnia. Ugyanis maga a Ptk. tartalmazza a képviseleti jog korlátozását ebben a vonatkozásban, és nem lehet megalapozott az a hivatkozás, hogy a Ptk.-t mint a korlátozás forrását a harmadik félnek

nem kellett ismernie. Ez röviden azt jelenti, hogy ha a harmadik fél ilyen esetben a közvetítőnek teljesít, akkor annak minden kockázatát (pl. a pénzt elsikkasztják) ő viseli. Ilyen esetekben a harmadik személy legfeljebb a közvetítővel szemben léphet fel a 6:14. § (2) bekezdésének rendelkezései szerint.

Végül megjegyezzük, hogy a Ptk. jelen paragrafusának rendelkezései a felek jogait és kötelezettségeit határozzák meg, ezért azoktól a felek a 6:59. § (2) bekezdése alapján szabadon eltérhetnek, és kifejezetten felhatalmazhatják a közvetítőt arra, hogy a már megkötött szerződéseket módosíthassa, a pénzt átvehesse és a fizetési határidőt megállapíthassa.

6:295. § [A megbízó kötelezettségei]

- (1) A megbízó saját költségére köteles a közvetítőnek mindazt a tájékoztatást és segítséget megadni, amely kötelezettségeinek teljesítéséhez szükséges. E körben köteles különösen a szerződés tárgyára vonatkozó iratot a közvetítő rendelkezésére bocsátani.**
- (2) A megbízó köteles a közvetítőt késedelem nélkül értesíteni, ha lényegesen kisebb mennyiségben képes vagy kíván szerződést kötni annál, mint amire a közvetítő számíthatott.**
- (3) A megbízó köteles a közvetítőt késedelem nélkül értesíteni a közvetítő által közvetített szerződés elfogadásáról vagy elutasításáról, és a megkötött szerződés teljesítésének elmaradásáról.**
- (4) A feleknek az (1)–(3) bekezdés rendelkezéseitől való eltérése semmis.**

1. A közvetítő kötelességei

A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv 3. cikke foglalkozik a kereskedelmi ügynök kötelezettségeivel. Eszerint a tevékenységének kifejtése során a kereskedelmi ügynök köteles gondoskodni a megbízó érdekeinek érvényesítéséről, valamint megfelelő gondossággal és jóhiszeműen eljárni. Ennek megfelelően a kereskedelmi ügynök köteles különösen a megfelelő erőfeszítéseket megtenni a tárgyalások folytatására, és – adott esetben – megkötni az ügyletet, amellyel megbízták; a rendelkezésére álló valamennyi szükséges információról a megbízót tájékoztatni; a megbízó észszerű utasításainak eleget tenni.

E rendelkezéseket a Kerügyntv. 5–6. §-ai ültették át a magyar jogba, melynek keretében részben átvették az irányelv szabályait, részben tartalmat adva kifejtették azokat (elsősorban a tájékoztatási kötelezettség kapcsán, lásd a 6:290. §-nál).

Ezzel szemben a Ptk. a közvetítő kötelességeire a tartós közvetítői szerződés különös szabályai között nem tartalmaz rendelkezést. Ennek az az oka, hogy a közvetítőnek az irányelv által megfogalmazott kötelezettségei következnek a Ptk. általános szerződési (együttműködési és tájékoztatási kötelezettség) és a megbízásra vonatkozó (utasításokra vonatkozó rendelkezések) szabályaiból. A tájékoztatási kötelezettségre vonatkozó különös rendelkezéseket pedig a Ptk. a közvetítői szerződés általános szabályai között ültette át (lásd a 6:290. §-nál).

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az irányelv 5. cikke kifejezetten kógensnek minősíti a kereskedelmi ügynök kötelezettségeit szabályozó 3. cikket. Ezzel kapcsolatban abban egyetértünk Gárdos Péterrel, hogy ezeknek az irányelvi rendelkezéseknek egy jelentős része alapelvi jellegű, amelytől a felek nem térhetnek el, így a Ptk. ebben

a tekintetben is megfelel az irányelvnek [Gárdos Péter: A megbízási típusú szerződések *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1861.]. Példaként említhetjük a jóhiszemű eljárásra vonatkozó kötelezettséget, amelyet hasonló megfontolásból egyébként a Kerügyntv. sem nevesített. Kifejezetten problémásnak tűnik a kérdés azonban az utasításokkal kapcsolatban. A Ptk. alapján ugyanis a megbízó utasítási joga (6:273. §) a 6:59. § (2) bekezdése szerint alapvetően diszpozitív szabály. A megbízási szerződések esetében egyáltalán nem ritka az az eset, amikor a megbízó nem rendelkezik utasítási joggal (gondoljunk csak a bizalmi vagyonkezelésre vagy az orvosi megbízásra). Így a tartós közvetítői szerződések kapcsán is felmerülhet az igény arra, hogy a felek a megbízó utasításadási jogát kizárják, amelyet a Ptk. alapján meg is tehetnek. Ennyiben azonban valóban nem felel meg a Ptk. az irányelv rendelkezéseinek, mert ez utóbbi alapján a felek nem térhetnek el az irányelv 3. cikk (2) bekezdésének c) pontjától, mely szerint a kereskedelmi ügynök köteles a megbízó észszerű utasításainak eleget tenni.

2. A megbízó kötelességei

A megbízót terhelő kötelezettségeket az irányelv 4. cikke tartalmazza. Eszerint a kereskedelmi ügynökével kapcsolatban a megbízó is megfelelő gondossággal és jóhiszeműen köteles eljárni. Ennek megfelelően a megbízó köteles különösen a kereskedelmi ügynökét az érintett árura vonatkozó szükséges dokumentációval ellátni; a kereskedelmi ügynök számára az ügynöki szerződés teljesítéséhez szükséges tájékoztatást megadni és különösen megfelelő időn belül értesíteni a kereskedelmi ügynököt, ha előre látja, hogy a kereskedelmi ügyletek nagyságrendje jelentősen alacsonyabb lesz, mint amire a kereskedelmi ügynök általában számíthatott. A megbízó köteles továbbá a kereskedelmi ügynököt megfelelő időn belül tájékoztatni minden olyan kereskedelmi ügylet elfogadásáról, visszautasításáról vagy nem teljesítéséről, amelyet a kereskedelmi ügynök közvetített a megbízó számára.

Az irányelv fenti rendelkezéseit a Kerügyntv. 7. §-a ültette át. Az implementáció mellett az (1) bekezdés kifejezetten nevesítette a megbízó díjfizetési kötelezettségét, a (4) bekezdés pedig – a többi szabálytól eltérően diszpozitív módon – arról rendelkezett, hogy a kereskedelmi ügynöknek átadott dolgok vonatkozásában a kárveszélyt a megbízó viseli.

A Ptk. a közvetítő kötelezettségeire vonatkozó irányelvi rendelkezésekkel ellentétben, a megbízó kötelezettségire vonatkozó rendelkezések többségét kifejezetten – az irányelv 5. cikkének megfelelően kógens módon – nevesíti a tartós közvetítői szerződésre vonatkozó szabályok között. Ezek többsége ugyanis konkrétabb tartalommal bíró rendelkezés. Az általános, a Ptk. egyéb szabályaiból is levezethető kötelezettségeket (minthogy a kereskedelmi ügynökével kapcsolatban a megbízó megfelelő gondossággal és jóhiszeműen köteles eljárni), a közvetítői kötelezettségekhez hasonlóan kifejezetten nem tartalmazza a Ptk.

Kettő, a Kerügyntv. szabályaihoz képesti változásra fel kell hívnunk a figyelmet. Az egyik kisebb jelentőségű: a Ptk. – a Kerügyntv.-vel szemben – kifejezetten kimondja, hogy a megbízó, azt a tájékoztatást és segítséget, amely a közvetítő kötelezettségeinek teljesítéséhez szükséges, a saját költségére köteles a közvetítőnek megadni. Ez nem jelent érdemi változást álláspontunk szerint, mert ez mind a korábbi szabályozásból [1959-es Ptk. 479. § (3) bekezdés], mind a Ptk.-nak a tartós közvetítői szerződésre a 6:292. § alapján alkalmazandó 6:276. § (4) bekezdéséből következik. A másik változásnak inkább lehet

jelentősége: ez pedig az, hogy a Ptk. – a Kerügyntv.-vel szemben – nem mondja ki, hogy a közvetítőnek átadott dolgok vonatkozásában a kárveszélyt a megbízó viseli. Például abban az esetben, ha a megbízó a dolgot úgy adja át, hogy az tulajdonátruházással jár (lásd készpénz), akkor a Kerügyntv. alapján a kárveszélyt ennek ellenére a megbízó viselte. A Ptk. alapján azonban különös rendelkezés hiányában a közvetítő viseli a kárveszélyt az 5:22. § rendelkezésének megfelelően.

6:296. §**[A szerződés időtartama]**

A határozott időre kötött szerződés határozatlan időtartamúvá alakul át, ha a határozott idő lejártá után a szerződéses szolgáltatások teljesítését a felek továbbra is folytatják.

A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv 14. cikkét ülteti át a Ptk. Megjegyezzük, hogy a Kerügyntv. 15. §-a e rendelkezés mellett azt is kifejezetten kimondta, hogy a kereskedelmi ügynöki szerződés határozott vagy határozatlan időre köthető. Ezt a szabályt azért nem tartalmazza a Ptk. a tartós közvetítői szerződés szabályai között, mert a Ptk. általános szerződési szabályaiból egyébként is következik, hogy egy szerződés határozott vagy határozatlan időre köthető.

6:297. §**[A szerződés felmondása]**

- (1) A határozatlan időtartamra kötött közvetítői szerződést bármelyik fél a naptári hónap utolsó napjára felmondhatja. A felmondási idő a szerződés első évében egy hónap, a szerződés második évében két hónap, a harmadik és az azt követő években három hónap. Ennél rövidebb felmondási idő kikötése semmis.**
- (2) Ha a felek az (1) bekezdésben foglaltaknál hosszabb felmondási időben állapodnak meg, a megbízóra irányadó felmondási idő nem lehet rövidebb, mint a közvetítőre irányadó felmondási idő. A felek ettől eltérő megállapodása semmis.**
- (3) Ha a határozott időtartamra kötött szerződés határozatlan időtartamúvá alakul át, a felmondási idő számítása szempontjából a szerződés teljes időtartamát figyelembe kell venni.**

1. A határozatlan idejű tartós közvetítői szerződés felmondása

A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv 15. cikke szabályozza a határozatlan idejű tartós közvetítői szerződés felmondására vonatkozó szabályokat. E cikk (3) bekezdése arra is felhatalmazza a tagállamokat, hogy a felmondási időt a szerződés negyedik évében négy hónapban, ötödik évében öt hónapban, hatodik évében és a további években hat hónapban is megállapíthatják. A 16. cikk pedig úgy rendelkezik, hogy az irányelv semmilyen részében nem befolyásolja a tagállamok jogának alkalmazását, ha a tagállamok akként rendelkeznek, hogy az ügynöki szerződés azonnali hatállyal megszűnik vagy az egyik fél kötelezettségei teljesítésének teljes vagy részbeni elmulasztása miatt; vagy akkor, ha rendkívüli körülmények merülnek fel. Ebből az következik, hogy a 15. cikkben az irányelv a határozatlan idejű szerződések rendes felmondását szabályozza.

Az irányelv 15. cikkét a Kerügyntv. 16. §-a ültette át. Ez annyiban kiegészítette az irányelv szabályozását, hogy a felmondást annyiban indokolni kellett, hogy a kiegyenlítéshez való jog megállapítható legyen. Az irányelv 16. cikkére tekintettel pedig a Kerügyntv. úgy rendelkezett, hogy bármelyik fél a kereskedelmi ügynöki szerződést azonnali hatállyal felmondhatta, ha a másik fél a szerződésben vállalt vagy a törvény alapján fennálló kötelezettségét súlyosan megszegte, a szerződés megszűnés jogkövetkezményeire egyebekben az 1959-es Ptk. szabályait kellett alkalmazni. A Kerügyntv. nem élt az irányelv 15. cikk (3) bekezdése által adott felhatalmazással, így három hónaposnál hosszabb felmondási időt nem írt elő. A 2. cikk (2) bekezdése alapján – mely szerint minden tagállam jogosult arra, hogy az irányelv alkalmazását kizárja olyan személyek vonatkozásában, akiknek kereskedelmi ügynöki tevékenységét az adott tagállam jogalkotása másodlagosnak tekint – viszont a Kerügyntv. úgy rendelkezett, hogy a felek az irányelv rendelkezése ellenére megállapodhattak a törvényben előírtnál rövidebb felmondási időben, ha a kereskedelmi ügynök nem főtevékenységként végezte a kereskedelmi ügynöki tevékenységet.

A Ptk. ugyan abban a tekintetben követi a Kerügyntv.-t, hogy nem él a 15. cikk (3) bekezdése által biztosított lehetőséggel, több ponton azonban eltér annak szabályozásától. Egyrészt egyáltalán nem ír elő a felmondás vonatkozásában indokolási kötelezettséget. A rendes felmondásnak ugyanis fogalmi eleme a magyar szerződési jog szerint, hogy azt nem kell indokolni, így a Ptk. szabályozása a Kerügyntv.-énél jobban illeszkedik a magyar jogba. Másrészt nem utal a szankciós jellegű (rendkívüli), azonnali hatályú felmondás lehetőségére. Ennek az az oka, hogy jellemzően más szerződéstípusok esetén sem tér ki a felmondás szabályozása keretében a jogszabályon vagy szerződésen alapuló rendkívüli felmondás lehetőségére (lásd pl. a bérlet vagy a letét szabályait), ennek megfelelően – ahogyan a többi nevesített szerződéstípusnál – tartós közvetítői szerződés esetén külön utalás hiányában is megilleti a feleket a – jogszabályon vagy szerződésen alapuló – rendkívüli felmondás joga. Harmadrészt a Ptk. a Kerügyntv.-vel ellentétben nem tartalmaz különös szabályt arra az esetre, ha a közvetítő tevékenységét nem főtevékenységként végzi.

Értelmezési kérdések merülhetnek fel a Ptk. azon szabályozásával kapcsolatban, hogy a felmondás a hónap végére szól. Ezek közül viszonylag könnyen megválaszolható az, hogy hogyan kell számítani a felmondási időt: a felmondási idő a Ptk. által meghatározott időtartamoknál jellemzően hosszabb, mert a felmondás a hónap végére szól. Tehát abban az esetben, ha a Ptk. egy hónapos felmondási időt úgy ír elő, hogy a felmondás a hónap végére szól, az azt jelenti, hogy a szerződés a felmondás hatályosulását követő hónap utolsó napján szűnik meg. Kevésbé tűnik egyértelműnek az a kérdés, hogy a felek eltérhetnek-e ettől a rendelkezéstől, hogy a felmondás a hónap végére szól. Az irányelv 15. cikkének (5) bekezdése szerint a felmondási idő végének csak a felek eltérő megegyezésének hiányában kell a naptári hónap végére esnie. Tehát ez alapján egyértelműen diszpozitív szabályról lenne szó. A Ptk. ugyan az (1) bekezdésben a felmondási idő kógens jellegű meghatározása mellett mondja ki azt, hogy a felmondásnak a hónap utolsó napjára kell esnie – mely rendelkezés értelemszerűen kihat a felmondási időre is –, az irányelvre tekintettel álláspontunk szerint a Ptk. szabálya úgy értelmezendő, hogy a felmondási idő végének csak a felek eltérő rendelkezése hiányában kell a naptári hónap utolsó napjára esnie. A feleket a Ptk. ebben a tekintetben csak abban korlátozza, hogy az általa előírt felmondási időnél nem határozhatnak meg rövidebbet. Végül az is kérdéses, hogy minek minősül az, ha a felmondás nem a meghatározott határidő betartásával történik. Mivel a Ptk. a bérlettel szemben – lásd a 6:339. § (3) bekezdését – itt nem tartalmaz olyan rendelkezést, hogy a jogviszonyt a nem megfelelő felmondás

közlését követően milyen időtartam elteltével kell felmondottnak tekinteni, ezért az ilyen szabálytalan felmondáshoz egyáltalán nem fűződik joghatás.

2. A határozott idejű tartós közvetítői szerződés felmondása

Mind az irányelv, mind a Kerügyntv., mind a Ptk. csak abban a tekintetben utal a határozott idejű tartós közvetítői szerződés felmondására, hogy ha a határozott időtartamra kötött szerződés határozatlan időtartamúvá alakul át, akkor a felmondási idő számítása szempontjából a szerződés teljes időtartamát figyelembe kell venni. Azzal kapcsolatban azonban nincs egyértelmű rendelkezés, hogy hogyan lehet felmondani egy olyan határozott idejű szerződést, amelyik nem alakul át határozatlan idejűvé.

A rendkívüli felmondással kapcsolatban az előző pontban írtak az irányadóak az ott leírt indokok miatt. Tehát a határozott idejű tartós közvetítői szerződés ugyanúgy megszüntethető szankciós jellegű (rendkívüli) felmondással, mint a határozatlan idejű szerződés.

A rendes felmondás lehetőségének megítélése nem ilyen egyszerű. A 6:292. § alapján felmerül a 6:278. § (1) bekezdésének alkalmazása, mely szerint a megbízási szerződést – akár határozatlan, akár határozott idejű – bármelyik fél felmondhatja (ráadásul azonnali hatállyal, mert ettől eltérő felmondási időt a Ptk. nem ír elő). Az nyilvánvaló, hogy e rendelkezés a határozatlan idejű tartós közvetítői szerződésekre jelen paragrafus eltérő rendelkezése miatt nem alkalmazható. Abban az esetben, ha az egyértelműen eltérő rendelkezés hiányára tekintettel a határozott idejű szerződések vonatkozásában elfogadnánk a 6:278. § (1) bekezdésének alkalmazhatóságát, akkor az olyan ellentmondásos következménnyel járna, hogy a határozott idejű szerződést könnyebb lenne megszüntetni rendes felmondással, mint a határozatlan idejűt. Ez nyilvánvalóan nem felel meg a polgári jog logikájának. Ebből viszont az következik, hogy a Ptk. azzal, hogy csak a határozatlan idejű szerződések vonatkozásában tartalmaz különös rendelkezést a rendes felmondásra, egyúttal kizárja a rendes felmondás lehetőségét a határozott idejű szerződések vonatkozásában.

3. A felmondás alakja

Az irányelv nem szabályozza a felmondás formáját. A Kerügyntv. sem tartalmazott ebben a tekintetben különös rendelkezést, ugyanakkor abból, hogy a Kerügyntv. 4. §-a kötelező írásbeliséget írt elő a szerződés megkötésére, az 1959-es Ptk. 218. § (3) bekezdéséből az következett, hogy a szerződés felmondása is csak írásban volt érvényes.

A Kerügyntv.-vel szemben a Ptk. nem írja elő a kötelező írásbeliséget, hanem csak az okmányba foglalási jogot a 6:293. §-ban. Ez a jog elvileg csak a szerződés és módosítása másolatának kiadására vonatkozik a Ptk. szerint. Az irányelv 13. cikkének (1) bekezdése is csak a szerződés feltételeit – beleértve az utólagos megállapodások bármely feltételét – írásban tartalmazó aláírt dokumentum megkapására vonatkozó jogra utal. A felmondás egyoldalú jognyilatkozat, így nem tekinthető a szerződés módosításának (utólagos megállapodásnak). Ebből az következik, hogy a felmondás nemcsak írásban, hanem más formában is közölhető. Ezt az értelmezést támasztja alá az is, hogy az okmányba foglalási jog alapján csak kérelemre kell kiadni írásban egy másolati dokumentumot. Felmondás esetén nyilvánvalóan csak utólagosan lehetne kérelmezni az írásbeli dokumentum

kiadását, tehát még abban az esetben, ha a felmondásra is alkalmazni kellene az okmányba foglalási jogot, akkor a fél csak arra lenne jogosult, hogy utólag kérje a felmondás írásbeli példányát, de ez már arra nem lehet kihatással, hogy ettől függetlenül a korábbi nem írásbeli felmondás is szabályosnak minősül, és a közléssel hatályosult.

6:298. § [A közvetítő kártalanítása]

- (1) **A közvetítói szerződés megszűnése esetén a közvetítőnek a megbízótól kártalanítás jár, ha a kártalanítás a szerződéssel összefüggő valamennyi körülményre tekintettel méltányos, figyelemmel arra, hogy a közvetítő a szerződés megszűnése következtében elveszíti az olyan jutalékhoz való jogát, amely őt a szerződés fennmaradása esetén az adott üzletfelekkel kötött vagy jövőben kötendő üzletek után megilletné, feltéve, hogy**
  - a) **a közvetítő a megbízónak üzleti kapcsolatok kialakításával új ügyfeleket szerzett, vagy meglévő üzleti kapcsolatokat – legalább egy új ügyfél megnyerésének megfelelő mértékben – bővített, ha az üzleti kapcsolatokból a megbízó a szerződés megszűnése után is jelentős előnyre tesz szert; vagy**
  - b) **a tartós jogviszony létrehozására irányuló megbízást teljesítette, de a közvetítói szerződés megszűnése következtében folytatólagos díjazástól esik el.**
- (2) **A kártalanítás összege nem haladhatja meg a közvetítő által a szerződés megszűnését megelőző öt évben kapott díjazás átlagából számított egyévi összeget, öt évnél rövidebb közvetítói szerződés esetén a szerződés időtartama alatt kapott díj átlagából számított egyévi összeget.**
- (3) **A kártalanítási igény egyéves jogvesztő határidőn belül érvényesíthető.**
- (4) **A kártalanítás nem érinti a közvetítőt megillető kártérítési igényt és a közvetítőnek a szerződés megszűnését követő gazdasági tevékenysége gyakorlásában korlátozó megállapodásért járó díjigényt.**

1. A közvetítő kompenzálásának okairól

A közvetítőt a szerződés megszűnésekor megillető kompenzáció intézménye mögött az áll, hogy az ő tevékenységének eredményeként a megbízónál a szerződés megszűnése után is keletkezik haszon. Ugyanis azok a szerződések, amelyek a közvetítő működéséből kifolyólag jöttek létre, értelemszerűen nem szűnnek meg a tartós közvetítói szerződéssel egyidejűleg. Tehát ezek a szerződések továbbra is bevételi forrást és nyereséget eredményeznek a megbízó számára, de a közvetítő ebből a közvetítói szerződés megszűnésére tekintettel a jövőben már nem részesül. Ezért az elmaradó bevételért indokolt kompenzálni a közvetítőt [Pajor-Bytomski Magdaléna: *A kereskedelmi ügynöki szerződés* (KJK-Kerszöv 2003, Budapest) 159.]. Természetesen a közvetítő csak abban az esetben jogosult a kompenzációra, ha nem az ő tevékenysége vezet a tartós közvetítói szerződés megszűnéséhez.

2. A közvetítő kompenzálása az uniós jog szerint

A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv 17. cikke a közvetítőnek a szerződés megszűnése miatti kompenzálására két

megoldást tartalmaz, amelyek közül a tagállamok választhatnak: a kiegyenlítést és a kártalanítást. Sajnálatosan az irányelv magyar – hivatalos fordítás szerinti – szövege a kiegyenlítést kártalanításnak, a kártalanítást pedig kártérítésnek hívja (Molnár Hella: Gondolatok a kereskedelmi ügynökök kompenzációs jogáról a Lonsdale-ügy kapcsán. *Themis* 2009/1. 23.). A továbbiakban nem a fordítás szerinti, hanem a helyes elnevezéseket használjuk. Az irányelv 17. cikk (2) bekezdésének a) pontja szerint a kereskedelmi ügynök akkor és olyan mértékben jogosult kiegyenlítésre, ha a megbízónak új vevőket szerzett, vagy a már meglévő vevőkkel az üzlet nagyságrendjét jelentős mértékben növelte, és a megbízó az e vevőkkel folytatott üzletből továbbra is jelentős haszonra tesz szert, és ezen kiegyenlítés kifizetése, figyelembe véve az eset összes körülményeit, méltányos, különös tekintettel arra a jutalékra, amelytől a kereskedelmi ügynök az ilyen vevőkkel kötött üzletekkel kapcsolatban esett el. Az irányelv felhatalmazza a tagállamokat arra, hogy a fenti körülményekre vonatkozóan úgy rendelkezzenek, hogy azok magukban foglalják a kereskedelmi korlátozó záradék alkalmazását. A (2) bekezdés b) pontja a kiegyenlítés maximális értékét, a c) pont pedig a kártérítéssel való kapcsolatát rendezi.

A (3) bekezdés a kártalanításhoz való jogot rendezi. A (4) bekezdés szerint a kiegyenlítéshez vagy kártalanításhoz való jog akkor is fennáll, ha az ügynöki szerződés a kereskedelmi ügynök halála folytán szűnt meg, az (5) bekezdés alapján pedig a kereskedelmi ügynök elveszíti a kiegyenlítéshez vagy kártalanításhoz való jogát, ha a szerződés megszűnését követő egy éven belül nem értesítette a megbízót, hogy e jogaival élni kíván.

Az irányelv 17. cikkének (2) bekezdését az EUB több határozatában is értelmezte. Ezek közül elsőként említенék az EUB C-381/98. sz. *Ingmar GB Ltd v Eaton Leonard Technologies Inc.* ügyben 2000. november 9-én hozott ítéletét, amely a következő rendelkezést tartalmazza. Az irányelv 17. és 18. cikkeit, amelyek meghatározott jogokat biztosítanak a kereskedelmi ügynöknek az ügynöki szerződés megszűnésének esetére, akkor is alkalmazni kell, ha a kereskedelmi ügynök az egyik tagállam területén fejt ki a tevékenységét, de a megbízó székhelye harmadik államban van, és az ügynöki szerződés úgy rendelkezik, hogy az ügynöki szerződésre a harmadik állam jogát kell alkalmazni. A döntés részletes bemutatását lásd Raffai Katalin: A kereskedelmi ügynöki szerződésről szóló irányelv az imperatív szabályok kalodájában *in* Raffai Katalin (szerk.): *Placet experiri – Ünnepi tanulmányok Bánrévy Gábor 75. születésnapjára* (2004, Budapest) 245–252.

Ezután említendő az EUB C-465/04. sz. *Honyvem Informazioni Commerciali Srl v Mariella De Zotti* ügyben 2006. március 23-án hozott ítélete, mely szerint az irányelv 19. cikkét akként kell értelmezni, hogy nem fizethető az irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében a szerződés megszüntetése esetére előírt kártalanítás (helyesen kiegyenlítés) helyett kollektív szerződés alapján az utóbbi rendelkezésben írtaktól eltérő szempontok szerint meghatározott kártalanítás, kivéve, ha megállapítható, hogy e kollektív szerződés alkalmazása minden esetben biztosítja, hogy a kereskedelmi ügynök kártalanítása (helyesen kiegyenlítése) több, vagy legalább annyi legyen, mint amennyi az említett rendelkezés alkalmazásából adódna. Az irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében rögzített kereten belül a tagállamok mérlegelési mozgástérrel rendelkeznek, amelyet többek között a méltányosság elvére figyelemmel gyakorolhatnak.

Ezek mellett az EUB a C-348/07. sz. *Turgay Semen v Deutsche Tamoil GmbH* ügyben 2009. március 26-án hozott ítéletében úgy rendelkezett, hogy az irányelv 17. cikk (2) bekezdésének a) pontja nem teszi lehetővé, hogy a kereskedelmi ügynök kártalanítási (helyesen kiegyenlítési) igénye akkor is hivatalból a szerződéses jogviszony megszűnésének eredményeként a kereskedelmi ügynököt ért jutalékveszteségre legyen korlátozható, ha

a megbízó által élvezett hasznok nagyobb értéket képviselnek. A 17. cikk (2) bekezdésének a) pontja úgy értelmezendő, hogy amennyiben a megbízó valamely konszern tagja, a konszerntársaságok által elért haszon elvileg nem tekintendő a megbízó által elért haszonnak, és következésképpen azt a kereskedelmi ügynöknek járó kártalanítási (helyesen kiegyenlítési) igény kiszámításánál nem kell szükségszerűen figyelembe venni. Az utóbbi két döntés részletes bemutatását lásd Molnár Hella: A kereskedelmi ügynökről szóló irányelv átültetése során felmerült problémák az Európai Bíróság gyakorlatában és a magyar jogban *in* Nagy Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2009* (Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2009, Budapest) 156–160.

Az EUB C-338/14. sz. Quenon K. SPRL v Beobank SA és Metlife Insurance SA ügyben 2015. december 3-án hozott ítélete szerint pedig az irányelv 17. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely alapján a kereskedelmi ügynök az ügynöki szerződés megszűnésekor egyévi díjazás összegét meg nem haladó mértékű ügyfélkör miatti kártalanításra (helyesen kiegyenlítésre), valamint – amennyiben ez a kártalanítás (helyesen kiegyenlítés) nem fedezi teljes mértékben a ténylegesen elszenvedett károkat – kiegészítő kártérítésre is jogosult, amennyiben az ilyen szabályozás nem eredményezi az említett szerződés felbontása következtében elvesztett jutalékok címén az ügynök kétszeres kompenzálását. A 17. cikk (2) bekezdésének c) pontját úgy kell értelmezni, hogy az nem teszi függővé a kártérítés nyújtását az állítólagos kárral okozati összefüggésben álló, a megbízónak felróható vétkes magatartás fennállásának bizonyításától, ellenben megköveteli, hogy az állítólagos kár különböző legyen az ügyfélkör miatti kártalanítással (helyesen kiegyenlítéssel) kiegyenlített kártól.

3. A közvetítő kompenzálása a Kerügyntv. szerint

A Kerügyntv. elfogadása előtt a jogalkotónak azt kellett mérlegelnie, hogy a magyar jogba az irányelv által szabályozott két megoldás közül melyik illik jobban bele. A Kerügyntv.-hez fűzött miniszteri indokolás ezzel kapcsolatban az alábbiakat fejtja ki. „A kiegyenlítés valójában a jutalékrendszerű díjazásnak olyan kiegészítése, mellyel a felek szolgáltatásainak értékegyensúlyát kívánja az irányelv fenntartani, tekintettel arra, hogy az ügynök tevékenysége következtében, de már a szerződés megszűnését követően a megbízó eredményt realizál. A kiegyenlítés tehát az ellenszolgáltatás egy része, melyet számos körülmény figyelembevételével kell meghatározni. (Az ellenszolgáltatás jelleget főképpen az támasztja alá, hogy a kiegyenlítés akkor jár, ha a megbízó a szerződés megszűnését követően is előnyt realizál az ügynöki tevékenység eredményeként.) Szerződési jogunk számos esetben beavatkozik a felek jogviszonyába a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás egyensúlytalanságának megakadályozását biztosítandó, vagyis az értékegyensúly kontrollálása nem mond ellent kötelmi jogunk alapelveinek.

Az irányelv kártalanítási rendszere az ügynököt ért kárból indul ki. Szerződéses viszonyokban kártérítésnek jogunkban csak jogellenesség és felróhatóság esetében van helye főszabály szerint, szerződészerű magatartás viszont nem keletkeztet kártérítési felelősséget; kártalanításról pedig akkor beszélünk, ha a cselekmény jogszerű (megengedett), de kárt okoz, amit meg kell téríteni.

Az irányelv kárként nevesíti azt, hogy az ügynök már nem kap jutalékokat, illetve a költségeit nem amortizálhatja. Belső jogunkba nehezen illeszthető egy olyan kártelepítési szabály, amely kárként nevesíti az olyan elmaradt hasznokat, amelyek egy szerződés jogszerű megszüntetése következtében, a szerződéses viszony hiánya miatt éri a felet (nem szenved

sérelmet az, aki azt maga akarta – *volenti non fit iniuria* –, vagyis aki a szerződésben elfogadta a másik fél megszüntetési jogát).

Hasonlóan, a nem amortizált költségek megtérítése olyan költségek megtérüléséért tenné felelőssé a megbízót, ami az ügynök, mint önálló vállalkozó kockázatvállalása körébe tartozik. (Az ügynök maga dönti el, hogy milyen futamidővel amortizálja befektetéseit. Nyilvánvalóan figyelemmel lesz a szerződés várható – s különösen annak kikényszeríthető – időtartamára, de pl. éles versenyben kedvezőbb árat tud ajánlani, ha hosszabb megtérüléssel számol, a konkurencia hiánya viszont gyorsabb amortizálást tesz lehetővé.)”

A fentiekből kifolyólag a Kerügyntv. a kiegyenlítéshez való jogot ültette át a magyar jogba. Ráadásul azt az irányelv magyar szövegével ellentétben nem kártalanításnak, hanem helyesen kiegyenlítésnek nevezte.

A Kerügyntv. 18. §-a az átültetés keretében egyrészt konkretizálta az irányelvnek azt a rendelkezését, amely szerint nemcsak akkor jár kiegyenlítés a kereskedelmi ügynöknek, ha a megbízónak új vevőket szerzett, hanem akkor is, ha a már meglévő vevőkkel az üzlet nagyságrendjét jelentős mértékben növelte, és a megbízó az e vevőkkel folytatott üzletből továbbra is jelentős haszonra tesz szert. Ennek megfelelően a (2) bekezdés szerint az új ügyfél szerzésével egy megítélés alá esett az, ha a kereskedelmi ügynök a korábbi ügyféllel fennálló üzleti kapcsolatot olyan lényegesen kibővítette, hogy az megfelelt egy új ügyfél megnyerésének.

A (3) bekezdés pedig nemcsak a kiegyenlítés maximális értéket szabályozta, hanem emellett úgy rendelkezett, hogy a kiegyenlítés összegének arányosnak kellett lennie a szerződés megszűnése miatti jutalékvesztéssel. Az irányelv az arányosságot kifejezetten nem említi, hanem arra utal, hogy olyan mértékben jogosult a kereskedelmi ügynök a kiegyenlítésre, amely – figyelembe véve az eset összes körülményeit – méltányos, különös tekintettel az elvesztett jutalékra.

A (4) bekezdés csak a kiegyenlítéshez való jog és a kártérítés egymáshoz való viszonyát rendezte, a versenykorlátozó megállapodásért járó díjigényre kifejezetten nem tért ki. A Kerügyntv.-hez fűzött miniszteri indokolás szerint ezzel kapcsolatban az alábbiakat említi. „A törvény nem írja elő – noha az irányelv 17. cikke erre lehetőséget adna –, hogy az esetleges versenykizáró megállapodást a kiegyenlítés összegének megállapításakor figyelembe kell venni. Ennek oka az, hogy az ilyen kötelezettségvállalásért külön díjazás jár, továbbá e tényezőnek a kiegyenlítés összegére gyakorolt hatását nem lehetne kellő pontossággal meghatározni.” Eszerint a Kerügyntv. alapján a versenykorlátozó megállapodásért járó díjigény nem befolyásolta a kereskedelmi ügynök kiegyenlítéshez való jogát.

Az (5) bekezdés egy meglehetősen sajátos kiegészítést tartalmazott az irányelvhez képest. Úgy rendelkezett, hogy a kiegyenlítéshez való jog akkor is fennáll, ha a kereskedelmi ügynöki szerződés a kereskedelmi ügynök halála (jogutód nélküli megszűnése) miatt szűnt meg. Tehát a Kerügyntv. az irányelv által nevesített eseten túl (az ügynök halála) annak jogutód nélküli megszűnésére is utalt.

A (6) bekezdés pedig annak előírásával ültette át az irányelvnek az igényérvényesítésre vonatkozó határidőt megállapító rendelkezését, hogy a kiegyenlítés iránti igényt a kereskedelmi ügynöknek a szerződés megszűnését követő egyéves jogvesztő határidőn belül közölnie kellett a megbízóval.

4. A közvetítő kompenzálása a Ptk.-ban

A Ptk. ugyan az előző pontban idézett indokoknak megfelelően a Kerügyntv.-hez hasonlóan továbbra is a kiegyenlítéshez való jogot biztosítja, de azt nem kiegyenlítésnek, hanem az irányelv magyar szövegének hibás elnevezése alapján kártalanításnak hívja. Emellett a Ptk. szabályozása néhány ponton el is tér a Kerügyntv. szabályozásától.

E különbségek közül annak álláspontunk szerint nincs jelentősége, hogy a Kerügyntv. a szerződés megszűnése folytán elvesztett jutalékok közül csak a jövőben létrejövő szerződések utániakra utalt, a Ptk. viszont mind a már megkötött, mind a jövőben kötendő üzleteket is említi. Az irányelv egyébként az ilyen vevőkkel kötött üzletekkel kapcsolatos jutalékokra utal, ezért álláspontunk szerint nincs változás: a Kerügyntv. irányelvkonform-értelmezése alapján eddig is mind a már megkötött, mind a jövőben kötendő üzletek utáni jutalékok elvesztése alapján megilleti a kiegyenlítés a kereskedelmi ügynököt.

A másodikként említendő eltérés az, hogy a Ptk. alapján akkor is megilleti kártalanítás (helyesen kiegyenlítés) a tartós közvetítőt, ha a tartós jogviszony létrehozására irányuló megbízást teljesítette, de a közvetítői szerződés megszűnése következtében folytatólagos díjazástól esik el. Ennek a kiegészítésnek az az oka, hogy a 6:293. § (3) bekezdése alapján akkor is tartós közvetítői szerződésről van szó, ha a közvetítő egy szerződés megkötésének közvetítésére és a jogviszony fenntartására, illetve megújítására köteles.

A Ptk. abban sem követi a Kerügyntv.-t, hogy csak a kártalanítás (helyesen kiegyenlítés) maximális mértékét határozza meg, de nem rendelkezik arról, hogy a kiegyenlítés összegének arányosnak kellene lennie a szerződés megszűnése miatti jutalékvesztéssel. Figyelembe véve azonban azt, hogy az irányelv szerint olyan mértékben jogosult a kereskedelmi ügynök a kiegyenlítésre, amely – figyelembe véve az eset összes körülményeit – méltányos, különös tekintettel az elvesztett jutalékokra, álláspontunk szerint továbbra is az elvesztett jutalék nagysága alapján lehet meghatározni a kártalanítás (helyesen kiegyenlítés) mértékét. Ezzel kapcsolatban továbbra is irányadónak tekintjük a Kerügyntv. vonatkozó rendelkezéséhez fűzött miniszteri indokolást: „Az értékviszonyok kiegyenlítését, s ezáltal az ügynök érdekeinek védelmének kellőképpen szolgálhatná az is, ha az ilyen jutalékot a szerződés megszűnése után is folyamatosan megfizetné a megbízó. Az irányelv azonban úgy rendelkezik, hogy a kereskedelmi ügynök a szerződés megszűnése után jogosult kiegyenlítésre, ami egyúttal időpont megjelölésként is értelmezhető, vagyis a szerződés megszűnésekor, előre, egy összegben jár a kiegyenlítés (ezt támasztja alá az is, hogy az egyenértékű választási lehetőségként felkínált kártalanítási modellben kétséget kizáróan egy összegben, előre esedékes a kártalanítás), és csak limitált összegben. E szabályok tehát – a jogviszony mielőbbi végleges lezárása érdekében – nem teszik lehetővé a jutalék formájában, szerződéskötésenként történő továbbfizetést.

Mindebből viszont az következik, hogy az irányelv szerint a kiegyenlítés összege meghatározásának becslésén, a jövőben történő eseményekkel kapcsolatos feltételezéseken kell alapulnia: a feleknek azt kell megbecsülniük, hogy vajon a kereskedelmi ügynök által szerzett ügyfelek hány százaléka marad tartósan a megbízó megrendelője, s ezekkel milyen forgalmat fog bonyolítani. Ebből adódik az is, hogy a felek a kereskedelmi ügynöki szerződésben a kiegyenlítés összegét előre nem határozhatják meg – ami kétségtelenül hátrányos a kiszámíthatóság hiánya miatt –, csak egyetlen módon: ha a szerződésben eleve a kiegyenlítés maximumösszegét kötik ki, ez ugyanis nem sérti azt a szabályt, hogy nem köthető a szerződés megszűnése előtt olyan megállapodás, amely a kiegyenlítésnek

a törvény szerinti szabályaitól a kereskedelmi ügynök hátrányára eltér (21. §, irányelv 19. cikk).

Ha a felek a maximális összegben előre nem állapodnak meg, a szerződés megszűnésekor kell egyezkedniük. Ha ez sikeres, akkor e megállapodás utóbb nem támadható meg arra hivatkozással, hogy a felek tévedtek a tekintetben, hogy a megbízó a kereskedelmi ügynök által szerzett ügyfelekkel fennálló üzleti kapcsolatokról a kereskedelmi ügynöki szerződés megszűnését követően milyen mértékű előnyre tesz majd szert.

Megegyezés hiányában a bíróságnak kell döntenie az ügyben. A bíróság természetesen támaszkodhat a szerződés megszűnésétől a per tárgyalásáig eltelt időszak tényeire, de az események bevétele érdekében a per tárgyalása nem halasztható el, tehát a bíróságnak is alapvetően becslésre kell hagyatkoznia. Ennek során figyelembe vehető az ügynök tevékenysége során kialakult gyakorlat (az ügynök által szerzett ügyfelek milyen arányban éltek a korábbiakban utórendeléssel), az ügynök által bonyolított forgalom nagysága, az adott ágazatban a jövőben várható piaci helyzetre vonatkozó előrejelzések (piacbővülés vagy visszaesés várható). A perben a bizonyítási kötelezettség a kiegyenlítést követelő felperes ügynököt terheli, de csak a valószínűsítés szintjén, hiszen a törvény az anyagi jogi jogosultságot a prognosztizálhatósághoz köti, s nem a tényleges bekövetkezéshez.

Természetesen a becslések végeredményét befolyásolja az, hogy milyen jövőbeni időszakra vetítetten vizsgálja a bíróság a tranzakciók bekövetkezésének valószínűségét, hiszen a végtelenbe vetítetten előbb vagy utóbb a maximális összeg jogos lehet. A figyelembe veendő időszakot tehát a gazdasági ésszerűség alapján érdemes behatárolni, s formális korlátként az elévülési időt érdemes figyelembe venni.

A kiegyenlítés maximális összegének kiszámításakor nemcsak a kapott jutalékot, hanem a teljes díjazást kell figyelembe venni.

A kiegyenlítés összege kiszámításának kiindulópontja azon jutalékösszeg, amely az ügynököt az általa szerzett ügyfelek utórendelése után az üzleti kapcsolat folytatása esetében megilletné. Ezt kell azután korrigálni a forgalom alakulására vonatkozó megalapozható feltételezésekre tekintettel. A kiegyenlítést csökkentő tényező, hogy a kiegyenlítés előre jár, mintegy megelőlegezése a jövőbeni jutalékoknak.”

További változás, hogy a Ptk. alapján a kártalanítási (helyesen kiegyenlítési) igényt az egyéves jogvesztő határidőn belül lehet csak érvényesíteni, ami azt jelenti, hogy addig bírósághoz kell fordulni. Ezzel szemben a Kerügyntv. alapján elegendő volt a kiegyenlítés iránti igényt a kereskedelmi ügynöki szerződés megszűnését követő egy éven belül a megbízóval közölni. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy a Ptk. a Kerügyntv.-vel szemben nem határozza meg pontosan, hogy honnan kell számítani az egyéves határidőt. Ugyanakkor a Ptk.-nak abból a rendelkezésből, hogy a kártalanítás (helyesen kiegyenlítés) a közvetítői szerződés megszűnése esetén jár a közvetítőnek, az következik, hogy az egyéves határidőt továbbra is a tartós közvetítői szerződés megszűnésétől kell számítani [Balog Balázs: Az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés megújuló szabályai – A közvetítői szerződés az új Polgári Törvénykönyvben *in* Harsági Viktória – Raffai Katalin – Suri Noémi (szerk.): *Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében* (Pázmány Press 2014, Budapest) 48–49.].

Emellett a Ptk. – ellentétben a Kerügyntv.-vel – nem utal arra, hogy a kiegyenlítéshez való jog akkor is fennáll, ha a kereskedelmi ügynöki szerződés a kereskedelmi ügynök halála (jogutód nélküli megszűnése) miatt szűnik meg. Ez álláspontunk szerint nem jelent érdemi változást, mert a 6:3. § c) pontja alapján a kötelezett halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével megszűnik a kötelelem, ha kötelezettsége személyesen teljesíthető szolgáltatás nyújtására irányult. A tartós közvetítői jogviszony mint megbízási jogviszony

pedig alapvetően személyesen teljesíthető szolgáltatásnak tekinthető, így a Ptk. általános kötelmi szabályai alapján a közvetítői halálával (jogutód nélküli megszűnésével) a tartós közvetítői jogviszony megszűnik. Ugyanakkor ez az eset nem tartozik a 6:299. § által felsoroltak közé, amelyeknél nem jár kártalanítás a közvetítőnek, ebből pedig az következik, hogy a Ptk. szerint is jár kártalanítás (helyesen kiegyenlítés), ha a közvetítő halálával (jogutód nélküli megszűnésével) szűnik meg a tartós közvetítői jogviszony. A közvetítő halála esetén a kártalanításra (helyesen kiegyenlítésre) a közvetítő örökösei lesznek jogosultak. Ha a közvetítő jogutód nélküli megszűnésével válik esedékessé a kártalanítás (helyesen kiegyenlítés), akkor jellemzően gazdasági társaság volt a közvetítő, így annak volt tagjait illeti meg a kártalanítás (helyesen kiegyenlítés). Ezt az igényt a volt tagok vélhetően egy vagyonrendezési eljárás keretében tudják érvényesíteni.

Végül megemlítjük, hogy a Ptk. kifejezetten utal arra, hogy a kártalanítás (helyesen kiegyenlítés) nemcsak a közvetítőt megillető kártérítési igényt, hanem a közvetítőnek a szerződés megszűnését követő gazdasági tevékenysége gyakorlásában korlátozó megállapodásért járó díjigényt sem érinti. Ez azonban nem jelent érdemi változást, mert az előző pontban kifejtettek miatt a Kerügyntv.-t is úgy kellett értelmezni, hogy a versenykorlátozó megállapodásért járó díjigény nem befolyásolta a kereskedelmi ügynök kiegyenlítéshez való jogát.

6:299. §

[A kártalanítás kizártsága]

Nem jár kártalanítás a közvetítőnek, ha

- a) a szerződést a közvetítő mondta fel, kivéve, ha azt a megbízó ellenőrzési körében beállt olyan körülmény alapozta meg, vagy a közvetítő olyan életkora vagy egészségi állapota indokolta, amelynek folytán a közvetítőtől a tevékenységének folytatása már nem volt elvárható; vagy**
- b) ha a megbízóval kötött szerződés alapján a közvetítő a szerződésben meghatározott jogait és kötelezettségeit másra ruházza.**

1. A kiegyenlítés kizártsága az uniós jog alapján

A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv 18. cikke tartalmazza azokat az eseteket, amikor a kiegyenlítés vagy kártalanítás nem fizethető ki. Ezek az alábbiak:

a) ha a megbízó a kereskedelmi ügynöknek felróható olyan magatartás miatt szüntette meg az ügynöki szerződést, amely az ügynöki szerződés azonnali megszüntetését alapozta volna meg a nemzeti jog szerint;

b) ha a kereskedelmi ügynök szüntette meg a szerződést, kivéve, ha e megszüntetést a megbízónak felróható körülmények alapozták meg, vagy a kereskedelmi ügynöknek olyan életkora, fizikai állapota vagy betegsége, amelynek következtében tevékenységének folytatása észszerűen nem várható el tőle;

c) ha a megbízóval kötött megegyezés alapján a kereskedelmi ügynök az ügynöki szerződésben meghatározott jogait és kötelezettségeit másra ruházza.

Megjegyezzük, hogy az EUB C-203/09. sz. Volvo Car Germany GmbH v Autohof Weidensdorf GmbH ügyben 2010. október 28-án hozott ítélete szerint az irányelv 18. cikkének a) pontjával ellentétes az önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynök kizárása a vevőkör miatti kártalanításból (kiegyenlítésből), amennyiben

a megbízó a kereskedelmi ügynök olyan kötelezettségszegésének fennállásáról értesül, amelyre a szerződés felmondási idővel való megszüntetésének közlését követően, de a szerződés megszűnését megelőzően került sor, és amely a szóban forgó szerződés azonnali megszüntetését alapozná meg.

2. A kiegyenlítés kizártsága a hazai jog alapján

A Kerügyntv. 19. §-a lényegében teljes egészében átültette az irányelv 18. cikkét. Ezzel szemben a Ptk. 6:299. §-a csak az irányelv 18. cikkének b) és c) pontját tartalmazza, az a)-t viszont nem. Gárdos Péter ezzel kapcsolatban arra hívja fel a figyelmet, hogy a Ptk. a 18. cikk b) pontjának átültetése során a Kerügyntv.-vel ellentétben nem a megbízó felróhatóságára, hanem az ő ellenőrzési körében beállt körülményre hivatkozik, mivel ez felel meg a Ptk. által a szerződési jogban használt kategóriának, valamint a 18. cikk a) pontja azért hiányzik a Ptk.-ból, mert az „sem a közvetítői szerződés, sem a megbízási szerződés körében rendkívüli felmondást nem szabályoz, így ez az esetkör soha nem került volna alkalmazásra” [Gárdos Péter: *A megbízási típusú szerződések in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1864.]. Ez utóbbi álláspontot – véleményünk szerint megalapozottan – vitatja Balog Balázs arra hivatkozva, hogy a megbízási szerződésekre is alkalmazni kell a Ptk. általános szerződési szabályai között elhelyezett szankciós, így azonnali hatályú felmondási jogot. Ráadásul a 6:300. § alapján a felek a szerződés megszűnése előtt érvényesen nem köthetnek olyan megállapodást, amely a közvetítő kártalanítására (helyesen kiegyenlítésre) vonatkozó rendelkezésektől a közvetítő hátrányára eltér, azaz nem zárhatják ki azt az irányelv 18. cikk a) pontja alapján nevesített esetre sem. Éppen ezért ilyenkor a megbízó legfeljebb arra hivatkozva tagadhatná meg a kártalanítás (helyesen kiegyenlítés) kifizetését, hogy ekkor nem áll fenn a 6:298. § (1) bekezdésében meghatározott feltétel, miszerint a közvetítői szerződés megszűnése esetén a közvetítőnek a megbízótól csak akkor jár kártalanítás (helyesen kiegyenlítés), ha az a szerződéssel összefüggő valamennyi körülményre tekintettel méltányos. A valódi irányelvkonform-megoldás azonban az irányelv 18. cikke a) pontjának a Ptk.-ba való átültetése lett volna [Balog Balázs: *Az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés megújuló szabályai – A közvetítői szerződés az új Polgári Törvénykönyvben in Harsági Viktória – Raffai Katalin – Suri Noémi (szerk.): Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében* (Pázmány Press 2014, Budapest) 49–50.].

Végül megjegyezzük, hogy az irányelv 18. cikke által nem nevesített valamennyi olyan esetben, amely a tartós közvetítői szerződés megszűnéséhez vezet (pl. a megbízó rendes felmondása, közös megegyezéssel való megszüntetés, valamelyik fél halála vagy jogutód nélküli megszűnése és határozott idő lejárt), a közvetítő vagy jogutója jogosult lesz a kártalanításra (helyesen kiegyenlítésre) (Molnár Hella: *Gondolatok a kereskedelmi ügynökök kompenzációs jogáról a Lonsdale-ügy kapcsán. Themis 2009/1. 24.*).

6:300. §

[A kártalanítási szabályok eltérést nem engedő jellege a közvetítő javára]

Semmis a feleknek a szerződés megszűnése előtt kötött olyan megállapodása, amely a közvetítő kártalanítására vonatkozó rendelkezésektől a közvetítő hátrányára eltér.

E § a Kerügyntv. 20. §-ához hasonlóan a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986.

december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv 19. cikkét ülteti át. A közvetítő számára való hátrányos eltérést jelent különösen e jog kizárása, korlátozása, a Ptk. által nem nevesített feltételhez kötése, függetlenül attól, hogy ellenérték fejében történik-e. Ugyanakkor annak nincs semmi akadálya, hogy a felek a szerződés megszűnésekor (és nem a közvetítő tevékenységének a befejezésekor) vagy azt követően kössenek olyan megállapodást, amely a közvetítő kártalanítására (helyesen kiegyenlítésére) vonatkozó rendelkezésektől a közvetítő hátrányára eltér [Pajor-Bytomski Magdaléna: *A kereskedelmi ügynöki szerződés* (KJK-Kerszöv 2003, Budapest) 175–176.].

6:301. § [A szerződés megszűnését követő versenykorlátozás]

- (1) A szerződés megszűnését követően a közvetítőt a gazdasági tevékenysége gyakorlásában korlátozó megállapodást írásba kell foglalni.**
- (2) A közvetítőt gazdasági tevékenysége gyakorlásában korlátozó megállapodás legfeljebb a szerződés megszűnésétől számított két évre köthető ki; a két évet meghaladó korlátozó kikötés semmis.**
- (3) Semmis a közvetítőt gazdasági tevékenysége gyakorlásában korlátozó megállapodás annyiban, amennyiben eltér a közvetítői szerződésben meghatározott földrajzi területtől, ügfélkörtől, illetve áruajtától.**

A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv 20. cikke szabályozza a szerződés megszűnését követő versenykorlátozást, ezt a hivatalos magyar fordítás alapján az irányelv kereskedelmi korlátozó záradéknak nevezi. A szabályozás lényegi elemei:

- a) kötelező írásbeliség;
- b) a szerződés megszűnését követő legfeljebb kétéves időtartam;
- c) a korlátozás csak arra a földrajzi területre, vevőkörré és áruajtára vonatkozhat, amelyekre a kereskedelmi ügynöki szerződés szolt.

Az irányelv minimumszabályozást alkalmaz, hiszen a 20. cikk (4) bekezdése alapján az irányelv 20. cikke nem érinti a nemzeti jogszabályok azon rendelkezéseit, amelyek a kereskedelmi korlátozó záradék érvényességére vagy kikényszeríthetőségére egyéb korlátozásokat állapítanak meg, vagy amelyek felhatalmazzák a bíróságokat, hogy a feleknek az ilyen megegyezésből származó kötelezettségeit mérsékeljék.

A Kerügyntv. 22. §-a ültette át az irányelv 20. cikkét a magyar jogba mint a versenykizáró megállapodás szabályait. Annyiban sajátos volt a Kerügyntv. megoldása, hogy a megállapodás tárgyi hatályával kapcsolatban mindössze annyit mondott ki, hogy az csak a kereskedelmi ügynöki szerződéssel azonos tevékenységi területre korlátozottan köthető. Tehát az azonos tevékenységi terület magában foglalta az azonos földrajzi területet, az azonos vevőkört és az azonos áruajtát is. Emellett a Kerügyntv. két ponton is kiegészítette az irányelvi szabályozást. Egyrészt a versenykizáró megállapodás érvényességi feltételeként mondta ki a kereskedelmi ügynök javára szóló külön díjazás kikötését. Másrészt úgy rendelkezett, hogy ha a kereskedelmi ügynök a szerződést a megbízó súlyos szerződésszegése miatt azonnali hatállyal mondta fel, akkor a felmondást követő egy hónapon belül írásban a versenykizáró megállapodást is felmondhatta. A Kerügyntv.-hez fűzött miniszteri indokolás szerint – abban az esetben – ha a kereskedelmi ügynök szerződésszegése miatt azonnali hatályú felmondás jogát a megbízó gyakorolta, akkor az nem érintette a versenykizáró megállapodást.

A Ptk. a Kerügyntv.-vel ellentétben az irányelv szabályait lényegében teljes mértékben az irányelv által meghatározott formában és tartalommal ülteti át. Ennek megfelelően a megállapodást nem versenykizárásnak, hanem versenykorlátozásnak nevezi. A megállapodás tárgyi hatályával kapcsolatosan külön kitér arra, hogy annak meg kell felelnie a tartós közvetítői szerződés által meghatározott földrajzi területnek, ügyfélkörnek és áruajtának is. Hasonlóan a Ptk. a Kerügyntv. által bevezetett tartalmi kiegészítéseket sem tartalmazza. Így a versenykorlátozó megállapodást nem csak külön díjazás ellenében lehet kötni, és a Ptk. nem biztosít a közvetítőnek jogot arra, hogy a tartós közvetítői szerződés felmondását követő egy hónapon belül írásban a versenykizáró megállapodást is felmondhassa, ha a tartós közvetítői szerződést a megbízó súlyos szerződésszegése miatt azonnali hatállyal mondta fel. Így a Ptk. alapján bármilyen okból is szűnik meg a tartós közvetítői szerződés, az a versenykorlátozó megállapodásra nem hat ki. Végül megjegyezzük, hogy a Ptk. szövegezése abban is az irányelvet követi, hogy a versenykorlátozó megállapodás mindig csak annyiban minősül érvénytelennek, amennyiben nem felel meg a törvényi előírásnak. Tehát ha a felek a kétéves határidőnél hosszabb időtartamra vagy a meghatározottnál szélesebb tárgyi hatállyal kötik a megállapodást, akkor az nem lesz teljes mértékben érvénytelen, hanem az érvényesség a Ptk. által meghatározott keretekre korlátozódik. Ez a Kerügyntv. megfogalmazása alapján nem volt egyértelmű.

XLII. Fejezet

A szállítmányozási szerződés

6:302. §

[Szállítmányozási szerződés]

Szállítmányozási szerződés alapján a szállítmányozó a saját nevében a megbízó javára küldemény továbbításával összefüggő szerződések megkötésére és jognyilatkozatok megtételére, a megbízó díj fizetésére köteles.

1. A szállítmányozási szerződés fogalma és funkciója

A szállítmányozási szerződés speciális, az árutovábbítással kapcsolatos ügyviteli tevékenység kifejtésére irányuló olyan önálló, a megbízásból kiszakadt és szerkezetileg a megbízáson alapuló, a bizományhoz közel álló, nevesített szerződés, amely a felek között vegyes karakterű, de alapvetően gondossági kötelmet hoz létre, és amelynek középpontjában valamely küldemény továbbításának a megszervezése, lebonyolítása áll [Nemessányi Zoltán – Bán Dániel: *A bizományi és a szállítmányozási szerződés* (CompLex 2011, Budapest) 137.]. A szállítmányozási szerződés Ptk.-beli definíciója egyértelműen kifejezésre juttatja a szállítmányozási és a fuvarozási tevékenység közötti alapvető különbséget: amíg a fuvarozó valamely ingó dolog (küldemény) fizikai továbbítására köteles, addig a szállítmányozó kötelezettsége főszabály szerint az árutovábbítás, vagyis a fuvarozás *megszervezésére* terjed ki.

2. A szerződés alanyai

A szállítmányozási szerződés alanyai a megbízó és a szállítmányozó. A gyakorlat azt mutatja, hogy értelmezési kérdések mindkét szerződési pozícióval összefüggésben

felmerülhetnek: megbízási oldalon a legtöbb problémát a megbízó és az ún. *költségviselő* személyének esetenkénti elválása, szállítványozói oldalon pedig az ún. *tényleges fuvarozó* és *szerződéses fuvarozó* közötti elhatárolás okozza.

A kereskedelmi gyakorlatban nem ritkán fordul elő, hogy a megbízó azzal a kitéttel ad megbízást a szállítványozónak, hogy a szállítványozási díj és a szállítványozással felmerülő költségek vonatkozásában harmadik személyt jelöl meg kötelezettként (költségviselő). Ez a gyakorlat sokszor vezet a szállítványozó díjigényével kapcsolatos jogvitára. A szerződések relatív szerkezetének elvéből következően ugyanis a megbízó és a szállítványozó megállapodása önmagában nem keletkeztethet kötelezettséget harmadik személyre nézve. A megbízó által költségviselőként megjelölt harmadik személy ezért kizárólag akkor válik a szállítványozási díj és költségek megfizetése vonatkozásában kötelezetté, ha e kötelezettség elvállalására nézve nyilatkozatot tesz. Ez a nyilatkozat írásban, szóban és ráutaló magatartással is megtehető. Ez utóbbinak tekinthető például az, ha a költségviselőként megjelölt személy a szállítványozási díj egy részét a szállítványozónak megfizeti, és az is, ha – amint arra a Pest Megyei Bíróság 22.G.22.135/2008/25. sz. határozata rámutatott – a szállítványozóval szemben beszámítással él. Ha azonban az eset összes körülménye alapján nem állapítható meg, hogy a harmadik személy a költségviselésre kötelezettséget vállalt, akkor vitás lehet, hogy a szállítványozó – aki korábban elfogadta, hogy nem a megbízó fog részére teljesíteni – igényét a megbízóval szemben érvényesítheti-e. A szállítványozónak a megbízó és a költségviselő személyének az esetleges elválásából eredő jogérvényesítési nehézségeinek a kiküszöbölése érdekében rögzíti a Magyar Szállítványozói és Logisztikai Szolgáltatók Szövetsége által közzétett Általános Szállítványozási Feltételek 7. § 4. pontja, hogy ha a megbízó a szállítványozási megbízásban harmadik személy fizetését ígéri a szállítványozási szerződés teljesítéséért, a szállítványozó e feltételt visszautasíthatja, illetve e harmadik személy nem fizetése esetén a megbízó tartozik a szállítványozó követeléseit – kamatokkal együtt – kielégíteni. Ez a rendelkezés tehát – feltéve természetesen, hogy általános szerződési feltételként a szállítványozási szerződés részévé vélik – még arra az esetre is helytállási kötelezettséget ró a megbízóra, ha a költségviselő egyébként a díj megfizetésére maga is kötelezettséget vállalt.

A szállítványozói alanyi pozícióval, pontosabban a szállítványozókénti minősítéssel kapcsolatban a nemzetközi kereskedelmi gyakorlatban régóta ismert az ún. *tényleges fuvarozó* és *szerződéses fuvarozó* közötti különbségtétel. A nemzetközi szállítványozási gyakorlatban erre nézve kialakult szabályokat a szállítványozók nemzetközi szövetsége (az ún. FIATA) által közzétett általános szállítványozási feltételek, a *FIATA Model Rules for Freight Forwarding Services* a fogalom meghatározások között rögzítik. Ezek szerint *tényleges fuvarozó* (performing carrier) az a személy, aki a küldeményt saját fuvarszerszárművel maga továbbítja, *szerződéses fuvarozó* (contracting carrier) pedig az, aki kifejezetten, vagy hallgatólagosan fuvarozói felelősséget vállalt, anélkül, hogy a küldeményt ő maga fuvarozná. A fogalom meghatározásokból is következik, hogy a gyakorlatban leginkább a szállítványozó és a szerződéses fuvarozó, mint alanyi kör között képzelhetők el átfedések. A szállítványozó szerződéses fuvarozókénti minősítését a kereskedelem igényeinek való megfelelés ösztönözte. A szállítványozók – közülük is különösen a tőkeerős nagyvállalatok – számára ugyanis gyakran üzletileg indokolt a bizonyos tekintetben szigorúbb fuvarozói felelősség jogügyleti elvállalása, amelynek költségeit részben – a megnövekedett biztosítási díjak szállítványozási díjba való beépítésével – visszaterhelhetik megbízóikra [Nemessányi Zoltán – Bán Dániel: *A bizományi és a szállítványozási szerződés* (CompLex 2011, Budapest) 149–150.].

A szállítmányozó jogállására egyebekben a bizományos jogállására irányadó szabályok megfelelően alkalmazandók. Ez következik egyfelől abból, hogy a 6:302. § értelmében a szállítmányozó a *saját nevében*, de a *megbízója javára* köt szerződéseket, illetve tesz jognyilatkozatok, másfelől pedig a 6:309. §-ban foglalt utaló normából, amely alapján a megbízó és a szállítmányozó egymásközi viszonyában a bizományi szerződés szabályai az irányadók.

3. A szerződés tárgya: a szállítmányozási tevékenység fogalmi keretei

A szállítmányozó fuvarszervezői tevékenysége körében a saját nevében és a megbízója javára az árutovábbítással összefüggő *szerződések megkötésére és jognyilatkozatok megtételére* köteles. Ezzel összefüggésben hangsúlyozzuk, hogy – az 1959-es Ptk. rendelkezéseivel ellentétben – a Ptk. a szállítmányozást immár nem zárja a hagyományos értelemben felfogott fuvarbizomány fogalmi keretei közé: jelen § alapján ugyanis a szállítmányozó immár nem köteles fuvarozási szerződést (is) kötni. A Ptk. értelmében tehát szállítmányozásról lehet szó akkor is, ha a szállítmányozó a küldemény továbbításával összefüggésben fuvarozási szerződést nem, hanem kizárólag egyéb szerződéseket köt. Ezek közül – példálózó jelleggel – megemlíthetők a vámügynöki, raktározási, átrakási, rakományigazítási, hajóraktér-foglalási, valamint az egyéb ún. fuvarozási célú bérleti szerződések. Kétségtelen, hogy ezzel a megoldással a jogalkotó a szállítmányozási piacon az utóbbi időszakban végbement változásokra és főként a szállítmányozói tevékenységi kör folyamatos bővülésére kívánt reagálni.

Amíg az 1959-es Ptk. alapján a szállítmányozó a megbízó javára történő szerződéskötésen túl a küldemény továbbításával kapcsolatos egyéb teendők (vagyis reálcselekmények) elvégzésére is köteles volt, addig a Ptk. kizárólag jogügyleti jellegű magatartások tanúsítására kötelezi a szállítmányozót: a küldemény továbbításával összefüggésben ugyanis nemcsak szerződéskötésre, hanem (egyéb) jognyilatkozatok tételére is köteles. E jognyilatkozatok köre elvben rendkívül széles, gyakorlati szempontból azonban leginkább azoknak a jognyilatkozatoknak a megtétele releváns, amelyek a megbízó jogainak megóvása érdekében szükségesek (részletesebben lásd a 6:303. §-nál).

A szállítmányozásnak minősíthető tevékenységek körével kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a Ptk. – ellentétben az 1959-es Ptk. szabályozásával – nem tartalmaz önálló rendelkezést az ún. *atipikus szállítmányozásra* nézve. Az 1959-es Ptk. 521. § (1) bekezdése értelmében szállítmányozásnak minősült az is, ha a szállítmányozó a megbízója nevében kötötte meg a küldemény továbbításához szükséges szerződést, és az is, ha a szállítmányozó csupán a küldemény átvételére kapott megbízást. Jelen § alapján az előbbi esetkört immár nem tekinthetjük szállítmányozásnak (így az a képviselőlet körében bírálendő el), az utóbbi esetkör pedig attól függően vonható a szállítmányozás fogalma alá, hogy a küldemény átvétele során a szállítmányozó a továbbítással (egész pontosan: a kiszolgáltatással) összefüggően szerződések megkötésére is köteles-e. Tekintettel arra, hogy jelen § értelmében a szállítmányozó szerződéskötésre és jognyilatkozatok megtételére köteles, ha az átvétel során csak jognyilatkozatot kell tennie, de szerződéskötésre nincs szükség, tevékenysége nem minősülhet szállítmányozásnak.

A szállítmányozási szerződés a törvényi meghatározás szerint visszterhes szerződés, vagyis a szállítmányozót tevékenysége ellátásáért díj illeti meg. A szállítmányozási tevékenység elvégzéséért járó ellenszolgáltatás a szállítmányozási díj. Minthogy a 6:309. § alapján a szállítmányozó és a megbízó jogviszonyára a bizományi szerződésre irányadó rendelkezéseket kell alkalmazni, a díj – a felek eltérő megállapodásának hiányában –

a szállítványozónak akkor jár, ha az árutovábbítással összefüggő szerződést megkötötték, vagy ha a szerződéskötésre a megbízó érdekkörében felmerülő okból nem került sor (lásd a 6:284. §-nál). A szállítványozót a szállítványozási díjon felül esetlegesen megillető költségterítésre – figyelemmel a 6:287. §-ra – a 6:276. § (4) bekezdése az irányadó. Ennek alapulvételével a megbízó köteles a szállítványozónak a szállítványozási tevékenysége ellátásával összefüggésben felmerült szükséges és indokolt költségeit megtéríteni, amelyek közül a szállítványozó a szállítványozás ellátásával rendszerint együtt járó költségek előlegezésére köteles [lásd a 6:276. § (3) bekezdésnél].

6:303. §

[Igényérvényesítés]

A szállítványozó a megbízó igényeit a fuvarozóval és más, a szállítványozó által igénybevett közreműködőkkel szemben, a megbízó utasítása esetén a megbízó költségére és veszélyére köteles érvényesíteni. A szállítványozó utasítás nélkül is köteles a megbízó jogainak megóvásához szükséges nyilatkozatokat megtenni.

1. Igényérvényesítési kötelezettség és perbeli legitimáció

A szállítványozó igényérvényesítési kötelezettségét rögzítő szabály tulajdonképpen egy sajátos *kettős természetű* norma. A rendelkezés kettős jogi természete abból adódik, hogy a jelen § egyfelől *anyagi jogi kötelezettséget* ró a szállítványozóra, másfelől viszont egyben *eljárási jogosultságot* is ruház rá [Bán Dániel: Gondolatok a szállítványozó igényérvényesítési kötelezettségéről in Barta Judit – Wopera Zsuzsa (szerk.): *Kodifikációs tanulmányok a polgári jog és a polgári eljárásjog témakörében* (Novotni Alapítvány 2011, Miskolc) 103.]. A szállítványozó a megbízója igényeit ugyanis adott esetben – feltéve, hogy erre a megbízó utasítást ad, és a költségeket előlegezi – perben is köteles érvényesíteni. Jelen §-ra tekintettel a szállítványozó azon keresete, amellyel megbízója igényét érvényesíti a fuvarozóval vagy más, általa igénybe vett közreműködővel szemben, a Pp. 176. § (1) bekezdés g) pontja alapján nem utasítható vissza, illetve az ilyen eljárás a Pp. 240. § (1) bekezdése alapján nem szüntethető meg. Mindebből következik az is, hogy abban az esetben viszont, ha a felperest a jelen § alapján nem terheli igényérvényesítési kötelezettség (például azért, mert a 6:302. §-ban foglaltakra tekintettel valójában nem minősül szállítványozónak), akkor nincs lehetősége arra sem, hogy harmadik személy igényét felperesként maga érvényesítse. A szállítványozó perbeli eljárási jogosultságának tehát kvázi előkérdése az az egyébként anyagi jogi kérdés, hogy ő valóban szállítványozónak minősül-e, vagy egyszerű bizományos. Ezt az elhatárolást pedig a 6:302. §-nál a szállítványozási tevékenység fogalmi kereteivel összefüggésben mondottakra tekintettel kell elvégezni.

A jelen § alapján indult perekben a szállítványozó felperesként tehát olyan igények érvényesítésére válik jogosulttá, amelyek végső soron nem őt, hanem megbízóját illetik. A szállítványozó perbeli legitimációját ilyenkor az adja, hogy – a szállítványozás háttérjogául szolgáló bizomány konstrukciójából adódóan – a harmadik személyekkel kizárólag ő kerül közvetlen szerződéses jogviszonyba, a megbízója viszont nem. Ezzel összefüggésben megjegyezzük, hogy a megbízó és a szállítványozóval szerződő harmadik személy közötti közvetlen jogviszony hiányának ellenére az 1959-es Ptk. 517. § (2) bekezdése közvetlen perlési lehetőséget biztosított a megbízó számára. Miután a megbízó közvetlen perlési jogát a Ptk. viszont nem vette át, kifejezett jogszabályi felhatalmazás híján a megbízó nem perelheti a vele jogviszonyban nem álló

harmadik személyeket. Mindez azt vetíti előre, hogy a szállítványozó jelen § alapján fennálló igényérvényesítési kötelezettségének már eddig sem csekély jelentősége a jövőben várhatóan még inkább növekedni fog.

2. Az igényérvényesítési kötelezettség terjedelme

A gyakorlat azt mutatja, hogy egyáltalán nem mentes a problémáktól az igényérvényesítési kötelezettség terjedelmének pontos meghatározása. Ezzel összefüggésben először is azt kell megvizsgálni, hogy pontosan miként határozható meg jelen § értelmében érvényesítendő megbízási igények köre.

Mindenekelőtt azt kell rögzíteni, hogy a szállítványozó csak a *megbízója* igényeit köteles érvényesíteni, harmadik személyek igényeit tehát nem. Ha azonban a megbízónak a fuvarozás során bekövetkező árukárból eredő követelését a biztosító megtéríti, és ez utóbbi regressz igénnyel lép fel, akkor mindenképpen állást kell foglalni abban a kérdésben, hogy a megbízó biztosítója által a fuvarozóval szemben érvényesített regressz igény jelen § értelmében a megbízó igényének minősül-e. Más szóval: a szállítványozó akkor is köteles és jogosult a fuvarozóval (vagy egyéb közreműködővel) szembeni igény érvényesítésére, ha erre nem a megbízója, hanem a megbízójának korábban már teljesítő biztosító utasítja? A kérdéssel kapcsolatban elvileg két lehetséges válasz merül fel. Vagy az, hogy a biztosító által a fuvarozóval szemben előterjesztett regressz igényt immár a biztosító saját igényének tekintjük, vagy az, hogy – a biztosítási jog körében érvényesülő megtérítési igény szabályaira támaszkodva – a biztosító regressz igényét továbbra is az eredeti megbízási igénnyel azonosnak tekintjük, azzal érvelve, hogy csupán az igényjogosult személyében állt be változás. Ha az előbbi értelmezést fogadjuk el, akkor a szállítványozó a biztosító regressz igényét nem köteles és jogosult érvényesíteni, az utóbbi értelmezés viszont a szállítványozó igényérvényesítési kötelezettségét ezen igények tekintetében is fenntartja. Az 1959-es Ptk.-n alapuló bírói gyakorlat a megbízási igények kiterjesztő értelmezését követte, és a biztosító regressz igényét a szállítványozó által érvényesítendő – kvázi megbízási – igénynek tekintette (lásd a Legfelsőbb Bíróság Gf.III.31.351/1982/4. sz. határozatát). Álláspontunk szerint azonban ez a kiterjesztő megközelítés a Ptk. kontextusában – figyelemmel a szállítványozási tevékenységek tényleges piaci környezetére, valamint a biztosítási jog körében korábban érvényesülő *cessio legis* szabályának feladására is – immár nem indokolt.

Az igényérvényesítési kötelezettséggel kapcsolatban további kérdésként merülhet fel, hogy az érvényesítendő megbízási igények körébe mely igények tartozhatnak bele. A szállítványozás szerződési konstrukciójára figyelemmel csak azokat a fuvarozóval (közreműködővel) szemben fennálló megbízási igényeket köteles a szállítványozó érvényesíteni, amelyek a szállítványozó által a saját nevében, de a megbízója javára kötött szerződésből erednek. Ennek dogmatikai oka az, hogy a szállítványozási szerződés nem arra irányul, hogy a szállítványozó a megbízóját annak igényérvényesítése során általában segítse, hanem arra, hogy valamely küldemény továbbításában – elsősorban szerződések saját nevében, de a megbízója javára történő megkötésével – közreműködjön. A szállítványozó igényérvényesítési kötelezettsége pedig abból a sajátos helyzetből ered, hogy ő tulajdonképpen nem a saját, hanem megbízója javára szerződik. Mindezekből következően a jelen § alapján fennálló igényérvényesítési kötelezettség a megbízónak az árutovábbítással össze nem függő *más szerződésekből* eredő, vagy *deliktualis* igényeinek az érvényesítésére nem terjed ki.

Az 1959-es Ptk.-n alapuló bírói gyakorlatban sok gondot okozott annak megítélése, hogy a szállítványozó a megbízási igényeket egészen pontosan kivel, illetve kikkel szemben köteles érvényesíteni. Az 1959-es Ptk. 517. §-a ugyanis kizárólag a fuvarozóval szembeni igényérvényesítésről beszélt, ezért bizonytalan volt, hogy más személyekkel szemben a szállítványozó jogosult, illetve köteles-e a megbízási igények érvényesítésére. A bírói gyakorlatban az a kiterjesztő értelmezés vált uralkodóvá, amely a „fuvarozóval szemben” fordulatot valamennyi, a szállítványozó által igénybe vett közreműködőre kiterjeszti. A Fővárosi Ítéletábrla 10.Gf.40.318/2009/5. sz. határozata a következőket rögzíti: „a szállítványozás jogintézményének konstrukciójából, természetéből következik, hogy a megbízási igényérvényesítés nem szűkíthető le a szállítványozó és a fuvarozó viszonylatára, a szállítványozó az alszállítványozóval szemben is jogosult a megbízó kárának érvényesítésére.” Ezt a bírósági gyakorlatban töretlenül érvényesülő megközelítést tükrözi a jelen § is, amely az 1959-es Ptk.-val ellentétben egyértelművé teszi, hogy a szállítványozó a megbízója igényeit nem kizárólag a fuvarozóval, hanem „más, a szállítványozó által igénybe vett közreműködőkkel szemben” is köteles érvényesíteni. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy ebből a megfogalmazásból az következik, hogy a szállítványozó kizárólag a fuvarozóval, valamint az alszállítványozóval szemben köteles az igényérvényesítésre. Jelen § ugyanis kifejezetten a szállítványozó által igénybe vett *közreműködőkről* beszél, márpedig a 6:129. § (1) bekezdése értelmében közreműködőnek az tekinthető, akit a szerződő fél kötelezettsége teljesítéséhez vagy joga gyakorlásához vesz igénybe. Jelen § nyelvtani értelmezéséből tehát az – a szállítványozás kereskedelmi funkciójával egyébként álláspontunk szerint ellentétes – megoldás következik, hogy a szállítványozó a megbízója igényeit azokkal a személyekkel szemben nem köteles érvényesíteni, akikkel a 6:302. § alapján a küldemény továbbításához szükséges, de fuvarozásnak nem minősíthető szerződést köt. A fentiekre tekintettel megítélésünk szerint jelen § alkalmazása körében a „más, a szállítványozó által igénybe vett közreműködőkkel szemben” kitél kiterjesztő értelmezése indokolt. A szállítványozás 6:302. §-ban foglalt meghatározásából, valamint a megbízó és a szállítványozóval szerződő harmadik személyek közötti jogviszony hiányából ugyanis az következik, hogy a megbízó a szállítványozóval szerződő harmadik személyek közül egyikkel sem kerül közvetlen jogviszonyba. Indokolatlan ezért, hogy e harmadik személyek köréből csupán a fuvarozókat és az alszállítványozókat (közvetett szállítványozókat) emeljük ki. Ez a megoldás ugyanis a megbízási igényeknek a vámügnyökkel, raktározóval stb. szembeni érvényesítését nagymértékben megnehezítené.

Az 1959-es Ptk.-n alapuló bírói gyakorlat eredményeire támaszkodva mondja ki jelen § azt, hogy a szállítványozó – főszabály szerint – kizárólag a megbízó erre irányuló utasítása esetén, továbbá a megbízó *költségére és veszélyére* köteles az igényérvényesítésre. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a szállítványozó igényérvényesítési kötelezettségének a teljesítése körében, adott esetben, jogosult és egyben köteles a megbízó igényeit bíróság előtt is érvényesíteni. A szállítványozó perindításra azonban csak akkor köteles, ha erre nézve a megbízótól kifejezett utasítást kap. Az ilyen jellegű megbízási utasítás megtagadásával kapcsolatban – összhangban a megbízási érdek védelmének elvével – a bírói gyakorlatban rögzült, hogy nem állapítható meg a szállítványozó jogellenes magatartása és kártérítési felelőssége, ha az igényérvényesítést a megbízó kárát okozó harmadik személlyel szemben olyan esetben tagadja meg a szállítványozó, amikor az nem járna eredménnyel, vagy csak aránytalanul magas költséggel volna lehetséges (lásd a BH1979.385. számon közzétett eseti döntést). Ezzel összefüggésben azonban a Legfelsőbb Bíróság Gf.IV.31.345/1978. sz. határozatában arra hívta fel a figyelmet, hogy olyan egyedi esetek is felmerülhetnek, amelyekben az igényérvényesítéshez – annak

gazdaságtalansága ellenére is – érdeke fűződik a megbízónak – például a megbízói követelés elvi jellege vagy gyakori ismétlődése miatt. Ilyenkor a szállítványozó igényérvényesítési kötelezettségének teljesítése, illetve megszegése körében a felelősségi kérdéseket ezen egyedi szempontok figyelembevételével és gondos mérlegeléssel kell rendezni.

Fontos és a megbízó érdekének védelmét szolgáló új normaként rögzíti jelen § azt, hogy a szállítványozó még erre irányuló kifejezett megbízói utasítás híján is köteles a megbízó *jogainak megóvásához* szükséges nyilatkozatokat megtenni. A gyakorlatban ez legtöbbször azt jelenti, hogy a szállítványozó köteles az ahhoz szükséges jognyilatkozatokat megtenni, hogy a megbízó követelése a fuvarozóval, illetve a közreműködőkkel szemben ne évüljön el. Ezen túlmenően is köteles azonban a szállítványozó mindazon nyilatkozatok megtételére, amelyek az igényérvényesítés előfeltételeit teremtik meg. Így például köteles a fuvarozás körében bekövetkezett kár bizonyításához szükséges kellő tartalmú okiratok felvételéről a küldemény átvételkor gondoskodni (lásd például a BH1975.239. számon közzétett eseti döntést).

6:304. §

[Önszerződés]

A szállítványozó a fuvarozást maga is elláthatja

A szállítványozót megilleti az önszerződés joga, vagyis az, hogy a szállítványozási szerződés alapján az árutovábbításhoz szükséges szerződést a megbízójával maga kösse meg. Az önszerződés jogának gyakorlására azonban a szállítványozó nem minden szerződés tekintetében jogosult feltétel nélkül. Jelen § ugyanis kizárólag a *fuvarozási szerződések* tekintetében biztosítja az önszerződés jogát a szállítványozónak, azzal, hogy e rendelkezés viszont nem tűz semmilyen feltételt az önszerződés jogának gyakorlásához (ellentétben a bizományos önszerződési jogát rögzítő 6:285. §-sal). Tekintettel azonban a szállítványozási tevékenység bővülésének folyamatára (amely folyamatot a 6:302. § egyébként figyelembe is vesz), életszerűtlen megoldás lenne, ha a Ptk. a szállítványozó által megkötött, a küldemény továbbításához szükséges egyéb szerződések tekintetében a szállítványozót az önszerződés jogától megfosztaná. Ennek figyelembevételével álláspontunk szerint jelen § nem zárja ki azt, hogy a szállítványozó az általa a megbízója javára kötött nem fuvarozási, hanem *egyéb szerződések* tekintetében is gyakorolhassa belépési jogát. A belépési jog gyakorlására ilyen esetekben azonban a bizományi szerződés háttérjogként szolgáló rendelkezései adnak lehetőséget [a 6:281. (2) bekezdése és 6:285. §], ami egyben azt jelenti, hogy e szerződések tekintetében már figyelembe kell venni a bizományos önszerződési jogával összefüggésben támasztott feltételeket.

A szállítványozó önszerződése esetén valójában *két szerződés* jön létre a megbízó és a szállítványozó között: egy szállítványozási szerződés, és – ez előbbi alapján – egy az árutovábbítással összefüggő másik szerződés. Ebből következően a szállítványozót a szállítványozási díj akkor is megilleti, ha a másik szerződést maga köti meg a megbízójával [lásd a 6:285. § (4) bekezdésénél mondottakat]. Megjegyezzük, hogy az 1959-es Ptk. alapján rögzült bírói gyakorlat szerint a szállítványozó a fuvarozási szerződés tekintetében csak akkor gyakorolhatja az önszerződés jogát, ha a fuvarozás teljesítésére, vagyis a küldemény fizikai továbbítására egyébként valóban képes. Ebből az következik, hogy fuvar eszköze hiányában a szállítványozónak fuvarozási képessége sincs, mert közreműködő nélkül a fuvarozást nem tudja ellátni. Ahhoz tehát, hogy a szállítványozó a fuvarozási szerződés tekintetében belépési jogával élhessen, *fuvar eszközzel* kell rendelkeznie.

A gyakorlatban felmerülő esetek azt mutatják, hogy célszerű felhívni a figyelmet a szállítványozó önszerződése és a szállítványozó általi fuvarozói felelősségvállalás közötti különbségre. Az előbbi esetben arról van szó, hogy a szállítványozó a küldemény továbbításához szükséges fuvarozási szerződést nem harmadik személlyel köti meg a megbízója javára, hanem maga köt szerződést a megbízóval. Ehhez képest más a helyzet akkor, ha a szállítványozó a megbízója javára harmadik személlyel köt fuvarozási szerződést, de ez utóbbi magatartásáért a megbízóval szemben közvetlenül felelősséget vállal. Ilyenkor lényegében arról van szó, hogy a szállítványozó szerződéses alapon *del credere* helytállási kötelezettséget vállal a fuvarozó teljesítéséért a megbízóval szemben.

Az önszerződéssel összefüggésben fontos kiemelni, hogy a szállítványozó esetleges belépése nem változtat szállítványozói státuszán, vagyis azon, hogy a szállítványozót a szállítványozási szerződésből eredően – a tényleges árutovábbításai (fuvarozási) teendőkön túl – továbbra is terhelik az általa vállalt szállítványozói kötelezettségek is.

Megjegyezzük, hogy az 1959-es Ptk. 516. § (1) bekezdése a szállítványozó belépési jogával egy rendelkezésben rögzítette azt is, hogy a szállítványozó más szállítványozó közreműködését is igénybe veheti. A Ptk. ez utóbbi rendelkezést elhagyta. Ennek oka azonban természetesen nem az, hogy a szállítványozó immár nem jogosult más szállítványozó közreműködésének az igénybevételére, hanem az, hogy a jogalkotó el kívánta kerülni a fölösleges ismétléseket. A szállítványozónak az általános szabályok szerint (a 6:129. § alapján) természetesen továbbra is joga van – a megbízó tájékoztatása mellett – közreműködő szállítványozó igénybevételére.

6:305. §

[Jutalék]

A szállítványozót illeti az az utólagos fuvardíjkezdvezmény vagy üzletszerzési jutalék, amelyet a továbbított küldemények után a fuvarozó neki juttat.

A jelen §-ban fogalt rendelkezést a szállítványozási tevékenység *kettős gazdasági funkciója* indokolja. A szállítványozó ugyanis amellett, hogy fuvarszervezőként tevékenykedik a megbízója érdekében, üzletszerzőként, vagyis egyfajta sajátos ügynökként is eljárhat a fuvarozó érdekében. A fuvarozónak ugyanis egyáltalán nem mindegy, hogy a szállítványozó vele, vagy egy másik fuvarozóval köti-e meg a megbízó javára kötendő fuvarozási szerződést.

A szállítványozó üzletszerzői tevékenységével összefüggésben tartalmaz lényeges rendelkezést a jelen §. Előfordulhat ugyanis, hogy a szállítványozónak a kvázi ügynöki tevékenységét a vele szerződő fuvarozók honorálni kívánják, hiszen a fuvarozók számára komoly piaci előnyt jelenthet, ha egy-egy nagyobb megbízói körrel rendelkező szállítványozó az árutovábbítási tevékenységre nézve velük köt szerződést. Ezért cserébe a fuvarozó fuvardíjkezdvezményt, vagy üzletszerzési jutalékot (ún. *refakciát*) nyújthat a szállítványozónak. A szállítványozó által elért esetleges üzletszerzési jutalék, illetve utólagos fuvardíjkezdvezmény így rendszerint nem a szállítványozó és a megbízó közötti egyszeri szállítványozási szerződéshez, hanem a szállítványozó által a fuvarozók számára közvetített ügyletek volumenéhez kapcsolódik. Ennek a sajátos helyzetnek a jogi leképezése a szállítványozás körében a refakciára vonatkozó speciális rendelkezés, amely lényeges eltérést jelent a bizományi szerződés szabályaihoz képest. Amíg ugyanis a 6:286. § (1) bekezdése értelmében a megbízót illetik azok az előnyök, amelyek abból származnak, hogy a bizományos a harmadik személlyel a megbízóra nézve kedvezőbb feltételekkel kötötte meg a szerződést, mint amilyeneket a bizományi szerződésben

megállapítottak, addig a jelen § alapján a szállítványozót illeti az utólagos fuvardíjkezdvezmény vagy üzletszerzési jutalék képében megjelenő ilyenfajta előny. Megjegyezzük ugyanakkor, hogy a refakcia már az 1959-es Ptk.-n alapuló kereskedelmi gyakorlatból is csaknem teljes egészében kiszorult. A szerződési gyakorlat tanúsága szerint ugyanis a fuvarozók már régóta nem refakciát, hanem a jutalék összegével eleve csökkentett ún. *nettó fuvardíjat* ajánlanak, azzal, hogy amennyiben a szállítványozó a fuvarozóval kötött szerződésben meghatározott volumenű forgalomnál kisebb volumenű forgalmat biztosít a fuvarozó számára, előre meghatározott összegű kötbér fizetésére köteles a fuvarozóval szemben [Nemessányi Zoltán – Bán Dániel: *A bizományi és a szállítványozási szerződés* (CompLex 2011, Budapest) 161–162.].

6:306. §

[Elévülés]

A szállítványozási szerződésből fakadó igények – a szándékosan vagy súlyos gondatlansággal okozott károk kivételével – egy év alatt évülnek el.

A Ptk. főszabályként továbbra is fenntartja az 1959-es Ptk. speciális elévülési szabályát: a szállítványozási szerződésekből eredő igények nem az általános elévülési idő, hanem az annál rövidebb egyéves elévülési idő alatt évülnek el. A speciális elévülési idővel kapcsolatban fontos kiemelni, hogy az a szállítványozási szerződésből eredő *valamennyi követelés* tekintetében irányadó. Mindez tehát azt jelenti, hogy nemcsak a szállítványozóval szembeni megbízási igények, de a megbízóval szembeni szállítványozói igények is egy év alatt évülnek el.

A Ptk. ugyanakkor – elsősorban a nemzetközi fuvarjogi egyezmények megoldását követve – az egyéves elévülési idő alkalmazhatóságát korlátozza: a szándékosan vagy súlyos gondatlansággal okozott károkkal összefüggésben keletkező igények elévülésére ugyanis a jelen §-ban foglalt rövidebb elévülési idő nem alkalmazható. Mindez gyakorlatilag azt jelenti, hogy ha akár a megbízó, akár a szállítványozó a szállítványozási szerződés szándékos vagy súlyosan gondatlan megszegésével a másik félnek kárt okoz, akkor ez utóbbinak az ebből eredő (szerződésszegésen alapuló kártérítési) követelésének az elévülésére az általános ötéves elévülési idő az irányadó. Ez a megoldás ugyanakkor a gyakorlatban arra vezet, hogy a szállítványozó megbízóval szembeni díj- és költségkövetelésének elévülése az esetek zömében csak az általános elévülési idő elteltével következik be. A szállítványozási díj, illetve a költségek meg nem fizetése tekintetében ugyanis – feltéve, hogy a szállítványozó a megfelelően kiállított számláját a megbízónak megküldte – a megbízónak legalább a súlyos gondatlansága különösebb gond nélkül bizonyítható. Márpedig ha a megbízó szándékosan vagy súlyosan gondatlanul mulasztotta el a szállítványozási díj megfizetését, akkor az ezzel okozott kár megtérítése iránti szállítványozói követelés öt év alatt évül el.

Az elévülés – figyelemmel a 6:22. § (2) bekezdésében foglalt általános szabályra – akkor kezdődik, amikor a követelés esedékessé válik. Ez a szabály megfelelően alkalmazandó a szállítványozó díj- és esetleges költségkövetelése tekintetében. A szállítványozó díjkövetelése – eltérő megállapodás hiányában – az árutovábbításhoz szükséges *szerződések megkötésekor*, költségkövetelése pedig a szállítványozási *szerződés megszűnésekor* esedékes [lásd a 6:284. §-nál és a 6:276. § (4) bekezdésénél mondottakat], vagyis ezekben az időpontokban e követelések elévülése is nyomban megkezdődik. Más a helyzet azonban akkor, ha a megbízónak a szállítványozóval szemben a szállítványozó igényérvényesítési kötelezettségének megszegéséből eredően áll fenn kártérítési követelése. A szállítványozó a 6:303. §-ban foglalt igényérvényesítési kötelezettségét

ugyanis akkor szegi meg, ha a megbízó igénye a szállítványozó ellenőrzési körében felmerülő okból válik *érvényesíthetetlenné*. Ez a helyzet akkor áll elő, ha a megbízónak a fuvarozóval vagy más közreműködőkkel szembeni igénye a szállítványozó kötelezettségzegése folytán évül el. Ilyenkor célszerű a megbízó szállítványozóval szembeni követelésének elévülését a fuvarozóval szembeni követeléssel összhangban szabályozni. Erre is tekintettel mondja ki a 6:309. §, hogy a fuvarozási szerződésből fakadó követelések elévülésére a fuvarozási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni. A fuvarozási szerződésekből eredő igények elévülését szabályozó 6:270. § szerint pedig az elévülés kezdő időpontja a küldemény címzettnek történő kiszolgáltatásának időpontja, vagy az az időpont, amikor a küldeményt a címzettnek ki kellett volna szolgáltatni. Mindebből következően a szállítványozó igényérvényesítési kötelezettségének megszegéséből eredő megbízói igény elévülése akkor kezdődik, amikor a megbízónak a fuvarozóval szembeni (és a szállítványozó által érvényesítendő) igényének elévülése a 6:270. § alapján bekövetkezett.

6:307. § [A szállítványozó felelőssége]

- (1) A szállítványozó felelősségére a fuvarozó felelősségére vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, ha**
  - a) a küldeményt mások küldeményeivel együtt, azonos fuvarozási eszközzel továbbította, és a kár ezen okból keletkezett;**
  - b) a birtokában levő küldemény elvész vagy károsodik.**
- (2) Ha a megbízó külföldi, a szállítványozó által fizetendő kártérítés mértéke nem lehet magasabb, mint a megbízó államának joga szerint fizethető legmagasabb kártérítési összeg.**

1. Az általános szerződészegési felelősség és a fuvarozói felelősség viszonya

Az 1959-es Ptk. megkülönböztette a „szállítványozás körében bekövetkező kárért”, illetve a „fuvarozás körében bekövetkező kárért” fennálló szállítványozói felelősséget. Ez a distinkció viszonylag sok értelmezési kérdést vetett fel a gyakorlatban [lásd Nemessányi Zoltán – Bán Dániel: *A bizományi és a szállítványozási szerződés* (CompLex 2011, Budapest) 183–186.]. A szabályozás átláthatóbbá tétele és az elhatárolási problémák kiküszöbölése érdekében a jogalkotó nem kívánta fenntartani az 1959-es Ptk. e megoldását, így a Ptk. immár nem tesz különbséget a szállítványozási tevékenységi körben és a fuvarozási tevékenységi körben bekövetkező károkért való szállítványozói felelősség tekintetében.

Jóllehet, a törvény külön nem mondja ki, de jelen §-ból egyértelműen következik, hogy a szállítványozó szerződészegésért viselt felelősségére főszabály szerint az *általános szerződészegési szabályok* az irányadók. Ezekhez képest jelen § – *lex specialisként* – csupán két olyan tényállást jelöl meg, amelyek esetében a szállítványozó nem az általános szabályok szerint, hanem fuvarozó módjára felel:

- a) ha a küldeményt mások küldeményeivel együtt, azonos fuvarozási eszközzel továbbította, és a kár ezen okból keletkezett; illetve
- b) ha a birtokában lévő küldemény elvész vagy károsodik.

2. A gyűjtőtovábbítás miatt keletkezett károkért való felelősség

Az elsőként említett, a jelen § (1) bekezdés a) pontjában szabályozott tényállás az ún. *gyűjtőforgalomban történő továbbítás* esete. Ezt a tényállást az 1959-es Ptk. 520. § (2) bekezdés b) pontja tartalmilag csaknem azonos módon szabályozta. A régi szabályozáshoz képest a Ptk. két apróbb pontosítást vezet be:

– amíg az 1959-es Ptk. azonos *szállítóeszközzel* beszél, addig a Ptk. – helyesen – *fuvarozási eszközt* említ,

– amíg az 1959-es Ptk. a gyűjtőtovábbítás *során* keletkezett károkról szól, addig a Ptk. – megint csak helyesen – a gyűjtőtovábbítás *miatt* keletkezett károkért való felelősséget szabályozza.

Noha az 1959-es Ptk. gyűjtőtovábbításra vonatkozó szabálya a gyakorlatban különösebb jogértelmezési kérdéseket nem vetett fel, mégis üdvözlendő, hogy a Ptk. – a fogalmi tisztázás jegyében – az említett pontosításokat bevezette.

A gyűjtőforgalomban továbbító szállítványozó fuvarozói felelősségét elsősorban a gyűjtőforgalomban való továbbítással *megtakarítható fuvar költség* és a gyűjtőtovábbításban rejlő *nagyobb kockázat* indokolja. A szállítványozó ugyanis fuvar költséget takaríthat meg azzal, hogy a különböző megbízók küldeményeit egy fuvar eszközzel továbbíttatja, hiszen így a fuvar eszközök optimálisabb kihasználtsága biztosítható, amely végső soron a fuvar díj csökkenésében realizálódik. A gyűjtőforgalomban történő továbbítás során ugyanakkor jóval nagyobb a kockázata annak, hogy az egyik küldemény a másikban kárt okoz. Ez a legtöbbször valamilyen tényleges fizikai sérülés, tehát árukár formájában jelentkezik, de az sem kizárt, hogy az egyik megbízó küldeményének elhúzódnó vámkezelése miatt a másik megbízó küldeményének kiszolgáltatása – a gyűjtőforgalomban való továbbításra tekintettel – késedelmet szenved. Ilyenkor a késedelemről eredő kár is okozati összefüggésben lehet a gyűjtőtovábbítás tényével. A Ptk.-nak a gyűjtőtovábbítással kapcsolatos felelősségi szabálya azon a megfontoláson alapul, hogy – figyelemmel a fuvar díj csökkenésre tekintettel a szállítványozó által elérhető előnyökre – célszerű az ezzel járó nagyobb kockázatot is a szállítványozóra telepíteni.

3. A szállítványozó custodia felelőssége

A szállítványozót terhelő fuvarozói felelősség másik esete az, amikor a szállítványozó birtokában lévő küldemény elvész vagy károsodik. A szállítványozó fuvarozói felelősségét ilyenkor az indokolja, hogy a küldemény birtokban tartása miatt a *custodia felelősség* elvi alapja ugyanúgy fennáll, mint a küldeményt ténylegesen továbbító fuvarozó esetében. Ha a küldemény továbbítására nem gyűjtőforgalomban került sor, és a szállítványozói custodia sem állapítható meg, a szállítványozó a fuvarozó esetleges szerződésszegéséért nem tartozik felelősséggel. Ilyenkor a szállítványozó csupán arra köteles, hogy a 6:303. § alapján fennálló igényérvényesítési kötelezettségének eleget tegyen. Annak ugyanakkor természetesen nincs akadálya, hogy a szállítványozó (a FIATA Model Rules terminológiája szerint ilyenkor mint ún. szerződéses fuvarozó) – elsősorban üzleti megfontolásból – *del credere* helytállást vállaljon a megbízójával szemben. Ebben a vonatkozásban a bizományi szerződésre irányadó 6:282. § (2) bekezdés megfelelően alkalmazandó.

4. Felelősségkorlátozás kollíziós jogi úton

Jelen § (2) bekezdése egy, a szállítványozó érdekeit védő speciális *kollíziós jogi* rendelkezést rögzít. A szerződési gyakorlatban egyre inkább elterjedt felelősségkorlátozásnak megfelelően a Ptk. kimondja, hogy a szállítványozó a külföldi megbízójával szemben legfeljebb akkora összegű kártérítésre kötelezhető, mint amekkorát a károsult megbízó a saját államának joga alapján maximálisan követelhetne. A jogalkotó célja e szabály bevezetésével nyilvánvalóan az volt, hogy a szállítványozó a megbízója személyes joga szerinti felelősségkorlátozásra akkor is hivatkozhat, ha a szállítványozási szerződésre egyébként nem a megbízó személyes joga lenne az alkalmazandó.

Kérdéses azonban, hogy jelen § (2) bekezdésének bírói gyakorlatában ez a megoldás töretlenül és aggálytalanul alkalmazható lesz-e. A felelősségkorlátozó szabály alkalmazása során ugyanis kérdésként merülhet fel, hogy mikor minősül a megbízó *külföldinek*, illetve, hogy melyik állam tekinthető a megbízó *saját államának*. A kérdések megválaszolásakor különös figyelmet kell fordítani egyfelől az uniós jogból fakadó állampolgárságon alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmára, másfelől a kollíziós jogi értelemben felfogott személyes jog fogalmára. Ami az előbbit illeti: a Ptk. semmi esetre sem értelmezhető úgy, hogy például egy osztrák megbízó egy magyar szállítványozóval szemben – kizárólag a megbízó honosságára tekintettel – kevesebb kártérítésre legyen jogosult, mint ugyanezzel a szállítványozóval szemben egy magyar megbízó. A megbízó saját államának meghatározásakor pedig elsősorban a székhely-elv és a bejegyzési elv esetenként felmerülő versengése okozhat majd problémát.

6:308. § [A megbízó felelőssége]

- (1) **A megbízó felel azért a kárért, amely az utasításból, a küldemény elégtelen csomagolásából, jelöléséből vagy a megbízó által adott adatok, okmányok, információk hiányosságából, pontatlanságából, hiányából származik.**
- (2) **Harmadik személy követelésének veszélye esetén a szállítványozó megfelelő biztosítékot követelhet a megbízótól. Ha a megbízó nem ad megfelelő biztosítékot, a szállítványozó a szerződést felmondhatja.**

1. A megbízó szerződésszegésért viselt felelőssége

Az 1959-es Ptk.-val ellentétben a Ptk. önálló rendelkezést szentel a megbízó szerződésszegésért viselt felelősségének. Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy – miként a szállítványozó felelősségét szabályozó 6:307. § speciális rendelkezésének – jelen, a megbízó felelősségére irányadó §-nak is háttérjoga a Ptk. általános szerződésszegési szabályanyaga. Ez azt jelenti, hogy a megbízó – az általános szerződésszegési szabályok alapján – minden olyan magatartásával okozott kárért felelősséggel tartozik, amely magatartása a szállítványozási szerződés bármely rendelkezése megszegésének minősül. Ebből következik, hogy jelen § (1) bekezdésében foglalt felsorolás csupán példálózó jellegű: a jogalkotó ebben a normában csupán a megbízó által elkövethető *tipikus szerződésszegési eseteket* rögzíti. Ez ugyanakkor semmi esetre sem értelmezhető úgy, hogy a megbízó egyéb szerződésszegése esetén ne lenne felelősségre vonható.

A jelen § (1) bekezdésében felsorolt egyes szerződésszegő magatartásokkal összefüggésben egy lényeges körülményre mindenképpen fel kell hívni a figyelmet. Amíg az utasítás fogalmilag csak a megbízótól származhat, az adatok, okmányok és információk tekintetében pedig jelen § (1) bekezdése kifejezetten rögzíti, hogy azokat a megbízó adta, addig a küldeményt nem feltétlenül a megbízó csomagolja, illetve látja el jelöléssel. Erre a körülményre figyelemmel a Ptk. nem is teszi a megbízói felelősség feltételévé azt, hogy a küldeményt maga csomagolja, illetve jelölje elégtelenül. Mindebből következően a megbízó a szállítványozóval szemben akkor is felel a csomagolás, illetve a jelölés elégtelenségéből származó károkért, ha a csomagolást, illetve a jelölést egyébként nem maga végezte. Az más kérdés, hogy az elégtelenül csomagoló, illetve jelölő harmadik személlyel szemben a szállítványozónak kártérítést fizető megbízó regressz igényvel léphet fel.

A szerződéses jogviszonyok relatív szerkezetéből adódóik, hogy a megbízó felelősségére vonatkozó rendelkezés főszabály szerint kizárólag a megbízó és a szállítványozó egymásközi viszonyában alkalmazható. Ebből következik, hogy a szállítványozó és a fuvarozó, illetve a szállítványozó és a küldemény továbbításával összefüggő szerződést kötő más személy közötti jogviszonyban a szállítványozó – például a küldemény elégtelen csomagolásából eredő károk esetén – a másik féllel szemben jelen § (1) bekezdése alapján nem feltétlenül mentesülhet a felelősség alól arra hivatkozva, hogy a küldeményt a megbízó csomagolta elégtelenül. Az árutovábbítás körében tipikusan felmerülő jogviszonyláncolatra tekintettel tehát akkor, ha a küldemény elégtelen csomagolása folytán például a fuvarozóközben keletkezik kár, úgy e kárt a szállítványozó köteles a fuvarozónak megtéríteni, de megtérítési igénye keletkezik saját megbízójával szemben.

2. A szállítványozó megfelelő biztosítékhoz való joga

A szállítványozó érdekeit védő szabályt tartalmaz jelen § (2) bekezdése. A szállítványozási gyakorlatban nem ritka jelenség, hogy a szállítványozónak harmadik személy (tipikusan az a személy, akivel a szállítványozó a megbízója javára szerződést köt) követelésével kell szembenéznie. Ezeknek a költségeknek egy része azonban éppen azért merül fel, mert a szállítványozó a megbízójának utasítását követve ad a vele szerződő fuvarozónak (vagy más közreműködőnek) olyan további utasítást, amelyre tekintettel ez utóbbinak a szállítványozóval szemben követelése merülhet fel. Ez a helyzet például akkor, ha a megbízó az eredetitől eltérő útvonalat, vagy kiszolgáltatási címet határoz meg. Ha erre tekintettel a szállítványozó a fuvarozónak utólagos rendelkezést ad, akkor a 6:264. § (2) bekezdése alapján a fuvarozó maga is megfelelő biztosítékot követelhet a szállítványozótól, amely biztosítékadás a szállítványozó oldalán többletköltséggént jelentkezik.

Az ilyen és ehhez hasonló esetekre nyújt védelmet a szállítványozó részére a Ptk. azáltal, hogy biztosítja: ha a szállítványozó észleli, hogy a szállítványozás ellátásával összefüggésben harmadik személynek követelése merülhet fel, a szállítványozó a követelés mértékéhez igazodó megfelelő biztosítékot követelhet a megbízójától. Abban az esetben pedig, ha a megbízó nem ad megfelelő biztosítékot, a szállítványozó a szerződést felmondhatja. Álláspontunk szerint a szállítványozó a felmondás jogát kizárólag a biztosíték adására irányulóan a megbízójának tűzött észszerű határidő eredménytelen eltelte után gyakorolhatja, ekkor azonban minden további jogcselekmény nélkül megnyílik a szállítványozó felmondási joga. Annak az egyébként rendkívül fontos

kérdésnek a megítélése, hogy adott esetben mi minősül megfelelő biztosítéknak (és hogy ennek figyelembevételével a szállítmányozói felmondás jogszerű-e), a bírósági jogalkalmazásra marad.

6:309. § *[A bizomány és a fuvarozás szabályainak alkalmazása]*
Efejezet eltérő rendelkezésének hiányában a szállítmányozó és a megbízó jogviszonyára a bizományi szerződés, a küldeménnyel kapcsolatos tájékoztatási kötelezettségre, a küldemény kezelésére, megóvására, továbbítására, a szállítmányozót megillető zálogjogra, továbbá a fuvarozási szerződésből fakadó követelések elévülésére a fuvarozási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Igaz ugyan, hogy a szállítványozók tevékenységi körének tényleges bővülésére reagálva a Ptk. szakított azzal a hagyományos megközelítéssel, amely a szállítványozást még egyszerű fuvarbizománynak tekintette (lásd a 6:302. §-hoz magyarázatot), ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a szállítványozás jogi értelemben ne mutatna továbbra is komoly átfedéseket a bizományi, illetve a fuvarozási szerződésekkel. Miután a szállítványozó a küldemény továbbításának megszervezésére vállal kötelezettséget, a szállítványozás fókuszában természetesen továbbra is a fuvarozás áll. S minthogy a szállítványozó e kötelezettségét – főszabály szerint – a saját nevében és a megbízója javára történő szerződéskötéssel teljesíti, a szállítványozás továbbra is a bizomány tradicionális konstrukcióján alapul.

Mindezek figyelembevételével – az 1959-es Ptk.-val tartalmilag azonos módon – rögzíti jelen § azt, hogy a szállítványozási szerződés tekintetében a bizományi, illetve a fuvarozási szerződés szabályait megfelelően alkalmazni kell. A *bizomány* a megbízó és a szállítványozó *egymásköztli viszonyában*, a *fuvarozás* pedig a *küldeménnyel kapcsolatos tájékoztatási kötelezettség*, a *küldemény kezelése, megóvása, továbbítása*, a szállítványozót megillető *zálogjog*, valamint a *fuvarozási szerződésből fakadó követelések elévülése* tekintetében minősül a szállítványozás háttérjogának. A bizomány (és ezen keresztül a megbízás), valamint a fuvarozás (és ezen keresztül a vállalkozás) szabályai *szubszidiárius* alkalmazásának előírása egyben azt is jelzi, hogy a szállítványozási szerződés által létrehozott kötelem ún. vegyes karakterű kötelem, vagyis a gondossági és az eredménykötelmek bizonyos sajátosságait vegyíti.

XLIII. Fejezet

A bizalmi vagyonkezelési szerződés

6:310. § *[Bizalmi vagyonkezelési szerződés]*

- (1) Bizalmi vagyonkezelési szerződés alapján a vagyonkezelő a vagyonrendelő által tulajdonába adott dolgok, ráruházott jogok és követelések (a továbbiakban: kezelt vagyon) saját nevében a kedvezményezett javára történő kezelésére, a vagyonrendelő díj fizetésére köteles.**
- (2) A szerződést írásba kell foglalni.**

1. A bizalmi vagyonkezelés megjelenése a magyar jogban

A Ptk. egyik abszolút újdonsága a bizalmi vagyonkezelési szerződés szabályozása. Maga a bizalmi vagyonkezelés ismert volt már a két világháború közti magánjogban is, az 1928-as Magánjogi Törvényjavaslat mint fiduciárius vagyont ezt elismerte, és külön szabályozta. Az egykori bizalmi vagyonkezelés bírói gyakorlata kevéssé feldolgozott. Az 1959-es Ptk. nem szabályozta, de nem is tiltotta, jöllehet maga az alapproblematika, a gazdasági és jogi tulajdon megkettőzése a szocialista jog egyik nagy és végül megoldatlan kérdése maradt. Egyrésről ugyanis lényegében valamennyi jóság a szocialista állam tulajdonában állt (ismert volt emellett még a termelészövetkezeti tulajdon és a minimális szintre redukált magántulajdon), de ennek a vagyonnak a működtetéséhez elengedhetetlenül szükség volt egy másik személyre, aki kvázi tulajdonosként, vagyonkezelői jog gyakorlójaként diszponált a vagyon felett. A szocialista korszak után számos szerző a magyar dologi jogi szabályokból próbálta levezetni, hogy a gazdasági és jogi tulajdonos elválasztása a magyar magánjogban nem lehetséges. Ezek az elmékedések magában a jog gyakorlati megnyilvánulásaiban nem igazán kimutathatók, a gyakorlatban, ha nem is elterjedten, de előfordult a „stróman” jelensége, vagyis hogy a vagyontárgy nem a valós tulajdonos, hanem egy másik személy nevében volt a megfelelő nyilvántartásokba bejegyezve.

A Ptk. előkészítése során a bizalmi vagyonkezelés egyike volt a legtöbbet vitatott, a legnagyobb körütekintéssel kutatott és vizsgált területeknek. Tucatnyi publikáció született a vagyonkezelés ismert és működő jogi formáit illetően [Kisfaludi András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól* (ELTE Eötvös Kiadó 2015, Budapest); Sándor István: *A bizalmi vagyonkezelési szerződés in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet* (Opten 2014, Budapest) 777–813.; Menyhárd Attila: *A bizalmi vagyonkezelési szerződés in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (CompLex 2014, Budapest) 1874–1900.; Kiss Mária: *A bizalmi vagyonkezelési szerződés in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata, VI/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 167–183.; Lajer Zsolt: *A bizalmi vagyonkezelési szerződés in* Csehi Zoltán (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv kommentárja* (Menedzser Praxis 2014, Budapest) 252–270.; B. Szabó Gábor – Illés István – Kolozs Borbála – Menyhei Ákos – Sándor István: *A bizalmi vagyonkezelés* (HVG-ORAC 2014, Budapest); Sándor István: *A bizalmi vagyonkezelés és a trust* (HVG-ORAC 2014, Budapest)].

A magyar jog történeti értékelése [Csehi Zoltán: *A bizalmi vagyonkezelés történelmi előzményei in* Kisfaludi András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól* (ELTE Eötvös Kiadó 2015, Budapest) 9–52.], valamint a vagyonkezelés különböző speciális formáinak a tanulmányozása [Csehi Zoltán: *A vagyonkezelés formái és intézményei a magyar magánjogban in* Kisfaludi András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól* (ELTE Eötvös Kiadó 2015, Budapest) 95–132.] azt igazolták, hogy a vagyonkezelés általános jelleggel is szabályozható a magyar jogban. A jog-összehasonlító tanulmányok is arra mutattak, hogy olyan klasszikus és tradicionális jogrendekbe, mint a francia jog is meg tudott foganni a fiducié – vagyonkezelés – új szabálya különösebb diszfunkció nélkül, ezért a magyar jogalkotónak sem kell tartania az újítástól [Vékás Lajos: *Bizalmi vagyonkezelés Franciaországban in* Kisfaludi András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól* (ELTE Eötvös Kiadó 2015,

Budapest) 76–85.]. Ennek ellenére összességében ellentmondásosnak mutatkozott a Ptk. a tekintetben, hogy a biztosítékok körében eredetileg a fiduciárius biztosítékok teljes tilalmazását mondta ki (Ptk. 6:99. §-a, melyet azonban a Ptkm. 2016. július 1-jétől módosított), másrészt általános jelleggel, szinte tartalmi korlátozás nélkül lehetővé tette a fiduciárius ügyleteket a lehető legszélesebb körben.

A Ptk. elfogadását követően megváltozott az eredeti elképzelés, mivel hamarosan megalkotásra került a Bvktv., továbbá a végrehajtására kiadott, a bizalmi vagyonkezelő vállalkozások pénzügyi biztosítékainak egyes szabályairól szóló 87/2014. (III. 20.) Korm. rendeletet. A Ptk. alapmegoldása egy rendkívül szabad és korlátoktól mentes vagyonkezelői szerződéstípust vázol fel, amely modellben sem a vagyonkezelők személye, sem a vagyonkezelés tárgya, sem annak ingyenes vagy visszerthes jellege nincs korlátozások alá vetve. Ezt a szabad modellt a Bvktv. és a végrehajtási rendelete alapvető korlátok közé szorították. Alapvetően ezzel magyarázható, hogy ez a tevékenység a MNB gyakorlata alapján a mai napig sem tekinthető jelentősnek.

A jogalkotó észelve ezt a problémát 2017-ben változtatott a vonatkozó jogszabályi környezetben. Az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény módosította a Ptk. és a Bvktv. rendelkezéseit is. A Ptk. új (5) bekezdéssel egészült ki a 6:311. §-ban, új (4) bekezdéssel bővült a 6:325. §, a 6:326. § (1) bekezdése új e) ponttal egészült ki, a 6:329. § (2) bekezdés helyébe pedig új rendelkezés lépett. A vagyonkezeléshez kapcsolódóan a Hetedik Könyvben a 7:80. § (1) bekezdése helyébe is új rendelkezés lépett, a 7:96. § pedig (5) bekezdéssel egészült ki. Az új rendelkezések 2017. június 23-ától hatályosak, a törvény átmeneti rendelkezéseket nem tartalmaz, így csak ezen időpontot követő tényállásokra alkalmazandók.

A Ptk.-nak az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvénnyel történt módosításait az egyes rendelkezéseknél tárgyaljuk. Az öröklési szabályok módosításai arra töreksenek, hogy tisztázzák azt a kérdést, kinek a tulajdonában lévőnek kell tekinteni a bizalmi vagyonkezelésben lévő vagyont az öröklés szempontjából. Két új rendelkezés beiktatásával azt mondhatjuk, hogy a bizalmi vagyonkezelésben lévő vagyon a vagyonrendelő vagyonába tartozik, és a vagyonrendelő halála esetén mint hagyatékának része veendő figyelembe. Az egyik új rendelkezés a kötelesrész alapjába vonta a vagyonkezelésbe adott vagyont, a másik a végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyonra kimondta, hogy az is a hagyatéki hitelezők fedezetéül szolgál.

Ugyanezen törvény 29–44. §-ai lényegesen módosították a Bvktv.-t. Ezeket a módosításokat ehelyütt nem ismertetjük.

A Bvktv. elsősorban a professzionális – üzletszerűen végzett – vagyonkezelőkre terjed ki, a bizalmi vagyonkezelési tevékenység végzésének jogi és személyi feltételeit írja elő, továbbá a tevékenységre vonatkozó engedélyezést és nyilvántartást, valamint a vagyonkezelés feletti ellenőrzést, a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyok bejelentési és nyilvántartási szabályait tartalmazza. A Bvktv. a nem professzionális vagyonkezelésre is alkalmazandó, így a „nem üzletszerűen eljáró” bizalmi vagyonkezelési tevékenység is bejelentési kötelezettség alá tartozik (lásd Bvktv. 18/A–21. §-ok).

A Bvktv. az üzletszerűen eljáró bizalmi vagyonkezelő vállalkozásra ír elő feltételeket, annak jogi formájára, vezető tisztségviselőire, tulajdonosi struktúrájának átláthatóságára, valamint a működésére vonatkozóan. Külön kiemeljük a Bvktv. rendelkezéseit a bizalmi vagyonkezeléssel kapcsolatos összeférhetlenségre vonatkozóan. Az engedélyezés a tevékenység megkezdéséhez és folytatásához elengedhetetlen, a bizalmi vagyonkezelő folyamatos adatszolgáltatási kötelezettséggel tartozik az MNB felé.

Az MNB ellenőrzésének szabályait és az alkalmazható szankciókat is e törvény szabályozza. Emellett a Magyar Nemzeti Bank által a pénzügyi közvetítőrendszer felügyelete keretében, valamint a bizalmi vagyongazdálkodó vállalkozások tekintetében lefolytatott egyes engedélyezési és nyilvántartásba vételi eljárások igazgatási szolgáltatási díjáról szóló 14/2015. (V. 13.) MNB rendeletet kell kiemelni. Ez szól ugyanis a MNB által a pénzügyi közvetítőrendszer felügyelete keretében, a bizalmi vagyongazdálkodó vállalkozások tekintetében lefolytatott egyes engedélyezési és nyilvántartásba vételi eljárások igazgatási szolgáltatási díjáról.

A Bvk-tv. szerint megkülönböztethetünk az üzletszerűen és a nem üzletszerűen végzett bizalmi vagyongazdálkodást, a törvény a vagyongazdálkodás mindkét formáját érinti.

2. A bizalmi vagyongazdálkodási szerződés

A bizalmi vagyongazdálkodás szerződésen alapul, melynek szerződő felei egyrésztől a vagyongazdálkodó, másrésztől a vagyongazdálkodó. A szerződés tárgya a vagyongazdálkodó tulajdonát képező vagyon feletti rendelkezési jognak (formálisan magának a tulajdonjognak, továbbá jogoknak és követeléseknek) a vagyongazdálkodó részére történő átadása azzal, hogy a vagyongazdálkodó meghatározza a kezelt vagyon kedvezményezettjét. További fontos eleme a szerződésnek a vagyongazdálkodói díj meghatározása, valamint minden más, amit bármelyik fél lényegesnek és fontos tart (lásd a 6:63. §-nál).

Alapesetben hárompólusú szerződéses viszonyról van szó, amely a harmadik személy javára szóló szerződéshez áll legközelebb (lásd a 6:136. §-nál). A három pólus nem jelenti azt, hogy csak három féllel lenne megkötendő, mind a három póluson, azaz a vagyongazdálkodói, a vagyongazdálkodói és a kedvezményezett (jogosult) pozícióban több személy is állhat. Tekintettel arra, hogy a vagyongazdálkodó is lehet egyetlen jogosult, így a bizalmi vagyongazdálkodás kétpólusú konstrukcióban is megvalósítható. Vagyongazdálkodó a saját tulajdonát, saját rendelkezése alatt álló vagyont jogosult csak vagyongazdálkodásba adni, illetve mindazt a vagyont, amely feletti rendelkezési joggal bír. Ez adott esetben lehet más típusú vagyongazdálkodás alapuló jogosultság, például gondnokság vagy gyámság, de ezen vagyongazdálkodás speciális szabályai ennek a rendelkezésnek keretét szabhatnak. Maga a bizalmi vagyongazdálkodó csak abban az esetben adhatja további bizalmi vagyongazdálkodásba (albizalmi vagyongazdálkodás) a kapott vagyont, ha erre őt a vagyongazdálkodási szerződés külön felhatalmazza, egyébként maga a szerződéses kötelezettség személyhez kötött.

A bizalmi vagyongazdálkodás magyar szabályai a megbízási szerződésből nőttek ki, a megbízási szerződésnek pedig a felek közti bizalmi elem a kiindulópontja.

Házastársak esetében a házastársi vagyongazdálkodás, valamint a házastársi közös tulajdon szabályait is figyelembe kell venni, azzal, hogy a rendelkezési jog hiánya vagy korlátai az általános szabályok szerint értékelendők. Másként fogalmazva, az a kérdés, hogy a vagyongazdálkodónak van-e vagy volt-e joga rendelkezni vagyongazdálkodásba adásról, azon – adott esetben házassági vagyongazdálkodási – szabály szerint döntendő el, amely az adott személy rendelkezési jogára egyebekben alkalmazandó.

Ennél bonyolultabb a kérdés jogi személy esetében. A kérdés ebben az esetben ugyanis az, hogy a jogi személy vezetésével megbízott személy, a jogi személy vagyongazdálkodásával elsősorban rendelkező vezető tisztségviselő vajon rendelkezik-e azzal a joggal, hogy vagyongazdálkodásba adja a jogi személy vagyont vagy sem. Gazdálkodó jogi személyek esetében meglehetősen ritka, hogy a gazdálkodás helyett a jogi személy vagyongazdálkodásba adja vagyona egy részét, de ezt a lehetőséget nem lehet kizárni. Igen speciális esetek tartozhatnak ide, ha az adott vállalkozás üzleti profiljába nem tartozó, vagy a működéshez

képezt sokkal jelentősebb vagyonnal rendelkezik, akkor képzelhető el ez az eset. Speciális szabály hiányában erre a kérdésre is az általános szabályok alkalmazandók, azaz mivel külső szerződéses viszonyokban a jogi személy vezető tisztségviselőjének a joga lényegében nincs korlátozva, egy ilyen szerződés megkötése a jogi személy belső viszonyait érinti, azaz, ha a vezető tisztségviselőnek nem volt joga vagyonkezelési szerződést kötni, akkor a polgári jognak a szerződésszegéséért való felelősség szabályai szerint felel a jogi személlyel szemben az így okozott károkért. Közjogi személyek esetében a norma szűken értendő, csakis kifejezett jogszabályi felhatalmazás alapján adható közjogi jogalanyok vagyona vagyonkezelésbe.

A bizalmi vagyonkezelési szerződés fontos eleme továbbá a vagyonkezelés idejének és az esetleges jogutódlásoknak a tisztázása, vagyis mind a vagyonrendelő, mind pedig a vagyonkezelő részéről történő jogutódlás esetén való eljárás. A vagyonkezelési ideje (a szerződéses futamidő) lehet határozott vagy határozatlan. A Ptk. egy másik szabálya, a 6:326. § (3) bekezdése maximum ötven évben korlátozza a bizalmi vagyonkezelési szerződés tartamát.

Kevésbé érthető viszont 6:325. § (1) bekezdésének az a szabálya, amely szerint a vagyonrendelő a vagyonkezelőt bármikor visszahívhatja új vagyonkezelő kirendelésével. Ebből az következik, hogy a vagyonkezelő „visszahívása” önmagában nem szünteti meg a vagyonkezelési szerződést, az továbbra is fennmarad, immáron a visszahívással egyidejűleg megnevezett vagyonkezelő személyével. Az is kérdéses, hogy a „visszahívás” és az új vagyonkezelő kinevezése, valamint a kinevezést elfogadó nyilatkozatának hatályosulása közti időtartamban, ha nincs időbeli folytonosság – vagyis egy átmeneti, vagyonkezelő nélküli időszakról van szó –, akkor beszélhetünk-e szerződésről.

A törvény szerződésként határozza meg a vagyonrendelő és vagyonkezelő közti jogviszonyt, ebből eredően a Hatodik Könyv kötelmekre vonatkozó közös szabályai (6:1–57. §-ok) és a szerződésekre vonatkozó általános szabályok (6:58–214. §-ok), valamint a bizalmi vagyonkezelésnek a megbízási típusú szerződések körében történő elhelyezéséből adódóan a megbízási szabályai is alkalmazandók (6:272–280. §-ok).

A törvény a szerződés érvényességét írásbeliséghez köti, az írásbeliség fogalmát a Hatodik Könyv külön szabályozza, és ez megfelelően alkalmazandó (lásd a 6:7. §-nál).

A törvény röviden utal arra, mi lehet vagyonkezelés tárgya: a vagyonrendelő tulajdonában lévő dolog, a vagyonrendelő átruházható joga és a vagyonrendelőt megillető követelések.

A dolgokra a Ptk. dolgokra vonatkozó szabályai irányadók (lásd az 5:14. §-nál), amelyek tehát ingó és ingatlan, élő és élettelen dolgok egyaránt lehetnek. Maga a törvény a vagyonrendelő által a vagyonkezelő tulajdonába adott dolgokra utal, azaz csak az a dolog képezi a szerződés tárgyát, amely a vagyonkezelő tulajdonába került, amelynek a tulajdonjogát a vagyonkezelő megszerezte. Ez alapján a vagyonkezelés előfeltétele, hogy a kezelt dolog tulajdonjoga a vagyonkezelőre átszálljon. Azt a kérdést, hogy ennek alapján elhasználható dolog vagyonkezelésbe adása lehetséges-e, a jogirodalom nem tárgyalja. Álláspontunk szerint ezt sem lehet kizárni.

A vagyonkezelés tárgyai lehetnek a vagyonkezelőre átruházott jogok és követelések is. Jogok esetében csak azok jöhetnek szóba, amelyek nem személyhez kötöttek és átruházhatók. Itt az a kérdés merül fel, hogy ha egy szerződésben biztosított jogról van szó, akkor a vagyonkezelésbe adásnak mennyiben korlátja a szerződéses viszony, és mennyiben alkalmazandók a szerződéses alanyváltozásra vonatkozó jogi korlátok. Bérleti jog például viszonylag jól kommercializálható, például egy huszonöt éves bérleti szerződésből eredő bérleti jog is vagyonkezelésbe adható, ha ehhez a bérbeadó is hozzájárul (lásd a 6:191–192. §-oknál). Amit biztosan állíthatunk az az, hogy olyan jogok adhatók

vagyonkezelésbe, amelyek felett a vagyondelő teljes és korlátlan rendelkezési jogosultsággal bír, így például egy védjegy vagy szabadalom. Követelések vagyondelésbe adására a fent írottak ugyanúgy irányadóak, így ennek is az egyik feltétele, hogy a követelés szabadon átruházható legyen. Mi lehet egy ilyen követelés-vagyondelés célja? Például egy követelésállomány kitisztítása. Kapcsolódhat emellett egy üzletág értékesítéséhez, de lehetséges az is, hogy az adott jogalany nem kíván a követelések érvényesítésével bajlódni. A követelésvásárlás kizárólagos pénzügyi tevékenység, ennek üzletszerű végzéséhez az MNB engedélye szükséges (lásd a Hpt. 3. §-át). Az „üzletszerűség” fogalmát is a Hpt. alapján kell értelmezni, azaz ha ez rendszeresen (a hazai gyakorlatban ez több mint két alkalmat jelent), ellenérték fejében történik, akkor az üzletszerűnek minősül, és a vagyondelőnek ehhez a tevékenységhez már engedélyt kell kérnie.

Mindezek alapján nem kizárt zálogjoggal biztosított követelések bizalmi vagyondelésbe adása sem. Erre nézve azonban a Ptk. kínál egy másik – a hitelezők számára valószínűleg egyszerűbb – konstrukciót is: a zálogjogosulti bizományos igénybevételét. A törvény a vagyondelő kötelezettségeként fogalmazza meg a dolog, a jog vagy a követelés átruházását, ezért indokolatlan az a vita, amely arról szól, hogy perelhető-e ez a kötelezettség vagy sem. Természetesen az ilyen szerződéses kötelezettségek a magyar jogban perelhetők, itt sincs eltérő szabály [Sándor István szerint a vagyondelő perelhet a vagyondelésért, ha elmarad annak teljesítése, lásd Sándor István: *A bizalmi vagyondelési szerződés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet* (Opten 2014, Budapest) 786.]. Menyhárd Attila szerint a vagyondelő alapesetben nem perelhet, csak akkor, ha van ilyen külön szerződéses kikötés. Bizalmi vagyondelésnél ugyanis nincs olyan szabály, mint alapítványnál, amely kifejezetten rendelkezik a kikényszerítésről [Menyhárd Attila: *A bizalmi vagyondelési szerződés in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (CompLex 2014, Budapest) 1876.].

Az egy további kérdés, hogy jog vagy követelés átruházására érdemes-e perelni, mert egy ilyen jellegű kötelezettség végrehajtására nincs feltétlen garancia, ha az adós önkéntesen nem teljesít. A végrehajtó maximum lefoglalja a jogot vagy követelést, és saját maga érvényesíti, de arra nincsenek eszközei, hogy azt a vagyondelő rendelkezésébe adja át a vagyondelő erre irányuló akarata nélkül.

A törvény akként fogalmaz, hogy a vagyondelő a vagyonnak a „saját nevében a kedvezményezett javára történő kezelésére” jogosult, azaz a vagyondelő önálló jogosultként gyakorolja a dolog, a jog és a követelés feletti rendelkezési és egyéb jogait. Másként fogalmazva, a külvilág, harmadik személyek irányába mint tulajdonos, a kezelt jog jogosultja és a kezelt követelés jogosultjaként léphet fel.

A „saját nevében történő vagyondelés” egyúttal azt is jelenti, hogy a vagyondelő tárgyaival folytatott gazdasági tevékenység esetén a vagyondelő számít adóalanynak ezen vagyondelőre vonatkozó ügyletek tekintetében. Ebből eredően a vagyondelőnek kell adott esetben számlát kiállítani, ő jogosult áfa-visszaigénylésre; tehát a saját nevében állítja ki a számlát, és csak olyan áfát igényelhet vissza, ami az ő nevére szóló számlán jelenik meg (2015/53. Adózási kérdés). Annak még nem alakult ki gyakorlata, hogy az áfakörben mennyiben keveredhet a kezelt vagyondelőre és a saját vagyondelőre vonatkozó gazdasági tevékenység.

Amint már említettük, professzionális, azaz üzletszerűen folytatott bizalmi vagyondelői tevékenység csak a Bvktv.-ben előírt jogi formában, személyi állománnyal és MNB-engedély birtokában végezhető. Az üzletszerűséget a Bvktv. akként határozza meg, hogy az évente kétszeri bizalmi vagyondelési szerződés megkötésével már megvalósul [lásd Bvktv. 3. § (1) bekezdés].

A vagyonkezelői tevékenység üzletszerű ellátása MNB-engedélyhez kötött, de ha ezt a tevékenységet engedély nélkül végzi valaki üzletszerűen vagy bejelentés nélkül, az a felek szerződésére csak akkor hat ki, ha a vagyonkezelőt az MNB eltiltja a bizalmi vagyonkezelési tevékenységtől. Ennek a következményeként a vagyonrendelő új vagyonkezelőt nevezhet. Ha a vagyonkezelő ezt elmulasztja, akkor a bizalmi vagyonkezelési szerződés lehetetlenülés folytán megszűnik, hiszen nincs vagyonkezelő. Ezért a lehetetlenüléséért a vagyonkezelő fog felelni, hiszen miatta szűnik meg a szerződés [lásd a 6:180. § (2) bekezdésénél]. A szerződés megszűnését kiválthatja az a tény is, ha a kezelt vagyonnak három hónapot meghaladó ideig nincs vagyonkezelője [lásd 6:326. § (1) bekezdés c) pontját]. Ehhez kapcsolódik a felsőbbírósaági gyakorlat is, amely megerősítette azt a korábbi – a Kúria 53. számú jogegységi döntvényében kifejezésre juttatott – álláspontot, amely szerint: „*Ha bizonyos ügyletekkel való foglalkozást jogszabályhatósági jogosítványhoz (iparigazolványhoz, iparendélyhez, vagy másnemű hatósági engedélyhez) köt, akkor az a körülmény, hogy az ügyletet – esetleg iparszerűen üzött foglalkozása körében – olyan személy kötötte, aki az említett hatósági engedéllyel nem rendelkezik, magának az ügyletnek érvényességét nem érinti, kivéve, ha a jogszabály az ügyletet kifejezetten semmisnek nyilvánítja.*” Ezt a bírói újrafelismerést a későbbi bírósági gyakorlat is megerősítette (EBH1999.28. és EBD2013.G.8.).

A vagyonkezelő abból a célból szerzi meg a vagyont, azzal a teherrel és szerződéses meghagyással, hogy azt a kedvezményezett javára kezelje, a törvényi fordulat szerint: „a kedvezményezett javára történő kezelésére”.

Azt, hogy mit jelent maga a „vagyonkezelés”, a törvény közelebbről nem határozza meg, nem értelmezi. Abból a törvényi szóhasználatból, hogy a vagyonkezelés a kezdeményezett javára történjen, az olvasható ki, hogy a vagyonkezelés célja az, hogy a vagyonkezelés gazdasági eredménye a kedvezményezetté legyen, így válik egy harmadik személy javára szóló rendelkezés e szerződés részévé.

Az alapítványi vagyonkezelés szabályaihoz hasonlóan, önmagából a vagyonkezelésből mint elnevezésből nem tudjuk meghúzni annak határait, vagyis azt, hogy az pontosan mit is jelent, hogy mire és milyen terjedelemben van joga a vagyonkezelőnek. A két szélsőséges eset az lehet, hogy vagy magának a vagyonnak a felélése révén történik meg a vagyonkezelés – például az ingatlanvagyon értékesítése, és ennek a jövedelemnek a kedvezményezett részére történő kifizetése – vagy pedig a vagyon megtartása és annak gyümölcsöztetése a vagyonkezelés. Utóbbi esetben a kedvezményezett csak a gyümölcsökre vagy azok egy részére jogosult. Semmi nem utal azonban arra, hogy a vagyonkezelést csak ez utóbbi, szűkebb értelemben használjuk, és a vagyonmegtartás követelményét a törvényből levezessük. E bizonytalanság ismeretében csak annyi mondható el, hogy a vagyonrendelő jogosult a vagyonkezelés módját, a vagyonfelélést, a gyümölcsök használatának rendjét rögzíteni, illetve ennek egyes részleteit a vagyonkezelő szabad döntésére bízni. Egyebekben az alapítványi vagyonrendelés kapcsán nyert tapasztalatok és megoldások alkalmazhatók a bizalmi vagyonkezelésnél [a bizalmi vagyonkezelés és az alapítványi vagyonkezelés összevetésével és elhatárolásával kapcsolatban lásd Csehi Zoltán: *A magánjogi alapítvány* (Gondolat 2006, Budapest)].

A Bvktv. egyrészt korlátokat szab az „önszerződés” körülményeire (Bvktv. 43. §), továbbá a bizalmi vagyonkezelő vállalkozás vagyonkezelésére a hasznosítás kötelezettségét fogalmazza meg (Bvktv. 45. §). A hasznosítási kötelezettség olyan elvárásokat jelent, amely a kezelt vagyon megtartására irányul, és a kezelt vagyonra kötött ügyletek kockázatosságát zárja ki, valamint a megkötött ügyletek folyamatos felügyeletének elvárását fogalmazza meg.

A norma további tényállási eleme a vagyonrendelő díjfizetési kötelezettségét mondja ki. Ebből a vagyonkezelési szerződés visszterhes jellege következik, amely természetesen nem zárja ki azt, hogy ettől a felek eltérjenek. A vagyonrendelő egyik legfontosabb kötelezettsége a vagyonkezelő részére a szerződésben megállapított díj időben történő megfizetése.

A díj mértékét, a díjazás feltételeit (óradíj, sikerdíj, keletkezett gyümölcsökre vetített díj, vagyon mértékére vetített díj stb.), a díjfizetés feltételeit, annak gyakoriságát, esedékességét, mértékét és egyéb paramétereit a feleknek kell a szerződésben rögzíteniük, illetve ingyenes vagyonkezelés esetében a vagyonkezelő a költségek megtérítésére jogosult (lásd a 6:322. §-nál).

A vagyonkezelés lehetséges ingyenes jellegére maga a törvény szövege is több helyen utal [lásd a 6:321. § (2) bekezdésénél és a 6:322. §-nál]. A Bvktv. fontos rendelkezéseket tartalmaz a bizalmi vagyonkezelő vállalkozás szerződéskötésével kapcsolatosan, így az előzetes tájékoztatás és az előzetes tájékozódás követelményét egyaránt megkívánja (Bvktv. 37–38. §-ok).

6:311. § [A kedvezményezett meghatározása]

- (1) A vagyonrendelő határozza meg a kedvezményezettet és a kedvezményezetti jogosultság keletkezésének és megszűnésének feltételeit. A kedvezményezett a kedvezményezettek körére való utalással is meghatározható.**
- (2) A vagyonrendelő rendelkezhet úgy, hogy meghatározott körülmények bekövetkezése esetén vagy meghatározott idő elteltével a kezelt vagyon részben vagy egészben rá, jogutódaira vagy meghatározott harmadik személyre száll.**
- (3) Ha szerződésfeljogosítja a vagyonkezelőt a kedvezményezett személyének kijelölésére, a vagyonkezelő jogosult a kedvezményezett részesedésének meghatározására.**
- (4) A vagyonkezelő kizárólagos kedvezményezetté nevezése semmis.**
- (5) A kedvezményezetti jogosultság megszűnik, ha a kedvezményezett a szerződésben meghatározottaktól eltérő jogcímen érvényesít igényt a kezelt vagyonnal szemben.**

A vagyonkezelés gazdasági eredménye, hogy a vagyon hasznaira vagy a hasznok egy részére a kedvezményezett személy válik jogosulttá. A törvény alapvetően a vagyonrendelőt ruházza fel azzal a joggal, hogy a kedvezményezettet – akár konkrét személyt, akár körülírással meghatározott személyi kört – meghatározza. A vagyonrendelő alanyi joga, hogy ezt megtegye. Viszont a vagyonrendelő akként is rendelkezhet, hogy időben ez a személyi kör változzon, sőt akár jogutódaira, örököseire, akár más személyekre szálljon át ez a jog, meghatározott időpont beálltával vagy más feltétel bekövetkeztével. A lényeg, hogy a vagyonrendelőnek széles szabadsága van e rendelkezés megalkotása terén. Az is elképzelhető, hogy a vagyonrendelő magát a vagyonkezelőt jogosítja fel – bizonyos határok, feltételek közt – a kedvezményezett meghatározására, vagy több kedvezményezett esetében az egyes személyek közti részesedések megvonására.

A norma tényállási elemei a következők: a vagyonrendelő jogosultsága

- a) a vagyonkezelő által kezelt vagyon eredményének a jogosultját meghatározni (a kedvezményezett kijelölésének a joga),
- b) e személyt illető változásokat megjelölni, valamint
- c) e jogosultság kezdetét és végét kijelölni.

Ezen túlmenően a jogosultság mértékéről (lásd a 6:310. §-nál) is a vagyonrendelő jogosult dönteni.

A főszabály szerint mind a három jogosultság – a kedvezményezett kijelölése, a kedvezményezett jogosultsága kezdetének és végének, valamint mértékének a meghatározása – a vagyonrendelőt illeti meg. Ehhez képest a törvény csak kivételként utal arra, hogy a vagyonkezelő a kijelölésre és a juttatás mértékének a meghatározására jogosult lehet – a vagyonrendelő rendelkezése alapján. Azt azonban már nem mondja ki a törvény, hogy a vagyonkezelőt a kedvezményezetti juttatás kezdetének és befejezésének a meghatározására is fel lehetne hatalmazni, ami vagy törvényszerkesztési hiba, és emiatt figyelmen kívül hagyható, vagy nem igazán érhető a másik két feltétel nevesítése mellett.

A vagyonrendelő a kedvezményezettet vagy kedvezményezetteket konkrét személyként jelölheti ki, de arra is lehetősége van, hogy személyi kört nevesítsen, oly módon, hogy ebből a személyi körből majd a vagyonkezelő fog választani. Ez utóbbi esetben a vagyonrendelő dönthet arról, hogy a választás szempontjait meghatározza-e, vagy azt is teljes egészében a vagyonkezelőre hagyja. A biztos megoldás, ha ezeket a kérdéseket a vagyonkezelési szerződés egyértelműen rögzíti. A vagyonrendelő a kedvezményezett kijelölésére vonatkozó jogát harmadik személynek is átengedheti, például a házastársa részére.

A vagyonkezelőt megillető jogosultságokat nem értelmeznénk kiterjesztően, vagyis, ha valamire nincs felhatalmazva a vagyonkezelési szerződésben, akkor az a vagyonkezelő javára nem terjeszthető ki. Logikailag a (2) bekezdés nem ehhez a paragrafushoz, hanem a 6:310. §-hoz tartozik. Ez a bekezdés a vagyonrendelés azon speciális esetét nevesíti, amely szerint a vagyonrendelő akként is rendelkezhet, hogy meghatározott időtartam letelte vagy valamely jövőbeli esemény beálltának esetén a kezelt vagyon vagy rá, vagy az általa meghatározott személy(ek)re száll át, de ezzel a vagyonkezelés megszűnik, hiszen a kezelt vagyon kikerült a vagyonkezelő rendelkezési joga alól [lásd 6:328. § (1) bekezdés első fordulat]. Ez a meghatározott személy lehet a vagyonrendelő jogutóda, amely természetes személy esetében az örökösöt és a hagyományost egyaránt jelentheti, a köteleSRésre jogosultat azonban nem. A (2) bekezdés szabályának az az olvasata, hogy a vagyonrendelő a vagyonkezelésbe adott vagyont – a vagyonkezelés érintetlen hagyásával – átruházza másra, a vagyonkezelőt megillető formális rendelkezési jog sérelmét jelentené, hiszen ebben az esetben két személy egymástól függetlenül gyakorolhatná a rendelkezési jogot.

Ezt a személyi kört azonban a törvény a (2) bekezdésben kitágíthatja bármely harmadik személyre. A harmadik személy fogalma itt azt jelenti, hogy a vagyonkezelő nem válhat ekként jogosulttá, vagyis csak a vagyonrendelőtől és vagyonkezelőtől független harmadik személyről lehet szó.

A norma egyszeri alkalommal nevesíti ezt a vagyonátszállást, azaz az ekként átszállt vagyonra ezt követően már nem vonatkoznak a vagyonkezelés szabályai, az a jogosult végleges rendelkezése alá kerül. Ezzel összefüggésben jelenti ez a vagyonátszállás egyúttal a vagyonkezelés megszűnését.

A vagyonkezelő csak részbeni kedvezményezettje lehet a vagyonkezelési szerződésnek, amely „részbeniség” határozatlanságát a józanész szabályaival annyiban egészíthetjük ki, hogy a 99%-os, vagy az ehhez hasonló mérték nem elfogadható. A „részbeni” jelleg azt jelenti, hogy a vagyonkezelő nagyobb részben nem lehet kedvezményezettje a vagyonkezelésnek, de maximum 40–45%-os részesedése elképzelhető más személy vagy személyek mellett.

Az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény 22. §-a által 2017. június 23-ai hatállyal beiktatott (5) bekezdés szigorítja a kedvezményezett mozgásterét, és a vagyonkezelés kedvezményezettje számára lényegében korlátot állít. Ha a vagyonkezelés

tárgyát illetően a vagyonkezelésen kívül igényt érvényesít, az a kedvezményezett jogosultságának a megszűnését eredményezi. A kedvezményezetti pozíció megszűnését tehát az igény érvényesítése váltja ki, azaz a kedvezményezett kifejezett akaratnyilatkozata szükséges e jogi tény beálltához. Tekintettel arra, hogy a vagyonkezelésre a törvény az írásbeli alakot írja elő [6:310. § (2) bekezdés], így az igényérvényesítésnek is írásban kell megtörténnie ahhoz, hogy a megszüntetés joghatását kiváltsa. E szabályt árnyalja a 6:94. §. Az írásbeliséget a Ptk. a 6:7. §-ban szabályozza.

Az újonnan beiktatott rendelkezés hivatalos indokolása szerint a kötelesrészi szabályok egyértelműsítése miatt kell a norma, azaz az a kedvezményezett, aki kötelesrészt érvényesít a vagyonkezelési vagyon terhére, elveszti a kedvezményezetti jogállását. Azon esetekben, ha ez a kezelt vagyon pénz, annak osztható jellege miatt, nyilvánvalóan a szabály csak a kezelt vagyon adott részére vonatkozik. Nem osztható szolgáltatások, vagyonok esetében már ez nem mondható el. Az élet sokszínűsége más eseteket is produkálhat a lehetséges kedvezményezetti igényeket illetően, azok tehát – a kötelesrésze alapított jogok mellett – más típusú igények is lehetnek.

6:312. § [A vagyonelkülönítés]

- (1) A kezelt vagyon a vagyonkezelő saját vagyonától és az általa kezelt egyéb vagyonoktól elkülönült vagyont képez, amelyet a vagyonkezelő köteles külön nyilvántartani. A felek ettől eltérő rendelkezése semmis.**
- (2) A vagyonkezelő által a saját vagyonától és az általa kezelt egyéb vagyonoktól elkülönülten, kezelt vagyontként nyilvántartott vagyontárgyakat az ellenkező bizonyításáig a kezelt vagyon körébe tartozónak kell tekinteni.**
- (3) A kezelt vagyon részét képezik a kezelt vagyontárgy helyébe lépő vagyontárgy, biztosítási összeg, kártérítés vagy más érték, továbbá mindezek hasznai, akkor is, ha nem szerepelnek a nyilvántartásban.**
- (4) A vagyonkezelő által a kezelt vagyon részeként nyilvántartásba nem vett vagyontárgyakat az ellenkező bizonyításáig a vagyonkezelő saját személyes vagyonába tartozónak kell tekinteni.**

A kezelt vagyon csak jogilag, de nem gazdaságilag képezi a vagyonkezelő tulajdonát. Ezért írja elő a törvény, hogy elkülönülten kell nyilvántartania, és – bár ezt a törvény külön nem mondja ki – álláspontunk szerint elkülönülten kell kezelnie is azt. A cél az, hogy a kezelt vagyon ne keveredjen a vagyonkezelő saját vagyonával, illetve más kezelt vagyonokkal. Ha van is a vagyonok közt keveredés, az a fajta szerint meghatározott dolgok esetében bírhat jelentőséggel, egyedi dolgoknál nem.

A kezelt vagyon egy sajátos alvagyona a vagyonkezelőnek, az gazdasági szempontból nem a vagyonkezelő tulajdonát képezi, hanem az adott célra szolgál, és adott személyek jogosultak a hasznaira, a vagyonkezelés gyümölcseire, és adott személyek válnak majd jogosulttá magára a kezelt vagyonra. Igazából nehéz is pontosan megmondani, hogy ki ennek a vagyonnak a tulajdonosa a vagyonkezelés ideje alatt, mert az a vagyonkezelőnek csak mint kezelt vagyon a tulajdona, de a gyümölcsei a kedvezményezetteké. A kezelt vagyon egy átmeneti vagyon, amely a vagyonrendelőtől indul, és a vagyonkezelés révén, valamint annak megszűnése után válik a kedvezményezett vagy a megszűnés esetére kijelölt személy végleges tulajdonává.

A kezelt vagyon változhat, megsemmisülhet, gyümölcsökkel gyarapodhat, csökkenhet, így a kezelt vagyon értéke és nagysága is módosulhat. Mindezek azonban nem érintik magát a vagyonkezelési szerződést. A szerződés jogi hatálya, a vagyon

szubsztrátumában bekövetkező változások – károsodás, csere, átalakulás – tekintetében jogfolytonosság van, azaz a kezelt vagyon változása alapvetően nem hat ki a szerződésre, vagyis az főszabályként nem válik lehetetlenné az ilyen változások következtében. A törvény külön szabálya is kimondja, hogy a szurrogátumra a szerződés továbbra is vonatkozik. Elképzelhető természetesen olyan eset, amikor a szerződés lehetetlenül, mert a kezelt vagyon helyébe lépő értékre az eredeti vagyonkezelési szerződésben foglaltak nem alkalmazhatók. Főszabály szerint azonban a szerződés a kezelt vagyon átalakulásától függetlenül fennmarad.

Szintén nehezen értelmezhető az a törvényi rendelkezés, amely a kezelt vagyon azon részét, amely nem szerepel a vagyonkezelői nyilvántartásban, a vagyonkezelő személyes vagyonának nyilvánítja. A normaszöveg a kezelt vagyon egy részéről beszél, ezek azonban nyilván olyan vagyoni elemek, amelyek egyértelműen a kezelt vagyonhoz tartoznak. Nem igazán érthető, hogy ezt a törvény miért veszi ki a kezelt vagyon köréből azon az alapon, hogy nem került be a nyilvántartásba, és hogy ennek a kezelt vagyonhoz való tartozás miatt kell külön bizonyítani. A törvény szabálya önellentmondást tartalmaz, hiszen ha valami a kezelt vagyon része, akkor az nem lehet egyúttal a vagyonkezelő tulajdona azért, mert nincs elkülönítve. Mit jelent egyáltalán az elkülönítés? Miként kell elkülöníteni a kezelt vagyont? Vannak esetek, amikor ez egyértelmű, a kezelt vagyon tulajdonságai ezt magában hordozzák. Például egy önálló lakás fizikailag is elkülönül. Helyettesíthető dolgok és pénz esetében azonban az elkülönítés meghatározott cselekményeket feltételez annak érdekében, hogy ezek a vagyontárgyak fizikailag is elkülönüljenek a vagyonkezelő azonos jellegű vagyonától. Minden esetre a vagyonelkülönítés a vagyonkezelő kötelezettsége, ennek megszegése szerződésszegést jelent, és ennek külső, harmadik személyek viszonyában való kezelését kívánja a törvény ezzel a sajátos szabállyal megoldani. Azt a kérdést, hogy mikor és miért nem került bele a nyilvántartásba egy vagyonrész, a vagyonkezelő részéről kellett volna szabályozni. Ez a norma ugyanis lényegében a vagyonkezelő hitelezőinek kedvez annyiban, hogy ez az – eredetileg a vagyonkezelés tárgyát képező – vagyon, amely egyértelműen a kezelt vagyon része, a vagyonkezelő személyes adósságainak rendezését szolgálja.

Mindezek alapján a (4) bekezdés javasolt olvasata, hogy a nyilvántartásba nem vett kezelt vagyonrészért a vagyonkezelő személyes felelősséggel tartozik helytállni.

Az üzletszerűen végzett bizalmi vagyonkezelés szabályai kötelező jelleggel írják elő könyvvizsgáló alkalmazását, aki a nyilvántartásba vételi kötelezettségre vonatkozó rendelkezések betartását is köteles ellenőrizni [Bvktv. 4. § (5) bekezdés]. A Bvktv. 39. §-a emellett külön előírja a bizalmi vagyonkezelő vállalkozás számára a nyilvántartás vezetésének kötelezettségét.

6:313. § [A kezelt vagyon védettsége]

- (1) A kezelt vagyon tárgyaira a vagyonkezelő házastársa, élettársa, továbbá személyes hitelezői és a vagyonkezelő által kezelt más vagyonok hitelezői nem támaszthatnak igényt. A kezelt vagyon nem része a vagyonkezelő hagyatékának.**
- (2) A vagyonkezelő házastársával, élettársával, továbbá személyes hitelezőivel és az általa kezelt más vagyonok hitelezőivel szemben a kedvezményezett és a vagyonrendelő is felléphetnek, kérve a kezelt vagyon elkülönítését.**

A Ptk. pontosítja és jogilag körülbástyázza a vagyonkezelő által kezelt vagyont a vagyonkezelő egyéb vagyonától, egyéb jogviszonyaitól, egyéb kezelt alvagyontól. A törvény védi a kezelt alvagyont a vagyonkezelővel olyan más jogviszonyban álló

személyek esetleges igényeitől is, amely jogviszonyok a vagyongazdálkodó vagyonnal kapcsolatosan vagyoni jogi hatásokat válthatnak ki, például házassági kötelék, élettársi kapcsolat.

A természetes személy vagyongazdálkodó hitelezői, házastársa, élettársa erre a kezelt vagyongazdálkodóra igényt nem támaszthatnak a vagyongazdálkodóval szembeni jogaik érvényesítése során. Tekintettel arra, hogy mind a házastársi, mind az élettársi kapcsolatok lehetnek vagyoni jogi hatásai a felek akaratától függetlenül, e jogviszonyok nem érintik a vagyongazdálkodónál lévő, elkülönülten kezelt alvagyont. Ez a vagyongazdálkodó nem képezi sem a házastársi vagyongazdálkodó részét, sem az élettársi kapcsolat esetében sem szolgálhat a vagyongazdálkodó alapjául. A Ptk. ezzel egyértelműen meghatározza a kezelt vagyongazdálkodó elkülönült alvagyongazdálkodó jellegét.

Az a szabály is a vagyongazdálkodásba adott vagyongazdálkodó jellegét erősíti, és egy további esetre pontosítja, amely szerint, ha a vagyongazdálkodó természetes személy, halála esetén a kezelt vagyongazdálkodó nem válik a hagyatékának a részévé.

Egyáltalán nem foglalkozik azonban a törvény azzal az esettel, ha a kezelt vagyongazdálkodó házastársi vagy élettársi közös vagyongazdálkodó minősül.

Főszabály szerint a kezelt vagyongazdálkodó nem része a vagyongazdálkodó hagyatékának. Ha azonban ez a vagyongazdálkodó nincs nyilvántartásba véve, akkor a törvényi vélelem szerint úgy kell tekinteni, mintha a vagyongazdálkodó vagyongazdálkodóba tartozna [6:312. § (4) bekezdés]. Ez egy megdönthető vélelem. Értelemszerűen a kedvezményezett és a vagyongazdálkodó felléphetnek a vagyongazdálkodó örököseivel szemben is, mint általános jogutóddal szemben. A vagyongazdálkodó azon mulasztása miatt előfordulhat, hogy vagyongazdálkodó halála esetén öröklés tárgya lesz a nyilvántartásba nem vett kezelt vagyongazdálkodó (tipikusan a készpénz lehet ilyen vagyontárgy). Szerintünk a vélelem ilyen esetekben is megdönthető, ha az érintettek bizonyítani tudják, hogy az adott vagyongazdálkodó nem a vagyongazdálkodó személyes vagyongazdálkodóhoz, hanem a kezelt vagyongazdálkodóhoz tartozik. De másodlagosan a vagyongazdálkodó mulasztás, amely a saját és kezelt vagyongazdálkodó vegyülését eredményezi, a vagyongazdálkodó szerződésszegésén alapul, amely kártérítési igényt alapíthat az örökhagyóval (vagyongazdálkodóval) szemben, tehát végső soron hagyatéki hitelezői igényként kielégítést lehet keresni a vagyongazdálkodó örököseivel szemben.

A törvény nem írja, hogy a „fellépés” itt jogosulti egyetemlegességet vagy együttességet jelent, vagy valami olyan eljárást, ami a másik felet károsodástól óvja meg, és emiatt lesz eljárási jogosultsága.

A kezelt alvagyongazdálkodó önállóságát erősíti az a szabály, amely az alvagyongazdálkodó kivonja a vagyongazdálkodó személyes hitelezőinek a fedezete, valamint a vagyongazdálkodó által kezelt többi alvagyongazdálkodó hitelezőinek a fedezete alól. Ennek következtében a magyar jogban is erősödik az a nézet, hogy egy adott vagyongazdálkodó csak meghatározott hitelezők kielégítésének alapjául szolgál, így a kezelt alvagyongazdálkodó csak az e vagyongazdálkodó közvetlenül érintő hitelezői igények fedezetéül vehető igénybe. Ebből is következik, ha a vagyongazdálkodó nem természetes személy, hanem a csőd- és felszámolási eljárás hatálya alá tartozó jogalany, a csőd- vagy a felszámolási eljárás megindítása révén ezen alvagyongazdálkodó nem képezi sem a csőd-, sem a felszámolási vagyongazdálkodó részét. A felszámolónak ezt a vagyongazdálkodó el kell különítenie, mivel a felszámolás jogi hatályosulásával lényegében ellehetetlenül az alvagyongazdálkodó gazdasági üzemeltetése, és ezt az alvagyongazdálkodó a felszámoló a vagyongazdálkodási szerződés megszűnése szerint meghatározott személynek ki kell, hogy adja.

A kezelt vagyongazdálkodó megőrzése és a vagyongazdálkodó biztosítása érdekében a törvény új intézményt vezet be, a vagyongazdálkodó elkülönítésre vonatkozó jogot. A vagyongazdálkodó elkülönítés arra irányul, hogy a vagyongazdálkodó érintő vagyoni jogi vitából a kezelt vagyongazdálkodó ki lehessen vonni, és azt meg lehessen menteni. A törvény a vagyongazdálkodó elkülönítés kikényszerítésére,

kikövetelésére a vagyongazdát, továbbá a kedvezményezettet és a vagyongazdát egyaránt feljogosítja. A törvény „kérve a kezelt vagyont elkülönítését” normájával azon jogot fogalmazza meg, hogy az a személy, akinél a kezelt vagyont található, azt a törvényi követelménynek megfelelően [6:312. § (1) bekezdés] elkülönítse. Ha ezt a jogot a (3) bekezdésben meghatározott személyi körbe tartozó személlyel szemben érvényesítik, azaz a vagyongazdát házastársával, élettársával, továbbá személyes hitelezőivel és az általa kezelt más vagyont hitelezőivel szemben, akik nem minősülnek vagyongazdának, akkor az elkülönítéssel egyidejűleg ezen vagyont kiadása is követelhető, hiszen a kezelt vagyont birtoklására a vagyongazdát, illetve a szerződés megszűnése esetén más személy jogosult. A nevezett személyekkel szembeni elkülönítési jog gyakorlására jogosult három személy közül egyértelműen a vagyongazdát az elsőbbség, mint birtoklásra jogosult személyé, de konfliktus lehet a vagyongazdát és a vagyongazdát, valamint a vagyongazdát és a kedvezményezett között is. Ezt a kérdéskört a törvény már nem rendezi, csak értelmezési szabályokkal oldhatók fel az esetleges kollíziók, ha a vagyont elkülönítés iránt valamennyien, vagy egyszerre többen is fellépnek.

Ha a vagyongazdát és a kedvezményezett vagy több kedvezményezett lép fel, akkor az vizsgálendő, hogy a vagyongazdát szerződés egyáltalán fennáll-e vagy sem, és ha igen, akkor ki jogosult a vagyont birtoklására és kezelésére. Azt is vizsgálni kell, hogy ha már nem áll fenn a szerződéses viszony, akkor kinek a részére kell a vagyont kiadnia a vagyongazdát.

A Bvktv. a professzionális bizalmi vagyongazdát vállalkozástól kötelező jelleggel megfelelő saját tőkét, azaz megfelelő nagyságú saját vagyont vár el, amelynek minimális nagysága hetvenmillió forint. Az üzletszerűen működő bizalmi vagyongazdát vállalkozásoknak emellett a kezelt vagyont értékével arányos, de minimum hetvenmillió forintos pénzügyi biztosítékkal kell rendelkezniük.

6:314. § [A kedvezményezett és hitelezőinek igénye]

- (1) A kedvezményezett a szerződés szerint igényelheti a vagyongazdától a kezelt vagyont és annak hasznait kiadását.**
- (2) A kedvezményezett hitelezői attól kezdve támaszthatnak igényt a kedvezményezett vagyontárgyaira, amikor e vagyontárgyaknak vagy azok hasznainak a kedvezményezett részére való kiadása esedékessé vált.**

A vagyongazdát szerződés harmadik személy javára szóló szerződés, hiszen a vagyongazdát általában nem saját maga, hanem harmadik személy részére különíti el, és adja vagyongazdátba vagyontának ezt a részét. A kedvezményezett a szerződésben meghatározottak szerint élhet azon jogával, hogy közvetlenül felléphessen a vagyongazdátval szemben vagyonti követelésének kiadása iránt.

A kedvezményezett vagyontkiadás iránti joga és annak terjedelme kötött. Elsőként különbséget kell tennünk a vagyongazdát alapján a kedvezményezettet megillető juttatás, valamint a kezelt vagyont és hasznait kiadása közt. Az elsőként említett vagyonti juttatás iránt a kedvezményezett a vagyongazdát szerződés fennállta alatt, a szerződés szerint jogosult. Ez az az eset, amelyet a vagyongazdát szerződés alapvetően rendezni kíván, a vagyont kezelése és vagyontkiadás kapcsán a kedvezményezettet megillető juttatás teljesítése a kedvezményezett felé.

Ettől alapjaiban tér el a jelen paragrafusban szabályozott eset, amely magának a kezelt vagyontnak és a vagyontkiadás ideje alatt keletkezett hasznainak a kiadására

irányul. A kedvezményezett a vagyonkezelési szerződésben meghatározott időtartam lejártá, vagy időpont vagy feltétel beállta esetén jogosulttá válhat magára a vagyona és hasznaira, vagy annak a szerződésben meghatározott részére. Az is lehetséges azonban, hogy nem válik jogosulttá, hanem azt más személy részére kell kiadnia a vagyonkezelőnek. Ha ez a jogosultság csak a gyümölcsök vagy a vagyon egy részére áll fenn, akkor a vagyonkezelés fennmarad a vagyon többi részére, vagy a fennmaradó vagyonrész más személy részére kell a vagyonkezelőnek kiadnia.

Erre a szerződésből fakadó igényre a kedvezményezett a szerződés szerinti feltételek beállta után válik jogosulttá. Ettől kezdve mint követelés a vagyont képezi, ha pedig dolgot kell neki kiadni, akkor dolog kiadása iránt pert indíthat.

Kérdés, mikor válik tulajdonossá vagy jogok jogosultjává a kedvezményezett? Már a szerződés szerinti feltétel beálltával, azaz a törvény alapján tulajdont szerez, vagy a szerződés alapján csak kötelmi igénye keletkezik? Kérdés egyrészt, hogy ha a kedvezményezett természetes személy, akkor öröklésénél ez a hagyaték részét képezi-e. Mindez az elévülés miatt is lényeges kérdés, hiszen kötelmi igény esetében öt éven belül, míg dologi igény esetében ezen időtartam után is érvényesítheti ezt a jogát. A törvény „kiadásról” beszél, ami arra utal, hogy azt kérheti, ami őt megilleti, ami az ő tulajdonát képezi. Az alvagyon nem a vagyonkezelőé, és az annak tulajdonjoga, illetve a kiadása iránti igény a törvény által száll át a kedvezményezettre, ezért ez egy *sui generis* „kiadási” jog. A kedvezményezett tulajdoni igénye a vagyonkezelési szerződés megszűnésével válik esedékessé, ettől az időponttól tekinthető a kezelésben volt vagyon tulajdonosának.

Ezt az értelmezést támasztja alá az a további szabály is, amely a kedvezményezett hitelezői tekintetében a vagyontárgyak vagy hasznainak a kiadására vonatkozó szerződéses időpontot úgy tekintik, hogy ezt követően a kezelt vagyon a kedvezményezetté és a kedvezményezett hitelezőinek a fedezetét képezi. Jóllehet, ha ezt csak követelésként fogjuk fel, akkor is a kedvezményezetti vagyonba tartozónak kell tekintenünk, de akkor a kedvezményezett hitelezőinek erre még nem nyílhatna meg az igénye.

Ebben a vonatkozásban is hasonló kérdés merül fel, mint az öröklésnél. A kérdés úgy szól, hogy amíg nem esedékes a kedvezményezett részére a kezelt vagyon kiadása, addig a kedvezményezett bír-e korlátozott rendelkezési joggal, így például eladhatja vagy engedélyezheti-e ezzel az igényével mint jövőbeli követeléssel, vagy rendelkezhet-e róla mint várományról? Ehhez kapcsolódóan merül fel az a további kérdés, hogy lehet-e fedezetelvonás miatt valamilyen módon fellépni, ha a vagyonkezelő és a kedvezményezett a kifizetések későbbi teljesítésében állapotlanak meg annak érdekében, abból az okból, hogy a kedvezményezett hitelezői ne tudják végrehajtani ezt az összeget.

6:315. §

[Ellenőrzési jog]

A vagyonrendelő és a kedvezményezett ellenőrizheti a vagyonkezelőnek a vagyonkezelés körébe eső tevékenységét. Az ellenőrzéssel járó költségek a vagyonrendelőt, illetve a kedvezményezettet terhelik.

A vagyonkezelői tevékenység bizalmi viszony, hiszen eleve nagy bizalom szükséges ahhoz, hogy valaki pénzének vagy más vagyontárgyainak kezelését és megóvását másra bízta. Ezt a bizalmi elemet a 6:317. § külön ki is emeli. A bizalmon alapuló szerződés azt is feltételezi, hogy a vagyonkezelőt ellenőrizhetik. A törvény a vagyonkezelő ellenőrzésére a vagyonrendelőt és a kedvezményezettet jogosítja fel.

A Ptk.-ban nevesített ellenőrzés terjedelme nem egyértelmű, hiszen a törvény csak néhány esetben használja ezt a kifejezést.

Kérdéses magának az ellenőrzés jogának a tárgya is, hogy az mire vonatkozik: a vagyonkezelésre, annak részleteire, elszámolásokra, költségekre és érvényesített jutaléokra, továbbá magára a vagyronra, annak meglétére és szubsztrátumára, összetevőire? Tekintettel arra, hogy a törvény erről nem mond többet, így korlátokat sem állít fel, így az ellenőrzés joga a teljes vagyonkezelői tevékenységre – az előbb felsorolt elemekre is – ki kell, hogy terjedjen.

Az ellenőrzés nem akadályozhatja a vagyonkezelőt tevékenységében, tehát vele egyeztetetten lehet csak végezni. Nem feltétlenül kell személyesen a vagyonrendelőnek eljárnia az ellenőrzés során, ehhez szakértőt is igénybe vehet.

Az ellenőrzés a vagyonrendelő jogosultsága és a vagyonrendelő érdekkörébe tartozó tevékenység, ezért ennek valamennyi költségét – főszabály szerint – neki kell viselnie. Ha az ellenőrzés során feltárult jogsértések miatt újabb ellenőrzés szükséges, annak költségeit kártérítésként a vagyonrendelő érvényesítheti a vagyonkezelővel szemben.

A törvény a kedvezményezettnek is megadja az ellenőrzés jogát, melyet önállóan gyakorolhat a vagyonrendelő nélkül.

A Bvktv. a professzionális bizalmi vagyonkezelő vállalkozás részére előírja a nyilvántartás vezetését (Bvktv. 39. §), a nyilvántartás tartalmát, és szabályozza a betekintés jogát is (Bvktv. 41. §).

6:316. §

[Utasítási jog hiánya]

A vagyonkezelőt a vagyonrendelő és a kedvezményezett nem utasíthatja; az e tilalomba ütköző utasítás semmis.

Az utasítás joga a megbízási és a vállalkozási szerződések köréből ismert. Tekintettel arra, hogy az utasítás jogát a törvény kifejezetten kizárja – sőt azt semmisséggel szankcionálja –, a Ptk.-nak ezt a rendelkezését kógensnek tekintjük. Így ettől a törvényi rendelkezéstől a felek sem térhetnek el a vagyonkezelési szerződésükben. A Kommentár-irodalomban olvasható egy – nem teljesen kifejtett – eszmefuttatás arra vonatkozóan, mely szerint a tilalomba ütköző utasítás a semmis, nem a bizalmi vagyonkezelési szerződés ettől eltérő rendelkezése [Sándor István: A bizalmi vagyonkezelési szerződés *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet* (Opten 2014, Budapest) 798.].

A vagyonkezelés a vagyonkezelő önálló magatartása, saját akarattal kialakított cselekménye, amely cselekménnyel a vagyonkezelő saját akaratával egy elkülönített alvagyronra vonatkozóan cselekszik, amiért a vagyonkezelő maga felel. Ennek a feltételeit a vagyonrendelő a vagyonkezelési szerződésben határozhatja meg. Ezen túlmenően azonban – a megbízási szerződéstől eltérően – a törvény tiltja utasítások adását a vagyonkezelő részére. A szakmai szokások azonban ebben a körben is meghatározhatják a szerződés tartalmát.

A vagyonkezelési szerződést a felek közös akarattal tudják úgy és annyiszor módosítani, hogy az bizonyos értelemben „utasítások” adásának legyen tekinthető. Külön problémát vet fel, ha maga a vagyonkezelési szerződés megadja az egyik félnek az egyoldalú szerződésmódosítás jogát.

6:317. § [A vagyonkezelővel szembeni fokozott követelmény]

- (1) A vagyonkezelő a jogviszony bizalmi jellegéből fakadó fokozott követelményeknek megfelelően, a kedvezményezett érdekeinek elsődleges figyelembevételével mellett köteles eljárni.**
- (2) A vagyonkezelő a kereskedelmi ésszerűség követelményei szerint köteles a kezelt vagyont az előre láthatóan fenyegető kockázatokkal szemben megóvni.**

A vagyonkezelési tevékenységet mint megbízási tevékenységet a vagyonkezelőnek a vagyon jogosultjainak érdeke szerint kell elvégeznie. Felelősséggel ezen érdekek figyelembevételével és követése iránt tartozik.

A vagyonkezelő túlzott kockázatokat nem vállalhat, és az előre látható kockázatoktól a kezelt vagyont megóvni köteles. A vagyonkezelő a kereskedelmi jogból a Ptk.-ba implementált kereskedelmi ésszerűség keretei és elvei alapján köteles eljárni.

A törvény megfogalmazásában olvasható „fokozott követelmények” arra utalnak, hogy a vagyonkezelő köteles egy magasabb szintű elvárhatóságnak megfelelni. Az általában elvárható magatartás mércéjét az 1:4. § írja elő. Ez a vagyonkezelőre annyiban irányadó, hogy ennél magasabb elvárhatóságnak kell eleget tennie. Nemcsak úgy kell eljárnia, mintha saját ügyében járna el, hanem annál is óvatosabban, körültekintőbben, és a lehetséges mozgásteret kellően feltérképezve kell meghoznia döntéseit, a szakmai normáknak, szokásoknak is eleget téve. A „követelmények” talán nem a legsikeresebb szövegválasztás ebben a környezetben. Ennek értelmezése során azonban az idegen vagyon sajátosságát, illetve a vagyonkezelési tevékenység különösen kockázatos jellegét kell alapul venni. A „fokozott követelmények” fordulat alapvetően szakembertől elvárható ismereteket és kellő tapasztalatot, valamint professzionális háttérrel egyaránt jelenthet.

A normaszövegben szereplő fokozott jelző az általános elvárhatósági mércéhez képest mért magasabb mércét jelenti, amely azzal igazolható, hogy másra vonatkozó jogszabályokat kell a vagyonkezelőnek kezelnie, gyümölcsöztetnie és megőriznie, ráadásul ellenérték fejében. Ennek során a döntések meghozatalához írja elő a jog a fokozott követelmények szerinti eljárást.

Maga a törvény is tovább segít az értelmezésben, hiszen a vagyonkezelés során a kedvezményezett érdekeinek elsődleges figyelembevételét írja elő. Ez hasonló a vezető tisztségviselő kötelezettségéhez, amelynél a Ptk. a jogi személy érdekének elsődlegességét követeli meg a vezető tisztségviselő magatartásának értékelése során [3:21. § (2) bekezdés].

A (2) bekezdés ezt a magasabb elvárhatósági mércét két szemponttal kiegészítve értelmezi tovább: az egyik a vagyonmegóvás kötelezettsége, a másik pedig a kereskedelmi ésszerűség mércéje. A vagyonkezelő vagyonmegóvási kötelezettsége azt jelenti, hogy a vagyonkezelés során a vagyonkezelőnek törekednie kell arra, hogy a rábízott vagyont megőrizze és gyümölcsöztesse, ne pedig felélje, vagy abban veszteséget okozzon. Ennek az abszolút követelménynek a megfogalmazása már magának a vagyonkezelésnek a módozataira és lehetséges megvalósítására is érdemben kihat, hiszen csak olyan ügyletek köthetők, amellyel a vagyonmegóvás biztosított. Inkább óvatos eljárást vár el a törvény a vagyonkezelőtől, mint sokszoros hozamokat és sokszoros, rövid idő alatt behajtható gyümölcsöket, profitot. A vagyonkezelés módozata szorosan összefügg a költségekkel és azok mértékével. Ha jól értjük a törvény kívánalmát, magát a kezelt vagyont kell megőriznie a vagyonkezelőnek a vagyonkezelés során, nem indokolatlanul kockáztatva gyarapítani, így csak ennek a gondos eljárásnak a költségei azok, amelyek érvényesíthetők a vagyonkezelő által. Minden más vagyonkezelői magatartás, ha csak a vagyonkezelői

szerződés azt kifejezetten nem írja elő, és arra nem hatalmazza fel a vagyongazdálkodót, szerződésszegés lehet, így e költségek sem érvényesíthetők a kezelt vagyon terhére.

A Ptk. említi az előre látható és fenyegető kockázatok figyelembevételének a kötelezettségét, amely arra utal, hogy a vagyongazdálkodó döntéseinek a meghozatala során a döntések közvetlen és – amennyiben belátható – a közvetett hatásait is fel kell mérnie, és csak ezek értékelése és elemzése után hozhatja meg a végleges döntéseket. Az előreláthatóság követelménye a Ptk.-ban több helyen is megjelenik, a szerződésszegés körében (lásd a 6:142–143. §-oknál), valamint a kártérítési jogban (lásd a 6:521. §-nál). Az előreláthatóságról az ott említett gondolatok és szempontok felhívhatók a vagyongazdálkodó gondossága kapcsán is, így különösen annak vizsgálatakor, hogy mikor, kinek és milyen kockázatokat kellene vagy kellett volna előre látnia, és a döntés előtt milyen gondossággal járt el. Ez a felelősség elsődlegesen a vagyongazdálkodót terheli a tekintetben, hogy az egyes, vagyongazdálkodáshoz kapcsolódó ügyletek megkötésénél ennek megfelelően járt-e el, melynek bizonyítása is rá hárul.

A Ptk. új kifejezést vezetett be: a „kereskedelmi észszerűség” követelményét, amelyet a zálogjogi szabályok mellett a törvény a bizalmi vagyongazdálkodásnál is használ [lásd az 5:133. § (1) bekezdésénél]. A „kereskedelmi észszerűség” kifejezés eredete az egyesült államokbeli UCC-re vezethető vissza, és egy európai uniós irányelv átültetése kapcsán jelent meg előbb az 1959-es Ptk.-ban, majd utóbb a Ptk. említett paragrafusában is megfogalmazást nyert. A kereskedelmi észszerűséget akként tudnánk röviden meghatározni, hogy aki más dolga, ügylete felett bír döntési joggal, akkor a sajátjánál alaposabb, gondosabb és előkészítettebb módon köteles eljárni, mivel döntésének és magatartásának eredményével mások javát kell szolgálnia. Ezzel el is kell számolni abban a körben, hogy amiként döntött, az volt e személy számára a lehető legkedvezőbb megoldás. Mindezt erősíti még, hogy vagyongazdálkodás esetében e cselekmény visszterhes, amelyért a vagyongazdálkodó ellenszolgáltatásra tarthat igényt.

Amint már említettük, a Bvktv. a vagyongazdálkodó hasznosítási kötelezettségét külön szabályozza (Bvktv. 45. §).

6:318. § [A vagyongazdálkodó rendelkezési joga]

- (1) A vagyon kezelése magában foglalja a vagyongazdálkodóra átruházott tulajdonjogból, más jogokból és követelésekből fakadó jogosultságok gyakorlását és az azokból fakadó kötelezettségek teljesítését.**
- (2) A vagyongazdálkodó a szerződésben foglalt feltételek szerint és korlátok között rendelkezhet a kezelt vagyonba tartozó vagyontárgyakkal.**
- (3) Ha a vagyongazdálkodó a (2) bekezdésben foglalt kötelezettségét megsérti és jogosulatlanul ruház át harmadik személyre a kezelt vagyonhoz tartozó vagyontárgyat, a vagyonrendelő és a kedvezményezett jogosult azt a kezelt vagyon számára visszakövetelni, ha a harmadik személy nem volt jóhiszemű vagy nem visszterhesen szerzett. Ezt a szabályt kell megfelelően alkalmazni a kezelt vagyontárgy jogosulatlan megterhelése esetén.**

A törvény a vagyongazdálkodás terjedelme, valamint a vagyongazdálkodóra átruházott jogosultságok gyakorlása körében külön kimondja, hogy a vagyongazdálkodó tulajdonjogot gyakorol, vagyis rendelkezési joggal bír, amelyet a vagyongazdálkodási szerződés kötelmi jogi korlátai között gyakorolhat. A vagyongazdálkodás korlátait a szerződésben kell meghatározni,

e szerződési – kötelmi jogi – korlátok megsértését a törvény azzal szankcionálja, hogy a vagyonrendelő és a kedvezményezett részére visszakövetelési jogot biztosít.

A Ptk. ezzel a szabállyal lényegében egy új tulajdonjogi formációt vezetett be, a korlátozott rendelkezési jogot megtestesítő vagyonkezelői tulajdonjogot, a kezelt vagyon javára. A vagyonkezelő tulajdonjoga – ha és amennyiben erről ekként szólhatunk – és más jogosultsága korlátok között érvényesülhet csak. Ezt kívülálló harmadik felek is tudják, hiszen a vagyonkezelőnek fel kell tárnia azt, hogy ő mint vagyonkezelő gyakorolja ezeket a jogokat. A vagyonkezelési szerződésben rögzített korlátok nemcsak a két szerződő felet kötik, hanem a jelen paragrafus által, a vagyonkezelővel szerződő félre annyiban hatnak ki, hogy a rosszhiszeműen vagy ingyenesen szerző fél jogszerzése lényegében „megtámadható”. Az érték alatti elidegenítés is ebbe a körbe sorolható. A közhiteles nyilvántartásokban ehhez kapcsolódóan a tulajdonszerzés jogcímeiként fel kell tüntetni a bizalmi vagyonkezelés tényét (pl. ingatlan-nyilvántartás, cégnyilvántartás).

A törvény a vagyonkezelés korlátainak a megsértését nem érvénytelenséggel szankcionálja, hanem elsődlegesen szerződésszegéssel, és azon túlmenően a vagyonrendelőnek és a kedvezményezettnek ad egy visszakövetelési jogot. A visszakövetelési jog gyakorlásának a feltétele az, hogy a vagyonkezelő megsértse a vagyonkezelési szerződést. Ez a szerződésszegés előzetesen vizsgálendő. A Ptk. a szerződésszegés fogalmát meglehetősen tágan értelmezi, és a szerződésszegés eseteit is részletesebben szabályozza, mint az 1959-es Ptk. Azt azonban, hogy a visszakövetelés pontosan mit is jelent, hogy az egy jog vagy hatalmasság-e, a Ptk. nem fejt ki. A harmadik személy azonban ennek következtében könnyen kettős tűz alá kerülhet, hiszen egyszerre többen is élhetnek a visszakövetelés jogával. A több igényérvényesítő jogosult közül adott esetben csak perben döntendő ki, hogy kit illet az elsőbbség.

A törvény a visszakövetelés jogát nem köti időhatárhoz, ami számunkra azt jelenti, hogy az elévülés általános szabályai alkalmazandók. A tulajdoni igények nem évülnek el, a jogátruházási és követelésérvényesítési igényekre azonban az ötéves általános elévülési idő alkalmazandó [*Menyhárd Attila* álláspontja szerint kötelmi igényről van szó, ezt azonban részletesebben nem fejt ki, lásd *Menyhárd Attila: A bizalmi vagyonkezelési szerződés in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz (CompLex 2014, Budapest) 1890.*].

Összetettebb a helyzet abban az esetben, ha a harmadik jogszerző a vagyonkezelésből szerzett vagyont továbbadja, tovább értékesíti, mert a második, illetve a további jogszerzésekre a törvény nem ad speciális szabályt, amely a visszakövetelési jog korlátja lehet. Ilyen esetekben a vagyonkezelőtől szerző fél jogszerzésétől függ, hogy vele szemben a visszakövetelési jog vagy egyéb jog, például érvénytelenség gyakorolható-e.

A vagyonkezelő nemcsak elidegenítheti a kezelt vagyont, hanem azt jogosulatlanul meg is terhelheti. A megterhelés történhet saját erre irányuló akarata és saját magatartása folytán, de az is elképzelhető, hogy gondatlan eljárásának lesz a következménye, például a kezelt vagyontárgyat nem különítette le, és arra zálogjog, végrehajtási jog vagy egyéb teher kerül, majd a vagyontárgy terhét érvényesítik. Nem egészen egyértelmű ugyanakkor, hogy ilyen esetekben miként kell, miként lehet a visszakövetelés jogát érvényesíteni. A vagyontárgy ugyanis ilyenkor nem kerül ki a vagyonkezelő rendelkezése alól, csak egy másik személynek nyílik rajta egy új korlátozott dologi joga. Ha ebben az esetben a visszakövetelést a vagyonrendelő vagy a kedvezményezett gyakorolja, akkor annak következtében a vagyontárgy kikerül a kezelt vagyonból és visszakérül a vagyonrendelői vagyonba, vagy átkerül a kedvezményezett vagyonába. Arról azonban nem szól a Ptk., hogy ez miként érinti az időközben létrejött új dologi terhet. A tulajdonjoghoz hasonlóan valószínűleg ez a teher a visszaköveteléssel egyidejűleg lekerül a vagyonról, már csak azért

is, mert korábban jogosulatlanul került rá. Ennek során a keresetben például azt kell majd kérni, hogy a bíróság állapítsa meg, hogy a jogosulatlanul létesített zálogjog már nem terheli a visszakövetelt vagyont.

A törvény itt sem beszél a jogérvényesítés időbeli határainról, vélhetően az elévülés általános szabályaira hagyva ezt a kérdést. Ebből a szempontból is tisztázásra szorul azonban az a kérdés, hogy a zálogjog megszüntetése iránti igény, valamint általában a zálogjogi igény az általános ötéves elévülési idő alá esik-e. Felmerült olyan álláspont is, amely szerint dologi jogi jellegű igényekről van szó [Bodzási Balázs: A zálogjog érvényesítése in Bodzási Balázs (szerk.): *Hitelbiztosítékok* (HVG-ORAC 2016, Budapest) 822–823.].

6:319. § [Titoktartási kötelezettség]

- (1) **A vagyongazdálkodó köteles titokban tartani minden olyan tény, tájékoztatást és egyéb adatot, amelyről vagyongazdálkodói megbízatása keretében vagy annak kapcsán szerzett tudomást. E kötelezettsége független a vagyongazdálkodói jogviszony létrejöttétől, és fennmarad a bizalmas vagyongazdálkodási megbízatás megszűnése után is.**
- (2) **A titoktartási kötelezettség alól a vagyongazdálkodó és jogutódja felmentést adhat.**

Mint minden magánjogi szerződés, a vagyongazdálkodás sem nyilvános, hanem a szerződő felek bizalmas megállapodása, amely tekintetében mindegyik fél titoktartásra kötelezett. Ezt a titoktartást a Ptk. külön megerősíti azzal, hogy a vagyongazdálkodót lényegében időben korlátlan titoktartási kötelezettséggel terheli.

A titoktartás lényegében aktív és passzív magatartással egyaránt megsérthető, mind a kettő a tilalom alatt áll. Tehát nemcsak okiratok, adatok átadása, küldése, hanem olyan helyzetek előkészítése is tiltott, ahol a harmadik fél hozzáférhet a titoknak minősülő adatokhoz, például adott okirat szabadon hagyása, elérhetővé tétele révén. Ez utóbbi helyzet előállhat a vagyongazdálkodó mulasztása, gondatlansága következtében is (elhagyja az okiratot vagy adathordozót).

A titoktartási kötelezettség a szerződés megkötésével egyidejűleg jön létre, és annak megszűnte után is fennáll, korlátlan ideig. Sőt, a Ptk. megfogalmazása szerint a titoktartás a vagyongazdálkodói jogviszony létrejöttétől függetlenül köti a vagyongazdálkodót, vagyis már akkor is terheli őt, amikor még nem nevezhető vagyongazdálkodónak, hanem csak vagyongazdálkodó-jelöltnek vagy vagyongazdálkodó-aspiránsnak. Azaz a titoktartási kötelezettséget a szerződéskötést megelőzően a vagyongazdálkodó-jelölt tudomására jutott adatok és ismeretek körére is kiterjeszti a törvény azon fordulata, amely szerint „e kötelezettsége független a vagyongazdálkodói jogviszony létrejöttétől”. Ez utóbbit akként értelmezzük, hogy a szerződés létrejöttét megelőző viszonyban kapott információkra is kiterjed ez a kötelezettség, és független attól, hogy végül a felek szerződést kötnek vagy sem.

A titoktartás megsértése egyrészt szerződésszegés, és így a szerződésszegés következményei alkalmazandók, másrészt, ha még nem jött létre szerződés, akkor a deliktuális kártérítés jogalapjaként felhívható. A titoktartás megsértésére kötbér is kiköthető, illetve más módon is szankcionálható (pl. jogvesztés).

A titoktartás alól a vagyongazdálkodó a vagyongazdálkodótól vagy annak jogutódjától felmentést kaphat. Ezt a felmentést előre kell megkérni, a titok harmadik személy részére történő felfedése előtt.

A titoktartás értelemszerűen köti a jogutódokat is, általános és speciális jogutódlás esetében egyaránt.

A Bvktv. a titoktartás alóli mentesség személyi és tárgyi körét is szabályozza (Bvktv. 42. §).

6:320. § [Tájékoztatási és számadási kötelezettség]

- (1) A vagyonkezelő a vagyonrendelő vagy a kedvezményezett kérésére köteles tájékoztatást adni a kezelt vagyonról. A tájékoztatásnak ki kell terjednie különösen a kezelt vagyon tényleges és várható gyarapodására, a kezelt vagyonba tartozó vagyoni elemekre, azok értékére, továbbá a kezelt vagyon terhére vállalt kötelezettségekre.**
- (2) A vagyonkezelő kérésre köteles a vagyonkezelésről számot adni, és a kezelt vagyonnal a vagyonrendelő, illetve a kedvezményezett felé elszámolni.**
- (3) A tájékoztatási és a számadási kötelezettség teljesítésével kapcsolatos költségek a vagyonrendelőt, illetve a kedvezményezettet terhelik.**

A vagyonkezelő kötelezettségei közé tartozik a tájékoztatási kötelezettség, amely a vagyonkezelés megbízási jellegéből következik. Ez a kötelezettség a vagyonrendelő vagy a jogosult, azaz a kedvezményezett irányában áll fenn. A tájékoztatást mind a két fél kérheti, így a vagyonrendelő és a kedvezményezett egymástól függetlenül jogosultak a vagyonnal kapcsolatos tájékoztatásra.

A tájékoztatási kötelezettség a kezelt vagyon összetételére, állagára, nagyságára, növekedésére vagy változására, az azon fennálló kötelezettségekre és a szerződésben még előírt egyéb tényekre vonatkozhat. A vagyonkezelő mindenkori vagyonleltár vezetésére köteles, így a tájékoztatás nem jelenthet komolyabb problémát akkor, ha a vagyonleltárát naprakészen vezeti.

A tájékoztatási kötelezettség mellett a vagyonkezelő elszámolási kötelezettséggel is tartozik. Az elszámolási kötelezettség a vagyont terhelő kiadások és bevételek, költségek, a vagyon gyümölcsei és egyéb szerződéses tételek tételes kimutatására és külön kérésre az egyes tételekre vonatkozó bizonylatok bemutatására egyaránt kiterjed.

Mivel mind a két kötelezettség ellenőrzési jellegű, a tájékoztatást vagy az elszámolást kérőnek kell az ezzel felmerülő költségeket állnia. Hangsúlyozzuk, hogy maga a vagyonnyilvántartás a vagyonkezelő alapvető kötelezettségeinek egyike, itt csak az esetleges többletráfordítások vagy az azonnali jellegből fakadó többletkiadások megtérítéséről lehet szó.

A betekintés jogát a Bvktv. is szabályozza (Bvktv. 41. §).

6:321. § [A vagyonkezelő felelőssége a vagyonrendelővel és a kedvezményezettel szemben]

- (1) A vagyonkezelő kötelezettségeinek megszegéséért a szerződésszegésért való kártérítési felelősség általános szabályai szerint felel a vagyonrendelővel, illetve a kedvezményezettel szemben.**
- (2) Ha a vagyonkezelő feladatát ellenszolgáltatás nélkül látja el, felelősségére az ingyenes szerződések megszegéséért való kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni.**
- (3) A vagyonrendelő és a kedvezményezett követelheti annak a vagyoni előnynek a kezelt vagyon részeként való kezelését, amelyhez a vagyonkezelő a vagyonkezelésből fakadó kötelezettségeinek megsértésével jut.**

A bizalmi vagyonkezelői szerződés mint harmadik személy javára szóló szerződés került megfogalmazásra, amely következtében a vagyonkezelő kettős szorításban van, mind a vagyonrendelővel, mind a kedvezményezettel szemben kártérítésre kötelezett. Ez nyilvánvalóan nem jelenti a felelősség megkettőződését, de a klasszikus bipoláris szerződésekhez képest két fél (a vagyonrendelő és a kedvezményezett) egymástól függetlenül, önállóan is hivatkozhat arra, hogy a vagyonkezelő szerződésszegést követett el. Ehhez kapcsolódóan mind a két fél érvényesíthet is szerződésszegésen alapuló

igényeket. A károk tekintetében pedig a vagyongazdálkodó mind a két féllel szemben kártérítésre kötelezett, így célszerű a vagyongazdálkodási szerződésben e kumulált károk korlátozására vagy szabályozására külön rendelkezést beiktatni (lásd a 6:152. §-nál).

Tekintettel arra az újításra, hogy a Ptk. külön szabályozza a szerződésszegésért való felelősséget a szerződésen kívüli károkozástól, a bizalmi vagyongazdálkodási szerződés esetében a szerződésszegésért való felelősség szabályait kell alkalmazni, ha a vagyongazdálkodó a szerződésben vagy a jogszabályban foglaltakat megsérti. A Ptk. ezt annyiban enyhíti, hogy ingyenes szerződés esetében speciális szabály alkalmazandó, melyet a 6:147. § rendez.

A Ptk. egy új joghátrányt is beiktat a vagyongazdálkodó szerződésszegésének szankcionálására. A vagyongazdálkodó ugyanis nemcsak a károk megtérítésére kötelezhető, hanem a szerződésszegéssel nyert vagyoni előnytől való megfosztásra is, oly módon, hogy a szerződésszegéssel szerzett vagyoni előny a kezelt vagyon részévé váljon. Egy erre irányuló kereset alapján tehát a vagyongazdálkodót abban kell marasztalni a bíróságnak, hogy a külön vagyonként nyilvántartott egyes – jogellenesen szerzett – vagyonelemeket a kezelt vagyon részének nyilvánítsa, és a vagyongazdálkodási kötelezettséget erre a vagyonelemekre is kiterjessze.

Ennek kapcsán ismételten utalni kell a 6:317. §-ban foglaltakra, amely alapján a vagyongazdálkodót magasabb szintű elvárhatóság és gondosság terheli, mint a Ptk. általános mércéje.

6:322. § [A vagyongazdálkodó költség- és díjigénye]

- (1) Ha a vagyongazdálkodó feladatát ingyenesen látja el, a vagyongazdálkodással járó szokásos költségei megtérítését is igényelheti.**
- (2) A vagyongazdálkodó a díjának és indokolt költségeinek megfizetésére vonatkozó, továbbá a vagyongazdálkodási jogviszonyból fakadó egyéb követelését a kezelt vagyonból közvetlenül kielégítheti.**

A vagyongazdálkodás alapvetően visszterhes ügylet, amint azt a 6:310. § is kimondja. A bizalmi vagyongazdálkodás azonban díjazás nélkül is vállalható. A díj és a költség két különböző tétel a megbízási szabályai alatt [lásd 6:276. § (1) bekezdés, (3) és (4) bekezdés]. Ebben az esetben a vagyongazdálkodó felelősségére a 6:147. §-ban foglaltak irányadók. A vagyongazdálkodó azonban mindkét esetben érvényesítheti a vagyongazdálkodás költségeit. Ez azt jelenti, hogy e költségeket neki kell megelőlegeznie, és csak ezt követően érvényesítheti. A felek megállapodása ettől eltérhet, és mentesítheti a vagyongazdálkodót a költségek megelőlegezésétől.

A vagyongazdálkodásnál a Ptk. megadja a vagyongazdálkodó részére azt a hatalmasságot, hogy a díjának, költségeinek és egyéb igazolt és jogos kiadásainak a megtérítését közvetlenül a kezelt vagyonból érvényesítse. Ez lényegében egy óvadéki szabály kiterjesztése, amelynek alapján a vagyongazdálkodó közvetlenül jogosult a terhelt vagyonból őt megillető részhez hozzájutni, de utóbb természetesen ezzel el kell számolnia. Ugyanez igaz az ingyenes vagyongazdálkodás esetében is, vagyis a vagyongazdálkodó a vagyongazdálkodással felmerült költségeket a kezelt vagyonból ingyenes szerződése esetén is jogosult levonni.

6:323. § *[A vagyonkezelő felelőssége harmadik személyekkel szemben a vállalt kötelezettségeikért]*

- (1) **A vagyonkezelő a kezelt vagyonnal felel a vállalt kötelezettségek teljesítéséért.**
- (2) **A vagyonkezelő saját vagyonával korlátlanul felel a kezelt vagyon terhére vállalt kötelezettségekből eredő követelések teljesítéséért, ha azok a kezelt vagyonból nem elégíthetők ki, és a másik fél nem tudta és nem is kellett hogy tudja, hogy a vagyonkezelő kötelezettségvállalása túlterjed a kezelt vagyon keretein.**

A vagyonkezelő felelősségét a Ptk. külön szabályozza. Ennek alapján a vagyonkezelő elsődlegesen a kezelt vagyonért, annak értéke és állaga megtartásáért felel a vagyonrendelő és a kedvezményezett irányában. Emellett azonban a vagyonkezelő saját vagyonával is korlátlanul felel a kezelt vagyonban bekövetkezett károkért.

A Ptk. ezt a felelősségi szabályt annyiban finomítja, hogy külön kimondja, hogy az alvagyonra vonatkozó ügyletek körében a kezelt alvagyon válik e kötelezettségek fedezetéül, tehát nem a vagyonkezelő saját vagyona, és nem a másik kezelt vagyon.

Abban az esetben, ha a vagyonkezelő által a kezelt alvagyonra vállalt kötelezettségekre a kezelt vagyon nem nyújt megfelelő fedezetet, akkor a vagyonkezelő saját vagyonával felel e kötelezettségeikért. Ennek a vagyonkezelői felelősségnek további feltétele, hogy a másik fél, aki követelését érvényesíti, nem tudta és nem is kellett tudnia, hogy a vagyonkezelő kötelezettségvállalása túlterjed a kezelt vagyon mértékén. A törvényben szereplő „másik fél” a vagyonkezelésen kívüli személy. Ezt adott esetben ellenőrizni is tudja a harmadik személy, hiszen már a 6:318. §-ban írt rendelkezési jog csökkentett mértékéről tudnia kell. Arra is kiterjedhet azonban az információ iránti jogosultsága, hogy rákérdezzen a kezelt vagyonra vonatkozó terhekre és kötelezettségekre.

Egyes vélemények szerint e rendelkezés alapján állítható, hogy maga a kezelt vagyon önállósodik (Miczán Péter: A bizalmi vagyonkezelési jogviszony alapján kezelt vagyon részleges önállóságáról. *Európai Jog* 2014/4. 16–24.). Ennek alapján a vagyon terhére vállalt kötelezettségek teljesítésének maga a kezelt vagyon nagysága szab határt, függetlenül a vagyonról rendelkező vagyonától. Ez a szabály szerintünk sok más esetben is igaz, nemcsak a bizalmi vagyonkezelés esetében. A személyi és vagyonjog közös területe számos kivétellel párosul más esetekben is, de attól a vagyon még nem válik „személyé”, ehhez hasonló például a hagyaték a hagyatéki hitelezők szempontjából vagy a harmadik személy – a Ptk. szóhasználatában „szerv” – által kezelt kötelezettségvállalás közérdekű célra (6:589–590. §).

6:324. § *[Több vagyonkezelő]*

- (1) **Ha a vagyonrendelő több vagyonkezelőt jelöl ki, a vagyonkezelők együttesen járnak el és közösen döntenek.**
- (2) **Ha a vagyonkezelőknek kötelezettségvállalásaikért saját vagyonukkal is helyt kell állniuk, közös döntéseikért harmadik személyekkel szemben egyetemlegesen felelnek.**
- (3) **A bizalmi vagyonkezelésből fakadó kötelezettségek megsértéséért több vagyonkezelő a vagyonrendelővel és a kedvezményezettel szemben egyetemlegesen felel.**

A Ptk. lehetővé teszi, hogy ugyanazt az alvagyont többen kezeljék. Ebben az esetben a vagyonkezelők egymás közti viszonyát a jogi együttség jellemzi. Ez az együttség a döntések meghozatalára és a kezelt vagyont illető magatartások meghatározására vonatkozik. Az együttség további elemeit a kötelmi jog közös szabályai tartalmazzák, azok értelemszerűen itt is alkalmazandók (lásd a 6:32. §-nál).

A vagyonkezelők egyebekben egyetemlegesen felelnek mind a harmadik személyekkel szemben, mind pedig a vagyonrendelő, illetve a kedvezményezett irányába. Ez az egyetemleges felelősség látszólag kedvezőbb helyzetbe hozza a jogosultakat, de a többes vagyonkezelés részleteit célszerű a vagyonkezelési szerződésben rendezni, így különösen azt, hogy harmadik személyekkel szemben mely vagyonkezelő jogosult eljárni, miként kell egymást értesíteni, valamint ha köztük vita támad, akkor azt miként kell feloldani.

Az (1) bekezdés szabálya diszpozitív, mert a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozik, így a szerződésben ez a kérdés eltérően is rendezhető. Az együttdöntési követelmény magyar viszonyok közt nem szokott működni, és így nem egyértelműek a vagyonkezelők közti felelősségi viszonyok. Ehhez hasonló eset, amikor testületi döntéssel okoznak kárt, mivel ott sem egyértelmű, hogy felel-e az, aki nem vett részt a döntés meghozatalában, vagy az ellen szavazott.

6:325. § [Változás a felek személyében]

- (1) A vagyonrendelő a vagyonkezelőt a megbízatásból másik vagyonkezelő egyidejű kijelölése mellett bármikor visszahívhatja.**
- (2) Ha a vagyonrendelő meghal vagy jogutód nélkül megszűnik, és a kezelt vagyonnak nincs másik vagyonrendelője, a vagyonkezelőt a megbízatásból a kedvezményezett kérelmére a bíróság másik vagyonkezelő egyidejű kijelölése mellett visszahívhatja, ha a vagyonkezelő súlyosan megszegte a szerződést.**
- (3) Több kedvezményezett ezt a jogot együttesen gyakorolhatja, azzal, hogy bármelyikük kérelmére a bíróság határoz a vagyonkezelői megbízatás megszűnéséről és új vagyonkezelő kijelöléséről. A bíróság nem jelölheti ki vagyonkezelőnek azt a személyt, aki ellen valamennyi kedvezményezett tiltakozik.**
- (4) A vagyonrendelő a halála vagy jogutód nélküli megszűnése esetére a szerződésben kijelölheti a vagyonrendelőt megillető jogok gyakorlására jogosult és a vagyonrendelőt terhelő kötelezettségek teljesítésére köteles személyt. A kijelölésnek a vagyonkezelőhöz intézett nyilatkozattal történő elfogadása esetén a kijelölt személyt a vagyonrendelő jogai és kötelezettségei illetik meg, illetve terhelik abban a körben, amelyben a szerződés e jogait és kötelezettségeit nem korlátozta.**

A vagyonrendelő alanyi joga, hogy a vagyonkezelőt a vagyonkezelésből visszavonja, vagyis a bizalmi vagyonkezelési szerződést felmondja. Ez adott esetben súlyosan érintheti a vagyonkezelő jogát a díjazásra, és az általa előlegezett munkák ellenértékére is kihathat. A „bármikor visszahívhatja” fordulat azt a szerződéses jogosultságot erősíti és fejezi ki, hogy az ügy ura a vagyonrendelő, az ő bizalma pedig ennek a viszonynak az alapja. A visszahívás feltétele egy másik vagyonkezelő kijelölése. Az a tény, hogy ez az új vagyonkezelő vállalja-e a megbízatást vagy sem, már nem feltétele a visszahívás gyakorlásának, ez a vagyonrendelő kockázati körébe tartozik. Tehát a visszahívásnak egyúttal tartalmaznia kell az új vagyonkezelő kirendelését is, de míg a visszahívást a vagyonkezelőnek, addig a kijelölést az új vagyonkezelő-jelöltnek kell címezni és kézbesíteni, mind a két akaratnyilatkozatnak jogilag hatályosulnia kell. Ha a két nyilatkozat eltérő időben hatályosul, akkor átmenetileg a szerződés léte is kérdéses lehet, hiszen nincs két szerződő fél.

A vagyonrendelő halála vagy jogutód nélküli megszűnése esetén a bíróság jogosult a vagyon kedvezményezettjének kérelmére dönteni a vagyonkezelés megszüntetéséről, ha a vagyonkezelés szabályait a vagyonkezelő súlyosan megszegi.

Több kedvezményezett esetén a jogosultság külön-külön és nem együttesen gyakorolható.

Új kötelmi jogi szabállyal bővült magánjogunk, amely szerint a szerződő fél személyében beálló változás nem hat ki a szerződésre akkor, ha a korábbi fél helyére új személyt jelöl a vagyonkezelő. Azaz maga a szerződés fennmarad a kötelezett személyét érintő változás ellenére, immáron az új vagyonkezelővel. Ez minimum annyi pontosítás igényel, hogy az új vagyonkezelőnek el is kell fogadni a vagyonrendelői felkérést (törvény szerinti kijelölést), a törvény által pontatlanul „kijelölés”-nek nevezett jogügylet lényegében csak e kijelölés elfogadása révén hozhatja létre a megújult-tovább fennálló szerződést. A szabály kérdések sokaságát veti fel. Így például, ha az új vagyonkezelő csak eltérő, módosult feltételekkel hajlandó szerződni, akkor miként értelmezendő az eredeti szerződés fennmaradása.

A (4) bekezdést az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény 23. §-a iktatta be 2017. június 23-ai hatállyal.

A Ptk. eredeti szövegében a vagyonrendelői pozícióban – a kivételektől eltekintve – öröklés útján jogutódlás állhatott be, ezt módosította akként a jogalkotó, hogy ez a jogutódlás történhet akként is, hogy magában a vagyonkezelési szerződésben történik meg a vagyonrendelői jogutód kijelölése. Ez a kijelölési jog hasonlít az alapítványi jogban ismert tényálláshoz [lásd a 3:394. § (1) bekezdésénél]. De ettől még az öröklés szabályai szerint a vagyonrendelő akár végrendeletben, akár öröklési szerződésben is gyakorolhatja azon jogát, hogy halála esetére örökösöt vagy hagyományost nevezzen a vagyonrendelői jogokra, a Ptk. módosítása ennek csak további eseteként értelmezhető, amely vagyonrendelői jogutód-kijelölés esetében a végrendelet alaki szabályait nem kell betartani, mivel szerződéses jog gyakorlásáról van szó. Persze egyes jogviták már előre láthatók, az örökös vajon támadhatja-e akár még a vagyonrendelő életében, akár a vagyonrendelő halálát követően egy ilyen kijelölés érvényességét? Egy ilyen joggyakorlás álláspontunk szerint idő előttinek tekinthető.

6:326. § [A bizalmi vagyonkezelés megszűnése]

- (1) A bizalmi vagyonkezelés megszűnik, ha**
  - a) a kezelt vagyon elfogy;**
  - b) a vagyonkezelő a vagyonkezelést felmondja, a felmondást követő három hónap elteltével;**
  - c) a kezelt vagyonnak három hónapot meghaladó ideig nincs vagyonkezelője, a vagyonkezelői megbízási megszűnésének időpontjában;**
  - d) a vagyonrendelő volt az egyetlen kedvezményezett, az ő halálának időpontjában;**
  - e) a vagyonrendelő a határozatlan időre kötött szerződést – annak eltérő rendelkezése hiányában – felmondja.**
- (2) A vagyonkezelő a felmondásnál is a kedvezményezett érdekeinek elsődleges figyelembevételével köteles eljárni.**
- (3) A határozatlan időtartamra vagy az ötven évnél hosszabb határozott időtartamra létesített bizalmi vagyonkezelési jogviszony ötven év elteltével megszűnik. Az ettől eltérő kikötés semmis.**
- (4) A bizalmi vagyonkezelés nem szűnik meg azzal, hogy a vagyonrendelő a vagyonkezelő jogutódjává válik.**

(5) A bizalmi vagyonkezelés nem szűnik meg a vagyonrendelő, a vagyonkezelő vagy a kedvezményezett halálával vagy megszűnésével.

A törvény felsorolja azokat a speciális okokat, amelyek a vagyonkezelési szerződés megszűnéséhez vezetnek. A vagyonkezelési szerződésre ezen túlmenően a kötelek közös szabályai és a szerződések általános szabályai által meghatározott megszűnési okok is alkalmazandók, természetesen azok, amelyekre a törvény a vagyonkezelés körében nem ad *lex specialist*.

A kezelt vagyon elfogyása, a kezelt vagyon felélése esetén a vagyonkezelési szerződés tulajdonképpen lehetetlenül, hiszen nem marad olyan vagyontömeg, amit a kedvezményezett javára kezelhet a vagyonkezelő. Ez csak abban az esetben szünteti meg szerződést, ha végleges jelleggel veszi el a vagyont, annak visszanyerésére még részben sincs követelés másokkal szemben.

A vagyonkezelő a szerződést három hónapos felmondási idővel felmondhatja. Mivel a megbízási szerződés szabályai itt is – eltérő rendelkezés hiányában – alkalmazandók, amennyiben a szerződést a vagyonkezelő alkalmatlan időben mondja fel, köteles megtéríteni a megbízónak (vagyonrendelőnek) a felmondással okozott kárt, ha arra nem szerződésszegés miatt került sor. Ez a felmondási jog sokat vitatott kérdés. Nincs ugyanis egyértelmű válasz arra, hogy a kötelezettet vajon miért illeti meg az indokolás nélküli egyoldalú szerződésmegszüntetés joga, amely a megbízási általános szabályára is értendő.

Az (1) bekezdés e) pontját az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény 24. §-a iktatta be 2017. június 23-ai hatállyal.

A 2017-es módosítás egyértelművé tette, hogy a határozatlan időre szóló vagyonkezelési szerződést a vagyonrendelő felmondhatja. A felmondás joga a szerződések általános szabályából, a 6:213. § (3) bekezdésének normájából is levezethető, valamint a megbízási szabályaiból is. A 6:278. § (4) bekezdésének második mondata alapján a felmondási jog korlátozható volt, melyet az új rendelkezés azzal erősített meg, hogy a gondolatjelek közé beiktatott résszel, a határozatlan időtartamú szerződés esetében is lehetővé teszi a felmondás jogának kizárását. Ez a megoldás együtt értelmezendő a már említett 6:278. § (4) bekezdés második mondatával, azaz a rendes felmondás jogát meghatározott idő előtt kizárhatják, valamint korlátozhatják. Az, hogy mennyi lehet az az időkorlát, amely a rendes felmondást illetően szerződésben érvényesen kiköthető, a vagyonkezelés tárgya, a szerződés jellege és a szerződés fontosabb elemei alapján dönthető csak el, tekintettel arra is, hogy a vagyonkezelést a törvény általános jelleggel 50 évre korlátozza. De ebben az esetben nem beszélhetünk határozatlan időről, mert az 50 év az határozott időtartam.

Amennyiben a kezelt vagyonnak három hónapig nincs vagyonkezelője, úgy feltehető, hogy a vagyonrendelő nem kívánja a továbbiakban a vagyontömeg kezelését másra bízni. A vagyonkezelő nélküli vagyonkezelés ráadásul önmagában is ellentmondás – hiszen a vagyon nem válhat önálló jogi személlyé –, így egy fikcióval a törvény kimondja, hogy három hónap után – a vagyonkezelői megbízási megszűnésére visszamenőlegesen – szűnik meg a vagyonkezelés, azaz a kezelt vagyon visszaszáll a vagyonrendelőre vagy a vagyonkezelési szerződésben meghatározott személyre.

Abban az esetben, ha a vagyonrendelő az egyetlen kedvezményezett, halála a bizalmi vagyonkezelés megszűnését vonja magával. Mivel a halál mint jogi tény szünteti meg a szerződést, a kezelt vagyon a vagyonrendelő hagyatékának a részét képezi, azt az öröklés szabályai szerint kell felosztani. Természetesen ugyanez vonatkozik a holtan nyilvánításra és a halál tényének bírói megállapítására, az azokat megállapító végzés jogerőssé válásától.

Kógens szabály, így nem lehet attól eltérni, hogy a szerződés legfeljebb 50 évre szólhat, ezt követően az arra jogosultnak kell újfent dönteni a vagyon sorsáról.

Nem szűnik meg a bizalmi vagyonkezelés abban az esetben, ha a vagyonrendelő a vagyonkezelő jogutódjává válik, hiszen ebben az esetben csupán olyan helyzet jön létre, mintha a vagyonkezelés alapítása egyoldalú jognyilatkozattal történt volna.

A bizalmi vagyonkezelés nem létesít egy önálló személyiséggel rendelkező vagyontömeget, nem önálló jogi személy típus, és nem is a személyi minőséghez kapcsolódik, jóllehet a kezelt vagyon áll a középpontjában, és a törvény számos megfogalmazása a vagyonra vonatkozó jogokat említi. Ennek megfelelően a vagyonkezelő halála vagy megszűnése nem jár a vagyonkezelés megszűnésével, új vagyonkezelő jelölhető ki. A jogviszony többi alanyának halála vagy megszűnése sem szünteti meg automatikusan a bizalmi vagyonkezelést. A megszűnés körében a törvény nem tesz különbséget jogutóddal vagy jogutód nélküli megszűnés közt, de a valós kérdés ez utóbbi csoportot illeti. A jogutód nélkül megszűnő vagyonrendelő helyébe nem lép más. Kérdéses azonban, hogy a felszámoló miként rendelkezhet ezzel a vagyonnal, hiszen a felszámoló fő kötelezettsége a felszámolási vagyon összegyűjtése és érvényesítése, hogy a hitelezők fedezete minél nagyobb legyen. A kedvezményezett jogutód nélküli megszűnése esetére új kedvezményezett jelölhető.

Nem rendelkezik a törvény a vagyonkezelő felszámolásáról. Ebben az esetben a vagyonkezelési szerződés azonnali felmondásának a lehetősége kell, hogy fennálljon, a külön alvagyont képező vagyon kimentése és további gazdasági hasznosítása biztosítása érdekében. Ebben az esetben felmerül a 6:328. § (2) bekezdésének analóg módon való alkalmazása is.

A vagyonkezelő vállalkozások megszűnésére a Bvktv. szerint speciális szabályok vonatkoznak: felszámolásukat és végelszámolásukat csak a Magyar Nemzeti Bankról szóló törvényben meghatározott nonprofit társaság végezheti, valamint velük szemben nincs helye csődeljárásnak.

6:327. § [Elszámolási kötelezettség]

- (1) A bizalmi vagyonkezelés megszűnése esetén a vagyonkezelőt a kezelt vagyonnal kapcsolatos elszámolási és tájékoztatási kötelezettség továbbra is a bizalmi vagyonkezelés fennállása alatti tartalommal terheli.**
- (2) Ha a bizalmi vagyonkezelés megszűnése a kezelt vagyont veszélyezteti, a vagyonkezelő az elszámolásig köteles megtenni a bizalmi vagyonkezelés tartalma szerint szükséges intézkedéseket.**

Ha a szerződés megszűnik, a kezelt vagyonnal, annak hasznaival, esetleges veszteségekkel, a ráfordított költségekkel a vagyonkezelőnek el kell számolnia. Ez a kötelezettség fennmarad egészen addig, míg a kezelt vagyont a vagyonkezelő át nem adta. Ezt akarja kifejezni a törvény azon szóhasználata, amely szerint a szerződés megszűnte önmagában nem mentesíti a vagyonkezelőt a tájékoztatási és elszámolási kötelezettség alól. A vagyonkezelőnek elszámolásában részleteznie kell a kezelt vagyon tárgyait (összetevőit), az értékesített vagyonelemekből befolyt összegeket, a vagyon beszedett hasznait, a vagyon őrzésével, fenntartásával, kezelésével kapcsolatosan felmerült költségeket, az elszenvedett veszteségeket, a vagyonhoz kapcsolódó jogokat és kötelezettségeket. Mivel a vagyonkezelő a vagyonkezeléssel kapcsolatos díjait és indokolt költségeit közvetlenül a kezelt vagyontól is kielégítheti, a kezelt vagyon ilyen csökkenéséről való kimutatást átlátható és ellenőrizhető formában szükséges a jogosult rendelkezésére

bocsátani. Részletezni kell továbbá az olyan jogokat, követeléseket, melyeket a vagyonkezelő nem érvényesített, valamint az olyan gyümölcsöket, melyeket nem gyűjtött be. A vagyonkezelő a vagyonkezeléssel kapcsolatos okiratait és bizonylatait megőrizni, és az elszámolás kapcsán kérésre bemutatni köteles.

Mivel a szerződés alapvetően egy gondossági kötelem, a vagyonkezelőt az elszámolásig terhelik bizonyos maradékjoghatások. Amennyiben a vagyontömeget károsodás veszélyezteti, a vagyonkezelő olyan módon köteles eljárni, ahogyan a vagyonkezelési szerződés hatálya alatt kellett, egészen az elszámolás megtörténteig, azaz a szerződés formális megszűntéig még nem mentesíti az alól a vagyonkezelőt, hogy továbbra is eljárjon a kezelt vagyon megőrzésének a védelmében.

6:328. § [A kezelt vagyon kiadása]

- (1) A vagyonkezelő a vagyonkezelői megbízatásának megszűnésével köteles a kezelt vagyont a vagyonrendelő által kijelölt további vagy új vagyonkezelőnek, ilyen hiányában a vagyonrendelőnek kiadni.**
- (2) Ha a vagyonkezelő jogutód nélkül szűnik meg, a kezelt vagyon a vagyonkezelő megszűnésével átszáll a vagyonrendelő által kijelölt további vagy új vagyonkezelőre, ilyen hiányában a vagyonkezelő megszűnésével visszaszáll a vagyonrendelőre.**
- (3) A kezelt vagyon terhére vállalt kötelezettségek a kezelt vagyon részeként háramlanak a további vagy új vagyonkezelőre, ilyen hiányában a vagyonrendelőre.**
- (4) Több vagyonrendelő esetén a vagyonrendelők a kezelt vagyonhoz való hozzájárulás arányában válnak a visszaháramlott vagyon jogosultjává, és ugyanilyen arányban terhelik őket a kezelt vagyon részeként visszaháramlott kötelezettségek; a kezelt vagyon hitelezőivel szemben helytállási kötelezettségük egyetemleges.**
- (5) Ha a vagyon kiadásáról a szerződés a vagyonkezelői tisztségben való jogutódlás formájában rendelkezik, a jogoknak és kötelezettségeknek a jogutód vagyonkezelőre való átszállására az (1)–(4) bekezdésben foglalt szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**

A vagyonkezelő további kötelezettségét fogalmazza meg a törvény azzal, hogy a szerződés megszűnésekor az elszámolás mellett a vagyont át- és kiadni köteles.

Vagyonkiadási kötelezettséget fogalmaz a törvény, amely valójában a kezelt alvagyon átruházásának és átadásának a kettős kötelezettségét jelenti. A vagyon feletti rendelkezési jogot, valamint a vagyon feletti uralmat egyaránt át kell ruházni a korábbi vagyonkezelőnek.

Nincs átruházási kötelezettség a vagyonkezelő megszűnése esetében, erre az esetre a törvény a vagyon „átszállásának” az esetét írja elő, azaz a törvény szerinti a felek akarata vagy erre utaló magatartása nélkül a megszűnés tényének beálltával a vagyon „átszáll” a törvény erejénél fogva az új vagyonkezelőre. Az, hogy mennyiben életszerű ez a megoldás, vitatható, de annyiban garanciális jelleggel bír, hogy a megszűnés időpontjával egyidejűleg a kezelt alvagyon sorsát megnyugtató módon rendezi (ha ezen időpontot megelőzően nem került volna erre sor).

Alapvetően az új vagyonkezelő jogosult a kezelt vagyon átvételére, aki jogosultságát igazolni köteles, ennek hiányában az átadás kötelezettsége a vagyonrendelővel szemben áll fenn. A vagyon csak a vagyonkezelők, illetve a vagyonrendelő között mozoghat, a kedvezményezett csak az időközben esedékessé vált szerződéses juttatások követelésére jogosult, még abban az esetben is, ha egyedüli kedvezményezettként a kezelt vagyonnak kizárólag őt kellene szolgálnia.

Amennyiben a vagyonnevelést üzletszerűen végzik, úgy a tevékenységet csak részvénytársaság vagy korlátolt felelősségű társaság láthatja el, ezek jogutód nélküli megszűnésére az általános szabályok, valamint a Bvktv.-ben elhelyezett néhány speciális rendelkezés az irányadó (Bvktv. 46. §).

A kezelt alvagyon a vagyonnevelő megszűnését követően is éli saját önállósított életét, amit a törvény azzal fejez ki, hogy a kezelt vagyon terhére vállalt kötelezettségek nem a kötelezettséget vállaló személyt, hanem a kezelt alvagyont terhelik. Ebből a szempontból fontos, hogy a vagyon át- és kiadása kapcsán a korábbi vagyonnevelő tájékoztassa az új vagyonnevelőt, illetve a vagyont visszkapó vagyonnevelőt, hogy milyen kötelezettségek terhelik a vagyont, illetve milyen ügyletek érintik az alvagyont. A tájékoztatás elmaradásából vagy hiányából eredő károkért a vagyonnevelő felel.

Egyetemleges vagy akár szinguláris jogutódlás esetén ugyanezen szabályokat rendeli a törvény alkalmazni.

6:329. § [Bizalmi vagyonnevelés létesítése egyoldalú jogügylettel]

- (1) Ha a vagyonnevelő és a vagyonnevelő személye megegyezik, a bizalmi vagyonnevelés a vagyonnevelő közokiratba foglalt visszavonhatatlan egyoldalú nyilatkozatával jön létre.**
- (2) Végrendelettel alapított bizalmi vagyonnevelési jogviszony a vagyonnevelővé való kijelölésnek a vagyonnevelő által a végrendeletben meghatározott tartalommal történő elfogadásával a vagyonnevelő halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre.**
- (3) Az egyoldalú jogügylettel létesített bizalmi vagyonnevelési jogviszonyokra a bizalmi vagyonnevelési szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A bizalmi vagyonnevelés alapesetben minimum egy kétalanyú jogviszonyt feltételez, amelyben legalább egy vagyonnevelő és legalább egy vagyonnevelő szerepel, de a törvény vagyonnevelés létesítését egyoldalú ügylettel is megvalósíthatónak tartja, abban az esetben, ha a vagyonnevelő és a vagyonnevelő ugyanazon személy. Mivel önmagával senki nem képes szerződést kötni, a bizalmi vagyonnevelés ebben az esetben egyoldalú jognyilatkozattal jön létre. A forgalom biztonsága érdekében a vagyonnevelő vagyonnevelésre vonatkozó nyilatkozatát közokiratba kell foglalni. A közokirati forma teszi lehetővé azt, hogy a vagyonnevelésre vonatkozó jogügyleti akarat léte és komolysága, valamint a nyilatkozat megtételének időpontja minden kétség nélkül meghatározható legyen. A vagyonnevelés ebben az esetben nem vonható vissza.

A magyar jog hagyományaitól alapvetően idegen megoldás, hogy valaki a saját vagyona tekintetében bizalmi vagyonnevelőként járjon el a kedvezményezett javára – hiszen megtehetné mindezt a bizalmi vagyonneveléssel járó kööttségek nélkül is –, az ezzel kapcsolatos lehetőségek korlátait a bírói gyakorlatnak kell kialakítania.

Az indokok közt talán az alvagyonnak a vagyonnevelő többi vagyontól való elkülönítését említhetjük: az elkülönített alvagyonnak meghatározott célra történő felhasználása lehet az egyik magyarázat. Az, hogy mennyiben jelenthet fedezet elvonást egy ilyen megoldás, erősen kétséges, mert ebben az esetben az önérdék egyértelműen igazolható, és valós vagyontáruházás nem is történik, csak alvagyonba történő átcsoportosítás. Így a 6:313. § szabályai ebben az esetben nem alkalmazhatók az alvagyonra.

A végrendeletbe foglalt vagyonnevelésnek a törvény feltételül szabja, hogy a vagyonnevelő elfogadja ezt a megbízást a vagyonnevelési feltételeknek megfelelően. Azt, hogy hol, milyen időhatáron belül és kinek kell ezt a nyilatkozatot címezni, nem

szabályozza a törvény. A jogszabály arra sem tér ki, hogy ki lesz ennek a vagyonnak a tulajdonosa, ha a hitelező megtámadja ezt az ügyletet, és a felmondási jogát gyakorolja.

A (2) bekezdést egyébként új rendelkezés váltotta fel az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény 25. §-a alapján 2017. június 23-ától.

A 2017-ben beiktatott új (2) bekezdés pontosítja, hogy melyik időpontban is lép életbe a végrendelettel létrehozott vagyonkezelési szerződés. A módosítás feloldotta azt az ellentmondást, ami a vagyonrendelő halálának időpontja és a vagyonkezelés létrejövetelének esetleges későbbi időpontja közt feszült. Tekintettel arra, hogy a végrendelet megalkotásakor még nem jöhet létre a vagyonkezelés, hiszen az majd csak a vagyonrendelő-végrendelkező halála utáni időpontra vonatkozik, viszont a halál pillanatában a végrendeletben kijelölt vagyonkezelő nem tudja megtenni elfogadó nyilatkozatát, hanem csak majd akkor, ha a kirendelésről tudomást szerez, és abban a helyzetben lesz, hogy azt el tudja fogadni. Nem kizárt, hogy a végrendelkező még életében közli a kijelölést a vagyonkezelővel, és a vagyonkezelő azt a jövőre nézve el is fogadja azt, de ezek a nyilatkozatok majd csak a vagyonrendelő-örökgyó halálának időpontjában léphetnek hatályba, feltéve, hogy a kirendelt vagyonkezelő ekkor még él, illetve képes a vagyonkezelés ellátására. Az újonnan beiktatott norma lényegében egy vélelmet létesít, hogy a végrendeletben a halál esetére létesített vagyonkezelés a halál időpontjában lép hatályba abban az esetben is, ha a kijelölt vagyonkezelő a kirendelést a halál után fogadja el. A norma adós maradt annak tisztázásával, hogy a vagyonrendelő halálát követően kinek kell a vagyonkezelőt felkérnie a vagyonkezelésre: ha a vagyonrendelő örökösének, akkor az sok esetben érdekellentét miatt nehezen tud majd hatályosulni. Az alapítvány szabályainál egy hasonló lehetséges érdek összeütközés miatt került beiktatásra egy külön rendelkezés [lásd 3:388. § (2) bekezdés, és 3:389. § (2) bekezdés]. Az is felvethető, vajon a kirendelt vagyonkezelő kinek címezze a nyilatkozatát. A felkérő nyilatkozatot bármelyik örökös, illetve az eljáró közjegyző megteheti, a vagyonkezelő nyilatkozatának a címzettje pedig lehet az örökös, illetve mindenki, aki az öröklés visszautasításának címzettjeként felhívható. Gyakorlatias megközelítésben, ha a vagyonkezelő az elfogadó vagy elutasító nyilatkozatát az eljáró közjegyzőhöz címezi, akkor annak tartalmáról a hagyatéki tárgyaláson, vagy más módon a közjegyző tájékoztathatja az érintetteket.

6:330. §

[A megbízási szabályainak alkalmazása]

E fejezet eltérő rendelkezésének hiányában a bizalmi vagyonkezelésre a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A törvény által szabályozott vagyonkezelés egy új test a magyar magánjog rendszerében, az egyes konkrét szabályokat valós tartalommal kell megtölteni a későbbiekben. Az angolszász jogi szabályozásban meglévő fiduciárius kötelezettségek nem feleltethetők meg egyik tételes jogi rendelkezésnek sem igazán. A bíróságok szerepe ezért leginkább abban áll, hogy a megbízási szerződést átható gondosság mércéjét a bizalmi vagyonkezelésre megfelelően interpretálják. A bizalmi vagyonkezelésről elmondható, hogy az egy speciális megbízási szerződés, amelyre alapvetően a megbízási szerződés szabályai, a szerződések közös szabályai és a kötelek általános szabályai alkalmazandók.

XVII. CÍM A HASZNÁLATI SZERZŐDÉSEK

XLIV. Fejezet A bérleti szerződés

1. A bérleti szerződés általános szabályai

6:331. § [Bérleti szerződés]

- (1) **Bérleti szerződés alapján a bérbeadó meghatározott dolog időleges használatának átengedésére, a bérlő a dolog átvételére és bérleti díj fizetésére köteles.**
- (2) **A jogok időleges gyakorlásának más személy részére ellenérték fejében történő átengedésére a dologbérlet szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A használati szerződések egyik csoportjába tartoznak azok a szerződések, amelyek a tulajdonost megillető jogosultságok közül a birtoklás, használat jogának átengedésére irányulnak – így a bérlet, a lakásbérlet, valamint a haszonkölcsön –, másik csoportjába pedig a haszonbérleti szerződés, amely a hasznok szedésére is feljogosítja a másik szerződő felet. Az első csoportban lévő szerződések közötti különbségtétel alapja a visszterhesség kérdésében való állásfoglalás: a bérleti, lakásbérleti szerződés a használati szerződések visszterhes, míg a haszonkölcsön szerződés az ingyenes alakzata. A jogintézményi történeti fejlődést tekintve a római jogban a bérlet és haszonbérlet még egy jogintézmény volt (*locatio conductio rei*), és érvényesült a „Kauf bricht Miete” elve.

A bérleti szerződés a használati szerződések alaptípusa. A Ptk. a dologbérletet teszi modelljének alapjává, a lakásbérletre néhány speciális szabályozást tartalmaz, annak részletes szabályait más jogszabályok rendezik (elsősorban az Ltv.) eltérően a német BGB-től, ahol a 2001-es, bérleti jogviszonyra vonatkozó reform a lakásbérletnek tulajdonít alapvető jelentőséget. A dolog feletti használati jog kapcsán felhatalmazással bíró személy – így különösen a tulajdonos, haszonélvező – a tulajdonjog részjogosultságát képező használati jogát engedi át időlegesen a bérlő számára. Így bérbeadó csak az a személy lehet, aki a bérlet tárgyával rendelkezni jogosult, vagy annak használatát másnak jogszerűen átengedheti, a bérbeadó azonban nem kizárólagosan a bérelt dolog tulajdonosa (LB-H-PJ-2009-119. sz. határozat) lehet. A haszonélvező a haszonélvezet gyakorlását másnak átengedheti, így bérbeadói pozícióban ő is lehet. A Ptk. – hasonlóan a BGB-hez – a főkötelezettségekkel írja le a szerződések fogalmát, és így bérleti szerződés esetén a dolog időleges használatának átengedése, míg bérlői oldalon a dolog átvétele és bérleti díj fizetése a főkötelezettség. A dolog használatának joga mint kötelmi – és nem dologi – természetű jog illeti meg a bérlőt. A bérleti díj fizetésére vonatkozó kötelezettség a haszonkölcsön szerződés és a bérleti szerződés egyik fő elhatároló ismérve. A kölcsöntől való elhatárolás alapvető szempontja pedig az, hogy a bérlet nem tulajdonátruházásra irányuló jogcím.

A bérleti szerződés – hasonlóan az uralkodó német jogi felfogáshoz – konszenzuális szerződés, a bérleti jogviszony létrejöttéhez nem szükséges a bérlet tárgyának az átadása. A német jogban a BGB rendszere alapján a bérleti és a haszonbérleti szerződés kötelmi jogi szerződés. Ugyanakkor a BGB 566. §-ában rögzített „Kauf bricht nicht Miete” alapelv, ami – bizonyos korlátozással – a haszonbérleti szerződésre is irányadó, újra meg újra a bérlő, illetve a haszonbérlő „dologi jogának” megalapozását veti fel a jogirodalomban

[Hans Josef Wieling: Die Grundstücksmiete als dingliches Recht in Joachim Jickeli – Peter Kreutz – Dieter Reuter (szerk.): *Gedächtnisschrift für Jürgen Sonnenschein* (Verlag de Gruyter 2003, Berlin) 201.]. A ma uralkodó német felfogás szerint e szerződések kötetmi, és nem dologi jogi természetűek [Siegbert Lammel: *Wohnraummietrecht Anwaltkommentar* (Deutscher Anwaltverlag & Institut der Anwaltschaft GmbH 2006, Bonn) § 535 RdNr. 12.].

A Ptk. továbbra sem támogatja az ún. örökbérlet (*superficies*) intézményét. A használatba adásra meghatározott időtartamra, valamely feltétel bekövetkezéséig, illetve határozatlan ideig kerülhet sor. A szerződés határozatlan időre való megkötése sem eredményez örökbérletet, a bérleti jogviszonynak valamikor véget kell érnie, ezért a felek érvényesen nem zárhatják ki a rendes felmondás jogának gyakorlását [BH2014.108. és Ptk. 6:213. § (3) bekezdés].

A bérleti szerződésnek továbbra sem alakszerűségi érvényességi kelléke annak írásba foglalása. Mind szóban, mind írásban, mind ráutaló magatartással egyaránt létrejöhet. A lakásbérleti szerződés ugyanakkor írásban érvényes [Ltv. 2. § (5) bekezdés].

A bérleti szerződés közvetett tárgya – továbbra is – minden olyan dolog, amelyen tartós használat gyakorolható. Közvetlen tárgya a dolog használata, eltérően a letéti szerződéstől, ahol a letéteményes csak akkor használhatja, hasznosíthatja a letett dolgot, ha az a letevőnek károsodástól való megóvása érdekében szükséges [6:361. § (3) bekezdés]. A használat irreverzibilis szolgáltatás. A Ptk. a jogok időleges gyakorlásának más személy részére ellenérték fejében történő átengedésére a dologbérlet szabályait rendeli megfelelően alkalmazni.

A bérleti szerződés lényeges tartalmi elemei: a bérbeadó és a bérlő megnevezése, a bérlet tárgyának konkrét meghatározása, a bérlet időtartama (LB-H-PJ-2008-225. sz. határozat), a bérleti díj meghatározása [Wolfgang-Westermann Krüger – Peter Harm: Inhalt und Hauptpflichten des Mietvertrags in: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch* (C. H. Beck 2012, München) § 535 RdNr. 3., 1211.], illetve a bármelyik fél által lényegesnek minősített feltétel. Valamely fél által lényegesnek minősített feltételben való megegyezés hiánya kizárja a (bérleti) szerződés létrejöttét (BH1989.112.). Ha a bérlő a használatért nem fizet bért, akkor nem bérleti szerződés, hanem egyéb használatot biztosító jogviszony jön létre, mely a jogviszony tartalma szerint lehet például haszonkölcsön, vagy haszonélvezet.

A Ptké. lehetőséget teremt arra, hogy a felek megállapodjanak abban, hogy a Ptk. hatálybalépése előtt kötött szerződésüket teljes egészében a Ptk. hatálya alá helyezik [Ptké. 50. § (2) bekezdés], így a Ptk. hatálybalépése előtt kötött bérleti szerződésüket az új szabályokat megállapító Ptk. hatálya alá vonják.

6:332. § [A bérbeadó szavatossága]

- (1) A bérbeadó szavatol azért, hogy a bérelt dolog a bérlet egész tartama alatt szerződésszerű használatra alkalmas, és megfelel a szerződés előírásainak. Erre a szavatosságra a hibás teljesítés miatti szavatosság szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a bérlőt az elállás helyett a felmondás joga illeti meg, kicserélést pedig nem követelhet.**
- (2) A bérbeadó szavatol azért, hogy harmadik személynek nincs a bérelt dologra vonatkozóan olyan joga, amely a bérlőt a használatban korlátozza vagy megakadályozza. Erre a kötelezettségre a jogszavatosság szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a bérlő elállás helyett a szerződést felmondhatja.**

- (3) Ha a bérelt dolog lakás vagy emberi tartózkodás céljára szolgáló más helyiség, és az olyan állapotban van, hogy használata az egészséget veszélyezteti, a bérlő a szerződést felmondhatja akkor is, ha erről a tényről a szerződés megkötésekor vagy a dolog birtokbavételének időpontjában tudott vagy tudnia kellett. Erről a jogról a bérlő érvényesen nem mondhat le.**

A Ptk. fenntartja a bérbeadó objektív kellékszavatossági és jogszatossági helytállására vonatkozó szabályokat. A bérelt dolognak a bérlet egész időtartama alatt alkalmasnak kell lennie a szerződésszerű használatra, illetve meg kell felelnie a szerződés előírásainak. A bérelt ingatlan akkor felel meg – többek között – a szerződésszerű használat követelményének, ha az elektromos hálózat szakszerűen került kialakításra, annak felülvizsgálatával és a jelentkező hibák elhárításával kapcsolatos kötelezettségeit a bérbeadó teljesíti (LB-H-PJ-2011-545. sz. határozat).

Figyelemmel a használat irreverzibilis jellegére, és így arra, hogy a használati kötelemnél az eredeti állapot nem állítható helyre, a bérlőt elállási jog helyett felmondási jog illeti meg, illetve kicserélést sem követelhet, hiszen az a bérlet tárgyának megváltoztatását igényelné.

Mindig a konkrét szerződés releváns körülményeinek vizsgálatával és mérlegelésével lehet állást foglalni a bérbeadó objektív szavatossági kötelessége körében. A jogalkalmazási gyakorlat alapján így például a bérleményben folytatandó tevékenység gyakorlásához szükséges feltételek biztosítása külön kikötés nélkül nem tartozik a bérbeadó szavatossági kötelezettségei közé (K-H-PJ-2012-170. sz. határozat; EBH2008.1869.), illetve ha a bérbeadó a szerződésben kifejezetten nem vállalkozott a helyiségben való tevékenységhez szükséges hatósági engedélyek beszerzésére, úgy a szavatosság a hatósági engedélyek megszerzésére értelemszerűen nem terjed ki (BH1993.48.).

A Ptk. az emberi egészség védelme érdekében új, kógens szabályként lakás vagy emberi tartózkodás célját szolgáló más helyiség bérlete esetén akkor is biztosítja a bérlő számára a felmondás jogát, ha erről a tényről a bérlő akár a szerződés megkötésekor, akár a dolog birtokbavételekor tudott, vagy tudnia kellett.

6:333. § [A dolog használata]

- (1) A bérlő a dolgot rendeltetésének és a szerződésnek megfelelően használhatja.**
(2) A bérbeadó a bérlő sürgős igénye nélkül jogosult ellenőrizni a használatot.
(3) Ha a bérlő a bérbeadó felhívása ellenére folytatja a nem rendeltetészerű vagy a szerződésnek egyébként nem megfelelő használatot, a bérbeadó felmondhatja a szerződést.
(4) Ha a bérlő a dolgot jogosulatlanul alakította át, a bérbeadó felhívására köteles az eredeti állapotot helyreállítani.

A használati kötelmek alapvető tartalmi causája szerint a jogosult időlegesen használhatja a szerződés tárgyát. A használat azonban nem vezethet a dolog „elhasználására”, a szerződés megszűnése esetén a jogosultat a dolog visszaadásának kötelezettsége terheli. A bérbeadó számára nem közömbös, hogy az időleges használat miként konkretizálódik. Erre is figyelemmel a Ptk. továbbra is fenntartja az 1959-es Ptk. bérlő használati jogosultságával szembeni két alapvető kritériumnak való megfelelés szabályát, miszerint a bérlő a dolgot rendeltetésének, illetve a szerződésnek megfelelően használhatja. A használat körét, mélységét elsősorban a felek szándéka határozza meg, az a cél, amelynek elérésére a szerződés megkötésre került. Ha a szerződés kifejezetten

nem rendelkezik erről, úgy a bérleti szerződés tárgyából, annak jellegéből következik a használat módja, terjedelme, a használatnak a dolog rendeltetésének megfelelően kell megvalósulnia. Így például egy lakókocsi bérlése kapcsán elsődlegesen a szerződés rendelkezéseiből, másodlagosan a lakókocsi rendeltetéséből kell következtetéseket levonni a használat megfelelő módjára nézve. A lakókocsi szó értelmezésén nyugodva – miszerint kicsi, kerekeken guruló ház, amelyet egy autó el tud húzni – a rendeltetése az, hogy abban emberek laknak, élnek. Ezzel szemben a lakókocsi nemcsak ideiglenes/vagy életvitelszerű lakásra alkalmas, hanem igénybe veszik rendezvényeken, árusításra, építkezéseken, illetve terület őrzésének céljából. Indokolt a szerződészerű használat elsődlegessége a rendeltetészerű használattal szemben. A rendeltetésellenes vagy nem szerződészerű használatból eredő károkért a bérlő a szerződésszegésért való felelősség szabályai alapján felel. A használat e – Ptk.-ban rögzített – kritériumoknak való megfelelését a bérbeadó a bérlő szükségtelen háborítása nélkül ellenőrizheti, különös tekintettel arra, hogy az egyébként tulajdonában vagy rendelkezése alatt álló dolog nincs a hatalmában. Az ellenőrzés a bérbeadó joga, de nem kötelezettsége. Ha viszont e jogát gyakorolta, s észlelte a rendeltetésellenes, szerződésellenes használat fennálltát, de ellene nem tiltakozott, és e bérlői magatartás eredményeként kár következett be, az kármegosztáshoz vezethet. A rendeltetés-, illetve szerződésellenes használat szerződésszegésnek minősül, illetve felmondásra ad alapot akkor, ha a bérbeadó előzetesen – megfelelő határidő szabása mellett – felhívta a bérlőt a rendeltetésellenes, szerződésellenes használat megszüntetésére, és e határidő eredménytelenül telt el.

A bérleti szerződés megszűnésekor a bérlő köteles a bérelt dolgot állagsérelem nélkül visszaadni a bérbeadó számára. Ennek érdekében a dolog átalakításához, állapotának megváltoztatásához a bérbeadó hozzájárulása szükséges. Az átalakítás terjedelmét, egyáltalán azt, hogy mennyiben jogosult a bérlő az átalakításra, a bérleti szerződés rendezi. A bérbeadó hozzájárulása mellett – bizonyos esetekben – hatósági engedély beszerzése is szükséges. Csak és kizárólag e hozzájárulás, illetve engedély birtokában végezhető jogszerűen átalakítási munkálat a bérlet tárgyán. Hozzájárulás vagy engedély hiányában a bérbeadó kérheti az eredeti állapot helyreállítását, és e felhívásra köteles a bérlő azt helyreállítani.

6:334. § [A használat átengedése harmadik személy részére]

- (1) A bérelt dolgot a bérlő a bérbeadó hozzájárulásával jogosult albérletbe vagy harmadik személy használatába adni.**
- (2) Ha a bérlő a dolgot a bérbeadó hozzájárulásával adta albérletbe vagy más használatába, az albérelő és a használó magatartásáért úgy felel, mintha a dolgot maga használta volna.**
- (3) Ha a bérlő a dolgot a bérbeadó hozzájárulása nélkül adja albérletbe vagy engedi át másnak használatra, azokért a károkért is felel, amelyek e nélkül nem következtek volna be.**

Valamennyi tartós szerződés több-kevesebb bizalmat feltételez a felek között, és e bizalmi viszonyból eredően számos szerződés kapcsán nem mindegy a szerződő felek személye sem. A bérleti szerződés alapján a bérlő a tulajdonost megillető használati jogosultságot gyakorolja, és e joggyakorlás – adott esetben – a bérelt dolog – részleges vagy végleges – amortizációjával (is) járhat. A Ptk. – fenntartva az 1959-es Ptk. szabályát – a bérbeadó hozzájárulásával teszi lehetővé a bérlet tárgyának albérletbe, illetve harmadik személy használatába adását. A bérlő e joga kötelmi természetű, a Ptk. a megállapodás

létrejöttéhez, érvényességéhez nem írja elő a bérbeadó előzetes hozzájárulásának meglétét, be nem tartása szerződésszegést eredményez.

A hozzájárulás megadását a Ptk. nem köti alakszerűségi érvényességi kellékekhez, arra lehetőség van mind szóban, mind írásban, mind pedig ráutaló magatartással. Arra is lehetőség van, hogy a bérlő a megállapodás megkötése után kérje a bérbeadó hozzájárulását. Jogszerű albérletbe adás, harmadik személy használatába adás esetén a bérlő e harmadik személy magatartásáért úgy felel, mintha maga járt volna el. Jogosulatlan használatba adás esetén mindazért a kárért is felelősséggel tartozik, amely a használatba adás nélkül nem következett volna be.

6:335. § [Költségviselés]

- (1) A dolog fenntartásával járó kisebb költségeket a bérlő, a többi költséget és a dologgal kapcsolatos terheket a bérbeadó viseli.**
- (2) A bérlő köteles a bérbeadót értesíteni, ha a dolgot károsodás veszélye fenyegeti vagy a bérbeadót terhelő munkálatok elvégzésének szükségessége merül fel.**
- (3) A bérbeadó jogosult arra, hogy az őt terhelő munkákat elvégezze, és a dolgot fenyegető károk elhárításához szükséges intézkedéseket tegye.**
- (4) A bérlő a bérbeadót terhelő munkálatokat a bérbeadó helyett és költségére elvégezheti, ha azokat a bérbeadó nem végzi el.**

A bérleti szerződés alapján a bérbeadó átengedi a használat jogát, a bérelt dolog kikerül a birtokából, ezért a dolog rendeltetésszerű használatával járó, a dolog fenntartásával kapcsolatos kisebb költségeket, így a dolog használata során felmerülő közüzemi költségeket a bérlő viseli [a (Fővárosi Bíróság) 1-H-PJ-2011-639. sz. határozata]. Ugyanakkor a bérelt dolog még mindig a bérbeadó „érdekkörébe” tartozik, a bérbeadó szavatol azért, hogy a bérelt dolog a bérlet egész tartama alatt szerződésszerű használatra alkalmas, és megfelel a szerződés előírásainak [6:332. § (1) bekezdés], ezért a dolog fenntartásával járó jelentősebb költségeket, valamint a dologgal járó terheket a bérbeadó köteles viselni.

Ha felmerülnek olyan javítási, fenntartási munkálatok, melyek elvégzése a bérbeadót terhelik, illetve ezekkel kár bekövetkezése hárítható el, a bérlő köteles erről a bérbeadót értesíteni.

A Ptk. eltekint az 1959-es Ptk. azon rendelkezésétől, mely alapján a bérlő a dologra fordított szükséges kiadásainak megtérítését követelheti, egyéb költségeinek megtérítésére pedig a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint tarthat igényt [1959-es Ptk. 427. § (3) bekezdés]. Logikájában a Ptk. gyakorlati szempontokat helyez előtérbe. Felhatalmazza a bérlőt a bérbeadót terhelő munkálatok elvégzésére, ha és amennyiben azokat a bérbeadó a bérlő értesítése ellenére nem végzi el. A bérbeadót terhelő munkálatokra a felek közötti szerződés is utalhat. Erre a felhatalmazásra különösen azokban az esetekben van szükség, amikor a bérelt dolog állaga azonnali beavatkozást igényel, a javítási, karbantartási munkálatokat késedelem nélkül el kell végezni, különben a késedelem kárt eredményezne. A bérlő a bérbeadót terhelő munkálatok elvégzésével felmerült költségei megtérítését kérheti a bérbeadótól. Ekkor a bérlő jogállását e szakasz hely szabályozza. Minden más esetben, amikor a bérlő olyan, egyébként nem őt terhelő munkálatot foganatosít, amely nem a bérbeadót terheli, úgy jogállására a megbízás nélküli ügyvitel szabályai lesznek az irányadók. Beavatkozása akkor lesz helyénvaló, ha az megfelel a bérbeadó feltehető érdekének és akaratának, és ebben az esetben a megbízott jogai illetik meg [6:584. § (1) és 6:585. § (2) bekezdés].

6:336. § [A bérleti díj]

- (1) **A bérlő a bérleti díjat havonta előre köteles megfizetni. Ha a bérleti szerződés egy hónapnál rövidebb időre jön létre, a bérleti díj a szerződés megkötésekor esedékes.**
- (2) **Arra az időre, amely alatt a bérlő a dolgot a saját érdekkörén kívül felmerült okból nem használhatja, bérleti díj nem jár.**
- (3) **A bérleti díj vagy a bérlőt terhelő költségek és terhek megfizetésének elmulasztása esetén a bérbeadó jogosult a szerződést felmondani, ha a bérlőt megfelelő határidő tűzésével és a következményekre való figyelmeztetéssel a fizetésre felszólította, és a bérlő e határidő elteltéig sem fizetett.**

A bérlő főkötelezettsége a használat átengedéséért ellenszolgáltatás, bérleti díj fizetése. A Ptk. szabályaiban megfelelően alkalmazkodik a piaci viszonyokhoz, és nem csupán a hosszabb időre, hanem a rövidebb időre szóló bérleti szerződésekre is specializált szabályozást tartalmaz. A Ptk. értelmében – a felek eltérő megállapodása hiányában – a bérlő a bérleti díjat havonta előre köteles megfizetni, eltérően például a svájci jogtól, ahol a hónap végén, legkésőbb a bérleti időszak végén kell megfizetni, kivéve, ha a felek szerződéséből a helybeli szokásból más nem következik (OR 257c. §). A Ptk.-nak a felek jogait és kötelezettségeit meghatározó szerződési szabályoktól való eltérésre lehetőséget adó rendelkezés alapján [6:59. § (2) bekezdés] a felek – egy hónapnál hosszabb időre szóló bérleti szerződés esetén – egy hónapnál hosszabb időintervallumokra vonatkoztatott bérleti díjfizetési kötelezettségben is megállapodhatnak. Ha viszont nem térnek el a Ptk. szabályaitól, úgy a bérleti díj havonta fizetendő. A Ptk. – fenntartva az 1959-es Ptk. rendelkezését – nem ad modellt arra nézve, hogy a bérleti díj a vonatkozó hónapon belül mikor válik esedékessé. A jogalkalmazási gyakorlat szerint – az Ltv. analógiájára – a hónap 15. napján esedékes a bérleti díj [Besenyei Lajos: *A bérleti szerződés* (KJK-Kerszöv 2003, Budapest) 34.]. Számos bérleti szerződés egy hónapnál rövidebb időre jön létre – így például nyaralás esetén bicikli használatára kötött bérleti szerződés –, a Ptk. értelmében a bérleti díj ilyenkor a szerződés megkötésekor esedékes. A Ptk. a használat időleges átengedése ellenértékét a bérleti díj *terminus technicus*szal jelzi, eltérően az 1959-es Ptk. bér *terminus technicus*ával. Az új terminus teljes egészében megfelel a jogalkalmazási gyakorlatnak, és elkerüli a más jogintézményekkel való esetleges összetévesztés lehetőségét. A bérleti díj alapvetően pénzben kerül meghatározásra, emellett a bérleti díj megállapítható más vagyoni értékű szolgáltatásban, bármilyen gazdaságilag értékelhető formában. Így például ingatlan bérleti díja nemcsak pénzben, hanem például terményben vagy az épület állagát fenntartó vagy javító, természetbeni munkavégzéssel teljesíthető szolgáltatásban is meghatározható. Az egyenértékűség és a visszterhesség elvének azonban ilyen esetben is érvényesülnie kell (BH1995.718.). A bérleti díj mértékében a felek alapvetően szabadon állapodhatnak meg. Ez alól kivételt képezhetnek az állami, illetve önkormányzati bérlakásokra vonatkozó egyes jogszabályi rendelkezések. A bérletet – jogszabály erejénél fogva – nem biztosítja kötbérszankció (BH1989.112.).

Végrehajtási árverés útján a korábbi tulajdonos által lakottan vásárolt ingatlan vonatkozásában az ítélkezési gyakorlat a lakásban maradó volt tulajdonost a bérlővel azonos jogállásúnak tekinti. Ezáltal a lakás használata nem válik jogcím nélkülivé, és nem kötelezhető a lakás kiürítésére kizárólag azon az alapon, hogy a vevő árverési vétellel tulajdonjogot szerzett. A bérlővel lényegében azonos jogállásból az is következik, hogy közöttük quasi bérleti jogviszony jön létre, és ebből eredően az eredeti tulajdonos, jelenlegi quasi bérlő bérleti díjfizetési kötelezettséggel tartozik (BH2008.64.). A bérleti jogviszony ebben az esetben nem a felek szerződése útján jön létre, hanem az árverés

eredményként, és ekként ab ovo nem kerül a bérleti díj mértéke meghatározásra. Az a felek megállapodása szerint alakul. Ha és amennyiben a felek a bérleti díj mértékében nem tudnak megállapodni, úgy annak meghatározását a bíróságtól kérhetik.

A huzamos időre szóló bérleti szerződés mint tartós jogviszony esetén a bíróság a Ptk. által körülhatárolt feltételek megvalósulása esetén bármelyik fél kérelmére a szerződést módosíthatja (6:192. §). A bérleti díj mértékének piaci viszonyok szerinti változása a rendes üzleti kockázat körébe tartozik (BH2000.502.), így ebben az esetben nem lehetséges a szerződés bírósági módosítása.

A bérlő akkor is köteles a bérleti díjat megfizetni, ha a használati jogával nem él. Ugyanakkor a Ptk. szerint – az 1959-es Ptk. szabályát fenntartva – arra az időre, amely idő alatt a bérlő a dolgot saját érdekkörén kívül felmerült okból nem használhatja, nem jár bérleti díj. Erre okot adhat, ha mindkét fél érdekkörén kívül álló okból nem tudja a dolgot használni, így például ha valamely természeti csapás következik be, vagy olyan körülmény okán nem tudja a dolgot használni, amely egyébként a bérbeadó szavatosságát alapozza meg.

A bérlőt terhelő főkötelezettség elmulasztása a bérbeadó felmondását vonhatja maga után. A bérbeadó megfelelő határidő tűzésével, a szerződés bérbeadó általi felmondására figyelmeztetéssel szólítja fel a bérlőt a bérleti díjfizetési kötelezettség teljesítésére. Ha e megfelelő határidő alatt a bérlő a bérleti díjat nem fizeti meg, úgy a bérbeadó jogosult a szerződést felmondani. Ugyanezen jogkövetkezménnyel élhet a bérbeadó, ha a bérlő az őt terhelő költségek és terhek megfizetését mulasztja el. A határidő megfelelése kérdésében való állásfoglalást az adott eset releváns körülményei befolyásolják, így például a hátralékos bér összege, valamint a bér nemfizetésének bérbeadó által ismert oka.

6:337. § [Törvényes zálogjog]

- (1) Ingatlan bérbeadóját zálogjog illeti a bérleti díj és a költségek erejéig a bérlőnek a bérlemény területén levő vagyontárgyain.**
- (2) A bérbeadó mindaddig, amíg zálogjoga fennáll, megakadályozhatja a zálogjoggal terhelt vagyontárgyak elszállítását.**
- (3) Ha a bérlő kifogásolja a zálogjog fennállását, terjedelmét vagy azt, hogy a bérbeadó a követelésére teljes fedezetet nyújtó vagyontárgyakon felül más vagyontárgyak elszállítását is megakadályozta, a bérbeadó nyolc napon belül köteles zálogjogát bírósági úton érvényesíteni. Ha ezt elmulasztja, zálogjoga megszűnik.**
- (4) Ha a bérlő a zálogjoggal terhelt dolgot a bérbeadó engedélye nélkül elszállítja, és más megfelelő biztosítékot nem nyújt, a bérbeadó követelheti a dolognak a bérlő költségén való visszazállítását. A dolog visszazállításával a zálogjog feléled.**

A Ptk. változatlan tartalommal tartja fenn az 1959-es Ptk. törvényes zálogjogra vonatkozó rendelkezéseit. Törvényes zálogjog az ingatlan bérbeadóját illeti meg, és zálogjoga a bérlő tulajdonában lévő, bérlemény területére bevitt vagyontárgyaira terjed ki. Törvényes zálogjogként a bérbeadó zálogjoga kézzzálogjog, és így a zálogjog létrejöttéhez a zálogtárgy birtokának a zálogjogosult részére történő átruházása is szükséges (5:88. §). Azáltal, hogy a bérlő a tulajdonában lévő dolgokat beviszi a bérlemény területére, ez a feltétel megvalósul. A zálogszabályokból eredeztetetten akadályozhatja meg a bérbeadó a zálogjoggal terhelt vagyontárgyak elszállítását. A bérlő érdekeit védve ugyancsak fennmarad az a rendelkezés, mely a bérlő számára kifogásolási jogot biztosít.

Ha a bérlő a dolgot engedély nélkül elszállítatja, a visszaszállításig – annak ellenére, hogy a birtok megszűnik – a kezizálogjog nem szűnik meg. A dolog visszaszállításáig a zálogjog „szunnyad”, és annak visszaszállításával feléled. A zálogjog érvényesítése a bérleti díj nemfizetésének tényén alapul.

A bírósági jogalkalmazási gyakorlat nem egységes a zálogtárgy értékének meghatározása, annak megfelelősége tekintetében. Van olyan álláspont, mely szerint a jogszabályi rendelkezésekből nem következik, hogy a zálogjog a hátralékos bérenek megfelelő mértékű vagyontárgyra korlátozódna. A bérbeadót nem terheli annak vizsgálati kötelezettsége, hogy a bérleményben levő vagyontárgyak milyen értéket képviselnek, meghaladják-e, illetve mennyivel a bérbeadónak a bérlővel szemben fennálló bérleti díj és járulékai iránti követelését. A bírósági állásfoglalás alapját képező tényállás szerint a 2 700 000 Ft-os lejárt bérleti díj és járulékai tartozással szemben a bérbeadó kb. 130 000 000 Ft értékű bérleményben tárolt ingóságot vett jogszerűen zálogba 2003-ban (LB-H-GJ-2008-69. sz. határozat). Egy további bírósági álláspont szerint a zálogjog – a zálogjoggal való visszaélés megakadályozása érdekében – csak olyan értékű zálogtárgyon gyakorolhatja a zálogjogot a hitelező, amely a hátralékos bérösszegre teljes fedezetet nyújt (BH1998.147.).

6:338. § *[A határozott idejű bérlet megszűnése és a dolog elpusztulása]*

- (1) **Ha a határozott időre kötött bérleti szerződésben megállapított idő eltelte után a bérlő a dolgot tovább használja, és ez ellen a bérbeadó a szerződésben megállapított idő elteltétől számított tizenöt napos jogvesztő határidőn belül nem tiltakozik, a határozott időre kötött szerződés határozatlan időtartamúvá alakul át.**
- (2) **Megszűnik a szerződés, ha a dolog elpusztul.**

Szükségtelen valamennyi, a bérleti szerződés megszűnésére vonatkozó rendelkezés jelen szakaszokban való szerepeltetése figyelemmel a Ptk.-nak a kötelelem megszüntetésére vonatkozó szabályaira. Így szükségtelen külön rendelkezni a határozott időtartamra kötött bérleti szerződés megállapított idő elteltével való megszűnéséről. A Ptk. az 1959-es Ptk.-val alapvetően egyező tartalommal – a BGB-hez hasonlatosan (BGB 545. §) – rögzíti a határozott időtartamra kötött szerződés határozatlan időtartamúvá alakulását. A bérbeadói tiltakozásra fennálló 15 napos – a BGB-ben kéthetes – határidő jogvesztő jellegű.

Ha a dolog elpusztul, a bérleti szerződés megszűnik. A bérbeadó nem kötelezhető más dolog beszerzésére. A bírósági gyakorlat alapján a bérbe adott dolog jogi értelemben nemcsak annak teljes fizikai megsemmisülése esetén tekinthető elpusztultnak, hanem akkor is, ha olyan jelentős mértékben károsodik, hogy már csak a szokásos karbantartás és felújítás körét lényegesen meghaladó munkával állítható helyre. A perbeli esetben a tűz a bérbe adott főépület teherhordó szerkezeteit és annak tetőszerkezetét is jelentős mértékben megrongálta. A tartószerkezeti károsodások folytán annak állékonysága meggyengült, ezért statikailag is megerősítésre szorult. Ebből a bíróság azt a következtetést vonta le, hogy az épület adott állapotában rendeltetésszerű használatra nem volt alkalmas (BDT2004.984.).

6:339. § *[A bérleti jogviszony megszüntetése rendes felmondással]*

- (1) **A határozatlan időre kötött szerződést bármelyik fél rendes felmondással felmondhatja**
  - a) **napi bérleti díj kikötése esetén bármikor, egyik napról a másikra;**
  - b) **heti bérleti díj kikötése esetén a hét végére, legkésőbb a hét első napján;**

- c) **havi bérleti díj kikötése esetén a hónap végére, legkésőbb a hónap tizenötödik napjáig;**
- d) **hosszabb időszakra kikötött bérleti díj esetén a szerződésben meghatározott időszak végére, legkésőbb az azt megelőző harmincadik napig.**
- (2) **A határozott időre kötött szerződést bármelyik fél rendes felmondással felmondhatja a törvényes felmondási idő betartásával idő előtt gyakorolható felmondási jog esetén a hónap végére, legkésőbb a hónap tizenötödik napjáig.**
- (3) **Ha a felmondás nem az (1) bekezdésben meghatározott határidő betartásával történik, a bérleti jogviszonyt a felmondás közlését követő bérleti időszak végére felmondottnak kell tekinteni.**
- (4) **A bérlő örökösei a határozott időre kötött bérleti szerződést harminc napon belül rendes felmondással felmondhatják. A felmondási időt**
  - a) **ha hagyatéki eljárásra nem került sor, az örökhagyó halálától;**
  - b) **hagyatéki eljárás esetén a teljes hatályú hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedésének napjától;**
  - c) **öröklési per esetén a bírósági ítélet jogerőre emelkedésének napjától kell számítani.**

Ahogy az már a 6:331. §-nál említésre került, a bérleti szerződés körében nem ismert az „örökbérlés” szabályozása. A határozatlan időre kötött bérleti szerződés is megszűnik a rendes felmondás jogának gyakorlása következtében. Az 1959-es Ptk. főszabály szerint csak a határozatlan időre kötött bérleti szerződés esetére biztosította a rendes felmondás jogának gyakorlását, határozott idejű szerződés esetén kivételesen, bizonyos feltételek megvalósulása esetén élhetnek e jogukkal a bérlő örökösei.

A Ptk. a határozatlan időre kötött bérleti szerződés rendes felmondásához kapcsolódó felmondási időket a piaci viszonyokhoz alakítja, és eltekint egyetlen modell megjelenítésétől. Ennek megfelelően – hasonlóan a német modellhez (BGB 580a. §) – a napi, heti, havi, illetve hosszabb időszakra kikötött bérleti díjat tartalmazó bérleti szerződések kapcsán eltérő, a mindennapi realitáshoz közelebb álló felmondási időket határoz meg. A Ptk. a (3) bekezdésben szabad utat enged a szerződést megszüntetni kívánó fél szándékának, és nem kívánja fenntartani azt a felek közötti jogviszonyt, melynek fenntartásában az egyik fél már nem érdekelt. A felmondási idők be nem tartását nem kívánja szankcionálni, inkább elősegítve a fél akaratának megfelelő állapot létrejöttét, a felmondás közlését követő bérleti időszak végére tekinti felmondottnak a szerződést. A bérleti időszak az (1) bekezdésben nevesített bérleti díjra vonatkozó kikötésekhez igazodik. Ha a felek szerződése nem rendelkezik a rendes felmondás jogáról, azt nem lehet úgy értelmezni, hogy a további felmondási lehetőség kizárására irányul [6:213. § (3) bekezdés]. A jogról való lemondás, így a rendes felmondás jogáról való lemondás nem értelmezhető kiterjesztően, arra csak kifejezett jognyilatkozattal kerülhet sor [6:8. § (3) bekezdés; BH2014.108.].

A határozott időre kötött bérleti szerződés rendes felmondással általában nem szüntethető meg. Ha azonban a felek határozott idejű szerződés esetén is biztosítják a rendes felmondás jogát, úgy – eltérő kikötés hiányában – azt legkésőbb a hónap 15. napjáig kell közölni, és a hónap végére szólhat. A bérleti szerződés nem személyhez kötött, így sem a bérbeadó, sem pedig a bérlő halála nem szünteti meg. Nem szűnik meg a bérleti szerződés, ha a jogviszonyt a meghalt bérlő jogutódja folytatja. Ilyen esetben az eredeti szerződéses jogviszony – a bérlő személyében bekövetkezett változással – marad fenn, és nem kell a szerződést ismét írásba foglalni (BH2010.215.). Fenntartva az 1959-es Ptk. szabályát, a Ptk. a bérlő örökösei számára is lehetővé teszi 30 napos

felmondási idő alkalmazásával a határozott időre szóló bérleti szerződés rendes felmondással való megszüntetését. A jogalkotó ezt azzal indokolja, hogy észszerűtlen lenne a bérlőt olyan dolog birtokban tartására és használatára, továbbá ennek fejében ellenszolgáltatás nyújtására kötelezni, amelyre nincs szüksége. Ezzel határozott idejű bérleti jogviszony esetén azt a kockázatot, hogy a bérlő halála esetén a bérbeadónak a határozott időtartamhoz kötődő várakozása megghiúsul, a bérbeadó viseli. A bérbeadói oldalt védi ugyanakkor az a szabály, amely a felmondási jog gyakorlására 30 napot biztosít. A Ptk. a harminc nap számításának szabályait a Ptk. hagyatéki szabályaira figyelemmel racionalizálja.

6:340. § [A bérelt dolog átruházása]

- (1) A bérlő köteles megengedni, hogy aki a dolgot meg kívánja venni, azt a bérlő szükségtelen háborítása nélkül megtekinthesse.**
- (2) Ha a bérbeadó a bérleti szerződés megkötését követően a bérbe adott dolog tulajdonjogát átruházza, a tulajdonos személyében bekövetkezett változással a bérleti szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek tekintetében az új tulajdonos lép a bérbeadó helyébe. A bérbeadó és az új tulajdonos a bérlővel szemben egyetemlegesen kötelesek helytállni a bérbeadót a bérleti szerződés alapján terhelő kötelezettségek teljesítéséért.**
- (3) A bérbe adott dolog új tulajdonosa a határozott időre kötött bérletet felmondhatja, ha őt a bérlő a bérleti viszony fennállása vagy lényeges feltételei tekintetében megtévesztette.**

A használati szerződések lényegi ismérve szerint a dolog feletti rendelkezés joga továbbra is a bérbeadót illeti, a bérleti jogviszony fennállása alatt a dolog tulajdonjogát másra átruházhatja. A feleket terhelő általános együttműködési kötelezettségből is eredően a Ptk. szerint – fenntartva az 1959-es Ptk. ez irányú rendelkezését – a bérlő köteles megengedni, hogy az, aki a bérelt dolgot meg kívánja venni, azt megtekinthesse. A bérlő jogainak védelme érdekében a megtekintésre a bérlő szükségtelen háborítása nélkül kerülhet sor.

A bérleti szerződés kötelmi, és nem dologi jellegű jogviszonyt teremt. Ebből az következne, hogy a bérelt dolog átruházása esetére a tulajdonjogot megszerző tulajdonost nem kötné a bérleti szerződés. Az ezt támogató „Kauf bricht Miete” szabálya még ma is érvényes alapelveként az osztrák jogban (ABGB 1120. §). Ezzel szemben a német BGB Otto von Gierke javaslatára szociális szempontok okán [Honsel, Heinrich: *Römisches Recht* (Springer-Verlag 2002, Berlin – Heidelberg) 146.] ezzel ellentétes szabályt állított fel: a „Kauf bricht nicht Miete” elvét, ahol az új tulajdonos automatikusan „belép” a bérleti szerződésbe. A Ptk. a bérlő érdekeinek védelme okán nem változtat az 1959-es Ptk. „Kauf bricht nicht Miete” elvet (BGB 566. §) követő felfogásán, és a bérleti szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek tekintetében az új tulajdonos lép a bérbeadó helyébe. A német megoldáshoz hasonlóan a bérbeadói pozícióban bekövetkező változáshoz nincs szükség a bérlő hozzájárulására [Volker Emmerich: *Mietverhältnisse über Wohnraum in* Volker Emmerich, – Jost Emmerich – AndréHaug – ChristianRolf (szerk.): *Miete: Handkommentar. §§ 535 bis 580a des Bürgerlichen Gesetzbuches. Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz* (Walter de Gruyter GmbH 2014, Berlin – Boston) 726.]. Változatlanul érvényesül ezen elv akkor is, ha a bérelt földterület megosztásra, s utána a megosztással létrejött egyes önálló telkek átruházásra kerülnek (hasonlatosan a német jogban: OLG Hamm 21.2.13, 10 U 109/12, Abruf-Nr. 131831). A tulajdonosváltással

a bérlő nem kerülhet sem rosszabb, sem jobb helyzetbe [Friedemann Sternel: *Mieterhöhung aufgrund von Modernisierungsmaßnahmen nach neuem Recht in Neues Mietrecht* (Verlag Dr. Otto Schmidt 2002, Köln) 114.], ezért a Ptk. a bérlővel szemben egyetemleges helytállási kötelezettséget ró a bérbeadóra és az új tulajdonosra a bérbeadót a bérleti szerződés alapján terhelő kötelezettségek teljesítéséért.

Határozott időre kötött bérleti szerződés esetén a Ptk. továbbra is akkor biztosítja az új tulajdonos felmondási jogát, ha a bérlő a bérleti viszony fennállása vagy lényeges feltételei tekintetében megtevesztette. Határozatlan időre kötött bérleti szerződés esetén az új bérbeadó felmondására a 6:339. § (1) és (3) bekezdésében foglaltak az irányadóak.

6:341. § [A felek jogai és kötelezettségei a bérlet megszűnésénél]

- (1) A bérlő a bérlet megszűnése előtt köteles megengedni, hogy az, aki a dolgot bérbé kívánja venni, azt megfelelő időben és módon megtekinthesse.**
- (2) A bérlet megszűnése után a bérlő köteles a dolgot a bérbeadónak visszaadni; a bérbeadóval szemben fennálló, a bérleti jogviszonyból keletkezett követeléseinek kiegyenlítéséig azonban a dolgot annak használata nélkül visszatarthatja.**
- (3) Ha a bérlő a dolgot jogosulatlanul tartja vissza, a visszatartás idejére a szerződés alapján kikötött bérleti díjat köteles megfizetni, ezt meghaladóan pedig minden olyan kárért felel, amely e nélkül nem következett volna be.**
- (4) A bérlő mindazt, amit a saját költségén a dologra felszerelt, a dolog épségének sérelme nélkül leszerelheti.**

A 6:340. § (1) bekezdésében foglalt szabályhoz kapcsolódóan írtakból az is következik, hogy nemcsak a bérelt dolog átruházása, hanem újabb bérlő keresése esetén is engedje meg a bérlő a bérelt dolog megtekintését.

Bérelt lakás esetén a bérlővel az ingatlanban a bérlő jogán együttlakó személyek azt kötelesek elhagyni. A bérlővel együtt lakó személyek jogai – hacsak nem önálló jogcímen laknak a lakásban – a bérlő jogához kapcsolódnak. Ez azt jelenti, hogy a lakás használatára is csak a bérlő jogán jogosultak, vagyis a lakásbérleti szerződésnek nem alanyai. A lakásbérleti jogviszony megszűnéskor a bérlő a köteles a lakást kiüríteni. A bérlő a lakás kiürítése tekintetében fennálló kötelezettségének akkor tesz eleget, ha a lakást egyrészt maga elhagyja, másrészt pedig gondoskodik arról is, hogy családtagjai vele együtt a lakást ugyancsak elhagyják. A lakás kiürítésére vonatkozó kötelezettség nem teljesítését jelenti ugyanis, ha a bérlő olyan személyt hagy vissza, aki az ő jogán vele együtt lakott a lakásban (BH1981.145. és BH1978.22.). A lakásbérleti szerződés megszűnéskor megszűnik az a jogcím, amely alapján a bérlő a lakást és a lakásberendezést hatalmában tartja, így azt köteles a bérbeadónak rendeltetésszerű használatra alkalmas állapotban visszaadni (Ltv. 17. §).

Ha a bérlőnek a bérleti jogviszonyból eredő követelése áll fenn a bérbeadóval szemben – így például hosszabb időre fizette meg előre a bérleti díjat, a szerződés azonban bérbeadói felmondás okán korábban megszűnt –, úgy megilleti a *ius retentionis*, a dolog visszatartásának joga. Ez alatt az idő alatt a dolgot nem használhatja. Ha jogosulatlanul tartja vissza, úgy erre az időre a bérlő köteles a bérleti díjat megfizetni. Ezt meghaladóan pedig felel minden olyan kárért, amely enélkül nem következett volna be.

A bérlőt a szerződés megszűnése esetén megilleti a *ius tollendi* joga, így amit a saját költségén a dologra felszerelt, a dolog épségének sérelme nélkül leszerelheti (BH2001.320.). Földterület bérletére vonatkozó szerződés megszűnése esetén a dolog elvitelére biztosított határidő lejártával a bérlő köteles az ingóknak számító pavilon lebontására és a terület

birtokba adására, jogosult azonban a leszerelhető alkatrészek és tartozékok elvitelére. Ha e kötelezettségét nem teljesíti, az elvitel jogáról pedig lemond, az ebből eredő kárát a bontást végző tulajdonossal szemben nem érvényesítheti (BDT2011.2518.). Az állagsérelem nélkül le nem szerelhető dolgokra nézve elsősorban a felek megállapodása az irányadó. Ennek hiányában a költségviselési szabályok nyernek megfelelő alkalmazást.

2. A lakásbérleti szerződés

6:342. §

[Lakásbérleti szerződés]

Ha a szerződés tárgya lakás céljára szolgáló ingatlan, a bérleti szerződésre vonatkozó rendelkezéseket az alábbi eltérésekkel kell alkalmazni.

A Ptk. a lakásbérleti jogviszony alapvető, a bérleti szerződéstől eltérő speciális sajátosságainak szabályozását tartalmazza. A Ptk. mellett külön jogszabályi rendelkezések rendezik a lakásbérleti szerződés speciális tartalmi elemeit, jellemzőit, ezek közül a legfontosabb az Ltv. Az Ltv.-ben nem szabályozott kérdésekben a Ptk. rendelkezései az irányadóak [Ltv. 1. § (3) bekezdés]. A lakásbérleti szerződés konszenzuális szerződés, a bérbeadó és a bérlő közötti egybehangzó akaratnyilatkozat hozza létre, tárgya valamely lakás céljára szolgáló ingatlan. Az Ltv. hatálya kiterjed a nem lakás céljára szolgáló helyiségekre is. Amennyiben a bérlői oldalon több személy van, úgy a Ptk. többalanyú kötelekre irányadó szabályait kell megfelelően alkalmazni. Természetesen valamennyi bérlőt terheli a rendeltetésszerű használat kötelezettsége (BH1999.502.). Maga a Ptk. – nem teszi az írásbeliséget a lakásbérleti szerződés érvényességi kellékévé. Az alakítás megsértéséből eredő érvénytelenség megállapítása és jogkövetkezményeinek alkalmazása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a szerződés írásba foglalása miatt, illetve kinek az érdekkörében bekövetkezett ok miatt maradt el (BH2004.9.).

6:343. §

[A bérleti díj biztosítéka]

Ha a felek megállapodása alapján a bérlő a bérleti szerződésből fakadó kötelezettségeinek biztosítékaül a bérbeadó részére meghatározott pénzüsszeget köteles fizetni, és ez az összeg meghaladja a havi bérleti díj háromszorosát, a túlzott mértékű biztosítékot a bérlő kérelmére a bíróság mérsékelheti.

A bérlő főkötelezettsége lakásbérleti szerződés esetén is a bérleti díj fizetésére vonatkozó kötelezettség. A Ptk.-nak a bérleti díjra előírt rendelkezései e körben megfelelően irányadóak. Nem lehet szívességi vagy jogcím nélküli lakáshasználónak tekinteni azt a személyt, aki a lakás használatát a tulajdonostól nem bér, hanem a lakás fenntartási költségeinek viselése ellenében szerezte meg, ha ezek a szolgáltatások eléri, vagy megközelítik a lakbér mértékét. Ha pedig a lakáshasználat ily módon állandósul, a felek ráutaló magatartása alapján a lakásbérleti szerződés létrejötte megállapítható. A bérleti jogviszony ráutaló magatartással való létrejöttéhez a joggyakorlat megköveteli a jogviszony szükségképpen elemét jelentő bérleti díj vagy annak összegszerűségét megközelítő egyéb költségek viselésére vonatkozó megállapodást [BH1978.246., a (Bács-Kiskun Megyei Bíróság) 3-H-PJ-2009-20. sz. határozata, LB-H-PJ-2010-46. sz. határozat]. Konkrét ítéletében a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy a lakbér emelése során figyelemmel kell lenni arra, hogy az ne okozzon a bérlőnek számottevő érdeksérelmet (BH1999.550.). A lakásbérleti szerződés tartós jogviszonyt hoz létre a felek között, így, amennyiben

a szükséges feltételek megvalósulnak, a bíróság módosíthatja a bérleti díj mértékét. A bérleti díj csekély mértékű felemelésére bírósági szerződésmódosítás útján nincs lehetőség. Ilyen esetben nincs szó ugyanis lényeges érdek sérelméről (LB-H-PJ-2010-500. sz. határozata). A lakásbérleti szerződés szabályainál a Ptk. nem tartalmaz speciális rendelkezést a bérleti díj fizetési ütemezésére nézve. Ha a felek a lakbérfizetés időpontjában nem állapodtak meg, a bérlő a lakbért havonta előre egy összegben, legkésőbb a hónap 15. napjáig köteles megfizetni (Ltv. 12. §). A lakásbérleti szerződések kapcsán a gyakorlatban sokszor kötnek ki a bérleti díj biztosítékaként kauciót. A kaució mértékét a Ptk. a havi bérleti díj háromszorosában „maximalizálja” a BGB megoldásához hasonlóan (BGB 551. §). A felek szerződése szerinti kaució mértéke meghaladhatja a havi bérleti díj háromszorosát, ez a megállapodás nem lesz érvénytelen, ugyanakkor a bíróság a túlzott mértékű kauciót mérsékelheti. Ha a felek nem havonta fizetendő bérleti díjban állapodtak meg, úgy e szabály alkalmazásához a szerződésben szereplő díjfizetési időintervallumot kell megfelelően arányosítani.

6:344. § [A bérbeadó karbantartási kötelezettsége]

A bérbeadó a karbantartási kötelezettségét

- a) életveszélyt okozó, az épület állagát veszélyeztető, továbbá a lakás vagy a szomszédos lakás rendeltetésszerű használatát lényegesen akadályozó hibák esetén késedelem nélkül;**
- b) egyéb esetben az épület karbantartásával vagy felújításával egyidejűleg köteles teljesíteni.**

A bérbeadó a lakásbérlet fennállása alatt szavatolni köteles a lakással összefüggő kötelezettségekért, mely szavatosságra a hibás teljesítésre vonatkozó szavatossági szabályokat az Ltv.-ben meghatározott, illetőleg a szerződésben kikötött eltérésekkel kell alkalmazni (LB-H-PJ-2010-367. sz. határozat). Az Ltv. részletesen meghatározza a bérbeadót terhelő karbantartási kötelezettségeket. A bérbeadó köteles gondoskodni *a)* az épület karbantartásáról; *b)* az épület központi berendezéseinek állandó üzemképes állapotáról; *c)* a közös használatra szolgáló helyiségek állagában, továbbá e helyiségek berendezéseiben keletkezett hibák megszüntetéséről. Az épülettel, illetőleg a közös használatra szolgáló helyiségekkel és területtel összefüggő egyéb kötelezettségek teljesítésére a felek megállapodása az irányadó. A feleknek meg kell állapodniuk abban is, hogy a bérlő a bérbeadótól átvállalt kötelezettség teljesítése esetén milyen mértékű lakbérmérséklésre tarthat igényt (Ltv. 10. §). A bérbeadó e kötelezettségének a Ptk.-ban írtak szerint köteles eleget tenni: azonnali beavatkozást igénylő hibák esetén késedelem nélkül, azonnali beavatkozást nem igénylő hibák esetén pedig az épület karbantartásával, vagy felújításával egyidejűleg.

6:345. § [A bérlő elviteli joga]

- (1) A bérlő nem gyakorolhatja az elviteli jogát, ha a bérbeadó az elviteli jog megváltása fejében megfelelő kártalanítást ajánl fel, és az a bérlő lényeges jogi érdekét nem sérti.**
- (2) A bérlőt megillető elviteli jogot a felek a szerződésben az ezzel járó hátrány megfelelő kiegyenlítése mellett zárhatják ki vagy korlátozhatják. Ezt a szabályt kell alkalmazni a megtérítési igény kizárására vagy korlátozására is.**

A bérleti szerződés szabályai szerint a bérlőt megilleti a *ius tollendi* joga azokra a dolgokra nézve, melyeket a saját költségén a dologra felszerelt, és a dolog épségének sérelme nélkül leszerelhető [6:341. § (4) bekezdés]. A Ptk. alapján a lakásbérleti szerződés esetén csak megfelelő kompenzáció esetén zárhatják ki, vagy korlátozhatják a felek a szerződésükben a bérlőt megillető elviteli jogot. A lakás céljára szolgáló ingatlan speciális ebből a szempontból is, hiszen a lakásra felszerelésre kerülhetnek olyan dolgok, melyek bár alapvetően a bérlő igényeinek kielégítése érdekében vagy azért kerültek felszerelésre, mert általuk a bérlő komfortosabban érzi magát, de felszerelésük a bérbeadó érdekeinek is megfelel. A Ptk. szerint, ha a bérbeadó az elviteli jog megváltása fejében megfelelő kártalanítást ajánl fel, és az a bérlő lényeges jogi érdekét nem sérti, úgy a bérlő nem gyakorolhatja az elviteli jogát.

6:346. § *[A bérlő tűrés kötelezettsége]*

- (1) **A bérlő köteles tűrni, hogy a bérbeadó a lakás állagának megóvásához szükséges munkálatokat elvégezze.**
- (2) **A lakás korszerűsítéséhez szükséges munkálatok elvégzésének tűrésére a bérlő nem köteles, kivéve, ha azok – az elvégzendő munkára, az építészeti következményekre és a bérlő várható kiadásaira tekintettel – a lakás használatát jelentősen nem korlátozzák.**
- (3) **A bérbeadó a bérlőt a (2) bekezdés szerinti munkálatok megkezdése előtt megfelelő időben köteles a tervezett munkálatokról és azok várható időtartamáról írásban tájékoztatni. A bérlő a bérleti szerződést az értesítés kézhezvételét követő hónap utolsó napjáig felmondhatja.**

A bérbeadó a bérleti szerződés fennállása alatt szavatol azért, hogy a lakás a szerződésszerű használatra alkalmas. A lakásnak emellett alkalmasnak kell lennie a rendeltetésszerű használatra is, a bérbeadó a lakást a komfortfokozatának megfelelő lakásberendezésekkel együtt a szerződésben meghatározott feltételekkel és időpontban rendeltetésszerű használatra alkalmas állapotban köteles a bérlőnek átadni [Ltv. 7. § (1) bekezdés]. Bizonyos esetekben a bérbeadónak olyan munkálatokat kell elvégeznie, melyek a lakás állagának megóvásához szükségesek, ez következik a karbantartásra vonatkozó kötelezettségéből is [6:344. §, Ltv. 10. § (1) bekezdés]. E munkálatok elvégzését a bérlő köteles tűrni. Nem köteles azonban a lakás korszerűsítéséhez szükséges munkálatok elvégzését tűrni. Ez alól a szabály alól kivételt képeznek azok az esetek, ha a munkálatok az elvégzendő munkára, az építészeti következményekre és a bérlő várható kiadásaira tekintettel a lakás használatát jelentősen nem korlátozzák. E munkák tűrésére csak akkor köteles a bérlő, ha őt a bérbeadó a munkálatok megkezdése előtt a tervezett munkálatokról és azok várható időtartamáról megfelelő időben írásban tájékoztatta. A korszerűsítéshez szükséges munkálatok esetén a Ptk. biztosítja a bérlő számára a szerződés rendkívüli felmondással való megszüntetését, mely jogával az értesítés kézhezvételét követő hónap utolsó napjáig élhet.

6:347. § *[Rendes felmondás]*

- (1) **A határozatlan időre kötött szerződést bármelyik fél a hónap tizenötödik napjáig a következő hónap végére mondhatja fel.**

- (2) Ha a felmondás nem az (1) bekezdésben meghatározott határidő betartásával történik, a bérleti jogviszonyt a felmondás közlését követő második hónap végére felmondottnak kell tekinteni.**

A lakásbérleti szerződés speciális tárgyánál fogva a Ptk. – a bérlő érdekeinek előtérbe helyezésével – kb. másfél hónapos felmondási időt határoz meg a határozatlan időre kötött lakásbérleti szerződés felmondása esetére akként, hogy a szerződést bármelyik fél a hónap tizenötödik napjáig a következő hónap végére mondhatja fel. A bérleti szerződés szabályaihoz hasonlatosan a lakásbérleti szerződésnél is tartalmaz a Ptk. egy korrekciós szabályt arra nézve, ha a felmondásra nem e határidők betartása mellett kerülne sor. Ebben az esetben a bérleti jogviszonyt a felmondás közlését követő második hónap végére kell felmondottnak tekinteni. A lakásba befogadott, bérlőtársnak nem minősülő élettárs szívésségi lakáshasználónak minősül, ezért lakáshasználata bármikor, indokolás és alakszerűség nélkül megvonható (BH2001.221.).

6:348. § [Felmondás szerződésszegés miatt]

- (1) A lakásbérleti jogviszonyt a bérbeadó a bérlő előzetes felszólítását követően, legalább tizenöt napos felmondási idővel, a felmondást követő hónap utolsó napjára felmondhatja, ha a bérlő vagy a vele együttlakó személy a bérbeadóval vagy a szomszédokkal szemben az együttélés követelményeivel kirívóan ellentétes magatartást tanúsít; vagy a lakást vagy a közös használatra szolgáló területet nem rendeltetésszerűen vagy nem szerződésszerűen használja.**
- (2) A felmondást nem kell előzetes felszólításnak megelőznie, ha a kifogásolt magatartás olyan súlyos, hogy a bérbeadótól a szerződés fenntartását nem lehet elvárni. A felmondást a tudomásszerzéstől számított nyolc napon belül kell közölni.**

A Ptk. az Ltv. 24. § (1) bekezdés c) és d) pontjában szabályozott, bérbeadói felmondásra okot adó körülményeket tartalmazza a szerződésszegés miatti felmondás körében. Ezekre az indokokra alapozva a bérbeadó a bérlő előzetes felszólítását követően, legalább tizenöt napos felmondási idővel mondhatja fel a bérleti szerződést a felmondást követő hónap utolsó napjára, hasonlóan az Ltv.-ben foglaltakhoz [Ltv. 25. § (5) bekezdés]. A Ptk. nem tartalmaz rendelkezést arra nézve, hogy az előzetes felszólítást mikor kell foganatosítani. Az Ltv. alapján a bérbeadó köteles a bérlőt – a következményekre figyelmeztetéssel – a magatartás megszüntetésére vagy megismétlésétől való tartózkodásra a tudomására jutástól számított nyolc napon belül írásban felszólítani. A felmondást az alapjául szolgáló magatartás folytatásától vagy megismétlésétől számított nyolc napon belül írásban kell közölni [Ltv. 25. § (3) bekezdés]. Ha a kifogásolt magatartás olyan súlyos, hogy a bérbeadótól a szerződés fenntartását nem lehet elvárni, úgy el lehet tekinteni az előzetes felszólítástól, és a felmondást a tudomásszerzéstől számított nyolc napon belül kell közölni. Ha a jogszerű felmondást követően a bérlő nem üríti ki az ingatlant, és azt jogcím nélkül tovább használja, úgy a bérbeadó részére lakáshasználati díjat (használati díjat) köteles fizetni. A használati díj a lakásra megállapított lakbérrel azonos összeg [Ltv. 20. § (1) bekezdés; BH2003.495.].

XLV. Fejezet

A haszonbérleti szerződés

6:349. § [Haszonbérleti szerződés]

- (1) Haszonbérleti szerződés alapján a haszonbérelő hasznot hajtó dolog időleges használatára vagy hasznot hajtó jog gyakorlására és hasznainak szedésére jogosult, és köteles ennek fejében haszonbért fizetni.**
- (2) A haszonbérleti szerződést írásba kell foglalni.**

A haszonbérleti szerződés tartalmi causája valamely hasznot hajtó dolog időleges használata, illetve hasznot hajtó jog időleges gyakorlása, hasznainak szedése. A szerződés tárgya elhasználhatatlan, huzamosabb használatot tűrő hasznot hajtó dolog, illetve olyan hasznot hajtó jog, melynek gyakorlása átengedhető. Haszonbérbeadó nemcsak a dolog tulajdonosa lehet, hanem olyan személy is, aki használati jogát a tulajdonostól származtatja (LB-H-PJ-2011-239. sz. határozat). A haszonbérleti szerződés tartós, kötelmi jogi jogviszonyt hoz létre a felek között, és a haszonbérbeadó érdeke, hogy a szerződés megszűnésekor a dolgot további használatra alkalmas módon kapja vissza. A haszonbérelő haszonbérleti szerződés jogcímén gyakorolja a haszonbérlet dolog feletti tényleges hatalmat, harmadik személlyel, illetve a főbirtokossal szemben birtokvédelemben részesül [5:5. § (3) bekezdés]. A bérleti szerződéstől eltérően – hasonlóan a BGB szabályozásához [BGB 581. § (1) bekezdés] – nemcsak a dolog használatára szerez a haszonbérelő jogosultságot, hanem a hasznok szedésére is. Alapvetően ez a jellegadó, a haszonbérleti szerződést a bérleti szerződéstől megkülönböztető mozzanat. A használatra időlegesen válik jogosulttá, a Ptk. – fenntartva az 1959-es Ptk. szabályát – nem ismeri el az örökhaszonbérletet (*emphyteusis* – a római jogban a mezei telki ingatlanok feletti örökhaszonbérlet).

A haszonbérleti szerződés visszterhes szerződés, a haszonbérelő a dolog időleges használata, a hasznot hajtó jog gyakorlása és hasznainak szedése ellenértékéért haszonbért köteles fizetni. Földhaszonbérleti szerződés esetén a haszonbér a szerződő felek megállapodása szerint pénzben, vagy természetben jár [Fétv. 50. § (1) bekezdés]. Hasznot hajtó dolog használatának ingyenes átengedése esetén a felek között haszonkölcsön-szerződés jön létre.

A haszonbérleti szerződés dolog használatára, illetve hasznot hajtó jog gyakorlására irányul, ez alapján különbség tehető dolog és hasznot hajtó jog haszonbérlete között. Dolog haszonbérlete körében leggyakoribb a mezőgazdasági haszonbérlet, azon is belül a termőföld haszonbérlete. A haszonbérleti szerződés Ptk.-beli modellje alapján közvetett tárgya tipikusan termőföld mint speciális mezőgazdasági haszonbérlet. (A felesbérlet és a részes művelés speciális termőföld-haszonbérlet.) A földhaszonbérletet alapvetően a tárgya határolja el a haszonbérlet egyéb eseteitől (Bobvos Pál: A földhaszonbérlet, a felesbérlet és a részesművelés szabályozása. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica* 2002/1–26. 56.). A föld haszonbérletére vonatkozó speciális szabályokat a Földforgalmi törvény és a Fétv. tartalmazza. A hasznot hajtó jog haszonbérletének esetei közül a vadászati joghoz kapcsolódik a leggazdagabb jogalkalmazási gyakorlat (EBH2001.528.), melyre a Ptk. mezőgazdasági haszonbérletre vonatkozó szabályait a Vtv.-ben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni [Vtv. 15. § (1) bekezdés]. Jogok haszonbérletét szabályozza továbbá a Hhtv. is.

A haszonbérleti szerződés közvetett tárgyát oly mértékben kell meghatározni, hogy az alkalmassá tegye annak beazonosítását (BH2002.485.). A haszonbérelő csak időlegesen szerez jogot a használatra, jogok gyakorlására, illetve hasznok szedésére. Földhaszonbérlet esetén a haszonbérleti szerződés főszabály szerint határozott időtartamra, legalább

egy gazdasági évre, és legfeljebb húsz évre köthető meg. Ez alól kivételt képez az erdőnek minősülő föld, illetve az engedélyezett erdőtelepítésre kijelölt föld haszonbérlete. Ez esetben a szerződést – az Evt.-ben foglalt eltéréssel – legfeljebb a termelési időszak (vágás-érettségi kor) lejártát követő 10. év végéig lehet megkötni (Földforgalmi törvény 44. §). A haszonbérleti szerződés – a jogviszony szükségszerűen tartós jellege okán – érvényesen csak írásban köthető meg.

6:350. § [A rendes gazdálkodás követelményeinek érvényesítése]

- (1) A haszonbérő a dolog hasznainak szedésére a rendes gazdálkodás szabályainak megfelelően jogosult.**
- (2) Termőföld haszonbérője köteles a földet rendeltetésének megfelelően megművelni, és ennek során gondoskodni arról, hogy a föld termőképessége fennmaradjon.**

A Ptk. nem változtat az 1959-es Ptk. generális szabályán: a haszonbérő a rendes gazdálkodás szabályai alapján jogosult a hasznok szedésére, nem folytathat „rablógazdálkodást” [Besenyei Lajos: *A bérleti szerződés* (KJK-Kerszöv 2003, Budapest) 143.], kötelmi jellegű igénye áll fenn a termés betakarítására, a haszonbérlet tárgyának gyümölcssei feletti tulajdont elválással szerzi meg [5:50. § (1) bekezdés]. Gyümölcsszedési jogát is csak állagsérelem nélkül és a haszonbérlet tárgya rendeltetésének megfelelően gyakorolhatja (Bobvos Pál: *A földhaszonbérlet, a felesbérlet és a részesművelés szabályozása. Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica* 2002/1–26. 66.). Mezőgazdasági haszonbérlet esetén a hasznok szedése a mezőgazdasági termények betakarításával valósul meg.

Mezőgazdasági haszonbérlet esetén a haszonbérő köteles a földet rendeltetésének megfelelően megművelni, és nemcsak arra az időszakra kell megőriznie a föld termőképességét, amikor a földet használja, hanem jövőre nézve is (LB-H-PJ-2010-264. sz. határozat). Ez okszerű gazdálkodást követel meg, a haszonbérő köteles a föld rendeltetésének megfelelő megművelése körében elvégezni azokat a munkálatokat – így például a talaj-előkészítést és a kártevők elleni védekezést –, melyek elvégzése az adott művelési ághoz tartozik (Bobvos Pál: *A földhaszonbérlet, a felesbérlet és a részesművelés szabályozása. Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica* 2002/1–26. 66.). A földhasználó köteles a termőföldet művelési ágának megfelelő termeléssel hasznosítani, vagy termelés folytatása nélkül a talajvédelmi előírások betartása mellett a gyomnövények megtelepedését és terjedését megakadályozni (a termőföld védelméről szóló 2007. évi CXXIX. törvény 5. §). A föld termőképességének fenntartása érdekében pótolnia kell a talaj táperejét, és tilos olyan termelést folytatni, amely a föld kiuzsorozásához vezet (Bobvos Pál: *A földhaszonbérlet, a felesbérlet és a részesművelés szabályozása. Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica* 2002/1–26. 66.). A haszonbérő a termőhely ökológiai adottságaihoz igazodó talajvédő gazdálkodást vagy tevékenységet köteles folytatni (a termőföld védelméről szóló 2007. évi CXXIX. törvény 35. §).

6:351. § [Költségviselési szabályok]

- (1) A haszonbérlet tárgyát képező dolog fenntartásához szükséges felújítás és javítás, továbbá a dologgal kapcsolatos terhek viselése a haszonbérletet terheli.**
- (2) A rendkívüli felújítás és javítás a haszonbérbeadót terheli.**

A föld termőképességének a fennmaradásához és a dolog fenntartásához szükséges felújítási, javítási költségek a haszonbérletet terhelik (PIT-H-PJ-2012-179. határozat).

Ugyancsak a hasznóbérlőt viseli a dologgal kapcsolatos terheket – ellentétben a bérleti szerződéssel, amelynél azokat a bérbeadó viseli [6:335. § (1) bekezdés].

6:352. § *[A hasznóbér megfizetése]*

- (1) A hasznóbért időszakonként utólag kell megfizetni.**
- (2) A hasznóbérlő arra az évre, amelyben elemi csapás vagy más rendkívüli esemény miatt az átlagos termés kétharmada sem termett meg, méltányos hasznóbérmérséklést vagy hasznóbér-elengedést igényelhet. Erre irányuló igényét köteles még a termés betakarítása előtt a hasznóbérbeadóval közölni.**
- (3) A mérsékelt vagy elengedett hasznóbér utólag nem követelhető.**

A Ptk. változatlanul tartja fenn az 1959-es Ptk. hasznóbérre irányadó szabályait. A hasznóbérleti szerződés alapvető célja az, hogy a hasznóbérlő a szerződés közvetett tárgyának használata során haszonra tegyen szert, melyet – törvényi felhatalmazás alapján – szedhet is. Ebből az következik, hogy a hasznóbérlő a használatba vett dolog gyümölcséből fedezi a hasznóbért, így a hasznóbért időszakonként utólag kell megfizetni (eltérően a bérleti szerződés Ptk.-beli szabályától). A gyakorlat általában termelési időszakhoz köti a hasznóbérfizetési kötelezettséget, ugyanakkor annak sincs akadálya, hogy – hosszabb időtartamra kötött szerződés esetén, figyelemmel a 6:1. § (3) bekezdésben foglaltakra – a felek egy összegben állapítsák meg a hasznóbérleti díjat.

Ugyancsak fenntartja az 1959-es Ptk. hasznóbérmérséklésre és -elengedésre vonatkozó szabályait. A természeti körülményekből eredő termelési kockázatot általában a hasznóbérlő viseli. A pusztító erejű elemi csapás, vagy más rendkívüli események, amelyek ellen a hasznóbérlő nem védekezhet, a jogalkotó szándékának megfelelően okot adnak a kockázat megosztására a földtulajdonos és a hasznóbérlő között. Ezért a hasznóbérlő részére a Ptk. igényt biztosít a hasznóbér méltányos mérséklésére, illetőleg elengedésére. Az igény további feltétele, hogy az említett okból az átlagos termés kétharmada sem teremjék meg abban az adott évben (K-H-PJ-2012-178. sz. határozat). A hasznóbérlő ez irányú igényét továbbra is még a termés betakarítása előtt köteles a hasznóbérbeadóval közölni. A Ptk.-ban szabályozott jelen tényállásról a Fétv. is rendelkezik, részben eltérő tartalommal különös tekintettel a hozamcsökkenés mértékére: a Fétv. 63. § (1) bekezdése alapján „a hasznóbérlőt arra az évre, amelyben a mezőgazdasági termelést érintő időjárási és más természeti kockázatok kezeléséről szóló törvényben foglaltak szerinti elemi káresemény vagy időjárási és más természeti jellegű elháríthatatlan külső ok (*vis maior*) miatt legalább 30%-os mértékű hozamcsökkenést szenved, és ezt az agrárkár-megállapító szerv igazolja, legfeljebb a hozamérték-csökkenéssel arányos hasznóbér-mérséklés illeti meg arra a földre vonatkozóan, amelyen a hozamérték-csökkenés bekövetkezett”. A földhasznóbérletet szabályozó utóbbi jogszabály speciális jellegére figyelemmel ez utóbbi szabály alkalmazandó a hasznóbérmérséklésre azzal, hogy a jogbiztonságot sérti ugyanazon tényállás eltérő módon való szabályozása.

6:353. § *[Törvényes zálogjog]*

- (1) A hasznóbérbeadót a hasznóbér biztosítására a dolog hasznain és a hasznóbérlőnek a hasznóbérelt területen levő dolgain zálogjog illeti meg.**

(2) A haszonbérbeadót az (1) bekezdésben foglaltak szerint megillető zálogjogra az ingatlan bérbeadóját megillető zálogjog szabályait kell alkalmazni.

A törvényes zálogjog kizárólag a haszonbérbeadót illeti meg, a haszonbérbeadó díjköveteléseit biztosítja (5:92. §). Az 1959-es Ptk. szabályait fenntartva az nemcsak a dolog hasznain – így mezőgazdasági haszonbérlet esetén például a betakarított terményen, termésen – áll fenn, hanem kiterjed a haszonbérelőnek a haszonbérelt területen lévő dolgaira is. A haszonbérbeadót megillető törvényes zálogjog szabályai kapcsán a Ptk. visszautal az ingatlan bérbeadóját megillető zálogjog szabályaira.

6:354. § [A haszonbérlet felmondása]

- (1) A határozatlan időre kötött mezőgazdasági haszonbérleti szerződést hat hónapos felmondással a gazdasági év végére lehet megszüntetni. Más dolog vagy jog haszonbérlete esetén a felmondási időre a bérleti szerződés felmondására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.**
- (2) A haszonbérbeadó felmondhatja a haszonbérletet akkor is, ha a haszonbérelő felhívás ellenére sem műveli meg a termőföldet, vagy olyan gazdálkodást folytat, amely súlyosan veszélyezteti a termelés eredményességét, a termőföld termőképességét, az állatállományt vagy a felszerelést.**
- (3) A haszonbérelő örökösei a mezőgazdasági haszonbérletet harminc napon belül a gazdasági év végére akkor is felmondhatják, ha az örökgyő a gazdasági év végét megelőző hat hónapon belül halt meg. A felmondási időt**
- a) ha hagyatéki eljárásra nem került sor, az örökgyő halálától;**
  - b) hagyatéki eljárás esetén a teljes hatályú hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedésének napjától;**
  - c) öröklési per esetén a bírósági ítélet jogerőre emelkedésének napjától kell számítani.**

A Ptk. alapvetően a mezőgazdasági haszonbérlet megszűnésére, felmondására állapít meg speciális szabályokat. A haszonbérlet többi típusának felmondására – a 6:356. § alapján – a bérleti szerződés szabályai irányadóak megfelelően. A 6:6. § (2) és 6:349. § (2) bekezdésben foglalt rendelkezésekből eredően a haszonbérleti szerződés felmondása kizárólag írásban érvényes.

A mezőgazdasági haszonbérleti szerződés a haszonbérlet tárgyának használatára, hasznainak szedésére irányul, mely hasznok szedése a mezőgazdasági termények, termékek betakarításával valósul meg. Erre figyelemmel a gyakorlatban a határozott idejű mezőgazdasági haszonbérleti szerződéseket a gazdasági év végéig kötik. E logika mentén az 1959-es Ptk. rendelkezését fenntartva a határozatlan időre kötött mezőgazdasági haszonbérletet továbbra is hat hónapos felmondással lehet megszüntetni a gazdasági év végére. A hathónapos felmondási idő alapvető célja az, hogy biztosítható legyen a földterület további megművelése akár új haszonbérelő keresése útján, akár pedig akként, hogy a haszonbérbeadó művelje azt a továbbiakban. A gyakorlat a gazdasági év végét szeptember 29-éhez, Mihály napjához, illetve szeptember 30. napjához köti. Ezt azonban befolyásolja a haszonbérlet keretében folytatott termelőtevékenység. Így a gazdasági év végének azt az időpontot célszerű tekinteni, amikor a haszonbérelt földön termelt terményt a rendes gazdálkodás szabályai szerint betakarítják (Bobvos Pál: A földhaszonbérlet, a felesbérlet és a részesművelés szabályozása. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica* 2002/1–26. 61.). Dologhaszonbérlet, illetve jog

haszonbérlete esetén – eltérően az 1959-es Ptk.-tól, ahol dologhaszonbérlet esetén a felmondási idő egy hónap volt – a felmondási időre a bérleti szerződés szabályai nyerne megfelelő alkalmazást. Van olyan vélemény is, mely ezt a változtatást feleslegesnek tekinti abból az okból, hogy a bérleti szerződés általános szabályainak alkalmazásával is 30 nap a felmondási idő. A haszonbérleti szerződés ugyanis tartós jogviszonyi jellemzőjénél fogva hosszabb időszakra kerül megkötésre, így „csak a hosszabb időszakra kikötött bérleti díjhoz kapcsolódó 30 napos felmondási idő jöhet számításba” [Harsányi Gyöngyi: *A használati szerződések in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet* (Opten 2014, Budapest) 849–850.]. A Ptk.-nak a bérleti szerződés rendes felmondással való megszüntetésére irányadó szabályai alapján a szerződés a hosszabb időszakra kikötött bérleti díj esetén a szerződésben meghatározott időszak végére, legkésőbb az azt megelőző harmincadik napig mondható fel rendes felmondással [6:339. § (1) bekezdés d) pont]. Ez azt jelenti, hogy ha és amennyiben a felek a haszonbérleti díj negyedéves fizetésében állapodtak meg, úgy a negyedév végére, legkésőbb az azt megelőző harmincadik napig mondható fel a haszonbérleti szerződés.

A szankciós felmondási lehetőségek közül a Ptk. az 1959-es Ptk.-nak egyetlen mezőgazdasági haszonbérletre vonatkozó fordulatát tartja fenn: a haszonbérbeadó felmondhatja a haszonbérletet akkor is, ha a haszonbérelő felhívás ellenére sem műveli meg a termőföldet, vagy olyan gazdálkodást folytat, amely súlyosan veszélyezteti a termelés eredményességét, a termőföld termőképességét, az állatállományt vagy a felszerelést. Az 1959-es Ptk. azonnali hatályú felmondási okként szabályozott többi fordulatát a Ptk. a bérleti szerződés keretében szabályozott rendelkezéseire figyelemmel nem tartalmazza, kerüli azok felesleges ismétlését, figyelemmel a 6:356. § utaló szabályára.

A haszonbérlet nem személyhez kötött szolgáltatás, így a kötelezett halála sem szünteti meg. A Ptk. a határozott időre kötött mezőgazdasági haszonbérlet esetére fenntartja a haszonbérelő örökösének azt a jogát, hogy a szerződést a gazdasági év végére felmondják a Ptk.-ban megjelölt felmondási idő alkalmazásával.

6:355. §

[Dolog visszaadása mezőgazdasági haszonbérlet esetén]

A mezőgazdasági haszonbérlet megszüntével a termőföldet és a többi haszonbérelt dolgot olyan állapotban kell visszaadni, hogy a termelést folytatni lehessen.

A haszonbérleti szerződés használati kötelelem, ahol a haszonbérelő a dolog időleges használatára, hasznainak szedésére válik jogosulttá. Ebből következik, hogy a szerződés megszűnése után a bérelt dolgot a haszonbérbeadónak vissza kell adni. Mezőgazdasági haszonbérlet esetén olyan állapotban kell a termőföldet és a többi haszonbérelt dolgot visszaadni, hogy a termelést folytatni lehessen. Ez azt is jelenti, hogy a haszonbérelőnek a visszaadásra kerülő földterületet mentesítenie kell minden olyan jogi korlátozástól, vagy jogosultságtól, amely a haszonbérlet időtartama alatt keletkezett és az ő javát szolgálta (LB-H-PJ-2010-420. határozat). Ptk. eltekint az 1959-es Ptk. azon fordulatának alkalmazásától – alkalmazkodva a gyakorlathoz, amikor e kitételnek nem minden esetben lehet eleget tenni –, miszerint a visszaadási kötelezettség oly módon terheli a haszonbérelőt, hogy a termelést azonnal lehessen folytatni.

6:356. § [A bérlet szabályainak alkalmazása]
E fejezet eltérő rendelkezésének hiányában a haszonbérletre a bérleti szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A haszonbérleti szerződés használati kötelem, s annak alaptípusától – a bérleti szerződéstől – az különbözteti meg, hogy a haszonbérlet a dolog hasznainak szedésére is jogosult. Erre is figyelemmel a Ptk. fenntartja az 1959-es Ptk.-nak azt a rendelkezését, mely alapján – ha és amennyiben a Ptk. a haszonbérleti szerződésre nézve nem állapít meg speciális szabályokat – úgy a haszonbérletre a bérleti szerződésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

XLVI. Fejezet

A haszonkölcsön-szerződés

- 6:357. § [Haszonkölcsön-szerződés]**
- (1) Haszonkölcsön-szerződés alapján a kölcsönadó meghatározott dolog időleges használatának ingyenes átengedésére, a kölcsönvevő a dolog átvételére köteles.**
  - (2) A szerződés teljesítését a kölcsönadó megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy a szerződés megkötése után a saját vagy a kölcsönvevő körülményeiben vagy a kölcsönvevőhöz fűződő viszonyában olyan lényeges változás állott be, hogy a szerződés teljesítése tőle nem várható el. Megtagadhatja a kölcsönadó a szerződés teljesítését akkor is, ha a szerződés megkötése után olyan körülmények következtek be, amelyek miatt felmondásnak van helye.**
  - (3) A jogok időleges gyakorlásának más személy részére történő ingyenes átengedésére a haszonkölcsön szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A haszonkölcsön-szerződés (*commodatum*) a használati kötelmek körébe tartozó ingyenes szerződés, amelynek szabályai alapvetően nem változtak az 1959-es Ptk.-hoz képest. Kölcsönadó az lehet, aki a dolog tulajdonosa, vagy valamely jogcím alapján a dolog feletti használatról rendelkezhet. A kölcsönadó a dolog időleges használatának ingyenes átengedésére, a kölcsönvevő pedig a dolog átvételére köteles. A haszonkölcsön-szerződés ugyanakkor nem keletkeztet a kölcsönvevő oldalán a letéttel azonos őrzési kötelezettséget (BH1998.499.). A jogintézményi fejlődés során korábban a haszonkölcsön-szerződés reálszerződésként nyert értelmezést, mely reálszerződési jelleget mai napig magán viseli például a francia és az osztrák polgári jogi kódex szabályozása (CC 1875. § és ABGB 971. §). A német BGB által szabályozott haszonkölcsön-szerződés konszenzuális szerződés (BGB 598. §). Ugyanakkor a német jogban is sokáig élt az a régi, reálszerződési jellegű nyugvó felfogás – valószínűleg római jogi hatáson alapulva –, miszerint a haszonkölcsön-szerződés érvényessége attól függ, hogy a kölcsönvevő a dolgot átvette-e [Ludwig Enneccerus – Heinrich Lehmann: *Recht der Schuldverhältnisse* (J.C.B. Mohr 1958, Tübingen) § 140, 1.; Wolfgang Gitter: *Gebrauchsüberlassungsverträge* (J.C.B. Mohr 1988, Tübingen) 155.]. Az 1959-es Ptk., valamint a Ptk. alapján a haszonkölcsön-szerződés konszenzuális szerződés, ugyanakkor – különösen azért, mert a jogintézményi fejlődés során a magyar jogban is korábban reálszerződés volt – a szerződés megkötése és annak teljesítése között bekövetkezhetnek olyan lényeges körülmények, melyek megkérdőjelezhetik a szerződés teljesítését. A Ptk. – hasonlóan az 1959-es Ptk.-hoz – fenntartja a *pacta sunt servanda* elvének korlátozásaként, korrekciójaként felfogható *clausula rebus sic stantibus* elv érvényesülésének lehetőségét, vagyis bizonyos

körülményekben bekövetkezett lényeges változás esetén a kölcsönadó megtagadhatja a szerződés teljesítését. E körülmények köre az 1959-es Ptk.-hoz képest azzal a fordulattal bővült, mely a teljesítés megtagadásának indokaként a kölcsönadónak a kölcsönvevőhöz fűződő viszonyában beállt lényeges változást jelöli meg. A haszonkölcsön-szerződés ingyenes szerződési jellege különösen indokoltá teszi e fordulat alkalmazását, hiszen a kölcsönadó ingyenesen biztosítja azon dolog felett a kölcsönvevő számára az ideiglenes használatot, mely dolog használatára egyébként ő lenne jogosult. Méltánytalan lenne, ha a kölcsönvevőhöz fűződő viszonyában bekövetkező hátrányos változás ellenére teljesítenie kellene az ingyenes szerződésből eredő kötelezettségét. Ha a Ptk.-ban megjelölt indokokra jogszerűen alapítja a kölcsönadó a dolog átadásának nem teljesítését, az nem minősül szerződésszegésnek. E körülmények fennállását továbbra is a kölcsönadónak kell bizonyítania.

A haszonkölcsön-szerződés tárgya ingó és ingatlan dolog egyaránt lehet. Haszonkölcsön-szerződésnek minősül, ha a javítási késedelem időtartamára a javítást végző szerviz gépkocsit biztosít a megrendelő számára (BH1998.499.), illetve a szívességi lakáshasználat is a haszonkölcsön-szerződés elemeit hordozza (BH1999.456.). Az 1959-es Ptk.-hoz képest a Ptk. egyértelműen rögzíti, hogy a jogok időleges gyakorlásának más személy részére történő ingyenes átengedésére is a haszonkölcsön szabályait kell alkalmazni. Így haszonkölcsön-szerződés szabályait kell alkalmazni a haszonélvezeti jog gyakorlásának ingyenes átengedésére is. A Ptk. bérleti szerződésre vonatkozó szabályai – utaló szabály hiányában – a haszonkölcsön szerződésre nem alkalmazhatóak.

6:358. § *[A haszonkölcsönbe adott dolog használata, hasznainak szedése]*

- (1) **A kölcsönvevő a dolgot rendeltetésének és a szerződésnek megfelelően használhatja.**
- (2) **A dolgot a kölcsönvevő a kölcsönadó hozzájárulásával jogosult harmadik személy használatába adni.**
- (3) **Ha a kölcsönvevő a dolgot a kölcsönadó hozzájárulásával adta más használatába, a használó magatartásáért úgy felel, mintha a dolgot maga használta volna.**
- (4) **Ha a kölcsönvevő a dolgot a kölcsönadó hozzájárulása nélkül engedi át másnak használatra, azokért a károkért is felel, amelyek e nélkül nem következtek volna be.**
- (5) **A dolog haszna a kölcsönadót illeti.**
- (6) **A kölcsönvevőt terhelik a dolog fenntartásának költségei, a dologra fordított egyéb költségeit a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint követelheti.**

A Ptk. változatlanul fenntartja az 1959-es Ptk.-nak a haszonkölcsönbe adott dolog használatára és hasznok szedésére vonatkozó szabályait. A bérleti szerződéshez hasonlóan a kölcsönvevő használati jogának kettős korlátja van: a dolgot rendeltetésének és a szerződésnek megfelelően használhatja. Amennyiben ennek nem tesz eleget, úgy az a szerződés felmondására adhat okot.

A kölcsönvevő – fenntartva az 1959-es Ptk. szabályát – alapvetően nem biztosítja a dolog harmadik személy használatába adását. Erre a kölcsönadó hozzájárulásával kerülhet sor, ebben az esetben a kölcsönvevő a használó magatartásáért úgy felel, mintha maga használta volna a dolgot. Hozzájárulás hiányában pedig felel azokért a károkért is, melyek e nélkül nem következtek volna be.

Figyelemmel arra, hogy a kölcsönadó a dolog tulajdonosa, illetve a kölcsönvevőt a dolog időleges használata illeti meg, így a dolog hasznai a kölcsönadót illetik meg.

A haszonkölcsön-szerződés ingyenes használati kötelem, így – eltérően a bérleti szerződéstől – a dolog fenntartásának költségei a kölcsönvevőt terhelik. Ha a dolog fenntartásán túl fordít költséget a dologra, úgy arra a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell megfelelően alkalmazni.

6:359. § [A haszonkölcsön megszűnte]

- (1) A haszonkölcsön megszűnik**
  - a) a dolog visszaadásával;**
  - b) a kölcsönvevő halálával.**
- (2) A határozatlan időre kötött haszonkölcsön-szerződést a kölcsönadó tizenöt napra felmondhatja. A kölcsönadó halála esetén örököse a felmondás jogát akkor is gyakorolhatja, ha felmondásnak egyébként nem volna helye.**
- (3) A kölcsönvevő a dolog visszaadását bármikor felajánlhatja; a kölcsönadó a dolog visszavételét alapos ok nélkül nem tagadhatja meg.**
- (4) A kölcsönadó felmondhatja a szerződést, ha**
  - a) a haszonkölcsön meghatározott célja lehetetlenné vált;**
  - b) a kölcsönvevő a dolgot rongálja, nem rendeltetésszerűen vagy nem szerződésszerűen használja, engedély nélkül harmadik személy használatába adja, vagy egyébként fennáll a veszély, hogy a dolgot a kölcsönvevő nem fogja épségben visszaadni;**
  - c) a felek között a viszony a kölcsönvevő magatartása következtében megromlott;**
  - d) a szerződéskötéskor nem ismert oknál fogva a kölcsönadónak szüksége van a dologra.**

A haszonkölcsön-szerződés megszűnésére a különös rendelkezések mellett természetesen a kötelem, illetve a szerződés megszűnésére vonatkozó szabályok is irányadóak. Így például a határozott időre kötött haszonkölcsön-szerződés megszűnik e határozott időtartam lejártával. Haszonkölcsön-szerződés alapján a kölcsönvevő a dolog időleges használatára válik jogosulttá. Nem válik a szerződés „örökhaszonkölcsön-szerződéssé” akkor, ha a felek azt határozatlan időtartamra kötik, a határozatlan időre szóló használat gátját szabja a felmondási jog gyakorlása. A kölcsönadó 15 napra mondhatja fel a szerződést. A haszonkölcsön-szerződés diszpozitív szabályaira figyelemmel ettől eltérő felmondási időt is meghatározhatnak a felek szerződésükben. Lévén ingyenes szerződés, így a kölcsönadó halála esetén az örökös akkor is gyakorolhatja felmondási jogát, ha annak egyébként nem volna helye. A kölcsönadót megillető felmondási jog gyakorlásához fűződő felmondási okokat a Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz hasonlatosan határozza meg. Mivel a szívességi lakáshasználat a haszonkölcsön-szerződés elemeit hordozza (BH1999.456.), ezért megszűnésére az erre a jogviszonyra vonatkozó szabályok az irányadók.

XVIII. CÍM A LETÉTI SZERZŐDÉSEK

XLVII. Fejezet *A letéti szerződés általános szabályai*

6:360. §

[Letéti szerződés]

Letéti szerződés alapján a letéteményes a szerződésben meghatározott ingó dolog megőrzésére és annak a szerződés megszűnésekor történő visszaadására, a letevő díj fizetésére köteles.

A letéti szerződés tartalma szerint egy önállóult megbízási szerződés, amelyben a „rábízott feladat” az ingó dolog (a továbbiakban: letét) megőrzése.

Formakényszer hiányában a szerződés ráutaló magatartással (lásd pl. 6:369. §, 6:371. §), szóban vagy írásban is létrejöhet [6:4. § (2) bekezdés].

Ráutaló magatartással jöhet létre például a letéti szerződés akkor, ha egy utazásszervező indulás előtt az utasok gépjárműveit átveszi. Önmagában a dolog átvétele vagy a dolognak a tulajdonos ingatlanán való elhelyezése azonban nem hoz létre feltétlenül letéti szerződést. Ha például egy ingatlan tulajdonosa akár ingyenesen, akár ellenérték fejében megengedi, hogy a szomszéd ingatlanon végzett munkálatok során az ingatlanán építőanyagot helyezzenek el, tipikusan bérletből kell kiindulni és nem abból, hogy a tulajdonos az építőanyag őrzésére is vállalkozott volna. Hasonló a helyzet például egy téves címre küldött csomag esetében is. Ebben az esetben az átvevő nem lesz letéteményes, hanem a dolgot a megbízás nélküli ügyvitel szabályai, pontosabban a 6:585. § (4) bekezdés szerinti utalás folytán a bizalmi vagyonkezelési szerződés rendelkezéseinek megfelelő alkalmazásával köteles őrizni.

Szerződés, így letéti szerződés is csak akkor jön létre, ha a felek jognyilatkozatot [6:4. § (1) bekezdés] tettek. Ha a felek akaratnyilatkozata nem letéti joghatás kiváltására, letéti szerződés kötésére irányul (pl. a beépítetlen kiskertjében dolgozó tulajdonos szívességből megengedi, hogy valaki a kerékpárját a körülkerítetlen ingatlanon leállítsa), akkor a felek között nem jön létre még ingyenes jellegű letéti szerződés sem.

A szerződés alanyai a letevő és a letéteményes. A letéteményes főkötelezettsége a letét megőrzése és visszaadása. A főkötelezettség teljesítése feltételezi a letét átvételének a kötelezettségét is (kivétel a 6:362. §). Az 1959-es Ptk.-tól eltérően a törvény a letéti szerződés fogalmi elemévé tette a letevő díjfizetését mint letevői főkötelezettséget. A letéti szerződés tipikus szolgáltatása azonban a letét őrzése maradt, amely például az alkalmazandó jog megállapítása tekintetében bír jelentőséggel [Nmtvr. 28. §, Róma I. rendelet 4. cikk (2) bekezdés].

A letéti őrzés ideiglenes jellegére figyelemmel, a letét átvételével a letéteményes az 5:2. § (2) bekezdése alapján a dolog albirtokosa lesz, a letevő pedig főbirtokosnak minősül. A letéti szerződés a birtokátruházáshoz az 5:3. § (1) bekezdése szerint szükséges megállapodásnak minősül. Tulajdonátruházási jogcím hiányában azonban a dolog tulajdonjoga – a rendhagyó letét kivételével – az átadással nem száll át a letéteményesre. Ebből egyrészt az következik, hogy a dolognak a letéteményes tartozásáért való lefoglalása esetén a letevő végrehajtási igénypert indíthat, másrészt a dolog a letevő tartozása fejében a Vht. 107-108. §-ai szerint a letéteményesnél lefoglalható, illetve a Vht. 109. §-a esetében a letéteményes ellen foglalás tűrése iránt per indítható.

(Rendhagyó letét esetén a kiadás iránti igény foglalható le a Vht. 110. és következő §-ai alapján.) Mindebből következik, hogy a rendhagyó letét kivételével a letevő visszakövetelési igénye – el nem évülő (5:35. §) – tulajdoni igénynek minősül. Rendhagyó letét esetén az ott bekövetkező tulajdonosváltás miatt a letevőt kötelmi alapú visszakövetelési igény illeti meg.

A letéteményes főszolgáltatása, azaz az a szolgáltatás, amellyel a szerződés megvalósul [11/2015. (V. 14.) AB határozat 35. pont]: a dolog őrzése és visszaadása. Az őrzés tekintetében a törvény nem konkretizálja a letéteményes kötelezettségeit. Ezért a szerződésszerű teljesítés tekintetében lényegtelen, hogy a letéteményes milyen konkrét módon, technikával tesz eleget az őrzésnek. (Például az őrzésre szolgáló helynek nem kell a tulajdonában állnia, a dolgot nem kell folyamatosan felügyelnie stb.) Az eljárásának korlátai a 6:361. § rendelkezéseiből következhetnek, amely szerint a letétet más letevő letétjeitől és saját vagyontól el kell különítenie, a dolgot főszabály szerint nem használhatja, és alletétbe sem adhatja. A törvényes előírásokon túl azonban a letéteményesnek szabad keze van: a szerződést megállapodászerűen teljesíti, ha a dolgot megfelelő állapotban vissza tudja adni a letevőnek. Ez azonban nem zárja ki, hogy amennyiben a letevő azt észleli, hogy a letét veszélyben van, akkor az előzetes szerződésszegést szabályozó 6:151. § (1) bekezdéséből fakadó jogait gyakorolja.

A visszaadásra a törvény szerint a letéteményes a „szerződés megszűnésekor” köteles. A felek a szerződést bármikor megszüntethetik [6:3. § e) pont]. A határozott időre kötött letéti szerződés megszűnhet a határozott idő lejártával, a letevő [6:364. § (1) bekezdés] vagy a letéteményes [6:364. § (4) bekezdés] felmondásával. A határozatlan időre kötött szerződés a letevő [6:364. § (1) bekezdés] vagy a letéteményes [6:364. § (3) bekezdés] felmondásával szüntethető meg. A dolog visszavételében, illetve a visszaadás követelésében az 1959-es Ptk. joggyakorlata a szerződés felmondását látta (BH2005.13.). A helyes álláspont szerint azonban a visszavétel csak az őrzési kötelezettséget szünteti meg. A letéti szerződést a 6:3. § a) pontjából következő főszabály szerint a visszavétel ugyan megszüntetheti, de a letéti szerződés konszenzuál szerződés jellegére figyelemmel ez nem szükségszerű. Mivel a dolog visszavétele a szerződést – a törvény erejénél fogva – nem minden esetben szünteti meg, a szerződés megszűnése a dolog kiadásával természetesen egybeeshet, de ez nem minden esetben kell, hogy így legyen. A letevő a dolgot a szerződés megszüntetése nélkül akár ideiglenes jelleggel (pl. az értékes karóráját egy ünnepi alkalommal hordani kívánja) is visszaveheti, majd újra visszateheti a letétbe, anélkül, hogy új szerződést kellene kötniük a feleknek. Ugyanígy lehetőség van arra, hogy több letétbe tett dologból a letevő anélkül vegyen fel dolgokat, hogy ezzel a szerződést megszüntetné. Például egy letevő a szerződés megszüntetése és újrakötése nélkül is vehet fel több alkalommal lefagyasztott összeget a letéteményestől. A letéti szerződés folyamatos léte mellett a letét tárgyainak állandó változása jellemzi az értékpapírletéti számlákat is.

Visszaadni – a 6:366–367. §-ok szerinti kivételekkel – a letétbe vett dolgot kell. (A törvény szóhasználata szerint a letét gyümölcseit a letéteményes nem visszaadja, hanem a költségei levonása után kiadja.) A letétbe vételi állapot, ahogy ez a 6:361. § (2) és (4) bekezdéseiből is következik, nem szükségszerűen egyezik meg a kiadási állapottal, ezért önmagában a két állapot eltérése nem jelent szerződésszegést. Szintén nem szerződésszegés, ha a letét tulajdonságai, jellemzői a megőrzés folyamán az időmúlásra tekintettel természetes módon megváltoznak [kivéve, ha ez azért történt, mert a letét kezelése lett volna szükséges, és ezt a letéteményes elmulasztotta; 6:361. § (2) bekezdés].

Az, hogy a letéteményes megfelelően eleget tett-e a megőrzési kötelezettségének, a letevő számára a dolog kiadásakor derül ki. A dolog megsemmisülése vagy károsodása esetén a visszaadási kötelezettségnek nem vagy nem megfelelő módon tud eleget tenni

a letéteményes. Ezért a szerződésszegésért a 6:142. § alapján tartozik felelősséggel a 6:143. § szerinti mértékben. (A kár mértékének számítására a kiadási igény érvényesítésének időpontja az irányadó azzal, hogy a 6:534. § szerint az ítélethezatalig bekövetkező értékelkedést a károsult érvényesítheti.) Tekintettel arra, hogy a szerződésszegéssel okozott kár megtérítésére vonatkozó általános szabályok megfelelően erős védelmet nyújtanak a letevőnek, nem volt szükség rá, hogy a törvény – a letéti szerződéshez történelmileg kapcsolódó custodiához hasonlóan – e feletti, szinte objektív felelősséget írjon elő.

A dolog felvételekor észlelt állapotromlása miatti kárigény esetén a letevőnek csak azt kell bizonyítania, hogy a dolgot milyen állapotban tette letétbe, mert abból a tényből, hogy a dolgot a letéteményes tartotta az őrizetében, megdönthető módon vélelmezni kell, hogy az állapotromlás az ő eljárására vezethető vissza. Amennyiben a felek a dolog hibáit a szerződésben nem rögzítik, akkor a letét külön leírása nélkül is abból kell kiindulni, hogy a dolog a korának és a szokásos hasznátságának megfelelő legjobb állapotban került átvételre.

Tekintettel arra, hogy a letevő a felvétel megkísérlésekor szembesülhet csak azzal, hogy a letéteményes szerződésszegése miatt kár érte, a letevő kártérítési igényének elévülése a károkozás időpontjától kezdődően a 6:24. § szabályai szerint nyugszik. A letevő a kárigényt tehát a kár felismerése (az átvétel időpontja, vagy amennyiben a dolog megvizsgálására volt szükség, akkor az ennek az elvégzéséhez szükséges idő eltelte) után egyéves határidőn belül akkor is érvényesítheti, ha az elévülési idő már eltelt, vagy abból egy évnél kevesebb van hátra.

A letéteményes felelősségének szerződéses kizárása vagy korlátozása esetén figyelemmel kell lenni arra, hogy éppen a dolog épségben megőrzésének a kötelezettsége a letét jellegadó sajátossága. Amennyiben a letéteményesnek a főkötelezettsége megsértéséért nem kell felelnie, akkor jelen § értelmében vett letéti szerződésről sem beszélhetünk. A letéteményes felelősségének korlátozása a 6:152. § keretében lehetséges. Amennyiben a felelősségkorlátozásra általános szerződési feltétel alkalmazásával kerül sor, akkor a 6:78. § (2) bekezdése alapján a letevőt külön tájékoztatni kell erről, mert a felelősségkorlátozás lényegesen eltér a letét jogszabályi mintájától. Tájékoztatást követő kifejezett elfogadás hiányában a felelősségkorlátozás nem válik a szerződés részévé. A felelősségkorlátozást előíró általános szerződési feltétel esetleges tisztességtelensége a 6:102. §-hoz kialakult értékelési elvek szerint ítélandó meg. Ha a letevő fogyasztó, akkor az ilyen kikötés ellenkező bizonyításig tisztességtelenségnek minősül [6:104. § (2) bekezdés h) pont].

A letevő által elszenvedett kár mértékének meghatározása speciális problémát vet fel, ha a letett dolog értéke a kiadás késedelme idején vagy a kiadás követelése és letett dolog ellenértéke kártérítésének megfizetése közötti időszakban változik. Ez tipikus kérdés például tőzsdei részvények vagy más hasonló értékpapírok letétje esetén, hiszen tisztázni kell, hogy a letét tárgyának a késedelem időszakában bekövetkezett értékváltozása melyik fél kockázata. A letét értékelkedése esetén a letéteményes nem jogosult gazdagodási igényt érvényesíteni, mert a letevő nem jogalap nélkül jutott a „gazdagodáshoz”. A letét értékcsökkenése esetén azonban a letéteményes szerződésszegése okozta, hogy a letevő a letéttel nem tudott rendelkezni, így azt például nem tudta megfelelő piaci körülmények között eladni. Erre figyelemmel a letevő elmaradt haszon típusú kártérítési igényt érvényesíthet. Az 1959-es Ptk.-hoz kialakult és változatlanul alkalmazandó joggyakorlat érvényesnek fogadja el a feleknek azt a megállapodását, hogy kiadási késedelem esetén a letéteményes a részvény értékére késedelmi kamat (helyesen: kötbér) fizetésére köteles (BH2003.123.). A felek ilyen megállapodásának hiányában azonban

a korábbi joggyakorlat a késedelemmel okozott elmaradt haszon típusú kár bizonyítása elé szinte teljesíthetetlen akadályokat görgött (késedelmes részvénykiadás esetére lásd BH2006.294.). A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság abból kiindulva, hogy egy be nem következett helyzet értékelése során a dolog természeténél fogva bizonytalan elemekkel kell számolni, az állami bíróságok joggyakorlatától eltérően jár el. A 15/2010. sz. ügyben hozott döntésében például nem tartotta szükségesnek, „hogy egy károsult teljes körűen bizonyítsa, hogy a károsító magatartás nélkül milyen vagyoni helyzetben lehetett volna, hanem megelégszik ezen helyzet olyan valószínűsítésével, amely nem éri el bizonyossággal határos szintet, de bekövetkezte tényeken alapuló józan és körültekintő mérlegeléssel az általános élettapasztalat alapján prognosztizálható”.

A letét tekintetében a dolog tulajdonosának személye figyelmen kívül maradó, érdektelen elem. A letevőnek nem szükséges a letét tulajdonosának lennie. A letéti szerződés esetleges megszégéséből fakadó kárigényt a letevő minden esetben jogosult érvényesíteni, még akkor is, ha nem ő a dolog tulajdonosa. Ehhez nem kell igazolnia, hogy a tulajdonos vele szemben ugyanilyen igényvel lépett fel.

Ebben a körben speciális szabályok vonatkoznak az olyan letétekre, amelyeknek célja éppen a vitatott tulajdonjogú dolog megőrzése a tulajdonos személyének tisztázásáig [vö. a bíróságon kezelt letétekről szóló 27/2003. (VII. 2.) IM rendelet, valamint a hatósági letétről és a lefoglalt dolgok tárolásának és értékesítésének részletes szabályairól szóló 40/2009. (IX. 15.) IRM rendelet].

A letéti szerződésben idegen dolog letétbe adása esetén is a letevő és a letéteményes kerül csak egymással jogviszonyba. Ezért a tulajdonos mint jogviszonyon kívüli személy a letéteményessel szemben – a letéti szerződés alapján – igény érvényesítésére nem jogosult. (Jelen § „a szerződésben meghatározott ingó dolog”-ról beszél, ezért elméletileg az sem kizárt, hogy a dolgot birtokló letevő azt a tulajdonosnál helyezze letétbe. Ezt a speciális tényállást azonban itt nem vizsgáljuk.) A dologgal kapcsolatos igények elbírálására nem képes és nem is jogosult letéteményes jogszerűen jár el, ha a letétet a szerződés szerint a letevőnek adja ki, még akkor is, ha a tulajdonos igényt jelentett be a dologra, és kérte annak kiadását. Amennyiben azonban a tulajdonos fellépése miatt a jogosult személye bizonytalanná vált, a letéteményes az ott felsorolt dolgok esetében a 6:53. § (1) bekezdés a) pontja alapján bírósági, a 6:56. § (1) bekezdése szerint pedig közjegyzői letétbe teljesíthet.

A letétet nem szükségszerűen a letevőnek kell kiadni. A letéteményes szerződésszerűen teljesít akkor is, ha megfelelően legitimált harmadik személynek adja ki a dolgot. Például a 6:38. § (4) bekezdés alapján a ruhatári vagy csomagmegőrző jegyet a letéteményesnek átadó személyt a teljesítés elfogadására jogosított személynek kell tekinteni, a letéteményes a számára a dolgot szerződésszerűen kiadhatja. Arra is lehetőség van, hogy a letevő a dolgot a letét fennállta alatt átruházza. Az átadási kötelezettségének a letevő ilyen esetben az 5:3. § (4) bekezdésére figyelemmel azzal tesz eleget, hogy a dolog megszerzőjére (pl. vevőjére) a dolog kiadása iránti igényt ruházza át. Amennyiben a kiadási igényt a letevő az új jogosultra engedményezi, és erről a letéteményest a 6:197. § (3) bekezdése szerint értesítik, valamint 6:198. § (1) bekezdése szerinti teljesítési utasítást ad a számára, akkor a letéteményes a letétet az új jogosultnak adhatja ki. A kiadási igény átruházása nem jelenti a letéti szerződés alanycseréjét, letevő továbbra is az eredeti szerződő fél marad. A letéteményest az 5:36. § (3) bekezdése alapján az új jogosulttal szemben is megilletik mindazok a kifogások, amelyek a dolog kiadása iránti követelést átruházó letevőnek a dolog kiadására irányuló követelésével szemben is megillették volna.

A letéti szerződés – ahogy erre a 6:364. § (2) bekezdése is utal – háromoldalú, vagy harmadik személy javára kötött szerződés is lehet. Harmadik személy javára kötött

szerződés esetében a 6:136. § rendelkezései szerint a harmadik személy akkor követelheti közvetlenül a kiadást a letéteményestől, ha ezt a jogát a felek a letéti szerződésben kifejezetten kikötötték, vagy ez a szerződés céljából vagy az eset körülményeiből egyértelműen következik (pl. a díjkitűzés teljesítője a letétbe helyezett díjazás tekintetében). A harmadik személy a javára kikötött szolgáltatás teljesítését attól kezdve követelheti, hogy őt valamelyik fél értesíti arról, hogy a javára szóló szerződést kötöttek, és a letét kiadásának szerződésben rögzített feltételei teljesültek. Ilyen helyzet állhat elő például akkor, ha valaki az 5:6. § (1) bekezdése szerinti jogalapon szerződést köt egy autómentővel, hogy az a letevő magánterületén engedély nélkül parkoló gépkocsikat a telephelyére szállítsa el, őrizze meg és a magukat igazoló tulajdonosoknak a szállítási és tárolási költség megfizetése után adja ki.

A letét a dolog őrzés céljából való ideiglenes átadása. Erre figyelemmel a letevőnek nemcsak joga, hogy a dolgot visszavegye, hanem kötelezettsége is. A törvény azonban a visszavételt [az adásvételnél a 6:215. § (1) bekezdésében a vevő számára előírt átvételi kötelezettségtől eltérően] nem teszi az elutazás, lakásfelújítás, vagy más okból a dolgot biztonságban tudni akaró letevő főkötelezettségévé. A letevő törvény szerinti főkötelezettsége a díjfizetés. A törvény a díj esedékességére és mértékére nem tartalmaz rendelkezést. Tekintettel arra, hogy előre fizetett díj esetén a díjfizetést is biztosító törvényes zálogjogra (6:363. §) nem lenne szükség, a felek megállapodásának hiányában a díj a megbízási szerződés rendelkezéseinek megfelelően [6:276. § (2) bekezdés] a szerződés teljesítésekor utólag esedékes. [Közvetve a 6:364. § (5) bekezdéséből is ez következik, és ez volt az 1959-es Ptk. megoldása is; vö. 465. § (1) bekezdés.]

A díj az őrzés ellenszolgáltatása, tehát nem a szerződéskötéstől, hanem csak a tényleges letéti szolgáltatás nyújtásától kezdve és az őrzés tartama alatt fizetendő. A rendelkezésre tartási jutalékhoz [6:386. § (2) bekezdés] hasonlóan a felek megállapodása esetén díj járhat azonban a letéteményes rendelkezésre állásáért az őrzésmentes időszakokra is.

Kérdéses, hogy visszerthes letét esetében a díj mértékének megállapítása olyan lényeges kérdésnek minősül-e, hogy a díjban való megállapodás hiányában a letéti szerződés nem jön létre. A kérdés megválaszolásához abból kell kiindulni, hogy a letéti szerződésnek a visszerhesség nem elengedhetetlen jellemzője, a letevő díjfizetési kötelezettsége ugyan tipikus, de nem szükséges tartalmi elem. Ezért a letéti szerződés még díjmegállapodás hiányában is létrejöhet, és kötelezheti a feleket. Ilyenkor a 6:63. § (3) bekezdése szerint a letevőnek a teljesítési helynek megfelelő piacon a teljesítési időben kialakult középárat kell díjként megfizetnie, ha a körülményekből nem az következik, hogy a letéteményes a letét őrzését ingyenesen vállalta.

A letéti díj a 6:133. §-ra figyelemmel magában foglalja a szerződés teljesítésével rendszerint együtt járó költségeket is. [Az 1959-es Ptk. ezt a letét esetében külön kimondta; vö. 1959-es Ptk. 465. § (1) bekezdés.] Rendszerint együtt járónak az a költség minősül, amely adott dolog letétele esetén a megállapodott megőrzési feltételek figyelembevételével szokásosnak minősül, amely költség felmerülésével az általában elvárható gondossággal [1:4. § (1) bekezdés] eljáró letéteményesnek kalkulálnia kell. Ilyen költségnek minősülhet például az őrzésre szolgáló helyiség temperálásának a költsége. Nem kell azonban például szokásosnak minősíteni az olyan biztosítás költségét, amely a letevőt a 6:142. §-on keresztül meg nem térülő káraitra biztosítja.

A letevői mellékkötelezettségek közül a 6:62. § (1) bekezdéséből fakadó tájékoztatási kötelezettséget kell kiemelni. A letevő már a szerződéskötési tárgyalások alatt, majd azt követően a szerződés megkötésénél tájékoztatni köteles a letéteményest a letét olyan tulajdonságairól, amelyet az nem ismert, és megfelelő gondossággal ismernie sem kellett

volna. Amennyiben a letét a tájékoztatás elmaradása miatt (pl. egy bennfelejtett akkumulátorból kilépő sav által) a letéteményes vagy más letevők dolgaiban kárt okoz, akkor a letevő a letéteményes ebből származó kárát a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint köteles megtéríteni.

A letét tárgya ingó dolog. Az 5:14. § (1) bekezdése szerint a dolog birtokba vehető testi tárgy. A dolog fogalmán belül a Ptk. sem az ingó, sem az ingatlan fogalmát nem definiálja. Az ingó dolog fogalmának meghatározásakor célszerű negatív definíciót alkalmazni, amely szerint minden dolog ingó, amely nem minősül ingatlan. Az ingatlan fogalmát az 5:17. §-ban foglaltakból és az ingatlan-nyilvántartás tárgyaiból kiindulva tudjuk meghatározni. Az Inyvtv. második rész I. fejezete szerint az ingatlan-nyilvántartás tárgya a földrészlet és a 12. § szerinti egyéb önálló ingatlanok. Ebből következően ingónak minősülnek az Inyvtv. 11. és 12. §-ában meghatározottakon kívüli birtokba vehető, testi dolgok. Az 1959-es Ptk. miniszteri indokolása [*A Magyar Népköztársaság polgári törvénykönyve, Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása* (KJK 1960, Budapest) 78.] a definíció hiányát azzal a praktikus érveléssel magyarázza, hogy dolog „alatt ugyanis az általános és a jogi gondolkodás ugyanazt érti. Ezért a jogi fogalom hiánya a gyakorlatban nem okozhat nehézséget”.

Az 5:14. § (2) bekezdése szerint a dologra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell a pénzre és az értékpapírokra is. A törvény szerint tehát a pénz, az értékpapír nem dolog, de a dolgokra vonatkozó szabályokat analóg módon alkalmazni kell rájuk. Ebből következik, hogy a pénz- és értékpapírletéti szerződés tárgya lehet (lásd a 6:367. §-nál).

Habár az 5:14. § (2) bekezdése alapján a dologra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre, mint például az elektromos energiára is, ezek azonban nem jogi okokból, hanem a dolog természeténél fogva a technika mai állása szerint nem képezhetik letét tárgyát. Nem kizárt azonban, hogy az őket hordozó dolog (pl. egy akkumulátor) letétbe kerüljön és a 6:361. § (2) bekezdése alapján a letéteményes abban a természeti erő állapotát szinten tartsa (pl. az akkumulátort időszakonként feltöltse).

Ugyancsak letét tárgyai lehetnek az állatok. Az 5:14. § (3) bekezdése alapján a dologra vonatkozó szabályokat az állatokra is alkalmazni kell, aminek keretében magától értetendően figyelemmel kell lenni a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezésekre is. Állatok letétbe adása jöhet létre például lovak bértartása esetén vagy például egy kutya állatpanzióba adásakor.

Nem minősül dolognak a jog és a követelés, így ezek letétbe sem tehetőek. Kivételt képez ez alól az az eset, amikor a jogot vagy követelést egy dolog (jellemzően értékpapír) testesíti meg, mert ebben az esetben a megtestesítő dolog letetésével a dologiasult jog és követelés is letét tárgya lehet. (A testi jelleggel nem rendelkező dematerializált értékpapír letétbe vehetőségét lásd a 6:367. §-nál.)

Ingatlan esetében is szóba jöhet a „dolog megőrzése” mint szolgáltatás, de ebben az esetben az őrzés nem letéti szerződés, hanem a joggyakorlat (pl. Pfv.VII.20.032/1999/4.; Pfv.VII.21.449/2008/4.) által vállalkozási (eredménykötelmi) elemeket is magában foglaló megbízási szerződésnek tekintett őrzés-védelmi szerződés keretében történhet.

A letéti szerződés más szerződésektől való elhatárolása során abból kell kiindulni, hogy a letéti szerződés jellegadó (tipikus) szolgáltatása az idegen dolog letevő érdekében történő megőrzése. Bérlet és haszonbérlet esetében a tipikus cél a dolog használata. Letétnél a letevő az őrzésért fizet, bérlet esetében a bérlő és a haszonbérlő a dolog használatáért. Erre figyelemmel például bérleti szerződés jön létre a pályaudvaron egy csomagmegőrző automata használata esetén (az üzemeltető helyet biztosít a dolog

elzárására), de letéti szerződés a csomagmegőrző szolgáltatás (az üzemeltető kontrollt és felügyeletet gyakorol a birtokba vett dolog felett) igénybevétele is. Az előbbi esetben az automata üzemeltetője azért szavatol, hogy az automata a jogviszony egész tartama alatt szerződésszerű használatra alkalmas [6:332. § (1) bekezdés], azaz a csomag biztonságos tárolására alkalmas, míg letét esetében a dolog visszaadásáért felel.

A szerződés minősítését megnehezíti, ha a letéteményes a 6:361. § (2) bekezdése szerint a letétet kezeli is. A törvény szerint ebben az esetben a kezelésre a másik bizalmi típusú szerződés, a megbízás szabályait kell alkalmazni [lásd a 6:361. § (2) bekezdésénél].

Elhatárolási kérdések merülnek fel ott is, amikor más szerződéstípus esetén kerül idegen dolog átvételre és megőrzésre (pl. vállalkozási szerződés, fuvarozás, bizomány). Az ilyen szerződések főszolgáltatása azonban nem a megőrzés, ez a szolgáltatás csak mellékkötelezettségnek minősül. Egy jellemző jogi probléma ebben a körben, hogy a javításra átvett gépjármű megrongálódása vagy eltűnése esetén milyen szabályok szerint felel a vállalkozó. A joggyakorlat szerint az ilyen vállalkozási szerződés letéti elemet is tartalmaz (BH2001.424.). A helyes álláspont szerint azonban egy vállalkozási (bizományi, fuvarozási stb.) szerződés nem válik vegyes típusú szerződéssé attól, hogy mellékkötelezettségként őrzési elemeket is tartalmaz. Ezért ilyen esetekben a letéti szerződés szabályai sem közvetlenül, sem analóg módon nem alkalmazhatóak [ellenkező álláspont: Gárdos Péter in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 2. kötet (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1935.]. A vállalkozó a 6:238. § helyes értelmében sem csupán az eredmény megvalósítására köteles, hanem arra is, hogy azt a megrendelőnek át is adja. A hibás gépkocsi megjavítása esetén sem hivatkozhat a szerelő arra, hogy a szerződést teljesítette, ha ugyan a hibát tényleg elhárította, de a gépkocsi az üzemi területen megrongálódott. A vállalkozó nem hivatkozhat így a 6:365. § (3) bekezdése szerinti felelősségkönnyítésre azzal érvelve, hogy a letéti szolgáltatást ingyenesen végezte, hiszen nem letéti szolgáltatást végzett, hanem a vállalkozási szerződés teljesítése körében járt el. Helyes azonban az a joggyakorlat, amely szerint a vállalkozási szerződés megkötéséig átvett gépkocsi esetében kizárólag letéti szerződés jön létre (BH1996.314.).

Vegyes szerződés jön azonban létre, ha a két szerződés elemei egyenrangúak. Például a bérlet önmagában nem tartalmaz őrzési kötelezettséget, de egy őrzött parkoló vagy parkolóház esetében az őrzési elem a bérletivel legalábbis egyenrangú. (Itt kell utalni arra, hogy a letét kiterjed az egész dologra, tehát az őrzött parkoló esetén nemcsak a gépkocsira magára, hanem az utastér és a csomagtartó tartalmára is.) Ugyancsak megbízással, és/vagy bizománnyal vegyes szerződés jön létre akkor, ha egy művész az alkotásait bemutatási és eladási céllal elhelyezi egy galériában.

A fenti esettől eltérően bizonyos szerződések esetén a törvény maga önállósította az egyébként mellékkötelezettségnek minősülő letéti elemet. Így az egyébként nevesített szerződéstípusként nem szabályozott szállodai szerződés (6:369–370. §-ok) és a nyilvánosság számára nyitva álló és különböző jogviszonyok alapján látogatott intézmények esetében (6:371. §) önálló felelősségi tényállást határozott meg.

Az 1/2014. PJE 1. pontja alapján a Ptk. alkalmazása során is irányadónak tekintett 4/2006. PJE szerint a nyomozó hatóság, az ügyészség és a bíróság a büntetőeljárás során bűnjelként lefoglalt dolgot közhatalmi tevékenysége részeként őrzi, kezeli, illetve gondoskodik őrzéséről, kezeléséről. Arra hivatkozással, hogy a felek semmilyen módon nem kötnek letéti szerződést, a Kúria szerint a közhatalmi letéti őrzés és letétkezelés során bekövetkezett kárért a letéteményes felelőssége a szerződésen kívüli károkozás szabályai szerint áll fenn. Ezzel a Kúria a közhatalmi letéteményesnek az ingyenes letétkezeléshez kapcsolt felelősségi privilégiumot adja meg [6:365. § (3) bekezdés], álláspontunk szerint –

különösen a letét kényszerletét jellege és a letéteményes rendelkezésére álló kapacitásokra tekintettel – szükségtelenül.

A Ptk.-ban a letéti szerződésre több helyen is történik utalás. Így például a 3:254. § (2) bekezdés az értékpapírletét esetén az értékpapírletét-kezelő kötelezettségévé teszi a részvényes kérése esetén letéti igazolás kiadását. Itt azonban a törvény szóhasználata nincs figyelemmel arra, hogy az értékpapír letéti őrzése és az értékpapírletét kezelése két különböző tevékenység: a letétkezelő mindig végez letéti őrzést is, de a letéteményes nem végez letétkezelést [Bszt. 4. § (2) bekezdés 43. és 44. pont]. Ezért a letéti igazolás kiadásának kötelezettségét nem a letétkezelő, hanem a letéteményes kötelezettségévé kellett volna tenni.

A letét szabályainak komoly jelentősége van a zálogjogi szabályok alkalmazása során. Az 5:106. § (2) bekezdése szerint a feleknek a zálogtárgy birtoklásával, használatával és hasznosításával kapcsolatos jogaira és kötelezettségeire a visszterhes letét szabályai az irányadóak, azzal, hogy a zálogkötelezett a zálogjog fennállása alatt nem jogosult a zálogtárgyat visszakövetelni. A kézzizálog jogosultja tehát letéteményesi pozícióba kerül. Az a főszabály, hogy a letéteményes a letétet a letevő érdekében őrzi, itt módosuláson megy át, mert a zálogjogosult a zálogtárgyat a saját érdekében is tartja. Ezért például a letevő mindenkorai felmondási joga [6:364. § (1) bekezdés] a zálogjog fennállása idejére kizárásra kerül.

A Ptk. ismeri a bírói (6:53. és következő §-ok) és a közjegyzői letét (6:56. §) mint speciális teljesítési módok jogintézményét is. A 6:53. § (2) bekezdés és 6:56. § (2) bekezdés szerinti utaló szabályok alapján a bírói és közjegyzői letét esetén „a letéteményes kötelezettségeire” kell a letéti szerződés szabályait alkalmazni. A féloldalas utalás miatt úgy tűnhet, hogy ezekben az esetekben a letevőt nem terheli például díjfizetési kötelezettség. Ez a bírói letét esetében a bíróságon kezelt letétekről szóló 27/2003. (VII. 2.) IM rendelet 3. §-a szerint így is van. A visszterhesség 6:61. § szerinti vélelme miatt azonban a közjegyzői letétnél már más a helyzet. Ott a közjegyző által felszámítható díjakat és költségeket a közjegyzői díjszabásról szóló 14/1991. (XI. 26.) IM rendelet 30/H. §-a határozza meg.

Letétre vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz a Gykr. is a gyámhivatalnak beszolgáltatandó pénz és értéktárgyak vonatkozásában.

Az Üt. 30. § (1) bekezdés a) pontjára figyelemmel az ügyvédi letét is lehet teljesítési letét. Az Üt. ezen a letéti formán kívül a fedezeti (költség) és megőrzési letétet is ismeri. Az ügyvédi pénzletétre vonatkozó szabályokat – az alapvető jogok biztosának AJB-3106/2012. számú ügyben tett kezdeményezésére – 2015. május 1-jétől kezdődően az Üt. 30/A. §-a és a Magyar Ügyvédi Kamara a letét- és pénzkezelés, valamint a letétnyilvántartás részletes szabályairól szóló 1/2014. (XI. 03.) szabályzata tartalmazza. Az ügyvédi letét esetében kiemelendő körülmény, hogy a Magyar Ügyvédek Kölcsönös Biztosító Egyesületének ügyvédi felelősségbiztosítási feltételei nem tekintik biztosítási eseménynek a pénz és egyéb érték letéti őrzése során az ügyfélnek okozott kárt, azaz a biztosítót nem terheli helytállási kötelezettség [2014. április 28-tól hatályos biztosítási feltételek II. a) pont és 3.1.6. pont].

A letét szabályai az ügyvédi letéthez hasonlóan külön jogszabályban szabályozott más letéti jogviszonyok esetén is csak kiegészítő jelleggel alkalmazandóak. Ilyen letéti jogviszonynak minősül a közraktározás (Krtv.), a múzeumi letét [Kult. tv. 49. §; a múzeumi letétről szóló 19/2015. (IV. 2.) EMMI rendelet], valamint a gyűjtő- és rendhagyó letét területén a letétkezelés és letéti őrzés mint kiegészítő befektetési szolgáltatási tevékenység [Bszt. 4. § (2) bekezdés 43–44. pontok és 5. § (2) bekezdés a)–b) pontok].

Az Mt. 168. §-a a 166–167. §-okra utalással szabályozza a munkáltató felelősségét a munkavállaló munkahelyre bevitt tárgyaiban, dolgaiban bekövetkezett károkért. Eszerint a munkáltató a kártérítés alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a kárt kizárólag a károsult elháríthatatlan magatartása okozta, vagy a kárt az ellenőrzési körén kívül eső olyan körülmény okozta, amellyel nem kellett számolnia, és nem volt elvárható, hogy a károkozó körülmény bekövetkezését elkerülje, vagy a kárt elhárítsa. A munkáltatónak nem kell megtérítenie azt a kárt, amellyel kapcsolatban bizonyítja, hogy bekövetkezése a károkozás idején nem volt előre látható. Ugyancsak nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amelyet a munkavállaló vétkes magatartása okozott, vagy amely abból származott, hogy a munkavállaló kárenyhítési kötelezettségének nem tett eleget. Az Mt. 168. § (2) bekezdése alapján a munkáltató csak szándékos károkozás esetén felel, ha előírta a munkahelyre bevitt dolgok megőrzőben való elhelyezésének vagy a bevitel bejelentésének kötelezettségét, de a munkavállaló ennek nem tett eleget. Ugyancsak szándékosság esetén kell a munkavállalónak helytállnia olyan dolgokért, amelyek a munkába járáshoz vagy a munkavégzéshez nem szükségesek, és bevitelüket a munkáltató nem engedélyezte.

A Hpt. 3. § (1) bekezdés j) pontja pénzügyi szolgáltatásnak minősíti az üzletszerűen végzett letéti és széfszolgáltatást. Az ez utóbbi nyújtására irányuló szerződés azonban nem minősül letéti szerződésnek. Ennek az az oka, hogy a hitelintézet ebben az esetben semmiféle dolgot nem vesz át, hanem egy meghatározott helyet biztosít arra, hogy a másik fél ott valamit elhelyezhessen. A hitelintézet a letétbe elhelyezett dolgokat nem őrzi, de azt biztosítani köteles, hogy a széf tartalmához arra nem jogosított személy ne férjen hozzá. A jogviszonyt ezért nem a letét, hanem a bérlet (6:331. és következő §-ok) szabályai szerint kell megítélni.

6:361. § [A letett dolog használata, másra bízása, hasznainak szedése, kezelése]

- (1) A letéteményes köteles a letett dolgot saját vagyonától és más letevő által letett dologtól elkülönítve őrizni és nyilvántartani.**
- (2) A letéteményes köteles a letett dolgot kezelni, ha a letett dolog természete azt szükségessé teszi. A letett dolog kezelésére a megbízás szabályait kell alkalmazni.**
- (3) A letéteményes a letett dolgot nem használhatja, nem hasznosíthatja, más személy birtokába vagy őrizetébe nem adhatja, kivéve, ha ez a letevőnek károsodástól való megóvása érdekében szükséges. E tilalom megszegése esetén felelős minden kárért, amely e nélkül nem következett volna be.**
- (4) A letéteményes köteles a letett dolog hasznait beszedni, ha a dolog természeténél fogva hasznot hajt. A letéteményes a beszedett hasznokkal köteles a letevőnek elszámolni. A beszedett hasznokat a letéteményes jogosult a költségei fedezésére fordítani, az ezt meghaladó hasznokat a letéteményes köteles a letevőnek kiadni.**

Tulajdonátruházásra vonatkozó jogcím hiányában a dolog átvételével a letéteményes – a 6:367. § szerinti szűk kivételtől eltekintve – nem válik a dolog tulajdonosává. A birtoklás ténye a nyilvánosság felé azonban azt a képet közvetíti, hogy a dolog a birtokoshoz tartozik, ezért egy harmadik személy (pl. a letéteményes hitelezője) a letéteményes tulajdonának tekintheti a dolgot. A vagyoni viszonyok átláthatósága érdekében jelen § (1) bekezdése ezért a letéteményes kötelezettségévé teszi a letét elkülönített őrzését és nyilvántartását.

Az elkülönített őrzés azt jelenti, hogy a letétet a letéteményes nem keverheti össze a saját és más letevők dolgaival. Az elkülönített nyilvántartás a Szát. hatálya alá tartozó

letéteményeseknél a nyilvántartási és leltári szabályok betartása esetén megvalósul. A Szát. hatálya alá nem tartozó letéteményes esetében pedig bármilyen nyilvántartás megfelelő, amelyből megállapítható, hogy az adott dolog letét jogcímén van a letéteményes birtokában. Nem szükséges, hogy a letét elfogadása esetén a letéteményes a saját vagyonát is felleltározza, és valamiféle nyilvántartásba felvegye [ellenkező álláspont: Gárdos Péter *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 2. kötet* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1940.].

Az elkülönítés előírásának a vagyonkeveredés megakadályozását és a dolog azonosíthatóságának biztosítását célzó praktikus okai vannak. Az elkülönítésnek akkor van jogi jelentősége, ha a letéteményes is rendelkezik a letétbe vethez hasonló dologgal vagy mástól is letétbe vett ilyet. Amennyiben nincs erről szó, akkor a felek letéti megállapodását úgy lehet értelmezni, hogy az elkülönítési kötelezettség teljesítéséről lemondtak. A szomszéd által a nyaralás idejére átadott értékes bélyeggyűjteménynek a letéteményes polcán vagy szekrényében a saját dolgai között történő elhelyezése tehát nem minősíthető szerződésszegésnek.

Az elkülönített őrzési és nyilvántartási kötelezettség fennállta esetén annak megsértésével a letéteményes a szerződést megszegi. Ilyen esetben a letevő követelheti a szerződésszerű teljesítést (6:138. §). Amennyiben a szerződésszegés miatt a letevő teljesítési érdeke megszűnt (a letét bizalmi jellegére figyelemmel a teljesítési érdek megszűnése bizonyításával szemben nem szabad szigorú követelményeket állítani), akkor a letevő a szerződést felmondhatja (6:140. §). Rendkívüli felmondás esetén a letevő a 6:142. § szerint kártérítést követelhet. A dolog károsodás nélküli visszaadása esetén a letevő kártérítési igénye például olyan költségekre terjed ki, amelyek a szerződésszegés hiányában nem merültek volna fel (pl. másnál való letétbehelyezés esetén az új letéteményes magasabb díja és költsége).

Az elkülönítési kötelezettség a gyűjtőletét esetében csak a letéteményes dolgaitól való elkülönítés körében áll fenn. Rendhagyó letét esetében pedig egyáltalán nincs fizikai elkülönítési kötelezettség. Az elkülönített nyilvántartás vezetése alól azonban a törvény ebben a két esetben sem ad felmentést. [A befektetési szolgáltatók számára kógens jelleggel még a Bszt. 18. § (1) bekezdés a) pontja is előírja olyan nyilvántartás vezetését, amely a letétek elkülönítését is biztosítja.]

A letéteményes őrzési kötelessége a törvény erejénél fogva kezelési kötelezettséggel egészül ki, ha a letett dolog természete ezt szükségessé teszi. Definíció hiányában a törvény a felekre és a joggyakorlatra bízta a kezelés tartalmának és annak a dologi körnek a meghatározását, amely esetében a dolog természete ezt szükségessé teszi.

Abból kiindulva, hogy a letéteményes a letett dolgot károsodásmentesen köteles visszaadni, a kezelést olyan – az őrzés és a használat közötti – tevékenységnek kell tekinteni, amely szükséges és elégséges ahhoz, hogy a dolgot állagsérelem nélkül tudja a letéteményes visszaadni. A kezelés túlmegy a megfelelő letéti körülmények (pl. egy spermabankban az állandó fagyasztási hőmérséklet) folyamatos biztosításának kötelezettségénél, de nem éri el a jelen § (3) bekezdése szerinti használat intenzitásának szintjét. A hasznok szedésének (4) bekezdésben szabályozott kötelezettsége szintén a kezeléson kívüli tevékenység.

Tipikusan kezelést igénylő dolognak minősülnek az állatok. A gyakorlatban bértartásnak nevezett letéti szerződés keretében kezelésként kell nyújtani mindazt a szolgáltatást, mint például a ló takarmányozása, rendszeres megjárata, amely ahhoz szükséges, hogy a letett állatot fizikai és mentális károsodás nélkül lehessen visszaadni. Nem minősül azonban a letéti jogviszony keretében nyújtandó kezelésnek az ezen túlmenő

szolgáltatás, például a ló belovaglása [ellenkező álláspont: Pomeisl András *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata VI/VI. kötet* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 216.].

A szükséges mértékű kezelési kötelezettség miatt a letéti szerződés nem válik vegyes szerződéssé [ellenkező álláspont: Gárdos Péter *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 2. kötet* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1941.], csupán annyi történik [mint más helyen is a kódexben; lásd pl. 6:412. § (2) bekezdés], hogy a kezelési kötelezettség teljesítését a törvény a megbízás szabályaira való utalással szabályozza.

A megbízás szabályaiból következik, hogy a kezelést a letevő utasításai, illetve ennek hiányában a megbízó feltehető érdeke szerint kell végezni (vö. 6:273. §). A megbízásra való utalásból azonban nem következik, hogy a kezelésért a letéteményest külön megbízási díj illetné meg. A letevő által fizetendő letéti díj – ellenkező bizonyításig – a kezelés díját is tartalmazza. Ellenkező eredményre csak abban az esetben juthatunk, ha a letéti díj kalkulációja során a letéteményes azért nem lehetett figyelemmel a kezelési kötelezettségre, mert ennek szükségességét nem ismerte, és megfelelő gondosság esetén sem kellett volna felismernie.

A kezeléssel kapcsolatos külön költségekre azonban jelen § (2) bekezdés második mondatán keresztül alkalmazandó 6:273. § (4) bekezdése szerint igényt tarthat a letéteményes, mert ez a speciális szabály felülírja a 6:133. § rendelkezését.

A letétbeadásal a letéteményes a tulajdonosi jogok közül csupán a birtoklás jogát szerzi meg, a használat és a hasznosítás jogát nem. E jogok megszerzése esetén tipikusan bérletről, haszonkölcsönről vagy lízingről beszélünk és nem egy dolog letevő érdekében történő őrzéséről. A használat és hasznosítás joga abból a szempontból is idegen a letétől, hogy az a dolog valamilyen fokú elhasználódásával jár, így a megfelelő állapotban történő visszaadás kötelezettségének teljesítését veszélyezteti. A törvény az egyértelműség kedvéért ki is mondja, hogy a letéteményes a dolog használatára és hasznosítására nem jogosult. A szabályozás diszpozitív jellegéből következik, hogy a letevő – a befektetési szolgáltatások területén a Bszt. 58. § szerinti körben – a használatot jogosult megengedni.

Használat és hasznosítás alatt nem az 5:13. § (2) bekezdése szerinti használatot és hasznosítást kell érteni, mert e tevékenységek egy része a letéti szerződés alkalmazásában jelen § (2) bekezdése szerinti kezelésnek minősül. Amennyiben például egy letétbe tett oldtimer állagának megóvásához az szükséges, hogy bizonyos időszakonként rövid utat tegyenek meg vele, akkor a letéti szerződés keretében ez a (2) bekezdés szerint kötelező kezelésnek és nem a (3) bekezdés szerint tiltott használatnak minősül.

A letét bizalmi jellegéből következik, hogy a letéteményes személyes eljárásra köteles, nem adhatja a dolgot más személy birtokába vagy őrizetébe.

A hasznosítási, használati és továbbadási tilalom alól kivételt képeznek azok az esetek, amikor a tilalom áthágására azért van szükség, hogy ezzel a letéteményes a letevőt károsodástól kímélje meg. Így például amennyiben a letétbe tett oldtimert a letéteményes azért használja, hogy azzal az árvízzel fenyegetett parkolóból új letéti helyre menjen át, akkor ez a kezelés szintjét átlépi, és ezért használatnak minősül, de kármentő célja miatt megengedett használatnak. Megengedett továbbadásnak pedig az az eset minősül például, amikor a letéteményes ügyvéd széfjének zárja elromlik és a nyitottan maradt széfben tárolt letéteket a javítás vagy új széf beszerzésének idejére egy másik ügyvédnél helyezi el.

Kivételt képeznek a továbbadási tilalom alól azok az esetek is, amikor jogszabály engedélye folytán kerül a letét továbbadásra. Ilyen eset feltételeit szabályozza a Bszt. 59. §, amely szerint amennyiben a letéteményes befektetési vállalkozás, akkor nemcsak gyűjtő- [lásd 6:366. § (3) bekezdés], hanem egyedi letét esetén is jogosult alletétkezelőt igénybe venni.

A meg nem engedett használat, hasznosítás és továbbadás szerződésszegésnek minősül, amire alapítottan a letevőt rendkívüli felmondási jog illeti meg (6:140. §).

A letevő jogi érdeke, hogy a dolgot megfelelő állapotban visszakapja. Amennyiben ez megtörténik, akkor a letéteményes a főszolgáltatását teljesítette. Amennyiben tehát az őrzés közbeni meg nem engedett használatnak és hasznosításnak a dolog állapotára nincs hátrányos kihatása, akkor a letevő rendkívüli felmondási joga gyakorlásával együtt csak abban az esetben követelhet kártérítést a letéteményestől, ha a szerződésszegés a dolgon kívül okozott valamiféle kárt (pl. más letéteményesnél való elhelyezés költségei). Kár nélkül a letevő a letéteményes ellen önmagában a szerződésszegő használat vagy hasznosítás miatt nem tud megalapozottan kártérítési igényt érvényesíteni. A hasznok kiadását a letevő az 5:11. §-ra hivatkozással sem követelheti, mert a letéteményes nem jogalap nélkül volt a dolog birtokában. A dolog szerződésnek megfelelő állapotban való kiadása esetén a jogalap nélküli gazdagodásra alapított igény azért nem érvényesíthető, mert a letéteményes nem a letevő „rovására” [vö. 6:579. § (1) bekezdés] gazdagodott a használat vagy hasznosítás által.

Meg nem engedett használat, hasznosítás és továbbadás esetén a letéteményes felelős minden kárért, amely e nélkül nem következett volna be. A „minden kár” kifejezés a vis maior által okozott károkat is jelenti. A letéteményes helytállási kötelezettsége abból a szempontból nem korlátlan, hogy nem kell helytállnia, ha a kár „e nélkül” a kötelezettségszegés nélkül is bekövetkezett volna. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a károsodás a dolgot részben vagy egészben a kötelezettségszegés nélkül is érintette volna, akkor a szerződésszegéssel nem okozatos kárt a letevő viseli. Az okozatosság hiányát a letéteményesnek kell bizonyítania.

A letét passzív őrzési jellegéből és jelen § (3) bekezdéséből is következik, hogy a letéteményest nem terheli gyümölcsöztetési kötelezettség. Amennyiben azonban a dolog természeténél fogva hasznot hajt, akkor köteles ezeket beszedni és a letevővel elszámolni.

Haszon alatt azt gazdasági előnyt értjük, amely a dolog léte során a nélkül keletkezik, hogy a dolog fennmaradását veszélyeztetné (pl. a letétbe tett pénz esetleges kamatai, a letétbe tett vemhes állat kölyke).

A hasznok beszedésének kötelezettségére hivatkozva sem kerülhető meg a használati és hasznosítási tilalom, a letéteményes nem használhatja vagy hasznosítja a dolgot arra hivatkozással, hogy így hasznot hajt, amit ő beszedni tartozik.

A hasznok szedésének joga az 5:22. §-ra figyelemmel a tulajdonos joga, amelyből az is következik, hogy a gyümölcsök tulajdonjoga a tulajdonost illeti meg.

A hasznok szedésének a joga a letétbe tétellel a törvény erejénél fogva a letéteményesre kötelezettségként száll át, még hozzá akkor is, ha a letevő nem volt tulajdonos. Tekintettel azonban arra, hogy a letéti szerződésbe nem értendő bele egy olyan – például a haszonbérletre és a pénzügyi lízingre jellemző – szándék, hogy a dolog hasznainak tulajdonjoga a birtokost illesse, a letéteményes az 5:50. § kivételes szabályára nem hivatkozhat, a gyümölcsökön csak birtokot szerez, tulajdonjogot nem.

A letéti szerződés a haszonra is kiterjed, azt a letéteményes az eredetileg letétbe tett dologgal együtt köteles őrizni, szükség esetén kezelni (pl. a megellett kanca csikóját takarmányozni és járatni) és a letevőnek megfelelő állapotban kiadni. Amennyiben romlandósága miatt a beszedett haszon (pl. egy növény termése) nem alkalmas tárgya a letétnek, akkor azt a letéteményes az 1:4. § (1) bekezdése szerinti elvárhatóságra figyelemmel köteles felajánlani a letevőnek (vagy adott esetben a letét jogosultjának). A felajánlás nehézségei vagy a válasz késedelme esetén a hasznot a letéteményes köteles értékesíteni és az ellenértéket az esetleges költségei levonása után letétként kezelni.

Az együttműködési kötelezettségből következik, hogy a letevő kérése esetén a beszedett hasznokkal a szerződés futamideje alatt is el kell számolnia a letéteményesnek, illetve ki kell adnia. A törvény szerint azonban a futamidő alatt nem terheli a letéteményest külön értesítési kötelezettség arról, hogy valamilyen hasznot beszedett. Kifejezett törvényi rendelkezés hiányában is értesítési kötelezettség következhet azonban a konkrét letét körülményeiből (pl. olyan esetben, amikor a feleknek nem kellett valamiféle haszon felmerülésével számolniuk) és az általános együttműködési kötelezettségből.

Az elszámolási kötelezettség teljesítése akkor okozhat problémákat, ha a beszedett haszon már nincs meg, mert azt a letéteményes értékesítette (pl. letétbe tett ritka orchidea virága), vagy maga felhasználta. Ekkor a beszedett haszon pénzbeli ellenértékével kell elszámolni. Az elszámolás során a haszon értékén – a 6:63. § (3) bekezdésének megfelelő alkalmazásával – a letét őrzésének helye szerinti piacon a teljesítési időben kialakult középárát kell tekinteni. Az ettől való eltérésre hivatkozó felet bizonyítási kötelezettség terheli.

A „*de minimis non curat praetor*” elvre figyelemmel az elszámolási kötelezettség a lényegtelennek minősülő haszon esetében nem áll fenn, azaz a szomszéd által a nyaralásának idejére letétbe átadott balkoneper pár termésének elfogyasztása esetén a letéteményest nem terheli elszámolási kötelezettség, és az elfogyasztott eper árát sem kell megtérítenie. A letevő ilyen jogérvényesítése joggal való visszaélésnek is minősülne [1:5. § (1) bekezdés].

A törvény szerint a letéteményes a beszedett hasznokat a költségei fedezésére jogosult fordítani. Itt természetesen a külön érvényesíthető, azaz a letéti díj által nem fedezett esedékes költségekről, mint például a gyümölcs beszedésének és értékesítésének költségéről van szó. Amennyiben a beszedett haszon a költséggel egynemű (pl. letétbe tett pénz kamata és a letéti számla díja), akkor a letéteményes a költségkövetelését a 6:49. § szerint beszámítja a haszonba.

Amennyiben a haszon és az esedékes költség nem egynemű, akkor a letéteményest értékesítési jog illeti meg, és az értékesítésből befolyt ellenértékkel szemben élhet beszámítással. Ha az értékesítés a letevőnek jelentős érdeksérelmet okoz, és a költségek kiegyenlítése iránti letéteményesi igény nem igazán jelentős, akkor az értékesítés joggal való visszaélésnek minősülhet. Például, ha a letétbe tett egyedileg nemesített növény termését élelmiszerként értékesíti a letéteményes, pedig tudja, hogy azt a letevő szaporítóanyagának szánja.

A törvény nem teszi lehetővé, hogy a beszedett haszonból a letéteményes a díjigényét fedezze, viszont a 6:363. § szerinti törvényes zálogjog a beszedett gyümölcsökre is kiterjed, így azok a díjigényt e módon biztosítják.

A hasznok beszedésének elmulasztása esetén a letevőt kártérítési igény illeti meg. A kár mértékének számítása – a dolog károsodása miatti kárigényhez hasonlóan – arra az időpontra történik, amikor a letéteményesnek a letétet ki kellett volna adnia, azzal, hogy a 6:534. § szerint az ítélethozatalig bekövetkező értékelkedést a károsult itt is érvényesítheti.

6:362. §

[A dolog átvételének megtagadása]

A dolog átvételét a letéteményes megtagadhatja, ha olyan körülmények következnek be, amelyeknél fogva határozott idejű letéti szerződés esetén a szerződés felmondására lenne jogosult.

Az 1959-es Ptk. előtti jogunkban a letét reálszerződés volt, azaz nem a felek megállapodásával, hanem a dolog tényleges átadásával jött létre. A letét konszenzuál-

szerződésként való kialakítása óta már előfordulhat, hogy a szerződés létrejötté és a dolog átadása között hosszabb idő telik el.

A felek megállapodása és a dolog átadása közötti időben bekövetkezhetnek olyan körülmények, amelyek miatt a letéteményesnek már nem áll érdekében a teljesítés. Ezek a körülmények a törvény szerint annyiban teszik lehetővé a letéteményesnek a dolog átvételének megtagadását, amennyiben határozott idejű letét esetén a letéteményest felmondásra jogosítanak. A 6:364. § (4) bekezdésére figyelemmel ilyen körülménynek minősül minden, ami a dolog biztonságát veszélyezteti. Például, ha az őrzés helyéül szolgáló épület életveszélyessé válik, vagy ha a kutyapanzióban fertőző vírusos bélgyulladás történt.

Ha a letéteményes a dolog őrizetét nem foglalkozása körében látja el, akkor függetlenül attól, hogy ingyenes vagy visszterhes, illetve határozott vagy határozatlan időre kötött letétről van szó, a dolog átvétele megtagadható, ha a szerződéskötési körülményekhez viszonyítva – előre nem látható okok miatt – a dolog őrzete a számára nagymértékben megnehezülne. Ilyen körülménynek kell értékelni például a letéteményes olyan betegségét, amely a letét őrzését, szükség szerint kezelését és hasznainak beszedését megnehezíti.

Foglalkozáson az ember szokásos munkáját kell érteni. Ebből következik, hogy az őrzés elnehezülésére a törvény szövege szerint csak természetes személy hivatkozhat. A törvény előkészítésének dokumentumai és az indokolás sem utal azonban arra, hogy ezt a megtagadási jogot a jogalkotó a természetes személyekre kívánta volna korlátozni. A korlátozásnak egyébként sem lenne értelmes oka. Erre figyelemmel a *ratio legis*, a jogi helyzet hasonlósága miatt a megtagadási jogra az üzleti tevékenységük körén kívül eljáró jogi személyek is hivatkozhatnak.

Az 1:4. § (2) bekezdésére figyelemmel nem illeti meg a megtagadás joga a letéteményest, ha a megtagadás alapjául szolgáló körülményt felróhatóan maga okozta. A dolgot veszélyeztető körülmények felróható okozása esetén a letevőt rendkívüli felmondási jog és kártérítési igény illeti meg.

A dolog átvételének jelen § keretében való megtagadásával a letéteményes jogszerűen jár el, ezért szerződésszegés hiányában a letevő nem jogosult kártérítésre. A dolog átvételének törvényes ok nélküli megtagadása esetén a letevőt kártérítési igény illeti meg.

A letevő vonatkozásában nem volt szükség hasonló megtagadási szabály megalkotására, mert a mindenkori felmondási jogból [6:364. § (1) bekezdés] következik, hogy a letevő a dolog letétbe tételére nem kötelezhető.

6:363. §

[Törvényes zálogjog]

A letéteményest díja és költségei biztosítására zálogjog illeti meg a letevőnek azokon a vagyontárgyain, amelyek a letét következtében kerültek birtokába.

A letéteményest törvényes, azaz zálogszerződés hiányában is fennálló zálogjog illeti meg.

A zálogjog tárgyát a törvény megfogalmazása szerint a letevőnek mindazok a vagyontárgyai képezik, amelyek a letét következtében kerültek a letéteményes birtokába. Ez a tárgyi kör egyszerre tágabb és szűkebb is a letett dolognál. Tágabb annyiban, hogy magában foglalja a 6:361. § (4) bekezdés szerint beszedett hasznokat is, de ezen felül is kiterjed minden más vagyontárgyra, amely a letéttel összefüggésben a letéteményes birtokába került. Szűkebb azonban abban a körben, hogy amennyiben a letevő a letétnek nem tulajdonosa, akkor a zálogjog nem jön létre. Ennek az az oka, hogy az 5:30. §

(1) bekezdés kógens szabálya alapján a dolog biztosítékba adásának joga kizárólag a tulajdonost illeti meg. Ezt az alapelvet a törvény csak kifejezett rendelkezéssel törhetné át, amire itt nem kerül sor. A letevő vagyontárgyai alatt tehát a letevő tulajdonában álló dolgokat kell érteni.

Mivel a törvény „a letét következtében” történt birtokba kerülésről beszél, így elég, ha a letéteményes – a letéti jogviszonnyal valamiféle kapcsolatban – tényleges birtokosa lesz a vagyontárgynak. Nem szükséges, hogy a birtokátruházás jogcíme a letét legyen. Ilyen lehet például az az eset, amikor a letevő a letét felpakolása érdekében segédeszközt (pl. egy villástargoncát) visz magával és azt átadja a letéteményesnek, hogy az annak a segítségével tudja a nagy méretű dolgot mozgatni. Az 5:9. § (2) bekezdésére figyelemmel csak a bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton megszerzett vagyontárgyak esetében nem gyakorolhatja a letéteményes a visszatartási és zálogjogát.

A letéteményes zálogjoga kézzizálogjog. Erre figyelemmel a zálogjog tárgya nem lehet a letevő bármilyen vagyontárgya, hanem csak ingó dolog [5:101. § (2) bekezdés].

Az 5:92. § alapján a törvényes zálogjog a zálogjogosult letéteményes és a zálogkötelezett letevő közötti, 5:89. § szerinti zálogszerződést pótolja. Amennyiben a letéteményes a letét tárgyain tulajdonjogot szerzett (5:40. § és 6:367. §), akkor díjai és költségei érvényesítése során a zálogjog szabályai nem kötik.

A zálogjogosultság önálló birtoklási jogcímet teremt a letéteményesnek [5:106. § (1) bekezdés], úgy hogy a vagyontárgyakon még a letéti szerződés megszűnését követően is visszatartási jog illeti meg. Erre tekintettel nem követ el a letéteményes szerződésszegést, ha ki nem egyenlített díjkövetelése biztosítása érdekében a letett dolgot annak visszakérése ellenére nem adja ki a letevőnek.

A gyakorlatban vitás lehet a joggyakorlás arányosságának a kérdése. A letéteményest minden további nélkül megilleti a visszatartási jog és lejárt követelés esetén a zálogjog érvényesítésének a joga akkor is, ha csekély összegű díjkövetelését fedezi egy nagy értékű letevői vagyontárgy. Más a helyzet azonban akkor, ha a követelést egy nagy értékű osztható dolog vagy több vagyontárgy fedezi és ezek mindegyike akár önmagában fedezetet nyújt a letéteményes követelésére. A Kúria – bérlői zálogjog esetén – a Gfv.X.30.359/2006/7. és Gfv.X.30.423/2007/5. sz. ítéletében alapelvként azt fejtette ki, hogy a törvényből nem következik, hogy a törvényes zálogjog a biztosított követelésnek megfelelő mértékű vagyontárgyra korlátozódna. Megítélése szerint a zálogjogosultat nem terheli annak vizsgálati kötelezettsége, hogy a zálogtárgyak milyen értéket képviselnek, meghaladják-e, illetve mennyivel a biztosított követelést. A Kúria a Pfv.IX.22.595/2000/12. számú ítéletében azonban arra is rámutatott, hogy amennyiben a zálogjogosult joggyakorlása kirívóan aránytalan terjedelmű (ott kétmillió forintot el nem érő tartozás fejében 11 millió forintot meghaladó értékű ingóságot tartott vissza a zálogjogosult) akkor ez már jogellenes, és kártérítési felelősséget eredményező magatartásnak minősül.

A zálogtárgyak a letéteményes díjigényét és a díjigénnyel nem fedezett költségei megtérítésének az igényét biztosítják. Helyes értelmezés szerint a díj- és költségigénynek a letéti szerződésből kell következnie, más jogviszony alapján fennálló ilyen igények biztosítására nem nyújt fedezetet a letéteményes törvényes zálogjoga.

A zálogjogosulti jogok tartalmának meghatározása problémát okozhat, mert a törvény nem részletezi, hogy a letéteményes törvényes zálogjogának kimondása a felek milyen tartalmú zálogszerződését pótolja. Biztosítja-e a zálogjog a letéteményes még nem esedékes (jövőbeni) díjköveteléseit, vagy csak a már lejárt követeléseket? Kiterjed-e a zálogjog az 5:97. § (1) bekezdésére figyelemmel a jövőbeli, a letétbevitelkor még nem ismert (pl. nem várt gyümölcsök beszedéséhez kapcsolódó) költségek biztosítására is? Követelhet-e a letéteményes kiegészítő biztosítékot az 5:107. § (2) bekezdésre hivatkozással?

A válaszok megtalálását nehezíti, hogy a zálogjogi szabályok kógens, eltérést nem engedő rendelkezések, a zálogjogi jogosultságokról való lemondás pedig kifejezett jognyilatkozatot kíván meg [6:8. § (3) bekezdés első mondat].

A jogbizonytalanság kiküszöbölése érdekében célszerű, ha a felek a letéti szerződésben a zálogjog kérdésére is kitérnek. Amennyiben erre nem kerül sor, akkor a szerződéspótló törvényes zálogjog tartalmát jogvita esetén a bírónak kell meghatároznia. A bírót az Alaptörvény XXVIII. cikkely (1) bekezdéséből következő döntési kötelezettség függetlenül attól terheli, hogy az adott tényállásra vonatkozik-e jogszabályi rendelkezés, vagy az teljesen hiányzik. Ez utóbbi esetben a joghézagot a jogtudomány által kidolgozott technikákkal (analógia, a törvény szellemének meghatározása, alkotmányos elvek és generálklauzulák értelmezése stb.), az elméleti képzettsége és gyakorlati tapasztalatai alapján tölti ki. Ebben a körben nemcsak a jogalkotó feltehető akaratát, hanem azt is szükséges vizsgálni, hogy milyen tartalmat adtak volna a gazdaságilag észszerűen és tisztességesen eljáró, egymással együttműködő felek a zálogjognak, ha szabályozták volna. A tényállások különbözőségére figyelemmel a törvényes zálogjog bíró által megállapított tartalma minden további nélkül eltérhet a bérbeadót, a megbízottat, a vállalkozót vagy akár a letéteményest megillető törvényes zálogjog esetén.

A letéteményes törvényes zálogjogának tartalma az adott tényállás sajátosságaitól függően változhat. A tartalom meghatározása során többek között a felek méltányos érdekei, a biztosított követelés és a zálogtárgy értékének nagysága, a letéti őrzés hossza, az őrzés keretében szükséges előkészületi, kezelési és hasznoszedési kötelezettségek intenzitása, a letéteményes eljárásának jellege (üzleti vagy szívességi) vehető figyelembe. A jogviszony természeténél fogva nem szükségszerűen kerül alkalmazásra a felek jogviszonyában minden zálogjogi szabály (pl. a kiegészítő biztosíték követelésének joga).

A zálogjogot a letéteményes az Ötödik Könyv XXVII. Fejezete szerint érvényesítheti, ha a letevő esedékességkor elmulasztotta a teljesítést.

A letéteményes zálogjoga a vagyontárgy feletti birtok megszűnésével – pl. a dolog letevőnek való visszaadásával – egyidejűleg megszűnik. Az 5:142. § (1) bekezdés c) pontjára figyelemmel kivétel ez alól az az eset, amikor a letéteményes a birtok elvesztését követően – például a letevő a dolgot önhatalommal visszaveszi – késedelem nélkül birtokvédelmi eljárást vagy birtokpert indított.

6:364. § [A letét megszűnése]

- (1) A letevő jogosult a szerződést bármikor felmondani.**
- (2) Ha a felek abban állapodnak meg, hogy a letéteményes a letett dolgot a szerződésben meghatározott feltételek bekövetkezése vagy a szerződés megszűnése esetén a szerződésben meghatározott harmadik személy részére köteles kiadni, a letevő a szerződést a szerződésben meghatározott személy hozzájárulásával mondhatja fel.**
- (3) A határozatlan idejű letéti szerződést a letéteményes tizenöt napi felmondással felmondhatja.**
- (4) A határozott idejű letéti szerződést a letéteményes akkor mondhatja fel, ha a dolog biztonsága veszélyben van, vagy ha a dolog őrizetét nem foglalkozása körében látja el, és a szerződéskötéskor általa nem ismert olyan körülmények következtek be, amelyek a dolog további őrizetét számára nagymértékben megnehezítik.**
- (5) Ha a letét a szerződésből megállapítható idő eltelte előtt szűnik meg, a letevő a díj arányos részét köteles megfizetni.**

(6) A letéteményes a letett dolgot azon a helyen köteles visszaadni, ahol őriznie kellett. Ha a letevő a dolog visszavételét megtagadja, a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell alkalmazni.

Tekintettel arra, hogy a letét idegen dolog letevő érdekében való őrzését jelenti, a letevő jogosult a jogviszonyt bármikor felmondani. A felmondás a letéteményeshez címzett jognyilatkozat, amely jelenlévők között azonnal hatályosul, míg távollévők között pedig a letéteményeshez való megérkezése szükséges a hatályosulásához (6:5. §). A felmondás a jogviszonyt megszünteti [6:213. § (1) bekezdés].

A felmondásnak nincs formakényszere, történhet írásban, szóban, de akár ráutaló magatartással is (pl. a csomagmegőrzőben az átvételi jegy visszaadásával).

A bármikori felmondási jog az azonnali felmondást is lehetővé teszi, de amennyiben a jogviszony sajátosságainál fogva a letéteményesnek nem kell készen állnia a dolog bármikori visszaadására, akkor a dolog visszaadásával nem esik késedelembe a 6:35. § (3) bekezdése szerinti, a teljesítés előkészítéséhez szükséges idő leteltéig.

A letét konszenzuál-szerződés jellegére figyelemmel nem esik egybe a letevő felmondási joga és a dolog visszakövetelésére vonatkozó joga. Az Indokolás szerint (633.) a letevő a dolgot bármikor visszakövetelheti. Ehhez azonban a letéti szerződés felmondása nem szükséges, mert a visszavétel nem a szerződést, hanem a letéteményes őrzési kötelezettségét szünteti meg (lásd a 6:360. §-nál). A felmondás hatályosulása vagy a szerződés más okból, például határozott idő eltelte miatt történő megszűnése azonban mindig megnyitja a letevő visszavételi jogát és egyben kötelezettségét.

A visszavétel és a felmondás megkülönböztetésének a letevői felmondási jog korlátozhatósága szempontjából is jelentősége van. A rendhagyó letét és a zálogjog érvényesítése kivételével nem képzelhető el a letéteményesnek olyan, a jog által elismerendő érdeke, amely a letevő akarata ellenére a dolog birtokában maradását megalapozhatná. Ezért a bármikori visszavételi jogot a letevő olyan esszenciális jogának kell tekinteni, amelynek a korlátozása [pl. a 6:102. § (1) bekezdésére figyelemmel] problémákat vethet fel. Ezzel szemben a bármikori felmondás korlátozása sokkal tágabb körben szóba jöhet, különös tekintettel arra, hogy a megbízástól eltérően [vö. 6:278. § (4) bekezdés] a felmondási jog kizárását és korlátozását a jogalkotó nem tiltotta meg [vö. 6:213. § (3) bekezdés is].

A letevő felmondási jogát a törvény maga is korlátozza. Olyan szerződések esetében, ahol a dolog letétből való kiadása nem a letevőnek, hanem – bizonyos feltételek bekövetkezése vagy a letét megszűnése esetén – a szerződésben meghatározott személy részére történne, a letevő felmondásának hatályosságához ennek a harmadik személynek a hozzájárulása szükséges. A gyakorlatban gyakran alkalmaznak a felek ilyen, biztosítéki jellegű letéti szerződéseket. A legtipikusabbnak talán a bejegyzési engedély letétbe tételét lehet tekinteni, amelyet a letéteményes az ingatlan vevőjének akkor adhat ki, ha megfelelően igazolásra került a számára, hogy a vevő a vételárfizetési kötelezettségének eleget tett. Ugyancsak elterjedt eset, amikor a felek egy bizalmi személyhez teljesítik a szerződésüket (pl. az értékpapír eladója az értékpapírt, vevője pedig a vételárat) azzal, hogy a letéteményes igazolja a teljesítéssel elől járt köteles fél teljesítésének szabályszerűségét (pl. az értékpapír megfelelő forgatását), majd a későbbi teljesítés megtörténtét követően azokat a feleknek kiadja (pl. a vételárat az eladónak, az értékpapírt a vevőnek). A gyakorlatban a (2) bekezdésben említett letéti szerződések tipikusan háromoldalú szerződések, ahol a harmadik személy maga is szerződő fél. Az általános tapasztalat szerint ennek hiányában is olyan részletességgel szabályozzák a felek az ilyen biztosítéki jellegű szerződéseket, hogy a (2) bekezdés alkalmazásának jellemzően nem

marad terep. Amennyiben azonban a törvényi rendelkezést kell alkalmazni, akkor az abban említett harmadik személy hozzájárulása a felmondást visszamenőlegesen teszi hatályossá, de a 6:118. § (2) bekezdésére figyelemmel a letéteményes nem válik visszamenőlegesen szerződésszegővé, ha a dolgot csak a beleegyezés megadása után adja vissza. A harmadik személy hozzájárulására a felmondás hatályossá válásához akkor is szükség van, ha a letevő a szerződést úgy mondja fel, hogy a letéteményest arra utasítja, hogy a dolgot a harmadik személynek adja ki. Ennek az az oka, hogy a letéteményes nem tudhatja, hogy a harmadik személy egyáltalán igényt tart-e a dologra, és ha igen, akkor mikor.

A letéteményes felmondási joga között a törvény attól függően különböztet, hogy határozatlan vagy határozott időre kötött letéti szerződésről van szó. A 6:213. § (4) bekezdésére figyelemmel a tartós jogviszonyt létrehozó, határozatlan időre kötött szerződés megfelelő felmondási idővel mindig felmondható. A letét körében a jogalkotó úgy ítélte meg, hogy 15 nap megfelelő felmondási határidőnek minősül. A letéteményes felmondása esetén ennyi időnek a jogalkotó értékelése szerint elégségesnek kell lennie ahhoz, hogy a letevő a dolog visszavételéről és szükség esetén más letéteményes megbízásáról gondoskodni tudjon.

A határozott időre, azaz meghatározott időpontig vagy meghatározott időtartamra kötött szerződés esetén a letéteményes felmondási joga két esetcsoportra korlátozódik.

Amennyiben a dolog biztonsága veszélyben van, azaz ha a dolog károsodásának közvetlen vagy fenyegető veszélye áll fenn (pl. a temperálandó őrzési hely gázellátása a közszolgáltatónál végzett karbantartás miatt ideiglenesen megszűnik), a letéteményes a szerződést felmondhatja. (A felmondás mindig végső eszköz, azaz ameddig az őrzés a dolog veszélyeztetettsége nélkül más módon vagy helyen a letéteményes számára megoldható, vagy meg kellene tudnia oldani, a felmondási jog nem gyakorolható.) A felmondási idő hossza az adott helyzettől (pl. az esetleges károsodás várható időpontjától) függően állapítható meg, azaz akár azonnali felmondásra is lehetőség van, de a letevő – a 6:35. § (3) bekezdése szerinti jogi gondolat figyelembevételével – a visszavétellel az annak az előkészítéséhez szükséges idő leteltéig nem esik késelelembe.

Ha a letéteményes a dolog őrizetét nem foglalkozása keretében látja el, akkor felmondási jog illeti meg akkor is, ha a szerződéskötéskor előre nem látható körülmények (pl. betegség miatti ágynyugalom szükségessége) miatt a dolog további őrizete nagymértékben elnehezül a számára. A 6:362. § magyarázatánál már történt utalás arra, hogy foglalkozása csak az embernek van, úgy hogy az őrzés elnehezülésére a törvény szigorú értelmezése szerint csak természetes személy hivatkozhat. Amennyiben azonban a törvény más helyen a természetes és jogi személyek között megkülönböztetést tesz, akkor ezt kifejezetten teszi. A törvény előkészítésének dokumentumai és az Indokolás sem utal arra, hogy ezt a megtagadási jogot a jogalkotó a természetes személyekre kívánta volna korlátozni. A korlátozásnak egyébként sem lenne értelmes oka. Erre figyelemmel a *ratio legis*, a jogi helyzet hasonlósága miatt a megtagadási jogra az üzleti tevékenységük körén kívül eljáró jogi személyek is hivatkoznak.

A letéteményest az 1:4. § (2) bekezdésére figyelemmel nem illeti meg a felmondási jog, ha a felmondás alapjául szolgáló körülményt (a dolog károsodásának veszélyét, vagy az őrzést megnehezítő körülményeket) felróhatóan maga okozta [ellenkező álláspont: Gárdos Péter *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 2. kötet* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1947.]. Ebben az esetben a felmondása jogellenes lesz, és az ezzel okozott kárt köteles a letevőnek megtéríteni.

Az (5) bekezdés a szolgáltatás és ellenszolgáltatás arányosságát kívánja biztosítani olyan szerződések esetén, amelyeknél a szerződésből megállapítható egy olyan időtartam,

amely letelte előtt a felek nem számoltak a szerződés megszűnésével. Ilyen szerződésnek minősülnek a határozott idejű, valamint azok a szerződések, amelyek esetén egy minimális futamidőben megállapodtak a felek (pl. a futamidő a letevő szanatóriumi tartózkodásának az ideje, de legalább három hónap). E szerződések korábbi megszűnése esetén, történjen az a letevő vagy a letéteményes felmondása miatt, a letevő arányosan kevesebb díjat köteles fizetni.

Az (5) bekezdés értelmében „arányos” kifejezésen a szolgáltatás- és költségarányos díjat kell érteni. Mivel ez az általános élettapasztalat szerint megegyezik az időarányos díjjal, az ennek ellenkezőjére hivatkozó felet terheli a bizonyítási kötelezettség, ha például a letéteményes azt állítja, hogy a díjjal fedezett költségek jelentős része a letétbevéttel keletkezett.

Az (5) bekezdés visszakövetelési jogot ad a letevőnek, ha az arányosnál több díjat már megfizette.

A törvény a XLVII. Fejezetben nem szabályozza a felek rendkívüli felmondási jogát, de ez nem azt jelenti, hogy rendkívüli felmondásra a felek nem jogosultak, hanem azt, hogy a rendkívüli felmondás joga (pl. a letevőt a dolog veszélyeztetése miatt, a letéteményest a díjfizetés elmaradása miatt megillető felmondás joga) az általános szabályok szerint illeti meg őket.

A jogkövetkezmények eltérése miatt a letevő mindenkori felmondási joga sem zárja ki a szerződésszegésre alapított rendkívüli felmondási jogot. Az utóbbi esetben ugyanis a letevőt megillettek a szerződésszegés jogkövetkezményei, mint például az idő előtti felvétel extra költségei vagy az új letéteményes magasabb és a korábbi letéteményes alacsonyabb díjának a különbözete.

A törvény a letéteményes visszaadási kötelezettségének teljesítésére különös teljesítési helyet ír elő. A 6:37. § szerinti általános szabályoktól eltérően a letéteményesnek a letétet ott kell visszaadnia, ahol azt őriznie kellett. Nem a tényleges őrzés helye számít tehát, hanem az, hogy a felek megállapodása vagy az eset körülményei alapján az őrzésnek hol kellett volna történnie.

A letevőnek a letétért el kell mennie. Ha tehát a letéteményestől a dolog elküldését kéri, akkor ennek költsége és veszélye őt terheli. Ez irányadó pénzletét esetén is, mert jelen § (6) bekezdése mint speciális rendelkezés a 6:44. § szabályait felülírja.

Másrészt a letéteményesnek a teljesítéshez a dolgot – a saját veszélyére és költségére (6:39. §) – a tényleges őrzés helyéről arra a helyre kell vinnie, ahol azt őriznie kellett volna. Ha ezt nem teszi, szerződésszegést követ el, és az ezzel okozott kárt (pl. a letevő őrzési helyre utazásának költségeit) köteles megtéríteni.

A letéteményes szerződésszerűen teljesít, ha a teljesítés idején a letétet azon a helyen, ahol azt őriznie kellett, a letevő rendelkezésére tartja. Ha a letevő a szerződés megszűnésekor a dolgot nem veszi át, akkor a letéteményes azt már nem a letéti szerződés alapján, hanem a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint őrzi. A 6:585. § (1) bekezdésétől eltérően a dolog természeténél fogva a letéteményes a letevőt nem köteles a „beavatkozásról” értesíteni, de inentől kezdve őt a megbízott kötelezettségei terhelik és a megbízott jogai illetik. Erre figyelemmel a letéteményes a megbízás szabályai (XXXIX. Fejezet) szerint lesz jogosult díjazásra és költségtérítésre. A letéti szerződés teljesítése során felmerült díjakat és költségeket a letéteményes törvényes zálogjoga továbbra is biztosítja, az új díjak és költségek biztosítására pedig a megbízott 6:277. § szerinti törvényes zálogjoga illeti meg. A 6:585. § (4) bekezdése szerint a dologgal kapcsolatos elkülönítési, őrzési, elszámolási és kiadási kötelezettségre a bizalmi vagyongazdálkodási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni. A megfelelő alkalmazás alatt azt kell érteni, hogy a bizalmi vagyongazdálkodási szabályai nem közvetlenül, hanem a megbízás nélküli ügyvitel

érdekvizonyaira és a korábbi letéti szerződésre figyelemmel érvényesülnek. Például a letéteményes a letéti szerződés megszűnésével nem szerez tulajdont a letéten, és a kezelés körében ezért azt át sem ruházhatja, vagy amíg letét esetén lehetőség van arra, hogy a letéteményes a letétet a saját dolgaitól, illetve más letevők dolgaitól ne különítse el, addig a bizalmi vagyonkezelés esetén ez semmis megállapodás lenne [lásd a 6:312. § (1) bekezdést]. A letevő szerződésszegése, hogy a letétet a szerződés megszűnése ellenére nem vette vissza, azonban nem vezethet oda, hogy a letéteményes kötelezettségei elnehezüljenek, úgy hogy az ilyen szigorúbb szabályok esetén a letét megengedőbb rendelkezései érvényesülnek.

6:365. § [Ingyenes letét]

- (1) E fejezet rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell az olyan letéti szerződésre, amely alapján a letevő ellenszolgáltatás nyújtására nem köteles.**
- (2) A szükséges költségek megtérítését a letéteményes akkor is követelheti, ha a letét egyébként ingyenes.**
- (3) Ingyenes letét esetén a letéteményes a szerződésen kívüli károkozásért való felelősség szabályai szerint felel azért a kárért, amelyet a letevő a letett dolog elveszése, elpusztulása vagy megrongálódása folytán szenved.**

A letéti szerződésként a törvény egy visszterhes szerződést szabályoz, hiszen a letevő díjfizetési kötelezettsége a letéti szerződés fogalmi eleme. A törvény azonban nem kívánta szabályozatlanul hagyni a gyakorlatban jelentős számban ingyenes formában is megjelenő letétet (pl. ingyenes ruhatár a színházban, külföldi nyaralása idejére valaki a gépkocsiját barátja garázsában helyezi el), ezért kimondja, hogy a XLVII. Fejezet rendelkezései az olyan szerződésekre is kiterjed, amelyek alapján a letevő nem köteles ellenszolgáltatás nyújtására.

Az (1) bekezdés a XLVII. Fejezet megfelelő alkalmazásáról beszél. A „megfelelő alkalmazás” alatt az analóg, azaz nem közvetlen alkalmazást kell érteni, amely esetében lehetőség van a dolog természetére figyelemmel az alkalmazott jogszabálytól való eltérésre. A törvény ezzel azt kívánja demonstrálni, hogy az ingyenes letét nem minősül a 6:360. § értelmében vett letéti szerződésnek, de a jelentős hasonlóság miatt annak szabályai alapulvételével kell megítélni.

A törvény két kérdésben különös szabályt alkotott. Az egyik a letevő költségtérítési kötelezettsége, a másik pedig a letéteményes felelősségének kérdése.

A (2) bekezdés a szívességi szerződések tipikus érdekviszonyát kodifikálja, amikor a szolgáltatásért az egyik fél ugyan nem kér ellenszolgáltatást, de a felmerülő költségeket már nem kívánja viselni. Ezért a törvény tisztázza, hogy az „ellenszolgáltatás” kifejezés alatt nem érti a szükséges költségeket. Szükségesnek a konkrét letéti szolgáltatás nyújtásával okozatos olyan költségeket értjük, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a letéteményes szerződésszerűen tudja nyújtani a szolgáltatását. A szükséges költség a szolgáltatás minden részeleménél felmerülhet, úgymint az átvételi, őrzési, kezelési költségek, vagy éppen a gyümölcsök beszedésének a költségei. Erre figyelemmel tehát például az egyébként is használt istálló fűtési és világítási költségeinek megtérítését nem kérheti a szívességi letéteményes, de a letétbe átvett ló abrakoltatásának és esetleges gyógyításának a költségei megtérítésére már igényt tarthat. A költségek szükséges voltát az adott szerződés tartalma szerint kell megállapítani. Amennyiben valamely költség a szerződés alapján nem minősül szükségesnek, akkor a letéteményes a 6:585. § (3) bekezdése szerint gazdagodási igényt érvényesíthet a letevő ellen.

Azon jogelvre figyelemmel, hogy az ellenszolgáltatás nélkül szolgáltatást nyújtó fél felelőssége a visszerhesen szolgáltató félnél kevésbé szigorú, a törvény az ingyenes letét esetén a letevő felelősségét bizonyos körben a deliktális károkozás szabályai szerint rendezi. A letét elveszése, elpusztulása vagy megrongálódása esetén a letéteményes a 6:519. § szerint mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy eljárása nem volt felróható, azaz úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható volt [1:4. § (1) bekezdés]. Amennyiben a letéteményes nem tudja kimenteni magát, a 6:521. § szerint csak az előrelátható kárért (vagyoncsökkenés, elmaradt előny és költség) kell helytállnia. Tekintettel arra, hogy a gyümölcs a beszedéssel a letéti őrzés tárgyává válik, a haszon elveszése, elpusztulása vagy megrongálódása esetére ingyenes szerződés esetén szintén a fenti speciális szabályok az irányadóak. A letéteményes fenti körön kívüli szerződésszegése esetén a szerződésszegésért viselt felelősség szabályai szerint felel. Például, ha a dolgot nem azon a helyen adja vissza, ahol azt őriznie kellett volna, akkor függetlenül attól, hogy úgy járt el, ahogy az általában elvárható volt, az ezzel okozott többletköltséget a letevőnek meg kell térítenie.

XLVIII. Fejezet

A gyűjtő és a rendhagyó letéti szerződés

6:366. § [Gyűjtő letéti szerződés]

- (1) Ha a letét tárgya helyettesíthető dolog és a szerződés alapján a letéteményes jogosult több letevő azonos fajtájú és minőségű, helyettesíthető dologát együtt őrizni, anélkül, hogy azokat letevők szerint elkülönítené vagy egyedileg megkülönböztetné, a letevőknek közös tulajdona keletkezik a letétben lévő azonos fajtájú és minőségű, helyettesíthető dolgokon, és a letét megszűnéskor a letéteményes a letevő tulajdoni hányadának megfelelő mennyiségű, a letett dologgal azonos fajtájú és minőségű dolog kiadására köteles.**
- (2) A tulajdoni hányad szerinti mennyiség kiadásához a többi tulajdonostárs beleegyezése nem szükséges.**
- (3) A gyűjtő letétben lévő értékpapírt a letéteményes a letevő hozzájárulása nélkül is alletétbe adhatja a letéti szolgáltatás nyújtására jogosult befektetési szolgáltatónak vagy elszámolóháznak.**

Nemcsak a letéteményes szerződésszegése miatt fordulhat elő, hogy a letétbe vett dolgot a letéteményes nem különíti el a többi letevő dolgaitól, hanem a letevők által letétbe tett dolgok együttes őrzése és kezelése alapulhat a felek megállapodásán is. Ilyen megállapodásra tipikusan akkor kerül sor, amikor a letét tárgyát nem az egyedisége jellemzi, és a letéti őrzés és kezelés gazdaságosabban (kisebb idő- és költségráfordítással) oldható meg, ha az őrzést és kezelést több letevő dologaira közösen végzi a letéteményes.

A törvény gyűjtőletétnek nevezi azt a letétet, amikor a felek megállapodása alapján a letéteményes jogosult arra, hogy több letevő azonos fajtájú és minőségű, helyettesíthető dologát együtt őrizze, anélkül, hogy azokat letevők szerint elkülönítené vagy egyedileg megkülönböztetné.

A gyűjtőletét alapja tehát a felek megállapodása, a tárgya pedig helyettesíthető dolog. A helyettesíthető dolog fogalmát a törvény Ötödik Könyve nem határozza meg. A jogtudomány a római kortól azokat a dolgokat nevezi így, amelyeknél nem az egyediség bír jelentőséggel, hanem lényegük „a súlyukban, számszerűségükben, mértékükben van” [Brósz Róbert – Pólay Elemér: Római jog (Tankönyvkiadó 1984, Budapest) 504. számszám].

A gyűjtőletét esetében a jogalkotó az azonos fajtájú és minőségű dolgokat tekinti helyettesíthető dolognak.

Gyűjtőletét esetén a letevő – az elhibázott fogalmazású – törvényi rendelkezés szerint nem az általa letett dolgot, és nem a letett dolognak megfelelő mennyiségű, hanem „a tulajdoni hányadának megfelelő mennyiségű” letét kiadását követelheti (a 360. §-nál írtaknak megfelelően természetesen nem csak a letéti szerződés megszűnésekor). A törvény megerősíti azt az 5:66. § (1) bekezdéséből egyébként is következő tény, hogy a gyűjtőletétbe vétellel a letevőknek a letett és az együttes őrzés és kezelés miatt összekeveredett (vegyült) és ezért ténylegesen már szétválaszthatatlan helyettesíthető dolgain közös tulajdon jön létre. A közös tulajdoni hányadok nagyságát a meghatározott fajtájú és minőségű letett dolog konkrét letevők által letett mennyiségeinek arányai alapján kell megállapítani. A letevő az őt megillető (folyton változó) tulajdoni hányadának nagyságát nem ismeri, de az szükség esetén a letevő által letett és a letétben lévő összes dolog mennyiségének ismeretében egyszerűen kalkulálható. Az esetlegesen felmerülő kétség esetén az 5:73. § (2) bekezdése szerint a tulajdoni hányadokat egyenlőnek kell tekinteni.

A gyűjtőletét rendelkezései egy kivételt tesznek a közös tulajdonra vonatkozó kogens dologi jogi szabályok alól. A (2) bekezdés szerint a közös tulajdon – a természetbeni megosztás egy eseteként – megszüntethető úgy is, hogy a letevő kérésére a letéteményes a közös tulajdonból – a többi tulajdonostárs hozzájárulásának kérése nélkül – a letevő tulajdoni hányadának megfelelő mennyiségű dolgot kiadja. Mivel a többen benne van a kevesebb, a törvény rendelkezését úgy kell értelmezni, hogy az nemcsak a teljes letett mennyiség, hanem annak csak egy részének kiadása esetén is irányadó, azaz a közös tulajdon a kiadással nemcsak egészben, hanem részben is megszüntethető.

Arra figyelemmel, hogy a törvény a közös tulajdonra vonatkozó dologi szabályok alkalmazása alól csak egy kivételt enged, logikusan következik, hogy a többi rendelkezést alkalmazni kell. Ez azért okoz problémát, mert a gyűjtőletét gazdasági alkalmazása körében például életszerűtlen, hogy a tulajdonostársakat megillető törvényi elővásárlási jogra (5:81. §) a letevők a letétbe tett helyettesíthető dolguk eladása esetén figyelemmel legyenek.

Bár a törvény az elővásárlási jog gyakorlására vonatkozó részletes szabályokat (pl. az ajánlat közlésének a kötelezettségét) a szerződéssel alapított elővásárlási jog vonatkozásában határozza meg (lásd a 6:221. §-nál), a 6:226. § (3) bekezdése szerint ezeket a rendelkezéseket a jogszabályon alapuló elővásárlási jogra is alkalmazni kell, sőt rangjában a jogszabályon alapuló elővásárlási jog a szerződéses elővásárlási jogot megelőzi. Ebből az következik, hogy a gyűjtőletét útján létrejövő közös tulajdon esetében fennálló törvényen alapuló elővásárlási jog esetén nincs lehetőség az elővásárlási jog kötelmi szabályainak hatálya alóli kiserződésre. Ez azért okozhatna gondot, mert a 6:223. § (1) bekezdése megfelelő alkalmazása szerint, ha a tulajdonostárs az elővásárlási jogból eredő kötelezettségeinek megszegésével adja el (részben vagy egészben) a közös tulajdonba került letett dolgát, az így megkötött szerződés az elővásárlási jog jogosultjaival, azaz a többi letevővel szemben hatálytalan lesz.

Gyűjtőletét esetében azonban az a tipikus, hogy a letevőknek a többi letevő aktuális számáról és személyéről nincs (és bizonyos esetekben nem is lehet; Bszt. 118. §) tudomása. Másrészt a gyűjtőletét jellemző tárgyainak (pl. értékpapír) gazdasági forgalmában elképzelhetetlen lenne az ajánlat közlésével és elfogadásával összefüggő késlekedés. Ezért a gyűjtőletét a tipikus alkalmazási területe a 6:222. § (1) bekezdés második mondatába foglalt kivételnek, amely szerint a tulajdonost nem terheli az ajánlat tulajdonostársakkal

való közlésének a kötelezettsége, ha annak teljesítése rendkívüli nehézséggel vagy számottevő késedelemmel járna.

A gyűjtőletétbe tett dolgot a letevő a gyakorlatban nem a tulajdoni arány megjelölésével, hanem mennyiség, fajta és – adott esetben – minőség szerint ruházza át. Az átadási kötelezettségének a letevő az egyedi letétnél írtakkal azonosan úgy is eleget tehet, hogy a dolog továbbra is az albirtokos letéteményesnél marad, de a főbirtokos letevő az 5:3. § (4) bekezdésére figyelemmel a dolog kiadása iránti igényt a dolog megszerzőjére átruházza. A letéteményes a 6:197. § (3) bekezdése szerinti értesítés és a 6:198. § (1) bekezdése szerinti teljesítési utasításról való tudomásszerzést követően a letett dolgot annak megszerzője mint új jogosult javára őrzi. A letett dolog tulajdonjogának átruházása gyűjtőletét esetében sem szünteti meg a letevő és a letéteményes közötti letéti szerződést. Az csak annyiban módosul, hogy a kiadás iránti igényt nem a letevő, hanem az új jogosult érvényesítheti. A letéteményest az 5:36. § (3) bekezdése alapján az új jogosulttal szemben itt is megilletik mindazok a kifogások, amelyek a dolog kiadása iránti követelést átruházó letevőnek a dolog kiadására irányuló követelésével szemben is megillették volna. A tipikus helyzet azonban az, hogy a gyűjtőletétbe letett dolog megszerzőjének is van egy saját gyűjtőletéti szerződése. Amennyiben az átruházó és a szerző fél letéteményese azonos személy, akkor gyakorlatilag csak a közös tulajdoni arányokban következik be változás. Ha különböző letéteményesekről van szó, akkor az átruházó fél arra utasítja a letéteményesét, hogy az átruházott dolgot a másik letéteményesnek adja ki, hogy az azt a szerző fél javára őrizzze és kezelje. Nem kizárt az sem, hogy a nála gyűjtőletétbe tett azonos fajtájú és minőségű dolgokat (pl. azonos értékpapír-sorozatba tartozó értékpapírokat) mindkét letéteményes azonos (al) letéteményesnél (pl. központi értéktárnál) helyezte el alletétbe. Ebben az esetben az átruházó fél letéteményese értesíti az alletéteményest, hogy az adott mennyiségű dolgot a másik letéteményes letétjében tartsa nyilván, és a változás okáról tájékoztassa a másik letéteményest. Ez a bonyolultnak tűnő rendszer az értékpapír-forgalom esetében sztenderdizált üzenetek alkalmazásával, számlaterhelések és jóváírások formájában (vö. 6:368. §) biztonságosan és hatékonyan működik.

Gyűjtőletétre vonatkozó szerződés megkötése a gazdasági életben a közraktározás és a befektetési szolgáltatások területén jellemző.

A Krtv. 16. § (3) bekezdés b) pontja szerint a közraktározás úgy is történhet, hogy a közraktár az árut a többi letevő áruival vagy azonos letevő különböző szerződés alapján közraktározott, azonos fajú helyettesíthető áruival (pl. búza, kukorica, műtrágya) összekeverve tárolja. Ebben az esetben az erre legitimált személy a (4) bekezdés szerint „a letett áru alapján megállapított és közraktári jegyen megjelölt minőségnek és mennyiségnek megfelelő áru kiadására tarthat igényt”. A közraktározás különlegessége, hogy a letett áruval egy értékpapír, az árujegyből és zálogjegyből álló közraktári jegy kerül kiállításra. A letett dolog átruházása az árujegy átruházásával történik. A letéteményes közraktár a letétet a Krtv. 25. § (1) bekezdés és a 29. § (1) bekezdése szerint igazolt [vö. 6:38. § (2) bekezdés] személynek adja ki. Kuncz Ödön hívja fel a figyelmet arra, hogy a gyűjtő-jellegű (köz)raktározás, letét jelentősége nemcsak a kisebb költségek biztosításában és az áru egyszerűbb forgalmazásában van, hanem abban is, hogy a konkrét letevő által letett áru (pl. búza) az összekeveredéssel elveszti még a zárt fajú egyediségét (pl. dunántúli búza) is, és egy egységes típussá válik, ami a kereskedelemben jobban sztenderdizálhatóvá és ezáltal forgalomképesebbé teszi a terméket [Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatja II. rész (Grill 1922, Budapest) 99.].

Az ügyleti (tranzakciós) költségek csökkentése és a forgalom egyszerűsítése érdekében a pénzügyi eszközök (Bszt. 6. §) letéte jellemzően gyűjtő formában valósul

meg. Gyűjtőletét tárgyát olyan pénzügyi eszközök képezhetik, amelyek dolognak és ezen belül helyettesíthető dolognak minősülnek. Erre figyelemmel értékpapír akkor lehet a gyűjtőletét tárgya, ha bemutatóra szól, vagy üres forgatmánnyal van ellátva. [Tekintettel arra, hogy a 6:573. § (1) bekezdése szerint dematerializált értékpapírként sorozatban kibocsátott értékpapírt lehet előállítani, de a Tpt. 6. § (2) bekezdése alapján sorozatban csak névre szóló értékpapírt lehet kibocsátani, a dematerializált értékpapír névre szóló értékpapírnak minősül, és így a Ptk. fogalmai szerint gyűjtőletét tárgya nem lehet.]

A 6:361. § (3) bekezdés szerinti főszabályt, amely alapján a letéteményes – külön engedély hiányában – a letett dolgot más személy birtokába vagy őrizetébe csak akkor adhatja, ha ez a letévőnek károsodástól való megóvása érdekében szükséges, a törvény a gyűjtőletét esetében áttöri. Amennyiben a gyűjtőletét tárgya értékpapír (a fentiek szerint: bemutatóra szóló vagy üres forgatmánnyal ellátott), akkor azt a letéteményes jogosult harmadik személynél (al)letétbe helyezni, ha a harmadik személy letéti szolgáltatás nyújtására jogosult befektetési szolgáltatónak vagy elszámolóháznak minősül. A törvény sem a letéti szolgáltatás, sem a befektetési szolgáltató, sem pedig az elszámolóház fogalmát nem határozza meg. Befektetési szolgáltató fogalmát a Bszt. sem definiálja, és a Tpt. is csupán a IV. fejezete alkalmazásában határozza meg. A jogalkotó minden bizonnyal a Bszt. 4. § (2) bekezdés 10. pontjában meghatározott befektetési vállalkozást akarta befektetési szolgáltató alatt érteni. Szintén csak vélelmezhető, hogy letéti szolgáltatás alatt a Bszt. 4. § (2) bekezdés 43. és 44. pontok szerinti letéti őrzést és letétkezelést, pontosabban ezek bármelyikét értette a jogalkotó. Az elszámolóház meghatározását megtaláljuk a Tpt. 4. § (2) bekezdés 17. pontja alatt, amely definíció a Ptk. alkalmazása során is irányadó lehet. Mivel a letéti szolgáltatás nyújtása a központi értéktárakra (lásd az Európai Unió belüli értékpapír-kiegyenlítés javításáról és a központi értéktárakról, valamint 98/26/EK és a 2014/65/EU irányelv, valamint a 236/2012/EU rendelet módosításáról szóló 2014. július 23-i 909/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletet) is jellemző, nem világos, hogy az elszámolóház és a befektetési szolgáltató mellett miért nem említi a (3) bekezdés a központi értéktárat mint lehetséges és tipikus alletéteményest. Ha a letéteményes befektetési vállalkozás, akkor – függetlenül attól, hogy a letétet egyedileg vagy gyűjtőelv szerint kezeli – a Bszt. 59. § alapján az ott szabályozott feltételek megléte esetén jogosult alletéteményes igénybevételére.

Értelmezési problémát vet fel a kérdés, hogy mi a jogkövetkezménye annak, ha a gyűjtőletétbe vett és így a letévők közös tulajdonába került dolgok nincsenek meg teljes számban a letéteményesnél. A probléma egyik aloslata, amikor a hiány felfedezésére akkor kerül sor, amikor a letéteményes még egyik letévőnek sem adott ki a letét tárgyai közül. Ilyenkor a letévők által ténylegesen letett és a valóságban még meglévő letét alapján kalkulálható a letévők tulajdoni hányada. Ennek a tulajdoni hányadnak a kiadása esetén – a hiány miatt – a letévőt veszteség éri, mert a letett mennyiségnél kevesebb letétet kap vissza. A Ptk. megfogalmazása szerint azonban ez nem minősül a letéteményesi szerződésszegésnek, mert a törvény szóhasználata alapján „a letéteményes a letévő tulajdoni hányadának megfelelő mennyiségű” letét kiadására köteles, ennek a kötelezettségének azonban megfelelően eleget tett! Szerződésszegés hiányában pedig a letévőt nem illeti meg kártérítési igény. Ez a nyilvánvalóan abszurd és a jogalkotó által bizonyára nem kívánt jogkövetkezményt a bíró az Alaptörvény 28. cikke szerinti értelmezési szabály („a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józanésznek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak”) alkalmazásával kerülheti el. A törvény „a letévő tulajdoni hányadának megfelelő mennyiségű” fordulatát tehát úgy kell érteni, hogy a letéteményes a letévő letétbevételkor fennálló tulajdoni hányadának, azaz a letett mennyiségnek megfelelő mennyiségű letét

kiadására köteles. Amennyiben a letéteményes ennek részben vagy egészben nem tud eleget tenni, akkor a 6:142. § szerint kártérítés fizetésére köteles. A letevő a fentiekből következően a ténylegesen meglévő letétből őt megillető dolgokra tulajdoni igényt, a kiadható és a letett mennyiség különbözetének ellenértékére pedig kötelmi (kártérítési igényt) érvényesíthet.

Egy másik esetcsoport az, amikor a letéteményes a hiány bekövetkeztét követően már kiadta valamely letevőnek az általa letétbe tett mennyiségű letétet. Ebben az esetben felmerül a kérdés, hogy az általa letett mennyiséghez hozzá nem jutó letevő csak a letéteményes, vagy a másik letevő ellen is érvényesíthet-e igényt? Az előző pontban írt jogértelmezésből az következik, hogy a letéteményes és a másik letevő között a letett mennyiség kiadása szerződésszerű teljesítésnek minősült. Ha azonban figyelembe vesszük a (2) bekezdés szerinti szabályt, amely szerint csak „a tulajdoni hányad szerinti mennyiség kiadásához” nincs szükség a többi tulajdonostárs beleegyezésére, felmerül a kérdés, hogy a teljes letett mennyiség kiadása, azaz a közös tulajdon többiek hozzájárulása nélküli megszüntetése tekintetében nem volt-e mégiscsak szerződésszegő a teljes letett mennyiség kiadása. Ha a (2) bekezdés értelmezése során is abból kell kiindulni, hogy „a tulajdoni hányad szerinti” mennyiségen a letevővel létrejött közös tulajdon szerinti tulajdoni hányadot kell érteni, akkor a letett dolgaihoz teljes mértékben hozzájutó letevővel szemben a többi letevő nem érvényesíthet igényt. Ha azonban „a tulajdoni hányad szerinti” mennyiségen a konkrétan meglévő letétek szerinti tulajdoni arányt kell érteni, akkor az e tulajdoni arány alapján járó és a ténylegesen letett és visszavett mennyiség különbözetéhez a letevő jogellenesen jutott hozzá. Álláspontunk szerint a közös tulajdoni szabályok alóli kivételt jelentő (2) bekezdés értelmében tulajdoni hányadon a tényleges tulajdoni hányadot kell érteni, így a veszélyközösség többi tagja (a letett mennyiséghez hozzá nem jutó többi letevő) dologi igényt érvényesíthet a tényleges tulajdoni hányadán felül kielégített letevővel szemben.

A fenti problémák gyakorlati jelentőségét jelentősen csökkenti, hogy a gyűjtőletétek tipikus letéteményesei esetében a letevők fenti kockázatát a rájuk vonatkozó speciális jogszabályok kezelik. Értékpapírok letétje esetén a Befektető-védelmi Alap (Tpt. XXIV. fejezet), közraktárak esetén pedig a Krtv. 4/B. §-a szerinti közraktározási biztosíték jogintézménye nyújt fedezetet az elszenvedett kár teljes vagy részleges megtérítésére.

6:367. §

[Rendhagyó letéti szerződés]

Ha a letét tárgya helyettesíthető dolog és a szerződés alapján a letéteményest megilleti a letett dolog használatának és az azzal való rendelkezésnek a joga, a letéteményes tulajdonjogot szerez és a letét lejáratakor ugyanolyan fajtájú és minőségű dolgot ugyanolyan mennyiségben köteles a letevőnek visszaadni.

Az egyedi és gyűjtőletétől eltérően rendhagyó letét esetén a letéteményes megszerzi a letett dolog tulajdonjogát. A rendhagyó letét alapja szerződéses megállapodás, tárgya pedig helyettesíthető dolog.

A tulajdonjog megszerzése miatt a letéteményes már nem a letevő, hanem a saját dolgát őrzi, saját döntése szerint használja azt, és rendelkezik azzal (pl. letétbe helyezi harmadik személynél).

Helyettesíthető dolog alatt a törvény az azonos fajtájú és minőségű dolgokat érti (lásd a 6:366. §-nál).

A felek szerződéses megállapodásának nem kell kifejezetten a tulajdonjog átruházására irányulnia, hanem elég, ha a szerződés megengedi a letét használatát és

az azzal való rendelkezést, mert a törvény megfogalmazásából adódóan az ilyen megállapodás már a letéteményes tulajdonszerzésével jár. Pontosabban a letéti szerződés ebben az esetben a tulajdonátszálláshoz jogcímet keletkeztető szerződés lesz, a tulajdonszerzés pedig a letét birtokának a törvény által elismert módon való átadásával következik be.

A befektetési szolgáltatásként nyújtott letéti őrzés és letétkezelés esetén a Bszt. abból indul ki, hogy a letevő ügyfél nem veszti el a tulajdonjogát a letett pénzügyi eszköz és pénzeszköz felett. Így ezekben az esetekben a Ptk. értelmében vett rendhagyó letétről nem beszélhetünk. A Bszt. 57. § (2) bekezdése szerint a befektetési vállalkozás az ügyfél tulajdonában lévő vagy őt megillető pénzügyi eszközzel és pénzeszközzel nem rendelkezhet a sajátjaként. A tulajdon részjogosítványai közül nemcsak a rendelkezési jogot zárja ki a törvény, hanem a használat jogát is csak kivételes esetekben engedi meg (Bszt. 58. §). A Ptk. rendhagyó letétre vonatkozó szabályai közül a befektetési vállalkozások mint letéteményesek vonatkozásában annyiban érvényesülnek, hogy a visszaadási kötelezettség nem a konkrétan átvett eszközre vonatkozik, hanem a letevőnek ugyanabból ugyanannyit kötelesek visszaadni.

Befektetési vállalkozás akkor köthet a nála letétben lévő pénzügyi eszköz használatára vonatkozó szerződést a letevővel, ha betartja a Bszt. 58. § rendelkezéseit. Amennyiben a használat során a befektetési vállalkozás a letétet értékpapír-kölcsönzésre is fel kívánja használni, akkor a Tpt. XVIII. fejezetének a szabályait is alkalmaznia kell.

A letevő a letét lejáratakor (helyesen: a visszakövetelési jog érvényesítésekor) nem a letétbe tett konkrét dolgokat kérheti vissza, hanem az ugyanolyan fajtájú és minőségű dolog letett mennyiségét (valamint annak esetleges hasznait). Az egyedi és gyűjtőletéttől eltérően rendhagyó letét esetén a letevő visszakövetelési joga kötelmi természetű, ezért a 6:22. § (1) bekezdése szerinti ötéves általános elévülési idő vonatkozik rá.

Az Indokolás az 5:106. § (2) bekezdésére való utalással, amely szerint a kézizálog-szerződés feleinek a zálogtárgy birtoklásával, használatával és hasznosításával kapcsolatos jogaira és kötelezettségeire a visszterhes letét szabályai az irányadóak, az alábbiakat emeli ki. „A Javaslat tehát a rendhagyó letét szabályozásán keresztül megteremti a rendhagyó zálogjog lehetőségét is. Pénz és értékpapírok esetében tehát lehetőség van rendhagyó zálogjog formájában a biztosítéki tulajdonátruházásra: a záloghitelező a felek ilyen megállapodása esetén megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát és ugyanabból ugyanannyi visszaszolgáltatására lesz köteles. Ezzel a Javaslat eleget tesz a pénzügyi hitelbiztosítéki megállapodásokról szóló 2002/47/EK irányelvnek” (Indokolás 635.). Amennyiben tehát a kézizálogjog tárgya helyettesíthető dolog, és a felek úgy állapodnak meg, hogy a letéteményes zálogjogosultat a zálogtárgy használatának és a vele való rendelkezésnek a joga megilleti, akkor megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát, amely ezáltal megszűnik zálogtárgynak lenni. Korábbi jogirodalmunk sem dologi jogként, hanem kötelmi viszonyként tekintett az ún. rendhagyó zálogra, amelyet az elhasználható dolgok mint zálogtárgyak esetén ismert. Az ilyen megállapodás Szladits Károly szerint „csak gazdasági céljában zálogjog, jogi szerkezetében ellenben a kamatnélküli kölcsönhöz hasonló kötelmi viszony” [Szladits Károly: *A magyar magánjog vázlatja I. rész.* 5. kiadás (Grill 1937, Budapest) 329.]. „Az ilyen kötelekre, amennyire lehetséges, analogice alkalmazzuk a zálogjog szabályait is” tanította Almási Antal [Almási Antal: *A dologi jog kézikönyve II. kötet* (TÉBE 1932, Budapest) 409.]. A rendhagyó zálogjog konstrukcióját a hatályba nem lépett, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény a 4:111. §-ban kifejezetten szabályozta (volna).

A rendhagyó letét önállósult szerződéstípusa a betétszerződés (6:390. §) és a takarékbetét (Tbtvr.), mert a betétszerződés és a takarékbetét esetén a betétes jellemző

szándéka a letét speciális tárgya (pénz) őrzésének a biztosítása és nem a tőke kamatszedés általi gyarapítása, ami a kölcsönjogviszonyra jellemző elem. Így e szerződések háttérjogszabályának a letéti szerződés minősül.

A nem teljes mértékben rendelkezésre álló kielégítési alap esetén a gyűjtőletétnél írtak a rendhagyó letétre nem alkalmazhatóak. A rendhagyó letét letevőjét mindig kötelmi igény illeti meg a letéteménnyel szemben. Amennyiben az nem vagy csak részben tud eleget tenni annak a kötelezettségének, hogy „ugyanolyan fajtájú és minőségű dolgot ugyanolyan mennyiségben” kiadjon a letevőnek, akkor kártérítéssel tartozik. Mivel a letéteményes szabadon döntheti el, hogy mely letevőnek adja vissza az általa letett dolgot, az olyan letevővel szemben, aki már a hiány bekövetkeztét követően hozzájutott az általa letett teljes mennyiséghez, a többi letevő nem jogosult igényt érvényesíteni. [Felszámolás esetén a felszámoló a Cstv. 40. § (1) bekezdés c) pontja szerint azonban megtámadhatja a letét kiadását, ha az hitelező előnyben részesítésének minősült.] A letéteményes tulajdonszerzéséből következik, hogy felszámolása esetén a letett dolog a Cstv. 4. §-a alapján a felszámolási vagyonaiba tartozik, így a letevő hitelező nem érvényesíthet kiadási (tulajdoni) igényt, hanem a (kötelmi) követelése bejelentésére és nyilvántartásba vételére jogosult. A Bszt. rendelkezései a felszámolás esetén is eltérnek az ismertetett főszabálytól. A Bszt. 136. §-a ugyanis nemcsak az ügyfél tulajdonában álló eszközöket veszi ki a felszámolási vagyomból, hanem minden letétbe helyezett pénzügyi eszközt is. Ugyancsak nem tartozik a felszámolási vagyonaiba az ügyfelet megillető (nem szükségszerűen a tulajdonában álló!) pénzügyi eszköz és pénz.

6:368. §

[Számlavezetési kötelezettség gyűjtő és rendhagyó letét esetén]

Ha a letéteményes a gyűjtő és a rendhagyó letétben lévő értékpapírokról a letevő számára értékpapír letéti számla vezetésére köteles, az értékpapír átruházására és megterhelésére a dematerializált értékpapír átruházására és megterhelésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Jelen § utaló szabálya csak értékpapírok gyűjtő és rendhagyó letétje esetén alkalmazható akkor, ha a letéteményes a felek megállapodása vagy jogszabály erejénél fogva értékpapírletéti számla [Bszt. 4. § (2) bekezdés 25. pont] vezetésére köteles. Ebben az esetben a letéteményesnek a dematerializált értékpapírok átruházására és megterhelésére vonatkozó szabályokat kell alkalmaznia a bemutatóra szóló vagy üres forgatmánnyal ellátott letétben lévő okirati értékpapírokra is.

A dematerializált értékpapír átruházására vonatkozó, az utaló szabály alapján alkalmazandó rendelkezéseket a Tpt. 138. § és 2016. december 31-ig a 6:577. §, a megterhelésre vonatkozó szabályokat pedig a Tpt. zárolt értékpapír-alszámlára vonatkozó 144. §-a tartalmazza. Az értékpapírok számlán történő forgalmazásának részletes szabályai a Tpt. XIII. fejezetében és a dematerializált értékpapír előállításának és továbbításának módjáról és biztonsági szabályairól, valamint az értékpapírszámla, központi értékpapírszámla és az ügyfélszámla megnyitásának és vezetésének szabályairól szóló 284/2001. (XII. 26.) Korm. rendeletben találhatóak.

Az Indokolás (634.) szerint a rendelkezésre azért van szükség, hogy a letétben lévő okirati formában előállított értékpapírok is számlajóváírás formájában legyenek átruházhatóak és megterhelhetőek. A jogalkotó ezzel a szabállyal a gazdasági forgalom igényének tett eleget.

A 6:398. § a fizetesiszámla-szerződés szabályi között tartalmazza azt a rendelkezést, hogy az értékpapírszámlára és az értékpapírletéti számlára a fizetesiszámla-szerződésre

vonatkozó szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy ezekben az esetekben a számlán értékpapírra vonatkozó tulajdoni igény kerül elszámolásra. Rendhagyó letéti esetben ez azzal az érdekes következménnyel jár, hogy a letevő tulajdonosi igényt érvényesíthet a tulajdonossá vált letéteményessel szemben.

XLIX. Fejezet

A szállodai letéti szerződés

6:369. § [Szállodai letéti szerződés]

- (1) A szálloda felelőssége azokban a dolgokban bekövetkezett károkért áll fenn, amelyeket a vendég a szállodában kijelölt, illetve általában erre rendelt helyen vagy a szobájában helyezett el, vagy amelyeket a szálloda olyan alkalmazottjának adott át, akit dolgai átvételére jogosultnak tarthatott. A szálloda felelőssége alapján a kártérítés mértéke legfeljebb a napi szobaár összegének ötvenszerese. A felelősség ezt meghaladó mértékű korlátozása vagy kizárása semmis.**
- (2) Az értékpapírokért, készpénzért és egyéb értéktárgyakért a szálloda felelőssége akkor áll fenn, ha a szálloda a dolgot megőrzésre átvette, vagy a megőrzésre átvételt megtagadta. Az így elhelyezett dolgokért a szálloda felelőssége korlátlan.**

A törvény nem szabályozza nevesített szerződéstípusként a szálloda és a vendége közötti jogviszonyt. A szállodába a vendég által bevitt dolgokban bekövetkezett károkért való felelősséget azonban a letéti szerződés egy altípusaként, mintegy önállósult mellékkötelezettségként rendezi. A felek között a jogviszony a törvény erejénél fogva és nem a felek magállapodása alapján jön létre, ezért léte független a szállodai szerződés létrejöttétől és érvényességétől. A tényállás ugyancsak független a felek közötti egyéb jogviszony alapján esetleg fennálló (pl. a vendégnek a hotel felmosás miatt csúszós folyosóján való elesésén alapuló) kártérítési igénytől.

A tényállásban felek a szálloda és a vendég.

A szálloda a Kertv. 2. § 22. pontjában meghatározott szálláshelyek egy fajtája. A kifejezés alatt azonban nem a közigazgatási normákba foglalt [lásd a szálláshelyszolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeiről és a szálláshely-üzemeltetési engedély kiadásának rendjéről szóló 239/2009. (X. 20.) Korm. rendelet] szállodafogalmat kell érteni, hanem elnevezésétől (panzió, motel, hostel stb.) függetlenül minden olyan szálláshelyet, amelyet üzletszerűen üzemeltetnek (ezért pl. a couchsurfing.org közvetítésével történő eseti és ingyenes vendégfogadás nem tartozik ide), és az üzemeltető felügyeletet (pl. portaszolgálatot) biztosít a helyszínen (ezért pl. az ún. kulcsosházak kiadása és az Airbnb típusú bérbeadás nem tartozik ide, de a munkásszállás igen; BH1982.258.). Nem tartoznak a szállodai letéti szerződés alkalmazási körébe az olyan jogviszonyok, amikor a szálláshely szolgáltatásra csak mellékszolgáltatásként, egy másik szolgáltatás keretében kerül sor. Ezért nem minősül szállodának például a vasúti hálókocsi, a kórház és a szanatórium.

Vendégnek az a személy minősül, aki a szálláshely-szolgáltatást a szállodától ténylegesen igénybe veszi, függetlenül attól, hogy ki kötött a szállodával szerződést. Bizonyos esetekben már a szállodai szolgáltatás igénybevételét előkészítő személy is vendégnek minősülhet (pl. amennyiben a szálláshely-szolgáltatást igénybe veszi, vendég által elhelyezett tárgynak minősül a szálloda parkolójában lévő gépkocsi akkor is, ha még nem vendégként álltak be oda vele). A szállodából való távozással a vendég státusz megszűnik, úgy hogy a szállodában felejtett dolgokért a szálloda e letéti szabályok szerint

nem felel. Nem minden, a szállodában tartózkodó személy minősül vendégnek. Nem tekinthető például vendégnek a vendég látogatója, a szállodába egy konferenciára vagy a szálloda éttermébe érkezett személy. Ugyanígy kívül esik a vendég fogalmán a szálloda dolgozója is.

A felelősség nem terjed ki a szálloda teljes területére, csupán a törvényben meghatározott helyekre. Ilyen meghatározott hely a vendég szobája. Ez alatt nemcsak a saját szobát kell érteni, hanem bármely más vendég (pl. más szobában elszállásolt családtag vagy kolléga) szobáját is. A szálloda felelőssége kiterjed a dolgok elhelyezésére kijelölt vagy erre rendelt helyekre, mint például a bőröndszobára (ún. luggage room) vagy a wellnessrészleg öltözőszekrényére. Ilyen hely lehet a szálloda épületén kívül is, például a szállodai parkoló vagy kerékpártartó. Az egyes helyek minősítése csak esetileg történhet meg, mert például egy szállodában a folyosó nem minősül dolgok elhelyezésére rendelt helynek, de amennyiben a szobaszerviz (pl. egy szállodahajón) a kiszálló utasok bőröndjeit innen szállítja el, akkor a szálloda felelőssége erre is kiterjed. A minősítés független a vendégek szokásától is. Ezért nem minősül elhelyezésre kijelölt vagy rendelt helynek például a szálloda előtti hókupac, ahova a vendégek a síléciket szokás szerint beleszúrják. Ugyancsak kiterjed a szálloda felelőssége – az átvétel helyétől függetlenül – minden olyan dologra, amelyet egy munkatársa vett át a vendégtől. Az átadásnak nem kell személyesen történnie, ezért átvett dolognak minősül az a dolog is, amelyet a vendég a szállodába rendelt, vagy más okból a számára oda küldtek. A szálloda munkatársának minősül minden olyan személy, akit a vendég a körülmények észszerű értékelésével jóhiszeműen a szálloda javára eljáró személynek tekinthetett. A vélelmezett és a látszaton alapuló képviselő szabályai (6:18. §) tehát a szállodai letét esetében is érvényesülnek.

A felelősség tárgya a fentiek szerint elhelyezett vagy átadott dolog. Az általános szabályokhoz hasonlóan nincs jelentősége annak, hogy a vendég a dolognak tulajdonosa-e. Tekintettel arra, hogy a 6:371. § a szálloda letéti felelősségétől eltérő rendelkezéseket tartalmazza, megállapítható, hogy a dolog jellegének sincs jelentősége, mert annak tárgya – a (2) bekezdés szerinti kivétellel – bármilyen dolog, azaz az olyan is lehet, amelyet rendszerint nem szokás a szállodákba vinni [ellenkező álláspont: Gárdos Péter *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 2. kötet* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1956.].

A szálloda felelőssége a törvény szövege szerint a dolgokban bekövetkezett károkért áll fenn. Ez alatt azonban a dolog bármilyen károsodása mellett annak eltűnését és megsemmisülését is érteni kell, mert nincs arra utaló körülmény, hogy míg a jogalkotó a szállodát a dolog teljes körű károsodása esetére felelőssé tette, a gazdaságilag azonos eredményű eltűnés és megsemmisülés esetére ezt ki kívánta volna zárni. Mivel kártérítési felelősségről van szó, a megtérítési kötelezettséget a dolog károsodása csak megalapozza, de összegszerűségben nem határolja be. Ezért a szálloda a 6:143. § keretén belül az elmaradt haszon jellegű károkat (pl. a munkaeszköz dolog használatának elmaradásából fakadó és a szálloda számára előrelátható veszteséget) és a károsodással kapcsolatos költségeket is köteles megtéríteni.

A vendég kártérítési igényére a Hatodik Könyv X. Címének rendelkezéseit és a 6:144. § utaló szabálya révén részben a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni. Az így alkalmazandó körbe tartoznak a kármegelőzési kötelezettség szabályai is, ezért például az utcára nyíló földszinti szoba ablakát nyitva hagyó vendég teljes kártérítésre nem tarthat igényt.

A kártérítés mértékére az (1) bekezdés második mondata speciális rendelkezést tartalmaz. A törvény a korábbi szabályokhoz hasonlóan a napi szobaár ötvenszeresében maximálja a szálloda felelősségét. A törvény nem jelzi, hogy itt a vendég által fizetett

szobaárról, vagy az úgynevezett listaárról van-e szó. Álláspontunk szerint azokban az esetekben, amikor a vendég (vagy a konkrét esetben szerződő fél, pl. munkáltató) fizet a szobaért, akkor az általa fizetett napi szobaár veendő figyelembe. Olyan esetekben, amikor egy nagyobb szolgáltatás (pl. egy általánódíjas körutazás) során a szobaár csak egy vendég által nem ismert és nem ellenőrizhető kalkulációs tétel volt, akkor a listaárat kell figyelembe venni. A törvényi felelősségkorlátozásra figyelemmel a jogszabály szerint jogügyleti felelősségkorlátozásra már nincs hely, ahogy ezt az (1) bekezdés utolsó mondata kifejezetten rögzíti is. A feleknek csak arra van lehetősége, hogy a törvényi maximumot meghaladó mértékű felelősségben állapotodjanak meg. A tilalom azonban csak a mérték korlátozására és kizárására vonatkozik. A törvény szövege nem tiltja meg, hogy a felek a felelősség alá tartozó tárgyakat vagy elhelyezési helyeket eltérően, és így akár szűkítően szabályozzák. Amennyiben azonban az ilyen típusú korlátozásra általános szerződési feltétel alkalmazásával kerül sor, akkor a rendelkezés a 6:78. § (2) bekezdésére figyelemmel csak akkor válik a szerződés részévé, ha figyelemfelhívás után a másik fél azt kifejezetten elfogadta.

A (2) bekezdés az értékpapírok, készpénz és egyéb értéktárgyak tekintetében különös szabályokat határoz meg. A dolog természeténél fogva értékpapír alatt itt az okirati formában előállított értékpapírt kell érteni. Készpénznek minősül minden törvényes fizetőeszköznek számító bankjegy és érme. Közhasználatú definíció hiányában az értéktárgy fogalmát mindig a konkrét esetben kell tartalommal kitölteni. Az értelmezéshez az 1959-es Ptk. miniszteri indokolása [A Magyar Népköztársaság polgári törvénykönyve, Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása (KJK 1960, Budapest) 364.] hívható segítségül. Eszerint a különös szabály alá tartozó dolgokat az különbözteti meg más használati tárgyaktól, hogy azok „többnyire nagyértékű és kevés helyet elfoglaló, a lopásnak a leginkább kitett tárgyak”. Az értéktárgy birtoklásának értelme éppen az értékessége (vagy érték feletti rendelkezés biztosítása, pl. bankkártya, gépkocsi indítókulcs), és nem egyéb használati értéke. Azonban önmagában az, hogy egy tárgy értékes, nem jelenti, hogy értéktárgynak minősül. A fentiek miatt nem minősül értéktárgynak a bármilyen drága mobiltelefon, tablet vagy például a gépkocsi sem [kiterjesztő álláspontot képvisel Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog (HVG-ORAC 2015, Budapest) 128.].

A szálloda felelősségét a fenti dolgok esetében csak a megőrzésre átvétel, azaz egy, az általános szabályok szerint megítélendő letéti szerződés jogügyleti létrehozása vagy az átvétel megtagadása alapozza meg. Az általános szabályokhoz hasonlóan az átvétel vélelmezett vagy látszaton alapuló képviselet alapján is történhet. Kérdéses, hogy a szálloda általi átvételnek minősül-e a készpénz, értékpapír és értéktárgy szobai széfben való elhelyezése? Amennyiben a szálloda nem tart fenn központi értékmegőrzőt, hanem gyakorlatilag e helyett bocsát a vendégek rendelkezésére szobai széfet, akkor az itt történő elhelyezést a szálloda általi átvételnek kell minősíteni. Ha azonban a szálloda felismerhetően központi értékmegőrzőt (pl. széfet) tart a vendégek rendelkezésére, akkor a szobai széf csak az értékesebb, de az (1) bekezdés hatálya alá tartozó tárgyak elhelyezésére szolgáló kényelmi szolgáltatásnak tekintendő. Az átvett (és ezzel az általános letéti szabályok alá vont), vagy átvenni megtagadott értékpapír, készpénz és értéktárgy esetében a szálloda felelőssége korlátlan. A bizonyítási teher azonban ebben az esetben is a vendéget terheli.

A (2) bekezdés esetében a törvény nem utal arra, hogy a rendelkezésektől való jogügyleti eltérés semmis lenne. Mivel a (2) bekezdés a szabályozásának speciális tárgyait, ti. a készpénzt, az értékpapírokat és az értéktárgyakat az (1) bekezdés rendelkezései alól kivonja, az (1) bekezdés szerinti tilalom ebben a körben nem érvényesül. Ezért a felek

a törvényi rendelkezéstől eltérő megállapodást is köthetnek (ellenkező álláspontot képvisel Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog (HVG-ORAC 2015, Budapest) 131.). Eltérés esetében itt is figyelemmel kell lenni a jogügyleti akarat szabadságának korlátaira és adott esetben az általános szerződési feltételekre vonatkozó speciális rendelkezésekre.

Az 1959-es Ptk. 468. § (2) bekezdése az értéktárgyakért, értékpapírokért és készpénzért való felelősséghez hasonlóan korlátlan felelősséget írt elő arra az esetre is, amikor a szálloda nem tanúsította az adott helyzetben általában elvárható magatartást. Az új kódexben a törvényi felelősségkorlátozásnak nincs ennek megfelelő áttörése. Ezért a szálloda letéti felelősségére vonatkozó új szabályok a szállodák számára jelentős könnyítésnek minősülnek. A korábbi joggyakorlat alapján például a parkolóba vezető kapu lezárásának és őrzésének hiánya miatt a szálloda köteles volt az eltulajdonított gépkocsiért kártérítést fizetni (EBH2003.856.). A kódex alapján a felelősség ebben az esetben ma már csupán a szobaár ötvenszereséig áll fenn.

Bár a szálloda felelőssége [a (2) bekezdés szerinti átvétel kivételével] nem a felek szerződésén alapul, a jogi hasonlóság alapján (argumetum a simili) a szálloda a felelősségét nem a szerződésen kívüli károkozás esetén irányadó rendelkezések (pl. 6:521. §), hanem a szerződészegés esetén alkalmazandó 6:142. § szerint mentheti ki. Nem ellentét ez a 6:365. § (3) bekezdése ingyenes letétre vonatkozó rendelkezése, amely a kimentésre a szerződésen kívüli károkozásért való felelősség szabályait rendeli alkalmazni. Ennek az oka, hogy a szállodai letét egy önállósult mellékkötelezettség. Mivel az ingyenességet nem a mellékkötelezettség, hanem a főszerződés (itt a nem nevesített szállodai elszállásolási szerződés) szolgáltatásai tekintetében kell vizsgálni, visszterhes szállodai szerződés esetén a szállodai letétet sem tekinthetjük ingyenesnek.

6:370. §

[A szálloda zálogjoga]

A szállodát mint letéteményest megillető zálogjogra a bérbeadó zálogjogának szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A szálloda fogalmát a 6:369. §-nál leírtak szerinti tág értelemben kell jelen szakasz értelmezése során is alkalmazni.

Mivel a törvény a fejezetcímből is következően a szállodai letétet letéti szerződésnek tekinti, az 1959-es Ptk. 470. §-tól és az annak mintájául szolgáló, a fogadó felelősségéről és az elszállásoláson alapuló és ezzel kapcsolatos követeléseinek biztosításáról szóló 1924. évi XIII. tc. 7. §-tól eltérően külön nem alapít törvényes zálogjogot a szálloda javára. Az újrafogalmazott szabály abból indul ki, azt előfeltételezi, hogy a 6:363. § szerinti letéteményesi zálogjog a szállodát is megilleti.

Észelve azonban azt, hogy a többi letét-típus letéteményesétől eltérően a szálloda a letétnek főszabály szerint sem al-, sem főbirtokosának nem minősül, és ezért a szálloda zálogtárgyakhoz való jogi kapcsolata inkább a bérbeadónak a bérlő bérlemény területén lévő dolgain fennálló (a birtokbavételig) birtok nélküli törvényes kézizálogjogához hasonlít, a 6:370. § a bérbeadó törvényes zálogjogának szabályait (6:337. §) rendeli alkalmazni a szállodai letét esetére is. Ebből az következik, hogy a 6:363. § jelöli ki a biztosított követelést, a 6:337. § bekezdései pedig analóg alkalmazással a zálogjog tárgyát és a felek jogait.

A Ptk. hatálybalépéséig a magyar jog a szálloda vendéggel szembeni „elszállásolásból eredő” követelésének fedezetére biztosított törvényes zálogjogot. A fentiekből azonban az adódik, hogy most egy teljesen új helyzet jött létre: A törvényes zálogjog a „letéteményest díja és költségei biztosítására” illeti csak meg a szállodát. Az újrafogalmazott rendelkezés

azért okoz gyakorlati problémát, mert a felek tipikusan nem állapodnak meg a letétért külön díjazásban, és a szálloda szobaár-kalkulációjában és költségeiben sem – vagy csak aránytalanul nehezen – lehetne kimutatni a speciális letéti konstrukcióhoz kapcsolódó díj- és költségelemeket. Emiatt a biztosított követelés összege – az esetek döntő többségében – nem határozható meg, és ezért a szabály üres, gyakorlati alkalmazási köre nincs. A probléma nem oldható meg azzal a jó szándékú értelmezéssel, hogy a „mint letéteményest” fordulatot kizárólag a zálogjog tárgyai tekintetében kívánjuk érteni, de a biztosított követelés meghatározásához már nem [így: Gárdos Péter *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 2. kötet* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1957.]. Ehhez az értelmezéshez ugyanis a törvényszöveg sem nyelvtanilag, sem rendszertanilag nem ad alapot. Az itt képviselt álláspont szerint a zálogjog tárgyainak meghatározására is a bérbeadó törvényes zálogjogára vonatkozó szabályok szerint kerül sor. A fenti problémával kapcsolatos bizonyítási nehézségeket nem szünteti meg, de az újrafogalmazással okozott anyagi kockázat mértékét csökkenti, hogy a szálloda és a vendég közötti atipikus vegyes szerződés erőteljesen tartalmazza a bérleti szerződés jegyeit is, éppen a bérleti jelleg a felek jogviszonyának fő jellegzetessége. A szállodat ezért a 6:337. § alapján közvetlenül is megilleti törvényes zálogjog. Sőt, a törvény 6:246. § és 6:277. § alapján a jogviszony vállalkozási és megbízási típusú elemei esetén is fennáll a törvényes zálogjog, amennyiben a vendég vagyontárgyai a szálloda birtokába kerültek.

A zálogjog tárgyát a 6:363. § alapján a vendég mindazon vagyontárgyai képeznek, amelyek a letét következtében kerültek a szálloda birtokába. A szálloda azonban nem válik birtokossá, így a zálogtárgyak körét a 6:337. § (1) bekezdése megfelelő alkalmazásával a vendég szálloda területén lévő vagyontárgyai alkotják. [Itt csak arra kell visszautalni, hogy a vendég vagyontárgyai alatt a vendég tulajdonában álló vagyontárgyakat kell érteni, mert az 5:30. § (1) bekezdése kizárólag a tulajdonosnak teszi lehetővé a dolog biztosítékul való lekötését.]

6:371. §

[A nyilvánosság számára nyitva álló intézmények felelőssége]

A fürdők, kávéházak, éttermek, színházak és a nyilvánosság számára nyitva álló hasonló intézmények, továbbá a ruhatár felelősségére a szálloda felelősségének szabályait a következő eltérésekkel kell alkalmazni:

- a) felelőségük olyan dolgokra terjed ki, amelyeket a látogatókezen intézményekbe rendszerint magukkal szoktak vinni;**
- b) ha megfelelő hely áll a látogatók rendelkezésére dolgaik megőrzése céljából, az intézmény az itt elhelyezett dolgokban esett kárért tartozik felelősséggel.**

A törvény a jogalanyok egy meghatározott körére – bizonyos módosításokkal – kiterjeszti a szállodai letét szabályainak alkalmazását. Nevesítetten az érintett körbe tartoznak a fürdők, a kávéházak, az éttermek és a színházak, pontosabban a dolog természetéből fakadóan ezek üzemeltetői, azaz azok a természetes vagy jogi személyek, amelyek a hely jellegét adó szolgáltatást nyújtják. (A színház előterében folyóiratot vagy könyvet áruló személy tehát nem alanya ennek a szabályozásnak.)

A fürdők, a kávéházak, az éttermek és a színházak fogalmát nem szükséges kiterjesztően értelmezni, mint a 6:369. § szálloda fogalmát, mert maga a normaszöveg utal arra, hogy a rendelkezéseket a nyilvánosság számára nyitva álló hasonló intézményekre is alkalmazni kell. Ezért például az aquapark, a cukrászda, a söröző és a cirkusz nem a fogalom tág értelmezése, hanem a megnevezett intézményekhez való hasonlóság miatt válik a szabályozás alanyává.

A törvény nem definiálja, hogy mit ért intézmény alatt, ezért azt egy korlátozó tartalom nélküli gyűjtőfogalomnak kell tekinteni. Nem szükséges tehát az „intézménységhez”, hogy tartós gazdasági tevékenységre szolgáljon, úgy hogy a sok éve üzemelő söröző mellett intézménynek számíthat a falunapra ideiglenes jelleggel felhúzott sörsátor is. Az intézmények tág fogalmát azonban maga a törvény szűkíti két irányba: egyrészt nyitva kell állniuk a nyilvánosság számára, másrészt a fürdőkhöz, a kávéházakhoz, az éttermekhez és a színházakhoz kell hasonlónak lenniük.

A nyilvánosság előtti nyitottság negatív módon határozható meg a legkönnyebben. Minden nem kizárólag magánhasználatú intézmény idetartozik. Egy magánlakás tehát főszabály szerint nem minősül a nyilvánosság előtt nyitva állónak, de amennyiben ott lakásszínházi produkciót mutatnak be, vagy amennyiben orvos használója ott rendel (betegeket fogad), akkor erre az időszakokra úgy kell tekinteni, hogy a nyilvánosság előtt nyitva áll.

A törvény szövegéből fakadóan nem elégséges azonban, hogy egy intézmény a nyilvánosság számára nyitva áll, hanem arra is szükség van, hogy az hasonló legyen a fürdőkhöz, a kávéházakhoz, az éttermekhez és a színházakhoz. A hasonlóság fogalmának értelmezésével lehet meghatározni, hogy a nem nevesített intézmények közül melyekre terjed ki a szabályozás. Ha a fürdő egyik tulajdonságának tekintjük a hasznos egészségügyi hatásokat, akkor a nyilvánosság számára nyitva álló hasonló intézmények alá kell sorolni az egészségügyi intézményeket is, például egy röntgenvizsgáló átöltöző kabinját. Ha a fürdőben a sportolás élvezetét lehetővé tévő helyet látjuk, akkor hozzá hasonlóan minősül egy sportlétesítmény öltözője és nézőtere is. Mivel a törvény szűkítő jelző nélküli hasonlóságról és például nem jelentős hasonlóságról beszél, álláspontunk szerint a hasonlóság tágan értelmezendő, tehát a fenti példánál maradva a röntgenvizsgáló öltözője és a sportcsarnok nézőtere is jelen § hatálya alá tartozik. (A továbbiakban a szabályozás alanyait intézményeknek nevezzük.)

A törvénytörvény szerint a ruhatár felelősségére attól függetlenül kiterjed a szabályozás, hogy az hol található, tehát ennek esetében még az sem követelmény, hogy egy nyilvánosság számára nyitva álló intézményben legyen. Ruhatár alatt olyan helyet kell érteni, amely rendeltetésénél fogva ruhák (jellemzően felsőruházat és lábbelik) ideiglenes tárolására szolgál még hozzá attól függetlenül, hogy a ruhák átvételre és őrzésre kerülnek-e.

Ki kell emelni, hogy speciális szabályok eltérhetnek a Ptk. rendelkezéseitől. Így például a munkavállalók számára kialakított ruhatár esetén a munkáltató felelőssége nem a Ptk., hanem az Mt. 168. § szerint alakul (lásd a 6:360. §-nál).

Az intézmények letéti felelősségére elsődlegesen a szálloda felelősségére vonatkozó szabályok irányadóak. Jelen § csupán a főszabálytól való eltéréseket rendezi.

A szállodai letét esetében is különbséget kell tenni az értékpapírok, készpénz és értéktárgyak, valamint az egyéb dolgok között. Ez a különbségtétel itt annyiban módosul, hogy a 6:369. § (1) bekezdése szerinti dolgok alatt jelen § a) pontjára figyelemmel csak azok a dolgok értendők, amelyeket a látogatók ezen intézményekbe rendszerint, azaz az esetek nagy számában, de nem szükségszerűen a többségében magukkal szoktak vinni. Mivel a jogszabály látogatókról és nem a konkrét látogatóról beszél, nem azt kell vizsgálni, hogy az érintett személy mit szokott rendszerint magával vinni az intézményekbe, hanem azt, hogy általában milyen gyakorlat alakult ki a látogatók között. Ez az általános gyakorlat dinamikus, úgy hogy a társadalmi szokások változásával folyamatosan változik, és intézménytípusonként is eltérő. Míg egy étterembe például nem visz rendszerint magával a látogató egy tablettet vagy laptopot, addig ez egy egyetemi könyvtár (színházhoz hasonló kulturális intézmény) esetében ma már jellemző. Amennyiben az egyedi ügyben azt kell

megállapítani, hogy adott dolgot az adott intézménytípusba a látogatók nagy száma jellemzően nem viszi magával, akkor eltűnésük vagy károsodásuk esetén az intézmény üzemeltetője nem felel. A szabályozás rendszeréből pénz, értékpapír és értéktárgyak esetében például az következik, hogy a 6:369. § (2) bekezdésre figyelemmel ezekért az intézmények is csak akkor lehetnek felelősek, ha azokat átvették, vagy az átvételt megtagadták. Átvétel esetén a felelősség a letéti szerződés általános szabályai szerint alakul. Az átvenni megtagadott pénz, értékpapír és értéktárgyak esetében jelen § a) pontjára figyelemmel az intézmény felelőssége azonban csak akkor áll fenn, ha ezeket az adott intézménytípus látogatói rendszerint magukkal szokták vinni. Így például egy étterem akkor sem felel a vendég eltűnt értékpapírjáért, ha annak átvételét megtagadta, hiszen a szállodától eltérően neki nem kell készen állnia arra, hogy ilyen tárgyak letétbe vételét lehetővé tévő személyi és tárgyi feltételekkel rendelkezzen.

Amennyiben az intézmény kialakít egy, a látogató dolgai megőrzésére szolgáló megfelelő helyet, akkor jelen § b) pontjából következően, csak az itt elhelyezett dolgokért áll fenn a letéteményesi felelőssége. Az intézmény a felelősség alóli mentesülés érdekében akkor hivatkozhat az őrzési hely meglétére, ha az „megfelelő” volt. A megfelelés azt jelenti, hogy a kijelölt hely alkalmas a dolog őrzésére, és a látogatók számára elérhető. A dolog őrzésére akkor alkalmas a kijelölt hely, ha nemcsak a tárolást, hanem az üzemeltető számára a dolog őrizetét és felügyeletét is lehetővé teszi (BH1994.668.). Ezért például egy fogas felállítása esetén az intézmény nem védekezhet azzal, hogy a látogatónak ezen kellett volna elhelyeznie a kabátját, és nem a széke háttámláján. Az elérhetőség azt jelenti, hogy a látogatótól az adott helyzetben elvárható legyen, hogy igénybe vegye az intézmény által kijelölt helyet. Erre figyelemmel nem várható el egy csak hosszabb úton elérhető, például másik épületszárnyban kijelölt hely igénybevétele. Éppígy nem minősül megfelelőnek a kijelölt hely, ha annak igénybeviteléhez olyan költség kapcsolódik, amelynek megfizetése az adott helyzetben (azaz intézménytípusra és az őrzésre leadandó dologra figyelemmel) nem várható el a látogatótól. A megfelelő őrzési hely kijelölését egy letéti szerződés megkötésére irányuló ajánlatnak kell tekinteni, amely ajánlat ráutaló magatartással, azaz a dolog ott való elhelyezésével fogadható el. Az ajánlat elutasítása esetén a törvény alapján sem jön létre az intézmény és a látogató között olyan jogviszony, amely az intézmény letéti felelősségét megalapozná. Az ajánlat elfogadása esetén az így létrejövő letéti szerződésre a szállodai letét szabályai az irányadóak.

Ruhatár esetén a b) pont nem értelmezhető, mert a ruhatár célja kifejezetten a látogatók dolgainak megfelelő őrzése.

A szállodai letéti szerződés szabályaitól [lásd 3:369. § (1) bekezdés 2. mondat] eltérően az intézmények felelősségének nincs törvényi korlátozása, mert esetükben a „napi szobaár összegének ötvenszerese” fordulat alkalmazása lehetetlen.

Mivel a b) pont esetkörétől eltekintve az intézmények felelőssége nem szerződésen, hanem a törvény rendelkezésén alapul, a Ptk. alkalmazására is irányadó az a korábbi bírói gyakorlat, amely szerint a jogszabályon alapuló felelősség egyoldalúan, például egy „A fogason elhelyezett tárgyakért felelősséget nem vállalunk!” tábla kitételével nem korlátozható (BH1979.292.). Kérdéses, hogy a felelősség jogügyleti alapon korlátozható és kizárható-e. Álláspontunk szerint – tiltó rendelkezés hiányában – nincs akadálya annak, hogy a felek a törvény alapján létrejött jogviszonyukat szerződéssel, azaz kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozatukkal (6:58. §) szabályozzák, és ebben a körben akár a törvény diszpozitív rendelkezéseitől is eltérjenek. Tipikus, hogy az intézmény a jogviszony szabályait egyoldalúan határozza meg (pl. fürdőhasználati feltételek megalkotásával), és úgy rendelkezik, hogy az intézménybe való belépéssel ezeket a szabályokat a látogató magára nézve kötelezőnek ismeri el. Ebben az esetben a törvény

általános szerződési feltételekre vonatkozó szabályait kell alkalmazni. Ez azt jelenti például, hogy amennyiben az intézmény nem tette lehetővé az általános szerződési feltételek megismerését, vagy nem hívta fel a figyelmet az abban található felelősségkizárássra, akkor a felek között létre sem jön a felelősséget kizáró megegyezés.

Mivel jelen § kizárólag a szálloda felelősségének szabályaira utal, adódik a következtetés, hogy az intézményeket a szálloda törvényes zálogjoga nem illeti meg. Tekintettel arra, hogy az intézmény a látogatók dolgainak nem lesz birtokosa sem, így a dolog elvitelét nem is akadályozhatja meg jogszerűen, még akkor sem, ha a látogatóval szemben követelése áll fenn. Átvétel esetén az intézmény zálogjoga a 6:363. § alapján áll fenn. A jogszerű birtokra figyelemmel ilyen esetben a dolgot elvinni kívánó látogató ellen az intézmény jogszerűen gyakorolhat önhatalmat (5:6. §).

Az intézmények felelőssége a látogatók irányában áll fenn. Látogató alatt az intézmény szolgáltatását igénybe vevő, illetve azt igénybe venni kívánó személyt, valamint az ilyen személlyel együtt tartózkodó más személyeket kell érteni. Ezért nem alapozza meg a jelen § szerinti felelősséget a más jogcímen, például munkaviszony vagy hatósági ellenőrzés jogcímen való ott tartózkodás. A felelősség azonban fennáll a kísérők felé is, azaz egy étterem nem hivatkozhat például arra, hogy nem a károsult személy fogyasztott az étteremben, hanem az asztaltársaságában tartózkodó másik személy.

XIX. CÍM

A FORGALMAZÁSI ÉS A JOGBÉRLETI (FRANCHISE) SZERZŐDÉS

L. Fejezet

A forgalmazási szerződés

6:372. §

[Forgalmazási szerződés]

Forgalmazási szerződés alapján a szállító meghatározott ingó dolognak (e fejezet alkalmazásában: termék) a forgalmazó részére történő eladására, a forgalmazó a terméknek a szállítótól történő megvételére és annak saját nevében és saját javára történő eladására köteles.

1. A forgalmazás és a forgalmazási szerződés fogalmi elemei

A Ptk. alapvetően a PEL CAFDC-t követve vezette be a forgalmazási szerződés szabályozását [Gárdos Péter: Új és megújult szerződéstípusok *in* Vékás Lajos – Vörös Imre (szerk.): *Tanulmányok az új Polgári Törvénykönyvhöz* (CompLex 2014, Budapest) 268.]. A szerződés definíciója alapján forgalmazásnak az a tevékenység minősül, melynek keretében ingó dolgot (terméket) adnak el továbbértékesítési céllal.

A szerződésben szereplő két fél elnevezése szállító és forgalmazó. Szállító értelemszerűen nemcsak a termék előállítója (gyártó) lehet, hanem a termék értékesítésére irányuló forgalmazási lánc bármely olyan szereplője, aki a terméket nem a végfelhasználónak adja el. Megjegyezzük, hogy a Ptk. a szállító elnevezést vélhetően az 1959-es Ptk.-nak a szállítási szerződéséből – mely szerződéstípust a Ptk.-ban a fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog határidős adásvétele váltotta fel – kölcsönözte. Forgalmazó pedig az értékesítési láncnak – a gyártón kívül – bármely szereplője lehet, aki a terméket továbbeladási céllal veszi meg, tehát még az a személy is, aki azt végül a végfelhasználónak adja el.

A szállító kötelezettsége a termék forgalmazó részére történő eladása, a forgalmazó pedig a terméknek a szállítótól történő megvétele és annak saját nevében és saját javára történő eladása. Mivel a definíció kifejezetten az eladás és megvétel szavakat tartalmazza, ez álláspontunk szerint azt jelenti, hogy a forgalmazási szerződésekre az adásvételi szerződés szabályai megfelelően irányadóak. A felek kötelezettségeivel kapcsolatban a legfontosabb értelmezési kérdés az, hogy mi a következménye annak, ha a forgalmazó – az őt terhelő kötelezettség ellenére – mégsem értékesíti tovább a terméket. Ezzel kapcsolatban különböző álláspontok váltak ismertté. Darázs Lénárd szerint a forgalmazót nem terheli továbbértékesítési kötelezettség, hanem legfeljebb csak arról van szó, hogy ő a terméket továbbértékesítési céllal vásárolja meg [Darázs Lénárd: *A forgalmazási és a jogbérleti (franchise) szerződés in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata. VI/VII. (HVG-ORAC 2014, Budapest) 256.*]. Miskolczi-Bodnár Péter szerint az lenne az üdvös bírói gyakorlat, amelyik legfeljebb e kötelezettség felróható megszegését minősítené a forgalmazási szerződés megszegésének [Miskolczi-Bodnár Péter: *A forgalmazási szerződés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet (Opten 2014, Budapest) 885.*]. Gárdos Péter pedig úgy véli, hogy a forgalmazó feladata mindössze a továbbértékesítés megkísérlése [Gárdos Péter: *A forgalmazási és a jogbérleti (franchise) szerződés in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1964.*]. Álláspontunk szerint a Ptk. szövegéből egyik értelmezés sem vezethető le, hiszen a törvényszöveg világosan fogalmaz: a forgalmazó a termék saját nevében és saját javára történő eladására köteles. Ebből az következik, hogy ha a forgalmazó a terméket nem értékesíti, akkor szerződésszegést követ el. Itt egyből felmerül az a kérdés, hogy a továbbértékesítésre mennyi idő áll a rendelkezésére. Mivel a Ptk. ezzel kapcsolatban nem határoz meg időpontot, ebből az következik, hogy a terméket észszerű időn belül kell értékesítenie. A másik kérdés pedig az, hogy mi lesz az esetleges szerződésszegés következménye, ha a terméket nem értékesíti. Itt elsősorban a kártérítés merülhet fel. E jogkövetkezmény alkalmazására azonban a gyakorlatban vélhetően igen ritkán fog sor kerülni, hiszen a szállító a továbbértékesítésből további bevételre közvetlenül nem számíthat, a termék ellenértékét ő attól függetlenül kapja meg a forgalmazótól, hogy azt végül továbbértékesítik-e vagy sem. Természetesen lehetnek olyan kivételes esetek, amikor a továbbértékesítés hiánya már tényleges károkat okoz a szállítónak (pl. kiszorul a piacról): ebben az esetben, ha fennáll az okozati összefüggés, és a forgalmazó nem tudja kimenteni magát, akkor a szállító akár megalapozottan követelhet kártérítést a forgalmazótól. Ilyen esetben a termék eladhatatlanságát a károsulti közrehatás mérlegelésekor feltétlenül figyelembe kell venni.

A forgalmazási szerződés közvetett tárgya a termék (ingó dolog). A Ptk. nem határozza meg közelebbről, hogy mi minősül terméknek. Álláspontunk szerint a termék fogalmát itt is ugyanolyan széles értelemben kell használni, mint termékszavatosság vagy

termékfelelősség esetén. Sőt, a 6:375. § alapján a szerződés közvetett tárgya nemcsak termék, hanem más szolgáltatás is lehet.

2. A forgalmazási szerződés elhelyezése a Ptk. szerződési rendszerében

A forgalmazási szerződést először is az adásvételtől kell elkülöníteni. Itt két szempontot emelnénk ki. Egyrészt a forgalmazási szerződés annyiban sajátos az adásvételhez képest, hogy a termék tulajdonjogának átruházására továbbértékesítési célból (sőt ennek kötelezettségével kerül sor, lásd fent). Másrészt forgalmazási szerződések megkötésére jellemzően egy tartós jogviszony keretében kerül sor (sokszor keretszerződést is kötnek a felek), ez indokolja a szállítót megillető utasítási és ellenőrzési jogot is [Gárdos Péter: Új és megújult szerződéstípusok *in* Vékás Lajos – Vörös Imre (szerk.): *Tanulmányok az új Polgári Törvénykönyvhöz* (CompLex 2014, Budapest) 267.].

Emellett a forgalmazási szerződést az értékesítési szerződések között kell elhelyezni. Az értékesítési szerződések abban közösek, hogy azt segítik elő, hogy egy termék vagy szolgáltatás eljusson a gyártótól vagy szolgáltatótól a felhasználóig. Idetartozik különösen a forgalmazási, a jogbérleti, a bizományi (elsősorban az eladási bizomány) és a közvetítői szerződés. E szerződések között az egyik lényeges elhatárolási szempont az, hogy milyen szerződéses viszony alakul ki az ügylettel kapcsolatban a felek között, és ennek megfelelően mekkora kockázatot vállal az értékesítő.

A forgalmazási és jogbérleti szerződés e skálának azon a végén található, amely a legnagyobb kockázatot jelenti az értékesítő számára. A forgalmazás ugyanis egy olyan jogviszony, melynek keretében a szolgáltatóval és a felhasználóval (vagy egy másik értékesítővel) is külön-külön szerződik az értékesítő, és a szolgáltató és a felhasználó között egyáltalán nem alakul ki szerződéses jogviszony. Ráadásul ezek a szerződéses jogviszonyok egymástól teljesen függetlenek: az értékesítő először „beszerzi” a szolgáltatást a szolgáltatótól, majd azt továbbértékesíti a felhasználók számára. Az értékesítő azért itt viseli a legnagyobb kockázatot, mert egyrészt viselnie kell azt a kockázatot, hogy egyáltalán tovább tudja-e értékesíteni a korábban beszerzett szolgáltatást. Másrészt, ha sikerül azt továbbértékesítenie, akkor azért helyt kell állnia a felhasználó felé (bár az így érvényesített igényeket jellemzően a szolgáltatóra továbbháríthatja). Éppen ezért a bizománnyal szemben a forgalmazási szerződés saját számlás szerződés, mert a forgalmazó a terméket nemcsak a saját nevében, hanem a saját javára is értékesíti. Az értékesítési szerződések részletesebb elhatárolását lásd a 6:288. §-nál.

6:373. § [A jóhírnév megóvása]

- (1) **A felek kötelesek a termék jó hírnevét megóvni.**
- (2) **A szállító köteles tájékoztatni a forgalmazót a termékre vonatkozó reklámokról, és köteles díj ellenében a dolog forgalmazásához szükséges reklámokat a forgalmazónak átadni.**

A jó hírnév kapcsán először is azt kell kiemelni, hogy itt nyilvánvalóan nem a személyiségi jogi értelemben vett jóhírnévről van szó, hanem a termékhez kapcsolódó goodwillről (Miskolczi-Bodnár Péter: Kereskedelmi jogi elemek a Ptk.-ban, különös tekintettel az újonnan szabályozott szerződésekre. *Gazdaság és Jog* 2013/1. 8.).

Ahogy az Indokolás is kiemeli, a jóhírnév megóvása a felek kölcsönös kötelezettsége (Indokolás 636.), hiszen ez elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a terméket a piacon

hosszú távon sikeresen értékesíteni lehessen. A termék jóhíre elvileg aktív és passzív magatartással is rontható. Álláspontunk szerit a felek helyzetéből adódóan elsősorban a szállítótól (gyártótól) várható el aktív magatartás a termék jóhírének megóvása érdekében (pl. fellépés a terméket érő alaptalan kritikák esetén), a forgalmazót e kötelezettség elsősorban úgy terheli, hogy ne tanúsítson semmilyen olyan magatartást, amely árthat a termék jóhírének.

A termék jóhírének megőrzéséhez hasonlóan, a termék reklámozása is elsősorban a szállító (gyártó) feladata. A termék forgalmazása viszont csak akkor lesz sikeres, ha a felek a reklámozás területén is együttműködnek. Ezt segíti elő a (2) bekezdés szabálya. A reklámozás kötelezettségét a Ptk. nem írja elő a szállító számára, ugyanakkor annak megszervezése alapvető érdeke. Ebből is következik, hogy a reklámozás költségét elsősorban a szállítónak kell viselnie, így a forgalmazáshoz szükséges reklámokért fizetendő díj álláspontunk szerint a forgalmazónak ténylegesen átadott reklámok (szórólap, prospektus) előállítási költségének ellenértéke lehet csak.

A Ptk. a reklám fogalmát nem határozza meg. Ebben a tekintetben a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény 3. § d) pontja lehet irányadó, mely szerint az olyan közlés, tájékoztatás, illetve megjelenítési mód minősül gazdasági reklámnak, amely valamely birtokba vehető forgalomképes ingó dolog – ideértve a pénzt, az értékpapírt és a pénzügyi eszközt, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőket –, szolgáltatás, ingatlan, vagyoni értékű jog értékesítésének vagy más módon történő igénybevételenek előmozdítására, vagy e céllal összefüggésben a vállalkozás neve, megjelölése, tevékenysége népszerűsítésére vagy áru, árujelző ismertségének növelésére irányul.

Megjegyezzük, hogy álláspontunk szerint a reklámozással kapcsolatos kötelezettségek nemcsak akkor terhelik a szállítót, ha ő maga a termék gyártója, hanem akkor is, ha az értékesítési láncban későbbi helyet foglal el.

6:374. § [Utasítás és ellenőrzés]

- (1) A szállítót a termék megfelelő forgalmazásával kapcsolatban utasítási jog illeti meg.**
- (2) Ha a szállító célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, erre a forgalmazó köteles őt figyelmeztetni. Ha a szállító a figyelmeztetés ellenére fenntartja az utasítását, a forgalmazó köteles az utasítást teljesíteni; az utasítás teljesítéséből eredő kárért a szállító felel. A forgalmazó köteles megtagadni az utasítás teljesítését, ha annak végrehajtása jogszabály vagy hatósági határozat megsértéséhez vezetne, vagy veszélyeztetné mások személyét vagy vagyonát.**
- (3) A szállító jogosult a szerződésben és az utasításaiban foglaltak teljesítését ellenőrizni.**

Az Indokolás szerint a Ptk. „annak érdekében, hogy a gyártó biztosíthassa a termék jóhírnevét, értékesítési módját, a használat arculati elemeket stb., a forgalmazó viszonylagos elkülönültsége ellenére is diszpozitív szabályként utasítási jogot biztosít a gyártó részére” (Indokolás 636.). Ez az utasítási jog sokkal szűkebb, mint megbízás vagy vállalkozás esetén a forgalmazás jellegéből adódóan. Értelemszerűen a szállító nem adhat olyan utasítást, amely a forgalmazó által forgalmazott más termékek értékesítésére kihatna.

A célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítás adásának jogkövetkezményeit a Ptk. a vállalkozás és a megbízás szabályától (lásd a 6:240. és 6:273. §-nál) annyiban eltérően szabályozza, hogy a forgalmazónak nem biztosítja az elállás vagy felmondás jogát. Ennek

az lehet az oka, hogy a forgalmazás a vállalkozással és a megbízással szemben nem tevékenységkifejtő, hanem alapvetően tulajdonátruházó szerződés.

Az utasítás adásához kapcsolódik a szállító ellenőrzési joga. Ehhez kapcsolódva kiemeljük, hogy a szállító nemcsak az utasítások, hanem a szerződésbe foglalt egyéb rendelkezések teljesítését is – a forgalmazó tevékenységének szükségtelen zavarása nélkül – ellenőrizheti. Végül megjegyezzük, hogy a szállító az ellenőrzésre csak jogosult, de arra nem köteles.

6:375. § [Megfelelő alkalmazás szolgáltatások esetén]

E fejezet rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell szolgáltatások nyújtása esetén.

A többi értékesítési szerződéshez – bizomány és közvetítés – hasonlóan a Ptk.-nak a forgalmazási szerződési szabályai elsősorban ingó dolgok értékesítésére vonatkoznak. Ugyanakkor – a bizományhoz és a közvetítéshez – hasonlóan a Ptk. forgalmazás esetén is kiszélesíti az alkalmazási kört. Ennek megfelelően alkalmazni kell a forgalmazási szerződés szabályait akkor is, ha nem termékek, hanem szolgáltatások továbbértékesítéséről van szó. Megjegyezzük, hogy a szolgáltatások közé tartozik az az eset is, amikor nem ingó dolgot, hanem forgalomképes jogot értékesítenek.

Ll. Fejezet

A jogbérleti (franchise) szerződés

6:376. § [Jogbérleti (franchise) szerződés]

- (1) Jogbérleti szerződés alapján a jogbérletbe adó szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakra, illetve védett ismerethez kapcsolódó felhasználási, hasznosítási vagy használati jogok engedélyezésére, a jogbérletbe vevő termékeknek, illetve szolgáltatásoknak a szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakra, illetve védett ismeretnek a felhasználásával, hasznosításával vagy használatával történő előállítására, illetve értékesítésére és díj fizetésére köteles.**
- (2) Az értékesítés során a jogbérletbe vevő a saját nevében és a saját javára jár el.**

1. A franchise és a jogbérleti szerződés fogalmi elemei

Franchise-nak az az értékesítési modell minősül, melynek keretében valamilyen szellemi tulajdon vagy védett ismeret jogosultja e jogainak felhasználását, hasznosítását másoknak engedélyezi abból a célból, hogy egy hálózatot kiépítve, egységes arculat alatt értékesítsenek termékeket vagy szolgáltatásokat. A franchise mellett egyébként a franchising kifejezést is szokták használni, ez utóbbi inkább a teljes üzleti rendszert jelenti, amelynek leglényegesebb eleme a franchise megállapodás [Papp Tekla: *Atipikus szerződések* (Lectum 2009, Szeged) 145.].

A franchise a Ptk. előtt atipikus, a Polgári Törvénykönyv által nem szabályozott szerződésnek minősült. Az Indokolás alapján a jogalkotó e szerződéstípust elsősorban abból a célból emelte be a kódexbe, hogy a diszpozitív alapokra fektetett szabályozása segítheti a kisebb méretű hálózatokban az együttműködés kialakítását, valamint orientálhatja a bírói gyakorlatot, ugyanakkor az nem várható, hogy a nagy nemzetközi franchise rendszerek hazai működésére lényeges hatást gyakorolna (Indokolás 636.).

A Ptk. egyébként a forgalmazási szerződéshez hasonlóan a PEL CAFDC-t követve vezette be a jogbérleti szerződés szabályozását is [Gárdos Péter: Új és megújult szerződéstípusok in Vékás Lajos – Vörös Imre (szerk.): *Tanulmányok az új Polgári Törvénykönyvhöz* (CompLex 2014, Budapest) 268.].

Az (1) bekezdés alapján a Ptk. a többi szerződési definíciójához hasonlóan a felek jogait és kötelezettségeit határozza meg. Ebből egyértelműen látszik, hogy a jogbérlet a forgalmazáshoz hasonlóan egy értékesítési szerződés, azonban a jogbérlet a forgalmazáshoz képest kiegészül:

a) szerzői- és iparjogvédelmi jogok, valamint védett oltalmi tárgyakkhoz, illetve védett ismerethez kapcsolódó felhasználási, hasznosítási vagy használati jogok gyakorlásának engedélyezésével;

b) esetlegesen a termék értékesítése mellett magának a termék előállításával (egyéb szolgáltatásnyújtásról itt is lehet szó).

A fentieknek megfelelően szokták megkülönböztetni a szolgáltatási, az értékesítési és a termelési franchise-t [Papp Tekla: *Atipikus szerződések* (Lectum 2009, Szeged) 145.]. Szolgáltatási franchise-ra példa az azonos arculat alatt működő hajvágószalonok, az értékesítésre a benzinkúthálózat, a termelésre pedig a gyorsétteremláncok, amelyek tagjai a jogbérletbe adótól átvett alapanyagokból maguk állítják elő az értékesítendő termékeket (a különböző ételeket).

A jogbérletbe adó főkötelezettsége a franchise működtetéséhez szükséges jogok, ismeretek, (esetleg termékek és alapanyagok) biztosítása. E kötelezettségeket a 6:377–378. §-ok szabályozzák.

A jogbérletbe vevő főkötelezettsége a jogbérletbe adó által biztosított jogok, ismeretek, (esetleg termékek és alapanyagok) felhasználásával termékek vagy szolgáltatások előállítása, illetve értékesítése, valamint díj fizetése. A forgalmazáshoz hasonlóan itt is kérdésként merül fel, hogy minek minősül az, ha a jogbérletbe vevő nem, vagy nem az elvárt mértékben értékesíti a terméket vagy a szolgáltatást (lásd a 6:372. §-nál). Ennek megítélése attól is függ egyébként, hogy milyen típusú díjat vagy díjakat kell fizetnie a jogbérletbe vevőnek. A legjellemzőbb az, hogy a jogbérletbe vevőnek kell fizetnie egy belépti díjat, valamint az értékesítés alapján forgalomarányos jutalékot, royalty-t [Rátky Miklós: *A franchise szerződés jogi aspektusai* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1994, Budapest) 100–101.]. Ezek mellett azonban nem ritka az időszakosan fizetendő rendszerhasználati díj alkalmazása, valamint a jogbérletbe adótól átvett termékekért fizetett ellenérték is egyfajta díjnak minősíthető.

Végül megjegyezzük, hogy a gyakorlatban a felek jogait és kötelezettségeit a jogbérleti szerződés nem önmagában, hanem a franchise kézikönyvvel együtt határozza meg. Ez utóbbi tartalmazza a rendszer leírását és üzemeltetését [Papp Tekla: *Atipikus szerződések* (Lectum 2009, Szeged) 150.].

2. A jogbérleti szerződés elhelyezése a Ptk. szerződési rendszerében

A franchise egy olyan tartós, a felek közötti együttműködésre épülő, bizalmi jogviszony, amely számos szerződéstípus elemeit ötvözi. Ezek közül [részletesebben lásd Papp Tekla: *Atipikus szerződések* (Lectum 2009, Szeged) 148.], a legfontosabbak: a licencia szerződés (a franchise működtetéséhez szükséges jogok, ismeretek felhasználásának engedélyezése) és az adásvétel (a termékek, alapanyagok átruházása), de a jogbérletben

gyakran megtalálhatóak a tevékenységkifejtő szerződések (pl. a jogbérletbe vevő betanítása), valamint a használati szerződések (lásd a 6:377. §-nál) elemei is.

A (2) bekezdés külön kiemeli, hogy az értékesítés során a jogbérletbe vevő a saját nevében és a saját javára jár el. Ez azt jelenti, hogy a jogbérlet a forgalmazási szerződéshez hasonlóan saját számlás szerződés, azaz olyan értékesítési szerződés, amelynél az értékesítő a legnagyobb kockázatot vállalja (ezt lásd részletesen a 6:288. és 6:372. §-nál).

6:377. § [Szerzői és iparjogvédelmi jogok és védett ismeret biztosítása]

- (1) A jogbérletbe adó a szerződés hatálya alatt köteles biztosítani a jogbérletbe vevő számára a franchise működtetéséhez szükséges felhasználati, hasznosítási és használati jogok folyamatos és zavartalan gyakorlását.**
- (2) A jogbérletbe vevő köteles a rendelkezésére bocsátott ismeretet megóvni.**

Jelen paragrafus rendelkezéseiben elsősorban a jogbérletnek a használati kötelem jellege mutatkozik meg. Egyrészt a jogbérletbe adó folyamatosan köteles biztosítani a franchise működéséhez szükséges jogokat. Ennek megfelelően e kötelezettség megsértése esetén a bérletre vonatkozó rendelkezések megfelelően irányadók (lásd a 6:332. §-nál). Megjegyezzük, hogy ugyan a jogbérletbe adónak a jogok folyamatos és zavartalan gyakorlását kell biztosítania, e kötelezettség megsértésekor nemcsak jog-, hanem kellékszavatossági igény érvényesítése is felmerülhet (pl. akkor, ha bizonyos jogok gyakorlásának biztosítása teljesen elmarad).

A (2) bekezdés pedig az (1) bekezdés párja: egy használati kötelem esetén ugyanis amellett, hogy a használatba adó köteles a használatba adott vagyontárgy használatának lehetőségét biztosítani, a használatba vevő köteles a használatba kapott vagyontárgyat megóvni. Így a jogbérletbe vevő köteles minden olyan ismeretet megóvni, amelyet a jogbérlet alatt a rendelkezésére bocsátottak. Álláspontunk szerint ezzel kapcsolatban szintén irányadóak a bérletre vonatkozó szabályok (pl. a jogbérletbe vevő nem jogosult a „használatot” harmadik személynek átadni stb., lásd a 6:333–334. §-oknál). A többi használati kötelemhez képest felmerül egy a jogbérlet sajátosságából fakadó további kérdés: mennyiben köteles a jogbérletbe vevő a rendelkezésére bocsátott ismeretet a szerződés megszűnése után is megóvni. Még ha a felek ezt a szerződésükben külön nem is rendeznék, álláspontunk szerint a felek közötti általános együttműködési kötelezettségből kifolyólag a jogbérletbe vevő a szerződés megszűnése után is köteles – legalább passzív módon – a jogbérlet során szerzett ismereteket megóvni.

6:378. § [Ellátási kötelezettség]

Ha a jogbérletbe vevő az értékesítendő terméket vagy a termék előállításához szükséges alapanyagot a jogbérletbe adótól vagy a jogbérletbe adó által meghatározott személytől köteles beszerezni, és a jogbérletbe adó a jogbérletbe vevő megrendelését nem teljesíti, a jogbérletbe vevő jogosult a terméket vagy az alapanyagot máshonnan beszerezni.

A franchise-hálózat egységes arculatának és a szolgáltatások színvonalának biztosítása érdekében az a jellemző, hogy a jogbérleti szerződés tartalmazza azt a kikötést, miszerint a jogbérletbe vevő az értékesítendő terméket vagy a termék előállításához szükséges alapanyagot a jogbérletbe adótól vagy a jogbérletbe adó által meghatározott személytől köteles beszerezni. E kötelezettségnek értelemszerűen azzal kell párban állnia,

hogy a jogbérletbe adó a jogbérletbe vevőnek a vonatkozó megrendeléseit köteles teljesíteni. Jelen paragrafus azt az esetet kezeli, ha e megrendelések teljesítésének valamelyike elmarad. Ilyen esetben – annak érdekében, hogy a jogbérletbe vevő működése ne váljon lehetetlenné – a jogbérletbe vevő jogosult a terméket vagy az alapanyagot máshonnan beszerezni.

Hangsúlyozzuk, hogy ez a rendelkezés nem alkalmazható önmagában, hanem csak a Ptk. szerződési szabályaival összhangban. Ez azt jelenti, hogy ha a jogbérletbe adó késedelembe esik a megrendelés teljesítésével, akkor arra a késedelem szabályait kell alkalmazni (tehát jellemzően póthatáridőt kell tűznie a jogbérletbe adónak, és csak annak eredménytelen eltelte után jogosult a terméket vagy az alapanyagot máshonnan beszerezni.

Gárdos Péter e szabállyal kapcsolatban megjegyzi, hogy az egyéb forrásból való beszerzés csak akkor lehetséges, ha az megfelel a minőségi előírásoknak és az arculatnak [Gárdos Péter: A forgalmazási és a jogbérleti (franchise) szerződés *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1975.]. Álláspontunk szerint ez így a Ptk.-ból egyértelműen nem vezethető le: a helyes értelmezés szerintünk az, hogy a jogbérletbe vevőnek természetesen törekednie kell arra, hogy az egyéb forrásból való beszerzés megfeleljen a minőségi előírásoknak és az arculatnak, de ha ez nem lehetséges, vagy aránytalan többletterhet jelentene, akkor elképzelhetőnek tartjuk az eltérő termék vagy alapanyag igénybevételét is. Hiszen ezt a kockázatot elsősorban a jogbérletbe adónak kell viselnie, aki a megrendelés teljesítésének elmulasztásával megszegte a szerződést.

Végül még az egyértelműség kedvéért kiemeljük, hogy ha a jogbérletbe adó megszegi az ellátási kötelezettségét, akkor azzal még nem mentesül a következmények alól, hogy a jogbérletbe vevő a terméket vagy az alapanyagot máshonnan beszerezheti. Ugyanúgy terheli őt például a kártérítési kötelezettség, ha ezzel kapcsolatban a jogbérletbe vevőt kár éri (pl. az ideiglenes termelés kiesés miatt), vagy ha rendszeresen előfordul az ellátási hiány, akkor az akár rendkívüli felmondási ok is lehet stb.

6:379. §

[A jóhírnév megóvása]

A felek kötelesek a jogbérletbe adó által a szerződés szerinti szerzői és iparjogvédelmi jogokkal, valamint védett ismeretekkel összefüggően adott felhasználási, hasznosítási és használati engedélyekkel létrehozott hálózat és az előállított, illetve értékesített termékek és szolgáltatások jóhírnevét megóvni.

A jóhírnév megőrzésének kötelezettségét a forgalmazási szerződéshez hasonlóan a jogbérleti szerződés vonatkozásában is előírja a Ptk. Ahogyan az Indokolás is kiemeli, tekintettel „a két szerződés eltérő tárgyára, franchise esetén a jóhírnév védelme nem csupán a termék, hanem magának a franchise hálózat jóhírnevére vonatkozik” (Indokolás 636.).

Értelemszerűen itt sem a személyiségi jogi értelemben vett jóhírnévről van szó, hanem a termékhez kapcsolódó goodwillről (lásd a 6:373. §-nál). A kötelezettség tartalma szélesebbnek tűnik a jogbérletbe vevő vonatkozásában, mint a forgalmazási szerződésnél, mert a 6:380. § alapján a hálózat és az előállított, illetve értékesített dolog jóhírnevének megóvásával kapcsolatban is utasítási jog illeti meg a jogbérletbe adót. Ebből ugyanis az következik, hogy a jogbérletbe vevővel szemben akár aktív magatartás tanúsítása is előírható a hálózat jóhírnevének megóvása érdekében.

Talán a forgalmazási szerződésnél jelentősebb problémaként jelentkezik az, hogy ha a jogbérletbe vevő megsérti a hálózat vagy a termék jóhírnevét, az nemcsak a jogbérletbe

adó, hanem a hálózat többi tagjának érdekeit és jogait is sértheti. A hálózat többi tagja ilyenkor azonban legfeljebb csak deliktuális alapon léphet fel a hálózat jóhírét megsértő taggal szemben a köztük lévő kontraktuális jogviszony hiánya következtében.

Megjegyezzük, hogy nem világos az, hogy a forgalmazási szerződéssel szemben itt miért nem tartalmaz a Ptk. rendelkezést a reklám vonatkozásában. Hiszen ebben a tekintetben nem látunk eltérést a két szerződés jellegében. Különös szabály és a szerződés vonatkozó rendelkezésének hiányában azonban jogbérlet esetén az általános együttműködési kötelezettség és a franchise jellege alapján dönthető el, hogy a reklámozás kötelezettségei és terhei hogyan oszlanak meg a felek között (a reklámozás értelemszerűen általában a jogbérletbe adó feladata).

6:380. § [Utasítás és ellenőrzés]

- (1) A jogbérletbe adót a termék és a szolgáltatás előállításával és értékesítésével, valamint a hálózat és az előállított, illetve értékesített dolog jóhírnevének megóvásával kapcsolatban utasítási jog illeti meg.**
- (2) Ha a jogbérletbe adó célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, erre a jogbérletbe vevő köteles őt figyelmeztetni. Ha a jogbérletbe adó a figyelmeztetés ellenére fenntartja az utasítását, a jogbérletbe vevő köteles az utasítást teljesíteni; az utasítás teljesítéséből eredő kárért a jogbérletbe adó felel. A jogbérletbe vevő köteles megtagadni az utasítás teljesítését, ha annak végrehajtása jogszabály vagy hatósági határozat megsértéséhez vezetne, vagy veszélyeztetné mások személyét vagy vagyonát.**
- (3) A jogbérletbe adó jogosult a szerződésben és az utasításaiban foglaltak teljesítését ellenőrizni.**

Az utasítási és ellenőrzési jogot a Ptk. alapvetően a forgalmazási szerződéshez hasonlóan szabályozza a jogbérlet vonatkozásában is. Az utasítási jog azonban szélesebb, hiszen a jogbérletbe vevő a jogbérletbe adó által kialakított terméket vagy szolgáltatást nem feltétlenül csak értékesíti, hanem gyakran maga állítja elő – értelemszerűen a jogbérletbe adó utasításai alapján. Természetesen a jogbérletbe adó utasítása a jogbérletbe vevő tevékenységét nem teheti számottevően terhesebbé jogbérlet esetén sem.

Az nem teljesen világos, hogy a célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítás adásának jogkövetkezményeit miért szabályozza itt a forgalmazási szerződés szabályaival teljesen azonos módon a Ptk. Tehát a vállalkozás és a megbízás szabályától eltérően a jogbérletbe vevő számára sem biztosított az elállás vagy felmondás lehetősége akkor, ha a jogbérletbe adó célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, és azt fenntartja. Ugyanis a forgalmazással szemben a jogbérlet egy tartós jogviszony, amely nemcsak tulajdonátruházási, hanem használati és tevékenységkifejtő elemeket is tartalmaz. Ezért a célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítások ugyanúgy ellehetleníthetik a felek közötti további együttműködést, mint vállalkozás vagy megbízás esetén.

Az ellenőrzési jogot a (2) bekezdés a forgalmazási szerződés szabályaival azonos módon rendezi (lásd a 6:374. §-nál).

6:381. § [A szerződés megszűnése]

- (1) A határozatlan időtartamra kötött szerződést bármelyik fél a naptári hónap utolsó napjára felmondhatja. A felmondási idő a szerződés első évében egy hónap, a szerződés második évében két hónap, a harmadik és az azt követő években három hónap.**

(2) A szerződés megszűnésével a jogbérletbe vevőnek a szerzői és iparjogvédelmi jogok tárgyaira és a védett ismeretre vonatkozó felhasználási, hasznosítási és használati jogosultsága megszűnik.

Az Indokolás a jogbérleti szerződés rendes felmondásával kapcsolatban kiemeli, hogy a „határozatlan időre kötött franchise szerződés megszűnését [...] a szerződések hasonlóságára tekintettel a tartós közvetítői szerződéssel azonos módon szabályozza” a Ptk. (Indokolás 636.). A két szerződés hasonlósága elsősorban abban mutatkozik meg, hogy tartós jogviszonyt létrehozó értékesítési szerződésekről van szó. Felhívjuk a figyelmet azonban arra, hogy a tartós közvetítői szerződéssel szemben itt egyértelműen diszpozitív szabályozásról van szó. Abban viszont hasonlít a jogbérlet szabályozása a tartós közvetítői szerződéséhez, hogy a Ptk. nem rendezi egyértelműen azt a kérdést, hogy minek minősül az, ha a felmondás nem a meghatározott határidő betartásával történik. Mivel a Ptk. a bérlettel szemben – lásd a 6:339. § (3) bekezdését – itt sem tartalmaz olyan rendelkezést, hogy jogviszonyt a felmondás közlését követően milyen időtartam elteltével kell felmondottnak tekinteni, ezért az ilyen szabálytalan felmondáshoz egyáltalán nem fűződik joghatás.

A megszűnés egyéb eseteit (pl. rendkívüli felmondás) a Ptk. nem szabályozza, így azokra az általános szabályok irányadóak. Tehát a határozott időre kötött jogbérleti szerződés rendes felmondással nem szüntethető meg.

A (2) bekezdés rendelkezése feleslegesnek tűnik, hiszen a szerződés megszűnésének fogalmából eleve következik az, hogy ezzel a jogbérletbe vevőnek a szerzői és iparjogvédelmi jogok tárgyaira és a védett ismeretre vonatkozó felhasználási, hasznosítási és használati jogosultsága megszűnik, hiszen külön rendelkezés hiányában a szerződés megszűnésével a felek valamennyi szerződésből fakadó jogosultsága megszűnik.

XX. CÍM A HITEL- ÉS A SZÁMLASZERZŐDÉSEK

LII. Fejezet A hitelszerződés

6:382. §

[Hitelszerződés]

- (1) Hitelszerződés alapján a hitelező hitelkeret rendelkezésre tartására, és a rendelkezésre tartott összeg erejéig kölcsönszerződés, kezességi szerződés, garanciaszerződés vagy egyéb hitelművelet végzésére vonatkozó más szerződés megkötésére, az adós díj fizetésére köteles.**
- (2) A hitelező a hitelműveletre vonatkozó szerződés megkötésére az adós felhívására, a hitelszerződésben meghatározott feltételek teljesülése esetén köteles. Az adós a hitelszerződésben meghatározott rendelkezésre tartási idő alatt jogosult a hitelezőhöz szerződéskötésre szóló felhívást intézni.**
- (3) Az adós a hitelszerződést bármikor felmondhatja.**
- (4) A hitelező felmondhatja a szerződést, ha**
  - a) az adós körülményeiben lényeges kedvezőtlen változás állt be, és az adós felszólítás ellenére nem ad megfelelő biztosítékot;**
  - b) az adós a hitelezőt megtévesztette, és ez a szerződés megkötését vagy annak tartalmát befolyásolta; vagy**

- c) az adós fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyeztetné a hitelszerződés alapján megkötött szerződés teljesítését.**
- (5) A hitelező jogosult a hitelszerződést az adós megfelelő biztosíték adására történő felszólítása nélkül felmondani, ha nyilvánvaló, hogy az adós megfelelő biztosíték nyújtására nem képes.**
- (6) A hitelszerződés felmondása a hitelszerződés alapján megkötött szerződést nem szünteti meg.**

Bár a törvényszöveg az 1959-es Ptk. 522. §-ától eltérően nem szűkíti le a bankokra azon személyek körét, amelyek hitelezőként hitelszerződés kötésére jogosultak, a hitelszerződés – a közjogi szabályok miatt; lásd Hpt. 3. § (3) bekezdés – a banki finanszírozás alapintézménye volt és maradt. A hitelszerződésben kerül meghatározásra, hogy a hitelező az adóssal szemben mekkora kockázatot kíván vállalni, milyen formában és milyen feltételekkel. Az adós a hitelszerződés megkötésével pedig a tevékenysége pénzügyi tervezhetőségét tudja biztosítani.

A hitelszerződés alapján a hitelezőt – az összegszerűen meghatározott mértékig – rendelkezésre állási és szerződéskötési kötelezettség terheli. Az adós mindezekért díjat köteles fizetni.

A hitelszerződésben fellelhetjük az előszerződés, a keretszerződés és az egyoldalú szerződéslétrehozási hatalmasság (opció) elemeit, de a hitelszerződés nem ezek valamelyike, hanem egy önálló szerződéstípus. Az említett jogintézményekkel való rokonsága azonban segítséget nyújthat a hitelszerződés értelmezéséhez, a felek jogai és kötelezettségei megállapításához.

Közgazdasági értelemben a hitel gazdasági tartalma szerint erőforrások ideiglenes átadását jelenti. Ezt a funkciót a hitelszerződés önmagában nem tölti be, hanem csak azokon az egyedi finanszírozási szerződéseken keresztül, amelyeket a hitelező és az adós a hitelszerződésben meghatározott keret terhére megkötnek egymással. Ezeket a szerződéseket a törvény hitelműveletnek nevezi. A kölcsönt, kezességet és a garanciát megemlítő példálózó felsorolás mellett idetartozik a váltóleszámítoláson át a lízing, a határidős ügyletek kötése vagy az akkreditív nyitása (okmányos meghitelezés) is. A Hpt. a 6. § (1) bekezdés 59. pontjában sorolja fel azokat a tevékenységeket, amelyek az alkalmazásában kockázatvállalásnak minősülnek. Az itt említett ügyletek mindegyike az (1) bekezdés értelmében vett hitelműveletnek számít.

A feleknek a hitelkeret terhére nem kötelességük többféle és több hitelműveletet végezni. A hitelszerződés fogalmával nem áll ellentétben, ha ugyanabból a típusú szerződésből kötnek meg többet a felek (pl. a hitelkeretet több garanciaüggyellettel veszi igénybe az adós), illetve az adós egyetlen üggyellettel is kimerítheti a teljes keretet.

A Hpt. 3. §-a szerint a hitelszerződés keretében megköthető finanszírozási jellegű szerződések pénzügyi szolgáltatás nyújtásának minősülnek, ha azokat üzletszerűen végzik. A Hpt. szerint üzletszerűnek az ellenérték fejében nyereség, illetve vagyonszerzés végett – előre egyedileg meg nem határozott üggyelletek megkötésére irányuló – rendszeresen folytatott gazdasági tevékenység minősül [6. § (1) bekezdés 116. pont]. Az üzletszerű pénzügyi szolgáltatást csak felügyeleti engedély birtokában lehet végezni [Hpt. 3. § (3) bekezdés].

A fogalom meghatározásból az látszik, hogy a nyereség, illetve vagyonszerzés tényleges bekövetkezése nem követelmény, hanem elégséges, ha a hitelező erre törekszik (Kúria Kfv.I.35.220/2018/9. ítélete [41] pont). A nyereségre, illetve vagyonszerzésre törekvés közvetlenül és közvetetten (pl. egyéb tevékenység eredményességének fokozása útján) is történhet.

A rendszeresség fennálltát az egymásra tekintettel és együttesen értékelt ügyletek száma és gyakorisága alapján lehet megítélni.

Az üzletszerűség fogalmában a legnehezebben meghatározható elem az egyedileg előre meg nem határozott ügyletek megkötésére való irányultság. A Magyar Nemzeti Bank egy 2013-ban született állásfoglalása ezt az elemet úgy definiálja, hogy az „üzletszerűség fogalmi elemei közül az előre egyedileg meg nem határozott ügyletek megkötésére irányultság kritériuma abban az esetben állhat fenn, ha a felek által megkötendő jogügyletek lényeges tartalmi elemei – így különösen, de nem kizárólag a szerződések száma, a felek személye, a jogügylet célja, az ellenszolgáltatás mértéke, illetve a szerződéskötés egyéb lényegi körülményei, mint például a teljesítés feltételei, a szerződés időtartama – nincsenek előre meghatározva. Rendszeresen folytatott gazdasági tevékenység esetében tehát nem tekintendő releváns körülménynek, ha az ügyletet kötő felek egymással üzleti, vagy más egyéb kapcsolatban állnak, mivel pusztán a szerződő felek személyének előzetes azonosíthatósága nem eredményezi, hogy az ügylet is előre egyedileg azonosíthatónak minősüljön. Az ügylet abban az esetben tekinthető előre egyedileg meghatározottnak, amennyiben a szerződés minden egyes tartalmi eleme konkrétan meghatározott.”

A fogalom értelmezése körében figyelemmel kell azonban lenni arra is, hogy az engedélyezési kötelezettség és az állami felügyelet célja a pénzügyi rendszer biztonságának a védelme. A rendszer biztonságát semmi esetre sem fenyegeti pár magánkölcson, vagy egyéb, összhatásában rendszerszinten jelentéktelen ügylet (pl. követelésvásárlás). A bankfelügyeleti feladatokat ellátó Magyar Nemzeti Bank – közigazgatási bíróságok által jogszerűnek tartott – gyakorlata ennek ellenére – más európai hatóságokhoz képest – nagyon restriktív.

A hitelszerződés alapján a hitelező többféle hitelművelet végzésére, azaz többféle típusú finanszírozási szerződés megkötésére vállal kötelezettséget. Ezért amennyiben egy szerződésben a hitelező például csak több követelés adóstól való megvásárlására kötelezi magát a jövőre nézve, akkor nem hitelszerződésről, hanem faktorálási keretszerződésről beszélhetünk. Ugyanez igaz akkor is, ha egy tag a korlátolt felelősségű társasággal szemben meghatározott összegig kölcsönszerződések kötésére kötelezi magát. Ebben az esetben nem hitelszerződésről, hanem egy kölcsönnyújtásra irányuló keretszerződésről van szó. Az elterjedt pongyola fogalomhasználat miatt a hitelszerződés esetében különösen igaz, hogy nem a szerződés elnevezése, hanem annak tartalma az irányadó a jogi minősítésnél (BH2007.86.).

A hitelkeret rendelkezésre tartásán a törvény nem egy meghatározott összeg elkülönített kezelését érti, hanem azt, hogy a hitelezőnek mindig késznek kell lennie, hogy a meghatározott keret erejéig szerződést tudjon kötni az adóssal, és a megkötött szerződéseket teljesíteni is tudja.

A felek által meghatározott összeg lehet egyszer igénybe vehető vagy feltöltődő. Az első esetben az egyes hitelműveletek általi terheléseket a hitelkeretből le kell vonni. Ha az egyedi szerződések szerinti terhelések összege a hitelkeret összegét eléri, akkor további igénybevétel akkor sem lehetséges, ha időközben az adós egyes szerződéseket már teljesített, azaz például egy, a hitelkeret terhére kötött kölcsönszerződést törlesztett. A feltöltődő keret esetében a felek figyelembe veszik azokat az egyedi szerződéseket is, amelyek már megszűntek, és amelyek alapján az adós szerződészerűen teljesített. Az ilyen teljesítések a hitelkeret még kihasználatlan, tehát még igénybe vehető részét megnövelik.

A rendelkezésre állás mellett a hitelező másik főkötelezettsége az adós felhívására történő szerződéskötés. A finanszírozási gyakorlatban az általános üzleti feltételek bevonásával megkötött hitelszerződések általában már olyan részletességgel tartalmazzák

az egyes hitelműveletek szabályait, hogy a hitelszerződés alapján megkötésre kerülő szerződésben csak az adott szerződés néhány egyedi adatát kell rögzíteni, egyebekben elég utalni a hitelszerződésre. Mind a hitelszerződés, mind az egyéb hitelműveletre vonatkozó szerződések a gazdasági gyakorlatban jellemzően blankettaszerződésként kerülnek megkötésre. Az általános szerződési feltételekkel történő szerződéskötésre vonatkozó szabályokat a 6:77. és az azt követő §-ok, valamint a 6:102. és az azt követő §-ok magyarázata tartalmazza.

A (2) bekezdés egyértelművé teszi, hogy a hitelezőt csak abban az esetben terheli a szerződéskötési kötelezettség, ha a hitelszerződésben rögzített feltételek (pl. biztosíték rendelkezésre bocsátása) teljesültek. A feltételek teljesülése hiányában a hitelező szerződésszegés nélkül tagadhatja meg, hogy az adóssal megkösse az általa kért finanszírozási szerződést. A megtagadási jog azonban a hitelezőnek csak joga, de nem kötelessége. Saját mérlegelése körében dönthet úgy is, hogy az egyedi szerződést megköti az adóssal. Az így létrejött szerződés nem tekinthető érvénytelennek azon az alapon, hogy nem felel meg a hitelszerződés feltételeinek.

Mivel a hitelező csak egy meghatározott időre előre tudja az adós fizetőképességét megítélni, a hitelszerződések jellemzően határozott idejű megállapodások. A felek meghatározzák, hogy milyen hosszú az az idő, ameddig az adós egyedi szerződés megkötését kérheti. Ebben a körben a felek megállapodhatnak úgy is, hogy az egyedi szerződések lejáratára nem haladhatja meg a hitelszerződés szerinti rendelkezésre állás határidejét, de arra is van lehetőség, hogy a hitelszerződés lejáratára alatt lehetővé tegyék az ezen a lejáraton túlnyúló futamidejű egyedi szerződések megkötését is.

Az adós nem köteles egyedi szerződés megkötésére felhívni a hitelezőt. Elképzelhető, hogy az adós csak azért kötött hitelszerződést, hogy amennyiben más forrásból nem tudja magát finanszírozni, akkor a rendelkezésére álljon egy biztonsági tartalék. A hitelszerződés így a működési biztonságot növeli, de ténylegesen nincs finanszírozási jellege.

A felmondási jogot a törvény aszimmetrikusan szabályozza. Az adós a hitelszerződést – legyen az határozott vagy határozatlan idejű – bármikor felmondhatja. A hitelező azonban csak a (4) bekezdésben meghatározott esetekben jogosult felmondásra. Határozatlan idejű hitelszerződés esetén a 6:213. § (3) bekezdése szerint is megilleti a hitelezőt a felmondás joga.

A hitelszerződés hitelező általi felmondásának a felek megállapodása által kibővíthető és módosítható esetét a (4) bekezdés három esetszoportban szabályozza. A felmondási okok elemzése során figyelemmel kell lenni arra, hogy a kölcsönszerződés felmondásával kapcsolatos elvek nem alkalmazhatóak egy az egyben a hitelszerződés felmondására. Ennek az az oka, hogy amíg a kölcsönszerződés felmondása az adós visszafizetési kötelezettségét eredményezi, addig a hitelszerződés felmondása nem von el forrásokat az adóstól, hanem az azokhoz való későbbi hozzáférés lehetőségét szünteti meg, azaz a hitelszerződés felmondásával okozott joghátrány jóval kisebb.

A hitelszerződés megkötése előtt a hitelező felméri az adós kockázatát. Amennyiben az adós körülményeinek lényeges kedvezőtlen változása miatt az eredetileg vállalni szándékozott kockázat megnő és az adós ezt biztosítéknyújtással nem kompenzálja, akkor a hitelező felmondással szabadulhat a kötelezettségétől. A változás kifejezés alkalmazásából nyilvánvaló, hogy az *a)* pontra csak új – kedvezőtlen – információk esetében kerülhet sor, azaz a kockázatvállaláskor már ismert adatok egy ilyen felmondást nem alapoznak meg (vö. BH2013.517.).

Az adós elvárt helyzetét a felek a hitelszerződésben különböző mutatók (úgynevezett pénzügyi kovenánsok) alkalmazásával meghatározhatják. A mutatók kedvezőtlen

változásához a felek különböző jogkövetkezményeket (pl. kötbér fizetésének előírása vagy az adós által fizetendő kamatok és jutalékok mértékének megváltozása) fűzhetnek. Ilyen jogkövetkezmény a felmondási jog is. Mivel a törvény lényeges kedvezőtlen változásról beszél, a jogbiztonság érdekében a feleknek szabályozni szükséges, hogy mit értenek lényeges változás alatt. Amennyiben erre nem kerítettek sort, akkor az egyedi tényállás értelmezésével kell megkísérelni a határozatlan jogfogalom tartalmának feltárását. Ebben a körben abból kell kiindulni, hogy a hitelező a szerződéskötéskor felmért kockázat alapján kívánta magát kötelezni. Egyáltalán nem biztos, hogy abban az esetben is hajlandó lett volna erre, ha az adós helyzete valamivel is rosszabb. Ezért a lényeges kifejezés alatt minden nem csupán marginális változást érteni kell.

A törvény jó okkal nem tartalmaz arra való utalást, hogy az adós körülményinek hátrányos változásának milyen időtartamúnak kell lennie, hogy a felmondási jogra alapot adjon. Ennek az az oka, hogy csak utólag lehet megmondani, hogy a változás csupán átmeneti volt-e, vagy hosszabb ideig tartó. A felmondási jog gyakorlásáról való döntés esetén a hitelezőt nem lehet rákényszeríteni arra, hogy pontos prognózist állapítson meg a változás tartósságára figyelemmel, ezért a beállt hátrányos változás önmagában megalapozza a felmondási jogot.

A (4) bekezdés a) pontja az adós körülményit említi. A kockázatelemzés során a hitelező nem csupán az adós személyének, hanem a gazdasági környezetnek, a biztosítékok értékének és mobilizálhatóságának, valamint más egyéb szempontoknak tulajdonít jelentőséget. A vizsgálat mélysége a szerződési céltól és az egyedi körülményektől függ, hiszen például egy garanciával fedezett hitelszerződés esetén elégséges lehet a garantőr bonitásának a vizsgálata. Ezért a gyakorlatban nem csupán az adós, hanem a biztosítéknyújtó helyzetének vagy a biztosítékok értékének hátrányos változása esetére is kikötik a hitelezők a felmondás jogát.

A szerződésszegés általános szabályaihoz hasonlóan (vö. 6:139. §) az adós a felmondást elkerülheti, ha megfelelő biztosítékot nyújt a hitelezőnek. Erre a hitelezőnek fel is kell szólítania őt ahhoz, hogy a felmondási jogát gyakorolhassa. A felszólításban észszerű határidőt kell tűznie a megfelelő biztosíték rendelkezésre bocsátására. Megfelelőnek akkor kell egy biztosítékot tekinteni, ha az a megnövekedett kockázat mértékének megfelelő értékű, és a hitelező által igénybe vehető, azaz a gazdasági forgalomban könnyen mobilizálható (BH2010.543.; Pfv.VI.20.595/2011/11.). Jogszerű, ha a biztosítéki érték meghatározásánál a biztosíték azon értékét (menekülési érték) határozzák meg a felek (vagy a hitelező), amely értéken a biztosíték rövid határidőn belül érvényesíthető (BH2013.187.). Ebben a körben sem lehet azonban észszerűtlenül alacsony értéken figyelembe venni a biztosítékot (EH2012.P.17.).

A (4) bekezdés b) pontja felmondási jogot ad a hitelező részére egy olyan tényállás esetében, ahol megtévesztés miatt megtámadási joga is lehetne. A megtámadásra okot adó megtévesztéstől a tényállás annyiban tér el, hogy nem teszi lehetővé a harmadik személy részéről történt megtévesztésre való hivatkozást, és – az 1:3. § (2) bekezdésébe ütköző esetek kivételével – a hitelező időben bármikor hivatkozhat a megtévesztésen alapuló felmondási jogára, hiszen a 6:89. § (3) bekezdése szerinti egyéves megtámadási határidő csak a 6:91. § (1) bekezdése szerinti megtévesztés esetében alkalmazandó. Csak olyan megtévesztés esetén illeti meg felmondási jog a hitelezőt, amely a szerződés megkötését vagy annak tartalmát – értelemszerűen az adósnak kedvezően – befolyásolta. A bizonyítási kötelezettség a hitelezőt terheli. A bizonyítási problémák elkerülése érdekében célszerű a hitelszerződésben rögzíteni, hogy minden, az adós által a hitelszerződés megkötését megelőzően a hitelezőnek szolgáltatott információt olyan

jelentősnek kell tekinteni, hogy azok valótlansága a hitelszerződés felmondásának jogát nyitja meg a hitelezőnek.

A (4) bekezdés c) pontja arra az esetre teszi lehetővé a felmondást a hitelezőnek, ha az adós fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyeztetné a hitelszerződés alapján megkötött szerződés adós általi teljesítését. A 6:120. § (1) bekezdésének megfelelően a hitelező teljes kielégítési alapját, azaz az adós teljes vagyonát fedezetnek kell tekinteni, függetlenül attól, hogy az biztosítékként külön lekötésre került-e. A fedezet elvonása megjelenhet a vagyontárgyak átruházásában, de akár megterhelésében is [1/2011. (VI. 15.) PK vélemény 2. pont]. A fedezetelvonó szerződéstől eltérően itt azonban nincs szükség arra, hogy (i) a fedezetelvonás megtörténjen, hanem elég az arra való törekvés is, illetve (ii) a hitelező követelése már az igénystádiumában legyen, azaz akkor is van felmondási joga, ha még egyetlen egyedi szerződést sem kötött az adóssal.

A törvényi megfogalmazás nem túl szerencsés, mert az egyedi finanszírozási szerződések teljesítése nem szükségszerűen a fedezetekből történik, így lehetséges, hogy az adós elméletileg az elvont fedezet nélkül is teljesíteni tudná a szerződést. A fedezetelvonás azonban rontja azt a kockázati helyzetet, amely alapján a hitelező a hitelszerződés megkötése mellett döntött. Ezért a fedezetelvonásra törekvésnek nem a teljesítés veszélyeztetése miatt kell megalapoznia a felmondási jogot, hanem egyrészt a hitelező bizalomvesztése, másrészt kockázatának növekedése miatt. Emellett a törvény itt is csak az adós magatartásáról beszél, pedig a fedezet elvonása a biztosítéknyújtó magatartására is visszavezethető lehet, így erre az esetre is törvényes felmondási okot lett volna célszerű alapítani a hitelező javára.

A (4) bekezdés a) pontja szerinti felmondási jognak előfeltétele, hogy a hitelező az adóst megfelelő biztosíték nyújtására szólítsa fel. Az (5) bekezdés lehetővé teszi a felszólítás nélküli felmondást, ha nyilvánvaló, hogy az adós képtelen megfelelő biztosítékot nyújtani. Mivel nemleges tény lehetetlen bizonyítani, az adóst terheli adott esetben a bizonyítási kötelezettség, hogy például egy megfelelő fizetőképességű kezes bevonásával képes lett volna megfelelő biztosítékot nyújtani.

A biztosítéknyújtással kapcsolatban ki kell emelni, hogy a hitelszerződés biztosítékai nemcsak a hitelező hitelszerződés szerinti díjkövetelését biztosítják, hanem minden, a hitelkeret terhére megkötött egyedi szerződésből fakadó igényeit is. Ezért tekinti a joggyakorlat a hitelkeretet biztosító közokirati zálogszerződést záradékolható okiratnak (BH2003.326.).

Tekintettel arra, hogy a hitelszerződés hitelező általi felmondása esetén az adóst nem terheli visszafizetési kötelezettség, hanem csupán attól a lehetőségtől esik el, hogy a hitelezőtől egyedi szerződés megkötését kérje, a felmondási okok fennállta tekintetében a hitelszerződés esetében nem szabad olyan szigorúságú feltételeket támasztani, mint például kölcsönszerződés felmondása esetében.

A felmondási joggal kapcsolatban foglalkozni kell a hitelszerződés azon sajátosságával, hogy az abban meghatározott kockázatvállalási keret erejéig több egyedi ügylet jöhet létre a felek között. Kérdésként merül fel, hogy az egyik ilyen ügylet megszegése, mennyiben hat ki a többi ügyletre? Tekintettel arra, hogy már egy szerződés megszegése a hitelező és adós közötti bizalmi viszonyt megszünteti, az adóssal szembeni kockázatot növeli és valószínűsíti, hogy az adós a többi egyedi szerződését sem fogja (tudni) teljesíteni, a szerződési gyakorlatban elterjedt az úgynevezett „cross default” klauzula, amely alapján az egyik egyedi szerződés megszegése az összes egyedi szerződés, valamint a hitelszerződés megszegésének minősül, és a szerződésszegés súlyossága esetén minden szerződés tekintetében azonnali felmondást alapoz meg. (A „cross default” záradék azt is tartalmazhatja, hogy egy másik hitelezővel kötött szerződés megkötése is

szerződésszegésnek minősül.) A klauzula megítélése a joggyakorlatban differenciált. A Szegedi Ítéltábla egy közérdekű keresetre indult perben úgy foglalt állást, hogy ez a kikötés a jogviszonyok önállóságának elvére tekintettel tisztességtelen, ha akár csekély súlyú szerződésszegés esetén is lehetővé teszi a felmondást (ÍH2008.64.; ugyanígy Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.21.842/2009/10.). Egy másik szintén közérdekű keresetre indult ügyben pedig azt mondta ki ugyanez a bíróság, hogy a kikötés szerinti szankció nem aránytalan, ha az súlyos szerződésszegésre vonatkozik (Gf.I.30.720/2010/2.; más okból hatályon kívül helyezve a BH2012.41. alatti kúriai határozattal).

A felmondási joggal kapcsolatban az a kérdés is felmerül, hogy a hitelező jogosult-e a kockázatvállalásra meghatározott keretet részben felmondani. A részleges szerződésszegés szabályaira (6:149. §), a pénzszolgáltatás oszthatóságára és a (6) bekezdésben foglaltakra figyelemmel nincs akadálya annak, hogy a hitelező a szerződésben összességében meghatározott kockázatvállalási keretet csak abban a részben mondja fel, amelyben az eredetileg elvállalt kockázatot a körülmények nem neki felróható változása miatt már nem tudja vállalni (vö. BH2011.309.). Azonban a részleges felmondás is csak egy lehetőség, tehát amennyiben a hitelezőt a felmondás joga megilleti, nem szükséges annak gyakorlását a hitelkeret egy részére korlátoznia.

A törvény a félreértések elkerülése érdekében rögzíti, hogy a hitelszerződés felmondása megszünteti az adós lehetőségét arra, hogy új szerződések létrehozását kérje, de – eltérő kikötés hiányában – nem teszi a már megkötött egyedi szerződéseket lejárttá.

A korábbi jogi helyzettel ellentétben a törvény nem ír elő írásbeliséget a hitelszerződésre. A Hpt. 279. § (1) bekezdése azonban úgy rendelkezik, hogy pénzügyi intézmény pénzügyi és kiegészítő pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződést kizárólag írásban köthet, ezért annak ellenére nem várható a korábbi gyakorlat változása, hogy a hivatkozott § (2) bekezdése szerint az írásbeliség megsértése nem eredményezi a szerződés semmisségét.

A törvény hatálybalépésével kapcsolatban ki kell emelni, hogy a Ptké. 50. §-ra figyelemmel az 1959-es Ptk. hatálya alatt álló hitelszerződések alapján létrehozásra kerülő egyedi szerződések a Ptké. 1. § szerinti főszabálytól eltérően akkor is az 1959-es Ptk. hatálya alatt állnak, ha megkötésükre 2014. március 15-ét követően kerül sor. Ez olyan esetekben a két Ptk. együttes alkalmazásához vezet, amikor a hitelszerződés alapján a hitelező az adós felhívására egy harmadik személlyel lép szerződéses kapcsolatba (pl. garancia vagy kezesség vállalása vagy akkreditív nyitása esetén). Ekkor az adós és a hitelező viszonylatában a korábbi jog, a hitelező és a harmadik személy (az előbbi példánknál maradva a garancia, kezesség vagy akkreditív jogosultja) között az új Ptk. lesz alkalmazandó.

LIII. Fejezet

A kölcsönszerződés

6:383. §

[Kölcsönszerződés]

Kölcsönszerződés alapján a hitelező meghatározott pénzüsszeg fizetésére, az adós a pénzüsszeg szerződés szerinti későbbi időpontban a hitelezőnek történő visszafizetésére és kamat fizetésére köteles.

A kölcsönszerződés alanyai a hitelező és az adós. A hitelező a szerződésben meghatározott pénzüsszeg fizetésére köteles. Az adós kötelezettsége a visszafizetés és a kamatfizetés.

A 6:42. § (1) bekezdése alapján a fizetésre készpénz tulajdonjogának jogosult részére való átruházása vagy a jogosult számlájára való befizetése, vagy számlapénznek a jogosult számlájára való átutalása útján kell sort keríteni. A felek megállapodhatnak abban is, hogy a hitelező a kölcsönt nem az adósnak, hanem az adós rendelkezése alapján más harmadik személynek (pl. ingatlanvásárlási célú kölcsön esetén a kölcsönfelvevő vevő vételárfizetési kötelezettsége teljesítéseként az ingatlan eladójának) folyósítja. Az adós ilyen típusú utasítását azonban a hitelező nem minden esetben köteles teljesíteni, hiszen ez például a szerződésben megállapodott felhasználási cél megsértését is jelentheti (BH1996.269.). A Pft. 62. § (2) bekezdése esetén, tehát amikor a fizetési számlához kapcsolódó hitelkeret (helyesen: kölcsön) terhére kerül benyújtásra hatósági átutalás vagy átutalási végzés, a feleknek a hitelező megtagadási jogáról (azaz ezen fizetési módok kizárásáról) kifejezetten meg kell állapodniuk, mert ellenkező esetben a hitelezőnek a kölcsön terhére is teljesítenie kell.

A szerződést a kölcsönnyújtásról szóló megállapodás hozza létre és nem a kölcsön tényleges folyósítása. Ezért könnyen előfordulhat, hogy a szerződéskötés és a kölcsön folyósítása között, esetleg a folyósítási feltételek teljesítésének elhúzódása miatt, hosszabb idő is eltelik. Részben erre vezethető vissza az a gyakorlatban elterjedt helytelen fogalomhasználat, amely a később folyósításra kerülő kölcsönt hitelszerződésnek nevezi. A téves elnevezés azonban nem jár hátrányos jogkövetkezményekkel, mert a szerződést a tartalma alapján kell minősíteni.

A szerződés szerinti pénzüsszegnek a törvény szóhasználata ellenére nem kell határozottnak lennie, hanem elég, ha a szerződés teljesítésekor meghatározható. Ezért nem jogszabálysértő, ha a felek a kölcsön összegének a számítási módját határozzák meg, amely alapján meghatározható, hogy milyen összegű a hitelező folyósítási kötelezettsége (vö. BH2013.341.). Így megállapodhatnak a felek például abban, hogy a hitelező az adós által megvásárolandó értékpapírok tőzsdei árának meghatározott arányában vagy meghatározott forintösszeg deviza ellenértékében (vö. 6/2013. PJE III.1. pont vége) nyújt kölcsönt. Az ilyen típusú szerződéseknel azonban a felek megállapodása tipikusan tartalmazza azt a legmagasabb összeget, amelyet a hitelező még folyósítani vállal.

A kölcsönt a hitelező a szerződés szerint vagy az adós fizetési felszólításai (lehívásai) szerint folyósítja. Nincs akadálya annak, hogy a kölcsön összegét az adós több lehívással vegye igénybe.

A kölcsön összegét a maximális összeg megjelölésével megújuló jellegűen is meghatározhatják a felek, azaz a visszafizetett kölcsönökkel a keret újra feltöltődik és újra igénybe vehető. Ez a tipikus kölcsönfajta a fizetési számlákhoz és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökhöz (pl. bankkártyákhoz) kapcsolt kölcsönök esetében.

Az sem szükségszerű, hogy a teljes kölcsönösszeg lehívása ellenére az adós a teljes összeghez hozzájusson. Az úgynevezett diszázsio esetén az adós kötelezettsége a teljes tőkeösszeg visszafizetése annak ellenére, hogy kedvezőbb kamatkondíciók elérése érdekében vagy más okból nem a teljes összeget kapta kézhez. Bár eredményében ugyanaz, de jogi megítélésében a diszázsiotól meg kell különböztetni azt az esetet, amikor a kölcsönt azért nem folyósítják teljes egészében az adós részére, mert abból a hitelező levonja az őt az adóssal szemben esetlegesen megillető követeléseket, mint például a hitelbírálati díj vagy a folyósítási jutalék. Ebben az esetben ugyanis a kölcsön harmadik személy javára történő kifizetésével hasonlítható össze a jogi helyzet.

A fentiekre figyelemmel az adós nem szükségképpen a szabad rendelkezésére bocsátott, hanem a szerződésben meghatározott összeget köteles visszafizetni. A visszafizetés megtörténtét az adós köteles bizonyítani (BH2009.413.).

A hitelező főkötelezettségét jelentő fizetés tartalmilag rendelkezésre bocsátást és a lejáratig történő rendelkezésre hagyást is jelent. A kölcsön lejáratára és ezzel a visszafizetés esedékessé válása történhet egy vagy ütemezetten több jövőbeni időpontban. Az első esetben végtörlesztéses kölcsönről, a második esetben törlesztéses kölcsönről beszélünk. Ez utóbbi törlesztést annuitásosnak nevezzük, ha a tőkét és a kamatot változó arányban tartalmazó törlesztőrészlet a futamidő során azonos összegű.

A meghatározott esedékességi időpontokban az adósnak külön felhívás nélkül törlesztenie kell, tehát külön fizetési felszólítás, megintés nélkül késedelembe esik, ha ezt elmulasztja. A kölcsön visszafizetésére a 6:42. § (2) bekezdése alkalmazandó, amely szerint a kölcsöntartozás megfizetése készpénzfizetés esetén a pénz átvételének időpontjában, egyéb esetben abban az időpontban válik teljesítetté, amikor a pénz a hitelező fizetési számláján a hitelező számlavezető bankja jóváírta vagy azt jóvá kellett volna írnia. (Kölcsön esetén is sor kerülhet beszámítási nyilatkozattal történő teljesítésre; 6:49. §.) Több tartozás esetén, amikor az adós fizetése nem elégséges minden tartozás törlesztésére, akkor a hitelező a 6:41. § és 6:46. § szerint számolja el a részteljesítést.

A későbbi időpontban való visszafizetés nem szükségképpen jelent meghatározott időpontot. Egyrészt nincs akadálya, hogy a felek határozatlan idejű szerződést kössenek, azaz a hitelező további intézkedésig nyújtson kölcsönt, amely felmondással lesz lejárttá tehető. Másrészt a határozott időre kötött szerződés esetén sem szükségszerű, hogy az adós a szerződésben meghatározott lejáratkor teljesítsen. Egyrészt a hitelező felmondással ebben az esetben is lejárttá teheti a kölcsönt, másrészt a 6:43. § alapján az adós a teljesítési határidőt megelőzően is teljesíthet, ha ennek lehetőségét – a 6:131. § szerinti kivételre figyelemmel – a felek nem zárták ki.

Amennyiben az adós a teljesítési határidőt megelőzően fizeti vissza a kölcsönt, akkor a hitelezőt a refinanszírozási költségei miatt tényleges vagyonsökkenés éri, a hátralévő futamidőre figyelemmel pedig elmaradt haszon típusú kárt is elszenved. A törvény nem rendelkezik arról, hogy lejárat előtti teljesítés esetén mekkora kártalanításra tarthat igényt a hitelező.

Mivel pénztartozás esedékesség előtti teljesítése esetére az 1959-es Ptk. 292. § (2) bekezdése alapján a hitelezők nem követelhetek kártalanítást, így a joggyakorlat sem alakított ki a kártalanítás mértékére vonatkozó szabályokat. A 6:564. § szerint a kártalanítás módjára és mértékére a kártérítésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Erre figyelemmel az adósnak a 6:143. § (2) bekezdése alapján a hitelező vagyonaiban keletkezett kárt és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtérítenie, amilyen mértékben a hitelező bizonyítja, hogy a kár mint a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt. Amennyiben a hitelező pénzügyi közvetítő, akkor a dolog természeténél fogva terhelik refinanszírozási költségek. Elméletileg nem kizárt, hogy az előtörlesztett kölcsönhöz konkrét refinanszírozás kapcsolódik, de a pénzügyi közvetítő hitelező jellemzően a portfóliója egészére vagy (pl. devizanem alapján) elkülöníthető portfólió részekre átlagban tudja kimutatni a refinanszírozási költségeit. Az elmaradt haszon a refinanszírozási költség és az adós által fizetett kamat különbözete, valamint a meg nem fizetett költségek.

A 6:144. § (1) bekezdés szerint a kárenyhítési kötelezettségre a szerződésen kívüli okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni. Így a hitelezőt a 6:525. § (1) bekezdése alapján kárenyhítési kötelezettség terheli. A hitelező ezen kötelezettsége felróható megszegése miatt keletkezett kárt az adós nem köteles megtéríteni. Kérdéses azonban, hogy milyen kötelezettség terheli a hitelezőt a kárenyhítés körében: Meg kell-e kísérelnie az előtörlesztett összeg adósnak megfelelő kockázatú ügyletbe való újrahelyezését, vagy elégséges, ha az előtörlesztett összeget kockázatmentes

befektetésben (pl. jegybanki betétben, vagy állampapírban) tartja? Az első esetben a hitelező kockázatvállalásra kényszerül, és bizonytalan, hogy egyáltalán sikerül-e és ha igen, akkor mikor egy megfelelő újrabefektetési ügyletet találnia. Ezen felül figyelembe kell azt is venni, hogy a hitelező az így fellelt új adósnak egyéb forrásból is nyújthatna kölcsönt, tehát az ügyleten egyébként is keresne. Ettől a nyereségétől elesik, ha a kárenyhítés körében arra kényszerül, hogy az előtörlesztett összeget adja tovább az új adósnak. Tehát a kártalanítás számításánál erre az elmaradt haszonra is figyelemmel kell lenni. Ha a második variációt, azaz az előtörlesztett összeg kockázatmentes eszközbe való befektetést várjuk el a hitelezőtől, akkor a kártalanítás számítása jóval egyszerűbb.

Amennyiben az adós fogyasztó, akkor a Fnyht. rendelkezései szerint kell a kártalanítást megállapítani. Ugyanezen törvény szabályai alkalmazandóak a jelzálog-hitelintézetéről és a jelzáloglevélről szóló 1997. évi XXX. törvény 7. §-ának utaló szabálya alapján a fogyasztónak a jelzálog-hitelintézet által nyújtott kölcsönökre is. A Fnyht.-ben nem szabályozott esetekben vállalkozás és fogyasztó közötti kölcsönre a 6:131. § rendelkezése alkalmazandó, amely szerint semmis az olyan kikötés, amely a fogyasztóra az idő előtti teljesítésből közvetlenül fakadó költségeken kívüli terhet ró.

A kölcsön visszafizetésének kötelezettsége az adóst nominálisan terheli, azaz számszerűen ugyanannyi pénzegységet köteles visszafizetni, mint amennyit kölcsönként felvett. A kölcsön valuta értékváltozásának problémáját a törvény nem kezeli. Az 1959-es Ptk. 1978. február 28-ig hatályos szövege úgy rendelkezett, hogy eltérő összeg megfizetésének csak annyiban van helye, amennyiben a kikötött pénznemnek az aranyhoz viszonyított törvényes árfolyama a pénztartozás keletkezése és teljesítése közötti időben megváltozott [231. § (4) bekezdés]. Az átértékelésre (valorizációra) csak gazdasági szükséghelyzetben (pl. extrém infláció esetén) lehet szükség, ezért az erre vonatkozó szabályozás hiányát a törvény hibájául felróni nem szabad. Annak természetesen nincs akadálya, hogy a felek szerződésükbe értékállandósági kikötést vegyenek fel. Erre hazánkban devizahatósági engedély nélkül van lehetőség.

A kamatfizetés a kölcsönszerződésnek nem jellegadó sajátossága. A törvény az egyébként mellékkötelezettségi jellegű kamatfizetési kötelezettséget azért teszi az adós egyik főkötelezettségévé, és azért szerepelteti a definícióban, hogy jelezze annak tipikusságát.

Kamat alatt a Hpt. 6. § 52. pontja az adós által a hitelezőnek az igénybe vett kölcsön használatáért fizetendő, a kölcsönösszeg százalékában meghatározott, időarányosan térítendő (elszámolandó) pénzösszeget vagy egyéb hozadékot érti. A kamat a Ptk. alkalmazásában is mindig feltételez egy pénztartozást [6:47. § (1) bekezdés]. A Kúria szerint az ügyleti kamat a visszaszolgáltatási kötelezettséggel járó idegen pénz használatának ellenértéke, az időleges használatra átadott tőke hozadéka (2323. sz. elvi határozat). Erre a meghatározásra figyelemmel utalni kell arra, hogy a kamatnak semmi köze nincs ahhoz, hogy a kölcsönösszegnek volt-e hozadéka, vagy nem. Az ellenkező álláspont oda vezetne, hogy a hitelező a kölcsön felhasználásának kockázatát is viselni lenne köteles. Helyesebb tehát az a fogalmazás, hogy a kamat az idegen pénz használatának a díja (GK 66., Kúria Pfv.I.22.323/2011/6.).

A 6:389. § (1) bekezdéséből az következik, hogy a kamat mindig pénzben határozandó meg. Szerződéses megállapodás hiányában a kamat mértéke megegyezik a jegybanki alapkamattal [6:47. § (2) bekezdés; „törvényes kamat”]. Jellemzően azonban a felek a kamatot a szerződésükben kifejezetten meghatározzák („ügyleti kamat”).

A kamat a kölcsönösszeg százalékában („kamatláb”) és általában éves alapon kerül meghatározásra. Nincs azonban akadálya a kamatláb napi vagy havi alapon történő meghatározásának sem. A kamat pontos összegét a pénz tényleges használati idejére

az éves kamatláb alapján arányosítással kell kiszámítani. A törvény alapján csak a kamatfizetés kezdő és utolsó napja határozható meg a 6:42. § (2) bekezdés esedékességi szabálya alapján, a kamatszámítási képletet azonban a törvény nem tartalmazza. A kamatösszeg kiszámítási képletét a Hpt. hatálya alá tartozó hitelezőknek az üzletszabályzatukban közzé kell tenniük [Hpt. 271. § (1) bekezdés c) pont és 278. § (1) bekezdés c) pont]. Az éves kamatláb szerinti kamat tényleges futamidőre való arányosítását a banki gyakorlat jellemzően sztenderdizáltan végzi, azaz az adott év tényleges hosszától függetlenül 360 (német és francia módszer) vagy 365 nappal (angolszász módszer) számol. (A német módszer a havi kamatperiódust is 30 napos sztenderd értékben állapítja meg.) A német/francia módszer szerint tehát a fizetendő kamatot úgy kell kiszámolni, hogy a tőkeösszeget (pl. 1 000 000 Ft) megszorozzuk a kamatperiódus napjainak számával (pl. 28 nap) és a kamatlábbal (pl. 9% éves kamat esetén kilenc századdal), majd ezt a szorzatot elosztjuk 360-nal (a példa szerinti eredmény: 7000 Ft). Tekintettel arra, hogy a kamatszámítást ma már megfelelő eszközök támogatják, közzétett vagy a szerződésben nem rögzített képlet hiányában minden nehézség nélkül kiszámítható a tényleges kamat. A mai technikai lehetőségekkel sem a kamatperiódust, sem az évet nem szükséges sztenderdizált értékekkel számolni, hanem a tényleges napok számát minden nehézség nélkül figyelembe lehet venni a számításhoz.

A felek kifejezett megállapodása esetén az idegen pénz használatának ellenértékét a kölcsönösszeg gazdasági hasznából való részesedés bizonyos mértékében is meghatározhatják, amely technika főleg az iszlám jogrendszerben elterjedt. Az ilyen megállapodást a magyar bírói gyakorlat is kifejezetten elismeri (2323. sz. elvi határozat). Ebben az esetben azonban jogi értelemben kamatozásról nem beszélhetünk.

A törvény nem határozza meg, hogy a kamat előre vagy utólag fizetendő. A kamatot az általános gyakorlat alapján – a haszonbérhez hasonlóan és a bérlettől eltérően – időszakonként („kamatperiódus”) utólag kell megfizetni.

A kamat lehet a kölcsön teljes futamidejére fix, de lehet kamatperiódusonként változó is. Változó kamatozás esetén a felek a kamat mértékét egy referenciához (pl. jegybanki alapkamathoz, pénzpiaci referencia kamatlábhöz, mint pl. forint esetén a BUBOR) kötik.

Referencia kamathoz kötött kamatmegállapítás esetén a felek rögzíteni szokták a kamatfelár (vagy kamatmarzs) mértékét, azaz azt a százalékpontot, amennyivel az ügyleti kamat a referencia kamatot meghaladja (pl. „egyéves BUBOR + 4%”). A kamatfelár mértékének egyik meghatározója az a kockázati prémium, amely az adott ügyletnek a sajátja. Ezért a kölcsönszerződés nem ritkán arra vonatkozó szabályokat is tartalmaz, hogy az adós vagy az ügylet minősítésének változása esetén a kamatfelár változik. A minősítés elemei különböző mutatók (pénzügyi kovenánsok), amelyek változását a hitelező az adós adatszolgáltatása alapján, vagy más forrásból figyelemmel kíséri, és amelyek meghatározott változása a kamatfelárat a szerződésben rögzített módon változtatja.

Az elmúlt évek gyakorlatában felmerült kérdés, hogy a kamat lehet-e negatív, azaz előfordulhat-e olyan eset, hogy nem az adós fizet a hitelezőnek, hanem a hitelező fizet az adósnak.

Először is tisztázni szükséges, hogy egy kölcsön negatív kamata jogi értelemben nem minősül kamatnak, mert a kamat fogalma azt az ellenértéket jelenti, amely az adós által az idegen pénz használatáért fizetendő a vásárlóerő felhasználásáról lemondó fél (hitelező) részére.

Negatív kamatban való megállapodás azért lehet problémás, mert a jogirodalom a szerződéstípusok definícióját kógens rendelkezésnek tekinti, tehát az attól való eltérést

ugyan a szerződési szabadság lehetővé teheti, de ebben az esetben már nem az adott kodifikált szerződéstípusról (itt: kölcsönszerződésről), hanem egy atipikus szerződésről beszélhetünk. Ezen álláspont szerint a negatív kamatban való megállapodás jogszerűen lehetséges, de ilyenkor a visszerhes kölcsönszerződésre vonatkozó törvényi rendelkezések nem közvetlenül, hanem analógia útján alkalmazandóak.

A kamat a felek erre vonatkozó kifejezett megállapodása mellett úgy is negatívvá válhat, hogy a felek a megállapodásuk időpontjában erre a lehetőségre nem is gondoltak. Előfordul ugyanis, hogy a felek által meghatározott referenciakamat válik negatívvá, méghozzá a kamatfelár nagyságát meghaladó mértékben. Fogyasztói kölcsön esetében az osztrák joggyakorlat abból indul ki, hogy a referenciakamat változása a kölcsönt ingyenessé teheti, de a kölcsön szerződéstípusával az nem lenne összeegyeztethető, ha a referenciakamat változása oda vezetne, hogy a hitelező lenne köteles az adósnak „kamatot” fizetni. A svájci joggyakorlat képviselhetőnek tartja azt az álláspontot is, hogy az adósnak a kamatfelárat negatív báziskamat esetén is teljes mértékben meg kell fizetnie. A 6:388. §-ra figyelemmel a Ptk. rendelkezéseinek az az értelmezés felel meg, hogy a negatív báziskamat („az eset körülményeiből”) a kölcsönt ingyenessé teheti, de a kölcsön törvényi fogalmára figyelemmel nem vezethet oda, hogy a hitelezőt ezen okból fizetési kötelezettség terhelje az adós irányába.

A Ptk. hatálybalépésekor fennálló jogviszonyból eredő kamatfizetési kötelezettséggel kapcsolatban a Ptké. 52/A. §-a úgy rendelkezik, hogy amennyiben az érintett pénztartozás a kamatfeltételek változása esetén kamatmentessé vagy negatív kamatozásúvá válna, a pénztartozást – a felek erre vonatkozó kifejezett eltérő rendelkezése hiányában – 0,01%-os kamattal kamatozóként kell értelmezni mindaddig, amíg a kamat ezt a mértéket meg nem haladja.

A jogalkotó ezt a rendelkezést a Ptk. hatálybalépését követően létrejött jogviszonyból eredő pénztartozás tekintetében is alkalmazni rendeli. Ez azt jelenti, hogy önmagából a kamatképletből adódó negatív szám – sem az 1959-es Ptk., sem a Ptk. esetében – nem alkalmazható kamatlábként, hanem a negatív kamatozás csak akkor következhet be, ha a felek abban kifejezetten megállapodtak. A Ptké. ezen rendelkezése rendszertanilag ugyan megkérdőjelezhető, hiszen nem átmeneti rendelkezésről van szó, de a jogbiztonság szempontjából alapvető jelentőségű.

A felek megállapodhatnak abban is, hogy a kamatot a hitelező egyoldalúan jogosult módosítani. A Hpt. hatálya alá tartozó hitelezők esetében a fogyasztói kölcsönnek nem minősülő kölcsönszerződések egyoldalú módosításának feltételeit a Hpt. 279. § (13)–(16) bekezdései tartalmazzák. Fogyasztókkal kötött szerződések esetén a 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény és a 2/2014. PJE irányadó, amelyek az egyoldalú módosítás jogát csak elméleti szinten hagyták meg. A referencia kamat megváltozása és a kamatfelár fent leírt automatikus módosítása esetén a hitelező csak megállapítja az új kamatmértéket, de nem módosítja egyoldalúan azt.

A kamat mértékét – az Fnyht. 17/A. § szerinti kamatmaximumok kivételével – a felek szerződési szabadságuk körében szabadon állapíthatják meg. A 6:132. § szerint a túlzott mértékű kamatot az adós kérelmére a bíróság mérsékelheti. Ugyancsak megmaradt a törvényben a feltűnő értékaránytalanság intézménye (lásd 6:98. §) is. A kialakult joggyakorlat alapján ennek keretében a kamatmérték felülvizsgálatára is lehetőség van (BH1999.176.). A két jogintézmény egymáshoz való viszonyában tisztázatlan, hogy a két különböző jogalap különböző mértékű csökkentést tesz-e lehetővé.

A kamat önálló pénzkövetelés, ami azt jelenti, hogy a meg nem fizetett kamatra késedelmi kamatot kell fizetni, és a kamat iránti igény az esedékesség napjától önállóan kezd elévülni. A felek megállapodhatnak abban, hogy a meg nem fizetett kamat tőkésedik,

azaz a tartozás tőkeösszege a meg nem fizetett kamattal növekszik (BH1997.359., BH1994.551.). A kamatos kamat kikötésének a lehetőségét a magyar polgári jog a 61/1993. (XI. 29.) AB határozat megszületése óta már magánszemélyek között is elismeri.

Függetlenül attól, hogy a kölcsön törlesztésével vagy a kamat megfizetésével esett késelemben az adós, a késelem objektív jogkövetkezménye a késelemben a kamat megfizetésének kötelezettsége. Fontos jogelv és állandó joggyakorlat, hogy a késelemben esésig ügyleti, azt követően pedig késelemben a kamat fizetendő (BH2007.369., BH1996.378., BH1996.215.). Ez annak ellenére így van, hogy a BDT2007.1520. alatti határozat szerencsétlen fogalomhasználata miatt néha felbukkan az ún. vegyes kamat kifejezés is. Ez alatt azonban olyan késelemben a kamatot kell érteni, amely számítási módja szerint a késelemben a kamat mértékét az ügyleti kamat mértékének valamekkora százalékponttal való megnövelésével kell kiszámítani (pl. „az éves késelemben a kamat az ügyleti kamat + 6%”). A késelemben a 6:48. §, valamint vállalkozások közötti szerződés és pénztartozás fizetésére kötelezett szerződő hatóságnak szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződése esetén a 6:155. § szerint kell meghatározni. Utalni szükséges arra, hogy egyoldalú kamatmódosítási joga esetén a hitelező csak az ügyleti kamatot módosíthatja, késelemben esés esetén az egyoldalú módosítás joga a joggyakorlat alapján akkor sem illeti meg, ha a késelemben a kamatot az ügyleti kamat bázisán kell kiszámolni (BH1996.215.). A Fnyht. 20/C. §-ának kógens szabálya úgy rendelkezik, hogy a fogyasztóval kötött, lakáscélú finanszírozási szerződés esetében a szerződés felmondását követő kilencvenedik napot követően a pénzügyi intézmény a fogyasztó nem teljesítése miatt a felmondás napját megelőző napon érvényes ügyleti kamatot és kezelési költséget meghaladó mértékű késelemben a kamatot nem számíthat fel. A felmondással forintra konvertált devizakölcsön esetében a felmondás napját megelőző nap helyett a felmondás napja veendő figyelembe.

Mivel a szerződés rendelkezéseit egységesen kell megítélni, a Ptk. 50. § (1) bekezdésére figyelemmel az 1959-es Ptk. hatálya alá tartozó kölcsönszerződések esetén az ügyleti és késelemben a kamatra is az 1959-es Ptk. szabályait kell alkalmazni. Ebből a szempontból lényegtelen, hogy egy kamatperiódus 2014. március 15-én kezdődött, és az is, ha a késelemben esésre ezt követően került sor.

A főkötelezettségek mellett a kölcsönszerződés esetében is vannak a feleknek mellékkötelezettségeik. A törvény speciális rendelkezése hiányában a hitelezőt az általános szabályok szerint terheli tájékoztatási és együttműködési kötelezettség. Ezt a kötelezettséget azonban más jogszabályok pontosíthatják. Így például a Fnyht. 21/A. §-a meghatározza a pénzügyi intézményeknek a fogyasztók irányába fennálló árfolyamkockázat feltárási kötelezettséget. A kötelezettség tartalmát a Kúria – az Európai Unió Bírósága vonatkozó ítéletei alkalmazásával – többször konkrétizálta (pl. BH2019.84., Gfv.VII.30.020/2018/5. [15] pont). A tájékoztatási kötelezettség megsértésével kötött szerződések esetében a Kúria úgynevezett devizahiteles érvénytelenségi perek jogalkalmazási gyakorlatát vizsgáló Konzultációs Testülete 2019. június 19-i állásfoglalása a szerződések érvényességének nyilvánítását [6:110. §, 1959-es Ptk. 237. § (2) bekezdés] tartotta megfelelő jogkövetkezménynek.

A fogyasztónak nyújtott kölcsön esetében az 1996-os Hpt. 213. §-a, majd 2010. július 1-től 2015. január 31-ig az Fnyht. 16. § (5) bekezdése az általa előírt tájékoztatási kötelezettség megszegésére – Európában valószínűleg egyedülálló módon és a fogyasztó számára is hátrányosan – a teljes szerződés érvénytelenségét írta elő szankciónak. Az át nem gondolt rendelkezést 2015. február 1-től úgy módosította a jogalkotó, hogy a jogszabálysértés nem vezet semmisséggel, de megalapozhatja a fogyasztó kártérítési igényét.

A fogyasztói kölcsönöknél a kamattal kapcsolatos speciális tájékoztatási kötelezettség a teljes hiteldíj mutató meghatározásáról, számításáról és közzétételéről szóló 83/2010. (III. 25.) Korm. rendelet szerint a teljes hiteldíj mutató, azaz a THM megállapításának a kötelezettsége. A THM a különböző ajánlatok összehasonlítását és így a fogyasztó döntéshozatalát segíti. A bírói gyakorlat szerint a THM téves megállapítása nem vezet a szerződés semmisségéhez, de megalapozhatja annak megtévesztés miatti megtámadhatóságát (BH2019.83.).

Speciális tájékoztatási kötelezettséget ír elő a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződésekről szóló 2005. évi XXV. törvény is. Annak 8. § (3) bekezdése szerint a hitelező a fogyasztó elállása esetén a teljesített szolgáltatásának arányos ellenértékét akkor követelheti, ha a fogyasztót az elállási jogáról kitanította.

A 6:133. § szerint az ellenszolgáltatás magában foglalja a szerződés teljesítésével rendszerint együtt járó költségeket. Ez a kölcsönszerződés esetében azt jelenti, hogy az adóst terhelő főszolgáltatáson (a tőke visszafizetése és kamatfizetés) túl a hitelező különböző díjakat és költségeket csak akkor követelhet, ha azokat megalapozó szolgáltatást nyújt, és a díjfizetésben a felek külön megegyeztek. Ebből az is következik, hogy abban a körben, hogy a hitelező nyújtott-e a kölcsönszerződés tényállását megvalósító körön túli szolgáltatást, az általános szerződési feltételek formájában megállapított díj- és költségjegyzékek (kondíciós jegyzékek) bíróság általi felülvizsgálatának a 6:102. § (3) bekezdése nem áll az útjában. A jogszabályokon alapuló költségekre, mint például a pénzforgalmi illeték, a fentiek nem vonatkoznak, mert ezeket külön megállapodás hiányában is meg kell fizetni.

A kölcsönszerződés szerinti szolgáltatások feltételek teljesítésétől is függővé tehetőek. Tipikusan ilyenek a folyósítási feltételek, amikor a hitelező csak akkor köteles a kölcsönösszeg átadására vagy átutalására, ha a megállapított feltételeknek (pl. biztosíték nyújtása, tartozásmentesség igazolása) az adós eleget tett. Erre az esetre is irányadóak a 6:117. § rendelkezései, hogy amíg a feltétel bekövetkezése függőben van, egyik fél sem tehet semmit, ami a másik fél jogát a feltétel bekövetkezése vagy megghiúsulása esetére csorbítja vagy megghiúsítja, és a feltétel bekövetkezésére vagy megghiúsulására nem alapíthat jogot az, aki azt felróhatóan maga idézte elő.

A kölcsön visszafizetésének teljes kockázatát az adós, azaz a hitelezővel kölcsönszerződést kötő fél viseli. Ez így van még akkor is, ha nem ő vagy nem egyedül ő használta fel a kölcsönt (Fővárosi Ítéltábla 15.Gf.40.251/2017/5/II., BH2008.321.). Kivétel csak egészen extrém esetekben, mint például a szerződés alanyának színlelése esetén tehető (113. sz. elvi határozat, BH2007.58.). Mivel a forgalomban mindenki a saját érdekeinek megfelelően saját felelősségére jár el, a hitelező abból indulhat ki, hogy az adós mind a kölcsönszerződés megkötése, mint a kölcsön összegének felhasználása tekintetében vagy maga rendelkezik a szükséges ismerettel és tapasztalattal, vagy szakember segítségét veszi igénybe a döntéshozatalhoz. Az adóstól elvárható, hogy amennyiben a kölcsönszerződés tartalmával kapcsolatban bizonytalan, akkor a hitelezőtől magyarázatot kér. Ennek hiányában nem hivatkozhat arra, hogy a kölcsönszerződés rendelkezéseit nem értette [2/2012. (XII. 10.) PK vélemény indokolásának 6. a) pontja; BDT2013.55.]. Nem eshet a hitelező terhére, és nem teszi a kölcsönszerződést érvénytelenné, ha például az adós rosszul méri fel a teljesítőképességét (Legfelsőbb Bíróság Gfv.X.30.249/2009/7.), vagy fizetéseképtelenné válik (BH2012.303.). A hitelezőnek nem szerződéses kötelezettsége, hogy azt kutassa, hogy az adós mire kívánja a kölcsönt felhasználni, illetve meghatározott célra nyújtott kölcsön esetében, hogy az a felhasználási cél valóban az adós érdekében áll-e, és az adós feltárt-e magának minden kockázatot, amely a finanszírozás tárgyával kapcsolatban felmerülhet. A kölcsönt felvett adós arra sem hivatkozhat, hogy

a kölcsönnyújtás során a hitelező a saját belső szabályzatait megszegte, mert ennek a megkötött kölcsönszerződés érvényességére nincs kihatása (Gfv.VII.30.320/2012/9.; BDT2014.3212.). Éppígy nem hivatkozhatnak a biztosítéknyújtók sem arra, hogy a hitelező nem volt tekintettel a kölcsönnyújtás során az ő érdekeikre és szempontjaikra (BH1998.546.; BDT2012.2800).

A Hpt. 98. § (1) bekezdése általános jelleggel írja elő, hogy a pénzügyi intézmény a kockázatvállalása megalapozottságát biztosító belső szabályzatot köteles kidolgozni és alkalmazni. Ez a norma azonban nem a pénzügyi intézménnyel szerződő fél, hanem a pénzügyi rendszer biztonságos működésének védelmére szolgál. Ez az előírás, az Fnyht. 14. §-a, valamint a körültekintő lakossági hitelezés feltételeiről és hitelképesség vizsgálatáról szóló 361/2009. (XII. 30.) Korm. rendelet nem az egyes fogyasztóknak kíván alanyi jogot adni arra, hogy a pénzügyi intézmény egy hibátlan prognózist állítson fel a hitelezhetőségükről, hanem a pénzügyi intézmény prudens működését és ezen keresztül a pénzügyi közvetítő rendszer biztonságát kívánja szavatolni. Mivel ezen előírások megszegése a Hpt. szerint szankcionált [Hpt. 184. § (1) bekezdés], az ezek megszegésével létrejött egyedi szerződések nem minősülnek a 6:95. § értelmében vett tilos, és ezért semmis szerződésnek (BH2019.84., 2/2016. PED [21] pont, BDT2006.1450.).

A kölcsönszerződés üzletszerű kötése a Hpt. 3. § (3) bekezdése szerint engedélyköteles tevékenység. A Hpt. alkalmazásában a 6. § (1) bekezdés 40. pont b) alpontja szerinti fogalom meghatározás szerint pénzkölcsön nyújtásának minősül a kamatmentes kölcsön is, valamint pénzkölcsönnek tekintendő a repóügylet [vö. Tpt. 5. § (1) bekezdés 110. pont; Szát. 3. § (8) bekezdés 2. pont is], az önálló zálogjog vétele és egyidejű eladása és a csoportfinanszírozás [Hpt. 6. § (1) bekezdés 11. pont] is. A közjogi szabályok szempontjából kölcsönnek minősülő jogügyletek köre azonban hatósági értelmezéssel nem bővíthető (BH2017.248.).

Mivel az engedély hiányában végzett üzletszerű kölcsönügylet esetében a kölcsönadóra a Hpt. és esetleg a Btk. szerinti jogkövetkezmények alkalmazandóak, a 6:95. § helyes értelmezése szerint az engedély hiányában kötött egyedi kölcsönszerződések ezen okból nem minősülnek semmis szerződésnek (2/2016. PED, BH2019.84., BH2007.17., BH2007.92., de indokolás nélkül ellentétes álláspont a nem járulékos biztosítékokra is kiterjedően: BH2009.46.).

A főkötelezettségek mellett a feleket különböző mellékkötelezettségek is terhelik. Az adós 6:387. § (1) bekezdés d) pontjából immanensen következő mellékkötelezettsége például, hogy tegye lehetővé a hitelezőnek, hogy az az adós fizetőképességét, valamint a biztosítékok értékét és érvényesíthetőségét ellenőrizhesse.

Jogvita esetén a hitelezőnek kell bizonyítania, hogy az adósnak kölcsön jogcímén egy meghatározott összeget rendelkezésre bocsátott, a hitelezői bizonyítás sikeressége esetén az adós a visszafizetés megtörténtének bizonyításával mentesülhet (BH2009.413., EBD2013.P.9.).

6:384. § [A kölcsön kifizetésének megtagadása]

A hitelező a kölcsönösszeg kifizetését megtagadhatja, ha a szerződés megkötése után az adós körülményeiben vagy a biztosíték értékében vagy érvényesíthetőségében olyan lényeges változás állt be, amely miatt a szerződés teljesítése többé nem elvárható, és az adós felszólítás ellenére nem ad megfelelő biztosítékot.

Jelen § a szerződésekben kivételesen megtalálható „*rebus sic stantibus*” záradék egyik törvényi megjelenése. Tekintettel arra, hogy a kölcsönszerződés a 6:63. §

(1) bekezdése szerint már a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével létrejön (konszenzuál szerződés), előfordulhat, hogy a szerződéskötés és a kölcsön hitelező általi teljesítése, azaz a kölcsönösszeg folyósítása között eltelő időszakban olyan körülmények következnek be, amelyek esetére a hitelező már eredetileg sem vállalta volna a kölcsönszerződés megkötésének kockázatát. Erre az esetre a törvény szolgáltatásmegtagadási jogot biztosít neki.

Ahhoz, hogy a hitelező a kölcsönösszeg kifizetését megtagadhassa, az alábbi feltételeknek kell fennállnia.

a) A változásnak az adós viszonyaiban kell bekövetkeznie. Az 1959-es Ptk. 524. § (1) bekezdésétől eltérően a törvény nem teszi lehetővé, hogy a hitelező a saját körülményeinek megváltozására hivatkozzon. Ennek az az oka, hogy a törvény már nem a magánszemélyek kölcsönügyleteit tekinti tipikus, szabályozandó tényállásnak, hanem a gazdasági forgalom elvárásaiból indul ki. Ezért amennyiben a kifizetés megtagadását a felek a hitelező viszonyaiban bekövetkező változások esetére is lehetővé akarják tenni, akkor ebben szerződésileg meg kell állapodniuk. A biztosítékra személyes biztosítékot (kezességet vagy garanciát) nyújtó harmadik személy viszonyainak változása a biztosíték értéke változása körében értékelendő szempont. Ugyancsak nem tartozik ide a törvény erejénél fogva az az eset, amikor az adós házassági vagyonközösségben élő házastársának vagy az adósi vállalatcsoport bármely tagjának a viszonyai változnak. Ha ezeknek a változásoknak a hitelező jelentőséget kíván tulajdonítani, akkor a feleknek erről külön meg kell állapodniuk.

b) A változásnak lényegesnek kell minősülnie. Szerződéses megállapodás hiányában lényegesnek kell tekinteni minden olyan változást, amely korábbi ismerete esetén egy észszerűen és gondosan eljáró hitelező a szerződést jelenlegi formájában nem kötötte volna meg. Erre figyelemmel csak olyan körülmények lényeges megváltozása jöhet szóba, amelyekre a hitelező a szerződéskötéskor figyelemmel volt. A döntése során általa lényegtelennek tartott és ezért figyelembe sem vett esetscsoportok változására a hitelező ezért a kifizetés megtagadásának indokolásaként nem hivatkozhat.

c) A lényeges változásnak a szerződéskötést követően kell bekövetkeznie. A törvény nem kíván lehetőséget adni arra, hogy egy kellő megfontolás nélkül megkötött szerződés teljesítésétől a hitelező azon az úton szabadulni tudjon, hogy olyan változások beálltára hivatkozik, amelyek a szerződés megkötését megelőzően következtek be. Ilyen esetben azonban változatlanul hivatkozhat a hitelező a tévedésen vagy megtévesztésen alapuló megtámadási jogára. Ugyancsak nem ad lehetőséget a szolgáltatás megtagadására az a változás, amely már folyamatban volt és a hitelező előtt ismert volt a szerződéskötés időpontjában is, de a hátrányos következményei csak később következtek be. Ilyen lehet például egy eszköz szokásos avulásából eredő értékvesztése.

d) A lényeges változásnak az adós körülményeire vagy a biztosítékokra kell vonatkoznia. Mindkét esetscsoport objektív ismérvek alapján ítélandó meg, egyik esetben sem követelmény, hogy a változás az adósnak felróható okból következzen be. Az adós körülményein a fent leírtak szerint azokat a körülményeket kell figyelembe venni, amelyekre egy észszerűen és gondosan eljáró hitelező a szerződéskötéskor figyelemmel volt. Erre tekintettel jellemzően az adós jövedelmi és vagyoni viszonyai lényeges, hátrányos változásának lehet jelentősége, ha ezek a meglévő biztosítékokra is figyelemmel a kölcsön visszafizetését veszélyeztethetnék. Az ezen kívüli viszonyok (pl. családi állapot, büntetlen előélet) megváltozása a teljesítés megtagadására csak akkor adhatnak alapot, ha észszerűen feltételezhető, hogy az a hitelezői jogok gyakorlását hátrányosan befolyásolhatják (pl. adott esetben az adós külföldre költözése). A felek szerződésükben rögzíthetik, hogy a biztosítékok értékének milyen mértékű változását tekintik lényegesnek. Ha erről nem

rendelkeztek, akkor észszerű mérlegeléssel kell megállapítani azt a mértéket, amely fölött a hitelezőt megilleti a teljesítés megtagadásának joga. 10% változás már olyannak tekinthető, amely a hitelező döntésére minden bizonnyal kihatott volna. Amennyiben azonban az érintett biztosíték jellege szerint jellemzően kitett az értékváltozásoknak (pl. tőzsdei részvények), akkor csak az olyan atipikus értékváltozás fogadható el hivatkozási alapként, amely a felek által prognosztizálható változások mértékét – előreláthatólag (azaz trendszerűen) nem csak átmeneti időre – meghaladja. A biztosíték érvényesíthetőségét befolyásoló körülménynek minősülhet például a kezes elérhetőségének elnehezülése (pl. külföldre költözése), de a zálogtárgyak érvényesítését megnehezítő jogszabályi változások (pl. árverezési moratórium bevezetése) is ilyenek tekinthetők.

e) A lényeges változásnak olyan eredménnyel kell járnia, hogy a hitelezőtől a szerződés teljesítése nem várható el. Erre figyelemmel csak a számára hátrányos változásokra hivatkozhat a hitelező. Ebből a kritériumból következik az is, hogy a megtagadási jog gyakorlásának megalapozottságát az eset összes körülményire figyelemmel kell megítélni, azaz amennyiben egy lényeges hátrányos változás be is következett, a hitelező nem hivatkozhat erre, ha más körülmények kedvező változása miatt szerződéses pozíciója összességében nem vált kedvezőtlenebbé.

f) A lényeges, hátrányos változást az adós nem egyenlítette ki megfelelő biztosíték nyújtásával. Ebből a feltételből következik, hogy a hitelezőnek az adóst észszerű határidő szabásával fel kell szólítania a változás hátrányos hatásainak pótlólagos biztosítékkal való kiegyenlítésére. A hitelezőt a kifizetés megtagadásának joga már arra az időszakra is megilleti, amely alatt az adós a megfelelő biztosítékról gondoskodik. Megfelelőnek az a biztosíték minősül, amely lehetőséget ad a hitelezőnek arra, hogy követeléséhez észszerű időn belül hozzájusson (BH2010.543.; Pfv.VI.20.595/2011/11.), azaz a biztosítéknak értékkel bírónak és különösebb nehézség nélkül értékesíthetőnek (likvidnek) kell lennie. Hogy milyen biztosítéktípus jöhet szóba, az eset körülményei alapján dönthető el. Így például egy lombardkölcson esetén nyilvánvaló, hogy a hitelezőnek a gyors érvényesíthetőség az elsődleges, ezért az óvadék megfelelő biztosítéknak minősülhet, egy lakóingatlanon alapítandó jelzálogjog pedig annak ellenére nem, hogy adott esetben az ingatlan értékében jelentősen meghaladja a hitelező kockázati kitettségét. A kért biztosíték értékének nem a hitelező teljes követelésére kell fedezetet nyújtania, hanem csupán arra a megnövekedett kockázatra, amely a körülmények hátrányos változásából fakad.

Az 1959-es Ptk. a kölcsönösszeg kifizetésének megtagadását arra az esetre is lehetővé tette, amikor a hitelezőt egyébként felmondási jog illette meg [524. § (1) bekezdés]. A törvény ma ugyanerre a 6:139. §-ban szabályozott visszatartási jog alkalmazási körében ad lehetőséget. Ezért amennyiben az adós a hitelező ellenőrzési jogának gyakorlását akadályozza, a hitelezőt megilleti a kifizetés megtagadásának a joga.

Tekintettel a szabály speciális jellegére, a kölcsönszerződés teljesítése előtt a hitelezőt csak a jelen § szerinti jogok illetik meg, az előzetes szerződésesség 6:151. § szerinti általános rendelkezésére nem hivatkozhat.

Jelen § alkalmazásának körén kívül esik az olyan tényállás, amikor a felek a kölcsönösszeg folyósítását feltételekhez kötik [6:116. § (1) bekezdés], és az adós az adott feltételt nem teljesíti. Ilyenkor a hitelező a kifizetést nem jelen § alapján, hanem a kölcsönszerződés rendelkezése folytán tagadhatja meg (vö. BDT2010.2199.).

6:385. § [A kölcsönösszeg igénybevételének elmaradása]

(1) Az adós a kölcsönösszeg igénybevételére nem köteles.

(2) Ha az adós nem veszi igénybe a kölcsönt, köteles megtéríteni a hitelezőnek a szerződés megkötésével kapcsolatban felmerült költségeit.

Kifejezett szerződéses kötelezettségvállalás hiányában az adós nem jár el jogellenesen, ha a kölcsönt nem veszi igénybe. A másik fél által nyújtott szolgáltatás átvétele például az adásvételtől [6:215. § (1) bekezdés] vagy a pénzügyi lízingtől (6:409. §) eltérően kölcsönszerződés esetén az adósnak nem szerződéses főkötelessége. A kölcsönszerződés megkötése az adósnak csak jogot és lehetőséget ad a kölcsön igénybevételére, de nem kényszerít vagy kötelezettséget.

Jogellenesség hiányában a kölcsön igénybevételének elmaradása esetére a hitelezőt nem illeti meg kártérítési igény. A 6:564. § szerinti szabályt, amely szerint a kártalanítás módjára és mértékére a kártérítésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, a törvény itt felülírja, és a kártalanítás mértékét kizárólag a szerződés megkötésével kapcsolatban felmerült költségek összegére szűkíti le. A hitelező nem jogosult tehát a teljes tényleges vagyonsökkenését és az elmaradt hasznát érvényesítenie az adóssal szemben.

Tekintettel arra, hogy egy konkrét kölcsönszerződés megkötésével kapcsolatos költségek az általános üzemi költségek (irodahelyiség bérleti díja, fűtési költség, számítástechnikai rendszer fenntartásának költsége, a szerződéssel foglalkozó munkavállalók munkabére stb.) közül nagyon nehezen különíthetők el, és így a mértékük bizonyítása körülményes és nehéz, célszerű a szerződésben a költségeket egy átalányösszegben megjelölni. Figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy a szerződéskötési költségek jellemzően függetlenek attól, hogy a kölcsönszerződésben mekkora összeg szerepel, így amennyiben az átalány – nem egyedileg kitárgyaltan – a kölcsönösszeg százalékában kerül meghatározásra, akkor felvethető a rendelkezés tisztességtelenségének kérdése, illetve a 6:188. § analóg alkalmazásával sor kerülhet az átalány mérséklésére.

6:386. § [A kölcsön rendelkezésre tartása]

- (1) Ha a szerződés szerint a kölcsönösszeg megfizetésére a szerződéskötést követő meghatározott időn belül vagy meghatározott feltételek teljesítése esetén kerül sor, a hitelező köteles a kölcsön összegét a szerződésben meghatározott idő elteltéig vagy feltétel bekövetkeztéig az adós rendelkezésére tartani.**
- (2) Az adós köteles a hitelezőnek a rendelkezésre tartott kölcsönösszeg után, a kölcsönösszeg rendelkezésre tartásának időtartamára díjat fizetni.**

A szerződéskötést követően a hitelezőnek készen kell állnia arra, hogy a kölcsönösszeg adós általi szerződésszerű lehívását követően a kölcsönösszeget ki tudja fizetni. Ezt a rendelkezésre állási kötelezettséget a törvény a kölcsönösszeg rendelkezésre tartása kötelezettségének nevezi. A szóhasználat azonban nem azt jelenti, hogy a hitelezőnek az adott kölcsönösszeget elkülönítve vagy valami más módon pántlikázva kell tartania, hanem csupán azt, hogy késznek és képesnek kell lennie arra, hogy amennyiben az adós szerződésszerű lehívással él, akkor a kölcsönösszeg kifizethető legyen.

A felek megállapodhatnak abban, hogy az adósnak meghatározott ideje van a kölcsön igénybevételére. Ha ilyenkor a kölcsönt nem, vagy nem teljes összegben hívja le, akkor a határnapig le nem hívott összegre vonatkozóan a hitelezőt rendelkezésre tartási kötelezettség nem terheli, ezért a határidő lejártát követő lehívások teljesítését jogszerűen tagadhatja meg.

Ugyanez irányadó akkor is, ha a felek a lehívások teljesítését bizonyos feltételektől tették függővé, mint például adótartozástól való mentesség igazolása, vagy meghatározott biztosíték alapítása. A feltételek teljesítésére rendelkezésre álló határidő eredménytelen leteltét vagy a bekövetkezésük lehetetlenülését követően a hitelező nem köteles az adós rendelkezésére állni és a lehívást teljesíteni.

Az igénybevétel elmaradása miatti kártalanítás szűk körre korlátozását ellensúlyozza, hogy a rendelkezésre állási időre a hitelező ellentételezésre jogosult. Egy, a gazdasági élet alkotmányának szerepét betölteni kívánó kódex esetében erre szükség is volt, mert a professzionális hitelező (hitelintézetek) felügyeleti szempontból már a kölcsönszerződés megkötésével kockázatot vállalnak, és ezért nemcsak a szerződéskötéshez kapcsolódó költségeik vannak, hanem a szavatoló tőkéjük lekötéséből adódó költségeik is (a hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó prudenciális követelményekről és a 648/2012/EU rendelet módosításáról szóló 2013. június 26-i 575/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet).

A rendelkezésre tartási díj kiszámítási módjának és mértékének meghatározása a felek szerződéses szabadságának körébe eső kérdés. A díj kalkulálható a tényleges költségek alapján (pl., ha a hitelező valamilyen költségen beszerezte az adósnak kifizetendő kölcsönösszeget), az elmaradt bevételek alapján (pl., ha a hitelező kamatozó bankbetétjét felvéve az adósnak kifizetendő összeget otthonába vitte), de meghatározható átalányban is. Az igénybevétel elmaradása miatti kártalanítástól eltérően itt már semmi nem szól az ellen, hogy a rendelkezésre tartási jutalék a kölcsönösszeg nagyságával arányosan kerüljön meghatározásra.

6:387. § [A kölcsönszerződés felmondása]

- (1) A hitelező felmondhatja a kölcsönszerződést, ha**
- a) az adós körülményeiben lényeges kedvezőtlen változás állt be, és az adós felszólítás ellenére nem ad megfelelő biztosítékot;**
  - b) a kölcsönnek a szerződésben meghatározott célra való fordítása lehetetlen, vagy az adós a kölcsönösszeget nem erre a célra használja fel;**
  - c) az adós a hitelezőt megtévesztette, és ez a szerződés megkötését vagy annak tartalmát befolyásolta;**
  - d) az adós a fizetőképességére vonatkozó, valamint a kölcsön fedezetével, biztosítékával vagy céljának megvalósulásával kapcsolatos vizsgálatot akadályozza;**
  - e) az adós fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteti a kölcsön visszafizetésének lehetőségét;**
  - f) a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke vagy érvényesíthetősége jelentősen csökkent, és azt az adós a hitelező felszólítására nem egészíti ki; vagy**
  - g) az adós a kölcsönszerződés alapján fennálló fizetési kötelezettsége teljesítésével késedelembe esik, és mulasztását felszólításra sem pótolja.**
- (2) A hitelező jogosult a kölcsönszerződést az adós megfelelő biztosíték adására történő felszólítása nélkül felmondani, ha nyilvánvaló, hogy az adós megfelelő biztosíték nyújtására nem képes.**

A kölcsön felmondással is lejárttá tehető. A törvény arra figyelemmel, hogy a 6:43. § és 6:131. § alapján az adós a kölcsönt bármikor visszafizetheti, ezért felmondási jogra nincs szüksége, a kölcsönszerződés hitelező általi felmondásának eseteit szabályozza.

A 6:213. § (1) bekezdésére figyelemmel a felmondás mint alakító jog a szerződést megszünteti. A felmondás egyoldalú címzett jognyilatkozat, amely a 6:5. § rendelkezései szerint válik hatályossá. Az 1959-es Ptk. 527. § (1) bekezdésétől eltérően a törvény nem tartalmaz olyan esetszort, amelynél az adós szerződésszegésének következményei a felmondás időpontját megelőzően állnának be. Így a kölcsön visszafizetése a felmondás hatályosulásával válik esedékessé, és nem teljesítés esetén az adósnak ettől az időponttól kezdődően kell késedelmi kamatot fizetnie.

A törvény az úgynevezett rendkívüli felmondás szabályait tartalmazza. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a felek nem állapodhatnak meg a rendes felmondás lehetőségében. Ezt a 6:213. § (3) bekezdés – határozatlan futamidejű szerződések esetére – kifejezetten lehetővé is teszi, valamint megtiltja a felmondási jog kizárását. Az 1959-es Ptk. 526. § (1) bekezdése a határozatlan időre kötött kölcsönszerződés felmondását 15 napos felmondási idővel tette lehetővé. Mivel a törvény annak ellenére nem határozott meg eltérő tartalmú rendes felmondási időt, hogy erre lehetőség lett volna, az elmúlt több mint ötven évben irányadó 15 napos határidőt ma is megfelelőnek lehet tekinteni.

A Hatodik Könyv diszpozitivitására figyelemmel a felmondási okok felsorolása nem zárt, azt a felek – a jogszabályok és a jóerkölcs által határolt körön belül – szabadon módosíthatják és kibővíthetik. Amennyiben erre általános szerződési feltételekben kerül sor, akkor egyrészt biztosítani kell, hogy az a szerződés részévé váljon (6:78. §), illetve a 6:102. § rendelkezései alkalmazásában tisztességesnek minősüljön. Fogyasztók esetében a 6:100., 6:101. és 6:104. §-okra is figyelemmel kell lenni.

Az (1) bekezdés a) és f) pontja megfelel a kölcsön kifizetésének megtagadása körében a 6:384. § által szabályozott eseteknek, ezért elégséges az ott adott magyarázatra utalni. Az ismétlések elkerülése érdekében az a) pont, a c) pont és az e) pont esetében a 6:382. § (4) bekezdéséhez fűzött magyarázatokra utalunk tovább. Az a) és f) ponthoz itt annyi kiegészítést kell csak fűzni, hogy az adósnak a pótlólagos biztosíték nyújtására szabott határidő észszerűségét az eset összes körülményeire figyelemmel kell megítélni. Az értékpapíriacra kötött lombard kölcsönszerződések esetében nemzetközi piaci gyakorlat az azonnali, vagy rendkívül rövid (egynapos) biztosítékkiegészítési határidő. Vállalati forgóeszköz finanszírozás esetében azonban a biztosíték típusára is figyelemmel előfordulhat, hogy például egy ingó jelzálogszerződés megalapítása akár egy hetet is igénybe vesz.

Az (1) bekezdés b) pontja szerinti felmondásra a meghatározott célra nyújtott kölcsönök esetében van lehetőség. Mivel az úgynevezett szabad felhasználású kölcsönöknél a hitelező számára a felhasználás céljának nincs jelentősége, az adós a kölcsön összegét bármilyen célra fordíthatja. Amennyiben azonban a kölcsönt a felek szerződése szerint valamilyen meghatározott célra kell fordítani, akkor az adós súlyos szerződésszegést követ el, ha a kölcsönt szerződésellenesen használja fel. A kölcsön megállapodásellenes felhasználása esetében az adós a felmondást nem tudja pótlólagos biztosíték rendelkezésre bocsátásával elkerülni. Ugyanez irányadó arra az esetre is, amikor a kölcsönszerződés szerinti cél elérése már nem lehetséges, például a finanszírozni kívánt tevékenység végzésére az adós nem lesz már jogosult, vagy a kölcsönösszegekből megszerezni kívánt egyedi dolgot más vásárolta meg. Itt nem a szerződés, hanem a szerződés szerinti kifizetendő pénzösszeg felhasználási céljának lehetetlenüléséről van szó, ezért a felmondási jog nem konkurál a 6:107. § (1) bekezdésében és a 6:179. § (1) bekezdésében szabályozott esetszortokkal.

A hitelező nemcsak a kölcsönszerződés megkötésekor [vö. Hpt. 99. § (1) bekezdés] vizsgálja az ügylethez kapcsolódó kockázatokat, hanem kötelezettségvállalására tekintettel mindaddig elemi érdeke, hogy a kockázati viszonyokat megfelelően átlássa, amíg

a kölcsön visszafizetésre nem kerül. Hitelintézetek számára az adat- és értékelemzésen alapuló rendszeres minősítések, felülvizsgálatok kötelezettségét jogszabályok (pl. a hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó prudenciális követelményekről és a 648/2012/EU rendelet módosításáról szóló 2013. június 26-i 575/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 173. cikk) is előírják. Ezért a törvény azonnali felmondást lehetővé tevő súlyos szerződésszegésnek minősíti azt az esetet, amikor az adós a hitelező által elvégzendő vizsgálatokat akadályozza. Tekintettel arra, hogy az ellenőrzési jogában akadályozott hitelező nem tudja, hogy az ellenőrzés során feltártak alapot adnának-e egy felmondásra, az ellenőrzési jog gyakorlásának akadályozása esetén nem merül fel az arányosság kérdése, az adós nem hivatkozhat arra, hogy az általa akadályozott ellenőrzés nem talált volna szerződésszegésre vagy a kockázati helyzet hátrányos változására utaló körülményt, vagy az esetleg feltárt körülmény csak olyan csekély súlyú lett volna, ami nem eredményezhette volna a szerződés felmondását. Mivel a törvény csak az adós akadályozó magatartását szankcionálja, a biztosítéknyújtók ilyen eljárása esetére a szerződésben kell felmondási jogot alapítani.

A g) pont szerinti felmondási jog a 6:154. § rendelkezéseiből is következhetne. A törvény azonban szükségesnek tartotta a külön szabályozást, mert a fizetési késedelem a kölcsönszerződések leggyakrabban előforduló szerződésszegése és egyértelművé kívánta tenni, hogy az *ultima ratió*nak minősülő felmondási jog csak akkor gyakorolható, ha a felmondási okot az adós felszólítás ellenére sem szüntette meg. Meg kell jegyezni, hogy amennyiben az adós a hitelező által tűzött észszerű póthatáridő alatt sem teljesít, akkor bármilyen kis összegű tartozás fennállta is megalapozza a felmondási jogot. A póthatáridő hosszának megállapításával kapcsolatban utalni kell arra, hogy az adós a szerződés szerinti fizetési kötelezettségei esedékességét ismeri, így azok teljesítésére fel tud készülni. Késedelme esetén ezért nem szabad úgy tekinteni, mintha a póthatáridő tűzéséből értesült volna csak a fizetési kötelezettségéről. Ezért figyelemmel arra is, hogy az 1959-es Ptk. 526. § (1) bekezdése a határozatlan időre nyújtott kölcsön esetén rendes felmondásra 15 napos felmondási időt biztosított, a késedelem miatti póthatáridő már akkor is észszerű, ha a felszólítás kézhezvételétől számított két-három napos fizetési határidőt szab. (Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a fizetési felszólításnak mint egyoldalú címzett jognyilatkozatnak az adóshoz meg kell érkeznie, vagy más módon, pl. kézbesítési fikció útján hatályossá kell válnia.) A fizetési késedelemre alapított felmondás esetében lényegtelen körülmény, hogy a hitelezőnek vannak-e likvid biztosítékai (pl. óvadék; Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.21.177/2010/4.), mert a nemfizetés a kölcsönszerződést megalapozó bizalmi kapcsolat olyan alapvető sérelmét jelenti, amely megalapozza a legsúlyosabb jogkövetkezmény alkalmazását. Ettől az alapelvtől fogyasztói szerződések esetében lehet csak kivételesen eltérni, ha a késedelmes összeg nem jelentős, és azt a hitelező rendelkezésére álló likvid biztosítékok fedezik (2015/4. PED).

Az a) és f) pontban említett felmondási okok alapján csak akkor szüntetheti meg a hitelező a szerződést, ha az adós felszólításra sem adott megfelelő pótfedezetet. Arra az esetre, amikor nyilvánvaló, hogy az adós nem képes megfelelő biztosíték nyújtására, a törvény a célját el nem érő, szükségtelen felszólítás nélkül is lehetővé teszi a felmondást. Mivel azonban nem csak az adós lehet biztosítéknyújtó, rendkívül nehéz megítélni, hogy a jövedelem nélküli vagyontalan adósnak nincs-e mégis lehetősége arra, hogy harmadik személytől (pl. rokonaitól, vagy azonos konszernbe tartozó más vállalatától) biztosítékot vonjon be.

Egyetemlegesen kötelezett adóstársak esetén az egyik adós jövedelmi és/vagy vagyoni helyzetének romlása csak akkor alapoz meg felmondást, ha együttes helyzetükben következik be olyan hátrányos változás, amely a kölcsönösszeg visszafizetését veszélyezteti

(BH2008.226.). A körültekintő lakossági hitelezés feltételeiről és a hitelképesség vizsgálatáról szóló 361/2009. (XII. 30.) Korm. rendelet 3. § (1) bekezdésébe foglalt azon elvre figyelemmel, hogy a hitelező nem nyújthat hitelt kizárólag a fedezet alapján, a komplex szemlélet szükségessége – legalábbis a lakossági hitelezés területén – csak az adóstársak együttes megítélésére terjed ki, a meglévő biztosítékok értéke a felmondás megalapozottsága körében ezen felül már nem vehető figyelembe.

Amennyiben a hitelező a Hpt. hatálya alá tartozik, akkor felmondás esetén különös rendelkezésként figyelemmel kell lenni a Hpt. 283. § szerinti speciális tájékoztatási kötelezettségekre is. Mivel e szabályok megszegése esetén az MNB a Hpt. szerinti jogkövetkezményeket alkalmazhatja, a rendelkezések be nem tartása éppúgy nem teszi a felmondást polgári jogi szempontból érvénytelenné, mint a lakosság részére hitelt nyújtó pénzügyi szervezetek ügyfelekkel szembeni tisztességes magatartásáról szóló Magatartási Kódex vagy a követeléskezelők számára a követeléskezelési gyakorlatuk során elvárt fogyasztóvédelmi elvekről szóló 14/2012. (XII. 13.) PSZÁF elnöki ajánlás rendelkezéseinek be nem tartása. Ugyancsak nem hat ki a szerződés vagy a felmondás érvényességére, ha a hitelező a belső ügyviteli szabályait megsértve járt el (Kúria Gfv. VII.30.320/2012.).

Az állandó joggyakorlat szerint az adós vitatása esetén a hitelezőnek kell bizonyítania, hogy a felmondásra jogszerűen került sor (BH2013.517.). Habár jelen § nem írja elő a felmondás indokolásának kötelezettségét, és az indokolási kötelezettség a 6:140. § (2) bekezdéséből is csak több felmondási ok esetében következik, a felmondás jogszerűsége vagy annak szerződésszegő volta csak akkor bizonyítható, ha a hitelező a felmondását megfelelően megindokolta (elállás esetére vö. BH2005.393.: „Az elállás egyoldalú, a másik félhez címzett jognyilatkozat. Nem szükséges azonban az elállás okának, jogcímének megjelölése.”; ellenkező: LB Pf.26.179/2001/5.: „Az elállás címzett jognyilatkozat, amelyben annak okát is meg kell jelölni.”). Megfelelő indokolásnak számít, ha a hitelező a felmondást lehetővé tevő szerződési pontra vagy jogszabályra hivatkozik, de nem jelöli meg pontosan, hogy azon belül melyik alpontra alapította a felmondást, ha ez egyébként a felmondásból meghatározható (LB Gfv.X.30.350/2011/5.). Az indokolásnak objektív valóságnak kell lennie (BH2005.63.). A BH2003.373. eseti döntés szerint a rendkívüli felmondás jogellenessége esetén – erre való hivatkozás esetén – vizsgálni kell, hogy a felmondás rendes felmondásként – ha erre egyáltalán lehetőség volt – nem jogszerű-e. Ez a jogelv a törvény hatálya alatt is alkalmazható.

A felmondás a hitelezőnek joga. Ez azt jelenti, hogy felmondási kötelezettség nem terheli, saját érdekeinek mérlegelésével maga döntheti el, hogy él-e ezen jogával, vagy vállalja a kölcsönszerződés megnövekedett kockázatát (BH2004.33.). Ebben a körben azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy az ok bekövetkeztéről való tudomásszerzést követően elmaradó felmondás későbbi gyakorlásának az 1:3. § (2) bekezdése útjában állhat.

A felmondás joga sem gyakorolható visszaélészerűen. A 2015/4. PED fogyasztói szerződés esetén – a joggal való visszaélés tilalmára, a jóhiszeműség elvére és a kölcsönös együttműködés kötelezettségére is figyelemmel – kiemelte, hogy a felmondás csak objektív súlyosnak minősíthető szerződésszegés esetén gyakorolható. A döntéshozatal során figyelemmel kell lenni a kölcsön likvid biztosítékaira is.

Mivel a pénz helyettesíthető dolog és a pénztartozás osztható fajlagos szolgáltatás, a hitelszerződéssel megegyezően a kölcsönszerződés esetén is lehetőség van arra, hogy a hitelező csak abban a részben mondja fel a kölcsönszerződést, amennyiben az álláspontja szerint fedezetlen lett. A részleges felmondásra a folyósítást megelőzően éppúgy van lehetőség, mint a folyósítás után.

A felek a szerződésüket a 6:116. § (2) bekezdése alapján úgy is kialakíthatják, hogy bizonyos feltételek bekövetkeztének esetére nem felmondási jogot alapítanak, hanem a szerződés felek jognyilatkozatát nem kívánó megszűnését. Erre figyelemmel meg lehet például állapodni abban, hogy az adós vagyonaára vezetett bármiféle végrehajtás esetén a kölcsönszerződés megszűnik. Ügyelni kell azonban arra, hogy ez a kikötés ne jelentse felmondási tilalom megkerülését. [Ilyen lehet például a Cstv. 11. § (2) bekezdés h) pontjára figyelemmel a csődeljárás megindulásához kötött bontó feltétel.] A joggyakorlat szerint a bontó feltétel a bekövetkeztével szünteti meg a szerződést, ezért nincs arra mód, hogy a felek visszamenőleges, a feltétel bekövetkeztét megelőző időpontú megszűnésben állapodjanak meg (ÍH2008.64.).

6:388. §**[Szívességi kölcsön]**

Az adós nem köteles kamat és egyéb díj fizetésére, ha ezt a felek kifejezetten kikötötték, vagy ha a szerződés céljából vagy az eset körülményeiből ez következik. Ebben az esetben a kölcsönszerződés szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy

- a) a hitelező a saját körülményeiben bekövetkezett lényeges változás miatt is megtagadhatja a kölcsönösszeg kifizetését és visszakövetelheti a már kifizetett kölcsönösszeget;**
- b) az adós nem köteles a kölcsönösszeg rendelkezésre tartásáért díjat fizetni.**

A korábbi törvényi szabályozástól eltérően a Ptk. nem a magánszemélyek közötti kölcsönszerződést tekinti tipikusnak, hanem a gazdasági szereplők közötti jogviszonyok sajátosságaiból indul ki, azokat szabályozza az adott szerződés alaptípusaként. Erre figyelemmel a törvény a szívességi szerződésekre vonatkozó szabályokat kivételként jeleníti meg.

A kivételes jellegre tekintettel az erre hivatkozó félnek kell bizonyítania, hogy a kölcsön a törvény értelmében vett szívességi kölcsönnek minősül. Ilyen szerződés jöhet létre jellemzően közeli hozzátartozók vagy közeli barátok között, ahol a kölcsönszerződésnek nem a kétoldalú gazdasági előnyök jelentik az alapját, hanem az emberbaráti segítő szándék.

A gazdasági jellegű kölcsöntől eltérő érdekviszonyokra figyelemmel a törvény – kicsit az ajándékozási szerződés szabályaihoz hasonlóan – három ponton eltér a tipikusnak tekintett kölcsönszerződésre egyébként vonatkozó szabályoktól. Egyrészt az 1959-es Ptk. 524. § (1) bekezdésében foglaltakkal megegyezően a kölcsönösszeg kifizetésének megtagadását a hitelező körülményeinek változása esetére is lehetővé teszi. Másrészt ugyanezen okból lehetőséget ad a kölcsönösszeg visszakövetelésére. Harmadrészt kimondja, hogy az adós szívességi kölcsön esetében nem köteles rendelkezésre tartási díjat fizetni. A kölcsönösszeg visszakövetelési jogával kapcsolatban rögzíteni kell, hogy ez a lehetőség sem felmondást, sem elállást nem jelent, de a kölcsönösszeg visszafizetése – a szerződés teljesítésére figyelemmel – a kölcsönszerződést a 6:3. § a) pontja alapján megszünteti.

6:389. §**[A kölcsönszerződés szabályainak megfelelő alkalmazása]**

- (1) A kölcsönszerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni akkor is, ha a hitelező nem pénzt fizet, hanem más helyettesíthető dolgot az adós tulajdonába ad úgy, hogy az adós a szerződésben meghatározott későbbi időpontban ugyanolyan fajtájú, minőségű és mennyiségű dolognak a hitelező tulajdonába adására köteles. Ebben**

az esetben kamaton a kölcsönadott dolog átadáskori piaci értékének alapulvételével, a kamatszámítás szabályai szerint kiszámított díjat kell érteni.

- (2) A kölcsönszerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni minden olyan esetben, amikor az egyik fél által nyújtott szolgáltatás megelőzi a másik fél által nyújtandó pénzszolgáltatást, vagy az ellenérték megfizetése megelőzi a főszolgáltatás teljesítését.**

A kölcsönszerződés tipikus tárgya pénz. A pénz helyettesíthető dolog, amelynek szolgáltatása esetén az adósnak – leegyszerűsítve – nem ugyanazt, tehát például nem a kölcsönkapott bankjegyeket kell visszaadnia, hanem „ugyanabból ugyanannyit”. A törvény – a korábbi törvényi szabályozást tartalmilag fenntartva – a kölcsön szabályait megfelelően, azaz analóg módon alkalmazni rendeli minden helyettesíthető dologban nyújtott kölcsönre, azaz olyan megállapodásra, amelyben a hitelező úgy ad helyettesíthető dolgot az adós tulajdonába, hogy az a szerződésben meghatározott későbbi időpontban ugyanolyan fajtájú, minőségű és mennyiségű dolognak a hitelező tulajdonába adására köteles. A kamatot azonban nem a helyettesíthető dologban, hanem pénzben kell megfizetni. A kamatszámítás alapja a kölcsön teljes futamidejére a kölcsön átadáskori piaci értéke.

A Királyi Kúria 97. sz. Elvi Határozata szerint „a hitelezési ügylet fogalma alá nem csupán a kölcsönös, hanem tekintet nélkül a jogcímre, minden adott halasztás, tehát a vételár hitelezése és általában a pénzürtékű szolgáltatások iránt létrejött mindazok a kétoldalú szerződések is tartoznak, melyeknél a felek egyező akarata szerint az egyik szerződés félnek azonnali szolgáltatásával szemben a másik szerződő fél ellenszolgáltatásának elhalasztása fordul elő”. Ezt a jogtételt a Legfelsőbb Bíróság 1952-ben hatályon kívül helyezte. A joggyakorlat ettől kezdődően nem ismerte el a kölcsönszerződés szabályainak analóg alkalmazását olyan esetekre sem, amelyeknél a gazdasági és érdekviszonyok egyébként nyilvánvalóan megegyeztek a kölcsönszerződés által szabályozott életviszonnal (pl. BH1992.776. a lízingszerződés esetén). A törvény jelentős és üdvözlendő újítása, hogy a kölcsönszerződés szabályait már kifejezetten alkalmazni rendeli minden olyan jogviszonyra, ahol közgazdasági szempontból hitelnyújtásra kerül sor. A törvény ilyen esetnek tekinti a nem egyidejű teljesítés eseteit, függetlenül attól, hogy a pénzszolgáltatásra a másik fél szolgáltatását megelőzően vagy azt követően kerül sor. A két szolgáltatás teljesítése közötti időre a törvény egy kölcsönjogviszonyt vélelmez. Hitelezőnek azt a felet kell tekinteni, amelyik már teljesített, vagy amelyiknek a teljesítéssel elől kellene járnia.

A rendelkezés egyik gyakorlati eredménye az, hogy – az 1959-es Ptk. 281. § (2) bekezdéséhez hasonlóan – a hitelező a szolgáltatás megtagadását lehetővé tévő 6:384. § analóg alkalmazásával a saját teljesítését biztosíték nyújtásától teheti függővé, ha a szerződéskötést követően a másik szerződő fél körülményeiben lényeges hátrányos változás állt be. A szolgáltatását már teljesítő felet a 6:387. § (1) bekezdés a) pontja szerint felmondási jog illeti meg, ha a szerződéskötést követően a másik szerződő fél körülményeiben lényeges hátrányos változás állt be, és a szerződés általa történő teljesítésének biztosítására felhívásra sem ad biztosítékot. Ugyanígy felmondási jog illeti meg a hitelezőnek minősülő szerződő felet, ha a biztosíték értéke vagy érvényesíthetősége csökken, például a fenntartott tulajdonjoggal eladott dolgot a vételárát még ki nem fizető vevő megrongálja. Ebben az esetben a felmondás a vételár fizetési haladékának felmondását jelenti, azaz a hátralékos vételár egy összegben azonnal esedékessé válik.

LIV. Fejezet

A betétszerződés

6:390. § [Betétszerződés]

- (1) Betétszerződés alapján a betétes jogosult a bank számára meghatározott pénzüsszeget fizetni, a bank köteles a betétes által felajánlott pénzüsszeget elfogadni, ugyanakkora pénzüsszeget későbbi időpontban visszafizetni, valamint kamatot fizetni.**
- (2) Határozott időre szóló betét esetén a bank a betét összegét lejáratkor vagy a betétes rendelkezése szerint köteles visszafizetni.**
- (3) A betétes a betét összegének visszafizetését a szerződésben meghatározott idő lejárta előtt is jogosult kérni. A betétes felszólítása hiányában a bank a szerződésben meghatározott idő lejárta előtt nem jogosult a betét összegének visszafizetésére.**
- (4) A lejáratkor fel nem vett betétösszeg átalakul határozatlan idejű betété.**
- (5) Határozatlan időtartamú betét esetén a bank a betét összegét a betétes rendelkezése szerint, késedelem nélkül köteles visszafizetni.**

A betéti ügylet történelmileg a rendhagyó letétből (lásd 6:367. §) fejlődött ki. A két ügylettípus között a leglényegesebb eltérés, hogy a betéti szerződés tárgya mindig pénz, illetve hogy amíg a letét esetén a letevőt terheli díjfizetési kötelezettség, addig betét esetében a bankot terheli kamatfizetési kötelezettség.

A betétszerződés tényállása szerint a betétesnek nincs szerződési főkötelezettsége. A törvény jogként fogalmazza meg, hogy a 6:42. § (1) bekezdése szerinti pénzt fizessen a banknak. Ebből az következik, hogy a betétes nem jár el szerződészegően, ha a szerződés ellenére a betétet nem helyezi el. A kölcsönnél irányadó 6:385. § (2) bekezdéshez hasonló szabály hiányában a betételhelyezés elmaradása nem vált ki a törvény erejénél fogva költségtérítési kötelezettséget.

A betétszerződés másik alanya a bank. Bank alatt a 8:1. § (1) bekezdés 6. pontja alapján betétgyűjtésre és fizetési számla vezetésére jogosult személyt kell érteni.

Tekintettel arra, hogy csak az üzletszerű betétgyűjtés minősül a Hpt. 3. § (3) bekezdése szerint engedélyköteles tevékenységnek, a szerződési szabadság keretében mindaddig más is gyűjthet betétet, amíg ez nem minősül üzletszerűnek. A bankfelügyeleti funkcióban eljáró Magyar Nemzeti Bank – közigazgatási bíróságok által elfogadott – megszorító értelmezésével szemben az üzletszerűség fennálltának megállapítása körében a Hpt. fogalom meghatározását [6. § (1) bekezdés 116. pont] itt is az állami felügyelet céljára és értelmére figyelemmel kell meghatározni, mint a hitel- és kölcsönszerződés esetén. A felügyeletre vonatkozó szabályozás célját a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2010. évi CLVIII. törvény a pénzügyi piacok zavartalan és eredményes működésében, a piaci viszonyok átláthatósága és a tisztességes piaci verseny fenntartása biztosításában, a pénzügyi piacokkal szembeni bizalom erősítésében látta. Minderre figyelemmel a darabszámában és összegszerűségében nem jelentős, a pénzügyi rendszer biztonságos működése szempontjából közömbös betétszerződések megkötését nem lehet üzletszerűnek tekinteni. (A német Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht például 25 egyedi betétügylet, illetve 12 500 euró összvolumen átlépése esetén tekinti a tevékenységet üzletszerűnek.) Az engedély hiánya a betétszerződés esetén sem eredményezi a szerződések semmisségét, de az MNB a jogsértő állapot megszüntetését, azaz a betétek azonnali visszafizetését előzetesen végrehajtható végzésben elrendelheti [MNB tv. 74. § (1) bekezdés b) pont].

A bank főkötelezettsége a betét elfogadása, későbbi időpontban történő visszafizetése és kamat fizetése. A betét elfogadásával a bank az 5:40. §-ra figyelemmel az átadott készpénz tulajdonosává válik, és így a tulajdonosi pozíciójából fakadóan megilletik a tulajdonos jogosítványai, mint birtoklás és használat joga. A visszafizetés későbbi időpontjának nem kell határozottnak lennie, a betét elhelyezhető határozatlan időre is. A visszafizetés nem függhet további feltételektől. Amennyiben az átvett pénz visszafizetése valamilyen feltételtől függ, mint például a bank nyereségességétől vagy valamilyen idegen pénznem árfolyamának alakulásától, akkor nem a jelen § szerinti betétszerződésről van szó. A tőke visszafizetésnek ugyanakkora összegre kell vonatkoznia, mint amekkora tőkeösszeget a bank átvett. A bank tehát nem ugyanakkora érték, hanem – a pénznemváltozás esetét leszámítva – ugyanakkor névérték, tehát ugyanazon pénznem ugyanolyan mennyiségű egységének visszafizetésére köteles.

Gazdasági szemlélete miatt a törvény a kamatfizetést a kölcsönszerződés definíciójához hasonlóan főkötelezettségként határozza meg. A visszterhességtől a betétszerződés lényegének változása nélkül eltérhetnek a felek, hiszen a kamatfizetés a betétszerződésnek nem lényegadó sajátossága. Így a felek akár kamatmentes betétben is megállapodhatnak. Figyelemmel a rendhagyó letétben gyökeredző eredetére, a betéttől – a kölcsönnél mondottakkal ellentétben – az sem lenne idegen, ha a betételhelyezésért a betéti összeget letevő betétes és nem a bank lenne fizetésre kötelezett. A negatív, azaz a betétes által fizetendő „kamat” azonban a betéti szerződés jogalkotó által meghatározott törvényi tényállásának olyan jelentős módosítását jelenti, amely elszakad a kodifikált betétszerződéstől és egy atipikus szerződést hoz létre. Mivel azonban a Hpt. 280. §-a nem természetes személyek esetében kifejezetten lehetővé teszi negatív kamatozás kikötését, ebben a körben akkor is az (1) bekezdés értelmében vett betétről beszélhetünk, ha annak kamatozása negatív.

A Ptk. hatálybalépésekor fennálló jogviszonyból eredő kamatfizetési kötelezettséggel kapcsolatban a Ptké. 52/A. § úgy rendelkezik, hogy amennyiben az érintett pénztartozás a kamatfeltételek változása esetén kamatmentessé vagy negatív kamatozásúvá válna, a pénztartozást – a felek erre vonatkozó kifejezett eltérő rendelkezése hiányában – 0,01%-os kamattal kamatozóként kell értelmezni mindaddig, amíg a kamat ezt a mértéket meg nem haladja. A jogalkotó ezt a rendelkezést a Ptk. hatálybalépését követően létrejött jogviszonyból eredő pénztartozás tekintetében is alkalmazni rendeli.

A Hpt. 208. § és a Ptké. 52/A. § együttes értelmezéséből az következik, hogy amennyiben a felek nem állapodnak meg kifejezetten a negatív kamatozás lehetőségében, akkor a betétre abban az esetben is évi 0,01% kamat fizetendő, ha a kamatképlet (pl. „BUBOR – 0,50%”) alkalmazása esetleg negatív kamathoz vezetne. Természetes személyek esetében negatív kamatozásban való megállapodásra – a Hpt. idézett rendelkezéséből fakadó jogalkotói szándék szerint – nincs lehetőség.

A gyakorlatban a betétszerződésnek az az atipikus, szerencseelemet tartalmazó formája is előfordul, amikor a felek abban állapodnak meg, hogy a bank az ügyfelei között kamatfizetés helyett különböző nyereményeket sorsol ki (ún. nyereménybetét). Ebben az esetben az ügyfél nem kamatot követelhet a banktól, hanem a sorsolási feltételek betartását és esetleges nyereményének kiadását.

A joggyakorlatban a betétek kamatozására vonatkozó hirdetések is problémákat okoztak. A forrásgyűjtési versenyben ugyanis a bankok több olyan konstrukciót (pl. sávós kamatozású betét, befektetési alap jegyeinek megvásárlásával kombinált betét) is kidolgoztak, amelyek kereskedelmi kommunikációja a fogyasztókat megtévesztette (pl. Vj-33/2005/20., Vj-137/2008/33.). A Hpt. a bankok kommunikációjára vonatkozóan több speciális rendelkezést tartalmaz (268. §, 269. §, 272–275. §-ok). Ezek közül az egyik

legfontosabb az egységesített betéti kamatláb (EBKM) Hpt. 268. § által előírt feltüntetési kötelezettsége [lásd a betéti kamat és az értékpapírok hozama számításáról és közzétételéről szóló 82/2010. (III. 25.) Korm. rendeletet is], amely lehetővé teszi a különböző betéti konstrukciók hozam szempontjából történő összehasonlíthatóságát. Ezen közjogi kötelezettségek megszegését az MNB szankcionálja, ezért a betétszerződés nem minősül tilos szerződésnek, ha a bank a vonatkozó előírásokat nem teljesítette.

A tőke és a kamat megfizetéséért a bank teljes vagyonával felel. A megtakarítási hajlandóság növelése és ezáltal a bankrendszer idegen forrásokkal való ellátásának biztosítása, valamint a pénzügyi rendszer stabilitásának, a vele szembeni bizalom megőrzésének érdekében a betétbiztosítási rendszerekről szóló 2014. április 16-i 2014/49/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv a belső piacon egységesített betétbiztosítási rendszer kialakítását írja elő. A betétbiztosítás szabályait a Hpt. 209. és azt követő §-ai tartalmazzák. Ezek értelmében a betétet visszafizetni nem képes bank helyett az ott leírt feltételekkel az Országos Betétbiztosítási Alap áll helyt személyenként mindösszesen százezer eurónak megfelelő forint ellenértéig.

A betétes határozott futamidő esetén is jogosult a betétet bármikor felvenni. Ez az eset tehát nem számít szerződésszegésnek, legfeljebb a betétes kártalanítási kötelezettségét váltja ki. A banki gyakorlatban a lejárat előtti betétfelvétel tipikus jogkövetkezménye a kamat elvesztése, vagy annak csökkentése.

A határozott futamidő – a betéttel ellentétben – a bankot köti, a (3) bekezdés második mondatára figyelemmel a bank a 6:43. § szerinti előteljesítési jogát sem gyakorolhatja. Ez a jogalkotói rendelkezés prudenciális szempontból elhibázott. Ennek az az oka, hogy a banki hitelek forrásait jelentős részben a betétek képezik. Amennyiben a határozott időre elhelyezett betétek is bármikor visszakövetelhetőek, akkor – tekintettel arra, hogy a betétből nyújtott kölcsönt a bank nem kérheti vissza bármikor – a bank nem tudja teljesíteni a Hpt. 79. § (1), (3)–(4) bekezdései szerinti kötelezettségeit. A szabály diszpozitivitására figyelemmel azonban el lehet térni tőle. Egyedileg meg nem tárgyalta eltérés a 6:78. § előírásainak betartásával válik a felek szerződésének részévé.

A (4) bekezdésből következik, hogy betétszerződés esetén a pénztartozás teljesítésének helyét meghatározó 6:44. § nem alkalmazható. Amennyiben a határozott időre kötött betéti szerződés lejár, akkor azt a banknak nem kell készpénzben a betétesnek elvinnie vagy a betétes számlájára átutalnia, hanem látra szóló, azaz határozatlan idejű betétként köteles tovább kezelni azt.

A határozatlan idejű betétszerződés szerinti visszafizetési kötelezettséget a betétes bármikor esedékessé teheti, ezért a banknak a betét visszafizetésére folyamatosan készen kell állnia. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a bank köteles a látra szóló betéteknek megfelelő mértékű összeget folyamatosan a pénztárában tartani. Ez az elvárás lehetetlenné tenné, hogy a bank a betéten kamatbevételt érhessen el, és azt a betét kamataként a betétesnek megfizesse. A betétesek igényeinek kielégítése érdekében (is) kötelezően rendelkezésre tartandó likvid eszközök mértékét a bankok az erre vonatkozó jogszabályok szerint határozzák meg (a hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó prudenciális követelményekről és a 648/2012/EU rendelet módosításáról szóló 2013. június 26-i 575/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet Hatodik Rész).

A betétszerződésre a törvény nem ír elő kötelező írásbeli alakot. A betétszerződés – a korábbi takarékbetéthez hasonlóan – megjelenhet betétkönyv vagy más okirat formájában is. Amennyiben azonban az okirat megfelel a 6:565. § rendelkezéseinek, akkor nem betétgyűjtésről, hanem értékpapír kiállításról beszélhetünk. A törvény erejénél fogva betéti jogviszony keletkezik a fizetési számla esetében, ha annak egyenlege szerint a számlatulajdonost illeti meg követelés a számlavezetővel szemben [6:395. § (2) bekezdés].

Az 1959-es Ptk. által szabályozott takarékbetét-szerződést (533–535. §-ok), mivel a betéthez képest nincs olyan elhatároló ismérve, amely önálló szerződéstípusként való elismerése mellett szólna, a törvény nem szabályozza. Ez azonban nem jelent tényleges változást, mert – talán a megszüntetve megőrzés elve alapján – a jogalkotó a takarékbetét szerződés törvényi definícióját a változatlanul hatályos Tbtvr. 1. § (5) bekezdésébe helyezte át.

Az 1959-es Ptk. 535. § (2) bekezdése a takarékbetétre vonatkozó szabályokat kiterjesztette a magánszemélyek bankszámlaszerződéseire, a joggyakorlat pedig az elhelyezett betétekre is (BH2009.49., BH1992.26.). Az 1959-es Ptk. 535. § (2) bekezdéséhez hasonló utaló szabályt most a Tbtvr. 1. § (6) bekezdése tartalmazza. Ez azt jelenti, hogy természetes személyek fizetésiszámla-szerződés és betétszerződés keretében hitelintézetnél elhelyezett pénzeszközeire a takarékbetét-szerződés Tbtvr.-ben meghatározott szabályait kell megfelelően alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy ezekre – a takarékbetétől eltérően – zálogjog alapítható.

A gyakorlatban a legnagyobb jelentősége és kihatása a Tbtvr. 10. § rendelkezésének van, amely szerint „[n]agykorú betétes a takarékbetét elhelyezésekor úgy rendelkezhet, hogy elhalálása esetén a takarékbetétet az általa megjelölt kedvezményezett részére kell visszafizetni. Az így elhelyezett takarékbetét nem tartozik a takarékbetétes hagyatékához, a kedvezményezett a takarékbetét felett a hagyatéki eljárás lefolytatásától függetlenül rendelkezhet.” Ez a rendelkezés lehetőséget teremt az örökgyónak arra, hogy a hagyatékából anélkül vonjon ki jelentős vagyonelemeket, hogy a kitagadás korlátaira, illetve a köteletség garanciális szabályaira figyelemmel kelljen lennie. A rendelkezést – annak kivételes jellege miatt – megszorítóan kell értelmezni, úgy hogy kétséges a banki üzletszabályzatokban elterjedt azon kikötés érvényessége, amely közös tulajdonú számlák esetében a számla másik tulajdonosát halál esetére kijelölt kedvezményezettnek tekinti.

LV. Fejezet

A folyószámla-szerződés

6:391. §

[Folyószámla-szerződés]

Folyószámla-szerződés alapján a felek meghatározott jogviszonyból származó, beszámítható követeléseiknek egyszámlán való nyilvántartására és elszámolására kötelesek.

A folyószámla-szerződés legalább egy, a felek közötti más szerződésből fakadó tartós jogviszony feltételez. A felek folyószámla-szerződés esetén abban állapodnak meg, hogy ezen meghatározott jogviszonyból származó követeléseiket nem egyenként érvényesítik, hanem azokat nyilvántartásba veszik, és csak meghatározott időszakonként számolnak el egymással. (Azonnali, illetve folyamatos elszámolás esetén beszámításról és nem folyószámla jogviszonyról beszélünk.)

A folyószámla-szerződés megkötése ugyan logikailag feltételezi legalább egy egyéb, elszámolandó követeléseket keletkeztető jogviszony felek közötti fennállását, de jogilag ez nem előfeltétele a szerződés megkötésének. A követeléseket keletkeztető jogviszony létrejöttéig azonban a folyószámla-szerződés tényleges tartalom nélküli lesz, mert azon legfeljebb a folyószámla megnyitásával és fenntartásával kapcsolatos követelések jelenhetnek meg.

A folyószámla-szerződés fő célja a felek közötti elszámolás leegyszerűsítése. A felek nem kívánják lejáratkor külön-külön érvényesíteni az egymással szemben fennálló egy

pénzköveteléseiket, hanem azokat a folyószámlára felvéve meghatározott időszakonként összevezetik. A követelések ilyen elszámolása során a folyószámlát vezető fél megállapítja az egyenleget, amelyet a felek megállapodásától függően vagy ki kell egyenlíteni, vagy a következő folyószámla elszámolásba fel kell venni.

Az összemérhetőség biztosítása érdekében a folyószámlára a követelések csak akkor vehetők fel, ha beszámíthatóak, azaz egyneműek és lejártak (vö. 6:52. §). Folyószámlán jellemzően pénzkövetelések kerülnek elszámolásra.

A törvény megfogalmazásából következik, hogy – az 1959-es Ptk.-tól eltérően, de a Királyi Kúria korábbi joggyakorlatának megfelelően – nem kell kölcsönös követeléseknek fennállnia a felek között. Elégséges ennek lehetősége is. Tehát nincs akadálya egy olyan jogviszony esetén is folyószámla-szerződést kötni, amely jogviszonyból kifolyólag jellemzően csak az egyik félnek keletkeznek követelése a másikkal szemben (pl. tartós adásvételi, áruszállítási jogviszony).

A törvény hiányossága, hogy nem szabályozza a folyószámla-szerződés teljesítésének, azaz a követelések folyószámlára való felvételének a joghatásait. Ez a hiány a szerződéstípus egyik lényegi elemét veszi el, és ezért célszerű lenne mielőbb pótolni. Az 1959-es Ptk. 531. § (2) és (3) bekezdése szabályozta a jogkövetkezményeket. E szerint a felek a folyószámlán levő egyes követelésekkel nem rendelkezettek; rendelkezési joguk a folyószámla egyenlegére nézve állt fenn. Ez azt jelentette, hogy a rendelkezési joguk kimerül azzal a rendelkezéssel, amellyel elhatározzák, hogy elszámolási céllal a követelés a folyószámlára felvételre kerüljön. Így például ezeket a – jogcímükben még meg nem változott – követeléseket a felek önállóan nem terhelhetik meg, nem engedményezhetik, és nem érvényesíthetik. A korábbi törvényi szabályozás szerint végrehajtás alá vonni csak a folyószámlának a végrehajtás foganatosításakor fennálló egyenlegét lehetett, és kimondta a törvény, hogy a folyószámlára kerülő egyes követelések elévülése az egyenleg elévülésének kezdő időpontjával vette kezdetét.

A korábbi szabályozás idézett pontjaiból és az egyenlegre vonatkozó szabályokból lehetett megállapítani a folyószámla gazdasági funkcióit: A folyószámla a felek közötti elszámolást leegyszerűsíti, mert a sok különböző jogcímű, lejáratú és összegű követelés helyett csak egy összefoglalt követelés fog fennállni közöttük (egységesítési funkció). A felek biztonságát is növeli a folyószámla, mert egymással szembeni követeléseik nem halmozódnak, hanem folyamatosan elszámolódnak (beszámítás általi teljesítés), így az egyik fél fizetéseképtelenségének megállapításakor a felszámolási vagyonnal szembeni esetleges követelés összege már egy „nettósított” összeg lesz (biztosítéki funkció). Azzal, hogy a folyószámlára való felvétellel az egyes követelések elvesztik az önállóságukat és csak az egyenleg követelhető, jellemzően együtt jár az is, hogy az egyes követelések behajtása halasztást szenved (hitelezési funkció). A gyakorlat szempontjából lényeges jogkövetkezmény, hogy a folyószámlára késedelmi kamat tartozás is felvehető, amely így a megállapítandó egyenleg részévé válik. Amennyiben az egyenleget az azzal tartozó fél nem egyenlíti ki, akkor arra szintén késedelmi kamat követelhető. Ezen a módon a törvény legális lehetőséget biztosít a késedelmi kamat utáni késedelmi kamat felszámítására (vö. Kt. 285. § a kamatos kamatra vonatkozóan).

A szabályozási hiányosság miatt a fenti funkciók teljesülését a hatályos jog nem tudja teljes körben biztosítani.

A folyószámla-szerződés két szereplős kötelmi viszony volt és maradt. A felek megállapodása alapján lesz vagy az egyikük, vagy a másikuk számlavezető. A tényállás érdekessége, hogy a törvény nem nevezi el a feleket, csak körülírja őket [vö. 6:392. § (2) bekezdés: „a folyószámlát vezető fél”].

A tőkeszegény gazdaságban, gyakran barter elszámolásokkal folytatott kereskedelemben betöltött központi szerepe hiányában a folyószámla-szerződés jelentősége ma már inkább abban van, hogy a fizetésiszámla-szerződés anyajogát képezi a 6:399. § szerint.

6:392. § [A folyószámla egyenlegének megállapítása]

- (1) A folyószámla egyenlegét évente meg kell állapítani.**
- (2) Az egyenleget a folyószámlát vezető fél annak levezetésével együtt írásban közli a másik féllel. A másik fél az egyenleget és az annak alapjául szolgáló követeléseket és tartozásokat az írásbeli közléstől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül írásban kifogásolhatja.**
- (3) A folyószámlán szereplő egyes követelések megszűnnek, és helyükbe a folyószámla-egyenleg lép**
  - a) kifogás hiányában;**
  - b) ha a kifogásolt tételekben a felek megegyeztek; vagy**
  - c) ha a kifogás tárgyában a bíróság határozatot hozott.**

A korábbi szabályoktól eltérően a törvény előírja, hogy a folyószámla elszámolását, azaz az egyenleg megállapítását legalább évente egyszer meg kell ejteni. Ez a szabály megfelel a Kt. 285. § (2) bekezdésében és a HGB 355. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezésnek. Természetesen nincs akadálya annak, hogy a felek ezen szabálytól eltérő elszámolási határidőkben állapodjanak meg. A kamatos kamat lehetőségére tekintettel a gyakorlatban rövidebb határidőt alkalmaznak a felek.

A folyószámla a hatályos jog szerint megmaradt joghatásai az egyenleghez kapcsolódnak, ezért központi jelentőségű az egyenleg megállapításának szabályozása. A dolog jellegéből fakadóan az egyenleget a folyószámlát vezető fél állapítja meg. Önmagában ehhez az egyoldalú aktushoz azonban nem kapcsolódik semmilyen jogkövetkezmény. Az egyenleg törvény szerinti joghatásai csak akkor állnak be, ha azt a másik fél is elfogadta.

A közölt egyenleggel kapcsolatos kifogásolási jogával csak akkor tud élni a másik fél, ha az egyenleg levezetését is ismeri. Ezért az egyenleget a megállapításához felhasznált adatokkal együtt kell közölni ahhoz, hogy a másik fél – bármilyen formájú – elismeréséhez a megállapított egyenleg joghatásai kapcsolódjanak. A levezetés részletességével kapcsolatban a törvény nem tartalmaz rendelkezést. Figyelemmel arra, hogy a folyószámla célja az elszámolások egyszerűsítése, illetve arra, hogy a felek jogviszonyának dokumentumaival mindkét fél rendelkezik, célszerűtlen lenne túlzó részletességet megkövetelni, elégséges, ha az egyes tételek a másik fél által – tekintettel az esetleges időközbeni tájékoztatásokra is; vö. 6:395. § (4) bekezdés – beazonosíthatóak. A határidő jogvesztő jellegére figyelemmel a kifogásolás esetében elegendőnek kell tartani, ha a kifogásoló fél egyértelműen megjelöli, hogy az egyenleget nem fogadja el. Az indokot nem szükséges konkrétan meghatározni, elegendő, ha utal arra, hogy számításai szerint az egyenleg vele közölt összege nem helyes. Ezt követően a felek együttműködési kötelezettségébe tartozik a szükséges egyeztetések lefolytatása. Ez azonban nem szűkül le a kifogásban foglaltakra, hanem a kifogást előterjesztő fél – a joggal való visszaélés tilalmának keretei között – később más okot is megjelölhet.

Az egyenleg és a kifogás közlésének formájaként a törvény fenntartotta az írásbeli alak követelményét. Folyószámla-szerződés esetén azonban az írásbeli alak csak a bizonyítás megkönnyítése érdekében került előírásra, tehát amennyiben a közlés

megtörténte más módon bizonyítható, az írásbeliség hiányának nincs hátrányos jogkövetkezménye.

A kifogásolással ellentétben a törvény az elfogadás tekintetében semmiféle formai előírást nem tartalmaz. Az elfogadás a jól bevált jog- és üzleti gyakorlatnak megfelelően hallgatással is történhet, amiben a törvényi szabályra tekintettel a feleknek külön megállapodniuk nem kell. A hallgatás általi elfogadáshoz az szükséges, hogy az írásban közölt egyenleget a felek írásban ne kifogásolják meg 30 nap alatt. A határidő számítására a 8:3. § irányadó. A közlés hiányára a másik fél az 1:4. § (2) bekezdésére figyelemmel nem alapíthat jogot, ha azt ő maga akadályozta meg (pl. a számlavezető fél levelét nem vette át), vagy egyébként az elszámolásról értesült.

A forgalom biztonságára figyelemmel a kifogásolási határidő jogvesztő jellegű. Ez azonban csupán azt jelenti, hogy a kifogásolási jog nem lesz gyakorolható a határidő leteltét követően. Tekintettel arra, hogy a szerződéses kapcsolat ténye önmagában nem zárja ki a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazását (BH2005.176.), amennyiben az egyenleg megállapítása során meg nem alapozott tétel is figyelembevételre került, és ez a félnek vagyoni hátrányt okozott, az ezzel kapcsolatos igényét a sérelmet szenvedett fél a jogvesztő határidő lejártát követően is érvényesítheti.

Az egyenleg megállapítására és elfogadására vonatkozó jognyilatkozatok esetleges hibái esetén az akarathibákra vonatkozó általános szabályok alkalmazandóak, ahogy ezt korábban a Kt. 287. § tévedés és megtévesztés esetére nevesítve kifejezetten ki is mondta. A folyószámla vezetése során felmerült hiba (pl. kimaradt vagy számszakilag rosszul felvett tétel) úgy is orvosolható, hogy az egyenleg elfogadását követően a korrekció a folyószámlára felvételre és a következő egyenleg megállapításánál elszámolásra kerül.

A félreértések elkerülése végett a törvény rögzíti azt is, hogy az egyenleg joghatásai nemcsak kifogás hiányában, hanem akkor is beállnak, ha az egyenleg összegében a felek megegyeztek (a kifogás visszavonásra vagy elfogadásra került, vagy a felek egyezséget kötöttek; 6:27. §) vagy a kifogás tárgyában jogerős ítélet született.

A (3) bekezdés rögzíti az egyenleg legfontosabb joghatását, hogy az elszámolt követelések megszűnnek, és helyükre egy új jogcímű, összegű és lejáratú követelés, az egyenleg lép.

6:393. § [A folyószámla egyenlegéhez kapcsolódó joghatások]

- (1) A folyószámla egyenlegének megállapítását követően a felek a folyószámlán lévő egyes követeléseikkel nem, csak a folyószámla egyenlegével rendelkezhetnek.**
- (2) A folyószámla-szerződés hatálya alá tartozó követelések elévülése az egyenleg megállapításáig nyugszik. Az egyenleg az általános szabályok szerint évül el.**
- (3) Végrehajtás alá a folyószámlának a végrehajtáskor fennálló egyenlege vonható. A végrehajtás megkezdését követően a folyószámlára olyan egyenleget csökkentő követelés vehető fel, amelynek jogalapja már a végrehajtást megelőzően keletkezett.**
- (4) A folyószámla-szerződés hatálya alá tartozó követelés biztosítéka a számla egyenlegét biztosítja.**

A fent leírtak szerint a törvény tévesen rendelkezik úgy, hogy az egyes tételek feletti rendelkezési jog az egyenleg megállapításával szűnik meg, hiszen erre már azzal sor kellene kerülnön, hogy a követelés a folyószámlára felvételre kerül. Az egyenleg megállapítása nem a rendelkezési jogot enyésztesíti el, hanem magát a követelést szünteti meg.

A (2) bekezdés a szakasz elnevezésétől eltérően nem az egyenleghez, hanem a folyószámlára való felvételhez kapcsolódó joghatást szabályoz. A folyószámla-jogviszony esedékességet halasztó hatályához kapcsolódik, hogy a folyószámlára való felvétel a követelés elévülése nyugvását jelenti. A követelés megszűnését követően a helyébe lépő egyenlegkövetelés elévülésére a 6:21. és az azt követő §-ok az irányadóak azzal, hogy a felek megállapodásából az is következhet, hogy maga az egyenleg is felvételre kerül a folyószámlára, a következő folyószámla elszámolási időszak első tételét képezve.

A folyószámla egyenleget a (3) bekezdésből fakadóan nemcsak a szerződés megszűnésekor és a megállapodott elszámolási periódus [6:392. § (1) bekezdés szerint egy év] lejáratakor kell megállapítani, hanem akkor is, ha arra végrehajtás indul. A törvény már bemutatott hiányossága miatt e szabályozás oka nem egészen érthető. Amennyiben ugyanis az egyes folyószámlára felvett követelések a jogi önállóságukat nem veszítik el, akkor minden további nélkül lehetőség lenne arra is, hogy azokra önálló végrehajtás történjen.

A törvény a korábbi jog folyószámla egyenlegre mint az egyes tételek helyébe lépő követelésre vezetett végrehajtásra vonatkozó egyértelműsítő szabályát nemcsak fenntartotta, hanem ki is egészítette azzal, hogy az egyenleg lefoglalása esetén lehetővé teszi a lefoglalt egyenleget csökkentő követelések folyószámlába való felvételét, amennyiben ezek jogalapja a foglaláskor már megvolt. (A rendelkezés az 5:110. §-sal azonos jogi elven alapul.) Felszámolás esetén totális végrehajtás történik, így felszámolás esetén is irányadó az egyenlegmegállapítási kötelezettség, de a (3) bekezdés második monda a Cstv. 36. §-ra figyelemmel csak akkor alkalmazható, ha a beszámítás speciális feltételei fennállnak.

Észszerűen eljáró felekről nem feltételezhető, hogy a folyószámlára felvett követelések biztosítékairól le kívánnának mondani, ezért a (4) bekezdés a svájci Obligationenrecht 117. cikk (3) bekezdéséhez hasonlóan külön kimondja, hogy a biztosíték az egyenleg biztosítékává válik. A rendelkezés azonban nem változtat a biztosítékokra vonatkozó általános szabályokon, tehát – tekintettel arra, hogy a felek az egyes követeléseiket a kölcsönös elszámolás céljával állítják a folyószámlára – járulékos biztosítékok esetén a biztosíték csak a folyószámla-történet legalacsonyabb köztes egyenlege vagy az eredeti követelés összegei közül az alacsonyabbnak a mértékéig lesz érvényesíthető.

LVI. Fejezet

A fizetésiszámla-szerződés

6:394. §

[Fizetésiszámla-szerződés]

Fizetésiszámla-szerződés alapján a számlavezető a számlatulajdonos számára, pénzforgalmának lebonyolítása érdekében folyószámla (a továbbiakban: fizetési számla) nyitására és vezetésére, a számlatulajdonos díj fizetésére köteles.

A fizetési számla a folyószámla altípusa. A folyószámlától eltérően a fizetésiszámla-szerződés azonban nem feltételezi azt, hogy a felek között egy másik tartós jogviszony is fennáll, és a felek az abból származó követeléseiket kívánják elszámolni. A fizetésiszámla-szerződés maga létrehoz ugyan egy jogviszonyt a felek között, de a célja és jellegadó ismérve nem az ebből származó követelések elszámolásának megkönnyítése, hanem a számlatulajdonos pénzforgalma technikai lebonyolításának biztosítása.

A fizetésiszámla-szerződés alanyai a számlavezető és a számlatulajdonos. A számlára befizető, átutaló vagy arról beszedő személyek a fizetésiszámla-szerződésnek nem alanyai (BH1976.225.).

A számlavezető kifejezés használatára a törvény a 8:1. § 6. pontja szerinti bank fogalomra figyelemmel volt szükség, mert az Fsztv. szerinti pénzforgalmi intézmények ugyan fizetési számlát vezethetnek, de a Hpt. értelmében vett betétgyűjtésre nem jogosultak. Fizetési számlát üzletszerűen csak az erre a Hpt. vagy az Fsztv. szerinti engedéllyel rendelkező szervezet vezethet. A pénzforgalom lebonyolításának technikai feltételrendszere gyakorlatilag kizárja, hogy bárki ne üzletszerűen végezze ezt a tevékenységet.

A törvény megtartja a gyakorlatban általánosan használt, de jogi szempontból hibás számlatulajdonos kifejezést. A számlatulajdonos nyilvánvalóan nem tulajdonosa sem az immateriális számlának, sem a rajta lévő egyenlegnek. A számlatulajdonos a számlavezetővel szembeni követelés jogosultja, illetve a szerződési kötelezettségek kötelezettje.

A számlavezető fő kötelezettsége a fizetési számla megnyitása, azaz annak a technikai megteremtése, hogy a számla a pénzforgalmi rendszerbe bekapcsolásra kerüljön, alkalmas legyen a különböző fizetési módok szerinti fizetések fogadására és teljesítésére. Számlavezetés alatt a törvény a folyószámla vezetéséhez kapcsolódó kötelezettségeken túl a pénzforgalmi ügyletek eredményének lekönyvelését és dokumentálását érti. A szerződés megkötése jelzi a számlatulajdonosnak, hogy a számlavezető készen áll a fizetési számlához kapcsolódó szerződések megkötésére is.

A bankszámlaszerződés visszerthes ügylet, ezért a számlatulajdonost díjfizetési kötelezettség terheli.

A fizetési számla a pénzforgalom statikus eleme. Arra szolgál, hogy elszámolási alapot nyújtson a pénzforgalom dinamikus elemeiként funkcionáló egyes pénzforgalmi ügyleteknek, mint például a fizetési megbízási szerződésnek.

A Hpt. 6. § (1) bekezdés 87. pontja pénzforgalmi szolgáltatásként határozza meg a fizetési számlára történő készpénz be- és kifizetést lehetővé tevő szolgáltatást, a fizetési számla vezetéséhez szükséges összes tevékenységet, a fizetési műveletek fizetési számlák közötti teljesítését függetlenül attól, hogy ez a számla egyenlege vagy hitelkeret (helyesen: kölcsön) terhére történik, készpénz-helyettesítő fizetési eszköz – ide nem értve a csekket és az elektronikus pénzt – kibocsátását, a készpénzátutalást, valamint az olyan fizetési művelet teljesítését, ahol a fizető fél távközlési eszköz, digitális eszköz vagy más információtechnológiai eszköz segítségével adja meg a fizetési megbízást, és ahol a fizetési művelet a távközlési eszköz, digitális eszköz vagy más információtechnológiai eszköz üzemeltetőjénél történik, aki kizárólag közvetítőként jár el az ügyfele és az ügyfele részére árut szállító vagy szolgáltatást nyújtó harmadik személy között (ilyennek minősül például a telefonszámla terhére történő szolgáltatás-igénybevétel).

Abból fakadóan, hogy a fenti tevékenységek önálló szolgáltatásnak minősülnek, érték önállóan követelhető díjazás, tehát például a számláról való készpénzfelvétel és az arra történő készpénzbefizetés díját a számlavezetési díjnak nem kell tartalmaznia.

A pénzforgalomra vonatkozó hazai szabályok jelentős része harmonizált európai jog. A jogharmonizáció első alapját a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és a 97/7/EK, a 2002/65/EK, a 2005/60/EK és a 2006/48/EK irányelv módosításáról és a 97/5/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2007. november 13-i 2007/64/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv képezte. A hatályos rendelkezések alapja az irányelv helyébe lépő, a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról és a 2002/65/EK, a 2009/110/EK és a 2013/36/EU irányelv és a 1093/2010/EU rendelet módosításáról, valamint a 2007/64/

EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2015. november 25-i 2015/2366/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv. Az irányelv hazai átvétele a Pft.-ben és az Fsztv.-ben történt meg. A Pft.-ben nem szabályozott viszonyok rendezésére került kibocsátásra a pénzforgalom lebonyolításáról szóló 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet. Ezen jogszabályok jellemzője, hogy tárgyukat kógensen szabályozzák, a rendelkezéseiktől való eltérésre csak ott van lehetőség, ahol ezt kifejezetten megengedik.

A Pft. fogalmi rendszere szerint a fizetési számla egy írásban megkötendő keretszerződés alapján kerül megnyitásra. A gyakorlatban a Pft. szerinti keretszerződés (2. § 13. pont) és a Ptk. jelen §-a szerinti fizetésiszámla-szerződés azonosak. Bár a fizetésiszámla-szerződésre vonatkozó szabályok a Ptk. szerint diszpozitívak, a szerződési szabadság a közjogi normákba foglalt rendelkezések miatt mind a szerződéskötés, mind a szerződésmódosítás, mind pedig a szerződés részletszabályainak kialakítása tekintetében jelentősen korlátozott.

A számlavezető mellékkötelezettségeit nem csupán a pénzforgalmi tárgyú jogszabályok tartalmazzák. Így például a Ctv. 24. § (6) bekezdése teszi kötelezővé a cégek számára a számlaszámok cégbíróságnál való bejelentését és az Art. 23. § (7) bekezdése írja elő a megváltozott számlaszám adóhatóságnál való bejelentésének kötelezettségét.

A számlavezetőt nem terheli szerződéskötési kötelezettség. Mivel azonban a mindennapi életben a fizetési számla léte egyre inkább elengedhetetlen, a Ptk. megalkotása során felmerült a magánszemélyek javára előírandó szerződéskötési kötelezettség kérdése. A jogalkotó azonban ezt a kérdést nem kívánta a kódexben szabályozni. A Magyar Bankszövetség elnöksége a kérdés önszabályozás keretében történő rendezése érdekében a bankváltás (6/2009. sz.) és az alapszintű szolgáltatásokat nyújtó lakossági fizetési számlákhoz való hozzáférés (1/2012. sz.) kérdésében már korábban ajánlással fordult a tagjaihoz. Az ajánlásokhoz csatlakozó tagok az abban foglaltak betartására egyoldalú kötelezettséget vállaltak.

A fizetési számlákhoz kapcsolódó díjak összehasonlíthatóságáról, a fizetésiszámlaváltásról és az alapszintű fizetési számla nyitásáról, illetve használatáról szóló 2014. július 23-i 2014/92/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv átvételeként az alapszámlához való hozzáférésről, az alapszámla jellemzőiről és díjazásáról szóló 262/2016. (VIII. 31.) Korm. rendelet az EGT-államok bármelyikében tartózkodásra jogosult fogyasztók pénzforgalmi szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek biztosítása érdekében létrehozta az úgynevezett alapszámla intézményét. A rendelet kifejezetten nem ír elő szerződéskötési kötelezettséget az alapszámlára vonatkozó szolgáltatást biztosító hitelintézeteknek, így az irányelv azon célja, hogy mindenki számára biztosított legyen az pénzforgalmi szolgáltatásokhoz való alapszintű hozzáférés, nem szükségképpen valósul meg.

A fizetésiszámla-szerződés a 6:213. § (3) bekezdése szerint felmondással megszüntethető. Előfordulhat azonban, hogy a fizetési számla egy, a felek közötti másik szerződés (pl. hitel- vagy kölcsönszerződés) lebonyolításához technikailag szükséges. Ebben az esetben a két szerződés egy egységet képez, és a számlakapcsolat mindaddig nem szüntethető meg önállóan, amíg a másik szerződés nem szűnik meg. A részleges felmondás 6:149. §-ból következő lehetőségére figyelemmel azonban a számlavezető ebben az esetben a számlához kapcsolódó pénzforgalmi szolgáltatások végzésére vonatkozó rendelkezésre állását megszüntetheti.

A Pft. 17. § rendelkezései szerint felmondási idő kikötésének hiányában a számlatulajdonos a fizetésiszámla-szerződést bármikor, azonnali hatállyal felmondhatja. A felek – a súlyos szerződésszegés miatti azonnali felmondáshoz való jog érintetlenül hagyásával – a számlatulajdonos felmondására egy hónapnál hosszabb, a számlavezető felmondására két hónapnál rövidebb felmondási időt nem köthetnek ki. A fizetésiszámla-

szerződést – az első hat hónap után – a számlatulajdonos díj-, költség- vagy egyéb fizetési kötelezettségtől mentesen felmondhatja.

6:395. § [A számlavezető kötelezettségei]

- (1) A számlavezető köteles a számlatulajdonosnak a fizetés kedvezményezettjét és összegét egyértelműen meghatározó, szabályszerű fizetési és beszedési megbízásait befogadni. A fizetési megbízás befogadása megtagadható, ha a számlatulajdonos nem bocsátja rendelkezésre a teljesítéshez szükséges fedezetet.**
- (2) A számlavezető köteles a számlatulajdonostól vagy a számlatulajdonos javára érkező fizetéseket a számlatulajdonos nevében elfogadni, és látra szóló betétként vagy letétként kezelni.**
- (3) A számlavezető által a számlatulajdonos számlakövetelése terhére teljesített fizetések csökkentik, a számlatulajdonos javára beszedett, valamint az egyébként a számlatulajdonos javára érkezett fizetések növelik a fizetési számla egyenlegét.**
- (4) A számlavezető köteles számlakivonat útján a számlatulajdonost havonta értesíteni a fizetési számla javára érterhére írt összegekről, valamint a fizetési számla egyenlegéről. A számlakivonathoz nem fűződnek a folyószámla-egyenleghez kapcsolódó joghatások.**

Az (1) bekezdésből derül ki, hogy a számlatulajdonos pénzforgalma fizetési és beszedési megbízásokon keresztül bonyolódik le. A fizetésiszámla-szerződés arra kötelezi a számlavezetőt, hogy amennyiben a számlatulajdonos szabályszerű, így különösen a fizetés kedvezményezettjét és összegét egyértelműen meghatározó megbízást ad, akkor azt fogadja el, azaz kösse meg vele a megfelelő szerződést. A fizetésiszámla-szerződés azonban nem előszerződés, mert nem tartalmaz megállapodást az egyes pénzforgalmi szerződések lényeges kérdéseiben, mint például azok összecszerúságában. Ezért nincs lehetőség arra, hogy a szerződés alapján a bíróság például egy fizetési megbízási szerződést hozzon létre. Egy ilyen szerződés megkötésének jogellenes megtagadásakor a számlavezetőt kártérítési felelősség terhelheti, de teljesítésre (szerződéskötésre) nem lehet perelni.

A pénzforgalom tömegügyleti jellegéből és technikai meghatározottságából fakadóan a pénzforgalmi megbízások pontos tartalma jellemzően sztenderdizált, a felek szabad megállapodásának így nem sok hely marad. Különösen így van ez a SEPA rendelet által szabályozott körben, a szabványosított ügyletek területén, mint például az ISO 20022 vagy 15022.

A fizetés kedvezményezettjét a Pft. 48. § (1) bekezdésére figyelemmel elsődlegesen nem a neve, hanem egyedi azonosítója (számlaszáma, Pft. 2. § 4. pont) jelöli. Az összecszerúságnél sem szükséges minden esetben konkrét szám megadása, lehetséges, hogy a számlatulajdonos azt a legmagasabb összeget jelöli meg, ameddig a megbízás teljesíthető [lásd pl. a pénzforgalom lebonyolításáról szóló 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet 5. sz. minta a csoportos beszedés tekintetében].

A fizetési számla megterhelésével járó megbízási szerződés megkötésére a számlavezető csak akkor köteles, ha a megbízás fedezete a rendelkezésre áll. A fedezetet vagy a számla pozitív egyenlege, vagy a számlavezető által biztosított kölcsön (hitelkeret) biztosíthatja. A Pft. 62. § (2) bekezdés szerint a fizető fél és a pénzforgalmi szolgáltató eltérő tartalmú megállapodása hiányában a fizetési számla terhére hatósági átutalást és átutalási végzés alapján történő átutalást a pénzforgalmi szolgáltató a fizetési számlához kapcsolódó hitelkeret terhére is teljesíti. Ezért amennyiben a számlavezető hatósági

átutalás vagy átutalási végzés teljesítésére nem kíván kölcsönt nyújtani, akkor ezt a számlatulajdonossal kötött szerződésében kifejezetten ki kell zárnia.

A számlavezetéshez tartozó kötelezettség a számla javára érkező befizetések és jóváírások fogadása, számlán való jóváírása. A számlán jóváírt összegek jogi szempontból azonnal esedékessé tehető (látra szóló) betétnek minősülnek. A (2) bekezdés Ptkm. által megállapított szövege szerint a számlavezető a beérkező fizetéseket látra szóló betétként vagy letétként kezeli. Ez utóbbi fordulatnak a pénzforgalmi folyószámlaviszonyok között csak akkor van értelme, ha az adott fizetési számla a fogalmától eltérően nem pénzforgalmi, hanem letéti jellegű. Vélhetőleg azért rendelkezett így a jogalkotó, mert a Pft. 21. § (3) bekezdése és az Fsztv. 46. § (1) bekezdése szerint a fizetési számla vezetésére jogosult pénzforgalmi intézmény az ügyfél javára átvett pénzeszközzel sajátjaként nem rendelkezhet, azt betétként nem kezelheti. Ebben az esetben letéti kezelést ír elő a törvény, de a helyettesíthető dolgok letéteire vonatkozó rendhagyó letét szabályai szerint is megilleti a letéteményest (számlavezető) a letett dolog (készpénz) használatának és az azzal való rendelkezésnek a joga, a letét tárgyán tulajdonjogot szerez, és a letét lejáratakor ugyanolyan fajtájú és minőségű dolgot ugyanolyan mennyiségben köteles a letevőnek (számlatulajdonos) visszaadni. Így a letét esetében sem teljesül az Fsztv. rendelkezése.

A (3) bekezdés azt a magától értetődő szabályt tartalmazza, hogy amennyiben a fizetési számlára készpénzbefizetés vagy számlapénz jóváírása történik, akkor a számla egyenlege megnövekszik, feltéve, hogy az egyenleget egyáltalán meg kellett állapítani. Amennyiben a számlatulajdonos a számla egyenlegéből kifizetést teljesít, vagy arra beszedés kerül lekönyvelésre, a számla egyenlege, amennyiben azt megállapítják, csökken.

A (4) bekezdésből következik, hogy az információs célú számlakivonat nem minősül egyenlegközlésnek, azaz a számlatulajdonos kifogásának a hiányában nem következnek be a számlára felvett követelések megszűnése és egyenlegköveteléssé alakulása. A törvény havi számlakivonat megküldési kötelezettséget ír elő. Ennek a teljesítését a közjogi szabályok is lehetővé teszik. A Pft. 23. § (1) bekezdése ugyan azonnali tájékoztatási kötelezettséget ír elő, de a 24. § (1) bekezdése megengedi, hogy a felek havi egy alkalommal történő utólagos tájékoztatásban állapodjanak meg. A törvény a számlakivonat formáját nem írja elő. A Pft. 24. § (2) bekezdése szerint a papíralapú tájékoztatás csak akkor kötelező, ha a fogyasztó számlatulajdonos ezt így kéri. Egyébként a tájékoztatást a Pft. 8. § (1) és (2) bekezdései szerinti módon kell teljesíteni. A számlakivonat kötelező tartalma a Pft. 23. § rendelkezéseiből következik.

6:396. § [A fizetési számla feletti rendelkezés]

- (1) A fizetési számla egyenlege felett a számlatulajdonos, illetve az általa meghatalmazott és a számlavezető részére bejelentett személyek jogosultak rendelkezni. Ha a fizetési számlának több számlatulajdonosa van, a fizetési számla felett a számlatulajdonosok közösen jogosultak rendelkezni.**
- (2) A számlavezető a fizetési számlán történt téves jóváírás helyesbítése és a számlavezetés körében a számlatulajdonossal szemben keletkezett esedékes követelése érvényesítése céljából jogosult a fizetési számlát megterhelni.**

A számlatulajdonos által befogadandó megbízásokat elsődlegesen a számlatulajdonos jogosult adni. Nincs akadálya azonban annak sem, hogy a megbízások adására a számlatulajdonos egy vagy több meghatalmazottat jelöljön ki, és meghatározza azok képviseleti jogának korlátait (pl. maximális összeg megadásával) és feltételeit (pl. egy másik meghatalmazottal együttesen). Több számlatulajdonos, például házastársak közös

számlája esetén a törvény főszabályként közös rendelkezési jogosultságot határoz meg, amitől a felek szabadon eltérhetnek.

A számlatulajdonosi meghatalmazás egy speciális területét képezik a beszédési megbízások. Ebben az esetben a beszédésre jogosult nem a számlatulajdonos képviselőjében, hanem saját nevében jár el. Beszédési jogosultságot a számlatulajdonos engedélye (pl. felhatalmazó levél, vagy csoportos beszédési megbízás) vagy jogszabály (pl. átutalási végzés esetén) alapozhat meg. A nemzetközi pénzforgalom szintén ismeri ezt, a „*request for transfer*”-nek nevezett fizetési módot. Mivel jogi szempontból kielégítési elsőbbséget nem biztosít, és a hitelező rendelkezésére álló vagyon mértékét sem bővíti, a beszédési jog nem biztosíték, hanem a fizetés egy módja, amely a jogosultnak egyoldalúan lehetővé teszi a számlatulajdonos fizetési számlája feletti rendelkezést.

A polgári jog szabályai szerint a fizetési számlával az erre valamilyen jogalapon jogosult személyek rendelkezhetnek. Nem minősül rendelkezésnek az a megbízás, amelyet a számlatulajdonos képviselőjére nem jogosult személy ad (BH2007.20., BH1997.406.), illetve amelyen a rendelkezőnek vélt személy aláírását hamisították, mert az ilyen okirat jogi értelemben nem létezik (ÍH2014.15.), pontosabban nem minősül jogosult személy általi rendelkezésnek. Az ilyen rendelkezések nem szabályszerűek, és teljesítésük esetén a számlatulajdonos kérheti a jogtalan terhelés helyesbítését (BH2017.235.).

A fenti polgári jogi alapelvek ellenére a bankszámlaszerződéshez az 1959-es Ptk. alkalmazása során kialakult korábbi joggyakorlat a hamis átutalások kockázatát csak bizonyos esetekben telepítette a bankra. A 221. sz. elvi határozat szerint a számlavezető csak olyan megbízást teljesíthet, amelyen a számla felett rendelkező személy aláírása megfelel a számlatulajdonos képviselői aláírás-mintáján lévő aláírásnak. A határozat szerint az átutalásokon lévő aláírások ellenőrzése a szerződés értelmében banki feladatot képez, ennek keretében el kell végezni az aláírások összehasonlítását annak érdekében, hogy az aláírás módja megfelel-e az aláírásmintán lévő aláírásmodnak. A bíróság álláspontja szerint az aláírásoknak az összehasonlítása nem írásszakértői módszerekkel történő vizsgálatot, hanem az aláírásmintán lévő aláírások és az átutalási megbízáson lévő aláírások módjának és az aláírás jellegzetességeinek az egybevetését jelenti. A korábbi joggyakorlat annyit várt el a számlavezetőktől, hogy annak munkavállalói az azonosításra vonatkozó belső szabályzatokat (amelyeknek egyébként a felek jogviszonyában semmiféle relevanciája nincs) tartsák be (BH2006.157.).

Abban a körben sem járt el a polgári jogi elveknek megfelelően a joggyakorlat, hogy a téves terhelések esetében a számlatulajdonosnak kártérítési igényt biztosított (pl. BH2007.20.). A fizetési számla folyószámla jellegéből azonban az következik, hogy amennyiben a számlára egy követelés tévesen kerül felvételre, akkor a téves bejegyzés kijavítását lehet kérni, és nem egy azzal összecszerúségében megegyező összeg kártérítés jogcímén való jóváírását.

A fenti joggyakorlatnak törvényi legitimációt adott, hogy a számlavezető vizsgálati kötelezettségének mélysége tekintetében a Pft. 2018. január 12-ig speciális szabályokat tartalmazott. A Pft. ekkor hatályon kívül helyezett 19. § (4) és (5) bekezdései szerint a pénzforgalmi szolgáltató a tőle elvárható gondossággal volt köteles biztosítani, hogy a rendelkezési jogosultságot csak a számlatulajdonos és az általa feljogosított személy gyakorolhassa. Ebből implicite az következett, hogy a hamis rendelkezést a Pft. jogilag létező rendelkezésnek tekintette, és csak az minősült a fizetésiszámla-szerződésre vonatkozó szabályok megszegésének, ha a számlavezető nem a tőle elvárható gondossággal járt el. A speciális szabályok hatályon kívül helyezése után a hamis rendelkezések kérdését a Ptk. szabályai szerint kell megítélni.

A Pft. 44. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy amennyiben a számlatulajdonos egy fizetési műveletet nem hagyott jóvá, márpedig a hamis rendelkezést minden bizonnyal nem hagyta jóvá, akkor a számlatulajdonos haladéktalanul köteles megtéríteni a fizető fél részére a fizetési művelet összegét, valamint a fizetési számla tekintetében a megterhelés előtti állapotot helyreállítani, és megtéríteni a fizető fél esetleges kárát (BH2017.235.).

Fogyasztó és mikroállalkozás esetében az azonosító kódokkal vagy eszközökkel való visszaélés miatti kifogásból következő helyesbítési kötelezettsége alól a számlavezető a Pft. 43. § (1) bekezdése alapján csak akkor mentesül, ha bizonyítja – adott esetben a hitelesítés által –, hogy a kifogásolt fizetési műveletet a számlatulajdonos jóváhagyta, a fizetési művelet megfelelően került rögzítésre, és a teljesítést műszaki hiba vagy üzemzavar nem akadályozta. A Pft. 34. § csak ezen személyi körön kívül engedi meg a felek eltérő megállapodását és ezzel a visszaélési kockázat számlatulajdonosra telepítését.

A számlatulajdonos és meghatalmazottai a számlán elektronikus úton is rendelkezhetnek. Ilyenkor a fizetési művelet kezdeményezőjének azonosítására nem az aláírás alapján, hanem a felek között megállapított biztonsági eljárás szerint kerül sor. A Pft. 55/C. § ilyen esetekre előírja, hogy a számlavezető úgynevezett erős ügyfél-hitelesítést végezzen el. A Pft. 2. § 4a. pontja szerint akkor beszélhetünk erős ügyfél-hitelesítésről, ha a hitelesítés az alábbi kategóriák közül legalább kettő szerinti biztonsági elemet alkalmaz: ismeret, azaz csak az ügyfél által ismert információ (pl. jelszó); birtoklás, azaz csak az ügyfél által birtokolt dolog (pl. mobiltelefon); biológiai tulajdonság, azaz az ügyfél jellemzője (pl. ujjlenyomat).

A fizetési rendelkezés tartalmát az erre jogosult személy határozza meg. A hozzá benyújtott hiányos, nem érthető, vagy kijavításra szoruló megbízások esetében a számlavezető együttműködési kötelezettsége keretében köteles a számlatulajdonost megkeresni (BH2014.74.), de nem jogosult a megbízáson javításokat eszközölni (BH1997.494.).

A Cstv. 34. § (2) bekezdése szerint a felszámolás kezdő időpontjától, azaz a felszámolást elrendelő jogerős végzés közzétételének napjától a gazdálkodó szervezet vagyonával kapcsolatos jognyilatkozatot csak a felszámoló tehet. Ebből következően a számlavezető a fizetési számlát ezen időpontot követően akkor is csak a felszámoló rendelkezése alapján terhelheti meg, ha a felszámolás elrendeléséről egyébként nem értesült (BH2013.519., BH2007.20.). Ez utóbbi esetben a jogosulatlan terheléseket vissza kell vonnia. Mivel a joggyakorlat szerint a számlavezető számlaterhelési joga a Cstv. hatálya alatt végrehajtásnak minősül (BH1995.665.), a számlatulajdonos ellen folyó csőd eljárásban a 11. § (2) bekezdés b), e) és g) pontja zárja ki a terhelési jog gyakorlását.

Abból, hogy a fizetési számla egy folyószámla, következik az is, hogy a számlatulajdonos és a számlavezető egymással szembeni beszámítható követeléseit azon lehet elszámolni. Ezért szükségtelenül mondja ki a (2) bekezdés, hogy a számlavezető a fizetési számlát megterhelheti a számlavezetés körében a számlatulajdonossal szemben keletkezett követelésével. Sőt a felek ezen felül akár abban is megállapodhatnak, hogy a fizetési számlára a számlavezető bármilyen jogcímű (pl. akár kártérítési) követelése is felvehető. Figyelemmel kell lenni arra, hogy a számla megterhelésének a joga, helyesen a számlavezető számlatulajdonossal szembeni követelésének számlára való felvételének a joga nem a 6:49. § értelmében vett beszámítást jelent, így nem is szükséges hozzá a másik félhez címzett külön jognyilatkozat.

A számla megterhelésének joga a számlavezetőt megilleti akkor is, ha a számlán eszközölt téves jóváírást szükséges kijavítani. Ennek a jognak is igazából csak az egyenleg megállapítását követően van jelentősége, mert az egyenleg megállapításáig a számlát vezető fél a számlára bármilyen, akár korrekciós jellegű követelést is felvezethet.

A jogosulatlan terhelés következménye, hogy a számlatulajdonos az egyenleget vitathatja, illetve a Pft. 42. § alapján a véleménye szerint jogalap nélküli fizetési műveletet nem hagyja jóvá és helyesbítését kérheti. A korábbi joggyakorlat a törvény hatálya alatt is irányadó annyiban, hogy téves jóváíráson kizárólag a számlavezető saját tévedéséből történt jóváírást kell érteni (BH1995.665., BH1993.756.). A számlavezetőt nem illeti meg a helyesbítési jog, ha a számlára befizető, az átutalást indító vagy az átutalást közvetítő fél tájékoztatja arról, hogy a befizetésre, illetve az átutalásra tévedésből került sor.

6:397. §**[Törvényes zálogjog]**

A számlavezetőt a számlavezetési szolgáltatással összefüggésben keletkezett követeléseivel biztosítékául zálogjog illeti meg a számlatulajdonos számlakövetelése felett. Ennek alapján a számlavezető jogosult a számlavezetéssel összefüggésben keletkezett követeléseivel összegével csökkenteni a fizetési számla egyenlegét. A zálogjog a fizetésiszámla-szerződés megkötésével, a zálogjognak a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzése nélkül létrejön.

A számlavezetőt az egyenleg felett megillető törvényes zálogjog kizárólag a számlavezetési szolgáltatással összefüggésben keletkezett követelések biztosítékául szolgál. Ilyen követelés a számlatulajdonossal szembeni számlavezetési díj igénye, valamint a fizetésiszámla-szerződés alapján befogadott fizetési műveletekkel kapcsolatos költség és díjigény.

Jelen § második mondatának értelme nem egészen világos: A számlavezető számlamegterhelési joga a számla lényegéből, de a 6:396. § (2) bekezdéséből külön is következik. A törvényes zálogjognak – a felszámolási eljárás kivételével – annyiban van értelme, hogy a még nem esedékes követelések esetén jogot ad a számlavezetőnek arra, hogy a számla feletti rendelkezéseket abban a körben korlátozhassa, amennyiben az a jövőben lejáró követeléseivel fedezetül szolgálnak. Az óvadékként viselkedő [vö. 5:138. § (1) bekezdés] törvényes zálogjog felszámolási eljárás esetén lehetővé teszi, hogy a számlavezető a Cstv. 35. § (1) bekezdése szerint lejárttá váló követeléseivel a 38. § (5) bekezdése szerint a számlaegyenleget a felszámolást elrendelő végzés kézhezvételét követő három hónapon belül megterhelje. [A 38. § (5) bekezdés szerinti joggyakorlás a 4/A. § alkalmazásában a felszámolási eljárás keretében történő joggyakorlásnak minősül.]

Az 5:92. § szerint a törvény által alapított zálogjog a zálogszerződést pótolja. A zálogszerződés az 5:88. § szerint a zálogjog megalapításának egyik feltétele. A megalapítás másik feltételét, a zálogjog hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésének a szükségességét jelen § keretében a törvény erejénél fogva nem kell teljesíteni. Mivel a zálogjog létrejöttéhez a megalapításon felül szükséges rendelkezési jog a szerződés megkötésével létrejön, a szerződés megkötése a törvényes zálogjogot is létrehozza.

Amennyiben harmadik személy javára alapít a számlatulajdonos zálogjogot a fizetési számlán, akkor az 5:111. § (4) bekezdése alapján a számlavezető változatlanul jogosult marad saját követeléseivel a számlát megterhelni és a fizetési műveleteket lebonyolítani. A harmadik személy javára alapított zálogjogot a hitelbiztosítéki nyilvántartásba be kell jegyezni. A zálogjogon alapuló kielégítési jog gyakorlásának általános szabályai szerint harmadik személy a fizetésiszámla-követelést terhelő zálogjogát csak bírósági végrehajtás útján érvényesítheti [5:126. § (4) bekezdés]. Ehhez képest az elzálogosított követelés érvényesítésére vonatkozó speciális szabályok úgy rendelkeznek, hogy a zálogjogosult

teljesítési utasítást adhat a követelés kötelezettje (számlavezető) számára, és a követelés esedékessé válását követően az eredeti jogosult (számlatulajdonos) helyett a követelés kötelezettjével szemben érvényesítheti is a követelést. Mivel a fizetési számla egyenlege a 6:395. § (2) bekezdése szerint látra szóló, azaz felhívásra esedékes követelés, ezt a harmadik személy zálogjogosult bármikor érvényesítheti.

6:398. § [A fizetésszámla-szerződés szabályainak kiterjesztése]

A fizetésszámla-szerződésre vonatkozó szabályokat az értékpapírszámlára és az értékpapír-letéti számlára azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy ezekben az esetekben a számlán értékpapírra vonatkozó tulajdoni igény kerül elszámolásra.

A törvény a fizetésszámla-szerződés szabályait az értékpapírszámlákra és az értékpapírletéti számlákra is alkalmazandónak rendeli. A 6:576. § (1) bekezdése szerint az értékpapírszámla a dematerializált értékpapíroknak és azok jogosultjainak nyilvántartására szolgáló elektronikus számla, amelyet az értékpapírszámla vezetésére feljogosított szervezet a dematerializált értékpapír jogosultjával kötött szerződés alapján nyit meg. Értékpapírletéti számla a Bszt. 4. § (2) bekezdés 25. pontja szerint az ügyféltől letéti őrzésre átvett értékpapír nyilvántartására szolgáló számla.

A Bszt. 58. § (1) bekezdése szerint a befektetési szolgáltató az ügyfél tulajdonában álló pénzügyi eszközöket, így a 6. § (1) bekezdése szerint többek között az átruházható értékpapírt nem használhatja, és azokat a 18. § (1) bekezdés a) pontja szerint a saját tulajdonát képező értékpapíroktól elkülönítetten kell tartania.

Az értékpapírszámlára és az értékpapírletéti számlára a kógens Bszt., a Tpt. és a dematerializált értékpapír előállításának és továbbításának módjáról és biztonsági szabályairól, valamint az értékpapírszámla, központi értékpapírszámla és az ügyfélszámla megnyitásának és vezetésének szabályairól szóló 284/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet tartalmaz rendelkezéseket, amik a törvény rendelkezéseinek alkalmazását és a szerződési szabadság gyakorlását korlátozzák.

Jelen §-ból *a contrario* következik az is, hogy a fizetési számla egyenlegére a számlatulajdonosnak nem tulajdoni, hanem kötelmi igénye van.

6:399. § [A folyószámla szabályainak alkalmazása]

E fejezet eltérő rendelkezésének hiányában a fizetésszámla-szerződésre a folyószámla-szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Már a 6:394. § szerinti fogalomból is következett, hogy a fizetési számla egy speciális folyószámla. Ezt az értelmezést a törvény megerősíti és kiegészítő jelleggel kifejezetten alkalmazandónak rendeli a folyószámla-szerződés rendelkezéseit. A rendelkezésnek főleg az egyenlegre vonatkozó rendelkezések (6:393. §) tekintetében van gyakorlati jelentősége.

LVII. Fejezet

A fizetési megbízási szerződés

6:400. §

[Fizetési megbízási szerződés]

Fizetési megbízási szerződés alapján a megbízott meghatározott pénzüsszegnek a megbízó utasítása szerint, a kedvezményezett részére történő fizetésére, a megbízó díj fizetésére köteles.

A törvény új szerződéstípusként a hitel- és számlaszerződések között, de a megbízási szerződés önállóult altípusaként szabályozza a fizetési megbízási szerződést.

A szerződés alanyai a megbízott és a megbízó.

Megbízó bárki lehet. Nem szükségszerű, hogy a megbízó és a kedvezményezett eltérő személyek legyenek. Fizetési megbízási szerződésről beszélünk akkor is, ha a megbízó például az egyik számlájáról a másik számlájára utal át egy összeget.

Üzletszerűen fizetési megbízási szerződéseket lebonyolító megbízottként csak olyan személy jöhet szóba, amely vagy a Hpt. vagy az Fsztv. szerint felügyeleti engedéllyel rendelkezik pénzforgalmi szolgáltatás nyújtására.

A megbízott fő kötelezettsége a kedvezményezett részére történő utasítászerű fizetés. Fizetés alatt a törvény 6:43. §-ra figyelemmel vagy készpénz (bankjegy és/vagy érme) tulajdonának átruházását, vagy számlapénz rendelkezésre bocsátását kell érteni. A Pft. 63. §-a a készpénzfizetésre, fizetési számlák közötti fizetésre, fizetési számlához kötődő készpénzfizetésre (be- és kifizetés), valamint fizetési számla nélküli fizetésre (pl. elektronikus pénztárcával történő fizetés) osztja a fizetési módokat.

A fizetési megbízási szerződés tényállása a következő fizetési műveleteket öleli fel: készpénz átadása a kedvezményezettnek, készpénz befizetése a kedvezményezett fizetési számlájára, készpénz átutalása a kedvezményezett fizetési számlájára, számlapénz átutalása a kedvezményezett fizetési számlájára.

A törvény csak a fizető fél által kezdeményezett fizetési megbízást szabályozza, ezért a rendelkezések a beszedési típusú (kedvezményezett által kezdeményezett), illetve a hatósági jogkörből következő (átutalási végzés és hatósági átutalás) fizetési megbízásokra nem vonatkoznak. Ugyancsak nem tartozik a tényállás körébe a pénzzállítás, mert a pénzzállító a fizető fél nevében és képviselőként fizet. Éppígy nem tartozik ide bármely (törvényes vagy meghatalmazott) képviselő általi fizetés (pl. a munkabérek pénztáros általi kifizetése). Erre figyelemmel nem fizetési megbízási szerződés alapján jár el a megbízó utasítása szerint a jogosultnak bizonyos összeget elvivő küldönc sem.

A tényállás minősítése független attól, hogy a megbízó a megbízást milyen módon (papír alapon, e-banking rendszeren, bankkártya útján stb.) adta. Mivel a Pft. abból indul ki, hogy a megbízott a megbízást elfogadja, és a szerződés külön elfogadó nyilatkozat hiányában azzal a ráutaló magatartással létrejön, hogy a megbízott a megbízást nem utasítja azonnal vissza és teljesítését azonnal megkezdi, úgy rendelkezik, hogy a megbízás a megbízott általi átvételt követően – főszabály szerint – nem vonható vissza, azaz nem mondható fel [Pft. 38. § (1) bekezdés]. A törvényből következő kivételnek minősül, ha a megbízás egy jövőbeli terhelési naphoz kötődik. Ebben az esetben a megbízott a megbízást a terhelési napot megelőző munkanap végéig vonhatja vissza [Pft. 38. § (4) bekezdés].

A tényállás keretébe tartozó műveletek közül az átutalást a pénzforgalom lebonyolításáról szóló 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet 30. § (1) bekezdése úgy definiálja, hogy az átutalási megbízással a fizető fél megbízza a fizetési számla vezetőjét, hogy

az a fizetési számlája terhére meghatározott összeget számoljon el a kedvezményezett fizetési számlája javára. Az átutalás fogalmát a Pft. nagyon szélesen határozza meg. A 2. § 1. pontja szerint a törvény alkalmazásában átutalás a fizető fél rendelkezése alapján végzett olyan pénzforgalmi szolgáltatás, amelynek során a fizető fél fizetési számláját a kedvezményezett javára megterhelik, valamint a hatósági átutalás és az átutalási végzés alapján történő átutalás. A Pft. tehát – a fogalom gyakorlatban általánosan bevett tartalmától eltérően – nemcsak a fizető fél kezdeményezésére történő fizetési számlák közötti elszámolást tekinti átutalásnak, hanem a jogosult javára a számláról történő készpénzkifizetést és a kedvezményezett, illetve a végrehajtó vagy a bíróság által kezdeményezett inkább beszedési típusú műveleteket is, mint a hatósági átutalás (Vht. 82/A. §, Art. 152. §) és az átutalási végzés (Vht. 80. §).

Az átutalás fizetési számla létét nem feltételező altípusa a készpénzáttutalás. A készpénzáttutalás – a pénzforgalom lebonyolításáról szóló 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet 53. § (1) bekezdése szerint – olyan fizetési számla használata nélküli átutalás, amelynek során a megbízás szerinti összeget a megbízott a pénztáránál való kifizetéssel, vagy postai úton (kézbesítéssel) bocsátja a kedvezményezett rendelkezésére. A megbízó az átutalandó pénzt vagy készpénzben adja át a megbízottnak, vagy fizetési számlája terhére számoltatja azt el. A megbízó általi befizetés, illetve a számlája vezetési helye és a kedvezményezettnek való kifizetés helye nem szükségszerűen azonos, a befizető pénztár, illetve a számlavezetés helye akár más kontinensen is lehet, mint a kifizető pénztár. Felügyeleti szempontból készpénzáttutalás fizetési számla megnyitása nélkül a megbízó által befizetett pénz utalása a kedvezményezett vagy a kedvezményezett megbízásából eljáró pénzforgalmi szolgáltató részére abból a célből, hogy a pénz a kedvezményezett részére kifizetésre kerüljön [Hpt. 6. § (1) bekezdés 54. pont]. A készpénzáttutalás a Pft. alkalmazásában nem keretszerződésen alapuló, hanem úgynevezett egyszeri fizetési megbízásnak minősül.

Amennyiben a megbízott a megbízó fizetési számlája mellett a kedvezményezett számláját is vezeti, akkor házon belüli átutalásról beszélünk és a megbízó a teljes fizetési folyamatot lebonyolítja. Ha nem a megbízott vezeti a kedvezményezett számláját, akkor az átutalás végrehajtásához a megbízott teljesítési segédekert von be.

Belföldi bankközi átutalás teljesítése során a számlapénz átruházására a megbízó és a kedvezményezett számlavezetője között kerül sor. Amennyiben valamelyik számlavezető a másik számlavezetőnek számlát vezet, akkor ezen a számlán keresztül, ha nem, akkor a számlavezetők MNB-nél vezetett számlái között. Ez utóbbi esetben polgári jogilag nézve a megbízó számlavezetője fizetési megbízást ad a számláját vezető MNB-nek, hogy a kedvezményezett számlavezetőjének a megbízás szerinti összeget írja jóvá, és tájékoztassa az összeg kedvezményezettjéről. A kedvezményezett számlavezetője a számláján jóváírt összeget a 6:395. § (2) bekezdés, azaz a kedvezményezettrel kötött fizetésiszámla-szerződés alapján köteles a kedvezményezettnek jóváírni.

A megbízott által a teljesítésbe bevont személyek a megbízó és a megbízott viszonylatában a megbízott teljesítési segédjének minősülnek. A közreműködő eljárásáért a megbízott a 6:148. § (1) bekezdése alapján úgy felel, mintha maga járt volna el. A Pft. 49. § (1) bekezdéséből azonban az következik, hogy megbízás már azzal teljesítettnek minősül, ha a megbízó a fizetés összegét a kedvezményezett fizetési számlavezetője rendelkezésére bocsátotta. Ha az átutalás összege a kedvezményezett számlavezetőjéhez beérkezett, a fizetési művelet hibás teljesítéséért ő a felelős a megbízó irányába is.

A Pft. szerint a szerződésszegő megbízott köteles az eredeti állapotot helyreállítani, azaz a megbízás szerinti összeget [49. § (4) bekezdés], a felszámított díjakat és költségeket visszatéríteni, valamint az elmaradt kamatbevételt (52. §) a megbízónak megfizetni. A Pft.

szerinti jogkövetkezmények – a törvény 53. §-a alapján – a más jogszabályok, így a Ptk. szerinti jogkövetkezmények alkalmazását nem zárják ki, tehát a megbízó a 6:174. § feltételeinek megléte esetén például kártérítési igény érvényesítésére is jogosult.

Amennyiben a megbízottnak más személy magatartása miatt kellett helyt állnia a megbízó felé, akkor a Pft. erejénél fogva fordulhat a szerződésszegést okozó személy ellen (54. §).

A megbízó nem felel, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegés *vis maior* (pl. az átutalási rendszer működését megbénító áramszünet), vagy jogszabályi rendelkezések (pl. bojkott előírása; pl. az Al-Qaida hálózattal összeköttetésben álló egyes személyekkel és szervezetekkel szemben meghatározott egyes korlátozó intézkedések bevezetéséről szóló 2002. május 27-i 881/2002/EK tanácsi rendelet) miatt történt (Pft. 55. §). Ebben az esetben a Ptk. szerinti jogkövetkezmények sem alkalmazhatók.

A hibás teljesítés körében szükséges arra utalni, hogy az átutalások tömegjellegére és ebből következő automatizálására figyelemmel a kedvezményezett elsődlegesen a fizetési számlájának száma (egyedi azonosítója) és nem az elnevezése azonosítja [Pft. 48. § (1) bekezdés]. Ezért a megbízott nem teljesít hibásan, ha a fizetési megbízás szerinti összeget az egyedi azonosító által megjelölt számla javára továbbítja. Köteles azonban a megbízónak segítséget nyújtani a kifizetett összeg visszaszerzése érdekében, amiért ellenszolgáltatásra lehet jogosult [48. § (5)–(6) bekezdés].

A fizetési megbízási szerződés jogilag teljesen független a megbízó és a kedvezményezett közötti jogviszonytól, annak lététől és tartalmától. A megbízott a kedvezményezettnek nem saját nevében fizet, nem a vele szemben fennálló tartozását kívánja kiegyenlíteni, hanem a megbízótól kapott megbízását teljesíti. A megbízó és a kedvezményezett viszonylatában a megbízott teljesítési segédnek minősül.

A fizetési megbízási szerződés tartalma szerint a megbízott végrehajtja, és nem kezdeményezi a fizetést. Erre figyelemmel nem minősül például megbízónak az a kereskedő, akinek a termináljáról (POS készülékről) a fizetést kezdeményezik.

A megbízás szerinti fizetésen mint főkötelezettségen felül a megbízottat különböző mellékkötelezettségek is terhelik. A Pft. szerint ilyen mellékkötelezettségnek minősül a megbízás szerinti összegben felül a megbízásban közölt információk továbbítása, a megbízó előzetes és utólagos tájékoztatása, valamint a fizetési lánc nyomon követése.

A megbízó főkötelezettsége a díjfizetés. A fizetési megbízási szerződés megbízott általi teljesítésének megbízási díja a felek szabad megállapodásának a tárgya. A mellékszolgáltatások díjával kapcsolatban a 6:402. § rendelkezései mellett figyelemmel kell lenni a Pft. 4. § (1) bekezdésére, amely a megbízott díjigényét bizonyos esetekben kizárja, illetve feltételekhez köti. A keretszerződésbe foglalt díjakat a megbízott egyoldalúan módosíthatja, de a módosítás csak annak közlését követő két hónap múlva léphet hatályba [15. § (1) bekezdés]. A Közösségben történő határokon átnyúló fizetésekről és a 2560/2001/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 2009. szeptember 16-i 924/2009/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet szerint 50 000 euró összegig nem lehet különbséget tenni a belföldi és a határon átnyúló euró fizetésekért felszámolt költségek között. Mivel a nem forintban teljesített fizetési megbízások a lebonyolítás technikája miatt határon átnyúló fizetésnek minősülnek, a rendeletnek az euró hazai fizetőeszközként való bevezetését követően lesz valódi jelentősége.

A megbízottat nemcsak díjigény illeti meg, hanem igényt tarthat a felmerült költségei megtérítésére is. Ebben a körben nagyon lényeges figyelemmel lenni arra, hogy a 6:133. § szerint az ellenszolgáltatás magában foglalja a szerződés teljesítésével rendszerint együtt járó költségeket. A megbízási szerződés 6:404. §-on keresztül alkalmazandó speciális rendelkezéseire figyelemmel azonban a 6:133. § szabálya a fizetési megbízási szerződések

esetében figyelmen kívül marad. Ennek az az oka, hogy a 6:276. § (2) bekezdése szerint a megbízott a megbízás ellátásával rendszerint együtt járó költségeknek csak az előlegezésére köteles, és a (4) bekezdés kifejezetten úgy szól, hogy a megbízó köteles a megbízott szükséges és indokolt költségeit megtéríteni.

6:401. §

[A fizetési megbízás teljesítésének megtagadása]

A megbízott a fizetési megbízás teljesítését mindaddig megtagadhatja, ameddig a megbízó nem nyújt a fizetési megbízás teljesítésére fedezetet.

A megbízás fedezete az az összeg, amelyet a megbízottnak a megbízás szerint a kedvezményezett részére fizetnie kell. Mivel a fizetési megbízási szerződés esetén fogalmilag mindig felmerül a megbízott költségeként a kedvezményezettnek fizetendő összeg, azt mint rendszerinti költséget, a speciális szabály hiánya esetén a 6:276. § (3) bekezdése alapján a megbízottnak meg kellene előlegeznie.

A törvényből az következik, hogy a megbízó eldöntheti, hogy kéri-e a fizetendő összeg megelőlegezését, vagy erről lemond, és csak a megbízás teljesítése utáni elszámolás keretében kéri annak megtérítését.

A fedezet az összeg átadásával vagy fizetési számlán való rendelkezésre állásával biztosítható. A fizetési számlán a számla egyenlege vagy a számlavezető által biztosított kölcsönkeret biztosíthatja a fedezetet.

Mivel a megbízottat a törvény alapján illeti meg a teljesítés megtagadásának a joga, ha a megbízó a teljesítés fedezetét nem biztosítja, a megbízó a megtagadás esetén nem érvényesítheti a 6:183. § szerinti jogokat.

Habár a fizetési szolgáltatás tárgya egy pénzösszeg fizetése és a pénzszolgáltatás osztható szolgáltatás, a megbízott nem teljes körű fedezet biztosítása esetén részteljesítésre, azaz gyakorlatilag a megbízás módosított végrehajtására csak akkor jogosult és kötelezett, ha ezt jogszabály [pl. a Pft. 61. § (4) bekezdése a hatósági átutalási megbízásra és az átutalási végzésre] előírja, vagy a megbízóval ebben kifejezetten megállapodott.

Szintén jogszabályon vagy a felek megállapodásán alapulhat az a lehetőség is, hogy a fedezet nélküli megbízás teljesítését a megbízott nem utasítja azonnal vissza, hanem azt a fedezet biztosításáig sorba állítja. A pénzforgalom lebonyolításáról szóló 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet 10. §-a szerint a sorba állítás leghosszabb időtartama 35 nap, csoportos átutalás és beszedés esetében négy munkanap.

A Pft. értelmében vett fizetési műveletek közül a hatósági átutalás és az átutalási végzés tekintetében a fedezet meglétének vizsgálatára speciális szabályok vonatkoznak. Egyrészt a megbízásokat nemcsak a bennük megjelölt fizetési számla, hanem a kötelezett minden fizetési számlája terhére teljesíteni kell, mert a Pft. 61. § (1) bekezdése szerint fizető fél ugyanazon pénzforgalmi szolgáltatónál vezetett fizetési számlái a hatósági átutalás és átutalási végzés alapján teljesített átutalás teljesítése szempontjából egy fizetési számlának minősülnek. (Az egy számlának minősülést a Vht. 79/B. § kiterjeszti a betétszámlákra is.) Másrészt azonban a Vht. 79/A. § (3) bekezdésére figyelemmel természetes személy pénzforgalmi számlája terhére benyújtott ilyen megbízások esetében is mentes a végrehajtás alól az öregségi nyugdíj legalacsonyabb összegének megfelelő számlaegyenleg.

Jelen § rendelkezése tágabb, mint a 6:395. § (1) bekezdés második mondata, mert a fizetési megbízás nemcsak fizetési számla, hanem például betétszámla vagy ügyfélszámla [Tpt. 5. § (1) bekezdés 130. pont] terhére is teljesíthető, a jogalkotó pedig ezekben az esetekben sem kívánta a fizetendő összeg megelőlegezésére kötelezni a megbízottat.

6:402. § [Díjkövetelés]

A megbízott abban az esetben jogosult díjra, ha a pénzüsszeget

- a) a kedvezményezettnek átadta;**
- b) a kedvezményezett számláján jóváírta; vagy**
- c) a kedvezményezett számlavezető bankjának rendelkezésére bocsátotta.**

A fizetési megbízási szerződés esetén a megbízott díjkövetelése nem a megbízási szerződésre irányadó szabályok szerint alakul.

A megbízási szerződés általános szabályai a megbízás gondossági kötelem jellegére vannak figyelemmel, amikor a megbízási díjat⁶⁶⁸

az eredmény elérésétől függetlenül biztosítják a megfelelő gondossággal eljáró megbízottnak [6:276. § (1) bekezdés].

Ezzel szemben a fizetési megbízás esetén a törvény a díjigény beálltát a szerződés eredményes teljesítéséhez köti: készpénzfizetés esetén a kedvezményezettnek való átadáshoz, „házon belüli” átutalás esetén a kedvezményezett számláján való jóváíráshoz, illetve más számlavezetőhöz való teljesítés esetén a fizetés összegének a kedvezményezett számlavezetője rendelkezésére bocsátásához.

A c) alpont esetében a törvény hibásan használja a bank kifejezést, mert fizetési megbízási szerződést számlák közötti elszámolással nemcsak a 8:1. § (1) bekezdés 6. pontja szerinti bank teljesítheti, hanem banknak nem minősülő fizetési szolgáltató is.

6:403. § [Felmondás]

A megbízó a szerződést addig az időpontig jogosult felmondani, ameddig a megbízott a megbízás teljesítését meg nem kezdte.

A díjigény mellett a törvény a felmondási szabályok esetében is eltér a megbízásra egyébként irányadó szabályoktól. A 6:278. § (1) bekezdése szerint a megbízási szerződést bármelyik fél felmondhatja, és a felmondás jogának korlátozása vagy kizárása a (4) bekezdés első mondata alapján semmis.

A fizetési megbízás nem hoz létre a felek között tartós jogviszonyt, és tipikusan egy aktussal teljesül is. A pénzforgalom lebonyolításáról szóló 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet 7. § (10) bekezdése szerint a befogadási időben benyújtott megbízásokat a megbízott haladéktalanul átveszi és a (2) bekezdés szerint azokat a tárgynapon köteles is teljesíteni. Ezért élet- és szakszerű a törvény főszabálytól eltérő megoldása a felmondási jog szűkítéséről.

A Pft. alkalmazási területén figyelemmel kell lenni a már említett szabályokra, amelyek szerint a megbízás a megbízott általi átvételt követően már nem mondható fel [Pft. 38. § (1) bekezdés]. A törvényből következő kivétel a jövőbeli terhelési naphoz kötődő megbízás, amelyik a terhelési napot megelőző munkanap végéig visszavonható [Pft. 38. § (4) bekezdés].

6:404. § [A megbízási szerződés szabályainak alkalmazása]

E fejezet eltérő rendelkezésének hiányában a fizetési megbízásra a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A megbízási szerződés (6:272. és az azt követő §-ok) szabályait kiegészítő jelleggel, azaz akkor kell a fizetési megbízásra alkalmazni, ha a LVII. Fejezet nem rendelkezik másként.

A díjkövetelés, a költségigény és a felmondási szabályok esetében már szó volt arról, hogy a fizetési megbízási szerződésre eltérő rendelkezések vonatkoznak.

A megbízásra vonatkozó általános szabályok közül a következők a fizetési megbízásra is alkalmazandóak: a megbízó figyelmeztetése a felismerhetően célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasításra (pl. átutalási mód hibás kiválasztása esetén), a megbízott törvényes zálogjoga (ez a fizetési számlához kapcsolódó fizetési megbízás esetén már a 6:397. §-ból is következik) és a megbízottat terhelő elszámolási kötelezettség.

A Pft. alkalmazási területén a 6:275. § szerinti általános tájékoztatási kötelezettséget felülírják a Pft. előzetes és utólagos tájékoztatás tartalmára és módjára vonatkozó speciális rendelkezései.

LVIII. Fejezet

A faktoring szerződés

6:405. §

[Faktoring szerződés]

Faktoring szerződés alapján a faktor meghatározott pénzösszeg fizetésére, az adós harmadik személlyel szembeni követelésének a faktorra engedélyezésére köteles; ha az engedélyezett követelés esedékességekor a kötelezett nem teljesít, az adós a kapott összeg visszafizetésére és kamat fizetésére, a faktor a követelés visszaengedélyezésére köteles.

1. A faktoring kialakulásának körülményei és indokai

A faktoring szerződés egyike azoknak a szerződéseknél, amelyeket az 1959. évi Ptk. még nem szabályozott, ezért röviden összefoglaljuk a faktoring kialakulásának körülményeit és indokait. A mai formához hasonlóan mondható faktoring Észak-Amerikából indult ki, ahol főként két körülmény segítette az elterjedését. Egyrészt a textilipart magas importvámokkal védték, amelynek hatására a külföldi kereskedőházak hagyományos értékesítő tevékenysége elnehezült, másrészt nem álltak rendelkezésre megfelelő finanszírozási források. A megjelenő faktorcégek a gyártóktól megvásárolták a vevőkkel szembeni követeléseket, vagy megelőlegezték a kereskedelmi számlákat, és ilyen esetekben sokszor átvállalták a számlakövetelések nyilvántartásának és behajtásának feladatát is, sőt bizonyos esetekben magukra vállalták a behajtás kockázatát.

A faktoring gyors térhódítása annak köszönhető, hogy a kölcsönnél sok tekintetben rugalmasabb finanszírozási eszköz. Főként olyan gazdasági környezetben jut szerephez, amikor a termékek ellenértékét nem azonnal fizetik meg, de ez a késleltetett fizetés nehézséget okoz a forráshiánnyal küzdő eladónak, aki kevés információval rendelkezik potenciális partnerei várható fizetőkészségéről, fizetőképességéről. Ilyen helyzetben a faktorház szolgáltatásának az igénybevételével az eladó azonnal pénzhez jut (nem kell várnia a szerződésben rögzített eredeti fizetési határidőig), és – a vevőket az eladónál jobban ismerő – faktor egyéb szolgáltatásainak az igénybevétele a kötelezett kockázatát jelentősen csökkenti.

2. A faktoring elterjedése Magyarországon

A MNB az 1980-as évektől résztvevője a faktoring ügyleteknek. Az 1990-es években megjelentek a kifejezetten faktoring üzletágra szakosodott kisbankok, szakosított pénzügyintézetek. A hazánkban is elterjedő szerződés kapcsán felmerülő problémákra a bírói joggyakorlat az engedményezés szabályait (1959-es Ptk. 328–331. §-ai) alkalmazta. A jogirodalom a belföldi faktoringra is a nemzetközi követelésvételre kialakított szabályok analógia útján történő alkalmazását szorgalmazta. A nemzetközi kereskedelemben a kereskedelmi jog egységesítésére létrehozott szervezet, az UNIDROIT megalkotta a nemzetközi faktoring szabályait, az UNIDROIT Faktoring Egyezményt [lásd részletesebben Ujváriné Antal Edit: A faktoring *in* Szabó Tünde (szerk.): *Kereskedelmi szerződések* (Novotni 2009, Miskolc) 294–306.].

3. A faktoring és a kodifikáció

A kodifikációs folyamat kezdeti szakaszában a faktoringot még nem önálló szerződéstípusként kívánták szabályozni. Az Új Polgári Törvénykönyv Konceptiója, amelyet a Kormány 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozattal fogadott el, az engedményezés körében tervezte a faktoringot elhelyezni. A Konceptió az engedményezés szabályait kívánta alkalmassá tenni a faktoring számára.

A rekodifikáció későbbi szakaszában kifejezetten az üzleti élet igényeinek kielégítése végett határozták el a faktoring új szerződéstípusként való Ptk.-beli szabályozását.

4. A Ptk. szerinti definíció

A kodifikáció eredményeként a faktoring alaptípusának szabályai szerepelnek a Ptk.-ban. A kódexben rögzített normákhoz nagyon hasonló szabályokkal működik a gyakorlatban a finanszírozási faktoring.

5. A nemzetközi faktoring definíciója

Az UNIDROIT Faktoring Egyezmény a nemzetközi követelés-vétel tekintetében hazánkban is belső jogforrássá vált, mivel ahhoz Magyarország is csatlakozott, s azt 1997-ben hirdették ki.

Az UNIDROIT Faktoring Egyezmény a nemzetközi faktoringra vonatkozik, amely határon átnyúló kapcsolat. Az UNIDROIT Faktoring Egyezmény alapján a nemzetközi faktoring szerződés lényege, hogy „a szállító az engedményesre engedményezheti (átruházhatja) vagy köteles engedményezni (átruházni) az olyan áruértékesítési szerződésből keletkezett követeléseit, amelyek a szállító és ügyfelei (adósai) által kötött szerződéseken alapulnak, kivéve azokat, amelyeknek tárgya olyan követelés, amely az adós személyes, családja vagy háztartása általi használat céljából történő áruvásárláson alapul” (I. fejezet, 1. cikk. 2/a pontja). Az engedményesnek, azaz a faktornak legalább két funkciót kell ellátnia az alábbiak közül, hogy az ügylet faktoringnak minősüljön:

- a) a szállító finanszírozása, ideértve kölcsönök nyújtását és előlegek folyósítását;
- b) kintlévőségek behajtása;

- c) követelésekkel kapcsolatos számlavezetés (könyvelés);
- d) védelem az adósok fizetési késedelme vagy a fizetések elmulasztása ellen.

6. A Ptk. szerinti és az UNIDROIT Faktoring Egyezményben definiált faktoring eltérései

A Ptk. két szempontból is szűkebben vonja meg a belföldi faktoring határait, mint az UNIDROIT Faktoring Egyezmény a nemzetközi faktoringét.

A belföldi faktoring a Ptk. definíciója szerint finanszírozásból és engedményezésből áll. Az UNIDROIT Faktoring Egyezmény szerint egy ilyen ügylet akkor sem minősülne nemzetközi faktoringnak, ha határon átnyúló jellegű lenne, ugyanis az UNIDROIT Faktoring Egyezmény alapján a faktornak még legalább egy további tevékenységet is el kell látnia.

Az UNIDROIT Faktoring Egyezmény szóhasználata nem zárja ki azt, hogy nemzetközi faktoringnak tekintsenek olyan ügyleteket, amelyekben a faktor megvásárolja a faktoráló követelését, és ezt követően saját jogon lép fel a harmadik személlyel szemben. Ebben az esetben – értelmezésünk szerint – fogalmilag kizárt az, hogy a faktor az UNIDROIT Faktoring Egyezményben rögzített magatartásokat szolgáltatásként nyújtsa a faktoráló számára, hiszen saját követelését a saját érdekében tartja nyilván, hajtja be, és értelemszerűen őt mint tulajdonost terheli annak a kockázata, hogy a harmadik személy nem teljesít. Ezekért a tevékenységekért, illetve a kockázatviselésért nem igényelhet díjat a faktorálótól. Követelészárlás esetén a faktor fizet a faktorálónak, de ez a pénzszolgáltatás nem előfinanszírozás, hanem vételárfizetés. A követelészárlás esetén a vételár mértéke tükrözi a behajthatóság kockázatát. A vételár – különösen a már lejárt határidejű követelések esetén – sokkal kisebb is lehet, mint a követelt összeg.

A Ptk. konzekvensen engedményezésről szól. Az engedményezés a faktorálónak a harmadik személlyel szembeni követelésére vonatkozik, de nem érinti a kötelezettel fennálló jogviszonyból eredő egyéb jogokat és kötelezettségeket. Ez a körülmény már önmagában is különbséget jelent az adásvételhez képest. További szembetűnő különbség, hogy a belföldi faktoring definíciója szerint, ha az engedményezett követelés esedékességekor nem történik teljesítés, akkor a faktor a követelés visszaengedményezésére, míg a faktoráló a kapott összeg visszafizetésére és kamatok fizetésére köteles. Ezek a szabályok egyértelműen kizárják, hogy a belföldi faktoringot követelészárlásnak tekinthessük, hiszen adásvétel esetén a vevő főszabályként nem állhat el az ügylettől.

A nemzetközi és a belföldi faktoring gyakorlatában mutatkozó különbségek indokolhatták azt, hogy a nemzetközi faktoringra vonatkozó szabályokra hivatkozást figyelmen kívül hagyta a bíróság arra hivatkozva, hogy a per tárgyát nem ez képezi (Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.073/2012/7.).

7. A Ptk. szerinti és a gyakorlatban kialakult faktoring különbségei

A faktoring elnevezés nagyon sokféle kapcsolatot takarhat. A gyakorlatban létrejövő szerződések jelentős része összetettebb annál, mint amilyennek a kódex leírja a faktoringot. Az is megállapítható azonban, hogy a Ptk.-ban szereplő jogok és kötelezettségek a magyar gyakorlatban létrejövő faktoring szerződésekben is megtalálhatóak, legfeljebb további jogokkal és kötelezettségekkel egészülnek ki. A kodifikáció eredményeként olyan helyzet

állt elő, hogy a Ptk. faktoringként olyan szerződéses kapcsolatot definiál, amely a kialakult gyakorlatban a „nem valódi faktoring” elnevezéssel illetett ügyletek közé tartozik, ugyanis „valódi faktoringnak” csak az olyan ügyletet nevezik, amelyben a faktor viseli a rá engedményezett követelés behajthatatlanságának kockázatát.

A Ptk.-ban szabályozott faktoringlényegében forgóeszköz finanszírozás. E jogviszony keretében a faktorálót valamely, rendszerint adásvételi, forgalmazási, vállalkozási vagy egyéb szolgáltatás végzésére irányuló jogügyletből fakadóan harmadik személlyel vagy személyekkel szemben megillető számlakövetelésre tekintettel az eredetileg meghatározott esedékesség lejáratá előtt a faktor finanszírozást nyújt, ezáltal forrást teremt a faktoráló számára. Ellenértékként a faktoráló egy követelést engedményez a faktorra, amely jellemzően a finanszírozott összeg és annak a finanszírozás tartamára járó kamatának az összegével egyenlő értékű. Abban az esetben, ha a faktor az engedményezett követelés alapján nem kapná meg az őt illető ellenértéket, akkor a faktoráló köteles a finanszírozott összeget visszafizetni és az az után járó kamatot is megfizetni a finanszírozás tényleges (a szerződésben tervezettnél valamivel hosszabb) időtartamára. Amennyiben a faktoráló visszafizeti a faktortól kapott összeget és megfizeti annak kamatait, akkor a faktor visszaengedményezi a követelést a faktorálóra. A visszaengedményezés révén a faktoráló számára lehetővé válik a harmadik személlyel szembeni fellépés.

A kódex szerinti faktoring szerződés egy olyan visszerhes ügylet, amely eredendően viszonylag egyszerű, de bonyolultabbá válhat a felek akaratán kívüli körülménytől függően. Az egyszerűbb faktoring keretében

- a) a faktor előfinanszíroz, mely során egy a felek által kiválasztott követelés felek által meghatározott részét kifizeti a faktorálónak,
- b) a faktoráló a követelést engedményezi a faktorra.

Az engedményezett követelés kötelezettjének nem teljesítése esetén a faktoring bonyolultabbá válik, és kiegészül az alábbi elemekkel:

- a) a faktoráló visszafizeti a faktornak az előfinanszírozott összeget és kamatait,
- b) a faktor a rá engedményezett, de a harmadik személy által nem teljesített követelést visszaengedményezi a faktorálóra.

A gyakorlatban a faktoráló és a faktor között tartós jogviszony jön létre. A Ptk. szerint a faktoring egyszeri alkalomra is létrejöhet, sőt a kódex ezt tekinti főszabálynak, és csak a felmondás kapcsán utal arra, hogy több követelés engedményezésére is sor kerülhet. Várakozásunk szerint a Ptk. hatálybalépését követően is tartós jogviszonyként működik majd a faktoring, ahol a faktoráló jellemzően több hasonló követelését engedményezi, amelyek különböző időpontokban válnak esedékessé, és így a szerződéssel egy folyamatos finanszírozási kapcsolatot hoznak létre.

8. A jogviszony keletkezése

A jogviszony a faktor és a faktoráló között jön létre, azonban tipikusan hárompólusú, mert a jogviszony átfogja azt a harmadik személyt, akivel a faktoráló szerződést köt, és akivel szemben fennálló követelését engedményezi a faktorra.

A faktoring szerződés megkötését általában megelőzi a faktor cég részéről egy kockázatelemzés, amelyben sor kerül mind a faktoráló, mind a neki tartozó harmadik személy minősítésére a szükséges dokumentum alapján.

A faktorálás lehet egyszeri, alkalmi ügylet, de a gyakorlatban tartós együttműködésre vezet, ezért szokás az, hogy a faktoráló és a faktor hosszabb időre szóló keretszerződést

köt. A keretszerződés lehetőséget teremt a faktoráló számára, hogy egy meghatározott maximális összegben belül, meghatározott időszakra számláit faktorálja. Ez azonban csak lehetőség számára.

A keretszerződésben a felek – a faktoring szerződésben rendszerint szereplő, a 9. pontban bemutatásra kerülő kérdéseken túl – általában a következő lényeges elemekben állapodnak meg:

- a) a faktorálási limit összege, azaz az előfinanszírozás maximális mértéke;
- b) a „befogadott” harmadik személyek köre, akikkel szembeni követelések faktorálhatók.

Ahhoz, hogy érvényes faktoring jöjjön létre, nem feltétel a kötelezett (adós) bevonása a faktoring ügyletbe, a szerződés létrejöttéhez, érvényességéhez nem kell a harmadik személy engedélye. A harmadik személy értesítésére vonatkozó szabályokat a 13. pontban mutatjuk be.

9. A szerződés formája és tartalma

A szerződés formájával kapcsolatban a Ptk. nem tartalmaz kikötést, jellemzően azonban a felek írásban állapodnak meg. Ez összhangban van azzal, hogy a Hpt. szerint pénzügyi intézmény pénzügyi és kiegészítő pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződést csak írásban köthet [Hpt. 279. § (1) bekezdés], márpedig az üzletszerűen végzett követelésvásárlási tevékenység pénzügyi szolgáltatásnak minősül [Hpt. 3. § (1) bekezdés]. A követelésvásárlási tevékenységet a Hpt. 6. § 60. pontja az alábbi módon határozza meg: „követelésnek – a kötelezett kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő – megszerzése, megelőlegezése (ideértve a faktoringot és a forfetirozást is), valamint leszámítolása, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének nyilvántartását és a kintlévőségek beszedését ki végzi”. A faktoring tehát követelésvásárlásnak, ez pedig pénzügyi szolgáltatásnak minősül, amelyre vonatkozó szerződéshez a Hpt. előírja az írásbeli alakot.

A Ptk. szerinti faktoring szerződés megkötése során, a definícióból fakadóan a következő lényeges elemekben kell megállapodni:

- a) a faktor által nyújtandó előfinanszírozás, amelynek mértéke az engedményezett követelés összegéhez igazodik;
- b) a futamidő (általában 15–90 nap);
- c) az engedményezett követelés – főként annak jogcíme, összege és kötelezettjének személye, esedékessége [6:194. § (2) bekezdés];
- d) az elszámolás módja arra az esetre, ha az engedményezett követelés nem folyik be teljes egészében határidőre a faktorhoz.

A gyakorlatban (vö. 14. pont) a felek – a fentiekén túl – általában a következő elemekben állapodnak meg még:

- a) a faktor által nyújtott egyéb szolgáltatások;
- b) faktor által nyújtott egyéb szolgáltatások díja;
- c) a felmerülő költségek sorsa (mely költségeket tartalmaz a díj, milyen – rendkívüli – költségeket kell a faktorálónak a díjon felül megfizetnie);
- d) elszámolás módja.

10. A jogviszony alanyai

A jogviszony kötelezettje: a faktor. A faktor finanszíroz (lehet, hogy más tevékenységet is ellát, de a pénzügyes fizetése mindenképpen kötelezettsége).

A faktoring szerződés alakszerűsége kapcsán idéztük azt, hogyan határozza meg a Hpt. a követelésvásárlási tevékenységet (Hpt. 6. § 60. pontja), és láthattuk, hogy a faktoring követelésvásárlásnak, ez pedig a Hpt. 3. § (1) bekezdése alapján pénzügyi szolgáltatásnak minősül, amit üzletszerűen csak pénzügyi intézmény, azon belül is csak hitelintézet végezhet. A pénzügyi intézményekre a Hpt. rendelkezései vonatkoznak. A faktornak – többek között – rendelkeznie kell a jogszabályban előírt feltételekkel, engedéllyel. Az üzletszerűen végzett pénzkölcsön nyújtásához, követelésvásárláshoz ugyanis a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének a feladatait átvevő MNB engedélye szükséges.

Faktoring tevékenységet jellemzően banki leányvállalatok végeznek Magyarországon.

A jogviszony jogosultja: a faktoráló. A Ptk. „adós”-nak nevezi a faktorálót, de ez az – egyébként jogilag korrekt – megnevezés aligha terjed majd el a gyakorlatban, ahol a harmadik személyt, azaz az engedményezett követelés kötelezettjét hívják adósnak. Ezúton is felhívjuk a figyelmet arra, hogy a bírósági ítéletekben adósnak nem a faktorálót, hanem az engedményezett követelés kötelezettjét nevezik. Annak érdekében, hogy jelen kommentár olvasása során ne legyen szükség annak értelmezésére, hogy melyik szereplőt értjük adós alatt, ebben a fejezetben mellőzzük az „adós” megjelölést, és – a Ptk. szövegétől eltérően – inkább faktorálónak nevezünk majd a faktoring szerződés jogosultját. Mellőzzük továbbá a kötelezett megjelölést, mert a jogviszony-rendszerben – a faktorálón kívül – még köteleztként szerepel a harmadik személy is. Stílárius okokból a faktoráló elnevezés szinonimájaként az „engedményező” nevet is alkalmazzuk majd, mert a faktoráló a harmadik személlyel kötött ügyletéből eredő követelését (vagy követeléseit) engedményezi.

Várható, hogy a gyakorlatban visszaszorul majd a faktorálónak a harmadik személlyel kötött ügylet alapján történő megnevezése, különösen, hogy a korábban leggyakrabban alkalmazott szállítási szerződést már nem tartalmazza a Ptk., így a jövőben egyre kevesebb alkalommal fogják a faktorálót „szállító”-nak nevezni. A faktoráló egyébként – az ügylet jellegéből adódóan – a gazdasági élet szereplője, többnyire jogi személy.

A Ptk. „kötelezett”-nek nevezi a jogviszonyban – a faktoráló és a faktor mellett – érintett harmadik személyt, aki az alapjogviszony jellegétől függően lehet például vevő, megrendelő. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a gyakorlatban sokszor hívják adósnak a harmadik személyt, ami összetévesztésre adhat alkalmat, mivel a Ptk. – ahogy az előbb bemutattuk – a faktorálót nevezi adósnak.

A harmadik személynek a faktorálással kötött szerződésből eredő kötelezettségei nem változnak, csupán a pénzbeli követelés jogosultjának személyében következik be változás a követelés engedményezésével. A harmadik személy jogállását a 13. pont mutatja be részletesen.

A harmadik személy kötelezett egyébként – az ügylet jellegéből adódóan – a gazdasági élet szereplője, többnyire jogi személy.

Végül a faktoring ügylethez is sok esetben kapcsolódnak közvetítők, faktoring ügynökök. A faktoring szerződés Ptk.-ban rögzített szabályai között nem találunk az ügynökre vonatkozó speciális rendelkezéseket.

11. A jogviszony tárgya

A jogviszony közvetett tárgya egyfelől pénz, másfelől követelés.

A faktor pénz ad a faktorálónak az előfinanszírozás során, jellemzően úgy, hogy a faktoráló számlájára utalja azt. A faktoráló másodlagos szolgáltatása is pénz, ugyanis, ha az engedményezett követelés alapján a faktor nem jut hozzá az őt megillető ellenértékhez, akkor a faktoráló pénzben – jellemzően a faktor számlájára utalás útján – fizeti vissza az előfinanszírozott összeget és annak kamatait.

A faktoráló a harmadik személlyel szembeni követelését engedményezi a faktorra. A Ptk. faktoring szerződésre vonatkozó szabályai nem tartalmazzak sem tárgyi, sem időbeli megszorítást a követelésre vonatkozóan, elvileg tehát bármilyen követelés tekintetében szóba kerülhet a faktorálás. Tekintettel azonban arra, hogy a faktorálás során szükségképpen sor kerül követelés engedményezésére, ezért figyelembe kell venni a Ptk. engedményezésre vonatkozó szabályait (6:193–200. §-ok) is annak eldöntése során, hogy egy bizonyos követelés engedményezés tárgya lehet-e.

A követelés az esetek jelentős részében tulajdonátruházási (adásvételi, forgalmazási, régebben szállítási) szerződésen alapul (vételár), de származhat vállalkozási szerződésből (vállalkozási díj – Fővárosi Ítéltábla 16.Gf.40.314/2008/4., Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 32.G.41.588/2012/13.), kivitelezési szerződésből (Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.073/2012/7.), bérleti szerződésből (bérleti díj – Budapest Környéki Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 13.G.24.967/2008/58.), illetve kölcsönszerződésből is (Fővárosi Bíróság 20.P.27.424/2004/16., Fővárosi Törvényszék 27.G.42.021/2010/41., Debreceni Ítéltábla Gf.III.30.066/2013/6.). A követelés alapja a faktoráló és a harmadik személy közötti bármilyen rendszeresen ismétlődő vagy olyan tartós ügylet lehet, amelyből a faktorálónak visszatérően követelései származnak (pl. jogosult a részteljesítések alapján résszámlát kiállítani). Mint korábban rámutattunk a Ptk. az egyetlen ügyletre vonatkozó faktorálást tekinti főszabálynak, és a több követelésre vonatkozó előfinanszírozást és engedményezést tekinti kivételnek.

Nem található meg a kódexben az UNIDROIT Faktoring Egyezménynek az a szűkítő kitétele, miszerint nem faktorálhatók az adós személyes, családja vagy háztartása általi használat céljából történő áruvásárláson alapuló követelések. Tekintettel azonban arra a tényre, hogy a faktoring szerződést kizárólag az üzleti élet alkalmazza, a gyakorlatban jellemzően nem is merül fel az igény a személyes jellegű szolgáltatások ellenértékének a faktorálására. A faktoráló cégek számára valószínűleg nem lenne kifizetődő az ilyen – a gazdaságban szokásosnál számottevően kisebb értékű – követeléseket is bevonni a szerződésbe, mivel a fogyasztók, háztartások fizetőképességének vizsgálata a kis értékű követelés faktorálását számottevően megdrágítaná, különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy az ilyen követelések ismétlődésére az esetek többségében nincs biztosíték. Az ismétlődésnek költségcsökkentő szerepe van, hiszen ha a faktorálás tárgya a faktorálónak ugyanazon harmadik személlyel szemben keletkező több – jellemzően egymást követően esedékessé váló – követelése, akkor a harmadik személy fizetőképességét elegendő egyszer felmérni, a többszöri kockázatelemzés költsége nem drágítja a faktoringot.

Az a körülmény, hogy a Ptk.-ban rögzített szabályok nem tartalmazzak megszorítást a követelés tárgyára vonatkozóan, nem eredményez érdemi eltérést az UNIDROIT Faktoring Egyezménytől, amely szerint a személyes használatot szolgáló követelést nem lehet engedményezni. A követelés tárgyának a meghatározásakor ugyanis figyelemmel kell lenni arra is, hogy a Ptk.-ban máshol, nevezetesen az engedményezés körében

rögzített szabályok szerint semmis a jogosult személyéhez kötődő követelések engedményezése [6:194. § (3) bekezdés]. (Megjegyezzük, hogy az 1959-es Ptk. kifejezetten rögzítette azt is, hogy nem lehet engedményezni azok a követeléseket sem, amelyek engedményezését a jogszabály kifejezetten kizárja.)

A faktoring az üzleti élet szerződése, ezért a Ptk. engedményezés kapcsán rögzített elvárásai jellemzően nem jelentenek érdemi korlátot a gyakorlat számára. Feltétel azonban a forgalomképesség, azaz a követelés átruházható kell, hogy legyen. A gyakorlatban szinte minden esetben pénzkövetelés engedményezésére kerül sor, amelynek nincsenek – tárgyából fakadó – átruházhatósági korlátai.

Az UNIDROIT Faktoring Egyezmény szerint nem csupán a fennálló, hanem a jövőben keletkező követelések is engedményezhetők. A Ptk. nem tartalmaz speciális szabályokat, így a faktorálás során történő engedményezésre az engedményezés szabályai lesznek irányadók. A követelés akkor engedményezhető, ha az engedményezéskor már létezik az a jogviszony, amelyből a követelés fakad [6:194. § (1) bekezdés]. A faktorálható követelések közé tehát csak azok sorolhatók, amelyek alapjául szolgáló szerződést a faktoráló és a harmadik személy már megkötötte.

A gyakorlatban tipikusan jövőben lejáró követelések faktorálására kerül sor. A kodifikátor is a jövőben lejáró követeléseket tartotta szem előtt, ami abból látható, hogy a felek a szerződéskötéskor még nem tudják, hogy a harmadik személy teljesít-e kötelezettségét.

Valójában semmi nem tiltja a lejárt követelések engedményezését, de az ilyen önként nem teljesített követelések a gyakorlatban nem a faktorokhoz kerülnek, hanem erre szakosodott behajtó cégek vásárolják meg azokat (tipikusan a követelt összegnél jóval alacsonyabb áron).

Nagyon lényeges kérdés a felek szempontjából, hogy milyen követelésről van szó: olyan követelésről, amely nem vitatott, dokumentumokkal megfelelően alátámasztott, s ezáltal nem merül fel komoly kétség a kötelezett teljesítési készségével vagy képességével kapcsolatban, avagy éppen ellenkezőleg, egy bizonytalan követelésről.

Mint jeleztük, a faktor kockázatelemzése során fontos mind a faktoráló (szállító), mind a harmadik személy (vevő, megrendelő) minősítése, amelyhez különböző dokumentumokat is bekér a felektől.

Semmi nem tiltja, hogy a követelésnek csak egy részét engedményezzék. A bírói gyakorlat is megerősítette, hogy engedményezni követelésrészt is lehet. Ilyenkor az engedményező és az engedményes a követelés közös jogosultjaivá válnak (Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság G.20.925/2005/57.).

A gyakorlatban azonban többnyire a teljes követelést engedményezik. Különösen így van ez akkor, ha a faktor egyéb szolgáltatást is nyújt (vö. 14. pont), amely kapcsán ugyanannyi munkája van egy követelésrészszel, mint a teljes követeléssel. Mivel nem várható el, hogy a követelésrész nyilvántartásáért, behajtásáért kisebb ellenszolgáltatást kérjen, mint a teljes követelés nyilvántartásáért, behajtásáért, ezért szolgáltatása aránytalanul drága lenne, ha azt csak követelésrész tekintetében vennék igénybe.

12. A jogviszony tartalma a Ptk. alapján

A felek jogállását részben az egyes szerződések között elhelyezett faktoringra, részben az engedményezésre vonatkozó normák (lásd 13. pont) rögzítik. A Ptk. szerinti tartalommal létrejövő faktoring ügylet a gyakorlatban alkalmazott többféle faktoring közül a finanszírozási faktoringra emlékeztet leginkább. A gyakorlatban további

változatok is kialakultak, amelyek közös vonása, hogy a Ptk.-ban rögzítetttnél többféle szolgáltatást tartalmaznak (lásd 14. pont). Nem minősül jogellenesnek az, hogy a gyakorlatban kialakultak a faktoring olyan változatai, amelyek a Ptk. szerinti faktoringnál többféle kötelezettséget és jogosultságot tartalmaznak, hiszen a szerződési szabadság – többek között – a jogviszony tartalmának szabad alakítását biztosítja a szerződő felek számára, így a felek szabadon határozzák meg a faktoring szerződés tartalmát is (értelemszerűen szabadságuk csak addig terjed, amíg jogszabályba nem ütköznek).

Érdekes hasonlóság mutatkozik a faktoring és a lízing kodifikációjában, mivel a jogalkotó egyik esetben sem vállalkozott arra, hogy az adott szerződéstípusnak a gyakorlatban kialakult valamennyi fajtáját szabályozza. A lízing kapcsán azonban már a fejezetcím – pénzügyi lízing – utal arra, hogy a kódex normái nem fednek le valamennyi lízingügyletet. A faktoring cím – némiképpen megtévesztő jelleggel – viszont azt sugallja, mintha a kodifikáció során a faktoring ügyletek teljességét szabályozni kívánták volna.

Ebben a pontban a faktoring Ptk.-ban rögzített szabályai alapján mutatjuk be a felek jogait és kötelezettségeit, szem előtt tartva azt, hogy a definíció szerint a faktor finanszírozást nyújt, melynek ellenértékeként a faktoráló egy követelést engedményez a faktorra. Abban az esetben, ha a faktor az engedményezett követelés teljesítése révén nem kapná meg az őt illető ellenértéket, akkor a faktoráló köteles a finanszírozott összeget és kamatait megfizetni, a faktor pedig köteles visszaengedményezni a követelést a faktorálóra.

A Ptk. faktoringra vonatkozó fejezetében rögzített szabályok alapján látható, hogy mindkét felet terheli egy-egy kötelezettség a jogviszony elején, és további kötelezettségeik merülnek fel abban az esetben, ha az engedményezett követelés alapján nem a felek eredeti elképzelésének megfelelően zárul a kapcsolat.

A faktor főkötelezettsége a fizetés teljesítése a jogosult részére: azaz a faktoring ügyletben előfinanszírozás történik. A faktor megelőlegezi a később esedékes követelést, amely kedvező a faktoráló számára, hiszen hamarabb jut követeléséhez. A magyar gyakorlat szerint általában a követelés 75–95%-át fizeti ki a faktor a jogosultnak.

A faktor az előfinanszírozásért ellenértékre jogosult. A Ptk. szerinti szolgáltatás ellenértéke a kamat, noha a felek nem így nevezik az ellenszolgáltatást. A kamatot a faktoráló által a faktorra engedményezett követelés tartalmazza, amely nagyobb, mint a faktor által előfinanszírozott összeg. (Az engedményezett követelés másik része a faktoráló részére átadott összeg visszatérítése.) Az ellenérték esedékessége a követelés esedékességéhez igazodik, azaz a faktor – a harmadik személy szerződésszerű teljesítése esetén – akkor és azáltal kapja meg a kamatot, amikor a követelést a harmadik személy kiegyenlíti. Valójában az ellenérték mértékét is részben a követelés esedékessége határozza meg, hiszen a kamat az előfinanszírozott összeg nagyságától, a pénzhasznalet időtartamától és a felek által meghatározott kamatlábtól függ. A kamatláb meghatározásának kiindulópontja az, hogy a faktor milyen kamatfeltételekkel jut hozzá azokhoz a pénzeszközökhöz, amelyekből az előfinanszírozást teljesíti. A faktor is a pénzügyi piacról veszi fel a szükséges pénzeszközt, de a nagyobb tételekre és az anyabanki kapcsolatokra tekintettel kedvezőbb feltételekkel jut hozzá azokhoz. A faktor számára az általa a faktoring szerződés keretében felszámított kamat és az általa felvett kölcsönért fizetendő kamat közötti különbség jelent bevételt.

A korábbi joggyakorlat tisztázta, hogy az engedményezett követelés késedelmes teljesítése esetén nem a faktoráló és a harmadik személy közötti, hanem a faktor és a faktoráló közötti szerződésben kikötött késedelmi kamatot kell megfizetni. Egy ügyben a faktor a harmadik személlyel szemben indított pert, mivel a faktoráló már felszámolás alatt állt. A bíróság elutasította a kereseti kérelemben a faktoring szerződésre alapított

kamatigényt és a Ptk. szerinti mértékű kamatokat ítélte csak meg. „A faktoring szerződésben megállapított kamat ugyanis csak a felek jogügyletére vonatkozik”, a harmadik személlyel szemben nem érvényesíthető (Vas Megyei Bíróság G.40.098/2005/17.).

A faktor által a hitelezőjének fizetendő kamat mértékét csökkentheti az, hogy a rá engedményezett követeléseket az általa igényelt kölcsön biztosítékául ajánlhatja fel. A faktorálással foglalkozó adós – biztosítéki jelleggel – engedményezi a faktoring szerződésekből eredő követeléseit a hitelezőre, amely alapján a kölcsönt nyújtó bank jogot szerez arra, hogy a faktorálóval (engedményezővel) szembeni követelését – nem fizetés esetén – az átruházott követelésből kielégítse. A hitel- (kölcsön-) szerződések és a faktoring szerződés ilyen kombinálását a korábbi bírói gyakorlat elfogadta (BH2001.489.), és a Debreceni Városi Bíróság 8.G.40.530/2008/15. ítélete sem kifogásolta ezt a gyakorlatot. A fiduciárius biztosíték Ptk. szerinti tilalmának (6:99. §) hatálybalépését követően kérdésesnek tűnt az, hogy vajon jogszerűnek minősülnek-e az ilyen típusú szerződések. A Ptk. Ptkn.-nel történő módosítása (Ptkn. 19. §) a fiducia-tilalmat a fogyasztók által kötött szerződésekre korlátozta, így a Ptkn. 2016. július 1-jén történő hatálybalépését követően ez az érvénytelenségi kérdés megoldódott, hiszen a faktor sohasem tekinthető fogyasztónak.

A faktor nem feltétlenül ismeri a faktoráló és a harmadik személy (kötelezett) közötti szerződésből eredő jogok és kötelezettségek összességét. A faktoring szerződés alapján csak a követelés engedményezésére kerül sor, ami azt is jelenti, hogy az alapügyletben a feleket terhelő egyéb kötelezettségek és jogok – a követelés biztosítékait leszámítva, amelyek szintén a faktorra szállnak át – továbbra is az alapszerződést megkötő személyeket (a faktorálót és a harmadik személyt) terhelik és illetik. A faktor és a faktoráló egyébként megállapodhatnak a szerződésben a faktorálót megillető bármely jog átruházásáról, amely a harmadik személlyel kötött szerződésen alapul (pl. az eladó tulajdonjogának fenntartása).

A Ptk. a felek jogállása kapcsán nem szól a faktor kockázatelemzési tevékenységéről. Ennek feltehetően az az oka, hogy a faktoráló és a harmadik személy hitelképességét a faktor elsősorban saját érdekében elemzi, azért, hogy lehetőség szerint elkerülje azt a helyzetet, hogy a faktoráló rendelkezésére bocsátott összeg és annak kamatai se a harmadik személytől, se a faktorálótól ne térüljenek meg számára. Áttételesen persze a faktoráló érdekét is szolgálja a faktor által végzett kockázatelemzés, hiszen egyrészt e tevékenység előzetes elvégzése nélkül aligha jöhetne létre a faktoring szerződés, másrészt a harmadik személy esetleges hitelképtelenné minősítése megóvjaa a faktorálót attól, hogy újabb szerződést kössön egy ilyen kockázatos partnerrel. A Ptk. felmondási szabályai (6:407. §) alapján azonban látható, hogy a jogalkotó is számít arra, hogy a finanszírozás előtt a faktor fel akarja térképezni partnere és a partnerének tartozó személy(ek) pénzügyi helyzetét, és meg kívánja vizsgálni a rá engedményezett követelést. Megjegyezzük, hogy ezeket az elemzéseket a faktor jórészt már a szerződés megkötése előtt elvégzi, hiszen a kockázat szintjének a felmérése nélkül a kamat mértékét sem lehetne jól meghatározni. A faktor azonban a szerződés megkötését követően is jogosult vizsgálatot végezni, amit a faktoráló nem akadályozhat, különben a faktor felmondhatja a szerződést.

A Ptk.-ban nem szerepel az sem, hogy a faktoráló meg kell, hogy fizesse a faktor kockázatelemzési tevékenységének az ellenértékét. Valójában a faktoráló által fizetendő kamat nem csupán a pénz használatának az ellenértéke, hanem a hitelképesség felmérésének a díját is tartalmazza. A faktoring szerződés ebben a tekintetben is hasonlít a kölcsönszerződéshez, ahol a kódex szintén nem nevesít a kamattól elkülönülő díjelemet.

Amikor az alapjogviszonyban meghatározott teljesítési határidő eltelik, a faktoráló és a faktor között egy elszámolási helyzet keletkezik, amely a következőképpen alakulhat.

Abban az esetben, ha a harmadik személy a faktor részére teljesíti a faktoring szerződés alapján a faktorra engedményezett követelés teljes összegét, egyszerű a helyzet. Láthattuk, hogy az előfinanszírozás során általában a követelés 75–95%-a kerül kifizetésre – amelyet a faktorálónak vissza kellene fizetnie a kamatokkal együtt. A faktort megillető követelés és a faktoráló által engedményezett követelés alapján a faktorra befolyó összeg jellemzően azonos. Ez az azonosság annak az eredménye, hogy az előfinanszírozás keretében a követelésnek a teljesítési határidőig eltelt időre számított kamatokkal csökkentett részét szolgáltatja a faktor. (Megjegyezzük, hogy a szerződési szabályok diszpozitivitására tekintettel nincs annak akadálya, hogy a szerződés alapján a harmadik személy teljesítését követően valamelyik felet még fizetési kötelezettség terhelje. Ennek jellemző esete az, amikor a faktorálónak csak a kintlévőség egy részére volt szüksége aktuális tartozásai kiegyenlítéséhez, így a faktor előfinanszírozás címén kisebb összeget fizetett az engedményezett követelés és a kamatok különbségénél, így nem is illeti őt meg a rá engedményezett követelés teljes összege.)

A másik eset az, amikor a harmadik személy a teljesítési határidőben nem fizeti meg a követelést. A Ptk. szerint ennek a kockázatát a faktoráló viseli, ezért a faktor részére köteles visszafizetni a finanszírozott összeget, annak kamataival együtt. Ha ez megtörténik, a faktor köteles visszaengedményezni a követelést. Bár a Ptk. ezt nem tartalmazza, a faktor visszaengedményezési kötelezettsége csak akkor áll fenn, ha a faktoráló minden kötelezettségét teljesítette. Ha a faktoráló semmit sem teljesít, akkor a faktor a rá engedményezett követelés és az ahhoz tartozó esetleges biztosítékok alapján megpróbálhatja a harmadik személytől behajtani a követelést. A faktoráló részleges teljesítése esetén követendő eljárásról a feleknek célszerű a szerződéskötés során megállapodni.

A felek további jogai és kötelezettségei közül az alábbiakat emeljük ki.

A faktoring lényege, hogy a faktoráló az ügylet eredményeként lejárát előtt megkapja a harmadik személlyel szemben fennálló követelésnek egy részét. Az előfinanszírozás következtében javul likviditása, esedékes fizetéseit teljesíteni tudja. Mindez számára versenyelőnyt biztosíthat. Ehhez a faktoráló engedményezni köteles a harmadik személlyel kötött szerződés alapján fennálló követelését a faktorra. [Már itt megjegyezzük, hogy a – 14. pontban bemutatásra kerülő – gyakorlatban nem ritka az, hogy a faktor és a faktoráló között keretszerződés jön létre, amelyben nem nevesítik az engedményezendő követeléseket, hanem pl. meghatározzák, hogy kik lehetnek harmadik személyek. A keretszerződés létrejöhet olyan tartalommal is, hogy a faktoráló nem köteles a „befogadott” harmadik személyekkel szemben fennálló valamennyi követelését engedményezni, elegendő, ha az engedményezett követelések együttes összege eléri az előfinanszírozás mindenkori aktuális összegét és annak kamatait (valamint a faktor egyéb szolgáltatásaiért járó díjak összegét)].

A Ptk.-nak a faktoring szerződés felmondására vonatkozó szabályaiból visszakövetkeztethetünk arra – ami a felek együttműködési kötelezettségéből is levezethető –, hogy a faktoráló köteles lehetővé tenni azt, hogy a faktor ellenőrizhesse mind az ő, mind a vele kapcsolatban álló olyan harmadik személyek pénzügyi helyzetét, akiknek a tartozását a faktorra engedményezi, és nem zárkozhat el az engedményezett követelés(ek) vizsgálata elől sem.

A faktoráló helytáll az engedményezett követelés fennállásáért és azért, hogy harmadik személynek ne legyen olyan joga a követelésen, amely a faktor jogszerzését korlátozza vagy akadályozza (pl. szavatol azért, hogy a követelést korábban másnak nem

engedményezte, mert ilyen korábbi engedményezés esetén a követelés már nem őt illeti, így nincs mit faktorálni).

A Ptk. szerinti faktoring szerződés alapján a faktoráló helytállni köteles az általa engedményezett követelés teljesítéséért. A Ptk. eleve úgy rendelkezik, hogy abban az esetben, ha az engedményezett követelés esedékességekor a harmadik személy nem teljesít, úgy a faktoráló maga köteles a kapott összeg visszafizetésére és kamat fizetésére. A faktorálót terhelő helytállás nem az engedményezett követelés behajthatóságáért áll fenn, hanem az önkéntes megfizetéséért. A Ptk. alapján nem várható el a faktortól, hogy felszólítsa a harmadik személyt, vagy a behajtás érdekében más lépéseket tegyen. [Megjegyezzük, hogy a – 14. pontban bemutatásra kerülő – gyakorlatban nem ritka, az ilyen tartalmú ügylet, de ha a szerződés nem tartalmaz a behajtásra vonatkozó kifejezett rendelkezést, akkor a Ptk. alapján a faktor nem köteles többre, minthogy a harmadik személy részéről történő teljesítést fogadja (mivel az engedményezett követelés többnyire bankszámlára érkező pénz, azért a jogosulti késedelem nagyon ritkán fordulhat csak elő).]

Megítélésünk szerint egyfelől a követelés engedményezése, másfelől a kapott összeg és kamatainak visszafizetése a faktorálót terhelő két olyan szolgáltatás, amely teljesen egyedi – más szerződésekben nem tapasztalható – viszonyban áll egymással. A faktoráló alapvetően az engedményezéssel teljesíti a faktor irányába fennálló kötelezettségeit, de ha ezen a módon nem sikerül a faktor követelését kiegyenlíteni, akkor a törvényben meghatározott másik kötelezettség fogja terhelni a faktorálót. A kétféle szolgáltatás tehát nem tekinthető vagylagosnak, mert nem egyidejűleg állnak fenn, és sem a faktor, sem a faktoráló nem választhat közöttük. Az engedményezésre a kódex alapján mindenképpen sor kell, hogy kerüljön. A felek számára külső körülmény – a harmadik személy teljesítésének elmaradása – esetén a törvény erejénél fogva váltja fel az eredeti szolgáltatást egy másik, törvényben meghatározott szolgáltatás. Álláspontunk szerint a törvényi konstrukcióra tekintettel a követelés engedményezése jogi értelemben nem tekinthető a faktoráló kötelezettségét biztosító mellékkötelezettségnek. Tény, hogy funkcióját tekintve a faktorálás hasonlít egy olyan kölcsönszerződéshez, amelyet egy követelés engedményezése biztosít. Egy követelés engedményezésével biztosított kölcsönt azonban a kölcsönszerződés adósának kellene visszafizetnie, és a kölcsön visszafizetésének, valamint az engedményezett követelés teljesítésének időpontja nem kellene, hogy egybeessen. Faktoring esetén az engedményezés nem mellék-, hanem főkötelezettsége a faktorálónak. A faktoráló az engedményezéssel teljesít, feltéve, hogy a harmadik személy majd kifizeti az engedményezett követelés összegét.

Mind a követelés engedményezéséről, mind a kapott összeg és kamatainak visszafizetéséről elmondható, hogy a kamat tekintetében ellenszolgáltatásnak minősül, az előfinanszírozott összeg kiegyenlítése a harmadik személy vagy a faktoráló által. Az összeg kamaton felüli részének a megfizetése azonban nem tekinthető ellenszolgáltatásnak, hanem a határozott időre szóló pénzhasználati lehetőség időtartamának lejártával beálló visszaszolgáltatási kötelezettség teljesítésének minősül.

Végül a harmadik személy helyzetéről megjegyezzük, hogy ő az engedményezés révén kerül kapcsolatba a faktoralóval, így jogállása valójában a Ptk.-nak az engedményre vonatkozó szabályaiból érthető meg (lásd 13. pont). A faktoringhoz egyébként nem kell a harmadik személy hozzájárulása. A Ptk. megoldásához hasonlóan az UNIDROIT Faktoring Egyezmény szerint sem kell a faktoringhoz a kötelezett harmadik személy engedélye.

13. A Ptk. engedményezésre vonatkozó normáiból fakadó jogok és kötelezettségek

A faktoring szükségképpen eleme az engedményezés. Erre tekintettel a felek egyrészt kötelesek betartani a kódex engedményezésre vonatkozó előírásait (6:193–197. §-ok), teljesíteni az azokból fakadó kötelezettségeket, másrészt viszont megszerzik a törvény szabályaiból fakadó jogokat.

A faktoring szerződés követelésátruházó jogügyleti jellegéből következően ezen jogviszonyra a Ptk. engedményezésre vonatkozó szabályai irányadók (Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.073/2012/7.).

A faktor az engedményezés révén az engedményező (faktoráló) helyébe lép [6:197. § (1) bekezdés]. Fontos azonban akként pontosítani a kódex idézett rendelkezését, hogy az alanyváltozás csak a követelés (és az alább bemutatott néhány kapcsolódó jog) tekintetében következik be. A faktor nem válik teljes egészében a faktoráló által kötött szerződés jogosultjává, noha a legfontosabb jogok átszállnak rá. Egy ügyben „kiemelte a bíróság, hogy az engedményezés lényeges jellemzője, hogy az perfekt jogügylet, a megkötésével egyidejűleg teljesebbé megy, azaz az engedményezési szerződés megkötésével a követelés átszáll az engedményesre. További lényeges jellemzője, hogy a kötelelem jogosulti pozíciójában következik be alanyváltozás, az engedményezéssel nem a szerződési pozíció átruházása történik” (Debreceni Törvényszék 6.G.40.081/2013/8.). A kötelezettség tekintetében a jogosult személye az engedményezésben való megállapodás időpontjában változik meg, nem a harmadik személy értesítésekor.

A faktorra mint engedményesre átszállnak a követelést biztosító zálogjogból és kezességből eredő jogok, valamint a kamatkövetelés is [Ptk. 6:193. § (3) bekezdés]. A joggyakorlat is követte a törvényben rögzített megoldást. A faktor „a szállítási szerződésből eredő követelését az azzal összefüggő valamennyi jogosultság, így a késedelmi kamatigény vonatkozásában is átengedte az engedményezés alapján” (Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 10.G.20.879/2008/30.).

Véleményünk szerint nincs teljes összhang az engedményezés körében található szabály és a faktoring Ptk. szerinti alapesete között, mely szerint a faktor nem köteles lépéseket tenni a harmadik személy által határidőben önként nem teljesített tartozás behajtása érdekében. A jogalkotó erre az esetre úgy rendelkezett, hogy a faktoráló kell, hogy visszafizesse a faktortól átvett összeget és annak az engedményezett követelés teljesítési határidejétől a visszafizetés tényleges megtörténtéig terjedő időszakra járó kamatait. Abban az esetben, ha a faktoráló teljesít, akkor a teljesítésig eltelt időszakban funkciótlan, hogy a követelés biztosítékai a faktorra szálljanak át, és a harmadik személy késedelmes teljesítése miatti kamat is a faktort illesse. A faktor ugyanis – a Ptk.-ban szabályozott faktoring alapján – nem használja fel a biztosítékokat, és a kamatigényt sem érvényesíti, hiszen a faktorálótól várhatja a teljesítést. Igaz, hogy nem áll fenn hosszú ideig ez a felemás helyzet, mivel a követelés visszaengedményezésével a biztosítékok és a kamat iránti igény is visszakerül a faktorálóhoz. A biztosítékok faktorra történő átszállása tehát csak abban az esetben célszerű, ha a faktoráló sem teljesít, és emiatt a faktor rákényszerül arra, hogy fellépjen a harmadik személlyel szemben.

A faktor mint engedményes választhat két megoldás közül, amelyek bizonyítják az engedményezést. Igényelheti egyfelől azt, hogy az engedményező írásban értesítse az engedményezett követelés kötelezettjét az engedményezés tényéről, az engedményezett követelést is megjelölve. Az engedményes a harmadik személy értesítése helyett azt is

igényelheti, hogy az engedményező olyan engedményezési okiratot készítsen el, és adjon át neki, amely az engedményes személyét is meghatározza.

Az engedményező köteles az engedményest (faktort) a követelés érvényesítéséhez szükséges tájékoztatással ellátni (6:196. §). Az együttműködés – azon belül is az információszolgáltatás – minden szerződéstípus kapcsán a szerződéskötési és teljesítési folyamat mellőzhetetlen eleme. A kódex engedményezési szabályai a faktoring ügylet teljesítésének minősülő engedményezés kapcsán nevesítik azt, hogy minek a megvalósításához szükséges információkkal kell ellátni a faktort. A hatályos törvényszöveg szerint ez a tájékoztatás az engedményezéshez kötődik, valójában ezt megelőzően és az engedményezés megvalósulása után is fennáll a faktoráló kötelezettsége. A faktornak ugyanis már a szerződéskötést megelőzően tudnia kell azt, hogy a harmadik személy mennyire megbízható és milyen a teljesítőképesége. A harmadik személy helyzetében beálló változásokról való tudomásszerzés pedig a követelés behajtása során is fontos a faktor számára.

Az engedményező köteles az engedményes (faktor) számára a birtokában lévő, a követelés fennállását bizonyító okiratokat átadni (6:196. §). A Ptk. engedményezési szabályai csak a követelés fennállását bizonyító okiratokat említik, de a felek közötti együttműködési kötelezettség alapján a követelés behajthatósága érdekében fontos okiratok, dokumentumok átadása is a faktoráló kötelezettségének tekintendő.

A Ptk. engedményezési szabályai ugyan kifejezetten ezt sem említik, de a követelést biztosító zálogjogból vagy kezességből származó jogoknak az engedményesre történő törvényi átszállását előmozdítandó az engedményező köteles például kézzizálogjog esetén a zálogtárgyat átadni. Álláspontunk szerint azt követően, hogy a faktoráló fizetett a faktornak, már nincs szükség a zálogtárgy átadására (ha arra korábban nem került sor), hiszen az engedményezett követelést is vissza kell engedményezni a faktorálóra.

Az engedményező annak érdekében, hogy az engedményes később hozzájuthasson a rá átszálló követeléshez köteles az engedményezés bizonyításához szükséges cselekményt elvégezni. Korábbi jogunk azt követelte meg, hogy az engedményező értesítse szerződéses partnerét az engedményezésről. A kódex egyrészt pontosította a harmadik személy értesítésére vonatkozó követelményt, másrészt egy alternatív megoldást vezetett be. Az engedményezett követelés kötelezettjét az engedményezés tényéről írásban, az engedményezett követelést is megjelölve köteles értesíteni. A jogalkotó az értesítéssel egyenértékűnek tekinti azt, ha az engedményező olyan engedményezési okiratot készít és ad át az engedményesnek, amely az engedményes személyét is meghatározza.

Amennyiben a harmadik személy esedékességgel nem fizeti meg az engedményezett követelés szerinti tartozását, akkor a faktoráló nem tarthat igényt arra, hogy a faktor szólítsa fel a harmadik személyt a teljesítésre, vagy indítson végrehajtást. E lépések persze nem tilosak, de a faktor számára általában egyszerűbb, ha a faktorálót hívja fel teljesítésre. Azt megelőzően, hogy a Ptk. szabályozta a faktoringot, a joggyakorlatban az a megoldás terjedt el, hogy a faktoráló készfizető kezességet vállalt az általa engedményezett követelésért. A faktoráló által vállalt készfizető kezesség az engedményezés törvényi szabályai között szereplő sortartó kezességnél a faktoráló számára hátrányosabb megoldás volt. A faktoráló nem élhetett sortartási kifogással. A bírósági ítéletek nem fogadták el az engedményező olyan védekezését, mely szerint a faktornak pert kellett volna indítania a harmadik személy mint egyenes adós ellen („Az alperes készfizető kezesként felel, az egyenes adósok perben léte nem szükségszerű” – Budapest Környéki Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 13.G.24.967/2008/58.). A harmadik személy felszólítása sem volt elvárás. Azt azonban nem tehette meg a faktor, hogy már a teljesítési határnapon igényt érvényesít a faktorálóval szemben. A faktornak ki kellett várni a teljesítési határidőt és

ettől számított további néhány napot – az egyes szerződésekben 10–60 nap közötti idő szerepel –, és csak ezt követően léphetett fel a kezessel szemben. Nem tekintette a bíróság mulasztásnak azt, hogy a faktor nem tett lépéseket a szünetelő felszámolási eljárás folytatására a rá engedményezett követelés kötelezettjével szemben (Debreceni Városi Bíróság 8.G.40.530/2008/15.).

A Ptk. egyszerűbbé teszi a helyzetet, hiszen nincs szükség külön készfizető kezesség vállalására, a faktoráló mint kötelezett köteles helyállni, ha kiderül, hogy a harmadik személy nem teljesített. Nincs várakozási idő, a faktorálók helyzete egységes. Nem változott az, hogy a faktor nem köteles a harmadik személyt felszólítani, és nem kell végrehajtást kezdeményeznie.

Abban az esetben, ha a faktor a faktorálóval szemben lép fel, a faktoráló csak két esetben kerülheti el azt, hogy teljesítenie kelljen. Egyrészt hivatkozhat arra, hogy az engedményezett követelés szerinti teljesítési határidő még nem telt el, vagy arra, hogy a harmadik személy – a faktor állításával szemben – az esedékességkor megfizette az engedményezett követelés szerinti tartozását. Ez utóbbi körülményt a faktorálónak kell bizonyítania (Budapest Környéki Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 13.G.24.967/2008/58.).

Többféle megoldás létezik arra vonatkozóan, hogy a harmadik személy tudomást szerez-e, illetve milyen módon értesül a veleszembeli fennálló követelés engedményezéséről.

Jellemzően a harmadik személy a faktorálótól mint engedményezőtől kapott írásbeli értesítésből szerez tudomást a követelés engedményezéséről. Az engedményezés szabályai [6:197. § (1) bekezdés] szerint az értesítés az engedményező kötelezettsége (ha az engedményes ezt választja). Ebben az esetben a faktoring nyílt formájával állunk szemben.

A nemzetközi gyakorlatban létezik a faktoring csendes formája is. A Ptk. nem tartalmazza ezt a megoldást, így a kódex engedményezésre vonatkozó normáinak diszpozitív jellegéből vonhatjuk le azt a következtetést, hogy a csendes faktoring hazánkban is megvalósítható.

Átmenetileg a csendes faktoringhoz hasonló helyzetet eredményez az engedményezés szabályai között elhelyezett azon rendelkezés [6:197. § (1) bekezdés], mely szerint az engedményező olyan engedményezési okiratot készít és ad át az engedményesnek, amely az engedményes személyét is meghatározza. Ebben az esetben az engedményezés megtörténtét közvetlenül követően a harmadik személy nem szerez tudomást az engedményezésről, de még mielőtt teljesítenie kell, az engedményes nagy valószínűséggel bemutatja neki az engedményezési okiratot. Ellenkező esetben a harmadik személy az eredeti jogosultnak teljesítene, kivéve ha a pénzt az engedményező olyan számlájára kell átutalni, amelyhez az engedményes jogosult hozzáférni.

A harmadik személy az ilyen tartalmú teljesítési utasítást [6:197. § (1) bekezdés, valamint 6:198. § (1) és (2) bekezdés] követően a faktornak köteles teljesíteni. A teljesítési utasítás származhat az eredeti jogosulttól (faktorálótól, engedményezőtől), vagy a faktortól (engedményestől), aki bemutatta a harmadik személy számára a – Ptk. által bevezetett – engedményezési okiratot [6:197. § (1) bekezdés], vagy más hitelt érdemlő módon igazolja, hogy a követelést rá engedményezték. Ezek hiányában a harmadik személy csak a saját veszélyére teljesíthet annak, aki faktorként fellépett.

Az alapügyletben a feleket terhelő egyéb kötelezettségek és jogok továbbra is az alapszerződést megkötő személyeket (a faktorálót és a harmadik személyt) terhelik és illetik. A felek egyébként megállapodhatnak a szerződésben a jogosultat megillető bármely jog átruházásáról, amely a harmadik személlyel kötött szerződésen alapul (pl. a faktoráló tulajdonjogának fenntartása).

A harmadik személy a faktorálóval kötött szerződésében (az alapjogviszonyban) ragaszkodhat ugyan ahhoz, hogy kizárják a vele szemben a szerződésből fakadó követelés engedményezésének a lehetőségét, de az engedményezést kizáró kikötés harmadik személlyel szemben hatálytalan [6:195. § (1) bekezdés]. Az ilyen megállapodás tehát nem érvénytelen, megszegése megalapozza a faktoráló felelősségét, de nem hat ki a faktoringra, mivel még a faktoráló felelősségének a következményeként sem lehet a faktoráló és a harmadik személy közötti szerződést felmondani [6:195. § (2) bekezdés]. A kódex ezzel a megoldással az alapjogviszonyban korlátozza a szerződéses szabadságot annak érdekében, hogy egy másik relációban érvényesülhessen a szerződéses szabadság, és létrejöhessen a faktoring szerződés.

A nemzetközi gyakorlatban eltérőek a megoldások a faktoráló és a harmadik személy megállapodásának faktoringra vonatkozó hatásával kapcsolatban. A Uniform Commercial Code szerint – mely modelltörvényen alapul az Amerikai Egyesült Államok legtöbb államának szabályozása – a követeléssel kapcsolatos lehetőségek szerződésben történő korlátozása nem akadályozza a faktoringot, míg a német jog szerint a felek szerződéssel kizárhatják az engedményezést. A hazai megoldás a svájci joggyakorlathoz áll legközelebb, ahol az engedményezés szerződésben történt kizárására nem lehet az engedménnyessel szemben hivatkozni. Az UNIDROIT Faktoring Egyezmény szerint sem hatályos a faktoring ügylet tekintetében a faktoráló és a harmadik személy között létrejött faktoringot tiltó megállapodás.

A faktoráló és a harmadik személy közötti szerződésnek a harmadik személy értesítését követő módosítása az engedménnyessel (faktorral) szemben hatálytalan [6:197. § (2) bekezdés]. Elgondolkodtató, hogy a jogalkotó az engedményezésről történő értesítés fent részletezett új szabályaira tekintettel sem látta szükségesnek – vagy csak nem érzékelte a szükségét? – a szabály módosításának. Az engedményezésről az új szabályok szerint a harmadik személy lehet, hogy csak később értesül, így a szerződésmódosításra hosszabb idő áll rendelkezésre, így nagyobb lehetőség nyílik a szerződés – faktor érdekeit veszélyeztető – módosítására. A módosítás hatálytalanságát ki kellett volna terjeszteni az olyan módosításokra is, amelyek az engedményezési okiratnak az engedményes (faktor) számára való átadását követően jönnek létre. Más kérdés, hogy nem kifizetődő a szerződést a faktor hátrányára módosítani, mivel a faktor aligha finanszírozza legközelebb az őt kijátszani kívánó faktorálót. A módosítás relatív hatálytalanságát rögzítő szabály azonban az engedményest volt hivatva védeni, és a harmadik személy későbbi értesítésének lehetővé tételét követően ez a védelem vesztett az erejéből.

Az engedményezés alapvetően nem hozhatja rosszabb helyzetbe az alapkötelem kötelezettjét. Az engedményezés szabályai szerint a harmadik személy mint kötelezett mindazokat a kifogásokat érvényesítheti és mindazokat az ellenkövetéseket beszámíthatja az engedménnyessel (faktorral) szemben, amelyek az engedményezővel (faktorálóval) szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek [6:197. § (2) bekezdés]. A gyakorlatban a harmadik személynek jellemzően nincs a faktorral mint engedménnyessel szemben követelése, mivel a faktor bank vagy banki leányvállalat. Veszélyt jelenthet azonban a faktor számára az, hogy a harmadik személy azért nem fog teljesíteni, mert a faktorálóval mint engedményezővel szemben van elszámolási vitája. A harmadik személynek az alapjogviszonyon kívüli más szerződésből is származhat olyan igénye, amely beszámítható a tartozásába, és így fennáll a veszélye annak, hogy kisebb összeget fizet a faktornak, mint amelyre az számít. Ezért a gyakorlatban előfordul, hogy a harmadik személyt lemondattják az igényéről, illetőleg csak az olyan számlákat faktorálják, amelyek tekintetében a harmadik személy joglemondó nyilatkozatot tesz.

A Ptk. előtti joggyakorlat nem tekintette jogellenesnek az ilyen magatartást (Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 32.G.41.588/2012/13., Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 10.G.20.879/2008/30., Vas Megyei Bíróság G.40.098/2005/17.). Érvényesnek fogadta el a bíróság a harmadik személy által tett joglemondást azon védekezés ellenére, hogy jövőbeni, előre meg nem határozott követelésről érvényesen nem lehet lemondani. „A faktoring szerződés jogügylet lényege éppen az volt, hogy jövőbeni, még nem lejárt követeléseket lehet érvényesíteni” (Vas Megyei Bíróság G.40.098/2005/17.).

További kockázatot jelent a faktor számára az, ha a faktoráló több vállalkozással is köt faktoring, vagy engedményezési szerződést, és ezek alapján egy követelést többek számára engedményez. Különösen a faktoring keretszerződés alapján (lásd 14. pont) fordulhat elő, hogy általánosságban sor kerül egy bizonyos céggel szembeni, jövőbeni követelések engedményezésére, mivel a követelés pontos összegének meghatározása nem feltétele az engedményezés érvényességének. A követelések pontos körének meghatározása nélkül azonban nem lehet engedményezni (Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 2.Gf.41.057/2011/4.). Az engedményezhető és nem engedményezhető követelések bírói gyakorlatban nem kristálytiszta elhatárolásából fakadó kockázatot tovább növelik a Ptk. új értesítési szabályai. A harmadik személy értesítése mellett alkalmazható alternatív megoldás alapján hosszabb idő is eltelhet, mire kiderül, hogy a harmadik személy arra készül, hogy az esedékesség beálltakor más jogosult számára teljesítsen.

Abban az esetben, ha az engedményezett követelés utóbb megszűnik, az engedményezés alapján a faktor a harmadik személyekkel szemben igényt nem érvényesíthet (Debreceni Törvényszék 6.G.40.081/2013/8.).

Az engedményezés a kötelezett irányában elvont (absztrakt) jogügylet. Az engedményezett követelés kötelezettje (harmadik személy) nem hivatkozhat az engedményezés fogyatékoságaira, amelyek csak az engedményező és az engedményes közötti jogviszonyban relevánsak (Fővárosi Bíróság 20.P.27.424/2004/16.).

Az engedményezett követelés kötelezettje (harmadik személy) által tett tartozáselismerést követően a faktorról szemben sikerrel nem hivatkozhat arra, hogy az engedmény tárgyát nem létező követelések képezték.

14. A gyakorlatban kialakult faktoring jogviszony tartalma

A faktoring definíciója kapcsán már utaltunk rá, hogy a gyakorlatban jellemzően bonyolultabb jogviszony jön létre a felek között, amelynek részét képezik a Ptk. szerinti faktoring alapján a feleket illető jogok és őket terhelő kötelezettségek (vö. 12. pont), de azokon túl a faktort további kötelezettség vagy kötelezettségek is terhelik, amelyekért a faktoráló ellenszolgáltatással tartozik. Értelemszerűen a Ptk.-nak az engedményezésre vonatkozó előírásai (vö. 13. pont) is irányadók a gyakorlatban kialakuló faktoring jogviszonyokra is, kivéve, ha a felek a szerződésben kizárják valamelyik szabály alkalmazását.

A faktor főkötelezettsége a gyakorlatban kialakult szerződések kapcsán is az előfinanszírozás. A gyakorlatban azonban a finanszírozás többnyire mást, többet jelent, mint a Ptk. szerint. A faktorálás tartós jogviszonyt hoz létre a felek között. Gyakran jön létre a felek között faktoring keretszerződés (Debreceni Városi Bíróság 8.G.40.530/2008/15., Fővárosi Bíróság 20.P.27.424/2004/16.), esetleg többcélú hitelkeret szerződés (Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 32.G.41.588/2012/13., Vas Megyei Bíróság G.40.098/2005/17.). A keretszerződések nyomán a faktor készen áll előre rögzített

mértékű folyamatos finanszírozást nyújtani, a faktoráló pedig bizonyos típusú követeléseinek engedményezését vállalja. A követelések jellemzően azonos harmadik személlyel szemben állnak fenn, vagy jönnek létre, azért, hogy a faktor számára a jogviszony fennállása alatt azonos mértékű legyen a kockázat. A követelések jellemzően a faktoráló és a harmadik személy közötti azonos típusú szerződésekből, vagy egy szerződésen alapuló, egymást követő teljesítésekről kiállított számlákból fakadnak. A keretet a felek többnyire egyedi faktoring szerződésekkel töltik ki. Míg az üzleti életben a faktoráló kintlévőségeinek vagy ezek egy részének a folyamatos faktorálására kerül sor, a Ptk. az egyszeri ügyletet tekinti főszabálynak, és csak értelmezés útján olvasható ki az a jogalkotói akarat, hogy több követelés is faktorálható.

A gyakorlatban a faktor tevékenysége többnyire nem fejeződik be az előfinanszírozással. A faktor ugyanis összetett szolgáltatást nyújt: kezeli a faktoráló követeléseit, és ezzel könyvviteli feladatokat is végez, beszedi a számlakövetelést. Igen gyakran a behajtás is a faktor kötelezettségévé képezi (Vas Megyei Bíróság G.40.098/2005/17.). Abban az esetben, ha a faktor a finanszírozáson túl más szolgáltatást is nyújt a faktoráló számára, akkor az előfinanszírozott összeg az engedményezett követelésnek valamivel kisebb hányadát teszi ki, ahhoz képest, mint amikor egyedül az előfinanszírozás a kötelezettsége. A különbség a további szolgáltatások ellenértéke. „A fizetendő összeg meghatározására olyan módon kerül sor, hogy a követelést a faktor leszámítja, azaz lényegét tekintve az engedményezett követelés behajtásának a kockázatával, valamint az ügylethez kapcsolódó egyes költségekkel csökkenti a követelés összegét, azaz a fizetendő összeget, ezért a faktor, az engedményes által fizetendő ellenérték általában nem azonos a megvásárolt követelés tényleges összegével, hanem annál alacsonyabb, vagy azonos összegű ugyan, ilyen esetben a faktor díj meghatározásánál veszik figyelembe a fentebb megjelölt költségeket, illetve tényezőket” (Debreceni Törvényszék 6.G.40.081/2013/8.).

Az üzleti életben létrejövő faktoring ügyletek egy részében a faktor egy további szolgáltatást is nyújt: viseli a rá engedményezett követelés behajthatóságának a kockázatát. Mivel a faktoring szerződés Ptk.-ban rögzített szabályai diszpozitívak, ezért a szerződés tartalmát a felek szabadon határozhatják meg. Nincs tehát jogi ellentmondás a Ptk. szerinti egyszerűbb tartalmú és a gyakorlatban kialakult összetett, több szolgáltatást tartalmazó faktoring között. A Ptk. szerint is jogszerű lehetőség nyílik arra, hogy a faktor átvállalja a nem teljesítéskockázatát, de ez nem feltétlenül kötelező tartalmi eleme a megállapodásnak. Ha a faktor vállalja annak a kockázatát, hogy a rá engedményezett követelés kötelezettje nem teljesít, a faktorálót (engedményezőt) nem terheli helytállás a követelés behajthatóságért. Azaz ilyen esetben a faktor átveszi a követeléseket igazoló dokumentumokat, kifizeti a számla meghatározott részét, és nem kérheti a finanszírozott összeg és kamatainak a megtérítését a faktorálótól még akkor sem, ha a követelés behajthatatlan az adóstól. Ez jelentős különbség a faktoring alapesetéhez képest, ahol a faktor a faktorálóhoz fordulhat megtérítési igényével. A Szegedi Ítéltábla – a joggyakorlatban kialakult elnevezést követve – „valódi faktoringnak” csak az olyan faktoringot tekinti, ahol a faktor átvállalja a harmadik személy teljesítésének kockázatát (BH2015.72.). Minden más verziót (ideértve a Ptk. szerinti, fő vonásaiban a finanszírozási faktoringot idéző változatot is) a „nem valódi faktoring” gyűjtőnév fog át.

Mindezek alapján tehát a kockázat vállalása azt jelenti a faktor számára, hogy az ügylet keretében finanszírozta a faktorálót, és a harmadik személy a számla esedékességét követően nem fizet, akkor a teljesítés elmaradásának a terhét a faktor viseli az általa átvállalt kockázat alapján. A faktor számára az ügyletben a legnagyobb veszélyt a kockázatvállalás jelenti. Fontos azonban a szerződésben annak pontos meghatározása, hogy mire terjed ki ez a kockázatvállalás. (A nyugati gyakorlatban a kockázatvállalás

általában a fizetéseképtelenség kockázatának átvállalását jelenti.) A faktorálással foglalkozó hazai vállalkozások általában nem vállalják át a kockázatot akkor, ha a cég ellen már csőd-, vagy felszámolási eljárás indult. Célszerű a szerződésben azt is meghatározni, hogy az elvileg fennálló követeléseik közül mire nem tarthat igényt a faktor abban az esetben, ha átvállalta a nem teljesítési kockázatot, és a harmadik személy nem teljesít. Az engedményezett követelés mellett jellemzően a késedelmi kamatokra sem formálhat igényt, de a nemteljesítés kockázatának vállalása esetén jár a kifejezetten e tevékenység ellenértékéért megállapított díj. Nem kizárt, hogy a nyilvántartás körében végzett tevékenységéért is díjra tarthat igényt, és a behajtás során felmerült költségeinek (esetleg a behajtási tevékenység vállalkozási jellegű díjának) a megfizetésére is igényt formálhat.

A faktor részéről a megelőlegezett összeg után felszámított kamat mellett megjelenik a faktoring díj a faktor által nyújtott – a Ptk. által nem említett – szolgáltatások ellenértékéért.

A díj – ha a felek másként nem állapodnak meg – magában foglalja a finanszírozás és adminisztráció költségeit. A faktoring díj mértékét befolyásolja, hogy mennyi számla kerül faktorálásra, mennyire munkaigényes ezek nyilvántartása, behajtása. Ebben a körben a szerződési rendelkezések hiányából fakadó szabályozási űrt – álláspontunk szerint – a kódex vállalkozási szerződésre irányadó normáinak megfelelő alkalmazásával lehet kitölteni.

A hitelezési kockázat átvállalása esetén az alapköltséghez járul bizonyos kockázatvállalási díj is, amelynek mértékét alapvetően a harmadik személy pénzügyi helyzete határozza meg.

Amikor az adóssal szemben az alapjogviszonyban meghatározott teljesítési határidő eltelik, a faktoráló és a faktor között egy elszámolási helyzet keletkezik, amely a következőképpen alakulhat.

Egyszerűbb a helyzet, ha a harmadik személy az engedményezés következtében a faktor számlájára utalja a követelés teljes összegét. Láthattuk, hogy az előfinanszírozás során általában a követelés 75–95%-a kerül kifizetésre – amelyet a faktoráló vissza kellene, hogy fizessen a kamattal együtt –, másrészt a faktornak további követelése áll fenn a faktordíj, és esetleges költségei tekintetében. Amennyiben a felek jól mérték fel a faktor által végzendő tevékenységet, és nem merültek fel rendkívüli költségek, akkor az engedményezett követelés éppen fedezi a faktort megillető valamennyi követelést. Nincs azonban jogi akadálya annak, hogy az engedményezett követelés mértéke eltérjen a faktort megillető követelések összegétől. Ilyen esetben a feleknek el kell számolniuk egymással. Beszámítás eredményeként meghatározhatják, hogy az engedményezett követelésből melyik félnek milyen összeg jár, amit ki kell egyenlíteni. Amennyiben a faktor igényei nem érik el az engedményezett és a harmadik személy által teljesített követelés mértékét, akkor a különbözetet át kell utalnia a faktorálónak. Abban az esetben, ha a faktor igényei – pl. célszerű eljárása kapcsán felmerült rendkívüli költség miatt – meghaladják az engedményezett és a harmadik személy által teljesített követelés mértékét, akkor a különbözetet a faktoráló kell, hogy átutalja a faktornak.

Amennyiben a harmadik személy a teljesítési határidőben nem fizeti meg a követelést, a felek jogi helyzete attól függően alakul, hogy ki viseli az adós fizetési kockázatát:

a) ha a faktoráló viseli a kockázatot (a Ptk. szerinti faktoring esetében alapvetően ez a helyzet, de az üzleti életben létrejövő ügyletek kapcsán is ez a gyakoribb megoldás), akkor a faktoráló köteles az előfinanszírozás során megkapott összeget (kamattal együtt) visszafizetni a faktor részére, és a faktor díját, díjban nem szereplő költségeit is köteles megtéríteni;

b) erre vonatkozó szabályozás hiányában nem egyértelmű, hogy mire tarthat igényt a faktor abban az esetben, ha vállalta a nemfizetés kockázatát, és a harmadik személy nem teljesít.

A faktorálót terhelő négyféle ellenszolgáltatásból néhánynak a sorsa egyértelmű, nevezetesen a faktor nem igényelheti a faktorálónak átadott összeg visszafizetését, és nem illetik meg az előfinanszírozott összeg kamatai, de igényt tarthat arra a díjra, ami a kockázatvállalás ellenértéke. Kérdés, hogy jár-e a faktornak a kintlévőségek nyilvántartására, kezelésére, valamint a behajtására tekintettel kikötött díj. A szerződésben való szabályozást igénylő további probléma, hogy vajon igényelheti-e a faktor a felmerült költségeit. A feleknek a szerződéskötés során kell gondolniuk arra, hogy részletekbe menően szabályozzák a faktor járandóságának körét és mértékét arra az esetre vonatkozóan, ha a faktor vállalja a nemfizetés kockázatát, és a harmadik személy nem teljesít. Ilyen szerződéses rendelkezés hiányában – álláspontunk szerint – a faktor nem tarthat igényt a kintlévőségek kezelésére, behajtására tekintettel kikötött díjra sem, mivel ezeket a harmadik személlyel szembeni, rá engedményezett követelés tartalmazta volna. Véleményünk szerint a faktor nem igényelheti a felmerült költségeinek megtérítését sem, egyrészt mert a költségek többnyire nem különülnek el a díjtól (az általában előre tervezhető költségekre tekintettel határozzák meg a díjat), másrészt, mert a költségekre is az engedményezett követelés nyújtott volna fedezetet. Kevésbé egyértelmű az olyan költségek sorsának megítélése, amelyek a faktor célszerű eljárása során előre nem látható módon merültek fel, így azokat a díj megállapítása során nem vették figyelembe. A faktorálónak célszerű e kérdéskörnek figyelmet szentelni a szerződéskötés során, különben a faktor általános szerződési feltételeiben rögzített – feltehetően a faktoráló számára nem feltétlenül előnyös – megoldás válik a szerződés részévé.

A gyakorlatban arra is volt példa, hogy a faktor a faktorálóval szembeni igényét jelzálogjoggal is biztosította. Az esetek többségében a faktor nem igényel ilyen extra biztosítékot, de különlegesen kockázatos helyzetben erre sor kerülhet, és a bíróság ezt nem is minősítette jogellenesnek (Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 27.G.42.021/2010/41.).

A faktoráló számára a gyakorlatban kialakuló bonyolultabb faktoring ügylet azért előnyös különösen, mert a faktor elvégzi a számlánként átruházott követelések nyilvántartását, az esedékességekori beszedését, így a faktor által nyújtott szolgáltatások igénybevételével megszabadulhat az időigényes követelésbehajtási ügyek intézésétől, ezáltal csökkenthetők a vállalkozás adminisztrációs költségei is. Az erre szakosodott faktor által nyújtott szolgáltatás vélhetően eredményesebb, mint az olyan faktoráló eljárása, amelynek nincs tapasztalata a behajtás terén.

A szerződésben foglaltaknak megfelelően a faktor átvállalhatja a harmadik személy nemfizetésének vagy késedelmes fizetésének kockázatát. Megjegyezzük, hogy a hazai gyakorlatban viszonylag ritka a nemfizetés kockázatának átvállalása. A faktorok többsége fenntartja a megtérítési igényét a faktorálóval szemben. Ez az óvatos magatartás a hazai cégek többnyire gyenge likviditási helyzetével magyarázható.

A faktoráló díjat fizet a faktor tevékenységéért, emellett megállapodás tárgya az, hogy a faktoráló megtéríti-e a faktor költségeit, illetőleg azok egy részét, például az előre nem láthatóan felmerült költségeket.

A Ptk. előtti joggyakorlatban (pl. Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 2.G.41.111/2009/7.) a faktoráló helyzetét kezességnek tekintették, hiszen az engedményezés szabályai szerint az engedménnyel szemben a kötelezett (harmadik személy) szolgáltatásáért az engedményezés fejében kapott ellenérték erejéig az engedményező kezességként felelt [1959-es Ptk. 330. § (1) bekezdés]. A bírói gyakorlat elfogadta a készfizető kezességét, ha

a szerződés így szólt, nem tekintve jogszabály megkerülésének a törvényben foglalnál szigorúbb következményekben való megállapodást (Debreceni Törvényszék 6.G.40.081/2013/8.). A faktoráló az általa vállalt készfizető kezességre tekintettel „nem követelheti, hogy a faktor a követelést először a kötelezettől (harmadik személy) hajtsa be, ezért az alperes sortartási kifogása alaptalan” (Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 2.G.41.111/2009/7.). A bíróság nem tekintette jogszabályba ütközőnek önmagában azt a tényt, hogy a faktor a harmadik személlyel szemben megindult felszámolási eljárás szüneteléséhez hozzájárult, illetőleg nem kezdeményezte a szünetelő eljárás folytatását, és így az megszűnt. A faktoráló erre alapított védekezését a Debreceni Városi Bíróság nem fogadta el, és marasztalta a faktorálót. A döntéssel szemben benyújtott fellebbezést elutasították, deklarálva, hogy a faktort az adott ügyben nem terhelte felelősség a követelés behajthatósága tekintetében (Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 2.G.41.111/2009/7.). A korábbi üzleti gyakorlatot megerősítő ítélkezési gyakorlatnál – megítélésünk szerint – jobb a Ptk. megoldása, amelyben a faktoráló nem kezesként, azaz járulékosan, hanem főkötelezettként szerepel. A kezes szabadulhat, ha a jogosult lemond a követelést biztosító olyan jogról, amelynek alapján a kezes a rá átszálló követelésre kielégítést kaphatott volna, vagy amennyiben a követelés a jogosult hibájából egyébként behajthatatlanná vált. Azáltal, hogy a Ptk. főkötelezettnek tekinti a faktorálót, nem pedig járulékos kötelezettnek, a faktor helyzete biztonságosabbá vált, nem kell attól tartania, hogy valamely mulasztása folytán a vele szerződő személy kibújik a kötelezettsége alól.

A harmadik személy jogállását nem befolyásolja az a körülmény, hogy a faktor a finanszírozáson túlmenő szolgáltatást vagy szolgáltatásokat nyújt a faktorálónak, azt leszámítva, hogy a faktorálásról való tudomásszerzés esetén az új jogosult számára kell, hogy teljesítsen. Abban az esetben, ha önként nem teljesít, és a faktor a faktorálótól sem jut hozzá az őt megillető összeghez, a követelés behajtása kapcsán annyi változást tapasztal, hogy nem eredeti szerződő partnere, hanem a faktor fog fellépni vele szemben, a faktortól kap majd felszólítást, és a faktor indítja meg vele szemben a megfelelő eljárást, eljárásokat.

Az is lehetséges, hogy a harmadik személy egyáltalán nem szerez tudomást arról, hogy a vele szembeni követelést partnere faktorálta. Abban az esetben, ha a faktor maga vagy anyavállalata egy bank, és valamelyikük vezeti a faktoráló számláit, akkor a faktoráló nyithat egy technikai alszámlát. A faktoráló a harmadik személlyel kötött szerződésben és/vagy a kiállított számlán erre az alszámlára kéri a teljesítést. A harmadik személynek nem kell feltétlenül tudnia arról, hogy a faktor és a faktoráló közötti szerződés alapján a faktort vagy anyabankját speciális jogok illetik meg a technikai számla felett, nevezetesen a faktoring szerződés alapján erről az alszámláról leemelheti az őt illető követelést, esetleg óvadéknak tekintheti az oda befolyó összegeket, és a bírósági végrehajtás mellőzésével kielégítést kereshet az óvadékból (Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 32.G.41.588/2012/13.).

6:406. §

[Nyilvántartásba-vételi kötelezettség]

A faktorköteles a faktorálástényét és az adós személyét a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyezni. Nyilvántartásba vétel hiányában a követelés az engedményezés ellenére nem száll át a faktorra, és a faktort a követelésen olyan jogok illetik meg, mint azt

a zálogjogosultat, akinek a követelésen alapított zálogjogát nem jegyezték be a hitelbiztosítéki nyilvántartásba.

1. Nyilvántartásba vételi kötelezettség indokoltsága

A nyilvántartásba vételi kötelezettség megértéséhez utalunk a fiduciárius biztosítékok főszabályként tilalmazott voltával kapcsolatban a pénzügyi lízing magyarázatánál kifejtettekre. A 6:99. § eredeti szövege szerint semmis az a kikötés, amely pénzkövetelés biztosítása céljából tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházására, vételi jog alapítására irányul. A faktoring szempontjából a követelés biztosítéki célú átruházására vonatkozó tilalom jelenti a közvetlen kapcsolódást. Vélelmezhető, hogy a kodifikátor sem tekintette a faktoringot egyértelműen biztosítéki célú követelésátruházásnak, és erre tekintettel tiltott szerződésnek, különben nem szabályozta és ezzel nem legalizálta volna a generális tilalom bevezetésével egyidejűleg. A 6:99. § hatálya alá tartozó ügyletek megtiltásának – a pénzzavarban lévő, kiszolgáltatott jogalanyok védelmének túl – a másik oka az volt, hogy harmadik személyek nem jutnak elegendő információhoz arról, hogy az általuk észlelt tulajdoni helyzet a tulajdonviszonyok biztosítéki célú mesterséges megváltoztatásának eredménye.

Álláspontunk szerint a faktoring ügylet esetén az engedményezésre nem tisztán biztosítéki céllal került sor. A faktoráló az engedményezéssel valójában teljesít. Tény, hogy előfordulhat az is, hogy a faktorálónak kell visszafizetnie a faktortól kapott összeget. A kodifikátor vélhetően erre a helyzetre gondolt, amikor – a pénzügyi lízinghez hasonlóan – fiduciárius elemeket vélt felfedezni a szerződésben. Ne felejtjük el azonban azt, hogy faktoring esetén az engedményezés több, mint biztosítékadás. A faktoráló az engedményezéssel teljesít. A faktorálót csak akkor terheli fizetési kötelezettség, ha az engedményezés alapján nem térül meg a faktor követelése. Az engedményezés tehát maga a teljesítés és a faktoráló mögöttes helytállása a biztosíték. A nyilvántartásba vételi kötelezettség és az annak elmulasztásához fűződő jogkövetkezmények tehát dogmatikailag vitatható alapokon nyugszanak.

A pénzügyi lízing esetén még kimutatható a nyilvántartásba vétel némi hitelezővédelmi funkciója, hiszen a lízingbeadó hitelezői azt hihetik, hogy a lízingbeadó vagyonába beletartozik a lízingtárgy is, noha a lízingbeadó valójában csak a lízingdíj hátralékos részére irányuló pénzköveteléssel rendelkezik, a lízingtárgy tulajdonát esetleg át kell, hogy ruházza a lízingbevevőre. Ráadásul, ahogy csökken a lízingdíj címén fennálló pénzkövetelés a futamidő előrehaladtával, úgy lesz egyre nagyobb a lízingtárgy értéke és a jövőbeni pénzkövetelések összege közötti eltérés. A valóságtól egyre inkább eltérő látszat esetleg olyan döntés meghozatalára – pl. kölcsön nyújtására – sarkall egy potenciális hitelezőt, amelyet nem hozott volna meg, ha tisztában van azzal, hogy a lízingbeadó vagyona kisebb, mint a lízingtárgy tulajdoni helyzete alapján feltehető. A lízingbeadó potenciális hitelezőinek informálása jelenti tehát a nyilvántartásba vételi kötelezettség magyarázatát pénzügyi lízing esetén.

Faktoring szerződés alapján azonban – megítélésünk szerint – a felek vagyoni helyzetét illetően nem szakad el a látszat és a valóság, illetőleg igen kismértékű az eltérés. A faktor pénzt ad át a faktorálónak, és ezzel egyidejűleg engedményeznek rá egy olyan összegű követelést, amely már a teljesítésig terjedő kamatokat is tartalmazza. Ha a harmadik személy nem teljesít, akkor a faktor visszaengedményezi a követelést, és megkapja a finanszírozott összeget és kamatait. A kívülálló számára az ügylet lebonyolítása során egyetlen pillanatra sem alakul ki valóságtól eltérő látszat, és nem

keletkezik olyan veszély, amit nyilvántartásba vételi kötelezettség létesítésével és e kötelezettség megszegéséhez fűzött drasztikus jogkövetkezmények kilátásba helyezésével kellene ellensúlyozni. A Ptk.-ban kodifikált (finanszírozási) faktoring a faktor valós vagy potenciális hitelezői vagy potenciális befektetői számára nem jelent nagyobb kockázatot, mint egy bank hitelezői vagy potenciális befektetői számára a bank által megkötött kölcsönszerződés. Nem feltétlenül szükséges az, hogy a hitelezők vagy potenciális befektetők minden egyes faktoring ügyletről tudomást szerezzenek. A bank és a faktor „abból él”, hogy ilyen ügyleteket üzletszerűen köt. Tény, hogy ennek van némi kockázata, de a hitelintézetek megtanultak ezzel a kockázattal együtt élni. Megítélésünk szerint szükségtelenül és indokolatlanul írta elő a jogalkotó azt, hogy a megfelelő nyilvántartásban fel kell tüntetni a faktorálás tényét és a faktoráló személyét. Önmagában a faktoráló személyéből ráadásul nem is lehet következtetni az ügyleti kockázat mértékére, amely sokkal inkább a harmadik személyek pénzügyi helyzetétől függ, mint a faktorálóétól.

A Ptk. 2016. évi módosításának egy korábbi szövegtervezete még hatályon kívül akarta helyezni a hitelbiztosítéki nyilvántartást és az ebbe történő bejegyzési kötelezettséget, valamint a nyilvántartásban történő feltüntetés elmaradásának jogkövetkezményeit. A Ptkn. végül nem változtatott a jelen §-ban eredetileg rögzített kötelezettségeken és megszegésük következményein. Álláspontunk szerint sajnálatos, hogy erre nem került sor. A változtatás – a korábban kifejtett körülményeken túl – azért is indokolt lett volna, mert a Ptkn. 19. §-a a fiducia kapcsán eredetileg a szerződő felek személyétől függetlenül előírt tilalmat olyan szerződésekre korlátozta, amelyekben legalább az egyik fél fogyasztó, és a fogyasztó vállal kötelezettséget követelés biztosítása céljából – többek között – követelés átruházására. A Ptkn. 2016. július 1-jén történő hatálybalépését követően még – az álláspontunk szerint eleve megkérdőjelezhető – elvi alap is megszűnt a faktoring szerződések tekintetében, amelyek vállalkozások között jönnek létre.

2. A hitelbiztosítéki nyilvántartás

A pénzügyi lízing szabályozásától eltérően, a faktornak nincs feladata a nyilvántartás kiválasztását illetően. A faktor a hitelbiztosítéki nyilvántartásba (5:112–117. §-ok) köteles bejegyezni a 3. pontban írt körülményeket. A Hbnytv. 7. § (1) bekezdése sorolja fel azt, hogy milyen hitelbiztosítéki nyilatkozatok tehetők meg a hitelbiztosítéki rendszer felületén, és a 7. § (1) bekezdés d) pontja kifejezetten említi a faktori nyilatkozatot.

A Hbnytv. 18. §-a szerint a faktori nyilatkozatra, annak a nyilvántartásban való rögzítésére és törlésére a tulajdonjog-fenntartására irányuló eladói nyilatkozatra, annak a nyilvántartásban való rögzítésére és törlésére vonatkozó szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a vagyontárgy alatt a faktorra engedményezett követelést, az eladó alatt a faktort, a vevő alatt pedig az adóst (faktorálót) kell érteni. A tulajdonjog-fenntartására irányuló eladói nyilatkozatra, annak a nyilvántartásban való rögzítésére vonatkozó szabályokat a 16. §, míg az ilyen nyilatkozat törlésére vonatkozó szabályokat a 17. § tartalmazza, de ezek is visszautalnak a zálogkötelezetti nyilatkozatra vonatkozó normákat tartalmazó 11. §-ra.

3. A nyilvántartásba vételi kötelezettség terjedelme

A faktornak két körülményt kell bejegyeznie a hitelbiztosítéki nyilvántartásba, nevezetesen a faktorálás tényét és a faktoráló (a Ptk. szóhasználatában adós) személyét. Sem a Hbnytv., sem a törvény végrehajtására kiadott Hbnyr. 2. sz. melléklete nem sorolja fel azt, hogy a bejegyzésre irányuló hitelbiztosítéki nyilatkozatnak – a faktorálás tényén kívül – pontosan milyen adatokat kell tartalmaznia a nyilatkozóról (a faktorról), a másik félről (a Hbnyr. is adósként említi a faktorálót, és érdekes módon a faktort is említi másik félként – vélhetően nem a faktori nyilatkozat kapcsán) és a követelésről.

4. A nyilvántartásba vételi kötelezettség időpontja

A Ptk. – a pénzügyi lízingszel szemben – a faktoring esetén nem szól a nyilvántartásba vételi kötelezettség teljesítésének időpontjáról. A Hbnytv. a faktori nyilatkozat megtételének időpontjára vonatkozóan a 16. § (3) bekezdésében írtakat rendeli alkalmazni mögöttes szabályként. „Az eladó tulajdonjog-fenntartásra vonatkozó hitelbiztosítéki nyilatkozatát annak megtételével egyidejűleg a hitelbiztosítéki rendszer útján úgy kell rögzíteni a nyilvántartásban, hogy ennek megtörténtéről a nyilatkozattevő és a felhasználóként regisztrált vevő rendszerüzenetben kapjon értesítést.” A faktorálás tényének és a faktoráló személyének a bejegyzéséről tehát a faktornak a faktoring szerződés megkötésével egyidejűleg kell gondoskodnia, hiszen az idézett mögöttes szabályban említett tulajdonjog-fenntartásra vonatkozó nyilatkozatnak a faktoring szerződés felel meg. Talán elegendő lett volna a szerződés hatálybalépésével egyidejűleg megkövetelni a bejegyzést.

5. A nyilvántartásba való bejegyzésre kötelezett személye

A faktoring jogviszony feltüntetéséről mindig a faktor köteles gondoskodni. Ennek alighanem az az oka, hogy a faktor számára jelentenek hátrányt azok a következmények, amelyek a kötelezettség elmulasztása esetén megvalósulhatnak (lásd 6. pont).

6. A nyilvántartásba vételi kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményei

A nyilvántartásban való feltüntetésre vonatkozó kötelezettségének elmulasztása a faktor számára hátrányos következménnyel jár. A mulasztásnak az a szankciója, hogy a faktor kedvezőtlenebb helyzetbe kerül a faktoring szerződésben elhatározott helyzetnél. A faktor, a nyilvántartásba bejegyzés hiányában nem szerzi meg az engedményezett követelést, hanem a követelésen csak olyan jogok illetik meg, mint azt a zálogjogosultat, akinek a követelésen alapított zálogjogát nem jegyezték be a hitelbiztosítéki nyilvántartásba.

Álláspontunk szerint a Ptk. indokolatlanul súlyosan határozza meg a mulasztás jogkövetkezményét, egy olyan esetben, ahol már maga a nyilvántartásba vételi kötelezettség is indokolatlan volt (lásd 1. pont). A szankcióként előálló helyzet nincs összhangban a felek akaratával. A jogalkotó a szankció folytán olyan magatartásra, nevezetesen a „biztosítékból” való kielégítés keresésére ösztönzi a faktort, ami a szerződés

alapján nem lenne kötelezettsége, hiszen sem a harmadik személy felszólítása, sem a követelés behajtása nem feladata.

Ráadásul a faktor mulasztása miatt a jogalkotó által előírt szankció nemcsak a faktort, hanem a faktorálót is sújtja. Közvetlen hátrányt jelent számára az, hogy ha a faktor a harmadik személytől nem kap kielégítést, akkor a faktorálótól igényelheti az általa előlegezett összeg és kamatainak megtérítését.

6:407. § [A szerződés felmondása]

- (1) A faktor jogosult a szerződést felmondani, ha**
  - a) az adós a fizetőképességére és az átruházott követelés jogi helyzetére vonatkozó vizsgálatot akadályozza;**
  - b) az adós vagyoni helyzetének lényeges romlása vagy a fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteteti megtérítési kötelezettségének a teljesítését;**
  - c) az átruházott követelés kötelezettjének vagyoni helyzete oly mértékben romlik, hogy az veszélyezteti a követelés teljesítését.**
- (2) A szerződés felmondása esetén az adós köteles a faktor által fizetett összeget és kamatot megfizetni a faktornak, a faktor pedig köteles a követelést visszaengedményezni az adósra.**
- (3) Több követelés átruházása esetén a faktor jogosult egyes követelések tekintetében felmondani a szerződést.**

1. A faktoring jogviszony megszűnésének módjai

A Ptk. csak a faktoring szerződés felmondását szabályozza, de ez természetesen nem jelenti azt, hogy a jogviszony másként ne szűnhetne meg.

A Ptk.-ban alapesetként szabályozott faktoring ügylet határozott időre szóló tartós jogviszony. Bekövetkezik a szerződés megszűnése, ha a szerződés teljesedésbe megy. A teljesítésre sor kerülhet akként, hogy a harmadik személy határidőben teljes egészében megfizeti tartozását, de úgy is, hogy ennek elmaradása esetén a faktoráló fizeti vissza a kapott összeget és annak kamatait. Abban az esetben, ha a harmadik személy határidőben csak részben teljesít, akkor a faktoráló a különbözetet és annak az eredeti határidő és a tényleges kifizetés közti időre járó kamatát köteles megfizetni.

A Ptk. is ismeri azt a helyzetet, melyben több egymást követő lejáratú követelés képezi a szerződés tárgyát, a gyakorlatban pedig különösen gyakoriak az ilyen jogviszonyok. Az ilyen szerződést az egyes engedményezett követelések teljesítése értelemszerűen nem szünteti meg. Ilyenkor csak az utolsó engedményezett követelés megfizetése eredményezi a teljesítést.

Amennyiben a felek folyamatos kapcsolatban állnak, és a folyamatosan teljesülő kötelezettségeken alapuló teljesülő kötelezettségek helyett újabb és újabb követelések engedményezésére kerül sor, akkor a szerződés csak az eredetileg meghatározott időtartam lejártával vagy esetleg a kikötött bontó feltétel bekövetkeztével szűnik meg.

A szerződő felek bármelyikének jogutód nélküli megszűnése szerződésszünetítő jogi tény. A jogutódlással történő megszűnés – a felek eltérő megállapodása hiányában – nem érinti a szerződést. Mivel a felek kapcsolata azon alapul, hogy a faktor fizetőképességi szempontból előzetesen ellenőrzi a faktorálót és főként annak szerződő partnereit, ezért célszerű a faktoring szerződésben rendelkezni a jogviszony további sorsáról arra az esetre, ha a felek vagy a harmadik személyek körében jogutódlásra kerülne sor.

Közös akaratnyilatkozattal bármikor megszüntethetik a felek a szerződést. A feleknek el kell számolniuk egymással, amelynek módja függ attól, hogy egy vagy több követelést engedményeztek, és hogy utóbbi esetben hány harmadik személy részéről történt már teljesítés. Ettől függ ugyanis az eredeti állapot helyreállításának módja.

Volt olyan bírósági eljárás, ahol a bíróság nem kifogásolta azt sem, hogy a faktor elállt a faktoring keretszerződéstől (Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság G.20.925/2005/57.), bár ez a döntés erősen kérdéses figyelemmel arra, hogy az eredeti állapotot – a pénzhasznalet miatt – nem lehet visszaállítani.

A következő pontban mutatjuk be a Ptk.-ban szabályozott megszüntetési módot: a felmondást.

2. A felmondás

A faktornak valójában két adósa van, elsődlegesen a harmadik személy, de ha az engedményezett követelés alapján a harmadik személytől nem kapná meg az őt illető összeget, akkor – törvénynél fogva – az engedményező kell, hogy teljesítsen. Erre a helyzetre tekintettel mind a faktoráló, mind a harmadik személy lehetséges magatartásai között van olyan, amely alapján a kódex a jogviszony egyoldalú megszüntetésére hatalmazza fel a faktort.

A faktor – a jogviszony alakulásának idősorrendjét tekintve – először akkor jogosult a szerződést felmondani, ha a faktoráló (a Ptk. szóhasználatában az adós) a fizetőképességére és az átruházott követelés jogi helyzetére vonatkozó vizsgálatot akadályozza. A felek jogviszonya kapcsán említettük, hogy a Ptk. szerinti – közgazdasági tartalmát tekintve előfinanszírozásnak minősülő – ügylet első eleme a partner pénzügyi helyzetének a felmérése, és közvetlenül ezt követi az engedményezett követelés vizsgálata. Megjegyezzük, hogy ezeket az elemzéseket a faktor jórészt már a szerződés megkötése előtt elvégzi, hiszen a kockázat szintjének a felmérése nélkül a kamat mértékét sem lehetne jól meghatározni. Nem kizárt azonban, hogy a faktor a szerződés megkötését követően kíván valamilyen részletesebb vizsgálatot elvégezni, és ekkor szembesül azzal, hogy a faktoráló (adós) ezt akadályozza. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy nem szükséges az, hogy a faktoráló fizetési helyzete rosszabbá váljon, vagy az, hogy az engedményezett követelés veszítsen értékéből, mivel önmagában a vizsgálat akadályozása elegendő a felmondás gyakorlásához.

A faktor akkor is jogosult a szerződést felmondani, ha a faktoráló (a Ptk. szóhasználatában az adós) vagyoni helyzetének lényeges romlását tapasztalja. Ez a felmondási ok inkább a felek közötti huzamos jogviszony esetén kerülhet alkalmazásra, mivel a szerződéskötés és a finanszírozás közötti rövid időben csak nagyon kivételes esetben valósulhat meg a tényállás, és az sem túl gyakran fordul elő, hogy a szerződéskötés és az engedményezett követelés teljesítési határideje közötti – jellemzően nem túl hosszú – időszakban a faktoráló vagyoni helyzetében lényeges romlás következzen be.

Bár a faktoráló elsődlegesen az engedményezéssel teljesít, másodlagosan neki magának is helyt kell állnia akkor, ha a harmadik személy határidőben nem fizet. A faktorálónak erre a kötelezettségére tekintettel indokolt az, hogy a kódex felmondási jogot biztosít a faktor számára, ha a faktoráló fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteteti megtérítési kötelezettségének a teljesítését.

A faktor akkor is jogosult a szerződést felmondani, ha az átruházott követelés kötelezettjének vagyoni helyzete oly mértékben romlik, hogy az veszélyezteteti a követelés

teljesítését. A Ptk.-ban a felmondási okok között utolsóként említett eset nem a faktoráló magatartásához vagy anyagi helyzetének változásához kapcsolódik, hanem a teljesítésre elsődlegesen kötelezett harmadik személyéhez. A harmadik személy vagyoni helyzetében viszont nem kell, hogy lényeges mértékű romlás következzen be, elegendő, ha a változás veszélyezteti a követelés teljesítését. Hiányolható, hogy a harmadik személy fedezetelvonó magatartását nem említi a kódex a felmondási okok között.

Álláspontunk szerint a Ptk.-ban szereplő felsorolást nem lehet taxatívnak tekinteni, mivel abban nem szerepel a felek lényeges kötelezettségeinek a megszegése.

A faktoráló lényeges kötelezettségeinek megszegése – véleményünk szerint – felmondási oknak minősül. Ilyen súlyos szerződésszegés lehet például az, ha nem adja át a kintlévőségek behajtásához szükséges dokumentumokat, vagy együttműködési kötelezettségének más módon nem tesz eleget stb.

Önmagában azonban az a tény, hogy a harmadik személy nem teljesíti a kötelezettségét – véleményünk szerint – nem felmondási ok, mivel a törvény erre az esetre írja elő a faktoráló kötelezettségét.

A joggyakorlatban előfordult, hogy a faktoring szerződése mellett a faktoráló ugyanazokra a követeléseire másik faktorral is szerződést kötött. és a korábbi szerződés szerinti faktor azonnal felmondta a vele kötött szerződést, amikor tudomására jutott a második ügylet. A bíróság nem tekintette jogellenesnek a felmondást. Megjegyzendő azonban, hogy mindkét esetben faktoring keretszerződésről volt szó (a Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 2.Gf.41.057/2011/4. sz. ítélete a főkövetelést illetően nem változtatott a városi bíróság 2.G.41.111/2009/7. sz. ítéletén).

Kivételesen a faktor is követhet el olyan súlyos szerződésszegést, amely megalapozza azt, hogy a faktoráló felmondja a szerződést.

A határozott időtartamú jogviszonyt egyoldalú jognyilatkozattal általában csak rendkívüli felmondással lehet megszüntetni.

A szerződés felmondásának eredményeként megszűnik a szerződés, így a feleknek el kell számolniuk egymással. Az elszámolás fő vonalaiban hasonlít arra az esetre, amikor a harmadik személy egyáltalán nem teljesíti a kötelezettségét, nevezetesen az adós köteles a faktor által fizetett összeget és kamatot megfizetni a faktornak, a faktor pedig köteles a követelést visszaengedményezni az adósra. A kamatfizetés mértékében azonban megfigyelhető némi különbség. Álláspontunk szerint a faktoráló arra az időre köteles kamatot fizetni, amelyben ténylegesen használta a faktortól kapott pénzt. Ez az időszak egy korai felmondás esetén rövidebb is lehet, mint ahogy azt a felek eredetileg tervezték, szemben azzal a helyzettel, amikor a harmadik személy egyáltalán nem teljesíti a kötelezettségét, és emiatt a kamat több lesz a szerződéskötéskor kalkulálnál. A pénzhasznalet – eredetileg tervezettnél – rövidebb időtartama azt is eredményezheti, hogy az engedményezett követelés összegénél kisebb mértékű fizetési kötelezettség terheli csak a faktorálót.

Bár a jogalkotó azt a helyzetet tartja szemelőtt, amikor egy követelés engedményezésére kerül sor, de a felmondás szabályai között elhelyezésre került egy olyan rendelkezés is, amely azt mutatja, hogy – a gyakorlatban sokszor alkalmazott megoldásnak megfelelően – a jogalkotó is számol azzal az esettel, hogy a faktoráló több követelést engedményez. A többféle követelés kockázata egymástól nagymértékben különbözhet. Előfordulhat, hogy a faktorálónak valamelyik partnere rosszabb pénzügyi helyzetbe kerül, mint a többiek. Ilyen esetben nem lenne célszerű, ha a felmondás a teljes faktoring szerződést megszüntetné, hiszen sem a faktorálóval, sem a harmadik személyek többségével szemben nem merült fel olyan körülmény, amely miatt a jogviszony felszámolása indokolt lenne. A kódex ezért lehetővé teszi a jogviszony valamely részletének a megszüntetését.

6:408. § [A kölcsönszerződés szabályainak megfelelő alkalmazása]

A szerződésre egyebekben a kölcsön kifizetésének megtagadására, a kölcsönösszeg igénybevételének elmaradására és a kölcsön rendelkezésre tartására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

A korábbi bírói gyakorlatban a mögöttes szabályok helyes megtalálásának és alkalmazásának a jelenleginél is nagyobb szerepe volt. „A faktoring lényege a követelésnek – a behajtás kockázata átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelőlegezése. A faktoring atipikus szerződés, amely a felek üzleti, szerződési céljától, szándékától függően a visszterhes engedményezés, az adásvétel, illetve hitelviszony elemeit foglalja magában” (Vas Megyei Bíróság G.40.098/2005/17.). Figyelemmel arra, hogy a Ptk.-ban a faktoring gyakorlatilag a finanszírozási faktoringot jelenti, ezért logikus, hogy a kölcsönszerződés egyes normái alkalmazandók megfelelően mögöttes szabályként.

A jogalkotó azt a helyzetet tekinti szem előtt, hogy az egyik fél, akinek vannak szabad pénzeszközei, átad a másik félnek egy összeget, amelyhez a futamidő hosszától függő kamatokkal megnövelve jut majd ismételtlen hozzá. Ennek az ügyletnek a kölcsönszerződéshez képest több sajátos vonása is van (pl. míg a kölcsön összege alapvetően a felek megállapodásától függ, faktoring esetén az előfinanszírozás nagyságát abból lehet kiszámítani, hogy milyen összegű a cserébe adott követelés, és az mikor esedékes, eltérést jelent továbbá az is, hogy a kölcsönt az adós fizeti vissza, faktoring esetén követelés engedményezésére kerül sor, amelyet egyfajta hitelbiztosítéknak tekint a jogalkotó, miközben jogi értelemben teljesítésnek minősül, így faktoring esetén kifejezett kamatfizetési kötelezettséget csak arra az esetre nevesít a jogalkotó, amikor a harmadik személy nem teljesítése miatt a faktoráló kell, hogy fizessen). A sajátosságok ellenére is teljesen helyénvaló az, hogy a jogalkotó legközelebbi rokon szerződéstípusként a kölcsönt jelöli meg, és az ismétlések elkerülése érdekében bizonyos kérdésekben a kölcsönre vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni. A Ptk. három kérdéskört illetően rögzíti a kölcsön normáit a faktoring mögöttes szabályaiként. Mindhárom kérdés ahhoz az időszakhoz kapcsolódik, amikor a faktoring szerződést már megkötötték, de az előfinanszírozásra (azaz pénzösszegnek a faktor által a faktoráló részére történő megfizetésére) még nem került sor. Az előfinanszírozást a faktor is olyan esetekben tagadhatja meg, amikor a hitelező a kölcsön kifizetését (6:384. §). A faktoráló ugyanúgy nem köteles igénybe venni az előfinanszírozást, mint ahogy az adós sem köteles a kölcsönösszeg igénybevételére, de mindketten kötelesek ilyenkor megtéríteni a másik félnek a szerződés megkötésével kapcsolatban felmerült költségeit (6:385. §). Amennyiben elválík egymástól a faktoring szerződés megkötésének és az előfinanszírozásnak az időpontja, akkor a kölcsön rendelkezésre tartásának szabályait (6:386. §) kell alkalmazni, és mind a kölcsönszerződés adósának, mind a faktorálónak díjat kell fizetnie erre az időszakra.

LIX. Fejezet**A pénzügyi lízingszerződés****6:409. § [Pénzügyi lízingszerződés]**

Pénzügyi lízingszerződés alapján a lízingbeadó a tulajdonában álló dolog vagy jog (a továbbiakban: lízingtárgy) határozott időre történő használatba adására, a lízingbevevő a lízingtárgy átvételére és lízingdíj fizetésére köteles, ha a szerződés szerint a lízingbevevő a lízingtárgy gazdasági élettartamát elérő vagy azt meghaladó

ideig való használatára, illetve – ha a használat időtartama ennél rövidebb – a szerződés megszűnésekor a lízingtárgy ellenérték nélkül vagy a szerződéskötés kori piaci értéknél jelentősen alacsonyabb áron történő megszerzésére jogosult, vagy a fizetendő lízingdíjak összege eléri vagy meghaladja a lízingtárgy szerződéskötés kori piaci értékét.

1. A pénzügyi lízing kialakulása, gazdasági szerepe

A pénzügyi lízing egyike azoknak az új szerződéseknek, amelyeket az 1959-es Ptk. még nem tartalmazott. E körülményre tekintettel – a szabályok áttekintése előtt – célszerű megismerni a pénzügyi lízing funkcióját, szabályozási előzményeit.

A pénzügyi lízing a II. világháborút követően jelent meg az Egyesült Államokban. A beruházások tőkeszükséglete gyakran haladta meg a rendelkezésre álló forrásokat. A hiány kölcsönrel is fedezhető, de a hitelező helyzete sokszor kockázatos. Az adós fizetéképtelenné válása esetén a kölcsönből vásárolt eszközök valamennyi tartozás, nem csupán az adott kölcsön fedezetül szolgálnak. A hitelező számára biztonságosabb az a megoldás, hogy a beruházási javak tulajdonjogát megtartja magának anélkül, hogy a tulajdonost terhelő kockázatot viselnie kellene. A beruházó tehát csak a dolog birtokát és használatának, hasznosításának lehetőségét kapja meg a szerződéskötéskor, de a jogviszonyban rá hárulnak azok a terhek, amelyeket egyébként a tulajdonos szokott viselni.

A beruházó számára elsősorban az a fontos, hogy működtethesse a berendezést, és ezáltal profitot szerezzen. Hasznát csökkenti ugyan a lízingbeadónak fizetendő díj, de a lízingelt vagyontárgy működtetése révén elérhető bevétel az esetek jelentős részében fedezi a díjat és egyéb kiadásokat, sőt mindezen felül még nyereséget is biztosít.

2. Egyezmény a nemzetközi lízingről

Az UNITDROIT a nemzetközi pénzügyi lízingről egyezményt (UNIDROIT Lízing Egyezmény) készített elő, amelyet Ottawában fogadtak el, és amelyhez Magyarország is csatlakozott, s azt 1997-ben hirdették ki.

3. A lízing magyarországi szabályozása

Az 1970–1990 között hatályos magyar szabályozás jellemzője, hogy abban a pénzügyi számviteli szempontok domináltak. A PM rendeletek fontos polgári jogi kérdéseket mellékesen és hiányosan szabályoztak. 1990-ben a deregulációs kampány során a lízingjogszabályt hatályon kívül helyezték. (A korszak jogi szabályozásáról lásd Miskolczi Bodnár Péter: A lízing szabályozásának fejlődése. *Jogpolitika* 1986/4.).

A későbbiekben egyre több jogszabály tartalmazott rendelkezést a lízingre vonatkozóan. Ezek a szabályok azonban nem álltak össze egységes rendszerré, tekintettel arra, hogy mindegyik norma a maga sajátos szabályozási szemszögéből (privatizáció, adó, számvitel, vám, közbeszerzés stb.) tekintett a lízingre. A szabályok közül a Ptk. hatálybalépéséig hiányzott a hagyományos magánjogi kérdéseket (a szerződés alanyai, tárgya, létrehozatala, a felek jogai és kötelezettségei, a szerződés módosítása és megszűnése) rendező jogszabály. [A pénzügyi lízingszerződések általános bemutatását lásd pl. Miskolczi

Bodnár Péter: A lízingszerződések tartalma és elhatárolása más szerződéstípusoktól. *Jogtudományi Közlöny* 1987/1. 33.; Miskolczi Bodnár Péter: Atipikus szerződések (Lízing, faktoring, franchise). *Gazdaság és Jog* 1997/4. 6.]

4. Lízing és kodifikáció

A 2002. évi koncepciót követő szakmai vita alapján a Kormány 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozatával elfogadta az új Polgári törvénykönyv Koncepcióját. A Kodifikációs Főbizottság 2002. november 18-i ülésén elfogadta a Tematikát. Az új Polgári törvénykönyv egységes szerkezetbe foglalt Koncepciója és szabályozási tematikája még nem tervezte sem a pénzügyi lízing, sem általában a lízing önálló szerződéstípusként való szabályozását. „A kereskedelmi (üzleti) gyakorlatban régóta fontos szerepet játszó és időközben bevett elnevezéssel használt vegyes tartalmú szerződésfajtáknak az új Ptk.-ba történő felvétele nem könnyű feladat. Az egyik megoldás az lehet, hogy az adott szerződésfajtát a jellegadó tartalmi elemhez legközelebb álló nevesített szerződéstípus körében helyezük el a szükséges eltérő szabályokkal és a további tartalmi elemek rendezéséhez használható másik szerződéstípusra történő utalással. [...] Hasonló megoldás képzelhető el a lízingnél, illetve annak különböző altípusainál, amelyekkel kapcsolatban befogadó anyatípus lehet a részletvétel – a haszonbérleti szabályok, illetve (a finanszírozási lízingnél) a hitelszerződés szabályainak kiegészítő alkalmazásával” (*Magyar Közlöny Különszám* 2003. február 10. 108.). Látható, hogy a megvalósult szabályozás milyen messze van a kiinduló elképzeléstől.

A Kodifikációs Szerkesztő Bizottság – akkor éppen hivatalban nem lévő – tagjai Vékás Lajos szerkesztésében 2008 márciusában elkészítették a Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez c. nem hivatalos jogszabálytervezetet (CompLex, Budapest 2008.). A Szakértői Javaslat nem említi a lízinget sem önállóan, sem valamely másik szerződéstípushoz kapcsolódva.

Az üzleti életben a lízingszerződés elterjedt, számos válfaja alakult ki (lásd a következő pontot). A kodifikáció során eltérő elképzelések alakultak ki arra nézve, hogy a lízing egészét (az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium T/5949. számú, 2009. évi tervezete), vagy csak bizonyos típusát kell a Ptk.-ban szabályozni. A hatályos szöveg végül csak a pénzügyi lízinget tartalmazza. [A további lízingfajtákat és ezeknek a pénzügyi lízingtől való eltérését bemutatja Miskolczi Bodnár Péter: A lízing *in* Barta Judit – Fazakas Zoltán – Harsányi Gyöngyi – Miskolczi Bodnár Péter – Szuchy Róbert – Ujváriné Antal Edit: *Kereskedelmi szerződések alapvető szabályai* (Patrocinium 2016, Budapest).] A kodifikáció eredményeként elfogadott pénzügyi lízingnek nem szükségszerű eleme a lízingtárgy tulajdonának átszállása, így logikus lépésként a szabályokat nem a részletvételnél találjuk. A pénzügyi lízing önálló szerződéstípusként szerepel a Ptk.-ban, nem valamelyik rokon szerződés altípusaként.

5. A lízing további fajtái

A lízingnek – a Ptk.-ban szabályozott pénzügyi lízingen túl – több alfaja van, melyek egymástól lényegesen eltérnek.

Operatív lízingnek hívjuk az olyan lízinget, amelyben csak a használati kötelek jellemzői fedezhetők fel.

Visszlízing (sale and lease back) esetén szükségképpen sor kerül tulajdoni változásra, még a lízingszerződés megkötése előtt. Ilyenkor ugyanis a dolog tulajdonosa eladja

vagyontárgyát annak érdekében, hogy szabad pénzeszközökhöz jusson, de egyidejűleg lízingbe veszi azt, mert fizikailag szüksége van rá. A 6:99. § alapján kétséges volt, hogy a visszlízing összeegyeztethető-e a fiducia-tilalommal. A Ptkn. 19. §-ával módosított 6:99. § csak a fogyasztónak minősülő tulajdonos számára zárja ki azt, hogy tulajdont biztosítéki célból ruházzon át. Figyelemmel arra, hogy a visszlízing a gazdasági életben elterjedt üzlettypus, így a Ptkn. hatálybalépését követően nem látjuk akadályát az eladott vagyontárgy lízingbe vételének.

Allízing esetén a lízingbevevő nem maga használja a lízingtárgyat, hanem a használat lehetőségét másnak biztosítja. A két lízingbeadó részben kockázatmegosztási, részben refinanszírozási célból működik együtt (lásd részletesebben Bartal Tamás: Pénzügyi lízing – az új Ptk. és a valóság. *Gazdaság és Jog* 2014/3. 19–21.).

Az 1990-es években a lízingügyletek az állami tulajdon magánkézbe adásában is szerepet kaptak (privatizációs lízing).

6. Korábbi definiálási kísérletek

A kodifikátor nem volt könnyű helyzetben, amikor jogszabályba kellett öntenie a pénzügyi lízing lényegét, a definíció tekintetében ugyanis sem a hazai jogirodalmunkban, sem külföldön nem alakult ki egységes nézet. Éppen ellenkezőleg egymásnak igencsak ellentmondó álláspontok feszültek egymásnak. Azokban a nyugat-európai államokban, ahol a pénzügyi lízinget szabályozták (Franciaország, Belgium, Portugália, Spanyolország), fogalmi elemként rögzítették azt, hogy a lízingbevevőt az ügylet végén vételi jog illeti azokra a vagyontárgyakra, amelyek addig birtokában voltak. A Uniform Commercial Code alapján viszont az opciót biztosító ügylet kizárt a lízing fogalmi köréből, mert az ilyen ügyletet az USA tagállamaiban az adásvételhez sorolják.

A kodifikáció előtti hazai jogalkotásunk lehetőséget biztosított arra, hogy a használati periódust tulajdonátszállás kövesse. A felek a szerződésben eleve rendelkezhetek a tulajdonátszállás ingyenes vagy maradványérték fejében történő lehetőségéről, vagy ebben a kérdésben a lízingbevevőnek egyoldalú választási jogot biztosíthattak, amit a futamidő végén gyakorolhatott (más kérdés, hogy volt olyan jogszabályi definíció, amely szerint vételi jog helyett – tévesen – elővásárlási joggal lehetett felruházni a lízingbevevőt). A tulajdont nem feltétlenül a lízingbevevő szerezte meg, mivel a vételi jog gyakorlására más személyt is feljogosíthatott. A jogszabály nem tette kötelezővé a tulajdonváltást [a Ptk. előtti gyakorlatról lásd Fülöp Sándor György – Lenk Géza – Simon Ilona – Varga Lajos: *Lízing – Gyakorlati útmutató és katalógus* (Magyar Kereskedelmi Kamara 1986, Budapest); Miskolczi Bodnár Péter: *Lízing in* Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): *Kereskedelmi Szerződéstípusok* (Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért 1997, Miskolc) 185–200.; Nochtá Tibor: *A lízingszerződés. Jura* 1995/1. 17.; Papp Tekla: *Atipikus szerződések* (Lectum 2007, Szeged) 149–151.; Papp Tekla: *Opuscula Civilia – Magánjogi láttelek* (Lectum 2013, Szeged) 29–30.].

A pénzügyi szempontú törvények (1996-os Hpt. és a Hpt.) a szerződést határozott idejű használatnak tekintették, mely során a felek jogállását az alábbiak jellemzik. A lízingbevevő:

- a) viseli a kárveszély átszállásából származó kockázatot;
- b) a hasznok szedésére jogosulttá válik;
- c) viseli a közvetlen terheket (ideértve a fenntartási és amortizációs költségeket is);
- d) jogosultságot szerez arra, hogy a szerződésben kikötött időtartam lejártával a lízingdíj teljes tőketörlesztő és kamattörlesztő részének, valamint a szerződésben

kikötött maradványérték megfizetésével a dolgon ő vagy az általa megjelölt személy tulajdonjogot szerezzen. Ha a lízingbevevő nem él e jogával, a lízing tárgya visszakerül a lízingbeadó birtokába és könyveibe. A felek a szerződésben kötik ki a lízingdíj tőkerését – amely a lízingbe adott vagyontárgy, vagyoni értékű jog szerződés szerinti árával azonos –, valamint kamatrészét és a törlesztésének ütemezését.

A Hpt.-ben szereplő definíciót nem feltétlenül kell a Ptk.-ban rögzített meghatározás közvetlen elődjének tekinteni, ugyanis a 2013. december 23-án – tehát a Ptk. után – kihirdetett Hpt. definíciója (Hpt. 6. § 89. pont), sőt annak az egyes adótörvények és azokkal összefüggő más törvények, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény módosításáról szóló 2014. évi LXXIV. törvénnyel módosított verziója is eltér a Ptk.-ban rögzített definícióban foglaltaktól. Érdemi különbség van a két meghatározás között, még akkor is, ha a Hpt. definíciója valamelyest közelít a Ptk.-ban írt meghatározáshoz (már nem tartalmazza azt a korábbi fordulatot, hogy a lízingbeadó a későbbi lízingtárgy tulajdonjogát a lízingbevevő megbízása szerint szerzi meg, hanem már eleve a lízingbeadó tulajdonában lévő ingatlan vagy ingó dologról és vagyoni értékű jogról szól). A kodifikációt és a Hpt. módosítását követően is fennmaradó különbségből arra következtethetünk, hogy a pénzügyi lízing hitelintézeti célú fogalma nem azonos a kötelmi jogi fogalommal. A Hpt. az ügyletek szűkebb körét öleli fel, csak az ott írt definíciónak megfelelő ügyletekre nézve irányadó. A Hpt.-ben rögzített követelmények tehát nem vonatkoznak a pénzügyi lízing Ptk.-ban írt minden válfajára, csak az olyan pénzügyi lízingre, amelyben maga a szerződés rögzíti a lízingbevevő maradványértéken való tulajdonszerzését a futamidő végén. Nem szerencsés, hogy a Ptk. és a Hpt. azonos néven két egymástól eltérő szerződést szabályoz, még akkor sem, ha vannak olyan esetek, amikor az eltérés nem jelentős.

7. Maradványértéken történő tulajdonszerzés a Ptk.-ban

A Ptk. is követi a korábbi években érvényesült megengedő jellegű szabályozást. A törvényszöveg egyrészt lehetőséget ad arra, hogy a lízingbevevő megszerezze a lízingtárgy tulajdonjogát („a szerződés megszűnésekor a lízingtárgy [...] a szerződéskötés kori piaci értéknél jelentősen alacsonyabb áron történő megszerzésére jogosult”). Ez a fordulat a maradványértéken történő tulajdonszerzésre utal, de másként is zárulhat az ügylet. Ingyenes tulajdonátzállásra is lehetőség nyílik. Nem található meg a jelen § szövegében az a – gyakorlatban ismert – megoldás, hogy a felek a szerződésben vételi jogot biztosítanak a lízingbevevő részére, de – feltehető, hogy – a jogalkotó nem akarta tudatosan kizárni ezt a megoldást. Akkor juthatunk arra a következtetésre, hogy a vételi jog biztosítása is jogszerű, ha a szabálynak diszpozitív jelleget tulajdonítunk. Ez – lévén, hogy jelen § egy definíció – korántsem aggálymentes megoldás, de még mindig inkább vállalható, mint az a következtetés, hogy a vételi jogot biztosító szerződések nem is tekintendők pénzügyi lízingnek. Sajnos a jogalkotó szándékát hivatalos forrásból – lásd a 6:408. §-nál – nem ismerhetjük meg, így egy rosszul megfogalmazott definíció alapján lesz kénytelen mindenki találgatni a pénzügyi lízing tartalmát mindaddig, amíg a joggyakorlat a felmerülő problémákra megoldást nem talál.

A Ptk. szövegének egyik lehetséges olvasata szerint, ha a lízingdíjak összege eléri vagy meghaladja a lízingtárgy szerződéskötés kori piaci értékét, akkor a tulajdonjog a törvénnyel fogva automatikusan átszáll a lízingbevevőre. A jogalkotó itt olyan feltételt rögzít, ami igen gyakran megvalósul. Pénzügyi lízing esetén ugyanis – szemben az operatív lízinggel – a lízingdíjak összege általában eléri vagy meghaladja a lízingtárgy szerződéskötés kori

piaci értékét, márpedig nem kizárt, hogy a felek kapcsolata anélkül zárul, hogy a lízingbevevő tulajdont szerezne. Lehetséges, hogy a lízingbevevő nem is akar tulajdont szerezni, például azért, mert korszerűbb berendezést akar lízingelni. „Meglehetősen szerencsétlen következményekhez vezet, ha a szakma, amely alkalmazni hivatott egy jogszabályt, nem tudja értelmezni azt. Márpedig jelen esetben ez a helyzet állott elő” (Bartal Tamás: Pénzügyi lízing – az új Ptk. és a valóság. *Gazdaság és Jog* 2014/3.).

8. A pénzügyi lízing mint sajátos használati kötelem

A pénzügyi lízingszerződés szükségképpen használati kötelem, de lehet, hogy több annál. A feleknek a használati kötelem körbe tartozó jogai és kötelezettségei – a lízingbeadó a tulajdonában álló dolog vagy jog meghatározott időre történő használatba adására, a lízingbevevő a lízingtárgy átvételére és lízingdíj fizetésére köteles – nem mutatnak érdemi különbséget más használati kötelemektől.

A pénzügyi lízingszerződés háromféle módon különülhet el a többi visszerhes használati kötelemtől:

a) a használat hosszúsága alapján, nevezetesen a szerződés szerint a lízingbevevő a lízingtárgy gazdasági élettartamát elérő vagy azt meghaladó ideig való használatára jogosult, illetve

b) jellegadó sajátossága lehet a pénzügyi lízingnek, hogy a határozott időre szóló használati kötelem a tulajdonszerzés lehetőségével párosul. A lízingbevevő a lízingtárgy tulajdonjogát megszerezheti ingyen vagy a szerződéskötés kori piaci értéknél jelentősen alacsonyabb áron. Ez utóbbi esetben a fizetendő árat a gyakorlatban „maradványértéknek” hívják, végül

c) a lízing tárgyának szerződéskötési értéke és az ellenszolgáltatás értékviszonya lehet a harmadik sajátosság, amely elkülöníti a pénzügyi lízinget a használati kötelemektől, ugyanis abban az esetben is pénzügyi lízingről van szó, ha a fizetendő lízingdíjak összege eléri vagy meghaladja a lízingtárgy szerződéskötés kori piaci értékét.

Első ránézésre talán magasnak tűnhet a lízingdíjak összege, de ha belegondolunk, hogy a lízingbeadó feltehetően a piaci érték körüli nagyságú vételár fejében szerezte meg a lízingtárgyat, és csak részletekben kapja azt vissza, érthetővé válik, hogy a számára egyszeri költséget jelentő vételárat, annak futamidő alatti kamatait, továbbá saját tevékenysége költségeit és a tevékenységével járó kockázatot is figyelembe veszi a lízingdíj kiszámítása során. Ennek a négy költségelemnek az összegét osztja el a futamidő hónapjainak számával. Így számolja ki a havonta fizetendő lízingdíjat. Minél hosszabb a futamidő és minél nagyobb kockázatúnak ítélik a lízingbevevőt, annál nagyobb mértékben haladja meg a lízingdíjak összege a lízingtárgy szerződéskötés kori piaci értékét. [A lízingdíjak összege abban az esetben nem éri el a lízingtárgy szerződéskötés kori piaci értékét, ha a szerződés a lízingtárgy használhatósági idejénél rövidebb időre szól, amikor a lízingbeadó még egy (több) újabb szerződés (másodkézi lízing vagy secondhand leasing) megkötésével számol, és a lízingtárgy beszerzésével járó költséget nem teljes mértékben egy lízingszerződés során kívánja visszanyerni.]

A Ptk.-ban említett három sajátosság bármelyikének a jelenléte a jogviszonyban pénzügyi lízinggé teszi a használati kötelemet.

A Ptk. módosításának tervezete eredetileg mellőzte volna a harmadik sajátosságot, de végül a Ptk.-t módosító Ptkn. nem változtatott sem a definíción, sem a pénzügyi lízing más szabályán.

Nem észlelte a jogalkotó a kodifikáció során azt, hogy a pénzügyi lízinggé minősítésnek egy további esete is létezik, amely ráadásul a magyar üzleti gyakorlatban kezdetben minden pénzügyi lízinget jellemzett, olyannyira, hogy a pénzügyi lízing Hpt.-beli definíciójának is eleme volt. Ez a sajátosság pedig nem más, mint az, hogy a pénzügyi lízing tárgya nagyon sok esetben hasznot hajtó dolog, és a lízingtárgy tulajdonosa nem pusztán a használat, hanem a hasznosítás lehetőségét is biztosítja a lízingbevevő számára. A lízingbevevő azért tud a beszerzési vételárnál és annak szokásos kamatánál nagyobb összegű lízingdíjat fizetni, mert közben nyereséget ért el a lízingtárgy hasznosítása révén (pl. fuvarozott a lízingelt teherutóval, alkatrészeket gyártott az esztergagéppel, zongoraórákat ad a lízingelt zongora felhasználásával).

9. A definíció és a szerződési tartalom indokolatlan összekapcsolása

Véleményünk szerint a jogalkotó kétféle célt igyekezett ötvözni a Ptk.-nak a pénzügyi lízingre vonatkozó első szakaszában. Egyfelől a felek fő jogait és kötelezettségeit igyekezett megadni, hiszen a legtöbb szerződéstípus szabálya ezzel indul a Ptk.-ban. A kodifikáció során igyekeztek kifejezetten kerülni a definíciókat, de egy új, a Ptk.-ban első ízben szabályozott szerződéstípus mégis igényelte a meghatározást, vagy legalább az elhatárolást a hozzá leginkább hasonló szerződéstől vagy szerződéscsoporttól. A pénzügyi lízing esetében sikerült a használati kötelezettségek alanyait terhelő kötelezettségeket és az őket illető jogokat rögzíteni, ezt kiegészítették az előző pontban bemutatott három lehetséges sajátossággal, de nem sikerült igazán jól illeszteni a kétféle célt. A „ha” kötőszó arra utal, hogy a felek kötelezettségei csak a definíció második felében felsorolt három eset valamelyikében irányadók, de mint láttuk a használatba adás, az átvétel és a díjfizetés mindenfajta használati kötelelem esetén terheli a feleket. Az új szerződéstípus „megérdemelt volna” egy valamivel talán terjedelmesebb, de világos és egyértelmű definíciót, ahol a szöveg értelmezése nem okoz nehézséget.

10. Veszélyek

A pénzügyi lízing sajátosságait adó mindhárom eset rejt legalább egy „időzített bombát”, amivel a joggyakorlatnak majd meg kell küzdenie.

Nem mindig tudható az, hogy mekkora a lízingtárgy gazdasági élettartama. A gépek potenciális üzemóra kapacitása többé-kevésbé ismert, de a lízingbeadó nem tudhatja azt, hogy egy vagy három műszakban használják-e, milyen körülmények között, mennyire szakszerűen, milyen színvonalú karbantartás mellett használják a lízingtárgyat. A lízing minősítése szempontjából a használat hónapokban mért tartama bír jelentőséggel, miközben a lízingtárgy fizikai használhatóságának csökkenése (fizikai kopása) nem feltétlenül arányos az időmúlással. Vannak továbbá olyan dolgok, amelyek szellemi avulása gyorsabb, mint a fizikai. Egy mobiltelefon, szoftver hamarabb idejétmúlttá válhat, mint ahogy fizikai teljesítőképességét elveszíti. További nehézség forrása lehet az, hogy honnan lehet megtudni a lízingtárgy gazdasági élettartamát. Az amortizációs jegyzékek valamelyest segíthetnek, de még a kiindulást jelentő értékek megismerhetősége sem automatikus, márpedig a szerződés minősítése múlik azon, hogy a futamidő eléri-e a lízingtárgy gazdasági élettartamát. Feltehetően nem a szerződéskötéskor lesz vita a felek között a lízingtárgy gazdasági élettartamának hosszáról, hanem a szerződés során, esetleg megszűnése kapcsán. Könnyen előfordulhat, hogy a kötelezettségétől szabadulni kívánó

fél vitatni kezdi azt, hogy egyáltalán lehet-e pénzügyi lízingnek tekinteni a szerződést. Az sem kizárt, hogy ugyanilyen céllal tévedésére, illetőleg a másik fél megtévesztő magatartására hivatkozik majd a szerződés érvénytelenítése érdekében.

A lízingtárgy tulajdonának megszerzése kapcsán két probléma is jelentkezhethet. A törvény a szerződés megszűnésekor teszi lehetővé a lízingbevevő számára a tulajdonszerzést. Kérdéses azonban, hogy csak a szerződésszerűen zajló jogviszonynak a felek eredeti elképzelése szerinti, „szabályszerű” megszűnése, azaz a futamidő eltelte esetén lehet szó ingyenes vagy maradványérték fejében történő tulajdonszerzésről, vagy más esetekben is.

Nem egyértelmű a „szerződéskötéskori piaci értéknél jelentősen alacsonyabb ár” fogalma. Vajon lehet-e pénzügyi lízingnek tekinteni egy olyan konstrukciót, amely egyéves futamidő után 50%-os maradványértéken biztosítana vételi jogot a lízingbevevő számára? Könnyen elképzelhető, hogy mindaddig, amíg a bírói gyakorlat ki nem alakul ebben a kérdésben, a felek inkább hosszabb futamidejű és egyben alacsonyabb maradványértékű konstrukciót választanak.

A harmadik körülmény kapcsán az lehet kérdéses, hogy a lízingbeadó a lízingdíj kalkulálása során akkor is kiindulhat-e a lízing tárgyának szerződéskötési piaci értékéből, ha ő alacsonyabb áron szerezte be azt, például azért mert rendszeresen lízingeli az adott gyártó termékeit, és erre tekintettel kedvezményt kap. Első ránézésre könnyen kijelenthetnénk, hogy az ilyen – a fuvarjogból ismert refakciára emlékeztető – árendemény a lízingbeadó saját nyereségét gyarapítja, és a kedvezményről nem köteles tájékoztatni a lízingbevevőt. Elgondolkodtató azonban az olyan helyzet, amikor a lízingbeadó kifejezetten az általa remélt árendeményből fakadó extra nyereségre számítva szerzi be ettől a gyártótól a terméket, noha a lízingtárgy minősége nem éri el az átlagos piaci színvonalat. Ilyen és hasonló helyzetekre a jog a szavatosság körében a lízingbeadó jogi pozíciójának nehezítésével reagál [6:411. § (2) bekezdés].

11. A pénzügyi lízing definíciójának és gazdasági funkciójának potenciális ellentmondása

A 20. század végének magyar és amerikai lízinggyakorlatában megfigyelhető volt egy tendenciaszerű különbség. Magyarországon a hosszú futamidőket preferálták azért, hogy kisebb legyen a havi lízingdíj, mivel a lízinget többnyire forráshiányos cégek vették igénybe. A pénzügyi lízingszerződés futamidejének végén a lízingbevevő tulajdont szerzett a hosszú használat során addigra már meglehetősen elhasználódott lízingtárgyon, és azt használta tovább immár sajátjaként.

Amerikában a – jellemzően eleve rövidebb futamidejű – jogviszony megszűnésekor a lízingbevevő egy új, korszerűbb tárgy lízingelésére kötött szerződést. Amerikában a lízingbevevők jóval nagyobb része engedhette meg magának azt, hogy folyamatosan nagyon korszerű, legjobb minőségű, nem „lestrapált” berendezéseket lízingeljen. A futamidő végén még fizikailag jól használható, de az erkölcsi avulás jeleit mutató berendezések visszakérültek a lízingbeadó birtokába, aki secondhand (másodkézi) lízing keretében jóval olcsóbban adta lízingbe azokat egészen más piaci szegmenshez tartozó kisvállalkozóknak vagy kezdő vállalkozásoknak.

A pénzügyi lízing kodifikálása és annak lehetővé tétele, hogy a lízingbevevő a lízingtárgy tulajdonjogát megszerezheti a szerződéskötéskori piaci értéknél jelentősen alacsonyabb áron, nemcsak, hogy nem ösztönöz a folyamatos technikai megújulásra, de

szinte „csábít” az elavult, lestrapált gépek működtetésével való gazdálkodás folytatására. Másfelől az is tény, hogy a pénzügyi lízing Ptk. szerinti definíciója szerint a lízingbevevőnek nincs mindig tulajdonszerzési lehetősége, ilyenkor pedig esély nyílik a talán már a szerződéskötés idején sem feltétlenül csúcstechnológiának minősülő gépek megújítására, kisebb az esély arra, hogy a tulajdonszerzés lehetősége a technikai színvonal konzerválására vezessen.

12. A pénzügyi lízingszerződés alanyai

A Ptk. kétszemélyes szerződésként szabályozza a pénzügyi lízinget, melynek egyik alanya a lízingbeadó, a másik alanya a lízingbevevő. A definíción kívüli szabályokat is figyelembe véve azonban helyénvalónak látszik egy harmadik szereplő megemlítése.

A lízingbeadóról a Ptk. alapján csak annyit lehet tudni, hogy ő a lízingtárgy tulajdonosa. A lízingbeadó tulajdonosi minősége azonban kétféle helyzetet takarhat.

Lehetséges, hogy a lízingbeadó maga állította elő a terméket, ő a jog eredeti jogosultja. Ebben az esetben a pénzügyi lízingszerződés valójában az értékesítési folyamat része, a beruházás-gyártás-értékesítés részekből álló ciklus lezárása. Inkább – a Ptk.-ban nem szabályozott – operatív lízing esetén fordul elő, hogy maga a gyártó adja lízingbe gyártmányait. A szavatosság szabályozása során a Ptk. nem is számol ezzel a lehetőséggel (6:411. §), amikor feltételezi, hogy a gyártó más személy, mint a lízingbeadó.

A pénzügyi lízing körében az esetek túlnyomó részében a későbbi lízingbeadó kifejezetten azért szerzi meg a terméket vagy a jogot, hogy lízingbeadóként szerződést köthessen a lízingtárgyra. Ilyen esetben a lízingbeadó újabb láncszemként épül be a gazdasági folyamatba a gyártó/eredeti jogosult és a lízingbevevő közé. Az ilyen lízingbeadó közgazdasági értelemben befektetőként jár el. Számára költséget jelent az a vételár vagy díj, amelynek fejében a termék előállítójától (esetleg nagykereskedőjétől, importőrétől) megszerezte a termék tulajdonjogát, a jog eredeti jogosultjától a jog hasznosítási lehetőségét. A pénzügyi lízingszerződés keretében elérni szándékozott bevételei meg kell, hogy haladják a befektetését, ha nyereséget kíván elérni az ügyleten.

A lízingügyletek lebonyolításához jelentős tőke szükséges, ezért a lízingbeadó gyakran valamely bank vagy bank leányvállalata, érdekeltsége. Erre tekintettel a lízingbeadó elnevezés helyett a jogirodalom gyakran a „pénzintézet” kitéltet használja.

A korábbi gyakorlatban gyakran előfordult, hogy az adásvételt és a lízingbeadást egyetlen szerződés keretében bonyolították le. Ilyenkor háromoldalú szerződés jött létre, ahol a termék előállítója is a jogviszony alanyává vált. Az ilyen szerződésekben gyakran előfordult, hogy a lízing szakvállalat az őt vevőként terhelő kötelezettségek egy részét – pl. az átvétel során a megvizsgálást – a lízingbevevőre terhelte, miközben az eladóval szembeni jogait – pl. a szavatossági igények érvényesítését – engedményezte rá. Ez a konstrukció akkor is alkalmazható volt, ha két külön szerződésben került sor a termék megvételére és lízingbeadására.

A Ptk. nem vesz tudomást a pénzügyi lízingszerződés említett előzményeiről. Valószínűsítjük azonban, hogy a korábbi gyakorlat a Ptk. hatálybalépését követően is fennmarad, tehát a szerződéskötés során érdemes átgondolni azt, hogy milyen jogi lépéseket, milyen szerződésekbe érdemes belefoglalni annak érdekében, hogy kialakuljon a pénzügyi lízing jogszabályban leírt alaphelyzete, nevezetesen a lízingbeadó tulajdonosi pozíciója.

A 6. pontban láttuk, hogy a Hpt. nem teljesen azt érti pénzügyi lízingen, mint a Ptk. Azokban az esetekben, amikor a konkrét jogviszony mind a Ptk., mind a Hpt. szerint

pénzügyi lízingnek minősül, a lízingbeadó meg kell, hogy feleljen a Hpt. szigorú előírásainak. Mivel a pénzügyi lízing üzletszerű végzését a Hpt. pénzügyi szolgáltatásnak minősíti [Hpt. 3. § (1) bekezdés c) pont], lízingbeadó csak pénzügyi szolgáltatás folytatására jogosult cég lehet. A jogosultság előfeltétele, hogy olyan jogi személy legyen, amely legalább húszmillió forint jegyzett tőkével rendelkezik, és megfelel a pénzügyi vállalkozásokkal szemben a törvény által támasztott személyi és tárgyi feltételeknek.

Lízingbevevőként bárki – természetes és jogi személy is – szerepelhet a szerződésben. A kis tőkeerejű, új cégek gyakran lízingelnek, de mások is kihasználják a lízingben rejlő pénzügyi lehetőségeket [Varga Nelli: *A fogyasztói pénzügyi lízing* (HVG-ORAC 2014, Budapest)]. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy abban az esetben, ha lízingbevevőként olyan személy köt szerződést, aki a Ptk. szerint fogyasztónak minősül [8:1. § (1) bekezdés 3. pont], akkor a felek jogviszonyára irányadók lesznek a kódex mindazon rendelkezései, amelyek vállalkozás és fogyasztó közötti szerződésre vonatkoznak [a Ptkn.-nel módosított 5:128. §, 6:98. §, a Ptkn.-nel módosított 6:99. §, 6:100 §, 6:101. §, 6:103. §, 6:104. §, 6:105. §, 6:158. §, 6:168. §, 6:169. §, 6:170. § (2) bekezdés, 6:430. §], a fogyasztó igényérvényesítését könnyítik [6:162. § (2) bekezdés, 6:163. § (2) bekezdés stb.], valamint a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet 6., 7. és 8. §-a.

A pénzügyi lízing definíciója nem említi a lízingszerződés megkötésénél korábbi eseményeket, de ismert, hogy a lízingtárgyat a lízingbeadónak meg kell szereznie valakitől (hacsak nem maga állítja elő azt). Azt pedig már a törvény szövege is tartalmazza, hogy hibás teljesítés esetén bizonyos szavatossági jogokat a kellékszavatosság kötelezettjével szemben kell érvényesíteni [6:411. § (3) és (4) bekezdés]. Az a személy, akitől a lízingbeadó megszerzi a lízingtárgy tulajdonjogát, tehát nem alanya a pénzügyi lízingszerződésnek, de fontos szereplője a jogviszonynak. „A professzionális lízingszerződés egy speciális háromalanyú kötelelem, amelyben harmadikként a szállító is megjelenik, elsősorban mint a szavatossági kötelezettségek alanya. Ő az, akitől a lízingbevevő által kiválasztott lízingtárgyat adásvételi (szállítási) szerződéssel a lízingbeadó megvásárolja úgy, hogy a szavatossági jogok gyakorlásának sajátos formája valósul meg” [Bárdos Péter: *Bevezetés a kereskedelmi jogba* (HVG-ORAC 2015, Budapest) 274.]. A pénzügyi lízingre vonatkozó fejezetben egységesen a „gyártó” megjelölést alkalmazzuk, függetlenül attól, hogy a későbbi lízingbeadóval szerződő fél állítja elő a későbbi lízingtárgyat, vagy csak kereskedik azzal. A jelenleg még gyakran alkalmazott „szállító” megnevezést kerülni fogjuk arra tekintettel, hogy a Ptk. már nem tartalmazza a szállítási szerződés szabályait. Stíláriskból időnként adásvételnek nevezük a gyártó és a lízingbeadó közötti szerződést, amellyel a lízingbeadó megszerzi a lízingtárgy tulajdonjogát, noha az adásvételen kívül tulajdonátruházásra irányuló másféle szerződés is létrejöhet közöttük.

13. A pénzügyi lízingszerződés tárgya

A pénzügyi lízingszerződés tárgyát a Ptk. összefoglalóan lízingtárgynak nevezi.

Egy korábbi jogszabály, a gépek és berendezések bérbeadásáról szóló 36/1985. (X. 31.) PM rendelet – amely gépbérletként magyarította az elnevezést – azt a látszatot keltette, hogy csak gépek és berendezések adhatók lízingbe. A lízinget a gyakorlatban sokáig a termelőeszközökre korlátozták, ma viszont a fogyasztási cikkek (pl. személygépkocsik), újabban lakások is gyakran tárgyai a lízingnek. A jogszabály kifejezetten említette, hogy vagyoni értékű jogok is lízingbe adhatóak, ilyenként említhető a lakások, helyiségek bérleti joga.

A Ptk. szerint a lízingtárgy bármilyen dolog vagy jog lehet.

A dolgok körében ingó dologra és ingatlanra vonatkozóan is létrejöhet a szerződés. Annak, hogy a lízingtárgy milyen dolog, elsősorban a nyilvántartásba vétel szempontjából (lásd a 6:410. §-nál) van jelentősége.

A bérleti jogon, továbbá a vadászati jogon túl a szellemi alkotásokhoz kapcsolódó jogok jöhetnek szóba lízingtárgyként.

Az, hogy a lízingtárgy dolog vagy jog, a lízingtárggyal kapcsolatban a hasznok szedése, továbbá a lízingtárggyal járó terhek, költségek viselése és a kárveszély átszállásának időpontja szempontjából [6:412. § (1) bekezdés] bír jelentőséggel.

14. A pénzügyi lízingszerződés tárgyának tulajdoni helyzete

Akár dolog, akár jog képezi a szerződés tárgyát, biztosak lehetünk abban, hogy az a lízingbeadó tulajdonában áll. A lízingbeadó tulajdonosi pozíciója nem csupán a szerződés megkötésekor, hanem a szerződés teljes tartama alatt fennáll. A pénzügyi lízing egyik fajtájánál ez abból következik, hogy a szerződés a lízingtárgy gazdasági élettartamát elérő vagy azt meghaladó ideig való használatát biztosítja a lízingbevevő számára, azaz a lízingbevevő a szerződés fennállása során nem válik tulajdonossá, és mire ez bekövetkezhetne, addigra már – a lízingtárgy amortizációja miatt – gyakorlatilag nincs min tulajdont szerezni, de legalábbis nem érdemes. A pénzügyi lízing másik fajtájánál pedig abból tudható, hogy lízingbeadó tulajdonosi pozíciója a szerződés teljes tartama alatt fennáll, hogy a lízingbevevő csak a szerződés megszűnésekor válik jogosulttá a lízingtárgy tulajdonának megszerzésére, korábban nem. Csak a szerződés megszűnésekor szerzheti meg ingyen vagy maradványértéken a lízingtárgyat, illetőleg ekkor gyakorolhatja vételi jogát. Egy dolog ugyanis az, hogy a szerződés a lízingtárgy tulajdonjogának ingyenes átszállásáról rendelkezik, vagy vételi jogot biztosít, és más a tulajdon átszállásának tényleges bekövetkezése a futamidő végén.

Lehetséges, hogy a felek közötti szerződés eleve rögzíti a tulajdonváltást. A felek megállapodhatnak abban, hogy a lízingelt vagyontárgy tulajdonjoga a szerződésben rögzített használati időtartam leteltével a jogosultra száll. A tulajdont a lízingbevevő tipikusan ún. maradványérték megfizetése fejében szerzi meg, előfordul, azonban, hogy külön fizetési kötelezettség nélkül, pusztán a futamidő során fizetett lízingdíj fejében a tulajdonjog automatikusan átszálljon. A hazai gyakorlatban tipikusan sor kerül a lízingelt vagyontárgy tulajdonjogának megszerzésére is, ezért a pénzügyi lízinget Magyarországon a tulajdon átruházására irányuló szerződések közé számították. A Ptk. a Hitel- és számlaszerződések elnevezést viselő XX. Címben szabályozza a pénzügyi lízinget.

A tulajdonátszállás a Ptk. hatálybalépése előtt sem volt szükségképpen része az ügyletnek, a Ptk. alapján pedig még kevésbé az. Előfordulhat, hogy a szerződés csak feljogosítja a használót arra, hogy a futamidő végén egyoldalúan döntsön a tulajdon kérdésében, például vételi jogot kap a szerződés alapján, vagy jogosult megjelölni a leendő tulajdonos személyét. Abban – az egyébként jellemzőnek tekinthető – esetben, ha a lízingbevevő él vételi jogával, a tulajdon átszállásra a vételi jog szabályai alapján kerül sor. A lízingszerződés és a vételi jog alapján bekövetkező tulajdonátszállás ekkor viszonylag jól elkülöníthető.

Nincs akadálya annak sem, hogy a felek olyan ügyletet kössenek, amely csak a használatra és hasznok szedésére irányul. Ebben az esetben nem kerül sor tulajdonváltásra, a lízingtárgy végig a lízingbeadó tulajdonában marad.

A lízingügylet sajátossága, hogy tartós ügylet, és a tulajdonváltásra csak a szerződéskötéshez képest későbbi időpontban kerül sor, ennyiben hasonlít a tulajdonjog-fenntartásos részletvételhez.

15. A jogviszony tartalma a pénzügyi lízing Ptk.-ban rögzített definíciója szerint

A Ptk. a pénzügyi lízing definiálása során rögzíti a felek legfontosabb kötelezettségeit. Ezekon kívül a Ptk. később további jogokat és kötelezettségeket is rögzít (lásd 16. és 17. pont). Az új szabályozás némiképp eltér a korábbi joggyakorlattól (lásd Miskolczi Bodnár Péter: Egyes – a Ptk.-ban nem szereplő – haszonbérlettel rokon szerződések *in* Novotni Zoltán (szerk.): *Magyar polgári jog, Kötelmi jog, Különös rész* (Tankönyvkiadó 1988, Budapest) 239–248.).

A kódex a felek kötelezettségeinek megadásával rögzíti a jogviszony tartalmát, akként, hogy az egyik fél kötelezettsége a másik fél jogát képezi. A lízingbeadó a tulajdonában álló lízingtárgy határozott időre történő használatba adására, a lízingbevevő a lízingtárgy átvételére és lízingdíj fizetésére köteles.

Valamennyi pénzügyi lízing esetén a jogviszony tartalmaként rögzíthetjük az alábbiakat.

A lízingbeadó a lízingtárgyat köteles a lízingbevevő használatába adni. A használatba adás két dolgot jelent: egyrészt birtokátruházást (5:3. §), másrészt a lízingtárgy lízingbevevő általi használatának tűrését. A másik fél szemszögéből nézve ez azt jelenti, hogy a lízingbevevő megszerzi a birtoklás és a használat jogát. A Ptk. ugyan a hasznosítás lehetőségét nem említi, de azzal, hogy a kötelezett szempontjából fogalmazza meg a felek helyzetét („a lízingbeadó a tulajdonában álló lízingtárgy határozott időre történő használatba adására köteles”), nem is zárja ki azt, hogy a lízingbevevő hasznosítsa a lízingtárgyat.

A Ptk. szerint a lízingbevevő köteles a lízingtárgy átvételére, kötelezettsége valójában a birtokátruházás lízingbeadóval közösen kiválasztott formájához kapcsolódik. Az átvétel a lízingbeadó használatba adási kötelezettségének részbeni párja. A két kötelezettség egyidejű teljesítésének eredményeként a lízingtárgy a lízingbevevő birtokába kerül. A lízingbeadó használatba adási kötelezettsége másik oldalának nincs kötelezeti párja, nevezetesen a lízingbevevő nem köteles a lízingtárgy használatára (mint pl. a franchise – jogbérleti – szerződés jogosultja), de természetesen jogosult használni a lízingtárgyat.

A lízingbevevő lízingdíjat fizet. A pénzügyi lízing határozott időre szól. Ennek az a magyarázata, hogy az esedékes díj mértékét úgy állapítják meg, hogy az összes költséget (beleértve a lízingbeadó hasznát is) elosztják annyival, ahány hónapra szól a szerződés. Minél hosszabb lejáratú a lízingügylet, annál nagyobb az összköltség (elsősorban a hosszabb időre kalkulált kamatok miatt), de annál kisebb az egy hónapra eső díj (mivel az összeg többfelé oszlik). Abban az esetben, ha a pénzügyi lízingszerződés alapján a lízingtárgy „gazdát cserél”, a lízingdíj kétféle szolgáltatás együttes ellenértéke. „A lízingdíj valamely dolog meghatározott időre szóló használatának, majd a maradványérték ellenében a tulajdonjogának átengedése fejében együttesen járó ellenérték” (Legfelsőbb Bíróság Pf.V.20.531/1995.). A lízingdíj további szabályait lásd a 6:414. §-nál.

A szerződési szabályok diszpozitív jellege ellenére valószínűsíthető, hogy a felsorolt három jellemző mindegyik pénzügyi lízingszerződésben megjelenik.

Egyes pénzügyi lízingszerződések a lízingtárgy tulajdonjogának megszerzését is biztosítják a lízingbevevő számára. A korábbi joggyakorlatban éppen a tulajdonszerzés lehetősége határozta el a pénzügyi lízinget az operatív lízingtől. A kódex előtti gyakorlatban sem került mindig sor tulajdonváltásra, hiszen a lízingbevevő nem volt köteles vételi jogát gyakorolni. A tulajdonos személyének változása – lásd a 6:413. §-nál – nem jelenti feltétlenül azt, hogy a lízingbevevő szerzi meg a lízingtárgy tulajdonjogát, ezt a lehetőséget átengedheti másnak.

A Ptk. definíciója alapján is sor kerülhet tulajdonváltásra, de pénzügyi lízing esetén nincs minden lízingbevevőnek törvénynél fogva lehetősége arra, hogy a futamidő végén tulajdont szerezzen, vagy átengedje a tulajdonszerzés lehetőségét másnak.

A definícióban szereplő három eset (lásd 8. pont) közül abban a helyzetben, amikor a futamidő rövidebb, mint a lízingtárgy gazdasági élettartama, a lízingbevevő a törvény erejénél fogva jogosult arra, hogy a futamidő végén tulajdont szerezzen.

Bizonyosan nem kerül sor formálisan tulajdonszerzésre, ha a lízingbevevő a lízingtárgy gazdasági élettartamát elérő vagy azt meghaladó ideig való használatára jogosult.

Nem állapítható meg egyértelműen, hogy van-e jelentősége a tulajdonszerzés lehetősége szempontjából annak, ha a fizetendő lízingdíjak összege eléri, vagy meghaladja a lízingtárgy szerződéskötés kori piaci értékét.

A tulajdonváltásra a lízingjogviszony megszűnésével egyidejűleg kerül sor. A lízingbevevő nem kell, hogy visszaadja a lízingtárgyat, mert azt a továbbiakban tulajdonosként tarthatja magánál, vagy az általa kiválasztott személynek adhatja át, aki tulajdont szerez azon (lásd a 6:413. §-nál).

A tulajdonszerzés lehetőségével rendelkező lízingbevevő már a lízing futamideje alatt is több jogosítvánnyal rendelkezik, mint egy egyszerű birtokos. A különbségre egy – a Kúria Kfv.III.37.765/2012/7. számú ítéletének alaptörvény-ellenességét, valamint az Étv. 30. § (1) bekezdésével kapcsolatos alkotmányos követelményeket vizsgáló – alkotmánybírói határozat mutat rá.

Az Alkotmánybíróság 15/2014. (V. 13.) AB határozata foglalkozik az olyan lízingbevevő jogállásával, akinek a szerződés tulajdonszerzési lehetőséget biztosít a lízingtárgy fölött, de még nem szerezte meg a tulajdont, mert még nem telt le a futamidő. Az AB határozat kimondta, hogy az ilyen lízingbevevő a szerződés során tulajdoni várományosnak tekintendő. A tényállás szerint arra az építési övezetre, amelybe a lízing tárgyat képező ingatlan is tartozott a helyi önkormányzat korlátozásokat írt elő, amelyek csökkentették az ingatlan értékét. Ilyen esetben a tulajdonos és a hasznélvező jogosult arra, hogy az értékcsökkenést az önkormányzat kompenzálja a számára. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése alapján alkotmányos követelményként megállapította, hogy az Étv. 30. § (1) bekezdése alkalmazása során az ott szabályozott korlátozási kártalanítás a tulajdonosokkal azonos feltételekkel tulajdoni várományosként a pénzügyi lízingbevevőt is megilleti, noha az Étv. a lízingbevevőt nem említette jogosultként.

16. A pénzügyi lízing további – a Ptk.-ban máshol rögzített – tartalma

A lízingbeadó és a lízingbevevő között a Ptk. pénzügyi lízingre vonatkozó fejezetében, de a definíción kívül rögzített jogok és kötelezettségek is keletkeznek.

Ilyenek elsősorban a következők:

- a) nyilvántartásba vételi kötelezettség (6:410. §);
  - b) szavatossági jogok és kötelezettségek (6:411. §);
  - c) a hasznok szedésének joga [6:412. § (1) bekezdés];
  - d) költség- és kárveszélyviselés [6:412. § (1) bekezdés];
  - e) a lízingtárgy használatának átengedése harmadik személynek [6:413. § (1) bekezdés];
  - f) elszámolási kötelezettség [6:415. § (2) bekezdés].
- E jogokat és kötelezettségeket a Ptk. adott szakaszához kapcsolódóan mutatjuk be.

17. A pénzügyi lízing további – a Ptk.-ban nem egyértelműen rögzített – tartalma

A lízingbeadó és a lízingbevevő között további – a Ptk.-ban egyáltalán nem vagy nem a felek jogállásának rögzítése kapcsán bemutatott – jogok és kötelezettségek is léteznek.

A felek kapcsolata nem akkor kezdődik, amikor a lízingbeadó – a lízingtárgy tulajdonosaként – lízingszerződést köt a lízingbevevővel. Többnyire a leendő lízingbevevő tudja, hogy mire lenne szüksége, és a leendő lízingbeadóval kötött – esetleg nem formalizált – előszerződés alapján a lízingbeadó kötelessége beszerezni a – lízingbevevő által adott leírásnak megfelelő – dolgot, illetőleg megszerezni a kért jogot. Ennek megvalósulását követően mindkét fél köteles a pénzügyi lízingszerződést megkötni az előszerződésük alapján. Mivel a lízing az üzleti életben alakult ki, a fent leírt előszerződés gyakran mint „*gentleman's agreement*” funkcionál, és nem kerül írásban rögzítésre. Megjegyezzük, hogy ezzel a lízingbeadó vállalja annak a kockázatát, hogy a potenciális ügyfél kérésének megfelelően beszerzi a vagyontárgyat, megszerzi a jogot, de esetleg ezeket nem tudja lízingbe adni a partner visszalépése miatt. Ráadásul ingatlan esetén a tulajdonjogának bejegyzése során már azt is kérelmeznie kellett, hogy az ingatlan-nyilvántartás a lízingbeadás tényét is tüntesse fel (lásd a 6:410. §-nál).

Tekintettel arra, hogy a lízingszerződés polgári, illetve kereskedelmi jogi szabályozására hazánkban jóval később került sor, mint ahogy a szerződéstípus a gyakorlatban elterjedt, így alappal feltehető, hogy a lízingszerződésekben számos olyan megoldás tovább él, amely a Ptk. elfogadása előtti időben alakult ki. [A korábbi gyakorlatról lásd Miskolczi Bodnár Péter: A lízing *in* Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): *Kereskedelmi szerződések* (Novotni 1998, Miskolc) 183–197.] A jogviszony tartalmát a felek úgy határozhatják meg, ahogy az adott körülmények között számukra leginkább megfelelő. A felek a szerződés tartalmát e szerződéstípus tekintetében is szabadon formálhatják, és – azt feltételezzük, hogy – a pénzügyi lízing kapcsán a gyakorlatban érvényesülő és a kódexben rögzített megoldások között nagyobb lehet az eltérés, mint a régebben szabályozott szerződéstípusok esetén. Vannak arra utaló jelek, hogy a gyakorlat figyelmen kívül hagyva az új szabályokat a régi mederben halad [Varga Nelli: Tulajdonátruházási kérdések a pénzügyi lízing során *in* Erik Stenpien – Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): *A tulajdonátruházás összehasonlító kereskedelmi és üzleti jogi kérdései* (Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2015, Budapest) 259–270.]. Az előzményekre tekintettel érdekes, sokrétű problémával kell majd szembesülnie annak a bíróságnak, amely a lízingbeadó által kidolgozott – a kodifikáció előtti időre visszanyúló –

általános szerződési feltételek tisztességes vagy tisztességtelen voltát kell majd elbírálnia a Ptk. 6:102. §-a alapján, annak a fényében, hogy azok lényegesen különböznek a törvényben foglaltaktól.

6:410. § [Nyilvántartásba-vételi kötelezettség]

- (1) Ha a lízingtárgy ingatlan, a lízingbeadó köteles a lízingbeadás tényét és a lízingbevevő személyét a tulajdonjog bejegyzésével egyidejűleg az ingatlan-nyilvántartásba bejegyeztetni. Ha a lízingszerződés megkötésekor a dolog a lízingbeadó tulajdonában van, a bejegyzésre a birtokátruházásig kell, hogy sor kerüljön.**
- (2) Ha a lízingtárgy ingó dolog vagy jog, a lízingbeadó köteles a lízingbeadás tényét és a lízingbevevő személyét a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyezni. Ha az ingó dolog tulajdonját vagy a jog fennállását közhiteles nyilvántartás tanúsítja, és jogszabály a dolog vagy jog elzálogosítását a lajstromba való bejegyzéshez köti, a lízingbeadó köteles a lízingbeadás tényét és a lízingbevevő személyét a megfelelő lajstromba bejegyeztetni. Nyilvántartásba vétel hiányában a lízingbevevőtől jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző harmadik személy**
  - a) átruházással megszerzi az ingó dolog tulajdonját, illetve a jogot; és**
  - b) a lízingbevevő rendelkezési joga hiányában is megszerzi a lízingbevevő által az ingó dolgon, illetve a jogon javára alapított zálogjogot.**

1. Nyilvántartásba vételi kötelezettség célja

A nyilvántartásba vételi kötelezettség megértéséhez vissza kell mennünk a fiduciárius biztosítékok főszabálykénti tilalmazott voltához. A 6:99. § eredeti szövege szerint semmis az a kikötés, amely pénzkövetelés biztosítása céljából tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházására, vételi jog alapítására irányul. A tiltás egyik oka az, hogy harmadik személyek, mindenekelőtt az adós más hitelezői, nem jutnak elegendő információhoz a tulajdonviszonyok biztosítéki célú mesterséges megváltoztatásáról.

Pénzügyi lízingszerződés során elsősorban a lízingbeadó vagyoni helyzetére vonatkozóan térhet el a látszat a valóságtól. Az olyan pénzügyi lízingszerződések esetén, amikor a felek eredeti szándéka arra irányul, hogy a lízingbevevő a futamidő végén tulajdonossá váljon, külső szemlélő számára úgy tűnik, hogy a lízingbeadónak – a számláján lévő pénzüsszegen túl – a lízingtárgy is a tulajdonát képezi, noha a lízingtárgy értékének egyre nagyobb részét a lízingbevevő már kifizette, és a futamidő végén a lízingtárgy egyik napról a másikra úgy kerül ki a lízingbeadó vagyonából, hogy azért nem kap ellenértéket, vagy csak egy jelképes értéket kap. Erről a folyamatról azonban a lízingbeadó hitelezői, üzletfelei, potenciális befektetői nem szereznek tudomást. A lízingbeadó hitelezői azt hihetik, hogy a lízingbeadó vagyonába beletartozik a lízingtárgy is, de ez csak papíron van így. A lízingbeadó valójában csak a lízingdíj hátralékos részére irányuló pénzköveteléssel rendelkezik. Ráadásul, ahogy csökken a lízingdíj címén fennálló pénzkövetelés a futamidő előrehaladtával, úgy lesz egyre nagyobb a lízingtárgy értéke és a pénzkövetelés közötti eltérés. A valóságtól egyre inkább eltérő látszat esetleg olyan döntés meghozatalára – pl. kölcsön nyújtására – sarkall egy potenciális hitelezőt, amelyet nem hozott volna meg, ha tisztában van azzal, hogy a lízingbeadó vagyona kisebb annál, ami a lízingtárgy tulajdoni helyzete alapján feltehető. A lízingbeadó potenciális hitelezőinek, befektetőinek informálása jelenti tehát a nyilvántartásba vételi kötelezettség elsődleges magyarázatát. A Ptk. kodifikációja során azt akarták elérni, hogy a kívülállók

tudomást szerezhessenek a lízingbeadó tulajdoni helyzetének sajátosságáról. Ezért írta elő a jogalkotó azt, hogy a megfelelő nyilvántartásban fel kell tüntetni a lízingbeadás tényét.

A pénzügyi lízing nyilvántartásba vétele a lízingbevevő partnereit és potenciális partnereit is informálja. Az ilyen kívülállók – nyilvántartásba vétel nélkül – azt hihetnék, hogy a lízingbevevő tulajdonát képezi a birtokában és használatában lévő lízingtárgy, pedig a valóságban az még nem tartozik a vagyonába, és lehetséges, hogy azon később sem fog tulajdont szerezni, mert arra nincs joga, vagy a jog gyakorlását másnak átengedi. A jogalkotó azt a lehetőséget tartja szem előtt, hogy egy rosszhiszemű lízingbevevő nem ad a valóságnak megfelelő tájékoztatást a vagyontárgy birtoklásának és használatának jogcíméről.

Elgondolkodtató, hogy a harmadik személyek tévedési lehetősége, valójában csak a lízingbevevő tulajdonszerzését lehetővé tevő szerződések esetén fordulhat elő. Ennek ellenére a tévedés lehetőségére tekintettel a Ptk. mindenfajta pénzügyi lízing – így a lízingbevevő számára a lízingtárgy tulajdonjogának megszerzését nem biztosító, tisztán használati kötelelemnek minősülő pénzügyi lízing esetén is – kötelezővé tette az ügylet feltüntetését a hitelbiztosítéki nyilvántartásban.

Megjegyezzük továbbá, hogy a lízingbeadó potenciális hitelezői vagy befektetői még a lízingbevevő tulajdonszerzését lehetővé tevő szerződések esetén sem tévedhetnek jelentősen a lízingbeadó vagyonának nagyságát érintően. Tudatában kell ugyanis lenniük a lízing sajátos természetének, nevezetesen, hogy a lízingtárgy a futamidő végén kikerül a lízingbeadó vagyonából (ha így szól a szerződés), de a futamidő során kapott lízingdíjak ilyen esetben is előre fedezték ezt a vagyoncsökkenést.

A lízingbevevő üzleti partnereinek védelme – megítélésünk szerint – még kevésbé szolgálhat a hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzési kötelezettség valós indokául. Minden bérlő, lakásbérlő, haszonbérlő, haszonkölcsön szerződés kölcsönvevője, használó, letéti szerződés esetén elvileg felmerül annak a veszélye, hogy a vagyoni helyzetéről adott tájékoztatás során a birtokos a tulajdonaként tünteti fel a birtokában lévő vagyontárgyakat. Ennek ellenére a jogalkotó – helyesen – nem érezte szükségét a kodifikáció során annak, hogy ezekben a szerződésekben is eleve előírja a szerződés hitelbiztosítéki nyilvántartásba való bejegyzésnek kötelezettségét.

Elgondolkodtató továbbá az olyan megoldás arányossága, amely a lízingbevevő üzleti partnereit azon az áron védelmezi a lízingbevevő magatartása folytán bekövetkező tévedéstől, hogy a lízingbeadót kötelezi a bejegyzésre, és őt sújtja erőteljes joghátránnyal, ha elmulasztja a nyilvántartásba való bejegyzéssel kapcsolatos kötelezettségét.

A Ptk.-t módosító Ptkn. alapján a fiduciárius biztosíték adása már csak a fogyasztónak minősülő személy esetén tilos. (A Ptkn. 19. §-ával módosított 6:99. § szerint: „semmis az a kikötés, amelyben fogyasztó követelés biztosítása céljából tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházására, vagy vételi jog alapítására vállal kötelezettséget.”) A pénzügyi lízing hitelbiztosítéki nyilvántartásba vételének kötelezettsége olyan lízing esetén, amely nem biztosít tulajdonszerzési lehetőséget, eleve csak az újfajta nyilvántartás elterjesztésének célját szolgálta. A fiducia-tilalom 2016. évi korlátozása pedig valamennyi pénzügyi lízing esetén megkérdőjelezi a bejegyzési kötelezettség előírását, mivel a 6:99. § a fogyasztó védelmét szolgálja, márpedig pénzügyi lízing esetén a fogyasztó (már ha a lízingbevevő egyáltalán fogyasztónak minősül) nem vállal kötelezettséget tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházására, vagy vételi jog alapítására.

2. A megfelelő nyilvántartás kiválasztása

A nyilvántartás kiválasztása a lízingtárgy természetétől függ.

Ha a lízingtárgy ingatlan, az ingatlan-nyilvántartás lesz a megfelelő információforrás.

Ha a lízingtárgy ingó dolog vagy jog, a lízingbeadó főszabályként köteles a hitelbiztosítéki nyilvántartásba (5:112–117. §-ok) bejegyezni a 3. pontban írt körülményeket. A Hbnytv. 7. § (1) bekezdése sorolja fel azt, hogy milyen hitelbiztosítéki nyilatkozatok tehetők meg a hitelbiztosítéki rendszer felületén, és a 7. § (1) bekezdés e) pontja kifejezetten említi a lízingbeadói nyilatkozatot.

A Hbnytv. 19. §-a szerint a lízingbeadói nyilatkozatra, annak a nyilvántartásban való rögzítésére és törlésére a tulajdonjog-fenntartására irányuló eladói nyilatkozatra, annak a nyilvántartásban való rögzítésére és törlésére vonatkozó szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a vagyontárgy alatt a lízingbe adott vagyontárgyat, az eladó alatt a lízingbeadót, a vevő alatt pedig a lízingbevevőt kell érteni. A tulajdonjog-fenntartására irányuló eladói nyilatkozatra, annak a nyilvántartásban való rögzítésére vonatkozó szabályokat a 16. §, míg az ilyen nyilatkozat törlésére vonatkozó szabályokat a 17. § tartalmazza, de ezek is visszautalnak a zálogkötelezetti nyilatkozatra vonatkozó normákat tartalmazó 11. §-ra.

Ha az ingó dolog tulajdonjogát vagy a jog fennállását közhiteles nyilvántartás tanúsítja, és jogszabály a dolog vagy jog elzálogosítását a lajstromba való bejegyzéshez köti, a lízingbeadó köteles a lízingbeadás tényét és a lízingbevevő személyét a megfelelő lajstromba bejegyeztetni. A „megfelelő lajstrom” megjelöléssel a Ptk. elsősorban a zálogjogi nyilvántartást jelöli, ahol nagyobb értékű ingóságok (repülőgépek, hajók stb.) tulajdoni helyzetét, elzálogosítását és más, hasonló eseményeket, többek között a lízingbeadást is nyilván lehet tartani.

3. A nyilvántartásba vételi kötelezettség terjedelme

Bármelyik nyilvántartásba történik is a bejegyzés, két körülményt mindenképpen fel kell tüntetni a nyilvántartásban, nevezetesen a lízingbeadás tényét és a lízingbevevő személyét.

Hbnytv. végrehajtására kiadott Hbnyr. 2. sz. mellékletében sorolja fel azt, hogy a bejegyzésre irányuló hitelbiztosítéki nyilatkozatnak – a lízingbeadás tényén kívül – a nyilatkozóról (a lízingbeadóról), a másik félről (a lízingbevevőről) és a vagyontárgyról pontosan milyen adatokat kell tartalmaznia.

4. A nyilvántartásba vételi kötelezettség időpontja

A nyilvántartásba vételi kötelezettség időpontja függ attól, hogy ingatlan vagy ingó, illetve jog a lízingtárgy.

Ingatlan esetén a nyilvántartásba vételi kötelezettség időpontja attól is függ, hogy a lízingbeadó éppen megszerzi, vagy már megszerezte a leendő lízingtárgy tulajdonjogát. Abban az esetben, ha a tulajdonszerzés éppen folyamatban van, akkor a lízingbeadónak a tulajdonjog bejegyzésével egyidejűleg kell kezdeményeznie azt, hogy az ingatlan-nyilvántartás tüntesse fel a lízingbeadás tényét és a lízingbevevő személyét. Álláspontunk szerint az „ingatlan-nyilvántartásba bejegyeztetés” fordulat alatt ugyanis a lízingbeadó

által a lízing ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése érdekében tett szakszerű lépést kell érteni, nem a bejegyzés tényleges megtörténtét. Bár a jogalkotó a pénzügyi lízing definiálásakor nem ejtett szót a lízingszerződés megkötése előtti eseményekről, jelen § (1) bekezdése mégis arról árulkodik, hogy a jogalkotó számolt a Ptk.-ban nem szabályozott történésekkel. Az ott említett „a tulajdonjog bejegyzésével egyidejűleg” fordulat ugyanis csak arra utalhat, hogy a lízingbeadó harmadik személytől megszerzi annak az ingatlannak a tulajdonjogát, amelyet lízingbe kíván adni, és ez a tulajdonszerzés lízingbeadás céljával a leendő lízingbevevő személyének ismeretében történik.

Abban az esetben, ha az ingatlan, amely majd lízingtárgy lesz, a lízingszerződés megkötésekor a lízingbeadó tulajdonában van, a bejegyzésre a birtokátruházásig (5:3. §) kell, hogy sor kerüljön. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy míg megszerzendő ingatlan esetében elegendő a megfelelő időpontban kezdeményezni a bejegyzést („bejegyeztetni”), addig a Ptk. eredmény elérését („a bejegyzésre a birtokátruházásig kell, hogy sor kerüljön”) várja el olyan esetben, amikor a lízingtárgy a lízingszerződés megkötésekor a lízingbeadó tulajdonában van. A különbségtétel nem szerencsés, de a szabályokra érdemes tekintettel lenni akkor, amikor a lízingszerződésben meghatározzák a birtokátruházás időpontját.

Ingó dolog, illetve *jog* esetén jelen § (1) bekezdése nem tartalmaz a bejegyzés időpontjára, végső határidejére vonatkozó speciális előírást. Abban az esetben, ha a lízingbeadó a lízingbeadás tényét és a lízingbevevő személyét a hitelbiztosítéki nyilvántartásba köteles bejegyezni, akkor a Hbnytv.-ben, illetőleg a végrehajtására kiadott Hbnyr.-ben rögzített szabályok irányadók.

5. A nyilvántartásba való bejegyzést kezdeményezni kötelezett személye

A lízingjogviszony feltüntetését mindig a lízingbeadó köteles kezdeményezni.

A lízingnek a hitelbiztosítéki nyilvántartásban és egyéb nyilvántartásban való feltüntetésére a Ptk. feltehetően azért a lízingbeadót kötelezi, mert egyrészt számára jelent kockázatot az, ha harmadik személyek a lízingbevevőt a lízingtárgy tulajdonosának vélik, másrészt számára jelentenek hátrányt azok a következmények, amelyek a kötelezettség elmulasztása esetén megvalósulhatnak (lásd 6. pont).

6. A nyilvántartásba vételi kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményei

A lízingbevevő nem feltétlenül szerzi meg a lízingtárgy tulajdonjogát, és – ha erre sor is kerül – csak valamennyi kötelezettsége teljesítését követően – jellemzően a futamidő végén – történik meg a tulajdonszerzés. Előfordulhat mégis, hogy a szerződés tartama alatt azt állítja, hogy a birtokában lévő ingó dolognak vagy jognak ő a tulajdonosa, és ezzel megtéveszti azt a harmadik személyt, aki azon tulajdont vagy jelzálogot akar szerezni. A lízingbevevő ilyen magatartása két jóhiszemű személy érdekét is sérti, egyrészt a lízingbevevővel szerződő fél, másrészt a lízingbeadó érdekét. A Ptk. a lízingbevevővel szerződő harmadik személyt tekinti inkább védelemre méltónak, feltéve, hogy jóhiszeműen és ellenérték fejében szerez jogosultságot. A másik veszélyeztetett szereplő „háttérbe szorítását” az indokolja, hogy a lízingbeadónak volt lehetősége a nemkívánatos helyzet elkerülésére, oly módon, hogy bejegyezteti a megfelelő nyilvántartásba a lízing tényét és a lízingbevevő személyét. Ezért a jóhiszeműen és a lízingbevevőtől ellenérték

fejében szerző harmadik személy a nyilvántartásba vétel hiányában megszerzi a kívánt jogosultságot.

Abban az esetben, ha a lízingbevevő és a harmadik fél szerződése a lízingtárgy tulajdonátruházásra irányul, akkor a lízingbevevővel szerződő fél tulajdont szerez az ingó dolog, illetve a jog felett, noha a lízingbevevő nem volt tulajdonos. A Ptk. a *nemo plus iuris* szabály újabb – elgondolkodtató – áttörését eredményezi jogunkban. Abban az esetben, ha a szerződés célja zálogjog alapítása, a lízingbevevővel szerződő fél annak ellenére megszerzi a lízingbevevő által az ingó dolgon, illetve a jogon a javára alapított zálogjogot, hogy a lízingbevevőnek nem volt rendelkezési joga erre vonatkozóan.

Az az új helyzet, hogy a lízingbevevőtől jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző harmadik személy tulajdonossá vagy zálogjogosulttá válik, természetesen nagyon hátrányosan érinti a lízingbeadót, de éppen ez a jogkövetkezmény ösztönzi őt arra, hogy eleget tegyen a nyilvántartásba való bejegyzési kötelezettségének. Azokban az esetekben, amikor a lízingbeadó elmulasztja a lízing nyilvántartásba való bejegyzését, és így harmadik személy tulajdonjogot vagy zálogjogot szerez a lízingtárgyon, a lízingbevevővel szerződő fél jogszerzése megalapozza a lízingbeadónak a lízingbevevővel szembeni kárigényét. Megjegyzést érdemel az, hogy a kodifikáció korábbi szakaszában a nyilvántartásba vétel elmulasztását azzal kívánták szankcionálni, hogy a szerződés nem is minősült volna lízingnek, hanem részletvételnak (lásd Bartal Tamás: Az új Ptk. megalkotására tett Javaslat lízingszerződésre vonatkozó rendelkezéseinek kritikai jellegű áttekintése. *Gazdaság és Jog* 2012/5. 25.).

Végül kiemeljük, hogy jelen § (2) bekezdése csak arra az esetre vonatkozik, ha a lízingtárgy ingó dolog. A jogalkotó ingatlanlízing esetén az ingatlan-nyilvántartásba való feljegyzés elmulasztásához nem fűz szankciót. A lízingbevevőtől tulajdont, vagy zálogot szerezni kívánó harmadik személy nem minősülhet jóhiszemű szerzőnek, ha nem nézi meg az ingatlan-nyilvántartásban azt, hogy ki az ingatlan tulajdonosa, vagy a valódi tulajdonos személyéről való tudomása ellenére köt szerződést a lízingbevevővel. Mivel az ingatlan-nyilvántartás feltünteti az ingatlan tulajdonosának a személyét, a jogalkotó a forgalom biztonságát anélkül is védettnek tekinti, hogy az ingatlan lízingbeadásának tényét feljegyeznék, vagy legalábbis a feljegyzés elmulasztása miatt nem tartja indokoltnak a mulasztó tulajdonost olyan szankcióval sújtani, amely ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonszerzést eredményezne.

6:411. § [Szavatossági igények]

- (1) A lízingbeadó szavatol azért, hogy harmadik személynek nincs a lízingtárgyon olyan joga, amely a lízingbevevőt a használatban korlátozza vagy a lízingtárgy használatát megakadályozza. Erre a kötelezettségre a jogszavatosság szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a lízingbevevő elállás helyett a szerződést felmondhatja.**
- (2) A lízingtárgy hibája miatt a lízingbeadót kellékszavatosság akkor terheli, ha közreműködött a lízingtárgy kiválasztásában, vagy a lízingtárgy megszerzésére irányuló szerződésből fakadó szavatossági jogairól a lízingbevevő hozzájárulása nélkül lemondott. Ebben az esetben a kellékszavatosság szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a lízingbevevőt az elállás helyett a felmondás joga illeti meg és a lízingbevevő a lízingtárgy kicserélését nem követelheti.**
- (3) A (2) bekezdésben foglalt esetek kivételével a lízingtárgy hibája esetén a kellékszavatosság kötelezettjével szemben**
  - a) a kijavításra és a kicserélésre irányuló igényt a lízingbevevő a lízingbeadó képviselőjeként köteles érvényesíteni;**

- b) az árleszállításra és az elállásra vonatkozó igényt a lízingbeadó köteles érvényesíteni.**
- (4) A lízingbevevő köteles értesíteni a lízingbeadót, ha a kellékszavatosság kötelezettje a kijavításra vagy kicserélésre vonatkozó kötelezettségnek nem tesz eleget, vagy ha a hiba miatt árleszállításnak vagy elállásnak van helye.**

1. Jogszatatosság

Pénzügyi lízingszerződés esetén is kétféle szavatosság érvényesül, nevezetesen a jogszatatosság és a kellékszavatosság.

A jogszatatosság olyan esetekre vonatkozik, amikor a lízingtárgy fizikailag hibátlan, de ahhoz tapad valamilyen jogosultság, amely a lízingbevevő számára hátrányos. A jogszatatosság keretében a lízingbeadó szavatol azért, hogy harmadik személynek nincs a lízingtárgyon olyan joga, amely a lízingbevevőt a használatban korlátozza, vagy a lízingtárgy használatát megakadályozza. Amennyiben a lízingtárgy ingatlan, akkor annak használatát korlátozhatja például a földhasználat (5:145. §), a haszonélvezet (5:146–155. §-ok), a használat (5:159. §), egy telki szolgalm (átjárási, vízvételi, kilátási joga a szomszédos telek mindenkori birtokosának, 5:160–163. §-ok), a közérdekű használat (5:164. §). Bizonyos ingóságokon is fennállhatnak bejegyzett jogok, a jogokon fennálló haszonélvezet (5:156. §), a használat (5:159. §). A lízingelt jogok kapcsán felmerülhet harmadik személy szerzői igénye. A lízingbeadó jogszatatossága éppen azt garantálja, hogy sem a példaként említett, sem más hasonló jog nem teszi lehetetlenné és nem is korlátozza a lízingtárgy használatát. A lízingbeadót terhelő kötelezettségre a jogszatatosság szabályait (6:175. §) azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a lízingbevevő elállás helyett a szerződést felmondhatja. Az elállás helyett azért szerepel felmondási jog, mert a pénzügyi lízingszerződés használati kötelmi jellege folytán az eredeti állapot nem állítható helyre, ezért a szerződést visszaható hatállyal nem lehet megszüntetni, csak jövőre nézve (6:140. §). A kártérítési igény értelemszerűen a felmondási jog mellett éppúgy megilleti a lízingbevevőt, mint a jogosultat az elállás mellett a 6:175. § alapján.

Megítélésünk szerint nem a szavatossági jogok listájában megfigyelhető eltérés az egyetlen különbség a jogszatatosság általános és a pénzügyi lízing kapcsán érvényesülő szabályai között. A jogszatatosság általános szabálya ugyanis olyan esetre szól, amikor a harmadik személy joga a tulajdonjog, más jog, vagy követelés megszerzését akadályozza, míg lízing esetén a harmadik személy joga a lízingbevevőt a lízingtárgy használatban korlátozza vagy annak a használatát megakadályozza. A lízing kapcsán említett használat a 6:175. és 6:176. §-okban – a tulajdonjog mellett – említett „más jog” körébe tartozik, a tulajdonjog megszerzésének, illetve gyakorlásának az akadályozását jelen § (1) bekezdése nem említi. További eltérés, hogy a jogszatatosság általános és a pénzügyi lízing körében rögzített speciális szabályai más időszakra vonatkoznak. A jogszatatosság általános normái a jog megszerzése során jelentkező problémák orvoslására hivatottak, míg a pénzügyi lízing körében rögzített speciális szabály a lízingbevevő által már megszerzett használati jog gyakorlása során felmerülő problémák megoldását célozza.

2. Kellékszavatosság

A kellékszavatosság a lízingtárgy hibás volta esetére nyújt segítséget a lízingbevevőnek. A Ptk. a pénzügyi lízingszerződés megkötését megelőző eseményekre tekintettel

szabályozza a kellékszavatosságot. Jellemzően a lízingbevevő választja ki a későbbi lízingtárgyat, amit a lízingbeadó vásárol meg, hogy tulajdonosként a lízingbevevő használatába adja azt. A kodifikáció előtt kialakult, általánosnak tekinthető gyakorlat szerint a lízingbeadó engedményezte a lízingtárgy megvásárlása során megszerzett szavatossági jogait a lízingbevevőre, és ezzel egyidejűleg kizárt minden vele szemben támasztható igényt. A MNB 2015 nyarán vizsgálni kezdte azt, hogy a fogyasztói szerződésekben az általános szerződési feltételek megfelelnek-e a jóhiszeműség és tisztesség követelményeinek a gépjármű-finanszírozás területén. A vizsgálat előzményét képezte az, hogy a Kúria egy gépjármű-finanszírozási céggel szemben indított közérdekű perben hozott felülvizsgálati ítéletével megállapította számos általános szerződési feltétel tisztességtelenségét. Az MNB a vizsgált 21 cég mindegyikénél feltárt olyan szerződési feltételt, amely tartalmilag azonos a Kúria ítéletében tisztességtelennek minősített valamely kikötéssel. A közel 40 tisztességtelen kikötés egyike a lízingbeadót terhelő szavatosságnak a fogyasztóra „terhelése” (Baba-Belánszky Tamás: Tisztességtelen általános szerződési feltételek a gépjármű-finanszírozás körében. *Versenytükör* 2016. Különszám III. 5–13.). A Ptk., a Kúria ítélete és a célzott MNB vizsgálat együttes hatására elképzelhető, hogy a közeljövőben megszűnik a gyártóval szembeni szavatossági igények lízingbevevőre engedményezésének korábbi gyakorlata.

A kódex „kettős” megoldást alkalmaz:

- a) kivételesen kellékszavatossággal terheli a lízingbeadót a lízingbevevő irányába;
- b) a lízingbeadó és a lízingbevevő együttműködésével megvalósuló fellépést tesz lehetővé azzal szemben, akitől a lízingbeadó megszerezte a későbbi lízingtárgy tulajdonjogát.

A kivételekkel a jogalkotó azt szeretné elérni, hogy a lízingbeadó az általa megszerzett szavatossági jogok engedményezése útján ne mentesüljön minden esetben a szavatossági kötelezettségek alól.

ad a) A Ptk. előbb említi a – két esetben érvényesülő – kivételt, mivel az ilyen esetekben érvényesülő jogkövetkezmények valójában a szavatosság hagyományos felállását modellezik. Nevezetesen a szerződés két szereplője közül a kötelezett egyben a szavatosság kötelezettje, míg a szerződés jogosultja egyben a szavatosság jogosultja, azaz maga a lízingbeadó lesz szavatossági kötelezett, tehát ő tartozik a lízingtárgy hibáiért szavatossággal a lízingbevevő irányába.

A Ptk. két esetben terheli kellékszavatossággal a lízingbeadót, nevezetesen, ha közreműködött a lízingtárgy kiválasztásában, vagy a lízingtárgy megszerzésére irányuló szerződésből fakadó szavatossági jogairól a lízingbevevő hozzájárulása nélkül lemondott.

Az első esetben komoly értelmezési probléma merül fel a törvény szövegével kapcsolatban. A kialakuló bírói gyakorlatnak kell majd választ adni arra a kérdésre, hogy milyen magatartás tanúsítása tekinthető a lízingtárgy kiválasztásában való közreműködésnek. A Ptk. a „kiválasztás” szó alkalmazásával időben és a magatartások körét tekintve is szűkíti azt a kört, amikor a lízingbeadó kellékszavatossága szóba kerülhet. Nem lehet szó a lízingbeadó kellékszavatosságáról akkor, ha a lízingbevevő úgy keresi fel a lízingbeadót, hogy egy bizonyos jogalany, egy bizonyos termékének a megvásárlását és lízingbe adását kéri tőle, és valóban ez lesz a lízingtárgy. A lízingbeadót terhelő kellékszavatosság tehát akkor jöhet szóba, ha a lízingbevevő csak a későbbi lízingtárgy funkcióját, főbb paramétereit közli, de még nem határozta meg az előállító személyét, vagy nem döntött a termék, vagy a jog egyes típusai között. A bírói gyakorlatnak kell majd tisztáznia azt, hogy egy ilyen szituációban a lízingbeadó milyen szintű közreműködése szükséges ahhoz, hogy őt kellékszavatosság terhelje.

A második kivétel szerint a kódex akkor terheli a lízingbeadót kellékszavatossággal, ha a lízingtárgy megszerzésére irányuló szerződésből fakadó szavatossági jogairól a lízingbevevő hozzájárulása nélkül lemond. Méltányosnak tűnik a szabály, még abban az esetben is, ha a szavatossági jogokról való lemondásra tekintettel az eladó árkedvezményt ad vevőjének, a későbbi lízingbeadónak. A felek közötti együttműködési kötelezettség alapján ugyanis elvárható a lízingbeadótól, hogy átengedje a lízingbevevőnek a választást: vagy hozzájárul a kellékszavatossági jogokról való lemondáshoz, a – lízingdíjakra is kiható – árkedvezmény fejében, vagy ragaszkodik a kellékszavatossági jogokhoz. Megjegyezzük, hogy a lízingbeadó egyeztetés nélküli joglemondása már a hatályba nem lépett, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény szerint is azt eredményezte, hogy a lízingbeadót kellékszavatosság terhelte (lásd részletesebben Salamonné Solymosi Ibolya: Két új szerződéstípus – a lízing és a faktoring – a pénz- és hiteljogviszonyok körében. *Magyar Jog* 2011/1. 1–11.).

A kellékszavatosság szabályait (6:159–167. §-ok) a lízingbeadót a lízingbevevő irányába terhelő kellékszavatosság esetén két eltéréssel kell alkalmazni. A kellékszavatossági jogok négyes listájából az egyik jogot egy hasonló jogosítvány helyettesíti, egy további jog pedig nem gyakorolható. A lízingbevevőt az elállás [6:159. § (2) bekezdés b) pont] helyett a felmondás joga illeti meg. Az, hogy az elállást felmondás joggal kell „pótolni”, a lízing használati kötelmi jellegéből következik. Az eredeti állapotot ugyanis nem lehet visszaállítani, mivel nem lehet meg nem történtté tenni azt, hogy a lízingbevevő használta a lízingtárgyat a hiba jelentkezéséig. A kicserélési jog hiánya nyilvánvalóan abból következik, hogy a lízingbeadónak nincs még egy ugyanolyan lízingbe adható vagyontárgya. (A jogalkotó alappal nem számol azzal az – inkább csak az operatív lízingnél előforduló – esettel, hogy a lízingbeadó maga gyártja a később lízingbe adott terméket.)

ad b) Ha az *a)* pontban említett egyik eset sem valósult meg, akkor a lízingtárgy hibái miatt nem a lízingbeadó, hanem az a személy lesz felelős, akitől a lízingbeadó a későbbi lízingtárgyat megszerezte. A Ptk. – nemes egyszerűséggel – a kellékszavatosság kötelezettjeként említi ezt a személyt, aki valójában a termék előállítója, vagy az előállító jogutódja (pl. nagykereskedő). Ebben a pontban a továbbiakban gyártóként említjük majd ezt a személyt. A gyártót valóban kellékszavatosság terheli a lízingbeadóval – mint tulajdont szerző személlyel – kötött szerződés alapján. Ezt a – lízingszerződés előzményeként a Ptk. által nem említett – jogviszonyt és az azon alapuló kellékszavatosságot használja fel a Ptk. a pénzügyi lízingszerződés során jelentkező hibák orvoslására.

Az alaphelyzet az, hogy a lízingtárgy tulajdonát a lízingbeadó szerezte meg, és ezzel egyidejűleg szavatossági jogokat is szerzett a harmadik személlyel szemben. A lízingszerződéssel és az alapján a lízingtárgynak a lízingbevevő használatába adásával új helyzet keletkezik, hiszen a lízingtárgy hibáit alapvetően a lízingbevevő észleli. Elsősorban a lízingbevevő az, akit ezek a hibák hátrányosan érintenek, bár a lízingbeadó is hátrányt szenvedhet abból, hogy a lízingtárgy használhatatlansága esetén nem jár lízingdíj [6:414. § (2) bekezdés]. A jogalkotó – ha úgy ítéli meg, hogy a lízingbeadó arra nem adott okot – eltekint a szavatossági igények szerződésenkénti „visszagöngyölésétől”, és mellózi az „előbb a lízingbevevő fellép a lízingbeadóval szemben, majd a lízingbeadó fellép a gyártóval szemben” mechanikus sorrendet. Ennek a megoldásnak – az igényérvényesítési lánc rövidítésén túl – van egy számottevő előnye. Ha a kicserélési igényt a lízingbeadóval szemben kellene gyakorolni, akkor a jogalkotó az esetek többségében lehetetlen szolgáltatás teljesítésére kötelezné a lízingbeadót, mivel neki nincs még egy olyan vagyontárgya, mint amit lízingbe adott. Észszerű tehát az a módszer, hogy az eredeti gyártóval szemben kell fellépni. Az a vállalkozás, akitől a lízingbeadó tulajdont

szerzett, nagy valószínűséggel képes kicserélni a hibásnak bizonyult lízingtárgyat, bár ha a lízingbeadó egy kereskedőtől vásárolta a későbbi lízingtárgyat, akkor előfordulhat, hogy a kereskedő nem tart készleten még egy ugyanolyan dolgot.

A Ptk. nem teszi magáévá a korábbi gyakorlatban kialakult megoldást, amelyben a lízingbeadó engedményezte a lízingbevevőre a harmadik személlyel szemben őt illető szavatossági jogokat, és erre tekintettel távol tartotta magát a szavatossági probléma rendezésétől. A Ptk. „egy hajóba ülteti” a lízingbeadót és a lízingbevevőt, az alapján a felismerés alapján, hogy közöttük „érdekközösség” áll fenn, mindkettő a jogosulti oldal szereplői, míg a valódi kötelezett a lízing tárgyát előállító gyártó.

A pénzügyi lízing hibás teljesítése esetén is a kellékszavatosság szabályait (6:159–167. §-ok) kell alkalmazni. Tekintettel arra, hogy bár pénzügyi lízingről van szó, de a gyártóval kötött tulajdonátruházásra irányuló (többnyire adásvételi) szerződésből fakadó szavatossági jogokat lehet gyakorolni, ezért mind a négy alapvető szavatossági igény alkalmazható. A gyártóval szemben elállási és kicserélési joggal is lehet élni. (Mint láttuk, a lízingbeadóval mint szavatossági kötelezettel szemben a lízingbevevőt az elállás helyett a felmondás joga illeti meg, és nem kérheti a lízingtárgy kicserélését.)

A jogalkotó a kellékszavatossági jogok érvényesítése kapcsán különbséget tesz az egyes szavatossági jogok között.

A kijavítás és a kicserélés a lízingbeadót megillető igény a gyártóval szemben, a vele kötött tulajdonátruházási szerződés alapján. Ennek az igénynek az érvényesítésére a Ptk. a lízingbevevőt jogosítja fel, egyben kötelezi. A lízingbevevő nem önálló jogán, hanem a lízingbeadó képviselőjeként igényelheti a gyártótól a lízingtárgy kijavítását vagy kicserélését.

A képviselet konstrukciójával a jogalkotó legalizálja a gyártó irányába a vele szerződéses kapcsolatban nem álló lízingbevevő fellépését. Míg a Ptk. előtt kialakult gyakorlatban a lízingbevevő – az engedményezés alapján – a vevő jogutódjaként lépett fel, a kódex nem vonja el a jogosulti pozíciót a lízingbeadótól, de az igényérvényesítés feladatát a lízingbevevőre telepíti. A lízingbevevő ismeri legjobban a problémát, ő képes azt precízen megfogalmazni, kellően érdekelt a jog gyakorlásában, és a lízingbevevő az, aki a kijavítás sikerességét később ellenőrizni tudja. A kijavítást és a kicserélést a lízingbevevő a korábbi gyakorlat szerint – az engedményezésre tekintettel – a lízingbeadó jogutódjaként terjeszthette elő, a Ptk. új szabályai alapján a jövőben a lízingbeadó képviseletében járhat el a gyártóval szemben.

Az árleszállításra és az elállásra vonatkozó igényt a lízingbeadó köteles érvényesíteni. A lízingbeadó úgy szerez tudomást arról, hogy árleszállításra vagy elállásra vonatkozó igény benyújtásának van helye, hogy a lízingbevevő köteles értesíteni őt, ha a kellékszavatosság kötelezettje a kijavításra vagy kicserélésre vonatkozó kötelezettségnek nem tesz eleget, vagy ha a hiba miatt eleve árleszállításnak vagy elállásnak van helye. Jelen § (3) bekezdése egyfajta munkamegosztást alakít ki a lízingszerződés alanyai között, amikor úgy rögzíti a felek jogait és kötelezettségeit, hogy a lízingbevevő kezdeményezése nyomán a lízingbeadó köteles az árleszállításra és az elállásra vonatkozó igényt előterjeszteni.

A kellékszavatossági igények kapcsán a törvényben írt magatartások tanúsítása kötelező. A Ptk. szóhasználatában a kellékszavatossági igény érvényesítése (mindkét fél részéről), továbbá a lízingbeadó értesítése az igényérvényesítés szükségességéről a lízingbevevő által nem joggyakorlás, hanem kötelezettség teljesítése. A gyártóval szembeni igények érvényesítésére vonatkozóan a feleket terhelő kötelezettségek kikényszerítését a Ptk. azzal teremti meg, hogy a gyártóval szembeni igényérvényesítési kötelezettség elmulasztása esetére a másik fél számára lehetővé teszi a lízingszerződés

felmondását. A jogalkotó a lízingbevevővel szembeni felmondási okként nevesíti azt, ha felhívás ellenére nem tesz eleget szavatossági jogainak érvényesítésére irányuló kötelezettségének [6:415. § (2) bekezdés d) pont]. A lízingbeadó esetében csak az egyik szavatossági igény, nevezetesen az elállási jog érvényesítésére irányuló kötelezettségének elmulasztása alapozza meg azt, hogy emiatt vele szemben a lízingbevevő felmondással éljen [6:415. § (3) bekezdés]. A másik fél által elkövetett mulasztás azonban az esetek többségében önmagában még nem ad alapot a felmondásra. Előbb fel kell hívni a partnert a megfelelő magatartásra, és csak ennek elmaradása esetén lehet felmondani a szerződést.

6:412. § [Hasznok, terhek, költségek, kárveszély. Használat]

- (1) A lízingbevevő a szerződés megkötésétől, dolog esetén a birtokátruházástól szedi a lízingtárgy hasznait, viseli a lízingtárggyal járó terheket, költségeket és azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit nem lehet kötelezni.**
- (2) A lízingtárgy használatára és átruházására a bérleti szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

1. Hasznok

A pénzügyi lízing tárgya nagyon sok esetben hasznot hajtó dolog, olyan vagyontárgy, vagyoni értékű jog, amely megfelelő üzemeltetés esetén hasznot hajt. A lízingtárgy tulajdonosa nem pusztán a használat, hanem a hasznosítás lehetőségét is biztosítja. A lízingbevevő számára a hasznosítás joga a legfontosabb. A lízingszerződés alapján felhatalmazást kap arra, hogy elsajátíthassa a gépek, berendezések, egyéb vagyontárgyak működtetésével és jogok használatával elérhető nyereséget. A lízingbevevő az esetek jelentős részében éppen azért vállalkozik a beszerzési kifizetésre és annak kamatainál nagyobb összegű lízingdíjak megfizetésére, mert számíthat arra, hogy a futamidő során nyereséget ér el a lízing tárgyának hasznosítása révén (pl. fuvaroz a lízingelt teherutóval, alkatrészeket gyárt az esztergagéppel).

A Ptk. a hasznok szedésének kezdő időpontja szempontjából különbséget tesz azon esetek között, amikor a lízingtárgy dolog vagy jog. A lízingbevevő a szerződés megkötésétől, dolog esetén a birtokátruházástól szedi a lízingtárgy hasznait. A különbségtétel azon alapul, hogy egy dolognak jellemzően úgy lehet szedni a hasznait, hogy a jogosult egyben birtokossá is válik, vagy olyan helyzetbe kerül, amely alapján jogosulttá válik a dolog feletti tényleges hatalom megszerzésére.

2. Terhek, költségek

A lízingbevevő a szerződés megkötésétől, dolog esetén a birtokátruházástól viseli a lízingtárggyal járó terheket, költségeket. A jogalkotó ugyanazokat az időpontokat határozza meg a lízingtárggyal kapcsolatos kötelezettségek kezdő időpontjaként, mint a hasznok szedésének kezdő időpontjaként. A szabályozás logikája, a dolgok és a jogok elkülönítése ugyanazokra a szempontokra vezethető vissza, mint a hasznok kapcsán (lásd 1. pont).

3. Kárveszély

A lízingbevevő a szerződés megkötésétől, dolog esetén a birtokátruházástól viseli azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit nem lehet kötelezni. A kezdő időpontok meghatározása összhangban van a hasznok, a terhek és a költségek kapcsán látott megoldással. A kárveszélyviselés kapcsán arra kell figyelni, hogy – a „*casus nocet domino*” általános szabályától eltérően – a pénzügyi lízing futamideje alatt nem a tulajdonos lízingbeadót, hanem a lízingbevevőt terheli a kárveszély viselése. A szabály látszólag követi a gyakorlatban kialakult megoldást, de valójában kissé tovább is megy annál. A Ptk. szerinti pénzügyi lízing egyik fajtájánál ugyanis a lízingbevevő nem szerez tulajdont a lízingtárgyon, és az a futamidő lejártakor úgy kerül vissza a lízingbeadó birtokába, hogy annak még lehetősége nyílik azt ismét lízingbe adni (másodkézi vagy secondhand lízing). Az ilyen lízingbevevőnek a lízingtárgy megóvásában való érdekeltsége nem sokban különbözik a bérlőnek a bérelt dolog megóvása iránti érdekeltségétől, a jogi megoldás mégis gyökeresen más. Álláspontunk szerint a kárveszélyviselés lízingbevevőre telepítése csak az olyan pénzügyi lízingszerződésekben lenne indokolt, ahol a lízingbevevő a lízingtárgy leendő tulajdonosa. A közeljövő gyakorlata számára azonban vélhetően nem jelent majd számottevő nehézséget az – indokoltnál talán szélesebb körre kiterjesztett – kárveszélyviselési szabály, mivel a gyakorlatban a futamidő végén az esetek döntő többségében tulajdonváltásra kerül sor.

Sajnos túl gyakori probléma, hogy a lízing futamidejének a letelte előtt a dolog elpusztul vagy megsérül, értékének jelentős részét elveszíti, vagy azt ellopják. Ilyen esetekben a lízingbevevő nehéz helyzetbe kerül, mert a lízingtárgy már nem segít a jövedelemtermelésben, de a lízingdíjakat változatlanul fizetni kell, sőt a gyakorlatban kialakult szerződésminták szerint a hátralékot egy összegben kell megfizetni. A kockázatot jellemzően biztosítási szerződés megkötésével tompítják. A biztosítási díj a lízingbevevőt terheli, a lízingtárgy elpusztulása, értékcsökkenése miatt fizetett biztosítási összeget viszont a lízingbeadó kapja, illetőleg abból elsőként a lízingbeadó még fennálló – a futamidő rövidebbé válására tekintettel csökkentett mértékű kamatot tartalmazó – követelését kell kielégíteni.

4. Használat, átruházás

A lízingtárgy használatára és átruházására a bérleti szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni [6:412. § (2) bekezdés].

A bérlő a dolgot rendeltetésének és a szerződésnek megfelelően használhatja [6:333. § (1) bekezdés], így a lízingbevevő is kettős követelménynek kell, hogy megfeleljen: a lízingtárgy rendeltetésének és a szerződésnek a használatra vonatkozó szabályait betartva használhatja a lízingtárgyat. A használat rendeltetészerűségét és a szerződésnek megfelelő voltát a lízingbeadó is ellenőrizheti, mivel a 6:333. § (2) bekezdése ellenőrzési jogot biztosít a bérbeadónak. Az ellenőrzést a bérlő és a lízingbevevő szükségtelen háborítása nélkül kell megvalósítani. A rendeltetésellenes, illetve a szerződésben foglaltaknak nem megfelelő használat felhívás ellenére történő folytatása esetén a szerződés felmondható a pénzügyi lízingre vonatkozó 6:415. § (1) bekezdés c) pontja alapján, amely azonos tartalmú, mint a bérletre vonatkozó 6:333. § (3) bekezdés. A dolog jogosulatlan átalakítása esetén a bérbeadó felhívására a bérlő köteles az eredeti állapotot helyreállítani [6:333. § (4) bekezdés].

Elgondolkodtató, hogy a lízingbeadói felszólítást nem kell-e visszaélészerű joggyakorlásnak tekinteni olyan esetben, amikor a szerződés alapján a lízingbevevő a futamidő végén megszerzi a lízingtárgy tulajdonát és az átalakítás nem csökkenti a lízingtárgy értékét.

5. A lízingtárgy átruházása esetén irányadó szabályok

Mivel a bérlő köteles megengedni azt, hogy aki a dolgot meg kívánja venni, azt a bérlő szükségtelen háborítása nélkül megtekinthesse [6:340. § (1) bekezdés], a lízingbevevő is köteles a lízingbeadó potenciális szerződő partnerének ugyanezt megengedni. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a bérlő helyzetével összevetve ez a kötelezettség aránytalanul terhes az olyan lízingbevevő számára, aki a szerződés alapján a futamidő végén jogosult megszerezni a lízingtárgy tulajdonát vagy rendelkezni arról mindaddig, amíg a szerződésnek megfelelően fizeti a lízingdíjakat és nem veszélyezteti a lízingtárgy épségét. A felek együttműködési kötelezettségéből – véleményünk szerint – az következik, hogy a lízingbeadó elsőként a – később egyébként is a tulajdon megszerzésére jogosulttá váló – lízingbevevő számára ajánlja fel a lízingtárgy megvásárlásának lehetőségét.

Ahogy a bérbe adott dolog tulajdonának harmadik személyre történő átruházása sem szünteti meg automatikusan a bérletet, a lízingszerződés is fennmarad akként, hogy a lízingbeadó személyében jogutódlás következik be. Az új tulajdonost illetik mindazok a jogok és terhelik mindazok a kötelezettségek, amelyekkel jogelődje rendelkezett [6:340. § (2) bekezdés]. A bérbeadó és az új tulajdonos a bérlővel szemben egyetemlegesen kötelesek helytállni a bérbeadót a bérleti szerződés alapján terhelő kötelezettségek teljesítéséért. Ezt a mögöttes szabályt pénzügyi lízingszerződés esetén úgy kell érteni, hogy az eredeti lízingbeadó és jogutódja a lízingbevevővel szemben egyetemlegesen kötelesek helytállni a lízingbeadót a lízingszerződés alapján terhelő kötelezettségek teljesítéséért.

A bérbe adott dolog új tulajdonosa a határozott időre kötött bérletet felmondhatja, ha őt a bérlő a bérleti jogviszony fennállása vagy lényeges feltételei tekintetében megtevesztette [6:340. § (2) bekezdés]. E rendelkezésre tekintettel a lízingtárgy új tulajdonosa is felmondhatja a pénzügyi lízingszerződést, ha őt a lízingbevevő a lízing jogviszony fennállása vagy lényeges feltételei tekintetében megtevesztette, bár a megtevesztés esélye a hitelbiztosítéki nyilvántartásra tekintettel kisebb, mint bérlet esetén.

6:413. § *[A használat és a megszerzés átengedése harmadik személynek]*

- (1) **Alízingbevevő a lízingtárgy használatának átengedésére a lízingbeadó hozzájárulásával jogosult.**
- (2) **Ha a lízingbevevő a lízingtárgyat a lízingbeadó engedélyével más használatába adta, a használó magatartásáért úgy felel, mintha a lízingtárgyat maga használta volna.**
- (3) **Ha a lízingbevevő a lízingtárgyat a lízingbeadó engedélye nélkül engedi át másnak használatra, felelős azért a kárért is, amely e nélkül nem következett volna be.**
- (4) **Ha a lízingbevevő jogosult a lízingbe vett dolog tulajdonjogának vagy jognak a megszerzésére, e jogát a lízingbeadó hozzájárulása nélkül jogosult harmadik személyre átruházni.**

1. A lízingtárgy használatának és a rá vonatkozó tulajdonszerzésnek az átengedése

Jelen § a lízingbevevő oldalán történő változásokat szabályozza. Az első három bekezdés a lízingtárgy használatának átengedését, az ehhez szükséges engedélyt és a más általi használat során bekövetkező károkért való felelősséget szabályozza. A (4) bekezdés a lízingtárgy tulajdonának harmadik személy általi megszerzéséről szól.

2. A használat átengedésének tipikus esetei

A lízing tartós jogviszony. A lízing futamideje alatt változások következhetnek be a lízingbevevő körülményeiben. Előfordulhat, hogy átmenetileg nincs szüksége a lízingtárgy használatára, de ismer olyan vállalkozást, amely használná azt ebben az időszakban, amely nem lehet hosszabb, mint a szerződés megszűnéséig hátralévő időtartam. Lehetséges, hogy a lízingbevevő nem tudja fizetni a lízingdíjakat, de nem akarja elveszíteni a tulajdonszerzés lehetőségét, ezért keres egy másik vállalkozást, amely a lízingtárgy használatának fejében hajlandó fizetni a lízingdíjat vagy annak egy részét. Ilyen esetekben a jog nem elégszik meg azzal, hogy a lízingbevevő tájékoztassa a lízingbeadót a változásról. A lízingbevevő a lízingbeadó hozzájárulását kell, hogy kérje ahhoz, hogy a lízingtárgy használatát átengedje. Már a korábbi bírói gyakorlat alapján is egyértelmű volt, hogy a használat átengedéséhez szükséges a lízingbeadó hozzájárulása (BH1991.285.).

Változás áll be a lízingtárgy használatát illetően akkor is, ha a lízingbevevő személyében jogutódlás következik be. A lízingbevevőből kiválhat egy vállalkozásrész, esetleg leányvállalat alapítására kerülhet sor. Ha a változások folytán a lízingtárgy nem kerül ki az eredeti lízingbevevő birtokából, akkor a lízingbevevő átalakulása nem érinti a pénzügyi lízingszerződést. Azt az esetet, amikor a tevékenységet, amelyhez a lízingtárgyra szükség van, nem az eredeti lízingbevevő folytatja, azért kell megkülönböztetni a használat átengedésétől, mert ilyenkor alanyváltozásra kerül sor. Nem pusztán a birtoklás és a használat joga száll át egy másik személyre, hanem a teljes lízingbevevői pozíció. Jogutódlás esetén a változás nem átmeneti, hanem végleges. A lízingtárgy használatában a lízingbevevő személyének jogutódlás miatti változása folytán bekövetkező változáshoz nincs szükség a lízingbeadó engedélyére.

3. A lízingbeadó kockázata

A lízingbeadó elsősorban azt fontolja meg az engedélyezés kapcsán, hogy a lízingtárgy harmadik személy általi használata nagyobb kockázatot jelent-e számára annál, mintha az eredeti szerződő partner birtokában és használatában maradna a lízingtárgy. Időnként azonban a kockázat növekedése ellenére is érdemes megadni az engedélyt, hiszen egyfelől számára kedvező szabályok rendezik az ilyen helyzetekre vonatkozó felelősség kérdéseit (lásd 4. pont), másrészt ha komoly a veszélye annak, hogy az eredeti szerződő partner nem fizet, és emiatt fel kell mondani a szerződést, akkor a lízingbeadónak kellene egy olyan személyt találnia a futamidő hátralévő részére, akitől biztosabban számíthat a lízingdíjakra, mint attól, akinek a lízingbevevő szeretné átengedni a használatot.

4. A lízingbevevő felelőssége

A lízingbevevőt felelősség terheli abban az időszakban, amikor a lízingtárgyat más használatába adta. A lízingbevevő felelőssége attól függ, hogy a lízingbeadó engedélyével vagy engedélye nélkül történt a használatba adás. A különbségtétel és az annak következtében beálló eltérő jogkövetkezmény a bérlet (6:334. §), a haszonkölcsön (6:358. §) alapján „ismerősen cseng”, az egyes szerződéstípusok között többször is alkalmazott kettős megoldással találkozunk, és a letét [6:361. § (3) bekezdés] szabályai között is találunk rokon megoldást.

Amikor engedéllyel történik a használat átengedése, akkor úgy kell tekinteni, mintha nem is a harmadik személy, hanem maga a lízingbevevő használta volna a lízingtárgyat. Abban az esetben viszont, ha a lízingbeadó nem adott engedélyt a használat másnak történő átengedésére, a lízingbevevő nem mentheti ki magát a felelősség alól pusztán azzal, hogy sem ő, sem a tényleges használó nem tanúsított jogellenes károkozó magatartást, mivel felelősség terheli azért a kárért is, amely a használat engedély nélküli átengedése nélkül nem következett volna be. A (3) bekezdés valójában nem is felelősségi norma, hanem egy sajátos kártelepítő szabály.

Kiseb horderejű különbség, de a Ptk. szövege arra utal, hogy nemcsak a felelősség mértékében (a kimentés körében) van különbség a két eset között, hanem abban is, hogy mi váltja ki a lízingbevevő felelősségét.

Mind az engedéllyel történő, mind az engedély nélküli használatba adás esetén a leggyakoribb probléma az, hogy a lízingtárgy a harmadik személy által történő használat idején megsérül, állaga a rendes használatból járó amortizáció szintjét meghaladó mértékben romlik. Abban az esetben, ha a használat átengedése a lízingbeadó tudtával és beleegyezésével került sor, a lízingbevevő felelőssége csak az olyan károkért áll be, amelyek okozati összefüggésben állnak vagy az ő, vagy a harmadik személy magatartásával. Abban az esetben, ha a lízingbevevő nem kapott engedélyt a lízingbeadótól arra, hogy a lízingtárgyat harmadik személy használatába adja, az engedélykérés elmulasztása vagy az engedély hiánya alapozza meg a lízingbevevő felelősségét. A lízingtárggyal kapcsolatos negatív változásokért a lízingbevevőt terhelő felelősség ilyenkor tehát nem a harmadik személy magatartásán alapul, és ezért a kár megtérítésének kötelezettsége alól az okozati összefüggés vagy az előreláthatóság hiányának bizonyításával sem mentesülhet. A lízingbevevő „felelőssége” a bekövetkezett kárért mint eredményért akkor is fennáll, ha a harmadik személy semmi olyat nem tett, amelyért egyébként felelősség terhelné.

5. A tulajdonszerzés, jogszerzés lehetőségének az átruházása

A lízingtárgy használatának átengedésén túl a Ptk. rendezi a lízingbe vett dolog tulajdonjogának vagy jognak a megszerzésére vonatkozó jogosultság átruházását. Nincs szükség a lízingbeadó hozzájárulására ahhoz, hogy a lízingbevevő ezt a jogát harmadik személyre átruházza. A (4) bekezdésben írt helyzet ugyanis nem végleges jogátruházás, hanem a lízingbevevőt illető jog gyakorlásának időleges átengedése. A jogszerzési lehetőség – a gyakorlatban „vevőkijelölési jognak” nevezik – átruházása nem hozhatja kockázatosabb helyzetbe a lízingbeadót, ugyanis a számára mindegy, hogy ki lesz az új tulajdonos (jogosult), ha a lízingdíjat és – ha úgy szót a megállapodás – a maradványértéket megkapja. Ne felejtjük el, hogy a szerződés eleve úgy szót, hogy a futamidő végén a lízingbeadó tulajdonosi minősége megszűnik.

6:414. § [Lízingdíj]

- (1) A lízingbevevő a díjat a szerződésben meghatározott időszakonként előre köteles megfizetni.**
- (2) Arra az időre, amely alatt a lízingbevevő a lízingtárgyat a saját érdekkörén kívül felmerült okból nem használhatja, lízingdíj nem jár.**

1. A lízingdíj mértéke

Pénzügyi lízing esetén a fizetendő díjak összessége többnyire a dolog piaci értékénél magasabb, mert fedezi a lízingbeadó által fizetett vételárat, egyéb költségeit, valamint hasznát, amely a piaci kamatokhoz hasonló nagyságú is lehet (bár a lízingbeadók saját anyabankjuktól valamivel kedvezőbb feltételekkel juthatnak kölcsönhöz). A korábbi bírói gyakorlat engedte a lízingszerződés tévedés jogcímén való megtámadását olyan esetben, amikor a lízingbeadó 25%-os áfával együtt tette kalkulációjának alapjává a beszerzés nettó értékét, noha a külföldről származó dolog esetén ennél kisebb mértékű áfát fizetett (BH1995.721.).

Pénzügyi lízing esetén a lízingdíj a lízingtárgy használatának ellenértékén túl fedezetet nyújthat a lízingtárgy tulajdonjogának megszerzésére is. Figyelemmel arra, hogy a Ptk. szerint tulajdonváltásra nem feltétlenül kerül sor a futamidő végén, ezért az sem szükségszerű – csak gyakori –, hogy a lízingdíj részben használati díj, részben vételárrészlet.

2. A lízingdíj esedékessége

A haszonbérletre vonatkozó norma [6:352. § (1) bekezdés] és a szerződés tárgyát képező dolog hasznainak elsajátítását lehetővé tevő szerződések általában utólagos fizetést írnak elő, annak érdekében, hogy például a mezőgazdasági célra haszonbérlet földről betakarított termésből lehessen kifizetni a használat ellenértékét. Bár a lízing jellemzően hasznát hajtó dolog, a joggyakorlatban azonban az alakult ki, hogy a lízingbevevő előre fizet. Ezt a gyakorlatot rögzíti a Ptk. is, amikor úgy rendelkezik, hogy a lízingbevevő a díjat a szerződésben meghatározott időszakonként előre köteles megfizetni.

3. Fizetési kötelezettségtől mentes időszak

Nem kell, hogy lízingdíjat fizessen a lízingbevevő arra az időre, amely alatt a lízingbevevő a lízingtárgyat a saját érdekkörén kívül felmerült okból nem használhatja. Az érdekkör fogalmát a Ptk. a vállalkozási szerződés kapcsán használja (lásd a 6:248. §-nál). Annak ellenére, hogy a Ptk. szerint a lízingtárgy használatba adása a lízingbeadó kötelessége, az átadás késedelmes teljesítése eshet a lízingbevevő érdekkörébe, főleg olyankor, amikor ő választja ki a terméket, és a lízingbevevő által kiválasztott gyártó vagy importőr késedelme okozza azt, hogy a lízingbeadó nem képes a szerződés szerinti időpontban átadni a lízingtárgyat. „A lízingdíj fizetése a gyakorlatban csak akkor szüneteltethető, ha a lízingcég jogellenesen akadályozza ügyfelét a lízingtárgy birtoklásában és használatában” (Bartal Tamás: Pénzügyi lízing – az új Ptk. és a valóság. *Gazdaság és Jog* 2014/3. 19.).

6:415. § [A szerződés felmondása]

- (1) A lízingbeadó jogosult a szerződést felmondani, ha a lízingbevevő**
  - a) a fizetőképességére vonatkozó vizsgálatot akadályozza;**
  - b) vagyoni helyzetének lényeges romlása vagy a fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteteti kötelezettségének a teljesítését;**
  - c) a lízingbeadó felhívása ellenére folytatja a nem rendeltetésszerű vagy a szerződésnek egyébként nem megfelelő használatot;**
  - d) szavatossági jogainak érvényesítésére irányuló kötelezettségének felhívás ellenére nem tesz eleget;**
  - e) az őt terhelő lízingdíj, költség vagy teher megfizetését elmulasztotta, és a lízingbeadó a lízingbevevőt megfelelő határidő tűzésével és a következményekre való figyelmeztetéssel a fizetésre felszólította, és a lízingbevevő e határidő elteltéig sem fizetett.**
- (2) Ha a lízingszerződést a lízingbeadó felmondja, a lízingbeadó köteles a lízingbevevővel a zálogjog érvényesítésére vonatkozó szabályok szerint elszámolni.**
- (3) A lízingbevevő jogosult a szerződést felmondani, ha a lízingbeadó szavatossági elállási jogának érvényesítésére vonatkozó kötelezettségének felhívás ellenére nem tesz eleget.**

1. A szerződés felmondásának lehetősége

A lízingszerződések jellemzően a határozott idő leteltével szűnnek meg. A felmondással történő megszüntetés kivételes jelenség. A lízingszerződések a kodifikáció előtti gyakorlatban a lízingbevevőnek általában nem biztosítottak felmondási jogot. Ezt a lízingszerződés szigorúan határidős természetével és a díj lejáratától függő nagyságával magyarázták. A kodifikáció során változtatni igyekeztek a joggyakorlat egyoldalúságán. A pénzügyi lízing határozott idejű szerződés, de bizonyos esetekben a felek mindegyike jogosult a szerződést a futamidő letelte előtt felmondással megszüntetni. Az esetek többségében a másik fél súlyos szerződésszegése indokolná a felmondás azonnali hatályú jellegét, és ugyanerre a következtetésre juthatunk abból is, hogy a törvény nem rendelkezik a felmondási idő hosszáról. Ennek ellenére éppen ezekben a szerződésszegésre alapított esetekben a lízingbeadó köteles felhívni a lízingbevevőt a jogsértő vagy a szerződés rendelkezéseibe ütköző magatartás abbahagyására, vagy éppen az elvárt magatartás tanúsítására, ami azt jelenti, hogy első alkalommal tanúsított szerződésszegő magatartás miatt nem lehet azonnali hatállyal megszüntetni a jogviszonyt. Célszerű a szerződésben egyértelműen szabályozni a kérdést. Arra is felhívjuk a figyelmet, hogy a szerződésben további felmondási okok is meghatározhatók.

Helyénvaló, hogy a Ptk. tartalmaz felmondási lehetőséget, mivel a korábbi bírói gyakorlat analógia útján sem engedte a kölcsönszerződés jogi szabályai között szereplő felmondási okok alkalmazását (BH1992.776.).

2. Felmondási okok

A határozott időtartamú pénzügyi lízingszerződés felmondással csak kivételesen szüntethető meg. A felmondási esetek – egy kivétellel – a másik fél súlyos szerződésszegéséhez kapcsolódnak. A pénzügyi lízingszerződés alanyainak egyoldalú

jogviszony-megszüntetési lehetősége korábban nagyon különbözött egymástól, és a hatályos szabályok szerint is maradtak különbségek.

A pénzügyi lízing körén kívül gyakrabban előfordult, hogy a szerződés a lízingbeadó súlyos szerződésszegését rendkívüli felmondási oknak minősítette.

Az, hogy a lízingbeadó többféle okból is felmondhatja a szerződést, alapvetően arra vezethető vissza, hogy a lízingbevevőnek többféle szerződéses kötelezettsége van.

Az (1) bekezdésben szereplő felsorolás nem taxatív, a szerződésben a felek további felmondási okokat is nevesíthetnek.

3. A lízingbeadó által hivatkozható felmondási okok

A lízingbevevő vagyoni helyzetének lényeges romlása jelenti az első okcsoportot, amelyre tekintettel fel lehet mondani a vele kötött pénzügyi lízingszerződést. Vélhetően a fizetőképességére vonatkozó vizsgálat akadályozása ennek a vagyoni romlásnak az elleplezését szolgálja; abban az esetben pedig, ha fedezet elvonására irányuló magatartást tanúsít, tovább növeli annak a veszélyét, hogy hitelezői – így a lízingbeadó – nem jut hozzá követeléséhez, miközben saját pénzügyi helyzetét igyekszik – nem a hitelezők javát szolgáló módon – jobbá tenni. A fedezet elvonására irányuló magatartás önmagában nem alapozza meg a felmondást. Törvényi követelmény, hogy a fedezet elvonására irányuló magatartásnak veszélyeztetni kell a kötelezettség teljesítését. A lízingbevevő vagyoni helyzetének romlásán alapuló okcsoportban nincs szükség arra, hogy a lízingbeadó a jogkövetkezményekre történő figyelmeztetéssel a tényleges felmondás előtt előzetesen értesítse a lízingbevevőt.

A lízingbevevő súlyos szerződésszegése jelenti a lízingbeadó felmondási lehetőségének másik okcsoportját. A súlyos szerződésszegés Ptk.-ban nevesített esetei részben a lízingtárgy használatához (nem rendeltetésszerű vagy a szerződésnek egyébként nem megfelelő használat), részben a szavatossági igények harmadik személlyel szembeni érvényesítésének elmulasztásához (szavatossági jogainak érvényesítésére irányuló kötelezettségének nem tesz eleget), részben a pénzügyi kötelezettségek nem teljesítéséhez (a lízingdíj, költség vagy teher megfizetésének elmulasztása) kapcsolódnak. Ezek az esetek bizonyosan nem tesznek lehetővé azonnali felmondást, mivel tényállási elemként szerepel mindhárom esetben, hogy a lízingbevevőt a lízingbeadó felhívja a magatartás abbahagyására, illetve tanúsítására, de a felhívás sikertelensége (a magatartást a felhívás ellenére folytatja, nem érvényesíti a szavatossági igényt, illetőleg a megfelelő határidő tűzése és a következményekre való figyelmeztetés ellenére a lízingbevevő e határidő elteltéig sem fizet) esetén már azonnal hatállyal felmondhatja a szerződést.

4. A lízingbevevő által alkalmazható felmondási ok

A lízingbevevőnek a szerződések korábban általában nem adtak felmondási jogot. Az UNIDROIT Lízing Egyezmény viszont azt sugallja, hogy pénzügyi lízing esetén is célszerű biztosítani a rendkívüli felmondás jogát a lízingbevevőnek, ha a lízingbeadó súlyos szerződésszegést követ el, sőt akkor is, ha a szerződésszegés a harmadik személy magatartásának a következménye.

A pénzügyi lízing kódexben rögzített szabályai szerint a lízingbevevő akkor jogosult a szerződést felmondani, ha a lízingbeadó szavatossági elállási jogának érvényesítésére vonatkozó kötelezettségének felhívás ellenére nem tesz eleget. A (3) bekezdés egyfajta

munkamegosztást alakít ki a lízing alanyai között, amikor előírja, hogy a lízingbevevő kezdeményezése nyomán a lízingbeadó köteles az árleszállításra és az elállásra vonatkozó igényt előterjeszteni. E két kötelezettség egyikének elmulasztása valóban hátrányosan érinti a lízingbevevőt. Önmagában a mulasztás azonban még nem ad alapot a felmondásra. Előbb fel kell hívnia a lízingbeadót, és feltehetően megfelelő póthatáridőt kell számára biztosítani az elállási nyilatkozat megtételére, és csak ennek elmaradása esetén mondhatja fel a lízingbevevő a szerződést.

5. Elszámolás

Ha a lízingszerződést a lízingbeadó felmondja, a lízingbeadó köteles a lízingbevevővel a zálogjog érvényesítésére vonatkozó szabályok szerint elszámolni.

A lízingbevevőnek a jogviszony megszűnéséhez vezető súlyos szerződésszegése ellenére joga van arra, hogy a lízingbeadó elszámoljon vele. Az elszámolásra az 5:135. § szabályai alkalmazandók. A zálogjogosult és a lízingbeadó kötelezettségének azonossága helyzetük hasonlóságán alapul. Mind a zálogjogosultnak, mind a lízingbeadónak volt egy követelése, ami abból fakad, hogy a partner nem teljesített szerződésszerűen, ezért a biztosítékul szolgáló vagyontárgy (jog) értékesítése révén juthatnak követelésük összegéhez. Az értékesítés során befolyó ellenértéket azonban nem tarthatják meg zálogjogosultként, illetőleg a pénzügyi lízingből folyó követelés lízingtárggyal biztosított jogosultjaként. Bizonyos kiadásaik megtérülnek az értékesítési árbevételből. A zálogjogosult levonhatja a zálogtárgy őrzésével, állagának fenntartásával, feldolgozásával átalakításával és értékesítésével kapcsolatban felmerült költségeit. Ezeknek a költségeknek a lízingtárgy visszavételével, az értékesítésig történő őrzésével, állagának fenntartásával kapcsolatos költségek felelnek meg pénzügyi lízing esetén. Az árbevétel maradékához hozzá kell számítani a zálogtárgy beszedett hasznainak értékét. Pénzügyi lízing esetén előfordulhat, hogy a lízingbeadó másodkézi lízinggel is foglalkozik. Ilyen esetben az árverést megelőző időszakban sor kerülhet arra, hogy a lízingbeadó a birtokába visszakerült lízingtárgy használatára vonatkozóan egy harmadik személlyel köt lízingszerződést. Ilyenkor az ebből befolyó lízingdíjakat kell hozzászámítani az árverési vételár – költségekkel csökkentett – maradványához. Az így kapott összeget kell felosztani a jogosultak között. Álláspontunk szerint a zálogjogosult helyzetére méretezett normát nem könnyű megnyugtatóan alkalmazni pénzügyi lízingre, amely lehet tisztán használati kötelem, de irányulhat a lízingbevevő tulajdonszerzésére is. Utóbbi esetben nem csupán a lízingbeadó formálhat igényt az árverési vételárra, hanem a lízingbevevő is, aki a korábban fizetett lízingdíjakkal a használat lehetőségén túl a későbbi tulajdonszerzés ellenértékének egy részét is kifizette. Célszerűbb lett volna tehát az elszámolás kérdését – differenciált módon – közvetlenül, nem mögöttes szabályra utalással rendezni a Ptk.-ban. A szerződő feleknek mindenesetre célszerű számolni az elszámolás kapcsán a jogszabály értelmezés nehézségével, és egyértelműen rögzíteni, hogyan kívánnak eljárni. A szerződésben a másodkézi lízingbe adást és az ebből befolyó lízingdíjak elszámolását is kiköthetik.

XXI. CÍM

A BIZTOSÍTÉKI SZERZŐDÉSEK

LX. Fejezet

A kezességi szerződés

6:416. § [Kezességi szerződés]

- (1) Kezességi szerződéssel a kezes kötelezettséget vállal a jogosulttal szemben, hogyha a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni.**
- (2) Kezesség egy vagy több, fennálló vagy jövőbeli, feltétlen vagy feltételes, meghatározott vagy meghatározható összegű pénzkövetelés vagy pénzben kifejezhető értékkel rendelkező egyéb kötelezettség biztosítására vállalható.**
- (3) A szerződést írásba kell foglalni.**

1. A biztosítéki szerződésekről

A biztosítéki szerződések címet viselő XXI. Cím két szerződéstípust tartalmaz, mégpedig a kezességi szerződés és a garanciaszerződés szabályait. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy csak ez a két szerződés tartozna a szerződési biztosítékok körébe, hiszen egyéb intézmények egész sora alkalmas a hitelező szerződési érdekének megerősítésére (biztosítására). Nézetünk szerint itt kellett volna helyet kapnia a zálogszerződés kötelmi jogi szabályainak is.

2. A kezesség fogalma, megközelítése

A kezesség a polgári jogi szakirodalomban a szerződési biztosítékok, azon belül is az ún. személyi biztosítékok között nyer említést. Ez utóbbi megállapítás csak abban az értelemben helytálló, hogy a kezesség a főkötelezettől eltérő, más személy vagyonának a követelés fedezeti körébe való bevonását jelenti (ennyi a személyi elem), egyébként a kezesség természetesen vagyoni biztosítékot jelent. A Ptk. a kezességi szerződés szabályait tárgyalja a Kötelmi Jogi Könyv XXI. címében, ezek a szabályok azonban – eltérő jogszabályi rendelkezés lehetőségét nyitva hagyva – megfelelően alkalmazandóak a jogszabály erejénél fogva létrejövő kezességre is (6:429. §). Készfizető kezességet létesít például a 3:244. § (2) bekezdése, egyszerű kezesség jön létre a 6:561. § (2)–(3) bekezdése alapján. Ha a garántőr fogyasztó, garanciavállalása készfizető kezességként érvényes (6:438. §, mely ugyan nem tisztán kezességet alapító rendelkezés, ám a készfizető kezesség szabályainak alkalmazását eredményezi). Más jogszabály is létesíthet kezességet, lásd például a földgázellátásról szóló 2008. évi XL. törvény 64/A. § (8) bekezdését.

A kezességi jogviszony lényege, hogy fogalmilag más személy tartozásáért való helytállási kötelezettséget jelent. Saját tartozásáért kezességet – mintegy többletkötelezettséget – senki nem vállalhat. Más kérdés, hogy a kezességet vállaló és az adós közötti egyéb kapcsolat (pl. tulajdonosi, jogi értelemben a befolyás – 8:2. § szerinti – fogalma alá eső alanyi összefüggés) nem zárja ki a kezességi szerződés létrejöttét, bár az érdekek ütközése a kezességet a megszokottól eltérő megvilágításba helyezheti

[lásd pl. 6:430. § (5) bekezdést a fogyasztói kezesség kapcsán vagy pl. a vélelmezett képviselői érdekellettre nézve a 6:13. § (2) bekezdését].

A kezességi szerződés szabályai nem változtak abban a tekintetben korábbi polgári jogunkhoz képest, hogy a kezességi megállapodás a kezes és a jogosult szerződése, melyet jelen § (1) bekezdése olyképpen fejez ki, hogy a kezes a jogosulttal szemben vállal kötelezettséget a helytállásra és a kötelezett helyetti teljesítésre. A szerződést írásba kell foglalni, e jogszabályi előírás megsértés érvénytelenséget, a kezesi szerződés semmisségét eredményezi. Jelen § (3) bekezdése egyértelművé teszi, hogy nem elegendő csupán a kezességvállalás írásbelisége, tehát nem lehet alakilag érvényes kezességi szerződésről beszélni írásbeli kezesi nyilatkozat ráutaló magatartással való elfogadása esetén. Más kérdés, hogy a felek írásba foglalt nyilatkozatát több (jellemzően két) okirat is tartalmazhatja [6:70. § (2) bekezdés].

3. A kezességgel biztosítható követelések

Kezességgel főszabályként pénzkövetelést lehet biztosítani, ez alól közvetett kivételt jelentenek azok a kötelezettségek, melyek pénzben kifejezhető értékkel rendelkeznek, ezt a pénzben kifejezhető értéket az elmélet általában az egyéb követelés nem teljesítése esetén fizetendő (követelhető) kártérítésben véli felfedezni. Nézetünk szerint e kivételnek nincs kellő dogmatikai alapja, bevezetése elkerülendő lett volna. A Ptk. megerősíti ugyanakkor azt a korábbi gyakorlatot, mely a kezességgel biztosítható követeléseket meglehetősen rugalmasan kezelte. Kimondja, hogy a kezességi szerződés egy vagy több, már fennálló vagy jövőbeli, ezen túlmenően feltételes vagy feltétlen követelés biztosítására egyaránt szolgálhat. A pénzkövetelésnek, melyet a kezesség biztosít meghatározott vagy meghatározható összegűnek kell lennie. A törvény a jelen § (2) bekezdésében rögzített szabállyal egyértelműen elismeri az ún. globális kezesség létesítésének lehetőségét, mellyel kapcsolatban azonban a jogszabály a későbbiekben garanciális, ha úgy tetszik megszorító rendelkezést is tartalmaz [pl. 6:418. § (2) bekezdés, 6:425. §, 6:430. § (3) bekezdés].

6:417. § *[A kezesség járulékosága]*

- (1) **A kezes kötelezettsége ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért kezességet vállalt. A kezes kötelezettsége nem válhat terhesebbé, mint amilyen elvállalásakor volt, kiterjed azonban a kötelezett szerződésszegésének jogkövetkezményeire és a kezesség elvállalása után esedékessé váló mellékkövetelésekre is.**
- (2) **A kezes a jogosult követelésébe beszámíthatja a saját és a kötelezett ellenkövetéseit, és érvényesítheti az őt saját személyében megillető kifogásokon túl azokat a kifogásokat is, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben. A kezesség elvállalása után a kezessel szemben nem hatályos a kötelezettnek a kifogásról lemondó jognyilatkozata.**
- (3) **Bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés kezesével szemben a követelést bírósági úton nem lehet érvényesíteni.**
- (4) **A kötelezett ellen indult csődeljárásban biztosított fizetési haladék a kezes kötelezettségét nem érinti. A kötelezett ellen indult felszámolási vagy csődeljárásban kötött egyezség a kezes kötelezettségét nem érinti, ha a jogosult a kezes az egyezség megkötését megelőzően annak feltételeiről tájékoztatta. A tájékoztatást követően a kezes jogosult a kötelezett tartozásának a teljesítésére; teljesítés esetén a kezes**

a felszámolási vagy a csődeljárásban a jogosult helyébe lép. A tájékoztatás elmaradása esetén a kezes kötelezettsége lecsökken az egyezségben meghatározott mértékre.

- (5) A kezes a kötelezett ellen folytatott per és végrehajtás költségeiért akkor felel, ha a keresetindítás előtt a jogosult a teljesítésre eredménytelenül szólította fel.**

1. A járulékoság fogalmi köre

A kezességi szerződés járulékosága a kezesség egyik legfontosabb jellemvonása. Nem véletlen és semmiképpen nem jelentőség nélküli, hogy a Ptk. kezességi szerződésre vonatkozó szabályai (a 6:429. § rendelkezése szerint közvetve egyébként a jogszabályon alapuló kezességre is irányadóan) a kezességi szerződés létrejöttét követően külön szakaszban, a szerződéstípus szabályainak az élén foglalkoznak e kérdéssel.

Jelen § (1) bekezdése a kezesség járulékos természetének legfontosabb kérdését érinti, mely szerint a kezes helytállási kötelezettsége – kevés kivételtől eltekintve – ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért a kezes kezességet vállalt. Ezt a jogi szaknyelv egységesen úgy fogalmazza meg, hogy a kezesség feltételez egy létező, érvényes és főszabályként érvényesíthető főkötelezettséget, melyért a kezességvállalás történik. Ez az „igazodás” bővebb megvilágításra szorul.

A magyar jogi irodalomban egységesnek mondható álláspont szerint a kezes által vállalt kötelezettség mind tartalmában, mind pedig terjedelmében (egyszerűen fogalmazva: mértékére, összegszerűségére nézve) a főkötelezettség mindenkori állapotától függ. A biztosított (fő)kötelezettség tehát nemcsak a 6:416. § magyarázatánál már jelzett értelemben előfeltétele a kezességnek, hanem terjedelmének is mértéke. Megjegyzést érdemel, hogy ez a jogszabályhely a kezességvállalásnak a főkötelelemhez való természetes – szűkebb értelemben vett jogi – kapcsolódását jellemzi. Semmi nem zárja ki ugyanis, hogy a felek a kezesi helytállási kötelezettség tartalmát a szerződési szabadság elvére támaszkodva szabadon határozzák meg. A jogszabály egyszerűen fogalmazva a kezesség törvényi mértékét határozza meg, nem akadályozza azonban a felek eltérő megállapodását. A leginkább kézenfekvő példával élve a kezes helytállási kötelezettsége összegszerűségében korlátozott lehet [a 6:430. § (3) bekezdése is utal erre], miként továbbra sem esik tilalom alá, ha a kezes csak a tőketartozásért vállal kötelezettséget, a mellékkötelezettségekért (kamatokért, tágabb értelemben az igényérvényesítési költségekért) viszont nem (BH1998.227.). Különösebb magyarázatra nem szorul, hogy a kezes a kezességvállalása előtt lejárt kötelezettségekért is helytállást vállalhat, ha a felek így állapodnak meg. Erre ugyanis – automatikusan – nem terjed ki a kezesi kötelezettség.

2. A terhesebbé válás tilalma

Jelen § (1) bekezdésének második fordulata kimondja, hogy *a kezes kötelezettsége nem válhat terhesebbé, mint amilyen elvállalásakor volt.* Ez alatt elsősorban azt kell érteni, hogy a hitelező és az adós a kezességvállalást követően a kezesre – negatívan – kiható hatállyal jogügyletileg nem módosíthatják az alapügyletet [ideértve a jogszerű egyoldalú módosítást is, vö. 6:191. § (4) bekezdés]. A módosítás persze a hitelező és a főkötelezett első jogviszonyában érvényes és hatályos lehet – ezt a szerződésükre vonatkozó szabályok és a módosító ügylet alapján lehet és kell megítélni –, de erre a módosításra a kezessel szemben nem hivatkozhatnak. Közvetve ezt támasztja alá a Ptk. 6:191. § (2) bekezdésének rendelkezése is, mely szerint a szerződés módosítása esetén a kezesség fennmarad, de

a kezes helyzete nem válhat terhesebbé. Ennek a jogi tételnek értelemszerű megnyilvánulási formája, hogy a kezesnek a módosítás előtti állapothoz igazodó kifogásai is fennmaradnak.

3. A kezességvállalás terjedelme

Jelen § (1) bekezdése kimondja, hogy a kezesi helytállási kötelezettség kiterjed a kezesség elvállalása után esedékessé váló mellékkövetelésekre. Ezekkel ugyanis a kezesnek általában számolnia kell. Ebben a kérdésben az 1959-es Ptk. 273. § (2) bekezdésével egyező a Ptk. megoldása (szövegezési pontosítással). A tételes jogban új szabály viszont, hogy például felel a kezes az adós szerződésszegése – tipikusan késedelme – miatt megnövekedett tartozásért (pl. késedelmi kamatért). Régi jogunknak is az volt az álláspontja, hogy a kezes a hitelező főkötelezett elleni követelésének minden módosulásáért és növekedéséért felel, amelyet az a törvény erejénél fogva szenved, így különösen azért, amely a főadós késedelme vagy vétkes magatartása következtében áll elő.

4. A kezes beszámítási joga, a kezest megillető kifogások

A járulékoság egyik klasszikus jogi következménye, hogy a kezes a jogosulttal szemben felhozhatja mindazokat a kifogásokat, amelyekkel a kötelezett is védekezhetne (védekezhetett volna). Ez egyenesen következik abból is, hogy a kezes azért a tartozásért vállal helytállási kötelezettséget, amely a kötelezettet terheli, ez a fizetési kötelezettség viszont az adós által emelhető kifogásokkal szabályosan csökkenthető – így ehhez igazodik a kezesi helytállás terjedelme is.

Jelen § (2) bekezdése – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – nem sorolja fel a szóba jöhető kifogások körét. Ennél fogva minden olyan ellenjog, védekezés e fogalom alá vonható, melynek sikeres érvényesítésével az adós kötelezettsége csökkenne vagy megszűnne, mert ezek *ipso iure* a kezes javára is szólnak. Így például nem vitás, hogy a kezes sikerrel hivatkozhat arra, hogy a hitelező követelése a kötelezettel szemben elévült [akkor is, ha a kezessel szembeni követelés külön elévülés alá esik a 6:422. § (1) bekezdés folytán], ha a hitelező a kötelezettnek halasztást ad vagy elengedi (részben vagy egészben) a tartozást, erre a kezes is hivatkozhat. A főkötelezettség csökkenésével a kezesi helytállás terjedelme is csökken, ha a tartozás megszűnik, megszűnik a kezes fizetési kötelezettsége is. Nem hat azonban ki a kezes helytállási kötelezettségére automatikusan, ha a kötelezett meghal, az örökösök vagyoni helytállása pedig – *cum viribus* vagy *pro viribus* – korlátozott. A kezes halála sem eredményezi a kezesség megszűnését (ehhez lásd bővebben Leszkoven László: A kezesi kötelezettség átszállásáról. A „kezesség öröklése”. *Közjegyzők Közlönye* 2009/4. 20–25.). Sajátosan alakul a jogi helyzet – amint arra később kitérünk – a kötelezett elleni csőd eljárás esetén is.

A kezes sikerrel hivatkozhat arra, hogy a biztosított követelés semmis. A jogi irodalomban vitatott, hogy megtámadási joggal élhet-e a kezes, ha ennek sikere esetén a biztosított követelés érvényesítése (egészében vagy bizonyos mértékben) kizárható lenne. A választ nézetünk a választ igenlően kell megadni, azzal, hogy a kezesnek megengedett „megtámadás” nem azonos a követelés főkötelezettjének megtámadási jogával, mert a kezesi védekezés csak a kezes kötelezettségére hathat ki – ez pedig a helytállási kötelezettség elhárításában áll. Ezt a megközelítést támasztja alá jelen § (2) bekezdésének utolsó fordulatának szelleme is, hiszen a kifogásokról (pl. megtámadás

jogáról) való lemondás bizonyos értelemben rokon azzal a helyzettel, ha a kötelezett e jogát nem gyakorolja.

A kezes – magától értetődik – beszámíthatja a jogosulttal szemben a saját ellenkövetéseit, amelyek a kezesi helytállástól egészen elkülönülő, attól teljesen független jogviszony alapján illetik meg. A kérdés hosszabb ideig az volt, hogy a kezes érvényesítheti-e a magát a kötelezettet megillető ellenkövetéseket, vagyis beszámíthatja-e a kötelezett jogosulttal szembeni követéseit. Jelen § (2) bekezdése nézetünk szerint helyes álláspontot foglal el, amikor egyértelműen megadja ezt a lehetőséget a kezes számára.

Jelen § (2) bekezdésének fent említett utolsó fordulata úgy fogalmaz, hogy a kezesség elvállalása után nem hatályos a kötelezettel szemben a kifogásokról lemondó nyilatkozata. A Ptk. itt a kezesség elvállalásáról beszél, vagyis a kezességi szerződést keletkeztető konszenzusi elemek közül a kezesi nyilatkozat időpontjára vetíti a kifogásokról lemondó nyilatkozat hatályosságának fordulópontját: ez pedig nem feltétlenül azonos a kezességi szerződés létrejöttének időpontjával. A szabály tartalmát tekintve szintén a kezesi kötelezettség járulékoságának következménye: a kötelezett és a hitelező közötti megállapodások vagy akár a kötelezett egyoldalú lemondó nyilatkozatai érvényesek és hatályosak ugyan, de a kezesre ezeknek nincs kihatása (relatív, személyre vonatkoztatott hatálytalanság). A kifogások fogalmi köre a (2) bekezdés szerkezetéből fakadóan a beszámítási jogra és a kötelezett védekezésének egyéb lehetőségeire is kiterjed.

5. A kezesség és a bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelések

Jelen § (3) bekezdése külön foglalkozik az ún. *naturalis obligatio* és a kezesség kapcsolatával. Bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés kezesével szemben a követelést bírósági úton nem lehet érvényesíteni. A törvényhely értelme nem szorul különösebb magyarázatra. Bírói úton nem érvényesíthető követelés biztosítására kötött szerződés – akárcsak maga az alapügyletből fakadó, „biztosított” követelés – *csökkent joghatású, nem teljes értékű kötelem. A naturalis obligatiók lényege, hogy a polgári jog a kötelezettségvállalást ugyan kifejezetten nem tiltja, ám nem támogatja annak bírói úton érvényesítését.*

A hatályos jogi szabályozás nem tesz érdemleges különbséget az eredetileg is természetes kötelmek (pl. játékból, fogadásból eredő követelések) kezességgel biztosítása és az elévült követelésre nyújtott kezesség között. A jogkövetkezmény egyaránt a bírói úton való kikényszerítés lehetőségének megvonása az önkéntes teljesítés elismerése mellett. Annyi lényeges mégis, hogy a klasszikus *naturalis obligatiók* esetében (az elévült követelések kivételével) a bíróság hivatalból észleli, hogy a követelést bírói úton érvényesíteni nem lehet [6:121. § (2) bekezdés]. Ez álláspontunk szerint azt jelenti, hogy a hivatalbóli észlelés kötelezettsége az alapügyletbe járulékosan kapcsolódó kezességre is kiterjed.

A kezes a biztosított követelés elévülésére – amint arra fentebb röviden utaltunk – értelemszerűen hivatkozhat.

6. Csőd- és felszámolási eljárás

Korábbi magánjogunkban egységes volt mondható abban a kérdésben, hogy az adós fizetéképtelensége a kezeset nem mentesíti a fizetési kötelezettség alól, annak okán, hogy a kezesi helytállás értelemszerűen elsősorban erre az esetre nyeri értelmét. Az 1959-es

Ptk. nem tartalmazott kifejezett rendelkezést arra az esetre, hogy a kötelezettel szembeni csődeljárás vagy felszámolási eljárás érinti-e, s ha igen, hogyan a kezest. Az 1/2007. PJE és az 1/2010. PJE határozatokból azonban a jogi irodalom és a gyakorlat általában arra a következtetésre jutott, hogy a járulékoságból fakadóan, amíg a csődeljárásban a moratórium hatályban van, addig a kezes is megtagadhatja a teljesítést (az adóst illető védekezés a kezest is megilleti), a felszámolási eljárás kapcsán pedig elsősorban a hitelező bejelentkezési kötelezettsége terén körvonalazódott – egységesnek azonban nem mondható – gyakorlat.

Jelen § (4) bekezdése kimondja, hogy a csődmoratórium a kezes fizetési kötelezettségét nem érinti, e szabály mind a készfizető, mind pedig a sortartó kezesre alkalmazható (a kártalanító kezestől a moratórium alatt sem követelhető teljesítés, hiszen az ő helytállási kötelezettségét sajátos előfeltételtől teszi függővé a 6:421. §). Más természetű, részletesebb szabályozást nyert a felszámolási vagy csődeljárásban kötött egyezség. A jogkövetkezmények azon fordulnak meg, hogy a hitelező a kezest tájékoztatta-e az egyezség feltételeiről, annak megkötését követően. Abban az esetben, ha a tájékoztatás megtörtént, a kezes a tájékoztatást követően a törvény szerint jogosult, értelemszerűen köteles is a kötelezettel terhelt tartozás teljesítésére, még hozzá anélkül, hogy az egyezség a hitelezővel szembeni – az eredeti tartozáshoz igazodó – kötelezettségét érintené. A fizetés esetén a kezes a felszámolási vagy csődeljárásban a hitelező helyébe lép. A jogszabály nem rendezi azt a kérdést, hogy ez csak abban az esetben történik-e meg, ha a kezes az egész tartozást megfizeti, vagy a kezes részteljesítése esetén a hitelező mellé lép? Erre a kérdésre a jogszabály szövege alapján nem lehet válaszolni, mindkét megoldás mellett és ellene egyaránt fel lehet hozni érveket. Álláspontunk szerint – bár gyakorlati nehézségeket okozhat – mégis az utóbbi megoldás tekinthető helyesnek.

Arról sem szól a törvény, hogy milyen módon – milyen tartalommal – és milyen határidőn belül kell a kezest értesíteni, tájékoztatni. Ebben a kérdésben a polgári jog alapelvei és a szerződési jog alapelvei (pl. együttműködési kötelezettség) együttesen adhatnak eligazítást. Így például a kezes sikerrel hivatkozhat a tájékoztatás szabálytalan megejtésére, ha nem marad elegendő idő az egyezség tartalmának áttanulmányozására, nem áll rendelkezésére a megfontoláshoz szükséges idő.

Ennek azért is lehet jelentősége, mert a tájékoztatás elmaradása esetén a kezes kötelezettsége az egyezségben meghatározott mértékre csökken le. Nézetünk szerint az egyezség tartalmáról való tájékoztatás nem helyettesítheti a 6:422. § (1) bekezdésben foglalt felszólítást, ennek hiányában ugyanis a kezes fizetési kötelezettségének esedékessé válásáról nem beszélhetünk. Más kérdés, hogy ilyen esetben is jogosult a kezes az adós helyett teljesíteni jelen § (4) bekezdésének harmadik mondata szerint.

7. A kezes helytállása a perköltségért és végrehajtási költségért

Jelen § (5) bekezdése szerint a kezes helytállási kötelezettsége – a biztosított követelés egyes növekményeire, megnövekedéseire nézve – nem feltétlenül terjed ki. A kezes a kötelezettel szembeni – nyilván a behajtás érdekében folyamatba tett – per- és a végrehajtási költségeiért akkor felel, ha a keresetindítás előtt őt a teljesítésre eredménytelenül szólította fel a jogosult. Nézetünk szerint a jogszabály ebben az esetben külön felszólítást – figyelemfelhívást – követel meg, mely nem tévesztendő össze a 6:422. § (1) bekezdése szerinti teljesítésre irányuló felszólítással. Álláspontunk szerint ugyanis a jelen § (5) bekezdésében említett felszólítás alatt a további költségeket elhárítani alkalmas figyelemfelhívásról van szó. Nyilvánvaló, hogy a 6:422. § (1) bekezdése szerinti

nyilatkozat perindítási figyelmeztetést is magában foglalhat, ez azonban nem szükségszerű (bár a gyakorlatban rendszerinti) eleme. A keresetindítást megelőző felhívásnak – összhangban a joggal való visszaélés tilalmával és a jóhiszeműség és tisztesség elvével – *megfelelő határidőt kell tartalmaznia*. Ez igaz mind a készfizető, mind pedig a sortartó kezesre nézve: a törvény ugyanis nem tesz különbséget ebben a tekintetben közöttük. A hitelező ilyen irányú mulasztása tehát alapesetben a kezes mentesülését nem eredményezi, de a per- és végrehajtási költségekben a kezeset nem teszi marasztalhatóvá.

A határidő engedése – megfelelő határidő megkövetelése – mellett szóló érv az is, hogy a 6:422. § (2) bekezdés egyenesen a kezes kötelezettségévé teszi, hogy a jogosulttól érkező fizetési felszólítást követően kérjen tájékoztatást a kötelezettől (lásd később). A jogszabályt komolyan véve nyilvánvaló, hogy a kezesnek lehetőséget kell adni arra, hogy a kötelezettől érkező választ megismerhesse és eztán döntsön – immár haladék nélkül – arról, hogy teljesít-e vagy a teljesítést megtagadja.

A másik idekívánczó megjegyzés arra irányul, hogy a jogszabály *keresetindítás* előtti felszólításról beszél. Végrehajtási költségek azonban peres eljárás nélkül is előállhatnak, például a végrehajtható közjegyzői okirat peres eljárás nélküli közvetlen záradékolása nyomán. Ilyenkor a végrehajtási záradék kibocsátása iránti kérelem előterjesztését kell – álláspontunk szerint legalábbis – a keresetindítás helyett érteni.

6:418. § [A jogosultat terhelő tájékoztatási kötelezettség]

- (1) A jogosult köteles késedelem nélkül tájékoztatni a kezeset a kötelezett teljesítésének elmaradásáról, a biztosított kötelezettség teljesítési határidejének változásáról és a kötelezett helyzetében beálló minden olyan változásról, amely a kezes kötelezettel szembeni megtérítési igényét hátrányosan befolyásolhatja. A tájékoztatásnak ki kell terjednie a biztosított kötelezettségnek a tájékoztatás időpontjában fennálló mértékére.**
- (2) Ha a kezesség a kötelezettnek egy vagy több meghatározott jogviszony alapján fennálló valamennyi kötelezettségét vagy a kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló valamennyi kötelezettségét biztosítja, a jogosult arról is köteles késedelem nélkül tájékoztatni a kezeset, ha a biztosított kötelezettség mértéke a kezesség elvállalásakor számított vagy az utolsó tájékoztatáskor fennálló mértékéhez képest húsz százalékkal nőtt.**

A Ptk. az 1959-es Ptk.-tól eltérően részletesen – de legalábbis részletesebben – szabályozza a jogosultat a kezessel szemben terhelő tájékoztatási kötelezettséget.

A 6:62. § rendelkezése a szerződések általános szabályai között az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség kapcsán valamennyi szerződésre, így a kezességi szerződésre nézve tartalmaz előírásokat. Ezek a szabályok – melyeket a megfelelő helyen érintünk – a jogviszony kezdetétől, annak fennállása alatt és a megszüntetés során is éreztetik hatásukat, és bár formailag diszpozitív természetű normákról van szó, mégis mint alapvető követelmények, komoly erővel bírnak. Ezekhez képest találkozunk a kezességet tárgyaló LX. Fejezetben további szabályokkal, melyek nézetünk szerint kiegészítik, esetenként szigorítják és pontosítják, de semmilyen körülmények között nem rontják le az alapvető szabályok jelentőségét. A fogyasztó által vállalt kezesség esetében érvényesülő speciális kezességi szabályokról külön szólnunk.

Jelen § (1) bekezdése a kezességi jogviszony alatt érvényesülő különleges szabályokat fogalmazza meg, melyek célja, hogy védelmezze a kötelezett helyett teljesítésre szorítható kezes megtérítési igényét. Ezzel az (1) és (2) bekezdésbeli szabályok a kezesség mint

többszemélyes magánjogi helyzet egyik legfontosabb jellemvonását emelik ki, amikor a jogosultat terhelő óvó- és védőkötelezettségeket hangsúlyozzák.

A jogszabály kimondja, hogy a jogosult köteles tájékoztatni a kezest arról, ha a kötelezett teljesítése elmaradt. Ez a tájékoztatás nem feleltethető meg a 6:422. § (1) bekezdésében rögzített fizetési felszólításnak, mégis nagy jelentősége lehet abból a szempontból, hogy a kezest figyelmezteti az adós vagyoni körülményeiben – teljesítési képességében esetleg teljesítési készségében – beálló kedvezőtlen változásra. A tényállástól függ, de nem elképzelhetetlen, hogy e tájékoztatást követően megnyílik a kezes lehetősége (de nem kötelezettsége) arra nézve, hogy a 6:57. § (1) bekezdése alapján a kötelezett helyett teljesítsen, feltéve természetesen, hogy ennek előfeltételei egyébként adottak.

Nem egyértelmű, hogy a jogszabály alapján a jogosult köteles-e bármilyen csekély mértékű késedelem, mulasztás esetén is a kezes figyelmét erre felhívni. Nézetünk szerint a jogszabály logikájának inkább az felel meg, hogy csak olyan esetben terheli tájékoztatási kötelezettség a jogosultat, amikor a mulasztás – a normaszövege szerint is – a kezesnek a kötelezettel szembeni megtérítési igényét hátrányosan befolyásolhatja. Ezt viszont esetenként megítélni nem egyszerű feladat: leghelyesebbnek az tűnik, ha a felek a tájékoztatási kötelezettség részletszabályait szerződésükben rendezik.

Ugyancsak fennáll a külön tájékoztatási kötelezettség akkor, ha a biztosított kötelezettség teljesítésének határideje megváltozik (jellemzően: korábban válik esedékessé), vagy a kötelezett helyzetében áll be olyan – a jogosult előtt ismert vagy ismertté vált – változás, mely a megtérítési igényt befolyásolhatja. Bár a törvény nem emeli ki, egyértelműnek tűnik, hogy a tájékoztatásnak késedelem nélkülinek kell lennie. A késedelmes tájékoztatás, akárcsak a tájékoztatási kötelezettség teljesítésének elmaradása szerződésszegést valósít meg, melynek következménye kártérítésben jelenik meg, súlyosabb esetben közvetve a kezes kötelemből való szabadulásához is vezethet (lásd a 6:426. §-nál).

Mindegyik esetben előírás, hogy a jogosult a kezest tájékoztassa a biztosított követelés aktuális mértékéről.

A (2) bekezdés az ún. globális kezesség kérdéseire tér ki. Ebben az esetben a jogosult arról is köteles – még hozzá késedelem nélkül, ezt a jogszabály hangsúlyozza – a kezest tájékoztatni, ha a biztosított kötelezettség mértéke a kezesség elvállalásakor számított vagy az utolsó tájékoztatáskor fennálló mértékhez képest [mely eshet az (1) vagy (2) bekezdése alá] húsz százalékkal nőtt. A több kötelezettségért való globális helytállás a jogalkotó által is felismert veszélyeket rejt a kezesre nézve, ezért a kezesnek – annak érdekében, hogy számolni tudjon esetleges helytállási kötelezettsége elnehezedésével, ha lehetősége nyílik rá, a kötelezettel szemben biztosítékot kérhessen stb. – lényeges jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a kötelezettség általa megismert mértékéhez, de legalábbis az elvállalásakor fennálló mértékhez képest megnövekszik. Ez maga után vonja azt is, hogy a kezes megismerhesse a kötelezettségnek azt a mértékét, amely a kezesség létrejöttékor a kötelezettet terheli. Ha a kezességvállalásakor a kötelezettel még nincs tartozása a jogosulttal szemben, abban az esetben a (2) bekezdés szabályai az előző tájékoztatáshoz igazodnak.

6:419. §

[A sortartás kifogása]

A kezes mindaddig megtagadhatja a teljesítést, ameddig a jogosult nem igazolja, hogy a követelést a főkötelezettel szemben megkísérelte behajtani, de az ésszerű időn belül

nem vezetett eredményre. Ez a szabály a kötelezett és a kezesek együttes perlését nem gátolja.

A sortartás kifogása egy halasztó hatályú, a jogosulti igényérvényesítés elodázására, késleltetésére alkalmas alakító jog, magánjogi kifogás (hatalmasság). A kifogás alakító jog természetéből fakad, hogy nem szükséges a másik fél – jelesül a hitelező – egyetértése vagy beleegyezése. Másképpen fogalmazva azt is mondhatjuk, hogy a sortartási kifogás a hitelezői igényérvényesítés időleges kizárását, még pontosabban ideiglenes feltartóztatását eredményezi.

A jogirodalom és a gyakorlat már többnyire egységes abban a kérdésben, hogy a sortartó kezessel szembeni fellépésnek, akár keresetindításnak nem előfeltétele, hogy a behajthatatlanságot a hitelező előre igazolja. Ez ugyanis a hitelezőnek nem kötelezettsége, a kezessel szembeni pernyertességének anyagi jogi szempontból nem előfeltétele. Az egyszerű kezesek egyébként is csak joga a sorrendtartás halasztó kifogását felhozni – ha ilyen nem él, a kezessel szembeni marasztalásnak jogi akadálya nincsen. A hitelező ezért a 6:422. § (1) bekezdése szerinti felszólításhoz nem köteles mellékelni a végrehajtás eredményét igazoló okiratokat. Amennyiben a kezes él a sortartási kifogással, ennek elhárításához szükséges a hitelező megfelelő nyilatkozata és állításának hitelt érdemlő bizonyítása.

A hitelező tehát az egyenes adóst és a sortartó kezest egyszerre is perelheti. Ezt kimondja jelen § utolsó mondata is. Az együttes perlés lehetőségének megengedése mellett külön magyarázatra nem szoruló pergazdaságossági szempontok is szólnak. Ha a kezes él az őt megillető magánjogi kifogással, marasztalására csak feltételesen kerülhet sor.

A törvény nem részletezi, mit kell érteni a behajtás megkísérlése és az alatt, hogy e jogcselekmény észszerű időn belül nem vezetett eredményre. Az 1959-es Ptk. alapján kialakult bírói gyakorlat általában megkövetelte, hogy a hitelező a kötelezettel szemben végrehajtást kezdeményezzen, és azokat a végrehajtási cselekményeket kérte számon a jogosulton, melyek a követelés nagyságát és jellegét tekintve elvárhatóak. Az új szabályozás tételes normával rendez néhány korábban vitás kérdést, például a sortartó kezes kifogása elenyészik, ha a kötelezettel szemben felszámolási eljárás indult vagy csődmoratóriumban részesült, de nem szükséges a szóban forgó követelés behajtása iránti lépéseket és azok eredményét igazolni, ha a hitelező egyéb követelése a kötelezettel szembeni végrehajtás során nem nyert kielégítést [lásd a 6:420. § b)–c) pontjainál].

6:420. § [Készfizető kezesség]

A kezest nem illeti meg a sortartás kifogása, ha

- a) a követelés kötelezettől való behajtása a kötelezett lakóhelyének, szokásos tartózkodási helyének, telephelyének vagy székhelyének megváltozása következtében lényegesen megnehezült;**
- b) a jogosult a kötelezettel szembeni egyéb követelése behajtása végett végrehajtást vezetett a kötelezett vagyona-ra és a végrehajtás során a követelés nem nyert kielégítést; vagy**

c) a kötelezett csődeljárásban fizetési haladékot kapott vagy ellene felszámolás indult.

1. A készfizető kezességéről általában

Jelen § a készfizető kezesség címet viseli. Készfizető kezesség alatt a polgári jogban azt a helyzetet értjük, amikor a kezest nem illeti meg a sortartási kifogás (lásd a 6:419. §-nál). Az 1959-es Ptk.-beli szabályozáshoz képest jelen § alapján a készfizető kezesség – legalábbis ami a jogszabályi esetkört illeti – valóban a sortartó kezesi helyzethez köthető, a sortartás kötelezettsége a főszabály, a készfizető helytállás a kivétel. Már most meg kell azonban jegyeznünk, hogy készfizető kezesség létrejöhet jogszabály erejénél fogva is, de a felek sincsenek elzárva attól, hogy eleve – tehát nem csupán „átforduló jelleggel” – készfizető kezesi helytállást kössenek ki. Arra is rá kell mutatnunk, hogy a szerződési szabadság elve azt sem zárja ki, hogy a felek szerződésükben – az érvénytelenségi korlátok között – egyéb jogi tényeket is meghatározzanak, melyek fennállásuk esetén a sortartási kifogást (legalábbis időlegesen) elvonják a kezes védekezési lehetőségei közül. Mivel a szabály diszpozitív, annak sincs akadálya, hogy a felek a kezességi szerződésben kizárják a készfizetővé fordulás lehetőségét, ezzel a sortartó kezességet megszilárdíthatják. Ez a megközelítés egybecseng a jogalkotó magánautonómiát hangsúlyozó elképzeléseivel.

A fentiek rámutatnak arra, hogy jelen § szabályai sajátos helyzetet eredményeznek. A főszabályként sortartó természetű létesített kezesség az a)–c) pontokban megfogalmazott esetekben – amíg a jogszabályi feltétel fennáll – készfizetővé válik, de jellemzően csupán időlegesen. Ha a sortartási kifogást kizáró jogi tény megszűnik, elenyézik – és ebben körültekintő mérlegelés tűnik indokoltnak – akkor a kezesség újra az eredeti szabályok, az eredeti feltételek szerint él és működik tovább. Értelmezési nehézséget, gyakorlati problémát okozhat azonban ez az „ide-oda” alakulás akkor, ha más személyek – tehát nem a hitelező és a kezes – viszonyában vizsgáljuk a helyzetet. Például a 6:427. § (2) bekezdés több kezes egymás közötti kapcsolatában is relevánsnak tekinti a sortartási kifogást.

Rá kell mutatni arra, hogy a „készfizetővé válás” jogszabályi erővel történik meg, ugyanígy a kezesség az a)–c) pontokban foglalt jogi tény elenyészésével a jogszabály erejénél fogva rendeződik vissza sortartóvá. Ez a tény – különösen az előbbi fordulat – aggályossá teszi a törvényi szabályozást, hiszen olyan körülményektől teszi függővé a sortartási kifogás érvényesíthetőségét, melyek a kezestől függetlenek, amelyeket ellenőrizni, figyelemmel kísérni nem tud. Ilyen helyzetben az jelenthet megoldást, ha a sortartó kezesi szerződésben a felek kizárják jelen § alkalmazását – vagyis a kezességet sortartóvá szilárdítják. Nézetünk szerint erre elvi lehetőség ugyan mutatkozik, egy ilyen kikötés szerződésben szerepeltetésére – azaz a kezes kérésének tolerálására – a gyakorlatban vajmi kevés esély mutatkozik.

2. A készfizető kezességnek a Ptk. kezességi szabályai között nevesített esetei

Ami jelen § rendelkezéseit konkrétan illeti, röviden a következőket kell megjegyeznünk.

A kezest nem illeti meg a sortartási kifogás az a) pont szerint abban az esetben, ha a kötelezett lakóhelyének, szokásos tartózkodási helyének, telephelyének vagy székhelyének megváltozása következtében a követelés behajtása lényegesen elnehezül. A jogszabályhely alkalmazása során – nézetünk szerint – azon van a hangsúly, hogy a követelés behajtása lényegesen nehezebbé válik, mint az a kezesség elvállalásakor volt. Így például nem alkalmazható ez a szabály, ha a kezességvállalás utáni székhelyváltás stb. nem eredményezi a behajtás elnehezülését. Ennek megfelelően önmagában a székhely vagy a tartózkodási hely megváltoztatása nem vonja maga után a kifogás elvesztését, szükséges az is, hogy ennek következtében legyen lényegesen – tehát nem akármilyen csekély mértékben – nehezebb a hitelező igényérvényesítése. Az is fontos, hogy nem az adós fellelhetőségének a nehézsége, hanem a vagyona vezetett végrehajtás sikerének az esélye a döntő.

Annak, hogy az adós milyen távolra költözik, megint csak nincs döntő jelentősége, a konkrét jogviszony vizsgálatával lehet csak eldönteni, hogy az a) pontban foglalt jogszabályi feltétel előállt-e vagy sem. Konkrét példák nélkül csak arra kívánunk rámutatni, hogy a székhelynek egy másik országba való áthelyezése sem jelenti automatikusan a végrehajtás elnehezedését, de nem lehet kizárni azt sem – főleg a követelés összegének figyelembevételével – hogy egy országon belüli „székhely- és vagyonköltöztetés” is kiválthatja a kifogás elenyészését. Világos, hogy nem vehetőek figyelembe (vagy csak fokozott óvatosság mellett értékelhetőek) olyan tények, melyekre a hitelezőnek magának is ráhatása volt.

A b) pont szerint nem illeti meg a kezest a sortartási kifogás, ha a jogosult egyéb követelés behajtása végett végrehajtást kezdeményezett a kötelezett vagyona, de nem nyert kielégítést. Az a) pont kapcsán kifejtettek – ami a körülmények óvatos mérlegelésére vonatkozik – e pont alkalmazása során is irányadók. A hitelezőnek nem elegendő egyszerűen azt bizonyítania, hogy a kötelezettel szemben folyamatban volt egy sikertelen (eredménytelen) végrehajtás. A bíróságnak egyéb körülményeket is mérlegelnie kell. Így például nem lényegtelen körülmény, hogy a korábbi sikertelen végrehajtás óta milyen hosszú idő telt el, ahogyan az sem, hogy milyen természetű követelés végrehajtásáról volt szó, milyen okból állt elő a végrehajtás „megrekedése”, nem volt-e annak a hitelezői magatartásban (mulasztásban) fellelhető oka, hogy a végrehajtás sikertelen maradt.

A c) pont szerint nem hozható fel a sortartási kifogás, ha a kötelezettel szemben felszámolási eljárás indult, vagy csődeljárásban fizetési haladékban részesült. Az 1959-es Ptk. hatálya alatt helyes volt a BH1996.654. eseti döntés megállapítása, mely szerint „a főkötelezett ellen indult felszámolási eljárás az egyszerű kezesek elleni perindításnak nem akadálya, de a kezesek kötelezésére csak attól függően és olyan mértékben kerülhet sor, hogy a követelést a felszámolási eljárás során a főkötelezettel szemben mennyiben lehet kielégíteni”. Jelen § c) pontjának új szabálya változtat ezen a helyzeten.

Mindhárom pontban foglalt feltételre nézve közös szabályként állapítható meg, hogy a bizonyítási kötelezettség alapvetően a hitelezőt terheli.

6:421. §

[Kártalanító kezesség]

Ha a kezes kifejezetten a követelésnek a kötelezettől be nem hajtható részéért vállalt felelősséget, a jogosult akkor követelheti a kezestől a biztosított követelés kielégítését,

ha végrehajtást vezetett a kötelezett vagyonára, és a végrehajtás során a követelés nem nyert kielégítést.

Kártalanító kezességről akkor beszélünk, ha a kezes egyértelműen és kifejezetten csak a tartozásnak az egyenes adóstól – a főkötelezettől – be nem hajtható részéért vállal helytállási kötelezettséget. A kártalanító kezessel szembeni fellépésnek tehát nem előfeltétele, hogy a hitelező egyéb kötelezettek (pl. további kezesek) vagyonára vezessen végrehajtást, és ennek sikertelenségét igazolja. A kezességnek ez a formája bizonyos értelemben véve a legszigorúbb sortartó kezesség: a jogosult csak akkor fordulhat a kezessel szemben követelésével, ha a kötelezettel szemben végrehajtást vezetett, és a végrehajtás során kielégítést nem nyert. A rokon vonás ellenére azonban a kártalanító kezesség a sortartó kezességtől lényegesen különbözik: leginkább abban, hogy a 6:420. § által felhozott esetekben sem válik készfizetővé. A jogosultnak ugyanis az adós egész vagyonából kell kielégítést keresnie, az eredménytelenséget pedig bizonyítania kell, ez utóbbi a kártalanító kezessel szembeni pernyertesség anyagi jogi előfeltétele. Ha az adós gazdálkodó szervezettel szemben totális végrehajtás (felszámolási eljárás) indult, a kártalanító kezessel szembeni fellépés előtt a hitelezőnek a felszámolás eredményét is be kell várnia. A kártalanító kezes tehát bizonyos értelemben véve nehezebben – pontosabban fogalmazva később – szorítható teljesítésre, ha viszont marasztalására kerül sor, a jogi helyzet sajátosságából fakadóan a kötelezettel szembeni megtérítési igénye valószínűleg üres lehetőség marad. Ez azonban esetleg csak ideiglenes, mert ha az adós vagyoni helyzetében javulás áll be, az elévülési időn belül a megtérítési igény érvényesíthető. Természetesen nem kizárt, hogy – a jogi helyzet függvényében – a kártalanító kezes egyéb kötelezettekkel szemben forduljon igényével.

Értelmezésre szoruló kérdés lehet, hogy a jogosultnak meddig kell elmennie a végrehajtási cselekmények szorgalmazásában. A sortartó és a kártalanító kezesség intézményének egybevetésével arra a következtetésre kell jutni, hogy a kártalanító kezes helytállási kötelezettségének beállításához nem elegendő annak kimutatása, hogy a behajtás aránytalan költséggel járna vagy csak hosszabb idő után vezetne eredményre.

6:422. § [A kezes teljesítése]

- (1) A kezes abban az esetben köteles teljesíteni, ha a jogosult felszólította a teljesítésre.**
- (2) A kezes köteles késedelem nélkül értesíteni a kötelezettet a fizetési felszólítás kézhezvételéről, és tájékoztatást kérni a kezességgel biztosított kötelezettség mértékéről, valamint a kötelezettet a jogosulttal szemben megillető kifogásokról és követelésekről.**
- (3) A kezes késedelem nélkül köteles**
  - a) a jogosultnak teljesíteni, és a teljesítés megtörténtéről a kötelezettet késedelem nélkül értesíteni; vagy**
  - b) a teljesítést megtagadni, és a teljesítés megtagadásáról – annak indokát megjelölve – a kötelezettet és a jogosultat késedelem nélkül értesíteni.**
- (4) A kezes teljesítését követően a jogosult köteles késedelem nélkül átadni a kezesnek minden olyan okiratot és megadni azt a tájékoztatást, amely a kezes kötelezettel szembeni igényérvényesítéséhez szükséges.**

Jelen § (1) bekezdése új szabályként jelenik meg a polgári jogban. A rendelkezés értelmében, a kezes abban az esetben köteles a jogosultnak teljesíteni, ha őt erre felszólították. A felszólításig tehát a kezes helytállásra kötelezett, ám fizetésre nem, éppen

ezért a szabályszerű felszólításig vele szemben fizetési kötelezettség elmulasztása okán jogkövetkezményt alkalmazni nem lehet. Nem róható tehát a kezes terhére – még a szerződés alapján eleve készfizető kezes terhére sem – ha nem igyekszik a kötelezett helyett a tartozást teljesíteni. Más kérdés, hogy a 6:57. § alapján a kezes ugyan nem köteles, de a kötelezett késedelembe esése után (de lejárát előtt nem) jogosult teljesíteni. Ennek szabályairól a megfelelő helyen szót ejtettünk.

Az (1) bekezdés új szabályának további fontos jogi következménye, hogy a kezessel szembeni követelés elévülése is a teljesítési felszólításhoz igazodik. A kezesi helytállásból fakadó fizetési kötelezettség a felszólítással válik esedékessé, az elévülés ezért – az (1) bekezdés szabályára is figyelemmel – ezzel veszi kezdetét. Ennek azért is van jelentősége, mert a jogosultnak a kezessel és a kötelezettel szemben fennálló követelésének elévülése külön folyik.

Az 1959-es Ptk.-beli rendelkezésekhez képest lényeges újdonság, hogy a Ptk. részletesebben szabályozza a jogosult-kötelezett-kezes összefonódó jogviszonyát. Erre nézve jelen § (2)–(4) bekezdésében több szabályt találunk.

A (2) bekezdés – mintegy „időrendi sorrendet” követve – a kezes kötelezettségévé teszi, hogy késedelem nélkül értesítse a kötelezettet a fizetési felszólítás kézhezvételéről, és kérjen tájékoztatást a kezességgel biztosított követelés mértékéről, valamint a kötelezettet a jogosulttal szemben megillető kifogásokról és követelésekről. Meglepő, hogy a törvény ezt a lépést a kezes kötelezettségei közé, és nem az őt megillető jogosultságok sorába állítja, kétségtelen ugyanis, hogy leginkább az első fordulat tartozik (tájékoztatás adása) a kötelezettségek közé, a többi (információkérés) inkább jog. Mindamellett – a többi kezességi szabállyal egybevetve – érthető, hogy a jogalkotó miért sorolta mindegyik fordulatot egységesen az első kategóriába. A jogszabály célja, hogy a kezes tájékozódjon, illetve tájékozódhasson, mielőtt teljesítene a jogosult irányában. A járulékos elvéből is következik, hogy a kezes felhozhatja mindazokat a kifogásokat és élhet azokkal a védekezésekkel, melyek a kötelezettet is megilletik. Így például kiemelve a 6:417. § (2) bekezdésének egyik új szabályát érvényesítheti azt a beszámítási kifogást is, mellyel a kötelezett is élhetne. Más kérdés, hogy a kezes kap-e tájékoztatást az adóstól, nem ritka ugyanis, hogy a kötelezett a vele szembeni jogosulti igényérvényesítés pillanatában már nem mutat együttműködő magatartást. A fentiek rögzítése mellett arra is rá kell mutatni, hogy – bár a törvény ehelyütt erről nem tesz említést – magától értetődik, hogy a kezes a jogosulttól is kérhet információt a tartozás mértékéről. Ez egyértelműen fakad az együttműködési kötelezettség szerződési jogi elvéből, azzal, hogy a jogosult – nézetünk szerint – nem is háríthatja el a kezes információkérésére a tájékoztatás megadását a 6:62. § (2) bekezdésében foglaltakra hivatkozva (pl. hogy a kezesnek a kötelezettől kell tájékoztatást kérnie, tehát az információt más forrásból tudnia kellene). A hitelezőt természetesen nem terheli nyilatkozattételi kötelezettség az adóst megillető kifogások tartalmára nézve.

A (2) bekezdésben foglaltakhoz képest a (3) bekezdés a kezes további kötelezettségeit tartalmazza. A kezes a jogszabályhely szerint – késedelem nélkül – teljesíteni köteles, vagy meg kell, hogy tagadja a teljesítést, ez utóbbi esetben erről és a megtagadás okáról a kötelezettet és a jogosultat is értesíteni köteles. Mindkét esetben az a cél, hogy az érintettek mielőbb tiszta képet lássanak, a kezesi helytállást érintően egyértelmű helyzet álljon elő. Mindenesetre a kezes e bekezdésbeli kötelezettsége szankció nélküli kötelezettség, hallgatása, passzív magatartása esetén – azon túl, hogy a jogosult érvényesíti vele szemben a követelést – további jogkövetkezménnyel nem jár.

Lényeges azonban rámutatni, hogy a (2) és (3) bekezdés együttes alkalmazásával arra a következtetésre kell jutni, hogy a kezes a jogosulttól kapott fizetési felszólításra nem köteles azonnal teljesíteni: a (3) bekezdés a) pontjában és b) pontjában rögzített nyilatkozatát ugyanis egyaránt megelőzi a (2) bekezdés szerinti információkérési kötelezettség. A kezestől ugyanis nem várható el, hogy előbb teljesítsen, és csak aztán tudakozódjék az emelhető kifogásokról stb. Ezért – akár biztosít számára a fizetési felszólítás határidőt, akár nem – a jogi norma alapján a kezes csak a (2) bekezdésében foglalt kötelezettség teljesítéséhez szükséges idő elteltével köteles teljesíteni.

A (4) bekezdés értelmében a kezes teljesítését követően a jogosult köteles késedelem nélkül átadni a kezesnek minden olyan okiratot, köteles megadni minden olyan tájékoztatást, amely a kezest a kötelezettel szemben megillető megtérítési igény érvényesítéséhez szükséges. Bár a szabály nem szól róla, ez a kötelezettség a jogosultat a kezes részteljesítése esetén is terheli, nem csupán akkor, ha a kezes a teljes hitelezői követelést kielégíti. Abban az esetben ugyanis, ha a kezes a kötelezett tartozásának egy részét elégíti ki, a hitelező követelése a kötelezettség részbeni megszűnése okán csökken ugyan [6:3. § bekezdés a) pont], de a kezes teljesítése nyomban megtérítési igényt is keletkeztet a kötelezettel szemben, ez a megtérítési igény pedig – bizonyos szempontból – a jogosult javára továbbra is fennálló (eredeti) kötelelem mellé lép. Itt kell figyelemmel lennünk arra is, hogy a kezest megillető megtérítési igény biztosítását szolgálják a követelés biztosítékai is, ezáltal pedig *ipso iure* jogközösség – sajátos, leginkább az osztott kötelelem tulajdonságait felmutató – jogviszony áll elő a hitelbiztosítékok jogosulti pozíciójában a jogosult és a fizető kezes között.

6:423. §

[Az alkezes teljesítése]

Ha a kezes kötelezettségéért kezességet vállalt személy kielégíti a jogosult követelését, a követelés erejéig mindazon jogokat is érvényesítheti, amelyeket a kezes érvényesíthetett volna, ha a jogosult követelését kielégíti.

Alkezességről akkor beszélünk, ha az alkezes a kezes (ebben az értelemben főkezes) teljesítéséért vállal helytállási kötelezettséget. Kezességet vállalni ugyanis a kezes teljesítésének biztosítására is lehetséges. Az alkezesség – a jogviszony természetére nézve – a kezesség mintájára működik. A Ptk. éppen ezért nem is bocsátkozik az alkezesség intézményének ismertetésébe, mindösszesen egyetlen kérdést tárgyal. Ha a kezes kötelezettségéért kezességet vállalt személy kielégíti a jogosult által támasztott követelést, a követelés erejéig mindazon jogokat is érvényesítheti, amelyeket a kezes érvényesíthetett volna, ha a jogosult követelését kielégíti. Ez a szabály főszabályként arra a helyzetre vonatkozik, ha a jogosult a kezest a teljesítésre a 6:422. § (1) bekezdése szerint (jogszerűen) felszólította. Ellenkező esetben nem beszélhetünk a kezes fizetési kötelezettségéről, ennek hiányában pedig az alkezes teljesítési kötelezettsége sem áll be.

Ha tehát a kezes nem teljesítése esetén az alkezes egyenlíti ki a jogosult követelését, úgy abban az esetben (a jogviszonyra irányadó konkrét szabályok szerint) megtérítési igény illeti (illetetheti) meg a főkezesen kívül a kötelezettel szemben is. Megfelelően alkalmazni kell a 6:57. § (2)–(3) bekezdésének szabályait is.

6:424. § *[A határozott időre vállalt kezesség]*
Határozott időre vállalt készfizető kezesség esetén a határozott idő letelte után a kezes szabadul a kötelezettség alól.

A kezesség alapján elvállalt helytállási kötelezettség általában addig áll fenn, amíg a kötelezett tartozása meg nem szűnik, még pontosabban jellemzően addig, amíg a jogosulti követelés kielégítést nem nyert. A kezességnek mint a követelést biztosító mellékkötelezettségnek ez a legfontosabb funkciója, a kezesi helytállás időtartama tehát – amennyiben ez a kérdés általánosságban értelmezhető – a kötelezettség fennállásához igazodik. Jelen § és a 6:425. § ehhez képest különleges szabályokat tartalmaznak.

Jelen § értelmében, ha a kezes határozott időre vállal készfizető kezességet, a határozott idő elteltével a kezes szabadul a kötelezettsége alól. A határozott időre vállalt készfizető kezesség alatt – a Ptk. más rendelkezéseivel egybevetve a szabályt – azt kell érteni, amikor a kezesség eleve készfizető kezességként jön létre (lásd a 6:420. § magyarázatánál), méghozzá úgy, hogy a felek a szerződésben határozott időt állapítanak meg a kezesi helytállás megszűnésének időpontjaként. Jelen § hatálya alá tartozó készfizető kezességi megállapodásnak tehát differencia specifikája a helytállási kötelezettségnek határozott (jellemzően vég-) határidőben való rögzítése.

A határozott időre vállalt kezesség lényeges következménye, hogy a szerződésben kikötött idő elteltével – abban az esetben is, ha a főkötelezettség esetleg még esedékessé vált – a kezes szabadul a kötelezettség alól. Abban az esetben, ha a jogosult a kezest a határozott idő lejárta előtt a 6:422. § (1) bekezdése alapján jogszerűen szólítja fel teljesítésre, a kezes nem háríthatja el a fizetési kötelezettséget. Amennyiben a felszólítás nem történik meg a határozott idő eltelté előtt (figyelemmel arra is, hogy címzett jognyilatkozatról van szó, melynek hatályosulásához a kezeshez való megérkezés szükséges), úgy a kezes szabadul, arra való tekintet nélkül, hogy a kötelezetti tartozás esedékessé vált-e vagy sem.

6:425. § *[A határozatlan időre vállalt kezesség felmondása]*
Ha a határozatlan időre vállalt kezesség a kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló vagy a jövőben keletkező valamennyi kötelezettségét biztosítja, a kezes három hónapos felmondási idővel megszüntetheti a kezességi szerződést.

A 6:424. § magyarázatának bevezetőjében említett természetes főszabálytól – vagyis hogy a kezes helytállási kötelezettsége alapvetően addig tart, amíg a főkötelezettség fennáll és érvényesíthető – újabb intézményes kivételt tartalmaz jelen § szabálya.

Jelen § arra az esetre, ha a kezes ún. globális kezesség (más fogalomhasználattal keretjellegű kezesség) formájában vállal kezességet, a kezesség három hónapos felmondási idővel megszüntethető (felmondható). E szabály magyarázata abban kereshető, hogy az ilyen tartalmú kezesség – különösen, de nem kizárólagosan készfizető kezesi alakban – komoly terhet jelent a kezesre nézve, akitől a jogalkotó nem várja el, hogy az akár folyamatosan újratermelődő – a biztosított jogviszonyokból például újra és újra keletkező – kötelezettségeikért beláthatatlan hosszú ideig helytálljon.

Jelen § alkalmazása kapcsán figyelemmel kell lenni arra, hogy a kezesi helytállási kötelezettség a három hónapos felmondási idő elteltével szűnik meg, ezért e határidő elteltét megelőzően – de a felmondás közlése után – még jogszerűen közölhető a kezessel teljesítésre irányuló fizetési felszólítás, így a felszólításban közölt kötelezetti tartozásért a kezes helytállni köteles. A teljesítésre irányuló felszólítás ugyanakkor a felmondást nem

teszi meg nem történtté, a kezesség megszűnését nem akadályozza meg (ezért további tartozásokért a kezes nem felel).

E szerződési szabály kifejezett tiltó rendelkezés hiányában is kógens abban a vonatkozásában, hogy a felmondási jog nem zárható ki Annak viszont nincs akadálya, hogy a felek a kezességi szerződésben úgy rendelkezzenek, hogy eltérő felmondási időt állapítanak meg, ha az a jogviszonyra nézve megfelelőnek tekinthető. Egy ilyen kikötés nem esik a 6:213. § (3) bekezdésének tiltó rendelkezésének hatálya alá, e kikötések visszaélésszerű gyakorlása azonban feltétlenül elkerülendő. Ha ilyen korlátozó vagy kizáró kikötés általános szerződési feltételben szerepel, akkor a 6:78. § (2) bekezdésére figyelemmel kell lenni, de az eset körülményeihez, a tényálláshoz képest az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazása (tisztességtelenség okán) is szóba jöhet.

Álláspontunk szerint a 6:100. § hatálya kiterjed a fogyasztó által vállalt kezességre (6:430. §), tehát az ún. „fogyasztói kezesség” esetében nem lehet e felmondási jogot csorbítani. Igaz ugyanakkor, hogy a 6:100. § a fogyasztó kezesnek vállalkozónak minősülő jogosulttal kötött szerződésére terjed ki, a fogyasztó által vállalt kezesség pedig elvileg fogyasztó és fogyasztó közötti ügyletre is (kezességi szerződésre) alkalmazandó, a védelmet nézetünk szerint indokolt csak az első esetre (tehát a B2C szerződésekre) fenntartani.

6:426. §

[A kezes szabadulása a kötelemből]

Ha a jogosult lemond a követelést biztosító valamely jogról vagy egyébként az ő hibájából a követelés a kötelezettel szemben behajthatatlanná válik vagy a behajtása jelentősen megnehezül, a kezes szabadul annyiban, amennyiben a kötelezettel szembeni megtérítési igénye alapján egyébként kielégítést kaphatott volna.

Az 1959-es Ptk. 276. § (2) bekezdése úgy szövegezte, hogy „a kezes felszabadul, amennyiben a jogosult lemond a követelést biztosító olyan jogról, amelynek alapján a kezes a reá átszálló követelésre kielégítést kaphatott volna, vagy amennyiben a követelés a jogosult hibájából egyébként behajthatatlanná válik”. A Ptk. látszólag keveset változtat a normaszövegen, a módosítás mégis nagy jelentőséggel bír: megváltozik a kezes szabadulásának szabálya.

A kezesség vállalása – akár készfizető, akár sortartó kezességről beszélünk – mindig idegen tartozásért fennálló, szubszidiárius mellékkötelezettség, ami alatt elsősorban azt értjük, hogy a kezes nem véglegesen vállalja magára a kötelezett adósságát, hanem esetlegesen és időlegesen. A kezes fizetésével a kötelezett tartozása ugyan megszűnik, ám nem nyomtalanul és a kezesre nézve nem is hatástalanul: a kötelezett helyetti fizetés ténye *ipso iure* megtérítési igényt keletkeztet a kezes javára. Nem az adós tartozása – a hitelező követelése – száll át tehát a kezesre, hanem a javára új igény keletkezik. Annak érdekében, hogy ez a megtérítés iránti igény illúzióvá ne váljon, a polgári jog szabályai oltalomban részesítik a kezeset. E jogi oltalom módszerét a magyar magánjog hagyományosan a kezes mentesülésének kimondásával adja meg. Ebben a vonatkozásban a Mtj., az 1959-es Ptk. és a Ptk. egyazon elvi alapon állnak, bár az érdekvédelem és az érdekiegyenlítés eltérő szempontú megközelítése miatt az eszközrendszer mindhárom esetben eltérő.

Jelen § rendelkezése (a normahely első és második fordulata) alapvetően két főesetre nyitja meg a kötelemből való szabadulás lehetőségét a kezes számára azzal a lényeges megkötéssel, hogy a kódex mindkét mentesülési lehetőséghez ugyanazon „megszorító” feltételt fűzi.

Az első fordulat szerint szabadul a kezes, ha a jogosult lemond a követelést biztosító valamely jogról. Ez a rendelkezés közelebbi értelmezést igényelhet, figyelemmel arra, hogy a Ptk. a kezességi szabályok tárgyalása során szól arról, hogy milyen jogok esnek a § hatálya alá. A Ptk. – lásd a 6:3. § a) pontnál és a 6:57. § (2) bekezdésnél – arra az álláspontra helyezkedik, hogy a szolgáltatás teljesítésével a kötelelem megszűnik, akkor is, ha az adóst terhelő kötelmi kötelezettséget harmadik személy teljesítette. Ez esetünkben azt jelenti, hogy a kezes általi fizetéssel megszűnik (egészben vagy részben) a főkötelezett tartozása, emiatt nem beszélhetünk a kezesre átszálló követelésről [*cessio legis*, törvényi engedmény, vö. 1959-es Ptk. 276. § (1) bekezdés]. További következmény, hogy a követelés megszűnésével a hitelezői igényt biztosító mellékkötelezettségek is megszűnnek. A 6:57. § (2) és (3) bekezdése ezt a kérdést közös kötelmi szabályként rendezi, mely a kezesség esetében is irányadó. A 6:57. § (2) bekezdése kimondja, hogy a tartozást teljesítő harmadik személynek – jelesül a kezesnek – főszabályként megtérítési igénye keletkezik a kötelezettel szemben. A 6:57. § (3) bekezdése – a logikai úton levezethető következménytől e harmadik személy érdekében eltérve – kivételesen, kifejezett rendelkezéssel kimondja, hogy ebben az esetben a megszűnt követelés biztosítékai fennmaradnak, és a megtérítési igényt biztosítják. A 6:57. § (3) bekezdésének és jelen § szabályának együttes alkalmazásával – szemben az 1959-es Ptk. 276. § (1) bekezdésében foglaltakkal – a hitelező bármilyen, a követelést biztosító jogról való lemondása kiválthatja (a többletkövetelmények fennállása esetén) a kezes kötelemből való szabadulását (az 1959-es Ptk. alapvetően csak a kezességvállalást megelőzően keletkezett jogok esetében írta elő ezt a jogi következményt). Megjegyzendő, hogy e szabállyal együtt kell alkalmazni a 6:427. § (2) és (3) bekezdésének több kezesre irányuló rendelkezését, melyet a jogalkotó a 6:428. §-ban kiterjesztett arra az esetre is, ha ugyanazon kötelezettséget kezesség és dologi zálogkötelezettség is biztosítja.

A második fordulat szerint a kezes akkor is szabadul a kötelemből, ha a jogosult hibájából behajthatatlanná válik, vagy a behajtása jelentősen megnehezül. Nizsalovszky Endre pontosan fogalmazta meg e szakasz értelmét, amikor kifejtette: „a hitelező a kezessel szemben kötelezve van arra, hogy a követelés behajthatóságát a saját tényével ne veszélyeztesse vagy csorbítsa. Ennek a kötelezettségnek a megszegése azzal a következménnyel jár, hogy a kezes a kötelezettsége alól anélkül is felszabadul, hogy a főadós kötelemszerűen teljesítene” [Nizsalovszky Endre: *Kötelmi jog I. Általános tanok* (kézirat, MEFESZ Jogász Kör, 1948/49) 376.].

Jelen § szerkezete ezáltal egyértelművé teszi, hogy a kezes szabadulása annyiban – értsd: olyan terjedelemben – következik be, amilyen mértékben a kezes a keletkező megtérítési igény alapján a kötelezettel szemben kielégítést kaphatott volna. Jelen §-nak ez a fordulata arra mutat rá, hogy annak vizsgálatakor, hogy a kezes szabadul-e a kötelezettség alól a jogról való lemondás vagy a behajtási (igényérvényesítési) gondosság megsértése miatt, figyelemmel kell lenni arra, hogy a kezes a hitelezői joglemondás (elengedés) nélkül vagy a kellő gondosság esetében egyáltalán kaphatott volna kielégítést, vagy nem. Utóbbi esetben ugyanis az adós fizetése képtelenségének kockázata végső soron a kezeset terheli. Ennek megítélése azonban nem egyszerű kérdés.

Csak érdekességként jegyezzük meg, hogy a Ptk. idézett rendelkezése – tartalmában – „kártérítési természetű”. Le kell szögezni, hogy nem kárkötelmi szabályról van szó, a törvényhely kártérítési természete alatt azt értjük, hogy a hitelező nem kellő gondossága miatt a kezeset az esetleg őt érő kárért – a mentesülés, a kötelemből szabadulás kimondásával – mintegy „előre kompenzálja”. Másképpen megfogalmazva: a törvény a nem jogszerűen eljáró vagy mulasztó hitelezővel szemben a kezeset mentesíti, de csak annyiban, amennyiben a kezes megtérítési igénye eredménytelennek mutatkozik. Ezért és ebben az értelemben

mondhatjuk, hogy erre irányuló jogvita esetén a kezes felszabadulásának kérdését eldöntő peres ügyek bizonyos szempontból a kártérítési perekhez válnak hasonlatossá. Jelen § megoldása az 1959-es Ptk. 276. § (2) bekezdéséhez hasonlóan a mentesülés kimondásával egy esetleg utólagosan érvényesíthető kárigénynek majdnem szabályos tükörképe. Ez a megállapítás esetleg a mentesülési perek gyakorlatában lehet hasznos.

Megjegyzést érdemel, hogy a törvénynek ez a rendelkezése is diszpozitív, vagyis a felek eltérő megállapodásának elvi akadályja nincs. Az 1959-es Ptk. 276. § (2) bekezdésére nézve, ám mai jogunkban is alkalmazhatóan mondta ki konkrét ügyben a Győri Ítéltábla, hogy a szerződő felek – a kezes és a hitelező – úgy is megállapodhatnak, hogy a kezes helyállási kötelezettsége akkor is fennmarad, ha a jogosult lemond valamely, a kezesre egyébként átszálló biztosítékról. Ilyen esetben a mentesülésre a kezes nem hivatkozhat (BDT2007.1604.). Az okfejtéssel ebben a körben egyetértünk, annyit viszont meg kell jegyezni, hogy a kezesi szerződésben rögzített ilyen tartalmú klauzula érvényessége – az eset összes körülményeihez mérten – vizsgálat tárgyát képezheti (pl. nem jelent-e a kezesre nézve túlzottan hátrányos, nem ellentételezett, kizárólag a hitelező érdekeit szolgáló kikötést. Ezek a körülmények egy blankettaszerűen alkalmazott kezesség esetében különös figyelmet érdemelnek).

6:427. § [Több kezes]

- (1) Ha ugyanazért a kötelezettségért többen vállalnak kezességet, a kezesek egyetemlegesen állnak helyt a jogosulttal szemben.**
- (2) Ha több kezes egymásra tekintet nélkül vállal kezességet, egymás közötti viszonyukban a kötelezettség abban a sorrendben terheli őket, amilyen sorrendben elvállalták a kezességet. Az a kezes, aki a jogosulttal szemben a sortartás kifogásával élhetett, e kifogással a jogosult követelését kielégítő kezessel szemben is élhet.**
- (3) Ha a kezesek egymásra tekintettel vállalnak kezességet, egymás közötti viszonyukban kockázatvállalásuk arányában kötelesek helyállni.**

A Ptk. sem tiltja, a konkrét helyzet pedig kifejezetten igényelheti, hogy a biztosított követelés teljesítéséért egyidőben vagy egymást követően, egymásra tekintettel vagy anélkül több személy vállaljon kezességet. Ebben az esetben a jogszabálynak rendeznie kell a kezesek hitelezővel szembeni helyállási kötelezettségének módját, valamint azt, hogy a kezeseket egymás közötti (ebben az értelemben mintegy „belső”) jogviszonyukban milyen arányban terheli a kötelezettség.

Az első kérdésre a választ az (1) bekezdés a kezesek egyetemleges kötelezettségbe szorításával adja meg. Ez azt jelenti, hogy a kezesek – nemcsak kétség esetében, mint azt az 1959-es Ptk. 275. § előírta, hanem – főszabályként felelnek egyetemlegesen, melytől diszpozitív szabály lévén elviekben eltérésre nyílik lehetőség (melynek gyakorlati alkalmazása nem várható). Az egyetemlegesség fontos hitelezői érdeket erősítő jogi helyzet, hiszen a jogosult a 6:422. § (1) bekezdésében rögzített előfeltétel fennállása esetén valamennyi kezessel szemben egyszerre érvényesítheti a követelését. Magától értetődik, hogy az egyetemleges kötelem nem változtat a kezesség jogi természetén, nem érinti például a sortartási kifogást, melyre ebben az esetben is hivatkozhat a kezes.

A belső jogviszony szabályai körében az elsőként szabályozott eset, ha a kezesek egymásra tekintet nélkül vállalnak kezességet. Ez a gyakorlatban általában úgy fordul elő, hogy a hitelező az eredeti kezes megtartása mellett utólag további mellékkötelezett „bevonását” igényli. Ilyenkor a kötelezettség abban a sorrendben terheli a kezeseket, ahogyan a kötelezettséget elvállalták. Az egyetemlegességnél rögzített szabályok szerint

ilyenkor a későbbi kezes a korábban kezességet vállalótól az általa megfizetett összeget megtérítési igény formájában követelheti [6:30. § (1) bekezdés]. A korábbi – megtérítési igényvel támadott – kezes azonban a későbbi kezessel szemben hivatkozhat sortartási kifogásra, ha ezzel ő a jogosulttal szemben is élhetett. Kérdéses viszont, hogy mely időpont szerint kell megítélni a kifogás fennállásának lehetőségét. Nézetünk szerint addig, amíg a kötelezett akár főadósként, akár a jogosult kielégítése után megtérítési igény adósaként helytállni köteles, a 6:420. § rendelkezését alkalmazni kell, így a kötelezett helyzetében, körülményeiben beálló – a jogszabály által relevánsnak minősített változások – a sortartási kifogás elvesztésével (ha csak időlegesen is) számolni kell.

Az elvállalás egyébként az esetek legnagyobb részében a kezességi szerződés létrejöttének időpontjával megegyezik (egy időben kifejezett konszenzus), eltérhet azonban a kezesség elvállalása (kezési nyilatkozat hatályosulása) és a kezességi szerződés létrejötte, ha a hitelező a kezességvállalásra irányuló nyilatkozatot utóbb fogadja el [6:69. § (1) bekezdés].

Más a helyzet abban az esetben, ha a kezesek egymásra tekintettel vállaltak kezességet a kötelezett tartozásáért. Ilyenkor a kezesek kockázatvállalásuk arányában állnak helyt egymással szemben. A kockázatvállalás aránya egyenlő, ha a kezesek valamennyien a teljes követelésért vállalnak helytállási kötelezettséget, eltérő lehet azonban, ha a kezesek közül egyik vagy másik a maga kockázatvállalását korlátozza.

6:428. §

[Azonos követelést biztosító kezesség és zálogjog]

Ha ugyanazt a kötelezettséget kezesség és a kötelezettől eltérő személy által alapított zálogjog is biztosítja, a kezes és a zálogkötelezett helytállására és egymás közötti viszonyokra a több kezesre vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

Az adósi kötelezettséget nemcsak több, különböző személy által vállalt kezesség biztosíthatja, hanem az is lehetséges, hogy kezesség (több kezességvállalás) és a kötelezettől eltérő személy által alapított zálogjog (dologi zálogkötelezettség) is biztosítja. Ilyen esetben jelen § szabálya szerint a kötelezettek a jogosulttal szemben egyetemlegesen állnak helyt [6:427. § (1) bekezdés], egymás közötti jogviszonyukban pedig az határozza meg a teherviselés mikéntjét, hogy egymásra tekintettel vagy egymásra tekintet nélkül vállalták-e az idegen kötelezettségért a helytállást. A jogszabályhely tehát a 6:427. § rendelkezésének alkalmazását írja elő, ez azonban csak megfelelő alkalmazás lehet, figyelemmel arra is, hogy a kezes tisztán kötelmi természetű fizetési kötelezettsége és a dologi zálogkötelezett alapvetően dologi természetű helytállási kötelezettsége (mely a zálogtárgyból való kielégítés türéseire irányul) csak messziről tekinthető oszthatatlan, ebben az értelemben egységes kötelezettségnek, mely az egyetemleges elbírálást általában lehetővé és indokoltá teszi.

6:429. §

[A jogszabály alapján fennálló kezesség]

A jogszabály alapján fennálló kezességre a kezességi szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Amint arra a kezességre vonatkozó bevezető gondolatok között is utaltunk, a kezesség jellemzően szerződéssel jön létre, a Ptk. is a szerződéssel vállalt kezességet tárgyalja. Nem kizárt azonban, hogy jogszabály hozzon létre kezességvállalást, jogszabály teremtsen idegen tartozásért kezesség módjára elbírálendő helytállási kötelezettséget.

Ilyen például a 6:561. § (2) és (3) bekezdése, vagy a 3:244. § (2) bekezdése stb. Jelen § a jogszabályi kezességre a kezesi szerződés Ptk.-beli rendelkezésének megfelelő alkalmazását rendeli, aminek következménye, hogy az egyéb – külön – jogszabályok által létesített kezesség esetében is speciális rendelkezés hiányában a Ptk. szabályait kell alkalmazni. A Ptk. tekintendő tehát mögöttes és kiegészítő jogterületnek.

A megfelelő alkalmazás folytán például a jogszabály alapján egyszerű kezességgént keletkező kezesi helytállás esetében is alkalmazni kell a 6:420. § azon szabályát, mely szerint a kezest nem illeti meg a sortartás kifogása, ha a kötelezett helyzetében a sortartási kifogást elenyésztető (időlegesen kizorító) hátrányos, kedvezőtlen változás áll be.

6:430. § [Fogyasztó által vállalt kezesség]

- (1) Fogyasztó által vállalt kezesség esetén a jogosult köteles a fogyasztót a kezességi szerződés létrejöttét megelőzően tájékoztatni**
  - a) a kezes jogairól és kötelezettségeiről; és**
  - b) a kötelezett helyzetéből vagy a kötelezettség természetéből fakadó, a hitelező előtt ismert különleges kockázatokról.**
- (2) Ha a jogosult nem tesz eleget az (1) bekezdés szerinti kötelezettségének, a kezes határidő nélkül jogosult a szerződéstől elállni.**
- (3) Ha a fogyasztó a kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló valamennyi kötelezettségéért vagy meghatározott jogviszony alapján fennálló valamennyi kötelezettségéért vállalt kezességet, a kezesség akkor érvényes, ha a szerződésben meghatározták azt a legmagasabb összeget, amelynek erejéig a kezes felel a jogosult tartozásáért.**
- (4)**
- (5) A fogyasztói kezességi szerződés szabályait nem lehet alkalmazni, ha a kezes a jogi személy kötelezett vezető tisztségviselője vagy többségi befolyással rendelkező tagja.**

Jelen § a fogyasztó által vállalt kezesség normacímet viseli. Ebből – és az (1) bekezdés első fordulatából – adódik, hogy a jelen §-ban szabályozott kezesség nem tekinthető a megszokott értelemben vett fogyasztói szerződésnek. A jogalkotó ugyanis ebben az esetben nem a kezességi szerződésre mint jogviszonyra irányította a figyelmet, hanem a kötelezettséget vállaló személyre, vagyis a kezesre van tekintettel.

A fogyasztó által vállalt kezesség esetében a jogosultat – az általános kötelmi és szerződési, illetve a korábban ismertetett kezességi szabályokhoz képest – többletkötelezettségek terhelik. Ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a kezest a kezességi szerződés megkötését, a szerződés létrejöttét megelőzően tájékoztatni kell az (1) bekezdés a) és b) pontjaiban körülírt kérdésekről.

Az a) pont szerint a kezesnek tájékoztatást kell kapnia a jogosulttól a kezest megillető jogokról és a kezesre vonatkozó kötelezettségekről. Itt a jogalkotó láthatóan nem elégszik meg azzal, hogy a jogszabályt a kezesnek is ismernie kell, hanem külön „kioktatásban” kell részesülnie a kezesnek. Vitát eredményez és bizonytalan a gyakorlat abban a kérdésben, hogy mit is kell érteni e tájékoztatási kötelezettség alatt, tudniillik milyen mélynek, milyen részletesnek kell lennie ennek a tájékoztatásnak. Úgy érezzük, hogy a jogalkotói szándék szerint e tájékoztatás nem lehet „formális”, értve ez alatt, hogy nem elegendő, ha a szerződés annyit tartalmaz, hogy a kezest megilletik és terhelik a Ptk. és egyéb jogszabályok szerinti jogok és kötelezettségek, de az sem, ha a szerződés egyszerűen azt tartalmazza, hogy a kezes tájékoztatást kapott és azt megértette, tudomásul vette.

Ugyanakkor a tájékoztatásnak nyilvánvalóan nem kell kiterjednie perjogi kérdésekre. Mivel a tájékoztatásnak kifejezettnek kell lennie, várhatóan nem lesz elegendő, ha a hitelező az általa alkalmazott általános szerződési feltételekre utal (annál is inkább, mert a tájékoztatásnak előzetesnek kell lennie). Nem pótolja a tájékoztatási kötelezettség teljesítését az sem, ha a kezes rendelkezik a kezességi jogviszonyra nézve ismeretekkel, legfeljebb az elállási jog gyakorlása során vizsgálható, hogy nem ütközik-e a kezes magatartása jogszabályi tilalomba (pl. joggal való visszaélés).

A b) pont szerinti tájékoztatási kötelezettség sem kevésbé problematikus. Vítás helyzeteket jelenthet, hogy a jogszabály a jogosult által ismert kockázatok kifejezést használja, ebben a kérdésben viszont – elállási joga jogszerűségének alátámasztása érdekében – a kezes terheli bizonyítási kötelezettség. A különleges kockázatok – fakadjanak azok akár a kötelezett helyzetéből, akár a hitelező előtt ismert egyéb okból – mindenképpen a szokásos kockázatot meghaladó veszélyekre utal, ennek kapcsán azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy a Ptk. a fogyasztó tájékozottságához, mint kiindulási szinthez (nem pedig a hitelező érzékenységéhez) képest állapította meg a tájékoztatási kötelezettséget. Problémát okozhat az is, hogy a hitelező – a kezesnek a kötelmi viszonyba való bevonása során, de még a kezesség létrejöttét megelőzően – olyan információk feltárására is köteles, melyek jellemzően az üzleti kockázat körébe esnek. Világos ugyanakkor, hogy a jogszabályhely értelmében a hitelezőnek a kezes nem csupán az általa ismert különleges kockázatok tényéről, hanem annak tartalmáról is tájékoztatnia kell.

Ha a jogosult a tájékoztatási kötelezettségnek nem tesz eleget, a kezes határidő nélkül elállhat a szerződéstől. Ez a szankciós elállási jog a kezességi szerződés visszaható (*ex tunc*) hatályú felbontását teszi lehetővé, amelynek következtében a 6:212. § (3) és a 6:213. § (1) bekezdésének rendelkezéseire tekintettel az eredeti állapotot kell helyreállítani, vagyis olyan helyzetet kell teremteni, mintha a kezességi szerződés létre sem jött volna. Ez azt jelenti, hogy helyes megközelítéssel a kezes akár az általa már teljesített összeget is visszakövetelheti. Ezt erősíti a jogszabály azon fordulata, mely szerint a kezes az elállási jog határidő nélkül illeti meg.

A fogyasztó által vállalt kezesség esetében – feltéve, hogy a kezesség a kötelezettnek a jogosulttal szemben fennálló valamennyi kötelezettségét vagy meghatározott jogviszony alapján fennálló valamennyi kötelezettségét biztosítja – további szigorú előírás, hogy a kezességi szerződésben meg kell határozni azt a legmagasabb összeget, amelynek erejéig a kezes helyt áll a kötelezett tartozásáért (a jogszabályszövegben a jogosult szó elírás). Az előírás megsértése érvénytelenséget – azon belül is semmisséget – eredményez. Ez a rendelkezés az ún. globális kezesség veszélyei miatt került a jogszabály szövegébe való beillesztésre. Világos, hogy a legmagasabb összeg meghatározása abban az esetben lehet kielégítő „garancia”, ha az korrekten – a kezes vagyoni körülményeihez, anyagi teherbíró képességeit figyelembe véve – kerül meghatározásra. A keretösszeg túl magas összegben (a teljesítőképességet esetleg többszörösen meghaladó) való rögzítése jogszabályba ütközés folytán érvénytelenné teszi a kezességvállalást, anélkül, hogy a szerződés jóerkölcsebe ütközését vizsgálni kellene.

Az (5) bekezdés szerint a fogyasztói kezességi szerződés e §-beli szabályait nem lehet alkalmazni, ha a kezes a jogi személy kötelezett vezető tisztviselője vagy többségi befolyással rendelkező tagja. E szabály egyik magyarázata az lehet, hogy mindkét alanyi kör megfelelő információval rendelkezik, ez pedig a különös védelmet indokolatlanná teszi. A másik magyarázat szerint e személyek által vállalt kezesség az üzleti tevékenység körébe esik, ezért a fogyasztói minőség nem illeti meg a természetes személy vezető tisztviselőt vagy többségi befolyással rendelkező tagot. Nézetünk szerint egyik

magyarázat sem lehet – teljes egészében – kielégítő. Az (5) bekezdés nincs figyelemmel arra, hogy például a vezető tisztségviselő nem minden esetben dönt szabadon a kezességvállalásról, kialakult ugyanis a gyakorlatban egyfajta „rutin”, mely szerint a hitelezők megkövetelik az adós jogi személy vezető tisztségviselőjének kezesként való bevonását a hitel biztosítása érdekében. Ilyen esetben erősen kérdéses, hogy a kötelemben kényszerített kezes a kezességet üzleti tevékenysége körében vállalja. Az sem igaz, hogy a vezető tisztségviselő kezes és a jogi személy kötelezett érdeke szükségszerűen azonos (egybefonódik) – ilyen érveléssel is lehet a mindennapi gyakorlatban találkozni. Éppen ellenkezőleg: a kötelezett és a kezes között a tágabb értelemben vett többszemélyes jogi helyzetben jellemzően szükségszerűen érdekellentét áll fenn (jogi érdekellentét). A természetes személy kezesek esetében mindenképpen indokolt a (3) bekezdésben foglalt követelmény – legmagasabb összeg – betartása. Az sem fogadható el, hogy a többségi tulajdonos vagy a vezető tisztségviselő minden esetben rendelkezne olyan ismeretekkel, melyek számára is egyértelművé vagy felismerhetővé teszik a hitelező által ismert kockázatokat.

LXI. Fejezet

A garanciaszerződés

6:431. § [Garanciaszerződés]

- (1) **A garanciaszerződés, illetve a garanciavállaló nyilatkozat a garantőr olyan kötelezettségvállalása, amely alapján a nyilatkozatban meghatározott feltételek esetén köteles a jogosultnak fizetést teljesíteni.**
- (2) **A szerződést és a garanciavállaló nyilatkozatot írásba kell foglalni.**

A Ptk. újraszabályozza – pontosabban más megközelítéssel szabályozza – a garanciára vonatkozó rendelkezéseket. Megszűnik a bankgarancia intézménye, a hétköznapi nyelvben a leginkább a jótállással egyező értelemben használt garancia kifejezés a tételes jogban rögzített tartalmat nyer. A garanciaszerződés alatt a Ptk. hatálybalépését követően a Hatodik Könyv XXI. Címében szabályozott biztosítéki szerződés értendő, mely megkülönböztetendő a jótállás jogintézményétől (BH2010.16.). Más kérdés, hogy a jognyilatkozatokat a Ptk. hatálya alatt is tartalmuk szerint kell megítélni, elhatárolási – minősítési – nehézségek esetén tehát a vállalt kötelezettség (szerződés) tartalma az irányadó. A szabály tehát nem érinti azokat a különleges kötelmi helyzeteket, melyek során az elméletnek és az ítélkezési gyakorlatnak a garancia, garanciát vállalok, garantálom stb. kifejezések jelentése és jogi tartalma felől kellett állást foglalnia. Így például a váltón felvett, „garanciát vállalok” kifejezést – a váltójogviszonyhoz kötődése következtében is – a Vr. 31. § (2) bekezdése alapján váltókezességnek kell tekinteni (BH1995.117.).

A garanciaszerződés alanyára (a garantőr személyére) nézve a törvény megkötést nem tartalmaz. A 6:438. § rendelkezését szem előtt tartva azonban az alanyi kör szűkül (a fogyasztó által vállalt garancia készfizető kezességnek minősül). De figyelemmel kell lenni arra is, hogy a garanciavállalás a Hpt. 3. § (1) bekezdésének g) pontja értelmében pénzügyi szolgáltatásnak minősül, ezért garanciaszerződést rendszeresen, üzletszerűen – garantőrként, ellenérték fejében, nyereségszerzés céljából – csak engedéllyel rendelkező személy köthet. Üzletszerűség és rendszeresség hiányában azonban a garanciavállalás lehetősége elvileg nyitott. Az egységesnek tekinthető jogi irodalmi álláspont és a kialakult gyakorlat alapján a Hpt. fenti szabályainak megsértése önmagában nem eredményezi a garancianyilatkozat érvénytelenségét.

A garanciaszerződés és a garanciavállaló nyilatkozat létrejöttének érvényességi feltétele az írásba foglalás. Ennek elmulasztása esetén a szerződés (jognyilatkozat) érvénytelen, semmis.

A törvény a fogalom meghatározásakor nem tartalmaz tételes felsorolást arra nézve, hogy mit kell a garanciavállalás (szerződés) kötelező elemeinek tekinteni. Erre nézve jogi értelemben elsősorban és közvetlenül a garanciára vonatkozó Ptk.-beli szabályokból lehet következtetni. Így például a 6:435. § (1) bekezdése kimondja, hogy a garantőr abban az esetben köteles fizetést teljesíteni a garancia alapján, ha a jogosult írásban és a garanciavállaló nyilatkozatban meghatározott követelményeket pontosan betartva szólította fel a fizetésre. E fizetési felszólítás tényleges megfogalmazását az üzleti életben kialakult elvek is – nem utolsósorban a szokványok, a kialakult gyakorlat – meghatározzák. A BH2009.251. számú eseti döntés is utal arra, hogy a garanciában előírt, csatolandó, bemutatandó, megküldendő stb. okmányok fajtájának és adattartalmának meghatározása a garancia intézményének központi eleme. Itt tartalmi és formai követelményekre is gondolni kell, az üzleti életben a garanciavállalásokat megalapító kötelezettségvállalások többnyire a legapróbb részletekig körülírják a lehívás teljesítéséhez szükséges előfeltételeket, a megteendő nyilatkozatokat, azok tartalmi és alaki kellékeit, a benyújtandó iratok példányszámát is ideértve stb. E szerződési feltételek komolyan vétele – a kidolgozásakor és a garancia érvényesítése során egyaránt – valamennyi jogviszonyban részt vevő személy érdeke.

A garancia során elvállalt fizetési kötelezettség szükségszerűen megköveteli, hogy a megbízó (kötelezett), a kedvezményezett (jogosult) és a garantőr pontosan meghatározott legyen, a garancia kötelezettséggel érintett jogviszony felől kétség ne merüljön fel, a garancia összege, lejáratja és a lehívás feltételei biztosak (pontosan körülírtak) legyenek. Arra fel kell azonban hívnunk a figyelmet, hogy a túlzott „formalizmus” és az át nem gondolt lehívási feltételek szerződésben szerepeltetése a garancia intézményét ki is üresítheti. Azok a szerződési kikötések, amelyek például olyan nyilatkozatok benyújtását követelik meg, melyeket csak a kötelezett produkálhat, könnyen a feltétlenné mondott fizetési kötelezettség ellehetetlenülését eredményezhetik: a kötelezett hallgatása folytán a lehívás nem teljesíthető, a hosszadalmas jogvita elkerülhetetlen. A lehívási feltételek pontos és szakszerű megfogalmazásakor a hárompólusú jogviszonyban jelen lévő – sokszor valóban kényes – egyensúlyi helyzetekre ügyelni kell.

Itt kívánjuk megjegyezni, hogy a garanciavállalás szabályait az üzleti életben – mint eddig, ezt követően is – az ún. bankgarancia-szokványok is meg fogják határozni.

6:432. § [A járulékoság hiánya]

- (1) A garantőr garanciavállaló nyilatkozat szerinti kötelezettsége független attól a kötelezettségtől, amelyért garanciát vállalt, a garantőr nem érvényesítheti azokat a kifogásokat, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben.**
- (2) A garanciavállaló nyilatkozatban foglalt, a biztosított kötelezettségre történő, általános jellegű utalás nem érinti a garantőr kötelezettségének a biztosított kötelezettségtől való függetlenségét.**

A garanciavállalás – alapuljon akár szerződésen, akár egyoldalú nyilatkozaton – legtöbbet említett sajátossága a jelen § által megfogalmazott önállósága (BH2012.70.). Ez az önállóság azonban nem jelenti azt, hogy a garanciavállalás – pontosabban a garancia által megalapozott kötelmi jogviszony – teljes mértékben függetlenedne, elszakadna az alapjául szolgáló, biztosított jogviszonytól.

A garanciakötelezettség ebben az értelemben vett önállósága, nem járulékos természete fontos elhatárolási támpontot biztosít a XXI. Cím másik biztosítéki szerződésétől, a kezesség jogintézményétől. A kezességvállalás járulékos természetéről a 6:417. § magyarázata során szót ejtettünk. Ehelyütt kell utalnunk arra is, hogy a jogszabály egy esetben a garanciaszerződést (csak a szerződést, az egyoldalú nyilatkozatot önmagában nem) *ipso iure* átminősíti. A 6:438. § ugyanis kimondja, hogy ha a garantőr fogyasztó, a garanciavállaló nyilatkozat készfizető kezességként érvényes.

Önmagában az, hogy a garanciavállalás – egyébként kényszerű módon – rendszerint megjelöli azt az ún. alapjogviszonyt, melyet megerősíteni céloztak a felek, még nem teszi a garanciát járulékos intézménnyé. A garancia-kötelezettségvállalás szokásos megfogalmazása nagyon gyakran éppen a jogviszonyra utalással, nem egyszer annak körületekintő és pontos leírásával történik meg. A járulékos megítélésekor ugyanis az a lényeg, hogy *keletkezése után is* mennyiben támaszkodik a biztosító jogviszony az alapul szolgáló jogviszonyra. Kétségtelen, hogy a garancia nem állhat önmagában – jogviszony, cél nélkül garanciát vállalni egyetlen alany sem fog –, ugyanakkor a járulékoságban megismert egyes ismérvek megjelenése (pl. a biztosított követelés érvénytelensége a biztosítékra is kihat) sem vonja kétségbe a kötelezettségvállalás önállóságát. A garantőr ugyanis nem meríthet kifogásokat abból a jogviszonyból, mely a kötelezett és a jogosult között áll fenn: ezt a jogszabály úgy fogalmazza meg, hogy a garantőr nem érvényesítheti azokat a kifogásokat, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben. Ez azonban nem akadályozza annak, hogy a garantőr olyan kifogást emeljen, amely közvetlenül ugyan a kötelezett és a jogosult jogviszonyán alapszik, ám a biztosítéknyújtás jogcíménél fogva a garanciavállalás lényegét érinti. Így például meg kell tagadnia a garantőrnek a lehívás teljesítését, ha a kötelezettség érvénytelenségét jogerős határozat megállapította [a 6:436. § (2) bekezdésének d) pontjával szemben álláspontunk szerint akkor is, ha a garanciavállalás erre az esetre is szólt].

A fentieket összegezve mindenestre megállapítható, hogy jelen § megfogalmazása – a járulékoság hiánya, a függetlenség – adja a garanciavállalás biztosítéki erejét, egyúttal megalapozza és támogatja a kezességhez képest nagyobb hatékonyságát.

6:433. § [A lehívási jog személyhez kötöttsége]

A jogosult nem ruházhatja át a garancia érvényesítésének jogát a garantőr hozzájárulása nélkül, de jogosult azt a személyt megjelölni, akinek a garantőr a fizetést teljesíteni köteles.

A Ptk. kezelni igyekszik azt a gyakorlati problémákat, mely a garanciavállalás (korábban elsősorban a bankgarancia) átruházásával, átruházhatóságával kapcsolatban felmerültek. Ahogyan más szerződési (hitel)biztosítékok, úgy a garancia is vagyoni értéket képvisel: a garanciát vállaló garantőr feltétlen fizetési ígérete keresett és szívesen fogadott biztosíték. A garancia lehívása azonban nem teljesen függetleníthető az alapul szolgáló jogviszonytól, ezért az átruházás következtében számos problémával szembesült a gyakorlat, ezeket pedig nem lehetett minden esetben megnyugtatóan feloldani.

Jelen § rendelkezése szerint a garancia érvényesítésének jogát csak a garantőr hozzájárulásával lehet átruházni. Nincs azonban akadályozó annak, hogy – átruházás nélkül – a jogosult megjelölje azt a személyt, akinek részére a garantőr a fizetést teljesíteni köteles.

Jelen § a garancia érvényesítésének jogáról – annak átruházhatóságáról – szól. Ez elsősorban a lehívást jelenti. Nem tiltja ugyanakkor a jogszabály a lehívás következtében

a jogosult javára keletkező pénzkövetelés átruházását, engedményezését. Az e mögött álló szerződés a szerződések általános szabályai szerint ítéendő meg.

6:434. § [Jogutódlás a jogosult személyében]
A garancia lehívásának joga átszáll a jogosult jogutódjára.

A 6:433. §-hoz képest más a helyzet abban az esetben, ha a jogosult személyében jogutódlás áll be. Ilyenkor a garancia lehívásának joga is átszáll a jogutódra. Ebben a vonatkozásban egyéb szabályozásra nincs is szükség. Érdekes kérdést vehet fel jelen § és a 6:208. § (3) bekezdésének kapcsolata: az előbbi ugyanis a szerződésátruházásnál megfogalmazott szabályhoz képest speciális rendelkezésnek tűnik.

- 6:435. § [A garantőr teljesítése]**
- (1) A garantőr abban az esetben köteles fizetést teljesíteni a garancia alapján, ha a jogosult írásban, és a garanciavállaló nyilatkozatban meghatározott követelményeket pontosan betartva szólította fel a fizetésre.**
  - (2) A garantőr köteles késedelem nélkül értesíteni a kötelezettet a fizetési felszólítás kézhezvételéről.**
  - (3) A garantőr érvényesítheti mindazokat a kifogásokat, amelyek őt a jogosulttal szemben saját személyében megilletik.**
  - (4) A garantőr késedelem nélkül köteles**
    - a) a jogosultnak teljesíteni, és a teljesítés megtörténtéről a kötelezettet értesíteni; vagy**
    - b) a teljesítést megtagadni, és a teljesítés megtagadásáról – annak indokát megjelölve – a kötelezettet és a jogosultat értesíteni.**

Jelen § a garantőr teljesítése címszó alatt a fizetési felszólítás, a „lehívás” jogkövetkezményeit taglalja. Jelen § nyomban mutatja a 6:431. §-nál, a bevezető gondolatok között tett megállapítások jelentőségét, amikor kimondja, hogy a garantőr abban az esetben köteles – és ez úgy is értendő, hogy csak abban az esetben jogosult – a lehívásra teljesíteni, ha a fizetési felszólítás a garanciavállalásban meghatározottakat pontosan betartva történik meg. A gyakorlatban elterjedt megoldás az, hogy a garancianyilatkozat szó szerint meghatározza azt a szöveget, melyet a lehívás során alkalmazni kell, a lehívásban a jogosult az előre meghatározott fordulatokat alkalmazza. A fizetési felszólítás alakszerűséghez kötött, mely a jogszabály szerint egyszerű írásbeliség. Nincs akadálya azonban annak, hogy e nyilatkozathoz a szerződés – a garancianyilatkozat – további (szigorúbb) alakszerűségi megkötéseket tegyen. A jognyilatkozat hatályosulására a kötelezettek közös szabályai vonatkoznak.

A 6:431–432. §-ok magyarázatánál kitértünk arra, hogy a garancia nem járulékos, önálló természetével az áll összhangban, ha a fizetési felszólítás a lehető legkevesebb közvetlen utalást kíván meg az alapügyletre nézve. A lehívás tehát jellemzően formális jognyilatkozat.

A (2) és (4) bekezdések a lehíváshoz kapcsolódó kötelezettségeket fogalmazzák meg. Akár teljesíti a garantőr a fizetési felszólítást, akár megtagadja annak teljesítését, már a felszólítás kézhezvételéről is tájékoztatási kötelezettsége áll fenn a kötelezett irányában. A (2) bekezdés szerinti értesítésre a jogszabály határidőt nem állapít meg, ám annak

haladéktalanul meg kell történnie. Nem kizárt, hogy az értesítési kötelezettség teljesítésére a felek megállapodása (vagy ha egyoldalú nyilatkozatról van szó, a garantőr kötelezettségvállalása) is tartalmazzon konkrét határidőt, ez azonban összhangban kell, hogy álljon a garanciavállalás jogi természetével, melynek egyik kulcspontja a gyorsaság. Ha a garantőr teljesít, akkor erről a kötelezettet értesíti, ha a teljesítést megtagadja, akkor e döntéséről mindkét érintett felet értesíteni köteles. A (4) bekezdés egyértelművé teszi, hogy a garantőrtől gyors intézkedést, egyértelmű és gyors teljesítést vár el a jogalkotó, ha pedig a megtagadás mellett dönt, ezt is a lehető leghamarabb világossá kell tennie a felek előtt. A fizetési kötelezettség teljesítésére nyitva álló határidő általában néhány nap.

Mivel a garancia vállalása a kedvezményezett javára szóló nyilatkozat, garantőri kötelezettségvállalás, ezért nincs lehetőség arra, hogy a kötelezett a fizetési felszólításról való tájékoztatás kézhezvételét követően a garantőrt a teljesítés megtagadására utasítsa, ilyen irányú utasítást a garantőr nem teljesíthet (BH2003.473.). A megtagadás kizárólag a garantőr döntési kompetenciájába tartozó kérdés, melyhez felelősség is kapcsolódik. Más, e jogi helyzetet átszínező kérdés, hogy a fizetési felszólításról való értesítést követően a garantőr olyan információkhoz juthat a kötelezettől, melyek a megtagadás felé mozdíthatják el [pl. 6:436. § (2) bekezdésében felsorolt esetkörök szinte bármelyike].

A Ptk. szövegezéséből nem egyértelmű, hogy a jelen § (2) bekezdésében rögzített értesítési kötelezettségnek mi a célja: pusztán annyi, hogy a kötelezett a lehívásról tudomást szerezzen, vagy inkább az, hogy a lehívásra reagálhasson is. Nézetünk szerint ez utóbbi álláspont tűnik helyesnek, ennek következtében a lehívás teljesítésének a kötelezett értesítését követően kell rövid időn belül megvalósulnia. Ezt indokolja az is, hogy a nyilvánvalóan visszaélészerű vagy rosszhiszemű jogosulti lehívás elkerülhető legyen.

A Ptk. ehelyütt nem szól róla, azonban a gyakorlat a lehívásra nyitva álló határidőt egyértelműen szigorúnak tekinti (a határozatlan időre szóló garanciáról a 6:437. § magyarázata során ejtünk néhány szót). Ez az időtartam nem hosszabbodik meg, nem is elévülési természetű. A szabálytalan lehívás – pl. formai előírások hibája – a futamidőn belül jellemzően pótolható, azt követően azonban nem. Annak nincs akadálya, hogy a garancia összeghatárát a jogosult úgymond részletekben merítse ki, a garantőrnek azonban nincs keretfeltöltési kötelezettsége.

A gyakorlatban elterjedt az ún. első felszólításra szóló garancia. Mivel a Ptk. ilyen kifejezést, ilyen tartalmú kötelezettséget a garancia fogalmi elemeként nem tartalmaz, elvileg nem kizárt, hogy a felek vizsgálódási lehetőséget biztosítsanak a garantőr számára (további okiratok csatolását kérheti, megerősítést kérhet stb.). Ez azonban a hagyományosan felfogott garanciavállalástól mindenesetre idegen.

A Ptk. a garancia kapcsán nem tartalmaz arra nézve rendelkezéseket, hogyan alakul a garantőr és a kötelezett közötti jogviszony a teljesítés esetén. Mivel a gyakorlatban garanciavállalására szinte kizárólag írásbeli megállapodás – erre irányuló megbízás – alapján kerül sor, e kérdésekben elsősorban a Ptk. megbízási szabályai, szükség esetén a harmadik személy részéről történő teljesítés kiegészítő rendelkezései lesznek irányadók. A garancia vállalása, illetve teljesítése hitelezési jogviszony fennállását is jelzi az érintettek között, így további szabályok alkalmazása is felmerülhet.

6:436. § [Nyilvánvalóan visszaélészerű vagy rosszhiszemű fizetési felszólítás]

- (1) Ha a garantőr rendelkezésére álló információk alapján a jogosult nyilvánvalóan visszaélészerűen vagy rosszhiszeműen él a lehívás jogával, a garantőr nem köteles fizetést teljesíteni, és a már teljesített fizetést visszakövetelheti.**

- (2) A jogosult nyilvánvalóan visszaélésszerűen vagy rosszhiszeműen jár el különösen, ha**
- a) a garantőrnek benyújtott okmányok bármelyike hamisított;**
  - b) a kötelezett teljesítette azt a kötelezettséget, amelyért a garantőr garanciát vállalt, vagy a jogosultat a lehívásban meghatározott összeg egyéb okból nem illeti meg;**
  - c) a jogosult szándékos magatartása akadályozta meg annak a kötelezettségnek a teljesítését, amelyért a garantőr garanciát vállalt; vagy**
  - d) bírósági határozat állapította meg annak a kötelezettségnek az érvénytelenségét, amelyért a garantőr garanciát vállalt, kivéve, ha a garancia erre az esetre is szólt.**

A garancia feltétlen és nem járulékos jellege és az egyoldalú lehívási jog lehetősége számos esetben visszaélésre adhat okot. A feltétlen fizetési kötelezettségvállalás veszélyeit igyekszik kezelni, ha úgy tetszik tompítani jelen § rendelkezése, amikor a gyakorlati tapasztalatokat alapul véve rendezi a nyilvánvalóan visszaélésszerű vagy rosszhiszemű fizetési felszólítás következményeit. Ha szűk körben is, de lehetőséget kell biztosítani a csalárd lehívások megakadályozására, erre elsősorban formális okokból nyílik lehetőség (BH2009.251.).

A gyakorlat nyilvánvalóan visszaélésszerűnek akkor tekinti a lehívást, ha a garancia lehívásához szükséges esemény nem következett be, a jogosultat ezért a fizetési felszólításban foglalt összeg nem illeti meg. Nyilvánvalóan rosszhiszemű a lehívás akkor, ha a garancianyilatkozatban (-szerződésben) rögzített feltétel, esemény bekövetkezett ugyan, ám az a jogosult rosszhiszemű magatartásának tudható be.

A § szerint tehát olyan esetekről van szó, amikor a jogosultat nem illeti meg a garancia lehívásának a joga. A (2) bekezdés példálózó jelleggel sorolja fel a legfontosabbnak tartott esetköröket, nem zárja ki tehát annak lehetőségét, hogy a garantőr egyéb okból is megtagadhassa a fizetési felszólítás teljesítését. Ezt az utat nyilvánvalóan biztosítani kell, azért is, mert a Ptk. is tiltja a joggal való visszaélést [1:5. § (1) bekezdés]. Megjegyzést érdemel, hogy jelen § rendelkezéseinek nyilvánvaló bázisát a jóhiszeműség és tisztesség követelménye és a joggal való visszaélés tilalma képezi.

A fizetési kötelezettség megtagadásának joga bizonyos szempontból kötelezettség is. A garantőrt ugyanis nem önálló akarata, hanem a kötelezettel kötött szerződése kötelezi a lehívás teljesítésére, ez a jogviszony azonban az együttműködési kötelezettségen keresztül a gondos eljárás, érdekóvás kötelezettségét, terhét rója a garantőrré. Ez kényes helyzetet eredményez: a felek szándéka ugyanis egy gyorsan és megbízhatóan érvényesíthető – igénybe vehető – biztosíték rendelkezésre bocsátása, a jogviszony keletkezéséhez képest azonban a lehívás időpontjában már gyakran nem az érzékenyesség, hanem a kifejezett érdekellentét jellemzi a felek kapcsolatát (a kötelezettre és a jogosultra vetítve). Ebben a helyzetben minél szélesebb a garancia megtagadásának joga, a garantőr kifogásolási, tudakozódási stb. joga és kötelezettsége, annál kevesebbet ér a garancia. Ezzel szemben a szűkre szabott és csak a formaságokra szorító ellenőrzési lehetőség azt a veszélyt hordozza, hogy a garantőr esetleg a számára is egyértelműen jogellenes lehívást – szerződéses kötelezettségvállalása okán – teljesíteni lenne köteles. A jogpolitikai érdekek azonban ennek elkerülése mellett szólnak.

A (2) bekezdésben nevesített esetek mindegyike azt a nehéz kérdést veti fel, hogy meddig terjed a garantőr vizsgálódási lehetősége, illetve kötelezettsége, másik oldalról közelítve: fennáll-e, és ha igen, milyen terjedelemben az esetlegesen jogellenes lehívás teljesítéséért a felelőssége. A garantőr ebből a szempontból valódi ütközőponttá válhat: ha például a kötelezett arra hivatkozik, hogy a garanciával biztosított kötelezettségét teljesítette, nehéz helyzetbe kerülhet a garantőr, aki nem lát bele a felek jogviszonyába. Mivel a teljesített kötelezettség ellenére lehívott garancia rosszhiszemű fizetési

felszólításnak tekintendő, a fizetéssel jogellenes (alaptalan) teljesítést kockáztat a garantőr, amennyiben viszont alaptalanul tagadja meg a teljesítést, szerződést szeg, és kárfelelősséggel tartozik.

Vitás lehet az is, hogy mit kell érteni a törvényi felsorolásban például egyéb ok alatt [6:436. § (2) bekezdés b) pont], ez ugyanis a szerződésben való szabályozása hiányában bármi lehet. A szabályozás nem egészen világos, mert ebbe beleérthető olyan eset is, mint amikor a kötelezett arra hivatkozik, hogy beszámítással élve kioltotta a jogosult vele szembeni követelését. Erre azért utalunk, mert a bankgarancia gyakorlatában az a nézet tekinthető általánosnak, hogy ilyen esetben a garantőr nem tagadhatja meg a lehívás teljesítését. Nem kevésbé problémás a jogosult szándékos magatartásának megítélése.

A (2) bekezdés d) pontjában rögzített esetkör – a főszabályt tekintve – egyértelműnek és evidenciának tűnik. Ha bírósági határozat állapította meg garantőr fizetési kötelezettsége által biztosított kötelezettség érvénytelenségét, sem a lehívás, sem a fizetési felhívás teljesítése nem lehet jogszerű. A gyakorlatban alkalmazott megoldásokkal szemben nem tartjuk helytállóknak a d) pont utolsó fordulatainak a kódexben való szerepeltetését. Mivel a d) pont bírósági határozatról szól, ez alatt jogerős határozatot is érteni kell. Elvi alapon nem helyeselhető, hogy a garancia – az absztrakt jelleg, az önállóság és függetlenség jegyében – vitathatatlanul érvénytelen, azaz kötelmi kötőerő nélküli kötelezettség teljesítésére is kötelezze a garantőrt.

6:437. § [A határozatlan időre vállalt garancia felmondása]

A garantőr a határozatlan időre vállalt garanciát három év elteltét követően legalább három hónapos felmondási idővel megszüntetheti.

A garancia általában határozott időre szól, a nyilatkozat pontosan meghatározza a lejárat időpontját, mely határidő eltelte után a garantőr nem köteles és nem is jogosult a lehívás teljesítésére. Nem kizárt azonban, hogy a garancia határozatlan időre szóljon. Ilyenkor jelen § szerint a garancia felmondható: a felmondási időnek legalább három hónaposnak kell lennie. Mivel törvényi szabályról van szó, külön felmondási jog kikötése hiányában is megilleti e jog a garantőrt. A felmondás közlésére a törvényi hároméves időszak elteltével kerülhet sor, a három évet – álláspontunk szerint – a garancia kötelezettség elvállalásától kell számítani.

6:438. § [Fogyasztó által vállalt garancia]

Ha a garantőr fogyasztó, a garanciavállaló nyilatkozat készfizető kezességként érvényes.

A 6:432. § magyarázata során már utaltunk arra, hogy a Ptk. nem teszi lehetővé, hogy a fogyasztó – a kezességhez képest, mint láttuk jóval szigorúbb – garancia kötelezettséget vállaljon. A garancia ugyanis az alanyi kör elvi nyitottsága ellenére is az üzleti élet szerződése, mely nagyfokú tájékozottságot, a pénzügyek, hitelviszonyok, a gazdasági élet és a gazdasági jog területén komoly jártasságot igényel. A fogyasztónak minősülő személy [8:1. § (1) bekezdés 3. pont] nem rendelkezik ilyen ismeretanyaggal, így kötelezettségvállalását jelen § rendelkezése a törvény erejénél fogva készfizető kezességgé minősíti. Ez főszabályként (ha ilyen helyzet előfordulna) „fogyasztói kezességhez” vezetne (6:430. §). Ha a garanciaszerződést a 6:430. § (5) bekezdése alá tartozó személyek kötötték, a szerződés hagyományos készfizető kezességnek tekintendő. Mivel azonban

a garanciaszerződés megkötése előtt (ha garanciának szánt nyilatkozatról lenne szó) a fogyasztó nem kap (nem kaphat) tájékoztatást a 6:430. § (1) bekezdésében rögzített körülményekről, valamint jogokról és kötelezettségekről, ez egyben azt is jelenti, hogy e fogyasztói kezességek nyomában elállási jogot is megalapozó, „hibás” szerződésként jönnek létre.

E rendelkezéseknek csekély jelentőséget tulajdonítunk, a garanciából kezességgé minősítés gyakoriságát ugyanis elenyészőnek tartjuk.

XXII. CÍM A BIZTOSÍTÁSI SZERZŐDÉSEK

LXII. Fejezet

A biztosítási szerződés általános szabályai

6:439. § *[Biztosítási szerződés]*

- (1) **Biztosítási szerződés alapján a biztosító köteles a szerződésben meghatározott kockázatra fedezetet nyújtani, és a kockázatviselés kezdetét követően bekövetkező biztosítási esemény bekövetkezése esetén a szerződésben meghatározott szolgáltatást teljesíteni; a biztosítóval szerződő fél díj fizetésére köteles.**
- (2) **A biztosító szolgáltatása a biztosított kárának a szerződésben meghatározott módon és mértékben történő megtérítésében, a biztosított részére nyújtott más szolgáltatás teljesítésében (a továbbiakban: kárbiztosítás) vagy a szerződésben meghatározott összeg megfizetésében (a továbbiakban: összegbiztosítás) áll.**

1. A biztosítás és a biztosítási szerződés szabályozásáról általában

A Ptk. az 1959-es Ptk.-nál jóval részletesebben szabályozza a biztosítási szerződést, megváltoztatja annak korábbi, átlagfogyasztókra szabott rendelkezéseit főleg azzal, hogy e kereskedelmi típusú ügylet esetében is a diszpozitivitást teszi főszabállyá a korábbi egyoldalú kóenciával szemben.

A Ptk. azonban figyelemmel van arra is, hogy a biztosítási ügylet manapság is átlagfogyasztók millióinak hétköznapi tömegügylete. A gyengébb fél érdekében nem lehet csupán az általános üzletfeltételek normakontrolljára hagyatkozni, őt a szerződés szabályaival is védelemben kell részesíteni.

[E szerződésfajta alapvető fontosságát jelzi a természetes személyek adósságrendezéséről szóló 2015. évi CV. törvény 5. § 41. d) pontja is, amely szerint a lakóingatlanra kötött – (korábbi szóhasználattal) vagyon-, azaz kárbiztosítási, a felelősségbiztosítási szerződés és a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás a mindennapi életvitelhez szükséges alapvető, folyamatosan teljesítendő szolgáltatások közé tartozik.]

A biztosító és ügyfele közti egyensúlyhiányos helyzet kiküszöbölését nagyban szolgálja a közjogi szabályozás és intézményrendszer is (pl. MNB tv., Bit.). Ennek megfelelően biztosítást csak biztosító művelhet, mégpedig csak meghatározott társasági jogi formában (rt., szövetkezet, egyesület, fiók, Bit. 6. §), szigorú pénzügyi, szervezeti stb. feltételek mellett. A Bit. 41. § (1) bekezdés szerint biztosítási tevékenység a Felügyelet engedélyével végezhető, a Bit. 40. § (1) bekezdés szerint biztosítási tevékenységet kizárólag

biztosító végezhet, a biztosító viszontbiztosítási tevékenységen kívül más üzletszerű tevékenységet nem folytathat (a szektorális zártság elve).

Szabályozási kettősség mutatkozik a biztosításra vonatkozó köz- és magánjogi szabályok területén. A Bit. olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek a biztosító oldaláról kényszerítő erővel bírnak a szerződésre nézve. Ilyenek például a biztosítási szerződés kötelező tartalmi elemei, a Bit. számos egyéb szabálya (biztosításközvetítők, ügynökjog, a biztosító szerződéskötés előtti tájékoztatási kötelezettsége, biztosítási titok- és adatvédelem, rendkívüli felmondás/elállás távolsági értékesítés során stb.).

Az a tény azonban, hogy a biztosítási szerződésben megtestesülő követelésre, az azzal érintett vagyona közjogi szabályok is vonatkoznak, nem alapoz meg a biztosítóval szembeni, bíróság előtt kikényszeríthető polgári jogi igényt, például az állománynak „kiígért” nyereségrészesedés kapcsán.

Egy életbiztosítási jogvitában hozott felülvizsgálati határozat kiindulópontja az volt, hogy a biztosított a többlethozam visszatérítését, illetve az elszámolást követelte a biztosítótól, figyelemmel a 2003-as Bit. biztosítottaknak visszajuttatást előíró szabályaira. A határozat szerint a felek magánjogi viszonyában a polgári jogi szabályok alkalmazandók. A 2003-as Bit. (ahogyan a Bit. is) köz- és magánjogi szabályokat egyaránt tartalmaz, a jogterületek elhatárolása szükséges. A 2003-as Bit. 100. § (Bit. 452. §) kötelezi a biztosítót a felügyelettel szemben, de a biztosítottak számadással nem tartozik, egyedi szintű visszajuttatásra alanyi jogosultság nem áll fenn (BH2008.17.).

Noha az általános biztosítási feltételek kellékeire, azok lényeges tartalmára nézve közrendi biztosítási szabályok is vannak [pl. a Bit. 121. § (1) bekezdés], azok előzetes hatósági engedélyezését az uniós jog és így a Bit. sem teszi lehetővé.

A gyengébb fél védelmének garanciális polgári jogi szabályozását tehát továbbra is, sőt még inkább a Ptk.-nak kell felvállalnia, éspedig mind az általános üzletfeltételek jogával, mind pedig a biztosítási szerződésre vonatkozó egyes szabályokkal (vö. Molnár István: A tisztességtelen szerződési feltételek és az egyoldalú kógenca viszonya a biztosítási szerződések jogában. *Biztosítási Szemle* 2004/6–7. 35. és lásd még a 6:455–456. §-oknál).

2. Fogyasztói biztosítás; kógenca és diszpozitivitás a biztosítási szerződés jogában

Számtalan szabály mind a fogyasztói, mind a nem fogyasztói biztosítási szerződés esetében kógens szabályként érvényesül:

- a) nevesített biztosítói tájékoztatási kötelezettség [6:442. § (2) bekezdés, 6:444. § (1) bekezdés],
- b) figyelemfelhívási kötelezettség [6:443. § (2) bekezdés, 6:444. § (3) bekezdés, 6:446. § (2) bekezdés, 6:449. § (1) bekezdés, 6:461. § (2) bekezdés, 6:467. § (1) bekezdés],
- c) dokumentációs kötelezettségek [6:443. § (1) bekezdés], továbbá
- d) a bizonyítási teher el-/megosztása, bizonyítási könnyítések stb.

A fogyasztói biztosítási szerződés esetében mindezt több, a fogyasztó javára továbbra is egyoldalúan kógens rendelkezés egészíti ki (lásd a 6:455–456. §-oknál).

A fogyasztói és a kereskedelmi ügyletek szétválasztása a szabályozásban egyrészt akképpen történik, hogy a Ptk. megalkotja a fogyasztói biztosítási szerződés létrejöttének modelljét (6:444. §), amelyben a feltételeknek és a díjszabásnak megfelelő ajánlat a biztosító hallgatása esetén is szerződést hoz létre.

A Ptk. másrészt más országok (pl. Németország, Ausztria, Svájc, Olaszország) bevált törvényszerkesztési technikájához hasonlóan nem az egész biztosítási fejezetre kiterjedő általános érvénnyel, hanem – az összeg- és egészségbiztosítás kivételével – esetenként, azaz törvényhelyenként határozza meg a most már csak a fogyasztó javára egyoldalúan kógens szabályokat (6:455. §).

A Ptk. alapján létrejövő szerződések egyik – számszerűen valószínűleg nagyobb – része az eddigi kötvényesítési ügymenet szerint jön létre, az ilyen fogyasztói biztosítási szerződés pedig a többségében diszpozitív, kisebb részében egyoldalúan kógens szabályok elegye.

A nem fogyasztói biztosítások diszpozitív szabályok alapján jönnek létre.

A fogyasztói biztosításban tehát egyes törvényhelyek egyoldalúan kógensek. Másképp van azonban ez az összeg- és az egészségbiztosítás esetében; ezeknek összes szabálya ugyanis főszabályként egyoldalúan kógens.

A Ptk. biztosítási címe ugyanis a diszpozitív és egyoldalúan kógens szabályokon kívül kógens rendelkezéseket is tartalmaz. Ilyenek a fogalmak például a biztosítási szerződés (6:439. §), többszörös biztosítás (6:459. §), életbiztosítás (6:477. §) vagy a biztosított kezeihez történő utalás tilalma, valamint a biztosítási esemény bejelentésének határideje a felelősségbiztosításban (6:471. és 6:472. §-ok).

Egyetértünk Jójárt Eszterrel abban, hogy fogalmilag kizárt a diszpozitivitás a definíciós szabályok, egy szerződéses jogintézmény fogalmi és joghatásbeli lényegét meghatározó szabályok esetén (Jójárt Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben. *Magyar Jog* 2014/12. 674–685.).

3. A különféle biztosítási fajták szabályozásáról

Annak következtében, hogy a biztosítási ügylet most sem külön részletező törvényszabályozási tárgya (mint pl. Németországban, Ausztriában, Svájcban stb.), továbbra is a mindenkori polgári jogi kódex (Ptk.) egyik külön, részletekbe menően szabályozott ügyletfajtája, mint például a Codice Civileben (az olasz Polgári Törvénykönyv, lásd a biztosításról szóló XX. fejezetet, 1882–1932. §-ok).

Ez azzal is jár, hogy most sincs mód az egyes biztosítási fajták, szerződéstípusok részletes szabályozására (pl. hagyományosan ilyen volt a tűz-, az állat-, a jég- stb. biztosítás), de joggal lehet hiányolni egyes, mára már önállósodott szerződésfajtákat is (pl. kezesi, hitel-, viszont-, szállítmánybiztosítás).

Nem találjuk a (jel)zálogjogi szabályok és a biztosítás kapcsolatának (másutt igen részletes) szabályozását, a kötelező biztosítások közül is csupán az egyik, a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás rendelkezik részletes külön törvényi – a Ptk.-ra mint mögöttes szabályra hivatkozó – normarendszerrel [Gfvt. 8. § (5) bekezdés]. A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítási jogviszony újabb összefoglalását lásd Ujváriné Antal Edit: *A biztosítási szerződés in Kereskedelmi szerződések alapvető szabályai* (Patrocinium Kiadó 2016, Budapest) 259–269.

A szabályozásra rendelkezésre álló keret viszonylagos szűkössége most is érthetővé – ha nem is indokoltá – teszi a közvetítői ügylet külön biztosítási sajátosságainak Ptk.-n kívüli megjelenítését (Bit. 368. § és 406. §), de még inkább számtalan, részben kifejezetten a biztosítási szerződés tartalmát tevő vagy e szerződésre vonatkozó előírás megjelenítését a Bit.-ben: az ügynök kezéhez történt biztosítási díjfizetés egyszerű beérkezési vélelme

(Bit. 384. §), a biztosítási szerződés minimális tartalmi követelményei [Bit. 121. § (1) bekezdés], a jogvédelmi biztosítás különös szabályai (Bit. 160–166. §-ok) stb.

4. A biztosítási szerződések

Cím szerkezeti felépítése, jogforrások

A Cím a korábban bevált elveket követve épül fel. Így először a szerződés általános szabályait, (6:439–457. §-ok), majd az egyik legjelentősebb biztosítási ág, a kárbiztosítás rendelkezéseit (6:458–469. §-ok) tartalmazza. Bármennyire hangsúlyos és voltaképpen önálló a felelősségbiztosítás, a speciális szabályokon kívül (6:470–474. §-ok) a kárbiztosítás szabályai irányadók rá.

A biztosítási szerződések másik nagy csoportjába az összegbiztosítások (6:475–486. §-ok) tartoznak, ezeken belül – mint eddig – csupán az életbiztosításnak vannak részletes szabályai (6:477–484. §-ok), mert a balesetbiztosítás – néhány külön elemén kívül – az élet-, illetve a kárbiztosítási szabályokra utaló normákkal van meghatározva (összeg-, illetve kárbiztosítás, 6:485–486. §-ok).

Végül szerkezeti szempontból is sajátos a Ptk.-ba újonnan felvett egészségbiztosítási szerződés (6:487–490. §-ok) helyzete, mert ezt a biztosítási ágat a Ptk. külön szabályozza, miközben itt is elrendeli az utaló szabályok használatát aszerint, hogy az egészségbiztosítást összeg- vagy kárbiztosításként kötik-e meg [6:488. § (2) bekezdés].

A Ptk. a fentiekén túlmenő ágazati felosztást, további részletszabályokat nem tartalmaz, így nincsenek még utaló szabályok sem például a fuvarozási és a viszontbiztosítással kapcsolatban. A szabályok továbbá nem is „méretfüggők”, mert a Ptk. (más törvényhozásokkal ellentétben, pl. a VVG) nem enged eszerint eltérést, kivételt még az ún. nagykockázatok [Bit. 4. § (1) bekezdés 79. pont] vagy az ipari, a kis-, mikrovállalkozói stb. biztosítás, de a biztosítási alkusz közvetítésével létrejött szerződések esetében sem tesz, szabályai tehát ezekre is alkalmazást nyernek.

A Ptk. nem követi sem a Bit. 1. sz. melléklet A) részének (A nem-életbiztosítási ágazatok kockázat szerinti besorolása), sem B) részének (A több ágazatra is kiterjedő engedélyek megnevezése), sem pedig 2. sz. melléklet (Az életbiztosítási ágazatok kockázat szerinti besorolása) más szempontú osztályozását.

Továbbra is fennmarad a szerződés létrejöttének másik szabályozási kettőssége, az, hogy a pénzügyi szolgáltatások távolsági értékesítése keretében kötött biztosításokra nem a Ptk., nem is a Bit, hanem külön törvény, a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződésekről szóló 2005. évi XXV. törvény vonatkozik.

A Ptké. 55. § (1) szerint a biztosítási szerződés Ptk.-beli szabályait a hatálybalépését megelőzően tett ajánlat esetében az ajánlatnak megfelelően létrejött biztosítási szerződésre is alkalmazni kell, ha az a Ptk. rendelkezéseinek megfelel, és annak alapján a biztosító kockázatviselése a Ptk. hatálybalépését követően kezdődik.

A már fennálló felelősségbiztosítások nem vagyoni kárral, illetve sérelemdíjjal összefüggő módosulását lásd a 6:470. §-nál.

A biztosítási szerződésnek hazánkban bőségesnek mondható bírói gyakorlata van. A szabályok többsége bevált, egy része nem is változott, így folyamatosság van, a korábbi döntvényekre ezért – *mutatis mutandis* – támaszkodhatunk.

A Ptk. hatálybalépése kapcsán az akkor mindössze két hatályos állásfoglalást (PK 74. és PK 75.) a Kúria 1/2014. PJE határozata szerint a Ptk.-tól függetlenül a 1959-es Ptk., illetve más, hatályon kívül helyezett jogszabályok alapján elbírálandó ügyekre nézve is

hatályon kívül helyezte, illetve meghaladottnak tekintette a PK 75.-öt. [Eszerint, ha az életbiztosítási szerződésben a kedvezményezettet nem jelölték meg, és bemutatóra szóló kötvényt sem állítottak ki, a 1959-es Ptk. 560. § (1) bekezdés c) pontja szerint kedvezményezettnek minősülő örökösök egymás közti viszonyukban a biztosítási összeg olyan mértékben (arányban) illeti meg, amilyen mértékben (arányban) erre öröklés esetében igényt tarthatnának.]

A Ptk. eltérő rendelkezése miatt nem tartotta irányadónak a Kúria a PK 74.-et. A hatályon kívül helyezett PK 74. ugyanis azt mondta ki, hogy ha a biztosító az alkalmazott által a munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott kárt a felelősségbiztosítás alapján megtéríti, a kárért felelős alkalmazottól törvényi engedmény alapján nem követelheti a kifizetett összeg megtérítését (lásd a 6:470. §-nál).

5. A biztosítási szerződés tágabb és szűkebb értelemben vett magánjogi környezete

A biztosítási szerződés joga értelemszerűen bővebb a magyarázatunkban tárgyalt Cím rendelkezéseinél. Tágabb értelemben idevehetők eljárési kérdések, szabályok a nemzetközi polgári eljárési jog biztosítást/biztosítókat érintő joghatósági rendelkezései és a nemzetközi magánjog harmonizált kollíziós közösségi jogi normái, vö. a Brüsszel I., a Róma I. és a Róma II. rendeleteket.

A biztosításra számos pénzügyi-versenyjogi uniós irányelv vonatkozik: adat- és titokvédelem, a pénzmosási jogalkotás szerződéses jogi vetületei, az egyenlő bánásmód, a diszkrimináció tilalma (a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmód elvének az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, valamint azok értékesítése, illetve nyújtása tekintetében történő végrehajtásáról szóló 2004. december 13-i 2004/113/EK tanácsi irányelv, melyet többek között a Bit. 134. §-a ültetett át) stb. Ezek azonban a biztosítás magánjogi szabályait csak kivételesen érintik közvetlenül.

A biztosítási szerződés joga szűkebb értelemben – sokéves törekvések ellenére – sem uniós, sem másféle nemzetközi keretek közt – nem harmonizált. A (nem olyan) közeli jövő: nemcsak a szerződés kezdeti szakasza, az ilyenkor érvényesülő rendkívüli elállási-felmondási lehetőség az életbiztosításban (Szolvencia II. irányelv 186. cikk), valamint a tájékoztatási kötelezettség (Szolvencia II. irányelv 185. cikk), hanem idővel – legalább minimális harmonizáció keretében – a teljes jogviszony uniós reform és harmonizáció tárgya lehet. Egységes európai biztosítási szerződéses jog megalkotására irányuló törekvés vezérli a PEICL-t kidolgozó nemzetközi munkacsoportot is [vö. Takáts Péter: Egységes európai biztosítási szerződési jog az EU belső piacára. Úton a megoldás felé *in A Választottbíróság hatvan éve. 1949–2009* (Magyar Kereskedelmi és Iparkamara 2011, Budapest) 169–176.].

A közösségi együttes biztosítással kapcsolatos törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról szóló 1978. május 30-i 78/473/EGK tanácsi irányelv éppen csak érinti az együttbiztosítás tartalmát, valójában a tagállamok közti együttbiztosítások felügyeleti és szolvencia kérdéseit taglalja.

Más a helyzet a részben harmonizált gfb.-vel (lásd a korábbi ötöt konszolidáló hatodik gfb. irányelvet). A gépjármű-biztosítással kapcsolatban az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlata is bőséges.

A biztosítási szerződési jog tágabb értelemben vett jogforrásai végül a nemzetközi kereskedelem szokványai a tengeri szállítmány-, a termékfelelősség- és egyéb biztosítási

ágazatokban, a nemzetközi professzionális viszontbiztosítók, a londoni piac egységes direktbiztosítási szerződésmintái, standard viszontbiztosítási feltételei, záradékai, kikötései, az ICC szokványai stb.

6. A biztosítási szerződések alapelvei

A biztosítási szerződések joga hazánkban is több, hosszú ideje bevált alapvető követő részletszabályok, jogintézmények összessége. Ez az önálló szerződésfajta a kötelmi jog általános szabályaitól több szempontból is eltérő, a biztosítási ügylet technikáját követő sajátosságokat is mutat.

A biztosítási szerződés mindenekelőtt a legnagyobb bizalmat feltételező, megkövetelő (*uberrimae fidei*) jogügylet, hiszen a szerződéskötéskor rendszerint csak a biztosítottnak van azokról az információkról tudomása, amelyek ismeretében a biztosító díját gazdaságosan kalkulálni tudja.

Ugyanez áll a biztosítási esemény bekövetkeztével kapcsolatos ismeretekre, hiszen legtöbbször megint csak a biztosított rendelkezik ezekkel. De nemcsak tudomásról van szó; a biztosított nem cselekedhet felelőtlenül, könnyelműen, vigyáznia kell magára és vagyonára, akkor is, ha a jog csak a legkirívóbb szerződésszegéseket fogja szankcionálni. A biztosított egyúttal érzékeny, legszemélyesebb adatait, üzleti titkait bízva a biztosítóra.

Annak azonban, hogy a biztosított a fentiek szerint tudjon cselekedni, múlhatatlan feltétele, hogy a biztosító a szerződés teljesítésének minden szakában jóhiszemű, tisztességes, együttműködő magatartást tanúsítson, gondoskodjék a vele szerződő fél rá bízott titkainak védelméről stb.

Mindebből a kölcsönös bizalmat messze meghaladó, a hazai bírói gyakorlat által a szerződés minden létszakára nézve kialakított együttműködési kötelezettség következik.

A forgalom szokványos egyéb ügyleteitől eltérően a biztosítási szerződés joga, és így a Ptk. is, kitüntetett jelentőséget tulajdonít a biztosított oldalán az ügyletet motiváló érdekeknek, és azt a szerződés érvényességi feltételévé is teszi: érdek nélkül nincs biztosítás, biztosítást csak érdekelt javára lehet kötni – igaz, akár saját érdekelttség nélkül is. A mondottakból következik, hogy ahogy az érdek létének szerződést keletkeztető és érvényben tartó hatása van, akképpen annak elmúlása a szerződés megszűntével jár.

Ez a jog által támasztott érvényességi feltétel az alapvető garanciája annak, hogy a biztosítási szerződés ne lehessen visszaélések forrása. Az érdek elsősorban még a kárbiztosításban is nehezen számszerűsíthető, a szerződés érvényessége ugyanakkor sok tekintetben az érdek mértékéhez is igazodik. A biztosítási érdek sajátos eltérésekkel jut érvényre az összegbiztosítás eltérő szabályai között (lásd a 6:475. §-nál).

A fentiekből kiindulva vezethető le a biztosítási szerződésre főszabályként ható gazdagodási tilalom elve. A biztosítás nem lehet nyereszkedés, káronszerzés stb. eszköze, nem szolgálhat díjat nem fizető (felelős) harmadik személyek javára.

Túlbiztosítás esetén például annak tilalmát akképpen is meghatározhatjuk, hogy a jog csak annak mértékéig engedi érvényesülni az érdeket, az érdeket meghaladó biztosítás jogtalan gazdagodás forrása is lehet.

Ennek az alapelvnek folyománya az is, hogy a kifizetett kár mértékéig a biztosított megtérítési igény illeti, tehát a biztosított nem gazdagodhat a kártérítéssel, de a károkozó sem gazdagodhat a károsult biztosításával, mert a biztosító megtérítési igényt fog vele szemben támasztani (lásd a 6:458., a 6:459., a 6:468. és a 6:469. §-nál).

(A kivétel: a többszörös biztosítás lehetősége, a halmozási tilalom feloldása az összeg- és az egészségbiztosításban.)

A biztosításra is kihatással van a kárnszerzés kártérítési jogi tilalma, a biztosítottnak „be kell tudnia azt a kárába”, amit a biztosítótól kapott.

A 6:522. § (3) bekezdés szerint a kártérítést csökkenteni kell a károsultnak a károkozásból származó vagyoni előnyével, kivéve, ha ez az eset körülményeire tekintettel nem indokolt; ilyen kivétel a balesetbiztosítási összeg.

A biztosítási jogi gazdagodási tilalmat a Ptk.-ba újonnan bevezetett kárnszerzéssel egybevetve kell vizsgálni; a kétféle tilalom – egyszerűsítve – ugyanakkor a helyzetnek a két oldalát jelenti.

A tilalmak akkor esnek egybe, fedik egymást és akkor fejezik ki ugyanazon jelenség két oldalát, ha az alábbi feltételek adottak:

- a biztosítottnak (részben) olyan kára térült meg, amelyért más tehető felelősség;
- a biztosított, akinek a felelős személy kárt okozott, arra részben vagy egészben

fedezetet nyújtó biztosítással rendelkezett és a kártérítés helyett a biztosítást választotta, annak alapján részben vagy egészben biztosítási kártalanítást kapott.

A biztosítás szerepét a kártérítés oldaláról jól látja a bíróság, amikor leszögezi: „A biztosítási szerződés – a fent idézett rendelkezések alapján – elsősorban arra szolgál, hogy a károsult kára a lehető legrövidebb idő alatt – a károkozó teljesítésétől függetlenül – megtérüljön. A törvényi engedmény folytán a károkozót a biztosítási szerződés sem mentesíti a kártérítési kötelezettsége alól, és a biztosítási szerződés megkötése esetén sincs elzárva a kár önkéntes megtérítésének lehetőségétől. A biztosítási szolgáltatás teljesítésével a biztosító – szolgáltatási kötelezettségének arányában – a kártérítési jogviszonyban a károsult helyébe lép, és a kártérítési kötelelem a biztosító és a károkozó között változatlanul fennmarad.” Fővárosi Ítéltábla 13.Gf.40.250/2010/6., lásd dr. Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog* (HVG-ORAC Kft. 2015) 83., BDT2011.2556.

Noha a biztosítási szerződés – a szerződésen kívüli kártérítési felelősség szabályaival ellentétben – általában nem nyújt teljes kártérítést, mert azt jogszabály (pl. Gfbt. 13–15. §-ok), illetve a felek szerződése korlátozza, a biztosításnak össztársadalmi értelemben vett kártalanítási (kártelepítési) feladata is van.

A kártérítési jogviszonyhoz hasonlóan, de más eszközökkel, a biztosítási szerződés a kármegelőzés, a prevenció elvét is szolgálja, illetőleg annak eszköze. A kármegelőzési kötelezettséget szándékosan vagy súlyosan gondatlanul megszegőket, a biztosítási eseményt szándékosan vagy súlyosan gondatlanul előidézőket megfosztja a biztosítási szolgáltatástól.

Máskor pedig a biztosítónak (igaz, korlátozott) regresszjoga van (pl. Gfbt. 34. §); emellett a biztosítási technika más bevált eszközeivel (önrészesedés, díjengedmény stb.) is megelőzésre ösztönöz.

A gyengébb fél védelmében a biztosítási szerződés egyes szabályai kógensek, a fogyasztói biztosításra egyoldalúan kógens rendelkezések vonatkoznak, és a diszpozitív szabályok egy része is elsősorban ezt a célt szolgálja.

A Ptk. részben új, a biztosítási szerződés fogalmát meghatározó 6:439. §-a kógens. Fogalmilag kizárt a diszpozitivitás a definíciós szabályok, egy szerződéses jogintézmény fogalmi és joghatásbeli lényegét meghatározó szabályok esetén.

7. A biztosítási szerződés Ptk.-beli fogalma

A törvényhely (1) bekezdése a felek szolgáltatásait sorolja, míg a (2) bekezdés a továbbiakban a biztosító szolgáltatásait részletezi. A 1959-es Ptk. 536. § (1) bekezdésétől eltérően nem jövőbeni, hanem a kockázatviselés kezdetét követően bekövetkező

biztosítási eseményről szól, és tartalmazza a jogviszony praestare elemét, a biztosító szerződésben meghatározott kockázatra vonatkozó fedezetnyújtási kötelezettségét is.

Mindennek akkor van jelentősége, amikor azt kell vizsgálni, hogy a jogvita tárgyát alkotó szerződés biztosítási szerződés-e, ennek hiányában ugyanis valójában nincs szerződés sem, másfajta típusú szerződés azonban esetleg lehetséges.

A bíróság – a Bit. biztosítási tevékenység definícióját (4. §) is felhasználva – megállapította, a szerződés bizonytalan esemény hiányában érvénytelen. A Kúria úgy látta, a kockázati elem lényeges fogalmi elem, ennek hiányában a szerződés sem felel meg a 6:439. § [1959-es Ptk. 536. § (1) bekezdés] tartalmi elemeinek, jogszabályba ütközik, semmis (Pfv.VIII.21.634/1998/3.).

A törvény a biztosítási eseményre, mint a szerződés tárgyára ehelyütt utal csupán, hiszen annak meghatározása amúgy is a szerződő felekre tartozik. Gyakran vitát is vált ki a biztosítási esemény fogalmának értelmezése (lásd alább).

A biztosítási eseményre az egyes biztosítási fajták törvényi meghatározásai, például 6:477. § is utalnak, egyébként pedig, a bekövetkezte előtt, bekövetkezésekor, majd azután keletkező, fennálló és megszűnő jogok és kötelezettségek egyes törvényi szabályai bírnak jelentőséggel.

A biztosító szerződésben meghatározott szolgáltatásait a törvény a (2) bekezdésben részletezi. Kár- (korábban vagyon-) biztosítás alapján a kárnak a szerződésben meghatározott módon és mértékben történő megtérítése vagy más szolgáltatás jár. Az összegbiztosításban pedig a biztosító a szerződésben meghatározott összeget fizeti meg. E szolgáltatásoknak a kár- és az összeg-, illetve az egészségbiztosítási szerződés részletes, különös szabályai adnak valós tartalmat.

A biztosítóval szerződő fél díj fizetésére köteles; a szerződő felet és a biztosítottat azonban, ezen kívül a szerződés mindegyik stádiumában számtalan mellékkötelezettség is terheli.

A biztosítási szerződés alanyaként a törvény csupán a biztosítót, a vele szerződő felet, valamint a biztosítottat említi. Az utóbbinak a biztosító a szerződés szerinti kártérítést, más szolgáltatást teljesíti, illetve a szerződésben meghatározott összeget fizeti. Ebből az elsődleges megközelítésből az tűnik ki, hogy a szolgáltatás kötelezettje csak biztosító lehet, valamint az, hogy a jogok és kötelezettségek a másik fél oldalán adott esetben több személyt is megillettek. Őket a törvény a későbbiekben részletezi, akár csak azokat a személyeket, akiket a szerződésből kifolyólag ugyancsak jogok és kötelezettségek illethetnek, illetve terhelhetnek (pl. kedvezményezett, károsult stb.).

8. A biztosítási szerződés sajátosságai, sajátos ismérvei

A biztosítási szerződés aleatórikus (szerencse-) szerződés, így például közömbös, hogy a biztosított vagyontárgy évente többször vagy akár egy évtizeden át egyszer sem károsodik; hogy a felelősségbiztosított kuttyója nem harap meg éveken át senkit, vagy havonta valakit megharap; hogy a járadékbiztosított a milliós összeg ellenében folyósított járadék első részletének felvételét követően rögtön meghal, vagy még évtizedekig folyósítja azt neki a biztosító. A szerződés mindegyik esetben érvényes, a biztosítót a díj mindig megilleti, és a biztosítónak sokadszorra is szolgáltatnia kell.

A biztosítási szerződés szolgáltatása rendelkezésre állás (praestare) típusú szolgáltatás, és csak esetleg dare (ha az esemény bekövetkezik): a biztosító fedezetet nyújt, rendelkezésre áll [6:439. § (1) bekezdés], a szolgáltatás így visszafordíthatatlan, irreverzibilis.

A biztosítási szerződés nem (csak) kétszemélyes kötelem: számtalan, valamilyen módon, sokszor nem is név szerint meghatározott személy kerül a jogviszonyba, így a szerződő felel, a biztosított és a kedvezményezettén kívül például a gépjármű tulajdonosa, vezetője, üzemeltetője, a gépkocsi mindenkor utasa a casco-balesetbiztosításban, valamint a biztosító mentesülésével [6:464. § (1) bekezdés] kapcsolatban a biztosított közös háztartásban élő hozzátartozója, továbbá a károsult a felelősségbiztosításban. A Ptk.-ban újszerű, többszemélyes jogviszonyhalmazok az együttbiztosítás, a többszörös és a csoportos biztosítás is.

A biztosítás jellemzően tartós jogviszony: a tartama több biztosítási időszakból tevődik össze, de természetesen szólhat egy alkalomra, eseményre, útra is.

A biztosítási szerződés általános szerződési feltételeknek van alávetve; a „legáltalánosabb” szerződési – azaz a biztosítási – feltételek alapvető jelentőségűek, a biztosítást általános feltételekkel művelik, a biztosítási szerződés joga egykor jórészt az általános feltételekből alakult ki. Az általános szerződési feltételek joga a biztosítási jogviszonyban a főszolgáltatást megállapító szerződési feltételek meghatározása körül bír különös jelentőséggel, a 6:102. § (3) bekezdése szerint a tisztességtelen általános szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók a főszolgáltatást megállapító vagy a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás arányát meghatározó szerződési feltételekre, ha azok világosak és érthetőek.

Az Európai Unió Bírósága a C-96/14. sz., Jean-Claude Van Hove kontra CNP Assurances SA ügyben egy kölcsönszerződéshez kapcsolódó csoportos biztosítási szerződés kapcsán értelmezte a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv két fordulatát: „a szerződés elsődleges tárgyát” és a „világosan és érthetően való megfogalmazás” fogalmát, illetve azt, hogy a teljes munkaképtelenség (mint biztosítási esemény) fogalmát meghatározó feltétel olyan kivételnek tekinthető-e, melynek esetében nem vizsgálható a tisztességtelenség [lásd az irányelv 4. cikk (2) bekezdését a 6:102. § (3) bekezdését].

A biztosítási szerződéseknél kötelező tartalom érvényesül, a Bit. 121. § (1) bekezdése írja elő a biztosítási szerződési feltételek minimális tartalmi követelményeit. A Bit. kötelező normákat tartalmaz a szerződés tartalmára, melyek egyes kérdésekben részletre menőek [Bit. 124. § (1) és (2) bekezdés]. A tartalomhiányos szerződés, ha a Ptk. biztosítási szerződési szabályainak a 6:63. § szerint megfelel, akkor érvényes lesz.

A biztosítási szerződés hallgatással is létrejöhet. A 6:58. §-sal ellentétben a fogyasztói biztosítási szerződés a 6:444. § (1) bekezdés első mondata szerint a biztosító hallgatásával is létrejöhet. De kockázatsúlyosbodás (6:446. §) kapcsán a biztosító módosítási javaslatára a biztosított több mint 15 napos hallgatása [6:446. § (2) bekezdés] a fogyasztói biztosítási szerződés megszűnését eredményezi. Ugyanakkor, ha a biztosító nem e törvényhely rendelkezéseinek megfelelően tesz módosítási javaslatot, nem állnak be a hozzá fűződő törvényes következmények sem (BH2007.50.).

A szerződő felet, a biztosítottat sajátos mellékkötelezettségek terhelik: például közlési és változásbejelentési (6:452. §), a biztosítási esemény bekövetkezésére vonatkozó bejelentési (6:453. §), kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség (6:463. §). Sajátos szankció a biztosító e kötelezettségek megsértése miatti mentesülése (6:464. §), illetve szolgáltatási kötelezettségének be nem állása [6:452. § (3) bekezdés, 6:453. § és 6:465. § (2) bekezdés]. Ez a szerződésszegés nem kötelemszüntető tény, a szerződés és így a díjfizetési kötelezettség főszabályként fennmarad, de a biztosítónak nincs szolgáltatási kötelezettsége. A díjfizetés elmaradása, mint a főkötelezettség megszegése (6:447. §) azonban már kötelemszüntető tény.

Számos esetben kötelező biztosítás kötése, ugyanakkor *ex lege* – azaz jogszabály alapján létrejövő – biztosítás nincs, amióta a kötelező utasbiztosítási jogszabályokat az Alkotmánybíróság 16/1995. (III. 13.) AB határozatával megsemmisítette. A kötelező biztosítás esetei viszont egyre szaporodnak (lásd alább a felelősségbiztosításnál). Ráadásul egyes kötelező biztosítások esetén a biztosítót ajánlatelfogadási kényszer terheli – lásd a Gfbt. 5. § (2) bekezdést – a kötelmi jogban kivételesnek minősülő, a 6:71. §-ban foglalt szerződéskötési kötelezettség egyik sajátos eseteként.

A biztosítási szerződésekkel kapcsolatos bizonyítási teher felek közötti megoszlása sajátosan alakul:

A biztosítási szerződés teljesítését igénylő félnek kell bizonyítania, hogy a biztosító szolgáltatásának a feltételei fennállnak, így a biztosítási esemény bekövetkezését is. Ezzel szemben a biztosítót terheli a bizonyítás a szolgáltatási kötelezettségét kizáró tények, körülmények tekintetében (BDT2009.2070.).

A biztosított bizonyítja a biztosítási esemény tényét, időpontját (6:439. §), azt, hogy a közlési kötelezettségsértés (6:452. §) nincs okozati összefüggésben a biztosítási esemény bekövetkezésével, illetve azt, hogy a biztosító ismerte az elhallgatott körülményt.

A biztosító bizonyítja a mentesülésre vezető ok fennállást [6:464. § (1) bekezdés], azt, hogy a lényeges körülmény felderítésének hiánya a biztosítónak nem felróható (BDT2003.854.). A mentesülésre okot adó körülményt közvetlen bizonyíték hiányában is bizonyítottanak lehet elfogadni, ha azt a rendelkezésre álló közvetett bizonyítékok zárt logikai láncolata támasztja alá (BDT2008.1723., lásd Molnár Ambrus: A bizonyítási teher és a bizonyítás a biztosítási perben. *Gépjármű Kárrendezési Joggyakorlat* 2001/IV. 20.).

Sajátos kérdéseket vet fel a biztosítási szerződés, különösen a biztosítási esemény értelmezése [6:8. § (1) bekezdés és 6:86. §]. A nyelvtani szabályokkal összefüggő értelmezéshez lásd a BH1997.178.-t, a villám okozta következményi kárhoz a BH1996.423.-t, emellett a bírói gyakorlat értelmezte a képcsőrobbanás, a hullámtér, a vízkár (BH2002.140.) és a lakás védettségi szintjének (BH2002.98.) fogalmát. Megemlítendő, hogy a laikus szerződő ismeretei szintjén kell megállapítani, hogy a szavak általánosan elfogadott értelme szerint milyen szilárdsági követelményeket kell teljesítenie a bejárati ajtónak (ÍH2011.4.162.).

A biztosítási eseményként megfogalmazott „elektromos tűz” szempontjából a biztosítási szabályzat az irányadó, a tűzvédelmi szabályok szerinti tűz bekövetkeztének nincs jogi jelentősége (BDT2009.1985.). Az arannyal futtatott evőeszközkészlet is a háztartási ingóságok közé tartozó, nemesfémek felhasználásával készült használati tárgy (LB Pfv.VIII.20.752/1998/3.).

Az állandó jellegű együttlakás, mint a háztartási biztosításban a biztosítottság feltétele a tényleges helyzet függvénye, nem a károsult lakáshasználati szándékának, a bejelentkezés milyenségének (állandó, ideiglenes) vagy az együttlakás polgári jogi jogcímének van jelentősége (LB Pf.IV.20.715/1994/4.).

Végül hangsúlyozandó, hogy a biztosítási szerződés mindegyik létszakában a bírói gyakorlat sokféle tényállás kapcsán kéri számon a 6:62. § szerinti *tájékoztatási-együttműködési kötelezettséget*, elmulasztását szigorúan és következetesen szankcionálja.

Az alkuszért felel a biztosító, mert megszegte együttműködési kötelezettségét azzal, hogy elmulasztotta tájékoztatni az ügyfelet arról, hogy írásos meghatalmazása nélkül az aláírt szerződés nem lesz érvényes (BH2002.266.).

Hasonlóképpen fennáll az alkusz felelőssége téves tájékoztatásért, mert a díj három munkanapon belüli kifizetése engedélyezett halasztásnak minősül, ezért ebben az esetben a szerződés fennmarad.

Ha a biztosított a számlalevelekben nem az ismertetett tartalmú tájékoztatást kapja, lehetősége nyílt volna arra, hogy újabb szerződéssel vagy a szerződés reaktiválásának kezdeményezésével biztosítási védelem alatt álljon. A felperes a téves tájékoztatás folytán abban a megalapozott feltevésben lehetett, hogy a vagyontulajdonosi szerződése fennáll, ezért a lopáskárát a biztosító köteles megtéríteni (LB-H-PJ-2009-182.).

Ugyanígy felel továbbá a biztosító, ha ügynöke a casco-kötés kapcsán a kulcsokkal kapcsolatban adott téves tájékoztatást. A Legfelsőbb Bíróság a tájékoztatási kötelezettség megsértését állapította meg például amiatt, hogy a biztosító megbízottjaként eljáró üzletkötő a casco biztosítási szerződés megkötésekor, illetve a gépjármű átvételekor nem figyelmeztette a biztosítottat a gépjárműhöz tartozó kulcsok számának jelentőségére és az ebből eredő kockázatok mértékére, noha ez a körülmény is a szerződéses ajánlat tartalma körébe tartozott (BH2004.109.).

A lényeges körülmények tisztázásával kapcsolatban a szerződéskötéskor fennálló együttműködési kötelezettség megsértése is megalapozza a biztosító felelősségét, mert kérésre sem ment ki a helyszínre tisztázni a biztonságtechnikai körülményeket (BH2003.411.).

A Bit. szerinti szerződéskötés előtti tájékoztatási kötelezettség elmulasztása szerződésszegés, következménye kártérítési felelősség: ezen a jogcímen kell kifizetni azt az összeget, amely különben a biztosítási fedezet alapján járt volna [BH2006.48. és 6:62. § (5) bekezdés].

Hasonlóképp: amennyiben a biztosítási szerződés alapján a biztosító teljesítésének olyan előfeltétele van (épület esetében használatbavételi engedély), amelynek hiánya a biztosító teljesítését kizárja, s ezen előfeltétel hiányáról a biztosító a szerződés megkötésekor tudomással bír, kártérítés címén köteles megfizetni azt az összeget, amelyhez a biztosított a szerződés alapján hozzájutott volna [BDT2010.222. és 6:62. § (5) bekezdés].

A biztosító a szerződés fennállása során is felel az együttműködési kötelezettség megszegéséért, ha például a telephelyváltozás-bejelentési kötelezettséget teljesítették, a biztonsági szemle viszont elmaradt (BH2004.170.).

A címváltozásról történő értesítés viszont a biztosított kiemelt kötelessége (PKKB 14.G.300.519/2003/3., lásd Kárrendezési joggyakorlat 2004/III.).

Az együttműködési kötelezettség elmulasztásának következményei leginkább a teljesítéssel összefüggésben jelentkeznek: ha a biztosító a betegbiztosított külföldi kezelésének intézése helyett a mentesülési okokat hosszasan vizsgálja, és közben a biztosított meghal, akkor a biztosító még nem vagyoni sérelmeket is köteles kompenzálni (BH2001.318.).

Az együttműködési kötelezettség alakulása biztosítási díj nemfizetése kapcsán – „csekkügyek” (BH1995.296.).

A befizetési csekkek megküldésénél előforduló késedelem nem mentesíti a szerződő felet a díjfizetési kötelezettség alól (Fővárosi Bíróság 2.Gf.75.912/2002/4., Kárrendezési joggyakorlat 2004/III.).

Hasonlóképp: a csekk megküldésének elmaradása sem mentesíti a biztosítottat a biztosítási díj fizetése alól, mert a díjfizetés a biztosító cselekménye nélkül is lehetséges (BH2010.246.).

6:440. §

[A biztosítási érdek]

Biztosítási szerződést az köthet, aki valamely vagyoni vagy személyhez fűződő jogviszony alapján a biztosítási esemény elkerülésében; életkor elérésére,

születésre vagy házasságkötésre szóló életbiztosítás esetén a biztosítási esemény bekövetkezésében érdekelt, vagy aki a szerződést az érdekelt személy javára köti meg. Az e rendelkezés ellenére kötött kárbiztosítási és csoportos összegbiztosítási szerződés semmis.

A Ptk. a korábbiaktól eltérően kiemelt helyen, az általános szabályok között tesz említést a biztosítási érdekről, és annak meglétét – a biztosítási ügylettel kapcsolatban fent bemutatott alapelvekkel összhangban – a szerződéskötés feltételévé teszi.

Abból a szabályból pedig, amelyik a biztosítási érdekmúlásról, és emiatt a szerződés megszűnéséről rendelkezik [6:454. § (1) bekezdés], az is következik, hogy a biztosítási érdekek nem csupán a szerződéskötéskor, hanem a szerződés fennállta során, folyamatosan fenn kell állnia (lásd érvénytelen a jóhiszemű birtokos által a lopott autóra kötött casco biztosítás, BH2000.13.).

A szerződő fél a biztosítási szerződés külön rendelkezései hiányában is biztosítottá válik a már kifizetett lízingdíj arányában. Ennek megfelelően a lízingdíj teljes kiegyenlítésével a lízingbe adó biztosítási érdeke megszűnik, ezt megelőzően pedig csak a még ki nem egyenlített lízingdíj erejéig áll fenn. A kártérítési összegre – több szerződő fél/biztosított esetén – a vagyontárgy megóvásában érdekeltek az érdekeltség arányában tarthatnak igényt.

A lízingbe vevő, mint szerződő fél saját jogon is érvényesítheti az ennek megfelelő kárt, az erre vonatkozó követelés engedményezésére nincs szükség (BDT2010.2300.).

A Ptk. a lízingperek tanulságai nyomán is enyhít az érdekmúlási szabály merevségén (lásd a (6:453. §-nál).

Alapesetben, amikor a biztosított saját érdekére köt szerződést, látszólag nincs értelmezési probléma. Ha azonban kiderül, hogy a biztosított érdeke „részérdek”, kérdés, hogy például társtulajdonosként lehet-e szerződni a teljes ingatlanra. Aligha vitatható, hogy az épület épségben maradásához fűződő érdek a teljes tulajdonhoz, nem csupán a tulajdoni hányadhoz fűződik, a szerződés érvényes.

Más kérdés, hogy ha a biztosítási esemény folytán az épület teljesen megsemmisül, a biztosítási összeget a tulajdonosoknak hányaduk szerint kell megkapniuk, és abból a szerződéskötő biztosított sem részesülhet saját hányadánál nagyobb arányban.

Ha azonban például az ingatlan használójaként a résztulajdonosnál merülnek fel az ingatlant károsító esemény folytán helyreállítási költségek, azok teljes összegét e célra fordíthatja. Álláspontunk szerint az ingatlan bérlője is hasonló helyzetben van: a biztosított csőrepedéskár helyreállítási költségei őt illetik, ha azonban az ingatlan totálkárt szenved, a biztosítási összeg a tulajdonosé lesz. A bérlő is a vagyontárgy megóvásához fűződő érdek hordozója.

A Ptk. a biztosítási érdeket a példánál absztraktabb módon közelíti meg, s annak alapját a biztosítási esemény elkerülésében való vagyoni vagy személyiségi jogviszony alapján tételezi. A törvényi meghatározás új eleme, hogy az érdekeltség nem csupán a biztosítási esemény elkerüléséhez, hanem az életbiztosításban a biztosítási esemény (életkor elérése, házasságkötés stb.) bekövetkeztéhez is fűződhet.

A biztosítási érdekek kapcsolatban a törvény szigora – talán merevsége – abban mutatkozik meg, hogy az érdek hiányához a semmisség következményét fűzi, összhangban azzal az alapelvvvel, hogy biztosítás csak biztosítási érdek mellett állhat fenn.

A Ptk. most is igazodik a biztosítási akvizíció, illetve a kereskedelmi forgalom valóságához, és az ún. idegen számlás biztosításával lehetővé teszi azt, hogy a biztosítási érdekekkel nem rendelkező személy is érvényesen szerződhesse érdekelt személy javára.

A Ptk. semmilyen további feltételt nem fűz a szerződő fél és a biztosított belső viszonyához, így a szerződés érvényesen létrejöhet és fennállhat anélkül, hogy ezt a viszonyt például a biztosítónak vizsgálnia kellene. Az idegen számlás biztosításának a konstrukciója azonban éppen a szerződő fél és a biztosított szerződéskori viszonyának utólagos változása folytán válhat hátrányossá a biztosítottra nézve. Az ilyen állapotok megszüntetésére a szerződésbe történő belépés intézménye szolgál (6:451. §).

Az összegbiztosítás esetére a Ptk. külön szabályt alkotott a biztosítási érdekre nézve (6:475. §).

Megjegyezzük: elsősorban a gyengébb fél védelme teszi szükségessé azt, hogy a Ptk. – miközben a fogyasztói biztosításban egyoldalúan kógens rendelkezéseket felsorolja (6:455. §) – az érvénytelenség jogkövetkezményét nem csupán ezekhez a tényállásokhoz fűzi, hanem azt ennél szélesebb körben is érvényesülni engedi.

6:441. § [Együttbiztosítás]

- (1) Abban az esetben, ha – előre rögzített arányok szerint – a biztosítási kockázatokat több biztosító közösen viseli, és a biztosítási szolgáltatást közösen teljesíti, a szerződésben az együttbiztosításban részt vevő valamennyi biztosítót és kockázatvállalásuk mértékét is fel kell tüntetni. Együttbiztosítás esetén a biztosítók szolgáltatási kötelezettsége saját kockázatvállalásuk mértékéig terjed.**
- (2) Semmis az együttbiztosítási szerződés, ha nem határozza meg az együttbiztosításban részt vevő biztosítók kockázatvállalásának mértékét.**
- (3) A biztosítókat a szerződő féllel szemben a szerződésben megnevezett vezető biztosító képviseli. Ha a szerződésben nem neveztek meg a vezető biztosítót, a szerződő fél – választása szerint – bármelyik biztosítónak joghatályosan teljesíthet vagy tehet jognyilatkozatot.**

Az együttbiztosítás a Ptk. új, részben kógens szabálya.

A biztosítási gyakorlat a kockázatok megosztásának, porlasztásának számos technikáját alakította ki. Ilyen mindenekelőtt a viszontbiztosítás, vagyis amikor a viszontbiztosító a biztosítottal szerződő direkt- vagy főbiztosító kockázatának bizonyos részét vállalja át, és különféle technikákkal tovább porlasztja azokat (Bit. 4. § 81. pont). A szerződő fél – főszabályként csak a direktbiztosítóval van szerződéses jogviszonyban, a viszontbiztosítóval nem. Ilyenkor tehát – legalábbis elsőre – külön direkt és külön viszontbiztosításról van szó.

Együttbiztosítás esetén maga a szerződő fél is alanya az egy (együttbiztosítási) szerződésnek, hiszen végeredményben nincs másról szó, mint hogy több közül valamelyik biztosító, a vezető biztosító (a leader) a biztosítói oldalon, egybeszervezi az érintett piac szereplőit. (Az együttbiztosításnak a biztosítói szóhasználatban más értelme is van: azokat a személyeket értik együttbiztosítottakon, akiknek javára a biztosítást a szerződő biztosított szerződésével együtt – akár név nélkül – megkötötték, jellemzően az utas-, egészség- és balesetbiztosításban, ahol pl. a családtagok együttbiztosítottak.)

Az együttbiztosítást meg kell különböztetni a Ptk.-ba most első ízben bekerült többszörös biztosítástól is. Az előbbivel közös vonás, hogy a biztosító oldalán többen vannak, míg azonban az együttbiztosítás (igen gyakran alkuszi közreműködéssel) a felek elhatározásából jön létre, a többszörös biztosításnál ennek az ellenkezője a jellemző: a több biztosítóval szerződött biztosított nincs is tudatában annak, hogy ilyen helyzet jött létre, az érintett biztosítók pedig nem tudnak egymásnak ugyanarra a kockázatra kötött biztosításairól. A közös kockázatviselés eleme hiányzik a többszörös biztosításnál.

Mindkét szerződéskötési technikára, illetve helyzetre vonatkozó szabályok részben kógensek, jelen § (2) bekezdésének érvénytelenségi szabálya magától értetődően az.

Maga az együttbiztosítás valójában kereskedelmi jogi intézmény, hiszen elsősorban nagy ipari kockázatok fedezéséhez veszik igénybe. Egyes, gyakran viszontbiztosítással kombinált alakzatai pedig különleges, illetve különlegesen súlyos kockázatok viselésére jönnek létre (légi, atom-, gyógyszerpoolok stb.). A Ptk. az ezredfordulóra hazánkban is gyakorivá vált együttbiztosítás szabályozása mellett döntött, noha professzionális kereskedelmi ügylet lévén fogyasztóvédelmi garanciális jelentősége nincsen. Tekintettel azonban arra, hogy mégis biztosítási szerződési alakzat, amely a biztosított jogait és kötelezettségeit is átfogja, helyeselni lehet, hogy e polgári jogi ügylet szabályozása is megtörtént a Ptk.-ban.

Az együttbiztosítás a rendszerváltás után elsőként a biztosítási közjog szabályozási tárgya volt, és az is maradt, jelenlegi fogalma a Bit.-ben – biztosítási díj ellenében szerződésben előre meghatározott biztosítási kockázatokkal összefüggő biztosítási esemény bekövetkezése vagy megadott feltétel elérése esetére több biztosító által közösen, írásban előre rögzített arányok mellett teljesítendő szolgáltatások nyújtása és a kötelezettségvállalás mértékének megfelelő tartalékok biztosítónként elkülönített képzése és kezelése [Bit. 4. § 25. pont, 138. § (1) bekezdés k) pont, 200–203. §-ok] a Ptk.-éval lényegileg azonos, utóbbi azonban a (2) és (3) bekezdésben polgári jogi érvénytelenségi tényállást statuál, illetve a felek jogviszonyát taglalja.

Kétségtelen, hogy a biztosítottra nézve előnytelen helyzetet teremthet a (2) bekezdés szabálya, amely szerint semmis az együttbiztosítási szerződés, ha az együttbiztosításban nem határozzák meg a részt vevő biztosítók kockázatvállalásának mértékét. A professzionális üzleti szféra rendszerint alkuszi közreműködéssel létrejövő megállapodásfajtája esetében e jogkövetkezménynek aligha lesz jelentősége, az így keletkezett helyzet felszámolását pedig a Ptk. általános szabályai megfelelően rendezik.

Annak folytán, hogy versenytársak állapodnak meg közös kockázatvállalásban, az együttbiztosítási megállapodás a versenyjogi szabályozás és gyakorlat tárgya; így például már harmadik generációs jogforrás – az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikke (3) bekezdésének a biztosítási ágazatbeli megállapodások, döntések és összehangolt magatartások egyes csoportjaira történő alkalmazásáról szóló 2010. március 24-i 267/2010/EU bizottsági rendelet – szabályozza az együttbiztosítási megállapodást a közösségi jogban, illetve hazánkban is [lásd még a biztosítási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről szóló 203/2011. (X. 7.) Korm. rendeletet]. Az együttbiztosítást is érintő csoportmentességi rezsim 2017-től várhatóan megszűnik majd.

6:442. § [Csoportos biztosítás]

- (1) Csoportos biztosítás esetén a biztosítottak meghatározása valamely szervezethez való tartozásuk, a biztosítottak és a szerződő fél között fennálló jogviszony vagy egyéb kapcsolat alapján történik, és a biztosító kockázatának vizsgálatára és vállalására a csoportra tekintettel kerül sor. Ha a szerződésben a biztosított személyeket kizárólag valamely csoporthoz tartozásuk alapján határozták meg, azokat a személyeket kell biztosítottnak tekinteni, akik a biztosítási esemény bekövetkezésének időpontjában a csoporthoz tartoztak. Biztosított lehet a csoport tagjának hozzátartozója is.**
- (2) A biztosítónak a szerződő felet kell tájékoztatnia; a szerződő fél a hozzá intézett nyilatkozatokról és a szerződésben bekövetkezett változásokról köteles a biztosítottat tájékoztatni.**

- (3) A szerződés korlátozhatja vagy kizárhatja a biztosított belépését a szerződésbe.**
(4) Ha a szerződés úgy rendelkezik, a biztosítási fedezetet a biztosított és a szerződő fél között fennálló jogviszony megszűnése nem érinti.

A Ptk.-ban első ízben szabályozott csoportos biztosításra vonatkozó meghatározása kógens szabály. Fogalmilag kizárt a diszpozitivitás a definíciós szabályok, egy szerződéses jogintézmény fogalmi és joghatásbeli lényegét meghatározó szabályok esetén.

A hazai biztosítási gyakorlatban hasonló szervezési elvek nyomán már korábban kialakultak a csoportos biztosítás egyes alakzatai (pl. CSÉB). A monopolbiztosító az állami-szövetkezeti munkaadókra támaszkodott, rajtuk keresztül szerveződtek biztosítási csoportok minimális belépési feltételekkel, közlési kötelezettséggel és egyszerű, viszonylag kisösszegű szolgáltatásokkal. A működési mód meglehetősen statikus volt.

Ehhez képest a Ptk. – miközben a szerződő fél jogállásán általában véve nem változtat – újszerűen, dinamikusán építi föl a csoportos biztosítás modelljét [a csoportos biztosítás más jogrendekben is az utóbbi időkben vált fontos, szabályozást igénylő jelenséggé; a PEICL is egyfajta csoportos biztosítási modellt kínál, még nálunk ismeretlen személyt, a szervezőt is belevéve abba (PEICL 18:101., 201. és 301. cikk)].

A csoportos és az együttbiztosítás csak annyiban mutat hasonló vonásokat, hogy – egyszerűsítve – mindkét esetben egy szerződéssel többek kötnek biztosítást; csak míg az előbbiben sok biztosított (és sok kockázat), viszont csak egy szerződő fél és egy biztosítás van, az utóbbiban egy biztosításban több biztosító vállal egy kockázatot.

A csoportos biztosítás a többszörös biztosítástól is elhatárolandó: az előbbi akvizíciós szerződéskötési technika, a többszörös biztosítás a biztosítók egymásközti kárelszámolásának szabálya. A többszörös biztosítás esetében pedig megint csak nem a vállalt kockázatok és biztosítottak száma lényeges, hanem az, hogy több biztosító – egymásról nem tudván – több szerződésben ugyanazt a kockázatot biztosítja.

Jelen § számot vet a megváltozott akvizíciós igényekkel, és igen széles körben teszi lehetővé e sajátos szerveződést, eltérve a szokásos szerződésbe belépési-kilépési eljárásrendtől.

A csoportos biztosítás elsőre több más jogi konstrukcióhoz is hasonlít: elterjedt megoldás például az – különösen az egészségbiztosításban és egyszerűbb összegbiztosítási termékek esetében –, hogy a szerződő biztosítottakkal úgymond együttbiztosítottak például az együtt utazó kiskorú gyermekek, a lakásban állandó bejelentéssel lakó személyek stb. Ez az „együttbiztosítás” nem csoportos biztosítás, és persze nem is a valódi együttbiztosítás (lásd a 6:441. §-nál).

Más esetben homogén kockázatok csoportosulnak a biztosított köré például azért, mert több autóból álló flottája van (a meghatározást lásd a Gfbt. 3. § 9. pontjában, mely szerint: gépjárműflotta egy biztosítónál ugyanazon – jogi személy – szerződő által biztosított legalább öt gépjármű együttesen kezelt csoportja) – láthatóan ez sem csoportos biztosítás.

A csoportos biztosítás végeredményben egy szervezési elv megvalósulása, amellyel a hasonló vagy azonos kockázatnak kitett személyeket egy szerződés keretei közé lehet bevonni, voltaképpen laza, olykor eseti, véletlenszerű ismérvek szerint (alkalmi kirándulócsoport, lakodalmas násznép stb.). A gyakorlatban természetesen nem ez a modell mérvadó, hanem például a munkaadó, mint szerződő fél által az alkalmazottak százaira, ezreire kötött csoportos biztosítás.

Ebben az összefüggésben lehet az (1) bekezdés leírását értelmezni. A biztosítottak a munkavállalók, a szervezeti hovatartozást a munkaviszony testesíti meg, illetve tartja fenn. Ez a modell magyarázza meg, hogy a (2) bekezdés a biztosító tájékoztatási

kötelezettségét a szerződő féllel, esetünkben a munkaadóval szemben szabja meg, hiszen ő inkább van abban a helyzetben, hogy az általa kötött szerződésről stb. tájékoztatást adjon dolgozóinak, és adott esetben gondoskodik a be- és kilépés adminisztrálásáról. A biztosító, illetve a szerződő fél tájékoztatási kötelezettségeinek alakításáról a Ptk. nem tesz említést, annak tehát nemcsak írásban, hanem egyéb módon vagy eszközzel is eleget lehet tenni.

A szerződő fél tájékoztatási kötelezettségét a 6:450. § általánosságban véve is megszabja.

A (3) bekezdés észszerű kivételt tesz a biztosított belépés individuális szerződésre alkotott modellje (6:451. §) alól, és lehetővé teszi, hogy a szerződés ilyen jogot részben vagy egészben adjon, vagy ne adjon. (A nagy létszámú munkaadó csoportos biztosítása esetén értelmezhetetlen és kivihetetlen is lenne, hogy mindegyik munkaadó külön-külön gyakorolhassa a belépés jogát.)

A (4) bekezdés ugyancsak a szerződő feleket hatalmazza fel olyan szabály megalkotására, amely orvosolja a szervezethez való tartozás megszűntével bekövetkező „érdekmúlás” hatásait. Így például a munkaadó és a biztosító abban állapodnak meg, hogy a vállalattól nyugdíjba vonuló személy továbbra is csoportos biztosítás biztosítottja marad, vagy hogy a szerződésből járó szolgáltatások az elhalt csoporttag hozzátartozóját a jövőben is megilletik.

A Ptk. a csoportos biztosításra számos helyen különös szabályokat tartalmaz (6:440., 6:475., 6:479. és 6:488. §-ok).

6:443. § [A szerződés megkötése]

- (1) Ha a szerződést nem írásban kötötték meg, a biztosító köteles a biztosítási fedezetet igazoló dokumentumot kiállítani.**
- (2) Ha a fedezetet igazoló dokumentum a szerződő fél ajánlatától eltér, és az eltérést a szerződő fél a dokumentum kézhezvételét követően késedelem nélkül nem kifogásolja, a szerződés a fedezetet igazoló dokumentum szerinti tartalommal jön létre. Ez a rendelkezés lényeges eltérésekre akkor alkalmazható, ha a biztosító az eltérésre a szerződő fél figyelmét a fedezetet igazoló dokumentum átadásakor írásban felhívta. Ha a felhívás elmarad, a szerződés az ajánlat tartalmának megfelelően jön létre.**
- (3) Az ajánlattevő ajánlatához annak megtételétől számított tizenöt napig, ha az ajánlat elbírálásához egészségügyi kockázatfelmérésre van szükség, hatvan napig van kötve.**

Jelen § részben új szabálya a fogyasztói biztosításban is diszpozitív. A Ptk. e törvényhely esetében alkotja meg a biztosítási szerződés létrejöttének általános modelljét, amelyhez képest a fogyasztói biztosításé (6:444. §) kivételesnek számít, még ha számszerűen az utóbbi is a gyakoribb.

Az (1) bekezdés arra látszik utalni, hogy formátlanul is lehet biztosítást kötni, ami első látásra helyes megállapításnak is tűnik, hiszen jogunk nem ismeri a 1959-es Ptk. 537. §-ának szabályát, amely a biztosítási szerződés írásbeliségét érvényességi kelléknek minősítette.

Az Indokolás szerint (652. old.) a Ptk. a biztosítási szerződés érvényességét változatlanul írásba foglalástól teszi függővé, de – a tényleges gyakorlatot szem előtt tartva – az írásba foglalás tipikus formájának a biztosító által kiállított fedezetigazolást (a korábban szokásos elnevezéssel: kötvényt) tekinti.

A Ptk. biztosítási szerződések körében számos esetben jelöli meg az írásbeliséget valamelyik szerződő fél jognyilatkozata alakjával: 6:443. § (2) bekezdés, 6:444. §

(4) bekezdés, 6:445. § (2) bekezdés, 6:446. § (1) bekezdés, 6:449. § (1) bekezdés, 6:449. § (2) bekezdés, 6:451. § (1), 6:451. § (2) bekezdés, 6:454. § (3) bekezdés, 6:461. § (2) bekezdés, 6:466. § (1) bekezdés, 6:471. §, 6:475. §, 6:478. § (2), (3) bekezdés, 6:479. § (2) bekezdés, 6:483. § (1) bekezdés és 6:483. § (2) bekezdés.

Az írásbeliség ennek folytán e jognyilatkozatok érvényességének a feltétele, a korábbi általános érvényű jogi szabályozást azonban a Ptk. nem tartja fenn.

Az (1) bekezdés alapján tehát úgy tűnik, mintha a biztosítást szóban is meg lehetne kötni. Meggyőződésünk szerint azonban ebben az esetben a korábbról is ismert egyoldalú írásbeliség újfajta változatáról, vagyis arról van szó, hogy a bármilyen módon tett ajánlat nyomán – ha nem is írásban, de azonosítható, visszakereshető módon, valamilyen alakban – a 6:6. § (3) bekezdéssel összhangban – a biztosító elfogadó jognyilatkozatot tesz (fedezetet igazoló dokumentum). Az utóbbi fogalmat a Ptk. csak a biztosítási szerződések körében használja (így a többszörös biztosításnál is, 6:459. §), és másutt sem ad meghatározást. Nézetünk szerint a korábbi kötvényfogalmat felváltó dokumentum a korábbi írásbeli alakhoz képest másfajta alakiságok bővebb körét rejti, amelyeknek azonban meg kell felelniük a Ptk. írásbeliségi követelményeinek (6:6. §).

A (2) bekezdés az ajánlattól eltérő kötvényesítés tényállását jeleníti meg; nemritkán előfordul ugyanis, hogy a biztosító az ajánlatot eltérő tartalmú fedezetet igazoló dokumentummal fogadja el. Ebben az esetben a szerződő félen áll, hogy az eltérést késedelem nélkül – azaz rögtön, azonnal, amint lehet – kifogásolja, különben a disszenszus ellenére a szerződés a biztosító dokumentuma szerint fog létrejönni. (Az Indokolás leszögezi: amikor a jogszabály hallgat a határidőről, ugyanakkor valaminek a megtételét kötelezően előírja, a cselekményt, illetve jognyilatkozatot késedelem nélkül, vagyis az adott helyzetben általában elvárható módon eljárva, a lehető leghamarabb kell elvégezni, illetve megtenni. 414. old.)

6:444. § [A biztosító ráutaló magatartása fogyasztói szerződésben]

- (1) Ha a szerződő fél fogyasztó, a szerződés akkor is létrejön, ha a biztosító az ajánlatra annak beérkezésétől számított tizenöt napon belül – ha az ajánlat elbírálásához egészségügyi vizsgálatra van szükség, hatvan napon belül – nem nyilatkozik, feltéve, hogy az ajánlatot a jogviszony tartalmára vonatkozó, jogszabályban előírt tájékoztatás birtokában, a biztosító által rendszeresített ajánlati lapon és a díjszabásnak megfelelően tették.**
- (2) Az (1) bekezdés szerinti esetben a szerződés – az ajánlat szerinti tartalommal – az ajánlatnak a biztosító részére történt átadása időpontjára visszamenő hatállyal a kockázatelbírálási idő elteltét követő napon jön létre.**
- (3) Ha a kockázatelbírálási idő alatt a biztosítási esemény bekövetkezik, az ajánlatot a biztosító csak abban az esetben utasíthatja vissza, ha ennek lehetőségére az ajánlati lapon a figyelmet kifejezetten felhívta, és az igényelt biztosítási fedezet jellege vagy a kockázatviselés körülményei alapján nyilvánvaló, hogy az ajánlat elfogadásához a kockázat egyedi elbírálása szükséges.**
- (4) Ha a biztosító kifejezett nyilatkozata nélkül létrejött szerződés lényeges kérdésben eltér a biztosító általános szerződési feltételétől, a biztosító a szerződés létrejöttétől számított tizenöt napon belül javasolhatja, hogy a szerződést az általános szerződési feltételeknek megfelelően módosítsák. Ha a szerződő fél a javaslatot nem fogadja el vagy arra tizenöt napon belül nem válaszol, a biztosító az elutasítástól vagy a módosító javaslat kézhezvételétől számított tizenöt napon belül a szerződést harminc napra írásban felmondhatja.**

Jelen § a fogyasztói biztosítási szerződés esetében fogyasztó javára egyoldalúan kógens [6:455. § a) pont]. Nem fogyasztói szerződés esetében pedig fogalmilag nem is alkalmazható, hiszen nem fogyasztó nem köthet fogyasztói biztosítást.

A törvényhely szabályai tehát akkor sem nyernek alkalmazást, ha a szerződő fél nem fogyasztó, de a biztosítottak igen, például a csoportos biztosításban.

Nincs akadálya azonban annak, hogy a szerződést e szabályok szerint nem fogyasztóval is megkössék, ekkor azonban a 6:78. § (2) bekezdés szerinti külön tájékoztatásra van szükség ahhoz, hogy a feltétel szerződéses tartalomává válhassék.

A Ptk. változott alakban tartja meg korábbi biztosítási jogalkotás egyik vívmányát, az egyszerű lakossági biztosítási ügyletek képerre szerkesztett kötvényesítési modellt.

Ennek lényege most is az, hogy a biztosító ajánlattételi felhívása nyomán az erre rendszeresített ajánlati úrlapon tesz ajánlatot a szerződő fél. Ezt azután a dolgok rendes menete mellett a biztosító előbb-utóbb úgymond kötvényesíti, azaz a legtöbbször hallgatásával már korábban létrejött szerződésről a jogviszonyt igazoló okiratot, kötvényt állít ki. Ez azonban korábban is csak akkor történhetett meg, ha a kötelmi jog általános szabályaitól eltérően a biztosító hallgatása a szerződés létrejöttét eredményezte.

[Jelen §-nak ráutaló magatartással biztosítási jogviszonyt keletkeztető szabálya a 6:4. § (4) bekezdéstől való eltérést jelent, aszerint ugyanis a hallgatás vagy valamilyen magatartástól való tartózkodás a felek kifejezett rendelkezése alapján minősül jognyilatkozatnak; ezt azonban esetünkben a törvény külön szabálya rögzíti.]

A szerződés létrejöttének határideje továbbra is az ajánlat beérkezésétől számított 15 nap. A fogyasztói biztosításkötés most is gyakran alkalmazott egyik technikája az ún. blokk-kötvény, amikor letépi a nyomtatvány előlapját, az lesz ajánlat, a többi lap pedig a feltételeket és a kötvényt tartalmazza, a szerződés az ajánlat elfogadásával azonnal létrejön. Az eddigi kötvénymodellhez képest az első lényeges eltérés abban van, hogy a modell már nem általános, mert annak alanya csak a 8:1. § 3. pontja értelmében vett fogyasztó lehet.

A második eltérés, hogy a jogalkotó feltételezi, ilyen ügylet csak a biztosító nyomtatványainak felhasználásával jöhet létre, és feltételül szabja azt is, hogy az ajánlat tartalmilag megfeleljen a díjszabásnak is.

A harmadik eltérés pedig abban van: az ügylet lebonyolításának további feltétele az is, hogy az ajánlatot a biztosító által nyújtott jogszabálynak megfelelő tájékoztatás nyomán tegyék.

Abból, hogy az (1) bekezdés jogszabályban előírt tájékoztatást ír elő a biztosítónak, továbbá, hogy az ügyletnek a biztosító által rendszeresített ajánlati lapon és a díjszabásnak megfelelően kell létrejönnie, arra következtetünk, hogy mind az ajánlatnak, mind pedig a tájékoztatásnak írásbelinek kell lennie; első látásra erre látszik utalni a Ptk. szóhasználata, másrészt a Bit. 152. § (2) bekezdés a tájékoztatáshoz írásbeli alakot követel meg, egyúttal leszögezve, hogy a tájékoztatási kötelezettség megsértése az e törvényben meghatározott jogkövetkezményeket vonja maga után, és nem érinti az általános szerződési feltételeknek vagy azok egyes kikötéseinek – a Ptk.-ban meghatározottak szerinti – szerződéses tartalomává válását [Bit. 152. § (4) bekezdés].

Az életbiztosítási ajánlatfeldolgozás-elbírálás tapasztalatai is indokolták annak az új szabálynak a megalkotását, amely szerint fogyasztói összegbiztosítások esetében, ha egészségügyi vizsgálatra van szükség, a szerződés legkorábban az ajánlat beérkeztétől számított 60 nap elteltével jöhet létre. A mostani helyzetben így nincs már többé szükség ún. reponálásra, azaz az ajánlati kötöttség határidejének meghosszabbítására (pl. az ún. bizalmi orvosi vizsgálat során indokolt leletbeszerzésre stb.), aminek általános feltételi

kikötéssé emelését a bírói gyakorlat korábban indokoltan bíráló tárgyává tette (a 15 nap számítására nézve: BH2005.248.).

Ha a fogyasztói szerződés a fenti szabályok alapján létrejön, annak időpontja a kockázat elbírálási idő elteltét követő nap – az ajánlatnak a biztosító részére történt átadásának napjára visszamenő hatállyal.

Annak folytán, hogy a fogyasztói biztosítási szerződés csak a törvényi feltételek fennállta esetén jöhet létre, kiemelve különösen a biztosítói nyomtatványok használatát, de még inkább a díjszabásnak megfelelő tartalmat, e szerződéskötési eljárásban megszűnik az a korábbi felemás helyzet, hogy elvileg kirívóan kedvezőtlen ajánlatokból is szerződések jöhettek létre a biztosító hallgatása mellett, csekély utólagos orvoslási lehetőséggel (lásd a 6:439. §-nál ismertetett jogesetet Pfv.VIII.21.634/1998/3.).

A biztosítási monopólium megszűntével, a piaci viszonyok közt megszűnt a biztosító „ellátási” kötelezettsége. Nyilvánvalóvá vált, hogy egyes kötelező biztosításokon kívül nem lehet a biztosítót az ajánlat elfogadására kötelezni.

A bírói gyakorlat is felemás megoldásokat produkált azokban az esetekben, amikor az ajánlattétel és a szerződés létrejötte közti időben olyan káresemény következett be, ami az adott biztosítással különben fedezve lett volna, a biztosító azonban – az esetről értesülve – az ajánlatot visszautasította [Welmann György: A biztosítási szerződés létrejötte és hatálya (avagy: megilleti-e a biztosítót az ajánlat visszautasításának a joga a káresemény bekövetkeztét követően?) *Gazdaság és Jog* 1997/3. 18–20.]. A biztosítási szerződés megkötésére tett ajánlat visszautasítására nyitva álló határidőbe a visszautasító nyilatkozat ajánlattevőhöz való megérkezésének ideje is beszámítandó (BH2005.248.).

Ilyen előzmények után a Ptk. az ilyesfajta ügyekben kirajzolódó jogtételeket hasznosítva, a fogyasztói biztosításra szűkítve szab törvényi kereteket a biztosító visszautasítási jogának. A (3) bekezdés szerint erre ugyanis csak külön ajánlati felhívás mellett, és akkor van mód, ha a fedezet jellege vagy a kockázatviselés körülményei alapján nyilvánvaló, hogy az ajánlat elfogadásához a kockázat egyedi elbírálása szükséges. Ma még nem teremődtek meg az értelmezési keretek a kockázatviselés körülményeinek, illetve a kockázat egyedi elbírálásának tekintetében, mindenesetre ezek a további feltételek – tömegüzletekről lévén szó –, további szigorítást jelentenek. Ha adott kockázat kapcsán az utóbbi ismérvek látszanak megvalósulni, a biztosítónak nem is ajánlott a szerződéskötési eljárást elindítania, nehogy az esetleges visszautasítás jogszerűsége gondokat okozzon.

A (4) bekezdés az eddigi eljárásmodot részletezi az ún. eltérő kötvényesítés esetén, és orvosolja azt a helyzetet, amikor a biztosító hallgatásával létrejött szerződés lényeges feltételben eltér az általános szerződési feltételektől, hátrányos helyzetbe hozva ezzel a biztosítót. Ilyenkor maga a törvény jogosítja fel a biztosítót az általános feltételeknek megfelelő szerződésmódosításra. El nem fogadása vagy 15 napon belüli válasz nélkül hagyása a biztosító rendkívüli felmondását vonhatja maga után. A biztosító tehát e körülményes eljárással megszabadulhat a hallgatásával létrejött, feltételeitől lényeges kérdésekben eltérő szerződéstől. Fent utaltunk azonban arra, hogy a fogyasztói biztosítás modelljében a többletfeltételek miatt ilyen szerződés aligha jöhet létre, nem valószínű tehát, hogy ilyen helyzet bekövetkezzék.

6:445. § [A biztosító kockázatviselésének kezdete]

- (1) A biztosító kockázatviselése a felek által a szerződésben meghatározott időpontban, ilyen hiányában a szerződés létrejöttének időpontjában kezdődik.**

- (2) **A felek írásban megállapodhatnak abban, hogy a biztosító a külön meghatározott biztosítási kockázatot már olyan időponttól kezdődően viseli, amikor a felek között a szerződés még nem jött létre (a továbbiakban: előzetes fedezetvállalás).**
- (3) **Az előzetes fedezetvállalás a szerződés megkötéséig vagy az ajánlat visszautasításáig, de legfeljebb kilencven napig érvényes.**
- (4) **Ha a szerződés létrejön, az abban meghatározott biztosítási díj az előzetes fedezetvállalás időszakára is irányadó. A szerződés megkötésének megghiúsulása esetén a szerződő fél az előzetes fedezetvállalás időszakára a biztosító által a kockázatvállalás előzetesen meghatározott módszerei alapján megállapított megfelelő díjat köteles megfizetni.**

Jelen § részben új, részben diszpozitív szabálya szerint a biztosítási szerződés egyik sajátossága, hogy a szerződés létrejöttének időpontja eltérhet a biztosító kockázatviselésének kezdetétől, vagyis a felek közt már van jogviszony, de még nem áll be a biztosító rendelkezésre állási kötelezettsége. Az (1) bekezdés főszabályként persze azonos időpontot jelöl meg, ha amúgy a felek, mint rendesen, nem állapodnának meg másképpen.

A törvényhely további bekezdéseiben a Ptk.-ban eddig ismeretlen, ám a biztosítási szerződések gyakorlatában bevett, más jogokban pedig magától értetődően alkalmazott jogintézményt, az ún. előzetes fedezetvállalást rendszeresíti. [A Gfbt. 19. § (2) bekezdés szerint ahhoz, hogy a biztosító kockázatviselése már a biztosítási szerződés létrejöttét megelőzően megkezdődjék, a biztosító vagy az általa feljogosított személy írásbeli elfogadó nyilatkozata szükséges.]

Az előzetes kockázatvállalás eddigi Gfbt. szerinti alkalmazásának bírói gyakorlatáról nem tudni, a jogalkalmazók számára azonban eszerint mégsem előzmény nélküli az a lehetőség, hogy a biztosítási oltalomról már akkor gondoskodás történjék, amikor a szerződéskötés legtöbb feltétele még hiányzik.

A Ptk. új szabálya éppen ezzel, ti. a szerződés legtöbb lényeges kellékének hiányával számol akkor, amikor az előszerződéshez némileg hasonló jogtechnikai megoldásnak ad teret. Ezt a fedezetvállalást, közelebbről a szabály második mondatát – Jójárttal egyetértve – két okból is (a károsult harmadik személy védelme, „legalább harminc nap” érvényesülő kötelező jelleg) miatt kógensnek véljük (Jójárt Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben – elméleti alapvetés. *Magyar Jog* 2014/12. 682.).

A dolgok rendes menete mellett a jogviszony tovább folyik, ha e határidők rendben leteltek; a megoldás előnye éppen abban van, hogy az előzetes fedezetvállalás ideje alatt dőlhet el végül, valóság-e azok az elvárások, amelyekre az ajánlattevő épített. A szerződés megkötésének megghiúsulását – amely a szóhasználat ellenére nem azonos a teljesítés megghiúsulásával (azzal a szerződésszegési esettel tehát, amikor a szerződés teljesítése – akár a szerződéskötéskor már fennállott, akár a szerződéskötés után beállott fizikai vagy jogi okból – nem lehetséges) – tartja szem előtt a (4) bekezdés szabálya azzal, hogy – tekintetbe véve a biztosító helyzetét – megengedi neki, hogy a saját előzetesen meghatározott kockázatvállalási módszereivel kiszámított díj megfizetését követelhesse.

6:446. § [A biztosítási kockázat jelentős növekedése]

- (1) **Ha a biztosító a szerződéskötés után szerez tudomást a szerződést érintő lényeges körülményekről vagy azok változásáról, és ezek a körülmények a biztosítási kockázat jelentős növekedését eredményezik, a tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül javaslatot tehet a szerződés módosítására, vagy a szerződést harminc napra írásban felmondhatja.**

- (2) Ha a szerződő fél a módosító javaslatot nem fogadja el, vagy arra annak kézhezvételétől számított tizenöt napon belül nem válaszol, a szerződés a módosító javaslat közlésétől számított harmincadik napon megszűnik, ha a biztosító erre a következményre a módosító javaslat megtételekor a szerződő fél figyelmét felhívta.**
- (3) Ha a szerződés egyidejűleg több vagyontárgyra vagy személyre vonatkozik, és a biztosítási kockázat jelentős megnövekedése ezek közül csak egyesekkel összefüggésben merül fel, a biztosító az (1) és a (2) bekezdésben meghatározott jogait a többi vagyontárgy vagy személy vonatkozásában nem gyakorolhatja.**

A biztosítási kockázat jelentős növekedése (szokásos elnevezéssel a kockázatsúlyosbodás) részben új, a 6:455. § b) pontja alapján fogyasztói biztosításban a fogyasztó javára egyoldalúan kógens.

E különös biztosítási jogi szabály azzal a helyzettel számol, hogy bár a biztosító a nagyszámok törvénye és egyéb kalkulációs elvek mentén határozza meg a kockázatvállalás díját, az elsöre hasonló kockázatok mégsem homogének, nem egyformák, magukhoz és más kockázatokhoz képest változhatnak.

Alapvetően ez az indoka a szerződéskötés kori közlési kötelezettség intézményének, vagyis annak, hogy a biztosított az ebben az időpontban általa ismert lényeges körülményeket közölni tartozik (6:452. §).

A jogalkotó ehelyütt azt teszi lehetővé a biztosítónak, hogy ezeket a körülményeket rendszeresen a féltől – vagy máshonnan – megismerve módosítási javaslatot tehesen abban az esetben, ha ezek a lényeges, kockázatsúlyosbodással járó körülmények csak utóbb jutnak tudomására, hiszen ezzel, legalábbis részben, megdőlnék azok a feltételezések, amelyek ismeretében a kockázatot elvállalta. A módosítási javaslattal egyenrangú a biztosítói felmondás lehetősége, és ehhez már nincs arra szükség, mint korábban, hogy a súlyosbodott kockázat vállalását általános biztosítási feltétel (a 1959-es Ptk. szóhasználatában: szabályzat) zárja ki.

A módosítás lehetősége pedig ugyanígy adott abban az esetben, ha nem magukat a körülményeket, hanem azok változását ismeri meg utóbb a biztosító, és ehhez már nincs is szükség, mint korábban, e körülményeknek a szerződésben történő meghatározására.

Mindenesetre úgy véljük, a körülmények változása kapcsán még inkább helyes, ha a biztosító kezdeményezésére a szerződésben a kockázatsúlyosbodás szempontjából lényeges körülmények ezután is rögzítésre kerülnek.

Mindkét esetben további konjunktív feltétel azonban az, hogy lényeges körülmények álljanak fenn, illetve változzanak, és azok jelentős kockázatsúlyosbodást eredményezzenek (pl. a biztosított nem közli, hogy eddig szerszámokat készítő üzemében most már pirotechnikai eszközöket is előállít).

A biztosító eljárására nézve egyértelmű eligazítást ad a (2) bekezdés. Ha a szerződő fél a módosító javaslatot nem fogadja el, vagy arra annak kézhezvételétől számított tizenöt napon belül nem válaszol, a szerződés a módosító javaslat közlésétől számított harmincadik napon megszűnik, ha a biztosító erre a következményre a módosító javaslat megtételekor a szerződő fél figyelmét felhívta. Az utóbbival kapcsolatban kiemeljük, hogy míg a fogyasztói biztosítási szerződés esetében a 6:444. § (1) bekezdés alapján a biztosító hallgatása a szerződés létrejöttét eredményezi, addig esetünkben a szerződő fél hallgatása a szerződés megszűnésével jár.

A Ptk.-nak ráutaló magatartással biztosítási jogviszonyt megszüntető szabálya a 6:4. § (4) bekezdéstől való eltérést jelent, aszerint ugyanis a hallgatás vagy valamilyen magatartástól tartózkodás a felek kifejezett rendelkezése alapján minősül jognyilatkozatnak. Ezt azonban esetünkben a törvény külön szabálya rögzíti.

A kockázati körülmények változására alapított szerződésmódosítási, -megszüntetési lehetőségnek nem szolgálhat azonban alapul például a biztosítási termék általános, minden szerződést érintő körülmények miatt megromlott rentabilitása.

A biztosító a biztosítási szerződés módosítását, elfogadás hiányában a szerződés felmondását akkor kezdeményezheti, ha valamely, a szerződéskötéskor már fennálló, de általa nem ismert lényeges körülményről szerez tudomást, illetőleg ha lényeges feltételben bekövetkezett változást jelent be a biztosított (BH1992.123.).

(A Bit. 122/A. § lehetővé teszi a biztosító számára, hogy ha az adójogi környezet megváltozása a szerződésre kihat, a változástól számított 60 napon belül a változáshoz igazodó szerződésmódosításra tegyen javaslatot; ha a szerződő fél ezt 30 napon belül nem utasítja el, a szerződés a módosító javaslatban meghatározott feltételekkel a jogszabályváltozás hatálybalépésének időpontjával módosul.)

A Bit. szabályához hasonlító, biztosítási feltételi kikötések más vonatkozásban rendelkeznek módosulásról. Ilyenek az ún. díjmódosulási kikötések. Ezeknek is több fajtája van. Az egyik csupán az infláció előidézte elértéktelenedést kívánja megelőzni azzal, hogy a szerződés – pl. bizonyos KSH-adatok függvényében – mind a biztosítási összeg, mind a biztosítási díj tekintetében módosul. E kikötés egyik változatában pedig a szerződő felet még az a jog is megilleti, hogy dinamizálás nélkül fenntarthassa a szerződést.

A módosulási kikötések a biztosítási szerződés jogában is az általános üzletfeltételek jogának vannak alávetve. Kivétel a gfb.: a Gfbt. 24. § (1) bekezdés szerint a határozatlan tartamú szerződés fennállása alatt a biztosítás díja a következő biztosítási időszak első napjától kezdődő hatállyal módosul.

A (3) bekezdésben a Ptk. új szabálya számot vet azzal, hogy a biztosítások egyidejűleg sok és sokféle személy, vagyontárgy és érdek egybefoglalását testesítik meg. Nem lenne ezért helyes eljárás, ha a kockázatsúlyosbodás szabályai minden válogatás nélkül mindegyikre alkalmazást nyernének. A törvény ezért a biztosító alakító jogát a kockázatsúlyosbodással érintett érdekre, illetve személyre korlátozza (lásd még a közlési és változásbejelentési kötelezettség kapcsán a 6:452. §-nál).

A kockázatsúlyosbodás szabályai az élet-, illetve az egészségbiztosításban lényeges eltérésekkel érvényesülnek (lásd a 6:482. és a 6:490. §-nál).

6:447. § [A díjfizetési kötelezettség]

- (1) A biztosítás első díjrészlete a felek által meghatározott időpontban, ennek hiányában a szerződés létrejöttékor esedékes; a folytatólagos díj pedig annak az időszaknak az első napján esedékes, amelyre a díj vonatkozik. Az egyszeri díjat a szerződés létrejöttékor kell megfizetni.**
- (2) A biztosítási időszak egy év.**

A Ptk. részben új szabálya a fogyasztói biztosítás esetében is diszpozitív.

A Ptk. a biztosítási szerződésekre vonatkozó rendelkezései közt hangsúlyosan törekszik arra, hogy azok lehetőség szerint a felek helyzetének egyensúlyát tükrözzék, illetőleg annak megbomlását is ellensúlyozzák.

Ennek az elvnek a jegyében találjuk a 6:445. § (1) bekezdés tükörszabályát, mert míg főszabályként a biztosító kockázatviselése a szerződés létrejöttének időpontjában kezdődik, addig a biztosított díjfizetési kötelezettsége is a szerződés létrejöttékor válik esedékessé, feltéve mindkét esetben, hogy a felek nem rendelkeznek másképpen, aminek lehetőségét mind jelen § (1) bekezdése, mind pedig a 6:445. § (1) bekezdés kifejezetten tartalmazza.

Egyebekben a szabály számol azzal, hogy a biztosító készenléte már a szerződés létrejöttét követő pillanatban fizetési kötelezettséggé alakulhat, ezért a biztosítási díj esedékességét folytatólagos díj esetében a szóban forgó biztosítási időszak első napjára teszi.

A törvény nem határozza meg a biztosítási időszakot. Az (1) bekezdésből azonban kitűnik, hogy az a biztosítási tartamon belüli időtartam, amelyen belül a kockázatviselés ellenértéke, a díj az első napon esedékes. A törvény most főszabályként ezt a tartamot is rögzíti (egy év), ettől azonban el lehet térni.

A biztosítási időszak nem csupán abban a tekintetben bír kitüntetett jelentőséggel, hogy annak első napjához igazodik a biztosítási díj esedékessége, hanem ahhoz különben is számos jogkövetkezmény kapcsolódik:

a) a szerződés megkötéséig vagy az ajánlat visszautasításáig, de legfeljebb kilencven napig tartó előzetes fedezetvállalás a biztosítási időszak sajátos esete (6:445. §);

b) ha a biztosítási esemény bekövetkezik, és a szerződés megszűnik, a biztosító az egész biztosítási időszakra járó díj megfizetését követelheti [6:448. § (1) bekezdés];

c) ha a biztosított belép a szerződésbe, a folyó biztosítási időszakban esedékes díjakért a biztosított a szerződő féllel egyetemlegesen felelős [6:451. § (2) bekezdés];

d) az adott biztosítási időszakra vonatkozó biztosítási összeg az ugyanazon biztosítási időszakban bekövetkezett biztosítási esemény miatt kifizetett összeggel csökken, kivéve, ha a szerződő fél a díjat megfelelően kiegészíti [fedezetfeltöltés, 6:461. § (1) bekezdés];

e) a határozatlan időre kötött szerződést a felek írásban, a biztosítási időszak végére, harmincnapos felmondási idővel felmondhatják [6:466. § (1) bekezdés];

f) a biztosított a szerződés megkötéséhez adott hozzájárulását írásban bármikor visszavonhatja, csoportos életbiztosítási szerződés ettől eltérően rendelkezhet; a visszavonás következtében a szerződés a biztosítási időszak végével megszűnik, kivéve, ha a biztosított a szerződésbe belép [6:479. § (2) bekezdés];

g) az életbiztosításban a teljes biztosítási időszakra járó díjat a biztosító az első évben bírósági úton érvényesítheti; ezt követően csak akkor élhet e jogával, ha abban az évben a szerződő fél a díjfizetést már megkezdte, vagy a felek a díjfizetés halasztásában állapodtak meg [6:481. § (1) bekezdés];

h) a szerződő fél – ha az első évi biztosítási díjat befizették – az életbiztosítási szerződést írásban, harmincnapos felmondási idő mellett, a biztosítási időszak utolsó napjára felmondhatja [6:483. § (1) bekezdés].

Aligha szorul külön indokolásra, milyen jelentőséggel bír, hogy a szerződő fél mikor teljesítette esedékes díjfizetési kötelezettségét. A Ptk. iránymutató szabályai szerint [6:42. § (2) bekezdés] a pénztartozás készpénzfizetés esetén a pénz átvételének időpontjában, egyéb esetben, abban az időpontban válik teljesítetté, amikor a pénzt a jogosult fizetési számláján a jogosult számlavezető bankja jóváírta, vagy azt jóvá kellett volna írnia. A (3) bekezdés szerint pedig ezt kell megfelelően alkalmazni minden egyéb, pénz átadására irányuló kötelezettség teljesítésére is.

A Bit. 384. § szerint, ha a szerződő fél a díjat – díjátvételre biztosítói meghatalmazással rendelkező – ügynöknek fizette, akkor a díjat – legkésőbb a fizetés napjától számított negyedik napon – a biztosító számlájára, vagy pénztárába beérkezettnek kell tekinteni; a szerződő fél azonban bizonyíthatja, hogy a díj korábban érkezett be. A szabály a 1959-es Ptk. 539. § (2) bekezdésének átvétele, eltérés egyrészt a szóhasználatban (most ügynök szerepel a biztosító képviselője helyett) és abban van, hogy a díjfizetés egyszerű vétele is

csak akkor érvényesül, ha a díjat díjávételre biztosítói meghatalmazással rendelkező ügynöknek fizették.

6:448. § [Díjfizetési kötelezettség a szerződés megszűnése esetén]

- (1) Ha a biztosítási esemény bekövetkezik, és a szerződés megszűnik, a biztosító az egész biztosítási időszakra járó díj megfizetését követelheti.**
- (2) A szerződés megszűnésének egyéb eseteiben a biztosító az addig a napig járó díj megfizetését követelheti, amikor kockázatviselése véget ért. Ha az időarányos díjnál több díjat fizettek be, a biztosító a díjtöbbletet köteles visszatéríteni.**

Jelen § részben új szabálya a 6:455. § h) pontjára figyelemmel a fogyasztói biztosításban a fogyasztó javára egyoldalúan kógens.

A törvény a díjfizetés szabályait nemcsak a szerződés létrejötte, hanem annak megszűnte kapcsán is részletesen tartalmazza, és ebből a szempontból a megszűnés két esetsorozatát taglalja.

Igen gyakori, hogy a biztosítói készenléti kötelezettsége fizetési kötelezettségbe fordul, mert a biztosítási esemény bekövetkezik. Ez a körülmény azonban rendszerint még nem vezet a szerződés megszűntéhez, hiszen a sérült autót kijavítják, a viharokárt szenvedett háztetőt helyreállítják stb.

Ez a szabály valójában arra az esetre vonatkozik, ha a biztosítási esemény egyúttal a biztosítási érdeket is eliminálja, hiszen elmúltával a szerződés tényleg megszűnik, például leég a ház, az autót ellopják. A biztosítási szerződés, aleatorikus kötelelem lévén a véletlen és bizonytalan események bekövetkeztéhez vagy elmaradásához fűz következményeket. A biztosítási időszakon belül már mégsem érvényesül valamiféle egyidejűség: a biztosító a kockázatot az időszak kezdetétől viseli, díja ettől fogva esedékes, s az egész időszakra (nem a biztosítási évre, mint korábban) járó díj főszabályként megilleti, függetlenül attól, hogy például a totálkárrel járó esemény az időszak első vagy utolsó napján következett be. Érvényesül tehát az ún. díjoszthatatlanság elve.

Jogszerű ezért a biztosítónak az az eljárása, hogy a totálkár miatt járó biztosítási szolgáltatásból az időszak leteltéig járó biztosítási díjat levonja.

A szerződés megszűnésének *összes többi esete* alkotja a második esetsorozatot. A biztosítási díj oszthatatlanságának elve ilyenkor azonban, például a szerződés felmondással történő megszűnése esetében nem érvényesül (EBH2005.1309.).

Az a mérvadó, hogy a biztosító kockázatviselése mikor ért véget, például hogy a biztosított vagyontárgyat az időszak melyik napján adták el, mert a biztosítót a díj is csak eddig az időpontig illeti meg – és időarányosan. Ez azt jelenti, hogy ha a biztosító többet bevételezett, azt időarányosan vissza kell juttatnia addig a napig, *amikor* – korábban a hónapnak az utolsó napjáig, amelyben – kockázatviselése véget ért.

A Ptk. és más jogszabályok említenek, vagy nevesítve is megjelölnek olyan szerződést megszüntető okokat, amelyeket a biztosítási esemény bekövetkeztén kívüli, a (2) bekezdés értelmében vett egyéb megszűnési esetnek kell minősítenünk. Ilyenek:

a) a kockázatsúlyosbodás kapcsán a szerződésnek a szerződő fél hallgatásával való megszűnése, ha a biztosító módosítási javaslatára nem válaszol, vagy azt nem fogadja el [6:446. § (2) bekezdés];

b) díjnemfizetés [6:449. § (1) bekezdés és 6.481. § (3) bekezdés];

c) lehetetlenülés (6:454. §);

d) érdekmúlás, de vö. a csoportos biztosítás kivételes szabályával [6:442. § (4) bekezdés];

- e) felmondás (6:466. §), az élet- és egészségbiztosításra sajátos szabályok vonatkoznak (6:483. és 6:490. §, Bit. 122. §);
- f) hozzájárulás visszavonása az élet- és a balesetbiztosításban [6:479. § (2) bekezdés és 6:486. § (1) bekezdés a) pontja];
- g) elállás (lásd a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződésekről szóló 2005. évi XXV. törvényt);
- h) közös megegyezés [vö. Gfbt. 7. § (2) bekezdés];
- i) a felszámolás kezdő időpontjától való megszűnés [Bit. 224. § (1) bekezdés];
- j) a biztosított halálával való megszűnés.

Megjegyezzük, hogy a kárbiztosított halálának nincs biztosítást megszüntető hatálya. Annak folytán, hogy a vagyoni jogok általában nem tapadnak a kötelezett vagy jogosult személyéhez, sem a jogosult, sem a kötelezett halála önmagában a szerződést, így a kárbiztosítási szerződést sem szünteti meg, a biztosított helyébe örökösei lépnek [vö. Gfbt. 4. § (6) bekezdés]. Az összegbiztosított halálával azonban a biztosítás megszűnik. Ez következik a biztosítások tartalmából, természetéből és abból, hogy az összegbiztosított halála vagy a biztosítási esemény bekövetkezését vagy azt jelenti, hogy a biztosítási esemény már nem következhet be.

6:449. § [A díjfizetési kötelezettség elmulasztásának következményei]

- (1) Ha az esedékes biztosítási díjat nem fizetik meg, a biztosító – a következményekre történő figyelmeztetés mellett – a szerződő felet a felszólítás elküldésétől számított harminc napos póthatáridő tüzésével a teljesítésre írásban felhívja. A póthatáridő eredménytelen elteltével a szerződés az esedékesség napjára visszamenő hatállyal megszűnik, kivéve, ha a biztosító a díjkövetelést késedelem nélkül bírósági úton érvényesíti.**
- (2) Abban az esetben, ha a szerződés az (1) bekezdésben írt módon, a folytatólagos díj meg nem fizetése következtében szűnt meg, a szerződő fél a megszűnés napjától számított százharminc napon belül írásban kérheti a biztosítót a kockázatviselés helyreállítására. A biztosító a biztosítási fedezetet a megszűnt szerződés feltételei szerint helyreállíthatja, feltéve, hogy a korábban esedékessé vált biztosítási díjat megfizetik.**

A Ptk. új, jelen § (1) bekezdésébe foglalt szabálya fogyasztói biztosítási szerződés esetében, a 6:455. § c) pontban foglaltakra tekintettel a fogyasztó javára egyoldalúan kögens, a (2) bekezdés azonban eltérést engedő, diszpozitív szabály.

A biztosítási szerződés feleinek általában közös érdeke, hogy a szerződés díjfizetéssel fennálljon. Ennek feltétele az, hogy a szerződő fél teljesítse főkötelezettségét; a 6:439. § (1) bekezdés utolsó fordulata szerint a biztosítóval szerződő fél díj fizetésére köteles. Ha a szerződő fél nem így tesz, azzal kell számolnia, hogy szerződése megszűnik, vagy hogy azt a biztosító végső soron perbeli igényérvényesítéssel kényszeríti ki, és ezzel éri el a szerződés fennmaradását.

Igen gyakran a mulasztás egyszerű gondatlanság következménye, a biztosítónak segítenie kell, hogy az orvosolható legyen, a szerződéshez szükségesre figyelmeztetnie kell.

A törvényhozó azonban figyelemmel volt arra, hogy az esetenként kis összegű díjtartozás aránytalanul súlyos következményekkel sújthatja a biztosítottat. Szemernyi, leheletnyi vétkesség is egy egész élet munkáját, egy család életét döntheti romba. A bírói gyakorlat az együttműködési kötelezettség keretei közt törekedett a mulasztások következményeinek levonásakor méltányos egyensúly megteremtésére.

A 1959-es Ptk. amúgy működőképes késedelmi szankciórendszerének a hiányossága volt a díj nemfizetése miatti automatikus szerződésmegszűnési szabálya. Eszerint a biztosítási díj esedékességétől számított harmincadik nap elteltével a szerződés megszűnt, ha addig a hátralékos díjat nem fizették meg, és a biztosított halasztást sem kapott, illetőleg a biztosító a díjkövetelést bírósági úton nem érvényesítette [1959-es Ptk. 543. § (1) bekezdés].

A kodifikációs elképzelések közt ezért kezdettől szerepelt e merevnek érzett rendelkezés korszerűbbel való felváltása. A törvény ezért most ilyen esetben megköveteli a biztosító írásbeli felszólítását, póthatáridő tűzését. Ha ez eredménytelen, és a biztosító a felszólítás *elküldését* bizonyítja, a szerződés végül megszűnik, a biztosító azonban e helyett – végső soron – perrel is érvényt tud szerezni a díjfizetési kötelezettség teljesítésének.

A biztosító írásbeli felhívásának *alakjára* nézve is irányadó a 6:6. § (3) bekezdés, amely szerint írásba foglaltnak kell tekinteni a jognyilatkozatot akkor is, ha annak közlésére, a jognyilatkozatban foglalt tartalom változatlan visszaidézésére, a nyilatkozattevő személyének és a nyilatkozat megtétele időpontjának azonosítására alkalmas formában kerül sor.

A biztosító díjkövetelésének bírósági úton történő érvényesítését az Indokolás nyomán (414. old.) mint cselekményt, illetve jognyilatkozatot *késedelem nélkül*, vagyis az adott helyzetben általában elvárható módon eljárva, a lehető leghamarabb kell elvégezni, illetve megtenni.

Előfordulhat persze, hogy felszólításra nem is kerül sor, vagy megtörténte nem bizonyosodik be. Ez a függő helyzet a biztosítási időszak leteltéig tisztázódhat, mert utána már a szerződés mindenképpen megszűnik. A hatályba nem lépett, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény – a 6:449. § (1) bekezdéssel egybekben azonos tartalmú – 5:410. §-a még kimondta azt, hogy a fentiek elmaradása esetén a biztosítási szerződés díjfizetés hiányában a biztosítási időszak végén megszűnik. Ez azonban most is így van, akkor is, ha a Ptk. nem mondja ki.

A díjfizetés elmulasztásának fogyasztói biztosításban egyoldalúan kógens következményei alapvető jelentőségűek mindkét fél szemszögéből nézve. Az (1) bekezdéssel kapcsolatban felmerült, hogy bizonytalan jogi helyzetet teremt, a mulasztó felet, vagyis a díjnemfizető biztosítottat hozza kedvezőbb helyzetbe, és az is, hogy a sorozatos szerződésszegés a tranzakciós költségek (akár havi felszólítások küldése) növekedésével jár. A díjfizetést részben vagy egészben mulasztó fél megintésének elmaradása a biztosítót hozza nehéz helyzetbe.

Alapesetben a biztosító küld felszólítást, és az elküldést bizonyítani is tudja. Ha a biztosítási időszak folyamán ezt bármikor megteszi, elérheti a szerződő fél részéről az önkéntes jogkövetést, illetve az időszakra nézve perrel kieszközölheti, hogy a szerződés fennmaradjon, illetve hogy a díjat megfizessék.

Kérdés, mi a helyzet, ha az utóbbi esetben, vagyis ha a biztosító nem küldött felszólítást, vagy az elküldést nem tudta bizonyítani, és az esedékességet követően – bármikor – a biztosítási esemény is bekövetkezett. Mivel a felszólítás nincs időkorláthoz kötve, a kárbejelentés alkalmával lebonyolódhat a díj elszámolása is.

Alapesetben annak van jelentősége, hogy a biztosított kára, a biztosítási esemény a póthatáridő leteltét megelőzően vagy azt követően következik-e be.

Ha pedig felszólítás nem történt vagy nincs bizonyítva, és a biztosítási esemény az időszak lejártáig bekövetkezik, a biztosítónak is lehetősége van arra, hogy a kárbejelentés kapcsán a maga részéről a díjat követelje, vagyis hogy átadja a felszólítást a félnek, és átvételét még igazoltassa is vele. Ezek után a szerződő fél köteles lesz majd a lejárt díjat

megfizetni, illetve a felek megállapodhatnak majd a követelések elszámolásának módjában.

Díjfizetéssel hatályban tartott szerződés hiányában a biztosító szolgáltatása sem esedékes a káresemény bekövetkeztének időpontjában.

A díjfizetési késedelem új szabályának alkalmazása a gyakorlatban eddig nem igazolta az értelmezési-lebonyolítási aggályokat.

Ennek oka az is lehet, hogy a szabály keretein alapuló, de azoktól eltérő szabályozások is vannak, mindenekelőtt a nem fogyasztói biztosítás díjfizetési késedelmi szabályai esetében, hiszen itt a felek diszpozitív szabály alapján alakíthatják jogviszonyukat.

A szokatlan, a korábbtól lényegesen eltérő szabályozása 1959-es Ptk. rendelkezéseinek továbbhatásához, továbbéléséhez vezetett: egyes biztosítási feltételekben továbbra is ezek a most már a Ptk. diszpozitív rendelkezésétől eltérő szabályok nyernek alkalmazást.

A díjfizetési késedelemre eltérő szabályok vonatkoznak az életbiztosításban; a biztosító az első évben – és nem az első biztosítási időszakban – a teljes biztosítási időszakra járó díjat bírósági úton érvényesítheti; ezt követően csak akkor, ha az adott évben a fél a díjfizetést már megkezdte, vagy halasztásában állapodtak meg. A díjfizetés elmulasztásával a félnek választási joga nyílik: ha nem az egyiket, a szerződés rendes felmondását választja, a másik lehetőség, hogy a megtakarítási jellegű életbiztosítás – ugyan megfelelően csökkentett biztosítási összeggel (díjmentes leszállítás) – fennmarad (Ptk. 6:481. §).

A díjfizetési késedelem következményeinek törvényi szabályozása kiegészül még a Gfbt. rendelkezéseivel, ezek a fogyasztói jogállásra tekintet nélkül a Ptk. szabályaihoz hasonlóan külön szabályrendszert alkotnak [Gfbt. 21. § (4) bekezdés].

A hosszú ideje fennálló szerződés előnyeitől eső ügyfelek méltányos érdekeit és a biztosító állományápolási, -megtartási politikáját is szolgálja a törvény új *reaktíválási szabálya*. Ha ugyanis a szerződés az (1) bekezdés szabályainak keretei közt megszűnt, sajátos szabályt kell alkotni annak érdekében, hogy egy már megszűnt polgári jogi jogviszonyt a felek feltámaszthassanak, újraéleszthessenek. A (2) bekezdés a felek tetszésére bízva törvényesíti a reaktíválás eddig az általános biztosítási feltételekben alkalmazott kikötését, vagyis azt, hogy a már megszűnt szerződés is „feléledhet”, éspedig a korábbi feltételekkel és díjjal.

A százhusz napos határidőn belül a szerződő félre van bízva, hogy – a biztosító egyetértése esetén – a biztosítási szerződést az eredeti feltételekkel helyreállítja vagy sem.

A reaktíválási kikötések bírói gyakorlatát lásd Molnár Ambrus: A biztosítási szerződés reaktíválódása. *Gépjármű Kárrendezési Joggyakorlat* 2000/II. 9–15.

6:450. § [A szerződő fél tájékoztatási kötelezettsége]

Ha a szerződést nem a biztosított köti, a biztosítási esemény bekövetkezéséig vagy a biztosított belépéséig a szerződő fél a hozzá intézett nyilatkozatokról és a szerződésben bekövetkezett változásokról a biztosítottat köteles tájékoztatni.

Jelen § új szabálya a fogyasztói biztosítási szerződés esetében is diszpozitív.

Noha a törvény különleges figyelmet szentel a biztosító tájékoztatási kötelezettségének (és kisebb mértékben a vele szerződőkének is), számol azzal az életszerű helyzettel, ami legtöbbször az ún. idegenszámlás-biztosítás következménye, vagyis, hogy a szerződő fél és a biztosított személye rendszeresen elkülönül.

Az előbbi talán nem is érdekelt a vagyontárgy megóvásában, érdekeik egyébként is eltérőek lehetnek. A biztosító pedig nincs is mindig abban a helyzetben, hogy adott

szerződés biztosítottjait, azok változásait ismerje: ezért is kellett a szerződő felet azzal a kötelezettséggel terhelni, hogy tájékoztatási kötelezettségének a biztosítottal szemben is eleget tegyen.

Ahhoz pedig, hogy a biztosított a szerződő fél esetleges szerződésszegő, díjnemfizető magatartását a szerződésbe való belépéssel elkerülhesse (6:451. §), meg kell teremteni e jognyilatkozat alapjául szolgáló tudomásszerzés jogszabályi hátterét. A Ptk. ezért kötelezi a szerződő felet, hogy a neki küldött nyilatkozatokról, a szerződési változásokról a biztosítottat tájékoztassa.

Bár a Ptk. nem írja, elsősorban a biztosító nyilatkozatairól lehet szó, például ilyen a kockázatsúlyosbodás kapcsán a biztosító által tehető módosítási javaslat (6:446. §).

A szerződésben bekövetkezett változások körét nehéz közelebbről meghatározni. Nyilván ilyen lehet a módosítási javaslat elfogadása kapcsán bekövetkezett díj- vagy feltételmódosulás is.

E kötelezettség időbeli korlátja értelemszerűen a biztosítási esemény bekövetkeztének időpontja (ehelyütt is megszűnéssel járó totálkárra gondolva), vagy a biztosított belépése, hiszen a belépéssel maga válik szerződő biztosítottá (6:451. §).

A szerződő fél tájékoztatási kötelezettségeinek alakításáról a Ptk. nem tesz említést, annak tehát nemcsak írásban, hanem egyéb módon vagy eszközzel is eleget lehet tenni.

A 6:442. § (2) bekezdés csoportos biztosítás esetén a szerződő félnek ugyanazt a kötelezettségét külön is megszabja.

6:451. § [Belépés a szerződésbe]

- (1) Ha a szerződést nem a biztosított kötötte, a biztosított a biztosítóhoz intézett írásbeli nyilatkozattal a szerződésbe beléphet; a belépéshez a biztosító hozzájárulása nem szükséges. A belépéssel a szerződő felet megillető jogok és az őt terhelő kötelezettségek összessége a biztosítottra száll át.**
- (2) Ha a biztosított belép a szerződésbe, a folyó biztosítási időszakban esedékes díjakért a biztosított a szerződő féllel egyetemlegesen felelős. A szerződésbe belépő biztosított köteles a szerződő félnek a szerződésre fordított költségeit – ideértve a biztosítási díjat is – megtéríteni.**

Jelen § általános szabálya a fogyasztói biztosítási szerződés esetében is diszpozitív.

A Ptk. szükségesnek tartja, hogy szabályt alkosson arra az esetre, hogy ha a szerződő fél (aki lehet, hogy az érdekelt javára kötötte a szerződést, és maga esetleg nem is érdekelt) nem kívánja folytatni a biztosítási jogviszonyt, vagy nem képes arra, akkor a biztosított megelőzhesse a szerződés megszűnésével esetleg ráháruló érdeksérelmet.

A belépés fő oka adott esetben éppen az lehet, hogy a szerződő fél már nem képes, vagy a kettejük viszonyának megromlása miatt már nem is hajlandó a díjak fizetésére, és a biztosított fedezete veszélybe kerül, esetleg nincs módja a szerződő fél magatartását befolyásolni.

A Ptk., noha a kötelmen belül voltaképpen alanyváltozás van, nem tartja ehhez szükségesnek a biztosító hozzájárulását, hiszen a biztosító kockázata eddig is a biztosított személyével, tevékenységével stb. függött össze, és nem változik pusztán annak folytán, hogy most már a szerződő fél és a biztosított voltaképpen egy személyben egyesült. A belépés egyúttal jogátszállás is a biztosítóval szemben.

Ha a biztosítási szerződést nem a biztosított kötötte, a keresetlevél benyújtásával a biztosított a szerződő fél helyébe lép (BH2002.3.129.).

A (2) bekezdés gondoskodik a biztosító jogos érdekeinek védelméről, hiszen a díjfizetési kötelezettség a szerződő felet terheli, a belépő biztosítottnak legalább annyi terhe keletkezik, hogy a folyó időszak esedékes díjaiért a szerződővel egyetemlegesen felelős. (Az aktuális időszak letelte után a szerződő felet is felmondási jog illette volna meg, ezért az egyetemlegességet csak az aktuális időszak díjaira lehet előírni.)

A Ptk. csupán egy szempontból határozza meg a belépő biztosítottnak a szerződő féllel szembeni kötelezettségeit: a szerződő fél díjfizetési kötelezettségéből folyik, hogy a belépés „ára” a szerződésre fordított költsége, különösen a biztosítási díjak kompenzálása.

Ha a szerződést nem a biztosított köti, a biztosított belépéséig a szerződő fél a hozzá intézett nyilatkozatokról és a szerződésben bekövetkezett változásokról a biztosítottat köteles tájékoztatni (6:450. §).

A 6:442. § (3) bekezdésének szabálya belépés esetére a fentiekől eltérő szabályt tartalmaz; csoportos biztosításnál a szerződés a biztosított belépését korlátozhatja vagy ki is zárhatja.

Ha a biztosított életbiztosítási szerződésbe lép be, akkor a hozzájárulás visszavonása ellenére a szerződés a biztosítási időszak végével nem szűnik meg [6:479. § (2) bekezdés].

6:452. § [Közlési és változásbejelentési kötelezettség]

- (1) A szerződő fél köteles a szerződéskötéskor a biztosítás elvállalása szempontjából lényeges minden olyan körülményt a biztosítóval közölni, amelyet ismert vagy ismernie kellett. A biztosító írásban közölt kérdéseire adott, a valóságnak megfelelő válaszokkal a szerződő fél közlési kötelezettségének eleget tesz. A kérdések megválaszolatlanul hagyása önmagában nem jelenti a közlési kötelezettség megsértését.**
- (2) A szerződő fél köteles a lényeges körülmények változását a biztosítónak írásban bejelenteni.**
- (3) A közlésre vagy a változás bejelentésére irányuló kötelezettség megsértése esetén a biztosító kötelezettsége nem áll be, kivéve, ha a szerződő fél bizonyítja, hogy az elhallgatott vagy be nem jelentett körülményt a biztosító a szerződéskötéskor ismerte, vagy az nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében.**
- (4) Ha a szerződés több vagyontárgyra vagy személyre vonatkozik, és a közlési vagy változásbejelentési kötelezettség megsértése ezek közül csak egyesekkel összefüggésben merül fel, a biztosító a közlésre vagy a változás bejelentésére irányuló kötelezettség megsértésére a többi vagyontárgy vagy személy esetén nem hivatkozhat.**
- (5) A közlésre és változás bejelentésére irányuló kötelezettség egyaránt terheli a szerződő felet és a biztosítottat; egyikük sem hivatkozhat olyan körülményre, amelyet bármelyikük elmulasztott a biztosítóval közölni, noha arról tudnia kellett, és a közlésre vagy bejelentésre köteles lett volna.**

Jelen § részben új szabálya a 6:455. § f) pontja alapján fogyasztói biztosítási szerződésben a fogyasztó javára egyoldalúan kógens.

A biztosítási ügyletnek, mely egyike a legnagyobb bizalmat feltételező szerződésfajtáknak, egyik központi, kitüntetett jelentőségű, sok évszázados intézménye a biztosított közlési kötelezettsége. Jogunk (6:62. §) a felek kölcsönös tájékoztatási kötelezettségét a szerződés mindegyik létszakára kiterjeszti a szerződést érintő lényeges körülmények vonatkozásában.

A biztosítási ügylet szabályozásakor azonban nem lehet beérni ennyivel, mert míg a forgalom többi ügylete esetében a feleknek csak kisebb mértékben kell a másik

tájékoztatására hagyatkozniuk, addig a biztosításban az ügylet lényegére, a biztosítói kockázatvállalásra vonatkozó ismereteknek a biztosított van birtokában.

A közlési és változásbejelentési kötelezettség alapvetően a biztosítói készenléttel van összefüggésben, a legnagyobb bizalom elve azonban a biztosítási esemény bekövetkeztével, a bejelentési kötelezettséggel stb. kapcsolatban is érvényesül (lásd a 6:453. §-nál).

A biztosítási jogi kodifikációk régóta ismert tapasztalatai nyomán a Ptk. is igyekszik elejét venni annak, hogy a közlési kötelezettség parttalanná váljon. Figyelembe kell venni azt is, hogy legtöbbször a biztosító tudja, melyek a kockázatvállalás szempontjából lényeges körülmények.

Választhatja tehát azt, hogy a kötelezettség teljesítésének elősegítése érdekében maga készít kérdőívet, nyilván a számára lényeges kockázatvállalási körülményekre nézve, és azt a szerződő fél elé tárja. Ezzel tudomásul veszi egyúttal azt is, hogy a törvény ilyen esetben még a kérdések válaszolatlanul hagyását sem tekinti a kötelezettség megsértésének, viszont a kérdőív kitöltésével a kötelezettséget teljesítették, annak megszegésére utóbb hivatkozni nem lehet.

A másik, a gyakorlatban többnyire meg nem valósuló lehetőség a féltől várni, hogy a kockázatvállalás szempontjából lényeges, általa ismert körülményeket közölje. Ennek eredménye, hogy a biztosító valószínűleg nem tudja majd kockázatát jól felmérni, a szerződő fél pedig bizonytalanságban marad, nem követett-e mégis közlési kötelezettségértést.

A közlési kötelezettség az ajánlattétel és a kötvényesítés közti időben is fennáll.

Ha például a szerződő fél október 1-jén tesz életbiztosítási ajánlatot, és ennek kapcsán egészségesnek vallja magát, és október 3-án (még az ajánlat kötvényesítése előtt) fellépő panasa nyomán orvosa megállapítja, hogy érszűkületben szenved, ezt a biztosítóval közölnie kell, különben közlési kötelezettségét megsérti.

A (3) bekezdés sajátos jogtechnikát alkalmaz akkor, amikor a biztosított szerződésszegését a biztosítói kötelezettség úgy mond „be nem álltával” szankcionálja. Ez azt jelenti, hogy a bizonyítási teher megfordul, és a szerződésszegő biztosított tartozik bizonyítani, hogy a biztosító a körülményt ismerte, vagy az a kár bekövetkeztében nem hatott közre. Az utóbbival kapcsolatban leszögezzük, hogy bármilyen mértékű közrehatás releváns, így a biztosító szolgáltatásának „megosztásáról” – a mentesüléssel ellentétben – nem lehet szó.

A „biztosító mentesülése” és a „biztosító kötelezettségének be nem állása” nem azonos fogalmak, a mentesülés feltételezi a biztosítási esemény szerződés szerinti kockázatát és annak bekövetkezését (BDT2008.1858.).

Az utóbbi kapcsán hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a biztosítói kötelezettség be nem állása, mint jogkövetkezmény – ugyan másképpen –, de más esetekben is sújtja a szerződésszegő biztosítottat (lásd a 6:453. §-nál).

A kötelezettség be nem állásának szankcióját a biztosító mentesülésétől fontos elhatárolni.

Abban megegyeznek, hogy mindkét szabályrendszer a fogyasztói biztosítási szerződésben a fogyasztó javára egyoldalúan kógens [6:455. § b), e), f) és i) pontja].

A közlési kötelezettségszegés szankciója azonban súlyosabb, mert a felelősség mértékének a szerződésszegő magatartás kapcsán nincs jelentősége, míg a biztosító mentesülése a fél szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásához kapcsolódik [6:464. § (1) bekezdés].

Különbség van a bizonyítási teher megosztását tekintve is: a közlési kötelezettségsértés alól bizonyítással a biztosított tudja kimenteni magát, viszont a mentesülési okok fennállását a biztosítónak kell bizonyítania.

Különbséget látunk abban is, hogy a közlési kötelezettségsértést elkövetők alanyi köre más, mint a mentesülési okot megvalósító személyeké, különösen azért, mert az utóbbiak egy része esetleg nem is szerződő fél vagy biztosított. Körüket azonban a 6:464. § leszűkíti.

A mondottak a (2) bekezdésben szabályozott változásbejelentési kötelezettségre is vonatkoznak azzal, hogy mind a közlési, mind pedig a változásbejelentési kötelezettség terjedelme azonos, a változásbejelentési kötelezettség sincs korlátozva például azzal, hogy a törvény a kötelezettség eseteit a felek részletező megállapodására utalná, mint korábban.

A 6:482. § az életbiztosítás esetében a közlési és változásbejelentési kötelezettség megszegésének sajátos következményeit állapítja meg.

A (4) bekezdés másutt is [6:446. § (3) bekezdés] alkalmazott új szabálya a szerződéssel kapcsolatos alakító tényeket azokhoz a tárgyakhoz, érdekekhez vagy viszonyokhoz kapcsolja, amelyekkel azok tényleg összefüggésben vannak, ekképpen tehát a kötelezettség nem parttalan.

A Ptk. számot vet ugyanis azzal, hogy a biztosítások igen gyakran egyidejűleg sok és sokféle személy, vagyontárgy, érdek és kockázat egybefoglalását testesítik meg.

Nem lenne ezért helyes eljárás az, ha a közlési és változásbejelentési kötelezettség szabályai minden válogatás nélkül ezek mindegyikére alkalmazást nyernének. A törvény ezért a biztosító alakító jogát a közlési és változásbejelentési kötelezettséggel érintett érdekre, illetve személyre korlátozza, a szerződés különben érintetlen marad.

Noha az (1) bekezdés szerint a közlési és változásbejelentési kötelezettség a szerződő felet terheli, azt az (5) bekezdés végeredményben „felülírja”, és a biztosítottat is terheli vele, sőt az ő tudomását is betudja a biztosítottnak. A szabálynak a biztosító jogos érdekei szempontjából van jelentősége, hiszen végeredményben a vele szembenálló felek belső viszonyára tartozik, hogy a mulasztásért ki felel közülük. A biztosító számára pedig csak az a fontos, hogy lényeges körülményeket vagy azok változását nem tudatták vele.

Ami pedig a különös biztosítási közlési kötelezettségsértési és az általános megtámadási szabályok – különösen a 6:452. § és a 6:91. § kapcsolatát, egymáshoz való viszonyát illeti – gyakori tényállás például az, hogy a casco biztosítót a szerződő megtéveszti a gépkocsi lényeges műszaki tulajdonságainak elhallgatásával (pl. BH1999.364., BH2004.361.).

A 6:91. §-ban foglaltak és a 6:452. § rendelkezéseinek összevetése útján a Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében adott olyan iránymutatást, hogy a közlési és változásbejelentési kötelezettség speciális szabályai megelőzik a tévedés és megtévesztés általános szabályainak alkalmazását.

A 6:452. §-ban írt közlési és változásbejelentési kötelezettség megszegése esetén a tájékoztatás hiánya nem eredményezi a szerződési akarat fogyatékoságát vagy hiányát, ezért az ilyen szerződés érvényes, csupán azzal a jogkövetkezéssel jár, hogy e kötelezettség megszegése miatt a biztosító kötelezettsége nem áll be, kivéve, ha bizonyítják, hogy az elhallgatott vagy be nem jelentett körülményt a biztosító a szerződéskötéskor ismerte, vagy az nem hatott közre a biztosítási esemény bekövetkeztében. Egy konkrét esetben azonban azt mondta ki az LB, hogy ha a gépjármű előzményi kárainak az eltitkolása olyan jelentőségű volt, hogy az az egyik fél szerződési akaratára kihatott, akkor a jogvita elbírálására nézve nem a közlési kötelezettség szabálya, hanem a tévedés és megtévesztés szabályai alkalmazandók (Legfelsőbb Bíróság Pfv. VIII.21.378/2009/6., LB- H- PJ-2010-43.).

Emellett még néhány további fontosabb döntésre hívjuk fel a figyelmet. Így a biztosítási szerződés megkötése során tanúsított tájékoztatási kötelezettség megsértése esetén a megtámadási jog gyakorlásának alakulása (BH2004.361.).

Amennyiben a biztosított a tájékoztatói, közlési és változásbejelentési kötelezettségének nem tesz eleget, nem az érvénytelenség, hanem a biztosítási szerződések körében speciális jogkövetkezmény az irányadó, mely szerint a biztosító (a határozat téves szóhasználatával) a felelősség alól mentesülhet (BDT2013.2894.).

Akad példa a biztosított tévedésben tartására is: ha kedvező, de utóbb rendelkezésre nem álló hitel ígéretével jön létre érvénytelen életbiztosítási szerződés (BH2006.398.).

Vannak újabban közjogilag szabályozott lehetőségek annak megismerésére, hogy a biztosított lényeges körülményeket – így a gépjármű előzményi sérülését, és azt, hogy kapott-e és kitől kártérítést – elhallgatott-e. A Bit. 135. és azt követő §-ainak szabályozása részletekbe menő, és adatvédelmi szempontból is megfelelő szabályozást nyújt. Adatbázis létrehozatalát teszi lehetővé (Bit. 150. §), hogy a biztosítók tudomást szerezhessenek a kockázatvállalásuk mértékét befolyásoló lényeges körülményekről, ha azok nem saját állományukból, hanem a többi biztosító valamelyikének irataiból ismerhetők meg.

A közlési kötelezettség a biztosítottat (a szerződő felet) terheli. Nincsen olyan jogszabályi rendelkezés, amely a biztosítót a biztosítandó vagyontárgy (pl. az épület állapota stb.) meg szemlélésére vagy külön tudakozódásra kötelezné (de lásd a felek együttműködési kötelezettségével kapcsolatos bírói gyakorlatot a 6:439. §-nál).

6:453. §

[A biztosítási esemény bekövetkezésére vonatkozó bejelentési kötelezettség]

A biztosító kötelezettsége nem áll be, ha a szerződő fél, illetve a biztosított a biztosítási esemény bekövetkezését a szerződésben megállapított határidőben a biztosítónak nem jelenti be, a szükséges felvilágosítást nem adja meg, vagy a felvilágosítások tartalmának ellenőrzését nem teszi lehetővé, és emiatt a biztosító kötelezettsége szempontjából lényeges körülmény kideríthetatlenné válik.

A 6:452. §-nál már kifejtettük, hogy a biztosítási szerződés, mint az egyik legnagyobb bizalmat követelő ügylet keretében a biztosító jogos érdeke, hogy a szolgáltatásnyújtásához szükséges lényeges körülményeket vagy azok változását megismerje, de legalább ennyire fontos számára, hogy ha készenléte a káresemény bekövetkeztével fizetési kötelezettséggé alakul, ugyanígy követelhesse a körülmények megismerését, azok ellenőrizhetőségét.

Ez – a Ptk. 6:455. § f) pontja alapján – a fogyasztói biztosítási szerződésben a fogyasztó javára egyoldalúan kógens törvényhely is a kötelezettség be nem álltát jelöli meg jogkövetkezményképpen, hasonlóan a közlési és változásbejelentési kötelezettségsértéshez [6:452. § (3) bekezdés].

A közlési kötelezettség következményeivel ellentétben azonban ehelyütt nem tulajdonítunk jelentőséget annak, hogy a Ptk. a korábbi arányosságot (annyiban, amennyiben) elvetve egyszerű feltételként rögzíti, hogy a kötelezettségszegés igényvesztéshez vezet, ha amiatt lényeges körülmények kideríthetatlenné válnak. Úgy véljük, az arányosság követelménye most is érvényesülhet, persze továbbra is azzal a megszorítással, hogy a kideríthetatlenség kockázatát a szerződészegő biztosított viseli. Ebből és a határidő elmulasztására történő utalásból a bizonyítási teher megfordulása következik.

A felvilágosítások tartalmának ellenőrzése (diszkrét megfogalmazással) utal arra az evidens biztosítói jogosultságra, hogy a kárbejelentés nyomán a kárrendezés menetében joga van megtekinteni a helyszínt, salkalmazottjának vagy erre szakosodott megbízottjának is joga van tájékozódni, kérdéseket feltenni a biztosított különféle képviselőinek, esetleg másokat is megkérdezni, fényképezni, szakértőt bevonni, tanúzási kérdőíveket kitöltetni, hatóságoknál, egyebütt érdeklődni stb. A példák sokáig folytathatók.

A szabály elsősre a biztosított rosszhiszeműségét látszik sugallni, hiszen a törvény az egyik szerződő felet jogosítja fel a másik állításainak ellenőrzésére. Azonban sokkal inkább arról van szó, hogy a kárügyekben, baleseti mechanizmusokban stb. járatlan ügyfél közléseinek valóságát kell az ellenőrzésnek alátámasztania.

Ún. ráivásos tényállás mellett a casco biztosítási szerződés teljesítésére irányuló kereseti kérelem elbírálása során a Legfelsőbb Bíróság abból indult ki, hogy a 6:453. § értelmében a károsultat a biztosítási eseménnyel kapcsolatban a biztosító kötelezettségének fennállása szempontjából releváns, minden tényre és körülményre kiterjedő felvilágosításadási kötelezettség terheli, továbbá köteles lehetővé tenni a bejelentések és felvilágosítások tartalmának az ellenőrzését is. E kötelezettsége magába foglalja azt is, hogy tájékoztassa a biztosítót a járművezető személyéről, valamint annak esetleges ittasságáról is. Az adott esetben azonban a biztosított ennek nem tett eleget, és e mulasztásához olyan többlettényállás kapcsolódott, hogy a káresemény bekövetkezése és a véralkohol-vizsgálat közötti időben szeszes italt fogyasztott. A Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást, hogy a biztosított e szándékos magatartása megghiúsította a járművezető balesetkor fennállott alkoholos befolyásoltságának meghatározását és a biztosító ettől függő mentesülése (helyesen teljesítési kötelezettsége be nem állása) előfeltételeinek vizsgálatát (Pfv.VIII.24.012/1998.).

A felelősségbiztosításban a 6:471. § tartalmaz speciális kárbejelentési szabályt a bejelentési kötelezettség megszegése esetére megállapított jogkövetkezményekre, azaz a jelen §-ban foglaltakra történő utalással.

6:454. § [A szerződés lehetetlenülése; érdekmúlás]

- (1) Ha a biztosító kockázatviselésének kezdete előtt a biztosítási esemény bekövetkezett, bekövetkezése lehetetlenné vált vagy a biztosítási érdek megszűnt, a szerződés vagy annak megfelelő része megszűnik.**
- (2) Ha a biztosító kockázatviselésének tartama alatt a biztosítási esemény bekövetkezése lehetetlenné vált vagy a biztosítási érdek megszűnt, a szerződés vagy annak megfelelő része megszűnik.**
- (3) A biztosítási érdek megszűnéséhez fűződő jogkövetkezmények nem alkalmazhatók, ha az érdekmúlás kizárólag a biztosított vagyontárgy tulajdonjoga átszállásának következménye, és a vagyontárgy más jogcím alapján már korábban is az új tulajdonos birtokában volt. Ebben az esetben a tulajdonjoggal együtt a biztosítási fedezet is átszáll, és a tulajdonjog átszállása időpontjában esedékes biztosítási díjakért a korábbi és új tulajdonos egyetemlegesen felelős. A szerződést bármelyik fél a tulajdonjog átszállásáról való tudomásszerzést követő harminc napon belül írásban, harmincnapos határidővel felmondhatja.**

Jelen § részben új szabálya diszpozitív.

A törvényhely első két bekezdése két azonos tény bekövetkeztéhez fűzi a szerződés megszűnésének jogkövetkezményét. A kockázatviselés kezdete előtt vagy után egyaránt megszűnik a biztosítási szerződés:

- a) ha a biztosítási esemény bekövetkezése lehetetlenné vált;
- b) érdekmúlással.

A biztosítási szerződés akkor is megszűnik, ha a biztosító kockázatviselésének tartama alatt a biztosítási esemény (totálkár) bekövetkezik [6:448. § (1) bekezdés].

A Ptk. a biztosítási szerződés megszűnésére vezető számos ok közt (felsorolásukat lásd a 6:448. §-nál) ehelyütt a lehetetlenülést és az érdekmúlást szabályozza.

Ami a lehetetlenülést illeti, a szerződés célja hiúsul meg azzal, ha a biztosítási esemény – noha a szerződés már létrejött – még a biztosító kockázatviselése előtt bekövetkezik, vagy más okból lehetetlenné válik, például akkor, ha halál esetére is szóló balesetbiztosítást kötöttek, és a biztosított természetes okból elhalálozik. Ez a lehetetlenülés természetesen a kockázatviselés tartama alatt is bekövetkezhet.

A lehetetlenülésnél gyakorlatilag is sokkal jelentősebb, megszűnést kiváltó tény a biztosítási érdek megszűnte. A 6:440. §-ban a Ptk. a biztosítási érdek meglétéhez fűzi a kárbiztosítási és a csoportos összegbiztosítási szerződés érvényességét, ehelyütt pedig az érdek megszűntével a szerződés megszűnését alkalmazza jogkövetkezmenyül.

A biztosítási szerződés jogi szabályozásában különféle technikák alakultak ki az érdekmúlás jogkövetkezmenyeinek levonására.

A Ptk. fenntartja az érdekmúlást, mint szerződésmegszüntető jogi tény, és ezzel továbbra is azon jogrendek közt marad, amelyek az érdekmúlást megszűnési okként kezelik. A bírói gyakorlat szerint azonban nincs érdekmúlás, ha tulajdonjog fenntartása esetén a kárveszélyt a vevő viseli, ezért biztosítási érdeke fennáll, és igényt tarthat a biztosító szolgáltatásaira (EBH2004.1122.).

Más jogrendek viszont azzal vetnek számot, hogy adott esetben nyomós érdek fűződhet ahhoz, hogy a biztosítási szerződés annak javára maradjon fenn, aki a megszűnt érdek újabb hordozója lett, ezek a törvények azután különböző módokon a szerződés „átszállásáról” rendelkeznek.

A (3) bekezdés új szabálya ebbe az irányba tesz lépést, az érdekmúlás, mint megszüntető ok teljességén rést nyitó „átszállásos” megoldást vezet be, a lehetséges érdekmúlási tényállások kisebb, de fontos részére korlátozva azt.

Először is a biztosítás átszállásához a tulajdon átszállására van szükség, és csak ez utóbbi vezethet az előbbi megvalósulásához. Mindehhez azonban pótlólagos feltétel is társul, ti., hogy az átszállással érintett vagyontárgy az új tulajdonos, azaz a korábbi biztosított birtokában volt, mégpedig más jogcímen. Csak ekkor valósulhat meg a biztosítás „átszállása”.

A biztosító jogos érdekeinek védelmére tekintettel, a belépéshez [6:451. § (2) bekezdés] hasonlóan a Ptk. ehelyütt a korábbi és az új tulajdonos díjakért való egyetemleges felelősségét statuálja. Ez azonban az átszállás időpontjában esedékes díjakra korlátozódik.

A biztosítási szerződés tehát az átszállás folytán az érdekmúlás ellenére sem szűnik meg, az azonban már a felek hatalmában áll, hogy a megszűnést mégis előidézhesék. Erre szolgál a mind a biztosítót, mind az új szerződő felet megillető rendes felmondási jog. Ezt a jogot azonban ebben a különös esetben értelemszerűen nem a biztosítási időszak letelte kapcsán, hanem a tulajdonjog átszállásáról való tudomásszerzést követő harminc napon belül lehet írásban gyakorolni.

6:455. §

[A fogyasztói biztosítási szerződés egyoldalúan kógens szabályai]

Ha a szerződő fél fogyasztó, a szerződés csak a szerződő fél, a biztosított és a kedvezményezett javára térhet el e cím olyan rendelkezésétől, amely

- a) a biztosító ráutaló magatartásával történő szerződéskötésre;**
- b) a biztosítási kockázat jelentős növekedésére;**
- c) a díjfizetés elmaradásának következményeire;**
- d) a fedezetfeltöltésre;**
- e) a kármegelőzési és a kárenyhítési kötelezettségre;**

- f) a közlésre, a változásbejelentésre és a biztosítási esemény bekövetkezésének bejelentésére vonatkozó kötelezettségre;**
- g) a biztosított és a károsult egyezségére;**
- h) a szerződés megszűnése esetén fennálló díjfizetési kötelezettségre;**
- i) a biztosító szolgáltatási kötelezettsége alóli mentesülésére;**
- j) a megtérítési igényre vonatkozik.**

Míg a 6:444. § a fogyasztói biztosítási szerződés ügyletkötési kereteit szabja meg, és ennek érdekében alkot garanciális szabályokat, a jelen §-ban a jogalkotó azokat a szabályokat sorolta föl, amelyek annyira fontosak a fogyasztó, a gyengébb fél oldaláról nézve, hogy védelmükben egyoldalúan kógenssé kellett nyilvánítani őket.

A felsorolás alapján megállapítható, hogy nemcsak a fogyasztó érdekei felől nézve fontosak ezek, hanem majdnem mindegyikük a szerződés létszakait, illetőleg az egyes biztosítási típusokat követve a biztosítási jogviszony valamelyik lényeges momentumát ragadja meg. Az is feltűnik, hogy olyan rendelkezések ezek, amelyek jelentős része számos jogvita, és ezzel terjedelmes bírósági gyakorlat forrásaivá vált. Ilyenek például a közlési és kárbejelentési kötelezettséggel, valamint a biztosító mentesülésével kapcsolatos szabályok.

Az utóbbi évtizedekben különféle törvényhozási technikákkal újabb széttagozódási folyamat kezdődött más országokban a biztosítási szerződések jogában. Igény támadt ugyanis arra, hogy a fogyasztói biztosítás jelenségének felismerését követően önálló, esetleg külön törvényi szabályozást kapjanak ezek a jogviszonyok.

A Ptk. a viták után fenntartotta a szabályozás egységét: nincs kereskedelmi, ipari biztosítási szerződés külön törvényben, de „nem fogyasztói” biztosítási törvény sem született, viszont a biztosítási szerződési szabályok között bevezették a fogyasztói biztosítási szerződést, számot vetve azzal, hogy esetenként az általános szerződési feltételek joga nem nyújt azonnali és megfelelő védelmet a gyengébb félnek.

Ezt pedig úgy lehetett megteremteni, hogy a korábbi általános egyoldalú kógencia (1959-es Ptk. 567. §) megszűnt, és helyébe a fogyasztói biztosításokban – de csak ott! – egyoldalúan kógens szabályok léptek.

Ezek a szabályok nagyjából-egészéből követik a szerződés létszakait, és felölelik a szerződésre vonatkozó fontos rendelkezések többségét. Ennek folytán a fogyasztói biztosítási szerződés lényegében véve egyoldalúan kógens szabályok uralma alatt áll.

Az általános szabályok közül egyoldalúan kógensek:

- a) a biztosító ráutaló magatartásával történő szerződéskötésre (6:444. §);
- b) a biztosítási kockázat jelentős növekedésére (6:446. §);
- c) a szerződés megszűnése esetén fennálló díjfizetési kötelezettségre (6:448. §);
- d) a díjfizetés elmaradásának következményeire (6:449. §);
- e) a közlésre, a változásbejelentésre és a biztosítási esemény bekövetkezésének bejelentésére vonatkozó kötelezettségre (6:452–453. §-ok) vonatkozó szabályok.

A kárbiztosítási szabályok közül egyoldalúan kógensek:

- a) a fedezetfeltöltésre (6:461. §);
- b) a kármegelőzési és a kárenyhítési kötelezettségre (6:463. §);
- c) a biztosító szolgáltatási kötelezettsége alóli mentesülésére (6:464. §);
- d) a megtérítési igényre (6:468. §);
- e) felelősségbiztosítás esetén a biztosított és a károsult egyezségére (6:474. §) vonatkozó szabályok.

A biztosítóknak az új szabályozáshoz adaptálódó ÁSZF-szerkesztési gyakorlata a diszpozitív szabályoktól való eltérést eleve a 6:78. § (2) szerinti a jogszabályoktól vagy a szokásos szerződési gyakorlattól való lényeges eltérésnek tekinti, és arra a figyelmet külön is felhívja.

Erre ösztönöz a bírói gyakorlat: fogyasztói szerződésnek minősülő biztosítási jogviszonyokban vizsgálni kell a biztosító által egyoldalúan kikötött szerződési feltételeket, hogy azok nem minősülnek-e meglepő, szokatlan szerződési feltételnek, mert ha igen, csak akkor válnak a szerződés részévé, ha azt a fogyasztó figyelemfelhívás után elfogadta (BH2013.12.506.).

Közjogi szabály is ebbe az irányba visz; a Bit. szerint a szerződési feltételekről szóló tájékoztatónak figyelemfelhívásra alkalmas módon kell tartalmaznia minden, a szokásos szerződési gyakorlattól, a szerződésre vonatkozó rendelkezésektől lényegesen vagy valamely korábban a felek között alkalmazott kikötéstől eltérő feltételt is [Bit. 152. § (2) bekezdés d) pont].

A közeljövőben remélhető, hogy a biztosítók idővel jobban kihasználják majd a diszpozitivitással számukra teremtődött mozgásteret.

A Ptk. a korábbi szabályt pontosítva nemcsak a biztosított és a kedvezményezett, hanem a szerződő fél terhére történő eltérést is tiltja.

Egyébként a továbbiakban is hasznosítható lesz a Ptk.-ban most ekként megjelölt egyoldalúan kógens biztosítási szabályok korábbi bírói gyakorlata, az ugyanis túlnyomórészt éppen a Ptk. mostani felsorolásában felhívott rendelkezések kapcsán alakult ki.

A fogyasztó a 8:1. § (1) bekezdés szerint a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy. Ilyen egyértelmű szabályozás mellett nem látjuk értelmét a biztosítási fogyasztó fogalom valamiféle eltérő értelmezésének. Ez már azért sem lenne indokolt, mert a Ptk. nemcsak a legfontosabb, hanem még egyes kevésbé fontos fejezeti szabályokat is egyoldalúan kógenssé nyilvánított a fogyasztói biztosítási szerződésnél, másrészt a meghatározással nem érintett szabályok jó része kógens szabályozást tartalmaz. A törvényhely szabályai tehát akkor sem nyernek alkalmazást, ha a szerződő fél nem fogyasztó, de a biztosítottak igen, például a csoportos biztosításban.

Az egyoldalúan kógens szabályok meghatározásakor figyelemmel kell lenni arra, hogy egyes esetekben – bár nincs kifejezetten kimondva – a szabályok hatálya bővebb, mint elsőre tűnik: így például a kárbiztosításban szabályozott kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség vagy a megtérítési igény fogyasztói felelősségbiztosítási szerződés esetén is egyoldalúan kógens a fogyasztó javára (lásd a 6:470. §-nál).

A Ptk. – más országok (pl. Németország, Ausztria, Svájc, Olaszország) bevált törvényszerkesztési technikájához hasonlóan – nem valamennyi biztosítási szerződési szabályra kiterjedő általános érvénnyel, hanem – az összegbiztosítás kivételével – esetenként, azaz törvényhelyenként határozza meg a most már csak a fogyasztó javára egyoldalúan kógens szabályokat.

A törvényhelyszemélyi hatályát tekintve hangsúlyozni kell, hogy kedvezményezettnek csak az élet-, illetve összegbiztosítási kedvezményezett minősül, a biztosítási-banki gyakorlatban előforduló, kárbiztosításban megnevezett jogosult nem tekinthető ilyennek.

6:456. § *[A fogyasztói összegbiztosítások és az egészségbiztosítási szerződés egyoldalúan kógens szabályozása]*

Ha a szerződő fél fogyasztó, a szerződés csak a szerződő fél, a biztosított és a kedvezményezett javára térhet el az összeg- és egészségbiztosítás eltérést nem engedő rendelkezésektől.

Jelen § az összegbiztosításról és az egészségbiztosítási szerződésről szóló fejezet összes rendelkezését egyoldalúan kógens módon szabályozza.

A 6:455. § fogyasztói biztosítási szerződésre vonatkozó egyoldalúan kógens szabályozása az egészségbiztosításra is kiterjed.

Ha azonban a szerződő fél nem fogyasztó, a diszpozitivitás a főszabály. Ennek általános korlátja azonban, hogy az egészségbiztosítás, illetve a biztosítási szerződés általános szabályainak egy része bármelyik szerződő fél, illetve akár fogyasztói, akár nem fogyasztói biztosítás esetében kógens; egyebekben pedig az általános szerződési feltételek joga is kellő jogi garanciákat nyújthat (6:77. és következő §-ok).

6:457. § *[A biztosítási szerződési szabályok hatályának kiterjesztése]*

E Cím rendelkezéseit az egyesületi tagsági viszonyon alapuló biztosítási jogviszonyra is alkalmazni kell.

A törvényhely új, kógens hatályát kiterjesztő szabályát a Bit. 18. §-a pontosítja azzal, hogy azt a kölcsönös biztosító egyesületi tagsági jogviszony keretében létrejött biztosítási szerződéseken alapuló biztosítási jogviszonyokra kell alkalmazni. A Bit. 17. § (1) bekezdés szerint a kölcsönös biztosító egyesület olyan kölcsönösségi alapon működő egyesület, amely kizárólag tagjával kötött biztosítási szerződés alapján, biztosítási díj ellenében, a biztosítási feltételekben meghatározott biztosítási események bekövetkezése esetében, biztosítástechnikai elvek alapján, előre meghatározott szolgáltatást nyújt. Sajátos, hogy a Bit. szerint ennek az egyesületi biztosítási szerződésnek a létrejötte, megszűnése vált ki a tagsági jogviszonyt érintő hatásokat.

LXIII. Fejezet

A kárbiztosítási szerződés

1. A kárbiztosítási szerződés általános szabályai

6:458. § *[A túlbiztosítás tilalma]*

- (1) **A biztosítási összeg nem haladhatja meg a biztosított vagyontárgy értékét. A biztosított érdek értékét meghaladó részben a biztosítási összegre vonatkozó megállapodás semmis, és a díjat megfelelően le kell szállítani. E rendelkezés ellenére is lehet biztosítási szerződést kötni valamely vagyontárgy várható értéke, továbbá helyreállításának vagy új állapotban való beszerzésének értéke erejéig.**

(2) A biztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosító szolgáltatási kötelezettségének felső határa a biztosítási összeg.

1. A kárbiztosításokról

A kárbiztosítás rendkívül változatos alágak, módozatok, termékek igen széles és egyre bővülő palettáját nyújtja most már több százéves modernkori történetében. Noha a szabályokat a hagyományos ágazatok – tengeri biztosítás, szállítmánybiztosítás és különösen a tűzbiztosítás – alakították ki, mára e szűkebb értelemben vett kárbiztosításhoz képest is – bár jelentősége ma is megvan – számos más ág, ágazat lépett előtérbe. Ezt a helyzetet a Ptk. – ellentétben az 1959-es Ptk.-val, amely legalább kiragadta a fuvarozási, illetve a viszontbiztosítást [1959-es Ptk. 567. § (2) bekezdés] – nem követte, nem képezte le, megelégszik azzal, hogy csupán a kár- és persze a felelősségbiztosítást említse.

Manapság egy széles körű ipari biztosítás megannyi összetett, bonyolult kockázatot ölel fel. Az elemi károk biztosítása, biztosíthatósága, e kockázatok világméretű súlyosbodása a kárbiztosítás modern kihívása.

A jog egészében zajló hangsúlyeltolódás folyamatát a biztosítás is tükrözi. A mai jogi szabályozást egyre inkább az jellemzi, hogy mind kevésbé választja a dolgokat szabályozása tárgyául, ellenkezőleg: állandóan újabb szellemi, immateriális tartalmat megtestesítő jogi helyzetek, jogintézmények igényelnek szabályozást, vagy a bírói gyakorlat jelentős mértékű módosítását. Ma már a biztosításban sem annyira a vagyontárgyhoz, hanem a vagyoni jogviszonyhoz fűződik érdek (vö. 6:440. §).

Ennek fennmaradásáról sem a szűkebb értelemben vett kárbiztosítás gondoskodik, hanem akár a kezesi, a hitelbiztosítás vagy az azok határán mozgó biztosításszerű intézmények (pl. jóteljesítési garancia). Maga a kárbiztosítás sem csak a dolog szubsztanciáját ért kárt térítheti, mert amikor a dologban kár keletkezik, további veszteségek keletkezhetnek magának a vagyonnak a helyreállításán túlmenően is. Például ha tűz következtében ipari vagy kereskedelmi épületek komolyan károsodnak, a termelést egy bizonyos ideig szüneteltetni vagy jelentősen csökkenteni kell, ami a tulajdonos számára a nyereség (haszon) elmaradását jelenti. Ezt a várható pénzügyi veszteséget biztosítani lehet, és habár ez az anyagi kár közvetlen következménye, elkülönített biztosítási ágazatként kezelhető (üzemszünet-biztosításként ismert).

Az olyan pénzügyi veszteségek elhárítására pedig, amelyek nem a biztosított vagyontárgyának anyagi kára következtében keletkeznek, a pénzügyi biztosítások más típusai alkalmasak. A hitelbiztosítás például olyan veszteségekre nyújt fedezetet, amelyek abból adódnak, hogy a biztosított üzleti partnereinek rossz adósságai miatt fizetéképtelenné vált, vagy nem teljesítette fizetési kötelezettségeit.

A biztosított pénzügyi veszteséget szenvedhet, vagy súlyos kiadásai keletkeznek azáltal, hogy váratlanul peres eljárásba vonják. A jogvédelmi biztosítás arra szolgál, hogy eleget tegyen ezen előre nem látott fizetési kötelezettségeknek (lásd Bit. 165. és köv. §-ok).

Jelentős változás az is, hogy a biztosító pénzszolgáltatásával szemben nem a természetbeni helyreállítás, hanem a (kár)biztosító sokrétű szerveze, szervezési, ügyviteli, segítségnyújtási tevékenysége vált hangsúlyossá. Ezek a költségbiztosítások is erőteljes távolodást jeleznek a hagyományos kárbiztosítástól (külföldi egészségbiztosítás, asszisztansz a közlekedésben, jogvédelmi biztosítások stb.). A korszerű kárbiztosítási felfogásban igen erőteljesen érvényesül a biztosító különféle ügyviteli segítő szolgáltatásaira alapuló koncepció.

A kárbiztosítások fedezetet nyújtanak a tárgyasult vagyron egyes formáira, és kártalanítják a biztosítottat a veszteségért vagy a fizikai kárért. A vagyronba ingóságok, épületek, szántóföldi növények és más testi dolgok is tartozhatnak. A kötvény fedezete csak egy bizonyos veszélyre (tűz) vagy számos külön részletesen meghatározott veszélyre is vonatkozhat, ún. veszélynem szerinti biztosítás.

A szerződést „*all risk*” (összkockázati) alapon is meg lehet kötni. Ebben az esetben a biztosítás fedezetet nyújt minden olyan veszteségre és kárra, amelyet bármely olyan veszély okoz, amelyeket kifejezetten nem zártak ki (számos veszélyt biztosíthatatlannak tekintenek, és az „*all risk*” biztosítás neve ellenére mindig kizár bizonyos veszteségformákat). Ahelyett, hogy azokat a kockázatokat tüntetné fel, amikre a fedezet vonatkozik, az „*all risk*” biztosítás egyszerűen azokat a kockázatokat sorolja fel, amelyekre nem vonatkozik. Mindez azonban a bizonyítási teher megoszlásán nem változtat.

2. Kártérítés és kárbiztosítás

„Kártérítési kötelmek [...] változatos kauzákból keletkezhetnek, ún. szerződésből – akár úgy, hogy a szerződésnek fő (esetleg egyetlen) tárgya a kártérítés, aminek tipikus példája a kárbiztosítási szerződés” [Marton Géza: Kártérítés *in* Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog, IV. kötet* (Grill 1941, Budapest) 359.].

A kárbiztosítás és a kártérítési felelősség közt valóban sok közös, de eltérő vonás is van, így például a biztosító teljesítése nem kárkötelmen, hanem szerződéses kötelmen alapul, ezért nem érvényesül a teljes kártérítés elve (BH2006.247.).

Okozatossági kérdéseket vet fel a kárbiztosítási esemény is. Az okozatosság problémája utóbb még visszatér a kizárások és a mentesülés kapcsán, és gyakori vitapont a jogvitákban is.

Ítéletében a bíróság a biztosítási esemény szerződési fogalmát értelmezte: a biztosítási oltalom nem terjed ki a szélvihar valamennyi károsító hatása által okozott kárra, csak azokra, amelyeket a szélvihar erőhatása idézett elő. A peres ügyben a libák elhullása a szélvihar hűtőhatásával, és nem az erőhatásával állt okozati összefüggésben, ezért nem biztosítási esemény (Legfelsőbb Bíróság Pfv.VIII.21.751/2000/3.).

A biztosítási szerződés minősítheti, rangsorolhatja az okozati összefüggés közreható tényezőit, a fedezetet a kár közvetlen okára korlátozhatja.

Így például a bíróság a kárbiztosítóval szemben a keresetet elutasította az alábbi esetben. Igazat adott neki ugyanis abban, hogy a vízcsőtörés a kár bekövetkeztével nem áll közvetlen oki összefüggésben, és nem volt az épület összeomlásának közvetlen okozója sem. Márpedig a biztosító a szabályzat szerint csak akkor köteles helytállni, ha a káreseményt előidéző körülmények a biztosítási eseménnyel közvetlen okozati összefüggésben állnak. Az épület összeomlása alapvetően a pincében végzett föld kitermelésére, a pinceszint lemélyítésére vezethető vissza (Legfelsőbb Bíróság Pf. VIII.23.717/1997/5.).

Máskor az egymásra halmozódó biztosítási események bekövetkezte ad vitára alapot:

Egy esetben rövid időn belül két alkalommal tulajdonították el a felperes gépkocsiját. Az első lopás után a rendőrség a járművet lezárt állapotban megtalálta, erről a felperest értesítette, de mire a helyszínre ért, a gépkocsi már nem volt meg.

Az első eltulajdonítás a felperes lezártan garázsából történt, ahol a gépkocsi sem volt lezárva. Az alperes erre hivatkozással tagadta meg a kárrendezést.

A bíróság elsőként abban a kérdésben foglalt állást, hogy a két lopási esetet nem lehet külön ügyként kezelni. Az okozati láncolat elindítója az első bűncselekmény volt. Azt a felperes maga adta elő, hogy a gépkocsi lezáratlanul állt a garázsban, ami ugyancsak nem volt lezárva. Irreleváns, hogy a második esetben a rendőrség megállapítása szerint a gépkocsi le volt zárva.

A szerződési feltételek szerint az alperes mentesül a fizetési kötelezettség alól, miután bizonyított, hogy a felperes nem gondoskodott a jármű biztonságos zárásáról. A második esemény ennek már csak az okozata volt, és nem minősül külön biztosítási eseménynek.

3. A túlbiztosítás tilalma

Jelen § részben új szabálya sajátos módon kapcsol egybe két biztosítási jogi alapelvet, úgymint a korábban alapelveként tárgyalt biztosítási érdeket, illetve a biztosítási jogi gazdagodási tilalmat. A törvényhely tilalmat jelző címe is elárulja, hogy mindezt a polgári jog legszigorúbb szabályozási eszközével teszi; az (1) bekezdés részleges semmisséget is statuál.

A jogalkotói szándék pedig nem egyéb, mint annak megakadályozása, hogy a biztosított a biztosítási érdekét meghaladó mértékben gazdagodjék, azt számára a jog tiltsa meg, mert ennek minden további nélkül való lehetővé tétele a visszaélések forrása.

Ennek megakadályozását célozza az (1) bekezdés tilalma.

A törvényes, túlbiztosítással nem érintett biztosítási érdekekhez igazodó biztosítási díj továbbra is megilleti a biztosítót.

Az érvénytelenség következményét levonó rendelkezésből vagyis, hogy a túlbiztosítás mértékéig a díjat le kell szállítani, az is következik, hogy azt vissza is kell fizetni.

A biztosítási technika, és a jogalkotás mindig is enyhíteni igyekezett a túlbiztosítási tilalom szigorán. Észszerű engedménnyel maga a Ptk. is lehetővé teszi egyrészt a vagyontárgy várható értékére történő biztosításkötést, aminek a szállítmánybiztosításban van egyebek közt jelentősége, vagy akkor, ha például a létesítmény még félkész állapotban, épülőben van.

A túlbiztosítás tilalma alóli második kivétel a helyreállítás költségére vonatkozik, hiszen az bizonyos esetekben meghaladhatja a biztosított vagyontárgy értékét.

Ugyanez az oka annak, hogy a Ptk. a következőkben a széles körben elterjedt ún. új érték biztosítással is kivételt tesz. Számot vet ugyanis azzal a jogos gazdasági érdekekkel is, hogy a vagyontárgy megsemmisülése esetén gyakran már nem is lenne értelme a használttal való pótlásnak, hanem csak az új beszerzésének. Szempont az is, hogy a mindennapi élet használati, egy lakás felszerelési tárgyai, a számottevő erkölcsi kopásnak kitett műszaki cikkek például a lakásbiztosításban nem képviselnek olyan forgalmi értéket, amellyel pótolhatók lennének. Ilyenkor tehát az új érték biztosítás valójában inkább reparációt jelent.

Az utóbbi években számos jogvita érintette egyes biztosítók helyreállítási kikötéseit, eszerint például tisztességtelen az a vagyontárgybiztosítási általános szerződési feltétel, amely a vagyontárgy új állapotban való beszerzési értékének megfizetését az új állapotban való beszerzés vagy pótlás megtörténtéhez köti (BH2007.371.). Hasonlóképp tisztességtelenek azok a biztosító által alkalmazott általános szerződési feltételek, melyekkel a biztosító új érték biztosítást vállal, azonban a 75%-os avultság elérése esetén csak az avult érték megtérítésére vállal kötelezettséget (EBH2010.2221.).

A (2) bekezdés új szabálya azt is rögzíti: a biztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosító szolgáltatási kötelezettségének felső határa a biztosítási összeg.

A kárbiztosításban meghatározott biztosítási összeg nem azonos az összegbiztosításban is szabályozott biztosítási összeggel (6:476. §), mert az utóbbinál a kikötött összeget teljesíti a biztosító, és közömbös, hogy van-e tényleges kár, vagy az több-e, mint a biztosítási összeg vagy sem; míg a 6:458. § (2) bekezdés szerint a kárbiztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosító szolgáltatási kötelezettségének felső határa a biztosítási összeg.

6:459. § [Többszörös biztosítás]

- (1) Ha ugyanazt az érdeket több biztosító egymástól függetlenül biztosítja, a biztosított jogosult igényét ezek közül egyhez vagy többhöz benyújtani.**
- (2) A biztosító, amelyhez a kárigényt benyújtották, az általa kiállított fedezetet igazoló dokumentumban írt feltételek szerint és az abban megállapított biztosítási összeg erejéig köteles fizetést teljesíteni, fenntartva azt a jogát, hogy a többi biztosítóval szemben arányos megtérítési igényt érvényesíthet.**
- (3) A biztosítók a (2) bekezdésben írt megtérítési igény alapján a kifizetett kárt egymás között azokkal a feltételekkel és biztosítási összegekkel arányosan viselik, amelyeknek megfelelően az egyes biztosítók a biztosított irányában külön-külön felelnének.**

A többszörös biztosítás új szabálya esetében is fogalmilag kizárt a diszpozitivitás a definíciós szabályok, egy szerződéses jogintézmény fogalmi és joghatásbeli lényegét meghatározó szabályok esetén, a 6:459. § kógens.

A kárbiztosítások „többségének” egyik megoldási – felszámolási – lehetőségét nyújtja a többszörös biztosításról szóló Ptk. rendelkezés.

Eszerint, ha ugyanazt az érdeket több biztosító egymástól függetlenül biztosítja, a biztosított jogosult az igényét ezek közül egyhez vagy többhöz benyújtani. Az érintett társaság saját feltételei szerint teljesít, és a többivel szemben arányos megtérítési igénye van, a kárviselés azokkal a feltételekkel és biztosítási összegekkel arányosan történik, amelyeknek megfelelően az egyes biztosítók a biztosított irányában külön-külön felelnének.

A Ptk. más országok szabályozásához és a PEICL 8:104. cikkéhez hasonlóan a biztosítási szerződés jogba beemeli az ún. többszörös biztosítást.

A sokszereplőssé vált hazai biztosítási piac újból és újból szembekerült azzal a helyzettel, hogy – részben valós ügyleti akarat híján vagy akvizíciós okokból – ugyanarra az érdekre több biztosítónál több biztosítás jön létre.

A biztosítási jogi gazdagodási tilalom elvének felel meg az a törvényhozói megoldás, amely a korábbi, az ugyanarra a kockázatra vonatkozó, időben első biztosítás érvényével, illetve az azt követő szerződések semmisségével operáló gyakorlatot felváltotta, és kockázatmegosztást alkalmaz a biztosítók közt.

(A korábbi bírói gyakorlat alapján a túlbiztosítási tilalom szabályát kellett alkalmazni, ha ugyanarra az érdekre különböző biztosítótársaságoknál több biztosítási szerződést kötöttek. Ilyen esetben a később kötött szerződés teljes egészében a biztosított vagyontárgy valószínű értékét meghaladó biztosítási összegre vonatkozott, ezért semmisnek minősült, lásd ÍH2011.30.). A Gfbt. 10. §-a továbbra is ezt a megoldást követi, mely szerint ugyanarra a biztosítási időszakra vagy ugyanazon biztosítási időszak egy részére kötött további biztosítási szerződés érvénytelen.

A gyakorlat mutatja majd meg, mennyiben kell a szerződéseknek, illetve a vállalt kockázatra vonatkozó szabályoknak azonosnak lenniük.

Ha pedig a kockázatvállalás egymástól függően történik, nem többszörös, hanem együttbiztosítás jött létre.

A (2) bekezdés szerinti fedezetet igazoló dokumentum fogalmát lásd a 6:443. §-nál.

A biztosítók nem egyetemlegesen, hanem saját feltételeikhez igazodó mértékben felelnek.

A szabály hatályosulásának további feltétele, hogy a kifizetést teljesítő biztosító tudomást szerezzen a többi biztosító személyéről, a vállalt kockázatról stb.

A biztosítási szakmát más országokban is élénken foglalkoztató kérdés, hogyan lehet az adatvédelmi szabályok, a személyiségi jogok tiszteletben tartásával olyan megoldást találni, olyan rendszert felépíteni, amely esetenként lehetővé teszi azt, hogy a biztosítók ne csak ügyfelüktől, hanem más módon, akkor is tudomást szerezhessenek a kockázatvállalásukat vagy fizetési kötelezettségük mértékét befolyásoló lényeges körülményekről, ha azok nem saját állományukból, hanem a többi biztosító valamelyikének irataiból ismerhetők meg. Idetartoznak a többszörös biztosítás különféle tényállásai is.

A Bit. 149–150. §-ainak szabályozása végre részletekbe menő, adatvédelmi szempontból is elfogadható biztosítói adatcsere-szabályozást nyújt, adatbázis létrehozatalát teszi lehetővé.

A 6:476. § az összegbiztosítás szabályai közt a többszörös biztosítást a jelen § (1) bekezdésétől eltérően rendezi, a felek azonos biztosítási érdekre és azonos biztosítási kockázatokra több biztosítást is érvényesen köthetnek, és halmozhatják a biztosítói szolgáltatásokat.

6:460. §

[Alulbiztosítás]

Ha a biztosítási összeg a biztosított érdek értékénél kisebb, a biztosító a kárt a biztosítási összegnek a vagyontárgy értékéhez viszonyított arányában köteles megtéríteni.

A Ptk. korábbról ismert, változatlan alulbiztosítási szabálya a fogyasztói biztosítás esetében is diszpozitív.

Látszólagos ellentét-párral (alul-, illetve túlbiztosítás) van dolgunk, hiszen a túlbiztosítás a jog által tilalmazott, nemkívánatosnak tartott, részleges érvénytelenséggel járó tényállás, míg az alulbiztosítás a szolgáltatás és ellenszolgáltatás egyensúlyát jelző állapot, illetve az annak helyreállítására hivatott szabályozás.

Mindkét esetben előfordulhat, hogy a helyzet létrejötte nem a felek tudatos elhatározásának, hanem ár- és értékváltozásoknak a következménye. Ezt felismerve a biztosítók olyan kikötéseket alkalmaznak általános feltételeikben, amelyek a hátrányos jogkövetkezményeknek útját állják abban az esetben, ha például az alulbiztosítottság mértéke a 10%-ot nem haladja meg, ilyenkor ugyanis lemondanak erről a kifogásról, az ún. *pro rata* kártérítésről.

Egy konkrét esetben a peres felek között nem volt vita abban a kérdésben, hogy a biztosítási összeg – ami a biztosítónak a biztosítási esemény bekövetkezésével beálló teljesítési kötelezettségének felső határa – a biztosított vagyontárgy biztosítási értékénél kisebb, és az alulbiztosítottság mértéke 50%-os. A vita köztük a szabályzatban foglaltak értelmezése körében abban állt, hogy az alulbiztosítottság következtében a részkárok műszaki avult értéken történő megtérítésének előírása alkalmazható-e vagy sem. A Legfelsőbb Bíróság megítélése szerint az alulbiztosítottság nem zárja ki azt, hogy a részleges kár esetén a részkárok műszaki avult értéken kerüljenek térítésre. Ebben a felek szerződési szabadságuk alapján megállapodtak, ennek következtében az arányos

térítés figyelembevételével meghatározott alperesi szolgáltatási összeg avultság mértékével történő csökkentése nem volt jogszabálysértő (Pfv.VIII.20.181/2008/3.).

Az alulbiztosítottság a szerződő fél oldaláról ugyanakkor tudatos pénzügyi döntés eredménye is lehet, felmérve az oltalmazandó érdekeket, illetve a díjfizetés céljára rendelkezésére álló anyagi forrásokat.

Alulbiztosítás esetén a biztosító a kárenyhítés költségeit a biztosítási összeg és a vagyontárgy értékének arányában köteles megtéríteni [6:463. § (4) bekezdés]. Ettől a fogyasztó javára egyoldalúan kógens szabálytól fogyasztói biztosításban a biztosítónak tilos a fogyasztó terhére eltérni, az alulbiztosítás kárenyhítési költséget nem érintő többi szabálya viszont diszpozitív.

6:461. § [Fedezetfeltöltés]

- (1) Az adott biztosítási időszakra vonatkozó biztosítási összeg az ugyanazon biztosítási időszakban bekövetkezett biztosítási esemény miatt kifizetett összeggel csökken, kivéve, ha a szerződő fél a díjat megfelelően kiegészíti.**
- (2) Az (1) bekezdés szerinti jogkövetkezmenyt a biztosító abban az esetben alkalmazhatja, ha arra legkésőbb a szolgáltatás teljesítésével egyidejűleg írásban felhívta a szerződő fél figyelmét, és a fedezetfeltöltés díját közölte.**
- (3) Ha a szerződő fél a fedezetfeltöltés jogával nem él, a szerződés a kifizetett összeggel csökkentett biztosítási összeg mellett marad hatályban a folyó biztosítási időszakra.**

A törvény a biztosítási gyakorlatban elterjedt „díjfeltöltés” helyett „fedezetfeltöltést” említ, a kettő azonban ugyanaz.

A Ptk. részben új, a 6:455. § d) pontja szerint a fogyasztói biztosításban a fogyasztó javára egyoldalúan kógens szabálya mindenfajta kárbiztosítás, így most már a felelősség- és a balesetbiztosítás [6:486. § (3) bekezdés] esetében is általánosan lehetővé teszi azt a biztosítástechnikai eljárást, amely adott biztosítási időszakon belül az ügyfelek, illetve a szerződésben vállalt kockázatok között aszerint különböztet, hogy az időszakon belül bekövetkező összes kár fedezetéül szolgáló biztosítási összeg terhére egy vagy több ízben kellett-e részükre a biztosítónak szolgáltatást nyújtania. A többször szolgáltatásban részesülők díja „elfogy”, ha azt nem egészítik ki, a biztosítási összeget nem töltik fel (újra).

Ha tehát a biztosított több biztosítási esemény után az időszak leteltéig továbbra is az addigi biztosítási oltalomban kíván részesülni, az addigi biztosítási összeghez csupán a díj szerződő fél általi kiegészítése, magyarul pótdíj fizetése után juthat.

Az már a biztosítóra tartozó döntés, hogy ezt a jogintézményt alkalmazza-e feltételeiben. Ha viszont ez nem áll szándékában, ki kell zárnia ahhoz, hogy ne váljon a szerződés részévé. A törvényhely egyoldalú kógenciája nem zárja ki az események számának korlátozását, és a megfelelő kiegészítés lehetősége is mozgásteret ad a biztosítónak a fogyasztói biztosításban is.

A Ptk. a (2) bekezdésben nevesíti a biztosító külön tájékoztatási kötelezettségét, így már nem releváns az, hogy a biztosítási esemény bekövetkezte utáni ún. díjfeltöltési kötelezettség (1959-es Ptk. 554. §) elmulasztásával kapcsolatban a bíróság szerint a biztosítót nem terhelte külön figyelemfelhívási kötelezettség az együttműködési kötelezettség körében (BH2005.431.).

6:462. § [A biztosító teljesítése]

Ha a biztosítási esemény bekövetkezik, a biztosító a szerződésben a teljesítés előkészítéséhez szükséges időre tekintettel megállapított határidőn belül köteles szolgáltatását teljesíteni.

A jogalkotó számot vetett azzal, hogy a biztosítások, a biztosítási események, a különféle kárszituációk sokfélesége nem teszi lehetővé a határidők törvényben történő rögzítését, noha a biztosított számára ennek kitüntetett jelentősége van, ezért a szerződéssel szemben támaszt elvárást a határidő meghatározása tekintetében. Erre egyébként a biztosítót a Bit. 121. § (1) bekezdés d) pontja is szorítja, a biztosítási szerződési feltételeknek ugyanis egyebek közt tartalmaznia kell a teljesítés idejét is.

A teljesítés előkészítéséhez szükséges időre tekintettel megállapított határidő meghatározását, jelen § részben új, diszpozitív rendelkezései a szerződésre utalják, míg a 6:465. § szerint megint csak a szerződésben megállapított határidőn belül – a biztosítási esemény bekövetkezése után – a biztosított vagyontárgy állapotán a biztosított csak annyiban változtathat, amennyiben az a kárenyhítéshez szükséges. Ha a szerződés szabályozza a szerződő fél és a biztosított kármegelőzési teendőit, előírja a kár megelőzését vagy enyhítését célzó eszközöket, eljárásokat, szakképzettségi követelményeket, abban az esetben is a kár megelőzése érdekében az adott helyzetben általában elvárható magatartást kell tanúsítani [6:463. § (2) bekezdés].

A Ptk.-nak külön, a kárbiztosításra szabott rendelkezése folytán már nem áll, hogy a biztosító szolgáltatása kárbiztosítási szerződés alapján a biztosítási esemény által okozott kár bekövetkeztével válik esedékessé (BH2008.121.). Azt ugyanis a teljesítés előkészítéséhez szükséges időre tekintettel megállapított határidő fogja befolyásolni, a kár- és ezen belül a felelősségbiztosítások sokfélesége folytán viszont ezt nem lehet közelebbről definiálni.

A teljesítés körül azonban nem csak ez a probléma.

A bírói gyakorlat (BH2000.249. és BH2000.297.) a szolgáltatás esedékességét annak függvényében vizsgálta, hogy mennyiben jogosult a biztosító hatósági határozatok bemutatását megkövetelni. Kifejtette, hogy csak a biztosítási esemény bekövetkeztére, a kár mértékére vonatkozó iratok csatolását lehet a rendeltetésszerű joggyakorlás keretei közt megszabni, jogerős büntetőítéletét nem.

Tisztelességtelen az a biztosítási feltétel, mely lehetőséget teremt a biztosító részére a teljesítés határidejének indokolatlan meghosszabbítására (BH2010.149.).

A Bit. közjogi eszközökkel segíti a polgári jog szabályainak érvényesülését, amikor a 121. § (1)–(8) bekezdéseiben nem csak arról rendelkezik, hogy a biztosító a biztosítási szerződési feltételekben köteles meghatározni, hogy a biztosítási esemény bekövetkezése esetén, milyen szolgáltatásokat és költségeket, milyen okiratok bemutatása ellenében teljesít. Azt is előírja, hogy a biztosító a szolgáltatása teljesítésének esedékességét csak olyan okirat bemutatásától teheti függővé, amely a biztosítási esemény bekövetkezésének igazolásához, illetve a teljesítendő szolgáltatás mértékének meghatározásához szükséges. A biztosítási szolgáltatás teljesítésének esedékességét a bejelentett biztosítási esemény tekintetében indult büntető- vagy szabálysértési eljárás jogerős befejezéséhez nem kötheti.

További esetek a judikatúrából:

a) A biztosító késedelme a casco biztosításban oda vezet, hogy ha a kártérítés esedékessége és tényleges teljesítése közt a perbeli kocsitípusának kereskedelmi ára jelentősen emelkedik, ezt kell megfizetnie, a kamat levonásával (Legfelsőbb Bíróság Pfv. VIII.23.643/1998/3.).

b) Az épület- és lakásbiztosításban, amikor a biztosító késedelme következtében a felperesek megkezdett építkezésüket nem tudták befejezni, és bérlet igénybevétele

kényszerültek, a biztosító nem hivatkozhat arra, hogy szerződésében összecszerűen korlátozta az átmeneti lakás használatával felmerülő költségeket, mert ezt a kárt késedelme miatt kell megfizetnie (Legfelsőbb Bíróság Pfv.VIII.23.287/1998/3.).

c) A bíróság ítéletében külföldre szülő betegbiztosítás esetében különleges jogkövetkezményeket fűzött a biztosító magatartásához, leszögezve, hogy azonnal gondoskodnia kellett volna arról, hogy a néhai biztosított a sürgős életmentő ellátást megkaphassa. A biztosító nem halaszthatja szolgáltatását későbbre a mentesülését megalapozó körülmények ismertté válásáig. Ennek folytán pedig a néhai halála folytán kártérítési felelősség terheli. Még a nem vagyoni kár feltételeit is vizsgálni kell (BH2001.318.).

d) A bíróság másik határozatában figyelemmel volt a jogosulti késedelem lehetőségére is akkor, amikor az ellopott vagyontárgyak jó részének eltűntét és összegét késedelmesen jelentették be. Itt mutatott rá arra is, hogy a kamaton felüli kárt akkor lehet követelni, ha azt igazolni tudják. Így az inflációból eredő és a késedelmi kamatot meghaladó kár térítéséhez a felperesnek bizonyítania kellett volna, hogy a késedelem teljes tartama alatt konkrét és reális üzleti lehetőség lett volna arra, hogy tőkéjét és a késedelmi kamatot meghaladó, az éves infláció mértékét elérő haszonnal fektethesse be. A késedelmi kamatot meghaladó kár megítéléséhez ugyanis nem szolgálhat kellő alapul annak előadása, hogy a késedelem idején az éves infláció mértéke a 20%-ot meghaladta. Önmagában ebből ugyanis okszerűen csak az következik, hogy ha az alperes késedelem nélkül teljesített volna, akkor a felvett biztosítási összeg értéke nála is az inflációval azonos mértékben csökkent volna (BH2000.154.).

e) A casco biztosítási szerződés alapján a felperes új gépkocsi vásárlásához felvett hitel kamatainak, mint kárnak a megfizetését is követelte. A Legfelsőbb Bíróság szerint a felperesnek a kölcsön kamataival kapcsolatos kárigénye csak akkor lehetne alapos, ha az az alperes szerződésszegő magatartásával okozati összefüggésben állna. A biztosítási szerződés szerint az alperes szolgáltatása az utolsó kárirat hozzá való beérkezésétől számított 15 nap elteltével válik esedékessé. A kárigény alapjául megjelölt kamatfizetési kötelezettség viszont korábban kezdődött. Ekkor azonban az alperes még nem volt késedelemben, így nem erre az okra vezethető vissza a felperes kamattartozásból álló kára (Legfelsőbb Bíróság Pfv.22.991/1995/3.).

6:463. § [Kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség]

- (1) A szerződő fél és a biztosított a kár megelőzése érdekében az adott helyzetben általában elvárható magatartást köteles tanúsítani. Ezt az elvárhatósági követelményt kell támasztani abban az esetben is, ha a szerződés szabályozza a szerződő fél és a biztosított kármegelőzési teendőit, előírja a kár megelőzését vagy enyhítését célzó eszközöket, eljárásokat, szakképzettségi követelményeket.**
- (2) A szerződő fél és a biztosított a biztosító előírásai és a káresemény bekövetkezésekor adott utasításai szerint, ezek hiányában az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelménye szerint köteles a kárt enyhíteni.**
- (3) A kárenyhítés szükséges költségei a biztosítási összeg keretei között akkor is a biztosítót terhelik, ha a kárenyhítés nem vezetett eredményre.**
- (4) Alulbiztosítás esetén a biztosító a kárenyhítés költségeit a biztosítási összeg és a vagyontárgy értékének arányában köteles megtéríteni.**

A Ptk. 6:455. § e) pontja alapján jelen § egyébként részben új rendelkezései fogyasztói biztosítási szerződés esetén a fogyasztó javára egyoldalúan kógensek.

A biztosítás a kártérítési felelősség mellett úgy teremt lehetőséget potenciális károsító személyek magatartásának befolyásolására, hogy az részben hátrányos jogkövetkezmények kilátásba helyezésével igyekszik befolyásolni (mentesülés, lásd a 6:464. §-nál). A kárfelelősséggel ellentétben azonban a biztosítási szerződés egyúttal pozitív anyagi ösztönzők kilátásba helyezésével nemzetgazdasági szinten is képes hozzájárulni a károk megelőzéséhez, illetve csökkentéséhez.

A kármegelőzés intézménye tehát kettős arculatú: egyik oldalról különféle szerződés- és díjszabástechnikai eszközök felhasználásával, például díjengedmény, bónusz stb. képes anyagi előnyökhöz juttatni a biztosítottat, másrészt viszont a fizetési kötelezettség megtagadásának lehetőségével törekszik a kívánt magatartást kiváltani.

A kármegelőzés eszközei, technikai igen sokrétűek, és nagyban függenek a vállalt kockázat jellegétől, az adott szerződésfajtától. Jogunk a fentiek szolgáltatásban a kárfelelősségi szabályokkal összhangban mind a kármegelőzés, mind a kárenyhítés esetére nézve az adott helyzetben általában elvárható magatartást írja elő. A kármegelőzés körében azonban ez az elvárhatósági szint mögöttes, hiszen a szerződésben részletezett kármegelőzési teendők, eszközök, eljárások, szakképzettségi követelmények teljesítése az elsődleges, ilyenek nemlétében lép előtérbe az adott helyzetben általában elvárható magatartás szerződéses követelményszintje.

A Ptk. a kárenyhítés költségével ellentétben most sem szól a kármegelőzés költségeinek viseléséről, tehát már csak ebből is az következik, hogy erre irányuló kifejezett megállapodás hiányában ezeket a költségeket a biztosító nem viseli.

A Ptk. most már a kárenyhítési kötelezettség esetében is az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelményét támasztja, és pedig mind a szerződő féllel, mind a biztosítottal szemben.

Ez az elvárhatósági mérce azonban akkor érvényesül, ha a biztosítónak nem voltak korábbi előírásai és a káreseménykor adott utasításai. (Az „utasítás” szóhasználat nem pontos és nem helyénvaló, valójában a szakértelemmel bíró biztosító, igen gyakran az adott káreseménnyel kapcsolatban megbízott, kármentésre szakosodott vállalkozó, intézmény útmutatásáról van esetünkben szó.)

A kárenyhítési kötelezettség teljesítésével kapcsolatban indokoltan felmerült költségek észszerűen a biztosítót terhelik, hiszen anyagilag elsősorban az ő érdekét szolgálják. Innen van az, hogy a sikertelenség kockázata is őt terheli.

E költségek azonban a korábbi szabálytól eltérően csupán a biztosítási összeg keretei közt érvényesíthetőek, hiszen a jog nem terhelheti a biztosítót a kalkulált kockázatvállalás mértékét jelentősen meghaladó olyan ráfordítással, amelyet nem ő, hanem a szerződő vagy a biztosított eszközöl.

6:464. § [Mentesülés a szolgáltatási kötelezettség alól]

- (1) A biztosító mentesül szolgáltatási kötelezettsége alól, ha bizonyítja, hogy a kárt jogellenesen, szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartással**
- a) a szerződő fél vagy a biztosított;**
  - b) a velük közös háztartásban élő hozzátartozójuk, üzletvezetésre jogosult tagjuk vagy az általános szerződési feltételben meghatározott munkakört betöltő alkalmazottjuk, tagjuk vagy megbízottjuk; vagy**
  - c) a biztosított jogi személynek az általános szerződési feltételben meghatározott vezető beosztású tisztségviselője vagy a biztosított vagyontárgy kezelésére jogosított tagja, munkavállalója vagy megbízottja okozta.**

(2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezést a kármegelőzési és a kárenyhítési kötelezettség megszegésére is alkalmazni kell.

1. A mentesülés szabályozásáról

A 6:455. § i) pontja alapján jelen § rendelkezései fogyasztói biztosítási szerződés esetén a fogyasztó javára egyoldalúan kőgensek.

„[A] biztosító e mentesülési lehetőségének tartalommal való feltöltését a jogalkotó a jogalkalmazóra bizza és ennek megvalósítása a bírói gyakorlat feladata. Ezzel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság olyan iránymutatást adott, hogy a jogellenes, vagy szándékos, vagy súlyos gondatlan magatartás minden esetben a biztosító bizonyításától függő, az ügy körülményeihez kapcsolódó, egyedi vizsgálatot és elbírálást igényel” (Molnár Ambrus: A biztosító mentesülése I., II. és III. *Gépjármű Kárrendezési Joggyakorlat* 2000/1., 3. és 4.).

Nem kifogásolható ugyan az a biztosítói törekvés – és részben a biztosítottak jogos érdekeit is szolgálhatja –, hogy a súlyos gondatlanság leggyakoribb, jellemző, a kárrendezés folyamatában jól kezelhető és bizonyítható tényállásaira korlátozzák a biztosító mentesülését a feltételekben. Mindez persze nem csorbíthatja a bíróság mérlegeléshez való jogát.

Nem fogyasztói szerződések esetében e tekintetben is nagyobb a biztosító mozgástere a feltételek alakításában.

2. A súlyos gondatlanság

Sokan azt a korábbi ítéletben (LB P.törv.III.20.956/1968.) megfogalmazott jogtételt tartják mérvadónak, amely szerint súlyos gondatlanság „általában akkor áll fenn, ha a gondosságnak olyan feltűnő elhanyagolása állapítható meg, amely már közel jár a szándékosságához”. Ezt hívta fel a 1959-es Ptk. kommentárja korábbi kiadása is [Eörsi Gyula – Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1981, Budapest) 2541.]. (A feszültségek egyik lehetséges forrása éppen ez a szűkítő jogértelmezés.)

Az alsó fokú bíróságok (túlnyomórészt fogyasztók szerződésai kapcsán folyt jogvitáiban hozott) ítéleteiben a korábbi szűkítő felfogás érvényesül: például „rámutat a másodfokú bíróság arra, hogy a bírói gyakorlat töretlen abban a tekintetben, hogy a szándékosság határát súroló gondatlan magatartást tekinti súlyosan gondatlannak” (Fővárosi Bíróság 41.Pf.20.366/2001/6. és hasonlóképp BDT2002.641.).

Számos jogvitában a casco, illetve a lakásbiztosítás feltételeinek kulcsőrzéssel kapcsolatos magatartásszabályai, illetve ezek megszegése alkotja a jogvita tárgyát. Ezek szerint súlyos gondatlanság:

- a) a gépjármű nyitott ajtó- és kormányzárral utcán való leállítása (casco);
- b) a kulcsok műszerfal feletti akasztón, vagy más rejtettebb, de célirányos szemlélődő számára elérhető helyen tárolása (casco, LB Pfv.VIII.20.846/1999.);
- c) a tartalékkulcsnak a gépjárműben felejtése;
- d) a Legfelsőbb Bíróság a Pfv.VIII.23.535/1998. számú ügyben elvi éllel szőgezte le, hogy a gépjármű vezetésének átengedése ittas személy részére súlyos gondatlanságnak tekintendő, ha a szabályzat eltérően nem rendelkezik;

e) a Legfelsőbb Bíróság a Gfv.I.32.594/1993. számú ügyben megállapította, hogy ha a gépjármű tulajdonosa olyan személynek engedi át alkalmi használatra a gépkocsit, akinek személyét később azonosítani sem tudja, akkor a minimális gondosság e mellőzése a casco biztosítás keretében a biztosított súlyos gondatlanságának minősülhet;

f) ha a nyitott teraszajtón bejutva a gépkocsi kulcsát magához vehette az elkövető, és az utcán parkoló gépkocsit eltulajdoníthatta (PKKB 21.P.100.710/1999/22. és Fővárosi Bíróság 41.Pf.20.366/2001/6.).

Ezzel szemben nem súlyos gondatlanság:

a) a gépjármű indítókulcsainak a strand, illetve fürdő öltözőszekrényében hagyása (Fővárosi Bíróság 41.Pf.28.698/2000/7.);

b) a gépkocsi kulcsának az autóstáska oldalzsebében tartása (Székesfehérvári Városi Bíróság 9.G.23.419/2000/14.);

c) a lezárt, riasztóval ellátott gépjármű közterületen vagy áruházi parkolóban hagyása – indítókulccsal, forgalmi engedéllyel, iratokkal együtt (Baranya Megyei Bíróság 2.Pf.21.079/2000/4., BDT125.24.).

A modern életviszonyok és a személygépjárművek tömegmértévé válása mellett elkerülhetetlen a gépjárművek tömegének a közterületen való – rövidebb-hosszabb ideig tartó – parkolása, amelynek során e vagyontárgyak szükségképpen kikerülnek a tulajdonos, illetőleg az üzembentartó felügyelete alól. A korunkra jellemző tömegszerűség, tömegmértésűség, tömegforgalom mellett a gépjárművek csak egy elenyésző hányada helyezhető el garázsban vagy őrzött parkolóban. Ilyen körülmények között fel sem merülhet a tulajdonos, az üzembentartó gondatlansága akkor, ha a gépjárművét lezárt – sőt riasztóval ellátott – állapotban közterületen vagy áruházi parkolóban hagyta. Az ilyen magatartás még csak gondatlannak sem minősíthető.

Érzékelhető, hogy a bíróságok gazdasági ügyekben eljáró tanácsai nem maradéktalanul a fenti jogtételeket követve járnak el a súlyos gondatlanság vizsgálatakor.

A Legfelsőbb Bíróság már korábban leszögezte: „[a] kazánok üzemeltetésével kapcsolatos hatósági eljárások betartásának elmulasztása olyan súlyos biztosított közrehatásnak minősül, amely – a biztosítási esemény bekövetkezte ellenére – kizárja a biztosító helytállási kötelezettségét” (BH1989.280.).

3. Kármegosztás és biztosított önhiba

A fenti ügyben a biztosítási összeg megosztására is sor került, az azonban – mint itt is – legtöbbször nem a biztosítási esemény súlyosan gondatlan előidézésével, hanem a kármegelőzési, ritkábban a kárenyhítési kötelezések megszegésével kapcsolatos. „Kármegosztásra” gyakran kerül sor a bírói gyakorlatban: a bíróság a gépjármű-riasztóberendezés üzembe helyezésének elmulasztása esetén is kármegosztást alkalmazott (figyelemre méltó, hogy a 1959-es Ptk. deliktualis önhiba és közös károkozási szabályaira hivatkozással), és mivel a közrehatás aránya nem volt meghatározható, azt egyenlőnek tekintette a Legfelsőbb Bíróság (BH2001.5.208.).

Korábban lakásbiztosítási jogvitában is hasonló mértékű kármegosztásra került sor (BH1993.745. és LB Pfv.VIII.20.893/1997/3.).

Egyetértünk Tőkey Balázssal abban, hogy mivel a Ptk. e törvényhely esetében is az „annyiban ... amennyiben” alapelvszerűen érvényesülő arányossági követelményét feltétellel alakította (a Ptk. szerint a biztosító mentesül szolgáltatási kötelezettsége alól, ha

bizonyítja...), „ebből arra lehetne következtetni, hogy a Ptk. alapján a mentesülés már nem járhat a biztosító szolgáltatási kötelezettségének részleges elmaradásával. Ennek ellenére nem látunk okot, amely megalapozná azt, hogy az 1959-es Ptk. alapján kialakult gyakorlaton ebben a tekintetben változtatni kellene”. [Tókey Balázs: *Az egészségbiztosítási szerződés* (ELTE Eötvös Kiadó 2015, Budapest) 218., 786 lj.]

Már bonyolultabb a biztosított önhiba értékelése. A biztosítási jogban ugyanis nem károkozó és károsult, hanem két szerződő fél áll egymással szemben. Ha a biztosított a biztosítótól vár a káresemény bekövetkeztekor szolgáltatást, a szabály azt írja elő neki például, hogy a szolgáltatási kötelezettség szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartással való előidézésétől tartózkodjék, magyarul, súlyos szerződésszegést ne kövessen el. A biztosítási szerződés ilyen értelemben „privilegizálja” a károsult biztosítottat. Ő ugyanis enyhén vagy közepesen gondatlanul károsodva még mindig kártalanításhoz juthat a biztosítótól. Ez a károsultat – legalábbis elvileg – nem illeti meg a deliktuális jogviszonyban. A biztosított azonban bizonyos értelemben enyhe gondatlansága ellenértékét is megfizette, amikor díjat teljesített.

4. Mentésülés és kizárás

A mentésülés ún. magatartás-tényállás, amelyet a biztosító köteles bizonyítani. A kizárás pedig a biztosítási esemény definíciós korlátja, a biztosítási esemény bekövetkezését pedig a biztosított tartozik bizonyítani.

„A biztosító mentésülése jogintézményével kapcsolatban igen fontos annak elhatárolása az ún. kizárásoktól. Közös vonásuk, hogy a biztosítási esemény bekövetkezése egyik esetben sem váltja ki a biztosító szolgáltatási kötelezettségét. Lényeges eltérés azonban, hogy míg a mentésülés alapja a jogszabály előírása, addig a kizárás a felek szerződésben foglalt megállapodásán alapul” (Molnár Ambrus: *A biztosító mentésülése I., II. és III. Gépjármű Kárrendezési Joggyakorlat 2000/III. 13.*).

„[A] kizárások [...] olyan, szerződésben vagy szabályzatban meghatározott tényállások, amelyek megvalósulása esetén a biztosító a biztosítási esemény bekövetkezése ellenére sem köteles teljesíteni. Ez abból ered, hogy a felek szerződésük tartalmát és ezek között a biztosítási események körét szabadon határozhatják meg, ezért azok közül egyező akarattal bizonyos tényállásokat kizárhatnak” (Molnár Ambrus: *A biztosító mentésülése I., II. és III. Gépjármű Kárrendezési Joggyakorlat 2000/IV. 15.*).

Biztosítási esemény bekövetkeztenek hiányában (mert kizárást alkalmazhatott a biztosító), a mentésülését eredményező körülmények nem vizsgálhatók (LB Pfv. IX.21.728/2003/5.).

A „biztosító mentésülése” és a „biztosító kötelezettségének be nem állása” nem azonos fogalmak, a mentésülés feltételezi a biztosítási esemény szerződés szerinti kockázatát és annak bekövetkezését (BDT2008.1858.).

A jogkövetkezmény a teljesítés megtagadásának lehetőségét jelzi a másik fél, azaz a biztosított szerződésszegése esetére. A mentésítő ok ellenére történő fizetés is szerződésszerű.

A bírói gyakorlatot nálunk is egyre inkább foglalkoztató kérdés, milyen ismérvek szerint különböztesse meg a mentésülést és a kizárást, hiszen a kizárással leplezett mentésülés törvénytörtő lehet. További példák a bírói gyakorlatból:

A biztosító fizetési kötelezettsége alóli mentésülésére akkor kerülhet sor, ha bizonyítja, hogy a kárt a biztosított, illetve a jogszabályban meghatározott más személyek

szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozták. A forgalmi engedélynek az eltulajdonított járműben hagyása önmagában ilyen mentesülési oknak nem minősül (BH2001.428.).

Hasonlóképp: Mivel a gépjármű tulajdonjoga csak törzskönyvvel igazolható, a gépjármű eltulajdonítása esetén a forgalmi engedélynek a gépjárműben hagyása önmagában sem az eltulajdonítást, sem a gépjármű későbbi értékesítését nem könnyíti meg. Ezért e magatartás a biztosító helytállási kötelezettsége szempontjából nem minősül a kármegelőzési kötelezettség elmulasztásának és kármegosztásra sem ad alapot (BDT2009.2044.).

A Legfelsőbb Bíróság a biztosító terhére 70–30%-os arányú kármegosztást alkalmazott az ellopott, casco biztosított gépjárműben hagyott kulcs és forgalmi engedély kapcsán vitatható, és a korábbi, hasonló ügyekben kifejtettektől (BH2001.428.) merőben eltérő indokolással (BH2002.487.).

A BH+2011.11.485. sz. határozatban a bíróság a gépjármű forgalmi engedélyének az ellopott gépjárműben hagyása miatt, ugyancsak kármegosztást alkalmazott (LB Pfv. VIII.21.457/2010.).

A casco biztosítási szerződés kikötése, hogy nem minősül biztosítási eseménynek, ha a lopáskor a kulcs vagy a forgalmi engedély a járműben maradt, nem kármegelőzési megállapodás, nem súlyos gondatlanság, hanem kizárás a biztosítási események köréből (LB Pfv. VIII.22.147/1999/3.).

A Fővárosi Bíróság első fokon jogerős ítélete tisztességtelen kizárást szűkítő feltételi kikötésnek minősítette, hogy a biztosító felelőssége kizárt, ha a casco biztosított autó forgalmi engedélye a kocsiban maradt. (BDT2005.1257.).

A mentesülés és a kizárás dilemmáját a „betörés”-biztosítás is felveti: biztosítási esemény akkor valósul meg, ha a tettes a lezárt helyiségbe erőszakkal, illetve hamis vagy lopott kulccsal hatol be. A le nem zárt helyiségbe való behatolásból eredő kárért a biztosító helytállási kötelezettséggel nem tartozik (BH1999.164.).

5. A „mentesítők” személyi köre

A 6:464. § (1) bekezdés b) és c) pontjában meghatározott személyek szándékos vagy súlyosan gondatlan károkozása „beszámít” a biztosítottnak, a biztosító ugyanúgy mentesül, noha adott esetben nem is a biztosított tanúsított ilyen magatartást.

Olyan személyekről van szó, akiknek esetleg nincs is biztosítási érdekük, nem szerződő felek, magatartásuk mégis nagy hatással van a szerződés sorsára. A biztosított van abban a helyzetben, hogy ezekre a személyekre hatással legyen, magatartásukat befolyásolni tudja, így az ő terhére esik, az ő kockázatába tartozik e személyek magatartása. A jogalkotó emiatt indokoltnak tartotta (az általános biztosítási feltételekre utalással) meghatározni és ezzel szűkíteni rendelni e személyek körét.

A 6:464. § alkalmazásában a tulajdonostársat biztosítottnak kell tekinteni akkor is, ha a másik tulajdonostárs kötötte az egész vagyontárgyra a biztosítási szerződést. Ha például a kárt nem a szerződő fél, hanem a másik tulajdonostárs szándékosan okozta, a biztosító mentesül a fizetési kötelezettség alól. A reá eső biztosítási összeget ilyen esetben az a biztosított sem követelheti, aki a kár bekövetkeztében vétlen. Ez a jogszabály-értelmezés következik az említett rendelkezés b) pontjából is, amely szerint a vétlen biztosított részére sem kell a biztosítási összeget kifizetni, ha a vele közös háztartásban élő hozzátartozója okozta szándékosan vagy súlyosan gondatlanul a kárt. A mentesülés szempontjából tehát nincs jelentősége annak, hogy a tulajdonostársak melyike kötötte a szerződést, illetőleg, hogy több biztosított közül melyik okozta a kárt. Ha tehát a szerződő

féltől különváltan élő házastárs felgyújtja a közös vagyonhoz tartozó ingatlant, mentesülése miatt a biztosító nem köteles a kárt megtéríteni.

Az üzletvezetésre jogosult tag, illetve a vezető beosztású tisztségviselő fogalmának értelmezése [(1) bekezdés b) és c) pont] mindenestre gondokat okozhat; a Ptk. csak az ügyvezető fogalmát ismeri, míg a vezető beosztású tisztségviselőjét nem. Az (1) bekezdés c) pont alapján – elvileg – egyetlen alkalmazott, megbízott felelőtlen magatartása folytán kártalanítás nélkül marad, és csődbe kerülhet igen nagy vállalkozás is, és válhat munka-, illetve megrendelés nélkülivé az alkalmazotti, beszállítói kör. A szerződéses megoldás az lehet, hogy a biztosító eleve – részben vagy egészben – (pl. csak a súlyos gondatlanság esetén) vagy a személyek körét a törvényhez képest tovább korlátozva, lemond a mentesülési okra történő hivatkozás jogáról.

Az alábbiakban néhány fontosabb döntésre hivatkozunk a judikatúrából.

A megbízott súlyos gondatlanságát a megbízó terhére kell értékelni (Fővárosi Bíróság 45.Pf.24.570/1999/4.).

A biztosító mentesülése szempontjából a biztosított vagy a szerződő fél szándékos károkozásának minősül, ha a kárt szándékosan megbízottjuk okozta (BDT2008.1723.).

A biztosító mentesülését eredményező, a biztosított alkalmazottja által tanúsított súlyosan gondatlan magatartás megítélése során az alkalmazott számára konkrétan előírt gondosság követelményének van jelentősége (BH2009.210.).

Bérelt gépkocsi vezetőjének súlyos gondatlansága kihat a bérbeadó által kötött casco biztosítási szerződésre (Tolna Megyei Bíróság 3.Gf.17–0008/19.).

Eltérő szerződési kikötés hiányában a biztosító nem hivatkozhat sikerrel arra, hogy a töréskár bekövetkezése idején a gépkocsit nem a biztosítóval szerződő fél vezette, illetve a gépkocsit vezető személy nem volt jogszerű használó (BH2000.45.).

6. Mentésülés a kármegelőzési kötelezettség megszegése miatt, „kármegosztás”

A (2) bekezdés a kármegelőzési és a kárenyhítési kötelezettség megszegésére is a mentesülés szabályait rendeli alkalmazni.

Ezt a kötelezettséget a 6:463. § (1) bekezdés második mondatának megfelelően külön, általában az ilyen normák mindegyikére vagy meghatározott teendőkre nézve írják elő a feltételek, olykor anyagilag is ösztönözve azt [pl. zárcsere költségeinek teljes vagy részleges megtérítése lakás, gépkocsi be(fel)törési kísérlete után].

A biztosított a biztosítási szerződés alapján köteles volt minden hatósági létesítési és üzemeltetési, illetve tűzvédelmi és tűzmegelőzési szabványokban foglalt előírást maradéktalanul betartani, amit elmulasztott. A másodfokú bíróság a felperesnek a kármegelőzési, kárenyhítési kötelezettség megszegést mérlegelve a felperesnek közrehatását, illetve a biztosító a fizetési kötelezettség alóli mentesülését 70%-ban állapította meg. Az alperes teljes mentesülését a felperes mulasztásai nem eredményezik, mert azok csak közrehatottak a kár keletkezésében, de nem bizonyított, hogy a káresemény a mulasztások hiányában elmaradt volna (Legfelsőbb Bíróság Gf.I.30.827/1995/6.).

6:465. § [Állapotmegőrzési kötelezettség]

- (1) A biztosítási esemény bekövetkezte után a biztosított vagyontárgy állapotán a biztosított a szerződésben megállapított határidőn belül csak annyiban változtathat, amennyiben az a kárenyhítéshez szükséges.**
- (2) Nem áll be a biztosító szolgáltatási kötelezettsége, ha a megengedettnél nagyobb mértékű változtatás következtében a biztosító szolgáltatási kötelezettségének elbírálása szempontjából lényeges körülmények kideríthetlenné váltak.**

Jelen § szabálya – a rokon tartalmú kárenyhítési, kárbejelentési, valamint közlési stb. kötelezettségre vonatkozó előírásokkal [6:452. § (3) bekezdés] szemben – diszpozitív.

A jogalkotó ehelyütt is elvárja a felektől, hogy a szerződésben állapítsák meg azt a határidőt, amelyen belül a biztosított csak a kárenyhítéshez szükséges mértékben változtathat a kárképen.

Ez a kötelezettség – mint az (1) bekezdésből kitűnik – szerves összefüggésben van a kárenyhítés kötelezettségével, de a tágabb értelemben vett bejelentési kötelezettséggel is.

A Ptk. két egymással időben egyszerre teljesítendő kötelezettség egymáshoz való viszonyát tisztázza ebben a törvényhelyben. A döntő pont ott van, mikor a károsult vagyontárgy állapotán a biztosított változtatni kíván, ezt ugyanis csak akkor teheti meg, ha az a kárenyhítéshez szükséges.

Egyébként azt csak saját kockázatára teheti, különösen akkor, ha a változtatás a megengedettnél nagyobb, olyan mértékű, hogy az már a (2) bekezdés szerint nem váltja ki a biztosító teljesítési kötelezettségét, feltéve, hogy az ennek meghatározása szempontjából lényeges körülmények kideríthetlenné váltak.

A bírói gyakorlatban is elfogadott az a törvény szóhasználatán alapuló álláspont, hogy a változtatási jogosultság, illetőleg kötelezettség arányosan áll fenn, ti. annyiban, amennyiben az a kárenyhítéshez szükséges. Ha a változtatásra a kárenyhítéshez nem volt szükség, és az olyan nagymértékű, hogy lényeges körülmények kideríthetlenné válnak, a szolgáltatási kötelezettség nem enyészik el, hanem annyiban marad fenn, amennyiben a biztosított a lényeges körülményeket utóbb ki tudja deríteni, ez az ő kockázata és bizonyítási terhe.

Egy tűzkárt követően a biztosító szakemberei két szemlét tartottak. A két szemle közt a biztosított kitakarított, az ingóságokat elszállították. Ez azt jelenti, hogy a biztosító fizetési kötelezettsége – függetlenül attól, hogy a felperesnek a káreseménnyel okozati összefüggésben nyilvánvalóan keletkezett kára az ingóságokban – nem áll be (Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2.Pf.22.050/1999/4.).

Megjegyezzük: a biztosítottat sem a baleset-, sem az egészségbiztosításban nem terheli állapotmegőrzési kötelezettség a biztosítási esemény bekövetkezése esetén [6:486. § (3) bekezdés b) pont és 6:488. § (2) bekezdés b) pont].

A (2) bekezdés szerint nem áll be a biztosító szolgáltatási kötelezettsége, ha a megengedettnél nagyobb mértékű változtatás következtében a biztosító szolgáltatási kötelezettségének elbírálása szempontjából lényeges körülmények kideríthetlenné váltak. E szabály kapcsán hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a biztosítói kötelezettség be nem állása, mint jogkövetkezmény – ugyan másképpen, de – más esetekben is sújtja a szerződésszegő, közlési stb. kötelezettségét nem teljesítő biztosítottat [6:452. § (3) bekezdés].

A „biztosító mentesülése” és a „biztosító kötelezettségének be nem állása” nem azonos fogalmak, a mentesülés feltételezi a biztosítási esemény szerződés szerinti kockázatát és annak bekövetkezését (BDT2008.1858.).

6:466. § [Rendes felmondás]

- (1) A határozatlan időre kötött szerződést a felek írásban, a biztosítási időszak végére, harmincnapos felmondási idővel felmondhatják.**
- (2) A felmondási jog legfeljebb három évre zárható ki. A felmondási jog három évnél hosszabb időre történő kizárása a három évet meghaladó részében semmis.**
- (3) Ha a szerződés három évnél hosszabb időre szól, és a felek nem kötötték ki, hogy az a megállapított időtartam eltelte előtt is felmondható, a negyedik évtől kezdve a szerződést bármelyik fél felmondhatja.**
- (4) A szerződő fél felmondása esetén a biztosító követelheti annak a díjengedménynek a megfizetését, amelyet a szerződés hosszabb tartamára tekintettel nyújtott (a továbbiakban: tartamengedmény).**

A Ptk. a biztosítási ügylet sajátosságai miatt – hiszen egyébként azt a kötelmi jog általános szabályai is lehetővé tennék – a kárbiztosítás szabályai közt külön szabályozza a biztosítási szerződés rendes felmondását.

A rendes felmondás diszpozitív szabálya rendszerint arra szolgál, hogy biztosítóváltás történhessen, és a tartós jogviszonyt más, például az alkusz által kiválasztott újabb kínálóval lehessen folytatni, de a felmondás a biztosítónak is fontos eszköze az állományalakításra, átdolgozásra stb.

A Ptk. más helyen is tárgyalja a felmondás részben eltérő szabályait [az életbiztosításban: 6:481. § (2) bekezdés és 6:483. §; a balesetbiztosításban: 6:486. § (2) bekezdés; az egészségbiztosításban: 6:490. §] és a rendkívüli felmondásnak is számos tényállását ismeri [6:454. § (3) bekezdés és 6:446. §].

A 6:447. § (2) bekezdés szerint a biztosítási időszak egy év.

A 6:447. § (1) bekezdésből pedig kitűnik, hogy biztosítási időszak az a biztosítási tartamon belüli időtartam, amelyen belül a kockázatviselés ellenértéke, a díj az első napon esedékes. A felmondás szabálya is ehhez igazodik.

Ha nem fogyasztók kötnek biztosítást, a felek céljainak, érdekeinek, esetleg a viszontbiztosító elvárásainak a biztosítási gyakorlatban bevett másik technika is megfelel. Ilyenkor nem határozatlan tartamú szerződést kötnek az időszak végére szóló felmondással, hanem határozott tartamú, rendszerint egyéves szerződést, amely azután évente – bármelyik fél kifejezett ellentétes tartalmú nyilatkozatának hiányában – meghosszabbodik.

A felek harminc napnál hosszabb vagy rövidebb felmondási időben is megállapodhatnak, a felmondás hatályát pedig nem kell a biztosítási időszak végéhez kötniük, azt más időponthoz is köthetik.

Ugyanígy annak sincs akadálya, hogy a határidő eltelte miatt nem hatályos felmondást a másik fél mégis tudomásul vegye, és a felek jogviszonyukat közös megegyezéssel szüntessék meg.

Jogunk nem ad eleve lehetőséget felmondásra a biztosítási esemény bekövetkezte vagy a díjfizetési fegyelem tartós hiánya stb. kapcsán. Nincs akadálya azonban ilyesfajta kikötéseknek, persze az általános üzletfeltételek joga által szabott korlátok közt. Ez szerintünk azt a követelményt is támasztja, hogy a felmondás lehetőségének kölcsönösnek, kétoldalúnak kell lennie, és hogy azt észszerű határidőn belül lehessen gyakorolni.

A felmondási szabály diszpozitivitása nem teszi szükségessé, hogy a jogalkotó külön szabályt alkosson arra az esetre, ha a direkt- és a viszontbiztosítás felmondási ideje eltérő, mert azokat összhangba lehet hozni.

Abban az esetben, ha a felek – de leginkább a biztosító – érdeke, hogy ügyfelével tartós, több évre szóló kapcsolatot alakítson ki, mód van az ún. tartamengedmény biztosító részéről történő megadása ellenében a szerződő fél felmondásának kizárására. (Az ilyen megállapodás ellenére történt, nem is szabályszerű felmondással a biztosítás joghatályosan nem szüntethető meg, BH2001.119.)

A (4) bekezdés szerint a szerződő fél felmondása esetén a biztosító követelheti annak a díjengedménynek a megfizetését, amelyet a szerződés hosszabb tartamára tekintettel nyújtott (tartamengedmény).

A 6:467. § (2) bekezdése szerint pedig díj nemfizetése miatti megszűnés esetén, a biztosító követelheti a tartamengedmény időarányos részének megfizetését. Ezzel kapcsolatban említjük meg, hogy az egész szerződés érvénytelenné nyilvánítását mellőzte a bíróság egy konkrét esetben: a biztosítási szerződés csak részben volt érvénytelen azért, mert a felek a felmondási jogot – a szerződés módosításával – a biztosítási szerződés megkötésétől számított háromévi időtartamot meghaladóan zárták ki (BH1991.402.).

6:467. § [Részleges díjfizetés]

- (1) Ha az esedékes díjnak csak egy részét fizették meg, és a biztosító – a díjfizetési kötelezettség elmulasztására vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazásával – eredménytelenül hívta fel a szerződő felet a befizetés kiegészítésére, a szerződés változatlan biztosítási összeggel, a befizetett díjjal arányos időtartamra marad fenn.**
- (2) Ha a szerződés a díj nemfizetése miatt megszűnik, a biztosító követelheti a tartamengedmény időarányos részének megfizetését.**

Jelen, tartalmában részben új rendelkezés diszpozitív. Ellentétben ugyanis a díjfizetés elmulasztásának következményével (6:449. § és 6:481. §), amely a 6:455. § c) pontja szerint a fogyasztói biztosítási szerződésben egyoldalúan kógens, a Ptk. részleges díjfizetési szabálya a fogyasztói biztosítási szerződés egyoldalúan kógens szabályait felsoroló 6:455. §-ban nem kapott helyet.

Önmagában véve az (1) bekezdés egyoldalúan kógens szabályban meghatározottak megfelelő alkalmazását elrendelő szabálya folytán a részleges díjfizetés szabálya nem válik kógenssé. Ebben az esetben is – mint a biztosítót terhelő felhívási kötelezettség többi esetében [6:443. § (2) bekezdés, 6:444. § (3) bekezdés, 6:446. § (2) bekezdés, 6:449. § (1) bekezdés, 6:461. § (2) bekezdés, 6:467. § (1) bekezdés] – a törvény új szabályával a törvényhozó azt kívánja elérni, hogy a biztosított, a sokszor súlyos jogkövetkezmények ismeretében gyakorolja jogait, illetve mint itt, teljesítse fő kötelezettségét, a díjfizetést.

A (2) bekezdés új szabálya szerint – a 1959-es Ptk.-tól eltérően – a szerződő félnek a tartamengedmény időarányos részét kell megfizetnie, nem pedig a „szabályzat szerinti”, vagyis az általános biztosítási feltételekben meghatározott összeget. A felek azonban ettől fogyasztói biztosításban is eltérhetnek.

6:468. § [Megtérítési igény]

- (1) A biztosító az általa megtérített kár mértékéig megtérítési igényilleti meg a károkozóval szemben, kivéve, ha a károkozó a biztosítóval közös háztartásban élő hozzátartozó. A megszűnt követelés biztosítékai fennmaradnak, és e követelést biztosítják.**
- (2) Ha a biztosító nem térítette meg a teljes kárt és a biztosító a károkozóval szemben keresetet indít, köteles erről a biztosítottat tájékoztatni, és a biztosított kérésére köteles a biztosított igényét is érvényesíteni. A biztosított igényének érvényesítését**

a biztosító a költségek előlegezésétől teheti függővé. A megtérült összegből elsőként a biztosított követelését kell kielégíteni.

1. A megtérítési igényről

Jelen § tartalmában részben új szabálya a 6:455. § j) pontja alapján fogyasztói biztosítási szerződés esetében egyoldalúan kógens.

A biztosítónak a teljesítést követően is aktívnak kell maradnia. A kárbiztosítás gazdagodási tilalmának elvéből ugyanis az következik, hogy senki se juthat többhöz, mint amennyi biztosítás nélkül megilletné, s ez a kivételektől eltekintve a biztosítottra is áll. Továbbá: senki sem gazdagodhat azáltal és csak azért, mert az, akinek kárt okozott, kárbiztosítással rendelkezik, és a biztosítótól szolgáltatást kapott. Ettől még felelősségének következményeit viselnie kell.

Ennek az elvnek a gyakorlati realizálására a kárbiztosításban (és részben a felelősségbiztosításban is) a törvényi engedmény (*cessio legis*) bizonyult a legalkalmasabbnak a különböző jogrendszerek biztosítási jogalkotásában, mintanormáiban [VVG 81. § (1) bekezdés, VersVG 61. §, PEICL 10:101. cikk] és korábban nálunk is [1959-es Ptk. 558. § (1) bekezdés]. A Ptk. (a fogyasztói biztosítási szerződésre vonatkozó) egyoldalúan kógens szabálya ezzel szemben ún. megtérítési igényt alapoz meg, tartalmilag az eddigivel mégis részben azonosnak tűnő jogkövetkezményekkel, de lényeges eltérésekkel.

[A jogalkalmazásban mégis gondot okozhat, hogy a Gfbt. 33. §-a a 1959-es Ptk. 558. § (1) bekezdéssel azonosan törvényi engedménnyel ruházza fel a biztosítót, a Nemzeti Irodát vagy a Kártalanítási Számla kezelőjét: amennyiben a kárt megtérítették, a megtérített összeg erejéig őket illetik meg azok a jogok, amelyek a biztosítottat (egyes esetekben az üzembentartót vagy a vezetőt) illették meg a kárért felelős személlyel szemben.]

Előfordulhat ugyanis, hogy ugyanazon baleset kapcsán a casco biztosító az (1) bekezdés alapján megtérítési igénnyel lép fel a balesetben részes másik gépjármű üzembentartójával, illetve biztosítójával szemben, utóbbi pedig a többi felelőssel szemben (a harmadik gépjármű üzembentartójával, illetve biztosítójával, közút kezelőjével, kerékpárossal stb. szemben) törvényi engedményesként a Gfbt. 33. § alapján.

A megtérítési igény kapcsán egyrészt a biztosítási szerződés alapján nyújtott szolgáltatást kell figyelembe venni, hiszen eddig „nyújtózhatunk a takaróval”. Ez különösen fontos kármegosztás, helyesebben a biztosítási összeg megosztása esetén a részleges okozati összefüggésre tekintettel. Például előfordulhat, hogy a casco-kárt a biztosított súlyos ittassága (súlyos gondatlansága) okozta – de csak részben –, mert a balesetért más is felelős.

A következmény az lesz, hogy a követelés is ugyanilyen mértékben lesz érvényesíthető a kárért felelős személlyel szemben. „Megtérített kárról” ír ezzel kapcsolatban a Ptk. Feltétel tehát az, hogy a biztosító ténylegesen teljesítsen biztosítottjának. Ezek után viszont – legalábbis a mi jogrendünk szerint – az ún. megtérítési igény érvényesítéséhez elegendő lesz a megtérítés, azaz a teljesítés, a fizetés tényének bizonyítása a biztosító részéről a károkozóval szemben.

A megtérítési igény tartalmát tekintve igencsak sokféle lehet. Természetesen elsősorban a szerződésen kívüli kártérítési felelősség jogcímeire kell itt mindenekelőtt gondolni.

Kérdés azonban, hogy az egész konstrukciót kizárólag a deliktuális jogviszonyokból eredő jogátháramlásra szabottnak kell-e tekinteni.

A kárbiztosító szolgáltatása a legeltérőbb természetű és rendkívül sokszínű lehet, éppenséggel és jellemzően hibás teljesítéssel összefüggő károsodásokra is szolgáltatásokat nyújt a biztosító. A „károkozó” tehát szerződésszegéssel kárt okozó személyt is kell, hogy jelentsen, nem csupán rablót, tolvajt, betörőt stb. A törvényhely „károkozóról” beszél, ami természetesen egy deliktuális jogviszonyban szereplő károkozóra látszik utalni, ennél azonban ennek a szabálynak nyilván szélesebb értelmet kell tulajdonítani.

Önmagában az a tény, hogy a biztosító szolgáltatott és mennyit, nem teszi bizonyossá, hogy majd a megtérítési követelés is ugyanilyen módon és értékben lesz érvényesíthető. A kártérítési felelősséget meghaladó mértékben is szolgáltatathat ugyanis a biztosító anélkül, hogy a túlbiztosítás tilalmába ütközne, például újérték-biztosítás alapján [6:458. § (1) bekezdés].

De ugyanúgy igaz ez a biztosítási szolgáltatás nyújtásakor irrelevánsnak minősülő enyhén gondatlan önhiba esetében, melynek következményeit a károkozóval szemben – kármegosztás alkalmazása formájában – a megtérítési igény érvényesítésekor a biztosítónak kell viselnie.

A jogok és a jogcímek mögött a gyakorlatban típusperek vannak, amelyeket sokszor éppen a megtérítési követelések generálnak. Ilyenek a betörésbiztosítási regressz, valamint a bérleti jogviszonyból származó karbantartási, megóvási kötelezettség megszegésével okozott károkért való felelősség miatti igények is. A kártérítési perek fajtái közül igen fontos a biztosító casco regressz igénye. Ez a szolgáltatás, a biztosítási esemény természetéhez igazodóan, például egy épület fenntartójával szemben lehet alapos, mert nem, vagy nem megfelelő hófogórácsot szereltek fel, és a leomló hó okozott kárt a gépjárműben. De ismeretes a szerelőnél hagyott gépkocsikban okozott károk miatti regressz igényekből eredő felelősség gyakorlata is (BH2001.424.). Nemritkán pedig a gépkocsi és a vad összeütközése folytán a vadászatra jogosult felelőssége kerül szóba a megtérítési követelések érvényesítésekor. Leggyakoribb persze a casco biztosító fellépése a közlekedési balesetért felelős másik gépkocsi felelősségbiztosítójával szemben.

A biztosítás szerepe mind a károsulti, mind a károkozó oldalán jelentős. Ebből ered az a nemritkán előálló tényhelyzet, hogy valójában mindkét oldalon biztosítók vitája folyik, hiszen a casco biztosító regressz igényét sokszor a vadászatra jogosult mögött álló felelősségbiztosító fogja föl.

A biztosítót tehát a biztosított jogai illetik meg. Eljárásjogi szempontból a biztosított személye meghatározza a bíróság hatáskörét és illetékességét. A büntetőeljárásban a biztosító azonban már sértett nem lehet, még akkor sem, ha szolgáltatását még nem is teljesítette. Ha pedig teljesítette, akkor legfeljebb egyéb érdekeltként szerepelhet az eljárásban (BH1980.10.).

Végül a törvényhely kivételt is teremt, mert a biztosítót semmilyen jog nem illeti meg abban az esetben, ha a károkozó (a regressz igény alanya) a biztosítottal közös háztartásban élő hozzátartozó. Ezzel a rendelkezéssel a törvényhozó egyensúlyt akart teremteni a mentesülési szabály (6:464. §) és a regressz követelés szabálya között, hogy ha közeli hozzátartozó enyhe gondatlansága esetén fizetnie kell a biztosítónak, akkor ne követelhesse vissza azt a megtérítési igény keretei között.

Ingadozó volt a bírói gyakorlat abban a tekintetben, hogy a biztosítónak a károkozóval szembeni követelése mikor esedékes. Saját teljesítésével vagy – egyszerűen fogalmazva – a baleset napjával kezdődően-e, és ehhez képest az elévülés kezdőnapját mikortól kell számítani. Mára állandónak mondható az a felfogás, hogy a károsodás-károkozás napjától jár a követelés, és a kifizetésig az elévülés nyugszik (BH1990.268.). Ennek kapcsán is

felmerül, hogy a törvényi engedmény megtérítési igénnyel történt „felváltása” (amelyről az indokolás sem vesz tudomást (653. old.), nem teszi-e szükségessé az eddigi gyakorlat megváltoztatását, arra tekintettel, hogy a biztosító teljesítésével új kötelelem keletkezik.

A (2) bekezdés sajátos jogi helyzetet próbál megoldani. Igen ügyfélpárti módon ugyanis ügyviteli kötelelemmel „sújtja” a biztosítót arra az esetre, ha a kárt csak részben térítette meg, hogy biztosítottja többletigényét perben érvényesítse. Ennek a rendelkezésnek nemcsak hazai viszonylatban, hanem a határokat átlépő biztosítási, kártérítési jogviszonyok esetében volt és van jelentősége, hiszen az ún. szenvedett károk esetében, vagyis akkor, ha a biztosítottak külföldön egy ottani károkozás következményeit szenvedik el, a biztosítók vannak abban a helyzetben, hogy a külföldön kárt okozó külföldi felelőssel, gyakran felelősségbiztosítójával szemben, a biztosítottat ért károsodás miatt nyújtott szolgáltatások megtérítését szorgalmazzák, ideértve ügyfelük követelését is. Ebből aztán ügyviteli bonyodalmak, mulasztások adódnak; egy spanyolországi baleset kapcsán az ügyviteli köteleme megszegése miatt bekövetkezett – a káreseménnyel okozati összefüggésben álló – a spanyol bírósági eljárásban jogszerűen érvényesíthető további károk tekintetében állapították meg a biztosító felelősségét (Fővárosi Bíróság 41. Pf.26.118/1999/7.).

2. Az együttes igényérvényesítés

A (2) bekezdés által teremtett sajátos helyzettel kapcsolatban még két kérdést kell tisztázni.

Az egyik az, hogy a „biztosított kéréséről” tesz említést a törvényi szabály, de ő azt csak úgy tudja kinyilvánítani (s ez most már a Ptk. elő is írja), ha a biztosító értesíti arról, hogy keresettel igényt érvényesít a károkozó ellen.

A másik pedig, hogy az igényérvényesítést miképpen lehet a költségek „előlegezésétől” függővé tenni. Nem az esetleges esélyek latolgatása dönti el azt, hogy az ügyfél igényét a biztosító tovább viszi-e, hanem egész egyszerűen, hogy hajlandó-e a költségeket előlegezni.

Az „igényérvényesítés” nem a magyar jogban valójában nem ismert perbizományt jelenti, hanem csupán annyit, hogy például a biztosító jogtanácsosa, legalábbis Magyarországon, meghatalmazást kaphat a biztosítottól a többletkárra, például az önrészesedés, értékcsökkenés, elmaradt haszon érvényesítésére. A fél más személy követelését perlési megbízás (perbizomány) alapján a polgári perben nem érvényesítheti, a hatályos magyar polgári eljárásjog ugyanis a perbizomány jogintézményét nem ismeri el (LB Pfv.V.21.169/2015/5.). Nincs azonban arról szó, hogy az igények „egyesülnek”, és felelne a biztosító a behajtásért.

A biztosított kielégítési elsőbbségét megalapozó szabálynak jobbjára a limitált felelősség külföldi szituációi közt lehet jelentősége. Méltányos és fogyasztóbarát az a rendelkezés ebben az esetben, hogy a befolyt összegből a biztosítottat kell előbb kielégíteni.

[Az Indokolás nincs összhangban a végleges törvénysszöveggel, az Indokolással ellentétben (653.) ugyanis nem került bele, hogy a biztosítónak a biztosítottal szemben visszakövetelési igénye van arra az esetre, ha a nyújtott szolgáltatás és a károkozó által fizetett kártérítés együttes összege meghaladja a biztosítottat ért kár összegét.]

A biztosított és a károkozó kapcsolatába való „beavatkozás” legsajátabb területe a munkajog és a szövetkezeti jog. A kérdés, hogy a vállalat, a munkáltató által kötött kárbiztosítás „immunitást” nyújt-e a kárt okozó dolgozónak. A válasz: nem; legfeljebb

arról lehet szó, hogy a biztosítót is csupán azok a jogok illessék meg, amelyek a munkáltatót illették meg a kárért felelős személlyel, a munkavállalóval szemben. Adott esetben tehát a biztosító a munkajogi kártérítési felelősség szabályai szerint jogosult eljárni a kárt okozó munkavállalóval szemben.

Az Indokolás egyébként azért sincs összhangban a végleges törvényszöveggel, mert törvényi engedménnyel számol, és az Indokolással ellentétben nem került bele, hogy a szerződő fél a biztosítót jogainak érvényesítésében – nyilatkozatok tételével, okiratok átadásával – támogatni köteles (Indokolás 653.).

A kárenyhítési köteletség szabályából (6:463. §) következik azonban az is, hogy a biztosított köteles a károkozóval szembeni jogok megóvására, illetőleg a vele szembeni fellépésre, hiszen különben elenyészik majd a jog, és nem lesz mit követelni.

A kárenyhítési kötelezettség megsértésének sajátos tényállása lehet tehát az, amikor az igény érvényesítéséhez szükséges intézkedéseket nem foganatosítja a biztosított, de az is, ha felszólításra sem adja át az ahhoz szükséges dokumentumokat, vagy nem működik közre a bizonyításban. A példákat a fuvarjog és a szállítmányozás, a külkereskedelmi bizományi ügyletek köréből is vehetjük (BH1981.333.).

Valójában tehát, amikor poggyászbiztosítási, betörésbiztosítási szerződésekben azt olvassuk, hogy a biztosítottak az őket ért bűncselekmény miatt – s az lehet egy egyszerű autólopás is – kötelesek feljelentést tenni a magyar vagy a külföldi rendőrhatalóságnál, akkor kárenyhítési kötelezettségüknek is eleget tesznek.

6:469. §

[A biztosított vagyontárgy megkerülése]

Ha a biztosított vagyontárgy megkerül, a biztosított arra igényt tarthat; ebben az esetben a biztosító által teljesített szolgáltatást köteles visszatéríteni.

Jelen § azzal a nem is ritka esetkörrel foglalkozik, amikor a biztosított vagyontárgy megkerül. A törvényhely értelmezése – bár szövegezése nem teljesen világos abban a tekintetben, hogy a megkerült vagyontárgynak ki válik tulajdonosává – a jogalkalmazásban korábban nem okozott gondot.

Érvényesül ugyanis az a törvényhozói szándék, hogy – különösen magánszemélyek esetében – fokozottan tiszteletben kell tartani a vagyontárgyhoz fűződő érdeket, ami nem mindig csupán vagyoni természetű (előszereteti érték), és ehhez képest választási jogot kell engedni a biztosítottnak.

A gazdagodási tilalom elvéből azonban itt az következik, hogy ha a vagyontárgy visszakerül a biztosítóhoz, akkor a kifizetett szolgáltatást a biztosító részére vissza kell téríteni. A bíróságoknak korábban szórványosan csupán azzal a kérdéssel kellett foglalkozniuk, hogyan kell a felek jogviszonyát elrendezni.

Az utóbbi évtizedekben az addig kivételesnek tűnő autólopás mindennapossá vált, és az is gyakran előfordul, hogy a biztosítotthoz visszakerülő vagyontárgy is többszörösen lopott.

A jogalkalmazásban problémát az okozott, vajon a biztosítónak joga van-e – és milyen jogcímen – a megkerült vagyontárgy birtokosával szemben fellépnie, ha az például a lopott autó jogcím nélküli birtokosa, esetleg jóhiszemű szerzője, de nem a károkozó. A bírósági határozatok nem láttak lehetőséget a deliktális jellegű jogátszállás szabályai szerinti biztosítói fellépésre, és az ilyen jogvitákat a tulajdoni perek szabályai szerint vélték elbírálnak – új kereset és új eljárás alapján (BH1999.507.). Utóbb ez a helyzet megváltozott: eszerint a biztosító a kártalanítási összeg kifizetésével az ellopott dolog tulajdonjogát nem szerzi meg. Ha a dolog előkerül, és a tulajdonos a kártalanítási összeget

választja, a polgári jog általános szabályai szerint ruházhatja a biztosítóra a dolog tulajdonjogát (BH2005.390.).

Amennyiben a biztosító a lopáskár miatti szolgáltatását az esedékességkor nem teljesíti, és a vagyontárgy a késedelem időtartama alatt megkerül, a biztosítottat éppúgy megilleti a választási jog a biztosítási szolgáltatás és a vagyontárgy között, mintha a biztosító szerződésszerűen teljesített volna a vagyontárgy megkerülését megelőzően (BDT2013.2875.).

2. A felelősségbiztosítási szerződés

6:470. § [Felelősségbiztosítási szerződés]

- (1) **Felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított követelheti, hogy a biztosító a szerződésben megállapított módon és mértékben mentesítse őt olyan kár megtérítése, illetve sérelemdíj megfizetése alól, amelyre jogszabály értelmében köteles.**
- (2) **A biztosítás kiterjed az eljárási költségekre, ha e költségek a biztosító útmutatása alapján vagy előzetes jóváhagyásával merültek fel. A biztosított kérésére a biztosítónak a költségeket meg kell előlegeznie.**
- (3) **A biztosítónak a károkozó biztosított jogi képviselési költségeit és a kamatokat akkor is meg kell térítenie, ha ezek a kártérítési összeggel együtt a biztosítási összeget meghaladják.**

1. A felelősségbiztosítás jelentősége

A Ptk. az 1959-es Ptk.-nál részletesebben, de a felelősségbiztosítás elterjedtségéhez, összetett jogi konstrukciójához képest még mindig viszonylag szűk terjedelemben határozza meg e szerződésfajta szabályait.

A kárbiztosításból kivált biztosítási fajta sajátossága, hogy nem a biztosított vagyontárgyának megóvásához fűződő érdek védelmét, hanem a kárért felelős biztosított vagyontárgyát fenyegető követelés kielégítését, illetőleg elhárítását vállalja a biztosító, így mentesítve ügyfelét.

A biztosítottnak nemcsak a követelés rendezéséhez fűződik érdeke, hanem a szerződés alapján rendszerint igényt tarthat a jogvita költségeinek fedezetére is.

Ez másutt, így például az Egyesült Államokban esetenként a kár összegét nagyságrenddel meghaladó anyagi kockázatot jelent. A felelősségbiztosítást ezért a költségbiztosítások közé (is) sorolják.

A tágabb értelemben vett (felelősség)biztosított érdeke pedig ahhoz fűződik, hogy például külföldön történt károkozás esetén a biztosító eljárása, segítségnyújtása, teljesítése előzzön meg másfajta, esetleg súlyos büntetőjogi következményeket (óvadék letétele), egyéb joghátrányokat, még tágabb értelemben pedig az, hogy levegye az ügyintézés, az ismeretlen jog, annak intézményei, eljárásai terhét a biztosítotttól. A felelősségbiztosító tehát fontos ügyviteli szolgáltatást is nyújt.

Egyes felelősségbiztosítások, így például a gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek biztosítása esetében rendszerint az (egyik) potenciális károsult maga a szerződő, míg a biztosított a vezető tisztségviselő [lásd Kovács Zsolt: A vezető tisztségviselő felelősségére vonatkozó biztosítás *in* Csehi Zoltán – Szabó Marianna (szerk.): *A vezető tisztségviselő felelőssége* (Wolters Kluwer 2015, Budapest) 187.].

A kárveszélyes helyzetek és tevékenységek megjelenése, tömegessé, mindennapossá válása a reparációt előtérbe helyezi, a felelősségbiztosítással szemben pedig a károsultvédelem jogpolitikai követelményét is támasztja. Ezt szolgálják a Ptk. egyes rendelkezései [pl. a 6:455. § f), g) és j) pontja], valamint a biztosítási szerződéskötési kötelezettség külön jogszabályban található előírásai is. Ilyenek például a közúti, légi, vízi, vasúti közlekedéssel, különféle gépi berendezések (atomerőművek) működtetésével, bizonyos fokozottan kárveszélyes tevékenység folytatásával kapcsolatban biztosítási kötelezettséget előíró normák.

Nem ritka azoknak a biztosítási kötelezettségeknek a száma sem, amelyek a megbízó vagyonát a megbízott részéről veszélyeztető károkozással szemben nyújtanak biztonságot [közjegyzők, végrehajtók, könyvvizsgálók, biztosításközvetítők, ügyvédek stb. esetében, lásd pl. Sándor István – Szűcs Brigitta: *Az ügyvédi felelősség és biztosítása* (HVG-ORAC 2014, Budapest)].

2. Kötelező biztosítások

A többek között a kötelező biztosítást is szabályozó jogszabályok – a Gfbt. 5. § (1) bekezdése és a vízi közlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény 25. §-a kivételével, amelyeknél a biztosítót ajánlatelfogadási kényszer terheli – csak a biztosítási érdek hordozója, azaz a tevékenység folytatója, gép üzemeltetője stb. terhére szabnak meg szerződéskötési kötelezettséget.

Maga a Ptk. nem tartalmaz a kötelező biztosításra vonatkozó külön szabályokat, a biztosító közvetlen perlésének jogszabályi lehetőségére történő utalás is csak közvetve tekinthető ilyennek.

A Gfbt. 8. § (5) bekezdése szerint viszont a szerződésre a Ptk. rendelkezései akkor alkalmazhatók, ha a Gfbt. eltérő rendelkezést nem tartalmaz.

A kötelező biztosítást rendező jogszabályok közt található olyanok, amelyek szinte kimerítően rendezik a biztosítási jogviszony egészét (Gfbt.), legtöbbször azonban – ha egyáltalán – csupán a szerződés bizonyos fontos elemeivel kapcsolatban tartalmazzak előírásokat.

A Bit. 129. § (az életbiztosítások körén kívül, külön törvény alapján) abban az esetben teszi lehetővé a biztosítási szerződéskötési kötelezettség előírását, ha az megfelel a biztosítási szerződéskötési feltételeknek; az ilyen szerződés megszűnéséről e törvény szerint, a biztosító a szerződő fél biztosítási szerződéskötési kötelezettségének ellenőrzésére hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságot értesíti.

A Bit. 391. § (6) bekezdésében a többes ügynökre, illetve a Bit. 403. § (1) bekezdésében az alkuszra szab biztosítási kötelezettséget.

A Ptk.-nak a szerződéskötési kötelezettségről szóló 6:71. §-a a kötelező biztosítással összefüggésben nem bír jelentős szereppel, mert azok a szabályok azt az esetet rendezik, amikor a szerződéses partner megválasztása tekintetében nem élhet a szerződési szabadsággal a kötelezett, itt viszont a szerződő fél szabadon választhat a biztosítók közül.

Egyes jogszabályok vagy szakmai kamarák belső szabályzatai részletesen meghatározzák, hogy az adott tevékenység végzéséhez milyen biztosítási szerződési kikötések, limitek, kizárások, önrész stb. minősülhetnek megfelelőnek [lásd pl. az ügyvédi kamarák által elfogadható felelősségbiztosításról szóló 1/2000. (V. 22.) MÜK iránymutatást].

[Megjegyezzük, hogy jelenleg nincs – egyebek közt – kötelező munkabaleseti, kerékpáros, közúti fuvarozói felelősségbiztosítás, és nem kielégítő a vadászati jogosulti, környezetszennyezési, hulladékgazdálkodási tevékenység biztosítási szabályozása sem. Az egészségügyi szolgáltatók „műhiba” kötelező biztosítása pedig sok esetben – főleg gazdasági okokból (alacsony limitek, fedezeti összegek) – szintén nem kielégítő.]

3. Uniós jog és felelősségbiztosítás; további sajátosságok

Az uniós jog (a gépjármű-felelősségbiztosítás kivételével) a felelősségbiztosítás esetében sem tartalmaz a biztosítási szerződési jogra vonatkozó jogharmonizációs előírásokat; biztosítási kötelezettséget is csupán néhány esetben (gépjármű-felelősségbiztosítás, független biztosításközvetítők felelősségbiztosítása) ír elő, olykor pedig a felelősségbiztosítás mint választható módon előírható biztosíték szerepel az uniós jogalkotó eszköztárában.

A hazai bírói gyakorlatból megemlíthetjük, hogy a bíróság az állam kárfelelősségét megállapította azért, mert az utazásszervező fizetéseképtelensége esetén a fogyasztó az általa befizetett valamennyi összeg visszatérítésére és a hazaszállítására hatékony biztosítékokkal nem rendelkezett, a biztosítási kötelezettség előírása nem volt kielégítő (ÍH2015.61.).

4. Prevenció és reparáció a felelősségbiztosításban

A felelősségbiztosításnak is szolgálnia kell a kármegelőzés általános követelményét, hogy az akkor is tudjon érvényesülni, ha a biztosító fizet kártérítést a károkozó biztosított helyett.

Nem igazolódott az az aggodalom, hogy a felelősségbiztosítás gondatlanságra, a kármegelőzési teendők, az óvórendszabályok elhanyagolására ösztönöz. Ellenkezőleg, átveszi a kártérítési jog egyes funkcióit azzal, hogy (bár korlátozott mértékben) a polgári jog eszközeivel segíti elő a kármegelőzést [lásd Olasz Nándor: A baleseti kártérítési felelősségre, valamint a gépjárművek kötelező felelősségbiztosítására vonatkozó szabályok összefüggései a reparáció és a prevenció szempontjából. *Magyar Jog* 1975/3–4. 182–191; Lábady Tamás: Fejezetek a felelősségbiztosítás köréből: Üzemi balesetek, közlekedésjog, termékfelelősség, szerződési kockázatok, környezeti károk és ezek biztosítása (Szikra Lapnyomda 1989, Pécs) 263. és Szalai Ákos: Prevenció és reparáció a kártérítési jogban – a kártérítési jog és alternatívái a két cél szolgálatában. *Állam- és Jogtudomány* 2014/3. 36–59.].

A kártérítési jog a felelősségbiztosított károkozót (sem) szorítja külön a kármegelőzési, kárenyhítési kötelezettségek megtartására, azok megszegése ugyanis beleolvad a károkozásért való felelősségbe.

Annak folytán azonban, hogy a kármegelőzési, kárenyhítési kötelezettségre vonatkozó kárbiztosítási szabályokat (6:463–464. §-ok) a felelősségbiztosításban is alkalmazni kell, a mentesülés „fenyegetése” – legalábbis a kármegelőzési, kárenyhítési kötelezettség megsértésének legkirívóbb eseteiben – széles körben prevenció és kárscökkentő hatású lehet.

Adott esetben – akárcsak a kárbiztosításban – a felelősségbiztosításban sem könnyen eldönthető, vajon a történetek kármegelőzésnek vagy kárenyhítésnek minősíthetők-e. Ennek a megkülönböztetésnek a felelősségbiztosítás esetében is a költségviselés miatt van

jelentősége. Míg ugyanis a kármegelőzési költségeket a biztosított viselni tartozik, és csak külön megállapodás esetén háríthatja azokat a felelősségbiztosítóra, addig a (sikertelen) kárenyhítés költségeit viszont – a biztosítási összeg keretei közt – követelheti.

A bíróság szerint a szavak általános jelentése szerint kárenyhítésnek minősül a biztosítási esemény károsító hatásait csökkentő magatartás egy már bekövetkezett kár esetén, míg a kármegelőzés a biztosítási esemény bekövetkezésének megakadályozására irányuló magatartási forma.

Egy tetőtér-beépítés ügyében a bíróság megállapította: a harmadik beázást követően létesített lejtbeton nyilvánvalóan nem a már bekövetkezett kár, a lakások beázásának enyhítésére, a lakók ingatlanát, ingóságait ért kár csökkentésére, hanem újabb beázás megelőzésére szolgált. A felperesnek kötelessége volt mind az általános gondosság, mind a biztosítási szerződés rendelkezései alapján megfelelő ideiglenes tetőszigetelésről gondoskodnia; amennyiben nem építi meg a lejtbetont az extrém időjárási viszonyok miatt elégtelenné vált korábbi ideiglenes szigetelések helyett, úgy e kötelezettségét szegte volna meg. Ezzel felmerült költsége áthárítására azonban – erre irányuló megállapodás hiányában – sem a biztosítási szerződés, sem a 6:463. § (3) bekezdés [az 1959-es Ptk.-ban az 555. § (2) bekezdés] nem ad alapot.

A biztosítási szerződés tartalmától függ, hogy a biztosító kockázatvállalása a károk milyen körét fogja át. A szerződés alapján a károk megelőzéséről a felperes a saját költségén volt köteles gondoskodni, azt csak erre irányuló megállapodás, illetve a költségviseléshez a biztosító írásbeli hozzájárulása esetén háríthatja át az alperesre (Fővárosi Ítéltábla 10. Gf.40.356/2014/6.).

Prevenációs hatása lehet persze egyes kizárásoknak (pl. a bírság és a pénzbüntetés nem esik a biztosítási fedezet alá) és a legkülönfélébb összegszerű limiteknek, az önrészesedésnek is.

A 6:464. § a súlyos szerződésszegés további esetére, azaz ha a kárt szándékosan, illetve súlyosan gondatlanul idézték elő, a felelősségbiztosításban is lehetővé teszi a biztosító mentesülését. (Más jogrendek csak szándékosság esetére helyeznek mentesülést kilátásba, vö. pl. VVG 103. §). A Gfbt. károsultvédelmi okokból fenntartja az 1959-es Ptk. képeére kialakított szabályozást, azaz a biztosító először fizet a károsultnak, majd a Gfbt.-ben meghatározott esetekben (ittas, jogosítvány nélküli vezetés stb.) visszaköveteli az általa kifizetett kárt a kárért felelős saját biztosítottjától (Gfbt. 34. §). Ilyen rendelkezést a biztosítási szerződéskötési kötelezettséget előíró többi szabály közt nem találunk.

5. Káronszerzés tilalma, többszörös biztosítás, a biztosítási „kimerülése” és a károkozó felelőssége

A káronszerzés, illetőleg a biztosítási jogi gazdagodás tilalmából következik, hogy káránál többnek a megtérítésére a károsult a felelősségbiztosítás alapján sem tarthat igényt akkor sem, ha egy károkozónak több biztosítása van, illetve többen is rendelkeznek ilyenekkel.

Ha pedig a biztosító helytállását kiváltó esemény többek károkozásának is minősül, a felelősségbiztosítót is megtérítési igény illeti meg a társ-károkozókkal, illetőleg esetleges biztosítóikkal szemben. (A felelősségbiztosító által a felperes helyett kifizetett kártérítést a közös károkozók egymás közötti elszámolása során a felperes által teljesített kártérítésnek kell tekinteni, ÍH2012.171.)

A felelősségbiztosításra is alkalmazást nyernek a kárbiztosításnak a többszörös biztosításról szóló szabályai (6:459. §). Ha azonban a károkozók közül többen vagy mind rendelkeznek felelősségbiztosítással, helyzetükre nem lehet ezeket a szabályokat alkalmazni, mert nem azonos, hanem több érdek van biztosítva.

A Ptk. – a Gfbt. 14. §-ának részletes szabályozásával ellentétben – nem tartalmaz rendelkezéseket arra az esetre, ha több károsult igénye együtt már kimeríti a biztosítási összeget, vagy ha annak megfelelően már „elosztották” azt, és utóbb további károsultak támasztanak alapos igényeket. Vonatkozó feltételi rendelkezések hiányában a bírói gyakorlatra vár a megoldás kimunkálása.

A felelősségbiztosítás nem eliminálja a károkozó felelősségét. A közvetlen perlés lehetősége ellenére [Gfbt. 28. § (1) bekezdés] ezért nincs tehát akadálya annak, hogy a károsult a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítással rendelkező károkozót perelje az okozott kár megtérítésére (BH2013.43.).

A gépjármű üzemeltetője és a gépjármű felelősségbiztosítója egyetemlegesen köteles a gépjárművel okozott károkat megtéríteni (BDT2011.2514.).

A felelősségbiztosítás nem kezesség, a felelősségbiztosító – ellentétben a néha még ítéletekben is fellelhető téves minősítéssel – nem a károkozó jogelődje, a felelősségbiztosítás nem is tartozásátvállalás.

6. A felelősségbiztosító szolgáltatása és annak korlátai, felelősségbiztosítási fajták

A felelősségbiztosítás nyújtotta szolgáltatás igen sokrétű lehet; a gyakorlatban (az itt most nem tárgyalt Gfbt.-n kívül) az egészségügyi szolgáltatók biztosításának [Hidvéginé Adorján Livia – Sáriné Simkó Ágnes: *Biztosítási szerződések az egészségügyben* (Medicina 2015, Budapest) 479.], az ügyvédi, a közúti fuvarozói, szállítmányozói, a munkabaleseti felelősségbiztosításnak és a háztartási biztosítások kiegészítő felelősségbiztosításainak van gyakorlati jelentősége és számottevő joggyakorlata.

Az utóbbi évtizedek gazdasági-jogi környezetének változása hozzájárult egyebek között a vállalati felelősségbiztosítások, különösen a termékefelelőség, a környezetszennyezési, a vezetői tisztségviselői biztosítás elterjedéséhez [utóbbival kapcsolatban lásd Kovács Zsolt: A vezető tisztségviselő felelősségére vonatkozó biztosítás *in* dr. Csehi Zoltán – dr. Szabó Marianna (szerk.): *A vezető tisztségviselő felelőssége* (Wolters Kluwer 2015, Budapest) 187.].

Az 1959-es Ptk.-hoz képest a felelősségbiztosítás fogalmi eleme most már nemcsak az, milyen mértékben, hanem hogy milyen módon áll helyt, mentesíti a szerződő felet a biztosító. Ez a mód valamiféle helyzet vagy tevékenység, igen gyakran ún. „minőség” (magánember, állattartó, sporteszköz használója, építető, bérbeadó, termék gyártója, felvonó üzemeltetője stb.) lehet, amelynek keretében a felelősségi kockázat realizálódik. A minőség a szóba jövő felelősségi alakzatnál több – de kevesebb – is lehet.

Szokásos szerződési korlát például a hozzátartozók, az együttbiztosítottak egymás közti igényeinek, egyes kárfajtáknak [a személyi sérüléssel, az ún. tisztán vagyoni károknak, az elmaradt haszonnak, esetleg az immateriális károknak, még inkább a büntetősszerű kártérítés megtérítésének (angol: punitive damages)] a kizárása.

A felelősségbiztosítást különféle összegszerű korlátok, limitek, felső határösszegek stb. is jellemzik (pl. Gfbt. 13. §).

A kártérítési jog – nálunk inkább csak elvétve – szintén ismer összecszerű korlátokat [pl. 6:552. § b) pont]. Esetenként kell egybevetni, hogy a biztosító helytállása hogyan igazodik mindehhez. Kivételesen az is előfordul, hogy a felelősségbiztosító korlátlan összegű – „illimité” – helytállást vállal például személyi sérüléses károk esetére [lásd a vízi közlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény 25. § (3) bekezdését].

Máskor annak a tevékenységnek a körülírása történik, amikor szakma gyakorlásával a biztosított megbízójának, megrendelőjének okozhat kárt (szakmai felelősségbiztosítás).

Valójában biztosítástechnikai megoldásról van szó: a szóba jöhető azonos vagy hasonló veszélyességű kockázatokat a biztosítók feltételeikben, díjszabásukban elkülönítik, illetve egybefoglalják, a fedezetbe vett kártérítési alakzatokat részben fedő minőség(ek) hez kapcsolják. Az ún. „általános” felelősségbiztosítás korántsem általános.

A szerződés tárgya a felelősség, ami rendszerint a magyar jog szerint áll fenn, de nem korlátozódik csupán a szerződésen kívüli kártérítési felelősségre, hanem a szerződésszegés tényállásait is felölelheti, és igen gyakran nem is csak a polgári jogi felelősségre vonatkozik, hanem például biztosítói helytállást nyújt a munkabalesetért fennálló Mt. szerinti felelősségre is.

A felelősségbiztosítás ezen kívül külföldi jog szerinti helytállásra is vonatkozhat, akár azért, mert a Magyarországon történt baleset miatti külföldi jog szerinti felelősséget is felöleli, akár azért, mert a külföldön (pl. ausztriai síbaleset, magyar exportcikk külföldön okozta kára kapcsán) felmerülő felelősségre vonatkozik.

A felelősségbiztosítási szerződés egyebek közt fuvarjogi, polgári jogi, munkajogi, szövetkezeti jogi, társasági jogi felelősségi szolgáltatást nyújthat; a felelősségbiztosítás alapján a tényleges és nem az elméleti (lehetséges) kárt kell megtéríteni (BH2006.327.).

A Ptk. az eddigi egységes megoldás helyett eltérő jogkövetkezményeket helyez kilátásba szerződésszegés, illetve a szerződésen kívüli kártérítési felelősség esetére (6:142–144. és 6:521–522. §-ok). Ezzel megszűnik az abból keletkezett feszültség, hogy e felelősségi formák elhatárolása korábban csak a felelősségbiztosítási szerződésben történt meg, és a bíróságoknak a szerződés értelmezése kapcsán kellett ezt a sokszor bonyolult elhatárolást elvégezni.

A párhuzamos igényérvényesítés tilalma (6:145. §) viszont új helyzetet teremtett. Az elhatárolást a kötelmi jogban és nem a biztosítási szerződésben kell véghezvinni.

Egyes kárszituációk fedezetlenné válását megelőzendő a Gfbt. 27. §-a kimondja, hogy a biztosító a gépjármű üzemeltetése során okozott kárt a Gfbt.-ben foglaltak szerint megtéríti, ez azonban nem érinti a károsultnak a Ptk. szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai alapján érvényesíthető további kártérítési igényét.

7. Felelősség- és kárbiztosítás

Annak folytán, hogy a felelősségbiztosításra is alkalmazást nyernek a kárbiztosítás szabályai, alkalmazni kell az alul- és túlbiztosításra, a díjfeltöltésre, a többszörös biztosításra, a kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettségre, a biztosító mentesülésére, valamint a megtérítési igényre vonatkozó rendelkezéseket is. Mivel ezek a szabályok – az alul- és a többszörös biztosítás kivételével – a fogyasztói biztosítási szerződésben a fogyasztó javára egyoldalúan kógens, a felelősségbiztosításban is azok. A túlbiztosítás itt is érvényesülő szabálya pedig kógens.

A fogyasztói felelősségbiztosításban tehát egyoldalúan kógens a felelősségbiztosított szándékos, súlyosan gondatlan károkozása folytán a biztosítót mentesítő szabály is [6:455. § e) és i) pont].

A Ptk. ezen új szabályának alkalmazása várhatóan igazodni fog a kárbiztosításban a biztosító mentesülésével kapcsolatban kialakult, és fent bemutatott gyakorlathoz, valamint a felelősségbiztosítót az 1959-es Ptk. 559. § (3) bekezdés alapján megillető, a szándékosság, de főképp a súlyos gondatlanságnak a szerződésben meghatározott esetei kapcsán kialakult judikatúrához.

A szándékos, súlyosan gondatlan károkozás kizárása pedig a kárbiztosításhoz hasonlóan a fogyasztói felelősségbiztosításban is a mentesülés egyoldalúan kógens szabályozásának korlátaiba ütközik.

A bírói gyakorlat egyébként nem fogyasztók felelősségbiztosításában a kizárás alkalmazását korábban nem kifogásolta (BH2007.49.).

Mint fent láttuk, jogunk számtalan esetben különféle jogszabályokban szab meg felelősségbiztosítási szerződés megkötésére vonatkozó kötelezettséget.

Eltérő rendelkezés hiányában e kötelezettségnek eleget lehet tenni a Ptk. fogyasztói felelősségbiztosítási szerződés esetében egyoldalúan kógens rendelkezésébe nem ütköző szerződéssel, vagyis olyannal, amely a szándékos, súlyosan gondatlan károkozás esetén a biztosító *mentesülését*, ha pedig – és az esetek többségében ez a helyzet – nem fogyasztói biztosításról van szó, a szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozott károk *kizárását* teszi lehetővé.

Megjegyezzük: a Ptk. talaján nincstörvényes akadálya annak, hogy a felelősségbiztosító biztosítottja szándékos, illetőleg súlyosan gondatlan károkozása esetén – mint korábban az 1959-es Ptk. 559. § (3) bekezdése alapján – is helytállásra kötelezze magát a károsulttal szemben azzal, hogy az így kifizetett kárt vagy annak egy részét biztosítottja utóbb megtéríti neki. (Egyébként, mint fent láttuk, ezt a jogtechnikai megoldást a Gfbt. 34. § – nyilvánvalóan károsultvédelmi okokból – továbbra is alkalmazza.)

Vizsgálni kell a Ptk. alapján továbbá, vajon együtt- vagy társbiztosítottnak minősülhetnek-e a biztosított jogi személynek a kárért valamiképpen felelős vezető tisztségviselői, munkavállalói, tagjai stb.

A hatályon kívül helyezett PK 74. ugyanis azt mondta ki, hogy ha a biztosító az alkalmazott által a munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott kárt a felelősségbiztosítás alapján megtéríti, a kárért felelős alkalmazottól törvényi engedmény alapján nem követelheti a kifizetett összeg megtérítését.

Indokolt-e, hogy ezek a személyek továbbra is kvázi immunitást élvezzenek, miközben a 6:468. § nem szegi el velük szemben a biztosító visszakövetelési jogát?

A jogi személyek, a hitelezők, károsultak, a munkavállalók stb. érdekei pedig egymástól elkülönültek, sőt egymással ellentétesek is. Ha tehát a szerződésben erről külön intézkedés nem történik – akárcsak a kárbiztosításban –, e személyek enyhén gondatlan károkozása is megalapozza velük szemben a Ptk., illetve az Mt. szerinti biztosítói megtérítési igényt.

Kiemeljük, hogy a fogyasztói felelősségbiztosítási szerződésben a fogyasztó javára egyoldalúan kógens a 6:471. és a 6:474. § (a biztosítási esemény bejelentése, a biztosított általi elismerés, teljesítés és egyezség hatálya a biztosítóval szemben). Egyébként azonban főszabályként a felelősségbiztosítás szabályai is diszpozitívak.

Kérdés, hogy az egyoldalúan kógensnek minősülő fogyasztói biztosítási szerződésekre vonatkozó szabályokon kívül vannak-e a felelősségbiztosításra vonatkozó kógens rendelkezések, felmerül továbbá az is, vajon kógens-e a károkozó biztosított kezeihez közvetlen teljesítést tiltó szabály (lásd a 6:472. §-nál).

8. A Ptk.-nak a felelősségbiztosításra vonatkozó fogalmáról

Jelen § tartalmilag részben új szabálya egyaránt tartalmaz kógens [(1) bekezdés] és diszpozitív rendelkezéseket [(2) és (3) bekezdés] is.

A felelősségbiztosítási szerződés tartalmát meghatározó szabály, a biztosító jogszabály miatti felelőssége esetén beálló mentesítési kötelezettségének hangsúlyos előírása – 6:470. § (1) – kógens. Fogalmilag kizárt a diszpozitivitás a definíciós szabályok, egy szerződéses vagy azon is túlmutató jogintézmény fogalmi és joghatásbeli lényegét meghatározó szabályok, illetve a harmadik személyekre kiterjedő rendelkezések esetén (Jóvárt Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben – elméleti alapvetés. *Magyar Jog* 2014/12. 674.).

A felelősségbiztosítás meghatározásakor jelen § és korábban például Kuncz Ödön is [Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi és váltójog vázlatja, III. rész 1. fele* (Grill 1933, Budapest) 340.] csupán a *kár megtérítésére* utal. Ezzel ellentétben a külföldi törvények, mintanormák meghatározásai kerülnek a kár és a jogszabály szerinti felelősség ismervét (pl. VVG, 100. §, VersVG 149. § és PEICL 14:107. cikk). A jogszabály szerinti magánjogi tartalmú felelősségi szabályok alapján fennálló helytállásra hazánkban az általános felelősségbiztosítási feltételek utalnak.

A sérelemdíj egyidejű bevezetésével a kárfogalom elégtelennek bizonyult, ezt a Ptk. módosítása nem annak (a biztosítási definícióból történő) kiküszöbölésével, hanem további fogalom (sérelemdíj) társításával oldotta meg, lévén ez a személyiségi és nem a kártérítési jog intézménye.

A Ptk. alapján tehát – ha a szerződés eltérően nem rendelkezik – a sérelemdíj is megtérítendő a felelősségbiztosításban.

A jogalkotó a Ptk. hatálybalépésekor már fennálló felelősségbiztosítások esetében – annak érdekében, hogy a biztosítási fedezet a nem vagyoni kár megszűntével és a kárnak nem minősülő sérelemdíj megjelenésével ne csorbuljon – sérelemdíjjá „transzformálta” azt. Kimondta, hogy a károsult a Ptk. hatálybalépését követően bekövetkezett biztosítási esemény alapján a sérelemdíj megtérítésére is igényt tarthat. A biztosító azonban csak olyan mértékben és feltételekkel köteles a károkozó helyett helytállni, amilyen mértékben és feltételekkel a nem vagyoni károk megtérítésére a Ptk. hatálybalépését megelőzően köteles lett volna [Ptké. 55. § (2) bekezdés].

A Ptké. a hatályosulás érdekében a biztosítónak külön tájékoztatási kötelezettséget is szabott. A biztosító a soron következő biztosítási időszakot megelőzően küldött írásos értesítőjében köteles felhívni a szerződő fél figyelmét arra, hogy lehetősége van a biztosítási szerződés olyan tartalmú – a biztosítóval egyetértésben történő – módosítására, amely magában foglalja a sérelemdíj iránti igényekért való korlátozásoktól mentes helytállást [Ptké. 55. § (3) bekezdés].

A kár fogalmát ezen túlmenően sem használhatjuk szűkítő értelemben a felelősségbiztosításban. A hárompólusúvá váló felelősségbiztosítási jogviszonyban a károsult sem kizárólag a deliktuális jogviszony jogosultja. A felelősségbiztosítás tehát nem csak a szerződésen kívüli kötelelem károsultjának okozott kár miatti felelősség biztosítása.

A törvényhely szerinti „*jogszabály szerinti felelősség*” jogszabály fogalmát vizsgálva sem elégedhetünk meg az Alaptörvényben írottakkal. A T) cikk (2) bekezdése szerint jogszabály a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Emellett jogszabályon bármiféle helytállást

megalapozó – nem csak magyar – normát értenünk kell, éspedig akkor is, ha a norma csupán „közvetíti” a felelősséget, mert azt valójában a felek szerződése alapozza meg például a jogszabály szerinti felelősség szerződéses átvállalásával.

Az Indokolás szerint „nem fogyasztói szerződések esetében a felek természetesen tetszésük szerint határozhatják meg a felelősségbiztosítás által fedezett károk körét” (653. old.). Ezzel a megállapítással nem tudunk azonosulni, hiszen a biztosítási fedezet terjedelmét a fogyasztói felelősségbiztosítás szerződői is szabadon határozhatják meg.

A korábbi jogszabályszerkesztési technikát követve a Ptk. a felelősségbiztosítás esetében is annak fogalmát a felek jogainak, kötelezettségeinek felsorolásán keresztül határozza meg. Innen van, hogy e biztosítási fajta első és legfontosabb ismérve az ún. biztosítói *mentesítési kötelezettségvállalás*. Ez a felelősségbiztosítás legsajátosabb ismérve, amely egyben el is választja a kárbiztosítástól, mert míg a kárbiztosításban a biztosított vagyontárgyát károsító esemény bekövetkeztére vállal készenlétet a biztosító, a felelősségbiztosításnál ezt úgy teszi, akképpen áll készen (*praestare*), hogy a biztosítottat mentesíti (*dare*) majd akkor (és amiatt), ha vele szemben kártérítési igényt támasztanak (BH2003.234.). A biztosítói helytállás második, esetleges elemét („kárrendezés”) lásd a 6:471. §-nál.

9. A mentesítési igény engedményezése, az engedményes közvetlen igényérvényesítése

Ha a biztosítási szerződésben nem kötik a biztosító hozzájárulásához, hogy a biztosított a felelősségbiztosítási szerződésre alapított követelését másra, például a károsultra engedményezhesse, annak van jelentősége, hogy az engedményezés mennyiben felel meg a károsult követelése kiegyenlítésének. Az 1959-es Ptk. alapján ugyanis a biztosított csak annyiban követelhet, hogy a biztosító az ő kezéhez fizessen, amennyiben a károsult követelését ő egyenlítette ki. Ezzel a feltétellel fordulhatott közvetlenül a biztosító ellen, illetve engedményezhette perindítás céljából a felelősségbiztosítóval szemben támasztott követelését (Kúria Pfv.20.822/2011/5.).

Az engedményezés a biztosító közvetlen perlésére nem adott (nem is adhatott) jogot, ugyanakkor a felperes a keresetében az alperes kötelezését kérte, az adott per ezért közvetlen perlést jelentett, ami nem tekinthető mentesítési pernek. Ennek egyébként feltétele lett volna, hogy a követelés behajtása a felelősségbiztosított ügyvéd ellen meginduljon, majd ehhez kapcsolódhatott volna a biztosító elleni per. Az úgynevezett mentesítési per megindításának további feltétele, hogy olyan döntés álljon rendelkezésre, amely megfelel annak a szabálynak, hogy a biztosított és a károsult egyezsége a biztosítóval szemben csak akkor hatályos, ha azt a biztosító tudomásul vette, a biztosított bírósági marasztalása pedig csak akkor, ha a biztosító a perben részt vett, a biztosított képviselőtől gondoskodott, vagy ezekről lemondott (Kúria Pfv.21.783/2010/6.).

Mivel a felelősségbiztosítási szerződésnek a károsult nem alanya, ezért a károsult a követelés teljes kielégítése előtt a felelősségbiztosítót a helytállási kötelezettség alól a biztosított hozzájárulása nélkül nem mentesítheti (BDT2011.2514.).

Ha a biztosító és a károsult a kártérítési igényről megállapodtak, a károsult az igényét a biztosító ellen perben is érvényesítheti, nincs szükség a károkozóra elleni perre (BH2014.298.).

10. A biztosított perlése és képviselése

A biztosított elleni per kapcsán fontos *mellékkötelezettségek* vannak.

A biztosítói kötelezések e második csoportjára gondolva helyezi kilátásba a Ptk. az eljárási költségek viselésének kötelezettségét is a (2) bekezdésben azzal a feltétellel, hogy azok az ő útmutatása vagy előzetes jóváhagyása kapcsán merüljenek fel. E diszpozitív szabályt egészíti ki a (3) bekezdés ugyancsak diszpozitív rendelkezése, amely (a biztosított számára kedvező rendelkezéssel) a jogi képviselő költségeit és a kamatokat a biztosítási összeg fölött is a biztosítóra terheli. [A szabály diszpozitivitására (szerintünk feleslegesen) a Bit. is „ráerősített”: a 121. § (2) bekezdés szerint ugyanis a szerződő felek megállapodásukban a 6:470. § (3) bekezdéstől a fogyasztói biztosítási szerződés esetén is eltérhetnek.]

Várható, hogy az utóbbi szabálynak épp a fogyasztói felelősségbiztosításban nem lesz jelentősége, az ipari biztosításban viszont annál inkább. Nincs persze ugyanakkor akadálya például annak, hogy egy hazai gyógyszergyár amerikai exportja esetében az ottani kirívó ügyvédi költségkockázatra tekintettel másként rendelkezhessenek a felek, vagyis a képviselői költségek viseléséről külön állapodjanak meg.

A felelősségbiztosítást egyfajta *passzív jogvédelmi biztosításnak* is mondják, mert a biztosított vagyontól passzívakkal fenyegető követelésekkel szemben nyújt biztosítási oltalmat, éspedig akképpen, hogy az alapos követelés kielégítésével, illetőleg az alaptalannak bizonyult követelés elhárításával kapcsolatos költségekre is kiterjed.

A tömeges biztosítási kárszituációkra tekintettel ma már döntő részben nem egyedi peres jogvitákban felmerült költségek megfizetésére, hanem a biztosítók által működtetett kárrendezési szakapparátusokra kell gondolni.

Jellemző ugyanis az, hogy a tömeges kárigények kezelését (külső szakértők bevonásával) ilyen szervezetek végzik („kárendezés”), és a károsulttal történő közvetlen kapcsolattartás során – jobbára a biztosított közvetlen közreműködése nélkül – kerül sor az igények részleges vagy teljes elismerésére, illetőleg elutasítására.

A felelősségbiztosítási szerződés lényeges eleme a károkozó biztosított peren kívüli és perbeli képviselőtől történő biztosítói gondoskodás joga, ami egyúttal kötelesség is. A szerződési feltételek rendezik azt, hogyan alakul a felek kapcsolata a biztosítottal szembeni követelés kezelése kapcsán, hogy a biztosított tartozik meghatalmazást adni a biztosító által megnevezett ügyvédnek stb.

Ha a felek között azért van érdekellentét, mert például a biztosítási fedezet fennállta, terjedelme, értelmezése stb. vitás, vagy épp ellenkezőleg, a szerződés csak kisebb összegre nyújt fedezetet, a biztosító a perben beavatkozóként vesz részt. Ehhez persze arra van szükség, hogy a perről ügyfele őt időben értesítse.

6:471. §

[A biztosítási esemény bejelentése]

A biztosított a szerződésben megállapított határidőn belül – a bejelentési kötelezettség megszegése esetére megállapított jogkövetkezmények mellett – köteles a biztosítónak írásban bejelenteni, ha vele szemben a szerződésben meghatározott tevékenységével kapcsolatban kárigényt közölnek, vagy ha olyan körülményről szerez tudomást, amely ilyen kárigényre adhat alapot. A biztosítási esemény bejelentésére legalább harminc napos bejelentési határidőt kell biztosítani.

Jelen § új szabálya részben diszpozitív, részben kógens.

[Felvethető, hogy a törvényhely a 6:455. § f) pontjára tekintettel fogyasztói biztosítási szerződésben nem egyoldalúan kógens-e. Úgy véljük, a 6:455. § alatti felsorolás minden egyes pontja csak egy-egy egyoldalúan kógens rendelkezésnek feleltethető meg. A biztosítási esemény bekövetkezésének bejelentésére vonatkozó kötelezettségre utaló f) pont ekképpen pedig csak az azonos című 6:453. §-ra utalhat.]

A törvényhely első mondata a biztosítási esemény bekövetkezésére vonatkozó bejelentési kötelezettség általános szabályára, vagyis arra utal vissza, hogy ha a szerződő fél, illetve a biztosított a biztosítási esemény bekövetkezését a szerződésben megállapított határidőben a biztosítónak nem jelenti be, a szükséges felvilágosítást nem adja meg, vagy a felvilágosítások tartalmának ellenőrzését nem teszi lehetővé, és emiatt a biztosító kötelezettsége szempontjából lényeges körülmény kideríthetetlené válik, a biztosító kötelezettsége nem áll be (6:453. §).

A szabály második mondatát – Jójárt Eszterrel egyetértve – két okból is (károsult harmadik személy védelme, „legalább harminc nap” érvényesülő kötelező jelleg miatt) kógensnek véljük.

„A relativitás megjelenhet akként, hogy a gyengébb felet védi a norma (pl. fogyasztóvédelem, biztosítási jog: a relatív kógenziát ebben az esetben klaudikálóan kógensnek is hívjuk). De megjelenhet akként is, hogy a kötelező, eltérést nem engedő jelleg valamilyen irányban érvényesül csak (erre utal a »legalább«, »legfeljebb« megfogalmazás az új Ptk.-ban)” [Jójárt Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben – elméleti alapvetés. *Magyar Jog* 2014/12. 682.]

A biztosítói helytállás második, nem szükségszerű eleme a felelősségbiztosításban az, amikor a készenlétet *tevés* követi. A biztosító a bejelentési kötelezettség teljesítése kapcsán *megvizsgálja* a biztosítottnak a szerződésben meghatározott tevékenységével kapcsolatban vele közölt kárigényét, vagy azt a körülményt, amely ilyen kárigényre adhat alapot, és amelyet tudomására hoztak, azaz a követelés jogalapját és összepszerúségét. Ha pedig az igény alapos, teljesíti azt, a biztosított helyett teljesít a károsult részére.

Ilyenkor keletkezik a bírói gyakorlatban is elemzett hárompólusú jogviszony (BDT2005.1287.), amelynek most már a károsult is szereplője; ő az, akinek követelését alapesetben peren kívüli eljárásban teljesíti, vagy megtagadja a biztosító.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a felelősségbiztosításban nagy jelentősége van annak, hogy a biztosító a lehető legtöbb aktuális ismeret birtokában legyen képes gondoskodni a biztosított jogos érdekeinek képviseléséről.

Ez a gondoskodás az alaptalan igények elhárításának kötelezettségét is magában foglalja, egyrészt, mert rendszerint az eljárás éppen ennek megállapításához (is) szükséges, másrészt – mindenekelőtt egy ún. kármegosztásos szituációban – hozzásegíti a biztosítottat ahhoz, hogy a saját megalapozott kárigényét érvényesíthesse. Ilyenkor voltaképpen mindkét fél károsult és károkozó is lehet egyszerre. A biztosított károkozó helyett a felelősségbiztosító teljesít, ha pedig mindkettőjük mögött biztosító van, mindegyik károsult kártérítésben részesül a másik biztosítójától. Mindez persze történhet a beszámítási jog gyakorlásával, ami azonban nem vezethet a követelés csorbulásához. Ha ugyanis a beszámításra sor került, a károkozó biztosított most már saját biztosítójával szemben léphet fel annyiban, amennyiben az ő követelését használta fel a másik kárigény kielégítésére.

A Ptk. a felelősségbiztosítási esemény fogalmát sem határozza meg, azt a 6:470. § (1) bekezdésének kógens definíciója mellett a felekre bízta. A *bejelentési kötelezettség* keletkezését ezért időben a legkorábbi időpontra kellett tenni, akkorra, amikor még csak

a lehetősége merül fel annak, hogy valamilyen körülmény kártérítési követelésre adhat alapot.

Időben ezt követi a törvényhely második fordulata. Ez a későbbi momentumot ragadja meg, amikor a biztosítással közlik, hogy vele szemben a biztosítási szerződésben meghatározott tevékenysége miatt követeléssel élnek. Álláspontunk szerint bár a Ptk. vagylagosságot említ, a biztosított mind a kárigényre utaló körülményt, mind pedig az igényérvényesítést bejelenteni tartozik.

„Kárigényre utaló körülmény” lehet első szokványos megközelítésben, ha a biztosított tevékenységgel összefüggésben személyi sérüléssel, dologi kárral járó káresemény, baleset történik, amelynek a biztosított részese. Még inkább, ha az eset kapcsán belső eljárás, kivizsgálás folyik, eljárást indítottak vele szemben, feltéve, hogy az eset körülményeihez képest, kellő gondosság mellett számítani kell arra, hogy a történetek miatt kártérítési követeléssel fognak élni.

A felelősségbiztosítás sajátossága, hogy a kárigényre alapot adó körülmény és a kárbejelentés közt hosszabb idő is eltelhet, sajátos az is, hogy mindez a biztosítási szerződés megszűntének időpontjától eltérhet, de meg is egyezhet azzal. A szerződés tartalmának függvényében tehát alapos az az igénye a biztosítottnak, hogy a biztosító a vele szemben támasztott követelést elégítse ki, vagy utasítsa el akkor is, ha annak időpontja már a biztosítás megszűntét követő időre esik. A törvényhely utolsó mondata ezt a jogos elvárást nem tükrözi, hiszen abból csupán az tűnik ki, hogy a kárbejelentésre hosszabb határidőt kell adni.

A biztosítási esemény bejelentése kapcsán ehelyütt célszerű említést tenni a felelősségbiztosítási szerződés alapján támasztható igények *elévülésének* sajátosságáról. Ez ugyanis szorosan összefügg a károkozó biztosítottal szembeni igényérvényesítés korlátaival, illetve azzal, hogy a biztosítási szerződés tartalmaz-e és milyen rendelkezéseket a biztosítási esemény, ezen belül a kárigény érvényesíthetőségének időbeli korlátaival kapcsolatban.

Az a kiindulópont, hogy a biztosítottal szemben még el nem évült kártérítési követeléseket a felelősségbiztosító köteles lesz kielégíteni, ha azokat a biztosítási szerződésre irányadó, a Ptk.-ban vagy a felelősségbiztosítási szerződésben meghatározott elévülési időn belül érvényesítették vele szemben, függetlenül attól, hogy a kétféle elévülési idő egymástól eltérő hosszúságú lehet. [A kötelező felelősségbiztosításnak a károsult részére teljesítő biztosítottja és a biztosító közötti jogviszonyt az alapul szolgáló kártérítési jogviszony határozza meg. Az elévülést ennek alapján kell vizsgálni (BH2011.295.).] Ez a jogtétel persze mindegyik felelősségbiztosításra igaz.

6:472. § [A biztosító szolgáltatása]

- (1) A biztosító szolgáltatását a károsultnak teljesítheti. A biztosított akkor követelheti, hogy a biztosító neki teljesítsen, ha a károsult követelését ő egyenlítette ki.**
- (2) Ha a biztosított a vele szemben támasztott kártérítési igények miatti felelősségét vagy összegszerű helytállási kötelezettsége mértékét nyilvánvalóan megalapozatlanul vitatja, a biztosító jogosult a károsultnak teljesíteni. Az alaptalan tagadás többletköltségei a biztosítottat terhelik; ha azokat a biztosító viselte, a biztosított azokat neki visszafizetni tartozik.**

Jelen § részben új szabálya – vitathatóan – diszpozitív.

A mentesítési igényt [6:470. § (1) bekezdés] a biztosító főszabályként akképpen elégíti ki, hogy közvetlenül a károsult kezéhez teljesít. A továbbiakban azonban

a károkozó biztosítottnak csak akkor lehet igénye arra, hogy a kártérítést a biztosító neki fizesse, ha ő maga már fizetett a károsultnak. A biztosított azonban csak annyiban követelheti, hogy a biztosító neki teljesítsen, amennyiben a károsult követelését ő egyenlített ki. Az arányosság követelményének értelmezésünk szerint itt is érvényesülnie kell.

Önként értetődő továbbá, ha a teljesítés a biztosítóval szemben hatálytalan volt (6:474. §), most már a biztosított terhén áll annak bizonyítása, hogy jogalapja és összecszerúsége szerint is alappal kielégített követelés megtérítését igényli.

Gyakran előfordul, hogy egyes bagatell károkat – amúgy is meglevő infrastruktúráját felhasználva – a károkozó biztosított maga rendez, és utóbb számol el a biztosítóval. Máskor az Mt. szabályai alapján kártérítést fizet a munkaadó a munkabaleset kapcsán, majd utóbb, ha kárrendezése szakszerű volt, elfogadtatja azt a felelősségbiztosítóval.

Kérdés azonban, hogy a biztosító törvényesen jár-e el akkor, amikor közvetlenül a károkozó felelősségbiztosítottnak fizeti a kártérítést. Aligha lehet kifogásolni azt az eljárást, hogy egy sok tízmilliós műhiba kapcsán, amikor a követelés jogalapja nem kétséges, vagy arról utóbb megbizonyosodnak, a ma szokásos néhány milliós limitek mellett a felelősségbiztosító a károkozó, biztosított kórháznak teljesít, a jogvitában sem vesz részt a továbbiakban. Van olyan felfogás is, amely szerint az ilyen megállapodás vagy eljárás harmadik személy (a károsult) jogos érdekeit sérti, a biztosítottnak történő teljesítés tilalma kógens szabály, a jogügylet érvénytelen.

A felelősségbiztosítási szerződés teljesítésének akadálya lehet a károkozó biztosított mellékkötelezettséget sértő magatartása is, közelebbről az, ha felelősségét *alaptalanul vitatja, vagy alaptalanul ismeri el* (6:474. §), mindkettővel (többször)kárt okozva a biztosítónak. A Ptk. ehelyütt a nyilvánvalóan megalapozatlan vitatás, tagadás következményeit vonja le. A károkozó nem akadályozhatja meg, hogy a biztosító a károsultnak teljesíthessen, és viselnie kell a magatartása folytán keletkező többletköltségeket is. Ezek mibenlétére majd a kialakuló gyakorlat ad választ, akárcsak arra, hogy mi a nyilvánvaló alaptalanság ismérve.

A felelősségbiztosításra a fentiekén kívül a kárbiztosítás teljesítési szabálya (6:462. §) is vonatkozik. Ha a biztosítási esemény bekövetkezik, a biztosító a szerződésben a teljesítés előkészítéséhez szükséges időre tekintettel megállapított határidőn belül köteles szolgáltatását teljesíteni. Ez a rendelkezés a felelősségbiztosítási szerződés feleinek is kötelességévé teszi, hogy a szolgáltatás teljesítési határidejét megállapítsák. A teljesítés előkészítése persze nagyban függ a vállalt felelősségbiztosítási helytállás bonyolultsági fokától, a bizonyítási nehézségektől stb.

6:473. § [A károsult igényének érvényesítése]

- (1) A károsult – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – nem érvényesítheti kárigényét közvetlenül a biztosítóval szemben.**
- (2) Ez a szabály nem akadályozza meg, hogy a károsult a biztosítóval szemben annak bírósági megállapítása iránt indítson keresetet, hogy a biztosított felelősségbiztosítási fedezete a károkozás időpontjában a károsult kárára fennállt-e.**

Jelen § részben új szabálya diszpozitív.

A Ptk. fenntartja a közvetlen perlés eddigi általános tilalmát, azt csak két kötelező biztosítási jogszabály [Gfvt. 28. § (1) bekezdés és a vízi közlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény 25. § (4) bekezdés] teszi lehetővé, vagy a felek megállapodása folytán (BH1986.146.) megengedett.

A biztosító közvetlen perlésének szabálya mindenesetre a fenti körben indokolt, a felelősségbiztosításban általában továbbra sem.

A (2) bekezdés a közvetlen perlés tilalma kapcsán a kialakult bírói gyakorlatot szentesítve intézkedik annak érdekében, hogy a szerződés akkor is betölthesse rendeltetését, ha például a biztosított meghalt, vagy a jogi személy jogutód nélkül megszűnt.

Ebben az esetben van értelme annak, hogy a biztosítóval szemben megállapítási keresetet lehessen indítani arra nézve, hogy a fedezet a károsult kárára – pontosabb fogalmazással a károsult követelésére nézve fennállt-e –, hogy aztán utóbb teljesítés történjék vagy marasztalás, ítélet szülessen.

A Ptk. a (2) bekezdésben a megállapítási kereset Pp. 172. § szerinti szabályától eltérő sajátos lehetőségét teremtette meg.

A perökönómiai szempontokra tekintettel aligha kell attól tartani, hogy a fenti eseteken kívül is perbe fogják a biztosítót, hiszen a megállapítási ítélet alapján teljesítés nem követelhető, amúgy pedig a közvetlen perlés e ritka esete is csak akkor valósulhat meg, ha azt kell bizonyítani, hogy a biztosítási oltalom a károsult kárára, helyesebben követelésére nézve áll fenn.

Továbbra is helyes annak a jogtételnek az alkalmazása, hogy a felelősségbiztosítás biztosítottjának jogutód nélküli megszűnése sem szünteti meg a biztosító kártérítési járadékfizetési kötelezettségét, a károsult pedig a polgári jog általános szabályai szerint jogosult keresetindításra a biztosítóval szemben a járadék felemelése iránt (EBH2008.1772.).

6:474. § [A biztosított általi elismerés, teljesítés és egyezség hatálya a biztosítóval szemben]

- (1) A károsult kártérítési igényének a biztosított által történt elismerése, teljesítése és az azzal kapcsolatos egyezsége a biztosítóval szemben akkor hatályos, ha ahhoz a biztosító előzetesen hozzájárult vagy azt utólag tudomásul vette.**
- (2) Nem hivatkozhat a biztosító arra, hogy a károsult követelésének a biztosított által történt elismerése, teljesítése vagy az azzal kapcsolatos egyezsége vele szemben hatálytalan, ha a követelés nyilvánvalóan megalapozott.**
- (3) A biztosított bírósági marasztalása a biztosítóval szemben akkor hatályos, ha a biztosító a perben részt vett, a biztosított képviselétéről gondoskodott vagy ezekről lemondott.**

A 6:455. § g) pontja alapján jelen § részben új, diszpozitív szabályai közül elsőre csak a biztosított és a károsult egyezségére vonatkozó szabályok tűnnek fogyasztói biztosítási szerződés esetén a fogyasztó javára egyoldalúan kógensnek.

Felvethető azonban, vajon az egyoldalú kógencia csak a károsult és a biztosított károkozó egyezségére vonatkozik-e, vagy az elismerésre és a teljesítésre is? Álláspontunk szerint az egyoldalú kógencia a törvényhely egészére vonatkozik, nem csak a címben szereplő egyezségekre.

Mint fent már rámutattunk, a biztosító teljesítését nemcsak a biztosított nyilvánvalóan alaptalan tagadása akadályozhatja, hanem azt a követelés elismerése stb. is megnehezítheti. A felelősségbiztosítás viszont egyebek közt éppen azzal tölti be rendeltetését, ha a biztosító szakapparátusa, ügyvédei útján a jogszabályoknak megfelelően tud helytállni az ügyfele által okozott kárért, vagy ha a követelés alaptalan, a következményeket vállalva tudja elutasítani azt. Ezt a követelményt azonban csak akkor lehet megvalósítani, ha a jogban legtöbbször laikus biztosított lehetőleg nem tesz semmiféle nyilatkozatot, hanem a károsultat a biztosítóhoz utasítja.

Egészen más a helyzet persze akkor, ha az elismeréshez, a teljesítéshez, az egyezséghez a biztosító előzetesen hozzájárult, vagy azt utóbb tudomásul vette. Ennek hiányában a jognyilatkozatok a biztosítóval szemben nem hatályosak. Ez azt jelenti, hogy azok alapján a károsultnak teljesíteni nem tartozik, a biztosítottal szembeni követelés jogalapját és összecszerúségét, a kárrendezéssel, ügyintézésével kapcsolatos költségek indokoltságát alaposan vitathatja.

Mindennek azonban a Ptk. szerint egy korlátja mégis van: a nyilvánvalóan megalapozott követelés elismerése, teljesítése. Az egyezségkötés ilyenkor hatályos a biztosítóval szemben. Akárcsak a nyilvánvalóan alaptalanul történt vitatás esetében, ehelyütt is a bírói gyakorlatra vár annak a kimunkálása, hogy a biztosítottnak ezek a jognyilatkozatai mikor tekinthetőek a nyilvánvalóan megalapozott követelésre vonatkozóknak. Fordított esetben pedig a biztosító és a károsult egyezsége kihat a károkozóra, mert ugyanazon káresemény miatt újabb kárköveteléssel vele szemben a károsult nem léphet fel (EBH2004.1125.).

A (3) bekezdés a kétféle felelősségbiztosítási per közül a kártérítési per esetében szögezi le egyértelműen, hogy a biztosítóra a marasztaló ítélet kihat, teljesíteni köteles, ha a perben részt vett, ügyfele képviseléről gondoskodott vagy ezekről lemondott. [A Gfbt. 32. § (2) bekezdése szerint az elutasító ítélet hatálya a biztosítottra is kiterjed, ha azt a károsult és a biztosító, a kárképviselő, a Nemzeti Iroda vagy a Kártalanítási Számla kezelője közötti perben hozta a bíróság.]

A biztosítói helytállás szerves része az, hogy ha – mint az esetek kis részében – a peren kívüli kárrendezés eredménytelen volt, vagy arra nem is került sor, a biztosító tevékenyen közreműködjék annak perbeli tisztázásában, hogy ügyfelét fizetési kötelezettség terheli-e és milyen mértékben.

Más kérdés, hogy a marasztaló ítélet hatálya a biztosító és a biztosított közti jogviszonyra, azaz a biztosítási szerződésre nem terjed ki. Ha a felelősségbiztosítási szerződés szerinti fizetési kötelezettség fennállta vitás, az ún. fedezeti perben dől el, hogy a felelősségbiztosítónak a szerződés szerint kell-e, és ha igen, mennyit fizetnie. A károkozó kártérítési kötelezettségének terjedelme legtöbbször bővebb, mint a felelősségbiztosító helytállási kötelezettsége: a kizárásokra, a biztosítót a biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása esetén megillető mentesülésre, valamint a helytállási kötelezettség egyéb, legtöbbször összecszerű korlátaira kell gondolni.

LXIV. Fejezet

Az összegbiztosítási szerződések

1. Az összegbiztosítási szerződések általános szabályai

6:475. §

[A biztosítási érdek összegbiztosítás esetén]

Összegbiztosítás esetén a szerződés létrejöttéhez és módosításához a biztosított írásbeli hozzájárulása szükséges, ha a szerződést nem ő köti meg. A biztosított hozzájárulása nélkül kötött biztosítási szerződésnek a kedvezményezett kijelölését tartalmazó része semmis; ilyen esetben kedvezményezettnek a biztosítottat vagy

örökösét kell tekinteni, aki – a csoportos biztosítás esetét kivéve – a szerződő félnek köteles megtéríteni a kifizetett biztosítási díjakat és a szerződésre fordított költségeket.

1. Az összegbiztosítás és alapelvei

A 6:439. § (2) bekezdése némileg tautologikus meghatározása szerint összegbiztosítás esetén a biztosító szolgáltatása a szerződésben meghatározott összeg megfizetésében áll.

A biztosítások között leginkább az összegbiztosításokra igaz, hogy a *legnagyobb bizalmat* tételezi fel, mivel a biztosított érzékeny személyes adatait, titkait bízza a biztosítóra, közlési és tájékoztatási kötelezettségének szerződésszerű teljesítése pedig nagyban befolyásolja azt, hogy szerződik-e a biztosító, és ha igen, milyen feltételekkel. Nem az összeg szolgáltatása miatt van ez így, hanem mert – némi egyszerűsítéssel – a szerződés tárgya közvetve az ember élete, egészsége, egészségi állapota.

A *biztosítási érdek* sajátosan érvényesül összegbiztosítás esetén, lásd a 3. pontban.

A biztosítási jogi *gazdagodási tilalom* az összegbiztosításban nem érvényesül (lásd a 6:476. §-nál).

Az összegbiztosításnak is van *kártalanítási funkciója*, hiszen a biztosítottat ért anyagi hátrányt, veszteséget, költséget, kiadást, ráfordítást stb. ellensúlyozza anélkül azonban, hogy ezek közelebről meg lennének határozva. A kártalanítás elve közvetve tehát mégis érvényesül, definiált kár hiányában azonban értelmezhetetlen a túl-, illetve alulbiztosítás. Abból pedig, hogy összegbiztosítás alapján a biztosító nem kárt térít, az is következik, hogy a szolgáltatások halmozásának sincs akadálya (6:476 §). Ugyanez az oka annak, hogy a biztosítót sem illeti meg a megtérítési igény például azzal szemben, aki az életbiztosítottat megölte, a biztosított rokkantságával járó balesetért felelős stb.

Az összegbiztosítás a megelőzésben nem jut jelentős szerephez.

A *gyengébb fél védelmét* szolgálják az élet-, illetve a balesetbiztosítás egyes részletszabályai, például várakozási idő (6:480. §), a közlési és változásbejelentési kötelezettség megszegésének következménye (6:482. §), a felmondási jog korlátozásának tilalma [6:486. § (2) bekezdés] stb.

Abból, hogy a 6:456. § szerint, ha a szerződő fél fogyasztó, a szerződés csak a szerződő fél, a biztosított és a kedvezményezett javára térhet el az összeg- és egészségbiztosítás eltérést nem engedő rendelkezéseitől, az következik, hogy ha nem fogyasztó szerződő köt összegbiztosítást, az diszpozitív szabályok uralma alá kerül.

Ha azonban ebből a szempontból áttekintjük az összegbiztosítás szabályait, arra jutunk, hogy azok – kevés kivétellel – szinte mind kógensek, tehát nem fogyasztó szerződő esetében sem lehet tőlük eltérni, mert vagy fogalommeghatározást vagy utaló normát tartalmaznak, legrövidebb–leghosszabb határidőket rögzítenek. Diszpozitívnak csupán a díjfizetés elmulasztásának következménye (6:481. §), valamint az egészségbiztosítás felmondása (6:490. §) minősül.

A biztosítási közjog garanciális eszköztára igen bő: az életbiztosítást tekintve ilyennek (is) tekinthető az élet- és nem életbiztosítási ág együttes művelésének tilalma, a különféle tartalékbefektetési előírások, a biztosító szerződéskötés előtti specifikált tájékoztatási kötelezettsége, az ún. igényfelmérés és igénypontosítás, az évente legalább egyszeri közbenső tájékoztatás (ugyanaz külön a befektetési egységhez kötött életbiztosítások esetén), a jutalékra való jogosultság összességű korlátozása, az általános életbiztosítási feltételek kötelező, részletes tartalma, az életbiztosítási termékismertető minimális tartalma stb.

Az összegbiztosítás biztosítási összege nem azonos a kárbiztosításban is szabályozott biztosítási összeggel [6:458. § (2) bekezdés], mert az előbbinél a kikötött összeget teljesíti a biztosító – és itt közömbös, van-e tényleges kár, több-e mint a biztosítási összeg vagy sem –, míg a 6:458. § (2) bekezdése szerint a kárbiztosítási esemény bekövetkezésekor a biztosító szolgáltatási kötelezettségének felső határa a biztosítási összeg.

2. Az összegbiztosítási szerződések általános szabályai

A Ptk. a korábbi megkülönböztetést (vagyon-, élet- és balesetbiztosítás) megváltoztatva elsőre kétféle szerződési alaptípust ismer a biztosításban, úgymint kár-, illetve összegbiztosítást [6:439. § (2) bekezdés]. Sajátosságai, különartott szabályozása miatt azonban az egészségbiztosítást voltaképpen az előző kettővel egy sorban kell említenünk.

Az összegbiztosítások sajátossága, hogy a biztosítási érdek személyhez fűződő kapcsolathoz kötődik, összecszerű szolgáltatásai halmazhatóak, e szolgáltatások nyújtását követően a felelős személlyel szemben a biztosító megtérítési igényt nem érvényesíthet, ilyen értelemben a biztosítási jog gazdagodási tilalma sem érvényesül.

Az összegbiztosítás haláleseti és egyéb (pl. elérési) szolgáltatásainak harmadik személy, a kedvezményezett a jogosultja. Az ő jogállását az élet-, illetve a balesetbiztosítási szerződés külön szabályai teremtik meg.

A Ptk. tekintettel van arra, hogy az összegbiztosításon belül egyes szerződéstípusok szabályozásához – a dolog természeténél fogva – a kárbiztosítási szabályok megfelelő alkalmazását is elő kell írni [pl. balesetbiztosításnál a 6:486. § (3) bekezdés].

A fogyasztói összegbiztosítás szabályai a 6:456. § alapján egyoldalúan kógensek.

Jelen § címe némileg félrevezető, a Ptk. ugyanis már az összegbiztosításokra nézve is meghatározta a biztosítási érdek fogalmát a 6:440. §-ban, így a jogalkotó ehelyütt csupán az összegbiztosítási érdek keletkezésével, megszűnésével (az érdekmúlással) kapcsolatos bevált szabályokat rögzítette.

3. A biztosítási érdek összegbiztosítások körében

A fent tárgyalt biztosítási alapelvek közül elsőre nem látni, hogyan is jut ehelyütt érvényre a biztosítási érdeké. Az összegbiztosításra is vonatkozó általános szabályokból (6:440. §) kitűnik, hogy biztosítási szerződést az köthet, aki személyhez fűződő jogviszony alapján a biztosítási esemény elkerülésében; életkor elérésére, születésre vagy házasságkötésre szóló életbiztosítás esetén a biztosítási esemény bekövetkezésében érdekelt, vagy aki a szerződést az érdekelt személy javára köti meg.

A Ptk. a biztosítási érdek alapelv szintű fontos intézményét a biztosítási szerződés általános szabályainak élén helyezte el (6:440. §), és meghatározásában figyelemmel volt az életbiztosítási érdek sajátosságaira is. Abból ugyanis, hogy ezt az érdeket nem lehet akképpen kapcsolni a biztosítotthoz és vagyonához, mint az a kárbiztosításban történik, még nem következik, hogy ne lenne az összegbiztosításban is az érdek az érvényesség feltétele.

Míg azonban az érdek fennállta vagy fenn nem állta a kárbiztosításban vizsgálható és megállapítható, az összegbiztosításban a biztosított az, aki ezt láthatóvá, jogilag relevánssá teheti, és pedig azzal, hogy ha a szerződést nem maga köti, a saját életére, testi épességére szóló szerződés megkötéséhez írásbeli hozzájárulását adja. Ugyanígy csak ő van

abban a helyzetben, hogy az érdek megszűntét előidézze, éspedig a hozzájárulás visszavonásával.

Az 1959-es Ptk. 561. §-ának a jelen §-sal tartalmilag azonos összegbiztosítási szabálya csak az életbiztosítási szerződésre volt alkalmazandó. Eltérés abban van, hogy jelen § a csoportos biztosítást kiveszi az alól a szabály alól, amely szerint a biztosított hozzájárulása nélkül kötött biztosítási szerződés kedvezményezettjeként a biztosított vagy örököse köteles a szerződő félnek megtéríteni a kifizetett biztosítási díjakat és költségeket. Csoportos összegbiztosítás esetén a kedvezményezettnek nincs megtérítési kötelezettsége a szerződő féllel szemben.

A Ptk. korábról átvette a hozzájárulás hiánya miatti érvénytelenség folytán keletkezett helyzetre alkalmazott szellemes megoldást: a hozzájárulás hiánya a kedvezményezett jelölést semmissé teszi, de magát a szerződést nem.

A mindennapi életben ugyanis nincs mindig mód, de igény sem kedvezményezett jelölésére, a hozzájárulás megadására (pl. bennülők casco utas-balesetbiztosítása, tömegközlekedési eszközök utasbiztosítása, rendezvény, sportesemény közönsége stb.). Ilyenkor a fedezet a mindenkori – név szerint persze előre nem ismert – biztosítottak javára áll fenn.

Hasonló a helyzet a háztartási biztosításban. A biztosító balesetbiztosítási kockázatot vállal, éspedig nemcsak a szerződő fél személyére, hanem a vele közös háztartásban, családtagi minőségben, állandó jelleggel bejelentett személyekre, illetve a biztosított társadalombiztosítására bejelentett háztartási alkalmazottjára is.

A háztartási biztosítás megkötésekor is az a helyzet, hogy nincs lehetőség arra, hogy a családtagok, a háztartási alkalmazott halála esetére kedvezményezettként a szerződő kerüljön kijelölésre. Ehhez ugyanis valamennyi érdekelt írásbeli hozzájárulása kellene, ez pedig gyakorlatilag megoldhatatlan, nem is szólva arról, hogy a biztosított személyek említett köre az idők folyamán változhat.

A kiskorú biztosított esetében alkalmazandó szabályozást az életbiztosítási szerződésre vonatkozó külön rendelkezés (6:479. §) tartalmazza.

6:476. §

[Többszörös biztosítás]

A felek azonos biztosítási érdekre és azonos biztosítási kockázatokra több biztosítást is érvényesen köthetnek, és halmozhatják a biztosítói szolgáltatásokat.

A biztosítási érdek az összegbiztosítások körében nincsen korlátozva, szemben a kárbiztosításoknál a túlbiztosításon keresztül, hiszen míg a 6:458. § (1) bekezdés alapján a biztosítási összeg nem haladhatja meg a biztosított vagyontárgy értékét, a biztosított érdek értékét meghaladó részben pedig a biztosítási összegre vonatkozó megállapodás semmis, addig az összegbiztosítás akármennyi biztosítóval kötött, bármennyi szerződés szerinti bármekkora biztosítási összegre vonatkozhat.

A szabály alkalmazásával kapcsolatban felmerül, hogy az összegbiztosítási szabályok általános egyoldalú kógenciája folytán van-e, és milyen mértékben lehetősége a biztosítónak arra, hogy a kockázatok nemkívánatos kumulációját elkerülje. Mindennek persze elsősorban akkor van jelentősége, ha – mint erre több ízben példa is volt – több biztosítóval kötnek külön-külön is nagy összegre szóló szerződést anélkül, hogy az egyik a másiktól tudna. Márpedig a halmozás lehetősége sem lehet visszaélések forrása.

A Bit. 135. és következő §-ainak szabályozása végre részletekbe menő, adatvédelmileg is megfelelő szabályozást nyújt – adatbázis létrehozatalára is lehetőséget adva (Bit. 150. §) – arra, hogy a biztosítók tudomást szerezhessenek a kockázatvállalásuk mértékét

befolyásoló lényeges körülményekről, ha azok nem saját állományukból, hanem a többi biztosító valamelyikének irataiból ismerhetők meg.

Az a gyakorlat azonban aligha tartható, hogy a nemkívánatos halmozásnak úgy vessenek gátat, hogy a feltételek deklarálják, az adott kockázatra csak egy időben (a szóban forgó vagy a többi biztosítóval) és csak egy összegbiztosítás köthető, mert a többi úgymond „nem érvényes”.

Egyébként a többszörös biztosítás kárbiztosítási szabályával – a 6:459. §-sal – szemben a 6:476. § többszörös biztosításnak minősíti az ugyanannál a biztosítónál kötött több biztosítást is. Így egyértelmű, hogy sem egy biztosítónál kötött több biztosítás, sem több biztosítónál kötött több biztosítás nem minősül többszörös biztosításnak. A szolgáltatások halmozásának, a kumulációnak a tilalma egyik esetben sem érvényesül.

2. Az életbiztosítási szerződés

6:477. §

[Életbiztosítás]

Életbiztosítási szerződés alapján a biztosító a természetes személy biztosított halála, meghatározott életkor vagy időpont elérése vagy más esemény bekövetkezése esetére a szerződésben meghatározott biztosítási összeg kifizetésére, járadék élethosszig tartó vagy meghatározott időszakra történő folyósítására vállal kötelezettséget. Az életbiztosítás lehet különösen:

- a) kockázati életbiztosítás, amelynek sem lejáratí szolgáltatása, sem visszavásárlási értéke nincs; vagy**
- b) kockázati életbiztosításnak nem minősülő életbiztosítás, ideértve a befektetési egységekhez kötött életbiztosítást is, ahol a befektetési kockázatot a szerződés szerint a szerződő fél maga viseli.**

A Ptk. véleményünk szerint kógens meghatározása rögzíti, melyik esetben milyen szolgáltatást kell nyújtania a biztosítónak ahhoz, hogy az azt ígérő szerződés életbiztosítási szerződésnek minősüljön.

Az életbiztosítás most újonnan meghatározott fogalma kapcsán is kizárt a diszpozitivitás a definíciós szabályok, egy szerződéses jogintézmény fogalmi és joghatásbeli lényegét meghatározó szabályok esetén, így jelen § kógens.

A kárbiztosítás esetében a dolgokban bekövetkezett károk mellett az egyéb vagyoni veszteségek, nem testi dolgok, jogok csorbulása, passzívák fenyegetése stb. került előtérbe, míg az életbiztosításban másfajta hangsúlyeltolódás tanúi vagyunk.

A hagyományos felfogásban ez a biztosítási fajta a sokszor váratlan események kapcsán felmerült kiadások fedezetére, az egzisztenciális változások áthidalására szolgált, de legalább ennyire takarékosági termék is volt.

Az utóbbi évtizedekben e korábbi célokhoz kialakított szerződésfajták mellett új, a befektetési termékekhez sokban hasonló életbiztosítások jelentek meg. Az életbiztosítás többé már nem mindig szerény, de biztos befektetés, amelynek eredményét a biztosító garantálja, hanem a fél által hozott kockázatos döntések sorozatában realizálódik. Ez azt jelenti, hogy a biztosítottak biztosítási befektetésükkel – annak kockázatát vállalva – maguk rendelkeznek, a biztosítás veszteséges befektetési döntések színtere lehet, tényleges veszteséggel járhat.

Az 1959-es Ptk. életbiztosítási szabályai egyszerű termékeket tartottak szem előtt. A részletes szabályozás amúgy is az államilag jóváhagyott biztosítási szabályzatra volt

bízva. A Ptk. merőben más viszonyok közt végezte el az újraszabályozást, és bár az a korábbinál most részletesebb, de valójában még kevésbé tud részletekbe menni.

Ami a Ptk.-nak köszönhető: a szerződés feleit érintő alapvető magatartásszabályok lefektetése, ezen kívül pedig a legfontosabb törvényi meghatározások (újra)alkotása, hiszen, mint láttuk, az utóbbi évtizedek mind az életbiztosítás céljait, mind a felek közti kockázatmegosztást tekintve lényeges változásokat hoztak.

Jelen § általános meghatározását követően a Ptk. a törvényhely a) és b) pontjában – példálódzó módon – szabályozza a leggyakrabban előforduló és egymástól is leginkább eltérő jegyeket mutató ún. kockázati, illetve annak nem minősülő életbiztosítást. Különös jelentőséggel bír az utóbbi kategória alkategóriájaként a polgári jogban elsőként megjelenő ún. befektetési egységekhez kötött életbiztosítás meghatározása, tekintettel azokra a felvetésekre, amelyek az ilyen típusú biztosítások életbiztosítási mivoltát is kétségbe vonták.

A törvényhely megfogalmazása egyébként nem zárja ki, hogy adott szerződés életbiztosításnak minősüljön akkor is, ha az a) vagy b) pontok valamelyikébe ugyan nem, de jelen § általános meghatározásába mégis „belefér”.

A szabályozási változások leginkább a megtakarítás jellegű, nem kockázati életbiztosítást érintették. A Bit. 4. § 75. pontja szerint megtakarítási jellegű életbiztosítás: a tisztán kockázati (haláleseti) életbiztosítások körén kívül eső olyan életbiztosítások, amelyek lejáratí szolgáltatással vagy visszavásárlási lehetőséggel (visszavásárlási értékkel) – egyes esetekben ezek mindegyikével – rendelkeznek.

Jelen § b) pontja ezt a fenti fogalmat lefedi, és ezen belül csupán a megtakarítási jellegű életbiztosítás fontos alfaját, a befektetési életbiztosítást definiálja. Egyértelművé teszi, hogy ennél a terméknél a biztosítási kockázat továbbra is a biztosítóé, a befektetési kockázat azonban a biztosítotté.

A Bit. mást tart fontosnak: a Bit. 4. § 6. pontjának igen összetett meghatározásából az vehető ki, hogy a befektetési egységekhez kötött életbiztosításnál a biztosító a biztosítástechnikai tartalékot az általa létrehozott, önálló befektetési politikával rendelkező, elkülönítetten kezelt – azonos értékű, elméleti elszámolási részekből (befektetési egységekből) álló – eszközállományokba (eszközalapokba) helyezi befektetés céljából.

Az életbiztosítás sajátos biztosítástechnikai, aktuáriusi fogalomkészlettel is operál. Ezek egy részére maga a Ptk. ad meghatározást (pl. díjmentes leszállítás), más esetekben csak a Bit. vagy a Bit.-tel együtt (maradékjog), végül egyes fogalmaknál (pl. visszavásárlási összeg, illetve érték) egyéb forrásokhoz kell fordulnunk.

Az életbiztosító a definíció szerint járadékszolgáltatást is nyújthat, ehhez azonban csupán a balesetbiztosításnál is említett járadék hasonlítható. A felelősségbiztosítási szerződés alapján kikötött, illetve egyébként a Ptk. deliktuális felelősségi szabályai közt szereplő járadékkal [6:527. § (2) bekezdés], de a bankjáradékkal és persze az életjáradéki szerződéssel (6:497. §) sem azonos.

6:478. § [A kedvezményezett]

(1) Kedvezményezett

- a) a szerződésben megnevezett személy;**
- b) a bemutatóra szóló kötvény birtokosa;**
- c) Ilyen személyek hiányában vagy ha a kedvezményezett megnevezése nem volt érvényes a biztosítási esemény időpontjában, a biztosított vagy örököse.**

- (2) A szerződő fél a kedvezményezettet a biztosítóhoz címzett és a biztosítónak eljuttatott írásbeli nyilatkozattal jelölheti ki, és a biztosítási esemény bekövetkezéséig bármikor ugyanilyen formában a kijelölését visszavonhatja vagy a kijelölt kedvezményezett helyett más kedvezményezettet nevezhet meg. Ha nem a biztosított a szerződő fél, mindezekhez a biztosított írásbeli hozzájárulása szükséges. Abban az esetben, ha bemutatóra szóló kötvényt állítottak ki, a kedvezményezett későbbi kijelölése akkor lép hatályba, ha a kötvényt megsemmisítették és új kötvényt állítottak ki.**
- (3) Ha a szerződő fél a biztosítóhoz vagy a kedvezményezetthez intézett írásbeli nyilatkozattal kötelezettséget vállal arra, hogy a kedvezményezett kijelölését folyamatosan hatályban tartja, a kedvezményezett kijelölését nem lehet visszavonni vagy megváltoztatni azon személy hozzájárulása nélkül, akinek részére a kötelezettségvállalást tették. A szerződő fél nyilatkozatáról a biztosítót tájékoztatni kell.**
- (4) A kedvezményezett kijelölése hatályát veszti, ha a kedvezményezett a biztosítási esemény bekövetkezése előtt meghal vagy jogutód nélkül megszűnik.**

Jelen § részben új rendelkezései a 6:456. § alapján a fogyasztói összegbiztosítások, így az életbiztosítás esetében is egyoldalúan kógensnek, és a balesetbiztosításban is alkalmazandók [6:486. § (1) bekezdés b) pont].

A kedvezményezett a halál esetére szóló, élők közötti harmadik személy javára szóló életbiztosítási szerződés külön szabályozott jogosultja.

A törvény annak érdekében, hogy a biztosított halála után a biztosítási összeg semmiképpen ne maradjon jogosult nélkül, a kedvezményezett jelölésének kizárásos sorrendjét állítja fel, a nyilatkozattal jelölt személytől az örökösökig – aki szükségképpen az állam (7:74. §) – bezárólag. A mondottakból is következik, hogy a halál esetén járó életbiztosítási összeg nem a hagyaték része (BH1985.263. és BH1977.553.). Öröklés útján azok a vagyoni jogok és kötelezettségek szállhatnak át, amelyekben jogutódlásnak van helye, kivéve, ha a polgári jog a jogutódlásról másként rendelkezik. Ezek körébe tartozik az életbiztosítási szerződés alapján járó biztosítási összeg (BH2009.49.).

Nincs egységes álláspont abban a tekintetben, hogy ezt a személyt csupán a biztosított halála esetére lehet jogosultnak tekinteni, avagy például akkor is, ha a biztosított meghatározott kort ér el; az utóbbi álláspontot látszik támogatni az (1) bekezdés, amely – az 1959-es Ptk.-tól eltérően – kedvezményezett nemlétében a biztosítottat vagy örökösét minősíti annak.

A kedvezményezettjelölés egyoldalú, címzett jognyilatkozat. Értelmezésére nézve a 6:8. § keretei közt arra kell figyelemmel lenni, hogy azt a nyilatkozó halála esetére tették. Értelmezése utóbb nehézségekbe ütközhet, így célszerű vele szemben megtételekor támasztani az egyértelműség követelményét, hogy a célzott joghatás kiváltására alkalmas legyen.

A kedvezményezettjelölés, azaz a biztosított halála esetére szóló élők közti rendelkezés, noha alakosságait a Ptk. mind a kedvezményezett (ki)jelölése, mind pedig visszavonása tekintetében az 1959-es Ptk.-hoz képest tovább pontosította, nemritkán mégsem tükrözi a jelölő akaratát a gyakorlatban, kétségeket hagyhat a kedvezményezetti jogosultság tekintetében, ami a nyilatkozó hatálytalanságához, végső soron az állam örökléséhez vezethet. Mindez aggálytalan nyilatkozattétellel azonban megelőzhető.

Nem lesz joghatálya az olyan halálesetre szóló kedvezményezettjelölésnek, amely így szól: „I. A. F., II. K. B, III. R. Z.”. Az ilyen kedvezményezettjelölés nem világos, kétséget enged ugyanis abban a tekintetben, hogy a három kedvezményezettet egymás mellett, tehát úgy jelölte-e meg a szerződő fél, hogy a haláleseti biztosítási összegre hárman egyenlő

arányban jogosultak, vagy sorrendiségről, azaz arról van szó, hogy kedvezményezett a teljes összegre elsősorban A. F., és csak ennek korábbi elhalálozása esetén lép helyébe K. B. stb.

Hasonlóan bizonytalan az olyan kedvezményezettjelölés, mely szerint a fél halála esetére kedvezményezettjét így jelöli meg: „felesémem vagy gyermekem”, „hozzátartozóim”.

Ha a kedvezményezettjelölés úgy szól, hogy a halál esetére szóló szolgáltatás – a fél eltérő rendelkezése hiányában – együtt élő törvényes házastársát, ilyenek nemlétében törvényes örökösét illeti meg, a törvényes örökös jelölése is kedvezményezettjelölés. Eszerint a biztosított halála esetén, együtt élő törvényes házastárs hiányában a biztosítási összeg akkor is a törvényes örökösöket illeti, ha a biztosított végintézkedést tett. Ennek eredményeképpen hagyatéka nem a törvényes örökösöket, hanem a végintézkedésben megnevezett (végrendeleti) örökösöket illeti – feltéve természetesen, hogy a végintézkedés nem tartalmaz rendelkezést a biztosítási összegre is, és ezt nem közlik a biztosítóval. Ha ugyanis a végintézkedés kedvezményezettet jelöl, és ezt kifizetés előtt közlik a biztosítóval, a 6:475. § szerint a végintézkedésben megnevezett kedvezményezett részére kell teljesítenie a biztosítónak.

Ha a biztosított olyan hatályos végintézkedést tett, melyben egész hagyatékát, minden vagyonát az általa megnevezett végrendeleti örökösre hagyta – és a végintézkedésből más nem következik – a biztosítási összeg a végrendeleti örököst (örökösöket) illeti akkor is, ha a biztosítási összeget a végrendelet külön nem említi – feltéve, hogy a biztosító a végrendeletről a teljesítés előtt tudomást szerez.

(A példaknál az Állami Biztosító belső utasításának anyagára támaszkodtunk – „Jogi Gyűjtemény”, házi soksz., é.n.)

Jelen § kizárásos jelölési rendszerében a ma kisebb jelentőséggel bíró bemutatóra szóló kötvény birtokosa az, aki az életbiztosítási szolgáltatás jogosultja lehet.

A 6:569. § alapján a bemutatóra szóló életbiztosítási kötvény bármely bemutatójának a biztosító teljesíteni tartozik.

A 6:571. § (1) bekezdése szerint pedig bemutatóra szóló értékpapír esetén az értékpapír birtokosát kell az értékpapírban rögzített jog gyakorlására vagy követelés érvényesítésére jogosult személynek tekinteni.

A 6:478. § (2) bekezdésének utolsó mondata rendelkezik arról, hogy ha bemutatóra szóló kötvényt állítottak ki, a kedvezményezett későbbi kijelölése akkor lép hatályba, ha a kötvényt megsemmisítették, és új kötvényt állítottak ki.

Az okirati formában előállított értékpapír – esetünkben a bemutatóra szóló életbiztosítási kötvény – megsemmisítéséről a 6:572. § rendelkezik. A bemutatóra szóló életbiztosítási kötvény tehát értékpapír, míg az általános szóhasználat szerinti biztosítási kötvényt a törvény nem ruházza fel ezzel a minőséggel, az csupán a biztosítási szerződés tartalmát tanúsító okirat, akárcsak (a csupán a Biztosítási címben, a Ptk.-ban egyebütt elő nem forduló) dokumentum [6:443. § és 6:459. § (1) bekezdés].

A Ptk. hatálybalépése kapcsán az 1/2014. PJE 2. pontja a Ptk.-tól függetlenül az 1959-es Ptk., illetve más, hatályon kívül helyezett jogszabályok alapján elbírálandó ügyekre nézve is hatályon kívül helyezte, illetve meghaladottnak tekintette a PK 75.-öt, amely szerint, ha az életbiztosítási szerződésben a kedvezményezettet nem jelölték meg, és bemutatóra szóló kötvényt sem állítottak ki, a 6:478. § (1) bekezdés [az 1959-es Ptk. 560. § (1) bekezdés c) pontja] szerint kedvezményezettnek minősülő örökösöket egymás közti viszonyukban a biztosítási összeg olyan mértékben (arányban) illeti meg, amilyen mértékben (arányban) erre öröklés esetében igényt tarthatnának. Ez az állásfoglalás a gyakorlatba beivódott, jogtételei a Ptk. szerint is helytállóak.

Ha az életbiztosítási szerződésben a kedvezményezettet nem jelölték meg, és bemutatóra szóló kötvényt sem állítottak ki, a biztosított leszármazóin kívül kedvezményezettnek minősül a túlélő házastársa mint az özvegyi jog jogosultja (EBH2004.1126.).

A Ptk. öröklési jogi szabálya megoldást ad arra az olykor előforduló esetre, ha a kedvezményezett és a biztosított közös veszélyben hal meg. Adott esetben nem lehetett bizonyítani, hogy a kedvezményezett halála a biztosított halála előtt vagy után következett be.

A Ptk. véelme ezt megoldja, mert a közös balesetben vagy más hasonló közös veszélyhelyzetben elhunyt személyek az egymás után történő öröklés tekintetében a halál beálltának sorrendjétől függetlenül kiesettnek tekintendők [7:4. § (1) bekezdés].

Jogunkban továbbra is a bármikor megváltoztatható, így visszavonható kedvezményezett-jelölés a főszabály, a jogalkotó azonban – főleg annak érdekében, hogy az életbiztosítást egyéb ügyletek szívesen használt biztosítékává tegye – a (4) bekezdésben bevezeti a visszavonhatatlan kedvezményezettjelölés intézményét. Eszerint csak annak hozzájárulásával gyakorolhatja a kedvezményezettváltoztatás jogát a szerződő fél, akivel – a biztosítottal, a kedvezményezettel – szemben arra kötelezte magát, hogy a jelölést sem visszavonni, sem megváltoztatni nem fogja.

6:479. § [A szerződéskötés különös szabályai]

- (1) Ha a biztosított kiskorú, és a szerződést nem a törvényes képviselőt gyakorló szülője köti meg, a szerződés érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. A gyámhatóság jóváhagyásával érvényes a szerződés akkor is, ha a biztosított a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen nagykorú személy.**
- (2) A biztosított a szerződés megkötéséhez adott hozzájárulását írásban bármikor visszavonhatja. Csoportos életbiztosítási szerződés ettől eltérően rendelkezhet. A visszavonás következtében a szerződés a biztosítási időszak végével megszűnik, kivéve, ha a biztosított a szerződésbe belép.**

Jelen § (1) bekezdése kógens, a (2) bekezdés egyoldalúan kógens.

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozata kapcsán a 2:12. § által nyújtott védelemnél is szigorúbb oltalomban kívánja részesíteni a kiskorú biztosítottat, ezért az ő érdekét megjelenítő érvényességi kellék két elemből áll: a törvényes képviselő hozzájárulásából és a gyámhatósági jóváhagyásából. Hasonló védelemben részesül a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen nagykorú biztosított.

A (2) bekezdés nem a kiskorú, hanem minden biztosított jogát teremti meg: a szerződés megkötéséhez adott hozzájárulás írásban bármikor visszavonható. Ennek a sajátos érdekmúlásnak a következtében a szerződés nem az érdekmúlás, azaz a visszavonás időpontjával, hanem a biztosítási időszak végével szűnik meg.

Ehelyütt célszerű végül tárgyalni azt az életbiztosításban újabban szokásos jelenséget, amelyet a biztosítási szaknyelvben szerződőváltásnak neveznek. Ez azt jelenti, hogy a korábbi szerződő, a biztosított és persze a biztosító tudtával és tudomásulvételével, az eredeti szerződő helyébe nem a biztosított, hanem más szerződő lép.

Mindez elsősorban az adókedvezmények megszerzésével van összefüggésben. A szerződőváltás nem a belépés valamiféle sajátos esete, hanem a 6:208–211. §-ok szerinti szerződésátruházás tényállását valósítja meg.

6:480. §**[Várakozási idő]**

A felek a szerződésben kiköthetik, hogy a biztosító valamely biztosítási esemény kockázatát csak a szerződés létrejöttét követő későbbi időponttól vállalja, vagy – ha a biztosítási esemény a kikötött várakozási időn belül következik be – jogosult a szolgáltatást csökkenteni. A várakozási idő legfeljebb hat hónap lehet; a kikötött várakozási idő ezt meghaladó része semmis.

A biztosításkötés gyakorlata már régebben felismerte, hogy a kockázatot befolyásoló körülményeket nem lehet a szerződéskötéskor a maguk teljességében megismerni, és hogy nemritkán az ún. ellenkiválasztás (kontraszelekció) okán a szerződéses tartam kezdeti időszakában igen gyakran megnő a biztosítási események bekövetkezésének valószínűsége, sőt gyakran a kockázatok ilyenkor realizálódnak is.

A várakozási idő voltaképpen az ezek elleni védekezés eszköze, ugyanakkor már megkötött szerződés keretében áll fenn, tehát mindkét fél oldalán biztonságot jelent, és garantálja, hogy a szerződéskötési ráfordítások nem mennek veszendőbe. Jogos érdekek pedig amellettszólnak, hogy a várakozási idő ne tartson túl sokáig, hiszen akkor felborulna a szerződéses egyensúly, és a biztosító végeredményben nem vállalna készenlétet olyan szolgáltatásokra, amelyeket különben megígért. Mindez a biztosított érdeksérelméhez vezetne. A Ptk. ezúttal is a szerződésre bízta, mit tesznek a felek, kikötik-e a várakozási időt vagy sem.

A törvényhely némileg suta megfogalmazása feljogosítja a biztosítót arra, hogy a várakozási időn belül úgymond „csökkenthesse” szolgáltatását. Valójában helyes értelmezés szerint az is jogszerű, hogy az adott esetben a biztosítónak egyáltalán nincs helytállási kötelezettsége, ha a feltételekben ez lett kikötve. Szokásos például az, hogy az életbiztosítás csak a biztosított baleseti vagy járványos megbetegedésből eredő halála esetén köteles teljesíteni a várakozási idő során.

A jogalkotó a tartam tekintetében azonban nem bízta a jogalkalmazóra a jogértelmezést. A törvényhely második mondata leszögezi, hogy a várakozási idő legfeljebb hat hónap lehet; a kikötött várakozási idő ezt meghaladó része semmis.

A szabály második mondatát – Jójárt Eszterrel (Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben – elméleti alapvetés. *Magyar Jog* 2014/12. 673–685.) egyetértve – valamely irányba („legfeljebb hat hónap”) érvényesülő kötelező jelleg miatt még semmisség kimondása nélkül is kógensnek véljük.

Megjegyezzük, hogy az egészségbiztosításban – a biztosítási fajta sajátosságaira tekintettel – a 6:489. § alapján a felek legfeljebb hároméves várakozási időt köthetnek ki.

A várakozási időt korábban szabályozó 1960-as Ptké. 67. §-ában a helytállási kötelezettség alóli mentesüléshez két feltételt írt elő, nevezetesen, hogy a biztosítási eseménynek a szabályzatban meghatározott okból (pl. nem baleseti vagy fertőzőes halál), az ott meghatározott időben kellett bekövetkeznie. Ilyen jogszabályi rendelkezés viszont már nincs.

6:481. § *[A díjfizetés elmulasztásának következménye]*

- (1) **A teljes biztosítási időszakra járó díjat a biztosító az első évben bírósági úton érvényesítheti; ezt követően csak akkor élhet e jogával, ha abban az évben a szerződő fél a díjfizetést már megkezdte vagy a díjfizetés halasztásában állapodtak meg.**
- (2) **A díjfizetés elmulasztása esetén a kockázati életbiztosításnak nem minősülő életbiztosítási szerződés megfelelően csökkentett biztosítási összeggel marad fenn (a továbbiakban: díjmentes leszállítás). A szerződő fél e jogkövetkezmény helyett választhatja a szerződés rendes felmondását.**
- (3) **Nem lehet díjmentesíteni a szerződést, ha visszavásárlási összeg a díjmentes leszállítás időpontjában még nem keletkezett. Ebben az esetben a szerződés szolgáltatási összeg hiányában megszűnik.**

A Ptk. a korábban bevált különös szabályokat jórészt megtartotta az életbiztosításra vonatkozó díjfizetési kötelezettség jogkövetkezményével kapcsolatban. A díj bírósági érvényesíthetőségét („díjper”) most is az első biztosítási időszakra – nem biztosítási évre – korlátozza, utána pedig csak úgy engedi, ha a díjfizetést már megkezdtek, vagy arra halasztást adtak. (A Ptk. ezzel a korábban bevált szóhasználattal első ízben ehelyütt tesz nevesítve említést a biztosítási díj bírósági érvényesítésének, illetve a díj halasztásának a lehetőségéről.)

A díjhalasztásban való megállapodás a már esedékessé vált díjfizetési kötelezettség prolongált teljesítési idejének meghatározására irányul.

A Ptk. a továbbiakban számot vet azzal, hogy a nem kockázati életbiztosítások esetében a díjakba kalkulált megtakarításokból jelentős vagyon halmozódik fel a biztosítónál, így a maradékjog gyakorlásának (lásd a 6:484. §-nál) az ún. díjmentes leszállítás lehet a következménye. Ez azt jelenti, hogy a felek a díjfizetést mint a fél főkötelezettségét már nem tartják fenn, a díjfizetési kötelezettség megszűnik, viszont a biztosító fizetési kötelezettsége is az addig megfizetett díjakból képzett értékhez fog igazodni. A díjmentes leszállítás helyett a felet megillető választási jog keretében a (2) bekezdés szerint gyakorolható rendes felmondást az életbiztosításban a 6:483. § külön szabályozza.

A (3) bekezdés valójában nem is a díjfizetési mulasztással közvetlenül összefüggő szabályt tartalmaz. Ahogy a (2) bekezdés alapján kockázati biztosításban nincs díjmentes leszállítás, úgy nem kockázati biztosításban nem marad fenn a szerződés, ha nem keletkezett még olyan visszavásárlási összeg, amelyből leszállítással a szerződés fennmaradhatna, ehelyett megszűnik.

6:482. § *[A közlési és változásbejelentési kötelezettség megszegésének következménye]*

- (1) **Ha a biztosító a szerződéskötést követően szerez tudomást a szerződéskötéskor már fennállt lényeges körülményről, az ebből eredő jogokat a szerződés fennállásának az első öt évében gyakorolhatja.**
- (2) **A közlési kötelezettség megsértése ellenére beáll a biztosító kötelezettsége, ha a szerződés megkötésétől a biztosítási esemény bekövetkeztéig öt év már eltelt.**
- (3) **Az (1) és a (2) bekezdés rendelkezéseit a szerződésben meghatározott lényeges körülmények változására vonatkozó bejelentési kötelezettség megsértésének következményeire is megfelelően alkalmazni kell. A biztosító ezzel kapcsolatos jogainak gyakorlására nyitva álló öt éves időszak a változásbejelentési határidő leteltét követő napon kezdődik.**

Jelen § részben új szabálya – valamely irányba (legfeljebb „első öt évében”; „öt év már eltelt”; „ötéves időszak”) érvényesülő kötelező jelleg miatt kógens.

A Ptk. némi módosítással fenntartja a közlési és változásbejelentési kötelezettség speciális életbiztosítási következményeinek bevált szabályozását.

A legfontosabb, hogy mind a módosítási javaslattal kapcsolatos, a 6:446. § szerinti biztosítói jogok gyakorlására, mind pedig a kötelezettségsértéssel összefüggésben bekövetkezett biztosítási eseményhez kapcsolódó biztosítói teljesítés megtagadására csupán a szerződéskötés első öt évében van mód. Ezt a korlátot pedig „felfelé” akkor sem lehet átlépni, ha az életbiztosítási szerződést nem fogyasztó kötötte.

A (2) bekezdés szabálya pedig azzal vet számot, hogy a szerződés megkötését követő öt év eltelte után bekövetkező biztosítási esemény már valószínűleg nincs az elhallgatott körülménnyel összefüggésben, ezért beáll a biztosító kötelezettsége.

A törvényhely új (3) bekezdése vitákra adhat okot. Önmagában már az is megkérdőjelezhető, hogy az életbiztosításban változásbejelentési kötelezettség állhat fenn, a kockázatokat kizárásokkal szokás korlátok közt tartani.

A 6:452. § általános szabályával szemben azonban ehelyütt a változásbejelentési kötelezettség az életbiztosításban nem minden, hanem csak a szerződésben meghatározott lényeges körülmény változására vonatkozik.

Az új szabály alapján a változásbejelentési kötelezettség megszegésének jogkövetkezményei nem a szerződés fennálltának első öt évében, hanem esetleg évtizedek elteltével állnak be. Az ötéves határidőt akkortól kell számítani, amikor a változásbejelentési kötelezettséget teljesíteni kellett volna.

6:483. § [Rendes felmondás]

- (1) A szerződő fél – ha az első évi biztosítási díjat befizették – az életbiztosítási szerződést írásban, harmincnapos felmondási idő mellett, a biztosítási időszak utolsó napjára felmondhatja.**
- (2) Az életbiztosítási szerződést – a biztosítási kockázat jelentős növekedésének esetét kivéve – a biztosító nem mondhatja fel.**

Noha az életbiztosítási szerződés megszüntetésére kifejezett felmondási szabályozás nélkül korábban is lehetősége volt a szerződő félnek, a Ptk. e biztosítási fajta esetében is lehetővé teszi azt, mégpedig a felmondás kárbiztosítási szabályával (6:466. §) azonos módon. Figyelemmel van azonban a biztosító érdekeire is akkor, amikor azt csupán az első időszakra járó díj befizetése után engedi meg a szerződő félnek.

A felmondás lehetővé tétele az életbiztosításban azzal járt, hogy a felmondást ugyanakkor a biztosító oldalán tilalmazni kellett a Ptk.-ban. A tilalom azonban nem teljes körű, mert kockázatsúlyosbodás esetén megengedett. (Hasonló rendelkezést tartalmaz a 6:490. § szabálya az egészségbiztosításban.)

A Bit. 122. §-a alapján a fogyasztót rendkívüli felmondási, valójában inkább elállási jog illeti meg. Az életbiztosítási szerződést – kivételekkel – a megkötés után harminc nappal felmondhatja, a befizetett díjat visszakaphatja [a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződésekről szóló 2005. évi XXV. törvény 6. § (1) bekezdéséhez hasonlóan].

6:484. § [Maradékjog]

- (1) Ha az életbiztosítási szerződés bármely okból a biztosítási összeg kifizetése nélkül szűnik meg, a biztosító köteles a szerződésben meghatározott visszavásárlási összeget kifizetni.**
- (2) Abiztosítómentesül a biztosítási összeg kifizetése alól, ha a biztosított a kedvezményezett szándékos magatartása következtében vesztette életét; a visszavásárlási összeg ebben az esetben az örökösöké, és a kedvezményezett abból nem részesülhet.**
- (3) A szerződés a biztosítási összeg kifizetése nélkül szűnik meg, és a biztosító a visszavásárlási összeget köteles visszatéríteni, ha a biztosított szándékosan elkövetett súlyos bűncselekménye folytán, azzal összefüggésben vagy a szerződéskötéstől számított két éven belül elkövetett öngyilkossága következtében halt meg.**

A Ptk. sajátos, részben új szabályokat állapít meg az életbiztosítási szerződés megszűnésének különböző esetei kapcsán.

A "maradékjogok" kifejezés a biztosítási szaknyelvből származó, de a Bit.-ben is szereplő fogalom: az életbiztosítási szerződés feltételeiben meghatározott azon jogok, amelyek a díjfizetés elmaradása, illetve a szerződésnek a biztosítási összeg kifizetése nélküli megszűnése esetében fennmaradnak (Bit. 4. § 72. pont.). Azt tükrözik, hogy az életbiztosítottat a szerződésszegés különböző eseteiben sem sújthatja teljes jogvesztés, hiszen a nem kockázati életbiztosításban a biztosítási díj egy része nem a biztosítási kockázat fedezetére, hanem megtakarítási-befektetési forrásul szolgál.

A kárbiztosításban viszont a fő szerződésszegés, a díjfizetés elmaradása végül is a szerződés megszűnéséhez vezet. A mentesülés azonban a biztosító szolgáltatásaitól fosztja meg a másikat, rendszerint anélkül azonban, hogy maga a szerződés megszűnne.

Nem így az életbiztosításban: ezekben az esetekben a biztosító főszabályként visszavásárlási összeget fizet. A Ptk. e transzparens fogalommal operál, a szerződésben meg nem jelenő, az 1959-es Ptk.-ban említett ún. díjtartalék helyett.

A (2) bekezdés alatti esetben a mentesülés oka az, hogy a kedvezményezett megöli a biztosítottat. A (3) bekezdés esetében pedig maga a biztosított követ el olyan súlyos, szándékos bűncselekményt, amely miatt meghal, vagy a szerződés tartamának első két évében öngyilkos lesz.

Annak következtében, hogy a Ptk. a díjtartalék fogalmával nem operál, az (1) és (3) bekezdés „összecsúszott”, hiszen visszavásárlási összeg jár minden olyan esetben, ha a szerződés a biztosítási összeg kifizetése nélkül szűnt meg, és elsőre közömbös, hogy a megszűnés oka éppen a biztosított (3) bekezdés szerinti szándékosan elkövetett súlyos bűncselekménye, illetve két év utáni öngyilkossága volt. A jogkövetkezmény ugyanaz: nem a biztosítási összeg, hanem az annál alacsonyabb összegű visszavásárlási összeg jár vissza.

Más törvényalkotások rövidebb-hosszabb határidőkkel operálnak, például a VVG 161. §-ában három év szerepel. A rendelkezés indoka mégiscsak az, hogy a két év elteltével valószínűleg már nincs erős pszichés összefüggés a szerződéskötési, illetve az öngyilkossági szándék közt.

A törvényhely alkalmazásában a gyakorlat a háromévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett, mentesüléssel járó szándékos bűncselekményt érti.

3. A balesetbiztosítási szerződés

6:485. §

[Balesetbiztosítás]

Balesetbiztosítási szerződés alapján a biztosító különösen a biztosított baleset miatt bekövetkező halála, egészségkárosodása vagy rokkantsága esetére a szerződésben meghatározott biztosítási összeg vagy járadék fizetésére, vagy a szerződésben meghatározott egyéb szolgáltatásra vállal kötelezettséget.

A balesetbiztosítás most újonnan meghatározott fogalma kapcsán is egyetértünk Jójárt Eszterrel (Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben – elméleti alapvetés. *Magyar Jog* 2014/12. 674.) abban, hogy fogalmilag kizárt a diszpozitivitás a definíciós szabályok, valamint egy szerződéses jogintézmény fogalmi és joghatásbeli lényegét meghatározó szabályok esetén. A 6:486. § kis részben új rendelkezései a 6:456. § alapján a fogyasztói összegbiztosítások, így a balesetbiztosítások esetében is egyoldalúan kógens.

Miközben a Ptk. új szabálya a balesetbiztosítás fogalmát határozza meg, nem teszi ezt – helyesen – magával a balesettel.

A meghatározás egyébként példálódzik – „különösen” –, illetve a szerződésben meghatározott „egyéb szolgáltatásra” utal, aminek az az indoka, hogy költségtérítést vagy például a műtét súlyosságához igazodó napi térítést stb. nyújtó számtalan más szolgáltatást is kínálnak a balesetbiztosítások. A balesetbiztosító a definíció szerint járadékszolgáltatást is nyújthat, ehhez azonban csupán az életbiztosításnál is említett, ott jobban részletezett járadék hasonlítható (6:477. §). A felelősségbiztosítási szerződés alapján kikötött, illetve egyébként a Ptk. deliktuális felelősségi szabályai közt szereplő járadékkal, valamint a bankjárdékkal sem azonos.

A biztosítási gyakorlatban hosszabb ideje alkalmazott, nagyjából azonos tartalmú meghatározás szerint a biztosítási baleset kétfázisú biztosítási eseményt jelent, nevezetesen egyrészt a biztosított akaratán kívüli hirtelen külső behatást, valamint másrészt az ezzel összefüggésben bekövetkező halált, illetve az ún. csonkulási táblázatban (németül Gliedertaxe) meghatározott mértékű tartós egészségkárosodást. A csonkulási táblázat értelmezésével, a biztosítási összeg kiszámításának módjával kapcsolatban lásd a BH1986.367.-t.

A szerződés szerint a balesetből eredő sérülések közül az érzékszervek, illetve testrészek sérülései eredményezhetnek különböző fokú rokkantságot. Ha a biztosítási feltételek pszichés sérüléseket nem jelölnek meg, és a pszichés sérülésekre rokkantsági fok sem került megjelölésre, akkor a biztosító pszichés sérülésre nem vállalt biztosítási szolgáltatást (Fővárosi Ítéltábla 4.Pf.21.015/2013/7.).

A Ptk.-beli biztosítási baleset fogalma önálló, így nem azonosítható a nukleáris balesettel (6:559. §), a kiesésre vezető közös balesettel az öröklési jogban [7:4. § (2) bekezdés], de a munkabalesettel, üzemi balesettel sem.

A balesetfogalom egyes elemei számos vita és jogvita forrása voltak (Lontai Endre: A biztosítási baleset fogalmával összefüggő elvi és gyakorlati problémák. *Állam- és Jogtudomány* 1969/3. 481–497.).

A biztosítási balesetfogalom két lényeges eleme a külső behatás és az akaraton kívüliség.

Az akaraton kívüliség jelenthet olyan külső behatást, amely a test ütődésében jelentkezik. Az ilyen behatás akaraton kívüli: baleset. Ezt a közfelfogás is balesetnek tekinti. Ha a külső behatást ugyan a biztosított magatartása váltja ki, de az nem tudatos,

akkor az akaraton kívüli: a biztosított kiugrott a már nyílt pályán sebesen haladó vonatból, és így vesztette életét. Ennek előzménye az volt, hogy az alvó biztosított utas álmából felriadva úgy cselekedett, hogy nem tudhatta mérlegelni a kiugrás veszélyeit és következményeit (Legfelsőbb Bíróság P.törv.III.20.598/1967.).

A fertőzőes megbetegedést (jóllehet a kórokozó kívülről és a biztosított akaratán kívül, adott esetben hirtelen is jut a szervezetébe) nem lehet balesetnek tekinteni, hanem megbetegedésnek.

A balesetbiztosítás szempontjából nem tekinthető teljesítésre alapul szolgáló biztosítási eseménynek az öngyilkosság, még akkor sem, ha az általános szerződési feltételekben a biztosító mentesülése körében említésre kerül ez a fogalom (ÍH2009.169.).

Nem minősül akaraton kívüli behatásnak, ha a biztosított verekedést kezdeményez, és a másik fél részéről ezzel arányos támadás éri őt. Aki verekedést kezdeményez, az számol azzal, hogy a másik fél a tettelegességet viszonzni fogja. Ha azonban a megtámadott, az egyébként jogtalan támadóval szemben a támadás elhárításán túl, aránytalan tettelegességgel él, például arculütésre válaszul késével hasba szúrja a biztosítottat, sérülése már balesetbiztosítási esemény. Ha a biztosítottat ért viszonttámadás jogos védelmi helyzetben elkövetettnek minősül, a biztosított nem baleset áldozata. Ha a viszonttámadó a jogos védelem határait túllépte, az aránytalanság fennforog, a balesetbiztosítási esemény megvalósul.

A konkrét esetben a balesetbiztosított kocsmai verekedésben vett részt. Ennek során az egyik résztvevőre kalapáccsal támadt, annak életét közvetlenül fenyegette. A megtámadott kést használt, és azzal megölte a biztosítottat. A megtámadottat jogos védelem címén felmentették. Baleset nincs, mert a biztosított halálát saját maga, szándékos és jogellenes cselekményével okozta.

Egy másik esetben a biztosított ekcémára röntgenkezelést kapott, ennek során károsodás, égés történt. A szakértő véleménye szerint a röntgenkezelés indokolt volt. A röntgendózis az adott esetben a megengedett határt nem lépte túl, a gyulladás fokozódásában valószínűleg a már előzetesen kezelt bőrnek is szerepe lehetett. Orvosi műhiba nem történt. Nincs biztosítási esemény, mert nem történt műhiba.

Hasonló volt annak a megítélése, amikor a terhes állapotba került nő tiltott művi beavatkozást végzett magán. Ezt követően kertjében kapált. Rosszul lett, kórházba szállították, ahol a nagy vérveszteség következtében meghalt. A balesetbiztosítási összeg iránti követelés alaptalan volt, mert a művi beavatkozás nem volt akaraton kívüli.

Ellenkezően ítélte meg a bíróság azt az esetet, amikor a biztosított mütét során vérátömlesztést kellett végezni. A véralcsoport meghatározása azonban téves volt, ennek következtében a vérátömlesztésnél súlyos vesekárosodás és ebből eredően a biztosított halála következett be. A vérrel tévesen történt transfúzió olyan akaraton kívüli többletbehatás, amely meghaladja annak a műtéti behatásnak körét, amelyet a beteg a műtétbe való beleegyezéssel vállalt. Ez baleset.

A BH4481. szerint bár a megemelés nem akaraton kívüli, azonban annak minősülhet valamely ismeretlen ok hatása, valamint ismert ok szokatlan és váratlan hatása is. Felvethető azonban az is, hogy a megemelés önmagában véve nem tekinthető akaraton kívüli behatásnak. Ilyenkor a behatás akaraton kívüliisége csak akkor állapítható meg, ha az akart emeléshez mint behatáshoz valamilyen nem akart többletbehatás járul.

Hasonlóan ítélte meg azt a helyzetet a bíróság, amikor a biztosított halálát baleset folytán szükséges fektetés következtében fellépett tüdőgyulladás okozta. A halál baleseti eredetű, mert az orvosi gyógykezelés és az ennek során elrendelt ágyban fekvés a baleset folytán vált szükségessé. A halált okozó tüdőgyulladás az ágyban fekvés eredménye, ez utóbbit azonban a baleset tette szükségessé. Nincs jelentősége annak, hogy

a tüdőgyulladást a biztosított magas életkora váltotta ki, mert a tüdőgyulladás a magas életkor ellenére sem lépett volna fel, ha a biztosítottnak épp a baleset következtében nem kellett volna tartósan ágyban fekvőnek lennie.

Megjegyezzük, hogy az okozati összefüggés akkor is fennáll, ha a behatás egészséges emberi szervezetben nem idézne elő károsodást, vagy esetleg csak múló bajt okozna, azonban a biztosított szervezete – az előrehaladott kor vagy a testalkat eredeti gyengesége következtében – kellő ellenállást nem képes kifejteni, és ezért válik a behatás végzetessé. A kártérítési joghoz hasonlóan e két utóbbi esetben tehát – bár egymás utáni láncolatokon át – megvolt a közvetlen okozati összefüggés a baleset és a bekövetkezett halál között.

(A példánál az Állami Biztosító belső utasításának anyagára támaszkodtunk – „Jogi Gyűjtemény”, házi soksz., é.n.)

6:486. § [Alkalmazandó szabályok]

- (1) A balesetbiztosításra az életbiztosítás szabályait a következő kérdésekben kell alkalmazni:**
  - a) a biztosított hozzájáruló nyilatkozatának visszavonása;**
  - b) a kedvezményezett kijelölése és jogai; és**
  - c) a biztosító mentesülése, ha a biztosított halálát a biztosítási összegre jogosult okozta.**
- (2) A felek a felmondási jog korlátozásában nem állapodhatnak meg.**
- (3) A balesetbiztosításra egyebekben a kárbiztosítás szabályait kell alkalmazni a következő eltérésekkel:**
  - a) a biztosító a balesetért felelős személlyel szemben megtérítési igénye alapján nem érvényesíthet igényt;**
  - b) nem terheli a biztosítottat állapotmegőrzési kötelezettség a biztosítási esemény bekövetkezése esetén.**

A Ptk. a balesetbiztosítási szerződés esetében a már bevált módon, utaló szabályok használatával rendeli alkalmazni a felsorolás szerinti életbiztosítási szabályokat, míg egyebekben a kárbiztosítás szabályainak – eltérésekkel történő – alkalmazását írja elő. Az egészségbiztosításnál egyébként ugyanez a kodifikációs technika került alkalmazásra (6:488. §).

A törvény csupán a hozzájárulás visszavonásáról rendelkezik a 6:479. § (2) bekezdésének első mondatára utalással. Az összegbiztosításnak minősülő balesetbiztosításra is alkalmazást nyer azonban a 6:475. § szabálya, azaz a balesetbiztosítási szerződés létrejöttéhez és módosításához is szükséges a biztosított írásbeli hozzájárulása, ha a szerződést nem ő köti meg.

A törvénynek rendelkeznie kellett a biztosítási összeg sorsáról arra az esetre, ha a balesetbiztosítási eseményt szándékosan előidéző kedvezményezett nem tartozik azok közé, akiknek a szándékos magatartása mentesüléssel jár.

Külön utaló szabály rendeli, hogy a biztosító az életbiztosítás képeré a balesetbiztosítás kedvezményezettjével szemben is mentesülhessen, ha a balesetbiztosított halálát szándékos magatartásával maga idézte elő.

Az életbiztosítási szabályok alkalmazásából az is következik, hogy a balesetbiztosítási összeg senkinek nem jár, hiszen nincs visszavásárlási összeg, amit a kedvezményezett helyett az örökösöknek kellene juttatni.

A balesetbiztosító mentesül fizetési kötelezettsége alól, amennyiben bizonyítja, hogy a kárt jogellenesen, szándékosan vagy súlyosan gondatlanul a biztosított okozta. Egy

konkrét esetben a bíróság megállapította, hogy a felperes terhére a jogerős ítéletben megállapított ittas járművezetés nem gondatlan bűncselekmény [KRESZ 4. § (1) bekezdés], ezért a biztosító mentesülése a Ptk. mentesülési szabályaiból következik (BH2009.69.).

A balesetbiztosító azonban akkor is mentesül fizetési kötelezettsége alól, ha bizonyítja, hogy a kárt, azaz a biztosított halálát, egészségkárosodását vagy rokkantságát jogellenesen, szándékosan vagy súlyosan gondatlanul nem maga a biztosított, hanem a szerződő fél vagy a velük közös háztartásban élő hozzátartozójuk okozta. A gyakorlatban ez a jogkövetkezmény mégsem érvényesül, mert a biztosítók feltételeikben csak a biztosított magatartása miatt kötik ki a mentesülést.

Joggal fel lehet vetni, miért tiltja a törvény kifejezetten a megtérítési igényt a balesetbiztosításban, és miért nem teszi ezt a nem kárbiztosításként művelt egészségbiztosításban, sőt az életbiztosításban sem. A korábbról is ismert rendelkezés indoka az, hogy a gyakorlatban rendszerint a biztosítási baleset miatt merül fel a kártérítési felelősség kérdése, és így az egyértelmű szabályozás igénye, míg a másik két esetre mindez nem jellemző.

A (2) bekezdés változatlan szabálya szerint a felek a felmondási jog *korlátozásában* nem állapodhatnak meg; a Ptk. a kárbiztosításnál a korlátozásnál nyilván egyértelműbb kizárással operál: kárbiztosítás esetén a felmondási jog legfeljebb három évre zárható ki [6:466. § (2) bekezdés]. A korlátozás tilalma mindenesetre széles körűbbnek tűnik a kizárásénál.

Abból, hogy a (3) bekezdés – a korábbi szabályozáshoz hasonlóan – a balesetbiztosításra a külön felhívott életbiztosítási szabályokon kívül, „egyebekben” a kárbiztosítás szabályait rendeli alkalmazni, elsőre az következne, hogy a biztosítási gazdagodási tilalom érvényesül. Ezt a tilalmat a biztosító megtérítési igényének kizárása, valamint az oldja fel, hogy az összegbiztosítás szabályai közt a többszörös biztosítás megengedett, illetve a halmozási tilalom is fel van oldva (6:476. §).

A (3) bekezdés b) pontjának új szabálya – a kárbiztosításként művelt egészségbiztosításhoz hasonlóan – nem terheli a balesetbiztosítottat állapotmegőrzési kötelezettséggel, mert nem teszi lehetővé a balesetbiztosításban eddig is meglehetősen életidegen szabály alkalmazását.

Végül említést érdemel, hogy a Ptk. elhagyta azt a mára ugyancsak időszerűtlenné vált rendelkezést, amely lehetővé tette, hogy a biztosított foglalkozásának megváltozásával a biztosítási összeg – a veszélyviselésnek megfelelően – külön megállapodás nélkül is módosuljon. A változásbejelentési kötelezettség egyéb kockázatsúlyosbodáson kívül a foglalkozás változását is felölelheti, az egyes utóbb felmerülő kockázatok pedig kizárásokkal is eliminálhatók.

LXV. Fejezet

Az egészségbiztosítási szerződés

6:487. §

[Egészségbiztosítási szerződés]

Egészségbiztosítási szerződés alapján a biztosító a biztosított megbetegedése esetén a szerződésben meghatározott szolgáltatások teljesítésére vállal kötelezettséget. A biztosító szolgáltatása kiterjedhet a szerződésben meghatározott egészségügyi

szolgáltatások egészséges személy általi igénybe vételekor felmerülő költségek megtérítésére is.

1. Az egészségbiztosításról

A magyar biztosítási szerződési jogban a Ptk. szabályozza első ízben az egészségbiztosítási (korábbi szóhasználat: betegségbiztosítási) szerződést. Ennek számos indoka van, egyebek közt az, hogy a korábbi társadalmi-gazdasági viszonyok közt a betegséggel kapcsolatos biztosítási szükségletek kielégítését szinte kizárólag az állami társadalombiztosítás feladataként határozták meg.

A piacgazdasági viszonyok ismételt kialakulása teret engedett az egészségbiztosítási termékek értékesítésének is, mindenekelőtt a turista utasbiztosításban. Ezt követően kis számban, de elterjedtek azok a biztosítások, amelyek a műtétek súlyossága vagy a kórházi tartózkodás, illetve a táppénzes időtartam idejére nyújtottak ún. napi térítéses összegszerű szolgáltatásokat. A hazai egészségbiztosítások kisebb részében a biztosító orvosi beavatkozások stb. tényleges költségének megtérítését vállalta. Erre esetenként az egészségügyi szolgáltatóval kötött szerződés alapján, mintegy természetbeni szolgáltatás nyújtása útján került sor.

A jogi szabályozásban – más jogrendekkel szemben – eddig még nem teremtődtek meg a magán-egészségbiztosítás és a társadalombiztosítás egymásra tekintettel levő, egymást kölcsönösen kiegészítő, egymáshoz illeszkedő szabályai. Hazánkban az ún. magán-egészségbiztosítás – amely a társadalombiztosítással szemben a polgári jogi szabályozás tárgya – más piacokkal ellentétben egyelőre még csak éppen elterjedőben van, a jogintézmény további alakulása is inkább a jogalkotó, mint a jogalkalmazó kezében van. A Ptk. tehát ilyenformán a ma még szűk, de öröndetesen bővülő körben terjesztett magán-egészségbiztosítási szerződések szabályait tartalmazza.

Maga az Indokolás (655. old.) is utal arra, hogy a jogalkotó nem tekinti véglegesnek az egészségbiztosítási szerződés szabályozását, amikor leszögezi, hogy az elmúlt évtizedben felmerült társadalmi igényeket kívánja kielégíteni azzal, hogy – egyelőre néhány szabállyal – bevezeti azt.

Megjegyezzük, hogy az irodalomban jelentős előrelépés Tőkey Balázs átfogó monográfiája [Tőkey Balázs: *Az egészségbiztosítási szerződés* (ELTE Eötvös Kiadó 2015, Budapest)].

2. Az egészségbiztosítás alapelvei

A biztosítási szerződés alapelvei, *mutatis mutandis* az önálló fejezetben szabályozott egészségbiztosítási szerződés előírásainak is alapjául szolgálnak.

A biztosítások közt is a legnagyobb bizalmat feltételező egészségbiztosítás esetében leginkább igaz az, hogy a biztosított egyrészt érzékeny személyes adatait, titkait bízta a biztosítóra, másrészt pedig közlési/tájékoztatási kötelezettségének szerződésszerű teljesítése nagyban befolyásolja azt, hogy a biztosító milyen feltételekkel, kikötésekkel, pótdíjjal stb. hajlandó szerződni.

Az egészségbiztosítási szerződés esetében az *együttműködési kötelezettség* elmulasztásának súlyoskövetkezmenyei pedig mindenekelőtt a teljesítéssel összefüggésben jelentkeznek: a betegbiztosított külföldi kezelésének intézése helyett a mentesülési okokat

hosszasan vizsgáló biztosítónak még a nem vagyoni hátrányokat is kompenzálnia kell (BH2001.318.).

Az egészségbiztosítási érdekre is a 6:440. § általános szabálya nyer alkalmazást.

A biztosítási jog gazdagodási tilalmának elve csak részben, a kárbiztosítás szabályai szerint kötött egészségbiztosítás esetében érvényesül.

Eszerint a túlbiztosítás tilos, a kifizetett kár mértékéig a biztosítót megtérítési igény illeti, tehát a biztosított nem gazdagodhat a kártérítéssel, amit a biztosítótól megkapott. A károkozótól még egyszer nem követelheti azt – de a károkozó sem gazdagodhat a károsult egészségbiztosított kórházi ellátásának kiszámlázott költségeit fizető biztosításával –, mert a biztosító megtérítési igényt fog vele szemben támasztani.

Nyilvánvaló, hogy az egészségbiztosításnak is ösztársadalmi és tág értelemben vett *kártalanítási feladata* is van. Nemcsak azt jelenti ez, hogy a biztosító például kifizeti a fogorvosi kezelés költségeit, hanem súlyosabb megbetegedés esetén – pl. az ún. napi térítéssel – egzisztenciális terheket vesz le a biztosított válláról.

Abból, hogy jelen § meghatározása szerint a biztosító szolgáltatása kiterjedhet a szerződésben meghatározott egészségügyi szolgáltatások egészséges személy általi igénybevételekor felmerülő költségek megtérítésére is, az következik, hogy az egészségbiztosítás a *kármegelőzésben* is jelentős szerepet kaphat. Az egészségbiztosítási szerződés a kártérítési jogviszonyhoz hasonlóan, de más eszközökkel, a mentesülési szankciókkal is ösztönöz a kármegelőzésre, s korlátok közt a kárenyhítésre is (lásd a 6:488. §-nál).

A gyengébb fél védelmét különleges szabályok szolgálják az egészségbiztosításban: egyoldalúan kógens, illetve kógens az egészségbiztosítási szerződés szabályozása (6:456. §). A fejezet számos szabálya ilyen: például a várakozási idő legfeljebb három évre történő kikötésének lehetősége, az előzménybiztosítás beszámítása a várakozási időbe (6:489. §), a rendes felmondás biztosítót sújtó tilalma, a rendkívüli biztosítói felmondás kizárása kockázatsúlyosbodás esetén stb.

3. Az egészségbiztosítási szerződés fogalma

Fogalmilag kizárt a diszpozitivitás a definíciós szabályok, valamint egy szerződéses jogintézmény fogalmi és joghatásbeli lényegét meghatározó szabályok esetén, így jelen § kógens.

Utalás történt arra, hogy a biztosítási szerződések rendszerében az egészségbiztosítási szerződés külön kitüntetett helyet kapott, szabályait ugyanis külön fejezet tartalmazza. Erre tekintettel az egészségbiztosításra az általános szabályok (6:439–457. §-ok) vonatkoznak, az élet- és kárbiztosítás szabályai azonban – külön utalás nélkül – nem.

A kodifikációs szerkesztési technika folyamánya, hogy miközben az általános szabályok közt a 6:439. § (2) bekezdése a kár-, illetve összegbiztosítást ismeri, az egészségbiztosítást nem; az egészségbiztosítás külön fejezettel lett szabályozva. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy a 6:440. § a biztosítási érdek meghatározásakor mintha kifejezetten nem is számolna az egészségbiztosítással, azt a biztosítási esemény elkerüléséhez fűződő érdekekkel azonban mégis azonosíthatjuk. Az érdek hiányát pedig, mint az összegbiztosításban, a biztosított hozzájárulás hiánya jeleníti meg [6:488. § (1) bekezdés].

A Ptk. a fogyasztói összegbiztosításra és az egészségbiztosításra külön szabályt alkot, hogy e biztosítások speciális szabályainak mindegyikét egyoldalúan kógensnek minősítse (6:456. §).

Értelmezési gondot okoz azonban, hogy míg a 6:455. § esetében egyértelműnek tűnik, hogy az általános szabályok, valamint a kár- és a felelősségbiztosítás különben diszpozitív szabályai közül melyek egyoldalúan kógensek, addig a 6:456. § szabálya az eltérést nem engedő, vagyis olvasatunkban kógens rendelkezésektől való, a szerződő fél, a biztosított, a kedvezményezett stb. terhére történő eltérést tiltja. Az ellentmondás csak úgy oldható fel, ha „az eltérést nem engedő rendelkezésektől” szövegrészt szerkesztési hibának véelve mellőzzük, mert csak így van értelme azt vizsgálni, hogy az összeg- és – esetünkben az – egészségbiztosítás külön szabályai közül melyek kógensek; amelyek pedig nem, azok egyoldalúan kógensek.

A továbbiakban világossá válik, hogy a Ptk. miért változtatott az eddig bevett elnevezésen (betegségbiztosítás helyett egészségbiztosítás). A biztosítási piac, de a fogyasztók igényei és az általános prevenció szempontjai is indokoltá teszik, hogy a biztosító ne csupán a már megszokott megbetegedés esetében nyújtson szolgáltatást, hanem azok kiterjedhessenek a különben egészséges személynek nyújtott egészségügyi szolgáltatásokra. A Ptk. az utóbbi esetben a nyújtott szolgáltatások ellenértékét („költségek”) térítteti a biztosítóval. Az egészségbiztosítási szerződés más szolgáltatása esetében ilyen megszorítást nem alkalmaz.

Az egészségbiztosítás, mint fent jeleztük, figyelemmel a 6:439. § (2) bekezdésére is, összegbiztosítás lehet (pl. „napi térítés”), vagy a beavatkozások költségét megtérítő kárbiztosítás. Ez az indoka annak, hogy a balesetbiztosítási szerződés esetében már bevált módon (6:486. §), utaló szabályok alkalmazásával az „összegszerű” egészségbiztosítási szolgáltatásokra a Ptk. a felsorolás szerinti életbiztosítási szabályokat, míg a kárbiztosítás módjára művelt, költségeket fedező biztosítások esetében a kárbiztosítás szabályait rendeli – ehelyütt is eltérésekkel – alkalmazni.

6:488. § [Alkalmazandó szabályok]

- (1) Az egészségbiztosításra az életbiztosítás szabályait a következő kérdésekben kell alkalmazni:**
- a) csoportos biztosítás;**
  - b) a biztosított részéről szükséges hozzájárulás, ha nem a biztosított a szerződő fél;**
  - c) a biztosított hozzájáruló nyilatkozatának visszavonása; és**
  - d) a biztosító kötelezettségeinek beállása a közlési kötelezettség megsértése esetén.**
- (2) Ha az egészségbiztosítást kárbiztosításként kötötték, a kárbiztosításra vonatkozó rendelkezéseket a következő eltérésekkel kell alkalmazni:**
- a) a kárenyhítési kötelezettség szabályainak alkalmazása során nem tekinthető a biztosító mentesülését eredményező oknak, ha a biztosított az őt törvény alapján megillető rendelkezési joggal élve az orvosi beavatkozáshoz nem járul hozzá; és**
  - b) nem terheli a biztosítottat állapotmegőrzési kötelezettség a biztosítási esemény bekövetkezése esetén.**

Az (1) és (2) bekezdés a balesetbiztosítási szerződés esetében követett „utaló szabályos” kodifikációs technikával valójában az egészségbiztosítás két fajtáját teremti meg:

- a)* a nem kár-, hanem életbiztosításként kötött egészségbiztosítást, amelyre az egészségbiztosítás szabályain kívül az életbiztosítás négy rendelkezése vonatkozik, és
- b)* a kárbiztosításként kötött egészségbiztosítást, amelyre – megint csak az egészségbiztosítás külön szabályain kívül – két nevesített eltéréssel a kárbiztosítás szabályai alkalmazandók.

Ami most már a négy életbiztosítási szabályt illeti, az (1) bekezdés a) pontjához kapcsolódóan (csoportos biztosítás) csupán egy alkalmazandó rendelkezést találunk, amely szerint a biztosított a szerződés megkötéséhez adott hozzájárulását írásban bármikor visszavonhatja. Csoportos élet-, azaz egészségbiztosítási szerződés ettől eltérően rendelkezhet. A visszavonás következtében a szerződés a biztosítási időszak végével megszűnik, kivéve, ha a biztosított a szerződésbe belép.

Az (1) bekezdés b) és c) pontja egyértelmű: az egészségbiztosított a szerződés megkötéséhez adott hozzájárulását írásban bármikor visszavonhatja. A visszavonás következtében a szerződés a biztosítási időszak végével megszűnik, kivéve, ha a biztosított a szerződésbe belép.

Az (1) bekezdés d) pontja (a biztosító kötelezettségeinek beállása a közlési kötelezettség megsértése esetén) a 6:482. § (2) bekezdésére utal, amely szerint a közlési kötelezettség megsértése ellenére beáll a biztosító kötelezettsége, *ha a szerződés megkötésétől a biztosítási esemény bekövetkeztéig öt év már eltelt.*

A kárbiztosítás szabályainak megfelelő alkalmazása a (2) bekezdés szerint nem okozhat gondot, hiszen az állapotmegőrzési kötelezettséget a törvény kizárta.

A biztosított egyoldalú rendes, illetve a biztosító rendkívüli felmondására nézve viszont nem nevesíti a 6:466. § felmondási szabályát, az általános szabályok pedig nem tartalmaznak további rendelkezéseket, ellenben az egészségbiztosítási fejezet a felmondásra külön szabályt alkot (6:490. §).

Alkalmazást nyernek a megtérítési igény (6:468. §) szabályai is; aki a biztosított betegségéért, balesetéért felelős, köteles lesz az egészségbiztosítás szolgáltatásait megtéríteni.

A kárbiztosítás fogyasztói biztosításban egyoldalúan kógens mentesülési szabályai mind a kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség megszegése, mind pedig a biztosítási esemény előidézése esetére (6:463–464. §-ok) alkalmazást nyernek a kárbiztosításként művelt egészségbiztosításban. Ha tehát például a biztosított ellenőrizetlen gombát vásárol, és mérgezést kap tőle – vagy ugyanezt teszi vele hozzátartozója, vagy ha a hozzátartozó súlyosan megveri – az egészségbiztosító mentesülni fog.

Az egészségbiztosító azonban akkor is mentesül fizetési kötelezettsége alól, ha bizonyítja, hogy a kárt, azaz a biztosított egészségkárosodását vagy rokkantságát jogellenesen, szándékosan vagy súlyosan gondatlanul nem maga a biztosított, hanem a szerződő fél vagy a velük közös háztartásban élő hozzátartozójuk okozta. A biztosítók azonban feltételeikben a mentesülést – akárcsak a balesetbiztosításban – a biztosított személyére korlátozzák.

Csupán egy esetben korlátozza a Ptk. a kárenyhítési kötelezettség szabályainak alkalmazását: akkor, ha a biztosított az orvosi beavatkozáshoz nem járul hozzá [(2) bekezdés a) pont].

Az Eütv. 15. § (3) bekezdése szerint bármely egészségügyi beavatkozás elvégzésének feltétele, hogy ahhoz a beteg megtevesztéstől, fenyegetéstől és kényszertől mentes, megfelelő tájékoztatáson alapuló beleegyezését adja. A törvényhely tágabb értelmezése tűnik eszerint helyesnek: a kárenyhítési kötelezettség szabályainak alkalmazása során nem tekinthető a biztosító mentesülését eredményező oknak, ha a biztosított az őt törvény alapján megillető rendelkezési joggal élve az egészségügyi beavatkozáshoz nem adja beleegyezését.

A (2) bekezdés b) pontjának új szabálya – amely a balesetbiztosításhoz hasonlóan nem terheli az egészségbiztosítottat állapotmegőrzési kötelezettséggel a biztosítási esemény bekövetkezése esetén – nem teszi lehetővé az egészségbiztosításban meglehetősen életidegen szabály alkalmazását.

6:489. § [Várakozási idő]

- (1) Ápolási szolgáltatásra irányuló biztosítás esetén, illetve akkor, ha a biztosítandó személy valamely tartós betegsége a szerződéskötéskor mindkét fél által ismert volt, az említett betegségre vonatkozóan a felek az egészségbiztosítási szerződésben legfeljebb hároméves várakozási időt köthetnek ki.**
- (2) A várakozási időbe beszámít az az időtartam, amelynek során a biztosított az egészségbiztosítás megkötését megelőzően – legfeljebb hatvan napon belül – megszűnt korábbi egészségbiztosítási szerződés alapján folyamatosan jogosult volt egészségbiztosítási szolgáltatásra.**

Fent már utaltunk rá, hogy a biztosításkötés gyakorlata már régebben felismerte, hogy a kockázatot befolyásoló körülményeket nem lehet a szerződéskötéskor a maguk teljességében megismerni, és hogy nemritkán az ellenkiválasztás okán a szerződés kezdeti időszakában igen gyakran bekövetkeznek a biztosítási események.

A várakozási idő voltaképpen az ezek elleni védekezés eszköze, ugyanakkor már megkötött szerződés keretében áll fenn, tehát mindkét fél oldalán biztosságot és költségmegtérülést jelent.

Jogos érdekek pedig amellet szólnak, hogy a várakozási idő ne tartson túl sokáig, hiszen akkor felborulna a szerződéses egyensúly, és a biztosító végeredményben nem vállalna készenlélet olyan szolgáltatásokra, amit különben megígért. Mindez a biztosított érdeksérelméhez vezet. A Ptk. ezúttal korlátokat szab: várakozási idő ápolási szolgáltatásra irányuló biztosítás vagy a biztosított mindkét fél által a szerződéskötéskor ismert tartós betegsége esetén legfeljebb három évre köthető ki.

Az ápolási szolgáltatásra irányuló biztosítás nincs meghatározva. Az Eütv. 98. § (1) bekezdésének ápolásfogalma sem nyújt kellő eligazítást. A VVG 192. § (6) bekezdése szerint ápolási betegségbiztosításnál a biztosító a biztosított ápolásra szoruló állapota esetén a megállapodásnak megfelelő mértékben köteles megtéríteni az ápolás költségét (ápolási költségek biztosítása), vagy a megállapodás szerinti napi térítést megfizetni (ápolási napi térítéses biztosítás). [Tókey Balázs: *Az egészségbiztosítási szerződés* (ELTE Eötvös Kiadó 2015, Budapest) 286.] A definíció alapján az ápolási biztosítás mind az élet-, mind pedig a kárbiztosítás szabályai szerint nyújthat szolgáltatásokat.

A kógens határidőszabály megsértése semmisséget eredményez.

Az egészségbiztosításban tehát – a fenti két esetet leszámítva – várakozási időt nem lehet érvényesen kikötni. A törvény az általános szabályok közt ilyet nem ismer – alkalmazásának a kárbiztosításban nem is lenne értelme.

A másutt, az életbiztosításban érvényesülő várakozási idő szabálya ágazatspecifikus, hiszen csak az életbiztosítási szerződésre vonatkozik (6:480. §).

Fontos okból jogszabály előírhatja, hogy a biztosító köteles legyen ügyfele javára figyelembe venni a másutt megszerzett engedményeket, előnyöket, kedvezményeket (kivételesen hátrányokat stb., lásd pl. kármentességi díjkedvezmény, bonus-malus a gfb.-ben).

Ezt teszi a (2) bekezdés szabálya is annak kimondásával, hogy a várakozási időbe beszámít az az időtartam, amelynek során a biztosított az egészségbiztosítás megkötését megelőzően – legfeljebb hatvan napon belül – megszűnt korábbi egészségbiztosítási szerződés alapján folyamatosan jogosult volt egészségbiztosítási szolgáltatásra.

A három évre is nyúló várakozási idő szempontjából a félnek nem közömbös, hogy adott esetben annak jó része a másik biztosítóval korábban kötött szerződés tartama alatt már eltelt. A (2) bekezdés szabálya nélkül pedig – mint egyébként – ezt az előzményt a biztosító nem lenne köteles figyelembe venni.

6:490. § [Felmondás egészségbiztosítás esetén]

- (1) Nem tekinthető a biztosítási kockázat jelentős növekedésének a biztosított életkora előrehaladásából származó természetes egészségromlás lehetősége.**
- (2) Az egészségbiztosítást a biztosító rendes felmondással nem szüntetheti meg.**

Abból, hogy a jogalkotó az öregedéssel járó természetes egészségromlást nem minősíti kockázatsúlyosbodásnak, implicite az is következik, hogy a biztosító erre hivatkozással nem gyakorolhatja az őt a kockázat lényeges növekedése esetére megillető jogokat.

Mindez azonban egyebekben nem akadályozza az egészségbiztosítót a kockázatsúlyosbodás jogkövetkezményeinek alkalmazásában – a rendkívüli felmondást is ideértve (6:446. §).

Ehelyütt is utalni kell arra, hogy ha a szerződő fél nem fogyasztó, a szóban forgó szabályok sem egyoldalúan kógensek.

A biztosítási szerződés kárbiztosítási szabályai közé felvett diszpozitív felmondási rendelkezésekkel szemben mind az élet-, mind az egészségbiztosításban a biztosító terhére – bár korlátok közt – a rendes felmondási tilalma érvényesül.

Ennek nyilvánvaló okai az egészségbiztosításban is megvannak. Kérdés azonban, hogy az általános üzletfeltételekre vonatkozó szabályokkal nem ellentétes-e, nem jelenti-e ezen felmondási tilalom kijátszását, ha a biztosítók határozott tartamú egészségbiztosítási szerződések megkötéséhez ragaszkodnak, mert úgy ítélik meg, hogy a körülmények kedvezőtlen változása folytán indokolt szerződésmódosítás véghezvitele nehézségekbe ütközik, a felmondást pedig számukra megtiltja a törvény.

XXIII. CÍM

A TARTÁSI ÉS AZ ÉLETJÁRADÉKI SZERZŐDÉS

LXVI. Fejezet

A tartási szerződés

6:491. § [Tartási szerződés]

- (1) Tartási szerződés alapján a tartásra kötelezett a tartásra jogosult körülményeinek és szükségleteinek megfelelő ellátására, illetve gondozására, a tartásra jogosult ellenérték teljesítésére köteles.**
- (2) A tartási szerződést írásba kell foglalni.**

1. A szerződés fogalma, célja, meghatározó jegyei, elhatárolása más szerződéstípusoktól

A régi magánjogunk által még ellátási szerződésként ismert szerződéstípust az 1959-es Ptk. már tartási szerződésként nevesítette, amely megnevezést a Ptk. sem módosította. A Ptk. a szerződés szabályozását alapjaiban nem változtatta meg, hanem annak pontosítására, a rögzült bírói gyakorlat átültetésére törekedett. Tartási szerződés alapján az egyik fél arra kötelezi magát, hogy a másik felet szükségleteire és körülményeire tekintettel ellenérték fejében – vagy anélkül – megfelelő ellátásban, illetve gondozásban

részesíti. Bár a gazdasági, társadalmi viszonyok az elmúlt évszázadban jelentősen megváltoztak, a tartási szerződés jelentősége megmaradt, sőt még a szerződések száma is nőtt, mert a társadalom elöregedésével, hozzátartozó hiányában, egyre többen szorulnak rá szerződéssel rendezett tartásra. Ehhez képest a tartási szerződések célja a tartósan vagy huzamos jelleggel saját maguk eltartására vagy ellátására képtelen, többnyire idős személyek létfenntartásának biztosítása. Ugyanakkor az sem kizárt, hogy a tartási szerződések a jövedelmi helyzetnél magasabb életszínvonal biztosítására irányuljanak.

A tartási szerződés egyik ismérve tehát az, hogy a felek akarata tipikusan a tartási szolgáltatásnak a tartásra jogosult haláláig történő, személyes igényeihez igazodó nyújtására irányul (célhoz és személyhez kötöttség, valamint a szolgáltatás huzamos jellege). A szolgáltatás nyújtása – a tartásra kötelezett oldaláról szemlélve – tartósan, folyamatosan, időszakonként visszatérően történik. Mind a huzamosság, mind a szolgáltatások tartós ismétlődése olyan, e szerződéstípusra jellemző ismérvek, amelyek tényleges alakulása – a szolgáltatásnyújtás hossza, módja, minősége – a szerződő felek szerződés-kötéskori akaratán túlmutató tényezők változásától is függ. A tartási szerződés értelmében nyújtott szolgáltatás ugyanis elsősorban a tartásra jogosult élettartamához, egészségi és anyagi helyzetéhez igazodik, de azt éppúgy befolyásolhatja a tartásra kötelezett élethossza, egészségi állapota és anyagi helyzetének alakulása. Az e tényezőkben rejlő bizonytalanság (kockázati vagy szerencseelem) mellett kiszámíthatatlanságot hordoz a szerződő felek közötti bizalmi viszony esetleges megváltozása, sérülékenysége is. E meghatározó jegyek együtt adják a tartási szerződés megkötésével, érvényességével, módosításával és megszűntetésével kapcsolatos speciális törvényi rendelkezések alapját.

A szolgáltatásra kötelezettek szerződéskötéssel elérhető célja többnyire, de nem kizárólagosan, az eltartott ingatlan tulajdonjogának megszerzése. A tartási szerződés alapján nyújtott szolgáltatás ellenértéke – legyen ez ingó vagy ingatlan, forgalomképes jog vagy követelés, esetleg szerződési pozíció – tipikusan a szerződés megkötésével, annak időpontjában vagy még a jogosult életében száll át a tartásra kötelezettre. A tartási (életjáradéki) szerződés szabályai azonban diszpozitívak annyiban, hogy a felek a tartás (életjáradék-szolgáltatás) ellenértékének teljesítési idejét a jogosult halálának időpontjában is megjelölhetik. Fontos, hogy ebben az esetben a jogosult halála csak az ellenszolgáltatás teljesítésének az időpontja, és nem annak feltétele. A tartási (életjáradéki) szerződés ugyanis élők közötti szerződés és nem a halál bekövetkezéséhez mint feltételhez kötött végintézkedési fajta. Ezzel szemben az öröklési szerződés a tartásra (életjáradék szolgáltatásra) jogosult halálának feltételéhez kötött, ún. halál esetére szóló szerződés: a végintézkedés egyik fajtája (7:48–52. §-ok). Összegezve: a tartási (életjáradéki) szerződést nem teszi öröklési szerződéssé, ha a szerződés akként rendelkezik, hogy a tartásra (életjáradék szolgáltatásra) kötelezett az ellenszolgáltatást a jogosult halálának időpontjában szerzi meg. Ahhoz, hogy a tartási (életjáradéki) szolgáltatás nyújtására irányuló szerződés öröklési szerződésnek minősüljön az szükséges, hogy a tartásra (életjáradék szolgáltatásra) kötelezett szolgáltatása fejében a szolgáltatás jogosultja örökösévé nevezze. Ez az elhatárolási szempont igaz akkor is, ha a szerződésben több jogosult szerepel [6:493. § (2) bekezdés; 7:48. § (1) és (2) bekezdés, valamint 7:51. § (2) bekezdés]. Az ellenszolgáltatás átszállásának ez a sajátossága, illetve az alakszerűségi követelményekben mutatkozó különbségek határolják el ezt a szerződéstípust az öröklési szerződéstől.

A tartási és az életjáradéki szerződés elhatárolását lásd az életjáradéki szerződésnél.

A gondozás a tartási szerződés egyik részkötelezettsége. Ugyanakkor a bírói gyakorlat – megítélésünk szerint helyesen – sem érvénytelenségi oknak, sem szerződésszegésnek

nem tekinti, ha a tartásra kötelezett csak egyes részkötelezettségeit teljesíti, vagy bizonyos kötelezettségeinek csak részben tesz eleget, amennyiben azt a tartásra jogosult megelégedéssel elfogadja (BH2000.14., BDT2013.2997.). A szerződési szabadság elvéből és a tartási szerződés alapján nyújtható szolgáltatások rugalmas törvényi meghatározásából továbbá az is levezethető, hogy a felek eleve csak részkötelezettségek nyújtásában állapodjanak meg (pl. csak a kötelezett gondozásában az ellátásának kikötése nélkül vagy megfordítva); ettől még a létrejött szerződés tartási szerződésnek minősül. Minderre tekintettel az (1) bekezdés – annak vagylagosságot és együtteséget is jelentő „illetve” fordulata – értelmezhető úgy, hogy az azonosítja a tartási szerződést a gondozási szerződéssel, így a tartási és a gondozási szerződés között az elhatárolási probléma csak látszólagos. A 7:48. § (1) bekezdése azonban az öröklési szerződés kapcsán eltérő gondozás fogalmat használ: a gondozás nem az öröklési szerződés alapján vállalt tartás lehetséges részkötelezettségeként, hanem önállóan lehet az öröklési szerződés tárgya. E törvényi ellentmondás mégis kibékíthető lehet egy olyan jogértelmezéssel, amely nem tulajdonít gyakorlati jelentőséget a Ptk. kétféle gondozásfogalmának és a gondozást – főszabály szerint – a tartás részkötelezettségeként fogja fel, kivéve, ha az adott tartási szerződésből, valamint az eset összes körülményéből kifejezetten az következik, hogy a felek az adott esetben a gondozást nem vagy kizárólag csak azt tették a tartásra kötelezett szolgáltatása. Ezt a jogértelmezést egyrészt az teszi lehetővé, hogy a 6:492. § a tartásra kötelezett kötelezettségeit diszpozitív rendelkezésként, példalódzó jelleggel sorolja fel, másrészt, hogy az öröklési szerződés körében sem a tartás, sem a gondozás, sem az életjáradék tartalmára nem vonatkozik speciális rendelkezés, a 7:52. § (1) bekezdése pedig kifejezetten visszautal a tartási és az életjáradéki szerződés szabályaira.

A tartási szerződést az adásvételtől a tartásra jogosultnak nyújtott tartási szolgáltatás, illetve a felek erre irányuló tényleges szándéka határolja el. Ha ez fennáll, akkor ugyanis nem lehet szó adásvételről annak ellenére, hogy a tartási szerződés ellenértéke többnyire olyan ingó, ingatlan vagy forgalomképes jog, követelés, esetleg szerződési pozíció, amelyen az eltartó a tartási szerződés alapján tulajdont, illetve abszolút jogosultságot szerez (BH2000.303.).

Az ingyenes tartási szerződést az ajándékozástól megkülönbözteti egyrészt a kötelezett által nyújtott szolgáltatás jellege, amely nem egyszeri, nem kizárólag tulajdonátruházásra irányul, hanem túlnyomórészt *facere* jellegű (pl. gondozás, ápolás, gyógyíttatás), másrészt a visszakövetelés kizártsága, tekintettel arra, hogy e szerződések kifejezett célja a nyújtott szolgáltatás felhasználása.

A tartási szerződés, bár a tartásra kötelezett szolgáltatásában kétségkívül fellelhető a *facere* jelleg, a vállalkozási és a megbízási szerződéshez képest is speciális szerződéstípusnak minősül célja és jellegadó ismérvei okán. Ez utóbbiak tipikusan: a tartásra jogosult haláláig tartó, személyéhez tapadó, igényeihez igazodó, tartós, huzamos, illetve időszakonként visszatérő, rendkívül heterogén jellegű, *dare* elemet is tartalmazó szolgáltatások nyújtása többnyire nem díj, hanem az eltartott ingatlanának vagy más értékes vagyontárgyának átruházása ellenében.

2. A szerződés alanyai

A Ptk. – az 1959-es Ptk.-tól eltérően – új elnevezéssel illeti a szerződő feleket: az eltartót tartásra köteleztként, az eltartottat tartásra jogosultként jelöli. Eltérés az is, hogy a Ptk. nem rendelkezik külön arról, hogy tartásra kötelezett jogi személy is lehet, mivel ez egyfelől következik abból, hogy a Ptk. a Harmadik Könyvben elismeri a jogi

személy abszolút jogképességét (3:1. §), másfelől pedig abból, hogy a tartás nyújtására vonatkozóan a Ptk. nem tartalmaz olyan kötelező – az 1959-es Ptk.-ban még annak 1977-es novelláris módosításáig szereplő – tartalmi elemet, hogy a tartás nyújtására a kötelezett saját háztartásában maga volna köteles. Amennyiben azonban a tartás fejében a Földforgalmi törvény 5. § 17. pontja szerinti mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld, 5. § 25. pontja szerinti tanya vagy 4. §-a szerinti alrészlet (a továbbiakban együtt: termőföld) tulajdonjogát ruházzák át, tartásra kötelezett csak a külön törvény által meghatározott belföldi természetes személy és tagállami állampolgár (Földforgalmi törvény 10. §), valamint további feltételek teljesülése esetén külföldinek nem minősülő jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet lehet [Földforgalmi törvény 9. és 11. §, 12. § (2) bekezdés].

A Ptk. a szerződési jogi szabályok döntően diszpozitív jellegére tekintettel [6:1. § (3) bekezdés és 6:59. §] nem tartalmaz – a 6:493. § (2) bekezdését kivéve – speciális rendelkezést arról sem, hogy mind a két szerződési pozícióban több személy is lehet, és nincs akadálya annak sem, hogy olyan személy vállaljon tartási kötelezettséget, aki egyébként törvény alapján tartásra kötelezett. Utóbbi esetben azonban a szerződés érvényességével szemben a bírói gyakorlat eddig többletfeltételeket támasztott, amely gyakorlat fenntartása a családtagok egymással szembeni öröklési igényeinek kijátszását korlátozandó a jövőben is indokolt (BH2002.310.).

A szabályozás diszpozitivitásából következően továbbá arra is lehetőség van, hogy a felek kifejezetten úgy állapodjanak meg, hogy a tartásra kötelezett a tartást nem a szerződő fél, hanem harmadik személy (pl. a szerződő fél gyermeke, szülője) javára köteles teljesíteni. A 6:136. § (2) bekezdése értelmében a harmadik személy a javára kikötött szolgáltatás teljesítését attól kezdve követelheti, hogy őt valamelyik fél értesíti arról, hogy a javára szóló szerződést kötöttek. A 6:136. § (2) bekezdésének második fordulata – miszerint ha a harmadik személy a szolgáltatás teljesítésének követeléséről lemond, a szolgáltatást a javára szerződött fél követelheti – azonban csak akkor alkalmazható, ha az az adott szerződés tartalmával és a szerződéskötés valamennyi körülményével nem ellentétes; vagyis ha a tartásra kötelezett a szolgáltatás nyújtását nem kizárólag a harmadik személy személyes igényeire tekintettel vállalta.

3. A szerződéses szolgáltatás és ellenszolgáltatás

Az 1959-es Ptk. 586. § (1) bekezdésében szereplő „megfelelően eltartani” fordulat tartalmát a bírói gyakorlat konkretizálta. Ez utóbbival összhangban mondja ki az (1) bekezdés, hogy tartási szerződés alapján a tartásra kötelezett a tartásra jogosult körülményeinek és szükségleteinek megfelelő ellátására, illetve gondozására köteles (a tartásra kötelezett szolgáltatásának lehetséges részelemeit lásd a 6:492. §-nál).

Az (1) bekezdés szerinti törvényi zsinórmérték nyújt segítséget azoknál a jogvitáknál, amelyek tárgyát már magának a tartási szerződés létrejöttének a kérdése képezi. A tartási szerződés létezésének megállapításához a törvényi zsinórmérték miatt, a 6:63. § (4) bekezdésére figyelemmel, ugyanis már az elegendő, ha a felek között a szolgáltatásnyújtásban – annak célját, személyhez tapadó jellegét is ideértve – konszenzus van. Amennyiben tehát a tartási szolgáltatás nyújtására vonatkozó szerződési akarat a felek között fennáll, a szerződés létezik még akkor is, ha a nyújtandó szolgáltatást a felek kellő részletességgel – így a pontos szolgáltatási elemek felsorolásával, nyújtásuk módjának, mértékének, időszakosságának rögzítésével – nem határozták meg. A tartásra kötelezett kötelezettségének törvény által meghatározott zsinórmértéke jelent

kiindulópontot abban a tekintetben is, hogy szerződés szerű teljesítés alatt mi értendő abban az esetben, ha a felek a szerződés tartalmát nem kellően konkretizálták. A törvényi zsinórmérték tehát azt a mennyiségi és minőségi követelményt adja meg, amelynek alapján megfelelő tartás alatt egyrészt átlagos színvonalú és mértékű, másrészt az eltartott körülményeihez – korához, anyagi helyzetéhez, egészségi állapotához – és egyéb szükségleteihez (pl. kulturális igényéhez) igazodó tartást kell érteni (BH1989.272., BH1995.347.).

A tartási szerződés alapján nyújtott szolgáltatás tartós, célhoz kötött, és szorosan a szolgáltatás jogosultjának személyéhez tapad. Ehhez igazodik egyfelől, hogy a szolgáltatások igénybevételére harmadik személy nem jogosult, másfelől, hogy a szolgáltatások teljesítésére – főszabály szerint – személyesen a tartásra kötelezett köteles. A kötelezett közreműködőt abban az esetben vehet jogszerűen igénybe, ha azt jogszabály vagy a szerződés kifejezett rendelkezése lehetővé teszi, vagy – ennek hiányában is – a szerződés alapján nyújtandó szolgáltatás (pl. szakápolás) speciális jellege indokolja. A 6:129. § (2) bekezdésének kifejezett jogszabályi rendelkezése alapján jogszerű a közreműködő igénybevétele akkor, ha az a jogosult károsodástól való megóvása érdekében szükséges (pl. az eltartó meghatározott időre való kórházba kerülése esetén). A jogszerűen igénybe vett közreműködő magatartásáért a tartásra kötelezett úgy felel, mintha maga járt volna el, amennyiben viszont a közreműködő igénybevétele jogellenesen történt, a kötelezett azokért a károkért is felel, amelyek a közreműködő igénybevétele nélkül nem következtek volna be (6:148. §).

A személyhez tapadó jellegből következik az is, hogy a felek eltérő megállapodása hiányában a szerződés huzamos időre szól, a jogosult haláláig áll fenn. Lehetséges az is, bár nem gyakori, hogy a felek meghatározott feltétel bekövetkezése esetére (pl. betegség, munkanélküliség idejére) vagy határozott időre (pl. tíz év) kötnek tartási szerződést. Sem a jogosult haláláig, sem a meghatározott feltételhez kötött szerződés időtartama nem számítható ki előre. Ebből kifolyólag a szolgáltatásért nyújtott ellenszolgáltatás mértéke a szerződéskötés időpontjában mindig bizonytalan. Ez elvileg még akkor is igaz, ha a szerződést a felek határozott időre kötötték, mert a jogosult korábban is meghalhat, mint ahogyan a kikötött időtartam letelik. A szerződés e szerencse-elemére tekintettel zárja ki a bírói gyakorlat a szerződés feltűnő értékaránytalanság vagy uzsora miatti érvénytelenségét (BH1995.644., EBH1999.97.).

A személyhez tapadó jelleggel függ össze a bizalmi viszony, amelynek megromlása a szerződés módosítását vagy megszüntetését eredményezheti, gyakran ez áll a jogviták középpontjában.

A Ptk. összhangban a 6:61. §-ban szereplő visszterhesség vélelmével – az 1959-es Ptk.-tól eltérően – a szerződés fogalmi elemének tekinti annak visszterhességét [az (1) bekezdés utolsó fordulata], ugyanakkor külön szabályozza a szerződéstípus ingyenes alakzatát is. Az ingyenes alakzatnál a törvény újabb vélelemmel él a 6:496. § (2) bekezdésében, amikor rögzíti, hogy ha a körülményekből más nem következik, a közeli hozzátartozók között létrejött tartási szerződésből folyó kötelezettségek teljesítéséért ellenszolgáltatás nem jár. Mindebből pedig az következik, hogy ha a szerződésből és a szerződéskötés valamennyi körülményének a vizsgálata alapján a szerződés ingyenes jellegére utaló valamely adat (ideértve azt is, hogy a szerződő felek közeli hozzátartozók) nem merül fel, a tartási szerződést visszterhesnek kell tekinteni abban az esetben is, ha az ellenszolgáltatásra a szerződés nem vagy nem kellő pontossággal utal. Az ellenszolgáltatás mértékét ebben az esetben a 6:63. § (3) bekezdése alapján a teljesítési helynek megfelelő piacon a teljesítési időben kialakult középárban lehet megállapítani. A piaci középár eszerint a teljesítés helye és ideje szerinti egyes tartási

szolgáltatások piacán kialakult átlagos árnak felel meg, figyelemmel az egyedi szerződés jogosultjának körülményei és szükségletei szerinti egyedi minőségi és mennyiségi kívánalmakra is.

4. A szerződés közvetett tárgya

A szerződés közvetett tárgya az, amire a tartási szerződés alapján nyújtott szolgáltatás és ellenszolgáltatás (vagyis a szerződés tág értelemben vett közvetlen tárgya) irányul. A tartásra kötelezett szolgáltatásának tárgya például az étel, ital, ruhanemű vagy más ingó dolog feletti tulajdonjog átruházása, amelynek fejében a visszerthes tartási szerződés közvetett tárgyaként a felek megállapodásától függően bármely vagyoni értékkel rendelkező, forgalomképes dolog, jog, követelés és szerződési pozíció feletti tulajdonjog, illetve abszolút jogosultság átruházása, gyakorlásának átengedése szóba jöhet. A leggyakoribb azonban az, hogy a tartásra kötelezett a tartást a tartásra jogosult ingatlana tulajdonjogának átruházása fejében nyújtja.

Ha a tartás fejében átruházni kívánt ingatlan termőföld, akkor a tulajdonjog átruházására csak a külön törvény speciális feltételeinek (a Földforgalmi törvény II. Fejezetében foglalt alanyi, tárgyi és mértékbeli korlátozásnak, hatósági jóváhagyásnak, földhasználati, illetve továbbértékesítési korlátoknak) teljesülése esetén kerülhet sor.

5. Az alakisági követelmény

A Ptk. – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – az eltartott érdekének védelme és a bizonyítás megkönnyítése érdekében a § (2) bekezdésében érvényességi kellékként határozza meg a tartási szerződés írásba foglalását. Ez egyszerű írásbeliséget jelent: szükséges és elégséges a szerződés lényeges tartalmát írásba foglalni, és azt – főszabály szerint – aláírni [6:6. § (1) bekezdés, 6:7. § (1) és (2) bekezdés]. A szerződés érvényességét nem érinti, ha nem ugyanaz az okirat tartalmazza valamennyi fél jognyilatkozatát, hanem a szerződő felek külön okiratba foglalt jognyilatkozatai (az ajánlat és az elfogadás) együttesen tartalmazzák a felek kölcsönös és egybehangzó akaratnyilvánítását [6:70. § (2) bekezdés]. A szerződést továbbá akkor is írásba foglaltnak kell tekinteni, ha a több példányban kiállított okiratok közül mindegyik fél csak a másik félnek szánt példányt írja alá [6:70. § (3) bekezdés]. A 6:7. § (3) bekezdése értelmében az egyszerű írásbeliség főszabályával ekvivalens eredményre vezet, ha a jognyilatkozat közlésére a jognyilatkozat tartalmának változatlan visszaidézésére, a nyilatkozattevő személyének és a nyilatkozat megtétele időpontjának azonosítására alkalmas formában – vagyis három együttes feltételt teljesítve – kerül sor. Megfelel az ekvivalencia kívánalomnak, sőt azon túl is mutat, a fokozott biztonságú elektronikus aláírással ellátott okirat, amely teljes bizonyító erejű magánokiratnak minősül.

A szerződés lényeges tartalma alatt azt a kívánalmat értjük, hogy a szerződésről készült okirat tartalmából a felek személye és ügyleti pozíciója mellett kitűnjön kölcsönös és egybehangzó akaratnyilvánításuk is, valamint az okirat tartalmazza a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás megjelölését (az 1/2014. PJE határozat 1. pontja alapján megfelelően irányadónak tekintett XXV. PED I. pontja). Álláspontunk szerint a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás megjelölésének érvényességi kívánalma már abban az esetben is teljesül, ha az írásbeli szerződés csupán utalást tartalmaz a tartás nyújtására, illetve arra, hogy az nem ingyenesen, illetve nem közeli hozzátartozók között történik. Ez az értelmezés

következik az (1) bekezdésben megfogalmazott törvényi zsinórmértékből, valamint a szerződés ingyenes alakzatánál, a 6:496. § (2) bekezdésében rögzített törvényi vélelemből.

Nem érvényességi feltétel azonban, hogy a szerződő felek bármelyike által a fenti szerződéses elemeken túlmutató, lényegesnek minősített tartalmi elemek (pl. a szolgáltatás pontos helye) írásba foglalása is megtörténjen. Az ezen elemekben való konszenzus nem a szerződés érvényességének, hanem a létrejöttének a feltételét képezheti a 6:63. § (1) és (2) bekezdése alapján. A bármelyik fél által lényegesnek minősített elemben való konszenzus pedig létrejöhet alaki kötöttség nélkül is, azaz szóban éppúgy, mint ráutaló magatartással [6:4. § (2) bekezdés].

Ha a tartás fejében termőföld tulajdonjogát kívánják átruházni, a tartási szerződés érvényességéhez (vagyis nemcsak a tulajdonjog bejegyzéséhez, hanem a Földforgalmi törvény 60. és 61. §-a értelmében már a kötelmi kötelező ügylet érvényességéhez is) a Ptk. által megkívánt egyszerű írásbeliségnél szigorúbb alakisági kívánalmaknak kell megfelelni. [A termőföld tulajdonjogának átruházására vagy a föld tulajdonjogát érintő más jogügylet írásba foglalására szolgáló biztonsági okmány alakisági kívánalmait lásd a Földforgalmi törvény 8., 13–15. §-ában, a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról szóló 2013. évi CCXII. törvény 11., 13. és 15. §-ában, valamint az e törvények felhatalmazása alapján kiadott, a föld tulajdonjogának átruházását, vagy a föld tulajdonjogát érintő más írásba foglalt jogügyletet tartalmazó papíralapú okmány biztonsági kellékeiről és kibocsátásainak szabályairól szóló 47/2014. (II. 26.) Korm. rendeletben.]

Ha a tartás fejében termőföldnek nem minősülő ingatlan tulajdonjogát kívánják átruházni, akkor „csak” ügyvédi ellenjegyzést tartalmazó teljes bizonyító erejű magánokirati, illetve közokirati forma szükséges. E szigorúbb alakisági feltétel azonban nem a tartási szerződés mint kötelmi kötelező ügylet érvényességének, hanem a tulajdonszerzésnek és az esetleges tartási jog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének az érvényességi kelléke [5:38. § (2) bekezdés, Inyvtv. 16. § a) és h) pont, 29. §, 32–33. §, az 1/2014. PJE határozat 1. pontja alapján megfelelően irányadónak tekintett XXV. PED II. pont]. Ha tehát a tartási szerződés megfelel a Ptk. szerinti egyszerű írásbeliség vagy az azzal ekvivalens közzéi mód követelményeinek, és egyéb okból sem érvénytelen, ám a tulajdonátruházás, illetve a tartási jog teherkénti bejegyzésének érvényességi feltétele hiányzik (nincs erre utaló, az Inyvtv.-ben foglalt alakisági feltételeknek megfelelő írásbeli jognyilatkozat), és ezt az alaki hibát a felek maguk később sem küszöbölik ki (6:10. és 6:111. §), a tartási szerződés szerinti szolgáltatások, illetve ellenszolgáltatások teljesítése – az 1959-es Ptk. 295. §-ához hasonlóan – a jognyilatkozat bírói ítélettel történő pótlásával kényszeríthető ki a 6:184. § értelmében.

6. A szerződés érvénytelensége

A szerencseelem érvénytelenséget kizáró hatására is tekintettel a tartási és életjáradéki szerződések érvénytelensége a gyakorlatban leginkább az alábbi semmisségi okok miatt fordul elő:

- a) színlelés;
- b) alaki hiba;
- c) jogszabályba ütközés;
- d) nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközés.

A tartási szerződés jellegadó ismérve a szerencseelem: az, hogy a szerződés megkötésekor nem számítható ki annak időtartama, ezért a szolgáltatásért nyújtandó ellenszolgáltatás mértéke a szerződéskötés időpontjában mindig bizonytalan. Ez, korlátozottabb mértékben, még arra az esetre is igaz, ha a szerződés nem a jogosult haláláig szól, hanem más meghatározott feltételhez, illetve időhöz kötött, hiszen a jogosult korábbi halála ez esetben is megszüntetheti a szerződést. A kötelezett halála is vezethet a szerződés korábbi megszűnéséhez akkor, ha az általa nyújtott tartás értéke az eltartott által nyújtott szolgáltatás értékét már elérte vagy meghaladta. Előfordulhat ugyanakkor ennek az ellenkezője, a szerződéskötéskor becsülthöz képest hosszabb idejű tartás is, ha a jogosult tényleges élettartama meghaladja azt a lehetséges időtartamot, amelyre tekintettel a jogosult által ígért ellenszolgáltatáshoz mérten a tartást a kötelezett vállalta. A bírói gyakorlat többléteányállási elem hiányában a mindkét szerződési pozícióban lévő félre kiható szerencseelemre tekintettel kizárja a tartási és életjáradéki szerződések érvénytelenségét feltűnő értékaránytalanság vagy uzsora címén (BH1995.347., BH1995.644., EBH1999.97.). Többléteányállási elem esetén viszont a tartási és életjáradéki szerződések érvénytelenségére is eredményesen lehet hivatkozni színleltég vagy – végső esetben – nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközés okán. Ilyen többléteányállási elemként ismeri el a bírói gyakorlat, ha hivatása vagy rokoni kapcsolata folytán (BH2002.310.) a jogosult gyógyíthatatlan állapotával tisztában lévő fél köt előreláthatóan rövid ideig tartó, csekély mértékű tartási szolgáltatás nyújtását megkívánó szerződést értékes ellenszolgáltatás fejében. A bíróságnak ezekben az esetekben is körültekintően kell eljárnia annak érdekében, hogy a leginkább tartásra szoruló gyógyíthatatlan, súlyos betegnek ellátása biztosítható legyen. Ha ugyanis a gyógyíthatatlan betegnek egyébként nem lenne módja tartáshoz, gondozáshoz jutni, akkor a szerződés színleltégének vagy nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközésének a kimondása ahhoz vezetne, hogy éppen az arra leginkább rászoruló maradnának ellátás nélkül. Ezért, ha a szerződő felek a szerződést az eltartott gyógyíthatatlan betegségéről tudva úgy kötik meg, hogy az eltartó a gondozás és ápolás teljes költségét vállalja, a szerződés nem minősül nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközőnek. Nem ütközik nyilvánvalóan a jóerkölcsbe az a tartási szerződés sem, amelynek alapján a szűlőt több gyermeke közül azok tartják el, akik képesek és készek is a törvényes tartási kötelezettségüket meghaladó mértékű tartási szolgáltatások nyújtására gyógyíthatatlan betegségben szenvedő szűlőjük javára (BH1975.220., BH1989.230., BH1995.158., BH1998.591., BH2001.111., BH2002.267., BH2007.188.).

Színlelés miatt semmis a tartási szerződés, ha a szerződő felek szándéka ténylegesen nem tartási szerződés megkötésére irányult, hanem azzal más szerződést (töbnyire ajándékozást) kívántak leplezni. A tartási, életjáradéki és az öröklési szerződés színlelése felmenők és lemenők, házas- és élettársak között a leggyakrabban a kötelelés kielégítési alapjának az elvonását célozza (BH2001.475.). De alkalmas lehet a kötelelés alapjának elvonására a közeli hozzátartozók között kötött olyan tartási, életjáradéki és öröklési szerződés is, amelynek alapján a tartási, illetve járadéki szolgáltatást nyújtó a szolgáltatást nem a saját vagyona rovására, illetve nem oly módon teljesíti, amely a közeli hozzátartozók közötti jogi kapcsolat körén kívül esik. A perbeli esetben például egy olyan tartási szerződésről volt szó, amelyet az alperes nem tisztázható előzmények után és körülmények között kötött a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő élettársával, annak halála közeli bekövetkezésének a tudatában. A megkötött tartási szerződésben az alperes nem ígért az élettársi kapcsolat törvényben meghatározott fogalmi elemeit meghaladó tartást, illetve gondozást, ráadásul a tartási szolgáltatásokat nem is a saját (hanem az eltartott) vagyonának a terhére vállalta, ellenszolgáltatásként pedig az élettárs mint örökhagyó teljes vagyonának a megszerzését kötötték ki a szerződésben. Ilyen esetekben a bírói

gyakorlat megállapíthatónak látja a szerződés nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközését, mivel társadalmi szempontból nem támogatható az a gyakorlat, hogy a családtagok egymás öröklési igényeinek korlátozására, illetve kijátszására kössenek szerződést (BH2002.310.). A kötelelő rész kielégítési alapjának védelmét szolgálja az a régi magánjogi megoldáson alapuló szabály, amelyet a 7:80. § (4) bekezdése tartalmaz. Ennek értelmében a szerződés megkötésétől számított két éven belül megnyílt öröklés esetén a kötelelő rész alapjához hozzá kell számítani az öröklési, tartási, életjáradéki vagy gondozási szerződéssel elidegenített vagyon értékének a ténylegesen nyújtott tartás, életjáradék, illetve gondozás értékével nem fedezett részét. Az átruházott vagyon, a nyújtott tartás és a gondozás értékét, valamint az életjáradék összegét az öröklés megnyílásának időpontjában számított értéken kell figyelembe venni. E törvényi megoldás azonban feltételezi, hogy a tartási szerződés jogosulti oldalán csak egy személy szerepeljen, akinek a halála jelenti az öröklés megnyílását (lásd a 7:80. §-nál).

A kötelelő alakiság megsértésével kötött tartási szerződés semmis, a szerződés azonban a teljesítés elfogadásával a teljesített rész erejéig érvényessé válik. Hasonlóképp, a tartási szerződésnek a kötelelő alakiság mellőzésével történt módosítása, megszüntetése vagy felbontása is érvényes, ha az annak megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából létrejött. Ha azonban a szerződés értelmében a tartás ellenszolgáltatása termőföld vagy termőföldnek nem minősülő ingatlan tulajdonjogának átruházása, akkor a szerződés alaki hibája a teljesítés elfogadásával nem orvosolható, ugyanígy semmis (marad) az ilyen tárgyú szerződésnek a kötelelő alakiság mellőzésével történt módosítása, megszüntetése vagy felbontása is, a feleknek a létrejött tényleges állapottal egyező akaratától függetlenül (6:94. §).

A közjogi szankciók mellett is, jogszabályba ütközőként semmis a termőföld tulajdonjogának átruházására irányuló olyan tartási vagy életjáradéki szerződés, amely a Földforgalmi törvény tartalmi kivánalmaiba ütközik (Földforgalmi törvény 60–61. §-ok).

Az érvénytelenség további jogkövetkezményei a tartási szerződésnél sajátosan érvényesülnek. Ennek oka a tartási szerződés speciális jellege és célja. A szerződés érvénytelensége ellenére történt vagyonomozgások rendezése során a bíróságnak – a szerződés bírói megszüntetésénél alkalmazott megfelelő kielégítéshez hasonlóan – olyan megoldást kell alkalmaznia, amely mindkét fél méltányos érdekére tekintettel van. A tartásra jogosult érdekét a bíróságnak abban az esetben is szükséges figyelembe vennie, ha a vele kötött szerződés valamely okból kifolyólag éppen az ő hibájából érvénytelen. (A jogosult e hibája a felek méltányos érdekének mérlegelésekor a kötelezett javára, az általa nyújtott szolgáltatások értékének meghatározásakor vehető számba.) Tekintettel kell lenni ugyanakkor a kötelezett méltányos érdekeire is, valamint arra, hogy az általa nyújtott szolgáltatások döntően *facere* jellegűek, amelyek eredetileg is irreverzibilisek. Tekintve, hogy az elszámolás nem vezethet olyan helyzethez, amely a tartásra jogosult életfeltételeit, későbbi ellátását ellehetetleníti, másrészt a tartásra kötelezett méltányos érdekét és valamennyi olyan tevékenységét figyelembe véve, amelyet a szerződés érvénytelensége ellenére már teljesített, az érvénytelenség további jogkövetkezményeként a tartásra jogosult által szolgáltatott, még meglévő vagyontárgyak tartásra jogosult számára való természetbeni visszaszolgáltatását kell elrendelni, és ezzel egyidejűleg kell rendelkezni a nyújtott, beárazott tartási szolgáltatások és a kapott, visszaszolgáltatandó vagyontárgyakra költött költségek tartásra kötelezett számára való megtérítéséről. Az így érvényesülő elszámolás során kiindulópontot jelenthet a szolgáltatás és ellenszolgáltatás szerződéskötéskori aránya, de csak abban az esetben, ha abban nem volt olyan hiba, amely az eset többlettényállási elemei folytán maga eredményezte a szerződés érvénytelenségét. Ha nem volt ilyen hiba, akkor a szerződéskötéskori arányt rá lehet

vetíteni az érvénytelenség miatti elszámolás időpontjára, s az így kapott forgalmi értékhez képest lehet értékelni azt, hogy melyik fél hibájából merült fel az érvénytelenség, történt-e változás a szolgáltatott vagyontárgyak értékében, illetve volt-e infláció stb. Ez utóbbi tényezők a kiindulóponthoz képesti korrekciós elemként vehetők figyelembe. Ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás szerződéskötés kori aránya valamilyen többlettényállási elem folytán magais érvénytelen, akkor ezt a bíróságnak az érvénytelenség kiküszöbölésével szintén korrigálnia kell, s ehhez képest kell még az egyéb korrekciós tényezőket is figyelembe vennie a teljesített szolgáltatások elszámoláshoz szükséges szembeállításakor.

7. A szerződés hatálytalansága

Csak a létező, érvényes és hatályos tartási szerződés alkalmas a felek által célzott joghatás kiváltására, s bár a Ptk. a tartási szerződés szabályainál speciális hatálytalansági esetet nem rögzít, a vonatkozó szerződési általános szabályok (6:116–120. §-ok) e szerződéstípusra is megfelelően irányadóak.

Ha a tartás fejében a Földforgalmi törvény 5. § 17. pontja szerinti mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld, 5. § 25. pontja szerinti tanya vagy 4. §-a szerinti alrészlet tulajdonjogát kívánják átruházni, a tartási szerződés hatályosságához – a Földforgalmi törvény 36. §-ában meghatározott kivételektől eltekintve – a törvény 7., 31–32. §-a értelmében hatósági jóváhagyás is szükséges.

A tartási szerződéshez harmadik személy – a bérbeadó – írásbeli hozzájárulására van szükség az Ltv. 22. § (1) bekezdése értelmében akkor, ha a lakás bérlője a lakásbérleti jog folytatása ellenében köt tartási szerződést. A bérbeadó hozzájárulása hiányában az 1959-es Ptk. 215. § (1) és (2) bekezdésében szereplő megoldástól eltérően a szerződés nem létre nem jönnek, hanem a 6:118. § értelmében hatálytalannak minősül. A hatálytalan szerződés ellenére történt vagyonomozgásra azonban a 6:119. § (2) bekezdése az érvénytelen szerződés jogkövetkezményeit rendeli alkalmazni, hasonlóan az 1959-es Ptk. 215. § (3) bekezdéséhez.

6:492. § *[A tartásra kötelezett kötelezettsége]*

A tartásra kötelezett kötelezettsége kiterjed a tartásra jogosult lakhatásának biztosítására, élelemmel és ruházattal való ellátására, gondozására, betegsége esetén ápolására és gyógyíttatására, halála esetén illő eltemettetésére.

A tartási szerződésnek a 6:491. §-ába foglalt fogalmát egészíti ki a jelen §, amely példálózó jelleggel felsorolja, hogy a tartási szerződés alapján a tartásra kötelezett a tartásra jogosult körülményeinek és szükségleteinek megfelelő mennyiségű és minőségű ellátása körében milyen kötelezettségek terhelik. E törvényi felsorolás valójában akkor jut szerephez, ha a felek a szerződésükben a nyújtandó tartási szolgáltatásokat másként nem határozták meg, vagy azokat nem kellő részletességgel rögzítették.

A törvény példálózó jellegű felsorolása szerint a tartási kötelezettség kiterjed

- a) egyrészt a létfenntartást biztosító szolgáltatásokra:
  - lakhatás biztosítása (lakás, fűtés, világítás akár a tartásra jogosult saját lakásában, akár a kötelezett – tartás fejében vagy attól függetlenül szerzett – lakásában vagy harmadik személy tulajdonában);
  - élelemmel és ruházattal való ellátás;

b) másrészt a létfenntartáshoz közvetlenül nem kötődő gondozásra (pl. takarítás, fürdetés, öltöztetés, mosás, mosogatás), a jogosult betegsége esetén ápolására (kötelezett általi személyes ápolás) és gyógyíttatására (a jogosult orvosi, szakszemélyzeti ápolásának, kezelésének, gyógyszereinek a költségei, valamint kapcsolódó útiköltsége kötelezett általi fedezése); továbbá

c) a jogosult halála esetén illő eltemettetésére (ha a szerződés másként nem rendelkezik, illő eltemettetésnek – az átlagos színvonalú és mértékű tartás követelményéből következően – a helyben szokásos temetés és halotti tor költségei kötelezett általi fedezése tekinthető).

6:493. § [A szerződés megszűnése]

- (1) A szerződés megszűnik a tartásra jogosult halálával.**
- (2) Több jogosult javára szóló szerződés esetén az egyik jogosult halála után – ha a körülményekből más nem következik – a túlélő jogosult változatlanul követelheti az oszthatatlan szolgáltatásokat, ideértve a megszokott életvitel folytatásához szükséges szolgáltatásokat, és arányosan tarthat igényt az osztható szolgáltatásokra.**
- (3) A tartásra kötelezett halála esetén a tartási kötelezettség az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint annyiban száll át a tartásra kötelezett örökösére, amennyiben a kötelezett haláláig nyújtott tartás az ellenszolgáltatást nem fedezi.**

A tartási szerződés tipikusan az eltartott haláláig áll fenn, összhangban a 6:3. § d) pontjával. Tekintettel azonban arra, hogy ez a szabály is diszpozitív, a felek meghatározott időre is szerződhetnek egymással. Utóbbi esetben előfordulhat, hogy a jogosult a határozott idő letelte előtt meghal, ami a szerződés megszűnését eredményezheti.

Arra is lehetőség van, hogy több jogosult javára szóló szerződés esetén az egyik jogosult halála a túlélő jogosult vonatkozásában ne járjon a szerződés megszűnésével: a felek eltérő rendelkezése hiányában ez a főszabály. Ha a körülményekből más nem következik, a túlélő változatlanul jogosult az oszthatatlan szolgáltatások egészére (pl. gáz, víz, villany), valamint az osztható szolgáltatások ráeső részére (pl. élelmiszer, gyógyszer). A (2) bekezdés arról is rendelkezik, hogy oszthatatlannak minősül a túlélő jogosult megszokott életvitelének folytatásához szükséges valamennyi szolgáltatás. E bekezdés amiatt került be a törvénybe, mert vonatkozó speciális szabályozás hiányában a bírói gyakorlat nem volt egységes abban a tekintetben, hogy több jogosult javára kötött tartási szerződés esetén az egyik jogosult halála esetén valamennyi szolgáltatás megilleti-e a túlélőt, vagy pedig csak azok felére tarthat igényt. A Ptk. megoldása a kérdést a jogosult szükséglete felől közelíti meg, de a kötelezett érdekére is tekintettel van: aszerint differenciál, hogy osztható vagy oszthatatlan szolgáltatásról van-e szó.

Az 1959-es Ptk. 586. § (4) bekezdésével megegyezően a (3) bekezdés kimondja, hogy a tartásra kötelezett halála esetén a tartási kötelezettség az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint annyiban száll át a tartásra kötelezett örökösére, amennyiben a kötelezett haláláig nyújtott tartás az ellenszolgáltatást nem fedezi. E szabály speciális a 6:3. § c) pontjához képest arra tekintettel, hogy a szabályozás a jogosult körülményeit és szükségleteit alapul véve arra törekszik, hogy a kötelezetti szolgáltatás a jogosult által nyújtott ellenszolgáltatást akkor is fedezze, ha a szerződéses kötelezett a jogosult előtt, illetve a szerződés lejáratá előtt hal meg. Ezért rendelkezik úgy a Ptk., hogy a tartási kötelezettség az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint (7:96. §) a tartásra kötelezett örökösére száll át. A tartási kötelezettség – a 7:97. §-sal összhangban – a jogutódok vonatkozásában egyetemleges (BH1995.711., BH1995.712.).

A tartás bizalmi jellegére tekintettel ugyanakkor a jogosult és az új kötelezettek (örökösök) között sor kerülhet a szerződés módosítására, ideértve annak életjáradéki szerződésre való módosítását is. Amennyiben viszont a kötelezett haláláig nyújtott tartás az ellenszolgáltatást fedezi, vagy annak értékét meghaladja, a szerződés a kötelezett halálával megszűnik, annak módosítása, megszüntetése a továbbiakban nem kérhető (BH2000.404., BH2009.78.).

6:494. § [Tartás ellenében ingatlan tulajdonjogának átruházása]

- (1) Ha a tartási kötelezettség ellenében a tartásra kötelezettre ingatlan tulajdonjogát ruházzák át, és a tartásra jogosult felhívására a tartásra kötelezett az őt terhelő kötelezettség biztosítására megfelelő biztosítékot nem ad, a tartásra jogosult kérelmére az ingatlan-nyilvántartásba az átruházott ingatlan terheként tartási jogot kell bejegyezni.**
- (2) A tartásra kötelezett szerződésszegése esetén a tartásra jogosult a tartásra kötelezett által adott biztosítékból vagy tartási jog bejegyzése esetén az ingatlanból kielégítést kereshet.**

Arra az esetre, ha a tartásra jogosult ingatlan tulajdonjogát ruházta át tartás ellenében, az 1959-es Ptk. 587. § (1) bekezdése lehetőséget biztosított a jogosult javára a tartási jog ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésére. Az (1) bekezdés ehhez képest két szempontból jelent változást: egyrészt kifejezetten rögzíti más megfelelő biztosíték adásának a kötelezettségét, feltéve, hogy a biztosítékadásra a jogosult a kötelezettet felhívta, és a tartás ellenében ingatlan tulajdonjogának átruházására kerül sor, másrészt a törvény csak másodlagosan, a biztosítéknyújtás elmaradása vagy nem megfelelő biztosíték nyújtása esetén teszi lehetővé a tartásra jogosult egyoldalú kérelmére az átruházott ingatlan terheként a tartási jog ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzését. A tartási jog teherkénti bejegyzésének a Ptk. alapján tehát a jogosult egyoldalú kérelmére is helye van, ehhez nem szükséges a felek szerződéses rendelkezése vagy a kötelezett beleegyező nyilatkozata, a kötelezett a teherkénti bejegyzést túrni köteles. Ez a szabályozás összességében a jogosult számára kedvezőbb, ugyanakkor figyelembe veszi a kötelezett érdekét is azáltal, hogy lehetőséget teremt arra, hogy a tartási jog bejegyzése helyett másfajta megfelelő biztosítékot adjon. Azt, hogy mi tekinthető megfelelő biztosítéknak, a Ptk. nem határozza meg. A megfelelőség vizsgálata szempontjából tehát elsősorban a felek akarata, helyzete, az eltartott szükségletei, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás konkrét tartalma, a biztosíték közvetlen kielégítést lehetővé tevő jellege (pl. foglaló, kötbér, óvadék) jelenthet kiindulópontot.

Amennyiben a tartásra kötelezett nem vagy nem szerződésszerűen teljesít, a tartásra jogosult a tartásra kötelezett által adott biztosítékból a biztosíték természete szerint, tartási jog bejegyzése esetén az ingatlanból végrehajtás útján (a Vht. VII. Fejezete szerint) – vagy ha annak törvényi feltételei fennállnak végrehajtáson kívül is – kielégítést kereshet. A tartási jog az ingatlan terheként – vagyis a tartásra jogosult dologi hatályú jogaként – kerül bejegyzésre: az ingatlan a tartásra kötelezett általi elidegenítése esetén az ingatlan új (pontosabban mindenkori) tulajdonosa is köteles túrni, hogy a tartásra jogosult az ingatlanból kielégítést keressen, feltéve, hogy a tartásra kötelezett kötelezettségét nem szerződésszerűen teljesíti. A tartási joggal megterhelt ingatlan tehát mintegy dologi biztosítékként viselkedik, a tartási szerződés személyhez tapadó, bizalmi jellege miatt azonban a tartásra jogosult hozzájárulása nélkül az ingatlan új tulajdonosa a tartásra

kötelezett helyett a szerződéses szolgáltatás teljesítésére nem válik kötelessé és jogosulttá [6:57. § (1) bekezdés *a contrario* értelmezése].

6:495. § *[A tartási szerződés módosítása és megszüntetése]*

- (1) **A bíróság a tartási szerződést bármelyik fél kérelmére – mindkét fél érdekeinek figyelembevételével – módosíthatja, ha a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása – különösen a felek megromlott viszonyára tekintettel – indokolatlan.**
- (2) **Ha valamelyik fél magatartása vagy körülményei folytán a természetben való tartás lehetetlenné vált, bármelyik fél kérheti a bíróságtól a szerződés végleges vagy az említett körülmények megszűntéig tartó módosítását életjáradéki szerződéssé. A szerződés módosítása esetén a bíróság az ítéletben meghatározza a tartásra kötelezettet terhelő szolgáltatást.**
- (3) **Ha a szerződés célja a szerződés módosításával nem valósítható meg, bármelyik fél kérheti a bíróságtól a szerződés megszüntetését.**
- (4) **A bíróság a felek kérelméhez nincs kötve, de nem alkalmazhat olyan jogkövetkezményt, amely ellen mindkét fél tiltakozik.**

1. A szerződés módosítása

A felek tartási szerződésüket közös akarattal, illetve egyoldalúan az általános szabályok szerint módosíthatják (6:191. §), e körben a tartási szerződésre speciális szabályokat a Ptk. nem tartalmaz.

A Ptk. ugyanakkor továbbra is az általánostól eltérő, speciális szabályozást fogalmaz meg a tartási szerződés bírói módosítására, az 1959-es Ptk. szabályozását azonban néhány ponton korrigálja. A bizalmi jellegre és annak sérülékenységére tekintettel a bírói szerződésmódosításnak továbbra sem feltétele, hogy a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása bármelyik fél lényeges jogi érdekét sértse, hanem elegendő, ha a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása – különösen a felek megromlott viszonyára tekintettel – indokolatlan. Amennyiben a bírósághoz forduló fél a szerződés módosítását kérelmezve e feltételt vagy egyéb, a módosítást indokoltá tevő feltételt – függetlenül attól, hogy az időlegesen vagy tartósan áll-e fenn, mindkét vagy csak az egyik félnek felróható magatartás-e, illetve mindkét vagy csak az egyik fél oldalán felmerülő objektív (felróhatóságtól független) körülmény-e – igazolja, a bíróság a szerződést mindkét fél érdekének figyelembevételével módosíthatja (BH1983.281.). A módosítás során a bíróság a felek kérelméhez nincs kötve, ám nem alkalmazhat olyan jogkövetkezményt, amely ellen mindkét fél tiltakozik. A szerződés módosítása esetén a bíróság az ítéletben meghatározza a tartásra kötelezettet terhelő szolgáltatást. A Ptk. e megoldása figyelemmel van az időközben meghaladottnak nyilvánított, de a bírói gyakorlatban mégis tovább élő PK 78.-ra. Vagyis ha a fél a szerződés megszüntetése iránt indít keresetet, ám a szerződés tartalmának a módosításával, esetleg jogcímének a megváltoztatásával (életjáradéki szerződésként) be tudja tölteni eredeti rendeltetését, akkor a szerződés megszüntetése helyett csak módosításnak van helye. A Ptk. szövegezése maga is tükrözi e fokozatosságot.

Ha tehát a felek érdekei és körülményei lehetővé teszik, a tartási szerződést elsősorban a tartásként nyújtott szolgáltatás mértékének vagy módjának a megváltoztatásával kell módosítani. Amennyiben azonban a természetben való tartás lehetetlenné vált, bármelyik

fél kérheti a bíróságtól a szerződés végleges vagy az említett körülmények megszűntéig tartó módosítását életjáradéki szerződéssé. A módosítás lehet végleges vagy időleges. Utóbbira példa, ha a felek közötti viszony időleges megromlására vagy a tartásra kötelezett betegségére tekintettel a tartási szerződést a bíróság ideiglenesen, meghatározott feltétel bekövetkeztéig életjáradéki szerződéssé módosítja. Az életjáradéki szerződéssé módosítást nem zárja ki, hogy éppen a jogosult felróható magatartása volt az, ami a természetbeni tartást megghiúsította (BH1995.712., BH1997.189.). Nincs mód azonban a fokozatosság betartásával a tartási szerződés jogcímének megváltoztatására, azaz a szerződés életjáradéki szerződésre való módosítására, ha az ellen mindkét fél tiltakozik. Az életjáradéki szerződéssé módosítás során az életjáradék összegét a bíróság a módosítás alapjául szolgáló tartási szerződésben kikötött tartás értékéből kiindulva határozza meg: a járadék összege nem lehet kevesebb, mint amennyit a jogosult tartása értékében ténylegesen kitett (BH1980.18., BH1997.189.). A tartási szerződés megszüntetésére csak végső soron, akkor kerülhet sor, ha a szerződés eredeti célja és rendeltetése a szerződés tartalmának vagy jogcímének módosításával sem valósítható meg (BH1978.23.).

2. A szerződés megszüntetése

A tartási szerződés felek általi – egyoldalú vagy közös akarattal történő (6:212. és 6:213. §) – vagy pedig bíróság [jelen § (3) bekezdése és 6:214. §] általi megszüntetésére általában csak a jövőre nézve van lehetőség, mert az eredeti állapot helyreállítása a kötelezett által nyújtott szolgáltatások jellegére (irreverzibilitására) tekintettel többnyire kizárt. A bíróság a tartási szerződést a felek közötti megfelelő elszámolással egyidejűleg szünteti meg.

A megfelelő elszámolás speciális törvényi alapját a Ptk. ugyan már nem tartalmazza, a bírói gyakorlat azonban a tartási és életjáradéki szerződések céljának, legfőbb ismérveinek változatlanóságára tekintettel, vélhetően továbbra is az 1959-es Ptk. 589. § (3) bekezdése alapján kialakított szempontrendszer szerint, a felek ún. „megfelelő kielégítésével” látja majd lehetségesnek a szerződés megszüntetését. A megfelelő kielégítés a gyakorlatban jól bevált, hiszen alkalmas volt mindkét fél méltányos érdekét figyelembe vevő eredmény elérésére. A megfelelő kielégítés, illetve elszámolás legfőbb különlegessége a kötelezetti szolgáltatások irreverzibilitásának elismerése mellett az, hogy a jogosult érdekét is védve az általa a tartás ellenében átruházott vagyontárgyakat – ha azok megvannak (nem semmisültek meg, nem képezik jogszerűen harmadik személy tulajdonát) – számára természetben vissza kell juttatni.

A megfelelő elszámolás során a bíróság nem csupán az általános szabályok szerint eljárva, a teljesített szolgáltatások és ellenszolgáltatások összemérésével dönt, hanem a szerződő felek személyes és egyéb körülményeit is mérlegeli (BH1983.359.). Így például azt is vizsgálja, hogy a szerződés megszüntetésére melyik fél szolgáltatott okot (BH1969.6057., BH1998.486., BH2000.491.). A szerződés bírósági megszüntetésére azonban szerződésszegés hiányában is sor kerülhet (BH2008.242.), ha a szerződés eredeti céljának és rendeltetésének a fenntartása semmilyen formában (pl. életjáradéki szerződésként) sem lehetséges (BDT2011.2579.). A megfelelő elszámolás körében a bíróság a szerződéskötéskor meghatározott és ehhez képest teljesített szolgáltatások mértékén, egymáshoz viszonyított arányán túl a szerződés fennállása alatt bekövetkezett inflációs változásokra is tekintettel kell, hogy legyen (BH1996.260., BH1996.204., BH1999.22.). Összességében tehát az rögzíthető, hogy a szerződés bírói megszüntetése, illetve a felek általi közös megszüntetés esetén, ha egymással nem számoltak el, illetve

annak kapcsán közöttük utóbb vita van, a bíróság a felek közötti megfelelő elszámolást úgy végzi el, hogy az teljes körű legyen, s ne maradjon olyan szolgáltatás, illetve tény, körülmény, amelynek figyelmen kívül hagyása valamelyik fél oldalán érdemtelen hátrányt, míg a másikén indokolatlan előnyt eredményez (Kúria Pfv.I.20.042/2013/4.).

6:496. § [Ingyenes tartási szerződés]

- (1) E fejezet rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell az olyan tartási szerződésre, amely alapján a tartásra jogosult ellenszolgáltatás nyújtására nem köteles.**
- (2) Ha a körülményekből más nem következik, a közeli hozzátartozók között létrejött tartási szerződésből folyó kötelezettségek teljesítéséért ellenszolgáltatás nem jár.**
- (3) Az ingyenes tartási szerződés a tartásra kötelezett halálával megszűnik.**
- (4) Ha a szerződés teljesítése vagy életjáradéki szerződéssé módosítása a szerződéskötés után megváltozott vagyoni körülményeinél fogva a tartásra kötelezetre nézve túlságosan nagy megterheléssel járna, a tartásra kötelezett kérheti a bíróságtól a szerződés megszüntetését.**
- (5) Az ingyenes tartás esetén a tartási kötelezettség teljesítésének megtagadására az ajándékozási szerződés, az eltartó felelősségére az ingyenes szerződésekért fennálló felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

A tartásra kötelezettet ellenérték hiányában terhelő tartós szolgáltatást ellentételezendő, a Ptk. – a tartási szerződés 6:491–495. §-aiban foglalt szabályaihoz képest – az ingyenes tartási szerződésre speciális rendelkezéseket rögzít. E speciális rendelkezések – az (5) bekezdést kivéve – tartalmukban megegyeznek az 1959-es Ptk. ingyenes tartási szerződésre vonatkozó szabályozásával [1959-es Ptk. 590. § (1)–(3) bekezdés].

A (2) bekezdés a tartási szerződés ingyenességének megdönthető vélelmét állítja fel közeli hozzátartozók között. A közeli hozzátartozó fogalmát a 8:1. § (1) bekezdés 1. pontja határozza meg. Az ingyenesség vélelme értelmében vita esetén a szerződés visszterhességét állító félnek kell bizonyítania, hogy a közeli hozzátartozók között kötött szerződés visszterhesen jött létre. Közeli hozzátartozók között a visszterhességre enged következtetni az a körülmény, ha a végintézkedés nélkül elhunyt örökhagyót a tartásra köteles hozzátartozói közül csak az egyik tartotta, és a tartás örökségi juttatás ígérete ellenében történt [lásd ehhez az 1/2014. PJE 1. pontja értelmében a Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadó PK 89. b) pontját].

Speciális rendelkezés továbbá a (3) bekezdés, amely szerint az ingyenes tartási szerződés – nem csupán a jogosult, hanem – a tartásra kötelezett halálával is megszűnik. Ingyenes tartás esetén ugyanis az elhunyt kötelezett által nyújtott tartással szemben semmilyen ellenszolgáltatás nem áll, így annak vizsgálata fogalmilag kizárt, hogy a kötelezett által a haláláig nyújtott tartás az ellenszolgáltatást fedezi-e [6:493. § (3) bekezdés].

Az ingyenességre tekintettel van lehetőség a szerződés bíróság általi megszüntetésére abban az esetben is, ha a szerződéskötés után megváltozott vagyoni körülményeinél fogva a szerződés teljesítése vagy életjáradéki szerződéssé módosítása a tartásra kötelezetre nézve túlságosan nagy megterheléssel járna [jelen § (4) bekezdés].

Az (5) bekezdés első fordulata az ingyenes tartási szerződésre, azon belül is a tartási kötelezettség teljesítésének megtagadására – a tartási szerződés ajándékozáshoz való hasonlóságára figyelemmel – az ajándékozási szerződés vonatkozó szabályát (6:236. §) rendeli megfelelően alkalmazni. Az (5) bekezdés második fordulata pedig úgy rendelkezik,

hogy ingyenes tartás esetén a tartásra kötelezett felelősségére az ingyenes szerződésekért fennálló felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni (6:147. §). Ez a szabályozás az 1959-es Ptk. 590. § (4) bekezdésétől nemcsak az utaló szabály pontos megfogalmazásában tér el, hanem abban is, hogy az ajándékozás szabályainak szubszidiárius alkalmazását szűkebb körben teszi lehetővé. Így nem alkalmazható az ajándék visszakövetelésére vonatkozó speciális szabály (6:237. §), de arra valóban nincs is szükség, egyrészt mert a már nyújtott tartás irreverzibilis, illetve létfenntartásra szól, ezért a visszakövetelhetőség egyébként is kizárt. Másrészt pedig, ha a tartás további nyújtása lenne az, ami a tartásra kötelezett létfenntartását veszélyeztetné, arra megoldást jelent a (4) bekezdés: a tartási szerződésnek az eltartó kérelmére való bírósági megszüntetése. Az ajándékozó felelősségére vonatkozó külön szabályt (1959-es Ptk. 581. §) a Ptk. nem tartotta fenn, ám gyakorlatilag az ajándékozó felelősségéből kiindulva kodifikálta a kártérítési felelősség szabályát az ingyenes szerződésekre vonatkozóan (6:147. §). Erre tekintettel utal az (5) bekezdés második fordulata is – az ajándékozási szerződés szabályai helyett – az ingyenes szerződésekért fennálló felelősség szabályaira.

LXVII. Fejezet

Az életjáradéki szerződés

6:497. §

[Életjáradéki szerződés]

- (1) Életjáradéki szerződés alapján a járadékadásra kötelezett a járadékszolgáltatásra jogosult javára, annak haláláig, meghatározott pénzösszeg vagy más helyettesíthető dolog időszakonként visszatérő szolgáltatására, a járadékszolgáltatásra jogosult ellenérték teljesítésére köteles.**
- (2) Az életjáradékot havonta előre kell teljesíteni. A járadékszolgáltatásra jogosult a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített járadékot bírósági úton nem követelheti.**
- (3) Az életjáradéki szerződésre egyebekben a tartási szerződés szabályait kell alkalmazni.**

1. A szerződés fogalma, ismérvei, elhatárolása a tartási szerződéstől

Az életjáradéki szerződést a Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan önálló szerződéstípusként szabályozza annak ellenére, hogy a tartási és az életjáradéki szerződés egymástól csak a szolgáltatás tárgyában tér el. Az életjáradéki szerződés ugyanis – a tartással ellentétben – nem többnyire *facere* jellegű szolgáltatások folyamatos, a jogosult szükségleteihez igazodó nyújtását feltételezi, hanem meghatározott pénzösszeg vagy más helyettesíthető dolog (általában termény, élelmiszer, tűzifa stb.) időszakonként visszatérő, rendszeres szolgáltatására (tulajdonba adására) irányul. Abból, hogy az életjáradéki szerződés közvetett tárgya valamely helyettesíthető dolog, következik, hogy a szolgáltatás nem oly mértékben személyhez kötött, mint a tartási szerződés, ezért az életjáradék harmadik személy általi teljesítése, illetve ahhoz teljesítési segéd igénybevétele is szélesebb körben merülhet fel. A szolgáltatás személyhez tapadó jellegének kisebb mértékéből, illetve a szerződő felek közötti személyes kapcsolat lazább jellegéből ered a tartási szerződéshez képesti további különbség is: a felek közötti bizalmi viszony megromlása önmagában nem eredményezheti az életjáradéki szerződés bírósági megszüntetését (BH1996.534.).

A tartási szerződéshez hasonlóan ugyanakkor az életjáradéki szerződés – főszabály szerinti – célja is a jogosult létfenntartásának, anyagi ellátásának a biztosítása; ezért, ha a felek eltérően nem rendelkeznek, az életjáradéki szerződés szintén a jogosult javára, annak haláláig (élete végéig) szól. Ezt tükrözi a szerződés elnevezése is: „életjáradéki” szerződés.

A szerződés alanyait a törvény járadékadásra kötelezettként és járadékszolgáltatásra jogosultként nevezi meg.

Főszabályként itt is a visszterhesség vélelme érvényesül: ellenértékként – a tartási szerződéshez hasonlóan – bármely ingó vagy ingatlan, követelés, forgalomképes jog vagy szerződési pozíció szolgálhat.

2. Az életjáradék szolgáltatása, a lejárt járadék követelhetősége

A felek eltérő megállapodása hiányában az életjáradékot havonta előre kell teljesíteni. Kógens rendelkezés rögzíti azonban, hogy a járadékszolgáltatásra jogosult a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített járadékot bírósági úton nem követelheti. Ennek oka – hasonlóan az 1959-es Ptk. vonatkozó szabályához [1959-es Ptk. 280. § (3) bekezdés] – az, hogy a járadékszolgáltatás rendeltetése alapvetően a jogosult létfenntartása, ezért a jogosult alapos okra hivatkozással sikerrel ki nem mentett kése delme nem szolgálhat alapul ahhoz, hogy a hat hónapos határidő felróható elmulasztása esetén a létfenntartására szolgáló juttatást tőkegyűjtésre használja fel.

A (2) bekezdés azonban csak a bírósági igényérvényesítés kógens, hivatalból figyelembe veendő korlátja [6:121. § (1) bekezdés c) pont és (2) bekezdés], a határidő elmulasztásával maga a járadékhoz való jog(osultság) nem enyészik el, az *naturalis obligatió*ként fennmarad [6:121. § (3) bekezdés]. A kötelezett által már önként teljesített, hat hónapnál régebben lejárt életjáradék ezért jogalap nélküli gazdagodás címén nem követelhető vissza (6:581. §).

3. A tartási szerződés szabályainak mögöttes alkalmazása

A (3) bekezdés utaló szabályt fogalmaz meg, amelynek értelmében az (1) és (2) bekezdés által eltérően nem szabályozott kérdése kben a tartási szerződés szabályait kell alkalmazni. Így a tartási szerződés alakiságára, megszűnésére, a szolgáltatás biztosítására, továbbá részben a szerződés módosítására és megszüntetésére, valamint az ingyenesség vélelmére vonatkozó rendelkezések az életjáradéki szerződésre is megfelelően irányadóak. A tartási szerződés bíróság által történő módosítására vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazása körében kiemelendő különbségek a következők. Egrészt, a felek közötti bizalmi viszony megromlása önmagában nem eredményezheti az életjáradéki szerződés bírósági megszüntetését; a megszüntetéshez valamilyen többlettényállási elem megléte is szükséges (pl. a fél vagy a felek jövedelmi viszonyában, illetve keresetére is kiható egészségi állapotában a szerződéskötést követően beállt olyan lényeges változás), amely a vállalt járadékszolgáltatás jövőbeli teljesítését ellehetetleníti. Másrészt nincs arra lehetőség, hogy az életjáradéki szerződést a bíróság tartási szerződéssé változtassa át, amennyiben ugyanis a jogosult egészségi állapota, életkora miatt saját maga ellátására már nem képes, az életjáradék felemelésének vagy pedig, a bizalmi viszony végleges megromlására, esetleg a kötelezett anyagi helyzetére figyelemmel az életjáradéki szerződés megszüntetésének van helye. Ilyen esetben a megfelelő kielégítés

melletti szerződésmegszüntetés alapján elhárul az akadály az előtt, hogy a jogosult egy másik személlyel tartási szerződést kössön. Annak azonban a tartási szerződés módosítására vonatkozó szabályok alkalmazásával nincs akadálya, hogy a bíróság a felek által eredetileg, vagy (a tartás nyújtásának ellehetetlenülése esetére) feltételtől függően kikötött mértékű és nemű életjáradékot a felek megváltozott körülményeihez igazítsa (LB P.törv.V.20.387/1977.; BH1973.201.).

XXIV. CÍM A POLGÁRI JOGI TÁRSASÁGI SZERZŐDÉS

6:498. §

[Polgári jogi társasági szerződés]

Polgári jogi társasági szerződéssel a felek (a továbbiakban: tagok) arra vállalnak kötelezettséget, hogy közös céljuk elérése érdekében együttműködnek, a közös cél megvalósításához szükséges vagyoni hozzájárulást teljesítenek, és tevékenységük kockázatát közösen viselik.

A Ptk. továbbra is fenntartja annak a lehetőségét, hogy az egyének humán, gazdasági vagy más célokra formátlanul társuljanak, a szervezeti forma mellőzésével, jogi személyiség nélkül. Ezt a társulási formát a Ptk. leválasztja a társasági jogi szabályokról, és önálló szerződéstípusként az egyes szerződések különös részi szabályai között helyezi el.

A polgári jogi társasági szerződés egy olyan sajátos többalanyú kötelelem, amely érdektömörülést hoz létre a felek (tagok) között, a nélkül azonban, hogy jogi személyiséggel rendelkező új jogalany jönne létre. A polgári jogi társaságban a szervezeti tulajdonságok kevésbé jutnak jelentőséghez, míg a jogviszony kötelmi jellege erőteljesebben van jelen, így ez a jogi konstrukció rendszertanilag szervesebben illeszkedik a kötelmi jogi szabályokhoz.

A közös érdek, közös cél az, ami speciálissá teszi ezt a szerződéses formát a tipikusan többpólusú érdekviszonyokat magában foglaló szerződéses kapcsolatokhoz képest. A polgári jogi társasági szerződésre ezért háttérszabályként semmilyen más szerződéstípus szabálya nem alkalmazandó. Az 1959-es Ptk. hatálya alatt a bíróságok a polgári jogi társaság szabályait mögöttes jogterületként gyakorta alkalmazták olyan esetekben, amikor a felek eredeti szerződéskötési szándéka nem irányult ilyen érdektömörülés létrehozására (pl. az élettársak vagyoni viszonyaira, vagy az építőközösségi szerződésre). A rugalmas törvényi szabályozásnak köszönhetően a jövőben sem kizárt, hogy bizonyos területeken (pl. felhasználási szerződéseknél) a polgári jogi társaságnak ez a hézagpótló funkciója továbbra is fennmarad a jogalkalmazásban.

Mivel a Ptk. a felek személyére vonatkozóan nem tartalmaz szűkítő normát, ezért a polgári jogi szerződés alanya bárki lehet, akár természetes, akár nem természetes személy, aki a polgári jog szabályai szerint jogképességgel rendelkezik. A polgári jogi társasági szerződés személyhez kötődő jellege miatt a tagok között kölcsönös bizalmi viszony jön létre, amely egymás és a társasági cél iránt is hűséget követel meg a tagoktól. E szerződéstípus személyes jellege legerősebben abban nyilvánul meg, hogy bármely tag változása főszabályként a szerződés megszűnésével jár [lásd a 6:509. §-nál és a 6:511. § (1) bekezdésnél].

A Ptk. más szerződéstípusokhoz hasonlóan a definícióban jeleníti meg azokat a fogalmi jegyeket, amelyek mentén a kötelelem (szerződéses kapcsolat) polgári jogi társaságnak minősül. E definíció értelmében alapvetően három elem határozza meg

a polgári jogi társaság sajátosságát: a tagok együttműködése a társasági közös cél elérése érdekében, az e célra nyújtott vagyoni hozzájárulás, valamint közös kockázat vállalása (főszabály szerint a hozzájárulással arányosan). A polgári jogi társaság céljának tartalmi korlátja nincs, ezért az sem kizárt, hogy a szerződés célja kizárólag valamely üzletszerű kereskedelmi (gazdasági) tevékenység érdekében való együttműködés legyen. Ez a tartalmi szabadság a 1959-es Ptk.-hoz képest lényeges változás, annak 568. § (1) bekezdése ugyanis nem tette lehetővé üzletszerű gazdasági tevékenység folytatására polgári jogi társaság létrehozását. A polgári jogi társaság célját ugyanis csak annyiban indokolt korlátozni, hogy jogszabályba ütköző célra nem köthető ilyen szerződés, ez pedig az általános szabályokból következik, így erről szükségtelen a polgári jogi társasági szerződésre vonatkozó szabályok között külön is rendelkezni. A megengedő szabályozásnak az a célja, hogy ezt a formátlan társulási formát egyértelműen elszakítsa és elhatárolja a szigorú törvényi keretek között létesülő és működő jogi személyektől, ez által a tagok együttműködésének kellően rugalmas kereteket teremtsen.

A társasági jogi szerződésre vonatkozó normák többsége – a szerződéses szabályokhoz hasonlóan – diszpozitív, azoktól a felek (tagok) egyező akarattal eltérhetnek, de néhány kérdésben a Ptk. eltérést nem engedő, kógens rendelkezésekkel korlátozza a tagok szerződési szabadságát.

A törvény kifejezetten rendelkezik arról, hogy tilos a felek azon megállapodása amely

- a) valamely tagot a veszteség viselése alól mentesít,
- b) a tagoknak – bármely tagnak – bármelyik tag szerződészerű teljesítése követeléséhez való jogát kizárja,
- c) az ügyvitel személyes ellátása szabályától eltér,
- d) az ügyviteli intézkedés elleni ellentmondás jogát kizárja,
- e) az ügyviteli jog megvonása esetén a tagok döntési jogát kizárja vagy korlátozza,
- f) a tagnak a társasági ügyek megismerésére vonatkozó jogával ellentétes,
- g) eleve kizárja – a társasági szerződés esetére – a tagok közötti elszámolást.

A polgári jogi társaság definíciójából, jellegadó sajátosságából az is következik, hogy elkülönült társasági szervezet létrehozására még a tagok megegyezése esetén sincs lehetőség, így a fentiek mellett ez a szabály is kógens tilalomként értelmezhető.

6:499. § [Vagyoni hozzájárulás]

- (1) A tagok fejenként egyenlő mértékben teljesítenek vagyoni hozzájárulást.**
- (2) A vagyoni hozzájárulás tárgya lehet pénz, vagyoni értékkel rendelkező dolog, vagyoni értékű jog vagy bármilyen egyéb szolgáltatás, így különösen személyes munkavégzés.**
- (3) A nem pénzben nyújtott hozzájárulásokat a tagok maguk értékelik, és ennek alapján megállapítják a hozzájárulások egymáshoz viszonyított arányát.**

A társaság tagjai a társasági célok megvalósítása érdekében meghatározott vagyoni hozzájárulást bocsátanak a társaság rendelkezésére. A vagyoni hozzájárulás vállalását nélkülöző együttműködés polgári jogi társaságot nem hoz létre. Eltérő megállapodás hiányában a tagokat azonos jogok illetik, és a kötelezettségeket is – ideértve a vagyoni hozzájárulást is – azonos mértékben kötelesek teljesíteni. Ha a tagok nem állapítanak meg más arányt, akkor a fejenkénti egyenlő arány elve érvényesül a nyereség és veszteség viselésére is [lásd a 6:502. § (1) bekezdésnél], de a vagyoni hozzájárulás aránya jelentőséghez jut a tagok szavazati arányának alakulásánál, és a társaság megszűnéskor (kilépésekor) is eszerint kell elszámolni.

A Ptk. meglehetősen tágan határozza meg, hogy mi lehet vagyoni hozzájárulás tárgya: idesorolja a pénzt, vagyoni értékkel rendelkező dolgot, vagyoni értékű jogot, és minden egyéb szolgáltatást, ideértve különösen a tag személyes közreműködését. A tevékenységegyesítő és vagyonegyesítő elemek akár külön-külön, akár együttesen jelenhetnek a polgári jogi társaságban. Tipikusnak azonban az tekinthető, hogy a tagok vagyonukkal is hozzájárulnak a társaság céljához és személyesen is részt vesznek a társaság működésében.

6:500. § [A hozzájárulás módja]

- (1) A hozzájárulásként adott el nem használható dolgok közös használatba, az elhasználható dolgok közös tulajdonba kerülnek.**
- (2) A közös tulajdonba került dolog tulajdoni hányadával a tag önállóan nem rendelkezhet.**

Mivel a társaság elkülönült jogalanyisággal – ezáltal jogképességgel – nem rendelkezik, így a tagok által nyújtott hozzájárulás sem megy át a társaság tulajdonába, nem történik végleges vagyonátengedés. Arról azonban rendelkezni kell, hogy a tagok által biztosított vagyoni hozzájárulás milyen módon áll a társasági cél szolgálatába.

A Ptk. visszatér az 1959-es Ptk. 1977. évi módosításával megteremtett szabályozáshoz, és a hozzájárulásként adott dolog felett gyakorolható rendelkezési jog terjedelmét a dolog jellege alapján differenciálja. A polgári jogi társaság tagjai az elhasználhatatlan dolgokban nyújtott vagyoni hozzájárulás felett önállóan rendelkezhetnek, viszont a pénzbeli betét, illetve az elhasználható dolgokban nyújtott hozzájárulás a tagok közös tulajdonába kerül. Hasonlóan a működés során fel nem osztott vagyon is, főszabályként egyenlő tulajdoni hányadban, a tagok közös tulajdonába megy át. Míg a közös tulajdonban részes tulajdoni hányadával a tulajdonostárs bizonyos korlátokkal ugyan, de szabadon rendelkezhet, addig a polgári jogi társaság tagja az őt megillető közös tulajdoni hányad felett a többi tulajdonostárs hozzájárulása vagy jogszabály engedélye nélkül nem gyakorolhatja a rendelkezés jogát, és nem illeti meg a közös tulajdon megszüntetéséhez fűződő jog sem. Fontos különbség a közös tulajdonnak a Ptk. Dologi Jogi Könyvében szabályozott formájához képest, hogy polgári jogi társaság esetében a közös tulajdonba került dolgok feletti hatalom gyakorlása is a társaság célját kell, hogy szolgálja, emiatt ezen dolgok tekintetében egy sajátos, célhoz kötött közös tulajdon jön létre. Mivel a közös tulajdonból a tagokat megillető tulajdoni hányad nem forgalomképes, nem is átruházható, ezért annak átruházása útján nem lehet kiválni a szerződéses jogviszonyból. Hasonlóan a közös tulajdonba bocsátott vagyoni hozzájárulás, vagy annak értéke kiadását, a közös tulajdon felosztását a tag csak a szerződés megszűnésekor igényelheti.

Ugyanakkor a Ptk. szerint a közös tulajdonra vonatkozó korlátozások csak azoknál a dolgoknál érvényesülnek, amelyek nem vehetők huzamos használatba (élelmiszer, ital, nyersanyag stb.). Mivel ezeket a dolgokat a tagok a továbbadás, illetve az elfogyasztás céljával juttatják a közösségnek, és a társaság működése során rendszerint felemésztenek, ezért indokolt ezeket a társaság céljára dologi jogilag is megkötni.

Azokat a dolgokat viszont, amelyek huzamosabb használatra vannak rendelve, és amelyek elhasználódása fokozatosan történik meg (pl. gépkocsi), a tagok közös használatra adják át a közösségnek, így azokra nem érvényesek a közös tulajdonnál ismertett korlátozások, a tag ezekkel önállóan rendelkezhet. Ha ennek folytán a tag a dolog használatát nem tudja biztosítani, azzal szerződésszegést követ el, és az általános szabályok szerint kártérítéssel tartozik. A tag az általános kártérítési szabályok szerint köteles

megtériteni továbbá a közösen használt dolognak azt az értékcsökkenését (ideértve a megsemmisülést is), ami a nem rendeltetésszerű használat következménye.

6:501. § [Igényérvényesítés a taggal szemben]

- (1) Ha valamelyik tag nem szolgáltatja a szerződésben vállalt hozzájárulást, bármelyik tag követelheti tőle a szerződésszerű teljesítést. A tagok ezen jogát érvényesen nem lehet kizárni.**
- (2) Ha valamelyik tag olyan magatartást tanúsít, amely veszélyezteti a közös tevékenység sikerét vagy a szerződéses célt, bármelyik tag követelheti az ettől való tartózkodást.**

A Ptk. kógens módon előírja, hogy bármely tag követelheti a társasági szerződés teljesítését, a tagoknak ez a joga érvényesen nem zárható ki a társaság belső jogviszonyában. A polgári jogi társaság elkülönült jogalanyisága hiányából következően a társaság önállóan nem léphet fel sem a tagjaival, sem a társaságon kívüli jogalanyokkal szemben. Ezért a Ptk. kimondja, hogy a szerződésszegő – pl. a szerződésben vállalt hozzájárulás szolgáltatását elmulasztó – féllel szemben nem a társaság jogosult fellépni, hanem arra a tagok bármelyikét önállóan is feljogosítja a törvény. E § arról is rendelkezik, hogy ha az egyik tag tevőleges magatartásával veszélyezteti a társasági közös cél elérését, a társaság tevékenységének sikerét, akkor a tagok bármelyike az érintett tagtól követelheti az ilyen magatartástól való tartózkodást. Ha a tag ennek ellenére folytatja a kifogásolt magatartást, tulajdonostársai emiatt bírósághoz fordulhatnak (Ptk. 1:6. §). Végső eszközként – ha a szerződés így rendelkezik – a tag kizárására kerülhet sor.

6:502. § [Nyereség és veszteség, tartozások]

- (1) A közös tevékenység nyeresége és vesztesége a tagok közt hozzájárulásuk arányában oszlik meg.**
- (2) Tilos az olyan megállapodás, amely valamely tagot a veszteség viselése alól mentesít, vagy a nyereségben való részesedésből kizár.**
- (3) Ha a tagok harmadik személlyel kötött szerződésük alapján a veszteség viselésének arányától eltérően kötelesek helytállni, a szerződésben meghatározottak szerint el kell számolniuk egymással.**

A polgári jogi társaságot meghatározó egyik nélkülözhetetlen fogalmi ismérv a közös tevékenységből fakadó kockázat közös viselése: minden tag kötelezően részesül a társasági tevékenység eredményéből, legyen az akár nyereség, akár veszteség. Bármely tagnak a közös kockázatviselésből való kizárása, illetve túlzott mértékű korlátozása törvénybe ütközik.

Hogy az adott helyzetben mi tekinthető túlzott mértéknek, az csak a konkrét szerződés tekintetében állapítható meg, ezért erről a törvény nem rendelkezik. Diszpozitív főszabályként a törvény a vagyoni hozzájárulás arányát tekinti irányadónak a kockázat viselésének arányára is. A Ptk. számol azzal is, hogy a közös kockázatviselés arányára a tagok harmadik személlyel kötött szerződése kihathat, ha abban a tagok számára a veszteség viselésének arányától eltérő helytállási kötelezettséget kötnek ki, erre az esetre a tagok viszonyában elszámolási kötelezettséget ír elő.

6:503. § [Ügyvitel]

- (1) Az ügyek vitelére a tagok együttesen jogosultak.**
- (2) A tagok úgy is rendelkezhetnek, hogy az ügyek vitelére meghatározott tagot vagy tagokat jogosítanak fel; ilyenkor a kifejezetten fel nem jogosított tagok nem jogosultak az ügyek vitelére.**
- (3) Ha több tag együttesen jogosult ügyvitelre, az ügyvitelre jogosult tagok az ügyviteli döntéseket egyhangúlag hozzák meg.**
- (4) Az ügyek vitelére a társaságon kívül álló személy nem jogosítható fel. Az ügyvitel személyesen látható el. Az e rendelkezésekkel ellentétes szerződési kikötés semmis.**

A polgári jogi társasági szerződés a tagok személyétől elkülönült, önálló társasági szervezetet nem hoz létre. Ez a laza szerződéses viszony nem teszi indokolttá, hogy a társaság szervezeti kereteire vonatkozóan szigorú törvényi megkötések érvényesüljenek. Mindazonáltal szükséges rendezni a jogközösség belső ügyvitelének, és a külső viszonyokban való megjelenésének alapvető szabályait.

A Ptk. a tagok együttes ügyvitelét teszi főszabállyá, de a tagok dönthetnek úgy is, hogy a döntéshozatali jogkör és hatáskör egy vagy több kijelölt tagot illet meg. Ilyenkor kizártak az ügyvitelből azok a tagok, akiket a szerződés kifejezett rendelkezéssel nem ruház fel az ügyek vitelére.

Mindkét esetben szükséges meghatározni, hogy az ügyvitelre jogosult tagok milyen rendben hozhatják meg a döntéseket. Ha mindegyik tag részt vesz a döntéshozatalban, akkor az ügyviteli kérdésekben való szavazás rendjét a törvény teljes mértékben a felekre bízta, akár többségi, minősített többségi, vagy egyhangú szavazati arány is előírható. Ha a polgári jogi társasági szerződés rendelkezése alapján több tag jogosult az ügyvitelre, akkor a törvény az egyhangú szavazást veszi alapul, de a felek ettől a szabálytól is eltérhetnek szerződésükben. A törvény egyhangúságot kíván meg továbbá a meghalt (megszűnt) tag halála esetén a szerződés hatályban tartásáról és a tag kizárásáról való döntéshez, de mint e szerződéstípus legtöbb szabályától, ettől is megengedett az eltérés.

Mivel a Ptk. erről kifejezetten nem rendelkezik, főszabályként a tagot megillető szavazati jogra is a fejenkénti egyenlő arány elve irányadó, azaz minden tagot egy-egy szavazat illet meg. A polgári jogi társaság ügyvitele az ügylet személyhez kötődő jellege miatt tagsági jogviszonyt feltételez, ami azt is jelenti, hogy az ügyvitel társaságon kívüli harmadik személyre nem ruházható át. Az e tilalomba ütköző szerződéses kikötés semmis. Emellett a Ptk. minden olyan kikötéshez a semmisség jogkövetkezményét fűzi, amely bármilyen egyéb módon kivételt enged az ügyvitel személyes ellátása alól.

6:504. § [Ellentmondás]

Az önálló ügyviteli jogkörrel rendelkező tag ügyviteli intézkedése ellen bármelyik tag, az együttes ügyviteli jogkörben eldöntött ügyviteli intézkedés ellen az ügyvitelből kizárt bármelyik tag ellentmondással élhet. Az ellentmondásról a tagok együttesen döntenek. A tervezett intézkedés a tagok döntésének meghozataláig nem hajtható végre. Az ellentmondás joga érvényesen nem zárható ki.

Az ellentmondás jogvédelmet biztosít az ügyviteli döntés meghozatalában részt nem vevő tagoknak az önálló ügyviteli jogkörrel rendelkező tag, illetve együttes ügyviteli joggal rendelkező tagok intézkedésével szemben.

Az ellentmondás joga minden tagot megillet, akit a törvényi rendelkezéstől eltérően a polgári jogi társasági szerződés nem jogosít fel az ügyek vitelére. A törvény kógens

rendelkezéssel tiltja e jog kizárását. Az ellentmondási jog gyakorlásának módjáról annyit mond a Ptk., hogy az ügyvitelből kizárt tagok – főszabály szerint – együttesen élhetnek ellentmondással, arról azonban hallgat, hogy szótöbbséggel vagy egyhangúság mellett hozhatják meg ezt a döntést, ebből az következik, hogy ennek meghatározását a törvény a felekre hagyja.

6:505. § [Az ügyviteli jog megszűnése]

- (1) Ha az ügyeket nem az összes tag együttesen viszi, az ügyvitelre feljogosított tagtól az ügyvitel jogát a többi tag egyhangú döntéssel megvonhatja; ilyenkor az ügyek további vitelének módjáról a tagok döntenek. Ezen jog kizárása vagy korlátozása semmis.**
- (2) A szerződés által az ügyvitel jogával felruházott tag erről a jogáról lemondhat. A lemondás nem eshet alkalmatlan időre.**
- (3) Ha nem marad ügyvitelre jogosított tag, az ügyvitel joga valamennyi tagot megilleti.**

Az ügyviteli jog többféle módon szűnhet meg. Az ügyviteli joggal felruházott tag például saját döntése alapján lemondhat az ügyvitelről, ha a továbbiakban nem kívánja folytatni a rábízott feladatot. A jognyilatkozat közléséről és hatályosulásáról nem mond semmit a Ptk., annyit rögzít csak, hogy a lemondás nem eshet alkalmatlan időre, így arra az általános kötelmi szabályokat kell alkalmazni. A tagoknak az alkalmatlan időre eső lemondást nem áll módjukban meggátolni, viszont e tilalom megszegése a lemondó taggal szemben kártérítési kötelezettséget keletkeztet.

Az ügyintézésre kijelölt tagoktól a többi tag megvonhatja az ügyvitel jogát, ami az ügyvitelből kimaradt tag, illetve tagok számára lényeges garanciát és védelmet jelent a társasági céllal ellentétes döntésekkel szemben. Az ügyviteli jog megvonásáról való döntés meghozatalához a törvény egyhangúságot kíván meg. Emellett a tag kizárása vagy a jogviszony egyéb okból való megszűnése is az ügyviteli jog megszűnésével jár. Erről a Ptk. az ügyviteli jog megszűnésének esetei között nem rendelkezik, mert ez következik abból a szabályból, hogy a polgári jogi társaság ügyvitelét csak tagsági jogviszonyban álló személy láthatja el [6:503. § (4) bekezdés].

6:506. § [Képviselet]

A tagok a szerződésben feljogosíthatják valamelyik tagot a többi tag harmadik személyekkel szembeni képviseletére.

A törvény az ügyviteli joggal rendelkező tagokat nem jogosítja fel arra, hogy döntéseiket a külső jogviszonyokban is képviseljék, de ennek lehetőségét nem is zárja ki. Mivel a polgári jogi társaság saját önálló jogalanyisággal nem rendelkezik, ezért a harmadik személyekkel való jogviszonyokban nem a társaság, hanem a tagok jelennek meg félként, ebből következően az egyes jogok és kötelezettségek is a tagokat illetik, illetve terhelik. Nincs elkülönült társasági vagyon sem, ezért a tagok a harmadik személyek irányába vállalt kötelezettségeikért vagyonukkal korlátlanul és közvetlenül kötelesek helytállni. E jellemzők mellett célszerű rendelkezni arról, hogy ki jogosult a tagok együttes képviseletére a külső jogviszonyokban. Ha a tagok a polgári jogi társasági szerződésben rendezik a képviseleti jog gyakorlását, akkor a képviseletre jogosult tag törvényes képviselőként jár el, ami jelentősen megkönnyíti a társasági ügyletek lebonyolítását. Az sem kizárt, hogy a tagok nem választanak egymás közül képviseletre jogosult tagot,

ez azonban azt jelenti, hogy a tagok csak együttesen jogosultak jogviszonyba lépni harmadik személlyel, és ennek során vagy mindegyikük személyesen jár el, vagy meghatalmazás útján gondoskodik a képviseléről.

6:507. §**[A tagok egymás közötti viszonya]**

Minden tag jogosult az ügyek menetét megismerni, így különösen az ezekkel kapcsolatos iratokba, könyvekbe betekinteni. A felek ettől eltérő megállapodása semmis.

A társasági cél érdekében való együttműködés csak akkor lehet eredményes, ha a tagok megismerhetnek minden információt a társaság ügyeiről. Ennek hiányában előfordulhatna például, hogy az ügyintézésből kizárt tagok nem jutnak az ügyviteli döntésekkel kapcsolatos információk birtokába, ami az ellentmondási jog gyakorlását lehetetlenítené el. Ezért a Ptk. arról is gondoskodik, hogy a tagok megfelelő információval rendelkezzenek a társasági ügyekről. A törvény azt is egyértelművé teszi, hogy e jog magában foglalja a társaság könyveibe, irataiba való betekintés jogát is. Ezekről a szabályokról a felek a társasági szerződésben sem térhetnek el. A törvény nem határozza meg, hogy a tagok által kért információ kiadása, illetve az iratokba való betekintés biztosítása a társaságon belül kinek a feladata, ezért ezen információk rendelkezésre bocsátása főszabály szerint az érintett információval rendelkező tag, illetve tagok (kölsönös) kötelezettsége, de az sem kizárt, hogy a társasági szerződés egy szűkebb körre, például az ügyvitelre vagy a képviselőre feljogosított tagokra hárítsa ezt a feladatot. Az információ visszatartása miatt bekövetkezett károkat az általános kártérítési szabályok alapján kell megtéríteni.

6:508. §**[A tag hitelezője]**

- (1) A tag hitelezője a szerződés megszűnése esetén a tagot megillető elszámolási hányadra tarthat igényt.**
- (2) Ha a hitelező e hányadra végrehajtást vezet, a tagot megillető rendes felmondás jogát gyakorolhatja, de ebben az esetben sem követelheti a tagnak járó hányad természetben való kiadását.**
- (3) Ha a szerződést határozott időre kötötték, a tag hitelezőjét felmondási jog illeti meg három hónapos felmondási idővel, feltéve, hogy a határozott időtartamból egy évnél hosszabb idő van hátra.**

A Ptk. rendezi a tag hitelezőjének jogállását, amire azért van szükség, mert a tag hitelezőinek követelésére nemcsak a társaságon kívül maradt vagyon szolgál fedezetül, hanem az a vagyoni hányad is, amely a társaság vagy a tagsági jogviszony megszűnése esetére a tagot megilleti.

A tag hitelezője a társasági szerződés vagy a tagsági jogviszony megszűnése esetén a tagot megillető elszámolási hányadból kielégítést követelhet. Ha a hitelező a tagot megillető elszámolási hányadra végrehajtást vezet, akkor ő a követelése mielőbbi kielégítése érdekében a tagot megillető rendes felmondás jogát gyakorolhatja, és ennek eredményeként a tagnak kiadandó vagyonyhányadból elégítheti ki követelését, azzal, hogy az elszámolási hányad természetben történő kiadását ilyenkor sem kérheti.

A tag hitelezőjének határozott időre kötött polgári jogi szerződés esetén is biztosít felmondási jogot a Ptk., habár a tagot ilyenkor nem illetné meg a rendes felmondás joga.

Az egyedüli megszorítás az, hogy ha a határozott időből kevesebb, mint egy év van hátra, akkor a tag hitelezője csak a határozott idő leteltével gyakorolhatja a fentiek szerinti felmondási jogát.

6:509. § *[Rendes felmondás]*

- (1) **A határozatlan időre kötött szerződést bármelyik tag három hónapos felmondási idővel felmondhatja. A felmondási jogot nem lehet érvényesen kizárni.**
- (2) **Aki alkalmatlan időben gyakorolja felmondási jogát, köteles az ebből eredő károkat megtéríteni, feltéve, hogy az időpont alkalmatlanságára a többi tag figyelmeztette, és felmondását a figyelmeztetés ellenére fenntartotta.**

A polgári jogi társasági szerződés megszűnhet a társasági cél elérésével vagy meghiúsulásával, a tagok létszámának egy főre csökkenésével, a megszűnés tagok általi elhatározásával vagy az érdekközösség megbomlásával. Utóbbi körben több ok is felmerülhet: a tag halála vagy megszűnése, ha a tagok nem döntenek a szerződés hatályban tartásáról (6:511. §), a tag felmondása és kizárása (6:512. §).

A felmondási jogot biztosító rendelkezések azt is egyértelművé teszik, hogy a felmondás nem a tag tagsági viszonyának a felmondása, hanem a társasági megállapodás felmondása, amely a polgári jogi társaság személyegyesítő jellege miatt magának a társaságnak a megszűnését is jelenti. A társaság megszűnésének napja a felmondási határidő lejártá.

A határozatlan időre kötött polgári jogi társasági szerződés megszüntethető rendes felmondás útján, a felmondást nem kell indokolni. A felmondási jogot biztosító szabály kógens, ezért a felek nem zárhatják ki szerződésükben a felmondás jogát, a felmondási idő tekintetében azonban diszpozitív, így akár három hónapnál hosszabb vagy rövidebb határidőben is meghatározhatják a felmondási határidőt. Rövidebb felmondási határidő kikötése azonban csak annyiban lehetséges, amennyiben az tartalmilag még nem jelenti a felmondási jog gyakorlásának kizárását.

6:510. § *[Rendkívüli felmondás]*

- (1) **A szerződés fontos okból rendkívüli felmondással is megszüntethető. Ezen jog kizárása semmis.**
- (2) **Fontos oknak minősül különösen, ha valamely tag a szerződésből eredő lényeges kötelezettségét felróhatóan megszegi.**

Fontos indokból rendkívüli felmondással is megszüntethető a társasági szerződés, függetlenül attól, hogy határozott vagy határozatlan időre kötötték. A rendkívüli felmondás azonnali hatályú megszűnést eredményez, ezért arra szigorúan csak fontos okból kerülhet sor. Ilyen okként nevesíti a Ptk. a lényeges szerződéses kötelezettségek megszegését, de lehet bármely egyéb ok is, mint például a társaság céljának súlyos veszélyeztetése. A tag kötelezettségzegése akkor szankcionálható, ha az felróható volt.

6:511. § *[A tag halála vagy megszűnése]*

- (1) **A szerződés megszűnik bármelyik tag halála vagy megszűnése esetén.**
- (2) **A megmaradt tagok egyhangúlag dönthetnek úgy, hogy a szerződést a meghalt vagy megszűnt tag nélkül hatályban tartják.**

(3) Ha a meghalt vagy megszűnt tag jogutódja kérelmezi, és ehhez a megmaradt tagok hozzájárulnak, a szerződésben a jogutód a jogelő helyébe lép.

A Ptk. a polgári jogi társaság személyhez kötött jellegére figyelemmel arról rendelkezik, hogy a tag halála vagy a jogi személy tag megszűnése társasági szerződés megszűnését eredményezi. A tagok azonban dönthetnek úgy is, hogy a meghalt, illetve megszűnt tag nélkül folytathatják a szerződés teljesítését. Az erről való döntéshez a törvény egyhangúságot követel meg, de a szerződésben ennél kisebb szavazati arány is kiköthető. A meghalt (megszűnt) tag jogutódja továbbá a szerződésbe való belépését kérheti, ha ehhez a megmaradt valamennyi tag hozzájárul.

6:512. § [Kizárás]

- (1) A szerződés rendelkezhet úgy, hogy valamely tagot a többi tag egyhangú döntésével a társaságból kizár, ha a kizárandó tag érdekkörében felmerülő okból valamely másik tagot rendkívüli felmondási jog illetve meg.**
- (2) A kizárt taggal el kell számolni.**
- (3) A kizárt tag a közös vagyonba tartozó vagyontárgyak kiadását természetben nem követelheti. A többi tag azonban választása szerint kiadhatja természetben a követelt vagyontárgyat vagy annak értékét.**

A Ptk. lehetőséget ad a tag kizárására is, de csak a polgári jogi társasági szerződés ilyen irányú rendelkezése esetén. A kizárás tárgyában hozott döntéshez főszabályként a tagok egyhangú szavazata szükséges, de az ettől való eltérés sem kizárt. A szerződés rendelkezése esetén is csak akkor van azonban mód a tag kizárására, ha az érdekkörében olyan ok merült fel, amely rendkívüli felmondást (6:510. §) alapoz meg. Fontos, hogy a kizárás a társasági szerződést nem szünteti meg. Kizárás esetében tehát nem érvényesül a társasági szerződés személyhez kötődő jellegéből következő „új tag – új társaság” elve.

A kizárt taggal is el kell számolni, hozzájárulása arányában őt is megilleti a társaság tevékenységének a kizárás napjáig elért eredménye. A kizárt tag természetesen az eredmény felosztásának szabályai szerint nemcsak a nyereségből, hanem a veszteségből is köteles részesedni. A kizárt tag is köteles a rá eső veszteség ellenértékének azt a részét megtéríteni, amelyet a vagyontárgyak őt megillető része már nem képes fedezni, ahogyan hozzájárulásának arányában igényt tarthat a társaság vagyonának rá eső részére is. A kizárt tag által bevitt vagyont a többi tag választása szerint kiadhatja akár természetben is, de a kizárt tag ezt az elszámolási módot nem követelheti. Ugyan a Ptk. nem szab határidőt az elszámolás teljesítésére, de annak a teljesítés általános szabályai szerint a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül meg kell történnie.

6:513. § [Elszámolás]

- (1) A szerződés megszűnése után a tagok között elszámolásnak van helye. Semmis az olyan megállapodás, amely az elszámolást előre kizárja.**
- (2) Az elszámolás során a közös vagyont a tagok között hozzájárulásuk arányában kell felosztani.**
- (3) A közös használatba adott dolgokat vissza kell szolgáltatni a tulajdonosnak.**

A szerződés megszűnésekor minden esetben elszámolásnak van helye. A Ptk. garanciális szabályként az elszámolást kizáró szerződéses kikötés semmisségét is

kimondja. A polgári jogi társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában a tagokat a hozzájárulásuk arányában (főszabály szerint egyenlő mértékben) illeti meg a társasági eredmény. Ha a felek az elszámolás módját nem rendezték, akkor a közös vagyon elszámolásakor az elért nyereségből le kell vonni a tartozásokat, és az így kapott eredményt a tagok között hozzájárulásuk arányában kell a felosztani. Eltérő megállapodás hiányában a tagok a veszteséget is hozzájárulásuk arányában viselik. A közös használatba adott dolgokat – ha azok a jogviszony megszűnésekor még megvannak – természetben kell visszaszolgáltatni a tulajdonosuknak. Az elszámolás során a közösen használt dolgoknak a rendeltetésszerű használatból bekövetkező értékcsökkenése is a társaság céljára adott hozzájárulásnak minősül, így annak megtérítése külön kikötés hiányában nem követelhető.

XXV. CÍM AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT

6:514. § *[Az élettársi kapcsolat létrejötte és megszűnése]*

- (1) **Élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (a továbbiakban: életközösség) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban.**
- (2) **Az élettársi kapcsolat az (1) bekezdésben foglalt feltételek fennállása esetén az életközösség létesítésével jön létre, és megszűnik, ha az élettársak egymással házasságot kötnek, bejegyzett élettársi kapcsolatot létesítenek vagy az életközösségük véget ér.**

A Ptk. hatálybalépése előtt az 1959-es Ptk.-nak mindössze két paragrafusa tartalmazott rendelkezést az élettársi kapcsolat vonatkozásában: a 685/A. § az élettársi kapcsolat fogalmára és az 578/G. § annak vagyoni hatásai tekintetében, ez utóbbi a kötelmi jogi résznek a társaságokról szóló fejezetében. Ugyanakkor az élettársi kapcsolat családjogi védelemben nem részesült, a Csjt. az élettársak jogairól, kötelezettségeiről egyáltalán nem rendelkezett. A Ptk. parlamenti tárgyalása során az egyik lehangosabb vitát kiváltó kérdés az élettárs számára családjogi jogcímen biztosítandó bármiféle jogoknak az erősítése, bővítése volt, figyelemmel arra a gyakran felmerülő indokra, hogy az ilyen jogok erősítése a család, a házasság intézményének további gyengítéséhez vezet. Míg a Kormány által elfogadott és az Országgyűléshez benyújtott T/7971. számú javaslat az élettársakat családjogi kapcsolatként kezelte, addig a parlamenti vita eredménye – az élettársak helyzetét tekintve kicsit felemás helyzetet eredményezve – az a kompromisszumos megoldás lett, hogy a 2014. március 15-én hatályba lépett Ptk. kötelmi jogi és családjogi normái is tartalmazzanak az élettársakra irányadó szabályokat, vagyis a Ptk. két könyvét kell fellapoznunk az élettársak jogai, kötelezettségei tekintetében. *A Kötelmi jogi Hatodik Könyv az élettársi kapcsolat fogalmát, annak törvényes vagyoni jogi jogkövetkezményeit tartalmazza*, lehetővé téve a vagyoni helyzet, illetve élettársi lakáshasználat szerződéssel való rendezését. A CSJK Harmadik Része pedig – bizonyos feltételek fennállása esetén – az élettársi kapcsolat családjogi jogkövetkezményeivel foglalkozik, egyrészt a családjogi tartásról, másrészt a családjogi lakáshasználat bírói rendezéséről (4:86–95. §-ok) szól. Az élettársi viszonyhoz abban az esetben fűződhetnek

családjogi hatások, ha a kapcsolat legalább egy évig fennállt, és az élettársaknak közös gyermeke született (vagyis a gyermektelen élettársak esetén a CSJK alkalmazása szóba sem jöhet).

Az *élettársak fogalmát* jelen § az Alkotmánybíróság 14./1995. (III. 13.) AB határozatában foglaltaknak megfelelően az 1959-es Ptk. 685/A. §-ával lényegében azonos módon határozza meg, egységes fogalmat alkot, mellőzve a fogalom tekintetében a jogszabály eltérő rendelkezésének lehetőségére utalást. Élettársnak lényegében továbbra is két, közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben élő személy tekinthető. Ebből nyilvánvaló, hogy a Ptk. – az említett AB határozat megállapításaival összhangban – továbbra sem tesz e törvényi feltételek fennállása esetén különbséget különemű, illetve azonos nemű személyek együttélése között, mindkettőt élettársi kapcsolatnak tekinti.

A fogalom külön utal arra, hogy az élettársi kapcsolat jogszabályi feltétele, hogy *egyik félnek se álljon fel mással házassági vagy bejegyzett élettársi életközössége*. Ez utóbbira a törvény azért utal külön, mert a bejegyzett élettársi kapcsolat jogkövetkezményei a Bét. szerint – néhány kivétellel – a házasság jogkövetkezményeivel azonosak (lásd a 4:86. §-hoz fűzött magyarázatot).

Megjegyzendő, hogy e tekintetben nem teljesen következetes a Ptk. szövege, mivel a törvény ezen az egy jogszabályhelyen utal a házasság mellett a bejegyzett élettársi kapcsolatra. Egyébként pedig a Bét. 3. §-a szerinti sommás rendelkezésből következik, hogy a bejegyzett élettársakra, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolatra a házastársakra, illetve házasságra vonatkozó rendelkezések az irányadók. Így például a hozzátartozó, közeli hozzátartozó fogalmában sincs külön nevesítve a bejegyzett élettárs a házastárs mellett, illetve a kettős házasság tilalmánál sincs külön utalás a korábban fennálló bejegyzett élettársi kapcsolatra.

Hangsúlyozandó, hogy az élettársi kapcsolat fennállását nem zárja ki az, ha valaki mással még házassági kötelékben van, ha a házassági életközössége már megszűnt. Vagyis nem feltétele a házasság felbontása a *de facto* élettársi kapcsolat más személlyel történő létesítésének, mivel független a bontó határozattól az élettársi életközösség kezdete.

Ugyanakkor az utóbbi évek bírói gyakorlatában több esetben felmerült, hogy fennállhat-e élettársi kapcsolat akkor, ha valamelyik élettárs egyidejűleg mással is életközösségben él. A Legfelsőbb Bíróság következetesen arra az álláspontra helyezkedett, hogy a házassági életközösség a házastársak vagy egyikük egyidejű élettársi kapcsolatának fennállását kizárja (BH2004.504.). Az 1959-es Ptk. – a Bét. 6. §-a szerinti módosítása eredményeképp – ezt a fontos jogtételt úgy emelte be a tételes jogi rendelkezések közé, hogy nemcsak a házassági együttélés, bejegyzett élettársi életközösség, hanem *a mással már fennálló élettársi kapcsolat ténye is kizárja a további élettársi jogviszony megállapíthatóságát*, még ha az utóbbinak megállapíthatók is a törvényi feltételei. Ez a fogalmi elem a Ptk.-ban is hasonlóan szerepel. Ennek indoka egyrészt az, hogy ebből a szempontból nem indokolt különbséget tenni a házassági, bejegyzett élettársi életközösség és az élettársi kapcsolat között. Másrészt ellenkező esetben ez olyan helyzetet eredményezne, hogy nemcsak a kapcsolat magánjogi, hanem annak nem magánjogi (pl. társadalombiztosítás, lakásszerzés) jogkövetkezményei is egyszerre több „élettársi” együttélés alapján igénybe vehetők lennének, ami mindenképpen visszaélésekre adna lehetőséget.

A Bét. 6. §-a által bevezetett másik pontosítás – amelyet a Ptk. szintén változatlanul átvesz – az 1959-es Ptk. korábbi „élettársi kapcsolat”-ra vonatkozó fogalommeghatározásához képest, hogy a tipikusan szexuális elemet is tartalmazó társkapcsolat *nem jöhet létre olyan közeli rokonok között* (egyenesági rokonok, testvérek, beleértve a féltestvéreket is), akik között a házasság is el nem hárítható akadályba ütközne,

mivel közöttük a nemi kapcsolat vérfertőzést valósítana meg. Az ilyen közös háztartásban élő közeli rokonokat akkor sem lehet élettársaknak tekinteni, ha egyébként házasságkötés nélkül érzelmi és gazdasági közösségben élnek.

Az élettársi kapcsolat további *fogalmi elemei is változatlanok a Ptk.-ban: közös háztartásban való együttélés, érzelmi-, gazdasági közösség megléte*. Ezeknek a feltételeknek a megítélése továbbra is bírói mérlegelés tárgya.

A bírói gyakorlat annak megítélése során, hogy egyfajta együttélés eléri-e az élettársi életközösség szintjét, következetes volt a tekintetben, hogy e kritériumok meglétét együttesen vizsgálta, mivel ezek nehezen választhatók el egymástól. Az utóbbi évek ítélkezési gyakorlata különös súlyt fordított e tekintetben a felek közötti gazdasági közösség fennállására. Döntő jelentőséget tulajdonított a felek közös célok érdekében való együttműködésének, a felek által szerzett jövedelem közös célra való felhasználásának. Egységes volt az ítélkezési gyakorlat abban, hogy akkor állapította meg a gazdasági közösséget, ha a felek nemcsak egy-egy vagyontárgy megszerzésében működtek együtt, hanem célkitűzéseik az egész életközösség alatt közösek voltak. Ugyanakkor a Ptk. *az élettársak közötti törvényes vagyoni jogi rendszert az 1959-es Ptk.-tól eltérően szabályozza*. Alapvető különbség a két rendszer között, hogy az 1959-es Ptk. szerint az élettársak a szerzésben való közreműködés arányában szereztek közös tulajdont, a Ptk. pedig közszerzeményi rendszert irányoz elő a felek között, vagyis a felek együttélésük alatt önálló vagyonszerzők lesznek, és az életközösség megszűnésekor érvényesíthető egymás között kölcsönösen kötelmi igény a vagyonszaporulatra. *A vagyoni jogi rendszer átalakulása a gazdasági közösség bizonyos mértékű megváltozását is szükségszerűen maga után kell vonja* [Szeibert Orsolya: Az élettársi kapcsolat in Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata VI/VI. Kötelmi jog. Harmadik, Negyedik, Ötödik és Hatodik Rész (HVG-ORAC 2013, Budapest)* 415.]. Kérdés, hogy az élettársak közötti vagyoni jogi rendszer megváltozását a bíróságok az élettársi kapcsolat fogalmi kritériumai kapcsán hogyan fogják értelmezni. Természetesen a fogalmi elemek meglétét a körülmények alapján továbbra is együttesen kell vizsgálni.

Hangsúlyozandó, hogy az élettársi kapcsolat *tényhelyzet*, a jogalkotó a tényleges viszony fennállásához és nem egy hatóság előtt létrejött kapcsolathoz fűz jogkövetkezményeket. Vita esetén az élettársak az életközösség fennállását többféleképpen is bizonyíthatják, mint ahogy házassági vagyoni jogi vita esetén a házassági életközösség kezdete és vége is bizonyítás tárgya lehet.

Megjegyzendő, hogy az élettársi kapcsolat *bizonyításának megkönnyítése érdekében* a jogalkotó 2009-ben bevezette az *Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartását*. A Kjnp. 36/E–36/G. §-ai rendelkezik az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásáról. A 2010 januárjában hatályba lépett élettársi nyilvántartás bevezetésével a jogalkotó biztosította az élettársi kapcsolatban élő nagykorú, nem cselekvőképtelen személyeknek azt a lehetőséget, hogy az állam igazságszolgáltató tevékenysége részeként jogszolgáltató hatósági tevékenységet végző közjegyző előtt nyilatkozzanak kapcsolatuk fennállásáról, illetve arról, hogy az már nem áll fenn (az előbbi csak közösen, az utóbbit akár egyénileg is megtehetik). E tény a közjegyző bejegyzés a MOKK által működtetett számítógépes adatbázisba, amely létrehoz egy megdönthető vélelmet. Akik a nyilvántartásban az élettársi kapcsolat fenn nem állásáról szóló nyilatkozat bejegyzéséig együtt szerepelnek, azokról – amíg mindkettőjük él vagy bármelyikük utóbb házasságot köt vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít – vélelmezni kell, hogy egymással élettársi kapcsolatban állnak. Természetesen az ellenérdekű fél bizonyíthatja, hogy a nyilvántartásba való bejegyzés ellenére az érintettek már nem élnek életközösségben, vagyis hangsúlyozandó, hogy a nyilvántartásba vétel nem konstitutív hatályú, csak a bizonyítást könnyíti meg.

Ez a nyilvántartási bizonyítás többek között megkönnyítheti az élettársi kapcsolat fennállásának igazolását egyes állam által biztosított kedvezmények (pl. özvegyi nyugdíjra való jogosultságnál az életközösség időtartamának igazolása) igénybevételénél. Figyelemmel arra, hogy a jogszabályok az élettársi kapcsolathoz mint tényhelyzethez fűznek jogkövetkezményeket, így az élettársi kapcsolat fennállását nemcsak a nyilvántartás igazolhatja, az életközösség léte más módon is bizonyítható. Ha az élettársak nem szerepelnek a MOKK által vezetett nyilvántartásban, és vitatható a kapcsolatuk ténye, akkor az élettársi kapcsolat fennállására hivatkozó személyt terheli annak más módon való bizonyítása.

6:515. § [Az élettársi vagyoni szerződés]

- (1) Az élettársak egymás közötti vagyoni viszonyait az élettársi együttélés idejére szerződéssel rendezhetik. A szerződés akkor érvényes, ha közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalták.**
- (2) A szerződésben az élettársak bármilyen olyan vagyoni rendelkezést kiköthetnek, amely – szerződés vagy e törvény alapján – a házastársak között érvényesülhet.**
- (3) A szerződés harmadik személyekkel szemben akkor hatályos, ha a szerződést az élettársi vagyoni szerződések nyilvántartásába bevezették, vagy ha az élettársak bizonyítják, hogy a harmadik személy a szerződés fennállásáról és annak tartalmáról tudott vagy tudnia kellett.**
- (4) Az élettársi vagyoni szerződések nyilvántartására a házassági vagyoni szerződések nyilvántartására vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.**

Az 1959-es Ptk. az élettársak vagyoni kapcsolatát egyetlen bekezdésben rendezte, rögzítve, hogy az élettársak együttélésük alatt a szerzésben való közreműködésük arányában szereztek közös tulajdont. Ha a közreműködés aránya nem volt megállapítható, azt azonos mértékűnek kellett tekinteni. A háztartásban végzett munka a szerzésben való közreműködésnek számított [1959-es Ptk. 578/G. § (1) bekezdés]. Ezek a szűkszavú rendelkezések nem adtak választ számos, a gyakorlat által felvetett kérdésre, amelyekben a Ptk. próbál eligazítást adni.

Azok számára, akik nem akarják, hogy együttélésük idején vagyoni viszonyait kizárólag a törvény határozza meg, lehetőségük van arra, hogy az erre vonatkozó elképzeléseiket szerződésben rendezzék. Természetesen arra korábban is mód volt, hogy az élettársak – akár kapcsolatuk létrejöttkor, akár annak megszűnésekor – vagyoni viszonyaikról egymás között megállapodjanak, de ez a megállapodás harmadik személyek irányában nem volt hatályos. A Ptk. célja az, hogy *élettársi vagyoni szerződés* kötése ösztönözze az életközösségben élőket, és csak ennek hiányában állapít meg normákat. *A vagyoni szerződés tartalmát a felek természetesen teljesen szabadon állapíthatják meg, és ebben bármilyen olyan vagyoni rendszert kiköthetnek, amely a házastársak között érvényesül* (lásd CSJK Második Rész). A szerződés az életközösség fennállásának időtartamára köthető. A Ptk. a szerződés alakisága tekintetében is a házassági vagyoni szerződés mintájára állapítja meg az érvényességi feltételeket. *A szerződés akkor érvényes, ha közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalták.*

A CSJK a házassági vagyoni szerződések szabályozásánál egyrészt a korábbiakhoz hasonlóan rendelkezik arról, hogy a házassági vagyoni szerződés érvényességi feltétele a közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalás, másrészt bevezeti a házassági vagyoni szerződések országos nyilvántartásának a lehetőségét. Újdonság, hogy a Ptk. Kötelmi jogi Hatodik Könyvében

a házassági vagyoni szerződésekre vonatkozó rendelkezésekkel azonos szabályt vezet be az élettársi vagyoni szerződések érvényessége és nyilvántartása tekintetében is. A Ptk. által bevezetett nyilvántartás vezetésével kapcsolatos törvényi szintre tartozó szabályokat a Kjnp. 36/H–36/K. §-ai tartalmazzák.

A Kjnp. – a Ptkm.-mel való módosítása eredményeképp – a Ptk.-val összhangban rendezi a házassági és az élettársi vagyoni szerződések elektronikus nyilvántartásának szabályait és a nyilvántartás vezetéséhez szükséges eljárási szabályokat. A Házassági és Élettársi Vagyoni Szerződések Országos Nyilvántartásának vezetéséről és az abból történő adatszolgáltatás részletes szabályairól szóló 17/2014. (III. 13.) KIM rendelet pedig meghatározza a házassági és élettársi vagyoni szerződések nyilvántartásának vezetésére és az abból történő adatszolgáltatás módjára vonatkozó és a nyilvántartásába történő bejegyzésért és az abból való lekérdezésért fizetendő költségtérítés összegére és megfizetésére vonatkozó részletes normákat.

A szerződés közhiteles nyilvántartásba vétele – a házastársakhoz hasonlóan – az együtt élő feleken kívül az élettársakkal vagyoni kapcsolatban lévő harmadik személyek érdekeit is védi. A Ptk. a szerződés harmadik személyekkel szembeni hatályát – a házastársakra irányadó normákhoz hasonlóan – a nyilvántartásba való bejegyzéshez, illetve harmadik személy bizonyított tudomásához köti.

6:516. § [Élettársak közötti törvényes vagyoni rendszer]

- (1) Ha élettársi vagyoni szerződés eltérően nem rendelkezik, az élettársak az együttélés alatt önálló vagyonszerzők. Az életközösség megszűnése esetén bármelyik élettárs követelheti a másiktól az együttélés alatt keletkezett vagyonszaporulat megosztását. Nem számítható a vagyonszaporulathoz az a vagyoni érték, amely házastársak esetén különvagyonnak minősül.**
- (2) Az élettársat a vagyonszaporulathoz a szerzésben való közreműködése arányában, elsősorban természetben illel meg részesedés. A háztartásban, a gyermeknevelésben valamint a másik élettárs vállalkozásában végzett munka a szerzésben való közreműködésnek minősül.**
- (3) Ha a szerzésben való közreműködés aránya nem állapítható meg, azt egyenlőnek kell tekinteni, kivéve, ha ez bármelyik élettársra nézve méltánytalan vagyoni hátrányt jelentene.**
- (4) Az élettársat a vagyonszaporulathoz megillető részesedés védelmére és a vagyonszaporulat élettársak közötti megosztására – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a házastársak között szerződéssel kiköthető közszerzeményi rendszer rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.**

A vagyoni jogok törvényi szabályozása terén a Ptk. nem kívánja a korábbinál sokkal részletesebben rendezni az élettársak egymás közti viszonyait, csak a gyakorlatban felmerülő leglényegesebb kérdésekre próbál egyértelmű választ adni. A kódex egyrészt – a házassági vagyoni szerződés mintájára – nagyobb nyomtatékot ad a vagyoni viszonyok előzetes rendezésének, másrészt – szerződés hiányában – az élettársak között egy, a közszerzeményi rendszerhez hasonló törvényes vagyoni rendszer körvonalait is meghatározza. Jelen § pontosan körvonalazza a törvényes vagyoni rendszer alapvető szabályait. E szerint az élettársak az együttélésük alatt önálló vagyonszerzők, egyikük szerzése sem hat ki a másikra, egymás tartozásaiért nem felelnek. Az élettársi kapcsolat megszűnése esetén azonban bármelyikük követelheti a másiktól az együttélés alatt keletkezett vagyonszaporulat megosztását. A vagyonszaporulathoz nem számítható

hozzá az a vagyon (beleértve a vagyon aktív és passzív részét is), amely házastársak esetén különvagyonnak minősülne; az egyes vagyonrészek jellege tekintetében a törvény nem tesz különbséget a házastársak és az élettársak között. A vagyonszaporulat meglétét az igényt érvényesítő élettársnak, a különvagyont az erre hivatkozó élettársnak kell bizonyítania. A közszerzeményi rendszerre vonatkozóan egyébként mintaszabályokat fogalmaz meg a CSJK a házassági vagyoni jogi rendelkezések körében (4:69–79. §-ok), ami az élettársak törvényes vagyoni jogi rendszerének mintájául is szolgálhat.

Az élettársakat a *vagyonszaporulatból változatlanul a közreműködésük arányában illeti meg részesedés*, ellentétben a házastársak – közszerzemény esetén is – egyenlő arányú szerzésével. A közreműködés arányában azonban nemcsak a háztartásban és a gyermeknevelésben, hanem – ami az utóbbi évtizedben igen gyakori – a másik élettárs vállalkozásában az élettársi kapcsolatra tekintettel végzett tevékenységet is értékelni kell; ez alól csak akkor van kivétel, ha az élettársak között e tekintetben eltérő megállapodás (munkaszerződés, megbízási jogviszony) van.

Nem változik a szabályozás a tekintetben, hogy ha a szerzésben való közreműködés aránya a bizonyítási eljárás lefolytatását követően sem állapítható meg, azt egyenlőnek kell tekinteni. Ettől a bíróság azonban kivételesen eltérhet, ha az a felek bármelyikére nézve méltánytalan vagyoni hátrányt jelentene (pl. a közreműködés aránya nem állapítható meg az összehasonlítható jövedelmek bizonytalansága miatt, de a körülmények mérlegelése alapján nyilvánvaló, hogy az élettársak nem egyenlő mértékben vettek részt vagyoniuk gyarapításában).

Az 1959-es Ptk. másképp határozta meg az élettársak közötti vagyoni jogi szabályokat együttélésük idejére annyiban, hogy kevesebb önállóságot biztosított a partnerek számára. Az 1959-es Ptk. szerint az élettársak együttélésük alatt a szerzésben való közreműködésük arányában szereztek közös tulajdont. A régi törvényi szabályozás szerint, ha a szerzésben való közreműködés nem volt megállapítható, azt egyenlőnek kellett tekinteni, és a háztartásban végzett munkát a szerzésben való közreműködésnek kellett tekinteni. Az ítélkezési gyakorlat az 1959-es Ptk. alkalmazása során a szerzésben való közreműködés meghatározásával összefüggésben többször kifejtette, hogy a közreműködés aránya, mértéke bizonyítás tárgya és a bizonyítás során ennek nem általános megállapításon, hanem pontos adatokon kell alapulnia. Amennyiben a bizonyítás során a szerzésben való közreműködés nem állapítható meg, akkor kell a szerzésben való közreműködést egyenlőnek tekinteni.

6:517. § [A lakáshasználat szerződéses rendezése]

- (1) Az élettársak az élettársi jogviszony létrejöttékor vagy annak fennállása alatt a közösen használt lakás további használatát az életközösség megszűnése esetére előzetesen szerződéssel rendezhetik. A szerződés akkor érvényes, ha közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalták.**
- (2) A lakáshasználat előzetes szerződéses rendezése esetén a gyermek lakáshasználati jogának figyelembevételére a házastársi közös lakás használatára vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.**
- (3) Az élettársak az életközösség megszűnése után is megállapodhatnak az élettársi közös lakás további használatáról. A megállapodás nincs alakszerűséghez kötve.**

Az élettársak lakáshasználatára vonatkozó szabályozás a legtipikusabb példája annak, hogy nem biztos, hogy szerencsés, hogy az élettársakra irányadó rendelkezések nem egy helyen lelhetők fel a Ptk.-ban. A lakáshasználatra vonatkozó normákhoz

mindenképp két könyvet kell elővennünk. Szerződéssel ugyanis bármely élettárs rendezheti lakáshasználati jogát függetlenül attól, hogy született-e élettársi kapcsolatából gyermeke vagy mennyi ideig élt együtt – azaz legalább egy évig együtt élt-e – partnerével. Az élettársak lakáshasználatának törvényi rendezésére viszont csak a CSJK-ben találunk szabályokat.

A kötelmi jogi normák körében ugyanakkor újdonság, hogy törvényi szabály szól arról, hogy éppúgy, ahogy a vagyoni viszonyaikról, úgy a *közösen használt lakás további használatáról is megállapodhatnak a felek*. Erről rendelkezhetnek magában az élettársi vagyoni szerződésben, de külön erre irányuló okiratban is megállapodhatnak akár életközösségük kezdetekor, akár később is. Szerződésük érvényességéhez szintén *közokirat vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokirati forma szükséges* azzal, hogy a nyilvántartásba vétel lehetőségéről ebben az esetben a törvény nem rendelkezik.

A (2) bekezdés szerint lakáshasználat előzetes szerződéses rendezése esetén a gyermeklakáshasználati jogának figyelembevételére a házastársi közös lakáshasználatára vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell. Erre vonatkozóan a CSJK 4:79. §-a állapít meg szabályokat. Ennek megfelelően, ha az élettársi szerződés a kiskorú gyermek lakáshasználatáról nem szól, vagy olyan rendelkezést tartalmaz, amely a kiskorú gyermek megfelelő lakáshoz való jogát súlyosan sérti, akkor a bíróság a gyermek érdekében az élettársi közös lakás használatát a szerződéstől eltérően rendezheti. A gyermek érdekének súlyos sérelme valósul meg a bírói gyakorlat szerint akkor, ha a szerződés szerinti rendezés őt lényegesen rosszabb lakás- és életkörülmények közé kényszerítené. A bírói gyakorlat a házastársi lakáshasználat kapcsán rendelkezett arról, hogy a bíróság térhet el a házastársi lakáshasználatra vonatkozó szerződéstől önmagában azért, mert a kiskorú gyermeknek ugyanabban a városban kisebb, de megfelelő életteret nyújtó másik lakásban kell tovább élnie (EBH2007.1698.).

Gyakoribb, hogy a felek nem az életközösség kezdetekor, hanem az életközösség megszűnésekor állapodnak meg az élettársi közös lakás használatáról. Lényeges, hogy *abban az esetben, ha az élettársak életközösségük megszűnését követően döntenek a közös lakás használatáról, akkor a törvény alapján megállapodásuk már nincs alakszerűséghez kötve*. Vagyis erről írásban, szóban, de akár ráutaló magatartással is dönthetnek. Ilyen ráutaló magatartásnak minősül, ha az egyik élettárs saját elhatározásából, a visszatérés szándéka nélkül elhagyja a közös lakást.

Az élettársak jogai és kötelezettségei kapcsán érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy az élettársi kapcsolat vagyoni joghatásait a polgári jogon kívül más jogágak is szabályozzák. Az élettársi együttélésből származnak szociális és társadalombiztosítási jogban rendezett jogkövetkezmények is (pl. az élettárs is jogosult özvegyi nyugdíjra).

NEGYEDIK RÉSZ

FELELŐSSÉG SZERZŐDÉSEN KÍVÜL OKOZOTT KÁRÉRT

XXVI. CÍM

A KÁRTÉRÍTÉSI FELELŐSSÉG ÁLTALÁNOS SZABÁLYA ÉS KÖZÖS SZABÁLYAI

6:518. § *[A károkozás általános tilalma]*
A törvény tiltja a jogellenes károkozást.

A felelősség minden esetben valamilyen kötelezettség megszegésével járó hátrányos következmény. A polgári jogi kártérítési felelősség a jogellenes magatartásokkal okozott károk megtérítésére irányuló kötelezettséget jelenti. Abban az esetben, ha a felelősséggel szankcionált magatartás valamely szerződésből fakadó kötelezettség megszegése, a szerződést szegő fél felelősségére a szerződésszegésért való felelősség szabályait kell alkalmazni (6:137–152. §-ok). Abban az esetben, ha a magatartás nem szerződésből fakadó, hanem a jog által tételezett kötelezettség megsértése, a következményekre a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai irányadók. A 6:518. § rendelkezése általános szabállyal tiltja a jogellenes károkozást. A kártérítési kötelezettség (felelősség) így a jogellenes károkozó magatartás általános következménye. Azt, hogy a károkozó magatartás mikor tilos (jogellenes) és mikor megengedett (jogszerű), a 6:520. §-ban foglalt rendelkezések határozzák meg. A károkozás akkor jogszerű, ha jogi szabályozás azt kifejezetten jogszerűnek minősíti. A jogszerű károkozás nem von maga után felelősségi alapú kártérítési kötelezettséget, és kártalanítási kötelezettséget (6:564. §) is csak akkor, ha azt a jogszabály kifejezetten előírja. Azt, hogy a jogi szabályozás milyen esetekben engedheti meg a mások személyiségi jogaiba, tulajdonjogaiba vagy más védett jogába való beavatkozást, továbbá, hogy azt megengedheti-e kártalanítási kötelezettség nélkül, nem polgári jogi, hanem alkotmányossági kérdés.

6:519. § *[A felelősség általános szabálya]*
Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól a károkozó, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.

A Ptk. felelősségi szabályainak struktúrájában a felelősség általános szabálya alkalmazandó mindazon kártérítési követelésekre, amelyek nem tartoznak valamely speciális felelősségi alakzat alkalmazási körébe (6:535–563. §-ok), és ez a szabály határozza meg a polgári jogi felelősség négy alapfeltételét is: a kárt, a jogellenes magatartást, a kettő közötti okozati összefüggést, továbbá a felróhatóságot (valamely speciális felelősségi alakzat esetében pedig a kimentés hiányát). A polgári jogi (kártérítési) felelősség a kártelepítés egyik módja. A kártérítési felelősség szabályai a károkozó magatartás felróhatósága vagy valamely kockázattelepítési szempont érvényesülése érdekében kötelezik a kártérítésért felelős személyt kártérítés fizetésére. Ez utóbbi körben jellemző kártelepítési szempont a kárt okozó tevékenységgel járó kockázatok allokálása vagy a kártérítésért felelős személynek a károkozóhoz fűződő kapcsolata. A polgári jogi felelősség általános alakzata szerint a károkozó akkor köteles kártérítés fizetésére, ha a károsultnak felróható magatartással jogellenesen okozott kárt. A károkozó felelősségét

ennek a szabálynak az alkalmazásával kell elbírálni minden olyan esetben, amelyben a felelősségre nem valamely speciális felelősségi alakzat alkalmazandó. A felelősség külön szabályozott egyes eseteiben (XXVII. Cím, A felelősség egyes esetei) a felelősség általános szabályait kell alkalmazni minden olyan kérdésben, amelyben az alkalmazandó felelősségi alakzat szabályai eltérően nem rendelkeznek. Így a kárt, a károkozás jogellenességét és az okozati összefüggést jellemzően az általános felelősségi alakzat szerint kell megítélni.

Amennyiben a károkozó magatartás alapján a károkozóval szemben több felelősségi alakzat alapján is megnyílik a kártérítés követelésének a lehetősége, a károsult általában választhat, hogy melyik felelősségi alakzat szabályai alapján támaszt követelést a károkozóval szemben. Nem illeti meg azonban a károsultat a választás lehetősége akkor, ha a károkozó magatartás a felek között létrejött érvényes és hatályos szerződés megszegését jelenti, és akkor sem, ha az adott tényállásra a termékfelelősség szabályait kell alkalmazni. Abban az esetben ugyanis, ha a károkozó magatartás egyúttal szerződésszegést is megvalósít, a 6:145. §-ban foglalt rendelkezés alapján a jogosult a kártérítési igényét a kötelezettel szemben akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint (6:142–152. §-ok) érvényesítheti, ha a tényállás szerint a kötelezett szerződésen kívül okozott károkért való felelőssége is megalapozott lenne. A termékfelelősség (LXXII. Fejezet) szabályai a párhuzamos igényérvényesítés lehetőségét nem zárják ki, de a termékfelelősség európai közösségi jogi háttere miatt a termékfelelősségi szabályokra érvényesülő irányelv-konform értelmezés követelménye, tekintettel az Európai Unió Bíróságának gyakorlatára is, ezt a választási lehetőséget kizárja. Erről a termékfelelősségi szabályok kapcsán esik részletesen szó.

A magyar kártérítési jog kimentő felelősségi rendszere sajátosan telepíti a kártérítési felelősség megállapításával kapcsolatos bizonyítási kötelezettségeket. A károsultnak kell bizonyítania azt a tényt, hogy őt kár érte, és neki kell bizonyítania a kár mértékét is, továbbá bizonyítania kell – az általános felelősségi alakzat alkalmazási körében – a károkozó magatartás és a keletkezett kár közötti okozati összefüggést is. A károkozó magatartás jogszerűségének a megítélése nem ténykérdés, hanem jogkérdés. A károkozó magatartás jogellenességéről rendelkező 6:520. § normaszervezetéből, amely főszabályként minden károkozást jogellenesnek minősít, kivételesnek tekintve a jogszerű károkozás eseteit, az következik, hogy a károkozás jogszerűségét megalapozó tények bizonyításának kötelezettsége a károkozón (speciális felelősségi alakzatok alkalmazási körében a kártérítésért a jog szerint felelősnek tekintett személyen) van. A károkozónak kell bizonyítania azt is, hogy a magatartása nem volt felróható, és a felelősség alól ezzel mentesülhet. A felróhatóság tekintetében – az eljárásjogi szabályokhoz képest – a bizonyítási kötelezettséget a Ptk. szabályai megfordítják: nem a károsultnak kell bizonyítania a károkozó magatartásának a felróhatóságát, hanem a károkozónak kell bizonyítania azt, hogy magatartása nem volt felróható, azaz úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható [1:4. § (1) bekezdés]. Ha ezt nem tudja bizonyítani, felelősségét a jogellenes károkozásért meg kell állapítani.

A kártérítési felelősség elsődleges feltétele a *kár*. A kár nem természetes, hanem *jogi fogalom*. Nem minden vagyoni veszteség minősül egyúttal megtérítendő kárnak is, akkor sem, ha egyébként jogellenes magatartással idézték elő. A jogellenes, társadalmilag el nem fogadott vagy bírói úton nem érvényesíthető követelések megfizetésére a kötelezett kártérítés címén sem marasztalható, hiszen ilyen esetben a bíróság olyan követelést kényszerítene ki kártérítés formájában, amelyet a jog egyébként nem ismer el kikényszeríthető kötelezettségként.

Bár az egyes jogrendszerek különbséget tesznek vagyoni és nemvagyoni kár (ennek megfelelően pedig vagyoni és nemvagyoni kártérítés) között, a Ptk. a nemvagyoni kártérítést a jogrendszerből kivezette. Mivel nemvagyoni kártérítés a Ptk. szabályai alapján nem állapítható meg, a nemvagyoni kár nem minősül megtérítendő kárnak. A nemvagyoni kártérítés helyébe lépő sérelemdíj vált a nemvagyoni kártérítés helyett a személyiségi jogok pénzbeli szankciójává (2:52. §). A sérelemdíj kártérítési jogi beágyazottsága azonban sok tekintetben megtartja a sérelemdíjat a kártérítési felelősségi gondolatkörben: a sérelemdíj fizetésére marasztalás feltételeire, így különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni [2:52. § (2) bekezdés].

Megtérítendő kár a károsult vagyonában a károkozás következtében beálló negatív változás: a károsult vagyonában beállott értékcsökkenés, az elmaradt vagyoni előny; továbbá a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségek [6:522. § (2) bekezdés]. A megtérítendő kár a károsult vagyonában a károkozó magatartás folytán beálló következmények negatív egyenlege, azaz a nettó veszteség, ami a negatív változásoknak a károkozásból származó vagyoni előnyökkel való kompenzálásából adódik [6:522. § (3) bekezdés]. Így például az elmaradt vagyoni előny kiszámítása során a károkozó magatartás következtében elmaradt bevételből le kell vonni a bevétel elérése érdekében szükséges, de a károkozó magatartás folytán megtakarított költségeket.

A kár mértékét a károsult vagyonában bekövetkező értékcsökkenés határozza meg, amelyet a gyakorlat elsősorban olyan értékbecslési kérdésnek tekint, amely nem jogi, hanem más, elsősorban közgazdasági szakértelmet igényel. Ennek során a szakértő többnyire piaci értékeket számol, elsősorban annak meghatározására törekedve, hogy az elveszett, megsemmisült, megrongálódott vagy értékét részben vagy egészben más okból elvesztő vagyonelem piaci értéke (értékvesztése) mekkora. Annak meghatározása azonban, hogy a megtérítendő kárt a tényleges értékcsökkenésben vagy a pótlási (javítási) költségekben kell-e meghatározni, illetőleg hogyan kell számolni akkor, ha a megrongálódott (megsemmisült, elveszett) dolog egyedi, amelynek nincsen rendszeres piaci forgalma, nem ténykérdés, hanem jogkérdés. Éppígy jogkérdés annak eldöntése is, hogy több, közgazdaságilag alátámasztott érték meghatározási megoldás közül melyik az, amelyiket az adott esetben alkalmazni kell.

A megtérítendő kár meghatározásának jogi és morális természete különösen élesen mutatkozik meg azokban a helyzetekben, amelyekben a kártérítési igény gyermek születésével kapcsolatos. Az egészséges gyermek születése a magyar gyakorlat szerint nem alapozhat meg kártérítési igényt (EBH2003.941.), míg a genetikai vagy teratológiai ártalommal született gyermek esetében a magyar gyakorlat elfogadja a szülők kártérítési igényét az egészségügyi szolgáltatóval szemben akkor, ha az orvosnak felróható okból maradt el a szülők megfelelő tájékoztatása, akik így nem dönthettek a terhesség megszakításáról. Ugyanebben a helyzetben azonban a gyermek a saját jogán nem érvényesíthet kártérítési igényt (1/2008. PJE). Jellemzően vétkes ilyen helyzetben az orvos, ha mulasztás terheli a megfelelő diagnosztikai eljárás kiválasztásában, alkalmazásában, illetőleg az eredmények értékelésében és mérlegelésében. A gyermek a saját nevében azonban nem érvényesíthet kártérítési igényt [2:14. § (1) bekezdés]. A megtérítendő kár meghatározásának erkölcsi aspektusa a kár mérésének módjában jól tetten érhető: ha a bíróság megállapítja az egészségügyi szolgáltató felelősségét a szülőkkel szemben azért, mert a magzat genetikai rendellenességét nem ismerték fel, és ezáltal megfosztották az anyát az önrendelkezési joga, a szülőket a családtervezési joguk gyakorlásától, az egészségügyi szolgáltató kártérítési kötelezettsége a vagyoni károk körében nem korlátozódik az egészséges és a sérült gyermek nevelési költségei közötti különbözetre,

hanem a szülők a károsodottan született gyermek teljes felnevelési költségének megtérítését követelhetik (EBH2015.P.11.).

A bírói gyakorlat ad példát olyan kármeghatározásra is, amely megtérítendő kárnak minősíti a spekulációs veszteséget (BH2003.195.), ez azonban általános következtetések levonására csak korlátozottan lehet alkalmas. Az elmaradt jövedelem megtérítendő mértékének a meghatározásával a jövedelempótló járadék kapcsán foglalkozunk.

A károsult megtérítendő kára és a károkozó magatartás közötti *okozati összefüggés* megállapítása az elméleti jogirodalom gyakran tárgyalt kérdése, amely azonban abból a téves feltevésből indul ki, hogy az okozatosság filozófiai megközelítése a jogban is alkalmazható. Az okozati összefüggés elméleti megközelítései azonban kevésbé alkalmasak arra, hogy a kártérítési jog gyakorlatát leírják. Az okozati összefüggés kapcsán az okozati összefüggés két lépcsőjéből kell kiindulnunk. Az első lépcső, amelyet természetes okozatosságnak nevezhetünk, arra keresi a választ, hogy a kár mint ok, a magatartás hiányában is bekövetkezett volna-e vagy sem. Ha a válasz az, hogy a kár akkor is bekövetkezett volna, ha a károkozó a szóban forgó magatartást nem tanúsítja, az okozati összefüggés a kár és a magatartás között hiányzik. Ha a kár a károkozó magatartás tanúsításának hiányában nem következett volna be, az okozati összefüggés fennáll. Mivel az ilyen természetű magatartások számossága nem alkalmas arra, hogy a felróhatósági teszt alkalmazásával a károkozásért való felelősséget megállapítsuk, a releváns okok meghatározásával szűkíteni kell azoknak a magatartásoknak a körét, amelyek természetes értelemben okai a kárnak, és amelyek esetében értelmes rákérdezni arra, hogy megfelelnek-e az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelményének. Ebben a „második körben” kiválasztott, jogi értelemben relevánsnak tekintett okozati összefüggéseket nevezzük jogi okozatosságnak. A jogi szempontból releváns okok kiválasztása elsősorban két szempont szerint lehetséges: egyrészt nem értelmes az okozati összefüggés szempontjából jogi értelemben relevánsnak tekinteni olyan magatartást, amely megfelel az elvárhatósági mércének, másrészt pedig olyan magatartásokat értelmes jogi értelemben relevánsnak tekinteni, amelyek a jog eszközével (a felelősség megállapításával) befolyásolhatók (prevenció).

A Ptk. kártérítési felelősségi rendszere nem tesz különbséget tevőleges magatartással és mulasztással megvalósuló károkozás között. Ez a különbségtétel már csak azért sem lehetne értelmesen megtehető, mert a károkozó magatartások többnyire tevőleges és mulasztással megvalósuló magatartásként is egyaránt leírhatók, de azért sem, mert az adott helyzetben általában elvárható magatartás magatartási mércéje [1:4. § (1) bekezdés] általános magatartási kötelezettséget fogalmaz meg a jogalanyok számára, amelynek elmulasztása okozati összefüggést keletkeztet a magatartásmércének meg nem felelő magatartás és az ennek következtében beálló kár között.

Az okozati összefüggés közvetettsége nem akadályozza annak, hogy a releváns okozatosság fennállását a bíróság megállapítsa. Megállapította a bíróság az okozati összefüggést például olyan esetben, amelyben az üzletkötő balesete folytán az őt alkalmazó társaság egy szerződés megkötésétől esett el (BH2001.273.). Olyan helyzetekben azonban, amelyekben a potenciális (közvetett) károsultak száma kezelhetetlenül magas, a jogrendszerek csak a károkozó magatartás szándékossága esetén hajlanak az okozati összefüggés megállapítására. Ennek az esetcsoportnak az egyik jellegzetes tényállása az, amikor a földmunkát végző munkagéppel a földben lefektetett kábelt átvágják: a szolgáltató cég elsődleges károsultként alappal tart igényt kártérítésre, míg a szolgáltató cég ügyfelei már nem. A magyar bírói gyakorlat például a másodlagos (közvetett) károsult kártérítési igényének az elbírálása során a kártérítésre marasztalás előkérdésének tekinti az elsődleges károsult kártérítési igényét a közvetlen károkozóval szemben (BH2006.117.).

Az okozati összefüggést megvalósíthatja bármely magatartás, így pszichés ráhatás is. Nem állapítható meg azonban az okozati összefüggés akkor, ha túl távoli vagy ha a keletkezett kár az étellel általában együtt járó kockázatok körébe tartozik. Ezekben az esetekben ugyanis a jog a felelősség megállapításával nem tud valós preventív hatással bíró üzeneteket közvetíteni a társadalom szereplői felé, így a felelősség megállapítása nem értelmes [Eörsi Gyula: *A közvetett károk határai*, in Németh János – Vékás Lajos (szerk.): *Emlékkönyv Beck Salamon születésének 100. évfordulójára*, Budapest, 1985, 62. skk.].

A keletkezett kár és a károkozó magatartás közötti okozati összefüggést a károsultnak kell bizonyítania. Vannak azonban olyan helyzetek, amelyekben az okozati összefüggés bizonyításához a károkozó rendelkezik a szükséges információval. Ezekben a helyzetekben a károsult terhére fennálló információs aszimmetriát a gyakorlat a bizonyítási teher megfordításával oldja meg. Így például egészségügyi szolgáltatókkal szemben indított kártérítési perekben a kezelési dokumentáció hiányossága az egészségügyi szolgáltató terhére esik (Kúria Pfv.III.21.007/2012/4. sz. határozata), mint ahogy a bíróság a bizonyítási kötelezettséget az okozati összefüggés tekintetében az egészségügyi szolgáltatóra terhelte abban az esetben, amelyben azt várta el a mentesüléshez, hogy az egészségügyi szolgáltató bizonyítsa: a beteg újraesztése sikertelen lett volna, azaz a kórház mulasztása és a beteg halála között okozati összefüggés nem áll fenn (BH2012.10.).

Ahogy arra már fent is utaltunk, az okozati összefüggés megállapításának az alapvető tesztje a természetes okozatosság. Ennek a vizsgálata körében arra keresi a bíróság a választ, hogy a megtérítendő kár a magatartás nélkül is bekövetkezett volna-e vagy sem. Vannak azonban olyan helyzetek, amelyekben nem állapítható meg az, hogy a károkozó magatartás hiányában is bekövetkezett volna-e vagy sem, az azonban megállapítható, hogy a károkozó magatartás a kár bekövetkezésének valószínűségét növelte, vagy a kár elmaradásának esélyét csökkentette. Ilyen helyzetek különösen jellemzően adódnak egyes szakmai és ágazati felelősségi tényállásokban. Orvosi mulasztások esetében nagyon sokszor csak az állapítható meg, hogy az orvosnak az elvárt gondosság szerinti magatartása (pl. a helyes diagnózis felállítása) növelte volna a gyógyulás valószínűségét, illetve azt, hogy az orvosnak az elvárt gondoságnak meg nem felelő magatartása csökkentette a gyógyulásnak az esélyét. Azt bizonyítani azonban, hogy az elvárt gondosság szerinti magatartás esetében a beteg meggyógyult volna, vagy azt, hogy a beteg egész biztosan nem azért nem gyógyult meg, mert az orvos nem az elvárt gondosságot tanúsította, nem lehetséges, és nem lehetséges az ellenkező bizonyítása sem. Bár a magyar bírói gyakorlat a gyógyulási esély elvesztését az okozati összefüggést megállapító körülményként elfogadja (pl. Kúria Pfv.III.22.388/2016/6. sz. határozat és BH2009.358.), ez a tétel egyelőre az egészségügyi szolgáltatók felelősségével kapcsolatos perekben érvényesül, ebből általánosítható következtetést nem vonhatunk le. Így a magyar bírói gyakorlat egyelőre nem tudja jól kezelni az ügyvédi felelősségnek azokat az eseteit, amelyekben az ügyvéd mulasztása a pernyertesség esélyét csökkentette, de az okozati összefüggés a természetes okozatosság tesztje szerint nem állapítható meg, mert nem lehetséges a per hipotetikus kimenetelét bizonyítani. Az esély elvesztésével kapcsolatos problémák egy részét a magyar bírói gyakorlat rész-oksági összefüggésben való gondolkodással oldja meg. Részlegesen állapítja meg az okozati összefüggés fennállását akkor, ha bizonyítani csak azt lehet, hogy a károkozó magatartás részben járult hozzá a kár bekövetkezéséhez, amelyben egyébként más tényezők, így akár másik személy magatartása, akár természeti körülmény is közrehatottak. Csak korlátozottan körvonalazható a bírói gyakorlat abban, hogy amennyiben közös károkozás a 6:524. § (1) bekezdésében meghatározott feltételek hiánya miatt nem állapítható meg, a felelős marasztalható-e a részleges okozásnak megfelelő arányú kártérítés fizetésére. Úgy tűnik,

hogyan erre a kártelepítési megoldásra a munkaügyi gyakorlat nyitott (BH2006.96., EBH2008.1083.), a polgári ügyekben azonban a gyakorlat erre nem hajlik (BH2017.151.). Így a részleges okozással arányos kártérítési felelősség megállapíthatósága a károkozó és a károsult viszonyában általánosnak semmiképpen sem tekinthető. Az esetek egy másik részében a bíróság hajlamos elfogadni nagyon erős valószínűsítést is az okozati összefüggés megalapozásához, amire lehetőséget biztosít a polgári eljárási jog szabad bizonyításon alapuló rendszere is (EBH2003.863.).

A kártérítési felelősség negyedik előfeltétele, a *felróhatóság* (a kimentés hiánya) a károkozóval szemben támasztott társadalmi elvárást közvetíti. Felróhatóan az jár el, akinek a magatartása nem felel meg az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelményének [1:4. § (1) bekezdés]. Ez az elvárás nem személyhez, hanem helyzethez kapcsolt mérce, és objektív sztenderdeken alapszik, absztrakt módon meghatározott fogalmát a gyakorlat nem határozza meg. A felróhatóság értelmezési tartománya rendkívül tág. Az elvárási mérce adott helyzetekben akár nagyon magasra is tehető. A szakmai és ágazati felelősség körében az a körülmény, hogy a kötelezett betartotta a rá irányadó írott szakmai szabályokat és protokollokat, nem zárja ki a felróhatóság megállapíthatóságát. A bírói gyakorlat által közvetített társadalmi elvárások ugyanis túlterjeszhetnek ezeken a szakmai elvárásokon és protokollokon (BH2006.400.).

A kártérítési felelősség feltételeként meghatározott okozati összefüggés és felróhatóság egyaránt rendkívül széles tartományban értelmezhető, nyitott kategóriák, amelyek alkalmasak arra, hogy alkalmazásukkal a bíróság az adott helyzetben társadalmilag optimálisnak tartott kockázatelepítést elérje. A jogértelmezés szokásos módszereivel egyik sem értelmezhető, a bírói gyakorlat csak esetről esetre tudja azokat konkretizálni.

6:520. §

[Jogellenesség]

Minden károkozás jogellenes, kivéve, ha a károkozó a kárt

- a) a károsult beleegyezésével okozta;**
- b) a jogtalan támadás vagy a jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetés elhárítása érdekében a támadónak okozta, ha az elhárítással a szükséges mértéket nem lépte túl;**
- c) szükséghelyzetben okozta, azzal arányos mértékben; vagy**
- d) jogszabály által megengedett magatartással okozta, és a magatartás más személy jogilag védett érdekét nem sérti, vagy a jogszabály a károkozót kártalanításra kötelezi.**

A Ptk. kártérítési felelősségi rendszere a károkozás jogellenességének általános tételéből indul ki. Azt feltételezi, hogy a károkozás főszabályként mindig jogellenes, jogszerűnek csak akkor minősülhet, ha azt jogszabály kifejezetten jogszerűnek minősíti. Ebből az is következik, hogy a károkozás jogellenességének a megállapítása nem feltételezi a jelen §-ban meghatározott általános tilalom mellett valamely további jogszabályi rendelkezés megsértését. Ez a megközelítés kétségkívül leegyszerűsíti a kártérítési felelősségi gondolkodást és a jogalkalmazást is, nem kezeli azonban jól azokat a helyzeteket, amelyekben valaki a számára biztosított alanyi jogot a társadalmi rendeltetésének megfelelően gyakorolva, így kétségkívül jogszerűen okoz másoknak vagyoni hátrányt.

A bírói gyakorlat következetes abban, hogy a tevékenység végzésére jogszabályban vagy egyedi hatósági engedélyben biztosított közjogi felhatalmazás nem jelenti egyúttal azt, hogy a tevékenység folytatásával okozott kár jogszerűnek minősül. Az ún. „jogági

jogellenesség” doktrínája szerint a tevékenység elvégzésére közjogi normában (pl. szennyezési határértéket előíró jogszabályi rendelkezésben) vagy hatósági határozatban (pl. építési, használatbavételi, fennmaradási, működési, üzemeltetési stb. engedélyben) megadott engedély magánjogi szempontból akkor sem teszi jogszerűvé a károkozást, ha a károkozó magatartása az engedély által meghatározott keretek között marad. A közjogi normában vagy hatósági határozatban biztosított engedély szerint folytatott tevékenység csak közjogi szempontból teszi jogszerűvé a magatartást, így a tevékenység folytatójának közjogi szankciókkal nem kell számolnia, ha azonban másoknak kárt okoz, akkor a felelősségét a polgári jogi kártérítési felelősség szabályai szerint kell megítélni, függetlenül a magatartás közjogi megengedettségétől (BH1999.449., BH2000.244. és BH2006.184.). A jog ezzel a magatartás jogi megítélése kapcsán kettős mércét alkalmaz: a közjogi jogszerűség nem eredményez egyúttal magánjogi jogszerűséget is.

A Ptk. szabályai zártkörű felsorolással határozzák meg azokat a körülményeket, amelyek a károkozást jogszerűvé teszik. A legkézenfekvőbb és egyúttal valószínűleg leggyakrabban előforduló ilyen körülmény a *károsult beleegyezése*. A károsult beleegyezése jognyilatkozat, (6:4. §) amely megtehető szóban, írásban és ráutaló magatartása is, tartalmának meghatározására pedig a jognyilatkozatok értelmezésére vonatkozó szabályok (6:8. §) irányadók. Ez a jognyilatkozat a károkozót kifejezetten feljogosíthatja valamely meghatározott károkozó magatartásra, de azt is ilyen beleegyezésnek kell tekinteni, ha a károsult valamely kockázatot vállalt fel. Ez utóbbinak a jellegzetes helyzete a részvétel valamely, a sérülés lehetőségét is magában rejtő sporttevékenységben. Bármilyen nyilatkozatról van is szó, a károkozást csak annyiban teszi jogszerűvé, amennyiben az nem terjed túl a beleegyezés keretein. Így jogszerű a károkozás akkor is, ha a játék szabályainak a megsértésével okozzák, mert a kockázatvállalás erre is kiterjed (BDT2004.932.), nem jogszerű azonban akkor, ha a sérülést a károsultnak a sporttevékenység közben célzatosan okozzák, mert a részvétellel elfogadott kockázatvállalás erre nem terjedhetett ki. A károkozásba való beleegyezés többnyire (bár nem szükségszerűen) valamely szerződés része, így alkalmazandók rá a szerződés érvénytelenségére vonatkozó szabályok is. Ha a károsult a beleegyezését a másik fél által okozott, illetőleg a másik fél által felismerhető tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés hatására adta meg, az megtámadható (6:90–91. §-ok), ha pedig a társadalmi értékrenddel nem egyeztethető össze, jóerkölcsbe ütközés miatt semmis (6:96. §). A beleegyezés érvénytelensége kizárja a károkozás – ilyen okból való – jogszerűségét. Az, hogy érvényes beleegyezés esetén a jogszerű károkozás kártalanítási kötelezettséggel jár-e, a felek megállapodásának a tartalmától függ.

A *jogos védelemnek* a jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetés elhárítása minősül, és annyiban teszi jogszerűvé a támadónak okozott kárt, amennyiben az elhárításhoz szükséges mértéket nem lépi túl. Az elhárításhoz szükséges mértéket túllépő károkozás jogellenes károkozásnak minősül, amely a kártérítési felelősség következményeit vonja maga után. Ugyanakkor az elhárításhoz szükséges mértéket túllépő károkozó a felróhatóságának hiányát bizonyíthatja. Így a károkozó mentesüléséhez vezet az, ha bizonyítani tudja, hogy az adott helyzetben nem volt elvárható a védekezés szükséges mértékének a felismerése (BH2001.574.).

Jogszerűnek minősül a *szükséghelyzetben* okozott kár is, azonban kártalanítási kötelezettséget von maga után. A kártalanítás fizetésére a szükséghelyzetbe került személy köteles. Aki a veszély megszüntetése során indokolatlanul nagy kárt okozott, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint kártérítés fizetésére köteles (5:26. §).

A károkozás jogszerűségének a megállapítása különösen problematikus azokban az esetekben, amelyekben a *jog által megengedett magatartás* azért válik jogellenessé, mert más személy azonos szinten védett érdekével vagy a közérdekkel szemben nem minősül védettnek. Érdekösszemérés, illetőleg érdekmérlegelés alapján válhat jogszerűvé mások személyiségi jogaiba való beavatkozás, ha azt közérdek vagy a beavatkozó oldalán magasabb szinten védett érdek támasztja alá. A Ptk.-nak a tulajdonos használati jogának általános korlátját megfogalmazó generálklauzulája pedig a tulajdonos használati jogának gyakorlását minősíti jogellenessé akkor, ha azzal a tulajdonos másokat szükségtelenül zavar. A tulajdonjog gyakorlásával mások jogaiba való beavatkozás jogszerűsége tehát attól függ, hogy a beavatkozás az adott helyzetben szükséges volt-e. Ennek megítélése az ilyen beavatkozással összefüggő kártérítési követelés előkérdése. Jelen § d) pontjában foglalt rendelkezés világossá teszi azt is, hogy a jogszabály által megengedett magatartással okozott kár csak akkor minősülhet jogellenesnek, ha a más személy jogilag magasabb szinten védett érdekét sérti.

6:521. §**[Előreláthatóság]**

Nem állapítható meg az okozati összefüggés azzal a kárral kapcsolatban, amelyet a károkozó nem látott előre és nem is kellett előre látnia.

Az okozati összefüggés megállapítása nem független a kártérítési felelősség jogintézményét aláhúzó prevenció gondolatától. Ezt jól mutatja a Legfelsőbb Bíróságnak egy eseti döntésben elvi hangsúllyal tett megállapítása, amely szerint, amennyiben a károsult egészségkárosodásának pontos oka nem állapítható meg, a lehetséges okok közül mindazokat vizsgálni kell, amelyek a kórház tevékenységéhez kapcsolódnak, és ha a lehetséges ok tekintetében a kórház az elvárható gondos eljárását bizonyítani nem tudja, a kártérítési felelőssége megállapítható (EBH2009.1956.). A jog által befolyásolhatatlan magatartás esetében ugyanis a felelősségi következmény megállapítása nem járhat megelőző hatással. A magatartás előre nem látható következményeinek a felelősség jogintézményével való számonkérése a jog által befolyásolhatatlan magatartás szankcionálását jelentené. Az általános felelősségi alakzatnak (6: 519. §) a jogellenesen kárt okozó *magatartást* szankcionáló szabálya alkalmazási körében a prevenció gondolat nem támasztja alá azt, hogy a károkozó olyan következményekért is kártérítési felelősséggel tartozzon, amelyeket a károkozás időpontjában nem láthatott előre. Ilyen kockázattal szemben a károkozó sem képes védekezésre, ezért a felelősség megállapítását jogpolitikai indokok nem támasztják alá. Azt már a korábbi hazai bírói gyakorlat is természetesnek tartotta, hogy előre fel nem mérhető körülmények kártérítési felelősséget nem alapozhatnak meg (BH1984.195.). Az előreláthatóság hiányát a jog akár a felróhatóság, akár az okozati összefüggés körében a felelősséget kizáró körülményként értékelheti. A Ptk. szabályai az előreláthatóság hiányát az okozati összefüggést kizáró körülményként kezelik.

6:522. §**[A kártérítési kötelezettség terjedelme]**

- (1) A károkozó a károsult teljes kárát köteles megtéríteni.**
- (2) A teljes kártérítés körében a károkozó köteles megtéríteni**
  - a) a károsult vagyonaiban beállott értékcsökkenést;**
  - b) az elmaradt vagyoni előnyt; és**
  - c) a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségeket.**

- (3) A kártérítést csökkenteni kell a károsultnak a károkozásból származó vagyoni előnyével, kivéve, ha ez az eset körülményeire tekintettel nem indokolt.**
- (4) A bíróság különös méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén a kártérítés mértékét a teljes kárnál alacsonyabb összegben is meghatározhatja.**

A kártérítési felelősségből kötelezettség (6:1. §) keletkezik a károsult által a károkozó magatartás következtében elszenvedett kár megtérítésére. A kártérítési kötelezettség terjedelmét két elv határozza meg: az egyik a *teljes kártérítés elve*, a másik a *káron szerzés tilalma*. Ebből az következik, hogy a kártérítés nem haladhatja meg az okozott kár mértékét, de nem is lehet kevesebb annál. A magyar jog a büntető kártérítést nem ismeri. A teljes kártérítés körében a károsult vagyonaiban beállott értékcsökkenést, az elmaradt vagyoni előnyt, továbbá károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségeket kell megtéríteni. A fenyegető kárral szembeni védekezés érdekében felmerült költségek kártérítés címén nem ítélték meg. Ha valakit károsodás veszélye fenyeget, a Ptk. 6:523. §-ában foglalt intézkedéseket követelheti.

A *vagyonban bekövetkezett értékcsökkenés* nemcsak valamely dologban (vagy jogban) bekövetkezett kárt jelentheti. A vagyonban bekövetkezett értékcsökkenésként kell megtéríteni azt a vagyoni hátrányt is, amely a károsultnál azért következett be, mert a károkozó magatartás elzárta őt valamely dolog használatától (BH2002.482.), vagy valamely jogától fosztotta meg, feltéve, hogy a károsult által elvesztett jog vagyoni értékkel bírt. A vagyonban bekövetkezett értékcsökkenés megállapítása során a gyakorlat jellemzően a dolog (jog) forgalmi értékével számol, amelyet a bíróság által kirendelt szakértő állapít meg (BH2011.164.).

Az elmaradt vagyoni előny a károsult vagyonaiban a károkozó magatartással okozati összefüggésben elmaradó értéknövekedés. Ez jellemzően meg nem szerzett haszon vagy meg nem szerzett jövedelem, de ilyen lehet a károsult vagyonának részét képező dolog vagy jog értékemelkedésének, illetőleg a befektetés hozamának a hiánya is. Az elmaradt vagyoni előny megtérítésének egyik kritikus pontja annak bizonyítása, hogy a károkozó magatartás elmaradásának esetén a károsult vagyonaiban valamilyen előny jelentkezett volna. A vagyoni előny elmaradása és a károkozó magatartás közötti okozati összefüggés bizonyítását különösen nehézé teheti, ha a vagyoni előny megszerzése további körülmények függvénye lett volna. A kár tényének és mértékének a bizonyítása a károsultat terheli, és ez alól a jog az elmaradt vagyoni előny kapcsán sem mentesíti őt. Rendszeres, illetőleg időszakonként visszatérő elmaradt jövedelem esetében a körülmények változatlanlansága esetén észszerűen lehet számolni azzal, hogy az adott jövedelemhez a károkozó magatartás hiányában a károsult ezúttal is hozzájutott volna. Eseti elmaradt hasznok esetében azonban az elmaradt vagyoni előny feltételeessége akadálya lehet a bizonyításnak. Így például, ha a fél valamely szerződés megkötésének a lehetőségétől esett el, a szerződésből hasznot csak akkor szerzett volna, ha a szerződést a maga részéről szerződésszerűen teljesíti, ami gyakran számos további, a károkozó magatartás által megszakított folyamat következtében hipotetikussá váló tényező függvénye; ezért az okozati összefüggés a károkozó magatartás és a szerződésből meg nem keresett profit között jellemzően nem bizonyítható.

A károsultat kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettség terheli (6:525. §). A károsult kárenyhítési kötelezettségét a károkozó magatartás váltja ki. A károsultnál a kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettségének a teljesítése körében felmerülő költségek így a károkozó magatartással összefüggésben merülnek fel. Ezért a kártérítési kötelezettség ezek megtérítését is felöleli.

A megtérítendő kár a károsult vagyonában a károkozó magatartása következtében beálló negatív vagyoni változás. Nettó érték, amely a negatív és a pozitív változások összege. Ha a károkozó magatartás következtében a vagyonban bekövetkező változás pozitív, nem beszélhetünk kár okozásáról. A kártérítés körében a vagyoni változások negatív egyenlegét kell kompenzálni. A károsultnak a károkozásból származó vagyoni előnye bármely címen való juttatást, illetőleg előnyszerzést felőlel, így magában foglalja a biztosító által kárbiztosítás alapján fizetett kompenzációt, a társadalombiztosítás terhére vagy más közjogi jogcímen kapott juttatást, állami és nem állami segélyeket, függetlenül attól, hogy a károsult pénzben vagy természetben kapta-e azokat. A kártérítési felelősség nem eredményezheti a károsult vagyonának a növekedését, ezért a károkozó magatartással okozati összefüggésben felmerült valamennyi vagyoni változás egyenlege lehet a kártérítési kötelezettség alapja.

A kártérítési jog jellemzően valamennyi jogrendszerben érzékeny a károsult és a károkozó vagyoni helyzetére, ha ez szignifikáns különbséget mutat. A Ptk. ezért biztosítja a kártérítés méltányossági alapú mérséklésének a lehetőségét; amennyiben a károsult és a károkozó egymáshoz hasonlított vagyoni helyzete ezt indokoltá teszi, a károkozó által fizetendő kártérítés lehet kevesebb, mint az okozott kár. Abban az esetben, ha a károsult teherviselő képessége lényegesen meghaladja a károkozót, miközben a károkozót a kártérítés fizetése ellehetetlenítené, és a vétkesség sem olyan súlyos, akkor a teljes kártérítés társadalmi hatása negatív lenne; a kártérítés méltányossági alapú mérséklése ezeknek a helyzeteknek a kezelésére ad a bíróság számára normatív alapon lehetőséget.

6:523. §

[A károsodás veszélye]

Károsodás veszélye esetén a veszélyeztetett kérheti a bíróságtól, hogy azt, aki a veszélyt előidézte, az eset körülményeihez képest

- a) tiltsa el a veszélyeztető magatartástól;**
- b) kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére;**
- c) kötelezze megfelelő biztosíték adására.**

A preventív költségek kártérítés címen való megtérítését a Ptk. szabályai nem teszik lehetővé, biztosítják ugyanakkor annak a lehetőségét, hogy az, akit károsodás veszélye fenyeget, eltiltási keresetet terjesszen elő a veszélyeztetővel szemben, a bíróságtól kérje a veszélyeztető kötelezését a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére, vagy arra, hogy a veszélyeztető megfelelő biztosítékot adjon. Ezeknek az intézkedéseknek a megtételét a veszélyeztetett fél attól függetlenül követelheti, hogy a veszélyeztetőnek a magatartása felróható-e, illetőleg a veszélyeztető a kártérítési felelősség különös szabályai szerint ki tudja-e magát menteni.

Bár a Vht. szabályai lehetővé teszik meghatározott cselekmény végrehajtását is (Vht. IX. Fejezet), ennek szükségszerű természetes korlátai ezt a szabályt viszonylag gyenge védekezési lehetőséggé teszik a károsodással fenyegető magatartással szemben. Ha ugyanis a bíróság eltiltó, intézkedések megtételére kötelező vagy biztosítékadási kötelezettséget előíró döntése nem bizonyul természetben végrehajthatónak, a személyében vagy vagyonában veszélyeztetett fél számára elérhető szankció a kártérítés lesz, amennyiben a károsodás valóban bekövetkezik. A jogági jogellenesség tétele ebben a körben is érvényesül, mert a fél a károsodás veszélye esetén akkor is bírósághoz fordulhat, ha egyébként közigazgatási határozat már kötelezi a veszélyeztető felet a veszély elhárítása érdekében szükséges intézkedések megtételére (BH1995.276.). Az eddigi

gyakorlat azt mutatja, hogy elsősorban szomszédjogi (BH2003.64.), illetőleg környezetvédelmi tényállásokban lehet szerepe az eltiltás e formájának (BH2001.235.).

6:524. § [Többek közös károkozása]

- (1) Ha többen közösen okoznak kárt, felelőségük a károsulttal szemben egyetemleges.**
- (2) A bíróság mellőzheti az egyetemleges felelőség alkalmazását, ha a károsult a kár bekövetkezéiben maga is közrehatott, vagy ha az rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények fennállása miatt indokolt. Az egyetemleges felelőség alkalmazásának mellőzése esetén a bíróság a károkozókat magatartásuk felróhatósága arányában, ha ez nem megállapítható, közrehatásuk arányában marasztalja. Ha a közrehatás arányát sem lehet megállapítani, a bíróság a károkozókat egyenlő arányban marasztalja.**
- (3) A károkozók a kárt egymás között magatartásuk felróhatósága arányában, ha ez nem megállapítható, közrehatásuk arányában viselik. Ha a közrehatás arányát sem lehet megállapítani, a kárt a károkozók egymás között egyenlő arányban viselik.**
- (4) A többek közös károkozásának szabályait kell alkalmazni abban az esetben is, ha a kárt több, egyidejűleg kifejtett magatartás közül bármelyik önmagában is előidézte volna, vagy nem állapítható meg, hogy a kárt melyik magatartás okozta.**

Többen akkor okozzák a kárt, ha külön-külön kifejtett magatartásuk együttesen vezet a kárra mint eredményre. A közös károkozás megállapításához a károkozók akarategysége nem szükséges, a közös károkozás akkor is megvalósulhat, ha egymás magatartásáról nem tudva cselekedtek. Magatartásaikat okozati egységbe a kár mint eredmény foglalja. Az okozati láncolatok összekapcsolódása közös károkozóvá tehet olyan személyeket is, akiknek a felelősége eltérő felelőségi alakzatok alapján állapítható meg (BH2003.115.). Így például, ha a gépjármű vezetője felróhatóan balesetet okoz, ő és a gépjármű üzemben tartója közös károkozóknak minősülnek. Nem kizárt azonban az sem, hogy a közös károkozók közül egyes károkozók a szerződészegésért való felelőségi szabályok szerint, mások pedig szerződésen kívüli kártérítési felelőségi szabályok szerint feleljenek. Közös károkozást nemcsak egyidejű, hanem egymást követő magatartások is megvalósíthatnak, ha azok együttesen vezettek a kár bekövetkezéséhez.

A közös károkozók felelősége a károsult felé egyetemleges (6:29. §), egymás közötti belső jogviszonyukban pedig magatartásuk felróhatóságának arányában, illetőleg, ha a felróhatóság nem állapítható meg, közrehatásuk arányában, ha pedig ez sem állapítható meg, egyenlő mértékben oszlik meg. A károkozás közös jellegének megállapítása során preventív szempontok is szerepet játszhatnak. Így a bíróság közös károkozást állapított meg akkor, amikor a gépjárművet hárman ellopták, de a gépjármű károsodását előidéző balesetet később csak az egyikük okozta. A bíróság megállapítása szerint a gépjármű eltulajdonítása és a baleset okozása egységes okozati láncolatot valósított meg, amelynek alapján a baleset okozása során jelen nem lévő, de a gépjármű eltulajdonításában közreműködő személy is közös károkozónak minősült (BH1980.471.). Nem észszerű a közös károkozás és az egyetemleges felelőség megállapítása akkor, ha ez preventív hatással nem járhat, mert a károkozó magatartás befolyásolására nem alkalmas. A károkozónak a többi károkozóval egyetemleges felelősége csak akkor állapítható meg, ha a rá alkalmazandó felelőségi alakzat szerint a kártérítési felelősége egyébként megállapítható, azaz kimenteni magát nem tudta. A bíróság az egyetemleges felelőség alkalmazásának mellőzésével a károkozókat a magatartásuk felróhatósága, ha pedig ez nem állapítható meg, közrehatásuk arányában marasztalja akkor, ha a károsult a kár bekövetkezésében maga is közrehatott, vagy ha ezt rendkívüli méltánylást érdemlő

körülmények teszik indokolttá. Mivel a több károkozó felelősségének az egyetemlegessége a károsult érdekeit védi, megnövelve a kártérítési kötelezettség vagyoni fedezetet, az egyetemlegesség mellőzésével a károsult érdekeinek védelmét a bíróság szorítja háttérbe.

A közös károkozás és ennek eredményeként az egyetemleges felelősség megállapítható akkor is, ha a károsodás bekövetkezéhez vezető kockázatot többen okozati egységben idézték elő (BH1995.214.), és akkor is, ha a kárt több, egyidejűleg kifejtett magatartás közül bármelyik önmagában is előidézhette.

6:525. § [Károsulti közrehatás]

- (1) A károsultat kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettség terheli. Az e kötelezettségek felróható megszegése miatt keletkezett kárt a károkozó nem köteles megtéríteni.**
- (2) A károkozó és a károsult között a kárt magatartásuk felróhatósága arányában, ha ez nem megállapítható, közrehatásuk arányában kell megosztani. Ha a közrehatás arányát sem lehet megállapítani, a kárt a károkozó és a károsult között egyenlő arányban kell megosztani.**
- (3) A károsult terhére esik mindazok mulasztása, akiknek magatartásáért felelős.**

A kár megelőzésének, elhárításának és enyhítésének a kötelezettsége a károsultat önálló kötelezettségként terheli. Ennek a kötelezettségnek a felróható elmulasztása a károsult önhibájának minősül, és a mulasztás erejéig mentesíti a károkozót a kár megtérítésének kötelezettsége alól, és kármegosztáshoz vezet. A károsultat e körben terhelő kötelezettség magatartási mércéje az adott helyzetben általában elvárható magatartás (6:463. §) követelménye. Ez a szabály azt az észszerű elvárást közvetíti, amely szerint elsősorban a potenciális károsult kötelezettsége személyének és jogainak a védelme, és általános prevenciós kötelezettséget fogalmaz meg. Nem fogalmaz meg azonban elvárásokat a károsodás bekövetkezése után a kár megszüntetésére való törekvésre (EBH2010.2129.). Amennyiben a károsult a kár megelőzésére, elhárítására és enyhítésére vonatkozó kötelezettségének felróhatóan nem tett eleget, a kárt a károsult és a károkozók között a magatartásuk felróhatóságának arányában, ha pedig ez nem állapítható meg, közrehatásuk arányában, ha pedig ez sem állapítható meg, egyenlő arányban kell megosztani. A jog így voltaképpen közös károkozási helyzetként kezeli azt, ha a károsult az őt terhelő kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettségének felróhatóan nem tett eleget.

A károsult nemcsak a saját mulasztásáért felel, hanem mindazok mulasztásaiért is, akiknek magatartásáért felelősséggel tartozik. Annak megállapítása során, hogy a károsult kiknek a magatartásáért tartozik felelősséggel, elsősorban a Ptk. speciális felelősségi alakzatai lehetnek irányadók. Így a károsult felel azoknak a védőképtelen személyeknek a magatartásáért, akiknek a vonatkozásában gondozásra és felügyeletre köteles személynek minősül (6:544. §), és felelősséggel tartozik munkavállalóinak magatartásáért, (6:540. §) valamint a szerződés teljesítése körében közreműködőjének minősülő személyek magatartásáért (6:542. §) is. Az elhunyt személy hozzátartozóinak kártérítési igénye kapcsán az elhunyt személy felróható közrehatásra valóban csökkentheti a károkozó felelősségét, azonban nem azért, mert az elhunyt személy magatartását a hozzátartozóknak kellene betudni (BH2012.151.), hanem azért, mert az elhunyt személy – amennyiben a kármegelőzési, kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettségének felróhatóan nem tett

eleget –, a közös károkozóhoz hasonló helyzetben van, így a felelősség a károkozót csak arányosan terheli.

6:526. § [A károkozásért való felelősség korlátozása és kizárása]
A szándékosan okozott, továbbá az emberi életet, testi épséget vagy egészséget megkárosító károkozásért való felelősséget korlátozó vagy kizáró szerződési kikötés semmis.

A károkozásért való felelősség korlátozásának és kizárásának a lehetőségét korlátozó szabály valójában a károsulti beleegyezés korlátait vonja meg. Semmis ugyanis a károsultnak és a potenciális károkozónak az a megállapodása, amely a károkozót mentesíti a szándékosan, illetőleg az emberi életben testi épségben vagy egészségben okozott károkért való felelősség következményei alól. Egyebekben a károkozásért való felelősség korlátozása és kizárása a szerződési szabadság általános korlátai alá esik. A károkozásért való felelősség korlátozása nem azonos a károkozásba való beleegyezéssel, még akkor sem, ha eredményükben hasonló a hatásuk. A károsulti beleegyezés a károkozást jogszerűvé teszi testi épségben vagy egészségben okozott károk esetén is, a felelősség korlátozás és kizárása viszont a jogellenesen okozott károkért való felelősség kártérítési következményeit korlátozza. A felelősség korlátozása nem teszi a károkozást jogszerűvé, csak a szerződési szabadság talaján korlátozza a kártérítésért felelős személy helytállási kötelezettségét.

6:527. § [A kártérítés módja]

- (1) A károkozó a kárt pénzben köteles megtéríteni, kivéve, ha a körülmények a kár természetben való megtérítését indokolják.**
- (2) A jövőben rendszeresen felmerülő károk megtérítésére a bíróság időszakonként visszatérően előre fizetendő, meghatározott összegű járadékot is meghatározhat.**
- (3) A bíróság a kártérítés módjának meghatározásánál nincs kötve a károsult kérelméhez; a kártérítésnek azt a módját nem alkalmazhatja, amely ellen valamennyi fél tiltakozik.**

A Ptk. a kártérítési felelősség rendszeréből kivette azt a korábbi szabályt, amely afelelősszemélytelsősorbanazeredetiállapothelyreállításárakötelezte. Azegyüttműködési kötelezettség alapvető rendelkezéséből (1:3. § és 6:62. §) az következik, hogy a károsult az eredeti állapot helyreállítását elfogadni köteles abban az esetben, ha ezt a kártérítésért felelős személy felajánlja. Ennek elmaradása esetén azonban a bíróság a kártérítésért felelős személyt eredeti állapot helyreállítására nem kötelezi. A kártérítésért felelős személy a kárt pénzben köteles megtéríteni. A kártérítés mértékére (6:522. §) vonatkozó szabályokból az következik, hogy a fizetendő kártérítésnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy a károsultat olyan helyzetbe hozza, mintha a károkozás nem következett volna be. A kár természetben való megtérítése lehet indokolt akkor, ha ezzel a károsult alacsonyabb költségek mellett hozható olyan helyzetbe, mintha a károsodás nem következett volna be. Természetbeni kártérítésként olyan dolog vagy szolgáltatás ítélt meg, amelyben a megtérítendő kár keletkezett. A bíróságot a kártérítés módjának meghatározása körében a károsult kérelme, illetőleg a felek nyilatkozatai csak annyiban kötik, hogy nem alkalmazhatja a kártérítésnek azt a módját, amely ellen valamennyi fél tiltakozik.

Abban az esetben, ha a megtérítendő kár a jövőben rendszeresen felmerülő kár, a bíróság dönthet úgy, hogy a jövőben várható károk jelenértékének a kiszámításával

vagy általános kártérítésként (6:531. §) egy összegben ítélt meg kártérítést, vagy megítélheti a kártérítést időszakonként visszatérően előre fizetendő meghatározott összegű járadék formájában is.

6:528. § *[A jövedelempótló járadék]*

- (1) Akinek munkaképessége a károkozás folytán csökkent, akkor követelhet jövedelempótló járadékot, ha a káreset utáni jövedelme az azt megelőző időszak jövedelmét neki fel nem róható okból nem éri el.**
- (2) A jövedelempótló járadékot a munkaképesség-csökkenés és a bekövetkezett jövedelemkiesés mértékének együttes vizsgálata alapján kell meghatározni.**
- (3) A károsult jövedelemkiesését a károsodást megelőző egy évben elért havi átlagjövedelmének alapulvételével kell meghatározni. Ha a károsodást megelőző egy évben a jövedelemben tartós változás következett be, a változás utáni jövedelem átlagát kell figyelembe venni.**
- (4) Ha a jövedelemkiesés a (3) bekezdés alapján nem határozható meg, az azonos vagy hasonló tevékenységet végző személyek havi átlagjövedelmét kell alapul venni.**
- (5) A jövedelemkiesés meghatározásánál figyelembe kell venni azt a jövőbeli változást is, amelynek bekövetkezésével számolni lehet.**
- (6) A jövedelemkiesés meghatározásánál nem vehető figyelembe az a jövedelem, amelyet a károsult munkaképességének csökkenése ellenére rendkívüli munkateljesítménnyel ér el.**

A károsult munkaképességének a károkozás eredményeként bekövetkező csökkenéséből, illetőleg a munkaképesség elvesztéséből eredő károk megtérítésének két lehetséges módja van. Az egyik lehetőség a kár megtérítéséért való személy egy összegben való marasztalása, a másik lehetőség a járadék fizetésére való marasztalás. A Ptk. alapján e két megoldás egyenrangú, a bíróság dönti el, hogy az adott helyzetben az egy összegben vagy a járadék formájában nyújtott kártérítés nyújt-e megfelelő reparációt [6.527. § (3) bekezdés]. Annak sincs akadály, hogy a bíróság a fizetendő kártérítést részben egy összegben, részben pedig járadék formájában állapítsa meg. Kártérítésként járadék megállapításának abban az esetben van helye, ha a károsultnak a károkozás folytán folyamatosan, időről-időre kára merül föl, és így a kár összege nem határozható meg előre egy összegben. A károkozás következtében beálló munkaképesség-csökkenés eredményeként elszenvedett károk megtérítése során a járadékkal való kompenzálás elsődleges előnye az, hogy a károsult jövőbeni állapotának alakulása, és várható élettartama is bizonytalan, így a járadék megállapításával biztosítható leginkább a teljes kártérítés elvének, valamint a káronszerzés tilalmának az érvényesülése. Ugyanakkor piaci viszonyok az egy összegben történő kártérítést támaszthatják alá, különösen azért, mert ilyen módon zárható le véglegesen a jogvita és a károkozással járó társadalmi konfliktus. A járadék formájában való marasztalás elterjedtsége és dominanciája a bírói gyakorlatban valószínűleg részben a szocializmus időszakában rögzült és bejáratott gyakorlat továbbhatása. A szocialista társadalmi viszonyokkal és szemlélettel – amely a munkaerőben nem piacra vitt tőkét látott – ugyanis a járadék volt a leginkább összegegyeztethető módja a munkaképesség csökkenéséből eredő jövedelemvesztés kompenzálásának. Piaci viszonyok között ugyanakkor az egy összegben való kármegállapítás és marasztalás lehet az adekvátabb megoldás, így a jövőben a bírói gyakorlat változhat, és erőteljesebben nyitottá válhat az egy összegben való kármegállapítás és marasztalás irányába. Ezt erősítheti a biztosítók egy összegben való kárrendezésre épülő gyakorlata is.

A jövedelempótló járadék formájában fizetendő kártérítés mértékének meghatározása során a következő szempontokat kell figyelembe venni. Akinek munkaképessége a károkozás folytán csökkent, csak akkor követelhet járadékot, ha a károkozás utáni keresete (jövedelme) a károkozás előtti keresetét – neki fel nem róható okból – nem éri el. Balesetből eredő munkaképtelenség vagy munkaképesség-csökkenés esetében járadékként az elmaradt keresetnek (jövedelemnek) a társadalombiztosítási ellátásokkal csökkentett összegét kell megtéríteni (PK 46.). A baleseti járadék alapjául szolgáló átlagkereset meghatározásánál a keresetet (jövedelmet) a nyugdíjjárulék mellett a – magán-nyugdíjpénztári járulékkal és tagdíjjal, az egészségbiztosítási járulékkal és a munkavállalói járulékkal – csökkentett összegben kell figyelembe venni (1/2006. PK vélemény), így a baleseti kártérítési járadékból le kell vonni az elmaradt (elérhető) keresetre eső társadalombiztosítási járulékot, és figyelembe kell venni a társadalombiztosítás keretében járó ellátást is (BH2007.354.). A baleseti járadék alapjául szolgáló átlagkereset meghatározásánál a keresetet a nyugdíjjárulékkal csökkentett összegben kell figyelembe venni (PK 35.). A járadék megállapításánál a balesetért felelős személy javára nem vehető figyelembe az a kereset (jövedelem), amelyet a balesetet szenvedett személy a balesetből eredő jelentős testi fogyatékossága ellenére rendkívüli munkateljesítménnyel ér el.

A kártérítési járadék összegének megállapításánál az orvosilag megállapított baleseti eredetű munkaképesség-csökkenésből kell kiindulni. Így, ha a balesetet szenvedett személy baleset utáni keresete megfelel a megmaradt munkaképességének, kártérítési járadékként a baleset előtti és a baleset utáni keresetének különbözetére tarthat igényt. Ha a munkavállalónak a baleset utáni keresete nem éri el azt az összeget, amelyet – a baleset előtti keresetét alapul véve – megmaradt munkaerejével megkereshetne, kártérítési járadékként csak az elvesztett munkaerejének megfelelő járadékot követelheti. Ez a baleset előtti keresetének és a baleset után megmaradt munkaképessége mérvének megfelelő kereset közötti különbözet. Ha a balesetet szenvedett személynek a baleset utáni keresete meghaladja azt az összeget, amely megfelel a megmaradt munkaképessége arányának, a felelős személy általában a baleset előtti és a baleset utáni tényleges kereset különbözetének megfelelő összegű kártérítési járadék fizetésére köteles. Abban az esetben, ha a balesetet szenvedett a balesetből eredő jelentős testi fogyatkozása ellenére rendkívüli munkateljesítménnyel keres többet, mint amennyi megmaradt munkaképességének megfelel, a rendkívüli munkateljesítményből eredő többletkeresetet a kártérítésért felelős személy javára nem lehet figyelembe venni (PK 45.).

A baleset következtében munkaképtelenné vagy csökkent munkaképességűvé vált személy által kártérítés címén igényelt járadék összegének meghatározása szempontjából a baleset előtti átlagkereset, illetőleg ennek a munkaképesség-csökkenés mérvéhez igazodó része és a társadalombiztosításról szóló jogszabályok alapján folyósított társadalombiztosítási ellátás között mutatkozó különbözetet kell olyan kárnak tekinteni, amelyet a balesetért felelős személy a felelőssége arányában megtéríteni köteles. Ebből pedig az is következik, hogy a károsultnak a baleset utáni és nem rendkívüli munkateljesítménnyel elért keresete, valamint a társadalombiztosítási ellátás és a megítélt járadék együttes összege nem haladhatja meg a károsult baleset előtti keresetét. Ha a károsult maga is közrehatott a kár bekövetkeztében, és ezért kármegosztásra kerül sor, a kárért felelős személy a kártérítési jogviszony alapján a káresemény folytán keletkezett teljes kárnak a kármegosztás aránya szerint őt terhelő részét köteles ugyancsak teljes mértékben megtéríteni, és pedig a társadalombiztosítási nyugellátásnak a kármegosztás aránya szerint őt terhelő részét a társadalombiztosítási szervnek, a teljes kár és társadalombiztosítási nyugellátás között mutatkozó különbözetnek ugyancsak a kármegosztás aránya szerint őt terhelő részét pedig a károsultnak. A kárért felelős

személy tehát ebben az esetben is a teljes kárnak azt a részét viseli, amely a kármegosztás aránya szerint az ő terhére esik (PK 45.). A bírói gyakorlat mindeddig nem rögzített világos, a mai életviszonyok körében is követhető és alkalmazható szempontokat arra nézve, hogy a mi tekintendő a balesetet szenvedett személy által a balesetből eredő jelentős testi fogyatékossága ellenére rendkívüli munkateljesítménnyel elért jövedelemnek, amely a járadék (kártérítés) megállapításánál a balesetért felelős személy javára nem vehető figyelembe. Ugyanakkor a részleges munkaképesség-csökkenés miatti rendkívüli munkateljesítmény szükségének vizsgálatánál nem lehet a balesettel általában együtt járó munkaképesség-csökkenés arányát figyelembe venni, hanem azt kell vizsgálni, hogy a baleseti sérültet az elszenvedett sérülés konkrétan készzeti-e, s ha igen, milyen méretű rendkívüli munkateljesítmény kifejtésére. Így a Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésben foglalt állásfoglalása szerint a rendkívüli munkateljesítmény vizsgálatánál nem lehet az elszenvedett sérüléssel általában együtt járó munkaképesség-csökkenés arányát figyelembe venni, hanem azt kell vizsgálni, hogy a baleseti sérültet – a konkrét feladatait, személyi adottságait, szakképzettségét és a munkafeladatok jellegét is tekintve – az elszenvedett sérülés készzeti-e, s ha igen, milyen mérvű rendkívüli munkateljesítmény kifejtésére (BH1980.136.).

A keresetvesztéséget pótló járadék megítélésének nem feltétele az, hogy a károsult a balesetet, illetőleg a károsodást megelőzően munkaviszonyban álljon, vagy egyéb kereső foglalkozást folytasson (BH2004.111.).

6:529. § [A tartást pótló járadék]

- (1) Tartást pótló járadéknak van helye a károkozás folytán meghalt személlyel szemben tartásra jogosult részére. A károkozó a tartást pótló járadék fizetésére abban az esetben is köteles, ha magatartásának e következménye nem volt előrelátható.**
- (2) A károkozó a tartást pótló járadék fizetésére akkor is köteles, ha a meghalt személy tartási kötelezettségének megszegésével nem nyújtotta ténylegesen a tartást, vagy a járadékot igénylő a tartási igényét menthető okból nem érvényesítette.**
- (3) A tartást pótló járadék mértékének meghatározásánál a kiesett tartást és a járadékot igénylő jövedelmét kell figyelembe venni.**
- (4) A járadék mértékének meghatározásánál értékelni kell, ha a járadékot igénylő neki felróható okból nem rendelkezik megfelelő jövedelemmel, továbbá, hogy érvényesíthet-e követelést azokkal szemben, akik az ő tartására a meghalt személlyel egy sorban voltak kötelesek.**
- (5) A járadék számítására egyebekben a jövedelepótló járadék számítására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**

A tartást pótló járadékra azok a személyek jogosultak, akikkel szemben a károkozás következtében elhunyt személynek tartási kötelezettsége állt fenn, függetlenül attól, hogy a tartással jogosultak tartás nyújtása iránti követelése törvényen vagy szerződésen alapult. A tartást pótló járadékra való jogosultságot nem az eltartás ténye, hanem a törvényen vagy szerződésen alapuló tartási kötelezettség alapozza meg. A baleset következtében meghalt szülő tartásra jogosult gyermekét megillető baleseti járadék összegének meghatározásánál a gyermek terhére nem lehet figyelembe venni azt, hogy a gyermeket eltartó másik szülő után családi pótlékra vált jogosulttá. A baleset következtében meghalt szülő által életében kapott családi pótlékot viszont a gyermek javára figyelembe kell venni a baleseti járadék összegének meghatározásánál akkor, ha a gyermeket eltartó másik szülő családi pótlékra nem jogosult (PK 47.). A tartást pótló járadék összege nem

feltétlenül egyezik meg a károkozás folytán kiesett tartás összegével. A járadék mértékének a megállapításánál ugyanis a járadékot igénylő saját jövedelmét is figyelembe kell venni. Ez, abban az esetben, ha a járadékot igénylő károsult az eltartásra kötelezett halála előtti életszínvonalát a saját jövedelmével biztosítani tudja, azt is eredményezheti, hogy egyáltalán nem igényelhet tartást pótló járadékot (BH2004.412.). Ha a járadékot igénylő olyan okból nem rendelkezik megfelelő jövedelemmel, amely neki felróható, ezt a járadék mértékének a meghatározásánál értékelni kell. Ebből az következik, hogy a járadékot igénylő nem követelhet tartást pótló járadékot, amennyiben az adott helyzetben általában elvárható magatartás tanúsítása mellett megfelelő jövedelemmel rendelkezne.

6:530. §**[A járadék megváltoztatása vagy megszüntetése]**

A járadék meghatározásánál figyelembe vett körülmények lényeges megváltozása esetén bármelyik fél kérheti a járadék mértékének és a járadékfizetés időtartamának megváltoztatását vagy a járadékfizetési kötelezettség megszüntetését.

A járadék előnye az egy összegben megítélt kártérítéssel szemben az, hogy míg az egy összegben megítélt kártérítés esetén a jövőbeni változások kockázatát előre kell valamilyen módon beárazni, addig a járadék mértéke utóbb a körülmények változásához igazítható. Ennek keretében bármelyik fél kérheti akár a járadék mértékének, akár időtartamának megváltoztatását, ha pedig a járadék megítélésének a feltételei megszűntek, a járadék megszüntetését. A járadékfizetési kötelezettségre csak olyan körülményváltozás lehet kihatással, amely egyébként a járadéki jogosultat érintette volna. Így például a baleseti járadék felemelése bérnövekedés címén csak akkor követelhető alappal, ha a béremelésben a járadékos is részesült volna, amennyiben nem szenved balesetet.

6:531. §**[Az általános kártérítés]**

Ha a kár mértéke nem állapítható meg, a károkozásért felelős személy olyan összegű kártérítés megfizetésére köteles, amely a károsult kárának a kiegyenlítésére alkalmas.

A kár mértékének bizonyíthatatlansága nem akadály a kártérítési kötelezettség megállapításának. Amennyiben a kártérítés mértéke bírói mérlegeléssel megállapítható (BH2000.57.), úgy a bíróság ily módon állapítja meg a kártérítés mértékét. Amennyiben pedig a kár (és a kártérítés) mértéke bizonyíthatatlan (azaz mérlegeléssel sem állapítható meg), a bíróság általános kártérítést ítél meg. Ha a kár mértéke – akár csak részben – pontosan nem számítható ki, a bíróság a károkozásért felelős személyt olyan összegű általános kártérítés megfizetésére kötelezheti, amely a károsult teljes anyagi kárpótlására alkalmas. Az általános kártérítés visszakövetelésének nincs helye azon az alapon, hogy a tényleges kár mértéke utóbb nem érte el az általános kártérítés összegét. Ha azonban a kötelezett általános kártérítésként járadékot fizet, a jogosult járadék mértékének vagy a járadékfizetés időtartamának megváltoztatását a körülmények alakulásához képest követelheti. Az általános kártérítés megítélésének a lehetősége nem mentesíti a károsultat a kár tényének és mértékének bizonyítása alól; általános kártérítés akkor ítélt meg, ha a kár mértékének a megállapítása nem lehetséges. Önmagában a bizonyítás sikertelensége nem jelenti azt, hogy a kár mértékét megállapítani nem lehet. Általános kártérítés megítélésének feltétele a megtérítendő kár tényének a bizonyítása, a bizonyítás lehetetlensége vagy jelentős nehézsége csak annyiban lehet releváns, amennyiben az a kár

nagysága kapcsán jelentkezik (EBH2003.863.). Különösen akkor állhat elő ilyen helyzet, ha a kár bekövetkezése a jövőben bizonyossággal várható, de mértéke nem jósolható meg.

6:532. § [A kártérítés esedékessége]

A kártérítés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes.

A kártérítés a károsodás bekövetkeztekor válik esedékessé, amely időpont nem feltétlenül egyezik meg a kár okozásának időpontjával. A kártérítés esedékességének a kár bekövetkezéséhez való kapcsolásából az is következik, hogy abban az esetben, ha ugyanazon károkozó magatartásból különböző károk keletkeztek, az ezek megtérítésére irányuló követelés elévülési idejének – mivel az elévülés az esedékesség időpontjában kezdődik – kezdő időpontja is különböző lehet. Az egyes kártételek ugyanakkor a valóságban gyakran egymástól is nehezen választhatók el. Az esedékesség szempontjából alapvető kérdés tehát, hogy amennyiben a károkozó magatartás következtében, időben elhúzódóan, több kár is bekövetkezik, a bíróság az eset körülményei alapján azokat egységes kárnak kezeli-e, vagy különböző károknak. Ebből a szempontból a vagyoni állagának vagy a személy egészségi állapotának a romlása újabb kárnak minősül, amennyiben ezt a bíróság korábban a károkozó kártérítési kötelezettségét megállapító ítéletében nem értékelte.

6:533. § [Elévülés]

- (1) A kártérítésre az elévülés szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy bűncselekménnyel okozott kár esetén a követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül.**
- (2) A járadékkövetelés elévülési ideje a járadékkövetelés egészére egységesen akkor kezdődik, amikor a járadékkövetelést megalapozó kár első ízben jelentkezik.**

A Ptk.-nak az elévülésre vonatkozó szabályai szerint a követelések – jogszabály eltérő rendelkezésének hiányában – öt év alatt évülnek el (6:22. §). Az elévülés következményeként a követelés bírósági úton való érvényesíthetősége megszűnik (6:23. §). Az elévülés a követelés esedékessé válásával kezdődik, ami kártérítési igények esetében a károsodás bekövetkeztésének időpontjával egyezik meg. Az elévülés kezdő időpontjának meghatározása során akkor is a károsodás bekövetkeztésének időpontja az irányadó, ha a károsult a kárról később szerzett tudomást, ugyanakkor ez a körülmény eredményezheti az igényérvényesítési idő meghosszabbodását az elévülés nyugvására vonatkozó szabályok szerint (6:24. §). A károsult a kártérítési követelését menthető okból nem tudja érvényesíteni addig, amíg a kár tényéről, illetőleg összegéről nem szerez tudomást. Ez a körülmény az elévülés nyugvását eredményezi (BH1993.313.).

6:534. § [Az értékviszonyok változásának figyelembevétele a kár mértékének meghatározásánál]

- (1) Ha a károkozás és az ítélelhozatal között az időmúlásra vagy egyéb körülményre tekintettel az értékviszonyokban jelentős változás következett be, a bíróság az okozott kár mértékét az ítélelhozatal időpontjában fennállt értékviszonyok szerint határozhatja meg. Ebben az esetben a károkozó késedelmi kamat fizetésére az érték meghatározásának időpontjától kezdődően köteles.**

- (2) Ha a károsult kártérítési igénye érvényesítésével felróhatóan késlekedik, az ár- és értékviszonyok változásának kockázatát maga viseli.**

A károkozás és a kártérítés fizetésére marasztaló bírósági ítélet meghozatala között eltelt időben megváltozhatnak azok az ár- és értékviszonyok, amelyekre tekintettel a károsult a kártérítési követelését keresetében előterjesztette. Ilyen esetben a bíróság a fizetendő kártérítés mértékét az okozott kár mértékének a korrekciójával is megállapíthatja. Ha a bíróság él ezzel a lehetőséggel, ez kihat a kártérítésért felelős személy késedelmi kamat fizetési kötelezettségére is, ugyanis a késedelmi kamat fizetésére a kártérítésért felelős személy ettől az időponttól lesz köteles. Ez a szabály a bírói gyakorlatban korábban kimondott tétel normatív megfogalmazása (EBH2009.2041.). Ez a korrekció lehetőség nem alkalmazható abban az esetben, ha a károsult késlekedett a kártérítési igényének az érvényesítésével, és ez a késedelem neki felróható. Abban az esetben, ha a károsult nem az adott helyzetben általában elvárható időben fordul bírósághoz, az értékviszonyok változásának a kockázatát nem terhelheti át a kártérítésért felelős személyre.

XXVII. CÍM A FELELŐSSÉG EGYES ESETEI

LXVIII. Fejezet

Felelősség fokozott veszéllyel járó tevékenységért

6:535. § [A veszélyes üzemi felelősség]

- (1) Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik.**
- (2) A veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint felel az is, aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz.**
- (3) A felelősség kizárása vagy korlátozása semmis; ez a tilalom a dologban okozott károkra nem vonatkozik.**

A veszélyes üzemi felelősség szabályának célja nem valamely, az adott helyzetben általában elvárhatóság mércéjének még nem felelő magatartás szankcionálása, hanem a fokozott veszélyforrást jelentő tevékenységgel járó kockázatok telepítése. A fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott károkért való felelősséget nem valamely tevékenységben vagy mulasztásban megnyilvánuló magatartás alapozza meg, hanem annak a kockázatnak a viselése, amely másokra, illetőleg a társadalmi vagy természeti környezetre az átlagot jelentős mértékben meghaladó veszéllyel járó tevékenység okoz. Ezért a kártérítésért felelős személy nem feltétlenül az, aki a károkozó magatartás megvalósítja, ha nem az, aki a tevékenység folytatójának minősül (üzembentartó). Ez nem akadályozza annak, hogy a károsult a tényleges károkozótól és az üzembentartótól, mint egyetemleges kötelezettektől a közös károkozás szabályai szerint követeljen kártérítést, amennyiben a tényleges károkozó felelőssége is (a polgári jogi felelősség általános szabályai szerint) megállapítható. A fokozott veszéllyel járó tevékenység a bírói értékelésre nyitott fogalom. Ilyennek minősülnek a gépi vagy természeti erővel hajtott szállító- és közlekedési eszközök, pirotechnikai eszközök használata (BH1991.314.), a természeti

környezetre veszélyes (jellemzően vegyi vagy sugárzó) anyagok használata és tárolása (BH2014.244., BH2012.12. és BH1990.27.), extrémnek minősülő sport- és szabadidő tevékenység szervezése (BH2013.91.), a testi épségre és egészségre veszélyes energia tárolása és továbbítása (BH2007.230. és BH2008.183.), természeti vagy emberi környezetre veszélyes vegyszerek alkalmazása (BH2007.301.), elektromos energia használata az életre vagy egészségre fokozott kockázatot jelentő orvosi beavatkozás során (BH2005.251.), lőfegyver használata (BH2003.320.) vagy bármely, az életre, egészségre vagy testi épségre fokozott veszéllyel járó üzemi tevékenység (BH1987.282.), így önmagában a robbanómotor és légcsavar használata is (BH1996.199.). Fokozott veszéllyel járó tevékenységnek minősülnek az erőművek és azok műtárgyai (BH1984.195.), az elektromos energiát szállító magasfeszültségű vezeték (EBH2004.1026.). Az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységet a Ptk. külön szabállyal is fokozott veszéllyel járó tevékenységnek minősíti. A tevékenység fokozott veszéllyel járó jellegének, illetőleg annak megállapítását, hogy a kár ebből ered, nem befolyásolja, hogy a károkozás időpontjában a veszélyes üzem emberi kontroll alatt működik-e (BH2005.54.).

Fokozott veszéllyel járó tevékenységet jelent a termék feldolgozása során keletkező veszélyes és ártalmas anyagok előállítása és tárolása is (EBH2001.413.). A fokozott veszéllyel járó tevékenységek köre sohasem zárt, a technikai fejlődéssel folyamatosan változhat (BH2002.306.). Gyúlékony anyag és nyílt láng használata önmagában nem minősül fokozott veszéllyel járó tevékenységnek (BH1993.498.), égő jármű közlekedése azonban igen, függetlenül attól, hogy a járműszerelvény milyen meghajtással közlekedik (BH2000.349.). Nem minősül fokozott veszéllyel járó tevékenységnek az egészségügyi szolgáltatók tevékenysége, az autópálya vagy vasúti pálya üzemeltetése (BH2016.115. és BH2006.10.), ügyfelek nagyobb számának forgalmára kialakított üzleti helyiségek fenntartása, akkor sem, ha az fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatásának helyszíne (BH2006.148.), és nem minősül fokozott veszéllyel járó tevékenységnek a háztartási berendezések üzemeltetése sem.

A fokozott veszéllyel járó tevékenység kategóriájának a nyitottsága ezt a felelősségi alakzatot alkalmassá teszi olyan megoldásokra is, amelyek a termékfelelősséggel azonos eredménnyel járó kockázattelepítést jelentenek. Ezekre különösen olyan helyzetekben kerülhet sor, amelyekben élet vagy testi épség, illetőleg egészség sérül, a károsult azonban nincsen abban a helyzetben, hogy akár a károkozó személyét megfelelő módon bizonyítani tudja (BH1993.678.).

A fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott károkért való felelősség körében a kártérítési felelősség általános feltételeként meghatározott okozati összefüggés sajátosan jelentkezik. Az okozati összefüggésnek ugyanis nem a keletkezett kár és a kárt okozó magatartás, hanem a keletkezett kár és a tevékenység fokozott veszéllyel járó természete között kell fennállnia. A fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatója (üzembentartó) ugyanis a tevékenység fokozott veszéllyel járó természetéből okozott kárt köteles megtéríteni. Ezért jelentősége van annak is, hogy a hagyományosan fokozott veszéllyel járó tevékenységnek minősülő üzemek működése esetén a keletkezett kár az üzem veszélyes jellegével van-e összefüggésben. A hagyományosan veszélyes üzemnek tekintett személygépkocsi üzembentartása esetén például, a személygépkocsi ajtajának a zárt parkolóban való kinyitásával okozott kár nem minősül a fokozott veszéllyel járó tevékenységből eredő kárnak, azonban az ajtó kinyitása az úttest leállósávjában akkor is a fokozott veszéllyel járó tevékenységből eredő kárnak minősül, ha egyébként az autó már áll, és a motorját is leállították (EBH2007.1692.). A fokozott veszéllyel járó tevékenység körébe tartozik a gépjármű kerekei alól kilökődő, felpattanó kő által okozott kár is (EBH1999.99.). Abban az esetben, ha fokozott veszéllyel járó tevékenységgel

összefüggésben úgy okoznak kárt, hogy a kár nem a fokozott veszéllyel járó tevékenységből ered, a károkozó felelősségére a kártérítés általános szabályai irányadók.

A fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatója akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő. Ha a kárt olyan ok idézte elő, amely nem esik a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül, vagy amely elhárító volt, az üzembentartó felelőssége megáll. Az elhárító hatóság nem az üzembentartó személyes adottságaihoz és képességeihez mért feltétel. Ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatója (üzembentartó) a kár bekövetkezését objektíve elháríthatta volna, nem mentesülhet a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott kár megtérítésének kötelezettsége alól (EBH2002.748.). Az üzembentartó mentesülését csak olyan körülmény alapozhatja meg, amelynek károsító hatása objektíve bárki számára elháríthatatlan lenne (BH2004.275.).

Bár a Ptk. általános felelősségi szabályai a károkozásért való felelősség korlátozását és kizárását megengedik, amennyiben a károkozás nem szándékos, és nem az emberi életet, testi épségét vagy egészséget megkárosító magatartásért való felelősség alól mentesít. A fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott károkért való felelősség szabályai azonban tovább szűkítik a kártérítési felelősség korlátozásának lehetőségét, amennyiben azt csak a dologban okozott károkra teszik lehetővé.

6:536. § [Az üzembentartó]

- (1) A fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatójának az minősül, akinek érdekében a veszélyes üzem működik.**
- (2) Ha a veszélyes üzemnek több üzembentartója van, őket közös károkozóknak kell tekinteni.**

A fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott károkért való felelősség az üzembentartót terheli. Üzembentartó az, aki a fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytatja. Azt, hogy ki minősül a tevékenység folytatójának, annak alapján lehet eldönteni, hogy a tevékenység kinek az érdekében működik. Ennek során abból kell kiindulni, hogy ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység valamely dolog fenntartása, az elsősorban a tulajdonosa érdekében működik. Elképzelhető azonban az is, hogy a dolgot nem a tulajdonos használja, és nem ő az, aki a fenntartás és a működés felett az elsődleges kontrollt biztosítani tudja. Ilyen helyzetben üzembentartónak azt kell tekinteni, aki a tevékenység folytatásának a feltételeit biztosítja, a tevékenység működésével kapcsolatos döntéseket meghozza és a tevékenység feletti kontrollt gyakorolja. Üzembentartónak tekinthető továbbá az is, aki a fokozott veszéllyel járó tevékenység közvetlen gazdasági érdekeltje, például a fokozott veszéllyel járó tevékenység végzésének megrendelője (BH1987.437.). A természeti környezetet károsító magatartás esetén üzembentartó a környezet használója (BH1992.242. és BH2012.12.). Az üzembentartói minőséget nem a károkozás időpontjában ténylegesen adott, időleges használat vagy a működésre gyakorolt aktuális befolyás alapozza meg (BH2008.61.). Nem kizárt az sem, hogy a fokozott veszéllyel járó tevékenységnek több üzembentartója legyen. Ilyen helyzetben az üzembentartókat közös károkozóknak (lásd a 6:524. §-nál) kell tekinteni.

6:537. § [A károsulti közrehatás szabályai]

- (1) Az üzembentartónak nem kell megtérítenie a kárt annyiban, amennyiben az a károsult felróható magatartásából származott. A kármegosztásnál a tevékenység fokozottan veszélyes jellegét az üzembentartó terhére kell figyelembe venni.**
- (2) Ha vétőképtelen személy elhárítható magatartásával a károkozásban közrehatott, az üzembentartót a vétőképtelen károsulttal szemben teljes felelősség terheli. Az üzembentartó a vétőképtelen személy gondozójával szemben az (1) bekezdés megfelelő alkalmazásával megtérítési igényt érvényesíthet.**

Amennyiben a károsult közrehatása is megállapítható a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott károk esetében, a károsulti közrehatás következménye attól függ, hogy az a fokozott veszéllyel járó tevékenység működési körén kívül eső, elháríthatatlan oknak minősül-e. Ha igen, akkor az az üzembentartót a felelősség alól mentesíti [6:535. § (1) bekezdés]. Ha nem, akkor az kármegosztáshoz vezet. Kármegosztásra csak a károsult olyan felróható magatartása adhat alapot, amely okozati összefüggésben van a kár bekövetkezésével. Amennyiben a károsult közrehatása nem tekintendő az üzembentartó felelősség alóli mentesülését eredményező elháríthatatlan külső oknak, a közrehatás megosztásához vezethet, de a felelősség alóli mentesüléshez nem (BH1980.98., BH1988.227., BH1997.183., BH2009.359. és BH2014.146.). Ilyen, kármegosztásra vezető károsulti közrehatásnak minősülhet az, ha a jármű utasa a járműben felszerelt biztonsági berendezések (különösen pl. a gépjármű utasa a biztonsági öv) használatát elmulasztja, nem tartja be a rá irányadó közlekedési szabályokat vagy egyéb biztonsági előírásokat (BH2016.115. és BH2014.146.), de az is, ha a károsult mint a gépjármű utasa, kellő körültekintés mellett észlelhette volna a gépkocsi vezetőjének az ittaságát (FPK1995.36.). Amennyiben a károsult vétőképtelennek (lásd a 6:544. §-nál) minősül, így a károsodásban közreható magatartása felelősséget, tehát kármegosztást sem alapozhat meg. Az üzembentartó azonban a vétőképtelen személy gondozójával szemben megtérítési igényt érvényesíthet.

6:538. § [Elévülés]**A veszélyes üzemi felelősségből eredő kártérítési követelés három év alatt évül el.**

A követelések elévülésének általános ideje öt év. Az elévülés következményeként a követelés bírósági úton való érvényesíthetősége megszűnik. Az elévülés a követelés esedékessé válásával kezdődik, ami kártérítési igények esetében a kár bekövetkezésének időpontjával egyezik meg. Az elévülés kezdő időpontjának meghatározása során akkor is a kár bekövetkezésének időpontja az irányadó, ha a károsult a kárról később szerzett tudomást, bázezakörülményeredményezhetiazigényérvényesítésiidőmeghosszabbodását az elévülés „nyugvására” vonatkozó szabályok szerint. A Ptk. különös rendelkezése a veszélyes üzemi felelősségből eredő kártérítési követelések érvényesítésére hároméves elévülési időt határoz meg. Ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatásából eredő kár megtérítése iránti követelés elévült, a kártérítési igényt a kártérítés általános szabályai szerint az ötéves általános elévülési időn belül lehet bírósági úton érvényesíteni. A kártérítés általános szabályai szerint a kár megtérítésére a kár okozója köteles, így az általános kártérítési szabályokra való utalásból az is következik, hogy a hároméves elévülési időn túl az üzembentartóval szemben akkor érvényesíthető az általános kártérítési szabályok szerint követelés, ha egyébként az általános szabályok szerint károkozóként kártérítési felelősség terheli őt.

6:539. § *[Veszélyes üzemek találkozása és az üzembentartók egymás közötti viszonya közös károkozásnál]*

- (1) **Ha veszélyes üzemek egymásnak okoznak kárt, az üzembentartók felelősségük arányában kötelesek a másoknak okozott kárt megtéríteni. Ha nem az üzembentartó a tényleges károkozó, az üzembentartó a kár megtérítésére a tényleges károkozó magatartásának felelőssége alapján köteles.**
- (2) **Ha a károkozás egyik félnek sem róható fel, a kárt az köteles megtéríteni, akinek fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében a kár bekövetkezéséhez vezető rendellenesség merült fel.**
- (3) **Ha az egymásnak okozott kár mindkét fél fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett rendellenességre vezethető vissza, vagy ha ilyen rendellenesség egyik félnél sem állapítható meg, kárát – felelősség hiányában – mindegyik fél maga viseli.**
- (4) **E § rendelkezéseit kell alkalmazni az üzembentartók egymás közötti viszonyában abban az esetben is, ha több veszélyes üzem közösen okoz kárt, azzal, hogy felelősség és rendellenesség hiányában a kárt egyenlő arányban viselik.**

A Ptk. rendelkezései különös felelősségi szabályokat tartalmaznak arra az esetre, ha a kárt veszélyes üzemek egymásnak okozzák. A veszélyes üzemek találkozása esetén az üzembentartók az egymás közti viszonyukban a kár megtérítésére a felelősségük arányában kötelesek. A 6:525. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés szerint a károsult a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amely abból származott, hogy a károsult e kötelezettségének nem tett eleget. Veszélyes üzemek egymásnak okozott kára esetén így, ha például „A” gépkocsi „B” gépkocsival összeütközik, és mind a kettőben kár keletkezik, akkor „A” kára vonatkozásában „B” magatartását felelősségi alapon, míg „A” magatartását a kárenyhítési kötelezettség szerint kell megítélni; „B” kára vonatkozásában ugyanakkor „A” magatartását kell felelősségi alapon, míg „B” magatartását a kárenyhítési kötelezettség alapján megítélni. Az eredmény gyakorlatilag mindkét kár vonatkozásában azonos kármegosztási arányra fog vezetni. E „vétkeességarányossági” elven alapuló szabályozás szerint így veszélyes üzemek találkozása esetén a felelősség mértékét a kár elhárítása érdekében tanúsított eljárás dönti el. Ha az összeütköző veszélyes üzemek közül csak az egyik volt vétkes, a másik pedig nem, akkor a vétkes fél viseli az egész kárt.

Amennyiben károkozás egyik félnek sem róható fel, de az egyik félnek a fokozott veszéllyel járó tevékenység körében felmerült rendellenesség vezetett a kár bekövetkezéséhez, a kárt ez a fél köteles a másoknak megtéríteni. A fokozott veszéllyel járó tevékenység körében bekövetkezett rendellenesség vizsgálata magában foglalja a fokozott veszéllyel járó tevékenység környezetének vizsgálatát is. Így gépjármű működtetése körében felmerülő rendellenesség során a vizsgálat kiterjed az igénybe vett közút és a kialakult közlekedési helyzet viszonylatára is (EBH2001.524.). Így például a közúti kereszteződésben kanyarodó gépjármű fokozott veszéllyel járó tevékenységi körébe tartozó rendellenesség a váratlanul felbukkanó kutya, amely a gépkocsi vezetőjét olyan manőverre kényszeríti, amely másnak kárt okoz (BH2003.500.). Vadállat és gépjármű ütközése esetén a vadászatra jogosult működtetési körébe tartozó rendellenességnek tekinthető a vad szokatlan viselkedése (BH2006.150. és BH2010.120.). A vadnak gyorsforgalmi úton vagy autópályán való hirtelen felbukkanása a vadászatra jogosult tevékenységi körében bekövetkező rendellenesség (EBH2000.197.), ezzel szemben a vadállatnak a más jellegű közúton való megjelenése rendellenességnek nem

minősül ugyan, ez azonban nem zárja ki annak vizsgálatát, hogy a vadászatra jogosult a kármegelőzési kötelezettségét elmulasztotta-e (EBH2000.198.).

Amennyiben a veszélyes üzemek találkozása esetén felróhatósági alapon vagy a rendellenesség vizsgálata nyomán a kártelepítés nem oldható meg, a kárát mindegyik fél maga viseli.

LXIX. Fejezet

Felelősség más személy által okozott kárért

6:540. § [Felelősség az alkalmazott és a jogi személy tagja károkozásáért]

- (1) Ha az alkalmazott a foglalkoztatására irányuló jogviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a munkáltató a felelős.**
- (2) Ha a jogi személy tagja tagsági viszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a jogi személy a felelős.**
- (3) Az alkalmazott és a tag egyetemlegesen felel a munkáltatóval, illetve a jogi személlyel, ha a kárt szándékosan okozta.**

A munkáltató felelősségét az alkalmazottja által okozott károkért a munkáltató és a tényleges károkozók között fennálló, foglalkoztatásra irányuló jogviszony, az alkalmazott felróható károkozó magatartása, továbbá az a körülmény alapozza meg, hogy a károkozó magatartás a foglalkoztatásra irányuló jogviszonnyal összefüggésben valósult meg. A munkáltató a felelősség alól nem mentheti ki magát. A felelősség alól csak akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy az alkalmazott magatartása nem volt felróható. Abban az esetben, ha a munkáltató jogi személy, az alkalmazottak magatartása a jogi személy magatartásától valójában nem válik el, így a munkáltató saját magatartásáért való felelőssége és az alkalmazott károkozása által kiváltott másért való felelőssége a legtöbb esetben nem határolható el egymástól. A munkáltató felelőssége az alkalmazottjai által okozott károkért állhat fenn, a vele polgári jogi jogviszonyban álló független szerződő felek magatartásáért e szabály alapján nem felel. A munkáltató felelőssége az alkalmazott által okozott károkért csak akkor állapítható meg, ha a károkozó magatartás a foglalkoztatásra irányuló jogviszonnyal összefüggésben valósul meg. Ez a lehetséges tényállásoknak viszonylag széles körét öleli fel, mert nem feltételezi, hogy a károkozás során az alkalmazott a munkáltató által ellenőrzött módon cselekszik. A foglalkoztatásra irányuló jogviszonnyal összefüggésben megvalósult károkozás lehet az is, amely a jogviszonyra vonatkozó szabályok megszegésével, akár a munkáltató kifejezett tilalma ellenére vagy bűncselekmény elkövetésével valósul meg, ha arra egyébként a lehetőséget a jogviszony nyitotta meg. Így például, ha az alkalmazott a képviseleti jogkörét túllépve, egy másik munkavállaló aláírását meghamisítva rendel árut a munkáltatója számára, és ezzel a megrendelés címzettjének kárt okoz, munkáltatójának a felelőssége a másik fél felé megállapítható (BH1994.96.). Ugyanakkor például, ha az orvos a szabadságának az ideje alatt a működési területén kívül, ellenszolgáltatás nélkül jár el, a munkáltatója az általa okozott kárért nem felel, mert ez a magatartás nem minősül a foglalkoztatásra irányuló jogviszony keretében okozott kárnak (BH1996.89.).

A munkáltató felelősségét kimondó szabály egyúttal kizárja azt is, hogy a károsult a kártérítési igényét az alkalmazottal szemben érvényesítse, amennyiben a károkozás nem volt szándékos. Ha a munkáltató az alkalmazott által okozott kárt a felelőssége alapján a károsultnak megtérítette, a munkavállalóval szemben a munkajogi felelősségi szabályok szerint érvényesíthet visszkéreseti igényt. Ez a felelősség – amennyiben

a károkozó magatartás nem volt szándékos vagy súlyosan gondatlan – a munkavállaló négyhavi távolléti díjában korlátozott [Mt. 179. § (2) bekezdés]. Mivel a Ptk. szabályai az alkalmazott közvetlen perlését nem teszik lehetővé, az alkalmazott felelőssége olyan erősen korlátozott, hogy a Ptk. szabályai valójában immunitást biztosítanak a munkavállaló számára a közvetlen károsulti igényérvényesítéssel szemben, feltéve, hogy a károkozás nem volt szándékos.

A Ptk. szabályai az alkalmazott által okozott kárért való felelősség szabályait kiterjesztik a jogi személy tagja által a tagsági viszonyával összefüggésben harmadik személyeknek okozott kárért való felelősségre. Jogi személy tagja a tagsági viszonyával összefüggésben ugyanakkor ritkán kerül harmadik személyekkel jogviszonyba.

Ha az alkalmazott vagy a tag a kárt szándékosan okozta, felelőssége a károkozóval szemben – kivételesen – közvetlenül is megállapítható. Ebben az esetben a munkajogi szabályok az alkalmazott felelősségére nem alkalmazandók, így az alkalmazott felelőssége korlátlan. Az alkalmazottat a harmadik személlyel szemben a felelősség alól nem mentesíti önmagában az a körülmény, hogy a magatartásával egyébként nem szegte meg a foglalkoztatására irányuló szabályokat, és az sem, hogy a károkozással a munkáltatójának az utasítását hajtotta végre. Az alkalmazott felelőssége azonban nem mentesíti a munkáltatóját az alkalmazott károkozásáért való felelősség alól; az alkalmazott (tag) és a munkáltató (jogi személy) felelőssége a károsult irányában egyetemleges.

6:542. § [Felelősség a megbízott károkozásáért]

- (1) Ha a megbízott e minőségében harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a megbízó és a megbízott egyetemlegesen felelős. Mentesül a megbízó a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy őt a megbízott megválasztásában, utasításokkal való ellátásában és felügyeletében felróhatóság nem terheli.**
- (2) Állandó jellegű megbízási viszony esetén a károsult kárigényét az alkalmazott károkozásáért való felelősség szabályai szerint is érvényesítheti.**

A megbízó és a megbízott egyetemleges felelősségét kimondó szabály a megbízottnak e minőségében eljárva harmadik személynek okozott kárért olyan sajátos felelősségi konstrukció, amelyet a megbízott különleges jogállása támaszt alá. A megbízott az alkalmazotthoz képest független szerződő félnek is tekinthető. Ugyanakkor, a megbízott szorosabban kötődik a megbízóhoz, mint a teljesítési segéd. De a megbízottnak ez a helyzete nem indokolja, hogy a megbízott az alkalmazotthoz hasonló védelmet kapjon a károsult kártérítési igényével szemben. Ugyanakkor a megbízási jogviszony érdekhordozója a megbízó, így mindazok az indokok, amelyek a munkáltatónak az alkalmazott által okozott kárért való felelősséget alátámasztják, alátámasztják a megbízó felelősségét a megbízott által a megbízás teljesítése körében okozott kárért. Ezeknek a megfontolásoknak a következménye a megbízó és a megbízott egyetemleges felelőssége a károsulttal szemben a megbízott által e minőségében okozott kárért. Mivel azonban a megbízott nem kizárólag a megbízó érdekében folytatja a tevékenységét, szemben a teljesítési segédért vagy az alkalmazottért való felelősség szabályaival, a megbízó mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy őt a megbízott kiválasztásában, utasításokkal való ellátásában és felügyeletében felróhatóság nem terheli. A megbízó mentesülését így megalapozhatja az, ha a megbízottként jogszerű gazdasági tevékenységet végző szakmai vállalkozást vesz igénybe (BH1988.228.).

A megbízó felelőssége nemcsak a megbízott szerződésszerű eljárása esetén áll fenn, hanem abban az esetben is, ha a megbízott a megbízást megszegő, felróható magatartással

okozza a kárt (EBH2005.1208.). A megbízó felelőssége megállapítható akkor is, ha a megbízott kötelezettsége szerződés megkötése kapcsán való közreműködésre irányul, de a megbízott érvénytelen szerződést köt, és ebből eredően a vele szerződő harmadik személy károsultat kár érte (BH2016.142.). A megbízó felelősségét nem zárja ki az, hogy a megbízott a megbízotti jogkörén túlterjeszkedve jár el, és így okoz kárt (BH2011.42.).

A Ptk.-nak az a rendelkezése, amelyik a károsult számára választási lehetőséget biztosít azzal, hogy a kártérítési igényét állandó jellegű megbízási jogviszony esetében az alkalmazott károkozásáért való felelősség szabályai szerint is érvényesítheti, a károsult helyzetét annyiban változtathatja meg, hogy az alkalmazottért való felelősség szabályai szerint való igényérvényesítés esetén a megbízott nem mentesülhet annak bizonyításával, hogy őt a megbízott megválasztásában, utasításokkal való ellátásában és felügyeletében nem terheli felróhatóság, ugyanakkor a megbízottat – a szándékos károkozás esetét kivéve – közvetlenül nem perelheti.

6:543. §

[Felelősség más szerződés kötelezettjének károkozásáért]

Más szerződés jogosultja felelősséggel tartozik a vele szerződési viszonyban álló kötelezett által a szerződés teljesítése körében harmadik személynek okozott kárért mindaddig, amíg a károsult számára ismeretlen károkozó személyét meg nem nevezi.

Amennyiben a szerződésből fakadó kötelezettségeinek teljesítése körében olyan szerződés kötelezettje okoz harmadik személynek kárt, amely nem minősül munkaviszonynak vagy megbízási jogviszonynak, a jogosult a kötelezett által a teljesítés körében eljárva harmadik személynek okozott kárért akkor felel, ha a károsult által nem ismert kötelezett személyét a károsult számára nem nevezi meg. Ez a rendelkezés annak az információs aszimmetriának a kockázatát telepíti a szerződés jogosultjára, amely abból ered, hogy a károsult számára a tényleges károkozó nem azonosítható be. A tényleges károkozó azonosításával a jogosult az információs aszimmetriát megszünteti, és ezzel mentesül a felelősség alól.

LXX. Fejezet

Felelősség vétőképtelen személy károkozásáért

6:544. §

[Felelősség vétőképtelen által okozott kárért]

- (1) **Akinek belátási képessége oly mértékben korlátozott, hogy a károkozással kapcsolatos magatartása következményeit nem képes felmérni, nem felel az általa okozott kárért.**
- (2) **A vétőképtelen helyett az felel, aki jogszabály alapján a vétőképtelen gondozójának minősül. Gondozó az is, aki a vétőképtelen személy felügyeletét a károkozásakor ellátta.**
- (3) **Mentesül a gondozó a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a nevelés és a felügyelet ellátásával kapcsolatban felróhatóság nem terheli.**
- (4) **Több gondozó felelősségére a többek közös károkozására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.**

Vétőképtelennek minősül az, aki a belátási képességének korlátozottsága folytán magatartásának a következményeit felmérni nem képes. A vétőképtelen személy nem felel az általa okozott kárért. Azt, hogy a károkozó a károkozó magatartás tanúsításakor vétőképes volt-e vagy sem, a bíróságnak esetenként, a károkozó belátási képességének a mérlegelésével kell megállapítania. A belátási képesség korlátozottsága visszavezethető

lehet akár a károkozó életkorára, akár mentális állapotára. A vétőképeségnek rögzített életkori határa nincsen. Cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes személyek is minősülhetnek vétőkéspek. A belátási képesség megállapítása ugyanakkor nem független a károkozó magatartás természetétől sem. Ugyanaz a gyermekkorú személy egyes magatartások kárt okozó következményeit képes lehet belátni, míg másokét nem.

A vétőképtelen személy által okozott károkért gondozója felel. Gondozónak az minősül, aki a vétőképtelen személy felügyeletét ellátta a károkozás időpontjában. Gondozó lehet a szülői felügyeletet gyakorló szülő, a gyám, de bárki más is, aki a vétőképtelen személy felügyeletét az adott időpontban ellátta. A károkozásakor a vétőképtelen gyermek felügyeletét ténylegesen ellátó személy felelőssége nem zárja ki azt, hogy a vétőképtelen gyermeket nevelő szülők felelőssége a károkozással okozati összefüggésben álló nevelési hibákért, mint saját felróható magatartásukért is megállapítható legyen. Ilyen esetben akár a károkozásakor a vétőképtelen gyermek felügyeletét ténylegesen ellátó személy és a nevelési hibát vétő szülőnek a közös károkozóként való egyetemleges felelőssége is megállapítható. A gondozó akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a nevelés és a felügyelet ellátása során felróhatóság nem terhelte. A vétőképtelen személy által okozott károkért való felelősség így a gondozót a saját felróható magatartása alapján terheli. Nem kizárt az sem, hogy a károkozás időpontjában a vétőképtelen személynek több gondozója is volt. Azoknak a gondozóknak a felelőssége, akik a gondozás és a felügyelet körében felróhatóan jártak el, a többek közös károkozására vonatkozó szabályok szerint egyetemleges. Egymás közötti viszonyukban a felelősség a közös károkozásra vonatkozó szabályok szerint oszlik meg.

6:545. § [Kártérítés méltányosság alapján]

Ha a károkozónak nincs gondozója, vagy a gondozó felelősségét nem lehet megállapítani, kivételesen a vétőképtelen károkozót is kötelezni lehet a kár részben vagy egészben való megtérítésére, feltéve, hogy az eset körülményei és a felek vagyoni viszonyai ezt nyilvánvalóan indokoltá teszik.

A vétőképtelen személy az eset körülményei és a károsulthoz viszonyított vagyoni helyzete alapján akkor marasztalható kártérítésre, ha nincs olyan gondozója, akinek a felelősségét meg lehetett állapítani. A vétőképtelen személyt a bíróság mérlegelés alapján kötelezheti a kárnak részben vagy egészben való megtérítésére. A méltányossági alapú felelősség megállapítása nem zárja ki a kiskorú vétőképtelen személy nevelését ellátó (az adott helyzetben gondozónak nem minősülő) személy felelősségét a saját nevelési hibájáért, amennyiben ez a keletkezett kárral okozati összefüggésben van.

6:546. § [Önhiba]

A vétőképtelen károkozó belátási képességének hiányára vagy fogyatékosságára nem hivatkozhat, ha ezt az állapotát felróhatóan maga idézte elő.

A belátási képesség hiánya olyan körülményből is fakadhat, amelyet a vétőképtelen személy maga idézett elő. Amennyiben a vétőképtelen személy ezt az állapotát felróhatóan (1:4. §) maga idézte elő, vétőképeségének a hiányára a felelősség alóli mentesülés érdekében nem hivatkozhat.

6:547. § [Felelősség vétőképes kiskorú károkozásáért]

Ha a kárt olyan vétőképes kiskorú okozta, akinek van felügyeletre köteles gondozója, és a károsult bizonyítja, hogy a gondozó kötelességét felróhatóan megszegte, a gondozó az okozott kárért a károkozóval egyetemlegesen felelős.

Abban az esetben, ha a károkozó kiskorú ugyan, de vétőképes, és van felügyeletre köteles gondozója, a gondozó és a vétőképes kiskorú károkozó egyetemleges felelőssége megállapítható. Az egyetemleges felelősség megállapításának a feltétele a gondozó felróható kötelességszegése. Ennek kapcsán azonban nem érvényesül a polgári jogi felelősség általános kimentő rendszere, a gondozó felróható kötelességszegését ugyanis a károsultnak kell bizonyítania.

LXXI. Fejezet**Felelősség közhatalom gyakorlásával okozott kárért****6:548. § [Felelősség közigazgatási jogkörben okozott kárért]**

- (1) Közigazgatási jogkörben okozott kárért a felelősséget akkor lehet megállapítani, ha a kárt közhatalom gyakorlásával vagy annak elmulasztásával okozták, és a kár rendes jogorvoslattal, továbbá a közigazgatási perben nem volt elhárítható.**
- (2) Közigazgatási jogkörben okozott kárért a közhatalmat gyakorló jogi személy tartozik felelősséggel. Ha a közhatalmi jogkör gyakorlója nem jogi személy, a kárért az a jogi személyiséggel rendelkező közigazgatási szerv tartozik felelősséggel, amelynek keretében az eljáró közigazgatási szerv működik.**

A közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősség szabálya nem az állam általános kártérítési felelősségét szabályozza, hanem a közigazgatási tevékenység során vétett hibákkal okozott károkért való felelősséget alapozza meg. A közhatalom gyakorlásával okozott károkért való felelősség szabálya így továbbra is az alkalmazottért való felelősség modelljét követi. Az általános kártérítési felelősségi szabály (6:519. §) alapján a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség akkor állapítható meg, ha a közigazgatási szerv a jogkörében eljárva felróhatóan okoz kárt, akár tevőleges magatartással, akár mulasztással. A felróható magatartás nemcsak jogellenes határozat hozatalával valósulhat meg, de úgy is, hogy a közigazgatási szerv eljárása az általános polgári jogi magatartási elvárásoknak nem felelt meg. A jogági jogellenesség tétele ugyanis ebben a körben is érvényesül: a károkozás csak akkor jogszerű, ha a 6:520. §-ában meghatározott valamely körülmény, illetőleg valamely tételes jogi norma a jog által megengedetté teszi. A közigazgatási szerv mulasztása így nemcsak valamely közjogi szabálynak a megsértése esetén állapítható meg, hanem akkor is, ha a közigazgatási szerv, illetőleg a közigazgatási szerv alkalmazottjának (tisztviselőjének) az eljárása az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelményének nem felelt meg. Így az ügyintéző tudatos vagy súlyos, téves adatközlése és felvilágosítása is megalapozhatja a közigazgatási hatóság kártérítési felelősségét (BH2003.54.), mint ahogy az is, ha a tulajdonjog törzskönyvi átvezetése előtt az ügyintéző elmulasztja a körözési nyilvántartás megtekintését (BH2002.227.).

A közhatalmi felelősség alkalmazási körébe továbbra is csak a közigazgatási-szervező tevékenység körében való károkozás tartozik. Ebből a szempontból nem az eljáró szervnek, hanem a végzett tevékenységnek a jogi minősége a döntő (BH1976.207.). Az e tevékenységen kívül eső károkozó magatartások megítélése attól függ, hogy az állami

(önkormányzati) szerv vagy hatóság alkalmazottja magánjogi jogalanyként cselekedve okozott-e kárt, vagy az állam nyilvánult-e meg közjogi cselekvőként. Az állam (önkormányzat), illetőleg szerv vagy hatóság magánjogi cselekvőként való károkozása az általános szabályok szerint alakul. Jogalkotóként az állam (önkormányzat) nem magánjogi jogalanyként cselekszik, így károkozással nem keletkezhet polgári jogi jogviszony az állam (önkormányzat) és a sérelmet szenvedett fél között (BH2017.91.). Hatósági szerződés megszegésével okozott károkért a hatóság felelőssége a Ptk. szabályai szerint alakul [Ákr. 93. § (5) bekezdés].

A közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség egyes eseteiben a közigazgatási szerv mulasztása egyértelműen megállapítható. E helyzetek közé tartozik az ügyintézés menetében előálló indokolatlan késedelem (EBH2000.312.), az intézkedések előkészítése körében szükséges lépések megtétele (BH2011.12.), a határozat végrehajtásának elmulasztása (BH2005.430.), az ügyfélnek adott téves tájékoztatás (BH2009.325.), a jogszabályban előírt intézkedések elmulasztása (BH2002.185.) vagy a közigazgatási szerv hallgatása is (BH1997.225.). Azokban az esetkörökben azonban, amelyekben a közigazgatási szerv hibája téves jogértelmezésen alapult, a mulasztás megállapítása azért nem olyan egyértelmű, mert a jogalkalmazásnak az eltérő eredményre vezető jogértelmezések természetes részét képezik. Önmagában tehát a téves jogértelmezés nem tekinthető olyan felróható magatartásnak, amelynek következményeit kártérítési felelősséggel kell szankcionálni. Ezért alakult ki az a bírói gyakorlat, amely a közigazgatási szerv téves jogértelmezésére alapított kártérítési követelést csak akkor tekinti megalapozottnak, ha a téves jogértelmezés kirívóan súlyos jogalkalmazási hibának minősül (BH2013.243. és EBH2002.749.).

Nem tekinthető a rendes jogorvoslat elmulasztásának, és így nem akadály a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség megállapításának, ha a károsult nem él fellebbezéssel a rá rendelkezést nem tartalmazó, számára fel nem ismerhető módon valótlantartalmú, és így rá nézve látszólag nem sérelmes határozat ellen (EBH2004.1027.).

6:549. § [Felelősség bírósági, ügyészségi, közjegyzői és végrehajtói jogkörben okozott kárért]

- (1) A bírósági és az ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni, azzal, hogy a kárigényt bírósági jogkörben okozott kár esetén a bírósággal, ügyészségi jogkörben okozott kár esetén a Legfőbb Ügyészséggel szemben kell érvényesíteni. Ha az eljáró bíróság nem jogi személy, a kárigényt azzal a bírósággal szemben kell érvényesíteni, amelynek elnöke a nem jogi személy bíróság bírái tekintetében az általános munkáltatói jogkört gyakorolja. A kártérítési keresetnek előfeltétele a rendes jogorvoslat kimerítése.**
- (2) A közjegyzői és a végrehajtói jogkörben okozott kárért való felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni. A kártérítési keresetnek előfeltétele a rendes jogorvoslat kimerítése.**

A közhatalmi felelősség külön szabályozott eseteit képezi a bírósági, ügyészségi, közjegyzői és végrehajtói jogkörben okozott kárért való felelősség. Az igazságszolgáltatás szerveinek az eljárása ugyanis elsősorban jogértelmezési tevékenységen alapszik. Az utóbb felsőbb bírósági fórum által tévesnek minősített jogértelmezés a jogalkalmazási folyamat természetes része. Ezért a téves jogértelmezés önmagában nem alapozhat meg kártérítési felelősséget. Abban az esetben azonban, ha a bíróság által alkalmazott

jogszabályi rendelkezés világos és egyértelmű, illetőleg a ténymegállapítás és a döntés nem mérlegelés eredménye, a jogértelmezési hibáért való felelősség is megállapítható (EBH2001.526.). Hasonlóképpen, a bíróság által tévesnek ítélt vádemelés sem elegendő önmagában a nyomozó és a vádhatóság felróható magatartásának megállapításához (EBH2002.750. és BH2008.62.). Amennyiben az eljáró bíróságnak az adott ügyben a jogalkalmazási, jogértelmezési tevékenysége nem kirívóan téves, a jogellenes és felróható magatartás nem állapítható meg (BH2013.124.). A bíróság kártérítési felelősségét megalapozza az a jogalkalmazás is, amely nyilvánvalóan ellentétes az alkalmazandó jogszabályok tartalmával. Ilyen esetről van szó például akkor, ha a bíróság a bűncselekményre vonatkozó anyagi jogi jogszabály megváltozását nem ismerve állapítja meg a büntetőjogi felelősséget (BH2010.38.). A bíróság felróhatóan téves döntése és a felperes perben érvényesített kára közötti okozati összefüggés a kártérítési felelősség megállapításának a feltétele. Ennek hiányában a bíróság kártérítési felelősségének a megállapítására nem kerülhet sor (BH2015.158.).

A rendes jogorvoslati lehetőségek kimerítése ebben a körben is feltétele a kártérítési igény érvényesítésének.

A közjegyzők és a végrehajtók jogállása sajátos, amennyiben tevékenységük független a közigazgatás és az igazságszolgáltatás szervezeti rendszerétől, ugyanakkor funkcionálisan ahhoz kapcsolódik, így annak részeként is tételezhető. Ezért például, ha a közjegyző szerkeszt okiratot, a felelősségére a közhatalmi jogkörben okozott károkért való felelősség szabályai az irányadók (3/2004. PJE).

LXXII. Fejezet

A termékfelelősség

6:550. §

[Felelősség a termékkárért]

A termékkárért a hibás termék gyártója felelősséggel tartozik.

A termékfelelősségi szabályozás európai közösségi jogi alapokon nyugszik, amennyiben a termékfelelősségi irányelvnek az átvételeként vált a magyar jog részévé. A termékfelelősség szerződésen kívüli kártérítési felelősségi tényállás, amely a termék gyártóját a termék hibája által okozott károkért attól függetlenül teszi a károsulttal szemben felelőssé, hogy a károsult a gyártóval (vagy bárki mással) szerződési kapcsolatba került-e a termék megszerzése kapcsán. A termékfelelősségi szabályozás alapvetően egyrészt azzal hozott újdonságot egyes tagállamok kártérítési jogába, hogy lehetővé tette a gyártónak a szerződéses láncolatától független perlését, másrészt pedig azzal, hogy viszonylag szűk körben, taxatív módon és a gyártó vétkességétől függetlenül meghatározott esetekben tette lehetővé a gyártó mentesülését a termék hibájából eredő károkért való felelősség alól. A magyar kártérítési jog nyitott rendszere a termékfelelősségi tényállásokat a termékfelelősségi külön szabályozás bevezetése előtt is minden tekintetben jól tudta kezelni, így a magyar jogba (BH1993.678.) a termékfelelősségi szabályok újdonságot csak korlátozottan hoztak. A termékfelelősség kötelezettjét (gyártó), továbbá a termékfelelősséget megalapozó károkozást (a termék hibája) a termékfelelősségi irányelv és annak nyomán a Ptk. szabályai külön rendelkezésekkel meghatározzák.

Az EUB 2002-ben, három különböző ügyben, azonos napon meghozott döntésben nyomatékosította (a C-183/00. sz. González Sánchez-ügyben 2002. április 25-én hozott ítélete, a C-52/00. sz. Bizottság kontra Franciaország ügyben 2002. április 25-én hozott ítélete és a C-154/00. sz. Bizottság kontra Görögország ügyben 2002. április 25-én hozott

ítélete), hogy a termékfelelősségi irányelv – a fogyasztóvédelmi irányelvektől eltérően – nem minimumszabályozást, hanem maximumszabályozást jelent. A tagállamok nem biztosíthatnak – ideértve a más jogszabályokra alapított alternatív igényérvényesítési lehetőségeket is – a károsultaknak a termékfelelősségi irányelv alkalmazási körébe eső károk megtérítésére kedvezőbb szabályozást. Ezekkel a döntésekkel az EUB a termékfelelősségi irányelv és annak a nemzeti jogokba való átvétele, valamint alkalmazása kapcsán a harmonizációs célt a fogyasztóvédelem elébe helyezte, és ezt 2007-ben egy Dániával szemben indult eljárásban hozott döntéssel meg is erősítette (az EUB C-327/05. sz. Bizottság kontra Dánia ügyben 2007. július 5-én hozott ítélete). Az EUB állásfoglalása szerint a termékfelelősségi irányelv alkalmazási körébe tartozó esetekben a termékfelelősségi irányelv 13. Cikke nem teszi lehetővé olyan felelősségi alakzatok alkalmazását, amelyek a gyártó felelősségét a termékfelelősségi irányelvével azonos alapon állapítanák meg, és nem korlátozódnak valamely termelési és elosztási szektorra. A termékfelelősségi irányelv 13. Cikke így nem teszi lehetővé olyan általános felelősségi alakzatok fenntartását, amelyek a termékfelelősségi irányelv szabályai által nyújtottnál nagyobb védelmet nyújtanak a károsultnak. E négy döntés alapján világosan kirajzolódó értelmezés szerint a termékfelelősségi irányelv nem minimumharmonizációt vár el, hanem teljes harmonizációt jelent, azaz a tagállam nem alkalmazhat a termékfelelősségi szabályozással azonos természetű felelősségi rendszert a termékfelelősségi szabályozás alternatívájaként olyan tényállásokra, amelyek egyébként a termékfelelősségi irányelv alkalmazási körébe tartoznak. Ezt a jogalkotó nem teheti sem úgy, hogy a gyártó kimentését nehezíti, a fogyasztó igényérvényesítési lehetőségeit bővíti, más személyeket (forgalmazókat) ugyanilyen mércé szerint tesz felelőssé, és úgy sem, hogy a fogyasztóra nézve a termékfelelősségi szabályozásnál kedvezőbb kártérítési szabályozást alkalmaz. A 6:145. §-ában foglalt rendelkezés, amelynek értelmében a jogosult kártérítési igényét a kötelezettel szemben akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti, ha a kár a kötelezett szerződésen kívül okozott károkért való felelősségét is megalapozza, termékfelelősségi tényállásokban nem egyeztethető össze az EUB által adott jogértelmezéssel, amelynek egyértelmű üzenete az, hogy termékfelelősségi tényállásokban csak a termékfelelősségi szabályok alapján vizsgálható a kártérítési felelősség. Ezért nem felel meg az irányelv-konform jogértelmezés követelményének a Legfelsőbb Bíróság EBH2008.1781. sz. alatt közzétett elvi határozata sem.

6:551. §**[A termék]**

Termék minden ingó dolog, akkor is, ha utóbb más dolog alkotórészévé vált.

A termékfelelősségi szabályok alapján minden ingó dolog terméknek minősül, és ezen a minőségén nem változtat az, ha a forgalomba hozatalt követően feldolgozták, vagy más dologba beépítették, és így annak alkotórészévé vált, elvesztve ezzel a dologi jogi értelemben vett önálló dologi minőségét. Ez utóbbi esetben azonban a termék részterméknek minősülhet, ami a felelősségi viszonyokra is kihat [6:555. § (2) bekezdés]. Így terméknek minősülhet minden birtokba vehető testi tárgy.

6:552. §**[A termékkár]**

Termékkár

a) valakinek a hibás termék által okozott halála, testi sérülése vagy egészségkárosodása miatt bekövetkezett kár; és

- b) a hibás termék által más dolgokban okozott, a kár bekövetkeztekor ötszáz eurónak a Magyar Nemzeti Bank hivatalos devizaárfolyama szerinti forintösszegénél nagyobb összegű kár, ha a károsodott dolog szokásos rendeltetése szerint magánhasználat vagy magánfogyasztás tárgya, és azt a károsult is rendszerint ilyen célra használta.**

A termékfelelősség a termék hibája által okozott halált, testi sérülést és egészségkárosodást fedí le. A termék hibája által a vagyonban okozott kár csak akkor tartozik a termékfelelősségi szabályozás tárgyi hatálya alá, ha az dologban keletkezett, ha a károsodott dolog szokásos rendeltetése szerint magánhasználat vagy magánfogyasztás tárgya, azt a károsult is rendszerint ilyen célra használta és a kár mértéke az ötszáz eurót meghaladja. Azokra a kártérítési igényekre, amelyek nem tartoznak ebbe a körbe, a kártérítési felelősség általános szabályai irányadók. Azt, hogy a termék mikor minősül hibásnak, a 6:554. §-ban foglalt rendelkezés határozza meg.

6:553. § *[A gyártó]*

- (1) E fejezet alkalmazásában gyártó a végtermék, a résztermék, az alapanyag előállítója, valamint aki a terméken elhelyezett nevével, védjeggyel vagy egyéb megkülönböztető jelzés alkalmazásával önmagát a termék gyártójaként tünteti fel.**
- (2) Importtermék esetén a terméket gazdasági tevékenysége keretében az Európai Gazdasági Térség területére behozó személyt is gyártónak kell tekinteni. Ez a szabály nem érinti az importálónak a gyártóval szemben érvényesíthető visszkereseti igényét.**
- (3) Ha a termék gyártója nem állapítható meg, a termék minden forgalmazóját gyártónak kell tekinteni mindaddig, amíg a forgalmazó a gyártót vagy azt a forgalmazót, akitől a terméket beszerezte, a károsultnak meg nem nevezi. Ezt a szabályt importtermék esetén akkor is megfelelően alkalmazni kell, ha a termék gyártója feltüntetésre került, de az importálója nem állapítható meg.**
- (4) A forgalmazó ezt a nyilatkozatát a károsult írásbeli felhívásától számított harminc napon belül teheti meg.**

A termékfelelősség kötelezetti alanya a gyártó. A gyártó az, aki a terméket előállítja. Gyártónak kell tekinteni azonban azt is, aki a terméket a sajátjaként tünteti fel a nevével, a védjeggyel vagy egyéb megkülönböztető jelzés alkalmazásával. Import termék esetén gyártónak kell tekinteni azt az importőrt is, aki a terméket a gazdasági tevékenységek körében az Európai Gazdasági Térség területére behozta. Ha a termék gyártóját megállapítani nem lehet, a termék forgalmazóját kell gyártónak tekinteni. Amennyiben a forgalmazó a gyártót vagy azt a forgalmazót, akitől a terméket beszerezte a károsultnak megnevezi, szabadul a gyártót terhelő termék felelősség kötelezettsége alól. Amennyiben a károsult ebben a kérdésben írásbeli felhívással nyilatkozattételre hívja fel a forgalmazót, és a forgalmazó a felhívástól számított 30 napon belül nem nyilatkozik, őt kell gyártónak tekinteni.

6:554. § *[A termék hibája]*

- (1) A termék akkor hibás, ha nem nyújtja azt a biztonságot, amely általában elvárható, figyelemmel különösen a termék rendeltetésére, ésszerűen várható használatára, a termékkel kapcsolatos tájékoztatásra, a termék forgalomba hozatalának időpontjára, a tudomány és a technika állására.**

- (2) A terméket nem teszi hibássá önmagában az a tény, hogy később nagyobb biztonságot nyújtó termék kerül a forgalomba.**
- (3) A termék hibáját a károsultnak kell bizonyítania.**

A termékfelelősség gyártót a termék hibája által okozott károkért terheli. A termék akkor hibás, ha nem nyújtotta a kellő biztonságot, és ennek következtében a sérelmet szenvedett fél halálát, testi sérülését vagy egészség károsodását okozta, illetőleg olyan dologi kárt eredményezett, amely a termékkár fogalmi körébe tartozik (6:552. §). Mivel a termékfelelősség szerződésen kívüli kártérítési felelősségi alakzat, a termék nem akkor minősül hibásnak, ha a szerződésben foglalt tulajdonságoknak nem felel meg, hanem akkor, ha a 6:552. §-ban meghatározott személyi sérülést, egészségkárosodást vagy dologi kárt okozta. Annak eldöntése során, hogy a termék az általában elvárható biztonságot nyújtja-e, figyelemmel kell lenni nemcsak a termék rendeltetésére, hanem a termék észszerűen várható használatára, a termékkel kapcsolatosan megadott tájékoztatásra, a termék forgalomba hozatalának időpontjára és a tudomány és technika állására is. Ezek azok a tényezők, amelyeknek a fényében vizsgálni kell azt, hogy a termék az általában elvárható biztonságot nyújtja-e. A termék hibája kapcsán a bizonyítási kötelezettség a károsultat terheli.

6:555. § *[Mentesülés a felelősség alól]*

- (1) A gyártó akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy**
  - a) a terméket nem hozta forgalomba;**
  - b) terméket nem üzletszerű forgalmazás céljából állította elő, illetve azt nem üzletszerű gazdasági tevékenység körében gyártotta vagy forgalmazta;**
  - c) a termék az általa történő forgalomba hozatal időpontjában hibátlan volt, és a hiba oka később keletkezett;**
  - d) a termék általa történő forgalomba hozatala időpontjában a hiba a tudomány és a technika állása szerint nem volt felismerhető; vagy**
  - e) a termék hibáját jogszabály vagy kötelező hatósági előírás alkalmazása okozta.**
- (2) Az alapanyag vagy a résztermék gyártója mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy**
  - a) a hibát a végtermék szerkezete, illetve összetétele okozta; vagy**
  - b) a hiba a végterméket gyártó utasításának a következménye.**
- (3) A gyógyszer előírás szerinti alkalmazásával okozott kár esetén a gyártó az (1) bekezdés d) pontjában foglaltakra hivatkozással nem mentesülhet a felelősség alól.**

A termékfelelősség szabályozási szerkezete összhangban van a Ptk. kimentő felelősségi rendszerével. Azaz, ha a termék hibája kárt okoz, a gyártónak kell bizonyítania a törvényben meghatározott kimentési okok legalább egyikének a fennállását, amelyek a gyártó felelősség alóli mentesüléséhez vezethetnek. Mivel ezek között a kimentési okok között (a gyógyszerkárok kivételével) szerepel a hibának a tudomány és technika állása szerinti felismerhetetlensége, ez a felelősségi alakzat a kártérítésre kötelezett számára kedvezőbb lehet, mint például a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott károkért való felelősség felelősségi alakzata.

6:556. § *[Harmadik személy közrehatása]*

A gyártó nem mentesül a felelősség alól arra hivatkozással, hogy a kár bekövetkezésében harmadik személy magatartása is közrehatott. Ez a szabály nem érinti a gyártónak a harmadik személlyel szemben érvényesíthető igényét.

Harmadik személyeknek a kár bekövetkezésében való közrehatása nem mentesíti a gyártót a termékfelelősség alól. Mivel a termékfelelősség során abból kell kiindulni, hogy a termék a forgalomba hozatal időpontjában már veszélyes volt, a kár bekövetkezésében közreható harmadik személyek elsősorban a gyártó teljesítési segédjei, vagy azok lehetnek, akik a hibát elháríthatták volna, vagy a termék forgalmazását megakadályozhatták volna. Ezek a személyek az értékesítési láncolat szereplői, így a gyártótól többnyire nem teljesen függetlenek. Amennyiben a kárt nem harmadik személynek, hanem a károsultnak a közrehatása okozta, a károsult közrehatásának a következményeit a kárenyhítési kötelezettség elmulasztása szerint kell figyelembe venni (6:525. §). Amennyiben a kár bekövetkezésében harmadik személy magatartása is közrehatott, és a gyártó a termékfelelősség szabályai szerint helytállt, a gyártót e harmadik személlyel szemben visszkereseti jog illeti meg a kártérítési felelősség általános szabályai szerint. A gyártónak a harmadik személlyel szemben érvényesíthető igényeit a termékfelelősségi szabályozás nem érinti.

6:557. § *[A felelősség korlátozása és kizárása]*

A károsulttal szemben a gyártó felelősségének korlátozása vagy kizárása semmis.

A termékfelelősség gyártó általi korlátozása vagy kizárása semmis, függetlenül attól, hogy az egyedileg megtárgyalt vagy egyedileg meg nem tárgyalt szerződési kikötésbe foglaltatott. A felelősségkorlátozás tilalma teljes körű, így független attól is, hogy a gyártót a vétkességnek milyen foka terhelte.

6:558. § *[Igényérvényesítési határidő]*

- (1) A károsult kártérítési igényét hároméves határidő alatt érvényesítheti.**
- (2) Az elévülés akkor kezdődik, amikor a károsult tudomást szerzett vagy tudomást szerezhetett volna a kárról, a termék hibájáról és a gyártó személyéről.**
- (3) A gyártót az e fejezetben meghatározott felelőssége az adott termék általa történő forgalomba hozatalától számított tíz évig terheli. E határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.**

A károsulti igényérvényesítésre előírt hároméves határidő elévülési jellegű határidő. Az elévülés kezdő időpontja – eltérően az általános szabályoktól, amelyek az elévülés kezdő időpontját a kártérítési kötelezettség esedékességéhez, azaz a kár keletkezésének az időpontjához kötik – a károsult tudomásszerzése, vagy az az időpont, amelyben a károsult a kárról, a termék hibájáról és a gyártó kilétéről az adott helyzetben általában elvárható gondosság tanúsítása mellett tudomást szerezhetett volna. A termékfelelősségi igények érvényesítésének jogvesztő határideje a termék forgalomba hozatalától számított 10 év.

6:559. § [Vegyes rendelkezések]

- (1) **E fejezet rendelkezéseinek alkalmazása során különös méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén sincs mód a kártérítés mértékének a teljes kárnál alacsonyabb összegben történő meghatározására.**
- (2) **E fejezet rendelkezései nem alkalmazhatóak az atomenergiáról szóló törvényben meghatározott károkra, továbbá az olyan nukleáris balesetek által okozott károkra, amelyeket a Magyar Köztársaság által ratifikált nemzetközi egyezmények rendeznek.**

A termékfelelősségi szabályok alkalmazása körében akkor sincsen helye a kártérítési kötelezettség méltányossági alapú mérséklésének, ha a 6:522. § (4) bekezdésében foglalt feltételek szerint ennek a lehetősége fennállna. Mivel a Ptk. szabályai szerint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre a dologra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, az energia által okozott károk és a termékfelelősségi szabályozás alkalmazási körébe tartoznak. Ez alól az atomenergia kivétel.

LXXIII. Fejezet

Felelősség az épületkárokért

6:560. § [Az épület tulajdonosának felelőssége]

- (1) **Épület egyes részeinek lehullásával vagy az épület hiányosságai révén másnak okozott kárért az épület tulajdonosa felelős, kivéve, ha bizonyítja, hogy az építkezésre és karbantartásra vonatkozó szabályokat nem sértették meg, és az építkezés vagy karbantartás során a károk megelőzése érdekében nem járt el felróhatóan.**
- (2) **Az (1) bekezdésben foglalt szabályt kell alkalmazni az épületen elhelyezett tárgyak leesésével okozott kárért való felelősségre azzal az eltéréssel, hogy a károsulttal szemben azt, akinek érdekében a tárgyat elhelyezték, az épület tulajdonosával egyetemleges felelősség terheli.**
- (3) **Ezek a szabályok nem érintik a felelős személynek azt a jogát, hogy a károkozótól a kár megtérítését követelhesse.**

Elsősorban az épület tulajdonosának a kötelezettsége mindazon természetű intézkedéseknek a megtétele, amelyek szükségesek annak megakadályozásához, hogy az épület hiányosságai másnak kárt okozzanak. Az épület tulajdonosa azzal mentesülhet az épület hiányosságai, különösen egyes részének lehullása által okozott károkért való felelősség alól, ha bizonyítja, hogy betartották az építkezésre és a karbantartásra vonatkozó szabályokat, és ebben a körben a károk megelőzése érdekében őt felróhatóság nem terheli. Az épület tulajdonosát a kártérítési felelősség olyan épületelemek által okozott károkért terhelheti, amelyek egyébként az épület alkotórészét képezték. Az épülettel tartósan nem egyesített, vagy az épületben elhelyezett tárgyak által okozott károkért való felelősség e rendelkezés alapján a tulajdonost nem terheli. Ugyanez vonatkozik az épület tartozékának minősülő elemekre is. Az olyan tárgyak leesésével okozott kár megtérítéséért, amelyek az épületen kerültek elhelyezésre, a tulajdonost és azt a személyt, akinek az érdekében a tárgyat elhelyezték, a károsult felé egyetemleges felelősség terheli. Amennyiben az épület tulajdonosa a kárt megtéríti, a kárért egyébként felelős személlyel szemben az általános kártérítési felelősségi szabályok szerint illeti őt meg visszkereseti igény.

6:561. § [Felelősség tárgyak kidobásával, kiejtésével vagy kiöntésével okozott kárért]

- (1) Valamely tárgynak lakásból vagy más helyiségből való kidobásával, kiejtésével vagy kiöntésével okozott kárért a károsulttal szemben a lakás vagy helyiség bérlője vagy egyéb jogcímen használója felelős.
- (2) Kezesként felel a bérlő vagy a használó, ha a károkozót megnevezi. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a károkozó jogosulatlanul tartózkodott a helyiségben.
- (3) Valamely tárgynak az épület közös használatára szolgáló helyiségeiből való kidobásával, kiejtésével vagy kiöntésével okozott kárért a károsulttal szemben az épület tulajdonosa felelős. Ha a tulajdonos a károkozót megnevezi, kezesként felel.
- (4) Ezek a szabályok nem érintik a felelős személynek azt a jogát, hogy a kárért egyébként felelős személytől a kár megtérítését követelhesse.

Az épület lakásából vagy helyiségéből kidobott, kiejtett vagy kiöntött tárgyak által okozott kár megtérítéséért való felelősség a lakás vagy helyiség bérlőjét vagy használóját terheli. A károkozó megnevezésével a bérlő vagy a használó a felelősség alól nem mentesül, felelőssége azonban járulékos kezesi felelősség lesz. A kezességnek ez a formája törvényi sortartó kezesség. Abban az esetben azonban, hogyha a bérlő (használó) bizonyítja, hogy a károkozó jogosulatlanul tartózkodott a lakásban (helyiségben), a felelősség alól mentesül. Amennyiben a bérlő (használó) a kártérítési kötelezettségét teljesítette, a kárért egyébként felelős személlyel szemben megilleti őt a visszkereseti jog.

LXXIV. Fejezet**Felelősség az állatok károkozásáért****6:562. § [Az állattartás körében okozott kár]**

- (1) Aki állatot tart, az állat által másnak okozott kárért felel, kivéve, ha bizonyítja, hogy az állat tartásával kapcsolatban felróhatóság nem terheli.
- (2) Veszélyes állat tartója a veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint felel.

Az állat által okozott károkért az állattartó felel. Az állat tartója nem feltétlenül azonos az állat tulajdonosával. Az állat tartójának azt kell tekinteni, aki az állat tartását és gondozását ténylegesen ellátja. A károsulti önhibának a kár megosztására vezető szabályai az állattartás körében okozott károkra is vonatkoznak (6:525. §). Abban az esetben azonban, ha a károsult vétőképtelennek minősülő személy, károsulti közrehatás alapján kármegosztásnak helye nincs (BH1998.381.). A veszélyesnek minősülő állatok által okozott károkért az állattartó felelőssége a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott károkért való felelősség szabályai szerint alakul (lásd az Ávt. 24. §-át).

6:563. § [A vadászható állat által okozott kárért való felelősség]

- (1) A vadászható állat által okozott kár megtérítéséért az a vadászatra jogosult tartozik felelősséggel, akinek a vadászterületén a károkozás történt. Ha a károkozás nem vadászterületen történt, a kárért az a vadászatra jogosult tartozik felelősséggel, akinek a vadászterületéről a vad kiváltott.
- (2) A vadászatra jogosult mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt ellenőrzési körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő.

(3) A kártérítési követelés három év alatt évül el.

A vadászható állatok körét a Vtv. tárgyi hatálya határozza meg. A felelősség azt a vadászatra jogosultat terheli, akinek a vadászterületén a károkozás történt. Vadászterületen kívüli káresemény esetén a felelősség azt a vadászatra jogosultat terheli, akinek a területéről a vad kiváltott. A Ptk. szabályai a vadászható állat által okozott károkért való felelősséget a veszélyes üzemi felelősséghez hasonló, szigorú felelősségi alakzatként határozzák meg, amikor a mentesülést csak annak bizonyítása esetén teszik lehetővé, hogy a kárt a vadászatra jogosult ellenőrzése körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő. Mivel azonban a vadászható állat által okozott kárért való felelősség a Ptk. szabályai szerint – eltérően az 1959-es Ptk. rendszerétől – nem minősül fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott károkért való felelősségnek, a vad és a gépjármű összeütközéséből keletkező károk viselésére a 6:539. §-ban foglalt szabályok („veszélyes üzemek találkozása”) nem alkalmazhatóak.

XXVIII. CÍM KÁRTALANÍTÁS JOGSZERŰ KÁROKOZÁSOKÉRT

6:564. §

[A kártalanítás]

Ha jogszabály a jogszerűen okozott kárért kártalanítási kötelezettséget ír elő, a kártalanítás módjára és mértékére a kártérítésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

A kártérítési felelősség szabályai a jogellenesen okozott károk megtérítésére vonatkozó kötelezettségre vonatkoznak. A jogszerűen okozott kár felelősségi következményt általában nem von maga után, ha azonban jogszabály ezt előírja, akkor kártalanítási kötelezettséggel jár. A kártalanítási kötelezettség módjára és mértékére a kártérítés módjára és mértékére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Amennyiben a kártalanítás módjára és mértékére a jogszerűen okozott kár megtérítését előíró szabályozás különös rendelkezéseket tartalmaz, úgy a kártalanítás módjára és mértékére ezeket a szabályokat kell alkalmazni (lásd pl. a Kstv. 9–21/A. §-ait). Nem kizárt az sem, hogy a károkozó magatartás vagy magatartások egy része jogszerű, másik része pedig jogellenes. Ilyen esetben a kártérítési és a kártalanítási igények egymással nem cserélhetőek fel, figyelemmel kell lenni azok eltérő jogalapjára (EBH2008.1778.).

ÖTÖDIK RÉSZ AZ ÉRTÉKPAPÍR

XXIX. CÍM AZ ÉRTÉKPAPÍR FOGALMA ÉS ALAKI LEGITIMÁCIÓS HATÁSA

6:565. § [Az értékpapír fogalma]

- (1) Az értékpapír olyan egyoldalú jognyilatkozat, amely papíralapú okiratként vagy jogszabályban megjelölt más módon létrehozott, rögzített, nyilvántartott és továbbított adatösszességként (dematerializált értékpapírként) a benne foglalt jogot úgy testesíti meg, hogy azt a jogot gyakorolni, arról rendelkezni csak az értékpapír által, annak birtokában lehet.**
- (2) Ha jogszabály meghatározza egyes értékpapírfajták kötelező tartalmi elemeit, kizárólag az ezeknek megfelelő okiratot vagy dematerializált értékpapírt lehet az adott értékpapírfajtába tartozó értékpapírnak tekinteni.**
- (3) Ha az adott értékpapírfajta kötelező tartalmi elemeit más jogszabály nem határozza meg, az csak akkor minősül értékpapírnak, ha azon a kibocsátója legalább az alábbiakat feltünteti:**
  - a) a kibocsátó nevét és címét;**
  - b) azt, hogy a nyilatkozat értékpapírnak minősül;**
  - c) az értékpapír által megtestesített jogosultságot;**
  - d) sorozatban kibocsátott értékpapír esetén az értékpapír-sorozat megjelölését, a sorozat értékpapírkódját és a sorozatba tartozó értékpapírok darabszámát;**
  - e) a kibocsátás helyét és időpontját;**
  - f) okirati formában kibocsátott értékpapír esetén a kibocsátó aláírását.**
- (4) Okirati formában egyedileg vagy sorozatban kibocsátott értékpapírt lehet előállítani. Értékpapírnak minősülő okiratot bemutatóra vagy névre szólóan lehet kiállítani.**
- (5) Dematerializált értékpapírként sorozatban kibocsátott, névre szóló értékpapírt lehet előállítani.**
- (6) Az értékpapír átruházható. A kibocsátó az értékpapír átruházását – a tilalomnak az értékpapírban való feltüntetésével – megtilthatja.**
- (7) Nem szünteti meg az értékpapír által megtestesített kötelmet az, ha az értékpapírt annak kibocsátója szerzi meg.**

1. A módosítás tartalma

A Ptkn. 2017. január 1-jén *ex nunc* módon hatályba lépett 22. §-a pontosítja és átstrukturálja az értékpapírjogi szabályokat. Ahol lehetséges, a módosítás megszünteti a materializált (tehát dologi, gyakorlatban okiratként jelzett) és dematerializált formában előállított értékpapírok különálló szabályozását, amely sok esetben az azonos tartalmú normák megkettőzésében valósult meg. Egységesíti továbbá az értékpapír alaki legitimációs hatására, átruházására és megsemmisítésére irányuló rendelkezéseket, és mellőzi a törvényből a tőkepiaci szabályozással is érintett dematerializált értékpapírokra vonatkozó szabályanyag jelentős részét. A Ptkn. indokolása rögzíti, hogy fentieket alapvetően a jogterület konzisztenciájának erősítése és a jogalkalmazás megkönnyítése teszi szükségessé.

A Ptkn. indokolását is figyelembe véve az átstrukturálás kapcsán a jogalkotó koncepciója abban állt, hogy olyan módon válassza szét a normaanyagot, hogy a polgári jogi kódexben a dematerializált értékpapírok vonatkozásában csak az értékpapír jogintézményével szoros kapcsolatban lévő anyagi jogi szabályokat tartsa fenn, az eljárási jellegű vagy kisebb jelentőségű rendelkezéseket pedig a szakterületen egyébként irányadó tőkepiaci szabályozásra bízta.

Szükséges kiemelni, hogy a Ptk. és a Tpt. hatályos – 2017. január 1-je előtti – formájában párhuzamosan szabályozta a dematerializált értékpapírokra vonatkozó rendelkezések meghatározó részét, amely egyrésztől jogbizonytalanságot eredményezhetett az egymással teljes átfedést nem mutató részek kapcsán, másrésztől szembekerült azon jogbiztonságot szolgáló jogalkotási elvvel, miszerint azonos vagy hasonló életviszonyokat azonos vagy hasonló módon, szabályozási szintenként lehetőleg ugyanabban a jogszabályban kell szabályozni. Adott szabályanyag duplikált megjelenítése, illetve ágazati normarendszerekből történő kiszakítása továbbá szemben állt a megismerhetőség és az egyértelműség jogszabályokhoz fűzött követelményeivel is. Mivel a dematerializált értékpapírok szerepe a pénz- és tőkepiaci rendszerhez kötődik a legszorosabban, célszerű volt a vonatkozó rendelkezések Tpt.-ben történő fenntartása, amely okán a szabályok elhelyezésének iránya a Ptk. normatételeinek csökkenését vonta magával, a vázolt koncepció mentén racionalizálva a kódex erősen kiterjesztett szabályozását.

2. Az értékpapír-fogalom újraszabályozásának központi elemei

A Ptk. által eredetileg bevezetett értékpapír-fogalom többszörösen összetett, nehezen értelmezhető módon jeleníti meg az értékpapír definícióját, amely körülmény a jogalkalmazás hatékonysága szempontjából nemkívánatos. A módosítás pontosítja és egyszerűsíti az értékpapír meghatározását, elhagyva belőle mindazon elemeket, amelyek feltüntetése nem elengedhetetlen a normatartalom érvényesülése szempontjából.

A módosítással megalkotott értékpapír-fogalom összevonja a Ptk. korábbi 6:565. § (1) és (3) bekezdését, valamint elhagyja a (2) bekezdést, tekintettel a rendelkezés érdemi szerepének hiányára.

A fogalom újraszabályozásánál a jogalkotó szakít azzal a megközelítéssel, miszerint *expressis verbis* szükséges megjeleníteni az értékpapír leírásánál annak kötelezettségvállalás mibenlétét. Az értékpapír kötelemkeletkeztető tény voltakifejezett rögzítés hiányában is egyértelműen levezethető. Arra egyrésztől utal a 6:2. §, másrésztől mivel az értékpapír minden esetben valamilyen igényjogot testesít meg, azzal szemben korrelatív pozícióban feltétlenül kötelezettség áll.

Az értékpapír fogalmát az értékpapír jogintézményének azon *differentia specificáját* jelentő sajátossága alapján ragadja meg az újraszabályozott (1) bekezdés, miszerint az értékpapírban foglalt jog gyakorlása kizárólag az értékpapír által lehetséges, amely mellett a dologi formában előállított értékpapír esetében a birtoklás ténye is többletkövetelmény.

A birtoklás megvalósulhat közvetlen vagy közvetett módon is, például letétkezelő útján [Tomori Erika: *Értékpapírjog és a tőkepiaci szabályozása* (Közép-európai Brókerképző Alapítvány 2014, Budapest) 26.]. Alapvetően az értékpapír felett történő tényleges rendelkezés meghatározó e tekintetben, nem szükséges feltétlenül tehát a birtok feletti hagyományos, közvetlen fizikai uralom megléte.

Az új fogalom alapján valamely értékpapírt előállítani papíralapú okirati vagy dematerializált formában lehetséges. A jogalkotó ezáltal pontosítja és egyben szűkíti is az előállítási formák körét.

A dematerializált értékpapír meghatározását a módosítás a Tpt. szerinti fogalommal összhangba hozza akként, hogy jogszabályban megjelölt más módon létrehozott, rögzített, nyilvántartott és továbbított adatösszességként írja le azt. Ennek megfelelően a dematerializált értékpapír-fogalma a Ptk.-ban nem kerül önállóan definiálásra, annak pontos jelentése a Tpt. fogalma alapján ismerhető meg, amely szerint a dematerializált értékpapír valamely, a Tpt.-ben és külön jogszabályban meghatározott módon, elektronikus úton létrehozott, rögzített, továbbított és nyilvántartott, az értékpapír tartalmi kellékeit azonosítható módon tartalmazó adatösszesség. A jogalkotó előbbiekkal feloldja a korábbi pontatlan megfeleltetés miatt fennálló diszkrpanciát, és elhagyja a Tpt. által nem kezelt elektronikus jel fogalmát.

A Ptkn. a dolog módjára létrejövő értékpapírok esetében szűkíti az előállítási formák körét, mivel az egyébként tipikus papíralapú okirati formára korlátozza azokat. A papíralapúság kikötését indokolja, hogy a dolog módjára előállított értékpapírnak az alaki legitimációval összefüggésben, valamint a jogintézmény gazdasági életben betöltött szerepe miatt is egzakt módon meghatározott és a közéletben általánosan elfogadott formában, szigorúbb garanciális követelményeket biztosító jellemzőkkel (tartós, hordozható, tartalma könnyen megismerhető stb.) érdemes létrejönnie. Aránytalanul kockázatos, a forgalombiztonság szempontjából nem volt kielégítő a korábbi megoldás, amely az alaki megjeleníthetőséget közelítő jelleggel, nyitott módon határozta meg, és amely szerint bármely dolog szolgálhatott értékpapír alapjaként. Az okirati fogalom tartalma a jogelméletben meghatározottak alapján egy általánosan vett bizonyítási eszköz, amely a benne foglalt jogok, tények, adatok, egyéb körülmények valódiságát bizonyítja, ennek megfelelően rendkívül tág, alapvetően eljárási kategória. Az okirat tehát megjelenési formáját tekintve bizonytalan tartalmú jogintézményt takar. A pontosítás azért is indokolt, mert logikai szempontból problémát jelenthet, hogy a dematerializált értékpapír is értelmezhető okiratként. Éppen ezért a papíralapúság feltüntetése az értékpapír másik előállítási formájától történő megfelelő elhatárolást is szolgálja és egyértelműsíti azzal, hogy az okirati értékpapírforma a papíralapú okiratokat jelöli.

A korábbi normaszöveg a jog gyakorlását és a követelés érvényesítését vagylagos, egymástól elhatárolt módon rögzítette. Ugyanakkor a követelés ilyen módon történő kiemelése tartalmi többletet nem ad a fogalomhoz, ezért a követelés szó alkalmazását elhagyja a módosítás. Mindez azonban nem jelenti, hogy a Ptk. újragondolt szabálya megszüntetné a követelést megtestesítő értékpapírok *pro futuro* előállíthatóságát, hanem csupán azon praktikus megközelítés alapulvételével kezeli a tárgykört, miszerint a követelés egy speciális tartalmat hordozó, kikényszeríthető jog, másként igény, amelynek érvényesítése a jog gyakorlását jelenti.

Annak rögzítését, miszerint az értékpapírban foglalt jog bizonyítása is csak az értékpapír által lehetséges, szintén mellőzi az új normaszöveg. Az értékpapírból származó jogok sajátos bizonyításának kérdése anyagi jogi szemléletben nem az értékpapír fogalmához tartozik, hanem az egyik következménye az értékpapírrajjellegnek, összefüggésben az alaki-legitimációs hatással. Mivel továbbá az értékpapír elválaszthatatlanul összefonódik a benne foglalt joggal, amelynek gyakorlásához kapcsolódik az értékpapírról való rendelkezés, tehát az értékpapír átruházása is, hasonlóképp elhagyásra kerül az átruházás intézménye a korábbi (3) bekezdés kontextusából.

3. A keretszabály és a nyitott-megközelítés fenntartása

A fogalom az egyszerűsítések és pontosítások mellett megtartja azon lényegi jellemzőit, amelyek szerint két lépcsőben lehet megállapítani valamely instrumentum értékpapír minőségét. Ennek megfelelően a Ptk. az (1) bekezdésben rögzít egy általános keretszabályt, amelyen felül adott instrumentumnak a (2) bekezdés alapján valamely speciális jogszabály által szabályozott értékpapírtípus iránt támasztott követelményeknek vagy különös szabályozás hiányában a (3) bekezdésben rögzített alaki feltételeknek is meg kell megfelelnie ahhoz, hogy értékpapírnak minősüljön. Ez utóbbival továbbra is fennmarad az ún. nyitott értékpapír-fogalmi megközelítés, amely a nevesített értékpapírfajták mellett lehetővé teszi az azoktól eltérő értékpapírok létrehozását, megfelelő területet biztosítva a tőkepiac innovációs igényeinek, egyben vállalva az ezzel járó esetleges kockázatokat is.

A (3) bekezdésben rögzített, nem tipizált értékpapírok kapcsán megkövetelt minimumkövetelmények a korábbiakkal azonos módon kerültek meghatározásra, miszerint előállítási formától függetlenül valamennyi értékpapírnak tartalmaznia kell a kibocsátó nevét és címét, a nyilatkozat értékpapír minőségét, az értékpapír által megtestesített jogosultságot, valamint a kibocsátás helyét és időpontját.

Dologi formában létrehozott értékpapír esetén az előbbieken túl fel kell tüntetni az értékpapíron a kibocsátó aláírását, sorozatban kibocsátott értékpapír esetén – mind dologi, mind dematerializált forma kapcsán – pedig tartalmaznia kell az instrumentumnak az értékpapír-sorozat megjelölését, a sorozatba tartozó értékpapírok darabszámát, valamint a sorozat értékpapírkódját, amely a gyakorlatban az 1997. január 1-jével bevezetett, hatályosan az ISIN azonosítóról szóló 20/2014. (VI. 3.) MNB rendelettel szabályozott, központi értéktár által kiadott nemzetközi értékpapír-azonosító szám.

4. Érvényességi összefüggések, forgathatóság és *confusio*

A (4) és (5) bekezdéssel az értékpapír fogalmához kötöten kerülnek feltüntetésre az értékpapírok egyes előállítási formáihoz kapcsolódó alapvető érvényességi korlátok, miszerint okirati értékpapírt egyedileg vagy sorozatban, bemutatóra vagy névre szólóan, dematerializált értékpapírt viszont kizárólag sorozatban, névre szóló módon lehetséges előállítani. Érdemes megjegyezni: annál fogva, hogy dematerializált értékpapírt kizárólag sorozatban lehet előállítani, arra mindenképpen kiterjed a Tpt. hatálya. Nem fordulhat elő tehát a nyitott-megközelítés lehetővé tétele okán olyan eset, amely megfelelő szabályozás nélküli dematerializált értékpapír kibocsátásával jár.

A (6) bekezdés a korábbi szabállyal azonosan mondja ki, hogy az értékpapír főszabályként átruházható (forgatható), ugyanakkor a kibocsátónak lehetősége van az értékpapír átruházásának megtiltására. Az átruházás megtiltása a harmadik személy részére való átruházásra értelmezendő, mivel az értékpapírban foglalt joghatások tényleges érvényesíthetőségének megteremtéséhez, tehát a kibocsátásához hozzá tartozik az instrumentum kötelezettségvállalás céljával történő, (első) jogosult részére történő átadása.

A (7) bekezdés új szabályként mondja ki, hogy nem jár kötelemszünetítő hatással, ha az értékpapír jogosultja válik annak kötelezettjévé. Mivel a kötelelem *confusio* kapcsán

történő megszűnését követő feléledésének megítélése nem egyértelmű, a szabály biztosítani képes az értékpapír-visszavásárlási megállapodások piaci gyakorlatát.

6:566. § [Az értékpapírok alaki legitimációs hatása és kibocsátásának hibája]

- (1) **Az értékpapír kiállítóját az értékpapír jóhiszemű jogosultjával szemben akkor is terhelik az értékpapírban rögzített kötelezettségek, ha az értékpapír kibocsátás nélkül vagy érvénytelen ügylettel került forgalomba.**
- (2) **Az értékpapír jóhiszemű jogosultjának az értékpapírból eredő jogosultságát nem befolyásolja az, ha valamely korábbi átruházásnak vagy más tulajdonszerzésnek nem volt jogcíme, vagy ha a jogcím érvénytelen vagy hatálytalan volt.**
- (3) **A bemutatóra szóló értékpapír esetén az értékpapír birtokosát kell az értékpapírban rögzített jog gyakorlására jogosult személynek tekinteni.**
- (4) **Névre szóló értékpapír esetén azt kell az értékpapírban rögzített jog gyakorlására jogosult személynek tekinteni, akit az értékpapír jogosultként megjelöl, vagy akit a forgatmányok megszakítatlan láncolata jogosultként igazol. Ha az utolsó forgatmány üres, az értékpapír birtokosát kell jogosultnak tekinteni, feltéve, hogy a forgatmányok láncolata megszakítatlan. Ha valamely üres forgatmányra újabb forgatmány következik, az utóbbi aláíróját úgy kell tekinteni, mint aki az értékpapírt üres forgatmány útján szerezte meg.**
- (5) **Ha a névre szóló értékpapír jogosultjának személye nem átruházás útján változik meg, az új jogosult a jogszerzését igazolni köteles. A nem átruházás útján való jogszerzést követően az értékpapírra vezetett forgatmányok megszakítatlan láncolata az értékpapír birtokosát a nem átruházás útján való jogszerzés igazolásától függően igazolja jogosultként. Ha jogszabály meghatározott személyt feljogosít a nem átruházás útján való igazolt jogszerzésnek a forgatmányi láncolatban való feltüntetésére, az ilyen bejegyzés biztosítja a forgatmányi láncolat megszakítatlanságát, és a jogszerzés hiánya, érvénytelensége vagy hatálytalansága az értékpapír jogosultjának tekintendő jóhiszemű harmadik személynek az értékpapírból eredő jogosultságát nem befolyásolja.**
- (6) **A dematerializált értékpapír jogosultjának – ellenkező bizonyítás hiányában – annak az értékpapírszámlának a jogosultját kell tekinteni, amelyiken a dematerializált értékpapírt nyilvántartják.**

A módosítás azonos szakaszban, összevontan tárgyalja az alaki legitimációs hatást, valamint az értékpapír kibocsátási hibájának speciális jogkövetkezményeit azok kapcsolódó természetére tekintettel. A vonatkozó normatételek közvetlenül az értékpapír fogalmi meghatározását követően kerültek elhelyezésre, hangsúlyozva ezáltal, hogy az alaki legitimáció az értékpapír fogalmi lényegével szervesen összefonódik.

Az alaki legitimáció által pusztán az értékpapírból kiindulva határozható meg annak jogosultja. Az értékpapír előállítási módjától és típusától függően az alábbiak szerint különbözhet az alaki legitimáció által jogosultnak tekintett személy:

- a) bemutatóra szóló értékpapír esetén az értékpapír birtokosa;
- b) névre szóló okirati (dologi) formában előállított értékpapír esetében – feltéve, hogy nem tartalmaz bemutatási vagy rekta, azaz negatív rendeleti záradékot – a megszakítatlan forgatmányi láncolattal igazolt birtokos;
- c) dematerializált formában előállított értékpapír esetében pedig az értékpapír jogosulti nyilvántartására szolgáló értékpapírszámla jogosultja [Tomori Erika:

Értékpapírijog és a tőkepiac szabályozása (Közép-európai Brókerképző Alapítvány 2014, Budapest) 24.].

Az értékpapírok kapcsán érvényesülő alaki legitimáció teljesnek tekintendő ugyan, de nem abszolút érvényesülő jogintézmény, tekintettel arra, hogy az alaki legitimáció jogcímet nem teremt az értékpapír megszerzésére [Tomori Erika: *Értékpapírijog és a tőkepiac szabályozása* (Közép-európai Brókerképző Alapítvány 2014, Budapest) 25–26.], ezért lehetőség van az alakilag legitimált személy értékpapírból eredő jogosultságának kifogásolására a 6:567. §-ban foglalt korlátozásokkal.

Megjegyzésre érdemes, hogy rekta értékpapír esetében bár az első jogosult javára érvényesül az alaki legitimáció, azonban ha az instrumentum engedményezéssel átruházásra kerül, az engedményezés megfelelő igazolásával az engedményezett tekintendő jogosultnak.

Az (1) bekezdés a korábbiakkal azonos módon rögzíti, hogy az értékpapír kiállítóját az értékpapír jóhiszemű jogosultjával szemben akkor is terhelik az értékpapírban rögzített kötelezettségek, ha az értékpapír kibocsátás nélkül vagy érvénytelen ügylettel került forgalomba. Szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy a törvény e helyen a kiállító kifejezést alkalmazza, azonban minden más ponton kibocsátót említ. Ennek magyarázata abban kereshető, hogy alapesetben abból az ideális helyzetből indul ki a norma, hogy megtörténik az értékpapír első átadásával járó kibocsátás reálaktusa. Abban a kivételes helyzetben viszont, amikor az értékpapír kiállítója kibocsátás hiányában is kötelezetté válik jóhiszemű harmadik személlyel szemben, mivel a kifogáskorlátozás okán érvényesül az értékpapír elvont karaktere, *mutatis mutandis* szükséges a törvényt alkalmazni, azaz a kibocsátó alatt a kiállítót kell érteni [lásd például 6:565. § (3) bekezdés szerinti alaki feltételek esetében].

A (2)–(6) bekezdések a korábbiakkal azonos módon szabályozzák az értékpapír egyes alaki legitimációs kérdéseit azzal a különbséggel, hogy a dematerializált értékpapír jogosultjának e minősége igazolásával kapcsolatos, értékpapírszámlával összefüggő részletes szabályait mellőzi a szöveg, figyelemmel azok technikai jellegű természetére.

A (6) bekezdés rögzíti, hogy a dematerializált értékpapír jogosultjának – ellenkező bizonyítás hiányában – annak az értékpapírszámlának a jogosultját kell tekinteni, amelyiken a dematerializált értékpapírt nyilvántartják. A nyilvántartás helyeként értelemszerűen a jogosulti nyilvántartást szükséges érteni, nem pedig a központi értéktár által a dematerializált értékpapírról sorozatonként vezetett összesített nyilvántartást. E rendelkezésben új elemként jelenik meg az ellenkező bizonyítás lehetősége, ekként kiemelésre kerül a kifogásolás lehetőségével azon körülmény, hogy csak annak hiányában kell a dematerializált értékpapír jogosultjának a nyilvántartásául szolgáló értékpapírszámla jogosultját – tehát az alakilag legitimált személyt – tekinteni. Előbbiek lehetőséget teremtenek annak megelőzésére, hogy a dematerializált értékpapír jogosultjának változása és tényleges transzferálása közötti időtartamban a korábbi jogosult hivatkozhat arra, hogy az alaki legitimáció abszolút jellegű, és a számlajóváírásig az értékpapír felett még rendelkezhet, az abból fakadó jogokat gyakorolhatja.

6:567. §

[Kifogáskorlátozás]

Az értékpapír kötelezettje a jóhiszemű jogosulttal szemben az értékpapír vagy az értékpapírszámla tartalmából kitűnő kifogásokon kívül nem hivatkozhat olyan kifogásokra, amelyek valamely korábbi jogosulttal szembeni jogviszonyán alapulnak.

A módosítás által a kifogáskorlátozás intézménye kapcsán korábban alkalmazott személyes viszony felváltásra került a jogviszony kifejezésével akként, hogy az értékpapír által kötelezett személy jóhiszemű jogosulttal szemben – ha az kívül esik az értékpapír vagy az értékpapírszámla tartalmából kitűnő körülményeken – harmadik személlyel szembeni – sem fennálló, sem pedig korábban fennállt és azóta megszűnt – jogviszonyára nem hivatkozhat.

A jogviszony rögzítésével dogmatikailag egyértelműen értelmezhetővé válik, hogy az értékpapír-kötelezett milyen körülmények mellett köteles az alaki legitimáció alapján teljesíteni az értékpapír jóhiszemű jogosultja számára. A szabály kapcsán kiemeljük továbbá, hogy az értékpapír tényleges absztrahálódása az eredetileg jogosult és kötelezett személyektől eltérő jóhiszemű harmadik személy általi megszerzéséhez köthető.

6:568. § *[Az e részben foglalt szabályoktól való eltérés lehetősége]*
Az e részben foglalt rendelkezésektől annyiban lehet eltérni, amennyiben azt más jogszabály lehetővé teszi.

A korábbi szabályozás alapján nemzetközi egyezményt kihirdető jogszabály állapíthatott meg eltérő szabályokat a Ptk. Ötödik Részében foglalt előírásokhoz képest, amelyet azonban az új szabály bármely más jogszabály esetében megenged a jövőben. Meg kell jegyezni, hogy a *lex specialis derogat legi generali*, valamint a *lex posterior derogat legi priori* jogelvek révén törvény eddig is bármikor áttörhette a Ptk.-beli szabályozást, hiába szűkítette annak lehetőségét látszólag a normatétel. Azzal, hogy a Ptk. tárgybeli szabályaitól a jövőben bármilyen jogszabály – de kizárólag az – eltérhet, a kógencia megtartása mellett az új szabály egyrésztől megfelelő teret nyithat egy esetleges speciális szabályozásnak a Ptk. módosítási kényszere nélkül, másrészt pedig törvény eltérő szabályozása esetén kizárható a materiális ellentmondás veszélye.

XXX. CÍM

AZ ÉRTÉKPAPÍROK ÁTRUHÁZÁSÁNAK MÓDJA ÉS SEMMISSÉ NYILVÁNÍTÁSA

6:569. § *[Az értékpapírok átruházásának módja]*

- (1) Az olyan okirati formában előállított értékpapír, amely nem tartalmazza a jogosult megnevezését vagy tartalmazza ugyan, de az értékpapír tartalma szerint a kötelezett nemcsak a megjelölt személynek, hanem az értékpapír bármely bemutatójának köteles teljesíteni, az átruházásra irányuló jogcímen alapuló birtokátruházással ruházható át.**
- (2) Az olyan okirati formában előállított értékpapír átruházásához, amely tartalmazza a jogosult megnevezését, és nem tartalmaz olyan kikötést, amely szerint a kötelezett az értékpapír bármely bemutatójának köteles teljesíteni, az átruházásra irányuló jogcímen alapuló birtokátruházáson kívül teljes vagy üres forgatmány szükséges.**
- (3) A teljes forgatmány a névre szóló okirati formában előállított értékpapírra vagy az ahhoz csatolt lapra (a továbbiakban: toldatra) vezetett, az átruházó által aláírt írásbeli nyilatkozat, amely kifejezi az értékpapír átruházásának szándékát, és megjelöli azt a személyt, akire az értékpapírt átruházzák.**

- (4) **Az üres forgatmány a névre szóló okirati formában előállított értékpapír hátlapjára vagy a toldatra rávezetett, az átruházó által aláírt írásbeli nyilatkozat, amely kifejezi az értékpapír átruházásának szándékát, de nem tartalmazza annak a személynek a megjelölését, akire az értékpapírt átruházzák. Üres forgatmánynak minősül az átruházónak az értékpapír hátlapján vagy a toldaton szereplő aláírása is.**
- (5) **A névre szóló okirati formában előállított értékpapír üres forgatmánnyal való átruházása esetén az értékpapír birtokosa**
  - a) **az üres forgatmányt kitöltheti a saját vagy más személy nevére;**
  - b) **az értékpapírt átruházhatja üres vagy teljes forgatmánnyal;**
  - c) **az értékpapír birtokát harmadik személyre átruházhatja anélkül, hogy az üres forgatmányt kitöltené és az értékpapírt újabb forgatmánnyal látná el.**
- (6) **Ha jogszabály felhatalmazása alapján a kibocsátó a névre szóló okirati formában előállított értékpapírba felvett írásbeli nyilatkozatával a forgatmány útján való átruházás lehetőségét kizárja (a továbbiakban: negatív rendeleti záradék), az okirati értékpapír az engedményezés hatályával ruházható át.**
- (7) **A dematerializált értékpapír átruházásához az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím, valamint az átruházó értékpapírszámlájának megterhelése és az új jogosult értékpapírszámláján a dematerializált értékpapír jóváírása szükséges.**

A módosított szabályozás az okirati formában létrehozott értékpapírok vonatkozásában néhány apró változtatással lényegében fenntartja a korábbi szabályozást. Az (1) és (2) bekezdés a megjelölt bemutatóra és névre szóló okiratok zárójeles megnevezéseit elhagyja, figyelemmel arra, hogy azok nélkül is egyértelműen azonosíthatóak a vonatkozó kategóriák, az (5) bekezdés pedig az egyértelműség érdekében kifejezetten rögzíti, hogy az üres forgatmány esete – miként a forgatmány maga – névre szóló okiratok esetében merülhet csak fel.

A dematerializált értékpapírokkal összefüggésben az eredeti szabályozásból kizárólag a korábbi 6:577. § (1) bekezdés normatételét tartja meg a jogalkotó a (7) bekezdésben, mivel a dematerializált értékpapírok átruházása kapcsán a módosítás előtti 6:577. § (2) bekezdés kifejezetten a tőkepiaci területre tartozó eljárási szabályokat tartalmazza, a (3) bekezdésben foglaltakat pedig – miszerint a dematerializált értékpapír átruházásával az értékpapírban rögzített jogok átszállnak az értékpapír új jogosultjára, függetlenül attól, hogy az átruházó milyen jogokkal rendelkezett – involválja az értékpapír átruházásának joghatására vonatkozó szerkezeti egység.

6:570. § [Az értékpapírok átruházásának joghatása]

A negatív rendeleti záradékot tartalmazó névre szóló értékpapír kivételével, az értékpapír átruházásával az értékpapírban rögzített jogok átszállnak az értékpapír új jogosultjára, függetlenül attól, hogy az átruházó rendelkezett-e az értékpapírban rögzített jogokkal.

Az érintett szakasz az értékpapír valamennyi formájára irányadóan rögzíti, hogy a rekta értékpapírok kivételével az értékpapírban rögzített jogok az értékpapír átruházásával minden további külső feltétel nélkül szállnak át az új jogosultra. A rendelkezés a korábbi szabályozásnak megfelelően kiköti egyrésről, hogy az értékpapírok esetében nem érvényesül a *nemo plus iuris* elve, továbbá következik belőle, hogy az értékpapírban rögzített jogosultságok kizárólag egyben, egymástól

elválaszthatatlanul ruházhatóak át, amely körülmény az értékpapírok kapcsán elvárt forgalombiztonság egyik alapvető garanciáját adja.

6:571. § [Az értékpapírok semmissé nyilvánítása]

- (1) Ha az értékpapír azonosíthatatlanná válik, elvesz, fizikailag megsemmisül, vagy oly mértékben megrongálódik, hogy tartalma nem ismerhető meg, erre irányuló eljárás eredményeként az értékpapír semmissé nyilvánítására kerülhet sor.**
- (2) Az értékpapír semmissé nyilvánítása esetén a semmissé nyilvánított értékpapírhoz nem fűződnek többé értékpapírijogi joghatások; az értékpapírba foglalt jogot az e jogra irányadó általános szabályok szerint lehet érvényesíteni.**

A módosítás összhangban a részletszabályokat tartalmazó Kjnp. rendelkezéseivel, a semmissé nyilvánítás *terminus technicus*át alkalmazza a korábbi megsemmisítés kifejezés helyett, amellyel egyszerre egyértelművé teszi azt is, hogy jogi, nem pedig fizikai megsemmisítésről rendelkezik a törvény. A semmissé nyilvánítással az elveszett, megsemmisült vagy tartalmának megismerhetőségét ellehetetlenítő módon megrongálódott értékpapír elveszíti értékpapírijogi joghatásait, és a benne foglalt jogosultság az arra egyébként irányadó szabályok szerint válik érvényesíthetővé. A korábbi szabályhoz képest változást jelent, hogy a semmissé nyilvánítás elvi lehetősége valamennyi értékpapírra kiterjeszthetősre kerül, ekként a Ptk. lehetőséget teremt azon esetleges helyzetek későbbi kezelésére is, ha az értékpapírszámlán nyilvántartott információ valamely okból azonosíthatatlanná válik. E gyakorlat kialakításához azonban – ha arra konkrét igény merül fel – szükséges *de lege ferenda* az ágazati részletszabályok kidolgozása.

HATODIK RÉSZ EGYÉB KÖTELEMKELETKEZTETŐ TÉNYEK

XXXII. CÍM A JOGALAP NÉLKÜLI GAZDAGODÁS

6:579. § [Jogalap nélküli gazdagodás]

- (1) Aki másnak rovására jogalap nélkül jut vagyoni előnyhöz, köteles ezt az előnyt visszatéríteni.
- (2) Nem köteles visszatéríteni a gazdagodást, aki attól a visszakövetelés előtt elesett, kivéve, ha
  - a) rosszhiszeműen jutott a gazdagodáshoz; vagy
  - b) a gazdagodás megszűnésével kapcsolatban felróhatóság terheli.

1. Jogtörténeti előzmények

A jogalap nélküli gazdagodás mint általános kötelemlketkeztető tény, a római jogban még nem jelenhetett meg, a keresetközpontú római jogi gondolkodás számára ugyanis a jogrendszer keresetekből és nem alanyi jogosultságokból épült fel. Bár különböző keresetekkel az alaptalan vagyonelemozdulások visszakövetelhetők voltak, a római jog továbbélése kapcsán sem alakulhatott ki ez okból az alaptalan gazdagodásra vonatkozó generális tényállás. A középkori kánonjog fogalmazta meg egyedül a későbbiekben – általános nyereségvágy-ellenes szemlélete alapján – azt az elvet általános normaként, mely szerint „senki sem válhat gazdagabbá másan esett jogsérelem vagy veszteség révén” (Zlinszky János: Jogalap nélküli gazdagodás – egykor és ma. *Jogtudományi Közlöny* 1987/9. 471–480.). Ez az alaptalan gazdagodási tilalom hatott később a 19. században kibontakozó európai kodifikációs munkálatokra (ZGB, BGB) és a természetjog jogtudósaira (Stammler, Radbruch) is, akik a változó tartalmú helyes jog erkölcsi követelményének biztosítását csak generális, a jogalkalmazás szerepét is erősítő szabályok alkalmazásában látták megvalósíthatónak.

A korai 19. századi magyar jogtudomány jeles alakja, Frank Ignác sem fogalmazta meg generális önálló tényállásként a jogalap nélküli gazdagodást, egyik esetét (tartozatlan szolgáltatás) azonban nevesítette [Frank Ignác: *A közigazság törvénye Magyarhonban* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó reprint kiadás 1987, Budapest) 617.]. A modern magyar magánjog először az ABGB 1853. évi magyarországi életbe léptetésével intézményesítette normaszinten a jogalap nélküli gazdagodást; az ABGB azonban nem ismerte el általános tényállásként e jogintézményt, hanem leggyakoribb esetét, a tartozatlan fizetést szabályozta. A XIX. század második felében Grosschmid már a kártérítés intézményénél helyezi el az alaptalan gazdagodás esetét – a későbbi 1959-es Ptk. rendszeréhez hasonlóan –, mivel azt a kártérítési jog részterületének tekintette, egyúttal azonban élesen elhatárolta a kártérítés intézményétől [Grosschmid Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből* (Grill 1898, Budapest) I. kötet 691.]. Az 1900. és 1913. évi Ptk. tervezetek már nemcsak részletesen szabályozták a jogalap nélküli gazdagodás tényállásait, de általános kötelemlketkeztető tényként is deklarálták, majd ezen az úton haladt tovább az Mtj. is (1750–1764. §-ok). Az 1959-es Ptk. a jogalap nélküli gazdagodás

generális tényállását a jogellenes károkozással egy címben (Negyedik Rész, II. Cím), de önálló fejezetben (XXXII. Fejezet, 361–364. §-ok) helyezte el.

A Ptk. – rendszertani pontosítás eredményeként – a jogalap nélküli gazdagodás szabályait a Hatodik Könyv Hatodik Részében, az egyéb kötelemkeletkeztető tények között helyezte el (XXXII. Cím). Az Indokolás (676.) utal a Ptk. új irányaira is e körben, eszerint a jogalkotó *szélesebb körben* kíván szerepet biztosítani a jogalap nélküli gazdagodásnak a jog által nem támogatott vagyoni eltolódások visszarendezésénél. A jogalap nélküli gazdagodás szabályai segítségével kívánja ugyanis biztosítani a személyiségi jog megsértésével elért vagyoni előny átengedését a sértett félnek, illetőleg az érvénytelen szerződések jogkövetkezményei körében – így irreverzibilis szolgáltatások esetén – a már teljesített szolgáltatások miatti vagyoneltolódást is jogalap nélküli gazdagodásként rendeli visszatéríteni. Mindezeket meghaladóan a jogalkotó fel kívánja oldani – a szubszidiárius (helyettesítő) jelleg megtartása mellett – azt az időnként mutatkozó merev felfogást, amely más (mindenekelőtt szerződéses) jogviszony fennállta esetén eleve kizártnak tartja a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazását. A jogalkotói szándék tehát egyértelműen az, hogy e jogintézmény a vagyonelmozdulások helyreállítása körében a vagyoni viszonyok hatékonyabb őrzőjévé válhasson.

2. Alapvetés

A jogalap nélküli gazdagodás hatályos jogunkban – az 1959-es Ptk. szabályozásához hasonlóan – olyan *generális és szubszidiárius* norma, mely az alaptalan vagyonelmozdulás reparációját szabályozza, a vagyoni előny visszaszolgáltatására nézve fogalmaz meg kötelezettséget. Nem (deliktuális) felelősségen alapuló tényállás, vagyis a gazdagodó felelősségétől nem függ a gazdagodás visszatérítésére vonatkozó kötelezettség keletkezése. Absztraktsága és az indokolatlan vagyonelmozdulások nagy részére való adaptálhatósága miatt fontos kiemelni, hogy a Ptk. *járuulékos, helyettesítő jogintézményként* ismeri el a jogalap nélküli gazdagodást, vagyis az ezen a jogcímen történő visszatérítés szabályait csak akkor lehet alkalmazni, ha a visszakövetelésnek nincs más jogcíme (BH2010.39., BH1997.408., EBH1999.103.). Ezzel kapcsolatosan ugyanakkor azt is látni kell, hogy *pusztán a felek között fennálló szerződéses kapcsolat ténye nem zárja ki eleve a jogalap nélküli gazdagodás alkalmazását*, ugyanis előfordulhat, hogy a felek közötti jogviszonyra vonatkozó speciális szabályok a keletkezett gazdagodás visszatérítésére nem terjednek ki (BH2010.333., BH1997.333.). Az Indokolás (677.) szerint a jogalkotó rugalmasan és kiegyensúlyozott módon kívánja felfogni a jogalap nélküli gazdagodás szubszidiárius jellegét, így más jogviszony fennállta csak azzal a következménnyel jár, hogy a felek közötti indokolatlan vagyoneltolódást elsősorban az e jogviszonyra vonatkozó szabályok szerint kell megítélni és adott esetben kiegyenlítéséről gondoskodni. Ha azonban a fennálló jogviszony szabályainak alkalmazása után a vagyoni egyensúly nem állt helyre, az indokolatlan előny visszatérítésének a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján nincs elvi akadálya. Látható módon a jogalkotói cél az, hogy a jogintézmény általánosságából levezethető helyettesítő jelleg, a *lex specialis derogat legi generali* elvének magánjogias alkalmazása e körben a reparációs cél fontosságának figyelembevételével történjen, vagyis a szubszidiaritás elve ne kerülhessen szembe a vagyoni viszonyokat rendező normák céljaival.

Más kötelemkeletkeztető tényektől történő elhatárolása a szabályozás kódexbéli elhelyezése miatt nyert új értelmet. Az utaló magatartás jogintézménye (6:587. §), mely hasonló módon nem deliktuális felelősségi tényállás, vagyis nem jogellenes magatartáson

alapul, szintén a vagyonelemzések helyreállítását szolgálja szubszidiárius módon a kontraktuális és deliktuális jogviszonyokhoz képest. Az utaló magatartás azonban a Ptk. rendszeréből adódó igényérvényesítési elvont rangsorban, illetőleg alkalmazásának gyakorisága alapján a jogalap nélküli gazdagodás mögött foglal helyet. A két tényállás szigorú egymás mögé rendezése azonban nem indokolt, mivel jól elhatárolható esetekre vonatkoznak. A jogellenesség hiányának lehetséges eredménye ez esetben a *kompensáció*, míg a jogalap nélküli gazdagodás esetében a *gazdagodás visszatérítése*. Utaló magatartás esetén az egyik felet a másik szándékos magatartása indítja olyan magatartásra, amely miatt a *jóhiszemű személy* kárt szenved, a jogalap nélküli gazdagodás létrejötte viszont nem függ a jóhiszeműségtől, az esetek nagy részében nem szándékos magatartáson alapul, illetőleg a visszatérítendő előny határozza meg a jogviszony kereteit, nem pedig a jogosulti hátrány (kár) összege. A biztatási kár egészben vagy részben való megtérítésére *kötelezhető* a károkozó, míg a gazdagodó az előnyt visszatéríteni *köteles*.

A megbízás nélküli ügyvitel szintén helyettesítő jellegű kötelemkeletkeztető tény, mely rendszertani pontosítás eredményeként került elhelyezésre a Hatodik Könyv Hatodik Részében a jogalap nélküli gazdagodáshoz hasonlóan. Kontraktuális jogviszony hiányában azonban ez esetben az egyik fél *szándékos* magatartásának az eredménye a kötelem létrejötte, az ügyvivő tisztában van ugyanis azzal, hogy más helyett jár el, magatartása pedig nem csupán szándékos, hanem egyúttal – tipizálható módon – *megbízási jellegű* is. A felek közötti elszámolás módja és köre azonban eltérő lehet attól függően, hogy az ügyvivő beavatkozása helyénvaló volt-e; ha a beavatkozás nem volt helyénvaló, akkor költségei megtérítését az ügyvivő *a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint* [6:585. § (3) bekezdés] kérheti. Idegen ügy sajátjaként való ellátása esetén viszont az *eljáró személy tudva*, hogy nincs hozzá joga, az idegen ügyet *sajátjaként* látja el. Amennyiben vele szemben a megbízás nélküli ügyvitelből eredő jogokat érvényesítik, *akkor jogosulttá válik a költségeit a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint beszámítani*. A „gazdagodási helyzet” létrejöttét követően ez esetben az igényérvényesítés korlátozott, a költségek elszámolása csak beszámítás útján rendezhető (6:586. §).

3. A jogalap nélküli gazdagodás tényállása, az igényérvényesítés feltételei, esetei

A jogalap nélküli gazdagodás konjunktív feltételei a következők:

- a) vagyoni előny a kötelezettnél (gazdagodó),
- b) vagyoni hátrány a jogosultnál,
- c) a vagyoni előny és hátrány közötti okozati összefüggés,
- d) a jogalap hiánya.

Kötelmi jogunk a gazdagodás létrejöttéhez szükséges *vagyoni előnyt a legtágabb értelemben* alkalmazza: dologi és kötelmi jogosultság megszerzése mellett, gazdagodást eredményezhet bármely vagyoni előny, így a személyiségi jog megsértésével elért vagyoni előny, vagy valamely váromány megszerzése is, egy jogosultság erősödése, illetőleg kiadás megtakarítása, továbbá kötelezettségtől vagy tehertől való megszabadulás (BDT2002.576.). Az apasági vélelem megdőlte esetén a vélelmezett apa a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelheti a gyermekre fordított költségei és a teljesített tartásdíj

megtérítését attól a férfitől, aki teljes hatályú elismerés folytán a megüresedett apai státuszba lépett, mivel helyette teljesítette a tartási kötelezettséget (BH2011.104.).

A *vagyoni hátrány* a jogosultnál keletkezhet tényleges vagyonsökkenés (*damnum emergens*), vagy elmaradt haszon (*lucrum cessans*) formájában. Nem szükséges, hogy a gazdagodás a másik fél vagyonában „kárként” jelentkezzen; más rovására előállt gazdagodásról van szó akkor is, ha nem csökken a másik vagyona (elmaradt haszon), hanem a gazdagodó másnak a vagyonából őt meg nem illető hasznot húzott (BDT2003.845.).

Jogalap nélküli gazdagodás nem valósulhat meg, ha a vagyoni előny független a másik fél oldalán bekövetkezett vagyoni hátránytól, így abban az esetben sem, ha a bekövetkezett hátrányból a másik félnek nem származik előnye. *Nem szükséges* azonban, hogy a megszerzett vagyoni előny és az elszenvedett vagyoni hátrány *azonos értéket képviseljen*, mert a reparáció nem a keletkezett vagyoni hátrányon alapszik, hanem az előállt vagyoni előnyt állítja a visszatérítés középpontjába. A megszerzett előny sok esetben kisebb értéket képviselhet, mint az elszenvedett veszteség. Az *okozati összefüggés* fennállásáról általában akkor beszélhetünk, ha a megjelölt ok az eredménynek olyan előzménye, amelynek tipikus, vagyis adekvát következménye az eredmény. A jogalap nélküli gazdagodás visszatérítése iránti perben a „másnak rovására” törvényi tényállási elem jelentősége nemcsak abban áll, hogy a visszatérítés feltétele a gazdagodással szemben a másik oldalon bekövetkezett vagyonsökkenés; jelentőséggel bír abban a tekintetben is, hogy a beruházó a tényleges költségeit meghaladó gazdagodásra nem tarthat igényt (BDT2014.3049.).

A *jogalap hiánya* sarkalatos pont a jogalap nélküli gazdagodás konjunktív feltételrendszerében, mely alapos vizsgálatot igényel. A gazdagodás ugyanis az előbbi feltételek megléte esetén is csak abban az esetben válik alaptalanná, ha a vagyoni előnyhöz jutott félnek nem áll rendelkezésére egyéb jogcím az előnye megtartására. Jogalap nélküli gazdagodásra alapított követelés így csak akkor tekinthető alaposnak, ha a jogosult más jogcímen a kötelezettel szemben igényét nem érvényesítheti (BH2010.39.).

A Ptk.-ra vonatkozó *átmeneti szabályokkal* összefüggésben fontos kiemelni, hogy a Ptké. 50. § (1) bekezdése alapján a *Ptk. hatálybalépésekor már fennálló* kötelmekkel kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra – ideértve az e tények, illetve jognyilatkozatok által keletkeztetett újabb kötelmeket is – a *Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok* rendelkezéseit kell alkalmazni. Vagyis a Ptk. jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó rendelkezéseit csak abban az esetben lehet alkalmazni, ha valamennyi törvényi feltétel teljesülésével a kötelmi jogviszony a törvény hatálybalépését követően jött létre. Bírósági igényérvényesítés esetén a vagyoni előny mértékét és a hátrányt, valamint az ezek közötti okozati összefüggést az igényérvényesítő fél köteles bizonyítani, míg az előny megtartására vonatkozó jogcím fennállását az ellenérdekű fél (Legfelsőbb Bíróság Pf.IX.24.505/2002/5.); a jogalap hiányának az igényérvényesítő fél általi bizonyítása nemleges bizonyítást jelentene a legtöbb esetben. Kötelmi igény lévén, az elévülési idő az általános elévülési idővel egyező, vagyis öt évben határozható meg.

A jogalap nélküli gazdagodással kapcsolatos esetek előfordulásának gyakoriságát részben az okozza, hogy azok létrejöttéhez nem szükséges a felek szándéka, együttműködése, az alaptalan gazdagodás létrejötte tévedésen is alapulhat. Számptalan megvalósulási módja miatt esetcsoportok kialakításával rendszerezhetők az alaptalan gazdagodásra vezető főbb körülmények.

A *tartozatlan szolgáltatások* körébe tartoznak azok az esetek, amikor a vagyonelemmozdulás kezdettől fogva nélkülözötte a jogalapot; ilyenek a túlfizetési helyzetek,

vagy ha a jogosult tévedésből egy harmadik személy javára utal át egy pénzüsszeget, vagy bocsát rendelkezésre egy dolgot. Amennyiben a jogosult tévesen jogerősített fizetési meghagyás alapján jogalap nélkül jutott azonnali beszedési megbízással az ott írt követeléshez, nem a Vht. rendelkezései az irányadók, hanem a tévesen leemelt összeget rendes peres eljárás keretében, a jogalap nélküli gazdagodás Ptk.-ban foglalt szabályai alapján lehet visszakövetelni (BDT2001.456.).

Az *okafogyott szolgáltatással* összefüggő esetekben az eredetileg fennálló jogalap később megszűnik, a vagyonelmozdulás aaptalanná válik. Abban az esetben, ha a jogerős ítéletet a Kúria a felülvizsgálati eljárás során hozott határozatával megváltoztatja és a keresetet elutasítja, akkor a jogerős határozat alapján megfizetett pénzüsszeg okafogyottá válik, visszakövetelése a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint lesz lehetséges. Speciális jogszabályi feltételek között valósul meg az okafogyott szolgáltatás, ha a felelősségbiztosító a megszűnt szerződés alapján helytáll; ilyenkor a biztosító az üzemben tartótól a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelheti a kifizetett összeget (BH2008.63.). Ha a biztosító ilyen esetben jogszabályi rendelkezés alapján köteles teljesíteni, a kifizetett összeg jogalap nélküli gazdagodás címén követelhető a károkozótól, ugyanis a jogszabály speciális rendelkezése a *biztosító és a károsult viszonylatában* releváns, és teremt jogalapot, ezért nem zárja ki a biztosító és a biztosított tekintetében – a fennálló szerződés hiányában nyújtott szolgáltatás folytán – a polgári jog általános szabályainak, így a jogalap nélküli gazdagodásnak az alkalmazását (BH2001.371., BH2000.300.). Lényeges, hogy az okafogyottságnak a jogalap körében kell fennállnia és nem az igényérvényesítés lehetőségére vonatkoztatva. A Kúria az EBH2012.P.11. számú határozatában mutatott rá arra, hogy amennyiben korábban valamely jogalapon fennállt az igény érvényesítésének lehetősége, azt azonban a jogosult elmulasztotta, az igényérvényesítés megszűnt lehetősége nem éleszthető fel a jogalap nélküli gazdagodás jogcímére alapítottn.

A *jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerinti elszámolási helyzetek* keletkezhetnek a jogalap nélküli gazdagodás eseteitől eltérő egyéb abszolút vagy relatív jogviszonyokban, melyeknél a reparáció körében a jogalkotó e jogintézmény rendelkezéseit hívja segítségül. Az Indokolás (676.) szerint a jogalkotó a Ptk.-ban szélesebb körben kíván szerepet biztosítani a jogalap nélküli gazdagodásnak a jog által nem támogatott vagyoni eltolódások visszarendezésénél.

E körbe tartozó elszámolási helyzetek:

a) a személyiségi jogi jogsértéssel kapcsolatos azon igény, mely alapján követelhető a jogsértő vagy jogutódja által a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedése a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint [2:51. § (1) bekezdés e) pont],

b) az életközösség fennállása alatt keletkezett olyan tartozás, amelyet a házastárs jogellenes és szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásával okozott, ha a tartozás a másik házastárs gazdagodását meghaladja [4:39. § (3) bekezdés d) pont],

c) a házastársának szerződése vagy más kötelemkeletkeztető magatartása folytán gazdagodó személy harmadik személlyel szemben a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint felel (4:51. §),

d) a jogalap nélküli birtokos rosszhiszeműsége esetén a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhet megtérítést [5:10. § (2) bekezdés], egyebekben a jogalap nélküli birtokos helyzetére a jogalap nélküli gazdagodás szabályait kell alkalmazni [5:12. § (4) bekezdés],

e) ha valakinek az a joga, amely őt a termékek, a termények vagy a szaporulat tulajdonbavételére jogosítja, megszűnik, mielőtt ezeken tulajdonjogot szerzett volna, eltérő megállapodás hiányában követelheti, hogy a tulajdonos vagy az új jogosult

a termékek, a termények, a szaporulat, továbbá a munkája értékének arányában és máshonnan meg nem térülő költségei erejéig a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint nyújtson megtérítést [5:50. § (2) bekezdés],

f) feldolgozó vagy átalakító rosszhiszeműsége esetén, ha az anyag tulajdonosa az új dolog tulajdonjogát választja, csak gazdagodását köteles megtéríteni [5:65. § (4) bekezdés],

g) egyesülés vagy vegyülés esetében a rosszhiszemű volt tulajdonos csak a gazdagodás megtérítését követelheti [5:66. § (3) bekezdés],

h) a feldolgozott, átalakított, egyesült vagy összevegyült dolog értékesítése esetén azt a felet, aki csak gazdagodása mértékéig igényelhet megtérítést, a vételárból legfeljebb a teljes kártalanításra jogosultak kielégítése után fennmaradó összeg illeti meg [5:67. § (2) bekezdés],

i) a hozzáépítésnek nem minősülő építési munka ellenértéke a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelhető [5:68. § (2) bekezdés],

j) a jóhiszemű ráépítéssel kapcsolatos igény esetén, ha az épület tulajdonjogát a földtulajdonos szerzi meg, köteles a gazdagodását a ráépítőnek megfizetni [5:70. § (1) bekezdés],

k) haszonélvezet megszűnésekor a tulajdonos a rendkívüli munkálatok értéknövekedést okozó részét a haszonélvezőnek gazdagodásként köteles megtéríteni [5:150. § (2) bekezdés],

l) irreverzibilis szerződések érvénytelensége esetén, illetőleg abban az esetben, ha az eredeti állapot helyreállítása valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti, az elszámolás alapja a jogalap nélküli gazdagodás (6:113. §),

m) az eredeti állapot helyreállításakor az a fél, aki a maga szolgáltatását nem teljesítette, vagy ingyenesen jutott a szolgáltatáshoz, a hasznokat vagy a kamatokat a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint köteles a másik félnek megtéríteni [6:115. § (1) bekezdés],

n) ha a dolog kicserélésére az elévülés nyugvása miatt a kellékszavatossági határidő jelentős részének eltelte után kerül sor, és ez a jogosult számára számottevő értéknövekedést eredményez, a kötelezett a gazdagodás megtérítésére tarthat igényt [6:167. § (1) bekezdés],

o) lehetetlenülés esetén a megrendelő követelheti, hogy a vállalkozó a megkezdett, de be nem fejezett művet neki adja át; ebben az esetben a jogalap nélküli gazdagodás szabályait kell megfelelően alkalmazni [6:248. § (2) bekezdés],

p) ha a beavatkozás nem volt helyénvaló, a megbízás nélküli ügyvivő díjazást nem követelhet, költségeinek megtérítését a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelheti [6:585. § (3) bekezdés],

q) ha valaki tudva, hogy nincs hozzá joga, idegen ügyet sajátjaként lát el, vele szemben a megbízás nélküli ügyvitelből eredő jogokat lehet érvényesíteni, az eljáró személy költségeit a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint jogosult beszámítani (6:586. §),

r) ha feltehető, hogy az örökhagyó a részesítést a meghagyás teljesítéséhez kívánta kötni, a meghagyással terhelt a részesítést a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint kiadni köteles, ha a meghagyást nem teljesíti, vagy annak teljesítése neki felróható okból válik lehetetlenné [7:33. § (3) bekezdés],

s) a más hagyatéki hitelező sérelmével kielégített hagyományos a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint felel a hitelezőnek, ha a hitelező az örököstől nem szerezhette kielégítést [7:99. § (1) bekezdés].

4. Elesés a gazdagodástól

A vagyonelemző eredményét – a jogalap nélküli gazdagodást – főszabályként vissza kell téríteni. Törvényi kivételként nem köteles a gazdagodást visszatéríteni az, aki attól a visszakövetelés előtt elesett. Az előnytől való elesés azt jelenti, hogy a gazdagodás megszűnt, és helyébe sem lépett más dolog (valamely ellenérték, biztosítási összeg stb.), vagyis a gazdagodó vagyonában átalakulva sem lelhető fel a vagyoni előny (Legfelsőbb Bíróság Pfv.VIII.20.974/2005/6.). A joggyakorlat megszorítóan értelmezi a gazdagodástól való elesés fogalmát, ezáltal meglévőnek tekinti azt az előnyt is, amelyet a jogalap nélkül gazdagodó fél adott esetben felélt, elfogyasztott (BH1993.500.).

A gazdagodástól való elesés ellenére visszatérítési kötelezettség terheli azt a gazdagodót, aki rosszhiszeműen jutott a gazdagodáshoz, vagy a gazdagodás megszűnésével kapcsolatban felróhatóság terheli. *A gazdagodónak tehát jóhiszeműnek kell lennie a vagyoni előny megszerzése körében, és fel nem róható módon kell elesnie az előnytől ahhoz, hogy visszatérítési kötelezettség ne terhelje.* Látható, hogy az utóbbi esetben, a visszatérítési kötelezettség körében felelősségi elemmel egészül ki a szabályozás annak ellenére, hogy a jogintézmény alapvetően nem felelősségi tényállás. Az 1959-es Ptk.-hoz képest kis mértékben változott a normaszöveg, ugyanis a Ptk. a gazdagodás megszűnésével kapcsolatos felróhatóság fennállása mellett már nem írja elő további feltételként, hogy a gazdagodónak egyúttal számolnia is kellett a visszatérítési kötelezettséggel, ezzel a reparációra vezető esetek köre bővíthet. A jogalkotó általánosságban azt írja elő, hogy a gazdagodó a jogalap nélkül keletkezett és a gazdagodó felróható magatartása következtében megszűnt vagyoni előny visszatérítésére attól függetlenül köteles, hogy számolnia kellett-e a visszatérítési kötelezettséggel. Ennek az elvárható magatartás szempontjából, vagyis a felróható magatartás vizsgálata során azonban jelentősége lehet, mivel adott tényállás mellett jelentősége lehet annak, ha valakinek egyébként számolnia kellett a visszatérítési kötelezettséggel is. Ehhez képest a rosszhiszemű gazdagodó a vagyoni előny visszatérítésére akkor is köteles, ha önhibáján kívül történt az elesés a gazdagodástól.

6:580. §

[Az érték megtérítése]

Ha a vagyoni előnyt természetben visszaszolgáltatni nem lehet, annak értékét kell megtéríteni.

Ha a vagyoni előnyt természetben visszaszolgáltatni nem lehet, úgy annak értékét kell megtéríteni, vagyis az előny helyébe lépő dolog szolgál a visszatérítés alapjául. A visszatérítés módjára vonatkozó szabályok vonatkozásában a Ptk. elhagyja az 1959-es Ptk.-nak azt a rendelkezését, amely a jogalap nélküli birtoklásra vonatkozó szabályok alkalmazására utalt, arra tekintettel, hogy ezek a szabályok minden kifejezett utalás nélkül is alkalmazásra kerülhetnek. A gazdagodás visszatérítése egyebekben a megszerzett vagyoni előnyre vonatkozik, tehát a jogosult vagyoni hátránya e körben közömbös, az előny mértékét pedig a jogalap nélküli birtoklás szabályai szerint kell meghatározni (5:10–11. §-ok).

A *hasznok* tekintetében a visszatérítési kötelezettség terjedelme a gazdagodó jó- vagy rosszhiszeműségétől függ. *A jóhiszemű gazdagodó csak a meglévő hasznokat köteles kiadni*, kivéve, ha ellenszolgáltatás fejében jutott a dologhoz és jóhiszemű volt, mert akkor még azokat sem, mivel a forgalom biztonságának védelme prioritást élvez. A rosszhiszemű

gazdagodó ezen túl köteles megtéríteni az általa elfogyasztott és a beszedni elmulasztott hasznok értékét is.

A károkért a jóhiszemű gazdagodó főszabályként nem felel, de attól az időponttól kezdve, hogy a vagyoni előnyt tőle visszakövetelik, az általános deliktuális kártérítési szabályok szerint felel a bekövetkezett károkért, azt a kárt leszámítva, mely a vélt jogának gyakorlása miatt keletkezett a dologban. A rosszhiszemű gazdagodó a károkért az általános deliktuális felelősségi alakzat szerint felel azzal, hogy azokat a károkat kell megtérítenie, amelyek a jogosultnál nem következtek volna be.

A dologra fordított szükséges költségek tekintetében a gazdagodó jó- vagy rosszhiszeműsége irreleváns, ezért megtérítésüket a gazdagodó követelheti a dolog fenntartásával rendszerint együtt járó kisebb kiadások kivételével. A hasznos költségek esetében a jóhiszemű gazdagodó a hasznokkal nem fedezett valamennyi hasznos költsége megtérítését is követelheti, a rosszhiszemű gazdagodó viszont a további költségei megtérítésére csak az így okozott gazdagodás mértékéig jogosult (Legfelsőbb Bíróság Pfv. VII.20.609/2011/7.).

Amennyiben a gazdagodás visszatérítése pénzüsszegben történik, kérdéses lehet a kamatfizetés kezdő időpontja. Különbséget látott a bíróság – a jogalap nélküli birtoklás szabályaiból adódóan – a jó- és rosszhiszemű gazdagodó között e körben, ugyanis akként foglalt állást, hogy a jogalap nélküli gazdagodásra alapított kamatigény mindaddig nem válik esedékessé, amíg azt a jóhiszemű kötelezettől nem követelik, addig ugyanis a gazdagodó késedelembe sem eshet, így a visszakövetelés előtti hasznokért és károkért sem felel (BH2000.408.). Adott esetben azonban kérdéses a törvényi kamat haszon jellege, ugyanis az egyenértékűséget biztosítani kell a visszatérítéssel kapcsolatosan inflációs környezetben is, a visszatérítési kötelezettség pedig nem függ a gazdagodó jó- vagy rosszhiszeműségétől; a tőke kamatok nélküli visszatérítése pedig újabb gazdagodási helyzetet hozna létre (Fővárosi Ítéltábla Pf.6.20.848/2005/5.). A Ptk. egyértelművé teszi a kötelemekre vonatkozó közös rendelkezések révén, hogy a szolgáltatást a kötelelem tartalmának megfelelően kell teljesíteni (6:34. §), valamint, hogy pénztartozás után – eltérő rendelkezés hiányában – kamat jár [6:47. § (1) bekezdés]. A kamat alapvető szabályainak a kötelemekre vonatkozó közös rendelkezések közötti elhelyezése alapján látható, hogy kamatot kell fizetni minden esetben, így jogalap nélküli gazdagodás esetén is, amikor hiányzik a pénzhasználat ingyenessége. A „késedelem” ilyenkor nem a teljesítés nyújtásában, hanem a visszatérítésben van, ezért a törvényi kamatokat helyes lenne ún. egyenértéki kamatként kezelni [Bíró György: *A kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai* (Novotni 1999, Miskolc) 84.].

A Ptk. az érvénytelen szerződés jogkövetkezményeihez hasonlóan a jogalap nélküli gazdagodásnál is megszünteti az állam javára marasztalás lehetőségét. Ezt a szankciót ugyanis a bíróságok a jogalap nélküli gazdagodás körében korábban is csak elvétve alkalmazták az Indokolás (677.) szerint.

6:581. §

[Az életfenntartás céljára adott juttatás visszakövetelése]

Az életfenntartás céljára adott és arra felhasznált juttatást jogalap nélküli gazdagodás jogcímén visszakövetelni nem lehet, kivéve, ha a juttatást bűncselekmény útján szereztek meg.

Az életfenntartási célra adott és arra felhasznált juttatások visszatérítése még rosszhiszeműség esetén is kizárt annak érdekében, hogy ne kerülhessenek nehéz helyzetbe

azok, akik életfenntartásuk vonatkozásában juttatásra szorulnak. Ehhez azonban az a konjunktív feltétel is szükséges, hogy az alimentációs jellegű gazdagodást ténylegesen *fel is használják*, melynek okán a fel nem használt gazdagodás főszabály szerint visszakövetelhető (BH2014.305.). A jogalkotó azonban beépített egy további megszorító rendelkezést, melynek értelmében az életfenntartásra szolgáló gazdagodás is visszakövetelhető, ha annak megszerzése érdekében bűncselekményt követtek el (tipikusan csalást vagy vesztegetést). A bűncselekmény elkövetőjének személye irreleváns, lehet maga a gazdagodó, vagy akár harmadik személy is.

A létfenntartás fogalmát a bírói gyakorlat úgy alakította ki, hogy azt *ne lehessen megszorítóan értelmezni* és a létminimummal azonosítani (Legfelsőbb Bíróság Pfv. II.21.662/2001/4.). Egyes esetekben az életfenntartás céljára szolgáló felhasználás egyik meghatározó jellegének a gyakorlat a „folyamatosságot, rendszerességet” is tekinti. A bíróság a családi pótlék egy részének visszatérítésére kötelezte jogalap nélküli gazdagodás címén azt az elvált szülőt, aki a teljes összeget felvette, de akinél a gyermek nem került elhelyezésre, „mert az alkalomszerű kapcsolattartáshoz kötődő juttatás nem tekinthető életfenntartás céljára szolgáló felhasználásnak” (BH1995.637.). A bíróság más esetben jogalap nélküli gazdagodás címén kötelezte a tartási kötelezettség megszűnését követően felvett gyermektartásdíj visszatérítésére a gazdagodó szülőt, mivel ezt az előnyt csak az használhatta volna fel létfenntartás címén, aki a *tartásdíj jogosultja*, vagy a *jogosultról való gondoskodásra köteles*. A gazdagodónak pedig a tartásra nézve jogi kötelezettsége, a gyermek házasságkötését követően már nem állt fenn (BH1994.188.).

A visszakövetelés kizártsága, *nem jelenti azt is, hogy a jogalap nélkülivé vált fizetésnek beszámítás útján történő érvényesítése is kizárt lenne*. A kifizetett tartásdíj, életjáradék és baleseti járadék beszámításának módjával a PK 34. foglalkozik, melyet az 1/2014. PJE határozat változatlanul irányadónak tekint a Ptk. alkalmazására is. Ha az elsőfokú ítéletben végrehajthatónak nyilvánított és ez alapján kifizetett tartásdíj egy része a fellebbezés eredményeként megszületett másodfokú határozattal – a *tartásdíj mértékének leszállítása* miatt – jogalap nélkülivé vált, a túlfizetett összeg beszámítható a tartás jogosultjával szemben fennálló tartozásba. A másik eset, ha az elsőfokú ítéletben végrehajthatónak nyilvánított és ez alapján kifizetett tartásdíj a kereset másodfokú bíróság általi elutasítása miatt válik jogalap nélkülivé. Ilyenkor a későbbiekben esedékes részletekben való beszámítás fogalmilag kizárt, ez esetben nem túlfizetésről van szó, ezért a tartás jogosultjával szemben fennálló egyéb tartozásba számítható csak be a kifizetett összeg, a beszámítás korlátait is figyelembe véve (6:51. §).

6:582. §

[Közös gazdagodók]

A jogalap nélkül közösen gazdagodók egyetemlegesen felelnek a gazdagodás visszatérítéséért.

Az Indokolás (677.) utal arra, hogy a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak megalkotásakor a jogalkotó az 1959-es Ptk.-nak a kártérítési szabályok megfelelő alkalmazására utaló rendelkezését el kívánta hagyni a jogintézmények különbözősége okán. A gyakorlatban elvileg is kizárt volt, hogy ezt az utaló normát a felelősség feltételei tekintetében alkalmazni lehessen, valamint szintén nem kerülhettek alkalmazásra megszorítás nélkül a jogalap nélküli gazdagodásnál a kártérítés mértékére és módjára vonatkozó szabályok sem. Szükség volt ugyanakkor arra, hogy a közösen gazdagodók visszatérítési kötelezettségét a Ptk. rendezze, ezért a Ptk. önálló jogtételként és nem a közös károkozók felelősségi szabályára vonatkozó utalással kimondja, hogy a közösen

gazdagodók egyetemlegesen felelnek a gazdagodás visszatérítéséért. Közösen gazdagodók azok lehetnek, akik a vagyoni előnyre együtt tesznek szert, a jogosulti vagyoni hátrány keletkezésével valamennyiük vagyoni előnye okozati összefüggésben áll, így közös gazdagodók lehetnek például házastársak, élettársak vagy jogi személyiséggel nem rendelkező jogalanyok tagjai (polgári jogi társaság). A közös gazdagodók a 6:29. § (2) bekezdése alapján az egész szolgáltatással tartoznak, de ha bármelyikük teljesít, a jogosulttal szemben a teljesített rész erejéig a többiek kötelezettsége is megszűnik. Amennyiben az egyik gazdagodó a kötelezettségét meghaladó szolgáltatást teljesített, a többi gazdagodótól – a követelésnek őket terhelő része erejéig – az általa nyújtott többletszolgáltatás megtérítését kérheti.

XXXIII. CÍM A MEGBÍZÁS NÉLKÜLI ÜGYVITEL

6:583. §

[Megbízás nélküli ügyvitel]

Aki valamely ügyben más helyett eljár anélkül, hogy arra megbízás alapján vagy egyébként jogosult volna, az ügyet úgy köteles ellátni, amint azt annak érdeke és feltehető akarata megkívánja, akinek javára beavatkozott.

1. Jogtörténeti előzmények, alapvetés

A megbízás nélküli ügyvitelt (*negotium gestum*) már a római jog is kötelemkeletkeztető tényként ismerte el, kereseteket biztosítva a vagyonelmozdulással járó különböző helyzetekre: arra az esetre, ha valaki tévedésből azt hiszi, hogy megbízták, és más helyett eljár, vagy ha valaki a megbízásban foglalt jogkörét lépi túl, illetőleg arra az esetre is, ha valaki tudva, hogy nincs megbízása, beavatkozik az ügy urának dolgába [Földi András – Hamza Gábor: *A római jog története és intézményei* (Nemzeti Tankönyvkiadó 1996, Budapest) 541.]. A megbízás nélküli ügyvitel római jogi tételeit szinte változatlan tartalommal vette át a korajkori jogtudomány; szabályai tartalmilag egyező módon jelentek meg a XIX. századi európai kodifikációkban, így a német (BGB 677. §) és a francia magánjogi kódexben (Code Civil 1372. §) is.

A megbízás nélküli ügyvitel hazai jogunkban élő klasszikus fogalma: „más ügyének ellátása, ennek a másnak az érdekében, az ügyellátásra jogosító külön jogviszony nélkül” [Villányi László: *Ügyvitel in Szladits Károly (szerk.): A magyar magánjog IV. kötet* (Grill 1942, Budapest) 686.] E jogintézményt már az Mtj. (1634. §) is tartalmilag azonos módon – szövegezésében pedig csak kis eltéréssel – szabályozta a Ptk. rendelkezéseihez képest. Az 1959-es Ptk. a megbízás nélküli ügyvitel tényállását az egyes szerződésekkel egy címben (Negyedik Rész, III. Cím), de a megbízással együtt önálló fejezetben (XL. Fejezet, 484–487. §-ok) helyezte el, mivel a beavatkozás helyénvalósága esetén az ügyvivőt a megbízott jogai illették meg, illetőleg mert a kifejtett megbízási típusú tevékenység eredménye – utólagos jóváhagyás esetében – megbízási szerződés létrejötte is lehetett. A Ptk. – rendszertani pontosítás eredményeként – a megbízás nélküli ügyvitel szabályait a Hatodik könyv Hatodik Részében, az egyéb kötelemkeletkeztető tények között helyezte el (XXXIII. Cím). Az Indokolás (677.) szerint a jogalkotó e jogintézményt „nem szerződéses jellege” következtében szerződésen kívüli, önálló kötelemfakasztó tényként fogja fel, ezért szabályait – a megbízási szerződéses tényállással bizonyos

rokonságot mutató volta ellenére – nem az egyes szerződéstípusok között, hanem az egyéb kötelemfakasztó tények között helyezi el. A bírói gyakorlatban tapasztalható alkalmazási gyakorisága alapján pedig a megbízás nélküli ügyvitel a jogalap nélküli gazdagodás szabályait követően, de az utaló magatartás előtt kap helyet. A felelős őrzés intézményének megszüntetésével párhuzamosan azonban a megbízás nélküli ügyvitel szerepköre bővült; a megbízás nélküli ügyvivőhöz került idegen vagyontárggyal kapcsolatban pedig új rendelkezéseket is tartalmaz a szabályozás [6:585. § (4) bekezdés].

A megbízás nélküli ügyvitel *helyettesítő jellegű* kötelemkeletkeztető tény, kontraktuális kötelelem hiányában e jogviszony létrejötté az egyik fél *szándékos* magatartásának az eredménye, az ügyvivő tisztában van ugyanis azzal, hogy más helyett jár el egyéb jogosultság hiányában; magatartása pedig nem csupán szándékos, hanem egyúttal – tipizálható módon – *megbízási jellegű* is. Nem felelősségen alapuló (deliktuális) tényállás, azonban az elszámolás körében felelősségi elemekkel egészül ki a szabályozás, a beavatkozás helyénvalóságától függ ugyanis a díjazás megfizetésére, vagy a kár megtérítésére vonatkozó igény alapossága. A megbízás nélküli ügyvitel alapja jogellenes magatartás nem lehet (Legfelsőbb Bíróság Pfv.III.22.686/1999/8.).

A Ptk.-ra vonatkozó *átmeneti szabályokkal* összefüggésben fontos kiemelni, hogy a Ptké. 50. § (1) bekezdése alapján a *Ptk. hatálybalépésekor már fennálló* kötelmekkel kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra – ideértve az e tények, illetve jognyilatkozatok által keletkeztetett újabb kötelmeket is – a *Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok* rendelkezéseit kell alkalmazni. Vagyis a Ptk. megbízás nélküli ügyvitelre vonatkozó rendelkezéseit abban az esetben lehet alkalmazni, ha a kötelmi jogviszony a törvény hatálybalépését követően jött létre. Kötelmi igény lévén, az elévülési idő az általános elévülési idővel egyező, vagyis öt évben határozható meg.

2. Tényállása, az igényérvényesítés feltételei

Az Indokolás (678.) szerint a megbízás nélküli ügyvitel szabályain – azok bevált volta miatt – a jogalkotó nem változtatott. E kötelelem létrejöttének feltételei az alábbiak:

- a) valamely ügy ellátása más helyett;
- b) jogosultság (kötelezettség) hiánya;
- c) az ügy urának érdeke és feltehető akarata szerinti eljárás.

E jogintézmény fontossága sok esetben akkor merül fel, ha valaki nem képes valamely okból a saját ügyének vitelére, vagy nem tud az adott ügyvitel szükségességéről. Az ügyvivő az a személy, aki a megbízási típusú magatartást *más ügyében eljárva* ilyenkor kifejezi, az érintett személy, vagyis az ügy ura helyett. Idegen ügy és az eljáró személy ehhez kapcsolódó *szándéka* nélkül valójában ügyvitelről nem is lehetne beszélni. Az ellátandó ügy fogalmát tágan kell értelmezni, így bármely tevékenység elvégzése, vagy intézkedés megtétele idetartozhat. Nem jelent tartozásátvállalást egy gazdálkodó szervezet harmadik (jogi) személlyel szembeni tartozásának kiegyenlítése, ha a felek erre nézve előzetesen nem állapodtak meg. Ez a magatartás megbízás nélküli ügyvitelnek minősül, s ennek figyelembevételével kell azt elbírálni (BH1993.111.).

Az ügyvivő *jogosultság hiányában* jár el, illetve anélkül, hogy a beavatkozásra köteles volna. A megbízás nélküli ügyvitel szabályai – a helyettesítő jellegből is levezethető módon – nem alkalmazhatók, ha az ügyvivő az ügy urával szemben valamely szerződéses, vagy egyéb kötelezettségét teljesíti. Ha a települési önkormányzat a vállalkozási szerződés

keretében működő háziiorvossal a készenlétre nem köt szerződést, de a háziorvos a folyamatos alapellátás érdekében a készenléteket ellátja, a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint jogosult díjazásra (EBH2008.1883.).

Az eljárásnak meg kell felelnie *az érintett személy érdekének és feltehető akaratának*, vagyis az ügyvivőnek az érintett személy „érdekkörét kell gondoznia” [Villányi László: *Ügyvitel in Szladits Károly (szerk.): A magyar magánjog IV. kötet* (Grill 1942, Budapest) 688.], az ügy urának pusztán haszna a megbízás nélküli ügyvitel létrejöttéhez tehát nem elégséges. Az eredményesség, a haszon a megbízás nélküli ügyvitelnek egyébként sem fogalmi kelléke. A megbízás nélküli ügyvitel a kizárólag más érdekében végzett önkéntes tevékenység jogi kereteit adja meg, ebből következik, hogy az ügy, amibe a segítségnyújtó beavatkozik, idegen ügy kell, hogy legyen a beavatkozó személy szempontjából; nem megbízás nélküli ügyvivő az, aki a hivatkozott tevékenységet saját érdekében végzi; még akkor sem, ha úgy véli, eljárása a másik fél érdekeit is szolgálja (BDT2012.2802.).

A megbízás nélküli ügyvitel szerepköre egyebekben bővült az Indokolás (678.) szerint, miután a Ptk. megszüntette a felelős őrzés intézményét. Ez elsősorban azért történt, mert az intézménynek önálló, ráadásul az 1959-es Ptk. dologi jogi szabályai közötti elhelyezése tévesen azt a látszatot keltette, mintha egy sajátos intézményről és dologi jogi rendelkezésekről lett volna szó. Valójában a „felelős őrzési” helyzetek a megbízás nélküli ügyvitel tényállását idézték fel. Magukra a szabályokra természetesen mind a dologi jogi szabályok között, a jogalap nélküli birtoklásnál, mind számos kötelmi jogi viszonyban szükség van; ezekben az esetekben a Ptk. – a szabályok funkcióját tartva szem előtt – a megbízás nélküli ügyvitelre vonatkozó rendelkezéseket hívja fel. E jogintézmény – az ellátandó ügy fogalmának tág értelmezése folytán is – a beavatkozás eseteinek változatos csoportját öleli fel; a Ptk. több jogintézmény szabályozása körében utal a megbízás nélküli ügyvitel szabályainak alkalmazására:

a) a jogalap nélküli birtokos jogállására, ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a megbízás nélküli ügyvitel szabályai irányadók [5:9. § (3) bekezdés];

b) szerződésszegés esetén annak a félnek a jogaira és kötelezettségeire, aki a teljesítés visszatartására jogosult, a megbízás nélküli ügyvitel szabályai irányadók [6:139. § (3) bekezdés];

c) (jogosulti) átvételi késedelem esetén a kötelezett a dolog őrzésére a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint köteles, a kárveszély pedig a jogosultra száll át [6:156. § (3) bekezdés];

d) haszonkölcsön esetében a kölcsönvevőt terhelik a dolog fenntartásának költségei, a dologra fordított egyéb költségeit a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint követelheti [6:358. § (6) bekezdés];

e) a letéteményes a letett dolgot azon a helyen köteles visszaadni, ahol őriznie kellett, ha a letévő a dolog visszavételét megtagadja, a megbízás nélküli ügyvitel szabályait kell alkalmazni [6:364. § (6) bekezdés].

6:584. § [A beavatkozás helyénvalósága]

- (1) A más ügyébe jogosultság nélkül való beavatkozást akkor kell helyénvalónak tekinteni, ha megfelel a másik feltehető érdekének és akaratának, különösen, ha a beavatkozás őt károsodástól óvja meg.**
- (2) Életveszély elhárítása érdekében az életveszélybe került személy, széles körben fenyegető veszély megelőzése vagy elhárítása érdekében a tulajdonos vagy más**

rendelkezésre jogosult személy, tartási kötelezettség teljesítése érdekében a tartásra köteles személy akarata ellenére is helye van beavatkozásnak.

A más ügyébe jogosultság nélkül való beavatkozás helyénvalóságának feltétele, hogy a beavatkozás megfeleljen mind a másik feltehető érdekének, mind akaratának. A jogalkotói szándékra utalva Villányi László megjegyzi, hogy a BGB-hez hasonlóan – melyben Bernhard Windscheid tanítása jutott túlsúlyra a tárgyi hasznosság elvével szemben – a hazai jogunkban is az ügyvivőnek az ügy ura érdekét és akaratát egyaránt szem előtt tartva kell eljárnia [Villányi László: *Ügyvitel in Szladits Károly (szerk.): A magyar magánjog IV. kötet* (Grill 1942, Budapest) 690.]. Fontos, hogy nem a „tényleges” érdek, illetőleg akarat az irányadó, hanem az adott helyzetben „feltehető” érdek és akarat. A megbízás nélküli ügyvivő a beavatkozás időpontjában általában nincs is abban a helyzetben, hogy a másik személy tényleges érdekét és akaratát vizsgálja részleteiben, az várható el tőle csupán, hogy az általános életfelfogást alapul véve járjon el az adott helyzetben, vagyis az adott körülmények között elvárható módon igyekezzen feltárni a beavatkozás várható eredményét. A beavatkozás helyénvalóságának mércéje így az lehet, ha az ügyvivő az ügy összes körülményeire tekintettel alapos okkal hihette azt, hogy eljárása az ügy urának érdekeit szolgálja, azt az érintett maga is megtenné, vagy helyeselné [Bíró György: *A megbízási szerződés* (KJK-KERSZÖV 2001, Budapest) 110.]. A Ptk. az 1959-es Ptk. normaszövegétől annyiban tér el e körben, hogy a fenti értelmezést egyértelműsíti, ugyanis a korábbi normaszöveg helyett, mely a másik „érékére és feltehető akaratára” utalt, a Ptk. a másik „feltehető érdekére és akaratára” vonatkozó fordulatot használja. A beavatkozás pedig különösen – de nem feltétlenül – akkor helyénvaló a jogszabályszerző szerint, ha a beavatkozás az ügy urát károsodástól óvja meg. Nem felelhet meg az ügy ura érdekének és feltehető akaratának egy veszélyes tevékenységgel járó hasznosítás, amely nemhogy a károsodástól nem óvta meg az ügy urát, hanem éppen ellenkezőleg súlyos károsodást okozott; a beavatkozást az ügy ura utóbb jóváhagyhatta volna, azonban „hallgatását” egy már megtörtént hasznosítás, használat tekintetében – egyéb adatok hiányában – nem lehet hozzájárulásnak, utólagos jóváhagyásnak tekinteni (BH2003.163.).

A jogalkotó a (2) bekezdésben olyan konkrét helyzeteket is megfogalmaz a megbízás nélküli ügyvitel esetei körében, amikor a beavatkozás az ügy urának akarata ellenére is lehetséges, vagyis a beavatkozás szükségszerűen helyénvalónak minősül. A helyénvalóságra nézve tehát megdönthetetlen vélelmet állít fel egyes esetekben a jogalkotó a közérdek, illetőleg a különös méltánylást érdemlő magánérdek védelme céljából. Ezeket a különleges helyzeteket Villányi egyébként „szükségbeli ügyvitelnek” nevezte [Villányi László: *Ügyvitel in Szladits Károly (szerk.): A magyar magánjog IV. kötet* (Grill 1942, Budapest) 690.], melyek hatályos jogunkban az alábbiak:

- a) életveszély elhárítása;
- b) széles körben fenyegető veszély megelőzése vagy elhárítása;
- c) tartási kötelezettség teljesítése.

Az életveszélybe került személy akarata ellenére is helye van tehát beavatkozásnak, ahogyan a tulajdonos vagy más rendelkezésre jogosult személy akarata ellenére is széles körben fenyegető veszély esetén. A széles körben fenyegető veszély fogalmát a Ptk. nem határozza meg, azonban ilyen veszélyt jelenthet a nagyobb számú személy életét, testi épségét vagy vagyonát veszélyeztető helyzet. Az alimentációs érdek primátusa fogalmazódik meg a harmadik esetben, amikor a tartásra köteles személy akarata ellenére is helye van beavatkozásnak a tartási kötelezettség teljesítése érdekében.

6:585. § [Megbízás nélküli ügyvivő]

- (1) Amegbízásnélküliügyvivőkötelesazt, akinek érdekében beavatkozott, beavatkozásáról késedelem nélkül értesíteni; egyebekben őt a megbízott kötelezettségei terhelik.**
- (2) Ha a megbízás nélküli ügyvivő beavatkozása helyénvaló volt, őt a megbízott jogai illetik, függetlenül attól, hogy beavatkozása sikerrel járt-e.**
- (3) Ha a beavatkozás nem volt helyénvaló, a megbízás nélküli ügyvivő díjazást nem követelhet, költségeinek megtérítését a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelheti, és felelős mindazért a kárért, amely beavatkozása nélkül nem következett volna be.**
- (4) A megbízás nélküli ügyvivőt a hozzá került idegen vagyontárggyal kapcsolatban terhelő elkülönítési, őrzési, elszámolási és kiadási kötelezettségre a bizalmi vagyonkezelési szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.**

1. A megbízás nélküli ügyvivő kötelezettségei

A megbízás nélküli ügyvivőt elsődlegesen – valamennyi lényeges tényre és körülményre vonatkozó – értesítési kötelezettség terheli az ügy urának irányában, késedelem nélkül értesítenie kell a beavatkozásáról tehát azt, akinek érdekében beavatkozott. Ennek fontossága abban rejlik, hogy sok esetben az ügy ura nem is tud az adott ügyvitel szükségességéről, és az értesítés által kerül abba a helyzetbe, hogy az érdekeinek és akaratának megfelelő intézkedéseket megtehesse.

Az ügyvivőt egyebekben eljárása során a megbízott kötelezettségei terhelik, vagyis a megbízási típusú szerződésen alapuló jogviszonyokra irányadó szabályokat kell *értelemszerűen alkalmazni*. Azon szabályok alkalmazására azonban nyilvánvalóan nem kerülhet sor, melyek egy megbízási szerződés fennállását szükségszerűen feltételezik. Az ügyvivőt ennek okán például ügyellátsi kötelezettség terheli a feladat vonatkozásában (6:272. §), az érintett személy érdekének és feltehető akaratának megfelelő módon. E körben az adott helyzetben elvárható gondossággal kell eljárnia, és együtt kell működnie az ügy urával, tájékoztatnia kell az ügy urat a tevékenységéről, a feladat állásáról [6:275. § (1) bekezdés]. Az álképviselőt a vele szerződő féllel szemben terhelheti kártérítési felelősség, a képviselt féllel fennálló jogviszonyára pedig főszabályként a megbízás nélküli ügyvitel szabályai az irányadók (Fővárosi Ítéltábla Pf.6.21.215/2006/6.).

Ha a beavatkozás helyénvaló volt, az ügy urának okozott valamely kárért az ügyvivő az általános – kimentésen alapuló – kártérítési szabályok szerint felel, ha azonban nem volt helyénvaló, úgy mindazért a kárért felelős (objektívizált felelősség), amely beavatkozása nélkül nem következett volna be.

Az ügyvivőhöz került idegen vagyontárggyal kapcsolatban *az ügyvivőt elkülönítési, őrzési, elszámolási és kiadási kötelezettség terheli* a bizalmi vagyonkezelési szerződés szabályai szerint. Az Indokolás (678.) utal arra, hogy a felelős őrzés intézményének megszüntetésével párhuzamosan új szabályként volt szükséges ennek rögzítése az ügyvivőhöz került idegen vagyontárggyal összefüggésben.

Az *elkülönítési kötelezettség* körében a megbízás nélküli ügyvivő köteles a hozzá került idegen vagyontárgyat és a helyébe lépő vagyontárgyat, biztosítási összeget, kártérítést vagy más értéket, továbbá mindezek hasznait a saját vagyonától és az általa kezelt egyéb vagyontól külön kezelni és nyilvántartani [6:312. § (1) és (3) bekezdés]. Az elkülönített vagyon nem tartozik a megbízás nélküli ügyvivő saját vagyonába, az Indokolás (678.) szerint abból a megbízás nélküli ügyvivő hitelezői a megbízás nélküli ügyvivővel szemben fennálló követeléseiket nem elégíthetik ki.

Az *őrzési kötelezettség* vonatkozásában a megbízás nélküli ügyvivő az ügy ura érdekeinek elsődleges figyelembevételével köteles eljárni, a kereskedelmi észszerűség követelményei szerint köteles a vagyont az előre láthatóan fenyegető kockázatokkal szemben megóvni (6:317. §).

Elszámolási kötelezettsége kapcsán a megbízás nélküli ügyvivő a vagyonkezelés megszűnésével egyidejűleg köteles a kezelt vagyonnal kapcsolatosan elszámolni [6:327. § (1) bekezdés]. Egyebekben *kiadási kötelezettség* is terheli a megbízás nélküli ügyvivőt az ügyurával szemben a kezelt vagyon kapcsán, vagyis a hozzá került idegen vagyontárggyal és a helyébe lépő vagyontárggyal, biztosítási összeggel, kártérítéssel, illetve ezek hasznaival összefüggésben [6:328. § (1) bekezdés].

2. A megbízás nélküli ügyvivő jogai

A megbízás nélküli ügyvivőt megillető jogok főszabályként *attól függenek, hogy a beavatkozása helyénvaló volt-e*. Ettől független helyzetet teremt, ha az ügy ura az eljárását utólagosan jóváhagyja, abban az esetben ugyanis a megbízás nélküli ügyvitel kontraktuális jogviszonyba fordul át, a felek között megbízási szerződés jön létre (Legfelsőbb Bíróság Gf.IV.31.004/1999.).

A beavatkozás helyénvalósága esetén az ügyvivőt a megbízott jogai illetik meg attól függetlenül, hogy a beavatkozása sikeres volt-e, az eljárás eredményessége tehát a helyénvalóságnak nem feltétele (BH2014.442.). Ez alapján a *költségei megtérítésén túl díjazásra is igényt tarthat*, kivéve, ha a körülményekből – például a felek személyéből, viszonyából – az ingyenes jelleg következik [Bíró György: *A megbízási szerződés* (KJK-KERSZÖV 2001, Budapest) 110.]. A megbízás nélküli ügyvivő díjazásra akkor sem tarthat igényt, ha az eredmény részben vagy egészben azért maradt el, mert az ügyvivő felróhatóan járt el [6:276. § (1) bekezdés]. A könyvvizsgáló megbízatásának letelte utáni magatartását már nem a szerződés, hanem a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint kell elbírálni; eljárását – figyelemmel az ügy urának nyilatkozatára is – helyénvalónak kell értékelni, így az ügyvivő díjazásra is igényt tarthat (BH1998.35. és BDT2012.2641.). A költségek utólagos megtérítésére és a díj megfizetésére vonatkozó igényrel kapcsolatosan azonban figyelemmel kell lenni a Ptk. megbízási szerződésekre irányadó újabb szabályozására. Eszerint bár a költségek megtérítése változatlanul a megbízót terheli, a megbízási szerződés szabályait e körben a jogalkotó mégis a vállalkozási szerződések szabályainak irányába tolta el diszpozitív módon, így abban a körben, hogy előlegezési kötelezettséget teremtett a szokásos költségek vonatkozásában [6:276. § (3) bekezdés] a megbízási szerződéseknél. A Ptk. 6:133. § diszpozitív rendelkezéseiből (teljesítéssel kapcsolatos általános elv) viszont az következik, hogy az ellenszolgáltatás (díj) magában foglalja a teljesítéssel rendszerint együtt járó költségeket. Az utólagos költségigény így – a díjazás mellett – a szükséges és indokolt költségekre terjedhet ki [6:276. § (4) bekezdés]. A költségek közül csak „az ügy ellátásával kapcsolatban felmerült” és ügyvivőt terhelő többletköltség megtérítésére kötelezhető az ügy ura (BDT2014.3068.).

Amennyiben az ügyvivő beavatkozása nem volt helyénvaló, díjazást nem követelhet, költségei megtérítését pedig csupán a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint igényelheti, azaz a költségei azon részére tarthat csak igényt, melyek az ügy uránál gazdagodásként jelentkeztek. Ha a felek közötti megbízási szerződés egyértelműen kizárta, hogy a fél tagszervezést végezzen, úgy a tagszervezési feladatok ellátása körében a helyénvaló megbízás nélküli ügyvitel szabályainak alkalmazására nem kerülhet sor, helyénvaló megbízás nélküli ügyvitelnek ugyanis az minősül, ha valaki valamely ügyben

más helyett, a másik érdekének és feltehető akaratának megfelelően jár el anélkül, hogy arra megbízás alapján vagy egyébként jogosult volna; a kifejezett akarat viszont egyértelműen arra irányult, hogy a fél ilyen tevékenységet ne végezzen az ügy ura részére (Kúria Pfv.VII.22.192/2011/6.). A megbízási szerződés felmondását követően a megbízás nélküli ügyvivőként eljáró korábbi megbízott eljárását nem lehet helyénvalónak minősíteni, ezáltal díjra sem tarthat igényt; a megbízási szerződés felmondásának ismeretében az ügyvivőnek azzal is tisztában kellett lennie, hogy a korábbi megbízójának az érdeke, valamint nemcsak feltehető, hanem a felmondásban kinyilvánított akarata is a megbízás megszüntetésére irányul (Fővárosi Ítéletábla Pf.6.21.612/2003/3.).

6:586. § [Idegen ügy sajátként való ellátása]

Ha valaki tudva, hogy nincs hozzá joga, idegen ügyet sajátjaként lát el, vele szemben a megbízás nélküli ügyvitelből eredő jogokat lehet érvényesíteni. Ha e jogokat érvényesítik, az eljáró személy költségeit a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint jogosult beszámítani.

Villányi László „ál-ügyvitelnek” nevezi azokat a helyzeteket [Villányi László: *Ügyvitel in Szladits Károly (szerk.): A magyar magánjog IV. kötet* (Grill 1942, Budapest) 695.], amikor az *eljáró személy tudva*, hogy nincs hozzá joga, az idegen ügyet *sajátjaként* látja el; a jogviszony szabályozása tartalmát tekintve azóta lényegében változatlan (Mtj. 1645. §). Az ügyet ellátó személlyel szemben az ügy ura igényt érvényesíthet a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint, vagyis követelheti a hozzá került idegen vagyontárgy kiadását, vagy mindazon kára megtérítését is, amely a beavatkozás nélkül nem következett volna be; az idegen ügyet sajátjaként ellátó személyt ugyanis terhelik a megbízás nélküli ügyvivő kötelezettségei, s így ennek folytán a megbízott kötelezettségei [6:585. § (1) bekezdés]. Amennyiben az ügyet ellátó személlyel szemben a megbízás nélküli ügyvitelből eredő jogokat érvényesítik, *akkor válik jogosulttá a költségeit a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint beszámítani*. A „quasi gazdagodási helyzet” létrejöttét követően ebben az esetben az – egyetlen rendelkezésére álló – igényérvényesítési lehetőség tehát korlátozott, a költségek elszámolása csak beszámítás útján rendezhető.

XXXIV. CÍM AZ UTALÓ MAGATARTÁS

6:587. § [Utaló magatartás]

A bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt, akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás érte.

A Ptk. – önállóan és felelősen cselekvő jogalanyokat feltételező – kötelmi jogának alapjául elismert magánautonómia elve biztosítja, hogy az egyén a jogviszonyait a *saját felelősségére szabadon* alakíthassa. Ez a szabályozási alapelv a cselekvés szabadságának biztosítása mellett a cselekvés következményeiért viselt felelősség vállalásának a kötelezettségét is jelenti. Azonban éppúgy, ahogy a szerződési jog alapelve a „*pacta sunt servanda*” elve [a 6:58. §, a 6:1. § (1) bekezdés és a 6:34. § figyelembevételével] sem érvényesül minden esetben – hiszen a törvény kivételes esetben lehetőséget ad a szerződés teljesítésétől való teljes vagy részleges szabadulásra [pl. 6:384. §, 6:530. §, de pl. a 4:210. §

(1) bekezdés is és utólagosan a 6:237. §], valamint annak a bíróság általi módosítására [6:60. § (2) bekezdés, 6:192. §, vö. 6:530. §-sal is] –, éppúgy létezik kivétel a saját cselekvésért viselt felelősség elve alól is. Ilyen *kivétel* az utaló magatartás tényállása.

Az utaló magatartás a tényállása adta kereteken belül képes *korrigálni*, ha a két elv, azaz, hogy mindenki felelős a saját tevékenységéért, és hogy mindenkinek az adott helyzetben elvárható módon, a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően kell eljárnia, összeütközik. Az ilyen károsodások esetén már Frank Ignác is azt tanította, hogy „mivel minden ember kötelessége óvakodva eljárni, legalább kárpótlást attul is vagy azoktól követelhetünk a kik veszteségünknek, nem ugyan szántszándékkal, de mégis gondatlanság, hanyagság, pajkosság által (közvetlen) okai, vagy (közvetlen) okozói lettek” [Frank Ignác: *Az osztó igazság törvénye Magyarhonban* (Magyar Királyi Egyetem, 1845, Buda) I. kötet 699.].

Az „utaló magatartás” kifejezést a mai tartalommal Fürst László vezette be a magyar magánjogba [Fürst László: *Utaló magatartások* (Dunántúl Egyetemi Nyomda 1929, Pécs)]. A korabeli magyar jogirodalom ezen a kifejezésen korábban még nem egy kötelelemkeletkeztető tény, hanem a „*venire contra factum proprium*” [1:3. § (2) bekezdés] értelmében vett olyan ellentmondásos magatartást értett, amely valamely jog elenyészéséhez vezethetett [Újlaki Miklós: *Öt év magánjogi irodalma* (Grill 1935, Budapest) 149.]. A kétfajta jogkövetkezmény azonban nem ellentétei egymásnak, hanem ugyanannak az éremnek a két oldalát jelentik: a korábbi magatartással kialakított *bizalmi viszony védelmének* a konkrét tényállás sajátosságai szerint lehet az a jogi következménye, hogy a cselekvő jogokat veszít [pl. 1:4. § (2) bekezdés], de az is, hogy anyagi helytállásra köteles (jelen §).

A megalapozott bizalom védelmének újkori dogmatikai megalapozója Rudolph von Jhering volt, aki az 1861-ben megjelent „*Culpa in contrahendo – oder Schadenersatz bei nichtigen oder nicht zur Perfection gelangten Verträgen*” című dolgozatában [*Jahrbücher der Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts*, 4. kötet (1861, Jena), 1. és köv.] több olyan tényállást is bemutat, amelyeknél szükségesnek tartja a jogi látszatban bízva veszteséget szenvedett személy kárainak megtérítését. Az ott leírt gondolatok az 1883-as svájci magánjogi kodifikációban meg is jelentek, de a BGB (1896) megalkotása során figyelmen kívül maradtak. Ezt a szabályozási hiányt az egyik tipikus esetcsoport tekintetében a joggyakorlat pótolta a Birodalmi Bíróság egy 1911-es eseti döntésére [ún. Linóleumtekercs-eset; RGZ 28. könyv (Új folyam) 239. és köv.] építkezve. Ettől kezdve a *culpa in contrahendo*, azaz a szerződés-kötést megelőző kötelezettségszegés által okozott kárért való felelősség a német jogirodalom és -gyakorlat elismert, és így hazánkban is ismert jogintézményének számított. [A bizalomvédelem történetéhez lásd Eugen Bucher: *Vertrauenshaftung: Was? Woher? Wohin?* in Peter Forstmoser et al. (szerk.): „*Richterliche Rechtsfortbildung in Theorie und Praxis*”, *Festschrift für Hans Peter Walter* (Stämpfli 2005, Bern), 237. és köv.].

A magyar jogirodalomban a *bizalomvédelem* és ebben a körben a *culpa in contrahendo*, a *quasi culpa in contrahendo* és a *culpa in non contrahendo* kártérítést megalapozó eseteit már Grosschmid Béni is tárgyalta az először 1898-ban kiadott *Fejezetek kötelmi jogunk köréből* c. művében: az esetcsoportra a „felbiztatás” kifejezést is használja („fölbiztatásféle”), míg biztatási kár alatt ő az ún. negatív interessét, azaz a szerződés megkötésével kapcsolatos költséget érti [Grosschmid Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből* (Grill 1934, Budapest) I. kötet 597., 600. és köv., 608. és 660.].

A bírói gyakorlatunkban az ún. vétlen (azaz enyhén gondatlan vagy véletlen) károkozásért való helytállás kötelezettsége a Királyi Kúriának egy, az 1913-as magánjogi törvényjavaslat 1486. §-án alapuló ítéletével került elismerésre [Marton Géza: Kártérítési

kötelmek jogellenes magatartásból *in* Szladits Károly (szerk.): *Magyar Magánjog IV. kötet* (Grill 1942, Budapest) 848–849.]. A Királyi Kúria 462. sz. elvi határozata [9814/1915. sz., Bernhard Miksa – Vekerdy Géza (szerk.) *A polgári jogi határozatok tára egységes szerkezetben* (Független Ügyvéd 1934, Budapest) 50.] óta pedig az utaló magatartásnak a jog elenyészéséhez vezető következménye is elismert volt.

A biztatási kár jogintézményét az 1959-es Ptk. *önálló tényállásként kodifikálta*, és az alapelvek között helyezte el azt. A törvényjavaslat miniszteri indokolása [*A Magyar Népköztársaság polgári törvénykönyve, Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása* (KJK-KERSZÖV 1960, Budapest) 26.] szerint azért, mert átfogó jellegű és jelentőségű szabályról volt szó.

A bizalomvédelem elve valóban *általános jellegű*, hiszen a magánjog mellett alkalmazásra kerül az alkotmányjogban [pl. 142/2010. (VII. 4.) AB határozat, 43/1995. (VI. 30.) AB határozat], a nemzetközi jogban (pl. a Bécsi Szerződési Egyezmény 18. cikk., Csatlós Erzsébet: Az egyoldalú állami aktusok, *Miskolci Jogi Szemle* 2010/1. 136. és köv.), továbbá az Európai Unió joggyakorlatában is (pl. Elsőfokú Bíróság T-115/94. sz. Opel Austria ügyben 1997. január 22-én hozott ítélete, az EUB C-599/13. sz. Somalische Vereniging ügyben 2014. december 18-án, és C-181/04. sz. Elmeka NE ügyben 2006. szeptember 14-én hozott ítéletei), és nem csupán a fent már hivatkozott kontinentális jogokban, hanem az angolszász jogrendszerben is megtalálható (az ott elismert estoppel jogintézményéből merített Fürst László is).

A bizalomvédelem az ún. *mintakodifikációkban* is megjelenik. Így például az UNIDROIT Alapelvek 1.8. cikkelye a következőképpen fogalmaz. „A fél nem tanúsíthat olyan magatartást, amely ellentétes azzal az elvárással, amelyet a másik félben keltett és, amellyel összefüggésben, az abban észszerűen bízva eljáró másik fél hátrányt szenvedett.” A PECL a 2:301. §-ban az alábbiakat rögzíti. „(2) Az a fél azonban, aki a jóhiszeműség és a tisztességes eljárás követelményeivel ellentétesen bocsátkozott tárgyalásokba vagy szakította meg azokat, felelősséggel tartozik a másik félnek okozott kárért. (3) Különösen ellentétes a jóhiszeműség és a tisztességes eljárás követelményeivel, ha az egyik fél a másik féllel való tényleges megállapodás szándéka nélkül bocsátkozik tárgyalásokba vagy folytat tárgyalásokat.” A CESL pedig így fogalmaz: „2. cikk (1) Valamennyi fél jóhiszeműen és a tisztességesen köteles eljárni. (2) E kötelezettség megszegése azt eredményezheti, hogy a kötelelességző fél nem gyakorolhat egy egyébként a rendelkezésére álló jogot, jogorvoslatot vagy védekezést, illetve ezekre nem támaszkodhat, továbbá felelőssé tehető az e szerződészegés által a másik fél számára okozott hátrányért.”

A Ptk. a korábbi szabályt *szó szerint* átvette. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a korábbi jogi helyzet teljesen változatlan maradt. Egyrészt változott a szabály elhelyezése. Az 1959-es Ptk. – Vékás Lajos által is joggal kritizált [Vékás Lajos: *Alapvető elvek in* Gellért György (szerk.): *A polgári törvénykönyv magyarázata I. kötet* (KJK-KERSZÖV 2001, Budapest) 53.] – jogszabályszerkesztési döntését a törvény korrigálta, és a jogintézményt a Hatodik Könyv „Egyéb kötelemkeletkeztető tények”-et tárgyaló Hatodik Részében helyezte el.

Másrészt a bizalomvédelemnek a *culpa in contrahendo* szűkebb értelmében vett esetscsoportját a Ptk. a 6:62. § (5) bekezdése már önállóan szabályozza. A jheringi értelemben vett *culpa in contrahendo* tényállásai közül a Ptk. rendezi az érvénytelenségért viselt felelősséget [6:115. § (2)–(4) bekezdés] és a meghatalmazás nélküli képviselő felelősségének ugyanehhez a körhöz tartozó kérdését is [6:14. § (2) bekezdés].

A *culpa in contrahendo* esetscsoportjainak külön szabályozásából az Indokolás (678.) azt a következtetést vonja le, hogy a törvény alkalmazása során vélhetőleg „lényegesen szűkebb körben lehet helyt adni az utaló magatartásra alapított kártérítési igényeknek”.

Ez csupán annyiból igaz, hogy az együttműködési és tájékoztatási kötelezettségek szerződéskötési tárgyalások alatti megszegésével okozott kárt a szerződés létrejöttének elmaradása esetén a 6:62. § (5) bekezdés utaló szabálya alapján a szerződésen kívül okozott károkra vonatkozó szabályok rendelkezései szerint kell majd elbírálni, azaz az eddigi alkalmazási kör egy része más norma hatálya alá került, és így *eltérő tényállásalelemek* megvalósulása esetén követelhető a kár megtérítése.

A joggyakorlatnak az Indokolás által bírált állítólagos parttalansága (678.) azonban a joggyakorlati tapasztalatok szerint nem a tényállás elhelyezkedéséből vagy a törvény egyéb szabályainak hiányából következett, hanem az elbírálandó tényállások száma azért növekedett, mert a gazdasági forgalom résztvevői egyre inkább a mások jogos érdekeire való megfelelő odafigyelés nélkül jártak el, és a lelkiismeretlenség korrekciójának esélyét a károsultak a biztatási kár tényállásában látták. A perjogi kötelezettség nélkül is igazságosságra és méltányosságra törekvő bírói gyakorlat pedig e tényállás alkalmazásával korrigálta a súlyosabb eseteket. A tényállás Ptk. szerinti megfogalmazása és elhelyezése azonban nem szól az ellen, hogy az utaló magatartás a jövőben is *a bizalomvédelem egy központi eleme* legyen. A jövőbeni alkalmazhatóság kereteit azonban jelentősen befolyásolhatja a deliktuális kártérítés esetleges új gyakorlata.

A Ptk. 6:62. § (4) bekezdése rögzíti a szerződési szabadságból (6:59. §) amúgy is következő tételt, hogy a szerződés létrejöttének elmaradásáért a feleket kártérítési kötelezettség nem terheli. Ez azonban csak annyit jelent, hogy magáért a szerződéskötés elmaradásáért nem lehet kárigényt előterjeszteni. Ha azonban valamelyik fél a létre nem jött szerződés megkötésével kapcsolatos tárgyalások során megsérti az együttműködési vagy a tájékoztatási kötelezettségét, és ezzel kárt okoz, akkor a sérelmet szenvedett fél a 6:62. § (5) bekezdése alapján terjeszthet elő deliktuális alapon kártérítés iránti igényt. A jóhiszeműség és tisztesség elvárásának (1:3. §) az eredményre nem vezető szerződéskötési tárgyalásokon történő minősített megsértésével okozott kár esetén pedig (az eddigi joggyakorlatnak megfelelően; EBD2013.P.12.) a jelen § alapján ítélni meg kártérítést a bíróság.

Nem szabad azonban a jelen § szerinti utaló magatartásra mint egy kizárólag a szerződési joghoz kapcsolódó tényállásra tekinteni. Az LB a BH2002.12. sorszám alatt megjelentetett határozatában nagyon helyesen rámutatott, hogy az utaló magatartás nem csupán mellérendeltségi (magánjogi) jogviszony esetében alkalmazható, hanem akkor is, ha a felek alá-fölérendeltségi (közjogi) jogviszonyban állnak egymással. Megalapozottan merül fel tehát a peres gyakorlatban az az igény is, hogy a bíróságok akár a jogalkotó által jogszabályi formában tett határozott közlésekre alapított, indokolt, de utóbb megghiúsult várakozás miatti károsulti költségek esetén is vizsgálják meg az utaló magatartás (biztatási kár) tényállásának megvalósulását.

Az utaló magatartást a törvény 6:2. § (1) bekezdése nevesített kötelelemkeletkeztető tényként ismeri el. Ez nem változtat azon a jellegzetességen, hogy az utaló magatartás ugyan egy önálló, de szubszidiárius, kiegészítő jellegű tényállás, azaz alkalmazása nem jön szóba, ha az adott magatartást a szerződésekre vagy a szerződésen kívül okozott károkra vonatkozó szabályok szerint kell megítélni. A szubszidiaritás a tényállás törvénybeli *elhelyezkedéséből*, új rendszertani besorolásából következő kiegészítő jellegéből fakad. Pomeisl András szerint a kiegészítő jelleg abból következik, hogy az utaló magatartás méltányossági jellegű szabály [Pomeisl András: Az utaló magatartás *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata VI/VI. kötet* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 553.]. Nem vitatva, hogy az utaló magatartásnak a jogalkotó valamiféle méltányossági célt szánt, mégsem feltétlenül helytálló ez a magyarázat, hiszen a szerződésekre vonatkozó rendelkezések is tartalmazznak több dogmatikailag nem feltétlenül szükséges,

méltányossági alapon nyugvó rendelkezést – pl. a már említett 6:14. § (2) bekezdés és 6:115. § (2)–(4) bekezdések –, de azok mindig egyenrangúak a törvény egyéb rendelkezéseivel.

Az önálló kötelemkeletkeztető tényként való kifejezett elismerésre tekintettel első megközelítésben értelmetlen az a kérdés, hogy az utaló magatartás szerződési vagy deliktuális jogcím-e, hiszen sem az egyik, sem a másik, hanem egy *önálló causa*. A kontraktuális vagy deliktuális jogcímekhez való esetleges hasonlóságot csupán másodlagosan, a tényállási elemek tartalmának megállapítása körében lehet, illetve szükséges vizsgálni.

Második megközelítésben azonban nagyon is jogos a kérdés, hogy egyáltalán van-e, marad-e saját alkalmazási köre ennek a szubszidiárius tényállásnak a Ptk. rendszerében. A szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai ugyanis egyértelműen tartalmazzák a korábbi rendelkezésekből is kiolvasott elvet, hogy minden károkozás jogellenes, és a felelősség alóli kimentéshez a felróhatóság hiányának bizonyítása szükséges (6:519–520. §-ok). Amennyiben a deliktuális igények vizsgálata megelőzi az utaló magatartásra alapított igény vizsgálatát, márpedig ez következik az utóbbi rendszertani elhelyezéséből következő kiegészítő jellege miatt, akkor a felróhatóság fogalmának és a 6:520. § d) pontjának jövőbeni értelmezésétől függ, hogy lesz-e önálló alkalmazási köre az utaló magatartásnak. Ha ugyanis minden károkozás jogellenes, és a jogszabály által megengedett magatartás (pl. az általános cselekvési szabadság gyakorlása) csak annyiban nem jogellenes, amennyiben az más személyek jogilag védett érdekét nem sérti, akkor kártérítést alapozhat meg minden, az 1:4. § (1) bekezdése szerinti adott helyzetben elvárható elv szerinti zsinórmértéket – mondjuk az 1:3. § (1) bekezdés szerinti jóhiszeműség és tisztesség követelményeibe, vagy az 1:5. § (1) bekezdés szerinti saját korábbi magatartásába ütközés miatt – el nem érő és ezért felróható magatartás. Márpedig a hagyományosan az utaló magatartás alá vont tényállások jó részében pont arról van szó, hogy a károkozónak azért kell helytállnia, mert magatartásával megsértette azt a *jóhiszemű bizalmat*, amelyet saját korábbi magatartása alapozott meg.

A fentiek ellen felhozható, hogy a deliktuális kártérítés és az utaló magatartás tényállásainak elhatárolására vonatkozó kérdésnek az 1959-es Ptk. alkalmazása körében is fel kellett volna merülnie, mert helyes jogértelmezés esetén az 1959-es Ptk. és a Ptk. alkalmazása során a jogellenesség és a felróhatóság tekintetében nincs eltérés.

A Legfelsőbb Bíróságnak az utaló magatartás és a deliktuális kárfelelősség elhatárolásával foglalkozó, BH2005.12. sz. alatt megjelent döntéséből nem lehet egyértelműen levezetni, hogy pontosan miben kellene látni a két jogintézmény közti különbséget. A döntés indokolása mintha arra utalna, hogy az 1959-es Ptk. 339. §-ának alkalmazásában jogellenes magatartással kell a kárt okozni, míg az 1959-es Ptk. 6. §-a esetén jogszerű magatartásért kell helytállni. Az egyébként a bírói gyakorlatban is elismert (pl. BH1975.512., BH1993.357., BH2011.222.) „minden károkozás jogellenes” toposzra figyelemmel azonban ez a különbségtétel nem meggyőző. Az ilyen elhatárolás csak akkor lehetne elfogadható, ha a német jogirodalomhoz hasonlóan különbséget tennénk a magatartás (*Handlungsunrecht*) és az eredmény (*Erfolgsunrecht*) jogellenessége között. A magyar jog azonban nem így jár el. A korábbi kommentárirodalmat összefoglalva Fuglinszky Ádám azt írja, hogy „a magatartás jogellenességét a kár mint eredmény önmagában megalapozza, vagyis a jogellenesség megállapításához nem kell valamilyen kifejezett normasértést bizonyítani” [Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog*, (HVG-ORAC, 2015 Budapest) 220.]. A 6:520. § pedig már egyértelműen rögzíti ezt a helyzetet. Mindezekre figyelemmel a jogszerű magatartás (akkor jelen §) versus jogellenes

magatartás (akkor 6:519. §) különbségtétel a jogintézmények elhatárolása során nem a megfelelő magyarázat.

Lábady Tamás szerint azért nem jogellenes cselekmény az utaló magatartás, mert nem ütközik jogszabályba, és önmagában nem is károkozó [Lábady Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része* (Dialóg Campus 2002, Budapest–Pécs) 303.]. Fézer Tamás is abban látja a magánjogi deliktum és az utaló magatartás általi károkozás különbségét, hogy ez utóbbi esetében a károsodások „nem a károkozó jogellenes magatartásának egyenes következményeként jelentkeznek” [Frézer Tamás: *A kártérítési jog magyarázata* (CompLex 2010, Budapest) 42.]. A jogszabályba ütközés kérdését fent már vizsgáltuk, ezért itt csak azt kell eldönteni, hogy valóban minősülhet-e az utaló magatartás elhatároló ismérvének, hogy a károsodás nem közvetlenül a károkozó eljárása miatt következik be. Eörsi Gyula a szerződésen kívüli károkozást vizsgálva úgy foglal állást, hogy „nem lehet tagadni, hogy a kárt közvetlenül is lehet okozni” [Eörsi Gyula: *A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve* (KJK-KERSZÖV 1966, Budapest) 292. szám; egyezően: Berényi József: *Okozati összefüggés in Petrik Ferenc (szerk.): A kártérítési jog* (KJK-KERSZÖV 1991, Budapest) 30–31.], de a bírói gyakorlat is elfogadja a közvetett károkozás lehetőségét (LB Pfv.VIII.20.295/1999., idézi Petrik Ferenc: *Kártérítési jog* (HVG-ORAC 2002, Budapest) 66–67.). Utalni kell arra is, hogy a 6:522. § (2) bekezdés c) pontja szerinti költséget mint a teljes kár elemét a károkozó gyakorlatilag mindig közvetlenül okozza, és a LXIX. Fejezet („Felelősség más személy által okozott kárért”) tényállásainál sem a közvetlen károkozó vagy nem csak ő köteles a károsodás megtérítésére. A közvetlenség tehát kártelepítési és okozatossági probléma, és nem a jogintézmények elhatárolásánál van jelentősége. A közvetett okozással kapcsolatban csupán annyi állapítható meg, hogy míg az általános magánjogi deliktum (6:519. §) alkalmazásában előfordulhat, hogy a károkozó nem közvetlenül okozza a kárt, az utaló magatartás esetén azonban soha nem a kár megtérítésére köteles személy a közvetlen károkozó.

Álláspontunk szerint az utaló magatartás tényállásának a deliktuális kárfelelősség mellett olyan esetekben juthat alkalmazási lehetőség, amelyeknél a bírói gyakorlatban egyébként általánosan elfogadott

a) az elvárhatósági mércének éppen megfelelő, vagy

b) okozatossági láncon éppen kívüli (távolabbi) magatartás esetében tűnik méltányosnak az elszenvedett vagyoni hátrány megtérítését elrendelni.

Az utaló magatartás tényállása e „majdnem deliktumok” esetén lehet alkalmazandó. Ez a gondolat a Kúria Pfv.III.21.278/2013/7. számú határozatában abban a formában jelenik meg, hogy amennyiben a „magatartása a jogellenes tiltott magatartásnak minősíthető szintet nem éri el, úgy legfeljebb utaló magatartásként tehető felelőssé” a károkozó. Részben hasonlóan foglal állást Légrády Gergely is [Légrády Gergely: *Az utaló magatartás (biztatási kár) a Ptk.-ban és a bírói gyakorlatban Polgári Jogi Kodifikáció 2003/4. 21.*].

(Zárójelben meg kell jegyezni, hogy a fentiekből az is következik, hogy a jelenleg itt szabályozott esetekben az utaló magatartás tényállása nélkül is megállapíthatná a felelősséget a bíró, amennyiben a 6:519. § alkalmazása esetén az elvárhatósági mércét és az okozatossági láncot megfelelően kiterjesztené.)

A törvényi tényállás vizsgálatánál elsődlegesen azt az egyedülálló specialitást kell kiemelni, hogy az utaló magatartás tényállásának megvalósulása *nem ad alanyi jogot* a károsultnak a kár megtérítésének követelésére. A Kúria Pfv.III.20.209/2014/6. határozata szerint az 1959-es „Ptk. 6. §-a a méltányolható kártelepítés szabálya, amelynek alkalmazása során a bíróság diszkrecionális jogával élhet”. A törvény – remélhetőleg csak figyelmetlenségéből – megtartotta azt a korábbi megoldást, hogy a tényállási elemek

fennállta esetén a károsultnak – az Alaptörvény által biztosított bírósághoz fordulás joga [XXVIII. cikk (1) bekezdés] valamiféle megerősítéseként – csupán arra ad alanyi jogot, hogy a bíró döntését kérje. A ható ige (*verbum potentialis*) használata („kötelezheti”) arra utal, hogy a károkozó helytállási kötelezettségét nem a törvényi tényállás megvalósítása, hanem a *konstitutív bírói döntés* hozza létre.

A bírói döntés pedig szabad mérlegelés alapján születhet meg, mert a törvény – eltérően például a sérelemdíj esetétől [2:52. § (3) bekezdés] – *semmiféle iránymutatást nem ad* ahhoz, hogy a mérlegelés során a bírónak milyen szempontokra kell figyelemmel lennie. Ez a jogalkotói megoldás *alkotmányossági szempontokból megkérdőjelezhető*. Hiszen amennyiben egy bizonytalan tartalmú mérlegelési szempont – pl. egy alapjog szükségtelen korlátozása miatt – *in abstracto* alkotmányellenesnek minősülhet, akkor a törvény 2:44. § „méltányolható közérdek” fordulata még a hatálybalépést megelőzően megsemmisítő 7/2014. (III. 7.) AB határozatból nem következhet más, mint az, hogy a mérlegelési szempontok teljes hiánya – a jogbiztonság sérelme miatt – alkotmányellenes helyzetet eredményez. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában egyértelmű, hogy a közigazgatásnak korlátlan mérlegelési jogot adó jogszabály alkotmányellenes, mert a bírói felülvizsgálat számára semmilyen jogszerűségi mércét nem tartalmaz [összefoglalóan: 155/2008. (XII. 17.) AB határozat 3. pont]. Az utaló magatartás tényállásából hiányzó mérlegelési szempontok e jogi gondolat alapján az érdemi jogorvoslati jogot [Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdés] üresítik ki, mert szempontok híján egy perben a másodfokú vagy felülvizsgálati bíróság a korábbi mérlegelés jogszerűségét képtelen lesz ellenőrizni és felülbírálni.

Az 1959-es Ptk.-n alapuló joggyakorlatból nem lehet következtetéseket levonni arra vonatkozóan, hogy a bíróságok milyen szempontokat vesznek figyelembe annak mérlegelésénél, hogy a tényálláselemek megvalósulása esetén megítélik-e a kár megtérítését vagy nem. A hozzáférhető joggyakorlatból alapvetően azt a következtetést lehet levonni, hogy a kár megtérítése a bírói gyakorlatban a tényálláselemek megvalósulása esetén jellemzően alapvetően egy *automatizmus*. Ez a bírói gyakorlat helyes, az Alaptörvény 28. cikkének megfelelő jogalkalmazói álláspontot képvisel.

Itt kell megjegyezni, hogy az ún. méltányossági kártérítést az 1913-as magánjogi törvényjavaslat jogtörténeti előzményként már hivatkozott 1486. §-a akkor látta megállapíthatónak, „amennyiben ezt a fennforgó körülményekre, különösen az érdekelt felek vagyoni viszonyaira való tekintettel a méltányosság megkívánja”. Ez a szociális gondolat – azonban már nem a felelősség megalapozása, hanem annak korlátozása keretében – a modern jogirodalomban is felbukkan [pl. Pomeisl András: *Az utaló magatartás in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata VI/VI. kötet (HVG-ORAC 2013, Budapest) 556.*], de az egyenlő emberi méltóság elismerése mellett nehezen látható be, hogy egy károsult csak azért ne juthasson kára megtérítéséhez, mert a bíró a károkozóhoz képest gazdagnak minősíti. Helyesen állapítja meg Fuglinszky Ádám, hogy „a felek szociális körülményeinek figyelembevétele kivédhetetlenül a reparációs elv érvényesülése ellen hat, hátrányosan befolyásolja a károkozások jogi következményeinek kiszámíthatóságát, ezáltal a jogbiztonságot is” [Fuglinszky Ádám: *Kártérítési jog (HVG-ORAC 2015, Budapest) 60.*].

A fentiekre figyelemmel *de lege ferenda* egy olyan megfogalmazás lenne helyes, amely a károsultnak alanyi jogot biztosít a kár megtérítésének követelésére. A bírói méltányosságnak a 6:522. § (4) bekezdése szerinti körben maradhatna hely, azaz különös méltányolást érdemlő körülmények (amihez a felek vagyoni viszonyainak különbsége önmagában nem tartozik) fennállása esetén a kártérítés mértéke csökkenthető lenne.

A tényállás nyelvtani változatlansága miatt az 1959-es Ptk. gyakorlatában és irodalmában kidolgozott tényálláselemek is változatlanok maradtak. A tényálláselemek helyes tartalmának megállapítása a szerződésen kívüli károkozásra vonatkozó szabályok megfelelő (analóg) alkalmazásával történhet. Ez abból következik, hogy:

- a) a felek között nincs szerződéses jogviszony,
- b) ezek a rendelkezések a szerződésszegéssel okozott kár megtérítésének is kiegészítő háttérszabályai (6:144. §), és legfőképpen abból, hogy
- c) a jogalkotó döntése által a tényállásból a 6:62. § (5) bekezdés által kiemelt esetsoportra a jogalkotó kifejezetten a szerződésen kívüli károkozásra vonatkozó szabályok alkalmazását rendeli.

Erre figyelemmel a kár megtérítése a következő tényállási elemek egyidejű fennállta esetén követelhető.

A *kár*. A törvény koncepciója a *culpa in contrahendo* eseteinél nem a teljes kár, hanem csak az ún. negatív interessze (szerződéskötési költségek) megtérítésének szükségességéből indult ki. Ennek vélhetőleg a bírói gyakorlat azon tendenciája is okot adott, amely a kár mértékét – méltányossági alapon – a teljes kártérítésnél alacsonyabb mértékben mérlegeléssel állapította meg (pl. BH1990.257.). A mérlegelést alkalmazó döntések a mérlegelés konkrét szempontjaira alaposabban nem térnek ki (pl. a hivatkozott BH1990.257. a biztatás és szándékosság mértékére, a Pfv.I.22.075/2012/3. általánosságban az ügy összes körülményeinek figyelembevételére utal), de egyértelműen azt célozzák, hogy a kártérítés mértékét az adott ügyben méltányosnak tekintett korlátok közé szorítsák. A koncepció fenti álláspontját joggal illetve kritikával a jogirodalom [Csehi Zoltán: A szerződésszegés speciális esete, avagy szavatossági jogok gyakorlása teljesítés előtt *Polgári Jogi Kodifikáció* 2002/5–6. 50. 14. lábj.; Légrády Gergely: Az utaló magatartás (biztatási kár) a Ptk.-ban és a bírói gyakorlatban *Polgári Jogi Kodifikáció* 2003/4. 25–26.].

Ellenkező rendelkezés hiányában káron az utaló magatartás körében is a 6:522. § szerinti kárelemeket, azaz a tényleges vagyonsökkenést (ideértve az utóbb szükségtelenné vált beruházásokat is), az elmaradt hasznot és a felmerült költségeket értjük. Az utaló magatartás esetén is a *teljes kártérítés* elvét kell követni (ellentétesen: BDT2001.415. és Kúria Pfv.I.22.075/2012/3.). Ez abból következik, hogy

- a) a törvény a kárigény korlátozásának eseteit mindig kifejezetten szabályozza [pl. 6:14. § (2) bekezdés első fordulat, 6:115. § (2) bekezdés második mondat], és
- b) az 1959-es Ptk. 6. §-ából a 6:62. § (5) bekezdésébe kiemelt esetsoportnál is az általános kártérítési szabályokra utal.

Általánosságban nem megalapozott tehát az a kijelentés, hogy „a biztatási kár az elmaradt hasznot nem foglalja magában” (Kúria Pfv.IV.20.178/2014/8. és BDT2004.1013.), konkrét esetben azonban elképzelhető, hogy az elmaradt haszon adott tényállás esetén már nem tekinthető okozatos kárnak (részben hasonlóan BH1984.144.).

Eörsi Gyula kiemelte, hogy az utaló magatartással okozott nem vagyoni károsodás megtérítésére is kötelezheti a bíróság a károkozó felet [Eörsi Gyula: *A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve* (KJK-KERSZÖV 1966, Budapest) 71. és 76.]. Tekintettel azonban arra, hogy a törvény külön tényállásban rendelkezik a sérelemdíj megtérítéséről (2:52. §), a nem vagyoni hátrányok megtérítése az utaló magatartás alapján ma már nem ítéltető meg.

Szándékos károkozói magatartás. Magatartás alatt mindenféle aktív és passzív emberi cselekvést értünk. Magatartásnak minősül tehát a tevés és a nemtevés is. Az utaló magatartás körében is a károkozó magatartásának számít minden olyan személy magatartása, akinek a cselekményét a deliktuális kárfelelősség körében a károkozónak

kell betudni. Így például a munkáltató magatartásának minősül az alkalmazott magatartása.

A szándékosság fogalmát a Ptk. több helyen alkalmazza, de maga nem definiálja. A büntetőjogi fogalom szerint szándékosan az jár el, aki a magatartásának következményeit kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik (Btk. 7. §; ebben az értelemben: BDT2005.1138.). Hiba lenne azonban nem észrevenni, hogy az utaló magatartás nem a károkozás szándékosságáról beszél, mint például a 6:526. §, hanem a *magatartás szándékosságáról*. Mivel az utaló magatartás célja, hogy bizonyos, magánjogi deliktumnak még nem minősülő károkozás esetére kártérítést biztosítson, a szándékosságot nem abban a fenti értelemben kell érteni, hogy a károkozónak azt kelljen kívánnia, vagy abba belenyugodnia, hogy magatartása a károsultat olyan lépések megtételére ösztönzi, amelyekkel kapcsolatban – költekezése, egyéb lehetőségek elszalasztása, vagy más ok miatt – kár éri. Ha így lenne, akkor a tényállást a szerződésen kívüli károkozás általános szabályai szerint kellene megítélni. Ezért álláspontunk szerint jelen § alkalmazásában szándékosnak kell tekinteni minden akaratlagos, nem reflexszerű magatartást, függetlenül attól, hogy annak közvetett károkozó következményét a cselekvő akarta vagy egyáltalán felismerte-e.

Ez az álláspont teszi lehetővé, hogy az utaló magatartás a bizalomvédelem effektív tényállása legyen. Ezzel az értelmezéssel jelen § alá tartozik például az olyan tényállás, amely a svájci jogban a bizalomvédelem (Vertrauenshaftung) bírói biztosításának alapesete volt (ún. Swissair eset). Ott a Swissair Beteiligungen AG kártérítési kötelezettségét azért állapította meg a bíróság egy felszámolás alá került leánycége hitelezőjével szemben, mert tudta és tűrte, hogy a leánycég az üzleti kommunikációjában (levélpapírján és reklámányaiban) a Swissair logóját feltüntesse és szövegszerűen is kiemelve, hogy a Swissair konzern tagja. Az anyacég jó üzleti hírnevének, a vele szembeni piaci bizalomnak az átvételével megalapozott, de később sérült bizalmi viszony, mint a tág értelemben vett *culpa in contrahendo* alá tartozó tényállás a svájci Szövetségi Bíróság szerint kártérítési igényt alapoz meg (Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts 130. évfolyam II. kötet 331. és köv.). A nemtevés a példából is láthatóan akkor tekinthető szándékos magatartásnak, ha a károkozó felismeri a kialakult helyzetet, de – akár hanyagságból vagy nemtörődömségből – úgy dönt, hogy nem cselekszik. Nem megalapozott tehát a hallgatást eleve kizárni a szándékos magatartások közül (így tesz: BH1979.375.).

Okozati összefüggés. A fent már tárgyalt közvetett károkozásból következik, hogy az utaló magatartás tényállása tekintetében az okozatossági lánc legalább két lépcsős. A károkozó magatartása okozatos a károsult tevésben vagy nemtevésben megtestesülő eljárásával, és ez az eljárás okozatos a kárral (BDT2005.1196.). A károsult eljárása és a kár közötti okozatosságra ugyanazok a törvényszerűségek alkalmazandóak, amelyek a deliktuális felelősség általános szabályai (6:519. §) körében irányadóak. A károkozó magatartása és a károsult eljárása közötti okozatosság körében azonban két további elemet is vizsgálni kell: Azt, hogy a károsult jóhiszemű volt-e és, hogy nem terhelte-e önhiba.

Habár a jóhiszemű eljárás kötelezettségét a törvény alapelveként határozza meg, fogalmának meghatározására nem vállalkozik. A 3:13. § (2) bekezdés és az 5:172. § (2) bekezdés szerinti jogi gondolat alapulvételével a jóhiszeműséget itt úgy kell értelmezni, hogy a károsult nem tudta (szubjektív elem) és megfelelően gondos eljárás esetén tudnia sem kellett volna (objektív elem), hogy az a jogi helyzet, amiben bízott, nem szükségszerűen az általa elvártak szerint perfektuálódik.

A törvény az „alapos okkal” szófordulattal azt nyomatékosítja, hogy a károsult által észlelt körülményeket az igényérvényesítés során a bíróságnak objektív mérce alapján kell megítélnie. A bíróságnak tehát – szükség esetén a 6:8. § szerinti értelmezési szabályok segítségével hívásával – azt kell vizsgálnia, hogy egy, az adott helyzetben (pl. szerződési tárgyalásokban) megfelelően járatos, valamint az elvárható gondossággal és figyelemmel eljáró elfogulatlan szemlélő a helyzetet, a másik fél közléseit és eljárását hogyan ítélne meg, és arra mi lenne az ész- és életszerű reakciója. Ezért a naiv, indokolatlan és szubjektív várakozáson alapuló cselekvésből fakadó kárt a károsult jóhiszeműségének hiánya miatt nem kell megtéríteni.

Az „alapos ok” fordulat lehetőséget ad a bírói gyakorlatnak a gazdasági forgalom orientálására, ahogy ezzel az 1959-es Ptk. hatálya alatt a GK 14. kibocsátásával élt is. (A Kúria az 1/2014. PJE V.1. pontjában foglaltak szerint úgy ítélte meg, hogy az állásfoglalás tartalmilag beépült a Ptk. szövegébe, ezért fenntartására nincs szükség.) A bírói gyakorlat a gazdasági életben alkalmazható bizalom, esetleg (egészséges vagy kóros) bizalmatlanság általa elvárt szintjére vonatkozóan e tényálláselem keretében tud szignált küldeni a forgalom résztvevőinek. A könnyelmű kockázatvállalás nem kaphat bírói elismerést, de figyelemmel kell lenni arra is, hogy a gyakorlat megmaradjon a gazdasági valóság és az életszerűség talaján, és ne támasszon a károsult jóhiszeműségével szemben akkurátusan tankönyvszerű, elvárhatatlan követelményeket. A gazdasági döntések meghozatala előtt azok alapjait fel kell tárni, és észszerűen át kell gondolni, de nem szabad átsiklani afölött, hogy erre a való életben nincs annyi idő és lehetőség, mint egy (akár többszintű) bírósági eljárás folyamán.

Az „alapos” ok fennálltáról a károkozói magatartás vizsgálata keretében lehet döntést hozni. Már a GK 14. is az alapos okkal való döntéshozatalra késztető, kellően határozott közlést jelölte meg helytállási kötelezettséget megalapozó magatartásként. Amennyiben ilyen, a szokásosnál intenzívebb jelzéseket adó magatartásra nem kerül sor, akkor a fél vagyoni hátrányai a rendes üzleti kockázattal együtt járó költségnek minősülnek, és a kártelepítés keretében annak a félnek a terhén maradnak, akinél felmerültek (EBH2003.936., EBD2013.P.12.). Ennek az indoka az, hogy – a másik fél minősített magatartásának hiányában – e költségek (a szerződési tárgyalások helyszínére való utazás, szakértői konzultáció, mintadarab legyártása stb.) nem a másik fél konkrét – jogilag nem méltányolt – magatartása miatt merülnek fel, hanem az adott élethelyzetben tipikusnak tekinthetők. (A teljes kártérítés elvére figyelemmel azonban ezek a tipikus költségek is megtérítendő kárnak minősülnek, ha a károkozó fél az általában jellemzőnél határozottabb közlései miatt a károsult alapos okkal számíthatott befektetései megtérülésére.)

Mivel az utaló magatartásra alapított követelések esetén az alperesek szinte kivétel nélkül arra hivatkoznak, hogy a felperes kára az üzleti kockázat keretében következett be (azaz nem okozatos), az ilyen perekben kulcskérdés annak eldöntése, hogy az adott tényállásban a szokásos („rendes”) üzleti kockázat valósult-e meg, vagy a károkozó fél magatartásában – a bíró által jellemzőnek tekintendő élethelyzethez képest – volt-e valami jogilag jelentős, a károsodáshoz vezető cselekményt alapos okkal kiváltó többletelem.

Míg az alapos ok és a jóhiszeműség körében azt vizsgáljuk, hogy a károkozónak volt-e az adott élethelyzetben általában szokásos magatartásnál intenzívebb eljárása, és a károsultnak a károkozó e magatartását hogyan kellett értékelnie, azaz objektív ismérvek alapján beszélhetünk-e egyáltalán megalapozott bizalomról, addig az esetleges önhiba vizsgálata során azt kell megítélni, hogy a károsultnak a látszatra adott reakciója helyénvaló (szükséges és arányos) volt-e.

Az önhibát jelen § alkalmazásában az elvárható magatartás 1:3. § (1) bekezdés szerinti elve figyelembevételével kell megítélni. A Kúria helyesen állapítja meg, hogy ez „a tényállási elem azt jelenti, hogy a károsodásnak nem voltak olyan okai, amelyek a kárt szenvedett oldalán merültek fel, ő úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható” (Pfv.V.21.160/2013/5.).

A törvényből nem olvasható ki, hogy az önhiba mindenféle kártérítési igényt kizárna (így: BH1986.69.). A tényállás méltányos és helyes értelmezése az, hogy az önhiba csak az azzal okozatos kár megtérítését zárja ki. Így, ha a károsult reakciója alapvetően észszerű, de mértékében túlzó volt, mert például öt évre előre megrendeli a gyártáshoz szükséges alapanyagokat, pedig egy rövidebb időre szóló szerződés is lehetséges lett volna, akkor kárigénnyel csak a rövidebb, észszerűen szükségesnek minősülő időszakra eső kárral kapcsolatban élhet.

Mivel nem minősül általában elvárható eljárásnak, az utaló magatartás alkalmazása során önhibán azt a károsulti magatartást is érteni kell, amely a várakozás meghiúsulásában közrehatott, azaz részben vagy egészben a károsult eljárására vezethető vissza, hogy a várakozása nem vált valóra (lásd pl. BH2011.277., BH1984.324. és BH1982.429.). Nem érdemes bizalomvédelemre az, aki annak megszűnésében felróhatóan közrehatott.

Tekintettel arra, hogy az önhiba nem a deliktuális károkozás körében alkalmazott tartalommal értelmezendő, jelen § alkalmazása során is helye van a 6:525. § szerinti károsulti közrehatás vizsgálatának (helyesen: BH1984.363., tévesen: BH1986.69.). Az utaló magatartás körében is fennáll a károsult kötelezettsége, hogy miután felismerte, vagy fel kellett volna ismernie, hogy megalapozott várakozása meghiúsult, minden adott helyzetben elvárható megtegyen annak érdekében, hogy a károsodás ne következzen be (pl. megrendelését mondja vissza, további előkészületeit állítsa le), vagy csak alacsonyabb mértékű legyen (pl. meghiúsulási kötbér fizetésével álljon el az általa kötött szerződéstől).

A törvényi megfogalmazásból egyértelmű, hogy – a deliktuális kártérítés esetével egyezően – az utaló magatartás esetében is kivétel nélkül *minden tényállási elemnek* fenn kell állnia az eredményes igényérvényesítéshez, azaz a tényállási elemek konjunktívák.

A BH2002.480. sz. eseti döntés szerint a tényálláselemek fennálltát a károsultnak kell bizonyítania. Álláspontunk szerint azonban a *bizonyítási teher* az utaló magatartás esetében is a deliktuális károkozás esetének megfelelően alakul, azaz a károsultnak kell bizonyítania a károsodás bekövetkeztét és azt, hogy ez a károkozó szándékos magatartásával van okozati összefüggésben. A helyes álláspont szerint a felek jóhiszeműségét vélelmezni kell, ezért a károsult jóhiszeműségének hiányát a károkozónak kell bizonyítania, mivel a bírói gyakorlat szerint a nemleges tény, körülmény bizonyítása általában nem lehetséges („*negativa non sunt probanda*”, vö. PK 14. és EBH2005.1331.), az önhiba fennálltát a deliktuális kár esetéhez hasonlóan (EBD2014.P.1., BH2014.181., BH2013.145.) szintén a károkozónak kell bizonyítania.

A Kúria Pfv.I.22.075/2012/3. számú határozata szerint: „a kár akkor következik be (válík esedékessé), amikor meghiúsul az a jövőbeni esemény, amely a károsultat a saját magatartására indította”. A követelés az elévülés és a késedelmi kamat szempontjából tehát akkor *keletkezik*, amikor a károsult megalapozott várakozása meghiúsul. Ez a megoldás indokolás nélkül eltér az utaló magatartásra egyébként irányadó deliktuális szabályok keretében – a 6:534. § szerinti kivételtől eltekintve – alkalmazandó 6:532. § [korábban ugyanígy: 1959-es Ptk. 360. § (1) bekezdés] rendelkezésétől, hogy a kártérítés a károsodás bekövetkeztével, azaz a 6:522. § (2) bekezdés szerinti kárelemek felmerülésével válík esedékessé. A várakozás meghiúsulásának, illetve az arról való tudomásszerzésnek az igényérvényesítés elévülése kezdő időpontja meghatározásánál lehetne jelentősége. (A késedelmi kamat kizárása miatt ad absurdum jogértelmezés lenne a károkozóval

szembeni követelés esedékessé válását az azt létrehozó bírói ítélethez kötni, ezért – amennyire megállapítható – ez a megoldás sem a joggyakorlatban, sem a jogirodalomban nem merül fel.)

Az elévülés nyugvására és megszakítására vonatkozó általános szabályokat utaló magatartás esetében is alkalmazni kell (BH2003.280.), tehát amennyiben a várakozásának megghiúsulása csak később jut a károsult tudomására, akkor a 6:24. § (2) bekezdése szerinti egyéves határidőn belül akkor is érvényesítheti az igényét, ha a 6:22. § (1) bekezdése szerint irányadó öt éves elévülési határidő letelt, vagy abból kevesebb, mint egy év van hátra.

Végül megjegyezzük, hogy a Ptké. nem tartalmaz jelen §-ra vonatkozó kifejezett előírást. Az analóg módon alkalmazandó Ptké. 54. § szerint a törvényt a hatálybalépését követően tanúsított károkozó magatartás – ideértve a mulasztást is – esetén kell alkalmazni. Ebből a rendelkezésből kiindulva három időpont is szóba jöhetne a törvény időbeli alkalmazásának kezdeteként: a károkozónak a bizalmi viszonyt kialakító magatartásához (amelyben a jóhiszemű károsult alappal bízhatott), a károkozónak a bizalmi viszonyt megszüntető magatartásához, valamint a károsult azon magatartása tanúsítása idejéhez, amely később károsodáshoz vezetett.

A Ptké. 54. § további rendelkezéséből, hogy a Ptk. hatálybalépése előtt megkezdődött, folyamatosan tanúsított károkozó magatartásra akkor is a törvény hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni, ha a károkozó magatartás befejezése, illetve a károk bekövetkezése a hatálybalépés utáni időpontra esik, az utaló magatartás hasonló esetére az a következtetés vonható le, hogy a törvény akkor alkalmazandó, ha a károkozó *bizalmi viszonyt létrehozó magatartása* 2014. március 15. után került megkezdésre.

XXXV. CÍM A DÍJKITŰZÉS

6:588. §

[Díjkitűzés]

- (1) **Ha valaki meghatározott teljesítmény vagy eredmény létrehozójának nyilvánosan díjat ígér, a díjat köteles kiszolgáltatni annak, aki a teljesítményt vagy eredményt először létrehozza. E kötelezettség akkor is terheli, ha a teljesítményt vagy eredményt a díjkitűzésre tekintet nélkül hozták létre.**
- (2) **Ha a teljesítményt vagy az eredményt többen együttesen hozták létre, a díjat közöttük közreműködésük arányában kell megosztani. Ha a közreműködés arányát nem lehet megállapítani, vagy többen, egymástól függetlenül hozták létre a teljesítményt vagy az eredményt, a díjat egyenlő arányban kell megosztani.**
- (3) **A díjkitűzés visszavonása akkor érvényes, ha a díjkitűző a visszavonás jogát kifejezetten fenntartotta, és a visszavonás legalább ugyanolyan nyilvánosan történt, mint a díjkitűzés. A díjkitűzés visszavonása a teljesítmény vagy az eredmény létrehozójával szemben hatálytalan, ha a visszavonásra a teljesítmény vagy az eredmény megvalósulását követően kerül sor.**

1. A díjkitűzésről általában

A Ptk. a díjkitűzést az 1959-es Ptk.-val ellentétben nem a szerződésekre vonatkozó szabályok, hanem az egyéb kötelelemkeletkeztető tények között helyezi el, tekintettel arra,

hogyan nincs szó szerződésről, mert a kötelelem egyoldalú jognyilatkozatból fakad (Indokolás 679.). Egyébként a díjkitűzésre vonatkozó szabályozást néhány kisebb módosítás mellett fenntartja.

A díjkitűzés egy nyilvános, meghatározott teljesítmény vagy eredmény első létrehozójának szóló díjígéretet magában foglaló egyoldalú nyilatkozat. Ezért azok az eljárások, amelyek során a kiíró azt vállalja, hogy a nyertessel szerződést köt (pl. versenytárgyalás), nem tekinthetők díjkitűzésnek (BH1985.475.).

Kecskés László szerint a díjkitűzést ingyenes jogügyletnek tekinti [Kecskés László: A díjkitűzés. Kötelezettségvállalás közérdekű célra in Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (CompLex 2007, Budapest) 2116.]. Álláspontunk szerint azonban a díjra csak az lesz jogosult, aki a meghatározott teljesítményt vagy eredményt létrehozza. És az ilyen teljesítmény vagy eredmény létrehozása (ellen)szolgáltatásnak tekinthető (még akkor is, ha az nem vagyoni jellegű).

A Ptk. a díjkitűzéssel kapcsolatban formai feltételeket nem ír elő, azonban a nyilatkozatot nyilvánosan kell megtenni. A vonatkozó bírói gyakorlat szerint a nyilvánosság körét mindig az eset összes körülményének a mérlegelésével kell meghatározni (BH2003.360.). A Ptk. az alakisághoz hasonlóan a díjjal kapcsolatosan sem tartalmaz megkötést, ezért az bármilyen vagyontárgy vagy szolgáltatás lehet. A díjkitűző a díj nagysága mellett azt is szabadon határozhatja meg, hogy kiknek és meddig fogadja el a teljesítését [Pomeisl András: Egyéb kötelelemkeletkeztető tények in Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata. V/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 558.].

A Ptk. egyik változtatása a korábbi szabályozáshoz képest az, hogy a díjkitűző elsősorban annak köteles a díjat kiszolgáltatni, aki a teljesítményt vagy eredményt először létrehozza. Az 1959-es Ptk. ugyanis nem tartalmazta az elsőkénti teljesítőre vonatkozó kitétel. A gyakorlatban azonban továbbra is gyakran el fognak térni ettől a szabálytól: gondoljunk csak azokra a pályázatokra, amiket meghatározott beadási idővel írnak ki, és csak a legjobb pályamunkákat díjazák. Ezekben az esetekben értelemszerűen nem az lesz jogosult a díjra, aki a leghamarabb adja be a pályázatát.

Megjegyezzük, hogy továbbra is irányadó az a szabály, miszerint a díjkitűző akkor is köteles kiadni a díjat, ha a teljesítményt vagy eredményt a díjkitűzésre tekintet nélkül hozták létre. Tehát a díjra való jogosultság szempontjából irreleváns, hogy a teljesítmény vagy eredmény első létrehozója azt milyen okból hozta létre, és hogy honnan értesült a díjkitűzésről. Természetesen ezektől a szabályok is diszpozitívak: például a határidőben be nem adott pályamunka elkészítője a kiírás alapján akkor sem lesz jogosult a díjra, ha azt még a beadási határidő előtt készítette el.

2. A díj több jogosult közötti megosztása

A Ptk. nem változtat azon, hogy a díjat több jogosult között elsősorban annak függvényében kell felosztani, hogy a teljesítményt vagy eredményt együttesen vagy egymástól függetlenül hozták létre. Természetesen számos olyan eset elképzelhető, amikor annak ellenére, hogy elvileg több jogosult is lenne a díjra, azt végül közülük csak egy vagy néhány meghatározott személy kapja (pl. sorsolás után).

3. A díjkitűzés visszavonása

A díjkitűzés visszavonásának szabályait egy kisebb módosítással tartja fenn a Ptk. Az 1959-es Ptk. úgy rendelkezett, hogy a díjkitűzést három feltétel fennállása esetén lehetett érvényesen visszavonni: ha a díjkitűző a visszavonás jogát kifejezetten fenntartotta; ha a visszavonás legalább ugyanolyan nyilvánosan történt, mint a díjkitűzés; és ha az eredmény még nem valósult meg. A Ptk. elhagyja a harmadik érvényességi feltételt, és ehelyett hatálytalannak minősíti a díjkitűzés visszavonását azokkal szemben, akik a teljesítményt vagy az eredményt már a visszavonás előtt létrehozták. E változtatásnak akkor lehet jelentősége, ha olyan díjkitűzést tesznek, amely alapján nemcsak a teljesítmény vagy eredmény első létrehozója, hanem további személyek is jogosultak lehetnek a díjra.

XXXVI. CÍM

A KÖTELEZETTSÉGVÁLLALÁS KÖZÉRDEKŰ CÉLRA

6:589. §

[Kötelezettségvállalás közérdekű célra]

Ha valaki kötelezettséget vállal arra, hogy általa meghatározott közérdekű célra ingyenesen vagyoni szolgáltatást teljesít, megállapíthatja azokat a feltételeket, amelyek szerint a szolgáltatást a meghatározott célra kell fordítani, és kijelölheti azt a személyt, akinek javára a szolgáltatást fordítani kell.

A közérdekű célú kötelezettségvállalást az 1959-es Ptk. azért vezette be, hogy alternatív megoldást nyújtson a közérdekű célokra adott vagyoni felajánlásokhoz a „burzsoának” minősített alapítvány helyett. E két jogintézmény párhuzamosan él a jogrendszerünkben az alapítvány 1987-es rehabilitációja óta [Kecskés László: A díjkitűzés. Kötelezettségvállalás közérdekű célra in Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (CompLex 2007, Budapest) 2119–2120.].

A Ptk. a közérdekű célú kötelezettségvállalást a díjkitűzéshez hasonlóan a korábbi szabályozással ellentétben nem a szerződésekre vonatkozó szabályok, hanem az egyéb kötelelemkeletkeztető tények között helyezi el, tekintettel arra, hogy nincs szó szerződésről, mert a kötelelem egyoldalú jognyilatkozatból fakad. A Ptk. egyébként a korábbi szabályozás nagy részét átveszi, ugyanakkor az 1959-es Ptk. „több olyan rendelkezését is elhagyja, amely a szabályozás diszpozitív jellegéből következően eddig is csak iránymutatás céljából, illetve tájékoztató jelleggel szerepelt a közérdekű célú kötelezettségvállalásnál” (Indokolás 679.). Ilyen át nem vett szabály például az, hogy a szolgáltatás ingyenességét nem érinti az olyan kikötés, amely meghalt személy emlékével kapcsolatos, és amelynek teljesítése vagyoni szolgáltatással is jár. Ugyanígy nem rögzíti már azt sem a Ptk., hogy a kötelezettségvállaló kikötheti, hogy a szolgáltatásnak a meghatározott célra való fordítása a kötelezettségvállaló nevének feltüntetésével történjék. Ez azonban értelemszerűen nem jelenti azt, hogy a továbbiakban ne lehetne ilyen kikötéseket alkalmazni.

Fontosabb változás az, hogy a Ptk. „mellőzi a kötelezettségvállalás írásba foglalására vonatkozó követelményt, összhangban azzal a törekvéssel, hogy az írásbeliség csak különösen indokolt esetben legyen korlátja a jognyilatkozat érvényességének” (Indokolás 679.).

A közérdekű célú kötelezettségvállalás a kötelezettségvállaló meghatározott közérdekű célra történő ingyenes vagyoni szolgáltatásra kötelezettséget vállaló egyoldalú

jognyilatkozata. Így az ajándékozástól az különbözteti meg, hogy a felek között nem jön létre szerződés, valamint a közérdekű célú kötelezettségvállalás ellentétben ajándék bármilyen céllal adható (a közérdekű célú kötelezettségvállalás és az ajándékozás elhatárolásához lásd BDT2010.2371.). A közérdekű célú kötelezettségvállalást a szponzori megállapodásoktól egyrészt szintén megkülönbözteti az a körülmény, hogy a felek között szerződés jön létre, másrészt az is, hogy az nem tekinthető ingyenes jogviszonynak, mert a szponzor a támogatás ellenében megjelenési lehetőséget kap. A közérdekű célú kötelezettségvállalás és az alapítvány között pedig az a legfontosabb elhatárolási szempont, hogy utóbbi esetén a meghatározott célra felajánlott vagyontömeg jogi személyiséget kap [Pomeisl András: Egyéb kötelelemkeletkeztető tények *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata. V/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 563.]. Emellett a Ptk. által szabályozott alapítvány létrehozásának – az 1959-es Ptk.-val szemben – már nem feltétele az, hogy a cél közérdekű legyen. Az alapítvány céljának azonban tartósnak kell lennie, ez a megkötés azonban közérdekű célú kötelezettségvállalás esetén hiányzik.

A közérdekű célú kötelezettségvállalás létrehozásának azonban értelemszerűen egyik feltétele az, hogy célja közérdekű legyen. Azzal kapcsolatban, hogy milyen cél tekinthető közérdekűnek, továbbra is irányadónak tekinthető a Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégiumának az alapítványok nyilvántartásba vételéről szóló 2. számú állásfoglalása: „Közérdekűnek minősül a cél elsősorban akkor, ha a társadalom, illetve az egyének szélesebb körének érdekét szolgálja. A közérdekűség fogalmát azonban nem lehet csupán az érintett (kedvezményezett) személyek száma alapján megítélni. Közérdekű lehet a célja annak az alapítványnak is, amely kisszámú közösség vagy adott esetben egyetlen ember érdekét szolgálja, de célja nem elsődlegesen jövedelemszerző, illetőleg vagyongyarapító jellegű, hanem az általános társadalmi értékítélet szerint a köz érdekében is álló célt szolgált. Ilyen lehet többek között bizonyos alkotmányos kötelezettségek alapítvány útján való teljesítése; valakinek emberiességi, humánus érzésből való támogatása vagy valamelyik tudományos, művészeti, környezetvédelmi, vallási stb. célkitűzés. Így például a súlyos betegségben szenvedő egyén gyógyulásának elősegítésére létesült alapítvány is közérdekűnek tekinthető, vagy a tehetséges pályakezdő művész, tudományos kutató képzését elősegítő ösztöndíj alapítása is közérdekű célt szolgál végső soron” (KK 2.).

6:590. § [Szerv kijelölése]

- (1) Ha a kötelezett nem jelölte ki azt a szervet, amely a szolgáltatást a meghatározott célra fordítja, annak kijelöléséről az ügyész keresete alapján a bíróság határoz.**
- (2) Ha a kijelölt szerv a szolgáltatást nem fordítja a meghatározott célra, az ebből eredő igények érvényesítésére az ügyész is jogosult.**

Közérdekű célú kötelezettségvállalás esetén nem közvetlenül a kötelezettségvállaló fordítja az általa felajánlott vagyoni szolgáltatást a közérdekű célra, hanem azt egy kijelölt szerv teszi meg. Álláspontunk szerint a kijelölés elfogadásával szükségszerűen létrejön egy mögöttes szerződési megállapodás a kötelezettségvállaló és a kijelölt szerv között. Abban az esetben, ha a kötelezettségvállaló nem jelöli ki azt a szervet, amely a szolgáltatást a meghatározott célra fordítja, akkor annak kijelöléséről az ügyész keresete alapján a bíróság határoz. Ilyenkor a mögöttes szerződést a bíróság határozata pótolja.

Kérdéses lehet az, hogy mennyiben van szükség a közérdekű célra történő kötelezettségvállalás intézményére, ha a kötelezettségvállaló és a kijelölt szerv között szükségszerűen fennáll egy szerződéses kapcsolat, hiszen abban a megállapodásban

valamennyi kérdés rendezhető. A bizalmi vagyonkezelés intézménye tűnik a leginkább alkalmasnak arra, hogy a legtöbb esetben kiváltsa a közérdekű célra történő kötelezettségvállalást. Ebben a konstrukcióban a kötelezettségvállaló lesz a vagyonrendelő, a kijelölt szerv pedig a vagyonkezelő. Az pedig nem jelenthet problémát, hogy bizalmi vagyonkezelés esetén a kedvezményezett személyét meg kell határozni, mert az körülírással is megtehető. Azt sem tartjuk lényeges eltérésnek, hogy a vagyonkezelő megszerzi a kezelt vagyon tulajdonjogát, mert közérdekű célú kötelezettségvállalás esetén is csak akkor tudja a meghatározott vagyoni szolgáltatást a megjelölt célra fordítani a kijelölt szerv, ha afelett rendelkezési joggal bír. Ezt az értelmezést erősíti a 6:592. § (2) bekezdése, mely szerint abban az esetben, ha a kötelezettség a cél megvalósulása vagy lehetetlenné válása miatt szűnt meg, a fel nem használt szolgáltatásokat a kötelezettségvállaló részére vissza kell szolgáltatni. Hiszen csak akkor beszélhetünk a szolgáltatások visszaszolgáltatásáról, ha a szolgáltatások felett a kötelezettségvállaló rendelkezési joga megszűnt.

A fentiek alapján esetleg olyan formában lehetne jelentősége a közérdekű célú kötelezettségvállalásnak, ha a Ptk. szabályától eltérően nem maga a kijelölt szerv fordítaná a szolgáltatást a meghatározott célra, hanem ez a kötelezettség a kötelezettségvállalónál maradna, és a kijelölt szerv csak azt határozná meg, hogy a szolgáltatást pontosan kinek a javára teljesítse a kötelezettségvállaló. Erre a megoldásra példaként az az eset említhető, ha egy jogi személy olyan kötelezettségvállalást tesz, hogy az üdülőjében minden év júniusában hátrányos helyzetű gyermekeket fog üdültetni, és kijelöl egy szervet, amely minden évben eldönti, hogy konkrétan kik jogosultak a szolgáltatás igénybevételére.

Jelen § (2) bekezdése a közérdekű célú kötelezettségvállalással kapcsolatos igényérvényesítési jogosultságot szabályozza: ha a kijelölt szerv a szolgáltatást nem fordítja a meghatározott célra, az ebből eredő igények érvényesítésére az ügyész is jogosult. Az azonban nem egyértelmű, hogy az ügyészen kívül még ki érvényesíthet igényt a kijelölt szervvel szemben. Álláspontunk szerint jogosult erre a kötelezettségvállaló is, hiszen közte és a kijelölt szerv között szerződésen vagy bírósági határozaton alapuló kötelelem áll fenn, amelynek megszegése esetén a szerződésszegő féllel szemben felléphet. A BDT2003.841. szám alatt közzétett határozat szerint a kötelezettségvállalóval ellentétben a kedvezményezett nem léphet fel a kijelölt szervvel szemben. E döntést álláspontunk szerint Pomeisl András megalapozottan kritizálja, amikor arra hívja fel a figyelmet, hogy a közérdekű célú kötelezettségvállalásra is megfelelően alkalmazandó a 6:136. § (1) bekezdése, mely szerint „harmadik személy részére teljesítendő szolgáltatás esetén a harmadik személy akkor követelheti közvetlenül a szolgáltatás teljesítését, ha ezt a jogát a felek kifejezetten kikötötték, vagy ez a jogügylet céljából vagy az eset körülményeiből egyértelműen következik” [Pomeisl András: Egyéb kötelelemkeletkeztető tények célra *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata. V/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 564.].

A Ptk. csak a kijelölt szervvel szembeni igényérvényesítést tárgyalja, azonban arról a kérdésről nem rendelkezik, hogy a kötelezettségvállalóval szemben ki léphet fel, ha nem teljesíti a közérdekű célú kötelezettségvállalás keretében vállalt szolgáltatás nyújtását. Álláspontunk szerint ilyen esetben jogszabályi felhatalmazás hiányában az ügyész nem léphet fel. Ezzel ellentétben a kijelölt szerv a köztük fennálló kötelelem alapján érvényesítheti a kötelezettségvállalóval szemben az ilyen jellegű igényt. Ha nincs kijelölt szerv, akkor pedig a kijelöléséről az ügyész keresete alapján a bíróság határoz a 6:590. § (1) bekezdésének megfelelően. Sőt, a jogosult szintén felléphet a kötelezettségvállalóval szemben, ha a 6:136. § (1) bekezdésben foglalt feltételek fennállnak.

6:591. § [Visszavonás]

- (1) Az egyszeri szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalást érvényesen a teljesítés előtt lehet visszavonni, ha a kötelezettség elvállalása után a kötelezett körülményeiben olyan lényeges változás állott be, hogy a kötelezettségvállalás teljesítése többé el nem várható.**
- (2) A határozatlan időre szóló, rendszeres szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalást a kötelezett bármikor visszavonhatja.**
- (3) A kötelezettségvállalás visszavonása esetén a már teljesített szolgáltatás visszakövetelésének nincs helye.**

A kötelezettségvállalás visszavonására vonatkozó jog biztosítása a *clausula rebus sic stantibus* elvének a megjelenése tekintettel a kötelezettségvállalás ingyenességére. A Ptk. érdemben nem változtat a korábbi szabályozáson. Mindössze annyi változást vehetünk észre, hogy az (1) bekezdés az 1959-es Ptk.-val szemben külön utal az érvényességre. Ezzel egyértelművé válik, hogy az kógens szabály.

A Ptk. továbbra sem rendelkezik a határozott időre szóló, rendszeres szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállalás visszavonhatóságáról [Pomeisl András: Egyéb kötelelemkeletkeztető tények *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata. V/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 565.], pedig ebben az esetben is indokolt volna az ingyenességből fakadóan a *clausula rebus sic stantibus* elvének alkalmazása az egyszeri szolgáltatásra irányuló kötelezettségvállaláshoz hasonlóan.

6:592. § [A kötelezettség megszűnése]

- (1) A kötelezettség megszűnik**
  - a) a kötelezett halálával;**
  - b) a kötelezettségvállalás céljának megvalósulásával; vagy**
  - c) a kötelezettségvállalás céljának lehetetlenné válásával.**
- (2) Ha a kötelezettség a cél megvalósulása vagy lehetetlenné válása miatt szűnt meg, a fel nem használt szolgáltatásokat a kötelezett részére vissza kell szolgáltatni.**

A közérdekű célú kötelezettségvállalás megszűnésének szabályain a Ptk. érdemben nem változtat. Mivel a kötelezettségvállalás visszavonással is megszűnhet, valamint határozott idejű is lehet, mely esetben az előre meghatározott időpontban a kötelezettségvállalás megszűnik, ezért az (1) bekezdés felsorolása nem taxatív jellegű.

A Ptk. alapján egyértelmű, hogy a közérdekű célú kötelezettségvállalás olyan személyes kötelezettség, amely az örökhagyó halálával megszűnik, így az az örökösöket nem terheli. Ez azt jelenti, hogy ugyan az örökösök további szolgáltatások teljesítésére nem kötelezhetőek, de azokat a még fel nem használt szolgáltatásokat sem követelhetik vissza, amelyek a kötelezettségvállaló halálakor már kikerültek az ő rendelkezése alól. Ugyanis a (2) bekezdés alapján visszakövetelésre csak akkor van lehetőség, ha a kötelezettség a cél megvalósulása vagy lehetetlenné válása miatt szűnt meg [lásd Pomeisl András: Egyéb kötelelemkeletkeztető tények *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata. V/VI.* (HVG-ORAC 2013, Budapest) 566. és Kecskés László: A díjkitűzés. Kötelezettségvállalás közérdekű célra *in* Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata* (CompLex 2007, Budapest) 2123.].

HETEDIK KÖNYV

ÖRÖKLÉSI JOG

ELSŐ RÉSZ

ÁLTALÁNOS SZABÁLYOK

I. CÍM

ÖRÖKLÉS

7:1. § [Öröklés]
Az ember halálával hagyatéka mint egész száll az örökösre.

1. Az örökléshez való jog és az öröklési jog

Az örökléshez való jog elválaszthatatlan a tulajdonhoz való jogtól: a tulajdonjog örökléshez való jog hiányában csonka lenne. Ennek megfelelően az Alaptörvény XIII. cikkének (1) bekezdése a tulajdonhoz való joggal együtt biztosítja az örökléshez való jogot. Értelemszerűen az öröklési rend a tulajdoni rendtől függ, hiszen csak azok a javak örökölhetőek, amelyek tulajdon tárgyai lehetnek.

Az öröklési jog az ember halálához kapcsolódó magánjogi kérdéseket szabályozza, elsődlegesen az örökösök vagyona az örökösökre való átszállását rendezi. A Ptk. Hetedik Könyve tartalmazza az öröklési jogot az alábbi felosztás szerint:

- a) Első Rész: Általános szabályok
- b) Második Rész: Végintézkedésen alapuló öröklés
- c) Harmadik Rész: Törvényes öröklés
- d) Negyedik Rész: Kötelesrész
- e) Ötödik Rész: Az öröklés joghatásai

A fentiekből szembetűnően látszik, hogy a Ptk. szabályozási szerkezete lényeges eltérést mutat az 1959-es Ptk.-hoz képest: a végintézkedésen alapuló öröklés szabályai a törvényes öröklés szabályai elé kerültek. Az Indokolás szerint ennek a változtatásnak az az oka, hogy „az öröklés rendjét elsődlegesen az örökösök végakarata határozza meg, és csak végintézkedés hiányában (vagy annak hézagaiban) érvényesülnek a törvényes öröklés szabályai” (Indokolás 680.).

A szerkezettel szemben a szabályozás módja nem változott meg: az öröklési jog szabályai alapvetően kógensnek tekinthetőek. Természetesen számos olyan eszközt biztosít az öröklési jog, amellyel az örökösök vagy az örökösök a Ptk. szabályaitól eltérhetnek: például az örökösök azzal, hogy végintézkedést tesz, tulajdonképpen felülírja a törvényes öröklés szabályait. Értelemszerűen a legtöbb diszpozitív szabály a végintézkedésen alapuló öröklés szabályai között található meg (de máshol is előfordul, például a lemondásnál). Az adott rendelkezés diszpozitív jellegét a törvényesszöveg

jellemzően egyértelműen jelzi: például a „vagy a végrendeletből más nem következik” (lásd például a 7:30. vagy a 7:35. §-t), „vagy a felek eltérő megállapodásának hiányában” (lásd például a 7:8. vagy a 7:50. §-t) szófordulattal.

2. A Ptk. öröklési jogi szabályainak alkalmazása

A Ptké. 57–65. §-ai rendezik azt a kérdést, hogy a Ptk. öröklési jogi szabályait mely tényállásokra kell alkalmazni. Az 57. § alapján a főszabály az, hogy a Ptk. öröklési jogot szabályozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után megnyílt öröklésre, a végintézkedésre vonatkozó rendelkezéseit pedig a hatálybalépése után kelt végintézkedésre kell alkalmazni. Kivételesen a Ptk. egyes szabályait a hatálybalépése előtt tett végintézkedésre is alkalmazni kell, ha ez elősegíti azt, hogy a végintézkedés a kívánt joghatásokat kiválthassa. Például a Ptké. 58. § (2) bekezdése alapján a Ptk. hatálybalépése előtt kelt végrendelet érvényességét a Ptk. szabályai szerint kell elbírálni, ha a végrendelet a Ptk. szerint érvényes lenne, és az öröklés a Ptk. hatálybalépése után nyílt meg.

3. Az öröklés fogalma és fogalmi elemei

Az öröklés fogalmát a 7:1. § határozza meg. Leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy az öröklés az ember halálakor az örökölhető vagyona kiterjedő egyetemes jogutódlás.

A 7:1. § megszövegezéséből egyértelműen következik, hogy örökhagyó csak ember, azaz természetes személy lehet. Értelemszerűen méhmagzat nem lehet örökhagyó, mert a halál szükségszerű előfeltétele az élve születés, az után viszont már nem beszélhetünk méhmagzatról.

A jogi személyek megszűnése szintén nem tartozik az öröklés körébe. Még egy lényeges különbséget vehetünk észre ebben a tekintetben a jogi és természetes személyek között: a jogi személyek megszűnhetnek jogutóddal (például átalakulás) és jogutód nélkül (például végelszámolás) is. A természetes személyek halála esetén mindig bekövetkezik az öröklés, és mindig lesz polgári jogi jogutódjuk, de a jogutódlás csak az örökölhető polgári jogviszonyokra terjed ki.

Az öröklés a halál pillanatában következik be, a magyar jog továbbra is az *ipso iure* öröklés elvét követi. Ez azt jelenti, hogy az örökhagyó halálának pillanatában a törvény erejénél fogva, egyéb jogi aktus nélkül száll át a hagyaték, azaz nincs nyugvó hagyaték. Ennek megfelelően a hagyatéki eljárásban a közjegyző által meghozott hagyatékátadó végzés nem konstitutív, hanem deklaratív hatályú.

A fentiekből kifolyólag a halál öröklési jogi szempontból olyan jogi ténynek minősül, amely bekövetkezésével önmagában kiváltja az öröklést (a hagyaték megnyílását). A halál időpontját halotti anyakönyvi kivonat – mint a kiállítás időpontjában az anyakönyvi eseményhez kapcsolódóan az anyakönyvben szereplő adatokat közhitelesen tanúsító okirat – igazolja, mely a halál tényének bírósági határozattal történt megállapítása és holtak nyilvánítás esetén a bíróság megnevezését, a határozat számát és a határozat jogerőre emelkedésének időpontját is tartalmazza. A halálesetet egyébként az az anyakönyvvezető jegyzi be az anyakönyvbe, akinek illetékességi területén az történt [lásd az At. 7. § (1), valamint a 73/A. § (1) és (5) bekezdését].

Az öröklés fogalmi elemei közül a hagyatékot továbbra sem határozza meg közelebbről a Ptk. A hagyaték tulajdonképpen az örökhagyó örökölhető vagyona. Vagyon alatt valamely jogalany anyagi értékben meghatározható jogosultságainak és

kötelezettségeinek összességét, az aktívákat és a passzívákat együttesen értjük. Azaz a hagyaték nem más, mint az örökhagyó örökölhető polgári jogi jellegű vagyoni jogosultságainak és kötelezettségeinek összessége.

A fentiek alapján a hagyaték az örökhagyó vagyonánál szűkebb fogalom: egyes vagyontárgyak, vagyoni jogosultságok, kötelezettségek nem örökölhetők, azaz nem részei a hagyatéknak. Értelemszerűen nem tartoznak az örökhagyó vagyonába a nem polgári jogi jogosultságok, kötelezettségek. Ennek megfelelően az örökös nem lesz az örökhagyó jogutódja a munkaviszonyában, a nyugdíjjogosultságában stb. A nyugdíjjal kapcsolatban megjegyezzük, hogy nem teljesen egyértelmű az, hogy az örökhagyó életében már esedékessé vált, de fel nem vett nyugdíj a hagyaték részét képezi-e. A Tny. 83. § (2) bekezdése ugyanis csak azt a kérdést rendezi, hogy a jogosult halála esetén a fel nem vett nyugellátás felvételére ki és meddig jogosult: azt a jogosulttal közös háztartásban együtt élt házastárs, gyermek, unoka, szülő, nagyszülő és testvér egymást követő sorrendben, ezek hiányában az örökös veheti fel a halál napjától vagy a hagyatéki végzés jogerőssé válása napjától számított egy éven belül. A közjegyzői gyakorlat egyébként – álláspontunk szerint helyesen – ezt a követelést a hagyaték részének tekinti (Örkényi Éva: *Hagyaték tárgyát képezi-e az életbiztosítási összeg, illetve a nyugdíj? Közjegyzők Közlönye*, 2006/5. 15–16.), hiszen a már esedékessé vált nyugdíj az örökhagyót megillető konkrét pénzkövetelésnek minősül, amely a hagyaték tárgya lehet. Hasonlóan örökölhetőek az egyéb nem polgári jogviszonyokból fakadó pénzkövetelések is: például az örökös is érvényesítheti az örökhagyónak a munkáltatóval szemben fennálló végkielégítés vagy kártérítés iránti igényét. Ennek megfelelően a követelés, illetve a tartozás érvényesítése iránt a munkaügyi bíróság előtt indított perben a munkavállaló halála esetén örököse a perbe félként önként beléphet, illetve a munkáltatót őt perbe vonhatja (BH1975.437.). Sőt álláspontunk szerint ezeket az igényeket az örökös akkor is érvényesítheti, ha az örökhagyó a pert még nem indította meg.

A nem polgári jogi jogviszonyok mellett szintén nem képezik a hagyaték részét az örökhagyó személyéhez kötődő jogok, jogosultságok: ezek alatt értve különösen a személyiségi jogokat, a haszonélvezetet, a használatot, valamint a tartási és életjáradéki jogosultságot. A személyiségi jogokkal kapcsolatban ki kell emelni, hogy nemcsak a személyiségi jogok, hanem az azok megsértéséből fakadó igények (például sérelemdíj iránti követelés) sem szállnak át az örökösökre, mert a 2:54. § (1) bekezdése alapján a személyiségi jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni. Annak viszont nincs akadálya, hogy ha az örökhagyó a személyiségi jogainak megsértéséből fakadó igények érvényesítése végett pert indított, de a per folyamán meghalt, akkor az örökösök a perbe jogutódként belépjenek (BH1996.639.).

Megjegyezzük, hogy a szellemi alkotásokhoz kapcsolódó személyhez fűződő jogok sem képezik a hagyaték részét (a szellemi alkotásokhoz kapcsolódó vagyoni jogok természetesen beletartoznak a hagyatékba): például az Szt. 14. § (1) bekezdése szerint a szerző halála után az Szt.-ben szabályozott személyhez fűződő jog megsértése miatt a védelmi időn belül az léphet fel, akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott – ilyennek hiányában pedig, vagy ha a megbízott nem intézkedik, az, aki a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerezte.

Az örökhagyó személyéhez kötődő jogosultságokhoz hasonlóan a személyes közreműködést igénylő vagy bizalmi jellegű jogviszonyok szintén nem képezik a hagyaték részét, mert a 6:3. § alapján megszűnik a kötelelem a kötelezett halálával, ha kötelezettsége személyesen teljesíthető szolgáltatás nyújtására irányult, valamint a jogosult halálával, ha a szolgáltatást – annak jellegénél fogva – kifejezetten részére kellett nyújtani (például egy portréfestmény elkészítésére vonatkozó vállalkozási szerződés mind a megrendelő,

mind a vállalkozó halálával megszűnik, így egyikük hagyatékának sem képezi a részét). Egyébként a személyes közreműködést igénylő vagy bizalmi jellegű jogviszonyok jellemzően megbízási jogviszonyok. Az 1959-es Ptk. 481. §-a ki is mondta, hogy a megbízási szerződés bármelyik fél halálával megszűnik. Ilyen rendelkezést viszont a Ptk. nem tartalmaz. Ebből álláspontunk szerint az következik, hogy sem a megbízó, sem a megbízott halála nem eredményezi automatikusan a megbízási szerződés megszűnését, e jogviszonyok valamelyik fél halálával csak akkor szűnnek meg, ha a 6:3. §-ban fent említett feltételek teljesülnek. Ezzel részben ellentétes álláspontot képvisel Gárdos, aki szerint a „megbízott halála értelemszerűen továbbra is a megbízási szerződés megszűnését eredményezi” [Gárdos Péter: *A megbízási típusú szerződések in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 1835.]. Azért vitatjuk ezt a nézetet, mert egy megbízási jogviszonynak nem kell szükségszerűen személyesen teljesíthető szolgáltatás nyújtására irányulnia, és ezek a megbízások a megbízott halálával vonatkozó jogszabályi rendelkezés hiányában nem szűnnek meg. Természetesen az örökösök nem kényszerülnek a megbízási jogviszony folytatására sem megbízói, sem megbízotti pozícióban, mert a 6:278. § alapján a szerződést azonnali hatállyal, indokolás nélkül felmondhatják.

Nyilvánvalóan azok a jogosultságok sem képezik a hagyaték tárgyát, amelyet az örökösök ugyan az örökhagyó halála következtében, de saját jogon szereznek meg. Így ha az életbiztosítási szerződés kedvezményezettjének a biztosított örökösét kell tekinteni, az örökös nem az örökösi, hanem kedvezményezetti minőségénél fogva – vagyis közvetlenül az életbiztosítási szerződés alapján – tarthat igényt a biztosítási összegre, ez az összeg nem tartozik a hagyatékhoz (BH1985.263.). Ez egyébként abból is következik, hogy a biztosítási összeg sosem képezte az örökhagyó vagyonának részét, márpedig a hagyaték részét csak olyan jogosultság vagy kötelezettség képezheti, amely korábban az örökhagyó vagyonába tartozott.

Értelemszerűen azok az örökösöket megillető jogosultságok sem lehetnek a hagyaték részei, amelyek a hagyaték megnyílását követően keletkeznek. Például a kegyeleti joghoz kapcsolódó vagyoni igényeket az örökösök szintén saját jogon gyakorolják (lásd az 2:50. §-nál).

A fentiekén kívül szólnunk kell még a Tbtvr. 10. §-áról, mely szerint nagykorú betétes a takarékbetét elhelyezésekor úgy rendelkezhet, hogy elhalálása esetén a takarékbetétet az általa megjelölt kedvezményezett részére kell visszafizetni; az így elhelyezett takarékbetét nem tartozik a takarékbetétes hagyatékához, a kedvezményezett a takarékbetét felett a hagyatéki eljárás lefolytatásától függetlenül rendelkezhet. Ez a megoldás dogmatikai szempontból vitatható [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 17.]. Ráadásul az 1. § (6) bekezdése alapján e rendelkezést a természetes személyek fizetésiszámla-szerződés és betétszerződés keretében hitelintézetnél elhelyezett pénzeszközeire is alkalmazni kell. Álláspontunk szerint teljesen indokolatlannak tűnik e különös rendelkezés. Egyáltalán nem látjuk okát, hogy miért vonhatja ki az örökhagyó e betétösszegeket az öröklés szabályai alól, hiszen így olyan formában is meghatározhatja e követelések jogosultját elhalálása esetére, amely nem felel meg a végintézkedésekre vonatkozó szabályoknak. Ráadásul e szabályozás a hagyatéki hitelezők érdekeit is nyilvánvalóan sérti, hiszen a hagyatékából így kivont vagyonelemek nem képezhetik a követelések fedezetét (legfeljebb csak akkor, ha bizonyítják a rendelkezés fedezetelvonó jellegét). A kötelesrészre jogosultakat is könnyebb így kijátszani, mert ugyan a bírói gyakorlat szerint ezek az összegek mint ingyenes juttatások a kötelesrész alapjába beleszámítandóak (BH1978.120.), de a kötelesrészre

jogosultak igen nehezen tudnak információt szerezni ezeknek a betétösszegnek a meglétéről és a nagyságáról.

A hagyatéknak természetesen nemcsak az örökhagyó vagyontárgyai, hanem az örökhagyó kötelezettségei és tartozásai is a részét képezik. Az örökhagyó adótartozásai azonban nem képezik a hagyaték részét. Az adóhatóság nem hagyatéki hitelező, az adó megfizetéssel kapcsolatos eljárást a közjegyzői eljárást követően folytathatja le, és az örökös az adójogi szabályok alapján kell köteleznie az adótartozás megfizetésére (BH2012.275.).

Az öröklés fogalmi elemei közül a hagyaték mellett még az örökös fogalmát szükséges közelebbről megvizsgálni. A 7:25. § (2) és (3) bekezdése alapján örökös az, akinek az örökhagyó hagyatékát, annak meghatározott hányadát vagy részét juttatja, valamint kétség esetén az is, akinek az örökhagyó az egész hagyaték értékének jelentős részét kitevő egy vagy több meghatározott vagyontárgyat juttat, ha az örökhagyó feltehető akarata szerint a részesítettnek a hagyatéki terhek viselésében is osztoznia kell. Tehát az örökös az örökhagyó általános és egyetemes jogutódja. Örökös lehet természetes vagy jogi személy, valamint más jogképes jogalany is. Az örökhagyónak lehet több örököse is, örököstársakról akkor beszélünk, ha több örökös hányad szerint öröklí a hagyatékot [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 18.].

Az örökössé válás feltételei között megkülönböztethetjük a pozitív és negatív előfeltételeket. Pozitív előfeltétel az, hogy a hagyaték megnyílásakor rendelkezzen jog- és szerzőképeséssel. A jogképeség megléte természetes személyek esetén azt jelenti, hogy az örökösnek legkésőbb a hagyaték megnyílásáig meg kell fogannia (BH1987.129.), és természetesen akkor még életben is kell lennie. Jogi személyek esetén pedig az örökössé válás feltétele az, hogy a hagyaték megnyílásáig létrejöjjön, azaz a 3:4. § (4) bekezdése alapján a bíróság a vonatkozó nyilvántartásba bejegyezze (ez alóli kivétel az alapítvány létesítése végintézkedéssel, lásd a 3:388. §-nál, valamint gazdasági társaságok esetén az előtársasági lét a 3:101. § alapján), és addig ne szűnjön meg. Megjegyezzük, hogy ha az örökhagyó a végrendeletben a jogi személy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeti egységet nevezi meg örökösként, akkor a jogi személy minősül végrendeleti örökösnek (EBH2011.2317.).

A szerzőképeség pedig az adott hagyatéki vagyontárgyak tekintetében vizsgálandó: azt jelenti, hogy az adott vagyontárgyat az adott jogalany örökösként megszerezheti-e. A szerzőképeség hiányozhat például mező- vagy erdőgazdasági földek esetén (lásd a Földforgalmi törvény 6., 10–15. és 34. §-ait, valamint a Fétv. 8. és 41. §-át).

Az örökössé válás negatív előfeltétele pedig az, hogy ne álljon fenn kiesési ok (lásd a 7:4. §-nál). Megjegyezzük, hogy ezeknek az előfeltételeknek a fenti kategorizálása valójában nem képez éles határokat, hiszen a Ptk. külön kiesési esetként rögzíti azt, ha az adott személy jogképesége az örökhagyó halála előtt megszűnik, és a szerzőképeség hiányát is fel lehet úgy fogni, hogy annak következtében az érintett személy az adott hagyatéki vagyontárgyakra nézve kiesett az öröklésből.

Mint említettük, az örökös az örökhagyó általános és egyetemleges jogutódja, viszont nem ő az egyetlen személy, akinek az örökhagyó halálával az öröklésből kifolyólag jogosultsága keletkezik. Az örökhagyónak ugyanis lehet különös jogutódja is, idetartozik például a dologi hagyományos és a halál esetére szóló ajándékozás megajándékozottja. Ezenkívül vannak olyan személyek is, akik ugyan nem tekinthetők az örökhagyó jogutódjának, de a hagyaték megnyílása következtében kötelmi jogi igényük keletkezik, amelyet elsősorban az örökösökkel szemben érvényesíthetnek. Ilyen személy például a kötelmi hagyományos és a kötelelő rész jogosultja.

7:2. § [Öröklési igény] Az öröklési igény nem évül el.

Az öröklési igény a tulajdonihoz hasonlóan el nem évülő igény. Öröklési igénynek az örökös mint általános és egyetemes jogutódot megillető tulajdoni jellegű igényt tekintjük. Szintén el nem évülő öröklési jogi igény a dologi hagyomány iránti igény. Mind az öröklési, mind a dologi hagyomány iránti igényre vonatkozik, hogy az elévülésük csak az adott dolog megléte alatt kizárt, de ha az természetben már nem elégíthető ki, mert a dolog nincs meg, akkor helyébe kötelmi jellegű igény lép, és ez az igény viszont a rendes elévülés szabályai alá esik (EBH2004.1024.).

Nem egyértelmű a halál esetére szóló ajándékozásból fakadó igény megítélése a jogirodalomban: van olyan álláspont, amely szerint ez is el nem évülő tulajdoni igény [Vékás Lajos – Weiss Emília: Öröklési jog *in* Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 2377.], mások szerint viszont ajándékozás esetén a tulajdonszerzéshez szükséges a birtokátruházás, amely egy kötelmi kötelezettség, így az arra irányuló követelés elévülhet [Fabó Tibor: Öröklési jog. Általános szabályok *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 414.]. Álláspontunk szerint a halál esetére szóló ajándékozás szabályaiból az következik, hogy az ajándék az örökhagyó halálakor *ipso iure* átszáll a megajándékozottra, ezért ez az igény is el nem évülő igénynek minősül (lásd a 7:53. §-nál).

Az öröklési jogban a fentiek mellett számos elévülő, kötelmi jogi igénnyel is találkozhatunk. Idetartozik például a kötelmi hagyomány és a kötelesrész iránti igény is. Sőt a korábbi szabályozással ellentétben a végintézkedés megtámadására vonatkozó jog az öröklés megnyílásától számított öt év alatt szintén elévül.

7:3. § [Az öröklés jogcímei]

- (1) Örökölni végintézkedés alapján vagy törvény szerint lehet.
- (2) Ha az örökhagyó után végintézkedés maradt, az öröklés rendjét ez határozza meg.

1. Az öröklés lehetséges jogcímei

Az öröklés a tulajdon megszerzésének származékos módja, az alábbi jogcímek kapcsolódhatnak hozzá:

- a) végintézkedésen alapuló öröklés,
- b) törvényen alapuló öröklés,
- c) öröklés.

A fentiekből látszik, hogy más származékos szerzősmódokhoz (itt elsősorban az átruházásra gondolunk) képest, öröklés esetén a szerzősmód és a jogcím nem válik el élesen egymástól. A végintézkedésen alapuló öröklés mint jogcím azt jelenti, hogy az örökös az érintett hagyatéki vagyontárgyakat az örökhagyó végintézkedése (ez lehet végrendelet, öröklési szerződés vagy halál esetére szóló ajándékozás) alapján szerzi meg. Törvényes öröklés akkor lehet az öröklés jogcíme, ha az örökös nem végintézkedés, hanem törvény, azaz a Ptk. rendelkezései alapján örökli az érintett hagyatéki vagyontárgyakat. És van egy harmadik eset is, amikor az öröklés jogcíme egyszerűen öröklés. Ez osztályos egyezség esetén fordul elő (lásd a 7:93. §-nál). Ilyenkor arról van szó, hogy az örökösök az egyes hagyatéki vagyontárgyakat nem az örökhagyó végintézkedése, de nem is a Ptk.

rendelkezései, hanem az ő közös megegyezésük, azaz osztályos egyezség alapján szerzik meg. Álláspontunk szerint idetartoznak azok az esetek is, amikor egy hagyatéki vagyontárgyat az örökös részben a végintézkedés, részben a törvény rendelkezése alapján szerez meg (pl. úgy esik ki az egyik végrendeleti örökös, hogy az ő részét a törvény alapján öröklí a másik végrendeleti örökös mint törvényes örökös).

Megjegyezzük, hogy az öröklés jogcímére nincs kihatással az, ha az örökös hagyatékából való részesedése egy másik potenciális örökös nyilatkozata (lemondása vagy visszautasítása) alapján nő meg. Ezekben az esetekben ugyanis arról van szó, hogy a lemondás vagy visszautasítás következtében az adott személy az öröklésből kiesik, a többi örökös viszont továbbra is a fenti jogcímek alatt fog örökölni (pl. a végrendeleti örökös a növedéjog alapján a hagyatékából neki jutó teljes részesedést végintézkedésen alapuló öröklés jogcímén szerezheti meg).

Hagyomány és meghagyás esetén a szerzés jogcíme a végintézkedés lesz a 7:34. §-ban található utaló szabály alapján. A kötelesrész azonban nem öröklési jogcím, hanem kötelmi jogi igény [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 16.]. Ebből az következik, hogy például abban az esetben, ha az örökösök a kötelesrészt jogosultak igényét természetben elégítik ki (például egy a hagyatékba tartozó ingatlan tulajdonjogának az átruházásával), akkor a kötelesrészt jogosultak az ingatlan tulajdonjogát élők közötti átruházással szerzik meg, amelynek jogcíme a kötelesrészi igény kielégítése lesz, és a tulajdonszerzés csak a kötelesrészt jogosultak ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésével fog bekövetkezni.

Sajátosnak tűnik az az eset, amikor egy öröklési jogvitában (például egy a teljes hagyatékot kimerítő végintézkedést támadnak meg a kötelesrészt jogosult törvényes örökösök) kötnek a felek osztályos egyezséget. Ilyenkor mindegyik fél öröklés jogcímén fog örökölni, függetlenül attól, hogy a megtámadott végrendelet érvényes és hatályos volt-e. Hiszen ha a végrendelet érvényes és hatályos, akkor csak végrendeleti örökösök lehetnének, törvényes örökösök pedig nem, legfeljebb csak kötelesrészt jogosultak, ha pedig a végrendelet érvénytelen vagy hatálytalan, akkor nem lehetnének végrendeleti örökösök, hanem csak törvényes örökösök. Ez viszont ilyenkor már sosem derül ki, az osztályos egyezség következtében mindenki örökösnek fog minősülni, és öröklés jogcímén örököl.

2. A végintézkedésen alapuló öröklés elsődlegessége

A Ptk. alapján az öröklés rendjét továbbra is elsősorban a végintézkedés határozza meg: ez jelenik meg abban is, hogy a törvényes öröklés szabályai a végintézkedésen alapuló öröklés szabályait követik. Ha az örökhagyó után olyan érvényes és hatályos végintézkedés maradt, amely a teljes hagyatékot kimeríti, akkor törvényes öröklésnek nincs helye. A fentiek alapján az alábbi esetekben kerülhet sor törvényes öröklésre:

- a) az örökhagyó után nem maradt végintézkedés;
- b) az örökhagyó után maradt végintézkedés, de az legalább részben érvénytelen vagy hatálytalan, és azt arra jogosult megtámadja;
- c) az örökhagyó után érvényes és hatályos végintézkedés maradt, de az a teljes hagyatékot nem meríti ki;
- d) valamennyis végrendeleti örökös kiesése esetében, ha nincs sem végrendeleti és törvényes helyettes örökös, és növedéjog sem érvényesül.

A végintézkedéssel ki nem merített hagyatékkal kapcsolatos kérdéseket részletesebben lásd a 7:30. §-nál.

II. CÍM

KIESÉS AZ ÖRÖKLÉSBŐL

7:4. § *[Kiesés az öröklésből]*

- (1) **Kiesik az öröklésből, aki nem éli túl az örökhagyót. A közös balesetben vagy más hasonló közös veszélyhelyzetben elhunyt személyek az egymás után történő öröklés tekintetében a halál beálltának sorrendjétől függetlenül kiesettnek tekintendők.**
- (2) **Kiesik az öröklésből az is,**
  - a) **aki az öröklésre érdemtelen;**
  - b) **akit az örökhagyó az öröklésből kizárt vagy kitagadott;**
  - c) **aki lemondott az öröklésről;**
  - d) **aki az örökséget visszautasította.**

1. A kiesési okokról általában

Az öröklésből való kiesés azt jelenti, hogy az érintett személy az örökhagyó után nem örökölhet, azaz elveszti az örökhagyó utáni öröklési képességet. A Ptk. a kiesési okokon nem változtat, de az egyes kiesési okokra vonatkozó részletszabályokat több helyen is módosítja. Az, hogy a Ptk. az 1959-es Ptk.-val ellentétben nem tartalmazza külön nevesített kiesési okként azt az esetet, hogy valaki „a hagyatékot az öröklés megnyílásakor törvényről fogva nem szerezheti meg” nem jelent érdemi változást. Ugyanis azok az esetek, amelyeket a korábbi gyakorlat ideértett (házastárs kiesése, a szerzőképeség hiánya), továbbra is fennmaradtak a Ptk. és a külön törvények szabályozási rendszerében is.

A szerzőképeség hiányával kapcsolatban megjegyezzük, hogy annak legfontosabb esete a föld megszerzésére vonatkozó képeség hiánya. A Földforgalmi törvény szabályait annak 6. § (2) bekezdése alapján a törvényes öröklésre nem kell alkalmazni (tehát abban az esetben nem merülhet fel a szerzőképeség hiánya), a végintézkedésen alapuló öröklésre viszont alkalmazni kell. A Földforgalmi törvény 10–15. §-ai rögzítik, hogy ki szerezheti meg a föld tulajdonjogát. A 34. § (1) és (3) bekezdése alapján a föld tulajdonjogáról végintézkedéssel történő rendelkezés esetén – a hagyatéki eljárás keretében – a közjegyző megküldi a végintézkedést a föld tulajdonjogának megszerzését illetően jóváhagyás céljából a mezőgazdasági igazgatási szervnek. A mezőgazdasági igazgatási szerv azt vizsgálja, hogy az örökös szerzőképesége fennáll-e, és a végintézkedés nem eredményezi-e tulajdonszerzési korlátozás megsértését vagy megkerülését. A mezőgazdasági igazgatási szerv a döntését közli a közjegyzővel is. Ha a mezőgazdasági igazgatási szerv megtagadja az örökös javára a tulajdonszerzés jóváhagyását, a végrendeletnek ezt a rendelkezését érvénytelennek kell tekinteni. A Hetv. 71. § (6) bekezdése pedig azt írja elő, hogy a közjegyző a végrendeletnek ezt a rendelkezését semmisnek tekinti. Megjegyezzük, hogy ez a törvényi megoldás dogmatikai ellentmondást eredményez, mert a végrendelet érvénytelensége kapcsán a semmisség nem értelmezhető, hanem csak a megtámadhatóság (lásd a 7:37. §-nál). Ugyanakkor nyilvánvaló az, hogy a szerzőképeség hiányának jogkövetkezménye nem lehet a megtámadhatóság, mert ilyen végintézkedési rendelkezéshez semmilyen esetben sem fűződhet joghatás, azt hivatalból kell vizsgálni (ezért ír elő a Hetv. semmisséget). Álláspontunk szerint a dogmatikailag helyes megoldás az ellene, ha mind a Földforgalmi törvény, mind a Hetv. a szerzőképeségi korlátba ütköző végintézkedési rendelkezést nem minősítené érvénytelennek, hanem azt mondaná ki, hogy az érintett végintézkedési örökös a föld öröklése tekintetében az öröklésből kiesettnek kell tekinteni.

Az egyes kiesési okok elsődleges jogkövetkezménye azonos (az érintett személy az örökhagyó után nem örökölhet), azonban a további jogkövetkezmények és azok alkalmazása tekintetében lényeges különbségek vannak. Ezek alapján az alábbi szempontok szerint csoportosíthatóak a kiesési okok:

- a) a kiesés ok bekövetkezése esetén a kiesés lehet-e részleges, és az kihat-e a további (nem öröklési) jogcímen érvényesített igényekre,
- b) a kiesés relatív hatályú-e, azaz érinti-e a kieső személy helyettesét,
- c) a kiesési ok hivatalból vizsgálendő-e.

Az egyes kiesési okok a legvegyesebb képet az első szempont szerinti csoportosítás keretében adják. A legjellemzőbb eset az, hogy a kiesési ok bekövetkezése esetén az érintett személy a hagyaték megnyílása következtében semmilyen igényt sem érvényesíthet, azaz nem lehet sem örökös, sem hagyományos, sem kötelesrészre jogosult. Idetartozik az örökhagyó előtti elhalálozás, az érdemtelenység, és a kitagadás. A kizárás szintén a teljes hagyatékából való kiesést eredményezi, de a kötelesrészi igényre nem hat ki. A visszautasítás csak az adott jogcímen belül eredményez teljes kiesést főszabály szerint, és nem hat ki szükségszerűen a kötelesrészi igényre (lásd a 7:89. §-nál). A lemondás viszont lehet teljes és részleges is, ellenkező kikötés hiányában azonban a kötelesrészi igény érvényesítésének lehetőségétől is megfosztja a kieső személyt. A házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs) csak a törvényes öröklésből eshet ki, de ebben az esetben kötelesrészi igényt sem érvényesíthet. Végül megemlítjük, hogy a szerzőképesség hiánya csak az érintett hagyatéki vagyontárgy tekintetében eredményez lényegében kiesést, a többi igényre egyáltalán nem hat ki.

A relatív hatály vonatkozásában egységesebb a kép, a kiesési ok bekövetkezése jellemzően nem érinti a kieső személy helyettesének öröklését. Ez alól két kivétel van: az egyik a mellőzéses kizárás (tehát amikor az adott személyt úgy zárja ki az öröklésből az örökhagyó, hogy helyette más személyt nevez örökösnek), a másik pedig a lemondásnak két alosa (ha a lemondás így rendelkezik, vagy ha a lemondás visszerhes, és az ellenérték eléri a kötelesrész mértékét).

A legtöbb kiesési okot hivatalból kell vizsgálni, de itt is van két kivétel. Az érdemtelenység és a házastársnak a törvényes öröklésből való kiesését csak kérelem esetén vizsgálendő.

2. Kiesés a jogképességnek az örökhagyó halála előtti megszűnése miatt

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz képest változtat ennek a kiesési oknak a megfogalmazásán. A korábbi szabályozás szerint az esett ki az öröklésből, aki az örökhagyó előtt meghalt, az új szerint viszont az, aki nem éli túl az örökhagyót. Ez természetesen nem jelent tartalmi különbséget. E rendelkezést egyébként továbbra is kiterjesztően kell értelmezni: ha a jogi személy jogképessége szűnik meg a hagyaték megnyílása előtt, az ugyanúgy kiesést eredményez [Orosz Árpád: *Öröklési jog in Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata. I/VI. (HVG-ORAC 2014, Budapest) 219.*].

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan nem említi a kiesési okok között azt az esetet, amikor valaki azért nem örökölhet, mert a hagyaték megnyílásáig nem szerzett jogképességet. Ez azért nem tekinthető kiesésnek, mert ezek a személyek – ellentétben az öröklésből való kiesés eseteivel – sohasem voltak olyan helyzetben, hogy rendelkeztek volna az örökhagyó utáni öröklési képességgel. Természetesen ez mindössze formális különbségtétel: az, aki a hagyaték megnyílásakor nem rendelkezik jogképességgel – akár azért, mert addigra meghalt vagy megszűnt, akár azért, mert addig még meg sem fogant vagy nem jött létre – az örökhagyó után nem örökölhet.

Az 1959-es Ptk. nem tartalmazott különös szabályt arra az esetre, ha több személy egy közös veszélyhelyzetben halt meg. A Ptk. „több jogrendszerrel eltérően – nem állít fel vélelmet, mivel törvényi vélelemmel legjobb esetben a közös veszélyben elhunytak öröklési sorrendjét lehet meghatározni, de az így előálló igazságtalan eredmény nem kerülhető el” (Indokolás 681.). Igazságtalan eredmény alatt az értendő, hogy az egyes elhalálozások sorrendje (amelyek csak a véletlenül múlnak) határozná meg azt, hogy az egyes hagyatékokat ki örökli. A Ptk. új szabályának eredményeként a halálozások sorrendje irreleváns körülményné minősül, mert valamennyi közös veszélyhelyzetben elhunyt személy az egymás után történő öröklésből kiesik.

Ez a rendelkezés azonban nem oldja meg teljes mértékben a problémát, mert számos kérdés merül fel azzal kapcsolatban, hogy mit kell a „közös balesetben vagy más hasonló közös veszélyhelyzetben elhunyt személyek” kifejezés alatt érteni. E fogalom mind térbeli, mind időbeli határai bizonytalanok. E kérdés részletes vizsgálatát lásd: Fabó Tibor: *Öröklési jog. Általános szabályok in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 417–421. Álláspontunk szerint a közös veszélyhelyzetet térbeli síkon inkább tágan, időbeli síkon viszont inkább szűken kellene értelmezni. Például ha egy szökőárban esik áldozatául egy család több tagja, az akkor is közös veszélyhelyzet, ha az egyes családtagok egyébként akár nem is ugyanabban az országban tartózkodtak. Ugyanakkor előfordulhat az, hogy egy közös baleset következtében az egyik családtag azonnal, a másik viszont csak évekkel később hal meg anélkül, hogy a baleset után magához tért volna. Ilyenkor már nem alkalmazható a Ptk. kölcsönös kiesésre vonatkozó szabálya, mert az egyrészt jogbizonytalanságot eredményezne (amíg az egyik sérült kómában fekszik, nem lehetne tudni, hogy ő kiesik-e az elhunyt személy után az öröklésből), másrészt a később elhunyt személy halálában további oki tényezők is szerepet játszhatnak. Ezért csak akkor beszélhetünk közös veszélyhelyzetben való elhalálozásról, ha valamennyi érintett az eseményt követően, rövid időn belül meghal.

A fenti szabály alkalmazása során annak nincs jelentősége, hogy ismert-e az érintettek elhalálozási sorrendje. Például ha egy közlekedési balesetben egy házaspár egyik tagja azonnal meghal, a másik tagja viszont még szól néhány szót a kikerülő mentőknek, de végül a helyszínen ő is elhalálozik, akkor ők értelemszerűen közös balesetben elhunyt személyeknek minősülnek, és a Ptk. rendelkezése alapján az egymás utáni öröklésből kiesettnek tekintendők.

7:5. § [Kiesés a haszonélvezeti jogból, a kötelesrészből, továbbá a hagyományból és a meghagyásból]

Az öröklésből való kiesésre vonatkozó szabályokat a haszonélvezeti jog öröklésére, a kötelesrészre, a hagyományra és a meghagyásra megfelelően alkalmazni kell, azzal az eltéréssel, hogy a hagyományos és a meghagyás kedvezményezettjének kiesése – ha e vonatkozásban helyettesítés nem történt – a hagyománnyal vagy meghagyással terhelt személy mentesülését jelenti.

1. Kiesés a haszonélvezeti jog örökléséből

Az örökható után nemcsak tulajdont, hanem haszonélvezeti jogot is lehet örökölni (törvényes öröklés jogcímén csak a túlélő házastárs örökölhet haszonélvezeti jogot). A legtöbb kiesési oknál a Ptk. előtt sem merült fel kétely azzal kapcsolatban,

hogy a kiesés a haszonélvezeti jogra is kiterjed. Az 1959-es Ptk. gyakorlatában azonban kérdéses volt, hogy az állagörökös mellőzéses kizárása vonatkozott-e a túlélő házastárs özvegyi jogára. Az ezzel kapcsolatosan született PK 82. szerint, ha az örökhagyó végrendeletében a vagyont vagy ennek egy részét harmadik személyre hagyja, és a vele együtt élő házastársának haszonélvezeti jogáról nem rendelkezik, a hallgatással történt mellőzésből általában arra lehet következtetni, hogy a túlélő házastársat a törvényes öröklésből kizárta, illetőleg kötelesrészre szorította. A Kúria 1/2014. PJE határozata alapján a PK 82. a Ptk. eltérő rendelkezése miatt már nem irányadó. Nem egyértelmű számunkra, hogy mi lehet itt az eltérő rendelkezés, hiszen a 7:5. §-hoz hasonló rendelkezést az 1959-es Ptk. is tartalmazott (lásd annak 606. §-át), és a kizárás szabályai sem változtak (a Kúria talán az özvegy haszonélvezetének keletkezésére vonatkozó szabályok megváltozására gondolt). Ugyanakkor nem számítunk arra, hogy ebben a tekintetben változna a gyakorlat: az örökhagyó eltérő rendelkezése hiányában a mellőzéses kizárás a haszonélvezeti jogból való kiesést is eredményezi.

2. Kiesés a kötelesrészből

Az egyes kiesési okokat meg lehet különböztetni abból a szempontból, hogy azok a kötelesrészből való kiesést is eredményezik-e. Az örökhagyó előtti elhalálozás, az érdemtelenység, a házastárs törvényes öröklésből való kiesése és a kitagadás a kötelesrész iránti jogosultságra is mindig kihat. A lemondás azonban csak ellenkező kikötés hiányában fosztja meg a kötelesrészi igény érvényesítésének lehetőségétől a kieső személyt. Visszautasítás esetén lehetőség van arra, hogy az érintett személy az örökség visszautasítása ellenére a kötelesrészi igényét érvényesítse. A kizárás viszont egyáltalán nem érinti a kötelesrészi igényt.

3. Kiesés a hagyományból és meghagyásból

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz képest nemcsak a hagyományosra, hanem a meghagyás kedvezményezettjére is kiterjeszti az öröklésből való kiesés szabályainak alkalmazását arra tekintettel, hogy „a meghagyás kedvezményezettje alanyi jogot szerez, vagyis – erre vonatkozó külön végrendeleti rendelkezés nélkül – követelheti a meghagyás teljesítését, ő is kieshet” (Indokolás 681.). Hogy mennyiben szerez a meghagyás kedvezményezettje alanyi jogot, azt lásd a 7:33. §-nál.

Megjegyezzük, hogy a Ptk. csak a hagyományos és a meghagyás kedvezményezettjének kiesése esetére írja elő, hogy az a hagyománnyal vagy meghagyással terhelt személy mentesülését jelenti, ha e vonatkozásban helyettesítés nem történt. Emellett azonban természetesen a kötelesrészre jogosultakra is igaz, hogy ha valamennyien kiesnek, akkor az örökösök mentesülnek e kötelezettségük alól. Mindössze az öröklés tekintetében igaz az, hogy nem eshet ki valamennyi jogosult, mert az állam szükségszerű örökös.

7:6. § [Érdemtelenység]

- (1) **Érdemtelen az öröklésre,**
  - a) aki az örökhagyó életére tört;
  - b) aki szándékos eljárásával az örökhagyó végakarataának szabad nyilvánítását megakadályozta, a végakarát érvényesítését megghiúsította vagy ezek valamelyikét megkísérelte;
  - c) aki a hagyatékban való részesülés céljából az örökhagyó után törvényes öröklésre jogosult vagy az örökhagyó végintézkedésében részesített személy életére tört.
- (2) **Az érdemtelenység nem vehető figyelembe, ha az érdemteleniségre vezető magatartást – bárki ellen irányult – az örökhagyó vagy az, aki ellen irányult, megbocsátotta.**
- (3) **Az érdemteleniségre az hivatkozhat, aki az érdemtelen személy kiesése folytán maga örökölné, vagy a végintézkedéssel reá rótt kötelezettségtől vagy más tehertől mentesülne.**
- (4) **Aki érdemteleniség miatt kiesik az öröklésből, nem jogosult törvényes képviselőként a helyébe lépő személy örökségének kezelésére. Az ilyen vagyon kezelésére a szülői vagyonkezelésből kivont vagyon kezelésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**

1. Az érdemteleniségről általában

A Ptk. az érdemteleniség szabályait nem változtatja meg, azt mindössze kiegészíti a 7:6. § (4) bekezdésével. E kiegészítés, mely szerint az érdemteleniség miatt kieső személy nem jogosult törvényes képviselőként a helyébe lépő személy örökségének kezelésére, azt szolgálja, hogy még úgy se rendelkezessen a hagyaték felett az érdemtelen személy, hogy ez egyébként nem lesz az ő vagyona [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 26.].

Az érdemteleniség relatív hatályú, az érdemteleniség miatt kieső személy helyettesét nem érinti. Az érdemteleniség nem hivatalból, hanem csak kérelemre vehető figyelembe: érdemteleniségre továbbra is csak az hivatkozhat, akinek érdekében áll az érdemtelen személy kiesése. Az *ipso iure* öröklés elvéből kifolyólag az érdemteleniség fennállását a hagyaték megnyílásának pillanatában kell vizsgálni, ez azt jelenti, hogy addig az érdemteleniségi oknak be kell következnie.

Az érdemtelen személy cselekményének büntetőjogi megítélése az öröklési jogi jogkövetkezmények tekintetében irreleváns, a polgári bíróságot a büntetőbíróság ítélete a Pp. 264. § (1) bekezdésén foglaltakon túl nem köti.

Az érdemteleniség tulajdonképpen egy polgári jogi szankció, mert az érintett súlyosan elítélendő magatartása miatt nem örökölné. Éppen ezért csak vétőképes személyek esetében lehet helye az érdemteleniség megállapításának [erősen vitatható az a bírói gyakorlat (BH1991.64.), amely a vétőképes helyett a cselekvőképesség meglétéhez köti az érdemteleniség alkalmazhatóságát, lásd Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 26.].

Az érdemteleniség megállapíthatóságához nincs szükség arra, hogy az adott cselekmények befejeződjenek, elegendő azokat megkísérelni. Álláspontunk szerint az alkalmatlan kísérlet azonban nem vezethet érdemteleniséghez, mert sem az alkalmatlan tárgyon, sem az alkalmatlan eszközzel elkövetett emberölési kísérlet nem tekinthető olyan cselekménynek, amely kimerítené az örökhagyó életére törés fogalmát. Egyrészt egy elhunyt személy életének kioltása fogalmilag kizárt, másrészt

olyan magatartás tanúsításával, amely nem fenyegeti az örökhagyó életét, az elkövető nem tör az örökhagyó életére. Megjegyezzük, hogy az alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlet többek között azért sem vezethet érdemteleniséghez, mert ha a már elhunyt örökhagyó életét próbálná kioltani valaki, akkor ő szükségszerűen a hagyaték megnyílása után követné el ezt a cselekményt, de az érdemteleniségi oknak a hagyaték megnyílásáig be kell következnie.

2. Az örökhagyó életére törés

Az első érdemteleniségi ok továbbra is az örökhagyó életére törés. Ez szándékos, élet elleni cselekményt jelent. Az érdemtelen személy nemcsak közvetlenül törhet az örökhagyó életére, hanem lehet például felbujtó vagy közvetett tettes is.

Az érdemtelen személy szándékának minden esetben ki kell terjednie az örökhagyó halálára. Ezért a büntetőjogilag halált okozó testi sértésnek minősülő cselekmény nem ad alapot az érdemteleniségre, mert a szándék csak a testi sértésre vonatkozik, de az örökhagyó halálára nem. Hasonlóan nem beszélhetünk a fenti ok miatti érdemteleniségről abban az esetben sem, ha az örökhagyó életét kioltó személy javára követ el az érintett személy bűnpártolást.

3. Az örökhagyó végakarata elleni támadás vagy annak kísérlete

Az örökhagyó végakarata elleni támadás megvalósulhat azzal, hogy

a) az örökhagyó végakarata szabad nyilvánítását megakadályozzák (például nem engedik az örökhagyóhoz a közjegyzőt, pedig az adott örökhagyó csak közzérendeletet tehetne),

b) az örökhagyó végakarata érvényesítését megghiúsítják (például elégetik a végrendelet egyetlen példányát).

Ez utóbbi esettel kapcsolatosan merül fel a kérdés, hogy mihez vezet az, ha valaki az örökhagyó halála után hiúsítja meg az örökhagyó végakarata érvényesítését (például az örökhagyó halála után, de még a hagyatéki eljárás megindulása előtt elégeti a végrendelet egyetlen példányát). Ez a már fent ismertetett álláspontunk szerint nem eredményezhet érdemteleniséget, mert az érdemteleniségnek a hagyaték megnyílásakor fenn kell állnia. Nem látjuk annak akadályát, hogy a bíróság ilyen esetben az alapelvek alkalmazásával (az elvárható magatartás elvébe ütköző cselekedet) fossza meg az érintett személyt az öröklési igényétől. Ennek a cselekménynek egyébként a végrendelet hatályára nincs kihatása, a végrendeleti örökösök ugyanúgy örökölhetnek a végrendelet alapján, ha tudják bizonyítani azt, hogy mi volt a végrendelet tartalma (lásd a 7:42. §-nál).

4. A hagyatékból részesülő személy életére törés

Az érdemteleniség harmadik esete a hagyatékból részesülő személy életére törés. Ellentétben az örökhagyó életére töréssel, e cselekménynek nemcsak szándékosnak, hanem célzatosnak is kell lennie. Ez azt jelenti, hogy csak akkor lesz érdemtelen az érintett személy, ha a hagyatékban való részesülés céljából tör a törvényes örökös vagy a végintézkedésben részesített személy életére. Tehát abban az esetben, ha valaki

szerelemfáltésból öli meg a törvényes örökös, nem lesz érdemtelen. Egyéb tekintetben erre a kiesési okra megfelelően irányadóak az örökhagyó élete elleni támadással kapcsolatosan fent tett megállapítások.

5. Megbocsátás

Megbocsátás esetén az érdemtelenység nem vehető figyelembe. Megbocsátani bármilyen formában lehet: szóban, írásban, ráutaló magatartással, sőt a megbocsátásnak nem kell címzett jognyilatkozatnak lennie, az bármilyen olyan jogi tény lehet, amelyből az örökhagyó megbocsátása kikövetkeztethető. A megbocsátást annak kell bizonyítania, aki hivatkozik rá. Az örökhagyó bármely érdemteleniséget eredményező cselekményt megbocsáthat, ilyenkor nincs szükség a megtámadott személy megbocsátására. Az örökhagyón kívüli, megtámadott személy csak azt a cselekményt bocsáthatja meg, ami ellene irányult, de ekkor meg az örökhagyó megbocsátására nincs szükség.

7:7. § [Lemondás az öröklésről]

- (1) **Aki törvényes öröklésre jogosult, az örökhagyóval kötött írásbeli szerződésben – egészben vagy részben – lemondhat az öröklésről.**
- (2) **A lemondást a szerződési akarat hiánya vagy fogyatékosága miatt a végrendelet megtámadására irányadó szabályok szerint lehet megtámadni.**

1. A lemondásról általában

A Ptk. a lemondás szabályozásán nem változtat. A lemondás az örökhagyó és a törvényes öröklésre jogosult közötti kétoldalú szerződés, melynek értelmében ingyenesen vagy visszterhesen lemond az öröklésről a törvényes öröklésre jogosult. Ennek megfelelően a lemondás nem végintézkedés, hiszen az alapvetően a törvényes öröklésre jogosultnak a saját örökrészéről való rendelkezése, amelybe az örökhagyó „csak” beleegyezik.

A lemondásra a 7:7. § (2) bekezdésében található kivétellel a végintézkedés szabályai helyett a szerződési szabályokat (többek között a szerződés létrejöttére, érvénytelenségére, hatályára, módosítására és megszűnésére vonatkozó szabályokat) kell alkalmazni. A lemondás formájára szintén nem irányadóak a végintézkedésekre vonatkozó követelmények, azt elegendő, de egyben szükséges is írásba foglalni.

A Ptk. rendelkezései nem igazítanak el abban a kérdésben, hogy a lemondás és az örökhagyó végintézkedése egy okiratba foglalható-e. Álláspontunk szerint, ha a lemondó személy nem tesz végintézkedésnek minősülő nyilatkozatot (mert így az már közös végrendelet lenne, ami érvénytelen), akkor a lemondással egybekötött végintézkedést a *favor testamenti* elve alapján érvényesnek kell tekinteni, mivel nincs erre vonatkozó kifejezett tiltó szabály.

2. A lemondás felei

A lemondás két fél: az örökhagyó és a törvényes öröklésre jogosult (a lemondó) szerződése. A Ptk. egyoldalú lemondást nem ismer, az örökséget egyoldalúan csak

a hagyaték megnyílása után lehet visszautasítani. Kérdéses, hogy a törvényes öröklésre jogosultnak az örökhatározó életében írásban tett olyan egyoldalú jognyilatkozatához, melyben kijelenti, hogy az öröklésről „lemond”, fűződhet-e bármilyen joghatás. Álláspontunk szerint nem, mert a kiesési okokat a Ptk. taxatív módon rögzíti, és ezek között ez az eset nem szerepel. Tehát a fenti jognyilatkozat ellenére ilyen esetben a törvényes öröklésre jogosult a hagyaték megnyílásakor örököl, kivéve, ha azt az örökhatározó halála után visszautasítja.

Vitatott kérdés az a jogirodalomban, hogy törvényes öröklésre jogosultként ki lehet fél a lemondási szerződésben: csak az, aki olyan helyzetben van, hogy az örökhatározó után ténylegesen örökölné – például közvetlen leszármazó –, vagy olyan személy is, aki más törvényes örökösök kiesése esetén azzá válna – például távolabbi leszármazó [lásd Fabó Tibor: Öröklési jog. Általános szabályok in Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 427.]. Álláspontunk szerint a lemondás intézményét elsősorban a ténylegesen törvényes öröklésre jogosultak számára kellene fenntartani, mert igazán az ő esetükben van értelme annak alkalmazására (például visszterhes lemondás esetén). Másfelől tulajdonképpen bárki törvényes öröklésre jogosulttá válhat az örökhatározó után, azaz potenciális törvényes örökös (például házasságot vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít az örökhatározóval, ha egyébként nem örökölné mint egyenesági vagy oldalági rokon), így a kiterjesztő értelmezéssel teljesen kiüresedne a „törvényes öröklésre jogosult” fogalma. A megszorító értelmezés nem jár tényleges hátránnyal e személyekre nézve, mert a potenciális törvényes örökösök majd megköthetik akkor a lemondási szerződésüket, ha már tényleges örökössé váltak, vagy a hagyaték megnyílása után visszautasíthatják azt. Egyébként pedig a Ptk. más esetekben jelöli azt, ha a rendelkezés nemcsak a ténylegesen törvényes öröklésre jogosultakra vonatkozik: lásd például a kizárás szabályát (7:29. §), mely szerint az örökhatározó kizárhatja az öröklésből a törvényes örökösét vagy azt, aki azzá válhat.

A Ptk. ugyan egyértelműen nem mondja ki, de abból az elvből következően, hogy a hagyaték nem válhat uratlanná, az állam nem lehet fél a lemondási szerződésben. Egyébként e rendelkezés hiánya is inkább arra utal, hogy csak a ténylegesen törvényes öröklésre jogosultak mondhatnak le az öröklésről, mert az elég valószínűtlen, hogy az örökhatározó életében előre tudjuk, hogy az állam lenne a tényleges törvényes örökös, és ezért nincs szükség annak egyértelmű kimondására, hogy az állam nem mondhat le az öröklésről.

3. A lemondás érvénytelensége

A lemondásra mint élők közötti szerződésre elsősorban a szerződések érvénytelenségére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A lemondás érvénytelenségére bármelyik fél, így az örökhatározó is hivatkozhat. Álláspontunk szerint azonban a feleken túl kereshetőségi joga lehet például a lemondó leszármazójának is, hiszen a lemondás következtében ő is kieshet az öröklésből, ezzel az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazásához neki is jogi érdeke fűződhet.

Vékás Lajos és Weiss Emília vitatják azt a bírói gyakorlatot (BDT2012.2710.), mely szerint a lemondást a szerződési akarat hiánya vagy fogyatékosága miatt mind az örökhatározó, mind a lemondó a végrendelet megtámadására irányadó szabályok szerint támadhatja meg, szerintük ezek a szabályok csak az örökhatározó általi megtámadásra vonatkoznak [Vékás Lajos – Weiss Emília: Öröklési jog in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 2382.].

Részünkről a bírói gyakorlattal értünk egyet, mert nem látjuk annak okát, hogy a két fél tekintetében eltérő megtámadási szabályokat (így többek között eltérő megtámadási időt) alkalmazzunk. Emellett az is igaz, hogy elsősorban a lemondónak, és nem az örökhagyónak állhat érdekében a lemondás érvénytelenségére hivatkozni, így felesleges lenne kifejezetten az örökhagyó általi megtámadásra különös szabályokat adni.

7:8. § [A lemondás személyi hatása]

- (1) A lemondás a lemondó leszármazóira nem hat ki, kivéve, ha a megállapodás így szól, vagy ha az a kötelesrészt elérő kielégítés ellenében történt.**
- (2) A meghatározott személy javára való lemondás a felek eltérő megállapodásának hiányában arra az esetre szól, ha a meghatározott személy az örökhagyó után örökl. Az örökhagyó leszármazójának lemondása a felek eltérő megállapodásának hiányában a többi leszármazó javára szolgál.**

1. A lemondás relatív hatálya

A lemondás főszabály szerint relatív kiesési ok, azaz nem hat ki a lemondó leszármazóira, de van két kivétel, ezeket rögzíti a 7:8. § (1) bekezdése. Mindkét esetben irreleváns az, hogy a leszármazók esetlegesen tiltakoznak-e a lemondás ellen. Ha valamelyik feltétel fennáll, a lemondó leszármazói a törvény rendelkezése alapján kiesnek az öröklésből.

Nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy ha a lemondás a kötelesrészt elérő kielégítés ellenében történt, akkor a kötelesrész mértékét a lemondási szerződés megkötésének időpontjára irányadó állapot szerint kellene meghatározni [lásd Fabó Tibor: Öröklési jog. Általános szabályok *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 431.]. Ugyanis a kötelesrész mértéke csak a hagyaték megnyílásának időpontjára határozható meg tekintettel arra, hogy a kötelesrész alapjában az örökhagyó halálát megelőző tíz évnél régebben bárkinek juttatott ingyenes adomány értéke nem számít bele. Ezért a kötelesrészt ebben az esetben is a hagyaték megnyílásának időpontjára kell meghatározni, és az alapján dönthető el, hogy a lemondó leszármazója kiesett-e az öröklésből, mert a lemondás a kötelesrészt elérő kielégítés ellenében történt. Természetesen az értékviszonyok lényeges megváltozására ebben az esetben is tekintettel kell lenni.

2. Harmadik személy javára szóló lemondás

A felek a lemondásban megjelölhetik, hogy a lemondó fél helyett ki örököljön. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az így kijelölt személy önmagában a lemondás alapján örökölhessen, hiszen az nem végintézkedési forma. Az a személy, akinek a javára a lemondás szól, csak törvény vagy külön végintézkedés alapján örökölhessen. Ezért nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy ha „a lemondás folytán öröklő személy nem törvényes örökös is egyben, a jogutódlás jogcíme maga a lemondási szerződés” [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 27.]. A Ptk. ugyanis nevesíti az öröklési jogcímeket, de azok között a lemondást nem említi. A lemondási szerződés csak a lemondó tulajdonszerzésének lehet a jogcíme, ha az ellenérték fejében történik, és nem

lehet annak a harmadik személy öröklésének a jogcíme, akiknek a javára a lemondás szól. Véleményünk szerint, ha a lemondási szerződés meghatározza, hogy az kinek a javára szól, akkor e személy öröklése akkor biztosított, ha ő az egyetlen tényleges törvényes örökös, vagy az örökhagyó az ő javára végrendelezik a lemondásnak megfelelően.

Kérdésként merül fel, hogy köteles-e az örökhagyó annak a személynek a javára végrendelezni, akinek a javára a lemondás szól, ha nem ő az egyetlen tényleges örökös, és ha ez elmarad, akkor megszegi-e a lemondási szerződést. Álláspontunk szerint az örökhagyónak nincs ilyen kötelezettsége, mert a lemondás ellenkező kikötés hiányában csak arra az esetre szól, ha a meghatározott személy az örökhagyó után örököl. Mivel a lemondás a hagyaték megnyílásakor lép hatályba a lemondó kiesése vonatkozásában, ezért csak abban az esetben fog hatályba lépni, ha a lemondásban megnevezett személy örököl. Ha ő bármilyen okból nem örököl (mert nem törvényes örökös, és az örökhagyó nem végrendelezett a javára, vagy az örökhagyó végintézkedése más javára szól), akkor a lemondás nem hatályosul abban a tekintetben, hogy a lemondó kiesését eredményezné. Ebben az esetben, ha a lemondás ellenérték fejében történt, akkor azt a lemondótól a többi örökös az örökhagyó jogutódaiként mint hatálytalan szerződés alapján nyújtott szolgáltatást a 6:119. § (2) bekezdésének megfelelően visszakövetelhetik.

Nem teljesen egyértelmű, hogy ha az örökhagyó leszármazója mond le az öröklésről, akkor ez ellenkező kikötés hiányában mely leszármazók javára szól. A Ptk. „többi leszármazóról” szól. Ez álláspontunk szerint az örökhagyó valamennyi leszármazóját jelenti a lemondó kivételével: tehát mind a lemondó leszármazóit, mind a lemondó testvéreit és azok leszármazóit.

7:9. § [A lemondás terjedelme]

- (1) Az öröklésről való lemondás a felek eltérő megállapodásának hiányában a kötelesrésről való lemondást is jelenti. A kötelesrésről való lemondás nem jelent lemondást arról, ami a lemondóra más öröklési jogcímen hárul.**
- (2) A lemondás a felek eltérő megállapodásának hiányában kiterjed a hagyatéknak arra a részére is, amivel a lemondó hányada utóbb másnak kiesése következtében növekszik.**
- (3) A lemondás a felek eltérő megállapodásának hiányában kiterjed arra a vagyona is, amelyet az örökhagyó a lemondás után szerzett, kivéve, ha olyan rendkívüli vagyonnövekedés következett be, hogy annak ismeretében a lemondó nyilatkozatot feltehetően nem tették volna meg.**

Az örökhagyó és a törvényes öröklésre jogosult szabadon határozhatják meg a lemondás terjedelmét. Például a törvényes öröklésre jogosult lemondhat az örökrésze egy meghatározott részéről, de azt is megteheti, hogy csak egyes jogcímek szerinti öröklésről mond le (például az őt az örökhagyó végintézkedése alapján megillető hagyományról nem mond le).

Az örökhagyó későbbi olyan végintézkedése, amely a lemondót nevezi örökösévé, a lemondás hatályát és terjedelmét nem érinti, a lemondó a lemondás alapján kiesik az öröklésből. A bírói gyakorlat szerint az ilyen tartalmú végrendelet nem hatályosulhat (BH1996.477.). Hogy ez mennyiben tekinthető a végintézkedés hatálytalanságának, azt lásd a 7:37. §-nál.

A lemondást követően megváltozhatnak a lemondást befolyásoló körülmények. Ha a lemondóra egyébként eső örökrész értéke megnő, akkor a növekményre ellenkező

kikötés hiányában akkor terjed ki a lemondás, ha ezzel a növekménnyel a lemondó számolható, ennek két esete van:

- a) a lemondó örökrésze más örökös kiesése következtében nő meg,
- b) a lemondó örökrésze az öröknyagó vagyónának nem rendkívíli mértékű növekedése következtében nő meg.

A bírói gyakorlat szerint nem tekinthető rendkívíli vagyongyarapodásnak a szerződés megkötését követően bekövetkezett piaci értékelkedés és a rendes gazdálkodással elért haszon, továbbá annak beruházása sem. Éppen azért minősíti a lemondást aleatorikus szerződésnek a bírói gyakorlat, mert jellemzően kiterjed a lemondó örökrészeinek növekedésére is (BDT2012.2710.).

A fentiekkel ellentétben nem terjed ki a lemondás az öröknyagó arra a rendkívíli vagyonnövekedésére, amelynek előzetes ismeretében a lemondást feltehetően nem tették volna meg. A Ptk. a lemondó nyilatkozat (amelyet a lemondó tesz) tekintetében használ többes szám harmadik személyű alakot, ebből arra következtetünk, hogy a kérdést objektív szempontok alapján kell vizsgálni. Nem az a döntő, hogy a rendkívíli vagyonnövekedés előzetes ismeretében az adott lemondó személy lemondott volna-e a hagyatékról, hanem az, hogy egy átlagos ember lemondott-e volna róla.

A rendkívíli vagyonnövekedésre például szolgálhat egy nagyértékű nyeremény vagy ajándék.

MÁSODIK RÉSZ

VÉGINTÉZKEDÉSEN ALAPULÓ ÖRÖKLÉS

III. CÍM

A VÉGRENDELET FAJTÁI, ÉRVÉNYESSÉGI FELTÉTELEI, ÉRTELMEZÉSE

7:10. § *[Végintézkedési szabadság]*
Az örökgyó a halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről végintézkedéssel szabadon rendelkezhet.

1. A végintézkedési szabadságról

A végintézkedési szabadság annak elismerése, hogy az örökgyó vagyonáról halála esetére tetszése szerint rendelkezhet. A végintézkedési szabadságból szükségszerűen következik a végintézkedésen alapuló öröklés elsődlegessége, ennek hiányában ugyanis a végintézkedési szabadság teljesen kiüresedne. A Ptk. a korábbi szabályozásnál pontosabban fogalmazza meg a végintézkedési szabadságot, mert az 1959-es Ptk. 623. § (1) bekezdésével ellentétben nemcsak a végrendelet, hanem valamennyi végintézkedési forma (tehát a végrendelet mellett az öröklési szerződést és a halál esetére szóló ajándékozást is ideértve) vonatkozásában biztosítja a végintézkedési szabadságot. Természetesen ez a megfogalmazásbeli pontosítás nem jár tartalmi változással.

A végintézkedési szabadságnak a szerződési szabadsághoz hasonlóan több elemét különböztethetjük meg. Egyrészt az örökgyó szabadon döntheti el, hogy tesz-e egyáltalán végintézkedést. E joggal az emberek többsége nem él, hazánkban a hagyatékokat jellemzően törvényes öröklés jogcímén adják át. Másrészt, ha az örökgyó úgy dönt, hogy végintézkedést tesz, akkor annak tartalmát a törvényi korlátok között szabadon döntheti el. Ebben a tekintetben az örökgyó legfontosabb szabadsága az, hogy szabadon döntheti el, hogy ki legyen az örököse. Végül a végintézkedés szabadságának részét képezi az is, hogy az örökgyó számára a végintézkedés nem jelent kötelezettséget. A végintézkedéssel érintett vagyona nem válik lekötött vagyonná, azzal továbbra is szabadon rendelkezhet, valamint bármikor tetszése szerint megváltoztathatja a végintézkedését. Megjegyezzük, ez csak a végrendeletre igaz, az öröklési szerződés és a halál esetére szóló ajándékozás mint kétoldalú ügyletek kötik az örökgyót.

2. A végintézkedési szabadság korlátai

A végintézkedési szabadságnak számos korlátja van, a végintézkedési szabadság valamennyi eleméhez fűződnek korlátozások. Először is nem mindenki rendelkezik végintézkedési képességgel, a cselekvőképesség hiánya kizárja a végintézkedési képességet. Éppen ezért a cselekvőképtelen kiskorúak és a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett nagykorúak semmilyen formában nem végrendelkezhetnek, azaz őket egyáltalán nem illeti meg a végintézkedési szabadság. Emellett az is lehetséges, hogy valakinek nem állandóan, hanem az adott helyzetben hiányzik a végintézkedési képessége: annak a személynek, aki olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik, a végintézkedése a 2:9. §

alapján még akkor is semmis, ha annak tartalmából és megtételének körülményeiből arra lehetne következtetni, hogy a végintézkedés megtétele a fél cselekvőképessége esetén is indokolt lett volna. Ugyanakkor önmagában az a körülmény, hogy valaki olyan állapotban van, hogy a belátási képessége nem hiányzik teljesen, de nagymértékben korlátozott, a végintézkedési képességre egyáltalán nincs kihatással: ha nagykorú, és nem áll gondnokság alatt, akkor korlátlan végintézkedési képességgel bír (BH1987.396.).

Másodszor végintézkedést tenni csak személyesen, meghatározott formában lehet, ami szintén a végintézkedési szabadság korlátozásának tekinthető. Ráadásul bizonyos személyekre további formai korlátozások vonatkoznak: a korlátozottan cselekvőképes kiskorú, a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú érvényesen kizárólag közvégrendeletet tehet, valamint aki vak, írástudatlan vagy olvasásra vagy nevének aláírására képtelen állapotban van, írásban érvényesen kizárólag közvégrendeletet tehet.

Harmadszor a Ptk. számos korlátot állít fel a végintézkedés tartalmával kapcsolatban, gondoljunk csak példaként az utóörökös-nevezés főszabály szerinti érvénytelenségére. Hasonló tartalmi korlát az is, hogy az örökhagyó csak meghatározott indokkal tagadhat ki valakit, vagy hogy a már korábban megbocsátott körülmény miatti kitagadás érvénytelen.

Negyedszer azokat az eseteket említénénk meg, amikor az örökhagyó végintézkedési szabadságát az örökhagyó más személyekkel szemben tett kötelezettségvállalása korlátozza. Itt elsősorban az öröklési szerződésre és halál esetére szóló ajándékozásra gondolunk. Az így lekötött vagyonnal onnantól kezdve nem rendelkezhet szabadon, és a végintézkedését a lekötött vagyon vonatkozásában nem változtathatja meg. Idesorolható még a közös végrendelet is, amelynél előfordulhatnak olyan esetek, hogy az örökhagyó azt később nem tudja visszavonni (lásd a 7:43. §-nál).

Végül ötödször a végintézkedési szabadság korlátjaként értelmezhető az is, hogy a jogalkotó nem biztosít minden esetben szabad utat még az érvényes és hatályos végintézkedés érvényesülésének sem. A korábban említett esetekkel szemben ezek a „végintézkedésen túli” korlátozások nem eredményezik a végintézkedés érvénytelenségét vagy hatálytalanságát. A legfontosabb ilyen jellegű korlátozás a kötelesrész, amely ugyan formálisan nem akadályozza a végintézkedéshez fűződő joghatások kiváltását (az örökhagyó jogutódai a végintézkedésben megnevezett személyek lesznek), gyakorlatilag azonban igen, mert a kötelesrészre jogosultak az igényüket az örökösökkel szemben érvényesíthetik, akik így végül nem tarthatják meg teljes egészében az örökhagyóról rájuk szálló vagyontárgyakat. A kötelesrész mellett megemlíthető még az osztályos egyezség, amelyben az örökösök felülírhatják az örökhagyó akaratát például az örökrészek aránya és az egyes vagyontárgyak átszállása tekintetében. E korlátok közé sorolhatóak továbbá egyes kiesési okok is, például az örökösnek az örökhagyó előtti elhalálása vagy az örökség visszautasítása is: hiába nevez meg valakit az örökhagyó örökösének, ha ez a személy nem éli túl az örökhagyót, vagy a hagyatékot visszautasítja, akkor nem válik az örökhagyó örökösévé.

Hangsúlyozzuk azonban, hogy a végintézkedési korlátok nem jelentenek minden esetben feltétlen akadályokat az örökhagyó végintézkedési szabadsága előtt. Például a formai vagy tartalmi előírásokba ütköző végrendelet érvénytelennek minősül. Az érvénytelenségre azonban az érdekelteknek hivatkozniuk kell. Ha ezt nem teszik meg, akkor a végrendelet és így az örökhagyó akaratát érvényesülni fog. Ehhez hasonlóan a kötelesrészi igény is csak akkor illeti meg az arra jogosultakat, ha azt érvényesítik. Ha ezt elmulasztják, akkor szintén korlátozások nélkül érvényesülhet a végintézkedés.

**7:11. § [A végrendekezés személyes jellege]
Végrendekezni személyesen lehet.**

A végrendelet a legszemélyesebb jellegű vagyoni jogi nyilatkozat. Ezért a Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan előírja, hogy azt csak személyesen lehet megtenni. A korábbi bírói gyakorlat továbbra is irányadó abban a tekintetben, hogy ez a követelmény nemcsak a végrendelettel, hanem valamennyi végintézkedési formával szemben fennáll (BH1996.94.).

E szabály elsősorban annak lehetőségét zárja ki, hogy valaki képviselő útján tegyen végintézkedést. Ez vonatkozik mind az ügyleti, mind a törvényes képviselőre: éppen ezért a gondnok a cselekvőképtelen örökgyógyó helyett az ő képviselőjében még a gyámhatóság jóváhagyásával sem köthet öröklési szerződést (BH1996.94.).

E rendelkezés másik következménye az, hogy a bíróság a végintézkedést ítéletével még joggal való visszaélés esetén sem pótolhatja (pl. ha az örökgyógyó megtagadja azt, hogy annak a javára végrendekezzen, akinek a javára a törvényes örökös lemondási szerződésben lemondott). Sőt a szerződéskötésre irányuló nyilatkozatokkal szemben, amelyeket a bíróság ítéletével főszabály szerint szintén nem pótolhat, öröklési szerződést (vagy halál esetére szóló ajándékozást) a bíróság ítéletével még akkor sem hozhat létre, ha a felek bizonyítottan előszerződést kötöttek (BH2003.317.).

Végül a végintézkedések személyes jellegéből következik az is, hogy az örökgyógyónak magának kell meghatározni a végintézkedés tartalmát, azt sem más személyre nem bízhatja, sem sorsolás eredményétől nem teheti függővé (BH1996.425.). Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az írásbeli magánvégrendeletet az örökgyógyónak magának kell készítenie, vagy a más által készített allográf végrendelet tartalmát élőszóval a tanúk előtt is el kellene mondania. Az allográf végrendeletet személyes végintézkedéssé nem az örökgyógyó szóbeli nyilatkozata, hanem az teszi, hogy a végrendeletet az örökgyógyó – két tanú együttes jelenlétében – aláírásával saját végakarátának ismeri el (BH1981.229.). A konkrét esetben az örökgyógyó korábban agyvérzést szenvedett, és ennek következtében beszélni nem tudott, megfelelően artikulálni nem tudott, csupán érthetetlen hangokat hallatott. A végrendelet írásba foglalása az örökgyógyó és a tanúk folyamatos jelenlétében akként történt, hogy a végintézkedés tartalmát az örökgyógyó férje mondta el, az örökgyógyó pedig fejbőlintással és kézmozdulatokkal fejezte ki egyetértését. Az írásba foglalt végrendeletet az örökgyógyó – annak felolvasása után – aláírta. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy ebben az esetben nem vagyunk teljesen meggyőződve arról, hogy az örökgyógyó a végintézkedést valóban személyesen tette. Ugyanis a betegsége folytán nem rendelkezett azzal a képességgel, hogy a végintézkedés tartalmát teljesen szabadon alakítsa ki, csak a férje által megadott lehetőségek közül választhatott. Az örökgyógyónak ugyan volt végintézkedési képessége (nem állt gondnokság alatt, és a belátási képessége nem hiányzott teljes mértékben), csak a fizikai körülmények akadályozták az akaratának kinyilvánításában. Éppen ezért kétséges számunkra, hogy hogyan tudta volna kifejezni azt, ha például még valakinek egy dologi hagyományt szeretett volna juttatni. Ebből kifolyólag álláspontunk szerint a végintézkedés aláírása csak abban az esetben teszi személyessé a végintézkedést, ha az örökgyógyónak egyébként megvolt a lehetősége arra, hogy annak tartalmát egyébként teljesen szabadon határozhassa meg.

7:12. §**[Végrendelet]**

Az okirat végrendeleti jellegének megállapításához az szükséges, hogy az örökgyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezést tartalmazzon, és külsőleg az örökgyótól származónak mutakozzék.

1. A végrendelet fogalmi elemei

A Ptk. a PK 85. a) pontját beemelve – erre tekintettel azt a Kúria az 1/2014. PJE szerint a Ptk. vonatkozásában nem tekinti irányadónak – határozza meg a végrendelet fogalmi elemeit. Ez a meghatározás ugyan az okirati végrendeletekre vonatkozik, de ez nem jelenti azt, hogy végrendelet csak okirati formában jöhet létre, gondoljunk csak a szóbeli végrendeletre.

A Ptk.-ba emelt meghatározás alapján ahhoz, hogy egy okirat az örökgyó végrendeletének minősüljön, minimálisan két fogalmi elemmel kell rendelkeznie. Ezek közül az első az, hogy az örökgyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezését kell tartalmaznia. Ez nem jelenti azt, hogy a végrendeletnek az örökösnevezést is magában kell foglalnia, elegendő, ha az az örökgyó hagyatékának sorsát legalább részben rendezi (például csak kizárást vagy csak hagyományrendelést tartalmaz, lásd a BH1986.277.-t). Természetesen lehetséges az, hogy a végrendelet az örökgyó halála esetére szóló vagyoni rendelkezésen túl más rendelkezéseket is tartalmaz. Például álláspontunk szerint egybefoglalható akár egy lemondási szerződéssel is. Ugyanakkor nem tudunk teljes mértékben azonosulni azzal az állásponttal, mely szerint az a végrendeleti formában készült okirat, amely kizárólag olyan nem vagyoni jellegű rendelkezést tartalmaz, amelyet csak közokiratban vagy végrendeletben lehet megtenni (például a gondnok rendelésénél az arra alkalmas személyek közül előnyben kell részesíteni a szülőket vagy a szülők által a haláluk esetére közokiratban vagy végrendeletben megnevezett személyt, lásd a 2:31. §-nál), szükségszerűen végrendeletnek minősül [Anka Tibor: Végintézkedésen alapuló öröklés *in* Osztovícs András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 439.]. Véleményünk szerint vagyoni jellegű rendelkezés hiányában az ilyen különleges tartalmú okirat sem tekinthető végrendeletnek, és pusztán arról van szó, hogy arra a végrendeletre vonatkozó formai előírásokat kell alkalmazni. Hasonlóan nem minősül végrendeletnek az az okirat sem, amelyben az örökgyó például csak abbéli kívánságát fejezi ki, hogy hova temessék.

A végrendelet másik fogalmi eleme az, hogy külsőleg az örökgyótól származónak mutakozzék. Ez azt jelenti, hogy az okiratnak az örökgyót kell megjelölnie olyan személyként, akitől az okirat származik (például nem származhat az az örökgyó meghatalmazottjától). Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy a hamis végrendelet végrendeletnek minősül-e. A szerződések tekintetében egyértelmű a helyzet: ilyenkor nemlétező szerződésről van szó. Álláspontunk szerint ennek megfelelően dogmatikailag helyesebb lenne ezt az okiratot is nemlétezőnek tekinteni, mert itt nem pusztán egy formai hibáról van szó, hanem arról, hogy az örökgyó valójában egyáltalán nem tett végrendeletet.

Az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására is irányadó PK 85. b) pontja szerint valamely alaki kellék hiánya vagy esetleges akarathiba a végrendeletet jogi létezésétől nem fosztja meg, hanem csupán érvénytelenné teszi. Tehát azok az okiratok, amelyek nem felelnek meg a végintézkedésekre vonatkozó formai előírásoknak, vagy valamilyen

tartalmi hibában szenvednek, szintén végrendeletnek minősülnek, ha egyébként a fenti két minimális feltételt teljesítik.

2. A végrendelet vizsgálata

A hagyatéki eljárásban a közjegyzőnek, valamint az esetleges peres eljárásban a bírónak hivatalból kell vizsgálnia azt, hogy egy okirat végrendeletnek minősül-e [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 38.]. Ez azt jelenti, hogy hivatalból kell megvizsgálni azt, hogy az okirat a fent bemutatott két minimális feltétellel rendelkezik-e. Ezzel kapcsolatban gyakorlati problémát az okozhat, hogy mennyiben kell vizsgálni azt hivatalból, hogy az okirat külsőleg az örökhagyótól származónak mutatkozik-e. Álláspontunk szerint ez csak annyit jelent, hogy azt kell megnézni, hogy az okirat kiállítóként az örökhagyót tünteti-e fel. Ha ez teljesül, akkor az okirat külsőleg az örökhagyótól származónak mutatkozik. Ezentúl az már nem vizsgálandó hivatalból, hogy az okirat valóban az örökhagyótól származik-e, azaz például az a körülmény sem, hogy az aláírás tényleg az örökhagyóé-e vagy egy hamisítvány. A végintézkedés hitelessége annak hatályosságához és érvénytelenségéhez hasonlóan nem vizsgálható hivatalból, hanem csak kérelemre. Az érvénytelenség vonatkozásában ezt kifejezetten ki is mondja a PK 85. b) pontja, amely az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására is irányadó.

7:13. §

[A végrendelet fajtái]

Végrendelkezni közvégrendelettel vagy írásbeli magánvégrendelettel lehet; szóbeli végrendelkezésnek az e törvényben meghatározott esetben van helye.

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan tartalmazza a végrendelet különböző formájú altípusait azzal a különbséggel, hogy a végrendelet fajtái helyett azokat a végrendelet fajtáinak minősíti. A végrendeletnek továbbra is három fajtája van: a közvégrendelet, az írásbeli magánvégrendelet és a szóbeli magánvégrendelet. A közjegyzőnél letett végrendelet nem közvégrendelet, hanem az írásbeli magánvégrendelet egyik formája (BH1997.230.).

Közvégrendeletet bárki tehet, aki rendelkezik végintézkedési képességgel. A végintézkedési képességgel rendelkezők közül nem tehet írásbeli magánvégrendeletet a korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőkétségében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú, valamint az, aki vak, írástudatlan vagy olvasásra vagy nevének aláírására képtelen állapotban van. Szóbeli végrendeletet csak az tehet, aki életét fenyegető olyan rendkívüli helyzetben van, amely írásbeli végrendelet tételét nem teszi lehetővé. A szóbeli végrendelet nem hatálytalanítja a korábbi írásbeli végrendeletet, azt legfeljebb csak kiegészítheti (lásd a 7:41. §-nál).

7:14. §

[Közvégrendelet]

- (1) **Közvégrendeletet közjegyző előtt lehet tenni. A közvégrendelet alaki érvényességére a közjegyzői okiratok érvényességére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.**
- (2) **Nem lehet érvényesen közvégrendeletet tenni olyan személy előtt, aki a végrendelkezőnek, a végrendelkező házastársának, élettársának hozzátartozója, gyámja vagy gondnoka.**

- (3) Érvénytelen az a juttatás, amely a közvégrendelet tételében közreműködő személy, valamint ennek hozzátartozója, gyámoltja vagy gondnokoltja javára szól.**
- (4) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú érvényesen kizárólag közvégrendeletet tehet. A végrendelet érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása nem szükséges.**
- (5) Aki vak, írástudatlan vagy olvasásra vagy nevének aláírására képtelen állapotban van, írásban érvényesen kizárólag közvégrendeletet tehet.**

1. A közvégrendeletéről általában

Közvégrendeletet a Ptk. szerint csak közjegyző előtt lehet tenni, ugyanakkor a Kjtv. 12. § (6) bekezdése alapján a közvégrendelet kiállítására valamennyi közjegyző illetékes.

Ezzel szemben az 1959-es Ptk. azt is lehetővé tette, hogy valaki bíróság előtt tegyen közvégrendeletet. Ez utóbbi lehetőséget azért hagyja el a Ptk., mert „ez a végrendelezési forma nem ment át a gyakorlatba. A bírósági szervezeti törvény által meghatározott feladatok közé sem illeszthető az okiratszerkesztés kötelezettsége” (Indokolás 682.).

A Kjtv. 111. § (2) bekezdése és a 133. § (1) bekezdése alapján a közvégrendeletet aközjegyzőközjegyzői okiratba foglalja, amely közokiratnak minősül. A közvégrendeletnek nemcsak a közjegyzői okiratok érvényességi feltételeinek kell megfelelnie, hanem annak érvényességéhez az is szükséges, hogy a végrendelező személyesen jelentse ki végakarátát a közjegyző előtt, és ez magából a közjegyzői okiratból kitűnjék. A közvégrendelet közokirati jellegéből következik, hogy vélelmezett az okirat valóságára és a tartalmának valósága. Fontos hangsúlyozni, hogy csak a közjegyzői okirat formájában elkészített végrendelet minősül közvégrendeletnek. Ezzel szemben önmagában a fél aláírásának közjegyzői hitelesítése (a tanúsítvány) nem minősíti a jognyilatkozatot közokiratba foglalttá, és az nem tekinthető közvégrendeletnek (BH2000.446.). Hasonlóan a közjegyzői letétbe helyezett írásbeli magánvégrendelet nem válik a közjegyző által felvett jegyzőkönyv „szerves részévé”, és nem „minősül át” közokirattá, és így közvégrendeletté sem (BH1997.230.).

A közvégrendelet tételének alapvetően két előnye van. Az egyik az, hogy a Kjtv. 135. § (4) bekezdése alapján a közjegyző köteles bevezetni a Végrendeletek Országos Nyilvántartásába a közvégrendeletet az okirat elkészítését követő 72 órán belül, és a hagyatéki ügyben eljáró közjegyző az örökhatóság esetleges végrendelete iránti tudakozódás céljából köteles megkeresni a Végrendeletek Országos Nyilvántartását. Ezzel biztosítottá válik az, hogy a végrendelet ne vesszen el. A másik előny az, hogy a közjegyző közreműködésével garantálható az, hogy a végrendelet érvényes legyen. Ha mégis érvénytelen lenne egy közvégrendelet, akkor az érvénytelenség miatt nem öröklő végrendeleti örökösök kártérítési igényvel léphetnek fel a közjegyzővel szemben.

2. A közvégrendelet összeférhetetlenségéből fakadó érvénytelensége

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz képest kissé módosítva határozza meg azt, hogy ki előtt nem lehet érvényesen közvégrendeletet tenni, mert a Ptk. kiegészíti a kört a végrendelező élettársának a hozzátartozóival, gyámjával és gondnokával (a bejegyzett élettársakra való utalás elhagyásának a Bét. 3. §-a alapján nincs jelentősége). E rendelkezés praktikusán azt jelenti, hogy ha a közjegyző (vagy a Kjtv. 29. §-a alapján a közjegyzőhelyettes) a Ptk. által

megjelölt kapcsolatban áll a végrendelkezővel vagy annak házastársával, bejegyzett élettársával vagy élettársával, akkor a közvégrendelet egésze érvénytelen.

A Ptk. 7:14. § (3) bekezdése szabályozza a közvégrendeletnek az összeférhetetlenségből fakadó részleges érvénytelenségét. A korábbi szabályozáshoz képest itt is kisebb változást tapasztalhatunk: a Ptk. azt a juttatást már nem minősíti érvénytelennek, amely a közvégrendelet tételében közreműködő személy gyámja vagy gondnoka javára szól. Ennek az az oka, hogy a jogalkotó abból indult ki, hogy a közvégrendelet tételében nem működnek közre olyan személyek, akik gyámság vagy gondnokság alatt állnak. Nem egyértelmű azonban, hogy a közvégrendelet készítése során ki tekinthető közreműködőnek. Biztosan közreműködőnek kell tekinteni a közjegyzőt, a közjegyzőhelyettest, a közjegyzőjelöltet, a tolmácsot. Van olyan álláspont, mely szerint az azonossági vagy ügyleti tanúkat azonban nem [Anka Tibor: *Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 447.]. Álláspontunk szerint azonban ők is közreműködőnek minősülnek. Ezt részben abból vezethetjük le, hogy a Kjtv. 117. §-a a tolmács mellett az ügyleti tanút és az azonossági tanút olyan segédszemélyeknek minősíti, akiknek a közreműködését a közjegyző az okirat készítéséhez a törvényben meghatározott esetben veszi igénybe. Tehát maga a Kjtv. használja az ő esetükben is a közreműködés kifejezést. Másrészt az Indokolás is a tanú vagy más módon közreműködő személyeket említi (Indokolás 683.), és a 7:19. § címe is tanú vagy más közreműködő személyről szól, tehát a tanúzást a közreműködés egyik formájának tekintik. Ez összhangban van azzal, hogy a közreműködői minőséghez nincs szükség ahhoz, hogy az érintett személy szerephez jusson a végintézkedés tartalmának kialakításában (BH1986.234.). Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy ha az azonossági és ügyleti tanú is közreműködőnek minősül, akkor a közreműködő gyámjára és gondnokára vonatkozó utalás elhagyása érdemi változást jelent, mert a Kjtv. 123. és 125. §-a alapján e személyek állhatnak gondnokság alatt, csak olyan testi vagy szellemi fogyatkozásuk nem lehet, amely a személyazonosság tanúsítására alkalmatlanná tenné őket.

3. A végintézkedési képességükben korlátozott személyek

A Ptk. a 7:14. § (4) bekezdésében azokat a személyeket határozza meg, akik csak közvégrendeletet tehetnek, tehát nem jogosultak sem írásbeli magánvégrendelet, sem szóbeli végrendelet formájában rendelkezni a hagyatékukról. A szabályozás tartalmilag nem változott, mindössze a megfogalmazásba került egy kis pontosítás: az 1959-es Ptk.-hoz képest nem általában a korlátozottan cselekvőképeseket, hanem csak a korlátozottan cselekvőképes kiskorúakat és a cselekvőképességükben vagyoni jognyilatkozataik tekintetében részlegesen korlátozott nagykorúakat szorítja arra a Ptk., hogy csak közvégrendelet formájában végrendelkezhetnek. Ezzel a jogalkotó tekintettel van arra, hogy a bíróság csak azokban az ügykörökben korlátozza az érintett személyek cselekvőképességét, ami feltétlenül indokolt. Ha a korlátozás nem terjed ki a vagyoni jognyilatkozatokra (amelyek közé a végintézkedés is tartozik), akkor nincs indoka annak, hogy a jogszabály a végintézkedési képességet is korlátozza. Éppen ezért azok a cselekvőképességükben részlegesen korlátozott nagykorúak, akiknek a cselekvőképességét a bíróság nem korlátozta a vagyoni jognyilatkozataik tekintetében, korlátlan végintézkedési képességgel bírnak, és bármilyen formában tehetnek végrendeletet.

Abban a tekintetben viszont nem változik a szabályozás, hogy a végrendelet érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása nem szükséges. Ezzel kapcsolatban az öröklési szerződésre vonatkozó szabályokat lásd a 7:49. §-nál, a halál esetére szóló ajándékozásra vonatkozókat pedig a 7:53. §-nál.

A Ptk. – a korábbi szabályozással egyező tartalommal – a 7:14. § (5) bekezdésében azokat a személyeket határozza meg, akik írásbeli végrendeletet csak közvégrendeleti formában tehetnek. E rendelkezéssel kapcsolatban továbbra is irányadónak tekinthető a korábbi bírói gyakorlat. Eszerint a vakság testi fogyatékoság: a látásképesség állandósult hiánya, ami azonban nem azonos a látáscsökkenéssel. A Ptk. nemcsak a vakság, hanem a látáscsökkenés olyan mértéke esetében is kizárja az írásbeli magánvégrendelet alkotásának lehetőségét, amely miatt az örökhagyó olvasásra, vagy nevének aláírására képtelen állapotban van. A két feltétel vagylagos, bármelyik fennállása kizárja az érvényes írásbeli magánvégrendelet tételének lehetőségét. Az olvasásra képtelenség megállapításához nem elegendő az, hogy a látásnak a megromlása miatt az idős személy csak segédeszközzel képes olvasni. Ilyen esetben az öröklési vita tárgya annak elbírálása, hogy az örökhagyó látáscsökkenése miatt írásbeli végrendelet tételére végintézkedési képességgel rendelkezett-e (BH2007.372.).

7:15. §

[Írásbeli magánvégrendelet]

Írásbeli magánvégrendeletet olyan nyelven lehet érvényesen tenni, amelyet a végrendelező ért, és amelyen sajátkezűleg írt végrendelet esetén írni, más által írt végrendelet esetén olvasni tud.

Az írásbeli végrendelet „az örökhagyónak vagyonáról vagy annak egy részéről halála esetére szóló magánokiratba fogalt rendelkezése” [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 42.]. A Ptk. nem határozza meg közelebbről, hogy ez az okirat pontosan milyen anyagon készülhet, és arra milyen anyaggal kell felvinni annak tartalmát. Ezért álláspontunk szerint önmagában a végintézkedés anyagának hagyományostól eltérő voltának nincs jelentősége. Ez következik egyébként a Pp. gyakorlatából is, mely szerint okirat bármilyen anyagra készülhet [Gátos György: *Bizonyítás in Németh János – Kiss Daisy (szerk.): A Polgári Perrendtartás magyarázata* (CompLex 2007, Budapest) 1082.]. A végintézkedésnek azonban minden esetben anyagi formájúnak kell lennie, pusztán elektronikus formában tett végrendelet a vonatkozó formai előírásoknak nem felel meg. Ugyanis az Eat. 3. § (2) bekezdése szerint a családjogi, élettársi kapcsolati, valamint öröklésjogi jogviszonyokban nem lehet az elektronikus formán kívüli dokumentumokat mellőzve, csak elektronikus aláírást felhasználni, illetve elektronikusan aláírt elektronikus dokumentumot készíteni. Így például nem érvényes az a magánvégrendelet, amelyet az örökhagyó úgy ír egy táblagépbe, hogy az az érintőképernyőn keresztül kerül rögzítésre megőrizve az örökhagyó írásképet és sajátos aláírásának formáját. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy a fenti formájú okirat (egy sms-hez hasonlóan) az érvénytelensége ellenére minősülhet még végrendeletnek, ha a 7:12. §-ban foglalt feltételeket teljesíti.

A 7:15. § az írásbeli magánvégrendeletekre vonatkozó első rendelkezésként azt határozza meg, hogy az örökhagyó milyen nyelven tehet érvényesen végrendeletet. Az 1959-es Ptk.-hoz képest a jogalkotó könnyítette a feltételeken. Értelemszerűen abban a tekintetben nincsen változás, hogy az örökhagyónak értenie kell azon a nyelven, amelyen a végintézkedést tette. Az örökhagyónak nem kell tökéletesen, anyanyelvi szinten beszélnie a végintézkedés nyelvén, elegendő, ha rendelkezik azzal a nyelvtudással,

hogy a végintézkedés tartalmát önállóan, segítség nélkül megértse. A végintézkedés nyelve egyébként holt nyelv is lehet [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 42.].

A korábbi szabályozással ellentétben a Ptk. nem követeli meg valamennyi írásbeli magánvégrendeleti forma vonatkozásában azt, hogy annak nyelvén az örökhagyó olvasni és írni is tudjon. A végrendeletkezés nyelvére vonatkozó írni tudás csak holográf végrendelet esetén szükséges, allográf végrendelet esetén az olvasni tudás is elegendő tekintettel arra, hogy azt az örökhagyón kívül más személy is írhatja.

Értelemszerűen a végrendeletekre nem alkalmazható a 6:7. § (4) bekezdése.

7:16. § [Sajátkezűleg és más által írt végrendelet]

- (1) Az írásbeli magánvégrendeletet a végrendeletkező akár maga írhatja, akár mással írathatja.**
- (2) A gépirás akkor sem számít saját írásnak, ha magától a végrendeletkezőtől származik.**
- (3) Gyorsírással vagy a közönséges írástól eltérő egyéb jel- vagy számjegyírással készült magánvégrendelet érvénytelen.**

Jelen §-ban a Ptk. szó szerint emeli át az 1959-es Ptk. 628. §-ának a szövegét. E rendelkezések az írásbeli magánvégrendelet lehetséges írásmódjait határozzák meg. Két lehetőség jöhet szóba: az írásbeli magánvégrendeletet leírhatja saját kezűleg az örökhagyó (holográf végrendelet), vagy leírhatja azt más személy is (allográf végrendelet).

A Ptk. nem határozza meg pontosan, hogy mi számít saját írásnak, egyedül a gépirásról mondja ki, hogy az nem tekinthető saját írásnak. Mivel a gépirás lényege az, hogy a leírótól független, egységes írásképet eredményez (például írógéppel vagy számítógépes szövegszerkesztővel készült írás), ezért saját írásról akkor beszélhetünk, ha az örökhagyó olyan írásmódot választ, amely megőrzi az őrá jellemző írásképet. Arra azonban nincs szükség, hogy az örökhagyó kézzel írjon, más testrészrel (például szájjal vagy lábbal) készült írás is saját írásnak minősül [Anka Tibor: *Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 452.]. Az azonban nem feltétele a saját írásnak, hogy az örökhagyó a szokásos írásmódját használja. Ezért saját írás az is, ha az örökhagyó a jobb olvashatóság kedvéért nem folyóírással, hanem nyomtatott nagy betűkkel ír.

A végrendelet szövegének közönséges írással kell készülnie. Megjegyezzük, hogy a jogirodalom azt is a közönségestől eltérő írásnak tekinti, ha az írásmód nem az adott nyelvhez igazodik, így például ha orosz nyelvű szöveget írnak le latin betűkkel [Szolcsánszky Vilmos: *A végintézkedésen alapuló öröklés in Petrik Ferenc (szerk.): Az öröklés joga* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1999, Budapest) 128.].

7:17. § [Az írásbeli magánvégrendelet alaki érvényességi feltételei]

- (1) Az írásbeli magánvégrendelet alaki szempontból érvényes, ha készítésének ideje az okiratból kitűnik, továbbá ha a végrendeletkező azt**
  - a) sajátkezűleg írt végrendelet esetén elejétől végéig maga írja és aláírja;**
  - b) más által írt végrendelet esetén két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt, azok együttes jelenlétében a magáénak ismeri el, és a végrendeletet mindkét esetben a tanúk is – e minőségük feltüntetésével – aláírják; vagy**

- c) **a sajátkezűleg írt vagy más által írt végrendeletet aláírja, és akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél – végrendeletként feltüntetve – személyesen letétbe helyezi.**
- (2) **A több különálló lapból álló sajátkezűleg írt írásbeli magánvégrendelet akkor érvényes, ha minden lapját folyamatos sorszámozással látták el.**
- (3) **A több különálló lapból álló más által írt írásbeli magánvégrendelet akkor érvényes, ha minden lapját folyamatos sorszámozással látták el, továbbá ha minden lapját a végrendelező és mindkét tanú aláírta.**

1. Az írásbeli magánvégrendelet fajtái

Az írásbeli magánvégrendeletnek három fajtája van: a holográf, azaz az örökhagyó által sajátkezűleg írt végrendelet, az allográf, azaz a más személy által írt és tanúk előtt tett végrendelet, valamint a közjegyzőnél letett végrendelet. Az írásbeli magánvégrendelet valamennyi fajtájának érvényességi kelléke az, hogy abból tűnjön ki a készítésének ideje, azt az örökhagyó írja alá, valamint, ha több lapból áll, akkor azokat folyamatos sorszámozással lássák el.

2. Az írásbeli magánvégrendelet keltezése

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz képest enyhít a végrendelet keltezésre vonatkozó szabályokon. Elegendő ugyanis az, ha az okiratból a készítés ideje kitűnik, nincs arra szükség, hogy a keltezés helyét is tartalmazza. Az Indokolás szerint a módosítás oka az, hogy a „gyakorlatban igen sok probléma merült fel azzal az érvényességi követelménnyel kapcsolatban, hogy a végrendelet keltének helye is tűnjék ki magából az okiratból” (Indokolás 682.).

A végrendelet keltének helyével szemben az idejének az okiratból továbbra is kell tűnnie. Ennek nem kell naptárszerű dátummegjelölésnek lennie (például 2015. március 10.), de konkrét napra kell utalnia (például 2015 húsvét hétfőjén). Álláspontunk szerint nincs arra szükség, hogy a végintézkedés szabályos keltezés formájában jelölje az okirat végén a készítésének idejét, mert a Ptk. pusztán azt követeli meg, hogy a végrendelet készítésének – és nem az 1959-es Ptk. által használt „keltének” – ideje az okiratból kitűnjék. Ennek a követelménynek az is eleget tesz, ha a folyószöveg tartalmaz olyan információt, amelyből a készítés napja egyértelműen beazonosítható (például azt írja az örökhagyó, hogy „éppen most írom a végintézkedésemet, amikor a tévé élőben mutatja a riói olimpia záróünnepségét). Ezzel kapcsolatban továbbra is irányadónak tartjuk a bírói gyakorlatot abban a tekintetben, hogy az alaki kellék hiánya (tehát ha a készítés időpontja magából az okiratból nem tűnik ki) az egyéb bizonyítási eszközzel nem pótolható (EBH2004.1127.). Egyébként a keltezés hiányossága – allográf végrendelet esetén – oly módon nem orvosolható, hogy a hiányzó hónap és nap megjelölését a végrendeletre utóbb valaki – akár az örökhagyó – ráírja. Az aláírás időpontjában fennálló alaki hiba ugyanis csak úgy szüntethető meg, ha a kiegészítést az örökhagyó a két tanú együttes jelenlétében ismét aláírja (vagy ha azt már aláírta, az aláírást sajátjának ismeri el), és a végrendeletet a tanúk is újból aláírják (BH1992.530.). Azt a kapcsolódó bírói gyakorlatot viszont vitatnánk, miszerint a keltezés téves megjelölése egymagában a végintézkedés érvénytelenségét nem vonja maga után, hanem – szükség esetén – a valóságos adatok bizonyításának az útját nyitja meg (BH2011.225.). Hiszen a téves

keltezésből éppúgy nem derül ki a végintézkedés készítésének valós időpontja, mintha egyáltalán nincs keltezés.

3. Az írásbeli magánvégrendelet aláírása

Azon nem változtat a Ptk., hogy valamennyi írásbeli magánvégrendelet alaki érvényességi feltétele az, hogy azt az örökgyó aláírja. Az nem kérdéses, hogy az aláírásnak magától az örökgyótól kell származnia. Az is meglehetősen világos a gyakorlat alapján, hogy önmagában nem aláírás az, ha a végrendelet feltünteteti a szövegében akár az örökgyó sajátkezű írásával az örökgyó nevét (BH1981.320.), hanem az aláírásnak a szövegtől el kell különülnie (BH2001.373.). Az viszont már nem teljesen világos, hogy magának az aláírásnak hogyan kell kinéznie: az EBH2006.1412. – mely a tanúk aláírásával foglalkozott – szerint az aláírás szokásos módja a családi és utónév együttes használata, az érvényességi feltételeknek megfelel akkor is, ha nehezen vagy alig olvasható, de az aláírás nem helyettesíthető a név kezdőbetűjelével, olvashatatlan írásjellel. Ugyanakkor az aláírásnak nem kell feltétlenül az örökgyó nevére utalnia: a Legfelsőbb Bíróság egyik iránymutató eseti döntésében (BH1973.124.) a végrendeletet érvényesnek fogadta el úgy is, hogy arra az örökgyó a családi és utóneve helyett a végrendelettel érintett személyek körében ismert becenevét írta (idézi a 3/2012. PJE).

Leszkoven László szerint az lenne a helyes gyakorlat, ha az aláírás nem csak a szokásos módú aláírást jelentené. Szerinte elsősorban azt a formát kellene az örökgyó aláírásának tekinteni, ahogyan ő jellemzően alá szokott írni (Leszkoven László: Gondolatok a végrendelet aláírásának módjáról *Közjegyzők Közölnye*, 2012/1. 12–13.). A 2/2016. PJE ugyan a végrendelet tanújának aláírásával foglalkozik, de abból az örökgyó aláírására vonatkozó következtetések is levonhatók. A Kúria szerint az „aláírásnak történetileg kialakult szokásos módja az volt, hogy az aláíró az okiraton többnyire olvasható módon családi és utónevét tüntette fel. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a polgári jogi jogviszonyokban a különböző jognyilatkozatokat tartalmazó okiratokon aláírásként csak ez volt elfogadható. A modern társadalomban az életviszonyok összetettebbé váltak, a különböző élethelyzetekben a polgárok igen nagy számban írnak alá különböző okiratokat. Általában az aláíráshoz nem fűződik külön elvárás, annak elfogadott módjára nincs általános szabály, ezért aláírásként a legkülönbözőbb írásképek kerülnek alkalmazásra. Mindamellert, ha egy meghatározott jogviszonyban vagy eljárásban a jogalkotó úgy ítéli meg, hogy csak olvasható aláírás fogadható el, vagy az aláírás módjának valamilyen további követelménynek kell megfelelnie, akkor az aláírással szemben támasztott fokozottabb alaki követelményekre kifejezett jogszabályi előírásokat rögzíthet [109/1999. (XII. 29.) FVM rendelet 69. §, 1992. évi LXVI. törvény 5. § (13) bekezdés]. A Ptk. – egyezően a korábbi szabályozással – azonban nem tartalmaz semmilyen előírást arra nézve, hogy mi minősül aláírásnak és nincs olyan szabály sem, hogy a tanú aláírásának olvashatónak kell lennie. Önmagában abból, hogy a tanúnak a végrendeletet e minősége feltüntetésével alá kell írnia, még nem következik, hogy az érvényesség további feltételeként a tanú aláírása megfeleljen az aláírás általánosan szokásos módjának, az olvasható legyen és így abból a személye kétséget kizáróan megállapítható legyen. A törvény a tanú aláírásával szemben formai követelményt nem támaszt, nem mondja ki, hogy milyen íráskép szükséges ahhoz, hogy a tanú kézjegye alakilag megfeleljen a végrendelet érvényességeként megkívánt feltételeknek. Minden esetre kötelezően alkalmazandó módon ezért nem indokolt tételesen meghatározni az aláírás képére vonatkozó kritériumokat. Tanú esetében elfogadható aláírásként a tanú

által alkalmazott, olvashatatlan aláírás is, annak nem kell megfelelnie az aláírás általában szokásos módjának.” Mivel a tanú aláírásához hasonlóan a Ptk. az örökhatóság aláírásával kapcsolatban sem fogalmaz meg semmilyen konkrét feltételt, ezért a 2/2016. PJE fent idézett okfejtéséből az következik, hogy az örökhatóság is alkalmazhat olvashatatlan aláírást a végrendeletben.

Kérdésként még az merül fel, hogy ha az örökhatóság csak olvashatatlan aláírást helyez el az okiraton, de önmagát név szerint nem jelöli meg a végrendeletben, akkor ez a megoldás megfelel-e annak a végrendelettel szemben állított követelménynek, hogy a végrendeletnek külsőleg az örökhatóságtól származónak kell mutatkoznia. Azaz van-e lehetőség arra, hogy az örökhatóság személyének megállapítására bizonyítást folytassanak le.

A tanú személyével kapcsolatban ezt a lehetőséget a 2/2016. PJE egyértelműen tartalmazza. Ráadásul a 3/2012. PJE, amely az azt hatályon kívül helyező 2/2016. PJE-nél szigorúbb követelményeket tartalmazott a tanú aláírására, külön kiemelte azt, hogy „a bírói gyakorlatban az örökhatóság és a tanú aláírása között jelentős elvi különbségek mutathatók ki. Ez abban jelölhető meg, hogy az örökhatóság aláírásával kapcsolatban érvényesül, míg a tanú aláírásával kapcsolatban nem érvényesül a *favor testamenti* fent vizsgált alapelve. Az örökhatóság aláírása ugyanis – amellet, hogy formai kellék – egyben része az örökhatóság nyilatkozatának is, aki ezzel nyilvánítja ki, hogy a végrendeletben foglaltak az ő akaratát tartalmazzák. Erre vezethető vissza, hogy e téren mind a jogtudomány, mind pedig a bírói gyakorlat megengedő módon, a *favor testamenti* elvét alkalmazza”. Ha az örökhatóság aláírásával kapcsolatban már akkor is érvényesült a *favor testamenti* elve, amikor a tanúval kapcsolatban még nem (tehát a 2/2016. PJE elfogadása előtt), ebből az következik, hogy az örökhatóság aláírásával kapcsolatban továbbra is alkalmaznunk kell a *favor testamenti* elvét. Tehát abban az esetben, ha az örökhatóság aláírta a végrendeletet, akkor az külsőleg az örökhatóságtól származónak mutatkozik, és személye utólag bizonyítással is meghatározható, ha az aláírás olvashatatlan, és a végrendelet szövege nem nevezi meg az örökhatóság személyét.

4. A holográf végrendelet érvényességi kellei

A holográf végrendelet alaki érvényességi kellei a következők:

- a) az örökhatóság a végintézkedést sajátkezűleg írja (lásd a 7:16. §-nál),
- b) magából a végintézkedésből tűnjék ki a készítésének időpontja (lásd fent),
- c) az örökhatóság a végintézkedést írja alá (lásd fent).

A holográf végrendelet csak akkor érvényes, ha valamennyi fenti érvényességi feltételnek megfelel. Kérdéses, hogy mennyiben tekinthető érvényesnek az a végrendelet, amelyet az örökhatóság csak részben ír saját kezűleg. Nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy ilyenkor a végrendelet egésze más által írt végrendeletnek minősül, és tanú hiányában teljes egészében érvénytelen [Anka Tibor: *Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 453.]. Véleményünk szerint ugyanis erre az esetre is alkalmazható a 7:47. §, mely alapján a végrendeletnek pusztán azok a rendelkezései minősülnek érvénytelennek, melyeket nem saját kezűleg írt, a többi rendelkezés érvényes marad, feltéve, hogy az örökhatóság eltérően nem rendelkezik, és a végrendelet részleges fennmaradása feltehető akaratával nem ellentétes. Tehát ha a körülményekből más nem következik, a végrendeletnek az örökhatóság által saját kezűleg írt része érvényes lehet.

A több lapból álló holográf végrendeletre vonatkozó szabályokat lásd lent a több lapból álló végrendeletnél.

5. Az allográf végrendelet érvényességi kellékei

Az allográf végrendelet alaki érvényességi kellékei a következők:

- a) magából a végintézkedésből tűnjék ki a készítésének időpontja (lásd fent),
- b) az örökhagyó a végintézkedést úgy írja alá (lásd fent), hogy két tanú együttesen jelen van, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt, azok együttes jelenlétében a magáénak ismerje el,
- c) a végrendeletet a tanúk is – e minőségük feltüntetésével – írják alá.

Az allográf végrendelet csak akkor érvényes, ha valamennyi fenti érvényességi feltételnek megfelel. A Ptk. az allográf végrendelet formai kellékeire vonatkozó szabályokon érdemben nem változtat, mindössze a bírói gyakorlatnak megfelelően (BDT2013.2974.) pontosítja a vonatkozó rendelkezés szövegét abban a tekintetben, hogy akét tanú együttes jelenléte nem csak abban az esetben feltétele az írásbeli magánvégrendelet érvényességének, amennyiben a végrendeletet az örökhagyó a tanúk előtt írja alá, hanem abban az esetben is, ha a végrendeletet már korábban aláírta, de a tanúk együttes jelenlétében ismeri el sajátjának a végrendeleten lévő aláírást.

A bírói gyakorlat szerint a tanúk az okiratnak az örökhagyó által előttük történt aláírása vagy a már ott lévő aláírás sajátjának való elismerése után írják alá maguk is mint tanúk az okiratot, és ebből az következik, hogy mindkét esetben a tanúk általi aláírásnál az örökhagyónak jelen kell lennie (BH2007.89.). A végrendeletet a tanúknak nem elég aláírniuk, azt „e minőségük feltüntetésével” írják alá. Ennek a szokásos formája a tanúk aláírása előtt levő „előttünk mint tanúk előtt” szöveg. De elegendőnek tartja az ítélkezési gyakorlat pusztán az „előttünk” szó használatát is (BH2007.89.). Az okiratot szerkesztő ügyvéd lehet tanú is, de ahhoz az okiratot tanúkenti minősége feltüntetésével kell aláírnia, önmagában az ügyvédi ellenjegyzés nem váltja ki a tanúkenti aláírást (BH2010.247.).

A tanúk aláírásával kapcsolatos követelményekre a 3/2012. PJE-t hatályon kívül helyező 2/2016. PJE az irányadó. Eszerint a „végrendeleti tanú aláírása megfelel az aláírással szemben támasztott követelményeknek, ha a tanú a rá jellemző, általa kialakított egyedi írásformát és írásképet tükröző módon írja alá az okiratot. Ha a tanú személye az okiratból nem állapítható meg, a bíróság erre vonatkozóan bizonyítást folytathat le.” A 2/2016. PJE indokolását lásd fent a 3. pontban.

A Pp. szabályaival szemben a végrendelet tanújának a lakcímét – vonatkozó rendelkezés hiányában – nem kell az okira ráírnia. Leszkoven László szerint a szabályozás hiányos, a tanúk azonosításához szükség lenne arra, hogy a végrendeletből a tanúk lakcíme is kitűnjön (Leszkoven László: Gondolatok a végrendelet aláírásának módjáról *Közjegyzők Közlönye*, 2012/1. 13.). Annyiban egyetértünk Leszkoven Lászlóval, hogy ez praktikus követelmény lenne, mert így nagyobb eséllyel lehetne utólag megtalálni a tanúkat. Ugyanakkor ezzel ellentétesnek tűnik a joggyakorlat fejlődése, mely egyre nagyobb teret enged a tanúk személyének megállapításával kapcsolatban az utólagos bizonyításnak.

A több lapból álló allográf végrendeletre vonatkozó szabályokat lásd lent a több lapból álló végrendeletnél.

6. A közjegyzőnél letett végrendelet érvényességi kellékei

A közjegyzőnél letett végrendelet alaki érvényességi kellékei a következők:

- a) magából a végintézkedésből tűnjék ki a készítésének időpontja (lásd fent),
- b) az örökhatóság a végintézkedést írja alá (lásd fent),
- c) azt akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél – végrendeletként feltüntetve – személyesen letétbe helyezze az örökhatóság.

A fentiek alapján az örökhatóság a közjegyzőnél – végrendeletként feltüntetve – személyesen azt az okiratot is érvényesen letétbe helyezheti, amelyet nem saját kezűleg írt, és az aláírását nem hitelesítik tanúk sem. Ugyanis a hitelesítést a közjegyző végzi el. Fontos azonban hangsúlyozni azt, hogy a közjegyzői letétbe helyezett írásbeli magánvégrendelet nem válik a közjegyző által felvett jegyzőkönyv szerves részévé, és nem minősül át közokirattá (BH1997.230.), és e végintézkedési formának elengedhetetlen eleme a személyes letétbe helyezés: önmagában a fél aláírásának közjegyzői hitelesítése (a tanúsítvány) nem minősíti az nyilatkozatot közokiratba foglalttá, és az a tanúk aláírását sem pótolja (BH2000.446.).

A Kjt. 134. § (1) és (2) bekezdése alapján az örökhatóságnak a magánvégrendelete nyílt vagy borítékba zárt letétbe helyezésekor a közjegyző előtt ki kell jelentenie, hogy az okirat a végrendeletét tartalmazza. A letétbe helyezésről jegyzőkönyvet kell készíteni. Az átvett végrendeletet a jegyzőkönyvhöz kell fűzni. A közjegyző a végrendelet átvételéről az örökhatóságnak elismervényt ad, és a végrendeletet elzárva őrzi.

A közvégrendeletre hasonlóan a Kjt. 135. § (4) bekezdése alapján a közjegyző köteles bevezetni a Végrendeletek Országos Nyilvántartásába a végrendelet közjegyzőnél történő letételének tényét az okirat letétbe helyezését követő 72 órán belül, és a hagyatéki ügyben eljáró közjegyző az örökhatóság esetleges végrendelete iránti tudakozódás céljából köteles megkeresni a Végrendeletek Országos Nyilvántartását. Ezzel biztosítottá válik az, hogy a végrendelet ne vesszen el.

7. A több lapból álló végrendelet

A Ptk. enyhít a több lapból álló végintézkedésre vonatkozó szabályok szigorúságán, mert holográf végintézkedés esetén az örökhatóságnak nem szükséges az összes lapot aláírnia. „Elegendőnek tartja [a Ptk.], ha az örökhatóság a végig saját kezűleg leírt végakarataánál a lapokat sorszámozással látja el. E követelmények teljesülése mellett ugyanis a végrendelet valódisága aggálytalanul megállapítható” (Indokolás 682.). Emellett azonban a több lapból álló végrendeletre kapcsolódó bírói gyakorlat továbbra is irányadónak tekinthető.

Elsőként azt emelnénk ki, hogy a lapokat kell sorszámozni nem az oldalakat, tehát abban az esetben, ha egy lap mindkét oldalán szerepel szöveg, elegendő a lapok egyik oldalát sorszámmal ellátni (BDT2012.2642.). Álláspontunk szerint azonban az egyértelműség kedvéért az a leghelyesebb megoldás, ha a végintézkedést az egyes lapoknak mindig csak az egyik oldalára írják, és úgy sorszámozzák a lapokat. A végintézkedések részleges érvénytelenségére vonatkozó szabály miatt a több, különálló lapból álló végrendelet egyes (vagy számozatlan) lapjai önálló írásbeli magánvégrendeletnek is minősülhetnek, ha ezeken a lapokon tett végintézkedés jellegénél fogva önállóan is megtehető, a többi lapon tett végintézkedéssel nincs tartalmilag megbonthatatlan összefüggésben, és mindenben megfelel a törvényben szabályozott alaki érvényességi

követelményeknek (BH2015.7. és BDT2011.2433.). De két különálló lapból álló végintézkedés második lapja nem minősül önálló végintézkedésnek, ha csak az első lapon rögzített rendelkezésekhez kapcsolódó mellékkötelezettségeket tartalmaz (EBH2006.1413.).

A különálló lapokból álló, összetűzött vagy összefűzött írásbeli magánvégrendelet az érvényesség szempontjából nem azonos az egyetlen – összehajtott – íven készült végrendelettel (BH1996.259.). Az első lapot is sorszámozással kell ellátni, nem elegendő az, hogy a végintézkedés sorszámozott rendelkezéseiből következik, hogy a sorszámozott második lap az elsőnek a folytatása. Nem elegendő a szigorú törvényi előírás elmaradásának pótlására annak megállapítása, hogy a törvényhozói akarat – amely az okirat egyes lapjainak kicserélhetőségére vonatkozott – a sorszámozás nélkül is megvalósulhatott. Ugyanígy nem változtat a végintézkedés érvénytelenségén az, hogy annak lapjait nem cserélték ki (BH2008.122.). Hasonlóan a sorszámozás elmaradása mint az alaki kellékek hiánya bizonyítással nem pótolható (BH1987.441.).

7:18. § [Írásbeli magánvégrendelet tanúja]

- (1) Írásbeli magánvégrendelet tanúja nem lehet olyan személy, aki**
  - a) a végrendelkező személyazonosságának tanúsítására nem képes;**
  - b) kiskorú, cselekvőképtelen nagykorú vagy cselekvőképességében részlegesen úgy korlátozott, hogy az kizárja tanúkénti közreműködését;**
  - c) írástudatlan.**
- (2) Az írásbeli magánvégrendelet érvényességének nem feltétele, hogy a tanú a végrendelet tartalmát ismerje, vagy tudjon arról, hogy végrendelet tételénél működött közre.**

Az írásbeli magánvégrendelet tanújának feladata az örökhatározó személyazonosságának tanúsítása és aláírása hitelességének igazolása (BDT2009.2045.). Az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására is irányadó PK 86. szerint a végrendelkező személyazonosságának tanúsítására nemcsak az a végrendelet tanú alkalmas, aki az örökhatározót előzőleg személyesen ismerte, hanem az is, aki a személyazonosságát kétségtelen bizonyossággal, tehát hitelt érdemlő módon (például az örökhatározó személyi igazolványának megtekintésével) megállapította.

A Ptk. egyébként egy pontosítással átemeli a korábbi szabályozást abban a vonatkozásban, hogy ki lehet írásbeli magánvégrendelet tanúja. A módosítás oka és formája megegyezik a csak közvégrendeleti formában végintézkedési képességgel rendelkező személyek körét meghatározó szabályt érintő változással: a cselekvőképesség részleges korlátozása esetén elképzelhető az, hogy a bíróság nem korlátozza a tanúzási képességet. Ebben az esetben az ilyen formában cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett nagykorúak lehetnek írásbeli magánvégrendelet tanúi, ahogyan azok a nagykorúak sem csak közvégrendelet formájában tehetnek végintézkedést, akiknek a bíróság a cselekvőképességét úgy korlátozta részlegesen, hogy az a vagyoni jogi nyilatkozataikat nem érinti.

Mivel az írásbeli magánvégrendelet tanújának feladata az örökhatározó személyazonosságának tanúsítása és aláírása hitelességének igazolása, továbbra sem kell a végrendelet tartalmát ismernie, vagy tudnia arról, hogy végrendelet tételénél működött közre. Ebből kifolyólag a végrendelet nyelvét sem kell ismernie.

A tanúzásra vonatkozó további szabályokat lásd a 7:17. §-nál.

7:19. § [Tanú vagy más közreműködő számára rendelt juttatás]

- (1) Az írásbeli magánvégrendelet tanúja, a végrendelezésnél közreműködő személy vagy ezek hozzátartozója javára szóló juttatás érvénytelen, kivéve, ha a végrendeletnek ezt a részét az örökgyó sajátkezüleg írta és aláírta.**
- (2) A tanú vagy a hozzátartozója részére szóló juttatás akkor sem érvénytelen, ha a végrendelet megalkotásában az érintett tanún kívül még két tanú vett részt.**
- (3) Közreműködőnek minősül a végrendelet megfogalmazója, szerkesztője, leírója és minden olyan személy, akinek tevékenysége a végrendelet tartalmának érdemi befolyásolására nyújt lehetőséget.**
- (4) Jogi személynek rendelt juttatás esetén nem lehet tanú a jogi személy tagja, vezető tisztségviselője, képviselője, felügyelőbizottsági tagja és munkavállalója. Ilyen személy közreműködése a végrendelet megalkotásában a jogi személynek rendelt juttatást érvénytelenné teszi.**

A 7:19. § az írásbeli magánvégrendeletekhez kapcsolódóan az összeférhetetlenség miatti érvénytelenség kérdését rendezi. Az összeférhetetlenség továbbra is csak részleges érvénytelenséget okoz: a közreműködő javára szóló juttatás érvénytelensége az egész végrendeletet nem teszi érvénytelenné (BH1979.417.).

A paragrafus (1) és (2) bekezdése a korábbi szabályozás átvétele. E rendelkezések célja annak biztosítása, hogy az örökgyó befolyásmentesen végrendelezhessen.

A (3) bekezdés a közreműködő fogalmát adja meg. Ez tartalmi változást nem jelent, lényegében a korábbi bírói gyakorlat beemeléséről van szó. Így a végrendelet alkotása során közreműködőnek az minősül, akinek a végrendelet tartalmának kialakításában meghatározó szerepe volt (BH1980.92.). A végrendelet fogalmazása, szerkesztése, leírása a közreműködés fogalmát kimeríti függetlenül attól, hogy az így közreműködő személynek a végrendelet tartalmának kialakításában volt-e szerepe vagy sem, ezért a végrendelet készítésében ilyen módon részt vevő személyek mindig közreműködőnek minősülnek (BH1986.234.). A közreműködés fennállása szempontjából közömbös, hogy az örökgyó a végrendeletben foglaltakat mint akarataival megegyezőt aláírta. A végrendelet leírójának hozzátartozói javára szóló juttatás csak akkor lenne érvényes, ha a végrendeletnek ezt a részét az örökgyó saját kezüleg írta és aláírta volna (BH1986.418.). Közreműködő nem csak az lehet, aki jelen van a végintézkedésnél: például közreműködőnek minősül a végrendeleti juttatásban részesített személy, ha ő bízza meg az ügyvédet a végrendelet elkészítésével, fedezi az ügyvéd költségét, s ő közvetíti a végrendelet tartalmát is (BDT2008.1725.).

A (3) bekezdéssel szemben a (4) bekezdés tartalmi változást is jelent a korábbi szabályozáshoz képest. Az összeférhetetlenség kiterjesztése azért indokolt, mert ezekben az esetekben a közreműködők, ha nem is közvetlenül, de közvetetten mindenféleképpen részesülnek a hagyatékából, így ilyenkor sem garantált, hogy a közreműködő személyek nem élnek vissza azzal, hogy az örökgyót és így a végintézkedés tartalmát befolyásolni tudják. Egyébként a kiegészítésnek a háttérben elsősorban azok az esetek állnak, amikor az idősek otthonában lakó örökgyót az otthon dolgozói bírták rá arra, hogy az otthon javára végrendelezzen. Hasonló tényállást tartalmaz például a BH1996.152. szám alatt közölt eseti döntés, melyben azonban a Legfelsőbb Bíróság az 1959-es Ptk. vonatkozó rendelkezése hiányában nem állapíthatta meg a közreműködés miatti érvénytelenséget.

7:20. §**[A szóbeli végrendelet kivételessége]**

Szóbeli végrendeletet az tehet, aki életét fenyegető olyan rendkívüli helyzetben van, amely írásbeli végrendelet tételét nem teszi lehetővé.

A korábbi szabályozáshoz hasonlóan a Ptk. alapján is csak kivételes esetben van lehetőség szóbeli végrendelet tételére. Továbbra is két feltétel fennállása esetén lehet csak szóban végrendelkezni: az egyik az életet fenyegető rendkívüli helyzet, a másik az írásbeli végrendelet tételének lehetetlensége. Ez utóbbi feltétel kapcsán szigorít az 1959-es Ptk.-hoz képest a Ptk. rendelkezése, mert a régi szabályozás szerint elegendő volt az is, ha az adott helyzetben írásbeli végrendeletet csak jelentékeny nehézséggel lehetett tenni.

E feltételek tartalmát közelebbről a PK 88. bontja ki, amely az 1/2014. PJE alapján továbbra is irányadó. A PK 88. a szóbeli végrendelet megtételére vonatkozó feltételekkel kapcsolatban az alábbiakat állapítja meg:

a) a szóbeli végrendelet két törvényes feltételének a végrendelkezés idején együttesen – vagyis egyidejűleg és egymás mellett kell fennállnia,

b) az életet fenyegető rendkívüli helyzet – mint egyik feltétel – megvalósulhat akár olyan váratlan hirtelenséggel fellépő okok alapján, amelyek kívülről közvetlenül fenyegetik a végrendelkező életét, akár pedig a végrendelkező személyében rejlő olyan belső (élettani) okok alapján, amelyek az életét a halál közvetlen bekövetkezésével fenyegetik; az utóbbi esetben nem lehet különböztetni aszerint, hogy a rendkívüli jelleget öltött egészségi állapotot – azzal oksági kapcsolatban álló vagy nem álló – valamely betegség megelőzte-e vagy sem,

c) a törvényes feltételeknek valóságosan (objektíve) kell meglenniük: a végrendelkező szubjektív képzete a valóságban hiányzó feltételt nem pótolhatja,

d) önmagában az, hogy az örökhatályú egyidejűleg írásbeli végrendelet is készített, de az alaki okból érvénytelen, nem zárja ki a szóbeli végrendelet tételének lehetőségét.

A gyakorlatban előforduló esetekben az örökhatályú jellemzően belső ok (betegség) miatt kerül életét fenyegető rendkívüli helyzetbe. Például a szóbeli végrendelet tételének a törvényi feltételei fennállnak, ha az örökhatályú az egészségügyi állapota hirtelen, drámai hanyatlása – szívleállással fenyegető helyzet, kezének bénultsága – miatt írásbeli végrendelet megtételére már nem képes (BH2013.126.). Annak eldöntéséhez, hogy fennállt-e az örökhatályú egészségi állapota következtében az életét fenyegető rendkívüli helyzet, jellemzően orvosszakértő véleményének beszerzésére van szükség (BH1994.483.), de az életet fenyegető helyzet rendkívülisége elsősorban nem orvosi, hanem a hirtelen, váratlan jelleget kifejező jogi fogalom (BH1993.302.).

Az a körülmény, hogy a szóbeli végrendelettel egyidejűleg írásbeli végrendelet is készült, jellemzően azzal a következménnyel jár, hogy a szóbeli végrendelet tételének feltételei nem álltak fenn. Ilyenkor abban az esetben szoktak a szóbeli végrendeletre hivatkozni, ha az írásbeli végrendelet valamilyen oknál fogva érvénytelen. Csak kivételesen fordulhat az elő, hogy fennáll az a feltétel, hogy az örökhatályú olyan helyzetben volt, amely az írásbeli végrendelkezés lehetőségét kizárta: például a vak örökhatályúhoz, aki írásban csak közvégrendeleti formában végrendelkezhetett volna, vasárnap nem lehetett közjegyzőt hívni. Ha viszont azért érvénytelen az írásbeli magánvégrendelet, mert lemaradt róla a keltezés (BH1997.290.) vagy azt a végrendeleti örökös írta le (BH1997.128.), akkor a szóbeli végrendelet megtételének második feltétele az adott esetben nem állt fenn.

A 7:20. §-ban említett két feltétel nem a szóbeli végrendelet érvényességének feltételei (azokat a 7:21. § tartalmazza), hanem a szóbeli végrendelet létezésének a feltételei. Ha ezek közül valamelyik hiányzik, nincs szóbeli végrendelet. Kérdéses azonban,

hogyan e feltételek fennállását és tartalmát mennyiben kell hivatalból vizsgálni, és kin nyugszik a bizonyítási teher. A Hetv. 47. § (1) bekezdése alapján, ha szóbeli végintézkedés tételére vonatkozóan merül fel adat, a közjegyző előzetes nyilatkozatra hívhatja fel azt, akinek a végintézkedés megtételének körülményeiről és tartalmáról tudomása van; a felhívott a nyilatkozattételre való felhívásnak köteles eleget tenni. A Hetv. 55. § (1) bekezdése alapján a közjegyző a szóbeli végrendeletet a tanúk előzetes írásbeli nyilatkozatainak, illetve tárgyalási jegyzőkönyvbe foglalt vallomásainak felolvasásával hirdeti ki. A fentiekből álláspontunk szerint az következik, hogy a szóbeli végrendelet tartalma a tanúk meghallgatásával hivatalból vizsgálandó, azt viszont már csak kérelem esetén lehet vizsgálni (például egy hagyatéki perben), hogy fennálltak-e a szóbeli végrendelet megtételének feltételei. A bizonyítási teher pedig szükségszerűen arra fog esni, aki e feltételek fennállásának hiányára hivatkozik.

Megjegyezzük, hogy a Ptké. 61. §-a alapján a Ptk.-nak a szóbeli végrendelet feltételeire vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után tett szóbeli végrendelet esetén kell alkalmazni. Ez a rendelkezés egyébként megfelel a Ptké. 57. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezésnek, miszerint eltérő rendelkezés hiányában a Ptk. végintézkedésre vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után kelt végintézkedésre kell alkalmazni. Sértené ugyanis a *favor testamenti* elvét az, ha a Ptk.-nak a szóbeli végrendelet feltételeire vonatkozó, az 1959-es Ptk.-énál szigorúbb rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése előtt tett szóbeli végrendeletekre is alkalmazni kellene.

7:21. § [A szóbeli végrendelet érvényességi feltételei]

A szóbeli végrendelet akkor érvényes, ha a végrendeletkéző két tanú együttes jelenlétében a tanúk által értett nyelven végakarátát egész terjedelmében szóban – vagy jelnyelvet használó végrendeletkéző esetén jelnyelven – előadja, és egyidejűleg kijelenti, hogy szóbeli nyilatkozata az ő végrendelete.

A szóbeli végrendelet érvényességi feltételeit annyiban egészíti ki a Ptk., hogy nemcsak szóban, hanem jelnyelven is tehető. A törvényszöveg alapján nemcsak az tehet jelnyelven szóbeli végrendeletet, aki nem tud szóban végrendeletkéző (mert például néma vagy anartriában szenved), hanem az is, aki teljesen ép beszédkészséggel rendelkezik, de emellett tudja használni a jelnyelvet. Mivel jelnyelven való szóbeli végrendelet érvényességéhez az szükséges, hogy mind a végrendeletkéző, mind a két tanú tudja használni a jelnyelvet, ezért valószínűleg nem fog gyakran sor kerülni ilyen formában történő végrendeletkézésre. Kérdéses, hogy van-e arra lehetőség, hogy az a végrendeletkéző, aki teljesen ép beszédkészséggel rendelkezik, de emellett tudja használni a jelnyelvet, végrendeletkéző-e úgy, hogy mind szóban, mind jelnyelven előadja a végrendeletét, mert az egyik tanú csak a szóbeli, a másik pedig csak a jelnyelvi előadást érti. Ez hasonló ahhoz a problémához, hogy előadható-e a szóbeli végrendelet két különböző nyelven, ha a tanúk nem beszélnek közös nyelvet. Álláspontunk szerint erre nincs lehetőség, mert a két előadás eltérhet egymástól, és így nem deríthető ki később, hogy mi volt az örökhatyó rendelkezése.

A fenti kisebb módosítás azonban nem érinti a korábbi vonatkozó bírói gyakorlat irányadó voltát. Így az 1/2014. PJE alapján a Ptk.-ra is alkalmazandó PK 88. szerint a végrendeletkéző nemcsak a törvény szó szerinti szövegével maradéktalanul egyez, hanem azzal egyértelmű kijelentéssel is kifejezésre juttathatja, hogy szóbeli nyilatkozata az ő végrendelete. Ugyanakkor az örökhatyónak tudatában kell lennie annak, hogy végrendeletet tesz, szándékának erre kell irányulnia, és kijelentéseinek ezt kell kifejezésre

juttatnia. Egymagában annak megemlítése az örökhagyó által társalgás során, hogy mi az elgondolása a vagyonának a halála utáni sorsát illetően, nem tekinthető érvényes szóbeli végrendeletnek (BH1976.546.). Hasonlóan nem minősül érvényes szóbeli végrendeletnek az örökhagyó azon szándékának két tanú jelenlétében történő kinyilvánítása, hogy a jövőben, ügyvéd által megszerkesztendő végrendeletében kit kíván majd örökösévé nevezni (BH2007.297.). Sőt az sem tekinthető szóbeli végrendeletnek, ha az örökhagyó nem maga mondja el egész terjedelemben a végrendeletét, hanem a hozzá intézett kérdésekre válaszol [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 50.].

A tanúknak az egész szóbeli végrendeletkezés folyamán együtt kell lenniük és egymásról e minőségük ismeretében tudniuk kell. Ugyanakkor az örökhagyónak is tudnia kell azt, hogy a két tanú jelen van, és előttük azzal a szándékkal nyilatkozik, hogy a végrendelet tartalmáról együttesen és közvetlenül tőle szerezzenek tudomást (BH1999.307.). Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy a tanúknak személyesen kell jelen lenniük, ezért például videotelefonon keresztül nem lehet érvényesen szóbeli végrendeletet tenni.

A szóbeli végrendeletnél is irányadó, hogy a „*favor testamenti*” elve mint a végrendelet értelmezési szabálya csak létező és alakilag hibátlan végrendeletekre vonatkozik (BH1994.672.). Az, hogy a szóbeli végrendelet alakilag hibátlan-e, csak kérelemre vizsgálendő kérdés. Ennek megfelelően a szóbeli végrendelet érvénytelenségének bizonyítása a megtámadásra jogosult személyt terheli (BH2004.362.).

7:22. §

[Szóbeli végrendelet tanúja]

A szóbeli végrendeletre megfelelően alkalmazni kell az írásbeli magánvégrendelet tanújának személyére vonatkozó, valamint az ő és hozzátartozója érdekeltiségére tekintettel megállapított korlátozásokat, azzal az eltéréssel, hogy a tanú írni tudása a szóbeli végrendelet érvényességének nem feltétele.

A Ptk. nem változtat a szóbeli végrendelet tanújára vonatkozó szabályokon. Ennek megfelelően az írásbeli magánvégrendelet tanújára vonatkozó rendelkezések közül az alábbiak alkalmazandók a szóbeli végrendelet tanújára:

- a) a tanú és hozzátartozója javára szóló juttatás a szóbeli végrendelet részleges érvénytelenségét vonja maga után,
- b) a tanúnak a végrendeletkező személyazonosságának tanúsítására képesnek kell lennie,
- c) valamint nem lehet a tanú kiskorú, cselekvőképtelen nagykorú vagy a tanúzás vonatkozásában a cselekvőképességében korlátozott személy.

A szóbeli végrendelet tanújának azonban nemcsak az a feladata, hogy az örökhagyó személyazonosságát tanúsítsa, hanem a végrendelet tartalmáról is számot kell adnia, azaz azt neki kell majd később igazolnia (BH1991.434.). Így a szóbeli végrendelet tanújának értenie kell a szóbeli végrendeletkezés nyelvén (viszont nem kell írástudónak lennie az írásbeli végrendelet tanújával ellentétben), valamint ismernie kell a végrendelet tartalmát, és tudnia kell arról, hogy végrendelet tételénél működött közre.

A szóbeli végrendelet tartalmát elsősorban a tanúk előadása alapján állapítják meg. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a végrendelet tartalmát más formában ne lehetne bizonyítani. Egy szóbeli végrendelethez kapcsolódó jogvitában is valamennyi rendelkezésre álló bizonyíték mérlegelése alapján állapítja meg a bíróság a tényállást (BH2013.126.). Ennek megfelelően nem lehetetleníti el a szóbeli végrendelet alapján való

öröklést még az az eset sem, ha például egyik tanú sem hallgatható ki. Például abban az esetben, ha egy légikatasztrófában az örökhagyóval együtt életét veszti a két tanú is, akkor lehet helye a szóbeli végrendeleten alapuló öröklésnek, ha a végrendeletéről videofelvétel készült, amely előkerül a roncsok közül. Természetesen a felvételtől ilyenkor is ki kell derülnie, hogy a két tanú együttesen és személyesen jelen volt a végrendeletalkotáskor, hiszen ennek hiányában a szóbeli végrendelet érvénytelen lesz.

Egységes az ítélkezési gyakorlat abban, miszerint a szóbeli végrendelet tanúinak a végrendelet tartalma tekintetében tett eltérő vallomása egymagában a szóbeli végrendeletet nem teszi érvénytelenné (BDT2000.287.). Ilyenkor a bíróság a többi bizonyítékkal összevetve a hitelesebbnek mutató tanú elmondása alapján tudja megállapítani a végrendelet tartalmát a *favor testamenti* elvére is tekintettel.

7:23. § [Közös végrendelet]

- (1) Két vagy több személynek bármilyen alakban ugyanabba az okiratba foglalt végrendeletalkotása érvénytelen.**
- (2) Házastársaknak az életközösség fennállása alatt készített, ugyanabba az okiratba foglalt írásbeli végrendelete érvényes, ha**
  - a) sajátkezűleg írt végrendelet esetén az okiratot az egyik végrendeletalkotó elejétől végig maga írja és aláírja, a másik végrendeletalkotó ugyanabban az okiratban sajátkezűleg írt nyilatkozatban kijelenti, hogy az okirat az ő végakarátát is magában foglalja, és nyilatkozatát aláírja;**
  - b) más által írt végrendelet esetén a végrendeletalkotók egymás és a tanúk együttes jelenlétében írják alá az okiratot, vagy mindkét végrendeletalkotó egymás és a tanúk együttes jelenlétében külön nyilatkozik arról, hogy az okiratot szereplő aláírás a sajátja; vagy**
  - c) a házastársak közösen végrendeletet tettek.**
- (3) A több különálló lapból álló más által írt közös végrendelet akkor érvényes, ha minden lapját folyamatos sorszámozással látták el, továbbá ha minden lapját a végrendeletalkotók és mindkét tanú aláírta. A sajátkezűleg írt közös végrendelet akkor érvényes, ha minden lapját folyamatos sorszámozással látták el, és minden lapját a másik végrendeletalkotó aláírta.**

A Ptk. továbbra is fenntartja azt főszabályként, hogy a közös végrendelet érvénytelen. A közös végrendelet a bírói gyakorlat szerint alaki érvénytelenséget eredményez (BH1986.277.), ezért a Hetv. 86. § (2) bekezdése szerint, ha a végrendeletalkotó örökös közösen végrendelet alapján kívánna örökölni, akkor a vitás hagyatékot a törvényben megszabott kötelekkel rendelkező végrendeletben megnevezett örökösnek, illetőleg a törvényes örökösnek kell ideiglenesen átadni.

A Ptk. azonban az 1959-es Ptk. előtti joghoz visszanyúlva újra lehetővé teszi kivételes esetben a közös végrendelet tételét. Az Indokolás ezt a következőkkel támasztja alá. „Gyakorlati igények ennek a lehetőségnek a megnyitását tették szükségessé, adott esetben a viszonyossággal kapcsolatos értelmezési problémák vállalása árán is. Az egymás befolyásolásának lehetősége, mint a közös végrendelettel szembeni szokásos ellenérv ugyanúgy felmerülhet külön okiratba foglalt végrendeletek esetében is, ha azokat egymásra tekintettel alkotják” (Indokolás 683).

A Ptk. alapján közös végrendeletet a házastársak (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettársak) tehetnek az életközösség (az életközösség fogalmát lásd a 4:21. és a 7:62. §-nál) fennállása alatt. A Ptk. azért biztosítja számukra ezt a lehetőséget, mert közöttük

ekkor – ellenkező tartalmú házassági vagyoni szerződés hiányában – vagyonközösség áll fenn. Közös végrendelet tételére a jövőben jellemzően akkor kerül majd sor, ha a feleknek nincs leszármazója. A közös végrendelet alaki érvényességi kellékeit a Ptk. egyébként az Mtj. 1964. §-ának rendelkezéseit követve határozza meg [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 46. és 70.]. Ezek alapján közös végrendelet három formában tehető:

- a) holográf végrendeletként,
- b) allográf végrendeletként,
- c) közvégrendeletként.

A Ptk. a közös végrendelet szabályai között nem utal rá, de a 7:17. § (1) bekezdése alapján az írásbeli magánvégrendeletként készített közös végrendelet további érvényességi feltétele az is, hogy készítésének ideje az okiratból kitűnjék. Álláspontunk szerint holográf forma esetén mindkét fél nyilatkozata tekintetében ki kell derülnie az okiratból a készítés idejének, de nem lesz érvénytelen attól a végrendelet, ha a két fél nyilatkozata eltérő időpontban született. Azzal kapcsolatban sem tartalmaz egyértelmű rendelkezést a Ptk., hogy van-e lehetőség a közös végrendelet közjegyzőnél való letételére. Álláspontunk szerint erre van lehetőség az alábbi két megkötéssel. Egyrészt a közös végrendeletre a 7:17. § (1) bekezdésének c) pontja nem alkalmazható annyiban, hogy a 7:23. § (1) bekezdése alapján az írásbeli magánvégrendeletként tett közös végrendelet érvényességének feltétele még akkor is az, hogy vagy holográf vagy allográf végrendeleti formában készüljön, ha azt egyébként közjegyzőnél letétbe helyezik. Másrészt a közös végrendeletet is személyesen kell a közjegyzőnél letétbe helyezni, azaz mindkét végrendelezőnek személyesen kell megjelennie a közjegyző előtt a közös végrendelet letétbe helyezésekor.

7:24. § [A végrendelet értelmezése]

A végrendeletet kétség esetén az örökhagyó feltehető akaratának megfelelően és úgy kell értelmezni, hogy az örökhagyó akarata lehetőség szerint érvényre jusson. Ez a szabály nem szolgálhat alapul a végrendelet alaki hibájának orvoslásához.

Az 1959-es Ptk. a végrendelet értelmezésével kapcsolatban nem tartalmazott rendelkezéseket, de az ezzel kapcsolatos kérdéseket a bírói gyakorlat meglehetősen egyértelműséggel rendezte. „A magyar magánjogban évszázadok óta töretlenül érvényesül az az elv, hogy az örökhagyó végintézkedését a végrendelező akaratának (*mens testatoris*) tiszteletben tartásával, a végrendelet lehető érvényben tartása (*favor testamenti*) követelményét szem előtt tartva kell értelmezni” (BH2013.67.).

A végrendelet értelmezéséhez a PK 82. indokolása is fontos támpontokat ad. „A jogtudomány és az ítélkezési gyakorlat egyöntetű álláspontja szerint a végrendeletet mindig az akarati elv szem előtt tartásával, a *favor testamenti* elvének érvényre-juttatásával kell értelmezni. Ezért az említett tartalmú végrendeletet is kétség esetén úgy kell értelmezni, hogy az örökhagyó akarata a lehetőség határai között a legmesszebbmenően érvényre jusson, a végrendelet érvényes legyen és hatályban maradjon. A végrendelet értelmezésénél az örökhagyó szándékának helyes megállapításához nemcsak a végrendelet egyes intézkedéseit és nemcsak a végrendeletben használt egyes kifejezéseket magukban véve kell elemezni és magyarázni, hanem a végrendelet összes intézkedésének és egész tartalmának összefüggéseiben történő teljes feltárása alapján kell a végrendelező valódi végakarátát felderíteni. Sőt, ha a végrendelet ilyen módon értelmezett tartalma maga is kétséget hagyna a végrendelező szándékát illetően, úgy a bíróságnak a tárgyalás

és a perrendszerű bizonyítás egyéb adataiból, a végintézkedés körülményeiből, különösen magának az örökhagyónak a végrendelezésén kívül, azt megelőzően vagy azt követően bármilyen alakban tett nyilatkozataiból, kijelentéseiből vagy akár ráutaló magatartásából is módja lehet következtetni arra, hogy a végrendelezőnek mi volt a valódi akarata. Megfelelő következtetés levonására adhat alapot az is, ha az örökhagyó a végrendelezéssel kapcsolatban vagy azt követően olyan kijelentéseket tett, amelyekből kitűnik, hogy a más személy javára tett végintézkedést az örökhagyó úgy fogta fel, mint ami nem akadályozza özvegyét haszonélvezet gyakorlásában. Ily módon a bíróság a legtöbb esetben értelmezés útján tisztázni tudja az örökhagyó valódi akaratát.” Megjegyezzük, hogy az 1/2104. PJE szerint a Kúria a PK 82.-t a Ptk. alkalmazása során a szabályozás változása miatt már nem tartja irányadónak, de ennek oka az, hogy az állásfoglalás rendelkező része a mellőzéses kizárásnak az özvegy haszonélvezeti jogára való kihatásával foglalkozik, és a Ptk. az özvegy haszonélvezeti jogára vonatkozó korábbi szabályozást valóban lényegesen megváltoztatta. Ugyanakkor álláspontunk szerint ez nem jelenti azt, hogy a PK 82. indokolásában a végrendelet értelmezésére vonatkozó megállapítások ne lennének továbbra is irányadóak.

A fentiekből következően a végrendeletben az örökhagyó által használt helytelen jogi kifejezéseket az örökhagyó akaratának megfelelően kell értelmezni; nem az örökhagyó szóhasználatából kell kiindulni, hanem a végrendelet tartalmát egészében, a megítélésénél szerepet játszó valamennyi körülmény feltárásával, az örökhagyónak a végintézkedését követően, az alakszerűségi követelmények nélkül megtett nyilatkozatának figyelembevételével kell értelmezni (BH2013.67.). A végrendelet értelmezésénél az örökhagyó szándékának helyes megállapításához nemcsak a végrendelet egyes intézkedéseit és nemcsak a végrendeletben használt egyes kifejezéseket magukban véve kell elemezni és magyarázni, hanem egész tartalmának összefüggéseiben történő feltárása alapján kell a végrendelező valódi akaratát felderíteni. Ha az ilyen módon történő értelmezés a végrendelező szándékát illetően kétséges lenne, a végintézkedés körülményeiből, az örökhagyónak a végintézkedésen kívül, azt megelőzően vagy azt követően bármilyen alakban tett nyilatkozatából, kijelentéseiből vagy akár ráutaló magatartásából is lehet következtetni arra, hogy mi volt a valódi akarata (EBH2011.2317.).

A Ptk. 7:24. §-a a fent bemutatott bírói gyakorlattal összhangban a *mens testatoris* (végrendelező akaratának tiszteletben tartása) és a *favor testamenti* (a végrendelet lehető érvényben tartása) elvének követését rendeli el a végrendelet értelmezése során. A Ptk. abban is követi a korábbi bírói gyakorlatot, hogy a *favor testamenti* elve nem szolgálhat alapul sem írásbeli (BH2010.247.), sem szóbeli (BH2012.173.) végrendelet esetén az alaki hiba orvoslásához. Ugyanakkor egyéb érvénytelenségi ok felmerülése esetén van lehetősége a bíróságnak arra, hogy úgy értelmezze a végrendeletet, hogy az érvényes legyen: például ha az örökhagyó a végrendeletben a jogi személy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeti egységet nevezi meg örökösnek, akkor a jogi személy minősül végrendeleti örökösnek (EBH2011.2317.).

IV. CÍM A VÉGRENDELET TARTALMA

7:25. § [Örökösnevezés]

- (1) **Az örökgyógó végrendeletében egy vagy több örököst nevezhet.**
- (2) **Örökös az, akinek az örökgyógó hagyatékát, annak meghatározott hányadát vagy részét juttatja.**
- (3) **Kétség esetén örökös az is, akinek az örökgyógó az egész hagyaték értékének jelentős részét kitevő egy vagy több meghatározott vagyontárgyat juttat, ha az örökgyógó feltehető akarata szerint a részesítettnek a hagyatéki terhek viselésében is osztoznia kell.**
- (4) **Az alapító által halála esetére rendelt alapítvány – nyilvántartásba való bejegyzése esetén – úgy szerzi meg az alapító által a hagyatékból részére juttatott vagyont, mintha az öröklés megnyílásakor létezett volna.**

A végrendeletnek azon túl, hogy halál esetére szóló vagyoni rendelkezést kell tartalmaznia, nincsenek kötelező tartalmi elemei. Így az örökösnevezés sem kötelező tartalmi eleme a végrendeletnek (az öröklési szerződésnek viszont igen). Például végrendelet az az okirat is, amely csak kizárást vagy kitagadást tartalmaz.

Az örökösnevezés szabályain a Ptk. nem változtat, csak kiegészíti azokat a halál esetére rendelt alapítványra vonatkozó fikcióval: eszerint az alapítvány úgy szerzi meg az alapító által a hagyatékból részére juttatott vagyont, mintha az öröklés megnyílásakor létezett volna. E kiegészítésre nem feltétlenül volt szükség, mert a 3:388. § (3) bekezdése alapján a végrendeletben vagy öröklési szerződésben létesített alapítvány a nyilvántartásba vétellel az alapító halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre. E fikció oka egyébként az, hogy az örökösnek (az alapítványnak) már a hagyaték megnyílásakor léteznie kell (lásd a 7:1. §-nál).

Az egyéb változások hiányára tekintettel az örökösnevezésre vonatkozó bírói gyakorlat továbbra is irányadónak tekinthető. Örökös elsősorban az, akinek az örökgyógó az egész hagyatékát vagy annak meghatározott hányadát (például a felét, harmadát stb.) vagy részét (például az összes ingatlant) juttatja az örökgyógó, és így a hagyatéki terhek viselésében is osztoznia kell. Ha valakinek az örökgyógó egy vagy több meghatározott vagyontárgyat juttat (például egy ingatlant vagy egy gépkocsit), akkor ahhoz, hogy ne dologi hagyományosnak, hanem örökösnek minősüljön, az szükséges a bírói gyakorlat szerint, hogy a juttatása a hagyaték értékének legalább egynegyed-egyötöd részét tegye ki [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 18.]. További feltétel emellett az is, hogy egyébként az örökgyógó feltehető akarata szerint a részesítettnek a hagyatéki terhek viselésében is osztoznia kell. Tehát még abban az esetben sem lesz valaki örökös, ha a konkrét vagyontárgy értéke majdnem eléri a hagyaték értékét, de az örökgyógó feltehető akarata szerint a részesítettnek a hagyatéki terhek viselésében nem kell osztoznia: például az eredetileg jelentős vagyonnal rendelkező örökgyógó megnevezi az általános örökösét a végrendeletében és mellette megnevezi azt a személyt, akinek a konkrét vagyontárgyat juttatja, de az örökgyógó halálakor a hagyaték az adott vagyontárgyon kívül már más jelentős értékű tételt nem tartalmaz. Ilyenkor az a személy, akinek az örökgyógó a konkrét vagyontárgyat juttatta, hagyományosnak minősül, és ebben az esetben a hagyatéki terhek viselése helyett azt kell tőrníe, hogy az örökös először az őt megelőző hagyatéki hitelezőket elégítse ki. Ugyanakkor abban az esetben, ha az örökgyógó a végrendeletében úgy juttatja a jelentős értékű vagyontárgyait egyes

személyeknek, hogy ezzel eleve lényegében felosztja a teljes hagyatékot, akkor az ilyen formában juttatásban részesülő személyek örökösök lesznek, hiszen az örökhagyónak az volt a szándéka, hogy a hagyatékát elsősorban ezek a személyek szerezzék meg, így az volt a feltehető akarata, hogy az ilyen formában részesítettek a hagyatéki terhek viselésében is osztozzanak.

Mind az örökös, mind az egyéb hagyatéki juttatásban részesülőkre vonatkozik az, hogy az érintett személyt nem kell név szerint megnevezni. Elegendő az is, ha a végrendelet úgy jelöli meg az örökösöt, hogy annak személye felismerhető legyen, egyértelműen utaljon a részesíteni kívánt személyre (BH1983.404.). Nem érvényes például az az örökösnevezés, amely szerint az örökhagyó a hagyatékát a legjobb barátjára hagyja, mert az nem utal kétséget kizáróan az örökös személyére (BH2005.214.). Vagy ha az örökhagyó a hagyatékát a volt házastársára hagyja, akkor az érvényes, ha csak egyszer vált el, érvénytelen viszont abban az esetben, ha többször is elvált, és így több volt házastársa is volt. Az örökhagyó az örökösnevezést valamely, a végrendeletben meghatározott feladat ellátásához is fűzheti (BH1983.404.), ilyenkor felfüggesztő feltételről van szó. Álláspontunk szerint arra is van lehetőség, hogy ne egy konkrét személy juttatását tegye feltételtől függővé (például az örökhagyó azzal a feltétellel nevezi örökösévé az egyetlen unokáját, ha leérettségizik), hanem úgy is rendelkezhet, hogy az a személy legyen az örököse, aki egy meghatározott feltételt teljesít (például megnyeri a 2016-os riói olimpián a férfi száz méteres síkfutás döntőjét). Ugyanakkor az örökhagyó haláláig el kell dőlnie, hogy a feltétel bekövetkezett-e, mert az *ipso iure* öröklés elve miatt abban a pillanatban ki kell derülnie, hogy ki az örökös. Ha a feltétel az örökhagyó halála utáni időszakra esik, akkor az nem feltételes örökösnevezés, hanem legfeljebb hagyomány vagy meghagyás teljesítéséhez kötött örökösnevezés lehet. Ebben az esetben viszont a hagyomány vagy a meghagyás teljesítésének elmaradása nem járhat az örökös minőség elvesztésével, hanem a hagyományos vagy a meghagyás „jogosultja” követelheti a teljesítést. Az is elképzelhető, hogy az örökhagyó egyszerre köti feltétel és hagyomány teljesítéséhez a juttatást: például úgy rendelkezik, hogy akkor legyen az örököse az unokája, ha őt és házastársát (aki egyébként az örökhagyót túléli) haláláig eltartja.

Az *ipso iure* öröklés elvéből kifolyólag örökös vagy egyéb hagyatéki juttatásban részesülő csak olyan személy lehet, aki a hagyaték megnyílásakor jogképes. Ezért az öröklés megnyílásakor még meg sem fogant személy az örökhagyó után nem örökölhet (BH1987.129.).

A végintézkedés személyes jellegéből fakadóan az örökös személyét az örökhagyónak magának kell kijelölnie, azt más személyre nem bízhatja, az kiválasztás eredményétől nem tehető függővé (BH2015.66.). Ezért az a rendelkezés, hogy az örökös az a személy legyen, akit az örökhagyó házastársa megnevez, még akkor is érvénytelen, ha az örökös személyét a házastárs még az örökhagyó életében végintézkedés formájában megnevezné. Hasonlóan az örökös személyét az örökhagyó sorsolás eredményétől nem teheti függővé (BH1996.425.), és még akkor is érvénytelen az örökösnevezésnek ez a formája, ha a sorsolást az örökhagyó életében lefolytatják, mert az örökös személyének magából a végintézkedésből kell felismerhetőnek lennie.

Értelemszerűen az örökösnevezésre is alkalmazni kell a végrendelet értelmezésére vonatkozó szabályokat. Ezért például abban az esetben, ha az örökösnevezésre vonatkozó feltétel csak az örökhagyó halála után teljesülhet, akkor a feltétel teljesítését hagyománynak vagy meghagyásnak kell tekinteni, amennyiben azt a körülmények lehetővé teszik, mert így az örökösnevezés érvénytelensége elkerülhető (például azzal a feltétellel nevezi az örökösnek az unokáját az örökhagyó, hogy házasságot köt, de az örökhagyó haláláig nem éri el a nagykorúságot). Hasonlóan, ha azért lenne érvénytelen az örökösnevezés,

mert az örökhagyó a végrendeletben a jogi személy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeti egységét nevezi meg örökösként, aki jogképesség hiányában nem lehet örökös, akkor a jogi személy minősül végrendeleti örökösnek (EBH2011.2317.).

7:26. §**[Az örökrész meghatározása]**

Ha az örökhagyó a hagyatékra, annak egy részére vagy valamely hagyatéki tárgyra több örököst nevezett és részesedésük mértékét nem határozta meg, a részesítettek egyenlő arányban örökölnek.

Az örökhagyó nevezhet több örököst is. Örököstársakról akkor beszélünk, ha több örökös hányad szerint örökli a hagyatékat [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 18.]. Ennek megfelelően adott hagyatéki vagyontárgyra is megnevezhet több jogosultat.

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan vélelmet állít fel az örökrészek egyenlő aránya mellett. E vélelmet az örökhagyó döntheti meg, ha a végrendeletben eltérő arányú részesítést határoz meg.

7:27. §**[Helyettes örökös nevezése]**

- (1) Az örökhagyó arra az esetre, ha az örökös az öröklésből kiesik, más személyt nevezhet örökössé.**
- (2) Ha a nevezett örökös az örökhagyónak egyben törvényes örököse is, kiesése esetére leszármazóját – ha a végrendelet eltérően nem rendelkezik – helyettes örökösnek kell tekinteni, ha a leszármazó a törvényes öröklés rendje szerint a kiesett nevezett örököst helyettesítené.**

A végintézkedési szabadságból adódóan a korábbi szabályozáshoz hasonlóan a Ptk. is biztosítja a helyettes örökös megnevezésének lehetőségét az örökhagyó számára: azaz az örökhagyó kijelölheti azt a személyt, aki abban az esetben örököl, ha az örökös bármilyen okból kiesne az öröklésből (a kiesés leggyakoribb okai az örökhagyó előtti elhalálozás és a hagyatéka visszautasítása). Az örökhagyónak természetesen arra is lehetősége van, hogy a helyettes örökös helyettesét is megnevezze arra az esetre, ha ő is kiesne az öröklésből, ráadásul ezt elvileg a végtelenségig megteheti.

A helyettes örökös feltételes örökös: csak akkor örököl, ha az elsődlegesen nevezett örökös kiesik az öröklésből. Értelmszerűen a nevezett örökös esetleges kiesését mindig az örökhagyó, és nem az örökös utáni öröklés keretében kell vizsgálni.

A helyettes örökös nemcsak az örökhagyó által nevezett helyettes örökös lehet, hanem személyét a korábbi szabályozáshoz hasonlóan eltérő végrendeleti rendelkezés hiányában a Ptk. is meghatározhatja: ilyenkor törvényes helyettes örökösről beszélünk. Az örökhagyó által nevezett örökösnek akkor van törvényes helyettes örököse, ha ő egyben törvényes örökös is. A Ptk. annyiban pontosít az 1959-es Ptk. szabályain, hogy az örökösnek nevezett törvényes örökösnek a leszármazója csak akkor lesz törvényes helyettes örökös, ha ő egyébként a törvényes öröklés rendje szerint a kiesett nevezett örököst helyettesítené. Tehát csak az örökösnek nevezett leszármazóknak, a felmenőknek, valamint a dédszüleikig azok leszármazóinak lehet törvényes helyettes örököse, ha őket nevezte az örökhagyó örökösnek, és a hagyatéka megnyílásakor tényleg ők örököltek volna, ha valamilyen oknál fogva nem estek volna ki. Az örökösnek nevezett házastársnak

és bejegyzett élettársnak azért nem lehet törvényes helyettes örököse, mert őket a leszármazóik nem helyettesítik a törvényes öröklés szabályai szerint.

A fentiekből egyrészt az is következik, hogy azoknak a személyeknek, akik egyébként lehetnének az örökhagyó törvényes helyettes örökösei, de a hagyaték megnyílásakor mások megelőzik őket a törvényes öröklésben, nincs törvényes örököse. Például, ha az örökhagyó az unokáját nevezi örökösének, és az unoka úgy esik ki, hogy az örökhagyó halálakor az örökhagyó gyermeke (az unoka szülője) még életben van, akkor az unoka leszármazója nem lesz törvényes helyettes örökös, mert a hagyaték megnyílásakor nem az unoka, hanem az örökhagyó gyermeke minősül törvényes örökösnek. Másrészt a törvényes helyettes örökössel rendelkező kiesett nevezett örökösnek nem minden leszármazója lesz helyettes örökös: csak azok, akik őt helyettesítenék a törvényes öröklés szabályai szerint. Azaz abban az esetben, ha az örökhagyó két gyermeke közül az egyiket nevezi örökösének, és e gyermeknek van egy gyermeke és tőle egy unokája, akkor csak a kieső gyermek gyermeke lesz a törvényes helyettes örökös, az unokája nem, mert ő nem helyettesítené a kieső gyermeket az adott esetben a törvényes öröklésben.

7:28. § [Utóörökös nevezése]

- (1) Érvénytelen az örökhagyó olyan végrendeleti intézkedése, amely szerint az örökségben vagy annak egy részében valamely eseménytől vagy időponttól kezdve az addigi örököst más személy váltja fel.**
- (2) Az elsősorban nevezett örökös halála esetére történt örökösnevezés helyettes örökös nevezéseként érvényesül, ha annak feltételei fennállnak.**
- (3) Az örökhagyó érvényesen nevezhet utóörököst az elsősorban örökösnek nevezett házastársa halála esetére a házastársra háramlott hagyatéokra. Utóörökös nevezése a házastárs visszerhes rendelkezési jogát és a szokásos mértékű ajándéknál nem nagyobb értékre vonatkozó ingyenes adományozási jogát nem érinti.**
- (4) Az örökhagyó érvényesen nevezhet utóörököst az elsősorban örökösnek nevezett leszármazójára háramlott hagyatékára arra az esetre, ha a leszármazó a hagyaték megnyílásakor nem rendelkezik végrendelkezési képességgel, és meghal anélkül, hogy ezt a képességét megszerezte volna. Utóörökös nevezése az elsősorban örökösnek nevezett leszármazónak a cselekvőképességi szabályok korlátai közötti rendelkezési jogát nem érinti.**

1. Az utóöröklésről általában

Az utóörökös nevezése az örökhagyó olyan végrendeleti intézkedése, amely szerint az örökségben valamely, elsősorban az örökség megnyílását követő eseménytől vagy időponttól kezdve az örököst (azaz az előörököst) más személy váltja fel. A korábbi szabályozáshoz hasonlóan a Ptk. is főszabályként tiltja az utóörökös-nevezést, de két kivételes esetben megengedi azt. Ennek (mármint a főszabálykénti tilalomnak) az az oka, hogy nem célszerű az, ha az örökhagyó generációk egész sorára határozhatná meg és köthetné meg a vagyona sorsát [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 53.], mivel így az érintett vagyontárgyak csak korlátozottabban vehetnének részt a forgalomban, és az előörökösök végintézkedési szabadsága csorbulna. Így az utóöröklés indokolatlanul és túlságosan korlátozná az előörökösnek a hagyaték feletti jogosultságait, hiszen az utóörökösre is tekintettel kellene lennie, amikor a hagyatékról rendelkezik. Például ha nem terhelheti meg az előörökös a hagyaték

tárgyait, akkor ezek a vagyontárgyak kieshetnek a gazdasági forgalomból. Természetesen emellett az előörökös végintézkedési szabadságát is korlátozza az utóöröklés.

Utóöröklés esetén az utóörökös nem az előörökösnek, hanem az örökhagyónak lesz a jogutóda. Ez következik a Hetv. 101/A. § (1) bekezdéséből, mely szerint azt a vagyontárgyat, amelynek az örökhagyó előörököse volt, az előörökös mint örökhagyó hagyatéki eljárásában az utóörököst nevező örökhagyó hagyatékaként kell átadni az utóörökösnek. Ez az álláspont jelent meg egyébként a második világháború előtti hazai jogtudományban is, kiegészítve azzal, hogy az utóörökösnek nem kell már az örökhagyó halálakor jogképesnek lennie, mert az utóörökösséget csak az előörökös hagyatékának megnyílásakor szerzi meg, így elegendő, ha ez utóbbi időpontban jogképes [Teller Miksa: *A végrendelet tartalma in Szladits Károly (szerk.): Magyar magánjog. Hatodik kötet. Öröklési jog* (Grill Kiadó 1939, Budapest) 324.]. Nem tudunk egyetérteni azzal az állásponttal, hogy ez a megállapítás a Ptk. alkalmazásakor is irányadó [Anka Tibor: *Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 504.], mert az *ipso iure* öröklés elvéből fakadóan az örökösnek az örökhagyó hagyatékának a megnyílásakor jogképesnek kell lennie, függetlenül attól, hogy a hagyatékot mely időpontban szerzi meg. Erre szemléletesen világít rá a végintézkedéssel rendelt alapítványra vonatkozó szabályozás a Ptk.-ban. Ugyanis a 7:25. § – amely úgy rendelkezik, hogy az alapító által halála esetére rendelt alapítvány a nyilvántartásba való bejegyzése esetén úgy szerzi meg az alapító által a hagyatékból részére juttatott vagyont, mintha az öröklés megnyílásakor létezett volna – mellett a 3:388. § (3) bekezdése azt is kifejezetten kimondja, hogy végrendeletben vagy öröklési szerződésben létesített alapítvány a nyilvántartásba vétellel az alapító halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre. Ha az örökösnek csak a hagyaték megszerzésekor kellene jogképesnek lennie, akkor a Ptk. csak a 7:25. §-ban található szabályt tartalmazná, és nem lenne szükség a 3:388. § (3) bekezdésére. De mivel ez nem elegendő, és az örökösnek már a hagyaték megnyílásakor jogképesnek kell lennie, ezért a Ptk. kénytelen a 3:388. § (3) bekezdésével a végintézkedéssel rendelt alapítványok tekintetében a 3:4. § (4) bekezdésében foglalt szabályt felülírni. Az utóöröklésre viszont nem tartalmaz ilyen jellegű különös rendelkezést a Ptk., ezért az utóörökösnek, mint minden más örökösnek az örökhagyó hagyatékának megnyílásakor kell jogképesnek lennie. Nézetünk mellett még az az érv is felhozható, hogy így csökken a bizonytalan körülmények száma az utóöröklés kapcsán: ha az előörökös nem szerzett jogképességet az örökhagyó hagyatékának megnyílásáig, akkor az előörökösnek egyértelműen nem kell az utóörökléssel számolnia, és az általa örökölt vagyonnal teljesen szabadon rendelkezhet. Ellenkező értelmezés esetén, ha az utóörökösnek azzal kellene számolnia, hogy az előörökös későbbi jogképesse válásával mégis bekövetkezhet az utóöröklés, akkor ennek elmaradása esetén – azaz, ha az utóörökös végül az előörökös haláláig sem válik jogképesse – az előörököst feleslegesen korlátozzák az utóörökléssel érintett vagyon feletti szabad rendelkezésben az utóöröklési szabályok.

Emellett megjegyezzük, hogy az utóörökösnek természetesen akkor is jogképesnek kell lennie, amikor az előörökös meghal, hiszen jogképesség hiányában nem tudja megszerezni az utóörökséget.

Nem teljesen egyértelmű, hogy az utóörökös öröklésének feltétele-e az előörökös öröklése. A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan csak azt a kérdést rendez, hogy az utóörökös helyettes örökösként örökölhessen, ha az előörökös az örökhagyó előtt hal meg (ekkor állnak fenn azok a feltételek, hogy az utóörökös-nevezés helyettes örökös nevezéseként érvényesülhessen). Mi történik viszont akkor, ha például az előörökös

a hagyatékot visszautasítja? Álláspontunk szerint ilyenkor a végrendelet értelmezésére vonatkozó szabályok alapján arra a következésre kell jutni, hogy az utóörökös mint végrendeleti örökös örökölhessen.

A Ptk. vonatkozó rendelkezéseinek megszüvegezéséből az viszont egyértelműen kitűnik, hogy csak nevezett örökösnek lehet utóörököse. Arra az esetre nem lehet utóörököst nevezni, ha az előörökös törvény alapján örökölné [Anka Tibor: Végintézkedésen alapuló öröklés *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 503–504.].

Azt a kérdést, hogy az utóörökös hogyan váltja fel az előörököst a hagyatékban, a Hetv. rendezi. A 80. § (2) bekezdése alapján az elsősorban örökösnek nevezett személyként (előörökösként) történt öröklés esetén a hagyaték átadásáról szóló végzésben az utóörökléssel érintett vagyontárgyra, vagyonrészre vagy vagyoni hányadra vonatkozóan fel kell tüntetni az utóöröklési jogot és az előörökös rendelkezési jogának a Ptk.-ban meghatározott korlátját. A 91. § (2a) bekezdés szerint, ha a teljes hatályú hagyatékátadó végzés utóöröklési jogot tartalmaz, akkor a közjegyző a Végrendeletek Országos Nyilvántartásába bejegyzzi az előörökös nevét, születési nevét, születési helyét és idejét, anyja születési nevét, valamint az utóöröklési jogot tartalmazó teljes hatályú hagyatékátadó végzés egyedi azonosításához szükséges adatokat. Valamint, ahogyan azt már fent is említettük, a 101/A. § (1) bekezdés alapján azt a vagyontárgyat, amelynek az örökhagyó előörököse volt, az előörökös örökhagyó hagyatéki eljárásában az utóörököst nevező örökhagyó hagyatékaként kell átadni az utóörökösnek.

2. Utóörökös-nevezés megengedett esetei

Az utóörökös megnevezésének általános tilalma alól az első kivétel a házastárs halála esetére szóló utóörökös-nevezés. Az Indokolás szerint „különösen előnyös lehet az ilyen végrendeleti rendelkezés szerzői jogdíjakhoz, szabadalmi díjakhoz és más folyamatosan és időszakonként visszatérően érvényesíthető vagyoni követelések tekintetében” (Indokolás 683.).

Az utóörökös megnevezésének általános tilalma alóli második kivétel a *substitutio pupillaris* esete. Ez azt jelenti, hogy az örökhagyó arra az esetre nevezhet utóörököst, ha az előörökös úgy halna meg, hogy haláláig nem szerez végintézkedési képességet. *Substitutio quasi pupillarisnak* nevezik azt az esetet, ha az előörökös mentális zavara következtében nem szerezhet végintézkedési képességet [Teller Miksa: A végrendelet tartalma *in* Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog. Hatodik kötet. Öröklési jog* (Grill Kiadó 1939, Budapest) 331.]. Ezekre az esetekre az utóörökös nevezését azért engedi meg a Ptk., mert az nem sérti az előörökös végintézkedési szabadságát, hiszen azzal egyébként sem rendelkezne a végintézkedési képesség hiánya miatt.

A Ptk. szabályozásából álláspontunk szerint az következik, hogy az utóörökös nem örökölhét abban az esetben, ha az előörökös a halála előtt akár csak korlátozott végintézkedési képességet szerez (például korlátozottan cselekvőképes kiskorúként hal meg). Ez a körülmény objektíve vizsgálendő: akkor sem örökölhét az utóörökös, ha az előörökös azért nem tesz végintézkedést, mert azt hiszi, hogy nincs végintézkedési képessége, vagy azt hiszi, hogy a végintézkedése hiányában örökölni fog az utóörökös.

Kérdéses a Ptk. szabályozása alapján, hogy élhet-e az örökhagyó egymás mellett az utóörökös-nevezés alóli két kivétellel. Például megteheti-e azt, hogy előörökösnek a leszármazóját nevezi, majd arra az esetre, ha a leszármazó úgy halna meg, hogy haláláig

nem szerez végintézkedési képességet, utóörökösnek a házastársát nevezi, és a házastárs halála esetére nevez egy második örökös (vagy fordítva). Az 1959-es Ptk. előtti, az utóöröklést elfogadó joggyakorlathoz kapcsolódó jogirodalmi álláspont szerint az örökhagyó az utóörökös utóörökösét nem nevezheti meg, tehát az utóörökös az utóörökséggel szabadon rendelkezhet [Teller Miksa: *A végrendelet tartalma in Szladits Károly (szerk.): Magyar magánjog. Hatodik kötet. Öröklési jog* (Grill Kiadó 1939, Budapest) 326–327.]. Véleményünk szerint ez továbbra is irányadó, mert a Ptk. által nevesített kivételek szerint csak elsősorban nevezett örökös után lehet utóörökösöt nevezni. Így utóörökös után azért nem lehet újabb utóörökösöt nevezni, mert az elsősorban nevezett utóörökös már nem tekinthető elsősorban nevezett örökösnek.

3. A házastársnak mint előörökösnek a jogosultságai az utóöröklés alá eső hagyaték felett

Az Indokolás szerint a Ptk. „nem korlátozza az előörökös házastárs rendelkezési jogát: a házastárs a neki juttatott hagyatékkal szabadon rendelkezhet. Ez az utóörökös nevezés ún. maradék-utóöröklést jelent tehát. Korlátok felállítása csak felesleges bonyodalmakhoz vezetne. Helyesebb e helyett az örökhagyóra bízni, hogy hagyatéka mely részére nevezi előörökösnek házastársát és utóörökösnek valaki mászt”. A Ptk. szövegéből azonban nem következik az, hogy a házastárs teljesen szabadon rendelkezzen az előörökösnek megörökölt hagyaték felett: az utóörökös nevezése csak a visszterhes rendelkezési jogát és a szokásos mértékű ajándéknál nem nagyobb értékre vonatkozó ingyenes adományozási jogát nem érinti. Álláspontunk szerint ez azt jelenti, hogy az előörökös a hagyatékot szabadon birtokolhatja, használhatja, el- és felhasználhatja, hasznosíthatja. A hagyatékot viszont csak visszterhesen terhelheti meg (hiszen az ingyenes megterhelés már túllépne a szokásos mértékű ajándékozáson), és csak visszterhesen idegenítheti el. Ezzel kapcsolatban nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy az elidegenítés után a hagyaték helyébe lépő vagyontárgyak már ne esnének az utóöröklés alá [Anka Tibor: *Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 506.]. Hiszen ha elfogadnánk ezt az álláspontot, akkor az teljesen kiüresítené azt a rendelkezést, hogy az előörökös csak szokásos mértékű ajándékot adhat a hagyatékból. Ugyanis az a visszterhes rendelkezés, amelynek az eredményeként az ellenérték kikerül az utóöröklés hatálya alól, az utóörökös szempontjából azonos eredményre vezet, mint a hagyaték elajándékozása. Éppen ezért szintén vitatjuk azt a fentivel egyező helyen megjelölt álláspontot, miszerint az előörökös öröklési szerződéssel szabadon rendelkezhetne a hagyaték felett, ugyanis annak eredményeként a hagyatéka szintén felszabadulna az utóöröklés alól.

A Ptk. nem rendezi egyértelműen azt a kérdést, hogy milyen eszközökkel élhet az utóörökös, ha az előörökös megsérti a fenti rendelkezési korlátokat. Ezzel kapcsolatban vitatjuk azt az álláspontot, hogy ilyenkor az utóörökös pert indíthatna a jogügylet érvénytelenségére hivatkozva [Anka Tibor: *Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 509–510.]. Egyrészt igencsak bizonytalan az, hogy ezek az ügyletek érvénytelenek-e, mert a Ptk. nem minősíti azokat sem semmisnek, sem megtámadhatónak, azok alapvetően nem törvénybe, hanem a végintézkedésbe ütköznek. Legfeljebb azok fedezetelvonó jellegére lehetne hivatkozni.

Másrészt hiányzik a kereshetőségi jog is, ugyanis az utóörökös csak várományi joggal rendelkezik, hiszen egyáltalán nem biztos, hogy túléli az előörökös, és így jogosult lesz-e az utóöröklés alá eső hagyatéokra. Éppen ezért ahogyan a törvényes örökös sem rendelkezik aktív perbeli legitimációval az örökhagyó által kötött szerződés érvénytelensége iránt indított perben (EBH2013.P.10.), úgy az utóörökös sem illeti meg kereshetőség jog az előörökös által kötött szerződések érvénytelensége iránt indított perekben. Azzal a fentivel egyező helyen megjelent állásponttal viszont egyetértünk, hogy az utóörökös az előörökös halála után, amikor várományosból jogutóddá válik, kártérítési igényt érvényesíthet az előörökös örököseivel szemben. A kártérítési igény az előörökös halálával válik esedékessé, mert ekkor következik be a kár, és így az igény elévülése is ekkor kezdődik.

4. A végintézkedési képességgel nem rendelkező leszármazónak mint előörökösnek a jogosultságai az utóöröklés alá eső hagyatéék felett

A Ptk. az utóöröklés szabályai között egyáltalán nem korlátozza a leszármazó előörökös jogosultságait az utóöröklés alá eső hagyatéék felett. Ő azt szabadon birtokolhatja, használhatja, el- és felhasználhatja, hasznosíthatja, a rendelkezési jogát pedig csak a cselekvőképességi szabályok korlátozzák (e korlátozásokat lásd a 2:14–16. és a 2:22–23. §-oknál).

5. Az utóöröklés szabályának alkalmazása a Ptk. hatálybalépése előtt kelt végrendeletre

A Ptk. 58. § (1) bekezdése szerint a végrendelet érvényességét a keltének idején hatályos szabályok szerint kell elbírálni. Ez egyébként megfelel a Ptk. 57. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezésnek, miszerint eltérő rendelkezés hiányában a Ptk. végintézkedésre vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után kelt végintézkedésekre kell alkalmazni.

A fentiek alóli kivételként fogalmazza meg a Ptk. 59. §-a, hogy a Ptk. utóöröklésre vonatkozó rendelkezését a Ptk. hatálybalépése előtt kelt végrendeletre is alkalmazni kell, feltéve, hogy az öröklés a Ptk. hatálybalépése után nyílt meg. A kivételt a *favor testamenti* elve indokolja, hiszen ezzel a szabállyal biztosítható az, hogy az 1959-es Ptk. alapján érvénytelen végintézkedési rendelkezés mégis érvényesülhessen.

7:29. § [Kizárás az öröklésből]

- (1) Az örökhagyó azt, aki törvényes örököse vagy azzá válhat, más személynek örökössé nevezésével vagy végrendeletben tett kifejezett nyilatkozattal kizárhatja a törvényes öröklésből. A kizárást nem kell indokolni.**
- (2) A kötelesrészt meghaladó törvényes örökrészből a kötelesrészt jogosult kizárható.**

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan a végrendelet tartalmánál szabályozza a kizárást mint kiesési okot. A rendelkezés tartalmában nem változik, a kötelesrészt jogosultak tekintetében a (2) bekezdés a korábbiakhoz képest kissé eltérően fogalmaz: ők nem a kötelesrészt meghaladó törvényes öröklésből, hanem a törvényes örökrészből

zárhatóak ki. Álláspontunk szerint ez a megfogalmazás dogmatikai szempontból még mindig nem teljesen pontos, mert a kötelesrészi igény sem a törvényes öröklésbe, sem a törvényes örökrészbe nem tartozik bele, hanem az örökösökkel szemben érvényesíthető kötelmi jogi igény. Ezért a pontos megfogalmazás az lenne, hogy a kizárás nem érinti vagy nem korlátozza a kötelesrésze jogosult kötelesrész iránti igényét.

A fentiekén túl a kizárásra vonatkozó szabályok nem változnak, így a korábbi gyakorlat is irányadónak tekinthető. Ez alapján a kizárás két formában tehető meg: lehet kifejezett vagy mellőzések. A kifejezett kizárás azt jelenti, hogy az örökhagyó megnevezi azt a személyt, aki utána nem örökölhét. Elképzelhető az is, hogy a végintézkedés pusztán ezt az egy tartalmi rendelkezést foglalja magában, mert az örökösnevezés a végrendeletnek nem érvényességi feltétele, ezért a végrendelet érvényes akkor is, ha örökösnevezést egyáltalán nem tartalmaz, hanem csak a törvényes örökös kizárásáról, kitagadásáról szól, hagyományrendeletet vagy egyéb intézkedést tesz (BH1986.277.).

Mellőzések kizárásról akkor van szó, ha az örökhagyó nem zár ki kifejezetten senkit sem az öröklésből, de nem a törvényes örökösét nevezi általános örökösnek, így hallgatólagosan őt kizárja az öröklésből. Ebben az esetben a kizárás kihat a kizárt személy leszármazójára is, azaz a mellőzések kizárás kivétel a kiesési okok relatív hatálya alól. Kérdéses, hogy a mellőzések kizárás kihat-e az özvegyi jogra. A PK 82. szerint jellemzően igen, azonban az 1/2014. PJE szerint az már nem irányadó a Ptk. alkalmazása során az eltérő jogszabályi rendelkezés miatt. A házastárs özvegyi joga valóban megváltozott a Ptk.-ban a korábbi szabályozáshoz képest, ez azonban álláspontunk szerint nem jelenti azt, hogy a mellőzések kizárás ne jelentené az özvegyi jogból való kizárást is, mert ebben a tekintetben a szabályozás nem változott. Ezért nem számítunk arra, hogy ezen a téren változna a bírói gyakorlat.

A kizárás egyébként, mint a legtöbb kiesési ok hivatalból vizsgálendő. Ez gyakorlati problémát nem jelent, hiszen a kizárás esetén nem lehet kérdéses annak megalapozottsága, mert az örökhagyó lényegében bárkit szabadon, indokolás nélkül kizárhat az öröklésből. Egyetlen kivétel van: ez az állam. Ezzel kapcsolatban vitatjuk azt az álláspontot, hogy az állam mellőzések kizárással kizárható lenne [Anka Tibor: Végintézkedésen alapuló öröklés *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 512.]. Ugyanis a nevezett örökös helyettes örökös nélkül is kieshet az öröklésből, és ilyenkor az állam korábbi kizárása miatt a hagyaték uratlanná válna, ennek a helyzetnek az előállítását viszont az öröklési jogi szabályok nem teszik lehetővé.

7:30. §

[A végrendelettel ki nem merített hagyaték]

Ha a nevezett örökösök részesedése a hagyatékot nem meríti ki, a fennmaradó rész tekintetében törvényes öröklésnek van helye, ha e törvény eltérően nem rendelkezik, vagy a végrendeletből más nem következik.

A Ptk. 7:30. §-a az 1959-es Ptk. 637. § (1) bekezdésének átvétele. E szabály a 7:3. § (2) bekezdését egészíti ki, miszerint törvényes öröklésnek érvényes és hatályos végintézkedés hiányában, valamint annak hézagaiban lehet helye.

Ha az örökhagyó végintézkedést tesz, akkor elsősorban az alábbi esetekben nem meríti ki a teljes hagyatékot a végintézkedés:

- a) az örökhagyó tudatosan csak a hagyaték egy részéről rendelkezik,
- b) az örökhagyó a teljes hagyatékról rendelkezett, de egyes jogosultak nevezett helyettes örökös nélkül kiesnek az öröklésről,
- c) a végintézkedés részlegesen érvénytelen vagy hatálytalan.

Ha a végintézkedés nem meríti ki a teljes hagyatékot, a törvény eltérő rendelkezése miatt az alábbi esetekben nincs helye törvényes öröklésnek:

- a) a növedékjog szabályai alkalmazhatóak,
- b) a törvényes helyettes örökös szabályai alkalmazhatóak.

Nehezen képzelhető el olyan eset, hogy a végintézkedés nem meríti ki a hagyatékot, de a végintézkedésből az következik, hogy törvényes öröklésnek nincs helye, hiszen ilyen esetben azt mondhatjuk, hogy a végintézkedés kimeríti a hagyatékot. Erről esetleg az alábbi esetekben lehet szó:

- a) a végintézkedés helyettes örökösnevezést tartalmaz,
- b) az örökagyó csak azt hitte, hogy az egész hagyatékáról rendelkezett, valójában azonban csak annak egy részéről rendelkezett (BH1994.484.).

7:31. § [Hagyományrendelés]

- (1) Hagyomány a hagyatékban meglévő valamely vagyontárgynak meghatározott személy részére juttatása, ha az ilyen részesedés nem minősül öröklésnek (dologi hagyomány).**
- (2) Hagyományrendelés az is, ha az örökagyó örökösét arra kötelezi, hogy a hagyományosnak vagyoni szolgáltatást teljesítsen (kötelmi hagyomány).**
- (3) Hagyományt az örökös javára is lehet rendelni. Hagyománnyal azt is lehet terhelni, aki maga is hagyományos. Kétség esetén a hagyomány az örököst terheli.**

A Ptk. a hagyományrendelés szabályain nem változtat. A hagyomány továbbra is az örökagyónak az öröklés rendjének meghatározásán túli vagyoni rendelkezése, azaz a hagyatékban meglévő valamely vagyontárgynak közvetlenül meghatározott személy részére juttatása, vagy a hagyatékban részesülő személynek az örökagyó általi kötelezése a hagyományos javára történő szolgáltatásnyújtásra. A hagyomány jogosultját hagyományosnak nevezzük. Ő csak egyes vagyontárgyakat vagy egyes szolgáltatásokra való jogosultságokat szerez meg a hagyatékból, de főszabály szerint nem viseli a hagyaték terheit [a hagyományos csak akkor köteles helytállni a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint, ha úgy adták ki a hagyományt, hogy előtte a hagyatéki hitelező(ke)t nem elégítették ki, lásd a 7:99. §-nál]. Az örökagyónak mindig van örököse, ezzel szemben hagyományosnak nem kell szükségszerűen részesülnie a hagyatékból. Ezért a hagyományos kiesése helyettesítés hiányában a hagyománnyal terhelt személy mentesülését eredményezi.

A hagyománynak továbbra is két fajtája van: dologi és kötelmi hagyomány. A dologi hagyomány a hagyatékhoz tartozó valamely vagyontárgynak (nem feltétlenül dolognak) az örökagyó által közvetlenül valamely személy részére történő juttatása, ha az nem minősül öröklésnek (azt, hogy az mikor minősül öröklésnek, lásd a 7:25. §-nál). A dologi hagyományos az örökagyó közvetlen, de különös jogutódjának minősül. A dologi hagyomány kiadása iránti igény nem évül el.

A kötelmi hagyomány pedig azt jelenti, hogy az örökagyó a hagyatékban részesülő személyt arra kötelezi, hogy a hagyományos javára vagyoni szolgáltatást teljesítsen. Ez jellemzően valamely vagyontárgy kiadása vagy egyéb vagyoni szolgáltatás teljesítése iránti öt év alatt elévülő kötelmi jogi igény. A kötelmi hagyományos nem tekinthető az örökagyó jogutódjának, hiszen ő nem közvetlenül a hagyatékból részesül, hanem az igényét a hagyomány kötelezettjével szemben érvényesítheti. A kötelmi hagyományt nem feltétlenül azokból a vagyontárgyakból teljesítik, amelyet a kötelmi hagyomány kötelezettje a hagyatékból kapott. Ennek megfelelően a Hetv. 6. § (2) bekezdése a dologi

hagyományossal szemben a kötelmi hagyományost nem minősíti örökösként érdekelt személynek, hanem a hagyatéki hitelezőre vonatkozó szabályokat rendeli rá alkalmazni.

A Ptk. már külön nem nevesíti, de továbbra is szabályozza az előhagyományt és az alhagyományt. Előhagyományról akkor beszélünk, ha az örökös egyben hagyományos is. Ezáltal a hagyományosnak is nevezett örökös helyzete kedvezőbb lesz, mint a többi örökösé: például az örökös hagyományosként nem felel a hagyatéki tartozásokért (lásd a 7:99. §-nál). Az alhagyomány pedig azt jelenti, hogy a hagyományos egyben hagyomány kötelezettje is. Ennek tárgya értelemszerűen csak kötelmi hagyomány lehet [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 19.].

A hagyományt nyilvánvalóan a hagyaték megnyílása után kell teljesíteni. Éppen ezért, ha annak teljesítése elmarad, az még az örökhagyó erre vonatkozó rendelkezése esetén sem eredményezheti a kötelezett örökös örököségi jogosultságának elvesztését, mert az beleütközne az *ipso iure* öröklés elvébe. Ilyenkor nincs szó feltételes örökösnevezésről, mert ez utóbbi esetben a feltétel csak az örökhagyó haláláig teljesülhet. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a hagyomány teljesítése ne lenne kikényszeríthető: a hagyományrendelet a hagyományos részére kötelmi jogi igényt keletkeztet, amelyet a hagyomány kötelezettjével szemben akár bírósági úton is érvényesíthet. Ha a hagyomány kötelezettje kötelesrészre jogosult, akkor főszabály szerint vele szemben csak a kötelesrészen felüli juttatása terhére érvényesítheti igényét a hagyományos (lásd a 7:86. §-nál).

Ugyanakkor az örökösnevezéssel és a dologi hagyománnyal szemben, a kötelmi hagyomány szabadon köthető olyan feltételhez, amely az örökhagyó halála után következik be. Ilyen esetben nem feltétlenül utóhagyomány rendeléséről van szó, hiszen a kötelmi hagyomány tárgya lehet olyan szolgáltatás is, amely nem tekinthető a hagyaték részének. Például kötelmi hagyománynak minősítette a Legfelsőbb Bíróság azt a rendelkezését, miszerint az örökhagyó arra kérte (kötelezte) az örökösét, hogy a hagyaték tárgyát képező ingatlant értékesítse, és az értékesítést követően a befolyt vételár felét juttassa az akkor még kiskorú jogosultaknak oly módon, hogy abból az értéküket megőrző vagyontárgyakat vásárol, és azokat a jogosultaknak a nagykorúságuk elérését követően adja ki (BH1997.535.). Ezekre az esetekre a 6:9. és a 6:10. § alapján alkalmazni kell a 6:117. §-t, miszerint amíg a feltétel bekövetkezése függőben van, egyik fél sem tehet semmit, ami a másik fél jogát a feltétel bekövetkezése vagy megghiúsulása esetére csorbítja vagy megghiúsítja, valamint a feltétel bekövetkezésére vagy megghiúsulására nem alapíthat jogot az, aki azt felróhatóan maga idézte elő.

7:32. § [Utóhagyomány rendelése]

- (1) Az örökhagyó olyan végrendeleti intézkedése, amely szerint a hagyományban valamely eseménytől vagy időponttól az addigi jogosultat más váltja fel, érvényes.**
- (2) Ha az örökhagyó eltérően nem rendelkezik, utóhagyományos nevezése az előhagyományos visszterhes rendelkezési jogát és a szokásos mértékű ajándéknál nem nagyobb értékre vonatkozó ingyenes adományozási jogát nem érinti.**

1. Az utóhagyomány rendelésének feltételei

Az Indokolás szerint a Ptk. az 1959-es Ptk. „szabályának érdemi fenntartásával korlátozás nélkül érvényesnek ismeri el utóhagyomány rendelését” (Indokolás 683.). Ennek megfelelően az utóörökléssel szemben a korábbi szabályozáshoz hasonlóan

az utóhagyomány rendelkezését lényegi korlátozások nélkül teszi lehetővé a Ptk. Így az utóhagyományos nemcsak az elsődlegesen nevezett hagyományos halála, hanem más időpont vagy feltétel bekövetkezése esetén is felválthatja az eredetileg nevezett személyt a jogosultságában. Azokra az esetekre, amikor feltétel bekövetkezésétől függ, hogy az utóhagyományos felváltja-e az eredetileg nevezett jogosultat a 6:9. és a 6:10. § alapján alkalmazni kell a 6:117. §-t, miszerint amíg a feltétel bekövetkezése függőben van, egyik fél sem tehet semmit, ami a másik fél jogát a feltétel bekövetkezése vagy megghiúsulása esetére csorbítja vagy megghiúsítja, valamint a feltétel bekövetkezésére vagy megghiúsulására nem alapíthat jogot az, aki azt felróhatóan maga idézte elő. Emellett az utóhagyomány még abban is eltér az utóörökléstől, hogy az utóhagyományos utóhagyományosja is kijelölhető, hiszen az utóhagyományos – az utóörökösrel szemben – nem az elsősorban nevezett jogosultat, hanem „általában” a hagyomány jogosultját válthatja fel a Ptk. vonatkozó rendelkezése szerint, így akár a korábbi utóhagyományost is. Megjegyezzük, hogy a jogalkotó részéről nem feltétlenül volt tudatos az eltérő szóhasználat. Így az az álláspont is alátámasztható, miszerint az örökhagyó nem jogosult az utóhagyományos utóhagyományosának a kijelölésére. Hiszen nemcsak az utóöröklésre, hanem az utóhagyományra is igaz, hogy nem célszerű az, ha az örökhagyó generációk egész sorára határozhatná meg és köthetné meg a vagyona – vagy annak egy részének – sorsát [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 53.].

Az utóörökléssel szemben a Ptk. és a Hetv. rendelkezései alapján nem egyértelmű, hogy az utóhagyományos hogyan váltja fel az eredetileg nevezett hagyományost vagy jogosultat (azért tartózkodunk az előhagyományos kifejezés használatától, mert az előhagyomány az örökös hagyományossá nevezését jelenti, és nincs köze az utóhagyomány rendelkezéséhez). A Hetv. ugyan nem tartalmaz olyan rendelkezést, miszerint az utóhagyományra megfelelően alkalmazni kell az utóöröklésre vonatkozó szabályokat, de álláspontunk szerint a közjegyző akkor jár el helyesen, ha az utóhagyományról a hagyatékátadó végzésben az utóörökléshez hasonló módon rendelkezik, és a Végrendeletek Országos Nyilvántartásába bejegyzzi a szükséges adatokat, ha a teljes hatályú hagyatékátadó végzés utóhagyományt tartalmaz. Ugyanakkor ez az eljárás csak azt az esetet kezeli egyértelműen, ha az utóhagyomány az eredeti jogosult halála esetére szól, mert ekkor az ő hagyatékára lefolytatott hagyatéki eljárásban a közjegyző rendelkezik majd az utóhagyomány tárgyáról is. De mi történik abban az esetben, ha valamilyen más feltételhez köti az örökhagyó az utóhagyomány megszerzését? Például ahhoz, hogy az utóhagyományos leéretttségizik. Ha az utóhagyomány tárgya egy ingatlan, akkor mi alapján fogja bejegyezni a földhivatal az utóhagyományos tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba? Álláspontunk szerint ilyenkor az elbirtoklóhoz hasonló helyzetbe kerül: a tulajdonjogát a földhivatal akkor fogja csak bejegyezni, ha ehhez a korábbi jogosult (jelen esetben az eredetileg nevezett hagyományos) hozzájárul. Ennek hiányában igényét csak bírósági úton érvényesítheti.

2. Az eredetileg nevezett hagyományos jogosultságai az utóhagyomány tárgya felett

Az 1959-es Ptk.-hoz képest jelentősen változtat a Ptk. a vonatkozó szabályozáson abban a kérdésben, hogy milyen jogosultságok illetik meg az eredetileg nevezett hagyományost az utóhagyomány tárgya felett. Abban a tekintetben nincs változás, hogy azt szabadon birtokolhatja, használhatja, el- és felhasználhatja, hasznosíthatja.

Ugyanakkor az 1959-es Ptk. kizárta a rendelkezési jog gyakorlását mind élők között, mind halál esetére. Ezzel szemben a Ptk. az utóhagyományt maradék-utóhagyományra módosítja, és az utóhagyományos rendelkezési joga megegyezik az előörökösnek nevezett házastárs rendelkezési jogával (lásd a 7:28. §-nál). Az utóörökléssel szemben a Ptk. megengedi azt, hogy az örökagyó az eredetileg nevezett hagyományos rendelkezési jogát a törvényben meghatározottól eltérően rendezze. Ennek az az oka, hogy az előörökösrel szemben az eredetileg nevezett hagyományos vonatkozásában a juttatásnak nincs egzisztenciális jelentősége [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 55.].

Egyebekben az előörökösnek nevezett házastárs rendelkezési jogával kapcsolatos megállapításaink az eredetileg nevezett hagyományos rendelkezési jogára megfelelően irányadóak (lásd a 7:28. §-nál).

7:33. § [Meghagyás]

- (1) Ha az örökagyó a hagyatékban részesülő személyt harmadik személy javára teljesítendő kötelezettséggel terheli, a követelésre a végrendeletben megjelölt személy jogosulttá válik. Olyan meghagyás teljesítését, amelynek követelésére a végrendelet senkit nem jogosít, a végrendeleti végrehajtó és a hagyatékban részesülő többi személy igényelheti. Közérdekű meghagyás teljesítését az illetékes hatóság is igényelheti.**
- (2) Kétség esetén a meghagyás az örökösöt terheli.**
- (3) Ha feltehető, hogy az örökagyó a részesítést a meghagyás teljesítéséhez kívánta kötni, a meghagyással terhelt a részesítést a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint kiadni köteles, ha a meghagyást nem teljesíti, vagy annak teljesítése neki felróható okból válik lehetetlenné. A részesítés kiadását a végrendeleti végrehajtó és a hagyatékban részesülő többi személy igényelheti. A kiadott vagyontárgy értékét a meghagyás teljesítésére kell fordítani.**
- (4) Kétség esetén hagyományrendelésnek kell tekinteni az örökagyónak azt a rendelkezését, amely meghatározott személy vagyoni részesítését jelenti.**

A meghagyás a hagyatékban részesülő személynek kötelezettséggel való terhelése. A meghagyás kötelezettje tehát csak a hagyatékban részesülő személy lehet. Eltérő álláspontok ismertek a jogirodalomból azzal kapcsolatosan, hogy a kötelmi hagyományos lehet-e meghagyás kötelezettje, azaz hagyatékban részesülő személynek tekinthető-e. Gellért szerint bármilyen hagyományos lehet a meghagyás kötelezettje [Gellért György: *A végrendelet tartalma in Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata 2.* (CompLex 2007, Budapest) 2390.], Anka Tibor szerint viszont csak a dologi hagyományos [Anka Tibor: *Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztoivits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 523.]. Álláspontunk szerint nemcsak az örökös és a dologi hagyományos, valamint a halál esetére megajándékozott tekinthető hagyatékból részesülő személynek, hanem a kötelmi hagyományos is. Az ugyan igaz, hogy a kötelmi hagyományt nem feltétlenül ténylegesen a hagyatékból teljesítik, de még ebben az esetben is legalább közvetten a hagyatékból, hiszen a hagyomány kötelezettje a hagyatékból való részesedés miatt teljesíti kötelezettségét.

A meghagyás úgy határozható el a kötelmi hagyománytól, hogy ez utóbbinak mindig van vagyoni értéke és jogosultja, ha e két elem közül valamelyik hiányzik, akkor beszélhetünk meghagyásról. Ugyanakkor nincs éles határ a kötelmi hagyomány és

meghagyás között, mert egyes szolgáltatások esetén nem egyértelmű, hogy van-e vagyoni értékük (például a kötelezett minden nap egy órán keresztül köteles beszélgetni ajogosulttal). Éppen ezért mondjakikülöna Ptk., hogy kétségesetén hagyományrendelésnek kell tekinteni az örökhagyónak azt a rendelkezését, amely meghatározott személy vagyoni részesítését jelenti.

Az 1959-es Ptk. alapján a meghagyás teljesítésének követelésére senki sem volt jogosult, egyetlen kivételt ismert: közérdekű meghagyás (társadalmilag elfogadott, hasznos célt szolgáló meghagyás, amely szükségszerűen többek javára szolgál, így konkrétan meghatározható, valódi jogosultja nincs) esetén annak teljesítését az érdekelt szerv követelhetette. A meghagyás teljesítésének követelésére jogosultak körét a Ptk. azonban jelentősen kibővíti. Az alábbi személyek jogosultak követelni a meghagyás teljesítését:

- a) a meghagyás teljesítésének követelésére a végrendeletben megjelölt személy,
- b) ha az örökhagyó a végrendeletben nem jelölt meg a meghagyás teljesítésének követelésére jogosult személyt, akkor a végrendeleti végrehajtó és a hagyatékban részesülő többi személy,
- c) közérdekű meghagyás teljesítését minden esetben követelheti az illetékes hatóság és a végrendeletben megjelölt személy; a végrendeleti végrehajtó és a hagyatékban részesülő többi személy csak akkor, ha az örökhagyó a végrendeletben nem jelölt meg a meghagyás teljesítésének követelésére jogosult személyt.

Hangsúlyozzuk, hogy a meghagyásnak csak akkor lehet valódi jogosultja, ha nincs vagyoni értéke, hiszen ellenkező esetben már kötelmi hagyományról lenne szó. Ilyenkor elvileg a valódi jogosult követelheti a teljesítést, bár igencsak kérdéses, hogy annak elmaradása esetén hogyan érvényesítheti azt a vagyoni érték hiányában. Éppen ezért a Ptk. által a fenti esetekben a meghagyás teljesítésének követelésére jogosult személyek elsősorban akkor követelhetik a meghagyás teljesítését, ha annak van vagyoni értéke, de nincs valódi jogosultja. Természetesen a teljesítés követelésére felhatalmazó jog nem minősíti őket a meghagyás valódi jogosultjaivá, mert a meghagyást továbbra sem az ő javukra kell teljesíteni.

A meghagyás teljesítésének kikényszeríthetőségét segíti elő az az új szabály is, hogy abban az esetben, ha feltehető, hogy az örökhagyó a részesítést a meghagyás teljesítéséhez kívánta kötni, a meghagyással terhelt a részesítést a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint kiadni köteles, ha a meghagyást nem teljesíti, vagy annak teljesítése neki felróható okból válik lehetetlenné. Ugyanis a hagyományhoz hasonlóan a meghagyás teljesítésének elmaradása sem járhat azzal a következménnyel, hogy az örökös az örökös minőségét elveszti, mert ez ellenkezne az *ipso iure* öröklés elvével. Az örökös személyének a hagyaték megnyílásakor egyértelműen ki kell derülnie, az nem függhet későbbi feltétel (például hagyományrendelés vagy meghagyás) teljesítésétől. A hagyomány teljesítéséhez kötött juttatás esetén a hagyományos követelheti a teljesítést, ha ez elmarad, akkor bírói úton igényelheti, hogy kötelezzék a hagyomány kötelezettjét a teljesítésre.

A meghagyásnak nincs valódi jogosultja vagy vagyoni értéke, ezért a Ptk. a fenti kiegészítő szabállyal kívánja rendezni azt a kérdést, hogy mi lesz a meghagyás teljesítése elmaradásának a jogkövetkezménye, ha az örökhagyó a meghagyás kötelezettjének részesítését feltehetően a meghagyás teljesítéséhez kívánta kötni. Ez az új rendelkezés azonban több kérdést is felvet. Egyrészt az meghagyás teljesítésének követelésére jogosultak fordulhatnak e bírósághoz akkor, ha nem tehető fel az, hogy a meghagyás teljesítéséhez kívánta kötni az örökhagyó a meghagyás kötelezettjének részesítését. Álláspontunk szerint ilyenkor valódi marasztalás lehetőségének (a juttatás elvesztése a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint) hiányában a teljesítés követeléséhez való

jog kiüresedik, és egyedül a meghagyás kötelezettjén múlik az, hogy teljesíti-e a meghagyást. Ehhez kapcsolódik az a furcsa helyzet is, hogy eltér a meghagyás teljesítésére jogosult személyek és a részesítés kiadásának követelésére jogosultak köre. Ez az ellentmondás csak úgy oldható fel, ha valamennyi a meghagyás teljesítésére jogosult személynek biztosítják a részesítés kiadásának követelésére vonatkozó jogosultságot. Másrészt az sem egyértelmű, hogy mi a teendő akkor, ha a meghagyás teljesítésének a költsége nem éri el a kiadott vagyontárgy értékét. Álláspontunk szerint a Ptk. helyes értelmezése az, hogy a meghagyás kötelezettje csak olyan mértékig kötelezhető a juttatása kiadására, amekkora költséggel a meghagyás teljesítése jár, hiszen a kiadott vagyontárgy értékét a meghagyás teljesítésére kell fordítani. Ha ennek költségénél nagyobb értéket kellene kiadnia a meghagyás kötelezettjének, akkor a kiadás követelésére jogosultak jogalap nélkül gazdagodnának, mert a többletértéket már nem tudnák a meghagyás teljesítésére fordítani. Ebből az is következik, hogy ha a meghagyásnak nincs vagyoni értéke, akkor a meghagyás kötelezettje nem kötelezhető a juttatása kiadására, mert a vagyontárgy értékét sem lehet ilyenkor a meghagyás teljesítésére fordítani.

Végül megjegyezzük, hogy ha a meghagyás kötelezettje kötelelésre jogosult, akkor főszabály szerint vele szemben csak a kötelelésen felüli juttatása terhére érvényesítheti az igényt a meghagyás követelésére jogosult (lásd a 7:86. §-nál).

7:34. § [A végrendeleti öröklés szabályainak alkalmazása a hagyományra és a meghagyásra]
A hagyományra és a meghagyásra – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a végrendeleti öröklés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan rendelkezik úgy, hogy a hagyományra és a meghagyásra eltérő törvényi rendelkezés hiányában a végrendeleti öröklés szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ez alapján a végrendeleti öröklés szabályai közül a hagyományra és meghagyásra is alkalmazni kell a végintézkedési szabadságot (7:10. §), az alaki feltételekre vonatkozó szabályokat (7:11–23. §), a rendelkezés értelmezésére vonatkozó szabályokat (7:24. §), az örökösnevezés szabályát (7:25. §), az örökrész meghatározására (7:26. §), a helyettes örökösnevezésre (7:27. §), valamint az érvénytelenségére és hatálytalanságára vonatkozó rendelkezéseket (7:37–47. §). Ezzel szemben az utóöröklés szabályai az utóhagyományra azok eltérő jellege miatt nem alkalmazhatóak, valamint a növedékjog vonatkozásában a Ptk. külön utaló szabályt tartalmaz (lásd a 7:36. §-nál).

Hangsúlyozzuk, hogy a 7:34. § csak a végrendeleti öröklés szabályainak (azaz a Hetedik Könyv Második Részének) megfelelő alkalmazását írja elő a hagyományra és a meghagyásra. Az öröklési jog ezen kívül eső szabályai akkor alkalmazhatóak, ha azt külön utaló szabály (például a 7:5. § vagy a 7:91. §) így rendeli.

7:35. § [Növedékjog]

- (1) Ha az örökhagyó úgy nevezett több örökös a hagyatékra vagy annak egy részére, hogy ezzel a törvényes öröklést kizárja, és valamelyik nevezett örökös anélkül esik ki, hogy helyettes örököse lenne, a hagyatéknak ugyanerre a részére kinevezett többi örökös részesedése arányosan növekszik.**
- (2) Ha a kieső nevezett örökös az örökhagyónak törvényes örököse is lenne, a növedékjog alapján az örökhagyóval ugyancsak törvényes öröklési kapcsolatban álló többi**

nevezett örökös örökrésze arányosan növekszik, feltéve, hogy a kiesőnek nincs helyettes örököse, és a végrendeletből más nem következik.

(3) A meghatározott hagyatéki tárgyra nevezett örököst az ugyanazon tárgyra nevezett másik örökös kiesése következtében és erre a tárgyra nézve illeti növedékjog.

A növedékjog tulajdonképpen a *mens testatoris* elvének megjelenése. Ugyanis abban az esetben, ha az örökhagyó a hagyatékra vagy annak egy részére (a hagyaték hányadára) kizárja a törvényes öröklést, akkor vélelmezhető az, hogy valamely nevezett örökös helyettes nélküli kiesése esetén sem kívánja azt, hogy a kieső részt a törvényes örökösök örököljék. Ezért a Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan biztosítja azt, hogy ebben az esetben a hagyaték „megüresedett” részét ne a törvényes örökös, hanem a nevezett örökösök örököljék: tehát ez utóbbiakat növedékjog illeti meg, mert az eredeti juttatásuk mértéke a kiesés folytán megnő. A növedékjog alkalmazásának feltételei:

- a) több örökös nevezése, melyek közül legalább az egyik kiesik;
- b) a végintézkedés a törvényes öröklést kizárja (a végintézkedés a teljes hagyatékot vagy annak egy meghatározott részét teljesen kimeríti);
- c) a kiesett örökösnek nincs helyettes örököse;
- d) a végrendelet nem tartalmaz a növedékjoggal ellentétes kikötést.

A növedékjog kapcsán jellemzően két értelmezési kérdés szokott felmerülni. Az első az, hogy az általános örökösöknek (tehát aki a hagyaték egészét vagy annak meghatározott hányadát örökli) van-e növedékjoguk, ha meghatározott vagyontárgyra nevezett örökös esik ki. Álláspontunk szerint igen, mert az általános örökös lényegében a teljes hagyatékra nevezett örökös, amelybe a meghatározott vagyontárgyak is beletartoznak. Álláspontunkat az is alátámasztja, hogy ha minden örökösnek a hagyatékra csak azon a részén lenne növedékjoga, amelyre őt örökösként nevezték, akkor a Ptk. nem tartalmazna külön rendelkezést a meghatározott hagyatéki tárgyra nevezett örökösökre, hiszen a növedékjog tekintetében valamennyi örökös helyzete azonos lenne. A két külön szabályra éppen azért van szükség, mert a növedékjog tekintetében eltérés van az általános örökös és a meghatározott hagyatéki tárgyra nevezett örökös helyzete között: előbbinek bármelyik örökös kiesése esetén van növedékjoga, ha a növedékjog alkalmazásának feltételei fennállnak, utóbbinak viszont csak akkor, ha az ugyanazon tárgyra nevezett másik örökös esik ki.

A másik kérdés az, hogy hogyan kell értelmezni a törvényes örökösöket preferáló növedékjogi rendelkezést. Nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy e szabály csak akkor alkalmazható, ha legalább két nevezett örökös egyben törvényes örökös is [Anka Tibor: Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 532.]. Ez egyrészt nem következik a törvénytani értelmezéséből, másrészt ha az örökhagyó törvényes örökösöt is nevez örökösének, akkor már sokkal kevésbé egyértelmű az, hogy az örökhagyó mennyiben kívánja kizárni a törvényes öröklést, és indokolt-e a növedékjog szabályainak alkalmazása. Ezért álláspontunk szerint, ha olyan nevezett örökös esik ki helyettes örökös nélkül, aki egyben törvényes örökös is lenne (a Ptk. ellenkező rendelkezése hiányában tényleges törvényes örökösnek kell lennie), és az összes többi nevezett örökös nem törvényes örökös, akkor a növedékjog szabályai egyáltalán nem alkalmazhatóak, mert ilyenkor csak egy másik törvényes örökösnek lehetne növedékjoga. Hasonlóan, ha úgy esik ki a nevezett törvényes örökös, hogy a többi nevezett törvényes örökös meghatározott hagyatéki tárgyra nevezett örökös, de a kieső törvényes örökös általános örökös vagy más

hagyatéki tárgyra nevezett örökös, akkor a növedékjogi szabályok alkalmazásának szintén nincs helye.

Megjegyezzük, hogy a növedékjogra jogosultak juttatása arányosan növekszik. Ez azt jelenti, hogy meg kell vizsgálni, hogy a jogosultak eredeti juttatásának mekkora az értéke. A kieső örökös juttatását pedig az eredeti juttatások értékének arányában kell köztük felosztani.

7:36. § [Növedékjog hagyományon és meghagyáson]

Az ugyanarra a vagyontárgyra vagy ugyanarra a szolgáltatásra közösen nevezett hagyományosokat és a több személy javára szóló meghagyás jogosultjait ugyanolyan feltétellel illeti egymás után a növedékjog, mint a meghatározott hagyatéki tárgyra nevezett örökösöket.

A Ptk. az 1959-es Ptk. hasonló rendelkezését két módosítással veszi át. Egyrészt a szabály nemcsak az ugyanarra a szolgáltatásra közösen nevezett hagyományosokra, hanem az ugyanarra a vagyontárgyra közösen nevezett hagyományosokra is utal. Ez nem jelent érdemi változást, mert az 1959-es Ptk. gyakorlata is úgy értelmezte a rendelkezést, hogy azt mind kötetmi, mind dologi hagyományosra is alkalmazni kell [Gellért György: *A végrendelet tartalma in Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata 2. (CompLex 2007, Budapest) 2389.*].

Másrészt a növedékjog szabályait a Ptk. alapján a hagyomány mellett a meghagyás jogosultjára is alkalmazni kell. E kiegészítésnek nem tulajdonítunk jelentőséget, hiszen a meghagyásnak jellemzően nincs jogosultja, akkor pedig nem is eshet ki a jogosult. Ha esetleg lenne jogosultja, akkor pedig nincs vagyoni értéke. Vagyoni érték hiányában a növedékjog szintén nem értelmezhető.

Eltérő álláspontok ismertek a jogirodalomból azzal kapcsolatban, hogy a hagyományos növedékjogára alkalmazni kell-e a növedékjognak a törvényes örökös előnyben részesítő szabályát. Gellért szerint nem, mert a törvényszöveg (ebben a tekintetben a Ptk. és az 1959-es Ptk. szövege azonos) csak a meghatározott hagyatéki tárgyra nevezett örökösökre vonatkozó növedékjogi szabályra utal [Gellért György: *A végrendelet tartalma in Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata 2. (CompLex 2007, Budapest) 2393.*], Anka Tibor szerint viszont e különös rendelkezés a hagyományosokra is vonatkozik [Anka Tibor: *Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztoivits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet (Opten 2014, Budapest) 534.*]. Véleményünk szerint ez utóbbi álláspont a helyes, mert a Ptk. csak azért nem utal külön erre a rendelkezésre is, mert azt eleve a meghatározott hagyatéki tárgyra nevezett örökösökre is alkalmazni kell, így nincs szükség a külön utaló szabályra.

V. CÍM

A VÉGRENDELET ÉRVÉNYTELENSÉGE ÉS HATÁLYTALANSÁGA

7:37. § [A végrendelet megtámadása]

- (1) A végrendelet érvénytelenségét és hatálytalanságát megtámadó nyilatkozat alapján lehet megállapítani. A megtámadó nyilatkozatban meg kell jelölni az érvénytelenség vagy a hatálytalanság okát.**

- (2) Megtámadásra az jogosult, aki az érvénytelenség vagy a hatálytalanság megállapítása esetén maga örökölné, vagy a végintézkedéssel reá rótt kötelezettségtől vagy más tehertől mentesülne.**
- (3) A végrendelet érvénytelenségét vagy hatálytalanságát a megtámadásban érvényesített okból és a megtámadó személy javára lehet megállapítani.**
- (4) A megtámadás joga az öröklés megnyílásától számított öt év alatt elévül.**
- (5) A megtámadás joga megszűnik, ha a megtámadásra jogosult e jogáról az öröklés megnyílása után lemond. Lemondásnak kell tekinteni azt a jognyilatkozatot, amelyben a megtámadásra jogosult a végrendeletet érvényesnek, illetve hatályosnak ismeri el.**

1. Az érvénytelenségről általában

A végrendelet érvénytelensége azt jelenti, hogy a végrendelet valamely törvényben meghatározott oknál fogva a megtételétől kezdődően nem alkalmas arra, hogy kiváltsa a hozzá fűződő joghatásokat. A végrendelet érvénytelensége nem azonos a szerződés érvénytelenségével, mert eltérőek az érvénytelenségi okok és a jogkövetkezmények is. A 6:9. és 6:10. § alapján azonban a szerződés érvénytelenségére vonatkozó szabályok közül azokat, amelyek nem ellentétesek a végrendelet érvénytelenségére vonatkozó öröklési jogi szabályokkal, a végrendeletre mint nem kötelmi jogi jognyilatkozatra is alkalmazni kell. Például a végintézkedések érvénytelenségének jogkövetkezményeire is irányadó a 6:108. § (1) bekezdése annyiban, hogy azok csak az elévülés és az elbirtoklás határai között alkalmazhatóak.

A végrendeleti érvénytelenségéhez vezető okoknak továbbra is négy csoportját különböztetjük meg:

- a) a végintézkedési képesség hiánya (lásd a 7:10., a 7:14. és a 7:39. §-nál),
- b) az örökhagyó akarat hiánya (lásd a 7:40. §-nál),
- c) a végrendeleti akaratnyilvánítás alaki hibája (lásd a 7:14–23. §-nál),
- d) a végrendelet rendelkezések tartalmi ok miatti érvénytelensége (lásd a 7:38. §-nál).

A törvényben meghatározott érvénytelenségi oknak a végintézkedés megtételekor kell fennállnia. Éppen ezért nem lesz érvénytelen annak a személynek a juttatása, akivel az írásbeli magánvégrendelet tanúja a végintézkedés megtétele után köt házasságot, hiszen az érvénytelenségi ok (tanú hozzátartozója részére rendelt juttatás) csak a végintézkedés megtétele után állt elő. Ugyanakkor egyes érvénytelenségi okok a végintézkedés után kiküszöbölhetőek, azaz az érvénytelen végrendelet a megtételét követően érvényessé válhat. Például a 7:40. § (2) bekezdése alapján az örökhagyó akarat hiánya miatti végrendelet érvénytelen rendelkezése érvényes lesz, ha azt az örökhagyó utóbb a végrendeletre megszabott alakban jóváhagyja. Ugyanakkor ezzel kapcsolatban hangsúlyozzuk, hogy a továbbra is irányadónak tekinthető bírói gyakorlat szerint az egyéb okból érvénytelen végrendeletek hibájának utólagos, örökhagyó általi jóváhagyással történő orvoslására a törvény jogi lehetőséget nem ad, ebből pedig az következik, hogy az örökhagyónak ezekben az esetekben csak arra van lehetősége, hogy utóbb újabb, hibátlan végrendeletet alkosson. Így a cselekvőképességet korlátozó gondnokság hatálya alatt álló személynek nem a törvény által előírt (közokirati) formában tett végrendelete a gondnokság alá helyezés okának megszűnése után ráutaló magatartással nem tehető érvényessé (EBH2005.1210.). Hasonlóan allográf végrendelet esetén a keltezés hiányossága oly módon nem orvosolható, hogy a hiányzó hónap és nap megjelölését a végrendeletre utóbb valaki – akár az örökhagyó – ráírja. Az aláírás időpontjában

fennálló alaki hiba ugyanis csak úgy szüntethető meg, ha a kiegészítést az örökgyó a két tanú együttes jelenlétében ismét aláírja (vagy ha azt már aláírta, az aláírást sajátjának ismeri el), és a végrendeletet a tanúk is újból aláírják (BH1992.530.). Emellett azonban az is lehetséges, hogy az örökgyótól legalább részben független okból válik érvényessé a végrendelet. Például ha az örökgyó olyan személyt nevez örökgyó, aki nem létezik, a végrendelet értelemszerűen érvénytelen lesz. Ha viszont ez a személy a hagyaték megnyílásáig jogképességet szerez (például az örökgyó haláláig megfog, majd élve is születik), akkor ezzel a végrendelet az örökgyó további rendelkezése hiányában is érvényessé válik.

2. A hatálytalanságról általában

A végrendelet hatálytalansága azt jelenti, hogy az örökgyó érvényes végintézkedése a megtételét követően bekövetkező, törvény által meghatározott okból elveszti azt a képességét, hogy a célzott joghatást a hagyaték megnyílásakor kiválthassa. Ebből is látszik, hogy a végrendelet hatálytalansága is eltér a szerződések hatálytalanságától, mert végintézkedés elvileg csak az örökgyó halálakor léphet hatályba, ezért az öröklési jogban hatálytalanság alatt a hatálybalépési képesség elvesztését értjük.

A végrendelet érvénytelenségéhez hasonlóan a 6:9. és 6:10. § alapján a szerződés hatályára és hatálytalanságára vonatkozó szabályok közül azokat, amelyek nem ellentétesek a végrendelet hatályára és hatálytalanságára vonatkozó öröklési jogi szabályokkal, a végrendeletre mint nem kötetmi jogi jognyilatkozatra is alkalmazni kell. Például a végrendeletben alkalmazott feltételtűzésekre is irányadó a 6:117. §, miszerint amíg a feltétel bekövetkezése függőben van, egyik fél sem tehet semmit, ami a másik fél jogát a feltétel bekövetkezése vagy megghiúsulása esetére csorbítja vagy megghiúsítja, valamint a feltétel bekövetkezésére vagy megghiúsulására nem alapíthat jogot az, aki azt felróhatóan maga idézte elő. Ez az értelmezés jelent meg a BH1997.535. számú eseti döntésben is.

A végrendeleti hatálytalanságához vezető okok alábbi csoportjait különböztetjük meg:

- a) a végrendelet kifejezett visszavonása (lásd a 7:41. §-nál),
- b) a végrendelet hallgatóságos visszavonása, azaz új végrendelet tetele (lásd a 7:41. §-nál),
- c) a végrendelet megsemmisítése (lásd a 7:42. §-nál),
- d) közös végrendelet hatálytalansága és visszavonása (lásd a 7:43. §-nál),
- e) közjegyzőnél letett magánvégrendelet visszavétele (lásd a 7:44. §-nál),
- f) szóbeli végrendelet hatálytalansága (lásd a 7:45. §-nál),
- g) házastárs vagy élettárs javára tett végrendelet hatálytalansága (lásd a 7:46. §-nál).

Az 1959-es Ptk.-ra még maradéktalanul igaz volt, hogy a hatálytalansági ok bekövetkezésének az örökgyó cselekményéhez vagy mulasztásához (szóbeli végrendelet hatálytalansága) kellett fűződnie. Ez azonban az új hatálytalansági okok (közös végrendelet hatálytalansága és visszavonása, valamint a házastárs, bejegyzett élettárs vagy élettárs javára tett végrendelet hatálytalansága) bevezetésével már nem teljesen igaz. Hiszen például közös végrendeletnél az az eset, hogy ha az örökgyó házastársának az örökgyótól eltérő személytől születik gyermeke, semmiképpen sem tekinthető az örökgyó cselekményének, azonban a végintézkedés hatálytalanságához vezet. Ugyanakkor azokban az esetekben, amikor a végrendelet cselekménye váltja ki a végrendelet hatálytalanságát, az továbbra is csak akkor következhet be, ha a cselekmény

megtételekor az örökgyó végintézkedési képességgel rendelkezett [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 67.].

Abban a tekintetben nem változtat a Ptk. a korábbi szabályozáson, hogy a hatálytalanság jogi természete (a jogkövetkezmények és a jogérvényesítés módja) megegyezik az érvénytelenséggel. Emellett az érvénytelenséghez hasonlóan a végrendelet hatálytalansága sem szükségszerűen végleges állapot, azaz az egyszer már hatálytalanná vált végrendelet visszanyerheti később hatálybalépési képességét: például ha egy végrendelet úgy lesz hatálytalan, hogy azt az örökgyó egy későbbi végrendeletével felülírja, akkor e későbbi végrendelet visszavonásával a korábbi végrendelet már nem lesz hatálytalan, újra alkalmas lesz arra, hogy az örökgyó halálakor kiváltsa a célzott joghatásokat (BH1995.465.).

3. Az érvénytelenség és hatálytalansága vizsgálata

Az, hogy létrejött-e végrendelet, előzetesen hivatalból vizsgálándó (lásd a 7:12. §-nál). Az pedig értelemszerűen csak létező végrendelet esetén vizsgálható, hogy a végrendelet érvényes-e és hatályos-e. Ez pedig a PK 85. b) pontja szerint, amely az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására is irányadó, csak kérelemre vizsgálható. A végrendelet érvénytelenségéről és hatálytalanságáról csak a bíróság dönthet öröklési perben. Ehhez az szükséges, hogy a megtámadásra jogosult a végrendeletet megtámadja. A végintézkedés érvénytelenségére vagy hatálytalanságára való hivatkozást és az ezzel kapcsolatos igények bíróság előtti érvényesítését megtámadásnak nevezzük. Mivel a végrendelet érvénytelenségére és hatálytalanságára a megtámadó fog hivatkozni, ezért rajta van a bizonyítási teher is. Ugyanakkor a hagyatéki eljárás során a közjegyzőnek is figyelembe kell vennie azt, ha valamelyik fél a végrendelet érvénytelenségére vagy hatálytalanságára hivatkozik. Egyrészt ez jellemzően ahhoz vezet, hogy a hagyaték csak ideiglenes hatállyal adható át. Sőt a Hetv. 86. § (2) bekezdése alapján, ha annak az öröklési szerződésnek vagy végrendeletnek, amelyre az örökös igényét alapítja, nincsenek meg a törvényben megszabott alaki kellékei, a vitás hagyatékot a törvényben megszabott kellékekkel rendelkező végrendeletben megnevezett örökösnek, illetőleg a törvényes örökösnek kell ideiglenesen átadni. Ezt a szabályt kell megfelelően alkalmazni akkor is, ha a végintézkedés tartalmi okból nyilvánvalóan érvénytelen.

Az érvénytelenség és a hatálytalanság a hagyaték megnyílásának időpontjában vizsgálándó, tehát ahhoz, hogy egy végrendelet érvénytelen vagy hatálytalan legyen, az ehhez vezető okoknak a hagyaték megnyílásakor is fenn kell állnia, hiszen azok az okok a bekövetkezésük után megszűnhetnek [például az örökgyó a 7:40. § (2) bekezdése alapján az akarati hibája miatt érvénytelen rendelkezést utóbb a végrendeletre megszabott alakban jóváhagyja, vagy egy olyan végrendeletet von vissza kifejezetten, amellyel hallgatólagosan visszavont egy korábbi végrendeletet, mely utóbbi végrendelet újra alkalmas lesz a célzott joghatások kiváltására]. Ugyanakkor azt is vizsgálni ki, hogy az ok mikor keletkezett: érvénytelenség esetén már a végintézkedés megtételekor fenn kell állnia, hatálytalanságnál viszont a végintézkedés megtételekor még nem állhat fenn, azt követően kell bekövetkeznie.

Több egymást követő végintézkedés esetén a későbbi hatályos végrendelet alapján van helye öröklésnek, ezért a végintézkedések érvényességét, hatályosságát időben visszafelé haladva kell vizsgálni (BH2014.339.).

4. A megtámadásra jogosultak

A végintézkedés érvénytelenségére vagy hatálytalanságára a Ptk. alapján is csak az érdekeltek hivatkozhatnak, azaz csak őket illeti meg a megtámadás joga. Az érdekeltek körét a Ptk. a korábbi szabályozáshoz azonos tartalommal határozhatja meg. Ezért a vonatkozó bírói gyakorlat a Ptk. alkalmazására is irányadó. Így nemcsak azokat illeti meg a megtámadás joga, akik a végintézkedés hiányában örökölnének, hanem a hagyományosokat (ideértve a kötelmi hagyományost is, lásd az EBH2001.416. szám alatt közzétett döntést) és a kötelesrészre jogosultat is (BH2010.275.). Emellett az öröklési szerződést az örökhagyó is megtámadhatja (BH2005.353.).

Ha több végrendelet maradt az örökhagyó után, akkor csak úgy lehet élni a megtámadás jogával, hogy annak eredményeként a megtámadó juttatása valóban megváltozzon. Tehát a törvényes örökösnek valamennyi végrendeletet meg kell támadnia (BH2003.415.). Hasonlóan, ha a későbbi végrendeletet sikeresen megtámadják, akkor az abban nevezett örökös nem támadhatja meg a korábbi végrendeletet, hiszen annak eredményessége esetén sem ő, hanem a törvényes örökösök örökölnének (BH1994.136.).

Megjegyezzük, hogy a végrendelet érvénytelenségének megállapítására irányuló igényjellegéből nemcsak az adódik, hogy a végrendelet érvénytelenségére (hatálytalanságára) csak az hivatkozhat, aki az érvénytelenség (hatálytalanság) megállapítása esetén maga örökölné vagy tehermentesülne (relatív hatály), hanem az is, hogy a végrendeletben örökös-ként megnevezett személyek perben állása nélkül az érvénytelenség tárgyában nem hozható döntés (ez a megtámadás „*inter partes*” szabálya, BH2014.339.).

5. A megtámadás relatív hatálya

A Ptk. a korábbi szabályozást kiegészíti a megtámadás relatív hatályából fakadó további jogkövetkezményeinek kimondásával. Ez nem jelent tartalmi változást, mert a megtámadást az 1959-es Ptk. bírói gyakorlata is relatív hatályúnak tekintette annak valamennyi következményével együtt. Így a relatív hatályból következik az is, hogy a megtámadásra jogosultnak meg kell jelölnie az érvénytelenségi (vagy hatálytalansági) okot, és a végrendelet érvénytelenségét (vagy hatálytalanságát) csak a perben érvényesített megtámadási ok alapján lehet vizsgálni, valamint a végintézkedést csak a peres felek viszonyában lehet érvénytelenné (vagy hatálytalanná) nyilvánítani (BH1991.65., BH1992.319.). Természetesen arra is van lehetőség, hogy a megtámadó több érvénytelenségi vagy hatálytalansági okra hivatkozzék, ekkor a bíróság döntésének valamennyi hivatkozott okra ki kell terjednie (BH1980.150.). Ha a perben a megtámadó új megtámadási okra hivatkozik, az álláspontunk szerint keresetváltoztatásnál minősül, és természetesen a felülvizsgálati eljárásban már nem hivatkozhat újabb, korábban nem érvényesített megtámadási okra (BH1996.205.).

Ha a megtámadó az általa megnevezett érvénytelenségi vagy hatálytalansági okot tévesen minősíti, az nem jelenti akadályát annak, hogy a bíróság a helyes minősítésnek megfelelően mondja ki a végrendelet érvénytelenségét vagy hatálytalanságát. Az állandó bírói gyakorlat valamely jognyilatkozat megtámadása esetében nem kívánja meg az érvénytelenség (vagy hatálytalanság) okának pontos jogi meghatározását, hanem a fél valóságos szándékát vizsgálva annak alapján dönt, hogy a kereseti kérelmével mit kíván elérni (BH1985.59.). Tehát az a körülmény, hogy az érvénytelenségi (vagy hatálytalansági) okot tévesen minősíti a megtámadásra jogosult, nem zárja ki az érvénytelenség (vagy hatálytalanság) megállapítását akkor sem, ha a bíróság a támadott rendelkezést jogilag helyesen minősítve más okból nyilvánítja érvénytelenné vagy hatálytalannak (BH1992.246.).

Ha a bíróság a végrendeletet megtámadó keresetet elutasítja, természetesen megmarad a lehetőség arra, hogy később más, addig el nem bírált okból támadják meg a végrendeletet. Ugyanakkor a bíróság ítélete a perben részt nem vett megtámadásra jogosultakra nem hat ki, így elvileg nekik lehetőségük van arra, hogy a megtámadási időn belül olyan okból támadják meg a végrendeletet, amely okból való megtámadást a bíróság már más megtámadásra jogosult keresete elbírálásakor jogerősen elutasította. A Ptk. erre az esetre nem tartalmaz különös szabályt [szemben például a 3:37. § (2) bekezdésével, amely „legalább” a jogi személy határozatának hatályon kívül helyezését kimondó bírósági ítélet hatályát a határozat felülvizsgálatának kezdeményezésére jogosult, de perben nem álló más személyekre is kiterjeszti], tehát elképzelhető olyan kimenetel, hogy teljesen ugyanarról a tényállásról azonos jogkérdésben két ellentétes tartalmú jogerős bírósági ítélet születik, amely a jogbiztonság szempontjából igencsak visszásnak tűnik.

6. A megtámadás korlátai

Az 1959-es Ptk. alapján a jogosult a végrendelet érvénytelenségének, illetőleg hatálytalanságának megállapítására irányuló igényét bármikor érvényesíthette. A Ptk. változtat ezen a szabályozáson, mert a „végrendelet megtámadási joga nem tulajdoni, hanem kötelmi természetű igény, amely csak elévülési időn belül gyakorolható” (Indokolás 684.). Ezért a Ptk. kifejezetten úgy rendelkezik, hogy a megtámadás joga az öröklés megnyílásától számított öt év alatt elévül. E rendelkezés annyiban eltér a szerződések megtámadhatóságára vonatkozó szabályozástól, hogy a jog érvényesítésére biztosított határidő jóval hosszabb: egy év helyett öt év. Abban viszont megegyezik a két szabályozás, hogy elévülési határidőről van szó. Ezért például nincs akadálya annak, hogy a leszármazó az örökhagyó halálát követő 15 évvel támadja meg a végrendeletet, ha csak utólag tudja meg, hogy ő az örökhagyó leszármazója, mert ilyenkor az elévülés nyugszik. A nyugvás megszűnését követően viszont már csak egy év áll rendelkezésére a megtámadás érvényesítésére. Álláspontunk szerint a kötelmi jogi elévülési szabályokat az öröklési jogban szabályozott elévülési határidőkre is megfelelően alkalmazni kell. Megjegyezzük, hogy a Ptké. 60. §-a szerint, ha az öröklés a Ptk. hatálybalépése előtt nyílt meg, akkor a végrendelet megtámadásának elévülésére a Ptk.-ban előírt ötéves határidőt a Ptk. hatálybalépésétől kell számítani.

A Ptk. a megtámadás másik korlátjaként a megtámadás jogáról való lemondással is kiegészíti a korábbi szabályozást, bár ezt a jogintézményt a korábbi bírói gyakorlat is ismerte. Eszerint a törvényes örökösnek a hagyatéki eljárás során tett olyan nyilatkozata, amely szerint a más javára alkotott végrendeletet érvényesnek fogadja el, és kötelelresz iránti igényt sem érvényesít, tartalmában a végrendelet megtámadásának jogáról és a kötelelreszről való lemondásnak minősül; valamint a megtámadásra pedig az általános ügyleti megtámadásra vonatkozó rendelkezések az irányadók (BH1985.59.). Ez azt jelentette, hogy ha a megtámadásról való lemondást tartalmazó jognyilatkozat tévedésen alapult, akkor a lemondó nyilatkozat a kötelmi jogi megtámadás szabályai szerint utólag megtámadható volt. A Ptk.-nak a megtámadási jogról való lemondást szabályozó rendelkezése azonban kiegészült azzal, hogy csak a megtámadási ok ismeretében tett lemondás szünteti meg a megtámadás jogát. Álláspontunk szerint e szabály a 6:9. és 6:10. § alapján az öröklési jogi megtámadásra is irányadó. Így csak a megtámadási ok ismeretében tett lemondó nyilatkozat szünteti meg a lemondás jogát. Ezért ha a lemondó tévedésben volt, akkor a Ptk. szabályai alapján nincs szükség arra, hogy a lemondó nyilatkozatát tévedés címén megtámadja, mert a lemondás csak azokra a megtámadási okokra vonatkozott, amelyekkel kapcsolatban nem volt tévedésben.

7. A Ptk.-nak a végrendelet érvénytelenségére vonatkozó szabályainak alkalmazása

A Ptké. 58. § (1) bekezdése szerint a végrendelet érvényességét a keltének idején hatályos szabályok szerint kell elbírálni. Ez egyébként megfelel a Ptké. 57. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezésnek, miszerint eltérő rendelkezés hiányában a Ptk. végintézkedésre vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után kelt végintézkedésre kell alkalmazni.

A fentiek alóli kivételt fogalmazza meg a Ptké. 58. § (2) bekezdése, miszerint a Ptk. hatálybalépése előtt kelt végrendelet érvényességét a Ptk. szabályai szerint kell elbírálni, ha a végrendelet a Ptk. szerint érvényes lenne, és az öröklés a Ptk. hatálybalépése után nyílt meg. Ugyanis a Ptké. miniszteri indokolása szerint a „*favor testamenti*” elvére figyelemmel célszerű az általános szabály alól bizonyos esetekben kivételt tenni és olyan átmeneti szabályokat megfogalmazni, amelyek olyan, a Ptk. hatálybalépése előtt létrejött végintézkedések esetén lesznek irányadóak, amelyek a régi szabályok szerint nem, de az új szabályok szerint már érvényesek lennének. Ebben az esetben, ha az örökhagyó 2014. március 15. után halt meg, akkor végakarátát érvényesnek kell tekinteni. Így például: ha az örökhagyó a végrendeletében nem tünteti fel a végrendelet helyét, akkor végrendelete a korábbi szabályok alapján nem lesz érvényes, ha azonban a végrendeletkészítő 2014. március 15. után hal meg, végrendeletét a Ptk. hatálybalépése miatt már érvényesnek kell elismerni, figyelemmel arra, hogy az írásbeli magánvégrendelet alaki követelményeinél az új szabály nem írja elő feltétlen érvényességi kellékként a keltezés helyét. Ugyanígy érvényesként kell elfogadni az új szabályok miatt a házastársak ugyanabban az okiratban készített végakarátát függetlenül attól, hogy a végrendelet a Ptk. hatálybalépése előtt vagy után készült, ha az öröklés a Ptk. hatálybalépése után nyílt meg. Ez a szabály – a törvény szerinti átmeneti szabály miatt – hasonlóan irányadó az új Ptk. hatálybalépése előtt készült öröklési szerződés érvényességére is.

7:38. § [Végrendeleti rendelkezések érvénytelensége]

- (1) **A nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző, az érthetetlen, lehetetlen és ellentmondó feltétel érvénytelen. A feltétel érvénytelensége a végrendeleti rendelkezés érvényességét nem érinti, kivéve, ha megállapítható, hogy az örökhagyó a rendelkezést a feltétel nélkül nem tette volna meg.**
- (2) **A jogellenes felfüggesztő feltételhez kötött végrendeleti részesítés érvénytelen, a jogellenes bontó feltételt figyelmen kívül kell hagyni.**

A Ptk. 7:38. §-a a végrendelet tartalmi okból bekövetkező érvénytelenségének csak egy szeletét, a feltételek érvénytelenségét szabályozza. A Ptk. még számos további helyen tartalmaz olyan szabályokat, amelyek a végrendelet tartalmi okból bekövetkező érvénytelenségét szabályozzák. Ezek az alábbiak:

a) a meg nem fogant személy örökösnevezése (Ptk. ezt az érvénytelenségi okot a korábbi szabályozással szemben külön nem nevesíti, de továbbra is irányadó azzal a megjegyzéssel, hogy az örökösnevezés érvényessé válhat, ha a nevezett személy a hagyaték megnyílásáig megfogant, és utána élve születik),

b) az utóörökös-nevezés (a vonatkozó kivételekkel együtt lásd a 7:28. §-nál),

c) megbocsátott kitagadási okra hivatkozó kitagadás (lásd a 7:79. §-nál),

d) a szerződéses örökös végrendeleti rendelkezése öröklési szerződésben (lásd a 7:48. §-nál),

e) az összeférhetetlen közreműködéshez kapcsolódó juttatások (lásd a 7:14. és a 7:19. §-nál).

A Ptk. a feltételek érvénytelenségére vonatkozó szabályozást egyébként kiegészíti a jóerkölcsbe ütköző feltétel érvénytelenségével (a jóerkölcsbe ütközés tartalmát lásd a 6:96. §-nál). Az továbbra sem világos, hogy a jogellenes feltételt miért kezeli a többi érvénytelen feltételtől elkülönítetten a Ptk., és rendel más következményt aszerint, hogy felfüggesztő (a juttatás csak a feltétel bekövetkezése esetén illeti meg az érintett jogosultat) vagy bontó (ha a feltétel bekövetkezik, akkor a juttatás nem illeti meg az érintett jogosultat) feltételről van szó. Ugyanis a jóerkölcsbe ütköző, az érthetetlen, a lehetetlen és az ellentmondó feltétel is lehet akár felfüggesztő, akár bontó feltétel is, ráadásul sok esetben egyszerre tekinthető a feltétel felfüggesztő és bontó feltételnek is: például ha a feltétel bekövetkezésétől függően megváltozik az örökös személye, akkor az elsőként nevezett örökös szempontjából bontó, az őt felváltó örökös szempontjából viszont felfüggesztő feltételről van szó. Ugyanakkor ez a jogellenes feltételek esetén jellemzően nem okoz értelmezési nehézséget, hiszen a fenti példát alapul véve akár felfüggesztő, akár bontó feltételként értelmezzük az adott feltételt, ugyanarra az eredményre jutunk: az elsőként nevezett örökös fog örökölni a feltétel esetleges bekövetkezésétől függetlenül. A jelenlegi szabályozás alapján azonban egy felfüggesztő feltétel esetén lehet annak jelentősége, hogy az adott feltételt jóerkölcsbe ütközőnek vagy jogellenesnek tekintjük. Az előbbi esetben a feltétel érvénytelensége mellett a végrendeleti rendelkezés érvényes lesz, az utóbbi esetben viszont érvénytelen.

Elvileg nincs akadálya annak, hogy az örökhagyó a végintézkedés hatályát akár felfüggesztő, akár bontó feltételtől tegye függővé: nem minősül sem helyettesörökös-nevezésnek, sem utóörökös-nevezésnek a feltételhez kötött örökösnevezés (BH2012.197.). Ugyanakkor az örökhagyó által meghatározott olyan feltétel, amelynek bekövetkezése (vagy annak elmaradása) kihat az örökös vagy egyéb jogosult személyére, bekövetkezése csak a hagyaték megnyílását megelőző időszakra vonatkozhat, mert az *ipso iure* öröklés elvéből kifolyólag a hagyaték megnyílásakor meg kell tudni állapítani azt, hogy ki a végrendeleti részesítés jogosultja. E szabály alól két kivétel van:

a) a megengedett utóöröklés és az utóhagyomány,

b) a hagyomány vagy meghagyás teljesítéséhez kötött juttatások, de ezek nem teljesítése esetén a jogosult nem veszíti el az eredeti öröklési jogi pozícióját (lásd a 7:31. és 7:33. §-nál).

Végül megjegyezzük, hogy a Ptk. alkalmazására is irányadónak tekintjük a korábbi bírói gyakorlatot abban a tekintetben, hogy nincs jogi akadálya annak, hogy az örökhagyó a vitás vagyoni igényről végintézkedésben rendelkezzen: ebben az esetben az öröklés a jogvita eldöntésétől (a jogerős bírósági ítélettől) függ, és az ilyen feltétel mellett való részesítés nem tekinthető érvénytelennek vagy jogellenesnek (BH1982.47.).

7:39. § [Gondnokság alatt álló személy végrendeletének érvényessége]

A gondnokság alatt álló személy végrendelete érvényes, ha a gondnokság alá helyezés oka a végrendelet idején már megszűnt.

A Ptk. a *favor testamenti* érvényesülésének elősegítése végett kiegészíti az 1959-es Ptk. korábbi vonatkozó rendelkezését, és már nemcsak a cselekvőképességet kizáró (teljesen korlátozó) gondnokság alatt álló személy végrendeletét minősíti érvényesnek,

ha a gondnokság alá helyezés oka a végrendelet idején már megszűnt, hanem valamennyi gondnokság alá eső személyét, így a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személyekét is. E szabály alapján nem utólagosan válik érvényessé a végrendelet (mint például a 7:40. §-nál), hanem a Ptk. azt megtételétől fogva érvényesnek minősíti.

A Ptk. új szabálya számos értelmezési kérdést felvet. Egyetértünk azzal az állásponttal, hogy a rendelkezést abban az értelemben szűken kell értelmezni, hogy csak akkor lesz érvényes a végrendelet, ha a gondnokság alá helyezés oka a végrendelet idejében tartósan, véglegesen megszűnt. Ugyanakkor abban a tekintetben tágan értelmezendő a szabály, hogy e rendelkezés alapján érvényes:

a) az a nem közvégrendeleti formában tett végintézkedés is, amelyet olyan gondnokság alatt álló személy tesz, akinél ugyan továbbra is indokolt a gondnokság alá helyezés, de olyan formában, hogy az nem korlátozza a vagyoni jognyilatkozatai tekintetében,

b) az a közvégrendeleti formában tett végintézkedés is, amelyet olyan cselekvőképességet teljesen kizáró gondnokság alatt álló személy tesz, akinél ugyan továbbra is indokolt a gondnokság alá helyezés, de olyan formában, hogy az a cselekvőképességet csak részlegesen, de a vagyoni jognyilatkozatokra kiterjedően is korlátozza [Anka Tibor: Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 550–552.].

7:40. § [Az örökhagyó akarati hibája]

(1) Érvénytelen a végrendeleti rendelkezés, ha

- a) az örökhagyó tévedett nyilatkozata tartalmában vagy ilyen tartalmú nyilatkozatot egyáltalán nem akart tenni;**
- b) az örökhagyót annak megtételére valaminek a téves feltevése vagy valamely utóbb megíúsult várakozás indította;**
- c) az örökhagyót valaki jogellenes fenyegetéssel vagy tisztességtelen befolyással bírta rá az intézkedésre;**

feltéve, hogy az örökhagyó a rendelkezést egyébként nem tette volna meg.

(2) Az érvénytelen rendelkezés érvényes lesz, ha azt az örökhagyó utóbb a végrendeletre megszabott alakban jóváhagyja.

A Ptk. 7:40. §-a az 1959-es Ptk. 649. §-át lényegében szó szerint átülteti. Az akarati hibák első csoportjába azok az esetek tartoznak, amikor a végrendelet tartalma már megtételekor sem egyezik meg az örökhagyó végakarataival. Például az örökhagyó téved a nyilatkozata tartalmában akkor, ha más nyilatkozatot ír alá végrendeletként, mint amit felolvastak neki. A végintézkedések értelmezésénél irányadó akarati elvből kifolyólag az örökhagyó tévedésével kapcsolatosan irreleváns, hogy a tévedését mi okozta, és hogy a tévedést egyébként felismerhette-e. Arra az esetre, hogy mikor végrendeletként úgy valaki, hogy egyébként „ilyen tartalmú nyilatkozatot egyáltalán nem akart tenni” az a joghallgató lehet a példa, aki öröklési jogi szemináriumon órai feladatként ír szabályos végrendeletet. Vékás Lajos szerint idetartozik a kényszerből tett végrendelet is [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 63.], bár a fizikai kényszer hatására tett végrendelet álláspontunk szerint az érvénytelenség alkalmazása helyett tekinthető nemlétező végrendeletnek is, hiszen az gyakorlatilag nem is az örökhagyótól származik.

A második csoportba azok az esetek tartoznak, amikor a végrendelet tartalma látszólag megfelel az örökhagyó akaratának, de csak azért rendelkezett így az örökhagyó, mert az indokul szolgáló körülmények tekintetében tévedett, és ezért végeredményben a végintézkedés akarati hibás lesz. A téves feltevés vonatkozhat tényre vagy jogra, jelen- vagy múltbeli körülményre (például az örökhagyó azt hiszi, hogy a nevezett örökös a gyermeke, pedig valójában nem az), a meghíúsult várakozás viszont jövőbeli körülményre vonatkozik (például az örökhagyó azt hiszi, hogy a nevezett örökös a haláláig el fogja tartani). A végintézkedések értelmezésénél irányadó akarati elvből kifolyólag az örökhagyó téves feltevésével vagy meghíúsult várakozásával kapcsolatosan irreleváns, hogy a téves feltevés vagy a várakozás meghíúsulását mi okozta, és hogy a téves feltevést egyébként felismerhette-e az örökhagyó.

Végül a harmadik csoportba azok az esetek tartoznak, amikor a végintézkedés nem teljesen felel meg az örökhagyó akaratának, azaz a külső befolyásoló körülmények hiányában az örökhagyó feltehetően máshogy végrendelkezett volna. Hogy mi minősül jogellenes fenyegetésnek, azt lásd a 6:91. §-nál. Tisztességtelen befolyás alatt pedig olyan magatartást kell érteni, amely ellentétes a társadalom erkölcsi mércéjével, és alkalmas az örökhagyó végakarátának eltérítésére [Gellért György: A végrendelet érvénytelensége és hatálytalansága in Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata 2.* (CompLex 2007, Budapest) 2412.]. Jellemzően olyan esetekben szoktak hivatkozni rá, amikor idős, beteg, kiszolgáltatott helyzetben lévő örökhagyó tesz végrendeletet (például a kórházban vagy az idősek otthonában). Megjegyezzük, hogy a Ptk.-nak azok a szabályai, amelyek a végrendelet elkészítésében az örökös – vagy más juttatásban részesített személy – vagy hozzátartozója bármilyen formában való közreműködését tiltja a végrendelet érvénytelenségét eredményező tisztességtelen befolyásolás szintjét el nem érő ráhatás lehetőségét kívánják kizárni (BH1998.176.). Önmagában az érzelmi kapcsolaton alapuló befolyás azonban nem tekinthető tisztességtelennek [Sóth Lászlóné: *A végintézkedések* (HVG-ORAC 2001, Budapest) 189.].

Valamennyi akarati hibára vonatkozik, hogy a végrendeletnek csak az a része lesz érvénytelen, amelyre a végrendelező akarata fogyatékos.

7:41. § [A végrendelet visszavonása]

- (1) A végrendelet a visszavonással hatálytalanná válik. A visszavonásra – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a végrendelet tételére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.**
- (2) Ha az örökhagyó újabb írásbeli végrendeletet tesz, a korábbi végrendeletet visszavontnak kell tekinteni. A korábbi végrendeletnek az újabb végrendelet rendelkezéseivel nem ellentétes rendelkezései – ha az örökhagyó eltérő akarata nem állapítható meg – hatályban maradnak.**

1. A visszavonás közös szabályai

A végrendelet visszavonásának továbbra is két formáját szabályozza a Ptk.: a kifejezett és a hallgatóságos visszavonást. A visszavonás mindkét formájára irányadóak az alábbiak:

a) csak végintézkedési képességgel rendelkező örökhagyó vonhatja vissza a végrendeletét (ha az örökhagyó a végrendelet megtétele után veszíti el végintézkedési képességét, akkor az a végrendelet már nem vonható vissza),

- b) bármilyen fajtájú és formájú végrendelet visszavonható,
- c) a végrendelet visszavonását eredményező nyilatkozatnak meg kell felelnie a végintézkedésekre vonatkozó alaki előírásoknak, de nem kell megegyeznie a visszavont végrendelet formájával (például közvégrendelet is visszavonható holográf végrendeleti formában),
- d) csak érvényes visszavonó nyilatkozat alkalmas a visszavonás joghatásainak kiváltására, a visszavonás érvényességét a végintézkedési szabályok alapján kell vizsgálni (az örökhagyói akarat megváltozása egymagában – annak a törvényben megszabott módon való kinyilvánítása nélkül – a korábbi végrendelet hatálytalanításához nem elegendő, BH2000.106.),
- e) a visszavonás a végintézkedés hatálytalanságát eredményezi (lásd a 7:37. §-nál), de mindig figyelemmel kell lennie az örökhagyó akaratára (a végintézkedés tartalmán kívül az egyéb körülményekre is mérlegelendőek),
- f) a végintézkedés részlegesen is visszavonható.

2. A kifejezett visszavonás

A kifejezett visszavonásra vonatkozó korábbi szabályozáson nem változtat a Ptk. Kifejezett visszavonás alatt azt értjük, hogy a végintézkedési képességgel rendelkező örökhagyó végrendeleti formában olyan nyilatkozatot tesz, mely szerint korábbi végrendeletét visszavonja, de nem tesz újabb végintézkedést. A visszavonó nyilatkozatnak meg kell felelnie a végrendeletekre vonatkozó érvényességi szabályoknak, mert arra a végrendelet tételére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Ha az örökhagyó csak korlátozott végintézkedési képességgel rendelkezik, akkor ő csak olyan végintézkedési formában vonhatja vissza kifejezett visszavonással a végrendeletét, amely formában egyébként végrendelezhetne.

Ha az örökhagyó több végintézkedést tett, és a legutolsót kifejezetten visszavonja, akkor a korábbi végrendelet ismét „hatályba lép” (azaz visszanyeri hatálybalépési képességét) – hacsak az örökhagyó ellenkező akaratát nem állapítható –, mert nem lesz olyan hatályos végintézkedés, amely a korábbi hatályát lerontaná (BH1995.465.). Álláspontunk szerint a korábbi végrendelet úgy is ismét „hatályba léphet” (azaz visszanyerheti hatálybalépési képességét), ha az örökhagyó azt kifejezetten vonta vissza, de utóbb a kifejezett visszavonó nyilatkozatát vonja vissza a végrendeleti formának megfelelő újabb nyilatkozatával. Ugyanis a *favor testamenti* és a *mens testatoris* elvéből az következik, hogy kiterjesztően értelmezzük azt a szabályt, miszerint a visszavonásra – ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik – a végrendelet tételére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, és ezzel a kifejezett visszavonó nyilatkozat visszavonására is lehetőséget biztosít a Ptk. az örökhagyónak.

Az összeférhetlenségi szabályokat a kifejezett visszavonásra is alkalmazni kell: ha a kifejezett visszavonó nyilatkozat tanúja, közreműködője (vagy hozzátartozójuk) a visszavonás következtében részesülne juttatásban (mint törvényes örökös vagy a „feléledő hatályú” végintézkedés alapján juttatásban részesülő személy), akkor ez a juttatás az összeférhetlenség miatt érvénytelen lesz (BH1990.103. és BH1998.23.).

Nem egyértelmű, hogy ha fennállnak a szóbeli végrendelet megtételének feltételei, akkor szóbeli végrendeleti formában kifejezetten visszavonható-e korábbi végrendelet. Ugyanis a Ptk. csak a hallgatólagos visszavonás körében rendelkezik úgy, hogy csak írásbeli végrendelettel lehet korábbi végrendeletet visszavonni. Nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy az ellentmondásos szabályozás lehetőséget adna arra, hogy

az örökgyó szóban kifejezetten visszavonja korábbi végrendeletet, majd hatályos végintézkedés hiányában tehetne szóbeli végrendeletet [Anka Tibor: Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvról szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 564.]. Ezzel az értelmezéssel ugyanis kiüresedne a Ptk.-nak az a rendelkezése, miszerint csak írásbeli végrendelettel lehet korábbi végrendeletet visszavonni, hiszen ezt a korlátozást egy külön megtett, kifejezett szóbeli visszavonással meg lehetne kerülni. Így álláspontunk szerint a Ptk. helyes értelmezése szerint szóbeli nyilatkozattal egyáltalán nincs lehetőség a korábbi végrendelet visszavonására, azt legfeljebb csak úgy lehet kiegészíteni, hogy a korábbi végrendelet is teljes mértékben hatályosulhasson.

3. A hallgatóságos visszavonás

A hallgatóságos visszavonás azt jelenti, hogy a végintézkedési képességgel rendelkező örökgyó újabb, érvényes végrendeletet tesz, amely tartalmában eltér a korábbitól, azaz felülírja azt, és ezzel hallgatóságosan visszavonja a korábbi végrendeletét. Ebből következik, hogy korábbi végrendeletet csak érvényes újabb végrendelettel lehet visszavonni: az érvénytelen végrendelethez ilyen joghatások nem fűződnek (BH1999.117.). Hallgatóságos visszavonásnak minősül az is, ha az örökgyó nem újabb végrendeletet tesz, hanem öröklési szerződést köt (BH1978.164.).

A Ptk. egy tekintetben lényegesen változtat a hallgatóságos visszavonás szabályain: csak írásbeli végrendelet (közvégrendelet vagy írásbeli magánvégrendelet) alkalmas arra, hogy a korábbi végrendeletet hallgatóságosan visszavonja. Így szóbeli végrendelettel nem lehet korábbi végrendeletet hatálytalanítani, az csak kiegészítheti a korábbi írásbeli végrendeletet. A módosításnak az az oka, hogy az örökgyó a szóbeli végrendelet megtételekor az életét fenyegető rendkívüli helyzet miatt kevésbé tud megfontolt döntést hozni: könnyben befolyásolhatják, nem biztos, hogy átlátja, mi lesz az újabb végintézkedés következménye a korábbi végrendeletre is tekintettel [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 68.]. Mint fent jeleztük, ebből az következik, hogy a Ptk. szövege úgy értelmezendő, hogy szóbeli kifejezett visszavonó nyilatkozattal sem lehet korábbi végrendeletet visszavonni.

7:42. § [Az írásbeli végrendelet megsemmisítése és megsemmisülése]

- (1) Az írásbeli magánvégrendelet hatályát veszti, ha azt a végrendelezési képességgel rendelkező örökgyó vagy az ő beleegyezésével más megsemmisíti. Ha az írásbeli magánvégrendelet az örökgyó birtokában maradt, de nem került elő, az ellenkező bizonyításáig azt kell vélelmezni, hogy az örökgyó azt megsemmisítette.**
- (2) A közvégrendelet és az írásbeli magánvégrendelet nem veszti hatályát amiatt, hogy a végrendelezést tartalmazó okirat a végrendelező akaratán kívül álló okból megsemmisül vagy nem található meg, kivéve, ha az örökgyó a megsemmisülésbe belenyugodott.**

1. Az írásbeli végrendelet megsemmisítése

A Ptk. az 1959-es Ptk. rendelkezéseinek megfelelően szabályozza az írásbeli végrendelet megsemmisítését. A megsemmisítés következménye a végrendelet

„hatályvesztése”, azaz a hatálybalépési képesség elvesztése. Megsemmisíteni továbbra is csak írásbeli magánvégrendeletet jelent. Ez praktikusán csak a holográf és allográf végrendeletet jelenti, mert a közjegyzőnél letett végrendelet nincs az örökhatyó birtokában, azt nem tudja megsemmisíteni (ahhoz először vissza kellene vennie a végrendeletet a közjegyzőtől, de a visszavétellel egyébként is „hatályát veszti” a végrendelet).

Ahhoz, hogy a végrendelet megsemmisítése kiváltsa a célzott joghatásokat, az örökhatyó végintézkedési képessége szükséges. A *favor testamenti* és a *mens testatoris* elvéből egyrészt az következik, hogy korlátozott végintézkedési képességgel rendelkező örökhatyó is megsemmisítheti a végrendeletét, másrészt az is, hogy ha az örökhatyó véletlenül semmisíti meg a végrendeletet (például magára gyújtja a házát, de nem gondolt arra, hogy így a végrendelet egyetlen példánya is megsemmisülhet), akkor az nem jár a végrendelet „hatályvesztésével”.

A megsemmisítés számos formában megvalósulhat, ez lehet például a végrendelet eltétele, elégetése, áthúzása, de a végrendeletnek bármilyen formában történő olvashatatlanná tétele a végrendelet megsemmisítésének minősül. A végrendelet másolatának megsemmisítésével azonban az eredeti végrendelet nem veszti hatályát: a megsemmisítés jogkövetkezményei csak az eredeti végrendelet (amennyiben esetleg több eredeti példány készült, valamennyi példány) megsemmisítése esetén állnak be (BH1999.117.).

Az is az írásbeli végrendelet megsemmisítésének minősül, ha az örökhatyó más személyt bíz meg a megsemmisítésével, azaz az örökhatyó beleegyezésével semmisít meg a végrendeletet. Hangsúlyozzuk azonban, hogy az *ipso iure* öröklés elvéből kifolyólag a megsemmisítésnek a hagyaték megnyílásáig meg kell történnie: a hagyaték megnyílása utáni megsemmisítés még az örökhatyó előzetes beleegyezése esetén sem vezet a végrendelet hatálytalanságához.

A Ptk. fenntartja azt a vélelmet, hogy ha az írásbeli magánvégrendelet az örökhatyó birtokában maradt, de nem került elő, az ellenkező bizonyításáig azt kell vélelmezni, hogy az örökhatyó azt megsemmisítette. E vélelem megdöntése a végintézkedés alapján juttatásban részesülőkívánó személyterhelő (lásd alább a végrendelet megsemmisülésénél).

2. A végrendelet megsemmisülése vagy elveszése

A Ptk. a *favor testamenti* és a *mens testatoris* elvét követve a korábbi szabályozáshoz hasonlóan úgy rendelkezik, hogy a végrendelet nem veszti hatályát amiatt, hogy a végrendeletet tartalmazó okirat a végrendelet akaratán kívül álló okból megsemmisül vagy nem található meg, kivéve, ha az örökhatyó a megsemmisülésbe belenyugodott. Álláspontunk szerint a törvényszöveget kiterjesztően kell értelmezni, és ez alapján az örökhatyó nemcsak a megsemmisülésbe, hanem az elveszésbe is belenyugodhat, hiszen ha valami elveszik, akkor nem ismert, hogy az meg is semmisült-e, tehát az elveszés a megsemmisülés egyik sajátos formájának tekinthető.

A korábbi szabályozáshoz képest annyi a változás, hogy az örökhatyó nemcsak az írásbeli magánvégrendelet, hanem a közvégrendelet megsemmisülésébe és elveszésébe is belenyugodhat, amely a végrendelet „hatályvesztését” eredményezi. E módosításnak feltehetően nem lesz jelentősége, mert nehezen képzelhető el, hogy egy közvégrendelet valamennyi közokiratnak minősülő példánya megsemmisüljön vagy elveszen [Anka Tibor: Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja* IV. kötet (Opten 2014, Budapest) 570.].

A Ptk. szabályozása alapján a végrendelet megsemmisülésébe való belenyugvás a megsemmisítés különös esetének tekinthető. Ebből az következik, hogy ez is csak akkor eredményezi a végrendelet „hatályvesztését”, ha az örökgyógyó a belenyugváskor végintézkedési képességgel (a korlátozott végintézkedési képesség is elegendő) rendelkezett, és a „hatályvesztéshez” valamennyi eredeti példánynak meg kell semmisülnie, vagy el kell vesznie.

Az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására is irányadó a PK 87., mely szerint, ha a végrendeletet tartalmazó okirat a végrendelet akaratán kívül álló okból megsemmisült vagy egyébként nem található meg, de a hagyatéki eljárás során valamennyi érdekelt elfogadta a végrendelet létét, tartalmát, valamint azt, hogy a végrendelet a törvényben meghatározott alakszerűségek megtartásával jött létre: a közjegyző az egybehangzó nyilatkozatok alapján teljes hatállyal adhatja át a hagyatékot a végrendeleti örökösöknek.

Ha viszont csak valamelyik fél hivatkozik elveszett vagy megsemmisült, de hatályos végrendeletre, és a felek között vita van, akkor a közjegyző a Hetv. 86. §-a alapján a korábbi végintézkedésben nevezett örökösnek, ennek hiányában a törvényes örökösnek fogja átadni a hagyatékot ideiglenes hatállyal. A felek közötti jogvitát pedig a bíróság fogja eldönteni, mely perben a meg nem található végrendelet alapján öröklő felet terheli annak kétséget kizáró bizonyítása, hogy az örökgyógyó olyan végrendeleti formában rendelkezett, amelyben érvényesen nyilváníthatta ki végakarátát, az megfelelt az alaki érvényességi kellékeknek. Emellett bizonyítania kell a végrendelet tartalmát, nevezetesen azt, hogy az a javára szóló végrendeletet tartalmazott, és azt is, hogy az az örökgyógyó akaratán kívül álló okból semmisült meg vagy veszett el (BH2003.69.). Ilyen esetben a másolat bizonyítékként szolgálhat az eredeti végrendelet léte, tartalmára és arra, hogy az a törvényben meghatározott alakosságok megtartásával jött létre (BH1999.117. és BH2011.224.).

7:43. § [A közös végrendelet hatálytalansága és visszavonása]

- (1) A házastársak közös végrendelete hatálytalanná válik, ha a végrendelet megtétele után közöttük az életközösség megszakadt, és az öröklés megnyílásáig nem állott helyre.**
- (2) A közös végrendelet hatálytalanná válik, ha megtétele után a végrendeletkezőknek vagy egyiküknek gyermeke születik, kivéve, ha a végrendelet eltérően rendelkezik. Ugyanez a hatása az örökbefogadásnak.**
- (3) Érvénytelen a közös végrendeletbe foglalt rendelkezés egyoldalú visszavonása, ha azt a végrendelet kizárta, vagy arra a másik végrendeletkező értesítése nélkül került sor.**
- (4) Ha valamelyik házastárs érvényesen vonja vissza egyoldalúan a közös végrendeletbe foglalt rendelkezését, a másik házastárs végrendelete hatályos marad, kivéve, ha a végrendeletből megállapítható, hogy egyik fél sem tette volna meg rendelkezését a másiké nélkül.**

1. A házastársak és bejegyzett élettársak közös végrendelete

A Ptk. a közös végrendelet hatálytalanságára és visszavonására különös rendelkezéseket tartalmaz. Ezek a szabályok nem voltak megtalálhatóak az 1959-es Ptk.-ban, mert az még kivételesen sem tette lehetővé közös végrendelet tételét.

A Ptk. 7:23. §-a alapján közös végrendeletet a házastársak (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettársak) tehetnek az életközösség fennállása alatt. A Ptk. azért biztosítja

számukra ezt a lehetőséget, mert közöttük ekkor – ellenkező tartalmú házassági vagyoni szerződés hiányában – vagyonközösség áll fenn. Közös végrendelet tételére a jövőben jellemzően akkor kerül majd sor, ha a feleknek nincs leszármazója [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 46. és 70.].

A közös végrendelet hatálytalanságára és visszavonására vonatkozó szabályok alkalmazásával kapcsolatban kérdésként merül fel az, hogy e rendelkezéseket nem kellene-e alkalmazni azokra az esetekre is, amikor a házastársak vagy bejegyzett élettársak ugyan formailag külön okiratokban, de egyidejűleg végrendeleznek. Hiszen azok az okok, amelyek miatt a Ptk. a közös végrendelet hatálytalanságára és visszavonására különös szabályokat ír elő, erre az esetre ugyanúgy igazak. Álláspontunk szerint azonban kifejezett utaló szabály hiányára tekintettel a házastársak és bejegyzett élettársak egyidejűleg, de külön okiratban tett végrendeletére a 7:43. § rendelkezései nem alkalmazhatóak.

2. A közös végrendelet hatálytalansága az életközösség megszakadása miatt

Mivel a házastársak (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettársak) arra tekintettel tehetnek közös végrendeletet, hogy közöttük az életközösség (az életközösség fogalmát lásd a 4:21. és a 7:62. §-nál) fennállása alatt – ellenkező tartalmú házassági vagyoni szerződés hiányában – vagyonközösség áll fenn, ezért a Ptk. az életközösség megszakadásához azt a jogkövetkezményt fűzi, hogy a közös végrendelet hatálytalanná válik. Ha a felek között még ki sem alakult az életközösség, akkor az nem is szakadhat meg (BH1977.546.). Nem teljesen értünk egyet azzal az állásponttal, hogy ebben az esetben is felmerülhet a közös végrendelet hatálytalanságának a kérdése úgy, hogy a végrendeletet nem támadják meg az érvénytelensége miatt: hiszen ilyenkor az életközösség kialakulása hiányában annak megtétele eleve érvénytelen volt [Anka Tibor: *Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 572.]. Ilyenkor ugyanis fogalmilag kizárt a közös végrendelet hatálytalansága, a bíróság legfeljebb annyit tehet, hogy a tévesen megjelölt megtámadási ok ellenére a végrendelet érvénytelenségét állapítja meg.

Ha az életközösség egyszer megszakad, az még nem feltétlenül eredményezi a végrendelet hatálytalanságát: ha visszaáll, akkor a végrendelet újra alkalmas lesz a célzott joghatások kiváltására. Ugyanakkor a házastársnak vagy bejegyzett élettársnak a törvényes öröklésből való kiesésére és a házastárs vagy (bejegyzett) élettárs javára tett végrendelet hatálytalanságára vonatkozó szabályokkal szemben az nem releváns kérdés, hogy volt-e kilátás az életközösség visszaállítására: a közös végrendelet akkor is hatálytalan lesz, ha volt kilátás az életközösség visszaállítására, de az mégsem következett be.

Megjegyezzük, hogy a felek a közös végrendeletükben nem rendelkezhetnek úgy, hogy az életközösség megszakadása ellenére se veszítse hatályát a közös végrendeletük, mivel erre a Ptk. kifejezett felhatalmazó szabályt nem tartalmaz. Ennek az az oka, hogy az életközösség megszakadásával az egyik olyan ok szűnik meg, amelyre tekintettel a feleknek egyáltalán lehetőségük volt közös végrendelet tételére.

3. Gyermek születésének vagy örökbefogadásának hatása a közös végrendelet hatályosságára

Ahogy fent is említettük, közös végrendelet tételére jellemzően akkor kerülhet majd sor, ha az örökgyóknak nincs gyermekük. Ekkor vélhetően mindkét örökgyó örökösként a másik örökgyót jelöli, helyettes örökösnek pedig ugyanazt a harmadik személyt. Természetesen a közös végrendelet születhet ettől eltérő körülmények között is, ha egyébként fennállnak a megtételének törvényes feltételei, de ez a legvalószínűbb eset.

Éppen ezért állít fel egy vélelmet a jogalkotó: ha valamelyik örökgyónak a közös végrendelet megtétele után gyermeke születik, vagy örökbe fogad valakit (ez lehet közös gyermek születése vagy közös örökbefogadás is), akkor a megváltozott körülményekre tekintettel a végintézkedés már nem fog megfelelni az örökgyók akaratának, ezért további intézkedés nélkül a közös végrendelet hatálytalanná válik. Az örökgyók azonban megdönthetik ezt a vélelmet, ha a közös végrendeletben úgy rendelkeznek, hogy az nem válik hatálytalanná akkor sem, ha valamelyiküknek gyermeke vagy közös gyermek születik, valamint ha valamelyikük örökbe fogad valakit vagy közösen fogadnak örökbe.

Nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy a közös végrendelet akkor is teljes egészében hatálytalanná válik, ha az egyik örökgyó halála után születne a gyermek, vagy fogadnák őt örökbe [Anka Tibor: Végintézkedésen alapuló öröklés *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 572.]. Ugyanis egy végintézkedés az örökgyó halálakor váltja ki a célzott joghatásokat, a végintézkedés később bekövetkező események miatt nem válhat visszamenőlegesen hatálytalanná. Ez következik az *ipso iure* öröklés elvéből is. Véleményünk szerint a közös végrendelet hatálytalanná válásához az szükséges, hogy a gyermek megszületésekor (és nem a fogantatáskor) vagy az örökbefogadásakor még mindkét végrendelező életben legyen. Ha ekkor már csak az egyik örökgyó van életben, akkor a közös végrendelet egyáltalán nem válik hatálytalanná, mert a Ptk. vonatkozó rendelkezése a közös végrendelet egésze és nem annak egyes rendelkezései vonatkozásában szabályozza a hatálytalanságot, ezért ebből az okból kifolyólag csak a közös végrendelet egésze válhat hatálytalanná. Tehát ha az egyik örökgyó halála után születne a gyermek, vagy fogadnák őt örökbe, akkor ez a körülmény a közös végrendelet hatályára egyáltalán nem hat ki.

4. Az egyoldalú visszavonás jogkövetkezményei

A Ptk. arra tekintettel, hogy a közös végrendeletet az örökgyók jellemzően egymásra tekintettel teszik, korlátozza annak lehetőségét, hogy az örökgyók egyike a rendelkezését egyoldalúan visszavonja. Ennek megfelelően érvénytelen lesz a közös végrendeletbe foglalt rendelkezés egyoldalú visszavonása, ha:

- a) annak lehetőségét a közös végrendelet kifejezetten kizárja,
- b) ha nem zárja ki a végrendelet, de az egyoldalú visszavonásra a másik végrendelező értesítése nélkül kerül sor.

Visszavonás alatt értelemszerűen nemcsak a teljes, hanem a részleges, valamint nemcsak a kifejezett, hanem a hallgatóságos visszavonást, azaz az új végrendelet tételét is érteni kell. Ha az egyoldalú visszavonás érvényes, akkor azzal a közös végrendeletnek azok a rendelkezései veszítik hatályukat, amelyek a visszavonási nyilatkozatot tevő örökgyóra vonatkoznak, tehát a másik örökgyó által tett rendelkezések nem válnak

hatálytalanná. Ez alól egy kivétel van: ha a végrendeletből megállapítható, hogy egyik fél sem tette volna meg rendelkezését a másiké nélkül. E kivételt nem lehet alkalmazni, ha nem magából a végrendeletből, hanem csak egyéb körülményekből lehet csak megállapítani, hogy egyik fél sem tette volna meg rendelkezését a másiké nélkül.

Az egyoldalú visszavonás csak akkor lesz érvényes, ha arról értesítik a másik örökgyót. Mivel annak elmaradása a visszavonás érvénytelenségét eredményezi, és az érvénytelenségi ok fennállását a jognyilatkozat megtételének időpontját tekintve kell vizsgálni, ezért a visszavonás megtételéig a másik örökgyónak a visszavonásról értesülnie kell ahhoz, hogy az egyoldalú visszavonás ne legyen érvénytelen. Ugyanakkor álláspontunk szerint, ha a másik örökgyó később értesül az egyoldalú visszavonásról, akkor a visszavonás érvényessé válik. Ez ahhoz az esethez hasonlít, amikor az örökgyó olyan személyt nevez örökgyóvá, aki nem létezik a végrendelet megtételekor, és ilyenkor a végrendelet értelemszerűen érvénytelen lesz. Ha viszont ez a személy a hagyaték megnyílásáig jogképességet szerez (például az örökgyó haláláig megfogam, majd élve is születik), akkor ezzel a végrendelet az örökgyó további rendelkezése hiányában is érvényessé válik.

Az egyoldalú visszavonásról szóló értesítéssel kapcsolatban a Ptk. nem tartalmaz formai előírást. Így az megtehető írásban, szóban és akár ráutaló magatartással is. Sőt az sem feltétel, hogy az értesítés magától az örökgyótól származzon. Tehát akkor is érvényes lesz az egyoldalú visszavonás, ha arról a másik örökgyó egyéb forrásból értesül.

Az egyoldalú visszavonásnak azért érvényességi feltétele a másik örökgyó arról való értesítése, hogy ő erre tekintettel megváltoztathassa a saját végrendeletét. Ezért egyetértünk azzal az állásponttal, hogy az értesítésnek addig kell hatályosulnia, amíg a másik örökgyó végintézkedési képességgel rendelkezik [Anka Tibor: *Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet (Opten 2014, Budapest) 574–575.*]. Ha a másik örökgyó már nem rendelkezik végintézkedési képességgel, akkor már hiába kapja meg az értesítést, a saját végintézkedését nem tudja visszavonni, ezért ekkor a közös végrendeletet egyoldalúan már nem lehet visszavonni. Még akkor sem, ha a 7:43. § (4) bekezdése alapján a másik örökgyó rendelkezései is hatályukat vesztenék, mert e kivételt csak akkor lehet alkalmazni, ha a visszavonás érvényes. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha a másik örökgyó már elhalálozott, hiszen akkor egyrészt nem is lehetne őt értesíteni, másrészt az általa tett rendelkezések már kiváltották a célzott joghatásokat.

7:44. § [A közjegyzőnél letett végrendelet visszavétele]

A közjegyzőnél letett magánvégrendelet hatályát veszti, ha azt a végrendelező visszaveszi.

A Ptk. annyiban módosítja a közjegyzőnél letett végrendelet visszavételére vonatkozó szabályokat, hogy elhagyja azt a kivételt, miszerint a közjegyzőnél letett végrendelet kivételesen a visszavételével nem veszti hatályát, ha a letett irat az írásbeli magánvégrendelet kellékeinek egyébként is megfelel. Az Indokolás szerint a Ptk. „új rendelkezése a legcsekélyebb bizonytalanságot sem kívánja hagyni az örökgyó halála után a visszavétel célját és emiatt a végrendelet hatályosságát illetően. Ezért a visszavett végrendelet minden további nélkül, azaz akkor is hatályát veszti, ha az okirat az írásbeli magánvégrendelet alaki feltételeinek eleget tesz. A visszavett, de esetleg meg nem semmisített és az örökgyó

halála után előkerült végrendelet hatályát illető bizonytalanság teljes elkerülése érdekében a közjegyzői eljárásról szóló jogszabály tartalmaz megfelelő adminisztratív garanciát” (Indokolás 684.).

Álláspontunk szerint azonban a Kjtv. szabályai nem rendezik megnyugtatóan a kérdést. Ugyanis a Kjtv. 135. § (3) bekezdése szerint a közjegyző az örökagyót arról tájékoztatja, hogy a végrendeletre visszaadása után a Ptk. 7:17. § (1) bekezdésének c) pontjában foglaltakat (a közjegyzőnél letett végrendeletre vonatkozó érvényességi szabályokat) nem lehet alkalmazni, és ezt a jegyzőkönyvben feltünteti. Ezzel szemben az örökagyót a 7:44. §-ról kellene tájékoztatnia, ugyanis csak az egyértelműsíteni azt az örökagyó számára, hogy a végrendelet az eredeti formájától függetlenül a visszavétellel hatályát veszti.

Nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy ha a közjegyzőnél letett végrendeletből több olyan eredeti példány is készült, amely megfelel a holográf vagy allográf végrendeleti formának, de ezeket nem tették le a közjegyzőnél, akkor a közjegyzőnél letett példányok visszavétele ellenére a közjegyzőnél le sem tett példányok nem veszítik hatályukat, és így maga a végrendelet is megőrzi hatálybalépési képességét. Ez ugyanis ellentétben áll a hatálytalanság Ptk. által meghatározott fogalmával: a hatálytalanság csak valamennyi példány tekintetében értelmezhető. Mivel a közjegyzőnél letett végrendelet a formájától függetlenül a visszavételével hatályát veszíti, ennek szükségszerűen valamennyi példányra – így a közjegyzőnél eredetileg le nem tett példányokra is – ki kell hatnia.

A közjegyző a Kjtv. 135. § (2) bekezdése alapján a végrendelet visszaadásáról jegyzőkönyvet készít, amelyet a végrendelet letétbe helyezésétől szóló eredeti jegyzőkönyvre folytatólag vezet rá. Így amikor a hagyatéki ügyben eljáró közjegyző a Kjtv. 135. § (4) bekezdése alapján az örökagyó esetleges végrendelete iránti tudakozódás céljából megkeresi a Végrendeletek Országos Nyilvántartását, a jegyzőkönyvből értesül arról, hogy ha az örökagyó a közjegyzőnél letett végrendeletét visszavette, így szükségszerűen kiderül az is, hogy a végrendelet – esetleges további példányok léte esetén is – hatályát veszítette.

7:45. § [Szóbeli végrendelet hatálytalansága]

A szóbeli végrendelet hatályát veszti, ha az örökagyó a szóbeli végrendeletkezés feltételül szolgáló helyzet megszűnése után megszakítás nélkül harminc napon át nehézség nélkül alkothatott volna írásbeli végrendeletet.

A szóbeli végrendelet hatálytalansága sajátos annyiban, hogy a végrendelet hatálytalanságához nem az örökagyó cselekménye, hanem az örökagyó mulasztásán keresztül az időmúlás vezet. A Ptk. a korábbi szabályozástól eltérően nem a szóbeli végrendeletkezés feltételül szolgáló helyzet megszűnése utáni három hónapig, hanem csak harminc napig „tartja hatályban” a végrendelet, ha ezen időszak alatt az örökagyó megszakítás nélkül olyan helyzetben van, hogy nehézség nélkül alkothatott volna írásbeli végrendeletet. A módosításnak az az oka, hogy a szóbeli végrendelet mindig bizonyítási nehézségeket és bizonytalanságot hordoz magában. Ezeket a Ptk. „azzal kívánja csökkenteni, hogy a szóbeli végrendeletkezés feltételül szolgáló helyzet megszűnése után harminc napra korlátozza a végrendelet hatályát” (Indokolás 682.). Hiszen az örökagyótól elvárható az, hogy amint módja nyílik rá, végakarátát írásban is erősítse meg: harminc nap pedig erre valóban elegendőnek tűnik.

Megjegyezzük, hogy a Ptké. 61. §-a alapján a Ptk.-nak a szóbeli végrendelet hatályára vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után tett szóbeli végrendelet esetén

kell alkalmazni. Ez a rendelkezés egyébként megfelel a Ptké. 57. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezésnek, miszerint eltérő rendelkezés hiányában a Ptk. végintézkedésre vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után kelt végintézkedésre kell alkalmazni. Sértenen ugyanis a *favor testamenti* elvét az, ha a Ptk.-nak a szóbeli végrendelet hatályára vonatkozó, az 1959-es Ptk.-énál szigorúbb rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése előtt tett szóbeli végrendeletekre is alkalmazni kellene.

7:46. §**[Házastárs vagy élettárs javára tett végrendelet hatálytalansága]**

A házastárs vagy az élettárs javára az életközösség fennállása alatt tett végrendelet hatálytalan, ha az öröklés megnyílásakor az életközösség nem áll fenn, és az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy az életközösség visszaállítására nem volt kilátás és az örökhagyó nem akarta juttatásban részesíteni házastársát vagy élettársát.

A Ptk. a hatálytalanság új eseteként vezeti be a házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs) vagy élettárs javára tett végrendelet hatálytalanságát. A szabály előzménye az 1959-es Ptk.-nak a 601. § (2) bekezdése volt, mely a házastárs és a bejegyzett élettárs végintézkedésen alapuló öröklésből való kiesését rendezte az életközösség megszakadása esetére (az életközösséget és megszakadását lásd a 7:62. §-nál). A Ptk. rendelkezése az alábbi pontokon tér el a korábbi szabályozástól:

a) a rendelkezés nemcsak a házastársra és a bejegyzett élettársra, hanem az élettársra és a volt házastársra, valamint a volt bejegyzett élettársra is vonatkozik (mert a Ptk. megszövegezéséből az következik, hogy a házasság vagy bejegyzett élettársi kapcsolat fennállását a végintézkedés megtételekor kell vizsgálni),

b) a jogkövetkezmény kiesés helyett a végintézkedés hatálytalansága,

c) a hatálytalansághoz a korábbi két konjunktív feltétel mellett (a hagyaték megnyílásakor az életközösség nem állott fenn, és az örökhagyó nem akarta juttatásban részesíteni a végintézkedésben megnevezett személyt) egy harmadik, szintén konjunktív feltételnek is teljesülnie kell (az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy az életközösség visszaállítására nem volt kilátás),

d) valamennyi feltétel fennállását annak kell bizonyítania, aki a végrendeletet megtámadja.

A módosítás oka az, hogy nem volt indokolt az 1959-es Ptk.-nak az a rendelkezése, amely az életközösség megszakadása esetén a végintézkedés alapján öröklő házastársat, bejegyzett élettársat hátrányosabb bizonyítási helyzetbe hozta, mint a törvény alapján öröklő házastársat, bejegyzett élettársat annak ellenére, hogy az előbbi esetben a juttatását nem a törvényi vélelem, hanem az örökhagyó kifejezett végintézkedése alapozta meg (Indokolás 684.). Emellett azt az ellentmondást is megszünteti a Ptk., hogy az 1959-es Ptk. alapján az élettárs és a volt házastárs nem eshetett ki a végintézkedésen alapuló öröklésből az életközösség megszakadása miatt, annak ellenére, hogy az örökhagyóval jogi szempontból kevésbé szoros kapcsolatban állnak, mint a házastárs vagy a bejegyzett élettárs.

Megjegyezzük, hogy a Ptké. 62. §-a alapján a Ptk.-nak a házastárs vagy az élettárs javára tett végrendelet hatálytalanságára vonatkozó rendelkezését a Ptk. hatálybalépése előtt kelt végrendelet esetén is alkalmazni kell, ha a Ptk. hatálybalépése után szakadt meg az életközösség, és nyílt meg az öröklés. Mivel a Ptk. a korábbi szabályozással ellentétben az élettárs javára szóló végrendelet tekintetében is jogkövetkezményt fűz ahhoz, hogy ha a végrendelet megtétele után, de az örökhagyó halála előtt megszűnik az életközösség, ezért a Ptké. külön szabályozza, hogy milyen esetben lehet a Ptk. szabályait alkalmazni.

A Ptké. miniszteri indokolása szerint a Ptké. „eltérve az általános öröklési jogra irányadó átmeneti szabálytól – tisztázza, hogy az új rendelkezés csak akkor alkalmazható, ha az örökhagyó és élettársa között az életközösség a Ptk. hatálybalépése után szakadt meg”.

7:47. §***[A végrendelet részleges érvénytelensége és részleges hatálytalansága]***

Ha a végrendelet több rendelkezése közül valamelyik érvénytelen vagy hatálytalan, a többi rendelkezés érvényes vagy hatályos marad, feltéve, hogy az örökhagyó eltérően nem rendelkezik, és a végrendelet részleges fennmaradása feltehető akaratával nem ellentétes.

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan, a *favor testamenti* elvét követve továbbra is azt tekinti főszabálynak, hogy ha a végrendelet egyik rendelkezése érvénytelen vagy hatálytalan, az nem hat ki a többi rendelkezés érvényességére vagy hatályosságára. Ez alól továbbra is kivételt jelent a végrendelet ezzel ellentétes rendelkezése. Az 1959-es Ptk. vonatkozó szabályát a Ptk. azonban még egy kivétellel kiegészíti: akkor is az egész végrendelet dől meg, ha annak részleges fennmaradása nem felel meg az örökhagyó feltehető akaratának. Ez a kiegészítés a *mens testatoris* elvének megjelenése.

Álláspontunk szerint a *favor testamenti* elvéből kifolyólag a végrendelet megtámadása esetén nem kell hivatalból vizsgálni azt, hogy a végrendelet részleges fennmaradása ellentétes-e az örökhagyó feltehető akaratával. Erre a végrendelet megtámadójának kell hivatkoznia, és azt neki is kell bizonyítania (az erre alkalmas eszközöket lásd a 7:24. §-nál).

A korábbi bírói gyakorlatból továbbra is irányadónak tekinthetők azok az esetek, amikor a végrendeletek részleges érvénytelenségét vagy hatálytalanságát állapították meg az eljáró bíróságok. Ennek megfelelően az utóörökös-nevezés miatti érvénytelenség a végrendelet többi rendelkezésének érvénytelenségét nem vonja maga után (BH1992.246.). Vagy a több különálló lapból álló végintézkedés számozatlan lapja önálló végintézkedésnek minősülhet, ha az azon történt végintézkedés a jellegénél fogva önállóan is megtehető, a többi lapon tett végintézkedéssel nem áll megbonthatatlan tartalmi összefüggésben, és megfelel a törvény által előírt alakszerűségeknek (BH2015.7.).

VI. CÍM ÖRÖKLÉSI SZERZŐDÉS

7:48. §***[Öröklési szerződés]***

- (1) Öröklési szerződésben az örökhagyó a vele szerződő felet a magának, illetve a szerződésben meghatározott harmadik személynek nyújtandó tartás, életjáradék, illetve gondozás ellenében – vagyona, annak egy meghatározott része vagy meghatározott vagyontárgyak tekintetében – örökösévé nevezi; a másik fél kötelezettséget vállal a tartás, életjáradék, illetve gondozás teljesítésére.**
- (2) Ha az örökhagyóval szerződő fél kötelezettsége a harmadik személlyel szemben kiterjed az örökhagyó halála utáni időre, a hagyatéki eljárásban az ingatlan-hagyatékot a harmadik személy javára fennálló tartási joggal terheltten kell átadni, és a tartási jogot a hagyatéki eljárást lefolytató közjegyző megkeresésére az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyezni.**

- (3) Az örökhagyó az öröklési szerződésben bármilyen végrendeleti rendelkezést tehet. Az örökhagyóval szerződő félnek az öröklési szerződésbe foglalt végrendeleti rendelkezése érvénytelen.**

1. Az öröklési szerződés mint sajátos végintézkedés

Az öröklési szerződés a végrendelet és a halál esetére szóló ajándékozás mellett a végintézkedések egyik fajtája. A legfontosabb sajátossága az, hogy a másik két végintézkedési fajtával ellentétben visszterhes jognyilatkozat. A végrendelettől az is megkülönbözteti, hogy olyan kétoldalú jogügylet, amelyre a szerződésekre vonatkozó szabályokat is alkalmazni kell. Az öröklési szerződés formáját tekintve végrendelet, de tartalma szerint tartási vagy életjáradéki szerződés, azaz annak egy különleges típusa. Ezért az öröklési szerződések tartalmára a tartási, illetőleg életjáradéki szerződésre vonatkozó szabályok általában alkalmazandók (BH2013.16.). Ez azonban nem jelenti azt, hogy valamennyi szerződési szabályt alkalmazni lehetne az öröklési szerződésre, mert az különös helyzete ellenére is végintézkedésnek minősül. Például az öröklési szerződés végintézkedési jellege miatt a bíróság nem hozhat létre öröklési szerződést a felek között még abban az esetben sem, ha a felek bizonyítottan előszerződést kötöttek (BH2003.317.).

Az öröklési szerződés alapján az örökhagyónak az a rendelkezése, hogy a szerződéses örökösöt nevezi örökösévé, szerződéses szolgáltatásnak minősül, amellyel szemben áll a szerződéses örökös ellenszolgáltatása. Tehát az öröklési szerződés az örökhagyó és a szerződéses örökös kölcsönös és egybehangzó nyilatkozata, ezért az a végrendelettel szemben az örökhagyó egyoldalú nyilatkozatával nem veszti hatályát. Így a végrendelet hatálytalanságára vonatkozó szabályok az öröklési szerződésre egyáltalán nem alkalmazhatóak, és az érvényességi követelmények is sajátosan alakulnak (lásd a 7:49. §-nál). Ettől függetlenül az öröklési szerződés végintézkedési jellegéből az következik, hogy az örökhagyó által kötött öröklési szerződést úgy kell tekinteni, mintha az örökhagyó újabb végrendeletet tett volna. Az öröklési szerződés megkötésével hatályát veszti az ugyanarra a vagyontárgyra vonatkozó végrendelet (BH1978.164.).

2. Az öröklési szerződés felei

Az öröklési szerződés egyik alanya az örökhagyó. Főszabály szerint csak egy örökhagyó köthet öröklési szerződést, ez alól a házastársak és bejegyzett élettársak közös öröklési szerződése a kivétel (lásd a 7:51. §-nál). A Ptk. továbbra is megengedi, hogy az örökhagyó az öröklési szerződésben olyan végintézkedési rendelkezéseket is tegyen, amely a szerződéses örökösöt nem érinti. E rendelkezések érvénytelenségére és hatálytalanságára értelemszerűen a végrendelet érvénytelenségére és hatálytalanságára vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Az öröklési szerződés másik fele a szerződéses örökös, akit az örökhagyó örökösévé nevez. Ebből kifolyólag az öröklési szerződés kötelező tartalmi eleme az örökösnevezés. A szerződéses örökösnek sajátos a helyzete a törvényes és a végrendeletben nevezett örököshöz képest, mert az örökségét visszterhes ellenszolgáltatás ellenében szerzi meg. Ebből kifolyólag a szerződéses örökös az örökhagyó hitelezőivel szembeni anyagi helytállásra nem kötelezhető (BH1981.407.). Ugyanakkor azt a szerződéses örökösnek is tőnie kell, hogy az örökhagyó illő eltemetésének költsége, a hagyatéki költségek, a hagyatéki eljárás költségei iránti és a zálogjoggal biztosított követeléseket a hagyatékkal

szemben érvényesítsék. A kötelesrészre jogosultak és a szerződéses örökös igényének kapcsolatát lásd a 7:80. §-nál.

Mivel az öröklési szerződés az örökgyógyó és nem a szerződéses örökös végintézkedése, ezért a Ptk. a korábbi szabályozással egyezően nem biztosít lehetőséget arra, hogy a szerződéses örökös végintézkedési rendelkezést tegyen az öröklési szerződésben. Természetesen a szerződéses örökös végrendeleti rendelkezéseinek érvénytelensége az örökgyógyó rendelkezéseire nem hat ki.

Szerződéses örökös olyan személy is lehet, aki az örökgyógyó tartására a családjogi szabályok szerint egyébként köteles lenne. Álláspontunk szerint a tartási szerződéshez hasonlóan (BH2007.188.) nem ütközik jóerkölcsbe az az öröklési szerződés, amelyet a szülő több gyermeke közül azokkal a gyermekeivel köt meg, akik képesek és hajlandók részére gyógyíthatatlan betegségében a törvényes tartási kötelezettséget meghaladó, kívánságainak megfelelő szolgáltatásokat nyújtani. Hasonlóan köthetnek érvényes öröklési szerződést az élettársak (BH1990.157.) vagy a házastársak is. E szerződések érvényességének is az a feltétele, hogy a szerződéses örökös a törvényes tartási kötelezettségét meghaladó szolgáltatást nyújtson, és a tartást különvagyonából teljesítse (BH2002.268.).

Az örökgyógyón és a szerződéses örökösön kívül egy harmadik fél is szerepelhet az öröklési szerződésben: az a harmadik személy, akinek a javára a szerződéses örökös a szolgáltatást nyújtani köteles. Ez egy új lehetőség a Ptk.-ban. A módosítást az Indokolás azzal támasztja alá, hogy a Ptk. „annak a gyakorlati igénynek kíván eleget tenni, hogy az örökgyógyó ne csak a saját eltartása, illetve gondozása fejében köthessen öröklési szerződést, hanem a szerződésben – mind életében, mind az öröklés megnyílása utáni időre – biztosíthassa harmadik személynek (például tartásra szoruló gyermekének, szülőjének, házastársának) ellátását is. Ilyen kötelezettség megállapítása történhet az örökgyógyó saját tartása mellett, de úgy is, hogy az öröklési szerződés kizárólag a harmadik személy tartását írja elő. Ha a szerződő fél kötelezettsége a harmadik személy viszonylatában az örökgyógyó halála után is fennáll, a harmadik személy érdekét külön védeni kell, hiszen az eltartó fél a hagyatékot az örökgyógyó halálának pillanatában megszerzi. Ezért rendelkezik úgy a Javaslat, hogy a közjegyző ilyen esetben az ingatlanhagyatékot tartási joggal terheltlen adja át az örökösnek, és rendelkezék a tartási jognak az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzéséről” (Indokolás 685.). E harmadik személy helyzetére egyébként a harmadik személy javára szóló szerződés teljesítésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni (lásd a 6:136. §-nál).

3. Az öröklési szerződés szolgáltatásai

Az örökgyógyó szolgáltatása az, hogy a szerződéses örökösöt örökösévé nevezi. Alapvetően ez választja el az öröklési szerződést a tartási és az életjáradéki szerződésektől. Ez utóbbi szerződéstípusoknál ugyanis a tartás, gondozás vagy életjáradék ellenértékét már az eltartott halálát megelőzően megszerzi az eltartott (jellemzően a szerződés megkötését követően).

A Ptk. annyiban kiegészíti az 1959-es Ptk.-nak az öröklési szerződésre vonatkozó meghatározását, hogy az örökösnevezés az örökgyógyó egész vagyonára, annak egy meghatározott részére vagy meghatározott vagyontárgyakra is vonatkozhat. Álláspontunk szerint a szerződéses örökös akkor is örökösnek és nem hagyományosnak fog minősülni, ha a neki jutott vagyontárgy értéke nem jelentős az egész hagyatékok értékéhez képest, ugyanis az ő juttatását a hagyományosokét megelőzően kell kiadni a juttatás visszterhes jellege miatt.

Az örökhagyó az öröklési szerződésben ugyan a teljes vagyonára örökösnek nevezheti az szerződéses örökös, ez azonban nem praktikus, mert bizonytalanságot eredményez azzal kapcsolatban, hogy mekkora az öröklési szerződéssel lekötött vagyon (lásd a 7:50. §-nál). Ebből kifolyólag a tartási és életjáradéki szerződéshez hasonlóan öröklési szerződésben is általában csak konkrét vagyontárgyakat kötnek le (jellemzően ingatlant).

A szerződéses örökös szolgáltatása az, hogy az örökhagyónak, illetve a szerződésben meghatározott harmadik személynek tartást, életjáradékot, illetve gondozást nyújt. Mivel a Ptk. az illetve szót használja, ezért az is lehetséges, hogy az örökhagyó részére egyáltalán nem, csak a harmadik személy részére nyújt szolgáltatást a szerződéses örökös. Mivel a Ptk. nem határozza meg azt, hogy meddig kell nyújtani a szolgáltatást, ezért eltérő rendelkezés hiányában a szolgáltatást a jogosult haláláig kell nyújtani. A szolgáltatásnyújtási jogosultság annak személyhez kötött jellege miatt nem örökölhető, tehát a szolgáltatást legfeljebb a jogosult haláláig kell nyújtani. Az öröklési szerződést (a tartási és az életjáradéki szerződéshez hasonlóan) éppen ez teszi aleatorikus (azaz szerencse-) szerződéssé. A felek a szerződés megkötésekor az örökhagyó halála időpontjának ismerete hiányában jellemzően nem tudják, hogy a szerződéses örökös meddig fogja nyújtani a szolgáltatását, és így azt sem, hogy milyen értékviszony áll fenn a felek által nyújtott szolgáltatások között.

A Ptk. a korábbi bírói gyakorlaton túllépve egyértelműsíti, hogy kizárólag gondozás ellenében is köthető öröklési szerződés (a tartás és gondozás elhatárolását lásd a 6:491. §-nál). „Az ilyen lehetőség elismerésére azért van szükség, mert tartásáról gondoskodni képes, megfelelő anyagi helyzetben lévő idős vagy beteg személy gyakran szorul rá gondozásra és ápolásra, ami adott esetben öröklési szerződés segítségével kielégítően biztosítható. A gondozás és ápolás egyre jelentősebb anyagi értékű szolgáltatás, amelyet azonban a társadalombiztosítás nem tud magára vállalni” (Indokolás 684–685.). A korábbi bírói gyakorlatból azonban továbbra is irányadónak tekinthetjük azt, hogy az örökhagyónak nyújtott tartás vagy gondozás lehet részleges is (BH2013.16.), valamint nincs akadálya annak sem, hogy a szerződéses örökös a tartáson, életjáradékon vagy gondozáson túl egyéb kötelezettséget is vállaljon.

Ha az öröklési szerződés alapján az örökhagyó (vagy más személy) tartásra is jogosult, akkor eltérő rendelkezés hiányában a 6:492. §-ban foglalt szolgáltatásokat kell nyújtania a szerződéses örökösnek. A kötelezett szerződésszegése nem állapítható meg, ha a tartási szolgáltatásokat a jogosult igényei szerint teljesíti (BH2009.78.). Az öröklési szerződés teljesítésében egyébként a feleket fokozott együttműködési kötelezettség terheli (BH1984.402.).

4. A Ptk. öröklési szerződésre vonatkozó szabályainak alkalmazása

A Ptké. 63. §-a alapján a Ptk. rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése előtt létrejött öröklési szerződésre alkalmazni kell, ha a szerződéses kikötés a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos rendelkezések szerint nem lenne érvényes, de a Ptk. szabályai szerint érvényes, és az öröklés a Ptk. hatálybalépése után nyílt meg. E rendelkezés kivételt jelent a Ptké. 57. § (2) bekezdésében foglalt főszabály alól, miszerint eltérő rendelkezés hiányában a Ptk. végintézkedésre vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után kelt végintézkedésre kell alkalmazni. A kivételt a *favor testamenti* elve indokolja, hiszen ezzel a szabállyal biztosítható az, hogy az 1959-es Ptk. alapján érvénytelen végintézkedési rendelkezés mégis érvényesülhessen.

7:49. § [Az öröklési szerződés érvényességi követelményei]

- (1) Az öröklési szerződés érvényességére az írásbeli végrendeletre vonatkozó szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a szerződésnek akkor is a más által írt végrendelet alaki érvényességi feltételeinek kell megfelelnie, ha az valamelyik fél saját kézírásával készült.**
- (2) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú örökhagyó öröklési szerződésének érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.**

1. A végrendeletre vonatkozó érvénytelenségi szabályok alkalmazása az öröklési szerződésre

Az öröklési szerződésre vonatkozó érvényességi követelményeken a Ptk. nem változtat. Egyrészt az továbbra sem tehető meg szóbeli vagy holográf végrendeleti formában. Nem értünk egyet azzal az állásponttal [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 79.], hogy magánvégrendeleti formában csak tanúk közreműködésével köthető érvényesen öröklési szerződés. A Ptk. törvényszövege ugyanis a saját kézírással készült öröklési szerződésre is a más által írt végrendelet alaki érvényességi feltételeinek alkalmazását írja elő, e körbe azonban nemcsak az allográf, hanem a 7:17. § (1) bekezdés c) pontja alapján a közjegyzőnél letett végrendelet is beletartozik. Így öröklési szerződés a közvégrendelet, valamint az allográf vagy a közjegyzőnél letett végrendelet formájában köthető meg.

Az öröklési szerződésre azonban nemcsak a formai, hanem a végintézkedésekre vonatkozó további érvénytelenségi szabályokat is megfelelően alkalmazni kell. Így az örökhagyónak végintézkedési képességgel kell rendelkeznie, és csak személyesen kötheti meg az öröklési szerződést [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 79.]. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a szerződéses örökösre is alkalmazni kellene az örökhagyóra vonatkozó érvényességi feltételeket. Így öröklési szerződés esetén az írásbeli magánvégrendelet érvényessége szempontjából az írni, olvasni tudás alaki követelményei kizárólag az örökhagyó vonatkozásában vizsgálандók (BH1999.69.), a szerződéses örökösre a 6:7. § (4) bekezdésének rendelkezései az irányadóak. Ehhez hasonlóan a szerződéses örökös nemcsak személyesen, hanem képviselő útján keresztül is megkötheti az öröklési szerződést (BH2000.494.).

A végrendelet tartalmához és az örökhagyó akarat hiányához kapcsolódó végrendeleti érvénytelenségi okokat pedig az örökhagyónak a szerződéses örökös juttatásán túli olyan végintézkedési rendelkezéseire kell alkalmazni, amelyeket szintén az öröklési szerződésbe foglalt. Éppen ezért a szerződéses örökös juttatására nem kell alkalmazni az összeférhetlenség miatti érvénytelenségi szabályokat, mert a szerződéses örökös mint szerződő fél szükségszerűen közreműködik az öröklési szerződés létrejöttében: az örökös azzal, hogy a végrendelettel együtt megkötött öröklési és gondozási szerződésben részt vett, és az örökhagyó tartására és gondozására vonatkozó kötelezettségét elvállalta, nem valósít meg olyan közreműködést, amely a részére történt juttatást érvénytelenné tenné (BH1984.450.). Ennek megfelelően a szerződéses örökös hozzátartozójának közreműködése sem teszi az öröklési szerződést érvénytelenné (BH2002.269.).

Emellett továbbra is irányadó az a bírói gyakorlat, miszerint az öröklési szerződés érvénytelensége esetén a jogkövetkezményekre a végrendeleti szabályok az irányadók. Ezért az öröklési szerződésre is vonatkozik az a végrendeleti szabály, miszerint megtámadására csak az arra jogosult által felhozott okok alapján van jogi lehetőség; érvénytelensége hivatalból nem, hanem csak akkor vehető figyelembe, ha arra az érdekelt hivatkozik (BH1999.96.). Ebből következik, hogy a bíróság az öröklési szerződést csak az érvényesített megtámadási ok alapján és a perben álló felek egymás közti viszonyában nyilváníthatja érvénytelennek. Ennek további következménye, hogy az egyes érvénytelenségi okok önálló kereseti kérelmek (BH1996.590.).

2. A szerződésekre vonatkozó érvénytelenségi szabályok alkalmazása az öröklési szerződésre

A Ptk. az öröklési szerződés szerződési jellege miatt írja elő a korábbi szabályozásnak megfelelően, hogy a korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú örökhagyó öröklési szerződésének érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. Ehhez kapcsolódóan azonban meg kell jegyeznünk azt is, hogy az öröklési szerződés végintézkedési jellegéből az következik, hogy a korlátozottan cselekvőképes által kötött, de a gyámhatósági jóváhagyása hiányában érvénytelen öröklési szerződés érvénytelenségre nem csak a korlátozottan cselekvőképes érdekében lehet hivatkozni (EBH2005.1212.).

Az álláspontunk szerint továbbra is irányadó bírói gyakorlat azonban további szerződési érvénytelenségi szabályokat is alkalmaz az öröklési szerződésre: így például az lehet jóerkölcsbe ütközés vagy színleltetés miatt is érvénytelen (BH2000.494.). A jóerkölcsbe ütközés a tartási szerződésekhez hasonlóan (BH2010.275.) akkor merülhet fel, amikor gyógyíthatatlan örökhagyóval kötnek öröklési szerződést. A jogosult gyógyíthatatlan betegségben való szenvedése önmagában nem minősíti jóerkölcsbe ütközővé a szerződést, mert az ellenkező álláspont érvényesülése azt eredményezné, hogy a gyógyíthatatlan betegségben szenvedők, akiknek a halálával esetleg viszonylag rövid időn belül számolni lehet, éppen az életük legnehezebb időszakában lennének kénytelenek támasz és segítség nélkül maradni (BH1989.230.), ezért e kérdésben mindig csak a tényállás gondos mérlegelése alapján lehet dönteni. Az öröklési szerződés színleltetése pedig jellemzően akkor merült fel, ha a felek nem tartási szolgáltatások nyújtása céljából, hanem a köteles részre jogosult igényének megghiúsítása érdekében kötötték azt (BH2001.475.). Ugyanakkor a tartási szerződéshez hasonlóan (BH1995.644.) a szerencse-jelleg miatt az öröklési szerződés sem támadható meg a szolgáltatások közötti feltűnő értékaránytalanságra hivatkozva (BH1976.60.). Hasonlóan nincs lehetőség arra sem, hogy a szerződést a bíróság uzsora miatt nyilvánítsa érvénytelenné (BH1999.366.).

Az öröklési szerződésnek a szerződési jellegéből következik az is, hogy azt nemcsak azok a személyek (örökös, kötelesrészre jogosult stb.) támadhatják meg, akik a végrendeletet, hanem az örökhagyó is élhet e lehetőséggel (EBH2005.1211.).

Megjegyezzük, hogy a Ptk. már nem tartalmazza az 1959-es Ptk.-nak azt a rendelkezését, hogy jogszabály az öröklési szerződés érvényességét hatósági engedélyhez kötheti. Ennek az az oka, hogy a tartási, az életjáradéki és az öröklési szerződéssel kapcsolatos hatósági feladatokról szóló 7/1967. (II. 26.) Korm. rendelet 1. §-a írta elő

a tartási, az életjáradéki és az öröklési szerződés érvényességi feltételeként a hatósági engedélyt. A Korm. rendeletet azonban 1990. március 15-ével hatályon kívül helyezték, és azóta nincs szükség hatósági engedélyre ahhoz, hogy a felek a tartási, az életjáradéki vagy az öröklési szerződésüket érvényesen megköthessék.

7:50. § [Az örökség biztosítása]

- (1) A felek eltérő megállapodásának hiányában semmis az örökhagyónak élők között vagy halála esetére az öröklési szerződéssel leköötött vagyontárgyat elidegenítő vagy megterhelő rendelkezése. Ez a rendelkezés harmadik jóhiszemű személy visszterhesen szerzett jogát nem érinti.**
- (2) A felek eltérő megállapodásának hiányában az örökhagyóval szerződő fél az öröklési szerződéssel leköötött ingatlanra az örökhagyó bejegyzési engedélye nélkül jegyeztethet be elidegenítési és terhelési tilalmat az ingatlan-nyilvántartásba.**

1. Az örökhagyónak az öröklési szerződéssel leköötött vagyontárgy feletti rendelkezési jogának korlátozása

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan semmisnek nyilvánítja az örökhagyónak élők között vagy halála esetére az öröklési szerződéssel leköötött vagyontárgyat elidegenítő vagy megterhelő rendelkezését [az 1959-es Ptk. 657. § (1) bekezdése ugyan nem utalt kifejezetten a semmisségre, de a 114. § (1) bekezdéséből ez következett]. Az örökhagyót azért nem illeti meg a rendelkezési jog a leköötött vagyontárgy vonatkozásában, mert a szerződéses örökös ellenérték fejében örököl, ezért annak a vagyonnak az értékét, amelyet a szerződés örökös fog örökölni, az örökhagyónak meg kell őriznie.

A semmisségi jogkövetkezéssel az öröklési szerződés a bizalmi vagyonkezeléshez hasonlóan kvázi dologi hatályú, hiszen az örökhagyó és a szerződéses örökös megállapodása harmadik személyek jogszerzésére is kihat. A forgalombiztonság érdekében a Ptk. továbbra is fenntartja azt a kivételt, hogy e rendelkezés harmadik jóhiszemű személy visszterhesen szerzett jogát nem érinti. Ez azt jelenti, hogy jóhiszeműen és visszterhesen szerző személy jogszerzése akkor is érvényes lesz, ha az a leköötött vagyontárgy elidegenítését vagy megterhelését jelenti [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 77.]. Ebből álláspontunk szerint az következik, hogy ha az örökhagyó még egy öröklési szerződést köt ugyanarra a leköötött vagyontárgyra (például mindkét szerződéses örökös életjáradékot fizet, és így nem is szereznek tudomást a másiktól az örökhagyó haláláig), akkor a később megkötött öröklési szerződés szerződéses örököse örökölni meg az adott vagyontárgyakat, és a korábbi öröklési szerződés szerződéses örököse legfeljebb kártérítési igénnyel élhet az örökhagyó örököseivel szemben.

A Ptk. a korábbi szabályozással ellentétben kifejezetten úgy rendelkezik, hogy az örökhagyó terhére csak akkor áll fenn ez a rendelkezési tilalom, ha a felek nem állapodnak meg ezzel ellentétesen. „A felek e tilalom feloldásáról – természetesen – bármikor (tehát a szerződésben magában, de később is) megegyezhetnek” (Indokolás 685.).

Kérdéses, hogy mennyiben illeti meg az örökhagyót a rendelkezési jog, ha az öröklési szerződés alapján a szerződéses örökös az örökhagyó teljes hagyatékát örököli [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 77–78.]. Álláspontunk szerint ilyenkor csak a konkrét tényállás tükrében és a szerződés értelmezésére vonatkozó szabályok alkalmazásával lehet azt eldönteni, hogy mi volt

a felek akarata: az, hogy az örökhagyó a teljes vagyonát lekösse (és ezzel a teljes vagyona felett korlátozza a rendelkezési jogát), vagy a szerződéses örökös vállalta a vagyoni változásának a kockázatát, és az örökhagyó rendelkezési jogát nem kívánták korlátozni.

2. A leköötött ingatlanra vonatkozó elidegenítési és terhelési tilalom ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése

Az 1959-es Ptk. úgy rendelkezett, hogy az öröklési szerződéssel leköötött ingatlanra – az örökhagyóval szerződő fél javára – az ingatlan-nyilvántartásban elidegenítési és terhelési tilalmat kell bejegyezni. „Ez az imperatív megfogalmazás a gyakorlatban olyan téves értelmezésre is alkalmat adott, mintha az ingatlan-nyilvántartási bejegyzés az öröklési szerződésnek érvényességi kelleke volna” (Indokolás 685.). Bár az 1959-es Ptk. újabb bírói gyakorlata szerint az öröklési szerződéssel kapcsolatos elidegenítési és terhelési tilalom ingatlan-nyilvántartási bejegyzése a szerződés érvényességének nem volt feltétele, az pusztán a szerződéses örökös jogát védte. A bejegyzés teljesítéséhez nem a szerződés érvényessége kötődött, hanem az a hatálya, hogy a szerződésen alapuló további jogokat, valamint végrehajtási jogot csak a tilalom jogosultjának a hozzájárulásával lehetett bejegyezni (BH2014.75.). Mindenesetre a bejegyzés kötelező előírása helyett a Ptk. „azzal a joggal ruházza fel az örökhagyó szerződő partnerét, hogy bármikor, tehát akár a szerződés megkötésekor, akár (ha ennek szüksége később merül fel) későbbi időpontban élhessen bejegyeztetési jogával. Az elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzéséhez az örökhagyó bejegyzési engedélye nem szükséges” (Indokolás 685.). Az elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzése kötelező előírásának megszüntetésére az Indokolás a fentiekben túl további magyarázatot ad: „Az öröklési szerződésben a tartás vagy gondozás fejében átruházni kívánt ingatlan az örökhagyó szerződő partnerének biztosítéka lehet akkor, ha arra elidegenítési és terhelési tilalmat jegyeznek be. Erre ugyanakkor nincs feltétlenül minden esetben szükség, mert az örökhagyó szerződő partnere megbízhat az örökhagyó ígérétében vagy egyéb biztosítékot kaphat tőle” (Indokolás 685.).

A korábbi bírói gyakorlat álláspontunk szerint továbbra is irányadó abban a tekintetben, hogy az elidegenítési és terhelési tilalom nem akadályozza az örökhagyót abban, hogy az öröklési szerződéssel leköötött ingatlanába harmadik személyt befogadjon, ha azt maga a szerződés nem zárja ki (BH2008.86.).

7:51. § [Házastársak közös öröklési szerződése]

- (1) Házastársak mint örökhagyók az életközösség fennállása alatt érvényesen köthetnek ugyanabba az okiratba foglalt öröklési szerződést.**
- (2) A felek eltérő megállapodásának hiányában az örökhagyókkal szerződő fél által örökölt lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon a túlélő házastársat holtig tartó haszonélvezeti jog illeti meg, ha ő azokat az örökhagyóval közösen használta.**

A Ptk. a korábbi szabályozáson (1960-as Ptké. 73. §-a) annyiban módosít, hogy a házastársak (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettársak) csak az életközösség fennállása alatt köthetnek érvényesen ugyanabba az okiratba foglalt öröklési szerződést. Ezzel megteremti az összhangot a Ptk. az újonnan bevezetett közös végrendelettel (lásd a 7:23. §-nál), melyet a házastársak és a bejegyzett élettársak szintén csak az életközösség fennállása alatt tehetnek.

Ennél lényegesebb változás a 7:51. § (2) bekezdésében található rendelkezés bevezetése a Ptk.-ban. Az új szabály létjogosultságát az Indokolás az alábbiakkal támasztja alá: „Házastársak által eltartotti minőségben közösen kötött öröklési szerződés esetében a jogutódlás az eltartottak halálának rendszerint eltérő időpontja miatt tipikusan két fázisban következik be. Az egyik eltartott halálával ennek az örökhagyónak az öröklési szerződéssel lekötött hagyatékán (hagyaték-részén) beáll az öröklés, azaz az eltartó e vagyon tekintetében tulajdonossá válik. Arra figyelemmel, hogy a túlélő házastárs tipikus esetben benne lakik az öröklési szerződés tárgyát képező ingatlanban, a [Ptk.] új rendelkezése biztosítani akarja számára a változatlan lakáskörülményeket és a megszokott környezetet. Ezért – a törvényes öröklés mintájára, de diszpozitív szabállyal – törvényes, holtig tartó haszonélvezeti jogot ad a túlélő házastársnak az állagörökös eltartó tulajdonába került, korábban a túlélő házastárs által az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon” (Indokolás 685.).

Az Indokolás szövegéből is egyértelműen következik, hogy ilyenkor a házastárs a törvény, és nem a végintézkedés alapján lesz jogosult a holtig tartó haszonélvezeti jogra. Nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy a 7:51. § (2) bekezdése alapján a túlélő házastársat (bejegyzett élettársat) megillető, holtig tartó haszonélvezeti jognak ne lenne jogcíme, hogy az őt nem örökösnek, és nem öröklés jogcímén illetné meg [Anka Tibor: Végintézkedésen alapuló öröklés *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 605–606.]. Véleményünk szerint ebben az esetben a túlélő özvegy szükségszerűen törvényes örökösnek szerzi meg a haszonélvezetet, mert e jogok tekintetében jogszabály alapján lesz az örökhagyó jogutódja annak halála esetén, ami a törvényes öröklésnek felel meg.

A Ptk. azonban kifejezetten biztosítja a lehetőséget a feleknek arra, hogy a fenti szabálytól eltérjenek, és a túlélő özvegy ne szerezzen haszonélvezeti jogot. Álláspontunk szerint akkor sem illeti meg az özvegyet haszonélvezeti jog, ha az elhunyt örökhagyó által kötött öröklési szerződésben nem volt fél: azaz, ha az örökhagyó egyedül kötött öröklési szerződést, vagy az örökhagyó és az özvegy külön okiratban kötötte meg a szerződést. Itt egyébként hasonló problémával állunk szembe, mint a közös végrendelet hatálytalanságánál: a szabály alkalmazása akkor is indokolt lenne, ha a felek külön okiratban rendelkeztek, de a Ptk. kifejezett szabálya hiányában a különös szabály ez utóbbi esetben nem alkalmazható.

7:52. § [Öröklési szerződés módosítása és megszüntetése]

- (1) Az öröklési szerződés módosítására és megszüntetésére a tartási és az életjáradéki szerződésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.**
- (2) A módosítás és a megszüntetés alaki követelményeire az öröklési szerződés létrejöttére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A szerződés megszüntetése a kötelező alaki érvényességi feltételek teljesítése nélkül érvényes, ha az ennek megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából létrejött.**

1. Az öröklési szerződés módosítása és megszüntetése

A Ptk. az öröklési szerződés módosítására és megszüntetésére vonatkozó korábbi szabályozáson lényegében nem változtat. A Ptk. annyiban pontosítja a korábbi megfogalmazást, hogy az utaló szabály a módosítás mellett nem a megszűnésre, hanem

csak a megszüntetésre vonatkozik, így a 7:52. § csak a 6:495. §-ra utal vissza, a 6:493. §-ra viszont nem. Annyiban vitatható ez, hogy a 6:493. §-ban foglalt szabályokat [de legalábbis annak (2) bekezdését] az öröklési szerződésre is alkalmazni kellene (lásd a 2. pontban).

Egyébként a bírói gyakorlat eleve kiterjesztően értelmezte már az 1959-es Ptk.-nak is a tartási és életjáradéki szerződésre vonatkozó utaló szabályát: az öröklési szerződés formáját tekintve végrendelet, de tartalma szerint tartási vagy életjáradéki szerződés, azaz annak egy különleges típusa. Ezért az öröklési szerződések tartalmára a tartási, illetőleg életjáradéki szerződésre vonatkozó szabályok általában alkalmazandók (BH2013.16.).

Az öröklési szerződés módosításának és megszüntetésének egyébként gazdag bírói gyakorlata van, amely a korábbi szabályozás lényegi átvételére tekintettel a Ptk.-ra is irányadó. Így a szerződés nem teljesítése vagy nem megfelelő teljesítése nem eredményezi az öröklési szerződés érvénytelenségét, hanem arra ad alapot, hogy a tartási szolgáltatások jogosultja, azaz az örökhagyó az eltartók szerződésszegő magatartása miatt az öröklési szerződés megszüntetését kérje. Ez a jog azonban csak az öröklési szerződés jogosultját illeti meg: ha életében a szerződés megszüntetése iránt pert nem indított, halála után jogutódja per indítására már nem jogosult (BH1996.641.). Ennek megfelelően, ha az örökhagyó az öröklési szerződés megszüntetése iránt pert indít, és vagyonáról más részére végrendelkezik, de a per során meghal, a végrendeleti örökös jogosult a félbeszakadt eljárás folytatását kérni, és az örökhagyó jogutódként perbe lépni (BH1985.232.). Mivel a per az örökhagyó halála után is befejezhető, ezért nincs jogi akadálya annak, hogy az örökhagyó az öröklési szerződés megszüntetésének kezdeményezésére tekintettel végrendelkezzék (BH1994.80.). Hasonlóan nem érvénytelen az öröklési szerződés amiatt, mert az örökhagyó abban a – más eltartóval kötött tartási szerződés folytán – már elidegenített tulajdoni hányadának örökléséről rendelkezett, ha a tartási szerződés megszüntetése iránt még életében pert indított (BH2002.58.). De nemcsak az örökhagyó, hanem a szerződéses örökös is indíthat pert: sem anyagi jogi, sem eljárásjogi akadálya nincs annak, hogy az öröklési szerződés egyik kötelezettje egyedül indítson pert a szerződés módosítása iránt. Ilyenkor azonban nemcsak a szerződéses örökösötársat, hanem a jogosultat is perbe kell vonni (BH1999.116.).

Hogy az öröklési szerződés módosítására, megszüntetésére milyen okból kerülhet sor, és annak során milyen szempontokat kell mérlegelni, természetesen a tartási és életjáradéki szerződés bírói gyakorlata is irányadó (lásd a 6:595. §-nál). Így például az öröklési szerződésekre is igaz az, hogy a szerződés teljesítésében a felek együttműködésének arra kell irányulnia, hogy a szerződés eredeti célját és rendeltetését be tudja tölteni. Amennyiben az együttműködés hiánya folytán a tartásra jogosult egyoldalú magatartása hiúsítja meg a természetbeni tartást – elsődlegesen a magatartás megszűnéséig ideiglenes jelleggel – a szerződést életjáradéki szerződéssé kell átváltoztatni. Ha viszont a szerződés eredeti célját ilyen módon nem képes betölteni, a szerződés megszüntetésének lehet helye (BH1980.18.). A tartási (öröklési) szerződés egyébként akkor változtatható át életjáradéki szerződéssé, ha az eredetileg kitűzött cél ily módon is megvalósítható. Ezért olyan esetekben, amikor a tartásra jogosult idős kora és hanyatló egészségi állapota miatt gondozásra és ápolásra is szorul, a bíróságnak különös gonddal kell vizsgálnia, hogy életjáradék fizetésével a szerződés betöltheti-e eredeti célját és rendeltetését (BH1978.23.). Az öröklési szerződés ilyen módosítása azonban az öröklési szerződés végintézkedési jellegét nem szünteti meg; a módosítással az életjáradékot nyújtó szerződéses örökös nem szerzi meg az ellenszolgáltatás tulajdonjogát, csak várományosa marad (BH1991.149.).

A Legfelsőbb Bíróság több esetben is kimondta, hogy mikor nincs lehetőség arra, hogy valaki az öröklési szerződés megszüntetését kérje. Például nem kérheti azt az a fél

a körülményei kedvezőtlen megváltozása miatt, aki a változással a szerződés megkötésekor biztosan számolhatott (BH2005.284.). Önmagában a viszony megromlása sem eredményezheti a szerződés megszüntetését, ha az öröklési szerződésben a kötelezettség járadékban van meghatározva: a felek közötti személyes kapcsolatnak nincs olyan döntő jelentősége, mint a tartási szerződéseknél (BH1996.534.). A jogosult egyoldalú magatartása, a szolgáltatások indokolatlan visszautasítása sem vonja maga után szükségképpen a tartási (öröklési) szerződés megszüntetését (BH1984. 402.).

Szintén több eseti döntésben foglalkozott a Legfelsőbb Bíróság azzal a kérdéssel is, hogy az öröklési szerződés megszüntetése során mely körülményekre kell tekintettel lenni. Így öröklési szerződés megszüntetése esetén a szerződő felek személyi, kereseti és vagyoni viszonyainak, az eltartott egészségi állapotának ismeretében állapítható csak meg a megfelelő kielégítésnek az az összege, amely mellett egyik fél sem jut indokolatlan előnyhöz, és nem szenved érdemtelenül hátrányt sem (BH1983.359.). Emellett az öröklési szerződés megszüntetésére irányuló perben a jogkövetkezmények alkalmazásánál a bíróság értékeli a szerződésszegést, vagyis mind a jogosultnak, mind a kötelezettnek a szerződésszerű teljesítéssel kapcsolatban tanúsított kifogásolható magatartását, de azokat az esetleg a szerződéskötés után bekövetkezett objektív tényeket is, amelyeknek a szerződés fenntartása szempontjából jelentőségük van (BH1998.486.). Ha pedig életjáradéki szerződéssé alakított öröklési szerződést szüntetnek meg, annak során a megfelelő kielégítés elbírálásánál vizsgálni kell, hogy a szerződéskötés idején a szolgáltatások és az ellenszolgáltatások milyen arányban állottak egymással, és ebből kiindulva lehet megállapítani az eltartóknak járó kielégítést, fokozott gondossággal értékelve, hogy a szerződés megszűnésére milyen okból került sor, arra melyik fél szolgáltatott okot (BH1996.260.).

2. Az öröklési szerződés megszűnésének további lehetséges okai

Az öröklési szerződés megszűnésének leggyakoribb oka az örökhagyó halála (mint az eltartotté a tartási szerződésnél, lásd a 6:493. §-nál). Több jogosult esetére alkalmazható a 6:493. § (2) bekezdése: az egyik jogosult halála után – ha a körülményekből más nem következik – a túlélő jogosult változatlanul követelheti az oszthatatlan szolgáltatásokat, ideértve a megszokott életvitel folytatásához szükséges szolgáltatásokat, és arányosan tarthat igényt az osztható szolgáltatásokra [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 83.]. Éppen ezért tartjuk zavarónak, hogy a Ptk. csak a tartási és életjáradéki szerződés megszüntetésére vonatkozó szabályokra utal, a megszűnésére vonatkozó szabályokra (6:493. §) viszont nem.

Az örökhagyó halálánál sokkal problémásabb annak megítélése, hogy hogyan hat ki a szerződésre az, ha a szerződéses örökös hal meg (értelemszerűen az örökhagyó előtt). A bírói gyakorlat szerint az öröklési szerződésben megjelölt örökös (a kötelezett) halála folytán az öröklési szerződés nem szűnik meg. A szerződéses örökös jogutódaira azonban a tartási (életjáradék-fizetési) kötelezettség a váromány fejében csak akkor száll át, ha a jogelőd által nyújtott tartás értéke a váromány értékét nem éri el (BH1985.20. és BH2009.78.). Tehát a bírói gyakorlat az öröklési szerződésre is alkalmazhatónak tartja a tartási szerződést vonatkozó szabályát. Ezt az álláspontot azért vitatják, mert az ellentétes azzal a ténnyel, hogy az öröklési szerződés eltartója örökös, aki kiesik az öröklésből akkor, ha az örökhagyó előtt meghal. A bírói gyakorlatot kritikával illető felfogás szerint az a helyes megoldás, ha ilyenkor a szerződés megszűnik, és a felek vagy új szerződést kötnek, vagy elszámolnak [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 76.].

Részünkről a bírói gyakorlattal értünk egyet. Az valóban igaz, hogy a szerződéses örökös az örökhagyó előtti halálával kiesik az örökhagyó utáni öröklésből. Ugyanakkor nem látjuk akadályát annak, hogy az öröklési szerződés részét képezze a szerződéses örökös hagyatékának, és az ő örökösei váltsák fel őt a szerződéses örökös pozícióban. Különösen igaz ez életjáradéki szolgáltatás esetén, mert az semmiféleképpen nem tekinthető olyan személyhez kötött szolgáltatásnak, amely nem kerül bele a hagyatékba. Ha pedig tartási szolgáltatásról van szó, és az örökhagyó érdekét sértené az, hogy nem az a személy nyújtja ténylegesen a tartást, akivel ő megállapodott, még mindig van lehetőség arra, hogy a felek életjáradéki szolgáltatásra módosítsák azt.

Való igaz, hogy ez a megoldás sértheti az örökhagyó végintézkedési szabadságát, mert végül nem az a személy lesz az örökös, akit megnevezett. Álláspontunk szerint viszont az öröklési szerződés eleve magában hordozza a végintézkedési szabadság korlátozását, mert az azzal lekötött vagyonnal az örökhagyó sem élők között, sem halál esetére nem rendelkezhet. Azaz a végintézkedési szabadsága eleve korlátozott. Másrészt a végintézkedési szabadság nem azt jelenti, hogy feltétlenül az a személy lesz az örökös, akit az örökhagyó megnevezett (gondoljunk csak arra az esetre, ha a nevezett örökös az örökséget visszautasítja). Ebben az esetben sincs szó többről, pusztán arról, hogy az örökös megnevezése után bekövetkező körülmény miatt végül nem az a személy lesz az örökhagyó örökös, akit annak az örökhagyó megnevezett.

Ráadásul gyakran nem lenne kedvező az örökhagyó számára sem, ha az öröklési szerződés megszűnne a szerződéses örökös halálával. Hiszen abban az esetben, ha nem tudna megállapodni a szerződéses örökös jogutódaival az új öröklési szerződés feltételeiben, akkor el kellene velük számolnia. Ez viszont túlságosan nagy teher is lehet a számára, mert jellemzően az öröklési szerződéssel lekötött ingatlanon kívül nincs számottevő vagyona (éppen ezért kötött öröklési szerződést), így csak az ingatlana eladása árán tudna elszámolni a jogutódokkal, amelynek eredményeként lehet, hogy nem maradna semmije.

A fentiek alapján álláspontunk szerint a bírói gyakorlatnak megfelelően a szerződés örökös halálával nem szűnik meg az öröklési szerződés, hanem erre az esetre a 6:593. § (2) bekezdése alkalmazandó.

VII. CÍM

HALÁL ESETÉRE SZÓLÓ AJÁNDÉKOZÁS. RENDELKEZÉS VÁRT ÖRÖKSÉGRŐL

7:53. § *[Halál esetére szóló ajándékozás]*

- (1) **Ha az ajándékozás azzal a feltétellel történt, hogy a megajándékozott az ajándékozót túléli, a szerződésre az ajándékozás szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a szerződés alaki követelményeire az öröklési szerződés alaki követelményei irányadók.**
- (2) **Halál esetére szóló ajándékozás olyan juttatásra nézve érvényes, amely végrendelet esetén dologi hagyománynak minősülne.**

Az 1959-es Ptk.-nak a halál esetére szóló ajándékozásra vonatkozó szabályait a Ptk. azzal a pontosítással veszi át, hogy annak tárgya csak olyan juttatás lehet, amely végrendelet esetén dologi hagyománynak minősülne (az 1959-es Ptk. nem használta a hagyomány előtt a dologi jelzőt). Ez természetesen nem jelent érdemi változást, a halál esetére szóló ajándékozás tárgyának továbbra sem kell dolognak lennie, a lényeg az, hogy közvetlenül

az örökhagyótól kell származnia a juttatásnak. Így halál esetére szóló ajándékozás valósul meg akkor, ha kölcsöntartozást a jogosult azzal a feltétellel engedi el, hogy a kötelezett őt túléli (EBH2006.1511.).

A halál esetére szóló ajándékozás a végrendelet és az öröklési szerződés mellett a végintézkedések egyik fajtája. Ezért mindazon esetekben, amikor dolog tulajdonjogáról van szó, a tulajdonátszállás a hagyaték megnyílásakor következik be [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 84.], az ajándék a dologi hagyományhoz hasonlóan a hagyaték része. A végrendelettől az különbözteti meg, hogy kétoldalú jogügylet (a felek az örökhagyó és a megajándékozott), valamint nem lehet tárgya örökség, csak dologi hagyomány. Az öröklési szerződéstől pedig elsősorban abban tér el a halál esetére szóló ajándékozás, hogy ingyenes szerződés.

Nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy a halál esetére szóló ajándékozás az öröklési szerződés egyik típusa lenne [Anka Tibor: *Végintézkedésen alapuló öröklés in Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 613.], hiszen a Ptk. külön cím alatt szabályozza. A különállás abból is következik, hogy a halál esetére szóló ajándékozásra elsősorban nem az öröklési szerződés, hanem az ajándékozási szerződés szabályait kell alkalmazni. Az öröklési szerződés szabályai közül csak az alaki követelményekre vonatkozó rendelkezések [7:48. § (3) bekezdés, 7:49. § és 7:51. § (1) bekezdés] az irányadóak az ajándékozási szerződésre. Éppen ezért, ha az örökhagyó a halál esetére szóló ajándékozás után az ajándék tárgyával rendelkezik, akkor ez a jogügylet nem lesz semmis, hanem legfeljebb megszegi a halál esetére szóló ajándékozási megállapodást, és a megajándékozott a szerződésszegésből fakadó jogait gyakorolhatja.

Ahogy arra már fent is utaltunk, a halál esetére szóló ajándékozásra alapvetően az ajándékozási szerződés szabályai az irányadóak. Így arra mint kétoldalú szerződésre nem lehet alkalmazni a végrendelet hatálytalanságára vonatkozó szabályokat, érvénytelensége csak olyan okból állapítható meg, mint az ajándékozási szerződésé (ellentétben az öröklési szerződéssel, amelyre a végrendeletek és a szerződések érvénytelenségére vonatkozó szabályokat is megfelelően alkalmazni kell, lásd a 7:49. § magyarázatánál). Szerződéses végintézkedési jellege folytán azonban megtámadására csak az arra jogosult által felhozott okok alapján van jogi lehetőség; érvénytelensége hivatalból nem, hanem csak akkor vehető figyelembe, ha arra az érdekelt hivatkozik. Ebből következik, hogy a bíróság a halál esetére szóló ajándékozási szerződést csak az érvényesített megtámadási ok alapján és a perben álló felek egymás közti viszonyában nyilváníthatja érvénytelennek (BH1994.486.).

Az ajándékozási szerződésnek az ajándék visszakövetelésére vonatkozó szabályai (6:237. §) a halál esetére szóló ajándékozásra értelemszerűen nem lehet alkalmazni, annak viszont nincs akadálya, hogy a 6:236. § (a „*clausula rebus sic stantibus*” elvének másik megjelenése az ajándékozási szerződés szabályai között) alapján a teljesítést az örökhagyó megtagadja [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 84–85.]. Megjegyezzük, hogy azok az esetek, amelyek az élők közötti ajándékozás esetén az ajándék visszakövetelésére adnának lehetőséget, halál esetére szóló ajándékozásnál mind beleolvadnak a teljesítés megtagadásába.

Végül megjegyezzük, hogy ha a hagyaték megnyílik, akkor a halál esetére megajándékozott helyzete úgy alakul, mint a dologi hagyományosé.

7:54. § [Rendelkezés várt örökségről]

- (1) Az örökgyó leszármazói egymás között az örökgyó életében is köthetnek szerződést várt örökségük tárgyában.**
- (2) A szerződést írásba kell foglalni.**

A Ptk. érdemben nem változtat a várt örökségről való rendelkezésre vonatkozó korábbi szabályokon. A várt örökségről való rendelkezés célja lényegében az, hogy az örökgyó leszármazói mint az örökgyó leendő törvényes örökösei egymás között előre rendezzék az örökséggel kapcsolatos kérdéseket. A szerződő felek általában az örökség megosztásában állapodnak meg, de gyakori az olyan szerződés is, amelyben az egyik leszármazó jövőbeli örökrészét ellenszolgáltatás fejében ruházza át az örökostársára (BH1992.640.).

A várt örökségről való rendelkezést a Ptk. annak ellenére a végintézkedések között szabályozza, hogy az nem végintézkedési forma, hiszen az az örökgyó leszármazóinak a megállapodása az örökgyó halála esetére a várt örökségük tárgyában. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az örökgyó nem lehet fél a megállapodásban: például a várt örökségről való rendelkezés és az öröklésről ellenérték fejében történő lemondás egy szerződésbe is foglalható (BH1996.477.). Hasonlóan mód van az adásvételi szerződésnek, valamint egy olyan szerződésnek egy okiratba való foglalására, amellyel a leszármazók a várt örökség jogi sorsát rendezik akként, hogy az egyik leszármazó az örökségből nem részesedik, ezzel szemben viszont az örökgyó tartásához nem járul hozzá, hanem a tartást és a gondozást a másik leszármazó és a házastársa teljesíti (BH1979.363.).

A várt örökségről való rendelkezés csak az örökgyó életében köthető meg. Ha a várt örökségről való megállapodást az örökgyó életében csak az egyik szerződő fél írta alá, a szerződés érvényesen nem jött létre, mert a hiányzó aláírás az örökgyó halála után nem pótolható. De az utólagos aláírással a megállapodás osztályos egyezségnek sem minősül, mert az egyik örökös által az örökgyó életében, a másik örökös által az örökgyó halála után tett nyilatkozat alapján az osztályos egyezség létrejötté fogalmilag kizárt (BH1996.153.).

A várt örökségről való rendelkezésre a szerződési szabályokat kell alkalmazni. Így az örökgyó leszármazói között a várt örökség átruházása tárgyában kötött szerződés téves feltevés címén megtámadható, ha az örökgyónak a szerződés megkötésekor meglévő vagyónállománya a hagyaték megnyílásáig olyan rendkívüli mértékben gyarapodott, amivel a felek a szerződés megkötésekor nem számoltak (BH1981.277.). Ha pedig a remélt öröklés nem következik be (az örökgyó a vagyontát felélte vagy másra hagyta), a teljesítés a szerződő feleken kívülálló okból lehetetlenné válik, és a szerződés megszűnik (BH1992.640.).

HARMADIK RÉSZ

TÖRVÉNYES ÖRÖKLÉS

VIII. CÍM

A TÖRVÉNYES ÖRÖKLÉS ÁLTALÁNOS RENDJE

7:55. § [Leszármazók öröklése]

- (1) Törvényes örökös első sorban az örökhagyó gyermeke.**
- (2) Több gyermek fejenként egyenlő részben örököl.**
- (3) Az öröklésből kiesett gyermek vagy távolabbi leszármazó helyén egymás közt egyenlő részekben a kiesett gyermekei örökölnek.**

1. A törvényes öröklés elvei és általános szabályai

A Ptk. a korábbi szabályozással ellentétben a törvényes öröklés szabályait a végintézkedésen alapuló öröklésre vonatkozó rendelkezések után helyezi el. Ez a megoldás jobban kifejezi azt, hogy a törvényes öröklés szabályai szubszidiáriusak: csak a „meg nem dőlt” (azaz érvényes és hatálytalanná nem vált) végintézkedés hiányában vagy a végintézkedés hézagaiban érvényesülnek a törvényes öröklés rendelkezései. A törvényes öröklés rendjének meghatározásával a jogalkotó tulajdonképpen egy vélelmet állít fel amellet, hogy mi az örökhagyó végakarata. Ezt a vélelmet az örökhagyó végintézkedésében megdöntheti, tehát a törvényes öröklés szabályai az örökhagyót nem kötik, azonban a végintézkedési szabadságnak számos egyéb korlátja van (lásd a 7:10. §-nál). Mindenki más számára a törvényes öröklés szabályai elvileg kötelezőek, bár a Ptk. kivételesen biztosít lehetőséget arra, hogy az érintettek közös megegyezéssel (például várt örökségről való rendelkezés vagy osztályos egyezség) vagy joglemondással (például lemondás vagy visszautasítás) eltérjenek a törvényes öröklés rendjétől [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 87–88.].

A törvényes öröklés szabálya szigorú sorrendet követ. Ebből azonban nem következik az, hogy a törvényes örökösnek bizonyítania kellene, hogy nincs más, őt megelőző vagy vele azonos szinten lévő örökös.

A törvényes örökösök körén a Ptk. alapvetően nem változtat: az örökhagyó egyenesági és oldalági rokona (lásd a 4:96. és a 4:97. §-nál), a házastársa, a bejegyzett élettársa és az állam lehet örökös. Az állam szükségszerű törvényes örökös, ez biztosítja azt, hogy a hagyaték nem válik uratlanná. A törvényes örökösök köre annyiban bővül, hogy az 1959-es Ptk.-val ellentétben dédszülői leszármazó is örökölhet az örökhagyó után törvényes örökösként. Az élettárs azonban a Kodifikációs Bizottság javaslata ellenére, az 1959-es Ptk. szabályaival egyezően (BH1982.374.) a Ptk. alapján sem törvényes örökös [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 87–89.].

A törvényes öröklési kapcsolatot meghatározó kapcsolatnak – jogviszonynak – az örökhagyó halálakor kell fennállnia. Ezért nem törvényes örökös a volt házastárs vagy volt bejegyzett élettárs és az örökhagyó halála után megfogant személy sem. A gyermek (és más törvényes örökös) azonban abban az esetben is örököl a törvény alapján az örökhagyó után, ha a törvényes öröklési kapcsolatot megalapozó apasági viszony bírói megállapításra az örökhagyó halálát követően kerül sor (BH1988.274.), hiszen nem a bírói döntés hozza létre az apaságot, hanem a vérségi leszármazás vagy más apasági vélelem.

A törvényes öröklés rendje az alábbi elveket követi:

a) az örökgyóval egyező kapcsolatban lévő örökösök egyenlőségének elve: köztük a törvényes öröklés szabályai nem tesznek különbséget, így nincs annak jelentősége, hogy az adott rokon házasságból vagy házasságon kívül született-e (BH1988.274.), és ha örökölnek az örökgyó után, akkor fejenként egyenlő arányban örökölnek,

b) helyettesítés vagy képviselő elve: a kieső törvényes örökös helyébe elsősorban az ő közvetlen leszármazója lép örökösként (ez alól kivételt jelent a házastárs és a bejegyzett élettárs öröklése, a szülőknek a házastárs vagy bejegyzett élettárs melletti öröklése és a dédszülőknél távolabbi felmenők öröklése),

c) a parentéláris (törzsenkénti) öröklés elve.

A parentéla az azonos felmenői fokon lévő egyenesági rokonok és azok leszármazóit tartalmazó öröklési csoport. Tehát egy parentéla tartoznak a szülők és a szülői leszármazók. A következő parentéla a nagyszülőkből és az ő leszármazóikból áll, és így tovább. A parentéláris öröklés elve azt jelenti, hogy az adott parentéla tartozó személyek megelőzik a következőbe tartozókat (például nagyszülő vagy nagyszülői leszármazó csak akkor örökölhet, ha az összes szülő és szülői leszármazó is kiesett a leszármazókkal, valamint a házastárral és a bejegyzett élettárral együtt). A Ptk. annyiban változtat a korábbi szabályozáson, hogy a parentéláris öröklés elvét nemcsak a nagyszülőig, hanem már a dédszülőig követi. Megjegyezzük, hogy távolabbi rokon öröklése esetén a bírói gyakorlat szerint a rokonsági, származási konkrét kapcsolat tisztázása után lehet csak megállapítani, hogy törvényes öröklésre ki jogosult (BH1982.332.).

2. A leszármazók öröklése

A leszármazók öröklésére vonatkozó szabály megfogalmazásán a Ptk. nem változtat. Így a jogszabálynak az a megfogalmazása, hogy első sorban az örökgyó gyermeke a törvényes örökös, nem jelenti azt, hogy a gyermek mellett más személy ne örökölhetne törvényes örökösként: a régi szabályozásnak megfelelően a házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs) a gyermek és a többi leszármazó mellett örököl (lásd a 7:58. §-nál).

Az örökgyó gyermekének az örökgyónak az egyenes ági közvetlen leszármazója és az örökgyó által örökbe fogadott személy minősül [4:97. § (1) bekezdés, az örökbefogadás öröklési jogi joghatásait lásd a 7:72–73. §-oknál]. Örökgyó leszármazói alatt pedig azokat a személyeket értjük, akik tekintetében az örökgyó egyenesági felmenő rokonnak minősül (természetesen az örökbefogadás azonos megítélés alá esik a vérségi származással).

A törvényes öröklésben a közelebbi leszármazók mindig megelőzik a távolabbi, azaz a saját leszármazóikat. Ezek a távolabbi leszármazók csak a saját felmenőjük kiesése esetén örökölhetnek a helyettesítés elve alapján.

Az egyes leszármazók örökrészét az alábbi módon kell meghatározni, ha csak leszármazók örökölnek. Meg kell vizsgálni, hogy az örökgyónak hány olyan gyermeke van, aki nem esett ki az öröklésből, vagy úgy esett ki az öröklésből, hogy a leszármazója helyettesíti (a helyettes örökös nélkül kiesett gyermekeket figyelmen kívül kell hagyni). E szám reciprokra lesz a gyermekrészt nagysága. Minden olyan gyermek, aki nem esett ki az öröklésből, a hagyatékából egy gyermekrészt örököl. Ha valamelyik gyermek kiesett az öröklésből, de van olyan leszármazója, aki az öröklésben helyettesíti, akkor a kieső gyermekre jutó gyermekrészt kell elosztani az őt helyettesítő leszármazók között a fent bemutatott módon.

A fentiekből látszik, hogy az örökhagyó unokái vagy távolabbi leszármazói nem feltétlenül vannak egyező kapcsolatban az örökhagyóval. Ha például az örökhagyónak két gyermeke volt, és ők úgy estek ki az öröklésből, hogy az első gyermek után egy, a második gyermek után viszont két unoka maradt, akkor az első gyermek utáni unoka a hagyaték felét, a második gyermek utáni két unoka pedig fejenként a hagyaték negyedét örökli.

7:56. § [Osztályrabocsátási kötelezettség]

- (1) Ha több leszármazó közösen örököl, mindegyik örökös társ köteles a hagyaték értékéhez hozzászámítani annak az ingyenes adománynak az értékét, amelyben őt az örökhagyó életében részesítette, feltéve, hogy a hozzászámítást az örökhagyó kikötötte, vagy a körülményekből arra lehet következtetni, hogy a juttatást a hozzászámítás kötelezettségével adta.**
- (2) Osztályrabocsátási kötelezettség terheli a közösen öröklő leszármazókat akkor is, ha az örökhagyó végintézkedése alapján örökök a törvényes örökösöknek megfelelő hányadot.**
- (3) A szokásos mértékű ingyenes adományt és a tartásra rászorult leszármazó részére nyújtott tartást akkor sem kell osztályra bocsátani, ha azt az örökhagyó kifejezetten kikötötte.**

A Ptk. kisebb módosítással fenntartja az osztályrabocsátás intézményét. Az osztályrabocsátás célja a leszármazók (mint azonos öröklési helyzetben lévő rokonok) lehetőleg egyenlő mértékű öröklésének biztosítása. Éppen ezért a házastársnak és bejegyzett élettársnak nincs osztályrabocsátási kötelezettsége [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 99–100.], de az ő öröklésük nem képezi akadályát annak, hogy a leszármazók tekintetében érvényesüljön az osztályrabocsátás. Ebben az esetben a házastárs és a bejegyzett élettárs juttatásait az osztályrabocsátás elvégzésekor mint a hagyaték tiszta értékét csökkentő tényezőket kell figyelembe venni. Az osztályrabocsátásnak egyébként az a lényege, hogy a leszármazó hagyatékából való részesedését az örökhagyótól korábban ingyenesen szerzett juttatások értéke csökkenti.

Az osztályrabocsátás egyik feltétele az, hogy az örökhagyó után több leszármazó közösen örököljön. Az 1959-es Ptk. szabályát a Ptk. kiegészíti azzal, hogy a közösen öröklő leszármazókat akkor is terheli az osztályrabocsátási kötelezettség, ha az örökhagyó végintézkedése alapján örökök a törvényes örökösöknek megfelelő hányadot. Tehát a leszármazókat az osztályrabocsátási kötelezettség nemcsak törvényes, hanem végintézkedésen alapuló öröklés esetén is terhelheti. Csak az a végintézkedés alapozhat meg osztályrabocsátási kötelezettséget, amely valamennyi leszármazónak a törvényes örökös részét juttatja. Tehát nem állnak fenn az osztályrabocsátás feltételei akkor, ha a végintézkedés kizár vagy kitagad olyan leszármazót, aki a törvény alapján örökölné, vagy a végintézkedés valamelyik leszármazónak a törvényes örökös részénél nagyobb vagy kisebb hányadot juttat. Álláspontunk szerint nem képezi akadályát az osztályrabocsátásnak önmagában az, ha a végintézkedés hagyományrendelést vagy meghagyást tartalmaz, és az sem, ha valamelyik leszármazó az örökségről lemond, vagy azt visszautasítja (akár törvényes, akár végintézkedésen alapuló öröklésről van szó).

Az osztályrabocsátás másik feltétele az, hogy annak kötelezettségét az örökhagyó kikötötte, vagy a körülményekből az következik, hogy a juttatást ezzel a feltétellel adta. A kikötéssel kapcsolatban nincs alakszerűségi előírás, ezt megteheti az örökhagyó írásban, szóban és ráutaló magatartással is. Az osztályrabocsátási kötelezettséget megalapozó

nyilatkozatot az adomány juttatásakor kell megtenni, mert a juttatásban részesítettnek az ajándékozáskor tudnia kell arról, hogy az ajándékot ezzel a feltétellel kapta. Értelemszerű továbbá az is, hogy a kikötést a megadományozotthoz címzett nyilatkozattal kell megtenni, arról tehát a megadományozottnak tudomást kell szereznie (BH1998.589.). Ebből álláspontunk szerint az következik, hogy ha az osztályrabocsátási kötelezettséget nem az örökhagyó nyilatkozatából, hanem a körülményekből következik, akkor ezeknek a körülményeknek már a juttatáskor fenn kell állniuk, és azokat a megadományozottnak már akkor meg kell ismernie. Egyébként az örökhagyónak az adományozás tekintetében nem kell egységesen eljárni: megteheti azt is, hogy egyes adományokat osztályra bocsátási kötelezettséggel terhelten, másokat anélkül ad (ez hasonlít a kötelesrésznél a betudás elengedésével vagy anélkül biztosított adományozáshoz, lásd a 7:83. §-nál).

Osztályrabocsátani csak azokat az adományokat – az adomány megfelel az ajándék fogalmának – kell, amelyeket a leszármazók kaptak, így a leszármazók hozzátartozóinak juttatott adományokat nem kell osztályrabocsátani. Annak nincs relevanciája, hogy az adományozás mikor történt, és hogy az ajándék az örökhagyó halálakor megvan-e még. Tehát azokat az adományokat is osztályra kell bocsátani, amelyeket a leszármazó az örökhagyó haláláig felélt, elhasznált, elvesztett stb.

A leszármazóknak juttatott adományokból továbbra sem kell osztályra bocsátani a szokásos mértékű ingyenes adományt és a tartásra rászorult leszármazó részére nyújtott tartást, mert e juttatások nem sértik a leszármazóknak a hagyatékából való egyenlő részesedését. Az 1959-es Ptk. a szokásos mértékű ingyenes adomány helyett a szokásos mértékű ajándék kifejezést használta. Álláspontunk szerint a megfogalmazás változása nem jár a tartalom módosulásával. Az ítélkezési gyakorlat szokásos mértékű ajándéknak a családi, társadalmi szokásoknak megfelelő alkalmakkor adott, viszonylag csekélyebb értékű ajándékokat tekinti. A mérték meghatározásánál jelentősége van az ajándékozó anyagi körülményeinek is (BH1994.314.). Így továbbra is azokat az adományokat nem kell osztályrabocsátani, amelyek a felek közötti ajándékozási szokásoknak megfelelnek (például névnapi vagy születésnap ajándék). Elképzelhetőnek tartjuk azonban, hogy egyes kivételes alkalmakkor adott nagyobb értékű ajándék nem esik e kivétel alá még akkor sem, ha egyébként ilyen alkalmakkor elfogadott az ajándékozás (például jelentősebb értékű nászajándék).

Az osztályrabocsátási kötelezettséget nem hivatalból, hanem csak kérelemre vizsgálják. Az osztályrabocsátási kötelezettség feltételeinek fennállását annak kell bizonyítania, aki arra hivatkozik [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 101.]. Mivel az öröklési igény nem évül el, ezért álláspontunk szerint az osztályrabocsátás a hagyaték megnyílása után bármikor igényelhető.

7:57. § [Az osztályrabocsátás foganatosítása]

- (1) A hagyaték és az osztályra bocsátott ingyenes adományok tiszta értékének összeszámításával nyert együttes értéknek a törvényes örökrészeknek megfelelő arányos elosztása útján kell meghatározni az egy örökösnek jutó örökrészt, és abból le kell vonni az örökös által osztályra bocsátott értéket.**
- (2) Az osztályra bocsátott érték meghatározásánál az ingyenes adomány juttatáskori értékét kell számításba venni. A bíróságtól a körülmények figyelembevételével vett más érték meghatározását kérheti az az érdekelt, aki számára a juttatáskori érteken való számításba vétel súlyosan méltánytalan.**
- (3) Ha az öröklésből kiesett személynek leszármazója van, a leszármazó köteles a kiesett személy által kapott ingyenes adományt osztályra bocsátani. Több leszármazónak**

- az osztályra bocsátott értékek figyelembevételével kiszámított örökrészből a felmenő által kapott ingyenes adományt a hagyatékban való részesedés arányában kell levonni.**
- (4) Ha az örökös által osztályra bocsátott érték eléri vagy meghaladja az örökrészenek az osztályra bocsátott értékek figyelembevételével kiszámított értékét, őt a felosztásra kerülő hagyatéki vagyonból kielégítettnek kell tekinteni, de a többletet visszatéríteni nem köteles. Ebben az esetben a hagyatékot a többi örökös között a hagyatékban nem részesülő örökösnek és az ő ingyenes adományának figyelmen kívül hagyásával kell felosztani.**

A Ptk. érdemben nem változtat az osztályrabocsátás foganatosításának szabályain, csak egy ponton módosít ezeken: a bíróság nem hivatalból, hanem csak kérelemre vehet figyelembe az ingyenes adomány juttatáskori értéke helyett más értéket az osztályra bocsátott érték meghatározásánál. Megjegyezzük, hogy ennek továbbra is az a feltétele, hogy a juttatáskori értéken való számításba vétel súlyosan méltánytalan legyen a kérelmező érdekelt számára. A súlyos méltánytalanságot jellemzően az értékviszonyok időközbeni jelentős megváltozása alapozza meg.

Az osztályrabocsátás foganatosítása, azaz az egyes leszármazókat megillető örökrészek kiszámítása az alábbiak szerint történik. Első lépésként meg kell növelni a hagyaték tiszta értékét az összes osztályra bocsátandó ingyenes juttatás értékével. A hagyaték tiszta értékét egyébként a kötelesrész kiszámításához hasonló módon (lásd a 7:80. §-nál) kell meghatározni azzal a különbséggel, hogy a házastárs, bejegyzett élettárs hagyatékából való részesedését is le kell vonni a hagyaték értékéből. Ha ez haszonélvezeti jog, akkor azt értékcsökkentő tényezőként kell figyelembe venni (véltetően a megváltás szabályai szerint, lásd a 7:59. §-nál). Az osztályra bocsátott érték meghatározásánál az ingyenes adomány juttatáskori értékét kell számításba venni. Ez alól kivételt jelent, ha valamelyik érdekelt azt kéri a bíróságtól, hogy a körülmények figyelembevételével más értéket határozzon meg, mert számára a juttatáskori értéken való számításba vétel súlyosan méltánytalan lenne. Az ilyen kérelmet megalapozhatja például a nagymértékű infláció vagy az ingatlanárak jelentős megváltozása. A kivételes szabály alkalmazása esetén a bíróság az adományt jellemzően a hagyaték megnyílásakor fennálló értékén veszi figyelembe.

A korábbi szabályozásnak megfelelően, a betudáshoz (7:83. §) hasonlóan a leszármazó köteles arányosan osztályra bocsátani a kieső köztes leszármazónak adott ingyenes adomány értékét. Ez az osztályrabocsátási kötelezettség akkor is terheli a távolabbi leszármazót, ha az ingyenes juttatásból a kieső köztes leszármazó után egyébként nem részesült.

A második lépés az, hogy a hagyatékban az osztályra bocsátott adományokkal korrigált értéket elosztjuk azon gyermekek számával, akik nem estek ki az öröklésből, vagy úgy estek ki az öröklésből, hogy van helyettes örökösük. Így megkapjuk az osztályrabocsátás utáni gyermekrész értékét. Ebből az értékből azonos módszerrel kiszámítható a távolabbi leszármazókra jutó részesedés is.

A harmadik lépésben pedig kiszámolhatjuk az egyes leszármazók osztályrabocsátás utáni örökrészét. Ehhez mindössze annyit kell tennünk, hogy az adott leszármazóhoz igazodva az osztályrabocsátás utáni gyermekrészből, unokarészből stb. levonjuk az általa osztályra bocsátott értékét. Ennek során nemcsak a leszármazó által közvetlenül osztályra bocsátott értéket (tehát annak az adománynak az értékét, amelyet ő maga kapott) kell levonni, hanem azt is, amelyet ő közvetlenül bocsát osztályra. Ez utóbbi alatt azt értjük, hogy a kieső leszármazót helyettesítő leszármazók kötelesek arányosan (azaz abban az arányban, amelyikben a kieső leszármazó örökrészből részesülnek) osztályra bocsátani

azt az ingyenes adományt, amelyet a kieső leszármazó úgy kapott az örökhagyótól, hogy neki osztályra kellett volna bocsátania.

Ha mindegyik leszármazó esetén pozitív értéket kapunk, akkor a végére is értünk az osztályrabocsátás foganatosításának. Ha viszont valamelyik leszármazó osztályrabocsátás utáni örökrésze 0 vagy negatív lenne (ezt nevezzük túladományozásnak), akkor őt a hagyatékából kielégítettnek kell tekinteni, és a személyének, valamint a neki adott ingyenes juttatásoknak a figyelmen kívül hagyásával újra el kell végezni az osztályrabocsátást. Hangsúlyozzuk, hogy akkor is el kell végeznünk újra az osztályrabocsátást, ha egyik leszármazónál sem kapunk negatív értéket, de legalább egy leszármazó esetén 0 lenne az osztályrabocsátás utáni örökrésze, mert eltérő értékeket fogunk kapni akkor, ha nélküle végezzük el az osztályrabocsátást, hiszen őt a gyermekrész, az unokarész stb. meghatározásakor sem fogjuk figyelembe venni. Az osztályrabocsátás elvégzését addig kell ismételni, amíg mindegyik figyelembe veendő leszármazó juttatása pozitív értékű nem lesz.

Megjegyezzük, hogy meglehetősen ellentmondásos eredménnyel járhat az, ha nem az egyik gyermek, hanem az egyik távolabbi leszármazó által osztályra bocsátott érték éri el éppen az örökrészének az osztályra bocsátott értékek figyelembevételével kiszámított értékét. Ilyenkor ugyanis előfordulhat az a helyzet, hogy ő végül összességében kisebb értékű juttatást kap az örökhagyó után, mint az azonos pozícióban lévő további leszármazók. Ezt az esetet egy konkrét példán keresztül tudjuk bemutatni: az örökhagyónak két gyermeke volt, ezek közül egyik élte őt túl (GY1), a másik (GY2) úgy halt meg az örökhagyó előtt, hogy utána két további leszármazó maradt (ők az örökhagyó két unokája U1 és U2). Az örökhagyó egyetlen adományt adott életében az osztályrabocsátási kötelezettség előírásával: U1-nek 40 egység értékben. A hagyaték tiszta értéke pedig legyen 120 egység. Ebben az esetben a hagyatékban az osztályra bocsátott adományokkal korrigált értéke 160 egység lesz. Ennek megfelelően a gyermekrész 80 egység, az unokarész pedig 40 egység. Vegyük észre, hogy U1 adománya éppen eléri az unokarészt, tehát őt kielégítettnek kell tekinteni, ezért a hagyatékot a többi örökös között U1 és az ő ingyenes adományának figyelmen kívül hagyásával kell felosztani. Ebből az következik, hogy végül GY1 és U2 egyaránt 60-60 egységet kap majd a 120 egység értékű hagyatékából, mert GY2 után csak U2-t lehet leszármazóként figyelembe venni, így U2 is egy teljes gyermekrészt fog kapni a hagyatékából. Ennek megfelelően U1 csak 40 egység értékű juttatást kap(ott) az örökhagyó után, U2 viszont 60 egységet, amely meglehetősen ellentmondásosnak tűnik, hiszen az osztályrabocsátásnak éppen az lenne a célja, hogy az azonos helyzetben lévő leszármazók az örökhagyó után azonos értékű juttatást kapjanak. Álláspontunk szerint az lenne a helyes megoldás, hogy abban az esetben, amikor valamelyik örökös által osztályra bocsátott érték éppen eléri az örökrészének az osztályra bocsátott értékek figyelembevételével kiszámított értékét, akkor őt ugyan kielégítettnek kelljen tekinteni (tehát a hagyatékából további juttatásra nem lesz jogosult), de a hagyatékot ennek ellenére az ő személyének és az ő ingyenes adományának a figyelembevételével kelljen felosztani.

Végül megjegyezzük, hogy az osztályrabocsátás (a kötelesrészért való felelősséggel szemben) nem eredményez vagyonomozgást az örökösök között, a túladományozottnak nincs megtérítési kötelezettsége a többi leszármazóval szemben. Tehát az örökhagyó életében ingyenes juttatásban részesített leszármazó csak arra kötelezhető, hogy osztályrabocsátással a részére ingyenesen juttatott vagyont, vagyis a hagyatékhoz azt hozzászámítsák, és a hagyatéki vagyon felszámolásánál azt már mint részére kiadott hagyatékot elszámolják, arra azonban nem, hogy az előzetes juttatás egy részét örökösének kifizesse vagy visszaadja (BH1980.212.).

7:58. § [Házastárs öröklése leszármazó mellett]

- (1) Az örökhagyó házastársát leszármazó örökös mellett megilleti**
  - a) a holtig tartó hasznélvezeti jog az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon; és**
  - b) egy gyermekrészt a hagyaték többi részéből.**
- (2) A hasznélvezeti jog nem korlátozható, és a házastárssal szemben megváltása nem igényelhető.**
- (3) Osztályos egyezségben a házastársnak a gyermekrészt helyett az egész hagyatékra kiterjedő holtig tartó hasznélvezeti jog biztosítható.**

1. A házastárs sajátos helyzete a törvényes öröklés rendjében

A házastárs helyzete több szempontból is sajátos a többi törvényes örököshöz képest. Egyrészt ő nem rokona az örökhagyónak a többi törvényes örökössel ellentétben. Másrészt különös kiesési ok vonatkozik rá (az életközösség végleges megszakadása), és a törvényes öröklési jogosultságát nemcsak öröklési jogi aktus (például kizárás vagy visszautasítás) szüntetheti meg, hanem családi jogi aktus is: a házasság felbontása. Ebből kifolyólag a volt házastárs nem törvényes örökös. Abban is különleges a házastárs törvényes öröklésen belüli jogállása, hogy nem lehet rá alkalmazni a helyettesítés elvét: ha a házastárs kiesik a törvényes öröklésből, akkor leszármazója nem helyettesíti. Ez természetesen nem akadályozza azt, hogy az örökhagyóval közös leszármazója saját jogon örököljön.

Ehelyütt említjük meg azt is, hogy a Bét. 3. § (1) bekezdésének b) pontja alapján a házastársra vagy házastársakra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársra vagy bejegyzett élettársakra is megfelelően alkalmazni kell, ha a Bét. eltérően nem rendelkezik, vagy a rendelkezés alkalmazását nem zárja ki. Mivel a Bét. az öröklési jogviszonyokra nem tartalmaz sem eltérő, sem kizáró rendelkezést, ezért valamennyi olyan öröklési jogi szabályt – így a törvényes öröklés szabályait is –, amely irányadó a házastársra, a bejegyzett élettársra is alkalmazni kell.

2. A túlélő özvegy öröklési helyzetének megváltozása

A törvényes öröklés rendjének legfontosabb módosítása a Ptk.-ban a házastárs (bejegyzett élettárs) öröklési helyzetének megváltoztatása: a Ptk. „leszármazók mellett – özvegyi hasznélvezeti jog biztosítása helyett – állagörökössé teszi a házastársat, és leszármazók hiányában a házastárs mellett részelteti az örökhagyó szüleit is” Indokolás (686.). Az egész hagyatékra kiterjedő hasznélvezeti jognak az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon való hasznélvezeti jogra való korlátozását és helyette a további hagyatékából egy gyermekrészt juttatását az özvegy számára az alábbiakkal támasztotta alá a jogalkotó. „Manapság a hagyatékokban egyre jelentősebb szerepet játszanak az olyan vagyontárgyak (készpénz, bankbetét, üzletrész, értékpapír stb.), amelyekre az állagöröklés és a hasznélvezeti jog öröklésének párhuzamos elismerése gyakorlati szempontokból nem célszerű. Emellett egyre gyakrabban találhatók a hagyatékokban olyan ingó dolgok, amelyek a hasznélvezet során viszonylag hamar elhasználandók, amortizálódhatnak, és ezért a hasznélvezet megszűnése után az állagörökös számára nem jelentenek értéket. A családi viszonyokban bekövetkezett egyes változások is a hasznélvezeti jog öröklése ellen szólnak. Ilyen fejleménynek tekinthető mindenekelőtt az a tény, hogy gyakoribbá válnak az olyan

családok, amelyekben az örökhagyó korábbi házasságából született gyermekeinek és újabb házastársának érdekei ütköznek, és ahol ráadásul az érintettek közötti kis korkülönbségre tekintettel a konfliktusok hosszú ideig elhúzódhatnak, sőt előfordul az is, hogy az állagörökös nem is éli túl a haszonélvezeti örökös, vagy a hosszú ideig fennálló haszonélvezeti jog alatti elhasználódás miatt nem jut hozzá jussához. Piacgazdasági viszonyok között fontos mérlegelendő szempont az is, hogy a haszonélvezeti joggal terhelt tulajdon erősen csökkent értékű hitelbiztosíték. [...] A [Ptk.] a meghatározott vagyontárgyakra korlátozott haszonélvezeti joggal kívánja biztosítani a túlélő házastárs számára azt a lehetőséget, hogy megszokott környezetében maradjon az örökhagyó halála után is. Az állagörökség mértékét a [Ptk.] egy gyermekrészben határozza meg, és pedig a haszonélvezeti joggal terhelt hagyatéki részen felüli hagyatékon. A házastárs örökészének meghatározása figyelemmel van arra is, hogy az örökölt tulajdonjogot adott esetben jelentős mértékben kiegészíti az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon biztosított haszonélvezeti jog” (Indokolás 686–687.).

Megjegyezzük, hogy az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon felüli hagyatékból az özvegyet illető gyermekrész kiszámolásakor a következőképpen kell eljárunk. Először is meg kell vizsgálnunk, hogy hány olyan gyermek van, aki nem esett ki az öröklésből, vagy kiesése ellenére volt helyettes örököse. Ehhez az értékhez hozzá kell adni egyet, mert az özvegy is gyermekrészt fog kapni. Az így kapott szám reciproka lesz a gyermekrész nagysága.

3. Az özvegyi jog és terjedelme

Özvegyi jognak nevezzük azt a haszonélvezeti jogot, amelyet a törvényes öröklés szabályai a túlélő özvegynek biztosítanak a hagyatéknak felett. Ennek megfelelően nem minősül özvegyi jognak, ha az örökhagyó végintézkedésben alapít haszonélvezeti jogot a házastársra vagy bejegyzett élettársára javára.

A Ptk. szerint az özvegy csak az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon szerez özvegyi jogot. A jogirodalomban többen is felvetették azt a kérdést, hogy pontosan mit is kell az örökhagyóval közösen lakott lakás alatt érteni [Orosz Árpád: Öröklési jog *in* Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata. I/VI.* (HVG–ORAC 2014, Budapest) 274. és Fabó Tibor: Öröklési jog. *Törvényes öröklés in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 638.]. Az itt megfogalmazott véleményekkel egyetértünk annyiban, hogy nem az ingatlan-nyilvántartási megnevezés, hanem az ingatlan tényleges funkciója a döntő abban, hogy az lakásnak minősül-e. És az is elképzelhető, hogy akár több olyan ingatlan is legyen, amely az örökhagyóval közösen lakott lakásnak minősül, ha az örökhagyó és az özvegy időszakosan több helyen is lakott. Ezt még azzal egészítenénk ki, hogy ha jogvita merül fel azzal kapcsolatban, hogy az adott ingatlan lakás-e, akkor ennek eldöntésében irányadó lehet az Ltv. 91/A. §-a, amely többek között meghatározza a lakás fogalmát is.

A lakáshoz tartozó berendezési és felszerelési tárgy fogalmát szintén nem határozza meg a Ptk. Ez alatt álláspontunk szerint azokat a vagyontárgyakat kell érteni, amelyek úgy találhatók meg a lakásban, hogy azokat a bent lakók a mindennapi életvitel során használják (például a bútorok, a háztartási gépek, a telefonkészülék, a televízió stb., az örökhagyó bélyeggyűjteménye viszont már nem).

A Ptk. új rendelkezésként kimondja, hogy osztályos egyezségben a házastársnak a gyermekrész helyett az egész hagyatékra kiterjedő holtig tartó haszonélvezeti jog biztosítható. Ebben az esetben az özvegyi jog terjedelme az eredetileg biztosítottnál nyilvánvalóan szélesebb lesz. E rendelkezéssel a megszokott rendről az újra való áttérést kívánja elősegíteni a Ptk. (Indokolás 687.). Álláspontunk szerint ennek külön kimondására külön nem volt szükség, mert a 7:93. § alapján a jogosultak egyébként is szabadon oszthatják fel a hagyatékot egymás között osztályos egyezséggel. Tehát például még arra is lehetőségük van, hogy az özvegy nem az egész hagyatékon, hanem más, meghatározott hagyatéki tárgyakon kapjon haszonélvezeti jogot, vagy haszonélvezeti helyett használati jog illesse meg stb.

A haszonélvezeti jogok versengésének problémája a jövőben elsősorban akkor fog felmerülni, ha az érintettek az osztályos egyezségben a Ptk.-nál nagyobb terjedelmű haszonélvezeti jogot biztosítanak az özvegynek. Így továbbra is előfordulhat olyan helyzet, hogy az özvegy olyan vagyontárgyon kap haszonélvezeti jogot, amelyet az örökhatóság által szerződéssel alapított haszonélvezet terhel. Ebben az esetben csak a szerződéses haszonélvezeti jog megszűnése után gyakorolható azon az özvegyi jog. Szintén felmerülhet az özvegyi jogok versengése. Ez azt jelenti, hogy ha a hagyatékot vagy egy részét egy korábbi özvegyi jog terheli, akkor csak annak megszűnése után gyakorolható az újabb özvegyi jog a hagyaték érintett részén.

Szintén az özvegyi jog terjedelméhez kapcsolódik az a változás is, hogy az már nem korlátozható, és az özvegygel szemben megváltása sem igényelhető. A haszonélvezet korlátozásának megszüntetése „a csökkentett mértékű haszonélvezeti jog rendeltetésében nyeri el magyarázatát. A törvény az örökhatósággal közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon úgy akarja garantálni a megszokott környezetet biztosító haszonélvezetet, hogy azt az állagörökös leszármazók ne korlátozhassák” (Indokolás 687.).

4. Az özvegyi jog megszűnése

Az özvegyi jog a Ptk. alapján alapvetően kétféleképpen szűnhet meg: az özvegy halálával és megváltással. A megváltással kapcsolatban a Ptk. annyiban változtat a korábbi szabályozáson, hogy azt már csak az özvegy kérheti. Az 1959-es Ptk. ezzel szemben úgy rendelkezett, hogy az özvegy által lakott lakásra, az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakra fennálló haszonélvezet megváltását nem lehetett kérni, a hagyaték további részére viszont bárki kérhette a megváltást. Ráadásul a korábbi bírói gyakorlat az 1959-es Ptk. e rendelkezését úgy értelmezte, hogy az özvegy által lakott lakásra, az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakra fennálló haszonélvezet megváltását még az özvegy sem kérhette (BH1986.194.), bár a 2/2006. PK véleménnyel hatályon kívül helyezett PK 84. szerint a felek megállapodhattak a házastárs által lakott lakásra, az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakra fennálló haszonélvezet megváltásában is, és arra is volt lehetőségük, hogy a haszonélvezeti jog megszüntetésében a megváltás keretein kívül állapodjanak meg (BH1981.61.). Mivel az özvegyi jog a Ptk. alapján elsősorban az özvegy által lakott lakásra, az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakra terjed ki, annyiban nem hoz változást a Ptk., hogy a megváltást a leszármazók nem kérhetik. Az viszont újdonság, hogy az özvegy egyértelműen kérheti az özvegyi jog megváltását az általa lakott lakásra és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakra, valamint az is, hogy ha az özvegyi jog egyéb vagyontárgyakra is kiterjed az osztályos

egyezség alapján, akkor a leszármazók e vagyontárgyakra sem kérhetik az özvegyi jog megváltását (a megváltásra vonatkozó további szabályokat lásd a 7:59. §-nál).

A Ptk. nem tartja fenn az 1959-es Ptk.-nak azt a rendelkezését, hogy ha a házastárs vagy a bejegyzett élettárs új házasságot köt, vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít, akkor haszonélvezeti joga megszűnik. E korábbi rendelkezés „hátterében elsősorban az a megfontolás állt, hogy történetileg a haszonélvezeti jognak főként tartási rendeltetése volt, és az új jogi kapcsolat biztosítani volt hivatott a megfelelő eltartást. Ez az indok már a [z 1959-es] Ptk. elfogadásakor sem volt meggyőző. Ezen túlmenően az erkölcsi felfogás is tiltakozik egy olyan szabály ellen, amely a haszonélvezeti örökös e jog megtartása és egy új, jogilag formalizált kapcsolat közötti választásra kényszeríti” (Indokolás 687.). Erre tekintettel a Ptk. alapján az özvegynek akkor is fennmarad az özvegyi joga, ha új házasságot köt, vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít. Megjegyezzük, hogy az 1/2014-es PJE alapján a Ptk. eltérő rendelkezése miatt annak alkalmazása során a Kúria nem tekinti irányadónak a PK 83.-at, mely szerint a túlélő házastárs haszonélvezeti (özvegyi) joga nem szűnik meg azáltal, hogy házasságon kívül élettársi viszonyt folytat. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a Ptk. alapján a túlélő özvegy özvegyi joga megszűnne azzal, ha élettársi kapcsolatot létesít, hanem ez a kérdés a Ptk. alapján már fel sem merül, hiszen a házasság sem szünteti meg az özvegyi jogot.

7:59. § [A házastárs megváltási igénye]

- (1) A házastárs – a jövőre nézve – bármikor igényelheti a haszonélvezeti jog megváltását. A haszonélvezeti jog megváltásának a házastárs és a leszármazó méltányos érdekeinek figyelembevételével kell történnie.**
- (2) A megváltásra kerülő vagyonból a házastársat – természetben vagy pénzben – egy gyermekrészt illeti meg.**

A Ptk. alapján – szemben az 1959-es Ptk. rendelkezéseivel – az özvegyi jog nem korlátozható, és az özvegygel szemben megváltása nem igényelhető (lásd a 7:58. §-nál). Ennek megfelelően a megváltást csak az özvegy kérheti. Álláspontunk szerint erre akkor is lehetősége van, ha korábban osztályos egyezségben biztosították neki a 7:58. §(1) bekezdésében meghatározottól eltérő terjedelmű haszonélvezeti jogot a hagyaték felett (a jövőben valószínűleg éppen ezekben az esetekben fog felmerülni az özvegyi jog megváltása).

A korábbihoz képest az is új szabályozás a Ptk.-ban, hogy a megváltás már nem csak a hagyaték megnyílását követő egy éven belül kérhető. „A megváltás időbeli korlát nélküli biztosítása lehetővé teszi az érintettek személyi és vagyoni viszonyaiban bekövetkezett változások figyelembevételét” (Indokolás 687.). Emellett az 1959-es Ptk. vonatkozó rendelkezése azzal is kiegészül, hogy a megváltásnak az özvegy és a leszármazó méltányos érdekeinek figyelembevételével kell történnie. „Ez vonatkozik mindenképp a megváltás időpontjának megválasztására” (Indokolás 687.). Álláspontunk szerint ebből az következik, hogy a bíróság el is utasíthatja a megváltás iránti kérelmet, vagy a kérelmezettől eltérő módon is megvalósíthatja a megváltást.

Az, hogy a megváltás csak a jövőre nézve kérhető, szintén eltérés a korábbi gyakorlathoz képest, mely szerint az özvegy a megváltásként kapott hagyatéki vagyontárgyat az örökhagyó halála időpontjára visszamenő hatállyal szerezte meg, és ez időponttól gyakorolhatta a tulajdonost megillető jogokat. Ezzel együtt azzal a vagyonrészrel kapcsolatban, amely a megváltás folytán a haszonélvezeti jogtól mentesült, a megváltás időpontjáig beszédett haszonnal el kellett számolnia az eredeti örökösrel (BH1994.189.). A Ptk. azért írja elő azt, hogy a megváltás a jövőre nézve

kérhető, mert ellenkező esetben bonyolult elszámolási viszony keletkezne az érintettek között (Indokolás 689.). Ebből álláspontunk szerint az következik, hogy a megváltásra kerülő vagyonnak a hagyaték megnyílása óta bekövetkezett értékváltozása sem keletkeztet elszámolási viszonyt a felek között, legfeljebb annak körében értékelhető, hogy a megváltás megvalósítása feleljen meg a felek méltányos érdekeinek.

A megváltásra kerülő vagyomból továbbra is egy gyermekrész illeti meg az özvegyet, amelyet elsősorban természetben kell kiadni. Ennek az az oka, hogy így a megváltás után az özvegy a gyermekkel azonos részt kap, ha a megváltást mindegyik leszármazóval szemben kéri. Ennek kiszámítási módja a következő: számba kell vennünk, hogy a hagyatéknek mekkora részét örökölték azok a leszármazók, akikkel szemben az özvegy a megváltást kéri (az özvegynek nem kell szükségszerűen valamennyi leszármazóval szemben kérnie a megváltást, például előfordulhat az, hogy a megváltást a saját leszármazóival szemben nem kéri). Ez az érték adja ki az „első számot”. Ezután meg kell nézni, hogy hány olyan gyermek van, aki nem esett ki az öröklésből, vagy kiesése ellenére volt helyettes örökös. Ehhez az értékhez hozzá kell adni egyet, mert az özvegy is gyermekrészt fog kapni, ez lesz a gyermekeknek az özvegyre tekintettel meghatározott száma, a „második szám”. Végül az első számot el kell osztani a második számmal, és az így kapott érték lesz az a többlet, amelyre az özvegy a hagyatékából a megváltás után állagörökösként szintén jogosulttá válik. Az osztóban akkor is a második számnak kell szerepelnie, ha nem gyermekkel, hanem távolabbi leszármazóval (például unokával stb.) szemben kéri az özvegy a megváltást. Ha pedig azt akarjuk kiszámolni, hogy egy leszármazónak mekkora rész marad a hagyatékából, a következő módszert kell követnünk.

Először számoljuk ki, hogy mekkora lenne annak a többletnek az értéke, amelyet az özvegy akkor kapna még a hagyatékából, ha a megváltást csak az adott leszármazóval szemben kérné. Ezután abból az értékből, amelyet az adott leszármazó a hagyatékából eredetileg örökölt, vonjuk le az előbb kapott értéket, és az így kiszámolt érték lesz az, amelyre az adott leszármazó a hagyatékából a megváltás után is jogosult marad.

Álláspontunk szerint az, hogy az özvegy a megváltás után a megváltásra kerülő vagyomból egy gyermekrészt kap, annyiban nem logikus, hogy így a hagyatékából az özvegynek jutó vagyon nincs összefüggésben azzal, hogy mekkora volt az özvegyi jog értéke. Az ugyanis nem az örökhagyó gyermekeinek számától, hanem az özvegy életkorától függ [lásd az Itv. 72. § (4) bekezdését]. Így ha az örökhagyónak kevés gyermeke volt, és az özvegy idős, akkor megéri neki kérni a haszonélvezeti jog megváltását, ha viszont az örökhagyónak sok gyermeke volt, és az özvegy fiatal, akkor viszont nem.

Az özvegyi jog megváltására vonatkozó eljárási szabályokat a Hetv. 96–97. §-ai tartalmazzák.

7:60. § [Házastárs öröklése szülő mellett]

- (1) Ha leszármazó nincs vagy nem örökölhet, az örökhagyó házastársa örökli az örökhagyóval közösen lakott lakást és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakat.**
- (2) Az (1) bekezdésben nem érintett hagyaték felét az örökhagyó házastársa örökli, másik felét az örökhagyó szülei öröklik fejenként egyenlő arányban. Az öröklésből kiesett szülő helyén a másik szülő és az örökhagyó házastársa örököl fejenként egyenlő arányban.**

Az 1959-es Ptk. alapján leszármazó és ági vagyontárgy (vagy ági örökös) hiányában a teljes hagyatékot az özvegy örökölte. A Ptk. alapján öröklésre felhívható leszármazó

hiányában – de szülők mellett, ha nincs ági vagyontárgy vagy ági örökös – az özvegy csak az örökhagyóval közösen lakott lakást és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakat örököli meg egyedüli örökösként. A Ptk. ezzel továbbra is biztosítja, hogy „a túlélő házastárs változatlanul élvezhesse az örökhagyóval együtt megszokott környezetet” (Indokolás 687–688.).

A hagyaték többi részén az özvegynek azonban az örökhagyó szüleivel osztoznia kell. E mögött a „legfontosabb megfontolás az, hogy az örökhagyó idős szülője támogatóját, adott esetben eltartóját is elveszíti gyermeke halálával. A javasolt megoldást támogatja továbbá az a tapasztalat is, hogy mai viszonyaink között a szülő gyakran jelentősen hozzájárul gyermeke vagyonának gyarapodásához, és ez a hozzájárulás nem minden esetben minősül a hagyatékban – az adott szülőt illető – ági vagyonnak. [...] A szülő ilyen törvényes öröklési jogának elismerését támogató szempontok azt kívánják, hogy a szülő az örökrészt haszonélvezeti jog nélkül kapja meg” (Indokolás 688.).

A házastárs és szülők együttes öröklése sajátos abból a szempontból, hogy ilyenkor a szülők vonatkozásában sem érvényesül a helyettesítés elve. Tehát ha valamelyik szülő kiesik az öröklésből, akkor az őt megillető részt a másik szülő és az özvegy örökli egyenlő arányban. Ennek megfelelően az özvegy ilyen esetben az örökhagyóval közösen lakott lakás és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyak mellett a további hagyaték ötnyolcadát, a másik szülő pedig a háromnyolcadát örökli – ági vagyontárgy (vagy ági örökös) hiányában.

7:61. §

[Házastárs egyedüli öröklése]

Ha leszármazó és szülő nincs vagy nem örökölhet, az örökhagyó házastársa egyedül örököl.

A korábbi szabályozással ellentétben az örökhagyó özvegyének egyedüli örökléséhez nem elégséges az, hogy ne legyen leszármazó, ahhoz mindkét szülőnek ki kell esnie az öröklésből. Ebben az esetben sem érvényesül a helyettesítés elve a szülők vonatkozásában, tehát a házastárs mellett a szülői leszármazók nem örökölnek – ági vagyontárgy (vagy ági örökös) hiányában.

7:62. §

[Házastárs kiesése a törvényes öröklésből]

- (1) Nem örökölhet az örökhagyó házastársa, ha az öröklés megnyílásakor a házastársak között életközösség nem állott fenn, és az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy az életközösség visszaállítására nem volt kilátás.**
- (2) Az örökhagyó házastársának az öröklésből való kiesésére az hivatkozhat, aki a kiesés folytán maga örökölne, vagy a végintézkedéssel reá rótt kötelezettségtől vagy más tehertől mentesülne.**

Az 1959-es Ptk.-nak a házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs) kiesésére vonatkozó szabályozását jelentősen átalakítja a Ptk. Egyrészt a kiesési okot csak a törvényes öröklésre tartja fenn, a végintézkedésen alapuló öröklésből az életközösség megszakadása miatt a házastárs vagy bejegyzett élettárs nem eshet ki, ebben az esetben legfeljebb a végrendelet hatálytalanságáról lehet szó (lásd a 7:46. §-nál). Másrészt a törvényes öröklésből való kiesés szabályozását már nem az általános szabályok között találjuk, hanem a törvényes öröklés általános rendjéről szóló cím alatt.

A fentiekől eltekintve a törvényes öröklésből való kiesés szabályán a Ptk. érdemben nem változtat. A kieséshez ennek megfelelően továbbra is két konjunktív feltételnek kell teljesülnie: az életközösség megszakadása és helyreállításának kilátástalansága. E feltételek teljesülése esetén a házastárs azért esik ki a törvényes öröklésből, mert öröklési joga csak valódi, tehát tartalommal rendelkező házassági kapcsolaton alapulhat (BH1976.361.).

A kiesés együttes feltételeinek az öröklés megnyílásakor, objektíve kell fennállniuk. Az életközösség hiánya, a házastárs kiesésének első feltétele objektív jellegű: közömbös az, hogy az életközösség megszakadásának mi volt az oka, az melyik házastárs magatartására visszavezethető okból következett be, ki volt a vétkes, hiszen az örökhagyó után a vétlen házastárs sem örökölhet. Ezért nem szükséges vizsgálni viszont tehát azt, hogy az életközösség megszakadása melyik fél felróható magatartására vezethető vissza, hanem elegendő az említett objektív tény fennállásának a bizonyítása (BH2005.252.).

A házastársi életközösségnek, vagyis az együvé tartozásnak az ítélkezési gyakorlat szerint három alapvető ismérve van: a közös háztartás (együttlakás), a közös gazdálkodás és a benső házaselet (nemi kapcsolat). A közös háztartás a felek tényleges együttlakását, életvitelszerű közös életét (együttes étkezés, pihenés, háztartásvezetés stb.) jelenti. Ettől a feltételtől az együttlakást akadályozó tárgyi körülmények (pl. katonai szolgálat, tartós betegség gyógykezelése, vidéki vagy külföldi munkavállalás stb.) miatt el lehet tekinteni. A közös gazdálkodás a házastársak által együttesen kitűzött célok érdekében való közös munkálkodást, vagyis azt jelenti, hogy a házastársak a saját és a gyermekeik életviteléhez szükséges anyagi javak megszerzéséhez megkívánt gazdasági feltételeket közösen biztosítják (BH1988.358.). A belső személyes viszony elemei külső tényekből nehezebben ítélhetők meg, azokra rendszerint csak következtetni lehet.

Ezeknek a tényezőknek az együttes, összességében való értékelése alapján lehet általában az életközösség fennállását megállapítani. A házassági életközösség tartalmának tehát külső és belső megnyilvánulási elemei egyaránt vannak, a bírói gyakorlat azonban az életközösség létrejöttének és fennállásának megállapításához az említett elemek együttes fennállását nem követeli meg, elismeri azt, hogy azok közül egyik vagy másik hiányozhat, illetőleg az általánostól eltérően jelentkezhethet. Jelentőséget tulajdonít viszont az ítélkezési gyakorlat a házassági életközösség létesítése, fenntartása és megszakítása szempontjából az olyan tudati és akarati mozzanatoknak, mint a házastársi összetartozás, együvé tartozás érzése, szolidaritás és a házastársi kapcsolat fenntartására vagy annak megszakítására, felszámolására irányuló szándék (BH2005.252.).

Ha az örökhagyó olyan körülmények között köt házasságot, hogy közeli halála miatt az életközösség nem valósulhatott meg, a túlélő házastársnak az öröklésből való kiesését nem lehet megállapítani azon az alapon, hogy a házastársak között életközösség nem állott fenn (BH1977.546.). Hiszen az életközösség visszaállításának a kilátástalansága (a második feltétel) csak akkor értelmezhető, ha a felek között korábban már fennállt az életközösség.

Az életközösség visszaállításának kilátástalansága egyébként szubjektív körülmények vizsgálatán alapszik, de azok mérlegelése azonban szintén objektív elbírálást kíván. Nem az a döntő, hogy valamelyik fél kívánta-e az életközösség visszaállítását, hanem hogy mindkettőjük szándéka erre irányult, és erre magatartásukból, nyilatkozatukból, az eset összes körülményeiből következtetni lehessen (BH1987.18.). E feltétel megléte szempontjából azt kell vizsgálni, hogy a házastársak életviszonyainak, egymáshoz való kapcsolatának és egyéb körülményeinek a figyelembevételével volt-e reális kilátás az életközösség visszaállítására. Ebből a szempontból jelentősége lehet a különélés

időtartamának: a hosszabb különélés általában új kapcsolatok, életkörülmények kialakítására vagy valamelyik házastársnak a jövőbeni egyedüli életvitelére vonatkozó komoly elhatározására vezet, megerősítheti a házastársakat abban, hogy az életközösség megszakadását véglegesnek tekintsék (BH2005.252.).

A házastárs törvényes öröklésből való kiesése hivatalból nem, csak kérelemre vizsgálható. Keresetőségi jog pedig csak az érdekelt személyeket (akik a kiesés folytán maguk örökölnének, vagy a végintézkedéssel reá rótt kötelezettségtől vagy más tehertől mentesülnének) illeti meg. Ez azt is jelenti, hogy a bíróság a kiesést csak a perben álló felekegymás közötti viszonyában (*inter partes*) mondhatja ki, és annak jogkövetkezményeit is csak a peres felek egymás közti viszonyában alkalmazhatja (BH1991.316.). A perben mindkét feltételt annak kell bizonyítania, aki a házastárs kiesése folytán maga örökölné, illetőleg tehertől mentesülné (BH2005.252.).

Végül megjegyezzük, hogy ha a hagyaték megnyílását megelőzően már fel is bontották a házasságot, akkor nem kiesésről van szó, hanem a volt házastárs egyszerűen nem minősül törvényes örökösnek, és azért nem örököl.

7:63. § [Szülő és a szülő leszármazójának öröklése]

- (1) Ha leszármazó és házastárs nincs vagy nem örökölhet, az örökanyag szülői örökölnék fejenként egyenlő részben.**
- (2) Az öröklésből kiesett szülő helyén ennek leszármazói örökölnék olyan módon, mint a gyermek helyén annak leszármazói.**
- (3) Ha a kiesett szülőnek leszármazója nincs vagy nem örökölhet, egyedül a másik szülő vagy annak leszármazói örökölnék.**

A Ptk. fontos változtatása, hogy a szülő nemcsak leszármazó és házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján bejegyzett élettárs) hiányában (kiesése) esetén örökölnék, hanem leszármazó hiányában is a házastárssal (bejegyzett élettárssal) együtt. Ebben az esetben viszont a kieső szülőt a leszármazói nem helyettesíthetik (lásd a 7:60. §-nál).

A szülő az örökanyag közvetlen egyenesági felmenője, valamint az a személy, aki az örökanyagot örökbe fogadta [4:97. § (1) bekezdés, az örökbefogadás öröklési jogi joghatásait lásd a 7:72–73. §-oknál].

Ha viszont a leszármazókon kívül házastárs (bejegyzett élettárs) sincs (vagy kiesnek az öröklésből), akkor a Ptk. szerinti törvényes öröklés rendje megegyezik az 1959-es Ptk.-éval: ilyenkor a szülői parentéla örököl. A Ptk. mindössze annyit pontosít a korábbi megfogalmazáson, hogy a szülői parentéla öröklésének a feltétele nem a leszármazó és a házastárs (bejegyzett élettárs) hiánya, hanem az, ha ők nincsenek vagy nem örökölnének. Ez természetesen nem jelent érdemi változást, mert az 1959-es Ptk.-t is úgy értelmezték, hogy nemcsak a törvényes öröklésben előrébb álló jogosult nemlétezése, hanem annak kiesése is az őt követő jogosult törvényes öröklését teszi lehetővé.

A parentéla az azonos felmenői fokon lévő egyenesági rokonok és azok leszármazóit tartalmazó öröklési csoport. A szülői parentéla tehát a szülőkből és az ő leszármazóikból áll. A parentéláris öröklés elve azt jelenti, hogy az adott parentélába tartozó személyek megelőzik a következőbe tartozókat. Ennek megfelelően, ha az egyik szülő leszármazó nélkül esik ki, akkor az ő részét nem örökölik meg a nagyszülők, hanem egyedül a másik szülő vagy annak leszármazói fognak örökölni.

Megjegyezzük, hogy a szülőket értelemszerűen nemcsak közös leszármazóik helyettesíthetik, de az adott szülőt csak a saját leszármazói (ideértve a szülőnek

az örökhagyó másik szülőjétől eltérő személytől származó leszármazóit, azaz az örökhagyó féltestvérei) helyettesíthetik. Ezért például abban az esetben, ha mindkét szülő kiesett, és az örökhagyón kívül egy közös leszármazójuk van, valamint az apának a korábbi házasságából is született egy gyermeke, akkor az örökhagyó édestestvére örökli a hagyaték háromnegyedét (ő helyettesíti egyedül az anyát, aki a hagyaték felét örökölné, és az örökhagyó féltestvérel együtt helyettesíti az apát), a féltestvére pedig az egynegyedét (ő – az édestestvérrel együtt – csak az apát helyettesíti, aki egyébként a hagyaték felét örökölné).

Végül csak utalunk rá, hogy ági öröklés esetén az ági vagyontárgyak csak az érintett szülő ágán öröklődnek.

7:64. § [Nagyszülő és a nagyszülő leszármazójának öröklése]

- (1) Ha leszármazó, házastárs, szülő és szülőtől leszármazó nincs vagy nem örökölhet, törvényes örökösök egyenlő részekben az örökhagyó nagyszülői.**
- (2) Az öröklésből kiesett nagyszülő helyén ennek leszármazói örökölnék ugyanúgy, mint a kieső szülő helyén ennek leszármazói.**
- (3) Ha a kiesett nagyszülőnek leszármazója nincs vagy nem örökölhet, helyette nagyszülőpárja, ha ő is kiesett, helyette leszármazója örököl.**
- (4) Ha valamelyik nagyszülőpár kiesett, és helyükön leszármazó nincs vagy nem örökölhet, az egész hagyatékot a másik nagyszülőpár vagy az ő leszármazójuk örökli.**

A Ptk. nem változtat a nagyszülői parentéla öröklésének a feltételein. A szülői parentélához hasonlóan azonban itt is módosít a megfogalmazáson: a nagyszülői parentéla öröklésének a feltétele nem a leszármazó, a házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs), valamint a szülő és leszármazójának hiánya, hanem az, ha ők nincsenek vagy nem örökölhetnek. Ez természetesen szintén nem jelent érdemi változást, mert az 1959-es Ptk.-t is úgy értelmezték, hogy nemcsak a törvényes öröklésben előrébb álló jogosult nemlétezése, hanem annak kiesése is az őt követő jogosult törvényes öröklését teszi lehetővé.

A nagyszülői parentélára is áll az a szülői parentélával kapcsolatban a 7:63. §-nál tett megjegyzésünk, hogy a parentéla tagjaként kieső személyt (jelen esetben a nagyszülőket) értelemszerűen nemcsak közös leszármazóik helyettesíthetik, de az adott kieső személyt (jelent esetben a nagyszülőöt) csak saját leszármazói helyettesíthetik. A konkrét példát lásd a 7:63. §-nál.

Végül csak utalunk rá, hogy ági öröklés esetén az ági vagyontárgyat csak az érintett nagyszülő örökli.

7:65. § [Dédszülő és a dédszülő leszármazójának öröklése]

- (1) Ha nagyszülő és nagyszülőtől leszármazó nincs vagy nem örökölhet, törvényes örökösök fejenként egyenlő részekben az örökhagyó dédszülői.**
- (2) Az öröklésből kiesett dédszülő helyén ennek leszármazói örökölnék ugyanúgy, mint a kieső nagyszülő helyén ennek leszármazói.**
- (3) Ha a kiesett dédszülőnek leszármazója nincs vagy nem örökölhet, helyette dédszülőpárja, ha ő is kiesett, helyette leszármazója örököl.**
- (4) Ha valamelyik dédszülőpár kiesett, és helyükön leszármazó nincs vagy nem örökölhet, az egész hagyatékot fejenként egyenlő részekben a többi dédszülőpár örökli.**

(5) A (4) bekezdés alapján öröklő valamelyik dédszülő kiesése esetén a (2) és a (3) bekezdésben foglalt szabályokat kell alkalmazni.

A Ptk. a korábbi szabályozáson változtatva nemcsak a dédszülőknek, hanem a dédszülői leszármazóknak is biztosítja a törvényes örökléshez való jogot. „A gyakorlat az elmúlt évtizedekben felvetette, hogy az oldalági törvényes öröklést a dédszülői leszármazókra is célszerű kiterjeszteni. A [Ptk.] ki akarja elégíteni ezt a – nyilvánvalóan nem túlságosan széles körben felmerülő – méltányolható igényt. Ezzel a harmadik parentélát a dédszülők és a dédszülői leszármazók képezik. Ez a parentéla tehát ugyanúgy teljes, mint a szülői és a nagyszülői” (Indokolás 689.).

A Ptk. csak a nagyszülői parentéla „kiüresedését” írja elő a dédszülői parentéla törvényes öröklése feltételeként, és a 7:64. §-sal szemben nem utal a leszármazó, házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs) és a szülői parentéla helyzetére. Ennek ellenére a parentéláris öröklés elvének megfelelően a dédszülői parentéla tagja csak akkor örökölhet, ha azok a feltételek is teljesülnek, hogy leszármazó, házastárs (bejegyzett élettárs) nincs vagy nem örökölhet, valamint a szülői parentéla is kiüresedett.

A dédszülői parentélára is áll az a szülői parentélával kapcsolatban a 7:63. §-nál tett megjegyzésünk, hogy a parentéla tagjaként kieső személyt (jelen esetben a dédszülőket) értelemszerűen nemcsak közös leszármazóik helyettesíthetik, de az adott kieső személyt (jelent esetben a dédszülőt) csak saját leszármazói helyettesíthetik. A konkrét példát lásd a 7:63. §-nál.

7:66. §

[Távolabbi felmenők öröklése]

Ha dédszülő és dédszülőtől leszármazó nincs vagy nem örökölhet, törvényes örökösök fejenként egyenlő részekben az örökagyó távolabbi felmenői.

Azzal, hogy a Ptk. megnyitotta a törvényes öröklés lehetőségét a teljes dédszülői parentéla előtt, csak a dédszülőknél távolabbi felmenők képeznek „csonka parentélát” [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 98.]. Ez azt jelenti, hogy ezen a szinten (tehát az ükszülők, szépszülők stb. vonatkozásában) már nem érvényesül sem a parentéláris öröklés elve, sem a helyettesítés elve. Azaz a szépszülő akkor is örökölhet, ha az ükszülő nem esett ki az öröklésből. Ha viszont kiesik az ükszülő (vagy távolabbi felmenő), akkor az ő leszármazója nem helyettesítheti őt az öröklésben, így nem lehet törvényes örökös.

A Ptk. csak a dédszülői parentéla „kiüresedését” írja elő a dédszülői parentéla törvényes öröklése feltételeként. Ennek ellenére a 7:65. §-nak megfelelően e csonka parentéla tagja csak akkor örökölhet, ha azok a feltételek is teljesülnek, hogy leszármazó, házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján bejegyzett élettárs) nincs vagy nem örökölhet, valamint a szülői és a nagyszülői parentéla is kiüresedett.

IX. CÍM ÁGI ÖRÖKLÉS

7:67. § [Ági vagyon]

- (1) Ha nem az örökgyógyó leszarmazója a törvényes örökös, az örökgyógyóra valamelyik felmenőjéről öröklés vagy ajándékozás útján hárult vagyontárgy ági öröklés alá esik.
- (2) Ági öröklésnek van helye testvértől vagy a testvér leszarmazójától örökölt vagy ajándékba kapott vagyontárgyra, ha a vagyontárgyat a testvér vagy a testvér leszarmazója az örökgyógyóval közös felmenőjétől örökölte vagy ajándékba kapta.
- (3) A vagyontárgy ági jellegét annak kell bizonyítania, aki azt ezen a címen örökölné.

1. Az ági öröklés célja és funkciója

Az ági öröklés eredeti célja az volt, hogy az eltörölt ősiség után az örökgyógyó leszarmazó nélküli elhalálozása esetén legalább korlátozottan biztosítsa a vagyonnak azon az ágon maradását, ahonnan származott, ha az örökgyógyónak nincs gyermeke vagy leszarmazója. Az 1959-es Ptk. gyakorlatában elsősorban az özvegy és szülő közötti konfliktust kezelte, hiszen leszarmazó hiányában az özvegy egyedül örökölt, ezért a szülőt legfeljebb az ági vagyon illette meg. A Ptk. szabályozásában ez az érdekellentét kevésbé éles, mert az özvegy mellett a szülő is örököl. Így a Ptk. hatálybalépése után elsősorban a rövid, az örökgyógyó halálával végződő gyermektelen házasságok – különösen, ha a másik házastárs is rövid időn belül meghal – esetén kezelheti az ági öröklés az öröklési szabályokból eredő feszültségeket: például megakadályozhatja azt, hogy a házastársakon keresztül az egyik házastárs családjának vagyona a másik házastárs családjára szálljon [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 114–116.].

„A közjegyzői és a bírósági gyakorlat is arról tanúskodik, hogy a lakosság körében él az igény az ági öröklés intézményének fenntartására. Ezért a [Ptk.] – a gyakorlatban szerzett tapasztalatok fényében – ugyanabban a körben tartja fenn az intézményt, ahogy azt a [1959-es] Ptk. elismeri” (Indoklás 689.).

2. Az ági vagyon fogalma

Az ági öröklésnek az a legfontosabb feltétele, hogy törvényes öröklés alapján ne a leszarmazó örököljön. Álláspontunk szerint a házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs) leszarmazó melletti öröklése esetén, az őt megillető gyermekrészre nem lehet az ági öröklés szabályait alkalmazni, mert az ági öröklés érvényesülését egyetlen leszarmazó törvényes öröklése is kizárja, nem szükséges az, hogy az egész hagyatékat leszarmazók örököljék. Ennek megfelelően két esetben fordulhat elő ági öröklés: egyrészt ha a házastárs (vagy bejegyzett élettárs) és a felmenő vagy oldalági rokonok örökölnek együtt, másrészt pedig akkor, ha csak felmenő és oldalági rokonok örökölnek.

Az ági öröklésnél elkülönül az ági és a szerzeményi vagyon. A hagyatéknak azt a részét nevezzük szerzeményi vagyonnak, amely nem minősül ági vagyonnak. Az ági vagyonba az ági vagyontárgyak tartoznak. Ebből kifolyólag az ági öröklés tárgya nemcsak dolog, hanem jog és követelés is lehet. Ugyanakkor a munkavégzés formájában nyújtott támogatás nem lehet ági vagyontárgy (EBH2006.1512.).

A Ptk. az 1959-es Ptk.-nak az ági vagyonra vonatkozó fogalmán érdemben nem változtat: mindössze annyi a különbség a két törvényszöveg között, hogy az 1959-es Ptk.

ingyenes juttatás, ingyenes szerzés kifejezései helyett a Ptk. az ajándékozást használja. Ez azonban nem módosít a rendelkezés tartalmán.

Ennek megfelelően két feltétele van annak, hogy egy vagyontárgy az ági vagyonba tartozzon:

a) azt az örökhagyó a felmenőjétől közvetlenül vagy olyan szülői leszármazóján keresztül közvetve szerezte, aki magának az örökhagyónak nem leszármazója,

b) a szerzésnek ingyenesnek kell lennie (ha a felmenőtől közvetetten szerezte a vagyontárgyat az örökhagyó, akkor minden lépésnek ingyenesnek kell lennie).

A fentiekből következik, hogy nem tartozik az ági vagyonba az a vagyontárgy, amelyet az örökhagyó a saját leszármazójától szerzett ingyenesen (BH1989.311.), még akkor sem, ha azt előtte az örökhagyó felmenőjétől kapta ingyenesen az örökhagyó leszármazója. Szintén nem minősülhet ági vagyonnak az a vagyontárgy, amely a nagyszülői parentélaiba tartozó rokon közvetítésével került ingyenesen a felmenőtől az örökhagyóhoz [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 116–117.]. Az a vagyontárgy álláspontunk szerint viszont lehet ági vagyon tárgya, amelyik a felmenőtől az örökhagyóhoz nem egy, hanem több személy közbeiktatásával kerül, ha valamennyi szerzés ingyenes, és valamennyi köztes személy az örökhagyó testvére vagy annak leszármazója.

Az ági vagyon szempontjából ingyenes szerzésnek az élők közötti ajándékozás és az öröklés minősül. Az öröklésbe – azok ingyenes jellege miatt – a hagyományt és a halál esetére szóló ajándékozást is bele kell érteni, az öröklési szerződéssel szerzett vagyontárgy a juttatás visszterhes jellege miatt viszont nem tartozik bele az ági vagyonba. A bírói gyakorlat szerint öröklési szerződés esetén a visszterhes jelleg nem változtat az a körülmény, hogy a hagyaték megnyíltakor a tartás és a lekötött vagyontárgy értéke hogyan viszonyul egymáshoz, tehát az ilyen módon szerzett vagyontárgy egyáltalán nem tartozhat az ági vagyonba. Olyan végrendelet esetében viszont, amelyben az örökhagyó a juttatás indokául az örökösötől elvárt tartást jelölte meg, a juttatás – a kötelelés alapjának számításához hasonlóan – a nyújtott tartás értéke erejéig tekintendő csak visszterhesnek; és az azt meghaladó érték ingyenes jellegűnek minősül, mely az ági vagyonba tartozik (BH1995.280.).

A vagyontárgy ági jellegét a korábbi szabályozásnak megfelelően a Ptk. szerint is annak kell bizonyítania, aki ezen a címen örökölné. Ez alapján az ági öröklést nem veszik hivatalból figyelembe, az ági öröklési igényt mindig érvényesíteni kell [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 119.].

7:68. § [Ági örökösök]

- (1) A szülő örökli azokat a vagyontárgyakat, amelyek róla vagy felmenőjéről hárultak az örökhagyóra. A kieső szülő helyén az ő leszármazói örökölnék a törvényes öröklés általános szabályai szerint.**
- (2) Ha mind az ági vagyontárgy öröklésére jogosult szülő, mind annak leszármazója kiesett, a nagyszülő; ha ő is kiesett, az örökhagyó távolabbi felmenője örökli azt a vagyontárgyat, amely róla vagy felmenőjéről hárult az örökhagyóra.**
- (3) Ha ági örökös nincs, az ági vagyontárgy az örökhagyó egyéb vagyonával esik egy tekintet alá.**

Azt a személyt, aki ági vagyont örököl, ági örökösnek nevezzük. Az ági örökös személyére vonatkozó korábbi szabályozáson a Ptk. érdemben nem változtat. A megfogalmazást annyiban pontosítja, hogy a szülői parentélan túli ági örökösök

nem abban az esetben örökölhettek meg az ági vagyont, ha nincs se szülő, se leszármazó (a nagyszülőnél távolabbi felmenő esetén pedig nagyszülő se), hanem ha ők kiestek. A legpontosabb megfogalmazás a szülő leszármazójával kapcsolatban egyébként az lenne, hogy ő nincs vagy kiesett (esetleg nem örökölhét). A Ptk. ezentúl abban is pontosíthatta volna az 1959-es Ptk. szövegét, hogy a vagyontárgyak mozgása kapcsán nem a háralás, hanem a háramlás kifejezést használja, mert az előbbi nem vagyontárgyra, hanem teherre szokott utalni.

Az ági örökösök köre jóval szűkebb, mint azoknak a felmenő és oldalági rokonoknak a köre, akik törvényes örökösök lehetnek. Ági öröklésre ugyanis csak a szülői parentéla és a szülőknél távolabbi felmenők jogosultak. Tehát nagyszülői vagy dédszüli leszármazó nem lehet ági örökös, csak törvényes örökös (BH1983.20.).

Ági örökösként csak olyan ági vagyontárgyat lehet örökölni, amely magáról az ági örökösről vagy felmenőjéről háramlott az örökhatyóhatyóra. Tehát az örökhatyó felmenői csak olyan ági vagyontárgyat örökölhettek meg ági örökösként, amely az ő águkról származik (BH1992.27.). Ennek megfelelően az ági vagyontárgy nem osztódik a felmenőpárok között, és az érintett kiesése esetén sem örökli meg a felmenőpárja azt mint ági vagyontárgyat (BH1986.368.).

Az ági öröklés során nem élvez előnyt az a személy, akitől a vagyontárgyat az örökhatyó közvetlenül szerezte. Tehát ha az örökhatyó az egyik nagyszülitől kapta ajándékba az ági vagyontárgyat, azt akkor az az ajándékozó nagyszülitnek a gyermeke mint az örökhatyó szülitje fogja megörökölni, ha az ajándékozó nagyszülit egyébként nem esett volna ki az öröklésből. Annak viszont nem látjuk akadályát, hogy az ági örökös úgy örökölje meg az ági vagyontárgyat, hogy az örökhatyó közvetlenül nem tőle, hanem az ági örökös leszármazójától kapta ingyen. Például ha a nagyszülit az örökhatyó testvéreinek ajándékozta azt az ági vagyontárgyat, amelyet a testvértől megörökölt az örökhatyó, akkor ezt ági örökösként megörökölheti a nagyszülit, ha a szülit parentéla egyébként kiüresedett [a probléma részletes kifejtését lásd: Fabó Tibor: Öröklési jog. Törvényes öröklés in Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 657–659.].

A Ptk. azt a szabályt is fenntartja, hogy ha ági örökös nincs, akkor az ági vagyontárgy az örökhatyó egyéb vagyonával esik egy tekintet alá. E rendelkezés azt jelenti, hogy ilyenkor az ági vagyontárgyakat is a törvényes örökösök örökölik.

7:69. § [Házastárs haszonélvezeti joga ági vagyonon]

- (1) A házastársat az ági vagyonon holtig tartó haszonélvezeti jog illeti meg.**
- (2) Mind a házastárs, mind az ági örökös – a jövőre nézve – bármikor igényelheti a haszonélvezeti jog megváltását. Az örökhatyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon fennálló haszonélvezeti jog megváltása a házastárssal szemben nem igényelhető.**
- (3) Megváltás esetén a házastársat az ági vagyon egyharmada illeti meg.**
- (4) A haszonélvezeti jog megváltásának a haszonélvezeti örökös és az állagörökös méltányos érdekeinek figyelembevételével kell történnie.**

A Ptk. nem változtat azon, hogy a házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs) az ági vagyon felett holtig tartó haszonélvezeti jogot örököl. Az 1959-es Ptk. ezt nem mondta ki külön, de következett abból, hogy az özvegy örökölte mindannak a vagyonnak a haszonélvezetét, amelyet egyébként nem ő örökölt.

A Ptk. a „megváltási igényt kölcsönösen és mindegyik fél számára időbeli korlát nélküli biztosítja. A megváltás időbeli korlát nélküli biztosítása lehetővé teszi az érintettek személyi és vagyoni viszonyaiban bekövetkezett változások figyelembevételét. Különösen indokolt a megváltás későbbi időpontra halasztása, ha a hagyatékági jellegű vagyontárgyai között bankbetétben vagy más módon lekötött pénz vagy értékpapír található” (Indokolás 689.). A Ptk. azért írja elő azt, hogy a megváltás a jövőre nézve kérhető, mert ellenkező esetben bonyolult elszámolási viszony keletkezne az érintettek között (Indokolás 689.). Az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon fennálló haszonélvezeti jog megváltása az özvegygel szemben azért nem igényelhető, mert a jogalkotó az özvegy számára biztosítani akarja azt, hogy ne szakítsák ki a korábbi környezetéből (lásd a 7:58. §-nál).

A Ptk. nem változtat azon az előíráson, hogy megváltás esetén az özvegyet az ági vagyon egyharmada illeti meg. Ezt természetesen továbbra is úgy kell értelmezni, hogy az özvegyet a megváltással érintett ági vagyon egyharmada illeti meg, hiszen elképzelhető olyan eset, hogy az özvegy nem valamennyi ági örökösrel szemben kéri a megváltást.

A Ptk. új szabálya a törvényes öröklés alapján szerzett özvegyi jog megváltásához hasonlóan úgy rendelkezik, hogy a haszonélvezeti jog megváltásának a haszonélvezeti örökös és az állagörökös méltányos érdekeinek figyelembevételével kell történnie (lásd a 7:59. §-nál).

7:70. § [Az ági öröklésből kivont vagyon]

- (1) Az ági öröklés szabályai nem terjednek ki a szokásos mértékű ajándék tárgyára.**
- (2) Az ági öröklés szabályai nem terjednek ki arra a vagyontárgyra, amely az örökhagyó halálakor már nincs meg, de kiterjednek az ilyen vagyontárgy helyébe lépett vagy értékén vásárolt vagyontárgyra.**
- (3) Az örökhagyó házastársával szemben a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyakra ági öröklési igényt nem lehet támasztani.**

1. A szokásos mértékű ajándék

A Ptk. nem változtat abban a korábbi szabályozáson, hogy az ági öröklés szabályai nem terjednek ki a szokásos mértékű ajándék tárgyára. Ez azt jelenti, hogy azok a juttatások, amelyeket az örökhagyó szokásos mértékű ajándékként kapott, nem tartoznak bele az ági vagyonba. Az ítélkezési gyakorlat szokásos mértékű ajándéknak a családi, társadalmi szokásoknak megfelelő alkalmakkor adott, viszonylag csekélyebb értékű ajándékokat tekinti. A mérték meghatározásánál jelentősége van az ajándékozó anyagi körülményeinek is (BH1994.314.). Így azok az ajándékok nem tartoznak az ági vagyonba, amelyek a felek közötti ajándékozási szokásoknak megfelelnek (például névnapi vagy születésnap ajándék). Elképzelhetőnek tartjuk azonban, hogy egyes kivételes alkalmakkor adott nagyobb értékű ajándék nem esik e kivétel alá még akkor sem, ha egyébként ilyen alkalmakkor elfogadott az ajándékozás (például jelentősebb értékű nászajándék).

2. Az örökhagyó halálakor már meg nem lévő ajándék

A Ptk. nem változtat a főszabályon: nem tartozik az ági vagyonba az az ajándék, amely az örökhagyó halálakor már nincs meg. A korábbi szabályozással szemben a Ptk.

már nem mondja ki külön, hogy az örökhagyó halálakor meg nem levő (átruházott, veszendőbe ment, felélt stb.) ági vagyontárgy pótlásának vagy értéke megtérítésének nincs helye, de erre álláspontunk szerint nincs is szükség, mert egyenesen következik a főszabályból.

Emellett azonban a Ptk. bevezet egy fontos kivételt azzal, hogy feloldja az ági vagyon redintegrációjának és szurrogációjának a tilalmát. Ez azt jelenti, hogy az ági vagyontárgy helyébe lépett (szurrogáció) vagy értékén vásárolt (redintegráció) vagyontárgy szintén ági vagyontárgynak minősül. Ez egy lényeges változás az 1959-es Ptk.-hoz képest, amely tiltotta az ági vagyon redintegrációját és szurrogációját azzal, hogy az ági vagyontárgy helyébe lépett vagy az ági vagyontárgy értékén vásárolt vagyontárgyat nem tekintette az ági vagyonba tartozónak. Megjegyezzük, hogy a bírói gyakorlat egy kicsit enyhített ezen a szigorú tilalmon. Ezt mutatja az 1/2014-es PJE alapján a Ptk.-ra annak eltérő szabályozása miatt már nem alkalmazandó PK 81. is, mely szerint ági jellegű volt az az ingó vagy ingatlan vagyontárgy is, amelynek a vásárlásához a lemenőnek – a későbbi örökhagyónak – valamelyik felmenője adta a vételárat, mégpedig akkor is, ha a vételárat ténylegesen a felmenő fizette ki az eladónak, és akkor is, ha a felmenő a lemenőnek azzal a meghagyással adta át a vételhez szükséges pénzt, hogy az meghatározott vagyontárgyat vásároljon.

A fentiekből is látszik, hogy az 1959-es Ptk. gyakorlatában sem valósult meg teljesen a redintegráció és szurrogáció tilalma, az ebből levont tanulságok alapján nem tartotta azt fenn a jogalkotó (Indokolás 689.). E módosítás ugyanakkor azzal jár, hogy a jövőben számos esetben fog felmerülni probléma azzal kapcsolatban, hogy az ági és a szerzeményi vagyon keveredik, hiszen az eredeti ági vagyontárgyakat akár többször is felválthatja újabb vagyontárgy, ráadásul ez részleges is lehet. „Ezeket a feladatokat a bírósági gyakorlatnak vállalnia kell” (Indokolás 689.). Álláspontunk szerint ebben a bíróságokat segíthetik például a házassági különvagyon és közös vagyon keveredésével kapcsolatos problémák megoldása során szerzett tapasztalataik (lásd a 4:38. §-nál).

3. A szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyak

Az 1959-es Ptk. szerint az özvegygel szemben a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyakra ági öröklés címén csak akkor nem lehetett igényt támasztani, ha az örökhagyóval megkötött házasság vagy létrehozott bejegyzett élettársi kapcsolat legalább 15 éves volt. A Ptk. azonban eltörli ezt az időbeli korlátozást, a „házasság [vagy bejegyzett élettársi kapcsolat] időtartamának fennállásától függetlenül mentesek tehát ezek a vagyontárgyak az ági öröklési igénnyel szemben. Indokolt ugyanis, hogy ezek a hagyatéki tárgyak mindenképpen a túlélő házastársnál maradjanak, és neki értékben se kelljen helytállnia értük az ági örökösökkel szemben” (Indokolás 689.). Megjegyezzük, hogy ebbe az ági vagyontárgy kivont körbe az örökhagyóval közösen lakott lakás (és bármilyen más ingatlan) nem tartozik bele, viszont beletartozik minden szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy, függetlenül attól, hogy azt hol használták (az örökhagyóval közösen lakott lakásban vagy más helyen). Tehát azok nem csak lakberendezési tárgyak lehetnek.

7:71. § [Az ági örökség]

Az ági vagyontárgyat az örökös természetben örökli. Ha a természetben való öröklés lehetetlen vagy célszerűtlen, a bíróság – bármelyik érintett fél kérelmére – az ági vagyontárgy értékének pénzbeli kiegyenlítését rendelheti el.

Az ági örökségre és kiadására vonatkozó korábbi szabályozáson a Ptk. érdemben nem változtat. A főszabály továbbra is az, hogy az ági örökös elsősorban magukat az ági vagyontárgyakat örökli meg természetben (az 1959-es Ptk. megfogalmazásában azokat természetben kellett kiadni), de értelemszerűen az ági örökös is mint örökös felel a hagyatéki terhekért.

A természetben való öröklés alternatívájaként fennmarad a pénzbeli kiegyenlítés lehetősége. A Ptk. az ági vagyon redintegrációja és szurrogációja lehetővé tételének megfelelően nemcsak akkor teszi lehetővé a pénzben történő elszámolást, ha célszerűtlen a természetbeni kiadás (mert például szerzeményi vagyonnal keveredett), hanem akkor is, ha lehetetlen (például az ági vagyontárgyat már értékesítették). A korábbi szabályozással szemben a Ptk. kiemeli, hogy a pénzbeni megtérítést a bíróság csak kérelem esetén rendelheti el, de mindkét fél élhet ilyen kérelemmel.

Az ági vagyon kiadása esetén a legtöbb problémát az okozza, ha az ági és a szerzeményi vagyon keveredik. Ezzel kapcsolatban továbbra is irányadó az 1959-es Ptk. bírói gyakorlata.

Eszerint ha az örökhagyó és házastársa az ági jellegű ingatlanban házastársi közös vagyoni beruházást (felújítást) végeztek, az annak folytán bekövetkezett értéknövekedés $\frac{1}{2}$ része házastársi közös vagyon jogcímén a túlélő házastársat illeti, a további $\frac{1}{2}$ rész pedig az örökhagyó hagyatékához tartozik, mint személyi vagyon. Erre a szerzeményi vagyonra – végintézkedés hiányában – a házastárs törvényes öröklés jogcímén igényt tarthat az ági örökösrel szemben (BH1991.235. és BH1985.148.).

E kérdéseket rendezi az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására irányadó PK 80. is, mely a következő megállapításokat tartalmazza:

- a) ha az ági eredetű földön az örökhagyó épületet emelt, az ági örökös rendszerint csak a föld értékének pénzbeli kiegyenlítését igényelheti,
- b) ha az ilyen föld be nem épített része számottevő értékcsökkenés nélkül önálló ingatlanként kialakítható, azt az ági örökösnek természetben lehet kiadni, és a pénzbeli kiegyenlítés csak a beépített ingatlanrész után jár,
- c) minden esetben figyelemmel kell lenni arra, hogy a túlélő házastárs örökli az ági vagyontárgy hasznélvezeti jogát.

Ennek megfelelően az ági örökösnek csak akkor kell kiadni az ági vagyontárgyat, ha azon az özvegy hasznélvezeti joga már megszűnt.

X. CÍM AZ ÖRÖKBEOFAGADÁSSAL KAPCSOLATOS ÖRÖKLÉSI JOGI SZABÁLYOK

7:72. § [Az örökbefogadott öröklése]

- (1) **Az örökbefogadott – az örökbefogadás fennállása alatt – az örökbefogadó szülő és annak rokonai után az örökbefogadó szülő vér szerinti leszármazójaként örököl.**

- (2) Az örökbefogadás nem érinti az örökbefogadott törvényes öröklési jogát vér szerinti rokonai után, ha az örökbefogadás az örökbefogadott egyeneságbeli felmenő rokona, testvére vagy egyeneságbeli felmenő rokonának más leszármazója által történt.**

1. Az örökbefogadott öröklése az örökbefogadó szülő és annak rokonai után

A Ptk. nem változtat az örökbefogadottnak az örökbefogadó szülő és annak rokonai utáni öröklésére vonatkozó szabályokon: ugyanúgy örököl, mintha az örökhagyó vér szerinti leszármazója lenne.

Ennek az a feltétele, hogy az örökbefogadás a hagyaték megnyílásakor fennálljon. Ennek megfelelően az örökbefogadás iránti kérelmet még a hagyaték megnyílása előtt be kell nyújtani. Ha ez megtörténik, de az örökbefogadó az eljárás folyamán meghal, akkor az örökbefogadás engedélyezése esetén annak joghatásai az örökbefogadó halálával beállnak (lásd a 4:131. §-nál), így az örökbefogadott az örökbefogadó szülő és annak rokonai után örökölhet. Hasonlóan alakul az öröklés az örökbefogadás felbontása esetén is. Ha az eljárás még az örökhagyó halála előtt megindul, de ha bármelyik fél az eljárás folyamán meghal, akkor az örökbefogadás joghatásai – ha a felbontást engedélyezik – kölcsönös kérelem esetén a beadás napjára, egyoldalú kérelem esetén pedig a kereset megindításának napjára visszamenő hatállyal szűnnek meg (lásd a 4:138. és a 4:140. §-nál). Ezekben az esetekben az örökbefogadott nem örökölhet az örökbefogadó szülő és annak rokonai után [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 111–112.].

2. Az örökbefogadott öröklése a vér szerinti rokonai után

Az 1959-es Ptk. szabályozása szerint az örökbefogadás jellegétől függően örökölt az örökbefogadott a vér szerinti rokonai után. Nyílt örökbefogadás esetén megmaradt a törvényes öröklési kapcsolat, titkos örökbefogadás esetén viszont nem állt fenn.

A Ptk. „azért változtat ezen a megoldáson, mert a nyílt és a titkos örökbefogadás különbsége nem abban áll, hogy nyílt örökbefogadás esetén az örökbefogadottnak fennmarad valamilyen kapcsolata a vér szerinti családdal, titkos örökbefogadásnál pedig ez a kapcsolat megszűnik. Az eltérés kizárólag abban áll, hogy nyílt örökbefogadás esetén a gyermekét örökbe adó szülő (nem egyszer az örökbefogadás utolsó stádiumában) megismeri gyermeke örökbefogadó szüleit, titkos örökbefogadásnál pedig erre nincs módja. Nyílt örökbefogadás esetében sincs ugyanis arról szó, hogy a vér szerinti szülő és az örökbeadott gyermek között bárminemű kapcsolat maradna az örökbefogadás alatt. Mindezen az sem változtat, hogy ma az örökbefogadottnak szélesebb körben van joga a vérszerinti származás megismerésére, mint korábban. Ez a jog ugyanis alapvetően csak a személyi adatok megismerésére ad módot, a személyes megismerkedésre nyílt örökbefogadás esetén is valamennyi érintett fél beleegyezésére van szükség” (Indokolás 690.). Erre tekintettel a Ptk. nem az örökbefogadás jellegéhez köti az örökbefogadottnak a vér szerinti rokonai utáni öröklését, hanem ahhoz, hogy fennállt-e egyébként rokon kapcsolat az örökbefogadott és az örökbefogadó között.

Álláspontunk szerint azonban a Ptk. megfogalmazása túlságosan tág lett. Ugyanis a „felmenő rokon leszármazója” lényegében bárki lehetne, ha kellően távoli felmenőt

választunk ki. Ezért véleményünk szerint az örökbefogadott csak akkor örökölhét a vér szerinti rokonai után, ha olyan személy fogadta őt örökbe, akivel egyébként törvényes öröklési kapcsolatban állna.

3. Az örökbefogadottnak az örökbefogadó szülő és annak rokonai utáni, valamint a vér szerinti rokonai utáni együttes öröklése

Mivel a Ptk. szabályozása alapján az örökbefogadott a vér szerinti rokonai után akkor örökölhét, ha vér szerinti rokona fogadta örökbe, ezért a vér szerinti rokonok utáni öröklés gyakran az örökbefogadó szülő és annak rokonai utáni örökléssel együtt fog fennállni. Gondoljunk arra az esetre, ha az örökhagyó az elhunyt gyermeke gyermekét fogadja örökbe. Ilyenkor az örökbefogadott egyrészt gyermekként örököl az örökhagyó mint örökbefogadó szülője után, másrészt unokaként is örököl az örökhagyó mint vér szerinti nagyszülője után. Tehát a hagyatékából nagyobb rész illeti meg őt, mint a többi leszármazót [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 113.].

Erre tekintettel az örökbefogadás hatálytalanná válása – amikor az örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírósági ítélet következtében az örökbefogadott apjának vagy anyjának kell tekinteni – is kihathat az örökbefogadottnak az öröklési jogi helyzetére. Ilyenkor ugyanis az örökbefogadott már csak vérszerinti leszármazottként örökölhét az örökhagyó után, örökbefogadottként nem, tehát nem lesz kedvezőbb a helyzete a többi leszármazóhoz képest.

4. A Ptk. örökbefogadással kapcsolatos öröklési jogi rendelkezéseinek alkalmazása

A Ptké. 64. §-a alapján a Ptk. örökbefogadással kapcsolatos öröklési jogi rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után indult örökbefogadási eljárás alapján keletkezett öröklési jogviszonyra kell alkalmazni. Tehát a Ptké. 57. § (1) bekezdésében található főszabályával szemben nem a Ptk. hatálybalépése után megnyílt hagyatéokra, hanem csak a Ptk. hatálybalépése után indult örökbefogadási eljárás alapján keletkezett öröklési jogviszonyra kell a Ptk. örökbefogadással kapcsolatos öröklési jogi rendelkezéseit alkalmazni.

7:73. § [Öröklés az örökbefogadott után]

- (1) Az örökbefogadott után első sorban leszármazói és házastársa, leszármazó hiányában házastársa és örökbe fogadó szülője, leszármazó és házastárs hiányában az örökbefogadó szülő és annak rokonai örökölnék a törvényes öröklés szabályai szerint. Az örökbefogadó szülő és annak rokonai akkor örökölnék, ha az örökbefogadás az öröklés megnyílásáig fennállt.**
- (2) Ha az örökbefogadott után az (1) bekezdésben meghatározott személyek nem örökölnék, törvényes örökösök az örökbefogadott vér szerinti rokonai a törvényes öröklés szabályai szerint, feltéve, hogy az örökbefogadás az örökbefogadott**

egyeneságbeli felmenő rokona, testvére vagy egyeneságbeli felmenő rokonának más leszármazója által történt.

1. Az örökbefogadó szülő és rokonainak öröklése az örökbefogadott után

A Ptk. a megváltozott öröklési rendre tekintettel határozza meg az örökbefogadó szülő és rokonainak az örökbefogadott utáni öröklését. Így az örökbefogadó szülő a házastárs (vagy a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs) mellett is örököl, ha viszont sem az örökhagyó leszármazója, sem a házastársa (bejegyzett élettársa) nem örökölhet, akkor az 1959-es Ptk.-nak megfelelően az örökbefogadó szülő és annak rokonai örökölnek az örökbefogadott után.

A korábbi szabályozáshoz hasonlóan az örökbefogadó szülő és rokonai csak akkor örökölhetnek az örökbefogadott után, ha az örökbefogadás a hagyaték megnyílásakor is fennállt (lásd a 7:72. §-nál).

2. Az örökbefogadott vér szerinti rokonainak öröklése az örökbefogadott után

A Ptk. az örökbefogadott vér szerinti rokonainak az örökbefogadott utáni öröklését „ugyanolyan feltételek mellett ismeri el, mint fordítva. Ez azt jelenti, hogy a vér szerinti rokonok csak akkor törvényes örökösök, ha közülük kerül ki az örökbefogadó, közelebbről: egyeneságbeli felmenő rokon, annak leszármazója vagy az örökbefogadott testvére által történt örökbefogadás esetén. Az így elvileg törvényes örökösként szóba jöhető vér szerinti rokonok azonban, mint örökbefogadó szülő vagy annak rokonai amúgy is örökölnek a törvényes öröklés szabályai szerint” (Indokolás 690–691.). Erre tekintettel a vér szerinti rokonok öröklésének álláspontunk szerint nem lesz gyakorlati jelentősége, mert mint az örökbefogadó szülő rokonai egyébként is örökölnek az örökbefogadott után (vagy ha az örökbefogadó szülőnek valamennyi rokona kiesett, az együtt jár a vérszerinti rokonok kiesésével, ha az örökbefogadás az örökbefogadott vér szerinti rokona által történt).

XI. CÍM AZ ÁLLAM ÖRÖKLÉSE

7:74. § [Az állam szükségképpeni törvényes öröklése]

- (1) Más örökös hiányában az állam a törvényes örökös.**
- (2) Az államot mint törvényes örököst az örökség visszautasításának joga nem illeti meg.**

A Ptk. fenntartja azt a korábbi szabályozást, hogy az állam szükségszerű törvényes örökös. Tehát abban az esetben, ha sem leszármazó, sem házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján bejegyzett élettárs), sem szülő vagy szülői leszármazó, sem nagyszülő vagy nagyszülői leszármazó, sem dédszülő vagy dédszülői leszármazó, sem távolabbi felmenő nem örökölhet, akkor az állam örököl. Így biztosítható ugyanis az, hogy a hagyaték ne válhasson uratlanná. Ennek megfelelően az államot nemcsak a törvényes öröklés címén

megszerzett örökség visszautasításának joga nem illeti meg, hanem a törvényes öröklésből való kizárására sincs lehetőség, valamint az állam le se mondhat az öröklésről.

Az állam öröklése és az államot megillető egyéb jogok gyakorlása esetén a Magyar Állam képviselétéről szóló 45/2002. (XII. 25.) PM rendelet alapján a Kincstári Vagyoni Igazgatóság jogutódként a MNV képviseli elsősorban a hagyatékot megöröklő államot.

NEGYEDIK RÉSZ KÖTELESRÉSZ

XII. CÍM JOGOSULTSÁG A KÖTELESRÉSZRE

7:75. §

[Kötelelésre jogosultak]

Kötelelésre illeti meg az örökgyógyó leszármazóját, házastársát és szülőjét, ha az öröklés megnyílásakor az örökgyógyó törvényes örököse vagy végintézkedés hiányában az lenne.

1. A kötelelés célja, funkciója és jellege

A kötelelés az örökgyógyóhoz legközelebbi hozzátartozóknak a törvény szerinti minimumrészesedése a hagyatékából és a hozzá sorolt más vagyonból. A kötelelés az öröklési jognak egy meglehetősen vitatott intézménye. Az egyik legfontosabb kritika a köteleléssel szemben az, hogy túlzottan korlátozza az örökgyógyó végintézkedési szabadságát (a köteleléssel szembeni érveket összegyűjtve lásd Weiss Emília: A Ptk. öröklési jogi könyvének koncepciója *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001/6. 25.). A Ptk. a más jogrendszerekben is felmerült viták ellenére fenntartotta a kötelelés intézményét. Ezt a jogalkotó azzal indokolta, hogy „a kötelelés – a megváltozott társadalmi feltételek között is – alkalmas a családi szolidaritás erősítésére; képes betölteni ezt a szerepet a családi gondoskodás eszméjének kifejezésre juttatásával, még olyan esetben is, amikor a kötelelés tartási szerepet nem játszik. Leszármazók esetében a kötelelés a hagyatékából történő részesedés minimumának garantálásával gyakran az önálló élet folytatásához szükséges vagyoni feltételek biztosítását is jelenti. A családi vagyon igen sokszor az egész család munkájának eredménye, (részbeni) egyben tartása ezért az igazságosság követelményével is alátámasztható igény. Mindezek a szempontok jogilag is elismerendő társadalmi funkcióvá állnak össze, és a kötelelés intézményének elvi megtartását indokolják, annak ellenére, hogy mind a vagyoni viszonyok átalakulása, mind a demográfiai változások lényegesen eltérő társadalmi feltételeket teremtettek az elmúlt fél évszázadban” (Indokolás 691.).

Tehát a kötelelést elsősorban az a társadalmi elvárás alapozza meg, hogy az örökgyógyó gondoskodjon a hozzá legközelebb álló hozzátartozóiról, függetlenül attól, hogy velük milyen személyes viszonyban van. Ezt a házastárs (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs), valamint a szülők esetén kiegészíti az a megfontolás is, hogy sokszor az ő tevékenységük is hozzájárult az örökgyógyó vagyonosodásához, ezért indokolt, hogy annak vagyonából visszakapjanak egy részt.

A kötelelés tekintetében a Ptk. a korábbi szabályozással egyezően a római jogi modellt követi, amely szerint az nem örökség, hanem a hagyaték szemben érvényesíthető követelés (szemben a francia modellel, mely szerint a kötelelés valóságos örökség). A kötelelésnek a Ptk. alapján meghatározott jellegét az alábbiak szerint lehet összefoglalni [lásd Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 126–128.]:

- a) a kötelelésre jogosult nem örökös, hanem elsősorban hagyatéki hitelező a 7:94. § (1) bekezdésének d) pontja alapján,
- b) a kötelelés nem örökség, hanem hagyatéki teher,

- c) a kötelelés alapját elvonó intézkedés nem érvénytelen, hanem a kötelelési igény az ilyen intézkedés jogosultjával szemben érvényesíthető,
- d) a kötelelési igényt hivatalból nem veszik figyelembe, csak a jogosult kérelmére (BH1996.152. és BH1996.426.),
- e) a kötelelés kötelmi jogi igény, ezért elévül, és elsősorban pénzben jár (BH2001.475.).

2. A kötelelésre jogosultak

A Ptk. nem változtat a kötelelésre jogosultak körén. Csak a leszármazó, a házastárs (vagy bejegyzett élettárs) és a szülő terjeszthet elő kötelelési igényt. A törvényes örökléshez hasonlóan a kötelelésre való jogosultság is szigorú sorrendet követ.

Ennek megfelelően elsősorban a leszármazót és a házastársat (bejegyzett élettársat) illeti meg kötelelési igény. A szülőknél csak leszármazó hiányában vagy kiesése (ide csak azokat a kiesési okokat értve, amelyek a kötelelésre is kihatnak, lásd a 7:5. §-nál) esetén lehet kötelelési igényük, mert a szülők a törvényes öröklés szabályai szerint leszármazó mellett nem örökölnének. Más hozzátartozók (például testvérek) akkor sem érvényesíthetnek kötelelési igényt, ha egyébként ők lennének a törvényes örökösök.

A kötelelési jogosultság érvényesítésének nem feltétele az, hogy legyen az örökhagyó után végintézkedés, arra akkor is van lehetőség, ha az egész hagyatékra a törvényes öröklés rendje vonatkozik. Ugyanis az örökhagyó élők közötti rendelkezésekkel is előállíthat olyan helyzetet (a hagyatéknak mértékét meghaladó ajándékozással), amely már sérti a kötelelésre jogosultakat.

Minden kötelelésre jogosultnak csak a hagyatéknak azon részét illetően lehet kötelelési igénye, amelyet egyébként ő örökölné a törvényes öröklés rendje szerint. Így a házastársnak (bejegyzett élettársnak) attól függően alakul a kötelelés iránti igénye, hogy kivel együtt örökölné a törvényes öröklés szabályai szerint. Ennek megfelelően nemcsak állag után lehet kötelelési igénye, hanem korlátozott haszonélvezet iránti kötelelési igénye is lehet (az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon, ha a leszármazók mellett örökölné, és az ági vagyonon, ha szülők mellett örökölné). Hasonlóan a szülőket nem illeti meg kötelelési igény az ági vagyonba nem tartozó, az özvegy által az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon, ha az özvegy mellett örökölnének a törvényes öröklési rend szerint, mert azt csak az özvegy örökölné. Az ági vagyon tekintetében pedig csak azt a szülőt illeti meg kötelelési igény, aki az adott ági vagyontárgyat örökölné az ági vagyon öröklésére vonatkozó szabályok szerint.

7:76. § [A kötelelési igény elévülése] **A kötelelés iránti igény öt év alatt elévül.**

A „kötelelési igénynek kötelmi jogi természete azzal jár, hogy ezt az igényt csak az általános elévülési időn belül lehet érvényesíteni. Felesleges viták elkerülése érdekében a [Ptk.] tételesen is megfogalmazza ezt a szabályt” (Indokolás 692.). A Ptk. e rendelkezéssel a korábbi bírói gyakorlatot (EBH2004.1024.) emelte törvényerőre, amely kifejezett törvényi rendelkezés hiányában is felismerte azt, hogy a kötelelési igény elévülési jellege szükségszerűen következik abból, hogy az nem öröklési igény, hanem kötelmi jogi igény (lásd a 7:2. §-nál).

Megjegyezzük, hogy Vékás Lajos szerint a kötelesrész iránti igény elévülését megszakítja az, ha a jogosult igényét mint öröklési igényt érvényesíti, vagy a végintézkedést támadja meg [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 145.], de álláspontunk szerint ezekben az esetekben inkább az elévülés nyugvásáról van szó, mert egy másik, kapcsolódó igénynek az érvényesítése az elévülési szabályok szerint az elévülést nem szakítja meg, az ilyen cselekmény inkább az igényérvényesítést akadályozó menthető oknak minősül, amely az elévülés nyugvását eredményezi.

7:77. §**[Kitagadás]**

Nem jár kötelesrész annak, akit az örökhagyó végintézkedésében érvényesen kitagadott. A kitagadás akkor érvényes, ha a végintézkedés annak okát kifejezetten megjelöli.

A Ptk. a kitagadás fogalmán nem változtat. A kitagadás olyan kiesési ok, melynek következtében a kitagadott személy még a kötelesrészeire való jogosultságát is elveszíti. Értelemszerűen más jogcímen sem részesülhet a hagyatékból, azaz nem lehet sem örökös, sem hagyományos, sem kötelesrészeire jogosult.

Az örökhagyót a végintézkedési szabadságból kifolyólag illeti meg a kitagadási jog. Ez azonban a kötelesrészeire jogosultakra is tekintettel nem korlátlan jog. Az örökhagyó csak meghatározott feltételek fennállása esetén (ezek a kitagadási okok) jogosult arra, hogy a kötelesrészeire jogosultat megfoszthassa a kötelesrésztől.

A kitagadás relatív kiesési ok. Ez azt jelenti, hogy nem hat ki a kitagadott személy leszármazójára, ha ő egyébként a törvényes öröklés szabályai szerint helyettesíti a kitagadás miatt az öröklésből kieső személyt.

A kitagadás érvényesen csak végintézkedés formájában tehető meg. Ha a nyilatkozat pusztán a kitagadást tartalmazza, már azzal is végintézkedésnek minősül. Egyébként az örökhagyó a kitagadás mellett örökösnevezéssel is élhet. Ez egyben mellőzéses kizárásnak is tekintendő, így a kitagadott leszármazójának csak kötelesrészeire lehet igénye.

Kitagadni elvileg csak kötelesrészeire jogosult személyt lehet. Ezért ha az örökhagyó olyan személyt tagadna ki, aki nem jogosult kötelesrészeire, akkor az ilyen nyilatkozatot kizárásnak kell tekinteni.

Az örökhagyó csak a törvényben nevesített okra való hivatkozással tagadhatja ki a kötelesrészeire jogosultat. Ennek az oknak a kitagadás érvényességéhez legkésőbb a hagyaték megnyílásáig be is kell következnie, tehát az örökhagyó feltételes kitagadással is élhet: azaz még az ok bekövetkezése előtt is kitagadhatja a kötelesrészeire jogosultat. E kitagadás viszont csak akkor lesz érvényes, ha ez az előzetesen megjelölt ok az örökhagyó haláláig tényleg bekövetkezik. Önmagában azonban nem elég az, hogy a kitagadási ok fenn is állt a hagyaték megnyílásakor, mert ebben az esetben is érvénytelen lesz a kitagadás, ha az örökhagyó nem hivatkozik kifejezetten erre az okra a végintézkedésben. Akkor is érvénytelen a kitagadás, ha ugyan fennáll valamelyik kitagadási ok, de az örökhagyó ehelyett egy másik kitagadási okra hivatkozik, és ez utóbbi ok alapján viszont megalapozatlan a kitagadás. Ugyanakkor a kitagadás érvényességének a vizsgálatakor nem az örökhagyó által használt megfogalmazásnak, hanem az általa írtak tartalmának kell jelentőséget tulajdonítani. Tehát érvényes lesz a kitagadás akkor is, ha az örökhagyó az irányában fennálló törvényes tartási kötelezettség súlyos megsértése miatt olyan formában tagadja ki a kötelesrészeire jogosultat, hogy ő „a tőle elvárható segítséget nem nyújtotta, amikor az örökhagyónak szüksége lett volna rá”. Az érvénytelen kitagadás egyébként a *favor testamenti* és a *mens testatoris* elvéből kifolyólag kizárásnak minősül.

A kitagadás hivatalból vizsgálendő, mert a Ptk. – ellentétben például az érdemtelenességgel – nem jelöli meg, hogy ki hivatkozhat rá. Ezért nem értünk egyet azzal a bírói gyakorlattal, mely szerint a kitagadási ok meglétét az köteles bizonyítani, aki a kitagadásra hivatkozva örökölni kíván (BH1993.358.). Hiszen a kitagadásra nem kell hivatkozni, azt hivatalból kell figyelembe venni. Hivatkozni éppen a kitagadás megalapozatlanságára kell. Ebből pedig helyesen az következne, hogy a kitagadás megalapozatlanságát annak kellene bizonyítania, aki a kitagadás érvénytelenségére hivatkozva megtámadja a végrendeletet.

7:78. § [Kitagadási okok]

- (1) Kitagadásnak van helye, ha a kötelesrésze jogosult**
  - a) az örökhagyó után öröklésre érdemtelen lenne;**
  - b) az örökhagyó sérelmére bűncselekményt követett el;**
  - c) az örökhagyó egyenesági rokonának, házastársának vagy élettársának életére tört vagy sérelmükre egyéb súlyos bűncselekményt követett el;**
  - d) az örökhagyó irányában fennálló törvényes tartási kötelezettségét súlyosan megsértette;**
  - e) erkölcstelen életmódot folytat;**
  - f) – akit végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték – a büntetését még nem töltötte ki;**
  - g) a tőle elvárható segítséget nem nyújtotta, amikor az örökhagyónak szüksége lett volna rá.**
- (2) A nagykorú leszármazót az örökhagyó a vele szemben tanúsított durva hálátlanság miatt is kitagadhatja.**
- (3) A szülőt az örökhagyó a sérelmére elkövetett olyan magatartás miatt is kitagadhatja, amely a szülői felügyeleti jog megszüntetésére ad alapot.**
- (4) Házastársát az örökhagyó házastársi köteletségét durván sértő magatartása miatt kitagadhatja.**
- (5) Aki kitagadás miatt kiesik az öröklésből, nem jogosult törvényes képviselőként a helyébe lépő személy örökségének kezelésére. Az ilyen vagyon kezelésére a szülői vagyonkezelésből kivont vagyon kezelésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.**

1. A kitagadási okok megváltozásáról

A Ptk. több ponton is változtat a kitagadási okokon, mert az 1959-es Ptk.-nak „a kitagadási okokat megfogalmazó szabályai nem mindenben állták ki a gyakorlat próbáját” (Indokolás 692.). Az első módosítás az, hogy az örökhagyó sérelmére elkövetett bármilyen bűncselekmény megalapozza a kitagadást (az 1959-es Ptk. megkövetelte a súlyos bűncselekményt).

Szintén a kitagadási okok szélesítésének tekinthető az a változás is, hogy az örökhagyó egyes hozzátartozói sérelmére elkövetett cselekmények miatti kitagadási ok két szempontból is bővül. Egyrészt idetartoznak az élettárs sérelmére elkövetett cselekmények is, másrészt a kitagadást az életükre törés mellett a súlyos bűncselekmény is megalapozza (az 1959-es Ptk. megkövetelte a súlyos büntetést).

A Ptk. már nem tartalmazza a „jogerősen öt év vagy azt meghaladó szabadságvesztésre” történő elítélést mint kitagadási okot. Ehelyett az a kötelesrésze jogosult tagadható ki, akit végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a büntetését még nem töltötte ki.

Emódosításokon túl újabb kitagadási okokat is biztosít a Ptk. a korábbi szabályozáshoz képest. Ezek az alábbiak:

- a) az elvárható segítségnyújtás elmaradása,
- b) nagykorú leszármazónak az örökgyóval szemben tanúsított durva hálátlansága,
- c) szülő kitagadása olyan okból, amely a szülői felügyeleti jog megszüntetésére adna alapot.

A Ptk. az érdemtelenységhez hasonlóan a kitagadásnál is új szabályként írja elő, hogy aki kitagadás miatt kiesik az öröklésből, nem jogosult törvényes képviselőként a helyébe lépő személy örökségének kezelésére, és az ilyen vagyon kezelésére a szülői vagyonkezelésből kivont vagyon kezelésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Ilyenkor vagyonkezelő gyámot kell kirendelni (lásd a 4:155. §-nál).

Megjegyezzük, hogy a Ptké. 65. § (1) bekezdése alapján a Ptk. kitagadási okokra vonatkozó rendelkezéseit az örökgyónak a Ptk. hatálybalépése után tett kitagadó nyilatkozatára kell alkalmazni.

2. Érdemtelenység miatti kitagadás

A korábbi szabályozáshoz hasonlóan a kötelesrésze jogosult érdemtelenége (lásd a 7:6. §-nál) a kitagadását is megalapozza. Az örökgyó a kitagadással biztosítani tudja azt, hogy az érdemtelen személy ne részesülhessen a hagyatékából, mert a kitagadást – az érdemteleniséggel szemben – hivatalból kell vizsgálni. Így abban az esetben, ha az örökgyó nem tagadja ki az érdemtelen személyt, akkor nem biztos, hogy ő ki is esik az öröklésből, mert az érdemteleniség jogkövetkezményeit csak akkor kell alkalmazni, ha erre a jogosult személyek hivatkoznak. Kitagadás esetén erre viszont nincs szükség a hivatalbóli vizsgálat miatt.

3. Az örökgyó sérelmére elkövetett bűncselekmény

A korábbi szabályozással szemben az örökgyó nemcsak a sérelmére elkövetett súlyos, hanem bármilyen sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt kitagadhatja a kötelesrésze jogosultat. Ebből az következik, hogy a kötelesrésze jogosult által elkövetett cselekmény elvileg bármilyen súlyú lehet, nem kell büntettné lennie, lehet vétség is (szabálysértés viszont nem, mert az nem bűncselekmény). A cselekménynek nem kell az örökgyó személye ellen irányulnia, hanem csak az szükséges, hogy azt az ő sérelmére kövessék el, tehát ő legyen – az akár vagyoni – bűncselekmény sértettje. Sőt szándékosnak sem kell lennie a kötelesrésze jogosult magatartásának, ha az adott bűncselekmény gondatlan formáját is bünteti a Btk. Hasonlóan nincs szükség befejezett cselekményre sem, azaz a kísérlet is elegendő a kitagadáshoz, az előkészület pedig akkor, ha ezt az adott bűncselekmény kapcsán a Btk. szankcionálja.

A kitagadás megalapozottságához arra sincs szükség, hogy a kötelesrésze jogosultat el is ítéljék a bűncselekmény elkövetése miatt. A polgári ügyben eljáró bíróság a Pp. által meghatározott keretek között maga vizsgálhatja, hogy a kötelesrésze jogosult valóban elkövette-e a kitagadásra okot adó magatartást, és hogy az egyébként bűncselekménynek

minősül-e. Így például álláspontunk szerint akkor is megalapozott lehet a kitagadás, ha a kötelesrésze jogosultat büntetőbíróság elé sem állítják (mert pl. magánvádas bűncselekményről van szó, de az örökhagyó nem él ezzel a lehetőséggel, viszont kitagadja a kötelesrésze jogosultat).

Megjegyezzük, hogy nem lesz viszont megalapozott a kitagadás ebből a fent nevesített okból abban az esetben, ha a cselekmény nem minősül bűncselekménynek (hanem például szabálysértés), és akkor sem, ha annak sértettje nem az örökhagyó.

4. Az örökhagyó egyenesági rokonának, házastársának (bejegyzett élettársának) vagy élettársának sérelmére elkövetett súlyos bűncselekmény

E kitagadási okot két szempontból is bővíti a korábbi szabályozáshoz képest a Ptk. Egyrészt idetartoznak az élettárs sérelmére elkövetett cselekmények is, másrészt a kitagadást az életükre törés mellett a súlyos bűncselekmény is megalapozza (az 1959-es Ptk. megkövetelte a súlyos büntetést).

Hogy mely cselekmények minősülnek az adott személy életére törésnek, azt lásd a 7:6. §-nál.

A nevezett személyek életére törés mellett a kitagadást megalapozza a sérelmükre elkövetett súlyos bűncselekmény is. Az ítélkezési gyakorlat egységes abban a tekintetben, hogy a súlyos bűncselekmény nem büntetőjogi kategória (BH1992.463. és BH1996.39.). Így mindig tekintettel kell lenni az elkövető és a sértett között fennálló kapcsolatra is, és ez alapján kell megítélni a bűncselekmény súlyosságát. Tehát ha az érintett személyek között szoros családi kapcsolat áll fenn, akkor akár egy vétség (például könnyű testi sértés) is megalapozhatja a kitagadást mint súlyos bűncselekmény. Hasonlóan az öröklési jog sajátos szóhasználatában „súlyos bűncselekmény” lehet a szülővel szemben elkövetett durva becsületsértés, rágalmazás is (BH1978.77.).

Álláspontunk szerint ugyanakkor a gondatlanul elkövetett bűncselekmény nem tekinthető súlyos bűncselekménynek, mert a gondatlan cselekményeket eleve csak kivételesen bünteti a Btk. Egyebekben erre a kitagadási okra is megfelelően irányadóak az előző kitagadási okkal kapcsolatban fent tett megállapítások.

5. Az örökhagyó irányában fennálló törvényes tartási kötelezettség súlyos megsértése

A Ptk. nem változtat e kitagadási okra vonatkozó korábbi szabályozáson, így az azzal kapcsolatos korábbi gyakorlat a Ptk.-ra is irányadó. Ennek megfelelően a szerződésen alapuló tartási kötelezettség még akár súlyos megsértése sem alapozza meg a kitagadást. Hiszen a kitagadás csak akkor lesz érvényes, ha a kötelesrésze jogosult a törvényes tartási kötelezettségét, azaz a 4:194–195. §-ban szabályozott törvényes rokонтartásból fakadó kötelezettségeit sérti meg súlyosan. Álláspontunk szerint akkor lesz súlyos a kötelezettség megsértése, ha az az örökhagyó nélkülözéséhez vezet.

A bírói gyakorlat szerint érvénytelen a gyermeknek a törvényes tartási kötelezettség súlyos megsértésére alapított kitagadása, ha az örökhagyót a kötelezettség sorrendjében előbbre álló házastársa eltartotta (BH2002.18.). Ebben az esetben ugyanis hiányzik

a kötelesrészre jogosult tekintetében a törvényes tartási kötelezettség, mert a 4:194. § (1) bekezdése alapján rokonaival szemben csak az jogosult tartásra, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani, és akinek tartásra kötelezhető házastársa, volt házastársa vagy volt élettársa nincs.

6. Erkölcstelen életmód folytatása

A Ptk. alapján továbbra is megalapozza a kitagadást a kötelesrészre jogosult erkölcstelen életmódja. A kitagadás megalapozottságához nem elegendő egyszeri erkölcstelen magatartás, hiszen az nem tekinthető életmódnak. Tehát az erkölcstelen magatartásoknak huzamosabb ideig kell fennállniuk.

Hogy mely életmód tekinthető erkölcstelennek, az objektíve vizsgálendő. A társadalmi közvélekedés az irányadó, és nem az örökhagyó szubjektív megítélése. Például önmagában a túlzott mértékű rendszeres italfogyasztás nem tekinthető erkölcstelen életmód folytatásának, arról csak akkor lehet szó, ha a kötelesrészre jogosult az italfogyasztással együtt járó olyan magatartást tanúsít, amelyből erkölcsi felfogásának züllöttségére lehet következtetni, és ez az életmódjává válik, amely folyamatosan megnyilvánuló többletmagatartást feltételez (BH2002.59.). A kötelesrészre jogosult többszörösen büntetett előélete, a vele szemben lefolytatott és elmarasztaló egyéb eljárások, a huzamos ideje folytatott alkoholista, munkakerülő életmód, a gyermekével, valamint az őt korábban nagy áldozattal segítő édesanyjával szembeni felelőtlen, közönyös életvitele viszont megalapozza az erkölcstelen életmód miatti kitagadást (BH1989.312.). Ehhez hasonlóan egy konkrét ügyben az alkohol- és kábítószer-függőség, valamint a munkakerülő életmód is alapot adott a kitagadásra, ha az örökös az örökhagyó által felajánlott segítséggel nem él, az életvitelén az örökhagyó érzelmi és anyagi támogatása ellenére nem változtat (BH2015.37.).

Ugyanakkor az öröklésből az erkölcstelen életmód folytatására alapított kitagadási ok vizsgálatánál figyelemmel kell lenni arra is, hogy az örökhagyó mennyiben hatott közre a kötelesrészre jogosult erkölcstelen életmódjának a kialakulásában. Ha a szülő (az apa) kamaszkorú gyermekeivel – éppen akkor, amikor erkölcsi elhajlása kezdődik –, semmiféle (sem személyi, sem vagyoni) kapcsolatot nem tart fenn, és semmiben nem teljesíti nevelői – főként erkölcsi nevelői – kötelezettségeit, a gyermek erkölcstelen életmódjára hivatkozással nem tehet érvényes kitagadási végintézkedést (BDT2011.2493.).

Álláspontunk szerint abból kifolyólag, hogy a kitagadási oknak elsősorban a hagyaték megnyílásakor kell fennállnia, az következik, hogy ha a kötelesrészre jogosult a hagyaték megnyílásáig felhagy az erkölcstelen életmódjával, akkor a kitagadási ok már nem lesz megalapozott, és így a kitagadás érvénytelen lesz.

7. Végrehajtandó szabadságvesztésre ítézés

A Ptk. már nem tartalmazza a „jogerősen ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztésre” történő elítélést mint kitagadási okot. Ehelyett az a kötelesrészre jogosult tagadható ki, akit végrehajtandó szabadságvesztésre ítétek, és a büntetését még nem töltötte ki. Álláspontunk szerint az új kitagadási ok több szempontból is vitatható. Egyrészt ellentmondásosnak tűnik azzal kapcsolatban a szabályozás, hogy az örökhagyó egyenesági rokonának, házastársának vagy élettársának sérelmére elkövetett bűncselekmény esetén csak akkor tagadható ki a kötelesrészre jogosult, ha

a bűncselekmény súlyosnak minősül, ugyanakkor e pont alapján akár kevésbé súlyos, például gondatlanul elkövetett bűncselekmény miatt is kitagadható. Másrészt igen nehezen értelmezhető „a büntetését még nem töltötte ki” kitétel. Ez eleve irreleváns körülménynek tűnik a kitagadás szempontjából, másrészt az sem egyértelmű, hogy meddig kell kitöltenie a büntetést a kötelesrésze jogosultnak ahhoz, hogy érvénytelen legyen a kitagadás: a kitagadást tartalmazó végintézkedés megtételéig vagy a hagyaték megnyílásáig?

A fenti aggályokkal szemben az viszont nem tűnik kétségesnek, hogy a kitagadás érvényességéhez a szabadságvesztést bűncselekmény elkövetése miatt eleve végrehajtandó szankcióként kell kiszabni, más szabadságkorlátozó szankció (pl. szabálysértés miatti elzárás) esetén az emiatti kitagadás érvénytelen lesz.

8. Az elvárható segítségnyújtás elmaradása

Ez a kitagadási ok nem szerepelt az 1959-es Ptk.-ban. Az alkalmazása sok bizonytalanságot rejt magában. Álláspontunk szerint a bírói gyakorlatnak nem szabad majd kiterjesztően értelmeznie ezt a kitagadási okot, mert a megfogalmazásból kifolyólag elvileg tetszőlegesen tágítható lenne, de a többi kitagadási okból viszont az következik, hogy a kitagadást csak valóban súlyos cselekmények alapozhatják meg. Így ez okból véleményünk szerint csak akkor tagadható ki a kötelesrésze jogosult, ha az örökhagyónak ténylegesen, valós okból volt segítségre szüksége, és ezt a segítséget szándékosan tagadta meg a kitagadott, azaz tudott a segítségnyújtási igényről, továbbá az örökhagyó a segítséget mástól sem kapta meg.

Abból a szempontból viszont egyértelmű a Ptk. megfogalmazása, hogy a kötelesrésze jogosulttal szemben szubjektív mércét kell alkalmazni e körülmény vizsgálatakor, mert a törvényszöveg nem az adott helyzetben elvárható, hanem a tőle, azaz az érintett kötelesrésze jogosulttal szemben elvárható magatartásra utal.

9. Nagykorú leszármazónak az örökhagyóval szemben tanúsított durva hálátlansága

A Ptk. „új kitagadási okként fogalmazza meg a nagykorú leszármazónak (rendszerint az örökhagyó gyermekének) az örökhagyóval szemben elkövetett durva hálátlanságát. Ez a kitagadási ok kiterjed olyan esetekre is, amelyekben nincs szó a törvényes tartási kötelezettség elmulasztásáról, mivel az örökhagyó tartásra nem is szorult, és nem beszélhetünk büntetőjogilag értékelhető magatartásról sem. A durva hálátlanság fogalmi határainak kialakítását a [Ptk.] a bírói gyakorlatra bízta. Durva hálátlanságnak minősülhet adott esetben például az örökhagyó ápolásának, gondozásának elmulasztása” (Indokolás 692.).

Álláspontunk szerint az erkölcstelen életmódhoz hasonlóan ez a kitagadási ok is objektíve vizsgálendő. A társadalmi közvélekedés az irányadó, és nem az örökhagyó szubjektív megítélése. Valamint itt is figyelemmel kell lenni arra, hogy az örökhagyó mennyiben hatott közre a kötelesrésze jogosult magatartásában. Például álláspontunk szerint még akkor sem tekinthető durva hálátlanságnak az, ha a leszármazó nem békül ki az örökhagyóval egy súlyos, alapvetően az örökhagyónak felróható vita után, és megszakítja vele a kapcsolatot, pedig az örökhagyó korábban tisztességesen felnevelte őt.

10. A szülői felügyeleti jog megszüntetésére alapot adó magatartás

Tekintettel „a szülő megváltozott törvényes öröklési jogi státusára [a Ptk.] külön kitagadási okot fogalmaz meg a szülővel szemben is” (Indokolás 692.). A szülői felügyeleti jog megszüntetésére alapot adó magatartásokat lásd a 4:191. §-nál.

11. Házastársi kötelességet durván sértő magatartás

A Ptk. nem változtat a korábbi szabályozáson abban a tekintetben, hogy az örökhagyó házastársát (bejegyzett élettársát) a házastársi (bejegyzett élettársi) kötelességét durván sértő magatartása miatt kitagadhatja. Mivel a Ptk. közelebbről nem jelöli meg a kitagadásra okot adó cselekmény jellegét, ezért álláspontunk szerint ez lehet egyszeri, visszatérő vagy folyamatos magatartás, mely megvalósulhat tevőlegesen vagy mulasztás formájában is (például a 4:24. § szerinti támogatási kötelezettség elmulasztása). Ez a kitagadási ok is objektíve vizsgálendő, azaz a társadalmi közvélekedés az irányadó abban a tekintetben, hogy mely magatartás sérti durván a házastársi (bejegyzett élettársi) kötelességet, és nem az örökhagyó szubjektív megítélése. Valamint itt is figyelemmel kell lenni arra, hogy az örökhagyó mennyiben hatott közre a kötelesrészre jogosult magatartásában.

7:79. § [Mebocsátás]

- (1) **Ha a kitagadás okát az örökhagyó végintézkedése előtt megbocsátotta, a kitagadás érvénytelen, és az örökös kötelesrészre tarthat igényt.**
- (2) **Ha a kitagadás okát az örökhagyó a végintézkedése után megbocsátotta, a kitagadás a végintézkedés visszavonása nélkül hatálytalanná válik.**

A Ptk. „érdemben nem változtat a[z 1959-es] Ptk. szabályain az előzetes megbocsátással kapcsolatban. Kötelesrészre (de nem törvényes örökrészére) tarthat igényt az a kitagadott személy, akinek az örökhagyó a végintézkedés előtt megbocsátotta a kitagadási okaként megjelölt magatartását. Pontosítja [a Ptk.] a kitagadott személy öröklési jogállását arra az esetre, ha a kitagadás utólagos megbocsátás miatt hatálytalanná válik. Ebben az esetben az eredetileg kitagadott személy öröklési jogállása attól függ, hogy a végrendeletben csak a kitagadás szerepelt-e, vagy más rendelkezés is. Ha a végrendelet csak kitagadást tartalmazott, a megbocsátott kitagadással érintett személy a törvényes öröklés szabályai szerint örökösnek részesedik a hagyatékban. Ha az örökhagyó végrendeletében örököszt, illetve dologi hagyományost nevezett, a megbocsátott kitagadással érintett személy annyiban (de csak annyiban) tekinthető törvényes örökösnek, amennyiben a végrendeleti rendelkezések (örökösnevezés, dologi hagyományrendelet) a hagyatékot nem fedik le. Ha a végrendeleti rendelkezések az egész hagyatékot lefedik, a mellőzés miatt a megbocsátott kitagadással érintett személy csak kötelesrészre tarthat igényt” (Indokolás 692.).

Az érdemtelenység megbocsátásához hasonlóan a kitagadáshoz vezető körülmény is bármilyen formában megbocsátható: szóban, írásban, ráutaló magatartással, sőt a megbocsátásnak nem kell címzett jognyilatkozatnak lennie, az bármilyen olyan jogi tény lehet, amelyből az örökhagyó megbocsátása kikövetkeztethető.

Ugyanakkor önmagában nem minősül megbocsátásnak, ha az örökgyó a kitagadást követően az örökssel a kapcsolatot nem szakítja meg, őt anyagilag támogatja. A megbocsátás azt a szándékot is magában foglalja, hogy az örökös a hagyatékól részesedhessen (BH2015.37.).

Az érdemtelenéggel szemben – vonatkozó jogszabályi rendelkezés hiányában – a kitagadásra okot adó körülményt csak az örökgyó bocsáthatja meg, függetlenül attól, hogy azt kinek a sérelmére követték el. Az örökgyó egyenesági rokona, házastársa (bejegyzett élettársa) vagy élettársa általi megbocsátás a kitagadásra nem hat ki.

A megbocsátást egyébként a kitagadottnak kell bizonyítania.

7:80. § [A kötelelés alapja]

- (1) A kötelelés alapja a hagyaték tiszta értéke, valamint az örökgyó által élők között bárkinek juttatott ingyenes adományok juttatáskori tiszta értéke, ideértve az örökgyó által bizalmi vagyonekezelésbe adott vagyonek értékét is (a továbbiakban: ingyenes adomány).**
- (2) Aki számára az ingyenes adománynak a juttatáskori értéken való számításba vétele súlyosan méltánytalan, a bíróságtól kérheti a körülmények figyelembevételével vett más érték megállapítását.**
- (3) A hagyaték tiszta értékének kiszámításánál a hagyományokat és a meghagyásokat nem lehet teherként figyelembe venni.**
- (4) A szerződés megkötésétől számított két éven belül megnyílt öröklés esetén a kötelelés alapjához hozzá kell számítani az öröklési, tartási, életjáradéki vagy gondozási szerződéssel elidegenített vagyonek értékének a ténylegesen nyújtott tartás, életjáradék, illetve gondozás értékével nem fedezett részét. Az átruházott vagyonek, a nyújtott tartás és a gondozás értékét, valamint az életjáradék összegét az öröklés megnyílásának időpontjában számított értéken kell figyelembe venni.**

1. A hagyaték tiszta értéke

A Ptk. a kötelelés alapjának meghatározására vonatkozó kiindulóponton nem változtat: ez a hagyaték tiszta értékének és az örökgyó által élők között bárkinek juttatott ingyenes adományok juttatáskori tiszta értékének az összege. A hagyaték tekintetében értelemszerűen csak annak tiszta értéke vehető figyelembe, mert valamennyi a hagyatékól juttatáshoz ingyenesen jutó jogosult köteles túrni az ő igényét megelőző, visszterhes jogviszonyon alapuló hagyatéki tartozások kielégítését. Ezek a kötelelésre jogosult tekintetében a 7:94. § (1) bekezdése alapján az alábbi hagyatéki tartozások:

- a) az örökgyó illő eltemetésének költségei,
- b) a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelelével járó szükséges költségek (hagyatéki költségek), valamint a hagyatéki eljárás költségei,
- c) az örökgyó tartozásai (itt az örökösökkel és a kötelelésre jogosultakkal szemben fennálló visszterhes tartozásokat is figyelembe kell venni, lásd a BH2005.215.-öt, ugyanakkor az őket megillető ingyenes juttatásokat nem lehet teherként értékelni, így a túlélő özvegyet megillető özvegyi jogot sem).

Ennek megfelelően a hagyaték tiszta értéke megfelel az örökgyó halálakor meglévő hagyaték fenti tételekkel csökkentett értékének. A Ptk. egyébként a korábbi szabályozáshoz hasonlóan külön ki is mondja, hagyaték tiszta értékének kiszámításánál a hagyományokat és a meghagyásokat nem lehet teherként figyelembe venni, hiszen azok nem visszterhes

tartozások. Ez következik a 7:94. § (1) bekezdéséből is, mely szerint a kötelesrészi igény megelőzi a hagyomány és meghagyás teljesítése iránti igényt.

Itt újra megjegyezzük, hogy a Tbtvr. 10. §-a szerint a nagykorú betétes a takarékbetét elhelyezésekor úgy rendelkezhet, hogy elhalálozása esetén a takarékbetétet az általa megjelölt kedvezményezett részére kell visszafizetni; az így elhelyezett takarékbetét nem tartozik a takarékbetétes hagyatékához, a kedvezményezett a takarékbetét felett a hagyatéki eljárás lefolytatásától függetlenül rendelkezhet. Az 1. § (6) bekezdése alapján e rendelkezést a természetes személyek fizetésiszámla-szerződés és betétszerződés keretében hitelintézetnél elhelyezett pénzeszközeire is alkalmazni kell. Tehát az ilyen rendelkezés alá tartozó pénzüsszeget a hagyaték tiszta értékéhez nem lehet hozzászámítani, hanem a kötelesrész megállapításánál mint ajándékozást kell figyelembe venni (BH1978.120.).

2. Az örökhagyó által élők között bárkinek juttatott ingyenes adományok tiszta értéke

A kötelesrész alapjához a hagyaték tiszta értéke mellett az örökhagyó által élők között bárkinek juttatott ingyenes adományok juttatáskori tiszta értékét is hozzá kell számítani. E rendelkezés hiányában ugyanis az örökhagyó nagyon könnyen megkerülhetné a kötelesrésze jogosultak igényét. Nem kellene mást tennie, mint a halála előtt a vagyont elajándékozni, és így a kötelesrésze jogosultak legfeljebb a kiürített hagyaték után érvényesíthetnék igényüket. Megjegyezzük, hogy az 1959-es Ptk. csak az adományokra utalt, és nem az ingyenes adományokra. Álláspontunk szerint ennek nincs jelentősége, az adomány, ingyenes adomány és az ajándék kifejezések jelentése között nincs tartalmi különbség.

Tehát az örökhagyó által életében adott valamennyi ingyenes adományt figyelembe kell venni. Ebbe magának a kötelesrésze jogosultak adott ajándékok is beletartoznak (BH2000.354.), ez alól csak a betudás elengedésével adott ajándékok képeznek kivételt, de csak az így megajándékozott vonatkozásában (lásd a 7:81. §-nál). Az ingyenes adományt egyébként kiterjesztően kell értelmezni, így abba például a tartozás elengedése is beleértendő, valamint az ajándékozással vegyes adásvétel tárgya is az ingyenes juttatás mértékéig [Sóth Lászlóné: *Öröklés a családban – A törvényes öröklés és a kötelesrész* (HVG-ORAC 2005, Budapest) 310–311.]. Az ajándék értékét csökkentő tényezőként nem lehet figyelembe venni azt, ha az örökhagyó a maga javára fenntartott haszonélvezeti joggal terhelve ajándékozta oda a vagyontárgyat, mert a hagyaték megnyílásának időpontjával az örökhagyót megillető haszonélvezeti jog megszűnik, ezáltal a kötelesrész iránti igény keletkezésének időpontjában az adomány már minden teherrel és korlátozástól mentes lesz (BH2000.15. és BH2014.306.).

Nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy a megsemmisült, elveszett adományt a kötelesrész alapjánál ne lehetne figyelembe venni [Sóth Lászlóné: *Öröklés a családban – A törvényes öröklés és a kötelesrész* (HVG-ORAC 2005, Budapest) 342–343.]. Hiszen vannak olyan adományok, amelyek jellegüknél fogva nem maradnak fenn az adományozás után (például tartozáselengedése), vagy asorsukkövethetetlen (például készpénzadomány). Ezeket viszont egyértelműen hozzá kell számítani a kötelesrész alapjához, ellenkező esetben kiürsedhetne a kötelesrészi igény. Ebből az következik, hogy a más okból meg nem lévő adomány is a kötelesrész alapját képezi.

Az osztályrabocsátáshoz hasonlóan az adományokat főszabály szerint juttatáskori értéken kell figyelembe venni, kivéve, ha valamelyik érdekelt számára a juttatáskori értéken való számításba vétel súlyosan méltánytalan lenne. Ahogy az osztályrabocsátásnál, itt is módosítja egy ponton a korábbi szabályozást a Ptk.: a bíróság nem hivatalból, hanem csak kérelemre vehet figyelembe az ingyenes adomány juttatáskori értéke helyett más értéket. Az ilyen kérelem elbírálása során objektív körülményeket – az értékviszonyok alakulását – kell vizsgálni, és a bíróság ez alapján állapítja meg azt az értéket, amely mindegyik fél szempontjából reális eredményt ad. Az örökgyó és a kötelesrésze jogosult közti személyes viszony mint szubjektív tényező figyelembevételére nincs jogszabályi lehetőség; ezt ugyanis az örökgyó már értékelte akkor, amikor törvényes örökösét kötelesrésze szorította (BH2000.15.). Így az ilyen kérelmet például a nagymértékű infláció vagy az ingatlanárak jelentős megváltozása alapozhatja meg. A kivételes szabály alkalmazása esetén a bíróság az adományt jellemzően a hagyaték megnyíltakori értéken veszi figyelembe. Megjegyezzük, hogy a gyakorlatból inkább az következik, hogy a bíróságok – vélhetően a rendszerváltozást követő jelentős értékváltozásokra tekintettel – a kivételt főszabállyá tették, és abból indultak ki az 1959-es Ptk. szabálya alkalmazása során, hogy a kötelesrésze alapjának meghatározása során az ingyenes juttatást a hagyaték megnyíltakori értéken kell számításba venni (EBH2010.2135.).

3. Az öröklési, tartási, életjáradéki vagy gondozási szerződéssel elidegenített vagyon értékének figyelembevétele a kötelesrésze alapjának meghatározásakor

A korábbi szabályozás szerint az öröklési (BH1980.19.), a tartási vagy életjáradéki szerződéssel elidegenített vagyon mint az örökgyó által visszterhesen elidegenített vagyontárgyak a kötelesrésze alapjához nem voltak hozzászámíthatóak. Ezt a megoldást a jogalkotó túl merevnek tekintette.

Ezért a Ptk. szerint „szerencse-szerződés jellegük ellenére el kell ugyan ismerni a tartási, életjáradéki és öröklési szerződések visszterhes jellegét, de a szerződés megkötésétől számított két éven belül csak a szerződéssel elidegenített vagyonnak a ténylegesen nyújtott tartás, életjáradék vagy gondozás ellenértékével fedezett hányadát nem kell a kötelesrésze alapjához hozzászámítandó vagyonnak tekinteni. Ez az új rendelkezés alkalmas lehet azoknak a – nem egyszer a kötelesrésze alapjának csökkentését célzó – tartási, életjáradéki és öröklési szerződéseknek a nem kívánatos hatását is tompítani, amelyeket az örökgyó valamelyik, családjogi alapon tartásra köteles hozzátartozójával köt. Az értékelés időpontját [a Ptk.] mind az átruházott vagyon, mind az örökgyóval szerződő fél szolgáltatásai tekintetében az öröklés megnyíltakori időpontjában határozza meg. A két év eltelte után [a Ptk.] szerint sem kell elszámolást végezni, hanem a szerződéssel elidegenített vagyon egészében kívül marad a kötelesrésze alapján” (Indokolás 692–693.).

A Ptk.-nak ehhez az új szabályozásához két megjegyzésünk is lenne. Egyrészt nehezen érthető a gondozási szerződés kifejezésének a használata, mert ilyen szerződéstípust a Ptk. nem nevesít. Gondozási szerződés alatt vélhetően olyan tartási szerződést kell érteni, mely szerint a tartásra kötelezett nem köteles a tartásra jogosult körülményeinek és szükségleteinek megfelelő ellátására, hanem csak a tartásra jogosult gondozására köteles (lásd a 6:491. §-nál).

Másrészt a Ptk. nem mondja ki, de ezt az új rendelkezést nyilvánvalóan csak olyan esetekben lehet alkalmazni, ha az örökhagyó halála után nem marad további tartásra, gondozásra vagy életjáradékra jogosult. Az ugyanis súlyosan méltánytalan lenne a tartásra, gondozásra vagy életjáradék fizetésére kötelezettel szemben, hogy az örökhagyó halála után a további jogosultak részére tartás, gondozás vagy életjáradék fizetése mellett még a kötelelésre jogosultakkal szemben is esetlegesen feleljen annak következtében, hogy az örökhagyótól szerzett vagyon egy részét a kötelelés alapjához hozzá kell számítani.

4. A tartásra tekintettel adott végrendeleti juttatás és az öröklési juttatás ígérete ellenében nyújtott tartás

A kötelelés alapjának meghatározásakor a korábbi bírói gyakorlat szerint azokat az örökhagyó számára nyújtott tartási, gondozási és életjáradéki szolgáltatásokat is figyelembe kell venni, amelyeket nem szerződéses jogviszony keretében teljesítettek, de az örökhagyó ezekre tekintettel adott az eltartónak végrendeleti juttatást, vagy ezeket öröklési juttatás ígérete ellenében nyújtották. Az ezzel kapcsolatos kérdéseket válaszolta meg a PK 89. a) és b) pontja, mely az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására is irányadó. A PK 89. a) pontja szerint, ha az örökhagyó a családjogi szabályok szerint az őt eltartani köteles és valóban el is tartó rokona javára végrendelkezett, és végrendeletében a juttatások okául a nyújtott eltartást jelölte meg, vagy megállapítható, hogy a végrendeleti juttatást a tényleg teljesített tartás ellenértékének szánta, akkor a kötelelés alapja a tényleg teljesített tartás ellenértékével csökken. A b) pont szerint pedig, ha a törvényes öröklés rendje érvényesül, és megállapítható, hogy az örökhagyót a családjogi szabályok szerint tartásra köteles hozzátartozói közül csak az egyik tartotta, és a tartás örökségi juttatás ígérete ellenében történt, akkor az eltartó a tartásból származó igényét hagyatéki hitelezőként érvényesítheti (tehát azt a kötelelés alapjához nem lehet hozzászámítani).

Álláspontunk szerint e szabályokat értelemszerűen azokra az esetekre is megfelelően alkalmazni kell, amikor nem a családjogi szabályok szerint az örökhagyót eltartani köteles személy tartja el, gondozza az örökhagyót (vagy biztosít neki életjáradékot) szerződéses jogviszonyon kívül.

5. A bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon

A Ptk. Hetedik Könyve a 2017-es módosítása előtt nem tartalmazott különös szabályokat a bizalmi vagyonkezelés vonatkozásában. A jogalkotó azonban az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvénnyel többek között kiegészítette a kötelelés alapjára vonatkozó meghatározását azzal, hogy annak az örökhagyó által bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon értéke is a részét képezi. A módosító törvény miniszteri indokolása szerint a korábbi szabályozás nem adott „választ arra a kérdésre, hogy a vagyonrendelő életében bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon a vagyonrendelő halála esetén a kötelelés alapjául szolgálhat-e, vagyis a hagyaték tiszta értékén felül élők között juttatott »ingyenes adományként« hozzászámítható-e a kötelelés alapjához. A gondot alapvetően az okozza, hogy a bizalmi vagyonkezelési szerződés visszatér

vagy ingyenes jellegétől függetlenül kell megítélni a vagyongazdálkodó jogszerezését a vagyongazdálkodó által a vagyongazdálkodó tulajdonába adott dolgokon, ráruházott jogokon és követeléseken. Ezt a bizalmi vagyongazdálkodás lényegéből fakadó jogszerezést ugyanis sem visszterhesnek, sem ingyenesnek tekinteni nem lehet, pontosabban e jogszerezés tekintetében sem a visszterhesség, se pedig az ingyenesség nem értelmezhető. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a visszterhes bizalmi vagyongazdálkodás fejében fizetendő díj nem a vagyongazdálkodó jogszerezésének ellenértéke, hiszen ez a díjfizetési kötelezettség a vagyongazdálkodót a jogszerező javára terheli, nem pedig a jogszerezőt a vagyongazdálkodó javára. Hasonlóképpen a bizalmi vagyongazdálkodás ingyenes elvállalása (a vagyongazdálkodási díjról való lemondás) sem teszi a vagyongazdálkodó jogszerezését visszterhessé. Tény ugyanakkor, hogy éppen az előbbiekből kifejtett okokból a vagyongazdálkodó egészének, illetve egy részének, vagy akár csak egyes vagyontárgyaknak bizalmi vagyongazdálkodásba adása (a vagyongazdálkodó javára való átruházása) alkalmas a kötelesrésze jogosultak igényeinek kijátszására, hiszen ha ezek nem minősíthetők ingyenes adománynak (mint ahogy ugyanakkor visszterhesnek sem), akkor nem szolgálhatnak a kötelesrésze alapjául, nem alkalmazhatók rá a kötelesrésze alapjának kiszámítására és a kötelesrésze kielégítésére irányadó szabályok. A hatályos magánjogi szabályozásunknak ekként szembesülnie kellett azzal a problémával, hogy miközben e szabályozás a kötelesrésze jogosultak törvényes igényeinek kielégítését kötelező jelleggel írja elő, a bizalmi vagyongazdálkodás intézményével e kötelezettség alól való mentesülés lehetőségét is megteremti (minden ésszerű indok nélkül).”

Álláspontunk szerint azonban a fenti megközelítés nem teljesen helytálló. Ugyanis a bizalmi vagyongazdálkodás egy kettős természetű jogintézmény, amelyben megtalálható egy megbízási elem a vagyongazdálkodó és a vagyongazdálkodó között, valamint egy tulajdonátruházási elem, amelynek viszont csak az ideiglenes jogosultja a vagyongazdálkodó, a végleges jogosultja viszont a kedvezményezett. És ezeket a szempontokat is vizsgálnunk kell, amikor az ügylet visszterhes vagy ingyenes jellegéről beszélünk. Egyrészt a bizalmi vagyongazdálkodás mint a vagyongazdálkodó és a vagyongazdálkodó közötti megbízási jogviszony jellemzően egy visszterhes jogviszony, legalábbis a visszterhesség vélelmezett a 6:61. § alapján. Természetesen a vagyongazdálkodó ingyenesen is vállalhatja a vagyongazdálkodó kezelését, erre a jogviszonyra a visszterhes bizalmi vagyongazdálkodás szabályait megfelelően kell alkalmazni [lásd a 6:330. § alapján alkalmazandó 6:280. § (1) bekezdését]. Másrészt külön kell vizsgálni a bizalmi vagyongazdálkodás kapcsán végbemenő tulajdonátruházás visszterhességét. Ahogyan erre fent is utaltunk formálisan az szintén a vagyongazdálkodó és a vagyongazdálkodó között valósul meg, de a kezelt vagyongazdálkodó valódi címzettje a kedvezményezett. A vagyongazdálkodó a kezelt vagyongazdálkodó tulajdonjogának megszerzéséért értelemszerűen nem fizet ellenértéket a vagyongazdálkodó számára – épp ellenkezőleg, a vagyongazdálkodó fizet díjat főszabály szerint a vagyongazdálkodó részére a vagyongazdálkodó kezeléséért –, ezért a tulajdonátruházás visszterhessége a vagyongazdálkodó és a kedvezményezett viszonyában vizsgálandó. Tehát abban az esetben, ha a kedvezményezett valamilyen ellenszolgáltatást teljesít a vagyongazdálkodó számára azért, hogy őt a vagyongazdálkodó a bizalmi vagyongazdálkodás kedvezményezettjének nevezze, akkor visszterhes tulajdonátruházásról beszélhetünk. Ha viszont a kedvezményezett semmilyen ellenszolgáltatást sem teljesít, akkor pedig ingyenes lesz a tulajdonátruházás.

Ezért a bizalmi vagyongazdálkodásról a Ptk. módosítás előtt szabályai szerint is el lehetett dönteni, hogy azt ingyenes adományként a hagyatéki tiszta értékéhez hozzá kellett-e számítani, vagy esetleges visszterhes jellege miatt nem. Ehhez mindössze azt kellett volna megvizsgálni, hogy a kedvezményezettek teljesítettek-e valamilyen ellenszolgáltatást azért, hogy kedvezményezetté váljanak. Ha ilyen ellenszolgáltatásra sor került, akkor a bizalmi vagyongazdálkodásba adott vagyongazdálkodó nem lehetett ingyenes adománynak tekinteni,

és ezért nem kellett a hagyaték tiszta értékéhez hozzászámítani. Ha viszont nem került sor ilyen ellenszolgáltatásra, akkor a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon ingyenes adománynak minősült, és ezért a hagyaték tiszta értékéhez hozzá kellett számítani.

Ezzel szemben a 2017-es módosítás után minden bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon a hagyaték tiszta értékéhez hozzászámítandó ingyenes adománynak minősül a kötelesrész alapjának meghatározásakor. Ezt az új szabályt elsősorban azért tartjuk átgondolatlanoknak, mert így indokolatlan hátrány éri azokat a kedvezményezetteket, akik ellenszolgáltatást nyújtanak a vagyonrendelőnek a kedvezményezetti pozícióért cserében. Hiszen így nekik – vagy legalábbis közvetetten a vagyonkezelő által, ha a kezelt vagyon még a vagyonkezelő tulajdonában van – adott esetben úgy kell felelniük a kötelesrészt, hogy egyébként visszterhes megállapodást kötöttek az örökgyogyóval.

A 2017-es módosítás emellett még azért is problémás, mert a bizalmi vagyonkezelés egységes ügyletként való kezeléséből az is levezethető, hogy a kötelesrészi igény csak a vagyonkezelővel szemben érvényesíthető, aki a felelősség alól mentesülhet a 7:84. § (3) bekezdése alapján annyiban, amennyiben azt a kedvezményezettnek már kiadta. Ezzel szemben álláspontunk szerint az a helyes értelmezés, hogy a kötelesrészi igény akár a vagyonkezelővel, akár a kedvezményezettel szemben is érvényesíthető, attól függően, hogy éppen kinél van a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon.

7:81. § [A kötelesrész alapjából kivont adományok]

- (1) Nem tartozik a kötelesrész alapjához**
  - a) az örökgyogyó által a halálát megelőző tíz évnél régebben bárkinek juttatott ingyenes adomány értéke;**
  - b) az olyan ingyenes adomány értéke, amelyet az örökgyogyó a kötelesrésze jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezését megelőzően juttatott;**
  - c) a szokásos mértéket meg nem haladó ingyenes adomány értéke;**
  - d) a házastárs vagy az élettárs, továbbá a leszármazó részére nyújtott tartás értéke;**
  - e) az arra rászoruló más személynek ingyenesen nyújtott tartás értéke a létfenntartáshoz szükséges mértékben.**
- (2) A kötelesrésze jogosultságot létrehozó kapcsolat létrejöttének időpontja házasságból származó gyermek és a házastársak által közös örökbefogadással örökbe fogadott gyermek esetén a házasságkötés időpontja, más örökbe fogadott gyermek esetén az örökbefogadás időpontja, egyébként a gyermek fogamzása.**
- (3) Azt az ingyenes adományt, amelynek betudását az örökgyogyó elengedte, nem lehet a jogosult saját kötelesrésze alapjához hozzászámítani.**

1. Változások a kötelesrész alapjából kivont adományok tekintetében

A Ptk. több ponton is változtat azokon a szabályokon, amelyek azt határozzák meg, hogy mely adományok nem tartoznak a kötelesrész alapjához. Az első módosítás az, hogy a kötelesrész alapjához azoknak az örökgyogyó által bárkinek juttatott ingyenes adománynak az értékét nem kell hozzászámítani, amelyeket az örökgyogyó a halálát megelőző tíz évnél régebben adott (az 1959-es Ptk. még 15 évet írt elő).

A következő változás az, hogy nemcsak a házastárs (vagy a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettárs) és a leszármazó, hanem az élettárs részére nyújtott tartás értéke sem tartozik a kötelesrész alapjához, és a leszármazó tekintetében nem kell vizsgálni, hogy rászorult-e a tartásra.

Szintén részben megváltoztak a kötelesrésze jogosultságot létrehozó kapcsolat létrejötte időpontjának meghatározására vonatkozó szabályok. Így a házasságból származó vagy a házastársak által közös örökbefogadással örökbe fogadott gyermek esetén mindig annak a házasságkötésnek az időpontja az irányadó, amelyhez a gyermek tartozik, és nem az első házasságkötés időpontja, ahogyan az 1959-es Ptk. rendelkezett.

Ezek mellett a Ptk. a korábbi szabályozással ellentétben már nem tartalmazza azt a szabályt, hogy a házastársat (vagy bejegyzett élettársat) hasznélvezet alakjában megillető kötelesrésze alapjául csak a hagyatékból meglévő vagyontárgyak szolgálnak.

2. Az örökhagyó által a halálát megelőző tíz évnél régebben bárkinek juttatott ingyenes adomány

A Ptk. a „kötelesrésze alapjához hozzá számítandó ingyenes adományok juttatásának időpontját az örökhagyó halálát megelőző tizenöt évről tíz évre szállítja le. A[z 1959-es] Ptk. gyakorlatának tapasztalatai szerint ugyanis az eltelt idő növekedésével arányosan nő annak lehetősége, hogy az adományt már elfogyasztották, elhasználták, elidegenítették stb., s ezzel gyakorlatilag – indokolatlanul – csak a hagyatékból részesedettek felelőssége lesz terhesebb” (Indokolás 693.). Ráadásul, ha az örökhagyó halálától minél távolabbi időben adott ajándékokat vizsgálunk a hagyatékok alapjának meghatározásakor, a bizonyítás annál több nehézséggel fog járni [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 135.]. Vélhetően a tízéves időtartam is elegendő annak megakadályozására, hogy az örökhagyó élők közötti ajándékozással játssza ki a kötelesrésze jogosultak igényét.

Megjegyezzük, hogy nem teljesen egyértelmű az, hogy az adományozás kapcsán pontosan mely cselekmény időpontjának kell az örökhagyó halálát megelőző tízéves időtartamon belül esnie ahhoz, hogy az ajándékot a kötelesrésze alapjához hozzá lehessen számítani. Ez különösen ingatlanok esetében lehet problémás, ahol két időpont is szóba jöhet: az egyik a vonatkozó szerződés megkötésének időpontja, a másik pedig a megajándékozott által az ingatlan tulajdonjoga megszerzésének időpontja [amely az 5:38. § (2) bekezdése és az 5:178. § (4) bekezdése alapján a bejegyzési kérelem benyújtásának az időpontja]. A korábbi bírói gyakorlat szerint a jogszabály szóhasználatából arra lehet következtetni, hogy a tulajdonszerzés helyett az ajándékozási szerződés megkötésének az időpontja lesz az irányadó [Sóth Lászlóné: *Öröklés a családban – A törvényes öröklés és a kötelesrésze* (HVG-ORAC 2005, Budapest) 333.]. Egyébként ez az álláspont jelenik meg az újabb bírói gyakorlatban is (BH2014.306.).

3. A kötelesrésze jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezésének időpontja

Az egyes kötelesrésze jogosultak tekintetében a kötelesrésze jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezésének időpontja a következőképpen alakul. Szülő esetén a jogszabály ezt nem határozza meg, mert ennek nincs gyakorlati jelentősége, hiszen azokban az esetekben, amikor az örökhagyó bárkinek ingyenes adományt juttat, akkor már biztosan fennáll a saját szülőjével a szülő-gyermek viszony, amely a kötelesrésze való jogosultságot létrehozza.

Házastárs és bejegyzett élettárs esetén sem határozza meg a Ptk. kifejezetten ezt az időpontot, de az nyilvánvalóan nem lehet más, mint a házasságkötés vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének az időpontja.

A leszármazók közül a Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan csak a gyermekek vonatkozásában határozza meg egyértelműen ezt az időpontot. A szabályozás a házasságon kívüli gyermekek tekintetében a korábbihoz képest kevésbé diszkriminatív. Az 1959-es Ptk. ugyanis úgy rendelkezett, hogy a kötelesrésze jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezésének időpontja a házasságból származó, illetőleg a házastársak által örökbefogadott gyermek esetében akkor is az örökhagyó első házasságkötésének az időpontja volt, ha az örökhagyó több házasságot kötött, és az érintett gyermek későbbi házasságból származott. Ezzel szemben a házasságon kívül született vagy örökbefogadott gyermekek esetén mindig a gyermek fogamzásának időpontja volt az irányadó. Azzal csökkenti a Ptk. a házasságon kívül és házasságból született vagy abban örökbefogadott gyermekek közötti különbségtételt, hogy a házasságból származó gyermekekre és a házastársak által közös örökbefogadással örökbe fogadott gyermekekre már annak a házasságkötésnek az időpontja vonatkozik, amelyikből ők származnak. „Házasságból született gyermekek viszonylatában a változtatás célja az, hogy a releváns jogi tény minden gyermek esetében olyan időponthoz kapcsolódjék, amelyben az örökhagyónak elvileg már számolnia kell az illető gyermekkel. [...] A másik változtatás az örökbefogadott gyermekeket érinti, és azt célozza, hogy a házastársak által közösen örökbe fogadott és a házastársi örökbefogadással örökbefogadott gyermekek az adott házasságból született gyermekekkel azonos helyzetbe kerüljenek” (Indokolás 693.).

Álláspontunk szerint azonban a jogalkotó akkor szüntette volna meg az indokolatlan megkülönböztetést, ha valamennyi gyermek tekintetében a saját fogamzásának az időpontja keletkeztetné a kötelesrésze jogosultságot létrehozó kapcsolatot, függetlenül attól, hogy házasságból származó vagy azon kívüli gyermek. Hiszen az, hogy egy házasságból születik-e következő gyermek, az éppen annyira bizonytalan, mint az, hogy születik-e az örökhagyónak házasságon kívül gyermeke.

A Ptk. a gyermeknél távolabbi leszármazók tekintetében nem határozza meg az irányadó időpontot. Az tűnik a Ptk. szabályozásával leginkább összeegyeztethető álláspontnak, hogyha olyan leszármazóról van szó, aki házasságból származik, akkor rá az az időpont vonatkozik, amikor azt a házasságot kötötték meg, amelyikből ő született, vagy amelyikben őt örökbefogadták. Ha viszont a leszármazó házasságon kívülről származik, akkor rá a fogamzásának az időpontja az irányadó még akkor is, ha az ő közvetlen felmenője az örökhagyó vagy annak leszármazójának házasságából származik.

4. A szokásos mértékű ajándék

A Ptk. nem változtat abban a korábbi szabályozáson, hogy a kötelesrész alapjához nem kell hozzászámítani a szokásos mértékű ingyenes adományokat. Az 1959-es Ptk. a szokásos mértékű ingyenes adomány helyett a szokásos mértékű ajándék kifejezést használta, de álláspontunk szerint a megfogalmazás változásának nincs jelentősége.

Az ítélkezési gyakorlat szokásos mértékű ajándéknak a családi, társadalmi szokásoknak megfelelő alkalmakkor adott, viszonylag csekélyebb értékű ajándékokat tekinti. A mérték meghatározásánál jelentősége van az ajándékozó anyagi körülményeinek is (BH1994.314.). Így azok az ajándékok nem tartoznak az ági vagyonba, amelyek a felek közötti ajándékozási szokásoknak megfelelnek (például névnapi vagy születésnapi ajándék). Elképzelhetőnek tartjuk azonban, hogy egyes kivételes alkalmakkor adott nagyobb értékű ajándék nem esik e kivétel alá még akkor sem, ha egyébként ilyen alkalmakkor elfogadott az ajándékozás (például jelentősebb értékű nászajándék).

5. Az örökhagyó által nyújtott tartás

A Ptk. az örökhagyó által nyújtott tartás két esetét különbözteti meg: az első csoportba azon személyek részére nyújtott tartás tartozik, akikkel szemben nem kell vizsgálni, hogy a tartás mértéke meghaladta-e a létfenntartáshoz szükséges mértéket. A részükre nyújtott tartás teljes egészében nem tartozik bele a kötelelés alapjába. Mivel a Ptk. családi jogi szabályai az élettárs javára is tartási jogot biztosítanak (lásd a 4:86. §-nál) ennek „a változtatásnak az a következménye, hogy az élettársnak nyújtott tartás értéke sem tartozik a kötelelés alapjához” (Indokolás 693.) a házastárs (vagy bejegyzett élettárs) és a leszármazó részére nyújtott tartás mellett. A Ptk. ezentúl megszünteti azt a különbségtételt, hogy leszármazók esetén figyelembe kellett venni az 1959-es Ptk. alapján azt, hogy a tartásra egyébként rászorult-e. A Ptk. szerint az ő részükre nyújtott tartást sem tartozik a kötelelés alapjához, akár rászorultak arra, akár nem.

A korábbi szabályozáshoz hasonlóan az első csoportba nem tartozó, rászoruló más személynek ingyenesen nyújtott tartás értéke csak a létfenntartáshoz szükséges mértékig nem tartozik bele a kötelelés alapjához, függetlenül attól, hogy a tartás nyújtására egyébként az örökhagyó a családjogi szabályok alapján köteles lett volna-e vagy sem. Így az az ellentmondásos helyzet állhat elő, hogy a szülőnek nyújtott tartás (amely a második csoportba tartozik) a kötelelés szempontjából más megítélés alá esik, mint a nagykorú gyermek részére nyújtott tartás (amely az első csoportba tartozik), pedig családjogi szempontból nincs közöttük különbség (lásd a 4:196. §-nál).

Megjegyezzük, hogy álláspontunk szerint e szabályokat kell alkalmazni arra az esetre is, ha az örökhagyó nem tartást nyújtott, hanem járadékot fizetett.

6. A betudás elengedésével adott adomány

A Ptk. a korábbi szabályozásnak megfelelően előírja, hogy a betudás elengedésével adott ingyenes adományt nem lehet a jogosult saját kötelelésének alapjához hozzászámítani. Természetesen az így adott adományt az összes többi kötelelésre jogosult kötelelésének alapjához hozzá kell számítani, mert a 7:83. § (3) bekezdése alapján a betudás elengedése más jogosult kötelelését nem sértheti.

A betudás elengedésével adott ingyenes adományt egyébként azért nem lehet az így megajándékozott kötelelésre jogosult saját kötelelésének alapjához hozzászámítani, mert ez már kétszeres kedvezmény lenne számára: egyrészt az adományt nem kell betudnia a saját kötelelési igényébe, másrészt viszont az így adott adomány után is érvényesíthetne kötelelési igényt.

7. Az özvegyet haszonélvezet alakjában megillető kötelelés alapja

A Ptk. már nem tartalmazza az 1959-es Ptk.-nak azt a rendelkezését, miszerint a házastársat és a bejegyzett élettársat haszonélvezet alakjában megillető kötelelés alapjául csak a hagyatékban meglévő vagyontárgyak szolgálnak. Ez azonban nem jelent változást abban a tekintetben, hogy az özvegyet haszonélvezet alakjában megillető kötelelés alapjába továbbra sem tartoznak bele az adományok. A kikötés elhagyásának az az oka, hogy a kötelelés alapja szűkebb lett, mint a hagyatékban meglévő vagyontárgyak, mert az özvegy főszabály szerint „törvényes öröklés címén a szerzeményi vagyona vonatkozó haszonélvezeti jogot csak leszármazók mellett és

az örökgyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon kap. Ehhez járulhat még az ági vagyonon biztosított haszonélvezeti jog. Korlátozott haszonélvezetre vonatkozó kötelelési igény is e vagyontárgyakra illeti meg tehát” (Indokolás 693.).

8. A kötelelés alapjának alakulása az egyes kötelelésre jogosultak tekintetében

A fentiekből látszik, hogy az egyes kötelelésre jogosultak tekintetében eltérő lehet a kötelelés alapja. Ezek a különbségek az alábbi okokból állhatnak fent.

Először is valamennyi kötelelésre jogosult kötelelésének alapjához a hagyaték csak az a része vehető figyelembe, amelyet egyébként is ő örökölné. Tehát ha a törvényes öröklés szabályai szerint a hagyaték megnyílása esetén az ági öröklés szabályait is alkalmazni kellene, akkor az ági vagyon csak az ági örökösök kötelelésének alapjához tartozna (és emellett az özvegy korlátozott haszonélvezeti joga meghatározásnak képezhetné alapját). Ugyanígy az özvegyet haszonélvezet alakjában megillető kötelelés alapját csak azok a vagyontárgyak képezhetik, amelyeken ő a törvényes öröklés szabályai szerint haszonélvezeti jogot örökölné (azaz az örökgyóval közösen lakott lakás és a hozzá tartozó felszerelési és berendezési tárgyak, valamint az ági vagyon).

Másodszor az is eltérést okozhat az egyes kötelelésre jogosultak kötelelésének alapja tekintetében, ha eltérően alakul a kötelelésre jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezésének időpontja. Ha az örökgyó halálát megelőző tíz évben olyan időpontban történik az adományozás, amikor az egyik kötelelésre jogosult vonatkozásában már fennállt a kötelelésre jogosultságot létrehozó kapcsolat, de a másikéban viszont még nem, akkor az előbbi kötelelésre jogosult kötelelésének alapjához hozzá kell számolni az adott adomány értékét, az utóbbiéhoz viszont nem.

Végül a betudás elengedésével adott adomány is különbséget eredményez az egyes kötelelési alapok között. Ezt az adományt nem lehet az így megadómozott kötelelésre jogosult saját kötelelésének alapjához hozzászámítani, ugyanakkor az az összes többi kötelelésre jogosult kötelelése alapjának megállapításakor figyelembe kell venni, mert a 7:83. § (3) bekezdése alapján a betudás elengedése más jogosult kötelelését nem sértheti.

7:82. § [A kötelelés mértéke]

- (1) **Kötelelés címén a kötelelésre jogosultat annak harmada illeti meg, ami neki – a kötelelés alapja szerint számítva – mint törvényes örökösnek jutna.**
- (2) **Ha a házastársat mint törvényes örökös haszonélvezeti jog is megilleti, kötelelése e tekintetben a haszonélvezeti jognak olyan korlátozott mértéke, amely szükségleteit biztosítja, figyelembe véve az általa örökölt vagyontárgyakat.**
- (3) **A törvényes örökségként haszonélvezeti jogot öröklő házastárs a kötelelését igényelheti úgy is, mintha haszonélvezeti jogát megváltották volna.**

1. A kötelelés mértékének megváltozása

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz képest lecsökkenti a kötelelés mértékét: az annak a résznek az egyharmada, amelyet a kötelelésre jogosult a hagyatékából a kötelelés

alapja szerint számítva mint törvényes örökös kapott volna. Az 1959-es Ptk. még ennek a résznek a felében határozta meg a kötelesrész mértékét. Megjegyezzük, hogy Ptk. 65. § (2) bekezdése alapján, ha az örökhagyó végintézkedését a Ptk. hatálybalépése előtt tette, a kötelesrész mértékére a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni. A Ptk. miniszteri indokolása szerint arra tekintettel, hogy „az örökhagyó végintézkedését a Ptk. hatálybalépése előtt még [az 1959-es] Ptk. kötelesrésze irányadó rendelkezéseire figyelemmel tette, a törvény egyértelművé teszi, hogy 2014. március 15. előtt tett végintézkedések esetén még [az 1959-es] Ptk. kötelesrésze vonatkozó rendelkezései az irányadók”.

A kötelesrész mértékét az egyes kötelesrésze jogosultak esetén külön-külön kell meghatározni, mert a vonatkozásukban eltérő lehet a kötelesrész alapja, valamint abban is lehet különbség, hogy törvényes örökösként egyébként a hagyatéknek mekkora részét örökölték volna.

2. A leszármazók kötelesrészének mértéke özvegy hiányában

Ha csak leszármazók lennének a törvényes örökösök, és ők érvényesítenek kötelesrészi igényt, akkor a kötelesrészi igény betudás előtti nagyságát a következőképpen kell meghatározni. A hagyaték tiszta értéke minden leszármazó esetén ugyanaz az érték lesz, ennek meghatározását lásd a 7:81. §-nál. Ehhez hozzáadjuk azokat az örökhagyó által életében adott ingyenes juttatásokat, amelyek nem tartoznak a 7:82. § által megjelölt kivételek közé. Itt már lehet eltérés az egyes leszármazók között, ha más lesz a kötelesrésze jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezésének időpontja. Az adott leszármazóhoz tartozó értéknek pedig akkora részét vesszük, amennyit az adott leszármazó a hagyatékból a törvényes öröklés szabályai szerint kapott volna. Tehát például ha az örökhagyónak három gyereke volt, akik közül az egyik úgy esett ki, hogy neki további két gyermeke volt, akkor a gyermekek esetén a fentiek szerint kiszámított értékét hárommal, az unokák esetén pedig hattal osztjuk. Így megkapjuk azt az értéket, amelyet a kötelesrésze jogosult a hagyatékból a kötelesrész alapja szerint törvényes öröklés esetén örökölt volna. Végül a kötelesrész alapja szerint számított törvényes örökrészt elosztjuk hárommal, mely művelet eredménye lesz a kötelesrésze jogosult betudás előtti kötelesrészi igénye.

3. A leszármazók és az özvegy egymás melletti kötelesrészének mértéke

Ha a leszármazók mellett az özvegyet is megilleti kötelesrészi igény, akkor el kell választanunk egymástól az özvegy által az örökhagyóval közösen lakott lakást és az ahhoz tartozó felszerelési és berendezési tárgyakat, valamint a hagyaték többi részét. A leszármazóknak és az özvegynek a kötelesrészi igényét a hagyaték ez utóbbi részén ugyanúgy kell kiszámítani, mint fent, és ennek során az özvegyet úgy kell tekinteni, mintha ő is az örökhagyó gyermeke lenne (tehát az örökhagyó esetleges adományait ennek keretében kell figyelembe venni). Az örökhagyóval közösen lakott lakáson és az ahhoz tartozó felszerelési és berendezési tárgyakon az özvegyet csak haszonélvezet alakjában illeti meg kötelesrész. A leszármazóknak a hagyaték e része utáni kötelesrészi igényét pedig úgy kell meghatározni, hogy először meghatározzuk a hagyaték e részének értékét. Ennek keretében az özvegy haszonélvezeti jogát értékcsökkentő tételként a bírói gyakorlat szerint nem lehet figyelembe venni (BH1986.66.). Ezzel az állásponttal nem tudunk azonosulni, hiszen a leszármazó örökrésze nyilvánvalóan kevesebbet ér, ha azt

özvegyi jog terheli, és ennek a különbségnek a kötelesrész mértékénél is meg kellene jelennie.

Ezután az így kapott értéknek akkora részét kell venni, amekkora részt az adott leszármazó a hagyaték e részéből a törvényes öröklés szabályai szerint örökölt volna, majd az így kapott számot kell osztani hárommal, és a művelet eredménye kiadja az adott leszármazónak az örökhagyóval közösen lakott lakás és az ahhoz tartozó felszerelési és berendezési tárgyak utáni, betudás előtti kötelesrészi igényét.

4. A szülők és az özvegy egymás melletti kötelesrészének mértéke

Ha nincs leszármazó, akkor az özvegynek és a szülőknek lehet még kötelesrészi igénye. Ebben az esetben három vagyonsoportot kell elkülöníteni a hagyatékban belül:

- a) ági vagyon,
- b) az örökhagyóval közösen lakott lakás és az ahhoz tartozó felszerelési és berendezési tárgyak (ha nem tartoznak az ági vagyonba),
- c) egyéb szerzeményi vagyon.

Az ági vagyon tekintetében csak az ági örökösöknek lehet állag-típusú kötelesrészi igénye. Ha az ági vagyont nem a szülők örökölnék (hanem mondjuk a testvér, mert az anya, akinek az ágáról az ági vagyon az örökhagyóra háramlott, már kiesett az öröklésből), akkor az ági vagyon után nem lehet kötelesrészi igényt érvényesíteni. Ha viszont a szülők lennének az ági örökösök, akkor az egyes ági vagyontárgyak után az azt az ági öröklés szabályai szerint egyébként öröklő szülőt megilleti kötelesrészi igény. A kötelesrészi igény nagyságát úgy számolhatjuk ki, hogy először megállapítjuk az adott ági vagyontárgy értékét. Ennek keretében az özvegy haszonélvezeti jogát értékcsökkentő tételként az általunk fent vitatott bírói gyakorlat szerint nem lehet figyelembe venni (BH1986.66.). Ezután az így kapott értéknek akkora részét kell venni, amekkora részt az adott szülő az ági vagyontárgyból az ági öröklés szabályai szerint örökölt volna (ez jellemzően a teljes érték), majd az így kapott számot kell osztani hárommal, és a művelet eredménye kiadja az adott szülőnek az adott ági vagyontárgy utáni, betudás előtti kötelesrészi igényét. Az ági vagyonon az özvegyet csak haszonélvezet alakjában illeti meg kötelesrész.

Az örökhagyóval közösen lakott lakás és az ahhoz tartozó felszerelési és berendezési tárgyak – ha azok nem tartoznak ági vagyonba – után csak az özvegy jogosult kötelesrésze. Ennek mértéke e vagyontárgyak értékének egyharmada.

Az egyéb szerzeményi vagyon tekintetében pedig ahhoz hasonlóan kell meghatározni a szülők és az özvegy kötelesrészének a mértékét, ahogyan a leszármazóknak és az özvegynek az örökhagyóval közösen lakott lakáson és az ahhoz tartozó felszerelési és berendezési tárgyakon kívüli hagyaték utáni, betudás előtti kötelesrészi igényét határoztuk meg (tehát az örökhagyó esetleges adományait ennek keretében kell figyelembe venni). Így – ha a kötelesrésze jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezésének eltérő időpontja ellenére az özvegy kötelesrészének alapjához is ugyanazokat az adományokat kell hozzászámítani, mint a szülők kötelesrészének alapjához – a szülők betudás előtti kötelesrészi igénye fele akkora lesz, mint az özvegyé, mivel ő a hagyaték e részéből kétszer annyit örökölné a törvényes öröklés szabályai szerint.

5. A szülők és az özvegy kötelelésrészének mértéke más kötelelésre jogosult hiányában

Ha csak a szülők jogosultak kötelelésre, akkor az ági vagyont és a szerzeményi vagyont kell elkülöníteni egymástól. Az ági vagyon után a szülőket ugyanúgy illeti meg a kötelelés, mint özvegy mellett, azzal a különbséggel, hogy az özvegy haszonélvezetét értékcsökkentő tényezőként nem kell figyelembe venni. A szerzeményi vagyon utáni kötelelés mértékét úgy kell meghatározni, hogy kiszámítjuk annak tiszta értékét, majd ehhez hozzáadjuk azokat az örökhagyó által életében adott ingyenes juttatásokat, amelyek nem tartoznak a 7:82. § által megjelölt kivételek közé. Az így kapott érték fele lesz az egyik szülőnek a szerzeményi vagyon utáni, a kötelelés alapja szerint számított törvényes öröksége. Ha ezt elosztjuk hárommal, akkor megkapjuk az egyik szülőnek a szerzeményi vagyon utáni, betudási előtti kötelelési igényének értékét.

Ha az özvegy az egyetlen kötelelésre jogosult, akkor a kötelelés mértékének meghatározása nagyon egyszerű. Először kiszámítjuk a hagyaték tiszta értékét, majd ehhez hozzáadjuk azokat az örökhagyó által életében adott ingyenes juttatásokat, amelyek nem tartoznak a 7:82. § által megjelölt kivételek közé. Az így kapott érték lesz az özvegynek a kötelelés alapja szerint számított törvényes öröksége. Ha ezt elosztjuk hárommal, akkor megkapjuk az özvegy betudási előtti kötelelési igényének értékét.

6. Az özvegyet haszonélvezet alakjában megillető kötelelés mértéke

A korábbi szabályozáshoz hasonlóan a kötelelési igény nemcsak állagigény lehet, hanem fennállhat haszonélvezet alakjában is. Ilyen kötelelési igény csak az özvegyet illeti meg, mégpedig azon vagyontárgyak után, amelyeken a törvényes öröklés szabályai szerint haszonélvezeti jogot örökölt volna. Ez a Ptk. szabályai szerint két esetben fordulhat elő:

- a) örökhagyóval közösen lakott lakáson és az ahhoz tartozó felszerelési és berendezési tárgyakon, ha az özvegy leszármazók mellett örököl;
- b) az ági vagyonba tartozó ági vagyontárgyakon.

Tehát az özvegy kötelelés címén csak a fenti esetekben, a fent meghatározott vagyontárgyakon szerezhet korlátozott haszonélvezeti jogot. Ennek mértékét a szükségletei alapján kell meghatározni, melynek során figyelembe kell venni az általa örökölt vagyontárgyakat is. Az özvegyet kötelelésként megillető haszonélvezetet a többi kötelelésre jogosult kötelelési igényével szemben is biztosítani kell, még akkor is, ha az özvegy az örökös. Az özvegy ugyanis nem kerülhet kedvezőtlenebb helyzetbe azért, hogy javára szóló végrendelet van, mintha végrendelet egyáltalán nem lenne. A végrendeleti juttatást azonban a haszonélvezeti (özvegyi) jog mértékének megállapításánál számba kell venni (BH1983.318.).

A korlátozott haszonélvezet mértékének számításánál a Ptk. megváltoztatta a korábbi szabályozást, „és nem rendeli figyelembe venni a haszonélvezetre jogosult saját vagyonát és munkájának eredményét. Ennek oka az, hogy a haszonélvezeti jog nem tartási igény, nem korlátozható tehát a haszonélvezetre jogosult minimális szükségleteire, rászorultságának mértékére” (Indokolás 693–694.).

Az 1959-es Ptk.-ban nem szerepelt még a Ptk.-nak az a kikötése, hogy az egyébként törvényes örökségként haszonélvezeti jogot öröklő özvegy a kötelelését igényelheti úgy is, mintha haszonélvezeti jogát megváltották volna. Ez azt jelenti, hogy haszonélvezet

helyett állag iránti igényt terjeszhető elő, és az igény mértékét a 7:59. §-ban foglaltakra tekintettel kell megállapítani. Ennek megfelelően az özvegy azon vagyontárgyak után kap egy gyermekrésznél (ági vagyon esetén az egyharmadánál) valamivel kevesebbet, amelyeken a törvényes öröklés szabályai szerint haszonélvezetet örökölt volna. Azért kap egyébként kevesebbet az egy gyermekrésznél (ági vagyon esetén az egyharmadánál), mert a kötelesrészi igény nem teljes, hanem csak korlátozott haszonélvezetet biztosít a számára. Egyébként a Ptk. e kiegészítése nem jelent érdemi változást, mert az 1959-es Ptk. bírói gyakorlata szerint is volt lehetőség arra, hogy az özvegy a megváltás szabályai szerint igényelje a kötelesrészi igényét (BH1992.27.).

XIII. CÍM A KÖTELESRÉS Z KIELÉGÍTÉSE

7:83. § [Betudás]

- (1) **A kötelesrész kielégítésére szolgál mindaz, amit a jogosult a hagyatékból bármely címen kap, továbbá amit az örökhagyótól ingyenes adományként kapott, feltéve, hogy azt a kötelesrész alapjához hozzá kell számítani.**
- (2) **Ha a kötelesrészre jogosult leszármazó az öröklésből kiesett, leszármazójának kötelesrészébe be kell tudni mindannak az ingyenes adománynak az értékét, amelyet ő és a kiesett felmenő kapott. Több leszármazó az adományt a hagyatékban való részesedésének arányában köteles betudni.**
- (3) **Az örökhagyó a betudást – kifejezett nyilatkozással – elengedheti. A betudás elengedése más jogosult kötelesrészét nem sértheti.**

A betudásnak az a célja, hogy az a kötelesrészre jogosult, aki ingyenes juttatást kapott az örökhagyótól vagy kap a hagyatékból, egyáltalán ne (ha a juttatás mértéke eléri a kötelesrész mértékét) vagy csak korlátozottan (ha a juttatás mértéke nem éri el a kötelesrész mértékét) érvényesíthesse kötelesrészi igényét. A kötelesrészre jogosult így csak a betudás elvégzése után fennmaradó kötelesrészi igénye kielégítését követelheti.

A korábbi szabályozáshoz hasonlóan értelemszerűen csak azokat a juttatásokat kell betudni, amelyeket egyébként hozzá kell számítani a kötelesrész alapjához. Ebből kifolyólag nem kell betudni különösen:

- a) azt, amit a kötelesrészre jogosult a hagyatékból hagyatéki hitelezőként kap (pl. ő fizette az örökhagyó eltemetését),
- b) az örökhagyótól a halálát megelőző tíz évnél régebben kapott ajándékot,
- c) az örökhagyótól kapott szokásos mértékű meg nem haladó ingyenes adományt,
- d) az örökhagyótól kapott tartást vagy életjáradékot (házastárs, bejegyzett élettárs és leszármazó esetén teljes egészében, szülő esetén viszont csak a létfenntartáshoz szükséges mértékig).

A hagyatékból kapott juttatások közül így az örökséget, a hagyományt és a halál esetére szóló ajándékot kell betudni. A kötelmi hagyományt még akkori is be kell tudni, ha annak teljesítését közvetlenül nem a hagyaték fedezi. Nem értünk egyet azzal az állásponttal, mely szerint a visszautasított örökséget is be kell tudni, mert a kötelesrészre jogosult hagyatéktól való elesést a saját döntése okozta [Fabó Tibor: Öröklési jog. Kötelesrész *in* Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 701.]. Véleményünk szerint ez az értelmezés nem vezethető le a törvényszövegből, hiszen az alapján csak olyan juttatást kell betudni, amelyet a kötelesrészre jogosult ténylegesen

megkapott. Ráadásul elképzelhető olyan helyzet, amikor az örökös az örökgyő akaratára tekintettel utasítja vissza az örökséget (például tudja, hogy az örökgyő az egész hagyatékáról akart volna végrendelkezni a másik törvényes örökös javára, de valamilyen oknál fogva elmaradt a végintézkedés), de a kötelelő részét szeretné érvényesíteni. Igencsak méltánytalan eredmény lenne, ha ilyenkor a visszautasított hagyatékot is be kellene tudnia, és ezek után a kötelelő részzi igénye elenyészne. E probléma egyébként osztályos egyezség keretében vélhetően még egyszerűbben kezelhető.

A korábbi szabályozásnak megfelelően, az osztályrabocsátáshoz hasonlóan a leszármazó köteles arányosan betudni a kieső köztes leszármazónak adott ingyenes adomány értékét. E betudási kötelezettség akkor is terheli a távolabbi leszármazót, ha az ingyenes juttatásból a kieső köztes leszármazó után egyébként nem részesült. Ezzel szemben nem kell betudnia a leszármazónak azt az adományt, amelyet az ő leszármazója kapott az örökgyőtől (BH1998.177.). Ha viszont a pénzádományt a leszármazó úgy kapja az örökgyőtől, hogy abból azonnal ingatlant vásárol a saját leszármazójának, akkor azt már be kell tudni [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 142.].

Szintén megegyezik az 1959-es Ptk. rendelkezésével a Ptk.-nak a betudás elengedésére vonatkozó szabálya. A betudást csak kifejezett nyilatkozattal lehet elengedni. Ez nem jelenti azt, hogy annak írásbelinek kell lennie, viszont a ráutaló magatartás nem alkalmas a betudás elengedésére.

A betudás elengedésével az örökgyő egyértelműen kedvezőbb helyzetbe hozza az így megajándékozott kötelelő részre jogosultat a többivel szemben, hiszen az adomány értéke nem csökkenti az általa ténylegesen érvényesíthető kötelelő rész mértékét. Ennek kompenzálásaként írja elő a 7:81. § (3) bekezdése, hogy azt az ingyenes adományt, amelynek betudását az örökgyő elengedte, nem lehet a jogosult saját kötelelő részének alapjához hozzászámítani (lásd a 7:81. §-nál). Természetesen az így adott adományt az összes többi kötelelő részre jogosult kötelelő részének alapjához hozzá kell számítani, mert a betudás elengedése más jogosult kötelelő részét nem sértheti.

7:84. § [Felelősség a kötelelő rész kielégítéséért]

- (1) A kötelelő rész kiadását vagy kiegészítését a következő sorrend szerint lehet követelni:**
  - a) a kötelelő rész kielégítéséért elsősorban a hagyatékban részesedő személyek felelnek;**
  - b) a kötelelő résznek a hagyatékából ki nem elégíthető részéért az örökgyő által a halálát megelőző tíz éven belül megadóományozottak adományaik időbeli sorrendjére tekintet nélkül felelnek.**
- (2) Több személy felelősségének arányát juttatásaik figyelembe vehető értéke határozza meg.**
- (3) Aki a juttatástól önhibáján kívül elesett, a kötelelő részért nem felel.**

A Ptk. „a kötelelő részhez tartozó ingyenes adományok időpontjának leszállításával összhangban állapítja meg a kötelelő részért adott esetben helytállni tartozó megadóományozottak körét is: az örökgyő által a halálát megelőző tíz (és nem tizenöt) évben belül megadóományozottak felelnek a kötelelő részzi igényekért, ha azok a hagyatékából nem elégíthetők ki” (Indokolás 694.). Egyebekben a vonatkozó szabályozás nem változik. Egyébként, ahogyan az Indokolás szövege is utal rá, a Ptk. szóhasználatával szemben itt elsősorban nem felelősségről, hanem helytállási kötelezettségről van szó. Tehát azok a személyek, akik a kötelelő rész kiadására kötelesek, nem menthetik ki magukat

e kötelezettség alól, ha a törvényi feltételek fennállnak, akkor kötelesek a kötelesrészt kiadni.

A kötelesrészt elsősorban a hagyatékban részesedő személyek, különösen az örökösök kötelesek helytállni. Azok, akiknek az igénye a 7:94. § (1) bekezdése alapján megelőzi a kötelesrésztre jogosultak igényét, értelemszerűen nem kötelezhetőek a kötelesrész kiadására vagy annak tűrésére, hogy azt az ő igényük terhére adják ki. Ennek megfelelően a szerződéses örökös sem áll helyt a kötelesrészi igényért, ez alól csak az jelent kivételt, ha az öröklési szerződés megkötésétől számított két éven belül nyílik meg a hagyaték: ilyenkor a ténylegesen nyújtott tartás, életjáradék, illetve gondozás értékén túli örökségével ő is köteles helytállni (lásd a 7:80. §-nál).

A hagyományos és a halál esetére megajándékozott sem állnak helyt a kötelesrészi igényért, mivel nekik elsődlegesen tűrniük kell a kötelesrész kielégítését a 7:94. § (1) bekezdése alapján. Tehát a saját juttatásukat csak a kötelesrészi igény kielégítése után szerezhetik meg. Ugyanakkor a kötelesrésztre jogosult sérelmével kielégített hagyományos és a halál esetére megajándékozott a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint felel, amennyiben a kötelesrésztre jogosult az örököstől kielégítést nem szerezhett (lásd a 7:99. §-nál).

Az örökösök egyébként a kötelesrészt nem egyetemlegesen állnak helyt, hanem juttatásaik arányában (BH1992.27.), és a kötelezettségük legfeljebb csak a juttatásaik figyelembe vehető értékéig terjed.

Ha a hagyaték figyelembe vehető értéke nem elegendő a kötelesrésztre jogosultak igényének kielégítésére, akkor a hagyatékból ki nem elégített részt az örökhagyó által a halálát megelőző tíz éven belül megadóományozottak kötelesek helytállni az ingyenes adományaik értékének arányában. A Ptk. eltérő rendelkezése hiányában az adományok juttatáskori értékét kell figyelembe venni.

A megadóományozottakat a helytállási kötelezettség főszabály szerint akkor is terheli, ha az adomány a kötelesrészi igény előterjesztésekor már nincs meg. Ez alól egyetlen kivételt tesz a Ptk.: nem felel az a kötelesrészt, aki a juttatástól önhibáján kívül elesett. Ebben az esetben a helytállási kötelezettség tulajdonképpen kivételesen átfordul valódi felelősségbe, mert a megajándékozott kimentheti magát a kötelesrésztért való felelősség alól. Az „önhibán kívül való elesésbe” a jogirodalom nem érti bele azt, ha a vagyontárgyat a megadóományozott továbbértékesítette vagy felhasználta [Sóth Lászlóné: *Öröklés a családban – A törvényes öröklés és a kötelesrész* (HVG-ORAC 2005, Budapest) 361.]. Álláspontunk szerint itt a felróhatósági mércét kell alkalmazni: ha a juttatás olyan okból nincs meg, amely a megadóományozottnak nem felróható, akkor nem fog felelni a kötelesrésztért. Nem egyértelmű azonban, hogy hogyan kell megítélni azokat az eseteket, amikor az adomány olyan jellegű, hogy az szükségszerűen nem lehet meg a hagyaték megnyílásakor: például az örökhagyó által nyújtott tartás, tartozás elengedése vagy egy világszerte utazásra való meghívás. Elesett-e ilyenkor a megadóományozott az ajándéktól, és ha igen, akkor az önhibáján kívül történt-e? Álláspontunk szerint ezekben az esetekben a megajándékozott annak ellenére gazdagodott, hogy az adomány az örökhagyó halálakor már nincs meg (hiszen nem kellett költenie a saját tartására vagy az utazásra, csökkent az adóssága stb.) szemben azzal az esettel, ha az adományt például ellopták tőle. Tehát ilyenkor valójában nem esett el az adománytól, ezért a kötelesrészt neki is felelnie kell.

7:85. § [A kötelesrészre jogosult és hozzátartozói korlátozott felelőssége]

- (1) Aki juttatásban részesült, a kötelesrész kielégítéséért a juttatás egész értékével felel. A kötelesrészre jogosult a juttatásnak azzal a részével felel, amely törvényes örökrészét meghaladja.**
- (2) A kötelesrészre jogosult házastársa, leszármazója és ennek házastársa mentesül a felelősség alól annyiban, amennyiben valamennyiük juttatásának értéke a kötelesrészre jogosult juttatásának értékével együtt sem haladja meg a kötelesrészre jogosult törvényes örökrészét. Ezt a szabályt nem lehet alkalmazni, ha a kötelesrészre jogosult igényét a házastársával, leszármazójával vagy ennek házastársával szemben érvényesíti.**
- (3) A törvényes örökrészt ezekben az esetekben a kötelesrész alapja szerint kell számításba venni.**

A Ptk. nem változtat a kötelesrészre jogosult és a hozzátartozói korlátozott helytállási kötelezettségén. Ennek megfelelően a kötelesrészért való helytállási kötelezettség alapja főszabály szerint a 7:84. § szerint figyelembe veendő juttatások egész értéke, a kötelesrészre jogosultak esetén viszont csak annak a kötelesrész alapja szerint számított törvényes örökrészüket meghaladó része. Az ő helytállási kötelezettségük alapjának korlátozását azzal indokolják, mert a kötelesrészre jogosult törvényes örökrészét nem lehet elvonni más kötelesrészre jogosult igényének kielégítése végett [Sóth Lászlóné: *Öröklés a családban – A törvényes öröklés és a kötelesrész* (HVG-ORAC 2005, Budapest) 365–366.]. Álláspontunk szerint ez az érvelés csak addig megalapozott, amíg a kötelesrészre jogosult igényét más forrásból ki lehet elégíteni. Ha viszont erre nincs lehetőség, mert az adományokhoz képest kisértékű hagyatékot a kötelesrészre jogosult leszármazók örökölték, és a megadományozottak sem felelnek a kötelesrészért, mert az adományuktól önhibájukon kívül elestek, akkor előállhat olyan eset, hogy az egyik, az örökhagyó által korábban megadományozott kötelesrészre jogosult megkapja a kötelesrész alapja szerinti törvényes örökrészét, a másik viszont még a kötelesrészét sem. Ezért az lenne a méltányos megoldás, ha erre a kedvezményre a kötelesrészre jogosultak csak akkor hivatkozhatnának, ha a többi kötelesrészre jogosult igényét más forrásból ki lehet elégíteni.

E kedvezményben a kötelesrészre jogosult házastársa (és a Bét. 3. §-a alapján a bejegyzett élettársa), leszármazója és ennek házastársa (bejegyzett élettársa) is részesül annyiban, amennyiben valamennyiük juttatásának értéke a kötelesrészre jogosult juttatásának értékével együtt sem haladja meg a kötelesrészre jogosult törvényes örökrészét. Ennek az az oka, hogy e személyek jellemzően a kötelesrészre jogosultra tekintettel részesednek e juttatásokban [Sóth Lászlóné: *Öröklés a családban – A törvényes öröklés és a kötelesrész* (HVG-ORAC 2005, Budapest) 370.]. Értelemszerűen nem illeti meg őket e kedvezmény, ha a kötelesrészre jogosultnak a saját juttatása meghaladja a kötelesrész alapja szerinti törvényes örökrészét. Ha az önmagában nem, de az érintettek összes juttatása viszont már meghaladja a kötelesrészre jogosultnak a kötelesrész alapja szerinti törvényes örökrészét, akkor a következőképpen illeti meg a kedvezmény az érintetteket: a kötelesrészre jogosult egyáltalán nem áll helyt a kötelesrészért, mert ő erre eleve nem kötelezhető a kötelesrész alapja szerinti törvényes örökrésze értékéig. A többi érintett pedig arányosan veheti igénybe a kedvezményt. Tehát ha a kötelesrészre jogosult összesen 100 egység juttatást kapott, a kötelesrész alapja szerinti törvényes örökrésze pedig 200 egység lenne, akkor összesen 100 egységgel csökken a kötelesrészre jogosult házastársának (bejegyzett élettársának), leszármazójának és ennek házastársának (bejegyzett élettársának) a többi kötelesrészre jogosulttal szemben a helytállási kötelezettségének

az alapja. Ha a kötelesrészre jogosult házastársa 100 egység, a leszármazója pedig 400 egység értékű adományt kapott, akkor a házastárs helytállási kötelezettségének alapja 20, a leszármazóé pedig 80 egységgel csökken, hiszen a juttatások és a helytállási kötelezettség alapja csökkenésének aránya meg kell, hogy egyezzen (mindkettő 1:4).

A kötelesrészre jogosult házastársát (bejegyzett élettársát), leszármazóját és ennek házastársát (bejegyzett élettársát) a fenti kedvezmény nem illeti meg, ha az a kötelesrészre jogosult érvényesíti velük szemben a kötelesrészi igényét, aki miatt a többi kötelesrészre jogosulttal szemben e kedvezményt élvezik. Hiszen ha a kedvezményben a kötelesrészre jogosultra tekintettel részesülnek, akkor vele szemben arra értelemszerűen nem hivatkozhatnak [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 144.].

7:86. § [A kötelesrész kiadása]

- (1) A kötelesrészt minden teher és korlátozás nélkül kell kiadni. Ha a kötelesrész kiadásánál a megmaradó vagyon az örökhagyó házastársának korlátozott haszonélvezetét sem biztosítaná, a kötelesrésznek a korlátozott haszonélvezetet biztosító részét a haszonélvezet megszűnése után kell kiadni.**
- (2) Ha az örökhagyó a kötelesrészre jogosultnak korlátozással vagy terheléssel hagyott hátra vagyont, a korlátozás a kötelesrészen felüli többletre hatályos. Az örökhagyó úgy is rendelkezhet, hogy a jogosult csak kötelesrészét kapja meg, kivéve, ha a korlátozást vagy a terhelést a kötelesrész tekintetében is elfogadja.**
- (3) A kötelesrészre jogosult kötelesrészének pénzben való kiadását igényelheti. Természetben – a haszonélvezet kivételével – a kötelesrész abban az esetben igényelhető, ha ez volt az örökhagyó végintézkedéssel vagy élők között nyilvánított akarata.**
- (4) Ha a kötelesrész pénzben való kiadása akár a jogosultra, akár a kötelezettre sérelmes, a bíróság az összes körülmény mérlegelése alapján elrendelheti a kötelesrésznek – egészben vagy részben – természetben való kiadását.**

1. A kötelesrész iránti igény érvényesítése

A kötelesrészi igény nem öröklési jogcím, nem a hagyatékkal (azaz nem az örökhagyó vagyonával), hanem a hagyatékból részesedő személyekkel (elsősorban az örökösökkel) szemben érvényesíthető követelés. A kötelesrészi igényt nem vizsgálják hivatalból, azt érvényesíteni kell, arra hivatkozni kell, ennek megfelelően kötelesrész iránti igény elbírálására csak határozott kereseti kérelem alapján kerülhet sor (BH1996.152.). Értelemszerűen csak a betudás után fennmaradó kötelesrészi igény érvényesíthető.

Álláspontunk szerint a bírói gyakorlat ellentmondásos abban a kérdésben, hogy mikortól igényelhető kamat a kötelesrész iránti követelés után. Az egyik döntés szerint a kötelesrészi iránti igény lejárttá tétele az igény érvényesítésével történik meg, és kamat is ekkortól követelhető (BH1988.186.). A másik szerint a kötelesrész iránti igény a hagyaték megnyílásával válik esedékessé, ezért – pénzben történő kiadás esetén – a kötelezett ezen időponttól kezdődően köteles késedelmi kamatot fizetni (BH1996.366.). Számunkra az első álláspont tűnik meggyőzőbbnek, mert az örökösöket, illetve megadómozottakat nem terheli automatikusan a kötelesrésztért való helytállási kötelezettség, ezért nem is várható el tőlük, hogy azt igényérvényesítés hiányában maguktól kielégítsék. Így indokolatlan őket késedelmi kamatfizetési kötelezettséggel

sújtani addig, amíg velük szemben nem érvényesítik a kötelekrész kiadása iránti igényt. Ettől függetlenül, azzal kapcsolatban nem merül fel kétség, hogy olyan, a kötelekrész alapjába számítandó összeg után, amely a kötelekrész megfizetésére kötelezett örököszt is csak egy későbbi időpontban illeti meg, a kamatfizetés kezdő időpontja ez utóbbi összeg esedékességének az időpontjához igazodik (EBH2013.P.7.).

A kötelekrész iránti igény mint kötelmi igény öt év alatt elévül. Megjegyezzük, hogy a kötelekrész iránti igény elévülését megszakítja az, ha a jogosult igényét mint öröklési igényt érvényesíti, vagy a végintézkedést támadja meg [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 145.].

A kötelekrész iránti igény alapvetően a jogosult személyéhez kötött igénynek tekinthető. Ettől függetlenül a személyiségi jogok megsértéséből fakadó igények érvényesítéséhez hasonlóan, ha a kötelekrészre jogosult az általa megindított per során meghal, jogutódja a perbe beléphet. Ugyanakkor – a személyiségi jogok megsértéséből fakadó igényekkel szemben – a kötelekrészre jogosult jogutódja a saját nevében is érvényesítheti kivételesen a kötelekrész iránti igényt, ha egyértelműen megállapítható, hogy a kötelekrészre jogosult igényét maga is érvényesíteni kívánta, és abban csak valamilyen akaratán kívülről ok akadályozta meg. Ennek megállapításához a kötelekrészre jogosult valóságos akaratára utaló nyilatkozatok, körülmények hiányában egymagában az a tény nem elegendő, hogy az örökhagyót követően rövid idővel meghalt. Különösen irányadó ez abban az esetben, amikor az örökhagyó a végrendeletében – bár nem a kötelekrész alapjára irányadó szabályoknak megfelelően – juttatásban részesítette a kötelekrészre jogosultat (BH1996.426.).

2. A kötelekrész kiadásának formája

A kötelekrészt továbbra is elsősorban pénzben kell kiadni. A Ptk. pontosítja annyiban a korábbi szabályozást, hogy értelemszerűen elsősorban természetben kell kiadni a haszonélvezet formájában fennálló kötelekrészi igényt, valamint az örökhagyó végintézkedéssel vagy élők között nyilvánított akarata alapján csak akkor jár természetben a kötelekrész, ha ezt a kötelekrészre jogosult ilyen formában igényli.

A bíróság a kötelekrészre jogosult kérelméhez nincs kötve abban a tekintetben, hogy a kötelekrész kiadását milyen formában ítélje meg: egyrészt Ptk. alapján az összes körülmény mérlegelése alapján elrendelheti a kötelekrésznek – egészben vagy részben – természetben való kiadását, ha a kötelekrész pénzben való kiadása akár a jogosultra, akár a kötelezettre sérelmes. Másrészt a bírói gyakorlat alapján a természetben való kiadás iránti igény érvényesítése esetén is elrendelheti a pénzben való kiadást. Ilyenkor a keresetlet úgy kell tekinteni, hogy a jogosult erre az utóbbi esetre a marasztalási összeg után a Ptk. szerint járó törvényes mértékű késedelmi kamatra is igényt tartott (EBH2013.P.7.).

3. A kötelekrész teher és korlátozás nélküli kiadása

A kötelekrészt a Ptk. alapján is főszabály szerint minden teher és korlátozás nélkül kell kiadni. Ebből következik az, hogy ha az örökhagyó a kötelekrészre jogosultnak korlátozással vagy terheléssel hagyott hátra vagyont, a korlátozás a kötelekrészen felüli többletre hatályos. Ilyen korlátozás vagy teher elsősorban az lehet, hogy az örökhagyó a kötelekrészre jogosultat az öröklés feltételeként hagyomány vagy meghagyás teljesítésére kötelezi. Ebben az esetben a hagyományos vagy meghagyás érvényesítésére

jogosult a hagyomány vagy meghagyás teljesítését a kötelelő részre jogosulttal szemben csak annak a kötelelő részen felüli juttatása terhére érvényesítheti. Ez alól egy kivétel van: ha az örökgyó úgy rendelkezett, hogy a kötelelő részre jogosult csak kötelelő részét kaphatja meg, ha a korlátozást vagy a terhelést a kötelelő rész tekintetében nem fogadná el, és a kötelelő részre jogosult a korlátozást vagy a terhelést a kötelelő rész tekintetében is elfogadja.

4. A kötelelő rész iránti igények versengése

A kötelelő rész kiadása kapcsán ütközhet az egyes kötelelő részre jogosultak érdeke. Egyrészt előfordulhat olyan eset, hogy az állag formájában fennálló valamennyi kötelelő részi igényt nem lehet kielégíteni. Például az adományokhoz képest kisértékű hagyatékot a kötelelő részre jogosult leszármazók örökölték, és a megadományozottak sem felelnek a teljes kötelelő részi igényért, mert az adományuk jelentős részétől önhibájukon kívül elestek. Ilyenkor a meg nem adományozott kötelelő részre jogosult leszármazók a kötelelő részi igényük arányos kiadására lesznek jogosultak. Elképzelhető olyan eset is, amikor az állag szerinti és a haszonélvezet formájában fennálló kötelelő részi igény nem elégíthető ki egyszerre. Ilyen összeütközés esetében a törvény az özvegyi jogot állítja előtérbe akként, hogy a kötelelő részt csak úgy lehet az özvegyi jogtól mentesíteni, ha a kötelelő rész kiadása után a megmaradó vagyon az özvegy korlátozott haszonélvezetét biztosítja, vagyis az özvegy a kötelelő részt csak annyiban és akkor köteles az arra jogosultnak kiadni, amennyiben a korlátozott haszonélvezeti joga sérelmet nem szenved. Ha a megmaradó vagyon nem elég a korlátozott haszonélvezet biztosítására, a kötelelő rész csak az özvegyi jog megszűnése után nyerhet kielégítést (BH1988.100.). Egyébként ilyen esetben sincs lehetőség arra, hogy az özvegyi haszonélvezeti jog értékét – mintegy az özvegyi haszonélvezeti jog megváltásának szabályát alkalmazva – a hagyaték tiszta értékéből levonva határozzák meg a kötelelő rész alapját (BH1986.66.). Ezzel az állásponttal egyébként nem tudunk azonosulni, hiszen a leszármazó örökrésze nyilvánvalóan kevesebbet ér, ha azt özvegyi jog terheli, és ennek a különbségnek a kötelelő rész mértékénél is meg kellene jelennie.

ÖTÖDIK RÉSZ AZ ÖRÖKLÉS JOGHATÁSAI

XIV. CÍM AZ ÖRÖKSÉG MEGSZERZÉSE

7:87. § [Az öröklés megnyílása]

- (1) **Az öröklés az örökhagyó halálával nyílik meg.**
- (2) **Az örökös az öröklés megnyílásával a hagyatékot vagy annak neki jutó részét vagy meghatározott tárgyát – elfogadás vagy bármely más jogcselekmény nélkül – megszerzi.**

1. Az *ipso iure* öröklés

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan kissé pontatlanul fogalmazza meg az *ipso iure* öröklés szabályát, azaz azt az elvi rendelkezést, hogy az örökös a hagyatékot az örökhagyó halálával a törvény erejénél fogva bármely jogcselekmény nélkül megszerzi. Ugyanis mindkét törvény [hasonlóan a második világháború előtti magánjoghoz, lásd Vladár Gábor: Bevezetés in Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog. Hatodik kötet. Öröklési jog* (Grill Kiadó 1939, Budapest) 7.] az öröklés megnyílásaként határozza meg azt az eseményt, amikor bekövetkezik az öröklés. Ez azonban számunkra képzavarnak tűnik, hiszen az öröklés az egy – még ha időben tulajdonképpen csak egy pillanatig tartó – folyamat, mely értelemszerűen megnyílni nem tud, ezért helyesen legfeljebb a hagyaték megnyílásáról beszélhetnénk.

Az *ipso iure* öröklés következtében a magyar jogban nincs nyugvó hagyaték. Az örökségen – azaz a hagyatékra az örökhagyó halálával az örökösre átszálló részen – az örökösök az örökhagyó halálával egyidejűleg tulajdont szereznek. A dologi hagyományosok az örökösökhöz hasonlóan szintén a hagyaték megnyílásakor szerzik meg a dologi hagyomány tulajdonjogát, és a kötelmi hagyományosok, a meghagyás érvényesítésére jogosult és a kötelesrészt jogosult is az örökhagyó haláltól kezdődően érvényesíthetik igényüket, jellemzően az örökösökkel szemben [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 147–148.].

A fentiekből kifolyólag az öröklés (és a dologi hagyomány) ingatlan-nyilvántartáson kívüli szerzésmód: az örökös az 5:37. § alapján mint a tulajdonjogot ingatlan-nyilvántartáson kívül szerző személy igényt tarthat arra, hogy tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezzék (az ingatlan-nyilvántartáson kívül jogot szerző jogállására vonatkozó szabályokat lásd az 5:175. §-nál).

2. Az örökös és az álörökös helyzete

Az örökös az öröksége tulajdonosa lesz az örökhagyó halálával, az öröklési igénye el nem évülő tulajdoni igény (lásd a 7:2. §-nál). Az örökös az örökségét ténylegesen a hagyatéki eljárás keretében kapja meg jogerős hagyatékátadó végzés alapján. Az *ipso iure* öröklésből kifolyólag a hagyatékátadó végzés deklaratív hatályú.

Elképzelhető, hogy a hagyatékra ugyanarra a részére több személy is örökösnek tekinti magát. Azt a személyt, aki a hagyatékot vagy annak egy részét érvényes öröklési

jogcím nélkül birtokolja, álörökösnek nevezzük. Az álörökös jogalap nélküli birtokos (lásd az 5:9–12. §-oknál), az örökös vele szemben érvényesítheti öröklési igényét [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 149.].

Ugyan az öröklési igény nem évül el, ennek ellenére számos olyan körülmény felmerülhet, amely végül akadályát képezi annak, hogy az örökös az öröklési igényét eredményesen érvényesíthesse az álörökössel szemben. Az első ilyen ok az, ha az álörökös öröklési jogalapja nem „*ab ovo*” hiányzik, hanem az az örökös igényérvényesítésétől függ. Ez akkor fordul elő, ha az álörökös érvénytelen vagy hatálytalan végintézkedés alapján örökölt. Ebben az esetben az öröklésének jogalapja csak akkor hiányzik, ha a végintézkedést az örökös megtámadja. A megtámadás lehetősége viszont a hagyaték megnyílásától számított öt év alatt elévül (lásd 7:37. §-nál). Tehát ha már elévült az örökösnek a végintézkedés megtámadása iránti joga, akkor eredményesen nem hivatkozhat az érvénytelen vagy hatálytalan végintézkedés alapján öröklő álörökös öröklési jogalapjának hiányára, így nem juthat hozzá az örökségéhez.

A következő olyan körülmény, amely akadályozhatja az örökös álörökössel szembeni igényérvényesítését, az az elbirtoklás. Az álörökös jellemzően sajátjaként birtokolja a hagyatéki vagyontárgyakat. Ha a birtoklása szakadatlan, akkor megszerzi azok tulajdonjogát (ingó esetén tíz, ingatlan esetén tizenöt év alatt, lásd az 5:44. §-nál). Ezután az örökös szintén nem hivatkozhat az álörökössel szemben a jogalap hiányára, hiszen az álörökös addigra már eredeti szerzésmóddal tulajdont szerzett.

A jogalap nélküli birtoklás szabályaiból szintén következhet az, hogy az örökös végül nem jut hozzá az örökségéhez: a jóhiszemű jogalap nélküli birtokos (azaz a jóhiszemű álörökös) az addig terjedő időre, amíg a birtokot tőle vissza nem követelik, az elfogyasztott vagy beszedni elmulasztott hasznok értékének megtérítésére nem köteles, és a dologban bekövetkezett károkért nem felelős. A jóhiszemű álörökös a dolog visszakövetelése ellenére sem köteles azoknak az elfogyasztott vagy beszedni elmulasztott hasznok értékének megfizetésére, amelyeket vélt jogának megfelelően a visszakövetelésig beszedett vagy beszedhetett volna, és nem felel azokért a károkért sem, amelyek a dologban vélt jogának gyakorlása következtében keletkeztek (lásd az 5:11. §-nál). Így azokban az esetekben, ha a jóhiszemű álörökös a hagyaték tárgyait elfogyasztja, elhasználja, akkor az örökös nem tudja vele szemben e hagyatéki vagyontárgyakra az öröklési igényét eredményesen érvényesíteni.

Végül meg kell említeni azt az esetet, ha a hagyatéki vagyontárgy már nincs az eredeti álörökösnél, hanem az harmadik személynél van. A forgalombiztonság érdekében a Ptk. számos olyan rendelkezést tartalmaz, amely megakadályozza a jóhiszeműen és visszterhesen szerzővel szemben az öröklési igény érvényesítését: például a kereskedelmi forgalomban való szerzés (lásd az 5:39. §-nál) és a telekkönyvi elbirtoklás (lásd az 5:187. §-nál). Ennek megfelelően továbbra is irányadó az a bírói gyakorlat, mely szerint az örökös nem igényelheti tulajdonjoga ingatlan-nyilvántartási bejegyzését, ha oda – tulajdonszerzését követően – az ingatlan-nyilvántartásban bízva jóhiszeműen, ellenérték fejében szerző személy tulajdonjoga bejegyzésre került (EBH2010.2136.).

3. A hagyatéki eljárás és az örökség megszerzésének kapcsolata

Az öröksége feletti tulajdonjogot az örökös ugyan a hagyaték megnyílásával a törvény erejénél fogva megszerzi, ennek ellenére szüksége van arra, hogy később tulajdonosi minőségét a külvilág felé igazolja. Elsősorban ezt szolgálja a hagyatéki eljárás, amelyet a Hetv. szabályoz. Ennek megfelelően a hagyatéki eljárás célja a hagyaték átszállásának

biztosítása a hagyaték leltározásával, valamint az örökösneként érdekelt személyeknek és az öröklési jogcímüknek a megállapításával (Hetv. 1. §).

A hagyatéki eljárás során jellemzően tárgyalás lefolytatása után az illetékes közjegyző hagyatékátadó végzést hoz:

a) teljes hatállyal, ha nincs öröklési jogvita vagy az másodlagos (az igény előterjesztője a teljes hatályú hagyatékátadáshoz hozzájárult, vagy az igénye összegének megfelelő pénzüsszeget a többi örökösneként érdekelt javára biztosítékként közjegyzői letétbe helyezte, Hetv. 83. §),

b) ideiglenes hatállyal, ha nem lehet átadni teljes hatállyal a hagyatékot (Hetv. 85. §).

A hagyatékátadó végzés az *ipso iure* öröklés elvéből kifolyólag deklaratív hatályú. A hagyaték részlegesen is átadható teljes hatállyal. A hagyatékot ideiglenes hatállyal megszerző a neki ideiglenesen átadott hagyatékot birtokában tarthatja, és azokat jóhiszemű birtokosként használhatja, de el nem idegenítheti, és meg nem terhelheti a hagyaték teljes hatályú átadásáig (Hetv. 85. §).

A közjegyző ideiglenes hatállyal elsősorban a szerződéses örökösnek, ha ilyen nincs, a végrendeleti örökösnek, írásbeli és szóbeli végrendelet esetén az írásbeli végrendeletben megnevezett örökösnek, végintézkedés hiányában pedig a törvényes örökösnek köteles átadni a hagyatékot. Ha viszont annak az öröklési szerződésnek vagy végrendeletnek, amelyre az örökös igényét alapítja, nincsenek meg a törvényben megszabott alaki kellékei, a vitás hagyatékot a törvényben megszabott kellékekkel rendelkező végrendeletben megnevezett örökösnek, illetőleg a törvényes örökösnek kell ideiglenesen átadni, és ezt a szabályt kell megfelelően alkalmazni akkor is, ha a végintézkedés tartalmi okból nyilvánvalóan érvénytelen (Hetv. 86. §).

A közjegyző a felek közötti öröklési jogvitát nem döntheti el, az a bíróság hatáskörébe tartozik: öröklési jogi vitában a közjegyző nem foglalhat állást, döntésre a bíróság jogosult. Ebből következik, hogy a hagyatéki eljárás nem olyan hatósági eljárás, amelynek meg kell előznie az öröklési jogi pert (BH1999.26.). Ennek megfelelően a közjegyző hagyatékátadó végzésének anyagi jogereje nincs, az a bíróságot nem köti, így abból az okból, hogy a hagyaték átadása az örökösök részére még nem történt meg, a bíróság az örökösökkel szemben érvényesített hagyatéki hitelezői igény tárgyában az érdemi döntést nem háríthatja el (BH1992.464.).

Az öröklési jogvita eldöntésére elsősorban a hagyatéki per szolgál: az öröklésben érdekelt által az ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzéssel figyelembe nem vett és öröklési jogi vita vagy másodlagos öröklési vita tárgyát képező igénye érvényesítése iránt indított per (Hetv. 114. §). Hagyatéki per hiányában vagy annak jogerős befejezésével (a bírósági határozatnak megfelelő módosítások átvezetésével) az ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzés teljes hatályúvá válik (a közjegyző a hagyatéki per jogerős befejezése után a per kimenetelének megfelelő teljes hatályú hagyatékátadó végzést hoz, Hetv. 88–89. §). A hagyatéki pert az ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedésétől számított 30 napon belül kell megindítani (Hetv. 114. §), ha ezt elmulasztják, annak következménye a fentiek alapján az ideiglenes hagyatékátadó végzés teljes hatályúvá válása lesz, de az öröklési igények azok el nem évülése miatt továbbra is érvényesíthetőek öröklési perben. Ugyanakkor a hagyatékátadó végzés teljes hatályúvá válása után a később jelentkező örökösök jelentősen kisebb eséllyel fogják tudni ténylegesen érvényesíteni az öröklési igényüket, mert a hagyatéki vagyontárgyakat a teljes hatályú hagyatékátadó végzésre tekintettel a jóhiszemű örökösök elfogyaszthatják, elhasználhatják, elidegeníthetik, megterhelhetik stb.

7:88. § [Haszonélvezeti joggal terhelt hagyatéki tárgy kiadása]
Ha a vagyontárgyat az örökgyó házastársát örökösként megillető haszonélvezeti jog terheli, a vagyontárgyat a haszonélvezet megszűnése után kell kiadni.

Az 1959-es Ptk. e szabályt nem tartalmazta, de annak a Ptk.-ba való beemelése érdemi változást nem hoz. A dologi jogi szabályok alapján eddig is a haszonélvező volt jogosult a haszonélvezettel terhelt vagyontárgy birtoklására, ebből az következett, hogy a hagyatéki eljárásban a haszonélvezőnek kellett és kell kiadni azokat a vagyontárgyakat, amelyeken az örökléssel haszonélvezeti jogot szerzett. És ebből szükségszerűen következik az, hogy az állagörökösnek a vagyontárgyat a haszonélvezet megszűnése után kell kiadni. E rendelkezés értelemszerűen a nem özvegyi jogon alapuló haszonélvezetre is megfelelően irányadó.

7:89. § [Az örökség visszautasítása]

- (1) Az örökös az öröklés megnyílása után az örökséget visszautasíthatja.**
- (2) Az örökös külön is visszautasíthatja a mezőgazdasági termelés célját szolgáló föld, a hozzá tartozó berendezési, felszerelési tárgyak, állatállomány és munkaeszközök öröklését, ha nem foglalkozik hivatásszerűen mezőgazdasági termeléssel.**
- (3) Ha az örökös végintézkedés és törvény szerint egyaránt örököl, az egyik jogcímen megszerzett rész önálló visszautasítására is jogosult.**
- (4) A feltételhez vagy időhöz kötött, a megszorítással tett és a meg nem engedett részleges visszautasítás érvénytelen.**

1. Az öröksége visszautasításának joga

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan biztosítja az örökség visszautasításának jogát. Erre a lehetőségre azért van szükség, hogy senki ne örököljön az akarata ellenére, ugyanis az *ipso iure* öröklés elvéből kifolyólag az örökgyó halálakor az örökös elfogadás vagy bármely más jogcselekmény nélkül megszerzi az örökséget [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 29.]. Álláspontunk szerint ugyanis az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése által biztosított örökléshez való jog szükségszerűen az öröklés elutasításának a jogát is magában foglalja a tulajdonjoghoz hasonlóan: főszabály szerint a tulajdonos is szabadon dönthet arról, hogy tulajdonjogával felhagy-e (lásd az 5:30. §-nál). Mivel azonban a hagyatéknem válhat uratlanná, ezért az államot mint törvényes örököst nem illeti meg a hagyatékn visszautasításának joga (lásd a 7:74. §-nál).

Tehát az örökös arra kap lehetőséget, hogy jognyilatkozatával (a visszautasítással) elkerülje azt, hogy örökössé váljon. Ezzel viszont kivételesen az örökgyó halála után bekövetkező jogi tény – maga a visszautasítás – visszamenőlegesen hat ki az öröklésre: az örökséget visszautasító örököst az öröklésből kiesettnek kell tekinteni (lásd a 7:4. §-nál). A visszautasítás mindig relatív kiesési ok, tehát csak magára a visszautasítóra hat ki, az őt az öröklésben esetlegesen helyettesítő leszármazóira nem.

2. A visszautasításra vonatkozó tartalmi és formai előírások

A Ptk. az 1959-es Ptk. szabályainak megfelelően a visszautasítás jogát szigorúan meghatározott tartalmi keretek között biztosítja. Ennek megfelelően a feltételhez vagy

időhöz kötött, valamint a megszorítással tett visszautasítás érvénytelen. Ebből következik az is, hogy a visszautasítás joga nem terjed ki arra, hogy az örökséget visszautasító személy meghatározza azt, hogy ki örököl helyette, de azt megteheti, hogy a hagyatékot elfogadja, és azt egyidejűleg elajándékozza (BH1982.94.), vagy osztályos egyezség keretében juttatja más örökösnek az általa elfogadni nem kívánt hagyatéki vagyont.

Ha az örökséget visszautasító nyilatkozatot megtették, akkor ahhoz onnantól kezdve az örökséget visszautasító személy visszavonhatatlanul kötve van. Az 1/2014-es PJE szerint a Ptk. alkalmazására is irányadó PK 267. alapján az örökséget visszautasító nyilatkozatot az érdekelt másik félnek arról való tudomásszerzése előtt sem lehet visszavonni, de az érdekelték közös megállapodással utóbb hatályát is megszüntethetik.

A visszautasítással kapcsolatban a Ptk. továbbra sem ír elő alaki követelményt, így annak nem kell írásbelinek lennie. A korábbi gyakorlat alapján azonban megállapítható az, hogy a visszautasításnak világosnak és félreérthetetlennek kell lennie (BH1977.229.). Ez abból következik, hogy a visszautasítás egyoldalú, jellemzően az érdekeltékhez címzett joglemondó nyilatkozat. A Ptk. 6:8. § (3) bekezdése (melyet a 6:10. § szerint a visszautasításra is alkalmazni kell) alapján pedig jogról lemondani vagy abból engedni kifejezett jognyilatkozattal lehet: ha valaki jogáról lemond vagy abból enged, jognyilatkozatát nem lehet kiterjesztően értelmezni.

3. A visszautasítás terjedelme

A hagyatékot főszabály szerint egészében lehet visszautasítani, a meg nem engedett részleges visszautasítás érvénytelen. E korlátozás alól az 1959-es Ptk. egy kivételt ismert: külön is visszautasítható volt a mezőgazdasági termelés célját szolgáló föld, a hozzá tartozó berendezési, felszerelési tárgyak, állatállomány és munkaeszközök öröklése, ha az örökös nem foglalkozik hivatásszerűen mezőgazdasági termeléssel. A Ptk. e szabály átvétele mellett egy újabb kivételt is enged. Ugyanis a „visszautasítás jogát elválasztja a végintézkedés alapján és a törvény szerint bekövetkező örökség tekintetében, megnyitva a lehetőséget a különböző jogcímenen járó örökség külön-külön történő visszautasítására. A gyakorlatban ugyanis indokoltan merült fel az igény, hogy az örökös az egyik jogcímen őt megillető örökséget el kívánja fogadni, a másik jogcímen neki járó örökséget ugyanakkor vissza akarja utasítani” (Indokolás 694.).

A jogirodalomban [Anka Tibor: Az öröklés joghatásai in Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 730–731.] ezzel kapcsolatban kérdésként merült fel, hogy pontosan mire is jogosult e szabály alapján az örökös: csak eltérő hagyatékrészek közötti választásra (például ha a hagyaték egy részét végintézkedés, egy másik részét pedig törvényes öröklés alapján szerezhethetné meg az örökös), vagy arra is, hogy ugyanazon hagyatékrész tekintetében válasszon azzal kapcsolatban, hogy azt végintézkedés vagy törvény alapján örökölje meg (ha a hagyaték adott részére őt nevezte az örökhagyó végintézkedésében örökösnek, de azt a törvény alapján egyébként is ő örökölné). Álláspontunk szerint azonban az utóbbi lehetőséggel kapcsolatban nem beszélhetünk jelentős problémáról, mert annak jellemzően nincs jelentősége, hogy az örökös végintézkedés vagy törvény alapján örököljön, ha végül egyébként ő örököljön, így nincs is értelme ilyenkor a visszautasítás alkalmazásának.

4. A visszautasítás és a lemondás elhatárolása

Mind a lemondás, mind a visszautasítás olyan kiesési ok, amelynek lényege, hogy az örökös az általa tett jognyilatkozat következtében nem örököl. A két kiesési ok között azonban számos különbség van, ezeket az alábbiakban foglaljuk össze:

a) a lemondás joga csak a törvényes örököst illeti meg, a visszautasítás viszont valamennyi hagyatékából részesülő személyt,

b) a lemondás kétoldalú szerződés, a visszautasítás egyoldalú joglemondó nyilatkozat,

c) a hagyatékról lemondani csak annak megnyílása előtt, azt visszautasítani csak annak megnyílása után lehet,

d) a lemondás csak írásban tehető meg, a visszautasításra nem vonatkozik alaki követelmény, de világosnak és félreérthetetlennek kell lennie,

e) a lemondás ellenkező megállapodás hiányában a kötelesrészre is vonatkozik, de a kötelesrésztől való lemondás nem jelent lemondást bármely jogcímen való öröklésről; adott jogcímen való öröklés visszautasítása nem hat ki a más jogcímen való öröklésre vagy a kötelesrészi igényre,

f) a lemondás lehet ingyenes vagy visszterhes, a visszautasítás csak ingyenes,

g) a lemondás lehet teljes vagy részleges, visszautasítás esetén az egy jogcímen belüli részleges visszautasítás érvénytelen főszabály szerint,

h) a lemondás érvénytelenségére a szerződési szabályokat kell alkalmazni, de az akarat fogyatékoságára, hiányosságára alapuló megtámadásra a végrendeleti szabályok alkalmazandók; a feltételhez vagy időhöz kötött, megszorítással tett és a meg nem engedett részleges visszautasítás minősül érvénytelennek,

i) a lemondás módosítására, visszavonására a szerződési szabályokat kell alkalmazni, a visszautasítás nem vonható vissza,

j) a lemondás relatív hatálya alól van két kivétel (ha így szól a megállapodás, vagy ha visszterhes a lemondás, és az ellenérték eléri a kötelesrészt), a visszautasítás mindig relatív hatályú,

k) harmadik személy javára szóló lemondás lehetséges, de kétség esetén csak arra az esetre szól, ha a harmadik személy valóban örököl, valamint a leszármazó lemondása a többi leszármazó javára szól; harmadik személy javára szólóan a hagyaték visszautasítására nincs lehetőség,

l) mind a lemondást, mind a visszautasítást hivatalból vizsgálják.

7:90. § [Lemondás a visszautasítás jogáról]

- (1) **Ha az örökös az öröklés megnyílása után a visszautasítás jogáról kifejezetten vagy hallgatólag lemondott, az örökséget többé nem utasíthatja vissza.**
- (2) **Avisszautasítás jogáról való lemondásnak kell tekinteni az örökség olyan birtokbavételét vagy a hagyatékra vonatkozó egyéb olyan cselekményt, amelyből az örökösnek az örökség elfogadására irányuló kétségtelen akarata tűnik ki. Lemondásnak minősül az is, ha az örökös a közjegyző által – bármely érdekelt kérelmére – kitűzött határidő alatt nem tesz az örökséget visszautasító nyilatkozatot.**

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan nem köti határidőhöz azt, hogy meddig gyakorolható a visszautasítás joga. Ugyanakkor fontos korlátot állít e jog gyakorlása elé

az, hogy a visszautasítás jogáról való lemondás (amely nemcsak kifejezett, hanem hallgatólagos is lehet) után az örökös az örökségét többé nem utasíthatja vissza.

A visszautasítás jogáról való lemondás kivételesnek tekinthető abból a szempontból, hogy az hallgatólagosan is megtehető, hiszen a Ptk. 6:8. § (3) bekezdése (melyet a 6:10. § szerint a visszautasításra is alkalmazni kell) alapján pedig jogról lemondani vagy abból engedni csak kifejezett jognyilatkozattal lehet. E szabály alól azért képezhet kivételt a visszautasítás jogáról való lemondás, mert a visszautasítás már eleve joglemondásnak minősül. Ráadásul a visszautasítás jogáról való lemondással az örökös valóban elveszíti annak lehetőségét, hogy az örökséget visszautasítsa, ugyanakkor az érintett hagyatéki vagyontárgyakat mégsem kell feltétlenül megörökölnie, hiszen azokról az osztályos egyezség keretében egyébként is rendelkezhetnek a felek (BH1991.348.). További lehetőség az érintett vagyontárgyak egyidejűleg történő elajándékozása is (BH1982.94.).

A visszautasításról való lemondás joga egyébként különösen az alábbi formákban gyakorolható:

a) bejelentés a hagyatéki eljárás lefolytatására illetékes közjegyzőnél [a Ptk. ezt az esetet az 1959-es Ptk.-val szemben kifejezetten nem nevesíti, de az általános szabályból továbbra is következik, továbbá e rendelkezést átvette a Hetv. 17. § (5) bekezdése],

b) hagyaték birtokbavétele, vagy egyéb, a hagyaték elfogadását egyértelműen jelző cselekmény (önmagában a hagyaték állagának megóvása nem elegendő),

c) nyilatkozat határidőben való megtételének elmulasztása a közjegyző vonatkozó felhívására (a Ptk. kifejezett rendelkezése hiányában is hallgatólagos lemondásnak lenne tekinthető).

Megjegyezzük, hogy a Hetv. 103. § (2) bekezdése alapján az alaphagyatéki eljárásban tett nyilatkozatok és elvégzett eljárási cselekmények – az örökség visszautasításától vagy a visszautasítás jogáról való lemondástól eltekintve – a póthagyatéki eljárásra nem hatnak ki, azaz nincs helye a póthagyaték visszautalásának, ha az örökös a korábbi hagyatéki eljárásban a hagyatékot a maga részére kérte átadni (BH1981.151.).

7:91. §

[A hagyomány és a meghagyás megszerzése]

Az örökség megszerzésére vonatkozó szabályokat a hagyományra és a meghagyásra megfelelően alkalmazni kell.

A Ptk. a korábbi szabályozáshoz hasonlóan rendelkezik arról, hogy az örökség megszerzésére vonatkozó szabályokat a hagyományra és a meghagyásra megfelelően alkalmazni kell. Ennek megfelelően a dologi hagyományos is a hagyaték megnyílásakor szerzi meg a hagyomány tulajdonjogát, és ekkortól lesz érvényesíthető követelése a kötelmi hagyományosnak is (hogy az mikor válik esedékessé, az a végintézkedés tartalmától függ).

A hagyomány az örökséghez hasonlóan visszautasítható, és a visszautasítás jogáról is le lehet mondani. Ennek jogkövetkezménye a hagyomány kötelezettjének mentesülése lehet, ha nincs helyettes hagyományos.

Ha a meghagyásnak van valódi jogosultja, akkor arra a megszerzésével kapcsolatban ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a kötelmi hagyományra. Ha viszont nincs valódi jogosultja, akkor az nem is utasítható vissza.

XV. CÍM AZ ÖRÖKÖS JOGÁLLÁSA

7:92. § [Az örökösársak jogállása]

- (1) Több örököst a hagyaték felosztása (a továbbiakban: hagyatéki osztály) előtt közösen illeti meg a hagyatéki vagyon.
- (2) Az örökösársak közösségére a tulajdonközösség általános szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a hagyatéki osztály előtt hagyatéki követelés csak valamennyi örökös nevében és részére érvényesíthető, és az adós csak valamennyi örökös kezéhez teljesíthet.
- (3) Az örökösársak közössége a hagyatéki osztállyal szűnik meg. A hagyatéki osztály módját az örökhagyó végintézkedéssel rendezheti; a hagyatéki osztályra – ha a végintézkedés eltérően nem rendelkezik – a közös tulajdon megszüntetésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

Nemcsak az örökhagyó egyetlen örököse, hanem az örökösársak is az örökhagyó egyetemes jogutódainak minősülnek. Ennek megfelelően az örökösöket az örökhagyó halálának pillanatában (azaz a hagyaték megnyílásakor) közösen illeti meg a hagyatéki vagyon. Természetesen az örökösársaknak nem érdeke az, hogy minden egyes hagyatéki vagyontárgy felett véglegesen közös jogosultságot szerezzenek. Ennek elkerülését szolgálja a hagyatéki osztály: a hagyaték örökösök közötti tényleges megosztása, amelyre jellemzően a hagyatéki terhek kielégítése után kerül sor [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 150.].

A korábbi szabályozásnak megfelelően a Ptk. is kimondja, hogy az örökösársak közösségére a tulajdonközösség általános szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a hagyatéki osztály előtt hagyatéki követelés csak valamennyi örökös nevében és részére érvényesíthető, és az adós csak valamennyi örökös kezéhez teljesíthet. Ennek megfelelően a hagyatéki osztály előtt az örökösársak együttes jogosultaknak minősülnek (lásd a 6:32. §-nál). E közösséget a hagyatéki osztály szünteti meg.

A hagyatéki osztályt a következő módokon lehet elvégezni:

- a) ahogyan azt az örökhagyó végintézkedésével elrendelte (tehát ahogyan meghatározta azt, hogy az egyes hagyatéki vagyontárgyakat ki örökölje),
- b) a felek a hagyatékot osztályos egyezséggel osztják fel (ennek keretében a hagyatéki osztály örökhagyó által előírt módját felülírhatják, lásd a 7:93. §-nál),
- c) ha a hagyatéki osztály módját az örökhagyó végintézkedéssel nem rendezte, és abban az örökösök osztályos egyezséget sem kötnek, akkor a törvényes öröklés szabályai szerint,
- d) ha jogvita van a felek közt a hagyaték felosztása kapcsán, akkor annak teljes rendezése, vagyis a tulajdonközösség megszüntetése a bíróság feladata (BH1986.463.).

A Ptk. a korábbi szabályozást kiegészíti azzal, hogy a jogvita rendezése során végintézkedés eltérő rendelkezése hiányában a közös tulajdon megszüntetésére vonatkozó szabályokat (lásd az 5:83–84. §-oknál) kell megfelelően alkalmazni, de ez a rendelkezés állásponturnk szerint egyébként is következik abból, hogy az örökösársak közösségére a tulajdonközösség általános szabályait kell alkalmazni.

Megjegyezzük, hogy az állásponturnk szerint továbbra is irányadó bírói gyakorlat szerint a hagyatéki osztály előtt az örökrész kiadása iránti igény egyben a közös tulajdon megszüntetésére irányul (BH1986.463.).

7:93. § [Osztályos egyezség]

Az örökösök a hagyatéket – kizárólag a hagyatéktárgyaira vonatkozóan – a hagyatéki eljárásban kötött egyezséggel feloszthatják egymás között. Osztályos egyezség esetén a hagyatéket öröklés jogcímén az egyezség szerint kell átadni.

A Ptk. az 1959-es Ptk.-val szemben nevesíti az osztályos egyezséget mint a hagyatéktárgy felosztásának a jogosultak megegyezésén alapuló módját. Az osztályos egyezség a Hetv. 6. § (1) bekezdésének k) pontja alapján a hagyatéki eljárásban az örökösként érdekeltek között létrejött – a hagyatékból való részesedés mellett és kizárólag a hagyatéki vagyonra (annak egészére vagy részére) vonatkozóan kötött –, a hagyatékból való részesedést a hagyatéktárgy megnyitására visszamenőleges hatállyal meghatározó, élők közötti jogügyletnek nem minősülő egyezség. Az osztályos egyezség keretében az érdekeltek eltérhetnek mind a törvényes, mind a végintézkedésen alapuló öröklés rendjétől, lényegében felülírhatják közös megegyezéssel az örökösök akaratát.

Az osztályos egyezség értelemszerűen nemcsak a hagyatéki eljárásban, hanem hagyatéki vagy öröklési perben is köthető. Azt csak a hagyatékból részesülő kötheti meg (BH1985.67.), és annak tárgya a Ptk. és a Hetv. kifejezett rendelkezése alapján csak hagyatéki vagyontárgyak lehetnek, és az nem minősül élők között létrejött szerződéssel való átruházásnak (BH1987.242.). Ennek az az oka, hogy „a hagyatékkal kapcsolatos jogközösség megszüntetését az egyéb viták ne bonyolítsák” (Indokolás 694.). Ezért ha az örökös az öröklési kapcsolaton kívül álló személlyel, így pl. a hagyatéki hitelezővel köt egyezséget hagyatéki vagyontárgyra, az nem tekinthető osztályos egyezségnek. Az ilyen szerződés érvényességének elbírálására az élők közötti tulajdonátruházást, illetőleg tulajdonszerzést szabályozó jogszabályi rendelkezések már irányadók (BH1985.152.).

Osztályos egyezség alapján minden örökösnek részesednie kell a hagyatékból (BH1979.328.). Arra viszont van lehetőség, hogy az örökös az örökrészenek egy részét osztályos egyezség keretében ruházza át egy másik jogosultra (BH1985.26.).

A hagyatéki eljárás során kötött osztályos egyezség ugyan nem minősül élők között létrejött szerződéssel való átruházásnak (BH1985.152.), ugyanakkor mint jogügylet az általános kötelmi szabályok szerint támadható meg (EBH2010.2224.). Így a közös téves feltevésre vonatkozó szabályok alapján is megtámadható (BH1999.66.).

A hagyatéket osztályos egyezség esetén is öröklés jogcímén kell átadni, ekkor valamennyi jogosult egységes jogcím alapján örököl függetlenül attól, hogy eredetileg a jogosultsága végintézkedésen vagy törvényen alapult volna. Ennek álláspontunk szerint az az oka, hogy olyan felek is köthetnek osztályos egyezséget egy öröklési jogvitában, akiknek a hagyatékból való részesedése elvileg kizárná egymást. Például abban az esetben, ha egy olyan végintézkedés megtámadása iránt indítottak pert, amely a teljes hagyatékról rendelkezett. Ilyenkor a végintézkedésen alapuló öröklés kizárná a törvényes öröklést. Ugyanakkor a törvényes örökösök megállapodhatnak a végrendeleti örökösökkel, hogy a hosszú és bizonytalan kimenetelű jogvita helyett osztályos egyezséggel felosztják egymás között a hagyatéket. Értelemszerűen nem beszélhetünk sem törvényen, sem végintézkedésen alapuló öröklésről sem, mert ez a két jogcím a jelen esetben kizárná egymást, és az egyezség megkötése miatt az már sosem fog kiderülni, hogy egyébként melyik lett volna megalapozott.

Az örökösök által a hagyatéki tárgyaláson megkötött osztályos egyezség a hagyatéktárgy felosztásának az alapja, amely a hagyatéktárgy átadásánál nem hagyható figyelmen kívül (BH1983.363.). Ha a felek között a hagyatéktárgy felosztásával kapcsolatban vita van, és nem tudnak megegyezni, akkor végül a bíróság dönt a hagyatéktárgy felosztásáról (lásd a 7:92. §-nál).

XVI. CÍM HAGYATÉKI TARTOZÁSOK ÉS KIELÉGÍTÉSÜK

7:94. § [Hagyatéki tartozások]

- (1) **Hagyatéki tartozások**
  - a) az örökhatározó illő eltemetésének költségei;
  - b) a hagyatékok megszerzésével, biztosításával és kezelésével járó szükséges költségek (a továbbiakban: hagyatéki költségek), valamint a hagyatéki eljárás költségei;
  - c) az örökhatározó tartozásai;
  - d) a kötelestől alapuló kötelezettségek;
  - e) a hagyományon és a meghagyáson alapuló kötelezettségek.
- (2) **A hagyatéki tartozásnak ezen a minőségén és fennállásán nem változtat, hogy a tartozás – az öröklés megnyílása előtt vagy azt követően – az örökös mint hitelező javára keletkezett.**

1. A hagyatéki tartozásokról

A Ptk. a hagyatéki tartozások meghatározásán nem módosít, a vonatkozó taxatív felsorolás tartalma változatlan. Azokért továbbra is elsősorban az örökösök kötelesek helytállni a saját örökségük erejéig (lásd a 7:96. §-nál). Hagyatéki hitelező nemcsak az örökhatározó hitelezői lehetnek, hanem bárki, aki olyan költséget viselt, amely hagyatéki tartozásnak minősül. Így akár az örökös is lehet hagyatéki hitelező (például ha ő fizette egyedül az örökhatározó temetését), és e követelését ő ugyanúgy érvényesítheti a többi örökössel szemben, mint bármelyik másik hagyatéki hitelező. Ennek megfelelően a hagyatéki tartozásokért az örökösök felelőssége egymás közti viszonyukban a hagyatékokban való részesedés mértékéhez igazodik, s ezen nem változtat az sem, ha az egyik örökös egyben hagyatéki hitelező is (BH1990.338.). Hasonlóan a kötelestől jogosult örökös a kötelestől az örökös társára javára fennálló hagyatéki hitelezői igényért nem felel. Az örökös társával szemben fennálló tartozást a hagyatékok tiszta értékének kiszámításánál kell figyelembe venni (BH2005.215.). Értelemszerűen az egyik örökös által a hagyatékokra jutó részének kiadása iránti igény sem minősül hagyatéki tartozásnak, erre az esetre a hagyatéki tartozásokkal kapcsolatos szabály nem alkalmazható (BH1986.463.).

Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a Hetv. 101/A. § (2) bekezdése alapján az előörökös hagyatékát terhelő tartozások az utóörökséget is terhelik, kivéve azokat, amelyek annak következtében keletkeztek, hogy az előörökös túllépte az előörökösként reá háramlott vagyona vonatkozó – Ptk. szerinti – rendelkezési jogának korlátait. Álláspontunk szerint e rendelkezés nincs teljesen összhangban a Hetv. 101/A. § (1) bekezdésével, mely szerint az utóöröklés alá eső vagyontárgyat az előörökös hagyatéki eljárásában az utóörökös nevező örökhatározó hagyatékaként kell átadni. Itt egy dogmatikai ellentmondás van: ha egyszer e vagyontárgy nem az előörökös, hanem az utóörökös nevező örökhatározó hagyatékába tartozik, akkor az előörökös hagyatékát terhelő tartozások az utóörökséget nem terhelhetnék.

2. Az örökhatározó illő eltemetésének költségei

A hagyatéki tartozások között első helyen az örökhatározó illő eltemetésének költségei állnak. E költségek elsősorban a gyászszertartás, valamint a sírkőállítás és a helyi szokáshoz

igazodó halotti tor költségét foglalják magukban (BH1990.300.). Hagyatéki tartozásnak csak a szokásos méretű és minőségű síremlék állításának költségei és azok is csak olyan mértékben minősülnek, amilyen mértékben az örökhagyó emlékének megőrzését szolgálják (BH1996.367.). Értelemszerűen a temetéshez kapcsolódó további költségek, például a gyászolók megfelelő öltözk beszerzésével felmerült költsége, már nem sorolhatóak az örökhagyó illő eltemetésének költségei közé.

Előfordulhatnak olyan esetek, hogy az örökösök nem egyetemlegesen, vagy nem az örökösök kötelesek az örökhagyó eltemetésének költségeit viselni. Például ha az örökhagyó öröklési szerződést kötött, akkor e költségeket egyedül a szerződéses örökösnek kell viselnie, mert a tartási kötelezettség a 6:492. § alapján az eltartott (tehát az örökhagyó) illő eltemetésére is kiterjed. Vagy bűncselekmény következtében meghalt személy eltemetésével, a síremlék emelésével és a gyászszertartással felmerült költség olyan kár, amelynek megtérítésére azt a személyt kell kötelezni, aki az örökhagyó halálát okozta, és az ilyen költségek viselésére tehát az örökös elsődlegesen nem kötelezhető (BH1979.181.).

Megemlítjük, hogy az a jogszabály által meghatározott sorrend, amely azon személyeket nevesíti, akik az örökhagyó temetéséről gondoskodni kötelesek (lásd a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény 20. §-át), nem érinti az örökösöknek az illő eltemetés költségeinek viselésére vonatkozó kötelezettségét (BH1996.367.).

3. A hagyatéki költségek és a hagyatéki eljárás költségei

A hagyatéki költségek a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelésével járó szükséges költségek. Ezek közé tartoznak különösen a hagyaték birtokbavételével, őrzésével és gondnokolásával együtt járó költségek [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 153.]. Az öröklési illeték megfizetése azonban a hagyaték megszerzésének nem feltétele, hanem annak következménye, ezért nem esik a hagyaték megszerzésével járó költség fogalma alá (BDT2013.2975.).

A hagyatéki eljárás költségeit a Hetv. 72. § (1) bekezdése határozza meg, azok az alábbiak:

a) a közjegyzőt a közjegyzői díjszabásról szóló jogszabály szerint megillető munkadíj és költségtérítés (közjegyzői díjazás),

b) az ügygondnok eljárásának külön jogszabályban meghatározott díja és költségtérítése (gondnoki díjazás),

c) a biztosítási intézkedés elrendelésével és foganatosításával kapcsolatban felmerült, külön jogszabályban meghatározott költség (biztosítási intézkedés költsége), valamint

d) a külföldi hatósághoz intézett megkereséssel összefüggésben felmerült költség.

A jogirodalom még az eljárási illetéket (például a fellebbezési illetéket) is idesorolja [Vékás Lajos: *Öröklési jog* (Eötvös József Könyvkiadó 2014, Budapest) 153.].

Megjegyezzük, hogy a korábbi bírói gyakorlat alapján a hagyatéki eljárás lefolytatásával a jogszabályban meghatározott munkadíjra, költségtérítésre a közjegyző az örökösrel szemben nem hagyatéki hitelezőként tarthat igényt, így az őt hagyatéki vagyon hiányában is megilleti (BH2006.51.). Ezt emelte törvényerőre a Ptk. 7:96. § (3) bekezdése, mely szerint az örökös a hagyatéki költségekért és a hagyatéki eljárás költségeiért saját vagyonával is felel.

4. Az örökhagyó tartozásai

Az örökhagyó tartozásai közé az örökhagyó összes, nem személyhez kötött polgári jogi kötelezettségét soroljuk, valamint jellemzően a nem polgári jogi kötelezettségek közül azokat is, amelyek az örökhagyó halálakor már pénzkövetelés formájában realizálódtak. Például ha a bérlő halála esetén a bérleti jogviszony folytatója egyben a bérlő örököse is, az elhalt bérlő lakbértartozásáért mint hagyatéki tartozásért örökös minőségében felel (BH1981.503.). Vagy az öröklési jog szabályai a munkaviszonyból származó követelésre és tartozásra is vonatkoznak. A követelés, illetve a tartozás érvényesítése iránt a munkaügyi bíróság előtt indított perben a dolgozó halála esetén örököse a perbe félként önként beléphet, illetve a munkáltató őt perbe vonhatja (BH1975.437.). Ha az örökhagyó tartozása jogerős bírósági ítéleten vagy azzal egyenértékű határozaton (például fizetési meghagyáson) alapul, akkor a bírósági végrehajtásban a jogutódlás megállapítását kell kérni (BH1992.180.).

Az örökhagyó részére fizetett szociális segély nem minősül hagyatéki tartozásnak, így az örökös azt nem tartozik megtéríteni, kivéve, ha az örökhagyót a szociális segély visszatérítésére kötelezték (BH1986.506.). Az örökhagyó adó tartozásai nem képezik a hagyaték részét, azok nem tekinthetők hagyatéki tartozásnak. Az adóhatóság ezért nem hagyatéki hitelező, így az adó megfizetéssel kapcsolatos eljárást a közjegyzői eljárást követően folytathatja le, és az örökös az adójogi szabályok alapján kell köteleznie az adó tartozás megfizetésére (BH2012.275.).

Az örökhagyó tartozásaként érvényesítheti igényét a szerződéses örökös is, kivéve azt az esetet, amikor szerződés megkötésétől számított két éven belül nyílik meg az öröklés, és az öröklési szerződés alapján az örökhagyó halála után nem marad más tartásra, gondozásra vagy életjáradékra jogosult. Ebben az esetben csak a szerződéses örökös által ténylegesen nyújtott szolgáltatás ellenértéke érvényesíthető mint az örökhagyó tartozása (lásd a 7:80. §-nál).

Az örökhagyó részére szerződésen kívül nyújtott tartásért, gondozásért vagy életjáradékért remélt ellenszolgáltatás – az örökhagyó konkrét ígérete hiányában – a hagyatéki hitelezői igényt nem alapozza meg (BH2001.476.). Az élettársi (vagy házastársi, bejegyzett élettársi) jogviszony tartalmát kitevő támogatási kötelezettséget meg nem haladó gondoskodás és ápolás nem tekinthető olyan szolgáltatásnak, mely az eltartó hagyatéki hitelezői igényét megalapozza (BH2005.141.).

Ezzel szemben abban az esetben, ha az örökhagyó e szolgáltatásokra tekintettel adott az eltartónak végrendeleti juttatást, vagy ezeket öröklési juttatás ígérete ellenében nyújtották, akkor az ebből fakadó igények az örökhagyó tartozásának minősülnek. Ez következik a PK 89. a) és b) pontjából is, mely az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására is irányadó (lásd a 7:80. §-nál). Ugyan a PK 89. csak azt az esetet szabályozza, amikor olyan személy nyújtotta e szolgáltatásokat az örökhagyó részére, aki a családjogi szabályok szerint az örökhagyót egyébként is köteles volt eltartani, álláspontunk szerint e szabályokat értelemszerűen azokra az esetekre is megfelelően alkalmazni kell, amikor nem a családjogi szabályok szerint az örökhagyót eltartani köteles személy nyújtotta e szolgáltatásokat végrendeleti juttatás vagy annak ígérete ellenében szerződéses jogviszonyon kívül. Megjegyezzük, hogy a házastárs (élettárs vagy bejegyzett élettárs) részére nyújtott tartási, gondozási szolgáltatások ellenértéke egyébként még végrendeleti juttatás vagy öröklési juttatás ígérete esetén is csak akkor érvényesíthetők hagyatéki teherként, ha azok a törvényes támogatási kötelezettséget túlhaladják (például a tíz éven át folyamatosan nyújtott, súlyos fizikai és lelki megterheléssel járó, más segítségét nélkülöző ápolás és gondozás, lásd a BH2004.467.-et).

Sajátosan alakul a hagyatéki terhek tekintetében az örökhagyó által nyújtott tartási, gondozási vagy életjáradéki kötelezettségek sorsa. Ha az örökhagyó e szolgáltatásokat tartási vagy életjáradéki szerződés keretében nyújtotta, akkor e kötelezettség annyiban száll át az örökösökre, amennyiben az örökhagyó haláláig nyújtott szolgáltatások az ellenszolgáltatást nem fedezik (lásd a 6:493. §-nál). Ha viszont öröklési szerződés keretében nyújtotta az örökhagyó ezeket a szolgáltatásokat, akkor vitatott annak megítélése, hogy az ebből fakadó igények mennyiben érvényesíthetőek az örökösökkel szemben (lásd a 7:52. §-nál). Ha pedig szerződésen kívül nyújtott ilyen szolgáltatásokat az örökhagyó, akkor e szolgáltatások jogosultja értelemszerűen nem érvényesíthet igényt az örökösökkel szemben örökhagyói tartozás jogcímén, mivel e kötelezettség nem száll át az örökösökre.

Megjegyezzük, hogy az örökhagyó tartozásaként előterjesztett hagyatéki hitelezői igények iránti követelések kötelmi jogi igények, esetleges megalapozottságuk sem eredményezhetik azt, hogy a bíróság a keresetben megjelölt vagyontárgy tulajdonjogát ítéletével közvetlenül a hagyatéki hitelezőnek juttassa (EBH2009.2047.).

5. A kötelesrészen alapuló kötelezettségek

A kötelesrészi igény továbbra sem minősül öröklési igénynek, hanem az örökösökkel szemben érvényesíthető kötelmi jogi igény. A hagyatéki tartozásokért éppen ezért a kötelesrésze jogosult nem köteles helytállni, ugyanakkor túrnie kell azt, hogy a kötelesrészi igényt megelőző hagyatéki tartozásokat kielégítsék a hagyatékból, és csak ezután adják ki részére a kötelesrészt (a kötelesrész kiadását lásd a 7:86. §-nál).

6. A hagyományon és a meghagyáson alapuló kötelezettségek

Az 1959-es Ptk. szabályozásához hasonlóan a hagyatéki tartozások között utolsó helyen találhatóak a hagyományon és a meghagyáson alapuló kötelezettségek. A 7:53. § alapján egyébként a halál esetére szóló ajándékozáson alapuló követelések is idetartoznak.

A hagyományos a kötelesrésze jogosulthoz hasonlóan nem köteles a hagyatéki tartozásokért helytállni, ugyanakkor túrnie kell azt, hogy az igényt megelőző hagyatéki tartozásokat előtte kielégítsék a hagyatékból, és csak ezután adják ki részére a hagyományt. A más hagyatéki hitelező sérelmével kielégített hagyományos a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint felel a hitelezőnek, ha a hitelező az örököstől nem szerezhette kielégítést (lásd a 7:99. §-nál).

A többi hagyatéki tartozással szemben a dologi hagyományos és a halál esetére megajándékozott nem kötelmi, hanem el nem évülő tulajdoni igényt érvényesíthet az örökösökkel szemben (lásd a 7:2. §-nál).

7:95. § *[A hagyatéki tartozások kielégítésének sorrendje]*

- (1) **A hagyatéki tartozások sorrendje szerint előbb álló csoportba eső tartozások a kielégítés alkalmával megelőzik a hátrább álló csoportba soroltakat.**
- (2) **Abban a csoportban, amelyben valamennyi tartozás teljes kielégítésére nincs lehetőség, kielégítésnek a követelések arányában van helye.**

A hagyatéki tartozások kielégítésének sorrendjére vonatkozó szabályok nem változtak meg a Ptk. hatálybalépésével. A kielégítési sorrendet szigorúan követni kell,

kivéve, ha az örökösök megalapozottan feltehetik, hogy a hagyatéki tartozásokat a hagyaték teljesen fedezi az örökhagyó által élők között ingyenesen vállalt, valamint a hagyományon és meghagyáson alapuló kötelezettségek figyelmen kívül hagyásával. Emellett felülírja még a kielégítési sorrendet a zálogjoggal biztosított követelés kielégítése iránti igény: az a hitelező, akinek a hagyatékhoz tartozó valamely vagyontárgyon zálogjoga van, a biztosíték erejéig – a hagyatéki tartozások sorrendjében elfoglalt helyére tekintet nélkül – teljes kielégítést kereshet. Ha az örökös ezeket a szabályokat felróhatóan megszegi, az emiatt kielégítetlenül maradt hitelezővel szemben egész vagyonával felel (lásd a 7:98. §-nál).

7:96. § [Felelősség a hagyatéki tartozásokért]

- (1) Az örökös a hagyatéki tartozásokért a hagyaték tárgyaival és azok hasznaival felel a hitelezőknek. Ha a követelés érvényesítésekor a hagyaték tárgyai vagy hasznai nincsenek az örökös birtokában, az örökös öröksége erejéig egyéb vagyonával is felel.**
- (2) Azokat a vagyontárgyakat, amelyek nem kerültek az örökös birtokába, továbbá azokat a követeléseket és egyéb jogokat, amelyek nem voltak érvényesíthetők, valamint az átvett vagyontárgyak meg nem levő hasznait annyiban lehet az örökös felelőssége megállapításánál figyelembe venni, amennyiben az örökös ezektől neki felróható okból esett el.**
- (3) Az örökös a hagyatéki költségeikért és a hagyatéki eljárás költségeiért saját vagyonával is felel.**
- (4) A házastárs a haszonélvezetével terhelt vagyonból túrni köteles a hitelezők követeléseinek kielégítését, a hagyományon és a meghagyáson alapuló követelések kivételével.**
- (5) Végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelési jogviszony esetén a bizalmi vagyonkezelő a hagyatéki tartozásokért a kezelt vagyonnal úgy felel, mintha dologi hagyományban részesült volna.**

A Ptk. érdemben nem változtat a hagyatéki tartozásokért való felelősség (pontosabban helytállási kötelezettség szabályain). Ugyan elhagyja az 1959-es Ptk.-nak azt a rendelkezését, hogy a kötelesrész a házastárs és a bejegyzett élettárs korlátozott haszonélvezetét nem sértheti, de ez nem jelent érdemi változást, mert ez a szabály továbbra is következik a 7:86. § (1) bekezdéséből, mely szerint, ha a kötelesrész kiadásánál a megmaradó vagyon az örökhagyó házastársának (vagy bejegyzett élettársának) korlátozott haszonélvezetét sem biztosítaná, a kötelesrésznek a korlátozott haszonélvezetet biztosító részét a haszonélvezet megszűnése után kell kiadni. Tehát a kötelesrészt csak úgy lehet az özvegyi jogtól mentesíteni, ha a kötelesrész kiadása után a megmaradó vagyon a házastárs korlátozott haszonélvezetét biztosítja (BH1983.235.).

Emellett a Ptk. külön szabályt tartalmaz „a hagyatéki költségeikért (azaz a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelésével járó költségeikért) és a hagyatéki eljárás költségeiért történő örökös felelősségre. Világossá akarja tenni, hogy ezek a költségek olyan hagyatéki tartozások, amelyek az örökös érdekét szolgálják, és emiatt azokért az örökös adott esetben a saját vagyonával is felel. Ezt az álláspontot képviselte a régi magánjogi judikatúra és a Legfelsőbb Bíróság legújabb gyakorlata is” (Indokolás 695.). Tehát ez az újabb rendelkezés sem hoz érdemi változást, hiszen – ahogyan az Indokolás is utal rá – az 1959-es Ptk. bírói gyakorlata szerint is a hagyatéki eljárás lefolytatásával a jogszabályban meghatározott munkadíjra, költségtérítésre a közjegyző az örökössel

szemben nem hagyatéki hitelezőként tarthatott igényt, így az őt hagyatéki vagyon hiányában is megillette (BH2006.51.).

A korábbi szabályozáshoz hasonlóan a Ptk. alapján is az örökösök elsősorban „*cum viribus*”, azaz a hagyaték tárgyaival és hasznaival kötelesek helytállni a hagyatéki tartozásokért. Az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására is irányadó PK 90. szerint az örökös mindaddig, amíg a hagyatéki tartozásokat nem rendezték, a hagyatéki hitelezőknek a hagyatéki vagyontárgyak hasznaival is felel.

A saját vagyonával a hagyaték erejéig, azaz „*pro viribus*” annyiban felel az örökös, amennyiben a hagyatéki vagyontárgyak és azok hasznai nincsenek a birtokában. Ebben a körben a helytállási kötelezettség felelősségé fordul át, mert csak annyiban felel az örökös a birtokába nem került vagyontárgyak, valamint a nem érvényesíthető követelések és egyéb jogok értékéig, ha az örökös ezektől neki felróható okból esett el. Álláspontunk szerint valamely örököstárs felróhatósága a többi örököstárs helytállási kötelezettségére nem hat ki, mert valamennyi örököstárs csak a saját örökrésze erejéig köteles helytállni a hagyatéki tartozásokért.

Sajátosan alakul a helytállási kötelezettség a hagyatéki készpénz tekintetében: a készpénz elhasználható dolog, így fogalmilag kizárt a hagyatékhoz tartozó készpénz bankjegyei azonosságának megállapítása. Ez pedig kizárja olyan rendelkezés meghozatalát, hogy az örökös a hagyaték tárgyaival (az eredeti bankjegyekkel) köteles helytállni; az örökös a hagyatéki készpénz értéke erejéig saját vagyonával felel, azaz áll helyt (BH1997.82.).

Az 1/2014. PJE alapján a Ptk. alkalmazására is irányadó PK 192. rendezi azt a kérdést, hogy mit kell az örököst marasztató ítéletnek „*cum viribus*”, valamint „*pro viribus*” felelősség esetén tartalmaznia. Eszerint a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival való, azaz „*cum viribus*” felelősség esetén a marasztaló ítélet rendelkező részében meg kell jelölni azokat a vagyontárgyakat, amelyekből, illetőleg amelyeknek hasznaiból a hagyatéki hitelező – végrehajtás útján – kielégítést kereshet. Ezzel szemben az örökség értéke erejéig való, azaz „*pro viribus*” felelősség esetén az ítélet rendelkező részében nem kell megjelölni sem a hagyatéki vagyontárgyakat, sem azok értékét, és arra sem kell utalni, hogy az örökös felelőssége milyen „érték” erejéig áll fenn. Mindez az ítélet indoklására tartozik, s az ítélet rendelkező részében az örököst meghatározott összeg fizetésére kell kötelezni minden korlátozás nélkül, úgy azonban, hogy a marasztalás összege nem haladhatja meg az örökség értékét.

A hagyatékot vagy egy részét gyakran az özvegy haszonélvezeti joga terheli. Az özvegy a haszonélvezetével terhelt vagyonból továbbra is túrni köteles a hitelezők követeléseinek kielégítését, a hagyományon és a meghagyáson alapuló követelések kivételével. Ebben az esetben az alperesként perbe vont haszonélvezőt túrésre kell köteleznie a bíróságnak (BH1981.106.). Ez a körülmény az örökösöknek a hagyaték tárgyával való („*cum viribus*”) felelősségén nem változtat (BH1980.473.).

Végül a hagyatéki tartozásokért való felelősség kapcsán ki kell térnünk jelen § (5) bekezdésében foglalt rendelkezésre, mellyel az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény egészítette ki a Ptk. szövegét. A módosító törvényhez fűzött miniszteri indoklás szerint egyébként az volt a kiegészítés oka, hogy rendezni kellett azt a kérdést, hogy „a kezelt vagyon felel-e és miként felel a hagyatéki tartozásokért”. Ugyanakkor álláspontunk szerint erre a kiegészítésre nem lett volna szükség, mert a korábbi öröklési jogi szabályokból is le lehetett vezetni, hogy a bizalmi vagyonkezelés végrendelettel való alapítása örökösnevezésnek vagy hagyományrendeletnek minősül-e, és hogy ennek megfelelően hogyan alakul a kötelesrészért való felelősség. A kiegészítő rendelkezés

következtében viszont akár örökösnevezésről, akár hagyományrendelésről van szó, a juttatás jogosultja mindig dologi hagyományosként felel. Ez a szabály dogmatikai szempontból azért vitatható, mert ha a bizalmi vagyonkezelés jogosultja lenne az egyetlen örökös, akkor senki sem fog örökösként felelni a hagyatéki tartozásokért. Ha pedig több örökös van, és ezek egyike a bizalmi vagyonkezelés jogosultja, akkor a hagyatéki tartozásokért való felelősség tekintetében indokolatlan megkülönböztetést tesz az új rendelkezés az egyes örökösök között, hiszen a bizalmi vagyonkezelés jogosultja kedvezőbb helyzetbe kerül, mert ő nem örökösként, hanem dologi hagyományosként fog felelni.

7:97. § [Az örökösársak felelőssége]

- (1) Az örökösársak a közös hagyatéki tartozásokért mind a hagyatéki osztály előtt, mind azt követően egyetemlegesen felelnek.**
- (2) Az az örökös, akinek az örökösársak a hagyatékból a szokásos mértékű ajándéknál nem nagyobb értékű meghatározott vagyontárgyat juttatott, a hagyatéki hitelezők követeléséért akkor felelős, ha a követelés a többi örökösársától nem hajtható be.**

A Ptk. az örökösársak hagyatéki tartozásokért való helytállási kötelezettségén nem változtat. A hagyatéki hitelezői igény – az egyetemlegesség folytán a törvényben meghatározott korlátozás mellett – bármelyik örökössel szemben érvényesíthető, valamennyi örökösárs perben állására tehát nincs szükség (BH1988.402.). Így a hagyatéki hitelező a követelés teljesítését mindegyik örökösőtől vagy bármelyiküktől követelheti. Ha a hagyatéki hitelező az örökösök egy részével szemben lép fel a hagyatéki tartozás megtérítése iránt, az örökösöket egyetemlegesen, de örökrészük erejéig kell kötelezni a tartozás megfizetésére. Az örökösársak egymás közti – belső – viszonyára tartozik, hogy a hagyatéki hitelezőt kielégítő örökösök a többi (perbe nem vont) örökösőtől örökrészük arányában megtérítést követelhetnek (BH1992.176.).

Ha valamelyik örökösárs a hagyatéki osztály előtt elégíti ki valamelyik hitelező követelését, akkor azt a hagyatéki osztály során figyelembe kell venni. Ha valamelyik örökösárs a hagyatéki osztály után elégíti ki a hitelező igényét, akkor pedig megtérítési igénye lesz a többi örökössel szemben, mert az örökösársak egymás között a hagyatéki részesedésük arányában felelnek (BH1990.338.). Ugyanakkor annak sincs akadálya, hogy egyik örökös az örökséget vagy annak egy részét a hagyatéki hitelezőre ruházza át, és egyedül magára vállalja a hitelezői igény teljes kielégítését (BH1984.104.).

A Ptk. több kivételt is tartalmaz az örökösársaknak a hagyatéki tartozásokért való egyetemleges helytállási kötelezettsége alól, ezek az alábbiak:

a) az az örökös, akinek az örökösársak a hagyatékból a szokásos mértékű ajándéknál nem nagyobb értékű meghatározott vagyontárgyat juttatott, a hagyatéki hitelezők követeléséért akkor felelős, ha a követelés a többi örökösársától nem hajtható be (bár kérdéses, hogy ez mennyiben tekinthető örökségnek és nem hagyománynak, lásd a 7:25. §-nál),

b) a kötelesrészért való helytállási kötelezettség: az örökösárs juttatása figyelembe vehető értéke alapján felel (lásd a 7:84. és 7:85. §-nál),

c) azzal a hitelezővel szemben, aki követelését a közjegyzői felhívásban megszabott határidő alatt nem jelentette be, és a hagyatéki osztály már megtörtént: ilyenkor a hitelező az örökösöktől az örökrészeikhez igazodó arányos kielégítést igényelhet (lásd a 7:100. §-nál).

7:98. § [Kielégítés az örökös által]

- (1) Az örökös a tartozásokat a kielégítés sorrendjének megtartása nélkül elégítheti ki addig, amíg felteheti, hogy a hagyatéki tartozásokat a hagyatékek teljesen fedezi, ha figyelmen kívül hagyja az örökös által élők között ingyenesen vállalt, valamint a hagyományon és meghagyáson alapuló kötelezettségeket. Ellenkező esetben csak a sorrend szerint nyújthat kielégítést.**
- (2) Az a hitelező, akinek a hagyatékhhoz tartozó valamely vagyontárgyon zálogjoga van, a biztosíték erejéig – a hagyatéki tartozások sorrendjében elfoglalt helyére tekintet nélkül – teljes kielégítést kereshet.**
- (3) Ha az örökös ezeket a szabályokat felróhatóan megszegi, az emiatt kielégítetlenül maradt hitelezővel szemben egész vagyonával felel.**

A Ptk. érdemben nem változtat az örökös általi kielégítés szabályain. Az örökös – a saját kockázatára – továbbra is eltérhet a hagyatéki tartozások 7:94–95. §-ában meghatározott kielégítési sorrendjétől, amíg megalapozottan felteheti, hogy az örökös által élők között ingyenesen vállalt, valamint a hagyományon és meghagyáson alapuló kötelezettségek figyelmen kívül hagyása mellett a hagyatéki tartozásokat a hagyatékek teljesen fedezi. Álláspontunk szerint, ha bármilyen körülmény arra utal, hogy az örökösök nem ismernek valamennyi hitelezőt, akkor a velük szemben elvárható magatartás az, hogy az ismert hitelezők kielégítése előtt a 7:100. § alapján a közjegyzőtől kérjék a hagyatéki hitelezők felhívását.

A Ptk. a zálogjog mellett már nem utal a „külön kielégítést adó egyéb jogokra” mint a hagyatéki tartozások érvényesítése során kielégítési elsőbbséget adó jogra. Ennek oka valószínűleg az, hogy a Ptk. az óvadékot már a zálogjog keretében szabályozza.

Ha az örökös a kielégítésre vonatkozó szabályokat felróhatóan megszegi, akkor az egész vagyonával felel az emiatt kielégítetlenül maradt hitelezővel szemben. Álláspontunk szerint ez nem jelenti azt, hogy a hitelező nagyobb mértékben igényelhetné a követelése kielégítését, mintha az örökös nem járt volna el felróhatóan, mert ez ellentétben állna a kárnszerzés tilalmának elvével. Tehát a hitelező addig a mértékig érvényesíthet igényt a felróhatóan eljáró örökössel szemben, ameddig a követelését a hagyatéki tartozásokra vonatkozó kielégítési sorrend szerint egyébként ki kellett volna elégíteni.

7:99. § [A hagyományos felelőssége]

- (1) A más hagyatéki hitelező sérelmével kielégített hagyományos a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint felel a hitelezőnek, ha a hitelező az örököstől nem szerezhetett kielégítést.**
- (2) A hagyományos az őt terhelő hagyomány és meghagyás tekintetében úgy felel, mint az örökös.**

A hagyományos felelősségére vonatkozó szabályok nem hoznak változást. A hagyományos a 7:94. § alapján szintén hagyatéki hitelező, tehát neki elsősorban azt kell túrnie, hogy az őt megelőző hitelezők a követelésüket kielégítsék, és nem neki kell helytállnia a többi hitelező követelésének kielégítéséért.

Az ő felelőssége csak két esetben jöhet szóba: az egyik az, ha a hagyományt úgy adták ki, hogy az más hagyatéki hitelező sérelmével járt. A hagyatéki hitelező ebben az esetben elsősorban az örökössel szemben érvényesíthet igényt, a hagyományossal szembe csak akkor fordulhat, ha az örököstől nem szerezhet kielégítést. Álláspontunk

szerint a hagyományos a hitelezővel szemben tulajdonképpen egy sortartási kifogással rendelkezik, amely az együttes perlésüket nem gátolja (lásd a 6:419. §-nál). Ha a hagyományos felelőssége végül fennáll, akkor a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint felel (lásd a 6:579–582. §-oknál). Véleményünk szerint, ha a 7:100. § alapján a hagyatéki hitelezők felhívására került sor, akkor az a hitelező, aki követelését a közjegyzői felhívásban megszabott határidő alatt nem jelentette be, a hagyománynak a jelentkezése előtt történt kiadása esetén a hagyománnyal szemben sem érvényesíthet igényt.

A hagyományos felelősségének másik esete az, ha az ő juttatását terheli hagyomány vagy meghagyás. Ebben az esetben értelemszerűen ezekért úgy kell helytállnia, mint az örökösnek.

7:100. § [A hagyatéki hitelezők felhívása]

- (1) Ha okkal feltételezhető, hogy ismeretlen hagyatéki tartozások vannak, az örökös kérheti, hogy a közjegyző hívja fel a hagyatéki hitelezőket követeléseik bejelentésére.**
- (2) Az a hitelező, aki követelését a közjegyzői felhívásban megszabott határidő alatt nem jelentette be, a jelentkezésig történt kielégítéseket a sorrend megtartása és a csoportjához tartozók kielégítésének aránya szempontjából nem kifogásolhatja. Ha a hagyatéki osztály már megtörtént, az örököstársaktól az örököszeikhez igazodó arányos kielégítést igényelheti, kivéve mindkét esetben, ha az örökösnek a követelésről a bejelentés nélkül is tudomása volt.**

A Ptk.-nak a hagyatéki hitelezők felhívására vonatkozó szabályai megegyeznek a korábbi szabályozással. A hagyatéki hitelezők felhívására azért lehet szükség, mert a 7:98. § alapján az örökös a tartozásokat a kielégítés sorrendjének megtartása nélkül csak addig elégítheti ki, amíg felteheti, hogy a hagyatéki tartozásokat a hagyaték teljesen fedezi (kivéve az örökhagyó által élők között ingyenesen vállalt, valamint a hagyományon és meghagyáson alapuló kötelezettségeket). Tehát abban az esetben, amikor ismeretlen hagyatéki tartozások lehetősége merül fel, az örökösök csak a saját kockázatukra tudnák kielégíteni a többi hagyatéki hitelezőt. Elsősorban ezt a helyzetet kezeli a hagyatéki hitelezők felhívása azzal, hogy a felhívásban megszabott határidő után jelentkező hagyatéki hitelezők az addigi kielégítéseket a sorrend megtartása és a csoportjához tartozók kielégítésének aránya szempontjából nem kifogásolhatják.

A Hetv. 65. § (1) bekezdése alapján az ismeretlen hagyatéki tartozás jogosultját a közjegyző bármely öröklésben érdekelt kérelmére a hirdetményi kézbesítés szabályait megfelelően alkalmazva hirdetmény útján hívja fel arra, hogy követelését a közjegyzőnél írásban jelentse be. A bejelentésre a kézbesítéstől – ez a Pp. 145. § (6) bekezdése alapján a honlapon történő közzétételétől számított tizenötödik nap – számított 30 napos – eljárási jellegű – határidőt kell szabni. A Hetv. 65. § (4) bekezdése alapján a hirdetmény tartalmazza a Ptk. 7:100. § (2) bekezdésében foglaltakra való figyelemfelhívást az (1) bekezdésben foglalt esetben, és azt a közjegyző az érdekeltekkel is közli.

Azok a hitelezők, akik a határidő lejárta után jelentkeznek, azok nem esnek el a követelésük érvényesítésének a lehetőségétől, de azt csak az addig kielégített hitelezői igények után maradt hagyatékkal szemben érvényesíthetik. Ilyenkor az örökösök nem egyetemlegesen állnak helyt, hanem csak az örököszeikhez igazodó arányban.

Ha valamelyik örökös rosszhiszemű volt, akkor őt a fenti kedvezmények nem illetik meg. Ilyenkor a bejelentési határidő lejárta után jelentkező hitelező vele szemben hivatkozhat arra, hogy megsértették a kielégítési sorrendet, és az örököstől nem csak az örökösze erejéig terjedő kielégítést követelhet. Álláspontunk szerint ez azonban nem

jelenti azt, hogy a hitelező nagyobb mértékben igényelhetné a követelése kielégítését, mintha az örökös nem lett volna rosszhiszemű, mert ez ellentétben állna a káronszerzés tilalmának elvével. Tehát a hitelező addig a mértékig érvényesíthet igényt a rosszhiszemű örökössel szemben, ameddig a követelését a hagyatéki tartozásokra vonatkozó kielégítési sorrend szerint egyébként ki kellett volna elégíteni.

NYOLCADIK KÖNYV ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

ELSŐ RÉSZ ÉRTELMEZŐ RENDELKEZÉSEK

8:1. § [Értelmező rendelkezések]

(1) E törvény alkalmazásában

1. **közeli hozzátartozó:** a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér;
2. **hozzátartozó:** a közeli hozzátartozó, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, és a testvér házastársa;
3. **fogyasztó:** a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy;
4. **vállalkozás:** a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy;
5. **vagyontárgy:** a dolog, a jog, a követelés;
6. **bank:** a betétgyűjtésre és fizetési számla vezetésére jogosult személy;
7. **szerződő hatóság:** a közbeszerzésekről szóló törvény szerinti ajánlatkérő, akkor is, ha közbeszerzési eljárás lefolytatására nem köteles.

(2) E törvény alkalmazásában jogszabálynak minősül az Európai Unió általános hatályú közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa is.

(3) E törvény alkalmazásában bírósági eljárásnak minősül a fizetési meghagyás is.

(4) E törvény alkalmazásában testvérnek minősül a féltestvér is.

(5) E törvény alkalmazásában tőzsdének minősül a székhely szerinti állam felügyeleti hatóságának engedélyével rendelkező olyan piac is, amelyen értékpapírokkal kereskednek.

(6) A Ptk. épületekre vonatkozó rendelkezéseit más építményekre is megfelelően alkalmazni kell.

1. Közeli hozzátartozó és hozzátartozó

A közeli hozzátartozó fogalma a korábbi szabályozáshoz képest érdemben annyiban változik, hogy az kiegészül a féltestvérrel. Megjegyezzük, hogy a 8:1. § (4) bekezdése azzal, hogy a féltestvért a Ptk. alkalmazásában testvérnek minősíti, nemcsak a közeli hozzátartozó és a hozzátartozó fogalmát egészíti ki, hanem az összes olyan

rendelkezést is, amely a testvére utal. Így többek között az együtt élő féltestvér is kérheti a bíróságtól a gondnokság alá helyezést [2:28. § (1) bekezdés a) pontja]; érvénytelen a féltestvérek egymással kötött házassága [4:12. § (1) bekezdés b) pontja]; azt a kiskorút, akinek tartásra kötelezhető egyenesági rokona nincs, nagykorú féltestvére köteles eltartani (4:197. §).

Az 1959-es Ptk.-val ellentétben a Ptk. a közeli hozzátartozók között nem említi a bejegyzett élettársat. Ez azonban nem jelent érdemi változást, mert a Bét. 3. § (1) bekezdésének b) pontja alapján – eltérő rendelkezés hiányában – a házastársra vagy házastársakra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársra vagy bejegyzett élettársakra is alkalmazni kell. Így a bejegyzett élettárs továbbra is közeli hozzátartozónak minősül, mert a házastárs közeli hozzátartozó. Megjegyezzük, hogy a Ptk. nem következetes abból a szempontból, hogy a házastársak mellett a bejegyzett élettársakra való külön utalást nem mindenhol hagyja el a korábbi szabályozáshoz képest: például az öröklési jogban szintén nem utal külön a bejegyzett élettársakra (ennek ellenére természetesen a házastársakkal azonos jogok illetik meg őket), ugyanakkor az élettársi kapcsolat meghatározásában (6:514. §) – zavaróan – megmarad a bejegyzett élettársi életközösségre és kapcsolatra való utalás.

A fentieknek megfelelően a hozzátartozó fogalma is a házastárs (bejegyzett élettárs) féltestvérel és a féltestvér házastársával (bejegyzett élettársával), ugyanakkor nem jelent valós változást az, hogy a szöveg már nem utal külön a bejegyzett élettársakra. Ezzel szemben érdemi eltérés az a korábbi szabályozáshoz képest, hogy a jegyes már nem minősül hozzátartozónak. Ennek oka többek között az lehet, hogy a jegyesség (a többi hozzátartozói kapcsolattal szemben) önmagában nem jár semmilyen magánjogi joghatással.

Megjegyezzük, hogy az élettársi kapcsolat meghatározása az 1959-es Ptk.-val szemben nem az értelmező rendelkezések között, hanem a kötelmi jogban található. Az élettársi kapcsolat fogalma egyébként tartalmilag nem változott (lásd a 6:514. §-nál).

Végül arra hívnánk fel a figyelmet, hogy más jogszabályok nem feltétlenül követik a Ptk.-nak a hozzátartozóra, valamint közeli hozzátartozóra vonatkozó meghatározásait [lásd a Cstv. 3. § (1) bekezdés h) pontját, amely a Ptk. által nevesített közeli hozzátartozók mellett az élettársat is közeli hozzátartozónak minősíti].

2. Fogyasztó

A Ptk. egyfelől leszűkíti a fogyasztó fogalmát, mert fogyasztónak az 1959-es Ptk.-val ellentétben csak természetes személy minősülhet. Ahogyan az Indokolás arra felhívja a figyelmet, ez a változás – egy kivétellel – összhangban áll az Európai Unió fogyasztóvédelmi irányelveiben használt fogyasztó fogalommal is. Egyedül a szervezett utazási formákról szóló 1990. június 13-i 90/314/EGK tanácsi irányelv nem szűkíti a fogyasztó fogalmát a természetes személyekre. Ezt a helyzetet a Ptk. úgy kezeli, hogy a megrendelő elnevezést használja az utazási szerződés szabályai között a fogyasztó fogalma helyett, és ezzel a Ptk. szabályai összhangban maradnak a nevezett irányelvvel, mert így a vállalkozóval szerződő felet attól függetlenül megilleti, hogy a megrendelő egyébként fogyasztónak minősül-e (Indokolás 696.). Megjegyezzük, hogy később ezt az irányelvet hatályon kívül helyezte az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatás együttesekről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, továbbá a 90/314/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2015. november 25-i 2015/2302/EU európai parlamenti

és tanács irányelv. Ez utóbbi irányelv a fogyasztó helyett az utazó fogalmát használja, aki a 3. cikk 6. pontja szerint minden olyan személy, akinek szándékában áll egy, ezen irányelv hatálya alá tartozó szerződés megkötése, vagy egy ilyen szerződés alapján utazásra jogosult, tehát a szerződés megkötése vonatkozásában nem feltétlenül csak természetes személyről lehet szó.

A Ptk. másfelől viszont tulajdonképpen kiszélesíti a fogyasztó fogalmát, mert a meghatározás – az 1959-es Ptk.-val ellentétben – nem tekinti a fogalom szükséges elemének azt, hogy a fogyasztó szerződést kössön. Ez álláspontunk szerint nem jelent érdemi változást, mert a Ptk. valamennyi fogyasztóra vonatkozó szabálya olyan esetre vonatkozik, amikor a felek szerződést kötnek. Ugyanakkor így jobban érzékelhető az, hogy a Ptk. olyan fogyasztói jogokat is biztosít, amelyek már a szerződés megkötése előtt megilletik a fogyasztókat [lásd például a 6:105. § (3) bekezdést, mely szerint közérdekű keresetben kérhető az olyan általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítása is, amelyet fogyasztókkal történő szerződéskötések céljából határoztak meg és tettek nyilvánosan megismerhetővé, akkor is, ha az érintett feltétel még nem került alkalmazásra; vagy a 6:430. § (1) bekezdését, mely szerint fogyasztó által vállalt kezesség esetén a jogosult köteles a fogyasztót a kezességi szerződés létrejöttét megelőzően tájékoztatni a kezes jogairól és kötelezettségeiről; és a kötelezett helyzetéből vagy a kötelezettség természetéből fakadó, a hitelező előtt ismert különleges kockázatokról].

A Ptk. a fogyasztó definíciójának megfogalmazásán is változtat. Az 1959-es Ptk. a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül szerződéskötést tartalmazta, a Ptk. viszont a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljárásra utal. Nincs egyetértés a jogirodalomban azzal kapcsolatban, hogy ez az új megfogalmazás mennyiben felel meg a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2011. október 25-i 2011/3/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv definíciójának, melynek 2. cikk 1. pontja szerint fogyasztó bármely természetes személy, aki az ezen irányelv hatálya alá tartozó szerződések keretében olyan célból jár el, amely kívül esik kereskedelmi, ipari, kézműipari vagy szakmai tevékenysége körén [Vékás Lajos: Záró rendelkezések in Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (Wolters Kluwer 2014, Budapest) 2514. és Fazekas Judit: Záró rendelkezések in Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet* (Opten 2014, Budapest) 762.]. Álláspontunk szerint – mind az irányelvet, mind az 1959-es Ptk.-t és a Ptk.-t tekintve – az egyes eltérő megfogalmazások között nincs lényeges tartalmi eltérés, ezért ebben a tekintetben a Ptk. nem változtat a fogyasztó fogalmán, és a vonatkozó bírói gyakorlat továbbra is irányadó (lásd EBH2005.1321.).

A fogyasztó fogalmához tartozó kérdés az is, hogy a Ptk. – az 1959-es Ptk.-val ellentétben – nem határozza meg az értelmező rendelkezések között a fogyasztói szerződés fogalmát. Ráadásul a Ptk. jellemzően a fogyasztói szerződés helyett a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés kifejezést használja. Csak néhány olyan eset van, amikor a Ptk. egyszerűen fogyasztói szerződésre utal, vagy úgy biztosít fogyasztói jogot, hogy nem írja el kifejezetten azt, hogy a másik félnek vállalkozásnak kell lennie. Ezek az alábbi esetek:

- a) fogyasztói zálogszerződés (5:90. §);
- b) a fiduciárius hitelbiztosítékok semmissége (6:99. §);
- c) a fogyasztói szerződés részleges érvénytelensége [6:114. § (2) bekezdés];
- d) fogyasztó által vállalt kezesség (6:430. §) és garancia (6:438. §).

Álláspontunk szerint a fogyasztói zálogszerződés szabályait olyan esetekben is alkalmazni kell, amikor a zálogjogosult nem vállalkozás. Ezt egyrészt az támasztja alá, hogy az 5:90. § szövege mintegy kilép a fogyasztó-vállalkozás klasszikus dichotómiájából azzal, hogy a zálogkötelezettet nem egyszerűen fogyasztóként határozza meg, hanem részletesen leírja a jogviszonyt: ha a zálogkötelezett természetes személy, és a zálogtárgy elsősorban a zálogkötelezett szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe nem tartozó célra használatos, továbbá a zálogjoggal biztosított követelés nem a kötelezett szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe tartozó jogviszonyból fakad, a zálogszerződésre vonatkozó rendelkezéseket megfelelő eltérésekkel kell alkalmazni. Másrészt a fenti kritériumoknak megfelelő zálogkötelezett védelme akkor is indokoltnak tűnik, amikor a zálogjogosult nem minősül vállalkozásnak. Ez az értelmezés a fiduciárius hitelbiztosítékok semmisségére (6:99. §) is irányadó. Ez utóbbi rendelkezés ma hatályos szövegét ugyanis a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 19. §-a állapította meg, a hozzá fűzött miniszteri indokolás pedig kifejezetten kiemeli, hogy „a jövőben ez a tilalom kizárólag a fogyasztói ügyletekre, valamint a fogyasztók egymás között kötött, de fogyasztói szerződésnek nem minősülő ügyleteire terjed ki”, azaz nem csak a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésekről van szó.

A fentiekkel szemben a másik két esetben a fogyasztóra kedvező szabályokat álláspontunk szerint csak akkor kell alkalmazni, ha a másik fél vállalkozás. A 6:114. § (2) bekezdésének megfelelő szabályt az 1959-es Ptk. is tartalmazta, és azt csak olyan esetekben kellett alkalmazni a fogyasztói szerződés korábbi meghatározása alapján, amikor a másik fél vállalkozás volt. További érv lehet az is, hogy a szerződés érvénytelensége körében [idetartozik a 6:114. § (2) bekezdése is] a Ptk. szinonimaként használja a fogyasztói szerződést és a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés fogalmát (lásd a 6:103. és 6:104. paragrafusok címét, amely a fogyasztói szerződést, valamint a törvényszövegét, amely a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződést tartalmazza).

Végül a fogyasztó által vállalt kezesség és garancia esetén a szabály tartalmából következtethetünk arra, hogy csak akkor alkalmazandóak, ha a jogosult vállalkozás. Jóllehet a kötelezett védelme akkor is indokolt lenne, ha a jogosult nem vállalkozás, ugyanakkor a jogosult terhére előírt többletkötelezettség teljesítése (ez a kezes jogaira és kötelezettségeire, valamint a kötelezett helyzetéből vagy a kötelezettség természetéből fakadó, a hitelező előtt ismert különleges kockázatokra vonatkozó tájékoztatási kötelezettséget jelenti) nem várható el olyan személytől, aki nem minősülne vállalkozásnak. Például semmi értelme nem lenne annak, ha az egyik fogyasztónak kellene tájékoztatnia a jogairól és a kötelezettségeiről a másik fogyasztót.

Egyebekben továbbra is irányadónak tartjuk a bírói gyakorlatot a fogyasztói szerződésekkel (a Ptk. megfogalmazásában a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésekkel) kapcsolatban. Ezek közül kiemelnénk a 2/2011. PK vélemény 1. pontját – az 1/2014. PJE alapján a Kúria Ptk. alkalmazása körében az egész PK véleményt megfelelően irányadónak tartja – mely szerint a bíróságnak hivatalból kell észlelnie, hogy a perbeli jogviszony fogyasztói szerződésnek minősül, de kétség esetén azonban a szerződés fogyasztói jellegének a bizonyítása azt a személyt terheli, aki arra hivatkozik, hogy ő e szerződést fogyasztóként kötötte meg.

3. Vállalkozás

A Ptk. – az 1959-es Ptk.-val ellentétben – nem tartalmazza a gazdálkodó szervezet meghatározását. Tekintettel arra, hogy számos jogszabály továbbra is használja a gazdálkodó szervezet fogalmát, a jogalkotó a meghatározást a Pp. 7. § (1) bekezdés 6. pontjában helyezte el.

A Ptk.-ban a gazdálkodó szervezetet a vállalkozás fogalma váltja fel. A vállalkozás tulajdonképpen a fogyasztó ellentéte, az a személy, amely a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében jár el. Ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy minden személy minden esetben besorolható lenne a fogyasztó-vállalkozás dichotómiába. Például az a jogi személy, amelyik nem a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében jár el, az elvileg sem fogyasztónak, sem vállalkozásnak nem minősül. Tehát például egy gazdasági társaság, amelyik az 1959-es Ptk. alapján minden polgári jogviszonyban gazdálkodó szervezetnek minősült, a Ptk. alapján attól függően minősülne vállalkozásnak az egyes polgári jogviszonyaiban, hogy az adott jogviszonyban szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében jár-e el. Ez leginkább a vállalkozások közötti szerződésekre vonatkozó különös szabályok – amelyek a gazdálkodó szervezetek közötti szerződésekre vonatkozó különös szabályokat váltják fel – alkalmazása esetén jelenthet gondot a gyakorlatban. Annak megállapítása ugyanis nem ütközött semmilyen nehézségbe az 1959-es Ptk. alapján, hogy a szerződést két gazdálkodó szervezet kötötte-e, és kellett-e alkalmazni például a magasabb késedelmi kamatra vonatkozó szabályt: mindössze azt kellett megnézni, hogy a felek beletartoznak-e a gazdálkodó szervezetre vonatkozó taxatív felsorolásba. Ezzel szemben a Ptk. alapján már nem lenne ilyen egyértelmű a helyzet: a kérdést csak azután lehetne eldönteni, hogy megvizsgáljuk, az adott jogviszonyban a felek a szakmájuk, önálló foglalkozásuk vagy üzleti tevékenységük körében járnak-e el. Azt elvileg a gyakorlatnak kellene eldöntenie, hogy egy alapvetően gazdasági céllal működő jogi személy esetén, mely jogviszonyokban minősül vállalkozásnak. Természetesen továbbra is lennének egyértelmű esetek: például, ha egy beruházó köt kivitelezési szerződést egy építési vállalkozóval, akkor mindkét fél biztosan vállalkozásnak minősül. Mind a beruházó, mind az építési vállalkozó rendszeresen köt kivitelezési szerződést, mindkét fél profinak tekinthető az ügylet kapcsán. Nem lenne olyan egyértelmű a helyzet, ha például egy péküzem köt egy gázszolgáltatóval közszolgáltatási szerződést a péküzem fűtése végett. A gázszolgáltató biztosan vállalkozás, a péküzem tekintetében viszont már kétségesebb a helyzet megítélése: az ő szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége pékáru készítése és értékesítése (az ezzel kapcsolatos szerződések vonatkozásában biztosan vállalkozásnak is minősül), nem pedig gáz beszerzése. A közszolgáltatási szerződés tekintetében tulajdonképpen ugyanolyan laikusnak tekinthető, mint bármelyik fogyasztó. Ugyanakkor azért köti meg a közszolgáltatási szerződést, hogy üzleti tevékenységét végezhesse, ennyiben összefügg e szerződés megkötése az üzleti tevékenységével. Ezért a korábbi bírói gyakorlat (EBH2005.1321.) alapján valószínű, hogy ilyen esetekben is vállalkozásnak minősülne mindkét szerződő fél. A harmadik esetre az lehet a példa, amikor egy multinacionális cég vásárol egy inkubátort, hogy azt utána egy kórháznak ajándékozza. Ilyenkor az adásvételi szerződés vevője nem nagyon tekinthető vállalkozásnak, hiszen az inkubátort még csak közvetetten sem használja fel az üzleti tevékenységéhez (bár lehet amellet is érvelni, hogy a társadalmi felelősségvállalás keretében végzett tevékenység javítja az adott

multinacionális cég megítélését a potenciális ügyfelei körében, így közvetetten kapcsolódik az üzleti tevékenységéhez).

A fentieket azzal egészítenénk ki, hogy nem vagyunk meggyőződve arról, hogy a jogalkotó tudatosan úgy alkotta meg a fogyasztó és vállalkozás fogalompárt, hogy az nem fedi le a jogalanyok teljes körét, hiszen az Indokolás is arra utal, hogy a vállalkozást a Ptk. a fogyasztó ellentétéként definiálja (Indokolás 696.). Ezért elképzelhetőnek tartjuk, hogy a gyakorlatban valamennyi olyan személyt vállalkozásnak fognak minősíteni, aki nem tekinthető fogyasztónak az adott jogviszonyban.

Végül megjegyezzük, hogy a Ptk. számos vállalkozások közötti szerződésekre vonatkozó különös rendelkezése a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről szóló 2011. február 16-i 2011/7/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetése. Az irányelv azonban a Ptk.-tól eltérő definíciót használ a vállalkozásra. Az irányelv 2. cikkének 3. pontja szerint vállalkozás a hatóságnak nem minősülő, önálló gazdasági vagy szakmai tevékenységet folytató szervezet, még ha az adott tevékenységet egyetlen személy is végzi. Tehát az irányelv szerint a vállalkozási minőség nem függ az adott jogviszonytól. Ez a körülmény is azt az értelmezési lehetőséget erősíti, hogy a Ptk. alkalmazása során minél szélesebb körben állapítsák meg azt, hogy az önálló gazdasági vagy szakmai tevékenységet folytató szervezet az adott jogviszonyban a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében jár el, mert a Ptk. és az irányelv között így lehetne a leginkább megteremteni az összhangot.

4. Vagyontárgy

Ahogy arra az Indokolás is felhívja a figyelmet, már az 1959-es Ptk. is használta a vagyontárgy fogalmát, de azt nem határozta meg. Ezt a hiányosságot pótolja a Ptk. azzal, hogy a vagyontárgy fogalmát a vagyon lehetséges aktívumaiban határozza meg (Indokolás 696.). Álláspontunk szerint, amikor a Ptk. valamely vagyontárggyal kapcsolatban úgy rendelkezik, hogy arra a dologra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni [5:14. § (2) és (3) bekezdés], az egyben azt is jelenti, hogy az a vagyontárgy a polgári jogban dolognak minősül.

A jogokkal kapcsolatban kiemeljük, hogy e vagyontárgyak – a dolgokkal és a követelésekkel ellentétben – sokkal kevésbé vesznek részt a forgalomban, mert jellemzően nem átruházhatóak (lásd a 6:202. §-hoz fűzött magyarázatot).

Megjegyezzük, hogy a Ptk. továbbra sem határozza meg a vagyon fogalmát. Ettől függetlenül a Ptk. a korábbiakkal megegyező jelentésben használja a vagyon fogalmát. A vagyon továbbra is valamely jogalany anyagi értékben meghatározható jogainak (az aktívák) és kötelezettségeinek (a passzívák) összessége.

5. Bank

A Ptk.-ban újdonságnak minősül a bank fogalmának meghatározása. Ez nem valódi definíció, hanem csak egy utaló szabály, hiszen azt nem a Ptk., hanem a Hpt. határozza meg, hogy ki jogosult betétgyűjtésre és fizetési számla vezetésére. A Hpt. szabályai alapján azonban a betétgyűjtésre jogosultak és a fizetési számla vezetésére jogosultak köre nem teljesen fedi egymást. A Hpt. 8. § (2) bekezdésének a) pontja alapján kizárólag hitelintézet jogosult betétgyűjtésre. Fizetési számla vezetésére ugyanakkor a 3. § (1) bekezdés d) pontja, a 6. § 87. pontja és a 7. § (1) és (2) bekezdése alapján nemcsak hitelintézet,

hanem pénzügyi holding társaság (pénzügyi vállalkozás) is jogosult. A Ptk. szabályának nyelvtani értelmezéséből az következne, hogy bank csak az a személy lehet, amelyik mindkét tevékenység végzésére jogosult, ez pedig kizárólag a hitelintézet. Ennek ellenére nem tartjuk indokoltnak azt, hogy kizárólag hitelintézeteket tekintsük banknak a Ptk. szabályainak alkalmazásakor. Mivel a Ptk. a bank fogalmát kizárólag a betétgyűjtéssel (lásd a 6:390. §-t) és a fizetési számla vezetésével [lásd például 6:42. § (2) bekezdését vagy a 6:44. § (1) bekezdését] kapcsolatosan használja, és e két tevékenység mindig elkülönülten jelenik meg, ezért álláspontunk szerint a betétszerződés tekintetében banknak azok a személyek minősülnek, amelyek jogosultak betétgyűjtésre (azaz a hitelintézetek), ugyanakkor a számlavezetéssel kapcsolatos szabályok tekintetében pedig azok a személyek minősülnek banknak, amelyek számlavezetésre jogosultak (a hitelintézetek és a pénzügyi holding társaságok). Ezzel kapcsolatban jegyezzük meg azt is, hogy a Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz képest kevesebbszer használja a bank fogalmát: mint azt fent is említettük csak a betétgyűjtés és a fizetési számla vezetése kapcsán. Ennek megfelelően a Ptk. alapján már nemcsak bank vállalhat garanciát, és a bank által nyújtott kezesség sem minősül automatikusan készfizető kezességnek.

Végül még arra hívnánk fel a figyelmet, hogy a Hpt. is használja a bank kifejezést, méghozzá a hitelintézet egyik szervezeti formája [lásd a Hpt. 8. § (4) bekezdését]. Tehát ehhez képest a Ptk. szélesebb értelemben alkalmazza a bank fogalmát.

6. Szerződő hatóság

A Ptk. – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről szóló 2011. február 16-i 2011/7/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetéséből kifolyólag határozza meg a szerződő hatóság fogalmát. A Ptk.-nak a közérdekű keresetre (6:106. §), a pénztartozás teljesítési idejére (6:130. §), a fizetési késedelemre (6:155. §) és a vállalkozási szerződés szolgáltatásának átadás-átvételére vonatkozó szabályai tartalmazznak különös rendelkezéseket.

7. Jogszabály

A Ptk. nem veszi át az 1959-es Ptk. jogszabály fogalmát arra tekintettel, hogy az Alaptörvény T) cikke határozza meg a jogszabály fogalmát, valamint arra is, hogy a jogalkotásról szóló törvény feladata annak rendezése, hogy milyen jogviszonyt milyen szintű jogszabály rendezhet (Indokolás 696.). Ugyanakkor – részben az Indokolásban foglaltaknak ellentmondva – a Ptk. kifejezetten kimondja, hogy e törvény alkalmazásában jogszabálynak minősül az Európai Unió általános hatályú közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa is. Álláspontunk szerint erre a rendelkezésre nem feltétlenül volt szükség, mert az Alaptörvény E) cikkének (2) bekezdéséből és a T) cikkéből levezethető, hogy az Európai Unió általános hatályú közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa is voltaképpen jogszabálynak minősül.

8. Fizetési meghagyás mint bírósági eljárás

A Ptk. – hasonlóan az 1959-es Ptk.-hoz – a bírósági eljárásra az elévülés és a bíróság előtt nem érvényesíthető követelések kapcsán utal. Mivel a 2010. június elsejétől

a közjegyző hatáskörébe tartozó fizetési meghagyásos eljárás a bírósági eljáráshoz hasonlóan a polgári jogi igények államilag elismert érvényesítésének eszköze, ezért indokolt, hogy a bíróság előtt nem érvényesíthető követeléseket fizetési meghagyásos eljárásban se lehessen érvényesíteni, valamint a követelésnek a fizetési meghagyásos eljárásban történő érvényesítése szintén megszakítsa az elévülést.

A fentiekre tekintettel a Ptk. – új szabályként – a fizetési meghagyást is bírósági eljárásnak minősíti. Kérdéses azonban, hogy mennyiben volt szükség e rendelkezés bevezetésére, mert az Fmhtv. 2. §-a a közjegyzőnek a fizetési meghagyásos eljárást – mint polgári nemperes eljárást – egyébként is a bíróság eljárásával azonos hatályúnak minősíti.

9. Tőzsde

Az 1959-es Ptk. egyetlen helyen sem használta a tőzsde kifejezést. Ezzel szemben a Ptk. azt számos helyen alkalmazza, ezek közül a legfontosabb a nyilvános részvénytársaság meghatározása: az a részvénytársaság, amelynek részvényeit tőzsdére bevezették, nyilvánosan működő részvénytársaságnak (nyrt.) minősül [3:211. § (1) bekezdés]. Egyébként a 2006-os Gt. vonatkozó definíciója a tőzsdei bevezetés helyett a részvények nyilvános forgalomba hozatalára, a nyilvános értékesítésre való felajánlására és szabályozott piacra való bevezetésére utalt.

Az Indokolás szerint a tőzsdére vonatkozó új értelmező rendelkezés elhelyezésére a Ptk.-ban azért került sor, mert a részvények külföldi piacokra való esetleges bevezetésre tekintettel szükséges volt annak rendezése, hogy a tőzsde mellett mely más piacra való bevezetés esetén minősülhet egy részvénytársaság nyilvános rt.-nek. Ez a kitágított tőzsdefogalom azonban nemcsak a nyilvánosan működő részvénytársaság fogalmára, hanem valamennyi olyan esetre irányadó, amikor a Ptk. a tőzsde kifejezést használja, például a zálogtárgy vagy fuvarozási szerződés esetén a küldemény értékesítésére (Indokolás 696.).

Megjegyezzük, hogy a Ptk. továbbra sem tartalmazza a tőzsde meghatározását, hanem mindössze azt a piacot is tőzsdének minősíti, amelyen értékpapírokkal kereskednek, ha rendelkezik a székhely szerinti állam felügyeleti hatóságának engedélyével. Hogy ezen kívül milyen intézmények minősülhetnek tőzsdének, arra a Ptk. értelmező rendelkezése nem ad választ. Álláspontunk szerint az értéktőzsde tekintetében a Tpt. rendelkezései lehetnek irányadóak [lásd a Tpt. 5. § (1) bekezdés 122. pontját], ugyanakkor nem látunk okot arra, hogy az árutőzsdéket (ahol nem értékpapírokkal kereskednek) ne tekintsük a Ptk. alkalmazása során szintén tőzsdének (ennek például a zálogtárgy értékesítésével kapcsolatban lehet jelentősége).

10. Épület és építmény

A Ptk.-nak az épületre vonatkozó rendelkezéseit – az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan – az építményekre is alkalmazni kell. Ugyanakkor a Ptk. továbbra sem határozza meg sem az épület, sem az építmény fogalmát. E fogalmakat az Étv. határozza meg, és a definíciók a Ptk.-ra is irányadóak. Az Étv. 2. § 8. pontja alapján az az építési tevékenységgel létrehozott, illetve késztermékként az építési helyszínre szállított – rendeltetésére, szerkezeti megoldására, anyagára, készültségi fokára és kiterjedésére tekintet nélkül – helyhez kötött műszaki alkotás minősül építménynek, amely a terepszint, a víz vagy az azok alatti talaj,

illetve azok feletti légtér megváltoztatásával, beépítésével jön létre (az építmény az épület és műtárgy gyűjtőfogalma). Az Étv. 2. § 10. pontja alapján pedig az a jellemzően emberi tartózkodás céljára szolgáló építmény minősül épületnek, amely szerkezeteivel részben vagy egészben teret, helyiséget vagy ezek együttesét zárja körül meghatározott rendeltetés vagy rendeltetésével összefüggő tevékenység, avagy rendszeres munkavégzés, illetve tárolás céljából.

8:2. § [Befolyás]

- (1) Többségi befolyás az olyan kapcsolat, amelynek révén természetes személy vagy jogi személy (befolyással rendelkező) egy jogi személyben a szavazatok több mint felével vagy meghatározó befolyással rendelkezik.**
- (2) A befolyással rendelkező akkor rendelkezik egy jogi személyben meghatározó befolyással, ha annak tagja vagy részvényese, és**
  - a) jogosult e jogi személy vezető tisztségviselői vagy felügyelőbizottsága tagjai többségének megválasztására, illetve visszahívására; vagy**
  - b) a jogi személy más tagjai, illetve részvényesei a befolyással rendelkezővel kötött megállapodás alapján a befolyással rendelkezővel azonos tartalommal szavaznak, vagy a befolyással rendelkezőn keresztül gyakorolják szavazati jogukat, feltéve, hogy együtt a szavazatok több mint felével rendelkeznek.**
- (3) A többségi befolyás akkor is fennáll, ha a befolyással rendelkező számára az (1)–(2) bekezdés szerinti jogosultságok közvetett befolyás útján biztosítottak.**
- (4) Közvetett befolyással rendelkezik a jogi személyben az, aki a jogi személyben szavazati joggal rendelkező más jogi személyben (köztes jogi személy) befolyással bír. A közvetett befolyás mértéke a köztes jogi személy befolyásának olyan hányada, amilyen mértékű befolyással a befolyással rendelkező a köztes jogi személyben rendelkezik. Ha a befolyással rendelkező a szavazatok felét meghaladó mértékű befolyással rendelkezik a köztes jogi személyben, akkor a köztes jogi személynek a jogi személyben fennálló befolyását teljes egészében a befolyással rendelkező közvetett befolyásaként kell figyelembe venni.**
- (5) A közeli hozzátartozók közvetlen és közvetett tulajdoni részesedését vagy szavazati jogát egybe kell számítani.**

A Ptk. az 1959-es Ptk.-hoz hasonlóan az értelmező rendelkezések között tartalmazza a többségi befolyásra vonatkozó szabályokat. A szabályozás a korábbihoz képest több ponton is módosul. Először is a befolyással rendelkező fogalma már nem utal a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságokra arra tekintettel, hogy a Ptk. alapján valamennyi gazdasági társaság rendelkezik jogi személyiséggel. Továbbá a meghatározó befolyás kapcsán a Ptk. egyértelművé teszi, hogy mit jelent az az 1959-es Ptk. által nevesített a eset, miszerint a tag vagy részvényes a jogi személy más tagjaival vagy részvényeseivel kötött megállapodás alapján egyedül rendelkezik a szavazatok több mint ötven százalékával: ez akkor áll fenn, ha a megállapodás résztvevői a befolyással rendelkezővel azonos tartalommal szavaznak, vagy a befolyással rendelkezőn keresztül gyakorolják szavazati jogukat.

Az 1959-es Ptk. szövege szerint a közvetett befolyás szabályait csak a meghatározó befolyásra kellett alkalmazni. A Ptk. alapján azonban – helyesen – nemcsak meghatározó befolyás, hanem a többségi befolyás egyéb eseteiben is megvalósulhat a befolyás közvetett módon is. Egyébként a közvetett befolyás meghatározása az eltérő megfogalmazás ellenére tartalmilag nem módosul.

A többségi befolyás szabályait – elsősorban a társasági jog inkorporálására tekintettel – az 1959-es Ptk.-hoz képest jóval több rendelkezéssel összefüggésben kell alkalmazni, ezek az alábbiak:

a) 3:19. § (2) bekezdés e) pont: a jogi személy döntéshozó szervének ülésén a határozathozatalkor nem szavazhat az, aki a döntésben érdekelt más szervezettel többségi befolyáson alapuló kapcsolatban áll az;

b) 3:222. § (1) bekezdés: a saját részvények mértékének megállapításánál a részvénytársaság tulajdonaként kell figyelembe venni a részvénytársaság többségi befolyása alatt álló jogi személy – ideértve a külföldi székhellyel rendelkező, a rá irányadó jog szerint korlátolt felelősségű társaságnak vagy részvénytársaságnak minősülő gazdasági társaság – tulajdonában álló részvényeket is;

c) 3:264. § (2) bekezdés: nyilvánosan működő részvénytársaság esetén a nyilvántartásba vételétől számított két éven belül a közgyűlés előzetes jóváhagyó határozatára van szükség az olyan vagyónátruházási szerződés létrejöttéhez is, amelyet a társaság olyan személlyel köt, amelyben a részvényes többségi befolyással rendelkezik;

d) 6:120. § (2) bekezdés: ha valaki a fedezetelvonó szerződést olyan jogi személlyel köti, amelyben többségi befolyással rendelkezik, a rosszhiszeműséget és az ingyenességet vélelmezni kell;

e) 6:430. § (5) bekezdés: a fogyasztói kezességi szerződés szabályait nem lehet alkalmazni, ha a kezes a jogi személy többségi befolyással rendelkező tagja.

Itt hívnánk fel a figyelmet arra, hogy a Ptk.-n kívül más jogszabályok is meghatározzák a többségi befolyás fogalmát, és e meghatározások nem fedik teljes mértékben a Ptk. definícióját [lásd például a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény 3. § (1) bekezdésének 16. pontját].

Végül megjegyezzük, hogy a Ptk. – a korábbi szabályozáshoz hasonlóan – a társasági jogi rendelkezések között szabályozza a minősített többséget biztosító befolyást (lásd 3:324. §-nál). A többségi befolyás szabályai közül a minősített többséget biztosító befolyásra is alkalmazni kell a közvetett befolyás szabályait, ezzel szemben utaló szabály hiányában a meghatározó befolyás szabályait viszont nem, azaz minősített többséget biztosító befolyás meghatározó befolyás formájában nem valósulhat meg. Ez utóbbihoz hasonlóan, a minősített többséget biztosító befolyás megállapításakor a közeli hozzátartozók közvetlen és közvetett tulajdoni részesedését vagy szavazati jogát sem lehet egybeszámítani (BDT2014.3183.).

8:3. § [A határidők számítása]

- (1) A jognyilatkozat megtételére vagy egyéb magatartás tanúsítására napokban megállapított határidőbe a kezdőnapot nem kell beleszámítani.**
- (2) A hetekben, hónapokban vagy években megállapított határidő azon a napon jár le, amely elnevezésénél vagy számánál fogva megfelel a kezdőnapnak. Ha ilyen nap az utolsó hónapban nincs, a határidő a hónap utolsó napján jár le.**
- (3) Ha a határidő utolsó napja munkaszüneti nap, a határidő a következő munkanapon jár le.**
- (4) A határozott naphoz kötött jogszerzés a nap kezdetén következik be.**

Az 1959-es Ptk. nem szabályozta a határidők számítását, a vonatkozó rendelkezéseket az 1960-as Ptké. tartalmazta. Az 1960-as Ptké. rendelkezéseit két kivétellel a Ptk. érdemi változtatás nélkül átveszi. Az egyik kimaradó szabály az 1960-as Ptké. 4. § (1) bekezdése, mely szerint, ha a felek a határidőt meghosszabbítják, az új határidőt kétség esetén

az eredeti határidő elteltét követő naptól kell számítani. E vélelem a Ptk. alapján már nem alkalmazható, ilyen esetben a jognyilatkozatok és a szerződések értelmezésére vonatkozó szabályok alapján állapítható meg, hogy az új határidőt honnan kell számítani.

Szintén nem veszi át a Ptk. az 1960-as Ptké. 4. § (3) bekezdését, mely szerint a határidő elmulasztásának vagy a késedelemnek a jogkövetkezményei csak a határidő utolsó napjának elteltével állnak be. E rendelkezés elhagyása nem jár érdemi változással, hiszen a határidő jellegéből az következik, hogy az utolsó nap is része a határidőnek, tehát csak az azt követő naptól lehet szó mulasztásról vagy késedelemről.

A határidők számításával kapcsolatosan továbbra is irányadó a 4/2003. PJE abban a tekintetben, hogy a jogszabály által előírt keresetindítási határidő – a jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – akkor tekinthető teljesítettnek, ha a kereset a határidő utolsó napjáig meg is érkezik a bíróságra. Ezekben az esetekben nem alkalmazható a Pp. 149. § (4) bekezdése, azaz a postára adás időpontja a határidő-számításnál nem értékelhető. E szabály vonatkozik egyéb jognyilatkozatokra is, például elővásárlási jog esetén az ajánlat elfogadására vonatkozó nyilatkozatra (EBH2010.2132.).

A határidők számításához kapcsolódik az a kérdés is, hogy késedelmes teljesítés esetén mely napok után követelhető késedelmi kamat. A késedelem miatti kamatfizetési kötelezettség a határidőt követő napon kezdődik, mert a határidő utolsó napján történő teljesítés még nem késedelmes teljesítés. Ugyanakkor késedelmes teljesítés esetén arra a napra is kell késedelmi kamatot fizetni, amelyiken a teljesítés megtörténik. Hiszen, ha csak egy napos a késedelem, akkor is kell késedelmi kamatot fizetni, még hozzá a teljesítés napjára (BH1981.464.).

Megemlítjük még, hogy a Ptk. továbbra sem szabályozza kifejezetten azt az esetet, hogy mikortól kell számítani a határidőt, ha azt egy jognyilatkozattal tűzik ki [lásd például a 3:98. § (1) bekezdését]. Ebben a tekintetben továbbra is irányadó a korábbi gyakorlat, mely szerint ilyenkor a határidőt nem a jognyilatkozat megtételétől, hanem a jognyilatkozat hatályosulásától kell számítani.

A határidők számításával kapcsolatban problémát jelent a gyakorlatban az, hogy hogyan kell értelmezni a tartós jogviszonyok esetén azok évfordulóját. A BH1995.219. szerint a biztosítási időszak utolsó napja a biztosítás évfordulójának napja, mert az években meghatározott határidő azon a napon jár le, amely a kezdőnapnak megfelel, ezért a jogviszonyt is erre a napra kell felmondani. Álláspontunk szerint ez a döntés vitatható, hiszen ennek az értelmezésnek az a következménye, hogy a biztosítási évfordulójának napja nemcsak az új biztosítási időszak első napja, hanem egyben a korábbi biztosítási időszak utolsó napja is. Ez viszont azt jelentené, hogy az éves biztosítási időszak a Ptk. 6:447. § (2) bekezdésével ellentétben nem egy évig, hanem egy évig és egy napig tartana.

MÁSODIK RÉSZ

HATÁLYBALÉPÉS ÉS ÁTMENETI RENDELKEZÉSEK

8:4. § *[Hatálybalépés]*

E törvény 2014. március 15-én lép hatályba.

Az 1959-es Ptk.-tól eltérően nem külön törvény, hanem maga a Ptk. rendelkezik a hatálybalépéséről a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet 78–79. §-ának megfelelően.

8:5. § *[Átmeneti rendelkezések]*

Az átmeneti rendelkezéseket törvény állapítja meg.

Az átmeneti rendelkezéseket a Ptké. tartalmazza. A Ptké. az átmeneti rendelkezéseken túl a felhatalmazó rendelkezéseket is magában foglalja.

HARMADIK RÉSZ

AZ EURÓPAI UNIÓ JOGÁNAK VALÓ MEGFELELÉS

8:6. § [Az Európai Unió jogának való megfelelés]

E törvény:

- a)
- b) a hibás termékekért való felelősségre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló 1985. július 25-i 85/374/EGK tanácsi irányelvnek, valamint az azt módosító 1999/34/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;
- c) a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelvnek;
- d) az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatásügyüktésekről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, továbbá a 90/314/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2015. november 25-i (EU) 2015/2302 európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;
- e) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelvnek;
- f) a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999. május 25-i 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;
- g) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;
- h) a pénzügyi biztosítékokról szóló megállapodásokról szóló 2002. június 6-i 2002/47/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;
- i) a nyilvános vételi ajánlatról szóló 2004. április 21-i 2004/25/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;
- j) az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban szóló 2007. július 11-i 2007/36/EK európai parlament és a tanácsi irányelvnek;
- k) a fizetési és értékpapír-elszámolási rendszerekben az elszámolások véglegességéről szóló 98/26/EK irányelvnek és a pénzügyi biztosítékokról szóló megállapodásokról szóló 2002/47/EK irányelvnek a kapcsolódó rendszerek és hitelkövetelések tekintetében történő módosításáról szóló 2009. május 6-i 2009/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;
- l)
- m) a társasági jog területén az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságokról szóló 2009. szeptember 16-i 2009/102/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;
- n)
- o) a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről szóló 2011. február 16-i 2011/7/EU európai parlamenti és tanács irányelvnek;
- p)
- q) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül

helyezéséről szóló 2011. október 25-i 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;

r) a társasági jog egyes vonatkozásairól szóló, 2017. június 14-i (EU) 2017/1132 európai parlamenti és tanácsi irányelvnek;

s) a 2007/36/EK irányelvnek a hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzése tekintetében történő módosításáról szóló, 2017. május 17-i (EU) 2017/828 európai parlamenti és tanácsi irányelvnek

való megfelelést szolgálja.

A Ptk. utolsó paragrafusa a jogharmonizációs záradékot tartalmazza. Ennek keretében a zárórendelkezések között a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet 88. §-ának megfelelően a Ptk. felsorolja azokat az uniós jogi aktusokat, amelyeknek való megfelelést szolgálja.

A 8:6. § d) pontját az egyes törvények szervezett utazási tárgyú jogharmonizációjával kapcsolatos módosításáról szóló 2017. évi CXCV. törvény 2. § (2) bekezdése módosította. A módosított normaszöveg 2018. július 1-jétől hatályos.

A 8:6. §-t legutóbb a hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzéséről és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2019. évi LXVII. törvény 130. § (1) bekezdése módosította, amely néhány pontot hatályon kívül is helyezett. Ezek a rendelkezések 2019. július 17-én léptek hatályba.